NEDERLANDS

ACHTTIENDE DRUK

VERKLAREND HANDWOORDENBOEK DER NEDERLANDSE TAAL

(TEVENS VREEMDE-WOORDENTOLK)

M. J. KOENEN'S

VERKLAREND HANDWOORDENBOEK DER NEDERLANDSE TAAL

(TEVENS VREEMDE-WOORDENTOLK)
VOORAL TEN DIENSTE
VAN HET ONDERWIJS

ACHTTIENDE DRUK
UITGEGEVEN DOOR
DR. J. ENDEPOLS
MET MEDEWERKING VOOR HET
ZUID-NEDERLANDS VAN
PROF. DR. R. VERDEYEN

f 5,60

BIJ J. B. WOLTERS' UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ N.V.
GRONINGEN, BATAVIA

BOEKDRUKKERIJ J.B. WOLTERS' U.M.

WOORD VOORAF BIJ DE 18E DRUK.

Deze 18e druk verschilt van de 17e in meer dan een opzicht. In de allereerste plaats is voor de titelwoorden, de verklarende tekst en de voorbeelden gebruik gemaakt van die spelling, die omschreven is in het Koninklijk Besluit van 29 December 1936 (zie Bijlage VI). Ten opzichte van de woorden, die een kennelijk mannelijke zelfstandigheid aanduiden, konden we natuurlijk het spellingvoorschrift niet toepassen, omdat de in uitzicht gestelde lijst nog ontbreekt. Hierom, maar ook ten behoeve van hen, die de voorkeur blijven geven aan de geslachtsregeling van DE VRIES en TE WINKEL, hebben we achter de titelwoorden nog de oude geslachtsaanduiding mannelijk, vrouwelijk en onzijdig behouden. Aangezien de regeling van de spelling der bastaardwoorden en der tussenletters nog steeds in staat van wording is, zijn ook in dit opzicht geen veranderingen aangebracht en is alles bij het oude gelaten.

In tegenstelling met vroeger zijn de titelwoorden niet met hoofdletters geschreven, natuurlijk met uitzondering van die woorden, die volgens DE VRIES en TE WINKEL een hoofdletter moeten hebben. Daarenboven zijn nog enige andere technische veranderingen aangebracht, o. a. wat betreft de verkleinwoorden en de trappen van vergelijking (zie blz. VIII).

Afgezien van deze uiterlijke verschillen, is echter ook de inhoud op vele plaatsen anders geworden. Vele woorden werden weer omgewerkt, nieuwe opgenomen, verouderde woorden of niet kiemkrachtig gebleken neologismen weggelaten. We maakten hierbij gebruik van de nieuw verschenen afleveringen van het Woordenboek der Nederlandse Taal, het voortreffelijke supplement op het Etymologisch Woordenboek van Dr. C. B. VAN HAERINGEN en eigen aantekeningen. Daarnaast konden we ons voordeel weer doen met de hulp van verschillende medewerkers.

Prof. VERDEYEN bleef waken over het zogenaamde Zuid-Nederlands.

De rechtsterminologie werd nogmaals aangevuld door het opnemen van termen uit het Belgische Burgerlijk Wetboek, althans voor zover de officiële vertaling van dit wetboek verschenen was bij het bewerken van deze nieuwe druk. Aangezien deze vertaling bindend is voor het Hoger Onderwijs en het opmaken van alle openbare akten, hebben we, na overleg met Prof. VERDEYEN, gemeend een onderscheid te moeten maken tussen de officieel aangenomen juridische en administratieve benamingen en de woorden, die tot de algemene taalschat behoren. Bij de eerste groep is het Z.-N. vervangen door *België*, bij de tweede is *Z.-N.* blijven staan. Aldus komt de term Z.-N., die feitelijk toch verder reikt dan de grenzen van het Vlaamse gedeelte

van België, al wordt dit hiermee in de eerste plaats bedoeld, ook beter tot zijn recht.

Het spreekt wel van zelf, dat we de medewerking van Prof. VERDEYEN niet alleen in zake de Zuid-Nederlandse woorden, maar ook in menig ander opzicht, op hoge prijs stellen.

De zogenaamde Oost-Indische woorden werden herzien en we hadden het voorrecht van de voorlichting van den heer Dr. TH. PIGEAUD, ambtenaar ter beschikking van den Directeur van het Departement van Onderwijs en Eredienst te Jogjakarta, te kunnen gebruik maken. Talrijke aanvullingen en wijzigingen op Indisch gebied hebben we aan hem te danken, waarvoor we hem zeer erkentelijk zijn.

Bij de scheikundige termen verleende de heer Dr. W. PLOEG Jr. te Oud-Beijerland zijn hulp. Voor zijn nauwkeurige arbeid en de verbeteringen op een terrein uit den aard der zaak vreemd voor ons, brengen we hem hier onze hartelijke dank.

Professor C. F. A. VAN DAM bleef onverflauwde belangstelling tonen voor het Handwoordenboek. Zeer verplicht zijn we hem dan ook voor hetgeen hij gedaan heeft. Met zijn talrijke op- en aanmerkingen hebben we weer in ruime mate ons voordeel kunnen doen, hetgeen overigens te begrijpen is, wanneer men bedenkt, dat Professor VAN DAM zijn lexicologische sporen heeft verdiend met zijn Spaans-Nederlands en Nederlands-Spaans Woordenboek.

De heer C. J. DE VRIES bracht verder talrijke verbeteringen aan op het gebied van handelstermen en boekhouden, terwijl onze medewerkster bij het samenstellen van de „Lijst van woorden, gewijzigd volgens de spelling-1934" nl. Mej. Dr. M. H. VAN DER ZEYDE ons door een lijst van desiderata op lacunes èn in de woordenschat èn in de omschrijving opmerkzaam maakte.

Hiermede zijn lang niet allen genoemd, aan wie we verplichtingen hebben. Onze dank is er echter niet te minder om en we blijven het Handwoordenboek in hun belangstelling aanbevelen, hun verzekerende, dat elke opmerking of betutteling ons steeds welkom zal zijn.

Aan deze herdruk is tijd en vlijt besteed, niet het minst wegens de spellingwijziging met den aankleve van dien. Een woord van lof aan het adres van de voortreffelijke typografen der Uitgeversmaatschappij J. B. Wolters is in dit verband hier ongetwijfeld op zijn plaats.

Moge Koenen ook in dit nieuwe spellingkleed zijn weg vinden.

Maastricht, Febr. 1937. J. ENDEPOLS.

I. AFKORTINGEN [1]).

A.

aank. — aankondigend.
aardk. — aardkunde.
aardr. — aardrijkskunde.
afk. — afkorting.
afl. — afleiding.
ald. — aldaar.
alg. — algebra(ïsch).
algem. — algemeen.
Am. — Amerika(ans).
Arab. — Arabisch.

B.

Barg. — Bargoens.
beeldh.—beeldhouwkunst.
bep. — bepaling.
bet. — betekent, betekenis.
bez. — bezittelijk.
Bijb. — Bijbel.
bijbet. — bijbetekenis.
bij overdr. — overdrachtelijk.
bij uitbr. — bij uitbreiding.
bijv. — bijvoeglijk.
bilj. — biljart.
bn. — bijvoeglijk naamwoord.
boekh. — boekhandel, boekhouden.
bouwk. — bouwkunde.
bv. of b.v. — bijvoorbeeld.
bw. — bijwoord(elijk).

C.

cosm. — cosmographie.

D.

d. — de, der, den.
deelw. — deelwoord.
delfst. — delfstof(kunde).
den. — denominatief.
dichtk. — dichtkunde.
dw. — deelwoord.

E.

e. — een, en.
econ. — economie.
eig. — eigenlijk(e betekenis).
ellipt. — elliptisch.
Eng. — Engeland, (uit het) Engels, Engelsen.
enz. — en zo voort.
etym. — etymologisch.
euph. — euphemisme.

F.

fam. — familie.
fig. — figuurlijk(e betekenis).
fot. — fotografie.
Fr. — Fransen, (uit het) Frans, Frankrijk.
freq. — frequentatief.

G.

geb. — geboren.
geneesk. — geneeskunde, geneeskundig.
geol. — geologie.
germ. — germanisme.
gesch. — geschiedenis, geschiedkundig.
gest. — gestorven.
gew. — gewestelijk.
gmv. — geen meervoud.
gmz. — gemeenzaam.
godg. — godgeleerd(heid).
Gr. — (uit het) Grieks, Griekenland, Grieken.
gymn. — gymnastiek.

H.

h. — heeft.
H. — Heilig(e).
hand. — handel.
Hebr. — (uit het) Hebreeuws.
heelk. — heelkunde.
Herv. — Hervorming, Hervormde godsdienst.
herald. — heraldiek.

I.

i. — is, in.
iem. — iemand.
iems. — iemands.
i.d., i.e., i.h. — in de(n), in een, in het.
i. h. alg(em). — in het algemeen.
inz. — inzonderheid.
ir. — ironisch.
Isr. — Israëlieten, Israëlietisch.
Ital., It. — (uit het) Italiaans, Italië, Italianen.

J.

jagerst. — jagersterm.
Jav. — Java, Javaans.

K.

kerkgesch. — kerkgeschiedenis.
klankn.—klanknabootsing.
kleerm. — kleermakerij.
kleinacht. — kleinachtend.
krijgsw. — krijgswezen.

L.

landb. — landbouw.
Lat. — (uit het) Latijn, Latijns.
l. — lees.
letterl. — letterlijk.
letterk. — letterkunde.
lit. t. — literaire taal.

M.

Mal. — Maleis.
m. — mannelijk, met.
mar. — marine.
meetk. — meetkunde, meetkundig.
mets. — metselen, metselaar.
mil. — militair.
min. — minachtend.
muz. — muziek(leer).
mv. — meervoud.
myth. — mythologie, mythologisch.

N.

N. — noord, noorden, noordelijk, noorder.
N.-N. — Noord-Nederland, Noordnederlands.
n.d., n.e., n.h. — naar de(n), naar een, naar het.
nat. — natuurkunde.
Ned. — Nederland(s).
nl. — namelijk.
neo. — neologisme.

O.

O. — oost, oosten, oostelijk, onzijdig, ook, oud.
o. d., o. e., o. h. — op de(n), op een, op het.
O.-I. — Oost-Indië, Oostindisch.
oneig. — oneigenlijk.
ong. — ongunstig.
onj. schrijfw. — onjuiste schrijfwijze.
onr. — onregelmatig.
onscheidb.—onscheidbaar.
ontl. — ontleedkunde.
oorl. — oorlog(swezen).
oorspr. — oorspronkelijk.
o.-Fr. — oud-Frans.
oudt. — oudtijds.
overdr. — overdrachtelijk.

P.

paed. — paedagogie.
phot. — photograaf, -graphie, -graphisch.

---

[1]) Aan het Frans ontleende w.w. op *-eren*, zelfst. nw. op *-ie*, *-teit*, bijv. nw. op *-ief*, *-(i)eus*, *-uut* zijn, behalve in enige gevallen, alleen gesignaleerd met Fr. De Franse vormen hebben de uitgangen *-er*, *-ion* (eventueel *-ie*), *-té*, *-if*, *-(i)eux*, *-ut*. Bij die vreemde woorden, waarvan de vorm niet afwijkt, is natuurlijk ook alleen de aanwijzing Fr., Eng., It., Sp. gebruikt. Indien we bij een als Fr., Eng. enz. gesignaleerd woord, de Griekse of Latijnse vorm tussen vierkante haakjes [ ] plaatsten, dan bedoelden we daarmee, dat het woord *via* het Frans, Engels enz. ontleend is. Ontbreken de haakjes, dan heeft dit de betekenis, dat het woord in een of meer zijner betekenissen ontleend kan zijn zowel aan het Frans of Engels enz. als aan het Latijn en Grieks. Gr.-Lat. wil zeggen, dat de vermelde vorm de Latijnse is (ofschoon oorspronkelijk Grieks). Het omgekeerde is het geval bij Lat.-Gr. Aldus ook Fr.-Eng. of Eng.-Fr. enz. Eindelijk houde men in 't oog, dat met Lat. niet uitsluitend het klassieke, maar ook het middeleeuwse Latijn bedoeld wordt, met Frans ook wel verouderd Frans enz. Zie over de bet. van Oost-Indisch bijlage II.

plantk. — plantkunde.
pl.m. — plus minus.
pleon. — pleonasme, pleonastisch.
Port. — Portugees.
Prot. — Protestant(s).
ps. — persoon.

R.

R.-K. — Rooms-Katholiek(e).
rechtsw., rechtst. — rechtswezen, -term.
redupl. — reduplicatie.
refl. — reflexief.
rek. — rekenkunde, rekenkundig.
Rom. — Rome, Romeins, Romeinen.
Russ. — (uit het) Russisch, Rusland, Russen.

S.

samenst. — samenstelling(en).
samentr. — samentrekking(en).
sat. — satirisch.
sarc. — sarcasme, sarcastisch.
scheepsb. — scheepsbouw.
scheepst. — scheepsterm.
scheidb. — scheidbaar.
scheik. — scheikunde.
scheldn. — scheldnaam.
scherts. — scherts(end).
schilderk. —schilderkunst.
schimpn. — schimpnaam.
smed. — smederij.
Sp. — Spanje, (uit het) Spaans, Spanjaarden.
spoorw. — spoorweg(en).
spott. — spottend.
spraakk. — spraakkunst.
spreekt. — spreektaal.
spreekw. — spreekwijze, spreekwoord.
staath. — staathuishoudkunde.
steenh. — steenhouwer(ij).
sterrenk. — sterrenkunde.
stoomw. — stoomwezen.
stud. — studententerm, studentenwereld.

T.

taalk. — taalkunde.
tegenst. — tegenstelling.
tek. — tekenkunde.
telw. — telwoord.
timm. — timmeren, timmerman.
ton. — toneel.
tuin. — tuinieren, tuinbouw.
t. w. — te weten.
tw. — tussenwerpsel.
typ. — typographie, typographisch (boekdr.).

U.

uitbr. — uitbreiding.
uitdr. — uitdrukking.
uitgespr. — uitgesproken.

V.

v. — van, voor, vrouwelijk.
v. d., v. e., v. h. — van de(n), van een, van het.
verg. — vergelijk, vergelijking.
verk. — verkorting.
verkl. — verkleinwoord.
vero. — verouderd.
Vl. — Vlaams(e), Vlaanderen.
vlg. — volgende.
volksn. — volksnaam.
volkst. — volkstaal.
vnw. — voornaamwoord.
vg., vgw. — voegwoord(elijk).
vr. — vrouw(elijk).
vz. — voorzetsel.
voegw. bw. — voegwoordelijk bijwoord.

W.

W. — west, westen, westelijk.
waarsch. — waarschijnlijk.
wap. — wapenkunde.
wat. — waterstaat, waterbouwkunde.
werkt. — werktuigkunde.
wev. — wever, weverij.
w.g. — weinig gebruikelijk.
wisk. — wiskunde.
W.-Vl. — West-Vlaanderen.
w.w. of ww. — werkwoord.

Z.

z. — zie, zich.
Z. — zuid, zuiden, zuidelijk.
Z.-A. — Zuid-Afrika, Zuidafrikaans.
Z.-Am. — Zuid-Amerika, Zuidamerikaans.
zeet. — zeeterm.
zeew. — zeewezen.
zegsw. — zegswijze.
z.g. of zgn. — zogenaamd, zogenoemd.
z. ald. — zie aldaar.
zelfst., zn. — zelfstandig naamwoord.
Z.-N. of Z.-Ned. — Zuid-Nederland, Zuidnederlands.

Opmerking. Wat betreft de afkortingen voor eenheden van maat en gewicht, hielden we ons aan Normaalblad No. 333.

II. TEKENS.

† — overleden.
– vervangt in uitdrukkingen en zinnen het titelwoord, b.v. **dunk**: *een goede –, een slechte – van iets hebben.*
– vervangt bij verbuiging het titelwoord, b.v. **drukkend**: *–e belastingen.*
– vervangt in afgeleide en samengestelde zelfst. nw. en bijv. nw. de stam, het grondwoord of het eerste lid b.v. **drinken: –er, –lied; inruilen: –ing; vertederen: –tedering.**
– vervangt in een groep samenstellingen het eerste lid van het titelwoord (met de tussenletter) of het titelwoord, als: **burgermens: –oorlog, –plicht; boerenkrijt: –latijn; –leenbank; eendenei: –jacht, –kom; burggraaf: –gravin, –voogd, –vrouw, –wal; bijbel: –boek, –commissie.**
– vervangt bij de w.w. het voorvoegsel of wel het eerste lid, b.v. **verdenken,** –dacht, heeft –dacht; **inhalen,** haalde –, heeft –gehaald; **vertuisen: –tuiten.**
–en, –n, –s, –eren of *–ers* achter zelfst. nw., duidt de vorming van het mv. aan.
ə stelt de zogenaamde toonloze klinker voor.

Opgenomen worden in de meeste gevallen alleen de onregelmatige trapvormen en verkleinwoorden. Regelmatige vormingen op *–er, –st* b.v. bang, banger, bangst, op *–je* b.v. aap, aapje worden niet vermeld. Ofschoon de werkersnamen op *–er* een onregelmatige verkleinvorm *–tje* vertonen, hebben wij toch, behalve in bepaalde gevallen, de verkleiningsvorm niet vermeld, omdat wij meenden dat de winst aan ruimte opwoog tegen deze inconsequentie.

Bij de bastaardww. op *–eren* hebben we duidelijkheidshalve in tegenstelling met vroeger, het voltooid deelwoord vermeld. Daar de vervoeging regelmatig zwak is b.v. souperen, soupeerde, heeft gesoupeerd, is de onvoltooid verleden tijdvorm niet vermeld.

A.

1. A. – 1 Lat. *Anno*, in het jaar (ook: **A°**); 2 *Are*; 3 teken in de Lloydsregisters voor eerste klas schepen; 4 Fr. *Argent* (geld), op koersnoteringen in tegenstelling met **P** (papier); 5 een merk v. Zeeuwse chocolade; 6 *ampère*; **2. a.** – 1 Lat. *Acce'pi*; 2 *aan*, Frankfort a. d. Main.
A. of A°. aer. vulg. – Lat. *An'no ae'rae vulga'ris*, in 't jaar der gewone tijdrekening.
A. a. C. – Lat. *An'no an'te Chris'tum*, in het jaar vóór (de geboorte van) Christus.
a. a. – *ana*, dezelfde hoeveelheid als boven.
a. b. s. s. – aan boord v. e. stoomschip.
A. C. – 1 Lat. *An'no Chris'ti*, in het jaar van (of: na de geboorte van) Christus; 2 Lat. *An'no curren'te*, in het lopende jaar.
Acad. – *Acade'mia, Acade'mie.*
Acc., acc. – Lat. *Acce'pi.*
1. A. D. – Lat. *An'no Do'mini*, i.h.jaar onzes Heren. **2. a. d.** – Lat. *a da'to.*
a. d. z. – *als daar zijn.*
A. F. – Lat. *An'no Futu'ro*, in 't volgend jaar.
Ah – *Ampère-uur.*
a. h. w. – *als het ware.*
1. A. I. – Lat. *An'no Incarnatio'nis*, het jaar der Menswording. **2. a. i.** – Lat. *ad in'terim*; zie interim.
A. J. C. – Arbeiders-Jeugd-Centrale.
1. A. M. – Lat. *An'no mun'di*, in het jaar der wereld. **2. a. m.** – 1 Lat. *ami'ca ma'nu* (op adressen), door vriendelijke bemiddeling; 2 Lat. *an'te meri'diem*, voormiddag. **3. a. M.** of **M. a.** – Lat. *Ar'tium magis'ter*, meester der kunsten, d.i. doctor in de letteren of in de wijsbegeerte.
A. M. D. G. – Lat. *Ad Majo'rem De'i glo'riam*, tot grotere eer van God.
A. N. W. B. – *Algemene Ned. Wielrijdersbond* (thans: *Alg. Toeristenbond voor Ned.*).
A. en O. – *Al'pha en O'mega*; z. ald.
1. A. P. – *Amsterdams peil.* **2. A. P.** of **A°. P°.** – Lat. *An'no passa'to* of *praete'rito*, in het afgelopen jaar. **3. a. p.** – Lat. *a priori.*
A. pr. of **A°. pr.** – Lat. *An'no praesen'ti*, in het tegenwoordige jaar.
1. A. R. – 1 Fr. *Altes'se Roya'le*, Koninklijke Hoogheid; 2 Lat. *Acade'miae Rec'tor*, rector-magnificus; **2. a. r.** – *anti-revolutionnair.*
arr. – *arrondissement.*
Art., art. – Lat. *Arti'culus*, d. i. *Artikel.*
1. A. S. – Lat. *An'no Sanc'to*, 't Heilige jaar, het eerste jaar ener eeuw; jubeljaar. **2. a. s.** – *aanstaande.*
atm. – *atmosfeer.*
a. u. b. – *als 't u beliejt.*
a. u. s. – Lat. *ac'tum ut su'pra*; z. actum.
A. V. R. O. – *Algemene Vereniging Radio Omroep.*
A. X. – Lat. *An'no Chris'ti*; z. **A. C. 1.**
A. U. C. – Lat. *ab ur'be con'dita*, van de stichting der stad (Rome).

I. a, v. a's (1 als klank: *eerste der klinkers*; 2 als teken: *eerste teken van het A.B.C.*; 3 *de gezamenlijke woorden in een woordenboek enz., die met een – beginnen*): 1 *de – wordt met wijdgeopende kaakstand uitgesproken*; 2 *schrijf dit met twee a's*; 3 *de – is eindelijk af*; zegsw. *geen – voor een b kennen*, eig. het abc niet kennen, fig. niets geleerd hebben; *van – tot z kennen, lezen enz.*, v. h. begin tot het einde; *wie – zegt moet ook b zeggen*, eens begonnen, moet men ook voortgaan; (algebr.) aanduiding van de eerste der bekende grootheden (x = de onbekende); (muz.) zesde toon in de gamma van *c*, ook *la*; in Lat. opschriften bet. A 500, $\bar{A}$ 5000.
II. A, Aa, v. A's, Aa's (*water, riviertje*): *de Dommel en de –*; verg. *Breda, Gouda.*
III. à, vz. (Fr. à: 1 dient om een hoeveelheid als laatste term ener reeks aan te duiden; 2 op rekeningen: *tegen, voor*): 1 *dit meubel zal 25 à 30 gulden kosten*, dus niet: *zeven à acht personen*; 2 *vijf m à f 6 = f 30.*
IV. a, Lat.; zie ab.
V. a- voor vocalen **an-**, Gr. voorvoegsel, dat *het ontbreken van, het tegengestelde van* aanduidt; zie b.v. agnostici, anonymus.
aafs, bn. (*averechts, sluw*); vero.
Aagt, 1 v. (*verkorting van Agatha*); *nieuwsgierig Aagtje* (ook: Aagje) (*van Enkhuizen*), nieuwsgierige vrouw (naar een kluchtspel der 17de eeuw); **2 aagt,** v. –en (*Engelse kroonappel, een lichtzure appel*; z. Griet I, 2); **–appel,** m. –s of –en.
I. aai, m. –en (*streling*); **II. aai,** zie ai II.
aai'en, aaide, h. geaaid (1 *strelen*; 2 fig. *vleien*; 3 ir. *in het geniep opzettelijk pijn doen*): 1 *de poes –*; 2 *met de linker hand –, met de rechter knijpen*; 3 *iem. gevoelig –.*
aai'ing, v. –en.
I. aak, v. aken (*platboomd lastschip*; ook: *kleiner vaartuig, grote roeiboot*): *Rijnaken.*
II. aak, m. aken (*soort van esdoorn*; Lat. acer campestre); ook, *Spaanse eik.*
aaks, v. –en (*zware bijl met lange steel*; vroeger: *strijdbijl*); ook, aks(t).
aak'ster, v. –s (vero., gew. *ekster*).
I. Aal, v. Aaltje (*vrouwennaam, verkorting van Aleida of van Adelheid*); *Aaltje, de zuinige keukenmeid*, titel v. e. kookboek.
II. aal, v. alen, aaltje (*priem, els, schoenmakers-, zadelmakers- enz. werktuig*).
III. aal, aalt, v. (*gier, mestvocht*).
IV. aal, o. (*sterk gehopt Engels bier*).
V. aal, aaltje (*slangvormige, eenstralige vis*: *paling*; Lat. anguilla anguilla): **1** (voorwerpsn.) m. alen: *een gladde –*; zegsw. *hij is zo glad als een –*, men heeft geen vat op hem, hij weet zich altijd door slimheid te redden; *hij is te vangen als een – bij zijn staart*, men kan hem [a]) zelden te spreken krijgen, [b]) niet gemakkelijk vastzetten; *een – bij de staart hebben*, zich bezighouden met een zaak, die waarschijnlijk zal mislukken; **2** (stofn.) v.: *– peuren*; *– is geen paling*, er is verschil.
aal'bes, v. –bessen (*heester van het geslacht ribes*; ook: *de rode, witte of zwarte vrucht of bes*); meestal *bessen*, b.v. *bessennat*; **–achtigen,** v. mv. (Lat. grossulariae).
aal'besseblad, o. –bladeren; **–boom,** m. –bomen; **–boompje,** o. –s; **–struik,** m. –en.
aal'bessengelei, v. (*gelei van rode bessen*); **–jam,** v.; **–jenever,** v. (*jenever, op zwarte aalbessen getrokken*), ook *rode jenever* of *rood* geheten; **–nat,** o. (*bessensap*); **–rist,**

v. –en (*-tros*); **–sap,** o.; **–saus,** v. –en; **–tros,** m. –trossen; **–vla,** v. –vlaas; **–wijn,** m. (*gegist sap van* [*rode of witte*] *aalbessen*).
aal'bezie, v. –beziën (*aalbes*).
aal'bezieblad, enz., zie aalbesse-.
aal'beziënjenever, enz.; z. aalbessen-.
aal'duiker, m. –s (soort van *fuut, watervogel*; Lat. podiceps c. cristatus), gew.
I. aal'elger, m. –s (tautologie: aal + elger [= aalgeer]); z. aalgeer en elger.
II. aal'elger, m. –s (ontwikkelingsstadium van een aal: *glasaaltje*).
aal'fuik, v. –en (*trechtervormige korf met zak om aal te vangen*); **–geer,** m. –geren (*houten stok met ijzeren kam of vork*); **–jaagnet,** o. –netten (*fijnmazige zegen, om aal te vangen*); **–kaar,** v. –karen (*houten of metalen kist of kast, met gaatjes, om aal levend in het water te bewaren*); **–kast,** v. –en (*vistuig om aal te vangen*); **–korf,** m. –korven (*korf, waarin aal gevangen of verzonden wordt*): zegsw. *hij is bang voor zijn –korf,* zijn lijf; **–kub(be),** v. –kubben (*aalskruik; aalkorf*).
aal'kuip, v. –en (*kuip, waarmee de aal of gier naar het veld gevoerd wordt*).
aal'kwab(be), v. –kwabben (*levendbarende zeevis*; Lat. zoarces viviparus).
aal'moes, v. aalmoezen (*liefdegift; gift aan een bedelaar*; min. *gunst*): *om een – vragen*; zegsw. *aalmoezen geven verarmt niet.*
aalmoezenier', m. –s of –en (R.-K. *armenverzorger; priester, uitsluitend belast met de zielzorg ener afzonderlijke klasse van personen*; inz. *veldprediker*): *de – van een hospitaal, een gevangenis, het leger, de vloot.*
aalmoezeniers'huis, o. –huizen (*liefdadigheidsinrichting voor behoeftige kinderen, ouden van dagen enz.*); **–kamer,** v. –s (*bestuur van een liefdadigheidsinstelling*; ook wel: *burgerlijk armbestuur*).
aaloud', aloud', bn. vero. (*zeer oud,* soms met de bijbet. van *voortreffelijk*): *de –e zeden*; **–heid,** v. (*hoge oudheid*).
aal'puit, m. –en; zie puitaal; **–raamnet,** o. –netten (*vierkant raamwerk met net voor palingvangst*); **–reep,** m. –repen (*reep met haken om aal te vangen*); **–reiger,** m. –s (*de blauwe reiger*; Lat. ardea cinerea); **–schaar,** v. –scharen (*grote vork met drie of vier platte tanden, om aal te steken*); **–scholver,** m. –s; zie schollevaar.
aals'kruik, v. –en (*nauw achtergedeelte v. e. aalfuik*).
aal'speer, v. –speren; z. aalgeer; **–speet,** v. –speten (*dun stokje, met mootjes gebakken aal er aan*).
aalst, v., zie alsem.
aalstal, m. –stallen (*afsluiting in water met een opening voor netten, fuiken enz.*); **–steek, 1** m. (*het steken v. aal; het recht daartoe*): *de –steekpachter*; **2** v. –steken (*de plaats, waar men aal mag steken*): *een – kopen*; **–steker,** m. –s (*iem., die aal steekt; aalschaar*).
aals'vel, o. –vellen (*aalshuid*): *een – is een bindmiddel bij dorsvlegels; hij is koopman in –vellen,* hij doet geringe zaken.
aalt, zie aal **III.**
Aal'tje, o.; zegsw. *van mooi – zingen,* d. i. lustig drinken, feestvieren; vero.
aal'tjes, o. mv. (*kleine rondwormen levend in azijn en op planten*): *aangetast door –.*
a-al'-tolletje, o. –s (*zeskant draaitolletje, gemerkt met de letters A, B, D, N, S en T, om zeker kansspel te spelen*); A (*alles*), B (*bij*), D (*dubbel*), N (*niet*), S (*zet*), T (*trek*).
aal'vork, v. –en; zie aalgeer.
aalwaar'dig, bn. (oorspr. *goed, waar, ernstig, eenvoudig*; later: *dwaas, onbezonnen, gemelijk*); ook **aalwa'rig,** vero.
aam, o. amen (1 *oude vochtmaat* inz. *wijnmaat, 1.552 hl*; 2 *vat van deze inhoud*): 1 *een – wijn*; 2 *ledige amen.*
aam'beeld, o. –en; zie aanbeeld.
aam'bei, v. –en, inz. in het mv. (*besvormige zwelling van aders aan de endeldarm; takken*): *aan –en lijden*; zie speen.
aambor'stig, bn. (*engborstig, asthmatisch*); **–heid,** v.; zie asthma.
aamt, v. (*ziekelijke zwelling van de uier*).
aam'tig, bn. (*met aamt*): *een –e koe.*
aan, 1 vz. heeft twee grondbet.: 1 een rust of beweging binnen zekere ruimte (*aan de poort wonen, aan de deur stoten*), 2 een beweging naar iets heen (*zend dit aan hem*); uit deze grondbet. ontwikkelen zich verschillende andere: op: *aan wal zijn*; tegen: *aan de tafel stoten*; in de nabijheid: *hij woont aan de poort*; in of dichtbij: *aan de deur staan*; tengevolge van: *aan leverziekte sterven*; tot aan: *aan de zoldering reiken*; naar: *aan iem. iets zenden.* Verbonden met ww.: *– een brief schrijven,* bezig zijn met, maar: *een brief schrijven,* de brief voltooien. Zegsw. *het zit er bij hem (niet) –,* [a]) hij kan (niet) goed betalen, [b]) heeft (niet) veel vermogens; *ergens – vast zijn* (of: *zitten*), tot iets verbonden zijn; *hij is er slecht – toe,* het is niet goed met hem gesteld; *ik weet niet, waar ik – toe ben,* waar ik mij aan te houden heb; *hij wil er niet –,* hij wil er niet toe besluiten, is niet over te halen; *een gulden – centen,* ter waarde v. e. gulden; *hij moet er –,* hij moet het ontgelden; *er is niet – te beginnen,* het is te moeielijk; *wat men – sigaren nodig heeft; we hebben de tijd – ons; het is – mij,* mijn beurt; Z.-N. *hij is er –,* bakkeran; **2** bw. met de grondbet. v. h. vz.: *de moer is –,* kan niet verder; *de kachel is –,* brandt; *de kerk is –,* begonnen; *er is niets –,* het is [a]) onbeschadigd, [b]) niet moeielijk; *daar is wel iets, niets van –* van waar; *het is weer –,* het engagement is weer vernieuwd; *altijd weer –,* telkens zonder onderbreking; *–!* aanleggen! aantreden! aanpakken! samengest. met ww. (meestal scheidb.) of zn. van ww. afgeleid, of bw.: *aan'besteden, aanschou'wen, aan'raking, vooraan'.*
aan'aarden, aardde –, h. –geaard (*rondom een plant de aarde* d. i. *de grond ophogen om de wortels te bedekken*): *de aardappels –*; waterst.: met aarde een open ruimte vullen.
aan'aarding, v. –en.
aan'aardploeg, m. –en (*kleine ploeg, waarmee men in rijen staande planten aanaardt, door de grond er tegen aan te ploegen*).
aan'baffen, z. aanblaffen.
aan'beeld, o. –en (*ijzeren smidsblok, waarop metalen gesmeed en gehamerd worden; deel v. e. slaghoedje, waartegen de slagpin slaat; aanbeeldsbeentje*): *zo zwaar als een –,* zeer zwaar; *steeds op hetzelfde – slaan* (of: *hameren*), op dezelfde zaak terugkomen.
aan'beeldsbeentje, o. –s, gewoonl. **aanbeeld** (ontl. *gehoorbeentje*); **–blok,** o. –blokken (*houten blok, waarop het aanbeeld rust*).
aan'behorend (vero. *aanbehoren* = een deel

van iets uitmaken): *–e stukken land.*
aan'bei, v. –en; zie aambei.
aan'belanden, belandde –, i. –beland (*ergens aankomen,* [*toevallig, om daar te vertoeven of te blijven*]): *na veel zwervens hier –.*
aan'belang, o. (*groot belang, rijk aan gevolgen,* met *van*): *een zaak van (groot) –.*
aan'belangen (*aangaan, betreffen*): alleen in bepaalde verbindingen: *wat, zoveel, voorzoveel, zover, voorzover hem* (of: *dit*) *aanbelangt.*
aan'bellen, belde aan, h. –gebeld (*aan de deurschel trekken* [*om binnengelaten te worden*]): *bij iem. –*; ook, aanschellen.
aan'benen, beende –, h., i. –gebeend (*vlug voortstappen*): *laten we wat –.*
aan'bermen, bermde –, h. –gebermd (*de voet van een dijk versterken door er een berm tegen te leggen*); **–berming,** v. –en (*het aanbermen; de aangebrachte versterking*): *de afgeslagen plaats is hersteld door een –.*
aan'besteden, besteedde –, h. –besteed (1 *de uitvoering van een of ander werk of de levering van de benodigdheden publiek of ondershands bij overeenkomst voor een bepaalde prijs aan een ondernemer opdragen*; 2 *de mededinging o. a. bij inschrijving, voor zulk werk enz. openen*): 1 *bij wien is de school aanbesteed?* 2 *het leveren der bouwstoffen –*; **–steding,** v. –en (1 *de daad, handeling van aanbesteden*; 2 *het aanbestede werk*): 1 *hij was bij de – tegenwoordig geweest*; 2 *deze – zal spoedig klaar zijn.*
aan'besterven, bestierf aan, i. –bestorven (*iems. eigendom worden door het sterven van een ander,* alleen als 3de pers.): *dat huis zal hem – bij het overlijden van zijn oom.*
aan'betrouwen, betrouwde –, h. –betrouwd (1 *met betrouwen opdragen*; 2 *in bewaring geven*; 3 *ter uitvoering opdragen*): 1 *iem. de opvoeding van zijn kind –*; 2 *deze gewichtige documenten zal ik hem niet –*; 3 *iem. de uitvoering van een plan wel –.*
aan'bevelen, beval aan, h. –bevolen (1 *een gunstige stemming, belangstelling trachten op te wekken: aanprijzen; bevorderen*; 2 *iem. iets opdragen*; 3 *het verlangen te kennen geven, dat iets met zorg geschiedt*): 1 *iem. bij den Minister –*; *zijn ziel aan God aanbevelen,* d. i. Gods ontferming inroepen in doodsgevaar; *ik kan je dat gerust –*; *ik houd mij aanbevolen voor*; 2 *iem. de bewaking van een booswicht –*; 3 *de geneesheer beval hem rust aan.*
aanbevelenswaar'dig, bn.; –er, –st of meer en meest – (*aanbeveling verdienende*); ook **–waard'.**
aan'beveling, v. –en, aanbevelinkje (1 *de daad van aanbevelen*; 2 *de mondelinge of schriftelijke verklaring zelf*; 3 *lijst van hen, die een lichaam of persoon, voor een betrekking wenst te zien benoemd; voordracht*; 4 *wat tot aanbeveling strekt*): 1 *op – van; een brief van –*; 2 *in zijn portefeuille vond men een – aan een diplomaat*; 3 *hij stond op de –*; 4 *zijn gelaat was reeds een –.*
aan'bevelingsbrief, m. –brieven (*brief, waarbij men iem. aanbeveelt*); **–waard,** bn. (*aanbeveling verdienende*); ook **–waar'dig.**
aanbid'delijk, bn. (*waardig, om aangebeden te worden; tot aanbidding uitlokkend of dringend*): *– Opperwezen*; fig. *een –e schone.*
aanbid'den, aanbad, bad aan, h. –be'den, –'gebeden: eig. scheidb. of onscheidb.; fig. meestal onscheidb. (1 *als goddelijk wezen vereren*; 2 fig. *hartstochtelijk vereren*): 1 *God –*, de hoogste eer schenken als Schepper en Heer van alles; 2 *zijn leerlingen – hem; uw door mij aanbe'den dochter,* doch ook: *een veldheer, door zijn soldaten aan'gebeden.*
aanbiddenswaar'dig, bn.; –er, –st of meer –, meest – (*het aanbidden waardig*).
aanbid'der, m. –s (*iem., die goddelijke eer bewijst; iem., die hartstochtelijk vereert; „bewonderaar" v. e. meisje*; ook wel: *huwelijkspretendent*): *een harer –s.*
aanbid'ding, v. (1 *de hoogste en opperste eer aan God*; 2 R.-K. *tijd, waarop het sacrament des altaars is uitgesteld*; 3 in de kunst: *voorstelling v. d. – van Jezus door de Drie Koningen enz.*): 1 *in – verzonken*; 2 *te 3 uur is –*; *Gedurige –*; 3 *de – v. h. Lam.*
aan'bieden, bood aan, boden aan, h. –geboden (1 *iets vrijwillig ter beschikking van iem. stellen*; 2 *het tonen, aankondigen van waren, met de bedoeling ze af te staan tegen bep. prijs*; 3 *opleveren*; 4 refl. *zich ter beschikking stellen; zich voordoen*): 1 *iem. een betrekking –*; 2 *waren –*; 3 *die stad biedt vele genoegens aan; een toneel van verwarring –*; 4 *er bieden zich aan: twee ververs; er biedt zich een mooie gelegenheid aan*; nog: *een telegram –*; *iem. zijn gelukwensen –*, gelukwensen; **–bieding,** v. –en (1 *de daad van aanbieden,* inz. in bet. 1 en 2; 2 meestal mv. *het aangebodene*): 1 *bij de – v. h. geschenk tegenwoordig zijn*; 2 *hij ontving de mooiste –en.*
aan'bijten, beet –, h. –gebeten (1 *i. h. aas beginnen te bijten,* inz. *van een vis*; 2 *een eerste stuk van iets bijten*; 3 fig. *zich door mooie woorden of voorstellingen laten overhalen, meestal tot iets gevaarlijks*): 1 *de vis wilde niet –*; 2 *een –gebeten appel*; 3 *hoe mooi hij ook praatte, zijn vriend wilde niet –.*
aan'binden, bond –, h. –gebonden (*met riem, touw, nestel enz. vastmaken*): *leibomen –*; *de schaatsen –*; fig. *een* (of: *de*) *strijd –* (*tegen*), beginnen; zegsw. zie kat.
aan'blaffen, blafte aan, h. –geblaft (*blaffend bedreigen*; fig. *bedreigen door scheldwoorden; toesnauwen*); ook, aanbaffen.
aan'blazen, blies aan, h. –geblazen (1 *door blazen een werking versterken,* meestal van vuur, of wat bij vuur vergeleken wordt; 2 *op een instrument blazen om de toon te onderzoeken*): 1 *het vuur –*, aanwakkeren; fig. *een twist, de hartstochten –*, aanzetten; 2 *een instrument –*; **–blazing,** v. (*het aanblazen*; lit. t., vero. [*goddelijke*] *ingeving, bezieling, inspiratie*).
aan'blijven, bleef –, i. –gebleven (in het alg. *in de toestand blijven, waarin iem. of iets is*: 1 *in een betrekking blijven*; 2 *aan het branden blijven*; 3 *duren*): 1 *hij zal niet langer dan een jaar –*; 2 *de lamp blijft aan*; 3 *de kerk blijft lang aan.*
aan'blik, m. (1 *blik, aangezicht*; 2 *gezicht op iets*): 1 *voor uw –, o Heer, siddert de boze*; 2 *bij de eerste –*; **–blikken,** blikte –, h. –geblikt (1 *aanzien, aanschouwen*; 2 *tegenstralen*): 1 *hij blikte mij veelbetekenend aan*; 2 *de sterren blikken mij –.*
aan'bod, o. (1 *aanbieding*; 2 *het aangebodene*): 1 rechtst. *– van gerede betaling; de marktprijs regelt zich naar vraag en –*; 2 *een voordelig –.*
aan'boeten, boette –, h. –geboet (*feller doen branden, opstoken*): *het vuur –.*

aan'bonzen, tegen, bonsde –, h., i. –gebonsd (*met kracht tegen iets kloppen, stoten*).
aan'boren, boorde –, h. –geboord (*beginnen te boren [met een boormachine] en daardoor tot iets b.v. een bron, een laag mineralen komen*): *een petroleumbron –, een mijn –*; ook: *een vat –*, opsteken.
aan'botsen, botste –, h., i. –gebotst (*tegen iets botsen*); **–ing,** v. –en.
aan'bouw, m. (1 *het bouwen van iets nieuws bij het reeds bestaande*; 2 *de toestand, waarin iets verkeert, zolang de bouw niet voltooid is*; 3 *het aangebouwde*; 4 van gewassen: *verbouwen*): 1 *de – van schepen*; 2 *dit huis is in –; een in – zijnd huis*; 3 mil. *veranderingen in het natuurlijk terrein, door mensenhanden veroorzaakt: gebouwen, bomen enz. noemt men –*; 4 *– van meekrap*; **–bouwen** (1 *iets nieuws bij het reeds bestaande bouwen; bijbouwen*; 2 *nieuwe gewassen verbouwen*): 1 *huizen, schepen –*; 2 *vlas, tarwe –*, de teelt uitbreiden; **–bouwsel,** o. –s (min. *het aan een gebouw etc. aangebouwde gedeelte*).
aan'branden, brandde –, i. –gebrand (1 *door te sterke hitte zich met een korst vastzetten aan de bodem van pan of pot*; 2 *beter doorbranden*): 1 *die rijst gaat –*; Z.-N. *het riekt er* (of: *de pap is*) *aangebrand*, het is er niet pluis; 2 *het vuur moet wat –*.
aan'brassen, braste –, h. –gebrast (scheepst. *de brassen aanhalen, zeilen of raas meer langscheeps richten*); zie bras.
aan'breien, breide –, h. –gebreid (1 *door breien verenigen, breiend aaneenzetten*; 2 *stukken ergens aanbreien*; 3 *vlugger breien*): 1 *de mouwen enz. ergens –*; 2 *je moet de voeten dezer sokken nog –*; 3 *kind, brei wat aan, de kous moet af*; **–breisel,** o. –s.
aan'breken (1 *van een geheel een deel afnemen*; 2 v. h. licht, de dag [meestal *niet* van de nacht], tijdperken: *beginnen*): 1 ik brak (iets, b.v. *een brood, een fles*) aan, heb (iets) aangebroken; 2 de dag brak aan, is aangebroken.
aan'brengen, bracht –, h. –gebracht (1 *het brengen van iets op een bepaalde plaats*; 2 *meebrengen*; 3 *ergens iets plaatsen*; 4 *veroorzaken*; 5 *bekendmaken van iets kwaads bij hem, die moet straffen*; 6 *oververtellen*; *verklikken*; 7 *vergezellen van vrijwilligers bij leger of vloot bij hun aangifte*; 8 *tot toetreding overhalen*): 1 *stenen –*; 2 *hij heeft kapitaal –gebracht*; 3 *vensters, versieringen –*; 4 *geluk, onheil –*; 5 *iem. bij de politie –*; 6 *Piet heeft aangebracht* (in de school); *verklikken* is ongunstiger; 7 *vrijwilligers –*; 8 *leden –*; zegsw. *de derde man brengt de spraak aan*, doet het gesprek vlotten; **–breng,** m. (*wat man of vrouw bij een huwelijk meebrengt*); **–brenger,** m. –s (*die aanbrengt*, inz. bet. 6: *verklikker*); **–brengpremie,** v. –s, –premiën; **–brengst,** v. –en (*het aanbrengen; het* [inz. *ten huwelijk*] *aangebrachte*).
aan'brok, m. (Z.-N. *meet*).
aan'brug, v. –bruggen (*vast deel van een beweegbare brug*): *de – herstellen*.
aan'bruisen, de branding bruiste –, i., h. –gebruist (*bruisend naderen*).
aan'dacht, v. (*oplettendheid, opmerkzaamheid, belangstelling*): *iets met – volgen*; *naar iets met – kijken*; *de* (of: *zijn*) *– vestigen op*; *dat trekt de –*; *geen – schenken aan*. Opm. *vrome* – in de bet. van „godsdienstige overpeinzing", is een germanisme.
aandach'tig, bn., bw. (*aandacht schenkend, oplettend, opmerkzaam*; *met aandacht geschiedend*): *–e toehoorders, een – gehoor*; *– luisteren*; **–heid,** v.
aan'dachtstreep, v. –strepen (*zinteken, een rust aanduidend*), b.v. *ik zal – als ik tijd heb – er eens over denken*.
aan'dak, o. –daken (*bovengedeelte v. brand- of topgevel, dat voorbij de dakschilden schiet*).
aan'dammen, damde –, h. –gedamd (1 *een dam leggen langs de waterkant*; 2 *met aarde ophogen, met zand vullen*): 1 *een stuk weiland –*; 2 *uitgeveende gronden –*.
aan'damming, v. –en.
aan'de, v. –n, Z.-N. bijvorm van eend.
aan'deel, o. aandelen, aandeeltje (1 *toekomend deel of gedeelte*; 2 *deel, dat iem. bijdraagt tot het kapitaal ener onderneming*; 3 *bewijs van deelgenootschap*): 1 *zijn – ontvangen*; 2 *een volgestort –*; *– aan toonder*, overdraagbaar; *– op naam*, persoonlijk; 3 *aandelen staan op naam*; nog: *–nemen in iems. vreugde*, blijken geven van deelneming; *– hebben aan iems. geluk*, er iets toe bijgedragen hebben. Opm. – in veronderstelt een langere duur, een herhaling, b.v. *– hebben in jaarlijkse winst, uitkeringen*; – aan veronderstelt voor eenmaal, b.v. *– hebben aan een misdaad, een erfenis*; **–bewijs,** o. –bewijzen (*bewijs, schriftelijk of gedrukt v. e. aandeel in een zaak, enz.*); **–hebber,** m. –s (*iem., die aandeel heeft in een zaak, onderneming enz.*): *de –s in een rederij, fabriek, vennootschap*; **–houder,** m. –s (*eigenaar v. een of meer bewijzen v. aandeel, wiens aansprakelijkheid beperkt is tot zijn deelneming in het kapitaal*); een – is alleen mogelijk, als er aandelen zijn uitgegeven; een *aandeelhebber* behoeft geen aandelen te hebben.
aan'delenkapitaal, o. –kapitalen (*kapitaal, in aandelen bestaande*): *het – van een N.V.*, maatschappelijk (z. ald.) kapitaal, verdeeld in aandelen.
aan'denken, o., (1 *het denken aan iem.*; 2 *de gedachtenis van iemand*; 3 *voorwerp, dat ons aan iets of iem. herinnert*): 1 *het – aan een overledene*; 2 *het – der overledenen*; 3 *een ring als –*; nog: *in gezegend – voortleven, houden*, herinnering.
aan'dichten, dichtte –, h. –gedicht (van *dichten*, d. i. *verzinnen*: *iem. iets, dat verzonnen is, toeschrijven*, meestal iets kwaads): *iem. heilloze bedoelingen –*; **–ing,** v. –en.
aan'dienen, diende –, h. –gediend (*de komst van iem. berichten, aanmelden*): *de lakei ging ons bij zijn heer –*; *zich bij iem. laten –*; *zich zelf –*.
aan'dijken, dijkte –, h. –gedijkt (*een stuk land door dijken aan een ander verbinden*): *een waard, een polderland –*; **–ing,** v. –en.
aan'dikken, dikte –, h. (1), i. (2) –gedikt (1 *dikker maken, aanvetten b.v. letters*; fig. *verzwaren, overdrijven*; 2 *dikker worden*): 1 *een letter zonder – niet goed te krijgen*; fig. *het gebeurde nog wat –*; 2 *het mengsel zal door verhitten nog wel –*.
aan'doen, onr. ww., deed –, deden –, h. –gedaan (1 *aan het lichaam doen* nl. *aantrekken, aanschieten, omdoen, omslaan, omwerpen*; 2 *veroorzaken*; 3 *droefheid of weemoed verwekken*; 4 [*lichamelijk*] *aantasten*; 5 [*voor korte tijd*] *bezoeken*; 6 inz. Z.-N. *aansteken*): 1 *een jas –, de handschoenen –, iem.*

de boeien –; 2 *verdriet, last, schande* –; *een volk de oorlog* –; *een proces* –, in rechten vervolgen; Z.-N. *iem. den duvel* –, pesten; 3 *zijn woorden deden mij aan; pijnlijk* –; 4 *zijn longen waren aangedaan*; 5 *een herberg* –; scheepst. *een haven* –, een haven, die niet de eigenlijke bestemming is, binnenlopen; 6 *de lamp* –.

aan'doening, v. –en (1 *min of meer ziekelijke indruk van het lichaam of een zijner delen en het daardoor ontstane gevoel*; 2 *indruk van de ziel en het daardoor ontstane gevoel; gemoedsverandering*): 1 *een – der hersenen, een – van koorts*; 2 *–en v. vreugde, smart* (meestal meerv.); zonder bepaling van het gemoed gezegd, heeft – dikwijls de bijbetekenis van iets droevigs: *ik heb dit met – gelezen.*

aandoen'lijk, bn. (1 *treffend, roerend,* met de bijgedachte aan iets weemoedigs; 2 *voor indrukken vatbaar; week, licht geroerd*): *een – 1 verhaal, 2 gemoed*; **–heid,** v.

aan'draaien, draaide aan, i. (1), h. (2) aangedraaid (1 *draaiend, langzaam met een draai naderen*; 2 *door draaien tot de uiterste grens brengen, die bereikt kan worden; door draaien vaster maken*): 1 *daar komt hij* –; 2 *de schroef, de moeren niet geheel* –.

aan'dragen, droeg aan, h. –gedragen ([*met enige moeite*] *naar een persoon, een plaats dragen*; fig., Z.-N., vero., *verklikken*): *hout* –; Z.-N. *z. iets* –, aantrekken 7; **–drager,** m. –s.

aan'drang, m. (1 *het aandringen*; 2 *opeenhoping*; 3 *aansporing*; 4 *nadruk bij het doen van een verzoek, klem,* inz. met *met*): 1 *een grote – van mensen, van volk*; 2 *de – van het bloed naar de hersenen*; 3 *op – van mijn vader*; 4 *ik vraag het u met* –.

aan'draven, draafde aan, i., h. –gedraafd (1 *in een draf, snel naderen*; 2 *voortmaken met draven*): 1 *daar kwamen enige ruiters* –; 2 *laten wij wat* –.

aan'drentelen, drentelde –, i., h. –gedrenteld (*langzaam en treuzelend naderen*): *daar komt die luie jongen weer* –.

aan'dribbelen, dribbelde –, i. –gedribbeld (*met kleine, vlugge pasjes naderen*): *daar kwam de dreumes* –, aantrippelen.

aan'drift, v. (1 *inwendig gevoel, dat tot handelen aanspoort, ingeschapen gevoel, instinct*; 2 *bezieling*): 1 *dierlijke* –; 2 *heilige* –.

aan'drijven, dreef –, h. (2, 3, 4, 5), i. (1) –gedreven (1 *vlottend naderen*; 2 *sneller doen gaan*; 3 *vaster doen klemmen*; van vloeren: *doen sluiten*; 4 *aansporen*; 5 *in beweging brengen*): 1 *het lijk dreef aan*; z. strowis; 2 *koeien* –; 3 *spijkers* –; 4 *eerzucht drijft hem aan; iem. tot kwaad* –; 5 *een machine – door assen en wielen*; **–drijver,** m. –s; **–drijving,** v. –en: *de Statendam is in lichte – geweest met een Engels schip.*

aan'dringen, drong aan, h. (2), i. (1) aangedrongen (1 *voorwaarts in de richting van iets of iem. dringen*; 2 *krachtig aansporen; met nadruk vragen*): 1 *op den vijand* –; 2 *op ijver, betaling bij iem.* –, sterk aanhouden; *– om onderstand, hulp; op – van mijn vader.*

aan'drinken, dronk zich aan, h. zich een roes aangedronken (meestal refl. met een woord als roes: *zich dronken drinken*).

aan'druisen, druiste –, h., i. –gedruist (*met geweld stoten tegen iets*; inz. fig. *in strijd zijn met*): *tegen alle recht* –.

aan'duiden, duidde aan, h. –geduid (1 *trachten kenbaar te maken door wijzen, herkenningstekenen*; 2 *uitdrukken*; 3 *betekenen*): 1 *fouten –, een huis* –; 2 *trots* –; 3 *berucht en beroemd duiden niet hetzelfde aan.* Opm. *Aanwijzen* geeft nauwkeuriger de herkenningstekenen aan dan – in bet. 1.

aan'durven, durfde of dorst aan, h. –gedurfd (*niet bang zijn om te bestrijden, te ondernemen*): *iem.* –, *een taak* –; *het niet* –; scherts., vooral met een ontkenning, van spijzen enz.: *ik durfde dat grote stuk niet aan.*

aan'dweilen, dweilde –, h. –gedweild (1 *met een dweil voorzover nodig reinigen*; 2 *vluchtig dweilen*): 1 *meisje, dweil de natte gang wat* –; 2 *de vloer ener kamer wat* –.

aaneen', bw. (*aaneengehecht, verbonden, zonder tussenruimte of pozen*): *in rijen* –; *jaren, uren* –; – vormt scheidb. w.w.

aaneen'aan, bw. (Z.-N. *onafgebroken*).

aaneen'binden, –boeien, –breien, –brengen enz. Deze w.w. drukken meestal verbindingen uit, waarbij de vereniging alleen uiterlijk is en de oppervlakte raakt. Een meer innerlijke vereniging wordt uitgedrukt door *samen*: *aaneen*gegroeide bomen zijn niet *samen*gegroeide. Dus: *aaneen*solderen, *aaneen*schakelen, nooit *samen*–; bij *elkander* denkt men meer aan verenigd gedachte afzonderlijke delen.

aaneen'flansen, flanste –, h. –geflanst (*slordig aan elkaar verbinden,* inz. fig.): *allerlei voorvallen tot een verhaal* –.

aaneen'flikken, flikte –, h. –geflikt (Z.-N. *aaneenflansen*); ook, –flikkeren, Z.-N.

aaneen'geboren, bn. (*aan elkaar verbonden ter wereld gekomen*): *de – tweelingen.*

aaneen'geschakeld, bn. (1 *met schakels verbonden; geregeld voortgaande*; inz. fig.; 2 spraakk. *wijze van zinsverbinding*; 3 rekenk. *bestaande uit meer dan twee redens*): 1 *een – verhaal*; 2 *–e zinnen*; 3 *een –e evenredigheid.*

aaneen'gesloten, bn. (*nauw verbonden, zodat het een geheel is*): *een – geheel.*

aaneen'haken, haakte –, h. –gehaakt (*met haken verbinden, aaneenkoppelen*): *wagons* –.

aaneen'hangen, hing –, h. –gehangen (*losjes aan elkaar verbonden zijn*; Z.-N. fig. *vast aan elkaar verbonden zijn, samenspannen*): *de stukken hingen nauwelijks aaneen*; inz. fig. met ontkenning: onsamenhangend zijn: *zijn verhaal hing niet aaneen*; zegsw. *als droog zand* (Z.-N. *gekapt stro*) –; *van leugens* –, bestaan uit leugens.

aaneen'hechten, hechtte –, h. –gehecht (*aan elkaar verbinden*): *twee stukken hout* –.

aaneen'houden, hield –, h. –gehouden (1 *verenigd doen blijven*; 2 *verenigd blijven*): 1 *die pinnen zullen deze blokken niet* –; 2 *deze stukken houden niet aaneen.*

aaneen'klampen, klampte –, h. –geklampt (*met klampen verbinden*): *twee planken* –.

aaneen'kleven, kleefde –, h. –gekleefd (*aan elkaar vastkleven*): *de twee postzegels kleefden aaneen.* Transitief is het vero.

aaneen'klinken, klonk –, h. –geklonken (*met nagels of bouten verbinden,* meestal *ijzer*): *twee ijzeren platen* –.

aaneen'koppelen, koppelde –, h. –gekoppeld (ong. *een huwelijk tot stand brengen*).

aaneen'lassen, laste –, h. –gelast (*aan elkaar verbinden* [*op verschillende wijze, naar gelang van de aard der voorwerpen*]): *de*

banen van een vlag –, aaneennaaien; *stukken ijzer* –, wellen.
aaneen'schakelen, schakelde –, h. –geschakeld (*schakels, ringen tot een keten verenigen*; fig. *verbinden, op elkaar laten volgen*); z. vlg. woorden.
aaneen'schakelend, bn. (spraakk. *een wijze van nevenschikkende zinsverbinding*): – *zinsverband,* –*e voegwoorden.*
aaneen'schakeling, v. (1 *opeenvolging*; 2 spraakk. *de aaneenschakelende zinsverbinding*): 1 *een – van ongelukken, van volzinnen*; 2 *de – van zinnen.*
aaneen'schrijven, schreef –, h. –geschreven (*aan elkaar vastschrijven*): *de leden van het voltooid deelwoord* – bv. *teraardebesteld.*
aaneen'sluiten, sloot –, h. –gesloten (1 *aan elkaar boeien, met e. hangslot verbinden*; 2 *innig aan elkaar verbinden*; 3 *goed in of aan elkaar passen*): 1 *gevangenen* –; 2 – *door vriendschap*; *z.* –; 3 *de ramen moeten goed* –.
aaneen'smeden, smeedde –, h. –gesmeed (*door smeden aan elkaar hechten*; fig. *innig verbinden*): *gloeiende aaneengesmeed.*
aaneen'stuiken, stuikte –, h. –gestuikt (Z.-N. *wellen*).
aan'fluiten, floot –, h. –gefloten (*bespotten*), (in Bijbelse taal).
aan'fluiting, v. –en, meestal enkelv. (1 *spot*; 2 *het voorwerp van de spot*): 1 *heeft ze overgegeven ter aanfluitinge*; 2 *ik zal u maken tot een – der volken,* Jer. 19 : 8.
aan'fok, m. (1 *opkweking van dieren*; 2 *de dieren zelf*): 1 *de – van paarden is moeilijk*; 2 *ik heb voor mijn – kopers.*
aan'fokken, fokte –, h. –gefokt (*dieren aankweken, grootbrengen van vee*): *paarden* –; **–fokking,** v. –en (*aanfok*).
aan'gaan, ging aan, h., i. aangegaan (1 *gaan in de richting van*; 2 *in het voorbijgaan bezoeken*; 3 *vertrouwen op*; 4 *beginnen*, inz. met datgene, wat men bij het onderwerp verwacht; 5 *er door kunnen*; 6 *leven maken, tieren*; 7 *ondernemen*; 8 *sluiten*; 9 *op iets betrekking hebben*; 10 *raken*): 1 *op een huis, persoon* –; 2 *bij iemand* –; 3 *op de oorlogsberichten* –; 4 *de school, de kerk, de lamp gaat aan*; 5 dikwijls met ontkenning: *dat gaat niet aan*; 6 *de dronkaard ging verschrikkelijk aan*; zegsw. *als een Turk* –, opspelen, schelden, razen; 7 *een werk* –; 8 *een overeenkomst, weddenschap, verbintenis, een huwelijk* –; 9 *wat mij aangaat*; 10 *dat gaat mij niet(s) aan*; *allen, die het aangaat*; tegenw. deelw. *aan'gaande* in: *zaken, u aangaande,* die u betreffen; nog: *de kous gaat niet aan,* ik kan ze niet aankrijgen; Z.-N. *het is tijd om aan te gaan,* te vertrekken.
aangaan'de, vz. (*betreffende, rakende*): *de berichten – zijn toestand*; *een mening – die personen,* d. i. nopens, omtrent.
aan'gang, m. alleen in het enkelvoud in zegsw.: *op den* (of: *ten*) *aangang komen,* juist van pas komen, op het ogenblik dat iets begint, onverwachts er bij komen; zeew. *aangang maken,* voortzeilen, vaartmaken.
aan'gapen, gaapte aan, h. –gegaapt (1 *met open mond aanstaren*; 2 fig. van vreesaanjagende dingen: *dreigen*): 1 *zit mij niet aan te* –; 2 *de afgrond gaapte ons aan.*
aan'gebedene, m. en v. –n (*hoogge̊erde, beminde*); inz. v. vrouwen; ook: –gebe'dene.
aan'geblazen, bn. (*bezield, geïnspireerd*): *een oogopslag als van een – dichter.*
aan'gebonden, bn.: *kort – zijn,* d. i. spoedig boos, uit zijn humeur zijn.
aan'geboren, bn. (*van nature eigen, ingeschapen*): *een – smaak.*
aan'gedaan, vd. en bn. (1 *getroffen, geroerd*; 2 Z.-N. *gekleed*): 1 *de familie was tot schreiens* –; sterker –, heviger –, het sterkst, het hevigst –; enkel praedicatief. Opm. Wordt het gevoel, waardoor men is aangedaan, genoemd, dan heeft – meer de aard v. e. volt. deelw.; 2 *ik ben* –, *ik kom.*
aan'geërfde, m. en v. –n (*eigenaar of eigenares van bebouwde of onbebouwde stukken grond, gelegen aan een weg, dijk, wetering*): *de –n van deze dijk.*
aan'gehuwd, bn. (deftiger dan: *aangetrouwd*): –*e tantes.*
aan'geklaagde, m. en v. –n.
aan'gekleed (volt. deelw. van aankleden, als bn. in zegswijzen): *een –geklede boterham,* [a]) belegd met koek, kaas of vlees, [b]) eenvoudig avondpartijtje, ook *een –geklede pijp* geheten; *een –geklede aap,* foeilelijk mens.
aan'gelande, m. en v. –n; z. aangeërfde.
aan'geleerd, bn. (*aangewend,* het tegengestelde van *aangeboren*).
aan'gelegen, bn. (*belendende*): *de – akkers,* nl. grenzende aan de rivier, de weg enz.
aangele'genheid, v. aangelegenheden (1 *gewicht*; 2 *gewichtige zaak*; 3 *zaak, belang*): 1 *e. zaak van grote* –; 2 *de –heden van kerk en staat*; 3 *handels–heden*; *zich met eens anders –heden bemoeien*; *huiselijke –heden.* Opm. In bet. 2 en 3 meestal in het mv.
aan'genaam 1 bn.; aangenamer, –st (1 van hetgeen men gaarne aanneemt, ondervindt, voelt, ziet, hoort enz.: *prettig, genoeglijk, behaaglijk, zoet, liefelijk*; 2 beurst.: *willig*): 1 *een – gezelschap*; *zich bij iem.* – *maken,* iems. gunst weten te verwerven; – *kennis* (*te*) *maken*; *het was mij* (*zeer*) – (*te vernemen*); 2 *oliewaarden* –; **2** bw. (*op een wijze, die aangenaam is*): – *wandelen,* – *bij elkander zijn*; **3 –gename,** o.: *het – met het nuttige verenigen.*
aan'genomen 1 z. aannemen; **2** vgw., met *dat* onderschikkend, zonder *dat* nevensch. (*ondersteld*): – *dat jij nu slaagt, wat dan?* –, *hij is een drinkebroer, wat doe je dan?*
aan'gestelde, m. –n (België: *ondergeschikt beambte*).
aan'gespen, gespte –, h. –gegespt (*met een gesp vastmaken, aandoen*; *nauwer aanhalen*): fig. *de degen, het harnas* –, gaan vechten.
aan'gesteld, aan'gestoken, aan'getekend enz.; zie de infinitieven.
aan'getogen, volt. deelw. van het vero. *aantiehen* (*aangetrokken* in de zin van: 1 *kleden*; 2 *naderen*): 1 *zij had haar beste kleed* –; 2 *daar komen de strijders* –! Opm. De vorm – is enigszins deftig of licht ir.
aan'getrouwd, bn. (*aangehuwd,* maar gemeenzamer; inz. Z.-N.): –*e familie.*
aan'geven, gaf –, h. –gegeven (1 *aanreiken*; *ter hand stellen*; 2 *iets ter kennis brengen van een ander*; 3 inz. *bekend maken aan de overheid*): 1 *een schotel* –; 2 *een nieuw gezichtspunt* –; *in hoofdtrekken iets* –; 3 *ik zal het* –; *een diefstal* – (bij het gerecht); *een kind* – (doen inschrijven op de burgerlijke stand); *een paard* – (bij de belastingambtenaren);

te laag – (bij de douane); *zich voor de loting* – (bij de militaire overheid); *zich – voor een betrekking, voor een examen,* te kennen geven, dat men wenst een betrekking te krijgen, aan een examen deel te nemen; zegsw. (zeet.) *de koers –,* zeggen, welke koers men moet volgen; *de toon –,* (muz.) de grondtoon laten horen, waarnaar de anderen zich richten; fig. de eerste, de leider zijn; **–gever,** m. –s (*iem., die aangeeft,* N.-N., inz. in bet. 3, in Z.-N. inz. in bet. 1 en 3).

aan'gezicht, o. –en (*gezicht,* maar deftiger, inz. in vaste verbindingen; soms ook: *aanzicht*): *iem. in zijn – prijzen,* tegenwoordigheid; *iem. een klap in het – geven,* grof beledigen; *iem. van – kennen,* hem van aanzien kennen; *de waarheid in het – slaan,* brutaal liegen; *uit moeders – gesneden zijn,* sprekend op moeder gelijken; *God zien van – tot –,* van oog tot oog, zo duidelijk mogelijk; z. neus; **–spijn,** v. –en (*zenuwpijn in het gezicht*).

aan'gezien, vgw. (*dewijl, vermits, omdat*).

I. aan'gieren, gierde –, i. –gegierd (v. schepen of ruiters: *zwenkend naderen*; O.-I. gmz. *aankeren*): *het schip gierde –.*

II. aan'gieren, gierde –, i. –gegierd (v. stormen: *huilend naderen*): *de storm kwam –.*

aan'gieten, goot –, h. –gegoten (*aan iets vastgieten*): *dat ornament is aangegoten*; bij verg. van kleren als volt. deelw.: *die kleren zitten haar als aangegoten,* goed passen.

aan'gietkleuren, v. mv. (*kleurstoffen, waarmee men verglaast*).

aan'gifte, v. –n (1 *het aangeven* [*bij de overheid, het gerecht enz.*]; 2 *het aangegevene*; 3 *de schriftelijke of gedrukte verklaring, waarin de – is gedaan*): 1 *– doen bij de burgerlijke stand v. d. geboorte v. e. kind*; *een – van geboorte*; België: *lasterlijke, incidentele –*; 2 *de deugdelijkheid der – in twijfel trekken*; 3 *de – is ondertekend.*

aan'gluipen, gluipte –, h. –gegluipt (*ter sluik, geniepig beloeren*): *iem. –.*

aan'gorden, gordde –, h. –gegord (*om het middel vastbinden,* inz. van wapenen): *het harnas –,* aantrekken; fig. de strijd beginnen; *zich –,* [a]) z. wapenen, [b]) z. gereedmaken.

aan'grauwen, grauwde –, h. –gegrauwd (*ruw, bits toespreken*): *iem. –.*

aangren'zend, bn. (*belendend*): *een – land,* naburig; *–e provinciën,* bijgelegen.

aan'grijnzen, grijnsde –, h. –gegrijnsd (*dreigend, vals aankijken*): *de beer grijnsde hem aan*; fig. *de honger grijnsde hem aan.*

aan'grijpen, greep –, h. –gegrepen (1 *plotseling met kracht iets aanvatten*; 2 *aanvallen*; fig. *hevig aantasten*; 3 *hevig ontroeren*): 1 *een strohalm –, de gelegenheid –,* te baat nemen; 2 *den vijand –*; 3 *dat woord, dat toneel greep haar aan*; *aangegrepen door.*

aangrij'pend, bn. (*roerend, treffend*): *een – toneel, een – schouwspel.*

aan'grijpingspunt, o. –en (nat. *punt, waar de kracht of krachten op een lichaam werken*).

aan'grimmen, grimde –, h. –gegrimd (*grimmig aanzien en bedreigen*): *het roofdier grimde hem aan*; *de honger kan iem. –.*

aan'groei, m. (*het toenemen in kracht en aantal*): *de – der bevolking.*

aan'groeien, groeide –, i. –gegroeid (*door groeien groter worden, toenemen*): *het – der bevolking*; **–groeiing,** v. –en.

aan'grommen, de hond gromde den bedelaar –, h. hem –gegromd (*grommen tegen iem. of iets*; *knorrig bejegenen*).

aan'haken, haakte aan, h. –gehaakt (*met e. haak vasthechten*): *e. wagon –,* aankoppelen.

aan'halen, haalde –, h. –gehaald (1 *naar zich toetrekken*; 2 *gaan halen*; 3 *tot zich halen, lief doen*; 4 *in beslag nemen*; 5 *citeren*; *een woord of gezegde ontlenen*; 6 *een streep of teken bij iets zetten, dikker maken*; 7 Z.-N. *onthalen*): 1 *een schuit wat –*; *een knoop –,* stijver aantrekken; *de verrekijker haalt goed –*; 2 *ga hem even –*; 3 *zij haalde hem erg –*; 4 *goederen –*; *aanhouden* wordt door den wetgever gezegd van voer- of vaartuigen; 5 *Vondel –, een versregel –*; 6 *een nummer op een lijst –, letters –,* nog: zegsw. *er is geen – aan,* men wil steeds meer; *de teugels –,* strenger optreden; 7 Z.-N. *iem. –.*

aanha'lerig, bn., bw. (*zeer aanhalig*).

aanha'lig, bn., bw. (*vriendelijk, innemend, lief doend,* inz. met *te, zeer, erg*; Z.-N. ook: *besmettelijk*): *een – kind*; Z.-N. *die ziekte is –.*

aan'haling, v. –en (1 *het in beslag nemen van belaste goederen*; ook: *het in beslag genomene*; 2 *het ontlenen van een woord of gezegde*; 3 *het ontleende woord of gezegde*; *citaat*): 1 *de kommiezen deden een belangrijke –*; 2 *de – van een tekst*; 3 *een – uit Vondel.*

aan'halingsteken, o. –s (*twee dubbele komma's om, wat een ander zegt, van eigen woorden af te zonderen*): Hij riep: „Ga!"

aan'hang, m. (*partij, helpers, volgelingen*): *– krijgen*; *een grote –.*

aan'hangen, hing –, h. –gehangen (1 *gehecht zijn aan*; *liefde toedragen*; 2 *iems. belangen, beginselen toegedaan zijn*; 3 *bijvoegen*): 1 *het kind hing hem – met liefde*; 2 *het volk hing hem –*; 3 *hij moet altijd bij wat hij vertelt, nog iets –.*

aan'hanger, m. –s (*partijgenoot, medestander, volgeling*): *de –s der Bonapartes.* Opm. – h. soms de bijbet. *gehechtheid aan een persoon*; *volgeling* van *aannemen en volgen der leerstellingen. Mede-, voorstander* doen denken aan *een strijd,* waaraan men deelneemt.

aanhan'gig, bn. (*nog niet beslist of afgedaan*): *de zaak is –, een zaak – maken bij* (rechtst.); *een wetsontwerp – maken,* indienen.

aan'hangmotor, m. –en (*motor, die ergens* inz. *bij e. vaartuig tijdelijk wordt aangebracht*).

aan'hangsel, o. –s, –en (*toevoegsel, bijvoegsel*): *deze spraakkunst geeft de leer der spelling in een –*; zie appendix.

aan'hangwagen, m. –s (*volgwagen of tweede wagen achter de motorwagen der electrische tram, achter vrachtauto's enz.*): *vijf-tons –s, met ijzeren velgen*; fig. *iems – zijn*; **–wagentje,** o. –s (*kleine aanhangwagen* inz. *wagentje naast een* [*motor*]*fiets, zijspan*).

aanhan'kelijk, bn., bw. (*geneigd zich aan iem. te hechten*; *vol liefde en toegenegenheid*): *een – kind*; *hij dacht – over zijn familie.*

aanhan'kelijkheid, v.: *– betonen.*

aan'harden, hardde –, i. –gehard (1 eig. *hard worden*; 2 fig. *gehard worden*): 1 *die stopverf moet nog wat –*; 2 *die knaap is aardig –gehard.*

aan'hebben, h. aan, had –gehad (1 van kledingstukken of van sieraden: *aan 't lijf hebben*; 2 *aan het branden hebben*): 1 *een jas, juwelen –*; zegsw. *een laars, buis, roes –,* dronken zijn; Z.-N. zegsw. *hij heeft noch*

om, noch aan, is uiterst behoeftig gekleed; Z.-N. *dat heeft wat* –, heeft wat om het lijf; 2 *de kachel, de lamp, z'n sigaar* –.

aan'hechten, hechtte –, h. –gehecht (*vastmaken, verbinden*; v. naai- en breiwerk: *een nieuwe draad beginnen of een afgebroken draad weer vasthechten*); **–ing,** v. –en (*het aanhechten; plaats, waar aangehecht is*).

aan'hechtingspunt, o. –en (*verbindings- of aanknopingspunt*), meestal fig.

aan'hef, m. (*begin,* inz. van stemgeluid): *de – van een brief, rede, gedicht, gezang.*

aan'heffen, hief –, h. –geheven (*beginnen* inz. van stemgeluid): *de redenaar hief –; een lied, een geschreeuw –.*

aan'helpen, hielp –, h. –geholpen (*helpen aantrekken*): *zal ik u die overjas –?*

aan'hijgen, hijgde –, h. –gehijgd (*hijgend naderen* inz. in de onbep. wijs): *komen –.*

aan'hinken, hinkte –, i. –gehinkt (*hinkend aankomen*): *daar kwam de kreupele –.*

aan'hitsen, hitste –, h. –gehitst (*aanvuren*): *een hond –, een hond op* (ook: *tegen*) *iem. –.* Opm. In de bet. van *opruien* wordt meestal *ophitsen tegen iem.* gebruikt.

aan'hoeven, hoeft –, h. –gehoefd (1 v. kleren, sieraden enz.: *aangetrokken moeten worden*; 2 *aangestoken moeten worden*): 1 *hoeft de jas –?* 2 *de lamp hoeft nog niet –.* Opm. Meestal met een ontkenning of in vraagzinnen, anders gewoonlijk *aanmoeten.*

aan'hollen, holde –, is –gehold (*hollende naderen; snel komen aanlopen*): *de ruiters kwamen –; daar kwam pa –.*

aan'hoorder, m. –s, –en (*iem., die* [*aandachtig*] *luistert naar*); **aan'hoorster,** v. –s.

aan'horen, hoorde –, h. –gehoord, soms onscheidb. ([*met aàndacht*] *luisteren naar*; [*geduldig*] *horen naar* [iets vervelends, onaangenaams]); *men aanho're mijn verdediging; het is niet* (*om*) *aan te horen; het is hem aan te horen,* aan zijn taal te merken; *ten aan'horen van* (niet: *ten aanhore*).

aanho'rig, bn. (*behorende bij*): *een hoeve met –e landerijen,* d. i. aanbehorende.

aanho'righeid, v. aanhorigheden (*wat tot enig goed behoort,* inz. *landerijen*; bijna altijd in het mv.): *een boerderij met alle –heden.*

aan'houden, hield –, h. –gehouden (1 *op een bepaalde plaats doen blijven; niet laten dóórgaan*; 2 *arresteren*; 3 van vaar- of voertuigen: *in beslag nemen*; 4 *laten blijven, behouden*; 5 *niet uittrekken*; 6 *aan het branden houden*; 7 *stilhouden, pleisteren*; 8 *volhouden*; 9 *verzoeken*; 10 *voortduren*; 11 zeew. met *op*: *sturen, gaan in de richting van*): 1 *iem. op straat* – (dikwijls ong.); 2 *de politie hield hem –*; 3 *schepen –*; 4 *een meid nog –*, niet uit de dienst ontslaan; *een abonnement –; bij een veiling iets –*, iets niet toewijzen; *dit punt werd tot de volgende vergadering –gehouden,* (niet behandeld en) uitgesteld; 5 *de jas –*; 6 *de kachel –*; 7 *tweemaal onderweg –*; 8 – *doet verkrijgen*; 9 – *om de hand van een meisje*; 10 *dat weer houdt nog –*; 11 *op de kust –.*

aanhou'dend, bn., bw. (*zonder ophouden, herhaaldelijk, voortdurend*): *een –e regen, een – geklop; de zieke kreunt –.*

aan'houder, m. –s (*volhouder*): *de – wint.*

aan'houding, v. –en (*het aanhouden* in bet. 2 en 3): *bevel tot –*; België: *staat van –; de – van goederen.*

aan'huwen, huwde –, heeft –gehuwd (*door huwelijk tot zich in familiebetrekking brengen*): *een –gehuwde oom*; **–ing,** v. (*het aanhuwen*): *door – tal van verwanten krijgen.*

aan'ijlen, ijlde aan, i. –geijld (*ijlend naderen*): *daar komen de jongens –!*

aan'jagen, jaagde of joeg –, h. –gejaagd (1 *veroorzaken*; 2 inz. in de onbep. wijs, *snel naderen*; 3 *sneller voortdrijven, aanzetten*; 4 *feller doen branden*): 1 *iemand schrik –*; 2 *daar komt hij –*; 3 *de koeien –*; 4 *het vuur –.*

aan'jager, m. –s (werkt. *zuig- of perspomp ener brandspuit*).

aan'kalken, kalkte –, h. –gekalkt (*aantekenen*; eig. *met krijt of kalk aanschrijven*): *iem. een paar flessen –*, op iems. rekening doen schrijven, oorspr. met krijt; z. krijt.

aan'kanten, zich, kantte zich –, heeft zich –gekant (*zich verzetten tegen*).

aan'kap, m. (inz. in O.-I.: *het kappen of vellen van hout; de plaats waar*).

aan'kappen, kapte –, h. –gekapt (1 *beginnen te kappen aan*; 2 *bomen vellen tot vermeerdering van de bestaande voorraad hout*): 1 *een boom –*; 2 *de voorraad hout raakt op, men zal weer moeten –.*

aan'keren, keerde aan, i. aangekeerd (O.-I. vero. *in 't voorbijgaan bezoeken*).

aan'kijken, keek –, h. –gekeken (*kijken naar*): *iem. met schele ogen* (of: *scheef*) –, benijden; *iem. niet –*, met geen blik verwaardigen, links laten liggen; *dit is het – niet waard; de zaak nog eens –*, lijdelijk toezien.

aan'klacht, v. –en (1 *beschuldiging bij de bevoegde macht,* inz. *het gerecht*; 2 *het stuk met de aanklacht*): 1 *een – tegen iem. indienen bij; op – van*; 2 *de – was ondertekend.*

aan'klagen, klaagde –, h. –geklaagd (1 *een aanklacht indienen bij de bevoegde macht*; 2 in het alg. *beschuldigen*): 1 *iem. bij den rechter, de rechtbank – wegens*; 2 *mijn geweten klaagt mij –*; **–klager,** m. –s (*iem., die aanklaagt, beschuldiger*): *een valse –.*

aan'klampen, klampte –, h. –geklampt (1 scheepst. *met klampen vastmaken; enteren*; 2 fig. *iem. onderweg aanspreken of staande houden*): 1 *een schip –*; 2 *een oude kennis klampte mij –.*

aan'kleden, kleedde –, h. –gekleed; z. aangekleed (*kleren aantrekken*; ook wel: *meubileren*): *het kind –; een huis –; zich –*; **–kleding,** v.: *de – van een* (*toneel*)*stuk,* décor, costumes etc.

aan'kleef, m.: in de zegsw. *met den aankleve van,* met alles, wat er toe behoort: *de schoonmaak met den aankleve van dien.*

aan'klemmen, klemde –, h. –geklemd (*vaster of sterker doen klemmen*).

aan'kleve, zie aankleef.

aan'kleven, kleefde –, h. –gekleefd (1 *door kleefstof zich vasthechten*; inz. fig. *eigen zijn aan*; 2 *aan iets gehecht zijn*): 1 *dat gebrek kleeft hem aan; de gebreken die ons –*; 2 *iemand aankleven,* trouw aanhangen.

aan'kloppen, klopte –, h. –geklopt (1 *door kloppen aan de deur te kennen geven, dat men wenst binnengelaten te worden*; 2 *iem. iets verzoeken of vragen* [inz. geldelijke steun]): 1 *eerst –*; 2 *bij een oom – om.*

aan'klossen, kloste –, i. –geklost (*klossende,* [inz. *op klompen*] *naderen*): *daar komt hij op zijn zware klompen aangeklost* (of: –).

aan'klotsen, klotste –, is –geklotst (*klotsend*

naderen; van golven: *tegen iets slaan*).
aan'knopen, knoopte –, h. –geknoopt (1 *door middel van een knoop aan iets vastmaken of verbinden*; 2 *verbinden*; 3 *beginnen* [*hetgeen enige duur heeft*]): 1 *gij moet er dit stuk touw nog* –; Z.-N. *iem. iets* –, op de mouw spelden; 2 *ik zal er nog een dagje* –, aan toevoegen; 3 *vriendschap, onderhandelingen* (*weder*) –; **–knoping,** v. –en.
aan'knopingspunt, o. –en (*punt van aanknoping*): *een – voor een gesprek.*
aan'komeling, m. en v. –en (*beginner, nieuweling, aankomende jongeling of meisje*; Z.-N. ook: *jong dier*); voor het v. ook **–e.**
aan'komen, kwam –, i. –gekomen (1 *een plaats bereiken*; *aan land komen*; 2 *iem. even bezoeken*; 3 *iets treffen, bereiken*; 4 *in een betrekking of kring opgenomen worden*; 5 *met iets voor den dag komen*; 6 *naderen*; 7 *aanraken*; 8 *op iets berusten, afhangen van*; 9 *veroorzaakt worden*; 10 *groter en beter worden*): 1 *ik kwam om 10 uur* –; 2 *ik kom van avond even bij je* –; verl. tijd *ik ben bij je aangeweest*; 3 *die klap is hard –gekomen*; 4 *zij zijn samen in Leiden –gekomen*, student geworden; 5 *met kletspraatjes* –; 6 *we zagen de vliegmachine* –; 7 *kom met je handen nergens* –; 8 *op de leiding zal het* –; 9 *de ruzie kwam – door . . . .*; 10 *het kind, die zieke komt elke dag* –; nog: *er is geen – aan*, het is bijna niet te krijgen; *het komt er op aan*, het beslissende ogenblik is daar; *het komt er weinig op aan*, het is vrij onverschillig; *het komt op ijver aan*, ijver is nodig; *hij zal je zien* –, je zult bij hem niet de minste kans hebben met je verzoek, je vraag om hulp; zie komaan.
aan'komend, bn. (1 *aanstaande, toekomstig*; 2 *groot wordend*): 1 *–e week*; *een – onderwijzer*; 2 *–e jongens en meisjes*, opgroeiend.
aan'komst, v. (*het aankomen*): *de – van.*
aan'kondigen, kondigde –, h. –gekondigd (1 *bekendmaken* inz. verschijnende boekwerken *bespreken*; 2 *voorspellen*): 1 *een boek* –; 2 *de zwaluwen kondigen de lente aan.*
aan'kondiging, v. –en (*kennisgeving, bekendmaking* [geschreven of gedrukt] *v. e. boek, een huwelijk*); **–sblad,** o. –en (Z.-N. *advertentieblad*).
aan'kooien, kooide –, h. –gekooid: typ. *de vorm* –, de kooien vaster slaan.
aan'koop, m. –kopen (1 *het aankopen*; 2 *het aangekochte*): 1 *door* –, door te kopen; *–kopen doen*; 2 *de nieuwe –kopen zien.*
aan'koopsom, v. –sommen (*koopprijs*).
aan'kopen, onr. w.w., kocht –, h. –gekocht (*door kopen in eigendom krijgen*); **–koping,** v. –en.
aan'koppelen, koppelde –, h. –gekoppeld (*twee dingen of meer, b.v. wagons, dieren door een koppel verbinden*): *nog drie wagons* –.
aan'krijgen, kreeg –, h. –gekregen (1 *aan het lichaam krijgen, mogen dragen*; 2 *aan het lichaam, aan het branden kunnen krijgen*): 1 *vandaag krijgt Jan zijn nieuwe jas* –; 2 *ik kan die schoen, die kachel niet* –.
aan'kruien, kruide –, h. (1), i. (2) –gekruid (1 *met een kruiwagen aanvoeren*; 2 *kruiende naderkomen of naderen*): 1 *zand, stenen* –; 2 *de ijsschotsen kwamen* –.
aan'kunnen, onr. w.w., kan –, kunnen –, konde of kon –, h. –gekund (1 *baas kunnen, opgewassen zijn tegen*; 2 *berekend zijn voor een taak*; 3 *aan het lichaam kunnen trekken*; 4 *gevoeglijk kunnen dragen*; 5 *kunnen branden*): 1 *hij kan den knaap niet aan*; 2 *zij kan die taak niet aan*; 3 *ik kan die laarzen niet*–; 4 *die jas zal ik niet weer* –; 5 *de lamp kan nu* –; nog: *op iem.* –, kunnen rekenen, zich kunnen verlaten.
aan'kweek, m. (1 van planten, dieren: *het kweken van, aanplanting*; ook wel: *het aangekweekte*; 2 fig. *ontwikkeling*): 1 *grond, geschikt voor de – van rozen*; 2 *– van vaderlandsliefde*; **–kweken,** kweekte –, h. –gekweekt (1 *kwekend doen wassen*; 2 *met zorg ontwikkelen en doen toenemen*): 1 *bloemen, bomen* –; 2 *goede zeden* –; **–kweking,** v. –en.
aan'lachen, lachte – (vero. loeg), h. –gelachen (1 *toelachen* [*onwillekeurig*]; 2 *gunstig gezind zijn*; 3 *bekoren*; *begeerten opwekken*): 1 *de lieve zon lachte bloem en plant aan*; 2 *de fortuin lacht hem aan*; 3 *die betrekking lacht hem aan.*
aan'laden, laadde aan, is aangeladen (Z.-N. *zich aanzetten, aanslaan*): *de fles wijn is aangeladen*; *mijn tong is aangeladen.*
aan'landen, landde –, i. –geland (1 *aan land komen*; 2 *terechtkomen*): 1 *op een eiland* –; 2 *waar zijt gij aangeland?*
aanlan'dig, bn.: *de wind is* –, d. i. waait landwaarts; verg. aflandig.
aan'langen, langde –, h. –gelangd (*aanreiken*): *iem. een boek* –, aangeven; gew.
aan'lappen, lapte –, h. –gelapt (1 *met een lap er aan vastmaken*; *vastmaken*; 2 [*te duur*] *verkopen*): 1 *een tweede zool* –; 2 *hij wil mij dat* –, aansmeren.
aan'leg, m. (1 *het uitvoeren van verschillende werken, het graven, maken enz.*; 2 *het uitgevoerde werk* inz. *plantsoen, park*; 3 *natuurlijke geschiktheid, talent*; 4 *geneigdheid tot*; 5 rechtst. *instantie*; 6 *het aanleggen* in bet. 4): 1 *de – van kanalen*; 2 *het is hier een nieuwe* –; 3 *– voor wiskunde hebben*; 4 *– voor zwaarmoedigheid*; 5 *in eerste* –; *rechtbanken van eerste* –, vroegere (nog in België) arrondissementsrechtbanken; 6 *de juistheid v. h. schot hangt af van de eerste* –.
aan'leggen, legde, lei(de) –, h. –gelegd of –geleid (1 *vastmaken*; 2 *tegen het lichaam leggen*; 3 *vastleggen* inz. *een schip*; 4 *een wapen in de vereiste stand brengen, om te steken of te schieten*; 5 *iets doen overeenkomstig een bepaald doel*; 6 *iets maken overeenkomstig een bepaald doel*; *beginnen, maken*; schilderst. *de eerste laag verf op een bereid doek of paneel brengen, nadat men de ruwe schets getekend heeft*; 7 *aan de wal gaan liggen*; 8 *onderweg stilhouden* [*om te rusten, een verversing te gebruiken enz.*]): 1 *boeien* –, *een verband* –; 2 *de thermometer* –; fig. *een maatstaf* –; 3 *een schip op stukgoederen* –, in lading leggen, om door verschillende koplieden met verschillende waren of stukgoederen bevracht te worden; 4 *een geweer* –; *leg aan!* 5 *iets handig* –; 6 *een verzameling, een lijst* –; *electrisch licht, dijken* –; *vuur* –, ontsteken; schilderst. *te veel stukken tegelijk* – (bij ververs: *gronden*); 7 *het schip legt* –; 8 z. kapel; nog: zegsw. *het met iem.* –, zich met iem. inlaten; *het op iets* –, het op iets gemunt hebben, iets nastreven (minder sterk dan *toeleggen*).
aan'legger, m. –s (*bewerker, veroorzaker*; rechtst. *eiser*): *hij is de – en zijn broeder de hoofduitvoerder.*

aan'legplaats, v. –en (*pleisterplaats voor paard en wagen, landingsplaats voor schepen*); **–legsteiger,** m. –s (*waar nl. een boot aanlegt, landingsbrug*).
aan'leidend, bn. (alleen nog verbonden met *oorzaak*): *wat was de –e oorzaak?* eig. de oorzaak, die aanleiding geeft tot iets.
aan'leiding, v. –en (*omstandigheid, die niet rechtstreeks de oorzaak is, maar de gelegenheid tot iets geeft*): *zijn woorden gaven – tot twist; naar – van; bij de geringste –.*
aan'lenen, zie aanleunen.
aan'lengen, lengde –, h. (1), i. (2) –gelengd (1 *verdunnen van vloeistoffen* [inz. *met water*]; 2 *langer worden*): 1 *de wijn, de saus, de soep –*; 2 *in Februari lengen de dagen –.*
aan'leren, leerde –, h. –geleerd (1 *zich door leren eigen maken*; 2 *vooruitgaan in kennis*): 1 *een vreemde taal, een kunstje –*; 2 *dat kind leert goed –.*
aan'leunen, leunde –, h. –geleund (1 v. e. deur: *laten aanstaan*; 2 [*schuin*] *tegen iets rusten of steunen*): 1 *leun de deur maar aan*; 2 *tegen een kast –*; zegsw. *ik laat mij dit niet –*, [a]) ik laat dit niet van mij zeggen, [b]) ik accepteer dat compliment niet.
aan'lichten, de dag lichtte –, is –gelicht (*beginnen te lichten of te schijnen*), w.i.g.
aan'liggen, lag aan, h. –gelegen (*aan de dis liggen, naar de wijze der ouden*; scheepst. *in zekere richting sturen*).
aan'liggend, –lig'gend, bn. (*aangrenzend*): *–liggende hoeken; een hoeve met –e akkers.*
aan'lijken, lijkte –, h. –gelijkt: scheepst. *een lijk –*, een touwen boordsel maken om het zeil; zie lijk (*boordsel*).
aan'loden, loodde –, h. –gelood (*peilende of lodende varen naar*): *de kust –.*
aan'loeien, loeide aan, i. en h. –geloeid (*loeiend naderen*): *de donder kwam –.*
aan'loeven, loefde –, h. –geloefd (scheepst. *scherper tegen de wind opzeilen*).
aanlok'kelijk, bn. (*verleidelijk, bekoorlijk*): *een – voorstel;* **–heid,** v. –heden (*bekoorlijkheid*): *de – van het voorstel.*
aan'lokken, lokte –, h. –gelokt (1 *tot zich lokken*; 2 *bekoren, trekken*): 1 *het aas zal de vos –*; 2 *dat zal kopers –*, trekken; **–lokking,** v. –en; **–loksel,** o. –s of –en (*verleidsel, middel of aanleiding om te verlokken*): *de –s der zonde, de –en der wereld.*
aan'lonken, lonkte –, heeft –gelonkt (*vriendelijk aanzien of toelachen*).
aan'loop, m. –lopen (1 *korte, snelle inleidende loop*; 2 *inleiding*; 3 *herhaald en veel bezoek*): 1 *een – nemen*; 2 *met een – kwam hij tot de zaak*; 3 *hij heeft veel –.*
aan'loophaven, v. –s ([*kleine*] *haven, waar de schepen korte tijd blijven*).
aan'loopkleur, v. –en (*kleur, ontstaan bij verhitting van metalen aan de lucht*).
aan'lopen, liep –, i. (in alle bet.), h. (5) –gelopen (1 *lopen* [ook: *varen*] *in de richting van iem. of iets*; 2 *iem. in het voorbijgaan bezoeken*; 3 *snel naderen*; 4 *tegen iets stoten*; 5 *duren*): 1 *hij liep op ons –*; 2 *we komen van avond even –*; 3 *hij komt al –*; 4 *tegen een paal –*; zegsw. *er tegen –*, tegen de lamp lopen; 5 *het zal wel een uurtje –*; nog: *een aangelopen hond*, vreemde.
aan'maak, m. (*vervaardiging van iets als voorraad*): *de – van ammunitie.*
aan'maken, maakte –, h. –gemaakt (1 *vasthechten*; 2 *in voorraad vervaardigen*; 3 *toebereiden of gereed maken*; 4 *doen branden*; 5 *voortmaken*): 1 *we zullen er een nieuw slot laten –*; 2 *nieuwe geweren –*; 3 *salade –, verf –*; 4 *een kachel –*; 5 *wil je wat –*, gmz.
aan'manen, maande –, h. –gemaand (1 *aansporen, aanzetten*; 2 handel: *aansporen tot het nakomen v. e. verplichting*): 1 *iem. tot spoed, kalmte –*; 2 *iem. – (tot betaling).*
aan'maning, v. –en (*het aanmanen; het aanmanend woord, geschrift; waarschuwing v. d. fiscus, rechter*): *een – v. e. beroerte*, gewaarwording, voorafgaande aan een ziekte; *een – tot betalen van belasting.*
aan'matigen, zich, matigde zich –, h. zich –gematigd (*inbreuk maken op iems. rechten; zich onrechtmatig toeëigenen*): *zich een recht –, gezag –*, toekennen; *hij matigt zich over alles een oordeel –*; **–ma'tigend,** bn., bw. (*laatdunkend, verwaand*): *op –e toon; – spreken;* **–matiging,** v. –en (*eigendunkelijkheid; laatdunkendheid; taal of daad, hiervan getuigend*; rechtst. *inbreuk op iems. rechten of macht*): *zijn – gaat te ver; – van macht.*
aan'melden, meldde –, h. –gemeld (minder deftig dan *aandienen*): *ik zal u –; zich laten –*, zijn komst laten weten; *zich –*, zich opgeven, verzoekende tot iets toegelaten te worden of iets te ontvangen enz.: *er hebben zich honderd sollicitanten aangemeld*, d. i. opgegeven als mededingers; *zich – als den schrijver*, zich bekend maken, b.v. bij een prijsvraag; **–ing,** v. –en: *– te drie uur.*
aan'mengen, mengde –, h. –gemengd (*door vermenging met iets anders toebereiden*): *verf met olie –.*
aan'meren, meerde –, h. –gemeerd (*een schip voor en achter vastleggen*).
aanmer'kelijk, bn., bw. (*belangrijk, aanzienlijk*): *–e voordelen; – wassen.*
aan'merken, merkte –, h. –gemerkt (1 *beschouwen als*; 2 *afkeuren*): 1 *ik zal dit altijd als mijn plicht –*; 2 *hij heeft altijd wat aan te merken;* **–merking,** v. –en (1 *het aanmerken; afkeurende opmerking*; 2 *geschreven, gedrukte afkeuring*): 1 *geen –en te maken hebben; op alles een – hebben, maken*; 2 *–en met blauw potlood geschreven*; nog: *voor enig baantje in – komen*, kans hebben op benoeming; *in – nemen*, [a]) rekening houden met, [b]) belangrijk achten; *uit – van*, wegens.
aanmin'lijk, –min'nelijk, bn., bw. (*aanminnig, bevallig, lief*).
aanmin'nig, bn., bw. (*bevallig, lief, innemend*): *een – kind; – spelend.*
aan'moedigen, moedigde –, h. –gemoedigd (*de moed versterken om voort te gaan, gevaren te trotseren enz., aansporen, opwekken, moed inspreken*). Opm. – veronderstelt aanwezigheid van moed, *bemoedigen* niet; **–moediging,** v. –en (*het aanmoedigen: een prijs, beloning enz.*); **–moedigingsprijs,** m. –prijzen.
aan'moeten, onr. w.w., het moest –, h. –gemoeten (1 *moeten aangedaan, aangetrokken worden*; 2 *moeten branden*; 3 *moeten aanhebben*): 1 *die jas moet aan*; 2 *het vuur moet aan*; 3 *moet ik die laarzen –?*
aan'mogen, onr. w.w., het mocht –, 't vd. is niet in gebruik (1 *mogen aandoen, aanhebben*; 2 *mogen branden*): 1 *mag ik dat kleedje aan?* 2 *mag de kachel wel aan?*
aan'monding, v. –en (muz. *de wijze, waar-*

op men een muziekinstrument aan de mond zet of houdt).

aan'monsteren, monsterde –, h. –gemonsterd (*in dienst nemen van scheepsvolk door het op de monsterrol te plaatsen*): *iem. – als stuurman; zich laten – op*; **–ing,** v. –en.

aan'munten, muntte –, h. –gemunt (*nieuwe munt slaan*); **–munting,** v. –en: *– van guldens.*

aanne'melijk, bn. (1 *niet te verwerpen*; 2 *geloofwaardig*; 3 *bevattelijk*): 1 *op –e voorwaarden, een – voorstel*; 2 *een – verhaal*; 3 *het is een – kind.*

aan'nemen, nam –, h. –genomen (1 *iets overnemen uit de handen van een ander*; 2 *gaarne ontvangen*; 3 *met meerderheid van stemmen goedkeuren*; 4 *erkennen als*; *beschouwen als het beste*; 5 *geloven*; 6 *zich verbinden enig werk tegen een bepaalde som en bepaalde voorwaarden te volbrengen*; 7 *in een vereniging* inz. *in een* [*Protestants*] *kerkgenootschap opnemen*; 8 *adopteren*): 1 *neem dat bord eens –*; 2 *geld –, goede raad –*; vero. *ja kinderheilige, nog neemt mijn hart u aan,* is mij lief en welkom; 3 *een voorstel, een wet –*; 4 *als waar –*; *het christendom –*; 5 *ik kan dit niet –*; 6 *de bouw ener kazerne –*; 7 *de catechisanten –*; 8 *als* (of: *tot*) *kind –*; *een aangenomen kind*; zegsw. *Jan –!* toeroep tot en antwoord van den cafébediende, als men iets wenst; *als regel –*, een gewoonte maken van; *de rouw –*, rouw dragen; *goed van –*, bevattelijk; *beter van innemen dan van – zijn.*

aan'nemer, m. –s (*iem., die bij inschrijving, voor een door hem opgegeven prijs, het aanneemt een werk uit te voeren, kellner*); **–neming,** v. –en (*het aannemen* inz. *de verbintenis om een werk uit te voeren*): *een gebouw bij – verven.*

aan'pak, m. (*het aanpakken*): *'t is maar een –*; *'t is een hele –*, er is moed toe nodig om er mee te beginnen; *een verkeerde –*, wijze van behandeling.

aan'pakken, pakte –, h. –gepakt (1 *onbeschroomd aanvatten*; 2 *beginnen met iets*; 3 *behandelen*; 4 [*in rechten*] *vervolgen*): 1 *pak de slang niet –*; 2 *iets goed, verkeerd –*; *je moet flink –*; *hoe dat –?* 3 *iem. ruw, verkeerd, eens goed –*; Z.-N. *iem. –*, aanvallen; 4 *iem. – wegens schulden*; nog: *dat pakte me erg aan,* deed mijn gezondheid schade.

aan'palend, bn. (*aangrenzend*): *de –e gewesten, de –e straten,* belendende.

aan'passen, paste –, h. –gepast (1 *op proef doen aantrekken en zien of iets goed zit*; 2 *aansluiten*): 1 *een kleed –, laarzen –*; 2 *de algebra doen – bij het rekenen*; refl. *zich – aan de omstandigheden,* (beter is: *zich richten naar*) zijn houding wijzigen naar; **–passing,** v. –en: *de – van den mens aan zijn omgeving*; **–passingsvermogen,** o.; zie accommodatievermogen.

aan'plakbiljet, o. –biljetten (*papier, dat aangeplakt is of moet worden, om iets ter algemene kennis te brengen*); zie affiche; **–bord,** o. –en; **–brief,** m. –brieven (Z.-N. *aanplakbiljet*); **–kolom,** v. –kolommen.

aan'plakken, plakte –, h. –geplakt (*vasthechten door middel van stijfsel enz. aan muren enz.*): *een verordening –*; *een affiche* (*doen of laten*) *–*; *verboden aan te –*, affiches aan te brengen; *iem. iets –*, [a]) aansmeren, [b]) Z.-N. ook: niet betalen; **–plakking,** v.

aan'plant, m. (1 *het aanplanten*; *teelt*; 2 *het pas geplante*): 1 *de – van koffie, katoen neemt toe*; 2 *de – bedroeg . . . .*

aan'planten, plantte –, h. –geplant (1 *nieuwe gewassen planten ter aanvulling of vermeerdering van bestaande voorraad*; 2 *telen*; 3 v. e. plantsoen of bos: *vergroten*): 1 *kool –*; 2 *kina –*; 3 *een bos, plantsoen –*; **–ing,** v. –en (*het aanplanten*; *jong plantsoen*).

aan'plempen, plempte –, h. –geplempt (*een sloot, een gracht enz. dempen, gelijkmaken met de kanten*); zie plempen.

aan'porren, porde –, h. –gepord (eig. *een por geven met zeker doel*; fig. *aansporen, aanzetten*): *iem. tot de studie –.*

aan'praten, praatte –, h. –gepraat (*door mooi praten iem. iets aannemelijk maken of doen kopen*): *zich een auto laten –.*

aan'preken, preekte –, h. –gepreekt (*met mooie woorden aanbevelen of opdringen*).

aan'prijzen, prees –, h. –geprezen (*door prijzen iets begeerlijk of aannemelijk maken*).

aan'punten, puntte –, h. –gepunt (*een punt aan iets maken*; *de punt verscherpen*): *een potlood –*; *een ronddraaiende vijl, om spelden aan te punten is een aanpuntring of -schijf.*

aan'raden, raadde of ried –, h. –geraden (*de raad geven om iets te doen*): *op – van den dokter,* ten gevolge van; **–rader,** m. –s.

aan'raken, raakte –, h. –geraakt (*aanroeren*; fig. *aanstippen*): *raak mij niet aan.* Opm. fig. wordt meestal *aanroeren* gebruikt.

aan'raking, v. –en (1 *het aanraken*; 2 fig. *omgang*): 1 *die wonde doet bij de minste – pijn*; 2 *alle – met hem vermijden*; *in – brengen, zijn*; *met iem. veel in – komen.*

aan'rakingspunt, o. –en (*plaats, waar twee voorwerpen elkaar raken*; meetk. *punt, waar twee cirkels of een lijn en een cirkel elkaar raken,* fig. *omstandigheden, hoedanigheden, waardoor twee personen of zaken met elkaar in betrekking staan of overeenstemmen*): *we hadden geen –en.*

aan'randen, randde –, h. –gerand (*aantasten, overvallen*): *een reiziger –*; fig. *de orde der maatschappij –*; *iem. in zijn eer –*, benadelen; **–rander,** m. –s (*iem., die aanrandt*): fig. *de – van iems. eer*; **–randing,** v.

aan'razeren, razeerde –, h. –gerazeerd (bouwk. *bemetselen van muren enz. tot schuine bovenvlakken*; *ruimten volmetselen*).

aan'recht, o. –en of **aan'rechtbank,** v. –en (*smalle, vaste tafel met kastjes, in een keuken langs een der wanden*): *zet dit bord op de –.*

aan'rechten, rechtte –, h. –gerecht (*met zorg het voor een maaltijd benodigde doen gereedmaken en opdissen*): *een gastmaal –.*

aan'rechtkeuken, v. –s (*keuken, waar de spijzen opgeschept worden en het keukengerief wordt geborgen*).

aan'rechttafel, v. –s (*keukentafel, brede aanrechtbank zonder kastjes*).

aan'reiken, reikte –, h. –gereikt (1 *onder het bereik brengen, overreiken*; 2 *terloops afgeven*): 1 *iem. een boek, een schotel –*; 2 *wil je me vanavond dat pakje even –?*

aan'rekenen, rekende –, h. –gerekend (1 *iem. iets voor zekere waarde in rekening brengen*; 2 *een daad of eigenschap op zekere waarde schatten, beschouwen als*): 1 *iem. iets duur –*; 2 *zich iets als een eer –*; **–ing,** v.

aan'rennen, rende –, i. en h. –gerend (*rennend naderen, snel naderen*): *de ruiterij*

kwam –; de brandweer zag men –; – tegen.
aan'richten, richtte –, h. –gericht (*veroorzaken*): *schade –, een bloedbad –.*
aan'rijden, reed –, h. (1–6), i. (1–4) –gereden (1 *rijdende aan iets raken, tegen iets stoten met rijtuig, auto enz.* [*en het beschadigen*]; 2 *rijden in de richting naar iem. of iets*; 3 *rijdende zich naar iems. woning of verblijf begeven om een kort bezoek te brengen, een boodschap af te geven*; 4 *rijdende naderen*; 5 *iets in het voorbijgaan aanraken met een rijtuig, auto* [*en het beschadigen*]; 6 van paarden: *toerijden* d. i. *beginnen af te richten*): 1 *we reden aan en het spatbord in splinters*; 2 *hij reed recht op ons aan*; 3 *even aan het postkantoor, bij den dokter –*; 4 *daar kwamen de auto's –*; 5 *de chauffeur reed een kind aan*; 6 *geen enkel paard was aangereden.*
aan'rijding, v. –en (*het aanrijden* inz. in bet. 1 en 5; *botsing*): *de – liep gelukkig af.*
aan'rijgen, reeg –, h. –geregen (1 *aan een draad of koord rijgen*; 2 *vaster rijgen*): 1 *koralen, paarlen –*; 2 *schoenen –.*
aan'risten, ristte –, h. –gerist (*aan een touw of koord rijgen*): *uien, vinken –.*
aan'roeien, roeide –, i. en h. –geroeid (1 *roeiend naderen*; 2 *sneller, vlugger roeien*; 3 *roeiend botsen tegen*): 1 *komen –*; 2 *roei wat –!* 3 *tegen iets –.*
aan'roep, m. –en (*bede, smeking*).
aan'roepen, riep –, h. –geroepen (1 *tot iem. roepen om hem te doen stilhouden, te laten antwoorden*; 2 *hulp van een hoger wezen vragen*; *vereren*; 3 *in het voorbijgaan iem. afhalen*): 1 *de schildwacht riep mij –*; 2 *God –*; 3 *ik kom u van middag –.*
aan'roeping, v. –en (*het aanroepen*).
aan'roeren, roerde –, h. –geroerd (1 *opzettelijk aanraken*; 2 *over iets terloops spreken*): 1 *roer mij niet –*; 2 *ik zal dat onderwerp niet of slechts even –*; zegsw. *een tere snaar –*, v. e. tere zaak spreken.
aan'rollen, rolde –, i. (1), h. (2) –gerold (1 *rollend naderkomen*; 2 *rollend naderbrengen*): 1 *de golven kwamen bruisend –*; *het rijtuig rolde –*, naderde; *tegen iets –*; 2 *vaten –.*
aan'rukken, rukte –, i. –gerukt (mil. *naderen van troepen*): *– op*; scherts. *laat nog een fles –*, ophalen, brengen.
aan'schaffen, schafte –, h. –geschaft (*aankopen*, meestal met *zich*): *zich iets –*, zich voorzien van, kopen; **–schaffing,** v. –en; **–schaffingswaarde,** v. (*bedrag dat men bij aankoop heeft betaald*).
aan'scharrelen, scharrelde –, h. –gescharreld (1 *komen aansukkelen*; 2 fig. *voortploeteren*): 1 *daar komt de kleine –*; 2 *bij gebrek aan personeel moeten we maar –.*
aan'schellen, schelde –, h. –gescheld (*aanbellen*): *bij iem. –.*
aan'scherpen, scherpte –, h. –gescherpt (1 *weer scherp of scherper maken*; 2 *aanpunten*): 1 *een bijl –*; 2 *een potlood –.*
aan'schieten, schoot –, h. (1, 2), i. (3) –geschoten (1 *licht kwetsen door een schot* inz. v. wild; 2 *haastig aandoen*; 3 *toesnellen op*): 1 *een haas –*; *aangeschoten*, licht dronken; 2 *een kledingstuk –*; zegsw. *zijn verbeelding schoot vleugels –*, nam een hogere vlucht; 3 *op iem.* (*komen*) –.
aan'schijn, o. (1 *uiterlijk voorkomen, uiterlijk*; 2 *aangezicht*): 1 *het – der aarde na de zondvloed*; 2 *in het zweet uws –s* (Bijbel); *in het – van de dood liegt men niet* (woorden van Oldenbarneveldt op het schavot), onmiddellijke nabijheid.
aan'schikken, schikte –, h. –geschikt (*zich aan tafel zetten*): *de bruiloftsgasten schikten –.*
aan'schoffelen, schoffelde –, h. –geschoffeld (*de paden, een bed met de schoffel bewerken, opnieuw schoffelen*): *paden wat –, om het onkruid te verwijderen.*
aan'schouw, m. alleen in uitdrukkingen: *in – nemen*, overwegen, bezichtigen.
aanschou'w(e)lijk, bn., bw. (*duidelijk, helder voorgesteld nl. voor 't verstand, levendig*): 1 *– onderwijs*, waarbij de leerlingen aanschouwen, hetzij de dieren, planten, zaken, hetzij de afbeeldingen; *–e voorstelling van abstracte begrippen*; 2 *iets – uitleggen.*
aanschou'w(e)lijkheid, v. (*het aanschouwelijk zijn*): *de – v. h. onderwijs verhogen.*
aanschou'wen, –schouwde, h. –schouwd (1 *zien, waarnemen*, enigszins verheven; 2 *gadeslaan met eerbied, ontzag, ontroering*): 1 *wie heeft ooit zo iets aanschouwd?* 2 *aanschouw de leliën des velds*; nog: *hij zal de dag van morgen niet meer –*, hij gaat sterven; *ten aanschouwen van een grote menigte*, in tegenwoordigheid van (niet: ten aanschouwe); zie levenslicht.
aanschou'wer, m. –s (*iem., die aanschouwt, die van iets toevallig getuige is*). Opm. lem., die met belangstelling iets aanziet en volgt is een *toeschouwer.*
aanschou'wing, v. –en (*het aanschouwen*; *voorstelling, zielebeeld*).
aanschou'wingsonderwijs, o. (*onderwijs, dat ten doel heeft iem. stelselmatig in het aanschouwen en waarnemen te oefenen*).
aanschou'wingsvermogen, o. (*vermogen of kracht der ziel, om een beeld te vormen van het aanschouwde of waargenomene*).
aan'schrappen, schrapte aan, h. –geschrapt (van woorden, cijfers enz.: *met een schrapje merken om de aandacht er op te vestigen*).
aan'schrijven, schreef –, h. –geschreven (1 *in rekening brengen*; 2 *ambtelijk schrijven, bevelen, oproepen*): 1 *de dokter schreef me elke visite –*; 2 *de burgemeesters werden door den minister aangeschreven*; *op – van den minister*; nog zegsw. *bij iem. goed aangeschreven staan*, in de gunst staan.
aan'schrijving, v. –en (*het aanschrijven* inz. in bet. 2; *het stuk, dat de – bevat*).
aan'sjokken, sjokte –, is –gesjokt (*met zware, trage stappen aankomen*): *de beer kwam –*; *achter iem.* (*komen*) –.
aan'sjorren, sjorde –, h. –gesjord (*krachtig toehalen of aantrekken van touwen*).
aan'slaan, sloeg –, h. (in alle bet. behalve 10, 11), is –geslagen (1 *snel even tegen iets slaan*; 2 *zich strijken*; 3 *laten horen*; 4 mil. *groeten*; 5 *in beslag nemen*; 6 *vasthechten, plakken aan een muur enz.*; 7 *ten verkoop aanbieden of stellen*; 8 *waarderen, baseren*; 9 *even een geluid laten horen* inz. van honden; *waarschuwen door blaffen*; 10 *zich vastzetten op iets*: *ruiten, ketels enz.*; Z.-N. ook: *beschimmelen*; 11 *wortels vatten*): 1 *een toets –*, op een toets slaan en een toon laten horen; 2 *het paard slaat –*; 3 *een noot, toon –*; zegsw. *een* (*zekere*) *toon –*, laten horen, in welke gemoedsstemming men is, meest ongunstig: zie toon; 4 *voor een officier –*; 5 *goederen –*; 6 *aas, plakkaten –*; 7 *een huis*

–; 8 *iets hoog* –; *iem. in de belastingen – voor . . . .*; 9 *de vogel, de hond sloeg aan*; 10 *de ruiten slaan* –; *de rook slaat* –, zet zich overal vast; Z.-N. *de taart slaat* –; 11 *de bomen willen niet* –.

aan'slag, m. –slagen (1 *het aanslaan*, inz. *van belastingen*; *het bedrag der belasting*; 2 *misdadige toeleg, strafbare poging*; *poging tot moord*; 3 muz. *de wijze, waarop iem. de toetsen aanslaat*): 1 *een hoge* –; 2 *een – op iems. leven plegen*; 3 *een goede – hebben*.

aan'slagbiljet, o. –biljetten (*belastingbiljet*).

aan'slepen, sleepte –, h. (1), i. (2, 3) –gesleept (1 *slepende nader brengen*; 2 *sleepvoetend naderen*; 3 *niet vooruitgaan*): 1 *balen* –, *koffers* –; fig. *met allerlei anekdotes komen* –, ze met de haren er bij slepen; 2 *daar komen de ossen* –; 3 *het werk sleept aan*.

aan'slibben, slibde –, i. –geslibd (*door slibben ontstaan of groter worden*), meestal met een onderwerp als: *grond, land*, of onpersoonlijk: *de oever slibt sterk* –; *het slibt voortdurend* –; **–slibbing,** v. –en (*het aanslibben*; *de aangeslibde grond*); **–slibsel,** o. –s.

aan'slijmen, het geweer slijmde –, i. –geslijmd, d. i. van binnen aangeslagen door kruitslijm (*vuil worden*).

aan'slijpen, sleep –, h. –geslepen (*scherpen*).

aan'sluipen, sloop –, is –geslopen (*heimelijk naderen*): *daar kwam de kat* –.

aan'sluiten, sloot –, h. –gesloten (1 *iets vast of vaster doen sluiten aan*; 2 *telefonisch verbinden*; 3 *aan iets anders passen*; *zonder gaping opvolgen*; 4 refl. *zich bij iem. of iets voegen, zijn partij kiezen, zijn mening volgen*): 1 *dit machinedeel zit los en moet beter aangesloten worden*; 2 *wil je me – met 15?* 3 *dit blad der trektafel sluit niet aan*; *het onderwijs der school sluit niet aan bij dat der handelsschool*; 4 *ik sluit me bij een stoet, een partij, den vorigen spreker* –; nog: mil. *de gelederen* –; *de treinen sluiten* –, het vertrek van de ene trein volgt op de aankomst van de andere; **–ing,** v. –en: *ik krijg geen* – (telefoon); *de – missen* (trein).

aan'smeren, smeerde –, h. –gesmeerd (*met smeer, kalk enz. bestrijken*): *de dakpannen* –; zegsw. *iem. iets* –, verkopen, zodat de koper bedrogen is, gmz.

aan'snede, v. –n, **–snee,** v. –sneeën (houtzagersterm: *insnijding met de zaag*).

aan'snellen, snelde –, is –gesneld (*snel, ijlings naderkomen*): *de politie kwam* –.

aan'snijden, sneed –, h. –gesneden (*de eerste snede in iets doen, het eerste stuk afsnijden*): *een koek* –, *een taart* –. Opm. fig. *een kwestie* – (beter: e. k. onder handen nemen).

aan'snoeren, snoerde –, h. –gesnoerd (1 *door snoeren vast*[*er*] *maken*; 2 *aan een snoer rijgen*): 1 *een korset* –; 2 *kralen, paarlen* –.

aan'spannen, spande –, h. –gespannen (1 *vastmaken van dieren aan een wagen enz. om ze te laten trekken*; 2 *strakker spannen*; 3 Z.-N. *samenspannen*): 1 *Jan, span de paarden –!* 2 *een snaar wat* –; 3 *met iem.* –.

aan'spelen, speelde –, h. –gespeeld (Z.-N. *zijn jas* –, snel aantrekken).

aan'speten, speette –, h. –gespeet (1 *aan het spit steken om te braden*; 2 *aan een houtje rijgen ten verkoop*): 1 *een haas* –; 2 *mootjes gebakken paling* –.

aan'spoeden, spoedde –, is –gespoed (*met spoed naderen*): fig. *de winter spoedt* –.

aan'spoelen, spoelde –, h. (1), i. (2) –gespoeld (1 *op het strand spoelen*; 2 *aangespoeld worden*): 1 *de zee heeft drie lijken –gespoeld*, aan land geworpen; *de rivier heeft al die grond hier –gespoeld*, d. i. gevormd door aanslibbing; 2 *drie mijnen spoelden aan*; **–ing,** v. –en; **–sel,** o. –s (*aanslibsel*).

aan'spoorder, m. –s.

I. aan'sporen, spoorde –, i., h. –gespoord (1 *de sporen geven*; w.i.g.; 2 fig. *opwekken, aanmoedigen*): 1 *hij spoorde zijn paard* –, dreef het aan; 2 *iemand tot een daad* –; **–sporing,** v. –en (*opwekking*).

II. aan'sporen, spoorde –, is –gespoord (*met de spoortrein naderen, aankomen*).

aan'spraak, v. –spraken (1 [*enigszins plechtige*] *toespraak*; *de op schrift, in druk gebrachte aanspraak*; 2 *recht om het bezit of genot van iets te vorderen*): 1 *een – houden, doen*; *een vergadering met een – openen*; *heb je de – v. d. minister al gelezen?* 2 *– hebben op iets*; *– maken op iets*, eisen iets te bezitten of te verkrijgen; nog: *de zieke heeft wat – nodig*, gelegenheid om wat met iem. te praten; *behoefte aan* –, *een –je*; Z.-N. *– hebben*, vrijen of gevrijd worden.

aanspra'kelijk of **aanspraak'lijk** (*verantwoordelijk*; inz. *om schadevergoeding kunnende aangesproken worden*; *in rechten vervolgbaar*), b.v.: *ministers zijn verantwoordelijk, in hoeverre zijn ze –? z. voor iets – stellen*, z. verbinden om mogelijke schade te vergoeden; *iem. voor de gevolgen – stellen*; rechtst.: *de goederen van den schuldenaar zijn* –, als waarborg dienen; **–heid,** v. (*het aansprakelijk zijn*; *verantwoordelijkheid*).

aan'spreken, sprak –, h. –gesproken (1 *het woord tot iem. richten*; 2 *een naam enz. geven*; 3 *zich tot iem. richten om iets te verkrijgen, een gunst, inlichting enz.*; 4 van geld enz.: *beginnen te gebruiken*): 1 *iem. op straat* –; 2 *met mijnheer* –; 3 *heb jij er al iem. om –gesproken?* 4 *zijn beurs* –, *de fles* –; nog: (rechtst.) *iem. in rechten* –, voor het gerecht dagen; *iem. – voor een ander*, zich vergissen in den persoon.

aan'spreker, m. –s (*dood-bekendmaker, bidder*): *het –soproer*.

aan'staan, het stond –, h. –gestaan (*bevallen*): *die jongen, dat antwoord staat mij niet* –; ook: *de deur staat* –, op een kier.

aanstaan'de 1 bn. (*nabijzijnd, op handen zijnde, eerstvolgend*): *de – week*; *– leraren*; *Pasen is* –; zie **a.s.**; als bn. ook aan'staande; **2** m. en v. –n (*verloofde*).

aan'stalte, v. –n (*toebereidsel* bijna altijd in het mv.): *hij maakt –(n) tot die reis*; *–(n) maken om te vertrekken*.

aan'stampen, stampte –, h. (1), is (2) –gestampt (1 *vaster in elkaar stampen*; 2 *stampende naderkomen*): 1 *de aarde met een juffer* –; 2 *daar kwam hij –gestampt*.

aan'stappen, stapte –, h. en i. –gestapt (1 *met spoed voortstappen*; 2 *stappend naderen*): 1 *stap wat –!* 2 *daar kwam grootje –! op iem.* –; *bij iem.* –, even aanlopen.

aan'staren, staarde –, h. –gestaard (*strak starende, aankijken, aanzien*): *iem.* –.

aanste'kelijk, bn. (*besmettelijk*; *gemakkelijk op anderen overgaand*): *luiheid is* –.

aan'steken, stak –, h. –gestoken (1 *vastmaken*; 2 *aan het branden brengen, opsteken*

van licht; 3 *beginnen uit iets te tappen, openslaan*; 4 *besmetten*): 1 *een zool, een gesp even* –; 2 *de kaars, een sigaar* –; 3 *een vat bier* –; 4 *die typhuslijder zal al de zieken* –; *een aangestoken peer*, beginnende te rotten, door insecten beknaagd; spreekw. *Eén schurftig schaap kan een hele kudde* –, fig. één slecht mens kan velen bederven.

aan'stellen, stelde –, h. –gesteld (*benoemen*): *iem.* – *om de orde te bewaren, iem.* – *tot onderwijzer*; refl. *zich* –, zich gedragen, meestal ongunstig: *zich belachelijk* –; *stel je niet* –, [a]) doe niet dwaas, [b]) speel geen comedie; **–steller,** m. –s; **–stelling,** v. –en (*de daad van aanstellen*; *de akte van benoeming*).

aanstel'lerig, bn., bw. (*druk, de aandacht willende trekken*): *een* – *student*; – *doen*.

aanstellerij', v. –en (*bluffer ij, gemaaktheid, vertoon*): *wat een* –! *niets dan* –.

aan'sterken, sterkte –, is –gesterkt (*sterker worden, toenemen in kracht*): *de zieke sterkt zachtjes* –; *zijn krachten sterken gaandeweg* –.

aan'stichten, stichtte –, h. –gesticht (*heteerst veroorzaken, de eerste bewerker zijn*, meest. vaniets kwaads): *tegen iem. kwaad* –; **–stichter,** m. –s (*bewerker*); **–stichtster,** v. –s: *de dezer consternatie*; **–stichting,** v.: *op* – *van*.

aan'stippen, stipte –, h. –gestipt (*met een stip aantekenen, aanstrepen*; fig. *terloops vermelden, aanduiden*): *iets* –; *uit het vele slechts dit* –; **–stipping,** v. –en.

aan'stoken, stookte –, h. –gestookt (*beter doen branden*): *de kachel* –; fig. – *tot opstand enz.*, opruien; *een twist* –, feller doen worden; **–stoker,** m. –s: *straf de* –*s*.

aan'stomen, stoomde –, i. –gestoomd (1 *stomend naderen*; 2 *met trein, stoomboot naderen*): 1 *de trein, de boot komt* –; *tegen iets* –, stomend botsen; 2 *daar komen zij* –.

aan'stonds, bw. (*binnen weinige ogenblikken, dadelijk*): *al* –, reeds in het begin; *daar* –, even te voren. Opm. – is iets zwakker dan *terstond* (= ogenblikkelijk).

aan'stoot, m. (eig. *stoot* in deze bet. in onbruik; fig. *oorzaak van ergernis, aanleiding tot zonde*; *ergernis*): – *geven*; *steen des* –*s* (Bijbel, Jes. 8 : 14), reden tot ergernis; – *nemen aan*, gehinderd zijn. Opm. – is iets zachter dan *ergernis*.

aan'stormen, stormde –, is –gestormd (*stormend* d. i. *met snelheid, in wilde vaart naderen*): *de cavalerie kwam* – *op den vijand*.

aansto'telijk, bn., bw. (*ergerlijk, hinderlijk, onbetamelijk*): *een* –*e verwaandheid*; *zich* – *gedragen*; **–heid,** v.

aan'stoten, stiet (of: stootte) –, h. –gestoten (*stotend aanraken*, [*om iems. aandacht te wekken*]; Z.-N. *zonderling kleden*): *iem. tegen iets* –, met een stoot duwen tegen; *wij stieten elkaar* –; *laten wij eens* –, klinken; Z.-N. *wat is dat kind aangestoten!*

aan'stouwen, stouwde –, h. –gestouwd (*dicht op elkaar pakken*): *de lading* –.

aan'strepen, streepte –, h. –gestreept (*met een streep tekenen of merken*): *een plaats in een boek* –.

aan'strijken, streek –, h. –gestreken (*strijken langs iets*): *een lucifer* –, doen ontbranden; ook: *een muur, de pannen* –, met kalk bestrijken.

aan'strompelen, strompelde –, is –gestrompeld (*strompelend naderen*): *komen* –.

aan'stuiven, stoof –, is –gestoven (1 van zand: *naar een plaats toestuiven, en zich daar ophopen*; 2 *snel, onstuimig, driftig naderen*): 1 *aangestoven zand*; *het* – *der duinen*; 2 *een woeste ruiterbende kwam* – (*op*).

aan'stuiving, v. –en (*het aanstuiven van zand*; *aangestoven zandophoping*).

aan'sturen, stuurde –, h., i. –gestuurd (van schepen: *naar een bepaald punt richten, ergens heen sturen*): *op de haven* –; fig. *doelbewust* – *op bezuiniging*.

aan'stuwen, stuwde –, h. –gestuwd (scheepst. *aanstouwen*); zie stuwen.

aan'sukkelen, sukkelde –, is –gesukkeld (1 *sukkelend naderen*; 2 *sukkelend zien te vorderen*): 1 *de zieke kwam aan de arm van de verpleegster* –; 2 *en nu sukkelen we maar wat aan*; zie sukkelen.

aan'tal, o. (*een onbepaalde hoeveelheid* met de bijgedachte aan *veel, grote hoeveelheid*): *een* – *mensen, paarden, boeken*; *een groot* –, menigte; *een leger in* – *overtreffen*.

aan'tasten, tastte –, h. –getast (*aanvallen, aangrijpen*): *den vijand* –; fig. *iem. in zijn eer* –; *zijn kapitaal* –, gedeeltelijk verbruiken; *aangetast worden, zijn door een ziekte*; *zijn longen zijn aangetast*.

aan'teelt, v. (*aanfok, -kweking*).

aan'tekenboek, o. –en inz. **–boekje,** o. –s (*boekje om er iets in aan te tekenen*; *notitieboekje*): *ik zoek mijn* –.

aan'tekenen, tekende –, h. –getekend (*met een teken merken*: 1 *opschrijven*; 2 *zich in ondertrouw laten opnemen*; 3 *inschrijven voor de verzending*): 1 *iets* –; 2 *de verloofden tekenen morgen aan* (in samengest. tijden, inz. passief: *mijn zuster is aangetekend*); 3 *een brief, een pakket laten of doen* –; nog: *verzet, protest* – *tegen*, openlijk verklaren, dat men iets niet goedkeurt, protesteren; *hoger beroep* –, in hoger beroep gaan; nog Z.-N. *aangetekend staan*, aangeschreven; **–geld,** o. –en (*15 cts of meer, op de post te betalen voor het laten inschrijven van brief of pakket*); **–partij,** v. –en; **–recht,** o.

aan'tekening, v. –en (*het aantekenen*; *het aangetekende*; *noot, nota*; *op- of aanmerking*): – *van iets houden*; –*en bij een verslag maken*; *ik zal mijn* –*en eens nazien*.

aan'tekeningspartij, v. –en (*bruidspartij op de dag van de ondertrouw*); ook: **aan'tekenpartij.**

aan'telen, teelde –, h. –geteeld (*fokken* [*van dieren*]; *aankweken* [*van gewassen*]).

aan'tiegen, zie aangetogen.

aan'tijgen, teeg –, h. –getegen, ook: tijgde –, h. –getijgd (*kwaadwillig ten laste leggen, aanwrijven*): – *van*; vero.; meestal in de onbep. wijs; **–tijger,** m. –s; **–tijging,** v. –en; België: rechtst. *een* – *van kwade bedoeling*.

aan'tocht, m. (*nadering*): *de* – *van den vijand*; *in* – *zijn*, naderen, op komst zijn.

aan'tonen, toonde –, h. –getoond (1 *doen zien, doen opmerken*; 2 *de waarheid van iets doen opmerken, bewijzen*; 3 *aanduiden, uitdrukken*): 1 *de gebreken van een werk* –; 2 –, *dat een bewering geen steek houdt*; 3 *zijn houding toonde* –, *dat hij* .....

aanto'nende wijs, v. (*indicatief*).

aan'treden, trad –, h. en i. –getreden (*met regelmatige tred bedaard aankomen*; mil. *op de aangewezen plaats in het gelid gaan staan*): *de manschappen gaan* –.

aan'treffen, trof –, h. –getroffen (1 *toevallig*

ontmoeten; 2 *vinden*): 1 *iem. ergens* –; 2 *dat woord zul je bij Vondel niet dikwijls* –.
aan'trek, m. Z.-N. zegsw. – *hebben,* [a]) gewild zijn, [b]) veel aanloop hebben.
aantrek'kelijk, bn. (*bekoorlijk, aanlokkelijk*): *het nieuwe is altijd* –; nog: *zij is zeer* –, lichtgeraakt; **–trek'kelijkheid,** v. –heden: *de – verhogen.*
aan'trekken, trok –, h. (1, 2, 3, 4, 5, 7), is (6) –getrokken (1 *tot zich trekken*; 2 *aanlokken, bekoren*; 3 *iets vaster doen sluiten*; 4 van kledingstukken enz.: *aandoen*; 5 *door trekken aan het branden brengen*; 6 *aan het branden raken*; 7 refl. *ter harte nemen, er zorg voor dragen*; *zich over iets gekrenkt of bedroefd gevoelen*): 1 *de magneet trekt ijzer aan*; 2 *dat voorstel trok mij aan*; *zich zeer aangetrokken voelen tot iem., iets*; 3 *trek de knoop vaster aan*; 4 *een jas, schoenen* –; 5 *een sigaar* –; 6 *de kachel trekt toch nog aan*; 7 *de voogd trok zich van zijn pupil niets aan*; *ik trek mij die woorden aan*; *zich iems. lot* –; z. schoen; **–trekker,** m. –s (Z.-N. *laarzentrekker*); **–trekking,** v. (*werking der natuurkracht, waardoor de lichamen elkaar trachten te naderen*): *magnetische* –; **–trekkingskracht,** v.; zie adhaesie, cohaesie.
aan'trippelen, trippelde –, is –getrippeld (*met kleine pasjes naderen*): *komen* –.
aanvaar'den, –vaardde, h. –vaard (1 *ondernemen, beginnen*; 2 *op zich nemen*; 3 enigszins deftig: *in bezit of gebruik nemen*; *betrekken*): 1 *een reis* –; 2 *een bevel, bewind, regering* –; 3 *een geschenk* –; *het huis is 1 Mei te* –; rechtst. *een boedel, een erfenis* –, in bezit nemen als erfgenaam; **–vaar'ding,** v.
aan'vaarpaal, m. –palen (*paal in een haven bij een brug enz. om het aanvaren van schepen tegen oever of brug te voorkomen*).
aan'vaart, v. (*varende aankomst*), alleen in: *de aan- en afvaart van schepen.*
aan'val, m. –vallen (*het aangrijpen*): (mil.) *een – afwachten, afweren, afslaan*; *een – van beroerte*; *een – van koorts, van woede,* plotselinge, kortstondige aandoening.
aan'vallen, viel –, h., i. –gevallen (*gewelddadig aangrijpen*; fig. *aantasten*): (*op*) *den vijand* –; fig. *de godsdienst* –; **–vallend,** bn., bw. (*aantastend, aangrijpend*): *– en verdedigend verbond*; z. offensief; *– te werk gaan,* op –e wijze; of: **–vallenderwijs** of **–wijze,** bw.; **–valler,** m. –s (*aanvallende partij*).
aanval'lig, bn. (*lief, aanminnig*): *een – kind.*
aanval'ligheid, v. –heden.
aan'valsfront, o. –en (*front v. e. vesting of gedeelte der vijandelijke linie, tegen hetwelk de aanval is gericht*); **–kreet,** m. –kreten; **–mijn,** v. –en (*tegen verdedigingswerken gegraven of anderszins aangebrachte mijn*); **–plan,** o. –plannen; **–punt,** o. –en (*het punt, waartegen de aanval wordt gericht*); **–sein,** o. –en of **–teken,** o. –s; **–wapen,** o. –s (*wapen, bestemd, om er mee aan te vallen*).
aan'vang, m. (*begin,* minder gewoon): *in de – dezer eeuw, van de – af, een – nemen,* beginnen; *reeds bij de* –; *een – maken met,* beginnen.
aan'vangen, ving –, h., i. –gevangen (1 *beginnen te gebeuren*; 2 *beginnen te doen*; 3 *doen*): 1 *de reis, de arbeid ving eindelijk* –; 2 *een gesprek, een arbeid* –; 3 *wat nu –? wat heb ik aangevangen! wat zullen wij er mee –? hoe dat* –, aanleggen? **–er,** m. –s (*iem., die met iets begint* inz. *twist veroorzaakt*).
aan'vangspunt, o. –en (*punt van begin*).
aanvan'kelijk, bn., bw. (*waarmee begonnen wordt, in het begin*): *het – leesonderwijs, de –e snelheid*; *– enige winst behalen.*
aan'varen, voer –, h. (2, 3), i. (1, 3) –gevaren (1 *varend naderen*; *in de richting van iets varen*; 2 *varend aanbrengen*; 3 *tegen iets varen*): 1 *de duikboot voer op ons aan*; 2 *de schepen varen zand en grind aan*; 3 *tegen de brug* –; **–varing,** v. –en (*het aanvaren,* inz. *botsing van schepen*).
aan'vatten, vatte –, h. –gevat (1 *voorzichtig aanpakken*; 2 *beginnen*; *ondernemen*): 1 *de poot van de hond* –; 2 *iets verkeerd* –, *iets flink* –; *een werk* –.
aan'vechten, vocht –, h. –gevochten (lit. t. inz. in het volt. dw.; *aanvallen, bestrijden*): *door wanhoop, zijn driften aangevochten worden*; ook wel: *door de slaap aangevochten.*
aan'vechting, v. –en (1 *moeilijk weerstaanbare neiging*; 2 *bekoring*): 1 *een – van slaap*; *geen – voelen om*; 2 *de –en der zonde.*
aan'vegen, veegde –, h. –geveegd (*door vegen van stof of vuil reinigen*): *de kamer* –.
aan'versterven (*bij erfenis toevallen*), inz. als volt. deelw.: *–verstorven goederen.*
aan'vertrouwen, vertrouwde –, h. –vertrouwd (*toevertrouwen*): *iets iem.* –, vol vertrouwen ter bewaring geven; minder in gebruik is: aanbetrouwen in deze bet.
aan'verwant 1 bn. (1 *vermaagschapt*; 2 *door afstamming of anderszins met elkaar in verband staande*; *bijeenbehorend*; meest *verwant*): 1 *hij is mij* –; 2 *de geneeskunde en –e vakken*; **2** m. en v. –en (*aangehuwde verwant*); vr. ook: **–e; –verwantschap,** v. (*het aanverwant zijn*; inz. *zwagerschap*).
aan'vetten, vette –, h. (1, 2), is (3) –gevet (1 *met vet bestrijken*; 2 *dikker maken, aandikken*; 3 *dikker worden*): 1 *gij moet de assen wat* –; 2 *letters* –; 3 *de koe is aangevet.*
aan'vijlen, vijlde –, h. –gevijld (*met e. vijl scherper maken*): *de punten v. e. zaag* –.
aan'vlakken, vlakte –, h. –gevlakt (*het metselwerk glad pleisteren, aanrazeren*).
aan'vletten, vlette –, h. –gevlet (*met een vletschuit aanvoeren*): *aarde, zand* –.
aan'vliegen, vloog –, i. –gevlogen (1 *vliegend naderen of snel naderen*; 2 *heftig en plotseling aanvallen*): 1 *een duif, een kogel kwam* –; 2 *hij vloog mij – van woede*; *op iem.* –.
aan'voegen, voegde –, h. –gevoegd (*samenvoegen, aanhechten*): *aan een plank een stuk* –; **–voegsel,** o. –s, –en (*toevoegsel*).
aanvoe'gende wijs, v. (*conjunctief*).
aan'voer, m. –en (1 *het aanvoeren*; *ter markt brengen*; 2 *het aangevoerde*; 3 *het aanvoeren door geleidingsbuizen*): 1 *de – van bouwmaterialen*; *de – van levensmiddelen*; 2 *een ruime* –; 3 *de – van gas, water enz.*; **–buis,** v. –buizen; **–pijp,** v. –en; z. ald.
aan'voerder, m. –s (mil. *hoofd, bevelhebber*): *een bekwaam* –; *hij was de* –.
aan'voeren, voerde –, h. –gevoerd (1 *geleiden* inz. *als bevelhebber*; *bevel voeren over*; 2 *met een vervoermiddel aanbrengen*; 3 *bijbrengen als bewijs, tot staving*): 1 *een roverbende* –; *de troepen* –; 2 *hout, steen, kalk* –; 3 *iets als bewijs* –; *argumenten – tegen*; *iets te zijner verontschuldiging* –; **–voering,** v. (*het aanvoeren* in bet. 1, 2, 3; dikwijls met *onder*): *onder – van een generaal,* bevel.
aan'voerbuis, –pijp, v. –buizen, –pijpen (nl.

tot aan- of toevoer v. e. vloeistof, stoom enz.).
aan'vraag of **–vrage,** v. –vragen (1 [*officieel*] *verzoek*; rechtst. – *tot eerherstel, herziening*; 2 *het aangevraagde*): 1 *om iets – doen*; *op –*; 2 *zijn – is verworpen.*
aan'vragen, vraagde of vroeg –, h. –gevraagd (*iets* [*officieel*] *vragen aan een bevoegde macht*): *eervol ontslag –.*
aan'vullen, vulde –, h. –gevuld (*geheel vullen*; *het ontbrekende bijvoegen*; *voltallig maken*): *de voorraad –*; *een regiment –*; *elkaar –*; *een leemte –*; *het bestuur –.*
aan'vullend recht, o. (*rechtsregels, waarvan mag worden afgeweken en welke slechts dan gelden, wanneer tussen partijen niets is overeengekomen*): de wettelijke bepaling omtrent genuskoop is een voorbeeld van – –, omdat er in de praktijk van wordt afgeweken.
aan'vulling, v. –en: *–en en verbeteringen.*
aan'vullingsbegroting, v. –en (*aanvullende begroting*): *de – dient om de toestemming der Kamer te krijgen voor een uitgave, die niet bij de algemene begroting werd aangevraagd*; **–examen,** o. –s (*bv. voor hen, die eindexamen Gymnasium A hebben en in die vakken willen studeren, waarvoor B vereist wordt*); **–troepen,** m. mv. (*manschappen tot het voltallig maken v. e. gedund leger of tot versterking*).
aan'vulsel, o. –s (*datgene, waarmee men iets aanvult*): *kaf als –, zemelen als –.*
aan'vuren, vuurde –, h. –gevuurd (*aanwakkeren*; *aansporen* [*tot iets goeds*]): *iems. moed –*; *de troepen –*; **–vuring,** v. –en.
aan'waaien, het waaide (woei) –, h. en i. –gewaaid (*door de wind nader gevoerd worden*): *er zal hier veel zand –*; fig. *waarvandaan kwam hij –?* scherts. *de kennis zal u niet –*, onverwachts en toevallig zonder moeite in uw bezit raken.
aan'waggelen, waggelde –, i. –gewaggeld (*waggelend naderen*): *de dronkaard kwam –.*
aan'wakkeren, wakkerde –, h. (1), i. (2) –gewakkerd (1 *sterker doen worden*; *aansporen, opwekken*; 2 *sterker, heviger worden*): 1 *dat woord zal hem –*; 2 *zijn oude genegenheid wakkerde aan*; *de wind wakkerde aan.*
aan'was, m. –wassen (*het groter worden door op- en aanslibbing*): *– van grond, recht van –*; fig. *– van bevolking*, toeneming; Z.-N. ook: *uitwas, aangroeisel.*
aan'wassen, wies –, i. –gewassen (1 *groter worden, toenemen*; 2 *aan iets vastgroeien*): 1 *de beek wies tot een stroom –*; *het land wast hier sterk –*; 2 *de schors is weer –gewassen.*
aan'wassing, v. –en.
aan'wenden, wendde –, h. –gewend (*gebruiken, besteden*): *zijn invloed, allerlei middelen –*; **–wending,** v. (*gebruik, toepassing*).
aan'wennen, zich, wende zich –, h. zich –gewend (inz. van iets slechts: *z. tot een gewoonte maken*): *zich het snuiven –.*
aan'wensel, o. –s of –en (*verkeerde gewoonte, hebbelijkheid*): *eigenaardige –s.*
aan'werven, wierf –, h. –geworven (*krijgsvolk in dienst nemen*; fig. *leden winnen*).
aan'wetten, wette –, h. –gewet (*door wetten scherp*[*er*] *maken*): *een mes –.*
aan'wezen, o. (1 *het tegenwoordig zijn*; 2 *bestaan*): 1 *in mijn –*; 2 *het – verschuldigd.*
aanwe'zend 1 bn. (*ergens tegenwoordig zijnde*): *de –e leden*; z. eerstaanwezend; **2** zn.: *de –en*; gewoonlijk aanwezigen.
aanwe'zig 1 bn. (1 van personen: *tegenwoordig*; 2 van zaken: *voorhanden, ter beschikking*): 1 *de –e leerlingen*; 2 *de –e voorraden*; **2** zn. meestal mv. *al de –en*; *het –e*, wat voorhanden is; **–we'zigheid,** v.
aan'wijzen, wees –, h. –gewezen (1 *doen zien door te wijzen, nauwkeurig aanduiden*; 2 *iems. aandacht richten op iets*): 1 *de klok wijst de tijd –*; *iem. zijn plaats –*; 2 *de ware oorzaak –*; *iets of iem. als met de vinger –*, door allerlei toespelingen bijna openlijk aanduiden; *de aangewezen man*, de meest bevoegde; nog: *hij is op zich zelf aangewezen*, beter: heeft geen hulp, moet zich alleen redden.
aanwij'zend, bn.: *een – vnw.* b.v. *die.*
aan'wijzing, v. –en (1 *de daad van aanwijzen*; 2 *het aanwijzende: opheldering, voor-, inlichting*; 3 *assignatie*): 1 *de fout kun je zonder – wel vinden*; 2 *dit feit was een – voor de politie*, vingerwijzing; België (rechtst.) *– van schuld*; 3 *een – op de schatkist.*
aan'winnen, won –, h. –gewonnen (1 *in zijn bezit brengen*; 2 *in enig opzicht toenemen*): 1 *leden –*; *land –*, verkrijgen door aanslibbing; 2 *– in kracht*; **–winning,** v. –en.
aan'winst, v. –en (1 *het aanwinnen*; 2 *het aangewonnene*): 1 *een – van leden*; 2 *de belangrijke –en van de bibliotheek.*
aan'wrijven, wreef –, h. –gewreven (eig. *wrijven tegen*; fig. *ten laste leggen, toedichten, aantijgen*): *ik laat mij zo iets niet –.*
aan'zanden, zandde –, h. (1), i. (2) –gezand (1 *met zand aanvullen*; 2 *dichtzanden* [*door aanspoeling*]): 1 *een weg –*; 2 *de vaargeul zandt –.*
aan'zeggen, zegde (zei) –, h. –gezegd (*min of meer plechtig* [*mondeling*] *bekend maken of laten bekend maken*; dikwijls met *laten*): *de dood, de geboorte* (*laten*) *–*; *de oorlog –*, verklaren; *men zou het hem niet –*, niet van hem denken; **–zegger,** m. –s (*hij, die aanzegt* inz. *geboorte of dood*); **–zegging,** v. –en: *exploit van –.*
aan'zetriem, m. –en (*strijkriem of wetriem voor scheermessen*).
aan'zetsel, o. –s (*aanzetstuk*; *neerslag, bezinksel*): *– in een stoomketel*, ketelsteen.
aan'zetstaal, o. –stalen (*wetstaal* [van den slager]): *op het – het mes aanscherpen.*
aan'zetten, zette –, h. (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7), i. (8) –gezet (1 *tegen iets, naast iets plaatsen*; 2 *een weinig openzetten*; 3 *vastmaken*; 4 *scherp maken*; 5 *aansporen, prikkelen tot*; 6 *aandrijven*; 7 schilderst. *aanleggen*, in bet. 6; 8 *zich met een korst* [*bezinksel*] *vastzetten aan de wanden*; ook refl.): 1 *een dominosteen –*; *stoelen –*, nl. bij een tafel; zegsw. z. dijk; 2 *de deur –*; 3 *knopen –*; 4 *een scheermes –*; 5 *paarden –*; *leerlingen –*; dikwijls ong. *iem. tot het kwade –*; 6 *bouten, schroeven –*; zegsw. zie duimschroef; 7 *een schilderij in bruin –*; 8 *het – van ketelsteen, kruitslijm*; nog: in de onbep. wijs of volt. deelw. met *komen*: *daar komt hij –* (of: *aangezet*), snel naderen; *met iets komen –*, aanbrengen, aanvoeren, fig.; **–zetting,** v. –en.
aan'zetvijl, v. –en (*fijne, platte vijl*).
aan'zeulen, zeulde –, h. –gezeuld (*aansjouwen*): *dees zeulen leeftocht –.*
aan'zicht, o. –en (*het aanzien*; *aanblik*; *de uiterlijke vorm*; *voorkomen van iets*).
aan'zien 1 zag –, h. –gezien (1 *naar iets of*

iem. met aandacht, met geduld kijken; 2 *iem. in de ogen zien om hem op iets opmerkzaam te maken of een gemoedsstemming te kennen te geven*; 3 *beschouwen als*): 1 *hij zag dat toneel glimlachend –; wij zullen dat nog een tijdje –*, dulden; 2 *wij zagen elkaar – en begrepen elkaar; iem. vragend, smekend –*; 3 met *als* en *voor*: *iem. als een ander –*, hem beschouwen als men een ander doet; *iem. voor een ander –*, zich in den persoon vergissen; nog: zegsw. *iem. op iets –*, verdenken; *iem. met de nek, over de schouder –*, met verachting, minachting; *– doet gedenken*, het zien van iem. of iets maakt, dat men er aan denkt; *zonder – des persoons*, zonder te letten op stand enz.; **2** o. (1 in voorzetseluitdrukkingen; 2 *het bezien* inz. in zegsw.; 3 *eer, achting*): 1 *ten – van*, met betrekking tot; *te dien, dezen –*; 2 *iem. van – kennen*, uiterlijk; *zich het – geven van*, schijn; 3 *in – zijn; e. man v. –*, gezien.

aan'ziend, bn. (*i. d. wapenkunde*): *twee –e leeuwen*, met de beide ogen naar den beschouwer gekeerd, of elkaar aankijkend.

aanzien'lijk 1 bn., bw. (1 *voornaam*; 2 *belangrijk*; *groot*): 1 *een –e familie*, deftig, rijk; 2 *een –e lengte; een – vermogen*; **2 –en,** m. mv. (*voorname personen*); zie notabelen.

aan'zijn, o. (1 *tegenwoordigheid*; 2 *bestaan, het niet denkbeeldig, maar werkelijk in wezen of leven zijn*): 1 *zo iets in mijn –!* 2 *God riep de wereld in het –; het – geven aan iets*, doen ontstaan; *het – verschuldigd aan.*

aan'zitten, zat –, h., i. –gezeten (*zitten aan of bij iets aan de dis, aan het maal*): *we zijn aangezeten*, zitten aan tafel; *met iem. –*, eten; *de aanzittenden of aangezetenen.*

aan'zoek, o. –en (*verzoek; huwelijksaanzoek*): *een – afwijzen; een – ontvangen; op – van; een – doen bij een meisje.*

aan'zoeken, zocht –, h. –gezocht, inz. in met het volt. deelw. samengestelde tijden (*aanzoek doen*): *hij heeft mij –gezocht om steun; zij is al driemaal –gezocht* (of: *h. drie aanzoeken gehad*), ten huwelijk gevraagd.

aan'zuiveren, zuiverde –, h. –gezuiverd (*vereffenen, het nog schuldige betalen*): *belasting –; een tekort –*; **–ing,** v. –en.

aan'zwellen, zwol –, i. –gezwollen (*meer en meer zwellen*, minder sterk dan *opzwellen*): *de tonen kunnen –, de vloed kan –.*

aan'zwepen, zweepte –, h. –gezweept (*met de zweep aandrijven*; meestal fig. *krachtig aansporen, aanzetten*): *iem., die lui is, –.*

aap, m. apen (1 *bekend zoogdier*; 2 fig. *dom, lelijk, boosaardig enz. schepsel, met de eigenschappen v. e. aap*): 1 apen (Lat. pitheci) der oude wereld (catarrhina) o. a. *gorilla's, chimpansé's, orang-oetans*; der nieuwe wereld (platyrrhina) o. a. *brulapen, slingerapen*; 2 *je bent een rechte –; die – van een jongen!* zegsw. *iem. voor den – houden*, voor de gek; *–, wat heb je mooie jongen spelen*, iem., die men vreest of ontziet, vleien door zijn kinderen of hoedanigheden te prijzen; *de – kwam uit de mouw*, de heimelijke bedoeling bleek; *in den – gelogeerd zijn*, [a]) een slecht logies hebben, [b]) er slecht aan toe zijn; *den – binnen* (of: *beet*, of: *weg*) *hebben*, het geld in zijn bezit; Z.-N. *de – van het spel zijn*, het kind van de rekening.

aap'achtig, bn., bw. (*als een aap*): *–e manieren; zich – gedragen*, bespottelijk.

aap'je, o. –s (*kleine, jonge aap*; vero. *huurvigilante* inz. *in A'dam*): *een – op een stokje.*

aap'jessnuif, v. (*snuif met nieskruid*).

aap'jeszeep, v.; zie brand **I.**

I. aar, m. aren (*arend*); vero., lit. t.

II. aar, v. aren, aartje (*bloeiwijze van ongesteelde bloemen langs een gemeenschappelijke spil; korenaar*): *een rijpe –, een volle –.*

III. aar, v. aren, aartje (*ader*).

IV. aar, vnw. (samentrekking van: *ander*; in samenst. of gew.): *elk–, malk–; hij sprak van het een en het aar.*

I. aard, m. (*wezen, natuur*: 1 v. planten en dieren: *natuurlijke eigenschappen*; 2 v. personen: *innerlijk wezen, inborst, karakter*; 3 *gezamenlijke hoedanigheden, karakteristieke eigenschappen*): 1 *een varken is vadsig van –; volgens de – der planten; dat is zo de – v. h. beestje*, zijn natuur; 2 *driftig van –; dat ligt in zijn –*; z. vaartje; 3 *zijn optreden was van dien –*, zo; *uit den – der zaak*, natuurlijkerwijze; nog: *werken, dat het een – heeft*, hard; Z.-N. *van den – zijn*, teringlijder.

II. aard, v., verkorting van aarde.

III. aard, m. z. Korenaard, Vlaschaard.

aard'aker, m. –s (*vlinderbloemige plant met eetbare wortelknollen*; Lat. lathyrus tuberosus).

aard'appel, m. –s, –en (*onderaardse eetbare stengelknol van de aardappelplant* = Lat. solanum tuberosus; *de plant*): *de –s werden in de 16e eeuw uit Amerika naar Engeland overgebracht*; zegsw. *je bent maar een –*, zeer klein; *een mens is geen –*, ieder wil op zijn tijd zijn verzetje.

aard'appelbrandewijn, m. (*slechte jenever, uit het zetmeel van aardappelen*).

aard'appelcampagne, v. –s (*de arbeid* [*het maken van aardappelmeel*] *van één oogst in de aardappelmeelfabrieken*); (gn = nj).

aard'appelkever, zie Coloradokever.

aard'appelkriel, o. (*aardappels zo groot als een stuiter of een klein ei*).

aard'appelmeel, o. (*zetmeel uit de aardappelen*); **–stijfsel,** v.; **–vezel,** v. –s; **–ziekte,** v. –n (*ziekte, veroorzaakt door een ± 1830 uit Amerika naar Europa gebrachte schimmel*; Lat. phytophtora infestans).

aard'as, v. (*denkbeeldige spil, waarom de aarde in 24 uur een omwenteling maakt*).

aard'baan, v. (*elliptische baan van de aarde om de zon*); zie ecliptica.

aard'bei, v. –en (*de vrucht van de aardbeiplant; de plant*, in het enkelvoud altijd *aardbeiplant, familie der roosachtigen*; Lat. fragaria elatior; *de vrucht is de opgezwollen bloembodem*): *–en met slagroom*; **–beiboom,** m. –bomen (*sierstruik uit N.-Amerika*).

aard'beienbed, o. –bedden (*bed met aardbeiplanten*); **–gelei,** v.; **–jam,** v.; **–teelt,** v.; **–tijd,** m. (*tijd, dat de aardbeien rijp zijn, nl. tegen St.-Jan, 24 Juni*).

aard'beving, v. –en (*schudding, golving, trilling der aardkorst*): *tectonische –en*; **–bevingsmeter,** m. –s (*seismograaf*).

aard'bezie, v. –beziën; zie aardbei.

aard'bodem, m. (*aardoppervlakte*): *verspreid over de gehele –.*

aard'bol, m. –bollen in bet. 2 (1 *onze planeet*; 2 *aardglobe*): 1 *de as van onze –*; 2 *een metalen –.*

aard'boog, m. –bogen (bouwk. *boog of gewelf onder een muur in de grond*).

aard'boor, v. –boren (*boor tot het doen v. e. grondboring,* inz. *bij het mijnwezen*).
aard'buil, v. –en (vero. *truffel*).
aard'duivel, m. –s (*geschubde miereneter op Formosa, zo genoemd door matrozen*).
aar'de, v. (1 *de door ons bewoonde planeet*; 2 *de begane grond*; 3 *aardstof*; 4 *aardsoort*): 1 *de – met haar wachter, de maan*; 2 *ter aarde werpen*; 3 *droge, mulle –*; 4 *kleiachtige –*; *Engelse –*, bruin-grijze delfstof o. a. gebruikt bij het polijsten van metalen; nog: zegsw. *in goede – vallen*, gunstig terecht komen, goed opgenomen worden; *ter – bestellen*, begraven; z. dijk, hemel, voet.
aar'debaan, aardebaan', v. –banen (*baan van aarde, als grondslag voor een kunstweg, bestemd bv. voor de bovenbouw v. e. spoorweg*; Z.-N. *aardeweg*).
aar'dedonker, bn. (*zeer donker*).
aar'degoed, o. (*aardewerk*).
I. aar'den, aardde, h. geaard (1 *de aard, het karakter hebben van*; 2 *tieren*; *gedijen*; 3 *naar zijn zin wonen*; *zich gewennen*): 1 *hij aardt naar zijn vader*; 2 *die planten – hier niet*; 3 *hij aardt er best*; *hij kan er maar niet –*.
II. aar'den, bn. (*van klei of aarde, van leem*): *een – wal, een – buis, pijp, – potten*.
aar'deweg, m. –en (Z.-N. [*niet bestrate*] *veldweg of weg*).
aar'dewerk, o. (*vaatwerk van aarde of klei* als keukengerief; *vazen, pullen enz.* als kamerversiering): *Delfts –, Keuls –*.
aar'dewerkwinkel, m. –s (*winkel, waarin men aardewerk verkoopt*).
aard'gas, o. (*methaan*).
aard'geest, m. –en (*geest, die in de aarde woont*: *kabouter, kobold, aardmannetje*).
aard'globe, v. –s (*bol, waarop de gehele aardoppervlakte is afgebeeld*).
aard'goed, o. (*mindere soort van tabaksblaren*): *– en zandgoed*.
aard'gordel, m. –s (*een der vijf zonen of luchtstreken*): *de twee koude –s*.
aard'hars, v. en o. –en (*mengsel van harsachtige stoffen, voorkomende in de aardlagen*): *– is bv. asphalt, aardpek*.
aard'hommel, m. –s (*onder de grond nestelende hommel*; Lat. bombus terrestris).
aard'hoop, m. –hopen.
aar'dig, 1 bn. (*een aangename indruk makend*: 1 *flink, lief, bevallig*; 2 *pleizierig, genoeglijk*; 3 *vriendelijk, welwillend*; 4 *vrij groot*; 5 ir. *onaangenaam*; *flauw*): 1 *een –e jongen*; *een – kind, tuintje*; 2 *de voorstelling was zeer –*; 3 dikwijls met ontkenning: *dit is niet – van u*; 4 *een –e som*; *een – fortuintje*; 5 *zijn ontslag was een –e verrassing*; *wees nou niet zo –*; nog: Z.-N. [a]) zonderling, [b]) geestig, [c]) ongesteld; **2** bw. (*op een aardige* [in alle bet.] *wijze*; *erg, in hoge mate*): *het was er – vol*; *hij heeft – wat geld*; **–heid,** v. –heden (1 *het aardige, lieve, bevallige van iets* inz. van zaken; 2 *iets, dat een aardige indruk maakt*; *voorwerp, mop, ui*): 1 *de – is er* (*gauw*) *af*, het genoegen; *er is geen – in*, daar zit niet veel in; 2 *een – voor de kinderen meebrengen*; *zich met een – van iets afmaken*; zegsw. *voor de –*, grap; Z.-N. *dat is geen –*, niets bijzonders; nog: *– hebben, krijgen in iets*, pleizier.
aar'digjes, bw.: *er – geld verdienen*, heel wat.
aard'kastanje, v. –s (*schermbloemige plant*; Lat. carum bulbocastanum); **–klomp,** m. –en (*grote kluit aarde*); **–klont,** v. –en; **–kloot,** m. –kloten (*aardbol*), vero.; **–kluit,** v. –en; **–korst,** v. (*het gestolde, buitenste deel der aarde*; *aardoppervlakte*); **–krekel,** m. –s (*molkrekel, veenmol*; Lat. gryllotalpa vulgaris); **–kuil,** m. –en (*kuil in de aarde, graf*); **–kunde,** v. (*geologie*); **–kun'dige,** m. en v. –n (*geoloog*); **–laag,** v. –lagen (*een laag van aarde*; inz. *een laag van een bijzondere soort van aarde, deel der aardschors, in tegenstelling met andere lagen, van andere soort van aarde*); **–mannetje,** o. –s (*kabouter, aardgeest*); **–molm, –mulm,** o. en m. (*droge, losse, poeierige aarde*); **–muis,** v. –muizen (plantk. *aardaker*; dierk. *veldmuis*); **–noot,** v. –noten (*aardaker*; ook: *apennoot*); **–olie,** v. –oliën (*steenolie, petroleum*); **–oppervlakte,** v.; **–peer,** v. –peren (*samengesteldbloemige plant*, ook: *Jeruzalemse artisjok*; Lat. helianthus tuberosus; *de peervormige, eetbare knol*); **–pek,** o. (*asphalt*).
aard'rijk, o. (*de aarde met alles, wat er op of in is*; *aardbodem*; fig. *mensdom*).
aard'rijkskunde, v. (*wetenschap, die zich de kennis van de aarde ten doel stelt*, inz. *van haar oppervlakte, bewoners, planten, betrekking tot andere hemellichamen enz.*; *geographie*): *de wiskundige –, de natuurkundige –*; **–kun'dig, 1** bn.: *een – woordenboek*; **2 –kun'dige,** m. en v. –n (*geograaf*).
aard'rol, v. –rollen (landb. *stenen, houten of ijzeren rol om de kluiten te breken en de grond plat of vlak te maken*); zie rol.
aard'rook, m. (gewoonlijk *duivenkervel* genoemd; Lat. fumaria officinalis).
aards, bn. (1 *op de aarde betrekking hebbende*; *op de aarde*; 2 *met het karakter van het leven op de aarde*; *vergankelijk*): 1 *–e machten*; *het –e leven*; *een – paradijs*; 2 *het – geslacht*; nog: *het –e slijk*, het geld.
aard'schok, m. –schokken (*schok, plotselinge schudding of beving in de aardkorst*); **–schors,** v. (*buitenste deel der aardkorst*).
aards'gezind, bn. (*aan het aardse gehecht*): *de –e mens*.
aard'slak, v. –slakken (*naakte, d. i. huisjesloze slak*; Lat. limax): *de witte –*.
aard'tor, v. –torren (*tor, die op en onder de grond leeft, loopkever*; Lat. carabus); **–varken,** o. –s (*zoogdier*; Lat. orycteropus capensis): *het – aan de Kaap leeft van mieren*; **–veil,** o. (*hondsdraf*); **–verschuiving,** v. –en (*verzakking, verschuiving van grond*, inz. *langs berghellingen*); **–vlo,** v. –vlooien (*insecten, behorende tot de goudhanen, zoals psylloides en haltica*), ook: aardluis; **–vrucht,** v. –en (*eetbaar plantendeel dat in de grond zit*): *aardappels zijn –en*; **–was,** o. (*steenkalk, fossiele paraffine*).
aard'werker, m. –s (*gronddelver*).
aard'wind, v. –en (*dommekracht*).
aard'winde, v. –n (*akkerwinde*).
aard'wolf, m. –wolven (*hyenaächtig roofdier in Afrika*; Lat. proteles cristatus).
aard'worm, m. –en (1 dierk. *ringworm, pier*; Lat. lumbricus herculeus; 2 *de mens*): 1 *de – wordt veel als visaas gebruikt*; 2 *kunt gij, –, 't oogmerk van uw Schepper bevroeden?* ook inz. in bet. 2: –wurm.
Aar'landerveens, bn., bw. (eig. *als in Aarlanderveen, in Z.-H.*; fig. *ouderwets*; *boers, ongemanierd, plomp*): *op z'n –*.
aar'ling, m. –en (Z.-N. *bundel uitgeschud stro*).

Aä'ron, Bijbel: de drie jaar oudere broeder van Mozes, de eerste hogepriester; fig. *Mozes en –*, nl. Staat en Kerk.
aä'ronsbaard, –kelk, z. aronsbaard enz.
aars, m. aarzen; z. anus; **–darm,** m. –en (*endeldarm* inz. Z.-N.); **–gat,** o. (Z.-N. *onderste gedeelte van de boom*).
aars'vin, v. –vinnen (*vin van een vis, bij de aars geplaatst*).
aarts'bedrieger, m. –s (*zeer geslepen bedrieger*); **–bedriegster,** v. –s.
aarts'bisdom, o. –bisdommen (*kerkelijk gebied v. e. aartsbisschop*): *het – Utrecht.*
aarts'bisschop, m. –bisschoppen (*eerste of voornaamste bisschop ener kerkprovincie*): *de – van Utrecht*; **–bisschoppelijk, –bisschop'pelijk,** bn., bw.
aarts'broederschap, v. (R.-K. *onder de verschillende broederschappen de voornaamste of hoofdbroederschap*): *de – der H. Familie*; **–deugniet,** m. –en (*grote schelm*); **–dom,** bn., bw. (*in de hoogste mate dom*); **–engel,** m. –en (*engel van hogere rang, uit het achtste der engelenkoren*): *de drie –en Michaël, Gabriël en Rafaël*; **–geweldenaar,** m. –s: *Napoleon, de –*; **–hertog,** m. –en (*hertog van hoge rang*): *de titel der prinsen uit het huis van Oostenrijk was –*; **–hertogdom,** o. –dommen (*groothertogdom*); **–kanselier,** m. –s of –en (R.-K. *Groot-Kanselier v. h. pauselijk hof*); **–leugenaar,** m. –s, –leugenaren (*doortrapte leugenaar*); **–liefhebber,** m. –s (*groot minnaar* meestal ong.): *een – van jenever*; **–lui,** bn. (*in de hoogste mate lui*); **–luiaard,** m. –s; **–schelm,** m. –en (*doortrapte schelm*); **–vader,** m. –s en –en (*patriarch, stamvader*; ook: *eerwaardig grijsaard*): *de – Abraham*; *als een – tussen de zijnen*; **–vaderlijk, –va'derlijk,** bn., bw.: *met –e deftigheid*; **–vijand,** m. –en (*doodvijand*; *de duivel*).
aar'zelen, aarzelde, h. geaarzeld (eig. *achteruitwijken*; fig. *dralen, weifelen*): *– iets te doen,* niet terstond durven handelen uit vrees voor de gevolgen; **–ing,** v. –en (*talming, draling*): *met – tot iets overgaan.*
I. aas, o. (1 *voedsel der dieren*; *prooi*; 2 *lokspijs*; 3 *kreng, rottend dier*): 1 *de vogels zoeken – voor hun jongen*; *ons lichaam wordt een – der wormen,* prooi; 2 *de vis beet in het –*; 3 *een stinkend –.*
II. aas, o. azen (1 *de één in het kaart-, dobbel-, domino- en potspel*; 2 *oude gewichtseenheid 0,047 dg*): 1 *dit is harten–*; *twee azen werpen, – blank*; in het biljartpotspel: *Wie heeft het –*, moet het eerst spelen? 2 *een ons had 20 engels en een engel 32 azen*; bij uitbr. *geen –je geduld,* ziertje.
aas'dieren, o. mv. (*dieren, die hun eieren leggen in of zich voeden met het vlees van dode dieren*).
aas'domsrecht, o. (*verouderde rechtsbedeling in Friesland*): *aasdom,* vonnis volgens Fries, niet volgens Frankisch recht.
aas'gier, m. –en (*kleine gier in Z.-Europa, Azië en Afrika, vale gier*; Lat. gyps fulvus): *de – voedt zich met dode dieren.*
aas'kever, m. –s (*kever, die dode muizen, mollen enz. in de grond graaft en in het aas zijn eieren legt*); z. doodgraver; **–tor,** v. –torren (*aaskever*).
aas'vlieg, v. –en (*volksbenaming van enige vliegensoorten inz. van de blauwe of grijze vleesvlieg, die haar eieren op vlees of op aas legt*; Lat. calliphora erythrocephala).
aas'zak, m. –zakken (Z.-N. *oneerlijke speler*); Z.-N. zegsw. *– doen,* oneerlijk spelen; zie ook haarzak.
aat'je, o. –s (kuilvisserij: *netje van vier bij één m met een vlaggetje, dat boven water komt, zodra het net niet meer gespannen is en gaat drijven*).
aau 1 v. (*tweeklank*): *de – in miaauwen*; **2** tw., uitroep van pijn: *–, wat brand ik mij!*
AB' of **ABC',** o. AB's, ABC's (*alphabet*): fig. *het – der wetenschap,* de eerste beginselen; *iets kennen als het –*, [a]) door en door, [b]) goed van buiten.
ab, voorzetsel (Lat. *door*; *van . . . . af*).
ab absur'do (Lat. *uit het ongerijmde*).
abaca', v. (Sp. *manilla-hennep*).
abac'tis, m. abactissen (Lat. *secretaris*).
a'bacus, m. abaci (Lat. [Gr. abax] *horizontale dekplaat van het kapiteel ener zuil*; *credenstafeltje*; *speeltafeltje*; *vierkant in een mozaïekvloer*: *telraam*).
abandon', o. (Fr. *afstand, overgave*; *recht van overgave*; *hulpeloosheid*; *verlatenheid*; *losheid*; handelsrecht: *afstand door den eigenaar of medereder v. e. schip van zijn aandeel in dat schip en de verdiende of nog te verdienen vrachtpenningen, ten einde zich van de aansprakelijkheid van de handelingen van schipper en boekhouder der rederij te ontslaan*).
abandonnement', o. (Fr. *prijsgeving, afstand*; handelsrecht: *afstand door verzekerde aan verzekeraar van het schip en al zijn rechten daarop ingeval van schade, die met totaal verlies kan worden gelijkgesteld, waartegenover de verzekerde recht krijgt op de volle verzekerde som*).
abandonneren, geabandonneerd (Fr. *afstand doen van*; *de partij gewonnen geven*).
à-bas' (Fr. *weg met!*).
abat-jour', o. –s (Fr. *schuin dakvenster, bovenlicht, vallicht*; *lampekap*).
abattoir', o. –s (Fr. [*openbaar*] *slachthuis*).
AB'-bank, v. –en: *op de –– zitten,* nog moeten leren spellen, beginner zijn.
abbé', m. abbé's (Fr. *titel v. e. wereldlijken geestelijke in Frankrijk, België enz., in 't algemeen*), dikwijls foutief vertaald met *abt.*
abberdaan' of **labberdaan',** v. (*zoute vis,* uit Le Labourd [Bayonne]).
AB'-boek, o. –en (*eerste spelboekje*); vero.
abbrevia'tie, v. –s, abbreviatiën (Fr. [Lat. abbreviatio, van brevis = kort]: *af- of verkorting*); ook, abbreviaturen.
ABC', o. (*het alphabet*); zie AB.
abces', o. abcessen (Fr. [Lat. abscessus = afzondering]: *ettergezwel*).
Abderiet', m. –en (*inwoner van Abdera in Thracië, het Kampen der oudheid, geboorteplaats van Demo'critus*; fig. *dom-grappige, onnozele hals*).
abdica'tie, v. –s, abdicatiën (Fr. [Lat. abdicatio]: [*vrijwillige*] *afstand van troon, ambt of goederen*), (t = s).
abdiceren, geabdiceerd (Lat. abdicare: *afstand doen van kroon, waardigheid, goederen enz.*); ook, (Fr.) abdiqueren.
abdij', v. –en, abdijtje (Lat. abbatia; R.-K. *klooster voor mannen of vrouwen, door een abt of abdis bestuurd*); **–kerk,** v. –en.
abdis', v. abdissen (Lat. abbatissa: R.-K. *bestuurster van een abdij voor vrouwen*).
abdo'men, o. Ned. –s, Lat. abdomina; (Lat.

Fr. [*onder*]*buik*; v. e. insect: *achterlijf*).
abeel', m. abelen, abeeltje (Lat. albus = wit, eig. witboom, *zilverpopulier tot de wilgachtigen behorende*: Lat. populus alba).
a'bel, bn. (Lat. habilis, Fr. habile: *bekwaam, mooi, kunstig*): vero.; **abele spelen**, Middelnederlandse toneelstukken.
aberra'tie, v. –s, aberratiën ([Lat. aberratio]: *afdwaling*; inz. *schijnbeweging der vaste sterren*; *afwijking van het licht*): *geestelijke* –.
ab intesta'to (Lat. *zonder testament*): – – *erven*, bij versterf.
abioge'nesis, v. (Gr. *spontane generatie*).
a'bis-perka'ra, **ha'bis-perka'ra** (O.-I. *afgelopen! uit!*; inz. in de bet. van: *er valt niet meer over te praten, het is beslist*).
abituriënt', m. –en (Lat.-Duits v. Lat. abire = weggaan: *hij, die een school verlaat, om naar een hogere te gaan* inz. *die eindexamen Gymnasium doet*; *geslaagde*); **–e**, v. –n.
abject', bn. (Fr. [Lat. abjectus = weggeworpen]: *verachtelijk, verworpen*). (j = j).
ab'latief, m. ablatieven (spraakk. *zesde naamval*); Lat. a'blativus, m. ablativi.
ab'laut, m. –en (Duitse term van den taalgeleerde Grimm: *regelmatige afwisseling van klinkers in verschillende woordvormen of met elkaar verwante woorden, optredend in Indogermaanse talen*): *de – bij sterke ww.*
ablu'tie, v. –s, ablutiën (Lat. ablutio [abluere = afwassen]: *afwassing*; R.-K. *het reinigen der handen van den priester in de Mis na de H. Communie*; rechtst. *het doen ophouden ener begonnen strafvervolging*).
abnormaal', bn., bw. (Fr. [Lat. abnormalis v. norma = regel]: 1 *ongewoon, van de vorm of regel afwijkend*; 2 *enigszins in zijn geestvermogens gekrenkt*; 3 *misvormd, gebrekkig*): 1 *een –male toestand*; *een – lage temperatuur*; 2 *sedert is hij enigszins* –; 3 *een –male schedel*; soms abnorm.
abnormaliteit', **abnormiteit'**, v. –en (Fr., of Eng. abnormity: *onregelmatigheid*; *misvorming*).
aboli'tie, v. (Fr. [Lat. abolitio]: *afschaffing, opheffing*; strafrecht: *het opgeven van het recht tot strafvervolging of tot het voortzetten v. e. aangevangen vervolging*).
abomina'bel, bn., bw. (Fr. [Lat. abominabilis v. abominari = verfoeien]: *verfoeielijk*)
abondant', bn. (Fr. [Lat. abundans = overvloeiend]: *overvloedig, bij de vleet*).
abonné', Fr. m. abonné's (*iem. die zich geabonneerd heeft*).
abonnement', o. –en (Fr. *het zich abonneren*; *inschrijving, intekening*; *de prijs, het bewijs van abonneren*; *abonnementskaart*): *een – nemen op een krant, voor een theater enz.*; *op vertoon van het* –.
abonnements'concert, o. –en (*concert voor de abonné's*); **–kaart**, v. –en (*bewijs van abonnement*).
abonnent', m. en v. –en; zie abonné.
abonneren, zich – op; geabonneerd (Fr. s'abonner: *zich voor een vaste som het recht verzekeren, om voor een bepaald aantal keren gebruik te maken van een of ander*, b.v. *van het spoor*; *intekenen op een tijdschrift enz.*).
abori'gines, Lat.; zie autochthonen.
à bout portant', bw. (Fr. eig. *met het pistool op de borst*: *vlakbij*; fig. *op den man af*).
ab o'vo (Lat. eig. *van het ei af*; fig. *van het begin af*): *een zaak* – – *behandelen*.
abracada'bra, o. (oudtijds: *een geschreven toverspreuk der gnostieken, dienst doende als amulet*; thans: *wartaal, nonsens*).
A'braham, A'bram, m. stamvader d. Hebreën; zegsw. *in –s schoot zitten*, rustig, aangenaam zitten, rustig leven; *hij weet waar – de mosterd haalt*, hij is op de hoogte.
abrégé', o. abrégé's (Fr. *uittreksel*).
abrevia'tie, v.; zie abbreviatie.
abrikoos', abrikozen Fr. abricot, oorspr. Arab.; uit Lat. praecox = vroegrijpe (perzik); **1** m. (*abrikozeboom*; Lat. rubus armeniaca); **2** v. (*vrucht v. d. abrikoos*).
abriko'zeboom, m. –bomen; **–pit**, v. –pitten; **–stam**, m. –stammen; **–tak**, m. –takken.
abriko'zengelei, v.; **–taart**, v. –en.
abroga'tie, v. –s, abrogatiën (Fr. [Lat. abrogatio]: *afschaffing*; *intrekking van een wet*; ook: *vervanging door een andere*).
abrupt', bn., bw. (Lat. abruptus: *afgebroken*; *plotseling, opeens*; *onsamenhangend*).
absent', Fr. (Lat. absens), **1** bn. (1 *afwezig*; 2 *verstrooid*): 1 *hij is dikwijls* –; 2 *zij is weer* (*helemaal*) –; **2** als zn., m. of v., meestal in 't mv.: absenten.
absenteïs'me, o. (Fr. absentéisme: *het* [*stelselmatig*] *afwezig zijn*; ook: *het elders wonen van wie uit een bepaalde streek hun geld trekken*): *het – der Kamerleden*.
absenteren, zich, geabsenteerd (Fr. s'absenter: *zich verwijderen*).
absen'tie, v. –s, absentiën (Lat. absentia: *afwezigheid*; fig. *verstrooidheid*); **–lijst**, v. –en (*aantekeninglijst der absenten*). (t = ts).
absi'de, v. –s (Fr. *koornis ener kathedraal achter het hoogkoor*); ook: **ab'sis**.
absint'(h), o. en v. (Fr. absinthe, oorspr. Gr.-Lat. *alsem*; *likeur op alsem getrokken*).
ab'sis, v. absissen (Lat.-Gr. [v. apto = ik voeg aaneen]: *abside*; ook: *term in de analytische meetkunde*).
absolu'tie, v. –s, absolutiën (Fr. [Lat. absolutio]: R.-K. *vergiffenis der zonden in de biecht*; *kwijtschelding*): *de – geven*.
absolutis'me, o. (Fr. [v. Lat. absolutus = losgemaakt v. alles]: *al wat onbeperkt is*; *regeringsvorm zonder grondwet*; *onbeperkte alleenheerschappij*).
absolutist', m. of v. –en (Fr. *voorstander van onbeperkte alleenheerschappij*).
absoluut', bn., bw. (Fr. [Lat. absolutus]: *volstrekt, volkomen*; *onvoorwaardelijk, onbepaald*): *–lute stilte*; – *niet(s)*; *–lute neutraliteit*; – *onvermijdelijk*; muz. *–lute muziek*, zie programmamuziek.
absolveren, geabsolveerd (Lat. absolvere: 1 *vrijspreken*, inz. R.-K. *ontbinden, kwijtschelden v. zonden*; 2 *voleinden*): 1 *iem.* –; 2 *het gymnasium* –.
absorberen, geabsorbeerd (Fr. [Lat. absorbere]: *opslorpen*; fig. *geheel bezighouden*).
absorp'tie, v. (Fr. [Lat. absorptio]: *opslorping*); **–vermogen**, o. (t = s).
absou'te, v. (Fr. [van Lat. absolvere]: *de* [*gezongen*] *gebeden en de zegen, in de R.-K. kerk bij en om de doodkist*).
abstinent', bn. (Fr. [Lat. abstinens]: *zich onthoudend, matig*).
abstinen'tie, v. (Lat. abstinentia: *onthouding, van spijs en drank*, inz. *van vlees, zuivel, eieren*). (tie = sie).

abstract', bn., bw. (Fr. [Lat. abstractus]: 1 *afgetrokken*; *het tegengestelde van concreet*; 2 *verstrooid*): 1 *–e begrippen*; *– denken*; 2 *die leerling is erg –*.
abstrac'tie, v. –s, abstractiën (Lat. abstractio: *afgetrokkenheid*; *een afgetrokken of algemeen begrip*; *verstrooidheid*).
abstraheren, geabstraheerd (Lat. abstrahere: *aftrekken*; *afleiden*; *in gedachte afzonderen*).
absurd', bn., bw. (Fr. [Lat. absurdus = vals klinkend]: *ongerijmd, dom, dwaas, zot*).
absurditeit', v. –en (Fr. [Lat. absurditas]: *ongerijmdheid, dwaasheid*).
abt, m. –en (Lat. abbas [Chaldeeuws abba = vader]: *het hoofd ener abdij voor mannen*; *kloostervoogd, het recht hebbende mijter en staf te dragen*): spreekw. *Zo de –, zo de monniken*, zo heer, zo knecht!
abuis', Fr. abus, **1** o. abuizen (*misvatting, vergissing*): *per* of *bij –*, bij vergissing; *– hebben*, het mis hebben; **2** bn. (*het mis hebbend*): *u is –*; **3** tw. (*mis!*).
Abundan'tia, v., myth. Rom. godin van de overvloed, voorgesteld met de hoorn van overvloed en met korenaren in de hand, vooral op munten. (t = ts).
ab u'no dis'ce om'nes (Lat. *leer uit één ze allen kennen*; *één voorbeeld is genoeg*).
abuseren, geabuseerd (Fr. *misbruik maken*). (s = z).
abusief', bn., bw. (Fr. [Lat. abusivus]: *verkeerd*). (s = z).
abusie'velijk, bw. (*bij vergissing*). (s = z).
aca'cia, m. acacia's (Gr. Lat. robinia pseudoacacia: *vlinderbloemige loofboom* inz. *sierboom uit N.-Amerika*).
acade'micus, m. academici (Lat. *die aan de academie studeert of h. gestudeerd*).
acade'mie, v. academiën, -s (Gr.-Lat. academia: 1 *letterkundige vereniging, ontstaan in 1617 te Amsterdam onder leiding van Dr. Samuel Coster*; 2 *vereniging of genootschap ter beoefening of bevordering van kunsten of wetenschappen*; 3 *hogeschool voor een of ander vak*; 4 *universiteit*): 1 *de Duytsche –*; 2 *de Koninklijke Vlaamse –*; *de Koninklijke – voor Wetenschappen* te Amsterdam; 3 *de militaire –* te Breda; *een teken–*; 4 *de – te Leiden*; **–burger,** m. –s (*student*); **–stad,** v. –steden (*stad met een universiteit*); **–vriend,** m. –en.
acade'misch, bn., bw. (*van, aan, betreffende de academie*): *– onderwijs*; *– gevormd*.
acan'thus, m. –sen; zie akant.
a-capel'la (It. muz. *evenals in de Sixtijnse kapel te Rome, d. i. zang zonder instrumentale begeleiding*): *een a-capella-koor*.
acatè'ne, v. –s (Fr. [Lat. catena = ketting]: *kettingloos rijwiel*).
acceleran'do, bw. (It. [Lat. celerare = versnellen]: muz. *met toenemende snelheid van maat*). (cc = tsj).
accelera'tie, v. (*versnelling*).
accent', o. –en (Fr. [Lat. accentus v. ad + canere = zingen]: *ademkracht*; *klemtoon*; *klemtoonteken*; *nadruk*): *– zonder meer is muzikaal + dynamisch –*; *Hollands spreken met een vreemd –*, tongval; l. *ak'sent*.
accentua'tie, v. –s, accentuatiën (Fr. *het leggen v.d. nadruk op*; *de aanduiding hiervan*).
accentueren, geaccentueerd (Fr. *toon of nadruk leggen op, klemtoon geven aan*; *de klemtoon aanduiden*; fig. *iets sterk doen uitkomen*). (cc = ks).
acce'pi (Lat. handel: *ik heb ontvangen* [op wissels]); afkorting **Acc.**; lees *aksee'pie*.
accept', o. –en (Eng. [Lat. acceptum]: handel: *verklaring, dat men [een wissel] betalen zal*; *de betaalde wissel*; *orderbriefje*).
accepta'bel, bn. (Fr. Eng. acceptable, Lat. acceptabilis: *aannemelijk*).
acceptant', m. –en (Fr. Eng. *iem., die een wissel accepteert door zijn handtekening*).
accepta'tie, v. –s, acceptatiën (Fr. *de daad van het accepteren*; *accept*).
accep'tenboek, o. –en (*hulp- en, of bijboek waarin aantekening gehouden wordt van te betalen wissels*).
accepteren, geaccepteerd (Fr. [Lat. acceptare]: *aannemen*, inz. *om te betalen*, b.v. *een wissel, door dwars over de voorzijde van de wissel te schrijven „geaccepteerd", gevolgd door de handtekening van den betrokkene*). (cc = ks).
accep'tie, v. –s, acceptiën (Fr. [Lat. acceptio]: *aanneming*; *aangenomen betekenis*).
acces', o. accessen (Fr. accès [Lat. accessus]: *toegang tot iets*; *verlof*; *aanval b.v. van koorts, van beroerte*): *– vragen*; lees *ak-ses'*.
acces'sit, o. –s (Lat. hij i. nabij gekomen: *loffelijke vermelding, tweede prijs*): *het–bekomen bij een prijsvraag*; ook: accessiet', o. –en.
accessoi'res (Fr. *bijkomstige zaken*).
accident', o. –en (Fr. Eng. [Lat. accidens van accidere = voorvallen]: *toe- of voorval*; *ongeval*; wijsbegeerte: *bijkomende eigenschap van iets*, in tegenstelling van *essentieel*).
accidenta'le, v. –n (muz. *toevallige mol of kruis in een muziekstuk*).
accidenteel', bn. (Fr.: *toevallig*; wijsbegeerte: *bijkomend*): *– meningsverschil*.
accijns', m. accijnzen (Fr. assise [Lat. assis(i)a]: *belasting op levensmiddelen enz., verbruiksbelasting*); **–biljet,** o. –biljetten; **-kantoor,** o. –toren; **–rechten,** o. mv.
acclama'tie, v. –s, acclamatiën (Fr. [Lat. acclamatio]: *toejuiching*; *luide goedkeuring zonder hoofdelijke stemming*): *bij – aannemen*.
acclimata'tie, v. (Fr. z. klimaat: *het gewennen aan 't klimaat van een vreemd land*); **–tuin,** m. –en (*park, waar men vreemde dieren en planten acclimateert*).
acclimateren, geacclimateerd (Fr. *aan een vreemde luchtstreek of omgeving gewennen*).
acclimatisa'tie, acclimatiseren, geacclimatiseerd, thans gebruikelijker dan acclimatatie, acclimateren.
accola'de, v. –s (Fr. [Lat. collum = hals]: *omarming van den tot ridder geslagene door den grootmeester der orde bij de ridderslag, tegenwoordig bij de uitdeling v. h. ridderkruis*; *haakfiguur tot verbinding van twee of meer notenbalken, regels enz.*; *haakje in de algebra*).
accommoda'tie, v. (Fr. [Lat. accomodatio]: *aanpassing*); **–vermogen,** o. (*aanpassingsvermogen*, inz. *v. h. oog, waardoor het zich aanpast aan de afstand der voorwerpen*).
accommoderen, geaccommodeerd (Fr. [Lat. accomodare]: *schikken*; *een schikking treffen met*; *in orde brengen*; *aanpassen*).
accompagnateur', m. –s (Fr. *begeleider op een instrument*).
accompagnement', o. (Fr. *muziekbegeleiding*): *met – van viool*.
accompagneren, geaccompagneerd (Fr.

vergezellen; zang of solo-spel begeleiden op een instrument).
accompli' (Fr.): *fait* –, voldongen feit.
accoord', o. –en; zie akkoord.
accor'deon, o. –s (muz. Fr. accordéon van Lat. chorda = snaar: *handharmonica*).
accorderen, geaccorderd (Fr. [Gr.-Lat. cor = hart]: *overeenstemmen; toestaan; tot een schikking komen;* Z.-N. *stemmen* van een piano).
accountant, m. –s (Eng. [Fr. accomter, Lat. computare = berekenen]: *hij, die van accountancy zijn vak maakt: onderzoeker of naziener van handelsboeken en balansen*).
accrediteren, geaccrediteerd (Fr. *krediet verschaffen; als gevolmachtigde erkennen*): *een geaccrediteerd gezant,* een officieel toegelaten gezant.
accres', o. (Lat. accrescere = toenemen: *aanwas*).
ac'cu, m. accu's (*accumulator*).
accumula'tie, v. –s, accumulatiën (Fr. [Lat. accumulatio]: *opeenhoping*); **–cumula'tor,** m. –s, –to'ren (Lat. nat. *toestel tot opzameling van electriciteit; hulpbatterij*); **–cumuleren,** geaccumuleerd (Fr. [Lat. accumulare v. cumulus = hoop]: *opeenhopen*). (cc = kk).
accuraat', bn., bw.; accurater, –st (Lat. accuratus [cura = zorg]: *nauwkeurig*).
accurates'se, v. (It. accuratezza: *juistheid, stiptheid*).
accu'satief, m. accusatieven (*4e naamval*); Lat. accu'sativus, m. accusativi.
accuseren, geaccuseerd (Fr. [Lat. accusare]: *beschuldigen; bericht van ontvangst geven*). (s = z).
acetome'ter, m. –s (Lat. acetum = azijn: *azijnzuurmeter*). (c = s).
acetyleen', o. (Fr. acétylène); **–gas,** o. (*lichtgevend gas* inz. *ontwikkeld uit calciumcarbid en water*); **–licht,** o., (als lamp) mv. –en (*licht uit acetyleengas*); l. *asetieleen'*.
ach 1 tw. (*uiting v. droefheid, medelijden, pijn*); **2** o. (*weeklacht*): *een diepgevoeld* –.
Acha'ia, o. (*gewest in 't N. v. d. Peloponnesus; Griekenland*).
à char'ge, bw. (Fr. *ten laste*): *getuige* – –, ten nadele van den beschuldigde.
Acha'tes, m. myth. trouwe metgezel van den Trojaan Aeneas; ook: Achaat.
Acha'wa, v. (Hebr. broederschap: *bond v. Israëlietische godsdienstonderwijzers van 1894*).
A'cheron, m. myth. 1 stroom in de Griekse onderwereld; 2 de onderwereld zelf.
Achil'les, de snelvoetige, Griekse held voor Troje, alleen kwetsbaar aan de hiel, waarbij zijn moeder Thetis hem bij 't onderdompelen in de Styx had vastgehouden.
Achil'leshiel, m. –en (fig. *kwetsbare plaats*).
achil'lespees, v. –pezen (*dikke hielpees*).
Achito'fel, Achi'tofel, m. (Bijbel: *slechte raadsman,* 2 Sam. 16 : 23); ook: **–tophel.**
achroma'tisch, bn. (Gr.-Lat. chroma = kleur: *kleurloos, ongekleurd*): *de –e lenzen,* het licht doorlatend zonder kleurschifting.
I. acht, v. (*vonnis; rijksban*); vero.
II. acht, v. (*oplettende zorg, aandacht*): *– geven, – slaan,* nauwkeurig waarnemen; *geef –!* let op! *de vormen in – nemen,* letten op; *zich in – nemen voor,* op zijn hoede zijn; zegsw. *– is meer dan duizend,* opletten is meer waard dan 1000 gld.
III. acht, 1 bep. hoofdtelw.: (bijvoeglijk) *nog – dagen;* (zelfstandig) *vier en vier is –; ze zijn met hun –en;* gesch. *de goede lieden van –en,* voormalig college van toezicht, gekozen uit de gilden; *iets in –en delen; de trein van –en;* **2** v. –en (*cijfer, getalmerk*: *een kaart of dominosteen met acht ogen of eenheden; figuur met de vorm van een acht,* bv. *een krakeling*): *een mooie –;* **3** onbuigbaar rangtelw.: *bladzijde –,* achtste.
acht'arm, m. –en (*een soort van inktvis;* Lat. octopus).
acht'baar, bn.; achtbaarder, –st (*eerwaardig, deftig, eerbiedwaardig*): *het – bestuur.*
acht'baarheid, v. (*deftigheid*).
acht'daags, bn. (*acht dagen durende; om de acht dagen*): *een – verlof, een –e vacantie.*
acht'dubbel, bn., bw. (*achtvoudig*).
ach't(e)half, telw. (*zeven en de of het achtste half, dus* $7^1/_2$): *het kost –halve stuiver.*
ach'teloos, bn., bw.; achtelozer, achteloost (1 *onachtzaam,* maar sterker; 2 *onverschillig*): 1 *een – mens;* 2 *een achteloze houding; – werken; zich – kleden,* slordig.
achteloos'heid, v. –heden (*het achteloos zijn; een achteloze daad*): *verregaande –.*
ach'ten, achtte, h. geacht (1 *acht geven op;* 2 *rekenen, menen, schatten, houden voor;* 3 *hoogachten*): 1 *een vermaning niet –;* 2 *iets gering, belangrijk, nodig, veilig(er) –; iets (als) een eer, een gunst –; de tijd gekomen –, het beneden zich – om;* 3 *iem. –; iem. of iets niet –,* er zich niet om bekommeren; zegsw. *mijns –s,* naar mijn mening.
acht'endertiger, m. –s (*man van 38 jaar; in het jaar 38 van een eeuw geboren;* ook: *wijn van het jaar 38 ener eeuw*).
ach'tenswaard, bn. (*waard geacht te worden*); ook: **–waar'dig,** bn.; –er, –st of meer –, meest –: *een – man.*
acht'entwintig, m. (*zilverstuk van 28 stuivers,* ook: *goudgulden, zilveren gulden*), vero.
acht'entwintiger, zie achtendertiger.
ach'ter, 1 vz. het tegengestelde van *voor* (van plaats): eig. *– het huis;* fig. *– allerlei grote woorden iets verbergen;* verbonden met *om, heen, tot, van: – het bos om; – iem. heen sluipen; tot – de oren; van – een gordijn;* zegsw. *– iem. om iets doen,* buiten zijn weten; *– iets zitten,* de drijfkracht zijn, aansporen; *daar schuilt iets –,* een verborgen bedoeling; *er – zijn,* het weten; *– iets komen,* te weten komen; **2** bw. met de grondbet. van het vz. inz. betrekking hebbende op de tijd: *– in het huis; de klok gaat, loopt –,* na; (*ten*) *– zijn, raken,* niet meer op de hoogte, zie achteren; – vormt samenstell. met ww., zn., bn., bw., vz.
ach'teraan, bw. (*a. d. achterkant of het achtereinde*): *het boek ligt – in de kast; tweede klas –* (trein); – vormt scheidb. samenst. met w.w. als: *–komen;* zie achterop.
achteraan'blijven, bleef –, i. –gebleven (*achterblijven bij anderen, niet vooruitkomen*).
achteraan'komen, kwam achteraan, i. achteraangekomen (*de laatste zijn bij het komen; te laat klaar komen*).
achteraf', bw. (1 *in een afgelegen deel van enige ruimte;* 2 *later*): 1 *iets – leggen,* terug; fig. *hij woont daar wat –,* in een afgelegen hoek; 2 van tijd, als tegenst. van *vooraf*: *– (bekeken) heb ik er spijt van.*
achterbaks', bn., bw. (vero. bak = rug,

letterl. *achter de rug: verborgen, geheim; buiten iems. weten*): *iets – houden; zich – houden*, z. schuilhouden; *een –e briefwisseling.*
ach'terbalkon, o. –s: *op het – v. d. tram,* platform aan de achterzijde; z. balkon.
ach'terband, m. –en (*band van een achterwiel,* inz. *van een rijwiel. auto enz.*).
ach'terblijven, bleef –, i. achtergebleven (*niet medekomen* eig. en fig.; *toeven; uitblijven; achter anderen blijven*): *de weduwe bleef met drie kinderen –,* blijven leven; *mijn horloge blijft achter;* –**blijver,** m. –s (*nablijver; talmer; dom schoolkind*).
ach'terbuurt, v. –en (*geringe buurt, soms ook afgelegen*): *manieren uit de –,* minne.
ach'terdeel, o. (Z.-N. *nadeel, schade*).
ach'terdenken, o. (Z.-N. 1 *achterdocht;* 2 *nadenken*): 1 *ik heb –;* 2 *zonder – doen.*
ach'terdeur, v. –en (*deur aan de achterkant*): zegsw. *een –(tje) openhouden,* een uitweg gereed houden, enz.
ach'terdocht, v. (*kwade dunk; argwaan, verdenking*): *– hebben, voeden, koesteren, opvatten, krijgen op* (of: *omtrent*) *iem. of iets; – opwekken bij.*
achterdoch'tig, bn., bw. (*wantrouwig, ergdenkend*): *liefde maakt –.*
achterduims', bw. (Z.-N. *achterbaks*).
ach'terduin, o. (*binnenduin*).
achtereen', bw. (1 *zonder tussenpozen;* 2 *bijna zonder tussenpozen;* 3 Z.-N. *straks, aanstonds*): 1 *een boek – uitlezen;* 2 *driemaal –; jaren –;* 3 Z.-N. *ik kom –.*
achtereenvol'gend, bn. (*zonder tussenpozen, op elkaar volgend*): *–e rampen, –e opstanden;* –**vol'gens,** bw. (*na elkander, in volgorde*): *– alle middelen beproeven.*
ach'tereinde, o. –n (*het achterste deel van iets*); in de spreekt. achterend.
ach'terelkaar, bw. (*na elkaar, achtereen*).
ach'teren (steeds met: *ten, naar* of *van* in vaste uitdrukkingen): *van – naar voren,* van de achterzijde naar de voorzijde; *iem. liever van – zien dan van voren,* liever zien gaan dan komen; *van voren tot –,* [a]) van het begin tot het einde, [b]) van alle kanten; *ten – zijn,* [a]) (uurwerken) een latere tijd aanwijzen dan het in werkelijkheid is, [b]) (personen) niet zover zijn als het moest.
ach'tererf, o. –erven (O.-I. *erf achter het huis*): *baboe was op het –.*
ach'tergaan, zie achter.
ach'tergalerij, v. –en (O.-I. *galerij achter aan het huis, achterveranda*).
ach'tergrond, m. –en (*het gedeelte, dat van den beschouwer het verst aflligt*): *de – v. e. landschap, toneel;* zegsw. *op de – raken,* geen belangstelling meer wekken; *zich op de – houden,* z. niet laten opmerken.
achterha'len, –haalde, h. achterhaald (*inhalen*): *een dief –;* spreekw. z. leugen.
ach'terhand, v. –en (*handwortel, die de hand aan de voorarm verbindt; de twee achterbenen v. e. paard*); kaartspel: *wie is* (of: *zit*) *aan de –,* h. de laatste speelbeurt?
ach'terhande, bn. (*in acht soorten*): *– wijn.*
achterheen', bw.: *ergens – trekken,* in stilte iets onderzoeken; *ergens – zitten,* [a]) een zaak bevorderen, [b]) scherp toezicht houden, [c]) flink eten, drinken.
ach'terhoede, v. –n (*achterste of laatste gedeelte van leger of vloot*).
Ach'terhoek, m. (*afgelegen hoek, stuk; de graafschap Zutfen of ook Twente*); –**er,** m. –s: *hij is een –;* –**s,** bn.: *–e zeden.*
ach'terhoofd, o. –en (*achterdeel van het hoofd*): *een slag op het –.*
ach'terhouden, hield –, h. –gehouden (1 *wederrechtelijk in zijn bezit houden;* 2 *geheimhouden, niet aangeven*): 1 *gelden –;* 2 *een rijwiel, paard –;* –**houding,** v.
achterhou'dend, bn. (ong. *geneigd om te verzwijgen; geheimzinnig; het tegengestelde van openhartig*); –**heid,** v.
ach'terhuis, o. –huizen (*achterste deel v. e. huis; achter aan het hoofdgebouw aangebouwd huis, werkplaats enz.*).
ach'terin, bw. (*in of op het achterste deel van iets*): *een plaats –,* d. i. op de achterste bank v. e. rijtuig; zie achterop.
ach'terkamer, v. –s (*kamer in het achterhuis*): *een – uitziende op de tuin.*
ach'terkant, m. –en (*kant tegenover de voorkant*): *de – van een tuin, bos enz.*
ach'terklap, m. (*het [lichtzinnig en onnadenkend] kwaadspreken achter iems. rug*): *– doen, spreken.*
ach'terkleindochter, v. –s, –en (*dochter van een kleinkind*); –**kleinkind,** o. –kinderen; –**kleinzoon,** m. –zonen, –zoons.
ach'terlader, m. –s (*schietwapen, dat van achteren geladen wordt*); ook, achterlaadgeweer, vero.
ach'terland, o. –en (*binnenland bij een kust; onbezet gebied achter een in bezit genomen kuststrook; streek, waar een fabriek haar produkten kan afzetten, waaruit een haven de produkten verscheept* enz.): *het – van Soerabaja; het Luikse bekken wordt – van Rotterdam.*
ach'terlap, m. –lappen (*onder-hielleer van een schoen enz.;* Z.-N. *broek van een paard*): *een – aan een schoen zetten; de – aandoen.*
ach'terlast, m. –en (*lading achter in een schip*): *– hebben.*
ach'terlaten, liet –, h. –gelaten (1 *iem. of iets laten op de plaats of in de toestand, waar of waarin hij, zij of het is;* 2 *bij sterven doen achterblijven;* 3 *iets veroorzaken en laten voortduren*): 1 *iem. op een eiland –; iem. verbaasd –;* 2 *een weduwe –; veel fortuin –,* in dit geval ook: *nalaten;* 3 *sporen, littekenen –;* –**lating,** v., meestal met *met: de vijand vluchtte met – van vier doden.*
ach'terleen, o. –lenen (gesch. *leen uit de tweede hand*): *Zeeland bewester-Schelde was een – van het keizerrijk;* –**leenheer,** m., –leenheren (*leenheer v. e. achterleen*).
ach'terleenman, m. –mannen (gesch. *houder v. e. achterleen*); ook, onderleenman.
ach'terlei, bn. (*achterhande*).
ach'terlicht, o. –en: *fiets met –,* veiligheidsreflector of (rood) licht a. h. achterwiel.
ach'terlijf, o. –lijven (nat. *het achterste der drie delen van het lichaam van insecten; rug van een jas of rok*): *kop, borststuk en –.*
ach'terlijk, bn. (*ten achter zijnde* 1 *in lichamelijke of geestelijke ontwikkeling* inz. *van personen,* 2 *met een bepaalde taak*): 1 *die knaap is –; school voor –e kinderen* (of: *achterlijken*); 2 *ik ben – met mijn werk,* meestal *ten achter;* –**heid,** v.
ach'terloper, m. –s (jagerst. *achterpoot v. wild*): *de haas was gekwetst a. d. beide –s.*
ach'terman, m. –mannen (mil. *de man in het 2de of 3de gelid*); zie voorman.

achtermid'dag, m. -en (*namiddag*; scheepst. *wacht van 12–4*).
achterna', bw. (1 *na afloop van iets, naderhand, later*; 2 *van achteren*): 1 *hij kwam – nog met dat voorstel aan*; 2 als bw. van plaats inz. bij scheidbare ww. die, tenzij in fig. bet., samenst. met *na* versterken: *iem. –lopen, –reizen enz.*, volgen al lopende enz.
ach'ternaam, m. –namen (Z.-N. *familienaam*).
achterna'doen, deed –, h. –gedaan (*nadoen*).
achterna'gaan, ging –, h. en i. –gegaan (*iem. op enige afstand volgen*; fig. *iemand in het oog houden, zijn gedrag*).
achterna'lopen, liep –, h., i. –gelopen (*iem. lopende volgen*; fig. *iems. gunst trachten te winnen*): *invloedrijke personen –*.
achterna'zetten, zette –, h. achternagezet (*met snelheid achtervolgen*): *de ruiterij zal den vijand –*; **–zitten,** zat –, h. –gezeten (*achtervolgen*; *vervolgen met ijver en volharding*; *streng nagaan, controleren*).
ach'terneef, m. –neven (*verre neef*; *nazaat*); **–nicht,** v. –en.
ach'ternoen, m. –en (Z.-N. *namiddag*; *namiddageten*).
achterom' 1 bw. (*langs de achterkant, om de achterzijde*): – *varen*, om Schotland en Ierland naar Indië varen; 2 o. (*straat, steeg, achterweg*); zie achterop.
achterom'lopen, liep –, i. –gelopen (scheepst. *achter een schip langs varen*).
achteron'der, o. (scheepst. *achterste gedeelte van een schip onder het dek*).
achterop', bw. (*aan de achterzijde op iets*): *de knecht zat –*, (rijtuig); *wat je nu gaat doen, is –*, [a]) verkeerd, [b]) leidt v. h. doel; ook in enkele scheidb. samenst.: –komen, –lopen. Opm. **Achter** en **op** worden meestal niet aaneengeschreven: 1 als *op* een beheersing bij zich heeft: *hij stond achter op het rijtuig*; *met een lakei er achter op*; 2 als *op* een deel is van een samengesteld w.w. als *opklimmen*: *klim achter op*, klim aan de achterzijde op; dit geldt eveneens voor achterin, achterom enz.
achterop'komen, kwam –, i. –gekomen (*iem., die voorgaat, inhalen en zich bij hem voegen*); **–lopen,** liep –, i. hem –gelopen.
ach'teros, m. –ossen (Z.-Afrika: *een der achterste trekossen van een span*): spreekw. *Achteros komt ook in die kraal*, de laatsten worden ook geholpen.
achtero'ver, bw. (*naar achteren hellende, in de richting naar achteren*); – vormt scheidbare samenst.: *–liggen, –vallen*, viel –, i. achterovergevallen; z. achterop.
ach'terplaats, v. –en (*pleintje achter het huis*; *plaats om te zitten enz., achter op of in* bv. *op een tram. in een rijtuig*).
ach'terplecht, v. –en (*dek achter op een [klein] vaartuig*; *stuurplecht*; ook: *overdekt planken afschutsel achter in een boot om voorwerpen in te bergen en tevens tot zitbank voor hem, die aan het roer zit*).
ach'terplein, o. –en (*plein aan de achterzijde*): *het – van een kasteel*.
ach'terpoot, m. –poten (*een der twee poten van een dier, die het achterste paar uitmaken*): *de –poten van een paard*.
Ach'terraad, m. –raden (gesch. *kleinere raad van vertrouwelingen*): *de – van Margareta v. Parma, ook de Consulta geheten*.
ach'terrad, o. –raderen (*het meest naar achteren geplaatst rad v. e. voertuig enz.*).
ach'terschip, o. –schepen (*het achterste deel v. e. schip*): zegsw. *in het – raken*, achteruitgaan in zaken; *in het – zijn*, in benarde omstandigheden verkeren.
ach'terst, bn. (*het verst naar achter*): *de –e jongen*, d. i. de laatste; zie ook poot I.
ach'terstaan bij iemand, stond –, h. achtergestaan (meestal fig. *minder zijn of geacht worden dan iemand*; *voor iem. onderdoen*): *bij* (Z.-N. *voor*) *iem.* – (*moeten*).
ach'terstaand, bn. (*hierachter volgend*): *zie –e advertentie*.
ach'terstal, m. –stallen (*achterstand*: *resterende schuld, rente, soldij*): *de –len moeten aangezuiverd worden*; alleen in het meerv.
achterstal'lig, bn. (*niet op tijd betaald, nog niet afgedaan*): *–e belasting, –e schuld*; ook wel van personen: *hij is –*, heeft het verplichte niet op tijd betaald.
ach'terstand, m. –en (*achterstallige schuld, onbetaalde renten*; ook: *werk, dat reeds lang had moeten gedaan worden*): *zijn – aanzuiveren*; *de – bij het departement*.
ach'terste, o. –n (*achtereinde van iets*; *zitvlak van personen en dieren*); zegsw. *het – voren* (of: *voor*), glad verkeerd; *het – tegen de krib zetten*, zich heftig verzetten.
ach'terstel, o. –stellen (*de achterwielen met as*; Z.-N. ook: *achterstal*): *het – v. e. rijtuig*.
ach'terstellen, stelde –, h. –gesteld (1 *geringer schatten*; 2 *minder begunstigen*): 1 *zijn eigen belangen bij die van het vaderland –*; 2 *hij voelde zich –gesteld bij zijn broer*; **–stelling,** v.: *met – van*.
ach'tersteven, m. –s (scheepst. *achtergedeelte van een schip*); **–straat,** v. –straten (*afgelegen straat* [*in een achterbuurt*]): *een roman, uit de leesbibliotheek in zijn –*.
achteruit' 1 bw. (*achterwaarts, rugwaarts, in de richting naar achteren, terug*; Z.-N. *ten achteren*): *ga wat –*; *– daar!* het vormt samenst. met scheidbare w.w.: –boeren enz.; voor spelling z. achterop; 2 o. –en (1 *afgesloten open plaats of tuintje achter een huis*; 2 fig. *uitvlucht, achterdeur*): 1 *aan dit huis is geheel geen –*; 2 *hij had weer een –*.
achteruit'boeren, boerde –, i. en h. achteruitgeboerd ([*langzaam*] *ten achteren raken in zijn bedrijf, in zijn zaken*); **–deinzen,** deinsde –, i. –gedeinsd (*achterwaarts-of terugdeinzen*); **–gaan,** ging –, i. –gegaan (1 *achterwaarts gaan*; 2 *in ongunstiger toestand komen, minder worden in gezondheid, zaken enz.*): 1 *hij ging twee passen –*; 2 *de zieke gaat in de laatste tijd sterk* (of: *hard*) –; *deze leerling moet door zijn luiheid wel –*; in deze bet. ook onpers.: *het gaat met hen –*; **–gang,** m. (*het achteruitgaan* inz in bet. 2: *vermindering in gezondheid, welvaart enz.*); **–krabbelen, –krabben,** krabbelde, krabde –, i. –gekrabbeld, –gekrabd (fig. *bezwaar maken, om een belofte na te komen*; *zich terugtrekken*); **–lopen,** liep –, i. –gelopen (*achterwaarts lopen*; *in een ongunstige toestand komen*; v. e. barometer: *minder luchtdruk aanwijzen*); **–raken,** raakte –, i. –geraakt (*niet kunnen meekomen*; *achteruitgaan* in bet. 2 met de bijbet. van *langzaam*); **–rijden,** reed –, i. –gereden (*achterwaarts rijden*; *in een voertuig met de rug naar de richting, waarin men zich voortbeweegt, rijden*);

–schuiven, schoof –, h. –geschoven (*naar achteren schuiven*): *een kast* –; **–wijken,** week –, zijn –geweken (*naar achteren wijken, terugtreden*); **–zetten,** zette –, h. –gezet (1 *meer naar achteren zetten*; 2 *achteruit doen gaan in gezondheid, kennis enz.*; 3 *bij anderen doen achterstaan*): 1 *een tafel wat* –; *een uurwerk* –, een vroeger tijdstip doen aangeven dan het op het ogenblik v. h. – h.; 2 *die ziekte heeft hem sterk –gezet*; 3 *het –gezet worden moede, nam hij ontslag.*

ach'tervertrek, o. –trekken (*achterkamer*).

ach'tervoegen, voegde –, h. achtergevoegd (*er achter bijvoegen*): *de –gevoegde s in schuins*; **–voeging,** v. –en; z. paragoge.

ach'tervoegsel, o. –s (spraakk. *suffix*): *-dom en -heid zijn –s*; *een Nederlands* –.

achtervol'gen, achtervolgde, h., i. achtervolgd (*achternalopen, –rijden, –vliegen, –varen enz., met vijandige bedoelingen*): *de menigte –volgde hem al tierend.*

achtervol'gens; z. achtereenvolgens.

achtervol'ging, v. –en (*het achtervolgen*).

ach'terwaarster, v. –s (Z.-N. *baker*).

ach'terwaarts, 1 bw. (*rugwaarts, achteruit*): – *gaan, kruipen enz.*; **2** bn. (*naar achteren*): *een –e beweging, een –e concentratie.*

ach'terweg, m. –wegen (*een achter een gebouw, bos enz. gelegen weg*; *een eenzame, achteraf gelegen weg*): *'t –je naar 't Kasteel.*

achterwe'ge, bw. (eig. *op de weg*), alleen in uitdrukkingen: **–blijven,** [a]) wegblijven, Z.-N. uitblijven, [b]) niet bijhouden; **–houden,** achterhouden; **–laten,** weglaten.

ach'terwiel, o. –en (*achterrad*; scherts. *rijksdaalder*): *een der –en brak.*

ach'terwijk, v. –en (*achterbuurt*); **–zijde,** v. –n (*de achterkant*); **–zolder,** m. –s (*achterste zolder*; *zolder in het achterste gedeelte van een gebouw*): zegsw. *iem. op zijn* –, (ook: *achterste zolder*) *jagen*, hem danig angst aanjagen.

acht'hoek, m. –en (*figuur met acht hoeken*; meetk. *plat vlak, ingesloten door acht zijden*).

achthoe'kig, bn. (*met acht hoeken of vlakken*): *een –e piramide, een – prisma.*

acht'honderd, telw. (*achtmaal honderd*), zie voor de funkties acht; **–honderdste,** telw. 1 ranggetal, zelfstandig en bijvoeglijk: *de –* (*geboorteaangifte*); 2 verdelingsgetal: 2/800.

ach'ting, v. (*waardering, eerbied, gunstige mening omtrent iem.*): *iems.* – *genieten, iem.* – *toedragen,* – *hebben voor iem.*; *in iems.* – *stijgen, dalen.*

ach'tingswaard, zie achtenswaard.

acht'kant 1 bn. (1 eig. *acht kanten of zijden hebbende*; 2 fig. *ineengedrongen, breedgeschouderd*): 1 *een –e kachel*; 2 fig. *een –e boer*; z. vierkant; **2** o. –en (*figuur met 8 kanten of zijden*; *timmermans- of schrijnwerkerswerktuig*); **–kan'tig,** bn. (*met 8 kanten of scherpe ruggen*): *e.* – *latje*; (fig.) Z.-N. *dom, boers*; **–maal,** bw.; **–maands,** bn. (*tellende 8 maanden*): *een* – *kindje*, dat een maand te vroeg is geboren; **–ponder,** m. –s (*een brood, kogel van 8 pond*; *kanon, waaruit men kogels van 8 pond schoot*); **–po'tig,** bn. (*met 8 poten*): *de spinnen zijn* –; **–pun'tig,** bn. (*hebbende 8 punten*): *een –e ster*; **–re'gelig,** bn. (*van 8 regels*).

acht'ste, telw. zie achthonderste.

acht'tien, telw. (*tien + acht*): – *dagen*; *tien en acht is* –; *met z'n, ons –en*; *schrijf* –; *regel* –, de achttiende; **–tiende, –tienhonderd, –tienhonderdste,** zie voor de funkties acht, achthonderdste.

achtu'rendag, m. –en (*werkdag van 8 uur*).

achtu'rig, bn. (*durende 8 uur*): *de –e werkdag.*

acht'vlak, o. –vlakken (meetk. *lichaam, door acht vlakken ingesloten*): *het regelmatige* – *wordt begrensd door acht gelijke, gelijkzijdige driehoeken*; ook, octaëder; **–vlak'kig,** bn.: *een* – *lichaam.*

achtvoe'tig, bn. (*tellende acht voeten*): *een* – *vers, een gedicht in –e jamben.*

acht'voud, o. –en (*getal, achtmaal zo veel of zo groot*): *24 is een* – *van 3.*

achtvou'dig, bn., bw.: *een –e vergoeding van schade*; *iets* – *vergoeden.*

acht'werf, bw. (*achtmaal*), vero. litt.

acht'zaam, bn., bw.; achtzamer, –st (*zorgvuldig, oplettend*); **–heid,** v. w.g.

achtzij'dig, bn. (*met acht zijvlakken*): *een* – *prisma, een –e piramide.*

acidime'ter, m. –s (nat. *zuurmeter*).

a'cidum, o. acida = zuren (Lat. *het zuur*).

acoliet', m. –en (Fr. [Gr.-Lat. acoluthos v. Gr. koluthos = baan, weg, eig. dezelfde weg gaande]: *altaardienaar*; *volgeling*).

a con'to (It. *op rekening, in mindering*): – *nuovo*, op nieuwe rekening.

a cos'ti (*in uw stad, te uwer plaatse*).

acoustiek', v.; zie acustiek.

acquisi'tie, v. –s (Fr. [Lat. acquisitio]: *verwerving, aanwinst*). (qu = kw).

acquit', o. (Fr. *kwijtbrief, quitantie, ontvangbewijs*; *punt op het biljart waar de bal opgezet moet worden*; *eerste stoot bij het biljartspel*): zegsw. *par* – of *pour* – (op de rug van wissels), voldaan; lees *akkiet'*.

acquitteren, geacquitteerd (Fr. *voor voldaan tekenen*). (qu = k).

a'cre, v. –s (Eng. Fr. [Lat. ager = akker]: *vlaktemaat*, in Fr. 50 a, in Eng. 40.5 a).

acroama'tisch, bn. (Gr. akroaomai = ik hoor: *voor het aanhoren* [*van een wetenschappelijken toehoorder*] *bestemd*; *moeielijk*): *–e leerwijze*, waarbij de leerling slechts *luistert.*

acro . . . ., v. Gr. akros = hoogste, uiterste.

acrobaat', m. of v. acrobaten (Fr. [Gr. akrobatos = op de tenen gaande]: *koorddanser, kunstenmaker*); **–ba'tisch,** bn. (*als of van een acrobaat*): *–e toeren.*

Acro'polis, m. –polissen (Gr. polis = stad: *rotsvesting, burcht ener stad* inz. *van Oud-Athene*); in het Gr. v.

acros'tichon, o. –s (Gr. stichos = rij [verzen]: *naamvers*: *gedicht, waarvan de eerste letters der regels of der coupletten een naam of spreuk vormen*): *het Wilhelmus is een* –.

ac'ta, mv. van actum, z. ald. (*handelingen*; *de schriftelijke verhandelingen er over*): – *Apostolo'rum*, handelingen der Apostelen; – *Sancto'rum*, levens der heiligen door de Bollandisten in de 17de eeuw begonnen; *ad* – *leggen*, als afgedaan beschouwen.

Ac'te van Naviga'tie, zie akte.

acteren, acteerde, h. geacteerd (*toneelspelen* inz. *wat het gebarenspel betreft*).

acteur', m. –s (Fr. *toneelspeler*).

ac'tie, v. –s, actiën, actietje (Lat. actio: 1 *aandeelbewijs*; 2 rechtst. *aanklacht, rechtsvordering*; 3 *gevecht, schermutseling*; 4 toneel: *handeling*; 5 *beweging*; *werkzaamheid*): 1 *de –s dalen*; 2 *een* – *tegen iem. instellen*; 3 *vuur*–; 4 *er was weinig* – *in dat stuk*; 5 *daar is geen* – *in deze zaak*; *in* – *zijn*; – *en reactie.*

actief', Fr. (Lat. activus): **1** bn.; actiever, actiefst (1 *werkzaam*; 2 *in dienst, dienstdoende*): 1 *de koopman was zeer* –; 2 *de op nonactiviteit* (of: *op non–*) *gestelde officier is weer* –; nog: *een officier in actieve dienst*, werkelijke; *het actieve leger*, het veldleger; *het actieve vermogen*, de werkelijke bezittingen; *een – w.w.*, bedrijvend; R.-K. *actieve orden*, kloosterorden, die zich wijden aan liefdewerken; **2** o. (*werkelijk bezit*; *het tegoed*; *het gezamenlijk bedrag van een boedel*, tegenst. het passief), ook, activa, mv. van activum.

actiona'ris, m. actionarissen (z. actie: *aandeelhouder, deelhebber*; *handelaar in acties*); Fr. *actionnair*.

Activist', m. –en (Fr. v. actif: *voorstander van de oplossing der taalkwestie in België*, van Vlamingen gezegd, die gedurende en met behulp der Duitse bezetting hun plannen trachtten te verwezenlijken; scheldn. en scherts. *Vlaamsgezinde*): *processen tegen de –en*; **Activis'me,** o.

activiteit', v. (Fr. *werkzaamheid, bedrijvigheid*): *een rusteloze – ontwikkelen*.

actri'ce, v. –s (Fr. *toneelspeelster*).

actualiteit', v. –en (Fr. *werkelijkheid, wezenlijk bestaande toestand*; *gebeurtenis, onderwerp van de dag*; *het actueel zijn*).

actua'ris, m. actuarissen (Lat. actuarius = boekhouder: *wiskundige, die lijfrenten en verzekeringspremiën berekent*).

actueel', bn. (Fr. [Lat. actualis]: 1 *werkelijk, wezenlijk, zakelijk*; 2 *aan de orde van de dag*; 3 *van ogenblikkelijk belang*): 1 *zijn – geluk prijzen*; 2 *– belang*; 3 *dat was zeer* –; *actuele onderwerpen*.

ac'tum (Lat. *afgedaan, geschied*): *– in sena'tu*, gedaan in de raad; *– ut su'pra*, gedaan (op de datum) als boven, zie **a. u. s.**

acustiek', v. (Gr. akoustikos = het gehoor betreffende: *gehoor-, toon- of klankleer*): fig. *de – van deze kerk is goed*, de wijze van voortplanting en teruggolving van geluiden; (u = oe); Fr. acoustique.

acuut', bn. (Lat. acutus: *scherp, hevig*): *acute ziekten*, met snel verloop.

ad, vz. (Lat. *tot, met, te*).

ada'gio, It. muz. **1** bw. (*langzaam, bedaard*); **2** o. adagio's, adagii (*muziekstuk van dien aard*); (g = g), ook uitgespr. *adaadzjio*.

ada'gium, o. adagia (Lat. *spreekwoord*): *een passend* –. (g = g).

A'dam, m. (Bijbel: *de eerste mens*, z. Gen. 2 : 7): *wij kinderen van* –, wij mensen; *een neef van –s wege*, verre bloedverwant; *de oude* –, de zondige (natuur v. d.) mens.

adamant', o. (Gr.-Lat. adamas eig. onbedwingbaar; lit. t. *diamant*); **–en,** bn. (*van diamant*): *de – wanden des Hemels*.

a'damsappel, m. –s, –en (ontl. *vooruitspringend deel van het schildkraakbeen vóór het strottenhoofd*).

A'damskostuum, o.: *in* –, naakt.

A'damsvork, v. –en (*hand*): *met de –en eten*.

adapta'tie, v. (Fr. [Lat. adaptatio]: *aanpassing*): *de – van de walvis, een zoogdier, aan het leven in het water*.

adapteren, geadapteerd (Fr. [Lat. adaptare]: *aanpassen*).

a'dat, v. (O.-I. *inheemse zeden en gebruiken*; ook in het alg. *gewoonte*): *de – schenden, eerbiedigen*; **–recht,** o. (*recht volgens de* –).

a da'to (Lat. *van de dagtekening, heden af*).

ad calen'das Grae'cas (Lat. *nooit*); zie calendae. (ae = ee).

adden'da, o. mv. (Lat. *aanhangsels v. e. boek, bijlagen, toevoegsels*); enkelv. *addendum*.

ad'der, v. –s, –en, addertje (*inlandse giftslang met doorboorde gifttanden*; Lat. vipera berus): zegsw. *een – in de boezem, aan zijn borst koesteren*, aan iem. weldaden bewijzen, die hij met gruwelijke ondank zal vergelden; *alsof hij op een – getrapt had*, van iem., die plotseling schrikt; z. ook gras; **–beet,** m. –beten; **–gebroed, –gebroedsel,** o. (eig. *jonge adders*; fig. *boosaardige mensen*); **–gif,** o., ook: –gift; **–kruid,** o. (*pijlkruid*; Lat. sagittaria sagittifolia; ook gezegd van *adelaarsvarens*); **–tong,** v. –en (*tong ener adder*; fig. *lasteraar[ster]*; plantk. *tot de familie der addertonggewassen behorende varen*, Lat. ophioglossum vulgatum); **–varen,** v. –s (*varenkruid der venen*; Lat. polystichum thelypteris).

addi'o, o. (It. [dio = God]: *vaarwel, adieu*).

addi'tie, v. –s, additiën (Fr. [Lat. additio]: *bijvoeging*; *samentelling*).

additioneel', bn. (Fr. additionnel: *aanvullend, bijkomend*): *een – artikel*, toegevoegd.

adé', adie', adi' (*vaarwel*); **1** tw.; **2** o. zn.

adé', dé (deetje), m. of v. adé's (O.-I. van adi': *jongere broer of zuster*; alleen in de vocatief gebruikt en als bijnaam of troetelnaam; verg. *broer, zus*).

a'debaar, m. adebaren (lit. taal: *ooievaar*).

à déchar'ge, zie décharge.

a'del, m. (1 *de stand der edelen*; *de gezamenlijke edelen*; 2 *voortreffelijkheid*): 1 *oude, gekochte* –; *de Hoge Raad van* –, college van toezicht op de rechten van de adelstand; *iem. van* –; 2 *de – van zijn ziel*.

a'delaar, m. adelaren, –s (eig. *edele aar*: 1 lit. taal: *arend*; 2 *veldteken of standaard met de beeltenis v. e.* –; 3 *teken in de heraldiek*; 4 *orde*): 1 *reeds bouwde de – zijn roofslot op de rots*; 2 *de keizerlijke –s*; 3 *de dubbele* –, (vroeger) Oostenrijk of Rusland (naar hun wapen); 4 *de zwarte* –.

a'delaarsblik enz.; z. arendsblik enz.

a'delaarsvaren, v. –s (plantk. *varen*, Lat. pteris aquilina).

a'delaarsvlucht, v. (*afstand der uitgespreide vleugeltoppen bij een arend*; *het hoge vliegen v. e. adelaar*, fig. *v. e. dichter*).

a'delborst, m. –en (*marinecadet*).

a'delbrief, m. –brieven (*bewijs van adeldom*); **–dom,** m. (*het adellijk zijn*; *de adellijke stand*; *de edelen v. e. land*; fig. *edele, hoge gevoelens*): *brieven van* –; *de – van zijn hart*; thans meer *adel*.

a'delen, adelde, h. geadeld (1 *in de adelstand verheffen*, verheven; 2 *veredelen, zedelijk verheffen*): 1 *zich laten* –; 2 *Arbeid adelt*.

a'dellijk, bn., bw. (1 *tot de adelstand behorende*; 2 *als met de adelstand overeenstemt, er aan betaamt*; 3 van wild: *onfris, op 't punt tot bederf over te gaan*): 1 *een –e dame*; *van – bloed*, afkomst; 2 *–e gewoonten*; 3 *– wild*; *– ruiken*.

a'delstand, m. (1 *rang of stand v. d. adel*; 2 *de gezamenlijke edellieden*): 1 *de vorst kan iem. in* (of: *tot*) *de – verheffen*; 2 *tot de – behoren*.

a'deltrots, m. (gunstig: *fierheid*; ong. *hoogmoed op adeldom*).

a'dem, m. (1 *lucht, die levende wezens in*

zich opnemen en weer uitdrijven, inz. *de uitgedreven lucht*; 2 *ademhaling*; 3 van wind: *blazen*; 4 *levenwekkende, bezielende kracht*); volkst. asem, z. ald.; lit. t. aâm: 1 *–halen, – scheppen*, fig. uitrusten, weer op zijn verhaal komen; *op – laten komen*; 2 *in één – iets vertellen*, zonder tussenpozen; zegsw. *een spreker van lange –*, [a]) die het lang uithoudt, [b]) die langwijlig is; *een werk van lange –*, uitvoerig; *de laatste – uitblazen*, sterven; *met ingehouden – luisteren*, ingespannen; 3 *de – van de Noordenwind*; *de – der lente*, de lentewind; 4 *de – Gods*.

a'demen, ademde, h. geademd (1 *ademhalen*; 2 *inademen, in zich opnemen*, meestal fig.; 3 *uitademen*, meestal fig.); lit. t. *amen*; spreekt. *asemen*: 1 *hij leeft, hij ademt nog*; 2 *hier ademt men niets dan rust*, geniet; 3 *haar ziel ademt enkel deugd*, openbaart; zegsw. *wraak –*, vol wraaklust.

a'demhalen, haalde –, h. –gehaald (*lucht in zich opnemen* en bij uitbreiding *ook weder uitdrijven*, vaak met de bijbet. van *opzettelijk*; *ademen*): *haal eens diep –*; **–haling,** v. –en (*het ademhalen*: *een ademtocht*; *een ogenblik*): *een rustige –*.

a'demhalingswerktuig, o. –en, meestal mv. (*orgaan ter ademhaling*).

à demi' (Fr. *ten halve, voor de helft*).

a'demloos, bn. (1 *geheel buiten adem*; 2 v. e. stilte: *doods*): 1 *de oude man was door het lopen geheel –*; 2 *een ademloze stilte*.

a'demtocht, m. (*een enkele ademhaling*): *tot de laatste – volhouden*.

a'demwortel, m. –s (*loodrecht uit de modder opstijgende wortel, die de zuurstof aanvoert voor de in de modder levende plantendelen*).

adenoï'de vegeta'tie, v. –s (Gr. aden = klier; *woekering der 3de amandel, een klierachtig orgaan i. d. neuskeelholte*). (g = zj).

adept', m. –en (Fr. [Lat. adeptus]: *ingewijde, in een kunst of wetenschap of sekte, volgeling*): *zij, die reeds –en waren*.

adequaat', bn. (Fr. [Lat. adaequatus = gelijk gemaakt]: *overeenkomstig het doel*; *gepast*). (qu = kw).

a'der, v. –en, –s, adertje (1 *bloedvat, dat het bloed naar het hart leidt, vene*; 2 *nauwe doorgang in de aarde, waardoor het water naar bronnen stroomt*; 3 *oorsprong, oorzaak*; 4 *lang en smal gedeelte der aarde, dat een delfstof bevat*; 5 *bochtige of kronkelende streep*): 1 *iem. een – openen*; 2 *langs onzichtbare –en stroomt het water naar de bronnen*; 3 *de – der kracht en des levens*; 4 *e. – v. goud, e. goud–*; 5 *marmer zonder –en*.

a'derbreuk, v. –en (*breuk van een ader, uitstorting van bloed b.v. in de hersenen*).

a'derlaten, liet –, h. adergelaten (geneesk. *bloed aftappen door het openen van een ader*; fig. *een flinke som geld doen betalen*): inz. in de onbep. wijs en het volt. deelw.

a'derlating, v. –en (*het aderlaten*).

a'derlijk, bn.: – *bloed*; het donkerrode bloed, dat zuurstof h. afgestaan en koolzuur opgenomen en naar hart en ademhalingsorganen stroomt: *in het hart van vissen vindt men alleen –* (of: *veneus*) *bloed*.

a'derspat, v. –spatten (geneesk. *uitzetting van een ader*): *moeilijk lopen wegens e. –*.

a'derverkalking, v. –en; z. verkalken.

ad fun'dum (Lat. *tot de bodem*).

adh(a)erent', bn. (Fr. [Lat. adhaerens v. adhaerere = aanhangen]: *nauw verwant, samenhangend, een geheel vormend, onafscheidelijk verbonden met*). (ae = ee).

adhae'sie, adhe'sie, v. (Fr. [Lat. adhaesio]: nat. *moleculaire aantrekkingskracht van twee verschillende stoffen*; fig. *instemming*; *toetreding*): – *betuigen*; (s = z).

adhipat'ti, adhipa'ti, z. adipa'ti.

ad hoc' (Lat. *voor deze zaak*; *desbetreffend, voor dit doel in 't bijzonder*): *een commissie –*.

I. adi' of **adie'** (*adieu*), **1** tw.; **2** o. zn.

II. a di', bw. (It. di = dag, Lat. diës: *op zicht*): (op wissels): op dezelfde dag (te betalen).

adieu', Fr. (*vaarwel! Gode bevolen!*), **1** tw.; **2** o. zn. (*het afscheid*).

ad infini'tum (Lat. *tot in het oneindige*).

ad in'terim (Lat. *voorlopig*); z. interim.

adipa'ti, m. adipati's (O.-I. *inheemse hoge adellijke titel*, op Java en Madoera als onderscheiding door het gouvernement aan regenten toegekend).

ad'jectief, o. –tieven (Fr. [Lat. adjectivus v. adjicere = bijwerpen]: *bijvoeglijk nw.*).

adjudant', m. –en (Fr. [Lat. adjutare = ondersteunen]: *toegevoegd [onder]officier*; O.-I. *grote ooievaarachtige vogel*).

adjunct', m. –en (Lat. adjunctus = toegevoegd: *ambtenaar van lagere rang, aan een hogeren toegevoegd als hulp*); **–commies,** m. –commiezen; **–commissaris,** m. –commissarissen; – *v. politie*.

ad li'bitum (Lat. *naar goedvinden*).

ad li'mina (Lat. limen = drempel, grens: R.-K. *het [om de 5 jaar] gaan der R.-K. bisschoppen naar Rome, om den paus verslag over hun diocees te geven*).

ad majo'rem De'i glo'riam (Lat. *tot grotere eer van God*); zie **A. M. D. G.**

administrateur', m. –s, –en (Fr. *beheerder, bestuurder*; *bewindhebber*; O.-I. *bestuurder, hoofd v. h. personeel van een Europese grotelandbouwonderneming, suikerfabriek enz.*; aan boord van mailboten: *purser, hoofd van alle voorzieningen dienend tot verzorging der reizigers*; op grote kantoren, departementen enz.: *hoofd van de binnendienst*).

administra'tie, v. –s, administratiën (Fr. [Lat. administratio]: *beheer, bestuur van openbare of particuliere zaken*; *de personen, er mee belast*; *het gebouw*; O.-I. ook: *betrekking van administrateur*).

administratief', bn. (Fr. [Lat. administrativus]: *wat op de administratie betrekking heeft*), – *recht*, recht, dat de verhouding tussen regering en onderdanen regelt; *administratieve rechtspraak*, over geschillen uit – recht voortkomende.

administra'tiekantoor, o. –kantoren (*kantoor van administratie*; *bankiershuis, met het recht voor zijn inschrijvingen op het Grootboek der N. W. S. certificaten af te geven*).

administra'tor, m. (Lat. vorm van administrateur; inz. R.-K. *bisschop-plaatsvervanger*), (Lat.) administrato'res; (Ned.) administrato'ren of administra'tors.

administreren, geadministreerd (Fr. [Lat. administrare]: *begeren, besturen*; R.-K. *de genademiddelen aan een zieke of stervende toedienen*).

admiraal', m. –s, admiralen (Fr. a(d)miral [oorspr. Arab. verg. emir]: *opperbevelhebber van een oorlogsvloot, vlootvoogd*).

admiraal'-generaal', m. admiraals-generaal (*in onze oude republiek het hoofd van het zeewezen*); de stadhouder was —-—.
admiraals'schip, zie vlaggeschip.
admiraals'vlag, v. –vlaggen (*grote vlag, die de admiraal of bevelvoerende officier van een vloot of smaldeel voert*).
admiraal'vlinder, m. –s (*fraaie, bruinzwart gekleurde dagkapel*; Lat. vanessa atalanta).
admiraal'zeilen (*een speeltocht houden met een vloot van jachten, boeiers enz. onder een gekozen admiraal en verdere bevelhebbers*); alleen in de onbep. wijs: *wij gaan –*.
admiraliteit', v. –en (*raad v. zeezaken; college v. toezicht over het zeewezen van de staat*); hetzelfde als: **admiraliteits'college,** o. –s: gesch. *de vijf –s waren: de Admiraliteit van de Maas, Amsterdam, Zeeland, Friesland en het Noorderkwartier*; **-shof,** o. –hoven (*de admiraliteit als gerechtshof*).
admirant', m. –en (Sp. *admiraal, bevelhebber*): *de roemruchtige – Mendoza*.
admira'tie, v. (Fr. [Lat. admiratio]: *bewondering*): *in – staan voor*.
admis'sie, v. (Fr. [Lat. admissio]: *toelating* inz. *als leerling; vergunning*): *gratis—* rechtst. toelating tot kosteloos procederen; **—-examen,** o. –s (*toelatings-examen*).
ad mul'tos an'nos (Lat. *nog vele jaren*).
ad nau'seam us'que) (Lat. *t. walgens toe*).
ad no'tam nemen (Lat. *opmerken; ergens op gaan letten; in gedachte nemen of houden*).
ad o'culos (Lat. *voor ogen; helder*).
adoeh', doeh, tw. (O.-I. uitroep bij ontsteld zijn door onaangename of smartelijke gevoelens en bij gevoel van pijn: *ach! au! helaas!*).
adolescent', m. –en (Fr. [Lat. adolescens]: *aankomend jongeling*).
Adonai', m. (Hebr. letterl. Mijn Heer: Bijb. *Jehova*): de Israëlieten bezigden deze naam uit eerbied voor de naam Jehova.
Ado'nis, 1 m. Adonissen (myth. *schone jongeling, lieveling van Venus*; fig. *man of jongeling van zeldzame schoonheid*; ong.: *pronker*); **2** adonis, v. adonissen (*plant uit de familie der boterbloemen of ranonkels*).
adoniseren, geadoniseerd (*mooi maken, opschikken; opdirken*): *zich –*. (s = z).
adopteren, geadopteerd (Fr. [Lat. adoptare]: *aannemen*, inz. *als kind*; ook: *een mening, enz.*).
adop'tie, v. –s, –adoptiën (Fr. [Lat. adoptio]: *aanneming*, inz. *als kind*). (t = s).
adoptief', bn. (Fr. [Lat. adoptivus]: *aangenomen*): *–tieve goederen*, nl., v. e. – kind.
adorateur', m. –s (Fr. *aanbidder, vereerder*).
adora'tie, v. –s, adoratiën (Fr. [Lat. adoratio]: *aanbidding; vereering; huldiging van den nieuwen paus door de kardinalen*).
ad perpe'tuam memo'riam (Lat. *tot eeuwige gedachtenis*).
ad pa'tres, zie patres.
ad pi'os u'sus (Lat. *tot vroom of godsdienstig gebruik, tot liefdadige doeleinden*).
ad rem' (Lat. *ter zake; snedig, raak*).
adres', o. adressen (Fr. adresse: *aanduiding waar te bezorgen, v. naam en woonplaats van een persoon; opschrift ener enveloppe; verzoekschrift; officiële verklaring van gevoelens tot een college, bepaald persoon, staatslichaam, een bevoegde macht gericht*): *dan was je aan het verkeerde –*, waar je niet wezen moest; *dat is aan mijn –*, op mij bedoeld; (op een brief) *per –*; *een – van adhaesie*, geschrift, waardoor instemming betuigd wordt met een voorstel of verzoek.
adres'boek, o. –en (*boek, waarin de naam, de juiste woonplaats en 't beroep van de inwoners ener stad te vinden zijn*).
adres'kaart, v. –en (*kaartje, bevattende opgave van naam en woonplaats v. iem., een firma enz.*); veelal –kaartje, o. –s.
adres'kantoor, o. –kantoren (*kantoor, waar men inlichtingen kan verkrijgen over het huren van huizen, dienstboden enz.*).
adressant', m. –en (op Fr. wijze gevormd, maar in het Fr. niet gebruikelijk: *indiener v. e. adres of verzoekschrift*); vr. **–e,** –n.
adresseer'machine, v. –s (*machine tot het stempelen van veel voorkomende adressen*).
adresseren, geadresseerd (Fr. *een adres schrijven op, aan, tot iemand richten; aanbevelen*): *zich – aan* (of: *tot*) *iem.*, zich wenden tot iem.
adsistent', enz., zie assistent enz.
adspirant', m. –en; zie aspirant.
adstringen'tia, o. mv. (Lat. *samentrekkende geneesmiddelen*); lees *–gent'-sia*.
ad sum'mam (Lat. *in 't geheel, samen*).
ad sum'mum (Lat. *op zijn hoogst*).
ad ul'timum (Lat. *tot besluit, ten slotte*).
ad u'num om'nes (Lat. *allen zonder uitzondering; zo één, zo allen*).
ad u'sum (Lat. *ten gebruike; volgens gebruik*).
ad valo'rem (Lat. *naar de waarde*).
advenant' (o.-Fr. à l'advenant: eig. *wat bijkomt*): zegsw. *naar –*, naar verhouding, naar omstandigheden; volkst. *navenant*, z. ald.
Advent', m. (Lat. adventus [Domini] = de naderende komst [des Heren]; R.-K. *de vier weken vóór Kerstmis*).
Adventis'me, o.; z. vlg. woord.
Adventis'ten, m. mv. (Eng. Adventists: *Prot. sekte, in 1833 door William Miller gesticht, volgens welke in 1843 [later 1847] het duizendjarige rijk zou beginnen; later uiteengevallen in verschillende sekten o. a. de 7de-dag-Adventisten of Sabbatisten*, z. ald.).
adverbiaal', bn., bw. (Fr. [Lat. adverbialis]: *bijwoordelijk*).
adver'bium, o. (Ned.) adverbiën, –s; (Lat.) –bia (Lat. *bijwoord*): *een – gebruiken*.
adversa'ria, –riën, mv. (*aantekeningen van allerlei aard, mengelwerk*). (s = z).
adverteer'der, m. –s.
adverten'tie, v. –s, advertentiën, advertentietje (o.-Fr. advertence: *bekendmaking, aankondiging in een dagblad enz.*); **–blad,** o. –bladen (*krant met louter advertenties*); **–bureau,** o. –bureau's (*kantoor voor plaatsing v. advertenties*); **–kosten,** m. mv.
adverteren, geadverteerd (Lat. advertere = naar iets richten: *bekendmaken, aankondigen in de krant, op advertentiezuilen enz.*).
advies', o. adviezen (v. Fr. advis [Lat. advisum = mij is voorgekomen]: 1 *voorlichting*; 2 *mening*; 3 *kennisgeving* bv. *v. h. trekken v. e. wissel; bericht*): 1 *op – van; van – dienen; – inwinnen, geven*; 2 *van – zijn*; 3 *volgens, zonder –* (op een wissel).
advies'boot, v. –boten (*snelzeilend vaartuig, dat brieven enz. overbrengt*).
advies'brief, m. –brieven (*kennisgeving van afgezonden koopwaren of wissels*).

adviseren, geadviseerd (o.-Fr. adviser: *raadgeven; als deskundige zijn gevoelen ten beste geven; bericht geven*; v. brieven: *aantekenen*). (s = z).
adviseur', m. -s, -en (Fr. *voorlichter, raadsman*): *een geestelijk* –, in gewetenszaken; *wiskundig – bij e. verzekeringsmaatschappij.*
ad vi'tam (Lat. *voor het leven*): – – *aeternam*, voor het eeuwige leven.
advocaat', m. advocaten (Lat. advocatus = bijgeroepene: 1 *rechtsgeleerde, bevoegd tot en er zijn beroep van makend, raad te geven in rechtszaken en personen of partijen te verdedigen voor den rechter*; 2 *advocatenborrel*): 1 *een – van kwade zaken*, die verkeerde handelingen verdedigt; België: – *bij het Hof van beroep; zijn eigen – zijn*, zijn zaak zelf verdedigen; 2 *een – nemen*; vr. advocate.
advocaat'-generaal', m. advocaten-generaal (*ambtenaar van het openbaar ministerie bij een gerechtshof, of bij de Hoge Raad*).
advocaat'je, o. -s (*advocatenborrel*).
advoca'tenborrel, m. (*mengsel v. brandewijn* [of: *cognac*], *geklopte eieren, suiker en geraspte notemuskaat*). Meestal advocaat.
advoca'tenkamer, v. -s (*vereniging van advocaten, eens in de week zitting houdende tot raad en hulp van onbemiddelden*).
advoca'tenstreek, m. -streken (ong. *slimme, listige trek*).
advocaterij', v. -en (minachtend: *het beroep van een advocaat*; ook: *advocatenstreek*).
Ae'gir, Germ. myth. god der zee, gehuwd met Ran; hun dochters zijn de zeenimfen.
Ae'gis, v. (Gr. myth. eig. geitevel: *schrikwekkend schild met Medusahoofd*; fig. *schild, bescherming*); ook: Aegi'de.
Aene'as, Trojaanse held, zoon van Anchises, trok, na de verwoesting van Troje, naar Latium, waar hij de stamvader werd van de stichters van Rome. (ae = ee).
Aeneï'de of **Aene'is,** v. (*heldendicht van Vergilius, waarin de lotgevallen van Aeneas worden bezongen*). (ae = ee).
aeo'lisch, bn. (*met of door de wind*): *zandstuivingen zijn –e vormingen*. (ae = ee).
Ae'olus, Gr.-Lat. god v. d. wind. (ae = ee).
Ae'olusharp, v. -en (muz. *windharp, harp, die door de luchtstroom geluiden geeft*).
aequ . . . ., van Lat. aequus = gelijk.
aequa'tie, v. -s (Lat. aequatio: *vergelijking, evening*); –*uurwerk*, werktuig ter bepaling van de ware en de middelbare zonnetijd.
aequa'tor, m. (Lat. *evennachtslijn, evenaar, linie*: denkbeeldige cirkel op de aarde met een omtrek van ruim 40 millioen m op 90° afstand van de beide polen).
aequatoriaal', bn. (*de aequator betreffende, er mede in verband staande*): *de –ale gordel van Afrika is regenrijk*. (qu = kw).
aequilibrist', aequinoctium, aequivalent. (ae = ee); zie equilibrist enz.
ae'ra, v. aera's (Lat. *tijdrekening, jaartelling; tijdperk*). (ae = ee); zie era.
aëro . . . ., v. Gr.-Lat. aër = lucht; l. *aa-ee*.
aërodroom', o. aërodromen (Gr. dromos = renbaan: *vliegterrein; vliegkamp*).
aëroliet', m. -en (Gr. lithos = steen: *luchtsteen, meteoorsteen*); **-me'ter,** m. -s (*luchtmeter*); **-naut',** m. -en (Gr. naus = schip: *luchtschipper*); **-nautiek',** v. (*luchtvaart*); **-plaan',** v. -planen (*vliegmachine*).
aërostaat', m. -staten (Gr. aëro + stam van histemi = ik sta: *luchtschip, ballon*).
aërosta'tica, -statiek', v. (Gr. aëro + statike: *wetenschap van het evenwicht en de veerkracht der lucht en der gassen*).
aërotherapie', v. (Gr. *luchtkuur; behandeling van ziekten met* [*verdunde of samengeperste*] *lucht*).
Aescula'pius, m.; zie Esculaap.
Aeso'pus, m.; zie Esopus. (ae = ee).
aestheet', m. aestheten (ong. *iem. met een eenzijdig-aesthetische belangstelling*).
aesthe'tica, -tiek', v. (Gr.-Lat. v. aisthetikos = in het waarnemen geoefend: *schoonheidsleer*); lees *estee-tieka*. (ae = e).
aesthe'ticus, m. aesthetici (Lat. *beoefenaar, kenner der aesthetica*).
aesthe'tisch, bn., bw. (*smaakvol, overeenstemmend met schoonheidszin en kunstzin*).
ae'ther, m. -s (Gr.-Lat. *woonplaats der goden; lucht, door de goden ingeademd, en eigenlijk bestanddeel der goden; lucht*; natuurk. *een denkbeeldige fijne stof, die de gehele wereldruimte en alle ruimten, niet door de materie ingenomen, vult*; geneesk. *ijle, sterk riekende en sterk smakende vloeistof, verdovingsmiddel*); ook, ether. (ae = ee).
aethe'risch, bn. (*luchtig en licht; buitengewoon ijl en ongrijpbaar*; fig. *vergeestelijkt, hemels; snelverdampend en sterk riekende*): *–e olie*; ook, etherisch.
aetiologie', v. (Gr. aitia = oorzaak: *leer van oorzaken* inz. *van ziekten*). (g = g).
af, bw. oorspr. met de bet. van: een beweging als verwijdering of scheiding van zeker punt in de ruimte: *er varen hier schepen – en aan*; hieruit ontwikkelen zich o. a. de bet. 1 verwijdering zonder op de richting te letten: *links – slaan; de kalk valt van het plafond* –; 2 beweging langs een helling naar beneden: *de berg* –; 3 verwijderd zijn, het gevolg der beweging: *hij woont drie minuten lopens van het station* –; 4 inz. Z.-N. afmatting: *hij is afgepompt*; 5 veel: *afwerken*; 6 Z.-N. overtreffen: *hij heeft hem afgedronken*; nog: zegsw. *van zich – spreken*, zich doen gelden; (toneel) –, exit; *hoed* –, zet de hoed van het hoofd; *bij rood* –, bijna rood; *hij is goed* –, is er goed aan toe; *op de seconde* –, precies; *op den man – vragen*, rechtstreeks, zonder omwegen; *het kan er niet* –, het is te duur, de omstandigheden laten het niet toe; *hij is voorzitter* –, niet meer; *v. e. werk – zijn*, er niets meer mee te doen hebben; *u bent nog niet van hem* –; – *en toe*, nu en dan; *van dit ogenblik* –, te beginnen; *het engagement is* –, uit; – wordt met *daar, hier, waar* aaneengeschreven, doch niet met *er, ergens, nergens, overal*; het bijw. – vormt ook scheidb. samenst. met w.w., zie:
af'bakenen, bakende –, h. afgebakend (1 *met bakens of tekens de grenzen aanduiden*; 2 *betonnen*): 1 *een terrein, een straatweg* –; fig. *de leerstof* –; 2 *een vaargeul* –, met tonnen de ondiepten aanwijzen.
af'beelden, beeldde –, h. afgebeeld (*in beeld voorstellen, aftekenen, afschilderen*; fig. *schetsen*); **-beelding,** v. -en, afbeeldinkje (*het afbeelden; het afgebeelde; een beeld, portret enz.*); **-beeldsel,** o. -s, -en.
af'bellen, belde –, h. afgebeld (*met de bel het signaal geven van vertrek, dat het gesprek per telefoon is afgelopen, dat de tram moet*

stilhouden, dat iem. naar beneden moet komen enz.): *iem.* –; Z.-N. nog: omroepen.
af'bestellen, bestelde –, h. –besteld (*het bestelde afzeggen*); **–bestelling,** v. –en.
af'betalen, betaalde –, h. afbetaald (1 *betalen, wat men nog schuldig is*; 2 *in mindering betalen*; 3 *uitbetalen*): 1 *e. schuld* –; 2 *elke week een gulden* –; 3 *het scheepsvolk* –.
af'betaling, v. –en, inz. in: – *bij termijnen, op* – *kopen,* met termijnen betalen.
af'betalingsstelsel, o. –s.
af'betten, bette –, h. afgebet (*voorzichtig met natte spons of doek losweken, reinigen*).
af'beulen, beulde –, h. afgebeuld (*uitputten, afmatten door zwaar werk*): *zich* –.
af'bidden, bad –, h. afgebeden (1 *door bidden verkrijgen*; 2 *door bidden trachten af te wenden*; 3 *ten einde bidden*): 1 *een afgebeden kind*; 2 *de toorn van Jehova* –; 3 *de voorgeschreven gebeden* –.
af'bijten, beet –, h. afgebeten (*door bijten wegnemen*): *het puntje v. e. sigaar* –, ook: *een sigaar* –; zie spits; *zijn woorden* –, kort, nijdig spreken; *van zich* –, flink van zich af spreken, zich verdedigen.
af'bikken, bikte –, h. afgebikt (metselw. *met een bikhamer de oude kalk van metselstenen of ketelsteen verwijderen*).
af'biljoenen, biljoende –, h. afgebiljoend (*de scherpe kanten wegnemen*): *e. leuning* –.
af'binden, bond –, h. afgebonden (1 *losmaken*; 2 *door binden afscheiden*; 3 *toebinden*): 1 *de schaatsen* –; 2 *een wrat* –; 3 *een ader* –.
af'bladderen, bladderde –, i. afgebladderd (*afschilferen van kalk*; *tot blaren optrekken van verf en dan barsten en afvallen*): *schilderijen kunnen* –; ook, afblaren.
af'blijven, bleef –, i. afgebleven (1 *niet beroeren of betasten*; 2 *verwijderd blijven*): 1 *jongen, je moet – van mijn brieven*; *–! blijf er af!* 2 *jij moet van mijn kamer* –.
af'blokken, zich, blokte zich –, h. zich afgeblokt (*ingespannen studeren*): *hij was totaal afgeblokt,* door studie afgemat.
af'boeten, boette –, h. afgeboet (*door boetedoening geheel uitwissen*): *een zonde* –.
af'bonken, bonkte –, h. afgebonkt (*afsteken* nl. *de bovenste veenlaag*): *veen* –.
af'borgen, borgde –, h. afgeborgd (*iets v. iem. borgen, aflenen*).
af'bottelen, bottelde –, h. afgebotteld (*bier enz. uit het vat op flessen aftappen*).
af'braak, v. (*hout, stenen enz. v. e. huis, dat afgebroken of verbrand is*; *puin*): *een huis voor – verkopen,* om af te breken.
af'branden, brandde –, h. (1), i. (2) afgebrand (1 *door branden wegnemen*; 2 *door brand weggenomen* inz. *vernield worden*): 1 *oude verf van houtwerk* –; 2 *het huis brandde af.*
af'brassen, braste –, i. afgebrast (zeew. *de brassen aanhalen, zodat de zeilen volstaan*; *wegzeilen*).
af'breken, brak –, h. (1, 3, 4, 5), i. (2) afgebroken (1 *door breken scheiden*; 2 *door breken gescheiden worden*; *breken*; 3 *plotseling ophouden met*; 4 *slechten, omverhalen*; 5 *scherpe critiek uitoefenen*): 1 *een tak* –; 2 *de punt van het mes is –gebroken*; *het touw brak* –; 3 *een rede, een gevecht* –; 4 *een huis* –; 5 *een roman, een stelsel* –; *iem.* –.
af'brekingsteken, o. –s (*teken, dat een woord afgebroken is op het einde van een regel*; *aanduiding v. e. afkorting*).
af'breuk, v. (*schade*): – *doen aan*; *den vijand* – *doen,* nadeel.
af'brijnen, brijnde af, h. afgebrijnd (*van brijn ontdoen*): *een ketel* –, het bovenste zoutachtige water laten weglopen.
af'brokkelen, brokkelde –, h. (1), i. (2) afgebrokkeld (1 *in kleine brokken van iets afbreken*; 2 *in brokken loslaten*): 1 *kruimels v. h. brood* –; 2 *die muur gaat* –; handel: gaandeweg lager worden van koersen.
af'dak, o. –daken (*laag, afhellend dak tegen een muur of gebouw*): *onder een – schuilen.*
af'dalen, daalde –, i. afgedaald (*langzaam en bedaard naar beneden gaan* inz. *langs een helling*): *een berg* –; fig. *in bijzonderheden* –; *tot iem.* –, zich jegens iem. van veel lagere rang gemeenzaam betonen: *deze onderwijzer weet tot zijn leerlingen af te* –, zó te spreken, dat zij met hun geringere kennis hem begrijpen; **–daling,** v. –en.
af'dammen, damde –, h. afgedamd (*water door e. dam afsluiten*); **–damming,** v. –en.
af'danken, dankte –, h. afgedankt (1 *het afscheid geven, uit de dienst ontslaan*; 2 *buiten dienst stellen*): 1 *troepen* –; 2 *een schip* –.
afdanking, v. –en.
af'deinzen, deinsde –, i. afgedeinsd (*terugwijken, uit vrees enz.*): *de vijand moest* –.
af'dekken, dekte –, h. afgedekt (*ontdoen van het dek*): *een koe* –, villen; *de tafel* –, afnemen; *een muur* –, met een rollaag of met hardsteen afwerken.
af'dekverf, v. –verven (*verf om gedeelten van het negatief, dat men niet copiëren wil, te bedekken*).
af'delen, deelde –, h. afgedeeld (*in delen scheiden, die onderling verband blijven houden*): *een school in klassen* –; **–deling,** v. –en, afdelinkje (*gedeelte van een groter geheel, waarmee het een zeker verband blijft houden*: 1 *onderdeel v. e. boek, paragraaf*; 2 *onderdeel v. e. vereniging*; 3 *onderdeel v. e. departement*; 4 *sectie in een volksvertegenwoordiging*; 5 *kleine of grote troep militairen enz. met zeker doel afgezonderd*; 6 *onderdeel v. e. eskader, divisie*): 1 *de hoofdstukken der grondwet zijn in –en gesplitst*; 2 *een – v. h. Nut*; 3 *de departementen van bestuur zijn in –en verdeeld*; 4 *de begroting wordt in de –en onderzocht*; 5 *een – militaire wielrijders*; 6 *het eskader bestond uit drie –en.*
af'delingschef, m. –s, België: **afdelingshoofd,** o. –en (*hoofd v. e. afdeling* in bet. 3).
af'dingen, dong –, h. afgedongen (1 *minder bieden dan gevraagd wordt*; 2 *aanmerken, gispen*): 1 *op de koopprijs* –; 2 *op dat werk is veel af te dingen*; *daar is niets op af te* –, daar is niets tegen in te brengen; *niets op iems. verdiensten willen* –, ze ten volle waarderen.
af'doen, deed –, h. afgedaan (1 *zich of een ander iets van het lichaam doen*; 2 *afnemen, weglaten*; 3 *schoonmaken*; 4 *volbrengen, afmaken*; 5 *voldoen, betalen*): 1 *doe je hoed* –; *een mantel* –, afleggen; 2 *stof* –, *het deksel van de pot* –; *er geen woord van* –; *iets van de prijs* –; 3 *meubels* –; 4 *zaken* –; *zijn correspondentie* –; 5 *een schuld* –; nog: zegsw. *afgedaan hebben,* niet meer in tel, voor iets geschikt zijn, uitgediend zijn; *dat doet er niets aan toe of af,* is van geen invloed; *niets – tot de zaak,* van geen betekenis zijn; Z.-N. *iem. de baard* –, overtreffen; *een kei het vel* –, vrekkig zijn.

af'doend, bn.; meer en meest – (1 *beslissend, voldingend*; 2 *van beslissende uitwerking*): 1 *een – bewijs*; 2 *een –e maatregel*; *dat is –* (of: *afdoen'de*).
af'doener, m. –s (*dooddoener*): *menige machtspreuk wordt als – gebruikt.*
af'doening, v. –en (1 *het ten einde brengen van iets* inz. *van zaken*; 2 *betaling*): 1 *– van zaken*; 2 *tot – van schulden.*
af'dokken, dokte –, h. afgedokt (*betalen, afschuiven*), gmz.: *hoe hij ook tegenspartelde, hij moest –*; verg. opdokken.
af'dolen; zie afdwalen.
af'draaien, draaide –, h. afgedraaid (1 *door draaien iets van iets anders verwijderen*; 2 van een deuntje op een orgel: *laten horen*; 3 v. e. gramophoonplaat: *laten aflopen*; 4 v. e. film: *vertonen*; 5 ongunstig: *opdreunen*): 1 *het hoofd –*; 2 *de cavalleria –*; 3 *een nieuwe plaat –*; 4 *een film –*; 5 *zijn les –.*
af'dragen, droeg –, h. afgedragen (1 *naar beneden dragen*; 2 *door dragen afslijten*; 3 *geven aan of storten bij*): 1 *een kind een trap –*; 2 *een jas in huis –*; 3 *geld aan den penningmeester –*; beter: storten, aflossen.
af'dreggen, dregde –, h. afgedregd (*dreggende een gracht enz. ten einde toe afzoeken*).
af'dreigen, dreigde –, h. afgedreigd (*geld afpersen door te dreigen met smaad, openbaring van e. geheim enz.*); in de rechtstaal bestaat er verschil tussen *afdreigen* en *afpersen*; **–dreiging,** v. –en; z. chantage.
af'drift, v. (zeew. *afdrijven v. d. koers*).
af'drijven, dreef –, h. (3, 4), i. (1, 2) afgedreven (1 *uit de koers drijven*; 2 *stroomafwaarts drijven*; 3 geneesk. *uit het lichaam verwijderen*; 4 v. goud enz.: *van onedele metalen bevrijden*): 1 *een bootje kan –*; 2 *de Maas –*; fig. *met de stroom –*, met de tijdgeest medegaan; 3 *wormen –*; 4 *goud –.*
af'drinken, dronk –, h. afgedronken (*het bovenste van iets drinken*): *de room van de melk –*; fig. *een twist* (of: *het*) –, zich onder het drinken van een glas verzoenen; Z.-N. *iem. –*, in het drinken overtreffen.
af'drogen, droogde –, h. afgedroogd (*iets wissend droogmaken, afwissen*): *de handen –, het zweet –*; fig. *iems. tranen –*, hem troosten; zegsw. *iem. –*, ransel geven.
af'druipen, droop –, i. afgedropen (1 *in droppels afvallen*; 2 *stil weggaan uit vrees, onverrichter zake*): 1 *het zweet droop hem van 't aangezicht af*; 2 *de hond droop –*; *hij droop beschaamd –.*
af'druk, m. –drukken (1 *het afdrukken*; 2 *vorm, beeltenis door afdrukken verkregen*): 1 *bij de – van het laatste vel bemerkte men de fout*; meestal *het afdrukken*; 2 *een – van een plaat*; *afdrukjes*, overdrukjes.
af'drukken, drukte –, h. afgedrukt (1 *iets overbrengen door middel van drukken*; 2 *volgens de drukproef het bepaalde aantal afdrukken vervaardigen*): 1 *een zegel in was –*; 2 *een vel –*; **–druksel,** o. –s, –en.
af'dwalen, dwaalde –, i. afgedwaald (*van het rechte pad afraken*): fig. *van de tekst –*, de draad der rede verliezen; zonder bepaling: *de spreker dwaalde af.*
af'dwingen, dwong –, h. afgedwongen (1 *door dwang verkrijgen*; 2 *iem. tot iets noodzaken*): 1 *iem. geld –, een belofte –*; 2 *eerbied –*, onweerstaanbaar inboezemen.
af'exerceren, exerceerde –, h. afgeĕxerceerd (*de manschappen africhten*).
affai're, v. –s, affairetje (Fr. *zaak*; *rechtsgeding*; *aangelegenheid*; *bezigheid, voorval*; *nering, winkelzaak*; *handelszaak*; *duel*); Z.-N. zegsw. *wat een –*, wat een herrie!
affect', o. –en (Lat. affectus: *aandoening*; *levendige ontroering*; *gevoelswaarde*; fig. *vuur*).
affecta'tie, v. –s (Lat. affectatio: *gemaaktheid, gekunsteldheid*; *aanstellerij*).
affecteren, geaffecteerd (Fr.-Lat. affectare, zie geaffecteerd): *gelden te – op*, te vinden uit (nl. uit een bepaalde post).
affec'tie, v. –s, affectiën (Fr.-Lat. affectio: 1 *genegenheid, gunst, liefde*; 2 geneesk. *een ziekelijke aandoening*): 1 *een – voor iem. hebben*; 2 *een – van de maag*; l. *affek'sie.*
affectief', bn. (Fr. v. e. woord, e. zin: *met gevoelswaarde*): *het – karakter van* smeerlap.
affi'che, o. –s (Fr. *aanplakbiljet*; *programma v. e. toneelvoorstelling of concert*).
afficheren, geafficheerd (Fr. [Lat. affigere = aanhechten]: *aanplakken, publiek maken*; *mee te koop lopen*; *in opspraak brengen*).
affida'vit, o. (Lat. hij heeft bezworen: *beëdigde verklaring*, term der Eng. rechtspraak); *met –* bet. bij de notering van coupons, dat geen inkomstenbelasting er op wordt geheven.
affilia'tie, v. (Lat. affiliatio [filius = zoon]: *aanneming als kind*; *opneming als medelid in een orde, vereniging, gemeenschap*).
affineren, geaffineerd (Fr. v. fin = fijn: *verfijnen, zuiveren, louteren*): *goud en zilver –.*
affiniteit', v. (Fr. [Lat. affinitas]: *verwantschap, keurverwantschap*; scheik. *verbindingsneiging*): scheik. *fosfor heeft grote – ten opzichte van zuurstof.*
affix'um, o. affixa (Lat. *toevoegsel*).
affluen'tie, v. (Lat. affluentia, Fr. affluence: *toevloeiing, toeloop*).
affodil'(le), v. affodillen (o. Fr. aphodel [oorspr. Gr.-Lat.] *lelieachtig gewas uit het gebied der Middellandse Zee*: *graflelie*; Lat. asphodelus tenuifolius).
affreus', bn., bw.; affreuzer, affreust (Fr. *afschuwelijk, zeer lelijk, verschrikkelijk, akelig*): *een – schilderij, een affreuze buste.*
affront', o. –en (Fr. *smaad, belediging*).
affronteren, geaffronteerd (Fr. [Lat. frons = voorhoofd]: *voor het hoofd stoten*; *grof beledigen*).
affuit', v. –en (Fr. affut [oorspr. à fut = Lat. fustis = knuppel, hout]: *houten of ijzeren onderstel van een kanon*; *rolpaard*).
af'gaan, ging –, i. afgegaan (1 *naar beneden gaan*; 2 *recht naar iets of iem. toegaan*, dikwijls met vijandige bedoelingen; 3 *weggaan, vertrekken*; 4 *afgeschoten worden, ontbranden*; 5 *losgaan*; 6 *verminderen*; 7 *ontlasting hebben*): 1 *een trap –*; 2 *recht op zijn doel –*; *op iem. –*; 3 *van zijn vrouw –*; *van school –*; *een schip kan –*, afvaren; 4 *een geweer kan –*; 5 *een verband kan van de wonde –*; 6 *de koorts kan –*; 7 *de zieke kon niet –*; nog: zegsw. *van de rechte weg –*, slecht gaan handelen; *op iems. woorden –*, vertrouwen en in overeenstemming daarmede handelen; *de aardigheid gaat er af*, het blijft niet meer aardig; *het gaat hem handig –*, hij kan het goed; Z.-N. *dat papier, die kleur is afgegaan*, verkleurd, verschoten.
af'gang, m. in de eerste bet. –en (*helling, hellend pad*; *ontlasting, stoelgang*).

afgeblik'semd, bw. (*erg, zeer*): *het is – koud.*
af'geborsteld, bn. (Z.-N. *op zijn Paasbest*).
af'gebroken, bn., bw. (*door breken gescheiden, niet samenhangend*): *een – tak; – woorden; hij sprak –.*
af'gedaan, bn.; zie afdoen.
afgedieft', bw. (*zeer*): *– aardig*; gmz.
afgedok'terd, bw. (*erg, zeer*); gmz.
afgedriedui'vekaterd, bw. (*erg, zeer*): *het verzenlijmen gaat thans – snel*, gmz.; soortgelijke versterkingswoorden zijn: *afge(drie)duiveld, afgehageld, afgetrapt*; ook voorkomende als uitroepen van toorn enz.
afgeha'geld, zie afgedrieduivekaterd.
af'geknot, bn.: wisk. *een afgeknotte kegel, piramide*, met afgesneden top of spits.
af'geladen: *een schip is –*, als het zoveel lading heeft, dat de maximumdiepgang is bereikt; *een matroos is –*, aangeschoten.
af'gelasten, gelastte –, h. afgelast (*een gegeven bevel herroepen*): *de parade –.*
af'gelaten, bn.: *– melk*, ondermelk.
af'geleefd, bn. (*oud en zwak*): *een –e grijsaard, een – paard*; fig. *de grijsaard, – in iedre lust*, ongevoelig.
af'gelegen, bn., bw. (*niet in de nabijheid gelegen, eenzaam, afgezonderd*): *een – oord; – wonen.*
af'gelopen 1 bn. (*voorbijgegaan; verstreken, verleden*): *het – jaar*; **2** tw. (*uit!*).
af'gemat, bn. (*zeer vermoeid, uitgeput*): *– door studie, arbeid, zorg, pijnen.*
af'gemeten, bn., bw. (1 *afgepast, in de juiste maat*; 2 *min of meer stijf-deftig; gedwongen van houding, gebaren, woorden enz.*): 1 *met – tred*; 2 *een – houding; – spreken.*
af'gemetenheid, v. (*stroeve deftigheid*): *koele –; – van toon*; ook. afgeme'tenheid.
af'gepast, bn. (1 *volgens juiste maat [gewéven]*; 2 *afgemeten* in bet. 2 maar sterker; 3 van geld: *juist de waarde, zodat men niets behoeft terug te krijgen*): 1 *–e tafellakens*, op maat geweven; 2 *zijn –e manier van doen*; 3 *met – geld betalen*; **–gepa theid,** v. (*berekende stroeve deftigheid, stijfheid*).
af'geplat, bn. (*de zuivere bolvorm missende*): *onze aarde is – aan de polen.*
afgera'zend, zie afgedrieduivekaterd.
af'geren, geerde –, h. afgegeerd (*schuins afwijken*): *die sloot geert af.*
af'gericht, bn. (*vaardig, bedreven*; fig. *slim, listig*): *een – paard, een – strijder, een – leerling*; zie africhten.
af'gescheiden van (*niet in aanmerking nemende, buiten beschouwing latende*).
Af'gescheidene, Afgeschei'dene, m. of v. –n (*iem., die zich afgescheiden heeft*, inz. *lid van de Christ. Gereformeerde gemeente*, in 1834 van de Ned. Hervormde Kerk afgescheiden).
af'gesloofd, bn. (*afgetobd door overmatige arbeid, door lijden of zorg, afgewerkt*).
af'gesloten, bn. (1 *zonder leemten en goed aaneensluitend*; 2 *niet toegankelijk, afgezonderd*): 1 *de leerstof der 3de klas vormt een – geheel*; 2 *iem. uit zijn – kring halen; – weg*; **–geslo'tenheid,** v. (*het afgesloten zijn; staat van afzondering*): *de vroegere – van Drente.*
af'gestorven 1 bn. (*dood*): *– planten, – delen; hij is der wereld –*, deze heeft voor hem geen belang meer; **2 –e,** m. of v. –n (*dode*): *bidden voor de –en.*
af'getobd, bn. (*door tobben uitgeput; afgesloofd*): *een –e lijder, het –e lichaam.*
afgetrapt', zie afgedrieduivekaterd.
af'getrokken, bn., bw. (1 *abstract*; 2 *de buitenwereld vergeten hebbend en verdiept in gedachten; verstrooid*): 1 *– denkbeelden*; 2 *een – professor.*
af'gevaardigde, -gevaar'digde, m. of v. –n (*afgezondene met een bepaalde opdracht; volksvertegenwoordiger* inz. *in de Tweede Kamer*): België: *bestendig –*, lid van gedeputeerde staten.
af'geven, gaf –, h. afgegeven (1 *gedwongen geven*; 2 *vrijwillig geven; ter hand stellen*; 3 *van zich laten uitgaan*, inz. *iem. een schriftelijke verklaring geven om er gebruik van te maken*; 4 *verspreiden*; 5 *kleurstof loslaten*; 6 *ongunstig over iem. of iets spreken*): 1 *zijn beurs –*; 2 *een brief, een pakje ergens –*; 3 *een geleibiljet –*; 4 *een reuk –*; 5 *die verf, die blauwe mantel geeft –*; 6 *op iem. of iets –*; nog: zegsw. *een wissel op iem. –*, trekken; *zich met iem. of iets –*, zich inlaten met (altijd ongunstig).
af'gezaagd, bn. (*tot vervelens toe gezongen, behandeld, gebruikt*): *een – liedje, een – onderwerp.*
af'gezant, m. –en (*door een vorst of van staatswege afgezondene, met een bepaalde last*): fig. *de dood, Gods donkere –.*
af'gezien, vd. (*niet lettende op, niet in aanmerking nemende*): *– nog van de kosten*; beter: *afgescheiden van, daargelaten.*
af'gezonderd, bn., bw. (*het gezelschap van anderen ontwijkend, eenzaam*): *een –e levenswijze; zij leeft stil en –*, eenzaam.
af'gieren, gierde –, i. afgegierd (scheepst. *schuins afwijken*): *het schip zal –.*
af'gieten, goot –, h. afgegoten (1 *het vocht ergens laten aflopen*; 2 *afbeelden door gieten*): 1 *het water van de rijst –; de aardappelen –*, d. i. ze ontdoen van het kookwater; 2 *munten in zwavel –; houtsneden in metaal –, een buste –*; **–gietsel,** o. –s (*afbeeldsel, door gieten verkregen*).
af'gietseldiertje, o. –s (*eencelligen; naam gegeven door Anthony v. Leeuwenhoek in 1675 aan kleine dierlijke organismen, die hij vond in water*, inz. *in een aftreksel van hooi in water*); ook infusiediertjes, z. ald.
af'gift(e), v. (*het afgeven* inz. in bet. 2 en 3): *de – van een getuigschrift.*
af'glijden, gleed –, i. afgegleden (1 *glijdende naar beneden komen*; 2 *stil en vlug naar beneden gaan*): 1 *van een ladder –*; 2 *de trap –.*
af'gluren, gluurde –, h. afgegluurd (1 *ter sluik afkijken* in bet. 4; *ongemerkt afzien*; 2 *glurend* inz. *uit nieuwsgierigheid afloeren*): 1 *een kunstje van den goochelaar –*; 2 *de heer Bruis wilde eerst de laan –.*
af'god, m. –goden, lit. t. *afgoón* (1 *valse god, niet-god*; 2 *iem. of iets, dat zeer bemind, geeerd wordt*): 1 *de Philistijnen vereerden –en*; 2 gunstig: *het jongste kind was de – der familie*; ongunstig: *het spel werd zijn –*; **–godje,** o. –s; ook, **–goodje,** o. –s.
af'godendienaar, m. –s, –dienaren (*vereerder van een of meer afgoden*); **–dienst,** m. (*verering van afgoden*); **–tempel,** m. –s, –en (*tempel van twee of meer afgoden*).
afgoderen, –godeerde, h. geafgodeerd (*afgoderij plegen*, vero.; lit. t. *dwepend vereren*): *een kunst –, een kunstenaar –.*
afgoderij', v. –en (*verering van afgoden; aan-*

bidding van enig schepsel, van enig voorwerp of hemellichaam): – *plegen*.

afgo'disch, bn., bw. (1 *de afgod of de afgoden betreffende*; 2 *hartstochtelijk*; *met blinde ingenomenheid liefhebbend, vererend*): 1 *–e plechtigheden*; 2 *–e liefde*; *iets – vereren*.

afgodist', m. –en (*afgodendienaar*).

af'godsbeeld, o. –en (*beeld v. e. afgod*): *Joram, 889–883 v. C., richtte –en op*.

af'godslang, v. –en (*slang, die als afgod wordt vereerd*; dierk. *boa constrictor*).

af'godstempel, m. –s, –en (*tempel, aan de dienst van één afgod gewijd*).

af'golven, golfde –, h. en i. afgegolfd (1 *golvend nederstromen*; 2 *in golvende lijnen, bochten sierlijk afdalen*): 1 *het water golfde de trap –*; 2 *hoofdhaar kan –*.

af'gooien, gooide –, h. afgegooid (1 *naar beneden werpen*; 2 *door gooien doen vallen*; 3 *zich haastig van kleren, enz. ontdoen*): 1 *iem. de trappen –*; 2 *peren –*; 3 *zijn mantel –*.

af'grauwen, grauwde –, h. afgegrauwd (*nors en ruw bejegenen en daardoor van zich afstoten*).

af'graven, groef –, h. afgegraven (1 *door graven wegnemen*; 2 *door graven gelijkmaken*): 1 *veen, zand –*; 2 *een weg –*.

af'grazen, de koe graasde –, h. afgegraasd (*het gras afeten van*): *een weide –*.

af'greppelen, greppelde –, h. afgegreppeld (*met ondiepe slootjes afscheiden*).

af'grijpen, greep –, h. afgegrepen (*op handige en vlugge wijze ontnemen*): *iem. een mes –*; *een jongen een stok –*.

afgrij'selijk, –grijs'lijk, bn., bw. (*afgrijzen wekkend, vreselijk, afschuwelijk*): *een –e moord*; *de tijger is – wreed*; **–heid,** v.

af'grijzen, o. (*hevige afkeer of afschrik*): *met – aan iets denken*; *– hebben van*.

af'grissen, griste –, h. afgegrist (*afkapen, behendig ontstelen*): *iem. iets –*, gmz.

af'grond, m. –en (eig. *zonder grond*: *steile, grondeloze diepte*): *in een – vallen*; *een – van ellende*, poel, diepe ellende.

af'gunst, v. (*nijd*, minder sterk; *jaloersheid*).

afgun'stig, bn., bw. (1 *afgunst voedend*; 2 *afgunst tonend*): 1 *hij is – op zijn buurman*; 2 *–e blikken*; *– toekijken*; ook fig. *iets met –e ogen aanzien*.

af'haken, haakte –, h. afgehaakt (*losmaken uit de haak*): *goederenwagens –*; *de hoorn –*.

af'hakken, hakte –, h. afgehakt (1 *door hakken afscheiden*; *afhouwen*; 2 *in stukken hakken*): 1 *een tak –*; 2 *een geslachte koe –*.

af'halen, haalde –, h. afgehaald (1 inz. *aan een station komen weghalen*; 2 *iem. ergens gaan halen, om met hem naar elders te gaan*; 3 *naar beneden halen*; 4 *van het vel, de vezels ontdoen*): 1 *een aangetekende brief (laten) –*; *afgehaalde bagage*; 2 *iem. van de trein –*; *kom me om twee uur –*; 3 *haal me dat boek even af*; 4 *een haas, boontjes –*; *bedden –*, het beddegoed er afnemen om te laten uitluchten; *iets ergens van weten af te halen*, voordeel er van trekken; **–haler,** m. –s (*klaploper*).

af'hameren, hamerde –, h. afgehamerd (v. d. voorzitter ener vergadering: *spoed maken met de behandeling van een zaak, ze snel ten einde brengen, nl. door het afkloppen met de hamer*): *de agenda –*.

af'handelen, handelde –, h. afgehandeld ([*zaken*] *afdoen, beëindigen, regelen*): *deze zaak is nu afgehandeld*.

afhan'dig, bn., alleen met *maken* (*af of uit de hand*): *iem. iets – maken*, afkapen.

af'hangen, hing –, h. afgehangen (1 *naar beneden hangen*; 2 *de steun nodig hebben van*; *de ondergeschikte zijn van iem.*; *tot iem. of iets in zulke betrekking staan, dat eigen vrije beweging is uitgesloten*): 1 *een –d gordijn*; 2 *hij hangt geheel van hem –*; *onze reis hangt van het weer –*; zegsw. *iets laten – van*, afhankelijk stellen; *dat zal er van –*; *het hangt van hem zelf af*, hij heeft de beslissing in handen.

afhan'kelijk, afhank'lijk, bn. (1 *ondergeschikt*; *de steun, de hulp nodig hebbend*; 2 *door iets bepaald of geregeld wordend*): 1 *de arbeider was geheel – van zijn broodheer*; *iem. van zich – maken*, aan zijn macht onderwerpen; *een –e positie*, onvrij, aan de willekeur van anderen onderworpen; 2 *onze reis is – van het weer*; **–heid,** v.

af'haspelen, haspelde –, h. afgehaspeld (1 *v. de klos afwinden*; 2 *v. de cocons der zijdewormen afwinden*; 3 v. iets verwards: *in orde brengen*): 1 *garen –*; ook: *een klos –*, het garen enz. v. d. klos afwinden; 2 *zijde –*; ook: *cocons –*, de zijde v. d. cocons afwinden; 3 *laat mij die zaak nu eens –*.

af'hebben, had –, h. afgehad (1 *afgedaan of gereed hebben*; 2 *niet meer op het hoofd hebben*): 1 *zijn werk –*, *een brief –*; 2 *de hoed –*.

af'hellen, helde –, h. afgeheld (*schuins aflopen*): *de oever helt hier –*; **–helling,** v. –en (*het afhellen*; *glooiing, afhellend vlak*).

af'hoeven, hoefde af, h. afgehoefd; inz. vragend of ontkennend (1 *voltooid moeten zijn*; 2 *afgelegd, –gedaan, –gezet moeten wezen*): 1 *het werk hoeft niet af*; 2 *hoeft de hoed af?*

af'houden, hield –, h. (1, 2, 3, 4, 5), i. (5) –gehouden (1 *verwijderd houden*; *beletten te naderen*; 2 *niet aanraken*; 3 *verhinderen met iets voort te gaan, iets te doen*; 4 *korten, aftrekken*; 5 *een andere en wel zijdelingse richting nemen*): 1 *hij wist de razende hond met een stok van zich – te houden*; *de boot –*, fig. zich aan zijn plicht onttrekken, terwijl anderen werken; 2 *hou de handen daar –*; 3 *iem. van zijn werk –*; *van het kwaad –*; 4 *wat je breekt, hou ik van je loon –*; 5 *bij dat huis moet je rechts –*; zeew. *voor de wind –*, het schip een richting geven, waarbij de wind meer van achteren invalt; **–houder,** m. –s (*iem. die afhoudt*; haringvisserij: *het jongste lid van de bemanning v. e. haringlogger*).

af'houding, v. –en (België: *het afhouden* in bet. 4, *korting*): – *voor het pensioen*.

af'houwen, hieuw –, h. afgehouwen (*met een houw afscheiden*): *een tak –*.

af'huren, huurde –, h. afgehuurd (1 *in huur nemen*; 2 *door een hogere huur of anderszins een knecht, huis enz. onttrekken aan iem., die reeds gehuurd had of dit van plan was*; *onderhuren*): 1 *een boot –*; 2 *iem. een knecht –*.

af'jagen, joeg (jaagde) –, h. afgejaagd (1 *wegjagen*; 2 *afmatten door rijden of vervolging*; 3 *ergens al het wild wegvangen*; 4 *iets jagend doorkruisen*): 1 *de kinderen van de zolder –*; 2 *zijn paard –*; *het afgejaagde hert*; 3 en 4 *een bos, een veld –*.

af'jakkeren, jakkerde –, h. afgejakkerd (1 *door lang en hard rijden, zweepslagen enz. een dier uitputten*; 2 *iem. uitputten door te veel inspanning*, ook refl.): 1 *een paard –*; 2 *iem. –*; *zich –*.

af'japen, jaapte –, h. afgejaapt (*met één forse*

snede of jaap afsnijden): *iem. een oor* –.
af'kabbelen, kabbelde –, h. (2), i. (1) afgekabbeld (*door kabbelen* 1 *afbrokkelen*, 2 *doen afbrokkelen*): 1 *de oever kabbelt van onderen af*; 2 *de beek kabbelt de oever af*.
af'kaden, kaadde –, h. afgekaad (*afsluiten met een kade of kaden*): *een polder* –.
af'kalken, kalkte –, h. (1), i. (2) afgekalkt (1 *van kalk ontdoen*; 2 *loslaten van kalk*): 1 *een muur* –; 2 *de muur kalkt* –.
af'kalven, kalfde –, i. afgekalfd (*stuksgewijze afschuiven en instorten van aardewerk, ijs,* inz. van oevers, slootkanten): *de beide kanten der nieuwe sloot zijn er –gekalfd*; Z. N. –kalveren; **–kalving,** v. –en.
af'kammen, kamde –, h. afgekamd (1 *reinigen door kammen*; 2 *zich ongunstig uitlaten over iem. of iets*; *afbreken*): 1 *–gekamde wol*; 2 *een voordracht* –.
af'kantelen, kantelde –, h. (1), i. (2) afgekanteld (*kantelend naar beneden* 1 *brengen*, 2 *vallen*): 1 *steenblokken langs een helling* –; 2 *de kist is van de wagen –gekanteld*.
af'kanten 1 kantte –, h. afgekant (1 *de kanten of hoeken wegnemen*; 2 breien: *een kant of rand om iets zetten*): 1 *balken, een steen* –; 2 *de sprei* –; **2** zn. o.: *de kous is op het – klaar*, het afsluiten v. d. uiterste kant.
af'kapen, kaapte –, h. afgekaapt (*handig ontnemen, ontstelen*): *iem. iets* –.
af'kappen, kapte –, h. afgekapt (1 *door kappen scheiden*; 2 van bomen, takken: *van de uitstekende delen ontdoen*; 3 *overkappen*; 4 van klanken: *aan het einde* [*of begin*] *weglaten*): 1 *een tak van een boom* –; 2 *een tak* –, van de twijgen ontdoen; 3 *een open plaatsje laten* –; 4 z. apocope, aphaeresis.
af'kapping, v. –en; zie apocope; **–kappingsteken,** o. –s (*komma als weglatingsteken*); b.v. 's (des); zie apostrophe.
af'keer, m. (*afschrik, weerzin*): *– tonen, opwekken, verwekken, inboezemen, krijgen van*.
af'kegelen, kegelde af, h. afgekegeld (Z.-N. *afgooien*): *noten, kastanjes* –; *de wind kegelde de bloempot van het kozijn af*.
af'keren, keerde –, h. afgekeerd (*afwenden*): *het hoofd* –, *de ogen* –, *de blikken* –; *een stoot* –, d. i. afweren; *zich van iets of iem.* –, de rug toedraaien, er niets meer mede te doen willen hebben.
afke'rig, bn. (*een afkeer hebbende van, wars*): *– van iets of iem. zijn*; **–heid,** v. (*tegenzin*).
af'kerven, kerfde of korf –, h. afgekorven (*door een diepe insnijding afscheiden*); **–kerving,** v. –en (*de daad van afkerven*).
af'ketsen, ketste –, h. (1), i. (2) afgeketst (1 [*behendig*] *afwenden*; *doen verwerpen*; 2 *mislukken*; *verworpen worden*): 1 *een voorstel* –; 2 *het voorstel ketste af op* . . . .
af'keuren, keurde –, h. afgekeurd (1 *niet goedkeuren, als onbruikbaar afwijzen*; 2 *laken, misprijzen*): 1 *ingeleverde goederen* –; *voor de dienst* –, niet geschikt verklaren; 2 *een uitdrukking. een handeling* –.
af'keurenswaar'd(ig), bn., bw. (*verdienende afgekeurd te worden*): *–e daden*.
af'keuring, v. –en (*het als onbruikbaar afwijzen*; *berisping* minder sterk; *het vellen v. e. ongunstig oordeel*; *afkeuringsteken*).
af'kijken, keek –, h. afgekeken (1 *naar iets anders zien*; 2 *naar beneden kijken*; 3 *rustig afwachten*; 4 *ongemerkt afzien*): 1 *de jongen keek geen ogenblik van zijn boek af*; 2 *hij keek de trap af*; 3 *de zaak* –; 4 *de jongen kijkt af* (*van zijn buurman*); *zijn thema* –.
af'kladden, kladde –, h. afgeklad (*kladdend, d. i. slordig en knoeierig, afmaken*): *men kan schrijfwerk, schilderwerk* –.
af'klaren, klaarde –, i. afgeklaard (van vloeistoffen: *klaarder, helderder worden*): *dat vocht zal wel* –.
af'klauteren, klauterde –, i. afgeklauterd (*naar beneden klauteren*): *langs een ladder van het dak* –; *een ladder* –.
af'klemmen, klemde –, h. afgeklemd (*door klemmen afscheiden*): *zich een vingertop* –.
af'klimmen, klom – i. afgeklommen (*klimmend naar beneden komen*): *langs een ladder van het dak* –; *een ladder, een berg* –. Opm. De hoogte waar men van –klimt wordt door *van* aangewezen; de helling, waarlangs of die men –klimt door *langs* of een bep.
af'kloppen, klopte –, h. afgeklopt (*door kloppen*: 1 *wegnemen*, 2 *van stof zuiveren*; 3 Z.-N. *vlug afwerken*; 4 Z.-N. *afranselen*): 1 *het stof van schoenen* –; 2 *een pantalon* –; *zich wat* –; 3 *iets* –; 4 *iem.* –; nog: een door roemen of bluffen misschien te veroorzaken ongeluk, bezweren, door nl. een klop of tik op of onder tegen hout te geven, tegelijk met het uitspreken van –.
af'kluiven, kloof –, h. afgekloven (1 *kluivend wegnemen*; 2 *door kluiven ontdoen van het vlees*): 1 *vlees v. e. been* –; 2 *een soepbeentje* –; **–knabbelen,** knabbelde –, h. afgeknabbeld (1 *door knabbelen wegnemen*; 2 *van iets knabbelend kleine stukjes wegeten*): 1 *de kaas v. de kaaskorst* –; 2 *de muizen hebben een kaaskorst –geknabbeld*; **–knagen,** knaagde –, h. afgeknaagd (*bij kleine stukjes afbijten* inz. *v. harde voorwerpen*; *afknabbelen*); **–knappen,** knapte –, h. (1), i. (2) afgeknapt (*knappend afbreken*, 1 trans., 2 intrans.): 1 *een stuk glas kan men* –; 2 *de ijzeren stang knapte* –; **–knellen,** knelde –, h. afgekneld (*knellend afscheiden, afklemmen*); **–knevelen,** knevelde –, h. afgekneveld (*afpersen door knevelartjen*): *iem. geld* –.
af'knijpen, kneep –, h. afgeknepen (*door knijpen afscheiden, afklemmen*): *de kop van een spijker* –; **–knippen,** knipte –, h. afgeknipt (*met een schaar, een nijptang enz. afsnijden*): *de rafels v. e. doek* –; *een stuk ijzerdraad* –; **–knipsel,** o. –s (*afgeknipt stuk doek, papier, metaal enz.*); **–knoeien,** knoeide –, h. afgeknoeid (*slordig, knoeierig afmaken*): *het huiswerk* –.
af'knotten, knotte –, h. afgeknot (*van de kruin ontdoen*; *afstompen*): *een wilg* –; *een balk, rib, paal* –; *een afgeknotte kegel*.
af'koelen, koelde –, h. (1), i. (2) afgekoeld (1 *koel*[*er*] *maken*; 2 *koel*[*er*] *worden*): 1 *ijzer* –; 2 *het ijzer koelt af*.
af'koken, kookte –, h. afgekookt (*door koken ontdoen van stoffen, die ergens aan of in zitten*): *zijde* –, *groenten* –; *kinabast* –, de oplosbare delen i. h. water doen overgaan.
af'komen, kwam –, i. afgekomen (1 *naar beneden komen*; 2 *zich van een plaats verwijderen*; 3 *recht op iem. afgaan* inz. *met vijandige bedoelingen*; 4 *langs een weg aankomen*; *een rivier afvaren of drijven*; 5 *zijn oorsprong ontlenen aan*; *afgeleid zijn van*; 6 *bevrijd of ontslagen worden*; 7 Z.-N. *op bezoek komen*): 1 *wilt u maar eens –?* 2 *de koeien kunnen niet van het eilandje* –; 3 *op iem. of iets* –; 4 *een*

weg –, een rivier –; 5 *van een deftige familie –*; *van een vreemd woord –*; 6 *zij konden niet van dien bedelaar –*; *ergens goed, slecht, met eer, met een nat pak, de schrik van –*; 7 Z.-N. *de familie is afgekomen*; nog: *wanneer komt de benoeming af*, wordt officieel bekend?

af'komst, v. (1 *kom-af, afstamming, geboorte*; *het afgeleid zijn van*; 2 lit. t. *kroost*): 1 *hij is v. goede, hoge –*, familie; *de – v. e. woord*; 2 *de vaderlijke vlam moet steeds in de – blaken*; **–kom'stig,** bn. (1 *geboortig*; 2 *afgeleid van*; 3 *gemaakt, ontworpen door*; 4 *vroeger aan een bepaald persoon toebehoord hebbende*): 1 *uit Antwerpen –*; *– van een goede familie*; 2 *een woord – van het Frans*; 3 *een plan van mij –*; 4 *een ring – van mij*.

af'kondigen, kondigde –, h. afgekondigd (*openbaarmaken, bekendmaken*): *een verordening –*; *geen wet is verbindend, zolang zij niet behoorlijk is afgekondigd*; **–kondiging,** v. –en: *de – der geboden* (huwelijk).

af'koop, m. –kopen (*vrijkoping, het los- of vrijkopen*): *– van renten enz.*; *de – van prijsverklaarde goederen*; **–koopprijs,** m. –prijzen; **–koopsom,** v. –sommen.

af'kopen, onr. w.w., kocht af, h. afgekocht (1 *los- of vrijkopen*; 2 *door koop verkrijgen*): 1 *iem. van de krijgsdienst –, zich van de krijgsdienst –*; 2 *iem. een koe –*; zegsw. *zich laten –*, zich met geld laten overhalen om af te zien van enig recht enz.

af'koppelen, koppelde –, h. afgekoppeld (*losmaken en zo afzonderen of buiten werking stellen*): *een wagon, motor –*.

af'korten, kortte –, h. afgekort (*korter maken, inkorten*): *een stok –, zijn nagels –*; *een woord –*, als: *namelijk tot nl.*; Z.-N. *een schuld –*, gedeeltelijk betalen; zegsw. *dat kort niets af*, baat niet.

af'korting, v. –en (*het afkorten*): *de –en aan het hoofd v. d. nieuwe letter*; Z.-N. *iets op – betalen*, op afrekening.

af'kunnen, onr. w.w., kan af, konde (kon) af, h. afgekund (1 *kunnen afdoen, afmaken*; 2 *kunnen afgedaan worden* inz. *van sieraden, kledingstukken enz.*): 1 *het alleen –*; 2 *kan die mantel niet af?* nog: zegsw. *ergens niet meer van –*, [a] tot iets gehouden zijn, [b] verplicht zijn met iem. om te gaan, enz.

af'laadhaven, v. –s, zie afladen.

af'laat, m. aflaten (R.-K. *kwijtschelding van tijdelijke straffen, na de vergeving der zonden nog te ondergaan, op bepaalde voorwaarden*): *een volle – verdienen*; *door de aflaten wordt niet de zonde zelf vergeven*.

af'laden, laadde –, i. afgeladen (1 *goederen enz. van een vaar-, voertuig, lastdier* [*waarop ze geladen zijn*] *wegnemen om ze op de grond neder te zetten, op te bergen*; 2 *dieren, voer- of vaartuigen van de lading ontdoen*): 1 *de dozen, die afgeladen werden*; 2 *een zolderschuit, ezels –*; **–lader,** m. –s (*iem. die aflaadt*; inz. *bevrachter*); **–lading,** v. –en: *voor maïs op – was weinig belangstelling*; **–ladingsofferte,** v. –n; **–ladingszaak,** v. –zaken.

aflan'dig, bn. (zeew. *van het land af, zeewaarts*): *de wind is –*; verg. aanlandig.

af'laten, liet –, h. –gelaten (1 *iem. toestaan een plaats te verlaten*; 2 *naar beneden laten*; 3 *iem. vergezellen bij het naar beneden gaan*; 4 *niet aan- of omdoen*; 5 *weglaten*): 1 *de dokter liet me niet van de kamer –*; 2 *turf –*, nl. van de zolder; 3 *het dienstmeisje liet mij de trap –*; 4 *laat toch je mantel –*; Z.-N. *klederen –*, afleggen 1; 5 *zijn naam van de lijst –*; nog: zegsw. *laat af*, houd op; Z.-N. *zonder –*, zonder ophouden.

af'leggen, legde (leide, lei) –, h. afgelegd (–geleid) (1 *afdoen van kledingstukken enz.*; 2 *afnemen van iets en elders neerleggen*; 3 *bewijzen geven van*; *zich van iets kwijten*; *een taak volbrengen*; 4 van zedelijke eigenschappen: *laten varen*): 1 *een kledingstuk –, de wapenen –*; *het masker –*, zich in zijn ware gedaante vertonen; *den ouden Adam* (z. ald.) –, zich bekeren, slechte gewoonten laten varen; 2 *leg dat boek van de piano –*; 3 *een examen –, een eed –, proeven van bekwaamheid –*; *rekening en verantwoording –*, geven; *een bezoek –*, doen; 4 *toorn, drift –*; nog: *een lijk –*, ontkleden, wassen en met het doodsgewaad bekleden; *hij h. het –gelegd*, [a] is gestorven, [b] h. het onderspit gedolven; *het tegen iem. (moeten) –*, de vlag (moeten) strijken; *planten –*, ranken, onder de grond door, ombuigen en zelfstandig doen groeien.

af'legger, m. –s (*iem., die een dode aflegt*; *een student, die het aflegt, d. i. de hogeschool verlaat zonder zijn studiën voltooid te hebben*; *een afgedragen kledingstuk*).

af'leiden, leidde –, h. –geleid (1 *naar een andere plaats leiden, wegleiden*; 2 *een vloeistof of iets, dat hiermee vergeleken wordt, ergens heen leiden*; 3 *gedachten een andere richting geven*; 4 *verstrooien*; 5 *naar beneden leiden*; 6 *de oorsprong verklaren uit*): 1 *iem. van de weg –*; 2 *water –*; *de bliksem –*; 3 *iem. van zijn werk –*, hinderen, de opmerkzaamheid storen; 4 *reist dat zal je wat –*; 5 *een blinde een trap –*; 6 *Bilderdijk leidde zijn familie af van den Zwaanridder*; *ik leid uit uw stilzwijgen af*; spraakk. *woorden –*. [a] vormen door voor-, achtervoegsels of klankwijziging. [b] hun oorsprong verklaren.

af'leider, m. –s (*middel, werktuig om af te leiden*): *een bliksem–*.

af'leiding, v. –en (1 *het afleiden* inz. v. e. vloeistof, *het doen wegvloeien, het afvoeren*; 2 *verstrooiing, ontspanning*; 3 spraakk. *het afleiden, het vormen van woorden door voor- of achtervoegsels of klankwijziging*; 4 *het afgeleide woord*): 1 *een buis tot – van het water, een draad tot – van de electriciteit*; 2 *enige – bezorgen*; 3 *de leer der –*; 4 *grijsaard is een –*.

af'leidkunde, v. (*woordafleiding*; *etymologie*).

afleidkun'dig 1 bn. (*betrekking hebbend op de woordafleiding*): *een – woordenboek*; **2 –e,** m. en v. –n (*etymoloog*).

af'leidsel, o. –s (*een afgeleid woord*): *het woord brok is een – van breken*.

af'leken, de tranen leekten –, zijn afgeleekt (van tranen: *langzaam afvloeien*).

af'lekken, het lekte –, i. afgelekt (*druppelings van iets afvloeien, door een reet afdruipen*): *het water lekt van het plafond –*.

af'lenzen, lensde –, i. afgelensd (scheepst. *met weinig of geen zeil voor wind en stroom drijvende, zich verwijderen*).

af'leren, leerde –, h. (1, 2, 3), i. (1) afgeleerd (1 *verleren*; 2 *zich of een ander min of meer opzettelijk iets ontwennen*; 3 *iets van iem. leren door af te zien, af te luisteren enz.*): 1 *ik ben het pianospelen –geleerd*; 2 *hij heeft het vloeken wel –geleerd*; *ik zal hem die streken wel –*; 3 als antwoord op onbescheiden vragen: *zo leert men de boeren de kunst –*.

af'leveren, leverde –, h. afgeleverd (1 *aan een ander overgeven, ter hand stellen*; 2 *ter beschikking van den koper stellen of bij hem bezorgen*): 1 *de mij toevertrouwde effecten aan den eigenaar –; gevangenen –*; 2 *de bestelde kast werd op tijd –geleverd*; **–levering,** v. –en (1 *de daad v. h. afleveren*; 2 *het afgeleverde* inz. in betrekking tot een boekwerk, dat in gedeelten wordt geleverd; *evenmatig deel*): 1 *de – had plaats op de bepaalde termijn*; 2 *wanneer verschijnt de 2de –?*

af'lezen, las –, h. afgelezen (1 *ten einde toe voorlezen*; 2 *in het openbaar bekend maken*; 3 Z.-N. *afbidden* in bet. 3; *door bidden doen verdwijnen*): 1 *een lijst van namen –*; 2 *een verordening, een proclamatie –*; 3 Z.-N. *paternosters –; een ziekte –.*

af'loden, loodde –, h. afgelood (*een water afpeilen*): *de baai werd –gelood*; **–loding,** v.

af'loeren, loerde af, h. afgeloerd (*ter sluik afkijken, loerend bespieden; loerend afwachten*): *iem., iets –.*

af'logen, loogde –, h. afgeloogd ([*het vet of schuim*] *met loog verwijderen*): *tinnen schotels –*, met loog reinigen; *het vet v. e. schotel –.*

af'lonken, lonkte –, h. –gelonkt; Z.-N. (*heimelijk afzien*).

af'loop, m. –lopen (1 *het af- of weglopen van een vloeistof* inz. *van water*; 2 *einde*; 3 *uitkomst*; 4 *pijp of buis enz. waardoor de vloeistof wegloopt*): 1 *de snelle – der beken*; 2 *na – der voorstelling; de – van iets afwachten*; 3 *de gunstige – v. e. gevecht, examen*; 4 *de – is verstopt; de – v. e. goot*, uitmonding.

af'lopen, h. (2, 3, 5, 7), i. (1, 2, 4, 5, 6) –gelopen (1 *lopend zich verwijderen van een plaats*; 2 *naar beneden lopen*; 3 *doen loslaten door lopen*; 4 *verslijten door lopen*; 5 *tot het einde toe lopen*; 6 *eindigen*; 7 Z.-N. *beredderen*): 1 *niet van de stoep –*; 2 *van de trap –*; 3 *de verf –*; 4 *de trappen zijn afgelopen*, uitgesleten; 5 *de hele lange gang moest ik –*; 6 *afgelopen!* uit! *het loopt – met den zieke*, hij gaat sterven; *het feest is ordelijk –gelopen*, zie ook sisser; *het afgelopen jaar*, voorbijgegaan; *het contract is afgelopen*, de geldigheid houdt op; 7 Z.-N. *een zaak –*; nog: *voor de wind –*, wegzeilen; *de klok is afgelopen*, staat stil; *de markten –*, dikwijls bezoeken; *de gemeenteraadsleden –*, bezoeken om iets te verkrijgen; *het wiel zal –*, nl. v. d. as; *de pomp is –gelopen*, weigert, zuigt geen water op; *de soldaten liepen de dorpen –*, nl. in oorlogstijd om te plunderen; *een Engels schip afgelopen door zeerovers*, geplunderd; *de hele stad – om een huis te vinden.*

aflos'baar, bn. (*ingelost kunnende worden*): *de pandbrieven zijn – gesteld.*

af'lossen, loste –, h. afgelost (1 *vervangen*; 2 *afbetalen*; 3 Z.-N. *lossen*): 1 *de wacht –*; *elkaar –*; 2 *een kapitaal –*; 3 *een wagen –.*

af'lossing, v. –en (1 *het aflossen*; 2 *de wacht, die aflost*; 3 *de som, die ter aflossing dient*): 1 *de – v. e. schildwacht; – van hypotheken, schulden*; 2 *de – laat op zich wachten*; 3 *de – bedroeg 1000 gld.*

af'loten, lootte af, h. afgeloot (Z.-N. *verloten*): *een velo –.*

af'luisteren, luisterde –, h. afgeluisterd (*ongemerkt maar met opzet luisteren naar iets*): *een gesprek –.*

af'maaien, maaide –, h. afgemaaid (*met de zeis of sikkel afsnijden*): *koren –*; ook: *een grasveld –*; **–maaier,** m. –s.

af'maken, maakte –, h. afgemaakt (1 *voltooien*; 2 *doden*; 3 *afbreken*; 4 inz. Z.-N. *afsluiten*): 1 *een brief –*; 2 *zieke runderen –*; 3 *een boek –*; 4 *iets –*; nog: *hij, zij heeft het afgemaakt*, het engagement verbroken; *zich van iem. –*, maken, dat men van iemand bevrijd is; *zich van iets –*, zich van iets vrijmaken (met de bijgedachte dat men zijn plicht verzuimt) zo goed en zo kwaad als het kan: *zich met een grap van iets –.*

I. af'malen, maalde –, h. afgemalen (*de te malen voorraad geheel malen*).

II. af'malen, maalde –, h. afgemaald (*afschilderen; levendig beschrijven*): *personen, taferelen, het lijden –.*

af'marcheren, marcheerde –, i. afgemarcheerd (*wegtrekken, oprukken*; scherts. *sterven*): *de troepen marcheren –.*

af'mars, m. –en (*aftocht*); ook, afmarche.

af'matten, matte –, h. afgemat (*krachteloos maken; uitputten*): *een –de koorts.*

af'meten, mat –, h. afgemeten (1 *de maat nemen; de afmeting van iets nauwkeurig bepalen*; 2 *meten en afzonderen*): 1 *een kamer –*; *iets met de ogen –*, nl. de maat er van bepalen; *de tijd –*, de tijddnur bepalen; *iem. naar zich zelf –*, beoordelen; 2 *een stuk linnen –.*

af'meting, v. –en (1 *het afmeten*; 2 *grootte*; 3 meetk. *richting, waarin een lijn, een vlak of een lichaam zich uitstrekt*): 1 *wees bij de – tegenwoordig*; 2 *een gebouw van reusachtige –en*; 3 *een lijn heeft één –, een vlak twee –en, een lichaam drie –en.*

af'mijnen, mijnde –, h. afgemijnd (bij verkoop, aanbesteding enz.: *door eerder „mijn" te roepen dan een ander, eigenaar, koper of huurder worden*): *iem. iets –.*

af'moeten, het moet –, het moest –, het h. afgemoeten (1 *klaar, gereed*, 2 *afgedaan moeten worden*): 1 *dat werk moet voor vanavond nog af*; 2 *de hoed moet af.*

af'monsteren, monsterde –, h. afgemonsterd (van scheepsvolk: *afbetalen, van de monsterrol afvoeren en uit de dienst ontslaan*).

af'monstering, v. –en (*het afmonsteren*).

af'neemdoek, m. –en (*doek, waarmee men stof of vuil afneemt, iets reinigt*).

af'nemen, nam –, h. (1, 2, 3, 4, 5), i. (6) –genomen (1 *iets, dat zich op een voorwerp bevindt, opnemen en verwijderen*; 2 *iem. van een plaats, inrichting verwijderen*; 3 *van het hoofd nemen*; 4 *ergens iets van afdoen*; tegenst. *bijvoegen*; 5 *losmaken en verwijderen*; 6 *minder worden*): 1 *een boek v. e. plank –*, pakken; 2 *een jongen van school –* (ook: *nemen*); 3 *de hoed –*; *afzetten* heeft de bijbet. van *uit zucht tot gemak*; zegsw. *de hoed voor iets –*, tonen dat men er eerbied voor heeft; 4 *van deze som één gulden –*; 5 *een knoop v. e. jas –*; 6 *zijn krachten nemen –*; *de bevolking neemt –*; *de maan is aan 't –*; nog: *de tafel –*, het eetgerei enz. wegdoen, reinigen; *stof –*, verwijderen; *met zeep –*, schoonmaken; *goederen –*, kopen; *een kind iets –*, ontnemen; *de kaarten –*; *iem. een examen –*, doen ondergaan; *iem. een eed, een belofte –*, doen afleggen; **–neming,** v.: *de – v. e. verhoor, examen*; *de – van 't kruis*, schilderij van Rubens te Antwerpen; *– van krachten*, mindering.

af'nemer, m. –s (*hij, die afneemt; koper*).

af'neuzen, neusde –, h. afgeneusd (*nieuwsgierig afkijken*): *ergens de boel –.*

à fond' (Fr. *grondig, door en door*).
a fortio'ri (Lat. *met meer reden*). (t = ts).
af'palen, paalde –, h. afgepaald (*met palen afzetten, afscheiden*): *een weide –.*
af'passen, paste –, h. afgepast (oorspr. *afmeten door de passen te tellen; afstanden nauwkeurig afmeten*): *de lengte v. e. terrein –; geld –,* in verschillende geldstukken juist het vereiste bij elkaar brengen.
af'peil, m. (*het opnemen van de aanwezige voorraad accijnsplichtige waren met het oog op de accijnsbelasting*): *de – van een voorraad jenever.*
af'peilen, peilde –, h. afgepeild (1 *met een peillood de diepte van water meten*; 2 *de afpeil verrichten*): 1 *een kolk –*; 2 *ambtenaren, belast met het – van de vaten jenever.*
af'pelen, peelde –, h. afgepeeld (*een huid van het haar ontdoen op de haar- of stootboom*); ook, pelen.
af'pellen, pelde –, h. (1, 2) i. (3) afgepeld (1 [*de pel of schil*] *verwijderen*; 2 *iets van de schil ontdoen*; 3 Z.-N. *vervellen*): 1 *de schil van de sinaasappel –*; 2 *eieren, garnalen –*; 3 Z.-N. *mijn vel, mijn huid pelt af.*
af'perken, perkte –, h. afgeperkt (1 *in perken afdelen*; 2 *de grenzen aangeven*): 1 *een terrein –*; 2 *een weg –*; **–perking,** v. –en (*het afperken; hetgeen afperkt,* b.v. *schutting*).
af'persen, perste –, h. afgeperst (meest. fig. *dwingen tot iets*): *iem. tranen –, een zucht –*; *iem. een belofte –*; als rechtst. strafbaar gesteld misdrijf; **–persing,** v. –en.
af'pijnen, pijnde –, h. afgepijnd (*aftobben, hevig kwellen*): *de geest –*; refl. *zich –.*
af'pijnigen, pijnigde –, h. afgepijnigd (*door pijnigen uit iem. krijgen; zwaar pijnigen*): *iem.* (*iets*) –; refl. *zich –.*
af'pikken, pikte af, h. afgepikt (Z.-N. *met de pik afsnijden*; Z.-N. fig. *ontstelen*).
af'pingelen, pingelde –, h. afgepingeld (*kleingeestig afdingen*): *1 cent op de prijs –.*
af'platten, platte –, h. afgeplat (*een bol aan twee tegenovergestelde zijden plat maken*).
af'platting, v. –en (*het plat-zijn*): *de – der aarde aan de polen.*
af'pluizen 1 ploos –, h. afgeplozen (1 *door pluizen wegnemen, bij pluisjes er van afplukken*; 2 *voorwerpen ontdoen van hetgeen er aan vastzit bij pluisjes of vezeltjes*): 1 *het vlees van een been –*; 2 *een patrijsje –*; **2** pluisde –, h. afgepluisd (*van pluisjes reinigen*): *een jas –.*
af'plukken, plukte –, h. afgeplukt (*door plukken aftrekken, afscheiden*): *bloemen, bladen –; een tros druiven of bessen –.*
af'poeieren, poeierde –, h. afgepoeierd (*iem.* [*met e. praatje*] *weten weg te krijgen*).
af'poetsen, poetste –, h. afgepoetst (1 *door poetsen verwijderen*; 2 *schoonpoetsen, reinigen*): 1 *het slijk van de fiets –*; 2 *een geweer –, het zilverwerk –.*
af'ponden, pondde –, h. afgepond (*bij ponden afwegen*): *rijst –.*
af'prachen, prachte –, h. afgepracht (*door vleiende bede verkrijgen, afbedelen*).
af'prakkezeren, prakkezeerde –, h. afgeprakkezeerd (*veel nadenken,* inz. als taak, arbeid beschouwd): *heel wat –.*
af'pramen, praamde af, h. afgepraamd (Z.-N. *op sluwe wijze verkrijgen*).
af'punten, puntte –, h. afgepunt (*ontdoen van een al te scherpe of spitse punt, die punt wegnemen*): *een paal –; zich het haar laten –,* de tippen laten wegsnijden.
af'raaien, raaide –, h. afgeraaid (v. e. rivier: *in gelijke stukken verdelen*); z. raai.
af'rabbelen, rabbelde –, h. afgerabbeld (*al rabbelend opzeggen of lezen enz.; slordig en onachtzaam ten einde brengen*): *zijn les –.*
af'raden, ried of raadde –, h. afgeraden (*de raad geven iets niet te doen*): *iem. iets –.*
af'rafelen, rafelde –, h. (1), i. (2) afgerafeld (1 *ontdoen van de rafels, d. i. van de losgeraakte draden; de inslag wegtrekken*; 2 *rafels loslaten*): 1 *Penelope rafelde 's nachts –, wat zij 's daags gewerkt had*; 2 *een afrafelende doek.*
af'raffelen, raffelde –, h. afgeraffeld (*haastig en slordig doen of afmaken*).
af'ragen, raagde –, h. afgeraagd (1 *met de raagbol het spinrag wegnemen*; 2 *van spinrag reinigen*): 1 *het spinrag –*; 2 *het plafond –.*
af'raken, raakte –, i. –geraakt (1 *zonder opzet of ongemerkt verwijderd raken*; 2 *er in slagen van iem. of iets weg te komen*; 3 in het algem. *in zekere toestand komen*): 1 *in het gedrang zijn wij van elkaar afgeraakt*; zegsw. *de aardigheid raakte er gauw af,* werd niet meer gevoeld; *van zijn onderwerp –,* onwillekeurig afwijken; *van zijn stuk, van de wijs –,* de kluts kwijtraken; 2 *het schip is met behulp van een sleepboot van de bank afgeraakt*; 3 *het engagement raakte af,* ging niet door; *het werk raakte eindelijk af,* kwam klaar; *van iem. of iets –,* afkomen, bevrijd, ontslagen worden; *van de drank –.*
af'rammelen, rammelde –, h. afgerammeld (1 *afranselen*; 2 *afbabbelen*; 3 *afrabbelen*): 1 *een leerjongen –*; 2 *deze dame heeft die avond wat –gerammeld*; 3 *lessen, gebeden, formulieren –*; **–rammeling,** v. –en (*pak slaag*): *iem. een – geven.*
af'ranselen, ranselde –, h. afgeranseld (*een pak slaag geven, afrossen*): *een hond –.*
af'raspen, raspte –, h. afgeraspt (1 *door raspen wegnemen*; 2 *met een rasp afschrapen*): 1 *oneffenheden –*; 2 *kaas –.*
af'rasteren, rasterde –, h. afgerasterd (*met rasterwerk afsluiten*): *het feestterrein –*; **–rasterdraad,** o. (*prikkeldraad,* als stofn.); **–rastering,** v. –en (*het afrasteren; het rasterwerk*); zie omrasteren.
af'reden, reedde –, h. afgereed (*geheel gereedmaken voor zeker doel*); inz. in de vlas- en hennepbereiding, de wolweverij enz.
af'rehekel, m. –s (*een fijne hekel bij de vlas- of hennepbereiding in gebruik*).
af'reis, –reize, v. (*vertrek, afvaart*); germ.
af'reizen, reisde –, h. (2, 3) en i. (1) afgereisd (1 *vertrekken,* in deze bet. germ.; 2 *geheel doorreizen, alle plaatsen bezoeken*; 3 *veel reizen*): 1 *ik reisde naar L. –*; 2 *hij zal heel Holland –*; 3 *hij heeft wat afgereisd!*
af'rekenen, rekende –, h. –gerekend (1 *een zekere hoeveelheid ergens van aftrekken*; 2 *nagaan hoeveel men elkaar of in het algemeen schuldig is en dan de rekening vereffenen, afdoen*): 1 *de voorschotten van het verschuldigde afgerekend*; 2 *– kellner!* nog: *met dien luien leerling moest de leraar eens –,* goed straffen, zeggen waarop het staat; *hij had met het leven afgerekend,* verwachtte er niets meer van; **–rekening,** v. –en (*het afrekenen* inz. *schuldvereffening* [*in de handel*]): *– houden,* afrekenen; *op – geven,* vooruit geven om later in mindering te brengen; *op – betalen;*

– *na 3 maanden*; *de dag van* –; zegsw. *korte* – *maakt lange vriendschap*, spoedige afbetaling doet lang vrienden blijven.
af'repelen, repelde –, h. afgerepeld (*vlas ontdoen van de zaaddozen*); Z.-N. **afrepen.**
af'reuz(el)en, Z.-N.; zie afrijzelen.
af'richten, richtte –, h. afgericht (1 *naar een andere richting wenden*; 2 *dresseren, door onderricht en oefening geschikt maken voor enig doel*): 1 *met afgericht gelaat*; 2 *e. hond* –; *voor e. examen* –; *afgericht op.*
af'rij 1 m. (*het afrijden* inz. bij een wedstrijd); **2** v. –en (*helling, waarlangs men afwaarts rijdt*).
af'rijden, reed –, h. (1–6), i. (1, 2) afgereden (1 *wegrijden, vertrekken*; 2 *naar beneden rijden*; 3 *een afstand afleggen*; 4 *rijdend doortrekken* inz. van ruiterij [om te plunderen]; 5 v. e. rijdier: *afjakkeren, te veel vermoeien*; ook: *opzettelijk enigszins vermoeien*; 6 v. e. auto enz.: *door veel rijden doen slijten*): 1 *hij reed voor het hotel* –; *de wagen zal zo* –; 2 *hij reed met zijn auto de helling* –; 3 *een weg, de ijsbaan in korte tijd* –; 4 *het bos* –; *de ruiters reden het dorp* –; 5 *een paard* –; 6 *een auto* –.
af'rijten, reet –, h. afgereten (*losrijten*): *een bloem van de stengel* –.
af'rijzelen, rijzelde –, i. en h. afgerijzeld (*bij gedeelten loslaten en afvallen*): *de kalk gaat van de muur* –.
af'rijzen, rees –, i. afgerezen (Z.-N. 1 *afvallen*; 2 *afglijden*): 1 *als men korenschoven te ruw opbindt, zal er veel zaad* –, op de grond vallen; 2 *zich van een berg laten* –.
A'frika, o. (*wereldeel der oude wereld*).
Afrikaan', m. Afrikanen, **Afrikaantje** (*persoon in of uit Afrika*; *Zuidafrikaanse obligatie*); in Z.-Afrika ook: *Afrikaner*, m. –s.
Afrikaan'der, m. –s (*in Afrika*, inz. *in Z.-Afrika geboren blanke*); ook, *Afrikaner.*
Afrikaans', bn., bw. ([*als*] *uit, van, in, behorende tot, eigen aan Afrika*): *een* – *schaap.*
afrikaan'tje, o. –s (*samengesteldbloemige sierplant uit Mexico*; Lat. tagetes).
A'frika-reiziger, m. –s (*ontdekkingsreiziger, in de binnenlanden van Afrika*).
af'risten, ristte –, h. afgerist (*van de rist afstropen, afdoen*): *uien, vinken* –.
af'rit, 1 m. (*het wegrijden*): *de* – *zou om zes uur plaatshebben*, het vertrek; **2** v. –ritten (*helling om af te rijden*).
af'ritsen, ritste –, h. afgeritst (v. e. lijn: *aangeven of bepalen* [*door langs een gespannen koord met de spade schuin in de grond te steken*]): *een weg* –, afbakenen.
af'roepen, riep –, h. afgeroepen (1 *naar beneden of tot zich roepen*; 2 *één voor één luide noemen*; 3 *afkondigen*): 1 *iemand van een steiger* –; *iem. van zijn werk* – (met de bijgedachte, dat dit onderbroken wordt); fig. *hij werd te jong v. zijn post, zijn arbeid, zijn levensfaak* –*geroepen*, hij stierf; 2 *de namen, de aanwezige leden* –; 3 *huwelijksgeboden* –.
af'roeping, v. –en (*het afroepen* in bet. 2 en 3).
af'roffelen, roffelde –, h. afgeroffeld (1 *hout ontdoen van de ruigste oneffenheden met de roffelschaaf*; 2 *ruw en slordig iets afwerken*): 1 *planken, balken* –; 2 *het werk* –.
af'romer, m. –s (*machine om melk te romen*).
af'ronden, rondde –, h. afgerond (*meer rond maken*; *de hoeken wegnemen*): *een tafelblad* –; *een afgerond geheel*, volledig geheel; *een geldsom* –, *een getal* –, d. i. naar boven of naar beneden rond maken, b.v. 37 cent stellen op 40 of op 35 cent.
af'rossen, roste –, h. afgerost (*roskammen*; *afranselen*); **–rossing,** v. –en (*pak slaag*).
af'schaduwen, schaduwde –, h. afgeschaduwd (*onvolkomen afbeelden*): *het lijden der Boeren kan men slechts* –; **–schaduwing,** v. –en (*flauwe afbeelding*).
af'schaffen, schafte –, h. afgeschaft (1 *doen ophouden, buiten gebruik stellen*; 2 *niet meer in dienst houden*): 1 *een misbruik* –; *de doodstraf* –; 2 *een knecht* –; **–schaffing,** v. (inz. *onthouding van sterke drank*).
af'schaffer, m. –s (eig. *iemand, die iets afschaft of buiten gebruik stelt*, inz. *sterke drank niet meer gebruikt*; *geheelonthouder*).
af'schampen, schampte –, i. afgeschampt (*langs iets afglippen, ter zijde uitschieten en langs de oppervlakte afglijden*): *een pijl, een kogel, een zwaard kan* –.
af'schavelen, schaveelde –, i. afgeschaveeld (*allengs afslijten van touwwerk door schuren enz.*); meestal, afschavielen.
af'scheep, m. (*het verzenden per schip*): *gunstig gelegen voor de* – *van het erts.*
af'scheephaven, v. –s (*haven, waar men* inz. *goederen inscheept en wegzendt*).
af'scheid, o. (1 *het scheiden* inz. *v. personen met de bijgedachte van de gewaarwordingen hierbij en de uitingen er van*; 2 *de laatste woorden, het feest* inz. *bij een* –; 3 *ontslag*, iets zachter): 1 *een hartelijk* –; *tot, ten* –; –*nemen van*; 2 „*God zegene u*", *was zijn* –, afscheidsgroet; 3 *iem. zijn* – *geven.*
af'scheiden, scheidde –, h. afgescheiden (*afzonderen, scheiden van*): *goudstof door wassen* –; *de lever scheidt de gal* –; *zich van een kerkgenootschap* –, er uittreden.
af'scheiding, v. –en, afscheidinkje (1 *het afscheiden*; 2 *de scheiding tussen personen enz.*; 3 *hetgeen de afscheiding maakt*): 1 – *van vetten*; 2 *de strenge* – *der kasten in*; 3 *een hek, een sloot, rasterwerk of een andere* –.
af'scheidingslijn, v. –en (*lijn, die een afscheiding vormt*); **–scheidingsmuur,** m. –muren; **–scheidingssloot,** v. –sloten.
af'scheidnemen, o. (*het vaarwel-zeggen*): – *is een moeilijk ding.*
af'scheidsbezoek, o. –en (*bezoek, waarbij men afscheid neemt*); **–scheidsgroet,** m. –en (*groet tot afscheid*); **–scheidspreek,** v. –preken; **–scheidsrede,** v. –redenen.
af'schelferen; zie afschilferen.
af'schepen, scheepte –, h. afgescheept (*inscheepen en verzenden* inz. *goederen*): fig. *iemand* –, onder enig voorwendsel van zich wegzenden (onverrichter zake).
af'schetsen, schetste –, h. afgeschetst (1 *in hoofdtrekken aftekenen*; 2 *in hoofdzaak beschrijven*): 1 *een huisje* –; 2 *iems. angst* –.
af'schieten, schoot –, h. (1, 2), i. (3, 4) afgeschoten (1 *voortdrijven uit een schiettuig*; *doen afgaan*; 2 *naar beneden doen vallen, af scheiden door schieten*; 3 *met snelle vaart naar beneden komen*; 4 *met snelle vaart op iets of iem. afkomen*): 1 *een geweer, kanon* –, af vuren; *pijlen op iem.* –; 2 *de papegaai* –, nl. van de stang; Z.-N. *de oppervogel of opper gaai* –, ir. [a]) een dwaasheid begaan, [b]) zich heel wat inbeelden; 3 *de beek schiet van de berg* –, bruist neer; 4 *op iem.* –; nog: afschutten: *een met planken afgeschoten kamertje*; Z.-N. *die stof schiet af*, verkleurt.
af'schijn, m. (lit. t. *glans*).

af'schijnen, scheen –, h. afgeschenen (*afstralen, een schijnsel afgeven*): *de gloed ener kachel kan bij avond – op de muur.*
af'schilderen, schilderde –, h. afgeschilderd (*in kleuren afbeelden*; ook: *levendig beschrijven*); **–schildering,** v. –en (*het afschilderen, geschilderde afbeelding*).
af'schilferen, schilferde –, h., i. afgeschilferd (*in schilfers afvallen*): *dit plafond is geheel –geschilferd; de muur heeft afgeschilferd.*
af'schilfering, v. –en (*roos, huidziekte*): *de – der huid onder de hoofdharen.*
af'schillen, schilde –, h. afgeschild (1 *schillend verwijderen*; 2 *de schel of schil van iets afdoen*): 1 *de schors –*; 2 *een boom –.*
af'schrabben, schrabde –, h. afgeschrabd (1 *door schrabben wegnemen*; 2 *door schrabben iets ontdoen van stoffen aan de oppervlakte*; [*van vuil*] *reinigen*): 1 *het zwart v. e. ketel –*; 2 *worteltjes –; de laarzen op de krabber –.*
af'schrapen, schraapte –, h. afgeschraapt (1 *verwijderen door afkrabben*; 2 *door schrapen iets ontdoen van stoffen aan de oppervlakte*; [*van vuil*] *reinigen*): 1 *roest van iets –*; *een oude laag verf –*; 2 *de darmen –*, reinigen van vetdelen; *vuile pannen –.*
af'schrappen, schrapte –, h. afgeschrapt (1 *door schrappen verwijderen*; 2 *door schrappen iets ontdoen van*): 1 *iets v. d. punt v. e. potlood –*; 2 *een stuk krijt –*; **–schrapsel,** o. –s (*wat door afschrappen verwijderd wordt*).
af'schrift, o. –en (*kopie, schriftstuk letterlijk overeenstemmende met het oorspronkelijk* [*de minuut*], *waarnaar het vervaardigd is*): *een – maken; in –; bij –; voor eensluidend –.*
af'schrijven, schreef –, h. –geschreven (1 v. een rekening, geldsom: *verminderen met*; *de waardevermindering van activa als gebouwen, machines e. d. boeken, gewoonlijk met het doel de aanschaffingskosten te verdelen over de gebruiksduur*; 2 *melden, dat iets niet kan plaatshebben, dat men iem. niet kan ontvangen, zijn diensten gebruiken enz.*; 3 *ten einde schrijven*; 4 *van een lijst afvoeren*; 5 *overschrijven, naschrijven*): 1 *elke maand 100 gld. op de rekening –; – op vorderingen* (*debiteuren*), deze stuk voor stuk nagaan en de dubieuze posten op hun vermoedelijke waarde schatten, 2 *iem. –; een bezoek –; zijn meisje –*, engagement verbreken per brief; 3 *een begonnen brief –*; 4 *leden ener vereniging, leerlingen –*; 5 *een opstel –*; zie overschrijven; **–schrijver,** m. –s; **–schrijving** (*het afschrijven*), v. –en: *jaarlijkse –; statutaire –en*; nog: post op de creditzijde van de balans, zijnde een correctief op een te hoog geboekte bezitting.
af'schrik, m. (*sterke afkeer*): *e. – hebben van.*
af'schrikken, schrikte –, h. afgeschrikt (*door schrik aanjagen verwijderd houden*; ook fig.): *dat geluid, die tijding schrikte ons –; zich* (*niet gauw*) *laten – door.*
afschrik'kend, afschrikwek'kend, bn., bw. (*afschrik inboezemend*): *e. – voorbeeld.*
af'schroeien, schroeide –, h. (1, 2), i. (3) afgeschroeid (1 *door schroeien verwijderen*; 2 *schroeiend ontdoen van*; 3 *door schroeien verwijderd worden*): 1 *de stoppels v. e. geplukte kip –*; 2 *een kip –*; 3 *de verf zal er geheel –.*
af'schuimen, schuimde –, h. (1, 2), i. (3) afgeschuimd (1 [*schuim of onzuivere bestanddelen van een oppervlakte*] *verwijderen met schuimspaan of lepel*; 2 *iets ontdoen van schuim of onzuiverheid*; 3 *schuimend nederstromen*): 1 *het vet v. d. ketel –*; zegsw. Z.-N. *het vet is* (*er van*) *afgeschuimd*, er is niets meer aan te verdienen; 2 *een ketel –*; 3 *een bergstroom, die van de rotsen afschuimt.*
af'schuinen, schuinde –, h. afgeschuind (*schuin afsteken, af- of bijwerken*); **–schuining,** v. –en: *de – van een deurpaneel.*
af'schutsel, o. –s, –en (*afsluiting*).
af'schutten, schutte –, h. afgeschut (*afscheiden door een heining enz.*): *een tuin –.*
af'schutting, v. –en (1 *het afschutten*; 2 *afsluiting, hek, schut*): 1 *de – van een terrein aanbesteden*; 2 *de – van een kerkhof*; nog: een vaartuig door een schutsluis van het ene pand in het andere brengen.
af'schuw, m. (*hevige afkeer, walging*): *een – hebben van; – inboezemen, krijgen.*
afschu'welijk, –schuw'lijk, bn., bw. (*afschuw verwekkend, zeer lelijk, verfoeilijk*): *een – gedrocht; die jas staat u –.*
afschuwwek'kend, bn. (*afschuw, afschrik inboezemend*): *een – toneel.*
af'seinen, seinde –, h. afgeseind (*door te seinen afbestellen*): *een ontboden locomotief –*, per telegram afzeggen; zeew. *de scheepsraad –*, door scheepsseinen afgelasten.
af'sijpelen, sijpelde –, h., i. afgesijpeld (*druppelsgewijze, langzaam afvloeien*): *het water sijpelt langs de muur af.*
af'sjouwen, sjouwde –, h. afgesjouwd (1 *naar beneden sjouwen*; 2 *hard werken*): 1 *de koffers van de zolder –*; 2 *hij moet heel wat – voor zijn brood.*
af'slaan, sloeg –, h. (1, 2, 3, 5), i. (4, 6, 7, 8) –geslagen (1 *door slaan verwijderen*; *verdrijven, verjagen*; 2 [*kortaf*] *van de hand wijzen, weigeren*; 3 *door slaan van iets scheiden*; *van boven naar beneden doen vallen*; 4 *plotseling van iets afvallen*; 5 *minder in prijs stellen*; 6 *minder in prijs worden*; 7 *een andere richting inslaan* inz. zijwaarts; 8 Z.-N. *omheinen*): 1 *het stof van zijn kleren –*; ook: *zijn kleren –*, van stof reinigen; *flink van zich –*, zich flink verdedigen; *den vijand –*; *een aanval –*, met goed gevolg weerstand bieden aan; 2 *dat kan ik niet –*; *botweg een verzoek, aanbod –*; 3 *het hoofd –*; *met een stok de vaas van de tafel –*; 4 *hij sloeg van de trap af*; 5 *de winkeliers sloegen de waren af*; 6 *de koffie* (ook: *de prijs*) *is afgeslagen*; 7 *rechts bij die boom –*; 8 *met planken –*; nog: *bij een verkoop –*, de prijzen noemen in afdalende reeks en de waren toewijzen aan den koper.
af'slag, m. –slagen (1 *het afspoelen van grond door water*; 2 *vermindering van straf, in prijs*; 3 *openbare verkoping*; 4 *openbare verkoopplaats*): 1 *de – neemt aan onze kust toe*; 2 *de – der koffie*; 3 *bij – verkopen, veilen*; de roeper noemt de prijzen in afdalende orde, tot iemand „mijn" zegt; verg. opslag; 4 *ga je mee naar de –?*
af'slager, m. –s (*openbare verkoper, roeper als knecht van den vendumeester*).
af'slaven, zich, slaafde zich –, h. zich afgeslaafd (*zich door zware en langdurige arbeid uitputten*): *zich – voor zijn gezin.*
af'slechten, slechtte –, h. (1), i. (2) afgeslecht (1 *oneffenheden wegnemen*: *verhogingen van de grond gelijkmaken*; *metalen platen gladhameren*; 2 v. d. zee: *effen worden, bedaren*): 1 *metalen schijven –*; z. slechthamer; 2 *de zee slecht af.*

af'slepen, sleepte –, h. afgesleept (1 *weg-, naar omlaag slepen*; 2 Z.-N. *met een sleepnet afvissen, afjagen*; 3 *tot op de grond afhangen, daardoor bij voortgaande beweging over de grond voortschuiven*): 1 *goederen van de kaai –; een vlot de rivier –*; 2 Z.-N. *een veld, een gracht –*; 3 *een japon met –slepende strook.*
af'sloten, slootte –, h. afgesloot (*door een sloot omringen*): *een stuk weiland laten –.*
af'sloven, sloofde –, h. afgesloofd (*door overmaat van arbeid, zorg enz. afmatten*): inz. refl. *z. dag aan dag –*, zwaar vermoeien.
af'sluitdam, m. –dammen (*dam tot het afsluiten van een stromend water*); **–sluitdijk,** m. –en.
af'sluiten, sloot –, h. –gesloten (1 *door sluiting ontoegankelijk maken*; 2 *deuren of deksels op slot doen*; 3 *de verbinding verhinderen, door afscheiding beletten door te dringen*): 1 *een tuin –*; 2 *een kast –*; 3 *gas, stoom –*; ook: *de hoofdkraan –*, dichtdraaien; *de waterleiding –*, watertoevoer verhinderen; nog: *een verzekering –*, beter: sluiten (v. d. verzekeraar); *een rekening –*, het gezamenlijke bedrag der rekening opmaken en bepalen; *een rekening bij een bank –*, opzeggen; *een (koopmans)boek –*, de doorlopende reeks der geboekte posten sluiten, deze optellen en het saldo op een nieuwe rekening of onder een nieuw hoofd overbrengen; *een koop –*, doen, volbrengen. **–sluiting,** v. –en, afsluitinkje (*het afsluiten*; *hetgeen afsluit: dam, dijk, grendel*): *de jaarlijkse – der boeken.*
af'smeken, smeekte –, h. afgesmeekt (*afbidden*): *Gods zegen over iem. –.*
af'snauwen, snauwde –, h. afgesnauwd (*bits of nors antwoorden*): *zijn bedienden –.*
af'snijden, sneed –, h. afgesneden (1 *door snijden afscheiden*; 2 *afscheiden door een of andere afsluiting*; *versperren*): 1 *een tak, een tros, een bloem –*; fig. *de dood zal eens ons leven –*; 2 *iemand de weg, de toegang –*; *iemand de pas –*; *de toevoer van levensmiddelen –*, beletten; nog: *iem., zich de hals –*, de hals doorsnijden; *een draad –, de nagels –*, op de vereiste lengte korten; krijgsw. *een legerkorps –*, afscheiden, zodat de verbinding met het hoofdleger verbroken is; *een vraag –*, ze plotseling voorkomen; *iemand –*, nl. waterleiding of gas afsnijden, de toevoer er van verhinderen.
af'snoeien, snoeide –, h. afgesnoeid (*met snoeimes of schaar het overtollige van boom of struik afsnijden*): *een boom wat –.*
af'snuiten 1 snoot –, h. afgesnoten (*met een snuiter het verkoolde gedeelte van de pit afknijpen*): *een kaars –*; **2** snuitte –, h. afgesnuit (*een stuk hout van de scherpe kanten ontdoen*); **–snuitsel,** o. –s (*de afgesnoten verkoolde delen*).
af'sollen, solde –, h. afgesold (*afmatten, sterk vermoeien*); zie sollen.
af'spanen, spaande –, h. afgespaand (*afsteken met een spaan*): *e. stuk boter v. e. kluit –.*
af'spannen, spande –, h. afgespannen (1 van trekdieren: *scheiden, afbinden, door het losmaken van het trektuig*; 2 van levenloze voorwerpen: *scheiden, losmaken van de trekdieren*; 3 Z.-N. *met draad of touw afsluiten*): 1 *de paarden –*; 2 *een wagen –*; 3 *een straat –.*
af'spanning, v. –en (Z.-N. *herberg met stalling*).
af'spelen, speelde –, h. afgespeeld (1 *ten einde spelen*; 2 refl. *voorvallen*, in deze bet. als germ. beschouwd): 1 *een partijtje –*; 2 *het toneel, dat zich afspeelde.*
af'spiegelen, spiegelde –, h. afgespiegeld (*door spiegeling terugkaatsen*): *het water, dat de huizen –spiegelt*; refl. *in de letterkunde spiegelt zich de geest des tijds –*; **–spiegeling,** v. –en (*het afspiegelen*; *spiegelbeeld*).
af'splijten, spleet –, h., i. afgespleten (*door splijten afzonderen*; *in schilfers losgaan, door splijten zich afzonderen*).
af'spoelen, spoelde –, h. (1, 2), i. (3) afgespoeld (1 *spoelende reinigen*; 2 *wegspoelen*; 3 *weggespoeld worden*): 1 *de bekers –*; 2 *van dat eiland is een stuk afgespoeld*; 3 *hier spoelt heel wat grond af*; nog: *zijn ergernis –*, door drinken verdrijven.
af'spraak, v. –spraken (*mondelinge overeenkomst*): *een – met iem. maken, om*; *zich aan een, de – houden*; *volgens –*; *tegen de –.*
af'spreken, sprak –, h., i. afgesproken (*bij mondelinge overeenkomst bepalen of beramen*): *met iem. iets –*; *wij zijn afgesproken, morgen te vertrekken*; *dit blijft dan zo –gesproken*, bepaald; *afgesproken! op de afgesproken plaats*; *–gesproken werk, spel*, vooraf beraamd (om een ander te verschalken).
af'springen, sprong –, i. afgesprongen (1 *zich met een sprong verwijderen*; 2 *op iets afkomen met een sprong*; 3 *snel en plotseling van iets wegvliegen*; 4 *plotseling afgebroken worden*): 1 *van een muur –*; 2 *plotseling sprong hij op ons –*; 3 *de stukken sprongen er –*; 4 *de onderhandeling is afgesprongen.*
af'staan, stond –, h. afgestaan (1 *afstand doen van*; 2 *tijdelijk ten gebruike geven*): 1 *zijn rechten –*; *tegen die prijs kunnen we de koffie niet –*; 2 *iem. een kamer –.*
af'stammeling, m. en v. –en (*nakomeling, bloedverwant in nederdalende lijn*); vr. ook **–e:** *– in de zijlinie.*
af'stammen, stamde –, i. afgestamd (*zijn oorsprong ontlenen*): *in de rechte lijn van iem. –*; *de Joden stammen van Abraham –*; **–stamming,** v. (*bloedverwantschap in neerdalende lijn*); **–stammingsleer,** v.; zie evolutieleer.
af'stand, m. –en (1 *de daad van afstaan* inz. *het laten varen v. e. voornemen, aanspraak, recht enz.*; 2 *de lengte van de rechte lijn, die twee punten verbindt, de kortste weg tussen twee punten, plaatsen, ruimten*): 1 *– doen van de regering*; *– doen van bezittingen enz.*; (rechtst.) *– van een klacht*; 2 *een grote – afleggen*; *op eerbiedige – blijven*; *de – van twee tonen*; z. interval; fig. *iem. op een – houden*, verhinderen familiaar te worden; *zich op een – houden*, zorgen, [a]) dat men niet te gemeenzaam wordt, [b]) dat men niet ergens in betrokken wordt; *de – tussen hem en haar was groot*, verschil in stand enz.
af'standsmeter, m. –s.
af'standswijzer, m. –s (*tabel v. d. onderlinge afstand tussen onderscheiden plaatsen*).
af'stappen, stapte –, i. afgestapt (*naar beneden stappen*; *afstijgen*): *van een stoep –*; *van een paard –*; nog: *in een hotel –*, zijn intrek nemen; *op iem. –*, naar hem toegaan; fig. *van dit onderwerp –*, laten varen.
af'steken, stak –, h. (1, 2, 3, 4), i. (1) –gestoken (1 *van wal gaan, vertrekken, zich verwijderen* inz. van vaartuigen; 2 *doen ontbranden*; 3 *scheiden, wegnemen door steken*;

4 *sterk uitkomen tegen*): 1 *een schip doen* –; *van wal* –, (meestal: *steken*); 2 *vuurwerk* –; 3 *iem. van het paard* –; *de randen* –; *de turven, het veen* –; 4 *het witte huis stak af tegen* (of: *bij*) *het donkere groen*; nog: *een visite* –, maken; *een speech* –, houden; *van zich* –, met een steekwapen rondom zich steken ter verdediging; Z.-N. *een koe* –, doden.

af'stel, o. (*het opgeven van een plan*): *van uitstel komt* –, door uit te stellen komt van een plan ten laatste niets.

af'stemmen, stemde –, h. afgestemd (1 *bij stemming verwerpen*; 2 Z.-N. *niet herkiezen*; 3 radio: *op de passende golflengte stellen*): 1 *een wet* –; 2 *iem.* –; 3 – *op Hilversum*; ook fig. *onze zielen zijn afgestemd op die éne mare*: *de kieviten zijn er*.

af'stempelen, stempelde –, h. afgestempeld (1 *door een stempel onbruikbaar maken, vernietigen*; 2 *ten einde stempelen*; 3 *van een stempel voorzien*): 1 *postzegels* –, *coupons* –; 2 *de beambte heeft al die brieven –gestempeld*; 3 *de broodbons* –; nog: *aandelen* –, het maatschappelijk kapitaal van een N.V. verminderen door de nominale waarde der aandelen te verminderen; **–ing,** v. –en.

af'sterven (*sterven, overlijden*, bijna alleen als onbep. wijs of volt. deelw.): *een groot aantal vrienden is mij afgestorven*; fig. *de vriendschap kan* –, langzamerhand ophouden te bestaan; lit. t. *der wereld* –.

af'stijgen, steeg –, i. afgestegen (1 *van een hoogte naar beneden komen*; 2 *afstappen van een rijdier*): 1 *een trap* –; *van de bok van een rijtuig* –; 2 *van het paard* –.

af'stoffen, stofte –, h. afgestoft (*reinigen van stof*): *een kast, boeken* –.

af'stompen, stompte –, h. afgestompt (*stomp maken*): *de horens van een stier* –; inz. fig. *dronkenschap stompt de geest af*.

af'stootijzer, o. –s (*leerlooierswerktuig, stomp mes met twee handvatten*): *met het – worden de huiden op een blok gereinigd*.

af'stotende kracht, v. (nat. *tegenstelling van aantrekkingskracht*).

af'straffen, strafte –, h. afgestraft (1 *de nodige straf toedienen*; 2 *de mantel uitvegen*; *iem. op zijn plaats zetten*): 1 *een kwajongen met een stok* –; 2 *een opsnijer* –.

af'stropen, stroopte –, h. afgestroopt (1 *verwijderen door stropen*; 2 *de huid v. h. lichaam afhalen*; 3 Z.-N. *erg bedriegen, afzetten*): 1 *het vel* –; 2 *een haas* –; *een paling* –; 3 *de klanten* –.

af'studeren, studeerde –, h., i. –gestudeerd (1 *zijn studies voltooien* [*aan een academie*]; 2 *veel studeren*): 1 *hij is* (*h.*) *eindelijk afgestudeerd*; 2 *heel wat* –.

af'stuiten, stuitte –, i. afgestuit (*met een stoot botsen en dan zijwaarts- of terugspringen*): *de pijlen zullen – op het harnas*; fig. *die beschuldigingen zullen – op haar deugd*, alle uitwerking missen.

af'sullen, sulde –, i. afgesuld (*nederwaarts glijden*): *zich langs e. dak laten* –, afglijden.

af'takelen, takelde –, h. (1, 2), i. (2) afgetakeld (1 *ontdoen van het takelwerk*: *van want, zeilen, ankers enz.*; 2 *achteruitgaan, verminderen in krachten enz.*; 3 Z.-N. *toetakelen*): 1 *een schip* –; 2 *hij is aan het* –, *is heel wat –getakeld*; van vrouwen: in uiterlijke schoonheid; 3 *iem.* –.

af'tands, bn. (*van het tandenkrijgen af*): *met het zevende jaar is een paard gewoonlijk* –, h. een volwassen gebit; ook: *hij wordt al* –, men begint de ouderdom te merken.

af'tappen, tapte –, h. afgetapt (1 [*wijn, bier enz.*] *in kruiken of flessen tappen*; 2 *laten wegvloeien*): 1 *wijn, bier, azijn* –; *vaten* –, de inhoud in kruiken of flessen tappen; 2 *het water van een stoomketel* –; *het water door duikers, riolen, buizen* –; *gesmolten metaal* –, door het gietgat laten afvloeien; (v. e. waterzuchtige) *iem. het water* –; **–tapper,** m. –s: *kuiper en – van wijnen*.

af'tekenen, tekende –, h. afgetekend (1 *in tekening nabootsen*; 2 *schetsen, beschrijven*; 3 *voor gezien tekenen*): 1 *een bloem naar het leven* –; 2 *het kwaad* –; 3 *de passen* –; refl. *z. – tegen*, uitkomen tegen.

af'telegraferen, telegrafeerde –, h. afgetelegrafeerd (*per telegraaf afzeggen, afbestellen*); idem **af'telefoneren.**

af'tellen, telde af, h. afgeteld (1 *bij telling van de gehele som afnemen*; 2 *ten einde toe* [*met nauwkeurigheid*] *tellen*; 3 *in aanmerking komen tot vermindering*): 1 *van twintig vier* –; 2 *de benodigde tafellakens* –; *afgeteld geld*; 3 *de tijd der preventieve hechtenis telt niet af bij veroordeling tot gevangenisstraf*.

af'telrijm, o. –en; **–rijmpje,** o. –s; **–versje,** o. –s (kinderspel: *rijmpje, waarvan elk woord of lettergreep bij het opzeggen een speler aanwijst. Wie door de laatste lettergreep of het woord wordt aangewezen, is „hem"*): *Eén, twee, drie, bochel op je knie, enz.*

af'terdinner, v. –s (Eng., letterl. na het eten; inz. *fijne sigaar na het eten*).

af'ternoon tea, v. (Eng. *namiddagthee*).

af'tobben, tobde –, h. afgetobd (*uitputten door overmaat van arbeid, zorg enz.*): *zorgen, die de ziel* –; refl. *zich* –.

af'tocht, m. –en (*het wegtrekken, afmarcheren*): *de – der troepen*; zegsw. *de – slaan of blazen*, [a]) het sein geven tot de terugtocht, [b]) fig. zich uit de voeten maken.

af'tonnen, tonde –, h. afgetond (*de vaarrichting met tonnen of boeien aanduiden*).

af'trap, m. (*eerste trap bij voetballen*): *de minister deed de* –.

af'trappen, trapte –, h. (1, 2, 3, 4), i. (2) –getrapt (1 *met een trap weg doen stuiven*; *een stuk van iets scheiden door trappen*; 2 *fietsende naar beneden komen*; 3 *fietsende afleggen*; 4 voetbal: *de aftrap doen*): 1 *ik trapte de hond van mij af*; *je trapt een stuk van je sleep af*; 2 *de steile helling trapte hij ook nog af*; 3 *heel wat* –; 4 *wie zal –?* nog: Z.-N. *het* –, er uit trekken.

af'treden, trad –, h. en i. afgetreden (*met bedaarde schreden zich verwijderen, naar beneden komen*): fig. *van het staatstoneel* –, verdwijnen als staatsman; *de trappen* –; *aftreden* (zonder bep.), zijn ambt enz. neerleggen; *–de Kamerleden*; **–treding,** v. (*het neerleggen van een ambt*); meestal *aftreden*, o.: *zijn – kwam onverwacht*.

af'trek, m. (1 *mindering*; 2 *vraag naar koopwaren*): 1 *na – van onkosten*; 2 *die waren hebben veel, goede, weinig, geen* –, debiet; *– vinden*, gerede kopers.

af'trekken, trok –, h. (1, 2, 3, 5, 6), i. (4) –getrokken (1 *iets trekkend verwijderen*; 2 *iets afwenden en naar iets anders richten*; 3 rekenk. *verminderen*; 4 *zich van iets verwijderen*; 5 geneesk. *vochten van een bepaald*

lichaamsdeel naar een ander brengen door dit laatste te prikkelen; 6 Z.-N. *ontkurken*): 1 *het deksel v. e. doos* –; 2 *de ogen van iem. of iets* –; zegsw. *de* (of: *zijn*, of: *de handen*) *hand van iem.* –, iem. aan zijn lot overlaten; *iems. aandacht* –, afleiden; 3 *tien gld.* –; *optellen en* –; 4 *het leger trok af*; *de bui zal wel* –, overdrijven; 5 *een ontsteking genezen door* –*de middelen*; 6 Z.-N. *een fles* –; nog: *kruiden* –, aftreksels maken van; Z.-N. *bier, bloed* –, aftappen.

af'trekker, m. –s (1 *werktuig om een vuurwapen te ontladen*; 2 *getal, dat van een ander afgetrokken wordt*; 3 Z.-N. *kurketrekker*): 1 *de* – *v. e. geweer*; 2 *de* – *is kleiner dan het aftrektal*; 3 *geef mij de* –.

af'trekking, v. –en (1 *het aftrekken*; 2 rekenk. *bewerking, die het verschil leert vinden tussen twee getallen*): 1 – *door prikkelende middelen*, afdrijving; *na* – *der huid*, afstroping; 2 *een* – *maken*.

af'treksel, o. –s (*vloeistof, waarin men stoffen heeft laten trekken, zodat de oplosbare delen er van zijn opgelost*): *een* – *van lindebloesem*; zie extract.

af'trektal, o. –tallen (rekenk. *het getal, waarvan een ander moet worden afgetrokken*).

af'troeven, troefde –, h. afgetroefd (*in het kaartspel een slag met een troefkaart afnemen*): fig. *iemand* –, [a]) met woorden: hem op zijn plaats zetten, door een raak antwoord, [b]) met daden: afranselen.

af'troggelen, troggelde –, h. afgetroggeld (*door mooie praatjes, iets zien te krijgen, door gevlei afbedelen*); –**troggelarij',** v. –en.

af'tronen, troonde –, h. afgetroond (*met mooie praaties*: 1 *iem. van een plaats aflokken*; 2 *iets weten te krijgen*): 1 *iem. van zijn post* –; 2 *iem. iets* –.

af'truggelen, zie aftroggelen.

af'tuigen, tuigde –, h. afgetuigd (*ontdoen v. h. tuig*: 1 *schepen*, 2 *trekdieren*; 3 *afranselen*): 1 *een schip* –; 2 *een paard* –; 3 *iem.* –.

af'turen, tuurde –, h. afgetuurd (*turend afkijken, afloeren*): *een laan* –.

af'tweernen, zie tweernen.

af'vaardigen, vaardigde –, h. afgevaardigd (*als afgevaardigde zenden met een bepaalde last*): *iemand naar Engeland* –.

af'vaart, v. –en (*vertrek van een schip*): *de tijden van de* – *der boten publiceren*; *de af- en aanvaart*, vertrek en aankomst.

af'val, 1 m. (1 *het losgaan, afvallen*; 2 *het ontrouw aan een regering, partij enz. worden*): 1 *de* – *der bladeren*, w.i.g.; men zegt: *het vallen*; 2 *de* – *der elf provinciën*; *iemand tot* – *brengen*; **2** o. (*hetgeen afgevallen is en van geen of geringe waarde wordt beschouwd*): *er was op de fruitmarkt niets dan* –, onrijpe, beschadigde vruchten; *het* – *bij goud- en zilverbewerking*; *katoen-*, *slacht-*, *rijst-*.

af'vallen, viel –, i. afgevallen (1 *naar beneden vallen*; 2 *ontrouw worden*, zie afval 1/2; 3 *lichamelijk achteruitgaan*): 1 *van een bank, trap* –; fig. *die steen is hem van het hart* –*gevallen*, wat hem drukte, is weg; *er zijn twee deelnemers afgevallen*, doen niet mee; 2 *iem.* (of: *van iem.*) –; 3 *hij is de laatste tijd erg* –*gevallen*; nog: *gordijnen in brede plooien* –*de*, neerhangende; *valt er voor mij geen kleinigheid af*, voordeeltje? *het zal u* –, tegenvallen.

afval'lig 1 bn. (*ontrouw*): *de* –*e steden*, – *worden van zijn geloof, iem. van zijn geloof* – *maken*; **2** –**e,** m. en v. –n (*verzaker* [*v. z. geloof*]): *Juliaan de* –, Rom. keizer, 361—363 na C.; z. renegaat en apostaat.

af'valplant, v. –en; z. saprophiet.

af'varen, voer –, h., i. –gevaren (1 *wegvaren*; 2 *stroomafwaarts varen*; 3 *naar iem. of iets varen*): 1 *van de wal* –; *de boot zal om één uur* –, vertrekken; 2 *de rivier* –; 3 *de duikboot voer op ons schip af*.

af'vegen, veegde –, h. afgeveegd (1 *door vegen verwijderen*; 2 *door vegen reinigen*): 1 *stof* –; 2 *de tafel* –; *een spiegel, zijn mond* –.

af'vergen, vergde –, h. afgevergd (*afeisen, afvorderen*): *iem. een belofte* –.

af'vissen, viste –, h. afgevist (1 *een water leegvissen*; 2 *doorzoeken naar een drenkeling enz.*): 1 *een wetering* –, *een vijver* –; 2 *een kanaal* –, afdreggen.

af'vloeien, vloeide af, i. afgevloeid (1 *zich vloeiend verwijderen, wegvloeien*; 2 fig. *zich langzaam verwijderen, allengs vertrekken*): 1 *de ebbe doet de golven* –; 2 *de af- en aanvloeiende stroom van bezoekers*; *van het personeel zijn er sedert 300,000 afgevloeid*, geleidelijk ontslagen.

af'voer, m. (*het ver- of wegvoeren*): *kanalen voor de* – *van turf*; – *van water, van meststoffen*; –*buis*, v.; –*kanaal*, o.; –*pijp*, v.: –buizen, –kanalen, –pijpen.

af'voeren, voerde –, h. afgevoerd (*naar elders voeren*, in verschillende opvattingen): *het water* –; *goederen de Rijn* –; *iem. van de ledenlijst* –, schrappen.

af'vorderen, vorderde –, h. afgevorderd (*van iem. eisen*, maar zwakker): *eerbied* –.

af'vragen, vraagde of vroeg –, h. afgevraagd (*iemand vragen, iets te geven of te doen*): *men vroeg Egmond de degen* –; refl. zich zelf een vraag stellen, nadenken over iets, dat twijfel wekt, bv. *hij vroeg zich af, waarom*; Z.-N. *een huwelijk* –, door tussenkomst van den notaris toestemming van de ouders vragen.

af'vuren, vuurde –, h. afgevuurd (*doen ontbranden, afschieten*): *een pistool op iem.* –; *het afvuren van boorgaten*, met springstof gevulde b. tot ontploffing brengen.

af'waarts, 1 bw. (1 *in de richting van iets af*; 2 *benedenwaarts*; 3 *in de richting van de oorsprong naar de mond*): 1 *hij wendde de ogen* –; 2 *voorzichtig bij het* – *gaan*; 3 *stroom*–; **2** bn. *in* –*e richting*.

af'wachten, wachtte –, h. afgewacht (*wachten tot iem. komt, iets gebeurt*): *iem. aan de deur* –; *bezoek* –, gereed zijn visites te ontvangen; *den vijand* –, gereed staan zijn aanval af te weren; *de stoomboot* –; *de aanval* –; *de bui* –, wachten tot de bui voorbij is; *zijn tijd* –, geduldig wachten, tot de gelegenheid komt; *de gevolgen* –; *een* –*de houding aannemen*, zijn gedrag laten afhangen van wat er gaat gebeuren; Z.-N. *iem.* –, afloeren om hem aan te vallen; –**wachting,** v.: *in* – *van de dingen, die komen zouden*.

af'was, m. (Z.-N. 1 *het afwassen*; 2 *het af te wassen vaatwerk*): 1 *aan de* – *beginnen*; 2 *de* – *is blijven staan*.

af'waskwast, m. –en: *katoenen* –*en*.

af'wassen, waste –, h. afgewassen (1 *door wassen verwijderen*; 2 *door wassen reinigen*): 1 *het bloed* –; 2 *de kopjes* –.

af'wateren, waterde –, h. afgewaterd (van overtollig water: *afgevoerd, geloosd worden*;

laten afvloeien): *buurmans land watert – op onze sloot*, loopt af.
af'wateringskanaal, o. –kanalen (*kanaal voor de afvoer van overtollig water*).
af'weer, m. (*verweer, de daad van afweren*): *elke poging tot – mislukte.*
af'wenden, wendde –, h. afgewend (*een andere richting geven*): *het oog van iets –*, afkeren; *het gevaar –*, bezweren.
af'wennen, wende –, h. (1), i. (2) afgewend (1 *afleren*; 2 *afleggen*): 1 *iem. een slechte gewoonte –*; 2 *een slechte gewoonte –.*
af'weren, weerde –, h. afgeweerd (*afkeren, afslaan, op afstand houden*): *den vijand –.*
af'werken, werkte –, h. –gewerkt (1 *iets voltooien, geheel afmaken*; 2 *door zware, langdurige arbeid afmatten*): 1 *zijn taak –*; *eerst alles –*; *de stoelen zijn netjes afgewerkt*; *afgewerkte stoom,* [a]) zonder arbeidsvermogen meer, [b]) die men laat ontsnappen; 2 *de arbeiders –*; *moe en afgewerkt*; *zich –*; **–werking,** v. –en: *de slordige – van die tafel.*
af'werpen, wierp af, h. afgeworpen (1 v. klederen: *haastig en zonder zorg afdoen*; 2 *verliezen*; 3 *opleveren*): 1 *zijn mantel –*; *het masker –*, zijn ware gezindheid laten blijken; 2 *de slangen werpen jaarlijks haar huid af*; 3 *vruchten –* (beter: *opleveren*); nog: zegsw. *het juk –*, zich met geweld bevrijden.
af'wezen, o. (*afwezigheid, het niet-tegenwoordig-zijn*): *in zijn –.*
afwe'zend 1 bn. (*afwezig*); **2 –e,** m. en v. –n (*persoon, die niet tegenwoordig is*).
afwe'zendheid, v. (*het afwezend-zijn*).
afwe'zig 1 bn. (*er niet zijnde*, b.v. *te huis, op zijn kantoor enz.*; *niet ter plaatse*): *een –e vriend*; *vader was –*; **2 –e,** m. en v. –n (*afwezende*; rechtst. *iem., die zijn woonplaats verlaten heeft, zonder volmacht tot het waarnemen zijner zaken of zonder orde op het beheer zijner zaken gesteld te hebben*).
afwe'zigheid, v. (*de toestand van afwezig-zijn*): zie schitteren 2.
af'wijken, week –, i. afgeweken (1 *allengs een andere richting aannemen en zich daardoor verwijderen*; 2 *niet overeenkomen, in strijd zijn met*): 1 *van de goede weg –*; 2 *een –de mening verkondigen*; *een –de bepaling*; *– van*; nog: *het pad week van de hoofdweg af.*
af'wijking, v. –en (*het afwijken v. de bepaalde richting*): *– van de magneetnaald*; *in – v. d. regel*, niet overeenkomstig; *– in een getuigenis.*
af'wijzen, wees –, h. afgewezen (1 *niet toelaten, niet ontvangen*; 2 *van de hand wijzen, weigeren*; 3 Z.-N. *afkeuren*): 1 *toen hij aanbelde, bekroop hem de vrees, of hij niet zou worden afgewezen*; 2 *een aanbod –*; *–d op een verzoek beschikken*; rechtst. *zijn eis werd afgewezen*, niet ontvankelijk verklaard; nog: *vijf candidaten –gewezen*, de verlangde bevoegdheid werd hun niet toegekend; [3] Z.-N. *hij weet op alles iets af te –.*
af'wijzing, v. –en (*weigering*).
af'wikkelen, wikkelde –, h. afgewikkeld (*een zaak langzamerhand in orde brengen, doen aflopen*): *een faillissement –.*
af'wimpelen, wimpelde –, h. afgewimpeld (eig. *iets afzeggen door het uithangen van een wimpel*; *afgelasten*): *de inspectie –.*
af'winden, wond –, h. afgewonden (*door te winden verwijderen, draaiend afhalen*): *een kluwen –*; *het vliegertouw –*, aflaten.
af'winnen, won –, h. afgewonnen (1 *door geweld van wapenen krijgen*; 2 *door spelen krijgen*): 1 *den vijand een stad –*; 2 *hij won hem al het geld –.*
af'wisselen, wisselde –, h. afgewisseld (1 *op beurt vervangen*; 2 *beurtelings vervangen worden*): 1 *zangers en violisten wisselden elkander –*; *afgewisseld door* (of: *met*); 2 *donkere wolken wisselden – met zonlicht*; refl. *zich – met*; **–wis'selend,** bn., bw. (*veranderlijk*; *beurtelings*): *met – geluk*; *jij wordt – bleek en rood*; **–wisseling,** v. –en (*verscheidenheid*; *opeenvolging, verandering*): *ter, bij, tot –*; *voor de –.*
af'wissen, wiste –, h. afgewist (1 *wissend wegnemen*; 2 *wissend reinigen*): 1 *een traan, zweet –*; fig. *iemands tranen –*, hem troosten; 2 *het gelaat –.*
af'zagen, zaagde –, h. afgezaagd (1 *met een zaag scheiden*; 2 *eentonig strijken of krassen op een viool*): 1 *een tak van een boom –*; 2 *een muziekstuk –, een walsje –*; fig. tot vervelens toe spelen.
af'zakken, zakte –, h. en i. afgezakt (*naar beneden zakken*): *de rok zakte af*; fig. *een rivier –*, afvaren; ook wel: *komen –*: *velen kwamen naar ons land –*; *langzaam zakte de menigte af*, uit elkaar gaan.
af'zakkertje, o. –s (*glaasje brandewijn, likeur enz. na gebruikte dranken of spijzen*).
af'zanden, zandde –, h. afgezand (*het zand afgraven*): *een binnenduin –*, door afgraving vlak maken om het terrein na bemesting te beplanten; **–zanderij',** v. –en (*zandstreek, die afgezand wordt*).
af'zeggen, zeide –, h. afgezegd of –gezeid (1 *afbestellen*; 2 *bedanken*): 1 *een rijtuig –*; *iem., een vergadering –*; 2 *ik was ten eten gevraagd, maar heb –gezegd* (of: *laten –*); Z.-N. *zijn gazet –*, opzeggen.
af'zenden, zond –, h. afgezonden (1 *verwijderen*; *doen gaan, wegzenden*; 2 *met een bepaalde last uitzenden*; 3 *aan een bepaald adres verzenden*): 1 *een jongen van de winkel –*; 2 *een schip van de vloot –*; 3 *koopwaren –.*
af'zender, m. –s (*degene, die afzendt* inz. *goederen, brief enz.*): *de – van koopwaren.*
af'zending, v. in bet. 2 –en (1 *het afzenden*; 2 *het afgezondene*): 1 *de – van goederen, hulptroepen*; 2 *de – is verloren geraakt.*
af'zengen, zengde –, h. afgezengd (1 *door schroeien wegnemen*; 2 *schroeiend ontdoen van iets*): 1 *de stoppels van een geplukte vogel –*; 2 *een vogel –.*
af'zet, m. (*verkoop van goederen, grondstoffen enz.*): *in het buitenland – vinden.*
af'zetgebied, o. –en (*plaatsen, markten, waar koopwaren in grote hoeveelheden kunnen verkocht worden*; *débouché*): *nieuw –.*
af'zetsel, o. –s, –en (*loot, stek*; aan een kleed: *strook*, ook: *neerslag*).
af'zetten 1 zette –, h. afgezet (1 *afscheiden*; 2 *afnemen*; 3 *bedriegen, overvragen*; 4 *omzomen*; 5 *afsluiten* [*door een cordon soldaten enz.*]; 6 *uit zijn ambt zetten* inz. van vorsten, in België van ambtenaren): 1 *iem. een arm, een been –*; z. amputeren; 2 *de hoed, de pet –, zijn bril –*, afdoen; 3 *die marskramer wou mij –*; 4 *een mantel met bont –*; 5 *de commandant liet de straat –*; 6 *de koning werd afgezet*; nog: *een motor –*, stoppen; *hij liet de auto stilhouden en zette mij aan de hoek der straat af*, laten uitstappen; *ik kon die gedachte* (of: *het*) *niet van*

mij –, verjagen; *het geweer* –; **2** o. (Z.-N. *het – uit een ambt*); **–zetter,** m. –s (*sluwe bedrieger*, inz. *die een koper enz. te veel laat betalen*); **–zetterij',** v. –en (*grove overvraging; sluw bedrog*): *het is* –; **–zetting,** v. –en (België: rechtst. *ontnemen van titels, ambt enz.*).

afzich'telijk, bn., bw. (*zo lelijk, dat men er de blik van afwendt*): *een – beeld van Boeddha; – lelijk*; **–heid,** v.

af'zien 1 zag – h. afgezien (1 *de blik van iets of iem. afwenden en naar een andere richting zien*; 2 *laten varen, opgeven*; 3 *ten einde of geheel bezien*; 4 *afkijken*; 5 Z.-N. *lijden*): 1 *zijn oog gevestigd op een punt, zonder er van af te zien*; 2 *van iets of iemand* –; *van een eis, van het woord* –, geen gebruik maken van het recht het woord te voeren; 3 *een laan, een relletje* –; 4 *de kunst* –, afkijken; *jongens, niet –! ik heb er al het moois van afgezien*, ik vind er niets moois meer in; 5 *de zieke heeft veel afgezien*; **2** o. (Z.-N. *het van een vordering* bet. 3).

afzien'baar, bn. (*af te zien*); meestal met *niet* of *nauw*(*elijks*) van ruimte-uitgebreidheden: *een nauw afzienbare vlakte*; fig. (germ.) *in of binnen –bare tijd*, eerlang.

afzij'dig, bn. in de zegsw.: *zich – houden*, [a]) zich terughouden, niet meedoen, [b]) zijn mening niet zeggen.

af'zijgen, zeeg –, h. en i. afgezegen (*langzaam afzakken*): *van een stoel* –.

af'zijn, o. (*afwezigheid*): *na een – v. 8 dagen*.

af'zonderen, zonderde –, h. afgezonderd (*afscheiden, verwijderen*); refl. *zich* –; **–zondering,** v. –en (*afgescheidenheid, eenzaamheid*): *in – zijn leven slijten*.

afzon'derlijk, bn., bw. (*op zich zelf zijnde of staande*): *een –e slaapkamer*, afgescheiden; *de kinderen aten* –, niet bij de volwassenen.

af'zouten, zoutte –, h. afgezouten (fig. *iem. afschepen*): *hij liet zich niet* –.

af'zwaaien, zwaaide –, i. afgezwaaid (mil. *gedemobiliseerd worden*).

I. af'zweren, zwoer –, h. afgezworen (*plechtig*, nl. *onder ede verwerpen*); **–zwering,** v. –en: *de – van Philips II van Spanje* (1581) of: *de akte van verlatinge*.

II. af'zweren, zwoor –, i. afgezworen (*door verzwering afvallen*): *een nagel kan* –.

a'ga, m. aga's (Turks: *heer, bevelhebber*): *de – der Janitsaren*. (g = g).

agaat' (Gr.-Lat. achates: *half-doorschijnend edelgesteente met allerlei kleurschakering*), **1** (voorwerpsn.), m. agaten; **2** (stofn.), o.

agalmatoliet', o. (Gr. agalma = afgodsbeeld + lithos = steen: eig. *beeldsteen*: *Chinese speksteen*): *beeldjes van* –.

I. aga'ma, aga'me, v. agamen (*hagedis, alleen voorkomend in de oude wereld*).

II. aga'ma, iga'ma, v. (O.-I. *godsdienst*).

Agamem'non, m., koning v. Myce'ne, met Menela'us, zijn broeder, de aanvoerder der Grieken voor Troje; z. Atriden.

aga'mi, m. agami's (*Z.-Amer. trompetvogel*; Lat. psophia crepitans).

agamie', v. (Gr. *de ongehuwde staat*); zie bi-, mono-, polygamie. (g = g).

aga'pen, v. mv. (Gr.-Lat. agape = liefdemaal: *gemeenschappelijke liefdemalen onder de eerste Christenen*, door het concilie van Carthago in 397 afgeschaft).

a'gar-a'gar, v. (*uit Indische zeewier verkregen, als gelatine o. a. voor bacteriologisch onderzoek gebruikte, kleverige stof*). (g = g).

aga'ten, bn. (*van agaatsteen*): *een – knop*.

A'gatha, v. –'s (*meisjes-, vrouwennaam*).

aga've, v. –n (plantk. *narcisachtige sierplant uit tropisch Am.*; Lat. agave Americana).

agen'da, v. agenda's (Lat. mv. v. agendum: *handboek voor de kerkelijke ceremoniën; aantekenboekje; lijst van werkzaamheden, punten ter bespreking in een vergadering; dagorde*): *een punt op de – plaatsen*.

a'gens, o. agentia (Lat. *werkend beginsel; oorzaak of werkend middel*). (t = ts).

agent', m. –en (Fr. [Lat. agens = handelend]: *zaakgelastigde, vertegenwoordiger in zaken van handel, nijverheid, bankwezen; politieagent*; België: *lasthebber in dienst van de Staat*): *– v. d. openbare macht; – der schatkist*, betaalmeester; **–es'se** of **–es',** v. agentessen.

agent'schap, o. –schappen (*betrekking van agent; het kantoor van een agent*): *hier ter stede is een – der Ned. Bank; een telegraaf–*.

agentuur', v. –turen (Duits: Agentur; *bedrijf, kantoor van een agent; vertegenwoordiging van een handelshuis*): *een – in suiker*.

agent van poli'tie, m. agenten van politie (*politieman, diender*); zie smeris.

ageren, geageerd (Lat. agere: *handelend optreden, te werk gaan*): *tegen iem.* –, tegen iem. [a]) een campagne voeren, [b]) rechtst. in rechten optreden; *voor iets* –. (g = g).

ag'ger, m. (*korte verheffing, gevolgd door een daling bij laag water of eb*): *de – komt op*, rijzing van het zeewater bij eb op de Zeeuwse kusten, vooral bij springtij.

agglomeraat', v., ook o. agglomeraten (Fr. [v. Lat. agglomerare = opeenhopen]: *opeenhoping zonder samenhang*): *– v. delfstoffen*.

agglomera'tie, v. –s, agglomeratiën (Fr. [Lat. agglomeratio]: *opeenhoping*).

agglutineren, geagglutineerd (*samenkleven*): *–de talen*, waarin de betrekking der woorden niet door buigingsuitgangen, maar door aanhechting van afzonderlijke delen aan de wortels plaatsheeft.

aggregaat', o. aggregaten (v. Lat. aggregare = bijeenvoegen: *vereniging tot een geheel van niet scheikundig verbonden stoffen*; ook: *samenstel van turbine en dynamo*).

aggrega'tie, v. (België: *academische graad, die recht verleent om onderwijs te geven*) *–M.O., –H.O.*

aggrega'tie-toestanden, m. mv. (*de toestanden: vast, vloeibaar, gasvormig, waarin een stof kan voorkomen*).

aggregeren, geaggregeerd (Fr. [Lat. aggregare]: *iem. aan- of opnemen*).

a'gio, m. (Fr. It. *het percent, dat een betere geldspecie meer waard is dan een mindere; opgeld, een gewoonlijk in percenten uitgedrukte verhoging boven zekere prijs of zekere notering in de geld-, wissel-, effectenhandel*): *goud–*, voor een gouden munteenheid ontvangt men een groter aantal munteenheden in zilver, papier; *is b.v. 100 £ goud = 103 £ papier of zilver, dan is de – 3%*.

a gior'no (It. *als op klaarlichte dag*): *illuminatie – –; – – verlicht*; lees *a dzior'no*.

agiota'ge, v. (Fr. *actiënhandel, windhandel, beursspel; kunstgrepen, om de koers van een of ander effect te doen rijzen of dalen*).

agioteur' (Fr. *beursspeculant*). (g = g).

agita'tie, v. –s, agitatiën (Fr. [Lat. agitatio]: *onrust, opwinding; spanning*). (g = zj).

agita'to, bw. (It. muz. *snel, onrustig*). (g = dz).
agita'tor, m. (Ned.) –s, (Lat.) agitato'res (Lat. *volksmenner, opruier*; mijnw. *roertuig*).
agitato'risch, bn., bw. ([*als*] *van een agitator*): *– te werk gaan.*
agiteren, geagiteerd (Fr. [Lat. agitare]: *opruien*; *verontrusten*; *zenuwachtig maken*). (gi = zji).
Agla'ia, v., myth. naam van de jongste der drie Gratiën, eig. de Schitterende.
agna'ten, m. mv. (Lat. agnati: *naaste bloedverwanten van vaderszijde*). (g = g).
agnosceren, geagnosceerd (Lat. agnoscere: *als echt erkennen, voor geldig verklaren*). (g = g).
agnos'tici, m. mv. (Lat. mv. van agnosticus [Gr. gnostikos = tot erkennen geschikt, wetende]: **eig.** *niet-weters*, nl. *zij, die beweren, dat men van het bestaan, het wezen van God of der dingen niets met zekerheid kan weten*). (g = g).
agnosticis'me, o. (*leer der agnostici*).
agnos'ticus, Lat. m.; zie agnostici.
Ag'nus De'i, o. –'s (Lat. *Lam Gods*, d. i. *Jezus als zoenoffer*; *medaillon van was, waarop een Lam met kruisvaan is afgebeeld*; *deel der Mis, waarbij het gebed Agnus Dei gebeden of gezongen wordt*; *gebed of gezang*; *muziek hierbij horende*). (g = g).
ago'gisch, bn. (Gr. agogos = leidend: muz. *betrekking hebbende op het tempo*): *accelerando, ritardando zijn –e tekens.*
agonie', v. (Fr. [Gr.-Lat. agonia]: *doodstrijd, het zieltogen*).
a'gora, v. (Gr. *volksvergadering*; *marktplein*).
agoraphobie', v. (Gr. phobe = vrees: *ruimte- of pleinvrees*).
agr(o)... van Lat. ager = akker.
agraaf', agra'fe, v. –grafen (Fr. agrafe: *kram*, [*gesp*]*haak*).
agraphie', v. (Fr. [Gr. graphein = schrijven]: *verlies v. h. schrijfvermogen*). (ph = f).
agra'riër, m. –s (*hij, die de landbouw wil beschermen ten koste v. nijverheid enz.*).
agra'risch, bn., bw. (*de akkerbouw of het landbezit betreffende*): *–e wetten* (*akkerwetten*) *der Romeinen, vooral die van C. Licinius Stolo* (376 v. C.), inhoudende, dat geen Romein meer dan 126 ha land van 't staatsdomein bezitten mocht; *de –e partij.*
agra'rische bank; z. landbouwbank.
agrement', o. –en (Fr. agrément: *borduursel, garneersel*).
agressief', bn., bw. (Fr. *aanvallend*): *een –sieve politiek*; *– optreden.*
agricultuur', v. (*land-, akkerbouw*).
Agrippijns': *de –e zwaan*; zie zwaan.
Agrippi'na, gesch. dochter van Germanicus, kleindochter van Tiberius, 15—59 n. C., haar geboorteplaats was de stad der Ubiërs, later, 50 n. C., naar haar Colonia Agrippina (Keulen) genoemd.
agronoom', m. agronomen, **agronomist',** m. –en (Fr. *landhuishoudkundige, wetenschappelijk gevormd landbouwer*).
agurk', v. –en; zie augurk.
ah, 1 tw.: uitroep van droefheid, van toorn, van walging, enz. **2** o.: *een langgerekt –.*
aha', 1 tw.: uiting van aangename verrassing, blijde voldoening, van goedaardige scherts, van terechtwijzing enz.: *Aha, u is bang voor koud water!* **2** o.: *een blij –.*
Ahasve'rus, m. De Wandelende Jood.
ahorn', m. –en (Duits: *esdoorn*; Lat. acer): *de gewone –*; **ahor'nen,** bn. (*van ahornen hout*): *een – boog.*
I. ai, 1 tw.: uiting van smart of verdriet, van pijn: *–, daar stoot ik mijn knie!* **2** o.: *zijn – was aanstellerig.*
II. ai, aai, m. –'s (dierk. *tandeloos zoogdier*); zie luiaard en traagloper.
aigret'te, v. –n (Fr. *zilverreiger*; *vogelkuif*; *bosje reigerveren*; *rechtstandige pluim op dameshoeden*).
aileron', m. –s (Fr. *landingsklap*).
air, o. –s, airtje (Fr. 1 *schijn, uiterlijk, voorkomen, houding*; 2 *aria, lied, wijs*): 1 zegsw. *zich een –* (of: *–s*) *geven*, zich voornaam aanstellen; *een – aannemen*; *een zeker – over zich hebben*; *zich het – geven*, de schijn aannemen; 2 *een – uit de opera Faust.*
ajak'kes, ajes'ses, ajes'zes, tw. (bastaardvloeken uit *ah Jezus*; uitroep van tegenzin, afkeer, walging, gewone volkstaal).
A'jax, m. naam van twee Griekse helden vóór Troje: *de –en*; fig. een onstuimig, opbruisend krijgsman; lees *a'-jaks.*
a'jer blan'da, de (O.-I. eig. aïr blanda: *mineraalwater* inz. *spuitwater in halveliterflesjes*); **a'jer-ijs,** in Ned. o., in O.-I. de (O.-I. eig. aïr ès: *ijswater, drinkwater met een stukje ijs er in*), (e = ə).
ajour', bn., bw. (Fr. eig. *het licht doorlatend*; *met kleine openingen*; *opengewerkt*): *diamanten, – gezet*; ook: *–kousen.*
ajourneren, geajourneerd (Fr. *verdagen, tot een volgende dag verschuiven, uitstellen*).
ajuin', m. –en (Fr. oignon, Lat. unio: *ui* z. ald.; Z.-N. gmz. *domkop*; *wispelturige domme persoon* in deze bet. ook v.); stofnaam v.
ajusteur', m. –s (Z.-N. *bankwerker*).
a'kal, v. –s (O.-I. *truc, foefje, handig middel*).
akant', m. –en (plantk. *doornachtige sierplant uit Z.-Europa, met fraai omkrullende, geribde bladeren*; Lat. acanthus; fig. *bladvormige versiering v. Corinthische zuilen*).
ak(k)efiet'je, o. –s (Lat. aqua vitae = eau de vie = brandewijn; 1 *onaangename taak*; 2 *kleinigheid*): 1 *een lelijk –*; *een mooi, een lekker –*, ir. naar, vuil, lastig werk of geval; 2 *'t is maar een –.*
akelei', v. –en; zie akolei.
a'kelig, bn., bw. (1 *naar*, sterker; *vreesaanjagend*; 2 *beroerd*; *vervelend*): 1 *het – gehuil v. wolven*; *het brandgeklep galmt – over het stadje*; *je wordt er – van*; 2 *een –e jongen*; *die –e weg*; nog: *hij is – knap*, erg.
A'ken, o. (*Duitse stad, door de Romeinen gesticht*); zie Keulen; **–s,** bn.
I. a'ker, m. –s, akertje (*vrucht v. d. eik*; fig. voorwerpen in de vorm v. e. eikel): *zilveren pijpedoppen in palmhouten –tjes.*
II. a'ker, m. –s, akertje (*metalen emmertje, putemmertje*): *een – bij een regenbak.*
akeviet'je, o. –s; zie akefietje.
ak'ker, m. –s, akkertje (*stuk bouwland*): *een – omspitten, bebouwen, zuiveren enz.*; *de – der doden, Gods –, de – des Heren*, het kerkhof.
ak'keren, akkerde, h. geakkerd, Z.-N.; z. beploegen.
ak'kerkamille, v. (*samengesteldbloemig onkruid, valse kamille*; Lat. anthemis arvensis); **–klis,** v. –klissen (*vruchtje van het doornzaad*; Lat. torilis anthriscus); **–kool,** v. (*samengesteldbloemig kruid*, ook: *hazenlatuw, -sla*; Lat. lampsana communis).

ak'kerleeuwerik, m. –leeuweriken (*veldleeuwerik*; Lat. alauda a. arvensis).
ak'kermaal, o. (*haag van eiken opslag als grensteken, afscheiding*).
ak'kermaalsbos, o. –bossen (*bos v. akkermaalshout*); **–maalshout,** o. (*eiken opslag*).
ak'kerman, m., –lui (*landman, boer*), vero.
ak'kermannetje, o. –s (*kwikstaartje*; Lat. motacilla); zie bouwmeestertje.
ak'kerpaardestaart, m. –en (plantk. *schadelijk onkruid op bouwlanden, sporeplant*; Lat. equisetum arvense).
ak'ker-socialisme, o. (*stelsel, dat vooral streeft naar collectivisme van grondbezit*).
ak'kerwetten, v.; zie agrarisch.
ak'kerwinde, v. –n (*windeachtige slingerplant, onkruid*; Lat. convolvulus arvensis): *de rode of witte bloemen der –.*
akkoord', z. accorderen, **1** o. –en (*overeenkomst, vergelijk*; muz. *samenklank van drie of meer tonen*; faillissementswet: *voorstel van in moeilijkheden geraakte schuldenaar aan zijn concurrente schuldeisers, om, in plaats van onmiddellijke, gehele betaling te ontvangen, genoegen te nemen met een zeker percentage van hun vordering en tegen kwijtschelding van het restant*): *tot – komen, geraken; het op een –je gooien*, schikking; *een – maken, sluiten, treffen, aangaan*; **2** bn. (*naar behoren; juist; in orde*): *die rekening is –* (*bevonden*): *met iets – gaan*, eens zijn.
akolei', v. –en (Lat. aquilegia: *ranonkelachtige sierplant*; Lat. aquilegia vulgaris; ook: *klokbloem, klokje*): *De Wit'e Acoleijen* (zinnebeeld van ootmoed en liefde), rederijkerskamer te Leiden; ook. akkelei.
akoniet', Gr.-Lat. aconitum: **1** v. –en (plantk. *ranonkelachtige sierplant*): *tot de –en behoort de monnikskap* (met blauwe bloemen); **2** o. (*vergif*).
aks, v. –en; zie aaks; ook, akst.
ak'te, v. –n, soms ook –s, aktetje (Fr. acte [Lat. actus]: in 't alg. *handeling of daad*; 1 *hoofddeel van een toneelstuk of -spel; bedrijf*; 2 *wettig bewijsschrift, door een bevoegd gezag of openbaar ambtenaar opgemaakt*; 3 *bewijs van bevoegdheid tot het geven van lager of middelbaar onderwijs*; 4 R.-K. *als gebed uitgesproken opwekking of belijdenis, meestal in vaste vorm opgesteld*): 1 *een treurspel in vijf –n of –s*; 2 *een authentieke –*, akte, in wettelijke vorm verleden; *een – van de burgerlijke stand*, d. i. betreffende geboorte (*geboorteakte*), overlijden, huwelijk (*huwelijksakte*); *een – voor de jacht* of *e. jachtakte; – v. beschuldiging, dagvaarding; een – opmaken*; 3 *een –* (*voor het*) *Frans, enz.*; 4 *een – van geloof, van hoop verwekken*; nog: rechtst. *– vragen*, d. i. optekening van een getuigenis of v. e. feit, tijdens de terechtzitting; *– verlenen*, d. i. de inwilliging er van; fig. *– van iets nemen*, ad notam nemen; *Akte van Navigatie*, maatregelen v. Cromwell in 1651 tot beperking van de niet-Eng. scheepvaart.
I. al, **1** telw. bn. en zn.: *met – zijn macht*, geheel; *– het volk; – zijn best; –le man*, elke; *alle dagen; er is alle reden om; – de leerlingen slaagden; wij allen; met jas en –; in alle geval; aller ogen wachten op U; wij gaven allen hun loon*; Z.-N. *alle vijf voet*, ieder ogenblik; (van) *– mijn leven*, ooit; zelfst. [a]) van personen steeds **allen** bv. *ouders, die allen kinderen op de H. B. S. hebben, ze zijn allen één pot nat*, [b]) van dieren en zaken **alle** bv. *ik heb mijn koeien, waren alle verkocht*; **2** o. (*alles wat bestaat*): *het –*, heelal, *God schiep het –*; Z.-N. *en daarmee –*, uit; **3** bw.: *– te goed; hij was er –*, reeds; *zeg het – of niet*, wel; *hij praat – maar door*, gedurig; *– eerder; – drie dagen geleden; ben je – ver, klaar? dat is – zeer treurig; morgen –; nu –; toen –*; zegsw. *– doende leert men*, steeds; **4** vgw. (*ofschoon, hoewel*): *– moest ik bedelen, dat nooit*; **5** Z.-N. *al is 't dat*, ofschoon; **6** Z.-N. vz. *– die weg gaan*, langs.
II. al, Arab. lidwoord, in samenst. als: alcazar, –cohol, –chimie enz.; z. ald.
à la (Fr. *op de wijze van, op zijn*): *à la française*, op zijn Frans!
alaam', o. (Z.-N. *gereedschap*).
al'aan, bw. (*voortdurend, steeds weer*).
à la bais'se speculeren, z. baissier.
à la bon'ne heu're (Fr. *zo mag ik het! heel goed, mooi zo!*).
A'ladin, m.: – is in een der vertellingen van de 1001-nacht bezitter van een toverlamp, waardoor hij macht over de geesten heeft en tot rijkdom en aanzien komt.
à la haus'se speculeren, z. haussier.
a'lang-a'lang, v. (Java: *hoog rietgras*; Lat. imperata Koeninghii).
a'lant, m. (*samengesteldbloemige plant; de wortel wordt gebruikt tegen maagkwalen*; Lat. inula); **–swijn,** m. (*wijn, op alantswortel getrokken*).
alarm', o. (Fr. of It. letterlijk *te wapen*: *waarschuwing of noodsein; ontsteltenis; door schrik veroorzaakte beweging; opschudding*): *– roepen; – slaan*, nl. op de trom; *– blazen*, nl. op de trompet; *– luiden*, nl. met de torenklok (Z.-N. inz. *kleppen*); *– maken; een loos –*, onnodig; *een vals –*, misleidend.
alarmeren, gealarmeerd (Fr. *door alarm maken bijeenbrengen, op de been brengen*; fig. *doen ontstellen, schrik aanjagen, in opschudding brengen*): *de brandweer –; –de geruchten.*
alarm'fluit, v. –en (1 *stoomfluit, waarmee alarm wordt gemaakt*; 2 *inrichting bij een stoomketel*): 1 *de – klinkt, als de machinist van de trein gevaar ziet*; 2 *de – laat zich horen*; zie alarmvlotter.
alarm'geklep, o. (*het voortdurend kleppen met de alarmklok*).
alarmist', m. –en (*iemand, die alarm maakt*, fig. *ontsteltenis wekt: onrustschreeuwer, ongeluksprofeet, onrustzaaier*).
alarm'klok, v. –klokken (vroeger: *klok in de toren, die alleen bij brand of gevaar werd geluid, om de brandweer of de soldaten op te roepen*): *de – luiden*, fig. schrik verwekken, in rep en roer brengen; **–kreet,** m. –kreten.
alarm'peil, o. (*noodpeil, hoge en gevaarlijke waterstand van een hoofdrivier*).
alarm'vlotter, m. –s (*toestel, drijvende in de ketel, dat bij laag water de stoomfluit doet weerklinken*); ook: laagwaterverklikker; **–signaal,** o. –signalen.
alas'trim, o. zie kafferpokken.
à la sui'te (Fr. van officieren: *aan het eind van de ranglijst, buiten het gewone getal ingedeeld*); lees *su-ie'te*.
al'ba, v.; zie albe.
Albanees', **1** m. Albanezen (*bewoner v. Albanië*); **2** bn., bw.; *Albanese toestanden.*
albast', o. (Gr.-Lat. alabastrum: *half doorschijnend, fijn en helderwit marmer*).

albas'ten, bn. (*van albast*): *een – vaas*; ook: *albaster*: *een – knikker*.
al'batros, m. albatrossen (Portugees: *oceaanvogel uit de familie der meeuwen*; Lat. diomedia exsulans).
al'be, v. –n (Lat. alba vestis: R.-K. *wit miskleed*; *koorhemd*).
al'bedil, m. en v. albedillen; zie bedilal.
Al'behoeder, m. (lit. taal: *de Godheid*).
Albertijn', m. –en (*gouden muntje*, pl.m. *f* 2.50 à *f* 3.00, *uit de dagen van aartshertog Albertus*, 1598—1611).
al'beschik, m. en v. albeschikken (*bedilal, moeial*).
Al'bestuur, o. (*het opperbestuur Gods*; bij uitbr. *de Godheid*); ook, Albestier.
Al'bigenzen, m. mv. (*godsdienstige sekte der 12e en 13e eeuw in Zuid-Frankrijk, genoemd naar de stad Albi*).
albikoor', m. albikoren (Sp.-Port. *een soort makreel*; Lat. scomber scombus).
albinis'me, o. (*het ontbreken van pigment in alle delen v. het lichaam*); zie albino.
albi'no, m. en v. albino's, albinootje (Sp. [Lat. albus = wit]: eig. *witteling*: *iem. zonder pigmentkleurstof dus met witte huid, wit haar en bloedrode ogen*): *onder de negers vindt men –'s*; ook onder de dieren: muizen, mollen, raven; zie kakkerlak.
Al'bion, o. (oude naam v. Schotland en Eng.; de herkomst v. h. woord is onzeker).
al'bum, o. –s, albumpje (Lat. albus = wit: eig. *het witte boek, bundel of koker witte bladen, waarop men vrienden iets kan laten schrijven of tekenen ter herinnering*; ook: *boek om portretten, postzegels enz. te verzamelen*): *postzegel–*; **–blad,** o. –en (*blad in een album*).
albumi'ne, v. (Fr. [Lat. albumen ovi = wit van het ei]: *eiwitstof*).
albu'minometer, m. –s (*instrument ter bepaling van de hoeveelheid eiwit in de urine*).
alcal'de, m. –n (Sp. oorspr. Arab. verg. kadi: *burgemeester v. e. Sp. gemeente, tevens belast met de rechtspraak*; dikwijls, niet geheel juist, vertaald met *dorpsrechter*).
alca'li, o. alcaliën (Fr. oorspr. Arab. *verbinding van alcalimetalen met waterstof en zuurstof*); **––metalen,** o. mv. (*groep metalen bv. kalium*).
alca'lisch, bn., bw. (*basisch, loogachtig*).
alcaloïden, v. mv. (*plantaardige stoffen met basische eigenschappen en van ingewikkelde samenstelling* als kinine, morphine, nicotine).
Alca'zar, o., ook m. –s (Arab. *het kasteel*: *paleis der Moorse koningen in Spanje, b.v. te Cordova, Sevilla*; ook: *dans- of speelhuis, café-chantant*; *theater in Moorse stijl*).
alchimie', **alchemie',** v. (Lat. alchimia, oorspr. Sp. Arab.: *goudmakerij*, z. steen **2**).
alchimist', m. –en (*goudmaker*).
Alcibi'ades, gesch. bekend Atheens veldheer en staatsman, 450—404 v. C.; fig. een bekwaam man met veel ondeugden.
Alci'des, m., andere naam van Hercules.
al'cohol, m. (Sp.-Arab. lett. het extract: *door gisting uit suiker of zetmeel ontstane kleurloze vloeistof, bestanddeel v. geestrijke dranken*; *geestrijke dranken*); **–coho'lica,** mv. van alcoholicum (*alcoholische dranken*).
alcoholisa'tie, –ise'ring, v. (*het onderhevig zijn of maken aan het alcoholmisbruik*; *wijngeest van water zuiveren*; *een vloeistof met alcohol verbinden*): *de – van de Negers*.
alcoho'lisch, bn. (*alcohol bevattend*).
alcoholis'me, o. (*leer van de waarde of onwaarde van alcohol*; *drankmisbruik*; *vergiftiging door* [*overmatig gebruik van*] *alcohol*).
alcoholist', m. –en (*iem., die grof misbruik van alcohol maakt*).
al'coholvrij, bn. (*zonder alcohol*): *–e drank*.
alcor'so (It. handel: *naar de koers van de dag*); lees *kor'-zo*.
al'cyon, m. –s (fab. *vogel, die zijn nest maakt op de golven der zee*; *ijsvogel, zeezwaluw*); ook, alcyoon, halcyon.
al'derman, m. aldermen (Eng. eig. *oudste*: *stedelijk overheidspersoon*; *wethouder*).
al'door, bw. (*steeds door, voortdurend*).
Aldi'nen, v. mv. (*Venetiaanse uitgaven der Griekse en Lat. klassieken uit de 16e eeuw*): de – heten naar den drukker Aldo.
aldra', bw. (*zeer spoedig*, deftiger dan *weldra*).
aldus', bw. (*alzo, op die manier*): *– is alles verloren*; *zij sprak –*.
ale, v. (*Engels bier uit tarwemout, met weinig hop*); verg. aal (*bier*).
a'lea iac'ta est (of: esto) (Lat. *de teerling is* [of: *zij*] *geworpen*; *het besluit is* [of: *zij*] *onherroepelijk*).
Alec'to, v. myth.; zie Eumeniden.
aleer', vgw. (*alvorens*): (*voor en*) *– ik dat stuk teken, vraag ik enig beraad*.
A'lemannen, m. mv. (*Germaans mengvolk*; *Sueven*); ook, Alamannen.
ale'vel, d. i. (*al*)*evenwel*, bw.: *toen hij – opsprong*, niettemin, echter, toch (volkstaal).
Alexan'der, bijgenaamd de Grote, wereldveroveraar, 356—323 v. C.
alexandrijn', m. –en (*versregel, bestaande uit 6 jamben, meestal met een caesuur of rust na de derde voet*; genoemd naar den Fr. dichter Alexander van Parijs, die in de 12e eeuw deze versmaat in een dichtstuk over Alexander den Groten gebruikte).
Alexandrijn'se bibliotheek', v. (*boekerij, door Ptolemeüs II in Alexandrië gesticht in de 3de eeuw v. Christus*).
alf, m. alven; Germ. myth. natuurgeest; onder invloed van het Christendom inz. met een ongunstige bijbetekenis: *boze geest, nachtmerrie*; vandaar misschien de bijbet. van het getal *elf* nl. zot, dwaas.
Al'fadur, Germ. myth. *Alvader*, d. i. *vader van alles*: *Odin, Wodan*.
al'ferus, m. (Z.-N. [Sp. alferez, oorspr. Arab.]: *vendelzwaaier, vaandeldrager*).
Alfoe'ren, m. mv. (*oorspronkelijke, heidense bevolking van de kleine Soenda-eilanden, de Molukken enz.*); **–foers',** bn.
alf'rank, v. –en (*slingerplant in het oude volksgeloof met de alfen in verband gebracht, bitterzoet*; Lat. solanum dulcamara).
al fres'co, bw., bn. (It. *muurschildering met lijmverf, op verse pleisterkalk*): *––schilderen*; zie fresco.
al'ge, v. –n (Lat. alga, *wier*; zie ald.).
al'gebra, v. (Arab. eig. herleiden v. breuken: *stelkunde, letterrekening*): zegsw. *dat is – voor mij*, ik versta er niets van.
algebra'isch, bn., bw. (*stelkundig, tot de algebra behorende*): *een –e vorm*.
al'geheel, bn., bw. (*totaal, ten volle*).
al'gelijk, bw. (*toch*): *'t is – waar*; Z.-N. *'t is – wat hij doet*, om het even.
algemeen' 1 bn., bw.; algemener, –st (1 *alle personen betreffende*; *aan allen gemeen*;

2 *voor alle gevallen geldig, zonder uitzondering*; 3 *niet in bijzonderheden afdalende*; 4 *vaag, onbepaald*): 1 *het algemene welzijn*; *een – gebrek*; *de algemene mening*; Z.-N. *– bestuur*, v. h. land; *algemene rekening v. d. Staat*; 2 *een algemene wet, regel*; *algemene amnestie*; 3 *algemene maatregelen van bestuur*; 4 *algemene beloften*; nog: *de algemene geschiedenis*, d. i. van alle volken der aarde; *– stemrecht*, nl. voor alle burgers; *de algemene dienstplicht*, voor alle jongelieden; *een algemene opstand*, d. i. der ganse bevolking; *– bemind*, bij iedereen; *dat is thans –*, gewoon; *dit is hier –*, de gewoonte; *– in gebruik zijn*, bij iedereen; **2** o. (*het geheel*; *alle mensen*): *de Maatschappij tot nut van het –*; zegsw. *in, over het –*, in de regel.

algemeen'heid, v. –heden (*hoedanigheid van algemeen zijn*; *vage beschouwingen, gezegden*): *zich met –heden v. iets afmaken.*

Al'gemene Sta'ten, m. mv. (gesch. *vergadering van gevolmachtigde afgevaardigden, vertegenwoordigende het gehele volk*).

Algerijn', m. –en (*bewoner v. Algiers*).

Algerijns', bn., bw.: *–e zeerovers.*

Algiers', o. (*staat en stad, thans Fr. bezitting, op de N.-kust van Afrika*).

Algoe'de, m. (*God*; *de Godheid, die nl. boven allen en alles goed is*): *de – moge u geleiden!* ook, Algoed'heid.

alguazil', m. –s (Sp. *politieagent*). (zil = ziel).

Alham'bra, o. (Arab. eig. *het rode huis*: *paleis der Moorse vorsten, bij Granada in Spanje, uit de 14de eeuw*).

alhier', bw. (*versterking van hier*; *hier ter plaatse*, b.v. op adressen).

alhoewel', vgw. (*ofschoon, hoewel*).

a'lias Lat. **1** bw. (*anders, anders gezegd*): *Gerrit Gerritsz. – 't Verken*; **2** m. aliassen (*schertsende bij- of spotnaam*): *zijn – zal voortaan Mietje wezen*; spreekt.: *een zonderlinge –*, grappige knaap, guit, enz.

a'libi, o. alibi's (Lat. [*het aanwezig-zijn*] *elders*): *zijn – bewijzen*, in rechten aantonen, dat men elders vertoefde tijdens het gebeuren van zeker misdrijf, en dus onschuldig is.

alinëa'tie, v. –s (Lat. aliënatio v. aliënus = vreemd: *vervreemding, verpanding*; *afstand van rechten enz.*; *verstandsverbijstering*).

alignement', o. –en (Fr. *richtingslijn*): *dit huis staat uit het –*, de rooilijn.

a'likas, m. alikassen (*marmeren knikker*).

a'likruik, v. –en (*eetbare zeeslak met huisje*; Lat. littorina): *een – van een ventje*, een klein, dik ventje.

alimenta'tie, v. (Lat. alimentatio: *verpleging, onderhoud, voeding*); **–plicht,** m. –en (*wettelijke, wederkerige plicht tot onderhoud in geval van behoefte o. a. tussen wettige kinderen en hun ouders*).

ali'nea, v. alinea's (Lat. *van de linie af*: *nieuwe regel*; *lid v. e. wetsartikel*). (ne = nee).

à l'instar' (Fr. [Lat. instar = evenbeeld]: *op de wijze van*).

alizari'ne, v. (Fr. [alizari = meekrap, oorspr. Arab.]: *rode kleurstof uit meekrap, sedert 1868 uit steenkolenteer*).

alk, v. –en (Lat. alca; *arctische zwemvogel met korte vleugels, verwant met de meeuw, soms op onze kust*; Lat. alca torda).

alka'li, alkaloï'den, zie alcali.

al'kohol, m.; zie alcohol.

alkan'na, v. (*tot de ruwbladigen behorend gewas o. a. in het Middellandse-zeegebied, bij ons als sierplant*; Lat. alkanna tinctoria; *bruinrode kleurstof uit de wortel*); ook, alkannine; **–rood,** o.

alkoof', v. alkoven (Sp. Arab. eig. gewelfd gebouw, vertrek: *afgescheiden slaapvertrekje in een kamer*).

alko'ran, m. (Arab. eig. *de koran*, z. ald.).

Al'lah (Arab. *dé God*; O.-I. *lieve hemel!*): *– hoe akbar*, God is de grootste.

al'lebeide, –bei, telw. (*alle twee*).

alledaags', bn. (1 *hetgeen elke dag terugkeert*; 2 *gewoon, niet merkwaardig, niet uitmuntend*; 3 *onbeduidend*): 1 *de –e* (ook: *daagse*) *koorts*; 2 *de –e tinkleurige haringen in het aquarium*; 3 *een – mens.*

alledaags'heid, v. –heden (*gewoonheid*; *onbeduidendheid*).

allee', v. alleeën, alleetje (Fr. *laan*).

alleen' **1** bn. (1 *niet vergezeld, buiten ander gezelschap*; 2 *zonder getuigen*; 3 *zonder hulp*; 4 *uitsluitend*): 1 *ik wil – zijn*; *erg – zijn*; *een ongeluk komt zelden –*; 2 *hij was – met zijn vader*; *iem. – spreken*; 3 *God laat mij niet –*; 4 *dat kan hij –* (of: *– hij*); *de herinnering – doet mij huiveren*; **2** bw. (*slechts, enkel, blotelijk*): *– maar voor de vorm*; *niet – dat hij lui is, maar hij bedriegt ook.*

alleen'handel, m. (*recht tot verkoop van een artikel met uitsluiting van mededingers*).

alleen'heerschappij, v. (*onbeperkte oppermacht*); **–'heerser,** m. –s (*onbeperkt heerser*).

alleen'lijk, bw. (*slechts*); enigszins vero.

alleen'spraak, v. –spraken (*deel v. e. toneelstuk, dat door een acteur alleen gereciteerd wordt*; *woorden, die iem. in gedachten, hardop tot zich zelf spreekt*; *monoloog*).

alleen'staand, bn. (*op zich zelf staand*, d. i. *los of verwijderd van andere gelijksoortige dingen*): *een – huis, een – feit.*

alleen'verkoop, m. (*monopolie*, d. i. *uitsluitend recht tot het verkopen van enig artikel*): *de – van enig artikel hebben*; germ.

alleen'vertegenwoordiger, m. –s; beter: enig, uitsluitend vertegenwoordiger.

al'legaar, bw. (*allemaal, altegaar*); gmz.

allegaar'tje, o. –s (1 *spel, dans*, inz. *kaartspel, waaraan alle leden van het gezelschap deel kunnen nemen*; 2 *mengelmoes*): 1 *aan de lange tafel een –* (ook: *allegaar*) *spelen*; 2 *het was er een echt –*, zeer gemengd gezelschap.

allegorie', v. allegorieën, allegorietje (Gr.-Lat. allegoria = het anders zeggen; *zinnebeeldige voorstelling*; *uitgewerkte beeldspraak*, b.v. Huygens' *Scheepspraat*). (g = g).

allego'risch, bn., bw. (*zinnebeeldig*): *een –e optocht*; *iets – voorstellen.*

allegret'to, bw. (It. [Lat. alacer = vlug]: muz. *een weinig levendig, vrolijk*).

alle'gro, bw. (It. muz. *vrolijk, levendig*).

alle'luja, o. –'s (Hebr. *prijst God! een vreugderoep*); ook: **allelu'ja;** zie halleluja.

al'lemaal, telw. (*altemaal, altezamen*): *meheer weet, dat we daar – arm zijn.*

allemach'tig, bn., bw.: *wel –! – aardig, leuk*; zie almachtig.

al'leman, vnw. (*iedereen*, soms ong.): *hij is de vriend van Jan en –*; **–mansgading,** v. (*wat bij ieder in de smaak valt*); **–mansgek,** m. –gekken (*risée van iedereen*); **–mansvriend,** m. –en: *die hond is een –.*

allengs', allengs'kens, bw. (*langzamerhand, gaandeweg, hoe langer hoe meer*): *de*

toren verdween – uit het oog, v. lieverlede.
alle'nig, bn., bw. (lit. t., gew. *alleen*): *zij leefden – voor elkander*, slechts.
allentwe'ge, bw. (Z.-N. *overal, allerwegen*).
al'lerbest, bn., bw. (*in de hoogste mate goed*): *–e vader, vriend; het –e werk; hij heeft – geantwoord; dit zal het –e zijn; op zijn –*, hoogstens; *allerbest*, uitstekend!
al'lerchristelijkst, bn. (*oude titel der Franse koningen*): *Zijne –e Majesteit.*
al'lereerst, bn., bw. (*aan al het andere voorafgaande*): *mijn –e zorg; schrijf – naar.*
allerge'nen, mv. (Gr. allos = ander, ergon = kracht: *stofdeeltjes, waardoor sommige personen ziek worden bv. stuifmeelkorrels, sporen van schimmelsoorten enz.*).
al'lergetrouwst, bn. (*in de hoogste mate getrouw*): *de koning van Portugal heette Zijne –e Majesteit.*
aller'gische ziekte, v. –n (*door allergenen veroorzaakt*): *hooikoorts is een – –.*
al'lerhande 1 soortgetal en bn. (*van alle, van zeer verschillende soort*): *– koek, op – wijze*; spreekt. *alderhande*; **2** o. (*kleingoed, koekjes*); ook, allerhan'de.
Allerhei'ligen, of **–hei'ligendag,** m. –dagen (*1 Nov.*); **–hei'ligenfeest,** o. –en (R.-K. *feest ter gedachtenis van alle Heiligen*).
allerhei'ligst 1 bn. (*in de hoogste mate heilig*): *de –e Drievuldigheid*; **2 Allerheilig'ste,** o. (R.-K. *het H. Sacrament*): *de zegen geven met het –.*
al'lerhoogst 1 bn. (*hoger dan al het andere; zeer hoog*); **2 Allerhoog'ste, de** m. (*God*).
allerjongst', bn. (lit. t. *zeer jong; laatste*): *de –e snik.*
Allerkin'deren of **–dag,** m. (R.-K. *28 Dec.*); zie Onnozele-kinderen.
al'lerlaatst 1 bn. (*later dan al de anderen*): *de –e stonde*; **2** o.: *iets voor het –e bewaren.*
al'lerlei 1 soortgetal en bn. (*allerhande*); spreekt. *al'derlei*; **2 allerlei',** o. (1 *allerlei dingen*; 2 *snippernieuws i. e. krant*): 1 *– vertellen*; 2 *de krant heeft een mooi –.*
al'lerliefst, bn., bw. (*in de hoogste mate lief, bevallig*): *mijn –e zusje; Koosje was –.*
al'lermeest, bn., bw.: *op zijn –*, zo hoog mogelijk genomen: *dat kost – f 50.*
al'lerminst 1 bn., bw. (*geringst*): *de –e bediende; er waren op zijn – vijftig leerlingen*, zo min mogelijk genomen; *dat past –*, in het geheel niet; *voor het – verwachtte ik*; **2 –e,** o.: *als ik het –e nog van je hoor, dan...*
al'lernaast, bn. (1 *het naast wonend*; 2 *dichtstbij gelegen*; 3 *naastverwant, dierbaarst*): 1 *–e buren*; 2 *het –e dorp*; 3 *zij was mij het –*; nog: *de –e prijs*, de laagste prijs, waarvoor men iets wil verkopen.
al'lerwegen, bw. (*overal*): *– was vreugde.*
Allerzie'len of **–zie'lendag,** m. –dagen of **–zie'lenfeest,** o. –en (R.-K. *dag ter gedachtenis van alle overledenen*).
al'les, 1 o. zelfst. onbep. voornw. (1 *alle dingen, de gezamenlijke hoeveelheid, alles samen*; 2 bij uitbr. *de gehele natuur*; 3 *alle mogelijke mensen*): 1 *– was verbrand; – en nog wat*, versterking van *alles; – of niets; dat is nog niet –*; 2 *– juicht, – was in lentedos!* 3 *– was op het ijs*; **2** o. zn.: *mijn God en mijn –! dat kind was zijn –*, dierbaarste bezit.
al'lesbehalve, bw. (*op verre na niet*): *– tevreden*, volstrekt niet; ook, –behal've.
al'leszins, bw. (*in elk opzicht, op elke manier of wijze*): *– tevreden zijn*; zie **zin.**
allia'ge, v. –s (Fr. van allier, vero. alliger = verbinden: *metaalmengsel, lege'ring*).
allian'ce, v. (Fr. *bond, bondgenootschap*): *– française*, genootschap ter verspreiding v. h. Frans buiten Frankrijk.
allian'tie, v. –s, alliantiën (*verbond; verbintenis; bondgenootschap*); zie triple.
allicht', bw. (*gemakkelijk, wellicht*).
alliga'tor, m. –s (Fr., Eng., van Sp. el lagarto [Lat. lacerta = hagedis]: *krokodil, voorkomend in Amerika en Azië*).
allitera'tie, v. –s, alliteratiën (Fr. [Lat. littera = letter]: *stafrijm, oorspr. eigen aan de oud-Germaanse poëzie*): de – is gelijkheid van de aanvangsklanken of –lettergrepen, b.v. *kind noch kraai, in rep en roer.*
allitereren, geallitereerd (*een alliteratie vormen*): *de vele –de uitdrukkingen.*
I. allo', tw. (*toe, komaan*); gmz.
II. allo . . . van Gr. allos = ander.
allocu'tie, v. –s, allocutiën (Lat. allocutio: *toespraak*, inz. *Latijnse toespraak van den paus tot de verzamelde kardinalen*).
allodiaal', bn. (*eigengeërfd, niet leenroerig*).
allo'dium, o., (Ned.) allodiën; (Lat.) –dia (Lat. *geheel vrije bezitting; vrij erfgoed*).
allon'ge, v. –s (Fr. *verlengstuk* inz. *v. e. wissel*); – is een aanhangsel om daarop de reeks der endossementen te vervolgen.
allon'gepruik, v. –en (*staartpruik*).
allons', tw. (Fr. *laten wij gaan! voorwaarts; och kom*).
allooi', o. (Fr. à loi = volgens de wet: *gehalte aan zuiver goud of zilver; alliage*): fig. *mensen van slecht –*, soort, slag.
allopaath', m. allopathen (*aanhanger der allopathie; geneesheer, die ze aanwendt*).
allopathie', v. (Fr. [Gr. patheia = geneeswijze]: *geneeswijze, bij welke tegenwerkende geneesmiddelen worden aangewend*, bv. bij koorts: kinine); zie homoeopathie.
allo'quium, o. alloquia (Lat. *aanspraak*). (qu = kw).
all otta'va (It. muz. *een octaaf* d. i. *acht tonen hoger of lager te spelen of te zingen*).
allo'tria, o. mv. (Gr. allotrios = vreemd: *vreemdigheden; allegaartje; guitigheden*).
allotropie', v. (scheik. *het voorkomen v. e. stof in verschillende vormen*).
all right! (Eng. *in orde, klaar, goed zo*).
allumet', v. allumetten (Fr. Z.-N. *lucifer*).
all uniso'no (It. muz. *op dezelfde toon; eenstemmig*).
allu're, v. –s (Fr. *gang*; fig. *houding, gedrag, manier van doen*): *vreemde –s.*
allu'sie, v. –s, allusiën (Lat. allusio: *toespeling, zinspeling*). (s = z).
alluviaal', bn. (*tot het alluvium* [z. ald.] *behorende, angeslibd*): *–viale gronden.*
allu'vie, v. (*aanspoeling, aanslibbing*).
allu'vium, o. (Lat. eig. aangespoeld[e grond]: *jongste aardvorming; de gevormde gronden*): *Walcheren behoort tot het –.*
alm, v. –en (*weide boven in het hooggebergte*).
Al'macht, de v. (*God*).
almach'tig 1 bn., bw. (*alvermogend; met zeer grote macht*): *zo waarlijk helpe mij God –*, eedsformulier; *die ambtenaar is daar –; dat is – aardig*, zeer; **2 Almach'tige, de** m. (*God*), lit. t. Almachte.
alma'gra, v. (Arab. *rode klei, bruinrode oker, Indisch- of Perzisch-rood*).

Al'ma ma'ter, v. –s (Lat. *milde voedstermoeder, een erenaam voor een hogeschool*).
Al'manach de Go'tha, m.: een sinds 1763 te Gotha verschijnende almanak met bijzonderheden van vorstenhuizen. (ch = k).
al'manak, m. almanakken (Arab. of Gr.-Egyptisch: 1 *dagwijzer, tijdwijzer, kalender*; 2 *jaarboekje*): 1 *een kantoor–*; zegsw. *mijn hoofd is geen –*, ik kan niet alles onthouden; *– leugenzak*: met toespeling op de weervoorspellingen; 2 *een studenten–*.
al mar'co (It. *bij het gewicht*), gebezigd bij de munthandel, waar, bij verkoop in het groot, munten veelal bij het gewicht (p. kg) worden genoteerd.
almavi'va, m. almaviva's (*lange mantel, naar den graaf d'Almaviva, in le Mariage de Figaro, blijspel van Beaumarchais*).
alme'de, almee', bw. (*ook, eveneens*): *zij is – van de beste*.
al'meteen, bw. (Z.-N. *terstond, plotseling*).
almo'gend 1 bn. (*almachtig*); **2 Almo'gende, de** m. (*God*); **–heid,** v. (*alvermogen*).
a'loë, v. aloë's (Gr.-Lat. *boomachtige, lelieachtige sierplant, inheems in de Kaaplanden, Oost-Indië enz.; geneeskrachtig sap uit de bladeren*): *–pillen*. (ë = ee).
a'loen-a'loen, v. –s (O.-I. *voorplein voor woningen van de hoogstgeplaatsten*; thans inz. *stadsplein*).
alom', bw. (*overal, op alle plaatsen*): Z.-N. *– gaan*, een omweg maken.
alomtegenwoor'dig 1 bn. (*overal tegenwoordig*); **2 A–e, de** m. (*God*); **–heid,** v.
al'omvattend, bn. (*alles in zich sluitend*): *Gods –e macht, een –e geest*.
aloud', bn. (*zeer oud*); **–heid,** v.: *de vorsten der –*, van onheuglijke tijd.
alp, m. –en (*berg*); inz. mv. z. Alpen.
I. alpa'ca, v. (*bergschaap der Andes* inz. *in Peru*; Lat. lama pacos; *de zijdeachtige wol, het weefsel*); in bet. 1 *alpaca's*.
II. alpa'ca, o. (*op zilver gelijkende legering van koper, zink, nikkel; namaak zilver*): *–lepels*; ook opgevat als onbuigbaar stoffelijk bn. zonder uitgang *-en*, dus: *– lepels*. Opm. Dikwijls worden (vreemde) stofn. aldus als bn. gebruikt, verg. asbest. In zulk geval valt het accent op het zn., in de als samenst. opgevatte woordcombinatie op het eerste deel.
al pa'ri, à pa'ri (It. *gelijk aan de waarde*), men spreekt van – –, wanneer bij geldswaardig papier de koerswaarde gelijk is aan de nominale waarde; z. pari.
Al'pen, m. mv. (weiden: *naam van hooggebergten* inz. *hooggebergte in Europa*): *de – van Zwitserland; de Australische –*; **–bloem,** v. –en (*bloem der hoge Alpengebergten*): *het edelweis is een –*; **–club,** v. –s (*vereniging tot het beklimmen en wetenschappelijk onderzoek der Alpen*); **–flora,** v. (*de flora der Alpen; beschrijving* [ook: *het boek*] *dezer flora*); **–gids,** m. –en; **–gloeien,** o.: *het –*, rooskleurig-worden v. d. Alpen en de sneeuw bij op- en ondergaande zon; **–herder,** m. –s; z. sennhut; **–hoorn, –horen,** m. –s (*horen der herders*); **–jager,** m. –s ([*gemzen*]-*jager der Alpen*); **–klokje,** o. –s (*klokbloem, in 't voorjaar op de Alpen*; Lat. soldanella alpina); **–roos,** v. –rozen (*rhododendronachtige plant met donkerrode bloemen*; ook: rosa alpina); **–spoorweg,** m. –spoorwegen (*bergspoorweg door de Alpen*); **–stok,** m. –stokken (*lange stok, met ijzeren punt*).
Al'pha en o'mega 1 (*eerste en laatste letter van het Gr. alphabet; het begin en het einde*); z. Ego sum – – –; **2** v. (*oude* [*uit de 14de eeuw*] *rederijkerskamer te Yperen*). (ph = f).
al'phabet, o. alphabetten (Gr. alpha en beta = de twee eerste letters v. de Gr. letterreeks: *het abc ener taal*): *het Latijnse –*.
alphabe'tisch, bn., bw. (*gerangschikt naar de volgorde der letters v. h. alphabet*): *een encyclopaedie heeft een –e indeling*.
Alpijns', Alpi'nisch, bn. (*met de Alpen in verband staande*).
Alpinis'me, o. (*belangstelling voor de Alpen uit een wetenschappelijk, uit een sportoogpunt; bergsport*); **Alpinist',** m. –en (*bergbeklimmer, beoefenaar van de bergsport*).
alre'de, alree', alreeds', bw. (*reeds*).
al rigo're di tem'po of **al tem'po** (It. muz. *streng in de juiste, aangewezen maat*).
alruin', v. (*slaapwekkend kruid, tot de nachtschaden behorende, mandragora*; Lat. mandragora officinalis): Germ. myth. **1** waarzegster, wichelares; **2** voorspellende, later beschermende geest, uit de wortel gesneden; **–wortel,** m. –s.
alruin'mannetje, o. –s (*alruin* **2**).
als, vgw. 1 van tijd, 2 voorwaarde, 3 vergelijking, 4 reden, 5 verklaring: 1 *de school begint, – de klok negen slaat* (wanneer); 2 *gij zult niet slagen, – gij niet dubbel uw best doet* (indien); 3 *hij is zo groot – mijn vader*; – mag volgens verschillende taalgeleerden ook gebruikt worden na een comparatief of na woorden als *nooit, niemand*; 4 *dapper – hij was, vloog hij op hem af*; 5 *er zijn zeven kleuren, – rood enz.*; *ik raad u dit – vriend*; zie ook regel.
alsdan', bw. (1 *op die tijd; in dat geval*; 2 Z.-N., vero. *toen, destijds*): 1 *met Pasen . . . . ik zal het u – zeggen*; 2 *– gebeurde het*.
al sec'co, bw. (It. *muurschildering, met lijmverf op de droge wand*); lees *alsek'ko*.
al seg'no, bw. (It. muz. *van het teken af*); lees *alsenn'jo*.
al'sem, m. (1 *samengest.-bloemige plant met bittere blaren en bloemen*; Lat. artemisia absinthium; 2 *de toppen en bloesemknoppen; aftreksel van alsemknoppen*; 3 *bitterheid, grievend leed*): 1 *de – is een maagversterkend middel*; 2 *– in plaats van hop in het bier doen*; 3 *de – des levens; een druppel –; de pen in – dopen*, de bitterste woorden kiezen; **–achtig,** bn., bw. (*als alsem* [*smakende*]): *een –e bijsmaak*; **–druppel,** m. –s, –en; **–wijn,** m. (*wijn, met alsem doormengd*).
alsjeblieft', asjeblieft', tw. (*beleefdheidsvorm*); zie **a.u.b.**
als'maar, bw. gmz. = *al maar*, steeds.
alsme'de, vgw. (*gelijk mede, zoals ook*): *drie koeien – een geit kwamen in de vlammen om*; **–nog',** bw. (*nu nog, toen nog, dan nog*): *dat gebruik is – niet verouderd; voor – moet dit geheim blijven*; **–nu',** bw. (versterking van *nu*): *hij besloot – vol te houden*; **–of',** vgw. van vergel.: *hij sprak, – hij er alles van wist*, d. i. op de wijze of; *het was mij, – ik droomde*.
alst, v. z. alsem.
alt, v. –en (It. alto [Lat. altus = hoog]: *tweede zangstem, tussen sopraan en tenor, lage vrouwenstem; strijkinstrument iets groter dan een viool, de derde partij in een strijk-*

kwartet; degene, die de – bespeelt of – zingt).
al'taar, o. altaren, altaartje (Lat. altare v. altus = hoog: *offertafel, tombevormige verhevenheid, om er op te offeren*); ook: au'taar, ou'ter. In de spreekt. *al'taar*; lit. t. *altaar'*: *Zo spreekt ze en werpt zich voor 't altaar'*; zegsw. *iets offeren op het – des vaderlands*, aan het vaderland ten offer brengen; *voor het –*, bij de huwelijksvoltrekking; *een meisje naar het – geleiden*, huwen; z. haardstede; in Z.-N. ook m.: *de hoge –*, het hoogaltaar; **–geheim,** o. –en (R.-K. *het H. Sacrament des altaars*); ook –geheimenis; **–stuk,** o. –stukken (R.-K. *schilderij of beeldhouwwerk boven 't altaar*): *Rubens' –*.
al'tegader, bw. (*allen of alles te zamen*); **–maal,** bw. (*allemaal, altezamen*): *het is mij – goed; goud, – goud!* niets dan; **–met,** bw. (*misschien, soms*): *als je – in U. komt; –mets',* bw. (Z.-N. *somtijds*).
al tem'po, bw.; zie al rigore enz.
Al'tena, o. het land van – (*streek in N.-B. ten O. v. d. Biesbosch*).
altera'tie, v. –s, alteratiën (Fr. *verandering* [*ten kwade*]; *ontsteltenis, ontroering, schrik*).
al'ter e'go, m. of v. (Lat. *tweede of ander ik*; *persoon, die iem. altijd omgeeft of vervangt*, b.v. *echtgenoot*); lees *ee'go*.
alternatief', Fr. (Lat. alternare = veranderen): **1** o. alternatieven (*gedwongen keuze uit twee moeilijke of onaangename gevallen*): *iem. voor een – stellen*; **2** bn., bw. (*beurtelings*): *– vuur*, wisselvuur.
al'terum tan'tum, o. (Lat. *nog eens zoveel, het tweevoud of dubbel*).
altes'se, v. –s (Fr. *Hoogheid*).
al'tezamen, bw. (*altegader, altemaal*).
althans', voegw. bijw. (*in elk geval, ten minste*).
althe'a, v. (Gr.-Lat. *malveachtige plant*: *heemst, middel tegen hoest*; Lat. althaea officinalis); **–stroop,** v.
al'tijd, bw. (*steeds, immer, altoos*): (*niet*) *voor –*; **–durend,** bn. (*onafgebroken*): *een –e onzekerheid*; *–e rente* (rechtst.), rente ener hoofdsom, welke door den uitlener niet dan in bepaalde gevallen, bij de wet omschreven, kan worden teruggevorderd.
altitu'do, v. (Lat. *hoogte*): *– meridiana*, middaghoogte.
al'toos, bw. (*te allen keer, altijd, immer*); **altoosdu'rend,** bn.: *een –e almanak*.
altruïs'me, o. (Fr. [v. Lat. alter = een ander]: *liefde voor anderen, menselijkheid, onbaatzuchtigheid*); verg. egoïsme.
altruïs'tisch, bn., bw. (*onbaatzuchtig*).
alt'sleutel, m. –s (*muziekslеutel*, z. ald., *C-sleutel*); **-stem,** v. –stemmen; zie alt; **–viool** ook **alt,** v. –violen, alten; zie alt.
aluin', v. (Fr. alun, Lat. alumen: *meestal dubbelzout van aluminiumsulfaat en kaliumsulfaat*); **–aarde,** v. (*verbinding van aluminium en zuurstof*).
alui'nen, aluinde, h. gealuind (*met aluin bewerken*): *papier –, leder –*.
alumi'nium, Lat. alumen; z. aluin; **1** o. (*zeer licht tinkleurig metaal, verkregen uit aluinaarde*): S.G. 2,7; het – smelt bij 660° C.; eerst in 1807 afgezonderd; *een kettinkje van –*; **2** bn. (*van aluminium*): *een – keteltje*; zie opm. alpaca.
alvast', bw. (*nu reeds, voorlopig*).
al'ver, al'venaar, m. –s (Lat. albula = witvis, Fr. able: *vorentje, karpertje*; Lat. cyprinus alburnus); meestal: *alvertje, alfje*.
al'vermanneke(n), o. –s (Z.-N. *kabouter*).
al'vermogen, o. (*almacht* maar zwakker).
al'vermogend, bn. (*alvermogen hebbend*).
al'vernielend, bn. (*alles vernielend*): *het –e vuur*; **–verslindend,** bn.
al'vleesklier, v. –en (ontl. *klier, uitmondend in de 12-vingerige darm, met enzymen, welke de koolhydraten, eiwitten en vetten splitsen*); ook, pancreas.
al'voedend, bn. (lit. t. *allen voedend*): *de –e aarde*.
alvo'rens 1 bw.: *kom – bij mij*, te voren; **2** vgw.: *denk, – gij spreekt*, voordat.
alwe'der, –weer', bw. (*bij herhaling, nog eens, opnieuw*): *zijt ge – op reis?*
alwe'tend 1 bn. (*alles wetend*); **2 A–e, de** m. (*God*); **–we'tendheid,** v.: *de – Gods*.
alwijs' 1 bn. (*volmaakt wijs*); **2 Alwij'ze, de** m. (*God*).
alwil'lensdwaas, m. –dwazen (*kermisgast, potsenmaker*); vero.
Al'zegenaar, m. (*de Godheid, de Algoede*).
al'ziend, 1 bn.: *het – oog*, Gods oog; **2 Al'ziende, de** m. (*God*).
al'ziend-oog, o. (R.-K. *een oog in een driehoek en deze in een kring van gouden stralen, zinnebeeld van Gods alwetendheid*).
al'zijdig, bn., bw. (*op allerlei gebied*): *een –e vorming; – ontwikkeld*; ook: –zij'dig.
alzo', bw. (*aldus, op die wijze*): *doe ook gij niet –*; Z.-N. *iets – laten*, blauw-blauw.
ama'bile (It. muz. *bevallig, liefelijk, teder*).
A'madis de Gaula (= Amadeus van Gallië), held uit de Sp. roman v. die naam; vroom en dapper ridder.
amalgaam', o. amalgamen; Lat. **amalga'ma,** o. –'s (alchimistenwoord: *oplossing v. e. metaal in kwik*; fig. *mengelmoes*).
amalgama'tie, v. –s, amalgamatiën (*het oplossen van metalen in kwik*; *afscheiden van sommige metalen uit hun ertsen door middel van kwik*; fig. *samensmelting*). (t = s).
amalgameren (van ertsen: *met kwik behandelen*; fig. *vermengen*): *geamalgameerd tin*.
Amalthe'a, v. myth. **1** nimf, die Zeus met geitemelk grootbracht; **2** de geit zelf; zegsw. *de hoorn van –*, nl. van overvloed, geschenk van Zeus aan de nimfen v. Creta; l. *tee'-a*.
aman'del, amandeltje, Gr.-Lat. amandula: **1** m. –s (*tot de roosachtigen behorende steenvruchtdragende boom uit Z.-Europa, in ons land als sierheester*; Lat. amygdalus communis); **2** v. –s, –en (1 *steenvrucht, mangel*; 2 in het mv. *twee klierachtige organen aan weerszijden in de neuskeelholte*): 1 *bittere en zoete –en*; zie ook sausje; 2 *ontsteking, opzetting der –en*.
aman'delachtig, bn. (*iets hebbende van een amandel*): *de geur v. d. meidoorn is –*.
aman'delolie, v. (*olie, uit amandelen geperst*); **–pas,** o. (*deegachtig overblijfsel van geperste amandelen*); ook: –pars, –pers.
amanuen'sis, m. (Ned.) amanuensissen; (Lat.) amanuenses (Lat. bn. bij a manu = bij de hand: *helper, handreiker in een scheik., natuurk. enz. laboratorium*, inz. *bij het onderwijs*).
amarant', Gr.-Lat. amarant(h)us = onverwelkelijk: **1** v. –en (*plant, waarvan die met purperkleurige herfstbloem het meest bekend is*; *symbool der onsterfelijkheid*; Lat. amaranthus caudatus); **2** o. (*purper*

kleur); **–fluweel,** o.; **–hout,** o. (*violethout*).
amaril', v. (o.-Fr. esmeril, Gr.-Lat. smyris: *smergel, bruin of blauw metaalachtig gesteente, als slijpsel gebruikt*).
amaryl'lis, v. amaryllissen (*narcisachtige sierplant uit Z.-Amerika, bolgewas*; Lat. amaryllis formosissima; ook, *goudlelie*).
amaril'lo, bn. (Sp. eig. geel; van sigaren: *zeer licht van kleur*).
amateur', m. –s (Fr. *iem., die uit liefhebberij een kunst beoefent* inz. *in de sport*; *dilettant* [verg. *professional*]; Z.-N. *koper*).
amateur'-fotograaf', m. –grafen (*liefhebber in de fotografie*).
ama'ti, v. amati's (*viool, genoemd naar den vervaardiger,* ± 1575).
Amazo'ne, v. –n (Gr.-Lat.; mv. *mythologisch vrouwenvolk in Scythië, dat de Trojanen te hulp kwam, rivier in Z.-Amerika*); **amazone,** v. –n (*strijdbare vrouw*; *dame te paard*; *damesrijkleed*).
am'bacht, o. –en (1 *handwerk*; iron. *beroep*; Z.-N. *gilde*; 2 *vrije heerlijkheid*; *district voor de rechtspraak*; *district van het dijkwezen*; *grondgebied*): 1 *het timmeren is een –*; *hij is schoenmaker, verzenmaker van zijn –*; zegsw. *'t is met hem twaalf –en en dertien ongelukken*, hij zoekt telkens een nieuw middel van bestaan, maar slaagt in niets; 2 *Berg–*, *Veurne–*; *de vier –en*, Axel, Hulst, Assenede en Bouchaute; later: **Ambt,** o.: *hij woont in het Ambt*, niet in de stad: *–Delden*.
am'bachtsheer, m. –heren (*de bezitter v. e. ambachtsheerlijkheid*; *de heer, die de rechtspraak uitoefent in een ambacht*); **–heerlijkheid,** v. –heden (*gebied of waardigheid v. e. ambachtsheer*; *adellijk goed*); **–huis,** o. –huizen (*rechthuis*).
am'bachtsman, m. –lieden, –lui (*vakman, die met handenarbeid de kost verdient*); **––onderwijs,** o.; **–school,** v. –scholen (*nl. tot opleiding van ambachtslieden*).
am'bachtsvrouwe, v. –n (*de vrouw of de opvolgende dochter v. d. ambachtsheer*).
ambassa'de, v. –s (Fr. *gezantschap*; *hoogste diplomatieke vertegenwoordiging*; *de woning v. d. gezant met de bijgebouwen*).
ambassadeur', m. –s (Fr. *gezant*; *hoogste diplomatieke vertegenwoordiger*).
am'ber, m. (Fr. ambre, oorspr. Arab.: *vetachtige stof, uit zee opgevist, uit het darmkanaal van de potvis*): *de – is grijsachtig*; *gele – of ambersteen* (barnsteen) *is een voorwereldlijke hars, in verharde toestand aangetroffen* inz. *aan de kusten der Oostzee*; in het alg. *welriekend hars*.
am'berboom, m. –bomen (*een geslacht van bomen, uit wier bast welriekende hars of styrax vloeit*; Lat. liquidambar).
ambidex'ter, m. –s (Fr. ambidextre: *iem., die zich even makkelijk van beide handen bedient*; fig. *zeer handig man*). (x = ks).
ambiëren, geambieerd (Fr. [Lat. ambire = eig. rondgaan]: *streven, dingen, staan naar*).
Ambi'orix, gesch. aanvoerder der Eburonen, bewerkte in 54 v. C. in Gallië een opstand tegen Caesar, doch werd verslagen; standbeeld op de markt te Tongeren.
ambi'tie, v. (Fr. [Lat. ambition]: *eerzucht, eergierigheid*; *ijver, lust*).
ambitieus', bn.; ambitieuzer, –t (Fr. [Lat. ambitiosus]: *eerzuchtig*; *vol werkijver*).
ambitionneren, geambitionneerd (Fr. *vurig wensen, eerzuchtig naar iets streven*).
am'bo, v. ambo's, beter **am'bon,** m. –s (Gr. van anabainein = opstijgen: *verhoogde lezenaar* [*van steen*] *bij het koorhek van oude christelijke basilieken*): *de – werd later verdrongen door de kansel*; z. koorhek.
Amboi'nahout, o. ([*palm*] *hout van Amboina* of *Ambon*): *het – is hard, rood of goudgeel*.
Ambonees', bn. ([*als*] *van, uit, op, in, eigen aan, betreffende Ambon*): *Ambonese fuseliers*.
am'bras, zie embarras.
ambro'sia, v., **ambrozijn',** o. (myth. Gr.-Lat. [Gr. ambrotos = onsterfelijk]: *godenspijs*; z. ald. en nectar; *de naam v. e. plant*: *aloem-ambrosia*). (s = z).
ambt, o. –en (1 *ambacht* in de bet. v. *heerlijkheid, rechtsgebied v. e. schout of drost*, vero.; 2 *openbare betrekking, post*): 1 *Ambt-Vollenhoven*; 2 *– van rechter, notaris enz.*; *dingen naar een –*; *een – bekleden*; *een – aanvaarden*, in dienst treden.
amb'telijk, bn., bw. (1 *overeenkomende met de eisen van een ambt, door ambtsregelen voorgeschreven*; 2 *uit kracht van een ambt geschiedende*): 1 *–e plichten*; 2 *een –e aanschrijving*; *– mededelen*.
amb'teloos, bn. (*geen ambt bekledend*): *Da Costa leidde een – leven, ambteloze burgers*.
amb'tenaar, m. –s, ambtenaren, ambtenaartje (*iem., die een ambt bekleedt, waartoe hij door het openbaar gezag is benoemd*, inz. *die een hoger ambt bekleedt*): *staatsambtenaren* (doch: *spoorwegbeambten*); *een rechterlijk –*; *de – van het Openbaar Ministerie*, officier v. Justitie; *– van de burgerlijke stand*, belast met het houden van de registers van de burgerlijke stand; **–swereld,** v.
ambtenares', v. ambtenaressen (*vrouw. ambtenaar*): *een inspectrice is een –*.
ambt'genoot, m. –genoten (*collega*).
ambts'aanvaarding, v. (*indiensttreding*).
ambts'bediening, v. –en (*vervulling van een ambt*); **–bejag,** o. (*het rusteloos streven naar voordelige betrekkingen*; ong. *baantjesjagerij*); **–bevoegdheid,** v. –heden (*bevoegdheid aan een ambt verbonden*); **–broeder,** m. –s (*ambtgenoot*); **–duur,** m. (*duur van een openbaar ambt*); **–eed,** m. –eden (*eed, die een ambtenaar aflegt bij het aanvaarden van zijn betrekking*); **–gewaad,** o. –gewaden (*officiële kledij*); **–halve,** bw. (*krachtens of nopens het ambt*); **–ijver,** m.; **–keten,** v. –s: *de burgemeester met zijn – om*; **–kledij,** v. (Z.-N. *–gewaad*); **–misbruik,** o. –en (*misbruik v. d. macht door een ambt verleend*); **–penning,** m. –en (*penning van sommige ambtenaren als teken van hun bevoegdheid*): *de – der Rijkspolitie*; **–titel,** m. –s; **–verrichting,** v. –en; **–wege,** bw. (*–halve*); **–woning,** v. –en (*vrije woning*).
ambulan'ce, v. –s (Fr. *verplaatsbaar veldhospitaal*; *ziekenwagen*; *veldziekenhuis*).
ambulan'ce-dienst, m.; **––dokter,** m. –s; **––trein,** m. –en; **––wagen,** m. –s.
ambulant', bn. (Fr. [Lat. ambulans = rondwandelend]; *heen en weer trekkend*): *een – hoofd der school*, een wandelend hoofd, zonder eigen klas, sedert 1921 afgeschaft.
amech'tig, bn., bw. (eig. *buiten adem*; *uitgeput*); **–heid,** v.
a'melaken, o. –s; z. ammelaken.
a'meldonk, m. (Z.-N. *stijfsel*).
a'melkoren, o. (Gr.-Lat. amylon = onge-

malen [wel geweekt en geperst]: *een soort van weit of spelt, koren*; inz. in Z.-N.).
a'melkorenmeel, o.
a'men, Hebr., **1** tw. (*zo zij het, waarlijk; slotwoord van gebeden*); **2** o. -s (*het zij zo*): *een dankbaar* –; zegsw. (*ja en*) – *op iets zeggen*, er volmondig mee instemmen; *van eeuwigheid tot* –, altijd door.
amenderen, geamendeerd (Fr. [v. Lat. menda = fout]: *wijzigen, verbeteren; wijzigingen voorstellen in een wet*): *een wetsartikel* –. (men = men).
amen'de honora'ble, v. (Fr. *openlijke schuldbekentenis, tevens vraag om vergiffenis; erkenning van ongelijk*): – – *doen*.
amendement', o. -en (Fr. 1 *het doen van een voorstel tot wijziging of verbetering in de redactie of de inhoud van enig wetsartikel*; 2 *de voorgestelde wijziging*): 1 *de Tweede Kamer heeft het recht van* –; 2 *een – voorstellen, verwerpen, wijzigen*. (men = men).
americanis'me, o. -n (*eigenaardig Amerikaanse zegswijze*).
amerij', v. (*korte poos*, eig. *zoveel tijd als nodig is om een Ave Marije te bidden*); **amerij'tje,** o.: *in een* –, ogenblik; inz. Z.-N.
Ame'rika, o. (*werelddeel*, ook: *de Nieuwe Wereld*).
Amerikaan', m. -kanen, Amerikaantje (*bewoner van Amerika; Amerikaans effect*).
Amerikaans' **1** bn., bw. ([*als*] *uit, in, van, eigen aan, betrekking hebbende op Amerika*): *-e tarwe; de -e sterrenvlag*; **2** **-e,** v. -n (*vrouw uit, in Amerika*).
A'mersfoorder, A'mersfoorter, v. (*tabak uit de omstreken van Amersfoort*).
amethist' (Gr.-Lat. amethystus: *violetkleurig of zachtpaars halfedelgesteente*), **1** (voorwerpsn.), m. -en; **2** (stofn.), o.
ametropie', v. (Gr. metron = maat + -opia = -ziendheid: *bij- of verziendheid*).
ameublement', o. -en (Fr. *volledig stel meubels, voor een huis, een vertrek*).
am'fioen, o. (via Arab. en Jav.-Mal., uit Gr.-Lat. opium = sap: *heulsap, opium*); **-kit,** v. -kitten (*opiumkit*); **-pijp,** v. -en; **-schuiven** (*opium roken*); **-schuiver,** m. -s.
ami', m. (Fr. *vriend; naam van een hond*); vr. amie.
amiant', o. (Gr.-Lat. amiantus = onbevlekt: *wit steen- of bergvlas, draad- of vezelsteen, spinbaar en door vuur niet te verteren; asbest*).
amicaal', bn., bw. (Fr. [Lat. amicalis]: *vriendschappelijk*): – *groeten*.
amicaliteit', v. -en (*vriendschappelijkheid*).
ami'ce, m. -s (Lat. vocatief van *amicus*: *vriend*); als aanspreking: *waarde vriend*, ook opschrift boven een brief; *een – van me*, goede kennis; lees *amie'se*.
amici'tia, v. (Lat. *vriendschap*): *lid worden van A–*, sociëteit v. die naam; l. *-siet'sia*.
amict', m. -en (Lat. amictus: *deel van het misgewaad*: *schouderdoek*).
ami'go, m. (Z.-N. *stads-gevangenis* inz. *te Brussel, 1522–1930*).
amiraal', m. -ralen (*admiraal*); vero.
amiran'te, m. -s (Sp. *admirant*).
am'melaken, a'melaken, o. -s (Z.-N., lit. t. *tafellaken*; oorspr. *laken om er het vaatwerk* [aam, nog: wijnmaat] *op te zetten*).
ammo'nia, m. (*oplossing v. ammoniak in water, ammonium hydroxyde; geest van salmoniak of salmiak, ammoniumchloride*).
ammoniak', m. (Lat. [sal] ammoniacum, in plaats v. armeniacum = uit Armenië komend zout; scheik. *sterk riekend uit waterstof en stikstof bestaand gas*).
ammoniet', m. -en; zie ammonshoorn.
ammo'niumsulfaat, o. (*zwavelzure ammoniak, kunstmeststof*).
am'monshoorn, m. -en (Ammon = Lybisch-Egyptische godheid met ramshoornen: *fossiel weekdier tot de inktvissen behorend met meestal opgerolde schelp; schelp in de vorm van een ramshoorn*).
ammuni'tie, v. (*schietvoorraad; krijgsbehoeften, ontplofbare stoffen*); ook, munitie; z. ald.; **-wagen,** m. -s; zie caisson.
amnesie', v. (Gr. a + stam v. mimnesko = ik herinner mij: *verlies, zwakte van het geheugen*). (s = z).
amnestie', v. amnestieën (Gr.-Lat. amnestia, zie amnesie: *algemene kwijtschelding van straf voor misdrijven voor een bepaalde categorie v. personen*, inz. *voor politieke misdrijven*): – *verlenen*, begenadigen; België: *bestuurlijke, rechterlijke* –.
amnestiëren, geamnestieerd (*straf kwijtschelden*).
amoe'be, o. en v. -n (Gr. wisseling: van gedaante wisselend diertje: *slijmdiertje, ééncellig microscopisch diertje*). (oe = eu).
a'mok, o. (O.-I. eig. a'moek = woedende aanval): – *maken*, i. e. toestand van bloeddorstige razernij geraken, waarin men gewapend op ieder, die in de weg komt, aanvliegt; – *slaan*, een waarschuwingssein geven; **-maker,** m. -s; **-roeper,** m. -s; **-signaal,** o. -signalen (*waarschuwend teken*).
amoom', v. amomen (Gr.-Lat. amomum: *specerijachtige plant; geur v. deze plant*): *een wasem van amomen*; inz. lit. t.
A'mor, myth. zoontje v. Venus: god der liefde, gewapend met boog en pijl.
amoro'so, bw. (It. muz. *liefelijk, teder*).
amorph', bn. (Gr. morphe = gestalte: nat. *vormloos; niet uit kristallen opgebouwd*). (ph = f).
amortisa'tie, v. -s, amortisatiën (Eng. amortisation [Lat. mors = dood]: *gerechtelijk ongeldig verklaring van een verloren of in 't ongerede geraakt schuldbewijs; het overlaten van een stuk land aan een gemeente; het overgaan van een onroerend goed in de dode hand; delging van de schulden van een staat, gemeente, maatschappij door jaarlijkse afbetalingen*); **-fonds,** o.; zie delgingsfonds.
amortiseren, geamortiseerd (*ongeldig verklaren; aan de dode hand verkopen; uitdelgen door aflossing*). (s = z).
amouret'te, v. -s (Fr. *minnarijtje*).
am'pas, v. (Mal. *afval van uitgeperst suikerriet, brandstof*).
am'pel, bn., bw. (Fr. ample, Lat. amplus: *omstandig, breedvoerig*): *na -e bespreking; iets – omschrijven*.
am'per **1** bw. (*ternauwernood*; ook gew. *dichtbij*): *hij is – de kinderschoenen ontwassen*; **2** bn., bw. (*zuur, wrang*): *onrijpe vruchten zijn – van smaak; – zien*, zuurkijken.
ampè're, v. -s (*eenheid van maat bij electrische stroomsterkte*, naar den Fr. natuurkundige A. M. Ampère, 1776—1836).
amph(i), Gr. 1 rondom, rond; 2 tweevoudig, op beide zijden. (ph = f).
amphibie', v. -s, amphibieën (Gr. bios =

levend: *tweeslachtig gewerveld dier, dat op het land en in het water leeft*; fig. *persoon, die vlees noch vis is*).
amphi'brachys, m. amphibra'chen (Gr. aan beide zijden kort [= brachys]: *drielettergrepige versvoet, met de betoonde in 't midden*), b.v. *Hera'demt, geteis'terde stre'ken*; **–bra'chisch,** bn.: *–e verzen.*
Amphi'on, 1 myth. fabelachtige koning v. Thebe, lierspeler; **2** toonkunstenaar.
amphithea'ter, o. –s (Gr. bij de Ouden: *rond of ovaalvormig theater met oplopende zitplaatsen*; in onze schouwburgen enz.: *een der lagere rangen*).
amphithea'tersgewijze, bw. (*in een halfrond schuin oplopend*): *Genua is – gebouwd.*
Amphitri'te, v. myth. gemalin v. Poseidon.
Amphi'tryon, m. –s (fig. *gulle gastheer*).
am'phora, v. (Ned.) amphora's (Gr.-Lat. aan beide zijden draagbaar: *kruik met nauwe hals en twee oren*); (Lat.) –rae.
amplet', v. ampletten (v. Lat. ampulla = flesje: *kegelvormig medicijnflesje*); vero.
amplia'tie, v. –s, ampliatiën (Fr. [Lat. ampliatio]: *aanvulling; duplicaat; verdaging*).
amplifica'tie, v. –s, amplificatiën (Fr. [Lat. amplificatio]: *verdere uiteenzetting; vergroting*).
amplis'simus, bn. (Lat. overtreffende trap van amplus = vol, verheven: *hoogaanzienlijk, hoogedel*).
amplitu'do, o. (Lat. *slingerwijdte, grootte van de hoek, die een slinger bij elke slingering beschrijft; afstand tussen op- en ondergangspunt van een hemellichaam: morgen-, avondwijdte*). Fr. amplitude.
am'po(e)n, v. (Mal. *vergiffenis, pardon*).
ampul', v. ampullen (Lat. ampulla: *kannetje*; zie pul **I**; ook: *glazen buisje met of voor injectiestoffen*).
amputa'tie, v. –s, amputatiën (Fr. [Lat. amputatio]: *afzetting v. e. lichaamsdeel*).
amputeren, geamputeerd (Fr. [Lat. amputare, eig. rondom afsnijden]: *een lidmaat afzetten*).
Am'stel, m. (*rivier, waaraan Amsterdam ligt*).
Am'stelland, o. (*A'dam en het land ten Z.*); **–lander,** m. –s.
Amsterdam', o.; **–dam'mer,** m. –s.
Amsterdams' peil, o. (*de waterhoogte bij vloed van het IJ*); zie **A. P.**
amulet', v. amuletten (Fr. amulette, Lat. amuletum: *talisman: toverkrachtig voorwerp, als voorbehoedmiddel tegen toverij, ongeluk of ziekten, enz.*).
amusant', bn., bw. (Fr. *vermakelijk, onderhoudend*): *een – geval; – vertellen.* (s = z).
amusement', o. –en (Fr. *ontspanning, vermaak; gelegenheid tot vermaak*). (s = z).
amuseren, geamuseerd (Fr. *aangenaam bezighouden, vermaken*): *zich –.*
amusie', v. (Gr. a + musa: *verlies v. h. muzikaal geheugen, het muzikaal gevoel*).
amy'lum, o. (Lat. *zetmeel*).
ana . . ., Gr. 1 opwaarts; 2 weer, terug; 3 om, verwisseling; 4 stuk; 5 volgens.
anaal', bn. (*van de anus*): *de –ale opening.*
anabaptis'me, o. (Gr. baptizein = dopen: *leer der wederdopers der 16e eeuw* b.v. *in Munster onder Jan van Leiden, 1535*).
anabaptist', m. en v. –en (Gr. anabaptistes: *wederdoper*).
Ana'basis, v., Gr. basis = het gaan, d. i. tocht v. d. kust naar het binnenland, werk v. Xenophon over de tocht v. Cyrus den Jongeren tegen Artaxerxes v. Perzië, de slag bij Cunaxa, 401 v. C., waarin Cyrus sneuvelde en de terugtocht der Gr. hulptroepen, 401—399 onder Xenophons leiding.
anachoreet', m. anachoreten (Gr. [choreo = ik trek mij terug]: *kluizenaar*). (ch = ch).
anachronis'me, o. –n (Gr.-Lat. anachronismus [chronos = tijd]: *fout tegen de tijdrekening; iets, dat niet meer past in de omstandigheden van het ogenblik*). (ch = ch).
anacoluth', v. –en (Gr. anakoluthon: *afwijking van de woordschikking; een zin, waarvan een deel een woordschikking heeft, niet passend bij die van het ander deel*).
Ana'creon, m. beroemde Gr. lierdichter, ± 540 v. C.; **–creon'tisch,** bn.: *–e liedjes,* onechte, op naam van Anacreon staande gedichten, later dikwijls nagevolgd.
anaemie', v. (Gr. an + aima = bloed: *bleekzucht, bloedarmoede*). (ae = ee).
anae'misch, bn. (*lijdende aan anaemie*).
anaesthesie', v. (Gr. an + aisthesis = waarneming: *gevoelloosheid; verdoving van pijn*); lees *anesteezie'*.
anagram', o., anagrammen (Gr. ana + gramma = woord: *letterkeer, wisselwoord, een woord, dat door letterverplaatsing een andere betekenis heeft*, b.v. *neger* en *regen, Tesselschaede* en *Sachte Sedeles*).
analec'ta, o. mv. (Gr.-Lat. mv. van analectum [lego = ik verzamel, lees]: *bloemlezing uit een of meer schrijvers*; verder: *nalezing, gemengde opstellen*); ook, analecten.
analogie', v. analogieën (Fr. v. Gr.-Lat. analogia [-logia = verhouding]: *overeenkomst, overeenstemming; aanpassing*): *vele samenstellingen zijn gevormd naar – van bestaande,* het voorbeeld. (g = g).
analoog', bn. (*overeenstemmend, gelijkvormig*): *een – geval*; ook, analogisch.
analphabe'tus, Gr.-Lat.; (be = bee); **–beet',** m. (Lat.) –beti; (Ned.) –beten (*iemand, die niet kan lezen of schrijven*).
analy'se, v. –n (Gr.-Lat. analysis [lysis = ontleding]: *ontleding, ontbinding*). (s = z).
analyseren, geanalyseerd (*ontleden, ontbinden*). (s = z).
analyst'(e), analist'(e), m. en v. analysten, anallisten (*scheikundige der praktijk, ambtenaar aan een proefstation enz.*).
analy'tisch, bn., bw. (*op analyse berustend, ontledend*): *–e meetkunde,* geeft lijnen door algebraïsche formules weer; *–e scheikunde,* bepaalt de samenstelling der stoffen door ontleding; *een – verslag,* kort verslag.
a'nanas, v. ananassen (Portug. oorspr. Z.-Am. woord: *een uit Z.-Am. afkomstige plant*; Lat. ananassa sativa; *de vrucht*).
anap(a)est', m. –en (Lat. [Gr. anapaistos, eig. teruggeslagen]: *de omgekeerde dactylus; drielettergrepige versvoet, met de betoonde achteraan*), b.v. *Kan het zijn | dat de liér | die sinds láng | niet meer ruís | te*; **–p(a)es'tisch,** bn.: *–e verzen.* (ae = e).
ana'phora, –phoor', v. anaphora's, –phoren (Gr.-Lat. [Gr. ana = weer + phora = gedragen worden]: *stijlfiguur, die bestaat in herhaling van hetzelfde woord aan 't begin van op elkaar volgende zinnen of verzen*).
anarchie', v. (Fr. [Gr.-Lat. an = zonder + archia = heerschappij]: *regeringloosheid*

of wetteloosheid; schromelijke wanorde).
anarchis'me (*leer van de onbegrensde zelfstandigheid van het individu, het niet erkennen en het willen omverwerpen van elk staatsgezag om daardoor tot anarchie te komen; leer* inz. *v. d. Rus Bakunine, 1814—1876*).
anarchist', m. –en (*voorstander van het anarchisme; woelgeest, onruststoker*).
anarchis'tisch, bn., bw. (*van, door, betreffende anarchisten*): *een – blad; –e misdaden.*
ana'thema, o. (Gr.) –themata; (Ned.) –thema's (Gr.-Lat. stam the = plaats: eig. *toegewijd geschenk* [*aan de onderwereld*]; *banvloek*); Lat. – *sit*, hij zij vervloekt.
Anato'lië. o. (*Klein-Azië*).
anatomie', v. (Fr. [Gr.-Lat. van tome = het snijden]; *ontleedkunde*).
anato'misch, bn., bw. (*ontleedkundig*): *een – kabinet, een – preparaat.*
anatoom', m. –tomen (*ontleedkundige*).
Anch'io sono pitto're! (It. *Ook ik ben schilder*): uitroep, toegedicht aan Correggio (1494—1534) bij het beschouwen van de H. Cecilia van Rafaël te Bologna.
Anchi'ses, m., vader v. Aeneas. (ch = ch).
anciennitéit', v. (Fr. *voorrang naar dienstouderdom of dienstjaren*): *naar –.*
ancien regi'me, o. (Fr. *de staatsvorm, die vóór een revolutie bestond* inz. *vóór de revolutie van 1798 in Frankrijk*).
Andalu'siër, m. –s (*iem., een paard, wijn uit Andalusië in Z.-Spanje*). (s = z).
Andalu'sisch, bn., bw.: *–e paarden.*
andan'te, It. muz. **1** bw. (*gematigd, langzaam*); **2** o. –s (*deel ener muzikale compositie, in deze maat te spelen*): *een – van Mozart.*
andanti'no, It. muz. **1** bw. (*iets langzamer dan andante*); **2** o. –'s (*een klein andante*).
an'der 1 telw. (*tweede, volgende*): *e. –maal; om de –e dag* (Z.-N. *over –e dag*); *de –e week; om de –*, beurtelings; *ten andere,* tweede; **2** bn.: *hij heeft een –en knecht dan vroeger,* niet meer denzelfden; *de –e zijde van het Kanaal,* overzijde; *de –e zijde van het graf,* het hiernamaals; *een leven van de –e wereld,* een hels spektakel; *iem. naar de –e wereld helpen* (of: *zenden*), doden; *hij werd een – man, een heel – mens,* verschillend van vroeger; *dat is –e kost,* betere; evenzo: *–e thee, tabak*; **3** onbep. voornw.: *de een zegt dit en de – dat; het een en het –; de drie –en; onder –en*; Z.-N. *op 'n –*, elders.
an'derdaags, bn. (*om de andere dag komend*): *de –e koorts.*
an'derdeels, bw. (*wat betreft het andere of tweede deel*): *eensdeels hebt gij gelijk, – zijt ge in 't ongelijk,* ten andere.
an'derhalf, telw. (*een en een half*): *– uur; –halve gulden; –halve cent,* fig. een grote naast een kleine; ook: anderhalf'.
an'dermaal, bw. (*voor de tweede keer*): *iem. een en – verbieden,* herhaaldelijk.
an'derman, vnw. (inz. i. d. genitief *andermans*): *riemen snijden uit –s leer*; z. riem.
an'ders, bw. (1 *op een andere wijze*; 2 *voorheen, vroeger*; 3 *in andere omstandigheden, gewoonlijk*): 1 *iets – aanpakken; ik kon niet –; het is niet –; het kan niet – dan*; 2 *ik kom er niet meer zoveel dan –*; 3 *hij is – zo welwillend; hoe gevat hij – was, nu ....*
andersden'kend 1 bn. (*van andere denkwijze* inz. *in zaken van godsdienst en kerk*); **2** –e, m. en v. –n (*iem. v. e. andere gezindte*): *geen aanstoot geven aan –n.*
an'dersgezind 1 bn. (*van andere mening* inz. *godsdienstige of politieke*); **2** –e, m. en v. –n.
an'dersom, bw. (*in andere of tegengestelde stand, mening, opvatting, richting*): *draai de sleutel eens –*; fig. *het is juist –.*
an'dersweer, m. (Z.-N. gew. *kozijn* **II** *in de tweede graad*; verg. rechtzweer).
an'derszins, bw. (*anders, in een ander geval, op andere manier of wijze*; Z.-N. *zoniet*).
an'derwerf, bw.; zie andermaal.
andij'vie, v. (Fr. endive, oorspr. Lat.-Gr.: *samengesteldbloemige plant, cichorei, moesgroente*; Lat. cichorium endiva); spreekt. andie'vie; *–sla*, v.
an'doren, an'doorn, m. –s (*lipbloemige plant in verschillende soorten voorkomende*; Lat. stachys): *de berg–, zomer–, bos–.*
Andre'asorde, v. (*Schotse orde, door Jacobus V in 1540 ingesteld*): *de – heet ook de orde van de Distel of van St.-Andries.*
andro... v. Gr. aner (gen. andros) = man.
androï'de, v. –n (Gr. *mechanisch mensenbeeld; beweegbare ledepop*).
Andro'mache, gemalin v. d. Trojaansen held Hector; lees *–machee.*
anekdo'te, v. –n, –s (Fr. anecdote, Lat.-Gr. anekdoton = [nog] niet uitgegeven: *kort, grappig verhaal; tekenend voorval*): *een vermakelijke – vertellen.*
anemie', **ane'misch;** z. anaemie enz.
anemo... van Gr. anemos = wind.
anemome'ter, m. –s (*windmeter*).
anemoon', v. anemonen (Fr. anémone, oorspr. Gr.-Lat.: *ranonkelachtige plant in verschillende soorten in ons land; windbloem*; Lat. anemone): *de bos–.*
aneroï'de-barometer, m. –barometers (Gr. an = zonder + aer = lucht; *barometer zonder kwik*: *de luchtdruk werkt op de wanden van een luchtledige trommel in*).
Ane'ta, v. (*Algemeen Nieuws- en Telegraafagentschap*): *– seint uit Batavia.*
angarie', v. (Fr. [Lat. angaria = herendienst, oorspr. Perzisch woord]: *het recht om op neutrale schepen beslag te leggen en voor de staat te laden*).
an'gel, m. –s, angeltje (*haak of hoek met weerhaakjes, om vis te vangen; steekwapen van bijen, wespen enz.*): fig. *de – v. h. berouw*; zegsw. *iem. aan zijn – krijgen,* (door een lokaas) in zijn macht.
ange'lica, v. angelica's (*schermbloemige plant, engelwortel, een bosplant*; Lat. angelica silvestris). (g = g).
Angelsak'sisch, bn., bw. (*van, eigen aan de Angelsaksen of Angelsaksers, een gemeenschappelijke naam voor de Germ. stammen die in de 5e eeuw n. Chr. Engeland veroverden; Engels*).
An'gelus, o. soms m. (Lat.-Gr. angelos: *bode, engel*; R.-K. *groetenis van den Engel aan Maria, het drieledig gebed, dat 's morgens, 's middags en 's avonds bij het kleppen van het Angelusklokje wordt gebeden; klokje, dat de tijd van het Angelus-bidden klept*): Z.-N. *– spelen,* giesgijzen; **–klokje,** o. –s; **–torentje,** o. –s; z. juffertje 3. (g = g).
ang'goer, m. (O.-I. *wijn*); **–goef,** m. (*champagne*).
angi'na, v. (Lat. *keelziekte, ontsteking van de amandelen en slijmvliezen*). (g = g).
ang'kloeng, v. –s (O.-I. *muziekinstrument*

op Java inheems en bestaande uit bamboegeledingen van verschillende lengte en dikte, hangende in een raamwerk).
Anglai'se, v. –s (Fr. *Engelse vrouw, Engels meisje*; ook: *Engelse dans*). (ai = è).
Anglicaan', m. Anglicanen (*lid der Anglicaanse kerk in Engeland*); ook, **–kaan.**
Anglicaan'se kerk, v. (*de Eng. staatskerk, de Hoge of Bisschoppelijke kerk*).
Anglicanis'me, o. (*officiële eredienst in Engeland, dagtekenende van* 1534, ingesteld door Hendrik VIII, 1509-'47).
anglicis'me, o. –n (*eigenaardig Eng. zegswijze*; *woorduitdrukking, naar het Eng. taaleigen gevormd of uit het Eng. overgenomen*).
Anglomaan', m. en v. –manen (*naäper, aanbidder van al, wat uit Engeland komt*).
Anglomanie', v. (Gr. mania = ziekelijke zucht: *naäperij of blinde ingenomenheid van en met alles, wat Engels is*).
Anglophobie', v. (Gr. phobe = vrees: *dwaze afkeer van alles, wat Engels is*).
an'goer, m., z. anggoer.
Ango'rageit, v. –en ([*wol*]*geit uit Angora, Klein-Azië, met lang, zijdeachtig haar*); **–kat,** v. –katten (*kattensoort*, oorspr. *uit Klein-Azië, met lang, zijdeachtig haar*).
angst, m. –en (verwant met *eng*: *gevoel van benauwdheid, vrees*; *beklemdheid*): *– doorstaan, uitstaan*; *de – bekruipt hem*, maakt zich gaandeweg van hem meester.
ang'stig, bn., bw. (*met angst vervuld*; *angst uitdrukkend*): *–e blikken, een – gegil*; *zij keek haar man – aan.*
angstval'lig, bn., bw. (1 *angstig gestemd, vreesachtig*; 2 *pijnlijk nauwgezet*): 1 *een – kind*; 2 *– vermeed hij, wat aanstoot kon geven*; **–heid,** v.
angulair', bn. (Fr. [Lat. angularis v. angulus = hoek]: *met hoeken, hoekig*). (g = g).
a'ni-a'ni, v. –'s (O.-I. *rijstmesje, waarmede men de rijst oogst door de halmen bij kleine bosjes gegrepen, tegen de snede van het mesje met één hand af te knijpen*).
anijs', m. (Fr. anis oorspr. Gr.-Lat. *schermbloemige plant, inheems o. a. in Z.-Europa, met geurige vruchtjes als specerij en geneesmiddel gebruikt*; Lat. pimpinella anisum); **–likeur,** v.; **–melk,** v. (*zoete melk, waarin anijszaad is gekookt*); **–olie,** v. –oliën; **–water,** o. (*brandewijn, getrokken op anijszaad*); **–zaad,** o. –zaden (*de vrucht van de anijsplanten*); volkst. annijs'; z. anisette.
anili'ne, v. (Fr. [Arab. anil = indigoplant]: *een uit steenkolenteer verkregen grondstof voor de kleurstof-industrie*): *de linieerder trekt ter drukkerij de rode lijnen in registers met –*; **–potlood,** o. –potloden.
animaal', bn. (Fr. [Lat. animalis]: *dierlijk*): *– voedsel*, b.v. vlees; verg. plantaardig.
anima'to, bw. (It. muz. *bezield, levendig*).
animeren (Fr. *aansporen, opwekken, aanmoedigen*): *een geanimeerd gesprek*, levendig.
animis'me, o. (*geestenverering bij sommige natuurvolken*: *het toekennen van een ziel aan alle dingen, bewerktuigd of niet*).
a'nimo, v. en o. (It. *opgewekte geest, stemming*; *moed*; *kooplust, vraag*): *met veel –.*
animositeit', v. (Fr. *vijandigheid*; *prikkelbare stemming*). (s = z).
animo'so, bw. (It. muz. *bezield, levendig*).
a'nimus, m. animi (Lat. *ziel*; *wil*): rechtst. *– domini*, wil om een zaak als eigenaar te bezitten.
a'nion, o. (scheik. *negatief geladen deel van een molecule*); zie ion.
aniset'te, v. (Fr. van anis = anijs: *anijslikeur, brandewijn op anijs getrokken*; *fles, glas anisette*): *twee –!* (s = z).
anjelier', v. –en, anjeliertje (*muurachtige plant, welriekende sierbloem, nagelbloem, giroffel*; Lat. dianthus).
an'jer, v. –s, anjertje (*anjelier*).
I. an'ker, o. –s, ankertje (*wijnmaat van ± 38 l, 45 flessen*; vishand. *een ton v. 50 kg*).
II. an'ker, o. –s, ankertje (Lat. ancheria = tonnetje: 1 *ijzeren werktuig, dienende om in zee of rivier geworpen, een schip aan vast te leggen*; *zinnebeeld der marine, der hoop*; 2 *afbeelding v. e. anker*; 3 bij verg. *naam v. verschillende werktuigen of onderdelen*; *een onderdeel v. bepaalde uurwerken, v. e. magneto-electrische machine*; *ijzeren houvast of klauw*): 1 *het schip verloor een – bij de storm*; *ergens zijn – laten vallen, gooien, werpen*, er zijn intrek nemen, om er kortere of langere tijd te verwijlen; *hij ligt voor zijn laatste –*, het is slecht met hem gesteld; *ten – gaan*; *zijn – lichten*, heengaan, zich verwijderen; *zijn – kappen*, zich overhaast uit de voeten maken; 2 *een – op zijn mouw*; 3 *–horloges*; *een balk met –s bevestigen*; **–arm,** m. –en (*een der boogvormige armen v. e. anker*); **–boei,** v. –en (*boei, die de plaats v. h. uitgeworpen anker aanwijst*).
an'keren, ankerde, h. (1, 2), i. (2) geankerd (1 *het anker laten vallen*; 2 *voor anker liggen*): 1 *het schip voer de haven binnen en ankerde naast een torpedoboot*; 2 *wij ankerden reeds een week bij het lichtschip.*
an'kergat, o. –gaten (*muuropening voor het anker*); **–grond,** m. –en (*grond, waar men ankert*); **–ketting,** m. –en (*ketting, waaraan het anker hangt*); **–kuil,** m. –en (*groot zakvormig visnet*); **–mast,** m. –en (*mast, paal waaraan luchtschepen verankerd worden*).
ankerop' gaan: *bij het – – was er volle stoomspanning*, toen het anker opging.
an'kertros, m. –trossen (*ankerketting*).
an'kloeng, v. –s, z. ang'kloeng.
An'na, v. –'s, Annaatje (*meisjes- en vrouwennaam*); *St.-Anna*, echtgenote van Joachim en moeder van Maria, grootmoeder van Jezus; de patrones der gehuwde vrouwen; zegsw. *zij zit al in St.-Anna's schapraai*, is al bedaagd en zal niet meer trouwen; *daar loopt wat van St.-Anna onder*, daar is een steekje aan los; *St.-Anna te Drieën*, een beeld van Jezus, Maria en Anna.
anna'len, v. mv. (Fr. annales, Lat. annales [v. annus = jaar] libri: *jaarboeken*: *naar volgorde der jaren geschreven geschiedenis*; *geschiedboeken*).
annex', bn. (*aangehecht, bijbehorend bij iets, dat als hoofdzaak wordt voorgesteld*).
anne'xa, o. mv. (Lat. mv. van annexum = het bijgevoegde: *aanhangsels*; *bijlagen*).
annexa'tie, v. –s, annexatiën (Fr. *inlijving, gewelddadige toeëigening van landstreken*; *het ingelijfde*): *de – van Holland in 1810.*
annexeren, geannexeerd (Fr. *aanhangen, bijvoegen* inz. *inlijven van een gebied*).
annexionist', m. –en (Fr. *persoon, die wil annexeren*); **annexionis'me,** o.
annexionis'tisch, bn., bw.
annihileren, geannihileerd (*te niet doen*).
anniversa'rium, o. Lat. anniversaria;

Ned. anniversariën; (Lat. *verjaardag*).
an'no, (*in het jaar, ten jare*): – *currente*, zie afkortingen **A, A°** etc.
annon'ce, v. –s (Fr. *aankondiging; advertentie*); **annonceren,** geannonceerd (Fr. *aankondigen; adverteren*). (c = s).
annota'tie, v. –s, annotatiën (Fr. [Lat. annotatio]: *verklarende aantekening*).
annoteren, geannoteerd (Fr.[Lat.annotare]: *van verklarende aantekeningen voorzien*).
annua'rium, o. Lat. annuaria; Ned. –s, annuariën (Lat. *jaarboek*).
annueel', bn. (Fr. annuel: *wat een jaar duurt; wat jaarlijks terugkeert; jaarlijks*).
annuïteit', v. –en (Fr. [Lat. annus]; *jaarlijkse aflossingssom van een schuld*, d. i. *de interest en een deel v. h. kapitaal*).
annuleren, geannuleerd (Fr. [Lat. v. nullus = geen]: *opheffen, ongeldig verklaren*).
Annuncia'ta-orde, v. (*hoge ridderorde in Italië, in 1360 gesticht*). (c = ts).
an'nus, m. anni (Lat. *jaar*): – *gra'tiae*, genadejaar, het dienstjaar, door de ringbroeders na het overlijden waargenomen ten bate der predikantsweduwe. (ae = ee).
ano'de, v. –n (Gr. ana + hodos = weg, letterl. opwaartse weg: *positieve electrode*).
anomalie', v. anomalieën (Fr. [Gr. an = zonder + homales = gelijk]: *onregelmatigheid*).
anoniem', bn. (Fr. anonyme [Gr. an = zonder + onoma = naam]: *ongetekend, naamloos*): *een – artikel, een – schrijven*.
anonimiteit', v. (*het anoniem-zijn*).
ano'nymus, m. anonymi (Lat. *een ongenoemde*).
ano'pheles, v. anophelessen (Gr. schadelijk: *malariamug, malaria overbrengende mug*).
an'organisch, bn. (*onbewerktuigd; onbezield; niet tot het dieren- of plantenrijk behorende*): *–e stoffen; de –e scheikunde*.
an'sicht(skarte), v. ansichten, ansichtskarten (Duits: *prentbriefkaart*); germ.
ansjo'vis, v. ansjovissen (*klein visje, tot de weekvinnigen behorend*; Lat. engraulis encrasicholus); **–vangst,** v. –en.
ant, zie anti, ante.
antagonis'me, o. (Gr. agon = strijd: *tegenwerking, bestrijding; strijd tussen twee tegengestelde meningen enz.*).
antagonist', m. of v. –en (*tegenstander; tegenwerker*): in de ontleedk. een spier, wier werking die van een andere opheft: *buigen strekspieren zijn elkaars –en*.
antarc'tisch, bn. (Gr. arktos = sterrenbeeld de beer, aan de Noordelijke hemel: *nabij de Zuidpool gelegen of voorkomend*): *de –e zeeën*, de Zuidpoolzeeën; z. arctisch.
an'te, Lat., **1** vz. (*voor*): – *meri'diëm*, voor d. middag; **2** v. –n (*hoek- of wandpilaster*).
antecedent', o. –en (Fr. [Lat. antecedens]: 1 *voorafgegane zaak, vroeger gebeurd feit*; 2 spraakk. het woord, de zin, waarop het betr. voornw. terugwijst): 1 *iemands –en*, feiten uit iems. vroeger leven; 2 in *de jongen, die daar gaat*, is *jongen* het –; nog: *een – (stellen)*, een geval (doen ontstaan), waarop anderen zich later beroepen kunnen.
antecederen, geantecedeerd (Lat. antecedere: *voorafgaan; de voorrang hebben*).
antedateren, geantedateerd, meestal **antidateren** (*een vroegere dagtekening dan de werkelijke geven aan een akte, wissel enz.*).
antediluviaal', **–diluviaans',** bn. (*van vóór de zondvloed*; fig. *doodouderwets*): *diluviale geraamten*, b.v. *van de mammoet*.
anten'ne, v. –s (Fr. [Lat. antenna]: eig. *spriet, voelhoren*; radio: *opvang- en zenddraad* [of: *–stang*] *voor geluidsgolven*).
anthologie', v. anthologieën (Fr. [Gr. anthos = bloem]: *bloemlezing*). (g = g).
anthraciet', o. (Gr. anthrax = steenkool: *steenkolensoort met 92 % koolstofgehalte*).
anthropo.., v. Gr. anthropos = mens.
anthropologie', v. (Fr. *natuurkennis of leer van den mens, van de mensenrassen; menskunde*): *criminele –*, leer, studie van den misdadigen mens. (g = g).
anthropolo'gisch, bn., bw.; **–loog',** m. –logen (*beoefenaar, kenner der anthropologie*).
anthropometrie', v. (*het bepalen van een aantal afmetingen van het menselijk lichaam of delen ervan*); zie Bertillonnage.
anthropomorph', Gr. **1** bn. (*mensvormig*): *–e apen*, mensapen; **2** **–mor'phe,** v. –n (*mensvormige hoofdletter* o. a. in handschriften v. de 8ste—12de eeuw). (ph = f).
anthropomorphis'me, o. (*de voorstelling van een goddelijk wezen als mens: vermenselijking; het toeschrijven van menselijke eigenschappen aan God; de leer, die het menselijke tot maat van alles maakt*).
anthropophaag', m. en v. –phagen (Gr. phagein = eten, *menseneter*); **–phagie',** v. (*het mensen-eten*). (ph = f; g = g).
anthropophobie', v. (Gr. phobe = vrees: *mensenvrees*). (ph = f).
anthroposophie', v. (*wijsbegeerte van de kennis van den mens*). (ph = f).
an'ti, vz. (Gr. *tegen, tegenover*); veel in samenstellingen: *Anti-trekhonden-bond*; soms in plaats van Lat. ante: z. anticiperen.
antichamb'bre, v. –s (Fr. *voorvertrek, wachtkamer bij een minister enz.*).
antichambreren, geantichambreerd (Fr. *wachten, tot men toegelaten wordt*): *iem. laten –; – bij iem.*
an'tichrist, m. (Gr.-Lat. *tegenchristus*: *de Christusvijand, de bestrijder van het Christendom*; Z.-N. *slecht, goddeloos mens*); lees *an'tikrist*.
anticipa'tie, v. –s, anticipatiën (Fr. [Lat. anticipatio]: *vooruitneming; het vooruitlopen op iets; het vooruit beschikken over iets; het vooruit betalen; datgene, wat vooruit beschikt, betaald enz. is*): *bij – betalen*, vooruitbetalen, vóór de vervaltijd.
anticiperen, geanticipeerd (Fr. [Lat. anticipare]: *vooruitnemen of -beschikken; vooruitlopen op*): – *op*.
an'ticonstitutioneel, bn. (*strijdig met de grondwet; tegen de gevestigde staatsregeling*).
antidateren; zie antedateren.
anti'dotum, o. antidota (Gr.-Lat. *tegengift*).
antiek', Fr. antique, Lat. antiquus, **1** bn., bw. (*oud; ouderwets*; inz. *volgens de trant van oude dagen* inz. *van de Gr. en Rom. oudheid*): *een –e kast; een – gemeubileerde kamer*; **2** **–en,** o. of m. mv. (*kunstwerken of kunstenaars der klassieke oudheid*).
Anti'gone, v. **1** myth. dochter van Oedipus, koning van Thebe, en Jocaste; toen Oedipus als balling, blind rondzwierf, deelde zij zijn lot; later begroef zij ondanks het streng verbod haar gesneuvelden broeder en werd daarom levend begraven; **2** drama v. Sophocles met – als hoofdpersoon; l. *–nee*.

Antil'len, v. mv. (*de in een boog rondom de Caraïbische Zee gelegen eilanden*): Grote, Kleine –; z. Eilanden boven de Wind.
antilo'pe, v. –n (negerwoord: in 't mv. *gepaardhoevige dieren, waartoe o. a. behoren gems en gazelle*).
anti-lucht'vaartgeschut, o. (*geschut, tot afwering van luchtschepen en vliegtuigen*).
antimakas'sar, m. –s (*kleedje over de rugleuning van canapé of stoel*); zie Macassarolie; ook: *antimacas'sar.*
an'ti-militairis'me, o., z. militairisme.
antimo'nium, o. (etymologie onzeker: *een zilverwit metalloïde met sterke metaalglans; stibium*): het S. G. van – is 6,7, smeltpunt is 630° C.; **–erts,** o. –en (*erts, bestaande uit antimonium en zwavel, grijs spiesglanserts*).
an'tinationaal, bn., bw. (*strijdig met de belangen of met de geest der natie*).
antinomie', v. antinomieën (Gr. nomos = wet: *strijdigheid tussen 2 artikelen ener wet of 2 wetten; hetgeen tegen de wet ingaat*).
antipathie', v. –s, –pathieën (Fr. [Gr.-Lat. antipatheia]: *gevoel van afkeer* inz. *onberedeneerd; tegenzin*); l. *–patie'.*
antipathiek', bn., bw. (Fr. antipathique: [*onberedeneerde*] *afkeer inboezemend*).
antiphoon', v. –phonen (Gr. R.-K. *keervers v. e. psalm; wisselzang, beurtzang*). (ph = f).
antipo'de, m. –n (Gr. pous [gen. podos] = voet: *tegenvoeter*): de aardmiddellijn, van ons voetpunt uitgaande, wijst de woonplaats onzer –n aan; fig. wederstrever; personen, die een tegenstelling met elkaar vormen.
antipyri'ne, v. (Gr. pyr = vuur, koorts: *geneesmiddel tegen koorts, zenuwkalmerend*).
antiquaar', m. antiquaren (Fr. antiquair, Duits Antiquar: *oudheidkenner, oudheidminnaar, handelaar in oudheden of oude boeken*); (qu = kw). Lat. antiqua'rius, –rii.
antiquariaat', o. antiquariaten (*winkel, handel v. e. antiquaar*).
antiqua'risch, bn., bw. (*de oudheden betreffende*): *op – gebied; ik heb dat boek – gekocht,* voor oud, bij een antiquaar.
antiquiteit', v. –en (Fr. [Lat. antiquitas]: *een oudheid; een voorwerp uit de oudheid;* mv. *wetten, zeden uit de oudheid*). (qu = k).
antirevolutionnair' 1 bn. (*op staatkundig en kerkelijk gebied, tegen de beginselen en uitwerkselen der Franse revolutie gezind*); 2 m. –en (*naam ener Christelijke* [*Protestantse*] *staatkundige partij in Nederland*).
antisemiet', m. –en (*vijand v. h. Jodendom*); **–semie'tisch,** bn.; **–semitis'me,** o.
antisep'ticum, o. –septica (Lat. [Gr. septikos = rotting veroorzakend]: *bederf-, rotting-, bacteriënwerend middel*).
antisep'tisch, bn., bw. (*smetstofdodend*): *sublimaat is e. – middel; iets – behandelen.*
antithe'se, v. –n (Fr. *stijlfiguur der tegenstelling; tegenstelling in denkbeelden, in leer;* inz. in de staatkunde; *tegenstelling van Heiden en Christen, liberale en clericale partijen*): b.v. *een hoofd vol kreuken, een geweten zonder rimpel;* Gr.-Lat. antithe'sis, v. –theses.
antitoxi'ne, v. –n (*tegengif*).
Anto'nius, m.; zie triumviraat.
Anto'niusbrood enz.; zie Sint-Antonius.
antonoma'sia, v. antonomasia's (Gr.-Lat. [Gr. onoma = naam]: *troop der naamwisseling*): *de koning der dieren,* de leeuw. (s = z).
Ant'werpen, o.; **Ant'werpenaar,** m. –s, Antwerpenaren; **Ant'werpse,** v. –n.
ant'woord, o. –en (eig. *tegenwoord*: 1 *mondeling of schriftelijk bescheid, wederwoord op een vraag of bewering*; 2 *dat, wat op een woord of handeling volgt en de indruk weergeeft, die dat woord of die handeling heeft gemaakt*): 1 *een – op een brief; een afdoend –; een – geven, krijgen; wachten op –; in – op;* 2 *het – was een smadelijk zwijgen.*
ant'woorden, antwoordde, h. geantwoord (*antwoord geven*): *iem. op een vraag –, op een brief –; mondeling –, schriftelijk –.*
Anu'bis, m., myth. Egyptische god met hondekop als wachter vóór de altaren, of in de voorportalen der tempels geplaatst.
a'nus, m. Lat. ani (Lat. *ring;* ontl. *opening van de endeldarm*).
anyl', anil', m. (*indigoplant*); l. aniel'.
aor'ta, v. aorta's (Gr.-Lat. *grote lichaamsslagader*); Lat. mv. aortae.
Apa'chen, m. mv. (*een stam van Roodhuiden; straatbandieten* inz. *in Parijs,* in 1901 door een journalist het eerst gebruikt).
apana'ge, o. en v. –s (Fr. v. o.-Fr. apaner = eig. met brood [Lat. panis] verzorgen: *toelage uit de staatskas aan niet-regerende leden van het vorstelijk huis*).
apart', Fr. à part, Lat. a parte = ter zijde, bn., bw. (1 *afgescheiden van iets anders;* 2 *afzonderlijk; voor zich;* 3 *ter zijde*): 1 *de leraar zette den jongen –;* 2 *dat gedeelte moet – behandeld worden; een –e slaapkamer; een – soort van mensen;* 3 *iem. – roepen; iets aparts,* iets bijzonders, iets fijns.
apar'tje, o. –s (*onderhoud onder vier ogen; fluisterend gesprek tussen enige personen in een groot gezelschap*): *een – hebben.*
apathie', v. (Fr. [Gr.-Lat. apathia]: *gevoelloosheid; onverschilligheid; lusteloosheid*).
apa'thisch, bn., bw. (*lusteloos, onverschillig*).
a'pegapen (*sterven*), alleen in de onbep. wijs: *hij ligt op –,* hijgt naar de laatste adem.
Apel'les, m., 1 schilder ten tijde v. Alexander den Groten; 2 fig. schilder.
ap'- en dependen'ties, v. mv. (Lat. pendere = hangen: *al, wat er toe behoort*).
a'penbakhuis, o. –bakhuizen (*apentronie*), meestal **–bakkes,** o. –bakkesen; **–broodboom,** m. –bomen (*boom uit tropisch Afrika, soms 20 m hoog;* Lat. adansonia digitata): de eetbare komkommerachtige vruchten van de –; **–haar,** o. (*haar van apen; volksnaam van zekere fijn gesneden tabak*); **–kooi,** v. –en (*het getraliede hok of het huis voor de apen*); **–kool,** v. (*beuzelpraat*): *– verkopen, opdissen,* kletspraatjes; **–kop,** m. –koppen (fig. *kwajongen, vlegel*); **–kuur,** v. –kuren (*zotte vertoning; belachelijke kuur, dwaze nuk*); **–land,** o. (*arm, onbeschaafd land;* scherts. *Oost-Indië*); **–liefde,** v. (*onverstandige liefde van ouders tot hun kinderen*).
Apennij'nen, m. mv. (*gebergte, dat Italië in een boog doorsnijdt, van N. naar Z.*): *het Apennijnse schiereiland,* Italië.
a'pennootje, o. –s (*vrucht van een vlinderbloemige plant;* Lat. arachis hypogaea); zie sausje, katjang.
a'pentuin, m. –en (*diergaarde*); volkst.
apercep'tie, v. –s (Fr. [v. Lat. appercipere]: *bewuste waarneming*).
aperçu', o. aperçu's, aperçuutje (Fr. *kort overzicht, schets; samenvattend idee*).

aperij', v. –en (*kluchtige vertoning, gekheid; belachelijke nabootsing*).
aperitief', o. aperitieven (Fr. [v. Lat. aperire = openen]: *de eetlust opwekkend middel, b.v. een bittertje*): *een – gebruiken*.
apert', bn. (Eng. [Lat. apertus van aperire = openen]: *duidelijk; klaarblijkelijk*).
aphae'resis, v. (Gr.-Lat. [v. Gr. apo = weg + haeresis = wegnemen]: *weglating v. één of meer letters aan 't begin van een woord*): 't voor het, 's voor des. (phae = fee).
aphasie', v. (Fr. [Gr.-Lat. v. Gr. a + phasis = spraak]: *sprakeloosheid; verlies van het spraakvermogen*). (ph = f; s = z).
aphe'lium, o. apheliën (Lat. [Gr. apo + helios = zon]: *verste afstand ener planeet of komeet v. d. zon*); z. perihelium. (ph = f).
aphoris'me, o. –n (Fr. [Gr.-Lat. aphorismus]: *korte, pittige spreuk, kernspreuk*).
Aphrodi'te, v. (Gr. aphros = schuim + duein = duiken eig. uit het schuim opgedokene), Gr. myth., godin der liefde, Eros is haar zoon, de duif is haar gewijd. (ph = f).
apicultuur', v. (Lat. apis = bij: *bijenteelt*).
apin', v. apinnen (*wijfjesaap*).
a'pis, apissen (*heilige stier der oude Egyptenaren, als Godheid vereerd*).
aplana'tisch, bn. (Gr. plane = het dwalen: *niet afdwalend*): *–e lenzen*, lenzen, waardoor de voorwerpen zich zonder gekleurde randen vertonen; zie achromatisch.
aplomb', o. (Fr. *stelligheid, beslistheid, vastberadenheid van taal, v. handeling, v. houding*): *met –*, vastberaden; lees *aplon'*.
apo . ., Gr. van, weg, stuk, ver, soms samengetrokken tot apa. ., ape. . met vlg. woord, of in de vorm aph. .
Apocalyp's(e), v. (Gr.-Lat. apocalypsis, *de Openbaring van Johannes, laatste boek van het N.-Testament, door den Evangelist geschreven op het eiland Patmos*).
apocalyp'tisch, bn. (*zeer geheimzinnig, te zinnebeeldig, duister, raadselachtig*): *de –e ruiters*, pest, oorlog, hongersnood en dood, z. Joh. Openb. 6 : 2-8; (y = i).
apo'cope, v. (Gr.-Lat. [kopein = slaan]: *afkapping ener letter[greep] aan het eind van een woord*), b.v. in: *ebbe* (eb).
apocrief', bn. (Gr.-Lat. apocryphus [Gr. kruptein = verbergen]: eig. *verborgen*: *van duistere oorsprong, verdacht, niet als echt erkend; geen gezag hebbend; ondergeschoven*): *apocriefe boeken*, door de christenkerk niet als gezaghebbend erkend; fig. *dat verhaal komt mij – voor*, niet zeer geloofwaardig.
apodic'tisch, bn., bw. (Gr.-Lat. apodicticus: *onomstotelijk, afdoend, op stellige wijze; alsof men de wijsheid in pacht heeft, meesterachtig*): *een – bewijs; op –e toon iets zeggen; –e uitspraken*. (c = k). [*de*).
apo'dosis, v. –dosissen (Gr. *nazin ener perio-*
apolli'nisch, bn. (*wat Apollo betreft, hem gelijkt*): *een –e gestalte*, als van Apollo.
Apol'lo, m. **1** myth. zoon v. Jupiter, god van zang, snarenspel en schone kunsten, herdersgod en als Phoebus –, de Zonnegod; – van Belvédère, marmeren beeld van Apollo, in de galerij Belvédère v. h. Vaticaan, in 1500 gevonden, door Nero vermoedelijk uit Delphi naar Rome gebracht; **2** fig. beeld van mannelijke schoonheid.
apologeet', m. apologeten (z. vlg. woorden: [*geloofs*]*verdediger*). (g = g).
apologetiek', v. (Fr. *wetenschap der geloofsverdediging; boek hierover*).
apologe'tisch, bn., bw. (*verdedigend*): *–e geschriften; een –e godsdienstcursus*.
apologie', v. apologieën (Fr. v. Gr.-Lat. apologia [Gr. lego = ik spreek]: *verdedigingsrede; verweerschrift*): de – van Oranje tegen het banvonnis van Philips II (1580).
apoplec'tisch, bn. (*aanleg hebbend voor, onderhevig aan beroerte; beroerteachtig*).
apoplexie', v. (Fr. v. Gr.-Lat. apoplexia [Gr. plexis = slag]: *beroerte*).
apostaat', m. en v. apostaten (Gr.-Lat. apostata; *geloofsverzaker, afvallige*): *Juliaan, de –*.
apostasie', v. (Fr. v. Gr.-Lat. apostasia [stam: sta = staan]: *geloofsverloochening*).
apos'tel, m. –en, aposteltje (Gr.-Lat. apostolus [Gr. stello = ik zend]: 1 *gezondene, een der 12 hoofdleerlingen van Christus*; 2 *verdediger, verkondiger van een nieuwe leer, v. e. nieuw stelsel*): 1 *de twaalf –en; de Handelingen der –en*, een der boeken van het Nieuwe Testament; 2 als eretitel: *Willibrordus* (657—738), *de – van Nederland*, die het Christendom voornamelijk verspreid heeft; *een – der vrouwenemancipatie*; nog: Z.-N. *een vieze –*, rare snijboon.
apos'teleeuw, v. (*eeuw, waarin de Apostelen leefden*).
apos'telpaarden, zegsw. *met de* (of: *per*) – *reizen*, te voet, evenals de Apostelen.
apos'telzalf, v. (scherts. *zalf uit twaalf verschillende bestanddelen bestaande*).
a posterio'ri (Lat. *achteraf gezien, op de ervaring berustend*); zie a priori.
apostil'le, v. –n (Fr. [Lat. post illa verba auctoris = na deze woorden van den schrijver]: *kanttekening op een akte enz., aantekening op de kant of aan het eind van een geschrift*). (ille = il of ille).
apostolaat', o. (eig. *apostelschap*; fig. *roeping*): *hij volgde zijn – als opvoeder der jeugd; het – des gebeds; leken–*.
aposto'lisch, bn., bw. (1 *komende van of betrekking hebbende op de Apostelen, als van de Apostelen*; 2 *van den paus afkomstig, op den paus betrekking hebbende*): 1 *de –e geloofsbelijdenis; een –e ijver*; 2 *de –e zegen; de –e stoel*, [a]) de pauselijke macht, [b]) het hof van den paus.
apostro'phe, v. –n (1 Gr.-Lat. apostrophus = afwender: spraakk. *afkappings- of weglatingsteken*; 2 Gr.-Lat. apostrophe = afwending [v. d. zaak naar d. persoon]: *toespraak; vermaning*). (ph = f).
apostropheren, geapostropheerd (*van een weglatingsteken voorzien; een toespraak richten tot*). (ph = f).
apotheek', v. apotheken (Gr.-Lat. apotheca [stam: the = plaats]: eig. *bewaarplaats*: *artsenijwinkel*).
apothe'ker, m. –s (*bevoegd artsenijbereider*); **–es'**, v. apothekeressen (*vr. apotheker*).
apothe'kers-assistent', m. –en (*hulpapotheker*); **–flesje**, o. –s (*medicijnflesje*); **–rekening**, v. –en (fig. *een hoge, duistere rekening*); zie ook potjeslatijn.
apothe'ma, o. apothema's (Gr. *loodlijn, uit het middelpunt van een regelmatige veelhoek op een der zijden neergelaten*).
apotheo'se, v. –n (Fr. v. Gr.-Lat. apotheosis [Gr. theos = god]: *vergoding; het plaatsen van keizers of helden enz. in de*

rang der goden; fig. *schitterend slottoneel*).
apparaat', o. apparaten (Lat. apparatus: *toestel, werktuig*): *een – der draadloze.*
apparen'tie, v. (inz. Z.-N. *waarschijnlijkheid, schijn*): *daar is geen – van.*
appartement', o. –en (Fr. [Lat. pars = deel]: *vertrek*; *gedeelte van een woonhuis*); soms: apartement.
I. appèl', o. –s (Fr. z. appelleren; 1 rechtst. *hoger beroep*; 2 mil. *verzamelsein voor de troepen*; 3 mil. *verzameling van troepen, waarbij de namen worden afgeroepen om de aan- of afwezigheid van de soldaten vast te stellen*): 1 – *aantekenen*, in hoger beroep gaan, ook: *in – gaan*, alleen in strafzaken, door een aantekening ter griffie; voor civiele zaken *begint het* – door een verzoekschrift of een dagvaarding; *het hof van* – (België: *beroep*); 2 – *blazen, slaan*; 3 fig. *op het – ontbreken*, niet aanwezig zijn, waar men moest zijn; nog: zegsw. *de jongens goed onder – hebben*, geheel in de hand.
II. ap'pel, m. –s, –en, appeltje (1 *vrucht van de appelboom*; 2 *de appelboom*, zie ald.; 3 *ronde opening in het regenboogvlies, pupil*; 4 *bolvormige versiering aan de spits van een toren van doorluchtig hout- of ijzerwerk onder de weerhaan*; 5 *ronde knop aan het gevest v. e. zwaard*; Z.-N. *ronde knop aan deuren, vensters enz.*; 6 *zinnebeeld der vorstelijke macht*, meestal met rijks-; 7 in samenst.: *naam van verschillende [appelvormige] vruchten*): 1 *–s eten*; *door een zure – bijten*, iets onaangenaams moeten doen, of zich moeten laten welgevallen; *een schip met zure –s*, een opkomende bui; *voor een – en een ei*, zeer goedkoop; *gezien zijn als een rotte – bij de groenvrouw*, zeer in minachting zijn; *gouden –en op zilveren schalen*, [a]) een meesterstuk van welsprekendheid, [b]) een boek, voortreffelijk naar inhoud en vorm; *een –tje voor de dorst bewaren*, fig. iets op zij leggen voor de tijd van nood; *een –tje met iem. te schillen hebben*, iets onaangenaams met hem hebben af te doen; spreekw. *de – valt niet ver v. d. boom*, het kind heeft een aardje naar zijn vaartje (meestal ong.); 2 *–s enten*; 3 *oog–*; zegsw. *iem. liefhebben als de – van zijn oog*, zeer; 4 *de koperen – boven op de toren*; 5 *de – van het zwaard, met edelgesteenten versierd*; 6 zie rijksappel; 7 *pijn–, aard–*; z. adams–.
ap'pelaar, m. –s (lit. t., Z.-N. *appelboom*).
ap'pelbeignet, m. –s (*appelschijfje in deeg gedoopt en gebakken in boter, olie enz.*).
ap'pelbloesem, 1 m. –s (*bloem van de appelboom*); **2** o. (*licht-rozerode kleur*).
ap'pelbol, m. –bollen (*zure appel met kaneel en suiker gebakken in banketdeeg*).
ap'pelboom, m. –bomen (*tot de roosachtigen behorende vruchtboom*; Lat. pirus malus); **–boomgaard,** m. –en; **–drank,** m. (*cider*).
ap'pelflap, –flappen (*gebak uit deeg, rozijnen en zure appelen*).
ap'pelflauwte, v. –n (*lichte [meestal geveinsde] bezwijming*): *een – krijgen.*
ap'pelgrauw, bn. (*grauw met appelronde plekken bij een paard*): *een –e schimmel.*
ap'peljaar, o. (*jaar met grote appeloogst*).
ap'pelkoek, m. –en (*pannekoek, met schijfjes van appels doorbakken*).
appellant', m. –en (Fr. *iem., die in appèl komt; in hoger beroep gekomen*); vr. –e, –n.
appelleren, geappelleerd (Fr. [Lat. appellare]: *zich op een hogere rechtbank beroepen*; *appèl aantekenen*; *een beroep doen op*).
ap'pellijster, mis'pellijster, v. –s (*grootste lijstersoort*; Lat. turdus viscivorus).
appelmoes', o. en v. (*moes v. appels*).
ap'pelmotje, o. –s (*vlindertje v. d. appelbladroller*; Lat. carpocapsa pomonella).
ap'pelpent, v. –en (*gerecht op verschillende wijzen toebereid*, o. a. *gesnipperde appelen met suiker gekookt of gekonfijt*; *appelmoes*; *appelbol of appelbroodje*).
ap'pelprol, v. (*prol v. aardappels en gestampte appels*); ook: hete bliksem.
appelsien', v. –en (*sinaasappel*), volksn.
ap'pelspijs, v. (Z.-N. *appelmoes*).
ap'pelstroop, v. (*stroop uit appels*).
ap'peltaart, v. –en (*taart met appelmoes of appelschijven belegd*).
ap'pelvink, m. –en (*vinkensoort in ons land*; Lat. coccothraustes c. coccothraustes).
ap'pelwijn, m. –en (*appeldrank, cider*).
appendici'tis, v. (v. Lat. appendix: *ontsteking van het wormvormig aanhangsel van de blinde darm*).
appen'dix, o. –en, Lat. appendices (Lat. *aanhangsel, toevoegsel b.v. van een boek*; *wormvormig aanhangsel van de blinde darm*).
appercep'tie, zie aperceptie.
appetijt', m. (Fr. appétit, Lat. appetitus v. appetire = naar iets streven: *eetlust, honger, trek*); spreekt. appetiet.
applaudissement', gewoonlijk **applaus'**, o. (Fr. *bijvalsbetuiging, door handgeklap enz.*). (au = ou).
applaudisseren, geapplaudisseerd (Lat., Fr. applaudir: *zijn goedkeuring door handgeklap, gejuich enz. te kennen geven*). (au = ou).
applica'tie, v. –s (Fr. [Lat. applicatio]: *toepassing*; *aanwending [van uiterlijke geneesmiddelen]*; ook, *vlijt*).
applica'tieschool, v. (*hogere krijgsschool, vakschool voor stafofficieren*).
appoints, m. mv. (Fr. *kwitanties en wissels, welke aan een bank ter incasso zijn gegeven*).
appor'te! Fr. tot een hond: breng hier!
apporteren, geapporteerd (Fr. *aanbrengen, halen*, inz. *door een gedresseerde hond*).
apposi'tie, v. –s, appositiën (Fr. [Lat. appositio]: 1 *aanhechting, oplegging*; 2 spraakk. *bijstelling*; 3 plantk. *toevoeging*): 1 *de – der zegels*; 2 *in* Amsterdam, de hoofdstad van Ned., *is* de hoofdstad van Ned. –; 3 *de celwand groeit door –.*
apprecia'tie, v. –s (*schatting, waardering*).
appreciëren, geapprecieerd (Fr. [Lat. appretiare v. pretium = waarde]: *schatten, waarderen, op prijs stellen*): *iem. of iets (weten te) –.*
appreteren, geappreteerd (Fr. [v. Lat. praesto = bij de hand]: *door bepaalde bewerkingen iets voor het gebruik geschikt maken, grotere gebruikswaarde er aan geven* inz. *bij geweven stoffen*: *laken glanzen, enz.*).
appretuur', v. (Duits: Appretur; *het appreteren*; *hetgeen tot het appreteren dient*).
approba'tie, v. –s, approbatiën (Fr. [Lat. approbatio]: *goedkeuring, vergunning, bewilliging*).
approba'tur, o. (Lat. *het wordt goedgekeurd*).
approvianderen, geapproviandeerd (mil. *van levensmiddelen voorzien*); **–ing,** v.
approximatief', bn., bw. (Fr. [Lat. proximus = naast]: *bij benadering*).

April', m. (Lat. Aprilis: *de 4e maand, Grasmaand*): – *doet wat hij wil*, het weer is erg veranderlijk; *op de eerste – verloor Alva zijn bril* (1572), Alva's macht werd door de inname van Den Briel een zware slag toegebracht; *de eerste – stuurt* (of: *zendt*) *men de gekken. waar men wil*; **–gek**, m. –gekken (*iemand, die men fopt op 1 April*); **–grap**, v. –grappen (*grap, fopperij op 1 April*; *flauwe grap*); **–vis**, m. –vissen (*Aprilgrap*); **–weer**, o. (fig. *veranderlijk weer*); **–zaad**, o. (Z.-N. *iets, dat niet bestaat*).

a pri'ma vis'ta (It. muz. *op het eerste gezicht* d. i. *van het blad te zingen of spelen*).

a prio'ri (Lat. *van te voren, vooruit, vooraf, alleen door redenering, voor of zonder de ervaring*); tegenst. is: a posteriori.

aprioris'tisch, bn.: *een –e opvatting*, de vaststelling der feiten vooruitlopend.

apropos', Fr. **1** bw. (*ter rechter ure, te gelegener tijd, juist van pas*); **2** tw. (*hoor eens, eer ik het vergeet*); **3** o. (1 *eerste onderwerp*; 2 *stuk*): 1 *hij deed zijn best, om weer op zijn – te komen*; 2 *hij laat zich niet gauw van zijn – (af-) brengen*; lees *a-propo'*.

ap'sis, v. apsiden (Gr. sterrenkunde inz. in het mv., *de twee uiteinden van de grote as der ellipsvormige loopbaan ener planeet*); soms staat – voor absis, z. ald.

a'qua, v. aquae (Lat. *water*): – *fontani*, bronwater; – *destillata*, gezuiverd water; – *vitae*, levenswater, d.i. brandewijn. (qu = kw).

aquaduct', o. –en (Lat. [ductus = leiding]: *open waterleiding op gemetselde bogen, kunstmatig leidingskanaal*). (qu = kw).

aquamarijn' **1** bn. (*zeegroen*); **2** voorwerpsn. m. –en, als stofn. o. (*zeegroene edelsteen*). (qu = kw).

aquarel', v. aquarellen, aquarelletje (Fr. aquarelle, oorspr. It. v. Lat. aqua: *waterverftekening*); **aquarellist'**, m. –en (Fr. *aquarelschilder*). (qu = kw).

aqua'rium, o. Ned. –s of aquariën; Lat. aquaria (Lat. *glazen bak met water tot het levend bewaren van dieren, planten enz.; het gebouw, waarin waterdieren worden gehouden o. a. in Artis*). (qu = kw).

Aqua'rius, m. (Lat. *Waterman, elfde teken in de Dierenriem*); z. zodiak. (qu = kw).

I. ar, v. arren, arretje (*winterslede, door een of meer paarden getrokken, narreslee*).

II. ar, bn. (*verbolgen, gram*), alleen nog in: *in –ren moede*, in gramschap.

Araab', m. (Z.-N., vero. *Arabier*): Z.-N. *een* (*vieze*) –, rare kerel.

arabesk', v. –en (Fr. arabesque: *aan planten, bloemen ontleend versieringsmotief*): –en zijn van Arabische afkomst, de Islam verbood mensen of dieren af te beelden.

Ara'bië, o., letterl. woest land.

Arabier', m. –en (eig. *bewoner van Arabië; paard van Arabisch ras*).

Ara'bisch 1 bn. ([*als*] *in, uit, van, betrekking hebbende op, eigen aan Arabië*): *de –e nachtvertellingen*, Duizend en één nacht, z. ald.; *–e producten als wierook, mirre enz.; –e cijfers*, de gewone cijfers in tegenstelling van de Romeinse; *–e gom*, plakmiddel van het sap van acacia's; **2** o. (*de Arabische taal*).

araeome'ter, m. –s; z. areometer.

arak', v. (*rijstbrandewijn*).

Aramees', o. (*een Syrisch dialect, ten tijde van Chr. de taal der Joden*).

ar'beid, m. (1 *moeite, inspanning van geestelijke of lichamelijke aard om iets tot stand te brengen, te verkrijgen*; 2 *moeizaam, inspannend werk*; 3 *de opbrengst van iems. werk*; *het tot stand gebrachte*): 1 *leven zonder – is geen leven*; *verdiept in zijn –*; zegsw. – *adelt*, verheft; *geld verzoet de –*, verzacht; 2 *een zware, zure –*; 3 *leven van de – zijner handen*; *de schilder werd voor zijn – niet genoeg betaald*; nog: natuurkunde: *uitwerking ener kracht*. Opm. – veronderstelt in het alg. meer inspanning dan *werk*.

ar'beiden, arbeidde, h. gearbeid (*lichamelijke of geestelijke arbeid verrichten* meestal met de bijbetekenis van *moeite*): *zes dagen zult gij –* (Bijbel); *de –de stand*, klasse, die van handenarbeid leeft.

ar'beider, m. –s (*werkman, dagloner; werknemer*): *een boeren–*; zegsw. *ieder – is zijn loon waard*; *een – in de wijngaard des Heren*, geestelijke; vr. *ar'beidster*.

ar'beidersbevolking, v. –en; **–beweging**, v. (*het streven naar lotsverbetering*); **–kaart**, v. –en (*spoor- of tramkaart met verlaagd tarief voor arbeiders*); **–klasse**, v. –n; **–partij**, v. –en; **–raden**, m. mv. (*revolutieraden*, verbonden met soldatenraden, verkort arsol); **–stand**, m.; **–trein**, m. –en (*trein enkel met 3e klas-wagons speciaal voor werklieden*); **–vereniging**, v. –en; **–verzekering**, v. –en (*verzekering van arbeiders tegen gebrek bij ziekte, overlijden, invaliditeit enz.*); **–woning**, v. –en (*woning van een arbeider; woning*, inz. *gebouwd voor arbeiders*).

ar'beidsbeurs, v. –beurzen (*orgaan van arbeidsbemiddeling, waar werkzoekenden zijn of kunnen worden ingeschreven en werkgevers hun aanvragen kunnen richten; het gebouw, waar de inrichting is gevestigd*); **–contract**, o. –en ([*wettelijke*] *overeenkomst tussen patroon en arbeider*): *het collectief – is een wettelijke overeenkomst tussen de patroons en de arbeiders, betreffende loon, arbeidsduur enz.*; **–contractant**, m. –en („*werknemer*" *bij een staatsbedrijf zonder vast dienstverband*); **–duur**, m. (*duur van de arbeidsdag*); **–inspectie**, v. –s: *ons Rijk is verdeeld in –inspecties, in iedere waarvan een hoofdinspecteur met het toezicht is belast op de uitvoering der arbeidswet*; **–raad**, m. –raden (*officieel lichaam om de regering op de hoogte te houden van de toestand van arbeiders, arbeidsloon, arbeidsduur enz.; een uit werkgevers en arbeiders bestaand raadgevend lichaam, dat bij geschillen tussen patroon en arbeider uitspraak doet*); **–toezicht**, o. België: –inspectie; **–vermogen**, o. (nat. *de hoeveelheid arbeid, die een lichaam verrichten kan*): – *van plaats*, – *van beweging*; **–verzekering**, v. (*het wettelijk verzekeren der arbeiders tegen ziekte, ongelukken, invaliditeit*); **–wet**, v. –wetten (*wet van 1919 tot het tegengaan van overmatige en gevaarlijke arbeid, vooral van jeugdige personen en gehuwde vrouwen*).

arbeid'zaam, bn.; arbeidzamer, –st (*werkzaam; lust hebbende in of tot arbeid*); **–heid**, v. (*werkzaamheid*): *met stalen –*.

arbi'ter, m. Ned. –s; Lat. arbitri (Lat. *scheidsrechter*).

arbitraal', bn. (Fr. [Lat. arbitralis]: *beslecht of te beslissen door scheidsrechters*): *een – vonnis*, scheidsrechterlijk.

arbitra'ge, v. (Fr. rechtst. *berechting van een geschil door arbiters*; *scheidsrechterlijke beslissing*; handel: *nauwkeurige berekening van de prijs, tegelijkertijd op verschillende plaatsen, van dezelfde goederen, wissels, effecten of speciën*): *hof van –*; of:
arbitra'ge-hof, o. (*college van door de mogendheden gekozen arbiters, tot beslissing van internationale geschillen*). (g = zj).
arbitrair', bn., bw. (Fr. [Lat. arbitrarius]: *scheidsrechterlijk*; *willekeurig, eigenmachtig*): *een –e toeëigening*; *– te werk gaan.*
arbitreren, gearbitreerd (Fr. [Lat. arbitrari]: *een zaak als arbiter beslissen*; *door scheidsrechters laten beslissen*; handel: *geld- of wisselkoersen berekenen*; *de prijs van een artikel onderzoeken en bepalen*).
arca'de, v. –n, –s (*booggewelf*; *reeks bogen, rustend op pilaren*; *bogengaanderij*).
Arca'dia, **1** o., landschap in de Peloponnesus; de Arcadiërs, een herdersvolk, werden in de vervaltijd van Griekenland door de Grieksе dichters geïdealiseerd; **2** v. Arcadia's, herdersromans, verhalen van het leven van onschuldige, gelukkige herders. De eerste –, in Italië geschreven, werd nagevolgd door *Johan v. Heemskerk* (1597—1656) in zijn *Batavische* –; ook, Arcadië; z. pastorale.
Arca'disch, bn., bw. (*als in Arcadia*: *herderlijk, landelijk, onschuldig, naïef*): *Amelie zag, dat zij met deze –e kleinen niet vorderde.*
arca'num, o. arcana (Lat. *geheim middel*: *pillen, smeersels, poeiers van de kwakzalvers*).
arceren, gearceerd (Fr. hacher, cf. korporaal uit caporal; tek. *schaduwtinten aanbrengen door middel van evenwijdige lijntjes*).
arce'ring, v. –en.
archa(eo).. v. Gr. – Lat. archaeus = oud.
arch(a)eologie', v. (*oudheidkunde*; *leer en kennis van toestanden, zaken, producten van nijverheid en kunst uit oude tijden*).
arch(a)eolo'gisch, bn. bw. (*oudheidkundig*): *een – museum*, bevattende antiquiteiten.
arch(a)eoloog', m. –logen (*oudheidkundige*).
archaïs'me, o. –n (*vero. zegswijze of taal vorm, vero. woord*): *erentfest, wijdluft zijn –n*; Gr.-Lat. archaïs'mus, m. (ch = scherpe g).
archaïs'tisch, bn., bw. (*verouderd*; *in onbruik geraakt*): *-e taal.*
arch(e).., **archi..** Gr. in samenst. eerste, aarts–. (ch = scherpe g).
archief', o. archieven (Lat. archivum [Gr. archeion = eig. het gebouw der overheid]: *verzameling van geschriften, oorkonden enz.*; *de bewaarplaats*): *het – van Maastricht*; *de –chieven van het Huis van Oranje*; **–gebouw,** o. –en; **–stuk,** o. –stukken; **–wezen,** o.
archimandriet', m. –en (Gr. mandrites = kloosterbroeder: *opperabt, aartsabt*).
Archime'des, groot wis- en natuurkundige der oudheid, te Syracuse, 287—212 v. C.
ar'chipel, m. –s (Fr. uit Gr.-Lat. archipelagus [Gr. pelagos = zee] *eilandengroep*; *eilandenzee*): *de Griekse –*; *de O.-I. –.*
architect', m. –en (Gr.-Lat. [Gr. tekton = timmerman]: *bouwmeester, bouwkundige*).
architecto'nisch, bn. (*op de bouwkunde betrekking hebbend*; *bouwkundig*; *van de bouw*): *de –e schoonheid van een paleis.*
architectuur', v. (Lat. architectura: *de bouwstijl*; *bouwkunst*): *onze moderne –.*
architraaf', v. –traven (Fr. architrave [Lat. trabs = balk]: *hoofdbalk v. e. kroonlijst, rustend op de kapitelen der zuilen, bindbalk*).
archiva'lia, o. mv. (Lat. *archiefstukken*).
archiva'ris, m. archivarissen (*bewaarder, beheerder van een archief*); **–vares'se,** v. –n. (ch = scherpe g).
archont', m. –en (Gr. archon: *titel* [*na het afschaffen van het koningschap*] *der eerste overheidspersonen in oud-Athene*).
arc'tisch, bn. (*tot de Noordpoolstreken behorend of er voorkomend*; *als in Noordpoolstreken*; *noordelijk*): *de –e zeeën*; z. ant–.
Arden'nen, m. mv. (aardr. *bosrijke heuvelreeks in België en Luxemburg*).
arduin', o.; zie arduinsteen.
ardui'nen, bn. (*van arduin*; fig. *zeer hecht*): *een – voetstuk van een standbeeld.*
arduin'kapper, m. –s; **–steen** (*steen uit de Ardennen, hardsteen*), **1** m. –stenen (voorwerpsn.); **2** o. (stofn.): *een gevel van –.*
a're, v. –n (Lat. area = eig. vlakke plaats: *vlaktemaat*: 100 m^2 = 1 dam^2).
areaal', o. arealen (Lat. arealis: *oppervlakte van akker of bos*): *het bos– in Noorwegen bedraagt 6.9 millioen ha.*
are'ca catechu, v. –'s (*betel*; *betelnoot*; *betelpalm*): *de –noot lijkt op de muskaatnoot.*
arèn', m. –s; gebruikelijker dan arènpalm, z. ald. **–hout,** o.; **–suiker,** v.; **–sago,** v.
a'ren, aarde, i. geaard (Z.-N. *in zijn aren schieten, aren krijgen*): *het graan aart.*
are'na, v. arena's (Lat. *het met zand bestrooide middengedeelte van een circus*; *strijdperk*).
a'rend, m. –en (dierk. *grote valkachtige roofvogel, steenarend*; Lat. aquila chrysaëtus; *veldteken of standaard met een –*; inz. bij de Romeinen en de Fransen in de keizerstijd, in deze bet. meer *adelaar*; gew. *mannetjesvogel* inz. *doffer*): spreekw. *Een – vangt geen vliegen*, een groot mens strijdt niet tegen onbeduidende personen.
a'rendbuizerd, m. –s (*roofvogel van de familie der buizerds*; Lat. buteo f. ferox).
a'rendsblik, m. –blikken (fig. *alles overziende, doordringende blik*); **–klauw,** m. –en; **–nest,** o. –en (*nest van één of twee arenden*; fig. *een hoog gelegen, bijna onneembaar slot, kasteel, fort enz.*); **–neus,** m. –neuzen (*gebogen neus, lijkende op de bek van een arend*); **–oog,** m. –ogen (*oog van een arend*; fig. *scherpziend oog*); **–varen,** v. –s; z. adelaarsvaren; **–veder,** v. –en (*de veder van een arend*): lit. t. *hij stijgt op –en omhoog*, met arendsvlucht (fig.); **–vleugel,** m. –s of –en (*vleugel van een arend*): *de tijd vliegt voorbij met –en*, zeer snel; *de dwaasheid heeft –en maar uilsogen*; **–vlucht,** v. (fig. *de snelle, stoute en verheven vlucht van de geest, de verbeelding, het genie*): *de – van Vondel, Milton*; **–wiek,** v. –en (*arendsvleugel*): *deze dichter stijgt op –en omhoog*, met arendsvlucht (fig.).
I. a'reng, v. (O.-I. *houtskool, de gewone brandstof in de keuken*). (e = ə).
II. a'rèng, z. arèn(palm).
a'rènpalm, m. –en (*palm der tropische gewesten*; Lat. arenga saccharifera): *uit het sap van de bloemkolf van de – maakt men palmwijn en suiker, uit het merg sago.*
areo'pagus, m. (Lat. [Gr. Areios pagos = veld van Ares]: gesch. *hoogste gerechtshof in het oude Athene*; fig. *college, vergadering van geleerden, wijze mannen enz.*).

A'res, m., Gr. oorlogsgod; zie Mars.
arg, bn. (*boos, kwaad*; ook, *listig*); vero.
ar'geloos, bn., bw.; –lozer, –t (*onschuldig; aan geen kwaad denkend; te goeder trouw*): *een –loze vraag; –loze eenvoud*; **–loos'heid,** v. (*onschuld v. iem., die geen kwaad vermoedt*).
argentaan', o. (Eng. argentan v. Lat. argentum: *metaalmengsel van nikkel, koper, ijzer en zink; nieuwzilver*).
Argenti'nië, o.: republiek in Z.-Am.; zn. **Argentijn,** m. –en; bn., bw. **Argentijns.**
argen'tum, o. (Lat. *zilver*): *– vivum,* kwik **3.**
Argi'ven, m. mv. (*bewoners van Argos; oude benaming der Grieken in 't algemeen*).
arg'list, v. (*boze, listige bedoeling, toeleg; kwade trouw*): *leeuwenmoed tegen –.*
arglis'tig, bn., bw. (*listig en boosaardig, vals*): *– bedrog*; **–heid,** v.
Ar'go, v. (*het schip der Argonauten,* z. ald.).
argon', o. (Gr. aergos = niet in staat, traag: nat. *element, in 1894 door lord Rayleigh in dampkringslucht opgespoord, niet in staat zich chemisch te verbinden*): *de dampkringslucht bevat pl.m. 1 % –.*
Argonau'ten, m. mv. **1** myth. Gr. helden, die het Gulden Vlies uit Colchis gingen halen, onder aanvoering van Jason; **2 argonauten,** mv. soort van inktvissen.
Ar'gos, Ar'golis, o. (*landschap in oud-Gr.*).
argot', o. (Fr. *dieventaal, bargoens; groeptaal; bijzondere uitdrukking ener groeptaal*).
argument', o. –en (Fr. [Lat. argumentum]: *bewijsgrond, bewijs*).
argumenta'tie, v. –s, argumentatiën (Fr. [Lat. argumentatio]: *bewijsvoering*).
argumenteren, geargumenteerd (Fr. [Lat. argumentari]: *bewijsgronden aanvoeren, betogen*).
Ar'gus, Gr. -gos, m., myth. naam van verschillende personen o. a. v. een reus, wiens lichaam met ogen bezaaid was; fig. zinnebeeld der waakzaamheid. **–ogen,** mv. (*scherpziende of alziende ogen*); zie I o.
arg'waan, m. (*achterdocht, kwaad vermoeden, wantrouwen*): *– krijgen, hebben, voeden, koesteren, opvatten; – geven,* (*ver-*)*wekken*; **–wanen,** argwaande, h. geargwaand (*wantrouwen, achterdocht koesteren; verdenken*); **–wa'nend,** bn. (*achterdochtig*): *een – bediller, een –e blik.*
a'ria, v. aria's, ariaatje (It. [Gr.-Lat. aer = lucht]: *lucht; zangstuk, lied voor één stem of muziekinstrument, met of zonder instrumentale begeleiding*).
Ariaan', m. Arianen (*aanhanger van de leer van Arius*); **–s,** bn., bw.; zie Arianisme.
Ariad'ne, v., myth. dochter v. Minos, koning van Creta; zij laat haar minnaar Theseus door middel v. e. kluwen garen uit de doolhof ontsnappen, nadat hij den Minotaurus gedood heeft; *de draad van –,* middel, om zich uit een moeilijkheid te redden.
Arianis'me, o. (*leer van Arius, die de godheid van Christus loochende, veroordeeld op het concilie van Nice'a, 325*).
A'riërs, m. mv. (*Indo-Germanen*; in beperkte zin: *Indiërs en Iranen*).
Arí'on, myth. Griekse lierdichter en toonkunstenaar der 7e eeuw v. Chr. op Lesbos.
A'risch, 1 bn. (*van de Ariërs, Indo-Germaans*): *de –e talen*; **2** o. (*de taal*).
Aristarch', m. –en (fig. *streng maar rechtvaardig beoordelaar,* inz. *kunstrechter*): Aristarchus was een criticus en tekstverbeteraar van Homerus; † 154 v. C.
Aristi'des (de Rechtvaardige), † 457 v. C.: – bestuurde de geldmiddelen van Athene met onkreukbare trouw.
aristo . . . van Gr. aristos = beste.
aristocraat', m. aristocraten (*aanhanger van het denkbeeld, dat de leiding in de staat moet berusten bij hen, die uitmunten* inz. *door geboorte, beschaving, welgesteldheid; iemand, die behoort tot de aristocratie, edelman; iem. met zeer beschaafde manieren*).
aristocratie', v. aristocratieën (eig. *de regering v. d. aristocraten; de gezamenlijke aristocraten; de voorname familiën v. e. stad, e. land*): *de – der geboorte, de geld–,* voorrang gegrond op geboorte, geld; ook: de personen, die deze voorrang bezitten.
aristocra'tisch, bn., bw. (1 *eigen aan, behorende tot de aristocratie*; 2 *geneigd tot de denkwijze der aristocraten*; 3 *zodanig, als met de persoon van een aristocraat overeenkomt*): 1 *de –e macht; de –e partij; de –e regeringsvorm*; 2 *Willem I was eer burgerlijk dan –*; 3 *–e vormen, gewoonten.*
aristolo'chia, v. (Gr. aristos + lochia = geboorte [de plant werd als verlichtend middel bij geboorten beschouwd]: *pijpbloem*): *bloeiende exemplaren van de –.* (ch = ch).
Aristo'teles, wijsgeer, 384—322 v. C., leerling van Plato en leermeester van Alexander d. Gr.; zie scholastiek.
arithme'tica, v. (Gr.-Lat. [Gr. arithmos = getal]: *reken- of cijferkunst*); ook, arithmetiek'; l. *aritmee'tika.*
arithme'tisch, bn., bw. (*rekenkunstig*): *–e tekens* b.v. +, ×, —, =.
ar'ke, ark, v. arken (Lat. arca: Bijb. letterl. *kist; vaartuig van Noach; kleine ruimte, waarbinnen een groot aantal mensen of dieren zijn; huis met een groot aantal kamers; woonschip*; Z.-N. *praalboog*): *de – des Verbonds,* van acaciahout, van buiten met goud overtrokken, $2^1/_2$ el lang en $1^1/_2$ el breed en hoog; ze bevatte waarschijnlijk de stenen tafelen en de wetsrollen.
ar'kel, m. –s, arkeltje (*uitstek, uitbouw, erker; gesloten [hoek]balkon*).
arkeneel', o. arkenelen, arkeneeltje *dakkamertje, zolderkamertje m. uitstekraam*).
I. arm, m. –en, armpje (1 *menselijk lichaamsdeel*; 2 bij dieren en zaken: *hetgeen in vorm aan een – doet denken*; 3 *naam ener maat*): 1 *hij brak zijn –; – in –; een zuigeling op de –*; zegsw. *iem. in de – nemen,* fig. iems. hulp of raad inroepen of vragen; *iem. de –en binden,* hem machteloos maken; *een slag om de – houden,* d. i. zich niet onherroepelijk verbinden; *met zijn ziel onder de – lopen,* leeglopen, zich vervelen; *iem. met open –en ontvangen,* d. i. zeer hartelijk; *zich in de –en werpen van het socialisme; een sterke* (of: *lange*) *– hebben,* veel (of: verreikende) macht bezitten; *de wereldlijke –,* de wereldlijke macht; Z.-N. *iems. rechter– zijn,* beste steun; 2 *de –en van een chimpansé; de –en van een gaskroon, een hefboom; de – ener pomp; een zee–,* lange smalle inham; 3 *een slang, een – dik.*
II. arm, bn. (1 *behoeftig*; 2 *ellendig, beklagenswaardig*; 3 *weinig hebbende, bezittende, opleverende,* inz. wat de bepaling uitdrukt): 1 *een –e vrouw*; 2 *moet die –e jongen sterven?*

wees mij –en zondaar genadig; 3 *een – land*; *– aan steenkolen*; *een –e taal*, aan woorden, uitdrukkingsvermogen; zegsw. *zo – als de mieren, Job, de straat, een kerkrat*, zeer.

arma'da, v. armada's (Sp. van Lat. armare = wapenen: *gewapende macht ter zee*; inz. *de onoverwinnelijke Spaanse vloot van 150 schepen met 42000 soldaten, in 1588*).

armatuur', v. armaturen (Lat. armatura: *wapening, uitrusting en al wat daartoe behoort*; *wapentooi aan zegetekens, praalgraven enz.*; bij een machine: *beslag*; bij een hoefmagneet: *stuk week ijzer aan de polen*; bij een dynamomachine: *anker*).

arm'band, m. –en (*bandvormig sieraad om de pols*, inz. *van edel metaal*; ook: *band om de arm* [*van bestellers*]); **–bandhorloge,** o. –s (*klein horloge, in polsband*).

arm'bestuur, o. –besturen (1 *lichaam of college, belast met de zorg voor de armen*; 2 *het regelen v. d. toestand der armen*): 1 *het kerkelijk, burgerlijk –*; 2 *het – wordt door de wet geregeld*.

ar'me, m. en v. –n (*behoeftige persoon*; *iem., die leven moet van de publieke of particuliere weldadigheid*): zegsw. *van de arme* (of: *armen*) *begraven worden*, op kosten van het armbestuur; *de algemene arme(n)*, de armen ener stad; *de –n van geest*, eenvoudigen van geest; Z.-N. *de arme* (m.) *is rijk*, het armbestuur.

armee', v. armeeën (Fr. armée: *leger*); **–korps,** o. –en ([*zelfstandig optredende*] *legerafdeling, bestaande uit alle wapens*).

ar'melijk, bn., bw. (*blijk gevende van armoede of bekrompen omstandigheden*; *op armoedige wijze*): *–e kleding*; *– leven*.

armelui', m. mv. (*arme mensen*).

armeluis'kind, o. –kinderen, –kinders (*kind van arme mensen*).

ar'menbuurt, v. –en (*buurt, waarin veel armen wonen*); **–dokter,** m. –s (*geneesheer, door een gemeenteraad aangesteld voor de armenpraktijk*); **–fonds,** o. –en (*fonds, ten dienste der armenzorg*); **–huis, arm'huis,** o. –huizen (*godshuis*).

Arme'niër, m. –s (*man uit Armenië*).

Arme'nisch, bn., bw. ([*als*] *uit, van, in, eigen aan, behorende tot, betrekking hebbende op Armenië*): *de –e kerk*, de –e Christenen inz. de met Rome geünieerde.

ar'menkas, v. –kassen (*geldkas van het armbestuur*): *trekken uit de –*; **–penning,** m. –en (Z.-N. *geld, voor de behoeftigen gecollecteerd in de kerk*); **–praktijk,** v. (*praktijk v. d. armendokter*); **–wet,** v. –wetten (*wet tot regeling van het armbestuur*); **–wezen,** o.; z. armwezen; **–zaken,** v. mv. (*zaken van het armbestuur*); **–zakje,** o. –s (*kerkezakje, om voor de behoeftigen te collecteren*); **–zorg,** v. (*zorg voor de armen*; *vereniging, met het doel voor de armen te zorgen*).

armezon'daarsbankje, o. –s (*bij het Leger des Heils*: *het knielbankje van hen, die boete en bekering beloven*); **–zon'daarsgezicht,** o. –en: *met een –*; *een – zetten*.

armhar'tig, bn., bw. (*kleinmoedig, bekrompen*; *armzalig*); vero.

arm'huis, o. –huizen; z. armenhuis.

Armi'da-tuin, m. (fig. *tovertuin*): Armida is een tovenares uit Tasso's *Bevrijd Jeruzalem*.

Arminiaan', m. Arminianen (*volgeling van de kerkleer van den Leidsen hoogleraar Arminius, 1560—1609*: *Remonstrant*); **–s,** bn., bw.; zie remonstrantie.

armlas'tig, bn. (*ten laste van een armbestuur*): *die bedelaar is – te Utrecht*.

arm'meester, m. –s (*lid van een kerkelijk of parochiaal armbestuur*).

ar'moede, v. (1 *toestand van den arme*; *behoefte*; 2 *gering bezit*; inz. *schamel bezit van den arme b.v. mondbehoeften*): 1 *– en werkloosheid*; *tot – geraken, vervallen*; 2 *de – aan geest van dien schrijver*; *de bedelaar liet de hond van zijn – meeëten*; nog: zegsw. *– zoekt list*, de arme zoekt allerlei middelen om brood te hebben; *als de – binnenkomt, vliegt de liefde het venster uit*, waar gebrek gaat heersen, verdwijnt de onderlinge liefde; *– is troef*, voortdurend arm zijn inz. Z.-N.; *de zwartste –*, treurigste; *vergulde –*, armoede onder het uiterlijk van welstand; *zijn geld in – verteren*, niet het genoegen er van hebben, dat men kon hebben; *van – gingen we lotto spelen*, niets beter wetend te doen; Z.-N. *iets van – opgeven*, na vruchteloze pogingen; Z.-N. *een vogel zingt zowel van – als van weelde*, v. iem., die altijd opgeruimd is; verkl. *mijn armoedje*, mijn klein bezit, kleine kennis enz.

armoe'dig, bn., bw. (*behoeftig*; *schamel*; *niet veel waard*): *een – vertrek*; *een –e taal*; *er – uitzien*; *een –e 1000 gld.*; **–heid,** v.

ar'moedzaaier, m. –s (*door en door arm man*): *kale –s!*

armoriaal', o. armorialen (Fr. armorial [Lat. arma = wapenen]: *wapenboek*: *boek, dat de familiewapens bevat en beschrijft*).

Armo'rica, o. (*oude naam van Bretagne*).

armozijn', o. (Fr. armoisin: *dunne, weinig glanzende taf*); (soorten), o. –en; vero.

arm'stoel, m. –en (*stoel met armleuningen*).

armtie'rig, bn. (Z.-N. *ellendig*).

arm'vol, m. armen vol (*zoveel als men in een arm kan dragen*): *een – hooi, twee armen vol hooi, een – hout, een – boeken*.

arm'wezen, o. (*het volle begrip van al, wat de toestand der armen betreft*; *de regeling der armenverzorging*).

armza'lig, bn., bw. (1 van personen: *machteloos, gering*; 2 van zaken: *nietig*; *geen waarde hebbend*; 3 *armoedig, pover*): 1 *–e stervelingen*; 2 *een – traktement*; 3 *–e meubeltjes*; **–heid,** v.

Arn'hemmer, 1 m. –s: *hij is een –*; **2** bn.: *de – courant*, uitgegeven te Arnhem.

Arn'hems, 1 bn., bw. ([*als*] *uit, van, in, betrekking hebbende op, eigen aan Arnhem*): *–e jongens en meisjes*, koekjes; **2** o. (*de taal*).

aro'ma, o. (Ned.) aroma's, (Gr.) aromata (Gr. *geurigheid*; *fijne, lichte geur* inz. *van spijzen en dranken*): *het – v. koffie*; Z.-N. aroom, m.

aroma'tisch, bn. (*aroma hebbende*): *–e middelen*, b.v. vanille, kaneel, saffraan.

a'ronsbaard, m. –en, of **a'ronsstaf,** m. –staven (*gevlekte aronskelk* z. vgl. woord).

a'ronskelk, m. –en (*witte kelk met gele bloemkolf* v. d. plant [*gevlekte*] *aronskelk*; Lat. arum maculatum): *volksetymologie* v. het Lat. *arum* tot *Aron*, Mozes' broeder.

a'ronsoren, o. mv. (Z.-N. *aronskelk*).

Arpi'num, aardr. stadje in Latium, geboorteplaats van Marius en van Cicero.

arrangement', o. –en (Fr. *schikking, regeling, vergelijk*; muz. *het zetten van een compositie voor* [*een*] *ander*[*e*] *instrument*[*en*]; *de gezette compositie*). (g = zj).

arrangeren (Fr. *rangschikken, in orde brengen*; muz. *een compositie voor* [*een*] *ander*[*e*] *instrument*[*en*] *zetten*; Z.-N. *toetakelen*): *gearrangeerd voor orkest.* (g = zj).
ar're, v. –n (zie **ar II**); **–slede,** of –slee, v. –sleden of –sleeën; vroeger: *narreslee,* naar het narrentuig der paarden.
I. ar'ren, zie ar **II.**
II. ar'ren of **nar'ren,** arde, h., i. geard (*in of met de arreslede rijden*).
arrest', o. –en (o.-Fr. arest: *verzekerde bewaring van personen, beslaglegging; uitspraak van een gerechtshof of van de Hoge Raad* [in België: *van een hof*]; de uitspraak v. e. rechtbank of v. e. kantongerecht heet *vonnis*; Z.-N. *retenue, nablijven*).
arrestant', m. –en (Fr., in Fr. niet in gebruik: *de gearresteerde*; *iem., die beslag doet leggen, beslaglegger*); vr. ook **–e.**
arrestan'tenhok, o. –hokken (*vertrekje, waarin gearresteerden worden opgesloten*).
arresta'tie, v. –s (Lat. arrestatio: *in hechtenisneming, aanhouding*; *beslaglegging*).
arresteren, gearresteerd (o.-Fr. arester [Lat. arrestare = tot staan brengen]: *in hechtenis nemen, aanhouden*; *vaststellen, goedkeuren,* b.v. *notulen*).
arrie'ro, m. arriero's (*Spaanse muilezelverhuurder of -drijver*). (e = ee).
arriveren, gearriveerd (Fr. *aankomen*; *gebeuren*).
arrivist', m. –en (Fr. *iem., die alle middelen aanwendt, om er te komen; Streber*).
arrogant', bn., bw. (Fr. [Lat. arrogare = iets als zijn eigendom eisen]: *aanmatigend*; *laatdunkend*). (g = g).
arrogan'tie, v. (Lat. arrogantia: *aanmatiging*; *laatdunkendheid*). (g = g).
arrondissement', o. –en (Fr. *onderafdeling v. e. departement in Frankrijk, v. e. provincie in België*; *rechtsgebied v. e. rechtbank*; vero. *deel v. e. schooldistrict*); in België is er een bestuurlijk en een rechterlijk –.
arrondissementsbibliotheek', v. –theken (*rijksbibliotheek voor de onderwijzers v. e. schoolarrondissement*); **–commissa'ris,** m. –commissarissen (België: *vertegenwoordiger der uitvoerende macht i. e. bestuurlijk arrondissement*); **–recht'bank,** v. –en; **–school'opziener,** m. –s (nl. *i. e. schoolarrondissement*).
ar'rowroot, o. (Eng. v. arrow = pijl + root = wortel: *pijlwortelmeel,* omdat het nl. gebruikt werd tegen pijlgift); – wordt bereid uit de pijlwortel, Lat. maranta, in O.-I. uit de wortelstok van Curcuma longa.
arsenaal', o. arsenalen (Fr. arsenal, It. arsenale: *tuighuis, wapenmagazijn*).
arse'nicum, o. (Lat. [Gr. arsen = mannelijk, sterk]: *sterk mineraal vergif*: *rattenkruit*): *het rattenkruit is eig. een der verbindingen van –, n.l. wit –-oxyde*; Z.-N. arseniek', o.
ar'sis, v. arses (Gr.-Lat. dichtk. *verheffing van toon of stem*; *betoonde lettergreep in een versvoet*); zie de tegenst. thesis (*daling*).
Ars lon'ga, vi'ta bre'vis (Lat. *De kunst is lang, het leven kort*).
Ar'temis, v. Gr. de godin der jacht.
Artemi'sia, z. mausoleum en alsem.
arte'rie, v. arteriën (Gr.-Lat. *slagader*).
Arte'sische put, m. – putten (*geboorde welput,* naar Artois in Fr., waar ze het eerst ± 1700 geboord werden). (si = zie).
Ar'thur, fabelachtig koning v. Engeland, 6e eeuw na C.; **–roman,** m. –s (*Middeleeuwse berijmde ridderromans, welke zich groeperen om koning Arthur* o. a. *Merlijn*).
articula'tie, v. –s, articulatiën (Lat. articulatio [articulus = geleding, lid]: *geleding*; *gewrichtsverbinding*; *het duidelijk uitspreken van letterklanken*); **–basis,** v. (*stand der spraakorganen in rust*): *onder – verstaat men zekere algemene neigingen, die de bewegingen en standen der spraakorganen beheersen.*
articuleren, gearticuleerd (Fr. [Lat. articulare]: *de spraakklanken nauwkeurig en duidelijk uitspreken*).
artificieel', bn. (Fr. artificiel [Lat. artificialis v. ars = kunst]: *kunstig, kunstmatig*).
arti'kel, o. –s, –en, artikeltje (Lat. articulus: 1 *een der leden van enige wet, overeenkomst enz.*; 2 *opstel in een krant, tijdschrift*; 3 *handelsvoorwerp en koopwaar*; 4 *lidwoord*): 1 – *160 van het B. W.*; 2 *een belangrijk – in De Gids*; 3 *sport–en*; 4 *het –*; de *12 –en des geloofs,* de 12 grondwaarheden van het Christendom; **–sgewijs,** bw.: *een reglement – behandelen,* artikel na artikel.
artillerie', v. (Fr. v. o.-Fr. artiller [v. Lat. ars]: *wapen van het leger*; *alles wat behoort bij de bediening van het geschut*: *personeel, kanonnen enz.*; *geschut*; *tak der krijgswetenschap*): *veld–, rijdende –*; *vesting–,* tot verdediging van vestingen; **–duel,** o. –s, –duellen; **–park,** o. –en (*opstellingsplaats van artillerievoertuigen, -materieel*); **–trein,** m. –en (*afdeling troepen, die geschut vervoeren*).
artillerist', m. –en (*iem., die dient bij de artillerie*; *kanonnier*); **–isch,** bn.: *–e ondersteuning v. d. infanterie,* door artillerie. (ll = l).
Ar'tis, v. (*dierentuin te Amsterdam*); uit: Lat. *Natura* **Artis** *Magistra* (de Natuur is de leermeesteres van de Kunst), boven de middelpoort.
artisjok', v. artisjokken (It. articiocco, oorspr. Arab.: *distelachtige plant uit Z.-Azië en N.-Afrika*): *van de gewone –* (Lat. cynaria scolymus) *eet men de vruchtbodem en de vlezige bloemschubben.*
artist', m. –en (Fr. van Lat. ars: *kunstenaar*: *schilder, toneelspeler, schrijver, musicus enz.*; *kunstenmaker*; *iemand, die optreedt in een circus, café-chantant enz.*; Z.-N. *dierenarts*; Z.-N. *rare kerel*); ook, artiest'.
artis'te, v. –n; ook, arties'te.
artis'tenhaar, o.; **–manieren,** v. mv.
artisticiteit', v. (Fr. *het artistiek-zijn*).
artistiek', bn., bw. (Fr. artistique: 1 *naar de eisen der kunst*; *kunstvaardig*; 2 *aanleg hebbend voor de kunst*): 1 – *afgewerkt*; *met –e hand*; 2 *een – persoon*; – *aangelegd,* aanleg hebbend voor de kunst.
arts, m. –en (Hoogduits: Arzt [Gr. archiatros = opperlijfarts]: *titel bij de wet verleend na afgelegd artsexamen*; *geneesheer*).
artsenij', v. –en ([*inwendig*] *geneesmiddel*); **–bereidkunde,** v.: *de uitoefening der –.*
I. as, v. assen (1 *het voorwerp, waarom of waarmede iets ronddraait*: *spil*; 2 *middellijn, waarom men zich voorstelt, dat een lichaam draait*; 3 *lijn, die een of ander lichaam in twee symmetrische helften verdeelt*): 1 *de – van een molen*; *de – van een kar*; *per – vervoeren,* per wagen; 2 *de – der aarde, de – der zon*; 3 *de grote – van een ellips*; *Tilburg ligt in de lengte– van Brabant.*

II. as, v. assen (handelsartikel: *potas* enz.) (1 *overblijfsel bij verbranding*; 2 *stoffelijk overschot*): 1 *turf–, steenkolen–*; zegsw. – *is verbrande turf* (Z.-N. *verbrand hout*), spott. tegen iem., die allerlei onderstellingen uitspreekt beginnende met *als* (*as*); *een huis in de – leggen*, verbranden; *voor iets geen vinger in de – steken*, letterlijk niets doen; z. stoel, zak; 2 *zijn as(se) ruste in vrede!*
A'saheim, o. verblijf der Asen. (s = z).
as'bak, m. –bakken (*onder in de kachel de ijzeren lade, bij een machine de bak, waarin de as en uitgebrande stoffen worden opgevangen*); **–bakje,** o. –s (*schoteltje of bakje voor sigaren– of pijpen–*); **–belt,** v. –en (*as- of vuilnishoop*; *de plaats voor afval*).
asbest', o. (Gr. asbeston = eig. onblusbaar); zie amiant; als bn. *asbesten* of *asbest*: *asbest(en) platen* (verg. alpaca).
as'blond, bn. (*lichtblond*).
asceet', m. asceten (*iem., die zich oefent in de deugden door zijn godsdienst voorgeschreven*; *iem., die zich aan vrome boete wijdt*, inz. *streng-vroom Christen*); z. ascese (c = s).
ascenden'ten, m. mv. (Lat. ascendens = opgaande: *bloedverwanten in de opgaande lijn*: *vader, grootvader enz.*).
asce'se, v. (Gr. askesis eig. oefening: *strenge en vrome levenswijze, boetedoening, versterving*; *zelfkastijding*; inz. *beoefening der christelijke volmaaktheid* [*door het lagere, zinnelijke zoveel mogelijk te onderdrukken*]).
asce'tisch, bn., bw. (*streng-vroom, ingetogen*): *een –e levenswijze*; *de –e literatuur.*
ascetis'me, o. (*de leef- en denkwijze der asceten, ascese*). (e = ee).
As'dag, m. (R.-K. *Aswoensdag*).
a'sem, m. –s (*adem*): zegsw. *geen – geven op iets*, niet antwoorden; Z.-N. *het op de – hebben*, kortademig zijn; **–stil,** bn. (*heel stil*).
A'sen, m. mv. (Germ., Noorse myth. *de goden*); zie Odin, Thor, Balder. (s = z).
asep'tisch, bn. (*bederf voorkomend of werend*; *zonder smetstof*); verg. antiseptisch.
as'falt, o. (Fr. asphalte [Gr.-Lat. asphaltus]: *aardhars, aardpek, jodenlijm*).
asfalteren, geasfalteerd (*bestraten met asfalt*): *een straat –.*
as'faltpapier, o.; **–vilt,** o. (*papier, vilt, in pek en teerolie gekookt of daardoor getrokken en dan gewalst*).
As'gard, o. (*verblijfplaats der Asen*).
as'gat, o. –gaten (*gat, kuil als verzamelplaats voor as onder een vuurhaard*).
Asin'nen, v. mv. (*vrouwelijke Asen*); zie o. a. Iduna, Freya. (s = z).
asjeblief(t)', als het u bevalt of belieft.
as-je-me-nou, gmz. uitroep van verbazing.
as'kelder, m. –s: *de – van een der ketelhuizen*; **–kruik,** z. urne; **–kruisje,** o. –s: *een – gaan halen*; z. Kruisjesdag; **–luik,** o. –en: *het – in de stookplaats van het schip stond open.*
Asmode'us, m. (*naam van den duivel in het boek Tobias*; *duivel der onreinheid*; *onthuller van allerlei verborgenheden*; *verstoorder van het geluk*); ook, As'modee.
aspect', o. –en (Fr.-Eng. [Lat. aspectus]: *aanblik*; *voorkomen*; *uitzicht in de toekomst*).
aspedis'tra, v. aspedistra's (*bekende sierplant*).
asper'ge, v. –s (Fr. [Gr.-Lat. asparagus]: *lelieachtig tuinbouwgewas, ook in het wild*; Lat. asparagus officinalis; *de in de grond verborgen wortelstok*; *de toebereide wortelstokken*): *men eet van de – de uitkomende spruiten van de wortelstok.* (g = zj).
asper'gebed, o. –bedden (*tuinbed voor asperges*): *geen –bedden aanleggen*, niet lang vertoeven; **–tang,** v. –en (*tang, om bereide asperges op te scheppen*).
asperi'ne, v. (vanLat. asper = scherp: *verbinding van azijnzuur met salicylzuur, middel tegen hoofdpijn, koorts enz.*); ook, aspirine.
asphalt enz., z. **asfalt** enz.
asphyxia'tie, v. (*het doden door het laten inademen van gassen*; *verstikkingsdood*); **–toestel,** o. –toestellen (*toestel om dieren door verstikking te doden*). (phyx = fiks).
asphyxie', v. (Gr.-Lat. asphyxia [Gr. sphygmos, pols-, harteklop] = eig. zonder polsslag: *verstikking*; *stilstand van de ademhaling en de polsslag*; *schijndood*); lees *as-fik-sie'.*
aspirant', m. –en (z. aspireren: *dinger naar, leerling voor een betrekking*); vr. ook **–e; –-controleur',** m. –s (O.-I. *ambtenaar, die controleur zal worden*); **–-ingenieur',** m. –s; **–-land'meter,** m. –s.
aspira'tie, v. –s, aspiratiën (Lat. aspiratio: *het streven naar iets*; *sterke hang of begeerte*; *inademing*; *het met aanademing uitspreken van een klank*; *streven naar* [*iets hogers*]).
aspira'tor, m. –s (Lat. *luchtzuiger*; *zuigmachine*).
aspireren, geaspireerd (Lat. aspirare: *met aanademing uitspreken*; *naar iets dingen*): *naar iets –.*
as'punt, o. –en (*uiteinde van een as* inz. *pool der aardas*).
as'regen, m. –s (*regen van asdeeltjes of fijne as* [*bij vulkanische uitbarstingen*]).
assagaai', **assegaai',** v. –en (Z.-Afr. *werpspies met ijzeren punt*).
assaine'ring, v. (v. Fr. assainer [Lat. sanare = gezond maken]: *verbetering van de gezondheidstoestand*).
assaut', o. –s (Fr. *schermoefening*; *stormloop*; *aanval*): *de –s voor sabel en voor floret.*
assegaai', v. –en; zie assagaai.
as'sel, m. –s, –en (Z.-N. gew. *dennenaald*).
assemblée', v. –s (Fr. *vergadering*).
As'sepoester, v. Assepoestertje (letterl. die in de as poest = blaast: *het geplaagde meisje uit het sprookje*), fig. [a]) verstoteling, [b]) morsebel; spreekt. –poes.
asser'tie, v. –s, assertiën (Lat. assertio: *bewering, verklaring*).
asserto'risch, bn. (*verzekerend, bevestigend, als zeker aan te nemen*); lees *–to'ries.*
asses'sor, m. (Lat.) assesso'res, (Ned.) assesso'ren, –s (Lat. eig. *bijzitter*; *hij, die den voorzitter de besluiten helpt regelen*; *wethouder op het platteland van 1815–1851*).
assignaat', o. assignaten (Fr. assignat: *papierengeld der eerste republiek, 1790—1796*).
assigna'tie, v. –s, assignatiën (Fr. [Lat. assignatio]: *schriftelijke betalingsaanwijzing, ondertekend en gedateerd, waarbij de uitgever v. h. geschrift een bepaalden persoon aanwijst om een ander persoon een som te voldoen*).
assimila'tie, v. –s (Lat. assimilatio: *gelijkmaking*; *aanpassing*; *opneming en verwerking van voedingsstoffen*); nog: (spraakk.) *gehele of gedeeltelijke gelijkwording van medeklinkers*: *regressieve* (terugwerkende) – in: *balling* (uit *banling*), *progressieve* (vooruitwerkende) in: *metterdaad* (uit *met-der-daad*).

assimileren, geassimileerd (Fr. [Lat. assimilare]: *gelijkmaken; aanpassen; opmemen en verwerken van voedingsstoffen*).
Assi'sen, In België: *Hof van –*, rechtbank v. gezworenen, die over misdaden oordeelt.
assistent', m. –en (Lat. assistens: *helper; toegevoegd persoon, helper b.v. van een hoogleraar, van een geneesheer*; O.-I. *toeziende en administrerende plantage-employé*; R.-K. *hulppriester, tijdelijk kapelaan*); v. **–e.**
assistent'-apothe'ker, m. –s (*hulp-apotheker*); vr. assisten'te-apothekeres'.
assisten'tie, v. (Fr. assistance: *bijstand*).
assistent'-resident', m. –en (O.-I. *onderresident op Java*): *Max Havelaar was –– van Lebak*, afd. v. d. residentie Bantam.
assisteren, geassisteerd (Fr. [Lat. assistere]: *bijstaan*).
associa'tie, v. –s, associatiën (Lat. associatio: *aaneenschakeling, verbinding; vennootschap*; Z.-N. *politieke vereniging*).
associé', m. associé's (Fr. *vennoot, compagnon*).
associëren, zich, geassocieerd (Fr. [Lat. associare]: *zich verenigen; zich verbinden tot gemeenschappelijke uitoefening van een bedrijf; handelsgenoot of vennoot worden*).
assonan'tie, v. –s (Fr. assonance, v. Lat. assonare = bij iets klinken: *gelijkheid van klinker in verschillende woorden; halfrijm*), b.v. *Nu ruist en fluit het riet; lief en diep.*
assone'rend rijm, o.; z. assonantie.
assorteren, geassorteerd (Fr. assortir [Lat. sortiri = uitzoeken]: *naar soorten bijeen-, uitzoeken; van koopwaren ruim voorzien*).
assortiment', o. –en (Fr. *voorraad van winkelgoederen, keuze; uitgezochte verzameling van bij elkaar passende dingen*).
as'staal, m. –stalen; vero.; z. asvaalt.
assumeren, geassumeerd (Lat. assumere: *toevoegen*).
assum'tie, v. (Lat. assumptio: *aan- of bijneming*; R.-K. feestdag: *Maria-ten-hemelopneming*, 15 Aug.): *recht van –*, van een commissie om zich leden toe te voegen.
assuradeur', m. –en, –s (Fr. *verzekeraar tegen schade van brand, ongevallen enz.*).
assurant', zie astrant.
assuran'tie, v. –s, assurantiën (Fr. assurance: *verzekering, d. i. verbintenis, aangegaan door enige maatschappij, om iemand tegen een vaste premie onder bepaalde omstandigheden schadeloos te stellen bij verlies van schip of lading, huis, inboedel, vee, oogst, bij ziekte, ongeval enz.*; afkorting van: *assurantiemaatschappij, –premie*); **–kantoor,** o. –kantoren; **–maatschappij,** v. –en (*maatschappij, die verzekert*); **–polis,** v. –polissen (*bewijsstuk, dat men een verzekering gesloten heeft; contract tussen verzekeraar en verzekerde*); **–premie,** v. –s, –premiën.
assure'lijn, v. –en (typ. *balklijn op kwitanties en wissels*, b.v. ———).
assureren, geassureerd (Fr. *verzekeren*).
Assy'rië, o. (*oud-koninkrijk in W.-Azië*).
Assy'riër, m. –s; **Assy'risch,** bn., bw.
ast, m. (Z.-N. *eest*).
Astar'te, Phenicische godin der maan, gemalin v. Baël, ook *Astaroth'* geheten.
asta'tisch, bn. (nat. *geen vaste stand hebbende: onbestendig, wankelbaar*).
as'ter, v. –s (Gr.-Lat. *ster; sterrebloem, samengesteldbloemige plant*): *zee-, herfst–*.
aste'ria, v. asteria's (Lat. [v. aster]: *veelkleurig gesteente, opaal*).
asterisk', m. –en (Gr.-Lat. asteriscus: *sterretje * als typographisch verwijzingsteken; een met zulke sterretjes getekend dagbladartikel*).
asteroï'den, v. mv. (*kleine planeten*, inz. *tussen Mars en Jupiter*, pl.m. 600 *in getal*).
asth'ma, o. (Gr.-Lat. *kortademigheid; aamborstigheid*); **–sigaar,** v. –sigaren (*sigaar, wier rook asthma-benauwdheid voor een poos doet verdwijnen*); **–cigarette,** v. –n; l. *ast'ma.*
asthma'ticus, m. asthmatici (Lat. *lijder aan asthma*); **–ma'tisch,** bn., bw. (*aamborstig*): *een – bestje.* (th = t).
astigma'tisch, bn., bw.; zie:
astigmatis'me, o. (Gr. van a = niet + stigma = punt: *afwijking van het oog, waarbij de beelden vervormd zijn*).
astraal'lichaam, o. –lichamen (Lat. astralis = op de sterren betrekking hebbend; theosophie: *geestelijk lichaam van een mens, zijn stoffelijk geheel doordringend*).
astraal'licht, o. (*sterrenlicht*).
as'trakan, o. (*tot ruig, krullend bont bewerkt vel van pasgeboren lammeren, genoemd naar Astrakan in Z.-Rusland*); z. opm. alpaca.
astrant', bn., bw. (Fr. assurant: *brutaal, vrijpostig*): ook, inz. Z.-N. astrantig.
a(d)strin'gens, o. a(d)stringen'tia (Lat. *samentrekkend middel of artsenij*). (g = g).
as'tro..., van Gr.-Lat. astrum = gesternte.
astrola'bium, o. (Ned.) –s, (Lat.) –bia (Gr.-Lat., eig. de sterren vattend: *hoekmeter in de sterrenkunde en in de landmeetkunde*).
astrologie', v. (*sterrenwichelarij*): *de – wil uit sterren de toekomst voorspellen.* (g = g);
astrolo'gisch, bn., bw.
astroloog', m. –logen (*sterrenwichelaar*).
astronomie', v. (*sterrenkunde*): *de – is een wetenschap, de astrologie is bijgeloof.*
astrono'misch, bn., bw. (*sterrenkundig*): *–e verrekijker; het –e jaar*; zie jaar 1.
astronoom', m. –nomen (*sterrenkundige*).
Asty'anax, Gr. letterl. stadbeschermer, zoontje van Hector en Andromache.
as'vaalt, v. –en (*asbelt*).
as'wenteling, v. –en (*de wenteling van een lichaam om zijn as*, inz. *der aarde om haar as, en wel in 24 uur, van het W. naar het O.*): *de – der aarde 462 m per seconde.*
As'woensdag, m. –woensdagen (R.-K. *Kruisjesdag*); ook Assewoensdag.
asyl', o. –en (Gr.-Lat. asylum: *toevluchtsoord; wijkplaats of vrijplaats voor vervolgden en misdadigers; verpleeghuis voor mensen of dieren*): *een – voor honden; een – voor pestlijders; een – voor dronkaards*; l. *aziel'.*
asyl'recht, o. (1 *recht, geldig bij het verlenen van asyl; het recht asyl te verlenen*; 2 *het recht van een oorlogsschip om een neutrale haven binnen te vallen, om zich van levensmiddelen of drinkwater te voorzien*): 1 *de Nederlandse regering beriep zich op het –*; 2 *in geval van averij geldt het –.*
asymmetrie', v. (*onevenredigheid*).
asymme'trisch, bn., bw. (*onevenredig*).
asyn'deton, o. asyndeta (spraakk. *weglating der voegw.* inz. *bij zinsverbinding*); lees *asin'deton*; verg. polysyndeton.
atac'tisch, bn. (*onregelmatig*): *–e koortsen.*
a'tap, v. (O.-I. *dak*[*bedekking*] *meestal van gevouwen palmbladeren* inz. *van de sago-, ook van de nipahpalm of van alang-alang*); **–palm,** m. –en; zie nipahpalm.
atavis'me, o. (Lat. atavus = voorvader:

't plotseling optreden v. e. kenmerk, dat de voorouders hadden, maar dat in de loop der tijden was verloren gegaan).
a'tax, m. –en (*taxameter-automobiel*).
ataxie', v. (Gr. a = niet + taxis = orde: *wanorde; onmacht over bewegingen door ziekten in het centrale zenuwstelsel*).
atelier', o. –s (Fr. *werklokaal van een kunstenaar, een fotograaf, modiste enz.*).
a tem'po (It. muz. *in de rechte of aangegeven tijdmaat; op het goede ogenblik*).
a'terling, m. en v. –en (*ontaard wezen, onverlaat, snoodaard, onmens*); vr. ook **–e.**
atheïs'me, o. (*godloochening*).
atheïst', m. –en (*godloochenaar*).
athenae'um, o. (Lat.) athenaea, (Ned.) athenaeën of –s (Gr.-Lat.; in oud-Gr.: *tempel, aan Athene gewijd*; vroeger bij ons: *inrichting van hoger onderwijs*; België: *inrichting van middelbaar onderwijs, gymnasium en H.B. School samen*); ook: atheneum. (ae = ee).
Athe'ne, 1 v. (ook Pallas –) de godin der wijsheid, beschermster der Griekse stad van die naam: de uil was haar gewijd; **2** o. (*hoofdstad van het oude Attica*; thans: *hoofdplaats van Griekenland*): zie uil.
Athe'ner, m. –s; **Atheens',** bn., bw.
athleet', m. athleten (Gr.-Lat. van athlos = strijd: *kampvechter, beroepsworstelaar*; fig. *fors gebouwd man*); l. *atleet'*.
athletiek', v. (*worstelkunst; verzamelnaam voor allerlei sport; krantenrubriek*): *onder – staan de uitslagen van de wedstrijden in speerwerpen, springen, veldlopen enz.*
athle'tisch, bn., bw. (*als of van een athleet; sterk gebouwd en gespierd*): *een –e gestalte.*
a'tjar, v. (Mal. *ingelegd zuur*); **–bamboe,** v. (*in azijn ingelegde bamboeriet-spruiten*).
At'jeh, o. (aardr. *gouvernement op de N.-punt van Sumatra*, hoofdplaats *Kota Radja*).
At'jeher, m. –s; **At'jehs,** bn., bw.: *–e peper.*
Atlan'tische Oceaan', m. (*een der 5 wereldzeeën*).
I. at'las, Gr.-Lat. **1** m. atlassen (*een boek met kaarten, met afbeeldingen*; fig. *dragende mannelijke figuur*; ontl. *de eerste halswervel*); **2 At'las,** m. Atlan'ten (myth. *titan, die de aardbol moet torsen*; aardr. *gebergten in N.-W. Afrika*).
II. at'las, o. (uit het Arab. *atlas* = glad: *glad satijnen* [ook: *linnen, katoenen*] *stof met eigenaardige glans*); z. alpaca.
at'las-vlinder, m. –s (*grote vlinder*, o. a. *in China en O.-I.*; Lat. saturnia atlas).
atmo . . . , van Gr. atmos = rook, damp.
atmome'ter, m. –s (*verdampingsmeter*).
atmosfeer', v. atmosferen (Fr. atmosphère [Gr. atmos + sphaira = kring]: *dampkring, hulsel van lucht, die onze aarde tot 300 km hoogte omringt*; fig. *omgeving*; nat. *drukking van 1.033 kg op de cm²*).
atmosfe'risch, bn., bw. *–e verschijnselen; –e neerslag*, d. i. al het water, dat als regen, sneeuw enz. op de aardbodem valt.
atol', m. of v. atollen (*ringvormig koraaleiland*): *de atollen in de Grote Oceaan.*
atonie', v. (Gr. atonos = niet gespannen: *verslapping der spierspanning; lichaamszwakte*).
atoom', o. atomen, atoompje (Gr. atomos = ondeelbaar: nat. *stofdeeltje, chemisch ondeelbaar*; *zonnestofje*; fig. *iets kleins*); **–gewicht,** o. (*verhouding tussen het gewicht van 1 atoom en van 1 atoom waterstof*).

à tort et à travers (Fr. *in het wilde weg, zonder overleg*).
à tout prix (Fr. *tot elke prijs; het koste, wat het wil*).
atrament'steen, m. en o. –stenen (Lat. atramentum = inkt: *inktsteen*).
Atri'den, m. mv., afstammelingen van Atreus inz. Agamemnon en Menelaüs, zonen v. Atreus, koning v. Mycene. (eu = ui).
a'trium, o. (Ned.) atriën, (Lat.) atria (Lat. *voorzaal of voorhof ener oud-Rom. woning, ener basiliek*; geneesk. *hartboezem*).
atrophie', v. (Gr. atrophos [a = niet + trepho = ik voed]: *het uitteren*). (ph = f).
atropi'ne, v. (*alkaloïde uit doodkruid* [Lat. atropa belladonna], *verdovingsmiddel*).
attaché', m. attaché's (Fr. *iem., die aan een gezantschap is toegevoegd; leerling-diplomaat*): *hij is – bij ons gezantschap.*
atta'que, v. –s (Fr. *aanval*; geneesk. *aanval van een ziekte; beroerte*).
attaqueren, geattaqueerd (Fr. *aanvallen, aangrijpen*).
attent', bn., bw. (afgeleid van attentie; *opmerkzaam; er op uit om kleine diensten te bewijzen*).
atten'tie, v. –s, attentiën (Lat. attentio: *oplettendheid; kleine beleefdheidsdienst*).
attest', o. –en (Eng. [Lat. attestari = getuigen]: *schriftelijk of gedrukt getuigenis, getuigschrift*): *een – van een dokter.*
attesta'tie, v. –s, attestatiën (Lat. attestatio: 1 *getuigschrift*; 2 Prot. *schriftelijk bewijs van lidmaatschap der Herv. of Gereformeerde kerk*): 1 *– de vita*, bewijsschrift v. in-leven-zijn; *– de morte*, akte v. overlijden; 2 de kerkeraad geeft een – bij verhuizing, om over te leggen in de nieuwe woonplaats.
attesteren, geattesteerd (Fr. [Lat. attestari]: *bevestigen, getuigen, bekrachtigen*).
At'tica, o. (*landschap in 't O. van Hellas met Athene als hoofdstad*).
At'tila, 1 koning der Hunnen, de gesel Gods, verslagen door de W.-Goten en Romeinen in 451; † 453 n. C.; **2 attila,** m. attila's (*huzarenbuis met tressen*).
At'tisch, bn., bw. ([*als*] *in, uit, van, gelijkende op, behorende tot, betrekking hebbende op, eigen aan Attica*, inz. *Athene*; *schoon, sierlijk, smaakvol; vernuftig, geestig, zinrijk, fijn*); fig. *– zout*, fijne geestigheid.
attorney, m. –s (Eng. *gemachtigde; procureur*); *–general*, procureur-generaal.
attrac'tie, v. –s, attractiën (Lat. attractio: *aantrekkelijkheid; aantrekking*[*skracht*]).
attraperen, geattrapeerd (Fr. *betrappen*).
attributief', bn., bw. (Lat. attributivus: spraakk. *als attribuut dienend*): *een – bn.*
attribuut', o. attributen (Fr. attribut, Lat. attributum: 1 *zinnebeeldig kenteken*; 2 spraakk. *bijv. bepaling*): 1 *de zeis en de zandloper zijn attributen van de Dood*; 2 *in* de goede koning *is* goede –.
au, tussenwerpsel (*uitroep van pijn*).
auba'de, v. –s (Fr. *ochtendbegroeting, ochtendhulde met muziek*): *een – brengen.*
aubet', v. aubetten (Fr. aubette; Z.-N. [*kranten*]*kiosk*); zie kiosk.
au courant' (Fr. *in de loop des jaars; tegen de gewone prijs; op de hoogte*).
auc'tie, v. –s, auctiën (Lat. auctio: *veiling, openbare verkoping bij opbod*, inz. *van boeken, platen enz.*); lees *ouk'sie.*

auctiona'ris, m. –rissen (Lat. auctionarius: *ondernemer van publieke verkopingen*).
au'cuba, v. aucuba's (*sierstruik met geelgevlekte bladeren en bruine bloesempjes*). (au = ou).
audiën'tie, v. –s, audientiën (Lat. audientia: *plechtig of officieel gehoor; gehoorverlening; rechtszitting*): *– geven, – verlenen,* nl. door een koning, koningin of minister; *een – aanvragen bij; op – zijn bij; in – ontvangen; op – gaan, een particuliere –.* (au = ou).
auditeren, geauditeerd (*toehoren [bij een les, examen]*).
auditeur', m. –s, –en (Fr. *toehoorder; bijzitter in gerechtshoven*); **––militair',** m. auditeuren- en auditeurs-militair (*ambtenaar van het openbaar ministerie,* d. i. *aanklager bij een militair gerechtshof, bij een krijgsraad*); verg. krijgsauditeur. (au = ou).
audi'tie, v. –s, auditiën (Lat. auditio: *muziekuitvoering met een minder bekenden kunstenaar,* inz. *voor genodigden; rechtsgebied van een krijgsraad*).
audito'rium, o. (Lat. *de gezamenl. toehoorders, het gehoor; de gehoorzaal*). (au = ou).
au'erhaan, m. –hanen; **–hoen,** o. –hoenders (Lat. tetrao urogallis; *grote hoendersoort, nog levend in Midden-Europa*). (au = ou).
au'eros, m. –ossen; z. oeros. (au = ou).
au fait' (Fr. *ter zake*): *– – zijn,* op de hoogte.
au fond' (Fr. *in de grond,* d. i. *in het wezen*).
Augi'as, m. myth. koning v. Elis in de Peloponnesus; **–stal,** m. (myth. *vervuilde runderstal van koning Augias;* fig. *een onaangenaam, bijna onmogelijk opruimingswerk*); zie Hercules; fig. zegsw. *de – reinigen,* een verwaarloosde boel redderen, misbruiken uitroeien. (au = ou).
au'gur, m. (Lat.) augu'res; (Ned.) –s, augu'ren (Lat. *waarzegger uit de vlucht en het geschreeuw der vogels; vogelwichelaar;* o.-Rome: *priester-college, dat voortekenen verklaarde*).
augu'renlach, m. (fig. *de betekenisvolle lach van personen, die elkaar kennen als bedriegers*). (au = ou).
augurk', v. –en (Perzisch: *komkommerachtige plant, kleine komkommer;* Lat. cucumis sativus; ook *de vrucht*). (au = ou).
Augus'tus, eig. de Vermeerderaar: **1** eerste keizer van Rome, 30 v. C.—14 n. C.; z. Octavianus; **2** m. (*de 8e maand, Oogstmaand, geheten naar den keizer Augustus*).
au'la, v. (Lat.) aulae, (Ned.) aula's, aulaatje (Lat. *grote gehoorzaal ener universiteit enz.*). (au = ou).
Au'lis, aardr. havenstad in Boeo'tië a. d. Euri'pus, tegenover Euboe'a: verzamelplaats der vloot tegen Troje; z. Iphigenia.
au pair (Fr. *gelijk tegen gelijk: zonder geldelijke vergoeding, met kost, inwoning, verkeer, tegen huiselijke enz. diensten*): *Gevraagd – – juffr. L. O. door familie in Z.*
au porteur' (Fr. handel: *aan toonder*).
au'rea bul'la, v. (Lat. *gouden bulle*): als afkorting: **A. B.,** zie bul. (au = ou).
aureool', v. aureolen (Lat. aureola [lux] = gouden [licht]: R.-K. *lichtkrans of stralenkrans om het hoofd van heiligen of martelaren, b.v. op schilderijen*); fig. glans: *een – van roem;* z. nimbus en glorie. (au = ou).
au revoir' (Fr. *tot weerziens*).
Auro'ra, Lat. **1** myth. godin van de dageraad; **2** het morgenrood; (au = ou).
ausculta'tie, v. –s (Lat. auscultatio: geneesk. *onderzoek door het gehoor b.v. van longen met een stethoscoop*). (au = ou).
ausculteren, geausculteerd, Fr. (Lat. auscultare): *iemand –,* de auscultatie op hem toepassen.
a u'so (Lat. handel: *naar wisselgebruik*).
auspi'cium, o. (Lat.) auspicia, (Ned.) auspiciën (Lat. oorspr. *voorteken uit de vlucht der vogels;* later: *voorteken*): meestal in 't mv.: *onder uw auspiciën,* onder uw leiding, toezicht, bescherming; *met gunstige auspiciën,* met gunstige voortekenen. (au = ou).
aus'ter, m. (Lat. *zuidenwind*). (au = ou).
austraal', bn. (Lat. australis: *zuidelijk*); **–licht,** o. (*zuiderlicht*). (au = ou).
Austra'lië, o. (lett. Zuidland: *het vijfde werelddeel*); – is $^7/_9$ van Europa. (au = ou).
Austra'liër, m. –s (*bewoner van het vasteland v. Australië*); **–lisch,** bn., bw.: *–e negers.*
au'taar, o. –taren; ook, outaar; z. altaar.
autarchie', v. (Gr. *zelfregering*).
autarkie', v. (Gr. autos + arkein = genoegzaam zijn: *stelsel van zelfgenoegzaamheid,* inz. van staten, die zonder produkten van het buitenland op zich zelf bestaan).
auteur', m. –s, auteurtje (Fr. *schrijver, schrijfster van een boek; zijn of haar werk; dader; stichter, aanstichter*).
auteur'schap, o. (*het auteur-zijn*).
auteurs'recht, o. –en (*het uitsluitend recht van den maker van enig werk van letterkunde, wetenschap of kunst of van diens rechtverkrijgende om dit openbaar te maken*); **–wet,** v. (*Ned. wet van 1912, regelende het auteursrecht*).
authenticiteit', v. (Fr. authenticité: *geloofwaardigheid; echtheid*). (then = ten).
authentiek', bn. (Gr.-Lat. authenticus: *betrouwbaar, geloofwaardig; echt*): *een –e akte,* in de wettelijke vorm opgemaakt door of ten overstaan van een openbaar ambtenaar, die daartoe bevoegd is ter plaatse, waar zulks is geschied. (au = ou).
I. aut(o) . . ., Gr. autos = zelf. (au = ou).
II. au'to, v. auto's, autootje (*voertuig met eigen beweegkracht* inz. *automobiel*); *een –bril,* grote stofbril; uitspr. o'to of ou'to.
autobiograaf', m. –biografen (*iem., die zijn eigen leven beschrijft*); **–biographie',** v. –biographieën (*eigen levensbeschrijving*); **–biogra'phisch,** bn., bw.: *een – geschrift,* bevattend de levensbeschrijving van iem. door hem zelf. (au = ou).
au'tobox, v. –en (*stalling voor auto's*).
au'tobus, v. –bussen (Fr. 1907 te Parijs uit omnibus automobile ontstaan: *grote auto als omnibus gebruikt; bus* **II**).
autochroom'plaat, v. –platen (*lichtgevoelige plaat voor kleurenfotographie*). (au = ou).
autochtho'nen, m. en v. mv. (Gr. chtoon = aarde: eig. *uit de grond zelf geboren,* d. i. *oorspronkelijke bewoners van een land*), ook: aborigines; **–chthoon,** bn. (*herkomstig van de oorspronkelijke bewoners van een land*): *autochthone gebruiken.* (au = ou).
autoclaaf',–cla've, v. autoclaven (Lat. clavis = sleutel: *zich zelf sluitende pot; toestel voor het steriliseren van verbandstoffen enz. door middel van waterdamp onder hoge druk*); z. Papiniaanse pot. (au = ou).
autocraat', m. –craten (*onbeperkt alleenheerser; eigenmachtig persoon*). (au = ou).
autocratie', v. (Gr. kratos = macht, kracht: *het autocraat-zijn, onbeperkte heerschappij*).

autocra'tisch, bn., bw. (*eigenmachtig, onbeperkt*). (au = ou).
auto-da-fé', auto-da-fé's (Sp. auto de fe [Lat. actus fidei = daad van geloof]: *plechtige afkondiging der uitspraken van de Sp. inquisitie; uitlevering der ketters aan de wereldlijke rechtbank; plechtige terechtstelling van ketters; openlijke verzoening van ketters met de Kerk*). (au = ou).
autodidact', m. -en (Gr. didaktos = geleerd: *iem., die zijn kennis zonder vreemde hulp door zelfstudie heeft verkregen*).
autogeen' (*uit zich zelf*), bn.: *autogene metaalbewerking, lassing,* door middel van steekvlammen zonder soldeersel.
auto-gi'ro(vliegtuig), z. helicoptère.
autograaf', v. -grafen (*eigenhandig schrift; kopieermachine, zelfschrijvend werktuig*); **-graphie',** v. -graphieën (*door een autograaf afgedrukt stuk; eigenhandig schrift*); **-gra'phisch,** bn. (*eigenhandig geschreven*). (au = ou).
autoli'ne, v. (*automobielbenzine*).
automaat', m. -maten (Gr. auto + maton v. maomai = ik beweeg: *een zich zelf bewegend toestel of mensenbeeld, dat door een ongezien mechanisme in beweging wordt gebracht; zelfwerkend toestel voor de verkoop van chocolade, postzegels etc.*); fig. *willoos mens, ledepop, marionet; iem., die iets machinaal doet.*
automa'tisch, bn., bw. (*zelf of uit zich zelf werkend, bewegend; werktuiglijk*): *-e beweging bij mens en dier,* onwillekeurige bewegingen, b.v. bloedsomloop. (au = ou).
Auto'medon, m. **1** myth. wagenmenner van Achilles; **2** koetsier. (au = ou).
automobiel', v. -en, automobieltje (Lat. mobilis = beweegbaar: *auto, voertuig met eigen beweegkracht; motorwagen, door benzine of electriciteit voortbewogen*); in Z.-N. m.
automobilist', m. -en (*eigenaar of berijder van een automobiel*); vr. **-e; -mobilis'me,** o. (*automobielsport*); **-mobilistisch,** bn., bw.: *de -e vakpers; van een - standpunt.*
autonomie', v. (*zelfbestuur*). (au = ou).
autonomist', m. -en (*strijder voor, aanhanger van zelfbestuur*): *een bekend -*; **-isch,** bn., bw.: *e. -e beweging.*
autonoom', -no'misch, bn. (Gr. nomos = wet: *zelfstandig, onafhankelijk, naar eigen wetten*): *een - bestuur.* (au = ou).
au'toped, m. -s (Gr. *kinderspeeltuig: smal plankje op twee wielen met stuur*).
autopsie', v. -s, autopsieën (Gr. opsia = het zien: *lijkopening, lijkschouwing*). (au = ou).
autorisa'tie, v. -s (Fr. *volmacht; machtiging*).
autoriseren, geautoriseerd (Fr. *machtigen, volmacht geven*): *iem. tot iets -.* (au = ou).
autoritair', bn., bw. (Fr. 1 *van een autoriteit*; 2 *eigenmachtig*): 1 *het - gezag*; 2 *- optreden.* (au = ou).
autoriteit', v. -en (Fr. [Lat. auctoritas]: *gezag; gestelde macht; erkende geloofwaardigheid; getuigenis* b.v. *uit geschriften; man van gezag; overheidspersoon*). (au = ou).
auto-sugges'tie, v. (*het suggereren van zich zelf; zich zelf opgedrongen voorstelling, overtuiging*). (gg = gg).
autoty'pe, v. -s, -n (*oorspronkelijke afdruk; cliché*); lees *outotiep'*.
autotypie', v. -s, -typieën (*het etsen op zinken platen; een op zink geëtste afbeelding*).
au'towiel, o. -en (Eng. autowheel: *los wiel met motor, aan het rijwielachterwiel gekoppeld*).
aval', o. (Fr. oorspr. à valoir: *wisselborgtocht; borgtekening op een wissel*).
avaleren, geavaleerd (Fr. *voor een wissel borg blijven*).
avalist', m. -en (*iem. die zich heeft verbonden een wissel te zullen betalen, indien de betrokkene dat weigert, welke verplichting blijkt uit een door hem op de wissel geschreven en ondertekend „aval"*).
avan'ce, Fr. v. -s: *-s doen, maken,* de eerste stappen doen tot verzoening, toenadering enz.; Z.-N. spreekt. *op -*, op voorhand; Z.-N. *'t is geen -*, vergeefse moeite.
avancement', o. (Fr. *bevordering*): *- maken,* in rang opklimmen. (ment = ment).
avanceren, geavanceerd (Fr. *voorwaarts gaan, vorderen; vooruitkomen, voortgaan; promotie maken; bevorderen; voorschieten*).
avant'-scè'ne, v. -s (Fr. *voortoneel, voorgrond; zitplaats bij het voortoneel*).
avarij', v. -en; meestal **averij.**
ave', o. ave's Lat. **1** (R.-K. *weesgegroet*) (e = ee); Z.-N. *een A've Mari'a,* amerijtje; **2** A've Cae'sar, moritu'ri te (l. tee) salu'tant: *Heil u, Keizer, die gaan sterven, groeten u,* groet der gladiatoren in het amphitheater, als ze defileerden voorbij de keizersloge.
aveel'zaad, o. (*winterraapzaad*; Lat. brassica campestris).
a've gaar, m. -s, avegaren (*grote boor*).
a've ling(e), v. avelingen (*strook langs de dijk, die voor de stevigheid van de dijk niet bewerkt mocht worden*); vero.
avenant', zie navenant.
avenu'e, v. -s (Fr., Eng. *toegang; brede laan; brede straat met bomen op zij; brede straat b.v. in Amerikaanse steden*).
a've r, m. -s (*kind, nakomeling*); vero.: *iemand kennen van - te* (of: *tot*) -, van ouder tot ouder. Volksetymologie: *van haver tot haver,* later: *van haver tot gort* (of: *gerst*).
a've rechts 1 bn. (1 *omgekeerd*; 2 *onjuist, verkeerd*): 1 *de -e kant van een stof,* keerzijde; 2 *-e opvattingen, een -e voorstelling van zaken*; **2** bw. (1 *in omgekeerde richting*; 2 *onverstandig, verkeerd*; 3 *anders dan men gehoopt of bedoeld had*): 1 *- te paard zitten*; 2 *hij doet alles -*; 3 *het komt - uit,* verkeerd. Opm. *- verkeerd* is een pleonasme; bn. en bw. enigszins vero. in N.-N.
averij', v. -en (Arab. *zeeschade, schade aan schip of lading*); **-grosse,** v. (*gemeenschappelijke schade nl. v. schip en lading*): *--- is* alle schade uit nood of die opzettelijk is veroorzaakt tot redding van schip en lading; **-partikulier,** v. (*alle schade, verliezen en gemaakte onkosten, die zijn geleden door of gemaakt ten behoeve van het schip alleen of voor de lading alleen*).
avers', m. (Fr. *van munten, medailles de beeldenaar zijde*); l. *a-vèr*; z. revers.
averui'se, v. (Z.-N. *wilde mosterd*).
averuit', v. (Gr.-Lat. abrotonum: *averoom, citroenkruid*; Lat. artemisia abrotanum).
averul'le, v. -n (gew. in Z.-N. *meikever*).
aves'ta, awes'ta, v.; z. zendavesta.
aviateur', m. -s (Fr. *bestuurder van een vliegmachine, vlieger*); vr. *aviatrice.*
aviatiek', v. (Fr. aviatique [v. Lat. avis = vogel]: *vliegkunst, luchtvaart*).

avicultuur', v. (*kunst, om vogels te kweken; vogelteelt*): *de vereniging Avicultura.*
avis', o. (Fr. *bericht*); l. *avie'.*
avi'so(jacht), o. aviso's (*jacht, kruiser om op zee berichten over te brengen*). (s = z).
a vis'ta (It. *op zicht, op vertoon*).
a'vond, a'vend, m. –en (1 *de tijd der vallende duisternis, als de dag voorbij is en de nacht nog niet is begonnen*; 2 *de laatste levensjaren van iem., die de gewone levensduur bereikt*): 1 *in de –; des –s; bij –; de – te voren; op de late –; het liep tegen de –; de – valt*; 2 meestal met *leven*: *op de – van zijn leven*; nog: *te – of morgen*, te eniger tijd; **–je,** o. –s (*avondpartijtje*): *een gezellig –.*
a'vondbede, v. –n (*avondgebed*); **–blad,** o. –bladen (*deel van een courant, dat 's avonds uitkomt*); **–dienst,** m. –en (*kerkdienst 's avonds*); **–duister,** o.; **–editie,** v. –s (*avondblad*); **–japon,** v. –japonnen; **–kerk,** v. (Herv. *godsdienstoefening in de kerk en wel des avonds*); **–klok,** v. –klokken (*Angelusklokje*); **–land,** o. (*het westen*); zie morgenland; **–maal,** o. (*maal in de avondstond; plechtigheid in de Protestantse kerk, waarbij de leden der gemeente wijn en brood nuttigen ter herinnering aan het laatste – van Christus en zijn discipelen*): *het – vieren*; Bijbel: *het heilig – des Heren, het laatste –*, 1 dat Christus op de vooravond van Zijn lijden met Zijn leerlingen gebruikte; 2 schilderij, dit voorstellende: *het – van Leonardo da Vinci* (1452—1516); **–maaltijd,** m., –en, beter: **–maal,** o. –malen (*maal, dat 's avonds gebruikt wordt*); **–malen,** zie souperen; **–mantel,** m. –s; **–rood,** o. (*rode gloed bij zonsondergang in het W.*); **–schemer,** m.; **–schemering,** v. –en (*zwak zonlicht na zonsondergang*); **–school,** v. –scholen (*schooltijd des avonds; gebouw, school, waar de leerlingen des avonds onderwijs ontvangen*); **–ster,** v. (*de planeet Venus, aan de W.-hemel, ondergaande kort na de zon*), verg. morgenster; **–stond,** m. –en (*avonduur*; Z.-N. *avondmaaltijd*); **–toilet,** o. –toiletten; **–vlinder,** m. –s (*vlinder, die in de schemering vliegt*, inz. *sfinx*).
avontu'ren, avontuurde, h. geavontuurd (*wagen, op 't spel zetten*).
avonturier', m. –s (eig. *iem., die op avonturen uitgaat; gelukzoeker*); **–ster,** v. –s.
avontuur', o. avonturen, avontuurtje (o.-Fr. aventure, Lat. adventura: *vreemd lotgeval; zeldzaam geval; zonderlinge gebeurtenis*): *op – uitvaren*, zonder bestemming.
avontuur'lijk, bn., bw. (1 *vol avonturen, vreemd, zonderling, gewaagd*; 2 *op avonturen uit, geneigd tot vreemde en zonderlinge plannen*): 1 *een – leven; de –e reis van Bontekoe; een – verhaal*; 2 *–e politiek.*
à vu'e (Fr. *op zicht*): *à vue betaalbaar*; muz. *à vue zingen, spelen*, van het blad.
axio'ma, o. (Gr.) axiomata, (Ned.) axioma's (Gr. *onbewijsbare grondstelling; klaarblijkelijke waarheid*).
axmin'ster, o. (Eng. *soort van tapijtgoed*).
A'ya Sophi'a, v. (Gr. hagia sophia = heilige wijsheid: *kerk in Konstantinopel*, 533—'38 gebouwd door Justinianus ter ere van de H. Wijsheid Gods, sedert 1453 moskee; gedicht v. Schaepman uit 1886). (y = j).
aza'lea, v. azalea's (Gr. azaleos = droog, eig. van droogte houdende plant: *tot de heideachtigen behorende plant*).
Azazel', m. (Bijbel: *boze geest*): *aan – werd de zondenbok toegezonden.*
a'zen 1 aasde, h. geaasd (1 *iets als prooi zoeken*; 2 ong.: *gretig verlangen, streven naar*; 3 visserij: *het slaan van aas aan de haken*; 4 Z.-N. van vogels: *voeren*): 1 *de raven – op lijken*; 2 *– op vorstengunst*; 3 *hengels, geaasd met vis*; 4 Z.-N. *de vogels – hun jongen.*
Aziaat', m. –aten (*bewoner van Azië*).
Azia'tisch, bn., bw.
A'zië, o. (*werelddeel der oude wereld*).
I. azijn', m. –en (v. Lat. acetum = azijn: *zure vloeistof, azijnzuur, sterk verdund met water*): zegsw. *men vangt meer vliegen met een lepel stroop* (of: *honig*) *dan met een vat –*, bereikt met vriendelijkheid en zachtheid meer dan met hardheid (Z.-N. *met – vangt men geen vliegen*); Z.-N. *– drinken*, zuur kijken.
II. azijn', m. –en (*een soort v. eik, steeneik*).
azijn'aaltje, o. –s (*rond wormpje, levend in azijn*; Lat. anguilula aceti).
azijn'achtig, bn.; **–ifles,** v. –flessen; **–heffe,** v. (*bezinksel*).
azijn'hout, o. (*taai, hard hout v. d. steeneik*).
azijn'stel, o. –stellen; zie olie- en –; **–vat,** o.
a'zimuth, o. (Fr.-Sp. uit Arab. samt = de rechte weg: sterrenk. *toppuntshoek; boog v. de horizon, begrepen tussen de meridiaan van een plaats en een of andere verticaal- of hoogtecirkel*). (th = t); verg. zenith.
azol'la, v., azolla's (*varenachtig waterkroos: watervarentje*, ook *rode kroos* geheten).
azotome'ter, m. –s (*stikstofmeter*).
azo'tum, o. (Lat. [Gr. azoton = het leven verhinderend]: *stikstof, stikgas*).
azu'ren, bn. (*azuurkleurig*): *een – veld*, wapenvlak; *de – hemel van Italië.*
azuur', o. (Perzisch-Arab. *hemelsblauwe kleur, lazuur; hemelgewelf*); **–steen,** m. (*steensoort, waaruit een donkerblauwe verfstof bereid wordt en waarvan het fijngewreven poeder als poetsmiddel van koper enz. dient*).

B.

B. – 1 It. *Bas'so* (muziek); 2 Lat. *Bea'tus* (m.) of *Bea'ta* (vr.), de zalige.
Bar., Bares – *Baron, Barones*; **bar** – *barye.*
1. B. B. – *Binnenlands Bestuur* (O.-I.); **2. B. b.** – Lat. *Be'ne, be'ne*, zeer goed.
b. b. h. h. – *bezigheden buitenshuis hebbende.*
B. en W. – *Burgemeester en Wethouders.*
b. i. – *bouwkundig ingenieur.*
Bibl. – *Bi'blia*, de Bijbel, de H. Schrift.
B. L. – Lat. *Bene'vole Lec'tor*, welwillende lezer; lees *beneévoleé.*
blz., bladz. – *bladzijde.*
B. M. – Lat. *Bea'tae Memo'riae*, zaliger gedachtenis; zie **z. g.** (ae = ee).
Br. of **Bto.** – It. *Bruto.*
B. U. M. A. – *BUreau voor Muziek-Auteursrecht.*
Burg. – *Burgemeester.*

B. V. – 1 Lat. *Bea'ta Vir'go*, Zalige Maagd; 2 *Buitenlandse Vijand* (O.-I.).
b.v. of **bijv.** – *bijvoorbeeld.*
B. v. N. O. – *Bond van Nederl. onderwijzers.*
B. W. – *Burgerlijk Wetboek.*
B. W. B. – *Belgische Wielrijdersbond.*
b. z. j. – *bevordering zonder jaarwedde.*
b. z. k. – *bevordering zonder kosten.*

b, v. b's, b'tje (1 als klank: *eerste der medeklinkers*; 2 als teken: *tweede teken van het A. B. C.*; 3 *de gezamenlijke woorden in een woordenboek enz.,die met een – beginnen*): 1 *de – is een lipletter*; 2 *een grote –*; 3 *het zal lang duren, eer de – af is*; nog: muz. de naam v. d. zevende toon, *si* genoemd.
ba, bah 1 tw. (*foei*), uitroep van *afkeer*; *hij zei boe noch –*, niets; **2** o.: *een krachtig –.*
baad'je, o. –s (*kledingstuk met mouwen* [*voor mannen*] in O.-I. badjoe; *engsluitend bovenkledingstuk van zeelui enz.*): zegsw. *op zijn – krijgen*, slaag krijgen, *iem. op zijn – komen* (of: *geven*), slaag geven, ook fig.
Baaf'mis, v.; zie Bamis.
I. baai, v., Z.-N. m. (soorten) –en, baaitje (*wollen weefsel*; Z.-N. *baaien borstrok*): *rode –.*
II. baai, v. –en, baaitje (*inham van de zee in het land, dikwijls van binnen breder dan aan de opening*; *zeeboezem*): de – v. Chesapeake.
III. baai, v. (*wijn*): *rode –.*
IV. baai, v. (*fijn gesneden tabaksoort*): *fijne heren–*, naar Bahia in Brazilië of de Chesapeakebaai, waaraan Maryland ligt.
baai'en, bn. (*van baai*): *een – borstrok.*
baai'erd, m. (*chaos, vormloze mengelklomp*; fig. *verwarring, warboel*).
baai'tabak, v.; zie baai **IV.**
baai'vangen (*vlug en zwierig schaatsenrijden*); alleen in de onbepaalde wijs.
baai'vanger, m. –s (*schansloper*; *ruw matroos*; *zwierbol*; *vlug en zwierig schaatsenrijder*; *ophakker, haantje de voorste, durfal*).
baak, v. baken (scheepst. *elk vast merk tot aanwijzing van het vaarwater als*: *kustlichten, torens, palen, tonnen*; wat. en krijgsw. *staak of paal met vlaggetje of mandje tot aanduiding van een richting*; Z.-N. *paal om land af te bakenen*); zie vraagbaak.
baak'geld, o. –en; z. bakengeld enz.
baal, v. balen, baaltje (*met koopwaar gevulde, dichtgenaaide zak van grof linnen, jute enz.*; *de hoeveelheid, die er in gaat*; *papiermaat nl. 10 riem, 200 boek van 24 of 25 vel*): *een – koffie, rijst*; **–'goed,** o. (Z.-N. *jute*); **–'katoen,** o. (Z.-N. *grof ongebleekt katoen*).
Ba'äl, m. (eig. *heer*: *afgod* [*der Pheniciërs en Babyloniërs*]); **–sdienst,** m. (*afgodendienst*); **–sdienaar,** m. –s, –dienaren (fig. *wereldling*); **–spriester,** m. –s (*priester van Baäl*; *afgodendienaar*; *ontrouwe leraar*).
baan, v. banen, baantje (1 in N.-N. gew., vero. of in zegsw., in Z.-N. gewoon: *aangelegde weg*; 2 *gladgemaakte uitgestrektheid van zekere lengte en breedte op het ijs en de sneeuw*; 3 *terrein voor wedstrijden*; 4 *weg, waarlangs ballen, knikkers worden voortgeworpen*; 5 *werkplaats van een touwslager*; 6 *lijn, beschreven door een hemellichaam, projectiel enz.*; 7 *een strook van een stof in volle breedte*; 8 *vlak of vlak gemaakte strook grond om wild, gevogelte te vangen*; 9 *betrekking*): 1 *de Bilser –* (bij Maastricht); zegsw. *ruim – maken*, alles uit de weg ruimen; *het katje van de –*, de leider, haantje de voorste; *– breken*, [a]) een weg, een doortocht maken, [b]) fig. nieuwe wegen openen, waarlangs het onderzoek of de studie kan gaan; Z.-N. *over de – kunnen met*, overweg kunnen met; 2 *een – in de sneeuw*; *een sullebaantje*; 3 *de banen van de tennisclub*; 4 *kegel–*; 5 *de lijn–*; 6 *de – der aarde, van een kogel*; 7 *een nieuwe – in een rok zetten*; 8 *vinken–*; *er valt een vink op de –*; 9 *een – hebben*, z. baantje; nog: *van de – knikkeren*, [a]) (knikkerspel) iem. afspelen, [b]) fig. een tegenstander uit de weg dringen; *op de lange – schuiven*, onbepaald of voor lange tijd uitstellen.
baan'breker, m. –s (*iem., die de weg ergens door heen baant*; fig. *wegbereider*): *Pestalozzi* (1746–1827), *de – op onderwijsgebied.*
baan'derheer, m. –heren (eig. *banierheer*, Fr. *baron*: *edelman* die het recht had onder eigen banier zijn mannen aan te voeren).
baanderol', v. –rollen; z. banderol.
baan'rots, m. –en (vroeger in Vlaanderen en Brabant: *baanderheer, baron*).
baan'schuiver, m. –s ([*houten*] *raam onder een electrische tram, om voorwerpen of mensen op zij te schuiven*).
baan'stroper, m. –s (Z.-N. *straatrover*).
baan'tje, o. –s (*gemakkelijk postje, betrekking*; stud. *functie in een vereniging*): ir. *'t is me een –, een lekker –*, in toepassing op onaangename werkzaamheden.
baan'tjesjager, m. –s (*iem., die moeite doet om* [*voordelige, eervolle*] *baantjes te krijgen*).
baan'vak, o. –vakken (*deel van een spoor- of trambaan tussen twee bepaalde punten*).
baan'veger, m. –s (*iemand, die een baan maakt op het ijs en ze schoonveegt, die rails van een tram schoonmaakt*).
baan'wachter, m. –s (*wachter op een deel der spoorbaan, sluiter van hekken enz.*).
baan'wachtster, v. –s.
I. baar, v. baren (lit. t. inz. in het mv. *golf*): *de zilte baren.*
II. baar, v. baren, baartje (*staaf van gegoten* [*kostbaar*] *metaal* inz. *van goud of zilver*; in de wapenkunde: *zilveren band, die uit de linkerbovenhoek naar de rechterbenedenhoek van het schild loopt en een derde deel daarvan moet beslaan*): *zilver aan baren.*
baar spe'len, soort van krijgertjespelen.
III. baar, v. baren, baartje (1 *berrie*; 2 *lijkbaar*; 3 Z.-N. *katafalk*): 1 *de meubels op een – wegdragen*; 2 *Christus raakte de – aan*, Lukas 7 : 14; 3 Z.-N. *op Allerzielen staat de – in de kerk voor alle overleden gelovigen.*
IV. baar, m. baren, baartje (*onbevaren matroos*; *groentje, nieuweling*, inz. iem. die voor het eerst in Indië komt en met de levenswijs onbekend is, z. orang).
V. baar, bn. (1 *naakt, bloot* vero.; 2 van boze geesten, spoken: *zonder vermomming*): 1 *ba(a)rvoets*; 2 *de bare duivel*; nog: *– geld*, klinkende munt; *bare onzin*, klinkklare; *de bare zee*, de volle zee, de ruwe, dreigende zee.
baarblij'kelijk, bn., bw. (*klaarblijkelijk*): *–e hulp*; **–heid,** v.; vero.
baard, m. –en (1 *de haren op kin en wangen bij den man*; 2 van dieren: *baardachtig aanhangsel als tastorganen fungerend of als hechtdraden*; van korenaren: *puntige uitsteeksels*; 3 *deel van de sleutel, dat in het slot ronddraait*; 4 van de walvis: *hoornplaten aan het verhemelte*): 1 *de kin–, een bakke–*

(op de wang), *een ring–; zijn – laten staan*; zegsw. *spelen om 's keizers –*, om niets; *de – in de keel hebben*, de stem (van den knaap) is aan 't breken, gaat zwaar worden: zie afdoen; 2 *de –en van vissen, oesters*; 3 *de – van een sleutel*; 4 *de – van de walvis*.

baard'brandertje, o. –s (Z.-N. *neuswarmertje*).

baar'deloos, bn. (*zonder baard; jong, onmondig*): *baardeloze knapen*.

baard'gier, m. –en (*lammergier*; zie ald.).

baard'gras, o. (*een soort van pluimgras*; Lat. andropogon halepensis).

baar'dig, bn. (*met een zware baard*): *een –e veldwachter*.

baard'mannetje, o. –s (*baardmees, rietvogeltje*; Lat. panurus b. biarmicus).

baard'scheerder, baard'schrapper, m. –s (kleinachtend in N.-N. *barbier*); *baardscheerder* is in Z.-N. niet kleinachtend.

baard'zwijn, o. –en (*wild zwijn met lange haren op de snuit op Borneo*; Lat. sus barbatus).

baar'kleed, o. –kleden (*kleed over de baar* **III,** 2).

baar'lijk, bn. (*zich vertonend in zijn ware gestalte*, meestal verbonden met *duivel* enz.): *de –e duivel*; zie baar **V.**

baar'mis, v. –missen (Z.-N. *zielmis*).

I. baars (dierk. *stekelvinnige zoetwatervis, groenachtig met rode vinnen*; Lat. perca fluviatilis), **1** (voorwerpsn.), m. baarzen; **2** (stofn.), v.: *hou je van verse –?*

II. baars, bn., bw. (O.-I. *als van een baar*): *een – voorkomen; zich – gedragen*.

baas, m. bazen (1 *hoofd van het huisgezin*; Z.-N. *waard*; 2 aanspreekvorm; 3 *iemand, die met knechts onder zich een ambacht uitoefent*; 4 *opzichter v. e. aannemer*; 5 *een bol, kraan*): 1 bij boeren en kleine luiden: *is de – thuis?* 2 *hola, –!* 3 *de timmermansknecht werd eindelijk ook –*; 4 *de aannemers met hun bazen*; 5 *hij is een – in het rekenen; een – van een . . . .*, een grote, voorname in zijn soort; zegsw. (*altijd*) *– boven –*, ieder heeft zijn meerdere; *den – spelen*, heersen; *de vrouw is er de –*, deelt de lakens uit; *ik ben mijn eigen –*, geheel onafhankelijk; *hij is mij de – (af)*, overtreft mij.

baat, v. baten (*nut, voordeel, winst*): *dat zal baten geven; ten bate van; alle baten en lasten*; zegsw. *alle baten* (of: *baatjes*) *helpen*, vele kleintjes maken een groot.

baat'zucht, v. (*zucht tot eigen voordeel; inhalige eigenbaat*): *schaamteloze –*.

baatzuch'tig, bn., bw. (*uit baatzucht, inhalig*); **-heid,** v. (*baatzucht*).

ba'ba, m. baba's (O.-I. *in Indië geboren Chinees en zijn mannelijke afstammelingen*).

bab'baard, m. –s, –en (Z.-N. *kwijlend kind*).

bab'be, v. –n (*slabbetje, kwijldoekje*).

bab'bel 1 m. en v. –s (*iem., die graag snapt*); **2** m. –s (*babbelarij*): N.-N. *veel –s hebben*, praatjes; *een gezellig babbeltje*.

bab'belaar, m. –s (*babbel* **1**; *stroopballetje*);

bab'belachtig, bn.; **babbelarij',** v. –en (*voortdurend gebabbel*; ong. *kwaadsprekerij*).

bab'belen, babbelde, h. gebabbeld (1 *telkens praten; veel onnodig praten over onbeduidende dingen*; 2 *kwaadspreken*; 3 *kouten, keuvelen*): 1 *wat zijn die vrouwen weer aan 't –; dat kind begint reeds aardig te –*; 2 *over zijn vertrek werd heel wat gebabbeld*; 3 *ik kom van avond wat –*.

babbelguig'je, o. –s (*malle grimas, ijdele klap*; fig. *uitvlucht, voorwendsel*).

bab'belkous, v., m. –en (*praatzieke vrouw, snapster; snapper*); **–ut'(te),** v. (Z.-N. *babbelaar*); **–water,** o. (Z.-N. *jenever*); **–ziek,** bn. (*erg tot snappen geneigd*); **–zucht,** v.

Ba'bel, o. (*hoofdstad van Babylonië*): zegsw. *zo hoog als de toren van –*, Genesis 11.

Ba'bels, bn., bw. (*Babylonisch*; z. ald.).

ba'bi, m. babi's (O.-I. *zwijn*, inz. *mestvarken; varkensvlees; dikzak*).

babijn', v. –en (*garenklos*); ook, bobijn.

babij'nen, babijnde, h. gebabijnd (*het garen op klossen winden*); ook, bobijnen.

babiroe'sa, m. babiroesa's (O.-I. *hertzwijn*). (s = z).

ba'boe, v. –s (O.-I. *vrouwelijke huisbediende, dienstbode; kindermeid, wasmeid*).

babok', m. babokken (*lomperd, domoor*).

babou'ches, v. mv. (Fr. *Turkse kamermuilen*); ook, *baboesjes*; z. pampoesjes.

baby, m. en v. baby's (Eng. *kindje, kleintje*).

Ba'bylon, o.; zie Babel.

Babylo'nisch, bn. ([*als*] *in, uit, van, eigen aan, betrekking hebbende op, behorende tot Babel of Babylonië*): *de –e gevangenschap*, 586—536 v. C.; z. spraakverwarring.

baccalau'reus, m. baccalaureï (Lat. bacca laurea = laurier: eig. *gelauwerde*; *iem. met de laagste van de vier academische graden*: *baccalaureus, licentiaat, magister, doctor*); l. *e-us, e-i*.

baccarat', o. (Fr. *kaartspel, waarbij een der spelers de bank houdt; fijn kristal*, naar de Fr. stad van die naam); l. *ba-ka-ra'*.

bacchanaal', o. bacchanalen (Lat. bacchanal: eig. *feest ter ere van Bacchus; woest drinkgelag*), in het mv. ook bacchana'liën.

bacchant', v. Lat. bacchari = het Bacchusfeest vieren, **1** m. –en (*Bacchuspriester, deelnemer aan de Bacchusdienst; wijnzuiper*); **2 –e,** v. –n (*opgewonden, in geestvervoering zijnde priesteres van Bacchus; schaamteloze, dronken vrouw*).

ba'che, v. –n (Fr.; Z.-N. *dekkleed*). (che = sj).

Bac'chus, Lat.-Gr. myth., de god van de wijn, zoon v. Zeus; lees *Ba'-chus*.

bach'ten, bw. en vz. (Z.-N. *achter*).

bacil', m. bacillen (Lat. bacillum = staafje: *staafvormige bacterie*); lees *ba-sil'*.

bacon, o. (Eng. *spek*): *handel in –*.

ba'cove, v. –n (*pisang of banaan in W.-I.*).

bacte'riën, v. mv. (Gr. bakterion = staafje: *bacillen, algemene naam voor splijtzwammen, microscopische, eencellige organismen*).

bacteriologie', v. (*leer der bacteriën*); **–lo'gisch,** bn., bw. (*de bacteriologie betreffende*): *een – onderzoek*; **–loog',** m. –logen (*geleerde, die de bacteriën bestudeert*). (g = g).

bacteriophaag', m. –phagen (Gr. letterl. bacteriën-eter: *levende stof, die bacteriën doodt*).

I. bad, o. baden (1 *vloeistof* inz. *water, waarin men het lichaam of een deel er van dompelt en laat verblijven*; 2 *de indompeling*; 3 *geneeskrachtige bronwateren, waarin men baadt of die men drinkt*; 4 scheik. *zelfstandigheid of oplossing, waarin men een lichaam dompelt*; 5 *badkuip*; 6 *badplaats*, germ.): 1 *een verfrissend –*; fig. *iemand een koud – geven*, hem ontgoochelen; 2 *een – nemen*; 3 *de baden te Aken*; 4 *iets dompelen in een – van kwik*; 5 *een zinken –*; 6 *het – Scheveningen*.

II. bad, o. (gew. in Z.-N. *opslagplaats v. hout*).

ba'dak, m. –s (O.-I. *neushoorn*).
bad'cel, v. –cellen (*afgeschoten deel ener ruimte, met stort- of zitbad*); **–broes,** v. –broezen: *in enkele mijnen werd door twee personen tegelijk gebruik gemaakt van één –.*
bad'ding, m. –s; zie batting.
bad'dokter, m. –s (*dokter voor badgasten*).
ba'den, baadde, h. gebaad (*een bad nemen*): *in tranen, zijn bloed –,* veel tranen, bloed verliezen; *z. in weelde –,* leven; **–er,** m. –s.
bad'gast, m. en v. –en (*iem., die op een badplaats een kuur doet*; bij uitbr. *bezoeker ener badplaats*); **–handdoek,** m. –en; **–huis,** o. –huizen (*badinrichting*).
badina'ge, v. (Fr. *kortswijl, scherts*): zegsw. *– à part,* alle gekheid op een stokje.
badi'ne, v. –s (Fr. *buigzaam wandelstokje*).
badineren, gebadineerd (Fr. *kortswijlen*).
bad'inrichting, v. –en (*inrichting, waar gelegenheid is een bad te nemen*).
ba'ojakker, m. –s; zie patjakker.
ba'djing, m. –s (O.-I. *eekhoorn*).
ba'djoe, v. –s (O.-I. *baadje, buis, jurkje*).
bad'kachel, v. –s (*geiser*); **–kamer,** v. –s (*vertrekje met alles, wat men nodig heeft voor een bad*); **–knecht,** m. –s (*knecht, die in een badinrichting, op de badplaats bij het baden behulpzaam is*); **–koetsje,** o. –s (*koetsje, waarmee men de badgast in of uit zee rijdt*); vero.; **–kostuum,** o. –s; **–kuip,** v. –en; **– –kuur,** v. –kuren (*kuur op een badplaats gedaan*); **–mat,** v. –matten; **–meester,** m. –s (*man, belast met het oppertoezicht in een badinrichting*); **–muts,** v. –en; **–pak,** o. –pakken; **–plaats,** v. –en (*plaats, waar men baadt, waar gelegenheid is een bad te nemen; stad of dorp met zeebaden,* b.v. Scheveningen; *met geneeskrachtige wateren,* b.v. Ems; *waar men een luchtkuur doet enz.*); **–seizoen,** o. –en (*tijd van het jaar, aangewezen voor het doen ener badkuur, aan zee* inz. *de zomertijd*); **–stoel,** m. –en (*grote tegen de wind bescherming biedende gehuifde rieten strandstoel, windstoel*); **–vrouw,** v. –en (*vrouw, die in een badhuis of op een badplaats dames bij het baden behulpzaam is*); **–water,** o. (*water, dat voor een bad dient*); zegsw. *met het – het kind weggooien,* in zijn ijver om het verkeerde aan te tonen of op te ruimen, de gehele zaak afkeuren of bederven; **–zeep,** v. (soorten) –zepen (*poreuze, lichte zeep*).
baf, m. in bet. 1 baffen (Z.-N. [*kaak*]*slag*; *eten*).
baf'fen, bafte, h. gebaft (*slaan*; *veel eten*).
baga'ge, v. (Fr. *reisgoed: koffers, kisten enz.*; *legertros*); **–bureau,** o. –bureau's (*kantoor voor aangifte van het reisgoed*); **–drager,** m. –s (*toestel aan rijwiel of auto, waarop bagage kan bevestigd worden*); **–net,** o. –netten (*net i. e. spoorwegcoupé om handbagage in te leggen*); **–reçu,** o. –reçu's (*bewijs, dat men op spoorwegen enz. ontvangt bij het afgeven der bagage en waartegen op de plaats der bestemming de bagage wordt ingewisseld*); **–trein,** m. –en (*de voertuigen, door een troep te velde meegenomen*); **–wagen,** m. –s (*wagen voor reisgoed; goederenwagen*).
baget', v. bagetten (Fr. baguette: Z.-N. *roede*).
bagatel', v. en o. bagatellen, bagatelletje (Fr. bagatelle, It. bagatella: *kleinigheid; iets van weinig waarde, van geringe betekenis*): *voor de minste –.*
bag'gelaar, 1 m. –s (*veenarbeider, maker van baggerturf*); **2** (voorwerpsn.), m. –s; (stofn.), v. (*platte, zware, inktzwarte turf*).
bag'ger, v. (*modder; slijk*); **–bak,** m. –bakken (*een der scheppers van een –machine*); **–beugel,** m. –s (veen: *ijzeren beugel of ring, van voren van een verbrede schraapplaat en van onderen van een net voorzien*).
bag'geren, baggerde, h. gebaggerd (*slijk, modder uithalen òf met een baggerbeugel òf met de baggermolen*): *door de modder –,* waden; **–machine,** v. –s (*machine om bagger op te halen, kanalen uit te diepen*); **–man,** m. –lieden en –lui (*man, die baggert*); **–molen,** m. –s (*een soort baggermachine, moddermolen*); **–net,** o. –netten (*net aan de baggerbeugel*); **–turf,** v. (*baggelaar* **2**).
bagijn', v. –en; zie begijn enz.
ba'gno, o. bagno's (It. eig. *bad: gevangenis voor galeislaven; galeistraf*); l. *ban'-jo.*
ba'hoe, zie bouw **II.**
bahut', m. –s (Fr. *antieke kast, kist*); l. *bahu'.*
baignoi're, v. –s (Fr. eig. *badkuip: parterreloge in een theater*).
baing, bw. (Z.-Afr. *erg, zeer veel*): *– mooi.*
Bai'ram(feest), o. –en (eig. *het feest, waarop lammeren geofferd worden; Turks feest van drie dagen, na de Ramadan*).
bais'se, v. z. vlg. woord.
baissier', m. –s (Fr. *iemand, die op koers- of prijsdaling speculeert en wel door goederen, fondsen, valuta's die hij niet bezit, te verkopen in de verwachting, ze vóór de dag der levering goedkoper te kunnen inkopen*).
bajadè're, v. –s of –n (Fr. bayadère; Port. bailadeir, z. ballerina: *Indische danseres of zangeres; tot het middel afhangend, uit gitten bestaand damessieraad*).
ba'jes, v. (Barg. uit Hebr. bait = huis: *gevangenis* inz. met *groot*); ook, ba'jis.
bajonet', bajonetten (mil. *geweersabel, -dolk; stootwapen aan de loop van een geweer,* misschien naar de stad Bayonne): *een compagnie van 250 bajonetten,* man; *bajonetten af,* fig. eindigen met iets; *op blote bajonetten,* op blote voeten; **–aanval,** m. –aanvallen; **–schede,** v. –n; **–schermen,** o. (*oefening in 't gebruik der bajonet*); **–sluiting,** v.: *de – bij een vulpen.*
I. bak, m. bakken (*baksel; baksteen; mop, grap*; Z.-N. *het bakken*).
II. bak, m. bakken (1 *kist* inz. *vierkant, met of zonder deksel*; 2 bij uitbr. *naam van allerlei voorwerpen in vorm hierop gelijkende, gebruikt voor allerlei doeleinden*; 3 *gemetselde bewaarplaats van water*; 4 tuinb. *getimmerte, met glas bedekt om planten in te kweken*; 5 scheepst. [*houten*] *balie, waarin de spijs voor de schepelingen, die met elkaar eten, wordt gehaald*; 6 *schepelingen, 16–20, die met elkaar samen aan een bak eten*; 7 *gevangenis*; 8 vroeger: *plaatsen op de begane grond in de schouwburg, parterre*; 9 *poets, grap*; 10 Z.-N. *borrel,* $^1/_8$ *l*; 11 *bakspel*): 1 *bakken voor rijst*; 2 *as–, vuilnis–*; 3 *regen–*; 4 *in de warme – zaaien*; 5 *aan de – eten*; z. zeuntje; 6 *de matrozen zijn verdeeld in zogenaamde bakken*; 7 *de – ingaan*; 8 *engelen–*; 9 *wat een –!* 10 *een –(ske) drinken*; 11 *bezig met –*; nog: Z.-N. *zaad in 't bakske,* eten; z. ook bakje; **–barometer,** m. –s (nat. *barometer,* nl. *een buis van Torricelli in een kwikbak*); **–beest,** o. –en (*lomp, zwaar voorwerp*; Z.-N. *dronkaard, zwijn*): *een – v. e. wagen, tafel enz.*; **–boord,** o. (*linkerboord, linkerzijde v. h. vaar-*

tuig, als men van het roer naar de voorsteven ziet): *iem. van – naar stuurboord zenden*, van het kastje naar de muur.

ba'kelen, de zon bakelde, h. gebakeld (Z.-N. *branden*).

ba'ken, o. –s (*merkteken, het vaarwater aangevend, ton, paal*), z. baak; spreekw. *Een schip* (of: *een wrak*) *op strand, een – in zee!* men leert zich in acht nemen door het ongeluk van anderen te zien; *vuur aan wal, altijd geen –*, schijn bedriegt; *de baken(s) zijn verzet*, de toestand is veranderd; z. ook tij; **–geld,** o. –en (*geld, door binnenkomende of uitgaande schepen betaald voor het onderhoud der bakens*); **–meester,** m. –s (*opzichter der bakens*).

ba'kenen, bakende, h. gebakend (*bakens leggen of stellen*); z. af-, uitbakenen.

ba'ker, v. –s (eig. *bakermoeder; verzorgster van een pasgeboren kind en de kraamvrouw*).

ba'keren, bakerde, h. gebakerd (1 eig. *warm houden* inz. *een pasgeboren kind verzorgen*; 2 *baker zijn*): 1 *een zuigeling –*; zegsw. *heet, haastig gebakerd zijn*, driftig, voortvarend zijn; 2 *uit – gaan*; **–mat,** v. –matten (*langwerpige lage mand, ook wel houten bak, of lage biezen stoel met hoge rug, [voor het vuur staande] zitplaats voor de baker, als zij het op haar schoot liggende kind verzorgde*; fig. *het land, waar men opgegroeid is; plaats van wording of oorsprong*): zegsw. *van de – af*, sinds de vroegste jeugd; **–praat,** m.; **–praatje,** o. –s (fig. *beuzelpraat*; ook, *achterklap*); **–rijm,** o. –en (*rijmpje, door bakers aan kinderen voorgezongen*): *Ned. Baker- en Kinderrijmen*; **–schelling,** m. –en (*fooi voor de baker, zilverstukje van f 0,30*); vero.; **–speld,** v. –en (*grote speld*); **–sprookje,** o. –s (*sprookje, door bakers aan kinderen verteld; kinderachtig vertelsel*).

bak'fiets, v. –en (*fiets met bak, bestelwagentje in dienst van banketbakkers enz.*).

I. bak'huis, o. –huizen (*bakkes*).

II. bak'huis, o. –huizen (Z.-N. *bakkeet*).

bak'je, o. –s (1 *schoteltje*; 2 *kopje* [*koffie*]; 3 stud. *rijtuig*): 1 *een – onder een bloempot*; 2 *een – koffie*; 3 *een – nemen*.

bak'kebaard, m. –en (*baard op of langs de bakken of wangen*); **–baardje,** o. –s.

bak'keet, v. –keten (*gebouwtje, waar gebakken wordt, oven*).

bakkelei'en, bakkeleide, h. gebakkeleid (oorspr. Sanskriet-Mal. woord: *vechten, plukharen*): *aan 't – raken*, gmz.

I. bak'ken, bakte, h. gebakken (1, 2, 3, 4), i. gebakt (5), (1 *beslag, deeg verhitten tot het gaar en eetbaar is en levens een korst krijgt*; 2 v. andere levensmiddelen inz. v. vis: *ze boven het vuur met boter, olie enz. toebereiden*; 3 *door sterke verhitting uit klei gevormde voorwerpen hard maken*; 4 *hard vriezen*; 5 stud. *zakken*): 1 *een taart –*; zie poets; 2 *gebakken tong; aardappelen –*; 3 *potten –*; 4 *het zal aardig –*; 5 *hij is weer gebakt*.

II. bak'ken, bakte, h. gebakt (*op 't verkeerbord spelen*); zie triktrakken.

bak'ker, m. –s (*iemand, die bakt* inz., *die zijn beroep maakt van brood, ook koek, beschuit, te bakken en te verkopen; bakkersgezel; broodslijter*): gmz. *het is voor den –*, is in orde; vr. bakkerin; z. ald.

bakker-an'-zijn: zegsw. *hij is –*, [a]) is gesnapt, heeft proces-verbaal, [b]) is in het ongeluk, is er bij.

bakkerij', v. –en (*werkplaats; winkelhuis en werkplaats van den bakker*).

bakkerin', v. bakkerinnen.

bak'kersbedrijf, o.; **–benen,** o. mv.; z. x-benen; **–bond,** m. –en; **–gast,** m. –en Z.-N. = N.-N. **–gezel,** m. –gezellen of **–knecht,** m. –s; **–nering,** v. –en (*–bedrijf*); **–oven,** m. –s; **–wagen,** m. –s (*wagentje tot het bestellen van brood*); **–winkel,** m. –s.

bak'kes, o. –en (*aangezicht*): *een lief –*; zegsw. *iem. op zijn – geven*, afranselen; gmz.

bak'lamp, v. –en (*ouderwetse olielamp*): *de voet is door een bakje omgeven*.

bak'pan, v. –pannen (*pan, om iets in te bakken*); **–poeder,** o. (*gistsurrogaat*).

bak'spel, o. –spellen (*verkeerspel, triktrakspel*).

bak'steen, m. –stenen (*gebakken steen*): *zwaar als een –*, zeer zwaar; *het regent –stenen*, zeer hard; *hij zonk* (*zakte* fig.) *als een –*.

bak(s)'tafel, v. –s (*tafel, voor elke bak* (bet. 6) *opgehangen in het tussendek aan haken*).

bak'te, v. –n (Z.-N. *baksel; hoeveelheid meel, die in eens gebakken wordt*); Z.-N. *een flauwe –*, iets zonder belang.

bak'vis, v. –vissen (*kleine vis om te bakken*; fig. *meisje tussen 14 en 17*).

bak'zeilhalen, haalde bakzeil, h. bakzeilgehaald (*de zeilen tegenhalen, zodat de wind er van voren inkomt, waardoor het schip achteruitgaat*; fig. *achteruitkrabben*): *toen ik hem de waarheid zei, haalde hij bakzeil*.

bak'zeuntje, o. –s; zie zeuntje.

I. bal, m. ballen,, balletje (1 *kleine bol*, bij verschillen-de spelen; 2 *naam van min of meer bolvormige voorwerpen*; 3 Z.-N. *frank*): 1 *een gomelastieken –*; *met de – spelen*; *de – misslaan*, fig. zich vergissen; *elkander de – toewerpen*, helpen, in elkaars kaart spelen; spreekw., z. kaatsen; 2 *de – van de hand, de voet*, bolvormige verhevenheid; *een balletje*, klontje fijngehakt vlees, meestal verkl.; 3 Z.-N. *dat kost twintig ballen*; nog: stud. *hij weet er, daar deugt geen – van*, niets; *een balletje opgooien over iets*, door een eerste woord een gesprek over iets aan de gang maken; *een balletje aan 't rollen brengen*, iets aan de gang helpen; *de zwarte – hijsen*, het sein „Wees op uw hoede".

II. bal, o. bals (Fr. [oorspr. Lat.] *enigszins grote danspartij*): *een – geven, het – openen*; *– champêtre*, bal in de open lucht; *–masqué*, gemaskerd bal.

III. bal, bn. (*boos, driftig*; v. vogels: *schuw*).

balalei'ka, v. balaleika's (*Russ. instrument, gitaar met vlakke klankbodem*).

balanceren, gebalanceerd (Fr. *zich met kleine schommelingen in evenwicht houden*; fig. *besluiteloos zijn*): *– op een koord*.

balanceer'stok, m. –stokken (*evenwichtsstok* [*van een koordedanser*]).

balans', v. –en (Fr. balance: 1 *weegschaal*; 2 bij verg. stoomwezen: *hefboom*; bruggenbouw; *wip*; 3 boekh.: *staat van bezittingen en schulden met het „kapitaal" of zuiver vermogen als sluitpost*): 1 *een gevoelige –*; zegsw. *in – houden*, in evenwicht; 2 *de – v. e. ophaalbrug*; 3 *de – opmaken*; z. flatteren; *de – sluit*, de tellingen der actief- en passiefzijde zijn in evenwicht; **–gesprek,** o. –gesprekken: *acht –gesprekken met Indië*.

bala'ta, v. (*gedroogd melksap van de bol-*

letrie-boom [Lat. mimusops ballata] *op Suriname en Guyana, overeenkomend met rubber*): – *voor schoenzolen*; zie alpaca.
bal'boekje, o. –s (vero. *dubbelgevouwen kaartje in boekjesvorm, waarin men op een bal noteert, met wie men een dans heeft*).
balda'dig, bn., bw. (*misdadig*, vero.; *moedwillig*; *op straatschenderijen uit*; *broddronken*): *een –e knaap*; *zich – aanstellen*; **–heid,** v. –heden: *uit louter –*.
baldakijn', m. –s of –en (Fr. baldaquin, eig. stof uit Baldac = Bagdad: *troon-, draaghemel*; *overkapping boven een beeld*).
Bal'der, Germ. myth. god van licht, lente, en wijsheid, lievelingszoon van Odin en Frigga; ook, Baldur.
bal'deren, de wind balderde, h. gebalderd (lit. t. *bulderen*; nat. hist. *dansen van vogels in de paartijd*): *het korhoen baldert*.
ba'lé-ba'lé, v. balé-balé's (O.-I. *brede rustbank in inheemse huizen, waar men ook op slaapt*); minder juist is de spelling ba'leh-ba'leh.
balein', Fr. baleine, Lat. balaena = walvis **1** o. (*veerkrachtige, hoornachtige zelfstandigheid, uit de walvisbaard*); **2** v. –en, baleintje (*reep van balein*; *reep van een andere stof, die dezelfde dienst doet*): *een besteedster met echte –en*; *stalen –en*.
balei'nen, bn. (*van balein*): *een – valhoedje*.
balg, m. –en (*afgestroopte huid, vel*; *lederen zak van een harmonica, van een blaasbalg, van een camera*; plat: *maag, buik*).
balg'ziekte, v. (Z.-N. v. paarden: *buikpijn*).
bal'hoofd, o. –en: *een – op grote kogels*.
I. ba'lie, v. –s, baliën (o.-Fr. bail: 1 *hekwerk, leuning, balustrade*; Z.-N. *slagboom*; 2 *afgesloten ruimte waarbinnen bij terechtzittingen de pleiters hun plaats hebben*; 3 *rechtbank*; 4 *de stand der advocaten*): 1 *de – van een brug, van een windmolen*; Z.-N. *de – is open*; 2 *de advocaten stonden reeds in de –*; 3 *hij moet voor de – komen*; 4 *voor de – bestemd*.
II. ba'lie, v. –s, baliën, balietje (Fr. baille: 1 *kuip, tobbe*; *mand*; 2 scheepst. *spijsbak*): 1 *het linnen in de – wassen*; 2 *een – met snert*.
ba'liekluiver, m. –s (*leegloper, los sjouwerman, die over de balie ener brug gaat hangen, in plaats van te werken*); **–mand,** v. –en (*grote, wijde, platte mand met stevige opstaande rand* inz. *voor linnengoed en kleren*);
ba'liewelsprekendheid, v. (*nl. van advocaten, rechters enz.*).
Balij'e van Utrecht, v. (Fr. baillie = rechtsgebied: *onderafdeling, provincie der Duitse orde*): *de Duitse orde, de – wordt hersteld* (Wet van 8 Aug. 1815), elk lid moet minstens 4 adellijke kwartieren bezitten; het bestuur heet kapittel.
Balinees', m. Balinezen (*inboorling van het Oost-Indische eiland Bali*).
balja'ren, baljaarde, h. gebaljaard (*stoeien*; *schreeuwen, tieren*).
bal'juw, m. –en, –s (o.-Fr. baillif: *rechterlijk ambtenaar uit vroeger tijd*): *de – is enigszins te vergelijken met den officier van justitie*; **–schap,** o. (*rechtsgebied, ambt van baljuw*).
balk, m. –en (1 *vierhoekig, prismavormig bezaagd of behakt hout*; *dergelijk lichaam van ijzer enz.*; 2 wapenk. *horizontale rechte band dwars over het schild*; 3 muz. *samenstel van vijf evenwijdige lijnen, waarop muzieknoten worden geschreven*): 1 *een eiken, ijzeren –*; *er zijn –en onder het ijs*, het ijs is betrouwbaar; zegsw. *–en naar Noorwegen zenden*, eig. waar overvloed van hout is, nog hout zenden; z. uil; zegsw. *tot de –en springen*, zeer hoog, inz. van blijdschap: *iets* (*met een krijtje*) *aan* (of: *op*) *de – schrijven*, gebezigd van zeldzame voorvallen, te schrijven op of aan een zolderbalk, zodat het in het oog valt; *het* (*geld*) *niet over de – gooien*, het hooi niet over de balk der ruif heen gooien, niet verkwistend zijn; Z.-N. *–en* (of: *zakjes*) *onder de ogen*, wallen; 2 *een smalle linkerschuinstreep of dwars– was het teken van bastaardij*, vandaar: *vloeken die een – in hun wapenschild voeren*, bastaardvloeken; 3 *een – is eig. een verkorting van noten–*; nog: verbindingstuk tussen de twee halfronden der grote hersenen; z. ook splinter.
Bal'kan, m. **1** bergketen; **2** naam v. h. schiereiland; **3** de Balkanstaten o. a. Griekenland, Bulgarije, Roemenië, Turkije).
bal'ken, balkte, h. gebalkt (*schreeuwen van een ezel*; *bulken, lelijk zingen*).
bal'kenbrij, v. (*zekere spijs* [ze werd in een doek geknoopt aan de balken opgehangen], *bereid uit meel, stukjes vet en vleesnat, winterlekkernij*); verg. hangop.
bal'kerd, m. –s (*hooibergplaats boven de deel*): het hooi rust op slieten, die dwars over de balken liggen.
balk'ijzer, o. (*ijzer in balkvorm voor huizen-, scheeps- en brugbouw*).
balkon', o. –s, balkonnetje (Fr. balcon, It. balcone [samenhangend met balk]: *uitstek, open uitbouw met balustrade aan een bovenverdieping*; *platform voor en achter trams enz. als staanplaats*; *zitplaats in een schouwburg*); **–kamer,** v. –s: *zonnige –s*.
balla'de, v. –n, –s (Fr. [v. It.-Lat. ballare = dansen]: oorspr. *danslied*; thans: *episch-lyrisch gedicht in strophen*; muz. *zangstuk van episch-lyrisch karakter*): de – behandelt meestal een somberstemmende gebeurtenis: *de – „Der Erlkönig" van Goethe*.
bal'last, m. –en (1 *waardeloze lading van zand enz. in schepen om voldoende diepgang en stuurlast te geven*; *zakken zand enz. van een luchtreiziger*; 2 *waardeloze, nutteloze last*; 3 spoorbaan: *laag tussen aardebaan en bovenbouw*): 1 *– innemen, – inhebben*; *– uitwerpen*; 2 *te veel jaartallen zijn maar –*; 3 *de – van het ene spoor werd medegesleept bij het zakken van dat baangedeelte*.
bal'lasten, ballastte, h. geballast (*met ballast bezwaren*): *een schip –*.
bal'lastreis, v. –reizen (v. e. schip: *zonder lading varen*); **–schip,** o. –schepen.
balleboos', m. –bozen; z. bolleboos.
bal'len, balde, h. gebald (*tot een bal samenknijpen*; Z.-N. v. meel: *klonteren*): *de vuist –*.
balleri'na, v. ballerina's (It. *balletdanseres*).
balleri'no, m. ballerino's (It. *danser van beroep* [*op het toneel*]; *balletdanser*).
Bal'lerkuil, -kule, m. (*vierkante kuil, in de buurt Ballo der gemeente Rolde, Drente, waar de Etten of rechters recht spraken*).
ballet', o. balletten (Fr. [It. balletto]: *figuurdans*; [*toneel*]*dans, met instrumentale muziek, een dramatische handeling uitbeeldend*); **–danser,** m. –s (*toneeldanser*); **–danseres,** v. –danseressen; **–meester,** m. –s (*leider van een ballet*); **–muziek,** v.
bal'ling, m. en v. –en (*gebannene*; *uit zijn land verdrevene*): *als – rondzwerven, leven*;

vr. ook **–e**; **–schap,** v. (*toestand van een balling*): *vrijwillige –; in – gaan, rondzwerven.*
ballis'ta, v. (Lat.) ballistae, (Ned.) ballista's (Lat. van Gr.-Lat. ballo = ik werp: *oorlogswerptuig der Romeinen*).
ballistiek', v. (Fr. ballistique: *leer der loopbaan van een geworpen lichaam; kogelbaan; leer van het werpgeschut*).
ballon', m. –s, ballonnetje (Fr. ballon = eig. een grote bal: *luchtbol; bolvormig glazen of porseleinen lichtomhulsel; lampion, papieren lantaren*): Fr. – *captif,* z. kabelballon; – *d'essai,* proefballon, zie ald.; **–band,** m. –en (*fiets-, autoluchtband met groter volume lucht, dunnere soepele zijwanden, met geringer spanning en doorgaans dunner loopvlak dan de gewone luchtbanden*).
ballota'ge, v. –s (Fr. v. o.-Fr. ballotte = balletje: *stemming over het al of niet toelaten van iemand als lid ener sociëteit enz.*; Z.-N. *herstemming*): – geschiedde oorspr. door middel van een wit balletje vóór, of een zwart balletje tegen, in een hokje te werpen, nu met gesloten briefjes.
balloteren, geballoteerd (Fr. *stemmen door ballotage*; Z.-N. *herstemmen*); **–ing,** v. –en.
bal-masqué', o. bal-masqué's; z. bal **II.**
bal'oog, o. –ogen (Z.-N. *groot, bolvormig oog*).
balo'rig, bn., bw. (*in kwade luim, onwillig, gemelijk*; Z.-N. *suf, verdoofd door geraas*): *er – van worden*; **–heid,** v.
bal'roos, v. –rozen (*sneeuwbal*; Lat. viburnum).
balsamiek', bn., bw. (Fr. balsamique: *welriekend, geurig,* ook iron.; *zeer warm*).
balsami'ne, v. –n (Fr. [Lat. balsamina]: *tuinbloem* en *kamerplant*; Lat. impatiens).
bal'sem, m. –s (Gr.-Lat. balsamum, eig. Hebr.: *naam van verschillende welriekende harsen; dikke, vloeibare, olieachtige vloeistof, oplossing van harsen, als uitwendig geneesmiddel of parfumerie gebruikt*; fig. *troost, opbeuring*): – *op de wonde.*
bal'semboom, m. –bomen (*naam voor die gewassen, wier bladeren, bast of vrucht een welriekende, harsachtige stof opleveren*).
bal'semen, balsemde, h. gebalsemd (*met balsem bestrijken; een lijk met bederfwerende middelen bewerken*; fig. *smart lenigen, troosten*): *de kunst van* – in oud-Egypte.
balsemiek', –mi'ne, z. balsamiek enz.
bal'spel, o. –spelen (*spel met een bal of ballen*): *biljarten, kegelen zijn –spelen.*
balstu'rig, bn. (eig. *slecht of moeilijk te sturen*: *weerspannig; ongezeglijk, onwillig*): *een – paar ezelinnen,* d. i. koppig; – *weer,* ruw; **–heid,** v.
Bal'tische zee, v. (aardr. *Oostzee*).
balus'ter, m. –s (Fr. balustre [It. v. Gr. balaustion = eig. bloesem van de wilde granaatboom]: *stijl in een leuning; kleine spijlen in een balustrade*). (u = uu).
balustra'de, v. –n of –s (Fr. *leuning met rechtopgaande stijlen; hekwerk*). (u = uu).
bambocheren, gebambocheerd (Fr. *pierewaaien*); **–bocheur',** m. –s (Fr. *lichtmis*); spreekt. bamboe–. (ch = sj).
bam'boe(s), v. (ook wel o.); Port. bambu, **1** (*O.-I. rietgewas*; Lat. bambusa); in het enkelv. is *bamboes* ongebruikelijk; als bn. z. alpaca; **2** m. –boezen (*rieten wandelstok*).
ba'mi, bah'mi, bak'mi, o. (O.-I. *gerecht, bestaande uit Chinese vermicelli* [= mi] *met verschillende toevoegselen*).
Ba'mis, v. (*St.-Bavo-mis*; Z.-N. *herfsttijd*): *met St.–,* d. i. 1 Oct., betaaldag der pacht; **–pruim,** v. –en (Z.-N. *herfstpruim*); **–weer,** o. (*herfstweer, stormweer*).
I. ban, soms **ban'ne,** v. bannen (1 gesch. *oproeping van de leenmannen ten oorlog*; 2 mil. *plechtigheid door een signaal op trompet of trom geopend en gesloten*; ook: *de tijd, dat de handeling duurt*; 3 *straf der verbanning uitgesproken door de wereldlijke overheid*; 4 *straf der verbanning door de kerkelijke overheid* inz. *uitsluiting uit de kerkelijke gemeenschap met verbod de Sacramenten te ontvangen*; 5 *geldboete, straf,* vero.; 6 *bezweringsformule*; 7 Z.-N. *huwelijksafkondiging, roep* 2): 1 *'s vorsten – riep de leenmannen onder de wapens*; 2 *de – slaan, blazen, openen, sluiten*; 3 *Rudolf v. Habsburg liet over vele roofridders de – uitspreken*; 4 *opheffing van de – verkrijgen*; 5 *op eigen – en boete,* op eigen verantwoording; 6 *zijn Gast hapt, eer 't hem de – belet, de sleutels weg*; 7 *de bannen afroepen.*
II. ban, m. bannen (*stadhouder, hoogwaardigheidsbekleder, landvoogd in verschillende Slavische landen*); ook, **ba'nus.**
banaal', bn., bw.; banaler, –st (Fr. banal = algemeen gebruikt door bewoners v. een gebied [ban]: *alledaags, plat*).
banaan', v. bananen, banaantje (Port., Sp. banana, oorspr. negerwoord; in O.-I. *pisang*; *soort van palmboom*; *de paradijs- of adamsvijg*; Lat. musa); zie bacove.
banaat', o. banaten (*gewest, dat onder een ban staat*; *de waardigheid, het ambt*).
banaliteit', v. –en (Fr. banalité: *gemeenplaats*; *onbetekenend, alledaags, afgezaagd, platvloers gezegde, woord*; *platheid*).
ban'breuk, v. –en (België: rechtst. *het verlaten van een aangewezen woonplaats*).
I. band, 1 m. –en (1 *reep van linnen, katoen, zijde enz.*; 2 *boei van een gevangene,* vero.; 3 *hoepel van een vat of ton*; 4 fig. *iets, dat bindt*; 5 *ere- of onderscheidingsteken*; 6 *ijzeren strook om een wiel*; ook: *gummiring om de raderen van een rijwiel, auto enz.*; 7 *binnenbiljartrand*; 8 *boekomslag met sterke rug, waarin een boek wordt ingebonden*; z. bandje): 1 *een zijden – om het haar*; 2 zegsw. *buiten pijn en –en,* zonder pijniging tot bekentenis gebracht; 3 *de houten –en om de duigen van een vat*; 4 *de – des bloeds*; 5 *een gouden – om een hoed, een rouw–*; 6 *de – liep leeg*; 7 *de bal ligt vlak tegen de –*; *over – spelen*; 8 *een halfleren –,* nog: zegsw. *iem. aan –en leggen, in de – houden,* zedelijk beteugelen; inz. Z.-N. *aan de – liggen,* aan de ketting, fig. niet vrij zijn; *uit de – springen,* zich niet houden aan tucht of regel; *door de –,* gemiddeld; **2** o. (*geweven lint van katoen, linnen, zijde enz.*): *een koopman in garen en –.*
II. band, v. –s (Eng. [*militair*] *muziekkorps*; in ons land inz. jazzband: „*strijkje*" *waarvan de bezetting voornamelijk uit saxophoons, andere blaasinstrumenten en slagwerk bestaat*); vaak is de uitspr. vernederlandst.
III. band, v. (Eng. radio: *golflengte*). **I, II** en **III** zijn etym. dezelfde woorden.
banda'ge, v. –s (Fr. *heelkundig verband, windsel, zwachtel*; *breukband*); **–gist',** m. –en (Fr. *vervaardiger van, handelaar in heel-*

kundige verbandmiddelen inz. *breukbanden*).
bandelier', m. –s of –en (Fr. bandoulière: *riem, dwars over schouder en borst; schouderriem; geweerriem; degenhanger*).
ban'deloos, bn., bw. (*niet in band of teugel gehouden, onbeteugeld; niet beperkt door enig gevoel van eer, schaamte, bedachtzaamheid enz.*); **–loos'heid**, v. –heden.
ban'deng (O.-I. *inlandse naam voor allerlei haringachtige vissoorten, op grote schaal in visvijvers gekweekt*); (e = ə).
ban'denpech, o. (*ongeluk, tegenslag met rijwiel-, autobanden: punctures enz.*): *– hebben*.
ban'derheer, m. –heren (*baanderheer*).
banderil'la, v. banderilla's (Sp. *dunne, ronde met gekleurd papier enz. omwonden stok van 70 à 80 cm, aan het ene uiteinde gepunt en geweerhaakt*): *de –'s worden paarsgewijze in de nek of schoft v. d. stier gedrukt*. (ll = lj).
banderille'ro, m. –s (Sp. *de torero, die de taak heeft den stier te tergen door hem enige banderilla's in de schoft te steken*). (ll = lj).
banderol', ook, **baanderol'**, v. banderollen (Fr. banderolle: *smalle vaan, uitlopende in twee, soms in drie punten, dikwijls gevoerd aan een lans; smal papieren [belasting]-strookje om sigaren*; Z.-N. *draagband*).
banderolleren: *gebanderolleerde sigaren*, met een belastingstrookje.
band'hond, m. –en; z. kettinghond.
bandiet', m. –en (It. bandito, eig. die gebannen is: *rover; haveloos gekleed persoon*; v. e. jongen: *schavuit*); **–entroep**, m. –en.
ban'dijk, m. –en (*rivierdijk, op enige afstand van het zomerbed gelegen, geschikt om de hoogste waterstanden te keren*).
band'ijzer, o. (*dun, buigzaam staafijzer*).
band'je, o. –s (1 *papieren strookje om sigaren*; ook: *een sigaar met een bandje*; 2 *een gebonden boekdeeltje*): 1 *een sigaar met een –*; 2 *een smaakvol –*.
ban'djir, m. –s (O.-I. *vrij plotselinge sterke was ener rivier tengevolge van regens bovenstrooms, waardoor overstromingen ontstaan*).
ban'djiren, de rivier bandjirde, h. gebandjird (*plotseling wassen en overstromen*).
band'nagel, m. –s (*nagel om bandijzer vast te maken*).
band'rem, v. –remmen (*rem, die op de band v. e. fiets enz. werkt*).
ba'nen, baande, h. gebaand (eig. *effenen, vlakmaken*, inz. verbonden met *weg, doortocht* en refl.): *een weg – (voor)*, [a]) een doortocht maken; [b]) fig. een toegang tot iets verschaffen, moeilijkheden opruimen; *nieuwe wegen –; zich de weg tot macht –*.
bang, bn., bw. (1 *angstverwekkend, benauwend*; 2 *in angst verkerend, bevreesd*; 3 *vreesachtig, blode*; 4 Z.-N. *drukkend*): 1 *een –e droom; –e dagen*, gedurende welke men in angst verkeert; 2 *– zijn voor de hond, den vijand; – voor sneeuw; daar ben ik niet – voor*; 3 *zo – als een wezel; zo – als de dood zijn voor*, zeer; *altijd – aanstoot te geven; – zijn om; – zijn dat; een –e jongen*; 4 Z.-N. *–e lucht*; nog: *– zijn voor iem.*, iem. niet durven tegenspreken; **–erik**, m. –en (*bloodaard*); **–maker**, m. –s (*persoon of zaak, die vrees aanjaagt*); **–makerij'**, v.: *dat is –*.
banier', v. –en (Fr. bannière: *veldteken v. een baanrots*, vero.; *vaandel; standaard*): zegsw. *een – ontplooien, opsteken, planten*.
ban'ja, bw.; ook, banje; zie baing.
ban'jer, m. –s, gmz. (*banjerheer*): *den – spelen, uithangen*, den groten heer spelen.
ban'jerheer, m. –heren (eig. *baanderheer*; fig. *groot heer; pronker, pocher*).
ban'jir, –jer(en): onjuist voor bandjir(en).
ban'jo, v. banjo's (*soort v. negergitaar*).
I. bank, v. –en (1 *lange, meestal smalle zetel voor meer dan één persoon, met of zonder rugleuning, van hout, steen, ijzer*; 2 *verkooptafel*; 3 *werktafel*, bij verschillende ambachten; 4 aardk. *harde laag van mergel, steen, oer enz.*; 5 veenderij: *door even wijde lijnen afgedeelde veenakker*; 6 zeew. *door de natuur gevormde ondiepte*; 7 *donkere streep, massa wolken aan de horizont*): 1 *een houten –; een – in de school*; ook de leerlingen er van; *de – der beschuldigden*, bank in de rechtszaal waarop dezen plaatsnemen; *iets niet onder stoelen of –en schuiven of steken*, er niet geheim mee wezen; 2 *toon–, vlees–; achter de – gooien, smijten, schuiven*, ter zijde leggen, wegwerpen, afschaffen; *men wint door de – 15 %*, gemiddeld, de verschillende vlees- of visbanken door elkaar genomen; verg. band; 3 *draai–, schaaf–; –werker; aan de – staan te werken*; 4 *een – van steen doorboren boven de kolenlaag*; 5 *de even wijde lijnen van een – bepalen de grootte van de turf*; 6 *riffen en –en*; 7 *een – van wolken aan de kim*; nog: *iemand ter –e brengen*, pijnigen, vero.; z. pijnbank; Z.-N. gmz. *iem. op 't banksken brengen*, in rechten betrekken, voor het gerecht brengen.
II. bank, v. –en (It. banco, meestal banca: 1 *kapitaalinstelling, kredietinstelling, die de omloop van geld, het krediet bevordert enz.*; 2 *het bankgebouw*; 3 *speelbank*; 4 bij hazardspelen: *inzet van hoofdspeler tegen al de anderen samen*): 1 *de Nederlandse –; de Amsterdamse –*; zegsw. *zo vast, zeker, sekuur als de –*, nl. van Amsterdam; 2 *vlak bij de –*; 3 *de – van Monte-Carlo*; 4 *de – laten springen*, den bankhouder alles afwinnen.
Ban'katin, o. (*tin v. h. eiland Banka in O.-I.*).
bank'biljet, o. –biljetten (*geldswaardig papier, uitgegeven door een circulatiebank, in ons land de Ned. bank*): *een – van f 10, f 25* enz.
bank'breuk, v. –en (rechtst. *strafbaar faillissement, een vorm van benadeling der schuldeisers, door een koopman, die failliet is verklaard of tot gerechtelijke boedelafstand is toegelaten*): *eenvoudige en bedriegelijke –*.
bankbreu'kige, m. –n (rechtst. *persoon, die zich schuldig maakt aan een bankbreuk*).
bank'briefje, o. –s (Z.-N. *bankbiljet*).
I. ban'ken (meest in de onbep. wijs: *vertoeven, verblijven*): *hij zal daar niet lang –*, het er niet lang maken; Z.-N. *banketeren*.
II. ban'ken, bankte, h. gebankt (*op een bank komen om daar te vissen*).
III. ban'ken, bankte, h. gebankt (*hazardspel, waarbij een speler de bank* **II**, 4 *houdt*).
I. banket', o. banketten (Fr. banquette: mil. *verhoging tegen of pad langs de binnenkant van een borstwering*).
II. banket', o. banketten (Fr. banquet v. It. banchetto = kleine bank: 1 *prachtig feestmaal*; 2 *datgene, wat op een feestmaal gegeten wordt* inz. *suikergoed, lekkernijen bij het nagerecht*): 1 *een – geven, houden*; 2 zie het vlg. woord; **–bakker**, m. –s (*bakker en verkoper van banket: taarten, gebakjes enz., suikerbakker*).

banketeren, gebanketeerd (*smullen; een feestmaal houden*).
banket'hammetje, o. –s (*fijn hammetje*).
banket'letter, v. –s (*letter van banketdeeg; St.-Nicolaasgebak*).
bank'geld, o. –en (*het crediet, dat men heeft in de boeken ener depositobank*).
bank'houder, m. –s (vroeger: *bankier*; thans: *iem., die een speelbank houdt; hij, die bij het banken* **III** *de bank houdt*).
bankier', m. –s (Fr. banquier: *iem., die een bank bestuurt, geldhandelaar*): *een rijk –*.
bankiers'huis, o. –huizen (*huis, zaak v. e. bankier; huis, waarin de geldbank gevestigd is*).
bank'je, o. –s (1 *kleine bank*, inz. *voetenbankje*; 2 *bankbiljet*): 1 *op een –*; 2 *een – v. f 25*.
bank'loper, m. –s (*loper* bet. 2 *ener bank*): *beroving van een –*.
bank'noot, v. –noten (*bankbiljet*, inz. *Engels*); **–octrooi**, o. –en (*octrooi, door een regering aan een bank verleend*): het – houdt o. m. in, het uitgeven van bankbiljetten; **–papier**, o. (*geldswaardig papier, door een bank*, inz. *de Nederlandse, uitgegeven; bankbiljetten*); **–plaats**, v. –en (*plaats, waar een centrale bank of een van haar bijkantoren gevestigd is*).
bankroet', Fr. banqueroute, It. banca rotta = gebroken bank: **1** o. –en (1 spreekt. *bankbreuk*, ook, *faillissement*; in het algem. *niet meer kunnen voldoen aan zijn verplichtingen, betalingen enz.*; 2 fig. *machteloosheid*): 1 *die koopman heeft – geslagen; een groot –*; 2 *het – der wetenschap*; nog: *een –je*, [a]) schadepost, [b]) misrekening; **2** bn. (*failliet*): *die zaak is, gaat –*; **bankroetier'**, m. –s (Fr. banqueroutier: *iem., die bankroet maakt*, inz. *frauduleus bankroet; failliet*).
bank'schroef, v. –schroeven (*werktuig van smid en timmerman*): de – op de werkbank bevestigd, heeft twee wangen of bekken, die door een hefboom aangeklemd worden.
bank' van lening, v. banken van – (*inrichting ten behoeve van armen of van hen, die in geldnood verkeren: pandjeshuis*).
bank'werker, m. –s (*werkman, die met beitel en vijl koud ijzer aan de schroefbank bewerkt*): *vuurwerkers en –s*; verg. ajusteur.
bank'wet, v. –wetten (*wet, waarbij de inrichting en de wijze van werken ener bank*, inz. *der Ned. bank, zijn vastgesteld*).
ban'molen, m. –s; z. dwangmolen.
ban'neling, m. en v. –en (*balling*); vr. **–e**.
ban'nen, bande, h. gebannen (1 *iets op plechtige wijze bijeenroepen; aankondigen*, vero.; 2 *geesten verdrijven*; 3 *verdrijven, verjagen, uit zijn gezelschap houden*): 1 gesch. *de vierschaar –*, (plechtig) bijeenroepen; *de schouw –*, de schouwing over wegen, rivieren en waterleidingen aankondigen; 2 *den duivel –*; 3 *zijn vrees –; iemand uit zijn gezelschap –; iem. uit het land –*, verbannen; zegsw. geschied. *iemand in of uit iets –*, bij vonnis iemand iets toewijzen of ontzeggen.
ban'nerheer, m. –heren; z. baanderheer.
banst, m. (Z.-N. *tondel*): *zo droog als –*.
ban'tèng, m. –s (O.-I. *wild rund*; Lat. bos banteng).
ba'nus, m. banussen; zie ban **II**.
ban'vloek, m. –en (*de vervloeking, welke het uitspreken van een kerkelijk banvonnis vergezelt; kerkelijke ban*); **–vonnis**, o. –vonnissen (*vonnis tot uitbanning; vonnis, dat een ban bevat*): *het – uitspreken over*.
ban'zai, Japanse uitroep: hoera!
baobab', m. –s (*apenbroodboom*).
ba'oe, zie bouw.
baptist', m. –en (*doopsgezinde*).
baptiste'rium, o. (Ned.) –s, (Lat.) –ria (Gr.-Lat. [Gr. baptizo = ik doop]: *doopkapel*).
I. bar, bn., bw., barder, barst (1 van het lichaam: *naakt, bloot*, vero.; 2 van streken: *kaal, naakt, onvruchtbaar*; 3 *guur, akelig, koud*; 4 *nors, stuurs*; 5 *erg* inz. als bw.): 1 *met –re voeten*; 2 *–re gronden, stranden, heiden; –re rotsen*; 3 *– weer*; 4 *'t is een – heer*, nors, stuurs; 5 *zich – vervelen; 't is – koud vandaag*, erg; *dat was –*.
II. bar, v. –s (Eng. [It. barra = dwarsboom]: *lokaal* inz. *voor sterke dranken, waar men het bestelde voor de toonbank gebruikt; buffet; fijn café [met strijkje]*).
barak', v. barakken (Fr. baraque, It. baracca = houten loods: mil. *veldhut; verplaatsbaar houten gebouw, gebouw voor het verplegen van lijders aan besmettelijke ziekten; veldhospitaal*; Z.-N. *loods* bet. 2, *kermistent*; fig. *groot, bouwvallig of uitgewoond huis*): *een oude –*.
barakaan', zie barkan.
ba'rang, v. (O.-I. *goederen, bagage; dingen, voorwerpen in het alg.*); **ba'rang-ba'rang**, v. (*galanterieën, kleine gebruiksvoorwerpen, garen en band e. d., langs de huizen gevent*).
barat'handel, m. (*ruilhandel*).
baratteren, gebaratteerd (Fr. *waren tegen andere verruilen; diefachtige, bedriegelijke koop en verkoop, waarbij iem. waren op crediet koopt, deze verkoopt* inz. *beneden de koopprijs en het verkregen geld verduistert*).
baratterie', v. baratterieën (Fr. *warenverval-sing: bedrog van schipper of scheepsvolk ten nadele v. den reder, bevrachter of assuradeur*).
barbaar', m. barbaren (Gr.-Lat. barbarus: *bij de Gr. en Romeinen, vreemdeling, geen Griek of Romein*; thans: *onbeschaafd, ruw, ongevoelig mens; wreedaard*).
barbaars', bn., bw. ([*als*] *van, eigen aan een barbaar; onbeschaafd; ruw, wreed, onmenselijk*); **–heid**, v. –heden.
bar'barakruid, o. (*kruisbloemige plant, winterkers*, Lat. barbarea vulgaris).
Barbarij'e, o. Berberij'e (aardr. *het land der Berbers, N.-W. deel v. Afrika*).
Barbarijs', bn., bw. ([*als*] *van, uit, in, eigen aan, betrekking hebbende op Barbarije*): *–e paarden, –e zeerovers*.
barbaris'me, o. –n (Gr.-Lat. barbarismus: *fout tegen het taaleigen*, inz. *woord of gezegde, verkeerdelijk naar een uitheems*, b.v. *Frans, voorbeeld gevormd of gebruikt*).
Barbaros'sa, gesch. eig. met de rosachtige baard: keizer Frederik I, 1152—'90.
barbeel', m. barbelen, barbeeltje (Lat. barbellus = met een baard: *karperachtige riviervis, met vier dikke voeldraden aan de bovenlip*; Lat. barbus fluviatilus).
barbet'te, v. –n (Fr. *geschuttoren v. schip*).
barbier', m. –s, –en (Fr. *baardscheerder; haarknipper*): *even naar den –*, kapper.
barbie'ren, barbierde, h. gebarbierd (*de baard afnemen, scheren*): *zich laten –*.
barbies'jes: zegsw. *naar de – wensen*, eig. naar Berbice (Brits-Guyana, met ongezond klimaat), naar de Mookerhei enz.: *naar de – gaan*, de dood te gemoet.

barcarol'le, v. –s (It. barcarola, verkl. van barca = boot: *schippersliedje, gondellied; muziekstuk voor zang of instrumenten*).
bard, m. –en (*zanger en dichter bij de Kelten en andere oude volken*; fig. *verheven [volks]-dichter*); **bar'denzang,** m. –en.
barè'ge, o. (Fr. *luchte, doorschijnende stof*); z. alpaca, Opm.
ba'ren, zij baarde, h. gebaard (*een kind ter wereld brengen*; fig. *veroorzaken*): *dit baart mij verdriet*, veroorzaakt; *dat zal opzien, onrust, angst* –, verwekken; *de berg zal een muis* –, de uitkomst zal ver beneden de verwachting blijven; **ba'rensnood,** m.
ba'rensteel, m. –stelen (*palesteel*, z. ald.).
baret', v. baretten (Fr. barette [It. baretta v. Lat. birrus = mantel met capuchon]: *plat fluwelen hoofddeksel zonder klep, van rechters, advocaten, hoogleraren, predikanten; doctorshoed; mutsje van R.-K. geestelijken; platte [meisjes]muts*).
bar'ge, v. –s (*trekschuit, volksschuit*).
bargoens', o. (= Bourgondisch? *geheimtaal; boeventaal, taal van landlopers en dieven met jiddische elementen; koeterwaals*).
bariet', o. (Gr. barys = zwaar: *zwaarspaat, mineraal o.a. voor de bereiding van verfstoffen*).
ba'risan, v. (O.-I. *korps inheemse soldaten met eigen organisatie, doch in gouvernementsdienst, thans nog slechts op Madoera*).
ba'riton, Gr. barytonos = zwaar klinkend **1** v. (*middelhoge mannenstem tussen tenor en bas*); **2** m. –s (*baritonzanger*).
bark, v. –en (Lat.-It. barca, Fr. barque: *zeeschip, driemastzeilschip*).
barkan', bar(a)kaan, o. (Fr. barracan oorspr. Arab.: *zekere effen stof, geweven uit geitenhaar en wol; grof kamelot*).
barkas', v. barkassen (Fr. barcasse, Sp. barcaza = grote boot: *grootste sloep v. e. zeeschip*).
barkoen', m. –en; zie berkoen.
I. barm, m. –en (*barbeel*).
II. barm, Z.-N.; zie berm.
barmhar'tig, bn., bw. (*medelijdend, medelijdend*): *de –e Samaritaan* (Bijb.); *God is* –, genadig; *–e broeders en zusters*, congregatie in 1540 gesticht; **–heid,** v.: *Gods grote* –.
barm'sijsje, o. –s (*sijsje van het geslacht der vinken*, gew.; Lat. Carduelis l. linaria).
bar'nen, barnde, h. gebarnd, vero. of lit. t. **1** (*branden*); **2** als zn. o.: *in het – der gevaren*, als de nood ten top is; **–ing,** v.; **–kracht,** v. Z.-N.; z. barnsteenkracht.
barn'steen, o. (eig. *barnende of brandende steen, fossiele hars*): *een mondstuk van* –; –*visserij*, nl. aan de kust der Oostzee; *het delven van* –; **–steenkracht,** v. (vroeger: *electriciteit*); **–steenolie,** v. (*olie uit barnsteen*); **–steenvernis,** o. (*vernis van gesmolten barnsteen, in terpentijnolie opgelost*); **–steenzuur,** o. (*zuur, uit barnsteen verkregen*); **–stenen,** bn.: *een – pijpje*.
ba'ro . . ., van Gr. baros = zwaarte.
baroe'ga, v. baroega's (O.-I. *gouvernementshotel, dat uitsluitend onderdak geeft, maar noch eten, noch linnengoed*); verg. pasanggrahan.
barograaf', v. –grafen (*zelfregistrerende barometer* inz. *als hoogtemeter gebruikt*).
barok', bn., bw., barokker, –st (Fr. baroque: *afwijkend van de norm*; fig. *zonderling, grillig*); **–lijn,** v. –en (*grillig kronkelende lijn*); **–stijl,** m. (*bouwstijl in de 16de eeuw in Italië opgekomen, met grillige afwijkingen v. d. Renaissance-stijl*); z. ro'coco-stijl.
barome'ter, m. –s (eig. *zwaartemeter*, nl. *meter van de luchtdruk; weerglas uitgevonden door E. Torricelli in 1643*): *de – daalt, valt, rijst*; **–schaal,** v. –schalen (*maatschaal v. d. barometer*); **–stand,** m. –en (*stand v. d. barometer op een bepaalde tijd*); **–vis,** m. –vissen (*weervis*; Lat. cobitis fossilis).
baron', m. –s, baronnen, baronnetje (Fr. *vrijheer, in waardigheid beneden een graaf staande*; thans: *adellijke titel in ons land, beneden graaf, boven jonkheer*): zegsw. *den – spelen*, den groten heer uithangen.
barones'(se), v. baronessen (*adellijke dame*, inz. *gemalin of dochter van een baron*).
baronet', m. –s (*Eng. edelman; hoogste titel van de Engelse kleine of halve adel*).
baronie', v. baronieën (*vrije heerlijkheid*): *in de – van Breda*.
baroscoop', m. –scopen (nat. *toestel om aan te tonen, dat een lichaam in de lucht of in gassen schijnbaar zoveel aan gewicht verliest als de verplaatste lucht of gassen wegen*).
barouchet'(te), v. –chetten (Fr. [*licht*] *luxerijtuig, waarbij de koetsier op een vrije hoge bok zit*, inz. *met achterbank of kattebak*).
barreel', m. barrelen, bareeltje (o.-Fr. barrel: Z.-N. *slagboom, tolhek*; zie barrière); **–wachter,** m. –s (Z.-N. *baanwachter*).
barrel, o. –s (Eng. *vat, ton*; inz. *vat van 36 gallons of ± 160 l voor petroleum*).
bar'revoeter, m. –s (*ongeschoeide kloosterling*); **bar'revoets,** bw. (*blootsvoets*).
barribaal', m. barribalen (eig. *duivel: bulderbast, bullebak*); ook: –bal.
barrica'de, v. –n (Fr. eig. *opeenstapeling van met zand gevulde barriques of vaten; straatversperring ter verdediging bij oproer; straatverschansing*; purisme: *dwarsschans*).
barricaderen, gebarricadeerd (Fr. [*met barricaden*] *versperren*).
barriè're, v. –s (Fr. *slagboom, tolhek*); in Z.-N.: barrier; **Barr.ère-tractaat,** o.; **–steden,** v. mv. (*Namen, Doornik enz., waarin de Republiek bezetting mocht leggen als barrière tegen Frankrijk, 1715–'81*).
bar'ring, v. (scheepst. *waardeloos rondhout; de bewaarplaats*; ook: *plaats middenscheeps op het bovendek*; fig. *rommel*).
barri'que, v. –s (Fr. *wijnvat van 220 l*).
bars, bn., bw. barser, barst (*nors, ruw, stuurs*); **–heid,** v. –heden.
barst, m. –en (*breuk, spleet, scheur* inz. *in een hard voorwerp*); ook, berst.
bar'sten, het barstte (borst), i. gebarsten (geborsten) (1 *barsten krijgen; scheuren; splijten*; 2 *met geweld uit elkaar springen*): 1 *een ijzeren pot kan* –; *tot –s toe*; 2 *een bom barst*; platte verwensing: *barst!*
Bartholome'usnacht, m. (gesch. *de nacht van 23 op 24 Aug. 1572*, waarin duizenden Hugenoten in Parijs en elders werden vermoord); z. bloedbruiloft.
Bart'jens, Willem, rekenmeester en maker van twee rekenboeken in 1637; zegsw. *volgens* –, nauwkeurig berekend zoals door Bartjens, of volgens zijn rekenboeken.
bary'e (Gr. barys = zwaar: *eenheid van druk*).
bar'zoi, m. barzoi's (Russ. snel: *hazewind*).
bas, It. basso, Lat. bassus = laag, **1** v. bassen (*de lage mannenstem; baspartij, laagste partij in een muziekstuk; contra-*

bas, vioolbas); **2** m. bassen (*baszanger*).
basalt', o. (Lat. basaltes: *donkergekleurd, hard, vulkanisch gesteente*); lees bazalt; **–blok,** o. –blokken (*blok basaltsteen*): *–blokken tot versterking van havenhoofden.* (s = z).
basal'ten, bn.: *een – beschoeiing van kanaal, wetering enz.*, van basaltblokken. (s = z).
bas'-aria, v. bas-aria's (*aria, voor een bas*).
bascu'le, v. –s, –n (Fr. *brugbalans*): van een – is de ene arm meestal 10-maal zo lang als de andere en heeft men het gewicht in de weegschaal 10-maal te nemen; ook: *de wip ener brug, de zwengel van een waterput*; l. *bas-kuul'* (aldus Z.-N. en dan m.).
ba'se, v. –n (*loog; groep scheik. stoffen*); zie basisch.
Ba'sedowse ziek'te, v., beter: de ziekte, door Basedow beschreven (in 1840) (*schildklier-ziekte*).
basement', o. –en (Fr. *voetstuk van beeld of zuil; fundering van een hekwerk*).
baseren, gebaseerd (Fr. *gronden, grondvesten, bouwen op*): *op iets gebaseerd; zich – op.*
basi'lica, v. basilica's; z. basiliek.
basi'licum, o. (Lat. [v. Gr. basileus = koning] *lipbloemige plant, waarvan verschillende soorten zijn: koningskruid*; ook: *sierplant uit O.-I.*, Lat. ocymum basilicum).
basiliek', v. –en (Fr. [Lat. basilica = eig. koninklijke hal, zaal]: o.-Rome: *gebouw, langwerpig vierkant met zuilenrijen, voor rechtspraak en handel; oudste vorm v. e. kerkgebouw, gebouwd volgens het model der Romeinse basiliek; kerk met verhoogd middenschip; eretitel van een aantal kerken*).
basilisk', m. –en (Gr.-Lat. basiliscus = eig. kleine koning: *koningshagedis: fabelachtige slangdraak, dodelijk door zijn blik; boomhagedisje o. a. in tropisch Amerika*; wapenk. *een draak met hanekam en slangestaart*).
ba'sis, v. basissen of bases (Gr.-Lat. *grond, grondslag, fondament; voetstuk*; mil. *terrein, vanwaar de operatiën uitgaan*): *de – van een driehoek*, grondlijn; *vloot–*, steunpunt.
ba'sisch, bn. (*loogachtig, basehoudend, zich gedragend als een base*); zie base.
bas-reliëf', o. bas-reliëfs (Fr. *halfverheven beeldwerk*); zie reliëf.
bas'sa, m. bassa's (*Gr. uitspraak van pasja*).
bas'sen, de hond baste, h. gebast (*blaffen*; Z.-N. *zwaar hoesten*): fig. *nijd en laster –.*
basset'hoorn of **–horen,** m. –s (Fr. cor de basset, It. corno di bassetto [Lat. bassus = laag]: *alt-klarinet*), vero.
bassin', o. –s (Fr. *waterbekken; zwemplaats; haven; dok; havenafdeling*).
bassist', m. –en (Fr. *baszanger, basspeler*).
bas'sleutel, m. –s; zie muziekslеutel.
bas'stem, v. –stemmen (*lage mannenstem*).
bast, m. –en (plantk. *deel van de boom tussen schors en spint; schors met bast; touw vervaardigd van bast; deel van een vaatbundel*; bij overdracht: *huid, lichaam*): – wordt in de volkst. voor *schors* gebruikt.
I. bas'ta, v. basta's (Sp. *klaverenaas in het omber- en quadrillespel, de derde troef*).
II. bas'ta, tw. (It. van bastare = vol maken, voldoende zijn: *genoeg! afgelopen! uit!*).
bas'taard, bas'terd, o.-Fr. bastard **1** m. bastaarden en bastaards of basterds (*onecht kind, d. i. een kind, geboren uit niet volgens de wet in 't huwelijk verbonden ouders*): Z.-N. *iem. bastaard maken*, onterven; **2** m. –s (*organisme, ontstaan uit erfelijk niet gelijke ouders*: dierk. *een jong van niet gelijksoortige ouders*; plantk. *nieuwe vorm, ontstaan uit kruising van ongelijksoortige planten*).
bastaarde'ring, v. (Z.-N. *kruising*).
bastaardij', v. (*onwettige geboorte; wat vreemd is aan het vaderlandse; besmet*; ook: *vreemde vormen in de moedertaal*).
bas'taardnachtegaal, zie basterd–.
bas'taardspin, v. –spinnen (*hooiwagen*).
bas'taardtaal, v. (*taal vol bastaardwoorden, zeer onzuivere taal*): *wat een –taaltje!* **–uitgang,** m. –en (*achtervoegsel, aan een vreemde taal ontleend*): b.v. *–ier, –age, –es*; **–vijl,** v. –en (Z.-N. *vijl, iets grover dan de zoetvijl*); **–vloek,** m. –en (*verzachte of onkenbaar gemaakte vloek*, b.v. *jandorie, jassus enz.*); **–woord,** o. (*uitheems woord, in spelling en uitspraak min of meer vernederlandst*); *publiek, feliciteren zijn –woorden.*
bas'terd, z. bastaard; **–aap,** m. –apen; z. halfaap; **–nachtegaal,** m. –s, –nachtegalen (*zangvogeltje, dat op een nachtegaal gelijkt; heggemus, winterzanger, doornkruiper*; Lat. prunella m. modularis).
bas'terdsuiker, v. (*niet-gezuiverde suiker*).
Bastil'le, v. (Fr. samenhangende met bâtir = bouwen, evenals bastion: *staatsgevangenis in Parijs, gebouwd onder Karel V en VI, nl. van 1370—1383*): *de – werd door de Parijzenaars bestormd en ingenomen de 14 Juli 1789*; z. lettre de cachet.
bastion', o. –s (Fr. mil. *uitspringend gedeelte van een vestingwal, in de vorm van een onregelmatige veelhoek; bolwerk*).
bastonna'de, v. –s (Fr. [It. bastonnada v. bastone = stok]: *Oosterse* inz. *Turkse straf n.l. slagen op de voetzolen; afrossing*).
bas'viool, v. –violen (*knieviool, violoncel*).
bas'zanger, m. –s (*zanger met een basstem*).
bat, o. –s (Eng. *slaghout bij het cricketspel*).
Bataaf', m. Bataven (*Batavier; burger der Bataafse republiek*; lit. t. *Nederlander*): *Bataven, kent uw taal!*
Bataafs', bn., bw. (*van, eigen aan, als een of de Bataven*; lit. t. *Nederlands*): *de –e Republiek* (1795—1806); *de –e* (*Import-Mij.*).
bataljon', o. –s (Fr. bataillon: mil. *deel van een regiment, onderverdeeld in compagnieën*); **–scommandant,** m. –en.
bata'ten, v. mv. (*tropisch eetbaar knolgewas*).
Bata'via, o. (*hoofdplaats van Java en van N.-O.-I.*, 30 Mei 1619 gesticht door Jan Pietersz. Coen, 1587—1629).
Bataviaas', bn., bw. ([*als*] *in, uit, van, eigen aan, behorende tot, betrekking hebbende op Batavia*): *de Bataviase bank.*
Batavie'ren, m. mv. (*een stam der oude Germanen*): *het eiland der –*, de Betuwe.
Bata'visch, bn., bw. (*vero. nevenvorm van Bataafs*): *–e gebroeders*, nl. *Julius Paulus en Nicolaas Burgerhart*, treurspel van Vondel; zie Arcadia **2.**
ba'te, v. –n (*voordeel*); zie baat.
ba'ten, het baatte, het h. gebaat; alleen als 3de persoon, infin. en volt. deelw. (*voordelig zijn; helpen*): *wat zal het –! het zal niet(s) –; door iets gebaat worden.*
bath, v. –s (Bijbel: *maat van pl.m. 40 l*).
bathome'ter, m. –s (Gr. bàthos = diep: *werktuig om de diepte der zee te bepalen*).
ba'tig slot, o. batige sloten (*voordelig saldo*).
ba'tik, v. –s (O.-I. *gekleurd weefsel*).

ba'tikken, batikte, h. gebatikt (O.-I. *methode om weefsels fraai te verven*): het weefsel wordt zorgvuldig met was bedekt, daar, waar men de verf niet wenst; daarna wordt de stof in het verfbad gedaan, en na droging het was verwijderd. Om de verschillende kleuren te verkrijgen, wordt deze bewerking verscheiden malen herhaald.
batist', o. (Fr. *batiste*, naar een Fr. wever der 13e eeuw, Baptiste Cambray: *fijn lijnwaad*): *best – uit Kamerijk*; zie kamerdoek.
batis'ten, bn. (*van batist*): *– zakdoekjes.*
bâton', m. –s (Fr. *stok, staf; rotting*): *bâton de maréchal*, maarschalksstaf, zie aldaar.
Ba'to's erf, o. (lit. t. *Nederland, naar Bato, den stamvader der Batavieren*).
bat'raaf, bad'raaf, m. –raven (*haveloze vlegel, brutale rakker*); gew. en Z.-N.
bats, bn., bw. (*trots, overmoedig*); gew.
batterij', v. –en (Fr. batterie [van battre = slaan], It. batteria: 1 *aantal kanonnen ter verdediging of aanval; artillerie-afdeling bestaande uit enige vuurmonden met manschappen en materiaal; geschutlaag op een oorlogsschip*; 2 nat. *enige met elkaar verbonden elementen tot ontwikkeling van electriciteit*): 1 *twee –en veroverd*; zegsw. *van – veranderen*, van een andere zijde aanvallen; 2 *een nieuwe – in mijn electrische zaklantaarn.*
bat'ting, m. –s (*plaat of balk van Noors grenenhout, vuren vloerbint*): *de – is rot.*
bau'wen, bauwde, h. gebauwd (*een blaffend, onhebbelijk geluid maken*); zie na–.
bauxiet', o. (terre de Baux: *grondstof voor aluminium*): *een schip met 900 ton –.*
Bava'ria, Lat. **1** o. (*Beieren*); **2** v. (*zinnebeeldige voorstelling v. Beieren door een vrouwenfiguur* inz. *het 19 m hoge beeld te München*).
bavet', v. bavetten (Fr. bavette; Z.-N. *slabbetje*).
baviaan', m. bavianen, baviaantje (*grote aap, op de grond levende*; Lat. papio; *lelijk mens*).
bavia'nengezicht, o. –en (*apenbakkes*).
bazaar', bazar', m. –s (Perzisch: *overdekte plaats, marktplaats; grote winkel voor allerlei koopwaren* [*met eenheidsprijs, vrije toegang*]; ook: *fancy-fair*): *de guldens–; liefdadigheids–*; Z.-N. *wat een – (is mij dat)*, rommel!
bazalt', bazal'ten, zie basalten.
ba'zelen, bazelde, h. gebazeld (*kindertaal, beuzeltaal, onzin praten*).
ba'zig, bn., bw. (*den baas willende spelen*): *een –e jongen; – spreken.*
bazin', v. bazinnen (*vrouw v. d. baas; meesteres v. h. huis* inz. Z.-N.; *een bazige vrouw*).
bazijn', o. (Fr. basin, Z.-N. *fijn bombazijn*).
bazuin', v. –en (o. Fr. bosine [Lat. bucina]: *grote trompet met zware klank; schuiftrompet; naam van een der orgelregisters*): *de – steken, op de – blazen*; **–geschal,** o.
bdel'lium, o. (Lat. *harsachtig gom* o. a. van balsamodendron africanum; bij Vondel: *een edelgesteente*); Gr. bdellion.
beaai'en, zie aaien: *liefkozend –.*
beaar'ding, v. –en (*begrafenis*).
bea'demen, –ademde, h. beademd (*de adem laten gaan over*): *een spiegel –.*
beamb'te, m. en v. –n (*iem., die bij een instelling een lagere bediening uitoefent*): *de – van een bibliotheek, een station.*
bea'men, beaamde, h. beaamd (eig. *beamenen*: *amen zeggen op iets, instemmen met*): *iemands meningen –*; **–angst',** bn., bw. (*angstig, bevreesd, benauwd*); **–ang'stigen,** beangstigde, h. beangstigd (*angstig maken, vrees aanjagen*): *zich –.*
beant'woorden, beantwoordde, h. beantwoord (1 *schriftelijk of mondeling antwoord geven op een of meer vragen*; 2 *zich uiten, uiting geven* naar aanleiding van een andere uiting; 3 *voldoen aan hetgeen gehoopt, geëist, verwacht wordt*, met vz. *aan*; 4 *in overeenstemming zijn, overeenkomen*, met vz. *aan*): 1 *een vraag –*; 2 *den debater –*, zijn bezwaren uit de weg ruimen, zijn argumenten ontzenuwen enz.; *een belediging met stilzwijgen –*; *een groet –*; *het vuur –*, terugschieten; 3 *aan iems. verwachtingen –*; *aan het vertrouwen –*, niet beschamen; *aan het doel –*; 4 *aan de beschrijving, een signalement –.*
beant'woording, v. –en (*het beantwoorden*; *het stuk, waarin men antwoord geeft*): *ter – van*, in antwoord op; *Memorie van –*, antwoord inz. van de regering op het voorlopig verslag der Tweede Kamer over een wetsontwerp.
bear'beiden, bearbeidde, h. bearbeid (*bewerken*): *een akker –*; **–a'semen,** beasemde, h. beasemd (*beademen*), volkst.
beatifica'tie, v. –s, beatificatiën (Lat. beatificatio [beatus = gelukkig, zalig]: R.-K. *zaligverklaring*): *de – gaat de canonisatie vooraf.*
beau'-mon'de, m. (Fr. *de eerste of deftige stand; de grote wereld*).
bébé', m. en v. bébé's (Fr. *kindje; zuigeling*).
beboe'ten, –boette, h. beboet (*in de boete slaan, geldboete opleggen*): *iem. –.*
bebos'sen, beboste, h. bebost (*met bos beplanten*); **–bos'sing,** v. –en.
bebou'wen, –bouwde, h. bebouwd (*de grond bewerken*, inz. *beploegen, bemesten enz.; een terrein met gebouwen bezetten*).
bé'carre, m. –s (Fr. [lt. bequadro]: muz. Z.-N. *herstellingsteken*): lees *bee'kaar.*
becij'feren, –cijferde, h. becijferd (*cijferend berekenen, in cijfers uitdrukken; nagaan, berekenen*): *de voor- en nadelen –.*
becritiseren, becritiseerd, contaminatie uit „beoordelen" en „critiseren".
bed, o. bedden (1 *een met veren, stro, kapok enz. gevulde zak om op te slapen*; 2 *zulk een zak met peluw, dekens, lakens, kussens*; bij uitbr. *de gehele legerstede, het ledikant of de bedstede met het bed*; 3 *huwelijk*; 4 van grof wild: *leger*; 5 *bedding*; 6 *afgeperkt, enigszins verhoogd stukje tuin voor allerlei gewassen*): 1 inz. in samenst. of met bepalingen: *een – stoppen*, vullen met; *een veren –*; *een hard –*; 2 *het – (op)maken*, lakens, dekens in de vereiste toestand brengen; *het – houden*; *om het – van den zieke*; *in zijn – liggen*; 3 *kinderen van het eerste –*; 4 *het – v. e. hert*; *het – van korhoenders, patrijzen*, plaats, waar zij hebben liggen gullen; 5 *het – van de rivier*; *het zomer–*, zomerbedding; 6 *een – met rozen, spinazie*; nog: zegsw. rechtst. *scheiding van tafel en –*, bij rechterlijke beslissing ontheven zijn van de verplichting tot samenwonen; *van het – op het stro geraken*, achteruitgaan; *iem. van – op stro helpen*, achteruithelpen; *het – van eer*, slagveld; *een (vrij) – in een ziekenhuis*, een (kosteloze) plaats voor een patiënt. Opm. – komt dikwijls met een vz. zonder lidwoord voor: *op, in, te – liggen, zijn*; *naar –.*
bedaagd', bn. (*niet jong meer*, minder

sterk dan *bejaard*): *een –e keukenmeid.*
bedaard', bn., bw. (*niet door gemoedsbezwaren ontroerd; rustig, kalm; zonder overijling*); **–heid,** v. (*kalmte*).
bedacht', bn. (1 *plan hebbende op*; 2 *met zorg over iets denkende; voorbereid zijn op*): 1 *op voordeel – zijn*; 2 *op alles – zijn*; *– zijn op tegenspoed; niet op deze beweging –.*
bedacht'zaam, bn., bw.; –zamer, –st (*met overleg te werk gaande; niet overijld; voorzichtig; omzichtig*); **bedacht'zaamheid,** v.
bedak', v. (O.-I. *fijn geparfumeerd rijstmeelpoeder, als blanketsel gebezigd*); *zich be'dakken; be'dakdonsje.* (e = ə).
bedam'men, bedamde, h. bedamd (*met e. dam omringen of afsluiten*): *kwelders –.*
bedan'ken, bedankte, h. bedankt (1 *dank betuigen*; 2 *ontslag nemen of geven*; 3 *afwijzen*; 4 *abonnement opzeggen*): 1 *iemand voor iets –*; 2 *hij heeft bedankt als lid dier sociëteit*; 3 *daar bedank ik voor* (of: *ik zou je –*), dat wijs ik af; *ik bedank voor die eer*; 4 *voor De Gids –*; als zn. o.: *het – van enige leden.*
bedank'je, o. –s (*dankend woord; afwijzing*): *het is wel een* (of: *geen*) *– waard.*
beda'ren, bedaarde, h. (2), i. (1) bedaard (*tot kalmte* 1 *komen*, 2 *brengen*): 1 *de zenuwlijder zal door die poeiers wel wat –*; *de storm gaat al –*; *bedaar toch! tot – komen, brengen*; 2 *zie uw drift wat te –*, kalmeren; *iem. –.*
bedau'wen, bedauwde, h. bedauwd (*met dauw bevochtigen*): *de bedauwde velden*; fig. *met tranen bedauwde wangen.*
[1]) **bed'dedeken,** v. –s (*deken van wol enz., zoals gebruikt wordt op een bed*); **–gerief,** o. Z.-N. = **–goed,** o. (*matras, peluw, kussens, dekens enz.*); **–kwast,** m. –en (*koord met kwast aan het ondereind, vooral in bedsteden, van boven tot in het bed afhangende en dienende om zich op te trekken, als men wil opstaan*); **–laken,** o. –s (*laken* [*van wit linnen*], *zoals gebruikt wordt op een bed*); **–pan,** v. –pannen (*bedverwarmer*); **–plank,** v. –en (*losse plank aan de voorzijde der bedstede om hem, die in het bed ligt, te bewaren voor de kans er uit te vallen*; ook: *plank aan het voeten- en aan het hoofdeinde*); **–sprei,** v. –en (*sprei als sierdek*); **–tijk,** v. (*tijk voor beddeovertreksels; beddeovertrek van tijk*); **–zak,** m. –zakken (*overtreksel van een bed*).
bed'ding, v. –en (v. rivier, beek: *de oppervlakte, waarover het water stroomt*; aardk. *laag*; mil. *vloer, waarop een vuurmond staat*).
be'de, v. –n (*gebed tot God; smekend woord, dringend verzoek*; gesch. *plechtig verzoek v. d. landheer aan de steden, om geld, een soort van belasting*): *op mijn –*; *ter bede* (zie precario of precair 2), door goedgunstigheid, door genade; rechtst.: *iets bezitten ter bede*, tot wederopzeggens toe; **–dag;** z. biddag; **–zetter,** m. –s (*ambtenaar, die het aandeel in de bede of belasting vaststelde*), vero.
bedeel'de, m. en v. –n (*arme, behoeftige; iem., die bedeeld wordt*): *de minst –.*
bedeesd', bn., bw.; –er, meest – (*verlegen, beschroomd*): *een – lachje; – kijken*; **–heid,** v.
be'dehuis, o. –huizen (*kerk, kapel*).
bedek'ken, bedekte, h. bedekt (*iets over, op, voor iets anders hangen enz., waardoor of opdat het bedekte min of meer onzichtbaar wordt*: *overdekken, toedekken*; fig. *verbergen*); z. mantel en bedekt; **–dek'king,** v. –en (*de handeling of werking van bedekken; datgene, waarmee iets bedekt wordt*; inz. mil. *wat een troep beschut tegen den vijand* bv. bomen; ook: *beschermende troepenafdeling, militair veiligheidsgeleide*).
be'deklokje, o. –s (*klokje, dat oproept tot het gebed*; Z.-N. *angelusklokje*).
bedekt', bn., bw. (*geheim, stil*): *in –e termen*; zie term; *een zaak – houden.*
bedekt'bloeienden, zie cryptogamen.
bedek'telijk, bw. (*niet openlijk, op bedekte wijze*): *iem. iets – verwijten.*
bedekt'zadigen, mv. (angiospermen: *planten, waarbij de zaadknoppen i. e. vruchtbeginsel zitten*); verg. naaktzadigen.
be'delaar, m. –s of –laren (*man, die een aalmoes vraagt*); **be'delaarster,** v. –s.
be'delaarsdeken, v. –s (*deken, bestaande uit verschillende lapjes*); **–gebed,** o.: zegsw. *een – doen*, zijn geld tellen; **–gesticht,** o. –en (inz. België: *voor de als gevaarlijk beschouwde landlopers en bedelaars*); **–kolonie,** v. –s, –koloniën (*strafkolonie tot wering der openbare bedelarij*).
bedelares', v. bedelaressen.
bedelarij', v. –en (*herhaald bedelen*; rechtst. *het in het openbaar bedelen*).
be'delarmband, m. –en (*armband met allerlei charivari, die men bij vrienden en kennissen bij elkaar bedelt*); vero.
be'delbrief, m. –brieven (*geschreven bede om een aalmoes of om onderstand*).
be'delbrok, 1 o. –brokken (*gebedeld stuk brood*; min. *van anderen gekregen kleinigheid*); 2 m. –brokken (*onbeschaamde bedelaar*); **–brood,** o. (*gebedeld brood; genadebrood*): *het harde –.*
I. be'delen, bedelde, h. gebedeld (*om een aalmoes vragen*): *zij loopt langs de huizen te –*; fig. *om iets –*, smekend iets vragen.
II. bede'len, bedeelde, h. bedeeld (eig. *zijn deel geven*: 1 *begiftigen* [inz. door God, de Fortuin enz.]; 2 *de armen een regelmatige stoffelijke ondersteuning geven*): 1 *de fortuin heeft hem goed bedeeld; met aardse goederen bedeeld; hij is rijk bedeeld*, fig. heeft veel gaven; 2 *de armen –*; *bedeeld worden.*
bede'ling, v. –en (*het uitdelen v. giften a. d. armen; de giften; de plaats, waar bedeeld wordt*): *van de – krijgen; naar de – gaan.*
be'delmeisje, o. –s (*meisje, dat bedelt*).
be'delmonnik, m. –monniken; **be'delbroeder,** m. –s (*lid ener bedelorde*).
be'delorde, v. –n (*kloosterorde, waarvan de leden persoonlijk niets bezitten* [*en evenmin de kloostergemeenschap, met uitzondering van het allernoodzakelijkste*], *en die hun onderhoud van de weldadigheid verwachten*).
be'delpartij, v. –en (*het bedelen, de daad van bedelen*); **–stai,** m. (*stok v. e. bedelaar*): *de drank zal u tot de – brengen*, diepe armoede.
bedel'ven, –dolf, h. bedolven (*bedekken met zand, aarde, enz.*): *onder puin bedolven.*
be'delzak, m. –zakken (*zak tot opberging van aalmoezen*; fig. *bittere armoede*): gesch. *den Koning getrouw tot de –*, vertaling van het opschrift der Geuzenpenningen: *fidèle au Roi jusqu' à la besace* (1566).
bedenk'dag, m. –en (*bedenktijd v. e. dag*).
beden'kelijk, bn., bw. (1 *gevaarlijk*; 2 *na*

[1]) Voor samenstellingen met bedde, zie ook samenstellingen met bed.

denken, twijfel, onzekerheid uitdrukkende): 1 *de toestand is* –; *hij is – ziek*, d. i. zwaar; *het ziet er – uit*; 2 *hij trok, zette een – gezicht*.

beden'ken, onr. w.w., –dacht, h. bedacht (1 *zijn gedachten laten gaan over, overwegen*; 2 *door nadenken, iets ontwerpen, verzinnen*; 3 *iem. met iets begiftigen*; inz. *iets vermaken bij testament*): 1 *bedenkt toch, wat er vanjullie worden moet*; *zonder* –; 2 *een raadsel* –; 3 *iem. goed* –, ruim bedelen; *iem. in zijn testament* –; zegsw. *eerst gedaan en dan bedacht, heeft menigeen in het leed gebracht*, v. e. overijld besluit; *zich* –, [a]) over iets nadenken, iets overwegen, b.v. *zonder zich te* –, [b]) van besluit veranderen, b.v. *bedenkt gij u niet?* **–den'king,** v. –en (1 *beraad, overweging*; 2 *tegenwerping, bezwaar*): 1 *in – houden*; *iets in – geven*; 2 *hij opperde allerlei –en*; *geen –en!* **–denk'tijd,** m. (*tijd van beraad*).

be'deplaats, v. –en (*pelgrimsoord*).

bederf', o. (1 *ontbinding, rotting*; 2 fig. *achteruitgang, verslechtering*; 3 Z.-N. *verderf*): 1 *deze stof is aan – onderhevig*; *tot – overgaan*; 2 *het – der zeden*; 3 Z.-N. *de drank is zijn* –.

bederf'werend, bn.: *zout is* –.

beder'ven, –dierf, h. (1, 2), i. (3) bedorven (1 *onbruikbaar maken*; *iets zijn goede hoedanigheden, zijn waarde geheel of gedeeltelijk doen verliezen*; *slechter maken*; 2 *verwennen*; 3 *zijn waarde geheel of gedeeltelijk verliezen*; *onbruikbaar worden*): 1 *een boek* –; *een kunstwerk* –; *zij heeft de hele boel bedorven*; 2 *zijn zoon* –; 3 *vlees kan* –.

be'destond, m. –en (*biduur, -stond*).

be'devaart, v. –en (R.-K. eig. *bedegang*: *tocht naar een min of meer verwijderde plaats, al biddende en om er te bidden*; *de gezamenlijke bedevaartgangers*); **–vaartganger,** m. –s (*iem., die ter bedevaart gaat*; *pelgrim*); **–vaartplaats,** v. –en, z. bedevaart.

bedie'den, bediedde, h. bedied (vero., Z.-N. *beduiden, betekenen*).

bedie'naar, m. –s, bedienaren (*iemand, die zorg draagt voor iets*, in uitdrukkingen): – *des Evangelies of des Woords*, predikant; – *van begrafenissen*, aanspreker.

bediend', bn.: *hij is* –, R.-K. heeft de laatste H. Sacramenten, het H.-Oliesel ontvangen.

bedien'de, m. en v. –n (1 *iem., die tegen loon huiselijke diensten verricht*; 2 *iem., in ondergeschikte betrekking in een zaak werkzaam*): 1 *een – in livrei*; 2 *een kappers*–.

bedie'nen, bediende, h. bediend (in het algem. *door te dienen helpen, gerieven*; 1 v. e. leverancier: *koopwaren leveren*; 2 *van spijzen en drank voorzien*; *het gevraagde aanbrengen*, v. een koffiehuis-, winkelbediende; 3 R.-K. *de laatste H.-Sacramenten of het H.-Oliesel toedienen*; 4 *een betrekking, taak, ambt enz. vervullen*): *iem. op zijn wenken* –; 1 *die kruidenier heeft ons altijd goed bediend*; 2 *de kellner bediende ons vlug*; *de klanten* –; 3 *een stervende* –; 4 *het Evangelie* –, het Evangelie prediken, geestelijke, predikant zijn; nog: *het geschut* –, datgene doen, wat nodig is om er mee te vuren; refl. *zich aan tafel* –, van de spijzen en dranken nemen; *zich tot iets van iem.* –, iem. gebruiken tot.

bedie'ning, v. –en (*het bedienen*): *de – laat in dat hotel te wensen over*; R.-K. het toedienen der laatste H.-Sacramenten, en dan meerv. –en; ook, ambt: *uit een – ontzet worden*, zijn ontslag krijgen; mil. *de – van een batterij, kanon*, de manschappen.

bedij'ken, –dijkte, h. bedijkt (*met een dijk of dijken omgeven, een dijk of dijken langs iets leggen*): *een streek lands* –, *een meer – en droogmalen*; **–dij'king,** v. –en (*het bedijken*; *de gelegde dijken*; *het ingedijkte land*).

bedil'al, m. en v. –allen (*albedil, moeial*).

bedil'len, bedilde, h. bedild (*kleingeestig critiseren, bevitten*).

bedil'ziek, bn., bw. (*zeer gaarne bedillende*): *een – vrouwtje*; **–zucht,** v.

beding', o. –en (*voorwaarde* in zegsw.): *onder – van*; *ik zal het doen onder één* –.

bedin'gen, –dong, h. bedongen (*bij overeenkomst bepalen*; *door onderhandeling verkrijgen of aanspraak op iets verwerven*).

bediscussiëren, bediscussieerd; **bediscuteren,** bediscuteerd (*discussiëren over*).

bedis'selen, bedisselde, h. bedisseld (*met de dissel bewerken*; fig. *in orde brengen, regelen, beredderen*): *een zaakje* –.

Bed'lam, o. (Eng. *groot krankzinnigen-gesticht in Londen*, vervormd uit *Bethlehem*).

bed'legerig, bn. (*door ziekte aan het bed gebonden*): *hij is reeds een week* –.

bedod'den, Z.-N.; zie bedotten.

Bedoeïn', m. –en (*zwervende Arabier in de woestijnen van Arabië, Syrië enz.*).

bedoek', m. –s (O.-I. *grote met het vel in een verticaal vlak hangende trom in Mohammedaanse bedehuizen* inz. dienende om de uren der godsdienstoefeningen aan te geven). (e = ə).

bedoe'len, bedoelde, h. bedoeld (1 *ten doel hebben*; 2 *met een woord of toespeling iets of iem. aanduiden of trachten aan te duiden*): 1 *wat bedoelt uw komst?* 2 *wie is de man, dien jij bedoelt? wat bedoel je met dat woord*; *zo is het niet bedoeld*; zegsw. *het was goed bedoeld*, het was gedaan met een goede bedoeling; *de bedoelde* (*persoon*), de aangeduide, niet de genoemde; **–doe'ling,** v. –en, bedoelinkje (1 *doel, oogmerk*; 2 *iets, dat men zijdelings te kennen geeft, terwijl men iets anders zegt*): 1 *goede –en*; *we deden het met de beste* –; *het ligt in mijn* –, *om*; *zonder bepaalde* –; 2 *ik ben erg tevreden, erg, zei ik met* –.

bedompt', bn. (1 *duf, benauwd*; 2 Z.-N. *beslagen*): 1 *een –e kamer, een –e lucht*, niet fris; 2 Z.-N. *de spiegel is* –; **–heid,** v.

bedor'ven, bn. (*vuil, oneetbaar*): *een – ei, – spijs*; fig. *een – kind*, verwend; *ik ben een – man*, ik word ongelukkig; **–heid,** v.

bedor'vendans, m., v. –en (Z.-N. *bedorven kind*).

bedot'ten, –dotte, h. bedot (*bedriegen, verschalken, misleiden, beetnemen, foppen, in de luren leggen*): *iem.* –.

bedrag', o. –dragen (1 *het beloop van een geldsom*; 2 *geldsom*): 1 *tot een* –, *ten bedrage van*; 2 *het – per postwissel sturen*.

bedra'gen, het –droeg, h. bedragen (*een som uitmaken, belopen*): *die schuld bedraagt f 20*; *de kosten – tien gulden*.

bedrei'gen, –dreigde, h. bedreigd (*iem. of iets dreigend bejegenen*; *dreigen met*): *met boete, met straf* –; fig. *dat –dreigt mij*, hangt mij boven 't hoofd; **–ing,** v. –en.

bedrem'meld, bn., bw. (*beteuterd*).

bedre'ven, bn. (*geoefend, ervaren*, met *in*): *in een vak – zijn*; **–heid,** v.: *de – in*.

bedrie'gen, –droog, h. bedrogen (*misleiden, bedrog plegen*): *liegen en* –; *als mijn geheugen*

mij niet bedriegt; spreekw. *Schijn bedriegt*, is anders dan de werkelijkheid; *zich* –, zich vergissen; *zich in iem.* –, zich iem. voorgesteld hebben anders dan hij is (inz. ongunstig); *in zijn verwachtingen bedrogen worden* (of: *uitkomen*), teleurgesteld worden; inz. Z.-N. *een meisje* –, verleiden; **–er,** m. –s; **–erij',** v. –en (*bedrog*).

bedrieg'lijk, bn., bw. (*bedriegend, leugenachtig, vals; zich mooier voordoend dan de werkelijkheid*): *–e voorspiegelingen; – handelen*; België: rechtst. – *opzet*; **–heid,** v.

bedrijf', o. bedrijven (1 *beroep, handwerk*; 2 *bedrijfshuishouding*; 3 *het geheel van ondernemingen, die een soortgelijk product voortbrengen*; 4 *een groep van verwante ondernemingen*; 5 *het technisch onderdeel van een bedrijf* b.v. *de fabriek* tegenover *kantoor*; 6 *daad*; 7 *hoofdafdeling v. e. toneelstuk*; 8 Z.-N. *bebouwing, cultuur* in bet. 1): 1 *het – v. schoorsteenveger uitoefenen*; 2 zie ald.; 3 *een bakkersbedrijf*; 4 *onder winkelbedrijf verstaat men alle kruidenierswinkels, slagerswinkels enz.*; 5 *het – is in werking*; 6 *een zondig –*, handeling; *is dat uw –*, zijt gij de dader; 7 *het klassieke drama bestond uit vijf bedrijven*; zegsw. *onder de bedrijven door*, intussen; 8 *een groot –*; verg. onderneming.

bedrijf'al, m. en v. –allen (*aldoener*); zie factotum en manusje.

bedrijfs'belasting, v. –en (België: *belasting op het uitgeoefende bedrijf of beroep*).

bedrijfs'bos, o. –bossen (*bosbeplanting als bedrijf*): *de opbrengst v. h. –*

bedrijfs'huishouding, v. (*organisatie van middelen en handelingen die zich richt op de uitvoering v. e. bijzonder deel van de maatschappelijke voortbrenging*).

bedrijfs'kapitaal, o. –kapitalen (*het kapitaal, dat steeds beschikbaar gehouden wordt voor het bedrijf der zaak, dat niet is vastgelegd in vaste goederen, machines enz.*).

bedrijfs'leider, m. –s (*beheerder van het bedrijf, de fabriek*); in de bet. van: *aan de directie ondergeschikte die over de uitvoering van het werk in een fabriek is gesteld*, is – een germ. (Betriebsleiter).

bedrijfs'organisatie, v. (*samenwerking van alle geïnteresseerden bij een bepaald bedrijf, dus van arbeiders, patroons, leveranciers enz.*).

bedrijfs'raden, m. mv. (*organen van overleg ter beslechting van geschillen, tot het vaststellen der arbeidsvoorwaarden etc. in een bedrijf*).

bedrijfs'resultaten, o. mv. (*winst of verlies door het bedrijf opgeleverd; exploitatieoverschotten*); **–verzekering,** v. –en (*verzekering tegen winstderving bij gedwongen stilstand van het bedrijf* bv. *bij brand*).

bedrij've, n, –dreef, h. bedreven (*doen, verrichten*): *kwaad, rouw –*; **–drij'vend,** bn. spraakk. *actief, niet-passief, niet-lijdend*); **–drij'ver,** m. –s (*dader, verrichter*); **–drij'vig,** bn. (1 *werkzaam, ijverig*; 2 van handel enz.: *levendig, druk*): 1 *een –e huismoeder*; 2 *het –e Amsterdam*, druk; **–drij'vigheid,** v. (*werkzaamheid; drukte, levendigheid*).

bedrin'ken, zich, –dronk zich, h. zich bedronken (*z. dronken drinken*).

bedroefd' 1 bn., bw. (1 *treurig, droevig*, dikwijls met *over, om*; 2 *armzalig, gering*): 1 *– zijn over het verlies v. e. kind; – om de miskenning; een –e vrouw; zij ziet er – uit*; 2 *dat is een – beetje*; **2** bw. (*in hoge mate*, met het bijbegrip v. afkeuring): *– weinig, gering. slecht*; **–heid,** v. (*treurigheid, neerslachtigheid*); meestal droefheid.

bedroe've, bedroefde, h. bedroefd (*droefheid veroorzaken*): *het bedroeft mij, dat; zich –*; **–droe'vend,** bn. (1 *droefheid wekkend*; 2 *onbeduidend, slecht*): 1 *een – schouwspel*; 2 *een – schrijver*; bw. *– slecht*, zeer.

bedrog', o. (*bedriegerij, zonde tegen de rechtvaardigheid door leugen in woord of daad*): *– plegen*, bedrieglijk handelen; zegsw. *Dromen is* (of: *zijn*) –, inz. gezegd tot iem., die akelig of heel mooi gedroomd heeft.

bedrop'pelen, bedrup'pelen, –droppelde, –druppelde, h. bedroppeld of bedruppeld (*droppelsgewijze nat maken, droppels laten vallen op*): *rozen met parels bedruppeld.*

bedrui'pen, –droop, h. bedropen (*druppelsgewijze bevochtigen of bedekken met*): *het vlees aan het spit –*, nl. met gesmolten vet of boter bedroppelen; fig. *zich* (*zelf*) (*kunnen*) – in eigen onderhoud voorzien.

bedruk'ken, –drukte, h. bedrukt (*iets voldrukken met letters, figuren, bloemen enz.*): *een vel papier –, katoenen stoffen –; fotoalbum in fraaie bedrukte linnen band.*

bedrukt', bn. (*bedroefd, neerslachtig* inz. van vrouwen): *de –e weduwe; er – uitzien.*

bedrukt'heid, v. (*neerslachtigheid*).

bedrup'pelen, zie bedroppelen.

bed'sermoen, o. –en (eig. *predikatie te bed*, scherts. *terechtwijzing, door de vrouw te bed aan den man toegediend*, b.v. *over het te laat thuiskomen*); **–sponde,** v. –n (Z.-N. *onderstel, waarop het bed ligt*; Z.-N., lit. t. *ledikant*); **–stede, –stee,** v. –steden, –steeën, –steetje (*vaste of ingetimmerde slaapplaats*); **–stro,** o. (*stro in de beddezak; stro als onderlaag in een bedstede*); zie verhuizen; **–tijd,** m. (*tijd om naar bed te gaan*).

beducht', bn. (*bekommerd, bevreesd*): *– zijn voor iets*; **–heid,** v.

bedui'den, –duidde, h. beduid (1 *aanwijzen* inz. *met tekens*; 2 *aan het verstand brengen*; 3 *betekenen, de betekenis van iets hebben*; 4 *betekenen, waarde hebben*, met bep.; 5 *voorspellen*): 1 *hij wilde mij –, waar die heer woonde, maar ik kon hem in zijn aanwijzingen niet volgen*; 2 *ik wist hem te –, dat hij ongelijk had*; 3 *die W. beduidt Wullem*; 4 *die zaak heeft weinig te –; een –d renteverlies*, (verkieslijker is: *aanzienlijk*); verg. *veel–, niets–, on–*; 5 *dat beduidt weinig goeds*; **–dui'dend,** z. beduiden 4, zonder bep. een germ.

bedui'melen, –duimelde, h. beduimeld (*door aanraking met de vingers bevlekken*): *een krant –.*

bedu(i)'velen, bedu(i)velde, h. bedu(i)veld (*overbluffen, verbijsteren; misleiden, bedotten*): *ben je bedu(i)veld*, mal? gmz.

bedun'ken, o.: *mijns, ons bedunkens*, naar mijn, ons oordeel.

beduusd', bn., bw. (*bedremmeld, beteuterd*): *ik was er – van*; gmz.

bedwang', o. (*bedwingen, beheersen*, inz. met *in* en *hebben, houden*): *een menigte, zijn hartstochten, zich* (*goed, slecht*) *in – houden.*

bedwel'men, –dwelmde, h. bedwelmd (*duizelig maken; benevelen, het bewustzijn doen verliezen*): *zich – door sterke drank; bedwelmd door de val*; **–dwel'ming,** v. –en (*de daad of handeling van iem. te bedwelmen of de*

toestand, waarin deze verkeert: beneveling; flauwte; bewusteloosheid).

bedwin'gen, –dwong, h. bedwongen (1 *in bedwang houden, in toom houden;* 2 *onderdrukken*): 1 *zijn tranen –; zijn toorn –, zijn vrees –,* [a]) er niet aan toegeven, [b]) ze uiterlijk niet laten merken; 2 *een oproer –;* refl. *zich niet meer kunnen –.*

beë'digd, bn. (*onder eed staande*): *een – klerk, een – getuige; – translateur.*

beë'digen, beëdigde, h. beëdigd (*de eed doen afleggen, onder eed stellen*): *de getuigen –, een ambtenaar –;* **beë'diging,** v. –en (*onder eedstelling*): *de – der getuigen.*

beëin'digen, –eindigde, h. beëindigd (*tot een einde brengen door tot een overeenkomst te geraken*): *een zaak –.* Opm. In de bet. van *eindigen, voltooien, tot een einde brengen* wordt – als germ. beschouwd.

beek, v. beken (*klein, smal, stromend, ondiep en doorwaadbaar water*): *een kabbelende –.*

beek'bezinking, v. –en (*aangeslibde kleilaag langs een beek*); **–bunge,** v. –n (*leeuwenbekachtige plant, langs waterkanten, ovaalbladige ereprijs*; Lat. veronica beccabunga), ook wel: –punge; **–forel,** v. –forellen (*kleine soort van forel*; Lat. salmo fario).

beel, m. belen (Z.-N. *verbreken van een huwelijksbelofte, afspraak*).

beeld, o. –en (1 *nabootsing in hout, steen enz. van een mens, dier, godheid;* 2 *afschijnsel, gevormd door de lichtstralen v. e. voorwerp;* 3 *treffende gelijkenis;* 4 *toonbeeld;* 5 *zinnebeeld;* 6 *afbeelding van iets, voorstelling van iets door woorden;* 7 *voorstelling van iem. of iets in de geest;* 8 *troop, beeldspraak*): 1 *een marmeren –; een gesneden, gegoten –; afgods–; stand–;* 2 *op het netvlies ontstaan de –en van de voorwerpen buiten ons;* phot. *een negatief, een positief –;* 3 *God schiep den mens naar Zijn – en gelijkenis;* 4 *een – van mannelijke kracht;* 5 *de weduwe was een – der wanhoop;* 6 *zich een – van die grote tijd vormen;* 7 *de –en onzer ziel; droom–;* 8 *een stout, oorspronkelijk –; gezochte –en.*

beel'deken, o. –s (Z.-N. *prentje*).

beel'den, beeldde, h. gebeeld (*in beeld brengen* inz. als onvolt. dw. voorkomende): *het –d vermogen van een woordkunstenaar,* om iets plastisch voor te stellen, te beschrijven.

beel'denaar, m. –s (*stempeling op voor- of keerzijde,* inz. *beeld op de voorzijde van munt of penning*): *de – op onze guldens is het borstbeeld der Koningin.*

beel'dende kun'sten, v. mv. (*die kunsten, welke door middel van een zichtbaar afbeeldsel op het schoonheidsgevoel werken*): *– – als teken-, graveer-, ets-, schilderkunst enz.*

beel'dengalerij, v. –en (*galerij, waarin beeldhouwwerken tentoongesteld zijn; een rij beelden*).

beel'denstorm, m. (gesch. *vernielwoede tegen de heiligenbeelden, schilderijen, altaren in de R.-K. kerken en kloosters, vooral in Vlaanderen en Brabant, Aug. 1566*); **–stormer,** m. –s (*iem., die ijvert tegen het hebben van beelden in kerken; iconoclast; deelnemer aan de beeldenstorm van 1566*); **–strijd,** m. (gesch. *strijd in de 8ste en 9de eeuw tussen de Byzantijnse Christenen over het al of niet hebben van beelden in de kerken*).

beel'derig, bn., bw. (*in-mooi zeer lief, verrukkelijk,* iets minder edel dan *beeldschoon*): *een – hoedje; een toilet – mooi.*

beeld'gieter, m. –s (*gieter van beelden*).

beeld'houwen, beeldhouwde, h. gebeeldhouwd (*beeldwerk in steen, hout, metaal maken*); **–houwer,** m. –s (*kunstenaar*); **–houwerij',** v. –en (*de handeling van beeldhouwen; de werkplaats*); **–houwkunst,** v.

beel'dig, bn., bw. (*zeer schoon, allerliefst*): *een – japonnetje; dat staat haar –.*

beeld'jeskoop, m. –kopen (*venter van beelden*): *een Italiaanse –.*

beeld'mooi, bn. (eig. *zo mooi als een beeld, zeer mooi*): *Annet was –, zei haar spiegel;* **–rijk,** bn. (*rijk aan beelden, met veel beeldspraak*): *de –e taal der Oosterlingen;* **–rijkheid,** v.; **–schilder,** m. –s; z. polychromeren; **–schoon,** bn. (*zeer schoon*): *een – kind;* **–schrift,** o. (*schrift, dat begrippen enz. aanduidt door afbeeldingen en niet door woorden, zoals het letterschrift*; z. hiëroglyphe): *het – op de Egyptische obelisken;* **–snijder,** m. –s (*beeldwerker in hout of ivoor, been of zacht gesteente*); **–snijkunst,** v. (*kunst, om beelden te snijden*).

beeld'spraak, v. in bet. 2 –spraken (1 *het vermogen der taal door middel van een beeld een gedachte, begrip enz. uit te drukken;* 2 *de aldus uitgedrukte gedachte enz.*): 1 *de – en de klank in de woordkunst;* 2 *een valse – bij Helmers* (1767—1813); **–steker,** m. –s (*beeldsnijder*); **–storm,** m.; **–stormer,** m. –s; **–stormerij',** v.; zie beeldenstorm; **–werk,** o. –en (*beeldhouw- en beeldsnijwerk*): (*half*)*verheven –;* z. reliëf.

beel'tenis, v. beeltenissen (*beeld, afbeelding, portret*): *in –;* zie effigie.

Beël'zebub, m. **1** (Hebr. *opperduivel*); **2 beël'zebub,** m. –s (*soort langstaartige aap*).

beemd, m. –en (*waterrijk weiland;* lit. t. *bebloemd grasland*): *grasrijke, grazige –en.*

beemd'gras, o. (*gras der weide;* Lat. poa): *het ruwachtige –.*

Beem'ster, v. (*polder in N.-Holland*).

been, 1 o. beenderen (*stof, waaruit het geraamte bestaat; deel van een geraamte: bot, knook*): *het opdelven van beenderen; een – afkluiven, afknagen;* zegsw. *ergens geen – in zien,* fig. geen zwarigheid hebben, om iets te doen; *door merg en – dringen* (Z.-N. *tot in het merg van de beenderen*), van doordringend geluid, schrik enz.; *aristocraat in merg en –,* door en door; Z.-N. *het vel over de beenderen hebben,* zeer mager zijn; zie hond en steen; **2** o. benen, beentje (1 *menselijk lichaamsdeel waarop men loopt,* soms van dieren; 2 *gepaarde delen van sommige werktuigen;* 3 meetk. *een der twee rechte lijnen v. e. hoek; een der twee gelijke zijden v. e. gelijkbenige driehoek enz.;* 4 *bovendeel ener kous;* 5 *neerhaal ener letter*): 1 *zijn – breken; rechter–; de fijne benen v. e. renpaard;* zegsw. *benen maken,* vlug weglopen; *vlug ter –; ik kan niet meer op mijn benen staan,* ik ben erg vermoeid; *met het verkeerde – uit bed stappen* (ook: *met het linkerbeen*), slecht gehumeurd zijn; *met een – in het graf staan,* geen lang leven meer vóór zich hebben; *zijn beste beentje voorzetten,* zijn uiterste best doen, om iets er goed af te brengen; *iem. een beentje lichten,* [a]) iem. bij het worstelen onverwacht doen vallen door hem de voet te lichten, [b]) iem. onderkruipen: spreekw. *Het zijn sterke benen, die de weelde (kunnen) dragen,* in voorspoed of

bij rijkdom gaat men zich allicht te buiten, komt men meestal zedelijk ten val; Z.-N. *iets aan zijn – hebben*, eig. en fig. bekocht zijn; 2 *de benen v. e. passer*; 3 *het aantal graden v. e. hoek heeft niets te maken met de lengte der benen*; 4 *bij een kous onderscheidt men het – en de voet*; 5 *het – der g is te dik*. Opm. de oude meervoudsvorm van – was *beene*, verkort tot *been*, nog in zegsw.: *er was veel volk op de –, een leger op de – brengen; weder op de – komen*, opstaan uit een ziekte.

been'breuk, v. –en (*het breken of gebroken-zijn v. e. been; de plaats der breuk*).

been'deras, v. (*as van beenderen*).

been'derhuis, o. –huizen (*knekelhuis*); **–kool,** v. (*beenzwart*); **–meel,** o. (*poeder van gemalen beenderen, meststof*).

been'droog, bn. (*kurkdroog*): *–droge zaden*.

been'eter, m. (*tuberculose i. e. der beenderen*).

been'hakker, m. –s (*slager*), gew.; **–hard** (Z.-N. *zo hard als been, zeer hard*).

been'houwer, m. –s (Z.-N. *slager*); **–houwerij',** v. –en (Z.-N. *slagerij*).

been'kap, v. –kappen (*lederen of wasdoeken onderbeenbedekking, die niet aan de schoen vastzit*); ook: **–stuk,** o. –stukken.

been'stuk, o. –stukken (*het geheel van de beenbekleding bij een harnas, bestaande uit dijstuk, kniestuk en scheenstuk; beenkap*).

been'vlies, o. –vliezen (*vlies om de beenderen*); **–vliesontsteking,** v. –en.

been'windsel, o. –s (*strook v. sterk weefsel, om het onderbeen; puttee*); ook: –wikkel.

been'zwart, o. (*poeder uit verkoolde beenderen voor het filtreren van water*).

I. beer, m. beren, beertje (1 *roofdier, zoolganger*; Lat. ursus; 2 *lomp mens*; 3 stud. *schuld*; 4 *naam van twee sterrenbeelden*): 1 *bruine beren*; zegsw. *de huid van den – verkopen, eer hij gevangen is*, beschikken over een nog niet behaalde winst; *de – is los*, er is lawaai, ruzie; Z.-N. *gelijk een – op sokken*, ongemerkt; 2 *wat een – v. e. vent; een ongelikte –*, een plomp, onbeschaafd mens; 3 *beren hebben; op de – halen*; 4 *de grote, de kleine –*; nog: Z.-N. *mijn – begint te dansen*, mijn maag begint te jeuken.

II. beer, m. beren, beertje (*volwassen mannelijk zwijn; gemetselde waterkering; schuinaflopend stuk aan de buitenkant van muren; schraagpijler, contrefort*, zie ald.; *ijsbreker op de wal ter bescherming van de naaste huizen bij ijsgang*).

III. beer, m. (*faecaliën, excrementen*).

beer'put, m. –putten (*vergaarbak van beer of van faecaliën; sekreetput*).

beer'rups, v. –en (*ruigharige rups*; Lat. arctia caja).

Beer'se Maas, v. (nl. *tussen Mook en Grave*).

beër'ven, –erfde, h. beërfd (*door erfenis verkrijgen*): *geld –, een huis –*; fig. *het koninkrijk der Hemelen –, de eeuwige zaligheid –*.

bees, v. bezen (Z.-N. *bezie*).

beest, o. –en (*redeloos dier*; inz. *rund*): *dat arme –*, dier; *een – van een vent*, bruut; zegsw. *de* (v.) *– spelen* (Z.-N. *uithangen*), zich als een – aanstellen, opspelen, razen, tieren; *het is een mager –je*, is niet veel zaaks; (biljartspel) *een – maken*, een gelukstoot; (kaartspel) *– zijn*, [a]) geen slag kunnen halen, de hele pot moeten inzetten; fig. *jongen, als de diender je ziet, ben je –*, bakker-an, gmz.; [b]) Z.-N. ruw, gierig, dom zijn; nog: Z.-N. *de beestjes*, [a]) luizen, [b]) jicht.

beest'achtig, bn., bw. (*als van een beest, dierlijk, gemeen*): *wat een – lawaai; zich – gedragen; – te keer gaan*.

beest'achtigheid, v. –heden (*dierlijkheid, laagheid*): *de – van de moderne oorlog*.

bees'tenboel, m. gmz. (*smerige boel, rommel; baldadige, liederlijke herrie*): *wat een – in die herberg!* **–koopman,** m. –kooplui of –kooplieden (*rund- of veehandelaar*); **–markt,** v. –en (*veemarkt*); **–spel,** o. –spellen (*tent, waarin wilde* [inz. *gedresseerde*] *dieren te kijk zijn*); **–stal,** m. –stallen (*stal voor vee*; fig. *smeerboel*); **–wagen,** m. –s (*wagon tot het vervoer van koeien, paarden enz.*).

beestiaal', o. (*vee, hoornvee*): *weidt hier mijn –, weidt hier mijn tierig vee*, vero., Z.-N.; nog in Zeeland: *verkoping van –*.

bees'tig, 1 bn. (*als aan beesten eigen is*: *dierlijk, laag*; Z.-N. *gierig*): *een – leven*; **2** bw. van graad: *– lui, – koud*, zeer; **–heid,** v. –heden (Z.-N. *domme streek*; gew. *gierigheid*)

I. beet, m. beten (1 *de daad van bijten; de opening, scheur enz., die er het gevolg van zijn; hap*; 2 *afgebeten stuk; kleine hoeveelheid*): 1 *een frisse – uit een zelfde appel doen; een – van een hond*; 2 *iem. de beten uit de mond kijken*, iem. niets gunnen; ook: **be'te,** v. –n: *een – broods*, mondvol.

II. beet, v. beten (*biet, bietekroot*): *er zijn rode en witte beten*; zie beetwortel.

beet'hebben, had –, h. beetgehad (1 *vasthebben, gegrepen hebben*; 2 fig. *foppen, bedotten*; 3 fig. *begrijpen*): 1 *de politie heeft den dief –*; van hengelaars: *aan zijn dobber bemerkte hij, dat hij – had*; 2 *iem. –*; 3 *eindelijk had de jongen de som –*; nog: zegsw. *het* (*erg*) *–*, (zeer) ziek, inz. verkouden zijn.

beet'je, o. –s (*kleine hoeveelheid, klein stukje*): *een – vlees; lekkere –s*, hapjes; fig. *een – geduld*, weinigje; *alle –s helpen*.

beet'krijgen, kreeg –, h. beetgekregen (1 *vastkrijgen, vastpakken*; 2 *beginnen te begrijpen*): 1 *daar kreeg de kleine jongen de jas –; aan zijn dobber bemerkte hij, dat hij – kreeg*; 2 *na een uur gestudeerd te hebben, kreeg hij het eindelijk –*; nog: zegsw. *het –*, een of andere ziekte oplopen inz. verkoudheid.

beet'nemen, nam –, h. beetgenomen (eig. *grijpen*, inz. fig. *bedotten, misleiden*): *den leraar –; jij hebt je laten –*; **–pakken,** pakte –, h. beetgepakt (*vastpakken*).

beet'wortel, m. –s, –en (*bietekroot, suikerbiet* zie ald.); **–wortelspiritus,** m.; **–wortelsuiker,** v. (*suiker uit beetwortelen*).

bee'vaarden, beevaardde, h. gebeevaard (inz. Z.-N. *een beevaart doen*).

bee'vaart, m. –en, inz. Z.-N.; z. bedevaart.

bee'weg, m. –wegen (Z.-N. *bedevaart*); **–wegen,** –weegde, h. gebeeweegd (*beevaarden*).

bef, v. beffen (1 *gesteven, witlinnen doekje onder de kin te dragen, deel van het ambtsgewaad van predikanten, rechters en hoogleraren*; 2 *etiket met merk boven aan de hals van een medicijnflesje*, vero.): 1 *dominees–*; 2 *flesjes met lange beffen*.

befaamd', bn. (*ongunstig of gunstig bekend*: *berucht*, ook: *vermaard*); **–heid,** v.

bef'lijster, v. –s (*kraagmerel: een zwarte lijster met een witte vlek op de borst*; Lat. turdus t. torquatus).

befloer'sen, –floerste, h. befloerst (*met floers bedekken, overtrekken*): *e. befloerste trom*.

befui'ven (*op een fuif onthalen; met een fuif eren, vieren*): *vreemde gasten –.*
beg, m. –s; zie bei.
begaafd', bn. (1 *bedeeld, begiftigd* [inz. *met iets onstoffelijks, met geestesgaven*]; 2 *talentvol*): 1 *met rede en verstand –*; 2 *een zeer – dichter, spreker*; **–heid,** v. –heden (*het begaafd zijn, talent*).
begaai'en, begaaide, h. begaaid (Z.-N., gew. *bevuilen, bezoedelen*): *wat ben je begaaid!*
begaan', –ging, h. begaan (1 *op of over iets gaan*; 2 *bedrijven, doen* [inz. *iets slechts*]): 1 *een weg –*; *de begane grond*; 2 *een diefstal, moord –*; nog: *ik ben met hem –*, heb medelijden met hem; *laat mij maar eens –*, mijn gang gaan; **–gaan'baar,** bn. (*te begaan*): *een – pad*; **–gaan'baarheid,** v.
began'kenis, v. begankenissen (Z.-N. *toeloop; processie; bedevaart*).
begeer'lijk, bn., bw. (1 *begeerte opwekkend, waard begeerd te worden; te begeren*; 2 *begeerte uitdrukkend*): 1 *een – ambt; deugd is – goed*, gezocht; 2 *de – uitgestrekte vingers*, gretig; **–heid,** v.: *de – des vleses.*
begeer'te, v. –n (*verlangen, wens, zucht*).
begees'teren, begeesterde, h. begeesterd (*bezielen, in geestdrift brengen*), germ.; **–gek'ken,** –gekte, h. begekt (*bespotten*); **–gelei'den,** –geleidde, h. begeleid (*vergezellen*; mil. *escorteren*; zeew. *convooieren*; muz. *accompagneren*): *iem. –*; *een –d schrijven*; **–gelei'ding,** v. –en: *met – van*; zie accompagnement; **–gena'digen,** –genadigde, h. begenadigd (*kwijtscheldingvan straf schenken*).
bege'ren, 1 begeerde, h. begeerd (*sterk verlangen, sterk wensen*): *wat begeert ge van mij?* **2** zn. o.: *wat is (van) uw –?*
bege'rig, bn. (1 *sterk verlangend*; 2 *begeerte, verlangen uitdrukkend*; 3 Z.-N. *hebzuchtig*): 1 *– naar invloed; – zijn om iets te weten*; 2 *met een – oog*; 3 Z.-N. *een –e vent.*
bege'ven, begaf, h. begeven (1 van ambten enz.: *schenken; het recht van, de meeste invloed op een benoeming hebben*; 2 inz. van organen, gezondheid, gemoedsstemmingen: *verlaten, in de steek laten*; 3 refl. *ergens heengaan*; fig. *met iets beginnen*; 4 Z.-N. *buigen, breken* [*onder het gewicht*]): 1 *wie heeft die post te –?* 2 *mijn vrienden, mijn krachten, benen – mij; mijn hoop begaf mij*; 3 *zich op weg, naar huis –; zich ter ruste –; zich in het huwelijk –; zich in gevaar –*, zich aan gevaar blootstellen; 4 Z.-N. *het ijs begaf; de zolder begeeft*; **–ge'ving,** v. (*het begeven* inz. *het schenken van ambten enz.*): *de – van ambten, van beurzen*; **–gie'ten,** –goot, h. begoten (*al gietende bevochtigen, besproeien, besprenkelen*; inz. Z.-N. *op iets drinken*): *de bloemen –*; Z.-N. *een benoeming –*; **–gif'tigde,** m. en v. –n (*iem., met iets begiftigd*); **–gif'tigen,** –giftigde, h. begiftigd (*beschenken met* [*iets onstoffelijks*]): *iem. met iets –.*
begijn', v. –en, begijntje (vroeger: *lid ener min of meer vrije kloosterorde*; Z.-N. *algemene naam voor een lid v. verschillende vrouwelijke kloosterorden; vrome bewoonster van een begijnenhof*; Z.-N. *kwezel*); zie klopje.
begij'nen- of **begijn'hof,** o. –hoven (*tuin of hof, omringd door de gelijkvormige woningen van begijnen, woonplaats of -stede van begijnen*): *het – te Breda, te Amsterdam; de –hoven in België, b.v. te Gent*; **begij'nenkoek,** m. (*zeker huisbak*); **begij'nenkost,** m. (Z.-N. *fijne, lekkere kost*); **begij'nenrijst,** v. (*rijst met suiker en saffraan*).
begin', o. (*aanvang*): *een – met iets maken; in den beginne, van den –ne aan; al in het –*; zegsw. *alle – valt zwaar*, is moeilijk; *dat is een – zonder einde*, is niet klaar te krijgen; *een goed – is het halve werk*; zie beginnen.
begin'neling, m. –en (*nieuweling in enig vak*); vr. **–e:** *een – in de kunst.*
begin'nen, –gon, h. (1, 2), i. (2) begonnen (1 *aanvangen met*; 2 *een aanvang nemen, aanvangen*): 1 *men –gint (aan) een werk; men begint met iets*, als er nog ander werk op volgt; 2 *de les is begonnen*; nog: *de weg begint aan de lindeboom*, neemt een begin; *een zaak –*, openen; *wat moet ik –*, doen? *er is niets met hem te –*, men weet geen raad met hem; *wie is begonnen?* nl. de twist; zegsw. *goed begonnen, is half gewonnen*, wat in de aanvang goed wordt aangepakt, heeft veel kans van slagen; nog: inz. Z.-N. *als ik eens begin, begin ik goed*, als ik eens aan de gang ga, loskom.
begin'rijm, o. –en (*voorrijm*); zie rijm.
begin'sel, o. –s, –en (1 *aanvang*; 2 *eenvoudigste eigenschap, grondslag*; 3 *oorsprong*; 4 *overtuiging, principe, grondregel, stelling* inz. *op godsdienstig, moreel, politiek gebied*): 1 *alle –s zijn moeilijk*; 2 *de –en der planimetrie*, meestal in het mv.; 3 *de vreze des Heren is het – van alle wijsheid*; 4 *zijn – liet dat niet toe; het – van vrije handel.*
begin'snelheid, v. –snelheden (mil. *de snelheid van een projectiel op het ogenblik, dat het de vuurmond verlaat*).
beglu'ren, –gluurde, h. begluurd ([*tersluiks, nieuwsgierig, begerig*] *bespieden*); **–glu'ring,** v. –en; **–gluur'der,** m. –s.
bego'nia, v. begonia's (*begonia-achtige sierplant*): *er zijn* o. a. *bol- en bladbegonia's.*
begoo'chelen, –goochelde, h. begoocheld (*bedriegen, de ogen verblinden, misleiden*): *iemand –*; **–goo'cheling,** v. –en (*gezichtsbedrog*; [*zelf*]*misleiding*).
begraaf'plaats, v. –en (*kerkhof*).
begraasd', bn. (*met gras bedekt*): *–e duinen.*
begra'fenis, v. –nissen (*ter-aarde-bestelling; het lijk en de personen, die de begrafenis vergezellen; lijkstatie*): *bedienaar der begrafenissen*, aanspreker; zie bidder.
begra'fenisfonds, o. –en (*fonds, dat de kosten ener begrafenis deels of geheel dekt, als men er lid van is*); **–kosten,** m. mv. (*uitgaven voor een begrafenis*); **–onderneming,** v. –en (*maatschappij, die tegen vaste tarieven een begrafenis regelt en verzorgt*).
begra'ven, begroef, h. begraven (1 *door graven onder de aarde verbergen*; 2 *ter aarde bestellen; de begrafenis bijwonen*; 3 *geen gewag meer van iets maken, doodzwijgen*): 1 *een kist met geld in de tuin –*; 2 *een dode, het lijk –; jij moet vandaag uit –*; 3 *iets in zijn binnenste –*; refl. *hij gaat zich in dat dorpje –*, zich doen vergeten; *zich in* (of: *bij*) *zijn boeken –*, zich verdiepen; **–gra'ving,** v. –en (Z.-N. *begrafenis*).
begra'zen, –graasde, h. begraasd (*afweiden, grazend afeten*): *weiden laten –.*
begrensd', bn. (*binnen grenzen besloten, niet ruim*; fig. *beperkt, eng*): *een eng –e horizon*; fig. *een – verstand.*
begren'zen, –grensde, h. begrensd (*met*

grenzen omgeven; langs de grenzen insluiten; de grens van iets vormen; insluiten): *de Noordzee begrenst ons land ten N. en ten W.*; dikwijls in de lijdende vorm: *een vlak wordt begrensd door lijnen.*

begrij'pelijk, bn. (*te begrijpen, verstaanbaar, duidelijk*): *iets – maken*; **-heid,** v.

begrij'pen, -greep, h. begrepen (1 *met het verstand vatten, doorzien*; 2 *bevatten, inhouden*, dikwijls in de lijdende vorm): 1 *een meetkundige stelling –; iemands bedoelingen –*; 2 *twaalf is zesmaal in 72 begrepen; de transportkosten zijn er onder begrepen; alles (er) in begrepen*; nog: *daar heeft hij het niet op begrepen*, d. i. daar is hij een vijand van; *het op iem. begrepen hebben*, gemunt; *dat kun je –*, morgen brengen!

begrin'den, -grindde, h. begrind (*met grind bedekken*): *het -grinde voetpad*; **-grin'ding,** v. -en; spreekt. begrinten.

begrip', o. begrippen (1 van het verstand: *het vermogen iets op te nemen; bevatting*; 2 *de in een woord samen te vatten kenmerken van enig bewustzijns-verschijnsel*; 3 *denkbeeld, voorstelling, idee*; 4 *verstand, oordeel*; 5 *korte zakelijke inhoud*): 1 *vlug van –*; 2 *bijzondere en algemene begrippen*; 3 *geen – van iets hebben*; 4 *dat gaat mijn – te boven; naar mijn –*; 5 *een kort – der christelijke leer; drie korte begrippen* (handboekjes) *der geschiedenis.*

begrips'verwarring, v. -en (*het verwarren van het ene begrip met een ander*): *slecht onderwijs leidt tot –.*

begrips'woord, o. -en (spraakk. *rededeel, dat geen betrekkingswoord is*): *het werkwoord en het zelfstandig naamwoord zijn -en.*

begroei'en, -groeide, i. begroeid (*groeiende bedekken*, inz. passief): *met klimop -groeid.*

begroe'ten, -groette, h. begroet (*welkom heten, verwelkomen*): *iemand gaan –*, zijn opwachting gaan maken; *de held werd met duizend hoera's begroet*, feestelijk ontvangen; zonder bep. is – in de bet. van *toejuichen* b.v. *een voorstel* – een germ.

begrom'men, -gromde, h. begromd (*beknorren*): *dienstboden –.*

begro'telijk, bn. (*spijtig, verdrietelijk*); gew.

begro'ten, -grootte, h. begroot (*bij schatting de waarde, de hoeveelheid, de afstand bepalen; ramen*): *de kosten –*, schatten; zegsw. gew. *dat begroot mij*, [a]) dat komt mij te duur uit, [b]) dat doet mij leed, spijt mij.

begro'ting, v. -en (1 *voorlopige berekening, raming van kosten* inz. *van de uitgaven van staat, provincie, gemeente over een toekomstig tijdperk*; 2 *het wetsontwerp, waarbij de staatsuitgaven en de middelen om daarin te voorzien, worden vastgesteld*; 3 *de op papier gebrachte becijfering met bijbehorende bescheiden*): 1 *de – van oorlog*; 2 *de – verwerpen*; 3 *de – ligt ter inzage.*

begun'stigen, -gunstigde, h. begunstigd (*bevoordelen, een gunst toestaan; gunstig zijn aan, beschermen*): *het lot, de omstandigheden kunnen iemand –; begunstigd door de nacht.*

begun'stiger, m. -s (*iem., die begunstigt: beschermer, klant*); vr. -gunstigster, -s.

begun'stiging, v. -en (*het begunstigen*; fig. *bescherming, bedekking*): *onder – v. d. mist.*

behaag'lijk, 1 bn. (*aangenaam*): *de -e koelte der tuinkamer*; **2** bw. (*met welgevallen; zó, als iem. aangenaam aandoet*): *– zijn kopje thee slurpen; zich – uitstrekken*; **-heid,** v.

behaag'ziek, bn., bw. (*vervuld van [een hevige] begeerte om te behagen*): *-e meisjes*, coquet; **-zucht,** v. (*overdreven verlangen om te behagen*): *lieftalligheid, geen –.*

behaard', bn. (*met haar begroeid*): fig. *-e vruchten, zaden*, met fijne haartjes er op.

beha'gen, 1 -haagde, h. behaagd (*aangenaam zijn, bevallen*); ook: onpers. w.w. *het -haagt mij*, het staat mij aan; *het behage den algoeden God*, gelieve, gevalle; *het heeft den Almachtige behaagd*; **2** o. (*genoegen, welgevallen*): *daarin vind, schep ik mijn –.*

beha'len, behaalde, h. behaald (*met inspanning verwerven*): *roem, lof –; een prijs, de prijs –; buit –; een overwinning –; daar is geen eer mee te –*, mede in te leggen.

behal've (*uitgenomen, buiten, zonder*, inz. beperkend) **1** vgw.: *tien personen – ik*; met een bijzin met *dat*: *we amuseerden ons goed, – dat er nu en dan een buitje kwam*; **2** vz.: *er waren – mij tien personen.* Opm. vgw. en vz. zijn niet altijd scherp te scheiden: *– de(n) rector waren er alle leraren.*

behan'delen, -handelde, h. behandeld (1 *met iets omgaan, verzorgen*; 2 *met woorden of daden bejegenen*; 3 *een onderwerp in overweging nemen, onderzoeken, oplossen, verklaren; zich bezighouden met* inz. *bespreken of beschrijven*; 4 rechtst. *berechten; verdedigen*; 5 geneesk. *een zieke onderzoeken, geregeld bezoeken en het nodige voorschrijven*; 6 Z.-N. *hanteren*): 1 *dit meel is niet goed behandeld*; 2 *zijn dienstboden goed –; behandel de dieren met zachtheid; iem. uit de hoogte –*, trots bejegenen; 3 *de schrijver, de spreker heeft het onderwerp voortreffelijk behandeld*; 4 *de smokkelzaak wordt morgen behandeld*; 5 *de dokter had hem een maand behandeld*; 6 Z.-N. *een wapen –*; vgl. wapenhandel; **-ing,** v. -en: *onder – zijn*, onder dokters handen; *de zaak komt de vlg. week in –.*

behang', o. (*zijde, leder of papier, waarmee de wand van een kamer behangen is*; v. e. hond: *oorlappen*): *een licht –.*

behan'gen, -hing, h. behangen (1 *iets ophangen aan of tegen*; 2 *de wanden ener kamer met papier of leer bekleden*): 1 *de huizen waren met festoenen –; de juffrouw was als met goud –*; 2 *de kamer opnieuw –*; nog: *die hond is goed –*, heeft brede neerhangende oren; scherts. v. e. boek met omgeslagen, omgekrulde hoeken; **-han'ger,** m. -s (*iem., die kamers behangt*).

behang'sel, o. -s (*bekleedsel van of voor wanden*, inz. *van papier*): *het goudleren – der achterkamer*; **-linnen,** o. (*grof linnen tot het beschieten van kamermuren*); **-papier,** o., (soorten) -en (*papier, om een kamer te behangen*): *ik kocht tien rollen –.*

behar'tigen, -hartigde, h. behartigd (*ter harte nemen, met toewijding verzorgen*): *iems. belangen, welzijn –*; **-ing,** v.; **-ingswaar'dig,** bn.; -er, -st of meer –, meest –: *een -e les.*

beheer', o. (1 *bestuur en toezicht*; 2 *bewindvoering* inz. *administratie v. e. zaak, gelden enz.*): 1 *het – over iets voeren*; 2 *onder zijn –; het – der penningen; in eigen –; een raad van –* (Z.-N. *beheerraad*), directie; **-der,** m. -s (*iem., die iets beheert, bestuurt, administreert; bestuurder*); **-raad,** m., z. beheer.

beheer'sen, beheerste, h. beheerst (1 *heersen over*, ietwat vero.; 2 *geestelijk geheel in zijn macht hebben*; 3 *in bedwang houden;*

4 *meester zijn over de omstandigheden buiten de handelende persoon*; 5 mil. *een plaats, terrein gemakkelijk kunnen beschieten of onveilig maken*; *op een terrein vrij kunnen handelen of manoeuvreren*): 1 *de staten beheersten het land*; 2 *iem. met zijn ogen* –; 3 *zijn toorn* –; 4 *de toestand* –; 5 *een spoorwegknooppunt, een weg* –; nog: *een stof, een taal* –, uitstekend er van op de hoogte zijn; *de alles -de kwestie*, al het andere op de achtergrond dringend; refl. *zich* –, zijn gemoedsaandoeningen in bedwang houden; **–heer'ser,** m. –s (*meester, gebieder, vorst*): *de sultan is de – der gelovigen*; **–heerseres',** v. –heerseressen; **–heer'sing,** v. –en: *onder – brengen van de wil*, bedwang.

behek'sen, –hekste, h. behekst (*betoveren*): *men heeft dat kind –hekst; zijt ge –hekst*, mal?

behel'pen, zich, –hielp zich, h. zich beholpen (*zich redden, het stellen met iets, dat eigenlijk minder is, dan men wenst, dan nodig is; roeien met de riemen, die men heeft*): *men moet zich weten te* –; *hij –hielp zich met die som*, hij wist rond te komen; *hij moet zich erg* –, erg zuinig leven.

behel'zen, –helsde, h. behelsd (*inhouden, omvatten, bevatten*); meestal als derde persoon: *dit bericht behelst, dat ...; dit boek behelst veel moois; –de, dat ....*

behe'moth, m. –s (Bijb. *reusachtig dier, olifant of nijlpaard*); z. Job 40 : 10—19; l. behee'moot, bij Vondel be'hemoth.

behen'dig, bn., bw. (*vlug, handig, op geschikte wijze*); **–heid,** v. –heden (*bedrevenheid, vlugheid; behendige daad*).

be'hennoot, v. –noten (*vrucht van de behennoteboom*; Lat. moringa oleifera): *de – is rijk aan olie*; ook, bennoot; **–olie,** v.

behept', bn. (eig. *behebd*, d. i. hebbende: *lijdend aan een zedelijk gebrek*): *met vooroordelen, kleine ondeugden – zijn.*

behe'ren, –heerde, h. beheerd (*besturen, administreren*): *slecht –heerde financiën.*

behe'ring, v. –en, meestal: beheer.

behoe'den, –hoedde, h. behoed (*waken over, zorgen voor, beschermen, bewaken*): *God moge u behoeden*; – *voor*; **–hoe'der,** m. –s (*iem., die behoedt; beschermer, redder*).

behoed'zaam, bn., bw.; –zamer, –st (*omzichtig*): *met –zame tred*; **–heid,** v. (*omzichtigheid*): *met – te werk gaan.*

behoef'te, v. –n (1 *gebrek aan het nodige, nood*; 2 *verlangen naar hetgeen men mist; innerlijke drang tot iets*): 1 *er was – aan turf; in eigen – kunnen voorzien*, eigen onderhoud; 2 – *aan liefde hebben; in een lang gevoelde – voorzien*; nog: *zijn – doen*, gevoeg.

behoef'tig, bn. (*zich niet van het nodige kunnende voorzien; armoedig*): *een – gezin; in –e omstandigheden*; **–heid,** v.

behoe've (van een vero. *behoef*, alleen in zegsw.): *ten–der armen, v. h. verkeer*, ten bate.

behoe'ven, –hoefde, heeft behoefd (1 *nodig hebben*; 2 *nodig zijn*): 1 *ik behoef uw hulp niet; geef hem, wat hij behoeft*; 2 *het behoeft niet gezegd te worden*; ook, hoeven.

behoor'lijk, bn., bw. (*zoals het behoort; betamelijk*): *een – loon; hij gedraagt zich* –, fatsoenlijk; *zich – kleden*, passend; **–heid,** v.

beho'ren, 1 –hoorde, h. behoord (1 *toebehoren*; 2 met *bij*: *er bij voegen, passen*; ook: *een geheel met iets maken*; 3 met *tot*: *er een onderdeel van uitmaken*; ook: *gerekend worden tot*): 1 *dat boek behoort mij*; 2 *boter behoort bij de vis; die boerderij behoort bij het kasteel*; 3 *het behoort tot de zeldzaamheden; het schaap behoort tot de herkauwers; tot* (of: *onder*) *de slechtsten* –; zegsw. *dat behoort zo*, voegt, past, betaamt; Z.-N. *het behoort aan* (*iemand*), hij heeft de bevoegdheid, de macht; **2** o. (*eis*): *naar* –, zoals het voegt; *alle ding zijn – geven*, wat vereist wordt.

behoud', o. (*het in stand houden of doen blijven*): *met – van salaris; de mannen v. het* –, conservatieven; *bidden voor het – van een kind*, leven; *die wending was zijn* –, redding.

behou'den 1 –hield, h. behouden (1 *bij zich houden, bewaren* d. i. *niet verliezen of kwijtraken, niet opgeven of laten varen*; 2 *overhouden na een zeker verlies*; 3 *ten slotte verkrijgen en blijvend houden*; 4 *behoeden, redden*): 1 *als herinnering iets* –; *iem. iets laten* –; 2 *toch had ik nog drie kinderen* –; 3 *de aanvankelijke snelheid* –; 4 *God laat de bozen arbeiden om de rechtvaardigen te* –; nog: mil. *het veld* –, meester blijven op; **2** bn. (*veilig, onbeschadigd, ongedeerd*): *de man is – aan land gebracht*; zie haven.

behou'dend, bn.; zie conservatief.

behou'denis, v. (lit. t. *redding, behoud, zaligheid*): *tot – der zielen.*

behou'dens, vz. (*met behoud van*): *ik ben het met u eens – enkele kleinigheden*, uitgenomen; – *goedkeuring door de overheid*, met voorbehoud van.

behou'der, m. –s (*redder*).

behouds'man, m. –lieden (*conservatief*).

behou'wen, –hieuw, h. behouwen (*door kappen of houwen de vereiste vorm geven*): *een stuk graniet* –.

behuisd' 1 bn. (*een huis hebbende, bewonende*): *goed – zijn*, goed wonende; *klein – zijn*, een kleine woning hebben; **2 –e,** m., v. –n (*iem., die ergens inwoont*): *de dader, een harer –n, werd gearresteerd.*

behulp', o. (*bijstand, hulp*, meestal met een voorzetsel): *met – van; een meisje tot – der huisvrouw; maar voor* –, tijdelijk.

behulp'zaam, bn.; –zamer, –st (*hulpvaardig, helpende, dienstvaardig*): – *in het huishouden; de –zame hand tot iets bieden; iem. – zijn bij iets; in alles – zijn*; **–heid,** v.

behuwd', bn. (*aangetrouwd, schoon....*); **–broeder,** m. –s; **–vader,** m. –s; **–zoon,** m. –zonen, –s; **–zuster,** v. –s.

behu'welijken, –huwelijkte, h. behuwelijkt (minder gebruikelijk voor: *behuwen*).

behu'wen, –huwde, h. behuwd (*door huwelijk verwerven; betrouwen*): *hij heeft veel geld met haar behuwd.*

bei, bey, beg, m. –s (Turks: vorst; *eretitel van Turkse ambtenaren*; geschied. *vorst* inz. *in de Barbarijse staten*).

bei'aard, bei'erd, m. –s (*klokkenspel, carillon; een stel van klokken, waarop men muziekstukken speelt door middel v. e. toetsenbord*).

bei'aarden, –aardde, h. gebeiaard (*de beiaard bespelen*); Z.-N. *het zal op uw toren* –, ge zult er van langs krijgen.

beiaardier', m. –s (*carillon-bespeler*).

bei'de (*twee*), **1** bijv. telw.: *hij is blind aan – ogen; daar zijn – jongens*; **2** zelfst.: **beide** voor zaken en dieren: *ik heb mijn paarden, auto's – verkocht*, en **beiden** voor personen: *met z'n, ons* – (of: *beidjes*); *ons beider lot; ze waren beiden hier*; verg. al **1 1.**

bei'den, beidde, h. gebeid (lit. t. *wachten*): *ons beidt een treurig lot; beidt uw tijd.*
bei'derhande, -lei (*van beide soorten*): *van beiderlei kunne.*
bei'derzijds, bw., bn. (*van weerskanten*); ook, beiderzijds'.
I. Bei'er, m. Beieren (*een man uit Beieren*).
II. bei'er, m. -s (Z.-N. inz. in het mv. *kralen*): *de -s van een rozenkrans.*
bei'eren, beierde, h. gebeierd (1 *luiden*; 2 *heen en weer slingeren*): 1 *hoor de klokken -*; 2 *de opgehangen schurk hing aan de galg te -*; **-aar,** m. -s (*beiaardier*).
Bei'ers 1 bn., bw.: *- bier*; **2** o. (*Beiers bier*): *een (glas) -.*
bei'ge, Fr. v. It. bigio, **1** o. (*een dunne wollen beige stof*); **2** bn. (*grijsachtig geel*).
beignet', m. -s (Fr. *gebak van vruchtenschijfjes met wat meelbeslag* inz. *appelpoffertje*); zie appelbeignet; lees *bein-jee'.*
Beij'aert, z. Heemskinderen.
beij'veren, zich, -ijverde zich, h. zich beijverd (*zich bevlijtigen, zijn best doen*): *z. - om iem. te voldoen,* zijn best doen.
beij'zeld, vd.: *de -e akkers,* met ijzel bedekt; *een -e vlakte, -e takken*; zie rijm.
beïn'vloeden, -invloedde, h. beïnvloed (*invloed uitoefenen, van invloed zijn op*); germ.
Bei'ram, o.; zie Bairam(feest).
bei'te, v. -n (Z.-N. *ooi*).
bei'tel, m. -s, beiteltje (*gereedschap, meestal bestaande uit een smal stuk staal of verstaald ijzer met smalle scherpe snede aan het benedeneinde, met of zonder handvat en gebruikt voor de bewerking van hout, steen, metalen enz.*): *een steek-, kap-*; **-vormig,** bn.
bei'telen, beitelde, h. gebeiteld (1 *met de beitel werken*; 2 *met de beitel maken of bewerken*): 1 *bij het - van stukken metaal*; 2 *namen, een beeld in marmer -.*
beit'sen, beitste, h. gebeitst (*hout behandelen met een beits of kleurmiddel*): *stoelen donker -; pas gebeitst.*
bejaard', bn. (*jaren tellende, niet jong meer*).
bejag', o. (*het ijverig streven of jagen naar iets,* meestal ongunstig): *een vals - van natuurlijkheid; vuil -; winst-, geld-.*
beja'gen, -joeg of -jaagde, h. bejaagd (*bemachtigen; streven naar*): *roem of eer -.*
bejam'meren, -jammerde, h. bejammerd (*jammeren over; betreuren*): *iets -.*
beje'genen, bejegende, h. bejegend (*toevallig ontmoeten,* vero.; *op een bepaalde wijze zich tegen iem. of iets gedragen; iem. of iets op bepaalde wijze behandelen, ontvangen*): *iem. hartelijk, met onderscheiding -*; als 3de pers.: *wat is je bejegend,* overkomen?
beje'gening, v. -en (*wijze, waarop men iem. bejegent, behandeling, ontvangst*): *een onaangename -.*
bek, m. bekken (1 *snavel van een vogel*; 2 *mond, muil van andere dieren*; 3 plat: *mond van een mens,* in uitdr.; 4 bij werktuigen: *wat zekere overeenkomst met een - vertoont*): 1 *de - van een kemphaan*; 2 *de - van een leeuw, een hond, een paard*; zegsw. z. paard; 3 *hou je -; een grote - hebben; dat is geen spek voor uw -,* dat is te goed, te mooi voor je, dat krijg je niet, inz. Z.-N.; 4 *de - van een pen, een kraan, een bankschroef*; nog: Z.-N. *brander* bet. 1; zie bekje.
bekaaid', bw. (*verlegen en vernederd, beschaamd*; Z.-N. *dronken*): *ergens - afkomen.*
beka'den, -kaadde, h. bekaad (*met een kade of kaden voorzien, omringen*): *een uiterwaard -; de oevers der rivier -.*
bek'-af, bn. (eig. van paarden: *door en door vermoeid*): *het paard is -- gereden*; fig. *-- zijn,* [a]) doodmoe, doodaf, [b]) Z.-N. niet krijgen, wat men hoopte.
bekam'pen, -kampte, h. bekampt (*bestrijden, bevechten*): *iemand of iets -.*
bekap'ping, v. -en (*bintwerk van het dak*): *de - van een huis; een ijzeren -.*
bekat'tering, v. -en (Barg. *beschuldiging*).
bekeer'de, m. en v. -n (*iem., die bekeerd, van mening veranderd is,* inz. *tot ander godsdienstig inzicht gekomene, tot een andere partij overgegane*); ook, bekeerling.
bekeer'ling, m. en v. -en; vr. ook **-e.**
bekend' 1 bn. (*gekend wordende, openbaar*): *- zijn met; het is (algemeen) -; iets als - veronderstellen; voor zover mij -,* voor zover ik weet; *zich - maken,* zeggen, wie men is; *ergens goed - zijn,* [a]) van de toestand goed op de hoogte zijn, [b]) de weg weten, de streek kennen, [c]) door iedereen goed gekend worden; z. hond, weg; **2 -e,** m. en v. -n (*kennis*): *een mijner bekenden*; ir. *een oude - van de politie.*
bekend'heid, v. (*het bekend-zijn*): *- met een zaak; het is van algemene -; de - van een professor,* naam.
bekend'maken, maakte -, h. bekendgemaakt (*openbaar maken, doen weten*): *het - bij* (of: *aan*) *de overheid; iem. met iets -; zich -,* zeggen, wie men is; **-making,** v. -en.
bekend'staan, stond -, h. bekendgestaan (*bekend zijn*): *- als,* doorgaan als.
beken'nen, -kende, h. bekend (1 *iets, waarvan men bewust is, erkennen en er voor uitkomen*; 2 *voor iets uitkomen, dat tot schande strekt* inz. *voor den rechter*; 3 *bemerken, bespeuren,* meestal in de onbep. wijs): 1 *ik beken het, je hebt gelijk*; 2 *de misdadiger bekende*; zegsw. *kleur (moeten) -,* [a]) dezelfde kaart moeten uitspelen, die de tegenpartij uitgespeeld h., [b]) fig. voor zijn mening moeten uitkomen; 3 *er was geen kleur meer te -*; **-ken'tenis,** v. -kentenissen (*het bekennen,* in bet. 2; *datgene, wat men bekent*).
be'ker, m. -s, bekertje (1 *metalen, houten, glazen drinkgereedschap,* [*van onder rond toelopend*]; 2 bij uitbr. *elk drinkgereedschap*: *kroes, kelk, glas*; 3 *wat zekere overeenkomst met een beker* in bet. 1 *vertoont*): 1 *een kunstig bewerkte, zilveren -*; 2 *breng glazen en laten we een volle - ledigen op ons geluk*; 3 *een goochel-, een dobbel-; een - met sigaren*; zie ook, wisselbeker.
beke'ren, -keerde, h. bekeerd (1 *tot inkeer brengen, van het kwade tot het goede brengen*; 2 *iem. bewegen tot een bepaalde godsdienst over te gaan* inz. *tot het Christendom*; 3 *van mening doen veranderen; tot een andere partij, mening enz. doen overgaan*): 1 *iem. tot het goede -*; 2 *een volk tot de Islam -; tot het Christendom -*; zonder bepaling: *de heidenen -,* nl. tot het Christendom; 3 *hij is bekeerd: van liberaal is hij conservatief geworden*; refl. *zich -,* [a]) zich afwenden van zijn dwalingen en tot het rechte geloof [terug]komen, [b]) tot inkeer komen; **-ke'ring,** v. -en (*het bekeren*: 1 *het overgaan tot een andere godsdienst* inz. *tot een der vormen van het Christendom*; 2 *het tot inkeer*

komen of doen komen): 1 *Vondels* –, nl. tot het Katholicisme; *Da Costa's* –, nl. tot het Calvinisme; 2 *bidden voor de – der zondaren.*

be'kermos, o., (soorten) –mossen (*een soort v. korstmos*; Lat. cladonia).

bekeur'de, m. en v. –n (*iem., die door de politie of enigen verbalisant bekeurd is*).

bekeu'ren, bekeurde, h. bekeurd (eig. *snappen op de overtreding van een keur: constateren van een wetsovertreding door een politiebeambte en tegen iem. proces-verbaal opmaken*): *iem. – wegens*; **–ing,** v. –en.

bekijk', o.: zegsw. *veel –s hebben,* veler aandacht trekken.

bekij'ken, –keek, h. bekeken (*met enige aandacht bezien*): *een kermiskraam –*; zegsw. *alles wel bekeken,* overdacht.

bekij'ven, –keef, h. bekeven (*met harde woorden uitvaren tegen iemand; berispen*): *iem. –.*

bek'je, o. –s (1 *kleine bek,* inz. fig. *mondje*; 2 *meisje*): 1 *zij heeft haar – tot haar dienst,* zij kan goed van zich af spreken; 2 *zij is geen onaardig –,* snoetje.

bek'ken, o. –s (1 [*wijde, ondiepe, ronde*] *kom, schaal, schotel*; 2 *metalen schotel, waartegen geslagen wordt* inz. *van omroepers*; 3 muz. *slaginstrument: twee holronde, koperen of zilveren schijven, die strijkelings tegen elkaar geslagen worden*; 4 ontleedk. *komvormig beenderenstel, waaraan de achterste ledematen zijn bevestigd*; 5 aardr. *stroomgebied; komvormige bodeminzinking*): 1 *een koperen –, het – v. e. fontein, scheer–*; 2 *het – v. d. omroeper*; 3 *de –s slaan*; 4 *een scheef –*; 5 *het – v. d. Donau; het – v. Parijs*; bekkentje.

bekkeneel', o. bekkenelen (lit. t. *hersenpan*; bij uitbr. *doodshoofd*): *kneus helm en –!*

bek'kenslag, m. –slagen (1 *slag van de bekkens* in bet. 3; 2 *slag op een bekken* in bet. 2): 1 *woedende –slagen*; 2 *bij – bekend maken.*

bek'kesnijden (*elkaar in het gezicht snijden*; bij uitbr. *elkaar met messen te lijf gaan*): *geen kermis of men hoorde in Friesland van –*; alleen in de onbep. wijs; **–snijder,** m. –s.

bek'kig, bn. (fig. *brutaal*): *de meid is wat –.*

beklaag'de, m. en v. –n (*beschuldigde,* [België: *in correctionele en politiezaken*]).

beklaag'lijk, bn. (*te beklagen, beklagenswaard*): *een – schouwspel.*

beklad'den, –kladde, h. beklad (*bevlekken, bemorsen*): *papier –*; fig. *iemands goede naam of eer –,* door laster bevlekken; *beklad worden,* belasterd; Z.-N. bekladderen.

beklag', o. (*het zich beklagen,* in uitdrukkingen): *recht van –; reden van –; zijn – doen over iets; zijn – indienen bij.*

bekla'gen, –klaagde, h. beklaagd (1 *klagen, treuren over iets,* w.i.g.; 2 *medelijden met iem. hebben en dit te kennen geven*): 1 *het verlies van een enig kind te – hebben*; 2 *iemand –; gij zijt te –*; refl. *zich –,* in verschillende bet.: *hij zal het zich te – hebben,* berouw hebben over; *zich over iem. – (bij),* [a]) klachten indienen over iem., [b]) zijn ontevredenheid te kennen geven over iem.

beklam'pen, –klampte, h. beklampt (*houtwerk voorzien van klampen*): *een zwakke deur –,* met klampen stevigen.

beklant', bn. (*veel klanten hebbende*): *een –e zaak; een (wel)beklante winkel.*

beklap'pen, beklapte, h. beklapt (Z.-N. 1 *belasteren*; 2 *verklikken*): 1 *die vuiltong beklapt iedereen*; 2 *iem. –.*

beklau'teren, –klauterde, h. beklauterd (*met inspanning beklimmen*): *een heuvel –.*

bekle'den, bekleedde, h. bekleed (1 eig. *iem. in een of meer kledingstukken kleden,* vero.; fig. *iem. een waardigheid, post enz. opdragen*; 2 *overdekken met een of andere stof aan de oppervlakte tot beveiliging, versiering enz.*; 3 *een ambt, een waardigheid enz. vervullen*): 1 *bekleed met een aanzienlijke post; met gezag –*; 2 *een canapé –; met gummi –*; 3 *een post –*; **bekle'ding,** v. –en (1 *de handeling van het bekleden,* inz. in bet. 1; 2 *wat tot het bekleden* in bet. 2 *dient*): 1 *dun hout tot – van ketels*; 2 *e. – van gummi.*

bekleed'sel, o. –s (*datgene, waarmee iets bekleed* in bet. 2 *is*): *een leren, linnen –.*

beklemd', bn. (rechtst. zie beklemming, *zowel met actieve als passieve betekenis*): *een –e meier,* hij, wien het recht van beklemming toekomt; *een – land,* waarop het recht van beklemming drukt.

beklem'men, –klemde, h. beklemd (1 *vastknijpen, drukken, persen*; 2 fig. *benauwen*): 1 *zijn arm raakte beklemd*; 2 *een –d gevoel.*

beklem'ming, v. –en (rechtst. *het recht om landerijen altijddurend en erfelijk te gebruiken, tegen betaling van een onveranderlijke periodieke vergoeding en van vaste sommen bij overgang van het recht of bij huwelijk van den meier*); verg. erfpacht en huur.

beklem'recht, o.; zie hierboven.

beklij'ven, –klijfde, h. beklijfd (*vastworden, duurzaam worden; blijven, van lange duur zijn*): *herhaling doet de leerstof –*; Z.-N. *goed –,* bijwinnen; zegsw. *onrechtvaardig goed beklijft niet,* gedijt niet.

beklim'men, –klom, h. beklommen (*door te klimmen, ergens op komen*): *een rots –*; zegsw. *de troon –,* de regering aanvaarden.

beklin'ken (*door klinken, iets aan iets anders vastmaken*; inz. fig. *vast afspreken, beslissen*): *de zaak, het huwelijk is beklonken.*

bekneld', bn. (1 *vastgekneld*; 2 fig. *beangstigd*): 1 *– raken tussen*; 2 *met een – hart.*

beknel'len, –knelde, h. bekneld (*beklemmen, vastknellen*: fig. *benauwen*).

beknib'belen, –knibbelde, h. beknibbeld (1 *op iets afdingen op kleingeestige manier*; 2 Z.-N. *bedillen*): 1 *het loon der arbeiders –; zich niet laten –*; 2 Z.-N. *hij beknibbelt iedereen.*

I. beknopt', bn. (*met knoppen*): *–e rhododendrons.*

II. beknopt', bn., bw. (*kort samengevat*): *een – overzicht, iets – toelichten*; **–elijk,** bw. (*in het kort*); **–heid,** v. (*bondigheid*): *de – van uitdrukking.*

beknor'ren, –knorde, h. beknord (*op iem. knorren, hem knorrende berispen*): *een schoolknaap –, een leerjongen –.*

bekocht', vd. en bn.: *– zijn,* een slechte koop gedaan hebben, bij de koop bedrogen zijn: *ik ben er aan, er mee –.*

bekoe'len, –koelde, h. (1), i. (2, 3) bekoeld (1 *koel maken, warmte doen verliezen*; 2 *koel worden, warmte verliezen*; 3 fig. *verminderen*): 1 *ijzer – door het te bedruipen met water*; 2 *heet water laten –*; 3 *zijn ijver bekoelt.*

beko'gelen, bekogelde, h. bekogeld (*met kogels schieten op,* bij uitbr. *met allerlei projectielen werpen op*): *de politie werd bekogeld met bierflesjes.*

bekok'stoven, bekokstoofde, h. bekokstoofd (*heimelijk voorbereiden, bekonkelen*),

beko'men, –kwam, h. (1), i. (2, 3) bekomen (1 *krijgen*; 2 *zulke gevolgen hebben voor iem. als de bepaling aanduidt*; 3 *zich herstellen* [*van allerlei onaangename ervaringen*]): 1 *verlof –*; *die boeken zijn te – bij X.*, te kopen; 2 *moge het u goed –*; *dat zal je slecht –*; 3 *van de vermoeienis –*; *– van de schrik*; *laat mij even –*; nog: *dit eten bekomt mij niet*, kan ik niet goed verteren; **–ko'ming,** v. (*verwerving*): *tot – van iets.*

bekom'merd, bn. (met *om* of *over*: *vol zorg, ongerust*): *– zijn over de toekomst.*

bekom'meren, zich, –kommerde zich, h. zich bekommerd (*z. ongerust maken*): *–kommer u daar niet over*, maak u niet bezorgd; *zonder zich om mij te –*; **–kom'mering,** v. –en (*bezorgdheid, vrees, angst*); **–kom'mernis,** v. –kommernissen (*zorg, druk*): *werp al uw – op God*, vero.

bekomst', v. (*verzadiging*): *ik heb* (of: *krijg*) *er mijn – van*, genoeg van; *zijn – eten.*

bekon'kelen, –konkelde, h. bekonkeld (*door konkelarij tot stand brengen*): *iets met zijn vrienden –*; zie konkelen.

bekoor'lijk, bn., bw. (*aanlokkend, schoon, liefelijk*): *een –e streek*; **–heid,** v. –heden (*dat, wat bekoort, verrukt*): *de – der ontwakende natuur.*

beko'pen, –kocht, h. bekocht (1 *te duur betalen*; 2 *boeten voor iets, dat men verkeerd gedaan of misdaan heeft*): 1 zie bekocht; 2 zegsw. *het met de dood –*, boeten.

beko'ren, –koorde, h. bekoord (*iem. sterk aantrekken, hem innemen*; inz. R.-K.: *aanlokken tot zonde*); **–ko'ring,** v. –en bekorinkje (1 *sterke aantrekkingskracht; betovering, aanlokkelijkheid*; 2 inz. R.-K. *opwekking, aanlokking tot zonde*; *verzoeking* z. ald.): 1 *de geheime – van het oude provinciestadje*; 2 *leid ons niet in –.*

bekor'ten, bekortte, h. bekort (*korter, kort maken*): *een reis –*; *een brief –*; *zich –*, het korter maken, dan men bedoeld had.

bekos'tigen, –kostigde, h. bekostigd (*de kosten van iets dragen of betalen*): *wie zal dat –?*

bekrach'tigen, –krachtigde, h. bekrachtigd (1 *een overeenkomst, verklaring bevestigen*; 2 *volledige kracht geven, wettigen, ratificeren*): 1 *een belofte met een eed –*; 2 *de Koning wil de benoeming niet –.*

bekrach'tiging, v. –en, z. homologatie.

bekram'men, –kramde, h. bekramd (*een dijk tegen afkabbeling bekleden met krammatten*): *de zoden –.*

bekran'sen, –kranste, h. bekranst (*met een of meer kransen sieren*): *een paasos –.*

bekre'ten, bn.: *met – ogen*, rood, gezwollen van het wenen.

bekreu'nen, zich, –kreunde zich, h. zich bekreund (*zich bekommeren over*, dikwijls met een ontkenning): *zich niet – over iets.*

bekrib'ben, –kribde, h. bekribd ([*een oever*] *van kribwerk voorzien*): *een rivier –*, om land te winnen, de stroom te versnellen.

bekrim'pen, zich, –kromp z., h. z. bekrompen (*zijn uitgaven kleiner maken*; *zijn behoeften beperken*): *zich erg moeten –.*

bekrom'pen, bn., bw. (1 *geen voldoende ruimte hebbend, benauwd, eng*; 2 van een inkomen, een levenswijze: *niet ruim, armelijk, karig*; 3 van de geest: *kleingeestig*; *niet ruim en breed v. opvatting*): 1 *een – woning*; *we wonen wat –*; 2 *– geldmiddelen*; *– leven*; 3 *– opvattingen*; *– over iets denken*; **–heid,** v. (*de toestand, eigenschap v. bekrompen*).

bekro'nen, –kroonde, h. bekroond (*de kroon zetten op, met een kroon sieren*; fig. *de prijs toekennen*): *het bekroonde antwoord der prijsvraag*; **–kro'ning,** v. –en.

bekrui'pen, –kroop, h. bekropen (1 *kruipende, sluipende naderen om aan te vallen*; 2 *bijna onmerkbaar en langzaam bij iem. opkomen*): 1 *den vijand –*; 2 *de lust –kroop mij.*

bekrui'sen, –kruiste, h. bekruist (*met een kruis merken*): *balken –, schapen –.*

bekui'ping, v. –en (mijnwezen: *houten waterdichte betimmering van een schacht*).

bekwaam', bn.; bekwamer, –st (1 *in staat tot*; 2 *geschikt, kundig*; *in staat door oefening en aanleg tot het uitoefenen v. e. taak, een ambt*): 1 *iem. voor een examen – maken*; Z.-N. *– tot alles* (in ongunstige zin); 2 *– zijn in een vak*; *een – onderwijzer*, met ervaring; nog: *te bekwamer tijd*, op geschikte tijd; *met bekwame spoed*, passend; **–heid,** v. –heden (*kunde en geschiktheid*): *zijn –heden*, capaciteiten.

bekwa'men, –kwaamde, h. bekwaamd (*door onderwijs bekwaam maken*): *iem. voor een examen –*; *zich tot iets –.*

I. bel, v. bellen, belletje (1 in het algem.: *schel*; 2 *naam van een – met een geleidraad, koord, trekker enz.*; *de hele –inrichting*; 3 *naam van een der delen v. e. –*: *knop, trekker*; 4 *het geluid der –*; 5 *oorbel, oorhanger*; 6 *groot glas*): 1 *de – v. e. tram*; *een fiets–*; z. kat; 2 *een electrische –, een deur–*; 3 *bellen moeren*; *druk eens op de –*, knop; 4 *ik hoor de –*; 5 *juwelen bellen*; 6 *een – jenever*; nog: Z.-N. *aan iem. zijn – hangen*, telkens aanlopen.

II. bel, v. bellen, belletje (1 *waterblaasje*; 2 inz. Z.-N. van haver en hop: *bloemtros*): 1 *bellen blazen*; 2 *de haver hangt in de –.*

III. Bel, m.; z. Baäl, Beëlzebub.

belab'berd, bn., bw. (*naar, akelig, lam, beroerd*): *een –e boel*; *de zaken zien er daar – uit*; *– weer*; gmz.; Z.-N. *een –e tong*, stijf.

bela'chelijk, bn., bw. (*waard om er mee te lachen*, minder sterk dan *bespottelijk*): *een –e kledij*; *iem., zich – maken.*

bela'chen, –lachte, h. belachen (lit. t., Z.-N., vero. *spotten met*): *iems. dreigementen –.*

bela'den, –laadde, h. beladen (*bezwaren met een last*; inz. van voertuigen: *bevrachten*): *een kar zwaar –*; *een dis met spijzen rijk –*; *belast en –*; *met schuld –*, zwaar schuldig.

bela'gen, –laagde, h. belaagd (*lagen leggen aan*): fig. *de onschuld –.*

Belan'da, m. Belanda's, z. Blanda.

belan'den, –landde, i. beland (eig. *aan land komen*; meestal fig. *terechtkomen*): fig. *waar zal ik –? waar is mijn agenda beland?*

belang', o. –en, belangetje (*iets, dat iem. raakt, dat iem. niet onverschillig is, doordat* 1 *zijn voordeel er mee gemoeid is*, 2 *het een gevoel van nieuwsgierigheid, deelneming opwekt*): 1 *de –en der aandeelhouders*; *het is in ons aller – om*; *hij heeft er – bij*, voordeel; 2 *– inboezemen, wekken*; *– in iets stellen*; nog: *een deftigheid van –*, grote; *een zaak van –*, gewicht; *het is van –* (ir.), betekent niets.

belan'geloos, bn., bw.; –lozer, –t (*zonder baatzucht*): *–loze hulp*; *iets – doen.*

belan'gen, het –langt (*betreffen*): *wat mijn boeken belangt, zie ik op geen kleinigheid.*

belan'gende, vz. (*aangaande*): *– Jezus van Nazareth*, betreffende, Hand. 10 : 38. vero.

belangheb'bend, 1 bn.: spraakk. *een – voorwerp*, indirect; **2 –e,** m. en v. –n (*persoon, die belang heeft bij iets*): *–n worden verzocht.*
belang'rijk, bn. (1 *gewichtig, van belang*; 2 *aanzienlijk, vrij groot*): 1 *een –e zaak*; 2 *een –e som*; **–heid,** v. (*gewichtigheid, aanzienlijkheid*).
belang'stellen, stelde –, h. –gesteld (*niet onverschillig zijn; zijn aandacht schenken, deelneming tonen*): *– in iems. lot*; **–stel'lend 1** bn., bw. (*belangtonend*): *een – toehoorder, een – vader, een – publiek*; **2 –stel'lende,** m. en v. –n; **–stelling,** v. (*deelneming; belangstellende gezindheid*): *een blijk* (of: *bewijs*) *van –; met – naar iets vragen; – tonen, wekken, inboezemen voor.*
belangwek'kend, bn. (*belangstelling of aandacht opwekkend*): *een – verhaal, een –e gebeurtenis*; zie interessant.
belast', bn. (*door overerving lichamelijke of geestelijke gebreken hebbend*): *erfelijk –.*
belast'baar, bn. (1 *belast kunnende worden met een bepaald gewicht*; 2 *aan belasting onderworpen*): 1 *een wagon – met . . . .*; 2 *een – inkomen van 3000 gulden*; **–heid,** v.
belas'ten, –lastte, h. belast (1 *met een last of gewicht bezwaren*; 2 *belasting leggen op*; 3 fig. *iem. de zorg voor iets, de uitvoering er van opdragen*; 4 Z.-N. *beschuldigen*): 1 *een wagen –*; 2 *effecten –*; Z.-N. *een huis –*, hypotheek er op nemen; 3 *iem. met iets –; zich met iets –*; 4 Z.-N. *iem. ten onrechte –.*
belas'teren, –lasterde, h. belasterd (*lastertaal spreken van*): *zijn vijand –.*
belas'ting, v. –en (1 *verplichting tot het betalen van een geldelijke bijdrage in de lasten des lands of der gemeente*; 2 *het bedrag der belasting*): 1 *directe en indirecte –* (België: *rechtstreekse en onrechtstreekse*); *inkomsten–*; 2 *zijn – betalen*; **–biljet,** o. –biljetten (*aanschrijvingsbiljet, het cijfer der belasting bevattende*); **–kantoor,** o. –kantoren (nl. *tot betaling der belastingen*); **–pachter,** m. –s (gesch. *persoon, die voor een bepaalde som enige belasting b.v. op wijn, bier, geslacht enz. kocht*); **–plichtig, 1** bn.; **2 –e,** m. –n.
bela'tafeld, euphemisme voor:
bela'zerd, bn. (*melaats, vol uitslag of lazerij*): *ben je –*, d. i. ben je zot? plat.
bela'zeren, –lazerde, h. belazerd (eig. *met melaatsheid besmetten*; fig. *bedotten, beetnemen*): *ik laat mij niet –*; zeer plat.
bel'boei, v. –en (*boei in zee of zeemonding, waarop een voortdurend luidende klok of bel als waarschuwingssein*); zie brulboei.
bel'derom, m. –s (*gildos*, z. ald.); vero.
bel'deurtje, in zegsw. – (Z.-N. *belleketrek*) *spelen*, aan de bel trekken en weglopen.
bele'digen, –ledigde, h. beledigd (*honen, smaden, iems. eer en goede naam aanranden*): rechtst. men onderscheidt bij het –: *smaad, smaadschrift, laster, eenvoudige belediging en lasterlijke aanklacht*; in België: *smaad* (voor een openbaar officier), *belediging* (voor een gewoon burger), *laster, eerroof*; **–le'diger,** m. –s; **–le'diging,** v. –en: *iem. een – aandoen; een – van* (of: *voor*) *de goede smaak.*
beleefd', bn., bw. (*wellevend, welgemanierd, hoffelijk, voorkomend, vriendelijk*): *– maar dringend verzoeken*; **–elijk,** bw.
beleefd'heid, v. –heden (1 *welgemanierdheid, voorkomendheid, vriendelijkheid*; 2 *uiting van beleefdheid*): 1 *dat vordert de –; burgerlijke –*, de gewone – uit de dagelijkse omgang; 2 *iem. –heden bewijzen*; nog: *dat laat ik aan uw – over*, believen.
beleefd'heidshalve, bw. (*ter wille der beleefdheid*): *– beantwoorden*; ook, –hal've.
beleen'briefje, o. –s (*bewijs van belening*).
beleg', o. (mil. *belegering, insluiting ener vesting enz.*): *het – slaan om* (of: *voor*); *het – opbreken; staat van –*, toestand in oorlogstijd, oproer enz., waarbij het oppergezag berust bij den mil. commandant.
bele'gen, bn. (*hebbende lange tijd gelegen*): *– bier, – kaas, – wijn.*
bele'geren, –legerde, h. belegerd (*een stad enz. met een leger omringen of insluiten om ze tot overgave te dwingen*): *een stad –. een vesting –*; fig. *hij werd door zijn schuldeisers als belegerd*; **–le'geraar,** m. –s.
bele'gering, v. –en (*beleg*): *de – van Leiden* van Oct. 1573 tot Maart '74.
bele'geringsartillerie', v. (mil. *zwaar geschut*); **–geschut,** o.; **–spel,** o. –spellen (*gezelschapsspel*); **–werktuig,** o. –en.
beleg'gen, –legde, h. belegd (1 *bedekken geheel of gedeeltelijk met*; 2 *op rente uitzetten, in een onderneming steken*; 3 *bijeenroepen*): 1 *een vloer met matten –; een japon met garneersel –; een schilderij met goud –*, er veel voor willen betalen; 2 *geld – in hypotheken*; 3 *een vergadering –*; **–leg'ging,** v. (*het beleggen* inz. in bet. 1 en 2): *– met zink; een voordelige –*; **–leg'sel,** o. –s (*oplegsel*); **–leg'stuk,** o. –stukken (kleding: *oplegstuk of onderlaag tot versterking*).
beleid', o. (1 *bestuur* inz. van 's lands zaken; 2 *overleg, doorzicht, omzichtigheid*): 1 *'s lands –*; 2 *met – handelen; voor moed, – en trouw*, devies der Mil. Willemsorde; nog: *wet op de rechterlijke organisatie en het – der justitie*, taak, bevoegdheid.
beleid'vol, bn., bw. (*met beleid*, d. i. *oordeel, overleg tonende*); verg. tactvol.
belem'meren, –lemmerde, h. belemmerd (*tegenhouden, bemoeilijken, in de weg staan, hinderen*): *de doorgang, het verkeer –*, storen; **–lem'mering,** v. –en (1 *de daad van belemmeren*; 2 *hetgeen een – vormt: hindernis, versperring*): 1 *de – van de handel door uitvoerbepalingen*; 2 *–en opruimen.*
belemniet', belemiet', m. –en (Gr. belemnon = werptuig: *dondersteen, pijlvormige fossiele resten van een uitgestorven tienpotige inktvis*): *de –en uit de St.-Pietersberg.*
be'len, beelde, h. gebeeld (Z.-N. *een belofte verbreken*).
belen'den, het –lendde, h. belend (*grenzen aan* inz. als tegenw. deelw.); **–len'dend,** bn.: *de –e huizen; –e percelen.*
bele'nen, beleende, h. beleend (1 geschied. *iem. een land als leen geven*; 2 *geld lenen op onderpand*): 1 *iem. – met het graafschap*; 2 *effecten –.*
bel-esprit', m. (Fr. *fraaie geest*; *man van smaak en geest*; ir. *salon-letterkundige*).
belet', o. (*verhindering*, in vaste uitdrukkingen): *– hebben; – (laten) vragen*, d. i. vragen, of er ook verhindering is; *iem. – geven*, iem. niet ontvangen; *– krijgen.*
bel-éta'ge, v. –s (Fr. *eerste bovenverdieping van een huis, aan straat*).
belet'sel, o. –en, –s (*hindernis, hinderpaal, bezwaar*): *een – uit de weg ruimen.*
belet'selteken, o. –s (spraakk. *vier of vijf*

puntjes in volgorde); het – is een leesteken, dat een lange rust aanduidt.

belet'ten, –lette, h. belet (1 *verhinderen, onmogelijk maken*; 2 Z.-N. *bemerken*; 3 Z.-N. *bekijken*): 1 *iets –*; *iemand iets –*; 2 *zonderdat iem. het belet*; 3 *belet hem eens goed.*

bele've, –leefde, h. beleefd (*iets ondervinden, leren kennen, van iets getuige zijn door te leven*; *leven tot*): *daar zal je grappen van –*; *aan een zoon vreugde –*; *dat heb ik nooit beleefd!*uitroep van verbazing (vermengd met ergernis); *zijn 90ste verjaardag –*, bereiken.

bele'zen, 1 –las, h. belezen (1 *bezweren, een toverformulier over iem. lezen en zo de betovering of de boze geesten doen wijken*; 2 *uitbannen*; 3 *overhalen*): 1 *iem. belezen*; 2 *boze geesten –*; 3 *hij liet zich –*; **2** bn. (*veel gelezen hebbende*): *een – man*; **–heid,** v. (*kennis uit boeken*): *grote – hebben, tonen*; **–le'zer,** m. –s (*duivelbezweerder*).

bel'fort, o. –en (*Middeleeuwse wachttoren met stormklok* [*in Vlaamse steden*], *in Brugge* o. a. bewaarplaats v. handvesten).

bel'froot, m. (*belfort*): *de – van Gent.*

Belg, m. –en (*bewoner, inboorling van België*): *hij is – van geboorte*; vr.: *Belgische*; N.-N. min. Bels, m., Belse, v.

bel'ga, m. belga's (België: *rekenmunt met een waarde van 5 frank en oorspr. met een fijn goud-gewicht van 0,209211 g, thans na de tweede devaluatie 0,150632 g*).

bel'gen (*vertoornen, boos maken*, in zegsw.): *zich gebelgd tonen, gebelgd zijn over.*

belgicis'me, o. –n (*Belgisch-Franse uitdrukking*; ook wel in N.-N. *Zuid-Nederlands*): „je l'ai reçu cadeau" *is een –.*

Bel'gië, o.; **–gisch,** bn., bw.: *de –e koning.*

bel'hamel, m. –s (*hamel met een klingel of bel om de hals, die aan 't hoofd der kudde gaat*); fig. haantje-de-voorste: raddraaier, baldadige jongen, deugniet.

Be'lial, m. (Hebr. *helse geest*; *Satan*).

Be'lialskind, o. –kinderen (*duivelskind*; fig. *boosaardig mens*).

beli'chamen, –lichaamde, h. belichaamd (*met een vorm bekleden, concreet voorstellen*): *een denkbeeld –*; **–li'chaming,** v. (*het geven van een vorm*; *concrete voorstelling*; *personificatie*): *de – van geloof.*

belich'ten, –lichtte, h. belicht (1 *het licht laten inwerken op*, inz. *op een gevoelige plaat*; 2 *het licht laten vallen op een schilderij*): 1 *des winters moet men de plaat wat langer –*; 2 *de schilderij wel –*; **–lich'ting,** v. (*het belichten* in bet. 1 en 2): *een – van 2 seconden*; *de mooie – van een schilderij.*

belief'te, v. (Z.-N. *believen* **2**).

belie'gen, –loog, h. belogen (*leugens wijsmaken*): *iemand –*, hem iets voorliegen.

belie've'n 1 –liefde, h. beliefd (1 *gelieven* meest. met onbep. wijs en te; 2 *behagen, goeddunken*): 1 *ik belief dat niet te doen*; *belief je een sigaar*; 2 *als 't God belieft*; *als het u belieft*, behaagt; (in een winkel) *wat belieft u, dame? belieft u nog iets? belieft u koffie of thee? alstublieft, asjeblieft* met verschillende bet.: *toe –*, aandrang bij een verzoek; *wil ik u even helpen? –*, bij het aanvaarden van een aanbod; *–, hier is de pen*, bij het overhandigen van iets; *je komt toch? –!* nadrukkelijke bevestiging; **2** o. (*welgevallen, goedvinden*): *dat hangt af van uw –*; *wat is er van je –? naar –.*

belij'den, –leed, h. beleden (1 *openlijk voor een* [*geloofs*]*overtuiging uitkomen*; *er een aanhanger van zijn*; 2 *iets bekennen, waarover men zich moet schamen*; R.-K. *de zonden – in de biecht*): 1 *een godsdienst –*; *Christus –*; 2 *zijn schuld –.*

belij'denis, v. –nissen (*de daad van belijden* in bet. 1 en 2): *zijn – doen* zich laten aannemen als lidmaat der (Hervormde) Kerk.

belij'der, m. –s (1 *iemand, die belijdt* inz. in bet. 1; *aanhanger v. e. godsdienst*; 2 R.-K. *mannelijke heilige, die geen martelaar is*): 1 *de –s van de Islam*; 2 *Eduard de –*, Eng. koning, 1041-'66: zijn leven was een belijdenis v. h. Evangelie; z. confessor.

belij'nen, –lijnde, h. belijnd (1 *liniëren*; 2 *juist en enigszins scherp omschrijven* inz. als volt. dw. met bepal.): 1 *een vel papier –*; 2 *een scherp belijnd betoog.*

belladon'na, v. (Lat. eig. mooie dame [het plantensap was schoonheidsmiddel]: *wolfskers, doodkruid, vergiftige plant met kersachtige bessen*; Lat. atropa belladonna).

bel'leman, m. –mannen (Z.-N. *omroeper*).

bellefleur', v. –en, –fleurtje (Fr. *tafelappel*): *een kleur als een –*, rode en gezonde.

bellefleu'ring, m. –en (Z.-N. *bellefleur*): Z.-N. *blozen gelijk een –.*

bel'len, belde, h. gebeld (1 *met de bel een sein geven en waarschuwen enz.*; 2 *door bellen roepen*): 1 *wilt gij eens –? aanhoudend –*; *er wordt gebeld*; *bel eens*; 2 *de meid eens –.*

bel'lenbaan, v. –banen (*weg van een torpedo, zich aftekenend door luchtbellen*).

belle(t)trie', v. (Fr. *fraaie letteren*).

belle(t)trist', m. –en (Fr. *een beoefenaar of kenner der bellettrie*); **–(t)tris'tisch,** bn. (*tot de bellettrie behorend*): *het – leesboek.*

bellevu'e, v. –s (Fr. [*een huis, torentje of paviljoen met*] *schoon uitzicht*).

belligeren'ten, m. mv. (Lat. belligerantes: *oorlogvoerenden*): *de ons omringende –.*

Bello'na, v. myth. Rom., oorspr. Sabijnse, godin v. d. oorlog, vrouw, dochter, zuster, voedster of wagenmenster van Mars.

belof'te, v. –n (*mondelinge of schriftelijke toezegging*): *het land van –*, [a]) Kanaän, [b]) fig. land of plaats, waar men het goed heeft of meent te zullen vinden; rijk, vruchtbaar land; zegsw. – *maakt schuld*, wat men belooft, is men verplicht te houden; *met –n paaien*; *zijn – houden, breken.*

belo'ken, bn. (voltooid deelw. van het oude *beluiken* = *sluiten*): R.-K. – *Pasen*, de eerste Zondag na Pasen, ter aanduiding, dat de Paastijd dan gesloten is.

belom'meren, belommerde, h. belommerd (*beschaduwen met lommer*): *hoge iepen – de weg*; *het dicht belommerd pad.*

belo'nen, –loonde, h. beloond (1 *iem. met iets beschenken tot vergelding* inz. *van iets verdienstelijks*; 2 *iem. voldoening van iets laten hebben*): 1 *de leerling werd voor zijn ijver met een fiets beloond*; 2 *de ouders worden niet altijd beloond voor hun moeite*; **–lo'ning,** v. –en, beloninkje (*de daad, handeling van beloning*; *hetgeen gegeven wordt om te belonen, de verkregen voldoening*): *een – uitloven*; *ter – van.*

belon'ken, –lonkte, h. belonkt (*lonkende beschouwen, met vriendelijkheid toelonken*).

belood'sen, beloodste, h. beloodst (*een loods aan boord brengen*): *bij het – van*

de Petronella is de loodsvlet gekapseisd.
Beloof'de Land, o. (*het land van belofte*); zie belofte en Kanaän.
beloop', o. in bet. 2, 3 belopen (1 *gang*; 2 *bedrag*; 3 v. e. dijk enz.: *glooiing*): 1 *iets op zijn – laten*, zijn gang laten gaan; *naar – van zaken*; *'s werelds –*; 2 *het – van een rekening*; 3 *deze dijk heeft een – van 1 op 3½ m.*
belo'pen, –liep, h. belopen (1 *lopen of gaan op of over iets*; 2 *bedragen, het bedrag uitmaken van*): 1 *een pad –*, begaan; 2 *de schade beliep 2 gulden*; nog: *met bloed – ogen*, wanneer zich onder de opperhuid uitgestort bloed duidelijk vertoont; *door een Z.-W. storm – worden*, overvallen; Z.-N. *iets –*, zich inspannen voor.
belo'ven, –loofde, h. beloofd (1 *toezeggen*; 2 *doen verwachten*): 1 *iem. iets –*; z. berg; 2 *de velden – een rijke oogst*; *het belooft mooi weer te worden*; nog: *het is moeielijk, dat beloof ik je*, zeg ik je.
bel'riem, m. –en (in een tram: *riem, waarmee stopseinen worden gegeven*).
bel'roos, v. (bel = blaas + roos = ziekte); zie wondroos.
I. belt, v. –en (1 *hoop, ashoop*; 2 *heuveltje, hoogte*): 1 *een vuilnis–*; 2 *–en uit de afval van heideplanten in het veen.*
II. Belt, v. (aardr. *doorvaart, zeeëngte*): *de Grote –, de Kleine –* (Denemarken).
bel'trommel, v. –s (Z.-N. *tamboerijn*).
belui'den, –luidde, h. beluid (*de klokken luiden voor een overledene*): *een dode –.*
beluik', o. –en (Z.-N. *luik*; *besloten ruimte*).
beluis'teren, –luisterde, h. beluisterd (*afluisteren, wat gezegd wordt*, dikwijls met minder goede bedoeling): *iemand –.*
belust', bn.; –er, meest – (*begerig, gretig*): *– op of naar iets zijn*; *iem. – maken.*
belvédè're, o. –s (It. *schoon uitzicht*: *naam van een uitzichttoren, uitzichtkoepel*).
Bel'zebub, m.; zie Beëlzebub.
bemach'tigen, –machtigde, h. bemachtigd (*in zijn macht krijgen*): *een stad –*; *een stoel –*, weten te krijgen (als het ergens zeer vol is).
bemach'tiging, v. (*vermeestering*).
I. bema'len, –maalde, h. bemalen (*het land ontlasten van overtollig water door middel van molens*): *een polder electrisch –.*
II. bema'len, –maalde, h. bemaald (lit. t., vero. *beschilderen*): *een kist met het woord „Liqueurs" in sierlijke trekletters bemaald.*
bema'ling, v. –en (*het bemalen met molens*; *het bemaalde land*): *onder – brengen.*
beman'nen, –mande, h. bemand (*van manschap voorzien*): *een schip –*; **–man'ning,** v. –en (*de matrozen, het scheepsvolk*).
beman'telen, –mantelde, h. bemanteld (eig. *bedekken met een mantel*; altijd fig. *iets [waarover men zich moet schamen] onder enig voorwendsel bedekken, vergoelijken*): *een gebrek –*; verg. dekmantel.
bemees'teren (Z.-N. *bedwingen*).
bemerk'baar, bn.; bemerkbaarder, –st (*waarneembaar, bemerkt kunnende worden*).
bemer'ken, bemerkte, h. bemerkt (*bespeuren, gewaarworden, zien*): *iets of iem. –*; *wij –, dat wij in het bos verdwaald zijn.*
bemer'king, v. –en (*opmerking*): – voor *aanmerking*, bv. *Heeft iemand ook –en op de notulen?* veelal als germ. beschouwd.
bemes'ten, –mestte, h. bemest (*mest geven aan*; *door mest vruchtbaar maken*): *een stuk land –, een akker –*; **bemes'ting,** v.
bemid'delaar, m. –s (*iem., die tussen twee of meer partijen bemiddelt of tracht te bemiddelen*; *vredestichter, scheidsman, verzoener*); **–laarster,** v. –s; **–lares',** v. –laressen.
bemid'deld, bn. (*welgesteld, vermogend*).
bem d'deldheid, v. (*gegoedheid*).
bemid'delen, –middelde, h. bemiddeld (*tussenbeide komen om twee of meer partijen tot een overeenkomst te brengen*; *een overeenkomst, een verzoening tot stand brengen*): *een geschil –*, bijleggen.
bemid'delend, bn., bw. (*vergoelijkend*).
bemid'deling, v. (*het bemiddelen*; *tussenkomst, hulp*): *door – van een vriend.*
bemind', 1 bn. (*geliefd*): *–e ouders*; *zich – (weten te) maken*; 2 **–e,** m. en v. –n (*geliefde, aanstaande*).
bemin'lijk, bemin'nelijk, bn., bw. (*waard, bemind te worden*): *een – karakter*; *zich – weten voor te doen*; **–heid,** v.
bemin'naar, m. beminnaren, –s (*iem., die liefde, smaak voor iets, genoegen in iets heeft*; *liefhebber*): *een – van de kunst, de wetenschap, de studie*; **–minnares',** v. –naressen.
bemin'nen, beminde, h. bemind (*liefhebben, liefde toedragen*; *houden van*): *God – bovenal.*
beminnenswaar'dig, bn.; –er, –st of meer –, meest – (*waard bemind te worden*); ook, **beminnenswaard'.**
bemin'ner, m. –s; zie bemin'naar.
bemoe'digen, bemoedigde, h. bemoedigd (*moed inspreken*; *met moed bezielen*): *uw woord heeft mij bemoedigd.* Opm. Bij *aanmoedigen* veronderstelt men een bestaan van moed, bij – een gemis aan moed.
bemoe'digend, bn., bw. (*moed gevend, opwekkend*): *een – woord, een –e blik*; *– knikken.*
bemoei'al, m. en v. bemoeiallen (*iem., die zich met alles bemoeit*): *een echte –.*
bemoei'en, zich, –moeide zich, h. zich bemoeid (*zich moeite geven voor, zich inlaten met iem. of iets* inz. met het bijbegrip, dat men er niets mede te maken heeft): *z. gaarne met alles –*; *–moei u met uw eigen zaken* en niet met die van anderen; *zich niet meer met iem. –*, bekommeren om.
bemoei'enis, v. bemoeienissen; **bemoei'ing,** v. –en (*de handeling van zich moeite voor iem. of iets te geven*): *geen – met iets hebben.*
bemoei'lijken, bemoeilijkte, h. bemoeilijkt (*tegenwerken, hinderpalen in de weg leggen*): *iem. in iets –.*
bemoei'sels, o. mv.: zegsw. *bemoei je met je eigen –*, zaken, gmz.
bemoei'ziek, bn. (*zich met allerlei bemoeiende* inz., waar men niets mee te maken heeft): *hij is een – ventje*; **–moei'zucht,** v. (*zucht om zich met allerlei te bemoeien*).
bé'mol, m. –s (Fr. *mol* I). (be = bee).
bemon'steren, –monsterde, h. bemonsterd (handel: *van een staal of monster doen vergezeld gaan of voorzien*): *bemonsterde offerten.*
bemor'sen, –morste, h. bemorst (*bekladden, vuil maken*): *zich –*; *zijn kleren –.*
bemost', bn. (*met mos begroeid*): *een – dak.*
ben, v. bennen, ben'netje (*tenen mand*): *een vis–*; zie bun.
benaas'ten, –naastte, h. benaast (rechtst. *benaderen* in bet. 1); z. confisqueren.
bena'delen, benadeelde, h. benadeeld (*schade berokkenen, nadeel toebrengen*): *iem. in zijn zaken –, in zijn eer –*; *dat*

zal uw gezondheid –; **bena'deling,** v. –en.
bena'deren, –naderde, h. benaderd (1 *beslag leggen op goederen, wegens het ontduiken der verschuldigde belasting*; 2 wisk. *door het voortzetten ener berekening de waarde van iets met toenemende graad van nauwkeurigheid bepalen*): 1 *goederen* –; 2 *het getal* π (= pi) – *tot in zes decimalen*; *benaderde waarden*, afgeronde getallen; **bena'dering,** v. –en (*de handeling van benaderen* in bet. 1 en 2): *bij* –, ongeveer.
bena'ming, v. –en (*naam*): *onder – van*, d. i. onder de titel of naam van.
benard', bn., bw. (*benauwd*; *zorgwekkend*): *hij verkeert in –e omstandigheden*, moeilijke; *–e tijden*; **benard'heid,** v.: *in grote –*.
benauwd', bn., bw. (1 *belemmerd in de ademhaling*; ook v. datgene, waardoor en v. de plaats, waarin iem. belemmerd wordt; 2 *benard, beangst, bekommerd, bang*): 1 *het in de kerk – krijgen*; *een –e lucht, kamer*; *het is hier erg –*; 2 *– zijn over iets*; *een – gezicht zetten*; *– kijken*; nog: *een – klein beetje*, erg.
benauwd'heid, v. –heden (*toestand en gevoel van iem., die belemmerd is in de ademhaling*; *angst*): *–heden op –heden krijgen*.
benau'welijk, bn., bw. (Z.-N. *beangstigend*): *een –e weg*; *– donker*.
benau'wen, benauwde, h. benauwd (1 *in het nauw brengen*; 2 *beangst maken, beklemmen*): 1 *een stad* –; vero.; 2 *bange dromen – hem*.
benau'wend, bn., bw. (*angst gevend*; *drukkend*): *een –e hitte*; *het is hier – warm*.
ben'de, v. –n, bendetje (1 *troep*, meestal ong.; *zwerm*; 2 Z.-N. *baan, breedte v. e. stof*): 1 *een – rovers, een – dieven*; *de hele –!* zegsw. *'t was een –, wat een –!* het ging wanordelijk toe; Z.-N. *het haantje van de –*, belhamel; 2 *een – van 0,80 cm*; **–hoofd,** o. –en (*aanvoerder ener bende soldaten, rovers enz.*).
ben'delen, bendelde, h. gebendeld (scheepst. *omwinden b.v. een kabel of touw om het uitrafelen of schavielen tegen te gaan*).
ben'delgaren, o. (*dun bindtouw*).
ben'die, v. –s, **ben'dy,** v. bendy's (O.-I. *tweewielig éénpersoonswagentje*).
be'ne, bw. (Lat. *goed*).
bene'den, 1 bw. (*omlaag, onder*): *– wonen*, gelijkvloers; *– komen*; *zie –*; *– aan de rand*; (met voorzetsel) *de juffrouw van –*; *dun van –*; *naar –*; **2** vz.: *– de grond*; *– (alle) critiek*; *een vermogen – 16,000 gld.*; fig. *– iem. staan*, ondergeschikt aan iem. zijn, iems. mindere zijn; *dat is – mij*, d. i. mijner onwaardig; Z.-N. *kom –*, naar beneden.
bene'dendijks, bw. (*aan de voet v. d. dijk*): *die huisjes liggen –*; ook: benedendijks'.
bene'deneinde, o. –n (*ondereinde*; *lager einde*): *het – van een kast*; *het – van een tafel*.
bene'denhuis, o. –huizen (*gelijkvloers liggend deel van een huis, niet zelden als een woning op zichzelf, afgescheiden van het bovenhuis*); **–kamer,** v. –s; Z.-N. **–plaats,** v. –en.
bene'denloop, m. (van een rivier: *dat deel, hetwelk door het laagland tot aan zee stroomt*): *de – van de Rijn*.
Bene'den-Maas, v. (in Ned. *de Maas van Mook tot Woudrichem*).
Bene'den-Rijn, m. (in Ned. *de Rijn van Pannerden tot de Merwede*).
bene'denrivier, v. –en (*deel ener rivier, in hetwelk de getijen nog merkbaar zijn*).
bene'denstad, v. –steden (*lager gelegen deel ener stad*); zie bovenstad.
bene'denste 1 bn. (*laagst gelegene*): *de – trap, de – verdieping*; **2** bw. (*het laagst gelegen*): *uw boek lag in de stapel het –*.
bene'denswinds, bw. (*tegenovergesteld aan de zijde van waar de wind komt*; scheepst. *aan de lijzijde*); ook: benedenswinds'.
bene'denverdieping, v. –en (*de lagere verdieping van een huis*).
bene'denwaarts, bw. (*stroomafwaarts*).
benedic'tie, v. –s, benedictiën (Lat. benedictio = zegening: R.-K. [*priesterlijke*] *zegening*); **–hoogmis,** v. –missen (*mis met uitstelling van het H. Sacrament*).
Benedictijn', m. –en (*monnik van de orde van St.-Benedictus, in 528 gesticht*).
benedicti'ne, v. (*likeur*, oorspr. *door Benedictijnermonniken gestookt*).
Benedictines', v. Benedictinessen (*kloosterlinge van de orde van den H.-Benedictus*).
benedij'en (*zegenen*): lit. t. en Z.-N.
benefi'ce, v.: *ter –*, ten voordele; **–voorstelling,** v. –en; zie benefiet.
beneficiant', m. –en (*iem.*, inz. *toneelspeler, tot wiens voordeel een benefiet wordt gegeven*; *beursstudent*); vr. **–e.**
beneficia'rius, m. (Ned.) beneficiariussen; (Lat.) beneficiarii (Lat. *geestelijke, die een prebende heeft*; *beursstudent*).
benefi'cie, o. –s, beneficiën (Lat. beneficium: 1 *gunst, weldaad*, inz. *uit gunst verleend ambt, postje*; 2 *prebende, kerkelijke waardigheid, waaraan verplichtingen en inkomsten zijn verbonden*): 1 *het – van knecht aan het veer*; 2 *kerkelijke beneficiën*; rechtst. *onder –* (= voorrecht) *van boedelbeschrijving of inventaris*: wie een nalatenschap aldus aanvaardt, is voor de betaling van de schulden en lasten niet verder aansprakelijk dan tot het beloop van de opbrengst der baten.
benefi'cium, o. beneficia (Lat. eig. *weldaad*, inz. *prebende*; Middeleeuwen: *niet erfelijk leengoed, waarvan men alleen het vruchtgebruik had*; rechtst. *voorrecht, recht van ....*).
benefiet', o. –en (*voorstelling ter benefice van een lid van een toneel- of operagezelschap*).
bene'men, –nam, h. benomen (1 *ontnemen, wegnemen, doen verliezen*; 2 Z.-N. *ruimte beslaan, innemen*): 1 *zich het leven –*, zelfmoord plegen; *dat beneemt mij alle hoop*; 2 Z.-N. *die tafel beneemt veel plaats*.
I. be'nen, bn. (*gemaakt van been*): *een – knoop, een – kam*, uit been bestaande.
II. be'nen, beende, h. gebeend (*lopen*).
bene'pen, bn. (1 *beklemd, benauwd*; 2 *kleinzielig*): 1 *met een – hart, stemmetje*; *een – gezicht zetten*; 2 *mensen, – van ziel*; *gierigaards en – harten*; **–heid,** v.: *stoffelijke en geestelijke –*, armoede naar lichaam en geest.
bene'velen, benevelde, h. beneveld (1 *met een nevel omringen, in nevel hullen*; 2 van de geest: *verduisteren*): 1 *mist benevelt het vrije uitzicht*; 2 *wijn benevelt de geest*; fig. *hij is beneveld*, licht dronken.
bene'vens, vz. (*alsook, alsmede*): *oom gaf hem zedenlessen – allerlei vermaningen*.
benevolent', bn. (Lat. benevolens: *welwillend, gunstig gezind*).
Bengaals-vuur', o. (*helder vlammend kunstvuur in allerlei kleur, tot feestelijke verlichting*): *potten met Bengaals-vuur*.
ben'gel, m. –s, bengeltje (1 *klepel*; *klokje*; 2 *ondeugd, deugniet, rakker*): 1 *de – van een klok*; 2 *een – van een jongen*.

ben'gelen, bengelde, h. gebengeld (1 *luiden met een bengel; luiden;* 2 *slingeren; heen en weer schommelen als een bengel*): 1 *de klokken –, het bengelt al;* 2 *wat hangt daar te –?*
ben'gelkruid, o.; zie bingelkruid.
beniesd', Z.-N. in de zegsw. *het is –,* het is (zal wel) waar zijn, ook ir.
benieuwd', bn. (*nieuwsgierig; verlangend om te horen, te zien, te weten*): *ik ben zeer –, wat hij zeggen zal; naar iets – zijn.*
benieu'wen, benieuwde, h. benieuwd (*nieuwsgierig maken naar iets*): *het benieuwt mij, het zal mij –, wat hij doet.*
be'nig, bn. (1 *uit been bestaand, been in zich bevattend;* 2 v. lichaamsdelen, waarvan de beenderen duidelijk uitkomen [ten gevolge v. magerheid]: *mager*): 1 *een –e uitwas, een – stuk rundvlees;* 2 *een – voorhoofd.*
benijd'baar, bn. (*wie of wat te benijden is*).
benij'den, –nijdde, h. benijd (*iem. een afgunstig hart toedragen om iets; iem. iets misgunnen*): zegsw. *beter benijd dan beschreid* (of: *beklaagd*), beter benijd om uw geluk, dan beklaagd om uw tegenspoed.
benijdenswaard', bn. (*waard benijd te worden, begeerlijk*); ook: **–waar'dig,** bn.; –er, –st of meer –, meest –: *een – lot.*
benij'der, m. –s: *vele –s hebben.*
Ben'jamin, m. 1 Bijbel: zoon der rechterhand of der vreugde; jongste zoon van den aartsvader Jacob en van Rachel, die bij zijn geboorte overleed; 2 fig. jongste lieveling; – *af zijn,* door de geboorte van een jonger kind niet langer de Benjamin zijn.
beno'digd, bn. (*nodig*); **beno'digdheid,** v. –heden: *allerlei –heden,* artikelen, die men nodig heeft; *–heden voor het toilet;* inz. mv.
benoem'baar, bn. (*benoemd kunnende worden*): *deze heer is – als lid;* **–heid,** v.
benoem'de, volt. dw. als 1 bn. in de zegsw. *– getallen,* waarbij nl. de naam der eenheden is uitgedrukt, b.v. 12 eieren; 2 m. en v. –n (*hij of zij, die benoemd is*).
benoe'men, benoemde, h. benoemd (1 *een naam geven;* 2 *met een ambt, betrekking enz. bekleden; aanstellen*): 1 *een plant –;* 2 *tot een ambt –;* **–noe'ming,** v. –en (*aanstelling;* ook: *stuk, waarin de benoeming wordt gedaan*): *mijn – tot;* **–noe'mingsbrief,** m. –brieven (*bewijs van aanstelling*).
benoor'den (*naar het noorden om; ten noorden van*), 1 bw.: *– omgaan,* d. i. om de N.-kust van Engeland en Schotland; 2 vz.: *de landen – de N.-poolcirkel;* zie noord.
bent, v. (*club van schilders, letterkundigen,* soms enigszins ong.).
ben'teng, v. –s (O.-I. *sterkte, vesting, fort*).
bent'genoot, m. –genoten (*lid v. e. bent*).
bent'gras, o. –grassen (*benaming van meer dan één soort planten, boendergras geheten;* inz. *pijpestrootje,* Lat. molinia coerulea).
Bent'heimersteen, v. en m. (*grofkorrelige zandsteen uit de groeven van Bentheim*).
ben'ting, onjuiste spelling van benteng.
benul', o. (*besef, begrip*): *geen – hebben van iets,* er niets van begrijpen; gmz.
benut'ten, benutte, h. benut, **benut'tigen,** benuttigde, h. benuttigd (*zich ten nutte maken*); in N.-N. als germ. beschouwd.
benzi'ne, v. (*door distillatie uit petroleum verkregen koolwaterstof*): in Ned. wordt met – meestal bedoeld de brandstof voor ontploffingsmotoren uit petroleum bereid; **–motor,** m. –s, –moto'ren (*motor, door benzine gedreven*).
ben'zoë, v. (O.-I. *reukhars*); **–boom,** m. –bomen (*boom,* o. a. *op Sumatra, uit wiens sap men benzoë verkrijgt;* Lat. styrax benzoin); lees ben'-zoo-ee.
benzol', o. (*distillatie-product, koolwaterstof uit steenkolenteer*).
be'o, m. beo's (O.-I. Z.-Azië: *vogel, die gemakkelijk leert spreken,* o. a. *huisvogel;* Lat. eulabes religiosa): *praten als een –,* gedachteloos iemand napraten.
beoe'fenaar, m. –s (*hij, die iets beoefent*): *– der wetenschap, der kunst.*
beoe'fenen, beoefende, h. beoefend (*zich op iets toeleggen, zich oefenen in of op, bestuderen*): *een wetenschap –, een deugd –.*
beoe'fening, v. (*de handeling of daad van beoefenen; studie*): *tot – van allerlei deugden; – der kunst.*
beo'gen, –oogde, h. beoogd (*iets op het oog hebben; bedoelen; trachten te verkrijgen*): *wat –oogt hij daarmee? zijn voordeel –.*
beo'liën, –oliede, h. beolied (*met olie bestrijken*): *papier –, een vloer –.*
beoor'delen, beoordeelde, h. beoordeeld (*een oordeel vellen over; goed- of afkeuring te kennen geven*): *een boek –; iems. doen en laten –; ongunstig –; iem. – naar zijn uiterlijk.*
beoor'logen, –oorloogde, h. beoorloogd (*de oorlog aandoen; oorlog voeren tegen*): *een land –, een volk –.*
beoos'ten (*naar het oosten toe, ten oosten van*), 1 bw.: *de schipper hield – aan;* 2 vz.: *Aken ligt – Maastricht.*
Beo'tiër, m. –s (*bewoner van het* inz. *landbouw drijvend Beotië in oud-Griekenland;* fig. *boer, lomperd, onnozele bloed*). (t = ts).
Beo'tisch, bn., bw. (*van, uit enz. Beotië;* fig. *lomp, onbeschaafd, dom, boers*).
Be'owulf, m. (*Angelsaks. heldendicht,* ± *700*).
bepaald' 1 bn. (1 *vastgesteld;* 2 *nauwkeurig, aangewezen;* 3 *stellig, beslist*): 1 *een –e tijd, prijs;* 2 *een –e persoon;* 3 *een – antwoord;* taalk. dikwijls gebruikt voor *bepalend: een – lidwoord;* nog: *in –e gevallen,* zekere; als zn. *ik kan niets –s beloven,* stellig; 2 bw. (*stellig, beslist zeker*): *hij komt –; het is – onmogelijk;* nog: *nu niet – slim,* vrij dom.
bepaal'delijk, bw. (*in 't bijzonder*): *ik heb het u – verboden,* uitdrukkelijk, stellig.
bepaald'heid, v. (*juistheid, stelligheid*): *zich met – uitdrukken;* taalk. de *en* het *zijn lidwoorden van –.*
bepak'ken, –pakte, h. bepakt (*met een pak, een last bezwaren; pakken laden op*): *een kameel –, een ezel –;* **–pak'king,** v. –en (*het bepakken; datgene, waarmee iem. beladen wordt*): *de – van een soldaat te velde;* **–pakt',** bn.: *– en gezakt toog hij op reis.*
bepa'len, bepaalde, h. bepaald (1 *beperken* inz. van werkingen van de geest: *zijn gedachten vestigen op een punt en ze er niet van laten afwijken;* 2 *de oorzaak zijn van;* 3 *vaststellen;* 4 inz. *vaststellen, uitmaken door waarneming enz.;* 5 *vaststellen bij een wet, een besluit enz.*): 1 *zijn aandacht niet bij zijn werk –; zijn keus –;* 2 *het werk der propagandisten heeft de gunstige uitslag van de stemming bepaald;* 3 *een prijs –; het uur –; op een nader te – dag;* 4 *bepaal de afstand tussen A. en B.;* 5 *de wet, het artikel bepaalt, dat....;* refl. (1 *iets niet te buiten*

gaan; 2 *op iets gericht, gevestigd blijven*): 1 *zich bij het noodzakelijkste* –; *zich tot de vraag* –; 2 *zijn gedachten – zich niet tot zijn werk*; nog: *als bepaling dienen van*: dikwijls passief: *het ww. wordt bepaald door een bw.*

bepa'lend, onvolt. dw. als bn. in zegsw.: *een –e zin*; *een bn. is een – woord.*

bepa'ling, v. –en, bepalinkje (1 *omschrijving, definitie*; 2 in het algem.: *vaststelling*; 3 *vaststelling door waarneming enz.*; 4 *vaststelling bij een wet enz.*, inz. *het vastgestelde*: *voorschrift, besluit enz.*): 1 *een – van een w.w. geven*; 2 *de – van de dag*; 3 *de – van het soortelijk gewicht*; 4 *–en der wet.*

bepan(t)'seren, bepan(t)serde, h. bepan(t)serd (*met een pantser*, inz. *met pantserplaten bekleden*): *een oorlogsschip –.*

bepa'relen, beparelde, h. bepareld (*met parels bezetten of sieren*): fig. *bladen, met dauwdroppels bepareld*, als met parels bedekt.

bepein'zen, –peinsde, h. bepeinsd (*overdenken, peinzen over*); Z.-N. *zich* –, zich bedenken; **–pein'zing,** v. –en.

bepek'ken, –pik'ken, –te, h. bepekt of bepikt (*met pek of pik bestrijken, besmeren of dichtmaken*): *de naden v. e. schip –.*

beper'ken, beperkte, h. beperkt (1 *iets met een grens afsluiten*; 2 *een zekere maat niet te buiten laten gaan*; 3 *kleiner in omvang maken*): 1 *een grazig vlak, beperkt van 't IJselbed*; 2 *zijn omgang – tot een klein aantal vrienden*; 3 *de uitgaven –*; **–per'king,** v. –en.

beperkt', bn. (*betrekkelijk klein*; *gering*): *van een – inkomen leven*; *een – verstand.*

beperkt'heid, v. (*kleinheid*; *geringheid*).

bepik'ken, zie bepekken.

beplaas'teren, Z.-N.; z. bepleisteren.

beplak'ken, –plakte, h. beplakt (*plakkend bedekken*): *iets met papier, met linnen –.*

beplan'ten, –plantte, h. beplant (*met bomen of planten bezetten*): *een plein met boompjes –*; fig. *de wallen met geschut –.*

beplan'ting, v. –en.

bepleis'teren, bepleisterde, h. bepleisterd (*bedekken en vast aanwrijven van muurvlakken met cement-mortel*): *een muur –.*

beplei'ten, –pleitte, h. bepleit (*iets met woorden verdedigen, er voor pleiten*): *een zaak –*, er ten gunste van spreken; zie pleit.

beploe'gen, beploegde, h. beploegd (*met de ploeg bewerken*): *akkers –*; fig. *de zee –*, bevaren.

bepoe'deren, –poederde, h. bepoederd (*met poeder bestrooien*); fig. *met sneeuw –*; ook, bepoeieren.

bepo'ten, –pootte, h. bepoot (*potende beplanten* inz. *beplanten met aardappels*): *land –.*

bepra'ten, –praatte, h. bepraat (1 *over iets praten, iets bespreken*; 2 *over iem. praten* inz. *kwaadspreken*; 3 *met praten overhalen*): 1 *een zaak eens –*; 2 *het hele dorp zal je –*; 3 *ik laat me niet door jou – om....*

beproefd', bn. (*op de proef gesteld, deugdelijk*): *een –e methode*, die de proef heeft doorstaan; *–e trouw*, echte, degelijke.

beproe'ven, –proefde, h. beproefd (1 *onderzoeken*; *proberen*; 2 *op de proef stellen* inz. door lijden; 3 *aanwenden, gebruiken*; 4 *trachten naar*): 1 *een spoorwegbrug –*; *zijn krachten –*; 2 *God heeft hem zwaar beproefd*; 3 *alle middelen –*; 4 *we zullen –, of we betere resultaten verkrijgen*; **–proe'ving,** v. –en (1 *de handeling van beproeven* in bet. 1 en 2; *onderzoek naar*; 2 *datgene, waarmee beproefd* in bet. 2 *wordt*: *tegenspoed, wederwaardigheid*): 1 *de – v. e. nieuwe brug*; *in de – gelouterd worden*; 2 *de dood van zijn zoon was hem een harde –.*

beraad', o. (*overleg*): *na rijp –*, langdurige overdenking; *iets in – nemen*, overweging; *tijd van –*, overleg; *in – staan of*, er over denken, of men iets doen zal of niet; rechtst. *het recht van –*, het recht, de gesteldheid ener nalatenschap te onderzoeken, alvorens verplicht te zijn, zich over de aanvaarding of verwerping uit te spreken.

beraad'slagen, beraadslaagde, h. beraadslaagd (*ernstig overleggen met anderen*): *– met, – over*; **–slaging,** v. –en (*overleg*; *onderlinge gedachtenwisseling*): *de –en in de Kamer.*

bera'den 1 bn. (*bedachtzaam*); **2 zich –,** –ried of –raadde zich, h. zich beraden *met* (*zich zelf overleggen*): *zich – over.*

bera'men, beraamde, h. beraamd (1 *een raming maken van*; *begroten*; 2 *ontwerpen*): 1 *de kosten –*; 2 *middelen – tot*; *een plan –.*

bera'pen, beraapte, h. beraapt (*ruw bepleisteren*): *een muur –*, met cement of tras.

ber'beris, v. *plant*; *de bes of vrucht van de gewone – of zuurdoorn*; Lat. berberis vulgaris); **ber'berissestruik,** m. –en.

bercau', o.; zie barakaan.

berceau', o. berceau's, berceautje (Fr. *wieg*; *priëel*; *booggang*): lees *bersoo'.*

berceu'se, v. –s (Fr. *wiegelied*; *schommelstoel*); lees *berseu'se.*

berd, o. (*bord*) in: *te –e brengen* (of: *komen*), iets aanvoeren als voorbeeld, als bewijsgrond; ter tafel brengen; Z.-N. *plank, tafelbord*, mv. –ers; **–en,** bn. (Z.-N. *houten*).

ber'del, o. –s (Z.-N. *kleine plank*).

berdel'leblad, o. –bladeren (Z.-N. inz. mv. *soort van zoete zuring*).

berd'gripje, o. –s (gew. Z.-N. *tafelvoeg*).

be'rebijt, m.; zie berenbijt.

berecht', zie bericht, berechten.

berech'ten, 1 –rechtte, h. berecht (eig. het laatste *gerecht* toedienen; R.-K. *de laatste sacramenten toedienen*): *iem. –*; *ten volle berecht*; **2** o. België: *het – van de ministers*, rechtspreken over; **berech'ting,** v. –en (*het berechten* bet. **1** en **2**).

bered'deren, –redderde, h. beredderd (*in orde brengen* inz. *met enige omslag*); **–red'dering,** v. –en (*het beredderen*; *drukte, omslag*).

bere'den, vd. en bn. (*te paard*): *de – wapens*, de ruiterij, veldartillerie; *– politie.*

beredeneerd', bn. (1 *op het redenerende verstand berustende*; 2 *zich door redenering meer latende leiden dan door het gevoel*; 3 *verklarend, met toelichtingen*): 1 *een –e godsvrucht*; 2 *een – man*; 3 *een –e oplossing in de rekenkunde*; *een – verslag*, met opgave van gronden, uitvoerig toegelicht enz.

beredeneren, beredeneerde, h. beredeneerd (*over iets redeneren*; *grondig bespreken, toelichten*): *een zaak lang en breed –.*

bereid', bn. (1 *geen bezwaren hebbende om iets te doen, gaarne iets willende doen*; 2 vero. *klaar*): 1 *zich – verklaren tot* (of: *om te*); *tot wederdienst –*; 2 *– voor de eeuwigheid.*

berei'den, –reidde, h. bereid (*gereedmaken*, inz.: 1 *voor het gebruik geschikt maken* [*door bepaalde bewerkingen*]; 2 *iets* [*klaar*]*maken, dat te voren als zodanig niet bestond*): 1 *laken –*; 2 *het maal –*; *een geneesmiddel –*; *iem. een hartelijke ontvangst –.*

bereids', bw. (deftiger dan *reeds*).
bereidvaar'dig, –wil'lig, bn., bw. (*gaarne iets willende doen, gewillig, dienstvaardig*).
bereik', o. alleen met voorzetsels: *binnen, buiten, boven, onder, in, uit, onder het – van*, kunnende bereikt worden door of met, b.v. de hand, 't geschut; fig. *dat is boven mijn –*, krachten, gaat mijn verstand te boven; *dat is binnen ieders –*, fig. ieder kan het begrijpen, kopen enz.
bereik'baar, bn. (*te bereiken*): *gemakkelijk –*.
berei'ken, –reikte, h. bereikt (1 *iets kunnen grijpen, tot iets kunnen reiken*; 2 *aankomen op een plaats, waarheen men op weg is*; 3 *komen* [*tot een bepaalde leeftijd*]; 4 *komen* [*tot een doel*]): 1 *dat boek op de bovenste plank kan ik niet –*; *met die ladders kan men het dak niet –*; 2 *de stad nog –*; *een brief, die hem bereikt*; 3 *een hoge leeftijd –*; 4 *zijn doel –*; nog: *iem. niet kunnen –*, [a]) niet met iem. in verbinding kunnen komen, [b]) iem. zijn macht niet kunnen doen gevoelen.
berei'king, v.: fig. *tot – van ons doel*.
bereisd', bn.; –er, meest –: *een – man*, die veel gereisd en routine opgedaan heeft; *–e Roel zag op zijn tochten geweldig veel*.
berei'zen, bereisde, h. bereisd (*doorreizen; reizende bezoeken*): *als handelsman een provincie –*; *de kermissen –*, met kramen.
bere'kend, bn.: *voor een taak – zijn*, de nodige bekwaamheden er voor bezitten.
bere'kenen, berekende, h. berekend (1 *door rekenen bepalen of vaststellen*; 2 *iets uit bepaalde gegevens opmaken, afleiden; overwegen; beramen*; 3 *in rekening brengen*): 1 *de kosten van iets – op*; 2 *de waarde –*; *alle kansen –*; 3 *iem. iets te hoog –*.
bere'kening, v. –en, berekeningetje (1 *het berekenen*, in bet. 1; *het becijferen*; 2 *de schriftelijke uitdrukking er van*; 3 *overweging, inzicht*; 4 *onedele overweging, waarbij men zijn handelingen laat afhangen van de kans op voordeel*): 1 *een fout in de –*; *– van onkosten*; 2 *op de lei stond een –*; 3 *volgens menselijke –*; 4 *hij handelde niet uit –*.
be'ren, beerde, h. gebeerd (*mesten met beer*).
be'renbijt, m. (*gevecht van beren* [*=zwijnen*] *met honden als volksvermakelijkheid, in 1689 verboden; naam van een herberg*).
be'rendaalder, m. –s (Zwits. *oude zilvermunt ter waarde van ± f 1,60*).
be'rengebrom, o. (*gebrom v. e. beer of van beren*); **–hoeder,** m. –s (*-leider*); **–hol,** o. –holen; **–huid,** v. –en; **–jong,** o. –en; **–klauw,** m. –en (overdr. *plant*; Lat. heracleum sphondylium); **–kuil,** m. –en (*kuil voor gevangen beren*); **–leider,** m. –s (*leider, oppasser v. e. beer*; stud. *schuldeiser*); **–muts,** v. –en (*ruige muts uit de huid v. e. beer*; inz. vroeger: *grenadiersmuts*).
beren'nen, –rende, h. berend (*insluiten*).
beren'ten, berentte, h. berent (Z.-N. *met rente of hypotheek belasten*).
be'renoor, o. –oren (*oor v. e. beer; naam van planten*, b.v. *de smeerwortel, de aurikel, sierplant uit de Alpen*); **–vangst,** v.; **–vet,** o.
I. berg, m. –en (1 *min of meer op zich zelf staande verheffing van de oppervlakte der aarde*; inz. in de aardr. *een verheffing boven 600 m*; 2 *grote hoop, hoeveelheid*): 1 *een vuurspuwende –*, vulkaan; *de – Thabor*; *gouden bergen beloven*; zie gouden 5; 2 *een – papieren*; de oude 3de nv. nog in *te –e rijzen*, van haar, dat overeind gaat staan; z. ook dal; Z.-N. *de –* (*van barmhartigheid*), bank van lening; Z.-N. *de – afgaan*, achteruitgaan in gezondheid, zaken.
II. berg, o., soms m. (*hoofdzeer, korst tussen het hoofdhaar*, inz. *bij kinderen*).
berg'achtig, bn. (*bezet met bergen*): *Zwitserland is een – land, de –e kust van Spanje*.
bergaf', bw. (*langs de berghelling naar omlaag*): *het ging bergop, –*; **–af'waarts,** bw.
bergamot', v. bergamotten (*fijne Turkse peer*); **–citroen',** m. –en (*peervormige citroensoort o. a. in Italië en Z.-Frankrijk*; Lat. citrus bergamia); **–olie,** v. (*etherische olie uit de schil van de bergamotcitroen*).
berg'blauw, o. (*hemelsblauwe schilderverf*).
berg'briefje, o. –s (Z.-N. *lommerdbriefje*).
berg'cultuur, –culture, v. –cultures (O.-I. *Europese landbouw op grote schaal in de bergstreken*): *koffie-, theeplantages zijn –s*.
ber'ge, te, zie berg **I.**
ber'ge, bar'ge, v. (spreekt. *rommel, wanorde*): *het is daar een –*. (g = zj).
berg'eend, v. –en (*e. soort v. eend*; Lat. tadorna tadorna): *de – broedt in onze duinen*.
ber'gen, borg, h. geborgen (1 *in veiligheid brengen*; 2 zeet. *schepen binnenbrengen, die door schipper en bemanning zijn verlaten; de goederen of de lading v. verongelukte schepen in veiligheid brengen*; 3 *in een ruimte opnemen*, dikwijls met *kunnen*; *naar een plaats brengen en daar bewaren*): 1 met bepaalde voorwerpen: *het lijf, het leven –*; refl. *berg je! zich niet weten te – van ....*; 2 *schepen, goederen –*; 3 *dat kan ik niet –*; *jongens, je boeken –!* nog: zegsw. *geborgen zijn*, [a]) geen zorgen voor de toekomst meer hebben, [b]) in veiligheid zijn; Z.-N. *zich –*, zich verbergen.
berg'engte, v. –n (aardr. *smalle bergpas*).
Bergerac', m. (Fr. *Franse witte wijn uit de omstreken v. d. stad Bergerac* [*Dordogne*]).
bergè're, v. –s (Fr. *herderin; ruststoel met kussens en voetenbankje; zeker dameskapsel*).
berg'geest, m. –en (lit. t., volksgeloof: *geest, die in de bergen huist*).
berg'geld, o. –en (*vergoeding voor het bergen van goederen, b.v. v. gestrande schepen*).
berg'groen, o. (*kopergroen*).
ber'gingsmaatschappij, v. –en (*maatschappij, die zich belast met het bergen van* [*goederen uit*] *gestrande schepen*).
berg'kalk, v. (*donkergrijs, kalkachtig fossielgesteente; kolenkalksteen*).
berg'kam, m. –kammen; zie kam.
berg'keten, v. –s (*bergstelsel met langwerpig grondvlak, bestaande uit een of meer reeksen van bergen*); **–klimaat,** o. (n.l. *v. e. bergstreek*); **–kloof,** v. –kloven (*kloof in een berg, tussen bergen*); **–knoop,** m. –knopen (*snijpunt van twee of meer bergketens*); **–kristal,** o. –kristallen (*waterhelder kwarts*): *geel –*, Boheems topaas; *bruin –*, rook-topaas.
berg'loon, o. –lonen; zie berggeld.
berg'nimf, v. –en; zie oreade.
bergop', bw. (*tegen de berg op; langs de berghelling omhoog*); **–op'waarts,** bw.
Berg'partij, v. (*Jacobijnen*, z. ald.; *ultra's der nationale vergadering van 1848 en '49*).
berg'pas, m. –passen (*pas door het gebergte*): de Gotthardpas (2100 m).
berg'pek, o. (*asphalt, aardhars*).
berg'plaats, v. –en (*plaats, om iets te bergen, te bewaren*): *een – voor hout*.

Berg'rede, v. (Bijbel: *rede van Jezus op een berg bij het meer van Genesareth, bevattende o. m. de zaligsprekingen,* Matth. 5).
berg'rivier, v. –en (*rivier, die op het hooggebergte ontspringt en gevoed wordt door gletscherbeken en bergstromen*): *de Rijn is een –*; verg. regenrivier; **–rug,** m. –ruggen (*lijn, die de toppen van een bergketen verbindt; bovenvlak van een langwerpige berg; platte bergkam; bovenrand v. e. berg*); **–spoorweg,** m. –wegen, **–spoor,** o. –sporen (*spoorweg over een berg of in de bergen*); zie o. a. tandradbaan; **–sport,** v. (*het beklimmen van hoge bergen*); **–streek,** v. –streken (*streek, waarin bergen of bergketens gelegen zijn*); **–stroom,** m. –stromen ([*snelle*] *stroom in een bergland*); **–tak,** m. –takken (*–uitloper*); **–talk,** v. (*bergwas, natuurlijke paraffine: vetaarde*); **–teer,** o. en v. (*pikachtige massa van aard- of steenolie*); **–top,** m. –toppen (*het min of meer spits gedeelte, waarin een berg van boven uitloopt, hoogste punt v. e. berg*); **–wind,** m. –en (*koelere luchtstroom, die 's nachts langs een berghelling omlaag komt*); **–ziekte,** o. (*ongesteldheid bij het beklimmen van grote hoogten: oorsuizen, hartkloppingen, braken*); **–zout,** o. (*mineraalzout, zout uit de zoutmijnen*).
bè'ri-bè'ri, v. (O.-I. *diëetziekte, veroorzaakt door het langdurig gebruik van een in een bepaald opzicht niet voldoend voedsel,* nl. *een tekort aan vitaminen hebbend*): de gang der lijders doet denken aan die van een schaap Mal. berie); ook, ber'riber'ri.
bericht', o. –en (*inlichting* in verschillende bijzondere toepassingen: 1 *inlichting v. e. schrijver aan zijn lezers*; 2 *inlichting, gegeven van ambtswege: rapport*; 3 *inlichting omtrent gebeurtenissen uit vroeger tijd*; 4 *inlichting, mededeling omtrent hetgeen gebeurd is of zal gebeuren; tijding, nieuws, nieuwtje*): 1 – *aan den lezer; voor–, na–*; 2 *de –en der ambtenaren en de daarop gegronde rapporten*; 3 *de verspreide –en van oude schrijvers omtrent Brittanje*; 4 (dikwijls zonder lidw.) – *krijgen van iem.; nader – afwachten; een telegrafisch –; stuur – van ontvangst; volgens de laatste –en*; (in een dagblad) *gemengde –en,* nieuwtjes. Opm. – vroeger = *terechtwijzing,* nog in: *Die aan de weg timmert, heeft veel berechts* (= *berichts*), die in het openbaar iets doet, staat bloot aan veel critiek.
berich'ten, –richtte, h. bericht (*iem. iets bekend maken, doen weten, melden, mededelen*): *iem. iets –; de ontvangst – van.*
bericht'gever, m. –s (*iem., die berichten verstrekt* inz. *aan dagbladen: correspondent*): *de – van „De Tijd"*; **–geefster,** v. –s.
berij'den, –reed, h. bereden (*rijden op, over*): *een paard –; een weg –*; **–rij'der,** m. –s: *het ros, de vriend van zijn –*; **–rijd'ster,** v. –s.
berij'men, berijmde, h. berijmd (*op rijm zetten*): *de psalmen –*; **–rij'mer,** m. –s; **–rij'ming,** v. –en: *psalm–.*
beril', beryl' (Gr.-Lat. beryllus: *doorschijnende, zeegroene edelsteen*), **1** (voorwerpsn.), m. berillen; **2** (stofn.), o.: – *uit Voor-Indië.*
berin', v. berinnen (*wijfjesbeer*).
beris'pelijk, bn., bw. (*laakbaar, af te keuren*): *een – gedrag.*
beris'pen, berispte, h. berispt (1 *iem. terechtwijzen, afkeuring over iem. of iets te kennen geven; laken*; dikwijls toegepast op het gedrag van kinderen; 2 rechtst.: *term voor een der lichtste straffen door een gestelde macht gegeven*): 1 *iem. streng –, iets in iem. –*; 2 *de notaris, eenmaal berispt door de arrondissements-rechtbank*; **–ris'ping,** v. –en.
berk, m. –en (*katjesdragende loofboom*; Lat. betula); **ber'keboom,** m. berkebomen.
ber'kemeier, m. –s (*drinkbeker uit een berkemei = tak v. e. berk*): *bij 't schuimen van de –.*
ber'kenbos, o. –bossen; **–hout,** o.; **–loof,** o.; **–rijs,** o. –rijzen (*tak of roede van berkenhout* [om kinderen te straffen]).
ber'kenwijn, m. (*drank, uit sap v. d. berk door gisting bereid; Duitse champagne*).
berkoen', m. –en (*naam van zekere soort van balken*; ook, *scheepsterm*); ook, barkoen.
berkoos', m. berkozen (Z.-N. *groentekweker* inz. bij Brussel).
Berlijn', o. (*hoofdstad van Pruisen*); **–er,** m. –s (*bewoner van Berlijn*); **–s,** bn., bw.
Berlijns-blauw', o. (*staalblauwe kleurstof* b.v. *voor katoen, tapijten enz.,* in 1704 te Berlijn ontdekt door Diesbach).
berli'ne, v. –n (*reiskoets met kap, met vier plaatsen, het eerst ± 1690 te Berlijn gemaakt,* vero.; *kolenwagentje*).
Ber'litz-school, v. –scholen (*talenschool, waar leerlingen vreemde talen trachten te leren door onmiddellijk te beginnen met er zich in uit te drukken,* inz. *mondeling*).
berm, m. –en, bermpje (bij wegen: *strook aan weerszijden buiten de verharding*; wat. *waterpas liggend gedeelte in een glooiing en dienende als steun*): *de – verbreden*; **–sloot,** v. –sloten (*sloot onder langs de berm*).
Ber'n(h)ardshond of **St.–,** m. –en (*grote hond, gefokt in het klooster op de St.-Bernhard* vroeger inz. *tot het opsporen van verdoolde reizigers*).
Ber'ner Conven'tie, v. (*overeenkomst, 9 Sept. 1886 te Bern gesloten, tot bescherming van de letterkundige eigendom*).
beroemd', bn. (*zich roem verworven hebbende; zeer vermaard; roemrijk bekend*): *een – dichter; – zijn door,* ten gevolge van; *zich – maken*; fig. *een –e naam*; **–roemdheid,** v. –heden (*de hoedanigheid van beroemd zijn; beroemd persoon, beroemde zaak*).
beroe'men, zich, beroemde z., h. z. beroemd (*roem dragen*): *zich – op,* trots zijn op.
beroep', o. –en (1 Prot. *de uitnodiging aan een predikant, een predikantsplaats te bekleden*; 2 *maatschappelijke werkkring of betrekking, waartoe men de vereiste bevoegdheid heeft verkregen; ambacht*; 3 rechtst. *het zich wenden tot een hogeren rechter, rechtbank of college om herziening van een vonnis* inz. in vaste uitdrukkingen; 4 Z.-N. *uitdaging*): 1 *ds. A. heeft een – naar A'dam gekregen*; 2 *het – van advocaat, het – van verver uitoefenen; J. Vet, zonder –*; 3 *in hoger* (België *in beroep*) – *gaan, komen*; België: rechtst. – *bij den Koning; – tegen een beschikking*; nog: zegsw. *een – doen op iem., op iems. hulpvaardigheid,* iems. hulp, hulpvaardigheid inroepen; 4 Z.-N. – *tot een tweegevecht*; nog: België *Hof van beroep,* hof dat in hoogste instantie vonnissen, door een lagere rechtbank geveld, kan herzien.
beroe'pen, –riep, h. beroepen (1 *met zijn stem kunnen bereiken*; 2 *iem. roepen tot een*

ambt, waardigheid inz. Prot. in toepassing op predikanten; z. beroep bet. 1): 1 *hij was niet te* –; 2 *iem. tot* (of: *als*) *predikant* –; refl. *zich* – *op iem. of iets*, aan iem. of iets een recht ontlenen om zich te rechtvaardigen: *de minister beriep zich op art. 89 der grondwet*; rechtst. *zich van een vonnis op een hogere rechtbank* –, in hoger beroep gaan.
beroe'pene, m. v. –n (*iem., die beroepen is*).
beroe'per, m. –s (Z.-N. *uitdager*).
beroeps'bezigheid, v. –heden (*werk, aan een beroep verbonden*): *drukke –heden.*
beroeps'brief, m. –brieven (Prot. *brief, waarin iem. wordt medegedeeld, dat hij door een gemeente tot predikant is beroepen*).
beroeps'klapper, m. –s (*claqueur*).
beroeps'misdadiger, m. –s (*iem., die van het plegen van misdaden als het ware zijn beroep maakt*); **–officier,** m. –en (*officier van beroep*); **–rijder,** m. –s (*iem., die van deelnemen aan wedstrijden: fietsrijden, schaatsenrijden, zijn beroep maakt; professional*); **–speler,** m. –s (*acteur, voetballer, tennisspeler enz. van beroep*); **–zanger,** m. –s; **–zangeres',** v. –zangeressen; **–ziekte,** v. –n (*ziekte, voortvloeiend uit het beroep*).
beroerd', bn., bw. (*naar, ellendig; belabberd*): *een –e vent, – weer; een –e boel; dat is maar wat –! ik voel mij –; hij leest –*, slecht; – *slecht*, zeer, erg, gmz.
beroe'ren, –roerde, h. beroerd (1 *door beweging troebel maken*; 2 v. het gemoed enz.: *verontrusten*): 1 *een onderaardse beweging had het water beroerd*; 2 vero. in deze bet. meestal: in beroering brengen.
beroer'ling, m. –en (*beroerde kerel, ellendeling*): *die –*, plat; ook beroerdeling.
beroer'te, v. –n, –s (1 *plotselinge uitstorting van bloed in de hersenen, apoplexie*; 2 geschied. in het mv.: *opstand, onlusten*): 1 *een aanval van –*; 2 *de Raad van –n, 1567.*
beroes'ten, roestte, i., h. geroest (Z.-N. *roestig worden; doen roesten*): *een beroeste keel*, schor, hees.
berok'kenen, berokkende, h. berokkend (*teweegbrengen, veroorzaken*, altijd van iets kwaads): *iem. veel moeite –, leed, schade –.*
berooid', bn. (*haveloos; zonder geld of goed*): *arme –e ballingen; een –e beurs*, lege; *een –e schatkist*, uitgeputte.
berouw', o. (*spijt, leedwezen over bedreven kwaad*, met de bijgedachte a. h. voornemen het niet meer te bedrijven): *– hebben over, van; – komt na de zonde*, te laat.
berou'wen, berouwde, h. berouwd (*berouw, spijt, leedwezen veroorzaken*): *zijn zonden – hem; die moeite zal u niet –*; refl. *zich –*: *ge zult het u –*, er berouw over hebben.
berouw'hebbend, bn. (*berouw gevoelend*): *een – zondaar*; ook: berouwheb'bend.
berouw'vol, bn. (*een oprecht berouw hebbende of tonende*): *een – hart.*
bero'ven, beroofde, h. beroofd (*door roof, met geweld ontnemen*): *iem. – van zijn geld; iem.* (of: *zich*) *van het leven –*, doden; *van zijn verstand beroofd*, krankzinnig.
ber'rie, v. –s (*draagbaar*; Z.-N. *lamoen*).
bersaglie'ri, m. mv. (It. van bersaglio = schijf: *korps scherpschutters of jagers in het It. leger*); enk. bersagliere; l. *bersaljee'rie.*
berser'ker, m. –s (oud-Noors: eig. *de in een berenkleed gehulde: in de sagen een als mens voorgesteld wezen van geweldige kracht, dat, in –woede geraakt, onweerstaanbaar is*); **–woede,** v. (fig. *blinde, dolle woede*).
berst, m. –en (*scheur; spleet*); z. barst.
ber'sten, borst of berstte, i. gebersten (*vaneensplijten*); zie barsten.
bertillonna'ge, v. (Fr. *stelsel v. den Fr. anthropoloog Alph. Bertillon, 1852–1914: meten en fotograferen van lichaamsdelen om het signalement v. iem. vast te stellen*).
ber'tram, m. –s (*vuurwortel, omdat die wortel op de tong brandt, kwijlwortel*; met *wilde: een soort duizendblad*); gew. of vero.
berucht', bn. (*ten kwade bekend*): *– wegens, om; zich – maken; een –e dief.*
berui'ken, berie'ken, –rook, h. beroken (*ruiken aan iem. of iets*): *iets –.*
berus'ten, –rustte, h. berust (1 *ergens in bewaring zijn*; 2 *steunen op*; 3 *laten blijven, niet meer met iets voortgaan*; 4 *zich schikken, vrede hebben met, geen verandering meer trachten aan te brengen*): 1 *de akten – bij den notaris*; 2 *de hele zaak berust op hem; dat vermoeden berust op losse gronden*; 3 *laat het daarbij –*; 4 *in het onvermijdelijke –*; **–rus'ting,** v. (1 *bewaring*, meestal met vz. *onder*; 2 *gelatenheid, lijdzaamheid, onderwerping*): 1 *de papieren zijn onder – van den notaris*; 2 *in, met stille – zijn lot dragen.*
I. bes, v. (*de een halve toon verlaagde b*).
II. bes, v. besten (*oude vrouw*); z. *best* **II.**
III. bes, v. bessen (*bezie*): *aal–, bos–.*
beschaafd' 1 bn., bw. (1 van een volk of maatschappij: *niet meer in een onontwikkelde natuurstaat verkerende*; 2 *welopgevoed, welgemanierd, goed onderwezen*): 1 *–e volken*; 2 *een – man; –e manieren; een –e uitspraak*, in –e kringen gehoord wordend; **2** o. (met *algemeen: de taal, algemeen gebruikt in de beschaafde kringen*): *het algemeen –.*
beschaafd'heid, v. (*de hoedanigheid van beschaafd zijn* in bet. 2; *welgemanierdheid; de toestand van beschaving*).
beschaamd', bn., bw. (1 *zeer verlegen; zich schamende*; 2 *blozende, rood van schaamte*): 1 *iem. – maken; – doen staan; – zijn over*; 2 *met –e kaken staan.*
bescha'digd, bn. (*gekreukt, niet gaaf*): *– ooft, –e zijden stoffen, – porselein.*
bescha'digen, beschadigde, h. beschadigd (*schade toebrengen aan*): *door water –*; **–ing,** v.
bescha'duwen, –schaduwde, h. beschaduwd (*belommeren, schaduw werpen op*): *bomen – de weg; een beschaduwd plekje.*
bescha'men, beschaamde, h. beschaamd (1 *schaamte doen krijgen*; 2 *teleurstellen*, maar sterker): 1 *een leugenachtigen knaap –*; 2 *iems. hoop –; zij werden niet beschaamd in hun verwachtingen*; **–scha'ming,** v. –en (*het beschamen; de toestand van iem., die beschaamd is gemaakt, schaamte*): *tot – van.*
bescha'ren, –schaarde, h. beschaard (*zoveel vee in de wei brengen, als zij kan voeden*).
bescha'ven, beschaafde, h. beschaafd (1 *glad schaven met de schaaf*; 2 van personen, hun geest enz.: *ontwikkelen, verfijnen, veredelen*; 3 van het geschrevene: *polijsten, verbeteren*): 1 *een plank –*; 2 *een volk –*; 3 *een gedicht, de stijl –*; **–scha'ving,** v. –en (*het beschaven* inz. in bet. 2: *verfijning, ontwikkeling, veredeling*): *de – der negers door de Europeanen; een brandpunt van –.*
bescheid', o. –en (1 *inlichting, verslag, bericht, mededeling* inz. in vaste uitdrukkin-

gen; 2 *uitleg, antwoord*; 3 *geschreven stuk, bewijsstuk, akte*, meestal mv.): 1 – *vragen, krijgen, eisen*; *iem.* – *zenden*; 2 *hij komt morgen om* –; *aldus was het* –; 3 *een bundel* –*en*; nog: – *weten*, de waarheid weten; *iem.* – *doen*, [a]) zijn dronk beantwoorden; [b]) Z.-N. uit een aangeboden glas drinken.

beschei'den 1 bescheidde, h. – (*ontbieden, opontbieden*): *wie heeft u hier* –? 2 bn., bw. (*niet te vrijmoedig; zonder enige aanmatiging*): *een* – *jongmens, naar mijn* – *mening, een* – *belletje; hij vroeg het* –; zegsw. *met zijn*–*deel tevreden*, niet groot.

beschen'ken, –schonk, h. beschonken (*een geschenk geven, begiftigen*): fig. *door de natuur met rijke gaven beschonken zijn.*

bescher'men, beschermde, h. beschermd (1 *tot scherm of schut strekken tegen het gevaar*; fig. *behoeden, beschutten*; 2 *bevorderen, door bepaalde maatregelen bevoordelen*; 3 *iem.* [*voort*]*helpen door zijn invloed en gezag*; *protegeren*): 1 *de onschuld* –; – *tegen de sneeuw*; – *voor*; 2 *de kunst* –; *beschermende rechten*, (hoge) invoerrechten tegen de concurrentie v. h. buitenland; 3 *de* –*de vriendschap van den minister*; nog: België: *beschermd gebied*, protectoraat; **–scher'meling,** m. en v. –en (*iem., die bijzonder begunstigd wordt*); z. protégé; **–scher'mer,** m. –s.

bescherm'engel, m. –en (R.-K. *engelbewaarder*); **–geest,** m. –en; **–heer,** m. –heren (eretitel: *iem., onder wiens hoede de belangen ener vereniging enz. gesteld worden*); **–heilige,** m. en v. –n (*schutspatroon, –patrones*).

bescher'ming, v. –en (1 *bewaring, beveiliging*; 2 *bevoordeling door bijzondere maatregelen*; 3 *protectie, steun, voorspraak ten gunste van iem. of iets*): 1 *in de* – *van God*; *in* – *nemen*; *onder* – *van de duisternis*; 2 – *der nationale nijverheid*; 3 *'s konings* – *genieten.*

bescherm'vrouw(e), v. –vrouwen; z. beschermheer: *met H. M. als* –.

beschie'ten, –schoot, h. beschoten (1 *met plankwerk bekleden*; 2 *met geschut, pijlen, kogels enz. naar of op iem. of iets schieten*): 1 *het dak laten* –; 2 *een vesting* –.

beschik', o. (*bestel, regeling*): *wiens* – *is dit?* **–al,** m. en v. –allen (*bemoeial*).

beschik'baar, bn. (*waarover beschikt kan worden*): *de O.-I. ambtenaar met verlof houdt zich* –; *alle* –*bare troepen*, voorhanden; rechtst. – *gedeelte*, deel ener nalatenschap, waarover de erflater vrij mag beschikken; z. legitiem; **–baarheid,** v. (België: *tijdelijk uit werkelijke dienst ontslaan met of zonder wachtgeld*): *in* – *stellen*, ter beschikking.

beschik'ken, –schikte, h. beschikt (*ordenen, regelen*): *God had het anders beschikt; de mens wikt en God beschikt*, de beslissing is in Gods hand; *afwijzend op iets* –, iets v. d. hand wijzen; *vrij* (*kunnen*) – *over zijn geld en goed*, er naar welgevallen gebruik van (kunnen) maken; **–schik'king,** v. –en (1 *regeling, ordening*; 2 *besluit, waarbij iets geregeld wordt*; 3 *macht om over iets naar goedvinden te beschikken*): 1 *de laatste* –*en van de maaltijd maken*; 2 *een ministeriele* –; *een rechterlijke* –, niet op de terechtzitting gegeven beslissing; *een uiterste wils*–, testament; 3 *de vrije* – *hebben over*; *ter* – *staan, zijn van.*

beschil'deren, beschilderde, h. beschilderd (*met schilderwerk bedekken*): *een wand* –; *beschilderde ramen*; **–schil'dering,** v. –en (*het beschilderen*; *hetgeen beschilderd is*).

beschim'meld, bn., bw. (1 *met schimmel bedekt*; 2 fig. *verlegen, bedeesd*, gew.): 1 –*e schoenen,* – *brood*; 2 *wat sta je daar* – *te kijken!*

beschim'melen, –schimmelde, i. beschimmeld (*schimmelig worden*; *met schimmel bedekt worden*): *de schoenen gaan er* –.

beschim'pen, beschimpte, h. beschimpt (*bespotten met het doel te beledigen*; *smadelijk bejegenen, uitschelden*); **–schim'per,** m. –s; **–schim'ping,** v. –en (*beledigende spot, smadelijke bejegening*): – *v. e. ongelukkige.*

beschoei'en, beschoeide, h. beschoeid (*een waterkant met hout of steen bekleden*): *een kanaal* –; **–schoei'ing,** v. –en (*het beschoeien*; *hetgeen dient om te beschoeien*; *hetgeen beschoeid is*): *een* – *van basaltblokken.*

beschon'ken, bn. (*dronken*); **–heid,** v.

bescho'ren, bn. (*toebedeeld*): *dat lot is mij* –, opgelegd, voorbehouden, is mijn deel.

beschot', o. beschotten (1 *houten bekleedsel*; 2 *houten afscheiding*; 3 *opbrengst van veldvruchten*): 1 *een mahoniehouten* –, lambrizering; 2 *een* – *tussen twee loges in het theater*; 3 *een goed* – *opleveren.*

beschou'wen, beschouwde, h. beschouwd (1 *aandachtig bezien*; 2 *overwegen en beoordelen*; 3 *aanzien als*): 1 *het schone natuurtafereel* –; 2 *iets uit een bepaald oogpunt* –; *wel beschouwd heeft hij gelijk*, alles in aanmerking genomen; 3 *iem. als leider* –; *iets als zijn plicht* –; z. keper; **–schou'wer,** m. –s; **–schou'wing,** v. –en (*de daad van beschouwen* in bet. 1 en 2; *godsdienstige, min of meer mystieke overpeinzing*): *bij nadere* –; *iets buiten* – *laten*, iets niet aanroeren.

beschou'wend, bn.; z. contemplatief.

beschrei'en, beschreide, h. beschreid (*bewenen, schreien over*): *een misstap* –.

beschre'ven, z. beschrijven, bet. 1.

beschrij'den, beschreed, h. beschreden (v. e. rijdier: *bestijgen*): *een paard* –; vero.

beschrijf', o. (Z.-N. *schriftelijke beschikking*; *het opstellen van een verkoopakte*).

beschrij'ven, –schreef, h. beschreven (1 *schriftelijk bijeenroepen*; 2 *op iets schrijven, met schrift bedekken*; 3 *iets op papier, te boek stellen*; 4 *personen of zaken optekenen, opsommen, wat getal, hoedanigheid enz. betreft*; 5 *een voorstelling van iem. of iets in woorden geven*; *schetsen*; 6 *het beloop van een kromme lijn tekenen*; *iets of zich bewegen volgens zulke lijn*; 7 Z.-N. *een verkoopakte opstellen*): 1 *de staten* –; *de beschreven vaderen*, [a]) eretitel der Romeinse senatoren, [b]) scherts. gemeenteraadsleden; 2 *een blad papier* –; 3 rechtst. *er is niets beschreven*, er is geen testament; 4 *de boedel doen* –; 5 *een reis* –; 6 *een cirkel* –; *de vliegmachine beschreef grote kringen*; 7 Z.-N. *iets* – *bij den notaris.*

beschrij'vend, bn.: – *proza*; –*e meetkunde*; zie beschrijven 5 en 6.

beschrij'ving, v. –en (1 *de handeling of daad van beschrijven*, inz. in bet. 5; 2 *de vorm, waarin iem. of iets beschreven* in bet. 5 *is*): 1 *luisteren naar de levendige* – *van den verteller*; *alle* – *te boven gaan*; 2 *een korte, beknopte* –; nog: *punten van* –, te behandelen zaken, agenda; zie beschrijven 1.

beschrij'vingsbiljet, o. –biljetten (*belastingformulier m. vragen, om te beantwoorden*): *een* – *der inkomstenbelasting*; **–brief,** m. –brieven (*oproepingsbrief voor een vergadering*).

beschroomd', bn., bw. (*enigszins bang, bedeesd*): *een – spreker; – te werk gaan.*
beschroomd'heid, v. (*bedeesdheid*).
beschuit', v. –en (Fr. biscuit: *tweebak*): zegsw. *een fijne beschuit,* schijnvrome; *iem. een – je geven,* in de kin knijpen; **–bakker,** m. –s; **–bus,** v. –bussen (*blikken bus, voor beschuit*); **–ton,** v. –tonnen.
beschul'digde, m. en v. –n (*aangeklaagde* [België: *in criminele zaken*]): *iem. op de bank der –n brengen.*
beschul'digen, beschuldigde, h. beschuldigd (*iem. bij het gerecht aanklagen wegens een misdrijf,* als rechtst. in N.-N. niet in gebruik; *ten-laste-leggen, aanklagen*): *iem. van iets –*; **–schul'diger,** m. –s; **–schul'diging,** v. –en (*het beschuldigen; aanklacht*).
beschut'ten, –schutte, h. beschut (*beschermen* bet. 1): *planten tegen de kou –; beschut voor, tegen*; **–schut'ting,** v. –en (*bescherming*): *– zoeken tegen de kogels; – geven.*
besef', o. (*gewaarwording, gevoel, bewustzijn van iets, voorstelling, begrip*): *geen – van iets hebben,* idee; *zijn – kwijt zijn,* bewustzijn.
besef'ten, –sefte, h. beseft (*grondig begrijpen, een duidelijk begrip hebben van, goed vatten*): *goed –, wat men doen moet.*
bes'je, –shuis, o. –huizen; z. bestje enz.
beslaan', –sloeg, h. (1, 3, 4), i. (2) beslagen (1 *iets bekleden, geheel of gedeeltelijk bedekken met iets*; inz. toegepast op paarden: *van hoefijzers voorzien*; 2 *met iets overdekt worden, waardoor de natuurlijke glans verflauwt* inz. van glas; 3 *een ruimte geheel innemen, vullen*; 4 *het bewerken van een vaste stof met een vloeistof* inz. om er pap of deeg van te maken): 1 *met goud, ijzer, zink –; paarden –*; zegsw. *goed –slagen ten ijs komen,* goed toegerust; 2 *de ruiten –*; Z.-N. *een beslagen tong,* teken van ongesteldheid; 3 *die landkaart beslaat de hele muur*; 4 *meel, kalk –.*
beslag', o. (1 rechtst. *aanhouding, arrest*; 2 *datgene, waarmede iets bekleed is*; inz. in toepassing op paarden: *hoefijzer met de nagels*; 3 *oeverbekleding*; 4 *mengsel van meel enz.*; 5 *omvang,* vero.; 6 *al het vee*; 7 Z.-N. *drukte*; 8 Z.-N. *beroerte*): 1 *executoriaal –,* rechtsmiddel tot ten uitvoerlegging van een vonnis; België: *in – nemen,* aanslaan 5; fig. *– leggen op iems. tijd, iems. tijd in – nemen,* iems. aandacht, tijd eisen; 2 *een bijbel met zilveren –; hoef–*; 3 *een rijs–, steen–, basalt–*; 4 *het – met gist mengen*; 5 *een werkje van een groot –*; 6 *het gehele – werd opgevorderd wegens clandestiene slachting*; 7 *veel – maken*; 8 *een – krijgen*; nog: *de zaak heeft* (of: *krijgt*) *haar –,* is (of: komt) in orde.
besla'gene, m. –n (België: rechtst. *persoon, tegen wien iets werd in beslag genomen*).
beslag'maker, m. –s (Z.-N. *druktemaker*).
besla'pen, –sliep, heeft beslapen (*op iets slapen*): *een bed –*; zegsw. *zich op iets –,* over een besluit een nacht laten heengaan.
beslech'ten, –slechtte, heeft beslecht (*een geschil vereffenen* [*door een vergelijk of gevecht*]; *bijleggen*): *een twist –, een geschil –.*
beslech'ting, v. –en: *– van een geschil.*
beslijkt', beslikt', bn. (*bespat met slijk*).
beslis'sen, besliste, h. beslist (1 *iets, waarover verschil in gevoelen is, uitmaken*; 2 *iets, dat nog onzeker is, een bepaalde uitkomst doen hebben*; 3 *uitspraak doen over, voorgoed uitmaken*): 1 *de vergadering heeft bij stemming beslist, dat*; *draal niet langer, gij moet vandaag –*; 2 *deze aanval besliste de strijd*; 3 *niet durven –, wie het gedaan heeft*; *– ten gunste, ten nadele van*; *die zaak is nu beslist,* afgedaan; **–slis'send,** bn. (*afdoende, de doorslag gevende aan*): *een –e slag*; *het –e ogenblik*; **–slis'sing,** v. –en (*het beslissen*): *morgen valt de –,* eindoordeel; *die zaak is haar – nabij,* eindregeling; *een – nemen.*
beslist', bn., bw.; –er, meest – (*gedecideerd, vastberaden*; *zeker, stellig*): *een – voorstander*; *ik ben er – tegen*; *een –e leugen,* uitgemaakte; *een –e meerderheid,* overwegende. Opm. – wordt dikwijls gebruikt voor *beslissend.*
beslist'heid, v.: *met – iets tegenspreken.*
beslom'mering, v. –en ([*zware*] *zorg*): *zich in allerlei –en steken, wereldse –en.*
beslo'ten, bn. – *jacht*; *een – vergadering,* alleen toegankelijk voor leden of genodigden; *een – terrein,* afgesloten; *– water,* niet te gebruiken wegens het ijs; *– tijd,* R.-K. de Advent en de Vasten, waarin geen huwelijk mag gesloten worden zonder dispensatie; rechtst. *– uiterste wil,* testament, dat de erflater in verzegelde omslag aan een notaris ter bewaring ter hand stelt.
beslui'pen, –sloop, h. beslopen (*sluipende naderen en overvallen*): *de kat –sluipt e. vogel.*
besluit', o. –en (1 *slot, einde, afloop*; 2 *slotsom, conclusie*; 3 *vastgesteld plan*; *vastgestelde maatregel*; *beslissing ener vergadering*): 1 *tot – van het feest*; 2 *tot het – komen*; 3 *zijn – was onherroepelijk*; *een – nemen*; *tot een – komen*; *een koninklijk –*; *het – der vergadering.*
beslui'teloos, bn., bw.; besluitelozer, –t (*niet tot een besluit kunnende komen*): *een – mens*; *hij stond – te kijken*; **–'heid,** v.
beslui'ten, –sloot, h. besloten (1 *een slot, einde aan iets maken*; 2 *een gevolgtrekking maken*; 3 *iets na overweging of beraadslaging vaststellen*): 1 *een feest met een lied –*; 2 *uit iems. woorden –*; 3 *de vergadering besloot*; *ik besloot te gaan*; *ik ben besloten,* van plan.
besme'ren, –smeerde, h. besmeerd (*met vet, boter, jam enz. bestrijken of overdekken,* ook: *bevuilen, bemorsen*): *brood met stroop –.*
besmet'telijk, bn. (1 *smetstof licht aan andere lichamen mededelend*; *aanstekelijk*; 2 *licht smetten krijgend*): 1 *–e ziekten*; 2 *– wit dragen*; **–heid,** v.: *de – v. roodvonk.*
besmet'ten, besmette, h. besmet (*bemorsen, bezoedelen*; *ziektekiemen overbrengen,* in deze bet. inz. in de lijdende vorm); nog: fig. (stakerstaal) *het werk besmet verklaren*; **–smet'ting,** v. –en (*het overbrengen of overgaan van ziekten o. a. door bacteriën*; *de besmettende bacteriën*); **–smet'tingshaard,** m. –en (*brandpunt van besmetting*).
besmeu'ren, besmeurde, h. besmeurd (*bezoedelen, bevlekken*): *met bloed besmeurd.*
besnaard', bn. (fig. *gevoelig* zó als een bepaling aanwijst): *de fijn –e dichterziel.*
besna'ren, besnaarde, h. besnaard (van speeltuigen, instrumenten: *met snaren bespannen*): *een viool –*; *een racket –*; **–sna'ring,** v. –en: *een racket met een harde –.*
besne'den, bn.: *een fijn – beeld,* bewerkt; *een fijn of fraai – gelaat,* welgevormd.
besneeuwd', bn. (1 *met sneeuw bedekt*; 2 *grijs of wit van haar*): 1 *de –e straten, de –e bergkruin*; 2 *een –e kruin.*
besnij'denis, v. (*godsdienstig gebruik bij oosterse volken,* inz. *Israël. kerkgebruik*):

iem. de – geven; R.-K. *het feest der –*, 1 Jan., ter gedachtenis van 's Heren –; aanvang v. h. burgerlijk jaar sedert 1575.

besnoei'en, besnoeide, h. besnoeid (*door snoeien iets bewerken of verkleinen of iets afnemen van iets; rondom snoeien*): *een heg –*; fig. *iems. macht, inkomen –*, verminderen, beperken; **–snoei'ing,** v. –en: *– v. zijn macht.*

besnuf'felen, –snuffelde, h. besnuffeld (*snuffelend beruiken*): *een kledingstuk –.*

besog'ne, v. –s (Fr. *aangelegenheid; lastig werk; bezigheid*, inz. *in enig ambt*): *hij heeft velerlei –s; zeg, dat ik in – ben*; l. *bezon'je.*

besom'men, –somde, h. besomd (1 *door het bijeenbrengen van tal van kleine sommen gelds een grote som maken*; 2 visserij: *opbrengen*): 1 *de bijdragen in geld – al duizenden*, belopen; 2 *een schuit met schelvis, die f 80 besomde*; **–som'ming,** v. –en (*het besommen*; inz. visserij: *opbrengst*).

bespan'nen, –spande, h. bespannen (1 *spannen over, op*; 2 *spannen voor*): 1 *e. viool met snaren –*; 2 *wagens met vier paarden –.*

bespan'ning, v. –en (*het span paarden met het tuig*; mil. *paarden en tuig, om een kanon voort te trekken*): *een nieuwe –.*

bespa'ren, bespaarde, h. bespaard (*sparende o'verleggen; sparen, overhouden op iets, dat niet in zijn geheel wordt gebruikt*): *enig geld voor de oude dag –*, op zij leggen; *licht –*, zuinig zijn met; *dat verdriet had ik mij zelf* (ook: *iem.*) *kunnen –*, zorgen dat ik (hij) het niet behoefde te ondergaan.

bespa'ring, v. –en: *ter – van kosten.*

bespat'ten, bespatte, h. bespat (*spatten werpen op, spattende bevlekken*): *iemand met slijk –*; *het gelaat met bloed –spat.*

bespe'ken, bespeekte, h. bespeekt (Z.-N. *bespuwen*).

bespe'len, bespeelde, h. bespeeld (*spelen op*): *een biljart –*; *een viool –*; *het gezelschap van Bouwmeester bespeelt de Utrechtse schouwburg*, speelt in; **–spe'ling,** v. –en.

bespeu'ren, bespeurde, h. bespeurd (*waarnemen, bemerken* [inz. aan merktekenen, nagelaten sporen]): *onraad –, diefstal –.*

bespie'den, –spiedde, h. bespied (1 *met oplettendheid waarnemen*; 2 *met vijandige bedoelingen beloeren, bespionneren*): 1 *de verborgenheden der natuur –*; 2 *iems. gangen –.*

bespie'ding, v. –en: *een stelsel van –.*

bespie'gelen, bespiegelde, h. bespiegeld (*nadenkend beschouwen; overwegen, overpeinzen*): *de –de wijsbegeerte*, in tegenstelling van de proefondervindelijke; **–spie'geling,** v. –en (*beschouwing, overpeinzing* inz. van hogere onderwerpen): *allerlei –en houden.*

bespik'kelen, bespikkelde, h. bespikkeld (*met spikkels overdekken*): *een groen tafelblad – met witte verf.*

bespionneren, bespionneerd (*bespieden*).

bespoe'digen, bespoedigde, h. bespoedigd (*iets spoediger doen plaats hebben, trachten iets spoediger tot een einde te brengen*, minder sterk dan *verhaasten*): *zijn reis –.*

bespoe'diging, v.: *ter – van het werk.*

bespoe'len, de zee –spoelde, h. eeuwenlang onze kusten bespoeld (*spoelen tegen*).

bespot'telijk, bn., bw. (*bespotting verdienende, opwekkende; belachelijk*): *een –e klederdracht; iem. – maken; zich – aanstellen, kleden, voordoen*; **–spottelijkheid,** v.–heden.

bespot'ten, –spotte, h. bespot (*de spot drijven met*); **–spot'ter,** m. –s; **–spot'ting,** v. in bet. 2 –en (*de daad v. bespotten; bejegening met spot*): *iem. aan de algemene – prijsgeven; een voorwerp van –.*

bespraakt', bn. (*vlug of goed ter taal*): *zij is goed –*; zie wel–; **–heid,** v.

besprek', o. (*mondelinge onderhandeling*): *in – zijn over iets met iemand.*

bespre'ken, –sprak, h. besproken (1 *spreken over iets*; 2 *iets van te voren voor zich bestellen; vooruitnemen of huren*; 3 van boeken enz.: *aankondigen*): 1 *iets met iem. –*; 2 *een plaats – in de komedie*; ook: *een dans –*; 3 *de nieuwe druk –*; **–spre'king,** v. –en: *samen een – hebben; plaats–; boek–.*

bespren'gen, besprengde, h. besprengd (*sprenkelend bevochtigen*); **–spren'ging,** v. –en: R.-K. *de – met wijwater.*

bespren'kelen, besprenkelde, h. besprenkeld (*een weinig met druppels v. e. vloeistof* [inz. *water*] *bevochtigen*): *linnen –*; **–ing,** v. –en.

besprin'gen, –sprong, h. besprongen (1 *springen op, met een sprong bereiken*; 2 *onverhoeds iem. of iets aanvallen*): 1 *roofdieren – hun prooi*; 2 *door rovers besprongen.*

besproei'en, besproeide, h. besproeid (*bouw- of weiland kunstmatig van water voorzien, sproeiende begieten; bevochtigen, irrigeren*): *een tuin –*; *de bloemen –*; fig. *met tranen –.*

besproei'ing, v. –en (*irrigatie*).

bespu'gen, –spoog, h. bespogen; **–spu'wen,** –spuwde, h. bespuwd (*spuwen op*).

bes'seboom, m. –bomen (*aalbezieboompje*).

bes'sem, m. –s (Z.-N. *bezem*); **–geld,** o. (Z.-N. *geld, dat bij het vegen van de vloer gevonden wordt*).

Bes'semerpeer, v. (*toestel voor het bereiden van Bessemerstaal*); **–staal,** o. (*staal, bereid naar de wijze van den Zweed H. Bessemer, 1813–'98*).

bes'sengelei enz.; zie aalbes enz.

I. best (superlatief van *goed*), **1** bn.: *dit is mijn –e vriend; mij –*, ik heb er niets tegen; (*mijn*) *–e man, jongen*, aanspreking; *naar mijn –e weten*, zover ik weet; *Gompertjes – broek; hij is niet al te –*, gezond; z. been **2,** 1; **2** bw.: *hij heeft het – gewerkt; iets – afkunnen*, gemakkelijk; *– mogelijk*, zeer goed; *het gaat niet al te –*; **3** zn. o.: *tot uw eigen –*, voordeel, nut; *het gemene –*, algemeen belang; *ten beste raden*; zegsw. *iets ten beste geven*, [a]) iets lezen, voordragen, [b]) iets tot iems. nut, gerief enz. afstaan; *moge* (*God*) *alles ten beste keren!* tot ons geluk; *zijn uiterste best doen om; het beste is, dat; het beste er mee, hoor!* geluk er mee; *laten wij het beste hopen*; **4** zn. m. en v. –en: *je bent een bovenste –e; dat kan den beste overkomen.*

II. best, v. –en (eig. *bestemoeder of grootmoeder, oud vrouwtje*); **–je,** o. –s; ook: **bes,** v. bessen, besje, o. –s; z. spinnewiel.

bestaan' **1** bestond, h. bestaan (1 *iets ondernemen* [inz. *een waagstuk*], *wagen*; 2 *standhouden, bestand zijn tegen*, in uitdrukkingen; 3 *kunnen leven van, een behoorlijk inkomen opleveren*; 4 *in wezen zijn*; 5 *datgene zijn, wat de bepaling aanwijst*, inz. met vz. *in*; 6 *samengesteld zijn uit* met vz. *uit*; 7 *verwant zijn aan*): 1 *een stout stuk –*; 2 *mijn God, wie zal voor u –!* 3 *van een klein pensioen –*; 4 *God bestaat; hoe kan dat –*, is dat mogelijk! *reden* (of: *recht*) *van – hebben*; *het –de*, [a]) al wat bestaat, [b]) de omstandig-

heden, de toestand van het ogenblik; 5 *rijkdom bestaat in tevredenheid*; 6 *lucht bestaat uit zuurstof, stikstof, koolzuur en enige andere gassen*; 7 *in den bloede* –; *van na(bij)* –; **2** o. (1 lit. t. *waagstuk*; 2 *het in wezen zijn* absoluut; *het in wezen zijn* op een bepaalde wijze; 3 *het zich onderhouden door een kostwinning*; *de kostwinning zelf, broodwinning*): 1 *een stout*, –; 2 *het – van God*; *het vijftigjarig – der vereniging*; 3 *middelen van* –; *ergens zijn – vinden, hebben*; *de strijd om het* –.

bestaan'baar, bn. (*kunnende bestaan*; fig. *verenigbaar met, mogelijk*); **–heid,** v.

bestaans'middel, o. –en; beter: middel v. bestaan, nering, bedrijf.

bestand' 1 o. (*wapenstilstand*): *het twaalfjarig* –, *1609–1621*; **2** bn. (*kunnende weerstaan*; *opgewassen tegen*): – *tegen de verleiding*; *porselein – tegen vuur*.

bestand'deel, o. –delen (*samenstellend deel* inz. bij een mengsel of een chemische verbinding): *chemische –delen*; *wezenlijke –delen, toevallige –delen*; zie ingrediënt.

beste'deling, m. en v. –en (*iemand, die wordt uitbesteed, in de kost besteed* inz. van *een weeskind*); vr. ook **–e.**

beste'den, –steedde, h. besteed (1 *aanwenden*; 2 *op een bepaalde wijze doorbrengen*; *gebruiken voor een bepaald doel*; 3 *uitbesteden, in de kost doen*; vero.): 1 *veel moeite, zorg aan iets* –; 2 *zijn tijd goed* –; *veel geld aan iets* –, uitgeven voor iets; 3 *een kind bij eenvoudige mensen* (*in de kost*) –; nog: zegsw. *dat is goed, wel* (of: *niet*) *aan hem besteed*, iem. toont zich een bewezen gunst, moeite (niet) waardig; Z.-N. *wel besteed*, wel verdiend (in ongunstige bet.).

besteed'ster, v. –s (*verhuurster van dienstboden*; ook: *ouderwetse* [*groene*] *paraplu*).

besteek', m. besteken (Z.-N. *naamfeest*; *de aangeboden geschenken*): *iem. zijn – geven*.

bestek', o. bestekken (1 *bepaalde begrensde lengte of ruimte*; 2 bouwk. *omschrijving van een uit te voeren werk met alle inlichtingen omtrent de uitvoering ervan*: *de kosten enz.*; bij uitbr. *ruimte*; 3 scheepst. *het bepalen van de geografische plaats van een schip in zee door middel van waarnemingen en berekening*): 1 *veel in een klein – bijeenbrengen*; 2 *een – maken*; *volgens* –; 3 *het – opmaken*.

besteka'mer, v. –s (*plee*); zie kamer.

beste'ken, –stak, h. bestoken (1 *steken op of in*; *vasthechten aan iets* [*tot sieraad*]; 2 Z.-N. *iem. begiftigen met bloemen, geschenken* inz. *op zijn naamdag*): 1 *een hoed met bloemen* –; *een kussen met spelden* –; 2 *iem.* –.

bestek'hout, o. (*op bestelde maat bezaagd hout*).

I. bestel', o. (*bestuur, leiding*): *door Gods* –, beschikking; *wat een* –, drukte!

II. bestel', v. bestellen (*beschuitbol met anijs*).

bestel'auto, v. auto's (*auto waarmee bestelde waren aan huis worden bezorgd*).

bestel'brief, m. –brieven (*brief, waarbij men iets aan een koopman bestelt*).

beste'len, –stal, h. bestolen (*iemand van zijn eigendom beroven*): *iemand* –.

bestel'fiets, v. –en; z. bestelauto; **–goed,** o. –goederen (*goederen, die per* [*personen-*] *trein verzonden en aan een bepaald adres aan huis bezorgd worden*); **–huis,** o. –huizen (eig. *huis, waar men alles kan bezorgen, wat voor een bepaald persoon, een bepaalde firma enz. bestemd is*): *het – van de Ned. boekhandel te A'dam*, centrale inrichting ter expeditie v. boeken; **–kaart,** v. –en: – *voor boekwerken*; **–kantoor,** o. –kantoren (*expeditiekantoor*): *het – van Van Gend en Loos*.

bestel'len, –stelde, h. besteld (1 *iets bezorgen op een bepaalde plaats of bij een bepaalden persoon* inz. *brieven, telegrammen enz.*; 2 *iets van te voren bespreken*; 3 *iets ontbieden, dat men wenst te kopen of te huren*; 4 *iemand ontbieden als koopman, werkman enz.*; 5 Z.-N. *een klant bedienen in een winkel*; 6 Z.-N. *van voer voorzien*): 1 *pakjes, brieven* –; 2 *logies, kamers* –; 3 *een rijtuig* –; *waren* –; 4 *den behanger* –; 5 *wil u me niet* –; 6 *de beesten* –; nog: *ter aarde* –, begraven.

bestel'ler, m. –s (*iemand, die bestelt* inz. *iem., wiens beroep bestellen* in bet. 1 *is*: *loper van boot, post of telegraaf*).

bestel'ling, v. –en, bestellinkje (1 *het bestellen*; 2 *het bestelde*): 1 *er zijn hier vier –en op een dag*, n.l. van brieven; *op, volgens* –; *de koopman kreeg een mooie* –; 2 *al de –en zijn per spoor verzonden*.

bestel'loon, o. –lonen (*geld of loon voor het bestellen* d. i. *voor het thuisbezorgen*).

bes'temaat, m. –s (*makker*): *ze zijn –jes*.

bestem'meling, m. –en (Z.-N. *geadresseerde*).

bestem'men, bestemde, h. bestemd (*aanwijzen, bepalen*): *de zoon is voor de krijgsdienst bestemd*, aangewezen; *deze geldsom is voor het volksfeest bestemd*, zal dienen tot bestrijding der kosten; **–stem'ming,** v. –en (1 *datgene, waartoe iemand of iets is bestemd*; 2 *plaats, waarheen iemand of iets bestemd is*): 1 *de – van den mens*; 2 *het schip bereikte eindelijk zijn* –; *ter plaatse zijner* –; nog: *dat was zijn* –, d. i. lot.

bes'temoer, v. –s (*grootmoeder*; *besje*).

bestem'pelen, bestempelde, h. bestempeld (*een stempel op iets drukken*): *een brief* –; fig. *met de naam – van*, die naam geven aan.

besten'dig, 1 bn. (*duurzaam* inz. v. toestanden enz.: *zich gelijkblijvend, vast, niet telkens veranderend*): *een –e kleur*, – *geluk*; *op aarde is niets* –; – *weer*; Z.-N. – *secretaris*, vast; z. deputatie; **2** bw. (*voortdurend, gestadig*): *hij blijft – aan zijn werk*.

besten'digen, bestendigde, h. bestendigd (*duurzaam maken*; *doen voortduren*): *een toestand* –; **besten'digheid,** v.

bester'ven, bestierf, i. bestorven (1 *sterven bij of door*; 2 *van aandoening ontstellen en doodsbleek worden*; 3 van woorden: *niet uitgebracht kunnen worden*; 4 van weke stoffen: *hard, droog worden*; 5 *bij het sterven iems. goed erven*): 1 inz. met *het* of *dat*: *ik zal het* (of: *dat*) –; 2 *hij bestierf van schrik*; 3 *het woord bestierf op zijn lippen*; 4 *verf, kalk laten* –; fig. tot zich komen: *laat me eerst wat* –; 5 *een bestorven weduwe* (ook = wier man gestorven is); nog: *in iems. mond bestorven*, wat iem. telkens te pas brengt; *bestorven vlees*, voor het gebruik geschikt *een bestorven kind*, ouderloos.

bes'tevaar, m. –s (eig. *grootvader*); gesch. naam van de Ruyter en Tromp.

best'goed, o. (*de bovenste lancetvormige tabaksblaren*); verg. zandgoed.

bestiaal', bn., bw. (*dierlijk*); z. beestiaal.

bestialiteit', v. –en (Fr. *beestachtigheid*).

bestia'rium, o. (Ned.) bestiariën, –s; (Lat.) bestiaria (Lat. v. Lat. bestia = beest: *dieren-*

boek: *een natuurlijke historie der dieren*).
bestia'rius, m. bestiarii (Lat. gesch. *kampvechter tegen wilde dieren in de amphitheaters*).
bestier', o. (lit. t. *beleid, bestuur*): *Gods* –.
bestie'ren, bestierde, h. bestierd (in hogere stijl en Z.-N. *besturen*); **–stie'ring,** v.
bes'tig, bn., gmz. voor *best*: –, *zei hij*.
bestij'gen, –steeg, h. bestegen (*beklimmen*; *op iets stijgen*): *een paard* –, *een berg* –, *een troon* –; **–stij'ging,** v.: *de* – *van de troon*.
bestik'ken, –stikte, h. bestikt (*met stikwerk versieren*); zie stikken.
best'je, bes'je, o. –s; z. bes(t); **best'jeshuis,** o. –huizen (*oud-vrouwtjeshuis, hofje*).
besto'ken, bestookte, h. bestookt (1 [*gestadig*] *aanvallen of beschieten*; 2 fig. *belagen, lastig maken*): 1 *den vijand* –, *een vesting* –; 2 *met vragen* –; *door verraad bestookt*.
bestor'men, bestormde, h. bestormd (*stormlopen op*): *een stad* –; fig. *het loket werd bestormd*, men verdrong er elkaar; *de trein werd bestormd*, men verdrong elkaar om een plaats te krijgen; *iem. met vragen* –, overstelpen, nauwelijks de tijd geven om er op te antwoorden; **–stor'ming,** v. –en.
bestor'ven, zie besterven.
besto'ven, vd. en bn. (*met stof bedekt*): *een* – *rijtuig*; fig. *een* – *student*, halfdronken.
bestraf'fen, bestrafte, h. bestraft (1 *iem. straf doen ondergaan*; *berispen*; 2 *wegens iets straf opleggen*): 1 *iem. voor, over, wegens iets* –; *een* –*de blik*; 2 *het kwaad, de ondeugd* –.
bestraf'fing, v. –en: *een strenge* –.
bestra'len, bestraalde, h. bestraald (*stralend beschijnen, stralen werpen op*; geneesk. *aan de werking van electrische stralen blootstellen*; Z.-N. *met een angel steken*): *de zon bestraalt de aarde*; Z.-N. *door wespen bestraald*.
bestra'ten, –straatte, h. bestraat (*plaveien*): *een bestrate weg*; **–stra'ting,** v. –en (*het bestraten*; *het plaveisel*): *een nieuwe* –.
bestrij'den, –streed, h. bestreden (1 *strijden tegen*; 2 van onkosten *de nodige middelen vinden om ze te dekken*; *betalen*): 1 *den vijand* –; *een mening* –; *een spreker* –, trachten te weerleggen; 2 *de kosten van iets* –.
bestrij'ken, –streek, h. bestreken (1 *met geschut een punt, een terreinstrook enz. onder werkzaam vuur kunnen nemen*; 2 *besmeren met iets, dat min of meer vloeibaar is*): 1 *de kanonnen* – *de stad*; 2 *iets met zalf, olie* –.
bestrooi'en, bestrooide, h. bestrooid (*door strooien min of meer met iets bedekken*; *strooien over*): *een vloer met zand, bloemen* –.
bestuderen, bestudeerde, h. bestudeerd (1 v. een geschrift, een tekst enz.: *met aandacht lezen en overwegen om de betekenis volkomen te begrijpen*; 2 van het uiterlijk van iem. of iets: *scherp waarnemen*; 3 *studie maken van, beoefenen*; 4 van uitingen: *met overleg voorbereiden*): 1 *Vondel* –; 2 *iem.* –; *de natuur* –; 3 *een vraagstuk* –; *de les* –; *enige wetenschap* –; 4 *een bestudeerde houding*, aangenomen (met de bijbet. v. *gemaakt*).
bestui'ven, –stoof, h. bestoven (1 *met stof enz. overdekken*; 2 plantk. *de bloemstampers met stuifmeel bedekken*): 1 *met as* –, *met meel* –; 2 *de insecten* – *de bloesems*.
bestu'ren, bestuurde, h. bestuurd (1 *iets, een zaak, een dier in een bepaalde richting doen gaan*; fig. v. iems. neigingen enz.; 2 v. een staat, een instelling enz.: *het toezicht op iets, de leiding, het beheer van iets hebben*): 1 *een paard, een schip, een vliegtuig* –; *liefde tot het volk bestuurde zijn pen*, deed hem denkbeelden uiten met de strekking de toestand van het volk te verbeteren; 2 *e. fabriek* –, beheren, de zaken leiden; *e. vereniging* –, leiden; *e. land* –, regeren.
bestuur', o. besturen (1 *de handeling van personen of zaken te besturen, te regelen, te leiden*; 2 *de macht, het gezag, het bewind*; 3 *college, dat de aangelegenheden van een vereniging, een staat enz. regelt, bestuurt*): 1 *in de tijd van zijn* –; 2 *een ondoelmatig ingericht en machteloos* –; 3 *het* – *treedt af*; *het Dagelijks* –, Burgemeester en Wethouders.
bestuur'baar, bn. (*kunnende gestuurd of bestuurd worden*): *een* – *luchtschip*.
bestuur'der, m. –s, –en (*iem. die bestuurt*; *leider, beheerder*; purisme voor *directeur*).
bestuurs'college, o. –s: Z.-N. *het* – *v. e. Rijksmiddelbare onderwijsinstelling*, z. college; **–kamer,** v. –s (*vertrek, waarin het bestuur vergadert*); **–lichaam,** o. (Z.-N. *tot het openbaar bestuur behorende*); **–lid,** o. –leden; **–memoriaal,** o.: België – *van de provincie*, uitgave, waarin al de stukken betreffende de provincie worden opgenomen; **–overheid,** v. –heden (België *tot een openbaar bestuur behorende overheid*); **–tafel,** v. –s (*tafel, waaraan het bestuur zit*); **–vergadering,** v. –en.
best'wil, om: *hij deed dat alles om haar* –, in haar belang; *een leugentje om* –, om erger te voorkomen, noodleugen.
bet, bw., vero.; in samenst. als: *bet'weter*.
betaal'baar, bn. (*betaald* 1 *kunnende*, 2 *moetende worden*): 1 *met geen goud* – (gewoonlijk: niet te betalen, onbetaalbaar); 2 – *aan toonder*; – *op zicht*.
betaal'baarstelling, v. –en (handel: bepaling van *dag en plaatsbepalen, waarop en waar een quitantie, wissel enz. moet, kan betaald worden*).
betaal'dag, m. –dagen (*dag, waarop betalingen plaats hebben*); **–meester,** m. –s (*ambtenaar, die met de betaling van rijkswege van traktementen, pensioenen, examengelden enz. en met het overnemen van alle ontvangsten voor de staat en de provincien is belast*); in België: agent der schatkist.
betaals'rol, v. –rollen (*betaalstaat, rol, lijst van posten, die betaald moeten worden*).
beta'len, betaalde, h. betaald (1 *iem. geld geven, dat men hem schuldig is*; 2 *iets, dat men gehuurd, gekocht heeft, met geld vergoeden*; 3 oneig.: *vergoeden met een genot, voordeel*; inz. *boeten, lijden voor iets, dat men misdaan heeft*; 4 met een persoon als voorwerp: *hem verschuldigd geld doen ontvangen*): 1 *een rekening* –; *een schuld* –; *een gulden voor een boek* –; zie leergeld, natuur; 2 *de vertering* –; *iem. te veel laten* –, afzetten; *voor iem.* –, zijn vertering enz.; Z.-N. zegsw. *potje breken, potje* –; 3 *de vreemde hulp moesten wij met onze vrijheid* –; *een belediging met de dood* –; 4 *zijn werkvolk* –; *de troepen* –; nog: zegsw. *iem. iets betaald zetten*, zich op iem. wegens iets wreken, iem. iets inpeperen; zie munt.
beta'ler, m. –s (*iemand, die betaalt*): *een goed* –, die contant of op tijd betaalt.
beta'ling, v. –en (*het betalen* inz. *geldelijke afdoening*): *tegen contante* –; *in* – *geven*, om

er mee te betalen; *bij gebrek van –; zijn –en staken*; **–sconditie,** v. –s, –conditiën (*voorwaarde van betaling*); **–stermijn,** m. –en.
beta'melijk, bn., bw. (*behoorlijk, passend*): *een – gedrag, een –e houding; zich – gedragen,* voegzaam; **–ta'melijkheid,** v.
beta'men, betaamde, h. betaamd (*voegen, passen*): *bescheidenheid betaamt de jeugd.*
betas'ten, –tastte, h. betast (*bevoelen van verschillende zijden,* meestal om zich van iets te vergewissen; *tastend uitwendig onderzoeken*): *de blinde betastte de bloem.*
be'te, v. –n (*hap*): *een – broods*; z. beet.
bete'kenen, betekende, h. betekend (1 *datgene aanduiden, wat het voorwerp noemt*; 2 *de waarde hebben van wat het voorwerp of de bepaling aanduidt, daarmee gelijkstaan*; 3 rechtst. *door middel van een deurwaarders-exploot* [inz. *aan de tegenpartij*] *stukken doen toekomen*): 1 *lion betekent leeuw*; 2 *de handel betekent niet veel,* is van weinig belang; *iem., die iets betekent; veel –d*; 3 *een vonnis –,* de winnende partij maakt het vonnis bekend aan de verliezende; **–ing,** v. (bet. 3).
bete'kenis, v. betekenissen (*zin, beduidenis, begrip*): *de – van een woord; een man van –,* gewicht; *een zaak van (enige) –,* belang; *het is van geen –; het enige feit van –,* gewicht.
bete'kenisleer, v.; z. semasiologie.
I. be'tel, Z.-N.; zie beitel.
II. be'tel, v. vero.; z. siri(h); **–palm,** m. –en (O.-I. *pinang*; Lat. areca catechu); z. areca.
bete'len, beteelde, h. beteeld (*beplanten*): *beteelde oppervlakte 10,629 ha.*
betem'peren, betemperde, h. betemperd (Z.-N. *droge stof met vocht mengen; beslaan* 4).
be'ten, beette, is gebeet (Z.-N. van vogels: *zich neerzetten*).
be'ter (comparatief van *goed*), **1** bn.: *hij is –,* [a]) hersteld, [b]) overtreft een ander in talent, karakter enz.; *– worden; – af zijn, het – hebben,* in betere omstandigheden verkeren; z. ei **II, 2**; **2** bw.: *om (te) – zijn vijand te kunnen opnemen; het kan heel wat –*; **3** zn. **–e,** o.: *het – is de vijand van het goede.*
I. be'teren, beterde, h. (1), i. (2) gebeterd (1 *iets, dat minder goed is of verkeerd, beter maken,* in uitdrukkingen of refl.; 2 v. personen, toestanden enz.: *beter worden, herstellen*): 1 *zijn leven –,* z. beter gaan gedragen; *God betere het!* uitroep; *ik kan het niet (ge)beteren,* verhelpen; *z. –,* z. beter gaan gedragen; 2 *de ziekte, de knie, de man beterde langzaam.*
II. bete're n, beteerde, h. beteerd (*met teer besmeren*): *een zeil –, een schutting –.*
be'terhand, met *aan*; *de zieke is aan de –* (of: *de betere hand*), langzaam herstellende.
be'tering, v. (*beterschap,* inz. in het zedelijke: *herstel, genezing*).
be'ternis, v. (Z.-N. *beterschap*).
be'terschap, v. (*het beter-worden* inz. *van een ziekte; herstel*): *hopen op –; –!*
beteu'gelen, beteugelde, h. beteugeld (*betomen, bedwingen*): *een paard –*; fig. *zijn driften –; een oproer –*; **–ing,** v. –en.
beteu'nie, v. (o.-Fr. betonie: *lipbloemige plant, waarvan in ons land in het wild één soort voorkomt*; Lat. betonica officinalis).
beteu'terd, bn., bw. (*verlegen, onthutst, sip, beduusd*): *hij stond – te kijken.*
Be'thel, o. (Bijb. *huis Gods*). (th = t).
Beth'lehem, o. (eig. *broodhuis* [wegens de vruchtbare omgeving]: *stad, twee uur gaans ten Z. v. Jeruzalem,* geboorteplaats v. Jezus).
betich'ten, –tichtte, h. beticht (*beschuldigen van, ten-laste-leggen*): *iem. – van iets.*
betij'en, alleen gebruikelijk in d. onbepaalde wijs, nl. *iemand laten –,* d. i. laten begaan.
betim'meren, –timmerde, h. betimmerd (1 eig. *met timmerwerk bezetten,* meest. v. e. wand of muur; 2 *door timmerwerk afsluiten* inz. fig. in een zegsw.): 1 *een wand met een lambrizering –*; 2 *iems.* (of: *iem. het*) *licht –*; zie licht **I 1** 1; **–tim'mering,** v. –en (*het betimmeren; datgene, waarmede men betimmert*): *een eikenhouten –,* lambrizering.
be'ting, v. –s (*toestel op een schip voor het vastmaken v. ankertouw of kabelketting*).
betin'gelen, betingelde, h. betingeld (*met tingels, smalle latten, bespijkeren*): *een zolderkamer –,* om er b.v. behangseldoek op te spijkeren; ook: beten'gelen.
bêti'se, v. –s (Fr. *domheid, stommiteit*).
beti'telen, –titelde, h. betiteld (*een naam, een titel geven aan*): *ik hoorde hem* (*met* of: *als*) *monseigneur –*; **–titeling,** v. –en.
betit'telen, –tittelde, h. betitteld (van een geschrift: *daarin de tittels d. i. de puntjes op de i's zetten, kleinigheden verbeteren*).
Bet'je, v. (*Elisabeth*).
betjoegd', bn. (*sluw, leep, geslepen, listig*); gew.; ook, betjoekt; gew.
betjoend', bn. (*bekekst, betoverd*); gew.
betoel', bw. (O.-I. *waarlijk, inderdaad, heus waar, echt*): *het is – waar.*
I. beto'gen, vd. en bn. (lit. t. *overdekt*): *de luister der ogen, met nevels –.*
II. beto'gen, betoogde, h. betoogd (*een bewijsvoering van iets leveren, waarbij onzeker blijft, of zij afdoende is; trachten te bewijzen*; ook: *een betoging houden*); **–to'ger,** m. –s.
beto'ging, v. –en (*optocht v. personen tot steun of als propagandamiddel voor enige zaak, om zekere gevoelens kenbaar te maken*).
beto'men, betoomde, h. betoomd (*in toom houden, beteugelen, bedwingen; met toom en gebit in bedwang houden*): *een paard –*; fig. *zijn hartstochten –.*
beton', o. (Fr. béton v. Lat. bitumen: *mengsel van kiezel, zand, grint, steenstukken met cement, gebezigd voor bouwwerken*); **–blok,** o. –blokken ([*zwaar*] *blok van beton* inz. *voor waterwerken*); **–ijzer,** o.; z. gewapend –; **–pijler,** m. –s; **–werk,** o. –en.
I. beto'nen, betoonde, h. betoond (*de toon of klemtoon geven*): *een lettergreep –.*
II. beto'nen, betoonde, h. betoond (*doen blijken*): *vreugde –, iem. achting –,* bewijzen.
beto'nie, v. –s; z. beteunie.
beto'ning, v. –en (*betoon*): *– van.*
beton'nen, betonde, h. betond (*met tonnen het vaarwater afbakenen*); **–ton'ning,** v. –en (1 *het betonnen*; 2 *de bakens*): 1 *de – der Zeeuwse stromen*; 2 *het onderhoud der –.*
betoog', o. –togen (*bewijsvoering*): *het behoeft geen –,* is uiteraard duidelijk.
betoog'grond, m. –en (*grond, waarop een betoog steunt*).
betoog'kracht, v. (*kracht van bewijsvoering*).
betoog'trant, m. (*–manier*).
betoon', o. (*betoning, blijk* inz. in samenstellingen): *vreugde–.*
bet'oudovergrootmoeder, v. –s: *de – is de grootmoeder van de overgrootmoeder of van den overgrootvader*; **–vader,** m. –s.

beto'veren, betoverde, h. betoverd (1 *door toverij in een zekere toestand brengen; beheksen;* 2 *in hoge mate boeien, verrukken*): 1 *de pad was een betoverde prins;* 2 *haar schone stem zal de menigte –.*
bet'overgrootmoeder, v. –s: *de – is de moeder der overgrootmoeder of van den overgrootvader;* **–vader,** m. –s.
betraand', bn. (*vol tranen; met tranen bedekt*): *met –e ogen; met –e wangen.*
betrach'ten, –trachtte, h. betracht (van iets. dat een verplichting enz. behelst: *in acht nemen, behartigen, nakomen*): *zijn plicht –, rechtvaardigheid –, het goede –; zijn voordeel –.* Opm. – voor *beschouwen, bekijken,* b.v. *een schilderij –,* is een germ., **–trach'ting,** v. –en (*behartiging* [*van iets, dat iem. als plicht of taak is gesteld*]; *vervulling, nakoming*).
betrap'(p)elijk, bn. (Z.-N. *besmettelijk*).
betrap'pen, betrapte, h. betrapt (1 *treden op* w.i.g.; 2 *verrassen*): 1 *hooi –;* 2 *iemand op een leugen, een diefstal –; een dief –;* **–trap'ping,** v.: België: rechtst. – *op heter daad.*
betre'den, –trad, h. betreden (*de voet zetten op of in*): *de vaderlandse grond weer –; de kansel –;* fig. *het pad der deugd –.*
betref'fen, het –trof, h. betroffen; slechts als 3e persoon (*aangaan, raken; op iets betrekking hebben*): *dat gezegde betreft mij; wat mij* (of: *voor zover het mij*) *betreft; waar het zijn zoon betreft, kent hij geen scherts.*
betref'fende (*aangaande, omtrent, ten opzichte van*), **1** vz.: *opmerkingen – de belasting;* **2** bn.: *berichten, de oorlog –,* rakende.
betrek'kelijk 1 bn. (*zijn waarde, betekenis hebbende, alleen met betrekking tot of in vergelijking met iets, dat niet genoemd wordt; niet-volstrekt*): *de –e hoogte van de St.-Pietersberg is 60 à 70 m,* niet boven de zeespiegel, maar boven het omliggend terrein; *dat is –,* hangt er van af; spraakk. *een – voornaamwoord;* rekenk. *de –e waarde der cijfers in een getal,* de rangwaarde; **2** bw. (*in zulke mate, met zulke beperking, als in de gegeven omstandigheden mogelijk of noodzakelijk is; naar evenredigheid*): *– goedkoop;* **3** vz. (*betreffende*): *de stukken – de zaak.*
betrek'ken, –trok, h. (1, 2, 3), i. (4, 5) betrokken (1 *iem. in een zaak moeien, hem er in, er bij halen;* 2 *naar een plaats trekken om ze te bewonen; er in trekken;* 3 *koopwaren ontbieden;* 4 *met wolken enz. overtrokken worden,* dikwijls refl.; 5 België: *in rechten aanspreken*): 1 *een land in een oorlog –, in een twist –; bij* (of: *in*) *iets betrokken zijn;* 2 *een nieuwe woning –; de winterkwartieren –;* 3 *goederen uit Engeland –;* 4 *de hemel betrekt, de lucht betrekt;* fig. *zijn gelaat betrok,* weerspiegelde een (opkomende) sombere gemoedsstemming; 5 Z.-N. *iem. in de zaak –.*
betrek'king, v. –en, betrekkinkje (1 *verhouding; band tussen personen onderling of personen en zaken;* 2 *nabestaanden* altijd in het mv.; 3 *ambt, post*): 1 *de – tussen man en vrouw; ik heb alle –en met hem afgebroken; in vriendschappelijke – tot iem. staan,* gemeenschap; *zich in – tot iem. stellen,* zich in verbinding stellen; 2 *iems. –en;* 3 *buiten – zijn; in – gaan; een – bekleden;* nog: zegsw. *met – tot,* ten opzichte van; *op iets – hebben,* verband houden met.
betrek'kingswijzer, m. –s (rekenk. *rij van quotiënten, die ontstaat bij het zoeken van de grootste gemene deler*).
betreu'ren, betreurde, h. betreurd (1 *treuren over;* 2 *jammer vinden,* sterker dan *spijten*): 1 *iems. vroege dood –;* 2 *het is te –.*
betreurenswaar'd(ig), bn.; –er, –st of meer –, meest – (*waard om over te treuren*).
betrok'ken 1 bn. (1 *bewolkt;* fig. *minder gezond, flets;* 2 *er mede gemoeid zijnde; er mede belast*): 1 *een – hemel of lucht;* fig. *de jongen ziet er – uit;* 2 *de – ambtenaar,* d. i. die met de zaak belast is; *de – partij,* die er mee te maken heeft; **2 –e,** m. en v. –n (*persoon, die met een zaak gemoeid is;* handel: *hij, op wien een wissel is getrokken*).
betrouw'baar, bn. (*vertrouwd kunnende worden*): *een – man, een – bericht, van betrouwbare zijde,* geloofwaardig; **–heid,** v.
betrouw'baarheidsrit, m. –ritten (*proeftocht, om het uithoudingsvermogen, de sterkte van dieren, voertuigen enz. te onderzoeken*).
I. betrou'wen, betrouwde, h. betrouwd (1 *staat maken op; vertrouwen hebben op,* inz. in Z.-N.; 2 *toevertrouwen*): 1 *op God –,* zijn hoop op God stellen; zie zon; 2 *betrouw 't geheim goê vrienden niet.*
II. betrou'wen, –trouwde, h. betrouwd (*door huwelijk verkrijgen*); z. behuwen.
bet'ten, bette, h. gebet (*herhaaldelijk en voorzichtig bevochtigen*): *ontstoken ogen –.*
betui'gen, betuigde, h. betuigd (1 *uitdrukkelijk verklaren, verzekeren;* 2 *te kennen geven, doen blijken*): 1 *iets onder ede –; zijn onschuld –;* 2 *iem. zijn dank –; zijn instemming – met het voorstel;* **–tui'ging,** v. –en (1 *uitdrukking, verklaring, verzekering* [*van zekere gevoelens*]; 2 *iets, door middel waarvan men iets getuigt*): 1 *op zijn –en geen staat maken; –en van vriendschap;* 2 *ontvang dit geschenk als – mijner hoogachting.*
betui'nen, betuinde, h. betuind (*omringen met een tuin, d. i. met een* [*van rijzen gevlochten*] *heining*); **–tui'ning,** v. –en (*omheining;* ook: *mandwerk* [*om een fles*]).
betuli'ne, v. (*stof uit de schors van de witte berk* = Lat. betula alba).
betut'telen, zie betittelen.
Be'tuwe, v. (*landstreek in Gelderland*).
Be'tuws 1 bn., bw. ([*als*] *uit, in, van, betrekking hebbende op, eigen aan de Betuwe*); **2** o. (*het dialect der Betuwe*).
bet'weter, m. –s (*iem., die alles beter wil weten; wijsneus*); **–weetster,** v. –s; **–weterij',** v. –en; zie bet.
betwij'felen, –twijfelde, h. betwijfeld (*in twijfel trekken*): *de waarheid van iets –.*
betwist'baar, bn. (*kunnende betwist worden*): *die stelling is –;* **–heid,** v.
betwis'ten, –twistte, h. betwist (1 *over het bezit van iets strijden;* 2 *op zekere gronden iets in twijfel trekken;* 3 *iem. iets ontzeggen; beweren, dat hij een hoedanigheid, een recht niet bezit*): 1 *het terrein voet voor voet* (*aan*) *den vijand –;* 2 *de juistheid v. e. stelling –; dat moet ik u –; ik betwist niet, dat;* 3 *iem. een recht –;* **–twis'ting,** v. –en.
beu, bn. (alleen met *zijn*: *meer dan genoeg van iets hebbend, iets doodmoe zijnde*): *iets* (of: *van iets*) *– zijn;* gmz.
beug, v. –en (*lange vislijn, met tal van sneuen of dwarslijnen, waaraan het aas is geslagen*): de – wordt geschoten en dan geankerd.
beu'gel, m. –s, beugeltje (1 *ijzeren ring op de*

beugel- of klosbaan; 2 *stijgbeugel* meest fig.; 3 *metalen ring, die door scharnieren dubbel geslagen kan worden en waaraan een zak of tas is vastgemaakt*; *knip*; ook: *de tas*; 4 *ijzeren toestel tegen het kromgroeien*): 1 zegsw. *dat kan niet door de –*, kan er niet mee door; 2 *de voet in de – hebben*; z. stijgbeugel; 3 *de – van een hangslot, een beugeltas, een baggernet*; 4 *een kind in –tjes*; *in –s lopen*.

beu'gelbaan, v. –banen (*klosbaan*; *baan, waarop het beugelspel gespeeld wordt*).

beu'gelen, beugelde, h. gebeugeld (*in de beugelbaan spelen*; ook: *veen baggeren*).

beu'gelsluiting, v. –en (*sluiting met een beugel* 1): *flessen met – en gummiringetje*.

beu'geltas, v. –tassen ([*ouderwetse*] *damestas met* [*zilveren*] *beugel*).

beu'gen, beugde, h. gebeugd (*met de beug vissen*); **–er,** m. –s (*schip voor de beugvisserij*).

beug'lijn, v. –en; zie beug; **–schuit,** v. –en (*beuger*); **–vis,** m. –vissen (*vis, die aan de beuglijn gevangen wordt*); **–visser,** m. –s; **–visserij',** v. (*het vissen met de beug*).

I. beuk, 1 m. –en (*loofboom tot de napjesdragenden behorende*): *de gewone –*, met groene bladeren, Lat. fagus silvatica; *de bruine –*, met bruine, en *de rode –*, met roodbruine bladeren; **2** v. –en (*beukenoot*).

II. beuk, m. –en (*schip van een gebouw* inz. *ruimte tussen twee rijen pilaren in een kerk*); zie hoofdbeuk, zijbeuk.

III. beuk, m. –en (*slag of stoot*).

beu'keblad, o. –bladen, beukeblaadje; **–boom,** m. –bomen.

I. beu'kelaar, m. –s (Z.-N. *beuk* **I 1**).

II. beu'kelaar, m. –s (*rond of ovaalvormig schild met een knop in 't midden*; *rondas*).

I. beu'ken, beukte, h. gebeukt (*hard slaan of kloppen* inz. als term in technische bedrijven): *stokvis –, vlas –, hennep –*; *– tegen, op iets*; *de wallen –*, rammeien, beschieten; *de golven – (tegen) het strand*.

II. beu'ken, bn. (*van beukenhout*): *een – kast*.

beu'kenbast, m. –en; **–bos,** o. –bossen; **–hout,** o.; **–laan,** v. –lanen.

beu'kenolie, v. (*olie uit beukenoten*).

beu'kenoot, v. –noten (*vruchtje v. de beuk*); **–pit,** v. –pitten (*kern der beukenoot*).

beul, m. –en (eig. *gerechtsbode, gerechtsdienaar*; later: *scherprechter*; fig. *wreedaard*; Z.-N. *sterk, zwaar gebouwd persoon*, ook v. kinderen gezegd): *de – van Parijs*; *hij was een – voor zijn vrouw*; zegsw. *brutaal als de –*, zeer.

beu'len, beulde, h. gebeuld (*hard werken, zwoegen*; *pijnigen*); verg. afbeulen; Z.-N. *met iem. –*, ruw te werk gaan.

beu'ling, m. –en, beulinkje (*worst*; Z.-N. *ingewanden van dieren*).

beuls'handen, v. mv.: *hij stierf door* (of: *onder*) *–*; **–knecht,** m. –s of –en; **–werk,** o. (fig. *daad van een wreedaard*).

I. beun, v. –en (*viskaar*).

II. beun, v. –en (*losse planken vloer*; gew. *zoldering*); **– II = – I.**

beun'haas, m. –hazen (eig. *zolderhaas*; *nietlid van een gilde, die op een zolder werkte*; nu: [*onbevoegde*] *knoeier*): *huisdominee was eigenlijk maar – in 't vak*; **–hazen,** beunhaasde, h. gebeunhaasd (*een beroep onbevoegd uitoefenen*; *onderkruipen*; *knoeien*; met *op*: *op allerlei werk azen*); **–hazerij',** v.

beu'relen, Z.-N. bijvorm van brullen.

beu'ren, beurde, h. gebeurd (1 lit. t. *tillen, opheffen*; 2 *in ontvangst nemen, innen*, inz. *geld*): 1 *een last –*; 2 *geld –*.

beu'ring, v. –en (*het beuren*; *het gebeurde*).

I. beurs, v. beurzen (1 *zakje, waarin men geld bij zich draagt*; *geldbuidel*; 2 *ondersteunings-* of *studiefonds*; 3 *het gebouw, de plaats, waar kooplieden samenkomen om zaken te doen*; *de samenkomst zelf*): 1 inz. in zegsw. *het gaat uit een ruime –*; *in de – tasten*, betalen; *elkaar met gesloten beurzen betalen*, zonder geld te geven; *de – snijden, lichten*, zakkenrollen; 2 *een – van 800 gld.*; *uit een – studeren*; 3 *de Parijse –*; *een slappe –*; *ter beurze*; Z.-N. volkst. *– geven*, katoen geven.

II. beurs, bn. (*buikzoet, aangestoken, buikziek*): *die peer is –, een –e appel*.

beurs'affaire, v. –s (*op de beurs gesloten overeenkomst, handel*); **–belasting,** v. –en (*belasting, welke bezoekers der beurs moeten betalen*); **–bengel,** m. –s (*klok, die geluid wordt, als de beurs begint*); **–bericht,** o. –en ([*kranten*] *bericht omtrent de beursnoteringen*; in het mv. *krantenrubriek der beursnoteringen*); **–comité,** o. –comité's (*het bestuur v. d. beurs*); **–conditiën,** v. mv. (*voorwaarden bij koop en verkoop van artikelen ter beurze geldende*); **–kluis,** v. –kluizen; z. safe; **–notering,** v. –en (*opgave v. de prijzen, tegen welke de handelswaren en effecten op de beurs zijn verhandeld*; *de deze opgaven bevattende prijscourant*); **–polis,** v. –polissen (*polis van een verzekering, aan de beurs gesloten*; ook: *polis, die verwijst naar de beurscondities van de vereniging van assuradeuren*; *standaardpolisformulier, op de beurs in gebruik*); **–prijs,** m. –prijzen (*prijs volgens beursnotering*); **–reglement,** o. –en (*reglement bij het zaken doen op de beurs*); **–spel,** o. (*windhandel*); **–student,** m. –en (nl. *die een beurs* in bet. 2 *heeft*); vr. –e; **–tijd,** m.; –en **–uur,** o. –uren; **–usantie,** v. –s, –usantiën (*de op de beurs aangenomen gewoonte*); **–vacantie,** v. –s, –vacantiën (*dag of dagen, dat geen beurs* is).

beurt, v. –en (1 in uitdrukkingen: *loop der omstandigheden*; *lotgeval*; 2 *geregelde, volg- of rangorde* in bijzondere toepassingen): 1 *iets valt iem. te –*; 2 *– om –*; *om –en* (afwisselende voorvallen, behorende bij een vaste orde), bij afwisseling; *op mijn –, het is uw –*; *wacht je – af*; *niet voor je – spreken*; *aan de – van aftreding zijn*; *het salon een goede – geven*, flink schoonmaken enz.; *een – krijgen*; *om de –*, (afwisselend geval); met betrekking tot het vervullen v. e. ambt: *taak*: *een predik–*; *in de – varen*; z. beurtman.

beur'telings, 1 bw. (*bij beurten, bij afwisseling*): *zij zullen – zingen*; **2** bn. (*bij beurten*): *–e afwisseling*, geregeld.

beurt'gezang, o. –en (*gezang, waarbij de zangers, zangsters, partijen elkaar afwisselen*).

beurt'man, m. –mannen (*schipper, die een geregelde dienst tussen twee of meer plaatsen onderhoudt, hetzij alleen, hetzij met anderen om de beurt varend*; *het schip*); **–schip,** o. –schepen; **–schipper,** m. –s (*beurtman*); **–veer,** o. –veren (*veer van beurtschepen*): *het – van Breda op R'dam*.

beurt'zang, m. –en; z. beurtgezang.

beur'zensnijder, m. –s (*zakkenroller*).

beur'zig, bn. (*beurs*).

beu'zelaar, m. –s (*iemand, die beuzelt*).
beu'zelachtig, bn., bw. (*onbeduidend, kinderachtig*): *–e praatjes; – doen.*
beuzelarij', v. –en (*nietigheid*).
beu'zelen, beuzelde, h. gebeuzeld (*onzin, ongerijmde dingen zeggen; bezig zijn met nietige, onbeduidende dingen*; gew. *leugens opdissen*): *wat zat die oude man te –!*
beu'zeling, v. –en, beuzelingetje (*nietig iets, wissewasje*): *om een – boos worden.*
beu'zelpraat, m. (*kinderpraat, geleuter*); **–taal,** v.; **–werk,** o.
bevaar'baar, bn.; bevaarbaarder, –st (*geschikt om te bevaren*): *een –bare rivier.*
bevaar'baarheid, v.: *de – der Maas.*
I. beval'len, het –viel, h., i. bevallen (*behagen*): *hoe is het (stuk) u gisteren –? die japon bevalt mij,* staat aan; *die mensen – mij niet,* [a]) vallen niet in mijn smaak, [b]) die mensen vertrouw ik niet: – **I** = – **II.**
II. beval'len, zij –viel, is bevallen (*een kind ter wereld brengen*): *zij is van een meisje –.*
beval'ling, v. –en: *een voorspoedige –.*
beval'lig, bn., bw. (*lief, aardig*): *een –e buiging,* gracieus; **–heid,** v. –heden (*de hoedanigheid bevallig te zijn; hetgeen de bevalligheid vormt*): *– van 16 jaren.*
bevan'gen 1 –ving, h. bevangen (*overmeesteren,* in betrekking tot allerlei aandoeningen): *de slaap, de warmte heeft mij –; door schrik, door de kou –;* **2** bn. (Z.-N. 1 *kortademig;* 2 *benauwd*): 1 *dat paard is –; – weer;* 2 *het is hier –;* **–heid,** v.
beva'ren 1 –voer, h. bevaren (*varen op of over*): *de zee –, een rivier –;* **2** bn. (*met ondervinding* [*ter zee*]): *een – matroos.*
bevat'telijk, bn., bw. (1 *gemakkelijk begrijpende, vlug van begrip;* 2 *gemakkelijk te begrijpen*): 1 *een – kind;* 2 *een –e voordracht,* duidelijk, helder; *–spreken;* **–heid,** v.
bevat'ten, –vatte, h. bevat (1 *begrijpen;* 2 *ruimte hebben voor; inhouden; behelzen*): 1 *de reden –;* 2 *één l olie –; dat boek bevat zedenlessen;* **–vat'ting,** v. (*begrip, verstand,* in zegsw.): *vlug van –; boven iems. – gaan;* **–vat'tingsvermogen,** o. (*natuurlijke aanleg om te begrijpen*).
bevech'ten, –vocht, h. bevochten (1 *vechten tegen, bestrijden;* 2 *door vechten, vechtende verkrijgen*): 1 *den vijand –;* 2 *de zege –.*
beve'derd, bn. (*voorzien van vederen*): *een –e pijl; –e achterpootjes,* met veertjes bezet.
bevei'ligen, beveiligde, h. beveiligd (*in veiligheid stellen; beschermen, beschutten*): *zich – voor of tegen de koude, tegen de regen;* fig. *tegen laster kan men zich niet –;* **–vei'liging,** v. –en: *tot – van, onder – van de nacht.*
bevel', o. bevelen (*gebod, opdracht*): *het – geven tot iets, om . . . .,* de last; *het – hebben, voeren over; onder – staan van,* gezag, aanvoering; *op hoog –; op uitdrukkelijk –; op –; – tot aanhouding,* bevelschrift.
beve'len, –val, h. bevolen (1 *gebieden; iem. iets gelasten;* 2 *bevel voeren;* 3 *iem. of iets toevertrouwen in iems. zorg* inz. in toepassing op God): 1 *iets –;* 2 *de generaal beveelt en de soldaten gehoorzamen; wie heeft hier te –?* 3 *iets God –,* God overlaten; *wees God bevolen,* God behoede u; *Vader, in uw handen beveel ik mijn geest,* Luc. 23 : 46.
bevel'hebber, m. –s (*bevelvoerder*).
bevel'hebberschap, o.
bevel'schrift, o. –en (*lastbrief; mandement*): *een – tot betaling,* mandaat; België: *bevel door een onderzoeksrechter genomen.*
bevel'voerder, m. –s (*iem., die bevel voert; bevelhebber*); **–voerend,** bn.: *een – officier;* **–voering,** v.
be've n, beefde, h. gebeefd (*trillen; sidderen*): *de aarde beefde; – als een juffershondje; – van schrik; voor iem. –,* erg bang zijn voor iem.
be'ving, v. –en, bevinkje: *– der aarde.*
I. be'ver 1 m. –s, bevertje (*in het water levend knaagdier;* Lat. castor fiber); **2** o. (*beverbont; naam v. verschillende stoffen*).
II. be'ver, m. Z.-N.; zie beverik.
be'verbont, o. (*bont van bevervellen*).
be'verig, bn. (*enigszins bevende, beefachtig*): *hij is wat – in zijn handen.*
be'verik, m. Z.-N.: *de – krijgen,* beverig, koortsig worden; verg. bibber.
bevernel', v. (*schermbloemige plant;* Lat. pimpinella).
be'vers, bn. (*van een soort baai,* z. bever **I 2**): *een –e borstrok.*
be'verval, v. –vallen; **–vel,** o. –vellen.
beves'tigen, –vestigde, h. bevestigd (1 *vastmaken;* 2 *vaster maken* inz. fig.): 1 *de planken met schroeven –;* 2 *de uitzondering bevestigt de regel,* versterkt; *een mening wordt bevestigd; iets met een eed* (of: *onder ede*) –, versterken; nog: (Prot.) *een predikant –,* plechtig verbinden aan de gemeente, die hem heeft beroepen; *nieuwe lidmaten –,* hen, die hun belijdenis hebben gedaan, plechtig tot lidmaat verklaren. Opm. *aannemen* doet de kerkeraad; – geschiedt in de openbare godsdienstoefening.
beves'tigend, bn., bw. (*toestemmend*): *een – gezegde; hij antwoordde –.*
beves'tiging, v. –en (*het bevestigen*): *de – van een predikant, een bericht, lidmaten.*
bevind', o.: alleen in: *naar – van zaken,* in overeenstemming met de waargenomen stand van zaken.
bevin'den, bevond, h. bevonden (in het alg. *iets als het resultaat van een waarneming of onderzoek vaststellen; tot het besef komen*: 1 dat iem. of iets zo is, als door een bep. wordt uitgedrukt; 2 dat waar is, wat in een bijzin wordt uitgedrukt): 1 *iets deugdelijk, accoord –; gewogen en te licht bevonden,* 2 *ik bevond, dat zijn bericht waarheid behelsde;* refl. (1 *het besef krijgen, dat men in een bepaalde toestand is; zich gevoelen;* 2 *ergens zijn*): 1 *zich niet wel –; zich wel bij iets –; zich in gevaar –;* 2 *zich te A. –;* **–vin'ding,** v. –en (*uitkomst v. e. onderzoek of waarneming*): *onze –en meedelen; na accoord–.*
bevit'ten, –vitte, h. bevit (*vitten op*).
bevlek'ken, –vlekte, h. bevlekt (*bezoedelen, verontreinigen, vuil maken*): *een papier –;* fig. *iemands goede naam –,* belasteren.
bevlie'gen, bevloog, h. bevlogen (vliegt. *vliegen volgens*): *een route –.*
bevlie'ging, v. –en (*plotseling opkomende lust; opwelling,* meestal van korte duur): *een – van tederheid, vrolijkheid krijgen.*
bevlij'tigen, zich, –vlijtigde zich, h. zich bevlijtigd (*al zijn vlijt aanwenden, zich beijveren, zich naarstig toeleggen*): *zich – (om) op tijd met het werk gereed te zijn.*
bevloei'en, –vloeide, h. bevloeid (*land* [*kunstmatig*] *met water drenken; irrigeren*): *een grasland –;* **–vloei'ing,** v. –en; **–vloei'ingswerken,** o. mv. (*irrigatie-werken*).

bevloe'ren, –vloerde, h. bevloerd (*met een vloer van hout, steen enz. bedekken*): *een gang met tegels –; een kamer met eikenplankjes –.*
bevloe'ring, v. –en (*het bevloeren*; inz. *datgene, waarmede bevloerd wordt*: *het plaveisel, de vloer*): *planken –; vlakke –.*
bevoch'tigen, bevochtigde, h. bevochtigd ([*een weinig*] *nat maken*): *de dauw –vochtigt de plantjes*; **–er,** m. –s: *– voor postzegels*; ook: bevochten: de regen –vochtte, h. –vocht.
bevoegd', bn., bw. (*gerechtigd, gemachtigd, door de wet of enig erkend gezag, door kennis, ervaring*): *niet – om*; *volledig –*; *de –e macht*; *van –e zijde*; **–heid,** v. –heden (*het bevoegd zijn*; *het recht zelf*): *de – tot het geven van onderwijs*; *met de – om.*
bevoe'len, –voelde, h. bevoeld (*door voelen d. i. aanraken waarnemen, onderzoeken, beoordelen*; *voelende betasten*): *de blinde bevoelde de bladeren.*
bevol'ken, bevolkte, h. bevolkt (*voorzien van volk of bewoners*): *een kolonie –; een school –*, leerlingen naar een school zenden.
bevol'king, v. –en (*gezamenlijke in- of bewoners van dorp, stad, land of werelddeel*; nat. hist. *gezamenlijke dieren v. e. nest*): *de – van Nederland neemt toe*; *de – ener school*, aantal leerlingen; *de – v. e. bijenkorf.*
bevol'kingscijfer, o. –s (*het cijfer, dat het aantal bewoners van een land enz. aangeeft*); **–register,** o. –s (*lijst of legger, met de namen en de geboortedatums der ingezetenen*); **–statistiek,** v. –en (*statistiek over het verloop der bevolking van stad, land*).
bevolkt', bn.; –er, –st of meest –, dichtst – (*met weinig, veel enz. inwoners*; *volkrijk*): *België is het dichtst –e land van Europa*; *dicht –e klassen*, met veel leerlingen.
bevoor'delen, bevoordeelde, h. bevoordeeld (*voordeel aanbrengen* [tot nadeel v. e. ander]): *iem. – boven*; *zich zelf –*; **–ing,** v.
bevooroor'deeld, bn. (*vooringenomen, met vooroordelen behept*): *een – mens.*
bevoor'rechten, –voorrechtte, h. bevoorrecht (*een voorrecht geven boven anderen*).
bevoor'rechting, v. –en.
bevor'deraar, m. –s (*begunstiger, beschermer*): *Koning Lodewijk was een – der kunst.*
bevor'deren, bevorderde, h. bevorderd (1 *de ontwikkeling van iets* [inz. *iets onstoffelijks*] *begunstigen, vooruithelpen*; 2 *in rang doen stijgen, promoveren*): 1 *de voortgang van een werk, de welvaart –*; 2 *een leerling tot een hogere klas –*, verhogen; *– tot majoor.*
bevor'dering, v. –en (1 *het bevorderen, het begunstigen*; 2 *het verhogen in rang*; *promotie*): 1 *ter – v. goede zeden*; *tot – v. h. verkeer, de handel*; 2 *– tot een hogere rang.*
bevor'derlijk, bn. (*gunstig voor*, [niet van personen] met *aan, voor*): *zuivere lucht is – voor de gezondheid.*
bevo'rens, bw. (*te voren*).
bevrach'ten, –vrachtte, h. bevracht (*van vracht voorzien, geheel of gedeeltelijk met goederen enz. beladen*, inz. *krachtens een overeenkomst een schip met vrachtgoederen beladen*; fig. *zwaar beladen*): *een schip –.*
bevrach'ter, m. –s (*iemand, persoon, firma enz., die bevracht*); **bevrach'ting,** v. –en.
bevra'gen, in de zegsw. *te –*, inlichtingen kunnende krijgen; *te – bij N.*
bevre'digen, bevredigde, h. bevredigd (*tevreden stellen*; *niets meer te wensen overlaten*): *zijn lusten –, zijn nieuwsgierigheid –*, voldoen; **–vre'diging,** v. –en: *tot – van mijn nieuwsgierigheid*; z. pacificatie.
bevre'digend, bn. (*tot tevredenheid stemmend*): *de toestand is –; een – antwoord.*
bevreem'den, –vreemdde, h. bevreemd (*iem. iets zonderling doen vinden*; *zonderling schijnen, voorkomen*, inz. als 3de pers.).
bevreem'ding, v. (*verwondering*): *het wekt –; met – horen*; *zijn – te kennen geven.*
bevreem'dend, bn. (*bevreemding opwekkend*; *te verwonderen*; *zonderling*): *een – bericht*; *het is hoogst –.*
bevreesd', bn. (*gevreesd hebbende*; *beducht*; *bang*): *– zijn voor*; *iemand – maken*, vrees inboezemen; **bevreesd'heid,** v. (*angst*).
bevriend', bn. (*door vriendschap verbonden*): *ze zijn – (geworden)*, vrienden; *–e mogendheden*; *van –e zijde*, vriendschappelijke.
bevrie'zen, –vroor, i. bevroren (bevrozen) (1 van water en vloeistoffen: *door vriezen verstijven, toevriezen*; 2 van andere stoffen, lichamen: *door vorst een of andere wijziging ondergaan*): 1 *de plassen zijn bevroren*; 2 *de rozen zullen –*; *ik ben half bevroren*, ik heb het zeer koud; *het is om te –*, zeer koud.
bevrij'den, bevrijdde, h. bevrijd (*vrijmaken, in vrijheid stellen*): *het land van den vijand –*, verlossen; *van die overlast ben ik gelukkig bevrijd*, ontheven; **–vrij'der,** m. –s; **–vrij'ding,** v.: *– van schuld.*
bevroe'den, –vroedde, h. bevroed (*begrijpen*; *vermoeden*): *nauwelijks kunnen –, dat.*
bevro'ren, bn.: *– credieten*, bankbedrijf: toegestane credieten, waarvan voorlopig geen terugbetaling kan verwacht worden.
bevruch'ten, –vruchtte, h. bevrucht; zie:
bevruch'ting, v. –en (*versmelting van twee celkernen, waarna een of meer individuen zullen ontstaan*).
bévue', v. –s (Fr. *flater, bok*; *onhandigheid*).
bevui'len, –vuilde, h. bevuild (*bezoedelen, vuil maken*): *zijn kleren –*; ook refl.
bewaar'der, m. –s (*iem., die bewaart*; inz. van personen, door het openbare gezag aangesteld: *iem., die iets onder zijn berusting heeft*): *– der hypotheken*; België: *– van een gevangenis*; z. kamer–.
bewaar'engel, m. –en (*engelbewaarder*).
bewaar'geving, v. (*het bij een bank in bewaring geven v. geldswaardige papieren enz.*).
bewaar'heiden, soms **–heden,** –heidde, –heedde (zich), h. (zich) bewaarheid (*waarmaken, bevestigen, staven*): *het gerucht zal zich –*; *mijn voorspelling wordt bewaarheid.*
bewaar'kluis, v. –kluizen (*safe-deposit*); **–loon,** o. –lonen (*bewaargeld*); **–plaats,** v. –en: *een veilige –.*
bewaar'school, v. –scholen (*school voor 2–6-jarige kinderen*): *naar de – gaan.*
bewaarschoolhouderes', v. –houderessen (*juffrouw, die een bewaarschool houdt*).
bewaasd', bn. (*wazig*): *–e ruiten.*
bewa'ken, bewaakte, h. bewaakt (1 *waken over, ergens de wacht bij houden* [*om de veiligheid te verzekeren*]; 2 bij uitbr. *op iets acht geven, passen*; 3 v. e. gevangene: *op hem passen* [*zodat hij niet kan ontsnappen*]): 1 *goederen –, een stad –*; 2 *onze gedachten, lippen –*; 3 *een gevangene (laten) –*; **–wa'ker,** m. –s; **–wa'king,** v. (*het bewaken*).
bewal'len, –walde, heeft bewald (*met wallen omringen*); **–wal'ling,** v. –en.

bewan'delen, bewandelde, h. bewandeld (*wandelen op of over*): fig. *het pad der deugd –; de gerechtelijke weg –.*
bewa'penen, –wapende, h. bewapend (*van wapens voorzien*): *de manschappen –; een schip –;* **–wa'pening,** v.
bewa'ren, bewaarde, h. bewaard (*in zijn hoede nemen; verzorgen; [zolang] opbergen; wegsluiten*): *bewaar mij voor mijn vrienden; de Hemel beware me! God bewaar me! het geld is daar goed bewaard; vlees laat zich goed –; die handschriften zijn goed bewaard gebleven,* hebben zich goed gehouden; nog: *het stilzwijgen –,* niets zeggen; *het evenwicht –,* zich in evenwicht weten te houden; **–wa'ring,** v.: *iem. iets in – geven; in verzekerde – nemen,* arresteren; *huis van –,* gevangenis; *België – van rechten,* behoud.
bewa'semen, –wasemde, h. bewasemd (*wasem tegen iets doen aankomen; een oppervlakte met wasem beslaan*): *een spiegeltje –; de koude buitenlucht gaat de ruiten –.*
bewas'sen, –wies, i. bewassen (*met iets, dat groeit, bedekt worden, begroeien*): *het hoofd is met haar –; een muur met klimop doen –.*
bewas'sing, v. (*het wassen van lijflinnen en ondergoed*): *met kost en –.*
bewa'teren, –waterde, h. bewaterd (*bevloeien, besproeien*): *een rijk bewaterd dal,* zeer vruchtbaar; **–wa'tering,** v. –en.
beweeg'baar, bn. (*kunnende bewogen worden* [inz. van iets, aan iets anders verbonden]): *molens met –bare kap;* **–heid,** v.
beweeg'grond, m. –en (*beweegreden*).
beweeg'kracht, v. –en (*kracht, die iets in beweging brengt*): *stoom als –.*
beweeg'lijk, bn. (1 *levendig, druk;* ongunstig ook: *wuft, veranderlijk;* 2 *licht geroerd, bewogen*): 1 *die jongen is nogal –;* 2 *een – gemoed,* licht bewogen; **–heid,** v.
beweeg'reden, v. –en (*reden, welke iemand noopt tot het doen of laten van iets, motief*): *de –en tot die daad,* drijfveren.
bewe'gen, –woog, h. bewogen (1 *van plaats of stand doen veranderen;* 2 *zich verroeren; van zijn plaats komen of voortgaan;* 3 *het gemoed aandoen; ontroeren;* 4 *iem. doen handelen; aanleiding geven tot een handeling*): 1 *de veer beweegt het raderwerk; de vogels – de vleugels;* zie ook hemel **1**; 2 *de tafel bewoog even; geen blad bewoog;* 3 *alle toeschouwers waren bewogen tot medelijden;* 4 *hij wist hem te –, mee te gaan;* nog (refl.): *de aarde beweegt zich om de zon,* draait; *zich in hogere kringen –,* omgaan met; *zich niet weten te –,* onhandig zijn in gezelschap enz.
bewe'ging, v. –en beweginkje (1 het tegengest. van *rust;* eig. en in 't alg. *verandering van plaats;* verder in bijzondere toepassingen; 2 *wijze van doen, gedraging;* 3 *drukte, vertier;* 4 *voortgang, verandering, omwenteling; opwelling, gisting, beroerte;* 5 *aandrift, aandrang*): 1 *in – komen; de trein zet zich in –; de – der aarde om de zon; met een enkele – van het hoofd; allerlei –en der troepen;* 2 *vrij zijn in zijn – en meester van zijn daden;* 3 *maak er toch niet zo'n – over; veel – hebben,* onnodige drukte; *handels–;* 4 *volks–; een sociale –;* 5 *iets uit eigen – doen.* Opm. Bij – (4) denkt men veelal aan een naar een *doel* gerichte energie. Een volksbeweging is niet altijd een groep ontevreden arbeiders; **–loos,** bn. (*roerloos*); **–loos'heid,** v.
bewe'gingmaker, m. –s (*druktemaker*); gmz.
bewe'gingsleer, v. (*leer der bewegingen*); **–oorlog,** m. –oorlogen (*oorlog in het vrije veld, tegenstelling van positie-oorlog*): *de oorlogen van Napoleon waren –en;* **–zenuw,** v. –en (*zenuw, waarlangs prikkels worden overgebracht naar de spieren, waarna een beweging volgt*); zie gevoelszenuw.
bewei'den, –weidde, h. beweid (*laten weiden op*): *uitgestrekte velden –.*
bewelda'digen, –weldadigde, h. beweldadigd (lit. t. *een weldaad,* of *weldaden bewijzen aan*): *God beweldadigt u boven velen.*
bewe'nen, beweende, h. beweend (*wenen over of om, beschreien*): *een misstap –.*
bewe'ren 1 beweerde, h. beweerd (1 v. e. mening enz.: *verdedigen, staande houden;* dikwijls met de bijgedachte *zonder deugdelijke bewijsgrond;* 2 *voorwenden;* 3 *druk praten en redeneren;* 4 *te zeggen, invloed, gezag hebben*): 1 *iets voor vast durven –; men beweert, dat Lucifer een politieke allegorie is;* 2 *de daders – onschuldig te zijn;* 3 *hij zat daar weer te –;* 4 *jij hebt hier niets te –;* **2** zn. o.: *zijn – staven met bewijzen.*
bewe'ring, v.–en: *een – staande houden.*
bewer'kelijk, bn. (*werk, arbeid kostend*): *een – huis, een – vraagstuk;* **–heid,** v.
bewer'ken, bewerkte, h. bewerkt (1 van zaken: *werken, zodat iets daardoor zekere verandering ondergaat; bearbeiden* in verschillende toepassingen; 2 *iets uitwerken, teweegbrengen;* 3 *tot een bepaalde gezindheid of handeling weten te brengen;* 4 vero. *voorzien met versieringen of andere toevoegsels*): 1 *de grond –,* beploegen enz.; *ijzer –,* een bepaalde vorm er aan geven; *iets ruw –; druk bewerkt door; een roman voor een film –;* 2 *de vrede –; een ommekeer –; iems. geluk –;* 3 *kiezers –,* trachten over te halen op een bepaalden persoon hun stem uit te brengen; *iem. –,* trachten over te halen; 4 *een deur voor het bovengedeelte met glas bewerkt.*
bewer'ker, m. –s (*iemand, die bewerkt* in bet. 1 inz. v. e. boek; fig. *veroorzaker*): *de – van iems. geluk; de – v. e. nieuwe druk.*
bewer'king, v. –en (*het bewerken*): *de – laat te wensen over; ijzererts moet allerlei –en ondergaan; een heelkundige –,* operatie.
bewerk'stelligen, bewerkstelligde, h. bewerkstelligd (*uitvoeren, tot stand brengen*).
bewerk'tuigd, bn. (*van werktuigen of organen voorzien of deze hebbend*): *–e lichamen; een fijn –e geest.*
bewerk'tuiging, v. –en (*wijze, waarop een lichaam van organen is voorzien; het geheel dier organen*): *de – der lagere diersoorten.*
bewes'ten, 1 vz.: *– Gibraltar,* d. i. ten westen van; **2** bw.: *– omgaan,* westwaarts.
bewie'roken, bewierookte, h. bewierookt (*wierook toezwaaien;* fig. *uitbundig prijzen*): fig. *middelmatige lieden –.*
bewijs', o. bewijzen (1 *de gronden, waarop een bewering rust; bewijsvoering, betoog; de logische uiteenzetting;* 2 *blijk, teken;* 3 *een zeer klein teken van iets; een zeer kleine hoeveelheid;* 4 *schriftelijk blijk, schriftelijke of gedrukte verklaring*): 1 *het – van een stelling;* rechtst. *bij gebrek aan bewijzen vrijgesproken; een – leveren, geven; ten bewijze waarvan;* 2 *een – van eerbied, een – van moed;* 3 *doe er nog een –je zout bij; een klein – van baard;* 4 *– van goed gedrag; een – v. d. dokter;*

een – van onvermogen; een – van toegang, entréebiljet; *een – van ontvangst,* reçu; **–baar,** bn. (*bewezen kunnende worden*): *een axioma is niet –,* te bewijzen; **–baarheid,** v.

bewijs'grond, m. –en (*grond, waarop een bewijs steunt; argument*); **–kracht,** v. (*bewijzende kracht; waarde van een bewijsmiddel*): *– hebben*; **–last,** m. (rechtst. *verplichting* [*in een civiel geding*] *voor een partij om van iets het juridisch bewijs te leveren*); **-middel,** o.-en (*datgene, waardoor men iets kan bewijzen*); **–plaats,** v. –en (*woorden of zinnen, uit een boek enz. aangehaald ten bewijze*); **–stuk,** o. –stukken (*akte, geschrift, voorwerp, overgelegd om iets te bewijzen*).

bewij'zen, –wees, h. bewezen (1 *de waarheid of juistheid aantonen*; 2 *betuigen, betonen; iem. een bejegening laten ondervinden,* altijd gunstig): 1 *een stelling –*; 2 *iem. eer, vriendschap, oplettendheden, hulde –*; nog: *een dienst –,* iets voor iem. doen; *de laatste eer –,* bij iems. begrafenis tegenwoordig zijn om hem hiermede eer te bewijzen.

bewil'ligen (in), bewilligde, h. bewilligd (*toestaan*); **–wil'liging,** v. –en: *zijn – tot iets geven* (of: *verlenen*), toestemming.

bewim'pelen, bewimpelde, h. bewimpeld (eig. *met een sluier of doek bedekken*; fig. *vergoelijken, verbloemen, bemantelen*): *de waarheid –, een misslag –*; **–wim'peling,** v. –en.

bewind', o. (*beheer, bestuur, regering*): *aan het – komen; het – voeren; onder het – van*;

bewind'hebber, m. –s (*administrateur, bestuurder, gezaghebber*; gesch. *directeur van een handelsmaatschappij in Nederland*): *de –s der O.-I. Compagnie*; **–sman,** m. –slieden (*lid van een bestuur*); **–voerder,** m. –s (*iem., die het bestuur voert over, volgens wettelijke voorschriften beheert enz.*).

bewo'gen, bn. (*geroerd, ontroerd, aangedaan*): *iedereen was –,* getroffen.

bewol'ken, –wolkte, h. bewolkt (*met wolken overdekken; met wolken overdekt worden*): *een bewolkte hemel; de hemel begon te –*; fig. *een bewolkt voorhoofd,* somber.

bewon'deraar, m. –s: *haar –,* aanbidder.

bewon'deraarster, v. –s.

bewon'deren, –wonderde, h. bewonderd (*met eerbied, met bewondering beschouwen*).

bewonderenswaar'dig, bn.; –er, –st, ook meer –, meest – (*waard om bewonderd te worden*): *Gods werken zijn –.*

bewon'dering, v. (*het bewonderen*; inz. *het gevoel bij het bewonderen*; dikwijls met vz. *voor*): *dat schilderij zal de algemene – gaande maken; – voor iets hebben; vol –.*

bewo'nen, bewoonde, h. bewoond (*wonen in of op*): *een huis, een dorp –; de leeuw bewoont de woestijn,* komt daar voor; **–wo'ning,** v.

bewo'ner, m. –s (*iemand, die een huis, een dorp enz. bewoont*): *de –s der grote steden*; bij overdr. *de –s der zee,* de zeedieren.

bewoon'baar, bn. (*geschikt om bewoond te worden*): *geen – huis vinden; in –bare toestand brengen; – maken*; **–heid,** v.

bewoor'ding, v. –en (*term, uitdrukking, woorden* inz. in het mv.): *in algemene –en.*

bewust' 1 bn. (1 *besproken, bekend*; 2 *kennis van iets hebbend*; inz. met een wederkerend vnw.: *bij zich zelf besef van iets hebbend*): 1 *de –e zaak*; 2 *ik ben (het) mij niet –,* weet (het) niet; *zich ten volle – zijn van*; 2 **–e,** m. v. –n: *je weet wel, de –.*

bewus'teloos, bn.; –lozer, –t (*buiten kennis*): *– zijn,* **bewusteloos'heid,** v.

bewust'heid, v. (*toestand, waarin men denkt en gevoelt; volle kennis en klaar inzicht*): *iets met volle – doen; met – handelen.*

bewust'zijn, o. (*helder en duidelijk besef, het weten en kennen van het bestaan van iets of van zich zelf*): *in het – van zijn kracht,* overtuigd van zijn kracht en er op vertrouwende; *het – verliezen,* bewusteloos worden; *het – terugkrijgen; weer tot – komen; met volle –; bij zijn volle – zijn.*

bey, m. –s; zie bei.

Bey'aart, m.; zie Beijaert.

bezaagd', bn. (van timmerhout: *met zuiver rechte hoeken gezaagd*); **–hout,** o.

bezaai'en, bezaaide, h. bezaaid (*een akker zaad doen ontvangen*; bij uitbr. *met iets bestrooien*): *een stuk land met rogge –; een heide, met keistenen bezaaid.*

bezaan', v. bezanen (*zeil a. d. achtermast*).

bezaans'mast, m. –en (*achterste of kleinste mast, kruismast op een driemaster*).

bezaans'schoot, aan: marine, scheepsroep, dat de matrozen een oorlam kunnen halen op het achterschip.

bezaat'se, v. –n (Fr. besace, Z.-N. *dubbele zak, met split in het midden*).

beza'digd, bn., bw. (*kalm, bedaard, ook van dat, waaruit bezadigdheid blijkt*): *een – man; – handelen*; **beza'digdheid,** v.

bezant', bizant', m. –en (Middeleeuwen: *gouden munt van Byzantium*).

beze'gelen, bezegelde, h. bezegeld (*van een zegel voorzien en bewijskrachtig maken; bekrachtigen, bevestigen*): *met een eed –.*

beze'geling, v. –en (*bekrachtiging*).

bezeild', bn., bw. (1 *goed kunnende zeilen*; 2 *zo kunnende zeilen, als een bepaling aanduidt*): 1 *een – vaartuig te koop*; 2 *een goed of slecht – vaartuig.*

bezei'len, bezeilde, h. bezeild (1 *zeilen op*; 2 *zeilende bereiken*): 1 *de zee –*; 2 *land –*; zegsw. *er is geen land* (of: *haven*) *met hem te –,* [a]) hij is altijd aan 't dwarsdrijven, [b]) er is niets met hem te beginnen.

be'zelaar, m. –s (Z.-N. *besseboom*).

be'zem, m. –s, bezemp'e (*werktuig om te vegen, van rijs of heidestruik, ook van haar*): *een stal–; een –pje om lampeglazen schoon te maken*; zegsw. (Bijbel) *met –en keren,* goed reinigen; *de – in de mast voeren,* gesch. ten teken, dat men de zee van vijanden heeft schoongeveegd; spreekw. *Nieuwe –s vegen schoon,* [a]) nieuwe dienstboden, ambtenaren enz. doen in het begin goed hun best, [b]) nieuwe maatregelen werken in de aanvang goed; z. bessem; **–binder,** m. –s (*iem., die rijzen of heiplantenstengels tot bezems samenbindt*); **–kruid,** o. (*een bremsoort*); **–schoon,** bn. (*enkel met de grove bezem geveegd*): *een huis – verlaten*; **–steel,** m. –stelen (fig. *lang, mager mens*).

bezen'ding, v. –en (*hoeveelheid goederen, die verzonden worden*): *een – kaas.*

beze'ren, bezeerde (zich), h. (zich) bezeerd (*zeer of pijn doen; kwetsen* [*onwillekeurig of licht*]): *zijn hand* (of: *zich aan zijn h.*) –; *zich inwendig –*; **–ze'ring,** v. –en.

bezet', o. (Z.-N. gew. *legaat*).

bezet', bn.: *mijn tijd is –,* ik heb veel bezigheden, in beslag genomen; *is die stoel –,* is hij door een ander ingenomen? *de zaal was*

nog al –, goed gevuld met mensen; *het was na bezette tijd*, d. i. na het sluitingsuur.
beze'ten 1 bn. (eig. *een boze geest in zich hebbende*: *krankzinnig, dol, dwaas*; ook: *zeer kwaad*): zegsw. *van den duivel – zijn*, in diens bezit of macht zijn, z. Matth. 9 : 32–33; *door speelwoede –; ben je –?* **2 –e**, m. en v. –n: *hij tiert als een –*, waanzinnige.
bezet'sel, o. –s (*belegsel*; Z.-N. *pleisterwerk*).
bezet'ten, bezette, h. bezet (1 *zich zetten op*; 2 *iets voorzien van iets, dat er op, er aan, er in, er om gezet zit*; 3 van plaatsen enz.: *innemen* inz. passief; 4 *van troepen of wachten voorzien*; 5 van tijd, personen: *in beslag nemen*; 6 muz., ton. *partijen of rollen bekleden*): 1 *het publiek bezette de eerste rij stoelen*; 2 *een gevest, bezet met kostbare stenen*; *een rok met galon –*, beleggen; *een weg met bomen –*, beplanten; *een muur –*, bepleisteren; 3 *is die stoel bezet? alles bezet!* 4 *een stad, hoogte –*; *een land –*, troepen in leggen; 5 *zijn tijd is zeer bezet*; *hij is zeer bezet*; 6 *het orkest was goed bezet*, de verschillende partijen waren goed vertegenwoordigd; nog: *op de borst bezet*; z. bezetting.
bezet'ting, v. –en (*het bezetten* inz. in bet. 4, 6; *garnizoen*; *benauwdheid op de borst door slijmophoping*); –**zet'tingsleger**, o. –s.
bezich'tigen, bezichtigde, h. bezichtigd (*nauwkeurig bezien*): *een huis –*; –**ing**, v.
be'zie, v. beziën (*bes*); spreekt. bezies.
bezield', bn. (*vol vuur, verhevenheid, geestdrift*): *–e taal, een – spreker, een – dichter*.
bezie'len, bezielde, h. bezield (*ziel of leven geven, kracht of moed instorten*): *hij weet zijn hoorders te –*, op te wekken, in geestdrift te brengen; *ik weet niet, wat dien man bezielt*, hoe hij tot zo iets dwaas enz. komt, wat hem aandrijft; *wat bezielt je (toch)!* uitroep van verbazing bij een vreemde handeling.
bezie'ling, v. (*het bezielen*; inz. *het sterke gevoel, waarmee iem. of iets vervuld is*; *innerlijke aandrift*): *hij sprak vol –*.
bezien' 1 bezag, h. bezien (*met opmerkzaamheid, van nabij, van alle kanten bekijken*): *iets van nabij –*; zegsw. *dat zal nog te – staan* (of: *staat nog te –*), is nog lang niet zeker; **2** o. Z.-N. zegsw. *het – niet waard*, van geenbelang.
bezienswaar'dig, bn.; –er, –st, ook meer –, meest – (*het bezien waard*): *die tentoonstelling is –*; –**heid**, v. –heden (*wat waard is bezien te worden*): *–heden van het museum*.
be'zig, bn., bw. (1 *werkzaam, bedrijvig*; 2 *onledig met, werkende aan*): 1 *hij is de hele dag –*; *–e mensen*; *is hij weer –?* 2 *zich – houden met*; *– met een nieuwe uitgave*; *aan iets – zijn*; *iem. – houden*, [a]) iem. in beslag nemen, [b]) zijn aandacht vergen.
be'zigen, bezigde, h. gebezigd (*gebruiken, aanwenden tot*, enigszins deftig): *allerlei middelen –, al zijn invloed –*.
be'zigheid, v. –heden (*de hoedanigheid, de toestand van bezig te zijn*; meest. *dat, waarmee men bezig is*: *werk, arbeid*): *ik heb bezigheden*, mijn tijd is bezet.
be'zighouden, hield bezig, h. beziggehouden (z. bezig 2): *iem. aangenaam –*; *ik kan me daar nu niet mee –*, tijd aan besteden.
bezij'den 1 vz. (*naast*): *– het kasteel*, d. i. ter zijde van; fig. *dat is – de waarheid*, onwaar; **2** bw.: *hij keek mij van – aan*, van ter zijde.
bezin'gen, bezong, h. bezongen ([als dichter] *zingen over of van*; *roemen*): *een held –*.
bezin'ken, –zonk, i. bezonken (1 *naar de bodem zakken van het vuil*; *uit een vloeistof neerslaan*; 2 *helder of klaar worden door stilstaan*): 1 *een zwart poeder bezinkt uit de vloeistof*; 2 *bier, wijn, azijn kan –*; zegsw. *het geleerde laten –*, goed overdenken, in zich opnemen en verwerken, laten beklijven.
bezink'sel, o. –s (*droesem, neerslag*).
bezin'nen, –zon, h. bezonnen (*nadenken, denken over*): *bezin, eer gij begint*; inz. refl. (1 *iets overdenken*; 2 *van gedachten veranderen*): 1 *hij bezon zich een ogenblik*; 2 *hij zal zich wel –*; –**zin'ning**, v. (1 *helder besef van iets, dat gebeurt, of vereist wordt*; 2 *terugkeer van het bewustzijn*): 1 *tot – komen*, kalmte, rustig overleg; 2 *na enige minuten kreeg hij zijn – eerst terug*; *zijn – verloren hebben*, rustig gebruik van zijn verstand.
bezit', o. (1 *de door het recht erkende, feitelijke macht over een zaak*: feitelijke uitoefening van de macht over een zaak of een recht, onafhankelijk van de vraag, of daarvoor een titel [grond] aanwezig is; 2 *hetgeen men bezit*): 1 *iets in – hebben*; *iets in – nemen*; *in 't – geraken, zijn van*; *zich in het – stellen van*; *– nemen van*; *in het – van uw brief*; *in het volle – van zijn geestvermogens*; 2 *iems. –*.
bezit'neming, v. –en.
bezits'actie, v. –actiën, –s (rechtst. *vordering om in het bezit te worden gehandhaafd of hersteld*).
bezit'telijk, bn.: *een – vnw. duidt aan, dat zelfstandigheden behoren aan, of in betrekking staan tot de 1ste, 2de, of derde persoon*, b.v. *mijn* in *mijn boek*.
bezit'ten, –zat, h. bezeten (eig. *zitten op*; fig. *in bezit hebben*): *de –de klassen*; *zijn ziel in lijdzaamheid –*, geduldig zijn; –**zit'ster**, v. –s; –**zit'ter**, m. –s (*hij, die bezit, eigenaar*): *zalig zijn de –s*; –**zit'ting**, v. –en, bezittinkje (*eigendom*): *onze O.- en W.-I. –en*, koloniën.
be'zoar-steen, m. –stenen (Perzisch-Arab., *stenen, gevonden o. a. in het lichaam van een Perzische wilde geitensoort, waaraan men genezende kracht toeschreef*); lees *bee'zooar*.
bezocht', bn.; meer en meest – (*bezoek hebbende*): *een druk –e plaats aan de Rijn*.
bezo'den, bezoodde, h. bezood (*met zoden beleggen*): *een tuin –*; *een dijk –*.
bezoe'delen, bezoedelde, h. bezoedeld (*vuil maken*): *zijn handen met bloed –*, fig. een moord doen; fig. *een bezoedelde naam*, geschandvlekt; **bezoe'deling**, v. –en.
bezoek', o. –en (1 *de daad van bezoeken*; 2 *visite, beleefdheidsbezoek*; 3 *de personen, die bezoeken*): 1 *een – aan de stad*; België: rechtst. *– ter plaats*, op de plaats v. e. misdaad; 2 *een – afleggen, brengen, beantwoorden*; 3 *daar is –* (of: *hij heeft –*); *hij ontvangt geen –*.
bezoe'ken, onr. ww. bezocht, h. bezocht (1 *naar een plaats gaan* [*om de merkwaardigheden te zien, voor zaken enz.*]; 2 *iem. een bezoek brengen* [*uit beleefdheid, als geneesheer, uit medelijden enz.*]; 3 *beproeven*): 1 *een museum, vreemde landen, herbergen –*; *de school –*, de lessen volgen; 2 *een vriend, een zieke –*; 3 *God heeft ons zwaar bezocht*; *hij wordt bezocht met ziekten*; –**zoe'ker**, m. v. –s: *een – aandienen*; *de –s der tentoonstelling*.
bezoe'king, v. –en (*beproeving*; *ramp, ongeluk*): *'t is een – van den Heer*; *overstroming, schoonmaak is een –*, plaag.
bezol'digen, bezoldigde, h. bezoldigd (*loon*,

salaris geven): *een boekhouder* –; *een bezoldigd ambt*, waaraan een jaarwedde is verbonden; **–zol'diging,** v. –en (*het bezoldigen*; *soldij, loon, wedde*): *een hoge* –.
bezon'digen, zich, bezondigde zich, h. zich bezondigd (*zonde doen*): *zich – aan gierigheid*; *zich aan, tegen, jegens God* –.
bezon'nen, bn. (*welberaden, bedachtzaam*): *een – jongmens*; *– handelen*; **–heid,** v.
bezo'pen, bn., bw. (*dronken, beschonken*): *de vent is* –; *wat een – idee!* dwaas; plat.
bezorgd', bn. (*vol zorg, onrust*): *om, voor iem. – zijn*; *zich – maken over*, ongerust; zegsw. *zij is een –e Martha*, Bijbel, Luc. 10 : 40; *wees niet – voor de dag van morgen*; *iets afwachten met een – hart*, bezwaard.
bezor'gdheid, v. –heden (*ongerustheid*).
bezor'gen, –zorgde, h. bezorgd (1 *iemand iets verschaffen, zorgen, dat hij het krijgt*; 2 *veroorzaken*; 3 *iets bij een bepaalden persoon of een bepaalde plaats brengen*; *bestellen*; *afgeven*): 1 *iemand een betrekking* –; *geld* –, verschaffen; 2 *veel moeite* –; 3 *een pakje – bij iem.*; *zal ik het laten –, dame? boodschappen te – bij*; nog: *herdruk, bezorgd door N.*, uitgegeven; *die is (goed) bezorgd*, in veiligheid; Z.-N. *iem.* –, voor iem. zorgen; **–zor'ger,** m. –s (*iemand, die bezorgt* inz. in bet. 3: *besteller*); **–zor'ging,** v. –en (*de handeling van iets te bezorgen* in bet. 3: *bestellen*): *de – van brieven en pakjes der pakketpost*.
bezui'den, 1 bw.: *– om gaan*, zuidwaarts; **2** vz.: *– het Kanaal*, d. i. ten zuiden van.
bezui'nigen, bezuinigde, h. bezuinigd (*door zuinig te zijn uitsparen*): *op de uitgaven* –; refl. *we moeten ons wat* –.
bezui'niging, v. –en (*het bezuinigen*; *het bezuinigde*): *–en invoeren*; **–swoede,** v. (*overdreven zucht om te bezuinigen*).
bezui'pen, zich, –zoop zich, h. zich bezopen (*z. dronken drinken*); plat.
bezu'ren, bezuurde, h. bezuurd (*boeten*): *hij zal dit wel* –, de treurige gevolgen er van ondervinden; *met de dood (moeten)* –.
bezwaar', o. bezwaren (1 *moeilijkheid, last, beletsel*; 2 *bedenking*): 1 *een berg bezwaren*; *dat is geen* –; *de bezwaren dezer reis*; 2 *tegen dat voorstel had* (of: *opperde, maakte*) *men* – (of: *bezwaren*); *bezwaren indienen*, klachten; *– tegen beklaagde*; nog: *buiten – van de schatkist*, zonder vergoeding door het rijk.
bezwaard', bn., bw. (*bezorgd*; *bekommerd*): *met een – hart*; *zich – gevoelen iets te doen*, bedenkingen hebben.
bezwaar'lijk, bn., bw. (*lastig, moeilijk*): *de reis in de winter was zeer* –; *ik kan het – geloven*, nauwelijks; *iets – kunnen doen*.
bezwaar'schrift, o. –en (*stuk, waarin grieven of bezwaren worden uiteengezet tegen een besluit of beslissing van een of ander openbaar lichaam, van de fiscus, de rechtbank enz.*): *een – indienen*.
bezwad'deren, bezwadderde, h. bezwadderd (fig. *belasteren*): *iems. goede naam* –.
bezwal'ken, bezwalkte, h. bezwalkt (*bevuilen met rook, bezoedelen*): fig. *iems. goede naam* –.
bezwa'ren, bezwaarde, h. bezwaard (1 *iem. of iets met [iets stoffelijks] belasten, beladen*; 2 *iems. geest, zintuig, lichaamsdeel in zijn werkzaamheid hinderen, drukken*): 1 *een brug met gewichten – om de draagkracht te onderzoeken*; *een zolder te veel* –; 2 *hun ogen waren bezwaard*, Matth. 26 : 43; *zijn geweten* –; *die spijs bezwaart mijn maag*; nog: *met een hypotheek* –, hypotheek opnemen op.
bezwa'rend, bn. (*lastig, moeilijk*): *dat zijn –e voorwaarden, –e omstandigheden*; *een voor den aangeklaagde –e verklaring*, ongunstige.
bezweet', bn. (*in zweet*): *geheel – zijn*.
bezwel'ten, bezwolt, i. bezwolten (Z.-N. *bezwijmen*).
bezwe'ren, bezwoer, h. bezworen (1 *onder aanroeping v. God of v. iets heiligs, dierbaars enz. tot iem. e. verzoek of bevel richten*; 2 *iem.* inz. *een boze geest door gebeden enz. aan zijn macht onderwerpen*; *laten verschijnen, bannen*; 3 *met een eed bevestigen*; *zweren, dat iets bestaat, dat iets zo is, als de bepaling uitdrukt, dat men zich aan iets zal houden*; 4 *iem. van een boze geest bevrijden door gebeden enz.*): 1 *ik bezweer u bij den levendigen God: ga heen*; *ik bezweer je*, verzoek dringend; 2 *den duivel* –; 3 *een getuigenis* –; *zijn onschuld* –; *de grondwet* –; 4 *de Apostelen banden duivelen uit, zeggende tot de bezetenen: wij – u bij Jezus*; zegsw. *het gevaar, het dreigend ongeluk* –, afwenden.
bezwe'ring, v. –en (*het bezweren* in bet. 3; *het oproepen of bannen van geesten*; *de gebeden bij het bezweren*). **–sboek,** o. –en (*boek met bezweringsformulieren*); **–sformulier,** o. –en (*formule om boze geesten te bezweren*; *papier met de formule*)
bezwij'ken, –zweek, i. bezweken (1 *in kracht te kort schieten*; *onderdoen voor*; 2 *sterven*; 3 van iets stoffelijks: *niet meer bestand zijn tegen iets*: *barsten, breken*): 1 *onder een last* –; *mijn benen bezweken onder mij*; *voor de verleiding* –, niet bestand zijn tegen; 2 *onder een ziekte* –; 3 *de tafel, niet bestand tegen zulk een last, bezweek*.
bezwij'men, –zwijmde, i. bezwijmd; vero. –zweem, i. –zwemen (*in zwijm of onmacht vallen*); **–zwij'ming,** v. –en (*flauwte, onmacht*): *in – liggen, vallen*.
bi . . ., van Lat. bis = tweemaal.
bib'ber, m. Z.-N. = **bibbera'tie,** v. N.-N. (*het bibberen*; ook, *koorts*): *krijg de –!*
bib'beren, bibberde, h. gebibberd (freq. van *beven*: *rillen*, inz. van kou): *een –d kind*.
bibelot', o. –s (Fr. *snuisterij*); lees *–loo*.
bi'bit, v. –s (O.-I. *zaailing, stek, kweekplantje van rijst, tabak*; *enz.* overdr. mensen die in de termen vallen om opgeleid te worden tot een betrekking).
Bi'blia, v. (Lat., eig. mv. van Gr. biblion = boekje: *bijbel*): *– sacra*, de H. Schrift.
biblio . . ., van Gr. biblion = boekje.
bibliograaf', m. –grafen (*boekbeschrijver*; *boekenkenner*); **–graphie',** v. –graphieën (*boekbeschrijving*; *lijst van boeken, artikelen enz. over een onderwerp*); **–gra'phisch,** bn. (*boekbeschrijvend*): *een – woordenboek*; **–maan',** m. –manen (*boekengek*); **–manie',** v. (*hartstochtelijke liefhebberij voor boeken*); **–phi'le, –phiel',** m. –philen, –phielen (*liefhebber van boeken*); **–theca'ris,** m. –thecarissen (*beheerder ener boekerij*); **–thecares'se,** v. –n; **–theek',** v. –theken (*boekverzameling, boekerij*; *het gebouw, lokaal der bibliotheek*; *boekenkast*; ook: *uitleenbibliotheek*).
biblist', m. –en (*bijbelkenner*; *theoloog, die zich met de studie van de bijbel bezighoudt*).
biblistiek', v. (*bijbelkennis, -kunde*).
bicarbonaat', o. (scheik. *dubbelkoolzuurzout*).

bi'ceps, m. –en (Lat. [caput = hoofd]: ontl. *tweehoofdige opperarmspier*); l. *bie'-seps.*
biconcaaf', bn. (*aan beide zijden hol geslepen; dubbelhol*): *–cave lenzen*; z. concaaf.
biconvex', bn. (*aan beide zijden bol geslepen; dubbelbol*): *–vexe lenzen*; z. convex.
bicy'cle(t'te), v. –s (Fr. *tweewieler*).
bid'bank, v. –en (*knielbankje, dikwijls met armsteun, om op te bidden*); **–cel,** v. –cellen (*kamertje, om in te bidden*).
bid'dag, m. –dagen (*dag, tot algemeen bidden vastgesteld*): *– voor 't gewas,* bededag; *een algemene – doen houden.*
bid'den, bad, h. gebeden (1 *een gebed doen tot God*; 2 *zich met een min of meer dringend verzoek richten tot een mens*): 1 (*tot*) *God –; zijn avondgebed –; – om kracht; – en werken; waakt en bidt; Nood leert –*; 2 *na lang – en smeken; wat* (of: *als*) *ik u – mag,* verzoeken; *ga weg, bid ik u! zich laten –*; **–der,** m. –s (*iem., die bidt*; inz. *aanspreker*): *wanneer gij een – ziet lopen.*
bid'plaats, v. –en (*een plaats, waar men gewoon is te komen bidden*; R.-K. *kapel*); **–prentje,** o. –s (R.-K. *heiligenprentje*; inz. *rouw-, gedachtenisprentje*); **–snoer,** o. –en (*snoer met kralen, waaraan men bidt, in gebruik o. a. bij Boeddhisten*; R.-K. *rozenkrans*); **–stoel,** m. –en (*kerkstoel, zitstoel met bidbank*); **–stond,** m. –en (*biduur*); **–weg,** m. –wegen (*weg, waarlangs men al biddende* [*in processie met anderen, of alleen*] *voortschrijdt: ommegang; de processie zelf*).
bie, v. bieën (Z.-N. *bij*); **–boer,** m. –en (Z.-N. *imker*); **–'tje,** o. –s (Z.-N. *lief kind, meisje*).
biecht, v. –en (1 R.-K. *sacrament ter vergiffenis van bedreven zonden*; 2 *belijdenis der zonden; de te belijden of beleden zonden*): 1 *het sacrament der –*; 2 *volle aflaat na – en H. Communie op de gewone voorwaarden; te –e gaan,* biechten; *– horen,* van den priester; *– spreken,* van de(n) biechteling(e); zegsw. fig. *iem. de – afnemen,* nauwgezet ondervragen; *bij den duivel te –(e) gaan,* aan een vijand zijn geheimen vertellen, bij hem raad inwinnen; Z.-N. *uit de – klappen* (of: *spreken*), een geheim verklappen; **–briefje,** o. –s.
biech'teling, m. en v. –en (*iemand, die biecht*); vr. ook: **–e.**
biech'ten, biechtte, h. gebiecht (R.-K. *zijn zonden aan den biechtvader belijden*; bij uitbr. *iets bekennen, waarover men zich schaamt, verlegen is*): *– en communiceren.*
biecht'geheim, o. (*verplichting van den biechtvader tot geheimhouding van de in de biecht beleden zonden*); **–kind,** o. –kinderen (*biechteling*[*e*]).
biecht'stoel, m. –en (R.-K. *kamertje* [*tegen een der kerkwanden geplaatst*] *van voren gedeeltelijk open, door twee beschotten in drie ruimten verdeeld: de zitplaats van den biechtvader in het midden, aan weerszijden de plaats voor den biechteling, die door een in de beschotten aangebracht tralieluik zijn biecht spreekt*); **–vader,** m. –s (*priester, bij wien men biecht*): *raad vragen aan zijn –.*
bie'den, bood, h. geboden (1 *toesteken; aanbieden*; 2 *een bod doen*): 1 *iem. de hand, een arm –; dengene, die u aan de wang slaat, biedt ook de andere* Luc. 6 : 29, toekeren; *iem. het hoofd –, het spits –, weerstand –*, d. i. hem weerstaan; *iem. het welkom –*, verwelkomen; 2 *wie biedt er geld voor! met loven en –*, na langdurige onderhandeling; *op iets –*, een bod doen; **–er,** m. –s: *de hoogste –.*
bief', m. bieven (*biefstuk*).
bief'stuk, m. –stukken (Eng. beefsteak [beef = rund + steak = lap vlees]: *dunne lap vlees, dat gebakken of geroosterd wordt* inz. *van de bovenbil v. e. rund*): *een kalfs–.*
biek, m. –en (soldatentaal: *knol, paard*).
biel, v. –s (*dwarsligger*; z. ald.).
bie'leman, m. –mannen (*bijleman*).
bier, o., (soorten), o. –en (*volksdrank,* inz. *uit hop en gerst gebrouwen*): *oud, jong –; bieren* b.v. *Stout, Ale* enz.; *kellner, twee –!* twee glazen –; *boven zijn – zijn,* te veel gedronken hebben; Z.-N. *dat is geen klein –,* geen kleinigheid; **–azijn,** m. (*azijn, uit bier verkregen*); **–bottelarij',** v. –en (*kelder, waarin men bier op flessen aftapt*); **–brouwer,** m. –s; **–brouwerij',** v. –en; **–buik,** m. –en (*eig. een buik, dik door het vele bier drinken; iem. met zulk een buik; iem., die graag bier drinkt*); **–fles,** v. –flessen; **–glas,** o. –glazen; **–huis,** o. –huizen (*herberg, waar bier enz. wordt getapt*); **–kaai,** v. (oudt. *een buurt in A'dam bij de oude Kerk, wier bewoners ruw en vechtlustig waren*): zegsw. *vechten tegen de –*, een hopeloze strijd aanbinden; **–kan,** v. –kannen (*kan, waaruit men bier pleegt te schenken*); **–kelder,** m. –s (*kelder ter bewaring van bier*); **–kinnetje,** o. –s (*klein biervaatje, 39 l*); **–kruik,** v. –en; **–lucht,** v.; **–pap,** v. (*bier, waarin rijst, of brood, of melk en meel gekookt is*); **–pomp,** v. –en (*toestel, meestal op een buffet, om bier uit een vat in de kelder zonder verlies van koolzuur op te pompen*); **–soep,** v. (*soep met bier als hoofdbestanddeel*); **–steker,** m. –s (*bierhandelaar*); **–stekerij',** v. –en (*bierkelder; bierhandel in 't groot*); **–stelling,** v. –en (*onderstel voor e. bierton*); ook: **–stel,** o. –stellen; **–tapper,** m. –s (*slijter van bier*); **–tapperij',** v. –en (*bierhuis*).
bier'tje, o. –s (1 *biersoort*; 2 *glas bier*): 1 *dat is e. goed –*; 2 *toen men enige –s ophad.*
bier'ton, v. –tonnen; **–viltje,** o. –s (*rond schijfje viltpapier onder bierglazen*); **–wagen,** m. –s ([*lange, smalle*] *wagen tot vervoer van* [*vaatjes*] *bier*); **–weger,** m. –s (*werktuig, om het gehalte van bier te bepalen*).
bies, bie'ze, v. biezen (1 *dun, lang opgroeiend oevergewas*; Lat. scirpus; 2 *een enkele steel dezer plant*; 3 *boordsel, dunne streep* inz. *op een broeknaad*; 4 *smalle, rechte versieringslijn*): 1 *de veen–, de water– of rus, de matten–*; 2 *de biezen van de stoelmat lieten los*; 3 *een rode – op de broeknaad; opslagen met rode biezen*; 4 *het frame was met fijne gele biesjes afgezet*; nog: zegsw. *zijn biezen pakken,* zich uit de voeten maken.
Bies'bosch, m. (*griendland tussen Geertruidenberg en Dordt*); zie Elizabeth.
bies'jesdeeg, o. (*deeg voor boterbiesjes; St.-Nicolaasgebak of speculaas,* inz. *te Amsterdam*): *een vrijer van –.*
biest, v. (*eerste melk ener kalfkoe*).
biet, v. –en (*beet, beetwortel*); z. beet.
bie'tebauw, m. –en (*bullebak; kinderspook*).
bie'tekroot, v. –kroten (*biet,* inz. *rode biet*).
biet'(en)suiker, m. (*suiker uit bieten*).
I. bie'zen, biesde, h. gebiesd (1 *sissen, blazen, sijfelen*; 2 van koeien: *wild, driftig in de wei rondlopen*): 1 *de slangen –*; 2 *de koeien –*; ook: bijzen; z. ald. en bijze.

II. bie'zen, bn. (*van bies*): *Mozes in het – korfje*; *een – zitting*; verg. rieten.
bifurca'tie, v. –s, bifurcatiën (Fr. [Lat. furca = vork]: *vorkvormige splitsing van rivieren, spoorlijnen, wegen*; *vorkvorming*).
big, big'ge, v. biggen, biggetje (*jong van een varken*; soldatentaal: *pas opgekomen soldaat*); verg. spalling.
bigamie', v. (Fr. *dubbele echt*; *het gelijktijdig met twee vrouwen of twee mannen gehuwd zijn*): *veroordeeld wegens –*.
big'gelen, een traan, tranen biggelde(n) langs zijn wangen, h. gebiggeld (*afrollen*).
big'gen, de zeug bigde, h. (1, 2), i. (2) gebigd (1 *biggen werpen*; 2 *zich door een mensenmenigte heendringen*; ook: *queue maken*): 1 *onze zeug het 'ebigd*; 2 *ze probeerden door de mensen door te –*.
bigno'nia, v. bignonia's (Fr. bigne = knol: *trompetbloem, met levendig gekleurde bloemen*); lees *bien-jo'-nia*.
bigot', bn., bw.; bigotter, –st (Fr. [oorspr. bi Gott]: *dom-vroom, kwezelachtig*); l. *–got'*.
bigotterie', v. (Fr. *domme vroomheid, kwezelachtigheid*).
I. bij, v. bijen, bijtje (*vliesvleugelig insect*; Lat. apis mellifica); verg. bie.
II. bij, 1 vz. met de grondbetekenis: *om, rondom, naar ... toe, op ... toe, in de buurt van*; *hij woont – de school*, in de nabijheid van; *– zijn leven*, d. i. tijdens; *– zijn vertrek*, toen hij vertrok; *ik was – hem*; *– het vliegerskorps dienen*; *– een glas wijn*; *– bosjes*, met; *– goed weer*, indien het goed weer is; *geld – zich hebben*, op zak; *– het onderwijs gaan*, een betrekking zoeken; *– ons*, in ons land; *– kunstlicht*; *– avond*; *de slag – Lafeld*; *– dit woord sprong hij op*; *– monde*; *wat betekent Nederland – Engeland*, vergeleken met; *het is – twaalf*, ongeveer; *– gelegenheid*, indien de gelegenheid zich aanbiedt; *– de gratie Gods*, door; *– besluit van*, volgens; *– uitzondering*, als; Z.-N. *iem. bij zijn woord pakken*, vertrouwen, rekenen op; **2** bw. inz. verbonden met andere bijw.: *om en –*, omstreeks; *ten naaste –*, ongeveer; *ik ben nog niet –*, voldoende gevorderd, op de hoogte; *je bent er –*, gesnapt; een w.w., met *bij* samengesteld, wordt er mee aaneengeschreven en is scheidb., b.v. bijdoen.
bijaldien', vgw. (*ingeval, indien*).
bij'baantje, o. –s (*bijbetrekking, bijpostje of bijambtje*): *op –s azen*; **–bedoeling,** v. –en (*heimelijke bedoeling, naast die, welke men voorgeeft, meestal tot eigen voordeel*); **–begrip,** o. –begrippen (*toegevoegd begrip*); **–behorend,** bn. (*tot een hoofdzaak behorende, als iets, dat ondergeschikt is*): *een smederij met –e gereedschappen*.
bij'bel, m. –s, bijbeltje (1 *de H.-Schrift*; 2 *een geschreven, afgedrukt exemplaar van de bijbel* in bet. 1; 3 gmz. *dik boek*): 1 *de – bestaat uit het O. T., dat bevat 39 boeken met 929 kapittels en 23213 verzen en het N. T., dat telt 27 boeken met 260 kapittels en 7979 verzen*; 2 *een – met zilveren beslag*; 3 *wat heb je daar voor –?* **–boek,** o. –en (*een enkel boek van de bijbel*; *bijbel*); **–commissie,** v. (R.-K. *vereniging van bijbelgeleerden, in 1902 opgericht tot oplossing van bijbelvraagstukken*); **–critiek,** v. ([*tekst*]*critiek op de bijbel*); **–genootschap,** o. –schappen (*Prot. vereniging, ontstaan in het begin der 19de eeuw, tot verspreiding van de bijbel of gedeelten er van voor een geringe prijs*); **–kennis,** v. (*kennis van de bijbel*); **–lezing,** v. –en (*het lezen van de bijbel*; inz. *godsdienstoefening, waarin een of meer hoofdstukken van de bijbel worden gelezen en verklaard*); **–plaats,** v. –en (*bijbeltekst*).
bij'bels, bn. (*met de bijbel in betrekking staande*; *volgens, naar de bijbel*; *aan de bijbel eigen*): *een – woordenboek, –e geschiedenis, –e oudheidkunde*; *het – treurspel*, treurspel, waarvan de stof aan de bijbel is ontleend, b.v. Jozef in Dothan (Vondel).
bij'beltekst, m. –en (*tekst of plaats uit de bijbel*): *–en aaneenrijgen*; **–vast,** bn.; –vaster, meest – (*bedreven in het aanhalen en kennen van bijbelteksten*); **–vertaling,** v. –en: *er zijn vele –en*; z. Vulga'ta, Statenbijbel; **–woord,** o. –en (eig. *een woord uit de bijbel*; *bijbelplaats*): *het geschiedde naar het –*, zoals in de bijbel gezegd wordt.
bij'betalen, betaalde –, h. bijbetaald (*betalen boven hetgeen men al betaald heeft*): *hij moest een gulden –*.
bij'betekenis, v. bijbetekenissen (*bijkomende betekenis*): *een woord met een ongunstige –*.
bij'betrekking, v. –en.
bij'blad, o. –bladen, bijblaadje (*bijvoegsel* inz. bij een courant of tijdschrift; *inlegblad van een tafel*).
bij'blijven, bleef bij, is bijgebleven (1 *gelijke tred houden met*; *niet achterblijven*; fig. *op de hoogte blijven*; 2 *niet vergeten worden*): 1 *niet zo gauw, ik blijf niet bij*; 2 *dat toneel is mij altijd bijgebleven*.
I. bij'boeken, o. mv. (handel: *alle boeken buiten het grootboek en het journaal*): *– zijn b.v. het brieven-kopie-boek, de klapper enz.*
II. bij'boeken, boekte –, h. –geboekt (handel: *een boek bijwerken*; *bij het overige boeken*): *al de posten –*.
bij'brassen, men braste –, h. bijgebrast (*de raas bij de wind brassen*; fig. *bijdraaien*).
bij'brengen, onr. w.w., bracht –, h. bijgebracht (1 *aanvoeren*; 2 *doen krijgen*): 1 *wat kunt gij tot uw verontschuldiging –*, in 't midden brengen? 2 *de nodige kennis –*; *iem. iets –*, [a]) aan het verstand brengen, [b]) doen inzien; in deze bet. een germ.; nog: *ik kan dat niet allemaal –*, betalen; *iem. –*, weer tot bewustzijn brengen.
bijdehand', bijderhand', 1 bn. (1 *opgestaan, te spreken, gekleed, gereed om bezoek te ontvangen*; 2 *vlug, schrander, gevat, glad, handig*): 1 *is mevrouw al –?* 2 *die jongen is –, een bijdehante jongen*; **2** als verkl. **bijdehand'je,** o. –s (*vlug, schrander kind, meisje, vrouw*): *het, zij is een –*.
bijdehands', bijderhands', bn. (*links in een tweespan*): *het –e paard*.
bij'draaien, draaide –, i. en h. –gedraaid (van een schroef: *vaster aandraaien*; zeew. *de zeilen zo stellen, dat sommige wind vatten, andere niet, zodat het schip bijna stilligt*): fig. *hij zal wel weer –*, toegeven.
bij'drage, v. –n (1 *gave, gift, som* [inz. tot een gemeenschappelijk doel opgebracht]; *contributie*; 2 *opstel, verhandeling*): 1 *een geldelijke –, een – in geld*; 2 *letterkundige –n*.
bij'dragen, droeg bij, h. bijgedragen (1 *iets aanvoeren, aanbrengen* [tot het bereiken van een gemeenschappelijk doel]: *geven*; 2 *helpen, steunen*): 1 *een kleinigheid in*

de kosten –; 2 veel – tot de ontwikkeling.
bijeen', bw. (*bij elkander, te zamen*); w.w. worden, inz. indien de vereniging het gevolg is van de werking, met – aaneengeschreven en zijn scheidb., b.v. bijeenbrengen.
bijeen'brengen, onr. w.w., bracht –, h. bijeengebracht (*samen-, te-gader-brengen*): *getuigen –; de bouwstoffen voor een werk –.*
bijeen'komen, kwamen –, zijn –gekomen (1 *bij elkaar komen*, meestal met enig doel; 2 *bij elkaar passen*): 1 *de gemeenteraad zal –*, vergaderen; 2 *die schilderij en dat behang komen niet goed –*; **–komst,** v. –en (1 *de daad van bijeenkomen*; 2 *vergadering, samenkomst*; ook: *de gezamenlijke personen*): 1 *de plaats van –*; 2 *een maandelijkse –; gezellige –*; België (rechtst.) *oproerige –*; **–pakken,** pakte –, h. bijeengepakt: *zijn boeltje –*; **–rapen,** raapte –, h. –geraapt (*bij elkander rapen*): fig. *zijn krachten –*, al zijn krachten inspannen; *–geraapte benden*, nl. van allerlei allooi bijeengebracht; **–verzamelen,** zamelde –, h. –gezameld ([*met enige moeite of in niet korte tijd*] *iets bijeenbrengen*): *giften –*; **–zijn, 1** waren –, zijn –geweest (*samenzijn*); **2** zn. o.: *het – der vrienden*; **–zoeken,** zocht –, h. –gezocht (*bij elkaar zoeken*): *zijn boeken –.*
bij'enangel, m. –s; **–arend,** m. –en; zie wespendief; **–brood,** o. (*mengsel v. stuifmeel en honing, door de bijen bereid en in de cellen opgeborgen*); **–cel,** v. –cellen; **–eter,** m. –s (*vogeltje, inheems in Afrika en Z.-Europa*; Lat. merops apiaster): *de – voedt zich met bijen, wespen enz.*; **–houder,** m. –s (*bijker*); **–koningin,** v. –koninginnen; **–korf,** m. –korven (*klokvormige mand, waarin men de bijen laat wonen enz.; de korf met de bijen*; *de bijen*; fig. *plaats van grote, bedrijvige drukte*); **–stal,** m. –stallen (*plaats, waar de bijenkorven worden bewaard*, inz. *huisje met open voorwand, waarin de korven op planken staan*); **–teelt,** v.; **–zwerm,** m. –en (*troep bijen onder een koningin*).
bij'figuur, v. bijfiguren (toneel, enz.: *ondergeschikte figuur*): *het karakter der bijfiguren.*
bij'gaand, bn. (*met iets tegelijk verzonden wordend, ingesloten, bijgevoegd*): *zie – briefje.*
bij'gebouw, o. –en (*gebouw, behorende bij het hoofdgebouw; hulpgebouw*).
bij'gedachte, v. –n (*bijbedoeling, -begrip*).
bij'gelegen, bn. (*aangrenzend*): *een – akker.*
bij'geloof, o. (*dwaas geloof aan de wonderdadige kracht van allerlei voorwerpen, handelingen, verschijnselen enz.*; R.-K. *superstitie*): *het – beuzelt van spoken en heksen.*
bij'gelovig, –gelo'vig, bn. (*met bijgeloof behept; uit bijgeloof voortkomende*): *–e lieden; een –e vrees*; **–heid,** v. –heden.
bij'genaamd, bn. (*de toenaam hebbend van*): *Willem, – de Veroveraar* (1066).
bijgeval', 1 vgw. (*indien*); 2 bw. (*toevallig, soms*): *als je – te U. komt ....*
bijgevolg', voegw. bw. (*derhalve*).
bij'halen, haalde –, h. –gehaald (*naderbijhalen, bijtrekken*; inz. v. e. kijker: *als meer nabij doen zien*): *deze verrekijker haalt goed bij.*
bijho'rig, bn. (*behorend tot*): *–e weiden.*
bij'houden, hield bij, h. –gehouden (1 *met iem. of iets gelijkblijven, niet ten achteren raken*; 2 *iets zo houden, dat het niet ten achter komt*; 3 Z.-N. *spaarzaam leven; bewaren*): 1 *iemand in 't lopen –; bij een dictee niet kunnen –*; 2 *iems. boeken –*, bijschrijven; *zijn geschiedenis –*, er zich van op de hoogte blijven houden; *er is geen – aan*, b.v. aanvragen te voldoen; 3 Z.-N. *zijn geld –.*
bij'huis, o. –huizen (Z.-N. *filiaal*).
bij'kaart, v. –en (1 *kleine aardr. kaart i. e. hoek v. e. grote*; 2 kaartspel: *kaart buiten de troeven*): 1 *e. –je van de Alpen*; 2 *goede –en.*
bij'kans, bijkans', bw. (*bijna*): *– klaar.*
bij'kantoor, o. –kantoren (*ondergeschikt kantoor; hulpkantoor*); verg. filiaal.
bij'ker, m. –s (*bijenhouder, imker*); gew.
bij'keuken, v. –s (*tweede, kleinere keuken voor het grovere keukenwerk*): *de – dient o. a. tot reiniging van borden, schotels enz.*
bij'kok, m. –s (*hulpkok, tweede kok*).
bij'komen, kwam bij, is –gekomen (1 *ergens zich bijvoegen*; 2 *ergens bij passen*; 3 *tot zich zelf komen*): 1 *er zijn dit jaar 10 nieuwe leden bijgekomen*; 2 *die kleur komt er niet goed –*; 3 *zij gaat al –*, [a]) uit een flauwte, [b]) begint er al wat beter uit te zien; nog: *dat moet er nog –*, doet de maat overlopen; *daar kan ik niet –*, [a]) kan het niet bereiken met mijn hand enz., [b]) begrijp ik niet; *hoe kom je er bij*, hoe is het mogelijk, dat je zo iets doet, denkt? **–komend,** bn. (*bij het hoofdfeit komende*): *–e omstandigheden, onkosten*; rechtst. *–e straffen*, naast de hoofdstraffen opgelegd.
bijkom'stig, bn. (*er bij komende*): *–e omstandigheden*; **bijkom'stigheden,** v. mv. (*toevallige* [*bijkomstige*] *omstandigheden*).
bijl, v. –en, bijltje (*slag- of hakwerktuig*): *de snede, de steel, het huis, de rug v. e. –*; zie aks; zegsw. *er met de grove* (of: *brede*) *– in hakken*, [a]) grof verteren, [b]) ruw aanpakken of te werk gaan, [c]) grote woorden gebruiken, snoeven; *de – ligt alree aan de wortel, aan de stam*, de boom gaat men vellen, fig. de gerechte straf zal hem treffen, Matth. 3 : 10; *het bijltje er bij neerleggen*, (voorgoed) ophouden met werken, z. vork.
bij'lage, v. –n (*bijgevoegd stuk* inz. *ter toelichting of verklaring*): *drie –n*; germ.
bij'lander, m. –s (*platboomd binnenvaartuig*; oorspr. *billander, binnenlander*).
bij'landig, bn. (*naburig, aangrenzend*).
bijlang', **bijlan'ge,** vergezeld van een ontkenning: – (*na*) *niet*, op verre na niet.
bijl'brief, m. –brieven (*zekerheidsbrief van betaling aan een scheepsbouwmeester*; ook: *de eigendomsverklaring, welke in bepaalde openbare registers moet worden ingeschreven, bij het vollooien van de aanbouw van een schip door den bouwmeester afgegeven*).
bijl'bundel, m. –s (gesch. *bundel roeden, waarin de steel van een bijl was gebonden, terwijl het staal naar buiten stak*; Lat. *fasces et secures*): *de lictoren gingen voor de consuls uit, dragende –s over de linkerschouder.*
bij'leggen, legde (leide) –, h. –gelegd (–geleid) (1 *er bij doen, leggen, geven*; 2 *bijdragen tot een gezamenlijke som*; 3 scheepst. *onder klein zeil een schip bij de wind houden*): 1 *daar moet ik geld op –*, er op verliezen; *wat ontbreekt, zal hij wel –*; 2 *geld – voor een feest*; 3 *wil men andere schepen inwachten, dan moet men –*; nog: *een twist, geschil –*, in der minne schikken; **–legger,** m. –s (*iem., die bijlegt*, inz. *vredestichter*; handel: *artikel, waarop men toelegt*; scheepst. *schip, dat naar elders is bestemd, maar uit nood een haven binnenloopt; schip, dat geen bepaalde bestemming heeft, maar verschillende havens binnenloopt*

om orders); **–legging,** v. –en (*beslechting van geschil*): *tot – van het geschil.*
bij'leman, m. –mannen, –mans (*bijldrager*; gesch. *een lid der schutterijen, o. a. in Amsterdam*): *de optocht werd geopend door enige –mannen*; ook *bie'leman* o.a. in Z.-Limb.: de bielemans ruimden met hun bijlen enige aangebrachte hindernissen weg.
bij'lichten, lichtte –, h. –gelicht (*een licht houden bij of voor iem., zodat hij beter kan zien*): fig. *iem.* –, zeggen, waar het op staat, op zijn plaats zetten.
bij'ligger, m. –s (scheepst. *schip, dat met een ander dezelfde koers volgt*); ook, bijschip.
bijlijf'neming, v. België: rechtst. *beschikking tot* –, waarbij een beschuldigde naar het huis van justitie zal worden gebracht.
bij'lopen, liep –, i. bijgelopen (1 *naar iets toelopen of vloeien*; 2 v. d. kant v. e. voorwerp: *niet evenwijdig lopen*): 1 *hij kwam ook –; laat er wat water –*; 2 *de ene kant van die balk loopt spits –*, niet evenwijdig; *dat loopt in een punt –*, uit; **–loper,** m. –s (*klaploper; handreiker, leer-, loopjongen*).
bijl'tje, o. –s (1 *kleine bijl*; 2 geschied. *scheepstimmerman*): 1 *het – er bij neerleggen*; zie bijl; 2 *de prinsgezinde –s te Amsterdam.*
bij'maan, v. –manen (*luchtverschijnsel: heldere lichtplek onder bepaalde omstandigheden in de nabijheid der maan waarneembaar*).
bij'na, bw. (*ten naaste bij, bijkans, schier*).
bij'naam, m. –namen (1 *toenaam*; 2 *spotnaam*): 1 *Lodewijk met de – de Vrome*; 2 *Baas Ganzendonk had de – van baron*; **–omstandigheid,** v. –heden (*bijkomende omstandigheid*); **–oogmerk,** o. –en (*bijbedoeling*): *–en hebben*; **–oorzaak,** v. –oorzaken.
bijou', o. bijou's (Fr. *kleinood, juweeltje*, eig. en fig.); lees *bie-zjoe'*.
bijouterie', v. bijouterieën (Fr. *allerlei sieraden van goud, zilver; kleinoden; winkel van* –).
bij'pad, o. –paden (*zijpad*).
bij'passen, paste –, h. –gepast (*het ontbrekende geld bij een som voegen*): *een gulden –.*
bij'planeet, v. –planeten (*maan, satelliet*); **–product,** o. –en (*bijkomend product*): *koolteer, een gewichtig – der gasfabricatie*; **–rivier,** v. –en (*kleine rivier, die in een grotere uitloopt*): *de Rijn en zijn –en*; **–schaduw,** v. –en (*het tegengestelde van slag- of kernschaduw*); **–schrift,** o. –en (*opschrift onder een plaat of beeltenis*); **–slag,** m. (*bijkomend voordeeltje*; ook: *bijkomend salaris, toeslag*): *een aardig –je*, winstje; **–smaak,** m. –smaken (*vreemde, ergens niet bijbehorende, ongewone smaak*): *die wijn heeft een –.*
bij'spijkeren, spijkerde bij, h. –gespijkerd (1 eig. *door spijkeren* [*voorlopig, voor behulp*] *herstellen*; 2 fig. *bijwerken, herstellen bijbetalen*): 1 *de planken van een schutting –*; 2 *hij heeft met zijn mondeling heel wat bij te –.*
bij'springen, sprong bij, h. bijgesprongen (*helpen* inz. *met geld*): *iem. –.*
bij'staan, stond bij, h. –gestaan (*ondersteunen, helpen*): *iem. in iets –*, behulpzaam zijn; *de Hemel sta mij –!* **–stand,** m. (*hulp, ondersteuning*): *met gewapende –*; *– verlenen*, Z.-N. *Maatschappij van onderlinge –*, mutualiteit; **–stander,** m. –s (*helper*); **–stelling,** v. –en (*hulpstellage*; spraakk. *verklarende bijvoeging*; *apositie*): spraakk. *in Willem de Zwijger is de Zwijger –.*
bijs'ter, 1 bn. (*niet meer wetend*; *kwijt* in bepaalde verbindingen): *men was het spoor, de weg –*, kwijt; 2 bw. (*zeer*): *niet – groot.*
bijt, v. –en (*gehakte opening in het ijs*).
I. bij'ten, beet, h. gebeten (1 *de tanden ergens inzetten* inz. *om: te eten, kwaad te doen, in een toestand te brengen*, zoals de bepaling aangeeft; 2 *een stekend gevoel te weeg brengen*; scheik. *op de oppervlakte van lichamen inwerken*): 1 *op zijn nagels –; zich op de lippen, op de tong –*, om zich te beheersen; *in een appel –; de hond wil –; stuk –; in het zand, stof –*, [a]) vallen, sneuvelen, [b]) zandruiter worden; z. ook hond; 2 *mosterd bijt op de tong*; nog: zegsw. *iem. iets in het oor –*, snel en boos toefluisteren.
II. bij'ten, bijtte, h. gebijt (*e. bijt hakken*).
bij'tend, bn. (1 *invretend*; 2 *scherp, grievend*): 1 *vitriool is een – middel, –e kalk*, ongebluste; 2 *–e spot*, sarcasme.
bij'tertjes, o. mv. (*tandjes*).
bijtijds', bw. (1 *vroegtijdig*; 2 *niet te laat*): 1 *wees er wat –*; 2 *de koetsier was er –.*
bij'toon, m. –tonen (muz. *boventoon*; taalk. *zwakker accent naast het hoofdaccent*): *in „vaderland" heeft „land" de –*; **–vak,** o. –vakken (schoolt. *ondergeschikt vak*): *aardrijkskunde is maar –*; **–val,** m. (1 *instemming, goedkeuring, waardering*; 2 *tekenen van goedkeuring*; *applaus*; 3 *onverwacht voordeel*): 1 *dit voorstel vond algemene –*; 2 *met donderende – een voorstel begroeten*; 3 *dat is een aardige –*; **–vallen,** viel bij, i. bijgevallen (1 *iems. partij kiezen*; 2 *in de herinnering komen*): 1 *ze zullen ons –*; 2 *het wil me niet –*; Z.-N. *iemand –*, helpen.
bij'verdienste, v. –n (*extra verdienste*).
bij'voegen, voegde –, h. –gevoegd (*bijdoen, toevoegen*): *ergens een brief, een nota –.*
bij'voeging, v. –en: *onder – van.*
bijvoeg'lijk, 1 bn.: *een – naamwoord noemt kenmerken van zelfstandigheden en begrippen*; *een –e bepaling bepaalt zelfstandigheden*; 2 bw.: *een woord – gebruiken.*
bij'voegsel, o. –s, –en (*iets, dat ergens bijgevoegd wordt*): *het – van een krant*, bijblad.
bij'voet, m. (Lat. artemisia vulgaris = *gemene alsem*).
bijvoor'beeld, bw. (*als voorbeeld*): *laten we – het volgende aannemen*; zie **b.v.** of **bijv.**
bij'vorm, m. –en *minder gewone vorm dan de hoofdvorm van een woord*); **–wagen,** m. –s (diligence: *hulpwagen bij grote drukte*; electrische tram: *aanhangwagen, tweede wagen*; min. fig. *noodhulp*); **–weg,** m. –wegen (*zijweg*; fig. *slinkse weg*); **–werk,** o. –en (*bezigheid van ondergeschikt belang*; *al wat dient tot volledige afwerking v. e. gebouw, een beeldhouwwerk* [versiering], *een schilderstuk* [figuren]); **–werken,** werkte –, h. –gewerkt (*het ontbrekende aanvullen of herstellen*): *een boek voor een nieuwe druk –; een schilderij –*, bv. door het beschadigde te herstellen; *een leerling –*, zijn ontbrekende kennis aanvullen; **–wezen,** o.: *in het – van*, tegenwoordigheid.
bijwij'len, bw. (*soms, somwijlen, nu en dan*).
bij'wonen, woonde –, h. –gewoond (1 *aanwezig zijn op*; 2 *getuige zijn van gadeslaan*): 1 *een concert –*; 2 *een toneel –; zo iets heb ik nog nooit bijgewoond*, fig. is mij nog nooit overkomen; **–woner,** m. –s (*persoon, die bij iem. woont; getuige van iets*); **–woning,** v.

bij'woord, o. –en (*woord ter bepaling bij een w.w., een bijv. nw., een telw., een ander bijwoord of een zin*); **–woor'delijk** (*als bijwoord dienstdoende*): **1** bn. *een –e uitdrukking*; **2** bw. *een bijvoegelijk naamwoord – gebruiken.*
bij'zaak, v. –zaken (*ondergeschikte zaak, zaak van minder gewicht*): *dat is maar –.*
bij'ze, bijs, bijzen (Z.-N. *bui, vlaag* eig. en fig.; gew. Z.-N. *schommel*).
bij'zen, Z.-N.; zie biezen **I** 2.
bij'zetten, zette bij, h. bijgezet (1 *iets bij of naast iets zetten*; 2 *begraven* inz. in een grafkelder; 3 *oorzaak zijn, dat iem. of iets een zekere eigenschap krijgt*): 1 *de voet –*; 2 *iem., een lijk –*; 3 *luister, kracht, leven –*; nog: scheepst. *zeilen uitspannen of aan andere toevoegen* inz. in de zegsw. *alle zeilen –*, alle krachten inspannen; **–stoel,** m. –en (*gewone, niet genummerde stoelen op de achtergrond achter de gewone plaatsen* [*op klapstoelen*]).
bij'ziend, bn. (*kortzichtig, myoop*); **–heid,** v.
bij'zijn, o. (*tegenwoordigheid*): *in het – van.*
bij'zin, m. –zinnen (*zin, in de plaats staande v. e. zinsdeel*): *een voorwerpszin is een –.*
bij'zitter, m. –s (*toegevoegde* inz. *tweede of toeluisterende examinator*).
bij'zon, v. –zonnen (*luchtverschijnsel: heldere luchtplek, onder bepaalde omstandigheden in de nabijheid der zon waarneembaar in de vorm ener zon*); zie bijmaan.
bijzon'der 1 bn. (1 *eigen*, in tegenstelling met *algemeen, gemeenschappelijk*; 2 *privaat, particulier*, in tegenstelling met *openbaar*; 3 *afwijkend van het gewone*; 4 *een zeer hoge graad hebbende van de door het bepaalde znw. genoemde hoedanigheid*): 1 *een – geval*; *iems. –e belangen*; 2 *de –e kas van den koning*; *het – onderwijs*, niet openbaar; 3 *daar is niets, niet veel –s aan*; 4 *–e eerbied, gunst, een –e vriend*, intieme; **2** bw. (1 *inzonderheid, vooral*; 2 *in hoge mate, zeer*): 1 *meer – onder mijn toezicht staan*; 2 *dat treft – goed*; nog: *in het bijzonder*, (spreek uit: *bizonder*) afzonderlijk, tot in bijzonderheden, vooral.
bijzon'derheid, v. –heden (1 *onderdeel van een geheel*; *détail* [v. iets onstoffelijks]; 2 *bijzondere omstandigheid, vreemdheid*; 3 *bezienswaardigheid, merkwaardigheid*): 1 *–heden ontbreken nog*; *–heden uit de vaderlandse geschiedenis*, bijkomende feiten; 2 *er deed zich geen – voor*; 3 *de –heden van een stad.*
I. bik, o. (*afval van steen, steengruis*).
II. bik, v. bikken (Z.-N. *houweel*); zie pik.
III. bik, m. (Z.-N. *eten*), volkst.
bik'hamer, m. –s (*hamer om te bikken*).
bik'kel, m. –s, bikkeltje (*kootbeentje* [v. e. schapepoot]; *zulk een beentje of bikkelvormig metalen enz. voorwerp als meisjes-speelgoed*): *zo hard als een –*, zeer hard.
bik'kelen, bikkelde, h. gebikkeld (*het bikkelspel spelen*); **–spel,** o.: *het – spelen*, nl. met 4 bikkels en een stuiter.
bik'ken, bikte, h. gebikt (*afhakken van aanklevende specie van stenen of muren, van ketelsteen enz.*; *met een scherp voorwerp hakken of houwen op stenen enz.*: *billen, kanten*); fig. *er is hier niet veel te –*, eten.
bik'steen, o. (*zandsteen*; *schuurzand van biksteen*; *steengruis, bik*).
bil, v. billen, billetje (*deel v. h. zitvlak, achter deel v. e. mens, ook v. e. rund*; Z.-N. $^1/_4$ *v. e. okkernoot*): *een kind voor de billen geven.*
bilan', m. –s (Fr. Z.-N. *balans* 3).
bilateraal', bn. (Fr. bilatéral [Lat. lateralis v. latus = zijde]: *tweezijdig*): *een – contract*, wederzijds bindende overeenkomst.
bilboquet', m. –s (Fr. *balvanger, vangbekertje op een stokje*; *duikelaartje*).
bil'hamer, m. –s (*hamer om te billen*).
biljart', o. –en (Fr. billiard = spel met ballen [bille]: 1 *langwerpig rechthoekige, meestal zespotige tafel met groen laken en opstaande banden, dienend voor het ballenspel*: *balspeltafel*; 2 *het ballenspel*): 1 *op het – slapen*; 2 *een partij –*; **–bal,** m. –ballen (*ivoren speelbal*); Z.-N. bil'jart, o.; bil'jaar, biljaar', m.
biljar'ten, biljartte, h. gebiljart (*biljart spelen*): *laten we een half uur –.*
biljart'laken, o. (*het groene laken van het biljart*); **–spel,** o. –spelen.
biljet', o. biljetten (Fr. billet: *een klein, geschreven of gedrukt stuk, dienende tot aankondiging of bewijs*; *kaartje*; *briefje*): *retour–*; *aanplak–*; *belasting–*; *strooi–*; *munt–*; *stem–*; *billet doux* (Fr.), minnebriefje; **–je,** o. –s.
biljet'huis, o. –huizen (Z.-Afr. *pandjeshuis*).
biljoen', o. (Fr. billon = [oorspr.] staaf: *afgekeurde munt*; *koperen, bronzen enz. pasmunt*; *metaalmengsel, waarvan hoogstens de helft zilver of goud is* inz. *slechte zilvermunt*; fig. *iets verwerpelijks*); zie ook billioen.
bilk, m. –en (Z.-N. [*afgesloten*] *vette weide*).
bill, v. –s (Eng. = Fr. billet: *wet*[*sontwerp*]; *geschrift, bewijs, wissel*).
bil'len, bilde, h. gebild (*de groeven op de maalvlakte v. d. molensteen scherpen of kanten*).
bil'lijk, bn., bw. (1 *rechtmatig*; 2 *rechtvaardig*; 3 *redelijk*): 1 *–e verwachtingen*; 2 *– zijn tegenover zijn tegenstander*; 3 *–e eisen*; *– handelen*; **–heid,** v.: *de – betrachten.*
bil'lijken, billijkte, h. gebillijkt (*voor billijk houden*; *goedkeuren*; *rechtvaardig, redelijk, rechtmatig keuren*): *iems. gedrag niet –.*
bil'lijkerwijs, –wijze, bw. (*de billijkheid in aanmerking nemende*): *– op iets aanspraak maken*, rechtmatig.
billioen', o. –en (Fr. billion: *millioen* × *millioen*; Frankrijk, België: *milliard*), (ll = lj).
biloca'tie, v. (*het tegelijk zijn op twee plaatsen*): *St.-Nicolaas kreeg de gave van –.*
Bilt, o. (*het klein N.-W. deel van Friesland met St.-Anna-Parochie*).
bil'tong, v. (Z.-Afr.: *in de zon gedroogde, gezouten repen vlees*).
bil'zenkruid, o. (*familie der nachtschaden, giftplant*; Lat. hyoscyamus niger).
bim'bam, van klokgelui: *– – beieren!*
bimes'ter, o. –s (Lat. *tijd v. twee maanden*).
bimetallis'me, o. (*het stelsel van de dubbele standaard*); zie monometallisme.
binair', bn. (Fr. *tweevoudig, tweedelig*; *zich in tweeën verdelend*): scheik. *–e verbindingen*, bestaande uit twee grondstoffen.
bin'den, bond, h. gebonden (1 *vastmaken door middel van een touw*; 2 *doen ontstaan door –*; 3 v. boeken: *in een band zetten*; 4 *dikmaken door bijmenging*; 5 *iem. in zijn vrijheid beperken door een voorschrift enz.*): 1 *een pakje aan de fiets –*; *een gevangene aan handen en voeten –*; zegsw. *iem. iets op het hart –*, op zijn geweten drukken; 2 *schoven, bezems –*; 3 *boeken –*; 4 *de saus, de soep –*; 5 *ik wil me niet –, ik bepaal geen uur*; *een contract met –de kracht*; *gebonden zijn aan*, niet vrij meer.
bin'der, m. –s (1 *iem., die bindt* inz. *boekbinder*; 2 *bloemenbinder*; *schovenbinder*):

1 *breng deze boeken naar den –*; 2 *de –s rangschikken de bloemen tot bloemstukken*;
binderij', v. –en (*het binden*; *boekbinderij*; *deel ener bloemisterij, waar bloemen tot bloemstukken worden gerangschikt*).
bind'garen, o. –s (*sterk garen, tot binden gebruikt*); **–rijs,** o. (*dunne teentjes of rijsjes, om planten, bloemen op te binden*); **–rotting,** z. pitriet; **–ster,** v. –s (*vrouw of meisje, dat bindt,* inz. *schoven of bloemen*): *zie de –s garen*; **–touw,** o. –en (*dun touw om te binden*); **–weefsel,** o. –s (*een soort celweefsel in het menselijk en dierlijk lichaam*).
bin'gelkruid, o. (*wolfsmelkachtige plant*; Lat. mercurialis).
bin'goeng, bn., bw. (Mal. *de kluts kwijt*).
bink, m. –en (*lomperd, botterik, knoeier*; *bengel*): zegsw. *den – steken,* spijbelen.
bin'ken, binkte, h. gebinkt (volkst. *dagdieven, luieren*; *maandag houden*).
bin'nen, 1 vz. geeft vooral een betrekking van tijd of ruimte aan; eig. en fig.: *– de muren der stad*; *– mijn bereik*; fig. *dat is – mijn bereik,* dat kan ik begrijpen, doen enz.; *–een uur moet het af zijn,* in minder dan een uur; *– de tijd van een dag*; **2** bw. inz. met de bet. v. e. plaatsbepaling: *drie plaatsen –, één buiten*; met voorzetsels: *naar –*; *van –*, inwendig; *daar schiet mij iets te –*, ik herinner mij; *ik ken hem van – en van buiten,* door en door; *zich iets te – brengen,* zich iets herinneren; zegsw. *– zijn,* [a]) zijn schaapjes op het droge hebben, [b]) hij is ingerekend; *–!* antwoord op geklop op de deur; *– zonder kloppen!* Z.-N. *de soldaten zijn –*, in dienst getreden; – vormt scheidb. samengest. w.w., als: binnenbrengen, z. ald.
bin'nenband, m. –en (fiets of auto: *binnenste gummiband, waarin de lucht wordt samengeperst*); **–braak,** v. (*het bij een diefstal in een huis breken van sloten, kasten enz.*); **–brand,** m. –en (*niet uitslaande brand, kleine brand*); **–dijk,** m. –en (*dijk langs een binnenwater*; *vroegere zeedijk, slaper*); **–dijks,** bw., bn. (*binnen de dijk gelegen, landwaarts in*); ook: –dijks'; **–door,** bw. *– gaan,* [a]) langs een binnenweg, [b]) door het huis; **–dringen,** drong –, i. –gedrongen: *een land –*; **–duin,** v. –en (*duin, landwaarts op enige afstand van de buitenduinen gelegen*); **–gaan,** (Z.-N. v. soldaten: *in dienst treden*); **–gaats, –gaats',** bw. (eig. *binnen de zeegaten, binnen de monden v. e. rivier,* d. i. *in het land*); **–haven,** v. –s (*een niet vlak aan zee maar naar binnen gelegen haven*): *Dordrecht en R'dam zijn –s*; **–hol,** o. –hoven (*binnenplaats of -plein*; als eigennaam: *zetel der Staten-Generaal te 's-Gravenhage*); **–huis,** o. –huizen (*het interieur v. e. huis*; ook: *schilderstuk, zulk een interieur voorstellende*); **–jongen,** m. –s (O.-I. *huisknecht, bediende*); **–kajuit,** v. –en (*kajuit zonder raampje naar buiten op zee uitziende*): *tweepersoons –en*; tegengest. buitenkajuit; **–krijgen,** kreeg –, h. –gekregen: (v. schulden) *ik heb het geld gelukkig binnengekregen*; (v. schepen) *water –*, maken; **–meid,** v. –en; **–kamer,** v. –s (*een noch aan de straat, noch aan de tuin gelegen kamer*; in het alg. *een meer naar binnen gelegen kamer, door andere kamers van het huis omsloten*); **–kant,** m. –en (*de naar binnen gekeerde kant*); **–komeet,** v. –kometen (*wier baan nl. binnen de grenzen van ons zonnestelsel ligt*); **–koorts,** v. –en (*sluipkoorts*).
binnenkort', bw. (*eerlang, binnen enige tijd, spoedig*): *ik zal je – schrijven.*
bin'nenland, o. –en (1 *het inwendige deel van een land* inz. in tegenstelling met de *kust*; 2 *het binnen de grenzen gelegen land,* in tegenstelling met het *buitenland*): 1 *de –en v. Afrika, v. Borneo*; 2 –, rubriek in kranten.
bin'nenlands, bn. (*binnen de grenzen v. e. land, daarop betrekking hebbende of daartoe beperkt*): *–e twisten*; *een –e briefkaart*; O.-I. *een – verlof,* binnen Ned.-Indië.
Bin'nenlandse Za'ken, v. mv. (*afdeling der landsregering, belast met zaken, het binnenlandse bestuur betreffende*; *het departement zelf*; *het gebouw, waar de kantoren zijn*): *het ministerie, de Minister van – –.*
bin'nenloodsen, loodste –, h. –geloodst (scheepst. *schepen uit volle zee op de rede of in de haven brengen*): *een schip –*, fig. iem. op behendige manier ergens binnen doen komen; **–lopen,** het schip liep –, i. –gelopen (*lopen van buiten naar binnen in een plaats*; scheepst. *uit zee op een rede of in een haven komen,* [*voor een kort oponthoud*]): *komen –*; **–meisje,** o. –s: *gevraagd een tweede –, kunnende tafeldienen*; **–moeder,** v. –s (*directrice in een gesticht, weeshuis enz.*; tegenst. *regentes*); **–plaats,** v. –en (*plaats, behorende bij een gebouw, en ingesloten door dat gebouw met of zonder andere muren en omheiningen*); **–planeet,** v. –planeten (*planeet, die haar loopbaan binnen die der aarde heeft*): *de – Venus*; **–prauw,** v. –en (O.-I. *rivierschuit*); **–scheepvaart,** v. (*binnenvaart*); **–schip,** o. –schepen (*vaartuig voor de binnenvaart*); **–schipper,** m. –s.
bin'nenshuis, bw. (*binnen in het huis*): *de klucht speelt –*; **–kamers,** bw. (*binnen in de kamer*): *iets – afhandelen,* in stilte, niet openbaar; **–lands,** bw. (*binnen de grenzen v. e. land*); **–monds,** bw. (*als met gesloten mond, onduidelijk*); ook: –huis', –lands' –monds'.
bin'nenst 1 bn. (*het meest naar binnen gelegen*): *de –e deuren*; **2 –e,** o. (*het inwendige*): *in ons –*, hart; *het – buiten keren,* onderstboven keren, fig. totaal wijzigen.
bin'nen(s)tijds, bw. (*binnen de gestelde tijd*): *de knecht is – ontslagen*; ook –tijds'.
bin'nenvaart, v. –en (*scheepvaart op de binnenwateren*; ook: *vaart, die binnendoor gaat*).
bin'nenvader, m. –s (*directeur in een gesticht, weeshuis enz.*; tegenstelling *regent*).
bin'nenvallen, het schip viel –, i. –gevallen (eig. *vallende binnenkomen*; van schepen [die eigenlijk een andere bestemming hebben]: *in de haven binnenkomen*; *onverwacht binnenkomen*): *hij kwam bij ons –.*
bin'nenvetje, o. –s (*een persoon, die meer is dan zijn uiterlijk doet vermoeden, die knapper is dan hij doet verwachten*); ook, –vetter; **–waard,** v. –en (*polder*); **–waarts, 1** bw. (*naar binnen*): *de voeten – zetten*; **2** bn.: *een –e beweging*; **–water,** o. –en (*de kanalen en rivieren van een land*; ook: *polderwater*); **–weg,** m. –wegen (*een minder belangrijke* [*kortere*] *weg,* in tegenstelling met de „grote" weg); **–werk,** o. (1 *werk binnenshuis*; 2 *datgene, wat in een gebouw van binnen moet worden aangebracht*; 3 v. e. machine: *inwendige delen*): 1 *gevraagd vrouwen voor –*; 2 *het – van een gebouw,* b.v. deu-

ren, vloeren enz.; 3 *het – van een machine*; **–werks,** bw. (*langs de binnenzijde gemeten*): *de kamer is – vijf meter breed*; **–zak,** m. –zakken (*zak aan de binnenkant van een kledingstuk*); **–zee,** v. –zeeën (*zee of zeebeezem, geheel of bijna geheel binnen het land ingesloten*): *de Zuiderzee was een –*; **–zijde,** v. –n (*binnenkant*): *de – van een jas.*

bino'cle, v. –s (Fr. [Lat. bini oculi]: *toneelkijker, kijkglas voor beide ogen tegelijk*).

binominaal', **bino'misch,** bn. (eig. *met twee namen; tweetermig*).

bino'mium, o. –s (alg. *tweetermige getallengrootheid*): *het – van Newton.*

binst, vz. (Z.-N. *gedurende*): *– de nacht.*

bint, o. –en (hennep: *kleine, dunne zaailingplant;touw bij hooiwagens enz.om het hooi vast te houden en ineen te drukken; dwarsbalk v. hout of ijzer*); **–laag,** v. –lagen (*laag v. binten*).

bio . . ., van Gr. bios = leven.

biochemie', v. (*chemie, die zich bezighoudt met de studie der levende stof*).

biograaf', m. –grafen (*levensbeschrijver*).

biographie', v. biographieën (*levensbeschrijving*).

biogra'phisch, bn. (*levensbeschrijvend*): *een – woordenboek,* waarin het leven van beroemde personen beschreven wordt.

biologeren, gebiologeerd (*door biologie van alle wilskracht beroven; iem. geheel onder zijn invloed brengen*); ook: *biologiseren.*

biologie', v. (*levensleer, natuurleer der levende wezens; hypnotische kracht, waarmee iem. de wil v. e. ander aan de zijne onderwerpt*).

biolo'gisch, bn., bw. (*op de biologie* in beide betekenissen *betrekking hebbende*).

bioloog', m. biologen; **biologist',** m. –en (*beoefenaar of kenner van de biologie*).

biomagnetis'me, o. (*dierlijk magnetisme*).

biomantie', v. (*waarzeggerij ten aanzien van de levensduur v. e. persoon; onderzoek naar de levensgeesten*). (t = s of t).

bi'os, gmz. voor bioscoop.

bioscoop', m., ook v. gebruikt, bioscopen (*toestel, waarmede men trilbeelden projecteert op een wit vlak, uitvinding van Edison; trilbeelden- of filmtheater; cinema*); **–bedrijf,** o.; **–houder,** m. –s (*exploitant v. e. bioscoop*).

bipla'ne, v. –s (Fr. *tweedekker, vliegmachine met aan iedere kant twee draagvlakken*).

bis, bw. (Lat. *tweemaal, nog eens*): *– roepen; artikel 24 –,* na artikel 24, bijgevoegd artik.

bi'sam, o. (Hebr. besem = geur: *muskus*); lees: biezam; **–rat,** v. –ratten (*knaagdier uit N.- en Z.-Am., waarvan de pels als voering wordt gebruikt*; Lat. fiber zibethicus): *de – is in 1906 in Bohemen ingevoerd*; **–spitsmuis,** v. –spitsmuizen (*insecteneter met muskusklier* o. a. *in Z.-Rusland*; Lat. myogale moschata). (s = z).

bisbil'le, v. (Fr. *gekibbel*); meestal meerv. –s.

biscuit', o. en v. –s (Fr. *beschuit, tweebak; onverglaasd porselein; halfgare stukken kalk bij het kalkbranden; fijne cognacsoort*).

bis'dom, o. bisdommen (1 *waardigheid,gebied v. e. bisschop*; 2 *kerkelijk bestuur, waarvan een bisschop het hoofd is*): 1 *het – Roermond*; 2 *voorschrift uitgaande van het –.*

biseau', m. biseau's (Fr. *schuin geslepen rand van een spiegel enz.*).

biset'te, v. (*goedkope kantsoort*). (s = z).

biskwie', v. –s (*Ned. spelling van biscuit*).

bis'mut(h), o. (Duits oorspr. Wismut: *spiegeltin, astin, roodachtig zilverwit metaal*): *–zouten bij storingen in de spijsvertering.*

bis'schop, Gr. epi-skopos = opziener, **1** m. bisschoppen (*kerkvoogd, hoofd der geestelijkheid in een bisdom der Roomse, Anglicaanse of Episcopale kerk, ook soms in e. Luthers kerkgenootschap*); **2** v. (*extract van verschillende specerijen o. a. pommeransschillen; drank uit warme wijn, kaneel, bisschop en suiker bereid, rode kruidenwijn*); de naam berust op verwantschap in kleur: het bisschoppelijk gewaad is purperkleurig.

bisschop'pelijk, bn. (*van, eigen aan, betrekking hebbende op, behorende aan of tot een bisschop*): *de –e waardigheid; het – wapen.*

bis'schopsambt, o.; **–keuze,** v.; **–mijter,** m. –s (*een in tweeën gesplitste kap met twee afhangende slippen; bisschops muts*); **–ring,** m. –en (*de met een edelsteen versierde vingerring v. e. bisschop, zinnebeeld van zijn huwelijk met de Kerk*); **–staf,** m. –staven (*kromstaf*); **–troon,** m. –tronen (*een [onder een baldakijn] geplaatste zetel in het koor van bisschoppelijke kerken, waarop de bisschop bij plechtige feesten plaats neemt*; ook fig.); **–wijding,** v. –en (*wijding v. e. bisschop door een gevolmachtigden bisschop, onder assistentie van twee andere bisschoppen of twee prelaten*); **–zetel,** m. –s (*bisschopstroon*; ook fig.).

bissectri'ce, v. –s (Fr. meetk. *lijn, die een hoek middendoor deelt*); lees *bissektries'*.

bisseren, gebisseerd (*bis-roepen*): *e. zanger –.*

bistou'ri, v. bistouri's (Fr. heelk. *chirurgisch mes, insnijdingsmes, scalpel*). (ou = oe).

bit, o. bitten (*gebit; ijzeren mondstuk, dat men een paard enz. tussen het gebit legt en waaraan de teugels zijn bevestigd*).

bits, bn., bw. (*snibbig, onvriendelijk; vinnig; spijtig*): *een – woord, op –e toon,* fel, scherp; *– antwoorden*; **bitsheid,** v. –heden.

bit'sig, bn., bw. (*bits*); **–heid,** v. –heden.

bit'ter 1 bn., bw.; bitterder, –st (1 *een zekere scherpe [onaangename] smaak veroorzakend*; fig. in verschillende toepassingen ook van iets onstoffelijks; 2 van gevoelens en uitingen: *scherp, bijtend, grievend*): 1 *een –e amandel*; fig. *de –e dood; een – lot; dat valt mij –*; 2 *een – woord*; (van mensen) *– worden,* hatelijk worden; *iem. het leven – maken,* verbitteren; *–e tranen,* uiting van diep berouw, smart enz.; spreekw. *– in de mond, maakt het hart gezond*; als bw. heeft – de bet. van *erg, zeer*: *– slecht; – koud*; nog: *een – beetje,* zeer klein; **2** o. of m. (soorten) –s (*aftreksel v. bittere kruiden of schillen; jenever met zulk elixer; een glaasje –*); zie oranje–.

bit'teraarde, v. (*magnesia*).

bit'terachtig, bn., bw. (*enigszins bitter*).

bit'terappel, m. –s (*kolokwint*).

I. bit'teren, bitterde, h. gebitterd (*borrelen, bittertjes drinken*): *bij iemand –.*

II. bit'ter(en), m. (Z.-N. *suikerij*).

bit'terkers, v. (*kruisbloemige plant,* ook, *sterkers, tuinkers*; Lat. lepidium sativum); **–koekje,** o. –s (*bekend gebak, dat tegelijk zoet en enigszins bitter smaakt*: inz. *koekje met bittere amandelen*); **–kruid,** o. (*samengesteldbloemige plant*; Lat. picris hiëracioides); **–loof,** o. (Z.-N. *loof van suikerij*); **–pee,** v. –peeën (Z.-N. *suikerij; suikerijwortel*); **–tafel,** v. –s (*tafel in een café of sociëteit, waaraan men gewoonlijk bittert; kletstafel*);

bit'tertje, o. –s (*borreltje jenever met bitter*).
bit'teruur, o. (*uur, waarop men bittert*); **–uurtje,** o. –s; **–voorn,** m. –en (*karperachtig visje*; Lat. rhodeus amarus): *het wijfje legt de eieren in een zoetwatermossel*; **–water,** o. –en (*mineraalwater, magnesiumzouten bevattende*); **–zoet** (*alfrank*; z. ald.); **–zout,** o. (*Engels zout, magnesiumsulfaat*).
bitu'men, o. (Lat. oorspr. Hebr. *aardhars, aardpek; aardolie, petroleum*).
bitumineus', bn. (Fr. [Lat. bituminosus]: v. hout: *harsachtig*; in het alg. *bitumen bevattende*; van gesteenten: *aardolie, petroleum bevattende*): *bitumineuze gesteenten*.
bivak', o. bivakken (Fr. bivouac [oorspr. Zwitsers-Duits: biwacht]: *nachtleger in de open lucht van soldaten; die soldaten zelf*): zegsw. *zijn – ergens opslaan,* zich voor korte tijd metterwoon vestigen.
bivakkeren, gebivakkeerd (*in de open lucht onder de blote hemel legeren,* inz. v. soldaten.
bival've, m. –s, –n (Lat. valva = klep: *schelpdier met twee schalen, b.v. oester*).
bivouak(eren), meer bivak(keren).
bizar', bn. (Fr. [v. Sp. bizarro = ridderlijk, prachtig]: *zonderling, vreemd, grillig*).
bizarrerie', v. bizarrerieën (Fr. *wonderlijk, zonderling gedrag; grilligheid, vreemdigheid*).
bi'zon, bi'son, m. –s (Gr. bison = os: *N.-Am. buffel, bultos*; Lat. bison americanus).
biz'zinge, v. –n (Twente: *jaarmarkt*).
blaad'je, o. –s (*klein blad* in bijna alle betekenissen): zegsw. *bij iem. in een goed of kwaad – staan,* goed of slecht aangeschreven; *het – is omgekeerd, omgeslagen,* de zaak is geheel veranderd; *hij neemt geen – voor de mond,* hij spreekt rondborstig.
blaag, m. en v. blagen ([*lastig*] *kind*); gew.
blaai, m. (Z.-N. *drukte*): *– maken.*
blaak, v. (*vettige rook, walm*).
blaam, v. (1 *afkeuring; berisping*; 2 *smet*): 1 *hij verdient geen –, maar lof*; 2 *een ridder zonder vrees of –,* iem., wien men niets kan verwijten; *er kleeft een – op hem, op die familie; iemand een – aanwrijven.*
blaar, v. blaren, blaartje (1 *witte plek voor aan de kop bij sommige dieren*; 2 *een koe met een blaar* in bet. 1; 3 *blein, blaasachtige opzetting der huid*; ook: *veeziekte: opzwelling v. d. huid*): 1 *een koe met een –*; 2 *de – is ziek*; 3 *een – aan de voet*; nog: Z.-N. *tong.*
blaar'trekkend, bn. (*de huid optrekkend tot een blaar*): *een – smeersel.*
blaas, v. blazen (1 *een met gas enz.* inz. *lucht gevulde bobbel, holte, luchtbel*; 2 ontl. *vliezige zak, in het dierlijk lichaam*; 3 *voorwerpen van een – in* bet. 2; *voorwerpen de vorm van een – in* bet. 2 *hebbende*): 1 *de blazen door de regen op het water gevormd; blazen in het glas*; 2 *de gal–, de zwem–*; 3 *een – op een potje vruchtengelei; een – met ijs op het hoofd van een zieke*; nog: Z.-N. *–jes maken,* zeepbellen.
blaas'balg, m. –en (*werktuig, gebruikt voor het met kracht uitblazen van lucht, die in de balg, een soort zak, eerst samenstroomt o. a. in een smidse, bij een orgel enz.*), volkst. *–balk*; **–horen,** m. –s of **–hoorn,** m.
blaas'instrument, o. –en (*muziekinstrument* b.v. *fluit en horen, waarmee, door er in te blazen, tonen voortgebracht worden*).
blaas'jeskruid, o. (*insectenetend plantje* o.a. *in stilstaande wateren*; Lat. utricularia).
blaas'kaak, m. –kaken (*pocher, opsnijder, bluffer*); **–kakerij',** v. (*snoeverij*); **–pijp,** v. –en (1 *pijp om het vuur aan te blazen*; 2 *buis, waardoor lucht of een ander gas wordt gedreven*; 3 *buis, waardoor men erwtjes, kogeltjes enz. blaast om vogels te schieten*; ook: *blaasroer*): 1 *met de – het vuur doen opflikkeren* vero.; 2 *de – der glasblazers; de – voor de luchttoevoer in ijzersmelterijen*; 3 *mussen schieten met de –*; **–poep,** m. –en ([*Duits*] *straatmuzikant, oempa*); **–roer,** o. –en (*buis, waardoor sommige volken o. a. de Dajaks vergiftige pijltjes blazen*); **–steen,** m. –stenen; **–vlam,** v. (*vlam van hoge temperatuur, ontstaan door doorblazen van lucht door lichtgas, of van zuurstof door waterstof*).
blaas'worm, m. –en (*ingekapselde lintworm in spieren voorkomend en in 't darmkanaal uitlopend tot lintworm*).
blad, o. bladeren, bladers, bladen, blaren; blaadje, o. –s of bladertjes (1 *naam van bepaalde delen v. e. plant* inz. *aan takken en stengels, als ademhalings-, assimilatie- en verdampingsorganen dienstdoende*; 2 *plat-breed deel v. bepaalde voorwerpen* 3 *schenkblad, presenteerblad*; 4 *stuk papier*; 5 *vel papier*; 6 *twee bladzijden*; 7 *krant; tijdschrift*; 8 Z.-N. *tong*): 1 *een schut–* (dekblad b.v. van een rozeknop), *een tulpe–*; zegsw. *omgekeerd als een –,* veranderd, als een blad op een boom; Z.-N. *zo rap als een –,* zeer snel; 2 *het – van een tafel, een zaag, een lans, bijl, roeispaan*; 3 *de koffie op een – binnen brengen*; 4 *schrijf het op een – papier*; 5 *een boek van 40 –en*; 6 *een – omslaan*; 7 *wat zeggen de Hollandse –en?* 8 *zijn – is niet verbrand,* hij is van de tongriem gesneden.
blad'aarde, v. (*teelaarde, humus, uit bladeren ontstaan*): *– voor potbloemen.*
blad'ader, v. –s, –en (*bladnerf*).
blad'deren, bladderde, h. gebladderd (*van verf, blazen vormen*).
bla'derdos, m. (lit. t. *bladerkleed*).
bla'deren, bladerde, h. gebladerd (*blad voor blad omslaan*): *in een boek –.*
bla'derkrans, m. –en; **–loos,** bn. (*zonder blad*): *bladerloze bomen*; **–rijk,** bn.
blad'goud, o. (*uitgeslagen goud, goud in bladen of blaadjes*).
blad'groen, o. (*groene kleurstof in planten*); **–groente,** v. –n (*groente, waarvan de blaren gegeten worden*): *salade is –.*
bla'dig, bn. (tabak: *met flinke bladeren*): *deze partij was zeer –, zacht en zemig.*
blad'koper, o. (*koper in bladen of dunne platen*); **–lood,** o. (*lood in bladen of dunne platen*); **–luis,** v. –luizen (*gesnaveld insect, levende op plantendelen*; Lat. aphidae); z. mierenhonig; **–moes,** o. (*gedeelte der bladeren tussen nerven en aderen*); **–mossen,** o. mv. (*overal voorkomende mossoorten met bebladerde stengeltjes*); **–nerf,** v. –nerven.
blad'neus, m. –neuzen (*vleermuis met bladachtige aanhangsels aan de neus*; in ons land o. a. de grote hoefijzerneus, Lat. rhinolophus ferrum equinum).
blad'plant, v. –en (*plant met grote bladeren, niet zichtbaar bloeiende*).
blad'rollers, m. mv. (*vlinderfamilie, waartoe o. a. de motten behoren*; Lat. fortricidae): *de rupsen van vele soorten rollen de bladeren op om zich daarin te verbergen*; z. appelmotje; **–selderij,** v. (*gekweekte selderij, met langgesteelde bladeren en dunne wortels*);

verg. knolselderij; **–sprietigen,** m. mv. (*familie van kevers, waartoe o. a. de meikever behoort*; Lat. lamellicornia); **–stand,** m. –en (*stand, waarin de opeenvolgende bladeren van een tak ten opzichte van elkaar zijn geplaatst*); **–stil,** bn. (*zo stil, dat geen blaadje zich beweegt*): *het was – in het woud*; **–tin,** o. (*tin in bladen of dunne platen*); **–versiering,** v. –en (*bladvormig ornament*); **–vulling,** v. –en (*een klein vers, prozastukje enz. om een slechts gedeeltelijk bedrukte bladz. vol te maken*); **–wespen,** v. mv. (*insecten, die haar eitjes in of op bladeren leggen*; Lat. tenthredininae); **–wijzer,** m. –s (*verwijslijst voor de hoofdstukken van een boek, inhoudsopgave; dun voorwerp, lint, papier enz., dat tussen de bladen v. e. boek gelegd wordt om aan te wijzen, waar men gebleven is*); **–zijde,** v. –n (*een der beide zijden v. e. blad papier; pagina*).

blaf'fen, blafte, h. geblaft (*baffen, bassen* inz. *van honden*); z. maan en hond.

blaf'fer, blaf'ferd, m. –s (*lijst b.v. van renten, tienden; register, klapper*).

blaffetuur', v. –turen (*blind* **II**); vero., gew.

blagueur', m. –s (Fr. *opsnijder, snoever*).

blak, bn., bw. (Z.-N. 1 *vlak*; 2 *bloot*): 1 *een – veld*; 2 *– en bloot*.

bla'ken, blaakte, h. geblaakt (1 *gloeiende hitte van zich afgeven*; van het aangezicht, uiterlijk: *te kennen geven, uitstralen*; 2 van het hart, gemoed: *branden, sterk vervuld zijn van*; 3 v. liefde enz.: *sterk aanwezig zijn*; 4 *doen verschroeien*): 1 *de –de zon*; fig. *–de van gezondheid, tevredenheid*; ook: *in –de welstand*; *een –de gezondheid*, die men aan iems. uiterlijk kan zien; 2 *een hart van liefde –de*, gloeiende; *van toorn –*; 3 *–de liefde*; *–de gunst*, zeer hoge gunst; 4 *zwart geblaakt van het zonnevuur*. Opm. De bet. *verbranden* is vero.

bla'ker, m. –s, blakertje (*lage kandelaar met brede, platronde voet*; Z.-N. gew. *lampekap*).

bla'keren, de zon blakerde, h. de velden geblakerd (*de oppervlakte zengen, schroeien; fel schijnen op*).

blak'stil, bn. (zeew. *doodstil, bladstil*).

blama'ge, v. (*schande*, minder sterk: *oneer*): *een afschuwelijke – voor Nederland!*

blameren, geblameerd (Fr. *een blaam werpen op iem.*; *iem. oneer aandoen; berispen*): *iem. –; zich –*.

blanc-manger', o. (Fr. *nagerecht*, inz. *van amandelen, room, suiker*).

blan'co, bn., bw. (It. *wit; oningevuld, onbeschreven, opengelaten*): *in – tekenen*, nl. zo, dat een ruimte tot invulling on beschreven blijft; *een – volmacht*, om nl. volgens eigen goeddunken te handelen; *– stemmen*, niet voor en niet tegen; **––aandeel,** o. –aandelen (*aandeel, niet op naam*); **––krediet,** o. (*krediet, waarbij de kredietgever niet gedekt is; bevoegdheid, om over een onbepaalde som te kunnen beschikken*).

Blan'da, m. Blanda's (O.-I. *Hollander*, meestal in het alg. *Europeaan*); als bn. gebruikt: Hollands, Europees; ook wel geschreven Belanda; vero. Wolanda, Olanda.

blank 1 bn., bw. (1 van metalen: *blinkend glad*; 2 van vloeistoffen: *helder glinsterend*; 3 *licht en glanzend*; 4 *helder wit*; 5 v. d. menselijke huid: *zacht wit en doorschijnend*; 6 *zedelijk rein*; 7 in tegenstelling met een donkere kleur: *lichter*; 8 v. wapenen: *uitgetrokken, niet bedekt*): 1 *het koper – schuren, het –e harnas*; 2 *de straten stonden –*, met water bedekt; 3 *de –e maan*; 4 *– papier, –e sneeuw*; 5 *– van vel*; 6 *–e deugd, trouw*; 7 *het –e ras*; 8 *de –e bajonet*; *met de –e sabel er op inslaan*; *de –e wapenen*, messen, sabels enz.; nog: *–e verzen*, rijmloos; *–e stem*, toonloos (gallicisme); **2 –e,** m. en v. –n (*mens met blanke huid*; *iem. van het Kaukasische ras, Europeaan*): *de –n of bleekgezichten*.

blanket'sel, o. –s (*kleursel of poeder voor het aangezicht*).

blanket'ten, blankette, h. zijn aangezicht geblanket (*met blanketsel bestrijken of poeieren*); refl. *zich –*; z. schminken.

blank'officier, m. –en (Eng. *over-seer* = opzichter; West-Indië: *slavenopzichter*); vero.

blank'staan, het plein stond –, h. bij die wolkbreuk –gestaan (*onder water staan*).

bla'ren, blaarden, hebben geblaard (*blaten, bulken, schreeuwen*); ook, *bleren* of *blerren*: *schapen, kalveren, geiten –*.

blasé', bn. (Fr. *beu van*; *geblaseerd*).

bla'ten, het schaap blaatte, h. geblaat (klankn. w.w. van geluid v. schapen: *blaren*).

blat'jang, v. (Z.-Afr. *dikke saus bij vlees*).

blauw 1 bn., bw. (*naam van een der drie hoofdkleuren*): *de –e hemel*; *een – oog oplopen*, b.v. in een vuistgevecht; *iem. bont en – slaan*; *een –e Maandag*, [a]) korte tijd, [b]) een Maandag (inz. bij ambachtslui), dat men niet werkt; *een –e boon*, een (loden) kogel; *– bloed*, [a]) adellijk, [b]) (in Amerika) negerbloed; *–e steenkool*, werking van eb en vloed; *onder de –e hemel*, onder de blote hemel; Z.-N. *–e steen*, arduinsteen; zie scheen; **2** o., blauwtje (1 *de blauwe kleur*; 2 *een blauwe verfstof*; 3 [*Delfts*] *porselein*): 1 *het rood, wit en – onzer vlag*; 2 *Berlijns –, berg–*; 3 *mooi –(tje)*; *uitgelezen collectie –*; **3 –e;** z. beneden.

blauw'achtig, bn. (*zwemende naar blauw*): *een –e rook*.

Blauw'baard, m. (eig. *iemand, wiens baard een blauwachtige tint had*: *de wreedaard uit het sprookje van die naam*; fig. *wreedaard* inz. *vrouwenbeul*);

blauw'bekken, blauwbekte, h. geblauwbekt (*koude lijden*; *in de kou staan wachten*): *ik sta hier te – (in de kou)*; **–bes,** v. –bessen (*heideachtige plant, blauwe bosbes, klokkebei*; Lat. vaccinium myrtillus); **–blauw',** bn.: zegsw. *iets ––laten*, laten, zoals het is, fig. *een zaak laten rusten*; **–boek,** o. –en (*boek met blauwe omslag*, inz. *vlugschrift*, inz. als verkl.; *regeringsbescheiden over enige zaak, rapporten, tot een boek in een blauwe omslag verenigd*); **–boekje,** o. –s (*vlugschrift; schotschrift*); **–bok,** m. –bokken (Z.-Afr. *e. soort v. antilope*; Lat. hippotrages leucophaeus); **–borstje,** o. –s (*vogeltje met azuurblauwe hals*; Lat. luscinia svecica cyanecula).

blau'we, m. of v. –n (*kleurling*, inz. in het mv.): *Zeeuwse –n*, aardappelsoort.

blauwe-grot', v. (*grot op het eiland Capri*); **––knoop',** m. (*insigne v. e. afschaffers-vereniging*): volkst. *v. de ––– zijn*, onthouder zijn; **––kruis',** o. (*internationale vereniging tot bestrijding van het alcohol-misbruik*).

blau'wen, blauwde, h. geblauwd (*blauw worden, opdoemen*; v. staal: *blauw laten aanlopen*): *de duinen – reeds*; *staal –*; Z.-N. *de school –*, verzuimen.

blauwen'dig, bn., bw. (Z.-N. *blauwachtig*).

blauwere'gen, m. –s (*vlinderbloemige plant met paarsblauwe bloemtrossen, glycine, sierstruik uit China*; Lat. wistaria chinensis).
blauw'hout, o. (*campêchehout*); **–keeltje,** o. –s (*blauwborstje*); **–kiel,** m. –en, vero. (*iem.*, inz. *een werkman, met een blauwe kiel*; *naam van de Belgen in 1830*); **–kous,** v. –en (spott. *geleerde vrouw*, Engels *blue-stocking*); **–mees,** v. –mezen (*pimpelmees*).
blauw'sel, o. (*blauwmakend poeder, ook in bolletjesvorm, dat* inz. *dient om linnengoed helder te maken*); **–specht,** m. –en (*boomklever*); **–steen** (*azuursteen, poetssteen*): **1** (voorwerpsn.), m.–stenen; **2** (stofn.) o.
blauw'tje, o. –s: zegsw. *een – lopen*, door een meisje afgewezen worden
blauw'verver, m. –s (*iem., die stoffen* inz. *linnen voor werkpakken een blauwe kleur geeft*); **–voet,** m. –en (*een soort van roofvogel, sperwer*; *een soort van gans met lichtblauwe poten*; inz. Z.-N. *Noordse stormvogel*): bij vele Vlamingen zinnebeeld van de strijd tegen overheersing van het Frans): (Vraag) *Vliegt de –?* (Antw.) *Storm op zee*, herkenningswoord der Vlamingen; **–voeterij',** v. (*West-Vlaamse studentenbeweging, welke de blauwvoet als zinnebeeld had*); **–zijden,** bn. (*van blauwe zijde*): *een – das*; **–zuur,** o. (*Pruisisch zuur, zwaar vergift*).
bla'zen, blies, h. geblazen (1 *met meer kracht dan gewoonlijk door de lippen* [ook: *neus*] *uitademen, uitstoten*; *diep en zwaar ademen* [*tengevolge van warmte en inspanning*]; 2 v. verwoede dieren inz. katten: *het geluid*; 3 v. walvissen en andere zeedieren: [*een waterstraal*] *naar buiten stuwen*; 4 *door blazen voortbrengen*; 5 v. d. wind: *waaien*; 6 *door blazen een instrument bespelen*; *al blazende laten horen*; 7 damspel: *een damschijf wegnemen, omdat de tegenpartij verzuimde te slaan*): 1 *hijgen en – van vermoeidheid*; spreekw. *Het is beter hard geblazen dan de mond verbrand*, voorzichtigheid is de moeder der wijsheid; *iem. iets in het oor –*, fluisteren; 2 *de kat stond met hoge rug te –*; 3 *de –de walvissen* 4 *glas–*; *bellen–*; 5 *de wind blaast in het zeil*; 6 (*op*) *de hoorn –*; *het Wilhelmus –*; *de taptoe –*; *de aftocht –*; 7 *een schijf –*; nog: *ik blaas je wat*, morgen brengen! zie bus, geblazen, voeten.
I. bla'zer, m. –s (mijnbouw: *gat, waaruit een grote hoeveelheid mijngas plotseling ontsnapt*): *een – aanboren*.
II. bla'zer, m. –s (*klein vissersvaartuig*).
III. blazer, m. –s (Eng. *bovenkledingstuk voor heren, kinderen*).
blazoen', o. –en (Fr. blazon: *veldteken*; heraldiek: *wapenschild*; rederijkers: *zinnebeeldig wapen ener Kamer*).
blazoeneren, geblazoeneerd (*een wapenbeschrijving geven in de terminologie der heraldiek*).
I. bleek, bn., bw.; bleker, bleekst (1 van de gelaatskleur: *wit*, met ong. bijbet.; 2 *lichter of flauwer van tint dan iets anders of dan vroeger*; 3 *mat*; *flauw*): 1 *een – gezicht*; *een bleke kleur*; *– zien*; *– van schrik*; 2 *– goud*, met zilver gemengd; *– geworden inkt*; 3 *de bleke maan*; *het bleke morgenlicht*; nog: *de bleke dood*, de bleek makende dood; **I** = **– II.**
II. bleek, v. bleken (1 *het bleken*; 2 *het linnen, dat gebleekt wordt*; 3 *het bleekveld, de plaats, waarop gebleekt wordt*): 1 *goed weer voor de –*; 2 *neem de – op*; 3 *het linnen op de – leggen*.
bleek'gezicht, o. (*blanke, in de taal der Indianen van N.-Amerika*).
bleek'heid, v. (*wit*[*achtig*]*heid*; *matheid*).
bleek'neus, m. en v. –neuzen (*bleke persoon, die er zwak uitziet*); **–neu'zig,** bn. (*als een bleekneus*; *zwak*): *een – enig zoontje*.
bleek'poeder, o. (scheik. *chloorkalk, een bleekmiddel*).
bleek'veld, o. –en; zie bleek **II** 3.
bleek'vos, m. –vossen (*geelachtig vospaard*); **–water,** o. (*chloorkalkwater, vlekkenwater*; *eau de Javelle*); **–ziekte,** v., **–zucht,** v. (*ziekelijke toestand, veroorzaakt door het niet in voldoende hoeveelheid aanwezig zijn van rode bloedlichaampjes*: *bloedarmoede, anemie*).
blees, v. blezen (*koren-kafje*; *haaltje aan bonen*; *rietpluim*; *topeinde van rijshout*; *hennepworteleinde*).
blei, v. bleitje, **bliek,** v. –en (*karperachtig zoetwatervisje*; Lat. abramis blicca).
blein, v. –en, bleintje (*blaar*; *draaiziekte*).
ble'ken, bleekte, h. gebleekt (1 van linnen: *op de bleek helder doen worden*; v. beenderen: *wit doen worden*; 2 v. linnen: *helder worden*; v. beenderen: *wit worden*): 1 *het linnen –*; *door de zon gebleekt*; 2 *het linnen bleekt goed*; *de beenderen –*; **–er,** m. –s (*iem., die wasgoed bleekt* [*van anderen*] *tegen betaling*).
ble'kerd, m. (*bleekrode wijn*, inz. *Rijn-*, *Ahr-*, *Moezelwijn*).
blekerij', v. –en (*inrichting tot het bleken van wasgoed*): *een nieuwe –*.
blen'de, v. in de tweede bet. –n (in het alg. *naam van als mineralen voorkomende zwavelmetalen, meestal met half-metaalglans en van geringe tot gemiddelde hardheid* b.v. zinkblende, zwavelzink of zinksulfide).
ble'ren, volkst.; zie blaren, blaten.
bles, 1 v. blessen (*witte plek op het voorhoofd van donkerharige paarden*; Z.-N. *haarlok*; *ontschorste vlek op een boom*); **2** m. blessen (*paard met bles*).
bles'bok, m. –bokken (Z.-Afr. *soort van antilope*; Lat. damaliscus albifrons).
blesseren, geblesseerd (Fr. *wonden, kwetsen*; ook fig.).
blessuur', v. blessuren (Fr. *wonde*).
ble'ten, bleette, h. gebleet (Z.-N. *blaten*; *schreien, huilen*).
I. bleu, bn. (*blo, schroomvallig*); **–heid,** v.
II. bleu, o. (Fr. *blauw*): *– de Paris*, Parijsblauw; *– marin*, matrozenblauw.
bliek, v. –en (*witvis*); zie blei.
blie've n, het blieft, bliefde mij niet (*believen*); verg. asjeblieft.
I. blij, blij'de, bn., bw.; blijder, blijdst (1 *vrolijk, opgewekt*; 2 *gelukkig*; inz. *verheugd over*; 3 *blijk gevende van opgewektheid enz.*; ook van een tijd, toestand waarin men zich opgewekt enz. gevoelt; 4 *verblijdend, heuglijk*): 1 *laten wij – zijn*; 2 *ik ben – u terug te zien*; *hij is er – mee*, verguld; *– zijn om, over*; z. ook mus; 3 *een blij(d)e zang*; *in blij(d)e verwachting*; *een blij(d)e morgen*; 4 *een blij(d)e tijding*; *de blijde Boodschap*, het Evangelie; geschied. *de blijde Incomste of Intreye*, [a]) eerste officieel bezoek van den graaf enz. aan een stad, inhuldigingsfeest, [b]) staatsstuk, privilegie bij die gelegenheid gegeven.
II. blij'de, v. –n (*steenwerptuig in de Middeleeuwen bij belegeringen*).
blijd'schap, v. (*gevoel van vreugde, voldoe-*

ning enz.; aangename stemming): *met, van –.*
blijgees'tig 1 bn. (*levenslustig, opgewekt, vrolijk van geest*); **2 –e,** m. en v. –n: *almanak voor Hollandse –n*; **–heid,** v.
blij'heid, v. (*vrolijkheid, opgewektheid, levenslust*): zegsw. *Vrijheid, –!* om aan te duiden, dat vrijheid d. i. niet gedwongen worden, alleen tevredenheid geeft.
blijk, o. –en (*datgene, waaruit iets blijkt: bewijs, teken*): *– geven van; e. – v. belangstelling; e. stoffelijk – v. verering,* geschenk.
blijk'baar, bn., bw. –baarder, –st (*wat geen twijfel overlaat; duidelijk; blijkend gelijk te zijn aan het uiterlijk*): *een –bare vergissing; voor ieder –; – schuldig;* **–heid,** v.
blij'ken, het bleek, is gebleken (*zich vertonen, voor den dag komen; zich zo vertonen, als de bepaling aanwijst*): *uw ongelijk blijkt nu; waarom, blijkt niet; ik liet niet –, dat ik het wist,* merken; *niets van laten –; uw onschuld zal daaruit –,* duidelijk worden; koppelww.: *ik bleek onschuldig (te zijn)*; onpersoonlijk ww.: *het blijkt, dat,* wordt duidelijk, dat.
blij'kens, vz. (eig. *blijkende: zoals blijkt uit*): *– de uitslag,* volgens.
blijmoe'dig, bn., bw. (*opgeruimd, niet neerslachtig*): *een – vertrouwen;* **–heid,** v.
blij'spel, o. –spelen (*toneelstuk, dat een vrolijke, lachwekkende voorstelling geeft van den mens in zijn dagelijkse omgeving*); z. comedie; **blij'speldichter,** m. –s.
blij'ven, bleef, i. gebleven (1 van personen of zaken: *voortdurend zijn, voortgaan te zijn*; ook: *die handeling doen, waarmee het blijven begint*; 2 *achter–; ergens steken –; op een bepaald punt ophouden*): 1 *Gods beloften –,* houden stand; *ik blijf er bij, je hebt ongelijk,* ik houd mij daaraan, houd vol; *dat boek is in de pen gebleven,* niet geschreven; *blijf nog wat* (praten, spelen, enz.); *bij zijn werk –; het blijft de vraag; overwinnaar –;* soms heeft – de bet. v. *worden: Als de ene hand de andere wast, – zij beide schoon*; 2 *waar was ik ook weer gebleven? waar blijft die jongen? op het slagveld –,* sneuvelen; *op zee –,* omkomen; *het schip is op de klippen gebleven,* vergaan; nog: *achterwege –,* niet geschieden; *in gebreke –,* aan zijn verplichting niet voldoen; *waar is mijn hoed gebleven,* waar is hij? *waar blijft het bier, kellner? 7 van de 13 blijft zes; blijf me daarmee van het lijf.*
blij'vend, bn. (*duurzaam, standhoudend*): *– geluk, een –e herinnering, e. –e indruk.*
I. blik, m. blikken (1 *oogopslag; het gedurende enige [meestal korte] tijd zien naar iets*; 2 *uitdrukking van de ogen,* inz. met een bepaling): 1 *een – werpen op; zijn blikken richten naar; bij de eerste –; in één –; met één – overzien*; 2 *een dreigende –; een – van verstandhouding*; nog: *de scherpe – van den zeeman,* gezichtsvermogen, oog; *een goede – op iets hebben,* kijk; *iem. met een brede –, ruime –,* met brede opvattingen.
II. blik, bn. (*open, bloot* inz. term in het kaartspel): *de kaarten liggen –,* omgekeerd, zodat men kan zien, wat er op staat.
III. blik, o. in bet. 2 blikken (1 *dun geplet metaal* inz. *vertind plaatijzer*; 2 *voorwerpen van blik, ook wel van ander metaal*): 1 *– van koper, ijzer, zink, messing*; 2 *veger en –,* plat huisgereedschap om stof enz. weg te dragen; *vlees in blikken,* bussen; z. blikje.
blik'je, o. –s (*blikken doos, luchtdicht gesloten, met verduurzaamde levensmiddelen*).
blik'jesvlees, o. (*vlees uit een blikje*).
I. blik'ken, bn. (*van blik*): *een – doos; een – keteltje,* fig. een opvliegend karakter; *een – dominee,* [a]) straatpredikant, oefenaar, [b]) spotnaam voor een onbevoegd predikant; *de – bruiloft,* $6^1/_4$-jarig huwelijksfeest.
II. blik'ken, blikte, h. geblikt (*de blik op of naar iets slaan*): *opwaarts –;* zegsw. *zonder (te) – of (te) blozen,* zonder tekens van verlegenheid, onbeschaamd.
III. blik'ken, blikte, h. geblikt (*de schors verwijderen*): *de bomen –.*
IV. blik'ken, blek'ken, blikte, h. geblikt (Z.-N. *blikkeren*): *–de zonnen en lachende vrouwen zijn niet te vertrouwen.*
blikkendoos', v. –dozen (*doos van blik*; mil. *de vroegere naam van kartets*).
blikkentrom'mel, v. –s (*trommel van blik*): *drop uit de –,* een middel tegen hoest.
blik'keren, blikkerde, h. geblikkerd (*flikkeren, glinsteren*): *de zon blikkert in het water.*
blik'ogen, blikoogde, h. geblikoogd (eig. *het wit der ogen laten zien; de ogen laten fonkelen*): *men stampvoet, blikoogt, vloekt.*
blik'sem, m. –s, bliksempje (*dampkringverschijnsel bij de electrische ontlading van een onweerswolk; hemelvuur*): (*zo snel*) *als de –; hij stond als door de – getroffen,* als verplet; fig. *loop naar de –,* drommel; *het geld gaat, is naar de –,* verloren; *wat een gemene –,* vent! *die luie, kale –! ik geef er geen – om, ken er geen – van,* niets; *wat –!* krachtuitdrukking; *hete –,* op verschillende wijzen toebereid gerecht inz. gestoofde aardappelen met appels en vlees; **–afleider,** m. –s (1 *toestel tot opvanging en afleiding van het hemelvuur*; 2 fig. *iem. of iets, dat een dreigend gevaar* inz. *een uitbarsting van toorn, onschadelijk doet zijn*): 1 *de – is uitgedacht door Benjamin Franklin*; 2 *hij diende bij boze buien als –.*
blik'semen, bliksemde, h. (1, 2, 3), i. (4) gebliksemd (1 inz. onpersoonlijk: *het zich vertonen van bliksems*; 2 *schitteren, flikkeren*; 3 plat: *gooien, smijten*; 4 plat: *vallen*): 1 *het bliksemde en donderde*; 2 *met –de ogen; het zwaard bliksemde in zijn vuist*; 3 *bliksem hem de deur uit*; 4 *ik bliksemde van mijn fiets.*
blik'semflits, m. –en (*bliksemstraal*).
blik'sems 1 bw. (*erg*): *– slecht*; **2** tw. *wel –!* **3** bn. (*verduiveld*): *–e jongen.* gmz.
blik'semsnel, bn., bw. (eig. *snel als de bliksem, verbazend snel*): *in –snelle vaart; die trein loopt –;* **–snelheid,** v.: *Juffrouw Pieterse begreep het met –;* **–straal,** m. –stralen (*een flikkering van de bliksem*): *een schelwitte –;* **–trein,** m. –en (*sneltrein, die aan geen tussenstations stopt; train-éclair*).
bliks'kater, zie blikslagers.
blik'slager, m. –s (*werker in wit blik*).
blik'slagers (euphemisme voor: *bliksems*).
blik'tanden, bliktandde, h. gebliktand (*het wit der tanden laten zien* fig. *dreigend kijken*).
blik'vuren, –vuurde, h. geblikvuurd (scheepst. *seinen geven met blikvuur*); **–vuur,** o. –vuren (*seinvuur, los kruit, dat op het dek ontbrand wordt als noodsein*).
blik'werk, o. (*voorwerpen, waren van blik*).
blim'bing, v. –s (*een O.-I. zure vrucht, familie van de ooievaarsbekken*; Lat. averrhoë).
I. blind, bn., bw. (1 *niet kunnende zien*; 2 *niet door verstand en overleg bestuurd*; 3 *on-*

zichtbaar; 4 bouwk. *niet met de bestemming, die men verwacht*): 1 *hij is – geboren; hij is – aan één oog*; fig. *ziende – zijn*, een tastbare waarheid niet kunnen zien; *– voor iets zijn*; 2 *–e gehoorzaamheid*, onbegrensd; *een – geluk, noodlot*; 3 *een –e klip*, onder water; *een –e vloer*, ondervloer; *een –e passagier*, iem., die zich (zonder passage te betalen) op een schip heeft verborgen en na het vertrek te voorschijn komt; 4 *een – venster*, dichtgemetseld venstervak; *een –e deur*, dichtgemetseld deurvak, imitatiedeur; nog: *zich – staren* (of: *kijken*) *op iets*, door eenzijdige belangstelling de juiste kijk op iets verliezen; *een –e kaart*, zonder namen; *een –e steeg*, zonder uitgang.

II. blind, o. –en (*vensterluik*): *sluit de –en; buiten–en.* Blind **I** = blind **II.**

blin'daas, v. blindazen (eig. *blind-daas of blinde daas, een steekvlieg*; Lat. haematopota): *een – kwelde het paard.*

blinda'ge, v. –s (Fr. mil. *blindering* 2).

blind'doek, m. –en (*doek tot blinding der ogen*): *iemand een – voorbinden.*

blind'doeken, blinddoekte, h. geblinddoekt (*een blinddoek voor de ogen binden*).

blind'druk, m. (boekdr. *ingeperste stempels of letters op de band van een boek, maar nog zonder verguldsel of kleur*).

blin'de, m. en v. –n (*iemand, die blind is*): zegsw. *in het land der –n is éénoog koning*, onder onwetende lieden munt de halfweter uit; *met den – spelen* (kaartspel).

blindedarm', m. (*zakvormig darmaanhangsel, op de grens van dunne en dikke darm*).

blinde-darm'ontsteking, v. –en.

blin'dekalle, v. (Z.-N. *blindekoe*).

blin'dekoe, v. (*kinderspel, blindemannetje*).

blin'delings, bw. (*zonder te zien*): fig. *– te werk gaan*, onbezonnen; *hij moest – gehoorzamen*, zonder tegenspraak, onvoorwaardelijk.

blin'deman, m. –mannen, –s (*blinde*).

blin'demannetje, o. (*bekend kinderspel, waarbij een der kinderen geblinddoekt wordt, om de anderen te pakken en hun naam te zeggen*): *– spelen*; ook: *–sspel*, o. –spelen.

blin'den, blindde, h. geblind (*blind maken*): *vinken –.*

blin'deninstituut, o. –instituten (*inrichting, waar blinde kinderen worden opgevoed en onderwezen*); **–schrift,** o. (*Brailleschrift*).

blinderen, geblindeerd (Fr. verwant met blind: 1 *met een ondoordringbare huid bekleden, kogelvrij maken*; 2 *bom-, granaatvrij maken door een dekking van hout enz., met aarde*): 1 *een schip, een wagon –, een auto –*; 2 *een onderstand, schietgaten –.*

blinde'ring, v. –en (1 *het blinderen*; 2 *datgene, waarmede geblindeerd is of wordt*): 1 *de – van de loopgraaf geschiedde met spoed*; 2 *de kogel drong door de –.*

blind'geborene, m. en v. –n (*iemand, die blind ter wereld kwam*).

blind'heid, v. (*het blind-zijn*; fig. *volkomen gebrek aan inzicht*): fig. *met – geslagen.*

blind'kap, v. –kappen („*kap*" *over de ogen*): *het paard kreeg een – teneinde te voorkomen dat het duizelig zou worden.*

blind'slang, v. –en (*slang in tropische landen*; Lat. typhlops; gew. *de hazelworm*).

blind'vliegen (*vliegen op kompas of radiopeilingen*, b.v. bij mist); **–vlieger,** m. –s.

blink, m. (1 *glans, gloed*; 2 Z.-N. *schoensmeer*): 1 *– op de schoenen*; *de – is er af*, nieuwheid; 2 *beste –*; **–borstel,** m. –s (Z.-N. *schoenborstel*); **–doos,** v. –dozen (Z.-N. *doosje schoensmeer*).

blin'ken, blonk, h. geblonken (1 *glans van zich afgeven, glanzen*; 2 Z.-N. *poetsen*): 1 *Sikkels klinken, sikkels –; de meubels – als spiegels*; spreekw. *Het is niet alles goud, wat blinkt*, schijn bedriegt; 2 *schoenen –.*

I. blin'kerd, m. –s (*hoge, kale duintop*).

II. Blin'kert, m. (*hoge duintop bij Bloemendaal, ± 60 m*); – **I** = – **II.**

blizzard, m. –s (Eng. N.-Am. *sneeuwstorm*).

bloc, o. (Fr. [oorspr. blok]: *hoop, stapel*): *en –*, alles of allen samen; *en – verkopen.*

blockhouse, o. –s (Eng. *blokhuis*).

bloc'-notes, m. mv. = enkelv. (Fr. letterl. een blok voor noten: *boekje, bestaande uit een blokje, menigte* [*witte*] *aan de rand geperforeerde blaadjes*).

blo'(de), bn., bw.; bloder, bloodst (1 *vreesachtig, laf*; 2 *beschroomd, bedeesd*): 1 zegsw. *Beter –(de) Jan, dan do(de) Jan*, beter lafhartig, dan dood; 2 *een blode maagd.*

bloed 1 o. (*vloeistof in het dierlijk organisme, dienende voor het vervoer van stoffen nodig voor het organisme*, inz. *rode, min of meer dikke en stolbare vloeistof i. h. menselijk en dierlijk lichaam*): *slagaderlijk bloed, aderlijk bloed*; *in zijn – baden*; Z.-N. *– laten*, aderlaten; zegsw. *het – kruipt, waar het niet gaan kan*, iems. aard verloochent zich niet, inz. de genegenheid voor bloedverwanten; *dat zal kwaad – zetten*, dat wekt verbittering; *het – der martelaren is het zaad der Kerk*; *dat zit bij hem in het –*, is zijn natuurlijke aard, aanleg; *daar moet nieuw – in het bestuur komen*, nieuwe, jonge krachten; *in koelen –e*, koelbloedig; *mensen met rood –*, de nietadellijken; *mensen met blauw –*, de adel; *van koninklijken –e, prins van den –e*, behorende tot het vorstelijk huis; *er uitzien als melk en –*, fris, blozend; *goed en –*, leven en bezittingen; *Het Heilig Bloed*, kapel te Brugge, waar, naar de overlevering, bloed van Christus wordt bewaard; **2** m. –en (*sukkel, hals*): *arme –*; **–je,** o. –s: *die –s van kinderen*, arme, onnozele wichtjes.

bloed'armoede, v. (*te geringe hoeveelheid of ziekelijke toestand van het bloed*); **–bad,** o. (*mensenslachting*): *een – aanrichten*; **–beuling,** m. –en (*worst, uit meel en gekookt bloed*); **–blaar,** v. –blaren = Z.-N. **–blein,** v. –en zie blaar 3; **–bolletjes,** o. mv.; zie bloedlichaampje; **–bruiloft,** v. (gesch. *de bruiloft van Hendrik van Navarra met Margareta van Valois te Parijs in de Bartholomeüsnacht van 1572*); **–doop,** m. (*marteldood v. e. ongedoopte om het geloof*); **–dorst,** m. (eig. *dorst naar bloed*, b.v. bij roofdieren; fig. *onmenselijke wreedheid*); **–dor'stig,** bn. (eig. *dorstende naar bloed*; fig. *in hoge mate wreed*): *de –e tijger*; *een – dwingeland*; **–druk,** m. (*druk, waaronder het bloed in de bloedvaten staat*): *hoge, lage –.*

bloed'eigen, bn. (*uit iems. eigen bloed, familie; niet aangetrouwd*): *mijn – kind.*

bloe'deloos, bn. (*geen of weinig bloed hebbende*): *bloedeloze dieren*, b.v. *insecten.*

bloe'den, bloedde, h. gebloed (*bloed laten vloeien, verliezen*): *mijn neus bloedt*; *uit zijn neus –*; fig. *mijn hart bloedt*, ik treur erg; zegsw. *hij zal* (*er voor*) *moeten –*, [a]) betalen, [b]) boeten; zie doodbloeden, doek **2.**

bloe'derig, bn. (*vol bloed*): *een – stuk vlees*; *de –e handen van een slager*; *–e verhalen*, van moord en doodslag.

bloed'geld, o. (gesch. *weergeld*; *beloning voor moord, voor een misdaad*; fig. *woekergeld, karig loon voor zware arbeid*); **–getuige,** m. en v. –n (*martelaar om den gelove*): *Stephanus is de eerste –*, 37 na C. te Jeruzalem gestenigd; **–hond,** m. –en (1 *bulhond of dog* [inz. vroeger in Amerika] *gedresseerd als slavenjager*; 2 fig. *wreedaard*): 1 *de slaaf door de – gegrepen*; 2 *Alva, die –*.

bloe'dig, bn., bw. (1 *vol bloed, met bloed bevlekt*; 2 v. gebeurtenissen; *met bloedvergieten in verband staande*): 1 *een –e wonde*; *een – mes*; 2 *een – schouwspel, een –e ontknoping*; *een – gevecht*, hevig gevecht, waarbij veel bloed vergoten wordt; nog: *–e tranen wenen*, [a]) bitter wenen, [b]) grievend leed hebben; *–e spot*, bittere spot.

bloed'koraal (*helderrood koraal*; Lat. corallium rubrum); **1** o. (stofn.): *oorbellen van –*; **2** v. –ralen (voorwerpsn.); **–koralen,** bn.: *een – armband*; **–lichaampjes (rode),** o. mv. (*gekleurde schijfvormige lichaampjes* [*per mm³ menselijk bloed* ± 5 *millioen*] *zwevende in een weinig gekleurde vloeistof, oorzaak van de rode kleur v. het bloed*): *rode –, witte –*; **–loop,** m. (*bloedontlasting*); **–luis,** v. –luizen (*bladluissoort op appelbomen*; Lat. schizoneura lanigera): de –, doodgedrukt, laat een rode plek na; **–neus,** m. –neuzen (*een neus bont en blauw geslagen*): *iem. een – slaan*; **–pens,** v. –en (Z.-N. *bloedworst*); **–plakkaten,** o. mv. (*volksnaam voor de afkondigingen der inquisitie*); **–processie,** v. (*processie ter ere van het H. Bloed te Brugge*); **–raad,** m. (*volksnaam voor Alva's Raad van Beroerten, in 1567*); **–rood,** bn. (eig. *rood als bloed, hoogrood*): *–rode handen*; *zij werd – bij dat verwijt*; ook –rood'; **–schuld,** v. (*moord, doodslag*): *een – op zich laden*.

bloeds'omloop, m. („gesloten" *omloop v. h. bloed*, ontdekt door Harvey, 1578–1658).

bloed'spuwing, v. –en (*ontlasting v. bloed uit de longen of de maag door de mond*); **–vergiftiging,** v. –en (*vergiftiging v. h. bloed door het opnemen v. giftstof*); **–verwant,** m. en v. –en (*persoon, die door het bloed verwant is*; *niet aangetrouwd familielid*), vr. ook **–e**; **–verwantschap,** v.; **–vin,** v. –vinnen (*bloedzweer*); **–vlek,** v. –vlekken (*vlek, door bloed ontstaan*); **–wei,** v., z. plasma; **–worst,** v. –en (*bloedbeuling*); **–wraak,** v. (*verplichting om de moord van een nabestaande te wreken met de dood van den moordenaar*): *de – bij de Germanen*; **–wreker,** m. –s; z. Goël; **–zuiger,** m. –s (*ringworm, 4 tot 5 cm lang, zuigworm, die het bloed van dieren of mensen opzuigt*, vroeger veel i. d. geneesk. aangewend, Lat. hirudo medicinalis; z. echel, laken; fig. *hardvochtige woekeraar, uitzuiger*); **–zweer,** v. –zweren (*bloedvin*).

bloei, m. (*het bloeien, bloesems dragen*): *de kersen stonden in volle –*, waren vol bloesems; fig. *in de – des levens, der jaren*; *de – van de handel*, krachtige ontwikkeling.

bloei'en, bloeide, h. gebloeid (1 *in bloei staan, bloesems dragen*; ook van de plaats, de tijd van de bloei; 2 fig. *een krachtige ontwikkeling vertonen*): 1 *de bomen –*; *de –de lente*; *–de tuinen*; 2 *een –de gezondheid, de handel bloeit*.

bloei'er, m. –s (*een plant, die bloeit* inz. in samenst. of met een bep.): *herfst–s*, planten, die in de herfst bloeien; *late –s*.

bloei'maand, v. –en (*Mei*); **–sel,** o. (*bloesem*); **–tijd,** m. (*tijd, dat een plant bloeit*; inz. *voorjaar*; fig. *tijd van krachtige ontwikkeling*): fig. *de – der gilden*; **–wijze,** v. –n (*schikking der bloemen ten opzichte van een of meer assen*): *een tros, een katje, een aar heet –*.

bloem, v. –en, bloempje, bloemetje (1 *voortplantingsorgaan van allerlei planten, meestal bestaande uit stamper, meeldraden, bloembladen, zich dikwijls onderscheidend door schoonheid van vorm, kleur enz.*; 2 *bloemdragende plant*; 3 *afbeelding, nabootsing ener bloem*; 4 *hetgeen zich onderscheidt door fijnheid, schoonheid enz.*; *het puik, de keur*; 5 *het fijnste van het meel*): 1 *bladeren en –en*; 2 *de –en water geven*; zegsw. *de bloemetjes* (of: *blommetjes*) *buiten zetten*, pret maken; 3 *een behang met grote –en*; *er stonden –en op de ruiten*, bevroren waterdamp; 4 *de – van de adel*; *–lezing*; 5 *brood van –*; *tarwe–*; nog: *– van zwavel*, fijngezifte delen of poeder; Z.-N. *iem. blauwe bloempjes op de mouw spelden*, leugens.

bloem'bed, o. –bedden (*perk met bloemen*): *een –, omzoomd met palm*; **–bekleedsel,** o. –s (*delen der bloem in bet. 1, uitgezonderd stamper en meeldraden*); **–blad,** o. –bladen (*het blad v. d. bloemkroon*); **–bodem,** m. –s (*de top van de bloemsteel, als drager van de onderdelen der bloem*); **–bol,** m. –bollen (*ondergronds stengelgedeelte met vervormde bladeren in bolvorm bij de bolgewassen*; *bloemdragend bolgewas*; *bol*); **–bolleneultuur,** v. (*het kweken van bolgewassen*); **–dek,** o. –dekken (*alles, wat de bloemknop dekt of de bloem beschut*; inz. *bloembekleedselen, waarbij geen verschil is tussen kelk en kroon*).

bloe'men, bloemde, h. gebloemd (v. gekookte aardappelen: *aan de oppervlakte met witte, melige stukjes afbrokkelen*).

bloe'mencorso, o. –corso's (*optocht in met bloemen versierde wagens, fietsen, auto's enz.*), (s = z); **–geur,** m. (fig. *aangename toestand*): *– en maneschijn*; **–maakster,** v. –s; z. fleuriste; **–mand,** v. –en (*sierlijke mand om met bloemen gevuld te worden*; ook: *siermand voor kamerplanten in bloempotten*); **–meisje,** o. –s (*meisje, dat bloemen te koop biedt*); **–rijk,** o. (*het rijk van Flora*: *al de bloemen samen*); **–spelen,** o. mv. (*wedstrijd in 't dichten in Toulouse, 't eerst in 1323*: *de prijs was een gouden of zilveren bloempje*; thans nog: *jaarlijkse poëtische wedstrijd in Toulouse*); **–spraak,** v.; **–taal,** v. (*zinnebeeldige taal door middel van bloemen*), als: roos, *liefde*; lelie, *onschuld*; **–tuin,** m. –en.

bloem'godin, v., myth.; zie Flora.

bloe'mig, bn. (1 *v. bloemen voorzien*; *rijk aan bloemen*; 2 v. aardappelen: *goed bloemende*; 3 Z.-N. *fris, fleurig*): 1 *een –e weide*; 2 *–e aardappelen*, d. i. droog en melig; 3 *een jonge –e boerinne*; spreekt.: *blommig*.

bloemist', m. –en (*kweker, handelaar in bloemen*); **–misterij',** v. –en (*kwekerij, winkel, bedrijf van den bloemist*).

bloem'kelk, m. –en (*beschuttende, buitenste* [*groen*] *bladbekleedsel van de binnendelen der bloem* in bet. 1); **–knop,** m. –knoppen (*knop, waaruit zich een bloem ontwikkelt*); **–kool,** v. –kolen (*sluitkool met vlezige bleek-*

gele bloemenstelen; Lat. brassica oleracea botrytis); **–korf,** m. –korven (*bloemenmand*); **–krans,** m. –en (*krans gevlochten van bloemen*).

bloem'kroon, v. –kronen (*binnenste, meestal gekleurd [niet groen] bladbekleedsel van de binnendelen der bloem* in bet. 1): *bloemkelk en – vormen samen het bloembekleedsel*; **–lezing,** v. –en (*verzameling van uitgelezen proza- en dichtstukken, anthologie*); **–markt,** v. –en; **–perk,** o. –en (*bloembed*); **–pot,** m. –potten (*pot voor bloemen* inz. *rode, onverglaasde aarden pot*); **–rijk,** bn. (*rijk aan bloemen*): fig. *–rijke taal,* met „mooie" vergelijkingen, beelden, figuren; **–schilderen,** o. (*het schilderen v. bloemen*); **–spelen,** o. mv.; zie bloemenspelen; **–stengel,** m. –s; **–stof,** o. (*stuifmeel*); **–stuk,** o. –stukken (*schilderstuk, tekening, bloemen voorstellende*; *aantal bloemen tot een sierlijk geheel samengeschikt*); **–tegel,** m. –s (*tegel met geschilderde bloemen*); **–tros,** m. –trossen; **–tuil,** m. –en (*ruiker*); **–werk,** o. –en (*bloemstuk* bet. 2); **–zoet,** bn., bw. (*bijzonder lief, vriendelijk* met de bijgedachte aan *veinzerij*): *een – gezicht*; *– kijken*; gew. ietwat scheel.

bloes, v. bloezen; zie blouse.

bloe'sem, m. –s, bloesempje (*bloem of bloeisel* inz. *v. e. vruchtboom*; *de bloesems samen*).

bloe'semen, bloesemde, h. gebloesemd (*bloesems dragen*): *de bomen –*, bloeien.

blohar'tig, bn., bw. (*lafhartig* vero.; *beschroomd, bang, schuchter*): *een – kind.*

blohar'tigheid, v.

blo'heid, v. (*beschroomdheid*).

blok, o. blokken (1 *boomschacht*; 2 *stuk hout of metaal, als onderstel dienende of waarop men bepaalde handelingen verricht*; 3 *offerbus*; 4 *een groot min of meer regelmatig stuk hout, steen, metaal enz.*; 5 scheepst. *katrol*; 6 *een aantal bijeen- of aaneengebouwde huizen*; 7 *politieke partijen van verschillende richting, aaneengesloten om een meerderheid te vormen*; 8 *een afzonderlijk deel v. e. bouw- of weiland, v. e. spoorlijn*; 9 *houten straftuig, aan been of hals,* vero.; *pootkluister van paarden en koeien*; 10 Z.-N. *klomp*): 1 *het – van de eik*; 2 *het – van het aanbeeld*; *kap–*; 3 *offer–*; 4 *een – marmer*; *het –je v. e. kalender,* scheurblaadjes; 5 *een – dient o. a. om het tuig vast te zetten*; 6 *een – huizen*; 7 *een burgerlijk –*; 8 *een – land*; *de spoorlijn is bij het –stelsel in blokken of baanvakken verdeeld*; 9 *in het – sluiten*; *het paard loopt met een – aan het been*; *een – aan het been,* fig. lastpost; *een – aan het been hebben,* [a]) niet vrij in zijn handelingen, [b]) getrouwd zijn; 10 *blokken maken*; nog: Z.-N. als 1e lid van samenst. = *groot, dik, lomp.*

blok'druk, m. (voor Koster: *het drukken met blokken met gesneden letters in tegenstelling met het drukken met losse letters*).

blok'huis, o. –huizen (*huis, gebouwd uit behouwen boomstammen, ook voor militaire doeleinden in gewijzigde vorm gebruikt*; *wachthuisje v. e. spoorwegwachter*; Z.-N. *seinhuis*): *de –huizen in de oorlog met Transvaal.*

blok'jesgoed, o. (*van linnen of katoengaren geweven stoffen met quadraten*).

blokka'de, v. –s (*het blokkeren* **I**).

blok'ken, blokte, h. geblokt (stud. inz. van iem. met middelmatige aanleg: *hard studeren, met moeite*): *– op*; **blok'ker,** m. –s.

blok'kendoos, v. –dozen (*bouwdoos*).

blok'(ken)maker, m. –s (*maker van blokken of katrolschijven*; Z.-N. *klompenmaker*).

I. blokkeren, geblokkeerd (Fr. bloquer: *afsluiten met oorlogsschepen*): *een kust –.*

II. blokkeren, geblokkeerd (Fr. bloquer: typ. *voorlopig een andere letter zetten, dan die men nodig heeft, maar omgekeerd*).

blokke'ring, v. –en.

Bloks'berg, m. (*hoogste top in de Harz, 1300 m*); *in de Walpurgisnacht 30 April viert de duivel met de heksen feest op de –*; *iem. naar de – wensen,* naar den duivel.

blok'schaaf, v. –schaven (timm. *kleine schaaf met één beitel*); **–schip,** o. –schepen (*ontkakeld schip ingericht voor hospitaal, wachtschip enz.*); **–schrift,** o. (*manier van schrijven* nl. *met rechtopstaande niet aan elkaar verbonden letters of blokletters*): *– geeft 50 % tijdbesparing*; **–stelsel,** o. (*het verdelen van de spoorbaan in vakken van enige km*; *ieder vak heeft eigen signalen, die op onveilig staan voor een aankomende trein, zolang een andere trein zich in dat vak bevindt*); **–wachter,** m. –s (*spoorbeambte, belast met het toezicht op of over een baanvak*); **–werk,** o. (*het machinaal maken van sigaren*; *dergelijke sigaren*; ook: *blokjesgoed*); **–zeilen,** blokzeilde, h. geblokzeild (*schaatsenrijden met lange slagen, terwijl men bij elke streek flink overhelt*).

blom, v. blommen, blommetje (*bloem*), gew.

blond, bn. (*lichtgeel*; *lichtgoudkleurig*): *een –e vlecht*; *de –e duinen.*

blon'de, v. (*fijne zijden kant*).

blondi'ne, v. –s (*blond meisje, blonde vrouw*).

blood'aard, m. –s (*lafaard*; *iem., die zeer beschroomd is*).

bloot, bn., bw. bloter, blootst (1 *onbedekt* inz. zonder kleren; 2 *eenvoudig, zonder meer*): 1 *met het blote hoofd*; *op blote voeten*; zegsw. *God danken op zijn blote knieën,* innig dankbaar zijn; 2 *een blote formaliteit*; *– om mij te plagen*; *een – toeval*; z. eigendom, nog: *met de blote degen,* uit de schede; *op het blote paard,* zonder zadel; *met het blote oog,* ongewapend; *den vijand de blote borst bieden,* onbeschermd; *het geschiedde open en –,* voor iedereen zichtbaar; *onder de blote hemel,* in de open lucht.

bloot'geven, zich, gaf zich bloot, h. zich –gegeven (*zich blootstellen aan een gevaar*; fig. *vat op zich geven*); **–leggen,** legde, leide, lei –, h. –gelegd of –geleid (*laten zien, ontdekken*; inz. fig. *duidelijk alles zeggen, mededelen, openbaren*): *de wortel v. e. boom –*; fig. *zijn zaken –*; **–liggen,** lag –, h. –gelegen (*openliggen, zonder bedekking, bescherming*): *het land lag – voor den vijand.*

bloots'hoofds, bw. (*met ongedekten hoofde*); ook, –hoofds'.

bloot'staan, stond –, h. –gestaan (*onbeschut tegen, blootgesteld zijn aan*): *aan gevaren –.*

bloot'stellen, stelde –, h. –gesteld (*onbeschut laten tegen iets*; *iets laten inwerken op*): *aan weer en wind –gesteld zijn*; *aan de spot –gesteld*; refl. *zich – aan iets,* niet op zijn hoede zijn, zo handelen, dat men kans loopt iets onaangenaams te ondervinden.

bloots'voets, bw. (*barrevoets*); ook, –voets'.

bloot'wol, v. (*afgeschoren wol*).

blos, m. (*rode kleur van het aangezicht* inz. *der wangen,* fig. *van vruchten*): *een – van schaamte, verlegenheid*; *de – der jeugd,*

de – der gezondheid; de – van appels.
blo'ten, blootte, h. gebloot; zie ploten.
blou'se, v. –s (Fr. oorspr. van Pelusium: *blauwe werkkiel; ruim damesjacket of bovenlijf, meestal bij een rok van een andere kleur gedragen; jongensbuisje*); lees *bloe-ze;* **–man,** m. –lui, ook, –mannen (*arbeider*).
blou'wel, m. –s (*hennepbraak*).
blou'wen, blouwde, h. geblouwd (*zwingelen*); ook, blouwelen.
blo'zen, bloosde, h. gebloosd (1 *een blos hebben* inz. als tegenw. dw.; 2 inz. v. schaamte: *een blos krijgen*): 1 *er –d uitzien;* 2 *gij doet mij –, als de kreeft zei tegen de braadpan; – tot over zijn oren; over iem., iets –.*
blo'zend, bn. (1 *met een blos, met een gezonde, frisse kleur;* 2 *een blos krijgend*): 1 *–e wangen, een – gelaat;* 2 *hij antwoordde –.*
bluf, m. (*grootspraak*): *– slaan,* opsnijden.
bluf'fen, blufte, h. gebluft (*pochen, snoeven, opsnijden*): *op iets –; iem. –,* overbluffen.
bluf'fer, m. –s; **blufferij',** v. –en (*snoeverij*).
blun'der, m. –s (Eng. *bok, flater*).
blus'gereedschap, o. –gereedschappen; **–kool,** v. –kolen (Z.-N. *houtskool*); **–middel,** o. –en; **–pot,** m. –potten (Z.-N. *doofpot*).
blus'sen, bluste, h. geblust (*uitdoven* inz. *door water*; ook van gloeiend ijzer enz.: *sterk plotseling afkoelen*): *een brand –; kalk –;* zie geblust en lessen.
blut, bluts, bn. (*alles in het spel verloren hebbende*; fig. *berooid, kaal*): *– zijn.*
bluts, v. –en (*kneuzing, buil, deuk*): *een helm vol schaarden en –en.*
blut'sen, blutste, h. geblutst (*kneuzen,* b.v. van boomvruchten; *een buil slaan; deuken*).
bo'a, v. boa's (*slangvormig dameshalsbont* [ook: *van veren*]; *boa-constrictor*).
bo'a-constric'tor, v. –s (Lat. constrictor = samensnoerder: *afgodslang, niet-vergiftige reuzenslang, van 4 m*); ook, bo'a.
boa'ja, m., boa'ja's; zie boeaja.
Boaner'ges, m. (*heftig ijveraar; bulderbast* inz. op de preekstoel); verg. Markus 3 : 17.
board, m. –s (Eng. *directie, bestuur*).
boarding-house, o. –s (Eng. *kosthuis*).
Board of Trade, m. (Eng. *departement, belast met het toezicht op handel en nijverheid*).
Bo'az, m.: *zo rijk als –,* zeer; Ruth 2 : 1. (z = s).
bob, eig. **bob'slee,** v. bobs, -sleeën (Amer. Eng. bobsleigh: *lange, lage slee met stuurinrichting, voor één of meer personen, om er steile besneeuwde hellingen mee af te glijden*).
bobbed, bn. (Eng. van bob = korte pruik: *met pagekop*).
bob'bekop, m. –koppen (*waterhoofd*; scheldnaam *dikkop, kinkel, dwarskop*).
bob'bel, m. –s, bobbeltje (1 *vochtblaasje, waterbel, luchtbel in water;* 2 *gezwel aan een vast lichaam, pukkel, blaar, bult;* 3 Z.-N. *dikbuikig* [*omtuind*] *jeneverflesje; Bourgognefles*): 1 *–s op het water;* 2 *er vertoonden zich kleine –s op de huid;* 3 Z.-N. *een – ophebben,* dronken zijn; *een – drinken.*
bob'belen, het bobbelde, h. gebobbeld (van vloeistoffen, waarin bobbels opstijgen door koken, gisten enz.: *met bobbels koken; borrelen; pruttelen*).
bob'belig, bn. (*met bobbels*): *– ijs.*
bob'beling, v. –en (*opborreling*).
bob'berd, m. –s, **bob'ber,** m. –s, bobbertje (*dikkop, dikzak,* [*goedige*] *dikkerd; lomperd;* Z.-N. *mondstuk v. e. klarinet*).
bobby, m. bobbies (Eng. *klabak*).
bobè'che, v. –s (Fr. *glazen schaaltje om een kaars, om afdruipend vet of was op te vangen*).
bobijn', v. –en, bobijntje (Fr. bobine: *garenklos; spinklos; speldewerkklos*).
bobij'nen, bobijnde, h. gebobijnd (*op bobijnen winden; speldewerken*).
Boccac'cio, Giovanni, 1313–1375, It. schrijver o. a. van de *Decamerone.*
bo'che, m. –s (Fr. *mof, Duitser*).
bo'chel, bocheltje **1** m. –s (*bult*): zegsw. *zich een – lachen,* zich een puist, een aap lachen; **2** m. en v. –s (*iem. met een bult*).
bo'chelaar, m. –s (*bultenaar*).
bocheljoen', m. –en (spott. *gebochelde, krates*).
I. bocht, v. –en (*een buiging, kromming in een lijn,* in verschillende toepassingen: 1 *kromming in de weg;* 2 *inbuiging van een zeekust, inham;* 3 *kromming of krom gedeelte van een touw; slag* b.v. om een paal; 4 *omheinde ruimte voor dieren,* inz. *hoek van een weiland, waar het vee gemolken wordt,* gew.): 1 *een weg met –en;* 2 *de – van Guinea;* 3 *een – in een uitgespannen touw; in de – springen,* touwtje springen; *het touw was met twee –en om de meerpaal geslagen;* 4 *de koeien staan in de – te wachten;* nog: zegsw. *voor iem. in de – springen,* voor iem. in de bres springen; *zich in allerlei –en wringen,* fig. [a]) allerlei pogingen aanwenden om iets onmogelijks te bereiken, te ontsnappen, enz., [b]) zich karakterloos naar alles schikken.
II. bocht, o. (*slechte waar, uitschot*): *wat een –! – van wijn, van sigaren.*
boch'ten, bochtte, h. gebocht (*koeien of paarden omsingelen en in de bocht* **I 4** *drijven*).
boch'tig, bn. (*met bochten, kronkelend*): *een – pad, een –e rivier.*
bock'(bier), o., (soorten), o. –en (*geelachtig bier,* oorspr. *uit Aimbock in Beieren*).
bod, o. (*aanbod: het bieden; de geboden som*): *een – doen* (*naar*), naar iets bieden; *het hoogste – doen, zijn – verhogen; twee aan –,* twee bieden hetzelfde; *wie is er aan –,* moet bieden?
bo'de, m. e. v. –n (1 *iem., die gezonden is, een bevel, bericht over te brengen; koerier, boodschapper;* 2 *beroepsboodschapper, loper;* 3 *dienaar van het gerecht; deurwaarder;* bij uitbr. *boodschaploper, dienaar van een of ander bestuur, lichaam*): 1 *de beste – is de man zelf;* fig. *de –n der lente,* voortekenen; 2 *het pakket wordt aan den – op N. meegegeven; Mercurius, de – der goden;* 3 *de –n van het gerecht droegen een roede; de – van het stadhuis;* het mv. *boden* of *booien,* dienstpersoneel; titel v. tijdschriften of kranten: *De Maas–, De Bode* (schoolblad).
bode'ga, v. bodega's (Sp. [Gr.-Lat. apotheca]: *wijnkelder; wijnhuis*).
bo'dem, m. –s, bodempje (1 van tonnen, manden, kisten, glazen: *onderste, grondvlak;* van tonnen zonder afzonderlijk deksel: *boven- of benedensluitstuk;* 2 *schip;* 3 *bedding; vaste ondergrond;* 4 *aardkorst; schoot der aarde;* 5 *aardoppervlakte;* bij uitbr. *vloer;* 6 *grondgebied, land*): 1 *de droesem op de – der fles; de – v. e. vat inslaan;* 2 *een Engelse –; oorlogs–;* 3 *hoeveel schatten liggen niet op de – der zee; de – v. e. put;* 4 *de kolen in de Limburgse –; een zandige bodem; de hellende bodem; op effen – staan;* 6 *wij staan op Hollandse –; van eigen –;* nog: zegsw. *op de – v. h. hart,* in het diepste; *aan iems. verwach-*

tingen de – inslaan, ze vernietigen; *het is boter(tje) tot de boom* (= bodem), gezegd van veel voorspoed, overvloed, goede verstandhouding; *een vat zonder –*, [a]) iem., die niet te bevredigen is, [b]) een onmogelijk werk; *van de hoge boom* (= bodem) (*af*)*teren*, in overdaad leven; *tot de – (toe) ledigen*, ad fundum.

bo'demen, bodemde, h. gebodemd (*van een bodem voorzien*): *een vat –*.

bodemerij', v. –en (*het opnemen of voorschieten van geld, tegen premie, en wel met een schip of de lading als pand*); **–brief,** m. –brieven (*akte, waarbij de bodemerij wordt aangegaan*); **–gever,** m. –s (*geldschieter bij bodemerij*); **–nemer,** m. –s (*geldnemer bij bodemerij*); **–premie,** v. –s, –premiën.

bo'demgeschil, o. (*rechtsvraag in de hoofdzaak*).

bo'demkunde, v. (*studie van de chemie en biologie van de bodem* [bet. 4] inz. *met het oog op de landbouw*).

bo'demloos, bn. (*geen bodem hebbende*): *een – vat*; z. Danaïden; *een –loze afgrond*.

Bo'denmeer, o. of het Meer van Constanz, aan de voet der noordel. Alpen.

bodes'(se), v. bodessen (lit. t. *vrouwelijke bode*); **bodin',** v. bodinnen (*vrouwelijke bode*).

body, o. (Eng. *lichaam, lijf; ribbekast*): *iem. op zijn – geven, zitten*, slaan, gmz.

boe, tw.: *– noch ba zeggen*, geen enkel woord zeggen, geen kik geven.

boea'ja, m., boeaja's (O.-I. *kaaiman*; fig. *apache, gespuis in de grote steden van O.-I.*).

Boed'dha, m. stichter v. h. Boeddhisme, hervormer v. h. Brahmaïsme: – is de Ind. prins Gautama, 620–543 v. C. (dh = d).

Boeddhaïs'me, Boeddhis'me, o. (*vereering, leer, godsdienst van Boeddha*). (dh = d).

Boeddhist', m. –en (*belijder of aanhanger van de leer van Boeddha*). (dh = d).

Boeddhis'tisch, bn., bw. (*volgens de leer van Boeddha, de gewoonten der Boeddhisten*).

boe'del, m. –s, boedeltje (1 *nalatenschap, erfenis*; 2 *het vermogen v. e. gefailleerde*; 3 *het geheel van iems. roerende goederen: meubels enz.; inboedel*): 1 *een – scheiden*; *een – aanvaarden*; *een – redderen*, regelen; 2 in deze bet. vroeger: *desolate –*; *insolvente –*, waaromtrent men geen akkoord heeft kunnen aangaan; 3 in deze bet. meestal *boel*; nog: *gemene –*, [a]) gemeenschappelijk vermogen van twee echtgenoten, [b]) onverdeelde nalatenschap; z. verder boel; **–beschrijving,** v. –en (*omschrijving en waardering van de bestanddelen eens boedels* inz. *van de nalatenschap v. e. overledene of van het bezit v. e. gefailleerde; de opgemaakte inventaris; boedellijst, ceel, cedel van de boedel*); zie beneficie; **–huis,** o. –huizen; z. boelhuis; **–lijst,** v. –en; z. inventaris; **–redder,** m. –s (eig. *boedelberedder*, d. i. *–regelaar*), thans: executeur-testamentair of curator; **–scheiding,** v. –en (*verdeling van de nagelaten boedel onder de erfgenamen; akte van boedelscheiding*).

boef, m. boeven (*schurk*; stud. *niet-corpslid*).

boeffan'te, v. –s; zie bouffante.

boef'ferd, m. –s (gew. *pannekoek*).

boef'je, o. –s (*kleine, aankomende boef, schurk*; troetelnaam: *rakker, schelmpje*).

boeg, m. –en (1 v. e. paard: *voorschenkelgewricht; schouders; borst*; 2 scheepst. *voorste gebogen gedeelte v. e. schip aan weerszijden van de voorsteven; een der beide voorschiphelften aan weerszijden van de voorsteven*): 1 *dat paard is stijf in de –*; 2 *een schot vlak in de –*; zegsw. *nog heel wat werk voor de – hebben*, voor de borst hebben; *het over een andere – wenden* (of: *gooien*), het schip over (of: op) een andere zijde leggen, en van koers veranderen, fig. [a]) iets op andere wijze beproeven, [b]) aan het gesprek een andere richting geven; bij deze laatste zegsw. bet.– voorschiphelft; **–anker,** o. –s (*derde anker, als de andere niet houden*).

Boeginees', m. Boeginezen (O.-I. *bewoner van Z.-W. Celebes en de daarbij liggende eilanden*).

boegseren, boegseerde, h. geboegseerd (*een schip met lijnen aan één of meer sloepen bevestigd, al roeiende voorttrekken; op sleeptouw nemen*; fig. *iem. ergens in- of uitloodsen, met voorzichtig beleid ergens in- of uithelpen*).

boeg'slag, m., zie slagboeg; **–spriet,** m. –en (*een over de voorsteven schuins liggend uit'stekend rondhout*); **–sprietlopen,** o. (volksspel: *het lopen over een gladgemaakte horizontaal liggende mast, waaronder een zeil met roet, enz.*).

boeg'stag, o. –stagen (*aan weerszijden buiten boord vastzittende steuntouwen van de boegspriet*).

boeha' (klankn. *leven, rumoer, koude drukte*) **1** tw.; **2** zn. m. en o.: *veel, grote – maken*.

I. boei, v. –en, boeitje (1 *ijzeren pols- of voetbeugel; kluister*, dikwijls in het mv.; 2 fig. *wat de vrijheid van beweging belet*; 3 O.-I. *gevangenis*): 1 *iem. de –en aandoen; in –en klinken*, sluiten; *hand–, voet–*; 2 *de beken verbreken haar –en*; 3 *de – te Batavia*; nog: zegsw. *gouden –en*, rijkdom, voorrechten, die iem. met zijn vrijheid kocht. – **I** = – **II.**

II. boei, v. –en, boeitje (1 *houten, kurken, metalen toestel, dat aan het anker bevestigd, de ligplaats hiervan aanwijst; ankerdobber*; 2 [*helrode*] *baken of ton om ondiepten of de vaargeul aan te wijzen*; 3 *reddingsgordel*): 1 *de – laten zwemmen*, drijven; 2 *de –en verplaatsen*; z. licht–, bel–, brul–; *een kleur als een –*, d. i. hoogrood; 3 *eindelijk kreeg de drenkeling de – te pakken*.

boei'aak, v. –aken (*soort van boeier* o. a. op de Zeeuwse stromen).

I. boei'en, boeide, h. geboeid (*het boord van een schip ophogen met plankwerk*).

II. boei'en, boeide, h. geboeid (1 eig. *in boeien sluiten; vastbinden*; 2 fig. *van de vrijheid beroven, aan banden leggen*; 3 *iem. beletten heen te gaan*; 4 *door liefde aan elkaar verbinden*; 5 *de aandacht geheel innemen, bezighouden*): 1 *iem. aan handen en voeten –; zwaar geboeid*; 2 *iems. tong –*, beletten te spreken; 3 *aan het ziekbed geboeid*; 4 *de meester wist den leerling aan zich te –*; 5 *dit boeide mij; iems. aandacht, de toehoorders (weten te) –*.

boei'end, bn., bw. (*de aandacht spannend*): *een –e roman, – vertellen*.

boei'er, m. –s, boeiertje (*klein pleziervaartuig voor de binnenwateren, voor en achter opgeboeid*).

boei'lijn, v. –en; zie boelijn.

I. boek, o. –en (1 *een samengebonden of genaaid aantal bedrukte, beschreven bladen, papier, perkament enz., een geschrift over enig onderwerp bevattende*; 2 *hoofdafdeling van een enigszins uitgebreid letterkundig werk*; 3 *een ingebonden aantal bladen papier, be-*

stemd voor aantekeningen of met zodanige aantekeningen beschreven; 4 *benaming ener hoeveelheid*): 1 *een – opensnijden*; *het Boek Gods, het Boek der Boeken*, de Bijbel; *het boek der natuur*, de natuur; *dat spreekt als een –*, spreekt van zelf (van zaken); *spreken als een –*, [a]) boekachtig, onnatuurlijk, [b]) overtuigend (v. personen); *dat is voor hem een gesloten –* (of: *een – met zeven zegelen*), daar heeft hij geen begrip van; 2 *de –en des Bijbels*; *de 24 –en van de Ilias*; 3 *de –en van een koopman*; *een aanteken–(je)*; *het –je van den slager*; *te – staan*, [a]) als schuldenaar opgeschreven staan voor een zeker bedrag, [b]) bekend staan als; *een –je van* (of: *over*) *iem. opendoen*, iems. misslagen en gebreken blootleggen; *buiten zijn –je gaan*, zijn bevoegdheid te buiten gaan; 4 *een – papier bestaat uit 25 vel, vroeger 24*; *een –je bladgoud bestaat uit 250 blaadjes*.

II. boek, m. –en (Z.-Holl. en N.-Holl.: *ter zijde uit'stekend sieraad aan het oorijzer*).

boek'aankondiging, v. –en (*mededeling in krant of tijdschrift enz., dat een boek is verschenen of eerlang zal verschijnen*).

boek'achtig, bn., bw. (*schools, gemaakt*): *een – gezegde*; *– spreken*.

boekanier', m. –s (Fr.-Braziliaans boucan = rooster waarop men vlees enz. braadde: oorspr. *Franse jagers van St. Domingo, die het wild aldus bereidden*; *Amerikaanse buffeljager*; *wildstroper*; inz. *vrijbuiter in de 18de eeuw in Spaans Z.-Amerika*).

boek'band, m. –en (*band van een ingebonden boek*; *de losse band*; dikwijls alleen *band*); **–beoordeling,** v. –en (*het beoordelen van een boek*; *recensie*); **–binden,** o. (*het innaaien of inbinden van boeken*); **–binder,** m. –s; **–binderij',** v. –en (*bedrijf*; *ambacht*; *werkplaats*); **–deel,** o. –delen (*een der delen van een boek*; *volume*): *dat spreekt –delen*, zegt zeer veel; **–drukken,** o. (*het bedrijf van den boekdrukker*; *het zetten, drukken van boeken en andere geschriften*); **–drukker,** m. –s; **–drukkerij',** v. –en (*bedrijf*; *ambacht*; *werkplaats*); **–drukkunst,** v. (*de kunst om geschriften te vermenigvuldigen door middel van de drukpers* inz. *door losse letter-typen*): *de uitvinding der – in de 15de eeuw*.

boe'kel, m. –s (*haarkrul* [*van vals haar*]).

boe'ken, boekte, h. geboekt (1 van verhalen enz.: *te boek stellen*; *optekenen*; 2 boekh. *aantekenen in hulp- of bijboeken*): 1 *wat de geschiedschrijver heeft geboekt*; 2 *fakturen, ontvangsten, uitgaven – of inboeken*.

boe'kendegort, v. (*boekweitegort*).

boe'kenhanger, m. –s (*hangend boekenrek*); **–kamer,** v. –s; **–kast,** v. –en; **–kennis,** v. (*kennis van boeken*; *onpractische kennis*); **–kist,** v. –en; **–kraampje,** o. –s (*–stalletje*); **–lijst,** v. –en (*cataloog*); **–molen,** m. –s (*draaibare boekenstandaard*); **–plank,** v. –en (*plank om boeken op te plaatsen*, in een boekenkast, -rek); **–rek,** o. –rekken ([*staand*] *gestel van zijwanden en planken, meestal zonder achterschot, om boeken op te plaatsen*); **–stalletje,** o. –s (*kraampje of gestel van planken op schragen, waarop boeken te koop worden aangeboden*); **–steun,** m. –en: *–en van zwart gelakt hout*; **–taal,** v. (ong. *onnatuurlijke boekachtige taal*); **–wijsheid,** v. (*wijsheid uit boeken geput*; ong.: *onpractische wijsheid*); **–worm**; z. boekworm.

boekerij', v. –en (*bibliotheek*).

boek'formaat, o. –formaten (*grootte in vorm van een boek*); zie folio.

boek'handel, m. (1 *het beroep van boekhandelaar*; 2 *het bedrijf, de zaak*; 3 *de plaats, waar de boekhandel wordt uitgeoefend*; 4 *de gezamenlijke boekhandelaars*): 1 *malaise in de –*; 2 *de eigenaar van de – W.*; 3 *hij woont tegenover de – W.*; 4 *de Nederlandse –*; nog: *oude –*, in oude boeken; **–handelaar,** m. –s, –handelaren (*boekverkoper*).

boek'houden 1 hield boek, h. – gehouden (*ontvangsten en uitgaven in de boeken aantekenen*; *volgens bepaalde regels van feiten van finantiële aard, die zich in een bedrijfs- of verbruikshuishouding voordoen, v. ontvangsten, uitgaven enz. aantekening houden*); **2** o.: *akte –*; *enkel–*, *dubbel–*, *Italiaans –*; **–houder,** m. –s (*iem., wien het is opgedragen, wiens beroep het is, voor een koopman, maatschappij enz. boek te houden*); **houding,** v. –en; **–houdster,** v. –s.

boe'kit, m. –s (O.-I. *heuvel, berg*).

boek'jaar, o. –jaren (*jaarkring v. e. handelszaak, waarover de rekeningen in de boeken lopen, meestal van 1 Jan.–31 Dec., op het eind waarvan de koopmansboeken worden afgesloten en de balans wordt opgemaakt*).

boek'je, o. –s; zie boek **I** 3.

boek'long, v. –en (*ademhalingsorgaan der spinnen*).

boek'maag, v. –magen (*afdeling van de maag der herkauwers, ontbreekt bij sommige*); ook, **boekpens.**

bo(e)ks'haring, m. –en (Z.-N. *bokking*).

boek'ske(n), o. –s (Z.-N. of vero.: *boekje*): *met een – in een hoekske(n)*, leus, aan Thomas a Kempis (1380–1471) toegeschreven.

boek'staven, –staafde, h. geboekstaafd (*te boek-stellen, opschrijven*; *met bewijzen staven*).

boek'string, m. –en (Z.-N. *bokking*).

boek'verkoper, m. –s (*boekhandelaar*; *iem., wiens beroep het is handel te drijven in boeken*); **–verkoping,** v. –en (*veiling v. boeken* inz. *oude*, in tegenstelling met *fondsveiling*).

boek'vink, m. –en (*de gewone vink*).

boek'waarde, v. (*aanschaffingswaarde, verminderd met de afschrijvingen*).

boek'weit, v. (*graansoort, in 't begin der 15e eeuw uit Azië naar Europa overgebracht*; *vrucht*; Lat. fagopyrum esculentum): *zand–*.

boek'weitdem, m. –demmen (Z.-N. *dorsvloer in de open lucht*); **–dop,** m. –doppen (*–bolster*); **–oogst,** m. –en; **–zaad,** o. –zaden.

boek'weitegort, v.; **–grutten,** v. mv. (*gepelde en gebroken boekweit*; *kooksel hiervan*); **–koek,** m. –en; **–meel,** o.; ook, spreekt.: *boe'kendegort, boe'kendekoek enz.*

boek'werk, o. –en (*boek* inz. *van enige omvang*; *boekdeel*): *fraaie –en staan in zijn boekenkast*; **–winkel,** m. –s (*winkel van een boekhandelaar, –verkoper*); **–worm,** m. –en (*larve van zekere mot*; spott. en dan *–wurm*; *iem., die altijd in de boeken zit*; *kamergeleerde*).

boel, m., boeltje (samengetrokken *boedel*: 1 *inboedel*; 2 min. *een wanordelijke menigte dingen*: *rommel, hoop*; zonder min.: *een aantal genoemde of bekende zaken*; fig. *herrie, wanordelijke drukte*; 3 *allerlei voorvallen, gebeurtenissen*, enigszins min.; 4 *een grote hoeveelheid*; *massa*; *veel*): 1 *de – wordt verkocht*; 2 *een smerige –*; *zij sloegen de – kort en klein*; *pak in je –!* fig.; zie janboel; 3 *laat*

de – maar waaien; een dooie –; 4 *een – boeken, mensen; dat bezorgt je een – last*; verkl. *pak je boeltje bij elkaar*, je spullen.

boel'dag, m. –dagen (*dag, waarop boelhuis wordt gehouden*); **–goed,** o. –goederen (*inboedel, die geveild wordt*); **–huis,** o. –huizen (*huis, waarvan de inboedel in veiling wordt gebracht, venduhuis; de veiling, vendutie*).

boelie', m. (Z.-N. *soepvlees*); zie bouilli.

boe'lijn, v. –s (scheepst. *lijn, om de zeilen meer aan de wind te halen*); ook, boeilijn.

boel'kenskruid, boeltjes–, o. (*leverkruid*).

boe'man, m. (*bietebauw, baas kinderschrik*; fig. *persoon of zaak, die als schrikbeeld moet dienen*): *pas op, ik zal den – roepen!*

boem'boe-boem'boe, v. en m. mv. (O.-I.: *specerijen voor de rijsttafel*).

boe'mel, m. (1 in bep. zegsw.; 2 *boemeltrein*): 1 *aan de – zijn*, boemelen in bet. 1; 2 *wij hebben –* (ook: *bommel*) *tot Amsterdam.*

boe'melaar, m. –s (*iem. die boemelt* bet. 1).

boe'melen, boemelde, h. (2), i. (1, 2) geboemeld (1 *niet veel uitvoeren, kroegen bezoeken, sjouwen, zich amuseren* inz. van studenten; 2 *met een boemeltrein reizen*): 1 *–, maar niet studeren*; 2 *we moesten – van Utrecht tot Amsterdam*; **–trein,** m. –en (vroeger gmz. voor *stoptrein*); het tegengest. van sneltrein.

boe'merang, m. –s (*sikkelvormig werphout der Australische inboorlingen, dat na weggeworpen te zijn, naar den werper terugkomt*).

boen'der, m. –s, boendertje (*werktuig om mede te boenen, te schrobben, borstel*; stud. *niet-corpslid*): (voor vloeren) *lange –*; (voor houtwerk) *platte –*; (voor potten, vaten) *hei–*. bezempje van hei zonder steel.

boe'nen, boende, h. geboend (*wrijvende, schurend schoon of glanzend maken*: 1 N.-N. *met water en boender schrobben*; 2 Z.-N. *met was, boensel, boenborstel of boenlap glad en glanzend wrijven*; 3 *jagen, verdrijven*; 4 Z.-N. *afgeven, gekleurd worden*): 1 *als een vers geboende dorpsstraat*; 2 *de parketvloer, meubels –*; 3 *de kippen uit het huis –*; 4 *een koperen ketel kan –; een eiken kuip boent*; **–sel,** o. of **–was,** o. (*mengsel van was en terpentijn*).

I. boer, m. –en, boertje (1 *landman, landbouwer, huisman, veehouder*; 2 *iem. zonder manieren, lomperd, kinkel*; 3 *Hollands sprekende kolonist in Zuid-Afrika, Afrikaander*; 4 *naam van een kaart*): 1 *–en en burgers*; naar de streek: *veen–, zand–, klei–*; naar het hoofdproduct: *kaas–, aardappel–*; naar het vee: *geiten–, ossen–*. In samenst. met de bet. van *verkoper, leverancier*: *eieren–, boter–, melk–*; bij uitbr.: *turf–, vis–; de boerderij moet een – hebben*, baas; 2 *wat een –t een lompe –; een – is een –, draai hem om, dan is het nog een –*; 3 *de opstand der Boeren*; in deze bet. met hoofdletter en soms mv. Boers; 4 *heer en –*; nog: zegsw. *den – opgaan, op den – gaan*, naar buiten gaan om te wandelen, de buitenlucht te genieten, als koopman om handel te drijven, als bedelaar om te schooien enz.; *lachen als een –, die kiespijn heeft*, zuurzoet; spreekw. *Als de vos de passie preekt, – pas op je ganzen*, waarschuwing tegen een mooi-pratenden bedrieger.

II. boer, m. –en (*oprisping*): *een – laten.*

boe'ran, m. –s; zie buran.

boer'de, v. –n (*sproke met comische inhoud, meestal van onbekende dichters* inz. ± *1425*).

boerderij', v. –en, boerderijtje (1 *bedrijf v. e. boer*; 2 *boerenwoning, hoeve met of zonder bijgebouwen, akkers enz.*): 1 *het bestuur ener –; de – levert veel op*; 2 *een afgelegen –.*

I. boe'ren, boerde, h. geboerd (*het bedrijf van landbouwer uitoefenen*): fig. *goed of niet slagen* inz. met bepalingen of in samenst.: *hij is zo stilletjes achteruitgeboerd; hij heeft niet slecht geboerd.*

II. boe'ren, boerde, h. geboerd (*een boer* [in bet. van *oprisping*] *laten*).

boe'renarbeider, m. –s (*dagloner, bij één of meer boeren in 't werk*); ook wel boerenar'beider; **–bedrijf,** o. –bedrijven (*het bedrijf v. e. boer*; gew. *boerenhofstede*); **–bedrog,** o. (*lomp aangelegd bedrog*); **–bond,** m. –en (*vereniging van landbouwers*): *de – heeft onderlinge hulp b.v. het gezamenlijk aanschaffen van landbouwwerktuigen enz. ten doel*; **–boon,** v. –bonen (*de grote boon of tuinboon*).

boerenbrui'loft, v. –en (*bruiloft in de boerenstand; luidruchtige bruiloft*); **–deern'(e),** v. –deernen (*meisje uit de boerenstand*): *een stevige –*; **–doch'ter,** v. –s (*een dochter van een boer; meisje uit de boerenstand; jonge boerin*): *een rijke –*; **–dorp',** o. –en (min. *onbeduidende provinciestad*); **–dozijn',** o.: *dertien is een –*, gezegd van boeren, die altijd willen afdingen of toehebben; **–erf',** o. –erven (*onbebouwde grond om de boerenwoning; woning en erf, woning met stallen, schuren enz.*); **–hoe've,** v. –n (*boerderij, van enigszins ruime omvang*); **–hof'stede,** v. –n (*grote boerenhoeve*).

boerenjon'gens, m. mv. (*rozijnen op brandewijn*): *een glas –*; **–kant,** z. bisette; **–ker'mis,** v. –kermissen (*kermis op een dorp*; fig. *druk, ruw feest*); **–kers',** v. (*de gemene veldkers*; Lat. thlaspi arvense); ook: *boerenmosterd*; **–kin'kel,** m. –s (*lompe, ruwe boer*); **–knecht',** m. –s (*inwonende vaste knecht op een boerderij*); **–kof'fie,** v. (nl. *met kaneel en suiker*); **–kool',** v. –kolen (*bladkool met krulbladeren*; Lat. brassica oleracca acephala; *het moes er van*): *– of boerenmoes eten.*

Boe'renkrijg, m. (gesch. *opstand der boeren in 't begin der 16e eeuw in Midden- en Z.-Duitsland; opstand der Kempische boeren tegen de Franse republik. legers, 1793*).

boe'renkrijt, o. (*gewoon wit krijt; wijze van getallen opschrijven door middel van streepjes, kruisjes, rechtstaande of schuinliggende strepen in plaats v. met Arabische cijfers*, in dit geval ook: boerenkrijtje): *met – rekenen*; **–latijn,** o. (Z.-N. *potjeslatijn*); **–leen'bank,** v. –en (*spaarbank voor de boerenstand* inz. *voorschotbank, onder verband v. grond of v. te velde staande vruchten*); **–meid',** v. –en (*meisje uit de boerenstand; inwonende dienstbode op een boerderij*); **–meis'jes,** o. mv. (*abrikozen op brandewijn*); z. –jongens; **–mens',** m. en o. –mensen (*iem. uit de boerenstand*, in N.-N. soms min.); **–nach'tegaal,** m. –s, –nachtegalen (*mus; kikvors*).

Boe'renoorlog, m. (*strijd tussen de Boeren en Engelsen in Z.-Afrika in* 1900).

boerenpaard', o. –en (*zwaargebouwd paard, voor de veldarbeid*); **–plaats',** v. –en (*boerenhoeve, boerderij* dikwijls met inbegrip v. bouw-, weilanden, boomgaarden enz.); **–pum'mel,** –s (*boerenkinkel*); **–schro'men,** –schroomde, h. geboerenschroomd (*het spel, boerenschroom, spelen*); **–schroom',** m. (*ge-*

zelschapsspel met prentjes en dobbelstenen): het spel draagt zijn naam naar een der spelenden, den ontvanger der belastingen; **—sjees'**, v. –sjezen (*hoog, tweewielig rijtuig*, bij harddraverijen, bruiloften enz. gebruikt; *tweewielig lager karretje of tilbury* inz. in N.-Holland en Friesland).

boe'renstand, m. (*de stand der landbouwers; de gezamenlijke boeren*); ook: boerenstand'; **–teen,** m. –tenen (Z.-N. *soort v. langwerpige aardappel*); **–vrouw',** v. –en (*vrouw uit de boerenstand*); **–wa'gen,** m. –s (*wagen, die de boeren bij hun bedrijf gebruiken*); **–werf',** v. –werven (*boerenerf*), gew.; **–win'kel,** m. (Z.-N. fig. *hetgeen er boers uitziet*): *wat een –!* b.v. meubels, kleding enz.; **–zaterdag,** m. –zaterdagen (*de 2e en 3e Zaterdag in October, in N.-Holland en Utrecht, waar de boerenknechts zich tegen 1 Nov. verhuren*); **–zoon',** m. –s, –zonen (*zoon v. e. boer; jonge boer; jongeling uit de boerenstand*); **–zwaluw,** v. –en (*gemene zwaluw of muurzwaluw*; Lat. hirundo r. rustica).

boerin', v. boerinnen, boerinnetje (*vrouw, meisje uit de boerenstand; vrouw van den boer op een boerderij*; min. *vrouw, meisje met lompe manieren*).

boerin'nenjak, o. –jakken; **–kap,** v. –kappen; **–kleding,** v.

boer'ka, v. boerka's ([*viltwollen*] *mantel der Kozakken en Kaukasiërs*).

boer'noes, m. –en (*Arabische, witte wollen overmantel met kap; officiersoverjas*).

boers, bn., bw. (1 *van, als v. e. boer*, vero.; 2 *als een boer*, in bet. 2: *lomp, onbeschaafd, ongemanierd*): 1 *een –e woning* (Vondel); *– gekleed*; 2 *–e manieren; hij praat nog al –*; **–'heid,** v. –heden (*ongemanierdheid*).

boert, v. (*scherts, kortswijl*; ong.: *platte,* [*grove*] *aardigheid*): *iets voor – opnemen.*

boer'ten, boertte, h. geboert (*schertsen, gekscheren, mallen*): *half –d, half ernstig.*

boertenderwijs', **–wij'ze,** bw. (*schertsend*).

boerterij', v. –en (*kortswijl, kwinkslag, boert*).

boer'tig, bn., bw. (*kluchtig, plat-grappig, laag-comisch*): *–e taal; geestig is Roemer Visscher zelden, – dikwijls.*

boes, v. boezen (*achterdeel van de koestal, waar de koeien met de achterpoten staan*; bij uitbr. *koestal*).

boes'kool, v. gew.; zie buiskool.

boet, v. –en (*schuur, loodsje*): *de biggen binnen in de –*; gew.

boe'te, v. –n (1 in het algem. *genoegdoening, voldoening*: rechtst. *geldstraf krachtens wet of verordening wegens een overtreding opgelegd, bestaande in een geldsom aan de staat of een ander bevoegd lichaam*; bij uitbr. v. e. genootschap enz.; 2 *aan God verschuldigde genoegdoening wegens bedreven zonden; boetvaardige gezindheid*; R.-K. *de ter verzoening met God na de biecht opgelegde goede werken; penitentie*): 1 *veroordelen tot een – van 100 gld.; hier staat 50 cent – op; op – van; een – opleggen; – betalen*; 2 *in strenge – leven; den zondaar een zware – opleggen; –doen*; **–doening,** v. –en (*versterving: kastijding, strenge vasten, ruw gewaad, gebed enz.*).

boe'tekleed, o. –klederen; z. boetkleed.

boe'teling, m. en v. –en (*persoon, die boete doet*), vr. ook, **boetelinge,** –n.

I. boe'ten, boette, h. geboet (1 *hetgeen gescheurd of gebroken is, herstellen*; 2 *bevredigen*; 3 *een misdrijf of verzuim goedmaken; voor een misdrijf of verzuim de straf ondergaan*): 1 *netten –, een ketel –*, lappen; 2 *zijn lusten –; zijn dorst, zijn honger –*, lessen, stillen; 3 *een misdrijf –*; (*voor*) *een misdrijf –*; *iets met het leven –*, er zijn leven mede verliezen; *voor iem. –*, de straf ondergaan; **boe'ting,** v. –en: *tot – der zonden.*

II. boe'ten, boette, h. geboet (*vuur aansteken, opstoken*); gew.; – **I** etym. = – **II.**

boet'gewaad, o. –gewaden (*boetekleed*); **—gezant,** m. –en (*boetprediker*): *Johannes de –*; **–kleed,** o. –klederen (*kleed van een boeteling*, inz. *van grove stof op het blote lijf*); **–pleging,** v. –en (*boetedoening*); **–predikatie,** v. –predikatiën, –s (*boetpreek*, inz. scherts.); **–prediker,** m. –s (*profeet, priester, predikant, die tot boete vermaant*; scherts.: *iem., die steeds jeremieert over zeden-bederf enz.*); **–preek,** v. –preken (*preek, waarin tot boete vermaand wordt*; scherts.: *lange vervelende berisping, vermaning*); **—profeet,** m. –profeten (*–gezant*); **–psalm,** m. –en (*psalm, smekend om verzoening met God*).

boetseer'kunst, v.

boetseren, boetseerde, h. geboetseerd (verwant met *bootsen*: 1 *in was of klei enz. nabootsen b.v. vruchten, dieren, mensen; vormen, modeleren*; 2 vero., lit. t. *formeren, scheppen*): 1 *een borstbeeld in klei –; was –*; 2 *God boetseerde al de aardkloot.*

boetstraf'felijk, België; z. correctioneel.

boetvaar'dig, bn. (eig. *vaardig om boete te doen, gezind tot boete*; bij uitbr. *boete doende, berouwvol*): *Magdalena, de –e zondares*;

boetvaar'digheid, v.: R.-K. *het sacrament van –*, de biecht; *– doen.*

boe'venbende, v. –n (*schurken-, rovers-, dieventroep*); **–nest,** o. –en (*schuilplaats, verblijfplaats van boeven*).

I. boe'vennet, o. –netten (*traliewerk over de opening in de verschansing, tussen het vóór- en het achterdeel*): *het – dient om enteraars tegen te houden*; vero.

II. boe'vennet, o. –netten (= *bovennet*, vero. voor *opperdek*): *de sloep stond voor op 't –.*

boe'venpak, o. (*een troep boeven*); **–streek,** m. –streken (*schurkenstreek*); **–taal,** v. (*gemene taal; koeterwaals, Bargoens*); **—tronie,** v. –s (*gemeen gezicht*).

boewa'ja, m. boewaja's; zie boeaja.

boe'zel 1 m. –s, boezeltje (*boezelaar*; Z.-N. *werkmanssloof*); **2** o. (*boezelgoed, boezelstof*).

boe'zelaar, m. –s, boezelaartje (*voorschoot; schort*, inz. van vrouwen en kinderen).

boe'zem, m. –s, boezempje (1 *borst*; fig. *inborst*; 2 *ruimte tussen borst en kleed*; inz. in zegsw.; 3 *golf, inham*; 4 *watercomplex als bergplaats voor polderwater*; 5 *deel van het hart, dat het bloed opneemt en naar de kamer perst*): 1 *de vader drukte zijn zoon aan de –*; *een wens in zijn – koesteren*; 2 *zij verborg het medaillon in haar –*; zegsw. *de hand in eigen* (of: *in de*) *– steken* (of: *in eigen – tasten*), zijn geweten onderzoeken en eigen schuld erkennen; 3 *zee–*; 4 *de – van Rijnland*; 5 *de linker–*; nog: *uit de – der vergadering*, voortkomende uit; **–kade,** v. –n (*dijk langs een boezem* 4); **–land,** o. –en (*land, dat zonder bemaling afwatert naar de boezem*); **–peil,** o. (*het peil, waartoe het water in een boezem mag worden opgevoerd*); **–vriend,** m. –en (*intieme vriend*); **–vriendin,** v. –vriendin-

nen; **–water,** o. (*het water in de boezem* 4).
boezeroen', o. en m. –en, boezeroentje (*korte kiel met lange mouwen* inz. *door werklui, zeelui enz. als onderkleed gedragen*).
bof 1 tw. (klanknabootsing: *plof, bom*): –, *daar viel de slag*; **2** m. boffen (1 *doffe slag, plons*; 2 *slag, klap, stoot*; 3 *buitenkansje, meevallertje*; 4 *ontsteking van de oorspeekselklier*): 1 *met een – viel de muur*; 2 *op een –*, eensklaps; 3 *wat een –, dat ik je zie*; zegsw. *op de – iets doen*, op goed geluk; 4 *de – openbaart zich in pijnlijke zwelling van de hals*.
bof'fen, bofte, h. geboft (1 stud. *geluk hebben*; 2 Z.-N. *bluffen*): 1 *kerel, jij boft ook altijd*; 2 *hou op met dat –*.
bof'fer, m. –s (*geluksvogel*; ook: *meevallertje, bof* **2** 3; Z.-N. *bluffer*).
bo'gaard, bo'gerd, m. –s (*boomgaard*).
bo'gen, boogde, h. geboogd (*roemen, trots zijn op*): – *op ervaring*, zich verheffen.
boha' (*boeha*), **1** tw.; **2** zn. m. en o.; **–maker,** m. –s; ook: boehaai', –hei'.
Boheem'se broeders, m. mv.; z. Moravische broeders.
Boheem'se stenen, m. mv. (*bergkristallen en edelstenen uit Bohemen*).
Bohe'men, o. (= land der Boji; vroeger: *Oostenrijks kroonland*; nu: *deel van Tsjecho-Slovakije*); **Bohe'mer,** m. –s (*man uit Bohemen*; *zigeuner, zwerver*).
bohemien', m. –s (Fr. *zorgeloos levende kunstenaar, student enz.* inz. *te Parijs*, meestal in het mv.; *zwerver, zigeuner*).
bojaar', m. bojaren (gesch. *adellijke grootgrondbezitter* inz. *in Rusland*).
I. bok, m. bokken (1 *mannetje der geit, der gems, der antilope enz.*; 2 bij verg. *allerlei voorwerpen* [verg. *ezel*], *dienende om er iets op te zetten of om zelf op te zitten*; *hijstoestel op schepen*; *toestel om er bomen op te zagen*; *gymnastiekwerktuig voor springoefeningen*; *platboomd vaartuig*; *zitplaats v. d. koetsier vóór op een rijtuig*; 3 *een nors, onvriendelijk man*): 1 *bokken en schapen*; zegsw. *de bokken van de schapen scheiden*, [a]) de slechten van de goeden, [b]) de mannen van de vrouwen; 2 *bij den koetsier op de – zitten*; 3 *wat een – v. e. vent*; jongensspel: – *stavast!*
II. bok, m. bokken (*flater, blunder, grove fout*): *een – schieten*, een flater begaan.
III. bok, m. (Z.-N. *tros* [*hazel*]*noten*).
bokaal', v. bokalen, bokaaltje (Fr. bocal [Gr.-Lat. baucalis = aarden koelvat]: 1 *grote drinkbeker op een voet, met of zonder deksel*; 2 *glazen fles, kom met wijde opening*): 1 *de schuimende –*; 2 *een – met goudvisjes*; *een – met op brandewijn getrokken kersen*.
bok'je, o. –s (*plevierachtige vogel*; Lat. lymnocryptes minitus).
bok'kebaai, v. (*grove wollen stof*).
bok'kebaard, m. –en (*boksbaard*).
bok'keleder, –leer, o. (*leer van de huid van een bok*); **–leren,** bn. (*van bokkeleer*).
bok'ken (Z.-N. zie bonken I).
Bokkenees', m. Bokkenezen (eig. *Boeginees*; fig. *ruw, lomp mens*).
bok'kenwagen, m. –s (*wagen met één* inz. *met twee bokken bespannen*).
bok'kepruik, v.: zegsw. uit de pruikentijd: *hij heeft de – op*, is slecht gemutst.
bok'kerijder, m. –s (*lid van roverbenden in Z.-Limburg in de 18de eeuw*, inz. *in het land van Valkenburg* ± *1775*): het volksgeloof deed hen op een bok door de lucht rijden.
bok'kesprong, m. –en (eig. *grillige sprong als v. e. bok*; fig. *dwaze, kluchtige, zonderlinge handeling, uitspatting*): *–en maken*, [a]) dwaas, kluchtig handelen, [b]) losbandig leven, [c]) grof verteren.
bok'kevel, o. –vellen (*vel van een bok*).
bok'kig, bn., bw. (*lomp, stuurs, nurks*).
bok'kigheid, v. –heden.
Bokkinees', zie Bokkenees.
bok'king, bokkinkje (*gerookte haring*) **1** (voorwerpsn.), m. –en: *Engelse –*, spekbokking, z. ald.; fig. *iem. een – geven*, gmz. [a]) hem berispen, [b]) iem. iets onder zijn neus duwen, iets onaangenaams zeggen; **2** (stofn.), v.: *hou je van –?* **–hang,** m. –en (*loods, waarin de opgehangen haring gerookt wordt*); **–rokerij,** v. –en.
boks'baard, m. –en (*baard v. e. bok, sik*; *kinbaard v. e. mens*; *iem. met een –*; *samengesteldbloemige plant*; Lat. tragopogon).
boks'beugel, m. –s (*beugel met punten en vier gaten voor de vingers, vuistwapen*).
bok'schip, o. –schepen (*lage platte schuit*): *–schepen met dekken van gegolfd blik*.
bok'se, boks, v. boksen (*broek*); gew.
bok'sen, bokste, h. gebokst (*met de vuist vechten* [*op Engelse manier*]; zeet. *tegen de wind zeilen*).
I. bok'ser, m. –s (*vuistvechter*).
II. bok'ser, m. –s (*hondensoort*).
boks'poot, m. –poten (*poot van of als van een bok*; *iem. met een bokspoot*; *sater, faun, bosgod*; *duivel*): *de – tonen*, de slechte bedoeling, de slechte aard verraden.
boks'voet, m. –en (*sater*; *duivel*).
bok'tor, v. –torren (*kever met lange sprieten*; Lat. cerambycidae): *de grote – of populier–*, Lat. saperda carcharias.
I. bol, m. bollen, bolletje (1 *een voorwerp van min of meer ronde vorm* in verschillende toepassingen; 2 stereometrie: *lichaam, begrensd door een gebogen oppervlak, waarvan alle punten even ver verwijderd zijn van een punt in het midden van het lichaam*; 3 *hemellichaam* inz. *de aarde*; 4 *rond brood*; *klein rond gebakje*; 5 *onderaardse bolvormige plantenstengel* inz. *bloembol*; *zaaddoos van sommige planten*; *rijsbosstronk, pol*; 6 *min of meer rond bovengedeelte van een hoed*; 7 *hoofd, knikker*; fig. *hersens*; 8 *kraan, Piet*): 1 *de – van een hamer*, brede zijde; *een – garen*, kluwen; 2 *een raakvlak van een –*; 3 in samenst. *wereld–, aard–*, ook, *globe*; 4 *bollen broods*; *bollen met botter*; *krentenbollen*; 5 *de bollen staan in bloei*; *de – van vlas*; *de slaap–*; 6 *een hoed met hoge of platte –*; 7 *klappen in de handjes blij, blij, blij, geef dat boze bolletje dij, dij, dij*; fig. *dat kan hij niet in zijn – krijgen*; *het is hem in de – geslagen*; *iem. de – wassen*, een uitbrander geven; 8 *dat is een (hele) – hoor*; z. krulle–, losbol; bol **I** etym. = bol **II.**
II. bol, bn., bw.; boller, –st (1 van de wind: *met losse vlagen waaiend*; *niet guur*; 2 *pafferig, opgezet*; *vet, dik, gezond*; 3 *min of meer bolvormig, opgeblazen*): 1 *een bolle wind*, lauwe wind; *de wind waait –*; 2 *met bolle, bleke wangen*; *zijn bolle wangen gloeiden*; 3 *bolle lenzen*, convex; *de zeilen stonden –*, opgeblazen; *een deuk – kloppen*.
bo'la, v. bola's (Sp. *bol*; soms = *boleadoras*).
bol'baan, v. –banen (Z.-N. *baan voor het bolspel*); verg. boltra.

I. bol'der, m. –s (*loodrecht staand paaltje of klamp op het gangboord, voornamelijk dienende om touwen enz. aan vast te maken*).
II. bol'der, m. –s (Z.-N. *bolspeler*): *rappe –s.*
I. bol'deren, bolderde, h. gebolderd (*bol of rond staan of gaan staan*): *het zeil bolderde in de wind; zijn hals zwol in drift –d op.*
II. bol'deren, bolderde, h. gebolderd (*dof geraas maken*): *de over de keien –de boerenkar.*
bol'derik, v. bolderiken (*onkruid in het graan met roodachtig blauwe bloem, muurachtige plant,* ook: *bol, boldert, koornrozen;* Lat. agrostemma githago): *de fraaie –.*
bol'derwagen, m. –s (*huifkar, niet in riemen hangend of op veren; rammelkast*).
bol'doot, v. (*eau-de-cologne, naar den fabrikant*).
bol'driehoek, m. –en (meetk. *driehoek op de bol door drie cirkelbogen begrensd*); **–smeting,** v. –en; zie bolvormig.
boleado'ras, v. (Sp. Z.-Am. *drieriemige lasso, bezwaard aan de uiteinden met kogels* [bola]).
bole'ro, v. bolero's (*Sp. volksdans in* $^3/_4$ *maat* [*begeleid door castagnetten*]; *Sp. ronde hoed; kort, nauwsluitend damesjacket*).
bol'gewas, o. –gewassen (*plant met onderaardse bolvormige stengel*): *de lelie, de tulp behoren tot de –gewassen.*
bo'livar, m. –s (*munteenheid in Venezuela = 100 centimo's = een franc, geheten naar Simon Bolivar, Z.-Am. vrijheidsheld*).
bolk, v. –en; z. wijting en dors.
bol'kaf, o. (*uitgedorst vlasbollenkaf*).
bolk'vanger, m. –s (*korte dikke ruwe zeemans- of vissersjas*).
bol'laard, m. –s (Z.-N. *knotwilg*).
bol'land, o. (*moerassig land, veenland*): in de uitdrukking *Holland –, Zeeland, geen land, ik hou het met de heikant.*
Bollandis'ten, m. mv. (*biografen,* inz. *Jezuïeten, van beroemde heiligen, genoemd naar den Jezuïet Bolland, die in 1643 hiermee begon*).
bollebol' van de bezaar', m. (Barg. *commissaris van politie*).
bolleboos', m. bollebozen (wisselvorm van *bollebuis* of uit Hebr. *heer des huizes; kraan, bol*): *daarin is hij een –!*
bollebuis', v. –buizen (*poffertje*); in toepassing op dikke, welgedane personen, m. en v.: *drie stevige, goedige –buizen.*
bol'lejagen (*het werk staken in de veenderijen; andere veenarbeiders tot staking overhalen,* alleen in de onbep. wijs).
bol'len, bolde, h. gebold (1 *het vlas ontdoen van de zaadbollen, repelen;* 2 *dollen* inz. v. e. rund; 3 *bollejagen,* gew.; 4 Z.-N. *rollen;* 5 Z.-N. *met de bol spelen, d. i. een bol rollen of „schieten" naar een bepaald punt; die het naast bij het punt komt, wint het spel*): 1 *druk aan 't –;* 2 *een os –;* 3 inz. in de onbep. wijs; 4 *die wagen bolt goed;* 5 *bij het – zijn knie bezeren.*
bol'lenbaas, m. –bazen (*bloembollenkweker*); **–huis,** o. –huizen (*loods, waarin men 's winters de bloembollen bewaart*); **–kweker,** m. –s; **–land,** o. –en; **–rek,** o. –rekken; **–schuur,** v. –schuren.
Bologne'zer, bn. (*uit of van Bologna, een stad in Italië*): *–nezer of –nese hondjes,* kleine, ruigharige hondjes; *– flessen,* peervormige glazen flessen. (gn = nj).
bol'plant, v. –en (*bolgewas*).
bol'rond, bn. (*rond als een bal; min of meer bolvormig*): *onze aarde is –;* **–rond'heid,** v.
bol'roos, v. –rozen; zie balroos.
bolsjewiek', m. –en, bolsjewiki (Russ. van bolsje = meer; eig. *man van de meerderheid*; op een socialistisch congres was deze fractie eens in de meerderheid: *Russische communist*); ook: bolsjewist, m. –en.
bolsjewieks', bolsjewis'tisch, bn., bw. (*van, als van, betreffende de bolsjewieken*).
bol'ster, m. –s, bolstertje (van noten, kastanjes: *buitenschil, bast;* v. graan en peulvruchten: *kaf, peul, schil; bulster, peluw* [*met kaf gevuld*]).
bol'steren, bolsterde, h. gebolsterd (*van de bolster ontdoen*): *noten –.*
boltra', v. boltraas (Z.-N. *bolbaan*); zie tra.
bo'lus (Gr.-Lat. *zegelaarde, kleiaarde in verschillende kleur o. a. verfstof en poetspoeder; strooppil, artsenijballetje, slikbrok; rond gebak van meel, melk, suiker en sukade*); **1** (stofn.), v.; **2** (voorwerpsn.) m. bolussen.
bol'vlak, o. –vlakken (*bolopperv lak*).
bol'vorm, m. (*vorm van of als een bol*): *de – der aarde, de – der planeten.*
bolvor'mig, bn. (*de vorm hebbende van een bol;* van vlakken: *een gedeelte v. e. bolvlak vormende*): *–e-driehoeksmeting,* deel der wiskunde, die zich bezighoudt met de eigenschappen van bolvormige driehoeken, boldriehoeksmeting; ook: bol'vormig.
bol'wassing, v. –en (Z.-N. *uitbrander*).
bol'werk, o. –en (1 *uitspringend* [*vijfhoekig*] *verdedigingswerk; bastion; naam van stadsgedeelten, waar vroeger een – was;* 2 *versterkend paalwerk aan een zeedijk;* 3 fig. *hetgeen ter verdediging of versterking dient*): 1 *een – beschieten; het Lucas– te Utrecht;* 2 *een dijk met –en versterken; een otter in het –,* er is gevaar, vero.; 3 *een – tegen dwingelandij.*
bol'werken, bolwerkte, h. gebolwerkt (*verschansen, versterken,* vero.; inz. fig. *het klaar spelen, in orde brengen*): *hij zal het wel –.*
bol'worm, m. –en (*hersenblaasworm, oorzaak der draaiziekte;* Lat. taenia coenurus): fig. *de – steekt hem,* hij is in slecht humeur.
I. bom, v. bommen, bommetje (1 *iets dat groot en dik is; kanjer,* inz. *een groot glas sterkedrank;* 2 *platboomde, breedgeboomde vissersschuit;* 3 *grote hoeveelheid;* 4 vero. *tamboerijn*): 1 *bommen van aardappels; geen half bittertje, maar een hele –;* 2 *een Scheveningse –;* 3 *een – duiten;* 4 *met bommen en schalmeien.*
II. bom, v. bommen, bommetje (*schijfvormige sluitstop van het bomgat, spon*).
III. bom, v. bommen, bommetje (*grote, holle kogel met ontploffbare lading, met vergiftige, lichtgevende gassen, brandbare stoffen;* bij uitbr. *koker, doos enz. met dynamiet enz. gevuld,* inz. bij misdadige aanslagen): *als een – uit de lucht vallen,* onverwacht verschijnen; *de – is gebarsten, gesprongen,* de zaak is beslist, het geheim is uitgekomen; misschien betekent – hier *spon,* zie bom **II**; *de – is verkeerd gesprongen.*
IV. bom (*klanknabootsend tussenwerpsel*): *–, daar lag hij! –, zo slaat de trom;* bom **IV** is waarsch. etym. = bom **III**.
bom'bam (*klanknabootsing*), **1** tw.; **2** zn. v. (*de grote torenklok;* ook: *beddekwast*): *de grote – luidt.*
bom'bammen, bombamde, h. gebombamd (*de klok luiden; dof galmen; heen en weer slingeren*).

bombar'de, v. –s (Fr. van Lat. bombus = geraas, gebrom: gesch. *Middeleeuws kanon voor stenen kogels*; *bromwerk in orgels*).
bombardement', o. –en (*beschieting met bommen of granaten*): *het – van Antwerpen.*
bombarderen, bombardeerde, h. gebombardeerd (mil. *met bommen of granaten beschieten*; fig. *bestoken*; *iem. onverwacht lid van een bestuur, voorzitter enz. maken*): *iem. – tot.*
bombardon', m. –s (Fr. *koperen blaasinstrument met krachtig basgeluid*): *de – is tegenwoordig vervangen door de tuba.*
bomba'rie, v. (*geraas, getier*; *ophef, drukte*): *maak, schop, trap toch zo'n – niet!* gmz.
bom'bast, m. (Eng. [It. bombace v. Lat. bombax = katoen]: eig. *losse stof tot aanvulling van kleren*; fig. *gezwollen of hoogdravende taal, holle, zinledige woordenpraal*).
bombas'tisch, bn., bw. (*vol bombast, hoogdravend*): *–e stijl*; *zulk een taal klinkt –.*
bombax', m. –en (Lat.-Gr. bombyx: katoen; *wolboom*; Lat. gossyfrium herbaceum): *met de wol der zaden vult men matrassen.*
bombazijn', o., (soorten) –en (Fr. bombasin, Lat. bombasinum, v. bombax: *weefsel* van verschillende samenst. inz. *sterke katoenen stof voor arbeiderskleding*): *allerlei bombazijnen, bruin en geel*; ook, pilo; **–bazij'nen,** bn. (*van bombazijn*): *een – broek.*
bom'been, o. –benen (*gezwollen been*); vero.; Z.-N.
bomberen, gebombeerd (*zich welven*; *bol maken*; *opvullen*): *gebombeerde stoelruggen.*
bo'men, boomde, h. geboomd (*een schip met een vaarboom voortbewegen* inz. *in ondiep water*; *gezellig praten, een boom opzetten*).
bo'merang, m. –s; zie boemerang.
bom'gat, o. –gaten (*spongat, ronde opening in de buik van het vat voor de bom*; *galmgat in een toren*).
bom'ijs, o. (*hol ijs, luchtbel-ijs*).
bom'mel, m. –s (*bom van een vat*): zegsw. *de – brak los*, alles lekte uit van het plan, van de bedrieglijke toeleg.
Bom'melerwaard, v. (aardr. *eiland in Gelderland, gevormd door Maas en Waal*).
bom'men, bomde, h. gebomd (1 *galmen* inz. van klokken; 2 *trommelen, bonzen*; 3 *schelen*; 4 Z.-N. *een bom in het bomgat slaan*): 1 *de brandklok bomt*; spreekw. *Lege vaten – het hardst*, leeghoofden, weetnieten hebben het hoogste woord; 2 *zij bomde een taptoe op de deur*; 3 *wat kan het mij –!* 4 Z.-N. *een ton –.*
bom'merd, m. –s (*iets groots en diks in zijn soort* inz. van vruchten): *–s v. peren.*
bom'schuit, v. –en (*bom* **I,** 2).
bom'vrij, bn. (*bestand tegen een bombardement*): *een –e kelder*; *–e kazematten.*
bon, m. –s, bonnen, bonnetje (Fr. bon = goed: *aanwijzing op betaling, levering enz.* in verschillende toepassingen): *schatkist–s*, zekere soort staatseffecten; *een – voor 1 liter melk*; distributietijd: *bewijs van kooprecht*: *een – voor 1 kilo aardappelen*, bewijs, dat men recht heeft op 1 kilo aardappelen tegen regeringsprijs; **–(nen)stelsel,** o.
bo'na fi'de (Lat. *te goeder trouw*).
bo'nang, v. –s (O.-I. *instrument v. h. gamelangorkest*, [*meestal*] *bestaande uit een 14-tal kleine diepe gongs met de bolle zijde boven, gerangschikt op een laag rak en geslagen met twee korte dikke slagstokken*).
Bonapartist', m. –en (in Frankrijk: *voorstander van de regering der Bonapartes*).
bon'boekje, o. –s (*serie bons in boekvorm*).
bonbon', o. –s (Fr. door herhaling ontstaan, verg. Fr. joujou: *suikergoed, lekkers*).
bonbonniè're, v. –s (Fr. [*fraai*] *doosje voor bonbons*; *met smaak ingericht huisje, vertrek*).
bond, m. –en (in het alg. *verbond*: 1 *tijdelijk verdrag tot onderlinge hulp en bijstand*; 2 *duurzame, federatieve vereniging van staten, gewesten, tot een geheel*; 3 *vakvereniging*; 4 *vereniging tot het verspreiden of bestrijden van bepaalde denkbeelden*): 1 *eed en – tot nul verklaard*; meestal *verbond*; 2 *de Duitse –*; inz. in samenst.: *Hanze–, Staten–*; 3 *de – van Nederlandse onderwijzers*; *arbeiders–*; 4 *Oranje– van orde*; *A. N. W. B.*
bon'del, m. –s; zie bundel.
bond'genoot, m. –genoten (1 *deelgenoot van een bond* in bet. 1 en 2; 2 *medestander, helper*): 1 *Italië werd als – niet vertrouwd*; *de –genoten of leden van de Unie van Utrecht*; 2 *ik beschouw u als mijn –*; vr. –genote.
bond'genootschap, o. –schappen (1 *de betrekking van bondgenoten*; 2 *bondsstaat, statenbond*): 1 *een – aangaan*; *het – met Frankrijk*; 2 *het – der zeven provinciën heette Republiek der Verenigde Nederlanden*; **–schap'-pelijk,** bn., bw. (*tot een bondgenootschap behorende, er betrekking op hebbende, bonds...*).
bon'dig, bn., bw. (1 van redeneringen enz.: *deugdelijk, afdoende*; 2 van gezegden, geschriften: *zaakrijk, kort en krachtig*): 1 *een –e reden*; 2 *een – antwoord*; nog: *kort en –*, kort en krachtig, ook, beknopt; **–heid,** v.
bond'kist, zie bondskist.
bonds'hotel, o. –s (*hotel met afzonderlijke, goedkopere tarieven voor de leden van de A. N. W. B.*); **–kist,** v. in de 2de bet. –en (Bijbel: *Arke des Verbonds*; ook: *hulpkist met reparatiemiddelen, gereedschappen enz. kosteloos ter beschikking van leden van de A. N. W. B. in bepaalde hotels, café's*); **–lid,** o. –leden (*lid v. e. bond*); **–rij'wielhersteller,** m. –s (*door de A. N. W. B. aan zijn leden aanbevolen rijwielhersteller*).
bonds'staat, m. –staten (*staat gevormd door een duurzame, nauwe verbinding van verschillende staten of gewesten tot een rijkseenheid*): *Zwitserland is een –.* Opm. Een *statenbond* is een lossere vereniging van meer zelfstandige staten; ook: bondstaat.
bo'nenbed, o. –bedden (*tuinbed, waarop bonen groeien of bestemd voor bonen*); **–bloem,** v. –en (*–bloesem*); **–kever,** m. –s (*kever, die zich* inz. *met bonen voedt*; Lat. bruchus rufimanus); **–kruid,** o. (*keule*; Z.-N. en dan meestal boonkruid: *veevoeder van verschillende peulvruchten*); **–staak,** m. –staken (*lange stok, waar langs men de bonen laat opgroeien*): fig. *wat een –!* lang, schraal en houterig mens; **–stro,** o. (*uitgedorste bonenhalmen*); **–veld,** o. –en.
bon'gerd, m. –s, gew. (*boomgaard*).
bonheur du jour', m. –s du jour (Fr. *pronkkast, de bovendeuren met spiegelglas*).
bonhomie', v. (Fr. *aangeboren goedhartigheid*).
bonhom'me, m. –s (Fr. *goed, eenvoudig mens, goede ziel*; *sul, goedzak*).
boniet', m. –en (*albikoor*; ook: *bruinvis*).
Bonifa'cius, Bonifa'tius (van Lat. bonus = goed + fatum = lot, verlatinisering van Winfried), Evangelieprediker, door de

Friezen in 755 bij Dokkum vermoord.
bonificatie', v. –s (Eng. bonification: *vergoeding, schadeloosstelling*). (t = s).
bo'nis (in) (Lat. *gegoed*): *een man in –*, welgesteld, er warmpjes inzittend.
bon'je, Barg. = ruzie, twist.
bonjour', o. –s (Fr. *groet: goedendag*).
bonjou'ren, bonjourde, h. gebonjourd (*iem. te verstaan geven, dat men van hem ontslagen wenst te zijn*): *de deur uit –*.
I. bonk, v. –en (1 *been, bot, knook, schonk*; bij overdracht: *mager, oud beest; knol*; 2 *lompe ruwe blok, klomp*; bij overdracht: *grofgebouwd, of lomp onbehouwen mens*): 1 *schonken en –en; een magere –*; 2 *een – vlees*; veenderij: *brok minderwaardig veen; veenakker*; in de vlg. bet. m. *een – v. e. vent; een ruwe zee–*.
II. bonk, 1 m. –en (*stoot, slag, stomp*); **2** tw.
III. bonk, m. –en (Z.-N. *tros vruchten*).
bonk'aarde, v. (*onbruikbare bovenlaag der hoogvenen*).
I. bon'ken, bonkte, h. gebonkt (*hard [aan]stoten tegen, beuken*): *op de deur (horen) –*.
II. bon'ken, bonkte, h. gebonkt (veenderij: *de bonk verwerken*).
bonket', m. bonketten (vero., Z.-N. *grote knikker, stuiter*): *hagelstenen als bonketten*.
bon'kig, bn. (*grove beenderen hebbend, grof gebouwd*): *een – paard*.
bonk'sel, o. (*bovenkorst van het veen, die bij het verturven op zij wordt gelegd*).
bonk'veen, o. (*onbruikbare bovenveenkorst*).
bon-marché' (Fr. *goedkoop*) **1** bn.; **2** eigennaam van winkels: *Au bon marché*.
bon-mot', o. bon-mots of bonmots (Fr. *geestige zet, mop, kwinkslag*); lees *-moo*.
bon'ne, v. –s (Fr. *kinderjuffrouw, –meid*).
bonnefooi', v. (Fr. bonne foi: *te goeder trouw*): *op de – zwerven*, op goed geluk.
bonnet', v. bonnetten (Fr. *muts of hoedje van zachte stof en zonder rand*); ook: in drie of vier punten uitlopend hoofddeksel v. R.-K. geestelijken: *priesters* (zwart), *bisschoppen* (paars), *kardinalen* (rood), *paus* (wit).
bonneterie', v. bonneterieën, –s (Fr. *winkel, handel in wollen en gebreide wollen goederen*).
bons 1 tw. (*klanknabootsing*): *–, daar lag hij!* **2** v. bonzen (*slag, plof, smak*): *met een zware – viel het op de grond*; zegsw. *de – krijgen*, afgedankt, weggestuurd worden; *iem. de – geven*, afdanken, afwijzen.
bonsoir', o. –s (Fr. *groet: goedenavond*).
bont 1 bn., bw. (1 *veelkleurig, niet effen van kleur, gespikkeld, gevlakt*; 2 *uit ongelijksoortige delen bestaande; gemengd*): 1 *een –e vogel, een –e koe; een –e esdoorn*, met bonte bladeren; *een –e zakdoek*; (ongunstig) *de kleuren zijn te –*, te druk, opzichtig; (gunstig) *een – tapijt van bloemen*, aangenaam geschakeerd; als kenmerkende naam van dieren, planten: *de –e ka*, kerkkauw, *de –e kraai*; zegsw. *hij is bekend als de –e hond*, algemeen ongunstig; z. k o e; *hij maakt het te –*, te erg; *iem. –* (eig. *blond* d. i. geel) *en blauw slaan*, zo, dat hij gele en blauwe plekken krijgt; 2 *een –e menigte*, gemengd; *een –e afwisseling*, met grote verschillen; **2** o. –en (het bn. *bont* als zelfst. nw. gebruikt: 1 *kleurschakering*; 2 *gekleurde en geruite katoenen of linnen stof; voorwerp hiervan* inz. als verkl.; 3 *zachtharig, bewerkt dierenvel: pelterij; voorwerp hiervan* inz. als verkl.): 1 *het – van het haar of de veren der dieren*; 2 *Schots –; een lief –je*; 3 *het – der bevers; een jas met – gevoerd; een –je*, halskraag v. bont.
bon'ten, bn. (*van bont*): *een – kraag*.
bont'heid, v. (*veelkleurigheid*, enigszins ong.; *grote verscheidenheid*): *de – van die opschik*; **–mantel**, m. –s; **–muts**, v. –en (*mantel, muts van of met bont*).
bonton', m. (Fr. *conversatietoon van welopgevoede lieden; fijne of beschaafde toon*).
bont'voering, v. –en; **–werk**, o. –en (*pelswerk*); **–werker**, m. –s (*iem., die bontwerk bereidt*); **–werkerswinkel**, m. –s: *hij zal er welkom zijn als de kat in de –*, men zal hem gauw zien te lozen.
bo'nus, m. (*gratificatie, toegift, premie*).
bonvivant', m. –s (Fr. *een vrolijk Fransje*; ong. *losbol, lichtmis, doordraaier*).
bon'ze, m. –s of –n (Japans: *Boeddhistisch priester*; O.-I. *invloedrijk, gewichtig persoon*; germ. *invloedrijk partijleider*).
bon'zen, bonsde, h. (1, 2, 3, 5), i. (4) gebonsd (1 van personen: *beuken, met geweld kloppen* inz. met *tegen, op*; 2 van voorwerpen: *beukend tegen iets aan- of neerkomen*; 3 *neersmakken*; 4 *neergesmakt worden*; 5 van het hart: *hevig kloppen*; bij uitbr. v. h. hoofd, het bloed): 1 *op, tegen een deur –*; 2 *de stormram bonst de muren*; 3 *het schip werd op en neer gebonsd*; 4 *hij bonsde tegen de grond*; min of meer onwillekeurig: *zij bonsden tegen elkaar*; 5 *mijn hart ging –; het –d hoofd, hart*.
bon'zing, m. –s; zie b u n z i n g.
bood'schap, v. boodschappen (1 *voor anderen of voor zich zelf te verrichten bezigheid van allerlei aard* [inkopen doen, bestellen, brieven bezorgen enz.], *waarvoor men zich ergens heen moet begeven*; 2 *mondeling of schriftelijk bericht; tijding, mededeling*): 1 *boodschappen doen, verrichten*; zegsw. *een kind om een – sturen*, [a]) een halve maatregel, [b]) een lage kaart of troef uitspelen, terwijl men nog een hogere heeft; *een grote, kleine – doen*, zijn gevoeg; 2 *boodschappen te bezorgen hiernaast*; zegsw. *oppassen is de –*, is nodig; *een Koninklijke –*, brief des Konings (of: der Koningin) aan de Staten-Generaal; *een – v. d. president v. Frankrijk; de blijde –*, het Evangelie; *Maria –*, de (dag v. d.) verkondiging van Jezus' geboorte aan Maria.
bood'schappen, boodschapte, h. geboodschapt (*berichten overbrengen, melden*); **–schapper**, m. –s (*boodschap-brenger*).
boog, m. bogen (1 *schietwapen* inz. *voor pijlen*; 2 bouwk. *smal gewelf; gebogen holronde overdekking ener open ruimte*; in samenst.: *erepoort*; 3 *naam van allerlei voorwerpen met een gebogen omtrek*; 4 meetk. *deel van een regelmatig kromme lijn* inz. *van een cirkelomtrek*; 5 *bocht, kromming*): 1 *de – spannen*, de pees achteruit halen; *de – ontspannen*, de pees weer in rust brengen; zegsw. z. p i j l; spreekw. *De – kan niet altijd gespannen zijn*, men dient ook een keer ontspanning of rust te nemen; 2 *een – rustende op twee zuilen; een brug met vier bogen*, spanningen; *triomf–, ere–*; 3 *de – van een bril*, brug; *de – van een huifkar*, koepel; 4 *de koorde van de –*; 5 *het projectiel beschreef een –*; zie h e m e l b o o g, r e g e n b o o g.
boog'graad, m. –graden (*het 360e deel van een cirkelomtrek*).
boog'lamp, v. –en (*electrische koolspitsenlamp, gewoonlijk in bolvormig melkglas*); **–**

raam, o. –ramen (*boogvenster*); **–scheut,** m. –en (*boogschot; afstandsbepaling*): *het bos lag een – van het dorp*; **–schutter,** m. –s (*iemand, die met een boog kan schieten*; gesch. *soldaat met pijl en boog gewapend*).
boogs'(ge)wijze, –wijs, bw. (*gebogen als een boog*): *hij leidde de klimroos –.*
boog'venster, o. –s (*venster, waarvan het bovengedeelte of de bovendorpel de vorm v. e. boog heeft* inz. bij de Romaanse stijl).
boog'zaag, v. –zagen (Z.-N. *spanzaag*).
booi'en, zie bode.
bookmaker, m. –s (Eng. *houder der weddenschappen bij wedrennen, makelaar, bij wien men op de renpaarden wedt*).
I. boom, m. bomen, boompje (1 plantk. *gewas met stevig oprijzende stam, die zich eerst op zekere hoogte boven de grond vertakt*; 2 *naam van voorwerpen, die min of meer op een boom gelijken: balk, paal, staak, spaak, regel, rol enz.* inz. verkorting van samenst.): 1 *bomen planten of snoeien*; Bijb. *de – der kennis des goeds en des kwaads*; *de – des levens*, twee wonderbomen in het Paradijs, Gen. 2 : 9; spreekw., z. appel; *Hoge bomen vangen veel wind*, hooggeplaatste personen staan bloot aan critiek, haat, nijd enz.; *Men moet geen oude bomen verplanten* (of: *verzetten*), oude lieden moeten blijven, waar ze zijn; *Een – valt niet met de eerste slag*, een zware taak kan niet opeens volvoerd worden; zegsw. *door* (of: *om*) *de bomen het bos niet zien*, geen kijk hebben op 't geheel, omdat men zijn aandacht te veel wijdt aan bijzonderheden; *aan de vruchten kent men de boom*, 's mensen karakter toont zich in zijn werken; ook gezegd van kinderen in betrekking tot hun ouders; *een kerel als een –*, forsgebouwd; *een – (over iets) opzetten*, [a]) gezellig babbelen, kouten, [b]) een lang verhaal over iets doen; *een –pje jassen*, [a]) een partijtje spelen, [b]) zolang spelen, tot een der partijen vijf spellen gewonnen heeft; *de kat uit de – kijken*, een afwachtende houding aannemen; 2 rijtuig: deel van de dissel: *lamoen–, dissel–*; weverij: weefgetouwrol, *ketting–, slag–*; afsluitingsmiddel: dwarslat, dwarshout voor een deur, luik enz.; dwarsbalk over een weg, *tol–*; drijvende balk, waarmede men de toegang tot een haven sluit, *haven–*; schipperij: *schippersvaar–*; nog: O.-I. aanlegplaats voor schepen, douanekantoor.
II. boom, m. (Eng. *sterke rijzing van prijzen of koersen; plotselinge vraag naar een artikel*; bij uitbr. *sterke trek naar*); verg. slump.
III. boom, m. bodems (*bodem*): zegsw. *botertje tot de – enz.*; zie bodem.
boom'ezel, m. –s (Z.-N. *mallejan*).
boom'gaard, m. –en (*omsloten stuk grond; weide, beplant met vruchtbomen*).
boom'grens, v. –grenzen (*denkbeeldige lijn, ten N. of ten Z. waarvan* [*of in bergland waarboven*] *geen bomen groeien*), **–kikvors,** m. –en (*kikvors met zuignapjes aan de tenen, levend op bomen*; Lat. hyla arborea); **–klever,** m. –s (*blauwspecht*; Lat. sitta europaea caesia); **–kruiper,** m. –s (*inheemse kleine klimvogel*; Lat. certhia b. brachydactyla); **–kweker,** m. –s (*iem., wiens beroep het is bomen te kweken ten verkoop*); **–leeuwerik,** m. –leeuweriken (*kleine leeuweriksoort, die* inz. *in wouden leeft*; Lat. lullulea a. arborea); **–marter,** m. –s (*een marter, bruin, in de bossen levende*; Lat. mustela martes); **–olie,** v. (*olijfolie*); germ.; **–pieper,** m. –s (*inlandse zangvogels, lijkende op de graspiepers, van April tot September in ons land*; Lat. anthus t. trivialis); **–schors,** v. –en (*schors v. e. boom*; inz. [*kurk*]*eikenschors*); **–slang,** v. –en (*giftslang in Z.-A.*; Lat. dispholidus typus); **–stam,** m. –stammen (*opgaande schacht van een boom*); **–stil,** bw. (Z.-N. *onbeweeglijk*); **–valk,** m. –en (*valk, wat kleiner dan de edelvalk en die gaarne in bomen nestelt*; Lat. falco s. subbuteo); **–varen,** v. –s (*inheemse varensoort op boomstronken* [inz. van eiken en knotwilgen] *groeiende*; Lat. polypodium vulgare; ook: *tot de hoogte van aanzienlijke bomen opschietende keerkringsvaren*); **–veil,** o. (*gewone klimop*); **–vors,** m. –en (*–kikvors*); **–vrucht,** v. –en (*eetbare vrucht van eenboom*); **–wol,** v. (*Duitsenaamvoorkatoen*).
boon, v. bonen, boontje (1 *zaad ener bekende peulvrucht, waarvan veel variëteiten bestaan*; 2 *de plant zelf*; 3 bij uitbr. *verschillende zaden, die op een – gelijken*; 4 bij verg.: *voorwerpen, die op een – gelijken*): 1 *erwten en bonen; witte, bruine, grote bonen; voor spek en bonen er* (of: *ergens*) *bijlopen, meelopen, bijzitten*, d. i. bij enig werk overtollig zijn, toekijken en geen werkzaam aandeel hebben; spreekw. *Honger maakt rauwe bonen zoet*, honger is de beste saus; *ik ben een –, als het niet waar is*; 2 *de grote bonen hebben lange, holle stelen*; zegsw. *hij is in de bonen*, in de war, de kluts kwijt (volgens het volksgeloof werkt een bloeiend bonenbed bedwelmend); 3 *koffie–, cacao–*; 4 *e. blauwe –*, e. kogel; zegsw. *boontje komt om zijn loontje*, gezegd van iem., die zijn verdiende loon krijgt voor zijn misdrijf; *een heilig boontje*, iem., die zich braaf voordoet en zich daarop laat voorstaan; dikwijls met ontkenning: *je bent ook zo'n heilig boontje niet.*
boon'tje, o. –s; zie boon.
boor, v. boren, boortje (*gereedschap, om al draaiende gaten in hout of ijzer te maken*): *de knop of druif, de houten omslag of zwengel der –.*
boor'as, v. –assen (*boorspil*); **–bank,** v. –en (*werkbank, om te boren* inz. *metalen stukken, geschutlopen enz.*); **–beitel,** m. –s (*werktuig van den horlogemaker*); **–buis,** v. –buizen (*buis van een aard- of diepboor*).
boord 1 m. –en (*rand, kant, zoom*: 1 van kledingstukken: *afzonderlijk randversiersel; gesteven en gestreken rand van manshemden om de halsopening*, inz. *losse linnen halskraag*; 2 van vaatwerk: *opstaande rand*; 3 van rivieren, zeeën: *oever, waterkant*; ook: *de streek*): 1 *een rok met een fluwelen –; hoge, lage –en*, gesteven en gestreken rand van manshemden om de halsopening, inz. losse linnen halskraag, dikwijls als verkl.: *een schoon-je omdoen*; 2 *een glas tot de – vol, -e-vol*; 3 *aan de –en der Maas*, oevers; **2** o. –en in bet. 1 (1 *opstaande scheepsrand* inz. in vaste verbindingen; 2 *het gehele schip*): 1 *het schip had 1 m –*, stak boven water uit; *stuur–, bak–, gang–*; *een schip aan – komen*, op zij komen, dikwijls opzettelijk, fig. *iem.* (*met iets*) *aan – komen* [a]) naar iem. toekomen om hem aan te spreken, [b]) iem. lastig vallen met woorden, daden, iem. aanranden; *iem. aan – klampen*, iem. aanklampen,

hem over iets aanspreken, aanhouden; *man over –!* er is iem. van het schip te water geraakt; *een lijk over – zetten*, op zeemanswijze in zee begraven; *over – werpen*, [a]) uit het schip verwijderen, [b]) fig. opgeven, verwaarlozen, vergeten; 2 *aan – van de Tromp*; *aan – blijven*, van wal blijven; *van – gaan*; in scheepstijdingen: *alles wel aan –*; zegsw. *door de kajuitsramen aan – komen*, als bevelhebber aangesteld worden, zonder als ondergeschikte gediend te hebben; *door de kluis* (of: *het kluisgat*) *aan – komen*, van onder af aan gediend hebben.

boor'den, boordde, h. geboord (*een boord of rand maken aan, omzomen*): *een rok –*.

boor'devol, bn., bw. (*ten boorde toe vol*): *de tobbe is –*; *een glas – schenken, een –volle emmer*; **–volletje,** o. –s (scherts. *een glas, tot aan de rand vol*).

boord'sel, o. –s, boordseltje (*lint, koord of andere stof, waarmede men boordt*): *het – van een jas*.

boor'kever, m. –s (in het alg. *kevertje, welks larven het hout doorboren*).

boor'ling, m. –en; **boor'lingske,** o. –s (Z.-N. *zuigeling, pasgeboren kind*).

boort, o. (*diamantafval, dat tot poeder gestampt en met olie vermengd, bij het slijpen van briljanten dient*).

boor'machine, v. –s (*machine om te boren*, inz. *tot het diep boren in de grond* b.v. *bij het zoeken naar steenkolenlagen*); **–mossel,** v. –en (*mossel, die gaten in steen boort*; Lat. pholas); **–toren,** m. –s (*hoog getimmerte met toestel voor gronddiepboring*); **–water,** o. (*soort van witwater met boorzuur*); **–zalf,** v. (*ontsmettende zalf van boorzuur en vaseline*); **–zuur,** o. (*verbinding van boor of borium met zuurstof en waterstof*).

boos, bn., bw.; bozer, –t (1 *kwaad, nijdig*; 2 *kwaadaardig*; *verderfelijk*; 3 *slecht*): 1 *de man was erg –, werd zeer –*; *– zijn om*; *– worden op iem.*; *– zijn over*; *in een boze bui*; 2 *met – opzet*; *boze geesten*, duivels; *een – oog*; 3 *het was – weer*; *boze tijden*.

boosaar'dig, bn., bw. (*boos van aard: gevaarlijk, kwaadwillig*): *een –e ziekte*; overdr. *een –e beschuldiging, een –e lach*; *– allerlei lasteren verspreiden*; **–heid,** v. –heden.

boos'doener, m. –s (*snoodaard*, minder sterk dan *booswicht*); **–doenster,** v. –s.

boos'heid, v. –heden (1 *zedelijke verdorvenheid, zonde*; 2 *toorn, gramschap*): 1 *de – der wereld*; *een kind in de –*, eenvoudig, oprecht mens; Z.-N. *voortgaan in de –*, niet van gedrag veranderen; 2 *hij beet zijn tong van –*.

boos'wicht, m. –en (*zedelijk verdorven, kwaadwillig mens, misdadiger, schurk*, sterker dan *boosdoener*): *wat een –!*

I. boot, v. boten (1 *klein, open vaartuig* inz. *door roeiriemen bewogen*; 2 *afkorting voor stoomboot, mailboot enz.*): 1 *een – uitzetten*; in samenst.: *groter zeewaardig vaartuig met masten en zeilen*, b.v. *kanonneer–, zeil–*; z. ook riem; 2 *de Lemster –*; *de – is aan*.

II. boot, v. boten (*borstjuweel*; *middenstuk, tevens slot van een halssnoer*; *halssieraad*).

III. boot, m. boten (gew. *twee of drie handen vol gerepeld vlas met een bies tot een bundel gebonden*; Z.-N. *bundel* [a]) *ruw*, [b]) *gezwingeld vlas*; *graanmaat van 50 liter*).

boot'afhouder, m. –s (*iem., die liefst een ander het werk laat doen*): *hij is een ware –*.

boot'hamer, m. –s (Z.-N. *hamer om te boten*).

boot'motor, m. –s (*motor, gebouwd om een boot vooruit te stuwen*); zie motorboot.

boot'sen, bootste, h. gebootst (eig. *boetseren, modeleren*).

boots'gezel, m. –gezellen (*varensgezel*); **–haak,** m. –haken (*lange stok met ijzeren punt en weerhaak, om een schip voort te duwen*); **–lijn,** v. –en (*scheepvaartlijn*); **–man,** m. –lieden, –lui (*onderofficier ter zee*; *deze heeft het toezicht over het tuig op zeilschepen*); **–mansfluit,** v. –en (*waarmede* nl. *de bootsman zijn bevelen geeft*); **–mansmaat,** m. –maats (*onderbootsman*); **–volk,** o. (*bemanning van een boot*).

boot'tocht, m. –en (*reis per [stoom]boot*).

boot'trein, m. –en (*trein, aansluitende met een boot*): *de – A'dam-Genua*.

boot'werker, m. –s (*werkman bij het lossen en laden van schepen*): *een dronken –*.

bo'ra, bor'ra, m. en v. (Gr.-Lat. boreas = Noordenwind: *koude, droge N.-O. wind, aan de Adriatische Zee*); zie mistral.

bo'rat, o. (Fr. [v. Lat. burra = grove wollen stof]: *wolsajet, sajetgaren, brat*).

bo'rax, v. (Arab.-Perz. *natriumzout van een boorzuur*).

bord, o. –en (1 *bewerkt houten blad* bij verschillende spelen in gebruik inz. in samenst.; 2 *uithangbord*; 3 *groot plat samenstel van planken* [ook: *metalen enz.*] *voor opschriften, bekendmakingen enz.*; 4 *schoolbord*; 5 *ronde schijf, plaat of schaal* inz. *om van te eten*): 1 *dam–, verkeer–, schaak–, ganzen–*; 2 *een –je met „Kamers te Huur"*; zegsw. zie hek; 3 *aanplak–*; *een groot –, met een zinnebeeldige voorstelling hing aan de muur*; *het zwarte –*, (in sociëteiten) het –, waarop de wanbetalers staan; 4 *op het – schrijven*; 5 *een tinnen –*; *platte, diepe –en*; *antieke –en aan de muur*.

Bordeaux', m. (Fr. *wijn uit Bordeaux en omgeving*; *een glas, fles Bordeauxwijn*).

Bordeaux'wijn, m. –en.

Bordeau'xse pap, v. (*mengsel van kopersulfaat en kalkmelk, besproeiingsmiddel tegen plantenziekten en ongedierte*).

border, m. –s (Eng. tuinb. *rand, zoom, smal bloembed*; *bloemrabat* inz. in het mv.).

bordereau', o. bordereau's (Fr. *borderel*).

borderel', o. borderellen, borderelletje (Fr. *lijst, uittreksel*; *speciebriefje*; *nota of memorie van makelaars aan hun lastgevers over het verhandelde*; *uittreksel uit een rekening of uit een hypothecaire akte*; posterijen: *formulier voor inschrijving van quitantiën*; rechtst. *lijst van dossierstukken*).

bordes', o. bordessen (o.-Fr. bretesche: *hoge stoep voor of achter een huis, al of niet gedekt met afdak*; *stoepportaal*; Z.-N. gew. *uitstalplank voor een winkelraam*).

bor'ding, v. –s, –en (*klein, plat vaartuig in de Oostzee*; *lichter*).

bord'papier, o. (*dik stijf papier, dat* nl. *de plankjes of borden van boekbanden ging vervangen*: *kartonpapier*); **–en,** bn.: *een – doos*.

bordu'ren 1 borduurde, h. geborduurd (1 *met de naald figuren en bloemen werken op of in stoffen*: *zijde, linnen enz.*; 2 fig. *verdichtend, overdrijvend opsieren of opsmukken*): 1 *een kussen –*; *bloemen – op fluweel*; 2 *ik geloof hem niet, hij is gewoon nog al te –*; **2** zn. o.: *het – behoort tot de fraaie handwerken*.

borduur'gaas, o. (Fr. bordure oorspr.

germ. bord, berd: *gaas, om op te borduren*); **–garen,** o., (soorten), o. –s (*wollen of zijden draden voor borduurwerk*); **–naald,** v. –en; **–raam,** o. –ramen (*rechthoekig raam, waarop de stof, waarop geborduurd moet worden, de stramien wordt gespannen*).

borduur'sel, o. –s, borduurseltje (1 *het geborduurde; waarop geborduurd is: borduurwerk*; 2 *een stuk –*; 3 *verdichtsel*): 1 *een rok zonder –; een – van goud*; 2 *galons en kostelijke –s*; 3 *met welke –s sierde hij zijn verhaal op!*

borduur'ster, v. –s (*iem., die borduurt*; inz. *vrouw, voor wie het borduren een beroep is*).

borduur'werk, o. (1 *geborduurd werk*; 2 *het opgezette, niet voltooide werk, waaraan geborduurd wordt*): 1 *tentoonstelling van –en*; 2 *zij legde het – weg.*

boreaal', bn. (*noordelijk*); ook, *borea'lisch.*

Bo'reas, m. (Gr.-Lat. *N. wind* [*als godheid*]).

bo'rèh, v. (O.-I. *welriekende gele zalf*).

bo'ren, boorde, h. (1, 2, 3), i. (3) geboord (1 *met een boor of puntig werktuig een gat of hol maken*; 2 [*iem.* of: *zich*] *iets draaiende, wringende enz. ergens in of door drijven*; 3 *zelf heen of door iets heen dringen* inz. fig. en lit. t.): 1 *een gat in een plank –*; fig. *een tunnel –*; *de hersenpan –*, trepaneren; *kaas, boter –*, een zekere hoeveelheid als monster er uit –; *e. cylinder –*, een massief stuk metaal tot een cylindervormige buis uithollen; *dat gat boor je niet*, dat zal je niet lukken; 2 *iem. een degen door* (of: *in*) *het lijf –*; *een ring door de neus –*; *iem. iets door de neus –*, [a]) door list iets doen verliezen, afzetten, [b]) onthouden, waarop hij rekende, of recht meende te hebben; 3 *door het hart –*; *de granaat boorde wel twee m in de grond*; *de toren boort door de wolken*; nog: *een schip in de grond –*, doen zinken door beschieting, een torpedo.

borg, m. –en (1 *hij, die zich voor het nakomen ener door een ander aangegane verbintenis geldelijk aansprakelijk stelt, voor het geval dat deze zijn verbintenis niet nakomt*; bij verg. Bijb. *middelaar*; *beschermer*; 2 *onderpand, cautie, waarborgsom*): 1 *welke zijn uw –en? ik blijf er – voor*; *o Heer, wees gij mijn –!* 2 *je ouwelui moeten behoorlijk – stellen*; *mijn woord zij u –*, waarborg; zegsw. *voor iem. iets – blijven, spreken*, instaan.

bor'gen, borgde, h. geborgd (1 *goederen op krediet geven*; 2 *ontlenen*): 1 *de bakker borgt hem brood*; *– baart zorgen*; 2 *die dichtvorm, het sonnet, is bij de Italianen geborgd.*

borg'ketting, m. –en (*ketting der koppeling van twee wagons, zorgketting*); ook, –koppeling: *de – is een veiligheidsverbinding, voor 't geval, dat de gewone koppeling loslaat.*

borg'stelling, v. –en (*het geven van borgtocht of onderpand*; ook: *de akte van –*; *de waarborgsom*): *een akte van –.*

borg'tocht, m. –en (1 *de overeenkomst, waarbij zich iem. borg* [bet. 1] *stelt*; rechtst. *overeenkomst, waarbij een derde zich ten behoeve v. den schuldeiser verbindt om aan de verbintenis v. den schuldenaar te voldoen, indien deze niet zelf daaraan voldoet*; 2 *de waarborgsom*): 1 *persoonlijke –*, waarbij een persoon borg blijft; *zakelijke –*, waarbij een som gelds als onderpand wordt gestort; 2 *een – van 10.000 gld.*; *vrijlating onder –.*

bo'rium, o. (*bruin, poedervormig metalloïde, bestanddeel van borax*).

born, v. –en (lit. t., vero. *bron, bronwater*); **–put,** m. –putten (Z.-N. *welput*).

Bor'neo, o. (*Soenda-eiland*, 22 × *Nederland*).

borneren, geborneerd, z. ald. (Fr. *begrenzen, beperken*): *zich bij iets –*, bepalen.

Bo'ro-boe'doer, v. (*Boeddhistisch heiligdom op Java, residentie Kedoe*); ook, –boedoer'.

bor'rel, m. –s, borreltje (*glaasje sterkedrank* inz. *jenever*): *Piet dronk een redelijke –.*

bor'relen, borrelde, h. geborreld (1 *borrels drinken* inz. *vóór het middagmaal*; *bitteren*; 2 van vloeistoffen: *opwellen, bobbelen, luchtblaasjes vertonen*): 1 *'s voormiddags geregeld –*; 2 *het water kookt en borrelt.*

bor'relfles, v. –flessen (*fles jenever*; *jeneverfles*); **–praat,** m. (*dronkemansgekal*; *gewauwel, gebazel, onzin*).

I. borst, v. –en (1 *voorzijde van de romp* inz. *van het menselijk lichaam tussen hals en buik*; 2 *borstkas*, inz. *de ademhalingswerktuigen*; *longen*; 3 *hart, gemoed*; 4 [*deel v. e.*] *kledingstuk, dat de borst bedekt*; 5 *ruimte tussen – en het bedekkende kledingstuk*; *borstzak*; 6 bij verg. met bet. 1: *vooruitstekend gedeelte, voorzijde, verdikking*): 1 *zich op de – slaan, iem. het pistool op de – zetten*; *een hoge – zetten* (of: *de – hoog dragen*), zich hoogmoedig aanstellen; *zich met de – op iets toeleggen*, met alle kracht en vlijt zich inspannen; *dat stuit mij tegen de –*, staat mij tegen; 2 *een zwakke –*, longen; *uit volle –, met onbeklemde – zingen* (Volkslied), met volle kracht; 3 *hoe klopte mij de –*; *zijn – zwol van trots*; 4 *een sluitjas met dubbele –*, borststuk; *de geplooide – v. e. overhemd*; 5 *hij stak zijn hand in zijn – en haalde er een brief uit*; 6 *de –en van palen*; *de – van de haan v. e. geweer.*

II. borst, m. –en (Duits Bursche: *jonkman, gezel, maat*): *een jonge –*; z. adelborst.

borst'aandoening, v. –en (*lichte ziekte van de borst, de longen*).

borst'beeld, o. –en (*beeld van de bovenhelft van 't menselijk lichaam, vooral als beeldhouwwerk*); zie buste.

borst'been, o. –beenderen (ontl. *langwerpig plat been in 't midden der borstkas, waaraan de ribben gehecht zijn*).

bor'stel, m. –s, borsteltje (1 *een dik, stijf, hard, stekelhaar op het lichaam van dieren* [inz. *varkens*] *en planten*; meest in het mv.; 2 *gereedschap, bestaande uit een aantal –s dierenhaar, metaaldraad, rijsteentjes, in een blad bij bosjes samengebonden of ingeplant*: *schuier, kwast*): 1 *de –s van het wilde zwijn rezen op*; *de –s ener rups*; *de voorrand der blaadjes is met –s bedekt*; 2 *kleer–, tanden–*; *penselen en –s*; **–achtig,** bn.: *– haar.*

bor'stelen, borstelde, h. geborsteld (1 van haren: *steil, stijf overeind* [*gaan*] *staan*; 2 *gladstrijken*; *met de borstel reinigen*; *schuieren*): 1 *een wild zwijn met –d haar*; 2 *de kleren –*; nog (schildersterm): *op ruwe, forse wijze, breed schilderen.*

bor'stelig, bn. (*met borstels bezet of met borstels overeenkomende*): *–e zwijnen, een –e knevel.*

borst'harnas, o. –harnassen (*deel van het harnas ter bescherming van de borst*); **–holte,** v. –n (*die ruimte of holte, welke omsloten wordt door middenrif, ribben, borstbeen en ruggestreng*); **–honig,** m. (*honig, als geneesmiddel aangewend bij een borstkwaal*); **–kas,** v. –kassen (*benig samenstel van ribben, borstbeen en wervelkolom, om de borstholte*); **–klontjes,** o. mv. (*zwarte kandijklontjes*);

–kruid, o. –en (*gedroogde kruiden, waarvan het aftreksel bij borstkwalen, hoest enz. wordt gebruikt* o. a. *Iers mos met zoethout*); **–kruis,** o. –en (*aan een ketting op de borst afhangend kruis*); **–kuras,** o. –kurassen; z. kuras; **–kwaal,** v. –kwalen (*slepende* inz. *ongeneeslijke ziekte der borst, der longen*); **–lap,** m. –lappen (*wollen of flanellen lapje tot verwarming of opvulling van de borst*; ook bij schermers; z. plastron); **–lijder,** m. –s; **–lijderes,** v. –lijderessen; **–plaat,** v. –platen (1 *kuras-plaat*; 2 *rondgegoten plaatje van suiker* inz. als versnapering, ook stofn.; Z.-N. *suiker-plaat*): 1 *een blinkende –*; 2 *borstplaatjes en chocolaadjes; ronde plakjes van witte of rode –*; **–rok,** m. –rokken (*onderkledingstuk van de romp* inz. *onder hemd en bovenkleding gedragen; kamizool; hemdrok*): gmz. *het op zijn – hebben,* verkouden zijn; **–vlies,** o. (*vliezig bekleedsel van de borstholte, omgevend de longen*): *ontsteking van het –*, ook: pleura; **–water,** o. (Z.-N. *ziekte, waarbij een zekere hoeveelheid „water" in de pleuraholte wordt uitgestort*); in N.-N. meest „het water in de borst"; **–wering,** v. –en ([*aarden*] *wal of muur ter beveiliging v. e. stad, loopgraaf enz.*; *verhoogd gedeelte v. e. vestingmuur, waarachter men veilig kan lopen, vuren enz.*; *opstaande wand van steen of hout, hekwerk als leuning; balustrade enz.*): *de – ener brug,* leuning; *de – ener zeeboot,* verschansing; **–zwemmen,** o.

Borus'sia, v. (Lat. *zinnebeeldige vrouw, figuur, die Pruisen voorstelt*); lees *boroes'sia.*

I. bos, m. bossen (*bundel*): *een –je sigaren, radijzen; een – stro; een – sleutels,* ring.

II. bos, v. bossen (*bus*): *m. d. – rondgaan.*

III. bos, o. bossen (1 *een met opgaande bomen begroeide uitgestrektheid gronds; woud,* z. ald.; 2 in samenst. *struik*; 3 *geboomte*): 1 *een groot –, een somber –, een heilig –; het Haagse –*; zegsw., z. boom; 2 *braam–, doorn–*; 3 *een heuvel met – begroeid*; **–'achtig,** bn.: *een –e streek,* met veel bos.

bos'beheer, o. (*boswezen*): *bij Kon. Besluit benoemd tot boswachter bij het staats–.*

bos'bes, bos'bezie, v. –bessen, –beziën (1 *heester, waaraan de bessen groeien*; 2 *vrucht van deze heesters*): 1 *de – behoort tot de heideachtigen,* Lat. vaccinium; 2 *blauwe –bessen* of *blauwbessen* en *klokkebeien* (N.-Brab.) *rode of vossenbessen; zwarte* en *veenbessen* of *krozen, kreuzen,* bruinrode.

bos'bloem, v. –en (*bloem, die vooral in bossen groeit,* bijv. *de anemoon*); **–bouw,** m. (*het aanleggen en onderhouden van bossen*); **–brand,** m. –en; **–cultuur,** v. (*bosbouw*); **–duif,** v. –duiven (*houtduif, ringduif,* z. ald.); **–duivel,** m. –s (*slingeraap in de bossen van Guyana en het Amazonegebied*; Lat. ateles paniscus; fig. *iem. met verward hoofdhaar, ruige onverzorgde baard*).

Bos'geuzen, m. mv. (*wilde benden, die om de vervolging van Alva te ontgaan in bossen huisden en het land afstroopten*).

bos'god, m. –goden (myth. *faun, sater*).

Bos'jesman, m. –mannen (*lid van een stam in Z.-Afrika*): *Hottentotten en –mannen.*

bos'kat, v. –katten (*de wilde kat,* z. kat).

bos'koffie, v. (O.-I. *koffie, geteeld in een gerooid bosgedeelte*).

bos'koraal, o. –koralen (lit. t. *al de zangvogels in het bos*): *'t lied der –koralen*; **–mens,** m. –en (*orang-oetan*): *de Afrikaanse –*, de gorilla; **–misdrijf,** o. –misdrijven (Z.-N. *misdrijf tegen de boswet*); **–neger,** m. –s (*afstammeling v. e. weggelopen negerslaaf, thans vrije neger in Suriname*); z. marron; **–noot,** v. –noten (Z.-N. *hazelnoot*); **–partij,** v. –en (*deel van een bos; stuk grond met bos bezet als deel v. e. landschap; afbeelding op schilderijen v. e. –*).

boss, m. (Eng. *baas, voorman; partijleider bij verkiezingen*): *de – der Liberalen, op zijn Hollands zoveel als de kruiersbaas.*

bosscha'ge, o. –s (lit. t. *klein bos*).

bosseleren, gebosseleerd (Fr. v. bosse = bult: *vol deuken maken; drijven* bet. 5).

bos'ton, o. (*zeker kaartspel; zekere dans*).

bos'uil, m. –en (Lat. syrnium aluco); **–varen,** v. –s (*bladachtige varen, mannetjesvaren*; Lat. polystichum filixmas); **–wachter,** m. –s (*particulier of staatsbeambte, belast met het toezicht op een bos of bossen*); **–wet,** v. –wetten (in België: *wet op het boswezen*); **–wezen,** o. (*verzorging en beheer van bossen; tak v. dienst, met de zorg voor de staatsbossen* inz. *op Java en Madoera belast*).

I. bot, v. botten (*zekere platvis, soms ijlbot genoemd*; Lat. pleuronectes flesus): zegsw. *de – vergallen,* fig. de zaak bederven; *een –je zonder gal,* onschuldige bloed; *hij heeft – gegeten,* is dom (toespeling op *bot* = niet scherp); bot **I** waarsch. = bot **IV.**

II. bot, v. botten (*knop, uitspruitsel*); waarsch. hetzelfde woord als bot **III.**

III. bot, o. botten (1 *been, knook*; 2 in h. mv. *lichaam; leden*): 1 inz. in het mv. en als verkl.: *zijn botten kunnen tellen,* van iem., die zeer mager is; *de botjes aan de honden geven*; 2 *het in de botten hebben,* ziek zijn, inz. jicht hebben; *een stuk in zijn botten hebben,* dronken zijn, gmz.; nog: *een – in 't been hebben,* scherts. verontschuldiging om niet te gaan; Z.-N. *daaraan veeg ik mijn botten* (misschien bot **VII**), dat lap ik aan mijn laars.

IV. bot, o. (*eind touw,* inz. in vaste verbindingen): *een touw – geven, –vieren,* ruimte geven, fig. inwilligen, toegeven; *zijn drijten, zijn blijdschap –vieren*; zie ald.: waarsch. hetz. woord als bot **III** en **II.**

V. bot, m. (eig. *slag, klap,* nog in Z.-N. *schok, stoot*); N.-N. in de uitdrukking: *– vangen,* falen, zijn doel niet bereiken, inz. slip vangen, iem. niet thuis treffen, ook wel: *een –je vangen,* waarsch. = bot **II, III, VI.**

VI. bot, bn., bw.; botter, –st (1 *stomp, niet scherp*; 2 *dom, niet bevattelijk*; 3 *onbeleefd, lomp*): 1 *een – mes,* niet scherp; *schaatsen kunnen – zijn; mijn tanden zijn –*, slee, sleeuw; 2 *– van verstand, van geest; hij is niet –*, hij is zeer schrander, verg. botterik; 3 *een – antwoord,* lomp; nog: *hij zweeg – stil,* plotseling, onverwacht; *iets – weigeren,* vlak af; *– ijs,* niet glad; *– tegen de wind,* vlak tegen.

VII. bot, v. botten (Fr. botte: Z.-N. *laars*).

bota'nica, v.; zie botanie.

bota'nicus, m. botanici (Lat. *plantkundige*).

botanie', v. (Gr. botane: *plantkunde*).

bota'nisch, bn. (*plantkundig, de plantkunde betreffende*): *een –e tuin,* plantentuin.

botaniseer'trommel, v. –s (*plantenbus*).

botaniseren, gebotaniseerd (*planten zoeken, verzamelen* inz. *met een wetenschappelijk doel*). (s = z).

botanist', m. –en; zie botanicus.

bo'ten, bootte, h. geboot (Z.-N. *slaan, kloppen*): *vlas* –, geroot vlas beuken ofwel het zaad van het vlas afkloppen.
bo'ter, v., botertje (1 *vetstof, door karnen uit room verkregen, hetzij al of nog niet gewassen, gekneed, gezouten, gekleurd; natuurboter*; 2 *vetstof, bereid uit plantendelen of andere stoffen; kunstboter*): 1 *sterke* –; – *karnen, kneden*; Z.-N. – *opsteken*, inmaken; *Hollandse* –, *gras*–; zegsw. *daar is een haar(tje) in de* –, daar hapert iets; *met zijn neus in de – vallen*, geluk hebben, een buitenkansje hebben; – *bij de vis*, contante betaling; *'t is – aan de galg (gesmeerd)*, vergeefse moeite; *er de – uit braden*, het er eens van nemen, vetpot hebben; – *op zijn hoofd hebben*, niet zuiver van geweten zijn, in een glazen huis wonen; z. boom **III**; 2 *planten–, cacao–*.
bo'terbiesje, o. –s (*platrond boterkoekje*); **–bloem,** v. –en (*ranonkelachtige plant*; Lat. ranunculus; inz. *de scherpe boterbloem*, ranunculus acer); **–boer,** m. –en (*boer, die voornamelijk boter maakt en verkoopt; boer, die boter aan bepaalde klanten levert*); **–briefje,** o. –s (scherts. *officieel stuk: belastingbiljet, trouwbewijs; rekening*): O.-I. *een – krijgen*, een wenk, om ontslag te nemen.
bo'teren, boterde, h. geboterd (1 *met boter besmeren; toebereiden*; 2 *boter maken, karnen*; 3 inz. met ontk.: *tot boter worden*; 4 inz. met ontk.: *gelukken, slagen*; 5 Z.-N. *afranselen*): 1 *het brood goed* –; *vis* –, met gesmolten boter begieten; 2 *de boerin gaat* –; 3 *heur schrale melk* (nl. *der koe*) *en botert niet*; 4 *het wil tussen hen niet* –, zij kunnen niet [a]) eens worden, [b]) met elkaar opschieten; 5 *iem.* –.
bo'terfabriek, v. –en (*inrichting tot machinale bereiding van natuur- of kunstboter*).
bo'terham, v. boterhammen, boterhammetje (1 *sneetje brood met boter*; ook: *twee op elkaar liggende sneetjes*; 2 *eenvoudige maaltijd in hoofdzaak uit brood bestaande*): 1 *een droge* –, zonder boter; Z.-N. *een lange* –, lange brief, lang stuk; 2 *kom een boterhammetje eten vanavond*; zie aangekleed.
bo'terkleursel, o. (*stof, gebruikt om boter een gele kleur te geven*).
bo'terkoek, m. –en (*platte, ronde koek, in boter gebakken*); **–koper,** m. –s (*koopman, die in boter handelt*); **–land,** o. –en (1 *land, waar voornamelijk boter wordt gemaakt*; 2 scheepst. *wolken, die zich voordoen als verwijderd land, dat echter bij nadering wegsmelt als boter*): 1 *Holland is een* –; 2 *ze zagen een – zo duidelijk, dat ze bomen en huizen onderscheidden*; **–letter,** v. –s (*banketletter*); **–markt,** v. –en (1 *handel in, verkoop van boter*; 2 *plaats, waar op marktdag boter te koop is*): 1 *de – was flauw gestemd*; – *houden*; 2 *de boeren op de* –; **–melk,** v. (*karnemelk*), gew.; **–merk,** o. –en (*rijksmerk als echtheidswaarborg*); **–mijn,** v. –en (*afslag van boter; plaats van de afslag*); **–olie,** v. (*olie uit rundvet, uit planten of zaden*); **–peer,** v. –peren (*naam ener zeer sappige peer*); **–pot,** m. –potten ([*Keulse*] *pot tot het bewaren of inmaken van boter*); **–saus,** v. (soorten) –en (*saus van gesmolten boter*); **–spaan,** v. –spanen (*spanen lepel, waarmee men boter uit een vat of pot steekt*); **–sprits,** v. (*zeker gebak, in boter toebereid*); **–stande,** v. –n (Z.-N. *kuip, waarin de boter wordt bewerkt*); **–vlootje,** o. –s (*bakje met deksel, waarin de boter wordt opgediend*); **–wet,** v. (*wet van 1889, tot voorkoming van bedrog in de boterhandel*).
bot'heid, v. (1 *stompheid*; 2 *domheid*; *onbeschaafdheid*; 3 *niet-gladheid*): 1 *de – v. e. mes*; 2 – *en bekrompenheid*; 3 *de – van het ijs*.
bot'je, o. –s (*oud zilverstukje in de Middeleeuwen in omloop b.v. in Friesland*, d. i. *blank* of 3 *duiten*): zegsw. *botje bij – leggen*, elk zijn evenredig aandeel bijdragen.
bot'muil, m. en v. –en (*lomperd, domkop*).
bots, v. –en (*slag, schok, stoot, weerstuit*).
bot'sen, botste, h. gebotst (1 *met geweld, met kracht tegen iets aanstoten, aanbonzen, op iets neervallen*; 2 fig. van plannen, denkbeelden enz.: *met elkaar in strijd komen*): 1 *met het hoofd tegen de muur* –; *de wagens botsten tegen elkaar*; 2 *het – der idealen op de werkelijkheid*; **–ing,** v. –en (1 *het tegen elkaar stoten van twee voorwerpen, personen; schok, stoot*; 2 v. legers: *vijandelijke ontmoeting, treffen, gevecht*; v. politieke tegenstanders, denkbeelden: *conflict, onaangenaamheden, strijd*): 1 *de – van twee treinen*; 2 *bij Luik kwam het tot een* –; *–en tussen burgemeester en raad*; *in – met elkaar komen*.
bots'kop, m. –koppen (*butskop, noordkaper*).
bot'tel, v. –s, botteltje (*vruchtknopje der roos*; Z.-N. *fles*).
bottelarij', v. –en (*plaats, waar men bier, wijn enz. op flessen aftapt; kantoortje van den bottelier; voorraadkamer op schepen*).
bot'telen, bottelde, h. gebotteld (*op flessen aftappen*); **–aar,** m. –s (*aftapper*).
bottelier', m. –s, –en (*keldermeester, proviandmeester*; scheepst. *de onderofficier, die belast is met het toezicht op de uitdeling der levensmiddelen aan boord*): *de dronken* –.
bot'teloef, v. (*elk der twee houten balken, die aan weerszijden van de boeg schuin uitsteken, dienende om de fok te verbreden*).
I. bot'ten, botte, h., i. gebot (Z.-N. *botsen, weerkaatsen*); zie bot **V**.
II. bot'ten, botte, i., h. gebot (*uitlopen, uitspruiten van bomen enz., botten zetten*).
bot'ter, m. –s (*éénmaster voor de vangst van haring, bot, ansjovis, aal of garnalen*).
bot'terik, m. –en (*lomperd, stommerik*).
botti'ne, v. –s (Fr. *half-laarsje met elastieken sluiting; rijglaars, knooplaars*).
bot'uit, bw. (*botweg*).
bot'vieren, vierde bot, h. botgevierd (*scheut geven*; inz. fig. *inwilligen*): *de hartstochten* –, er de vrije teugel aan geven; z. bot **IV**.
bot'vink, m. en v. –en (*gewone vink*).
bot'weg, bw. (*kortweg, lompweg*): *iets – vragen, iets – weigeren*; zie botuit.
boud, bn., bw. (*vol vertrouwen; zonder vrees*): *wees nu niet zo* –; – *spreken*; Z.-N. *stout en* –, onversaagd.
bouderen, geboudeerd (Fr. *pruilen*).
boudoir', o. –s (Fr. eig. *pruilhoek: damessalonnetje, sierlijk damesvertrekje*).
boud'weg, bw. (*stoutweg, ronduit*): *hij zei* –, *dat hij het niet deed*, flinkweg.
bouffan'te, v. –s (Fr. *gebreide wollen dikke halsdas, overdas* inz. *voor mannen*).
bouf'fe; *opera* –; zie opera.
bouffon', m. –s (Fr. [It. buffa]: *grappenmaker*).
bougie', v. –s, bougietje (Fr. naar de stad Bougie in Algiers: *kaars*, inz. *van stearine of was; kaarsvormige lichtbron voor electriciteit en gas; cilindervormige sonde om kanalen in het lichaam te onderzoeken enz.; deel van een*

motor, waardoor een electrische vonk overspringt naar het gasmengsel in de cilinder, ontsteking).

bouilli', o. en m. (Fr. [v. Lat. bullire = opborrelen]: *soepvlees*); lees *boel-jie'*.

bouillie', v. (Fr. *pap, brij*); **--bordelai'se,** v. (Fr. *Bordeauxse pap,* z. ald.).

bouilloi're, v. -s (Fr. *waterketel, theeketel*).

bouillon', m. (Fr. *vleesnat; samengerold goud- of zilverdraad*): *een kopje* –; **-blokje,** o. -s, z. maggi; **-kop,** m. -koppen; l. *boeljon'*.

bou'les de Berlin', v. mv. (Fr. *Berlijnse bollen, ronde bolvormige pannekoeken*).

boulevard', m. -s (Fr. *bolwerk* [waarmee *boulevard* samenhangt]; *walweg als wandelplaats aangelegd; brede straat* [*met bomen aan weerszijden*]): – *Anspach*.

bouquet', o. en m. bouquetten (Fr. oorspr. bosquet = klein bosje: *bloemenruiker; slotnummer v. e. vuurwerk oorspr. in ruikervorm;* [*fijne*] *wijngeur*); lees *boeket'*.

bourdon', m. -s (Fr. muz. *diepe bas; bassnaar; orgelregister*).

bourgeois' **1** m. mv. = enkelv. (Fr. *burger, burgerman* inz. *lid der bezittende klasse in tegenstelling met de arbeiders en proletariërs*; min. *min of meer bekrompen anti-sociaalgezinde*): **2** bn. (*burgerlijk*).

bourgeoisie', v. (*de burgerij; de burgerstand* inz. *in tegenstelling met de arbeiders, proletariërs en de aristocratie*).

Bourgo'gne, m. (Fr. [inz. *rode*] *wijn uit Bourgogne; een glas, fles wijn*): *witte* –; l. *boergon'je*; **Bourgo'gnewijn,** m. -en.

Bourgon'disch, bn. ([*als*] *uit, in, van, eigen aan, betrekking hebbende op Bourgondië*): *het* –*e kruis,* St.-Andr. kruis. (ou = oe).

bousso'le, v. -s (Fr. *hoekmeetinstrument; kompas*; fig. *leidsman, richtsnoer*).

bout, m. -en (1 *staaf, stang* inz. van metaal in verschillende toepassingen: bouwk. [*metalen*] *staafnagel; sluitboom voor deuren, ramen, luiken; soldeerijzer; ijzeren staaf, los ijzer in een strijkbout;* bij uitbr. *strijkijzer;* 2 bij verg. *een der voor- of achterpoten v. e. geslacht stuk vee of wild; voor- of achtervierendeel boven de knie afgesneden;* van gevogelte: *bovenpoot;* 3 *eendvogel;* 4 *armen en benen,* gmz.; 5 *schatje, hartje, liefste;* 6 Barg. *agent van politie;* 7 Z.-N. *stompe pijl, gebruikt voor het gaaischieten*): 1 *gedreven, geklonken, geschroefde* –*en; de* –*en werden weggenomen, de grendels weggeschoven; met een* – *en lamp solderen; een warme* – *over het overhemd laten gaan;* 2 *schape-, kippe-; een vette, malse* –; 3 – *eten;* 4 *in de* –*en vatten,* omarmen; 5 *een* –(*je*) *v. e. kind;* 6 *hij is van koper en niet van goud, daarom noemen ze hem den koperen* –; 7 Z.-N. *een nieuwe* –.

bout'je, o. -s (*kleine bout; schrijfpen uit de vleugel van een gans*): *boutjes, tot aan het tandvlees afgeschreven,* de hele schacht was weggesneden bij het pen-vermaken.

bouta'de, v. -n, -s (Fr. *grîl; geestige uitval*).

bou'tig, bn. (*stevig, struis; mollig*).

bouti'que, v. -s (Fr. [v. Gr.-Lat. apotheca]: *winkel, kraam; boel, warboel, santenkraam*).

I. bouw, m. (1 *het bouwen, bewerken van land; het verbouwen, telen, zaaien van enig gewas;* 2 *het bouwen, oprichten, samenstellen van een huis, brug enz.;* 3 *wijze van bouwen; bouwtrant, maaksel;* 4 Z.-N. *gebouw, bouwwerk;* in N.-N. een germ. in deze bet.): 1 *de* – *uitbreiden door het scheuren van weiland; de* – *van aardappelen;* 2 *de* – *van het nieuwe huis, van een sluis;* 3 *een oude toren, sterk van* –; *drie ruiters, knap van* –, gestalte; *paarden rank van* –; *de* – *van verzen, van een muziekstuk,* samenstelling; 4 *een grote* –.

II. bouw, v. -s (*landmaat in Ned.-Indië, 7096.50 m²*): *100* – *rubber;* beter ba'oe.

bouw'alm, o. (Z.-N. *landbouwgereedschap*).

bouw'bedrijf, -bedrijven, o. (*al, wat met het bouwvak in verband staat; een der bouwvakken*): *op gang brengen der* –*bedrijven*.

bouw'doos, v. -dozen (*doos met blokjes, waarmee de kinderen spelend een huis enz. bouwen; blokkendoos*).

bou'wen, bouwde, h. gebouwd (1 *telkens, voortdurend ergens zijn,* in vaste uitdrukkingen; 2 *bouwland bearbeiden enz.;* meestal *bebouwen;* 3 *telen, planten, kweken; verbouwen;* 4 *maaien en binnenhalen;* 5 *bewerken; toebereiden, bruikbaar maken,* in verschillende toepassingen; 6 *een bouwwerk enz. maken;* fig. in verschillende toepassingen; 7 *gronden, steunen op;* 8 *vast vertrouwen stellen in iem. of iets; vast rekenen op*): 1 *zee* –, bevaren; *niet kunnen zee* –, niet zeewaardig zijn; 2 *de akker* –; 3 *vlas, tarwe, tabak* –; 4 *koren* –; *hooi* –; 5 *boter* –, kneden, zouten enz.; 6 *een brug* –, *een vloot* –, *een huis* –; *een stad* –; *de bijen* – *cellen, vogels* – *nesten; slecht gebouwde zinnen,* geconstrueerd; z. Keulen; 7 *zijn hoop, verwachtingen* – *op iem. of iets;* zegsw. *huizen op iem.* –, vast vertrouwen op iem.; *op zand* –, op losse grondslag iets ondernemen; 8 *op iem. (kunnen)* –; **bou'wer,** m. -s.

bouw'grond, m. -en (1 *grond, geschikt of aangeboden tot het bouwen van huizen, villa's enz.;* 2 *grond, geschikt voor de landbouw*): 1 – *te koop bij Nunspeet;* 2 *van de grond van Nederland is 27%* –; **-kunde,** v. (*de wetenschap, die zich ten doel stelt de kennis der vereisten om een gebouw samen te stellen;* dikwijls gebezigd in de bet. van *bouwkunst*); **-kun'dig** **1** bn. (*behorende tot de bouwkunde*): *het* – *tekenen,* – *ingenieur,* architect; **2** **-e,** m. -n (*iem., die de bouwkunde beoefent,* inz. *die de bouwkunst als beroep uitoefent*).

bouw'kunst, v. (*practische bekwaamheid in het bouwen*): *de* – *der dieren; de Griekse* –; **-kunstenaar,** m. -s (*iem., die de bouwkunst beoefent*); **-land,** o. -en (*land, geschikt voor de landbouw; een stuk bouwland*); **-maatschappij,** v. -en (*vereniging tot het bouwen van woningen*); **-man,** m. -lui, vero. (*landman*); **-mannetje,** o. -s (*bouwmeestertje*); **-meester,** m. -s (*bouwkundige*); **-meestertje,** o. -s ([*witte*] *kwikstaart*).

bouw'orde, v. -n (*bouwstijl*); **-politie,** v. (*de personen, door een gemeente belast met het toezicht op het nakomen der bouwverordening, het bouwen van huizen enz.*); **-stijl,** m. -en (*kenmerkende vormen, waardoor de gebouwen van zeker tijdvak, van zekere volken zich van andere onderscheiden*): *de gothische* –; ook: **-trant,** m.; **-stof,** v. -stoffen, (*materiaal*); **-terrein,** o. -en: – *te koop*; **-vak,** o. -vakken (*afdeling van het bouwbedrijf*): *werkloosheid in de* –*vakken*; **-vakarbeider,** m. -s; **-val,** m. -vallen (*puinhoop; ruïne*); **-val'lig,** bn. (*als een ruïne, vervallen* eig. en fig.); ook, bouw'vallig; **-verordening,** v. -en (*verordening op de bouw*

van huizen, met bepalingen omtrent de hoogte enz.); **–werk,** o. –en (*een of ander gebouw*).
bo'ven 1 vz. (*hoger dan iets anders*): *Maastricht ligt – Roermond,* stroomopwaarts; *een onweder hangt – de stad;* ten N. van: *Holland – het IJ; – de poort staat; hij staat* (*ver*) *– ons,* [a]) is (verreweg) onze meerdere, [b]) wij zijn aan hem ondergeschikt; *zij is – de 50,* ouder dan; *– en behalve wat hij reeds naar binnen had gespeeld;* met een bijw. *het klonk – alles uit;* z. de zn. en ww. voor zegsw. met *boven;* **2** bw. *het ligt – op zolder; zij is –; naar – gaan,* [a]) de trappen op, [b]) O.-I. in de bergen; *naar – kijken,* omhoog; *een moeielijkheid te – komen,* overwinnen; *dat gaat alle beschrijving te –,* overtreft; *van –,* [a]) van omhoog fig. v. God, b.v. *alle zegen komt van –;* [b]) de trappen af; *van – naar beneden; van – tot onder; van – was het dik; zoals –,* ut supra, als reeds gezegd; *alles gaat het onderste –;* **–aan,** bw. (*aan de bovenkant van; aan het hoger einde*); **–al,** bw. (*vooral*); **–arm,** m. –en (*opperarm, bovendeel van de arm van de schouder tot de elleboog*): *een schot in de –;* **–arms,** bw. (*met de hand boven de arm nl. de schouder opgeheven* inz. met *gooien, werpen enz.*): *met kleine steentjes gooit men –, bij het kegelen onderarms;* zegsw. fig. *het gaat daar –,* er is verkwisting; **–bedoeld,** bn. (*waarvan zo even sprake was, waarop hierboven, tevoren gedoeld werd*): *–e gedenkpenning;* **–been,** o. –benen (*bovendeel van het been van de knie tot de heup; dijbeen*): *een wonde in het –;* **–beschreven,** bn. (*te voren, zo even beschreven*); **–blad,** o. –bladen (1 *dekblad ener tafel;* 2 *bovenste blad van verschillende andere voorwerpen*): 1 *het marmeren – ener wastafel;* 2 *het – ener viool,* de zijde, waarin zich de klankopeningen bevinden; **–bouw,** m. (*bovenste gedeelte van een bouwwerk, hetgeen rust op de onderbouw*): *de – ener brug; de – van een Lyceum;* **–dek,** o. –dekken (*rijvoering; bovenlaken met de dekens;* scheepst. *opperdek*).
bovendien', bw. (*behalve dat; daarenboven*): *geld en gezondheid, wat verlangt ge –?*
bo'vendijks, bw. (*boven op de dijk*): *die huizen liggen –;* ook, bovendijks'.
bo'vendrijven, dreef –, h. –gedreven (*aan de oppervlakte komen en daar blijven zweven, drijven*): *olie drijft altijd –,* fig. Z.-N. eerlijk duurt het langst; zegsw. *de waarheid zal eeuwig –,* de overhand behouden; *de –drijvende partij, richting,* d. i. heersende.
bo'veneinde, o. –n (1 *het bovenste uiteinde van enig voorwerp;* 2 *het hoger of meer naar de oorsprong gelegen gedeelte v. e. rivier, kanaal enz.;* 3 *het hoger einde,* d. i. *de meest eervolle plaats*): 1 *het – van een paal;* 2 *het kanaalpeil is aan het – en benedeneinde niet gelijk;* 3 *aan het – der tafel.*
bo'vengemeld, bn. (*reeds boven, vroeger genoemd*); **–genoemd,** bn.; **–gezegd,** bn.
bo'vengronds, bn.: *–e werken,* de tot een mijnontginning dienende werken, inrichtingen en terreinen, welke niet zijn ondergrondse werken noch kantoorlokalen.
bo'venhand, v. (*het bovenste deel der hand,* inz. fig.): fig. *de – hebben, krijgen,* het winnen, de meeste invloed krijgen; **–hands, 1** bw.: *hij werpt, gooit –,* d. i. met boven de schouder geheven hand en arm; **2** bn.: *een –e worp;* ook: bovenhands'.
bo'venhouden, hield –, h. –gehouden (*iem. of iets ondersteunen zodat het zinken belet wordt*): *het hoofd –,* fig. niet bezwijken; **–huis,** o. –huizen (*bovendeel van een huis;* inz. *verdiepingwoning, afgescheiden van het andere gedeelte van het huis en met afzonderlijke ingang*); **–kaak,** v. –kaken (*de bovenste, de onbeweegbare opperkaak*): *de – van den mens, het paard enz.;* **–kamer,** v. –s (1 *kamer op een bovenverdieping;* 2 *hoofd, hersenen*): 1 *hij woont op een –;* 2 *het scheelt hem in de –;* **–kant,** m. –en (*de bovenste kant*): *de boven- en de onderkant van een boek; de – ener rivier,* de bovenrivier; **–kleed,** o. –kle(de)ren (*opperkleed; overkleed; kleed, dat men over de onderkleren draagt*).
bo'venkomen, kwam –, is –gekomen (1 *aan de oppervlakte v. e. vloeistof* inz. *water komen drijven of zwemmen;* 2 bij een worsteling: *boven iem. op de grond komen te liggen;* 3 *in iem. opwellen*): 1 *de drenkeling kwam driemaal –;* 2 *de jongens rolden over de grond, met moeite wist Jan – te komen;* 3 *de droefheid kwam telkens weer boven;* nog: *laat hem –,* de trappen op in de bovenkamer.
bo'venlaag, v. –lagen (*opperste laag*): *de – bestaat uit kiezel;* **–land,** o. –en (*hoger stroomopwaarts, of verder landwaarts in gelegen streek*): *Westfalen, Oost-Friesland, Oldenburg enz. heet het–;* O.-I. *de Padangse –en;* **–lander,** m. –s (1 *bewoner v. e. bovenland;* 2 *paard uit Holstein, Oost-Friesland enz.;* ook: *vaartuig, dat de Eems of Wezer bevaart*): 1 *de Atjehers onderscheidt men in –s en Benedenlanders; een scheldnaam van de –s was mof, poep;* 2 *sterke –s;* **–lands,** bn. (*uit het bovenland* inz. *uit Westfalen, Oost-Friesland, Oldenburg*); **–last,** m. –en (scheepst. *lading op het dek*): *een turfschip met veel –;* **–leder, –leer,** o. (*het betere, fijnere leder voor de bovenzijde der schoenen; overleer; de gehele schoen zonder de zool*); **–licht,** o. –en (*licht, dat van boven door de zoldering enz. invalt: vallend licht, zenithlicht; horizontale lichtopening, waardoor het bovenlicht invalt; verticale lichtopening, waardoor een hoog zijlicht invalt boven een deur, een luik*): *een museum met fraai –; een binnendeur met een –.*
bo'venliggen, lag –, h. –gelegen (*boven op iets of iemand liggen;* fig. *de overhand hebben*): *in 't worstelen lag de kleinste jongen –.*
bo'venlijf, o. –lijven (*bovenste helft v. e. lichaam*): *met ontbloot –;* **–lip,** v. –lippen (*bovenste lip*), tegenst. onderlip.
bo'venloop, m. (*loop ener rivier door het bergland*): *de – van de Rijn.*
Bo'ven-Maas, v. (*bovenloop v. d. Maas*).
bo'venmanuaal, o. –manualen (*het bovenste der handklavieren v. e. orgel*); ook, *bovenwerk.*
bovenma'te, bw. (*in buitengewone, bijzonder grote mate*): *– gelukkig;* ook, bovenmate.
bo'venmeester, m. –s (vroeger: *schoolhoofd;* Barg. *commissaris van politie*); **–meid,** v. –en (Z.-N. *kamermeid*).
bovenmen'selijk 1 bn., bw. (1 *van hoger dan menselijke oorsprong;* 2 *buitengewoon, ongemeen*): 1 *hij keek mij aan als een – wezen;* 2 *hij deed –e pogingen;* **2** bw. (*buitengewoon*): *zich – inspannen.*
bo'vennatuurkunde, v. (*wat ligt boven de wetten der natuur*); zie metaphysica.

bo'vennatuurlijk, bn., bw. (*wat de kracht en de eisen der ganse geschapen natuur, van geest en stof beide, te boven gaat*).
bovenom', bw. (*rondom het bovendeel*): *een stok met een tuiltje bloemen er –*; **–op',** bw. (*op de bovenzijde, op de top van*): *een erepoort met veel vlaggen er –; iem. er weer – helpen, brengen,* [a]) uit een ziekte doen herstellen, [b]) op de been helpen, fig.; *er weer – komen*; **–o'ver,** bw. (*aan de bovenzijde over iets heen*): *– gaan*; ook: bo'venom enz.
Bo'ven-Rijn, m. (*bovenloop v. d. Rijn*).
bo'venrivier, v. –en (*gedeelte ener rivier, waar de getijen niet meer merkbaar zijn*).
bo'venst 1 bn. (overtreff. trap van *boven*: *hoogst*: 1 *het hoogst gelegen*; 2 *de beste, eerste, uitstekende* inz. versterkt met *beste*): 1 *de –e knopen van zijn jas*; scherts. *de –e verdieping*, hersenen; zie plank **I**; Z.-N. *in de –e lade liggen*, zeer in aanzien zijn; 2 *je bent een –e beste* (*jongen*); **2 –e,** o.: *het –*.
bo'venstad, v. –steden (*hoger gelegen deel ener stad*): *de – van Brussel*; **–swinds,** bw. (*aan de loefzijde*); ook, –swinds'.
bo'ventand, m. –en (*tand in de bovenkaak*); **–toon,** m. –tonen (*toon, die door hoogte of sterkte boven de andere uitklinkt*): zegsw. *de – voeren, houden, hebben,* [a]) het hoogste woord voeren, het hoogst en luidst spreken, [b]) het duidelijkste waarneembaar zijn, b.v. een norsheid, waarin goedhartigheid de – had, [c]) de meeste invloed hebben; **–uit,** bw. (*buiten het hoogste punt zich verheffend, uitkomend*): *de molen was fraai versierd en – wapperde de vlag; zijn stem klonk overal –*, boven alles uit, waar hij ook was; ook, bovenuit'; **–venster,** o. –s (*venster v. e. bovenverdieping*); **–verdieping,** v. –en (1 *boven gelijkvloers gelegen verdieping van een huis*; 2 *hoofd, hersenen*): 1 *hij woont op de –*; 2 *'t scheelt hem in zijn –*; **–vermeld,** bn. (*bovengemeld*): *in –e brief*; **–vlak,** o. –vlakken (1 *het hoger gelegen vlak van enig voorwerp, de bovenkant*; 2 wisk. *het platte vlak tegenover het grondvlak*): 1 *het – van een blok marmer, een dijk*; 2 *het – van een afgeknotte kegel*; **–waarts, 1** bw. (*naar omhoog*; bij een rivier: *stroomopwaarts*); **2** bn. (*naar omhoog in opwaartse richting; naar boven gericht*): *een –e druk, in –e richting*; **–water,** o. (1 *water aan de oppervlakte*; 2 *water, dat van de bovenloop v. e. rivier of van de hoger gelegen streken naar beneden stroomt*; 3 wat. *het hoogste van twee waterspiegels*): 1 *het koude – der Poolzee*; 2 *i. d. Waal had men last van het –*; 3 *het in de boezem opgemalen water noemt men –*; **–wind,** m. –en (*hoge windlaag; wind in de bovenlucht*): *de richting der –en onderzoeken*; **–woning,** v. –en (*bovenhuis*).
Bo'ven-winds, zie eiland.
bo'venzaal, v. –zalen (*zaal op de bovenverdieping*); **–zijde,** v. –n (*bovenkant*).
bovenzin'nelijk, bn. (*boven of buiten het bereik der menselijke zinnen gelegen; niet met de zinnen waarneembaar, onstoffelijk, geestelijk*): *bespiegelingen over –e zaken*.
bovril', o. (Fr. [Lat. bos, gen. bovis = rund]: [*rund*]*vleesextract*).
bo'wie-mes, o. –messen (*N.-Am. jachtmes met sikkelvormige punt, naar James Bowie geheten*).
bowl, m. –s (Eng. *kom, schaal meer diep dan wijd* inz. *bestemd om sommige dranken in op te dienen*; *drank* inz. *zomerdrank, bereid uit rum of wijn, vruchten en kruiden, in een bowl toebereid en opgediend*).
bow'len, bowlde, h. gebowld (*het bowlspel spelen*); lees *bolen*.
bowls, mv. v. bowl (bal) (Eng. eig. *ballen*: *spel met* [*houten*] *ballen*); ook, bowlspel.
box, v. –en (Eng. *doos, brievenbus; stalafdeling voor één paard; hek, waarbinnen een klein kind kan spelen*).
box'calf, o. (Eng. *fijn kalfsleder*); zie alpaca opm.; spr. uit *bokskalf*; ook, box.
boy, m. boys (Eng. *jongen; huisbediende in Oost-Azië, Eng.-Indië, Zuid-Afrika*).
boycot, o. en v. boycotten (Eng. *Eng. rentmeester in Ierland, door de Ierse bond in 1880 om zijn strengheid doodverklaard*; thans: *uitsluiting* inz. *uit maatschappelijk en handelsverkeer*); **boycotten,** boycotte, h. geboycot (1 *uitsluiten van maatschappelijk of handelsverkeer; doodverklaren*; 2 *niet meer kopen*): 1 *iem. –*; 2 *Duitse fabrikaten –*.
boyscout, m. –s (Eng. *padvinder*).
bo'ze 1 m., in bet. 2 bozen (1 *de duivel*; 2 *slecht mens*): 1 *hier had de – hem gewacht; dat is uit den –*, komt van den duivel, is slecht; 2 *God doet zijn zon opgaan over goeden en –n*; **2** o. (*het kwaad, de zonde*): *het – in de wereld*.
br! (*uitroep van afkeuring, afkeer*) **1** tw.: –, *wat is het koud!* foei; **2** o.: *een krachtig –*.
braad'aal (*aal*, nl. *geschikt om gebraden te worden*) **1** (voorwerpsn.) m. –alen; **2** (stofn.), v.; **–pan,** v. –pannen (*metalen of aarden pan geschikt voor of gebezigd om er iets in te braden*); **–slede,** v. –n (*langwerpige braadschotel met een tuit aan een der hoeken*): *– met deksel*; **–spit,** o. –spitten, –speten, vero. (*puntige ijzeren staaf, horizontaal op twee steunsels rustende, die boven een vuur kan worden rondgedraaid*; spott. *lange degen, slakkensteker*); **–worst,** v. –en (*worst, die gebraden wordt gegeten*).
braaf, braver, –st **1** bn. (1 v. personen: *deugdzaam, rechtschapen, zedelijk*; 2 v. daden, uitingen: *blijk gevende van braafheid*; *overeenkomende met de eisen van de plicht*; 3 *eerzaam, niets verkeerds doende*; dikwijls enigszins min.; 4 v. kinderen: *zich goed gedragend; oppassend*; enigszins ong. *zoet en gehoorzaam*; nog ongunstiger: *suf, onjongensachtig*; ir. *niet gehoorzaam; zich slecht gedragend*; 5 lit. t., vero. *dapper, onversaagd; kloek, wakker*): 1 *een – man, een groot burger; brave ouders; – en eerlijk*; 2 *– is – en slecht is slecht, of het vrind of vijand doet*; 3 (van kleine burgerij) *fatsoenlijke, eerlijke, brave lui; een eenvoudig, –, goedhartig mannetje*; 4 *een – en vlijtig kind; een brave Hendrik*, onjongensachtige sufferd (naar een veelgebruikt leesboekje uit het begin der 19de eeuw); ir. *dat brave jongetje heeft zijn vader al heel wat gekost*; 5 *onze brave manschappen; een brave borst*, flinke (jonge) vent; **2** bw. (1 *op een wijze, die blijk geeft van rechtschapenheid, deugdzaamheid enz.*; 2 bijw. v. graad: *danig, zeer*): 1 *– oppassen; zich – gedragen*; 2 *– hard rijden*; **–'heid,** v.
I. braai, m. –en (Z.-N. *braadstuk* inz. *een snede spek of ham*).
II. braai, v. –en (Z.-N. *kuit* van het been).
I. braak, v. braken (1 *naam van een werktuig in verschillende bedrijven*; 2 *inbraak*;

rechtst. *het verbreken ener afsluiting met het doel zich wederrechtelijk toegang te verschaffen, het verbreken van muren, vensters, deuren, ook van grote meubels*): 1 *met de – breekt men de vlas- of hennepstengels, met een andere kneedt men koekdeeg*; 2 *diefstal met –*.

II. braak, v. (Z.-N. *sieraadketting, gedragen door den koning van een gilde*).

III. braak, alleen als bw. verbonden met *liggen* (1 van land: *onbebouwd gedurende zekere tijd*; 2 fig. *niet beoefend wordend; ongebruikt, ongeoefend blijvend; geen nut opleverend*): 1 *de akker ligt –*; 2 *zijn kennis ligt –*.

braak'akker, m. –s (*braakliggende akker*); **–jaar,** o. –jaren (*waarin men het bouwland braak laat liggen*); Lev. 25—1 : 8, zie *sabbatsjaar*; **–land,** o. (*land, dat braak ligt*; ook: *stuk braakland, braakakker*; gew. *land, dat tengevolge van een dijkbreuk is weggespoeld of voortdurend aan afslag bloot staat*); **–loop,** m. (*hevige diarrhee met braking*): *de Aziatische –*, cholera; **–middel,** o. –en (*middel, om te doen braken*); **–noot,** v. –noten (*kraanoog, zaad van zekere O.-I. plant* [Lat. strychnos nux vomica], *in de geneeskunde aangewend*); **–plant,** v. –en; z. braakwortel; **–poeder,** of **–poeier,** –poedertje, –poeiertje, **1** o. (*braakmiddel in poedervorm* inz. *gestampte braakwortel*): *een – innemen*; **2** v. –s (*een afgepaste hoeveelheid braakpoeder*): *de –s zijn op*; **–wijnsteen,** m. (*verbinding van antimonium, opgelost in wijnsteenzuur: braakmiddel*); **–wortel** (*wortel ener Braziliaanse plant*, Lat. uragoga ipecacuanha; *braakmiddel*); **1** (voorwerpsn.), m. –s; **2** (stofn.), v.

I. braam, m. bramen, braampje (*stekelvinnige zoetwatervis*; Lat. abramis brama).

II. braam, v. bramen (*ruige oneffen rand, zelfkant; rand van gesneden papier; omliggende kant der snede v. e. mes of een schaar na het slijpen, draad; rand van met beitel of zaag bewerkt hout, van lood enz.*).

III. braam, v. bramen, braampje (1 *braambeziestruik*; Lat. rubus; 2 *bes, brummel van deze plant*): 1 *de bramen behoren tot de roosachtigen; bramen groeiden langs de weg*; 2 *de kinderen gingen bramen plukken*; **–bes, –bezie,** v. –bessen, –beziën (*de vrucht van verschillende in het wild groeiende heesters; de plant*); **–bos,** o. –bossen (*braambessenstruiken; dooreengegroeid, doornig struikgewas*): *het brandende –*, Ex. 3 : 2; **–sluiper,** m. –s (*soort van grasmus*; Lat. sylvia c. curruca); **–struik,** m. –en (in het alg. *doornstruik, stekelige in het wild groeiende plant*; inz. *struik, waaraan de braambeziën groeien*).

Brabançon'ne, v. (Fr. *het Belgische volkslied, gedicht in 1830 door Jenneval, op muziek gezet door Campenhout*): de tekst werd gewijzigd in 1860 door Ch. Rogier.

Bra'bander, m. –s (*iem., geboortig uit N.- of Z.-Brabant*): *de Spaanse –*, [a]) hoofdpersoon uit Brederode's blijspel van die naam, [b]) snoever, geurmaker.

Bra'banter, m. –s, voor Brabander.

Bra'bants 1 bn., bw. ([*als*] *uit, in, van, eigen aan, behorende bij, betrekking hebbende op N.- of Z.-Brabant*): *een –e muts, –e kant*; **2** o. (*detaal*); **3–e,** –n (*vrouw, meisje uit Brabant*).

brab'belen, brabbelde, h. gebrabbeld (klankn. *verward, onduidelijk, onverstaanbaar spreken, hakkelen*; ook: *schrijven*; *radbraken*): *alles door elkaar –*; *zo wat Engels –*,

brab'beling, v. –en, vero. (*brabbeltaal, beuzelpraat*); Brabbelingh, verzameling gedichten v. Roemer Visscher, 1547—1620.

brab'beltaal, v. –talen (*wartaal, zotteklap; taal vol vreemde woorden, bastaardtaal*).

bracelet', m. braceletten (Fr. letterl. armpje, bras = arm: 1 *armband*, [*vrouwelijk*] *polssieraad*; 2 inz. in het mv. *handboei*): 1 *een gouden –*; 2 *iem. de braceletten aandoen*.

brachy . . ., van Gr. brachys = kort.

brachycephaal', van brachys + cephale = hoofd, **1** bn. (*kortschedelig*); **2** m. en v. –cephalen (inz. in het mv.: *mensen met een schedelvorm, waarbij de grootste breedteafmeting bijna even groot is als de grootste lengteafmeting en op zijn minst 80 % daarvan bedraagt*); lees *brachie-see-faal'*.

brachygraaf', m. –grafen (*snelschrijver door middel van verkortingen*); **–grafie',** v.

brachylogie', v. (*ineengedrongen kortheid in 't spreken of schrijven*), b.v. *Veni, vidi, vici*, ik kwam, zag en overwon; z. ald.

bra'den, braadde (gew. of vero. bried), h. gebraden; gmz. braaide, h. gebraaien (1 van vlees: *gaar en korstig maken op het vuur* inz. met boter, vet enz.; 2 van appelen, kastanjes: *zonder water* [*in de as*] *boven het vuur gaar maken*; 3 *zengen, schroeien, blakeren* inz. fig.; 4 v. vlees enz.: *gaar en korstig gemaakt worden*, eveneens van appelen enz., z. 1 en 2; 5 *geschroeid of geblakerd worden*, inz. oneig.): 1 *vlees –*; *iets gaar, bruin –*; *een gebraden duif*, fig. een onverwacht geluk; z. ook haan; *de gebraden duiven* (of: *ganzen*, of: *lijsters*) *vliegen niemand in de mond* (of: *komen vliegen*), men moet werken [a]) als men het goed wil hebben, [b]) voor de kost; 2 *appelen –*; *kastanjes –*, poffen; 3 *half gebraden door de zon*; 4 *laat het vlees gaar –*; 5 *'t is hier om te –*.

braderij', v. –en (Z.-N. *volksfeest* [*met foor en aptocht te Brussel*]; vroeger: *gaarkeuken*; ook: *tijdelijke verkoop* [*op straat*]).

Bra'ga, Bra'gi, m. Germ. myth. zoon v. Odin en Frigga, god der dichtkunst, voorgesteld als een bejaard man; zijn gemalin Iduna is de godin der eeuwige jeugd; Bra'ga: satirisch tijdschrift op rijm (1842 en '43).

brageren, gebrageerd (Fr. braguer: *zich bluffferig aanstellen, geurmaken*): *met of op iets –*.

Brah'ma, m. godheid der Hindoes.

Bra(h)maïs'me, o. (*Hindoe-godsdienst met Brahma als hoofdgod*); ook: *Bramanisme*.

Brahmaan', m. Brahmanen (*Brahmapriester; lid van de hoogste kaste der Hindoes*); ook, Brahmine.

Brail'ledruk, m. (*blindendruk*): de blinde betast de letters, door in zwak reliëf op papier geplaatste punten voorgesteld; *de – heet naar Louis Braille, 1809—'52, zelf blind van zijn derde jaar af, die het stelsel van Ch. Barbier verbeterde*; ook: –schrift, o.

I. brak, m. brakken (1 *jachthond voor lopend wild, speurhond*; 2 *straatjongen, bengel*): 1 *een snuffelende –*; 2 *een echte –*.

II. brak, v. brakken (Fr. baraque: *kermistent; houten ziekenloods*); meestal barak.

III. brak, bn.; brakker, –st (*zoutachtig, zilt*): *– water, een brakke grond, brakke turf*, uit brak water gebaggerd; gew. *brakke melk*, goor, zuur; Z.-N. *– bier*, bitter.

bra'ken, braakte, h. gebraakt (1 *het deeg door middel van een braak* in bet. **I** 1 *bewer-*

ken, vooral in koekbakkerijen; 2 *vlas, hennep na het roten met de braak* **I** 1 *bewerken, de stengels kneuzen*; 3 *overgeven*; 4 van vulkanen, ovens, kanonnen: *uitspuwen*): 1 *deeg* –; 2 *het vlas* –; 3 *gal, bloed* –; 4 *de vuur en vlammen –de vulkanen*; fig. *dood en verderf* –, om z. verspreiden.

brak'ken, brakte, h. gebrakt (Z.-N. *op straat lopen, aan de zwier gaan*).

bral'len, bralde, h. gebrald (*pralen*; ongunstig: *snoeven, bluffen*): – *op de overwinning*.

I. bram, alleen in de zegsw. – *boven* (*op*) – *voeren*, groot vertoon maken.

II. Bram, m. en v., Brammetje (afkorting van Abraham; ong. *druktemaker*; gunstig: *flinke persoon, man of vrouw*): *een – van een vent!*

Bramar'bas, m. (*snoever*): – is de naam van een snoever in verschillende blijspelen.

bram'zeil, o. –en (scheepst. *vierkant zeil aan de bramra boven het marszeil*): zegsw. *de –en bijzetten*, alle krachten inspannen.

brancard', m. –s (Fr. *draagbed, draagbaar voor transport van zieken, gekwetsten*): *de gewonde werd per – vervoerd*; **brancardier',** m. –s (Fr. *iem., die een zieke of gekwetste per brancard vervoert*). (ier = iee).

bran'che, v. –s (Fr. *tak*, inz. fig. *tak v. e. geslacht, van wetenschap, handel of nijverheid; zijlinie, afdeling, vak*): (*comme l'oiseau*) *sur la* –, in hotels of pensions levende.

I. brand (in Engeland: *merk op kisten, vaten enz. gebrand*): *Pears soap, Monkey* –, Pears zeep, merk aap (aapjeszeep); – **I** = – **II.**

II. brand, m. in bet. 3 –en (1 *vuur, vuurgloed; het branden*; 2 *vernieling door vuur* inz. v. datgene, waarvan het verlies schade veroorzaakt; 3 *een bepaald geval van brand* in bet. 2; 4 *gevaarlijke, moeielijke toestand*; 5 *ontsteking van de huid: kleine puistjes, uitslag*; 6 *inwendige hitte, gloed*; 7 *volksbenaming van verschillende ziekten van mensen, dieren en planten*; 8 *geestdrift*; ook: *zinnelijke hartstocht*; 9 *brandstof*): 1 *de – in het kruit steken*; (v. e. sigaar, pijp) *de – er in steken*; 2 *–! –! – stichten*; *iets in – schieten*, nl. met (brand-) kogels; *in – vliegen*; *in – staan*; *gevaar van* –; 3 *een zware* –; *een uitslaande* –, waarbij de vlammen naar buiten slaan; *moord en – schreeuwen*, [a]) luid schreeuwen, [b]) zich hevig beklagen; 4 *in de – zitten*, in (geldelijke) moeielijkheden verkeren; *met 100 gld. ben ik uit de* –, geholpen; 5 – *in het gezicht*, 6 *mijn keel staat in* –; 7 *koude* –, koudvuur; *de – in de rogge*; 8 *mijn hart vloog in* –; *de – der minne*; 9 *voor 100 gld. aan* –; *vrij* –; *huishuur en – om niet*, in de gevangenis.

III. brand, m. –en (*zwaard*, vero., in zegsw. en als tweede lid van mansnamen b.v. Gerbrand): *zo helder, zo schoon als een* –; zie brandhelder.

brand'aar, v. –aren (*aar, door korenbrand aangetast*).

brand'al, m. –s (O.-I. *muiter*; scherts. *rakker*).

brand'alarm, o. (*alarm bij brand*): – *geven*.

branda'ris, m. brandarissen (1 *vuurtoren*; 2 *grote scheepslantaarn*, vero.): 1 *de – van Terschelling*; 2 *de – v. h. admiraalsschip*.

brand'assurantie, v. –s of –assurantiën ([*maatschappij van*] *verzekering tegen brandschade*).

brand'blaar, v. –blaren (*blaar door branden veroorzaakt*).

brand'bom, v. –bommen (mil. *bom met ontploffingsstoffen, brandveroorzakende stoffen*).

brand'brief, m. –brieven (*brief, die met brand dreigt; bedelbrief; dringende maanbrief; brief, waarin men iemand schielijk opontbiedt*); **–deur,** v. –en (*nooddeur bij brand*); **–emmer,** m. –s ([*leren*] *emmer ten gebruike bij het blussen van brand*).

brandemo'ris, m., vero. (*brandewijn*).

bran'den, brandde, h. gebrand (1 in het alg. *in vuur en vlammen staan*; 2 *smeulende verteerd worden*; 3 *gloeien, blaken; heet, verhit zijn; pijnlijk steken*; 4 *fel schijnen, gloeien, stralen*; 5 *bijten, snerpen, gloeiend prikkelen*; 6 *door heftige gemoedsbeweging geroerd zijn; hevig verlangen naar*; 7 *door vuur doen verteren om warmte of licht te verspreiden*; 8 *door vuur of iets, dat gloeiend is, schroeien, verzengen*; 9 van personen, lichaamsdelen: *door vuur bezeren*; 10 *door middel van vuur bewerken, vormen*; 11 *met een gloeiend ijzer enz. schroeien*; inz. *brandmerken*; 12 Z.-N. *geen uitstel kunnen lijden*): 1 *het hout brandde met een heldere vlam; ook: een vuur, de kachel brandt; het gas brandt*; 2 *de lont brandde langzaam; een –de sigaar*; 3 *mijn –d voorhoofd*; 4 *het felle – der Augustuszon; de –de hitte der tropische zon*; 5 *peper brandt op de tong*; fig. *een vraag brandde mij op de lippen*; 6 *van strijdlust, verlangen* –, niet meer kunnen bedwingen; – *van liefde*; zegsw. *een –de kwestie*, algemene belangstelling wekkend en oplossing eisend; 7 *hout, turf* –; *gas, petroleum* –; 8 *hout tot kolen* –; *katoenen stoffen* –, de uitstekende vezeltjes afbranden; 9 *pas op! brand me niet! zijn vingers* (ook: *zich de vingers*) –, zich (onwetend) aan iets vergrijpen en daarvoor boeten, zich door onvoorzichtigheid in moeielijkheden wikkelen; *zich aan koud water* –, van iem., die te voorzichtig is; 10 *glas* –, brandschilderen; *koffie(bonen)* –, bruin of zwart roosteren; *kalk* –; 11 *een koe* –; 12 Z.-N. *dat brandt niet*, er is geen haast bij; verg. bet. 6.

bran'dendheet, bn. (*zeer heet*): *een –hete zomermiddag, soep, enz.*

bran'der, m. –s, brandertje (1 *vlambek: toestel aan het einde van gasbuizen, lampen enz., dat aan de vlam een bepaalde vorm geeft*; 2 *brandewijn- of jeneverstoker; eigenaar ener branderij*; 3 *vaartuig, geladen met brand- en ontplofbare stoffen, om er vijandelijke schepen mee in brand te steken*, vero.; 4 Z.-A. *hoge golf, roller*): 1 *een platte – voor gloeilicht*; 2 *de belangen der –s*; 3 *de – dreef tussen de schepen door*; 4 *Die see, waar die –s breek.*

bran'derig, bn. (*aan brand doende denken; naar rook smakende of riekende; ontstoken; roodgezwollen; met puistjes; koortsig; brand, uitslag veroorzakend; ontsteking veroorzakend*): *een –e lucht; een – gevoel aan mijn ogen*; fig. *dit paard is wat* –.

branderij', v. –en (1 *het bedrijf, de zaak v. e. brander*; 2 *stokerij; de plaats, waar gebrand, gestookt wordt*): 1 *een – beginnen*; 2 *in de – werd dag en nacht gestookt.*

bran'dewijn, m. (1 *drinkbare alcoholische vloeistof door branden verkregen*; 2 *een glaasje* –): 1 *Franse* –; 2 *twee – met suiker!*

brand'gang, v. –en; **–gevel,** m. –s (*stenen zijgevelmuur, die tegen brandgevaar tot de nok is opgetrokken*); **–gierig,** bn. (*aartsgierig*); **–glas,** o. –glazen (*lens, die de er op vallende zonnestralen in een brandpunt ver-*

enigt); **–haak,** m. –haken (*lange haak, om bij brand muren enz. omver te halen*).
brand'helder, –schoon, bn. (*buitengewoon helder; kraakzindelijk*): *een –schone schort*; z. brand **III.**
brand'hout, o., in bet. 2 –en (*hout, om te stoken; een stuk –*): *een vaam –*; zegsw. *zo mager als een –*, zeer.
bran'dig, bn.; zie branderig.
brand'ijzer, o. –s (*werktuig, om merken* inz. *in vaten te branden*).
bran'ding, v. –en (*het woelen en schuimend breken der golven tegen het strand of op ondiepten enz.*): *een schip in de –; de – staat op de kust; een zware –*, hevige; fig. *in de – geraken*, in grote ongelegenheid.
brand'kast, v. –en (*brandvrije* [*ijzeren*] *kast*): *gesloten als een –*, erg achterhoudend; **–klok,** v. –klokken (*klok, die bij brand geluid wordt*): *de – luidt, klept*; **–kogel,** m. –s (*holle kogel met ontplofbare, licht brandbare stoffen gevuld en dienende om iets in brand te schieten*); **–koren,** o. (*koren, door brandzwammen aangetast*); **–kraan,** v. –kranen (*grote kraan der waterleiding, meestal op straat geplaatst, om ze in geval van brand te openen*); **–ladder,** v. –s (*brandblusgereedschap: vaste ladder aan schouwburgen enz. of beweegbare mechanische schuifladder der brandwacht*); **–lucht,** v.; **–meester,** m. –s (*bestuurder, opzichter der spuitgasten van een of meer brandspuiten*): *de betrekking van –*; **–merk,** o. –en (1 *ingebrand merk, teken op vaten, kisten enz. om ze te kunnen onderkennen*; 2 vroegere rechtst. *schandmerk met een gloeiend ijzer op het lichaam gebrand als teken ener misdaad*; fig. *onuitwisbare schandvlek*): 1 *het – op botervaten*; 2 *het – bestond uit een of meer letters* (bij de Romeinen C[alumniator] = lasteraar) *of uit het wapen der stad*; **–merken,** brandmerkte, h. gebrandmerkt (*een* [*schand*]*merk inbranden*; fig. *schandvlekken*): *het – werd 29 Juni 1854 in ons land afgeschaft.*
brand'netel, v. –s (*in 't wild groeiend plantengeslacht van de familie der netelachtigen*; Lat. urtica): *de – doet een brandend gevoel bij het aanraken in de huid ontstaan*; **–offer,** o. –s (*offer van dieren of vruchten, bestemd om verbrand te worden*): volgens de Joodse wet moest bij een – het offerdier geheel worden verbrand; **–piket,** o. –piketten (*afdeling soldaten,* [*vroeger ook schutters*] *om bij brand de orde te handhaven; wachthoudend schip bij een vloot*); **–polis,** v. –polissen (*polis, bewijs van assurantie tegen brand*); **–puist,** v. –en (Z.-N. *vurige puist*); **–punt,** o. –en (1 *punt, waarin evenwijdig invallende lichtstralen zich verenigen, nadat zij door een holle spiegel teruggekaatst of door een convergerende lens, brandglas, gebroken zijn*; 2 bij verg. *bepaalde punten in een hyperbool, ellips*; 3 fig. *middelpunt*): 1 *het – of hoofd–*; 2 *het – v. e. ellips aangeven*; 3 *een – v. beschaving; een – van wetenschap*; **–schade,** v. (*schade door brand veroorzaakt*): *tegen – verzekerd*; **–schatten,** brandschatte, h. gebrandschat (*de ingezetenen een gedwongen schatting opleggen onder bedreiging van brand en plundering*); **–schel,** v. –schellen (*electrische bel, om bij brand de brandweer te alarmeren*); **–scherm,** o. –en (*ijzeren scherm, dienend om bij brand een ruimte af te sluiten* inz. in schouwburgen het toneel van de zaal); **–schilderen,** –schilderde, h. gebrandschilderd (*in 't vuur kleuren, verf door vuur vastleggen*).
brand'schoon, bn.; zie brandhelder.
brand'slang, v. –en ([*leren*] *buis ener brandspuit, om op een brandkraan te worden geschroefd*).
brand'spiegel, m. –s (*holle of concave spiegel, die als brandglas werkt*).
brand'spuit, v. –en (*verplaatsbaar werktuig met zuig- en perspompen, bestemd om bij brand het water door slangen hoog en ver te kunnen spuiten*; kortweg: *spuit*): *een stoom–, een slang–, een hand–; drijvende–en*; **–spuitgast,** m. –en (*spuitgast*); **–stapel,** m. –s (*houtmijt, waarop in de oudheid lijken werden verbrand, later ter dood veroordeelde mensen*): *tot de – veroordelen; Jeanne d'Arc stierf op de –* (1431); **–steen** (*helse steen*), **1** (voorwerpsn.) m. –stenen; **2** (stofn.), v.; z. lapis infernalis; **–stichter,** m. –s (*iem., die moedwillig* [inz. *met een misdadig doel*] *brand veroorzaakt*); **–stichting,** v. –en; **–stof,** v. –stoffen (1 *stof, geschikt en bestemd om verbrand te worden,* inz. *turf, hout, steenkool, olie enz., gebezigd ter verwarming*; 2 fig. *hetgeen het vuur der geestdrift onderhoudt, een twist voedt enz.*): 1 *gebrek aan –; handel in –stoffen*; 2 *de politiek der regering vormde – genoeg voor de oproerige stemming.*
brand'verf, v. (*email*): *schilderen met –.*
brand'vos, m. –vossen (*voskleurig paard*).
brand'vrij, bn. (*niet of kwalijk door brand te schaden of aan te tasten*): *een –e trap.*
brand'waarborg, m. (*brandverzekering*); **–waarborgmaatschappij',** v. –en (*vereniging tot verzekering tegen brand*).
brand'wacht 1 v. –en (*brandpiket*); **2** m. –en, –s (*één wachter*); **–weer,** v. (*geheel der personen en gereedschappen bestemd tot blussing of voorkoming van brand* inz. *als tak van de gemeentedienst; gebouw, waar de bergplaatsen, de wachtlokalen der brandweer zijn*); **–weerman,** m. –mannen.
brand'wonde, v. –n (*wond, door branden met vuur, hete voorwerpen, bijtende stoffen enz. veroorzaakt*): *met –n overdekt.*
brandy, v. (Eng. *brandewijn*; O.-I. *cognac*).
brandy-soda, m. brandy-soda's (*brandy, cognac met sodawater*).
brand'zalf, v. (*zalf tegen brandwonden*).
brand'zwammen, v. mv. (Lat. ustilaginaceae; *woekerplanten, levend* inz. *in het weefsel van hogere planten*): *de – veroorzaken de brand* (bet. 7) *in 't koren.*
bra'ni, O.-I. **1** bn. (*moedig, dapper; kranig; stoutmoedig*): *– zijn*; **2** m. (1 *durf, onverschrokkenheid, kranigheid*; ong. *bluf, drukte*; 2 *kranig persoon; durfal*; ong. *geurmaker, bluffer*): 1 *de geniale – van zijn vader; – maken, schoppen,* drukte maken, geuren; 2 *wat een – v. e. vent! de – uithangen*; **–achtig,** bn., bw.; **–kraag,** m. –kragen (*brede, platte hemdskraag* [*onzer marine-matrozen*]).
bran'ke, v. –n (Fr. branche: *tak*; Z.-N. *geknotte boom*).
I. bras, m. brassen (scheepst. *één der twee touwen, waarmede men de raas omhaalt of draait in een horizontaal vlak*, z. brassen).
II. bras, be'ras, v. (O.-I. *gepelde rijst*).
III. bras, m. (Z.-N. *gekookt of gebroeid veevoeder; walgelijk eten*).

bra'sem, brasempje (*stekelvinnige riviervis, soort v. baars met lange aarsvin*; Lat. abramis brama), **1** (voorwerpsn.), m. -s; fig. *halfwassen*-,[a]) jong onbevaren matroos, [b]) opgeschoten jongen of meisje; **2** (stofn.), v.
brasili'ne, v. (*rode kleurstof in het Braziel-hout*). (s = z).
bras'maal, o. -malen (*slemppartij*); **-partij,** v. -en.
bras'penning, m. -en (*oud muntstukje van 10 duiten* of 6 ct.): *een – verdienen.*
I. bras'sen, braste, h. gebrast (*overmatig lekker eten en drinken*; *slempen*); **bras'ser,** m. -s; **brasserij',** v. -en.
II. bras'sen, braste, h. gebrast (scheepst. *de raas, de zeilen richten, door middel der brassen, naar de wind*): *scherp bij* (of: *aan de wind* –, de zeilen zó stellen, dat de wind er [volop in valt.
brat, o. (*borat*).
brauw, v. -en (Z.-N. *wenkbrauw*).
brava'de, v. -s (Fr. *uittartend, pronkend vertoon van dapperheid*; inz. *snorkerij*).
braveren, gebraveerd (Fr. *trotseren, tarten, spotten met*): *geweld en dood* –.
bravis'simo, tw. (It. *uitmuntend, opperbest*).
I. bra'vo, m. (It.) bravi, (Ned.) bravo's (It. *gehuurde sluipmoordenaar in Italië*).
II. bravo' **1** tw. (*goed zo; ferm; mooi; uitstekend*): –, *bravissimo!*; **2** o. bravo's: *een donderend* –; – **I** = – **II**; **--geroep,** o.
bravour', v. (Fr. *dapperheid*; inz. muz. *meesterlijke kunst van voordracht v. e. technisch moeielijk stuk*): *met – een aria zingen*; **--aria,** v. --aria's (*aria met moeilijke overgangen en ongewone wendingen*). (ou = oe).
braziel', o. (letterl. vuurhout; *zekere houtsoorten*, voorkomende o. a. in Brazilië [vanwaar deze naam], *die zich door een kleiner of groter gehalte verfstoffen onderscheiden*, o. a. gebruikt bij het bereiden van rode lakverven); **-hout,** o. of **brazi'liehout,** o. (*braziel, fernambucohout*).
break, v. -s (Eng. *vierwielig licht rijtuig*).
breed', breder, -st **1** bn. (in het algem. *uitgestrekt in de ruimte*: 1 *een grote afmeting hebbende in een richting, loodrecht op de lengteas*; *zich ver uitstrekkend naar rechts en links van den toeschouwer*; ook fig.; 2 *een bepaalde afmeting hebbend*, als in de bepaling is aangegeven; 3 *ruim, wijd* inz. oneig.; 4 *luisterrijk, heerlijk*; 5 *uitvoerig*; 6 *niet kleingeestig, niet bekrompen*): 1 *een brede straat*; zegsw. *de brede weg*, de weg der zonde; *dat is zo – als het lang is*, om het even; 2 *de tafel is 1 m* –; 3 *een – verschil*; *een brede plaats beslaan*; *op brede schaal*; 4 *het is met hem niet zo* – (of: *hij heeft het niet* –), hij kan niet ruim leven, moet zich bekrimpen; spreekw. *Die het – heeft, laat het – hangen*, die veel bezit, kan veel uitgeven, inz. van iem., die goede sier maakt en er niet de middelen toe heeft; 5 *een brede beschrijving*; *iets in den brede behandelen*, omstandiglijk; 6 *iem. met een brede blik*; **2** bw. (1 bijw. v. plaats; 2 bijw. v. wijze): 1 – *omgeslagen halsboord*, in de breedte; 2 *iets breder ontvouwen*, uitvoeriger; zegsw. *lang en* –, goed en wel; – *van iets opgeven*, met ophef van iets spreken; *een – opgezette studie*, blijk gevende van ruimte, onbekrompen opvatting.
breed'fok, v. -fokken (*groot rechthoekig zeil naast de fok*).
breed'gebouwd, bn.: *een -e kerel*, met brede borst, schouders; ook: *het -e München*, met brede straten en pleinen; **-geschoft,** bn. (*met brede schoften of schouders*): *de -e buffel*; **-getakt,** bn. (*met brede, d. i. wijd uitgespreide, takken*): *een -e eik*; *een – gewei.*
breedspra'kig, bn., bw. (*al te breedvoerig*): *hij is nog al* –, *een -e stijl*, wijdlopig; – *vermelden*; **breedspra'kigheid,** v.
breed'te, v. -n, -s (1 *afmeting van iets loodrecht op de lengteas*; 2 *min of meer brede oppervlakte, strook* inz. *van een stof in haar volle breedte*; *baan*; 3 aardr. *de afstand van een plaats op de aarde tot de evenaar, gemeten langs de door die plaats gaande meridiaan, uitgedrukt in graden*): 1 *de – v. e. weg, een kamer*,; zegsw. *het moet uit de lengte of uit de* –, op een of andere wijze moet het (nodige geld) gevonden worden; 2 *hoeveel -s hebt gij nodig voor die gordijnen?* 3 *op 20 graden noorder*–; **-cirkel,** m. -s (*evenwijdig met de evenaar op het oppervlak der aarde getrokken cirkel*: *parallel*); **-graad,** m. -graden (*20 uren gaans of het 360e deel van een meridiaan*).
breedvoe'rig, bn. (*omstandig, uitvoerig, met alle bijzonderheden*); **-heid,** v.
bree'fok, v. -fokken; z. breedfok.
breek'baar, bn.; breekbaarder, -st (*kunnende licht breken*): *porselein is* –; **-heid,** v.
breek'ijzer, o. -s (*werktuig om vaste bestanddelen van iets bv. muurwerk van elkander te breken, gaten te maken enz.*: *beitelvormige bout met kop* inz. *dievenwerktuig*).
breek'water, m. (Eng. breakwater: *golfbreker* inz. Z.-A.).
breel, v. brelen, breeltje; zie joon.
breeu'wen, breeuwde, h. gebreeuwd (*het waterdicht-maken van schepen en sluisdeuren*: *kalfaten*); bij het – worden de naden met werk gedicht en dan met pek overgoten.
breeu'wer, m. -s (eig. *iem., die breeuwt*, inz. *scheepstimmerman, die het breeuwen verstaat en als beroep uitoefent*): zegsw. *mijn vader is geen* – (of: *bremer*) met de bijvoeging: *ik laat mij het werk* (woordspeling: werk = *uitgeplozen touw*) *niet uit de hand nemen*, ik maak af, waarmee ik begonnen ben.
breeuw'hamer, m. -s (scheepsb. *hamer, waarmee men op het breeuwijzer slaat*); **-ijzer,** o. -s (*drevel, waarmee men het werk in de naden door hamerslagen indrijft*).
breeveer'tien, v. (*naam v. e. zandbank in de Noordzee voor de kust van Holland*): zegsw. *de – opgaan*, [a]) ruim, breed, los gaan leven, [b]) te gronde gaan, verongelukken; *de – uithangen*, den groten heer spelen.
brei, v. -en (Z.-N. gew. *trottoir*).
brei'del, m. -s, breideltje (*teugel* inz. fig. lit. t.): *zijn hartstochten de – aanleggen*, bedwingen.
brei'delen, breidelde, h. gebreideld (*beteugelen, intomen, betomen*; inz. fig.). *een paard* –; fig. *zijn hartstochten* –.
brei'delloos, bn.; -lozer, -t (fig. *tomeloos, onbedwongen, wild, woest*): – *geweld.*
brei'en, breide, h. gebreid (1 van netten: *knopen*; 2 waterb. *palen met rijs omvlechten*; 3 *draden met naalden of priemen op bepaalde wijze dooreenvlechten tot een samenhangend geheel*; *breiwerk maken*): 1 *netten* –; 2 *palen* –; 3 *een kous* –, *een borstrok* –.
brei'garen, o.; (soorten), o. -s (*garen tot breien geschikt en er toe bestemd*); **-hout,** o. -en, breihoutje (*kokertje* [*van hout*] *om*

onder het breien de breinaald in te steunen; *breischee*); **–katoen,** o. (*katoenen breigaren*); **–kous,** v. –en (*kous, waaraan men breit*); **–lap,** m. –lappen (*broddellap om daaraan het breien te leren*); **–machine,** v. –s (*machine, waarmede men breiwerk maakt*).

brein, o. (*de hersenen,* inz. fig. *verstand*): *een helder –.*

brei'naald, v. –en (*elk der stalen of koperen pennen of priemen, waarmede men breien kan*); ook, –pen, v. –pennen.

brei'schede, v., of **–schei,** v. –scheden, –scheien (*breihoutje*), vero.

brei'ster, v. –s (*vrouw, meisje, die, dat bezig is te breien*): spreekw. *De beste – laat wel eens* (ook: *kan wel eens laten*) *een steek vallen,* ook de knapste kan zich wel eens vergissen.

brei'werk, o. (*werk, waaraan men breit; gebreid goed; werk, bestaande in breien; vlechtwerk ter bescherming van kanaalwanden*).

bre'kebeen, m. –benen (eig. *iem. met zwakke benen, die hij licht breekt,* alleen fig. *sukkelaar, knoeier, beunhaas*): *een echte –.*

bre'ken, brak, h. (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11), i. (9, 10) gebroken (1 *stuk maken*; 2 *hevig ontroeren*; 3 *lichamelijk of geestelijk te gronde richten*; 4 *te niet doen, verzwakken*; 5 *met geweld stuk maken en zich daardoor de toegang verschaffen*; 6 *schenden, inbreuk maken op*; 7 *een deel van een geheel met geweld scheiden of afzonderen*; 8 *stuiten; stremmen; storen*; 9 *op gewelddadige wijze en onregelmatig vaneengescheiden worden, uiteenvallen enz.*; ook fig.; 10 *zich snel en met geweld bewegen uit, door, in een om- of afgesloten plaats*; 11 Z.-N. *harde aardkluiten stukslaan; scheuren* 4): 1 *van woede alles stuk gooien en –*; *iem. de hals, de nek –*, inz. fig. zijn ondergang veroorzaken, nekken; z. ijzer, lans, staf; *bij ongeluk een glas –*; 2 *dit breekt mij het hart*; 3 *een gebroken man*; 4 *iems. trots, koppigheid –*; *het verzet werd gebroken,* bedwongen; spreekw. *Nood breekt wet,* gezegd van iets, dat eigenlijk ongeoorloofd is, doch door de omstandigheden gewettigd wordt; 5 *zijn boeien –*, verbreken; zegsw. *het ijs –*, [a]) stijve gedwongenheid tussen enige bijeenzijnde personen doen ophouden, [b]) een pijnlijk stilzwijgen doen ophouden; zie ook ijs; 6 *de vasten, de wapenstilstand –, zijn eed –*; 7 *een tak van een boom –*; 8 meetk. *gebroken lijnen; de val werd gebroken door de struiken*; 9 *het glas brak*; *–de waar,* breekbaar; *de lichtstralen – in het water,* veranderen v. richting; 10 *uit de gevangenis –*; 11 Z.-N. *land, weiland –*; nog: *met iem. –*, de vriendschap eindigen; *met een gewoonte –*, afwijken van; *zich het hoofd – met,* zich suf peinzen, denken over.

bre'ker, m. –s (scheepst. *onstuimige golf, die op een bank of rif ontstaat en veel schuim doet opbruisen; golf, die over een schip heenslaat*): *–s op de kust; e. – aan boord krijgen.*

bre'kespel, m. en v. brekespellen (*iem., die het spel, de vreugde van een gezelschap stoort door twist enz.; spelbreker*).

bre'king, v. (*het breken* [inz. v. lichtstralen]): *de – van het licht.*

brem, v. (*vlinderbloemige plant,* inz. *de gewone brem*; Lat. sarothamnus vulgaris; ook *bezemkruid* geheten): zegsw. *zo zout als* **– of –zout,** bn. (*zeer zout*): *-e soep*; z. brijn.

bre'mer, zie breeuwer.

brem'raap, v. –rapen (*woekerplant o. a. op de wortels van walstro, klaver*): *de grote –*, Lat. orobanche rapum genistae.

brems, brem'ze, v. bremzen (*naam van verschillende soorten grote vliegen* inz. *horzel*).

brem'struik, m. –en (*struik der brem*).

bren'gen, onr. ww., bracht, h. gebracht (1 v. zaken: *ergens doen komen*; 2 v. personen en dieren: *leiden, voeren, drijven naar*; 3 v. personen: *geleiden, vergezellen als beschermer, gids enz.*; 4 *op een bepaalde plaats zetten, leggen, plaatsen*; 5 *komen aanbieden, geven*; 6 *doen ontstaan, veroorzaken*): 1 *de brief naar de post –*; *breng enige stoelen* (*hier*); zegsw. *jawel, morgen –*, dat kun je begrijpen! 2 *de kinderen naar school –, naar* (of: *te*) *bed –*; *breng de koeien in de wei*; 3 *de dames naar huis –*; *iem. aan de trein –*; 4 *de hand aan de muts –de*; *het glas aan de lippen –*; 5 *iem. dank, hulde, een offer –*; *moge het u geluk –*; 6 *tranen in de ogen, een lach op het gelaat –*; nog: *iem. iets aan het* (of: *zijn*) *verstand –*, doen inzien, begrijpen; *tot stand –*, doen ontstaan; *aan 't licht –*, openbaren; *iem. iets onder het oog* (of: *de ogen*) *–*, [a]) (van geschriften) inzage er van geven, [b]) iem. iets voorhouden, hem uitdrukkelijk op iets wijzen als raadgeving, vermaning enz.; *het ver – in de wereld,* ver komen; *in aanraking – met,* leren kennen; *iem. om het leven –*, doden; *iets op het papier –*, opschrijven; *onder woorden –*, zeggen, uiten; **bren'ger,** m. –s (*iem., die iets brengt*): *geeft antwoord mee aan – dezes.*

bres, v. bressen (Fr. brèche [It. breccia]: *opening, geschoten, gerammeid enz. in een muur*): *een – in de wal*; zegsw. fig. *voor iem. in de – springen, zich op de – stellen,* iem. verdedigen (dikwijls met opoffering van zich zelf); fig. *dat zal een – schieten in onze geldmiddelen,* vrij wat kosten.

bretel', v. –s, bretellen (Fr. bretelle: *broekdraagband*; Z.-N. ook: *bandelier*); z. galg.

Breton', m. –s (*bewoner van Bretagne*).

Bretons', 1 bn., bw.; **2** o. (*de taal*).

Breu'ghelfoor, v. (*wijkkermis te Brussel, sedert 1924, ter ere van P. Breughel den ouden*).

breuk, v. –en (1 *verbreking van de samenhang van* inz. *vaste delen*; *scheur*; 2 heelk. *verbreking van de samenhang der beenderen*; 3 *uitzakking, verplaatsing van een ingewand uit de omliggende holte*; *darm, die in een uitstulping van het buikvlies buiten de buikholte treedt*; 4 *getalvorm, die een gedeelte van een geheel voorstelt*; *gebroken getal*): 1 *een korrelige –*; *aard–*; *het glas heeft een –*; fig. *het is tussen hen tot een – gekomen*; 2 *arm–, been–, schedel–*; 3 *de – is weer uitgekomen*; 4 *een tiendelige –*, b.v. 0.75.

breuk'band, m. –en (*band of gordel, die het ingewand in de holte houdt*).

bre've, v. –n (Lat. breve – kort: R.-K. *pauselijk schrijven met de vissersring gestempeld en dat gunsten of benoemingen inhoudt*): een - is altijd korter dan een bul.

brevet', o. brevetten (Fr. brevet [Lat. breve]: 1 *akte, diploma*; 2 *machtiging, vergunning tot het uitoefenen of maken van iets*; *octrooi, patent*): 1 *– van meester op alle wapenen*; 2 *– van uitvinding*; nog (rechtst.): *akten in –*, notariële akten, welke door den notaris *in originali* mogen worden uitgegeven.

breveteren, gebreveteerd (*een brevet,* d. i. *een octrooi geven*).

brevia'rium, o. (Lat.) breviaria; (Ned.) –s (Lat. *uittreksel, beknopt overzicht; brevier*).
breviatuur', v. breviaturen (Lat. brevis = kort: *afkorting; kort begrip*).
brevier', o. in de tweede bet. –en (Lat. breviarium: *Latijnse, door de R.-K. geestelijkheid dagelijks te bidden, gebeden, getijden; getijdenboek*; ook: *kleine lettersoort*).
bre'vi ma'nu (Lat. *kortweg, zonder meer*).
bric-à-brac', o. (Fr. *oude rommel*).
bricoleren, gebricoleerd (Fr. bilj. *over band spelen*; fig. *niet recht door zee gaan*).
bridge, o. (Eng. letterl. brug: *op whist gelijkend kaartspel voor 4 personen*); **bridgen,** bridgde, gebridgd (*bridgespelen*).
brief, m. brieven (Lat. breve [scriptum] = kort [geschrift]: 1 *schriftelijk bewijsstuk; akte; oorkonde*; 2 *schriftelijke toespraak of mededeling* inz. *in couvert en met een adres voorzien; letteren*; 3 *los stukje papier, waarop een mededeling, bericht enz. staat*): 1 *een koop–, schuld–, geloofs–, vracht–*; zegsw. *de oudste brieven hebben,* de meeste aanspraak op iets hebben; 2 *iem. een – schrijven; handels–; per –*; 3 *in school -jes doorgeven; dat geef ik je op een briefje,* verzeker ik je; nog: *een – spelden, naalden,* strook papier met een bepaald aantal in rijen gestoken spelden of naalden; zegsw. *een Engelse – schrijven,* een uiltje knappen; *–je,* afkorting van *bank-, loterijbriefje* enz.
brief'drager of **brie'vendrager,** m. –s (Z.-N. *postbode*).
brief'geheim, o. (*het, behalve op last der rechters of der militaire censuur, onschendbare geheim der aan de post toevertrouwde brieven*); **–kaart,** v. –en (*kaart van bepaalde afmeting voor correspondentie tegen lager tarief dan brieven*); **–lias,** v. –liassen (*koord om brieven aan te rijgen*); **–port,** o. –en (*prijs van verzending van de brief*), ook: **–porto,** o. –porto's, –porti; **–telegram,** o. –telegrammen (*als brief bezorgd, telegrafisch overgebracht bericht*); **–wisselaar,** m. –s (Z.-N. *correspondent,* d. i. *berichtgever*); **–wisselend,** bn. Z.-N.: *– lid der Kon. Vlaamse Academie,* corresponderend; **–wisseling,** v. –en (*correspondentie, het geregeld schrijven en ontvangen van brieven aan en van andere personen; de verzameling der brieven*): *– houden.*
I. bries, v. (*zachte, maar frisse koele wind*; in het algemeen *wind*): *e. frisse –.*
II. bries, o. (volkst. *afvalgruis v. cokes*).
brie'sen, brieste, h. gebriest (klankn. *snuivend brullen van bepaalde grote dieren* inz. *van*: 1 *leeuwen,* enigsz. vero., 2 *paarden*): 1 *rondgaan als een -de leeuw*; 2 *het paard brieste*; fig. *–de van woede.*
brie'venbesteller, m. –s (*postambtenaar, met het bestellen der brieven belast, facteur*); **–boek,** o. –en (*kopieboek; boek met brievenmodellen*); **–bus,** v. –bussen; **–gaarder,** m. –s (*brievenverzorger op een klein dorp, waar alleen een hulpkantoor is*); **–maal,** v. –malen ([*gesloten*] *zak, waarin brieven vervoerd worden*); **–post, 1** v. –en (1 *plaats, gebouw, waar het vervoer van brieven geregeld wordt; postkantoor*; 2 *het vervoer der brieven*; 3 *de organisatie van dit vervoer; postwezen*): 1 *de – is vlak naast de pakketpost*; 2 *de dienst van de – tussen de gemeenten*; 3 *de reorganisatie der –*; **2** m. –en (*–besteller*); **–tas,** v. –tassen; **–weger,** m. –s (*weegtoestelletje voor brieven*); **–zak,** m. –zakken (*–maal*).
briga'de, v. –s, –n (Fr. [It. brigata = bende]: *afdeling van het leger, bestaande uit enige regimenten; kleine afdeling van maréchaussées, politie*; bij uitbr. *reddings–*): *gemengde –*, uit allerlei wapens samengesteld.
brigadier', m. –s (Fr. vroeger: *brigadecommandant*; thans: *korporaalsrang o. a. bij de maréchaussée, bij de rijksveldwacht*).
brigantijn', v. –en (It. brigantino; vroeger: *klein, licht, snelvarend galeivormig roei- en zeilvaartuig* inz. *voor zeevaart; snelzeilende tweemaster met laag boord*).
Brigittines'(se), v. Brigittinessen (*kloosterlinge der Brigittenorde, kloosterorde, gesticht door de H. Brigitta, prinses van Zweden, 1304–'73, in 1348*).
brij, v. –en (*half vloeibaar, half vast kooksel* inz. *van rijst; pap*; bij uitbr. *weke, half vloeibare stof*): *Veel koks bederven* (of: *verzouten*) *de –*, wanneer velen zich met iets bemoeien, bederft dat de zaak; **–achtig,** bn. (*als brij*): *een –e massa.*
brijn, o. (*zout water, pekel*); zie brem.
brij'nen, brijnde, h. gebrijnd (*afbrijnen d.i. van brijn ontdoen*): *de scheepsketels werden voorzien van een inrichting om te –*, d. i. om het schuim en drijvend vuil te verwijderen.
brij'zel, v. –s, brijzeltje (*kruimel; scherfje*): *te – vallen,* te pletter, in kleine stukjes; gew.
brij'zelen, brijzelde, h. gebrijzeld (vero., lit. t. *in kleine stukjes breken, stukmaken*).
I. brik, v. brikken (Eng. brig [It. brigantino]: *klein zeeschip met twee masten en vierkante zeilen*): *een oorlogs–, een handels–.*
II. brik, m. brikken (Fr. brique: *gebakken bouwsteen*); gew.; ook, brik'steen.
III. brik, v. brikken (Eng. *break,* z. ald.).
briket', v. briketten (Fr. briquet: [*langwerpig*] *blokje van samengeperst steenkolengruis, turf enz. met een of ander bindmiddel bv. pek samengesteld*; bij uitbr. v. andere stoffen): *briketten branden; eier–*, eivormig blokje steenkolengruis; *briketten zout van Madoera*; plat: *blijf er af met je briketten,* vingers.
bril, m. brillen, brilletje (1 *toestel, dienende om de gezichtsscherpte te verbeteren, de ogen tegen stof, scherp licht enz. te beschermen*; inz. *bestaande uit twee lensglazen in montuur op de neus rustend en achter de oren bevestigd*; 2 *neusklem of knip*; vero. fig. in zegsw.; 3 *pleezitting*): 1 *een gouden –*, met gouden montuur; *een blauwe –*, met gekleurde (ongeslepen) glazen tegen scherp licht; *waar is mijn –?* zegsw. *daar moet men zijn* (*beste*) *– bij opzetten,* scherp opletten; *de lakense – opzetten* (*met de fluwelen glazen*), [a]) wanneer men niets zien kan, [b]) als men iets scherp wil bekijken; *door een gekleurde, donkere – zien,* zaken uit een zeker standpunt beschouwen; spreekw. *Twee Joden weten, wat een bril kost,* gezegd van twee slimmerds, die elkaar in slimheid niets toegeven en die weten wat achter of onder iets schuilt, meestal door den spreker op zich zelf toegepast, als waarschuwing, dat hij zich niet laat beetnemen; 2 *iem. een – op de neus zetten* (of: *een – opzetten*), [a]) iem. bedwingen, breidelen, [b]) een poets bakken, terechtwijzen; 3 *de – der moderne W. C.'s.*
bril'duiker, m. –s (*soort eend*; Lat. bucephala c. clangula).

briljant' van Fr. briller van beril, z. ald., **1** m. -en (*op bepaalde wijze met facetten geslepen diamant*): *horloges met -en omzet*; **2** bn., bw. (*schitterend, met glans*): fig. *een - examen*; *iets - winnen*; **-en,** bn.: Z.-N. *een - bruiloft*, 65ste verjaring. (i = ie).
brillant'; zie briljant.
brillanti'ne, v. (*de haren glanzend makend smeersel*; *polijstmiddel* [*voor metalen*]).
bril'ledoos, v. -dozen (*doosje voor een bril*); **-geraamte,** o. -n (*montuur*): *gouden -n*; **-glas,** o. -glazen; **-koker,** m. -s.
bril'len, brilde, h. gebrild (*een bril dragen, ophebben*): *knapen, die al -*.
bril'lenhuisje, o. -s (*doosje voor e. bril*).
brilleren, gebrilleerd (Fr. *schitteren*; fig. *uitmunten boven*); (ll = lj); ook, briljeren.
bril'slang, v. -en (*giftige slang, van ± 1,50 m, met een brilvormige tekening op de hals o. a. op Java*; Lat. naja tripudians).
brink, m. -en (*met gras begroeid stuk grond, bij en om de boerenwoningen, erf, werf*; *plein of vlakte in de kom v. e. dorp, meestal met bomen beplant, in Saksische streken o. a. in Drente*); **-dorp,** o. -en.
bri'o, It.: *con -*, of *brioso*, zeer levendig.
brio'che, v. -s (Fr. *een soort van koekbrood van meel, boter en eieren*).
brisant', bn. in vaste uitdrukkingen (Fr. *plotseling, snel ontploffend*): *-e stoffen*.
bris'tolpapier, o. (*stevig en glad papier voor visitekaartjes, foto's enz.*).
Brit, m. Britten (*Engelsman*).
I. brits, v. -en (*slaapbank, gestel van schuinliggende planken, dienende tot lig- en slaapplaats* inz. *voor soldaten in wachtkamers, provoosten enz.*; vero. *narrestok*).
II. Brits, bn., bw. ([*als*] *van, uit, in, betrekking hebbend op, eigen aan, behorende tot Brittannië*): *de -e vlag*; *het - museum*.
Brit'se romans, m. mv.; z. Arthurromans; vrouwenfiguren in de - - zijn: *Ginevra*, de koningin, *Isolde* en de feeën *Viviana* en *Morgana*.
brit'sen, britste, h. gebritst (zeew. *slaan met handdaggen*); zie handdag.
Brittan'nia-metaal, o. (*metaalmengsel van tin, antimonium en koper*); ook: **--zilver,** o.
Brittan'nië, Brittan'je, o. (*Engeland*).
broadcasting, v. (Eng. *radio-omroep*).
brob'belen, brobbelde, h. gebrobbeld (Z.-N. *brabbelen*; Z.-N. *borrelen*).
brocaat', o. (Fr. brocat [It. broccato = oorspr. met de naald bewerkte stof]: *zware zijden stof met een schering van zilver- of gouddraad of met opgewerkte gouden en zilveren bloemen, dieren enz.*).
brocanteur', m. -s (Fr. *handelaar in rariteiten, oude schilderijen enz.*).
bro'che, v. -s (Fr. *dames-borstspeld, doekspeld*): *een diamanten -*, met diamanten bezet.
brocheren, gebrocheerd (Fr. *innaaien van boeken of geschriften*, in tegenstelling met *inbinden*; *bloemen in zijden of wollen stoffen met goud- of zilverdraad opwerken*).
brochu're, v. -s (Fr. *klein gelegenheidsgeschrift*; *vlugschrift*); zie blauwboekje.
brod'delen, broddelde, h. gebroddeld (*knoeien, slordig werken*); Z.-N. brod'den; **-aar,** m. -s; **-arij',** v. -en; **-werk,** o.
broderie', v. -s (Fr. *borduurwerk*).
broed, o. (*broedsel*; van vogels: *terzelfder tijd uitgebroed wordende eieren of uitgebroede jongen*, bij uitbr. v. *slangen, bijen, oesters*).
broe'den, broedde, h. gebroed (1 *het zitten op de eieren en het warm houden der eieren om ze te doen uitkomen*; 2 *uitdenken, beramen*): 1 *die kip zit te -*; 2 *kwaad -*; *op iets zitten te -*, te peinzen. Opm. in de bet. van *heet worden, heet-zwoel zijn*, fig. *beraamd worden*, meestal broeien.
broe'der, m. -s, -en, broedertje (1 *mannelijk kind*, in betrekking tot andere kinderen van dezelfde ouders; 2 *kloosterling, die de priesterwijding niet ontvangt*: *lekebroeder, kloosterbroeder*; 3 *lid ener congregatie, waarvan de leden de priesterwijding niet ontvangen, maar kloostergeloften afleggen en zich wijden o. a. aan onderwijs, ziekenverpleging enz.*; 4 *geloofsgenoot*; *lid ener christelijke gemeente of gezindte*, inz. *ener rechtzinnige Protestantse sekte*; 5 *medelid v. e. genootschap*; *laagste rang bij sommige ridderorden*; 6 *iem., die hetzelfde beroep uitoefent, tot dezelfde kring behoort*; 7 *borst, kerel, vent*; 8 *zekere koek*): 1 *mijn oudste -*, meestal *broer*; *het zijn -s*; 2 *de --portier van het Franciscaner klooster*; 3 *de school der -s*; *de -s van Johannes de Deo*; 4 *geliefde -s en zusters*; *de Moravische -s*; 5 *Br. . . . N.*, lid der vrijmetselarij; *- van den Nederlandsen Leeuw*; 6 *kunst-, wapen-*; 7 *een vrolijke -*, verg. *drinkebroer*; 8 *de - in een ijzeren pot gaarstoven*; z. broedertje; nog: O.-I. *onze bruine -s*, inlanders; zegsw. *hij is de ware - ook niet*, is ook niet, dien we moeten hebben.
broe'derdienst, m. (mil. *redenvan vrijstelling bij loting, omdat een oudere broeder aan de dienstplicht heeft voldaan*; Prot. *gratispreekbeurt door den enen predikant voor den anderen*): *vrij wegens -*.
broe'dergemeente, v.: *de Engelse -*; zie Moravische broeders.
Broe'der Jo'nathan, zie Jonathan.
broe'derlijk, bn., bw. (*als een broeder, als broeders, broeder. . . .*): *een -e omgang*; *- samenwonen*.
broedero'verste, m. -n (*het onderling gekozen hoofd der broeders* in bet. 3).
broe'derschap, v. broederschappen (1 R.-K. *kerkelijk goedgekeurde vereniging van gelovigen tot het verrichten van werken van godsvrucht*; 2 Prot. *afdeling in de Hervormde Kerk, kerkgenootschap*; 3 *verhouding als broeders*; *de betrekking tussen broeders*; 4 *bond, vereniging van beroepsgenoten*): 1 zie aartsbroederschap; 2 *de Remonstrantse -, de Moravische - of de Hernhutters*, z. ald.; 3 *- houden, - drinken*, onder een dronk beloven, dat men elkaar als broeders zal beschouwen; 4 *de - der notarissen*.
Broe'derschap des gemenen levens: stichting van Geert Groote in Deventer (1376): de broeders hielden zich bezig met overschrijven, bidden en onderwijs geven.
broe'derschool, v. -scholen; zie frater-.
broe'dertje, o. -s (*poffertje*).
broe'dertrouw, v. (*trouw onder broeders onderling*); **-twist,** m. -en.
broed'machine, v. -s (*machine tot het kunstmatig uitbroeden van eieren*).
broeds, bn. (van vogels: *begerende te broeden*): *de kip is -*.
broed'sel, o. -s (*gebroed*): *de huismus brengt 3 of 4 -s groot*; zie broed.
broed'toestel, o. -toestellen (*broedmachine*).

broei'bak, m. –bakken (*kweekbak met glazen bovenraam*): *enige planken tot – vertimmerd.*
I. broei'en, broeide, h. gebroeid (*in heet water zetten of daarmede begieten, schroeien, zengen*): *een geslacht varken –.*
II. broei'en, broeide, h. gebroeid (hetzelfde woord als *broeden* maar in bet. 1 minder gewoon: 1 *warmhouden der eieren*; 2 *heet worden door gisting* inz. *van hooi*; 3 *drukkend heet zijn*): 1 *de kip zit te –*; 2 *het hooi begint te –*; 3 *het is –d heet*; nog: *er broeit wat*, er is iets gaande, er wordt iets beraamd (ongunstig).
broei'erig, bn. (*drukkend heet*): *'t is – weer.*
broeierij', v. –en (*het broeien*; ook: *couveuse, broeikas*); **broei'hen,** v. –hennen (*die nl. wil broeden*); **broei'ing,** v. (*het broeien*): *de brand ontstond door – van het hooi.*
broei'kas, –kast, v. –kassen, –kasten (*in de grond vaststaande kas met* [*schuinliggende*] *glasramen om gewassen in te kweken*; gewoonlijk: *kas*): *meloenen kweken in de –*; **–nest,** o. –en (*nest, waarin iets wordt uitgebroed*; fig. *plaats van oorsprong, kweekplaats*): fig. *een – van kwaad*; **–oven,** m. –s (*broedmachine*); **–sel,** o. –s (*broedsel, broed*).
I. broek, v. –en (1 *kledingstuk tot bedekking van onderlijf en benen, in twee pijpen uitlopend*; inz. *bovenbroek van mannen en jongens*; 2 *mannetje, kereltje, onervaren ventje enz.* als verkl.; 3 *gedeelte van een paardentuig, om de achterbenen, gebruikt bij het afrijden van hellingen*; Z.-N. *achterbil v. e. slachtdier*): 1 *een korte –*, z. culotte; *een lange –*, pantalon; (v. kinderen) *in de – komen*; 2 *een jong –je*, die pas komt kijken; zie ook sekuur; 3 *het paard kreeg de – aan*; zegsw. *voor zijn* (of: *de*) *– krijgen*, een pak slaag (kinderen); *een proces aan zijn – krijgen*, [a]) een proces moeten voeren, [b]) het verliezen; *een vrouw, die de – aanheeft*, die in huis de baas is; *iem. achter de – zitten*, achter de veren zitten.
II. broek 1 o. (*laag en drassig land*); **2** v. (*ingedijkt of bedijkt groenland, langs rivieren, dat 's winters onder water staat*).
broek'land, o. –en (*broek* **II 1, 2**).
broek'zak, m. –zakken.
broer, m. –s, in de tweede bet. gmv., broertje (*broeder*; *troetelnaam van een der zonen* inz. *den oudsten, wanneer hij het tweede kind is*): *Koba, – en Greta*; zegsw. *een –tje aan iets dood hebben*, een hekel hebben.
I broes, v. broezen (*tuittrechter van een gieter, sproei, sproeier*; *trechter van een stortbad, tuinslang*): *platte en ronde broezen.*
II. broes, o. gew. (*schuim*); zie bruis.
brok, 1 m. en o. brokken (1 *stuk*: *afgevallen of afgebroken deel*; 2 *vrij groot, onbehouwen voorwerp*; 3 *man, jongen*): 1 *er stond nog een – v. e. muur*; *hij wierp de hond een – van zijn brood toe*; zegsw. *de brokken voor iem. uit de mond sparen*, zich zelf het nodige onthouden; *iem. de brokken in de mond tellen*, het eten niet gunnen; 2 *een – kaas*; *wat een – van een meid*, grote, stevige persoon; 3 *'t is me een lief, lekker –je*; zie galgebrok; **2** v. brokken (Z.-N. 1 *stuk brood*; 2 *vel op de gekookte melk*): 1 *melk met brokken*; 2 *vele kinderen lusten de – niet.*
brokaat', o.; zie brocaat.
broker, m. –s (Eng. *makelaar*).
brok'kelen, brokkelde, h. gebrokkeld (*in stukjes* 1 *breken*, 2 *vallen*; *kruimelen*): 1 *brood in de soep –*; 2 *wat brokkelt dat brood!*
brok'kelig, bn. (*kruimelig, broos*): *– ijs.*
brok'ken, brokte, h. gebrokt (*in stukjes breken*); zie melk.
brom, in: *een – in hebben*, dronken zijn.
brom'beer, m. –beren (*knorrig, gemelijk man*): *een oude –*; gmz.
bro'mium, o. (van Gr. bromos = stank: scheik. *donkerroodbruine vergiftige vloeistof*): *broomverbindingen komen* o. a. *in zeewater en zeeplanten voor*; ook, broom.
brom'kever, m. –s (*mestkever*, z. ald.).
brom'men, bromde, h. gebromd (1 *een dof grommend geluid laten horen of geven*; 2 *knorren, pruttelen*; met *op*: *berispen*; 3 *op doffe toon* [*onverstaanbaar*] *iets zeggen*; 4 *gevangen zitten*): 1 *een tol kan –*; *de basstemmen –*, *een beer kan –*; 2 *moeder zal wel op je –*; 3 *hij bromde iets tussen zijn tanden, dat niemand verstond*; 4 *een week –.*
brom'mer, m. –s (*iem., die bromt*; *bromvlieg*; *brompijp v. e. orgel*; *standje*; *naam der eerste huurrijtuigen † 1819, brommetje*).
brom'pot, m. –potten (*brommig mens*); **–tol,** m. –tollen (*tol, die een luid gonzend geluid maakt*); **–vlieg,** v. –en (*naam v. verschillende insecten, die een brommend geluid maken* inz. calliphora erythrocephala); **–werk,** o. (*de brompijpen van een orgel*).
bron, v. bronnen, bronnetje (1 *natuurlijk opwellend water, wel*; *de plaats*; 2 *verschillende stroompjes, die de oorsprong v. e. rivier vormen* meest in mv.; 3 *oorzaak*): 1 *een warme –*; 2 *de bronnen van de Nijl*; 3 fig. *de – van al mijn lijden*; *uit goede – vernemen*; nog: *bronnen der geschiedenis*, oorkonden enz.
bron'ader, v. –s (*waterader, springader, die een bron voedt*; lit. t. *oorsprong*).
Bron'beek, o. (*invalidenhuis voor O.-I. militairen van lagere rang*).
bronchi'tis, v. (Gr.-Lat. bronchus = luchtpijp: *ontsteking van het slijmvlies der luchtpijptakken*); lees *bronchie'tis.*
bron'gas, o. (*brandbaar gas, dat uit de grond uit spleten* o. a. *in laagveen opstijgt*).
bron'nenstudie, v. (*de studie der oorspronkelijke echte bescheiden, waarop een historisch of literair-historisch werk enz. gebaseerd is*).
bron'nimf, v. –en (myth. *najade*).
bron'olie, v. ([*ongezuiverde*] *petroleum*).
brons, o. bronzen (Fr. bronze, It. bronzo v. Lat. aes Brundisinum = Brundisisch koper: 1 *metaallegering van koper met een kleinere hoeveelheid tin* [*en andere metalen, in verband met het gebruiksdoel*]; 2 *metaalpoeder om mee te bronzen*; 3 *bronskleur*): 1 *– voor klokken, munten*; 2 *– in pakjes van vijf ons*; 3 *het – der wolkjes wordt goud.*
bronst, v. (*paardrijt bij de dieren*).
bronst'tijd, m. (*tijd der paring bij dieren* inz. *bij vogels, herten* [*in het voorjaar*]).
bron'water, o. (*uit een bron opborrelend water*; *bron*); verg. *putwater.*
bron'zen 1 bronsde, h. gebronsd (*een bronskleur geven*): *een borstbeeld –*; **2** bn. (*van brons*; *als van brons*): *een – beeldje.*
brood, o. broden (1 *spijs, bereid uit gekneed en gebakken deeg*; 2 *het niet gebakken deeg*; 3 met een bn.: *koekgebak*; 4 Prot. *brood des Avondmaals*; 5 R.-K. *de H. Hostie in bepaalde verbindingen*; 6 *voedsel, levensonderhoud*, in vaste uitdrukkingen; 7 *een in*

zekere vorm gebakken hoeveelheid deeg; 8 *een in zekere vorm* [inz. *kegelvorm*] *gegoten, geperste klomp v. andere stoffen*): 1 *de bakker verkoopt* –; zegsw. *ik kreeg dat op mijn* –, men verweet mij dat, ik kreeg er de schuld van; *iem. iets op zijn* – *geven*, iem. iets verwijten; *bij gebrek aan* – *eet men korstjes van pasteien*, bij gemis van een geringe zaak, waaraan men behoefte heeft, is men genoodzaakt iets van veel meer waarde in de plaats te gebruiken; *zich zijn kaas niet van zijn* – *laten nemen*, van zich afslaan of afspreken, niet voor een aanval bevreesd zijn; Z.-N. *zijn* –*(je) is gebakken*, zijn fortuin is gemaakt; 2 *het* – *in de oven doen*; 3 *Grieks* –, een soort van bros gebak; 4 *nuttigen van* – *en wijn bij het Avondmaal*; 5 *het* – *der Engelen*; 6 *zijn* – *verdienen*; *iem. aan een stuk* – *helpen*, iem. een betrekking, werk bezorgen; *de mens leeft niet van* (of: *bij*) – *alleen*, de mens heeft ook geestelijke behoeften; *om den brode*, om gewin, de kost; *iem. het* – *uit de mond stoten*, iem. zijn broodwinning ontnemen, hem benadelen; *daar is geen droog* – *aan te verdienen*, niets; *Wiens* – *ik* (ook: *men*) *eet, diens woord ik spreek* (of: *men spreekt*), men behoort tot de partij van hem, door wien men onderhouden wordt; *De Kunst gaat om* –, de kunst levert meest geen goed stoffelijk bestaan op; *Den ene zijn dood, is den andere zijn* –, [a]) de ene heeft voordeel uit de schade van een andere, [b]) door het sterven van den ene, krijgt de andere voordeel; *het* – *des levens*, hetgeen het geestelijk leven aan de ziel brengt; 7 *een lang bruin* –; *een* –*je*, kadetje; *zoete* –*jes bakken*, [a]) toegeven, [b]) door onderdanigheidsbetoon, lievigheidjes weer trachten goed te maken, wat men eerst bedorven had; 8 *in broden gegoten salpeter*; *een* – *suiker*; –**bakker,** m. –s; –**bakkerij',** v. –en.

brood'bon, m. –s (distributie: *af te scheuren deel van een broodkaart, dat recht gaf het daarop bepaald gewicht te kopen*).

brood'boom, m. –bomen (*in verschillende variëteiten over Zuid-Oost-Azië, de Zuidzeeeilanden en de Maleise archipel verspreide boom, genoemd naar de vrucht, welke meel oplevert*; Lat. artocarpus).

brooddron'ken, bn., bw. (*uitgelaten dartel, baldadig door weelde of overdaad van spijs en drank*): *een* – *bende*.

brood'jager, m. –s (O.-I. *iem., die met jagen aan de kost komt*).

brood'je, o. –s (*kadetje*); zie brood.

brood'kaart, v. –en, zie broodbon; –**kneder,** m. –s (*werktuig voor het kneden van het deeg*); –**koren,** o. (in tegenst. met *zaaikoren*: *koren, graan uitsluitend bestemd om tot brood gebakken te worden*); –**korst,** v. –en; –**kruimel,** v. –s: zegsw. *de* –*s steken hem*, hij kan de weelde niet dragen; –**letter,** v. –s (*letter, welke gewoonlijk tot het zetten van boekwerken wordt gebruikt*); –**mager,** bn. (*opvallend mager*): *een* – *paard*; –**mes,** o. –messen; –**nijd,** m. (*afgunst jegens een voorspoediger beroepsgenoot*); –**nodig,** bn. (*onmisbaar als brood*); –**plank,** v. –en.

brood'rooi, m. (Z.-N. *het broodroven*); –**roven,** broodroofde, h. gebroodroofd (Z.-N. *iem. zijn betrekking, zijn inkomsten doen verliezen of ontnemen* inz. *door machtsmisbruik*): *onderwijzers* –.

brood'schrijver, m. –s (min. *iem., die schrijft om den brode, slecht auteur*); –**suiker,** v. (*witte suiker* [*van suikerbroden*]); –**trommel,** v. –s; –**vrucht,** v. –en (*vrucht van de broodboom*); –**winner,** m. –s (*kostwinner*); –**winning,** v. –en (*nering, bedrijf, beroep, zaak, waarvan iem. leeft*).

brood'wortel, m. –s (*de wortel van verschillende planten met voedzaam zetmeel, waarvan men een soort brood bakt*: *de zoete en bittere cassave*); –**wortelmeel,** o.; –**wortelplant,** v. –en; zie maniok.

brood'zetting, v. (*wettelijke vaststelling van de broodprijs*): in ons land bestond – van 1716—'54 en weer in 1918.

broom, o. (*bromium*; ook: *broomkali*).

broomka'li(um), o. (*verbinding van broom en kalium*; *zenuwstillend middel*).

broom'zilver, o. (*zilverbromide*): het – is zeer gevoelig voor licht en wordt bij de photographie gebruikt.

I. broos, v. brozen (*toneellaars, cothurne*, zie ald.): *Melpomeen op hoge brozen*.

II. broos, bn., bw.; brozer, broost (1 *zeer licht breekbaar*; *licht barstende*; *niet buigzaam, niet taai*; dikwijls vervangen door *bros*; 2 *zwak, onvast, onzeker, vergankelijk*; van het geluk: *onbetrouwbaar*): 1 – *porselein*; *broze eierschalen*; 2 *zijn tenor klonk* – *en week*; *het broze geluk*. Opm. – wordt eig. en fig., *bros* alleen eig. gebruikt; –'**heid,** v.

I. bros, bn.; brosser, brost (*hard en licht brokkelend*; *licht breekbaar*): *een* –*se beschuit, sneeuwijs is in de regel* –; –'**heid,** v.

II. bros, v. brossen (Fr. broche: *ronde priem* inz. *van den leerwerker*): *met de* – *gaten maken voor de schoenmakerspinnen*.

brouil'le, v. (Fr. *onenigheid, twist*).

brouilleren, gebrouilleerd (Fr. *twist maken*, inz. refl. en als volt. dw.): *zich met iem.* –; *met iem. gebrouilleerd zijn*, overhoop liggen.

brouillon', o. –s (Fr. *ontwerp in klad*).

I. brou'wen, brouwde, h. gebrouwen en in fig. bet. ook: gebrouwd (1 *bier bereiden*; 2 fig. *veroorzaken* [iets slechts], *berokkenen*): 1 *bier* –; 2 *wat kan de blinde staatzucht* –! –**er,** m. –s (*bierbrouwer*); –**erij',** v. –en: zegsw. *dat brengt wat leven in de* –; –**sel,** o. –s.

II. brou'wen, brouwde, h. gebrouwd (1 gewone bet. *de* **r** *met zwakke rateling uitspreken*; 2 *de* **r** *sterk laten rollen*): 1 *hij brouwde en sprak, of hij zijn mond vol brij had*; 2 *het* – *van den Nederlands sprekenden sinjo*.

browning, m. –s (Eng. *soort van revolver*, naar de naam van den uitvinder).

brug, v. bruggen, bruggetje (1 *verbinding van twee oevers of van twee punten, door e. aardverdieping, afgrond, kloof enz. gescheiden*; 2 fig. *verbinding, hulpmiddel om iets te bereiken*; 3 *naam van voorwerpen, die min of meer op een* – *gelijken*): 1 *een vaste* –, *een draai*–, *een ophaal*– *enz.*; *de pijlers ener* –; *een* – *maken, slaan*; van schepen: *door de* – *gaan*; *in, onder de* – *zijn*; België: *Bruggen en Wegen*, Waterstaat; 2 *Corinthe, de* – *tussen N.- en Z.-Griekenland*; zegsw. *over de* – *moeten komen*, [a]) betalen, dokken moeten, [b]) tracteren moeten, [c]) (v. e. leugenaar, opsnijder), er zal weldra blijken, wat van zijn beweringen waar is; spreekw. *Men moet een* (*vluchtenden*) *vijand een gouden* – *bouwen*, de aftocht gemakkelijk maken, niet tot wanhoop drijven; 3 *de* – *van een*

schip, [a]) loopplank (met leuningen), dienende om van de wal op een schip of omgekeerd te komen, [b]) verhoging op een schip, van waar de kapitein zijn bevelen geeft, commando–; (gymnastiek) *de –*, toestel voor arm- en beenoefeningen, horizontale bomen op standers.

brug'balans, v. –en; zie bascule.

brug'geman, m. –mannen, –lieden (*bruggewachter; iem., met de bediening ener brug belast*): *wat al –mannen op non-activiteit!*

brug'genhoofd, o. –en (*in het water uitgebouwd metselwerk, waarop de uiteinden ener brug rusten*; mil. *versterking tot verdediging ener brug; in de vijandelijke linies vooruitspringende versterking*); ook, landhoofd.

brug'gewachter, m. –s (*bruggeman*).

brug'kraan, v. –kranen (*kraan op een daarvoor opgestelde brug geplaatst om te laden of te lossen bv. kolen*).

Brug'man, m. beroemd redenaar, Minderbroeder † in 1473 te Nijmegen; zegsw. *praten of kallen als –*, welbespraakt zijn.

brug'schip, o. –schepen (*schip, waarop een deel van een schipbrug rust*).

brui, m. (*slag, stoot* vero.; Z.-N. gew. *brij*; in zegsw. met afwisselende bet.): *daar ligt* (of: *is*; of: *heb je*) *de hele –*, boel; *de – hebben van*, maling hebben aan; *ergens de – van geven*, er niet meer mee te doen willen hebben.

bruid, v. –en (*verloofde in ondertrouw of tijdens de bruiloft*); *de – des Heren*, kloosterzuster.

Bruid der zee, v. (*Venetië*); z. bucentaur.

brui'degom, brui'gom, m. brui(de)gommen (1 *ondertrouwde man; de jonggehuwde man op de trouwdag*; 2 *man, die koperen, zilveren, gouden bruiloft viert*): 1 *– en bruid betraden de kerk*; 2 *de grijze – kniktzijn kleinzoon toe*; nog: R.-K. *de hemelse –*, Christus.

bruids'bouquet, m. en o. –bouquetten (*dat* nl. *de bruid op de trouwdag draagt*).

bruids'dagen, m. mv. (*de dagen, dat de verloofde de bruid is d. i. tussen ondertrouw en trouwdag*); **-japon,** v. –japonnen; **–jonker,** m. –s; **–juffer,** v. –s (*–meisje*); **–krans,** m. –en (*krans voor het hoofd van een bruid*); **–meisje,** o. –s (*juffer, die de bruid ter zijde staat* inz. in het mv.); **–paar,** o. –paren (*bruidegom en bruid*); **–schat,** m. –schatten (*–gift*); **–stoet,** m. –en (*de bruiloftsgasten, die met het bruidspaar ter kerke of naar het raadhuis gaan*); **–stuk,** o. –stukken (Z.-N. *huwelijksgeschenk*); **–suiker,** v. –s (*suikergoed bij een bruiloft door of vanwege het bruidspaar gestrooid*; thans: *suikergoed*, inz. *dat men aan vrienden enz. rondzendt*); **–tooi,** m.

bruids'tranen, m. mv. (eig. *tranen, door de bruid geschreid*; fig. *drank*, inz. *kaneelwijn, geschonken in de bruidsdagen*); Friesland: feestpartij bij de ondertrouw ten huize der bruid: *op de – gaan*; zie hypocras.

brui'en, bruide, h. gebruid (*gooien, smijten*): *ik zal hem van de trappen –*; nog: *wat bruit het mij!* wat geef ik er om; gew. vero.

brui'gom, m. –s; zie bruidegom.

bruik'baar, bn., bruikbaarder, –st: *een – werktuig* eig. en fig.; **–heid,** v.

bruik'leen, o. –lenen (1 rechtst. *overeenkomst, waarbij de ene partij aan de andere een zaak om niet ten gebruike geeft onder voorwaarde, dat degene, die deze zaak ontvangt, dezelve na daarvan gebruik te hebben gemaakt of na een bepaalde tijd, zal teruggeven*; 2 *lening van iets tot tijdelijk gebruik; het aldus geleende*): 1 eig. is de rechtst. voor –, *bruiklening*; 2 *een boek in – afstaan, geven, hebben.*

brui'loft, v. –en (1 *feest bij gelegenheid van een huwelijk; trouwfeest*; 2 *de gasten bij een –*; 3 *gedenkfeest van een huwelijk*): 1 *– houden*; 2 *de hele – kwam op het politiebureau te recht*; 3 *de groene –*, op de trouwdag; *de blikken –*, na $6^1/_4$ jaar; *de koperen –*, na $12^1/_2$ jaar; *de zilveren –*, na 25 jaar; *de gouden –*, na 50 jaar; *de diamanten –*, na 60 of 75 jaar.

brui'loftsdag, m. –dagen (*dag der bruiloft*); **–dis,** m.; **–gast,** m. en v. –en; **–gedicht,** o. –en (*gedicht ter ere der jonggehuwden*); **–kleed,** o. –klederen, –kleren; **–lied,** o. –liederen (*lied ter ere van het bruidspaar; lied bij een bruiloft gezongen; bruiloftsdicht*); **–maal,** o. –malen; **–vers,** o. –verzen; **–zang,** m. –en.

bruin 1 bn. (*de kleur hebbende, die bestaat uit een vermenging van zwart, rood en geel en dus naar een dezer kleuren zwemende*): *chocolade is –, een – paard; –e haren*; **2 –e,** m. of v. in bet. 1; m. in bet. 2; bruinen, bruintje (1 *iem., die bruin van haar, huid of ogen is*, inz. *van lieden van Zuidelijk of Oosters ras*; 2 *een bruin paard*; bij uitbr. *een paard*; ook: *de* [*bruine*] *landbeer*): 1 *deze mint een –e, die een blonde; de –en uit de Oost, de Blauwen uit de West*; 2 dikwijls in verkl. en als eigennaam: zegsw. *dat kan Bruintje niet trekken*, dat gaat (financieel) boven mijn kracht; *Here Bruun*, de beer; nog: Z.-N. *voor mij een glas bruine*, bruin bier; **3** o. (1 *bruine kleur*; 2 *bruine verfstof*; 3 schilderk. *schaduw; het donker op een schilderij*): 1 *zij was in effen –*; 2 *met – iets overstrijken*; 3 *het licht en –.*

brui'nen, h. (2), i. (1) gebruind (1 *bruin worden*; 2 *bruin maken*): 1 *het vlees begint te –*; 2 *door de zon gebruind.*

bruineren, gebruineerd (*een bruine kleur geven*); **bruineer'der,** m. –s.

bruin'geel, bn. (*donkergeel*): *–gele blaren.*

bruin'kool, v. –kolen (*fossiele brandstof, van jongere vorming dan de steenkool*): – vormt een overgang van turf tot steenkool.

bruino'gig, bn.: *een – Zeeuws meisje*; **bruin'oog,** m. en v. –ogen (*iem., met bruine ogen*).

bruin'steen, o. (*delfstof* inz. *mangaanperoxyde bevattende; glasblazerszeep*).

bruin'tje, o. –s (*meisje met donkerbruine haren*; z. *bruin* **2,** 2); verg. brunet.

bruin'vis, m. –vissen (*walvisachtig zoogdier ± $1^1/_2$ m lang*; Lat. phocaena communis; ook: *tuimelaar* wegens zijn manier van zwemmen): *blazen, vooruitschieten als een –.*

bruis, v. en o. (*schuim*); gew. *broes.*

brui'sen, bruiste, h. gebruist (*op hoorbare wijze schuimen, zieden, borrelen*): *de golven – tegen de rotswanden; het bruisend nat*, de zee.

brui'sing, v. –en: *een – van geluiden.*

bruis'poeder, –poeier, o. (nl. *van dubbelkoolzure soda, wijnsteenzuur en suiker, gebruikt in water*).

brul'aap, m. –apen (*aap in Z.-Am., die vervaarlijk kan brullen*; Lat. mycetes).

brul'boei, v. –en (*zee- of rivierboei, die een dof, dreunend geluid doet horen*).

brul'len, brulde, h. gebruld (1 *benaming van het geluid van grote wilde dieren*; 2 *benaming van andere zeer krachtige geluiden*): 1 *een leeuw kan –*; 2 *de man brulde v. woede, van pijn; een lompigheid, brulde de pikeur*, brul-

lend uitroepen; *de jongen zette het op een –*, luid schreien; *– van lachen.*

brul'vogel, m. –s (*een soort van roerdomp in Z.-Afrika*); zie roerdomp.

Brumai're, v. (Fr. [Lat. bruma v. brevissima = kortste dagtijd]: 2e of *Nevelmaand van 22 Oct.—21 Nov. tijdens de eerste Franse republiek*): de staatsgreep van Napoleon I op de 18e – van het jaar VIII (9 Nov. 1799).

brum'mel, v. –s (*braambes*); gew.

brunet', v. brunetten (*vrouw of meisje met donker of bruin haar*); (Fr.) brunette.

Brunhil'de, 1 v., Germ. myth. een der Walkyriën; **2** koningin der Franken, ± 600.

brusk, bn., bw. (Fr. brusque: *kortaangebonden, opvliegend, bars, grof; eensklaps, onverhoeds*). (u = uu).

bruskeren, gebruskeerd (Fr. *onheus bejegenen, toesnauwen*): *een zaak –*, doordrijven, forceren; ook, brusqueren.

Brus'selaar, m. –s, Brusselaren (*inwoner van, man uit Brussel*).

Brus'sels, bn. ([*als*] *uit, van, in, eigen aan, betrekking hebbende op Brussel*): *–e aarde*, schuurzand van vettige aarde; *–e spruitjes*, spruitkoolspruitjes; z. ook lof.

brutaal', Fr. brutal v. Lat. brutus = zwaar, dom, **1** bn., bw.; brutaler, –st (1 *onbeschoft, onbeschaamd*; 2 *vermetel, stoutmoedig, vrijpostig*; 3 *grof, ruw, gewelddadig*): 1 *een – antwoord*; 2 *een brutale leugen*; *een – mens heeft de halve wereld*; *– als de beul*, zeer; 3 *– geweld*; **2 bruta'le,** o.: *vrij, bij het – af.*

brutaal'tje, o. –s (*brutale jongen*, ook: *brutaal meisje*): *'t is me een –!*

brutaal'weg, bw. (*op brutale wijze*).

brutaliseren, gebrutaliseerd (Fr. *onbeschoft, lomp, met geweld optreden tegenover, bejegenen*): *iem. –.*

brutaliteit', v. –en (Fr. *onbeschoftheid, verregaande vrijpostigheid, onhebbelijkheid; uiting er van*): *de – hebben om.*

bru'te, Fr. zie bruut en brutaal.

bru'to, bn., bw. (It. brutto [Lat. brutus = zwaar]: hand. *het gewicht der koopwaren met inbegrip der verpakking; onzuiver*): *het – gewicht*; *– opbrengst*, zonder aftrek der onkosten; *– goud, – zilver*, met vreemd metaal vermengd; zie brt., netto, winst.

bruut, 1 bn. (*ruw, lomp*): *een brute vent*; fig. *bruut geweld*; **2** m. bruten (*beestachtig ruw mens; ruwbast*); **–heid,** v. (*ruwheid*).

bucentaur', m. –en, Lat. bucentau'rus (Gr. bous = stier + kentauros, z. centaur: myth. *stiermens: een monster, half stier, half mens*; ook: *prachtgalei voor den Doge van Venetië, waarin hij op Hemelvaartsdag zinnebeeldig, door een ring in zee te werpen, Venetië huwde aan de zee*).

bucephaal', m., Lat. buce'phalus (Gr. bous = rund + kephale = kop: *ossekop; Thessalisch paard, met een ossekop als merk; lievelingspaard van Alexander den Groten*).

bucht, m. (Z.-N. *bocht* II).

buck'skin, o.; zie bukskin.

buco'lisch, bn. (Gr. bukolos = herder: *wat betrekking heeft op het herders- of landleven; herderlijk, herder....*): *–e poëzie.*

Buddhis'me, o.; zie Boeddhisme.

bud'get, budget', o. budgetten, –s (Eng. *begroting v. e. land enz.*). (g = zj).

buf'fa, bn. (It. eig. *scherts, grap*), (u = oe): *opera-buffa*; verg. opera-bouffe.

buf'fel, van Fr. buffle, Gr.-Lat. bubalus, buffeltje **1** m. –s (*rund in verschillende soorten voorkomende*): *de Aziatische –*, Lat. bos bubalus; fig. *een – van een vent*, lomp, brutaal man, lompe vlegel; **2** o. (*buffelleer*).

buf'felen, buffelde, h. gebuffeld (*schransen*): *die slokop zit weer te –.*

buf'fer, m. –s, buffertje (Eng. buffer van to buff = stoten, nederl. boffen: *stootkussen* inz. *aan spoorwagens; vooruitstekende ronde plaat of knop, met stramme veer*).

buf'ferstaat, m. –staten (*een kleine staat, tussen twee grote staten gelegen*).

buffet', o. buffetten (Fr. *meubelstuk* inz. *in een eetkamer, waarin tafelgerei enz. wordt geborgen, waarin of waarop dessert enz. wordt gezet: tafelkast, dressoir*; in koffiehuizen enz.: *tapkast, schenktafel; koffiekamer*); **–juffrouw,** v. –en (*juffrouw in het buffet*).

bu'gel, m. –s (Eng. [v. Lat. buculare = als een jong rund brullen]: muz. *koperen blaasinstrument*).

buggy, v. buggy's (Eng. *licht, open rijtuig*).

bui, v. –en, buitje (1 *korte periode van slecht weer: regen, hagel enz.; regenvlaag*; 2 *kortdurende stemming; luim*): 1 *donker–, hagel–, regen–*; 2 *een goede, kwade – hebben*, kuur, luim; *hij heeft van die –en*, is anders dan gewoonlijk; *bij –en*, nu en dan, soms.

bui'del, m. –s, buideltje; **buil,** m. –en, builtje (*geldzak, beurs; zak; huidplooi*).

bui'deldieren, o. mv. (*onderklasse van zoogdieren* inz. *in Australië, met een huidplooi of buidel tot berging der jongen*; Lat. marsupialia): *de buidelwolf*, Lat. thylacinus cynocephalus; zie kangoeroe; **–rat,** v. –ratten (*opossum*, Lat. didelphys).

bui'en, buide, h. gebuid (*ongestadig zijn v. het weer: regenen, waaien, sneeuwen*).

buig'baar, bn.; buigbaarder, –st (*kunnende gebogen worden*): *een – wilgetakje*; **–heid,** v.

bui'gen, boog, h. gebogen (1 *van de gewone stand*, inz. *de rechte afwijken*; 2 fig. *nederig zijn tegenover iem.; zich onderwerpen*; 3 *van de gewone stand doen afwijken; krommen, gebogen doen zijn*; 4 fig. *iem. onderwerpen*): 1 *de takken bogen*; *hij boog* (*diep*), maakte een (diepe) buiging; refl. *zich naar het oosten –*; *– als een knipmes*, zeer diep; 2 *voor iem.* (zich) *in 't stof –*, fig. z. zeer vernederen; 3 *een stok –*; 4 *iem. –*; *het hoofd –*, zich gewonnen geven, het opgeven.

bui'ging, v. –en, buiginkje (*het buigen*: 1 *kromming, bocht*; 2 *teken van beleefdheid, eerbied; zwijgende groet*; 3 spraakk. *flexie, vormverandering der woorden*): 1 *een – van de weg*; 2 *een diepe – maken*; 3 *de – der zn.*

buig'tang, v. –en (*handtang om koper- of ijzerdraad te buigen; draadtang*).

buig'zaam, bn.; buigzamer, –st (1 *wat licht buigt of te buigen is*; 2 *gehoorzaam, gedwee*): 1 *riet is –*; 2 *een – karakter*; **–heid,** v.

bui'ig, bn. (*onvast, ongestadig, regenachtig*): *het was – weer.*

buik, m. –en (1 *middendeel v. e. spier*; bij uitbr. *onderlijf*; 2 bij verg. [*onderste*] *bol, gebogen deel v. e. voorwerp*): 1 zegsw. *van zijn – een afgod maken*, alleen denken aan lekker eten en drinken; *ik heb er mijn* (of: *de*) *– vol van*, meer dan genoeg; O.-I. *het in de – hebben*, diarrhee; 2 *de – van een kruik.*

buik'band, m. –en (*ceintuur, band om de buik gedragen; draagband*).

buik'holte, v. –n (*holte tussen middenrif en bekken, waarin de* [*buik*]*ingewanden liggen*).
bui'kig, bn. (*een buik vormend, corpulent*): *een – heertje*; fig. *een –e fles*.
buik'loop, m. (*waterachtige darmontlasting*).
buik'pijn, v. –en (*pijn in de buik*): *– hebben*.
buik'potige week'dieren, o. mv. (*slakken*).
buik'riem, m. –en (*riem van het tuig, die onder de buik doorgaat*).
buik'spreken (*spreken zonder de lippen te bewegen, zodat de klanken van elders schijnen te komen*): in de onbep. wijs en als zn.
buik'spreker, m. –s.
buik'vin, v. –vinnen (*gepaarde vin aan de buikzijde bij vissen*).
buik'vlies, o. (ontl. *dun en taai vlies, dat de buikholte aan de binnenzijde bekleedt*).
buik'vliesontsteking, v. –en.
buik'ziek, bn.; zie beurs.
buik'zwammen, v. mv. (*zwammen met gesloten vruchtlichamen, die eerst opengaan, als de sporen rijp zijn* [Lat. gasteromycetes]): *de aardsterren behoren tot de –*.
I. buil, v. –en, builtje (*gezwel, opgelopen bobbel, bult*): *zich een – vallen*; *een pest–*.
II. buil, m. –en, builtje ([*papieren*] *zakje*; ook: *builmolen*); zie buidel.
bui'len, builde, h. gebuild (*ziften, d. i. ontdoen van de zemelen met de builmolen*).
bui'lenpest, v.: *een geval van –*.
buil'molen, m. –s (*werktuig, om te builen*).
I. buis, v. buizen (*wijde pijp*; Z.-N. *hoge hoed*): *een glazen –*; Z.-N. *met de – op*; Z.-N. *een – krijgen*, sjezen, mislukken.
II. buis, o. buizen (verkort uit *wambuis*: *jasje zonder panden*; *nauwe kiel*): *een blauw –*.
III. buis, bn. (*dronken*): *hij is –*; (zn. gebruikt?) *een – aanhebben*, dronken zijn.
IV. buis, v. buizen (*haringbuis*).
bui'sen, buiste, h. gebuist (Z.-N. *slaan, kloppen*): *buis maar op de deur*.
buis'jesdag, m. (*destijds de dag van het uitzeilen der haringbuizen*, nl. *15 Juni*).
buis'kool, v. –kolen (*witte kool*; Lat. brassica oleracea acephala).
buit, m. (*veroverd goed, meestal iets, waarvan men zich in de uitoefening van zijn bedrijf met een zeker recht meester maakt*): *met een rijke – kwam de jager thuis*.
bui'telen, buitelde, h., i. gebuiteld (*tuimelen, over de kop gaan, keukelen*).
bui'teling, v. –en (*tuimeling*): *–en maken*.
bui'ten 1 bw.: *ik woon –*, niet in de stad; *ik ben –*, niet binnen; met vz. *naar – gaan*, [a]) op het land, [b]) uit het vertrek, het huis; *van – gezien*, aan de buitenkant; *naar – opengaan*; *iem. van –*, [a]) van het land, buitenman, [b]) die buiten het vertrek, het huis zich bevindt; *iets van – kennen, leren*, uit het hoofd; *van binnen en van –*, geheel; *de deur van – sluiten*, aan de buitenkant; *zich te – gaan*, onmatig zijn; **2** vz.: *– de deur*, *– het huis*; *– verwachting*, boven; *– weten*, medeweten; *– (en behalve) zijn persoonlijk inkomen*, versterking van behalve; *– hem om*, zonder hem er in te kennen; *– zich zelf van woede*; *niet – hem kunnen*, hem niet kunnen missen; *hou jij er je –*; zie ook westen; **3** o. –s (*buitenplaats, landgoed*): *een fraai –*; **4** m. (Z.-N. *het platteland*): *hij woont, is op de –*.
bui'tenaf, bw. (*aan of van de buitenkant*; fig. *oppervlakkig*): *een zaak – bekijken*; *– over iets oordelen*; zegsw. *ik hoor het van – vertel len*, van de buitenwacht; ook, buitenaf'.
bui'tenband, m. –en (v. fiets, auto: *gummiband, tot bescherming van de binnenband*).
bui'tenbeentje, o. –s (*onecht kind*).
Bui'tenbezittingen, v. mv. tegenwoordig: **Bui'tengewesten,** o. mv. zie ald.
bui'tenbraak, v. (*het bij diefstal verbreken van sloten op buitendeuren, van afsluitingen enz.*); verg. binnenbraak.
bui'tendeur, v. –en (*deur naar buiten*).
buitendien', bw. (*daarenboven, daar nog bij*).
buitendijks', bw., bn. (*gelegen, van het dorp uit gezien, achter of over de dijk*, d. i. *tussen de rivier en de dijk*): *die velden liggen –*; *–e weiden*; **–gaats',** bw. (*het zeegat uit*; *in volle zee*; *buiten de haven*): *de schepen zijn –*. Opm. Soms ook uitgesproken met het accent op *bui-* evenals het vlg. woord.
buitengemeen', bn., bw. (*zeldzaam*, deftiger dan *buitengewoon*): *een –gemene bijval*; *– verstandig*.
Bui'tengewesten, o. mv. (O.-I. *al onze bezittingen buiten Java en Madoera*).
buitengewoon', bui'ten–, bn., bw.; –gewoner, –st (minder deftig dan *buitengemeen*: *wat van het gewone afwijkt*; *meer dan gewoon*): *–gewone uitgaven*; *een – talent*; *een – hoogleraar*; *– goed*, zeer; zn.: *niets –s*.
bui'tengoed, o. –goederen (*landgoed*); **–haven,** v. –s (*havengedeelte aan zee of aan een rivier gelegen buiten de schutsluizen en in open verbinding met zee of rivier*); **–hof,** o. (eig. *buitenplein*): *het Buitenhof te 's-Gravenhage*.
buitenis'sig, bn. (*afwijkend, vreemd*; *excentriek*; *bizar*), **buitenis'sigheid,** v. –heden (*vreemd geval, vreemde handelwijze*).
bui'tenkans, v. –en, meestal **–kansje,** o. –s (*gelukkig toeval, meevaller, onvoorzien winstje*); **–kant,** m. –en (*de naar buiten gekeerde kant*): *dat is maar aan de –*, uiterlijk; **–land,** o. (*elk ander land dan het vaderland*; *rubriek ener krant voor buitenlands nieuws*); **–lander,** m. –s (*iem. uit het buitenland*); **–lands,** bn. ([*als*] *van, uit, in het buitenland*): *een –e reis*, in het buitenland; O.-I. *een – verlof*, nl. naar Europa.
Bui'tenlandse Zaken, v. mv. (*departement der landsregering, belast met zaken, het buitenland betreffende*): *het ministerie van – –*.
bui'tenman, m. buitenlui (*iem., die buiten woont*; *landman, dorpeling*).
bui'tenmate, bw. (*uitermate*): *– handig*; **–matig,** bw. (*bovenmatig*); ook –ma'te, –ma'tig; **–mens,** m. –en (*buitenman*).
bui'tenom, bw. (*niet binnendoor of tussendoor*): *– gaan*; ook, buitenom'; **–plaats,** v. –en (*landgoed, buiten*): *een mooie –*; nog O.-I.: *op een – zijn*, ergens in het binnenland; **–planeet,** v. –planeten (*planeet, die haar loopbaan buiten de loopkring der aarde heeft*): *Mars, Jupiter, Saturnus zijn –planeten*; z. binnenplaneet; **–polder,** m. –s (*buitendijks gelegen*, [*omkade*] *polder*).
bui'tenshuis, bw. (*niet in huis*): *hij heeft zijn bezigheden –*; *voor –*; **buitenslands,** bw. (*in het buitenland*): *die minister toeft –*; ook: buitenshuis', –lands'.
buitenspo'rig, bn., bw. (*het spoor, het gewone, te buiten gaande*; 1 *onredelijk, onmatig, verbazend*; 2 *losbandig*): 1 *–e prijzen*; 2 *een – gedrag*; **–spo'righeid,** v. –heden (*overdrijving*; *onbehoorlijkheid*; *losbandigheid*).

bui'tenstaander, m. –s (*iem., die buiten een zaak staat; oningewijde, ondeskundige*).
bui'tenste, bn. (*het verst naar buiten; aan de uiterste zijde gelegen*): *de – wallen.*
bui'ten(s)tijds, buiten(s)tijds', bw. (*op een ongewone tijd*): *examens – afgenomen.*
bui'tenverblijf, o. –verblijven (*buitenplaats*); **–vervolgingstelling,** v. (*ontslag van vervolging*); **–waarts,** bw., bn. (*naar buiten*): *de voeten – zetten; een –e beweging;* **–wacht,** v. –en (*buitenpost, voorpost*): zegsw. *ik hoorde het van de –,* personen, niet rechtstreeks bij een zaak betrokken; **–water,** o. (*alle water in open gemeenschap met zee*); **–wereld,** v. (*de mensen, die niet tot een bepaalde kring behoren; het grote publiek*): *wat zal de – er van zeggen?* **–werks,** bw. (*gerekend van de ene buitenste rand des werks tot de andere*): *de breedte van een kozijn –; iets – meten.*
bui'tenzijde, v. –n (*buitenkant*).
buit'maken, maakte –, h. –gemaakt (*veroveren; kapen*): *een schip –;* zie prijs.
bui'zerd, m. –s (Fr. busard [Lat. buteo]: *valkachtige roofvogel*); *de gewone –* of Lat. buteo b. buteo, ook: muizenvalk.
buk'ken, bukte, h. gebukt (intens. van *buigen: de rug buigen;* fig. *onderdoen voor*): *hij bukte (zich) om het papier op te rapen; – voor geweld; onder het leed gebukt gaan.*
I. buks, v. –en (Duits Büchse = Ned. bus: *kort geweer met getrokken loop*): *een kamer–.*
II. buks, m. –en (*palmboompje,* Lat. buxus sempervirens: *heestersoort met altijd groene en glanzende bladen* inz. als bordes); **–boom,** m. –bomen, vroeger bosboom.
buk'skin, o. (soorten), o. –s (Eng. buckskin = bokkevel: *gekeperde wollen* [*broek*]*stof*).
I. bul, v. bullen (1 *ding zonder waarde, lor,* inz. in h. mv.; 2 Z.-N. *grauw*): 1 *pak je bullen bij elkaar,* je spullen; 2 Z.-N. *– van volk.*
II. bul, m. bullen (*stier;* fig. *stuurs mens*).
III. bul, bulle, v. bullen, bulletje (Lat. bulla: *groot zegel aan een oorkonde; oorkonde van vorsten, academische senaten enz.;* R.-K. *pauselijke brief, oorkonde over een of ander onderwerp, oorspronkelijk met een loden zegel*): *de dokters– halen,* diploma als dokter; *de gouden –,* oorkonde met gouden zegel, inz. van keizer Karel IV, over de keizerskeuze, (1350); Lat. aurea bulla.
bul'deraar, m. –s (*iem., die raast, tiert*).
bul'derbast, m. –en (*bulderaar*).
bul'deren, bulderde, h. gebulderd (*een rommelend of dreunend geluid geven;* fig. *op ruwe manier spreken, razen, tieren*): *de kanonnen –; de storm buldert; de –de kapitein.*
bul'dog, m. buldoggen; **–hond,** m. –en (eig. *stierhond: hondensoort met dikke, ronde kop*).
bulk (Eng. letterl. *hoop*): *van de lading zijn 250 ton lijnzaad gestuwd en ongeveer 1500 ton maïs in bulk gelost;* **–artikelen,** o. mv. (*die* nl. *los in het schip geladen worden*).
bul'ken, bulkte, h. gebulkt (*loeien van rundvee; hard schreeuwen*): zegsw. *hij bulkt van het geld,* is overmatig rijk, gmz.
bulla'rium, o. (Ned.) –s, bullariën; (Lat.) bullaria (Lat. *verzameling van pauselijke bullen*).
bul'lebak, m. bullebakken (*bietebauw; boeman; schrikbeeld; barse kerel;* ook: *bulderbast*).
bul'le(n)bijter, m. –s ([*een gele*] *Engelse dog;* in 't alg. *grote, kwaadaardige hond*).
bul'lepees, v. bullepezen (*harde gedroogde pees van bul of stier; geseltouw*).
bulletin', o. –s (Fr. [v. Lat. bulla]: 1 *dagbericht* [*omtrent een ernstige ziekte*]; 2 *legerbericht; korte mededeling,* b.v. *door een dagbladredactie;* 3 Z.-N. *leerlingenrapport*): 1 *er worden geen –s meer uitgegeven;* 2 *het – van een overwinning;* 3 *een goed –,* rapport.
bulletineren, gebulletineerd (*per bulletin,* inz. bet. 2, *bekend maken*).
bul'ster, v. –s, bulstertje (*bedde-, strozak*).
bult 1 m. –en (1 *bochel* in Z.-N. algemeen; 2 *buil, bobbel*): 1 *een man met een –; zich een – lachen,* onbedaarlijk; 2 *het kind viel een – aan het hoofd;* **2** m. en v. –en (*bultenaar*).
bul'tenaar, m. bultenaren (*iem. met een bult*).
bul'tig, bn. (*een bult hebbende*): *de tijger en zijn –e vijand, de buffel.*
bult'os, m. –ossen (*zeboe*).
bult'zak, m. –zakken; zie bulster.
bum'per, m. –s (Eng. to bump = bonzen: *autobuffer*): *Ford met zoeklicht en –.*
bun, v. bunnen (*ben;* ook wel = *kaar*): *de vissen wegen zwaar in zijn bunnetje.*
bun'del, m. –s, bundeltje (1 in het alg. *een bos, een pak van samengebonden voorwerpen;* 2 *pakje lijfgoed, bagage;* 3 *boekdeel, waarin op zich zelf staande stukken verenigd zijn*): 1 *een – kleren, een – vlas, een – pijlen;* 2 *met zijn – op de rug;* 3 *een – verzen.*
bun'delen, bundelde, h. gebundeld (*tot een bundel verenen*): *verspreide gedichten –.*
bun'der, o. –s (*landmaat,* gew. verschillend; thans: ha).
bun'dergeld, o. –en (*belasting per bunder,* o. a. in gebruik in Ned. waterschappen).
bund'gras, o. (*kwastgras, naam v. soorten spichtig gras, o. a. gebruikt voor bekleding van bijenkorven;* inz. Lat. weingaertneria canescens); ook, bundelgras, buntgras.
bungalow, v. –s (Eng. *Indisch landhuis van één verdieping;* in 't alg. *Indisch huis;* in Engeland en ook wel bij ons: *optrekje*).
bun'gelen, bungelde, h. gebungeld (*schommelen, slingeren*): *zijn pruik –de op zijn rug.*
bun'ker, m. –s (Eng. = kolenruim; *bergplaats voor steenkolen in een stoomschip;* ook meer algemeen): *het vuil valt via de trechter in de –;* **–en,** bunkerde, h. gebunkerd (*bunkerkolen aan boord nemen*): *moeten –.*
bun'kerhaven, v. –s (nl. *waar men bunkert*); **–kolen,** v. mv. (*scheepskolen*).
bun'sel, m. –s (Z.-N. *pakje lappen, kleren, luiers*); **–doek,** m. –en (Z.-N. *luier*).
bun'zing, bon'zing, m. –s of –en (*donkerbruin inlands, marterachtig roofdier ± 4 dm lang;* Lat. putorius putorius), gew. ulk.
bu'ran, m. –s (*sneeuwstorm in Rusland, Azië*); (u = oe); ook, boeran.
burcht, burg, m. –en (*versterkt kasteel;* bij uitbr.: *versterkte plaats;* fig. *toevluchtsoord*); **–heer,** m. –heren (*edelman, op een kasteel wonende,* meestal, waar sprake is van Middeleeuwse toestanden); **–vrouw,** v. –en.
bureau', o. bureau's, bureautje (Fr. [Lat. bura = wollen stof; eig. met wollen stof bedekte schrijftafel]: 1 *schrijftafel* [*met vakken*]; 2 *afdeling;* 3 *kantoor voor ambtswerkzaamheden;* 4 *gebouw; kamer van een tak van dienst;* 5 *het personeel, dat in een – werkt;* 6 *voorzitter en secretaris van een vergadering, vereniging*): 1 *een –-ministre;* 2 *– voor . . . .;* 3 *– van een dagblad;* 4 *– van politie;* 5 *het –*

was voltallig; 6 *de werkzaamheden v. h.* –; nog: – *voor de industriële eigendom*, bewaarplaats der tekeningen of modellen der fabrieks-, handelsmerken (Den Haag).

bureaucraat', m. –craten (*heerszuchtig ambtenaar; eigenmachtig, kleingeestig, aan vormendienst gehecht ambtenaar*); **–cratie'**, v. (*invloed of willekeur der ambtenaren; ambtenaarsheerschappij; kleingeestige nauwgezetheid der ambtenaars*); **–cra'tisch**, bn., bw.

bureaulist', m. –en (Fr. *kaartjesverkoper aan een station enz.*); vr. **–e.**

bureau'-minis'tre, o. bureaux-ministres (Fr. *grote, schrijftafel zonder cilinderkast*).

bureau'stoel, m. –en.

bureel', o. burelen, bureeltje (Fr. burel = bureau: *bureau* bet. 2, 3, 4, 5, 6): *ten burele*; Z.-N. – *van weldadigheid.*

burelist', m. –en (Fr. *bureaulist*); vr. **–e.**

bu'ren, buurde, h. gebuurd (*een buurpraatje gaan maken*); zie buurten.

bu'rengerucht, o. –en (*rumoer in huis, dat de buren hindert; straatrumoer* inz. *des nachts*): – *maken; een proces-verbaal wegens* –.

buret', v. buretten (*buis met schaalverdeling voor het nauwkeurig afmeten v. vloeistoffen*).

burg, m. –en; zie burcht.

burgemees'ter, m. –s (*hoofd ener gemeente*; dierk. *zeemeeuw ter grootte v. e. kalkoen*; Lat. larus hyperboreus); **–mees'terlijk**, bn., bw. (*aan een burgemeester eigen*); **–mees'terschap**, o. (*waardigheid, ambt*).

burgemees'terskamer, v. –s (*kamer voor of van den burgemeester op het raadhuis*).

bur'ger, m. –s, burgertje (*inwoner v. e. stad* [*in het genot van alle rechten dier stad*]; *stedeling; ieder lid van enige staat*; in het mv.: *Zuid-Afrikaanse Boeren* inz. *Transvalers en Oranje-Vrijstaters*): *een gezeten* –, gegoed; *in* –, niet in uniform.

bur'gerachtig, bn. (*burgerlijk*): *een* – *heertje met blinkende jas.*

bur'geravondschool, v. –scholen (*avondschool voor middelbaar onderwijs*); **–bestaan**, o. (*fatsoenlijk bestaan*); **–dagschool**, v. –scholen (*dagschool voor middelbaar onderwijs*); ook, –a'vondschool, –bestaan', –dag'school.

bur'gerdienst, m. (*ter vervanging van militaire dienst*).

bur'gerdochter, v. –s (*meisje uit de burgerstand*): *een eenvoudige* –.

burgerij', v. –en (*de klasse, stand der burgers; de gezamenlijke burgers* [*v. e. gemeente*]).

bur'gerjongen, m. –s (*jongen uit de burgerstand*); ook: –jon'gen; **–kleren**, o. mv.: *in* –, in burger; **–koning**, m. nl. Louis Philippe, 1830–'48, koning van Frankrijk; **–kroon**, v. –kronen (o.-Rome: *krans van eikenloof voor iem., die een Romeins burger het leven had gered*; in het alg. *krans, beloning voor burgerlijke verdiensten*).

bur'gerlijk, bn., bw. (*niet-militair; tot de burgerstand behorend; eenvoudig, als burgers*; ong. *niet fijn; alledaags; bourgeois*): *het* – *bestuur; een* – *man; de* –*e beleefdheid in acht nemen*, welke nl. ieder past als medeburger; *de* –*e stand*, register van geboorten, sterfgevallen, huwelijken enz. in elke gemeente; – *huwelijk*, huwelijk voor den ambtenaar van de burgerlijke stand; – *recht*, recht, dat regelt de rechtstoestand der personen, hun verhoudingen onderling en hun vermogen; nog: *een* – *blok*, nl. van niet-socialistische (communistische) partijen; idem: *de* –*e pers*; Z.-N. *een* –*e begrafenis*, zonder kerkelijke ceremoniën.

bur'gerlui, m. mv. (*mensen van de burgerstand*); **–luitjes**, o. mv.; ook: –lui'(tjes).

bur'german, m. –lieden, –lui (*man uit de burgerstand*): *als een* – *gekleed; de kleine* –; ook –man'; **–man'netje**, o. –s: kleinacht. *een mager* – *met een confectiepakje aan.*

bur'germanskind, o. –kinderen (*kind van burgerlui*): *'t is een* –, zelden in 't meerv.

bur'germens, m. –en (*eenvoudig burger*); **–oorlog**, m.–oorlogen (*binnenlandse oorlog*): *de* –, *de Hoekse en Kabeljauwse twisten* 1349–1492; **–plicht**, m. –en (*plicht v. e. welgeaard burger*); **–recht**, o. –en (*de rechten, den burger als burger toekomende*): *de Apostel Paulus bezat het Romeinse* –; fig. *clown voor potsenmaker heeft bij ons het* – *gekregen*, is gewoon geworden; **–schap 1** o. (*het burger zijn*): *het* – *ener stad*; **2** v. (*al de burgers, de burgerij*); **–schapsrecht**, o. –en (*burgerrecht*); **–school**, v. –scholen (vero. *lagere school voor burgerkinderen*; afkorting v. *Hogere Burgerschool*); **–vader**, m. –s (*erenaam voor een burgemeester of anderen magistraat*); **–wacht 1** v. –en (*vrijwilligerskorps in tijden van dreigende revolutie; schutterij in België*): *de oprichting van* –*en*; **2** m. (*lid der burgerwacht*): *een dronken* –; **–zin**, m. (*vaderlandlievende gezindheid*).

burg'graaf, m. –graven (*bevelhebber van een burg of burcht*; thans: *adellijke titel, lager dan graaf*); **–gravin'**, v. –gravinnen; **–voogd**, m. –en (*slotvoogd*); **–vrouw**, v. –en (*burchtvrouw*); **–wal**, m. –wallen (*wal om een burg; gracht om een burg; vestinggracht*; in Hollandse steden: *naam van bepaalde grachten, straten* [*oorspronkelijk*] *langs die grachten*).

burin', m. –s (Fr. *graveernaald, -stift*).

burlesk', bn. (Fr. burlesque, It. burlesco [v. burla = grap]: *koddig, kluchtig, zot-grappig*); als zn. **–e**, o. (*het laag-komieke*).

bur'noe, m. –s; zie boernoes.

bur'rie, v. –s (naast *berrie*: *draagbaar*).

bursaal', m. bursalen (*beursstudent*): *de faculteit, waarin de* – *zal gaan studeren.*

I. bus, v. bussen (Gr.-Lat. buxis: eig. bus van buxushout: 1 *cilindervormige blikken trommel; blikken doos* voor allerlei doeleinden; *afkorting van brievenbus, armenbus enz.*; 2 *ondersteuningsfonds bij ziekten of begrafenissen tegen betaling van bepaalde premies*): 1 *een* – *voor thee; groenten uit de* –; *een brief op de* – *doen; met de* – *rondgaan*, collecteren; Z.-N. *de* – *v. e. wiel*, naaf; zegsw. *dat sluit als een* –, ter dege, zeer degelijk, fig. is zeer logisch; *in de bus moeten blazen*, op kosten gejaagd worden, vero.; 2 *dokters, die v. e.* – *moeten leven*; z. *donder*–, *haak*–, schiettuig.

II. bus, m. bussen; zie omnibus: *er loopt nog een* –; **–dienst**, m. –en.

bus'dokter, m. –s (*wijkdokter, die* nl. *uit een ziekenbus betaald wordt*).

bus'groente, v. –n (*verduurzaamde groente in bussen*).

bushel, m. –s (Eng. [Gr.-Lat. buxis z. bus I]: *Engelse en N.-Am. korenmaat*, Eng. 36,349 l, N.-Am., Eng. koloniën: 35,238 l).

business, v. (Eng. *zaak; zaken*): *een* –*man*, zakenman, handelsman.

bus'kool, v. (*zacht soort van houtskool in pijp-*

jes, om er mee te tekenen; tekenhoutskool).
bus'kruit, o. (z. kruit): zegsw. *hij vliegt op als –,* is licht boos; *hij heeft het – niet uitgevonden,* is niet zeer schrander.
bus'kruitverraad, o. (gesch. *in 1605 te Londen, toen Guy Fawkes de parlementsgebouwen in de lucht wilde laten springen).*
bus'lichting, v. –en (*de op bepaalde tijden plaats hebbende lichting der brievenbus).*
bus'patiënt, m. –en (*zieke, die in een bus* **I** 2 *is*); **–praktijk,** v. (*geneeskundige praktijk bij buspatiënten).*
bus'recht, o. –en (*recht of geld geheven van hem, die een postbox heeft gehuurd).*
bus'sel, m. –s (verkl. van *bos*: *bundel*): *een – stro*; inz. in Z.-N.; ook Z.-N. *zwachtel, luiers*; **–binder,** m. –s (*schovenbinder).*
bus'selen, busselde, h. gebusseld (Z.-N. *in bussels binden*; *inbakeren).*
bus'te, v. –n, –s (Fr. [It. busto v. Lat. bustum = lijkenverbrandplaats, grafheuvel, grafteken]: *borstbeeld*): *een – van Napoleon.*
but, buut, o. (Fr. but: *mikpunt, doel, oogmerk, wit*): *dat is zijn –*; lees *buut.*
I. bu'toor, m. butoren (Fr. butor; *roerdomp).*
II. bu'toor, m. (Fr. butoir: *schraapmes voor paardenhoef).*
buts, v. –en (*deuk*); gew.; **but'sen,** butste, h. gebutst (*indeuken*); gew.
buts'kop, bots'kop, m. –koppen (*een soort van dolfijn, stormvis, noordkaper).*
butyri'ne, v. (*boterstof*); volkst. *butterine.*
buur, m. buren, buurtje ([*naastwonende*] *buurman*): zegsw. *beter een goede –, dan een verre vriend,* de buur, die nabij is, helpt in nood beter dan een vriend, die veraf is.
buur'man, m. –lui, –lieden (1 *buur*; *iem., die naast ons, in onze nabijheid woont*; 2 *iem., die naast ons zit, staat enz.*): 1 *– kwam wat praten*; 2 *wie was op het concert je –?* zegsw. *al te goed is –s gek,* wie al te goed is, wordt het slachtoffer van zijn goedheid; **–meisje,** o. –s (*meisje uit de buurt*; ook: *vrouwelijke buurman* 2); **–praatje,** o. –s (1 *gesprek, praatje met de buren*; 2 *kletspraatje*): 1 *een – houden*; 2 *stoor je toch niet aan die –s.*
buur'schap 1 o. (*betrekking als buur*): *geen – houden,* zich niet met de buren bemoeien; 2 v. –schappen (*deel van een dorp, buurt*; ook: *de gezamenlijke buren).*
buurt', v. –en (1 *een deel v. e. wijk*; 2 *enige bij elkaar gelegen woningen*; *de daar wonende mensen*; 3 *nabijheid*): 1 *het is hier een nette –*; 2 *iets in de – laten aanzeggen*; 3 *hier in de –*; *het dorp ligt in de – van D.*
buur'ten, buurtte, h. gebuurt (*in de buurt een bezoek brengen*; *met een buur gaan praten).*
buurt'schap, v. –schappen (*buurt, gehucht*): *goede – onderhouden,* als goede buren leven.
buurt'spoorweg, m. –wegen (*lijn tot verbinding v. d. kleinere plaatsen ener streek*); **–verkeer,** o. (1 *verkeer met of tussen nabijgelegen plaatsen* inz. *met treinen met verminderd tarief*; 2 *spoorwegkaartje voor buurtverkeer*): 1 *nieuwe tarieven voor –*; 2 *geef twee –*; **–vereniging,** v. –en; **–weg,** m. –wegen.
buur'vrouw, v. –en (*vrouw uit de buurt*; *vrouwelijke buur*): *achterklap van –en.*
buut, o.; zie but.
Byroniaans', bn., bw. (*in de trant v. Byron, een Eng. dichter, 1788–1824*): *–e zangen.* (y = ie of volgens Eng. uitspraak = ai).
bys'sus, o. (Gr.-Lat. oorspr. Hebr. *fijn* [*wit*] *lijnwaad der ouden* inz. bij de Egyptenaren; zie Gen. 41 : 42; dierk. *draden, waarmee sommige dieren bv. mosselen vastzitten).*
Byzantijn', m. –en (*burger van het Byzantijnse rijk*; *Byzantijnse geschiedschrijver*; *Byzantijnse munt).* (y = ie).
Byzantijns', bn., bw. (*Byzantium* [*Konstantinopel*] *of het O.-R. rijk betreffende*; fig. *slaafs, kruipend, vooral jegens vorsten*): *het –e rijk*; *–e* (of: *Oosterse*) *romans,* op Byzantium of het Oosten betrekking hebbende: *de –e roman Floris ende Blanchefloer.*
Byzantinis'me, o. (*kruiperige vereering van hooggeplaatste personen*): *het – a. h. hof.*

C. [1])

C – 1 *coulomb*; 2 zie Cand., Cap., Cels., Cent; °**C** – graden Celsius.
c. a. –Lat. *cum annex'is,* met den aankleve v. dien, met het bijbehorende of bijgevoegde.
ca – *centiare.*
ca. – Lat. *cir'ca,* ongeveer, omtrent.
c.-à-d. – Fr. *c'est-à-di're,* dat is (te zeggen).
cal – *calorie.*
cand. of **c.** – Lat. *candida'tus*; z. ald.
Cand. min. – ook **C. M.**; zie ald.
cap. of **c.** – Lat. *ca'put*; zie ald.
Cels. of **C.** – *Cel'sius*; °**C** – *graden Celsius.*
cent. of **c.** – Lat. *cen'tum,* honderd.
cert. – *certificaat*; zie aldaar.
cf. – zie conf.
cg – *centigram.*
c. i. – *civiel-ingenieur.*
Cie. – zie Comp.
c. i. f. zie cif.
C. L. of **c. l.** – Lat. *cita'to lo'co,* op de aangehaalde plaats; **cl** – *centiliter.*
C. M. of **Cand. Min.** – Lat. *Candida'tus ministe'rii,* candidaat tot de heilige dienst in de godgeleerdheid, proponent; z. aldaar.
c. m. – Lat. 1 *curren'tis men'sis,* der lopende maand; 2 *curren'te men'se,* in de lopende maand; **cm** – *centimeter.*
Co. – 1 It. *Con'to,* rekening; meerv. *Con-*

[1]) De woorden, die men onder **C** niet vindt, zoeke men onder de **K**; de *c* wordt uitgesproken als *k* vóór *a, o* en *u,* b.v. *cacao, commies, cultuur,* tenzij voorzien van een cédille, b.v. *Brabançonne* of vóór *ae,* b.v. *Caesar*; ook als *k* vóór *au, ou, ai, oi* enz. en verder vóór *l* b.v. *club, r* b.v. *creatuur* en *t* b.v. *defect*; waar twijfel bestaat, is de uitspraak zo goed mogelijk aangeduid: vóór *e, i, ij, y* leze men c = s, b.v. *ceder, citer, cijfer, Cyprus*; *ch* voor *a, ai, è, e, ei, o, u* is in aan het Frans ontleende woorden gewoonlijk = **sj.** Indien in vernederlandste Fr. of in vreemde woorden *ch* uitgesproken moet worden als (scherpe) *g* of *k,* wordt dit gewoonlijk aangeduid.

ti; 2 *Compagnon'*, *Compagnie'*, ook **C°**.
cod. – Lat. *co'dex*: 1 wetboek; 2 handschrift, oorkonde, meerv. **codd.** = co'dices.
coll. – Lat. *colla'to* of *colla'tis*, na vergelijking, gecollationneerd.
comment. – Lat. *commenta'rius* of *commenta'tio*, verklaring, uitlegging.
Comp. of Cie. – *Compagnie'*; zie aldaar.
conf. of cf. – Lat. 1 *Confera'tur*, men vergelijke; 2 *Con'fer*, vergelijk.
coup. – Fr. *coupon'*; zie aldaar.
c. q. – Lat. *ca'su quo*, i. welk geval, i. geval v.
cred. – Lat. *cre'dit* of *credunt*; z. ald.
cresc. – It. *crescen'do*; zie aldaar.
c. s. – 1 Lat. *cum su'is*, met de zijnen; 2 Lat. *cum so'ciis*, met zijn deel- of lotgenoten.
C. S. S. R. – Lat. *Congrega'tio sanctis' simi Redempto'ris*, Congregatie van den Allerheiligsten Verlosser; z. Redemptorist.
ct. – 1 *courant*, gangbaar (v. munten); 2 *cent*.
ctr. – *centenaar*.
Cur. Mr. N. – *Curator Meester N.*
C. V. – 1 *coöperatieve vereniging*; 2 *commanditaire vennootschap*.

c, v. c's, c'tje (1 als klank: *medeklinker*; 2 als teken: *derde letter van het alphabet*; 3 *de gezamenlijke letters in een woordenboek enz., die met een – beginnen*): 1 *de – klinkt als* **k** *of* **s**; 2 *de – wordt in het Nederl. alleen gebruikt in* **ch** *en in aan vreemde talen ontleende woorden*; 3 *de – is reeds af*; nog: wisk. teken voor een constante waarde; muz. de benaming van de grondtoon, *do* genaamd; Romeins getalmerk 100.
cab, v. –s (Eng. verkorting v. cabriolet: [*tweewielig*] *huurrijtuig met één paard, waarbij de koetsier meest achterop zit*; *aapje, vigilante*).
cabaal', o. cabalen (Fr. cabale [Hebr. kabbalah]: *geheim verbond, gekonkel, kuiperij*; *sluwe tegenwerking of samenspanning*; *lawaai, herrie*; *lange Goudse pijp*): – (of: *kabaal*) *maken*, rumoer; zie kabaal.
caballe'ro, m. caballero's (Sp. [Lat. caballus = paard]: *ruiter*; *ridder*; *heer*); l. *kawalje'ro*.
caban', m. –s (Fr. *cape*).
caba'ne, v. –s (Fr. [Lat. cabanna = hut]: *hut, armoedige woning*; *klein vaartuig*).
cabaret', v. –s (Fr. *herberg, kroeg*); l. *kabarè* (ook: *kabaree'*); – (*artistique*), artistiek café-chantant (waar dichter-zangers voordragen); zie ook kabaret.
cabi'ne, v. –s (Fr. *hut*; *kajuit*; *passagiersverblijf in een vliegmachine*; *voorstuk van een vrachtauto*; *opstellingsplaats van de film*; *kleedkamertje van zwemmers, deelnemers aan wedstrijden*); verg. kabine.
cabinet d'affai'res, o. (Fr. *zakenkabinet*).
cabota'ge, v. (Fr. [Sp. cabo van Lat. caput = kaap]: eig. het varen van kaap tot kaap; *kustvaart, -handel*).
cabotin', m. –s (Fr. z. cabotage: *rondtrekkend toneelspeler, slecht acteur*).
cabotina'ge, v. (Fr. *het reizend komediantenleven*).
cabret'leder, –leer, o. (Z.-Fr. cabret [Lat. caper = geit]: *geitenleer*).
cabriolet', v. cabrioletten (Fr. v. cabrioler = eig. bokkesprongen maken: *licht tweewielig rijtuig voor één paard, soort van tilbury*).
cabriool', v. cabriolen (Fr. cabriole, capriole [It. capriola]: *bokkesprong*; *kuitenflikker, kluchtige sprong*; fig. *dwaze streek*).
cacao', v. (Sp. oorspr. Mexicaans: 1 *het zaad, de bonen van de –boom* ± 8 m, Lat. theobroma cacao; 2 *het poeder, door roosteren en fijnmalen van de bonen verkregen*; 3 *dit poeder* [*met suiker*] *opgelost in water of melk, als drank*): 1 *een uitvoerhaven van –*; 2 *een bus –*; 3 *een kop –*; l. *kakou'*; **–boon**, v. –bonen (*zaad van de cacaoboom*); **–boter**, v. (*gezuiverd vet uit de bonen*): – *voor zalven*.
cachelot', m. cachelotten (Fr. cachalot, letterl. v. tanden voorzien: *potvissoort, soort van walvis, tot 20 m lang*; Lat. physeter catodon): *het walschot in de kop van de –*.
cachemi(e)r', **–mi're**, o. (*naar e. rijk in Voor-Indië genoemde wollen stof* inz. *van de haren der Cachemirgeit*); **–mi(e)ren**, bn.: *een – sjaal*; zie echter alpaca, opm.
cache-nez', m. cache-nez's (Fr. letterl. *neusbedekking*: *warme winterhalsdoek of -das*).
cache-pot', m. –s (Fr. letterl. *potbedekking*: *omhulsel v. e. bloempot, meestal v. papier*).
cacheren, gecacheerd (Fr. [Lat. coactare = samendrukken]: *verbergen, verhelen*).
cachet', o. cachetten (Fr. v. cacher: *afdruk v. e. wapen, naamcijfer in was, lak, metaal enz. tot waarmerk*; *zegel*; *stempel, waarmee men een dergelijk zegel afdrukt*; *karakter, kenmerk*; *distinctie, het karakter van iets bijzonders*): *dat geeft –*, bewijst smaak, zorg en overleg; *een zeker – hebben*.
cacheteren, gecacheteerd (Fr. *verzegelen met een cachet*; *dichtlakken*): *een brief –*.
cacholong', (*half-edelsteen, melkwitte opaal*) **1** o. (soortn.); **2** m. –en (voorwerpsn.).
cachot', o. cachotten (Fr. van cacher *gevangenhok*; *gevangenis*); lees *ka-sjot'*.
ca'chou, v. (Mal. katjoe: *looistofhoudend extract, aftreksel van Oost-Indische plantenwortel* o. a. v. de acacia catechu: *middel tegen hoest en stinkende adem*): *de – werd in Europa aanvankelijk voor een soort van aarde gehouden, vandaar ook Japanse aarde*; ook, katsjoe; lees *kat'sjoe*.
caco . . ., van Gr. kakos = slecht.
cacographie', v. cacographieën (*het slecht, met fouten schrijven*; *geschrift met vele grove taal- en spelfouten*; *taal- of speloefening met opzettelijk er in gemaakte fouten*).
cacophonie', v. cacophonieën (*wanklank*).
cac'tus, v. cactussen (Gr.-Lat. *tropische plant met vlezige stengel uit de regenarme streken van N.-Amerika, toortsdistel*).
cadanceren, gecadanceerd (Fr. *welluidend maken* inz. van volzinnen, verzen; *maat brengen in, de maat laten uitkomen*).
cadans', v. –en (Fr. cadence, It. cadenza [v. Lat. cadere = vallen]: letterl. *toonval*; *maat in muz., dans, vers met de bijgedachte aan welluidendheid*; *laatste accoorden voor de slotaccoorden*; *technisch moeielijke inlassing in een concertstuk*; *welluidendheid*).
cada'ver, o. (Ned.) –s; (Lat.) cadavera (Lat. *lijk, kreng*): – *zijn*, stomdronken; Z.-N. *iem. op zijn – geven*, afranselen; plat.
cadavereus', bn. (Fr. *lijkachtig*; *lijkkleurig*; *vermagerd als een lijk*).
cadeau', o. cadeau's, cadeautje (Fr. *geschenk*): *iets – geven*, ten geschenke; *iets – krijgen*, [a]) ten geschenke, [b]) om niet, op de koop toe; zegsw. *ik geef je hem, het –*, hij, het kan me gestolen worden, ik geef er niets om; *ik zou 't niet – willen hebben*, nog niet om-niet; **–stelsel**, o. (*stelsel, waarbij om de kooplust*

te prikkelen een of ander „cadeau" gevoegd wordt bij de gekochte waren).
cadee', m. cadeeën, cadees (Z.-N. *flinke kerel*; ook: *pierewaaier*): *een vieze –*, rare snijboon.
cadet', m. cadetten (Fr. letterl. *jongere zoon*; inz. *leerling ener cadettenschool*).
cadet'tenschool, v. –scholen (*militaire opleidingsschool voor officieren*).
caduc', bn. (Fr. [Lat. caducus]: *bouwvallig*; *versleten*; fig. *oud en gebrekkig, afgeleefd*); lees *kaduuk'*.
Caeci'lia, v.: de H. –; zie Cecilia.
Cae'sar, Caius, Julius, veldheer en staatsman in oud-Rome, pl.m. 100–44 v. C.
caesaris'me, o. (*alleenheerschappij, waarbij de vorst steunt op geweld*): *het – v. Napoleon I*.
cae'saro-papis'me, o. (*het in een staat tegelijk zijn van wereldlijk vorst en hoofd der kerk*); ook, caesaropapie'.
caesuur', v. caesuren (Lat. caesura: *verssnede*; *rust in een versregel, in de versvoet*, de rust tussen twee versvoeten heet *diaeresis*); caesuur: Hoog wil| ik stij|gen || met| den Noor|denwind; diaeresis: Ik zing| den on|dergang || van d'eer|sten Wa|reldgrond.
café', o. café's, cafeetje (Fr. *koffiehuis*): *een – houden*; **–chantant'**, o. –s (Fr. *café, waar men aan tafeltjes zittende, muziek*, inz. *voordrachten met zang, te horen krijgt*).
café'houder, m. –s; **–houdster**, v. –s.
cafeï'ne, v. (*bestanddeel van koffie, geneesmiddel*); ook wel caffeïne; verg. theïne.
café-restaurant', o. –s (Fr. *koffiehuis met restaurant, eetgelegenheid*). (rant = ran).
caf'tan, m. –s; zie kaftan.
cahier', o. –s (Fr. [Lat. quarternum; zie katern]: *schrijfboek, schrift*); *– des charges*, lijst der (geldelijke) verplichtingen.
ca'id, m. –s (Arab. *rechter in criminele zaken in Marokko en Barbarije*); verg. kadi.
ça'-ira', o. (Fr. *dat zal gaan*: [*beginwoorden van*] *een revolutielied van 1789*).
cairn, m. –s (*kegelvormige steenhoop vermoedelijk van Europese oervolken uit de vóór-Keltische tijd* inz. *in Ierland, Schotland, Bretagne, waarschijnlijk grafmonument*).
cais'se, v. –s (Fr. [Lat. capsa = vat]: *kas, waar de kopers betalen*): *aan de – betalen*.
caisson', m. –s (Fr. [v. Lat. capsa]: mil. *munitiewagen*; waterbouwk. [*ijzeren*] *kist of klok met samengeperste lucht om onder water te werken*; *idem, opgevuld met beton als fundament voor bruggenbouw, sluiswerken enz.*; *kist onder de bok*); lees *kesson'*.
cajoleren, gecajoleerd (Fr. *liefkozen*).
cake, v. –s (Eng. *koek*, inz. *Eng. gebak*).
cake-walk, v. (Am.-Eng. oorspr. *negerdans met cake tot prijs*).
cala'dium, o. –s (*tropische plant*): *de wortelstok van – is een voedingsmiddel*.
calamiteit', v. –en (Fr. [Lat. calamitas]: *grote ramp*; *algemene nood, ellende*).
calamiteus', bn. (Fr. [Lat. calamitosus]: *ellendig, rampspoedig, in nood verkerend*): *calamiteuze polders*, in Zeeland, de polders, die de kosten van zeewering niet kunnen betalen en daarom subsidie ontvangen van het Rijk.
calan'do, bw. (It. [Lat. calare = afnemen]: muz. *afnemend*).
calan'ge, v. –s (gew.-Fr. [Lat. calumnia = belastering]: *bekeuring, aanhaling*).
calangeren, gecalangeerd (gew.-Fr. [Lat. caliumniare]: *bekeuren, smokkelwaar aanhalen*). (g = zj).
Cal'chas, m., myth. vogelwichelaar in het leger voor Troje; in Vondels Palamedes: „Bogerman, voorzitter op 't Synode".
calcina'tie, v. –s (Fr. v. Gr.-Lat. calx = kalk: *het calcineren*, inz. *verkalking*).
calcineren, gecalcineerd (Fr. *verkalken*; *kalkachtig maken*): *gecalcineerde soda*, door gloeien watervrij gemaakt.
cal'cium, o. (Lat. v. Lat. calx: *zilverwit metaal, alleen voorkomend in verbindingen, zoals de mineralen kalksteen, marmer, gips enz.*); **–carbid**, o. (*scheikundige stof, die, met water bevochtigd, het acetyleengas ontwikkelt*): meestal carbid.
calcula'tie, v. calculatiën, –s (Fr. [Lat. calculatio v. calculus = rekensteentje, rekenbord, eig. verkleinw. van calx]: *berekening*).
calè'che, v. –s (Fr. oorspr. Pools: *een licht, open rijtuig, met vier wielen*).
Caledo'nia, o.: oude naam v. N.-Schotl.
caleidoscoop', m. caleidoscopen (Gr. kalos = schoon + eidos = beeld: *schoonheidskijker, in 1817 te Edinburg uitgevonden door Dr. Brewster*: *toestel, waardoor men er in geplaatste voorwerpen door spiegelweerkaatsing, bij de geringste beweging, afwisselend in verschillende standen ziet*).
calembour', m. –s (Fr. *woord-, naamspeling*).
calen'dae, v. mv. (Lat. eig. de uit te roepen [calare = roepen] nonae d.i. 5de, respectievelijk 7de dag van de maand, hetgeen plaats had op de eerste dag der maand: *eerste dag der Romeinse maand*): zegsw. *ad calendas Graecas*, nooit, met St.-Juttemis; de Grieken hadden niet de Romeinse maandverdeling van – en Idus (z. ald.).
calenda'rium, o. (Ned.) –s, calendariën; (Lat.) calendaria (Lat. *kalender*; *jaarlijst der kerkelijke officies of diensten*).
calico(t)', o. –s (*katoen, oorspr. uit en genoemd naar Calicoet of Calcutta*); (o(t) = oo).
Califor'nië, o., N.-Am. staat, aan de Grote Oceaan; hoofdstad San Francisco.
calli . . ., van Gr. kallos = schoonheid.
calligraaf', m. calligrafen (*schoonschrijver*); **–grapheren**, gecalligrapheerd (*schoonschrijven*); **–graphie'**, v. calligraphieën (Fr. *schoonschrijfkunst*; *een schoongeschreven stuk*); **–gra'phisch**, bn., bw.: *– schrift*.
Calli'ope, v. letterl. de schoonstemmige (ops = stem): muze v. h. heldendicht, voorgesteld met wastafel en stift. (pe = pé).
cal'mans, o. calmantia (Lat. *pijn- of zenuwstillend middel*); verg. stimulans.
calomel', o. (*verbinding van chloor en kwik, geneesmiddel*).
calori . . ., van Lat. calor = warmte.
calorie', v. calorieën (Fr. *warmte-eenheid* d.i. *de hoeveelheid warmte nodig, om 1 kg zuiver water één graad C. te verwarmen*).
calorifè're, m. –s (Fr. *verwarmingstoestel, dat door buizen een gebouw verwarmt*).
calorime'ter, m. –s (*warmtemeter*).
calot'te, v. –n (Fr. [It. calotta v. Gr. kalupto = ik verberg]: *platte muts zonder klep, priestermutsje*; *scheldnaam voor de geestelijkheid, de Katholieken*: *paap, zwartrok*); meer kalot'.
cal'que, v. –s (Fr. *doortekening, natrekking door doorschijnend papier enz.*; *de tekening*).
calqueer'linnen, o. (*tekenlinnen voor cal-*

ques); **–papier,** o. (*doortrekpapier; doorschijnend, dof, geolied papier*).
calqueren, gecalqueerd (Fr. [It.-Lat. calcare = drukken]: *doortrekken van een tekening, natrekken*).
calumet', v. calumetten (Eng. [Lat. calumellus = pijpje]: *vredespijp der Indianen*).
Calva'rieberg, m. (Lat. calva = schedel, naar de vorm: *kruisigingsberg, schedelplaats*, in het Hebr.: *Golgotha* [= *schedel*]; *heuvel, vlak buiten het toenmalige Jeruzalem, waar Jezus gekruisigd werd*; R.-K. *hoogte met kruis, waarheen men o.a. in de vasten ter bedevaart gaat; voorstelling v. de – met Christus aan het kruis*; fig. *groot levensleed*).
calvil'le, naar Caleville in Normandië, **1** v. –s (*kantige appel; rammelappel, kalvijn*); **2** m. (boom): *de rode, de witte –*: l. *kalviel'*.
Calvinis'me, o. (*het gereformeerde geloof volgens de leer van Calvijn*).
Calvinist', m. –en (*aanhanger van Calvijns leer*): *–en en Lutheranen*.
Calvinis'tisch, bn., bw. (*betrekking hebbende op, volgens de leer, de geest van Calvijn; de leer van Calvijn aanhangend*).
camaril'la, v. camarilla's (Sp. letterl. kamertje: *kleine, geheime raad: op staatszaken invloed uitoefenende hofkliek*). (ll = lj).
cambiaal'recht, o. (*wisselrecht*).
cam'bio, o. cambio's (It. [Lat. cambire = wisselen]: *wisselbrief, wissel*).
cam'bium, o. (*teeltweefsel, embryonaal weefsel, dat bij planten zorgt voor de diktegroei*).
cam'brium, o. (naar Cambria, vero. naam voor Wales, waar de formatie aan de oppervlakte voorkomt: *1e aardperiode, aardformatie uit het primaire tijdvak*).
camee', v. cameeën (Fr. [It. cameo]: *met reliëf gesneden veelkleurige edelsteen, waarbij het reliëf een andere kleur heeft dan de grond*).
came'lia, v. camelia's (*Chinese of Japanse roos*; Lat. camellia japonica): *de – werd door den Jezuïet J. G. Camelli in 1632 van de Philippijnen naar Europa overgebracht*.
camelot', m. –s (Fr. *straatventer*): *– du roi*, monarchistische propagandist. (ot = oo).
ca'mera, v. camera's (Lat. *kamer; fototoestel*); **–-lu'cida,** v. –-lucida's (Lat. eig. *heldere kamer: optisch toestel* inz. *bij telescopische en microscopische waarnemingen*); **–-obscu'ra,** v. –-obscura's (Lat. eig. *donkere kamer: toestel v. verschillende constructie o.a. gesloten vertrek of kastje, waarin door middel van verschillende lenzen de buitenvoorwerpen op een der wanden worden weerkaatst; bekend boek van Beets; optisch deel v. e. fototoestel*).
camerlen'go, m. camerlengo's (It. [v. Lat. camera]: *kamerheer* [*van den paus*]; *pauselijk kardinaal-schatmeester*).
camion', m. –s (Fr., Z.-N. *vrachtwagen*).
camor'ra, v. camorra's (*geheim genootschap in het koninkrijk Napels; roverbende*).
camoufla'ge, v. (Fr. *onzichtbaar-making b.v. van geschut voor den vijand*).
Campag'na di Ro'ma, v. (It. *landstreek bij Rome*). (gn = nj).
campa'gne, v. –s (Fr. [It. campagna v. Lat. campus]: *landgoed, buitenplaats; veldtocht*; in suikerfabrieken enz.: *werkseizoen*): *plan de –*, fig. vastgesteld plan van handelen; zegsw. *hij heeft al heel wat –s meegemaakt*, heeft veel levenservaring; fig. politieke strijd: *een verkiezings–*. (gn = nj).
campa'gneschool, v. (*africhting van rijpaarden in eenvoudige, natuurlijke gangen*).
Campa'nia, Campa'nië, v. (v. Lat. campus: *landschap aan de W.-zijde van Midden-Italië met Capua* [= Campua = veldstad] *als hoofdstad, Rom. zomerverblijf*).
campani'le, v. –s (It. [Lat. campana = uit Campanië]: [*afzonderlijk staande*] *klokketoren*): de – of *Campani'la di San Marco* te Venetië, in 1902 ingestort, 1912 herbouwd.
campê'chehout, o. (*rood verfhout* [van haematoxylon campectianum] *naar Campêche aan de baai van die naam in Yucatan*).
Cam'po-san'to, o. (It. eig. *heilig veld; begraafplaats*): *het –– van Genua*.
Cam'pus Mar'tius, o. (Lat. o.-Rome: *het veld v. Mars, bestemd voor wapenoefeningen, volksspelen en volksvergaderingen*). (t = ts).
ca'nada, m. canada's (Indiaans oorspr. = overvloed: *Canadese populier*; Lat. populus canadensis); ook: **ca'nadas,** m. canadassen.
Canadees', 1. m. Canadezen (*bewoner van* [*Brits*] *Canada; Canadese kano*); **2** bn., bw. ([*als*] *in, uit, van, betrekking hebbende op, betreffende, eigen aan Canada*): *de Canadese meren*, het Bovenmeer (2.5 × ons land).
canail'le, Fr. v. It. canaglia = troep honden v. Lat. canis = hond, **1** o. (*gespuis, het grauw, min volk, Janhagel*); **2** v. –s (*gemeen vrouwspersoon, kreng*); ook, kanalje.
canapé', v. canapé's, canapeetje (Fr. [Gr.-Lat. conopeum = letterl. muskietennet]: *verende rustbank, breed-langwerpig met rug- en zijleuningen, met trijp, leer enz. overtrokken*).
canard', m. –s (Fr. letterl. *eend*: *verzonnen krantenbericht, fopperij*).
Cana'rische ei'landen, o. mv. (*Sp. eilanden* [Teneriffe o.a.] *ten W. van Afrika*).
cancan', m. –s (Fr. *woeste* [*wulpse*] *dans*).
candela'ber, v. –s (Fr. candélabre [Lat. candelabrum v. candela = verlichting]: *kaarsdrager: armluchter; kroonkandelaar*).
candidaat', m. candidaten (Lat. candidatus; eig. *de in het wit geklede*: 1 *dinger naar een ambt, betrekking enz.; gegadigde*; 2 *examinandus; iem., die zich aanmeldt voor een examen*; 3 *academische graad, voorafgaande aan de doctorale; iem. met deze graad*): 1 *– voor de Tweede Kamer; zich, iem. – stellen*; 2 *de – werd afgewezen*; 3 *– in de letteren*.
candidaat-nota'ris, m. candidaat-notarissen (*iem., die zijn examen heeft afgelegd als notaris, maar nog dingt naar het notariaat*).
candidaats'examen, o. (Ned.) –s, (Lat.) –examina (*het examen van candidaat* in bet. 3); ook, candidaats, candjes, o.
candidaat'stelling, v. –en: *verkiezing met enkele –*.
candidatuur', v. candidaturen (Fr. candidature: *candidaatstelling; het dingen naar een ambt*): *een – aanvaarden, aannemen*; België: *student in de –*, die voor zijn candidaats zit.
Candioot', m. Candioten (*bewoner of inboorling van Candia of Creta*).
canephoor', v. canephoren; z. kanephoor.
ca'nevas, o. (Fr. [Lat. cannabis = hennep]: *grof weefsel* inz. *voor voering, tapisseriewerk, reparatie van rijwielbanden*); ook (Eng.), canvas, als bn. zie alpaca.
can'na, v. canna's (Lat. *riet, sierplanten uit tropisch Amerika* inz. *sierplant*; canna indica).
canneleren, gecanneleerd (*uitgroeven, van groeven voorzien*, b.v. *een zuil*).

cannelu're, v. –n (Fr. [Lat. cannula = pijpje]: *gleufvormige uitholling op zuilen*).
ca'no, v. cano's; zie kano.
ca'non, m. –s (Sp. v. Lat. canna = riet, buis: *steile bergkloof, diep erosiedal*): *de –s van de Colorado.* (ñ = nj).
ca'non, m. –s (Gr.-Lat. *wet, regel, richtsnoer* inz. *geloofsregel*; R.-K. *deel der Mis van het Sanctus tot het Pater Noster*; *jaarlijks op te brengen bedrag* inz. *bij erfpacht*; *een bepaalde drukletter*; muz. *kettingzang, waarbij hetzelfde thema door alle partijen herhaald wordt, maar waarbij elk harer op een ander ogenblik inzet*): *de – der H. Schrift*, geschriften, tot de Bijbel gerekend en beschouwd als heilig, geschreven onder onmiddellijke ingeving van den H. Geest; zie ook canoniseren.
cano'nicus, m. canonici (Lat. *kanunnik*).
canoniek', bn. (Fr. canonique [Lat. canonicus]: *overeenkomstig de kerkelijke wetten*): *–e boeken*, Bijbelboeken, beschouwd als geschreven onder onmiddellijke ingeving van den H. Geest; *– recht*, R.-K. kerkrecht.
canonisa'tie, v. –s (*het canoniseren*).
canoniseren, gecanoniseerd (Fr. [Lat. canonisare]: R.-K. *heiligverklaren, iem. in de canon of lijst der heiligen opnemen*). (s = z).
Canos'sa, o. (*slot, thans ruïne, bij Reggio in It., waar keizer Hendrik IV zich onderwierp aan paus Gregorius VII, in 1077*): zegsw. *naar – gaan*, zich onderwerpen.
cant, Eng. v. Lat. cantare = zingen, **1** o. (*dieventaal, jargon*; *schijnheilig gefemel*); **2** bn. (*schijnheilig*).
canta'bel, canta'bile (It. [Lat. cantabilis]: muz. *te zingen*; *vloeiend-zangerig*).
canta'bile, v. –n, –s (It. *zangerig deel van een muziekstuk*).
cantaloep', v. –en; z. kanteloep.
canta'te, v. –n, –s (It. cantata, v. Lat. cantare: *lyrisch-episch zangdichtstuk met aria's, recitatieven, koren*): *de Rubens– van P. Benoit*; *een grote geestelijke – of oratorium.*
canthari'de, v. –n (Fr. [Gr.-Lat. cantharis]: *blaartrekkend poeder v. Spaanse vlieg*).
can'ticum, o. cantica (Lat. *gewijde zang*): *– Canticorum*, het Hooglied. Fr. cantique.
cantiek', o. –en; zie canticum.
cantileen', v. cantilenen (Fr. cantilène [It.-Lat. cantilena]: *liedje*: *zangerige melodie, of gedeelte van een muziekstuk*).
cantil'le, -tiel'je, v. –s (Fr. cannetille [It. cannettiglia]: *spiraalvormig tot een buisje gewonden goud- of zilverdraad voor passement*).
canti'ne, v. –s (Fr. [It. cantina]: *verkooplokaal, soms ook uitspanningslokaal met verversingen, in kampen, kazernes, werk-, verbeterhuizen en gevangenissen*; Z.-N. *tapperij*): *soldaten–, onderofficiers–.*
cantinie're, v. –s (Fr. vroeger: *marketentster*).
can'to, o. canto's (It. muz. *gezang*; *zangwijze*).
can'tor, m. –s, canto'res (Lat. *zanger, voorzanger*; in Duitsland: *zangleraar*; bij uitbr. *leraar aan een kerkelijke muziekschool*).
canu'le, v. –s (Fr. [Lat. canula]: *buisje, pijpje*; inz. geneesk. *buisje om wonden open te houden, etterstoffen af te voeren enz.*).
canvas, o. (Eng.); zie canevas.
canzo'na, v. canzona's (It. [Lat. cantio = lied]: *lyrisch gedicht van Middeleeuws-Italiaanse oorsprong*; muz. *bepaald soort lied in de 14e, 15e, 16e, 17e eeuw*; *liedachtige instrumentale compositie*); ook, canzo'ne.
caout'chouc, o. (Fr. oorspr. Amerikaanse taal: *verhard, harsachtig sap van bepaalde bomen in de tropen*; *rubber, gummi*); l. *kaoet'sjoek*; als bn. zie alpaca, opm.
capa'bel, bn. (Fr. [Lat. capabilis]: *bekwaam, in staat tot*; *geschikt*): *– tot iets*; *– voor zijn taak*; *hij is zeer –*; zegsw. *hij is niet –*, hij is beschonken.
capaciteit', v. –en (Fr. [Lat. capacitas]: 1 *vermogen of kracht* in verschillende opvatting; 2 *bekwaamheid, geschiktheid, vatbaarheid*): 1 *de – van een wagon*, laadvermogen; *de – v. e. machine*, kracht; 2 inz. in het mv. *een man van* (of: *met*) *veel* (of: *grote*) *–en*, bekwaamheden, kundigheden.
cape, v. –s (Eng. [Lat. cappa]: *schoudermantel met kraag of kap, pelerine*).
capel'la, v.; zie a-capella.
capillair', bn. (Fr. v. Lat. capillaris v. capillus = hoofdhaar): *–e buizen*, haarbuisjes, fijne adertjes; *–e vaten*, haarvaten. (ll = l).
capillariteit', v. (Fr. nat. *de verschijnselen, die zich openbaren bij het op elkaar inwerken der moleculaire krachten van vloeistoffen en vaste lichamen in haarbuizen*; *haarbuisjesaantrekkingskracht*). (ll = l).
Capitolijns', bn. (*behorende tot het capitool*): *de –e Jupiter*, op het kapitool vereerd.
capitonneren, gecapitonneerd (Fr. *opvullen van wanden, meubelen b.v. stoelzittingen enz.*).
Capitool', o. (*hoofdburcht in oud-Rome op de mons, d.i. berg, Capitolinus*; *congresgebouw der Ver. Staten in Washington*).
capitulan'ten-stelsel, o. (Fr. capitulant, eig. stemgerechtigd: *stelsel, waarbij gepasporteerde mindere militairen, gewezen vrijwilligers, burgerlijke rijksbetrekkingen krijgen*).
capitula'ria, o. mv. (Lat. v. capitulum = hoofdstuk: gesch. *verordeningen van vorsten en bisschoppen* inz. *in de tijd van Karel den Groten*); ook, capitula'riën.
capitula'tie, v. capitulatiën, –s (Fr. *overeenkomst betreffende de overgave van een vesting, een leger*; *de overgave zelf*). (t = s).
capituleren, gecapituleerd (Fr. eig. naar kapittels ordenen: *zich op een verdrag overgeven*; fig. *het* [*de strijd*] *opgeven*).
ca'po, m. (It. *begin*): *da –*, muz.; z. ald.
capric'cio, o. capriccio's (It. [Lat. caprea = bok]: muz. *een grillig gecomponeerd instrumentaal muziekstuk*). (iccio = itsjio).
capri'ce, v. –s (Fr. *luim, gril, kuur, nuk*).
capricieus', bn.; capricieuzer, –t (Fr. *eigenzinnig, grillig, wispelturig, nukkig*).
caprio'le, capriool', v. capriolen (*cabriool*).
capsu'le, v. –n, –s (Fr. [Lat. capsula = klein vat of capsa]: *fleshoedje, dopje van bladtin over de kurk, of in plaats van de kurk*; *gelatinebolletje met medicijn*).
captain, m. –s (Eng. sport: *leider*).
cap'tie, v. –s (Lat. captio = drogreden: *tegenstribbeling*): zegsw. *–(s) maken*, bezwaar maken, uitvluchten zoeken. (t = s).
captif', bn. (Fr. [Lat. captivus]: *gevangen*): *ballon –*, kabelballon.
captiveren, gecaptiveerd (Fr. [Lat. captivare]: *gevangennemen*; fig. *boeien*).
capu'ce, m. –n (Fr. [Lat. caputium]: *kap*; *puntige* [*monniks*]*kap*).
capuchon', m. –s (Fr. *kap*; *met een kap voorziene damesmantel*).
Capucij'ner, m. –s; meest Kapucijn(er).
ca'put, o. capita (Lat. *hoofd*; *hoofdstuk*): *ca'-*

pita selec'ta, uitgelezen hoofdstukken; *quot ca'pita, tot sen'sus*, zoveel hoofden, zoveel zinnen.

Ca'rabas: *de markies van* –, persoon uit het sprookje der Gelaarsde Kat; fig. blaaskaak, door blind geluk rijk geworden.

carabinie're, m. carabinieri (It. *Italiaanse gendarme*); lees *–ee're* en *–ee'rie*.

caraco'le, v. –s (*wijngaardslak*).

carambo'le, v. –s (Fr. eig. de rode bal i. h. biljartspel: 1 *biljartspel, waarbij men in tegenstelling van het potspel zoveel mogelijk –s* in bet. 2 *moet maken*; 2 *het raken met de speelbal van de twee andere ballen*): 1 *pot spelen en niet* –; 2 *twaalf –s maken*.

caramboleren, gecaramboleerd (Fr. *een carambole* in bet. 2 *maken*; bij uitbr. *tegen elkaar botsen*).

caramel', v. –s (Fr. [Sp.-Arab. caramello]: [*een soort van ulevellen van*] *gebrande suiker*).

caravansera', v. zie caravansera.

carbid', o.; zie calcium. (i = ie).

carbol', o. en m. (v. Lat. carbo = kool: *carbolzuur, phenol; ontsmettende stof o.a. uit koolteer*); **–gaas**, o. (*gaas, gedrenkt met een oplossing van gezuiverd carbolzuur*).

carboline'um, o. (*houtbeschermende vloeistof uit koolteer*); ook, carboline.

carbol'water, o. (*ontsmettende oplossing: carbolzuur in water*); **–zuur**, o. (*carbol*).

carbonaat', o. (scheik. *verbinding, afgeleid van koolzuur*).

carbona'ro, m. carbonari (It. [Lat. carbonarius = op kolen betrekking hebbend]: *kolenbrander*; inz. *in Napels, 1810* tot *1820, lid van een geheim staatkundig genootschap*).

carbo'neum, carbo'nicum, o. (*koolstof*).

carboniseren, gecarboniseerd (Fr. *verkolen*). (s = z).

carbon'papier, o. (*met kleurstof toebereid dun papier met behulp waarvan men doorslagen maakt*).

carboon', o. (*steenkoolformatie*[*tijd*], *4de aardperiode uit het primaire tijdvak*).

carburateur', m. –s (Fr. [Lat. carbo = kool]: *vergasser, onderdeel van een ontploffingsmotor, waarin de verdampende benzine met lucht vermengd wordt*); ook, carbura'tor (Lat.), –s, carburato'ren,

carbureren, gecarbureerd (Fr. *vermengen van een gas, dat met niet-lichtgevende vlam brandt, met gas-verbindingen van hoog koolstofgehalte, waardoor het mengsel met lichtgevende vlam brandt*).

cardamom', v.; zie kardemom.

cardinaal', Lat. cardinalis v. cardo; z. ald.: **1** bn. (*voornaamste*): *het cardinale punt*, waarop de zaak eigenlijk draait; *cardinale deugden*, hoofddeugden; *een cardinale fout*; **2** m. cardinalen (*prelaat*); in deze bet. meestal *k*.

car'do, v. (Lat. *scharnier of har*): – *questionis*, de kern der zaak.

caresseren, gecaresseerd (Fr. *liefkozen*).

caret'schildpad, v. –padden; zie karet–.

car'ga, v. carga's (Sp. [*scheeps*]*lading; laadbrief, ladingfactuur*); ook: **cargo**, m. cargo's.

cargadoor', m. –s (Sp. [Lat. carruca = reiswagen]: *scheepsbevrachter; iem., die voor zijn lastgevers op een schip de verkoop van goederen bezorgt, schepen bevracht enz.*).

car'galijst, v. –en (*lijst van de met een schip meegekomen goederen, met vermelding van de firma's, voor wie zij bestemd zijn*).

caricaturiseren, gecaricaturiseerd (*een caricatuur maken van*).

caricaturist', m. –en (*maker, tekenaar van caricaturen, van spotbeelden*).

caricatuur', v. caricaturen (It. caricatura, eig. overlading, van Lat. carruca = wagen: *spotbeeld, spotprent* inz. *bespottelijk door comische overdrijving van enig kenmerk of gebrek in een persoon of zaak*).

carieus', bn. (Fr. [Lat. cariosus, v. caries = rotting]: *aangestoken*): *carieuze tanden*.

carillon', o. –s (Fr. [Lat. quatrinio = viertal nl. klokken]: *klokkenspel, beiaard*).

Carlis'ten, m. mv. (*aanhangers van den pretendent Don Carlos, in Spanje*).

carmagno'le, v. (Fr. *zang en dans der eerste Franse omwenteling, 1793*).

Carmeliet', enz.; zie Karmeliet enz.

carnaval', o. –s (Fr. [misschien oorspr. It. carne levare = wegnemen v. h. vlees]: *vastenavond; vastenavondpret*): – *vieren*.

carnet', o. –s (Fr. verkl. van cahier: *aanteken- of zakboekje; makelaarsboekje*).

carnivo'ren, m. en v. mv. (Lat. caro [genit. carnis] = vlees: *vleesetende dieren*).

Caro'lusgulden, m. –s (oorspr. *gouden munt met de beeldenaar van Karel den Stouten, 12 gld.*; later: *rekenmunt*), vero.

carot'te, v. –n (Z.-N. *peen*): *een–trekken*, zich door een uitvlucht onttrekken aan een verplichting; zie karot, karottentrekker.

Carra'risch, bn. (*afkomstig van Carrara, de marmerstad, in Toskane*): – *marmer*.

carré', o. carré's (Fr. [Lat. quadrare = vierhoekig maken]: *vierkant*; mil. *gevechtsstelling in de vorm v. e. vierhoek*): *formeert –*.

carriè're, v. –s (Fr. letterl. wagenweg, v. Lat. carrus: 1 *loopbaan; levenstoop; ambtelijke loopbaan*; 2 [*volle*] *ren van een paard*): 1 – *maken*, (in zijn ambt) goed vooruitkomen; *een schitterende*–; 2 *in volle–naderde de ruiter*.

carrosserie', v. –s (Fr. [Lat. carrus = wagen]: *bovenstel van rijtuig of auto, koetswerk*).

carrousel', o. –s (Fr. [It. carrossello v. Lat. carrus]: *ridderspel ter vervanging van het tornooi*: *ringrijden; ringsteken te paard in een ronde renbaan* inz. *op houten paarden in een mallemolen; mallemolen*).

car'te, v. –s (Fr. [Lat. carta]: *kaart* inz. *spijskaart*): *dineren à la* –.

car'te blan'che, v. (Fr. eig. *blad papier, alleen met een handtekening*: *onbeperkte volmacht*): *men gaf mij* – –.

cartel', o. –s (Fr. [It. cartello v. Lat. carta]: *briefje ter uitdaging tot een duel; overeenkomst over de uitlevering van krijgsgevangenen, idem van ondernemers om onderlinge concurrentie tegen te gaan, van fabrikanten tot het doen stijgen der prijzen*; Z.-N. *overeenkomst van politieke partijen tot het stellen v. gemeenschappelijke candidaten*); zie ook kartel.

carteren, gecarteerd (*een terrein in kaart brengen*).

Cartesiaans' duikertje, o. –s (nat. *holglazen poppetje, dat men in een glas water met een blaas afgesloten, door drukken op de blaas kan laten dalen of rijzen*).

Cartha'go, o.: stad in N.-Afrika, door de Romeinen onder Scipio in 146 v. C. verwoest; *–delenda (est)*, Lat. Carthago moet verwoest worden, of liever: *Ceterum'que cen'seo Cartha'ginem es'se delen'dam*, en verder ben ik van mening, dat C. moet verwoest worden:

telkens het slot v. d. redevoeringen v. Cato den Ouden (234–149 v. C.) in de Senaat.
cartograaf', m. –grafen (Fr. cartographe: *kaarttekenaar* inz. *van landkaarten*); **–graphie'**, v. (Fr. [*de kunst van*] *kaarttekenen*); **–gra'phisch**, bn.: *een –e inrichting*.
carton', o. –s (Fr. [It. cartone v. Lat. carta]: *modelblad voor schilders, tapijtwerkers, glasbranders; verbeterblad; bijkaartje in de hoek van een grotere kaart*): *–s voor de geschiedenis*, schetsen; zie ook karton.
cartonna'ge, v. (Fr. *het maken van cartonwerk; het innaaien van een boek in karton*).
I. cartou'che, v. –s (Fr. [It. cartoccio = opgerold papier]: *sierlijk omlijst* [ovaalvormig] *vlak met opschrift; bijsieraden van schilder-* of *beeldwerk; patroonhuls*; Z.-N. jagerst. *schietpatroon*; Z.-N. *spandoek*).
II. Cartou'che, m. (*berucht Frans misdadiger, 1693–1721*).
caryati'de, v. –n (Gr. eig. meisje van de Lacedaemonische stad Karyae, in dienst van Artemis: [*zulk meisje nagebootst*] *vrouwenbeeld, dienende als schoorzuil*); ook: Fr. cariatide; z. atlas, schraagbeeld.
casca'de, v. –n, –s (Fr. [It. cascata, v. cascare = vallen]: *kleine waterval* inz. *uit verscheiden kleine vallen bestaande*).
cas'cara, o. (Sp. v. casca = hulsel: *bitter purgeermiddel van boomschors, Peru*).
cas'co, m., o. (Sp. eig. stuk, v. cascar = verbreken: *scheepsromp*): *verzekering op het –*, of *–assurantie*, van de scheepsromp.
caseï'ne, v. (*kaasstof, in melk aanwezig*).
casimir', o.; zie cachemir.
casi'no, o. casino's (It. letterl. *huisje* [Lat. casa = hut]: *naam van een sociëteits- of clubgebouw; besloten gezelschap*).
cas'sa, v. cassa's (It. [Lat. capsa]: *kas, plaats, waar betaald wordt*; v. c. handelszaak: *de aanwezige geldvoorraad; telmachine*).
Cassan'dra, v., myth. dochter van Priamus en Hecuba, door Apollo met de gave der voorspelling bedeeld; daar zijn liefde niet beantwoord werd, veroorzaakte hij, dat zij bij niemand geloof zou vinden; fig. een ongeluksprofetes, naar welke niemand luistert: *een –voorspelling*, sombere voorspelling, waar niemand acht op slaat.
cassa'tie, v. (Fr. *vernietiging, tenietdoening van een vonnis* [*door de Hoge Raad*] *wegens verkeerde toepassing of schending der wet; ontzetting uit een post*): *hof van –*, hoger gerechtshof, dat de vonnissen, door lagere rechtbanken geveld, kan vernietigen; België: *hof van verbreking*.
cassa've, v. –n (oorspr. een Am. taal: *uit tropisch Amerika stammende plant, in Suriname algemeen verbouwd*: Lat. manihot utilissima; ook: *cassavemeel*): *de zoete –; uit de –wortels worden bereid o. a. meel, tapioca, stijfsel*; **–brood**, o. –broden, stofn., o. (*brood van cassavemeel*), **–meel**, o. (*zetmeel, uit de cassavewortel*); zie maniok.
casseren, gecasseerd (Fr. [Lat. cassare v. cassus = leeg, ijdel]: 1 *ongeldig, nietig verklaren*; 2 *uit de dienst ontslaan*; ongunstig: *wegjagen*): 1 *een vonnis –*; 2 *een soldaat –*.
cassero'le, v. –n (Fr. [It. casserola]: *kastrol*).
casset'te, v. –n, –s (Fr. [It. cassetta]: *kistje* inz. *geldkistje; privaatkas van een vorst*).
cassona'de (brune), v. (Fr. [*bruine*] *basterdsuiker*).
castagnet'ten, v. mv. (Fr. castagnettes, oorspr. Sp.: *danskleppers, duimkleppers of klakkers*): de –, genoemd naar de vorm (een halve kastanjeschil), dienen tegen elkaar geslagen, ter begeleiding van dansen.
castigeren, gecastigeerd (Lat. castigare v. castus = rein: *tuchtigen; de aanstoot gevende plaatsen weglaten*): *een gecastigeerde uitgave*.
cas'tor, z. kastoor.
cas'tor-olie, v. (*ricinusolie, wonderolie*).
ca'su, zie casu quo en in casu.
casualis'me, o. (*leer, dat het toeval* [casus] *oorzaak is van alles*); ook: casualistiek.
casualist', m. –en (*iem., die de leer, dat alles van een bloot toeval afhangt, is toegedaan*).
casualiteit', v. –en (*toevalligheid*).
casuari'nen, v. mv. (O.-I. *soort van bomen op Java en andere O.-I. eilanden*).
casua'ris, m. casuarissen; zie kasuaris.
casueel', bn., bw. (Fr. casuel [Lat. casualis]: *toevallig, bij toeval*).
casuïst', m. –en (*hij, die zich met de studie der casuïstiek bezighoudt; moralist, die zich bezighoudt met het oplossen van gewetensvragen*).
casuïstiek', v. (*toepassing van de moraaltheologie op bepaalde gewetensvragen* [casus] *en de oplossing er van; gewetensleer*; ongunstig: *spitsvondige moraaltheologie*).
ca'su quo (Lat. *zo 't geval zich voordoet; indien; in het gegeven geval*); lees *kwo*.
ca'sus, m. (Lat. *geval, voorval; toeval; naamval*): *een – criticus*, kritiek geval; *een – belli*, onmiddellijke aanleiding tot oorlog.
cataclys'me, o. –n (Fr. [Gr.-Lat. cataclysmus = eig. overstroming]: *grote ramp, hevige beroering der aarde* b.v. door een aardbeving; *gehele omkeer*); ook: cataclysma, o. cataclysma's, cataclysmata. (y = i).
catacom'be, v. –n, –s (Gr.-Lat. catacumba [Gr. kymbe = hol]: *onderaardse grafkamer, begraafplaats der Christenen te Rome, in de eerste eeuwen en schuilplaats bij vervolgingen*); de –n in Parijs, bewaarplaats v. doodsbeenderen; de –n te Valkenburg (Limb.), nabootsingen v. d. Rom. catacomben.
catago'risch, bn.; zie categorisch.
Catalau'nische velden, o. mv. (gesch. *vlakte in Champagne* [*Fr.*], *waar At'tila in 451 door Aëtius, Rom. veldheer, werd verslagen*).
catalec'ten, o. mv. (Gr. katalego = ik kies uit: *verzameling; fragmenten van oude dicht- of prozastukken*).
catalepsie', v. (Gr.-Lat. catalepsis: *verlamming, verstijving van het gehele menselijk lichaam, gepaard met gevoelloosheid*).
catalogiseren, gecatalogiseerd, catalogeren, gecatalogeerd (*in een catalogus plaatsen en omschrijven; een geordende lijst van voorwerpen maken*): *een boek –; een schilderijenverzameling –*. (s = z).
cata'logus, m. (Ned.) catalogussen, (Lat.) catalogi (Gr.-Lat. *opsomming: register, geordende naamlijst van boeken, munten, schilderijen enz.*); ook: cataloog', m. catalogen.
catapult', v. –en (Gr.-Lat. catapulta [pallo = ik slinger]; Romeinen en Middeleeuwen: *werktuig om zware stenen te slingeren*; thans: *schiettuig van jongens*, in deze bet. meestal katapul(t), kattepul: *lanceerinrichting van vliegmachines op schepen*).
cataract', v. –en (Gr.-Lat. cataracta: *waterval in een grote rivier; oogziekte, grauwe staar*); ook, katarakt.

catarrhaal', bn. (*zinkingachtig*): *catarrhale koortsen*, zinkingkoortsen.
catar'rhe, v. (Gr.-Lat. catharrhus [Gr. rheo = ik stroom]: geneesk. *zinking, aandoening, ontsteking van een slijmvlies, gepaard gaande met afscheiding van veel slijm; verkoudheid van de maag*); lees *katar'*.
catastro'phe, v. –s, –n (Gr.-Lat. catastropha [Gr. strepho = ik wend]: *treurig einde ener zaak; groot onheil, volksramp*; drama: *de wending, noodlottige ontknoping*).
catecheet', m. catecheten (Gr. katechetes: *iem., die mondeling onderwijst door vragen en antwoorden, godsdienstonderwijzer*).
cateche'se, v. (Fr. catéchèse, Gr.-Lat. catechesis [v. echo = weerklank] = eig. antwoorden op vragen: *mondeling onderricht in de geloofs- en zedenleer*).
cateche'tisch, bn., bw. (*vragenderwijze, in de vorm v. e. vraaggesprek*): – *onderwijs*.
catechisant', m. en v. –en (*iem., die de catechisatie bijwoont*), z. vlg. woord.
catechisa'tie, v. catechisatiën, –s (Lat. catechizatio: *vraagonderricht*; inz. Prot. *onderwijs in de godsdienstleer; lering; uur der catechisatie*); **–kamer,** v. –s (*vertrek, waarin catechisatie gegeven wordt*).
catechiseer'meester, m. –s (*onderwijzer in de Hervormde godsdienst*).
catechiseren, gecatechiseerd (Lat. catechizare: *vraagonderwijs geven* inz. *in de Hervormde godsdienst: godsdienstonderwijs geven*; 1, 2 *volgen*): 1 *Ds. zal – om 3 uur*; 2 *bij wien – je kinderen?* (s = z).
catechis'mus, m. catechismussen (Gr.-Lat. 1 *vragenboek, waarin in de vorm van vraag en antwoord een beknopt overzicht v. de godsdienstleer wordt gegeven*, inz. *bij het R.-K. godsdienstonderwijs*; 2 *het onderwijs in de christelijke leer, vooral aan R.-K. kinderen, in vraag en antwoord; uur van dit onderwijs*): 1 *de Heidelbergse –; de – van het bisdom Roermond*; 2 *door den kapelaan wordt – gegeven; we moeten naar de –*; ook bij Prot.; zie lering en catechisatie.
catechist', m. –en (Gr.-Lat. catechista: *leek-medehelper van een missionaris*).
catechumeen', m. en v. –menen (Gr.-Lat. catechumenos: *geloofsleerling, doopleerling der eerste eeuwen*; ook wel: *catechisant*); aan de –menen werd het geloof onderwezen, zij bereidden zich voor tot het H. Doopsel.
categorie', v. categorieën, –s (Gr.-Lat. categoria letterl. uitspraak: *orde, afdeling, soort, rang, klasse*; wijsbegeerte: *algemeen aprioristisch of stambegrip, waaronder men zich een zaak denkt*).
catego'risch, bn., bw. (*stellig, afdoend; bepaald, zonder omwegen*): *een – antwoord*; recht. *–e verenigingen*, groepverenigingen.
cate'nen, v. mv. (Lat. catena = ketting: *verzameling van bijbelverklaringen* inz. *uit kerkvaders*).
Cathari'na-venster, zie roosvenster.
cathe'der, m. –s; zie katheder.
ca'thedra (Gr.-Lat. *zetel*; inz. *pauselijke stoel*): *ex –*, [a]) uitspraak van den paus als opperste leraar in een geloofspunt, [b]) uit de hoogte, zonder tegenspraak te dulden.
cathedraal', v. cathedralen; z. kathedraal.
cathe'ter, m. –s (Gr. kathiemi = ik laat af: *buis tot aftapping der urine*).
Catholicis'me, Catholiek', zie Katho–.
Cato', v. (*vrouwen-, meisjesnaam*).
Catsiaans', bn., bw. (*in de trant van Cats*, 1577–1660): *een –e dreun, –e rijmen*.
cauchemar', m. –s (Fr. *nachtmerrie*).
Caudijns', bn.; zie juk. (au = ou).
cau'sa, v. cau'sae (Lat. *oorzaak, reden, grond: rechtszaak*): – *effi'ciens*, werkende, onmiddellijke, dadelijke oorzaak; – *fina'lis*, eindoorzaak; – *pri'ma*, grondoorzaak. (s = z).
causaal', bn. (Fr. [Lat. causalis]: *oorzakelijk, redengevend*): – *nexus* = – *verband*, nl. tussen oorzaak en gevolg; lees *kouzaal'*.
causaliteit', v. (Fr. *oorzakelijkheid; verband tussen oorzaak en gevolg*).
cau'satief 1 o. causatieven, Lat. causativum, causativa (*w.w., dat een doen geschieden der handeling uitdrukt*): *drenken*, d.i. doen drinken, *is een –*; **2** bn.: *een – w.w.*
cau'se célè'bre, v. causes célèbres (Fr. *geruchtmakende rechtszaak*).
causerie', v. causerieën (Fr. *gekeuvel, gekout; voordracht*, [*ook geschreven*] *in de losse aangename vorm van een gezellig praatje*).
causeur', m. –s (Fr. *gezellige prater; iem., die een causerie houdt*); **causeu'se,** v. –s (Fr. *gezellige praatster; sofa voor twee personen*).
cauterisa'tie, v. zie **kauterisatie.**
cau'tie, v. –s (Fr. [Lat. cautio]: *borgtocht, onderpand; zekerheid; zekerheidsstelling*): – *stellen*. (t = ts of s).
cavalca'de, v. –s (Fr. [It. cavalcata v. Lat. caballus = paard]: *ruiteroptocht; ruiterstoet*; Z.-N. *vastenavondoptocht*): *een bonte – van inlandse hoofden; – te Tienen*.
cavalerie', v. (Fr. [It. cavalleria v. Lat. caballus = paard]: mil. *ruiterij, paardenvolk*): *een –-kazerne, een –-officier*.
cavalerist', m. –en (*soldaat der cavalerie*).
cavalier', m. –s (Fr. *ruiter; begeleider ener dame, haar danser*); lees *kavaljee'*.
cavati'ne, v. –s (Fr. [It. cavatina]: muz. eig. *samenvattend slotstuk*; in de oudere opera: *kort solozangstuk als slot van een recitatief*; instrumentale muziek: *liedvormig, aria-achtig muziekstuk*).
ca'veant con'sules, Lat. de consuls mogen op hun hoede zijn; in het algemeen: men zij op zijn hoede.
caveren, gecaveerd (Lat. cavere: *borg blijven; zich in de bres stellen voor*; refl. *op zijn hoede zijn*).
caver'ne, v. –n (Fr. [Lat. caverna v. cavus = hol]: *hol, spelonk*; geneesk. *holte in de longen, door vertering der weefsels ontstaan*).
caviaar', v.; meestal kaviaar.
Cayen'ne-peper, v. (*Spaanse peper, naar Cayenne, hoofdstad van Frans-Guyana*; Lat. capsicum baccatum).
Ceci'lia, v. R.-K. patrones der kerkmuziek, martelares der 3e eeuw, gedenkdag 22 Nov.: feestdag voor de R.-K. zangkoren.
ce'dant ar'ma to'gae (Lat. eig. *de wapens moeten wijken voor de toga: het militaire gezag ruime de plaats in voor het burgerlijke*).
ce'del, ceel, v. cedelen, cedels, celen, ce(d)eltje (Fr. cédule v. Lat. schedula = kleine scheda of blaadje papier: 1 *schriftelijke kennis- of lastgeving, bewijsstuk*, b.v. *bewijsstuk van opslag v. goederen in pakhuizen der vemen*; 2 *lijst*): 1 *doop–*, geboortebewijs; *huur–*, huurcontract; *celen aan toonder*; 2 *een hele –*, lijst; z. zielverkoper.
ce'der, m. –en, –s, cedertje (Gr.-Lat. cedrus;

grote naaldboom o. a. op de Libanon.
I. ce'deren, bn. (*van cederhout*).
II. cede'ren, gecedeerd (Lat. cedere: *afstaan, overdragen; zwichten*).
ce'derhout, o. (*het geurige, roodachtige hout, zeer hard en duurzaam, v. d. ceder*); **-olie,** v. (*olie van sommige ceders voor parfumerie en balseming gebruikt*).
cedil'le, v. -s (Fr. eig. *kleine c: omgekeerde c onder de letter c* [ç], *ingeval die letter als s moet uitgesproken worden voor a, o, u*).
ceel, v. celen; zie cedel.
ceintuur', v. ceinturen, ceintuurtje (Fr. ceinture [Lat. cincture]: *gordel, lendenband*).
ceintuur'baan, v. -banen (*ring-, spoor- of tramlijn om of in een grote stad: ringbaan*).
I. cel, v. cellen, celletje (Lat. cella = bergplaats: *kleine woning* [*met één vertrek*] *v. e. kluizenaar; klein eenvoudig vertrek v. e. kloosterling; gevangenishok; klein vertrek in een krankzinnigengesticht; vakje van honingraten*; biologie: *elementair bestanddeel van een organisme; klompje protoplasma met kern*; electriciteit: *deel ener batterij, dat een element bevat*): *communistische* –, oervorm ener communistische organisatie, bestaande uit tenminste 3 leden.
II. cel, v. cellen; zie violoncel.
cel'-auto, v. cel-auto's (*auto ingericht als celwagen*).
Cele'bes, o. (*Soenda-eiland, bijna 8 maal zo groot als ons land*); l. *se-lee'-bes*.
celebrant', m. -en (Fr. [Lat. celebrans]: *priester, die de Mis opdraagt*).
celebreren, gecelebreerd (Fr. [Lat. celebrare]: *vieren; de Mis lezen, zingen*).
ce'lebret, o. celebretten (Lat. letterl. dat hij viere: *door de kerkelijke overheid afgegeven bewijs aan reizende R.-K. geestelijken, dat zij kerkelijke handelingen mogen doen, vooral de Mis mogen lezen*); lees *see'-lebret*.
celebriteit', v. -en (Fr. [Lat. celebritas]: *vermaardheid, beroemd persoon; vermaard talent*; [*kerkelijke*] *feestelijkheid*). (e = ee).
Celestijn', m. -en (*kloosterling, Celestijner*): *de orde der -en*, naar den stichter, den lateren paus Celestinus, 1294.
celibaat', o. (Fr. célibat [Lat. coelebs = ongehuwd]; *ongehuwde staat*). (e = ee).
celibataire', m. -s (Fr. *ongehuwde man, vrijgezel, oude-vrijer*): *een eenzaam* –. (e = ee).
cella'rius, m. (Lat.) cellarii; (Ned.) cellariussen (Lat. letterl. bij de cella behorende; *de keldermeester, de bottelier*).
cel'lebroer, m. -s (*lid van de congregatie der -s, in Antwerpen in de 16e eeuw ontstaan*): *de -s* verpleegden zieken enz.
cellist', m. -en (*violoncellist, cellobespeler*).
cel'lo, v. cello's, cellootje (*violoncel*).
cellulair', bn. (Fr. v. cellule [Lat. cellula = kleine cel, kamertje]: *celvormig, met cellen, vakken, kamertjes*): *-e gevangenisstraf*, afzonderlijke opsluiting.
celluloid', o. (grondwoord Lat. cellula = celletje: *mengsel van collodion* [*dinitro-cellulose*] *en kamfer*): *een vouwbeen van* –; Fr. celluloïde; als bn. zie opm. alpaca; spreek uit *selluluit*.
cellulo'se, v. (Fr. Eng. plantk. *plantencelwandstof*; inz. *voor papierbereiding toebereide hout- en plantenvezelstof*).
cel'rijtuig, o. -en (Z.-N. *celwagen*).
Cel'sius, m., Zweeds sterrenkundige, professor te Upsala, 1701–1744, ontwerper v.d. 100-delige thermometer; z. **°C** of **Cels.**
cel'straf, v. -straffen (*cellulaire opsluiting*).
Cel'ten, Cel'tisch, z. Kelten, Keltisch.
cel'vocht, o. (*vocht in plantencellen, dat de ruimten vult door de protoplast aldaar opengelaten*); **-weefsel,** o. -s.
celvor'mig, bn., bw. (*in de vorm van een cel*): *de -e hokjes der honigraten*.
cel'wagen, m. -s (*in afdelingen verdeelde, gesloten gevangenwagen*).
cement', o. (Fr. cément [Lat. caementum = steenlaag]: *metselspecie, mortel*; fig. *innige verbinding; kalkachtige laag om de tandwortel*: zeemanstaal: *snert, dikke bonen*).
cemen'ten 1 bn. (*van cement*): *een – rand, een – vloer*; **2** (*cementeren*).
cementeren, gecementeerd (*met metselspecie bepleisteren of er door verbinden*).
cena'culum, o. (Ned.) -s; (Lat.) cenacula (Lat. v. Lat. cena = maaltijd: *spijszaal* inz. *zaal van het laatste Avondmaal*).
cenobiet', m. -en (Gr.-Lat. cenobita [Gr. koinos = gemeenschappelijk + bios = leven]: *kloosterling*); de tegenst. is heremiet.
cenota'phium, o. (Ned.) -s, cenotaphiën; (Lat.) cenotaphia (Gr.-Lat. [Gr. kenos = leeg + taphos = graf]: eig. *ledig praalgraf ter ere van iem., wiens lijk men niet had kunnen vinden of die elders was begraven: gedenkteken*); ook, cenotaaf': *de – te Londen*.
censeren, gecenseerd (Lat. censere: *beoordelen, schatten, achten, houden voor*).
cen'sor, m. (Ned.) -s, censo'ren (Lat. in het algem. *keurder, beoordelaar, criticus*; o.-Rome: *magistraatspersoon, belast met het toezicht op de belastingen, de zeden enz.*; *officiële beoordelaar* inz. *van uit te geven geschriften, op te voeren toneelstukken enz.*; in oorlogstijd: *door de overheid aangestelde ambtenaar tot onderzoek van brieven, tijdschriftartikelen enz. met het oog op spionnage enz.*); Lat. mv. censo'res: R.-K. *-librorum*, boekenkeurder: deze – geeft het *nihil obstat* d.i. er is geen beletsel, waarna door of namens den bisschop het *Imprimatur* wordt verleend.
censureren, gecensureerd (Fr. *afkeuren*; R.-K. *met kerkelijke straffen tuchtigen*).
cen'sus, m. (Lat. *cijns, belasting; volkstelling; geldelijke maatstaf, die iem. tot kiezer maakt*): *afschaffing van de* –.
censuur', v. (Fr. censure, Lat. censura: *kerkelijk toezicht op, kerkelijke rechtspraak omtrent zuiverheid in de leer en in levenswandel; kerkelijk of wereldlijk toezicht op boeken, geschriften, toneelstukken enz.*; *kerkelijke straf* inz. *in de R.-K. kerk*; *afkeurend oordeel*).
cent, m. meerv. [a]) afzonderlijke muntstukjes, *centen*; [b]) de waarde, *cents* of *cent*, b.v. een kwartje is 25 cents of cent (Lat. centesimum = 1/100: *bronzen pasmunt*, 0,01 gld.; Am. 0,01 *dollar* = 2,5 *Nederl.* –; België: *twee centiemen*; fig. *kleine waarde*): *geen – waard; een aardig -je er aan verdienen*.
centaur', m. -en (Gr.-Lat. centaurus: myth. *paardmens of menspaard* d. i. *wezen, halfpaard met het bovenlijf van een mens*).
cen'tenaar, m. -s (Lat. centenarius v. centum = honderd: *gewicht van 100 kg*; vroeger: *honderd halve ponden of 50 kg*).
cen'tenaarslast, m. -en (*zware last*).
cen'ter, m. (Fr. centre, Lat. centrum z. ald.;

Z.-N. *middelpunt*): Z.-N. *van zijn – vallen*, in zwijm.
cen'terboor, v. –boren (*boor voor grote cirkelvormige gaten*).
centesimaal', bn. (Fr. centésimal v. Lat. centesimus = honderdste: *honderddelig*); **–balans,** v. –en (*grote bascule*).
cente'simo, v. centesimi (It. *0,01 Lire*).
cen'ti (in samenst. *honderdste deel ener maat*); **–are,** v. –n, –s (*0,01 are, 1 m²*); **–gram,** o. –grammen; **–liter,** m. –s; zie afkortingen.
centie'me, centiem', v. –n, –s (Fr. centime; Frankrijk, België: *0,01 frank*).
cen'timo, v. centimo's (Sp. *0,01 peseta*).
cen'timeter, m. –s (*0,01 m*).
centraal', Fr. central, Lat. centralis = in het midden, **1** bn. (*tot het middelpunt of het midden behorend*): *– Afrika; een – bestuur*, d.i. van één college, één persoon uitgaande; *een – punt*, een middelpunt; *centrale verwarming*; **2** zn. *de centralen*, Duitsland en zijn bondgenoten in 1914.
centraal'station, o. –s (*station, vanwaar in alle richtingen de treinen vertrekken of bijeenkomen*): *het – te A'dam*; **–zon,** v. –zonnen (*vaste ster, rondom welke alle sterrenstelsels zich zouden bewegen*).
centra'le, v. –n (*algemene verenigingsplaats* in verschillende toepassingen): *een electrische –*, fabriek van electrische stroom.
centralisa'tie, v. –s (Fr. *samentrekking of vereniging in één middelpunt; vereniging of samentrekking van de regeringsmacht in één lichaam op één plaats*). (s = z).
centraliseren, gecentraliseerd (Fr. *bijeentrekken, verenigen in één middelpunt*). (s = z).
centrifugaal', bn. (Eng. [Lat. fugere = vluchten]: *middelpuntvliedend*).
centrifugaal'machine, v. –s (*machine, waarbij gebruik gemaakt wordt van centrifugaalkracht o.a. om melk te ontromen.*
centrifugaal'pomp, v. –en.
centrifu'ge, v. –s (Fr. *centrifugaalmachine* inz. *tot ontroming*). (g = zj).
centripetaal', bn. (Eng. [Lat. petere = streven naar]: *middelpuntzoekend*).
cen'tripomp, zie centrifugaal'pomp.
cen'trum, o. (Lat.) centra; (Ned.) –s (Lat. [Gr. kentron = stekel, nagel in het midden der schijf]: *middelpunt, punt van vereniging; politiek midden van de vergaderzaal der afgevaardigden; de aldaar zittende afgevaardigden*; Duitsland: *vroegere parlementspartij* inz. uit *Katholieke afgevaardigden bestaande, in 1870 te Berlijn gesticht naar het program van Peter Reichensperger*).
cen'tum, telw. (Lat. *honderd*).
centum'vir, m. (Ned.) –s; (Lat.) centumviri (Lat. *een der honderdmannen*).
centumviraal', o. (gesch. *bestuur, waardigheid der centumviri in oud-Rome*).
centu'rie, v. centuriën, –s (Lat. centuria; *een getal v. 100 man; afdeling ener klasse*).
centu'rio, m. (Ned.) centurio's; (Lat.) centurio'nes; zie honderdman.
cephali'de, v. –s, –n (Gr. kephale = hoofd: *gehaakt of gebreid hoofddeksel en oorwarmer voor dames*); vero.
cephalopo'den, m. en v. mv. (Gr. kephale + stam v. pous [genit. podos] = voet: *koppotige weekdieren of inktvissen*).
ceramiek', **cera'misch,** z. keramiek.
Cer'berus, m., Lat. **1** myth. driehoofdige helhond, bewaker v. d. Tartarus; **2** onvriendelijk bewaker, portier (Gr. Kerberos).
cer'cle, m. en o. –s (Fr. [Lat. circulus = cirkeltje]: *besloten gezelschap; sociëteit*).
cerea'liën, v. mv. (in oud-Rome: *feesten v. 9–18 April ter ere van Ceres; granen*).
cerebraal', bn. (Fr. cérébral [v. Lat. cerebrum = hersenen]: *de hersens betreffende; hersen....*).
ceremonia'rius, m. ceremonia'rii (Lat. *leider van kerkelijke plechtigheden vooral bij plechtige Missen, bij wijdingen enz.*).
ceremo'nie, v. –s, ceremoniën (Fr. [Lat. ceremonia]: *hof- of kerkgebruik; plechtigheid, kerkplechtigheid; staatsie; plichtpleging*).
ceremonieel', Fr. cérémoniel, **1** o. (*het geheel der gebruiken bij feesten of plechtigheden*); **2** bn., bw. (*plechtstatig, vol plichtplegingen*).
ceremo'niemeester, m. –s (*bestuurder of leider v. plechtigheden, feestelijkheden enz.*).
ceremonieus', bn.; ceremonieuzer, –t (Fr. [Lat. ceremoniosus]: *vol plichtplegingen, stijf-vormelijk*).
Ce'res 1 v., myth. bij de Romeinen, godin van de landbouw; **2** naam ener planeet.
certificaat', o. certificaten (Fr. certificat, Lat. certificatum: *bewijsschrift; schriftelijke verklaring; getuigschrift*): *een – van goed gedrag; certificaat van Ned. werkelijke schuld*, Ned. staatspapier.
certificeren, gecertificeerd (Fr. certifier, Lat. certificare: *verklaren, verzekeren; door ondertekening bevestigen, zwart op wit geven*) ook, certifieren, gecertifieerd.
cervelaat'worst, v. –en (*gekookte en gekruide vleesworst*).
Cesa'rewitsch, m. –en; z. Czarewitsch.
cesseren, gecesseerd (*ophouden, eindigen; vervallen*).
ces'sie, v. cessiën, –s (Fr. [Lat. cessio]: *afstanddoening, afstand, overdracht*): *e. akte v. –*.
cetacee'ën, m. mv. (Gr.-Lat. cetus = walvis: *walvisachtige zoogdieren*).
ce'tera (Lat. *het overige, hetgeen er meer volgt*): et cetera; zie etc. en cet.
chagrijn', o. (Fr. chagrin [oorspr. Turks-Perzisch]: *soort van leer; kommer, hartzeer, knagend verdriet*); als stoffelijk bn. zie alpaca opm. en segrijn.
chagrij'nig 1 bn. (1 *zich steeds gedragend als iem., die iets heeft, wat hem hindert; „zuur"; gemelijk*; 2 van gevoelens: *tergend onvriendelijk*): 1 *hoe komt hij toch zo –?* 2 *een – gevoel van achteruit gezet te zijn*; **2** bw. (*op tergend-onvriendelijke manier*): *hij spreekt zo –*.
chagrijn'leder, o.; zie segrijn.
chagrineren, gechagrineerd (Fr. *bedroeven, kwellen*): *zich – over*.
chaî'ne, v. –s (Fr. [Lat. catena]: *keten; rij; kettingdans; de schering op het weefgetouw*).
chaise-lon'gue, v. chaises-longues (Fr. eig. *lange-stoel: ligstoel, slaapstoel, luie stoel*).
chalce'don, Gr.-Lat. naar de stad Chalcedon in Bithynië, (*halfedelgesteente, halfdoorschijnend, meest melkblauw*), **1** (voorwerpsn.), m. –s; **2** (stofn.), o. (ch = scherpe g).
chalcograaf', m. –grafen (Gr. chalkos = koper: *kopergraveur, plaatsnijder*). (ch = scherpe g).
Chaldeeuws', o. (*algemene omgangstaal in het Assyrisch-Babylonische wereldrijk, ook Aramees genoemd, door de Joden na de Babylonische gevangenschap in Palestina naast*

het Hebreeuws gesproken). (ch = scherpe g).
cha'le, v. –s; zie sjaal.
chalet', v. –s (Fr. *alpenhut; Zwitsers houten huis; kleine villa in dezelfde stijl*).
chalief'(e), chalifaat', minder gebruikelijk, maar juister dan kalief, kalifaat, z. ald.
chama'de, v. –s (Fr. [It. chiamata v. Lat. clamare = roepen]: gesch. *teken [op de trom], als de belegerden wensten te capituleren*): *de – slaan,* fig. achteruit-krabben.
chamber-cloak', m. –s; (ch = sj); zie sjamberloek.
chambertin', m. (Fr. *fijne Bourgogne*).
chambrée', v. –s (Fr. [It. chiambre, Lat. camera]:*gemeenschappelijke soldaten[slaap]-kamer in een kazerne*).
chambriè're, v. –s (Fr. [*manege*]*zweep met lange slag*).
chamois', bn. (Fr. *gemskleurig, bleekgeel*).
chamot'te, v. (Fr. *vuurvaste steen*); **–fabriek,** v. –en. (ch = sj of scherpe g).
champa'gne, m. (Fr. [*een glas, een fles*] *champagnewijn*).
champa'gneglas, o. –glazen (*drinkglas voor –wijn*); **–wijn,** m. –en (*mousserende wijn uit het Franse departement van die naam, bruiswijn*); afkorting: *cham'pie* of *sjam'pie* (ook uitgesproken: sjem'pie), *panje*.
champê'tre, bn. (Fr. [Lat. campestris]: *landelijk, wat tot het land behoort*): *bal –,* danspartij in de open lucht; *garde –,* veldwachter.
champet'ter, m. –s (Z.-N. *veldwachter*); zie ook garde; volkst. (ch = sj).
champignon', m. –s (Fr. eig. veldzwam: *eetbare paddenstoel*; Lat. psalliota; fig. *snel rijk geworden man, parvenu*).
cham'sin, m. (Arab. *woestijnwind*). (ch = sj).
chan, chanaat', z. khan **I** en **II,** khanaat.
chan'ge, v. –s (Fr. en Eng.; z. cambio: *ruil, verwisseling; wisselbankkantoor*).
changeant', Fr. **1** bn. (*met een weerschijn, veranderlijk*); **2** o. (*stof, weefsel van zijde, wol of katoen, afwisselend van kleur, al naar het licht er op valt*); z. alpaca opm.
changeren, gechangeerd (Fr. *veranderen; verruilen*).
chanson', v. –s, chansonnet'te, v. –s (Fr. [Lat. cantio]: *lied, zang, zangstukje*).
chansonnier', m. –s (Fr. *coupletzanger, zanger-dichter*). (ier = iee).
chanta'ge, v. (Fr. *afpersing van geld, voordelen door bedreiging met laster of schandaal*).
chanteur', m. –s (Fr. *zanger*); **-teu'se,** v. –s.
cha'os, m. (Gr.-Lat. *baaierd, ordeloze massa, warklomp*; fig. *warboel*). (ch = scherpe g).
chao'tisch, bn., bw. (*als een chaos; wanordelijk, uiterst verward*): *een –e verwarring.*
chapeau-bas' (Fr. *hoed-af, met de hoed in de hand*): *– spelen,* z. onderdanig aanstellen.
chapel'le arden'te, v. chapelles ardentes (Fr. *verlichte rouwkapel*; [*met waskaarsen verlichte*] *rouwkamer in een sterfhuis, waarin het gekiste lijk tentoongesteld is*).
chapellerie', v. –s (Fr. [It. capello v. Lat. capa = hoed]: *hoedenwinkel, -fabriek*).
chaperon', m. –s (Fr. [It. capperone v. Lat. capa]: *kapje*; fig. *beschermend geleider*).
chaperonneren, gechaperonneerd (Fr. *een jonge dame tot beschermend geleide verstrekken*).
chapi'ter, o. –s (Fr. [Lat. capitulum]: *hoofdstuk; onderwerp van een gesprek*): *van – veranderen; om op ons – terug te komen.*
char-à-bancs', **charban',** m. chars-à-bancs (Fr. *lange en open wagen met dwarsbanken; Janplezier; veelbankige toeristenauto*).
chara'de, v. –s (Fr.-Eng. *lettergrepenraadsel*), b.v. *a-vond-rood*: de eerste lettergreep is de naam v. e. riviertje, de tweede is wat men zelf uitdenkt, de derde is de kleur der roos, het geheel een natuurverschijnsel.
char'ge, v. –s (Fr. 1 *aanval der ruiterij of der politie*; 2 [*spottende*] *overdrijving*; in deze bet. meest. geen meerv.): 1 *een – met de blanke sabel*; 2 *dit blijspel is een –*; nog: *getwige à charge*; zie décharge.
chargeren, gechargeerd (Fr. [It. caricare = opladen, v. Lat. carrus = wagen]: *belasten; bezwaren; overdrijven*; bij de cavalerie of de politie: *een aanval doen op*; mil. *laden*).
cha'ritas, v. (Lat. caritas: *christelijke liefde, liefdadigheid*). (ch = scherpe g).
charitatief', bn. (Fr. *de liefdadigheid beoefenend*): *een – comité*; ook: caritatief.
Cha'rites, v. mv., Gr.; zie Gratiën.
charivari', o. charivari's (Fr. *verward geraas, geklank met ketels enz.; ketelmuziek; een stel kleinodiën aan een horlogeketting enz.*).
charlatan', m. –s (Fr. [It. ciarlatano]: *kwakzalver, marktschreeuwer; windbuil, druktemaker*): **charlatanerie',** v. –s (Fr. *kwakzalverij, grootspraak, bluf*).
Charlema'gne, Karel de Grote, 768–814.
charmant', bn., bw. (Fr. *bekoorlijk, innemend, liefelijk, allerliefst*).
char'me, v. –s (Fr. [Lat. carmen = toverspreuk]: *aantrekkelijkheid, bekoorlijkheid*).
charmeur', m. –s (Fr. *zeer innemend persoon*).
Cha'ron, m., Gr.-Lat. myth. oude veerman aan d. Styx; *in –s boot stijgen,* sterven. (ch = scherpe g).
char'ta, m. charta's (Lat. *oorkonde*); zie Magna–. (ch = scherpe g).
char'tepartij, v.; zie chertepartij.
char'ter, o. –s (Fr. chartre, Eng. charter, van Lat. charta: *oorkonde, waarbij zekere voorrechten worden toegestaan; handvest; grondwet*); **–meester,** m. –s (*ambtenaar bij het Rijksarchief*). (ch = scherpe g).
char'teren, gecharterd (Eng. to charter: *huren, bevrachten volgens een chertepartij*).
Chartreu'se, Grande v.: Fr. **1** (*Kartuizerklooster*, in 1082 bij Grenoble gesticht); **2 chartreu'se,** v. (*likeur, oorspr. bereid door die monniken*): *een –,* glaasje.
Charyb'dis, m. (Gr.-Lat. *draaikolk op de N.-O. kust van Sicilië aan de ingang der straat*); zie Scylla. (ch = scherpe g).
chasseur', m. –s (Fr. *jager; loopjongetje in hotels enz.*): *– à cheval,* jager te paard.
chassinet', o. chassinetten (Fr. eig. kleine châssis: *vensterhor; transparant; met doorschijnend papier beplakt houten raam, soms met een of ander toepasselijk opschrift tot opsiering van enige feestelijkheid*); lees *–net'.*
chassis', o. (Fr. [v. Lat. capsa = vat]: *raampje voor de onbelichte gevoelige plaat; het onderstel bij een auto enz., raamwerk*); l. *sjassie'.*
chatelain', m. –s (Fr. [Lat. castellanus]: *heer v. e. kasteel, slotvoogd*); vr. **–e.**
chaufferen, gechauffeerd (Fr. [Lat. calefacere]: *verwarmen*; inz. *een auto besturen*).
chauffeur', m. –s, chauffeurtje (Fr. *autobestuurder* inz. *als beroep*).
chaussee', v. chausseeën (Fr. [Lat. calciata via = met stenen belegde weg]: *straatweg*).

chauvinis'me, o. (Fr. chauvin = oude knevelbaard, persoon uit een toneelstuk van den Fr. dichter Scribe: *blinde ingenomenheid met eigen land, overdreven vaderlandsliefde*); **chauvinist',** m. –en.
chauvinis'tisch, bn., bw.
check, v. –s (Eng. *kassiersbriefje; order van betaling*); zie cheque.
chedi've, zie het minder juiste, maar meer gebruikelijke khedive (ch = scherpe g).
cheer, v. –s (Eng.-Fr. chère, Ned. sier, in: goede sier maken: *gejuich, hoezee-geroep*).
chef, m. –s (Fr. [Lat. caput]: *directeur, hoofd, leider, voorman; aanvoerder, bevelhebber*; Z.-N. volkst. *stationschef*); – **de bureau,** m. chefs de bureau (*kantoorchef: eerste ambtenaar van enige afdeling van administratie*).
chef d'oeu'vre, o. chefs d'oeuvre (Fr. *meesterstuk*).
chemica'liën, v. mv. (*stoffen, voor scheikundige behandelingen gebruikt; scheikundig verkregen stoffen*). (ch = scherpe g).
che'micus, m. chemici (Lat. *scheikundige, beoefenaar der chemie*). (ch = scherpe g).
chemie', v. (Lat. chimia: *scheikunde*).
che'miker, m. –s ([*practisch*] *scheikundige* [*op fabrieken*]). (ch = scherpe g). germ.
cheminot', m. –s (Fr. *spoorwegarbeider*).
che'misch, bn., bw. (*scheikundig*): *e. – preparaat; een –e wasserij*. (ch = scherpe g).
chemiset'te, v. –n (Fr. klein hemd [chemise]: *halfhemdje, kraaghemdje, overhemdje*).
chemist', m. –en (Fr. *chemicus*).
chenil'le, v. –s (Fr. eig. kleine hond [Lat. canicula], rupsensoort: *rupsvormige fluweelzijde, boordsel, belegsel*); z. alpaca, opm.
che'que, v. –s (Eng. *kassiersbriefje; schriftelijke aanwijzing ter betaling op een bank, een kassier*): – *aan toonder*.
cher'tepartij, v. –en (Fr. charte partie [Lat. charta partita = door een lijn in tweeën verdeeld blad]: zeew. *vrachtcontract*).
che'rub, m. –s; **cherubijn',** m. –en, cherubijntje (Hebr. *vlammenbode, d. i. schitterende engel, engel van de 2de rang, na de serafijnen*): *cherubijntjes v. Rubens*. (ch = scherpe g).
chevalier', m. –s (Fr. [Lat. caballarius]: *ridder*); – **d'industrie,** m. chevaliers d'industrie (*oplichter, flessentrekker*).
cheviot', o. –s (Eng. *gekeperde fijne stof* oorspr. *van de wol van Schotse* [*cheviot-*]*schapen*); lees *sjeviot'*; zie alpaca, opm.
chevreau', o. (Fr. kleine chèvre = *geitje; geitenleer*): *laarsjes van –leer of van –*.
chevron', m. –s (Fr. eig. geitenhaar, balk: *armstreep, als onderscheidingsteken op de mouw van militairen*; België: *armstreep voor frontdienst*); meestal in 't meerv.
chevroteren, gechevroteerd (Fr. letterl. *als een geit blaten; beven met de stem*).
chias'ma, o. (stijl: *kruisstelling*; nat. hist. *kruising van zenuwen*); – is afgeleid van de Gr. letter X (lees *chi*, met *ch* als scherpe *g*); *de herder en de held, de woudstier en het lam*; Lat. chiasmus. (ch = scherpe g).
chic (Fr.), **chiek 1** m. (*zwier, elegantie*, ook: *de mensen die – zijn*); **2** bn. (*smaakvol, zwierig, elegant, naar de fijnste mode*); l. *sjiek*.
chica'ne, v. –s (Fr. *plagerij*, inz. *met formaliteiten; vitterij, haarkloverij, kleingeestige aanmerking*); Z.-N. *chicanen maken*, vitten; *chicanen geven*, onaangename toespelingen maken; –**caneren,** gechicaneerd (Fr. *plagen, lastig maken met formaliteiten en haarkloverijen*); –**caneur',** m. –s (Fr. *iem., die chicaneert: kleingeestig vitter*); –**caneu'rig,** bn., bw. (*bedillerig, vitterig, kleingeestig, lastig*); volkst. *ziekeneurig*.
chicard', m. –s (Fr. *zwierig, modieus heer; fijne, chieke meneer*, ir.).
chiffon', o. –s (Fr. *vodje; nesterij*).
chiffonnie're, v. –s (Fr. eig. *voddenverzamelaarster; meubel met laden voor naaigerei enz.*).
chignon', m. –s (Fr. [Lat. catena]: *wrong* [*vals*] *haar; in een wrong opgestoken haar*).
chijl, v. (Gr.-Lat. chilus: *vocht uit de spijsbrij opgenomen door de lymphvaten der darmen* = chymus). (ch = scherpe g).
chilia'de, v. –n (Fr. [Gr. chilias]: *duizendtal*).
chilias'me, o. (Gr. v. chilioi = duizend: *leer van een verondersteld duizendjarig Godsrijk van Christus op aarde*): *Da Costa geloofde aan het –*. (ch = scherpe g).
chiliast', m. en v. –en (*aanhanger van de leer van het duizendjarig rijk*).
chi'lisalpeter, o. (*natriumnitraat, belangrijke meststof*). (ch = sj of scherpe g).
Chimae'ra, v., Gr.-Lat. **1** vuurspuwend monster, (met leeuwekop, geitelijf en slangestaart); **2** chimaera, v. chimaera's (*droombeeld, hersenschim*). (ae = ee; ch = scherpe g). Fr. chimère, v. –s. (ch = sj).
chim'pansé, m. chimpansé's (Fr. [oorspr. negertaal]: *mensaap in Afrika*; Lat. troglodytes niger). (ch = sj).
chi'naasappel, m. –s, –en; vero. z. sinaas–.
chinchil'la, Fr.-Sp., **1** v. chinchilla's (*knaagdiertje in Chili*; Lat. chinchilla laniger); **2** o. (*bont*): *mofjes van –*; **3** bn. zie alpaca, opm. (beide ch's = sj).
Chinees', **1** m. Chinezen (*inboorling van China*, fig. *een zonderling*): *een rare –*; **2** bn. ([*als*] *van, uit, in, betrekking hebbende op, behorende tot China*): *Chinese zijde; de Chinese muur*, grote muur, die een deel van China omgeeft, oorspr. gebouwd tegen invallen; fig. ondoordringbare belemmering: *de Chinese muur van vooroordelen; Chinese schimmen*, uitgeknipte figuren achter een doorschijnend doek; **3** o. (*de taal*). (ch = sj).
chini'ne, v. scheik. spelling van *kina*.
chinoiserie', v. –s (Fr. *kunstvoorwerp, sieraad in Chinese smaak*; fig. *onpractisch, kleingeestig, mal gedoe*). (s = z).
chir(o) . . . , van Gr. cheir = hand.
chiromantie', v. (*waarzeggerij uit de lijnen der hand*). (t = s; ch = scherpe g).
chirurg', m. –en; Gr.-Lat. chirur'gus, chirur'gi (Fr. chirurgien: *geneeskundige, die vooral heelkundige operaties doet; wondheelmeester*). (ch = sj of scherpe g).
chirurgie', v. (Fr. *wondheelkunde*).
chirurgijn', m. –s (*chirurg*; vroeger: *scheepsdokter, plattelandsgeneesheer*).
chirur'gisch, bn. (*v. e. chirurg, heelkundig*).
Chlo'ë, v. Gr. myth. bijnaam van Ceres, bet. eig. jong groen. (ë = ee).
chloor, v. (Lat. chlorium v. Gr. chloros = bleekgroen: *metalen sterk aantastend gas van bleekgroene kleur met scherpe giftige reuk*); –**goud,** o. (*verbinding van goud met chloor*); –**kalk,** v. (*verbinding van chloor met kalk*): – *is een bleekpoeder*. (ch = scherpe g).
chloraal', o. (*slaapmiddel, chloor bevattende koolstofverbinding*). (ch = scherpe g).
Chlo'ris, v., Gr.-Lat. godin der bloemen.

chloroform', v. (Fr. form v. Lat. formicicium [acidum] = mieren[zuur]: *verbinding van chloor*); de inademing van verdampende – maakt volslagen gevoelloos. (ch = scherpe g).
chloroform(is)eren, gechloroform(is)eerd (*in gevoelsverdoving brengen door chloroform*). (s = z).
chlorophyll', o. (*bladgroen*).
chloro'sis, v. (Gr.), **chloro'se** (geneesk. *bleekzucht*); zie anemie. (s = z).
chocolaad'je, o. –s (*flikje, rond plaatje van chocolade*). (ch = sj).
chocola'(de), v. (Sp., oorspr. Mexicaans: 1 *gerooste en gemalen cacaobonen; cacaopoeder*; 2 *daaruit bereide drank*; ook: *een kop enz. chocola*; 3 *lekkernij, bereid uit cacao, suiker, vanille enz.*): 1 *Zeeuwse* –, z. A; 2 *een kop* –; *twee* –; 3 *een hart van* –; als bn. *chocoladen* of *chocolade*; zie alpaca, opm. (ch = sj).
cho'le, cho'los, Gr. = gal.
cho'lera, v. (Gr.-Lat. eig. *galziekte: besmettelijke braakloop*): *de Aziatische of – asiatica*; vero. *erger dan de* –, scherts. jenever; **–bacil,** m. –bacillen; **–barak,** v. –barakken; z. barak; **–epidemie,** v. –epidemieën; **–lijder,** m. –s; **–lijderes,** v. –lijderessen. (ch = scherpe g).
cho'lera mor'bus, v. (*vero. naam voor cholera in 't algemeen*, tot men verschillende soorten onderscheidde, zoals nostras).
cho'lera nos'tras, v. (*de in Europa inheemse cholera: acute maagdarmcatarrhe van volwassenen*).
chole'ricus, m. cholerici (Lat. *iem., die cholerisch van aard is*). (ch = scherpe g).
choleriek', bn., bw. (Fr. *opvliegend*). (ch = scherpe g).
choleri'ne, v. (Fr. *lichte graad van cholera*).
chole'risch, bn., bw. (*driftig, opvliegend*).
choquant', bn. (Fr. *aanstotelijk*). (t = t).
choraal', o.; zie koraal **I 1.**
chor'dometer, m. –s (Gr.-Lat. chorda = snaar: *snarendiktemeter*). (ch = scherpe g).
Chouan', m. –s (Fr. oorspr. nachtuil: *aanhanger v. de Bourbons in de Vendée tijdens de eerste Fr. revolutie, 1789 en volgende jaren*).
choucrou'te, v. (Fr. Z.-N. *zuurkool*).
chrestomathie', v. –s, chrestomathieën (Fr. [Gr. chrestos = nuttig + -matheia = kennis]: *bloemlezing*); lees *krestoma-tie'*.
chris'ma, o. (Gr. *gewijde zalfolie voor R.-K. plechtigheden*). (ch = k of ook scherpe g).
Chris'telijk, bn., bw. (*tot het Christendom behorende, volgens, overeenkomstig* [*de geest van*] *het Christendom*): *–e deugden, de –e kunst*; – *handelen*. (ch = k).
Chris'telijk-histo'risch, bn.: *de –e partij*, een staatkundige partij in Nederland.
Chris'ten, m. –en (*belijder der leer van Christus*). (ch = k).
Chris'tendom, o. (*de Christelijke leer, godsdienst; het geheel der Christelijke waarheden, voorschriften en gebruiken*).
Chris'tenheid, v. (*de gezamenlijke Christenen; de landen hoofdzakelijk door Christenen bewoond*): *in de eerste kruistocht stond de hele – onder de wapenen*.
Christian science, v. (Eng. letterl. *Christelijke wetenschap; leer, volgens welke men zieken door gebed of eigen wilskracht zou kunnen genezen, d. i. gezondbidden*).
Christin', v. Christinnen (*vr. Christen*).
Christologie', v. (*de leer van of omtrent Christus*). (g = scherpe g of k).
Chris'tus, m. (Gr.-Lat. *de Gezalfde, de Messias*; Z.-N. ook *Christusbeeld*): – is de naam van Jezus, in zover Hij is koning, profeet en priester.
Chris'tusbeeld, o. –en (*een beeld van Christus, kruisbeeld*); zie crucifix.
Chris'tusorde, v. (*Portugese geestelijke ridderorde, in 1317 gesticht; sedert 1789 een wereldse orde*).
chro'ma, v. (Gr.-Lat. *kleur*; muz. *verhogingsteken; interval van een halve toon*). (ch = k of scherpe g).
chromatiek', v. (Fr. *kleurenleer*).
chroma'tisch, bn. (*gekleurd*; muz. *in halve tonen opgaand of afdalend*): *–e toonopvolging*.
chro'mo, v. chromo's (*door chromolithographie verkregen plaat, prent*); **–lithographie,** v. (*steendruk in kleuren*). (ch = scherpe g).
chro'nicum, o. (Ned.) –s; (Lat.) chronica (Lat. [Gr. chronos = tijd]: *tijd- of jaartalvers, waarin enige letters als Romeinse cijfers een jaartal aanwijzen*). (ch = k of scherpe g).
chroniek', v. –en; meer: kroniek.
chroni'que scandaleu'se, v. (Fr. *schandaalgeschiedenis; praatjes over schandaaltjes*).
chroniqueur', m. –s (Fr. *kroniekschrijver* [ook, *in een krant*]). (ch = k).
chro'nisch, bn. (v. ziekten: *langdurig, slepend*): *–e ziekten*; tegenstelling acuut.
chrono . . . , v. Gr. chronos = tijd.
chronogram', o. –grammen; z. chronicum.
chronologie', v. chronologieën (*tijdrekenkunde, tijdleer*). (ch = scherpe g).
chronolo'gisch, bn., bw. (*tijdrekenkundig; naar tijdsvolgorde*): *een – overzicht der geschiedenis; een tijdvak – behandelen*.
chronome'ter, m. –s (*tijdmeter; zeer nauwkeurig lopend uurwerk*). (ch = scherpe g).
chroom, o. **chro'mium,** o. (v. Gr. chroma: *een in 1789 ontdekt metalliek element, waarvan de verbindingen zich door mooie kleur onderscheiden*). (ch = scherpe g).
chroom'leder, o. (*leder, met chroomzuur gelooid, zacht leer*); afgekort *chroom* en als bn. gebruikt: – *molières*, z. alpaca, opm.
chrysant', v. –en, **chrysan'themum,** v. –s (Gr.-Lat. v. Gr. chrysos = goud + anthemon = bloem: *Japanse goudsbloem; grote aster, herfstsierplant*). (ch = k of scherpe g).
Chrysan'themumorde, v. (Japan: *ridderorde der eerste klas, in 1886 gesticht*).
chrys(o) . . . , v. Gr. chrysos = goud.
chrysoberil', (*groen of goudachtig edelgesteente*) **1** (stofn.), o.; **2** (voorwerpsn.), m. –berillen; **–liet',** m. en o. –en (eig. *goudsteen: goudgroen edelgesteente*); **–praas',** m. en o. –prazen (Gr. prason = prei: *bleekgroen edelgesteente*). (ch = scherpe g).
cibo'rie, o. ciboriën, –s (Lat. ciborium, Gr. kiborium = eig. klokkenhuis van de Egyptische boon: drinkbeker: R.-K. *zilveren of gouden hostiekelk, met deksel*).
cica'de, v. –s, –n (*insect behorende tot de orde der halfvleugeligen*; bij Homerus: *krekel*).
1 Ci'cero, m. Marcus Tullius, 106–43 v. C., redenaar in oud-Rome; fig. groot redenaar; **2 cicero,** v. cicero's (*drukletterssoort*).
cicero'ne, m. –s (It. *geleider; gids*).
Ciceroniaans', bn., bw. (*in de trant van Cicero*): *–e stijl*.
cichorei', v. (Fr. cichorée, Gr.-Lat. cicho-

rium: *plant, wier gemalen en gerooste wortel als koffiesurrogaat dient; suikerij*; Lat. cichorium intybus). (ch = ch).
cicisbe'o, m. cicisbeo's (It. *begeleider en vertrouwde vriend ener dame*).
Cid, m. (*heer, vorst*): *de –*, [a]) eretitel v. e. Sp. krijgsheld der 11e eeuw; [b]) Fr. treurspel, 1637, van Pierre Corneille, 1606–1684.
ci'der, m. (Fr. [Gr.-Lat. sicera]: *appelwijn*).
ci-devant', m. ci-devants (Fr. *persoon uit een voormalig adellijke of vorstelijke familie*, nl. *van vóór de grote revolutie*).
cif (Eng. letterwoord: cost, insurance, freight = prijs van de goederen + assurantie + vracht); **–-conditie,** v.: de verkoper heeft de kosten, de verzekering en de vracht betaald en de prijs hiermee verhoogd.
cigaril'lo, zie sigarillo.
cigaret'te, v. –n (Fr. *rolsigaartje met papieren omslag*); **–nkoker,** m. –s; **–npapier,** o.
cij'fer, o. –s, cijfertje (Lat. cifera, oorspr. Arab.: *getalteken*): *Arabische –s*, nl. 1, 2, *Romeinse –s*, nl. I, II; *hij is daar een nul in* (ook: *vóór*) *'t –*, h. daar niets te zeggen.
cij'feren, cijferde, h. gecijferd (*met cijfers rekenen*): *leer nauwkeurig –*.
cij'ferkunst, v. (*de kunst van met cijfers te werken*); **–schrift,** o. (*geheimschrift in cijfers*); **–telegram,** o. –telegrammen (*telegram in cijfers*).
cijns, m. cijnzen (Lat. census: *schatting; belasting*); **–'baar,** bn. (*schatplichtig*).
cilin'der, m. –s, cilindertje (Fr. cylindre [Gr.-Lat. cylindrus]: *meetk. lichaam, begrensd door een gebogen vlak en twee gelijke cirkelvlakken; hoge hoed*); ook. cylinder.
cilin'derbureau, o. -bureau's (*schrijfbureau met half-gebogen schuifklep*).
cilin'derhorloge, o. –s (*horloge, met een sleutel op te winden*); verg. remontoir.
cimbaal', v. cimbalen, **cim'bel,** v. –s (Fr. cymbale [Gr. kymbe = uitholling, beker]: muz. *klankbekken: twee gewelfde metalen schijven, die men tegen elkaar slaat; een orgelregister*).
Cim'bren, Germ. volksstam, door Marius vernietigd in 101 v. C.; ook, Kimbren.
cineast', m. –en (*speler voor de film; filmkunstenaar; bioscoopstukken-maker*): *werk van den – de Calvalcanti*.
ci'nema, v. cinema's (Gr. letterl. beweging, van kinein = bewegen: *bioscoop*); in N.-N. is bioscoop gebruikelijker.
cin'gel, m. –s (Lat. cin'gulum: R.-K. *priestergordel; singel*).
cinna'ber, o. (Gr.-Lat. cinnabari = pigment van de drakenbloedboom: *zwavelkwik; vermiljoen*).
ci'pelgras, o. (*lelieachtig gewas onzer venen en heiden:* Lat. narthecium ossifragum).
cipier', m. –s (Fr. *gevangenbewaarder*).
cipres', m. cipressen; zie cypres.
cir'ca, bw. en vz. (Lat. *omstreeks, om en bij*).
Cir'ce, v., myth. tovernimf zij veranderde b.v. de tochtgenoten van Ulysses in zwijnen en andere dieren; fig. verleidelijke vrouw; ook (Gr.) Kir'ke. (e = ee).
circulai're, v. –s (Fr. [Lat. circulatio]: *rondgaande brief, rondschrijven; omzendbrief*).
circula'tie, v. (Fr. [Lat. circulatio]: *omloop; kringloop*; Z.-N. *verkeer in de straten*): *de – v. h. bloed, geld; in – brengen*.
circula'tiebank, v. –en (handel: *instelling, die bankbiljetten in omloop mag brengen*); zie Nederlandse bank.
circuleren, gecirculeerd (Fr. [Lat. circulari]: *in omloop zijn, in een kring bewegen; rondgaan*; Z.-N. *heen en weer gaan* [*in de straten*]).
cir'culus vitio'sus, m. (Lat. *vicieuze cirkelgang; cirkelredenering, waarbij men in een bewijsvoering het te bewijzene als bewezen aanneemt*). (t = ts); zie vicieus.
cir'cum, bw. en vz.; Lat. om, rondom.
circumferen'tie, v. –s, –ferentiën (Lat. circumferentia: *omvang, omtrek*).
circumflex', m. –en (Lat. circumflexus: *verlengingsteken, kapje; samentrekkingsteken* ^); Fr. circonflexe.
circumpolair', bn. (sterrenk. *zich bewegend in de nabijheid van de hemelpool, voor ons niet-on'dergaand*): *–e sterren*.
cir'cus, m. (ook wel: o.) circussen (Lat. *cirkel, ring; ronde schouwplaats; ronde renbaan voor wagenrennen, renperk; paardenspel*).
cireren, gecireerd (Fr. [Lat. cera = was]: *met was bestrijken of inwrijven*): *meubelen –*.
cirk, m. –en (Z.-N. *circus*).
cir'kel, m. –s, cirkeltje (Lat. circulus = kleine circus: *gesloten kromme lijn, wier punten alle op een zelfde afstand liggen van één punt; het ingesloten vlak*); **–boog,** m. –bogen (*deel der cirkellijn*).
cir'kelen, cirkelde, h. gecirkeld (*in een kring vliegen, zich bewegen of draaien*): *de vliegmachines cirkelden om de toren*.
cir'kelgang, m. –en (*cirkelvormige beweging*): *de – der beschaving*, de geschiedenis herhaalt zich en van vooruitgang zou geen sprake zijn; **–omtrek,** m. –omtrekken (*de lijn, die het vlak van de cirkel begrenst*); **–sector,** m. –s, –secto'ren (*deel van het cirkelvlak, begrensd door twee stralen en een boog*); **–segment,** o. –en (*deel van het cirkelvlak, begrensd door een koorde en een cirkelboog*); **–vlak,** o. –vlakken (*vlak, door de cirkellijn ingesloten*).
cir'rus, m. cirri (Lat. *haarlok; vederwolk*).
Cisalpijns', bn. (*aan deze zijde der Alpen*).
ciseleren, geciseleerd (Fr. [Lat. cisellus = beitel]: *metalen met steekbeitel sierlijk bewerken, drijven*).
ciseleur', m. –s (Fr. *iem., die ciseleert*).
Cisterciën'sers, m. mv. (*afdeling der Benedictijnenorde: in 1098 gesticht*).
cister'ne, v. –n (Lat. cisterna: *regenbak, waterput*).
citaat', o. citaten (Lat. citatum: *aanhaling, aangehaalde plaats*).
citadel', v. citadellen (Fr. citadelle, It. cittadella = eig. kleine stad [Lat. civitas]: *sterkte, kasteel; kleine vesting, die de stad beheerst*).
cita'to lo'co (Lat. *op de aangehaalde plaats*).
ci'ter, v. –s citertje (Gr.-Lat. cithara: muz. *snaarinstrument oorspr. met 4 snaren*).
citeren, geciteerd (Lat. citare: *een schrijver, zijn werk aanhalen*; rechtst. *dagvaarden*).
ci'to, bw. (Lat. *gezwind, snel, met spoed*).
citraat', o. (Lat. citratus, van citrus = citroenboom: scheik. *citroenzuur-zout*).
citroen', m. –en, citroentje (Fr. citron, v. Lat. citrus: *vrucht van de citroenboom*, inz. v. citrus limonum; *het sap; jenever, brandewijn op citroen; een glas citroen; de boom*): zegsw. *iem. knollen* (Z.-N. *appelen*) *voor –en verkopen*, hem bedriegen; **–boom,** m. –bomen (inz. in *Italië, Spanje en Portugal*);

–hout, o. (*geelhout*); **–kruid,** o. (*gew. naam v. averuit*); **–limonade,** v.; **–pers,** v. –en; **–schil,** v. –schillen: *geconfijte –schillen*; **–tje,** o. –s (*glaasje citroen*); **–zuur,** o.

city, v. (Eng. [Lat. civitas]: eig. *stad* inz. *het oude gedeelte, de binnenstad van Londen*); **–bag,** v. –s (Eng. *hand-reistas*).

civet'kat, v. –katten (Fr. civette, oorspr. Arab. *marterachtige roofdieren, die civet, een muskusachtige zelfstandigheid, opleveren*; Lat. viverridae): *tot de –katten behoort de koffierat.*

civiel', bn., bw. (Fr. [Lat. civilis]: 1 *burgerlijk* als tegenst. van *militair*; 2 *billijk, goedkoop*; 3 *beleefd, hoffelijk*): 1 *een – ambtenaar*; 2 *een –e prijs*; 3 *iem. – behandelen*; nog: *–e lijst*, jaargeld aan den regerenden vorst toegekend voor de hofhuishouding; (strafgeding) *de –e partij*, de beledigde partij, de benadeelde, die aanspraak maakt op schadevergoeding; *–e procedure*; *een –e zaak*, burgerlijke tegenover een strafzaak.

civiel'-ingenieur, m. civiel-ingenieurs (*burgerlijk*, d.i. *niet militair, ingenieur, gevormd voor burgerlijke bedrijven*): *—— van Delft.*

civiel'-recht, o. (*burgerlijk recht*): het regelt de verhouding tussen de burgers.

civilisa'tie, v. (Fr. *beschaving*). (s = z).

civiliseren, geciviliseerd (Fr. *beschaven*).

civilist', m. –en (*kenner of beoefenaar van het burgerlijk recht*; ook: *burger*).

ci'vis, m. cives (Lat. *burger*).

claim, v. –s (Eng. [v. Lat. clamare = roepen]: *eis, aanspraak op iets*; Afrika, Amerika, Australië: *verkregen recht tot exploitatie v. e. stuk land* inz. *van goudzoekers enz.*; hand. *voorkeurrecht, dat als schadeloosstelling aan oude aandeelhouders wordt toegekend bij inschrijving op een nieuwe emissie, daar zij na vergroting van hun aandelenkapitaal de intrinsieke waarde van hun aandelen zien dalen*; [*dividend*]*bewijs van dit voorkeurrecht*); **–recht,** o.

clairet', m. (Fr. *lichtrode wijn*; *blekerd*).

clair-obscur', o. (Fr. eig. *licht-donker, trant van schilderen, waarbij vooral met licht- en schaduweffecten wordt gewerkt*): *Rembrandt was een meester in het —–.*

clair-voyan't(e), m., v. –s (Fr. *man, vrouw, door de magnetische slaap in helderziende toestand gebracht of te brengen*); ook bn.

clan, m. –s (Schotland: *familiestam*).

clandestien', bn., bw. (Fr. [Lat. clandestinus]: *ter sluik, heimelijk*; *bij de wet verboden*): *–e verkoop van sterke drank*; O.-I. *–e opium*, smokkel-opium; *– slachten.*

I. cla'que, v. –s (Fr. *klakhoed, gibus*).

II. cla'que, v. (*de gezamenlijke claqueurs*); lees *klak*; **claqueur',** m. –s (Fr. *gehuurde toejuicher* [*in een schouwburg*]).

clarinet', v. clarinetten; zie klarinet.

Claris'sen, v. mv. (*geestelijke orde, gesticht door de H.-Clara van Assisië, 1212*).

cla'ro, bn. (Sp. v. sigaren: *licht van kleur*).

classicaal', bn., bw. (Lat. classicalis: *op de classis betrekking hebbende*); Hervormde kerk: *het – bestuur*, bestuur ener classis.

classicis'me, o. (Duits Klassicismus, Fr. classicisme: *richting in letterkunde en kunst met de classieken tot modellen*): *het 18de eeuwse –.*

classiek', Fr. classique, Lat. classicus, **1** bn. (1 in engere zin: *behorende tot de Griekse of Romeinse kunst of literatuur*; 2 bij uitbreiding: *datgene, wat uit een vroeger tijdperk stamt en toch niet verouderd is, uitstekend, meesterlijk, als richtsnoer of tot model dienend*): 1 *studeren in de –e letteren*; *de –e literatuur*; 2 *Hooft en Vondel blijven –*; *– Nederlands Pantheon*; *een – voorbeeld*, blijvend in zijn soort, voorbeeldig; **2 –en,** m. mv. (*classieke schrijvers of kunstenaars, dichters of prozaschrijvers, componisten van de allereerste rang* inz. *Griekse en Romeinse*; *classieke werken*: *dicht- of prozawerken, composities van de eerste rang* inz. *meesterwerken der Grieken en Romeinen*).

classifica'tie, v. –s, classificatiën (Fr. *rangschikking in klassen*). (t = s).

classificeren, geclassificeerd (Fr. *rangschikken in klassen*).

clas'sis, v. classes (Lat. Herv. *onderdeel v. e. kerk-provincie, weer in ringen verdeeld*).

clas'sisch, bn. (*classiek*); germ.

claus, v. (Eng., oorspr. Lat. *zinsnede, passage uit een rol*): *wachtclaus*, woord, waarop de acteur moet invallen; *een – van 2, 3 bladz.*

clausu'le, v. –s (Fr. [Lat. clausula = eig. slotdeeltje]: *afzonderlijke bepaling ener overeenkomst, waardoor een punt wordt uitgebreid of beperkt*; *uitbreidende, beperkende bepaling*; rechtst. *beding*; [*zin*]*snede*; *toevoeging*).

clausuur', v. clausuren (Lat. clausura; in kloosters: *het gesloten zijn voor bepaalde personen b.v. voor vrouwen*; *dat deel van het klooster, dat niet mag betreden worden*).

claviatuur', v. claviaturen (Duits: Klaviatur, v. Lat. clavis: muz. *toetsenbord*).

cla'viger, m. –s (Lat. *sleuteldrager*; *portier*).

cla'vis, v. claves (Lat. [*noten*]*sleutel*).

clax'on, m. –s (Eng. *toeter op auto's*).

clearing, v. (Eng. *verrekening, vereffening*); **—bank,** v. –en (*verrekeningsbank van cheques en wissels*); in Eng. clearing-house.

clema'tis, v. clematissen (Gr.-Lat. [Gr. klema = twijgje]: *bosrank*; Lat. clematis vitalba; *ranonkelachtige plant*): *de stijve –*, Lat. – recta; ook: clematitis.

clemen'tie, v. (Lat. clementia: *genade, goedertierenheid, welwillendheid*). (t = s).

Cleo'patra, v., koningin van Egypte, doodt zich door vergif of een adderbeet, 30 v. C.

clergé', v. (Fr. *geestelijkheid*).

cleresie', cleresij', v.: *de oud-bisschoppelijke –*, het kerkgenootschap der Jansenisten, in 1723 ontstaan, met drie bisdommen in Ned. nl. Utrecht, Haarlem en Deventer.

clericaal', m., Fr. clérical, Lat. clericalis; **1** bn. (*geestelijk*; *kerkelijk gezind*): *clericale partij*, kerkelijke; **2** clericalen (*aanhanger of voorstander der clericale partij*). (c = k).

clericalis'me, o. (Fr. *richting der clericale partij*, nl. *volgens de geest v. d. clerus*).

cle'ricus, m. clerici (Lat. eig. uitgelezen stand: *geestelijke*; ook: *schrijver*; z. klerk).

cle'rus, m. (Lat. [*R.-K.*] *geestelijkheid*).

cliché', o. cliché's, clicheetje (Fr. *drukvorm voor platen met negatieve tekening*: *drukplaat*; *negatief van een photo*; *nageprate, nageschreven zegswijze, beeldspraak*).

cliënt', m. –en (Lat. cliens, Fr. client: o.-Rome: *halfvrije*; *beschermeling*; rechtst. *iem., die zich door een advocaat in rechtszaken laat bedienen*; handel: *klant*); vr. **–e,** –n.

cliënte'le, v. (Fr. clientèle, Lat. clientela: *al de cliënten samen*).

cli'max, m. –en (Gr.-Lat. *opklimmende reeks*; *opeenvolging van telkens sterkere uitdruk-*

kingen, woorden: *klimming v. stem of toon*).
cliniek', clinisch', zie kliniek enz.
Cli'o, v., myth. muze der geschiedenis en v. h. heldendicht, voorgesteld met papierrol.
clip, m. -s (Eng. *knijper, haak*): *papier-s.*
cli'via, v. clivia's (*fraaie bladplant met rose bloemen, kamerplant*).
clo'aca, v. (Ned.) cloaca's; (Lat.) cloacae (Lat. *riool*; *afvoerbuis, kanaal voor vuil*; nat. hist. *opening, waarin uitmonden o. a. endeldarm en urineleiders*).
cloak, m. -s, -en (Eng. oorspr. klok); inz. in de samenstelling *chamber-cloak*, z. ald.
cloisonné', bn. (Fr. [Lat. clausio = afsluiting]: *geëmailleerd vaas- of vaatwerk met gekleurde figuren, waarvan de omtrekken door smalle metaalranden zijn aangegeven*).
closet, o. -s (Eng. [Lat. clausum = afgesloten plaats]: *bestekamer* inz. *met waterspoeling, watercloset*, afk. *W. C.*); **-papier,** o. (*scheurpapier op de W. C.*).
close-up, m. close-ups (Eng. film: *het grote beeld van dichtbij*).
clou, m. (Fr. [Lat. clavus]: eig. *spijker*: fig. 1 *glanspunt*; *grote attractie*; 2 *het essentiële*): 1 *dat schilderij is de – van deze tentoonstelling*; 2 *de – van iets niet snappen.*
clown, m. -s (Eng. *hansworst, grappenmaker*, inz. *in een circus*). (own = oun).
clown'achtig, bn., bw. (*als* [*van*] *een clown*): *jongen, doe toch niet zo –.* (own = oun).
club, v. -s (Eng. [Lat. globus = bol, klomp]: 1 *besloten gezelschap of kring, sociëteit*; 2 *vereniging tot beoefening van sport, uitspanning enz.* inz. in samenst.; 3 inz. verkl. *troepje*; *groepje van min of meer bevriende personen, die elkaar geregeld ontmoeten*): 1 *'s avonds naar de – gaan*; 2 *turn–, studie–, tennis–*; *de Katholieke kamer–*, de vereniging van Katholieke afgevaardigden; 3 *een –je jongelui*; **-zetel,** m. -s (*gemakkelijke, brede, lage stoel met hoge leuningen*).
co . . ., col . . ., com . . ., con . . ., cor . . . in samenstellingen; zie cum.
coac'tie, v. -s, coactiën (Lat. coactio: *dwang*; *gewelddadige aanranding*). (c = k).
coadju'tor, m. (Lat.) coadjuto'res; (Ned.) -s of coadjuto'ren (Lat. eig. *medehelper*; *ambtshelper*): *– eens bisschops*, door den paus benoemde bisschop, die den diocesaanbisschop helpt of vervangt (met recht van opvolging).
coagule'ren (scheik. *uitvlokken, neerslaan*).
coali'tie, v. -s, coalitiën (Fr. [Lat. coalitio]: *verbond, vereniging van twee of meer* [inz. *eerst tegenover elkaar gestaan hebbende*] *partijen, volken* enz. *tegen een gemeenschappelijken vijand*): *een – ministerie*, nl. voortgekomen uit een regeringsmeerderheid van tijdelijk samengaande staatspartijen.
coali'tie-oorlogen, m. mv. (gesch. *de oorlogen door de Europese mogendheden gezamenlijk tegen Napoleon gevoerd*).
co'bra, v. cobra's (Port. *brilslang*).
co'ca, v. (Sp. *struik* o. a. *in Peru, uit wiens blad de cocaïne wordt getrokken*; Lat. erythroxylon coca).
coca'gne[mast], zie kokanje[mast].
cocaï'ne, v. (*pijnstillend, plaatselijk gevoelloosheid veroorzakend middel*; ook: *narcotisch, opwekkend genotmiddel*); zie coca.
cocar'de, v. -s; meestal kokarde.
Cocceja'nen, m. mv. (*volgelingen van den vrijzinnigen Joh. Coccejus, 1603–1669, in de Herv. kerk*); lees *Kokseeja'nen.*
cochenil'le, v. -s (Fr. [Sp. cochinilla van Gr.-Lat. coccum = scharlaken kleur]: *scharlakenluis, schildluis, die een scharlakenverf oplevert*, Lat. coccus cacti; *scharlakenverf*).
cockney, m. (Eng. *Londenaar* [*uit de volksklasse*]); het –, plat-Londens.
cockpit, m. -s (Eng. *hennegat*, zie ald.; *stuurstoel van den vliegtuigbestuurder*).
cocktail, v. -s (Am. letterl. hanestaart: *alcoholische mengdrank* [*met ijs en suiker*]).
coco', m. coco's (*papegaai*; Z.-N. *piet, kwant*).
cocon', m. -s (Fr. *weefseltonnetje, waarin de larven der vlinders zich inspinnen en verpoppen*): *de – van de zijderups*, pop.
co'cos, zie kokos. . . .
co'da, v. coda's (It. [Lat. cauda = staart]: muz. *slot van een muziekstuk*).
co'de, m. -s (Fr. [Lat. codex]: 1 *wetboek*; 2 *verzameling van overeengekomen woorden en tekens, die ieder een zin of zinsgedeelte betekenen* o. a. *in gebruik bij het telegrafisch verkeer met overzeese landen*): 1 *de – Napoléon*, door Napoleon in 1804 ingevoerd Burgerlijk Wetboek, in Nederland in 1838 vervangen door het Ned. B. W.; 2 *een boek met –woorden, een –telegram.*
co'dex, m. co'dices (Lat. oorspr. met was bedekt houttafeltje; *boek*; inz. *handschrift*): *– argenteus*, met zilveren letters geschreven handschrift van de Gotische bijbelvertaling door bisschop Ulfilas, 311–381; thans te Upsala in Zweden. (teus = tee-us).
codicil', o. codicillen (Fr. [Lat. codicillus v. codex]: *onderhands stuk, waarbij door den erflater slechts bepaalde, in de wet omschreven, beschikkingen kunnen gemaakt worden*; *testamentbijlage*).
codifica'tie, v. -s, codificatiën (Fr. v. Lat. codex: *vereniging van verschillende voorschriften tot een wet*; *het opstellen van een wetboek*).
codil'le, Fr. v. Sp. codillo, Lat. caudicula = staartje, **1** v. (*verlies i. h. omberspel* bij uitbr. in andere kaartspelen); **2** bn.: *hij is –*, hij heeft minder slagen dan één zijner beide tegenspelers en betaalt dubbel; fig. hij is totaal verloren; als bw.: *de weddenschap – verliezen*, finaal; l. *ko-diel'-je.*
coëduca'tie, v. (*opvoeding of onderwijs van meisjes en jongens samen*).
coëfficiënt', m. -en (Fr. algebr., eig. *medewerkende vermenigvuldiger*; *factor van een onbekende of veranderlijke grootheid*).
coelibaat', coena'culum, zie ce-.
cognac', m. (*brandewijn, naar de Fr. stad Cognac*): *een cognacje*, glaasje; l. *konjak'.*
cogna'ten, mv. (Lat. cognatus: *bloedverwanten van moederszij, spillemagen*). (g = g).
cognossement', o. -en (o.-Fr. cognoissement: *zeevrachtbrief*; *ladings- of vrachtbrief*): *vuil –*, opmerking op het –, dat de verpakking beschadigd is enz.; *schoon –*, zonder opmerking. (g = g); ook, connossement.
cohae'sie, cohe'sie, v. (Fr. [Lat. cohaesio]: nat. *onderlinge aantrekking der moleculen van een lichaam*; in het alg. *onderlinge samenhang*). (ae = ee).
cohor'te, v. -n (Lat. cohors: *onderafdeling van een legioen*, pl.m. *500 man*).
coifferen, gecoiffeerd (Fr. *kappen*; fig. *vleien, opkammen*): *met iets gecoiffeerd*, vereerd, lekker.

coiffeur', m. –s, coiffeurtje (Fr. *kapper*).
coiffu're, v. –s (Fr. *kapsel*).
coïncideren, gecoïncideerd (Fr. [Lat. coïncidere]: *samenvallen* inz. *van gebeurtenissen*).
coïnciden'tie, v. –s (Fr. [Lat. coïncidentia]: *samenloop van omstandigheden*).
coionneren, zie koeionneren.
cokes, v. mv. (ontleend aan het mv. v. h. Eng. coke: *van de vluchtige bestanddelen, gas, zwavel en teer ontdane steenkolen*).
col, m. –s (Fr., Z.-N. *kraag*; *hemdsboord, halsboord*; *bergpas*).
colbert', m. –s (Fr. *korte herenjas zonder panden*, naar den Fr. minister Colbert).
Col'chis, o. (*landschap aan de Zwarte Zee*).
Colise'um, o. (Ned.) –s; (Lat.) colise'a (Lat. *amphitheatrum Flavium*: *groot amphitheater in oud-Rome, genoemd naar het reuzenbeeld* [*colossus*] *van Nero, door de keizers Vespasiaan en Titus gebouwd*, pl.m. 80 n. C., nog gedeeltelijk over). (s = s).
collateraal', Lat. collatera'lis v. latus = zijde, **1** bn. (*zijdelings*); **2 collateralen**, m. en v. mv. (*verwanten in de zijlinie*).
colla'tie, v. collatiën, –s (Fr. [Lat. collatio]: *vergelijking van een afschrift met een oorspronkelijk stuk of van verschillende handschriften of drukken v. e. tekst onderling*; *recht om een post*, inz. *een predikantsplaats, te begeven*; *sober avondmaaltje* [*in de vastentijd*]).
colla'tierecht, o. –en (*recht v. e. collator*).
collation', v. –s, Fr.; z. collatie (*maal*).
collationneren, gecollationneerd (Fr. *afschriften enz. vergelijken met het oorspronkelijke of onderling*).
colla'tor, m. (Lat.) collato'res; (Ned.) –s, collato'ren (Lat. *iem., die een ambt* inz. *een predikantsplaats heeft te begeven*).
collé', bn. (Fr. biljart: *vast tegen de band*).
collectant', m. –en (*inzamelaar van giften*).
collec'te, v. –n of –s (Fr. [Lat. collecta]: *inzameling van liefdegaven*; *het ingezamelde geld*; *uitgifte van de loten der staatsloterij*; R.-K. *een deel der Misgebeden na de Gloria*): *een – houden*; *na de –*.
collecteren, gecollecteerd (Fr. [Lat. collectare]: *inzamelen van liefdegiften*; inz. *met schaal of kerkezakje rondgaan in de kerk*).
collecteur', m. –s (Fr. *inzamelaar*; staatsloterij: *van regeringswege aangestelde verkoper van loten*): *gequalificeerde –*.
collec'tie, v. –s of collectiën (Fr. [Lat. collectio]: *verzameling* [*van gelijksoortige voorwerpen*]): *een – schilderijen*. (tie = sie).
collectief', Fr., Lat. collectivus, **1** bn. en bw. (*gezamenlijk, gemeenschappelijk*); **2** o. collectieven (spraakk. *verzamelnaam*; Lat. collectivum): *leger, zwerm, troep zijn collectieven*.
collectief'lens, v. –lenzen (*verzamellens*).
collectivis'me, o. (*stelsel, dat alle productiemiddelen tot gemeen eigendom wil maken*).
collec'tor, m. (Lat.) collecto'res; (Ned.) –s (Lat. verzamelaar: *kleine accumulator*).
collectri'ce, v. –s (Fr. *vr. collecteur*).
colle'ga, m. en v. (Ned.) collega's; (Lat.) collegae (Lat. *ambtgenoot*).
colle'ge, o. –s (Lat. collegium v. lex: 1 *regerings- of bestuurslichaam*; *met zeker gezag beklede vergadering*; 2 in deze bet. ontleend aan Fr. collège: Z.-N. *gemeentelijke of vrije inrichting voor middelbaar of voorbereidend hoger onderwijs*; 3 *les of voorlezing v. e. hoogleraar*): 1 *het – van curatoren*; *het – van B. en W.* (Z.-N. *B. en Schepenen*); 2 *hij is op het –*; 3 *– lopen*; **–gast**, m. –en (Z.-N. *student M.O.*); **–geld**, o. –en (*bedrag, om de colleges* in bet. 3 *te mogen volgen*); **–hengst**, m. –en (stud. *student, die trouw college loopt*); **–zaal**, v. –zalen. (g = zj).
collegiaal', bn., bw. (Fr. [Lat. collegialis]: *ambtsbroederlijk*; *als collega's*): *een collegiale groet*; *iem. – behandelen*; *collegiale rechtspraak*, door een rechterscollege. (g = g).
collegialiteit', v. (*ambtsbroederlijkheid*; *onderlinge band van waardering en vriendschap tussen collega's*). (g = g).
colle'gie, o. collegiën, –s. (g = zj).
colle'gium, o. (Lat.) collegia (*bestuur*, inz. *van een studentengezelschap*). (g = g).
col'li, o. colli's (It. [Lat. collum = hals] eig. op de hals gedragen pak: *stuk ter verzending*: *pak, kist, baal, stukgoed*): *onze colli's*; eig. is het enkelv. *collo*, meerv. *colli*.
col'lie, col'ly, m. collies (*Schotse herdershond*).
collier', m. –s (Fr. [Lat. collare v. collum]: *halsketen, halssnoer*): *een – van parelen*.
collo'dium, collo'dion, o. (Gr.-Lat. [Gr. kollodes = lijmachtig]: *oplossing van dinitrocellulose in alcohol en aether*: *kleefmiddel in de photographie, chirurgie*).
colloï'de, v. (*op lijm gelijkende stof, die in water gebracht, niet de eigenschap bezit, door de poriën van een membraan te diffunderen*).
collo'quium, o. colloquia (Lat. *samenspraak*): *– doctum*, mondeling voorlopig onderzoek naar de bekwaamheden van predikanten.
colombijn'tje, o. –s; zie kolombijntje.
colombi'ne, v. –s (Fr. *duifje*; *liefje van harlekijn*; *kostuum van een colombine*).
colo'nia, v. (Lat. *volkplanting*): *Colonia Agrippina*, Keulen; zie kolonie.
colonna'de, v. –s (Fr. *zuilenrij, -reeks*).
colon'ne, v. –n of –s (Fr. [Lat. columna]: *kolom, zuil, pilaar*; *legeropstelling met geringe frontbreedte, waarbij de afdelingen achter elkaar zijn opgesteld*).
co'lophon, o. –s (Gr.-Lat. *punt, spits, sluitsteen*; in handschriften, incunabelen en oude drukken: *slotwoorden, waarin vermelding van schrijver, drukker, tijd van uitgave enz.*, thans ook weer in moderne uitgaven).
colopho'nium, o. (Gr.-Lat. *vioolhars* naar Colophon, een stad in Lydië).
colora'do (Sp. [Lat. colorare = kleuren]: *gekleurd*); **–ke'ver**, m. –s (*N.-Amerik. aardappelkever, waarvan de larven en de volwassen insecten* [Lat. doryphora aedillis] *de aardappelbladen opeten*).
coloratu'ren, v. mv. (It. coloratura: muz. *kunstige trillers, loopjes, bij de solozang*).
coloriet', **colorist'**, zie koloriet enz.
Colosse'um, o. –s, colossea; zie Coliseum.
colos'sus, m. (Gr.-Lat. *een reuzenbeeld, -gestalte, -gevaarte, -rijk*): *de – van Rhodus*, reuzenbeeld van 34 m. in de oudheid, aan de ingang der haven van Rhodus; zie kolos.
colporta'ge, v. (Fr. *het colporteren*).
colporteren, gecolporteerd (Fr. [Lat. collo portare = op de hals dragen]: 1 *venten van waren, boeken, geschriften*; *met een boek of tijdschrift rondgaan om intekenaren te krijgen*; 2 van nieuwtjes enz.: *rondstrooien*): 1 *met boeken –*; 2 *leugens –*; veelal *rond–*.
colporteur', m. –s (Fr. *iem., die colporteert* inz. *die er zijn beroep van maakt*; *aanwerver*

b.v. *die loterijbriefjes voor den collecteur verkoopt*).
columba'rium, o. (Ned.) columbariën, –s; (Lat.) columbaria (Lat. duiventil, v. columba = duif: oud-Rome: *grafgewelf, waar de lijkurnen in nissen werden bijgezet; bewaarplaats van urnen in een crematorium*).
com(m) . . ., in samenst.; zie cum.
combattant', m. –en (Fr. *strijder; militair, bestemd om aan de strijd deel te nemen*).
combina'tie, v. –s, combinatiën (Fr. [Lat. combinatio]: *het in verband-brengen van begrippen, gedachten, zaken enz.; verbinding, vereniging van personen* inz. *in de handel*): *het –-vermogen; een – van bankdirecties.*
combineren, gecombineerd (Fr. [Lat. combinare]: *verenigen; met elkaar in verband brengen*).
com'ble, o. (Fr. *toppunt; summum*).
come'die, v. comediën, –s; zie komedie.
comesti'bels, comesti'bles, o. mv. (Fr. v. Lat. comedere = eten: *fijne eetwaren*).
comfort, o. (Eng. [Lat. confortare = versterken]: *gemak; behaaglijkheid; geriefelijkheid van inrichting*): *zijn – hebben; modern –.*
comforta'bel, bn., bw. (Eng. *geriefelijk*).
comi'que, bn., bw., Fr.; zie komiek.
co'misch, bn., bw. (Duits: *lachwekkend*).
comité', o. comité's (Fr. [oorspr. Eng. v. Lat. committere = toevertrouwen]: *groep van personen uit een vergadering of bestuur, of door een overheid aangewezen, met opdracht een bepaalde last te volbrengen; commissie* in bet. 3 en 4; *bestuur van een genootschap*): *in – of in –-generaal,* met gesloten deuren.
comiteit', o. –en (Z.-N. *comité*).
commandant', m. –en (Fr. *bevelhebber* inz. *van een stad of vesting*).
commandement', o. –en (Fr. *bevel; bevoegdheid om te gebieden*; ook wel: *legerdistrict*; in alle bet. enigszins vero.).
commanderen, gecommandeerd (Fr. *bevelvoeren; bevelen, gelasten, gebieden; aanvoeren*): *commandeer de hond en blaf zelf.*
commandeur', m. –en, –s (Fr. *bevelhebber,* vero.; inz. *een der hoogste rangen van verschillende ridderorden*): *– v. d. Ned. Leeuw.*
commanditair', bn. Fr.: *–(e) vennoot',* stille, geldschietende vennoot, alleen aansprakelijk voor het bedrag zijner deelname; *–e vennoot'schap,* waarbij nl. enige deelhebbers stille geldschieters zijn en andere het werk verrichten; *– kapitaal,* nl. der –e vennoten.
commandi'te, v. –s (Fr. *commanditaire vennootschap*); ook: *société en –.*
comman'do, o. commando's (Sp.-It. *aanvoering; recht om te bevelen*; Z.-Afr. in de Boerenrepublieken: *afdeling gewapende Boeren*): *op – iets doen; een – gevangennemen.*
comman'do-brug, v. –-bruggen (scheepst. *brugvormige verhoging boven het dek, plaats van den commanderenden officier*).
commeer', v. (in N.-Ned. vero. vorm van Fr. *commère*; z. ald.); **comme'ren,** commeerde, h. gecommeerd (Z.-N. *babbelen, kwaadspreken*): *ze staan alweer te –.*
comme il faut' (Fr. *zoals 't behoort, netjes*): *dat is niet – – –,* niet netjes.
commensaal', m. commensalen (Lat. commensalis = mede-eter: *kostganger*; ook: *parasiet*); **–sa'lenhuis,** o. –huizen (*kosthuis*).
commentaar', m. commentaren (Fr. [Lat. commentarius liber = verklaring]: *uitleg, toelichting, nadere verklaring*): zegsw. *– overbodig,* duidelijk uit zich zelf.
commentariëren, gecommentarieerd (*nader verklaren, van toelichtingen voorzien*).
commenta'tor, m. (Ned.) –s; commentato'ren; (Lat.) commentato'res (Lat. *verklaarder*),
commera'ge, v. (Fr. van commère: *achterklap; geklets, geklap*).
commer'ce, Fr., v. Lat. commercium, **1** m. (*handel*); **2** o. (*zeker kaartspel*).
commercieel', bn., bw. (Fr. commerciel: *de handel betreffende; handels . . . .*): *commerciële belangen.*
commè're, v. –s (Fr. [Lat. commater]: *gemoeder, peetmoei; wijf; babbelaarster*; ton. *vr. hoofdrol in een revue: Pieternel*).
commer'sen, commerste, h. gecommerst (*het commersspel spelen*).
commers'spel, o. –spelen (*kaartspel*).
commies', m. commiezen (Fr. commis [Lat. commissus]: *ambtenaar, hoger dan een klerk, aan een ministerie. aan een provinciale griffie, bij de post enz.*; Z.-N. ook in het alg. *klerk, kantoorbediende*); zie kommies.
commi'lito, m. commilito'nes (Lat. eig. *medestrijder*; fig. *medestudent,* inz. in het mv.).
commissariaat', o. commissariaten (Fr. *ambt, kantoor v. e. commissaris* [*v. politie*]).
commissa'ris, m. commissarissen (Lat. commissarius: *gevolmachtigde; hij, wien de uitvoering van zekere last is opgedragen,* inz. *als bestuurslid ener sociëteit enz.*): stud. *kroeg–; orde–; raad van commissarissen bij een maatschappij,* raad van toezicht; *– der Koningin,* burgerlijk hoofd v. e. provincie, vroeger en nu nog in België Gouverneur genoemd: *– van politie,* plaatselijk chef.
commissaris-generaal', m. commissarissen-generaal (*algemeen commissaris*).
commis'sie, v. commissiën, –s (Fr. [Lat. commissio]: 1 *last, opdracht* inz. *bestelling, order; boodschap;* 2 *opdracht zekere goederen voor rekening v. e. ander tegen genot v. e. zeker loon te kopen, verkopen enz.* inz. met *hebben, geven, zenden*; ook: *commissieloon of provisie;* 3 *enige personen, van overheidswege, door een vergadering enz. met een bepaalde taak belast;* 4 *enige personen, die zich voor een zeker doel hebben verenigd*): 1 *iets in – kopen; –s doen; een – doen;* 2 *–handel,* handel tegen commissieloon, voor rekening van een ander; *goederen in – ontvangen en in consignatie zenden;* 3 *– tot wering van schoolverzuim; – van toezicht op het lag. onderwijs;* 4 *feest–; er vormde zich een – om;* **–loon,** o. (*loon, dat men voor het kopen of verkopen van goederen in opdracht geniet*).
commissionnair', m. –s (Fr. *iem., die op zijn eigen naam of firma en tegen genot van zeker loon of provisie op order en voor rekening v. e. ander* [= *committent*] *daden van koophandel verricht; pakjesdrager, witkiel*).
commissoriaal', bn. (v. Lat. commissorius: *in onderzoek bij een commissie*): *iets – maken,* in handen stellen ener commissie.
commis-voyageur', m. commis-voyageurs (Fr. *handelsreiziger*).
committent'(e), m. en v. –en (Lat. committens: *lastgever*); z. commissionnair.
commo'de, v. –s (Fr. [Lat. commodus = gemakkelijk]: *ladekast, latafel*).
commo'do, bw. (It. muz. *gemakkelijk, rustig*).

commodo're, m. -s (Eng. [Sp. comendador = bevelhebber]: *gezagvoerder over een eskader of smaldeel in Eng. en N.-Am.*).
communard', m. -s (Fr. *aanhanger der Parijse commune in 1871*).
commu'ne, v. -s (Fr. [Lat. communis = gemeenschappelijk]: *gemeente; opstand, bewind der communisten in 1871 te Parijs*).
communicant', m. en v. -en (Lat. communicans: *iem., die de communie voor het eerst ontvangt*; in het algem. *iem., die de communie ontvangt; elk lid ener R.-K. parochie, dat te communie gaat*).
communica'tie, v. communicatiën, -s (Fr. [Lat. communicatio]: 1 *kennisgeving*; 2 *gemeenschap; verbinding, verkeersgemeenschap*): 1 *geen – ontvangen van het overlijden*; 2 *geen – met iem. hebben; de – tussen A. en B.*
communica'tie-middelen, o. mv. (*verkeersmiddelen, zowel wegen als wagens enz.*).
communiceren, gecommuniceerd (Lat. communicare: 1 *in verbinding staan*; 2 R.-K. *te communie gaan*): 1 *-de valen*, nl. buizen enz.; 2 *elke dag –*. (c = s).
commu'nie, v. -s, communiën (Fr. [Lat. communio]: *het ontvangen van het Sacrament des Altaars; deel der Mis, waarin de priester de geconsacreerde Hostie nuttigt; die Hostie zelf*): *te – gaan; zijn – doen*, voor het eerst te – gaan; *de – ontvangen; dagelijkse –*; **–bank,** v. -en; **–kleed,** o. -kleden.
communiqué', o. communiqué's (Fr. *officiële mededeling b.v. aan dagbladen; bericht*).
communis'me, o. (Fr. *stelsel van gemeenschappelijk bezit of van arbeid en afschaffing van persoonlijk eigendom; het streven naar een samenleving met dergelijk stelsel*).
commu'nis opi'nio, v. (Lat. *algemene opvatting, publieke mening*).
communist', m. -en (Fr. *aanhanger of voorstander van het communisme*); vr. ook **-e.**
communis'tisch, bn., bw. (*volgens de leer der communisten*): *-e samenzweringen.*
communiteit', v. -en (Lat. communitas: *gemeenschappelijk bezit; gemeenschappelijke deelneming; de gezamenlijke kloosterlingen in een convent*).
compact', bn. (Fr. [Lat. compactum]: *dicht, vast, ineengedrongen*): *een -e massa.* (ct = kt).
compagnie', v. -s, compagnieën (Fr. 1 *vennootschap*; 2 mil. *onderafdeling v. e. bataljon onder een kapitein*; gmz. *compie*; 3 Z.-N. *gezelschap*): 1 *de Oostindische –, 1602—1799*; z. **Cie.**; 2 *de – bestaat gewoonlijk uit pl.m. 250 man*; 3 Z.-N. *in – van.*
compagnie'schap, v. -schappen (*vennootschap*).
compagnies'commandant, m. -en (*kapitein*).
compagnon', m. -s (Fr. [Lat. companio = eig. brood met iem. etend]: *gezel, deelhebber*, in deze bet. vero.; *medelid van een firma, handelsgenoot, vennoot*); zie **Co.**
comparant', m. -en (Fr. *de verschijnende partij, hij of zij, die verschijnt in rechten voor een rechter, een ambtenaar enz. om zich te verantwoorden, een akte op te maken enz.*): *hij is een trouwe –*, hij komt geregeld; vr. **-e.**
com'paratief, -ti'vus, m. (Ned.) comparatieven, (Lat.) comparativi (Lat.) (spraakk. *de vergrotende trap*): *wijzer is de – van wijs.*
compareren, gecompareerd (Lat. comparere: *vergelijken; verschijnen* inz. *voor het gerecht*).
compari'tie, v. comparitiën, -s (o.-Fr. comparition: *verschijning voor het gerecht; opkomst*).
compartiment', o. -en (Fr. [Lat. compartiri = met iem. iets delen]: *afdeling; spoorwegcoupé*).
compas'sie, v. (Fr. [Lat. compassio]: *medelijden*): *– hebben met iem.*
compatriot', m. en v. -patriotten (*landsman*).
compeer', m. (Fr. compère [Lat. compater]: *doop-peetvader* vero.; *vriend, kameraad*; met *raar, lastig: kwant*): *een rare –.*
compen'dium, o. (Ned.) -s, compendiën; (Lat.) compendia (Lat. v. compendere = te zamen wegen: *beknopt uittreksel of begrip van een wetenschap of leer, handleiding, leidraad*).
compensa'tie, v. compensatiën, -s (Fr. [Lat. compensatio]: *vergoeding, schadeloosstelling; vereffening*); **-slinger,** m. -s (*slinger, waarop temperatuurverschillen geen invloed hebben*); **–uurwerk,** o. -en (nl. *met een compensatie-slinger*).
compenseren, gecompenseerd (Fr. [Lat. compensare = tegen elkaar wegen]: *vereffenen, vergoeden*): *elkaar –*, tegen elkaar opwegen. (s = z).
compè're, m. -s (Fr. *gevader, peet*; fig. *handreiker, helper, vrind; snaak*; ton. *mannelijke hoofdrol in een revue: Thomasvaar*); verg. commère; zie compeer.
competent', bn. (Fr. 1 *bevoegd; bekwaam*; 2 *rechtmatig toekomend, geldig*): 1 *een – rechter; niet – om te oordelen*; 2 *een -e portie.*
competen'tie, v. competentiën, -s (Lat. competentia: *bevoegdheid* inz. *tot oordelen; recht van spreken*).
competeren, gecompeteerd (Fr. [Lat. competere]: *rechtens toekomen; mededingen naar een prijs*): *mij competeert nog tien gulden.*
competi'tie, v. -s (Fr. [competitio]: *mededinging in een wedstrijd*).
compie', v.; zie compagnie.
compila'tie, v. compilatiën, -s (Fr. [Lat. compilatio]: *plundering: het maken van een werk, een boek uit verschillende schrijvers bijeengetrokken; het ontstane verzamelwerk*).
compila'tor, m., (Ned.) -s, compilato'ren; (Lat.) compilato'res (Lat. *verzamelaar van stukken van verschillende schrijvers tot een nieuw geheel*).
compileren, gecompileerd (Fr. [Lat. compilare]: *een compilatie maken*).
complaisant', bn. (Fr. *dienstwillig, bereidvaardig, gedienstig*).
compleet', Lat. completus, Fr. complet, **1** bn. completer, compleetst (*ongeschonden; volledig, voltallig*): *een – servies; een complete editie van Bilderdijk*; Z.-N. *dat is –*, dat ontbrak er nog aan; **2** bw. (1 *volkomen, geheel en al*; 2 *als het ware, bepaald*): 1 *ik was het – vergeten*; 2 *het is – lente.*
complement', o. -en (Fr. [Lat. complementum: aanvullingsmiddel]: meetk. *aanvulsel tot één rechte hoek*).
complementair', bn. (Fr. *aanvullend*): *-e kleuren*, [a]) kleuren, die bij vereniging wit worden, [b]) harmonische kleuren; *–vennoot*, beherend, werkend.
complet', m. -s (Fr. *costuum, geheel uit dezelfde stof* inz. *mantelpak*); lees *komplè.*
comple'ten, v. mv., Lat. comple'ta, of **-to'rium,** o. completoria (Lat. R.-K. *kerkelijk avondgebed, slotgebeden* inz. *in kloosters*).

completeren, gecompleteerd (Fr. compléter: *voltallig, volledig of volkomen maken*).
complex', o. –en (Lat. complexus: *samengesteld geheel; gezamenlijke massa; groep*): *een – van huizen*; lees *kompleks'*.
complex'ie, v. (Fr. [Lat. complexio]: *gesteldheid; temperament, aard*): *verliefd v. –*.
complica'tie, v. complicatiën, –s (Fr. [Lat. complicatio]: *ingewikkeldheid, verwikkeling; samenloop v. omstandigheden, die tot moeielijkheden aanleiding geven*): *– bij een ziekte*.
compli'ce, m. en v. –s (Fr. v. Lat. complex = verwikkeld in: *medeplichtige*).
compliceren, gecompliceerd (Lat. complicare: *ingewikkeld maken*).
compliciteit', v. (Fr. *medeplichtigheid*).
compliment', o. –en (Fr.-Sp. cumplimiento: 1 *plichtpleging; beleefdheidsvorm*; 2 *groet* [*door bemiddeling v. e. derde*]; 3 inz. als verkl. *woordje v. lof; kleine vleierij*): 1 *veel –en maken*, veel omslag, niet recht op zijn doel afgaan; *geen –en met iem. maken*, korte metten maken; *zonder veel (verdere) –en*, zonder omslag; 2 *maak, doe hem de –en; zijn –en afsteken bij; de –en aan mijnheer; – van mij*, van mij, namens mij (dikwijls ir.) b.v. *– van mij en dat hij een stommeling is*; 3 *naar een – vissen*, uitlokken; *iem. een* (of: *zijn*) *– maken*, een pluimpje geven.
complimenteren, gecomplimenteerd (Fr. *verwelkomen; gelukwensen; enigszins prijzen*).
complimenteus', bn., bw.; complimenteuzer, –t (Fr. *vormelijk, vol complimenten*).
compliqueren, gecompliqueerd (Fr. *compliceren*). (qu = k).
component', m. –en (*samenstellend deel*).
componeren, gecomponeerd (Lat. componere: *samenstellen; toondichten*).
componist', m. –en (It. componista: *toondichter*): *beroemde –en*; vr. –e, –n.
compo'sita, o. mv. (*samengesteldbloemige planten*), van Lat. *compo'situm*; vernederlandst composie'ten, mv. (s = z).
composi'tie, v. compositiën, –s (Fr. [Lat. compositio]: *samenstelling; metaalmengsel; samenvoeging van de verschillende delen tot één geheel in een kunstwerk of wetenschappelijk geschrift*; v. e. schilderij: *ordening*; muz. *toonzetting*; school, gew. *proefwerk*).
compo'situm, o. composita (Lat. *iets, dat samengesteld is*; spraakk. *samengesteld woord*).
compost', o. –en (Eng. [Lat. compositus]: *faecaliën met afval als mest; mengmest*).
composteur', m. –s (Fr. [Lat. compositor]: *boekdrukkers-zethaak*).
compo'te, v. –s (Fr. [Lat. compositus]: *ooftmoes; met suiker gestoofde of gekookte vruchten; schaal voor compote, gember, ingelegde vruchten*): *de – met morellen*, kristallen vaas; **–lepel,** m. –s (*scheplepel voor c.*).
compotier', m. –s (Fr. *schaal voor compote*); spreek uit op z'n Frans.
compound, bn. (Eng. [Lat. compositus]: *samengesteld*); **–dynamo,** v. –dynamo's (*dynamo, waarbij de magneten van twee omwikkelingen zijn voorzien van dik en van dun draad, waardoor én hoofdstroom én afgeleide stroom de electromagneet magnetiseren*).
compres', Lat. compres'sus, **1** v. of o. compressen (*natte omslag als genees-, heelmiddel*): *koude compressen*; meest kompres; **2** bn., bw. (*vast, samengedrukt, dicht ineen*): *een compresse druk; een – gedrukt boek*.
compres'sie, v. –s (Fr. [Lat. compressio]: *samendruk, persing, verdichting*).
comprimeren, gecomprimeerd (Fr. [Lat. comprimere]: *samendrukken, -persen*; fig. *bedwingen*).
compromis', o. compromissen (Fr. [Lat. compromittere = door wederzijdse belofte zich verbinden, iem. in iets verwikkelen]: *minnelijke schikking, overeenkomst, vergelijk*): *een – aangaan, sluiten; akte van –*, overeenkomst, waarbij de partijen zich verbinden een geschil aan scheidsrechters te onderwerpen; *het – der Edelen*, verbond der Edelen, 1566 (Z.-N. het Eedverbond der Edelen).
compromittant', bn., bw. (*in een ongunstig licht stellend, in opspraak brengend*).
compromitteren, gecompromitteerd (Fr. compromettre, Lat. compromittere: *in verdenking, in opspraak brengen; zijn of iems. goede naam blootstellen*): *iem. –; –de woorden*; refl. *zich –*, zich in opspraak brengen.
compta'bel, **1** bn. (Fr. [Lat. computare = samenrekenen]: 1 *rekenplichtig, verantwoordelijk*; 2 *op het boekhouden betrekking hebbende*): 1 *een – ambtenaar*; 2 *–e examens*. **2** m. –en: *'s lands –en*.
comptabiliteit', v. (Fr. *verplichting tot rekenschap, rekenplichtigheid; verantwoordelijkheid voor het beheer van gelden; boekhoudingafdeling van de ministeries, waar de geldmiddelen geadministreerd worden*).
comptant', zie contant.
comp'te-courant', m. (Fr. *lopende rekening, rekening-courant*); **–rendu',** m. (Fr. *verslag; rekenschap* inz. *van geldbeheer*).
con amo're (It. muz. *met liefde, toewijding*).
con . . ., zie com . . .
concaaf', bn. (*holrond*): *een concave lens*, aan de rand dikker dan in 't midden.
conce'do (Lat. *ik stem toe, het zij zo!*).
concentra'tie, v. –s, concentratiën (Fr. [Lat. concentratio]: *samentrekking op één punt*): *– van troepen; – van het gezag*, nl. in handen van één persoon of van weinige personen; **–kamp,** o. –en (*kamp, waarin men bepaalde groepen van een bevolking samenbrengt*): *een – voor communisten*.
concentreren, geconcentreerd (Fr. [Lat. concentrare]: *samentrekken, op één punt verenigen*): *een leger –, zijn krachten –; zijn aandacht – op*, vestigen; *zich –*.
concen'trisch, bn. (Lat. centrum z. ald.: *gelijkmiddelpuntig*): *twee –e cirkels*, hetzelfde middelpunt hebbende en in hetzelfde vlak gelegen; *de –e methode bij het onderwijs*, waarbij de stof telkens opnieuw, maar uitgebreider, wordt behandeld; mil. *een –e aanval*, d. i. van alle zijden op één punt.
concept', o. –en (Fr. [Lat. conceptus]: *opzet, plan; ontwerp, ruwe schets*, inz. met woorden als: *reglementen of statuten*): *een – van iets maken; een –-reglement*.
concep'tie, v. –s (Fr. [Lat. conceptio]: *ontvangenis; bevatting; vinding*).
concern', o. –s (Eng. *handelszaak, -bedrijf, -onderneming*): *een reusachtig –*.
concert', o. –en (Fr. [It. concerto v. Lat. concertare = wedijveren]: *openbare muziekuitvoering*); **–meester,** m. –s (*eerste viool, leider der eerste violen in een orkest, tevens plaatsvervangend dirigent*); **–vleugel,** m. –s (*vleugelpiano, geschikt om op een concert te bespelen*); **–zaal,** v. –zalen.

concerteren, geconcerteerd (*een concert geven; op een concert spelen, zich als solist laten horen; samen bespreken, overleggen*).
concer'to, o. concerto's (It. muz. *instrumentale compositie voor solist* inz. *met enige instrumenten of orkest als begeleiding*): *– van Liszt.*
conces'sie, v. –s, concessiën (Fr. [Lat. concessio]: *vergunning, bewilliging* inz. *van de overheid tot het aanleggen van spoor- of trambaan, ontginnen van mijnen enz.*): *een – aanvragen;* zegsw. *geen –s doen,* niets toegeven; **–-aanvraag,** v. –-aanvragen.
concessief', bn. (Fr. [Lat. concessivus]: *toegevend, inwilligend*): spraakk. *concessieve zinnen; een – voegwoord,* b.v. ofschoon.
concessiona'ris, m. concessionarissen (*houder ener concessie*): *de – van een spoorweg.*
conchy'liën, v. mv. (Lat. concha = schelp: *schaaldieren, schelpdieren*).
concier'ge, m. en v. –s (Fr. *deurwachter; huisbewaarder, portier v. e. openbaar gebouw, hotel, school enz.; opzichter v. e. gevangenis*).
conciergerie', v. –s (Fr. *woning van den huisbewaarder; cipierswoning;* gesch. *gevangenis te Parijs*).
conciliant', bn., bw. (Fr. *verzoeningsgezind, verzoenend*): *een – woord; – spreken.*
conci'lie, o. conciliën, –s (Lat. concilium = eig. samenroeping: R.-K. *kerkvergadering*): *het – van Trente, 1545–1563; het Vaticaans –,* te Rome, *1869–'70; een nationaal –,* van de bisschoppen van een land
concipiëren, geconcipieerd (Lat. concipere: *ontvangen; ontwerpen, in schets opstellen*).
concla've, o. –s (Lat. v. clavis = sleutel: *afgesloten ruimte* inz. *vertrek, waarin de kardinalen voor de pauskeuze vergaderen; de vergadering*).
concluderen, geconcludeerd (Lat. concludere: *een gevolgtrekking maken;* rechtst. [van eis enz.] *dienen*).
conclu'sie, v. conclusiën, –s (Fr. [Lat. conclusio]: *besluit, gevolgtrekking, slotsom;* rechtst. *advies;* soms ook: *dingtaal, schriftuur of stukken*): *tot een – komen;* rechtst. *– nemen,* (van eis) dienen. (s = z).
concordaat', o. concordaten (Lat. concordatum: *overeenkomst tussen een regering en den paus over kerkelijke aangelegenheden*): *het – tussen Pius VII en Napoleon I.*
concordan'tie, v. concordantiën, –s (Lat. concordantia: *overeenstemming; alphabetische lijst van alle in de Bijbel voorkomende woorden en spreuken, met opgave van de plaats, waar zij staan;* geol. *evenwijdige opeenvolging van aardlagen*): *de Nederlandse – des Bijbels v. Trommius,* 1672–1691 gedrukt.
concor'dia, v. (Lat. v. cor = hart: *eensgezindheid*): *– res par'vae cres'cunt,* door eendracht worden kleine dingen groot.
concours', o. –en (Fr. *wedstrijd, prijskamp;* school: *vergelijkend proefwerk*): *biljart–;* lees *kon-koers;* **–-hippi'que,** o. (Fr. *wedren te paard; paardensportfeest*); l. *konkoer'–.*
concreet', bn. (Lat. concretus = samengegroeid: *werkelijk bestaand*): *een – zelfst. nw.,* naam v. e. stoffelijk ding; *een – geval,* wezenlijk bestaand; *een – begrip,* de eigenschap met een bepaald voorwerp verbindend.
concurrent', Lat. concurrens **1** bn. in vaste uitdrukkingen: rechtst. *een –e schuld(eiser),* niet bevoorrechte, gewone schuld(eiser); **2** m. –en (1 *iem., met een ander naar éénzelfde doel strevende; mededinger* inz. *in de handel;* 2 *een –e schuldeiser*): 1 *ieder, die een – op weg helpt is een gek;* 2 zie het bn.; **–e,** vr. –n. (ent = ent).
concurren'tie, v. (Fr. concurrence: *mededinging, wedijver* inz. *in de handel*).
concurreren, geconcurreerd (Lat. concurrere: *wedijveren, mededingen* inz. bij een bedrijf naar de begunstiging door de afnemers).
condensa'tie, v. –s (Fr. [Lat. condensatio]: *verdichting;* zie condenseren).
condensa'tor, m. (Ned.) –s, condensato'ren (Lat. *inrichting tot het condenseren;* stoomw. *toestel, dat de afgewerkte stoom opvangt en tot water verdicht; toestel om verstrooide electriciteit te verzamelen*).
condenseren, gecondenseerd (Fr. [Lat. condensare v. densus = dicht]: 1 *verdichten,* inz. *van de gasvormige toestand tot de vloeibare brengen;* 2 *stollen*): 1 *stoom condenseert door afkoeling tot water;* 2 *gecondenseerde melk.*
condi'tie, v. conditiën, –s (Fr. [Lat. conditio]: 1 *voorwaarde, beding;* 2 *voorstel;* 3 *toestand;* 4 *dienstbetrekking*): 1 *ik kom, op – dat;* 2 *de firma stelde hem de volgende –;* 3 *in goede – zijn;* 4 *in – zijn, gaan;* nog: *in – komen, zijn,* (sport) op streek komen, zijn.
condi'tio, v. (Lat. *voorwaarde*): *– si'ne qua non,* onvermijdelijk vereiste; lees *condiet'sio.* (qu = kw).
conditiona'lis, m. (Lat. *voorwaardelijke wijs*).
conditioneel', bn., bw. (Fr. *voorwaardelijk*).
conditionneren, geconditionneerd (Fr. 1 *voorwaarden stellen, bedingen;* 2 *in een goede, behoorlijke, deugdelijke toestand brengen of houden*): 1 *we zullen –, dat;* 2 *een goed geconditionneerd huis,* in goede staat.
condolean'tie, v. condoleantiën, –s (Fr. *rouwbeklag*).
condoleren, gecondoleerd (Lat. condolere: *deelneming betuigen bij een verlies*): *iem. –.*
condomi'nium, o. (Lat. v. condominus = medeheer: rechtst. *medeëigendom, gemeenschappelijk eigendom*).
con'dor, m. –s (*grote gier der Andes;* Lat. sarcoramphus gryphus).
condottie're, m. condottieri (It. letterl. leider, van Lat. conducere = leiden: *hoofd van huursoldaten, 14e, 15e eeuw*); lees *ti-eere.*
conducteur', m. –en, –s (Fr. [Lat. conductor]: eig. *geleider; begeleidend beambte op spoortreinen, trams enz., die voor het opnemen en uitlaten der reizigers zorgt, het reisgeld of de bewijzen er voor ontvangt of controleert enz.*): Z.-N. *– van Bruggen en Wegen,* technisch ambtenaar (onder-ingenieur) bij de Belgische Waterstaat.
conduc'tor, m. –s (Lat. *geleider der electriciteit b.v. van een electriseermachine*).
condui'te, v. (Fr. *gedrag*); **–-staat,** m. –-staten, of **–-lijst,** v. –en (*beoordelings-, gedragslijst*): *de –- geeft mededelingen over de bekwaamheden enz.* inz. *van officieren.*
confec'tie, v. (Fr. [Lat. confectio]: *in voorraad, niet volgens voorafgenomen maat gemaakte bovenkleding;* inz. in samenstellingen); **–magazijn,** o. –en (*winkel, zaak van gemaakte bovenkleding*). (t = s).
confedera'tie, v. –s, confederatiën (*vereniging van staten of gewesten tot een bond, met grote zelfstandigheid der leden; statenbond*).
con'fer (Lat. *vergelijk*); **confera'tur** (Lat. *men vergelijke*); zie **cf.** of **conf.**

conferencier', m. –s (Fr. *spreker*; *redenaar-causeur, die een lezing, voordracht houdt*).
conferen'tie, v. conferentiën, –s (Fr. conférence: 1 *beraadslaging*; *samenkomst, onderhoud om overleg te plegen*; 2 *een gemeenzame godsdienstige toespraak, voordracht*): 1 *de vredes–*, in het belang van de vrede; *een – houden*; 2 *de Vrijdagse –s in een kerk*.
confereren, geconfereerd (Fr. [Lat. conferre]: *beraadslagen*; *een samenspraak hebben*): *met iem. over iets –*.
confer'ven, v. mv. (v. Lat. confervere = helen, wegens de geneeskracht er aan toegeschreven: plantk. *draadwieren uit zoet- en zoutwater*; ook: *op boomschors enz.*).
confes'sie, v. confessiën, –s (Fr. [Lat. confessio]: *bekentenis*; *geloofsbelijdenis*): *de Augsburgse – (1530)*.
confessioneel', bn. (Fr. *een bepaalde geloofsbelijdenis aanhangend*; *de geloofsbelijdenis betreffend*): *de confessionele school*, bijzondere school van een bepaalde godsdienstige kleur.
confes'so, zie in –.
confes'sor, m. (Ned.) –s, confesso'ren; (Lat.) confesso'res (Lat. *belijder des geloofs*).
confet'ti, v. mv. ook: confetti's (It. [v. Lat. conficere = tot stand brengen]: eig. *suikerwerk, gesuikerde vruchten*; *nabootsingen in gips hiervan* inz. *erwten*; later: *kleine, gekleurde papierschijfjes, waarmede men elkaar bij feesten* inz. *op carnaval werpt*).
confiden'tie, v. confidentiën, –s (Fr. [Lat. confidentia]: *vertrouwelijkheid*; *vertrouwelijke mededeling*).
confidentieel', bn., bw. (Fr. *vertrouwelijk*).
confirman'dus, m. confirmandi (Lat. letterl. *die bevestigd moet worden*; *vormeling*).
confirma'tie, v. confirmatiën, –s (Fr. [Lat. confirmatio]: *bevestiging*; *opneming als lid in de Prot. kerk*; R.-K. *het Vormsel*).
confirmeren, geconfirmeerd (Fr. [Lat. confirmare]: *bevestigen*: *opnemen als lid in de Prot. Kerk*; R.-K. *vormen*).
confisca'tie, v. confiscatiën, –s (Lat. confiscatio: *verbeurdverklaring*; *inbeslagneming ten voordele van de Staat*).
confiserie', v. –s (Fr. *suiker-, banketbakkerij*).
confiseur', m. –s (Fr. *banket-, suikerbakker*).
confisqueren, geconfisqueerd (Fr. [Lat. confiscare v. fiscus]: *gerechtelijk in-beslagnemen*; *verbeurdverklaren* [*ten voordele van de schatkist*]). (qu = k).
confi'teor, Lat., **1** (eig. *ik belijd, ik beken*); **2** o. (R.-K. *op bepaalde wijze geformuleerde zondenbelijdenis*, in het begin der Mis).
confitu'ren, v. mv. (Fr. confitures [Lat. confectura]: *in suiker ingemaakte vruchten*).
confituur', v. (Z.-N. *jam*).
conflict', o. –en (Lat. conflictus: *botsing, strijd*): *met iem. in – komen*.
conform', bn. (Lat. conformis: 1 *overeenstemmend, gelijkvormig*; 2 *in orde*): 1 *het was – zijn bewering*; 2 *de zaak is –*.
conformist', m. –en (Eng. *lidmaat der bisschoppelijke kerk in Engeland*; ook wel: *iem. die zich gemakkelijk schikt naar geldende opvattingen*).
conformiteit', v. –en (Fr. *gelijkvormigheid, overeenstemming*).
confort', o.; zie comfort.
con for'za (It. muz. *met kracht*).
confra'ter, m. (Lat.) confratres; (Ned.) confraters (Lat. *ambtsbroeder, ambtgenoot*; Z.-N. *kameraad, kornuit*); Fr. confrère, m. –s.
confrérie', v. –s, confrérieën (Fr. gesch. *broederschap, gilde, genootschap*).
confronta'tie, v. confrontatiën, –s (Fr. [Lat. confrontatio v. frons = voorhoofd]: *het tegen-elkaar-horen* of *stellen van getuigen en beschuldigden*); **confronteren**, geconfronteerd (Fr. [Lat. confrontare]: *tegenover elkander stellen of horen*).
Confu'cius, gelatiniseerde vorm v. h. Chinees *Khung-foe-tse*: Chinese geloofshervormer en wijsgeer, ± 500 v. C. (c = z).
confu'sie, v. confusiën, –s (Fr. [Lat. confusio]: *verwarring, ontsteltenis*; *verlegenheid*; rechtst. *het samentrekken van de hoedanigheden van schuldeiser en schuldenaar in denzelfden persoon*).
confuus', bn., bw.; confuser, –t (Fr. [Lat. confusus]: *verlegen*; *verward*; *beduusd, van streek*): *iem. – maken*; *hij stond – te kijken*.
congé', o. (Fr. *afscheid*; *ontslag*, met *nemen, krijgen, geven*; *verlof*): *zijn – krijgen*.
conges'tie, v. congestiën, –s (Fr. [Lat. congestio]: *aandrang van bloed naar een orgaan* inz. *naar het hoofd*; wel eens vertaald door *opstijging*): *–s krijgen*. (g = g of zj).
conglomeraat', o. conglomeraten (Lat. conglomerare = samenrollen: *samenklontering, -pakking, -hoping*). (g = g).
con gra'vita (It. muz. *met deftigheid*).
con gra'zia (It. muz. *met bevalligheid*).
congreganist', m. en v. –en (*lid ener congregatie* in bet. 2) vr. ook –**e**.
congrega'tie, v. –s, congregatiën (Fr. [Lat. congregatio]: R.-K. 1 *geestelijke orde*; *vereniging van kloosterlingen met eenvoudige geloften*; 2 *godsdienstige broederschap van leken*; *bijeenkomst van een –*; *de tijd der bijeenkomst*; 3 *door den paus benoemde en samengestelde permanente commissie voor kerkelijke zaken*): 1 *de – van het arme Kind Jezus*; 2 *de (jonge)heren–*; *er is van avond –*; *naar de – gaan*; 3 *de – van de Riten*, van de kerkgebruiken; *de – van de Index*.
congres', o. congressen (Fr. [Lat. congressus]: 1 *bijeenkomst tot gemeenschappelijke beraadslaging van vorsten, diplomaten, geleerden enz.*; 2 *wetgevend lichaam in de Ver. Staten*): 1 *het Taal- en Letterkundig – te Antwerpen, 1912*; 2 *de boodschap v. Wilson aan het –*; **–lid**, o. –leden.
congressist', m. en v. –en (*deelnemer aan een congres*): *ontvangst der –en*.
congruent', bn. (Fr. [Lat. congruens]: *overeenstemmend*: meetk. *gelijk en gelijkvormig*).
congruen'tie, v. –s (Fr. [Lat. congruentia]: *het congruent-zijn*; meetk. *gelijk- en gelijkvormigheid*): *– van driehoeken*.
congrueren, gecongrueerd (Lat. congruere: *overeenkomen, passen bij*; meetk. *gelijk en gelijkvormig zijn*).
conife'ren, m. mv. (Lat. conus = kegel: plantk. *kegeldragende gewassen*; *naaldbomen*): *dennen, sparren enz. zijn –*. (fe = fee).
co'nisch, bn. (*kegelvormig*): *een –e vorm*.
conjectuur', v. conjecturen (Fr. [Lat. conjectura]: *vermoeden gissing, onderstelling*). (j = j).
conjugaal', bn. (Fr. [Lat. conjugalis]: *echtelijk*): *het conjugale leven*. (j = j).
conjuga'tie, v. conjugatiën, –s (Lat. conjugatio: *vervoegen van een werkwoord*). (g = g).

conjugeren, geconjugeerd (Lat. conjugare: *vervoegen*). (j = j; g = g).
conjunc'tie, v. conjunctiën, –s (Lat. conjunctio: *samenvoeging, verbinding*; spraakk. *voegwoord*; sterrenk. *samenstand in dezelfde meridiaan*). (j = j).
con'junctief, m. conjunctieven (*aanvoegende wijs*); Lat.con'junctivus, conjunctivi. (j = j).
conjunctivi'tis, v. (*naam v. e. oogziekte*).
conjunctuur', v. conjuncturen (Lat. conjunctura: *samenloop van omstandigheden of gebeurtenissen; tijdsomstandigheden*). (j = j).
conjura'tie, v. conjuratiën, –s (Fr. [Lat. conjuratio]: *samenzwering*). (j = j).
connéta'ble, m. (Fr. v. Lat. comes stabuli = letterl. stalgraaf: *maarschalk*): de – van Frankrijk, van 1218–1627.
connex'ie, v. –s, connexiën (Fr. of Eng. [Lat. connexio]: 1 *verbinding: vriendschaps- of handelsbetrekking*; 2 in het mv. *kennissen* inz. *invloedrijke*): 1 *–s aanknopen; met iem. in – staan*; 2 *–s in de hoge wereld hebben*; (x = ks); ook, connectie.
connossement', zie cognossement.
conope'um, o. –s (Lat. *een zijden standaard in de pauselijke kleuren: geel en wit*).
con passio'ne (It. muz. *met hartstocht*).
conrec'tor, m. conrecto'ren, –s (Lat. eig. *mederector: leraar, die den rector zo nodig vervangt, onderdirecteur v. e. gymnasium*); **–school,** v. –scholen (vroeger: *een soort Latijnse school*); ook: con'rector.
consacreren, geconsacreerd; zie consecreren.
consciën'tie, v. consciëntiën, –s (Fr. conscience [Lat. consciëntia]: *geweten; bewustzijn, kennis van goed en kwaad*): *in –*. in gemoede; *zijn – onderzoeken*; **–dwang,** m. (*gewetensdwang* inz. *op godsdienstig gebied*).
consciëntieus', bn., bw.; consciëntieuzer, –t (Fr. *nauwgezet; stipt van geweten*).
conscrip'tie, v. (Fr. [Lat. conscriptio]: *loting voor de krijgsdienst, door Napoleon I ingevoerd*): *de – invoeren*.
consecra'tie, v. –s, consecratiën (Lat. consecratio: *wijding, heiliging, inzegening*; inz. R.-K. *verandering van brood en wijn in het lichaam en bloed van Christus door de wijdingswoorden van den priester gedurende de Mis; hoofddeel der Mis*).
consecra'tor, m. (Ned.) –s, consecrato'ren; (Lat.) consecrato'res (Lat. *bisschop, die de priester- of bisschopswijding verricht*).
consecreren, geconsecreerd (Lat. consecrare: [*in*]*wijden, inzegenen, heiligen*; *de consecratie verrichten*).
consent', o. –en (Fr. [Lat. consentire = toestemmen]: *toestemming; vergunning: recht van uitvoer van een zekere hoeveelheid van een bepaald artikel; bewijs van vergunning, uitvoerrecht*): *met – van*.
consent'biljet, o. –biljetten (*geleibriefje voor uitvoer, vergunningsbewijs*).
consequent', bn., bw. (Fr. [Lat. consequens]: van handelingen: *uit het voorafgaande logisch voortvloeiend*; van personen: *zich zelf gelijkblijvend*): *een – man; – handelen*, in overeenstemming met vorige handelingen; *– volgehouden*. (qu = kw).
consequen'tie, v. consequentiën, –s (Lat. consequentia: *gevolgtrekking; het streng doorvoeren van, het trouw blijven aan beginselen*); lees *-kwent'sie*.
conserf', o. conserven; zie conserven.
conserva'tie, v. (Fr. [Lat. conservatio]: *behoud, instandhouding*).
conservatief', Fr. 1 bn. (*behoudend, het oude of bestaande voorstaande, er aan hechtend*; in de staatk. *vasthoudend aan oude of bestaande staatsvormen of maatschappelijke toestanden*); 2 m. conservatie'ven (*behoudsman*; staatk. *lid der conservatieve partij*).
conservatis'me, o. (*behoudzucht* inz. *op politiek gebied*).
conservatoir' beslag, o. (Fr. rechtst. *beslag tot bewaring* [*van later geldend te maken rechten*]).
conservatoi're, o. –s (Fr. *hogere muziekschool*): *het – van Parijs, Amsterdam enz.*
conserva'tor, m. (Ned.) –s, conservato'ren; (Lat.) conservato'res (Lat. *bewaarder; persoon, belast met het toezicht b.v. v. e. museum*).
conservato'rium, o. (Ned.) –s, conservato'riën; (Lat.) conservatoria (Lat. *conservatoire*).
conserveren, geconserveerd (Fr. [Lat. conservare]: *behouden, instandhouden; verduurzamen*): *hij heeft zich* (of: *is*) *goed geconserveerd*, men merkt zijn ouderdom niet.
conser've,n, o. mv. (*verduurzaamde levensmiddelen*); in Z.-N. ook enkelv. en dan v.
considerans', v. –en (Lat. rechtst. *beweegreden, doelstelling; inleidende opgaaf der gronden, die een besluit of wet voorafgaan, waarop een vonnis berust*); ook consi'derans.
considera'tie, v. consideratiën, –s (Fr. [Lat. consideratio]: *overweging; aanzien; hoogachting*): *– gebruiken*, toegeeflijk zijn.
considereren, geconsidereerd (Fr. [Lat. considerare]: *in aanmerking nemen, overwegen*).
consigna'tie, v. –s, consignatiën (Fr. [Lat. consignatio]: *goederen-toezending tot verkoop voor rekening van den afzender*; van gelden: *inbewaringgeving*): *de ontvanger heeft de goederen in commissie*; lees *–sienjasie*.
consig'ne, o. –s (Fr. mil. *opdracht* inz. met betrekking tot een maatregel van orde; *wachtwoord* eig. en fig.); lees *konsien'je*.
consigneren, geconsigneerd (Fr. [Lat. consignare]: *ter bewaring geven; goederen toezenden tot verkoop voor rekening van den afzender*): *soldaten in de kazerne –*, hun gebieden zich gereed te houden in de kazerne; l. *–sienjeeren*.
consi'lium abeun'di, o. (Lat. *raad om weg te gaan*, inz. aan een leerling om een onderwijsinrichting te verlaten wegens onvoldoende aanleg, wangedrag enz.).
consistent', bn. (Fr. [Lat. consistens]: *dicht, vast; duurzaam*).
consisten'tie, v. (Fr. [Lat. consistentia]: *dichtheid, vastheid; lijvigheid v. vloeistoffen*).
consistoriaal', bn., bw. (*het* [of: *een*] *consistorie betreffende*).
consisto'rie, o. –s, consistoriën (Lat. consistorium = vergaderplaats: Prot. *kerkeraad*; R.-K. *vergadering van kardinalen, te Rome, onder voorzitterschap van den paus*); **–kamer,** v. –s (*vergaderzaal v. d. kerkeraad*).
consola'tieprijs, m. –prijzen (Lat. consolatio = troost: *troostprijs: prijs voor hem, die geen prijs heeft gekregen, doch wel iets verdient*).
conso'le, v. –s (Fr. bouwk. *vooruitspringend steunsel, b.v. van een balkon; kraag- of draagsteen*; ook: *pilaar, wandspiegeltafeltje*). (s = s).

consolida'tie, v. (*het consolideren*).
consolideren, geconsolideerd (Fr. [Lat. consolidare]: *hecht en duurzaam maken; bepaalde fondsen aanwijzen om schulden of renten* [inz. *openbare*] *te dekken*).
consols, m. mv. (Eng. *gedekte staatsschulden of renten; de consols-bewijzen*).
consonant', v. -en (Lat. consonans: spraakk. *medeklinker*); ook con'sonant.
consor'ten, m. en v. mv. (Lat. consors = lotgenoot: *aanhangers, medestanders, deelgenoten*); rechtst. Lat. *li'tis consor'tes*, strijdgenoten, procesgenoot; Fr. prince-consort = prins-gemaal.
consor'tium, o. (Ned.) -s, consortiën; (Lat.) consortia (Lat. v. sors = lot: *vereniging van personen, o. a. bankiers, die samen een financiële onderneming uitvoeren; vereniging van handelslui, industriëlen*). (t = t).
conspira'tie, v. -s, conspiratiën (Fr. [Lat. conspiratio]: *samenzwering*).
constabel, m. -s (Eng. [Fr. connétable z. ald.] Z.-A.: *politie-agent; zeeartillerist*).
constant', bn., bw. (Fr. [Lat. constans]: *vast, onveranderlijk; bestendig; voortdurend*).
Constan'tia-wijn, m. -en (*Kaapse wijn*): *— heet naar het landgoed Constantia.*
constateren, geconstateerd (Fr. [*als bewezen bij of na waarneming*] *vaststellen*; Z.-N. *de terugkeer van reisduiven rsgistreren*): *een feit —.*
constateur', m. -s (Fr. letterl. vaststeller; Z.-N. *toestel om de terugkeer van reisduiven te registreren*).
constella'tie, v. constellatiën, -s (Fr. [Lat. constellatio, v. stella = ster]: *stand van hemellichamen; sterrenbeeld; stand van zaken*).
consterna'tie, v. -s, consternatiën (Fr. [Lat. consternatio]: *ontsteltenis*): *dat was een hele —.*
constipa'tie, v. -s (Fr. [Lat. constipatio]: *hardlijvigheid*).
constituan'te, v. (Fr. z. volg. woord: *vergadering, belast met het geven van een grondwet*): *de Fr. — van 23 Juni 1789—30 Sept. '91.*
constitueren, geconstitueerd (Fr. [Lat. constituere]: *vaststellen; verordenen; regelen*; rechtst. *vormen*): *de —de vergadering in Frankrijk*, de grondwetgevende, v. 1789—1791; *een commissie —*, een voorzitter benoemen; *zich —*, zich wettig instellen (van een commissie enz.).
constitu'tie, v. constitutiën, -s (Fr. [Lat. constitutio]: *het constitueren; staatsregeling; grondwet; lichaamsgestel*); nog: *— ener commissie*, benoeming van een voorzitter.
constitutioneel', bn., bw. (Fr. *grondwettig; met een grondwet*): *een — recht*, door de grondwet gewaarborgd; *de constitutionele beweging in Perzië*, tot h. verkrijgen v. e. grondwet.
constructeur', m. -s (Fr. *bouwmeester*, inz. *van schepen*).
construc'tie, v. -s, constructiën (Fr. [Lat. constructio]: *samenstelling; bouw*; taalk. *zinsbouw*); **-winkel,** m. -s (*werkplaats tot het maken van werktuigen enz.* inz. *naam v. zekere rijkswerkplaatsen voor legerbehoeften*).
construeren, geconstrueerd (Lat. construere: *bouwen, ineenzetten*; meetk. *meetkundige figuren samenstellen*; taalk. *met elkaar verbinden; de bouw van een zin aangeven*).
con'sul, m. -s (Lat. 1 o.-Rome: *de hoogste staatsambtenaren, na de val der koningen, in 510 v. C.*; Frankrijk 1799—1804: *hoogste staatsambtenaar*, z. consulaat; 2 *vertegenwoordigend gevolmachtigde v. e. land in den vreemde, vooral voor de belangen van handel en nijverheid*; 3 bij uitbr. *gevolmachtigde v. e. vereniging, wien de belangen van de vereniging en van haar leden in een bepaald district zijn opgedragen*): 1 *de plebeïsche consul*; 2 *de heer A., — van Columbia te Curaçao*; 3 *de — van de A. N. W. Bond.* (s = s of z).
consulaat', o. consulaten (Fr. consulat, Lat. consulatus: *ambt, waardigheid van consul* in de drie bet.; *consulskantoor*; geschiedk. *de regering der drie consuls, onder wie Napoleon de eerste was*). (s = s of z).
consulair', bn. (Fr. [Lat. consularis]: *van den consul of het consulaat, den consul of het consulaat betreffende*): *-e berichten*; **—agent',** m. consulaire agenten (*gevolmachtigd vertegenwoordiger van een land in den vreemde* inz. *voor handelsbelangen enz., maar met mindere bevoegdheden dan een consul*).
consulent', m. -en (*deskundige raadgever*; Prot. *de predikant, die in een naburige gemeente tijdens een vacature de leiding en behartiging heeft der kerkelijke belangen*): *landbouw—, zuivel—.*
consul-generaal', m. consuls-generaal (*eerste hoofdconsul in een land*).
consult', o. -en (o.-Fr. consulte: 1 *raadpleging v. e. rechtsgeleerde, een geneesheer*; 2 *beraadslaging van twee of meer doctoren over een zieke*): 1 *om — gaan*; 2 *een — houden.*
Consul'ta, v. (It. eig. beraadslagendlichaam: gesch. *de Achterraad van Margaretha van Parma, 1559—'68*; Italië: *ministerie van Buitenlandse Zaken*).
consultant', m. -en (*raadgever, raadvrager*).
consulta'tie, v. consultatiën, -s (Fr. [Lat. consultatio]: *consult: raadpleging, beraadslaging*).
consulteren, geconsulteerd (Fr. [Lat. consultare]: *raadplegen* [*een geneesheer, een advocaat*]; *beraadslagen; te rade gaan met*).
consument', m. env. -en (*verbruiker; afnemer*).
consumeren, geconsumeerd (Fr. [Lat. consumere]: *nuttigen, verbruiken*).
consump'tie, v. -s, consumptiën (Lat. consumptio: 1 *verbruik van levensmiddelen*; 2 *de vertering in café, restaurant enz.*): 1 *aardappelen, geschikt voor de —; de — i. e. groot gezin*; 2 *de — betalen*; **—aardappelen,** m. mv., **—ijs,** o. (*ijs, dat gegeten wordt*).
contact', o. (Fr. [Lat. contactus]: 1 *aanraking; verbinding; voeling*; 2 *onderlinge aanraking van 2 electrische geleidingen*): 1 *in — komen, in — staan met; — krijgen*; 2 *-schroef*, die het contact aanbrengt. (ct = kt).
conta'gium, o. contagia (Lat. *smetstof*). (g = g).
contamina'tie, v. -s (Lat. contaminatio: *bederf, besmetting*; inz. taalk. *ineensmelting van twee woorden of uitdrukkingen*): b.v. *iemand een sigaar aanpresenteren.*
contant', Fr., v. Lat. computare = berekenen, 1 bn., bw. (*in gereed geld*): *-e betaling*, [a]) onmiddellijk bij ontvangst der goederen; [b]) binnen zekere termijn dikwijls met een korting, welke bij overschrijden van de termijn vervalt; *de -e waarde*, de dadelijke waarde, nl. in gereed geld; *-e waarde van wissels*, nominale waarde verminderd met disconto; *-e affaire*, zie tijdaffaire; *à —; — betalen*; *2 % korting voor —*

contante betaling; **2 –en,** o. mv. (*klinkende munt, baar geld*).
contempla'tie, v. –s, contemplatiën (Fr. [Lat. contemplatio]: *beschouwing, bespiegeling*).
contemplatief', bn. (Fr. [Lat. contemplativus]: *beschouwend, bespiegelend*): *contemplatieve orden,* R.-K. kloosterlingen, die zich vooral wijden aan gebed; z. actieve orden.
contenan'ce, v. (Fr. *houding; bedaardheid van geest, gemoedskalmte*).
content', bn. (Fr. [Lat. contentus]: *tevreden; vergenoegd*): *Jantje –.*
contenteren, gecontenteerd (Fr. *bevredigen, tevredenstellen, betalen*): *zich –,* zich vergenoegen.
conterfei'ten (*afbeelden, uitschilderen*).
conterfeit'sel, o. –s (*afbeeldsel, portret*).
con'terfort, o. –s, –en (*stenen beer, steunmuur; hielstuk*); ook contrefort.
context', o. (Lat. contextus: *samenhang*); rechtst. – *der dagvaarding,* (zakelijke) inhoud of bewoordingen der dagvaarding; l. *kontekst'*; ook: **contextuur',** v.
continent', o. –en (Fr. [Lat. continens terra = samenhangende aarde]: *vasteland*).
continentaal', bn. (Fr. *wat tot het vasteland behoort, dit betreft*): *–stelsel,* afsluiting van Engelands handel van het overige Europa, volgens de voorschriften, door Napoleon I te Berlijn bepaald, 21 Nov. 1806.
contingent', o. –en (Fr. [Lat. contingens]: *bijdrage, plichtmatig aandeel in troepen enz.*).
contingente'ren (*de invoer beperken van bepaalde artikelen*),
contingente'ring, v. –en: – *van aardewerk.*
contin'genteringsmaatregel, m. –en; **cont ngente'ringswet,** v. –wetten.
continua'tie, v. (Fr. [Lat. continuatio]: *voortzetting, voortduring*; rechtst. *uitstel*).
continueel', bn., bw. (Fr. *voortdurend, gestadig, aanhoudend, onophoudelijk*).
continueren, gecontinueerd (Fr. [Lat. continuare]: *voortzetten, voortgaan met; voortduren*); **–tinuïteit',** v. (Fr. [Lat. continuatio]: *samenhang; onafgebroken duur, éénheid, doorlopend verband*); l. *-nu-ie-teit'.*
conti'nuo, bw. (It. muz. *aanhoudend*).
I. con'to, v. conti (It. *rekening*): *a –,* op rekening; – *corren'te,* rekening-courant, lopende rekening; – *fin'to,* gefingeerde rekening; – *a me'ta,* voor halve rekening, d. i. ieder voor de helft, gemeenschappelijk.
II. con'to de réis, v. conto's de réis (*Port. en Braz. rekenmunt*): een – is 1000 milréis.
contour', m. –en (Fr. *omtrek v. e. tekening*).
con'tra (Lat. *tegen*) **1** bw.: *pro en – schrijft hij voor geld;* **2** vz. *het proces – de rebellen;* **3** zn. o., zie pro; **–banue,** v. (Fr. v. contre = tegen + ban = verbond, bevel: *smokkelwaar*); **–bas,** v. –bassen (*grote bas[viool!*).
con'trabezoek, o. –en (*tegen-visite*): *een – brengen;* **–boek,** o. –en (*contrôleboek of tegenboek, waarin de contrôle v. d. rekeningen wordt gehouden*; ook: *boek, waarin de uitgelote nummers der staatsloterij en van premieleningen worden aangetekend*).
contract', o. –en (o.-Fr. contract, Lat. contractus: *verdrag; overeenkomst*).
contractant', m. –en (Fr. *iem., die zich bij contract verbindt of verbonden heeft; contractsluiter*).
contracteren, gecontracteerd (Fr. *zich bij contract verbinden, iets bij contract bedingen, een contract sluiten; samentrekken*).
contract'-koelie, m. –s. (c = k).
contrac'tie, v. –s (Fr. [Lat. contractio]: *samentrekking*). (tie = sie).
contractueel', bn., bw. (Fr. *volgens overeenkomst*): *contractuele arbeid; – verbonden.*
contradic'tie, v. contradictiën, –s (Fr. [Lat. contradictio]: *tegenspraak; tegenstrijdigheid*); lees *–diksie;* zie vlg. woord.
contradic'tio in ter'minis, v. (Lat. *tegenstrijdigheid in de woorden; innerlijke tegenspraak*), b.v. een gouden oorijzer.
contradictoir', bn. (Fr. *tegenstrijdig*): (rechtst.) – *vonnis,* op tegenspraak (gewezen).
contrain'te, v. –n (Fr. Z.-N. spreekt. *dwangbevel*); **contra n'tendrager,** m. –s (Z.-N. *drager, besteller van dwangbevelen*).
con'tramerk, o. –en (*bewijs, kaartje, dat men ontvangt, zo men de schouwburg enz. voor een ogenblik verlaat*).
con'tramine, v. (Fr. contremine: eig. *tegenmijn*; fig. *tegenintrigue*; beursterm: *speculatie op, en poging om daling der effecten te bewerken; de personen, die aldus speculeren*): *in de – zijn,* tegenspreken, oppositie voeren, dwars zijn.
contramineur', m. –s (Fr. beurs: *baissier*).
con'trapunt, o. (muz. *verbinding van twee of meer melodieën of stemmen op een bepaald motief*).
Con'tra-Reformatie, v. (*tegen-Reformatie* inz. *de heropbloei van het R.-Katholicisme in de 16e eeuw na het concilie van Trente*).
Con'tra-Remonstrant, m. –en; zie Gomarist.
con'tra-revolutie, v. –s (*tegenrevolutie: beweging om een revolutie ongedaan te maken*).
contra'rie, bn., bw. (Fr. contraire, Lat. contrarium: *tegenovergesteld, tegenstrijdig; ongunstig*): – *mijn bedoeling; de wind was –; Jantje–,* dwarsdrijver; *–werken,* tegengesteld.
contrariëren, gecontrarieerd (Fr. *tegenwerken, dwarsbomen*): *iem. – in zijn plannen.*
contrasigneren, gecontrasigneerd (Fr. *mede-ondertekenen* b.v. *een koninklijk besluit door een verantwoordelijk minister*); lees *–sienjeeren.*
contrast', o. –en (Fr. contraste [Lat. contra + stare = staan]: *tegenstelling*): *een scherp –, een zonderling –.*
contrasteren, gecontrasteerd (Fr. *een tegenstelling vormen; tegen elkaar sterk afsteken*).
contraven'tie, v. –s (Fr. Z.-N. *bekeuring*).
con'tra-visite, v. –s (*tegenbezoek*).
con'tre-admiraal, m. –s (*schout-bij-nacht of onder-admiraal, onder-vlootvoogd*).
con'trebande, –bas, zie contra–.
contrecoeur', Fr.: *à –,* met tegenzin.
con'trefort, o. –s of –en (Fr. *conterfort*).
contribuant', m. –en (Fr. *iem., die zijn aandeel betaalt; schatplichtige*); **–e,** v. –n.
contribueren, gecontribueerd (Fr. [Lat. contribuere]: *zijn aandeel bijdragen of opbrengen; medewerken*).
contribu'tie, v. contributiën, –s (Fr. [Lat. contributio]: *bijdrage,* inz. *geldelijke, van een lid, een vereniging enz.*).
contrô'le, v. –s (Fr. [v. Lat. contra + rotulus = eig. tegenrol]: *tegenrekening, dubbel- of tegenboek, –register; toezicht;* ook: *plaats, waar het toezicht wordt geoefend*).
controleren, gecontroleerd (Fr. *contrôle, toezicht houden op; op de vingers zien*).

controleur', m. –s (Fr. *ambtenaar, die toezicht houdt op de werkzaamheden van andere ambtenaren* inz. *door middel van een tegen- of dubbelboek enz.*; fig. *dwarskijker*; O.-I. *lagere ambtenaar bij het binnenlands bestuur onder den assistent-resident*): *een – bij het kadaster*; *de – der belastingen.*

controver'se, v. –s, –n (Fr. [Lat. contraversia]: [*penne*]*strijd* inz. *op godgeleerd gebied*).

contubernaal', m. contubernalen (Lat. contubernalis = tentgenoot: *iem., die met een ander samenwoont, kamergenoot*; ook: *kostganger*).

convalescent', Fr., v. Lat. convalescens; **1** bn. (*beterend, herstellend*); **2** m. en v. –en (*zieke aan de beterhand*); vr. ook **–e**; l. *–lessent'*.

convena'bel, bn., bw. (Fr. *gepast, voegzaam*).

conveniëren, geconvenieerd (Fr. convenir, Lat. convenire; inz. in de 3de pers.: *gelegen komen, aanstaan; passen*): *als het u convenieert.*

convent', o. –en (Lat. conventus: *samenkomst, vergadering; vergadering v. kloosterlingen; de gezamenlijke kloosterlingen; klooster*).

conven'tie, v. conventiën, –s (Fr. [Lat. conventio]: *overeenkomst, verdrag; het geheel der als passend aangenomen vormen, gebruiken* [*in de maatschappij, op kunstgebied*]; soms met de bijgedachte aan *stijfheid, bekrompenheid, sleur*; rechtst. *eis*): gesch. *de nationale – in Frankrijk*, nationale vergadering van 20 Sept. 1792–26 Oct. 1795.

conventioneel', bn., bw. (Fr. conventionnel: *door de gewoonte voorgeschreven*; ong. *geestloos, karakterloos*): *hun – fatsoen*; als zn.: *het conventionele i. d. tegenwoordige dichtkunst.*

convergeren, geconvergeerd (Fr. [Lat. convergere]: 1 *in een punt samenkomen*; 2 rekenk. *steeds kleiner worden*): 1 *–de lijnen, –de lichtstralen*; 2 *een –de reeks*, wier termen steeds kleiner worden; (g = g); verg. divergeren.

conversa'tie, v. –s, conversatiën (Fr. [Lat. conversatio]: 1 *gesprek* inz. *van een gezellige aard; het geheel der gesprekken*; 2 *maatschappelijke omgang; het geheel der personen, met wie iem. omgaat*; 3 *gave om gezellige gesprekken te voeren*): 1 *een levendige –*; 2 *zij hadden volstrekt geen –*; 3 *een geleerde, maar zonder –*; **–les**, v. –lessen.

Conversations'lexicon, zie onder **k.**

converseren, geconverseerd (Fr. [Lat. conversari]: *gezellig, onderhoudend praten; omgang hebben, verkeren met*). (s = z).

conver'sie, v. conversiën, –s (Fr. [Lat. conversio]: *verwisseling ener openbare schuld tegen een met lagere rente; omstempeling van munten*): *– van staatsschuld.* (s = z).

converteren, geconverteerd (Fr. convertir, Lat. convertere: *omkeren; bekeren; een staatsschuld vervangen door een nieuwe, met lagere rente: omstempelen*).

convertiet', m. en v. –en (*bekeerling*).

convex', bn. (Fr.-Lat. convexus: *bolrond*): *een –e lens*, gewelfd, aflopend naar de rand.

convoca'tie, v. convocatiën, –s (Fr. [Lat. convocatio]: *samenroeping, oproep ter vergadering*); **–biljet**, o. –biljetten; **–briefje**, o. –s.

convoceren, geconvoceerd (Lat. convocare: *samen-, bijeenroepen*). (-ceren = -seren).

convol'vulus, m. convolvulussen (Lat. plantk. *winde*).

convooi', o. –en; zie konvooi.

convul'sie, v. convulsiën, –s (Lat. convulsio: *stuiptrekking*; ook Z.-N. *stuip*); **–vulsief'**, bn., bw. (Fr. *krampachtig*). (s = z).

coöpera'tie, v. –s (Fr. [Lat. coöperatio]: 1 *samenwerking*; 2 *vereniging, waarbij het in een uittreden van leden vrij is, beogend de bevordering van de stoffelijke belangen harer leden, niet het behalen van winst*; inz. *vereniging ter goedkopere verkrijging van allerlei behoeften*): 1 *gemis aan –*; 2 de naam v. e. – wordt gevolgd door G. A. = gewijzigde aansprakelijkheid, U. A. = uitgesloten a., W. A. = wettelijke a.; *de – „Vooruit"*.

coöperatief', Fr. van Lat. coöperativus: **1** bn., bw. (*op samenwerking, coöperatie berustend*): *een coöperatieve zuivelfabriek; coöperatieve credietverenigingen; – bouwen*; **2** v. coöperatieven (Z.-N. *coöperatie* in de 2e bet.).

coöpereren, gecoöpereerd (Fr. [Lat. coöperari]: *samenwerken tot, elkaar helpen*).

coöpta'tie, v. (Eng. of Fr. [Lat. coöptatio van co + optare = er bij kiezen]: *het kiezen van nieuwe leden van een vereniging, een bestuur, door de leden*; in België: *verkiezing aldus van enkele leden v. d. Senaat*).

coördina'ten, v. mv. (v. Lat. coördinare: wisk. *lijnen of hoeken ter bepaling van punten in het platte vlak of in de ruimte*).

coördina'tie, v. –s (Fr. [Lat. coördinatio]: *nevenschikking v. volzinnen; het in onderling verband brengen*); **coördineren**, gecoördineerd (*nevenschikken; lid voor lid naast elkaar stellen van overeenkomstige dingen*); l. *ko-or–*.

copal', o. (Mexicaans: copal = hars: *geelachtige, barnsteenachtige hars van Canariumsoorten, uit tropische streken, aangewend als vernis*): *harde of fossiele –*; *half-harde of zachte –, uit de bomen gewonnen*; ook, kopal; **–vernis**, o. –vernissen; **–lak**, o.

Coper'nicus, m., sterrenkundige, grondlegger der naar hem genoemde nieuwere sterrenkunde m. d. zon als centrum, 1473–1543.

copie', **copie'boek**, zie kopie enz.

copiëren, **cop ëer'inkt** enz.; zie onder **k.**

copieus', bn., bw. (Fr. [Lat. copiosus]: *overvloedig, rijkelijk*): *een – diner; – eten.*

copiïst', **copist'**, m. –en (Fr. *na- of overschrijver; natekenaar*); ook, kopi(ï)st.

co'pra, v. (O.-I. *gedroogd vlees van de kokosnoot*); ook, kopra.

co'pula, v. (Lat.) copulae; (Ned.) copula's (Lat. *koppelwoord*).

copuleren, gecopuleerd (Fr. [Lat. copulare]: *samenvoegen, koppelen, verbinden; enten*).

coquet', Fr. lett. als een haan = coq, **1** bn. (*behaagziek*): *een coquette juffer*; fig. *een coquette villa*, behaaglijk door sierlijkheid; l. *–ket'*; **2 –te**, v. –s (*behaagzieke vrouw, meisje*).

coquetteren, gecoquetteerd (Fr. van dames: *behaagziek zijn, trachten te behagen*): *met iem. –*; *met iets –*, het gebruiken als middel om te behagen, zich ergens, ooglopend op laten voorstaan.

coquetterie', v. –terieën (Fr. *behaagzucht*).

coquin', m. –s (Fr. v. coq = haan: *schelm*).

coralli'ne, v. (Fr. *scharlakenrode kleurstof uit koraalmos; koraalrood*).

co'ram po'pulo (Lat. *in 't openbaar, ten aanschouwen van het volk*).

corbeil'le, v. –s (Fr. [Lat. corbicula]: *mandje*): *een – met bloemen*; lees *korbei'je.*

cordaat', bn.; zie kordaat.

cordiaal', bn., bw. (Fr. [van Lat. cor = hart]: *hartelijk; hartsterkend*).

cordialiteit', v. (Fr. *hartelijkheid; rondheid*).

cordon', o. -s; zie kordon.
corduaan', o. (*Spaans leer, genoemd naar Cordova*): *rossen, met – getoomd.*
Corin'thisch, bn., bw. ([*als*] *van, in, uit, betrekking hebbend op, eigen aan Corinthe in oud-Griekenland*): *een –e zuil*; zie zuil.
cormoraan', m. cormoranen (*aalscholver*).
cornac', m. -s; zie kornak.
cornalijn', Fr. cornaline, v. Lat. cornus, naam v. e. boom, (*geel-rood halfedelgesteente*) **1** (stofn.), o.; **2** (voorw.), m. -en.
cornedbeef, m. (Eng. *bussenvlees*).
cornet', zie kornet **I** en **II**; **– à pistons,** v. (*kromme klephoorn, piston*).
cornichon', m. -s (Fr. Z.-N. *augurk*).
coro'na, v. (Ned.) corona's; (Lat.) coronae (Lat. *kroon, krans*).
corporaal', o. corporalen (Lat. corporale: *altaardoek*).
corpora'tie, v. corporatiën, -s (Fr. Eng. [Lat. corporatio]: *gilde; genootschap; college*; [*zedelijk*] *lichaam, vereniging*).
corporatie've staat, m., d. i. een staat, waarin het sociaal-economisch leven geordend is door de verschillende groepen der bedrijfsgenoten.
corporeel', bn. (Fr. corporel, Lat. corporalis: *lichamelijk, lichaams....*): *corporele straffen.*
corps, o. -en (Fr. [Lat. corpus]: 1 *lichaam, vereniging; een aantal personen, onder een bestuur of hoofd staande en een geheel vormende*; 2 *corpus, dikte ener drukletter*): 1 *studenten–, muziek–*; *– de garde,* hoofdwacht, wachthuis; *– diplomatique,* de gezamenl. gezanten en leden v. legaties, bij een hof; 2 *f 0,75 per regel – 7, min* $2^1/_2$ *mm*; z. korps.
corpulent', bn. (Fr. [Lat. corpulentus]: *zwaarlijvig, gezet, dik*): *een – oud heer.*
corpulen'tie, v. (Fr. corpulence, Lat. corpulentia: *zwaarlijvigheid*).
cor'pus, o. cor'pora (Lat. *lichaam; dikte ener drukletter*): *– delic'ti,* voorwerp, dat bij een misdaad gebruikt is en als bewijs dient van schuld; *– ju'ris,* op last van den Oost-Rom. keizer Justinianus I (527–565), geordende, geschifte en tot een systematisch geheel verwerkte verzameling van Romeinsrechtelijke voorschriften, edicten, uitspraken en adviezen; *– juris civi'lis,* burgerlijk wetboek; *– juris cano'nici,* verzameling van pauselijke besluiten en uitspraken van kerkvergaderingen betreffende het kerkelijk recht. (j van juris = j).
correct', bn., bw. (Fr. [Lat. correctus = verbeterd]: 1 *zonder fout; zuiver*; 2 v. uiterlijke vormen: *onberispelijk*): 1 *– schrijven*; 2 *een –e houding; zich – gedragen.*
correct'heid, v. (taalk. *zuiverheid van spelling en taal, druk enz.; juistheid*; van uiterlijke vormen: *stipte welvoeglijkheid*).
correc'tie, v. correctiën, -s (Fr. [Lat. correctio]: *verbetering* inz. *van drukwerk, schoolwerk; straf, tuchtiging*): Z.-N. *hij zit op de –,* verbeterhuis voor soldaten.
correctief', o. correctieven (Fr. correctif: *middel tot verbetering of onschadelijk maken van een fout, nadelen, bezwaren*).
correctioneel', bn., bw. (Fr. correctionel: *tot verbetering kunnende of moetende dienen*): *correctionele methodes; – ingrijpen; correctionele rechtbank* enz., België: nieuwe rechtst. voor „boetstraffelijk".
correc'tor, m. (Ned.) -s, correcto'ren; (Lat.) correcto'res (Lat. *verbeteraar* inz. *van drukproeven*); **correctri'ce,** v. -s, -n.
corregidor', m. corregidores (Sp. [corrigere = verbeteren]: *een beambte van de magistratuur, tevens bestuurder: burgemeester, burgerrechter*). (g = ch in kachel).
correlatief', bn., bw. (*in wederzijdse betrekking of verband staande*).
correspondent', m. -en (o.-Fr. correspondent: *iem., met wien men briefwisseling onderhoudt; handelsbediende, die de correspondentie voert; berichtgever* [*uit een andere plaats*] *aan een krant*); **-e,** v. -n.
corresponden'tie, v. correspondentiën, -s (Fr. correspondence: *briefwisseling; de brieven zelf; van een verslaggever ontvangen bericht; aansluiting van treinen*).
corresponderen, gecorrespondeerd (Lat. correspondere: *briefwisseling houden; overeenkomen*): *deze kamers –,* staan met elkaar in gemeenschap; *de treinen –,* sluiten aan.
cor'rida (de to'ros), v. corrida's (de toros) (Sp. *stierengevecht*; corrida = eig. loop).
corridor', m. -s (Fr. [Lat. currere = lopen]: [*overdekte*] *gang*).
corrigeren, gecorrigeerd (Fr. [Lat. corrigere]: *verbeteren; tuchtigen*). (g = g).
corrigen'dum, o. corrigenda (Lat. *hetgeen verbeterd moet worden*). (g = g).
corro'sie, v. -s (*afslijping door stromend water*); verg. erosie.
corrupt', bn. (Lat. corruptus: *bedorven, slecht; omgekocht; omkoopbaar*).
corrup'tie, v. -s, corruptiën (Fr. [Lat. corruptio]: *bederf. verdorvenheid; omkoping*). (t = s).
corsa'ge, o. -s (Fr. [van Lat. corpus]: *lijf van een japon*; ook wel: [*kunst*]*bloem*[*en*] *ter versiering van een japon*).
Corsikaan', m. Corsikanen (*bewoner van Corsica*): *de –,* Napoleon I, op Corsica geboren (15 Aug. 1769), dat 1768 Fr. was geworden.
cor'so, m. corso's (It. [Lat. cursus = loop]: 1 *wandel- en rijplaats; grote brede straat*; 2 *optocht*; 3 *koers, lopende prijs van het geld enz.*): 1 *de – te Rome*; 2 *bloemen–,* wedstrijd van versierde rijtuigen; 3 *al –*; z. ald. (s = z).
cortè'ge, m. en v. -s (Fr. [It. corteggio]: *stoet; gevolg*).
Cor'tes, v. mv. (Sp. v. corte = hof [Lat. cohors]: *volksvergadering in Portugal en Sp.*).
corvée', v. corveeën (Fr. [v. Lat. corrogata = het opgegevene]: eig. *herendienst: werkzaamheden, beurtelings door de manschappen v. e. compagnie te verrichten*; fig. *onaangenaam werk, karwei*): *'t is me 'n –.*
corvet', v. corvetten; zie korvet.
coryphee', m. en v. corypheeën (Lat.-Gr. coryphaeus: *koorleider in de oude Griekse tragedie*; thans: *leider in 't algemeen*; fig. *iem., die boven anderen uitblinkt*); lees *korie-fee'.*
co'sinus, m. cosinussen (Lat. meetk. *de sinus van het complement v. d. hoek*). (s = s).
cosmetiek', v. -en (Fr. v. cosmos; zie ald.: *leer der schoonheidsmiddelen, verfraaiingskunst; schoonheidsmiddel* inz. *voor de huid; pomade tot het glanzen van haar*).
cos'misch, bn. (*de cosmos betreffende*).
cosmo..., v. Gr. kosmos; zie cosmos.
cosmogonie', v. cosmogonieën (Fr. *leer van het ontstaan der wereld*).
cosmograaf', m. cosmografen (*hij, die zich met de studie der cosmographie bezighoudt*).

cosmographie', v. cosmographieën (*beschrijving van het heelal, wiskundige aardrijkskunde*).
cosmopoliet', m. -en (*wereldburger*).
cosmopoli'tisch, bn., bw. (*als een of van een wereldburger; wereldburgerlijk*).
cosmopolitis'me, o. (*wereldburgerschap*).
cosmora'ma, o. cosmorama's (Gr. horama = het geziene: *draaibaar panorama, afbeeldingen gevend van steden, landschappen enz.*).
cos'mos, m. (Gr. kosmos = sieraad: *orde*-[*ning*]; inz. *de* [*geordende*] *wereld; het heelal*): *de – van Alexander von Humboldt*, (1769–1859), beschrijving van het heelal.
cos'ti, bw. (It. *daar*).
costumeren (Fr. *kleden volgens de mode van enig tijdvak*); zie gecostumeerd.
costuum', **–tu'me**, o.-Fr. costume, v. Lat. consuetudo = gewoonte, **1** v. costumen (*gebruik, dat door de lange duur kracht van wet heeft gekregen*; rechtst. *gewoonte, herkomen*, meestal mv.: *gewoonterecht*; vero.); **2** o. costumen, costu'mes (*kostuum*; z. ald.).
cosy, v. (Eng. *theemuts*); zie cozy.
cotelet', v. coteletten (Fr. kleine côte, v. Lat. costellum: *ribbestuk; toebereid ribbetje*); zie kotelet; nog: *coteletten*, bakkebaarden.
coterie', v. -s, coterieën (Fr. van coter = tellen; eig. gezelschap met gemeenschappelijke rekening: *kransje, club*; ong.: *bent, kliek*): *Haagse coterietjes*.
cothur'ne, v. -n (Gr.-Lat. cothurnus; vroeger: *van voren met riemen vastgemaakte tot halverwegen het been reikende laars* inz. *door jagers gebruikt*; toneel: *dergelijke laars, maar met dikke zolen om aan toneelspelers een hogere gestalte te geven: toneellaars*).
cotillon', m. -s (Fr. van cotte = rok: letterl. *onderrok*; *Franse figuurdans*).
cottage, v. -s (Eng. *hut; klein buitentje*).
cou'che 1 tw. (Fr. *stil, zwijg; koest, lig!*); **2** v. -s (Z.-N. *laag, van verf* b.v.; *broeibak*).
coucheren, gecoucheerd (Fr. [Lat. collocare = plaatsen]: *doen liggen; neerschrijven, te-boekstellen*); rechtst. *in een vonnis* –, neerleggen.
coulant', bn., bw. (Fr. v. couler [Lat. colare = doorzeven]: eig. *vloeiend; vlot; tegemoetkomend, niet krenterig*).
couleur' de ro'se (Fr. eig. *rooskleur, rooskleurig*; fig. meestal met ontkenning): zegsw. *het is niet ---*, rozengeur en maneschijn.
coulis'se, v. -n (Fr. zie coulant: *beweegbaar toneelscherm, schuifscherm*): *achter de –n*, in 't geheim, niet publiek; *achter de –n kijken*, de ware toestand leren kennen.
coulis'setafel, v. -s (*uittrektafel*).
couloir', m. -s (Fr. zie coulant: 1 *wandelgang, verbindingsgang*; 2 *gedeelte van het gebouw buiten de vergaderzaal van de volksvertegenwoordiging*): 1 *hij stond in de –*; *de –s achter de loges en de baignoires*; 2 *in de –s werd verteld, dat ....*; nog Z.-N. *tafelloper*; **–stelsel**, o. (*wijze van stemuitbrengen, waarbij ieder kiezer in een afzonderlijk hokje zijn stem invult*).
coulomb', m. (*eenheid van electriciteit en magnetisme* nl. $^1/_{3600}$ ampèreuur, *genoemd naar Ch. A. de Coulomb* 1736–1806).
coup, m. -s (Fr. [Gr.-Lat. colaphus = vuistslag]: *slag, stoot, trap, steek, schot, beet enz.*); lees *koe*: *– d'Etat*, staatsgreep; zie Brumaire; *– de main*, handgreep, overrompeling; *– de maître*, meesterlijke daad, meesterstuk; *– d'oeil*, oogopslag, aanblik; *– de théâtre*, verrassende omkeer van zaken.
I. cou'pe, v. -s (Fr. zie couperen: *snede; snit van een kledingstuk*).
II. cou'pe, v. -s (Fr. van Lat. cupa = vat: [*drink*]*schaal*).
coupé', m. coupé's, coupeetje (Fr. *afdeling v. e. spoorwegrijtuig; half rijtuig voor twee personen, half koetsje met een zitbank*).
cou'pe-fi'le, v. -s (Fr. *kaart, die de file „snijdt"* d.i. *rechtstreeks toegang verleent*).
couperen, gecoupeerd (Fr., van Gr.-Lat. colaphus; z. coup: *afkorten; afsnijden, bekorten*; fig. *voorko'men*; kaartspel: *afnemen*).
coupeur', m. -s (Fr. *knipper: kleermaker, die* [*de maat neemt en*] *de stof knipt of snijdt*); vr. coupeuse, -s.
couplet', o. coupletten (Fr., v. Lat. copulare = samenvoegen: *evenmatig deel v. e. gedicht of lied*): *een – zingen*.
coupon', v. -s, couponnetje (Fr. 1 *interest- of rentebewijs*; 2 *restant*: [*overgebleven*] *lap, stuk stof*; 3 Z.-N. *spoorkaartje*): 1 *een halfjaarlijkse –*; 2 *een – voor een vest*; 3 *een – voor Brussel*; **–blad**, o. –bladen (*gezamenlijke coupons, met talon*); **–schaar**, v. –scharen (nl. *om coupons* 1 *te knippen*).
coupu're, v. -s (Fr. *afsnijding; weglating van een gedeelte*, b.v. *uit een toneelstuk*; bij effecten en bankbiljetten: *stuk of briefje*).
cour, v. (Fr. [Lat. cohors]: *hof, hofhouding; opwachting ten hove; binnenplaats; privaat*).
coura'ge, m. (Fr. [Lat. cor = hart, moed]: *moed*); ook, tw.
courageus', bn., bw.; courageuzer, -st (Fr. *moedig, dapper, kloek*); lees *–zjeus*.
courant', Fr. **1** bn. (*lopend, gangbaar*): *–geld; –e artikelen*, gezocht; *–e schulden*, lopend; **2** o. (*wettig betaalmiddel*, inz. *zilvermunt*): *Nederl. –*; **3** v. -en (verkorting van *courante novellen*: lopende nieuwtjes, loopmaren, waaruit: *krant*): *de eerste Ned. – werd gedrukt in 1652 te A'dam*; z. krant.
courantier', m. -s (*uitgever, drukker, schrijver van of in een krant*). (ier = ier).
coureu'se, v. -s (Fr. *vierwielig licht rijtuig*): *hij wilde wat gaan rossen in zijn –*.
courta'ge, v. (Fr. *makelaarsloon, provisie*).
courtoisie', v. (Fr. van cour = hof: *hoffelijkheid*). (s = z).
cousin', m. -s (Fr. [Lat. consobrinus]: *neef; zoon van iems. oom of tante*).
coû'te que coû'te (Fr. *tot elke prijs*).
coutil', o. (Fr. *tijk*); z. alpaca, opm.
couvert', o. -en, -s (Fr. [Lat. coöpertus = bedekt]: 1 *briefomslag*; 2 *tafelgereedschap*: *vork, mes, bord enz. voor één persoon*; ook: *een aan een maaltijd deelnemend persoon*): 1 *in een blauw –; onder –*; 2 *e. diner v. 20 –s*.
couveu'se, v. -s (Fr. [Lat. cubare = broeden]: *toestel, waarin te vroeg geboren kinderen de eerste weken doorbrengen onder een bepaalde temperatuur; broedmachine*).
covenant, o. -s (Eng. [Lat. convenire = overeenkomen]: *verbond, verdrag*, inz. *het verbond der Schotse Protestanten in 1580*).
cowboy, m. cowboy's (Eng. *koejongen, Amerikaanse veedrijver, herder*).
coyo'te, m. -n; z. prairiewolf.
cozy, v. cozy's (Eng. [v. Lat. causari = praten]: *theemuts*).
crack, m. -s (Eng. sport: *eerste klas paard, ruiter, speler*, enz.).

cramignon', v. –s (Fr. *reidans*).
crapaud', m. –s (Fr. letterl. *pad*: *lage, ronde dikbeklede leuningstoel*).
crapu'le, o. (Fr. *gemeen, gespuis, janhagel, liederlijk volk, schorem*).
Cras'sus, m.; zie triumviraat.
-cratie, -cratisch, -craat, in samenst. v. Gr. kratos = macht, kracht.
crava'te, v. –n (Fr. *herendas*).
crawl-slag, m. (Eng. crawl = kruipen: *zekere snelle zwemslag*).
crayon', o. –s (Fr. v. Creta, z. krijt: *tekenstift*; *zwart tekenkrijt*; *krijttekening*; *potlood*).
crea'tie, v. creatiën, –s (Fr. [Lat. creatio]: *schepping*; *werk*; ton. *eerste vertolking van een rol*).
creatuur', o. creaturen; zie kreatuur.
crè'che, v. –s (Fr. verwant met krib: *krib, ruif*: *bewaarplaats van zuigelingen*).
credens'tafel, v. –s (v. Lat. credere, It. credenzare = spijzen voorproeven als bewijs van onschadelijkheid: [*met wit linnen bedekte*] *dientafel*; R.-K. *idem, in het priesterkoor voor de kerkgewaden*); ook: kredens–.
crediet'(bank) enz.; z. krediet(bank)enz.
cre'dit, o. credunt (Lat. hij [een ander nl.] heeft te goed; *de rechterzijde, waar de creditposten als passiva staan*; *het te goed, dat een ander te vorderen heeft*): *niet-deskundigen beschouwen – als actief en debet als passief, het is juist omgekeerd*; zie debet.
crediteren, gecrediteerd (Fr. *op vertrouwen leveren*; *op de creditzijde boeken*).
crediteur', m. –en (Fr. *schuldeiser*; handel: *persoon of zaak, van wie[n] op rekening is gekocht*); **creditri'ce**, v. –s.
cre'ditzijde, v. –n; zie credit.
cre'do, Lat. **1** (*ik geloof*; *het eerste woord der Apostolische geloofsbelijdenis*, nl. Ik geloof [in God den Vader]); **2** o. credo's (*geloofsbelijdenis*; *gezongen deel der Mis*).
cre'dunt (Lat. *zij geloven*; boekhouden: mv. van credit: *zij hebben te goed*).
creëren, gecreëerd (Fr. [Lat. creare]: *scheppen, voortbrengen*; *benoemen*; *instellen*; *op het toneel voor het eerst een rol uitbeelden*).
cremaillè're, v. –s (Fr. *tandradbaan*, z. ald.; ook: *cirkelvormig gebogen staaf met tanden voor de beweging van een sluisdeur*).
crema'tie, v. –s (Fr. [Lat. crematio]: *lijkverbranding, verassing*): – *te drie uur*.
cremato'rium, o. (Ned.) crematoriën, –s; (Lat.) crematoria (Lat. *inrichting tot het verbranden van lijken, lijkoven*).
crè'me, Fr., v. Lat. cremor, **1** v. (*room*; fig. *het neusje van de zalm*): – *fouettée*, geslagen room; **2** bn. (*roomkleurig*): *een – japon*.
crèmerie', v. –s (Fr. *melksalon*).
cremo'na, v. cremona's (*viool, uit Cremona in It.*); ook: *Cremonese viool*.
cremortart', o. (Lat. cremor tartari: *poeder van room en wijnsteen, een bloedzuiverend middel*); volkstaal, kremetart'.
creoli'ne, v. (Fr. v. Gr. kreas = vlees: *carbolachtige ontsmettingsstof uit steenkoolteer*).
Creool', m. en v. Creolen (Fr. Sp. *kind van Europese ouders in de tropen*; soms: *halfbloed*).
Creool'se, Creo'le, v. –n; zie Creool.
creosoot', v. (Gr. [v. kreas = vlees + stam van sozein = beschermen; eig. vleesbewarend]: *olieachtige door distillatie van teer verkregen, bederfwerende vloeistof* inz. *voor hout*; ook: *tandpijnstillend middel*).
creosoteren, gecreosoteerd (*drenken in creosool*, inz. *hout*).
creperen, gecrepeerd (It. [Lat. crepare = bersten]: *doodgaan, ellendig omkomen*); plat.
crescen'do, It. v. Lat. crescere = groeien, **1** bw. (*toenemend*, muz. *geleidelijk sterker wordend*); **2** zn. o. crescendo's.
Cre'sus, pl.m. 545 v. C., rijke koning van Lydië: zegsw. *zo rijk als –*, schatrijk.
Cre'ta, o., nu Candia: eiland t. Z. v. Griekenl.
Creten'zen, m. mv. (*inboorlingen of burgers van 't eiland Creta*); ook: *Creten'zers*.
cretin', m. en v. –s (Fr. [Lat. christianus = christen nl. die met anderen slechts de naam v. christen gemeen heeft]: *kropmens, achterlijk en mismaakt mens*, inz. *in de Alpendalen*; fig. *ezel, stommerik*); In België fig. in het meerv. uitgespr. *kretijns*.
creton'(ne), o. (Fr. *sterk henneplinnen*; *katoenen stof* [*met grote patronen bedrukt*]).
creton'nen, bn. (*van creton, met creton*).
creveren, gecreveerd, Z.-N. z. creperen.
criant', bn., bw. (Fr. *schreeuwend*): *'t was er – vervelend*, erg; lees *kriant*.
cricket, o. (Eng. oorspr. stok met haak: *slagbalspel, dat door twee partijen* [*ieder van elf personen*] *gespeeld wordt*: *stok- en balspel*).
cric'keten, crickette, h. gecricket (*'t cricketspel spelen*): *de jongens waren aan 't –*.
cri'me, m. (Fr. [Lat. crimen]: *misdaad*; *schande*): zegsw. *'t is een –*, 't is ongehoord.
cri'men, o. crimina (Lat. *misdaad*): – *lae'sae majesta'tis*, majesteitsschennis.
criminalist', m. –en (Fr. *kenner v. h. strafrecht*; *bestudeerder en kenner van criminaliteit, misdadigersleven, -practijken*): *de heer L., bekende – en politie-scheikundige*.
criminaliteit', v. (Fr. *strafbaarheid voor den rechter*; *misdadigheid*): *toenemende –*.
criminalogie', v. (*leer der criminaliteit*).
crimineel', Fr. criminel, Lat. criminalis, **1** bn. (*misdadig, met de criminaliteit verband houdend*; *strafrechterlijk*; *vreselijk*; ook: *wreed, onbarmhartig*; Z.-N. nieuwe rechtst. voor *lijfstraffelijk*): *een criminele statistiek*; *criminele anthropologie*; *criminele zaken*, z. civiel; *het is –*, verschrikkelijk; Z.-N. –, dronken; **2** bw. (*erg, op hinderlijke wijze*): – *dronken*.
crinoli'ne, v. –s, –n (Fr. *hoepelrok*); vero.
cri'sis, v. crises, crisissen (Lat.-Gr. [Gr. krino = ik beslis]: 1 *keerpunt ener ziekte*; 2 *beslissende wending ener zaak*; 3 *bedenkelijke toestand*; *ernstige stoornis*): 1 *de – ener ziekte*; 2 *de – blijft niet uit*; 3 *economische –*; **–comité**, o.; **–slachtoffer**, o. –s.
crite'rium, o. (Lat.) criteria; (Ned.) criteriën (Lat. [*beslissend*] *kenmerk*; *toets, maatstaf*).
criticas'ter, m. –s (*muggenzifter*).
cri'ticus, m. critici (Lat. *beoordelaar*; *iem., die een critiek uitbrengt*; *kunstrechter*; ongunstig: *vitter*); verg. recensent.
critiek', v. –en (Fr. critique: *beoordeling* inz. *v. letterkundige voortbrengselen en kunstwerken*): *beneden* (*alle*) –, alle beoordeling onwaardig; *opbouwende –, scherpe –*.
cri'tisch, bn., bw. (*beoordelend, op de critiek betrekking hebbend, door de critiek*): *-e bespiegelingen*; *-e opstellen*; *iets – nagaan*.
critiseren, gecritiseerd (*beoordelen*; *toetsen*; ongunstig: *bevitten, bedillen, hekelen*). (s = z).
crocheteren, gecrocheteerd (Fr. Z.-N. *haken* 4). (ch = sj).
cro'cus, m. crocussen; zie krokus.

Croe'sus, m.; zie Cresus.
croquet', m. croquetten, in bet. **1** meestal **croquet'je 1** (Fr. croquette: *kleine hoeveelheid fijngehakt vlees, vis, aardappelen enz. in rolvorm gebakken* inz. *voorgerecht*): *vlees–, garnalen–*; **2** (Eng. croquet: *bal- en hamerspel*): *men drijft met houten hamers de ballen door ijzeren boogjes*; lees **2** *krokk't.*
croupier', m. –s (Fr. *beambte bij een speelbank*; *hij haalt 't gewonnen geld binnen en betaalt de winsten uit*).
crown, v. –s (Eng. *kroon*; *5 shilling = f 3.00*).
cru, bn., bw. (Fr. [Lat. crudus]: *ongaar*; *rauw, ruw, ongezouten*): *iets – zeggen.*
crucife'ren, v. mv. (Lat. crux = kruis; letterl. kruisdragend: *kruisbloemigen*).
crucifix', o.–en (Fr. [Lat. crucifixus = letterl. aan het kruis geslagen]: *kruisbeeld, kruis met het beeld van Christus er aan gehecht*); l. *–fiks.*
crusaat', crusa'do, m. crusaten, crusado's (*met een kruis getekend: oude Portug. en Sp. munt in zilver van pl.m. f 1.20 en in goud pl.m. f 3.60*; *in Spanje = f 2.10 tot f 2.70*).
crustacee'ën, mv. (Fr. crustacé = met schalen, v. Lat. crusta = schaal: *schaaldieren*).
cryp'ta, v. (Lat.) cryptae; (Ned.) crypta's (van Gr. krypto = ik verberg: *onderaardse, gewelfde kapel*, inz. *onder het hoogkoor, onderkerk*; *grafkelder*); ook, crypt(e), v.; l. *krip'ta, kript*; z. krocht.
cryptoga'men, v. mv. (Gr. kruptos = verborgen: *bedektbloeienden, sporeplanten*). (y = i).
csar'das, m. (muz. *Hongaarse dans*).
Cu'bahout, o. (*geelhout*).
cui bo'num (Lat. *wien baat het?*); l. *ku-ie.*
cuivre poli', o. (Fr. *gepolijst messing*): *een lamp van – –*; z. alpaca; l. *kwievre.*
cul de lam'pe, m. culs de lampe (Fr. *vignet aan het einde v. e. hoofdstuk in een boek*).
Cu'lemborg, in de zegsw.: *naar – of Vianen gaan*, bankroet gaan. Culemborg (= Kuilenburg) en Vianen waren vrijplaatsen voor bankroetiers; vero.
culinair' (Fr.), **culina'risch,** bn., bw. (Lat. culinarius van culina = keuken: *de kookkunst, de keuken betreffende*).
culmina'tie, v. –s (Fr. [Lat. culminatio]: sterrenk. *doorgang der zon, ener ster door de meridiaan van de plaats*; *grootste hoogte*); **–punt,** o. –en (*'t punt, waar een ster culmineert*; fig. *toppunt*).
culmineren, geculmineerd (Fr. [Lat. culminare]: *in het culminatiepunt staan, door de meridiaan van de plaats gaan*; *het toppunt bereiken*).
culot'te, v. –s (Fr. letterl. broekje [Lat. culus = achterste]: *korte broek, kniebroek*).
cul'pa, v. (Lat. *schuld*): *mea (maxima) –*, (door) mijn (allergrootste) schuld.
cultiveren, gecultiveerd (Fr. *be- of aanbouwen, aanplanten*; *vormen, verbeteren*; *veredelen en verfijnen van geest en manieren*).
cultureel', bn., bw. (*op de cultuur, de beschaving betrekking hebbend*): *de culturele waarde van ....*; *culturele films*, die het inzicht in natuur en maatschappij verruimen.
cul'tus, m. culten (Lat. *uit- en inwendige vereering van God*; *openbare erediensl*).
cultuur', cultu're, v. cultures (1, 2), –n (3) (Fr. culture, Lat. cultura: 1 *bebouwing, verbouw, teelt van gewassen*, inz. *tropische, voor de Europese markt*; 2 *bouwland*; 3 *beschaving, veredeling, ontwikkeling*): 1 *koffie–, rijst–*; *het in – brengen van gronden*, geschikt maken voor de bouw van enig product; 2 *Europese en inlandse cultures*; 3 *de beste – is die van hoofd en hart in goede harmonie.*
cultuur'geschiedenis, v. –geschiedenissen (*geschied. der beschaving, van de ontwikkelingsgang, in tegenstelling van histoire-bataille*); **–gewas,** o. –gewassen (*plant, aangekweekt om haar voedende of economische waarde*): *–gewassen zijn o. m. granen, aardappels enz.*; **–historisch,** bn., bw. (*de geschiedenis der beschaving betreffende*): *–e beschouwingen*; **–product,** o. –en ([*tropisch*] *cultuurgewas*); **–staat,** m. –staten (*beschaafde staat*): *de –staten van Europa*; **–stelsel,** o. (O.-I. [*afgeschaft*] *stelsel in Ned. O.-I., door den gouverneur-generaal Van den Bosch onder koning Willem I ingevoerd*): het – wilde producten, als koffie, thee, indigo, tabak, door de inlandse bevolking doen telen; elke desa, die de helft van haar cultures deed bestaan in een dier producten voor de Europese markt, was vrij van landrente; **–volken,** o. mv. (*volken met een hoge trap van beschaving*); **–woord,** o. –en (*een woord, karakteristiek voor of eigen aan een bepaalde cultuur*): *woorden voor geestelijke begrippen zijn hoge, voor stoffelijke lage –en.*
cum, vz. (Lat. *met*); in samenstellingen: co...., col...., com...., con...., cor..
cum annex'is (Lat. *met toebehoren*); zie **c. a.**
cum gra'no sa'lis (Lat. *met een korrel zout*; fig. *met een beetje gezond verstand en niet al te letterlijk*).
cum lau'de (Lat. *met lof*).
cum su'is (Lat. *met de zijnen*); zie **c. s.**
cumul', m. –s (Fr.; Z.-N. spreekt. *cumulatie*).
cumula'tie, v. –s, cumulatiën (Fr. [Lat. cumulatio; cumulus = hoop]: *ophoping*; *samenvoeging* inz. *van ambten*; *het gelijktijdig waarnemen er van door één persoon*): *– van straffen*; **cumulatief',** bn. (Fr. *samenvoegend, oplopend*): *cumulatieve aandelen.*
cumuleren, gecumuleerd (Fr. [Lat. cumulare]: *ophopen*; *verenigen* inz. *v. ambten*).
cup, v. –s (Eng. *beker als wedstrijdprijs*).
Cupi'do, m. myth. minnegod; zie Amor.
Cu'pidootje, o. –s (*minnegodje*; *de afbeelding*).
curaçao', m. (Portug. letterl. genezing: *likeur van oranjeappelschillen, geheten naar het eiland Curaçao*; *een fles, een glaasje curaçao*); **Curaçao'ënaar,** m. –s; **Curaçaos',** bn., bw.: *–e mangelen* (çao = sou).
curate'le, v. –n (Lat. curatela: 1 rechtst. *toestand van een meerderjarige, wien door den rechter op grond van zwakte van vermogens, krankzinnigheid of verkwisting het beheer en de beschikking over zijn eigen goederen ontnomen is*; zie ontzetting; 2 *hij, die de curatele uitoefent*: *curator*): 1 *iem. onder – stellen, zetten*; *onder – staan*; 2 *de –n in de boedel*; rechtst. – *in een onbeheerde nalatenschap*, iem., door de rechtbank aangesteld, tot het afwikkelen ener nalatenschap, waarop niemand aanspraak maakt of die alle erfgenamen verwerpen.
cura'tor, m. (Ned.) –s, curato'ren; (Lat.) curato'res (Lat. v. curare = zorgen: *door de rechtbank aangestelde beheervoerder in een failliete boedel, boedelredder*; *hij, die curatele uitoefent*; *lid ener commissie van toezicht op een gymnasium, universiteit*).
curato'rium, o. Lat. curatoria (Lat.

het curatorschap; de curatoren); germ.
curatri'ce, v. -s (*vrouwelijke curator*).
cureren, gecureerd (Fr. [Lat. curare]: *genezen*: *iem. van iets* -).
cu'ria, v. curiae (Lat. oud-Rome: *vergaderzaal* inz. *van de Romeinse senaat*).
curia'len, m. mv. (Lat. curialis: *ambtenaren der curie*).
cu'rie, v. (Lat. curia: *pauselijk hof, alle pauselijke ambten en besturende lichamen*).
curieus', bn.; curieuzer. -t (Fr. [Lat. curiosus]: *zeldzaam, vreemd; aardig; merkwaardig*; Z.-N. *nieuwsgierig*): *dat is -!* **-heid,** v.
curio'sa, o. mv.; zie curiosum.
curiositeit', v. -en (Fr. [Lat. curiositas]: *merkwaardigheid; zeldzaamheid*).
curio'sum, o. curiosa (Lat. *iets zeldzaams*).
cursief', Fr. cursif van Lat. currere = lopen, **1** bn. (van drukletters: *schuin op de regel staande*): *cursieve letters*; **2** bw. (van het drukken of zetten: *met een cursieve letter*): *- laten drukken*; **3** o. (*drukletterscoort, waarbij de as van iedere letter schuin op de regel staat*): *een bij de lettersoort passend -*.
cursiveren, gecursiveerd (*met schuine letter drukken*); **cursive'ring,** v. -en.
curso'risch, bn., bw. (Lat. cursorius: *achtereen voortgaande*): *een schrijver - lezen*, d. i. zonder dat de leraar de lectuur onderbreekt door veel ophelderingen. (s = z).
cur'sus, m. (Lat.) cursus; (Ned.) cursussen (Lat. eig. *loop*: *leergang, reeks van lessen over een bepaald onderwerp*): *een - in kunstgeschiedenis; hoofd-*, nl. voor het examen van hoofdonderwijzer; *een - volgen*. (s = z).
cur've, v. -n (Lat. curvus = gekromd: *kromme lijn*); ook, kurve.
custo'de, zie custos 2.
cus'tos, m. custo'des (Lat. *bewaarder*: 1 *koster ener kerk; toeziener en schoonhouder van een museum enz.*; 2 *bladwachter; steekwoordje*): 1 *de - van het anatomisch kabinet*; 2 *de - in oude boeken*, aan de voet der bladzijde afzonderlijk geplaatste eerste lettergreep der vlg. bladzijde.
cyaan'waterstof, o. (Gr.-Lat. cyaneus = donkerblauw: *blauwzuur*); **-ka'lie,** o. -ka'lium (*zwaar vergift*).
cycl(o)....; zie cyclus (y = ie).
Cycla'den, v. mv. (*in een kring* [= cyclus] *om Delos gelegen eilanden in de Aegeïsche zee*).
cycla'me, v. -s, -en (Fr. *sleutelbloemige plant* inz. *alpenviooltje, Europees varkensbrood*; Lat. cyclamen europaeum).
cy'clisch, bn. (*tot een cyclus behorende*).
cyclist', m. -en (Fr. *wielrijder*); lees *sieklist'*.
cycloïde, v. -n (meetk. *radlijn*).
cyclome'ter, m. -s (eig. *kring-, cirkelmeter*: *afstandsmeter a. e. rijtuig, auto enz.*).
cycloon', m. cyclonen (*wervelstorm*).
cycloop', m. cyclopen (Gr.-Lat. cyclops = rondogig): **1** myth. drie zonen van Uranus en Gaea; **2** smeden van Hephaestus, die voor Zeus de bliksem smeedden of wapenen vervaardigden in hun werkplaats, de Etna, voorgesteld als reuzen met één oog midden in het voorhoofd; **3** Homerus: een woest volk van menseneters; **4** éénoog; **5** oogkreeftje, kreeftje uit onze sloten.
cyclo'pisch, bn. (*reusachtig, als door cyclopen gemaakt*): *-e muren*, voorhistorische reuzenmuren uit ruwe steenklompen.
cyclosty'le, m. -s (Fr. *radpen tot vermenigvuldiging v. een zelfde schrift; multiplicator*).
cyclostyleren, gecyclostyleerd (*met de cyclostyle vermenigvuldigen*).
cy'clus, m. (Lat.) cycli; (Ned.) cyclussen (Gr.-Lat. *kring, periode, tijdkring, gekenmerkt door dezelfde soort van gebeurtenissen, verschijnselen; reeks van sagen enz., min of meer samenhangend*): *de - der Arthurromans*.
cylin'der, cymbaal', cym'bel, zie ci....
cy'nicus, m. cynici (Lat. *volgeling der leer v. d. Gr. wijsgeer Antisthenes, 4e eeuw v. C.; schaamteloos, gevoelloos, niet aan edele motieven bij zijn evenmens gelovend mens*): - hangt waarsch. samen met *Cynosarges*, een gymnasium, waar Antisthenes les gaf, en bevat een toespeling op (Gr.) *kyoon* = *hond*; zie Diogenes.
cy'nisch, bn., bw. (Gr.-Lat. cynicus: *honds*: *tot de school van Antisthenes behorend; schaamteloos-ongevoelig, ruw*): *de -e kalmte van een misdadiger; - opmerken*.
cynis'me, o. (*de leer der cynici; schaamteloosheid; schaamteloos en ongevoelig gedrag*): *het - stelde de natuur boven de cultuur*.
Cyn'thia, v. myth. bijnaam van Diana of Ar'temis als maangodin; lees *sin'tia*.
cy'pergras, o. -grassen (*grassoort*; Lat. cyperus).
Cy'pers, Cy'prisch, bn.: *de -e kat, grote kat*, oorspr. van Cyprus, slangendoder.
cypres', m. cypressen (*altijd groene naaldboom o.a. in Z.-Europa*: *beeld v. d. rouw*).
cypres'senhout, o.; **-laan,** v. -lanen.
Cyprioot', m. Cyprioten (*bewoner v. Cyprus*).
Cy'prus, o. eiland in *het Oosten* der Middell. Zee; zie koper; lees *sie'prus*.
Cy'rus, m., stichter van *o.-Perzië* † 529 v. C.
cytologie', v. (Gr. kytos = cel: *celleer*).
czaar, m. czaren (*keizer; titel van de vroegere vorsten van Rusland en Bulgarije*).
czar'das, m.; zie csardas.
cza'rewitsch, m. -en (gesch. *oudste zoon van den Russischen czaar, troonopvolger*); verg. *Petrowitsch* = *zoon van Peter*.
czari'na, v. czarina's (gesch. *keizerin; titel v. d. vrouw v. e. czaar*), ook: tsari'na, v. tsarina's.
czaris'tisch, bn., bw.: *de -e tijd*.
Czech, m. -en (*iem. van de stam der Noord-Slaven* inz. *in Bohemen*); l. Tsech of Tsek; ook gespeld: Tsjech, Tzech.

D.

dam - *dekameter*.
dat. - 1 Lat. *datum*, gegeven, uitgevaardigd: dagtekening; 2 spraakk. *datief*.
d.a.v. - daar-aan-(d.i. daar-op)volgend.
d.c. - It. *da ca'po*; zie ald.
d.d. - Lat. *de dato*; zie ald.
deb. - Lat. *de'bet, de'bent*; zie ald.
decl. - *declina'tie*: 1 verbuiging; 2 afwijking (kompasnaald); zie ald.
del. - 1 Lat. *delea'tur*, men schrappe weg, men late weg (op drukproeven); z. ald.; 2 Lat. *declinea'vit*, hij of zij heeft het ge-

schetst of getekend (op kunstplaten).
delin. – *del.* 2; zie ald.
Dep., Dept. – *Departement'*; zie ald.
d.e.t. – *daarentegen.*
D. F. – Lat. *De'o faven'te*, onder begunstiging van God, of: zo God het begunstigt.
D. G. – 1 Lat. *De'i gra'tia*, (door) Gods genade; 2 Lat. *De'o gra'tias*, Gode zij dank.
dg – *decigram.*
d. i. – dat of dit is.
dien., dr. – *dienaar.*
disc. – *discon'to*; zie ald.
Distr. – *District*; zie ald.
div. – *dividend*; zie ald.
D. J. U. – Lat. *Doc'tor iu'ris utrius'que*, doctor in de beide rechten.
dl – *deciliter.*
dm – *decimeter.*
dn – *dyne*; zie ald.
docta. – zie doctorandus.
D.O.M. – Lat. *De'o Op'timo Max'imo*, aan den besten en hoogsten God gewijd; z. ald.
Dr. – Lat. *Doc'tor*; **Dr. litt.** – *Doctor litterarum*, in de letteren; **Dr. med.** – *Doc'tor medici'nae*, in de geneeskunde; **Dr. phil.** – *Doc'tor philoso'phiae*, in de wijsbegeerte; **Dr. th.** – *Doc'tor theolo'giae*, in de godgeleerdheid.
drs. – Lat. *doctorandus*; zie ald.
Ds. – Lat. *Do'minus*, dominee.
d. s. – It. *dal seg'no*; zie ald.
D. V. – Lat. *De'o volente*, met Gods wil.
dv. – *dienstvaardig.*
dw. – *dienstwillig.*
d. w. z. – *dat wil zeggen.*

d, v. d's, d'tje (1 als klank: *derde der medeklinkers*; 2 als teken: *vierde teken van het A. B. C.*; 3 *de gezamenlijke letters in een woordenboek enz., die met een – beginnen*): 1 *de – is een stemhebbende medeklinker*; 2 *er staat een –*; 3 *de – is klaar*: nog: (muz.) de tweede toon in de klankladder, ook *re* genaamd; Rom. getalmerk = 500; (op recepten) *d.* = *da*, (Lat.) geef.
daad, v. daden ([*als afgesloten geheel beschouwde*] *handeling* inz. *bewust en met een bepaald doel gedaan*; *een indrukwekkende, roemrijke handeling*): *een goede –*; *de – bij het woord voegen*; *de grote daden van ons voorgeslacht*; *helden–, mis–*; zegsw. *iem. met raad en – bijstaan*, met alle beschikbare middelen; *op heter – betrappen*, bij de (mis)daad; rechtst. *een – van vervolging.*
daadwer'kelijk, bn., bw. (contaminatie uit *tatsächlich* en *werkelijk*: *werkelijk, feitelijk, metterdaad*): *– optreden*; germ.
daags, 1 bw. (*per dag, iedere dag*): *hij verdient drie gulden –*; *– schijnt de zon*; nog: *hij kwam – te voren*, een dag te voren; **2** bn. (1 *iedere dag dienstdoend*, inz. van klederen; 2 *iedere dag terugkerend*): 1 *dit is mijn –e jas*; 2 *–e beslommeringen.*
daal'der, m. –s (*oud-Holl. zilverstuk van f 1.50*); verg. rijksdaalder; **–splaats**, v. –en (*de eerste rang in de oude Amst. schouwburg*; bij uitbr. *beste plaats*), vero.
daar 1 bw. (*op die plaats*; *ginds*; *er, der*): *uw hoed ligt –*; *kijk eens –*; *– zijn van die mensen*; **2** vgw. (1 *omdat, dewijl*; 2 *terwijl*): 1 *– het erg glad is, ga ik niet uit*; 2 *hij hoort de eerste donderslag, – hij de deur uittreedt.* Opm. – vormt (als bijw.) samenst., met de klem óf op het eerste, óf op het tweede lid: *daaraan, daarachter, daarentegen*; bij splitsing valt de klem dikwijls op *daar*: *daar zal ik aan denken*, doch: *wat heb ik daaraan'?*
daardoor, bw. (*door dat*; *door die enz.*): *zie die straat, ga nu –*; *– werd hij gezond.*
daarenboven, bw. (*nog behalve dat of dit*; *buitendien*; *bovendien*): *Petrus Stastok was vlug en – zeer ijverig*; **–entegen**, bw. (*daar tegenover*): *hij heeft vele gebreken, maar – ook tal van goede eigenschappen*; **–ginder**, bw. (versterking van *ginder*). Z. opm. na **daar 2.**
daar'laten, liet -, h. daargelaten (*laten rusten*; [*verder*] *buiten beschouwing laten*): *dit zullen wij maar –*; *dat daargelaten.*
daarna, bw. (*na dit of dat enz.*; *na die tijd*); **–naar**, bw. (*dit of dat*); **–naast**, bw. (*naast die zaak*); **–nevens**, bw. (*nevens dat, die zaak*; *bovendien*); **–om**, bw. (*om die reden, wegens*; *om dat, om die zaak*): *– kon ik niet komen*; **–omheen**, bw.: *een pleintje en – een hek*; **–omtrent**, bw. (*omtrent dat, in de nabijheid van dat*); **–over**, bn. (*over dit, over dat*); **–tegen**, bw.; **–toe**, bw. (*tot dit of dat*; *tot dat doel*); **–uit**, bw. (*uit dat, volgens dat*); **–van**, bw. (*van dat*; *van die zaak, zaken of personen*): *koop – iets*; **–voor**, bw. (1 *voor dat*, plaatsbepaling; 2 *wegens dat, om die reden*): 1 – (voor dat vertrek) *was een tochtdeur*; 2 *– zal ik je straffen.* Zie voor het accent opm. na **daar 2.**
I. daas, v. dazen; zie blindaas.
II. daas 1 bn., bw. (*versuft, verdwaasd, gek*); **2** m. en v. dazen (*warhoofd*).
dab'ben, dab'beren, dabde, dabberde, h. gedabt, gedabberd (Z.-N. gew. *wroeten, graven*; *krabben*; *plonzen, plassen*): *die jongens – in de modder*; *ben je weer aan 't –?*
da ca'po, bw. (It. muz. *van het begin af, nog eens van voren af aan*); zie **d.c.**
dactyliotheek', v. dactyliotheken (Gr. *verzameling van gesneden stenen* inz. *van ringen, cameeën, gemmen enz.*); Gr. dactylion = ring.
dactylo . . ., van dactylus; zie ald.
dactylograaf', m., v. –grafen (*typist[e]*).
dactylologie', v. (Gr. *vingerspraak*; *vingerrekenkunst*): *de – van blinden.*
dactyloscopie', v.; zie vingerafdruk.
dac'tylus, m. (Lat.) dactyli; (Ned.) dactylen (Gr.-Lat. vinger; metriek: *versvoet bestaande uit een betoonde, waarna twee onbetoonde lettergrepen* – ⏑ ⏑): b.v. *Toon ons uw | luister, o | zilveren | maan!* Gr. dak'tylos.
dadaïs'me, o. (*kunstrichting, ± 1913 ontstaan, zich* inz. *uitend in verwerping van vroegere kunstrichtingen en er naar strevend de kunst tot de primitiefste vormen terug te brengen*): *de naam – schijnt ontleend aan de eerste stamelklanken van een kind: da-da.*
da'del, dadeltje **1** m. –s (*boom, 10–20 m hoog*; Lat. phoenix dactylifera); **2** v. –s (vrucht).
da'delijk 1 bn. (1 *werkelijk*; 2 *onmiddellijk*; *rechtstreeks werkend*): 1 *in die steden is nog geen –e nood*; *–e liefde*, die zich door daden toont; 2 *–e hulp*; **2** bw. (1 *onmiddellijk*; 2 *binnen zeer korte termijn*): 1 *ge moet – komen*; 2 *kom beneden! ik kom –*; nog: *–e zonde*, die men nl. zelf begaat (tegenst. erfzonde).
da'delijkheden, v. mv. (*daden van geweld*; *handtastelijkheden, slagen*): *van woorden kwam het tot –.*
da'delolie, v., **–palm**, m. –en; zie dadel; **–wijn**, m. (*palmwijn, van de dadel*).

da'der, m. –s (*bedrijver*, meestal ongunstig): zegsw. *de – ligt op 't kerkhof*, is onbekend.
da'ding, v. –en (rechtst. *overeenkomst, waarbij door opoffering aan beide zijden een proces wordt voorkomen of beëindigd*; *minnelijke schikking*): *een – aangaan, treffen.*
Dae'dalus, (Lat.), Dae'dalos (Gr.) m. myth. Gr. bouwmeester v. h. labyrint op Creta, vluchtte, door Minos in het labyrint opgesloten, met zijn zoon *I'carus* (z. ald.) op met was bevestigde vleugels. (ae = ee).
daemon(isch), z. demon(isch). (ae = ee).
daffodil', v. daffodillen (*affodil*).
I. dag, m. dagen (1 *daglicht*; *lichtglans*; *dageraad*; 2 *tijdsverloop tussen zonsop- en ondergang*; 3 *tijdruimte van 24 uur, etmaal*; 4 *goedendag* inz. *afscheidsgroet*; 5 Z.-N. *feestdag*: *naam-, verjaardag*; 6 Z.-N. spott. *mens*): 1 *de – breekt aan*; *helder of klaar als de –*, fig. overduidelijk; *een muur 5 m in de –*, boven de grond; *buizen met 10 m – of middellijn*; *dat raam is twee m in de –*, ruimte tussen de kozijnen; *het wordt –*; *aan de(n) – komen*, ontdekt worden; *met iets voor de(n) – komen*; *aan de(n) – brengen*, aan het licht brengen; *aan de(n) – leggen*, tonen; *dat mag de – niet zien*, dat is iets slechts; 2 *voor – en dauw*, zeer vroeg; *– en nacht*; *– aan –*; *over –*; Z.-N. *God schept de – en ik ga er door*, leef onbekommerd; 3 *de langste – op 21 Juni, de kortste – op 22 Dec.*; *een jaar h. 365 dagen*; *dit is aan de orde van de(n) –*, is gewoon, komt vaak voor; *de – des oordeels* of *de jongste –*, (Bijbel) de laatste dag v. h. bestaan onzer aarde; *jaar en –* (of: *eeuw en –*), zeer lang; 4 *dàààg!* 5 *'t is morgen vader zijn –*; 6 *wat 'n lelijke –!* nog: zegsw. *een gat in de – slapen*, laat te bed blijven; *betere dagen gekend hebben*, in goeden doen geweest zijn; *de – des Heren*, Zondag; *de oude –*, de ouderdom; *dezer dagen*, [a]) voor enige tijd, [b]) weldra (minder goed: *een dezer dagen*). Opm. In zegsw. wordt in het A. B. i. d. voorwerpsvorm dikwijls *den dag* gehoord.
II. dag, v. daggen (*dagge*), vero.
III. dag, v. daggen (*geseltouw*; *klimtouw*).
dag'blad, o. –bladen (*krant, die alle dagen verschijnt*); **–bloem,** v. –en (*windeachtige sierplant*; Lat. ipamoea purpurea); **–boek,** o. –en (1 *boek, waarin men aantekeningen maakt van gebeurtenissen van de dag*; 2 *koopmansboek, vroeger wettelijk voorgeschreven, waarin de koopman dagelijks schulden, accepten enz. noteerde, waaruit de posten voor het journaal werden opgemaakt*; thans: *memoriaal, waarin chronologisch de eerste aantekening van alle handelsvoorvallen geschiedt en waaruit de journaalposten worden getrokken*): 1 *het – van Dürer*; 2 *het – bevat alle, een hulpboek alleen gelijksoortige transacties*; **–boog,** m. –bogen (*deel v. d. parallelcirkel v. e. hemellichaam, boven de horizon ener plaats*).
dag'bouw, m. (*bovengrondse ontginning*): *bruinkool ontginnen door –*.
dag'broer, m. –s (*sinterklaaspop* [*voorstellende een hansworst groetend „dag broer"*] *van speculaas*); **–dief,** m. –dieven (*iem., die zijn tijd verluiert*); **–dienst,** m.
dag'dieven, dagdiefde, h. gedagdiefd (*zijn tijd verluieren*; *lijntrekken*); **–dieverij',** v. –en.
da'gelijks, 1 bn. (1 *iedere dag voorkomend*; *iedere dag nodig*; *van elke dag*; 2 *gelijk geregeld waargenomen wordt*): 1 *het – brood*; *een – beursoverzicht*; *–e bezigheden*; 2 *het –e leven*; nog: R.-K. *–e zonde*, overtreding van Gods geboden in kleine zaken; z. doodzonde; *het – bestuur* (*der gemeente*), Burgemeester en Wethouders (in België: Burgemeester en Schepenen); **2** bw. (1 *elke dag*; 2 *van dag tot dag*): 1 *wij werken –*; 2 *het wordt – erger.*
dagement', o. –en (Z.-N. spr. *dagvaarding*).
da'gen, daagde, h. gedaagd (*voor het gerecht roepen*; *dagvaarden*; ook: *dag worden*).
da'ger, m. –s (*eiser in een proces*).
dag'-en-nacht'evening, v. –en (*equinox* op 21 Maart en 22 Sept.).
da'geraad, m. (1 *begin v. d. ochtend*; 2 [*veelbelovend*] *begin*): 1 *de rozenvingerige –*; 2 *de – des levens*, de kindsheid; *de – der vrijheid.*
dag'ge, dag, v. daggen (*korte degen, kort zwaard*; *voegijzer*); vero.
dag'geld, o. –en (*loon, dat per dag gerekend wordt, het loon voor een dag werken*).
dag'gelder, m. –s (*dagloner*).
dag'huur, v. (inz. Z.-N. *daggeld, dagloon*): in (of: *op*) *– werken*; *een goede – verdienen.*
dag'jesmens, m. –en (min. *iem., die niet langer dan een dag in een of ander uitspanningsoord vertoeft*): *op Zondag –en.*
dag'kaart, v. –en (*toegangskaart, spoorkaartje voor een dag geldig*); **–lelie,** v. –leliën, –s (*lelieachtige sierplant*; Lat. hemerocallis fulva); **–licht,** o. (*licht van de dag*): fig. *het kan 't – niet zien*, is niet in de haak, moet geheim blijven; **–loner,** m. –s ([*dag*]*arbeider, die voor dagloon arbeidt*); **–loon,** o. –lonen (*het loon per dag arbeid*; *loon, dat per dag berekend wordt*); **–ma(a)t,** v. (*een stuk land* ± *0.5 ha*: *zoveel land, als door één man op één dag kan gemaaid worden*); **–meisje,** o. –s (*dienstmeisje voor overdag*).
Da'gon, m., afgod der Philistijnen.
dag'orde, v. (*lijst der in een vergadering te behandelen onderwerpen*; *agenda*); **–order,** v. –s (mil. *bekendmaking, afkondiging*); **–register,** o. –s (*dagboek* inz. in bet. 2); **–roofvogel,** m. –s (*roofvogel, die overdag zijn prooi zoekt*): *haviken, valken zijn –s*; **–school,** v. –scholen (*school, die 's morgens en 's middags gehouden wordt*); **–slaper,** m. –s (*volksn. voor geitenmelker, schapenmelker, nachtzwaluw*).
dag'ster, v. –sterren (*morgenster*; ook: *zon*).
dag'taak, v. (*taak voor de dag opgenomen*, [*zich*] *opgelegd*): *zijn – volbrengen*; **–tekenen,** dagtekende, h. gedagtekend (*dateren*: 1 *de datum plaatsen op, geven aan*; 2 *de datum dragen*; *uit de tijd zijn van*): 1 *een brief –*; *een akte –*; 2 *dat gebouw –tekent uit de 16e eeuw*; **–tekening,** v. –en (*datum*).
dag'toorts, v. (lit. t. *de zon*).
daguerr(e)oty'pe, v. –n (*lichtbeeld op een toebereide plaat, naar de uitvinding van Daguerre, in 1839*); vero.
dag'vaarden, dagvaardde, h. gedagvaard (*oproepen*: rechtst. [*op e. bepaalde dag*] *voor het gerecht dagen*); **–vaarding,** v. –en.
dag'vaart, v. –en (gesch. *vergadering der Staten* inz. *van een met gezag bekleed lichaam, gevormd door uit verschillende plaatsen opgeroepenen*): *ter – komen, – houden.*
dag'vlieg, v. –en (*eendagsvlieg, haft*).
dag'vlinder, m. –s (*kapel, die bij dag rondfladdert*); verg. nachtvlinder.
dag'vorstin, v. (lit. t. *de zon*).
dag'wand, o. (Z.-N. *landmaat*, $^1/_4$ *bunder*; gew. verschillend).

dag'werk, o. (*dagelijks werk, gewone beroepsbezigheid; werk, dat de gehele dag in beslag neemt*); zegsw. – *hebben,* voortdurend bezig moeten zijn.
dag'zoom, m. (geol. *aan de dag tredend uiteinde van lagen*). Tegenst. begraven zoom.
dah'lia, v. dahlia's (*samengesteldbloemige plant met wortelknol en bloemen van allerlei kleur,* naar den Zweed A. Dahl, die ze in 1789 uit Mexico naar Spanje bracht).
Dail (Ei'reann), v., soms ook o. voorkomend (Ierland: *Kamer van Afgevaardigden*): *Seanad Eireann,* de senaat.
dai'mio, m. daimio's (*Japans edelman, Japans groot-grondbezitter*).
Da'jakker, m. –s (*inboorling van centraal-Borneo*), ook: Da'jak, m. –s; **Da'jaks 1** bn., bw.; **2** o. (*de taal der Dajakkers*).
dak, o. daken (*bovenbedekking v. e. bouwwerk*; geol. *het onmiddellijk boven een ertsafzetting liggend gesteente,* verg. vloer): *het – moet hersteld worden; er zit een mus op het –*; zegsw. *onder één dak wonen,* in hetzelfde huis; *iem. iets op zijn – schuiven,* hem een of andere lastpost bezorgen en er zich zelf voor vrijwaren; *onder – zijn,* [a]) veilig, geborgen zijn, goed geborgen, [b]) huisvesting hebben; *iem. onder – brengen,* [a]) huisvesting verlenen, [b]) bezorgen, in veiligheid brengen; *iets van de daken verkondigen of prediken,* alom bekendmaken, Matth. 10 : 27; *een huis met een zilveren, gouden, papieren –,* met een hypotheek bezwaard; Z.-N. *een Frans –,* mansarde-dak; zie lei'endak.
dak'balk, m. –en (*hanebalk*).
da'ken, daakte, h. gedaakt (Z.-N. 1 *zich vasthechten aan*; 2 *raken*): 1 *ijs, dat op het water niet daakt, heet kuipijs*; 2 *–de en rakende aan al wat mensengeest bezig hield; hij scheen niet aan de grond te –.*
dak'haas, m. –hazen (scherts. *kat*); **–kamertje,** o. –s (*kamertje vlak onder het dak van een huis*); **–licht,** o. –en (*lichtopening in een dak*); **–look,** o. (*op de daken groeiend look, huislook*; Lat. sempervivum tectorum); **–loos 1** bn. (*geen dak of onderkomen hebbende*); **2 –loze,** m. en v. –n (*persoon zonder een onderdak, huisvesting*); **–pan,** v. –pannen (*pan tot dekking van het dak*): *rode, blauwe –pannen*; **–pansgewijze,** –gewijs, –wijs, bw. (*liggende op de manier der dakpannen*): *de schubben van vissen liggen –*; **–ruiter,** m. –s (*klein torentje op de nok v. e. dak, ook als luchtkoker dienende*); z. juffertje; **–stoel,** m. –en (*getimmerte, waarop het dak rust*); **–venster,** o. –s (*venster in een dak*).
dal, o. dalen (*laagte, inzinking tussen bergen, heuvels, hoogvlakten*): *een lengte–, dwars–*; zegsw. *over berg en –,* naar of van alle kanten; *bergen en dalen ontmoeten elkander niet, maar mensen wel,* uitroep bij 't onverwacht terugzien van oude kennissen.
Da'lai-La'ma, m. Dalai-Lama's (eig. *de God-Lama: geestelijk hoofd der Boeddhisten in Thibet*).
da'lam, m. –s; zie dalem.
da'lang, m. –s (O.-I. *vertoner van de wajang*; bij de Jav. hofdansen: *voorlezer en leider van het gamelanorkest*).
da'lem, m. –s (O.-I. *woning v. e. aanzienlijk Javaan* inz. *het binnenvertrek*). (e = ə).
da'len, daalde, i. gedaald (1 *geleidelijk omlaaggaan, zich geleidelijk naar beneden bewegen*; 2 van geluiden: *afnemen in sterkte en toonhoogte*; 3 van waarden enz.: *minder worden, afnemen, vallen*): 1 *het vliegtuig daalde; ten grave* (of: *in het graf*) –, sterven; 2 *–de tonen; de stem laten –*; 3 *de fondsen –; hij is in mijn achting gedaald.*
dal'grond, m. –en (*grond, na het afgraven van hoogveen overgebleven,* dikwijls i. h. mv.).
da'ling, v. (*het dalen*): fig. *een plotselinge – der prijzen.*
dal'kruid, o. (*benaming van verschillende planten o. a. v. het salomonszegel,* inz. *van wilde lelietjes,* Lat. majanthenum bifolium).
dal'les (Barg. *armoede*): zegsw. *in – zitten,* geen geld meer hebben. (oorspr. Hebr.).
dalmatiek', v. –en (Lat. dalmatica [tunica] = Dalmatisch [kleed]: R.-K. *het liturgisch wit opperkleed van diaken en subdiaken bij het assisteren in de Mis*).
dal seg'no (It. muz. *van het teken af te herhalen*); zie **d. s.**; lees *sen'jo.*
Daltonis'me, o. (*kleurenblindheid,* naar Dalton, Eng. natuurkundige, 1766–1844).
Dal'ton-school, v. –scholen (*school, zo ingericht, dat aan de leerlingen een grote individuele vrijheid gelaten wordt ten opzichte van de verdeling der leerstof, genoemd naar de plaats Dalton te Massachusetts*): *de voorgangster was Helen Parkhurst.*
dal'wind, m. –en (*lucht, die langs berghellingen opstijgt*); verg. bergwind.
I. dam, m. dammen, dammetje (1 *in* [meestal niet: *langs*] *een water gelegde waterkering*; 2 *aanplemping, smal stuk grond als toegang tot een door sloten of water omgeven wei- of bouwland*): 1 *stuw–, strek–; een – leggen*; zegsw. *een - tegen iets opwerpen,* de voortgang tegengaan; 2 *een – is meestal afgesloten met een hek*; zegsw. *het hek is v. de(n) –,* niets belet het uit- en ingaan, fig. het toezicht ontbreekt; spreekw. *Als één schaap over de(n) – is, volgen er spoedig meer,* als eerst maar één voorgaat, dan volgen er meer.
II. dam, v. dammen (Fr. dame: *dubbele damschijf*): *een – halen, een – slaan.*
da'mar, v. en o. (*harssoort uit de dammaraboom* [inz. v. agathis loranthifolia] o. a. *in O.-I.*): *de – is hard en doorschijnend geel of wit*; **–hars,** v. en o.; **–vernis,** o.
Damasce'ner 1 bn. ([*als*] *van, uit Damascus*): *een – kling,* gedamasceerd; *een – pruim,* soort van vroege pruim; **2** m. –s (*bewoner van Damascus*).
damasceren, gedamasceerd (*zwaarden met gevlamde figuren versieren, met goud of zilver inleggen,* naar Damascus). (sc = s).
Damasijns' schrift, o. (*catacomben-schrift in kapitale letters*): het – – is uit de tijd van paus Da'masus, 364–384.
damast', o. (soorten) –en (*zijden, linnen, wollen weefsel met kleuren en figuren, oorspronkelijk uit Damascus*).
damas'ten, bn. (*van damast*): – *gordijnen.*
dam'bord, o. –en (*geruit bord, waarop het damspel gespeeld wordt*).
da'me, v. –s, da'metje (Fr. voorheen: *titel van adellijke vrouwen*; thans: *vrouw van enige rang uit de meer aanzienlijke stand of van zekere uiterlijke beschaving; aanspreekvorm* inz. in het mv.; schaakspel germ. *koningin*): *in het gezelschap van –s; twee –s en een heer; zeker –! –s en heren!* (Fr.) – *de compagnie,* gezelschapsjuffer; (Parijs) – *de*

la halle, marktvrouw; – *du palais*, [a]) hoffdame, [b]) vrouwelijke rechtsgeleerde.
dame-jean'ne, v. dames-jeannes (Fr. *grote fles in matwerk*).
da'mescoupé, m. –coupé's (*coupé voor dames in een spoorwagen*); **–fiets,** v. –en (*rijwiel ingericht voor dames*); **–zadel,** o. en m. –s (*paarde- of fietszadel voor dames*).
dam'hert, o. –en (*hertensoort uit Klein-Azië, veel in hertenkampen*; Lat. dama dama).
Damiaat'jes, o. mv. (*klokjes in Haarlem, geschonken aan de grote kerk ter herinnering aan de tocht naar Damiate, 1217*).
dam'mara, v. en o.; zie da'mar.
dam'men, damde, h. gedamd (*damspelen*): *een partij –; een wedstrijd in het –.*
damna'tie, v. –s, damnatiën (Fr. [Lat. damnatio]: *verdoeming; veroordeling*).
Da'mocles, m., gunsteling v. d. tiran van Syracuse, Dionysius I, ± 360 v. C.; deze liet – een dag koning zijn, doch deed een zwaard aan een paardenhaar boven zijn hoofd hangen; zegsw. *het zwaard van –*, een altoos dreigend gevaar te midden van geluk.
damp, m. –en (1 *opstijgende vochtdeeltjes* inz. *in samenhang beschouwd met de zelfstandigheid, waaruit ze voortkomen*; 2 *rook*; 3 *gasvormige massa uit e. vaste of vloeibare massa zich ontwikkelend*): 1 *de – van kokend water*, wasem; 2 *de – van kruit; de – van sigaren*, in deze bet. meestal *rook*; 3 *kolen–*.
dam'pen, dampte, h. gedampt (1 *uitwasemen; damp afgeven*; 2 [*sterk*] *roken*): 1 *het paard dampte; –de schotels*; 2 *wat zitten ze daar te –!* Z.-N. *strijkgoed –*, invochten.
dam'pig, bn. (1 *van de aard van damp; mistig*; 2 *damp uitwasemend, vol damp*; 3 van paarden: *kortademig*): 1 *het is – weer*; 2 *het was – in de lucht*; 3 *een – paard.*
damp'kring, m. –en (*gasvormige laag, die de meeste hemellichamen omgeeft*; inz. *atmosfeer, luchtomhulsel, dat de aarde tot op pl.m. 300 km hoogte omringt; luchtgesteldheid, waarin men leeft*; fig. *maatschappelijke of staatkundige gesteldheid van het ogenblik; geest van het ogenblik*): *het onweer zuivert de –.*
damp'kringslucht, v.
dam'schijf, v. –schijven (*steen v. h. dambord*).
dan 1 bw. (*op die tijd; daarna*): *zult gij er – zijn? eerst ik en – gij*; modaal bijw. *hij had – toch maar gelijk; ga – toch weg*; **2** vgw. (1 *behalve*; 2 *als* [vgw. van vergel.]; 3 *maar*): 1 *er was niemand – ik*; 2 *Jan is kleiner – Piet*; 3 *de dokter werd geroepen, – het was te laat.*
Da'naërs, m. mv. (eig. *bewoners der stad Argos* nl. *Argiven*; ook: *naam van al de Grieken voor Troje*); zie Danaïden.
Danaï'den, v., myth. de 50 dochters van Da'naüs, koning van Argos: 49 doorstaken in de bruiloftsnacht, op bevel van haar vader, haar echtgenoten en werden door Minos veroordeeld om in de Tartarus eeuwig een bodemloos vat met water te vullen; zegsw. *het vat der – vullen*, een nutteloze arbeid verrichten; fig. *zijn geheugen is slecht, zijn hoofd lijkt wel een vat der –.*
dan'cing, v. –s (in Engeland niet in deze bet. gebruikt woord: *moderne dansinrichting*).
dan'dy, m. dandy's (Eng. *fat, modegek*).
Da'nebrog, v. (Deens: *de Deense vlag*); **–brogsorde,** v. (*Deense ridderorde v. 1219*).
da'nig 1 bn. (*zeer groot, erg*): *ik heb een –e honger*; **2** bw. (*in hoge mate, geducht*): *ik heb hem – de waarheid gezegd.*
dank, m. (1 *zin, neiging*; vero. tenzij in zegsw.; 2 [*betuiging van*] *erkentelijkheid*): 1 zegsw. *tegen wil en –*; Z.-N. *de wereld draait tegen zijn –*, niet naar zijn zin; 2 *iets in – aannemen; – zij hem; Gode zij –*; (*hartelijke*) *– betuigen; iem. – weten* (en niet: *wijten*), in dank iem. als zijn weldoener erkennen; *in – terug; geen –*; **–'baar,** bn., bw.; dankbaarder, –st (1 *vervuld van dank; gevoelig voor genoten weldaden*; 2 *voldoening belovende, gevende; de bestede moeite rijkelijk lonende*): 1 *de hond is –; met een – hart*; 2 *een dankbare rol, taak*; **–'baarheid,** v.; **–'betoon,** o.; **–'betuiging,** v. –en (*het betuigen van dank; de woorden, waarmee men zijn dank mondeling of schriftelijk betuigt*): *onder, met –*; **–'dag,** m. –dagen (Prot. *dag, om God te danken, te vieren als de Zondag*): *– voor 't gewas.*
dan'ken, dankte, h. gedankt (1 *dank betuigen*; 2 *verschuldigd zijn*): 1 *voor iets –, iem. –; laat ons God –; na het eten –*, een dankgebed uitspreken; 2 *iem. iets –*; ir. *dat heb ik hem te –*, wijten; nog: *daar dank ik voor*, (ook: *dank je wel*), ik wil dat niet doen; *dat dankt je de drommel; dank u*, [a]) bij aanneming, [b]) bij weigering; *dank je (lekker)!*
dank'psalmen, m. mv. (*de psalmen Davids, waarin hij dank betuigt aan God*).
dank'zeggen, zeide of zei dank, h. dankgezegd (*dank betuigen*, enigszins deftiger): *iem. –, God – voor zijn zegeningen.*
dank'zegging, v. –en: *een gebed van –.*
dans, m. –en (1 *rhythmische beweging van het lichaam* inz. *op de maat der muziek; een geheel van figuren, die men dansende doorloopt*; bij verg. *bewegingen, die bij een dans vergeleken worden*; 2 *muzikale compositie* inz. ter begeleiding van een – in bet. 1; 3 Z.-N. *bal*): 1 *met iem. een – hebben; een dansje doen; de golfjes in vrolijke –*; 2 *Hongaarse –en van Brahms*; 3 Z.-N. *ga je naar de –?* nog: Z.-N. *een bedorven –*, verwend kind.
dansant', bn. (Fr. *waarbij men danst*): *thé –.*
dan'sen, danste, h. gedanst (1 *rhythmisch zich bewegen* inz. *op de maat der muziek*; 2 bij verg. van allerlei met dansen vergeleken bewegingen: *onregelmatig zich op en neer bewegen; vrolijk springen en huppelen*): 1 *een wals, een polka –*, al dansende uitvoeren; *de gehele nacht –*; zegsw. z. pijpen; 2 *de letters dansten hem voor de ogen; hij danste van plezier; het – der muggen.*
dan'ser, m. –s (*iedere man, die danst*): *het* (of: *hij*) *is geen –*, [a]) danst niet goed, [b]) is geen liefhebber van dansen; *haar –*, die met haar een dans h.; **danseres',** v. danseressen.
danseu'se, v. –s (Fr. *danseres; zij, die met iem. danst*): *een Franse –; waar is je –?*
dans'huis, o. –huizen (*huis, waar gelegenheid is tot dansen* inz. *voor h. mindere publiek*).
dans'koord, v. –en (Z.-N. *springtouw*).
dans'meester, m. –s (Z.-N. *iem., die dansles geeft*; fig. *pronker*).
dant, v. –en (Z.-N. *jonge* [*loszinnige, ijdele*] *vrouw*): *–en en kwanten.*
Dan'te Alighie'ri, dichter der Divina Commedia, 1265–1321; – werd geboren te Florence en stierf in ballingschap te Ravenna.
Daph'ne, v., myth. dochter v. d. riviergod Pene'us, die, door Apollo vervolgd in een laurier veranderd werd. (ph = f).
dap'per 1 bn.; dapperder, –st (*zonder vrees,*

onverschrokken, sterker dan *moedig*, zwakker dan *stoutmoedig*): *een – soldaat, klein maar –*; **2** bw. (1 *op onverschrokken wijze*; 2 bw. v. graad: *niet weinig, geducht*): 1 *zich – weren, – meevechten; zich – houden,* [a]) z. – verdedigen, z. flink houden, [b]) de schijn aannemen of men – is; 2 *er – van smullen.*

dar, m. darren, darretje (*mannetjesbij*).

Dardanel'len, v. mv. (van *Dardanus*, een stad): *de straat der – of Hellespont.*

darling, m. en v. –s (Eng. *lieveling*).

darm, m. –en, darmpje (1 *'t kanaal, waarin de spijsvertering plaats heeft, beginnend met de mondopening en meestal eindigend met de anale opening*; 2 Z.-N. *lange* [*dunne*] *buigzame buis of slang*): 1 *dunne en dikke –en; de blinde –*; 2 *de – van een brandspuit*; **–beknelling,** v. –en.

dar'tel, bn., bw. (*uitgelaten speels; overmoedig vrolijk; stoeiziek*): *een – lam, de –e jeugd; – spelen.*

dar'telen, dartelde, h. gedarteld (*zich uitgelaten of speels gedragen of bewegen, huppelen, stoeien*): *de kinderen – op de speelplaats; het vee dartelt in de wei*; fig. *door het leven –.*

dar'telheid, v., in de 2e bet. dartelheden (*het dartel zijn*; [*uiting van*] *overmoedige speelsheid, joligheid; overmoedige spotlust*).

Darwinis'me, o. (*leer v. Darwin, Eng. natuuronderzoeker, 1809–'82, over het ontstaan der planten- en diersoorten*); **Darwinist',** m. –en (*aanhanger v. h. Darwinisme*).

I. das, m. dassen (*marterachtig roofdier, inheems, in holen levend*; Lat. meles taxus): *zo vet als een –; zweten als een –.*

II. das, v. dassen (1 *halsdoek*; 2 *aan het boordje, of om de hals, bevestigde strik-, knoop- of lusachtig toiletartikel* inz. *voor heren*): 1 *een – omdoen; uit zijn – ruiken* (of: *kegelen*), een stinkende adem hebben, plat; 2 *in rok en witte –; herendassen.*

dashboard, o. –en (Eng. *instrumentenbord*).

das'hond, m. –en (*kortpotige hond voor de dassenjacht*); ook: taks.

das'senhaar, o.: *een kwast van –*, om te houtkleuren; **–hol,** o. –en; **–huid,** v. –en; **–jacht,** v. –en; **–net,** o. –netten; **–val,** v. –vallen.

das'sevel, o. –vellen (*vel of huid v. e. das*).

das'speld, v. –en (*speld met fraaie kop, op de das* **II** 2 *te dragen*).

dasyme'ter, m. –s (Gr. dasys = dicht: *luchtdichtheidsmeter*). (sy = zie).

dat 1 aanwijzend of betrekkelijk vnw.: *dat huis; het boek, dat daar ligt*; **2** vgw.: *ik hoop, dat gij komt*; **3** zelfst. nw. m.: *voor den dit en –!* verwensing; nog: *het is niet dàt*, het is niet je ware; *zij heeft niet dàt (meer)*, heeft niets (meer); zie datje.

dateren, gedateerd (Fr. dater: *dagtekenen*, nl.: 1 *een dagtekening plaatsen op, datum geven aan*; 2 *de datum dragen van; uit de tijd zijn van ....*): 1 *een brief gedateerd....; een akte –*; 2 *dat dateert van jaren her.*

dat'gene, bep. aank. vnw.: *–, wat waar is, is eenvoudig*, d. i. dat wat.

da'tief (Ned.), m. datieven, **da'tivus** (Lat.), m. dativi (*derde naamval*), als bn.: rechtst. *datieve voogd*, door den rechter benoemd.

dat'je, o. –s (1 *iets, enige zaak van weinig waarde*; 2 *aanmerking*): 1 *hij sprak over ditjes en –s*, nl. over koetjes en kalfjes; 2 *hij heeft altijd een ditje en een datje.*

da'to, zie de dato.

da'toek, m. –s (O.-I. *in de Maleis sprekende landen een hoge adellijke titel*).

da'tum, m. (Ned.) –s; (Lat.) data (Lat. *dagtekening*).

Daumont', à la – (Fr. *met twee span paarden voor elkaar en twee voorrijders*); l. *do-mon'.*

dauphin', dauphijn', m. –s (Fr. eig. *titel van de heren der Dauphiné, die als helmsieraad een dolfijn* [Lat. delphinus] *hadden*; *1349–1830 titel van den Fr. kroonprins*).

dauphi'ne, v. –s (Fr. *gemalin v. d. dauphin*).

dauw. m. (*vochtigheid in de lucht, die door afkoeling zich bij avond en nacht in droppels afzet op allerlei koude voorwerpen*): Z.-N. *van de hemelse – leven*, van de wind.

dau'wel, v. –s (*treuzel, onhandige vrouw*).

dau'wen, dauwde, h. gedauwd (1 onpersoonlijk: *er hangt dauw of slaat dauw neer*; 2 lit. t. [*als dauw verkwikkend*] *neerdalen*; 3 *druppelsgewijze bevochtigd zijn*): 1 *het dauwde sterk*; 2 *de hemel doet zijn zegen op ons –*; 3 *het zweet, waarvan het voorhoofd dauwt.*

dauw'treden, –trappen (*op Hemelvaartsdag of 2e Pinksterdag in de vroege morgen buiten de stad zich ontspannen*).

dauw'worm, m. (*hoofd- en vooral aangezichtsuitslag bij zeer jonge kinderen*).

da'ver, m. (Z.-N. 1 *davering*; 2 *rilling, schrik*): 1 *de ruiten rammelen van de –*; 2 *de – op 't lijf krijgen.*

da'veren, daverde, h. gedaverd (*een zwaar, dof, weerklinkend en langzaam verstervend geluid voortbrengen; dreunen*; Z.-N. *rammelen*): *de grond daverde bij de ontploffing*; Z.-N. *de ruiten –*; **da'vering,** v. –en: Z.-N. *een – krijgen*, afstraffing, strenge berisping.

Daviaan', v. Davianen (*veiligheidslamp van mijnwerkers, uitgevonden door Davy, 1815*).

Da'vid, m. Bijb., eig. de geliefde: klein van gestalte naast reus Goliath, dien hij doodde; herdersknaap, later koning v. h. Joodse volk ± 1000 v. C.: *de Psalmen Davids.*

da'vits, m. mv. (mv. van Eng. davit, vroeger david, een bijzondere toepassing van de naam David: *van boven gebogen, draaibare ijzeren stangen op het bovendek, waaraan op zeeschepen de sloepen hangen*).

da'zen, daasde, h. gedaasd (*dwaze praat uitslaan, lang en druk zwammen*); gmz.

da'zerik, m. dazeriken (Z.-N. *sul; dwaas*).

I. de, Lat. vz. van, van weg; in samenst. inz. Fr. woorden, ook des... voor klinkers.

II. dé, zie adé.

dealer, m. –s (Eng. *handelaar*).

débâ'cle, v. (Fr. *volslagen ondergang; ineenstorting v. e. rijk; val v. e. huis*).

deballoteren, gedeballoteerd (Fr. *door stemming een voorgehangen lid afwijzen*). (e = ee).

débarcadè're, v. –s (Fr. *landingsplaats, steiger; los- en laadplaats bij stations*).

debarqueren, gedebarqueerd (Fr. v. barque, Lat. barca = scheepje: *landen; van boord gaan, ontschepen*). (e = ee).

debat', o. debatten (Eng. [Fr. débattre]: *aan regels gebonden openbare gedachtenwisseling, bespreking van het voor en tegen; openbare redetwist*): *– vrij; geen –; met –; na een langdurig – sloot de voorzitter de vergadering.*

deba'ter, m. –s (Eng. *persoon, die een debat voert; een meester in het debat*). (a = ee).

deba'tingclub, v. –s (Eng. *genootschap, club van personen die zich oefenen in het debatteren, disputeergezelschap*). (a = ee).

debatteren, gedebatteerd (*debat voeren over; redetwisten*): – *met iem.*; – *niet schelden!*
de'bet, o. debent (Lat. eig. hij is schuldig; boekhouden: *de linkerzijde, waar de debetposten als actief staan; het te goed, dat men van anderen te vorderen heeft, schuldvorderingen op een ander*): *een groot – is een gunstig verschijnsel*; z. credit; *ik ben er aan –*, schuldig; *iets in – overschrijven*, op het passief; lees *dee'–*; **–zijde,** v. –n.
debiet', o. (Fr. débit: *verkoop in het klein*).
debitant', m. –en (Fr. *verkoper, meestal in 't klein, slijter; iem., die voor den collecteur loterijbriefjes verkoopt*). (e = ee).
debiteren, gedebiteerd (Fr. *verkopen, aan den man brengen; op de debetzijde boeken*): fig. *leugens –*, opdissen; *nieuwtjes –*, vertellen. (e = ee).
debiteur', m. –s, –en (Fr. *schuldenaar*; handel: *persoon of zaak, aan wie[n] op rekening is verkocht*); **debitri'ce,** v. –s.
débouché', o. débouché's (Fr. *uitweg, uitgang uit een engte*; fig. *afzetmarkt, afzetgebied*).
debrayeren, gedebrayeerd (Fr. auto: *de motor ontkoppelen om in een der versnellingen in te schakelen*). (e = ee).
debut', o.; zie debuut.
debutant', m. –en (Fr. v. débuter = eig. de eerste stoot [but] doen: *iem., die voor het eerst een proef geeft van zijn bekwaamheid* b.v. *een zanger, acteur*); vr. **–e,** –n. (e = ee).
debuteren, gedebuteerd: *met iets –*.
de but en blanc (Fr. *in het wilde weg*).
debuut', o. (Fr. début: *begin; eerste optreden v. e. toneelspeler, zanger, redenaar, enz.*).
de'ca, Gr.-Lat. in samenst. *tien[maal]*.
deca'de, v. –n (Fr. v. Gr. dekas = tiental: *week v. 10 dagen in de Fr. Republikeinse kalender*; o.-Gr.: *tijdperk v. 10 dagen*).
decadent', m. –en Fr. **1** bn. (*in verval*): *een – volk*; **2** (*iem.*, [inz. *een kunstenaar*] *die in zijn werk de kenmerken van een vervaltijd sterk vertoont; iem., die zeer verfijnd, overbeschaafd is, maar innerlijke kracht mist*). (e = ee).
decaden'tie, v. (Lat. decadentia: *achteruitgang, verval*). (e = ee).
de'cagram, o. –grammen (*10 liter*); **–liter,** m. –s.
Deca'logus, m. (Gr.-Lat. Bijb. *de Tien Geboden Gods*); ook: *Decaloog'*. (e = ee).
Decamero'ne, v. (It. eig. *tijd van tien dagen*; inz. *honderd, voor een deel zeer onkiese, novellen van Boccaccio, geschreven ± 1350*).
de'cameter, m. –s (*10 meter*).
decanaat', o. decanaten (R.-K. *waardigheid, gebied van een deken*).
decanteren, gedecanteerd (Fr. *langzaam van het bezinksel afgieten; klaren*). (e = ee).
deca'nus, m. decanussen, (Lat.) deca'ni (Lat. letterl. *voorman over tien; deken*).
Deca'polis, o. (Gr. Bijb. *land der tien steden*, [polis = stad] *ten O. v. h. meer v. Galilea*).
de'castère, v. –n of –s (*10 kub. meter*).
Decem'ber, m. (Lat. eig. *de 10e maand, daar bij de Rom. het jaar op 1 Maart begon*; thans: *de 12e maand, Wintermaand*).
Decembris'ten, m. mv. (gesch. *de helpers bij de staatsgreep v. Nap. III*, 2 Dec. 1851).
decem'vir, m. –s (Lat. *tienman*), decem'viri.
decemviraat', o. (*tienmanschap*, inz. *het tienmanschap om de wetten op te schrijven in Rome*, 451–449 v. C.).
decen'nium, o. (Ned.) decenniën; (Lat.) decennia (Lat. *tijdperk van 10 jaar*).
decent', bn., bw. (Fr. [Lat. decens]: *eerbaar; welvoeglijk, betamelijk, fatsoenlijk*).
decentralisa'tie, v. (*het verlenen van meer zelfstandigheid aan de onderdelen v. e. lichaam* inz. *op staatkundig gebied*); het tegengest. van centralisatie.
decentraliseren, gedecentraliseerd.
decep'tie, v. –s, deceptiën (Fr. [Lat. deceptio]: *teleurstelling, ontgoocheling*). (t = s).
déchar'ge, v. (Fr. *losbranding, ontlasting; ontheffing van verantwoordelijkheid; vrijspreking van schuld*): rechtst. *getuige à –*, in het voordeel v. d. beschuldigde; – *verlenen aan den penningmeester*, dechargeren.
dechargeren, gedechargeerd (Fr. *losbranden; ontheffen van verantwoordelijkheid; ontlasten; van een schuld, van een plicht ontslaan; vrijspreken van schuld; het door den penningmeester gevoerde geldelijk beheer in orde verklaren*).
de'ci . . . in nieuwvormingen van Lat. decem: *tiende* (*deel*). Zie –gram enz.
decideren, gedecideerd (Fr. *beslissen; besluiten*): *zich tot iets –*, tot iets besluiten.
de'cigram, o. –grammen (*0,1 gram*); **–liter,** m. –s.
decimaal', Fr. décimal, **1** bn. (*tiendelig*): *de decimale breuken*, die, waarvan de noemer 10 of een macht van 10 is; *het decimale stelsel*; **2** v. decimalen (*een eenheid kleiner dan één in het decimale stelsel*): *een getal met 2 decimalen*; **–teken,** o. –s (*teken, dat in een 10-delige breuk de gehele v. d. tiende delen enz. afscheidt*, b.v. *de komma in 1,5*).
decimeren, gedecimeerd (Fr. [Lat. decimare]: *elken tienden man met de dood straffen na loting, als krijgsstraf bij oude volken*; fig. *in groten getale doden; dunnen, ontvolken*).
de'cimeter, m. –s (*0,1 m*).
deci'sie, v. decisiën, –s (Fr. [Lat. decisio]: *besluit, beslissing; rechterlijke uitspraak*): *een – nemen*; **decisief',** bn., bw.; decisieve (Fr. décisif: *beslissend, afdoend; stellig*).
de'cistère, v. –n of –s (*0,1 kub. m*).
declaman'do, bw. (It. muz. *op declamerende toon voor te dragen*).
declama'tie, v. –s, declamatiën (Fr. [Lat. declamatio]: *voordracht, zeggingskunst*; ongunstig: *pronkende woordenpraal*).
declama'tor, m. –s, declamato'ren (Lat.) *kunstmatig spreker, voordrager; zegger, voordrachtkunstenaar*; ongunstig: *iem., die met pathos, gezwollen spreekt*).
declamatri'ce, v. –s (Fr. *vrouw. declamator*).
declameren, gedeclameerd (Fr. [Lat. declamare]: *voordragen* [inz. *verzen*]; *zeggen*; ong. *met pathos spreken*; vero. *uitvaren tegen*).
declarant', m. –en (*hij, die declareert*).
declara'tie, v. declaratiën, –s (Fr. [Lat. declaratio]: *verklaring, liefdesverklaring; aangifte van goederen aan tolkantoren; het aangiftebewijs; opgave van te vergoeden gemaakte reis- en verblijfkosten, examengelden enz. van ambtenaren; ambtelijke kostenberekening; het stuk, waarin de opgave wordt gedaan*).
declareren, gedeclareerd (Fr. [Lat. declarare]: *verklaren*, vero.; *aangeven v. goederen; opgeven van, in rekening brengen van gemaakte onkosten; een ambtelijke kostenrekening overleggen of indienen*): *z. –*, [a]) liefde verklaren aan, [b]) z. vertonen; *z. – tegen* (of: *voor*) *iem.*, z. tegen (of: voor) iem. verklaren.

declina'tie, v. –s, declinatiën (Fr. [Lat. declinatio]: *afwijking* inz. *van de magneetnaald*; spraakk. *verbuiging*; ook: *afwijzing*).
declinato'rium, o. –s, declinatoria; zie inclinatorium.
declineren, gedeclineerd (Fr. [Lat. declinare]: *afwijken* inz. *van de magneetnaald*; spraakk. *verbuigen*; ook: *afwijzen*).
decolleteren, zie gedecolleteerd.
décor', o. –s (Fr. [Lat. decor]: *toneeltoerusting, schermen enz.*; ook: *versiering*).
decora'tie, v. decoratiën, –s, decoratietje (Fr. décoration: *versiering; toneelschilderwerk, decors; ordeteken, ridderorde, lintje*); **–schilder,** m. –s (*toneel- en sierschilder*).
decoratief', Fr. décoratif, **1** bn. (*versierend, tot versiering strekkend*): *decoratieve kunst*, schildering in vlakke stijl, zonder perspectief; **2** o. decoratieven (*wat dient tot versiering, b.v. in de bouwkunst*; toneel: *decors*).
decoreren, gedecoreerd (Fr. [Lat. decorare]: *versieren*; *een ridderorde verlenen*).
deco'rum, o. (Lat. *het uiterlijk welvoeglijke, passende*): *het – bewaren*, het fatsoen ophouden; *het – in acht nemen*.
decreet', o. decreten (Lat. decretum: *besluit*; *verordening* [*van overheidswege*]).
decrescen'do, It. **1** bw. (muz. *in kracht afnemend*); **2** zn. o. decrescendo's.
decreta'len, v. mv. (Lat. [epistulae] decretales: *verzameling van pauselijke beslissingen en besluiten*).
decreteren, gedecreteerd (Fr. *verordenen, uitvaardigen*; *apodictisch verklaren*).
de da'to, Lat. van de dag der uitvaardiging d. i. van die van het schrijven af.
dedica'tie, v. dedicatiën, –s (Lat. dedicatio: *toewijding* b.v. *van een gebouw aan God*; *opdracht van een boek enz.*).
deduc'tie, v. deductiën, –s (Fr. [Lat. deductio]: *afleiding van het bijzondere uit het algemene*; *afgeleide waarheid, gevolgtrekking*).
deductief', bn., bw. (Fr. *afleidend* inz. *v. h. algemene tot het bijzondere*): *de deductieve methode*, v. het algemene tot het bijzondere.
I. deeg, o. degen (*gekneed week mengsel van een vloeistof met een vaste zelfstandigheid*, inz. *meel met water of melk*): *– kneden*; *– braken*; z. ald.; *– opmaken, – afwegen*; zegsw. *ze zijn allen van één –*, van dezelfde soort.
II. deeg, v. (*voordeel, nut*; *genoegen*): *ergens – van hebben*; *dat drankje zal u – doen*.
I. deel, o. delen, deeltje (1 *iets, dat kleiner is dan een geheel*; *aandeel*; *gedeelte van iets*; 2 *boekdeel*; 3 Z.-N. en dan m. *ronde bij het kaartspel*): 1 *ieder zal zijn – van de winst hebben*; *de som der delen vormt het geheel*; zegsw. *part noch – aan iets hebben*, geheel onschuldig zijn; *ten dele*, voor een deel; 2 *een roman in drie delen*; 3 *nog een –(ken) doen*; nog: Z.-N. *aan de – zitten*, (mede)erven.
II. deel, v. delen, deeltje (*plank*; *planken vloer*; *dorsvloer*).
deelach'tig, bn. (*deel hebbende aan of in*): *Gods genade – worden*; *iem. iets – maken*.
deel'baar, bn. (*gedeeld kunnende worden* inz.: 1 rekenk. v. getallen: *ontbindbaar in factoren*; 2 nat. *splitsbaar in delen*): 1 *een – getal is 24*; *onderling –*, als getallen alle eenzelfde deler hebben, b.v. 3; 2 *de lichamen zijn –*.
deel'baarheid, v. (1 rekenk. *ontbinabaarheid in factoren*; 2 nat. *splitsbaarheid in delen*): 1 *de – van 60 door 6*; 2 *kleurstof bewijst de –*.
deel'genoot, m. –genoten (*compagnon*; *iem., die aandeel aan* [*het genot van*] *een zaak krijgt, die met een of meer anderen aandeel heeft in een onderneming, die met een ander iets beleeft, doet*); vr. ook **deel'genote,** –n.
deel'hebbende pachter, m. –s (*pachter die recht heeft op een gedeelte v. d. opbrengst*).
deel'hebber, m. –s (*ieder, die deel heeft i. e. financiële onderneming* [of: *nalatenschap*]).
deel'nemen, nam –, h. –genomen (1 *medewerken aan iets, meedoen*, met *aan*; 2 *delen in, meegevoelen*, met *in*): 1 *– aan een wedstrijd, een betoging*; 2 *– in iems. leed*; **–nemend,** bn. (*medelijdend*): *een –e blik*; **–neming,** v. (1 *het meedoen aan*; 2 *het medegevoelen met* inz. met betrekking tot leed): 1 *bij voldoende – gaat de tocht door*; 2 *de – was algemeen*; nog (rechtst.): *het in meerdere of mindere mate aandeel hebben in het plegen van een strafbaar feit*.
deels, bw. (*ten dele, voor een deel*): *deze legering bestaat – uit goud, – uit zilver*.
deel'tal, o. –tallen (rek. *te delen getal*).
deel'teken, o. –s (1 rek. *teken, aanwijzend dat er gedeeld moet worden*; 2 spraakk. *teken, dienend om e. letter v. e. vorige te scheiden*): 1 b.v. *6 : 2*; 2 b.v. *Kaïn, coöperatie*.
deel'woord, o. –en (vertaling van participium: *naamwoordelijke vorm van het werkw.*): onvolt. of tegenwoordig: *vliegend*, volt. of verleden: *gevlogen*.
dee'moed, m. ([*stemming van*] *nederige onderworpenheid*; *ootmoed*).
deemoe'dig, bn., bw. (*vol, met deemoed*; *met nederige onderworpenheid*): *een –e houding*, onderdanig; *– iets vragen*; **–heid,** v.
deem'ster, Z.-N. **1** bn. (*donker, duister*); **2** o. (*het donker*); **deem'stering,** v.
Deen, m. Denen (*bewoner van Denemarken*).
Deens 1 bn., bw. ([*als*] *van, uit, in, eigen aan, betrekking hebbende op Denemarken*): *–e boter*; **2** o. (*de Deense taal*); **3 –e,** v. –n.
deer, m. (Z.-N. *leed, jammer*; *deernis*).
deer'lijk 1 bn. (*jammerlijk, bedroevend, ellendig*): *een – ongeluk*; **2** bw. (*geducht, erg*): *hij had zich – bedrogen, vergist*.
deern(e), v. deernen (*vrijster, jonge dochter*); *een struise –, een boeren–*; ong. *een veile –*.
deer'nis, v. (inniger dan: *medelijden*): *– met iem. hebben, algemeen – verwekken*.
deerniswaar'dig, bn.; –er, –st, ook meer –, meest – (*het medelijden opwekkend*): *een – schouwspel*; ook: **–waard'.**
de fac'to (Lat. *werkelijk, feitelijk*).
defaitis'me, o. (Fr. *mening, dat het beter is de strijd te staken dan voort te zetten*, omdat men wanhoopt aan de overwinning; *moedeloze stemming*); **defaitist',** m. –en.
defalca'tie, v. –s, defalcatiën (Fr. [v. Lat. falx = sikkel]: *afmaaiing*; *mindering*; *korting*).
defect' 1 bn. (*beschadigd, stuk, niet in orde*): *de pomp is –*; **2** o. –en (*gebrek, feil*): *een – aan de machine* (*hebben*); Lat. defec'tus.
defectief', Fr. **1** bn. (*gebrekkig*; *onvolledig*; spraakk. v. w.w.: *niet alle vormen of tijden hebbend*): *een – werkwoord, b.v. zullen*; **2** o. defectieven (*een defectief werkwoord*).
defecti'vum, o. defectiva (Lat. *defectief* **2**).
defenderen, gedefendeerd (*verdedigen*): *zich–*.
defen'sie, v. defensiën, –s (Fr. défense, Lat. defensio: *verdediging*): *ministerie van –*, van (lands)verdediging. (s = z).
defensief', Fr. **1** bn., bw. (*verdedigend, ver-*

werend; verdedigenderwijs): *defensieve alliantie*, verbond van wederzijdse verdediging; *een defensieve oorlog; – optredend*; **2** o. (mil. *verdediging; verdedigende houding*). (s = z).
deferen'tie, v. deferentiën, –s (Fr. déférence: *eerbied; inschikkelijkheid; ontzag*).
de'ficit, o. (Lat. *tekort, nadelig saldo*): *er is een – in de kas*, kastekort. (e = ee).
défilé', o. défilé's (Fr. *holle weg, engte, nauwe weg*; mil. *het defileren; stoet*). (dé = dee).
defileren, gedefileerd (Fr. [van Lat. filum = draad]: *voorbijtrekken, -marcheren* inz. als eerbetuiging). (de = dee).
definiëren, gedefinieerd (Fr. definir, Lat. definire: *omlijnen, nauwkeurig bepalen, duidelijk omschrijven of begrenzen*): *nader –*. (de = dee).
defini'tie, v. definitiën, –s (Fr. [Lat. definitio]: *juiste bepaling; begripsomschrijving*).
definitief', bn., bw. (Fr. *voorgoed, afdoend; voor vast*): *een definitieve regeling; – vaststellen; – benoemd worden; dat zal wel – worden*.
deflagra'tor, m. (Lat.) deflagrato'res; (Ned.) –s, deflagrato'ren. (Lat. letterl. verbrander: *toestel voor het smelten v. metalen*). (e = ee).
defla'tie, v. –s (Fr. *waardevermeerdering van het geld* o. a. *vermindering van de in omloop zijnde bankbiljetten*; in het alg. *het invloed uitoefenen op de waarde v. e. ruilmiddel b.v. de gulden en wel zo, dat de koopkracht der munteenheid groter wordt*).
deflex'ie, v. (Lat. deflexio: *afwijking*; spraakk. *te-loor-gaan van buiging, en omschrijving met voorzetsels*). (de = dee).
def'tig 1 bn., bw. (*van aanzienlijke maatschappelijke stand; door manieren enz. een aanzienlijke stand verradend; de manieren, het voorkomen hebbend van iem. van aanzienlijke stand*; minder gunstig: *plechtstatig afgemeten en stijf*): *een –e houding, –e manieren*; **2** bw. (*op de statige wijze van een aanzienlijk persoon*): *– in het zwart gekleed zijn; doe niet zo –; – stapte hij het huis binnen*.
def'tigheid, v.: *Hollandse –*.
de'gel, m. –s (boekdr. [*metalen*] *plaat van een handpers*); **–pers,** v. –en (*pers met degel*).
de'gelijk 1 bn. (1 *waarop men staat kan maken*; 2 *met toewijding, ernst verricht*; 3 *bruikbaar en duurzaam*): 1 *Hollands –; een –e koopman*; 2 *– werk, –e arbeid*; 3 *–e kledere n, – goed*; **2** bw. (1 *op solide, stevige, deugdelijke wijze*; 2 *in hoge mate; flink*): 1 *een – gebouwd huis*; 2 *zijn hart eens – ophalen*; zegsw. *wel –*, wel zeker (sterke bevestiging); *iets wel – gemerkt hebben*; **–heid,** v.
de'gen, m. –s, degentje (*smal en puntig stoot- of schermwapen*): *de –s kruisen; de – trekken*.
dege'ne, bep. aank. vnw. (*de persoon, die*).
degenera'tie, v. (Fr. [Lat. degeneratio]: *ontaarding*). (g = g).
degenereren, gedegenereerd (Fr. [Lat. degenerare v. genus = geslacht]: *ontaarden, verbasteren*). (g = g).
de'genkoppel, m. –s (*-ceintuur*); **–stok,** m. –stokken (*stok met een degen er in*); **–stoot,** m. –stoten.
degoût', m. (Fr. *afkeer, walging, tegenzin*).
degoûtant', bn. (Fr. *walgelijk*).
degrada'tie, –s, degradatiën (Fr. *verlaging in rang* inz. bij militairen) (e = ee).
degraderen, gedegradeerd (Fr. [Lat. degradare v. gradus = trap, rang]: *in rang verlagen; van een rang ontzetten*). (e = ee).
deguiseren, gedeguiseerd (Fr. *vermommen*; inz. *door grime, kapsel, kleding, maar zonder masker, zijn uiterlijk veranderen*): *gedeguiseerd bal*, waarbij men gedeguiseerd is; l. *deegizeeren*.
De gus'tibus non est disputan'dum (Lat. *Over de smaak* [*de smaken*] *valt niet te redetwisten*).
De'i gra'tia (Lat. *bij de gratie Gods*); z. **D.G.**
Deiani'ra, v., myth. gemalin v. Hercules.
deimt, deimat, v., gew.: zie dagmat.
dein, m. –en (Z.-N. *stijfkop*).
dei'nen, deinde, h. gedeind (*langzaam op en neer gaan, zwellen en dalen van water* inz. *v. de zee*): fig. *het – der hoop*; **-ing,** v. -en: *er is* (of: *er stond*) *een sterke, hoge –*.
dein'zen, deinsde, h., i. gedeinsd (*achteruitwijken; zacht achterwaarts gaan; wijken*): *de vijand ging –; de –de gelederen; de golven – op de klippen*; fig. *– voor 't gevaar*.
deïs'me, o. (*geloof of leer van een deïst, godsdienstig-wijsgerige levensbeschouwing ontstaan in Engeland i. d. 18de eeuw*).
deïst', m. –en (Lat. deus = god: *iem., die een God aanneemt zonder de openbaring te erkennen en wel als Schepper, maar niet als Behouder en Bestuurder der wereld*).
dejeuner', o. –s, dejeuneetje (Fr. *ontbijt; ontbijtservies, -stel*); men schrijft ook: **dejuné,** o. dejuné's. (j = zj).
dejeuneren, gedejeuneerd (Fr. *ontbijten*).
de ju're (Lat. *van rechtswege*). (j = j).
dek, o. dekken (1 *bedekking*; 2 *kleed om koeien, paarden enz. te beschutten; deken*; 3 *het geheel van lakens, dekens, dekbed*; 4 *dekblad*; 5 *scheepsvloer, verdek*): 1 *een sneeuw–*; 2 *een – voor koeien of paarden*; 3 *hij trok zich het – om het lijf*; 4 *Havanna–*; 5 *een schip met drie dekken; het tussen–*; z. driedekker.
deka'de, v. –n; zie decade.
dek'blad, o. –bladeren, –bladen (*bij een sigaar het buitenste omsluitende blad*).
I. de'ken, m. –s, –en (Lat. decanus = eig. *tienman*: *hoofd, overste*): *de – van een gild; de – der advocaten*; R.-K. *de – van een kapittel*; inz. is de *– een tussenpersoon tussen bisschop en lagere geestelijkheid, belast met het toezicht over een onderdeel van het bisdom*.
II. de'ken, v. –s, dekentje (verwant met *dekken*: *dekkleed*): *een wollen –; een bedelaars–*, bestaande uit veelkleurige lapjes; *onder de –s kruipen*; zegsw. *met iem.* (of: *samen*) *onder één – liggen*, het met iem. eens zijn, onder één hoedje spelen inz. ongunstig.
dekenaat', o. dekenaten (R.-K. *decanaat*).
dek'ken, dekte, h. gedekt (1 *van een beschuttende laag voorzien; een laag leggen op*; 2 *een beschuttende laag vormen op of over*; 3 *door het opleggen van een laag aan het gezicht onttrekken; bedekken*; 4 *tegen een aanval beschutten*; 5 *vrijwaren tegen overlast*): 1 *een dak met stro –*; (*de tafel*) –, van een tafellaken en benodigdheden voor een maaltijd voorzien; *– voor 10 personen; wees gedekt*, zet uw hoed op; *zich –*, het hoofd bedekken; 2 *de sluier, die haar boezem dekt*; 3 *ijzer met een verf van loodwit gedekt; elkander –*, fig. geheel overeenkomen; 4 *hou je gedekt*, wees op je hoede; *de aftocht –*, zorgen, dat die ongehinderd plaats heeft; 5 *ik ben gedekt*, gevrijwaard tegen verlies, mogelijke verwijten; *een tekort –*, in het ontbrekende geld voorzien; *verzekering dekt de schade*, goedmaken; z. vlag.

dek'kleed, o. –kleden (*kleed om het onderliggende te beschutten b.v. waren tegen vocht enz.; deken. b.v. van een paard*).
dek'knecht, m. –s (*knecht op een rivierstoomboot*); **–lading,** v. –en, of **–last,** m. –en (*goederen op het dek van een schip*).
dek'mantel, m. –s (inz. fig. *schijn, voorwendsel*): *onder de – van godsvrucht*; **–naam,** m. –namen (Z.-N. *schuilnaam*); **–riet,** o. (*riet, dat gebruikt wordt om te dekken b.v. boerenhuizen: het gewone riet*); **–schaal,** v. –schalen (*schotel met deksel*), **–schild,** o. –en (*vleugelschild, harde dekschaal van kevers enz.*); **–schuit,** v. –en.
dek'sel 1 o. –s, dekseltje (*wat tot dekking dient* inz. *dat deel van een hol voorwerp, dat dit van boven sluit*): *een pot zonder –*; **2** tw. (*duivel, donder, bliksem*): (*te*) *–, wat is dat?*
dek'sels, bn., bw. (*drommels*): *die –e vent!*
dek'steen, m. –stenen (bouwk. *steen tot afdekking van muren enz.*).
dek'stoel, m. –en (*gemakkelijke ligstoel op het dek van schepen*): *in een – slapen aan dek.*
dek'stuk, o. –stukken (*onderdeel of stuk steen, dat* [*af*]*dekt*): *hardstenen –stukken*; **–verf,** v. –verven (*ondoorschijnende verf, die over een andere* [*grondverf*] *wordt gestreken*).
I. del, v. dellen ([*duin*]*vallei*; *kuil*); vero.
II. del, v. dellen (1 *slons, slet, sloerie*; 2 *flard, lap, vod*): 1 *een – van een vrouw*; 2 *de dellen hangen er bij.*
del ere'dere, (It. *borgtocht van den commissionair tegenover zijn committent*).
de'le (Lat. *delg uit*) of **delea'tur** (*men delge uit*), als zn. o. –s; op drukproeven δ.
delega'tie, v. –s, delegatiën (Fr. [Lat. delegatio]: *afvaardiging; afgevaardigde commissie; overzetting, overwijzing; overdracht of opdracht van bevoegdheid; schuldoverdraging; geldoverdracht*). (g = g).
delegeren, gedelegeerd (Fr. déléguer, Lat. delegare: *afvaardigen met een bijzondere last; overdragen van een schuld van geld; overwijzen van een recht*); lees *deelegee'ren.* (g = g).
de'lemannetje, o. –s (O.-I. *naam van een rijtuig*): *zwierende sado's en –s.*
de'len, deelde, h. gedeeld (*splitsen in stukken of delen*: 1 *zo in delen splitsen, dat ieder zijn aandeel krijgt*; 2 *een aandeel krijgen in*; 3 van gevoelens met *in*: *medevoelen; instemmen met*; 4 rekenk. *een getal splitsen in zoveel delen als door een getal wordt uitgedrukt*; 5 inz. Z.-N. *erven*): 1 *eerlijk –; het verschil –; gelijk op –*; 2 *– in de buit*; 3 *in de vreugde –; de wens –*; 4 *deel 60 door 6*; 5 *geld –.*
de'ler, m. –s (*iem., die deelt* in bet. 1, *verdeelt*; rekenk. *getal waardoor men deelt*): *de grootste gemene –.*
delen'da Cartha'go, zie Carthago.
delf, v. delven (*sloot*); gew.; zie delft.
delf'stof, v. –stoffen (*niet-levende of onbewerktuigde stof met gebruikswaarde, die uit de grond wordt opgegraven*; bij uitbr. *elke niet organische stof*): *het rijk der –stoffen.*
delf'stoffenrijk, o. (*de gezamenlijke delfstoffen, de onbewerktuigde natuur*).
delf'stofkunde, v. (*kennis, bestudering, wetenschap, stelselmatige beschrijving der mineralen*); zie mineralogie.
delft, v. –en (*sloot of gracht, als naam van straten* [*grachten*] *in Delft, Middelburg*).
Delfts 1 bn., bw. ([*als*] *uit, in, van, eigen aan, betrekking hebbende op Delft*): *– aardewerk*; gesch. *het – orakel*, nl. Hugo de Groot; **2** o. (*soort van fijn aardewerk*): *oud –.*
del'gen, delgde, h. gedelgd (alleen fig. *te niet doen; afbetalen*, verbonden met *schuld enz.*): *schulden –*; **–ing,** v.: *– van schuld.*
del'gingsfonds, o. (België: *een fonds tot delging van de vlottende schuld*).
I. de'li, afkorting v. **delicieus',** bn., bw.
II. De'li, o. (*landschap op de O.-kust van Sumatra: rubberteelt, tabaksteelt*).
delibereren, gedelibereerd (Fr. [Lat. deliberare]: *beraadslagen, overleggen*). (de = dee).
delicaat', bn., bw.; delicater, –st (Fr. délicat, Lat. delicatus: 1 *welsmakend, lekker*; 2 *teer, fijn*; 3 *kies*; 4 *kiesheid vereisend; netelig*): 1 *het eten was –*; 2 *e. delicate gezondheid*; 3 *– optreden*; 4 *e. delicate kwestie.* (de = dee).
delicates'se, v. –n (Fr. *uitgezochte lekkernij*, inz. *fijne eetwaren*, mv.; fig. *kiesheid*).
deli'ce, v. –s (Fr. *lekkernij*; *iets heerlijks*; *geneugte, genot*). (de = dee).
delicieus', bn., bw.; delicieuzer, –t (Fr. délicieux: *kostelijk, zeer lekker, overheerlijk*).
delict', o. –en (*strafbaar feit*); Lat. delic'tum, o. delicta. (de = dee).
Deli'la, Delila', v. (Bijbel): vrouw v. Simson, een Philistijnse; zij ontlokte Simson het geheim van zijn kracht, liet hem in zijn slaap het haar afscheren, waarin zijn kracht school, en leverde hem over aan haar volk; fig. verleidelijke, trouweloze vrouw.
delinea'vit (Lat. *hij of zij heeft* [*het*] *getekend*); zie **del.** of **delin.** (de = dee).
de'ling, v. –en, delinkje (*het delen*; rek. *bewerking van het delen v. e. getal door een ander*); **–som,** v. –sommen.
delinquent', m. –en (Lat. delinquens: *schuldige, overtreder, dader*; komisch: *arme zondaar*): *Wouter, de arme –.* (qu = kw).
deli're, o. (Fr.), **deli'rium,** o. (Lat.) (*waanzin, ijlhoofdigheid*): *delirium tre'mens*, dronkemanswaanzin. (de = dee).
del'ling, v. –en (*laagte, inzinking v. d. bodem*; *kuil*; Z.-N. *glooiing*); verg. del.
De'los, o., middelpunt der Cycladen: heilige en onschendbare grond. (de = dee).
deloyaal', bn., bw. (Fr. *oneerlijk*; *trouweloos*): *deloyale concurrentie; – handelen.* (e = ee).
Del'phi, o., stad in Phocis in Hellas, beroemd door 't orakel van Apollo. (ph = f).
delphi'nen, v. mv. (o.-Rome: *klompen lood of ijzer als werptuig in zeegevechten*).
Del'phisch, bn. (*orakelachtig; voor twee uitleggingen vatbaar*): *het – orakel*, z. Pythia.
del'ta, v. delta's (*Griekse* D., nl. Δ; *twee- of meervoudige riviermond*): *de Nijl–.*
del'te, v. –n (Z.-N. *bergzolder voor hooi of stro*; ook: *hooischelf*).
de'luw, bn. (*loodkleurig, vaal, bleek*); vero.
del'ven, dolf, h. gedolven (1 *graven, spitten*; *door graven doen ontstaan*; 2 *uitgraven, opdelven*): 1 *een graf –*; fig. *zijn eigen graf –*, zich zelf in 't ongeluk storten; 2 *goud, klei –*; **–er,** m. –s (*graver*): *goud–*; **–ing,** v.: *klei–.*
dem, Z.-N. *geen –*, niets.
demagogie', v. (Gr.-Lat. demagogia v. Gr. demos = volk + ago = leiden: *de kunst, om de volksmassa te leiden*; ongunstig: *het bewind in handen willen krijgen door het speculeren op de lagere hartstochten; ontaarde democratie, volksverleiding*). (g = g).
demago'gisch, bn., bw. (*volgens de demagogie*; ongunstig: *volksmennend*). (g = g).

demagoog', m. demagogen (Gr.-Lat. demagogus: *volksleider*; ong. *volksmenner*).
Demak', o. (O.-I. *regentschap met gelijknamige hoofdstad in de residentie Semarang, bedevaartplaats*). (e = ə).
demang', m. -s (O.-I. gewestelijk: *inheemse bestuursambtenaar van middelbare rang, hoofd v. e. district*); op Java thans: weda'na, z. ald. (e = ə).
demarca'tie, v. -s, demarcatiën (Fr. *afbakening*): **-lijn**, v. -en (*grenslijn, scheidslinie*).
demar'che, v. -s (Fr. *gang, tred, stap*; *poging*): *-s maken* (of: *doen*), stappen doen.
demaskeren, demasqueren, gedemaskeerd, gedemasqueerd (Fr. démasquer: *ontmaskeren*). (de = dee).
démasqué', o. démasqué's (Fr. *ontmaskering*; *het afdoen der maskers, einde van het gemaskerd zijn op een bal*). (qu = k).
démenti', o. démenti's (Fr. v. mentir = liegen: *logenstraffing*): *iemand een – geven*, iems. bewering logenstraffen. (en = an).
demen'tie, v. -s (Lat. dementia [mens = verstand]: *krankzinnigheid*).
Deme'ter, v., myth. Gr. naam v. Ceres.
demi' (Fr. *half*; vr. *demi-saison*; Z.-N. m. *glas bier*): *à –*, ten halve; **--fortune**, v. -s (Fr. *rijtuig met één paard*); **--mondai'ne**, v. -s (Fr. *schijnbaar fatsoenlijke vrouw v. losse zeden*); **--mon'de**, v. (Fr. *mensen van verdacht allooi, waarvan men niet weet, of ze fatsoenlijk of onfatsoenlijk zijn*); **--reliëf**, o. (*half verheven beeldwerk*); **--saison'**, v. -s (*lichte overjas in 't voor- en najaar en de zomer*); ook: demi, v. demi's, demietje.
demis'sie, v. demissiën, -s (Fr. démission [Lat. dimissio]: *ontslag*): *zijn – nemen, aanvragen*; *– krijgen*.
demissionnair', bn. (Fr. *ontslag genomen hebbende*): *een – kabinet*, aftredend.
demo . . ., van Gr. demos = volk.
demobilisa'tie, v. (Fr. *opheffing der mobilisatie*; *terugbrenging van het leger op voet van vrede*); **demobiliseren**, gedemobiliseerd (Fr. *een leger op voet van vrede terugbrengen*). (de = dee).
democraat', m. democraten (Fr. démocrate: *aanhanger of voorstander der volksregering*; *volksvriend*). (de = dee).
democratie', v. democratieën (Fr. [Gr.-Lat. democratia v. Gr. demos = volk + kratos = kracht]: *volksregering*; *staat[svorm], waarin het gehele volk invloed op de regering heeft*). (de = dee).
democra'tisch, bn., bw. (*volksgezind*; *naar de geest van de, van de aard der democratie*; *gelijk een democraat eigen is*; *van de gezindheid van, op de wijze van een democraat*; *tot de democratie behorend*).
Demo'critus, m. wijsgeer van Abde'ra, ± 460–362 v. C., die steeds lachte om de dwaasheden der mensen; fig. iem., die alles van de belachelijke kant bekijkt, ook, Democriet'; verg. Heraclitus.
demographie', v. (*statistische volksbeschrijving*): *de – bevat gegevens over geboorten, huwelijken enz.* (de = dee).
de'mon, m. -s, demo'nen (Fr. [Gr.-Lat. daemon]: *geest*; *boze geest*; *duivel, satan*).
demonetisa'tie, v. (Fr. [Lat. moneta = munt]: *buitenkoersstelling*; *ontmunting*).
demo'nisch, bn., bw. (*duivels*): *iets met een -e wellust genieten*; *– lachen*. (de = dee).
demonstra'tie, v. demonstratiën, -s (Fr. [Lat. demonstratio]: *bewijsvoering*; *bewijs, betoog*; *betoging*; *vertoning*). (de = dee).
demonstratief', bn., bw. (Fr. [Lat. demonstrativus]: *bewijzend*; *opzettelijk een opvallende houding aannemend om zijn gevoelens kenbaar te maken, om vertoon te maken*; spraakk. *aanwijzend*). (de = dee).
demonstreren, gedemonstreerd (Lat. demonstrare: *aantonen*; *een betoging houden*). (de = dee).
demonteren, gedemonteerd (Fr. démonter: 1 van een machine: *de delen uit elkaar nemen*; 2 *onbruikbaar maken*): 1 *een (vlieg)machine –*; 2 *een mijn –*. (de = dee).
demoralisa'tie, v. (Fr. [Lat. moralis = zedelijk]: 1 *vernietiging van alle plichtsbesef*; *zedenbederf, verbastering*; 2 mil. *algehele ontmoediging, moedeloosheid*): 1 *– is een vrucht v. de wereldoorlog*; 2 *de – der troepen*.
demoraliseren, gedemoraliseerd (Fr. 1 *het zedelijk gevoel afstompen*; 2 mil. *moedeloos maken, het innerlijk vertrouwen doen verliezen en de tucht vernietigen*): 1 *–de invloed*; *speelzucht werkt –d*; 2 *gedemoraliseerde troepen*.
de mor'tuis nil ni'si be'ne (Lat. *van de doden niets dan goed*), d. i. v. hen mag geen kwaad gezegd worden; lees *mor'-tu-is*.
Demos'thenes, m., Griekenlands grootste redenaar, in Athene, 385–322 v. C.
dem'pen, dempte, h. gedempt (1 *een einde maken aan, onderdrukken*; 2 van geluid en licht: *temperen*; 3 *vullen, dichtmaken met vaste stoffen*): 1 *een oproer –*; 2 *met gedempte stem*; *gedempt licht*; 3 *een put –*; zie kalf.
dem'per, m. -s; zie sourdine.
dem'pig, bn. (zie dampig 2 en in Z.-N. ook in bet. 3).
den, m. dennen, dennetje (*naam v. verschillende soorten v. naaldbomen*; Lat. pinus).
dena'rius, m. denarii (Lat. *Rom. zilvermunt*).
denatureren, gedenatureerd (*ontaarden, verbasteren*; *de aard van iets doen verliezen*; *onbruikbaar maken*): *spiritus tot brandspiritus –, die daardoor accijnsvrij wordt*. (de = dee).
dèn'-dèng', v. (O.-I. *vlees in dunne lapjes gesneden, gekruid en daarna gedroogd*); onjuiste spelling: ding-ding.
den'deren, denderde, h. gedenderd (van rijtuigen: *dreunend trillen*, of *schokken*; Z.-N. gew. *drentelen*).
dendriet', m. -en (Gr. dendrites = tot een boom behorend, boom . . .: *mosachtige sporen van ijzer of mangaanoxyden op breuk- of splijtvlakken van steensoorten* inz. in het mv.; ook: *deel van een zenuwcel*).
den'dro..., v. Gr. dendron = boom.
dendrographie', v. (*boombeschrijvingkunde*); **-liet'**, m. -en (*versteende boomstam*).
dèng'-dèng, zie den-deng.
denk'baar, bn. (*geschikt om zich er een gedachtebeeld, een voorstelling van te vormen*; met een ontkenning of beperking: *mogelijk, bestaanbaar*): *dit geval is niet –*.
denk'beeld, o. -en (*gedachtebeeld*; *voorstelling, begrip*; *gedachte*; *mening*; *opvatting*; *plan, wens*): *zich een – vormen, maken*; *zijn –en mededelen*; *iem. op het – brengen*.
denkbeel'dig, bn. (*slechts in de verbeelding bestaande*; *niet-werkelijk*): *een – geluk*.
den'kelijk, bn., bw. (*waarschijnlijk, vermoedelijk*): *ik kom – Woensdag a.s. thuis*.
den'ken, onr. w.w., dacht, h. gedacht (in

het alg. *geestesarbeid verrichten, zich rekenschap geven van zijn gewaarwordingen, zijn gewaarwordingen ordenen, oordelen vormen, zich een mening vormen*): *ik zit te – over die moeilijkheid*, zijn gedachten laten gaan over, zich een mening trachten te vormen over; *hoe denk jij er over*, welke mening heb jij er over? *je hebt het mis, zou ik –* (of: *denk ik*), menen; *ik dacht zo bij mij zelf*; *ik zal er eens over –*; *wat er van te –? denk eens aan*, stel je voor; *dacht ik het niet? daar is hij al*, vermoedde ik het niet? *aan iem. –*, [a]) zich iem. voor de geest roepen, zijn geest bezig houden met, [b]) iem. in aanmerking doen komen; *hij deed mij – aan een aap*, geleek op een aap in mijn ogen; *er valt* (of: *er is*) *niet aan te –*, er kan geen sprake van zijn; *ik dacht mij in veiligheid*, hield mij voor veilig; *denk er aan* (of: *er om*), *dat je dit doet*, vergeet niet; *ik deed dat zonder er bij te –*, zonder bewustheid; *wat denk je nu te doen?* ben je van plan? *het –d deel v. h. volk*, intellect.

den'ker, m. –s (*iem. die denkt*; soms: *filosoof*).

denk'kracht, v. (*kracht, vermogen om te denken*); **–vermogen,** o.; **–wijs** of **–wijze,** v. –wijzen (eig. *wijze van denken*: *de gezamenlijke meningen, gevoelens*).

den'neboom, m. –bomen (*den*).

den'nen, bn. (*van dennenhout*): *een – paal.*

den'nenaald, v. –en (*naaldvormig blad van de denneboom*).

den'nenappel, m. –s (*vrucht van de den met korte, harde schubjes*; *den, dennenkegel*); **–bos,** o. –bossen; **–hout,** o.; **–houten,** bn.: *een – plank*; **–lucht,** v. (*met dennengeur doortrokken lucht*); **–rups,** v. –en; z. nonvlinder; **–scheerder,** m. –s (*schadelijke schorskever op dennen*; Lat. bostrychus piniperda); **–woud,** o. –en.

den'netak, m. –takken.

denominatief' 1 bn. (*van een naamw. afgeleid*): *een – ww.*; **2** o. denominatieven (*ww. van een naamw. afgeleid*): *ploegen, rijpen, zijn denominatieven.* (de = dee).

densime'ter, m. –s (Fr. [Lat. densus = dicht]: *dichtheidsmeter*); **–siteit',** v. (Fr. [Lat. densitas]: nat. *dichtheid*). (en = en).

dentaal', v. dentalen (Lat. dentalis v. dens = tand: *tandletter*): *d en t zijn dentalen.*

dentist', m. –en (Fr. *tandarts*); vr. **–tis'te.**

denuncia'tie, v. –s (Lat. denuntiatio: *aanzegging, kennisgeving*; *aanklacht bij de overheid*; ong. *verklikkerij*). (de = dee).

De'o gra'tias (Lat. *Gode zij dank*); z. **D. G.**

De'o Op'timo Ma'ximo, zie **D. O. M.**

De'o volen'te (Lat. *met Gods wil*); z. **D. V.**

departement', o. –en (Fr. département [van Lat. pars = deel]: eig. *afdeling*: 1 *afdeling, tak v. dienst v. h. uitvoerende staatsbestuur*; *ambtskring, -bevoegdheid*; *ministerie* [*ambtenaren*; *gebouw*]; 2 *afdeling van een vereniging, maatschappij*; 3 Frankrijk: *provincie, gewest*): 1 *het – van oorlog, – van onderwijs*; 2 *een – van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen*; 3 *het – van de Hautes Pyrénées.* (de = dee; ent = ent).

departementaal', bn. (Fr. *van, behorende tot, aangaande een departement*). (de = dee).

depê'che, v. –s (Fr. *telegram*; [*ambts*]*bericht*).

dependen'tie, v. –s, dependentiën (Lat. dependere = afhangen: *afhankelijkheid*): *een landhuis met ap- en dependenties*, met al, wat er bijbehoort. (de = dee).

deponent', m. –en (hand. *degene, die iem. iets in bewaring geeft*; *getuige*). (ent = ent).

deponeren, gedeponeerd (Lat. deponere: *weg-, opbergen*; *ter inzage leggen*; *in bewaring geven*; rechtst. v. getuigen: *verklaring afleggen*; v. e. strafzaak: *niet vervolgen*; van een fabrieksmerk: *bij de overheid inleveren*): *ter griffie –*; *wettig gedeponeerd.* (de = dee).

deporta'tie, v. deportatiën, –s (Fr. [Lat. deportatio]: *verbanning, overbrenging naar een ballingsoord, een strafkolonie*).

deporteren, gedeporteerd (Fr. [Lat. deportare]: *naar een ballingsoord, een strafkolonie brengen*).

deposita'ris (Lat.), m. depositarissen, Fr. **dépositai're,** m. –n (*vertrouwd persoon, aan wien men gelden of goederen enz. in bewaring geeft, bewaarder*). (de = dee).

depo'sito, o. deposito's (It. 1 *het in bewaring geven, tegen rente, van geld*; 2 *het in bewaring gegeven geld*): 1 *geld à* (of: *in*) *– geven*; 2 *zijn – terughalen*; **–bank,** v. –en (*beleggingsbank*: *bank, welke gelden tegen rente in bewaring neemt*), (s = z); **–en consignatiekas,** België.

depot', o. –s (Fr. dépôt [Lat. depositum]: rechtst. *bewaargeving, nederlegging*; *bewaarplaats*; *het in bewaring gegevene*; *voorraad van waren, aan iem. ten verkoop in handen gegeven*; *plaats, waar waren ten verkoop in voorraad zijn gegeven*: *afzetfiliaal, winkel van een zetbaas*; *uitrustings- en oefenplaats van reservetroepen*; *aanvullingsarsenaal*). (ot = oo).

depot'houder, m. –s (*houder v. e. koopwarendepot*; *verkoper van hem toevertrouwde waren voor rekening v. d. eigenaar*). (ot = oo).

depotoir', m. of o. –s (Fr. *algemene bergplaats van faecaliën*).

deprecia'tie, v. (Fr. *waardevermindering*; *geringschatting*): *– van zilver.*

depres'sie, v. –s, depressiën (Fr. [Lat. depressio]: *nederdrukking*; *lage luchtdruk, barometerstand*; *gebied van geringe luchtdruk*; *gedruktheid*): *– van lucht*; *een – boven Ierland.*

deprimeren, gedeprimeerd (Fr. [Lat. deprimere]: *neerdrukken, ontmoedigen*).

De profun'dis, v. (Lat. *Uit de diepten* [*roep ik tot U, o Here!*] *beginwoorden van een treur- of boetepsalm* 130; *de psalm*). (De = Dee).

deputaat', m. deputaten (Lat. deputatus: *afgevaardigde*): *deputatenvergadering*, vergadering van afgevaardigden van antirevolutionnaire kiesverenigingen.

deputa'tie, v. deputatiën, –s (Fr. [Lat. deputatio]: *afvaardiging*; [*groep*] *afgevaardigden*; *de gedeputeerden* of in België: *de bestendige –*).

derailleren, gederailleerd (Fr. *ontsporen*): *doen –*; **–raillement',** o. –en (Fr. *ontsporing*). (ll = lj).

derangeren, gederangeerd (Fr. *in de war brengen*; *storen*; *hinderen*): *laat ik u niet –*; *derangeer u niet.*

Derby-day, m. (Eng. *Woensdag vóór Pinksteren*: *paardenwedrennen te Epsom bij Londen, naar graaf Derby, die ze in 1780 instelde*).

der'de, telw.: 1 ranggetal, zelfstandig en bijvoeglijk: *aan –n mededelingen doen*, persoon buiten de bij een handeling tussen twee partijen betrokkenen; *de – dag, ten –n male, Wilem de –*; *de – stand*; *er ontbreekt een –* (*man*) b.v. om mee te spelen; *het – ener som gelds*; 2 verdelingsgetal: **–deel,** o. –delen; **–half,** telw. (*twee en een half*): *–halve gulden, ƒ 2.50.*

der'dendaags, bn. (*terugkerend op de derde dag*): *de –e koorts*; zie verbeelding.
der'depart, o. –en (*derdedeel*).
de're, v., Z.-N.; zie deer.
de'ren, deerde, h. gedeerd (1 *schaden*; 2 *leed doen, verdriet doen*; 3 *medelijden inboezemen*; *aan het hart gaan*): 1 *dat kan ons in geen geval –*; 2 *de afgunst van anderen deerde hem niet*; *wat deert u?* 3 *uw ongeluk deert mij*.
der'gelijk(e), bepalingaank. vnw.; **1** bijv. **2** zelfst. *iets –s*, soortgelijks; ook, diergelijke.
derhal've, bw. (*om die reden, daarom*).
de'rink, v. (Z.-N. *soort v. zwarte turf*).
deriva'tie, v. –s, derivatiën (Fr. [Lat. derivatio]: *afwijking*; spraakk. *afleiding*). (de = dee).
der'mate, bw. (*in die mate, in dier voege*).
dermatologie', v. (Gr. derma = huid: *leer der huidziekten*). (g = g).
deroga'tie, v. –s, derogatiën (Fr. [Lat. derogatio]: *afbreuk*; *afschaffing*). (de = dee).
der'rie, v. (*zoutachtig veen, veen vermengd met jonge zeeklei*; bij uitbr. *modderachtig vuil*).
der'tien (*tien en drie*), **1** bep. hoofdtelw. (bijv.) *– jaar*; (zelfst.) *we zijn met –en*; zegsw. *zo zijn* (of: *gaan*) *er – in een dozijn*, gezegd van onbetekenende zaken of personen; *– is een ongeluksgetal of ongeluksnummer*; *met – aan tafel*; zie ook ambacht; **2** onbuigbaar rangtelw.: *op bladzijde –*, de dertiende; **–avond,** m. (Z.-N. *Driekoningenavond*); **–dag,** m. (Z.-N. *Driekoningendag*, d. i. *met Kerstdag mee de 13e dag na Kerstmis*).
der'tiendehalf 1 telw. (*twaalf en een half*); **2** m. –halven (*oude munt v. 12½ stuiver of ¼ rijksdaalder*); in bet. **2** ook dertiendhalf.
der'tig, telw. (*driemaal tien*): *de – voorbij*, de leeftijd van 30; z. dertien; **der'tiger,** m. –s (*man van tussen 30 en 40 jaar*): *een dikke* (of: *goede*) –, een eind over de dertig.
der'tigjarig, bn. (*dertig jaar tellende of geduurd hebbende*): *een – meisje*; *de –e oorlog*, 1618–'48; **–voud,** o. –en.
der'ven, derfde, h. gederfd (1 in hogere stijl: *missen*; *ontberen*; 2 Z.-N. *zich onthouden van*): 1 *het nodige –*; 2 *vlees en vet – op Vrijdag*; **der'ving,** v. (*gemis*).
der'waarts, bw. (*daarheen*): *zij liepen heren –*, hierheen en daarheen, heen e. weer.
der'wijze, bw. (*zodanig, in die mate*).
der'wisch, m. derwisschen (Perzisch: *bedelaar*; *Mohammedaanse bedelmonnik*); verg. fakier; lees *der'wiesj* (of ook: *der'wis*).
des, bw. (*dus, daarom*); vero. of in zegsw.: *– te erger*, te beter; *– te meer, te minder*.
de'sa, v. desa's (O.-I. *dorp, plattelandsgemeente, platteland*); e = ee; **–bestuur,** o. –besturen; **–hoofd,** o. –en.
desalniettemin', bw. (*desniettegenstaande*).
desavoueren, gedesavoueerd (Fr. *wraken, loochenen, niet erkennen*): *iem. –*, iems. handelingen wraken.
des'betreffend, bn. (*die zaak betreffende*).
des'bewust, bn. (*zich daarvan bewust, van de betekenis zijner daad*): *het – uitgeven van vals geld*.
descen'te, v. –s (Fr. rechtst. *plaatsopneming*; *schouwing*).
descenden'ten, m. mv. (Lat. descendens = dalende: *afstammelingen*). (cen = sen).
descenden'tie, v. (*afstamming*): *–leer*.
descrip'tie, v. –s, descriptiën (Fr. [Lat. descriptio]: *beschrijving*).
de'sem, m. (*zuur geworden deeg, gistmiddel*; *zuurdeeg*): *brood zonder –*.
de'semen, desemde, h. gedesemd (*zuurdeeg in het deeg doen* inz. *om het te doen gisten*): *het brood –*.
deserteren, gedeserteerd (Fr. [Lat. deserere]: mil. *drossen*; *weglopen uit de dienst*; *naar den vijand overlopen*; fig. *de plaat poetsen*); (s = z); **–teur',** m. –s (Fr. *wegloper*; *overloper*).
deser'tie, v. desertiën, –s (Fr. [Lat. desertio]: mil. *het weglopen van zijn vaandel*; *het overlopen*; fig. *het verlaten*). (s = z).
desespereren, gedesespereerd (Fr. [Lat. desperare]: *wanhopen, alle moed verliezen*); vroeger: *dispereren*: *Dispereert niet*, leuze van Jan Pietersz. Coen (1587–1629); *Ende desespereert nimmer*, is onhistorisch.
des'gelijks, bw. (*op dezelfde wijze, evenzo*): *doe gij –*; **–gevorderd,** bw. (*zo nodig*).
desidera'tum, o. desiderata (Lat. *hetgeen begeerd wordt*; *wens*). (de = dee).
designa'tie, v. –s (Fr. [Lat. designatio]: *aanwijzing*; *betekening*).
des'illusie, v. –s (Fr. *ontgoocheling*).
desinfecteren, gedesinfecteerd (Fr. *ontsmetten*).
desinfec'tie, v. (Fr. *ontsmetting*).
deskun'dig 1 bn. (*bekwaam, op de hoogte om met kennis van zaken over iets te kunnen oordelen*); **2 –e,** m. en v. –n (*expert*): *de –n bij een examen*; *een – benoemen*.
desniettegenstaan'de, bw. (*ondanks dat*); **–niettemin',** bw. (*ondanks dat, echter, evenwel*), ook: *desalniettemin*; **–noods',** bw. (*zo nodig*; *voor mijn part*).
desolaat', bn.; desolater, –st (Lat. desolatus: *verlaten, woest*; *in ontredderde, zeer verwaarloosde toestand*; *diep bedroefd, ontroostbaar*): *een desolate boedel*, failliet, insolvent.
desola'te-boe'delkamer, v. –s (*het voormalig kantoor van beheer van desolate boedels*); vero.
des'ondanks, bw. (*ondanks dat*).
desor'der, v. (*wanorde*): *in –*.
desorganisa'tie, v. (*ontbinding*; *ontreddering*; *verbreking van de delen van een geheel*; *verwarring*): *een absolute –*. (s = z).
desorganiseren, gedesorganiseerd (*ontbinden*; *ontredderen, ontwrichten*; *in de war brengen*). (s = z).
desperaat', bn., bw.; desperater, –st (Lat. desperatus: *wanhopig, radeloos*); gmz.
despera'do, m. desperado's (It. [*wanhopige*] *waaghals*; *niets ontziende, tot het uiterste gedreven rover*): *een politieke –*.
despoot', m. despoten (Fr. [Lat.-Gr. despotes]: *alleenheerser* met de bijgedachte aan willekeur en onredelijkheid; *dwingeland*).
despo'tisch, despotiek', bn., bw. (Fr. despotique: *als* [*van*] *een despoot*): *een – heerser, een –e macht*; *– regeren*.
despotis'me (Fr.), **–tis'mus,** o. (Lat.) (*het regeren als despoot*; *dwingelandij*).
des'sa, zie de'sa.
dessert', o. –en (Fr. [Lat. servire = bedienen]: *nagerecht*): *bij het – begonnen de toasten*; **–bordje,** o. –s; **–mesje,** o. –s.
dessin', o. –s (Fr. [Lat. designare = tekenen]: *tekening, schets, ontwerp*; *patroon voor stoffen*): *modestoffen in verschillende –s*.
des'tijds, bw. (*te dien tijde*); – heeft betrekking op een bepaalde, vroegere tijd: *ik was in Berlijn in 1914, – waren er geen autobus-*

sen; maar: *indertijd* (een onbepaalde vroegere tijd) *reisde men met de diligence*; ook: –tijds'.
destilla'tie, v. –s; zie distillatie.
destina'tie, v. destinatiën, –s (Fr. [Lat. destinatio]: [*plaats van*] *bestemming*; *lot*).
destineren, gedestineerd (Fr. [Lat. destinare]: *bestemmen*; *beschikken*).
destitu'tie, v. destitutiën, –s (Fr. [Lat. destitutio]: *afzetting*).
destruc'tor, m. –s (Lat. *vernietiger*; inz. *inrichting tot vernietiging van dierenlijken*).
des'verkiezende, –verlangende, bw. (*als men dat verkiest, verlangt*).
des'wege, bw. (*daarom, om die reden*).
detachement', o. –en (Fr. [*tot vervulling ener taak van tijdelijke aard afgezonderde*] *afdeling soldaten*).
detacheren, gedetacheerd (Fr. *afzonderen*: 1 mil. *voor een tijd van het gewone troepenverband losmaken en elders heenzenden of bij een andere troepenafdeling indelen*; 2 bij uitbr. *voor een tijd elders indelen*): 1 *troepen –*; *de officier is voor twee maanden gedetacheerd te A.*; 2 *het – van leraren naar O.-I.*
detail', o. –s, inz. in het mv. (Fr. [Lat. talea = afgesneden stuk]: *klein onderdeel, bijzonderheid*): *de –s zijn me niet bekend*; *en* (of: *in*) –, [a]) (handel) in het klein, verg. *en-gros*, [b]) haarfijn, met alle bijzonderheden (vertellen): *in –s treden*; **–handel,** m.
detailleren, gedetailleerd (Fr. *tot in kleinigheden uiteenzetten, omstandig beschrijven*; *e. onderdeel of de onderdelen in tekening brengen*). (ll = lj).
detecti've, m. –s (Eng. [Lat. detegere = onthullen]: *geheim politiedienaar*; *naspeurder van misdadigers*); **–roman,** m. –s.
detec'tor, m. (Ned.) –s, detectoren (Lat. eig. verklikker, onthuller: *toestelletje, dat dient om de door de antenne opgevangen draadloze tekens in een telefoon hoorbaar te maken*).
deten'tie, v. –s (Fr. [Lat. detentio]: *opsluiting, hechtenis*; rechtst. *het houden*).
determina'tie, v. –s, determinatiën (Fr. [Lat. determinatio]: *bepaling*; *beschikking, besluit*; *vaststelling*); **–terminatief',** bn. (Fr. [Lat. determinativus]: *bepalend*; *bepalingaankondigend*); **–termineren,** gedetermineerd (Fr. [Lat. determinare]: *bestemmen, bepalen, vaststellen*; *alle kenmerken vaststellen van*; *de aard vaststellen van*; *besluiten*; *overhalen*): *een plant –*, uit de kenmerken de naam vaststellen.
determinis'me, o. (Fr. *noodwendigheidsleer*: *leer, volgens welke de handelingen van een mens afhangen van voorafgaande oorzaken, waarop hij zelf geen invloed heeft*).
detesta'bel, bn., bw. (Fr. [Lat. dedestabilis]: *verfoeielijk, afschuwelijk*). (de = dee).
detineren, gedetineerd (Lat. detinere: *gevangen of opgesloten houden*; rechtst. *houden*; strafr. *hechten*). (de = dee).
detona'tie, v. detonatiën, –s (Fr. [Lat. detonatio]: *ontploffing*; muz. *vals zingen*). (de = dee).
detoneren, gedetoneerd (Fr. [Lat. detonare]: *ontploffen*; muz. *uit de toon raken*). (de = dee).
Deuca'lion, m., Gr. myth., koning v. Thessalië, onder wiens regering de zondvloed allen verdelgde, behalve hem en Pyrrha, zijn vrouw: de Griekse Noach. (eu = ui).
deugd, v. in bet. 2 –en (1 *het goed zijn in zedelijke zin*; *voortdurende geneigdheid het goede te doen en het kwade te laten*; 2 *goede eigenschap, hoedanigheid*): 1 *de – beoefenen*; *het pad der –*, goede levenswandel; uitroep van verbazing: *lieve –!* 2 *de –en der heiligen*; R.-K. *de drie goddelijke –en*, geloof, hoop en liefde; *de –en en gebreken*; *dat zijn de gebreken van zijn –en*; nog: *in* (*alle*) *eer en –*, in alle eerbaarheid, op onschuldige wijze; *– doen*, goed doen, aangenaam aandoen; zegsw. *van de nood een – maken*, [a]) uit een toestand, waarin men tegen zijn wil geraakt is, alle mogelijk voordeel zien te halen, [b]) tegen zijn zin tot iets overgaan of besluiten uit noodzaak; Z.-N. *– van iets hebben*, genot.
deug'delijk 1 bn. (*degelijk, aan het doel beantwoordend*; *aan alle eisen voldoende*; *in goede staat*): *een –e stof, iets – bevinden*; *in –e staat verkeren*; Z.-N. *– bier*; **2** bw. (1 *op goede, degelijke wijze*; 2 *in hoge mate, geducht*; 3 *zeker, werkelijk*): 1 *een werk – verrichten*; 2 *– merkbaar*; 3 *– gelijkhebben*, wezenlijk; Z.-N. *– lachen*, hartelijk; **–heid,** v.
deugd'zaam, bn., bw.; deugdzamer, –st (*rijk aan deugd*; *van deugd getuigend*): *een – man, een – meisje*; *hij leeft –*; **–heid,** v.
deu'gen, deugde, h. gedeugd, inz. met ontkenning (1 *braaf zijn, goed oppassen*; 2 van zaken: *van goede hoedanigheid zijn*; ook: *in de haak zijn, in orde zijn*; 3 *voor iets geschikt zijn*): 1 *die jongen heeft nooit willen –*; 2 *die inkt deugt niet, uw opstel deugt niet*, is slecht; 3 *als leraar deugt hij niet*; *dat deugt niet voor u*, is niet goed voor u.
deug'niet, m. –en (Z.-N. *slecht mens*; *ondeugende jongen*; liefkozend-schertsend: *schelm, guit*): *uw – van een zoon*; *jou kleine –!* soms v. en dan ook wel deugniete.
deuk, v. –en (*holligheid, induw in enige effen oppervlakte*): *een hoed met een – of een deukhoed*; *een ketel met –en*.
deu'ken, deukte, h. gedeukt (*een deuk, deuken in iets maken*): *een gedeukte ketel*.
I. deun, m. –en, deuntje (*zang-, straatwijsje, liedje*): zegsw. *een deuntje*, met een onbep. wijs, een poosje, een keer: *een deuntje vrijen*; *het was voor hem een hele –*, moeite; Z.-N. gew. *– in iets hebben*, genoegen.
II. deun, bn., bw. (1 *inhalig, gierig*; 2 *schraal, karig*): 1 *hij blijft – op een kleinigheid*; 2 *het ziet er – bij hem uit*, armoedig.
deu'nen, deunde, h. gedeund (*klinken, zich doen horen*; *een deun laten horen*).
deun'tjes, bw. (*gierig, schraal*); zie deun **II.**
deur, v. –en, deurtje (1 *door draaien of schuiven beweegbaar deel, dat toegang geeft tot een gebouw, vertrek, kast enz.*; 2 bij verg. *voorwerpen, die aan een deur doen denken*; 3 *huis*): 1 *de – van een huis, een kerk, een brandkast, een sluis enz.*; *in de – staan*; *bij de –*; *iem. de – voor de neus dichtdoen*; *buiten de –*; zegsw. *met de – in huis vallen*, [a]) zonder inleiding met iets voor den dag komen, [b]) onaangediend, onverhoeds binnenkomen; *met gesloten –en vergaderen*, zonder toelating v. h. publiek; *de winter staat voor de –*, is op handen; *dat doet de – toe* (of: *dicht*), geeft de doorslag of de beslissing; *de –* (*wijd*) *openstellen voor*, de gelegenheid openstellen inz. voor misbruiken enz.; *iem.* (*het gat van*) *de – wijzen*, hem gelasten zijn huis te verlaten; ook: *daar is de deur!* (hand.) *het stelsel van de*

open –, elk volk mag in bedoelde haven of in bedoeld land zijn waren vrij aan de markt brengen; *open –en inlopen*, zich nodeloos inspannen, dwaas werk doen; *iem. aan de* – (of: *de – uit*) *zetten*, het huis, het lokaal doen verlaten; ook: *de – uit! voor zijn eigen – vegen*, zijn eigen gebreken verbeteren; 2 *de – van een slagnet*, vleugels; 3 *mijn – voorbijgaan*.

deur'ketting, m. –en (*ketting tot afsluiting der deur*); **–sleutel,** m. –s (Z.-N. *huissleutel*); **–stijl,** m. –en (*opstaand deel v. h. deurkozijn*).

deur'waarder, m. –s (*ambtenaar bij de gerechten, belast met de dienst op de terechtzittingen, het doen van gerechtelijke aanzeggingen enz.*; fiscus: *ambtenaar, belast met het doen van aanzeggingen aan belastingschuldigen enz.*); zie exploot.

De'us ex ma'china, Lat. letterlijk: *God uit de (toneel)machine*, d. i. enig bovenaards wezen, dat op het einde van een toneelspel verschijnt, om de knoop te ontwarren; fig. plotselinge onverwachte redder in het oudere toneelspel: e. rijke oom uit de Oost enz.

deu'tel, m. –s (*klein pinnetje, plug*); **–ijzer,** o.

Deuterono'mium, o. (Gr.-Lat. v. Gr. deuteros = tweede: Bijb. *tweede wetgeving; vijfde boek v. Mozes*); afk. **Deut.**; z. Pentateuch.

I. deu'vekater, m. –s (*een fijn broodje met veel krenten*).

II. deu'vekater, tw.: *te* –; zie duivekater, vermoedelijk = deuvekater **I.**

deu'vik, m. deuviken (*pin, stop i. h. spongat*).

deu'viken, deuvikte, h. gedeuvikt (*uit het deuvikgat, door wegnemen v. d. deuvik tappen*).

deu'zig, bn., bw. (Z.-N. *duizelig, slaperig*).

devalua'tie, v. –s (*de vermindering v. d. goudinhoud der munteenheid, zodat de ruilwaarde in het buitenland met eenzelfde percentage vermindert, zonderdat dit in het binnenland het geval hoeft te zijn*): bij – wordt de goudpariteit t. o. v. het buitenland op een lager niveau gebracht.

devalva'tie, v. –s (Lat. devalvatio: *waardevermindering, het ongangbaar maken van een munt*). (de = dee).

devei'ne, v. (Fr. *tegenval in 't spel; wanbof, strop*): – *hebben*; zie veine. (de = dee).

developperen, gedeveloppeerd (Fr. *ontwikkelen; ontvouwen*).

De'venterkoek (*een lange, smalle kruidkoek uit Deventer*) **1** (voorwerpsn.), m. –en: *ik kocht een* –; **2** (stofn.), v.: *ik hou van* –.

devestituur', v. (Lat. v. devestire = ontkleden: R.-K. *ontzetting uit het priesterlijk ambt*). (de = dee).

devia'tie, v. –s, deviatiën (Fr. [Lat. deviatio van via = weg]: *afwijking*; rechtst. *koersverandering*): – *van de magneetnaald*, nl. van de N.-Z. richting. (de = dee).

devies', o. deviezen (Fr. devise = eig. halve strook, v. Lat. divisus = verdeeld: 1 *zinspreuk; leus*; 2 Duits: Devise; bankwezen: *alle in het buitenland in buitenlands geld betaalbare bankbiljetten, wissels, promessen, chèques enz.*; in engere zin: *in het buitenland in buitenlands geld betaalbare wissels*): 1 *het – van ons wapen is: Je maintiendrai*, Ik zal handhaven; 2 *speculatie in deviezen*. (de = də).

devolu'tie, v. –s, devolutiën (Fr. [Lat. devolutio]: rechtst. *overgang, versterf van een goed, een recht*). (de = dee).

devolveren, gedevolveerd (Lat. devolvere: *door versterf overgaan; versterven*; rechtst. *brengen bij, onderwerpen aan*). (de = dee).

devoon', o. (*derde aardperiode uit het primaire tijdvak*).

devoot', bn.; devoter, –st (Fr. dévot, Lat. devotus: *vroom, godvruchtig*): zn.: *de devoten*, [a]) de fijnen, [b]) godsdienstige beweging op het einde der Middeleeuwen.

devo'ren (Fr. devoir): Z.-N. zegsw. *zijn – doen*, zijn best.

devo'tie, v. –s (Fr. [Lat. devotio]: *vroomheid; godsvrucht; godsdienstoefening; verering*).

dewijl', vgw. (deftiger dan: *omdat*).

dexteriteit', v. –en (Fr. [Lat. dexteritas v. dexter = rechts]: *behendigheid; vlugheid*).

dextri'ne, v. (Fr.-Eng. v. Lat. dexter: *surrogaat van gom, uit aardappelenzetmeel*).

dextro'se, v. (Eng. v. Lat. dexter, omdat het polarisatievlak rechts draait: *druivensuiker*). (x = ks).

dey, m. dey's (*titel van de vroegere vorsten [1600–1830] van Algiers*); (oorspr. Arab.).

de'ze, aanwijzend vnw.: (bijvoeglijk) – *deur*; (zelfstandig) *schrijver dezes; in, voor, na dezen; de eerste dezer*.

dezelf'de, m. en v., *hetzelfde*, o., bep. aank. vnw.: (bijvoeglijk) – *man,* – *vrouw, hetzelfde kind van straks*; (zelfstandig) *dezelfde heeft het gedaan; deze auto is dezelfde, als die we van morgen zagen* (nl. er is er maar één); *deze auto is hetzelfde als die we van morgen zagen* (nl. er zijn twee auto's, gelijk van bouw enz.).

dezul'ke (v. zaken), bepalingaank. vnw.: *er zijn slechte boeken, lees – niet*; **dezul'ken** (v. personen), bep. aank. vnw.: *er zijn slechte mensen, ga met – niet om*; vero., boekent.

dhemang', vero. schrijfw. van demang.

di(a)..., v. Gr. dia = 1 door; 2 uit elkaar; tussen; **di(s)...,** Lat. dis = gescheiden.

diabe'tes, m. (Gr. *suikerziekte*).

diabe'ticus, m. diabetici (Lat. *lijder aan suikerziekte*); **diabe'tica,** v. diabeticae.

diaboliek', **diabo'lisch,** bn., bw. (Fr. diabolique [Gr.-Lat. diabolicus]: *duivels*).

diaconaat', o.; zie diakonaat.

diacones', v. diaconessen (Lat. diaconissa: *Prot. pleegzuster*); **diacones'senhuis,** o. –huizen (*ziekenhuis met diaconessen*).

diaconie', v. diaconieën (Lat. diaconia; zie diaken: *college van diakens in de bet. van armenzorgers; armbestuur ener hervormde gemeente*): *arme lui, die aan de – kwamen; van de – trekken*.

diadeem', m. diademen (Fr. diadème, Gr.-Lat. diadema [Gr. deo = ik bind]: *kostbaar versierde voorhoofdsband, zinnebeeld van vorstelijk gezag*; ook: *vrouwelijk sieraad*).

diado'chen, m. mv. (Gr.-Lat. diadochus = plaatsvervanger, opvolger: inz. *veldheren v. Alexander den Gr., die na zijn dood in 323 v. C. delen van het rijk bestuurden*: Anti'gonus, Lysi'machus, Ptolomae'us, Seleu'cus.

diae'resis, v. diaeresissen (Gr.-Lat. 1 *scheiding; verssnede*; 2 *gescheiden uitspraak van twee vocalen*): 1 zie caesuur; 2 *aëroliet*.

diaetetiek', v. (Gr. *gezondheidsleer*).

diagno'se, v. –n (Gr.-Lat. diagnosis: *vaststelling ener ziekte naar kentekenen, ziekteonderkenning*): *de – vaststellen*. (g = g).

diagonaal' 1 v. diagonalen (meetk. *hoekpuntslijn*): *een – verbindt in een veelhoek twee niet opeenvolgende hoekpunten*; **2** o. –s (*wollen gekeperd weefsel met fijne schuinlopende*

schering); **3** bn., bw. (*overdwars*; *overhoeks*); **Fr.** diagonal; Gr.-Lat. diagonios = door twee hoeken gaande.

diagram', o. diagrammen (Fr. [Gr.-Lat. diagramma]: *tekening*; *graphische voorstelling*, z. graphisch; *schema*, *schets*; muz. *notenbalk*).

dia'ken, m. –s, –en (Gr.-Lat. diaconus = letterl. dienaar: R.-K. *geestelijke, die de tweede der drie hogere wijdingen heeft ontvangen*; Prot. *armenzorger, lid v. h. armbestuur, de kerkeraad, in een hervormde gemeente*); **–huis**, o. –huizen (*verplegingsgesticht, beheerd door de diaconie*); **–huismannetje**, o. –s (*verpleegde i. e. diakenhuis*).

diakonaat', o. (Gr.-Lat. diaconatus: R.-K. *wijding tot, waardigheid van diaken*).

diakones' enz.; zie diacones enz.

dialect', o. –en (Fr. dialecte, Gr.-Lat. dialectus v. Gr. dialegomai = ik spreek met: 1 *taal, gesproken door een geografisch bepaald onderdeel ener natie en afwijkende van de beschaafde spreektaal*: *tongval, streektaal*; 2 taalk. *een van onderling verwante uit één gemeenschappelijke grondtaal voortgekomen talen*): 1 *het – van West-Kapelle*; 2 *Frans, Spaans zijn –en v. h. Vulgair-Latijn*. (c = k).

dialec'tica, v. [Lat. [*wetenschappelijke*] *twist- of disputeerkunst*).

dialec'ticus, m. dialectici (Lat. *iem., die de dialectiek beoefent*; *scherpzinnig redetwister*).

dialectiek', v. (Fr. dialectique: *dialectica*; *redeneerkunde*; ook wel: *denkleer*).

dialec'tisch, bn., bw. (*van, betrekking hebbende op, behorende tot het* [of: *een*] *dialect*; *van de aard der* [of: *ener*] *dialectiek*: *de* [of: *een*] *dialectiek volgend*): *–e afwijkingen*.

dialo'gisch, bn., bw. (*in de vorm van een samenspraak, bij wijze van tweespraak*).

dialoog', m. dialogen (Gr.-Lat. dialogus: *samenspraak, tweespraak*; *gesprek*).

dialy'se, v. –n (scheik. *scheiden van stoffen door middel v. e. membraan*).

diamagne'tisch, bn. (v. stoffen: *door een magneet afgestoten*). (g = g).

diamant' (Fr. v. Gr.-Lat. adamas; z. adamant; *gekristalliseerde koolstof, zeer hard edelgesteente*) **1** (stofn.), o.: *zwarte –*, steenkool; **2** (voorwerpsn.), m. –en: *kostbare –en*; **–bewerker**, m. –s (*arbeider, die diamanten bewerkt*): *de bond van –s*; **–brood**, o. (*poeder van diamant als slijppoeder*); **–editie**, v. –s, –editiën (nl. *in diamantletter gedrukt*).

diaman'ten, bn. (*van diamant of met een diamant of diamanten bezet*): *een – ring*, met een diamant; *een – bootje*, halssieraad, slotje met een diamant; zie bruiloft.

diamanti'ne, v. (Fr. *wit polijstpoeder*).

diamant'klover, m. –s (*splijter v. diamanten*); **–kloverij'**, v. –en; **–letter**, v. –s (*zeer klein lettertype*); **–mijn**, v. –en (*mijn, waarin diamant gevonden wordt*): *de –en der Kaapkolonie*; **–slijper**, m. –s: zegsw. *hij is grove –*, een straatloper; **–slijperij'**, v. –en; **–snijder**, m. –s (*werkman, die de gekloofde diamant voor het slijpen de gewenste vorm geeft*); **–spaat** (*groene steen uit China*) **1** (stofn.), o.; **2** (voorwerpsn.), m. –spaten; **–werker**, m. –s; zie –bewerker.

diame'ter, m. –s (Fr. [Gr.-Lat. diametrus = doormeter]: *middellijn, doorsnede*).

diametraal', bn., bw. (Fr. diametral, Lat. diametralis: 1 *de diameter betreffende*; *volgens de middellijn*; 2 *lijnrecht tegenover elkaar*): 1 *een diametrale doorsnede*; 2 *dat staat er – tegenover*. (me = mee).

Dia'na, v., Rom. myth., godin der jacht, der maan, beschermgodin van het volk, van slaven en slavinnen, afgebeeld met boog en pijlen; zie Artemis, Cynthia, Selene.

dian'ter, m. –s (Fr. diantre; Z.-N. *schelm, guit*): zegsw. *om den – niet*, om den duivel niet.

diapason', m. –s (Gr.-Lat. letterl. door alle snaren = dia pasoon chordoon symphonia: muz. *normale stemming, kamertoon*; *toonomvang van een stem of van een instrument*; *stemvork*). (s = z).

diaphaan', bn. (Fr. [Gr.-Lat. diaphanes van Gr. phaino = aan den dag brengen]: *doorschijnend*): *– glas*; zie opaak. (ph = f).

diaphonie', v. –phonieën (Fr. [Gr.-Lat. diaphonia]: muz. *wanluidendheid, wanklank*).

dia'phora, v. diaphora's (Gr.-Lat. letterl. onderscheid: inz. *herhaling van eenzelfde woord met andere betekenis*): waar de witte zeilen varen, varen maar met groot gevaar.

diaphrag'ma, o. diaphragma's (Gr.-Lat. [Gr. phragma = scheidsmuur]: ontl. *middelrif*; bij kijkers enz.: *plaatje met kleine, ronde opening, dienende om de lichtinval te regelen*).

dia'rium, o., diariën, Lat. diaria (Lat. van Lat. dies = dag: *dagboek*; *kladboek*).

diarrhee', v. (Fr. [Gr.-Lat. v. Gr. rheein = stromen]: *buikloop*); l. *die-ar-ree'*.

dia'spora, v. (Gr.-Lat. [Gr. speiro = ik strooi]: *verstrooiing*; *tussen andersdenkenden verstrooid wonende leden v. e. kerkgenootschap*; inz. *de Joden buiten Palestina*).

diato'nisch, bn. (Gr.-Lat. diatonicus [Gr. tonos = toon]: muz. *uit een natuurlijke opvolging van tonen bestaande*; *voortschrijdend van trap tot trap in hele en halve tonen*): *de –e ladder* (Lat.-Gr. dia'tonum), klankladder van 7 stamtonen.

diatri'be, v. –s (Fr. [Gr.-Lat. diatriba, van tribo = ik wrijf]: *scherpe critiek, uitval*).

dib'be, v. –n (Z.-N. *kwezel*).

dib'belmachine, v. –s (*zaaimachine*).

I. dicht 1 bn. (1 *nauw aaneengesloten*; *moeielijk doordringbaar, ondoorzichtbaar*; 2 van personen: *goed kunnende zwijgen*; 3 *gesloten, afgesloten*): 1 *in –e drom*; *een – bos*; *–e struiken*, na, bij elkaar (en talrijk); *een –e bevolking*; *een –e mist*; 2 *zo – als een pot* (of: *pot–*), gesloten; 3 *de wond is –*; *de deur is –*; *mond(je) –*, zwijgen! **2** bw. (1 *op geringe afstand*; *na*; inz. met *bij*; 2 *zodat er geen tussenruimte blijft*): 1 *– bij huis*; 2 *kool te – planten*.

II. dicht, o. –en (lit. t. *gedicht*; *poëzie*): *– en ondicht*, poëzie en proza.

dicht'ader, v. –en: *zijn – vloeit*, hij dicht.

dicht'bij 1 bw. (*op korte afstand, in de nabijheid*): *hij woont –*; **2** bn. (in lit. t.): *dichtbije geluiden*; **3** vz.: *– de school*; ook, –bij'.

I. dich'ten, dichtte, h. gedicht (*dichtmaken*; *stoppen*): *een lek –*.

II. dich'ten, dichtte, h. gedicht (*in dichtmaat opstellen*; *verzen maken*): *een romance –*.

dich'ter, m. –s (1 *woordkunstenaar, een kunstenaar met de taal*; 2 *iem., die de gave heeft* [*goede*] *verzen te maken*; *verzenschrijver, beoefenaar der dichtkunst*; 3 *iem., die bijzonder gevoelig is voor het schone*): 1 *de naam – komt ook hun toe, die een prozakunstwerk schrijven*; 2 *Vondel was een geboren –* (of *een – geboren*), bracht de dichtgave mee ter wereld; 3 *– is, wie aangedaan is met poëzie*.

dichteres', v. dichteressen (*vrouwelijke dichter*): *de – Tesselschaede 1594–1649.*
dich'terlijk 1 bn. ([*gelijk*] *een dichter eigen* [*is*]; *van, overeenkomstig de aard, het wezen eens dichters*): *–e taal; –e vrijheid*, nl. in de wijze van zeggen, wèl den dichter maar minder den prozaschrijver geoorloofd; *–e vertelling*, in versmaat b.v. Starings De Verjaardag; **2** bw. (*op de wijze van een dichter*): *iets – uitdrukken.*
dicht'genootschap, o. –genootschappen (*vereniging van dichters*): *het 18de eeuwse –* „Kunstliefde spaart geen Vlijt".
dicht'heid, v. (1 *het dicht-aaneengesloten zijn van delen of eenheden v. e. geheel of aantal*; 2 *de mate van onderlinge nabijheid der delen of eenheden van een geheel of getal*): 1 *de – van een bos*; 2 *– van bevolking*; *de – der lucht neemt af met de hoogte.*
dicht'kunde, v. (*kunde of kennis van de* [*regelen der*] *poëzie*): **–kunst,** v. (*de kunst van dichten*): *de – beoefenen.*
dicht'lievend, bn. (*de dichtkunst minnende*): *–e genootschappen*; ook: dichtlie'vend.
dicht'maat, v. –maten (*de maat van verzen*).
dicht'regel, m. –s, –en (*versregel*).
dicht'soorten, v. mv.; vier – nl. epische, lyrische, dramatische en didactische.
dicht'stuk, o. –stukken (*gedicht, vers*).
dicht'trant, m. (*wijze of manier van dichten*): *de – van Vondel.*
dicht'werk, o. –en (*gedicht van enige omvang*): *de Mei van Gorter is een heerlijk –.*
dictaat', o. dictaten (Lat. dictatum: 1 met *onder, volgens*: *de handeling van dicteren*; 2 *hetgeen gedicteerd wordt*; *professorale les*; *college*; inz. *hetgeen een student op een college van het gedicteerde neerschrijft*; *het schrift, met het –*): 1 *volgens – van*; 2 *een – pennen*; *een – geven over Vondel*; *zijn dictaten verkopen*; (in Z.-N. *dictee*).
dicta'tor, m. (Lat.) dictato'res; (Ned.) dictato'ren, –s (Lat. v. dictare = bevelen: o.-Rome: *onbeperkt gezaghebber voor 6 maanden ten hoogste, en wel in tijden van gevaar*; *onbeperkt gezaghebber in tijden van gevaar*).
dictatoriaal', bn., bw. (Fr. *met onbeperkt gezag bekleed*; *als v. e. dictator*; *gebiedend, eigenmachtig*); ook, dictatorisch.
dicta'torschap, o. (*de waardigheid van dictator*): *het – van Mussolini*; zie dictatuur.
dictatuur', v. dictaturen (Fr. [Lat. dictatura]: 1 *het ambt of de regering van een dictator*; 2 *tijdelijk onbeperkte macht*): 1 *de – van Fabius Cunctator*; 2 *een militaire –.*
dictee', o. –s, dicteetje (Fr. *oefening in het zuiver schrijven v. h. voorgelezene*); z. dictaat.
dicteren, gedicteerd (Fr. [Lat. dictare = voorzeggen]: *voorzeggen, om op te schrijven*; *ingeven, in de pen geven*; v. e. straf: *opleggen*).
dic'tie, v. (Fr. [Lat. dictio]: *wijze van zeggen, voordracht*); lees *dik'sie.*
dictionnai're, m. –s (Fr. *woordenboek*).
Dic'tum (ac) fac'tum, Lat. Zo gezegd, zo gedaan.
didac'ticus, m. didactici (Gr.-Lat. van Gr. didasko = ik leer: *onderwijskundige*; *lerende wijsgeer*; *leerdichter*). (c = k).
didac'tisch, bn. (*lerend*; *tot lering strekkend*): *een – gedicht*, leerdicht, b.v. de Ziekte der Geleerden van Bilderdijk. (c = k).
didrach'me, v. –n (Gr. *dubbele drachme, halve sikkel*, d. i. ± *f 0.08*).
die 1 aanw. vnw.: *– man*; met gevoelswaarde: *o – humeuren! – vent, – ploert!* **2** betr. vnw.: *de man, – daar gaat, is burgemeester.*
dieet', o. (Gr.-Lat. diaeta v. diao = ik leef: *geneeskundige leefregel wat spijs en drank betreft*): *een – volgen*; *iem. op – stellen.*
dief, m. dieven (*iem., die steelt*): zegsw. *de dood komt als een – in de nacht*, hoogst onverwacht; *elk is een – in zijn nering*, ieder zoekt zijn voordeel, zelfs op slinkse wijze; *de gelegenheid maakt den –*, als de omstandigheden het stelen in de hand werken, wordt iem. allicht een dief; ook toegepast op ander kwaad; *die eens steelt, is altijd een –*, wanneer men eens iets misdreven heeft, wordt men er altijd op aangezien; bij verg. nog: *een – aan de kaars*, overbuigende vezel v. e. brandende pit, die het vet doet aflopen.
dief'achtig 1 bn. (*neiging hebbende tot stelen*): *een –e raaf*; **2** bw. (*op de wijze van een dief*): *hij kijkt – uit zijn ogen.*
dief'jesmaat, m. (*handlanger van den dief*): *het is dief en –*, de een steelt evengoed als de ander, lood om oud ijzer; vero.
dief'stal, m. diefstallen (*wederrechtelijke en meestal heimelijke toeëigening van eens anders goed*; *de handeling, daad van stelen*): *– met geweld*, roof; *iem. van – beschuldigen.*
dief'te, v. –n (Z.-N. *diefstal*).
die'mit, o. (*soorten*) diemiten (eig. uit twee draden bestaande = Lat. dimitum: *katoenen stof met overlangse strepen*).
die'miten, bn. (*v. diemit*): *een – borstrok.*
dien'aangaande, bw. (*die zaak betreffende*).
die'naar, m. –s en dienaren, dienaartje (1 *iem., die een ander dient, tegen loon zekere arbeid verricht*; vero.; 2 *iem., die een ander vrijwillig en nederig diensten en hulde bewijst*; 3 als beleefdheidsbetuiging inz. bij een afscheid; 4 *buiging*): 1 *de dienaren der kroon*, ministers; 2 *Heer, laat uw – in vrede gaan*; *een – van het schone*; 3 *geloof mij uw dienstw. –*; *uw –, mevrouw*; 4 *e. – maken.*
dienares', v. dienaressen; ook, –resse.
dien'der, m. –s, diendertje (*agent van politie*, enigszins min.; Z.-N. *helper, dienaar*): *– –, als je het me gebiedt! dooie –*, saaie piet.
die'nen, diende, h. gediend (1 *in dienst zijn van*; *voor iem. werken*; 2 *in dienst zijn* inz. *in het leger*; 3 *dienstig zijn tot, strekken tot*; 4 *als meester of heer erkennen*; *hulde bewijzen*; 5 *behulpzaam zijn, van dienst zijn*; 6 *behoren*; 7 *bruikbaar zijn*; 8 van antwoord, raad enz.: *helpen aan*; *verschaffen, verstrekken*): 1 *bij iem. –*; *in de stad gaan –*; zie geest; 2 *als officier te land of ter zee –*; 3 *dat dient tot voorbeeld*; 4 *God –*, zijn geboden onderhouden; 5 *waartoe zou dat –? dat dient nergens toe*; *tot niets –*; *waarmee kan ik u –?* ook (in een winkel) vraag van een winkelbediende aan een klant; *weer en wind –de*, gunstig zijnde; 6 *dat dient u* (of: *u dient dat*) *te weten*, moet; 7 *dat goed kan niet meer –*; 8 *van antwoord –*, antwoorden inz. in minder vriendelijke zin; *ik zal hem daarop –!* nog: *om u te –*, beleefde bevestiging; *van zo iets ben ik niet gediend*, dat wil, wens ik niet.
dien'overeenkomstig, bw. (*overeenkomend met of volgens iets, dat vooraf genoemd is*): *– werd besloten*; ook: –kom'stig.
dienst, m. –en (1 *betrekking als dienstbode*; 2 *staat van of werkzaamheid als militair*; 3 *waarnemen van zijn betrekking of gebruikt*

worden voor zijn bestemming; 4 *handeling of geheel van handelingen als ondergeschikte te verrichten*; 5 *openbare instelling*; 6 *werkzaamheden ener openbare instelling*; 7 [*nederige*] *verering, hulde*; 8 *godsdienstoefening*; R.-K. *mis*; Z.-N. ook *lijkdienst*; 9 *handeling, waarmee men iem. van nut is, zijn belang bevordert*; 10 *belang, nut*): 1 *zijn – opzeggen*; *een meid de – opzeggen*; *Sprotje zoekt een –*; 2 *de – verlaten*; *onder – zijn, gaan*, soldaat zijn, worden; 3 *buiten, in – zijn*; *enige jaren –*; 4 *hun –en als stokers weigeren*; *van zes tot tien heb ik geen –*, ben ik vrij; *– hebben*; 5 *de geneeskundige –*; *tak van –*, afdeling van werkzaamheden ten behoeve van staat, gemeente; 6 *drukwerk de – betreffende*; 7 *de – van God*; 8 *een plechtige –*; *–en als op Zondag*; *na de –*; 9 *iem. een –, –en bewijzen*; *de ene – is de andere waard*; *iem. een slechte, goede – bewijzen*; 10 *dit kan nog – doen*; *waarmee kan ik u van – zijn?* *ten –e van*; nog: (v. schepen) *in – stellen*, in gebruik nemen; *buiten – stellen*, opleggen.

dienst'baar, bn. (1 *ergens in dienst zijnde*, dikwijls schertsend deftig; 2 *bevorderlijk voor*): 1 *dit meisje is –*; *de dienstbare stand*; fig. *een volk – maken*, onderwerpen; 2 *– maken aan zijn kunst*; als zn. *onze dienstbaren*, dienstpersoneel, booien; **–baarheid,** v.; **–betoon,** o. (*hulpbetoon*); **–bode,** m. en v. –n (*gehuurde helper of helpster van een gezin*, inz. *meid*); **–bodenvraagstuk,** o.; **–brief,** m. –brieven (*ambtelijke brief*); **–doend,** bn. (*dienstverrichtend*): *een – kamerheer*; verg. **i. b. d.**; **–doener,** m. –s (*ambtenaar, die streng en veeleisend is voor zich zelf en voor zijn ondergeschikten*).

dien'stig, bn., bw. (*kunnende dienen tot, geschikt tot*): *waartoe is dit –?* **–heid,** v.

dienst'jaar, o. –jaren (*elk jaar v. dienst, of beheer*): *veertig –jaren hebben*; *uitgaven v. e. –*; **–klopper,** m. –s (min. *dienstdoener*); **–knecht,** m. –en (*ondergeschikte*; inz. in de Bijbel): fig. *de – des Heren*, trouwe dienaar van God en betrachter Zijner geboden; *een onnutte –*, iem. aan wien men niets heeft; **–maagd,** v. –en (*vrouw. dienstbode*, deftig of comisch): *de – des Heren*, die Gods geboden betracht, inz. R.-K. H. Maria; **–meid,** v. –en (*vrouw. dienstbode*); meestal meid of (dienst)meisje; **–order,** v. –s (*order, houdende voorschriften voor te verrichten werkzaamheden*); **–personeel,** o. (*de gezamenlijke personen, die men in dienst heeft*); **–plicht,** m. (*verplichting om krijgsdienst te verrichten*): *algemene –*, stelsel, waarbij ieder burger een tijdlang krijgsdienst moet verrichten; **–plich'tig 1** bn.: *een – nummer*, volgens hetwelk men dienen moet; **2 –e,** m. –n (*iemand, die tot de krijgsdienst is verplicht, die moet dienen*); **–regeling,** v. –en (*regeling betreffende de werkzaamheden van ondergeschikten of v. d. werkzaamheid ener openbare instelling*; *de lijst met deze regeling*): *de nieuwe – der spoorwegen*.

dienstvaar'dig, bn., bw. (*bereid om iemand een dienst te bewijzen, gedienstig*): *ik ben uw –e dienaar*; *iem. – bijstaan*; zie **dv.**; **–heid,** v.

dienst'weigeraar, m. –s (*iem., die weigert aan zijn militaire verplichtingen te voldoen*); **–weigering,** v. –en; **–weigeringswet,** v.

dienstwil'lig, bn., bw. (*dienstvaardig*): *uw –e dienaar*; *iem. – ter zijde staan*; **–heid,** v.

dienst'woning, v. –en (*woning voor een ambtenaar uit hoofde van zijn betrekking*).

dienst'zaak, v. –zaken, meestal mv. (*zaak, die op de dienst betrekking heeft*).

dien'tafeltje, o. –s (*kleine tafel, waarop men bij een maaltijd allerlei gerief gereedzet*).

dien'tengevolge, bw. (*als gevolg daarvan*); **–volgens,** bw. (*volgens, overeenkomstig die zaak, bijgevolg*): *de oudere Stastok was een man van de klok en stond – om zes uren op*.

diep 1 bn., bw. (*ver beneden de oppervlakte of de rand van iets zich uitstrekkende of afdalende*; *zich zo ver uitstrekkende, als de bepaling aangeeft*): *een –e afgrond*; *een – gewortelde boom*; bij uitbr. *een –e kast*; *in –e gedachten* (of: *– in gedachten*) *verzonken*; *– in de schuld zitten*, veel schulden hebben; *tot – in de nacht*; *– in de rouw*; *een –e wonde*, ver ingedrongen; fig. *een –e zucht*, uit het hart opkomend; *een – geheim*; *iem. – vernederen*; *een –e duisternis*, algehele; *–e armoede*, bittere; *iets – in zijn geheugen prenten*; *het zit bij hem niet –*, hij is erg oppervlakkig, weet niet veel; zie ook **glaasje**; **2** bw. (*zeer*): *– ongelukkig*; **3** o. diepen (*een diep water*; *een diepte in het water*; *vaar–, vaargeul*; *kanaal, vaart*): *het Hollands –*.

diep'boring, v. –en (*het boren diep in de bodem*): *–en naar steenkool in de Peel*.

diep'denkend, bn. (*grondig d. i. niet oppervlakkig denkend*): *een – wijsgeer*.

die'perik, m. (1 Z.-N. *diepe plaats, inzinking*; 2 Z.-N. *zee*, fig. *graf*): 1 *dat stuk land ligt in een –*; 2 *hij gaat naar de –*.

diep'gaand, bn. (*diep in het water liggend*; *zo diep in het water zich uitstrekkend als de bepaling aangeeft*): *een – schip*; *3 m –e schepen*; fig. *een –e redenering*; **–gang,** m. (*inzinking van een vaartuig beneden de waterlijn*): *een vaartuig van 20 voet –*, met 20 voet afstands tussen bodem en waterlijn; **–liggend,** bn. (*diepgelegen*): *een – vrachtschip*, diepgaand; *–e ogen*, ver in de oogkassen gezonken; **–lood,** o. –loden (*peillood om de diepte van vaargeulen enz. te peilen*; *peillood*): *–loden voor diepzeeonderzoek*.

diep'te, v. –n (*het diep-zijn* in verschillende betekenissen): *de – van een put, een mijnschacht*; *in de – der zee geworpen*; *naar de – gaan*, kelderen, verdrinken; ook: *de – van een huis, een gang*, lengte; fig. *de – van Gods goedheid*, grootte; *het dorp lag in de –*, ver beneden ons; *de – v. e. toon*, laagte.

diep'telijn, v. –en (*denkbeeldige lijn, die gelijke diepten op verschillende punten van een rivier, zee enz. verenigt*).

diep'zeeonderzoek, o. (*het onderzoek van de zeebodem, van organismen enz.*).

diepzin'nig 1 bn. (1 van personen: *diep doordenkend*; 2 van zaken: *waarvan de zin diep ligt*; *veel inspanning van het denkvermogen vereisend*; ook: *waarin een diepe zin ligt, verheven*): 1 *Dante, de –e wijsgeer van zijn tijd*; 2 *–e vertogen over de Deugd*; *de –e waarheid der opmerking*; **2** bn. (*op een wijze, die van diep doordenken getuigt*): *– over enig dogma redeneren*; **–zin'nigheid,** v.

I. dier, o. –en, diertje (*levend organisme, op prikkels reagerend en van grotere beweeglijkheid dan een plant*): *redeloze –en*.

II. dier, bn., bw.; dierder, –st (lit. t. of in vaste uitdrukkingen: *kostbaar*; *kostelijk*; *duur*; *dierbaar*): *een –e eed zweren*,

van grote bindende kracht; zie duur.
dier'baar, bn.; dierbaarder, -st (*waaraan men grote waarde hecht; waard, geliefd*): *dierbare ouders, een dierbare gedachtenis; de -ste belangen*; **dier'baarheid,** v.
die'renarts, m. -en (*veearts*).
die'renbescherming, v. (*het streven om het mishandelen van dieren of het uitroeien er van te voorkomen*): *vereniging voor -.*
die'renepos, o. (*episch gedicht, waarvan de stof ontleend is aan de dierenwereld* inz. *met enig dier als hoofdpersoon*); het - Van den Vos Reinaerde; **-fabel,** v. -s, -en (*fabel, waarbij het verhaal aan de dierenwereld ontleend is*): *de -s van Aesopus.*
die'renriem, m. (sterrenk. *een aan de hemel gedachte gordel met 12 sterrenbeelden, die bijna alle de naam van dieren hebben en waarin de ecliptica ligt*); z. zodiak.
die'renrijk, o. (*fauna; al de dieren samen*).
die'ren-symboliek', v. (*zinnebeeldige bet. der dierenbeelden*): het *lam* is het zinnebeeld van *onschuld*, de *duif* van *vrede* enz.
die'rentemmer, m. -s (*temmer van verscheurend gedierte*); **-tuin,** m. -en (*diergaarde*); **-wereld,** v. (*dierenrijk*).
dier'gaarde, v. -n (*inrichting, gewoonlijk aangelegd als gaarde of tuin, waarin in hokken of afrastering allerlei [vreemde] dieren worden gehouden*): *de Rotterdamse -.*
dier'koop, bn. (*duur*): *- weefsel*; vero.
dier'kunde, v. (*zoölogie: wetenschap, kennis van de dieren, hun leefwijze enz.; beschrijving der dieren; het boek*).
dier'lijk, bn. (*tot het dier behorend; van het dier of de dieren [afkomstig]; aan het dier of de dieren eigen; van de aard van een dier of de dieren*; fig. *grof-zinnelijk*): *-e olie, -e vetten; -e driften; -e warmte*, nat. lichaamswarmte; *het - magnetisme*; **dier'lijkheid,** v.
dier'soort, v. -en (*soort, klas, ras v. dier*).
I. dies, bw. (*daarom, derhalve, des*); vroeger ook: *daarvan*, b.v. *wat - meer zij.*
II. di'es, m. (Lat. *dag*): *- a'ter*, ongeluksdag; *- supre'ma*, oordeelsdag, laatste dag; zegsw. *- di'em do'cet*, de ene dag leert de andere; *di'em per'didi*, de dag heb ik verloren; *car'pe di'em*, gebruik de tijd; *- i'rae, - il'la*, dag des toorns, vreselijke dag: R.-K. lied over de doemsdag, geheten naar de aanvangswoorden, uit de 13e eeuw, veelal gezongen in Requiëm-missen; *- nata'lis*, dag der stichting inz. van een Hogeschool: de - der universiteit v. Leiden is 8 Febr.; lees *die'-es.*
die'selmotor, m. -moto'ren (*naar den uitvinder*, † 1918, *genoemde verbrandingsmotor*); **-trein,** m. -en (nl. *door dieselmotoren in beweging gebracht*). (s = z).
diet, o. (Z.-N. lit. t. *volk*).
I. diets (= *Diets* **II**): *iem. iets - maken*, [a]) N.-N. wijs, [b]) Z.-N. duidelijk maken.
II. Diets, 1 bn. (bijvorm van Duits; oorspr. *taal van het volk; Middelnederlands*; verheven en archaïstisch: *Nederlands, Groot-Nederlands*): *de -e taal; van -e stam; de -e Bond*; **2** zn. o.: *het -.*
dieveg'ge, v. -n (*meisje, vrouw, die steelt*).
die'ven, diefde, h. gediefd (minder sterk dan: *stelen; ontfutselen*); z. dagdieven.
die'venbende, v. -n; **-gezicht,** o. -en (Z.-N. *dieventronie*); **-lantaarn, -lantaren,** v. -s (*lantaarn, die slechts aan één zijde licht geeft en waarvan het licht door schuiven kan worden afgesloten*); **-taal,** v. -talen (*geheime taal van misdadigers*); **-tronie,** v. -s (*gemeen gezicht [van een boef]*); **-wagen,** m. -s (*celwagen, gevangenwagen*).
dieverij', v. -en (enigszins zachter dan: *diefstal*): *kleine -en.*
diffama'tie, v. (Lat. diffamare = ruchtbaar maken: *eerroof, laster*).
different', bn. (Fr. [Lat. differens]: *onderscheiden; ongelijk; verschillend*); l. *die-fe-rent'.*
differentiaal', v. differentialen (*oneindig kleine aangroeiing ener veranderlijke grootheid*); (t = ts); **--lamp,** v. -en (*electrisch booglicht met zich bewegende koolspitsen*); **--thermometer,** m. -s (*thermometer, het kleinste verschil in temperatuur aangevend*).
differen'tie, v. -s, differentiën (Fr. différence, Lat. differentia: *verschil; koersverschil*). (tie = sie).
differentië'le rechten, o. mv. (Fr. différentiel: *invoerrechten, verschillend naargelang v. het land v. herkomst of bestemming*).
difficiel', bn. (Fr. [Lat. difficilis]: *moeilijk; moeielijk te voldoen; kieskeurig*; ong. *vitterig*): *een - mens*, lastig.
difficulteit', v. -en (Fr. [Lat. difficultas]: *moeilijkheid; zwarigheid; bezwaar*). (i = ie).
diffrac'tie, v. (Fr. [Lat. diffractio]: *breking van lichtstralen*).
diffu'sie, v. (Fr. [Lat. diffusio]: nat. *vermenging tot een homogeen mengsel van ongelijksoortige gasvormige vloeibare of opgeloste vaste stoffen; verstrooiing of ongelijkmatige terugkaatsing van licht of warmte*).
diffuus', bn. diffuser, diffuust (Fr. diffus, Lat. diffusus: *verstrooid, zonder bepaalde grens*; van licht: *verspreid teruggekaatst*; van de stijl: *duister, wijdlopig*).
digereren, gedigereerd (Fr. [Lat. digerere]: v. spijzen: *verteren*; van spot: *moeten slikken; bij matige warmte koken of weken*).
diges'tie, v. (Fr. [Lat. digestio]: *spijsvertering*): *-visite*, v., bezoek bij iem., waar men te dineren is geweest. (g = g).
dig'gel, v. -s, -en (in het mv. gew.: *aardewerk, potten en pannen*; in zegsw. in het mv. *scherf*): *aan -en zijn, vallen enz.*
digitali'ne, v. (Fr. v. Lat. digitus = vinger: *extract van digitalis, plantaardig vergif, geneesmiddel voor hartlijders*). (g = zj).
digita'lis, v. (*vingerhoedskruid*). (g = g).
dignita'ris, m. dignitarissen (Lat. *waardigheidsbekleder*); zie hofdignitaris. (g = g).
digres'sie, v. -s (Fr. [Lat. digressio]: *afwijking; uitweiding; omhaal van woorden*).
di'i majo'res, Lat. de hogere goden, o.a. Jupiter, Juno, Neptunus, Minerva enz.; - mino'res, de mindere goden; l. *die-ie.*
dij, v. -en, dijtje ([*vlezige*] *achterzijde van het bovenbeen*); **-been,** o. -beenderen (ontl. *been tussen het bekken en de knieschijf*).
dij'en, dijde, i. gedijd (*uitzetten*; Z.-N. *groeien*): Z.-N. *dat koren dijt*; zie gedijen.
dijk, m. -en (*opgeworpen, hoofdzakelijk uit aarde bestaande waterkering, langs of om enig water*): *de voet, de glooiing, de kruin van een -; er zijn zee-, rivier- en polderdijken*; zegsw. *iem. aan* (of: *op*) *de - zetten* (of: *jagen*), op straat zetten, hem zijn betrekking ontnemen; *dat brengt* (of: *zet*) *geen zoden* (of: *aarde*) *aan de -*, dat helpt niet.
dijka'ge, v. -s (*het aanleggen van dijkwerken; het ingedijkte land; het geheel*

der dijken; *de dijk*); in alle bet. vero.
dijk'bestuur, o. –besturen (*college, belast met het toezicht op een dijk*).
dijk'breuk, v. –en (*doorbraak v. e. dijk*).
dij'ker, m. –s (*dijkwerker*): *eten als een –*, zeer veel eten.
dijk'etting, v. –en (*beweiding van een dijk of het recht tot beweiding*); **-graaf,** m. –graven (*voorzitter van het bestuur van een dijk of waterschap, tevens met het dagelijks bestuur belast*); **–heem'raad,** m. –raden (*lid v. e. dijk- of polderbestuur*); **–heem'raadschap,** o. (*de waardigheid van heemraad*; *de gezamenlijke dijkheemraden*); **–leger,** o. –s (*de personen, die in tijd van nood gehouden zijn een dijk te versterken*); **–raad,** m. –raden (*dijkmeester, lid van een dijkbestuur*; ook: *dijkbestuur*); **–rechten,** o. mv. (*rechtsregelen betreffende het beheer en het onderhoud van een dijk*; *belastingen tot onderhoud der dijken*); **–schot,** o. (*belasting, door ingelanden te betalen voor het onderhoud der dijken*); **–schouw,** v. (*inspectie van een dijk of dijken*); **–slag,** m. –slagen (*gedeelte v. e. dijk door een ingeland te onderhouden*); zie hoefslag.
dijks'lasten, m. mv. (*belastingen voor het onderhoud van de dijken*).
dijk'stoel, m. –en (*dijkbestuur*); **–staal,** o. (*grond, waarop de dijk rust*); **–val,** m. –vallen (*inzinking* [*door wegspoeling*] *van een stuk dijk* inz. *aan de Zeeuwse kust*).
dijn, **1** bezitt. voorn., 2de pers. enkv., vero., gew.; **2** zn. o.: *het mijn en* (*het*) –.
dij'sel, Z.-N.; zie dissel **II.**
dij'stuk, o. –stukken (*deel van een harnas, reikende van de knie tot de heup*).
dij'zig, bn. (*mistig, dampig*): *de duinen tekenden zich tegen de –e lucht af.*
dik, **1** bn.; dikker, –st (1 in het alg. *niet dun*; van personen: *van aanzienlijke* [*lichaams*]-*omvang, vet en* [*of*] *vlezig*; van platte voorwerpen: *van aanzienlijke omvang of doorsnede*; 2 met een bep. v. hoeveelheid: *waarvan de geringste afmeting of omvang zo is, als de bepaling uitdrukt*; 3 *nauw aaneengesloten, dicht*; 4 van duisternis: *ondoordringbaar*; 5 van vloeistoffen: *weinig vloeibaar*): 1 *een dikke plank*; *– en vet*; *e. – man*; *e. dikke draad*; *dikke tranen*; *dikke ogen*, gezwollen; *een dikke wang krijgen*; 2 *twee m –*; 3 *een dikke knevel*; 4 *dikke duisternis*; 5 *dikke saus*; nog: *een dikke 1000 gulden*, iets meer dan; *een – uur*; zegsw. *zich – maken*, boos worden; *dikke vrienden*, boezemvrienden; Z.-N. *een dikke boer*, rijke; **2** bw. (1 *zo, dat er een opzwelling ontstaat*; 2 *zo, dat er een dikke laag gevormd wordt*): 1 *de arm liep – op*; 2 *ergens – in zitten*, veel van hebben; *er – in zitten*, rijk zijn; *– onder het stof zitten*; *het ligt er* (*duim*)*dik op*, de bedoeling komt sterk uit; ook: *het er* (*duim*)*dik opleggen*, de bedoeling sterk doen uitkomen; Z.-N. *niet – lopen*, zeldzaam zijn; **3** zn. o.: *koffie–*; *het – van de arm, enz.*; zie dun.
dik'buik, m., soms v. –en (spotn. *iem. met een dikke buik*; *dikkerd*).
dik'heid, v.
dik'huidig, **1** bn. (*met een dikke huid*; fig. *onverschillig voor wat krenkt, voor spot*; inz. ongunstig: *onbeschaamd, gevoelloos*): *–e dieren*; **2** **–en,** m. mv. (vero. voor *pachydermen*; zie ald.); ook: –hui'dig(en).
dik'kerd, m. –s (spotn. *dikke persoon*): *een goedige –*; ook van kinderen en dieren.
dik'kop, m. (als persoon ook v.) –koppen (*iem. met een dikke kop*; *larve v. e. kikvors, kikkervisje*; *vlindersoort*; *tarwe-variëteit*; *veder distelsoort*; *grote borrel*).
dik'maals, bw. (*vaak, dikwijls*).
dik'te, v. –n, diktetje (*dikheid*; *zwelling*).
dik'werf, dik'wijls, bw. (*vaak, menigmaal*).
dik'zak, m. en v. –zakken, gmz. (spotn. *dik en zwaar persoon*): *wat een – v. e. jongen!*
dilem'ma, o. dilemma's (di[s] + Gr. lemma = zin: *dubbele sluitrede*; fig. *lastige keus tussen twee onaangename zaken*; *netelige toestand*): *iem. voor het – stellen.*
dilettant', m. –en (It. dilettante, v. Lat. delectari = genot verschaffen: *kunst- of wetenschapbeoefenaar uit liefhebberij*; *niet-beroepskunstenaar of -geleerde*, soms met de bijbet. v. *oppervlakkigheid*); v. ook **–e.**
dilettantis'me, o. ([*oppervlakkige*] *beoefening ener kunst of wetenschap als liefhebber*; *geliefhebber*): *– in de dichtkunst.*
diligen'ce, v. –s (Fr. *ouderwetse post- of reiswagen*): *de –s van Van Gend en Loos.*
diligent', bn., bw. (Fr. [Lat. diligens]: *ijverig, naarstig, werkzaam*): *een commissie – verklaren*, opdragen haar aandacht te blijven wijden aan een bepaalde zaak; haar opdracht verlengen; *– blijven*, de aandacht gevestigd houden op: lees *–gent'.*
dil'le, v. –n (*eenjarige schermbloemige plant*).
dil'te, zie delte.
diluviaal', bn. (Fr. [Lat. diluvialis]: *in het diluvium gevormd*; *tot het diluvium behorend*): *diluviale gronden*, b.v. de Drentse heiden.
dilu'vium, o. (Lat. overstroming, zondvloed: *aardvorming in vóórhistorische tijd, vóór het alluvium*; *de gevormde gronden*).
dimen'sie, v. dimensiën, –s (Fr. [Lat. dimensio]: *afmeting*): *de vierde –.* (s = s).
diminueren, gediminueerd (Fr. [Lat. deminuere]: *verminderen*).
diminuen'do, bw. (It. muz. *afnemend*).
diminutief', o. diminutieven (Fr. *verkleinwoord*); Lat. diminuti'vum, o., diminutiva.
dim'men, dimde, h. gedimd (Eng.-Ned.: *dempen, duister maken*): *de koplampen –.*
dimorph', bn. (Gr. di + morphos = gestalte hebbend: *in twee kristalvormen voorkomend*; b.v. *koolstof als diamant en graphiet*); ook toegepast in de nat. hist. (ph = f).
di'nar, m. –s (Lat. denarius: *zilveren munteenheid in het vroegere Servië*, ± *f 0.48* = *100 para's, thans in Yougo-Slavië*).
diner', o. –s (Fr. *middagmaal*; *fijn of feestelijk middagmaal*); **diner'tje** of **dinee'tje,** o. –s. (er = ee).
dineren, gedineerd (Fr. [Lat. disjunare = lett. ontnuchteren]: *het middagmaal gebruiken*; *middagmalen* [*als gast of op feestelijke wijze*]): *met, bij iem. –.*
ding, o. –en, dingetje (*zaak*; *lichaam*; *voorwerp*): *wat een lief, aardig –*, kind, meisje; *een moeielijk* (of: *een heel*) *–*, een moeielijke, lastige zaak; *wat een –! alle goede –en in drieën*, of driemaal is scheepsrecht; Z.-N. *wat een ding*(*en*), wat een gebeurtenis!
ding'-ding', v. zie den'deng'.
I. din'gen, dong, h. gedongen (1 *staan naar, streven naar*; *wedijveren om*; 2 *afdingen, beknibbelen bij een koop*): 1 *naar iets –*, naar (een post) staan; *naar de prijs –*; 2 *nauw –*; verg. pingelen; zie ook: bedingen.
II. din'gen, o. (Z.-N. 1 *goed*; 2 *wasgoed,*

was): 1 *zijn – scheuren*; 2 *hang het – op.*
din'ges, m. (*naam, waarmede men personen of zaken aanduidt, waarvan men de eigennaam niet wil of op het ogenblik niet kan noemen*): *mijnheer Dinges*; gmz.
din'go, m. dingo's (*verwilderde hond in Australië*; Lat. canis dingo).
ding'sig, bn. (*onlekker*; *van streek*; ook wel: *gemelijk, verdrietig*): *ik ben wat –*; ook: ding'zig; **–heidje,** o. –s (*ding, dingetje*; *klein, aardig voorwerpje, snuisterij*).
ding'spel, o. –spelen (*rechtsgebied*), vero.
ding'taal, v. (*pleidooi*; fig. *klemmende, krachtige taal*): *ik heb hem – laten horen.*
dinosau'rus, m. dinosaurussen, dinosauriërs (Gr.-Lat. [v. Gr. deinos = geducht, schrikkelijk + sauros = hagedis]: *voorwereldlijke reuzenhagedis*).
dinothe'rium, o. –s (Gr.-Lat. [Gr. therion = dier]: *voorwereldlijke olifant*). (th = t).
Dins'dag, m. –dagen (*derde dag der week*).
Dins'dags, bn., bw. (*op Dinsdag, elke Dinsdag*): *– bezoekt hij de markt*; *de –e markt.*
diocesaan' **1** bn. (*van een diocees*): *een diocesane onderwijzersvereniging*; ook: *diocesaanvereniging*; **2** m. diocesa'nen (*lid van een diocees*; *de geestelijke bestuurder*).
dioce'se, v., ook: **diocees',** o. diocesen (Lat. diocesis, Gr. dioikesis = provincie: R.-K. *bisschoppelijk gebied*; *bisdom*).
Dio'genes, m., cynisch wijsgeer, 404–324 v. C., leerling van Antisthenes (zie cynisme), te Athene, veelal te Corinthe. Hij hekelde zijn tijdgenoten, zoals blijkt uit het verhaal van de: **—lantaarn,** v.: fig. *met een – rondlopen*, in ontevreden ijver zoeken naar het goede, zoals Diogenes bij klaarlichte dag met een brandende lantaarn naar „mensen" zocht, met welke daad hij zijn verachting voor zijn tijdgenoten te kennen gaf.
Diome'des, m., myth. held vóór Troje, beschermeling van Athene, rooft met Ulysses het palladium; zie ald.
Diony'sus, m.; zie Bacchus.
dioptaas', o. (Gr. van dia = door + stam op = zie: *kopersmaragd, kiezelachtige groene delfstof*).
diop'ter, o. –s (Gr. eig. doorziener: meetk. *vizier*; *kijkspleet van instrumenten*); **–op'trica, dioptrick',** v. (*leer van de breking der lichtstralen*); **–optrie',** v. dioptrieën (*eenheidswaarde van breking van lenzen*).
diora'ma, o. diorama's (Gr. v. diorao = ik zie door iets heen: *schildering, door beweegbare belichting beschenen*; *kijkspel*).
diorie't', o. (*soorten*) –en (Gr. v. diorizo = ik onderscheid: *steen, waarvan de zwarte en witte bestanddelen gemakkelijk zijn te onderscheiden*; *groensteen*).
Dioscu'ren, m. mv. (Gr. Dios = van Zeus + koroi = knapen), myth. tweelingszonen v. Jupiter: *Castor*, de paardentemmer, en *Pollux*, de vuistvechter.
dipht(h)erie', v.; l. *difterie'*; **diphtheri'tis,** v. (Gr. diphthera = vel: *besmettelijke keelziekte, d. i. slijmvliesontsteking*); lees *diftee–*.
diphthong', v. –en (Gr.-Lat. diphtongus [dis = twee + phthongos = geluid]: *tweeklank*); lees *diftong'*.
diplo'ma, o. diploma's (Gr.-Lat. eig. het verdubbelde: 1 *akte van aanstelling*; 2 *bewijs van lidmaatschap*; 3 *schriftelijk bewijs van een met goed gevolg afgelegd examen, akte*): 1 *een – van ingenieur*; 2 *toegang op vertoon van het –*; 3 *eindexamen–*; nog: bewijs van onderscheiding bij een tentoonstelling enz.
diplomaat', m. diplomaten (Fr. diplomate: *staatsman* inz. zijn land vertegenwoordigend tegenover h. buitenland; *politieke onderhandelaar*; fig. *voorzichtig, handig-sluw mens*).
diplomatie', v. (Fr. 1 *de gezamenlijke diplomaten*; 2 *kunst of taak der diplomaten*; *hun onderhandelingen ten behoeve der buitenlandse staatkunde*; *staatsmanskunst*; fig. *behendige sluwheid*): 1 *de buitenlandse – was in die loge*; 2 *geen geheime – meer.*
diplomatick', Fr. diplomatique **1** bn., bw. (1 *met betrekking tot, door, van de diplomatie*; *als v. e. diplomaat*; 2 *behoedzaam en zeer voorzichtig, handig-slim*; 3 *op oorkonden berustend*; *volkomen gelijk met het oorspronkelijk stuk*; in deze bet. meest *diplomatisch*): 1 *de –e vertegenwoordigers*; *–e examens*; 2 *een – antwoord*; *– te werk gaan*; 3 *de geschiedenis – doceren*; *–e zekerheid*; **2** v. (*leer of kennis der oorkonden*); zie ook corps.
diploma'tisch, bn., bw. (*diplomatiek* **1** inz. in bet. 3): *een –e zekerheid verlangen*; *een –e uitgave*; *– uitgeven.*
diplomeren, gediplomeerd (Fr. *een diploma verlenen aan*): *een gediplomeerde verpleegster.*
diplopie', v. (Gr. *het dubbelzien*).
dip'tera, o. mv. (Gr. di + pteron = vleugel: *tweevleugelige insecten*): *vliegen zijn –.*
diptiek', v. –s, –en (Gr. diptychon = dubbelgevouwen: R.-K. *tweeluik*); z. triptiek.
direct', bn., bw. (Fr. [Lat. directus]: *regelrecht, rechtstreeks*; *onmiddellijk*): *een –e verbinding*; *ik kom – bij u*; *–e belastingen*, grond-, inkomstenbelastingen enz., tegenstelling van verbruiksbelastingen.
directeur', m. –s, –en (Fr. [Lat. director]: *bestuurder, hoofdleider*; school: *hoofd ener H. B. school, Handelsschool, Kweekschool enz.*): *– ener zangvereniging, van een levensverzekering*; **—generaal',** m. directeursgeneraal (*algemeen directeur*): *de —— der staatsspoorwegen*; *de —— van de arbeid.*
direc'tie, v. directiën, –s (Fr. [Lat. directio]: *bestuur*, [*opper*]*leiding, beheer*; *richting*); lees *di-rek'-sie.*
directoi're, o. (Fr. gesch. *de regering met vijf directeuren, als opperste staatsbewind in Frankr. v. 26 Oct. 1795–9 Nov. 1799*).
directoraat', o. directoraten (*directeurschap*).
directri'ce, v. –s (Fr. *vrouwelijke directeur*): *de – ener meisjesschool.*
dirigeren, gedirigeerd (Fr. [Lat. dirigere]: 1 *leiden, besturen*; 2 *zenden, naar richten*): 1 *een orkest –*; 2 *iets ergens heen –.* (g = g).
dirigeer'stok, m. –stokken (*maatstok, waarmee de orkest-directeur dirigeert*). (g = g).
dirigent', m. –en (afgeleid van dirigeren: *leider, bestuurder* inz. v. e. orkest, kapel, koor): *de – van een muziekkorps.* (g = g).
I. dirk, v. –en (scheepst. *touw, waarmee de bezaanboom wordt op- en neergelaten*; ook: *toppenant, piekeval*).
II. dirk, m. (*verkorting van directeur*).
III. Dirk, m. –en (eigennaam: *Diederik*).
dirk'jespeer, v. –peren (*e. vroegrijpe peer*).
I. dis, m. dissen (*spijstafel, aangerechte tafel*; *tijd, dat men aan tafel zit*; ook: *het opgediende maal*; gew. in Z.-N. *toonbank*): *ten – nodigen*, ten eten, aan tafel.
II. dis... in samenstellingen; Lat. 1 een schei-

ding te kennen gevende; 2 van..., mis...
dis'agio, m. (It. *bedrag, dat een munt of geldswaardig papier minder waard is, dan de daarop uitgedrukte nominale waarde; verlies bij wisselen van geld*); verg. agio.
discals', m. -en (gew. in Z.-N. van Lat. discalceatus = ongeschoeid: *ongeschoeide Karmeliet*).
discant', m. -en (Lat. discantus: *sopraan; hoogste stem*); ook: de hoge tonen van het toonregister, b.v. *die piano heeft heldere -.*
disci'pel, m. -en, -s (Lat. discipulus: *leerling; volgeling;* Bijb. *apostel, jongere*).
disciplinair', bn., bw. (Fr. [Lat. disciplinaris]: mil. *de tucht betreffend; tucht....*): *een -e straf,* niet opgelegd door de krijgsraad maar door den korpschef; *die manschappen werden - gestraft.*
discipli'ne, v. (Fr. [Lat. disciplina]: [*krijgs- of school]tucht*): *de - handhaven.*
disciplineren, gedisciplineerd (Fr. *aan tucht gewennen*).
disconteren, gedisconteerd (handel: *kopen van wissels vóór de vervaldag onder aftrek van een percentage rente of disconto*); zie verdisconteren.
discon'to, o. (It. handel: *korting en wel procentsgewijze, wanneer men een wissel vóór de vervaldag te gelde wil maken*): *in - nemen,* disconteren; **-bank,** v. -en (*bankinstelling, welke haar hoofdbedrijf maakt van het disconteren*).
Discor'dia, v., Lat. (godin der) tweedracht.
discours', o. -en (Fr. *gesprek; onderhoud; rede*); lees *diskoers'.*
dis'crediet, o. (*de toestand, dat men geen vertrouwen geniet; gebrek aan crediet; kwade roep* inz. verbonden met *brengen*): *iem. in - brengen,* verdacht maken, doen wantrouwen; *in - zijn.*
discreet', bn., bw.; discreter, -st (Fr. discret: *kies, bescheiden; voorzichtig; stilzwijgend; geheimen kunnende bewaren*).
discre'tie, v. (Fr. *bescheidenheid; kiesheid; stilzwijgendheid; het besef, dat men dingen niet moet oververtellen; goedvinden*): *kan ik op uw - rekenen?* geheimhouding; *met - gezegd,* met goedvinden.
dis'cus, m. (Lat.) disci; (Ned.) discussen; Gr. dis'kos (Lat. *stenen of metalen werpschijf, in gebruik* inz. *bij de Olympische spelen*).
discus'sie, v. discussiën, -s (Fr. [Lat. discussio]: *bespreking; gedachtenwisseling; redetwist*).
discuteren, gediscuteerd, **discussiëren,** gediscussieerd (Fr. discuter: *van gedachten wisselen; redetwisten*): *met iem. over iets -.*
dis'genoot, m.; **-genote,** v. -genoten (*tafelgenoot*).
dis'harmonie, v. (*wanklank; gebrek aan harmonie;* fig. *gebrek aan overeenstemming*).
disloca'tie, v. -s (eig. *verplaatsing;* ontleedk. *ontwrichting;* mil. *verdeling der troepen over garnizoenen*).
dispa'che, v. -s (Fr. oorspr. It. of Sp. *berekening, schatting, door een deskundige opgemaakt, van geleden zeeschade en de verdeling over de belanghebbenden: verzekeraar en reder; averijrekening; het stuk met de berekening*).
dispacheur', m. -s (Fr. *beëdigd deskundige, belast met de dispache*).
dispensa'tie, v. -s, dispensatiën (Fr. [Lat. dispensatio]: *ontheffing, vrijstelling v. e. gebod of voorschrift*); **-pensato'rium,** o. (Ned.) dispensatoriën, -s; (Lat.) dispensatoria (Lat. *apothekershandboek, receptenboek*); **-penseren,** gedispenseerd (Fr. *vrijstellen, ontheffen*): *iem. van iets -.* (s = z).
dis'pereren, zie desespereren.
disper'sie, v. (Fr. [Lat. dispersio]: *verspreiding; ontleding v. het licht, kleurschifting*).
dis'plezier, o. (*verdriet, last*): *- aan iets beleven, iem. - doen.*
disponeren (Lat. disponere: *regelen,* met *over: beschikken over*); zie gedisponeerd.
disponi'bel, bn. (Fr. *beschikbaar*).
disposi'tie, v. dispositiën, -s (Fr. [Lat. dispositio]: *beschikking; aanleg; neiging, lust, gemoedsstemming; gesteldheid, vatbaarheid*).
disputa'tie, v. disputatiën, -s (Fr. [Lat. disputatio]: [*wetenschappelijke*] *redetwist*).
disputeren, gedisputeerd (Fr. [Lat. disputare]: *wetenschappelijk redetwisten; twisten*).
dispuut', o. disputen (Fr. dispute: 1 *redestrijd, redetwist; twistgesprek; kibbelarij;* 2 *studentendebatingclub*): 1 *met Mama had zij er dikwijls vrij heftige disputen over;* 2 *een Amsterdams - of dispuutgezelschap.*
disqualifica'tie, v. -s (*uitsluiting bij wedstrijden wegens overtreding der reglementen; ongeschikt-verklaring*). (qu = kw).
disqualificeren, gedisqualificeerd (*uitsluiten bij wedstrijden wegens overtreding der reglementen; ongeschikt, onbevoegd verklaren; wraken, opkomen tegen*). (qu = kw).
dissec'tie, v. -s (*opening, ontleding v. e. lijk*).
I. dis'sel, m. -s, disseltje (*dwarsbijl, in gebruik bij wagenmakers en kuipers*).
II. dis'sel, m. -s, disseltje (*disselboom*).
dis'selboom, m. -bomen (*boom aan een wagen tussen de paarden van een tweespan*).
dissen'ter, m. en v. -s (Eng. [Lat. sentire = van mening zijn]: *andersdenkende;* inz. in Engeland: *hij, die niet behoort tot de staatskerk, niet-conformist*); de Presbyterianen, Kwakers, Puriteinen enz. zijn -s; in ons land: een Hervormde, staande buiten de Ned. Herv. kerk; zie Afgescheidenen.
disserta'tie, v. dissertatiën, -s (Fr. [Lat. dissertatio]: [*wetenschappelijke*] *verhandeling;* inz. *academisch proefschrift*).
dissident', m. -en (Fr. [Lat. dissidens, van dissidere = verschillen]: *andersdenkende; scheurmaker; iem., die scheuring doet ontstaan;* geschied. mv.: *niet R.-K. Polen*).
dissimila'tie, v. -s (Lat. dissimilatio: *vermijding der opeenvolging van twee gelijke medeklinkers in twee lettergrepen door het vervangen van een der medeklinkers door een andere*), b.v. *kamenier* voor *kamerier.*
dissonant', m. -en (Fr. [Lat. dissonare = niet overeenstemmend klinken]: *wanklank, valse toon;* muz. *vereniging van twee of meer tonen, die geen zuiver accoord vormen*): fig. *een feest zonder één -;* **-soneren,** gedissoneerd (*vals klinken;* fig. *niet overeenstemmen*).
distan'tie, v. distantiën, -s (Lat. distantia: *verte, afstand*): *zich op - houden.*
dis'tel, v. -s, disteltje (*plant met stekelige stengel en bladeren;* Lat. carduus): fig. *-s op het levenspad,* tegenspoeden.
dis'telig, bn. (*met distels;* fig. *netelig*): *- onkruid;* fig. *een -e zaak.*
dis'telorde, v. (*Schotse ridderorde*).
dis'telvink, m. -en (*putter;* Lat. carduelis c. carduelis); **-vlinder,** m. -s (*fraai ge-*

tekende dagvlinder; Lat. vanessa cardui).
dis'tichon, o. **di'stichon,** (Ned.) –s; (Gr.-Lat.) disticha (Gr.-Lat. v. Gr. stichos = vers: oorspr. *tweeregelige strophe*: *hexameter en pentameter*; later: *elk koppelvers*).
distillaat', o. distillaten (*product van een distillatie*).
distillateur', m. –s (Fr. *iem., wiens beroep het distilleren, d. i. het maken van sterke dranken is*; *brander*; *sterkedrank-stoker*); ook, distilleerder; **–la'tie,** v. distillatiën, –s (Fr. [Lat. distillatio]: *het distilleren*); **–leer'ketel,** m. –s; **–leerderij',** v. –en (*branderij*); **–leer'kolf,** v. –kolven.
distilleren, gedistilleerd (Lat. distillare: 1 *door verdamping en daaropvolgende condensatie zuiveren* [*een vloeistof*] *of van elkander scheiden* [*verschillende stoffen*]; inz. *sterke dranken stoken*; *overhalen*; 2 fig. [*op gezochte wijze*] *iets afleiden uit iets anders*): 1 *gedistilleerd water*; *gedistilleerd*, sterke drank; *droog –*, verhitten buiten toetreding van lucht; 2 *hoe kun je dat uit mijn woorden –?*
distinc'tie, v. (Fr. [Lat. distinctio]: *onderscheiding*; *onderscheid*; *fijne beschaafdheid* inz. *van manieren en uiterlijk*): *e. man v. –*.
distinctief', o. distinctieven (Fr. *onderscheidingsteken, rangteken*): *het – van de majoorsrang*, een gouden kraagstreep met één ster.
distingeren, gedistingeerd (Fr. distinguer, Lat. distinguere: *onderscheiden*; *met onderscheiding bejegenen*). (g = g).
distor'sie, v. –s, distorsiën (Fr. [Lat. distortio]: *verdraaiing, verwringing; verstuiking*).
distract', bn., bw. (Lat. distractus: *afgetrokken, verstrooid*). (c = k).
distrac'tie, v. distractiën, –s (Fr. [Lat. distractio]: *afgetrokkenheid, verstrooidheid*; rechtst. *vervreemding, verkoop*). (ct = ks).
distribueren, gedistribueerd (Fr. [Lat. distribuere]: *verdelen, ronddelen*; *uitdelen*).
distribu'tie, v. –s, distributiën (Fr. [Lat. distributio]: 1 *uitdeling* b.v. *van brieven, prijzen*; 2 *door de staat in crisistijd geregelde verdeling van levensbehoeften enz.*): 1 *– van brieven*; 2 *opheffing der –*; **–kantoor,** o. –kantoren (*hulppostkantoor* inz. *op een dorp*; *kantoor voor distributie* in bet. 2).
district', o. –en (Fr. *onderafdeling*: *rechtsgebied, ambtsgebied*; *kieskring*).
districts'schoolopziener, m. –s (*schoolopziener aan het hoofd v. e. schooldistrict*).
dithyram'be, v. –n (Gr.-Lat. dithyrambus: dichtk. oorspr. *lofzang ter ere van Bacchus*; *vurig loflied* [*in ongeregelde versmaat*]).
dit, in: *voor den – en den dat*; zie dat.
dit'je, o. –s: *allerlei –s en datjes*, kleinigheden, beuzelarijen; *hij heeft altijd een – en een datje*, iets bijzonders, het een of ander.
dit'maal, bw. (*voor deze keer*).
di'to, It. **1** bn., bw. (*hetzelfde, als het vorige, als het pasgenoemde*; *desgelijks*): *een – kleed*; *– handelen*; **2** zn. o.: *ik heb een –*.
dittografie', v. –grafieën; z. haplografie.
di'va, v. diva's (It. *godin*; fig. *gevierde zangeres*).
divaga'tie, v. –s, divagatiën (Lat. divagatio, van divagare: *afdwaling*; *onzin*).
divageren, gedivageerd (*afwijken, afdwalen*; *bazelen*).
di'van, m. –s (Turks-Perzisch: 1 *staatsraad bij sommige oosterse volken* inz. *in Turkije*; 2 *lage rustbank of sofa* [*zonder leuning met los kleed en losse kussens*]): 1 *de – bijwonen*; 2 *op de – liggen*; **–kleed,** o. –kleden.
divergeren, gedivergeerd (Fr. *uiteenlopen*).
diverge'rend, bn. (*uiteenlopend*): *een –e reeks*, wier termen nl. groter worden; *–e lichtstralen*, uiteenwijkende. (g = g).
divers', Lat. diver'sus, **1** bn. (*verschillend*): *–e zaken*; **2 –en,** mv. (*verschillende dingen*).
diverteren, gediverteerd (Lat. divertere, Fr. divertir: *vermaken, verlustigen*): *zich –*.
divertissement', o. –en (Fr. *vermakelijkheid, ontspanning, uitspanning*). (ent = ent).
di'vide et im'pera (Lat. *verdeel en heers*).
dividend', o. –en (Lat. dividendum = hetgeen verdeeld moet worden: *evenredig winstaandeel, uit te keren aan aandeelhouders*, in verhouding tot de deelneming in het kapitaal; coöperatie: *aandeel van de leden in het batig saldo*, in verhouding tot hun daden, waarmee zij tot de vorming van de overschotten hebben deelgenomen): *een extra –*; **–bewijs,** o. –bewijzen (*coupon, aan een aandeel, den houder recht gevend tot inning van het dividend*). (end = ent).
di'vi-di'vi, 1 m. (tropisch Amerika: *boom, waarvan de peulen en zaden looizuur bevatten*; Lat. caesalpinia cararia); **2** v. (*vrucht*).
Divi'na Comme'dia, v. It. = goddelijke comedie: gedicht van Dante, waarin de dichter door Vergilius en Beatrice door hel, vagevuur en hemel wordt rondgeleid; de drie delen zijn: *Infer'no*, de Hel; *Purgato'rio*, het Vagevuur; *Paradi'so*, het Paradijs).
divina'tie, v. –s, divinatiën (Fr. [Lat. divinatio]: *voorspellingsgave*; *het bij ingeving raden*).
divi'sie, v. –s, divisiën (Fr. [Lat. divisio]: 1 [*ver*]*deling*, vero.; 2 *afdeling* inz. *grote leger-, vlootafdeling*): 1 *de – der goederen*, vero.; 2 *de staven der –s*; *een landings–*; **––generaal,** m. ––generaals, ––generalen (*luitenant-generaal hoofd ener divisie*).
di'xi (Lat. *ik heb gezegd*); lees *dik'sie*.
dja'ga, m. djaga's (O.-I. *bewaker, nachtwaker in particuliere dienst*).
dja'goeng, v. (O.-I. *maïs*).
dja'hat, m. –s (*bandiet*).
djak'ke, v. –n (Z.-N. *zweep met korte steel*).
djak'ken, djakte, h. gedjakt (Z.-N. *met de zweep klappen, slaan*).
djak'sa, m. djaksa's (O.-I. *inheems officier v. justitie*).
dja'lak, v. –s (O.-I. *spreeuw*).
djam'boe, v. –s (O.-I. *geurige, frisse vrucht van verschillende Eugenia-soorten*).
dja'mi, v. djami's (O.-I. *hoofdmoskee*).
dja'moer, v. –s (O.-I. *algemene naam voor schimmels en paddenstoelen*); als geneesmiddelen zijn bekend o. m.: *de – bangkok*, tegen keelpijn en *de – bromo*, tegen bloedingen.
dja'rakpittenolie, v. zie kasterolie.
dja'tiboom, m. –bomen (O.-I. *teakboom*; Lat. tectona grandis); **–hout,** o.
djeroek', m. –s (O.-I. *algemene naam voor de variëteiten van oranjeappelen*). (e = ə).
dji'mat, m. –s (O.-I. *amulet, talisman*).
djinn, dschinn, m. –s (Arab. *goede of boze geest, staande tussen engelen en mensen*).
dji'u-djit'su, o. (eig. *zachte kunst van toegeven*: *worstelmethode der Japanners*); ook, djioe-jitsoe of ju-judsu. (u = oe).
djoe'koeng, v. –s (O.-I. *kano voor de visvangst*); ook, djoeng'koeng.
djoe'roe, m. –s (O.-I. *deskundige*; *iem., die voor iets aangesteld is*): *– toe'lis*, klerk; *– basa*, tolk, translateur.

djo'ngos, m. (O.-I. *mannelijke huisbediende, bediende in een hotel enz.*).
dob'be, v. –n (*gegraven kom voor water; ringvormige dijk op bij vloed onderlopende kwelders of schorren,* om regenwater daar binnen op te vangen; *hoop, stapel*); gew.
I. dob'bel, m. (*de handeling van dobbelen,* vero., *dobbelspel,* in samenstellingen en zegsw.): zegsw. *een harde* (of: *kwade*) – (of: *dobber*) *hebben om,* veel moeite.
II. dob'bel, bn. (Z.-N. *dubbel*).
dob'belaar, m. –s (*iem., die dobbelt; iem., die veel en grof speelt*).
I. dob'belen, dobbelde, h. gedobbeld (den. van *dobbel* of *dubbel*; misschien oorspr. *de inzet telkens verdubbelen; met dobbelstenen of teerlingen spelen*): – *en drinken.*
II. dob'belen, m. (Z.-N. *dubbel bier*): *geef mij een* –, een glas dubbel bier.
dob'belspel, o. –spellen; **–steen,** m. –stenen (*kleine kubus* [*met afgeronde hoeken en*] *met ogen van één tot zes; teerling*).
dob'ber, m. –s, dobbertje (*drijver, boei van een uitgeworpen anker; drijver* [inz. *van kurk met penneschacht*] *aan een hengelsnoer; vistuig, bestaande uit van haken en snoeren voorziene drijvers*); zie dobbel.
dob'beren, dobberde, h. gedobberd (*drijvende zachtjes op en neer gaan*; handel, van koersen: *niet vast zijn*): *op zee* –, rondzwalken; zegsw. *tussen hoop en vrees* –.
docent', m. –en (*leraar* inz. *bij het hoger* [in Z.-N. steeds: *hoger*] *of middelbaar onderwijs*); **docen'tenkamer,** v. –s.
doceren, gedoceerd (Lat. docere: *onderwijzen; leren*).
doch (*maar*), tegenstellend vgw.
docht, v. –en (*roeibank*); ook: **doft.**
doch'ter, v. –s, dochtertje (*vrouwelijk kind; jonge, vrouwelijke persoon*; Z.-N. *jong meisje, ongehuwde vrouw*): *jonge* –, jonge, ongehuwde vrouw; *de –s van Eva,* de vrouwen; **instelling,** v. –en, **–maatschappij,** v. –en; zie filiaal **2.**
dociel', bn. (Fr. [Lat. docilis]: *leerzaam; gedwee*); **dociliteit',** v. (Fr. [Lat. docilitas]: *leerzaamheid; gedweeheid*).
doc'tor, m. (Lat.) docto'res; (Ned.) docto'ren, –s (Lat. eig. leraar: *hoogste academische graad*; ook, maar dan meestal *dokter*: *geneesheer*): – *ju'ris,* in de rechten; – *medici'nae,* in de medicijnen; – *philoso'phiae,* in de wijsbegeerte; – *theolo'giae,* in de godgeleerdheid; – *hono'ris cau'sa*; z. ald.; zie **Dr.**
doctoraal', Fr. doctoral, **1** bn., bw. (*van, als een doctor, doctors...*; fig. *deftig; gezaghebbend*): *een – voorschrift, een – examen*; fig. – *spreken*; **2** o. (*doctoraal examen, laatste examen voor de promotie*): *zijn – doen.*
doctoraat', o. doctoraten (Lat. doctoratus: *de waardigheid, graad van doctor*).
doctoran'dus, m. (Ned.) doctorandussen; (Lat.) doctorandi (Lat. *iem., die zijn doctoraal gedaan heeft, doch nog niet gepromoveerd is*): – *in de rechtswetenschap* (afgek. drs.); vr. doctoranda (afgek. docta.).
doctoreren, gedoctoreerd (Lat. doctorare: *promoveren als doctor*).
doctores', v. doctoressen (*vrouwel. doctor*); in de geneesk. ook: dokteres', doctorin', doktorin'; vero. of ir.
doc'torsbul, v. –bullen (*diploma nl. van de doctorsgraad*).
doctri'na, v. (Lat. *leer; geleerdheid; wetenschap*).
doctrinair', bn., bw. (Fr. *leerstellig; zich streng houdend aan een eenmaal vastgestelde leer of vaststaand stelsel*).
document', o. –en (Fr. [Lat. documentum]: *oorkonde; gedrukt of geschreven bewijsstuk*).
documentair', bn. (Fr. *als bewijsstuk, van bewijsstukken vergezeld*): *de –e film „Zuiderzeewerken"*, dienende als document.
documenteren, gedocumenteerd (*m. bewijsstukken staven*): *een degelijk, goed gedocumenteerd artikel.*
dod, dod'de, v. dodden; zie lisdodde.
dod'aars, m. –aarzen (eig. *vogel, met een dot veer aan de aars; dodo* zie ald.; *inheemse duikervogel,* Lat. podiceps r. ruficollis).
dod'degras, o. (*grassoort*; Lat. phleum).
dod'delen, doddelde, h. gedoddeld (Z.-N. *met een dubbele, zware tong spreken*).
dod'der, v. (*huttentut, vlasdodder; kruisbloemige plant*; Lat. camelina).
I. dod'derig, bn., bw. (*slaperig, sufferig*).
II. dod'derig, bn. (*doddig*).
dod'dig, bn. (*lief, aardig door kleinheid, molligheid*): *een – kind.*
do'de, m. en v. –n (*gestorvene*): *de –n laten rusten,* geen kwaad van hen spreken.
dodecaë'der, m. of o. –s; zie twaalfvlak.
dodecarchie', v. (Gr. dodeka = 12: *regering v. twaalf* inz. *der 12 vorsten in o.-Egypte*).
do'de hand, v.; zie dood **2.**
do'dekop, o. (*ijzeroxyde-verbinding,* gebruikt o. a. als rode verfstof).
do'delijk, bn., bw. (1 *de dood veroorzakend*; 2 *met de dood gepaard*): 1 *e. – schot, een – vergift*; 2 *een –e afloop*; nog: *een –e angst,* erg; *zich – vervelen, – verlegen,* zeer; – *van* (of: *naar*), zeer verliefd, dol op; **–heid,** v.
do'deman, m. (Z.-N. *man, die niet meetelt, niet betaald wordt*).
do'den, doodde, h. gedood (*doodmaken; doen sterven*; fig. *vernietigen, doen ophouden*): *iem.* –; fig. *de tijd* –, verdrijven; *zijn lusten* –, onderdrukken; –*d voor alle geestdrift.*
do'denakker, m. –s (lit. t. *kerkhof*); **–dans,** m. –en (*voorstelling van de dood als geraamte, meestal spelende op een viool en mensen van allerlei leeftijd, stand enz. naar het graf meevoerend*): *de dodendansen van Albrecht Dürer*; **–gang,** v. (*beruchte loopgraaf bij Dixmuide*); **–mars, –marche,** m. –en (*treurmars*); **–masker,** o. –s (*afdruk in gips van het aangezicht van een overledene*); **–rijk,** o. (*verblijfplaats van de zielen der afgestorvenen*); **–stad,** v. –steden (vertaling v. Gr. necropolis; *stad als begraafplaats dienende*; inz. *grote begraafplaats der Egyptenaren*); **–verklikker,** m. –s (scherts. *aanspreker*).
Do'de Zee, v.; zie dood **2.**
dodij'nen, dodijnde, h. gedodijnd (*een kind op de arm of in de wieg zacht wiegen*; in het alg. *wiegelen, wiegen*); ook, doldijnen.
do'ding, v. (België: rechtst. *het doden van een persoon* in het algemeen, te onderscheiden van *moord* en *doodslag*): *onvrijwillige* –.
dodo', m. dodo's (*walgvogel,* Lat. didus ineptus; *tot de duiven behorende vogel, in historische tijd uitgeroeid*).
Dodo'na, o., stad in Epirus (Gr.) met een beroemd orakel van Zeus (een heilige eik).
doe'ar, m. –s (Arab. [*cirkelvormig*] *tentendorp*).
doe'del, m. –s, doedeltje (1 *doedelzak*; 2

gew. *geld*[*buidel*]): 1 *op de – spelen*; 2 *de – heb ik ergens op een plaatsje.*

doe'delen, doedelde, h. gedoedeld (*op de doedelzak spelen*; ook: *een enigszins gedempte, zacht vloeiende toon hebben of voortbrengen*): *de* (*h*)*oempa doedelde.*

doe'delzak, m. –zakken (*pijpzak: blaasinstrument, bestaande uit een lederen zak, waaruit de lucht door druk van de arm geperst wordt in een soort schalmei met verschillende toongaatjes*, inz. *speeltuig der Schotten*).

doef, m. –en (Z.-N. *dof* 1); Z.-N. zegsw. *voor –en spelen*, voor slagen, niet voor geld.

doeh, zie adoeh.

doe'joeng, m. –s (O.-I. *zeekoe, in de Ind. Oceaan; hoefdier, dat zich aan het leven in het water heeft aangepast op dezelfde manier als de walvis*; Lat. halicore dugong).

doek 1 o. –en, in bet. 1 gmv. (1 stofn. *gewevan stof*; 2 *geprepareerd stuk linnen, waarop men schildert; schilderstuk*, Hollandisme; 3 *vlag*; 4 ton. *gordijn, scherm*; 5 *zeil*): 1 *netel–, was–, zeil–, vlaggen–*; 2 *er hingen wel honderd –en*; 3 inz. in de samenst. *dun–*; 4 *het – viel; een open doek(je) krijgen*, applaus bij open gordijn; 5 *de –en hangen slap; het schip had te veel – op*; **2** m. –en (*een stuk lap of doek* **1** 1): *een dikke – om de hals; een hals–, omslag–, schotel–, vaat–*; zegsw. *een –je voor het bloeden*, een uitvlucht, een verzinsel; Z.-N. *iem. in de –en draaien*, in de luren leggen; *er geen doekjes om winden*, rondweg voor iets uitkomen; *zo wit als een –*, zeer bleek.

doe'koe, v. –s (O.-I. *pruimachtige vrucht met leerachtige schil*).

doe'koen, m. en v. –s (O.-I. *inheemse medicijnmeester, vroedvrouw, toverdokter*; bij de niet Moslimse Tengerezen: *priester*).

doek'speld, v. –en (Z.-N. *bakerspeld*).

doel, o. –en in bet. 1 (1 *schietbaan*, vero. of Z.-N.; 2 *schietschijf*; 3 *mikpunt* eig. en fig.; 4 *eindpunt van een reis, tocht enz.*; 5 *ruimte, waardoor men een bal moet zien te brengen; goal*; 6 *datgene, wat men zich voorstelt te bereiken; plan*): 1 hotelnaam: *de oude Doelen*; 2 *op het – schieten; een drijvend –*; 3 *die jager mist nooit zijn –; hij was het – van hun spot; ten – staan aan*; 4 *het – onzer reis*; 5 *een bal door het – drijven*; 6 *zijn – bereiken, treffen; naar een – jagen; een – beogen; het – heiligt de middelen niet; dit is goed genoeg voor zijn –.*

doel'einde, o. –n (*doel; oogmerk; bestemming*).

doe'len 1 m. (eig. mv. van *doel* in bet. 1; nu soms als enkelv. beschouwd en dan mv. –s): *de St.-Joris–; de Kloveniers–*, te Amsterdam; **2** doelde, h. gedoeld (*mikken* inz. fig.): fig. *op iets* (of: *iem.*) –, [a]) iets, iem. op het oog hebben, [b]) zinspelen op iets, iem.

doe'lenstuk, o. –stukken (*schilderstuk van grote afmeting, voorstellende de gezamenlijke schutters van een doel* in bet. 1): *de Schuttersmaaltijd van Van der Helst is een –.*

doelist', m. –en (gesch. *naam van een lid ener destijds democratische partij in A'dam*): *de –en vergaderden in de Kloveniersdoelen.*

doel'lijn, v. –en (*breedtelijn v. e. voetbalveld*).

doel'loos, bn., bw.; doellozer, –t (*zonder doel*): *een – werk; – rondlopen*; beter: nutteloos.

doel'man, m. –mannen (sport: *verdediger v. h. doel bij het voetbalspel; keeper*).

doelma'tig, bn. (*in overeenstemming met, geschikt voor het doel*): *een – middel.*

doel'punt, o. –en (*doelwit*; inz. *punt bij het balspel, gemaakt door de bal door het doel* in bet. 5 *te brengen*); **–punten,** doelpuntte, h. gedoelpunt (*een doelpunt maken*).

doel'schieting, v. (Z.-N. *schieten met de handboog*): *er is geen – vandaag.*

doeltref'fend, bn. (*de beoogde uitwerking hebbend*): *–e maatregelen.*

doel'wit, o. (*doel* 6, verhevener).

doe'ma, v. (gesch. *vroegere Russische volksvertegenwoordiging, in 1905 ingesteld*).

doe'men, doemde, h. gedoemd (*veroordelen; noodzaken een of ander lot de ondergaan, in een* [*onaangename*] *toestand te blijven of te komen*): *al doemde 't lot mij tot slavin.*

doemenswaar'dig, zie doemwaardig.

doems'dag, m. (*oordeelsdag*).

doem'vonnis, o. –vonnissen (*veroordeling; scherp veroordelend vonnis; doodvonnis*).

doemwaar'dig, bn.; –er, –st of meer –, meest – (*zeer te veroordelen; vloekwaardig*).

doen 1 onr. w.w., deed, h. gedaan (*handelen; uitvoeren; verrichten, volbrengen; bewerken*): handel: *ergens in –*, handelen; zegsw. *zo gezegd, zo gedaan*, een uitgesproken voornemen wordt onmiddellijk uitgevoerd; *iets gedaan krijgen*, er in slagen; *dat doet men niet*, is ongepast; *het er om –*, met opzet –; *je krijgt met hem te –*, ruzie; **2** o., inz. in zegsw.: *uw – en laten*, handel en wandel; *iets van – hebben*, nodig hebben; *in goeden – zijn*, welgesteld, gegoed zijn; *hij is niet in zijn gewone –*, heeft iets vreemds over zich; *voor zijn – niet kwaad*, voor iem. van zijn vermogens; *er is geen – aan*, het is niet te doen; *het gaat in één – door*, moeite; *veel te – hebben*, [a]) het druk, [b]) veel klandizie hebben.

doen'de, bn., bw. (onvolt. deelw. van doen: *bezig*): *hij is er mee –*; nog: *hetwelk – enz.*, aan het slot van een rekest; *al – leert men*, oefening maakt den meester.

doe'niet, m. en v. –en (*leegloper, luiaard*).

doe'ning, v. –en (*wijze van doen; gedraging; bezigheid*; Z.-N. *hoeve, herberg, nering*).

doen'lijk, bn., bw. (*te doen, uitvoerbaar* inz. met ontkenning): *dat is niet –; ik zal hem zoveel – helpen*, zoveel ik kan.

doe'rak, m. doerakken (*loeder, smeerlap*).

doe'rian, O.-I. **1** m. –s (*hoge boom in het wild groeiende of gekweekt om de gestekelde vruchten, waarvan het vlees als lekkernij wordt beschouwd*; Lat. durio zibethinus); **2** v. –s (de vrucht): *het vlees van de – ruikt als knoflook*; ook, doe'rèn, doer'ra.

does, m. doezen (*kardoes*[*hond*]).

doe'soen, m. –s (O.-I. *dorp, plattelandsgemeente, binnenland, bergland*): *uit de –*, boers.

doet'je, o. –s (*weinig flink vrouwspersoon*): bij uitbr. *Jan is geen –.*

I. doe'zel, m. (*doezelaar*): *leen me je – even.*

II. doe'zel, m. (*dommel*): *in een zalige –.*

doe'zelaar, m. –s (*opgerold zacht stuk zeemleer in stiftvorm, om met krijtpoeder te schaduwen*): *Jan liet zijn – vallen.*

I. doe'zelen, doezelde, h. gedoezeld (*met de doezelaar een droge kleurstof op een tekening dun uitwrijven*; fig. *vervagen*).

II. doe'zelen, doezelde, h. gedoezeld (*suffen, slaperig zijn*): *hij zit maar te –.*

I. doe'zelig, bn. (*vaag*): *–e omtrekken.*

II. doe'zelig, bn. (*slaperig, dommelig*): *er – uitzien*, soezerig.

doe'zelkrijt, o. (*zwart krijtpoeder, dienend om mee te doezelen*).

dof 1 m. doffen (*zacht klinkende slag. duw, stoot; pof*; Z.-N. *harde duw*); **2** bn., bw.; doffer, –st (1 *niet-glanzend; mat; niet licht, helder, door damp enz. verduisterd*; 2 van geluiden: *niet luid klinkend; gesmoord*; 3 *lusteloos, onverschillig*): 1 *een doffe lijst; iets – maken; haar oog stond –*; 2 *een – gemompel, een – gekerm; – bonzen*; 3 *een doffe berusting.*
dof'blauw, bn. (*matblauw*).
dof'fer, m. –s (*mannetjesduif*); zie arend.
dof'geel, –groen, bn. (*matgeel, matgroen*).
dof'je, o. –s (verkl. van dof **1**; fig. *buitenkansje*): *een – hebben.*
doft, v. –en (*roeibank*); zie docht.
dof'wit, bn. (*matwit*): *dofwitte porseleinverf.*
dog, m. doggen (*een soort van sterke, kortharige hond*): *een Deense –.*
dogares'sa, v. dogaressa's (It. *gemalin van den doge*).
dog'car(t), dog'kar, v. –s (Eng. *tweewielig, licht, open rijtuig, voor één paard, waarin men met den bestuurder rug tegen rug zit*).
do'ge, m. –s (It. [Lat. dux]: *aanvoerder, leider, d.i. hoofdbestuurder der republiek Venetië tot 1797, of Genua tot 1805*).
dog'ger, m. –s (*schuit voor de kabeljauwvangst* vero.; *kabeljauwvisser; hoekwantachtig vistuig*).
Dog'gersbank, v. (*zandbank in de Noordzee*).
dog'ma, o. (Gr.-Lat.) dogmata; (Ned.) dogma's, dog'men (Gr.-Lat. [Gr. dokeo = ik geloof]: *leerstuk; vastomlijnd, aan geen beredenering meer onderworpen, vastgesteld geloofsartikel*).
dogma'ticus, m. dogmatici (Lat. *leraar in de leer der dogma's; iem., die streng vasthoudt aan het leerstellige in de godsdienst; iem., die zich alleen aan de theorie houdt*). (g = g).
dogmatiek', v. (Fr. *het leerstellige v. d. geloofsleer; leer der dogma's; de gezamenlijke dogma's*): *de – van Calvijns leer.* (g = g).
dogma'tisch, bn., bw. (1 *op een dogma gegrond, van de aard van een dogma; leerstellig*; 2 *geen tegenspraak duldend, apodictisch*): 1 *iets – onderwijzen*, d. i. in een reeks van stellingen, vooral in zake van godsdienstleer; 2 *op –e toon.*
I. dok, o. dokken (*ligplaats voor schepen, door sluizen afgesloten om schepen in op te leggen, te herstellen; drijvend toestel, dat men kan doen dalen en rijzen, en waarin schepen kunnen binnenvaren, die dan boven water kunnen gebracht worden*; Anglicisme: *bassin tot het meren, laden en lossen v. schepen*).
II. dok, v. dokken (*stropop, dakpanstrowis*).
III. dok, m. dokken (Z.-N. *stoot, slag*).
dok'keblaren, o. mv. (*hoefbladen; zuringbladen; witteplompbladen*).
I. dok'ken, dokte, h. gedokt (zeew. 1 *in het dok brengen*; 2 *in het dok* [*gaan*] *liggen*): 1 *schepen – en nazien*; 2 *de schepen moesten –.*
II. dok'ken, dokte, h. gedokt ([*met tegenzin*] *betalen*), gmz.
dok'ker, m. –s (Z.-N. *dokwerker*).
dok'keren, dokkerde, h. gedokkerd (Z.-N. *herhaaldelijk kloppen, schokken*): *aan de deur –; de wagen dokkert over de straat.*
doksaal', zie dokzaal.
dok'ter, m. –s (*arts, geneesheer*): *onder –s handen zijn*, dokteren; spreekt. ook: **–se,** v. –n (*vrouw van een dokter*).
dokter-dja'wa, m. dokters-djawa (O.-I. *aan de artsenschool in Indië opgeleid inlands geneeskundige*); **–dja'waschool,** v. –scholen (O.-I. *Indische artsenopleidingsschool*).
dok'teren, dokterde, h. gedokterd (*onder behandeling v. e. dokter zijn, den dokter raadplegen; de geneeskunst uitoefenen*): *hij is reeds twee maanden aan 't –.*
dokteres', v. dokteressen (*vrouwel. dokter*).
dok'terskoetsje, o. –s (*rijtuig van een geneesheer tot bezoek aan z'n patiënten*); **–rekening,** v. –en (fig. *hoge rekening*).
dok'werker, m. –s (*arbeider of werkman in of aan een dok, havenwerker*).
dokzaal', doksaal', o. –zalen (R.-K. *tribune of galerij, voor koorzangers*); z. oksaal.
I. dol, m. dollen, dolletje (*roeipen; rolrond handvat* [*v. e. zeis*]); etym. misschien = **II.**
II. dol, m. dollen (*bolle rib, passend in een holle sleuf b.v. bij een trottoirband*).
III. dol, bn., bw.; doller, –st (1 *waanzinnig*; 2 *razend-woedend*; 3 van dieren: *aan watervrees lijdend; razend*; 4 *onbezonnen*; 5 *zeer dwaas, mal*): 1 *het dolhuis; het is om – te worden*; 2 *– van woede*; 3 *een dolle hond*; 4 *een dolle streek*; 5 *een dolle scène; is dit niet te –? het was te – om alleen te lopen*; nog: *door het dolle heen*, [a]) zeer opgewonden en uitgelaten, [b]) uiterst mal; *– zijn op iets of iem.*, zeer veel houden; *– met iem. zijn*, vertroetelen; *– van iets houden*, zeer veel; *een dolle moer.* Opm. Dol is dikwijls afkorting van *dolprettig* enz.
IV. dol, m. dollen (Z.-N. *spitsmuis*).
V. dol, m. dollen (Z.-N. *bromvlieg*).
do'laard, m. –s (Z.-N. *zwerver*).
dola'ge, dood'lage, v. (Z.-N. *onvaste grond, waarin men licht verzinkt; titel van een boek van H. Teirlinck*).
dol'appel, m. –s (*doornappel*).
dol'blij, bn. (*uitgelaten blij*): *h. kind was –.*
dol'ce, bw. (It. muz. *zacht, lieflijk*); **– far niën'te,** o.: It. het zoete niets-doen.
doldij'nen, doldijnde, h. gedoldijnd (*dodijnen*): *de moeder doldijnde met den knaap.*
dol'driest, bn., bw. (*onbezonnen driest*).
do'le, v. –n (*torenkraai, kauw*); gew.
Dolean'tie, v. (Fr. doléance; zie doleren: *klacht; bezwaar*[*schrift*]; Prot. *afscheiding in de Ned. Herv. kerk van 1886*).
do'len, doolde, h. (in de eerste bet. ook i.) gedoold (*dwalen; zonder doel zwerven of voortgaan; rondzwerven*; fig. *het mis hebben, de waarheid niet kennen, onopzettelijk dwalen*; Z.-N. *ijlen* [in koorts]; Z.-N. *suffen, kinds worden*): *–de ridders*, avontuurzoekende.
dolen'do, dolen'te, bw. (It. muz. *weemoedig*).
doleren, gedoleerd (Lat. dolere = smart hebben: *bezwaar hebben tegen, bezwaren inbrengen*; inz. Prot. *het gevoelen van bezwaren tegen de onbeperkte vrijheid in de christelijke leer, door de modernen voorgestaan; zich aansluiten bij de dolerenden*); **Dole'rende,** m. en v. –n (*lid der Nederl. Herv. kerk, dat zich in 1886 afscheidde van die kerk*): de –n verenigden zich in 1892 met de *Afgescheidenen* en vormen thans de Ned. Gereformeerde Kerk.
dolfijn', m. –en, dolfijntje (Fr. delphin: *walvisachtig zoogdier*; Lat. delphinus delphis).
dol'graag, bw. (*zeer graag*): *iets – doen.*
dol'hamer, m. –s (*houten hamer, om een rund te dollen*); zie dollen.
dol'huis, o. –huizen (*gekkenhuis*); vero.
do'lik, v.; zie zwartkoorn.

doli'ne, v. –n (Slavisch: *dal; trechter- of komvormige inzinking in Karstgebergten*).
dolk, m. –en (*kort, spits stootwapen met twee- of driezijdig lemmet, ponjaard*).
dolk'mes, o. –messen (*mes in de vorm v. e. dolk*); **–steek,** m. –steken; **–stoot,** m. –stoten.
dol'kop, m. –koppen (*dolleman* fig.; *driftkop*).
dol'kruid, o. (*naam van verschillende min of meer vergiftige planten* o. a. *bilzenkruid*).
dol'lar, m. –s (*zilverstuk in N.-Amerika, ± f 2,50,* voorgesteld door het teken $, afgeleid van het cijfer 8 nl. stuk van 8 realen); *de Mexicaanse* – of *pe'so du'ro,* vroegere zilveren munt in Mexico ter grootte van een rijksdaalder, vervangen door de peso; lees *dol'r*; **–prinses,** v. –prinsessen (*dochter van een N.-Amerik. millionnair*).
dolleker'vel (*schermbloemige giftplant*: Lat. cicuta virosa).
dol'leman, m. –mannen, –s (*krankzinnige,* vero.; fig. *iem., die wild en onbesuisd te werk gaat*).
dol'lemanspraat, m. (*gekkenpraat*); **–werk,** o. (*gekkenwerk*): *dat is* –; **–streek,** v. –streken.
dol'len, dolde, h. gedold (1 *door een slag bedwelmen* inz. van slachtvee; 2 *gekheid maken*; 3 *de gek steken, spotten met*; ook. *met iem. stoeien*): 1 *een os* –; 2 *'t was maar om te* –; 3 *met iem.* –.
dol'letjes, bn., bw. (*zeer dwaas, grappig, allerkostelijkst*): *het was eenvoudig* –.
dol'man, m. –s (Turks: *nauwsluitend met tressen versierd artilleristen- of huzarenwambuis*; ook: *met bont afgezet damesbuisje*).
dol'men, v. –s (Keltisch: *steenaltaar of grafmonument o. a. in Bretagne, Engeland, Duitsland, Zweden, Algiers, Japan*); een – is een stenen tafel, gedragen door twee of meer andere als pilaren; zie hunebed.
dolomiet', o. (*mineraal met de samenstelling van calcium-magnesium carbonaat* inz. *in de Dolomieten, Ital.-Oostenrijkse Alpen,* naar den geoloog Dolomieu, † 1801).
dol'prettig, bn., bw. (*in de hoogste mate prettig*): *de dames vonden het – op het water.*
do'lus, m. (Lat. *bedrog, list*; rechtst. *opzet bij het plegen van een misdrijf*): – *bo'nus,* onschuldige list; – *ma'lus,* arglist.
dolychocephaal', van Gr. dolychos = lang + kephale = hoofd, **1** bn. (*langschedelig*); **2** m. e. v. –phalen (inz. in het mv. *langschedeligen, mensen met een schedelvorm, waarvan de grootste schedelbreedte op zijn hoogst 75% bedraagt van de schedellengte*); l. *doliecho-see-faal'*; zie brachycephaal.
dolzin'nig, bn., bw. (*zinneloos, onzinnig; mal; niet door de rede geleid, onbezonnen*): *–e pogingen; als* –; **–zin'nighe.d,** v.
I. dom, m. –s (*heer, eretitel van edellieden en priesters* o.a. *in Portugal en Brazilië; vaste titel van Benedictijnen-priesters*).
II. dom, m. domkerken (*domkerk,* [*aarts*]-*bisschoppelijke hoofdkerk, kathedraal,* thans in willekeurige toepassing op een aantal kerken, b.v. *de dom van Utrecht; kerk met koepel; het koepeldak; domtoren*).
III. dom 1 bn., bw.; dommer, –st (1 *traag van begrip; met weinig verstand begaafd; beperkt van verstand*; 2 *van weinig verstand getuigend*): 1 *een – kind, een – uiterlijk*; zegsw. *hij is nog zo – niet als hij er uit ziet*; 2 *een domme streek; – te werk gaan*; Z.-N. *suf*; **2** zn.: zegsw.: *zich van den domme houden,* onnozel.
IV. dom, m. dommen (Z.-N. *naaf*).
domaniaal', bn. (*tot het domein* bet. 1 *behorende*): *de domaniale mijn* in Z.-Limburg, (zij behoorde vroeger aan de staat toe); *domaniale goederen,* gesecularisseerde.
domein', o. –en (Fr. domaine: 1 *staatseigendom, vorstelijk eigendom* inz. *onroerende goederen*; 2 *gebied; bevoegdheid; werkkring*): 1 *er is kroon- en staats*–; 2 *het – der kunst; dat behoort niet tot mijn* –; **–bestuur,** o.
do'men, doomde, h. gedoomd (Z.-N. *uitwasemen*).
domestiek', m. en v. –en (Fr. domestique [Lat. domesticus = huiselijk]: *dienstbode*); vr. ook **–e:** *ik kan geen enkele –e missen.*
dom'heer, m. –heren (*stiftsheer, kapittelheer ener domkerk*); zie kanunnik.
dom'heid, v. –heden (*het dom zijn; domme streek*): *allerlei –heden begaan.*
domici'lie, o. domiciliën, –s (Fr. domicile, Lat. domicilium: *woning; vaste verblijfplaats; wettelijke woonplaats; bij een bank betaalbaar gestelde kwitantie of wissel*): – *kiezen,* een plaats ten behoeve van een gerechtelijke handeling als zijn woonplaats b.v. *ten huize van den notaris;* – *van onderstand,* plaats, waar een bedelaar armlastig is.
domiciliëren (Fr. *woonachtig zijn; domicilie kiezen*): *ergens gedomicilieerd zijn; een wissel* –, betaalbaar stellen.
do'mig, bn. (*klam*): *een – voorhoofd.*
dominant', van Lat. domina'ri = beheersen, **1** bn. (*overheersend, de overhand hebbend*); **2 –e,** v. –n (*overheersende*: schilderk. *de overheersende kleur*; muz. *de grote quint van de toonladder*); lees *–nante.*
do'mince, m. –s **1** (vocatief van Lat. dominus, z. ald.: *predikant*): zegsw. *daar gaat een – voorbij,* gezegd wanneer in een gezelschap een stilte heerst; z. **Ds; 2** spreekt. **do'minese,** v. –n (*domineesvrouw*).
do'mineesbriefje, o. –s (*lijst van predikbeurten*); **–stuk,** o. –stukken (*stuk uit de bil van het rund; paterstuk*).
I. domineren, gedomineerd (Fr. [Lat. dominari]: *overheersen; op de voorgrond treden; den baas spelen; kunnen overzien; bestrijken*).
II. domineren, gedomineerd (*dominospelen*).
Dominicaan', m. Dominicanen; zie Predikheer.
Dominica'ner, bn.: *de – orde, e. – monnik.*
Dominicanes', v. Dominicanessen (*kloosterlinge van de orde van St.-Dominicus*).
dominion, o. –s (Eng. [Lat. dominium]: *gebied; beheerst gebied; kolonie*): *het Engels – of* (= *van*) *Canada.*
do'mino, Fr. of it.-Sp. v. Lat. dominus, **1** m. domino's (*los afhangend gewaad met kap op gemaskerde bals enz. als vermomming*); **2** m. en v. domino's (*iem. in een domino*); **3** o. (*spel met dominostenen*): *een spelletje* –.
do'minoën, wij dominoden, hebben gedominood (*domino-spelen*).
do'minospel, o. –spellen (*spel met 28* z.g. *dominostenen, elk in twee helften verdeeld en bijna alle op één zijde met ogen*).
do'minus, m. domini (Lat. *heer*): *Dominus vobis'cum,* de Heer zij met u.
dom'kapittel, o. –s (R.-K. *college v. domheren of kanunniken als raad v. d. bisschop*).
dom'kerk, v. –en (*dom*): *de – te Utrecht.*
dom'kop, m. en v. –koppen (*dom mens*).

dom'mekracht, v. –en (oorspr. domkracht, dom = duim of spil: *werktuig om zware voorwerpen tot geringe hoogte op te tillen*).
dom'mel, m. (*toestand van half te slapen*): *in de –*; **–en,** dommelde, h. gedommeld (*half slapen*): *zit je daar weer te –?*
dom'melig, bn. (*half slapend; soezig, suffig*): *een –e rust.*
dom'merik, m. en v. –en (*domoor*).
dom'migheid, v. –heden (*dom gezegde, domme streek*): *–heden debiteren, uithalen.*
dom'oor, m. –oren (*dom mens*); Z.-N. ook v.
domp, m. –en (Z.-N. *damp*).
dom'pel, m. (Z.-N. *het sukkelen*): *op de – zijn.*
dom'pelaar, m. –s (*watervogel, die dikwijls in 't water dompelt*; bij verg. van werktuigen b.v. *metalen cylinder bij een perspomp als zuiger dienstdoend*; Z.-N. *stakker*).
dom'pelen, dompelde, h. gedompeld (*onder water of andere vloeistoffen geheel doen ondergaan, steken*; fig. meest. passief: *geheel doen verzinken*; Z.-N. *aan het sukkelen geraken*; Z.-N. *dwalen*): fig. *in ellende, in rouw, in diepe slaap gedompeld.*
I. dom'pen, dompte, i. gedompt (*om een breedte-as omslaan*): *plotseling dompte het wagentje achterover; ook een bootje kan –.*
II. dom'pen, dompte, h. gedompt (*smoren, uitdoven*; Z.-N. *dampen*): *een kaars –.*
dom'per, m. –s (*kegelvormig doofhoedje* [*voor kaarsen*]; fig. *duisterling, volksverdommer*).
domp'hoorn, m. –s (volksn. *roerdomp*).
dom'pig, bn. (1 *onfris, somber, vochtig*; 2 *nevelig, mistig*): 1 *een –e kelder, een –e kazemat*; 2 *het is – weer.*
dom'proost, m. –en (*proost van een domkapittel*); **dom'school,** v. –scholen (Middeleeuwen: *school van het domkapittel*).
dom'toren, m. –s (*toren op of bij e. dom*).
do'mus do'mini (Lat. *het huis d. Heren*).
don, m. –s (v. Lat. dominus: 1 *heer*; *eretitel vóór de voornaam van edellieden en prelaten in Spanje*; 2 in Italië: *titel der geestelijkheid* [*eerwaarde*] *en ook der hogere aristocratie*): 1 *– Carlos, – Juan*; 2 *– Luigi Sturzo.*
doña, v. doña's (Sp. [Lat. domina]: *Spaanse titel van adellijke dames, alleen vóór voornamen*): *– Clara*; lees *don'ja*; zie donna.
donaat', v., m. donaten (Lat. donatus, donare = geven: *hij, die bij zijn leven al zijn bezittingen a. e. klooster schonk* [en zich dus gaf zonder kloosterbeloften af te leggen]): *als – in een klooster worden opgenomen.*
Do'nar, m.; zie Thor.
donata'ris, m. en v. donatarissen (Lat. *begiftigde*).
donateur', m. –s (Fr. *begunstiger*; inz. *begunstiger van een vereniging door geld*).
dona'tie, v. –s, donatiën (Fr. [Lat. donatio]: *gift, schenking*).
donatri'ce, v. –s (Fr. *vrouwel. donateur*).
don'der, m. –s (*dreunend geluid, knal, gerommel, de bliksem vergezellend, volgend*; bij verg. van andere geluiden): *de – v. het geschut*; nog: zegsw. *geen – om geven*, niets; *om de – niet*, drommel; *wat – is dat! een arme –*, bliksem, kerel; *wat een gemene –*, ploert! *hij kreeg geen –*, niets; *voor de –!* zie bliksem; *iem. op zijn – geven*, er van langs geven; Z.-N. *als van de – geslagen zijn*, door de bliksem getroffen.
don'deraal, m. –alen (*barometervis*).
Don'deraar, m., myth. Dondergod.
don'derbeestje, o. –s (*zwart insectje, soms in menigte zich vertonend*; ook: *onweersvliegjes* genoemd; Lat. thysanoptera).
don'derbeitel, m. –s (*beitelvormige dondersteen*).
don'derbui, v. –en (*onweersbui; wolkenlucht, waaruit donder en bliksem voortkomen*).
Don'derdag, m. –en (*vijfde dag der week, naar Donar geheten*); zie wit; **–dags,** bn., bw. (*op Donderdag, elke Donderdag*): *de raad vergadert –; de –e markt.*
don'deren, donderde, h. (1), i. (2) gedonderd (1 *rommelen van de donder*, bij verg. van ander geraas of geluid; 2 [*met groot geraas, lawaai*] *vallen*; plat): 1 *het dondert; de kanonnen donderden*; 2 *hij donderde van de trap*; met *hebben*: *iem. van de trap (af) –*, smijten; nog: *iem. –*, kwellen, (vooral groenen) plagen; *het dondert niet*, komt er niet op aan; *wat kan jou dat –*, schelen?
Don'dergod, m., Jupiter, Donar, Thor.
don'derjagen (*opspelen, razen en tieren*).
don'derjool, m. –jolen (*rumoerige studentenfeestavond, om de groenen te donderen*).
don'derkop, m. –koppen (*opbolling aan de rand v. e. wolk, teken van dreigend onweer*); ook, dikkopje.
don'derpad, v. –padden (*visje in stromend water*, Lat. cottus gobio; ook: *pootloze larf van de kikvors*).
don'derroede, v. –n (Z.-N. *bliksemafleider*).
don'ders 1 bw. (*zeer*): *het is – ver*, erg ver; **2** bn. (*beroerd*): *die –e jongen*; **3** tw.: *–, wat nu?*
don'dersteen, m. –stenen (*benaming van stenen van verschillende aard, waarvan men oudtijds meende, dat ze bij onweer uit de lucht waren gevallen*; scheldwoord: *lamstraal*).
don'derslag, m. –slagen (*het knallen van de donder*): *een knetterende –*; **–toren,** m. –s (Z.-N. *donderkop*); **–vlaag,** v. –vlagen (Z.-N. *donderbui*); **–wolk,** v. –en (*onweerswolk*).
dong, m. ([*stal*]*mest*); gew.
Don Juan', m. –s (*legendarische persoonlijkheid, vertegenwoordiger van godsdienstloosheid en zinnelijkheid, waaraan hij te gronde gaat*; fig. *ladykiller, damesheld, onweerstaanbare vrouwencharmeur*; ong. *onweerstaanbare vrouwenverleider*).
donk, m. (Z.-N. *ongebuild meel, krop*): *brood uit de –*, kropbrood.
don'ker 1 bn., bw.; donkerder, –st (*duister; niet of weinig verlicht*): *de –e dagen vóór Kerstmis; een –e achterkamer*; fig. *een – vooruitzicht*, niet-bemoedigend; *een –e toekomst*, treurig; *het waren –e tijden*, onheilspellend; Z.-N. *de zes –e weken*, de drie weken vóór en na Pasen; *het ziet er – uit*, naar, treurig; *iets – inzien; – kijken*; **2** o. (*duister*): *bij, na, voor –*; zegsw. *tussen licht en –*, in de schemering; *in het –* (of: *in den*) *– zitten*; *in het – (rond-) tasten*; zegsw. zie kat, metten.
don'kerblauw, bn. (*zwaar of diep blauw*); evenzo: **–bruin, –geel, –groen** enz.
don'keren, donkerde, partic. w. i. g. (lit. t., Z.-N. *donker worden*): *het gaat aan het –.*
don'key, v. –s (Eng. *ezel; stoomlier*).
don'keylier, v. –en (*stoomlier* [*op schepen*]); **–man,** m. –mannen (*de man, met de bediening van de donkey belast*). (ey = ie).
don'na, v. donna's (It. *vrouw*); zie doña.
Don Quichot' (Sp. Quijote) **de la Man'cha;** de held in de roman van Cervantes, waar-

van het eerste deel verscheen in 1605, een satire op het Sp. ridderwezen en de ridderromans, maar eveneens de voorstelling van het door de wereld niet begrepen idealisme; fig. overedelmoedig, onpractisch dwaze idealist; **Don-Quichotterie'**, v. Don-Quichotterieën (*onpractische idealistische handelwijze*): z. Sancho Panza. (Qui = kie).

dons, o. (*de fijnste vederen* inz. *van de eidergans*; *verenbed*; Z.-N. *het fijnste meel*): *een bed van –*; fig. *'t – van een perzik*, de zachte, fluwelige huid; *een doos rouge met spiegel en –*, poederkwastje.

dons'vlinder, m. –s (*vlinder, waarvan kop en borststuk bezet zijn met donsachtige haren*; Lat. porthesia similis).

don'zen, bn. ([*als*] *met dons bezet, begroeid, gevuld*; *zo zacht als dons*): *een – dekbed*; *een koele stilte daalt op – veder*.

don'zig, bn. (*donsachtig, donzen*; [*als*] *met dons begroeid*; *zo zacht als dons*): *een – bed*; *een – nest*, zacht; fig. *een – waas*.

dood 1 m. (*eindiging v. d. stofwisseling en de werkzaamheid v. de verschillende lichaamsdelen*; voorgesteld o. a. als: *een skelet met een zeis*; zie Hein): *dat zal zijn – zijn*; *de – voor ogen hebben*; *een gewelddadige, een natuurlijke – sterven*; *de – vinden*; *de – komt als een dief in de nacht*; *hij ziet er uit als de –*, skeletachtig mager; *er uitzien als de – van Yperen*, zeer vervallen en zwak; *de zwarte –*, pestziekte in de 14e eeuw; *het is er de – in de pot*, [a]) Bijb. er is vergif in het eten, [b]) het is er een doodse boel, men verveelt er zich gruwelijk; *er als de – voor zijn*, zeer bang; *om de – niet*, waarachtig niet; *uit de – opstaan*; *ter – veroordelen*; *ten dode opgeschreven zijn*, zullen ophouden te bestaan; **2** bn. (*overleden, gestorven*; *levenloos, niet meer levend*): *de man is –*; *ik was meer – dan levend*; *iem. voor – laten liggen*; *een dode boom, een dode vis*; nog: *een – kapitaal*, renteloos; *de Dode Zee*, meer in Palestina, waar de Jordaan zich in ontlast; *een dode stad*, stad (vroeger bloeiend), zonder handel of industrie, b.v. de steden langs de vroegere Zuiderzee; *een dode* (of: *dooie*) *boel*, saaie; *hij is op sterven na –*, [a]) half dood, [b]) ir. hij leeft nog; *een dode letter*, [a]) letterlijke inhoud tegenover de geest v. e. geschrift, [b]) niet tot uitvoering komend b.v.: *een wet blijft een dode letter, als zij niet uitgevoerd wordt*; *dode punt*, werkt. punt, waarbij krukstang en drijfstang van een stoommachine in elkaars verlengde liggen: het vliegwiel helpt de machine over dat punt heen; fig. toestand, waarin verschillende krachten elkaar opheffen b.v.: *de Kamer was op het dode punt*, de stemmen staakten; *de onderhandelingen zijn op het dode punt gekomen*, gaan niet meer vooruit; *dode talen*, door geen volk meer gesproken, b.v. het Latijn; *dode strijdkrachten*, wapens, forten, schepen enz.; *de locomotief stond op een – spoor*, dat niet doorloopt; Z.-N. *– vlees*, wild; *goederen in de dode hand*, bezittingen van (inz. geestelijke) instellingen, die door vererving niet in lekenhanden overgaan; zie dode, diender.

dood'af, bn. (*uitgeput van vermoeidheid*); **–akte**, v. –n (*doodattest*); **–arm**, bn. (*zeer arm*); **–attest**, o. –en (*akte van overlijden, attestatie de mor'te*); **–bed**, o. –bedden (*sterfbed*); **–bedaard**, bn., bw. (*in de hoogste mate bedaard*); **–beeldeken**, o. –s (Z.-N. *doodprentje*); **–bidder**, m. –s, gew. (*aanspreker*): *een gezicht hebben als een –*, er bleek uitzien; **–bijten**, de hond beet de rat –, h. haar doodgebeten (*bijtend doden*); **–blijven**, hij bleef –, i. –gebleven (*bij een gelegenheid omkomen*; fig. *zeer vasthoudend zijn*): fig. *hij blijft – op een halve cent*, is aartsgierig; *– op kleinigheden*, vitten; **–bloeden**, bloedde –, i. doodgebloed (*sterven door verbloeding*): *hij zal nog –*; fig. *dat praatje zal wel –*, geleidelijk vergeten worden; *iets laten –*, zorgen, dat iets geleidelijk vergeten wordt; **–boek**, o. Z.-N. zegsw. *iets in het – schrijven*, vergeten; **–brief**, ook **doodsbrief**, v. –brieven (Z.-N. *gedrukt bericht van iems. overlijden, dat tevens vermeldt de dag der begrafenis en de begrafenisplechtigheden*; in N.-N. rouwbrief, zie ald.); **–bus**, v. –bussen (*urne*; *begrafenisfonds*); **–doener**, m. –s (*machtspreuk*; *nietszeggend argument, dat verdere gedachtenwisseling afsnijdt*): *spreekwoorden als –s*.

dood'eenvoudig, bn., bw. (*zeer eenvoudig*).

dood'eerlijk, bn. (*in de hoogste mate eerlijk*).

dood'ergeren, zich, ergerde zich –, h. zich doodgeërgerd (*z. vreselijk ergeren*).

dood'eter, m. –s (*leegloper*; *iem., die wel eet, maar niets uitvoert*); vr. **–eetster**, v. –s.

dood'familiaar, bn., bw. (*zeer gemeenzaam*); **–gaan**, hij ging –, i. –gegaan (*sterven*): *ons hondje is – gegaan*; **–geboren**, bn.: *dat is een – kind(je)*, heeft geen kans van slagen; **–gewoon**, bn., bw. (*zeer gewoon*); **–goed**, bn. (*in hoge mate goed*); **–graver**, m. –s (*persoon, wiens ambt het is doden te begraven* inz. *door het maken van de grafkuil en het later vullen*; dierk. *aastor*; Lat. necrophorus vespillo); **–kaart**, v. –en, Z.-N.; zie –prentje; **–kist**, v. –en (*lijkkist*): zegsw. *een nagel aan iems. – zijn*, hem groot zielsverdriet aandoen; *een drijvende –*, niet zeewaardig schip; zie ook sleutel; **–kleed**, o. –kleden (*lijkwade, doodkistkleed*); **–klok**, ook **doodsklok**, v. –klokken (inz. Z.-N. *het luiden bij iems. begrafenis*).

dood'kloppertje, o. –s (*larfje, dat in 't hout klopt of tikt* [beschouwd als voorteken van een sterfgeval]; Lat. anobium striatum).

dood'kruid, o. (*belladonna*): *het –, van de menigt' der glimmervrucht gekromd*.

dood'lachen, zich, lachte zich –, h. zich –gelachen (*lang en uitbundig lachen*); **–lage**, zie dolage; **–leuk**, bw. (*kalmweg, langs z'n neus weg*): *iets – opmerken*; **–lopen**, liep –, i. doodgelopen (van wegen: *geen uitgang hebben*): *deze straat loopt dood*; *zich –*, zich buitengewoon vermoeien met lopen; **–moe(de)**, bn. (*zeer moe*); **–nuchter**, bn., bw. (*totaal nuchter*); **–onschuldig**, bn. (*in elk opzicht onschuldig*); **–op**, bn. (*afgemat*); **–prentje, doods'prentje**, o. –s (Z.-N. *prentje met op de voorzijde een kruisbeeld of een andere godsdienstige voorstelling, met op de rugzijde naam, geboorte- en sterfjaar van de(n) overledene en troostende spreuken, schietgebedjes enz.*); N.-N. bid-, rouwprentje.

doods, bn.; doodser, meest – (*zeer stil, somber en stil*: *akelig, naar*; *eenzaam, met weinig verkeer, vertier*): *e. –e stilte, e. – stadjel*

doods'angst, m. –en (fig. *erge angst*); **–beenderen**, o. mv. (*beenderen van een mensengeraamte*); in Z.-N. ook enkelv. doodsbeen; **–bleek**, bn. (*zo bleek als*

een dode): *e. jongmens met e. – uiterlijk.*
dood'schieten, schoot –, h. doodgeschoten (*met een schot doden*): *een haas –.*
dood'schouw, v. (*het schouwen van doden* inz. *van zelfmoordenaars of verongelukten, en het schriftelijk vaststellen van de dood en de oorzaak er van*): *dokter A. heeft de –.*
doods'gevaar, o. –gevaren (*levensgevaar*); **–hoofd,** o. –en (*hoofd v. e. geraamte; ontvleesd mensenhoofd*); **–hoofdvlinder,** m. –s (*schemeringvlinder met een figuur als een doodskop op de rugzijde van het borststuk*; Lat. acherontia atropos); **–kleur,** v. (*lijkkleur*).
dood'slaan, sloeg –, h. doodgeslagen (*door slaan doden*): *Gij zult niet –.*
dood'slag, m. –slagen (*het opzettelijk een ander van het leven beroven; het door geweldpleging doden v. e. persoon; manslag*): *er komt nog moord en – van,* dat zal nog de grootste ruzie veroorzaken; zie doding, moord.
doods'nood, m. (*het zieltogen, stervensnood*): zegsw. *hij kijkt als een uil in –,* erg angstig; **–schrik,** m.: zegsw. *iem. de – op het lijf jagen,* hem erg doen schrikken; **–slaap,** m. (fig. *de eeuwige rust*); **–snik,** m. (*laatste snik of zucht*); **–strijd,** m. (*worsteling tegen de dood*); **–stuip,** v. –en (*stuip, waarmee de dood intreedt*).
dood'steek, m. (*steek, die de dood tengevolge heeft*; fig. *hartgrievend leed*): *de – geven aan*; **–steken,** stak –, h. doodgestoken (*met mes, dolk enz. dodelijk treffen*); **–straf,** v. –straffen (*lijfstraf, die de dood tengevolge heeft*): *de – bestaat in Nederland niet meer sedert 1870*; **–stroom,** m. of o. (*doodtij*): fig. *'t is hier –,* er is niets te doen.
doods'uur, o. (*stervensuur*); **–verachting,** v. (*kleinachting v. d. dood*): *de soldaten streden met ware –*; **–verf,** v. (*dodelijke bleekheid, lijkkleur*); **–zweet,** o. (*het laatste zweet in de stervensnood*).
dood'tij, o. –en (*de omstandigheid, dat het verschil tussen ebbe en vloed gering is* inz. *bij eerste en laatste kwartier; tijd tussen ebbe en vloed*); **–verf,** v. –verven (*grondverf*; inz. *eerste aanleg ener schilderij,* in deze bet. vero.): *hier zijn twee –verven van uw portret*; **–verklaren,** ook: **iem. voor dood verklaren,** verklaarde –, h. doodverklaard (*hem behandelen of hij niet meer bestond: hem buiten de maatschappelijke omgang sluiten*); **–verven,** doodverfde, h. gedoodverfd (*in grondverf schilderen*; 1 inz. *voorbestemmen* [*bij geruchte*]; *voor een betrekking aanwijzen*; 2 *doen voorkomen* in deze bet. w. i. g.): fig. 1 *iem. met een post of ambt –*; 2 *iem. – als den dader van iets*; **–vijand,** m. –en (*ergste vijand*); **–vonnis,** o. –vonnissen (*vonnis, waarbij iem. ter dood wordt veroordeeld*): *het – uitspreken over iem.*; *het – aan iem. voltrekken*; **–wa(de),** v. –waden (*dood-, lijkkleed*).
dood'wonde, v. –n (*dodelijke wonde*), zegsw. *nu, het is geen –,* niet zo erg.
dood'ziek, bn. (*dodelijk ziek*): *e. – kindje.*
dood'zonde, v. –n (R.-K. *vrijwillige overtreding van de geboden Gods of der H. Kerk in een grote zaak, waardoor men de heiligmakende genade verliest*; fig. *een erge zonde; onvergeeflijke fout*): *dat is geen –*; Z.-N. *het wit stipje op een vingernagel, dat als – geteld wordt.*
dood'zwijgen, zweeg –, h. doodgezwegen (*door te zwijgen het bestaan verbergen van, de belangstelling in iem. of iets doden*): *dwaze critiek –,* er niet op antwoorden.
doof, bn.; dover, –st (1 *van het gehoor beroofd; hardhorig; slecht kunnende horen*; 2 van brandstoffen, *opgehouden hebbende te branden zonder uit- of opgebrand te zijn,* in bepaalde verbindingen): 1 *– en blind geboren; wat – aan zijn linker oor*; zegsw. *zo – als een kwartel,* erg doof; fig. *– voor de stem v. h. medelijden,* geen medelijden kennend; *Oostindisch –,* z. ald.; 2 *dove kolen,* z. dovekool; nog: Z.-N. *– hout,* dor; *een dove stem,* doffe; *dove tanden,* stroef.
doof'pot, m. –potten (*metalen of aarden pot met deksel tot uitdoven van brandstof*): zegsw. *iets in de – stoppen,* de zaak smoren, zorgen, dat er geen verdere ruchtbaarheid aan gegeven wordt.
doof'stom, bn. (*doof en stom*); ook: doofstom'; **–stom'me,** m. en v. –n (*persoon, die doofstom is*); **–stom'men-instituut,** o. –instituten (*inrichting, waarin doofstomme kinderen opvoeding en onderwijs ontvangen*); *het –– te St.-Michiels-Gestel.*
dooi, m. (*het dooien*): *de – valt in.*
dooi'e, zie dood **2.**
dooi'en, dooide, h. gedooid (*smelten van sneeuw en ijs door temperatuur boven het vriespunt na vorst*): *het begint te –.*
dooi'er, –s (*het geel v. e. ei*); zie door.
dooi'weder, -weer, o. (*dooiend weer*).
dook, v. doken (*kram tot verbinding van stukken steen, hout op gehouwen steen enz.*).
dool, m. Z.-N. lit. t. *op de – zijn,* [a]) op de verkeerde weg, [b]) aan de sukkel.
dool'hof, m. en o. –hoven (1 *labyrint; kunstig aangelegde tuin met kronkelpaden*; 2 fig. *iets, waarin men zich niet terecht kan bevinden; verwarde, duistere zaak*): 1 *het – op Creta met den Minotaurus*; 2 *een – van straten; een – van gangen*; fig. *het Rom. recht is een waar –*; nog (ontleedk.): deel van ons inwendig oor, slakkenhuis.
dool'weg, m. –wegen (eig. *verkeerde weg*; meest fig.): *op –wegen* (of: *een –*) *geraken.*
doom, m. (*nevel, wasem; uitwaseming,* Z.-N. of lit. t.): *blauwige avond–.*
doop, m. dopen (*het dopen,* inz. *onderdompeling in, besprenkeling met water enz., waardoor iem. wordt opgenomen in een kerkgenootschap*): *de – v. e. kind, iem. de H. – toedienen; de – ontvangen; een kind ten – houden*; fig. *de – v. e. klok,* inzegening; *de – v. e. schip,* feestelijke naamgeving; verg. doopsel.
doop'boek, o. –en (*register, waarin de namen der dopelingen, hun leeftijd, de namen der ouders en getuigen worden ingeschreven*); **–ceel, –cedel,** v. –celen, –cedels (*uittreksel uit het doopboek, bewijsstuk, dat aangeeft, dat en wanneer men gedoopt is*): *de – vervulde vroeger de rol van geboorteakte*; zegsw. *iems. – lichten,* al het kwaad vertellen, dat men van iem. weet, zijn (ongunstig) verleden bekend maken; **–deken,** v. –s (*de sprei, waaronder de jonggeborene ten doop wordt gedragen*); **–feest,** o. –en (*feest ter gelegenheid van de doop* [*van een kind*]); **–formule,** v. –n (*woorden, die bij het dopen worden uitgesproken*); **–geld,** o. (Z.-N. *geld, dat bij de doop aan pastoor en koster wordt gegeven*); **–geloften,** v. mv. (R.-K. *geloften door peter en meter bij de doop v. h. kind afgelegd*): *hernieuwing der –*; **–getuigen,** m. en v. mv. (*peter en meter*); **–goed,** o. (*kleertjes van*

de[n] dopeling); **–heffer,** m. –s (*peetoom*); **–hefster,** v. –s (*peettante*); **–hek,** o. –hekken (*in Herv. kerken het hek, dat de ruimte afsluit, waar binnen de doop plaats heeft, om de preekstoel*); **–hemd,** o. –en (*wit linnen kleed, waarin de volwassen heidenen het doopsel ontvingen*); **–kapel,** v. –kapellen (R.-K. *kapel, waarin de doopvont staat*); **–leerling,** m. –en (*catechumeen*); **–maal,** o. –malen; z. doopfeest; **–naam,** m. –namen (*voornaam*); **–register,** o. –s (*doopboek*).

doop'sel, o. (inz. door R.-K. gebruikt: *doop, een der sacramenten in de christelijke kerk*).

Doops'gezind 1 bn. (*een Protestantse gezindte aanhangend, die meent, dat de doop eerst aan volwassenen toegediend behoort te worden*); **2 –e,** m. en v. –n; zie Menist.

doop'suiker, o. (Z.-N. *suikergoed, dat bij de doop wordt ten geschenke gegeven*).

doop'vont, v. –en (*bekken, waarin of met het water waaruit kerkelijk gedoopt wordt*).

I. door 1 bw., vormt samenst. met w.w. nu eens scheidb. (met de klem op *door*) b.v. *door'snijden,* dan weer onscheidb. (met de klem op het w.w.) b.v. *doorsnij'den*; **2** vz.: *hij liep door de kamer.*

II. door, m. en o. doren (*dooier*).

doora'derd, bn. (*met [een net van] aderen doortrokken*): *– marmer*; **–bak'ken,** bn. (*gelijkmatig en voldoende over de gehele massa, goed gaar gebakken*): *goed – brood.*

doorbla'deren, doorbladerde, h. –bla'derd (v. e. boek enz.: *bladerend doorlopen*).

door'blijven, bleef –, i. –gebleven (Z.-N. *overnachten*).

doorbo'ren, doorboorde, h. –boord' (*een opening boren in; een opening, gelijk door boren ontstaat, maken in; gelijk een boor gaan door*): *e. wand met kogels –boord'*; fig. *iets met zijn blikken, iem. met de ogen –*, in het diepste doordringen; **–bo'ring,** v. –en: *de – van een berg tot aanleg van een tunnel.*

door'braak, v. –braken (*het doorbreken; de plaats van het doorbreken*): *de – van een dijk; wij stonden vlak bij de –.*

door'brengen, bracht –, h. doorgebracht (1 *opmaken, verkwisten*; 2 *besteden; slijten*; 3 *beleven, verduren*): 1 *zijn fortuin er –*; 2 *de Zaterdagmiddag – met wandelen*; 3 *veel droeve dagen heb ik doorgebracht.*

door'brenger, m. –s (*verkwister*).

door'buigen, boog –, h. (1), i. (2) doorgebogen (1 *door druk een bocht doen ontstaan*; 2 *zo buigen, dat een deel tot beneden een steunpunt valt of buiten het vlak der steunpunten wijkt; onder een last krommen*): 1 *een stok –*; 2 *de balken van die graanzolder zijn –gebogen.*

door'cognossement, o. –en (*vrachtbrief van aansluitend vervoer over aansluitende stoomvaart- en spoorlijnen, met uitschakeling van expediteurs, tussenpersonen enz.*).

doordacht', bn. (*in zijn gehele uitgestrektheid overdacht*): *een goed – plan,* met zorg overwogen.

doordat', doordien', vgw. (*uit oorzaak dat*): *de weg is slijkerig, – het heeft geregend.*

door'doen, deed door, h. doorgedaan (*door een zeef doen,* inz. Z.-N.): *soep –.*

door'doender, m. –s (Z.-N. *doordraaier*).

door'draaier, m. –s (*lichtmis, zwierbol*).

door'draven, draafde –, h., i. doorgedraafd (*voortgaan met draven*; inz. fig. *zonder goede gronden en zonder zelfbeperking voortredeneren; in het wild redeneren*): *draaf niet zo –, zo erg is het niet; wat ben je aan 't –!*

door'drijven, dreef –, h. doorgedreven (*door gestadige drang tegen de wens van anderen tot uitvoering brengen of doen aanvaarden; doorzetten*): *zijn plan –.*

1 door'dringen, drong –, h. of i. doorgedrongen (*door dringen ergens komen, zich dringende of geleidelijk met moeite verder of tot een zeker punt bewegen*): *de veldheer is tot in de hoofdstad des vijands doorgedrongen*; fig. *in de geheimen der diplomatie –*, ze doorgronden, ontsluieren; zegsw. *tot iem. –*, hem bewust, begrijpelijk worden, b.v. *het zal niet tot hem –*; **2 doordrin'gen,** doordrong', h. doordron'gen (1 *dringen in alle delen van; vervullen*; 2 *dringende gaan door; door drang zich een weg banen door,* inz. als deelwoord): 1 *droefheid –drong zijn hart; hij is –drongen van de waarheid zijner leer,* vast overtuigd, klaar bewust van; *iem. van iets –*, iem. de overtuiging of het besef bijbrengen van; 2 zie doordrin'gend.

doordrin'gend, bn., bw. (*door alles heen dringend; scherp; snijdend, snerpend; schel klinkend*): *een –e koude; een – geluid, een –e stem; de noordenwind woei – koud*; fig. *een – verstand,* scherpzinnig.

dooreen', bw. (*door elkaar, het een door het ander, zodat er een vermenging, verwarring of verwikkeling is of ontstaat*): *alles lag –; hij verdient per jaar – f 1500.* Dit bw. hecht zich scheidbaar aan w.w., b.v. *dooreen'haspelen, dooreen'gehaspeld enz.*

door'eerlijk, bn. (*doodeerlijk*): *de man is –.*

door'gaan, ging –, i. doorgegaan (1 *zich bewegen door, zijn weg nemen door*; 2 *niet ophouden met gaan; zijn weg vervolgen; voortgaan*; 3 in N.-N. ietwat vero. *heengaan, weggaan*; 4 met een bepaling, die een ruimte of opening uitdrukt: *zijn weg nemen, zich bewegen door die ruimte of opening*; 5 *plaats hebben, geschieden,* in weerwil van moeilijkheden enz.; 6 *ongemoeid, straffeloos blijven; gedeeld worden*; 7 *gelden voor, aangezien worden voor*): 1 *eerst een poortje –; de zijkamer –*; 2 *zonder zijn gang te verhaasten ging hij door; zij ging door, allerlei opmerkingen te maken*; kaartspel: *in een kleur –*, opnieuw een kaart van die kleur uitspelen; *ergens op –*, de zaak tot uitgangspunt nemen voor verdere beschouwingen; *in één moeite –*, tegelijk verricht kunnen worden, zonder de moeite noemenswaardig te vergroten; 3 *toe, ga door* (= hou op), *zo'n klein merakel, wie zou daaran willen?* 4 *onder het juk –*; zie ook bet. 1; 5 *de verloving ging eindelijk door niettegenstaande het verzet der ouders; zal het feest –?* 6 *ik moest dit maar zo laten –*; 7 *hij ging door voor een eerlijk man.*

door'gaand, bn. (*aanhoudend, voortdurend, gebruikelijk*): *een –e loftuiting; een –e regel,* algemeen, zonder uitzondering; *een –e trein,* nergens ophoudende; **–gaans,** bw. (*i. d. regel, meestal*); **–gang,** m. –en (1 *het doorgaan; plaats, waar men doorheengaat; gelegenheid om door te gaan*; 2 Z.-N. *beurt* bij boogschuttersspel): 1 *de – is hier eng,* plaats van doorgaan; *geen –! het feest heeft geen –*, zal niet doorgaan; van hemellichamen: *het gaan door de meridiaan* b.v. de – van Venus; 2 Z.-N. *ieder schutter heeft drie –en*; **–gangshuis,** o. –huizen, [a]) passantenhuis; [b]) waar

zwervelingen enz. tijdelijk onderkomen wordt verleend; **-gangsrecht**, o. (Z.-N. *heffing op doorgangen*).

door'gedaan, bn. (Z.-N. 1 *doorgestoken*; 2 *doortrapt*): 1 *dat is* –; 2 *hij is* –.

door'geleerd, bn. (*in hoge mate geleerd*).

door'gestoken, bn.: *een – kaart*, met een gaatje er in als herkenningsteken; fig. afgesproken, vooraf bekonkelde zaak.

door'goed, bn. (*zeer goed*): *de man is* –.

doorgron'den, doorgrondde, h. doorgrond (*door en door begrijpen*; *volkomen doorzien*): *iems. geheime plannen* –; *God doorgrondt het mensenhart.*

door'hakken, hakte –, h. doorgehakt (*door hakken delen, in tweeën, in twee stukken hakken*): *een kabel* –; zie knoop.

door'halen, haalde –, h. doorgehaald (1 [*herhaaldelijk*] *naar zich toe bewegen door een vloeibare stof*; 2 *hekelen*; *berispen*; *onder handen nemen*; 3 *een haal met de pen enz. trekken door*): 1 *de was* –, *het linnen* –, door stijfsel- en blauwselwater halen; 2 *iem. duchtig* –, [a]) streng berispen, [b]) over de hekel halen; 3 *een woord* –, doorschrappen; nog: *de zieke zal het er nog wel* –, niet sterven.

door'haling, v. –en: *–en met rode inkt.*

doorheen', bw. (in verbinding met *daar, waar, hier, er*: versterking van *door*; inz. *door een voorwerp heen*): *de kogel vloog er doorheen*, b.v. door een plank; zegsw. *er – zijn*, (angst, tegenzin enz.) overwonnen hebben.

door'heet, bn. (*zeer heet*): *–hete soep.*

door'jagen, joeg door, h. doorgejaagd (Z.-N. *wegzenden, wegjagen*): *zijn meid* –.

door'jager, m. –s (*iem., die zeer veel eet en toch opvallend mager blijft*).

doorkneed', bn. (meestal fig. *volkomen op de hoogte, zeer bedreven*): zegsw. – *in iets zijn*, er goed in thuis zijn; zie doortrapt.

door'komen, kwam –, i. doorgekomen (1 *door iets komen, passeren*; 2 *doorbreken, door een tussenstof of bedekking komen*; 3 *overwinnen van moeilijkheden*; *aan het einde komen van*; 4 *slagen*): 1 *de stoet zal hier* –; 2 *de zon komt* –; 3 *hoe zal ik die treurigheden* –; zegsw. *er is geen – aan*, [a]) door de menigte, [b]) (van bezit, werk enz.), het is niet op, af te krijgen; 4 *hij zal wel* –.

door'koud, bn. (*door en door koud, inkoud*).

doorkrui'sen, doorkruiste, h. doorkruist (*zich met elkander kruisende gangen bewegen door*; *in alle richtingen reizen, wandelen, trekken door*): *een bos* –; *een wereldstad* –.

door'laat, m. –laten (*sluisje in de dijk, om water door te laten*); verg. duiker; **–laatbrug,** v. –bruggen (*brug in spoor- of kanaaldijk enz., waar het water b.v. bij werking der overlaten of bij doorbraken doorgelaten wordt*).

door'lappen, lapte –, h. doorgelapt (fig. *verkwisten*): *veel geld er* –; gmz.

doorle'gen, bn. (Z.-N. *vermoeid, gewond van het liggen*): *de zieke is* –.

door'loop, m. –lopen (*plaats, waar men of iets door'loopt*; *gangpad*; *ruimte in een huis, wijder dan een gang, smaller dan een kamer, met deur*; *gangetje* [*tussen twee vertrekken*]; *steegje*): *onze huiskamer is maar een* –, *men moet er door om in de keuken te komen.*

1 door'lopen, liep –, i. (1), h. (1, 2) doorgelopen (1 *voortgaan met lopen, verder gaan met lopen*; 2 *door lopen stuk maken* inz. *van voeten*): 1 *loop nog een eindje* –; – *mensen!* fig. *de paginering loopt* –, zet zich voort; 2 *zijn voeten* –; **2 doorlo'pen,** –liep', h. doorlo'pen (1 *geheel afleggen*; 2 *doorkruisen*; *zich bewegen, gaan door*; 3 *vluchtig beschouwen, nagaan, inzien, lezen*; in deze bet. ook wel *door'lopen*): 1 *de – afstand*; fig. *een klas doorlo'pen*, afmaken, van het begin tot het einde volgen; 2 *wij doorliepen de velden*; 3 *een tijdvak nog eens* –.

doorlo'pend (*onafgebroken, voortdurend*) **1** bn.: *een – verhaal*; *hij heeft in die winkel – krediet, een –e rekening*; **2** bw.: *hij is – op reis*; ook, door'lopend.

doorluch'tig, bn. (*aanzienlijk, voornaam, edel*): *–e hoogheid*; **–heid,** v. –heden (*eretitel van prinsen en bisschoppen*); vroeger ook: doorlucht bv. *de doorluchte school* (*te A'dam*) lager in rang dan een hogeschool.

door'mager, bn. (*erg mager*); *e. – paard.*

door'marcheren, marcheerde –, h., i. doorgemarcheerd (*verder of voortdurend marcheren*; *marcherende doortrekken*).

door'mars, m. –en; **–marche,** m. –n (*doortocht*): *de soldaten, op hun* –.

doormid'den, bw. (*in tweeën*): *een stok – breken*, middendoor; *een taart – snijden.*

doorn, m. –en, **do'ren,** m. –s, doorntje, dorentje (1 *scherppuntig houtig deel ener plant*; 2 *struik, heester, waarvan de takken doornen hebben*): 1 *rozen hebben doornen*; zie roos; zegsw. fig. *dat is hem een – in het oog*, – *in 't vlees*, Bijb., bron van ergernis; 2 *mei–, slee–*; stofn.: *het kappen van* –.

doorn'appel, m. –s (*giftplant, nachtschade*; *de vrucht*; Lat. datura stramonium; ook gebruikt voor *dolappel*; gew. *kruisbes*).

door'nat, bn. (*druipnat*): *de jongen was* –.

door'nen, bn. (1 *met dorens*; 2 *van doornhout*; 3 *van doornstruiken*): 1 *een – tak*; 2 *een – stok*; 3 *een – haag.*

door'nenkroon, v. –kronen (*vlechtsel van doorntakken*): *Jezus met de* –.

doorn'haag, v. –hagen (*een heg van doornstruiken*); **–heg,** v. –heggen.

doorn'haai, m. –en (*speerhaai, kleine haai op onze kust*; Lat. acanthias vulgaris).

door'nig, bn. (*met doornen bezet*): *een –e rozetak*; fig. *een – levenspad*, met veel verdriet, tegenspoeden, moeielijkheden.

doorn'kruiper, m. –s; z. bastaardnachtegaal; **–struik,** m. –en (algemene aanduiding van *doorn* 2; inz. *gaspeldoorn*, Lat. ulex europaeus): *de – op hoge zandgronden*; **–tak,** m. –takken (*tak met dorens*).

doornuit', bn. (Z.-N. *doortrapt*).

doorre'gen, bn. (*doorwassen*): – *spek*, nl. met vlees doorgroeid.

door'reis, –reize, v. –reizen (*reis door een land, stad*; *reis, waarop men een plaats enz. slechts in het voorbijgaan aandoet*): *op z'n* –.

door'rijp, bn. (*ter dege rijp*): *een –e peer.*

door'roeien, roeide –, h. doorgeroeid (stud. *een nacht niet naar bed gaan*).

door'roker, m. –s ([*meerschuimen*] *pijp, die door het roken e. bruine kleur krijgt*).

door'schemeren, schemerde –, h. doorgeschemerd (*ergens doorheen schemeren, met zwak licht door iets heen schijnen*; *schemerachtig, onduidelijk zichtbaar zijn*): fig. *achterdocht laten* –, half en half laten merken.

1 door'schieten, schoot –, h. doorgeschoten (1 *voortgaan met schieten, aanhoudend schieten*; 2 *uitgroeien en gaan bloeien*): 1 *blijf*

maar –; 2 *doorgeschoten asperges*; **2 doorschie'ten,** –schoot', h. doorscho'ten (van boeken: *tussen elke twee bladz. een blad* [*wit*] *papier aanbrengen*): *met wit papier –schoten.*
doorschij'nend, bn. (*licht doorlatend, zonderdat men voorwerpen er achter geplaatst, goed kan waarnemen*): *matglas is –, niet doorzichtig.*
door'slaan, sloeg –, h. doorgeslagen (1 *voortdurend slaan, voortgaan met slaan*; 2 *door iets heen slaan*; 3 *slaande scheiden, stukslaan*; 4 van een muur: *vocht doorlaten*; 5 van vogels: *zingen met heldere slag, zijn wijsje afzingen*; 6 van personen: *alles zeggen zonder er bij te denken*; *onberedeneerd praten*; 7 refl. *zich een weg banen door*; *met geweld en kracht zich ergens door heen werken*): 1 *ik riep: hou op, hij bleef maar –*; 2 *een spijker –*; 3 *een binnenmuur –*, gedeeltelijk of geheel wegbreken; 4 *deze muur slaat door*, watert in; 5 *mijn kanarie wil niet –*; 6 *man, nu benje aan het –*; – *als een blinde vink*; 7 *wat een werk, hoe moet ik er mij –!* nog (van schaal of evenaar ener balans): *uit de evenwichtsstand slaan, b.v. men laat de weegschaal –.*
door'slaand, bn., bw. (*afdoend*): *een – bewijs*, overtuigend.
door'slag, m. –slagen (1 *de omstandigheid, dat iets* [*een balans*] *doorslaat*; inz. *overwicht, dat in de detailhandel gegeven wordt bij het afwegen van kleine hoeveelheden*; 2 *beslissing*; 3 *vergiettest*; 4 *drevel*; 5 *kopie door middel van carbonpapier met een schrijfmachine getypt*): 1 *wegen met –*; *een – geven*; 2 *dat gaf de –*, besliste, deed de deur toe; 3 *schep het moes op die stenen –*; 4 *gaten in een koperen plaat maken met de –*; 5 *gemakkelijk leesbare –slagen*; **door'slagpapier,** o.: – *voor de schrijfmachine.*
door'slecht, bn., bw. (*zeer slecht*): *e.–e jongen.*
door'smaak, m. (Z.-N. *pittige smaak*).
door'snede, v. –n (*vlak, waarlangs een voorwerp is doorgesneden of doorgesneden gedacht wordt* inz. *de grootst mogelijke doorsnede rechthoekig op de* [*lengte*]*as*; ook: *tekening in doorsnede*; verder: *middellijn van het snijvlak ter plaatse van de grootste of gemiddelde dikte*): *in –*; *de doorsnee Hollander*, – *prijs*, d. i. gemiddelde, germ.
1 door'snijden, sneed –, h. door'gesneden (1 *voortgaan met snijden*; 2 *in tweeën snijden*): 1 *hij bleef maar –*; 2 *een boterham –*; **2 doorsnij'den,** doorsneed', h. doorsne'den (*door iets heen gaan* inz. *van een beek, rivier, spoorweg*): *de rivieren – ons land*; fig. *dat doorsnijdt' mij het hart*, grieft mij diep.
doorsnuf'felen, –snuffelde, h. doorsnuffeld (*alom snuffelen in*; *nauwkeurig doorzoeken*): *allerlei boeken, allerlei bibliotheken –.*
doorspek'ken, doorspekte, h. doorspekt (fig. *rijkelijk doormengen*): fig. *een redevoering – met Lat. woorden, met aanhalingen.*
door'spelen, speelde –, h. doorgespeeld (*voortgaan met spelen*; muz. *een muziekstuk vluchtig afspelen*): *speel toch –*; *een sonate –.*
1 door'staan, stond–, h. doorgestaan (1 *voortdurend blijven staan*; 2 *staande blijven tot het einde van* [een wederwaardigheid enz.]; *verdragen, verduren*): 1 *ik moest maar –*; 2 *doorgestaan leed*; **2 doorstaan',** doorstond', h. doorstaan' (*ondergaan en te boven komen, verduren*): *een operatie –*, *een examen –*, *de proef –*, *een beleg –*. Opm. Bij **1** wordt meer gedacht aan de tijd, de ernst der ervaring, bij **2** aan het achter de rug hebben.
door'steek, m. –steken (Z.-N. *het rechtmaken van een rivierbocht*): *de – der Schelde.*
door'steker, m. –s (*strootje, baleintje, waarmee een verstopte pijp wordt doorgestoken*).
doortas'tend, bn., bw. (1 van personen: *geneigd, gewoon krachtig in te grijpen, een zaak aan te vatten*; 2 van handelingen: *van doortasten getuigend*; *flink, krachtig*): 1 *een – man*; 2 *–e maatregelen*; – *optreden.*
doortim'merd, bn. (*naar behoren, met zorg gebouwd*): *een goed – huis.*
door'tocht, m. –en (*het doortrekken*; ook: *de plaats, waar men doortrekt*; *doormars, doorgang*; mijnwezen: *korte luchtverbinding tussen twee galerijen in de laag*): *de – versperren*; *zich een – banen.*
doortrapt', bn., bw. (*zeer bedreven in het kwaad*: *listig, sluw*): *een – bedrieger.* Opm. doorkneed meestal gunstig; **–heid,** v.
1 door'trekken, trok door, h. (ook i. in bet. 2) doorgetrokken (1 *voortgaan met trekken*; 2 *marcheren door een land, een streek*; *op een tocht of mars gaan of komen door*; 3 *dringen door een laag*; 4 *door trekken doen breken*; 5 *de lijnen van een tekening of plaat natrekken*; 6 *verlengen*): 1 *hij trok al maar door, tot het touw brak*; 2 *de troepen zijn België doorgetrokken*; 3 *olie trekt spoedig –*, b.v. door papier; 4 *een touw –*; 5 *tekeningen – met behulp van kopieerpapier*; 6 *een lijn –*; *een weg –*; **2 doortrek'ken,** doortrok', h. doortrok'ken (met *van* of *met*: *doen trekken in alle delen van*): *papier met olie doortrokken.*
doortrok'ken, bn. (Z.-N. *doortrapt*).
door'vaart, v. –en (1 *het doorvaren*; 2 *gelegenheid om* [*plaats van*] *door te varen*; *doorgang te water*): 1 *er is veel –*; 2 *de N.-W. –*, ten N. van Amerika; **–vaarthoogte,** v.
doorvoed', bn.; meer –, meest – (*welgevoed*): *goed – zijn.*
doorvoeld', bn. (*innig gevoeld, opgeweld uit het hart*): *die poëzie is –.*
door'voer, m. –en (*het geheel der doorgevoerde waren*; *vervoer door een land, plaats enz.*): *rechten van –*; **–voerbrief,** m. –brieven (*geleibrief voor doorgevoerde goederen*).
door'voeren, voerde –, h. doorgevoerd (1 *handelsartikelen door een land voeren, aanvoeren met het doel dat ze weer verder gevoerd worden*; 2 *consequent doorgaan met*; *volledige uitvoering geven aan*, germ.): 1 *kolen –*; 2 *een methode streng –*, volhouden; *een karakter –*, tot het einde naar waarheid schetsen; **–voerhandel,** m. (*transitohandel*); **–voerrecht,** o. –en (*belasting op de doorvoer*).
door'warm, bn. (*inwarm, zeer warm*): *nu ben ik – van het schaatsenrijden.*
door'was, v. –wassen (*schermbl. plant*; Lat. bupleurum rotundifolium).
doorwas'sen, bn. (v. vlees: *met vet doorgroeid*; v. spek: *met vlees doorgroeid*).
door'winteren, winterde door, h. (1), i. (2) doorgewinterd (Z.-N. inz. van vee: 1 *gedurende de winter aanhouden*; 2 *overwinteren*): 1 *een koe –*; 2 *zo kunnen de bijen –.*
doorwrocht', bn. (*goed doorwerkt*; *naar alle eisen bewerkt, degelijk*): *een –e handleiding, een –e methode.*
door'zenden, zond door, h. doorgezonden (Z.-N. *wegsturen, ontslaan*): *een knecht –.*
door'zetten, zette –, h. doorgezet (1 *door-*

gaan met [letters] zetten; 2 *snel door'lopen, door'rijden enz.*; 3 *volharden*; 4 *iets [ondanks bezwaren] doen voortgaan*): 1 *zet maar door, tot de pagina vol is*; 2 *laten we wat –, anders komen we te laat*; 3 *hij zette door en overwon ten slotte de tegenstand*; 4 *een zaak –, een plan –*.

door'zettingsvermogen, o. (*–kracht, volhardingsvermogen*; *taaie wilskracht*).

door'zicht, o. (1 *gezicht door iets heen*; *het vermogen of de gelegenheid door een zaak of tussen zekere zaken door te zien*; 2 *vlug begrip, schranderheid*): 1 *iem. het – belemmeren*; 2 *een man van –*, scherpzinnigheid.

doorzich'tig, bn. (*waardoor men heen kan zien, de lichtstralen doorlatend, zodat men de voorwerpen er doorheen kan zien*): *helder water is –*; fig. *dat plan is al te –*, men kan het goed doorzien (met zijn geestesoog).

door'zichtkunde, v. (*leer der perspectief*).

door'zieken inz. in onbep. wijs (v. e. ziekte: *haar loop laten gaan*): *dat moet –*.

1 door'zien, zag –, h. door'gezien (*terloops nazien, vluchtig inzien*): *ik zal die rekening eens –*; **2 doorzien',** –zag', h. doorzien' (*de ware aard of de ware betekenis zien van*; *begrijpen, doorgronden*): *snode plannen –*.

doorzond', bn. (*geheel met zonneschijn doordrongen of gevuld*; *van de zon doorschenen, door de zon verwarmd*): *het –e luchtgewelf*.

doorzult', bn. (*met zout doortrokken, doormengd*; fig. *doorspekt*): fig. *een toespraak, met grappen of moppen –*.

I. doos, v. (O.-I. *dos-à-dos*); vero. thans: sa'do, sado'.

II. doos, v. dozen (*e. soort v. kistje, maar van lichtere constructie en van licht materiaal [papier, blik, dun hout], gewoonlijk min of meer plat met deksel*): *een blikken, spanen –*; zegsw. *hij zit in de –*, gevangenis; *hij komt als uit een –je*, zeer zorgvuldig gekleed; *iets uit de oude –*, [a]) van vroeger tijd, van ouds bekend, [b]) ouderwets.

doos'vrucht, v. –en (*droge veelzadige vrucht, openspringend*): *de – der papaver*.

dop, m. doppen (1 *los omhulsel* inz. *stijf bovenomhulsel van iets ronds*: [*eier*]*schaal*; 2 Z.-N. [*prik*]*tol*; 3 *halfbolvormig of althans hol deksel*; inz. *pijpedop*; 4 *naar een zijde bolvormig deel, dat ter beveiliging op een scherpe punt wordt gezet*; 5 [*halfronde*] *herenhoed*, gmz.; 6 in het mv. Barg. *ogen*): 1 *de – van een ei*; zie ei; zegsw. *hij komt* (of: *is*) *pas uit de –*, komt pas kijken; *iets in de – zijn*, de eerste kenmerken van vertonen; 2 *met de – spelen*; 3 *pijpen met zilveren doppen*; 4 *dopjes tot bescherming van hoedenspelden*; 5 *heren met hoge doppen*; 6 *kijk goed uit je doppen*.

do'peling, m. en v. –en (*hij of zij, die gedoopt wordt*).

do'pen, doopte, h. gedoopt (1 *de H. Doop toedienen*: R.-K. *het water uitstorten over het hoofd van de[n] dopeling, of, zo dit onmogelijk is, over een ander deel van het lichaam, en terwijl het water vloeit, zeggen „Ik doop u in den naam des Vaders en des Zoons en des H. Geestes"*; Prot. *het hoofd besprenkelen met water*; 2 *een naam geven bij het dopen*; in het alg. *de naam geven van, noemen*; 3 *in-, onderdompelen*; *door dompelen drenken of bevochtigen*; *soppen*; 4 scherts. *aanlengen*): 1 *het – is e. zinnebeeld van de afwassing der erfzonde*; 2 *het kind Leo laten –*; 3 *brood in melk, in wijn –*; 4 *de melk –*.

do'per, m. –s (*hij, die doopt*): Bijb. *Joannes de Doper*, voorloper v. Christus, Matth. 3 : 1.

dop'erwt, v. –en (*erwt, die in e. peul zit*).

dop'heide, v. (*erica, heideplant met paarse min of meer dopvormige bloemen*).

I. dop'pen, dopte, h. gedopt (1 *van de dop of de peul ontdoen*; 2 *de dop of hoed afnemen om te groeten*, gmz.): 1 *erwten –*; 2 *diep –*.

II. dop'pen, dopte, h. gedopt (Z.-N. 1 *indopen*; 2 *betten*): 1 *brood in de melk –*; 2 *het zweet van zijn voorhoofd –*.

III. dop'pen, dopte, h. gedopt (Z.-N. *stemmen*; *betalen, dokken*).

I. dop'per, m. –s (*doperwt*).

II. dop'per, m. –s (Z.-N. *werkloze*).

dop'(p)ing, v. (Eng. *onderhuidse toediening van sterk opwekkende middelen met het doel, renpaarden grote snelheid te doen verkrijgen*): *– wordt gestraft met disqualificatie*.

dop'pio, bw. (It. muz. *dubbel*).

dop'vrucht, v. –en (*niet-openspringende, éénzadige vrucht*).

dor, bn., bw.; dorder, –st (1 *droog, schraal, bij gebrek aan sappen of water*; ook van lichaamsdelen; 2 fig. *saai, niet opwekkend*): 1 *een dorre tak*; *de weiden stonden –*; *een dorre vlakte*; *een dorre hand*; 2 *een – verhaal*.

dora'de, v. –s (Sp. *goudvis*).

Dora'do, o. (Sp. *goudland*; fig. *het land van belofte*): *'t is hier een –*; zie Eldorado.

Dor'drecht, o.: *het eiland van – of Dordt*, ontstond 18 Nov. 1421; zie Elizabeth.

Dordt'se dicht'kring, m., **Dordt'se school,** v. (letterk. *Cats*, 1577–1660, *en zijn navolgers* o. a. Anna Roemer Visscher).

doré', bn. (Fr. *verguld*): *jeunesse dorée*, [a]) in Fr. jonge edellieden tijdens het Directoire (Oct. 1795–Nov. 1799); [b]) rijke jongelui.

do'ren, m. –s; ook, doorn.

Do'risch, bn., bw. ([*als*] *van, uit, in, betrekking hebbende op, eigen aan Dorië of de Doriërs*): *een –e zuil*; zie zuil; *de –e toonschaal*, o.-Gr. toonschaal, later een kerktoonschaal.

Dor'kas, Dor'cas, v. (Gr. eig. reebok, hinde; Bijb. *liefdadige vrouw*; *liefdadige-vrouwenvereniging*); z. Hand. 9 : 36; z. Tabi'tha.

dormeu'se, v. –s (Fr *slaapstoel*; *oorknop*).

dorm'ter, m. –s (Lat. dormitorium: *gezamenlijke slaapzaal in een klooster*), vero.

dorp, o. –en ([*bebouwde kom ener*] *gemeente op het land, kleiner dan een stad, groter dan een gehucht*; *de gezamenlijke bewoners*): *hij woont op een –*; **–'achtig,** bn., bw.: *–e manieren*; *zij is – gekleed*, dorps.

dor'pel, m. –s (letterl. deurpaal: *drempel*).

dor'peling, m. –en (*bewoner v. e. dorp*).

dor'per, m. –s (Z.-N. *dorpeling*; gesch. *bepaalde Middeleeuwse lagere stand*; fig. *lomperd, onbeschaafde*); **–heid,** v. (*lompheid*): *wat – is dit, onedele gemeente* (Vondel); **–lijk,** bn., bw. (*onedel, ongemanierd*), vero.

dorps, bn., bw. (*dorpachtig*): *een – jongmens, –e manieren*; *zich – kleden*.

dorps'kerk, v. –en; **–leraar,** m. –s, –leraren (*–predikant*); **–plein,** o. –en; **–school,** v. –scholen; **–straat,** v. –straten; **–toren,** m. –s (*toren ener dorpskerk*).

dor'ren, dorde, i. gedord (*verdorren, verdrogen*): *de boom gaat –, het loof begint te –*.

dors, m. –en (*vis, kleiner dan de schelvis, vermoedelijk jonge kabeljauw*; Lat. gadus callarius).

dorsa'lia, o. mv. (Lat. dors(u)alia = dekkle-

den op d. rug: *rugtapijten der koorstoelen*).
dors'duivel, m. –s (Z.-N. *dorsmachine*).
dor'sen, dorste, h. gedorst (*de graankorrels met een vlegel of machinaal uit de aren slaan*): *graan* –; zegsw. *hooi* –, nutteloos arbeiden; **–er,** m. –s.
dors'machine, v. –s (*door stoom enz. gedreven machine, om het koren te dorsen*); Z.-N. ook –molen, m. –s.
dor'so (in) (It. [Lat. dorsum = rug]: *op de rug* [v. d. wissel], *op de keerzijde*). (s = z).
I. dorst, m. (1 *gevoel van behoefte aan drinken, begeerte naar drank*; 2 *hevig verlangen naar iets*): 1 *een hevige* –; *een brandende – lijden*; *van – versmachten*; *de – lessen*, stillen; *limonade verslaat de* –; 2 *– naar eer, – naar roem*; zie appel **II** 1.
II. dorst, –en, onvolt. verl. tijd van het oude *dorren*: *hij – niet komen*, durfde.
dor'sten, dorstte, h. gedorst (1 *dorst gevoelen*; 2 fig. *sterk naar iets verlangen*; *smachten*): 1 vero. en onpers. *mij dorst*; 2 *– naar bloed, – naar wraak*.
dor'stig, bn. ([*veel*] *dorst hebbende*): *de wandelaars waren* –, *een – hert*; *het –e aardrijk*, verlangend naar regen.
dors'vlegel, m. –s (*werktuig, waarmee men dorst, bestaande uit een lange stok met een daaraan met een riem bevestigd korter en dikker hout of knuppel*).
dortoir', m. –s (Fr. *gezamenlijke slaapzaal* inz. *in klooster of instituut*; *dormter*).
doru're, v. (Fr. *verguldsel, vergulding*).
dos, m. (*fraaie kleding, gewaad*, ir.): lit. t. *de – van veld en hof*; *lente–, zomer–*.
dos-à-dos', Fr. **1** bw. (*rug tegen rug*); **2** v. (*stoel, sofa voor 2 personen, met leuning i. h. midden*; O.-I. *tweewielig rijtuigje*). (o = oo).
do'sis, v. dosissen (Gr.-Lat. *gift*; [*kleine*] *hoeveelheid* inz. *v. een geneesmiddel*): *een kleine – gezond verstand*, hoeveelheid; l. *dozis*.
dos'sem, bn. (Z.-N. gew. *geelachtig, flets*).
dos'sen, doste, h. gedost (steeds met een bepaling: *in een dos steken*; *kleden* [inz. *op ongewone, prachtige of dwaze wijze*]; *opschikken*): *in feestgewaad gedost*.
dossier', o. –s (Fr. eig. rugzijde, aktendeksel: *alle documenten op een zaak betrekking hebbende*; *bundel stukken op één rechtszaak betrekking hebbend*): *ik stuur u het* –.
I. dot, m. dotten (1 *bundeltje, hoopje, knot*; *wrong*; 2 *lapje doek met een of ander papje er in, en daarna dichtgebonden, dat men zuigelingen in de mond steekt*, vero.; 3 door meisjes en vrouwen inz. van kinderen gebruikt: *schat, snoes*): 1 *een – katoen, werk, garen, vlas*; *een – haar*; *het haar in een – doen*; 2 *het kind was zeer klein en had een zeer grote – in de mond*; 3 *een – van een mofje*; *een – van een kind* (inz. in de verkl.), biefkindje.
II. dot, v. –s (Fr. *huwelijksgift*); lees *dot*.
dota'tie, v. dotatiën, –s (Fr. [Lat. dotatio]: *schenking van goederen of jaargelden, b.v. aan een kerk*; *begiftiging* inz. *met een bruidsschat*; *hetgeen geschonken wordt of is*).
doteren, gedoteerd (Lat. dotare = schenken: *begiftigen, beschenken*).
Do'than, o. (Bijb. *stad of dorp in Kanaän*), te – werd Jozef door zijn broeders verkocht; Joseph in –, treurspel van Vondel v. 1640.
dots'kop, m. –koppen (Z.-N. *domkop*).
dot'terbloem, v. –en (*soort van grote boterbloem, bloeit van April-Mei in vochtige weiden*; Lat. caltha palustris).
douairiè're, v. –s (Fr. *adellijke weduwe*; oorspr. *die een douarie of weduwgoed bezit*); lees *doe-ar-jère*; ook douarière.
doua'ne, v. –s (Fr., oorspr. Perz.: *tak van dienst belast met het toezicht op en de ontvangst der in- en uitvoerrechten*; *tolkantoor*; *tolwacht, tolbeambte*, in deze laatste betekenis m., en in Z.-N. meestal douanier; België: *het beheer der douanen en accijnsen*).
douanier', m. –s (*tolbeambte*); lees *–ier*.
dou'ar, m. –s; zie doear.
douarie', v. douarieën (Fr. douaire [Lat. dotarium]: *weduwgeld, weduwgoed*).
doublé', o. (Fr. eig. verdubbeld: *geel koper of ander metaal met een laagje zilver of goud overtrokken*): *een servetring van* –; als bn.: *een – broche*; zie alpaca, opm.
doubleren, gedoubleerd (Fr. [Lat. duplare v. duplus = dubbel]: *verdubbelen*; biljartspel: *een carambole door overhalen* d. i. *de bal eerst tegen de band spelen, maken*; scheepst. *omzeilen*; school: *een klas nog eens doorlopen*; van kleren: *voeren*). (ou = oe).
doublet', o. doubletten (Fr. 1 *een dubbel exemplaar van iets*; 2 *worp met twee dobbelstenen, waarbij twee azen, twee tweeën enz. worden gegooid*; 3 *schot, waarmee men twee stuks wild op eenmaal treft* b.v. uit een dubbelloopsgeweer; 4 spraakk. *tweelingwoord*, d.i. *twee of meer vormen van eenzelfde woord*): 1 *doubletten ruilen*; 2 *een – werpen*; 3 *twee patrijzen vielen, een –!* 4 *maagd-meid zijn doubletten*. (ou = oe).
doublon', m. –s; zie *dubloen'*. (ou = oe).
doublu're, v. –s (Fr. *voering*; ton. *plaatsvervangend toneelspeler voor dezelfde rol*).
douceur', v. –s, douceurtje (Fr. [Lat. dulcis = zoet]: *zoetigheid, zachtheid*; *geschenk*; *fooi, drinkgeld*): *iem. een –tje geven*; *iem. –tjes zeggen*, lieve woordjes, ir. hatelijkheden.
dou'che, v. –s (Fr. [Lat. ductio = leiding]: 1 *druip- of stortbad*; 2 *toestel voor stortbaden*): 1 *–s nemen*; fig. *dat was een koude* –, plotselinge ontgoocheling; 2 *een – maken*; l. *doesje*.
do ut des (Lat. *Ik geef, opdat gij geeft*).
dou'ro, douro's; zie duro. (ou = oe).
douw, m. –en, douwtje; **–en,** douwde, h. gedouwd; zie duw(en); verg. *nu* en *nou*.
do've, m. en v. –n (*iem., die niet horen kan*): zegsw. *dat is aan geen – gezegd*; *voor –n preken*, geen gehoor vinden.
do'vekool, v. –kolen (*gedoofde* [*niet opgebrande*] *kool vuur*); ook –kool'.
do'veman, m. (*een dove*): *aan* (*een*) *–s deur kloppen*, geen gehoor krijgen; **–soren,** o. mv.
do'ven, doofde, h. gedoofd (*het branden, gloeien doen eindigen*: *uitdoven, smoren*; v. e. geluid: *dempen*): *de kaarsen –, de luister* –. Opm. Bij *blussen* denkt men meer aan de vlammen, bij – aan de gloed.
do'venetel, –ne'tel, v. –s (*lipbloemige plant*; Lat. lamium): de blaren der – branden niet.
do'verik, m. en v. doveriken (*iem., die doof is*; scherts. *iem., die niet wil horen*).
do'vigheid, v. (*het min of meer doof zijn*; *hardhorigheid*): *aan – lijden*.
down, bn. (Eng. *terneergeslagen, neerslachtig*; *platzak*): *– zijn*; *geheel* –.
doxaal', o. doxalen (*zingzolder*); z. oksaal.
doxologie', v. doxologieën (Gr. doxa = roem, eer, logos = spraak: R.-K. *lofprijzing van God*): *de grote* –, de gloria der Mis. (g = g).

dozijn', o. –en, dozijntje ([Lat. duodecim]: *twaalftal*): *bij het – verkopen*; z. dertien.
dra, bw. (*spoedig*): *ik zal – komen*, weldra.
draad 1 (voorwerpsn.), m. draden (1 *spinsel van een vezelachtige stof*; *dun uitgesponnen vlas, hennep enz.*; 2 *zeer dun, min of meer rolrond, getrokken metaal, glas of andere smeltbare stof*; 3 *deel v. e. plant of dierlijk lichaam, dat op een gesponnen draad gelijkt*; *vezel*; 4 *lengterichting der* [*hout-*]*vezels*; ook: *de vezels zelf*; 5 *smalle rug om het lichaam v. e. schroef*: *schroefdraad*; 6 *samenhang, ordelijke voortgang, verband tussen gebeurtenissen, denkbeelden*): 1 *e. wollen, katoenen, linnen, zijden –*; *dit linnen is fijn van –*, weefsel; *een tot op de – versleten kledingstuk*, zo, dat al het wollige van het weefsel verdwenen is; *die jongen had geen droge – aan het lijf*, was kletsnat; spreekw. *Alle dagen een draadje, is een hemdsmouw in het jaar*, vele kleintjes maken één grote; zegsw. *zijn leven hing aan een zijden –(je)*, hij verkeerde in groot gevaar; 2 *een koper–, ijzer–, goud–*; *de telefoon–*; 3 *de in kleine draden verdeelde zenuw*; 4 *snijd het vlees niet tegen de –*; *hout, los van vezels en recht van –*; zegsw. *tegen de –*, [a]) tegen de natuurlijke loop in, juist verkeerd, [b]) dwars; 5 *bouten, waarvan de – ingeschaard is*; 6 *de – van e. verhaal*; *de – ener rede kwijt zijn, verliezen, weder opvatten*; nog: *er loopt een rode – door*, iets gemeenschappelijks van een reeks van handelingen; Z.-N. *van naald tot – iets kennen*, haarfijn; z. naald; **2** o. (stofn.): *het koper–* enz.
draad'baan, v. –banen; z. kabelspoorweg; **–bericht,** o. –en (*telegram*), germ.; **–loos,** bn., bw. (*zonder draad*): *de draadloze telegrafie en telefonie of de draadloze*; *een – bericht*; *– telegraferen*; **–nagel,** m. –s (*spijker, machinaal uit ijzer- of koperdraad vervaardigd, met geribbelde of geruite kop waarbij meestal inkervingen zijn aangebracht*); als germanisme beschouwd; **–schaar,** v. –scharen (*schaar om metaaldraad door te knippen*); **–teller,** m. –s (*vergrootglas om het aantal weefseldraden te tellen*); **–worm,** m. –en (*een rondworm*; Lat. nemathelminthes, *niet-geringde, zeer dunne worm*): vele –en zijn ingewandswormen; **–zwammen,** v. mv. (*zwammen, die uit meercellige draden bestaan*; Lat. hyphomycetes).
I. draag'baar, bn. (*kunnende gedragen worden*; *geschikt om* [*in eigenlijke zin*] *gedragen te worden*): *een draagbare last*.
II. draag'baar, v. –baren (*baar, bestemd om gedragen te worden*, verg. raderbaar).
draag'band, m. –en (*band, waarin of waaraan iets gedragen wordt, b.v. een gekwetste hand, degen*; *bandelier*; *bretel*); **–hemel,** m. –s (*draagbaar baldakijn* inz. bij processies): *de pastoor met de monstrans onder de – voortschrijdend*; **–korf,** m. –korven (*mars, rugmand*); **–kracht,** v. (*draagvermogen, kracht tot dragen*, inz. met betrekking tot het dragen van geldelijke lasten): *de – van een spoorbrug*; fig. *belasting heffen naar –*.
draag'lijk, bn., bw. (*kunnende verdragen worden, te verdragen, te verduren, te lijden*; *tamelijk*): *een –e pijn*; *– schrijven*.
draag'riem, m. –en (*riem, die iets draagt, waarmede iets gedragen wordt*; *bandelier*).
draag'stoel, m. –en (*overdekt en rondom gesloten vervoermiddel, waarin personen gedragen worden*; nog in Indië en Oost-Azië); **–vermogen,** o. (*grens, waartoe een last of druk door een brug enz. kan gedragen worden*; *draagkracht*); **–wijdte,** v. (*schootsverheid, afstand, die een projectiel uit een werpgeschut enz. kan afleggen*): fig. *de – van zijn woorden*, portée; germ.
draai, m. –en, draaitje (1 *keer, wending*; *de plaats van een bocht in een weg enz.*; 2 *pleizier, schik*, met *hebben*; 3 met *oren*: *klap*; 4 Z.-N. *duizeling*): 1 *de weg, maakt hier een –*; *de koetsier nam de – te kort en het rijtuig kantelde*; fig. *hij weet een – er aan te geven*, [a]) een aannemelijke verklaring er voor bedenken, [b]) de zaken in een bepaald licht stellen inz. tot eigen voordeel; *zijn – nemen*, van houding, richting veranderen, tot een andere partij overgaan; Z.-N. *in een –*, in een oogwenk; 2 *zijn – ergens in hebben*; *aan de – zijn*, aan de rol; 3 *iem. een – om zijn oren geven*; 4 Z.-N. *een – in het hoofd krijgen*.
draai'bank, v. –en (*werktuig, waarop aan voorwerpen een draaiende beweging wordt gegeven, om hout of metaal te draaien*); **–bas,** v. –bassen (vero. *licht scheepsgeschut, dat op een spil kan draaien*); **–beitel,** m. –s (*beitel van den draaier*); ook, slecht'beitel; **–boom,** m. –bomen (*in horizontale richting draaibare afsluitboom*; ook: *tourniquet*); **–bord,** o. –en (*geluksspel bestaande in een van nummers voorzien of in vakken verdeeld bord, dat kan ronddraaien of waarop een wijzer kan ronddraaien* inz. op kermissen); **–brug,** v. –bruggen (*brug, horizontaal om een vaststaande verticale spil bewegend*); **–deur,** v. –en (*om één verticale as zich bewegend stel van vier of vijf schotvormig geplaatste glazen deuren ter voorkoming van tocht*): *de – wentelt en N. komt binnen*.
draai'en, draaide, h. (1, 2, 4, 5, 6, 7, 8), i. (2, 3) gedraaid (1 *om een middelpunt of spil doen bewegen*; 2 *om een middelpunt of as zich bewegen*; 3 *wenden, keren*; 4 *draaiend doen ontstaan of zijn vorm geven aan*; 5 *aan de draaibank werken*; 6 *onoprecht zijn*; *uitvluchten zoeken*; 7 Z.-N. *duizelig zijn*; 8 Z.-N. *goed gaan*): 1 *een rad –*; zie rad; 2 *de aarde draait in 24 uren om haar as*; *de letters – mij voor de ogen*, dansen; *het draait mij voor de ogen*, het duizelt mij; *om de zaak heen –*, [a]) niet de zuivere waarheid zeggen, [b]) niet precies zeggen, wat men wil; 3 *de wind draait*; zegsw. *met alle winden –*, de huik naar de wind hangen; zie huik; 4 *pillen –*, *ballen –*; zie loer, stukjes; 5 *hij bleef staan –*; 6 *dat eeuwige – van dien man*; 7 Z.-N. *ik begin te –*; 8 Z.-N. *die zaak draait niet*; zie ook pot.
draai'er, m. –s (*werkman, die op een draaibank voorwerpen vervaardigt*; fig. *iem., die met bedrog omgaat*; nat. hist. *wervel, waarom het hoofd draait*; Z.-N. *zwengel* [v. e. orgel]).
draai'erig, bn. (*in zulk een toestand, dat alles voor de ogen schijnt te draaien*; *duizelig, misselijk*): *– worden*; **draai'erigheid,** v.
draaierij', v. –en (*vals voorwendsel*; *onoprechtheid*; *het niet voor de waarheid uitkomen, valse voorstellingen van iets geven*): *met –en omgaan*, niet betrouwbaar zijn.
draai'gewricht, o. –en (*gewicht, waarbij 't ene been om het andere wentelt*): *spaakbeen en ellepijp vormen een –*.
draai'hals, m. –halzen (*insectenetend vogeltje*; jynx t. torquilla).

draai'hartigheid, v. (*ziekteverschijnsel in kool*): *het optreden van –.*
draai'ing, v. –en (1 *het draaien*; 2 Z.-N. *duizeling*): 1 *de – der aarde*; *de –en van de wind*; 2 Z.-N. *– in het hoofd krijgen.*
draai'kap, v. –kappen (*draaibare kap* [*van een windmolen*]); **–kever,** m. –s; zie schrijverke(n); **–kolk,** v. –en (*wieling, maalstroom*); **–kooi,** v. –en (*kooi, draaiend om een spil*, vero. strafwerktuig); **–kruis,** o. –en (*kruisrad, tourniquet, draaihaspel*: paal met beweegbaar gelijkarmig kruis er bovenop, dienend om een voetpad voor alles behalve voor den voetganger, af te sluiten); **–kruk,** v. –krukken (*krukarm v. e. wiel*); **–lings,** bn. (Z.-N. *draaierig*): *– van het dansen*; **–molen,** m. –s (*mallemolen*); **–orgel,** o. –s (*orgel, dat bespeeld wordt door een kruk rond te draaien*); **–schijf,** v. –schijven (*van rails voorziene schijf, draaiend om een verticale as, met behulp waarvan men locomotieven laat keren of op een ander spoor brengt*; *draaiende schijf, met behulp waarvan de pottebakker potten vervaardigt*); **–stroom,** m. –stromen (*maalstroom*; ook: *zekere vorm van electrische stroom*); **–trap,** v. –trappen (*wenteltrap*); **–ziekte,** v. (*dolheid bij schapen*).
draak, m. draken (Lat. draco: 1 *monster, gewoonlijk voorgesteld in de vorm van een slang, met horens, vleugels en vurige ogen*; 2 wapenk. *een soortgelijk wezen met aan de rug twee vlerken*; ook: *versieringsmotief op Chinees porselein en kunstvoorwerpen*; *de Chinese vlag*; 3 *benaming van diersoorten o.a. een soort van hagedis*: *vliegend draakje*, Lat. draco volans; 4 *een vlieger, jongensspeeltuig*, gew.; 5 ton. *stuk zonder kunstgehalte, met overdreven op het effect berekende taferelen*; 6 *onmogelijk mens, kledingstuk enz.*; 7 sterrenk. *sterrenbeeld*): 1 *de – als bewaker van schatten*; *St.-Joris met de –*; 2 *de – in het wapen van Bosch van Drakenstein*; 3 *op Java zijn de draken onschuldige diertjes*; 4 *kleurige draken stonden in de lucht*; 5 *welk een – is de Aran en Titus van Jan Vos* (1620–'67)! 6 *een – v. e. juf*; *een – v. e. hoed*; 7 *de – is een noordelijk sterrenbeeld*; nog: zegsw. *de – steken met iem. of iets*, spotten.
drab, drab'be, v. (*grondsop*; *bezinksel uit een vloeistof*; *moer, droesem*).
drab'belkoek 1 (voorwerpsn.), m. –en (*zeker bros botergebak*); **2** (stofn.) v.
drab'big, bn. (*vol drabbe*: *troebel*; *modderig*): *–water, –e inkt, een –e sloot*; **drab'bigheid,** v.
Dra'chenfels, m. (Duits, letterl. drakenrots: *top v. h. Zevengebergte*). (ch = scherpe g).
drach'me, Gr. **1** v. –n (*munt in Griekenland* ± *een frank*; o.-Griekenland: *zilveren munt, het 6000ste deel van een talent*, ± *f 0.40*); **2** v. en o. –n (*gewicht van 60 grein*, d.i. ± *3.906 gram*); ook: *drach'ma.*
dracht, v. –en (1 *een hoeveelheid, die men draagt of dragen kan*; 2 *wijze van zich te kleden, soort van eigenaardige kleding*): 1 *een – hout*; *een – slagen*, pak; 2 *een lelijke –.*
drach'tig, bn. (*dragend*): *de koe is –.*
draco'nisch, bn. (*buitengewoon streng*): *–e wetten*, eigenlijk van Draco, archont in oud-Athene, ± 621 v. C., zó streng, dat men zei, dat ze met bloed geschreven waren.
dra'derig, dra'dig, bn. (*met draden, vezelig, stokkerig*): *– vlees, –e radijzen*; **–heid,** v.
I. draf, m. (*gang van een paard, waarbij het de linkervoorpoot en rechterachterpoot en vervolgens de beide andere poten gelijktijdig verzet*; *snelle gang*): *het op een – zetten*; *in snelle, volle, gestrekte –*; *op een –(je).*
II. draf, m. (*afvalproduct van granen of zaden, waaruit bier gebrouwen, alcohol gestookt is enz.*: *spoeling*; *vloeibaar varkensvoer* inz. in toespelingen op het gebruik in de bijbel; fig. *iets onreins*; Z.-N. *slechte spijs*).
dragée', v. (Fr. [Gr.-Lat. dragea, van tragein = knappen]: *suikergoed*: *bruidssuiker*; Z.-N. *doopsuiker*). (g = zj).
dra'gen, droeg, h. gedragen (1 *boven de grond houden, maken dat iets niet valt, niet zakt, niet zinkt*; 2 *bij zich hebben*; 3 v. wapens: *er mee gewapend zijn*; 4 v. kledingstukken enz.: *aan het lichaam hebben, daarmee gekleed enz. zijn*; 5 *in een bepaalde stand houden*; 6 *hebben, vertonen*; 7 *voortbrengen*; 8 *op zich nemen, opbrengen*; *aansprakelijk zijn*; 9 *verduren*; 10 *vruchten geven*; 11 *etter afscheiden*; 12 *reiken tot* inz. van vuurwapenen; 13 Z.-N. *brengen*): 1 *een kind op de arm –*; *een last –*; z. hand 1; 2 *een gouden kokertje in zijn zak –*; 3 *een sabel, geweer –*; 4 *een jas –*; *een insigne, een bril –*; 5 *het haar hoog –*; 6 *een knevel –*; *sporen van iets –*; 7 *vruchten –*, inz. oneig.; 8 *de kosten, de risico –*; 9 *een zwaar verdriet* (*moeten*) *–*; 10 *de boom draagt nog niet goed*; 11 *die puist blijft nog –*; 12 *zijn stem, dat geweer draagt ver*; 13 *een brief, een boodschap –*; nog: *zorg –*, zorgen; *haat –*, haten; *kennis – van*, weten van.
dra'ger, m. –s (*iem., die een last draagt*; ook: *voorwerp, dat iets draagt*).
dragoman', m. –s; zie drogman.
I. dragon', v. (Arab. *uit Z.-Europa afkomstige samengesteldbloemige plant*: *keizersalade*, inz. *toekruid*; Lat. artemisia dracunculus).
II. dragon', v. –s (Fr. dragonne: *sabel-, degenkwast bij officieren*).
dragon'der, 1 m. –s (*lichte ruiter*, naar een *dragon* of draak, die op het regimentsvaandel stond); **2** v. –s (*forse vrouw*; *manwijf*).
dragoniet', o. (*bergkristal*).
dragonna'de, v. –s (Fr. gesch. *dwangbekering*, inz. *onder Lodewijk XIV uitgeoefend op de Hugenoten, na 1685, door het inkwartieren van dragonders*; bij uitbr. *militair dwangmiddel, aangewend bij burgers*).
draineren, gedraineerd (Fr. [Eng. to drain]: *van overtollig vocht ontlasten*; *drooggleggen van te vochtige of natte weiden en landerijen enz.*). (ai = è); **draine'ring,** v. –en.
dra'kenbloed, o. (*donkerrode harssoort van enige boomsoorten als kleurstof gebruikt*; *een rode Rijnwijn*); **–bloedboom,** m. –bomen (*boomsoort* [o.a. op de Canarische eilanden, Lat. dracaena draco] *en rotansoort* [o.a. op Borneo, Lat. calamus draco], *die het hars opleveren voor drakenbloed*); **–kop,** m. –koppen; **–muil,** m. –en.
dra'len, draalde, h. gedraald (*aarzelen te handelen*; *talmen*; *niet durven te beginnen*): *met iets –*; *zonder –*, onmiddellijk.
dra'ma, o. drama's, dramaatje (Gr.-Lat. handeling: *een door dialoog, gebaren en mimiek weergegeven handeling*; *toneelstuk, -spel, blijspel* inz. *treurspel*; fig. *treffende, droevige gebeurtenis* [*senreeks als een treurspel*]): *een – opvoeren*; fig. *een veldslag is een bloedig –.*
dramatiek', v. (Fr. dramatique [Gr.-Lat. dramaticus]: *dramaturgie*; *toneelkunst*).

drama'tisch, bn., bw. (*op het drama betrekking hebbend; toneelachtig; als het, als een drama; aangrijpend, indrukwekkend*): *de –e poëzie; een stof – behandelen; een –e gebeurtenis.*
dramatiseren, gedramatiseerd (*voor het toneel bewerken*). (s = z).
dramaturg', m. –en (Gr. dramatoergos; *toneelspeldichter, -schrijver, -kenner, -beoordelaar*); **–turgie',** v. (Fr. [Gr. dramatoergeia]: *leer, kennis der dramatische kunst*). (g = g).
drang, m. (1 *het dringen, de handeling v. dringen*; inz. v. zedelijke krachten; 2 *aandrang*): 1 *de drang v. h. water, onder de – der omstandigheden; de – v. h. medelijden*; 2 *een onberedeneerde – voelen om te spreken; uit 's harten –*; Z.-N. *een – van volk*, toeloop.
drang'reden, v. –en (*dringende reden*).
drang'water, o. (*door de muren van een gebouw enz. van hoger af dringend water*).
drank, m. –en (1 *alles, wat men drinkt*; 2 *alcoholische drank* meestal met *sterk* [Z.-N. ook met *kort*]; ook: *misbruik v. sterkedrank*; 3 *vloeibare medicijn* inz. in de verkleiningsvorm; 4 Z.-N. *nat voedsel voor stalbeesten*): 1 *water is een kostelijke –*; 2 *hij is aan de –*, is e. drinkebroer; tot de *sterkedranken* behoren: jenever, brandewijn enz.; Z.-N. *hij is bij –*, aangeschoten; 3 *een bitter –je*; 4 Z.-N. *de knecht moet de koeien nog – geven.*
drank'bestrijder, m. –s (*iem., die het gebruik of misbruik van sterke drank bestrijdt*); **–bestrijding,** v.; **–duivel,** m. (*beeld voor het kwaad, door drankmisbruik gesticht*); **–gelegenheid,** v. –heden (*plaats, waar sterke dranken, bier enz. geschonken worden*); **–misbruik,** o. (*overmatig gebruik van alcoholische dranken*); **–wet,** v. –wetten (*wet, welke de verkoop van sterke drank in 't klein regelt*); **–winkel,** m. –s; **–zucht,** v. (*onbedwingbare trek naar alcohol*); **–zuch'tige,** m. en v. –n.
drapeau', m. drapeau's, drapeautje (Fr. v. drap: *vaandel, vlag*).
draperen, gedrapeerd (Fr. [v. drap = doek, Lat. drappus]: *omhangen of behangen ter versiering met een in wijde plooien vallende stof; met laken of doek behangen; in wijde plooien schikken*).
draperie', v. draperieën, –s (Fr. *versiering met laken of doek, kunstig in wijde plooien geschikt*; schilder- en beeldhouwkunst: *kleding der voorgestelde figuren*).
dras 1 v. (*natte, weke aarde; geheel met water doortrokken grond*); ook bezinksel: *koffie–*, zie koffiedik; **2** bn.; drasser, –t (v. gronden: *doorweekt*): *– broekland*; zie plas.
dras'land, o. –en (*moerassige grond*).
dras'sig, bn. (*geheel doorweekt; moerassig, slijkerig*).
dras'tisch, bn., bw. (Gr. drastikos, v. drao = ik doe: *krachtig werkend; sterk en snel ingrijpend*): *–e (purgeer)middelen of drastica,* (geneesk.) snelwerkende; *zich – uitdrukken.*
dra'ven, draafde, h., i. gedraafd (1 *in draf zich voortbewegen*; 2 *snel lopen*): 1 *een paard kan –*; 2 *ik draafde naar huis*; **–er,** m. –s (*harddraver; dravend paard*); **–erij',** v. –en.
Dra'vida, m. en v. Dravida's (*oerbevolking van Dekan in Voor-Indië en op Ceylon*).
dra'vik, v. (*grassoorten, met rechtopstaande uitgespreide of naar één zijde overhangende pluim*; Lat. bromus); ook, *dra'verik.*
dreadnought, v. –s (Eng. eig. vrees niets; *reusachtig slagschip*): *de – Nelson*; z. super–.
drecht, v. (Lat. trajectus of trajectum: *overvaart of -gang v. e. rivier*, nóg in Dordrecht); ook: *trecht, tricht: Utrecht, Maastricht.*
Drech'terland, o. (*deel v. N.-H.*): – bevat de steden Enkhuizen en Hoorn.
dreef, v. dreven (1 *laan*; bij uitbr. lit. t. *landouw, streek*, inz. in het mv.; 2 steeds met *op*: *gang, slag*): 1 *geliefde dreven van mijn dorp*; 2 *iem. op – helpen; niet op (zijn) – kunnen komen*, op slag, het werk wil niet vlotten; *op – zijn*, [a]) goed op gang zijn, [b]) in de juiste stemming zijn, [c]) goed overweg kunnen met hetgeen men onder handen heeft.
dreg, dreg'ge, v. dreggen (*anker met drie of vier handen of ankerhaken, armen*, inz. als middel om iets op te halen).
dreg'gen, dregde, h. gedregd (*met een dregge vissen naar*): *– naar een drenkeling.*
dreig'brief, m. –brieven (*brief, waarin men iem. dreigt met moord, brandstichting enz., wanneer hij niet voldoet aan bepaalde voorwaarden*): *dreigbrieven schrijven, ontvangen.*
dreigement', o. –en (*bedreiging, bewoordingen, waarmee men iem. dreigt*).
drei'gen, dreigde, h. gedreigd (1 *vrees aanjagen voor een toekomstig onheil; een kwade bejegening in het vooruitzicht stellen*; 2 *te wachten staan, boven het hoofd hangen*; 3 *gevaar lopen*): 1 *met iets –*; fig. *de orkaan dreigt dood en verderf; –d balde hij de vuist; in –d levensgevaar*; 2 *een –d ongeluk; een steeds –de hartziekte*; 3 *de vergadering dreigde onhandelbaar te worden; de toren dreigt te vallen*, staat op het punt van; onpersoonlijk: *het dreigt te regenen*, er is veel kans op regen.
drei'nen, dreinde, h. gedreind (1 *door huilerig klagen lastig zijn*; 2 *plagen, treiteren*): 1 *het kind dreint om iets*; 2 *iem. –.*
drek, m. (*vuilnis, slijk*); **–bak,** m. –bakken (*vuilnisbak*); gew.
dre'len, dreelde, h. gedreeld (Z.-N. *strelen, aaien*).
drem'pel, m. –s, drempeltje (1 *dorpel, onderdwarsstuk van een deurkozijn*; 2 aardr. *onderzeese rug, ondiepte*): 1 *een – van hout, steen*; zegsw. *ergens de – platlopen* (of: *verslijten*), er zeer dikwijls komen; *bij iem. niet meer over de – komen*, niet meer aan huis komen; 2 *de – voor de ingang der fjorden.*
dren'del, m. –s (Z.-N. *sliert, franje*): *–s van benen*, lang en slap.
dren'keling, m. en v. –en (*te water geraakte persoon, in gevaar van te verdrinken of reeds verdronken*); vr. ook **–e,** –n; **–huisje,** o. –s.
dren'ken, drenkte, h. gedrenkt (causatief v. *drinken*: 1 *te drinken geven; bevochtigen*; 2 *doortrekken v. e. vloeistof*): 1 *het vee –*; *de regen drenkt de aarde*; 2 *met olie –*; *– in.*
drenk'plaats, v. –en (*waar men nl. het vee laat drinken*).
Drent, m. en v. –en (*iem. uit Drente*).
Dren'te, o. (*een onzer 11 provinciën*).
dren'telen, drentelde, h., i. gedrenteld (*zonder doel, op zijn gemak, langzaam heen en weer, rond-, voortlopen*): *in de kamer –.*
Dren'tenaar, m. –s, Drentenaren; z. Drent.
Drents, o. **1** bn. ([*als*] *van, uit, in, eigen aan, betrekking hebbende op Drente*): *–e heidevelden*; **2** (*het dialect van Drente*); **3 –e,** v. –n (*vrouw, meisje uit Drente*).
dren'zen, drensde, h. gedrensd (*huilerig zeuren*): *om iets –*; verg. dreinen.
dren'z(er)ig, bn., bw. (*lastig, dwingerig*).

dres'se, v.–n(Z.-N. *dressoir*; inz. *keukenkast*).
dresseren, gedresseerd (Fr. [Lat. dirigere]: *africhten*): *een hond* –; bij uitbr. *het dienstmeisje, jongens* –.
dressoir', m. en o. –s (Fr. *aanrechttafel, dientafel, buffet*).
dressuur', v.: *paarden*–; fig. – *voor examens*, klaarstomerij.
dret'sen, dretste, h. gedretst (Z.-N. *plassen, spatten; slenteren, lopen*), ook: dressen.
dreum, m. (*drom* **I**).
dreu'mel, m. –s (*eindje touw; dreumes*).
dreu'mes, m. dreumesen (*kereltje, ventje, hummel, peuter*): *jou kleine* –!
dreun, m. –en, dreuntje (1 *schudding, schok; dreunend geluid*; 2 *deun, eentonige versmaat, manier van voordragen*): 1 *een geweldige* –; 2 *Catsiaanse* –; *op een zelfde* –.
dreu'nen, dreunde, h. gedreund (*trillen met dof geluid*): *de ramen* –; **–ing,** v. –en.
dreu'tel, m. –s (*kleuter*; gew. *stoffel, teut*).
dreu'telen, dreutelde, h. gedreuteld (*talmen; luieren*); **dreu'telaar,** m. –s.
dre'vel, m. –s (*puntig ijzer, waarmee men spijkers indrijft; gereedschap, waarmee men gaten in hout, [plaat]ijzer slaat*): Z.-N. *op de* – *zijn*, op den dril; Z.-N. nog: *vlek*.
dre'velen, drevelde, h. gedreveld (*met een drevel aandrijven of een gat slaan in*; Z.-N. *op de dril zijn*).
drib'bel, m. en v. –s (*iem., die dribbelt*).
drib'belen, dribbelde, h., i. gedribbeld (*lopen met kleine vlugge pasjes [in afwisselende richtingen]*): *achter haar* – *twee kleintjes*.
dricht, m. (Z.-N. *het bebouwen van het land, zaaitijd*): *de Maartse* –, lentezaaitijd.
drie 1 bepaald hoofdtelw. (bijvoegl.) – *weken*; (zelfstandig) *twee en een is* –; *hij kan geen* – *tellen*, [a]) is erg dom, [b]) weet niets te zeggen; *de Schotse* –; z. Ecossaise; *met ons drieën*; zegsw. *alle goeie dingen (bestaan) in drieën*, men mag iets ten derden male beproeven; *het iem. in drieën zetten* (of: *te doen geven*), iets onmogelijk voor iem achten, het hem te doen geven; Z.-N. *geen* – (N.-N. *tien*) *kunnen tellen*, sprakeloos, onnozel zijn; **2** v. drieën, drietje (*cijfer, getalmerk*): *een lelijke* –, cijfer; *de twee drieën*, in 33; bij kaarten, dobbelen: *een* – *gooien*; **3** (onbuigbaar) rangtelwoord: *op bladzijde* –, de derde; **–ar'mig,** bn.: *een –e handwijzer*; **–blad,** o. (*benaming van verschillende planten* o.a. *van waterklaver; zevenblad*; ook: *drieluik*); **–daags',** bn. (1 *drie dagen durende*; 2 *om de drie dagen*, gew.): 1 *de –e zeeslag, 1653*; 2 *de –e koorts*, meestal de anderdaagse; **–dekker,** m. –s (*oorlogsschip met drie geschutdekken*; scherts. *manwijf, mannetjesputter*); **–dik,** bn. (*uit drie lagen bestaande*); **–distel,** v. –s (*distel met lange stengel met 2 tot meer hoofdjes, bloeiend van Juli tot Sept.*, Lat. carlina vulgaris); **–draad,** o. (*zeker weefsel, trielje, koord uit drie draden*; Z.-N. *soort v. zwaar, donker bier*); **–draads',** bn. (*uit drie draden bestaande, geweven*): – *garen*; – *katoen* (nl. *van* – *garen*); **–dubbel,** –dub'bel, bn., bw. (*driemaal zo groot, zo talrijk als anders, als vereist wordt enz.; drievoudig*): *een –e taak*; *iets* – *vergoeden*.
Drieëen'heid, v. (*eenheid gevormd door drie zelfstandige onderdelen*): *de H.* –, de H. Drievuldigheid, nl. God, één in wezen en natuur, doch tevens drievuldig in personen.
drieë'nig, bn.: *–e God*.
drie'ërhande, –han'de, **–lei,** –lei', onverbuigbaar bn. (*in 3 soorten*): – *kleuren*.
drieg'draad, m. –draden (*rijgdraad*), gew.
drie'gen, driegde, h. gedriegd (Z.-N. *met wijde steken vasthechten*): *een kleed* –.
drie'hoek, m. –en (meetk. *vlak, ingesloten door drie lijnen*): *stomphoekige en scherphoekige –en*; **–hoe'kig,** bn. (*met drie hoeken; in de vorm van een driehoek*): *een* – *stuk land*; **–hoeksmeting,** v. –en (*deel der meetkunde, dat zich bezighoudt met het berekenen van onbekende eigenschappen van driehoeken uit bekende: trigonometrie; terreinopmeting volgens de trigonometrie voor kaarttekening: triangulatie*); **–honderd,** telw. (aaneen te schrijven); **–honderdste,** bn.; **–hoof'dig,** bn.: *de –e helhond* of *Cer'berus*; **–kan't(ig),** bn. (*drie kanten hebbende*): *een –e vijl*.
drie'klank, m. –en (1 muz. *samenklank van drie tonen van een octaaf*; 2 spraakk. *triphthong*, vero.): 1 *een harmonische* –, bestaande uit grondtoon, terts en quint; 2 *iaauw* in *miaauw wordt nog als* – *beschouwd*.
drie'kleur, v. (*lint, vlag met drie kleuren*): *de Nederlandse* –, rood, wit, blauw; *de Belgische* –, zwart, geel, rood.
driekleu'rendruk, m. –drukken (*kleurendruk met drie platen elk van één kleur: geel, rood en blauw; plaat op deze wijze gedrukt*).
Drieko'ningen, m. (*de drie Wijzen; feestdag op 6 Januari*), het is vandaag – of –dag, naar drie Wijzen of Magiërs uit het Oosten, die (Matth. 2 : 1–3) bij Herodes gingen vragen, waar de geboren Koning der Joden was; volgens de overlevering heten zij Caspar, Melchior en Balthasar; **–koningen-a'vond,** m. –en (*de dag en de avond vóór Driekoningen*); **–ko'ningendag,** m. –dagen; **–ko'ningenfeest,** o. –en; **–ko'ningenkaars,** v. –en (*kaars in de vorm van een driepuntige vork*); **–ko'ningenkoek,** m. –en (*koek voor het Driekoningenfeest, waarin een boon, welke hem of haar, wie[n] ze ten deel valt tot koning[in] maakt*); **–ko'ningenster,** v. (*de ster, die aan de drie koningen de weg wees naar Bethlehem*); **–kroon,** v. –kronen (*tiara*).
drie'kwart, o. ($^3/_4$): *voor* – *is hij onnozel*.
drie'kwartviool, –viool', v. –violen (muz. *viool van klein formaat; kinderviool*).
driele'dig, bn. (*met of hebbende drie leden*): *een* – *doel*.
drie'ling, m. en v. –en (*drie tegelijk geboren kinderen van een zelfde ouderpaar; een dezer kinderen; baksteen, spijker,* $^3/_4$ *der normale grootte; kleine aardappel*); vr. ook **–e.**
drie'lingkaars, v. –en (*driekoningenkaars*).
drie'luik, o. –en (*schilderstuk uit drie met scharnieren onderling verbonden panelen bestaande: triptiek*).
drie'maal, bw. (*drie keren; bij drie gelegenheden*); zie scheepsrecht; **–maan'delijks,** bn., bw. (*om de drie maanden*): *een –e uitbetaling*; – *uitbetalen*; **–maands',** bn. (*drie maanden durende of oud*): *een –e reis, een* – *kind*; **–ma'lig,** bn. (*driemaal plaats hebbende*): *een* – *hoezee*.
drie'man, m. –mannen (*triumvir*); o.-Rome: commissiën van drie leden (tresviri), wier werkzaamheid samenhing met de omstandigheden, waaronder zij benoemd werden b.v. *tresviri* of *triumviri nocturni*, hoofden der nacht- en brandpolitie, *de triumviri rei*

publicae constituendae (om de staat te regelen), nl. *Octavianus, Antonius, Le'pidus* in 43 v. Chr. (2de triumviraat) en *Caesar, Pompejus en Crassus* in 60 v. Chr. (1ste triumviraat); **–manschap,** o. –schappen; **–mast,** –en, of **–master,** –s, m. (*zeeschip met drie masten*); **–pikkel,** m. –s (Z.-N. *driepoot, drievoet*); **–ponder,** m. –s (*kanon, dat kogels van drie pond schiet; zaken, die drie pond wegen* b.v. *brood*); **–poot,** m. –poten ([*schoenmakers*]*stoeltje met drie poten*).

dries, m. –en (*braakliggende akker; verarmd bouwland, als* [*schapen*]*weide gebruikt;* [*met gras begroeid*] *dorpspleintje met hoge bomen, brink; grond binnen de omheining ener boerenwoning, werf;* Z.-N. gew. *broekland*).

drie'schijfsblok, o. –blokken, –s (scheepst. *blok met drie schijven*).

drie'slagstelsel, o. (landb. *driejarige wisseling van bezaaiing bij graanbouw; landbouwstelsel, waarbij het bouwland in drie slagen was verdeeld, waarvan de ene braak lag, de tweede met winter- en de derde met zomergraan was bebouwd; in dezelfde orde wisselden de cultures elkaar elk jaar af*): *invoering van het –.*

drie'span, o. –spannen (*span van drie trekdieren; de wagen en de bespanning*).

drie'sprong, m. –en (*punt, waar drie wegen uiteen lopen*): fig. *op de – des levens.*

driest, bn., bw.; –er, meest – (*aanmatigend en vermetel; stout optredend zonder enig recht*): *met – geweld,* brutaal; *– optreden.*

drie'stal, m. –stallen (*driepoot*); **–star, –ster,** v. –starren, –sterren (*figuur ***; kort redactioneel krantenartikel, getekend met drie sterretjes*); **–stem'mig,** bn., bw. (*voor of met drie stemmen; voor drie instrumenten gezet*): *een – lied; – zingen;* **–straat,** v. (Z.-N. *driesprong*).

drie'tal, o. –tallen: *twee –tallen,* lijst van 2 × drie personen b.v. bij een sollicitatie; **–tand,** m. –en (*vork, staf met drie tanden, attribuut van Neptunus; zinnebeeld van de heerschappij ter zee*): *wie zal Engeland de – ontrukken?* **–tip,** m. –tippen (Z.-N. *hoed v. e. R.-K. geestelijke;* gmz. *een geestelijke*); **–versnel'lingsnaaf,** v. –naven (*naaf aan het achterwiel van een rijwiel enz.*): *door de – is het mogelijk drie verschillende versnellingen te gebruiken;* **–vin'gerig,** bn.: *een – blad;* **–voet,** m. –en (*driestal, driepoot; treeft; schraag op drie poten*): myth. *de – van Delphi,* zitplaats der Pythia; **–voud,** o. –en: *twaalf is een – van vier;* **–vou'dig,** bn., bw. (*uit drie gelijknamige eenheden bestaande*): *e. – verbond.*

Drievul'digheid, v. (*de H. Driëeenheid*).

Drievul'digheidsdag, m. (R.-K. *de eerste Zondag na Pinksteren*).

drie'werf, bn., bw. (lit. t. *driemaal*); **–zij'dig,** bn. (*met drie zijden*): *–e piramiden.*

drift, v. –en (1 *menigte, troep* inz. *van dieren; kudde;* 2 *handeling van drijven* inz. *op een vloeistof; gang, beweging;* 3 enigsz. verheven: *opgewektheid, voortvarendheid;* 4 *hartstocht, passie;* 5 *toornachtige opwelling of heftige uiting van ongeduld;* ook: *de neiging daartoe*): 1 *een – ossen, een – ganzen, zwanen; een – wolken,* drijvende menigte; 2 *er is – in de wolken, er is – in het water, er is – in het kruiend ijs;* 3 *met – te werk gaan; met vuur en – spreken,* verg. geestdrift; 4 *zijn driften in toom houden; boze driften;* 5 *hij zei het in –; in – geraken; de nerveuze – van zijn natuur.*

drif'tig 1 bn. (1 van schepen en goederen: *in een vloeistof zich verplaatsend,* [*af*]*drijvend; onbeheerd, v. 't anker losgeraakt, rondrijvend;* 2 *haastig;* 3 *vervuld van plotselinge toorn of heftig ongeduld;* 4 *opvliegend*): 1 *– worden;* 2 *met –e schreden kwam hij op ons af;* 3 *– worden; zich – maken;* 4 *een – en oplopend karakter;* **2** bw. (1 *met haast;* 2 *met plotselinge toorn of heftig ongeduld*): 1 *– kwam hij op ons af;* 2 *– stampte hij op de grond.*

drift'kop, m. en v. –koppen (*oplopend mens*).

drijf'beitel, m. –s (*werktuig der metaalbewerkers*); **–hout,** o. (*uit zee aan het strand drijvend of gedreven hout*); **–ijs,** o. (*drijvend ijs, drijvende ijsvelden* inz. *in de poolzeeën*): *tussen het – beklemd raken; snert met –,* erwtensoep met spek; **–jacht,** v. –en (*klopjacht; jacht, waarbij het wild door drijvers op de jagers wordt toegedreven*); **–kracht,** v. (*kracht, die iets voortdrijft* inz. *werktuigen in beweging brengt*): *water als –;* **–riem,** m. –en (*lederen riem zonder end, lopend over schijven of raderen, en een beweging door wrijving van de schijf of het ene rad naar een ander*[*e*] *overbrengend*); **–steen** (*geperste steen bestaande uit puimsteengruis en kalkmelk*), **1** (voorwerpsn.), m. –stenen; **2** (stofn.), o.; **–til,** v. –tillen (*drijvend eiland*[*je*] *uit samengewassen waterplanten bestaande*); **–tol,** m. –tollen (*tol, die met een zweep wordt voortgedreven*); **–ton,** v. –tonnen (*ton tot aanwijzing van het vaarwater*); **–veer,** v. –veren (*veer, die de beweging bij een werktuig veroorzaakt,* inz. fig. *beweegreden*): *de – tot die daad;* **–want,** o. –en; **–werk,** o. –en (*gedreven metaal, in metaal gedreven versierselen; het geheel der toestellen, het werk van een werktuig, dat de beweging veroorzaakt*); **–wiel,** o. –en (*vliegwiel: groot rad, dat een beweging aan de andere delen der machine mededeelt*); **–zand,** o. (*welzand, zand, dat door een opwaartse waterstroom zwevende wordt gehouden* b.v. bij grondwerk, aan de kust): *bij het graven had men veel last van –; hij vond de dood in het –.*

drij'nen, zie dreinen.

drij'ven, dreef, h. (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10), i. (6, 7, 8) gedreven (1 *nopen voor zich uit te gaan, of in een bepaalde richting;* 2 van werktuigen: *een bepaalde beweging geven;* 3 *nopen met kracht te dringen in of door;* 4 *als bedrijf uitoefenen; beheren;* 5 *ciseleren; figuren op metaal uitkloppen;* 6 *aan de oppervlakte van een vloeistof zich bewegen; niet zinken;* 7 *zich langzaam boven de grond voortbewegen, zweven;* 8 *vloeien, stromen;* 9 *een stroom vertonen; overvloeien van; zeer nat zijn;* 10 Z.-N. *gisten, borrelen*): 1 *de ossen naar de markt –;* zegsw. *den vijand op de vlucht –,* jagen; *iem. in de engte –,* het hem benauwd maken; *iem. tot het uiterste –,* tot wanhoop; 2 *gedreven door een dynamo;* 3 *een spijker in de muur –;* 4 *handel –; de landbouw op grote schaal –;* 5 *een koe in gedreven zilver; fijne figuren in goud gedreven;* 6 *hout en olie – op water; de ijsschotsen – met de stroom af; een drijvend dok,* verplaatsbaar; 7 *de wolken – door de lucht; de ooievaars – op hun wieken;* fig. zie wiek; 8 *het bloed dreef door de kamer;* 9 *het stortregende, we dreven; de kamer dreef;* 10 Z.-N. *het bier laten – in de drijfkelder; de pap drijft* (*bij het koken*); zie spot.

drij'ver, m. –s, drijvertje (1 *iem., die personen of dieren voortdrijft;* 2 *opjager van het*

wild bij een drijfjacht; 3 *iem., die rusteloos voor iets ijvert en aan anderen zijn wil opdringt*; *dweper*; *fanaticus*; 4 *een drijvend toestel*): 1 *de –s joegen de kamelen voort*; 2 *twee aangeschoten –s*; 3 *de –s der beide partijen*; *geest–*; 4 *de – in een reservoir*, om de vloeistofhoogte aan te geven; *–tje*, kurkje, waarop een nachtlichtje in olie drijft; *de – van een watervliegtuig*, waarop dit drijft; **–ij**, v. –en.

I. dril 1 m. drillen (*drilboor*; [*boor*]*ijzer*; *draai om de oren, klap*): *op den – zijn, gaan*, rondlopen, op het pad zijn (dikwijls ongunstig); **2** v. (*lil* inz. *gestold vleesnat*).

II. dril, o., **dril'ling,** v. (*gekeperd linnen weefsel*; ook: *anderestoffen m. kleine patronen*; eig. *driedraads weefsel*); zie alpaca, opm.

dril'boor, v. –boren (*dril of boor om kleine gaten in hout, steen, metaal te maken*); **–bout,** m. –en (Z.-N. *schroefbout*).

dril'len, drilde, h. gedrild (1 *doen trillen*; v. e. wapen: *heen en weer bewegen om te mikken*; *zwaaien*; 2 *africhten, dresseren*; 3 *aan strenge tucht gewennen*; 4 *ringeloren, den baas spelen over*; 5 Z.-N. *slenteren*; *lopen* in het alg.): 1 *de lans –*; 2 *soldaten –*; *iem. voor een examen –*, klaarstomen; 3 *de jongens –*; 4 *zich laten – door dien vent!* 5 Z.-N. *in de avond –*; *ik heb vandaag wat moeten –*.

dril'meester, m. –s (mil. *instructeur*).

drin'gen, drong, h. (1, 2, 3, 4, 5), i. (4) gedrongen (1 *door aanhoudende druk in een bepaalde toestand, op een bepaalde plaats brengen*; 2 *iem. bemoeielijken door zijn lichaam in een mensenmenigte enz. tegen hem aan te duwen*; 3 *nopen*; 4 *zich door krachtige druk of tegenover een weerstand een weg banen, een plaats verzekeren*; *in een mensenmenigte zoeken voorwaarts te komen of zich ruimte te verschaffen*; 5 *zedelijke druk doen gevoelen*): 1 *iem. v. zijn plaats –*; *iem. op de achtergrond –*; refl. *zich op de voorgrond –*; 2 *ik liet mij – van hoeken tot kanten*; 3 *de tijd, de nood dringt mij te handelen*; 4 *in de stad –*; *niet –!* 5 *de tijd, de nood kan –*.

drin'gend, bn., bw. (1 *geen uitstel lijdend*; *waaraan voldaan moet worden*; 2 *met aandrang gedaan*): 1 *–e bezigheden*; *–e behoefte*; 2 *–e bede*; *– vragen*; nog: *dat is – noodzakelijk*, uiterst.

drink'baar, bn. (*kunnende gedronken worden*): *– water*; **–bak,** m. –bakken; **–beker,** m. –s; **–ebroer,** m. –s (*nathals*).

drin'ken 1 dronk, h. gedronken (1 *vloeistof door de mond en de keel tot zich nemen*, bij uitbr. *in zich opnemen*; 2 *een dronk wijden aan*; 3 *door drinken in een bepaalde toestand brengen*; 4 *door drinken tot stand brengen of verwerven*; 5 *alcoholische dranken gebruiken*; 6 *misbruik van alcoholische dranken maken*): 1 *water, thee, een fles –*; (zonder voorw.) *eten en –*; *de bloemen – de dauw*; 2 *iems. gezondheid –*; zegsw. *op iems. gezondheid –*; 3 *iem. onder de tafel –*; 4 *de vrede –*; *zich een roes –*; 5 *spelen en –*; 6 *hij drinkt*; zie tempelier; **2** o.: *lekker eten en –*; **–er,** m. –s (*iem., die drinkt*; inz. *drinkebroer*).

drink'gelag, o. –gelagen (vero. *herbergvertering*; thans *dronkenmanspartij*); **–geld,** o. –en (*fooi*): *– geven*; **–glas,** o. –glazen; **–lied,** o. –liederen; **–schaal,** v. –schalen; **–water,** o. (*water om te drinken*; Z.-N. *water om uit te drinken, poel met water*): *goed –*.

droef, bn., bw.; droever, –st (lit. t. *neerslachtig, treurig, bedrukt door leed*; *leed veroorzakend*; *met leed gepaard*; *met leed doorgebracht*): *ik ben – te moede*; *droeve plicht*; *droeve jaren*; nog: Z.-N. gew. *een – kind*, stout, ondeugend; **–'heid,** v. (*treurigheid*).

droe'fenis, v. (lit. t., vero. *droeve stemming*; *droefheid*): *tot – der brave zielen*.

droefgees'tig 1 bn. (1 *zwaarmoedig, droef van aard*; *droef gestemd, neerslachtig*; 2 *een droeve stemming teweegbrengend, van een droeve stemming getuigend*): 1 *waarom zo –?* 2 *een –e melodie*; **2** bw. (*op een wijze, die van een droeve stemming getuigt*): *– sprak hij*.

droefgees'tigheid, v.

I. droes, m. (*paardenziekte* inz. *ontsteking van het neusslijmvlies*): *de kwade –*.

II. droes, m. (*duivel*): *voor den –! te –!*

III. droes, m. (*bezinksel*); ook, droesem.

droe'sem, m. –s (*grondsop*).

droe'semig, bn. (*vol droesem*): *–e azijn*.

droe'vig 1 bn. (1 *treurig, bedroefd, neerslachtig*; *droefheid uitdrukkende*; 2 *droefheid, medelijden opwekkend*; *beklagenswaardig*): 1 *zij is zeer –*; *een – gelaat*; 2 *een – einde*; **2** bw. (*met droefheid*; *op droeve wijze*): *– gestemd*.

drog'beeld, o. –en (*bedrieglijk beeld*).

dro'ge 1 o. (*droge plek*; *zandbank, oever, kant*): *het schip zit op het –*, b.v. op een bank; *en God noemde het – aarde*, Gen. 1 : 10; *op het – zitten*, fig. in verlegenheid zijn, niet weten, wat te beginnen; *zijn schaapjes op het – hebben*, binnen zijn, genoeg verdiend hebben om van zijn rente te kunnen leven; Z.-N. *in het – zitten*, in de gevangenis; **2** m. (Z.-N. *droogstoppel*).

dro'gen, droogde, h. (1), i. (2) gedroogd (1 *droogmaken, laten of doen worden*; van vloeistoffen: *doen verdwijnen*; 2 *droog worden*): 1 *tabak –*, *linnen –*, *appels en peren –*; *bij de haard iets –*; zegsw. *iems. tranen –*, hem troosten; 2 *het linnen droogde langzaam*.

drogerij', v. –en (*het drogen*; *gedroogde kruiden, chemicaliën, verfstoffen enz.*; *inrichting, plaats, waar gedroogd wordt, droogkamer*).

drogist', m. –en (*verkoper van drogerijen*).

drogman', m. –s (Arab. *tolk*); z. dragoman.

drog'reden, v. –en (*bedrieglijke rede*-[*nering*]); zie sophisme; **–redenaar,** m. –redenaren, –s; zie sophist.

drok, bn., bw.; drokker, –st (*druk*).

drol, v. (*mensendrek*, m.; Z.-N. *grove draad*; ook: *grof lijnwaad*): *Vlaamse –*.

drol'len, bn. (*van drol*): *een – voorschoot*.

drol'lig, bn. (Z.-N. 1 *kluchtig, raar*; 2 *lastig*): 1 *een –e vent*; 2 *een – kind*; **–heid,** v.

I. drom, drum, m. (wev. *het niet meer te verwerken uiteinde van het kettinggaren*; *eind der draden van een weefsel*).

II. drom, m. drommen ([*samengedrongen*] *dichte menigte, hoop*): *in drommen*.

dromeda'ris, m. dromedarissen (Gr.-Lat. dromedarius = eig. loper: *éénbultige kameel*; Lat. camelus dromedarius): *de –* (ook: *drommedaris*) *te Enkhuizen*, toren aan zee van 1540.

dro'men, droomde, h. gedroomd (1 *een droom hebben*; 2 *zich verbeelden*; ook: *vol vertrouwen hopen op*; 3 *in de toestand verkeren, waarin men zich al slapende voorstellingen vormt*; 4 *mijmeren*; *zijn verbeelding laten werken zonder op het rondom gebeurende te letten*): 1 *wat heb je van nacht gedroomd*; 2 *niets gebeurde, zoals hij had gedroomd*; 3 *droomde of*

waakte ik? met *van: zulke voorstellingen hebben als de bepaling uitdrukt* b.v. *van dieven* –; 4 *niets doen dan een beetje* –; *jongen zit je weer te –?* met *van: zijn verbeelding bezig houden met* b.v. *van promotie* –; nog: *je droomt*, als iem. iets zeer onwaarschijnlijks zegt; zegsw. *niet – van iets*, de gedachte aan die zaak geen ogenblik voelen opkomen; **–er,** m. –s (*hij, die droomt*; fig. *iem., die zijn verbeelding vrij spel laat, die weinig oog heeft voor de werkelijkheid*; *suffer*): *Jozef de* –; *jongen, wat ben je een* –; **–erij',** v. –en (*het dromen*; *het verzonken zijn in phantasieën*; *wat men zich droomt, droombeeld*).

dro'merig, bn., bw. (*geneigd te dromen*; *van de aard van een droom*; *op de wijze van iem., die droomt*; *slaperig, suf, afgetrokken*): *een –e knaap*; – *het onderwijs volgen*; *–e ogen*; *e. –e volksaard*; *e. – gestaar*.

I. drom'mel, m. –s (vero. *menigte*; *massa*).

II. drom'mel, m. –s, drommeltje (1 *duivel*; 2 met *arme*: *stakkerd*): 1 *loop naar den* –; *om den – niet*; *te –! wat –!* 2 *arme* –.

drom'mels 1 versterkend bw.: *het is – koud*, erg; *een – aardig liedje*; **2** bn.: *die –e jongen* (zwakke, vaak schertsende verwensing), lastige; **3** tw.: –, *tante, dat is in de hanebalken*, verduiveld.

drom'men, zie drummen.

dronk, m. –en (*teug, slok*; ook: *keer, dat men ter ere van iem. drinkt*): *iem. een – water weigeren*; *een – instellen op den gastheer*; nog: zegsw. *een kwade – (over zich) hebben*, kwaad geluimd zijn, als men dronken is.

dronk'aard, m. –s, –en (*persoon, die aan de drank verslaafd is*); verg. drinkebroer.

dron'kelap, m. –lappen (*zuiplap*).

dron'ken, bn. (1 *verbijsterd, bedwelmd door de drank*; *beschonken*; 2 fig. *als het ware van zijn zinnen beroofd*; *opgetogen* inz. *v. vreugde*): 1 – *rondwaggelen*; – *zijn*; 2 – *van vreugde*.

dron'ke(n)man, m. –mannen (*man, die* [*herhaaldelijk*] *dronken is*): *een –sgebed doen*, zijn geld natellen, iets snel narekenen.

dron'ke(n)manstaal, v.

dron'kenschap, v. (*beschonkenheid*; rechtst. *het zich in kennelijke staat van dronkenschap op de openbare weg bevinden*).

droog 1 bn.; droger, droogst (1 *niet nat*; *zonder, met zeer weinig vocht*; 2 *niet of niet meer vloeibaar*; 3 *waarin zich of waarop zich geen water bevindt*; 4 *waarop of waarin zich geen tranen bevinden*; 5 *van sappen ontdaan, arm aan sappen*; 6 *zonder dat vloeistoffen er een rol bij spelen*; 7 *niet levendig, vrolijk, onderhoudend*; 8 *waarin geen stemming of gevoel doorstraalt*; 9 van grappen: *zonder uit de toon van onverschilligheid te vallen*): 1 *een droge doek*; *een droge zomer*; *droge landerijen*; *het is – buiten*, het regent niet; zegsw. *nog niet –* (of: *nog nat, Z.-N. nog groen*) *achter de oren*, hij komt pas kijken (eig. v. d. huid van een pasgeboren kind achter de oren); – *thuis komen*, niet nat geworden; *het leer moet eerst – worden*; 2 *droge waren*, b.v. granen, erwten, aardappelen; *de laag kalk is nu goed* –; 3 *een droge gracht*; 4 *met droge ogen kon ik het niet aanzien*; 5 *droge schol*; – *hout*; *een droge keel*, fig. dorst hebben; 6 *een droge koe*, die geen melk geeft; *een droge hoest*, door een droge keel voortgebracht; *droge distillatie*, zonder behulp van water een organische stof ontbinden door verhitting zonder toetreding van zuurstof; 7 *een droge kamergeleerde*; *de osteologie is een – ding*; 8 *op droge toon antwoordde hij*; 9 *een droge opmerking*; nog: *een droge boterham*, [a]) niet gesmeerd, [b]) zonder iets er bij; *geen droog brood aan iets verdienen*, niets; – *ijs*, koolzuur in ijsvorm; **2** bw. (1 *zonder behulp van vocht*; 2 *zonder gevoel of aandoening te laten doorschijnen*; 3 *zo, dat men de aardigheid zelf niet schijnt te begrijpen*): 1 – *gesponnen garen*; 2 – *merkte hij op*; 3 *Wat, vroeg de heer Dorbeen, droger en comischer dan ooit*; zie droge, droogje.

droog'dok, o. –dokken (*dok, dat kan worden leeggepompt*): *vaste en drijvende –dokken*.

droog'je, o. (*vast voedsel, spijs*): zegsw. *op een – zitten*, [a]) niets te drinken krijgen, [b]) zijn glas leeg hebben; zie nat **I 2**; **–jes,** bw. (1 *koel, onvriendelijk*; 2 *op kalme, nuchtere wijze, zonder dat er enig gevoel of aandoening blijkt*): 1 *iem. – ontvangen*; 2 *iets – opmerken*.

droog'kamer, v. –s (*vertrek bij of in een fabriek, waarin b.v. sigaren, weefsels enz. gedroogd worden*).

droog'komiek 1 m. –en (*iem., die, quasi onbewust, ernstig grappig-leuke dingen zegt of doet*): *Dorbeen was een* –; **2** bn., bw. (1 van personen: *de eigenschap van een droogkomiek hebbend*; 2 van opmerkingen enz.: *quasi-ernstig, maar grappig-leuk*): 1 *de –e heer Dorbeen*; 2 *dat was erg* –; – *opmerken*.

droog'lat, v. –latten (*lat, om wasgoed op te drogen*); **–leggen,** legde of lei –, h. drooggelegd, –geleid (1 *droogmalen*; ook: *draineren*; 2 *de verkoop van alcoholische dranken verbieden in enig land*): 1 *broekgronden* –; 2 *N.-Amerika was drooggelegd*; **–legging,** v. –en; **–lijn,** v. –en (*lijn om de was te drogen*); **–lopen,** liep –, i. drooggelopen (*bij het aflopen van 't water, droog worden, boven water komen*): *het strand gaat* –; **–maken,** maakte –, h. drooggemaakt (1 *afdrogen*; *het nat afvegen*; 2 *het water wegmalen, doen verdwijnen, zodat de bodem droog komt te liggen*): 1 *zijn handen* –; 2 *een plas, een meer* –; **–makerij',** v. –en (*het leegmalen of drooglegge van plassen*; *een stuk land droogmaken*; *het drooggemaakte land*): *de –en Beemster, Schermer*; **–malen,** maalde –, h. –gemalen (*door te malen droogmaken*); **–oven,** m. –s (*oven, waarin iets gedroogd kan worden*); **–pruim,** m. –en of **–pruimer,** m. –s (*iem., die veel eet, zonder er bij te drinken*; fig. *saaie vent*); **–rek,** o. –rekken (*rek, om er linnen, gevold laken enz. op te drogen*); **–scheerder,** m. –s (*werkman der lakenfabriek, die het droogscheren verstaat*; *iem., die het ambacht van droogscheren beoefent*; in het algemeen: *lakenbereider*; Z.-N. *droogkomiek*); **–scheren,** o. (*laken in droge toestand scheren*); **–schuren,** schuurde –, h. drooggeschuurd (*zonder nat of vocht schuren*): *koper moet men* –; **–schuur,** v. –schuren (*schuur tot droging v. tabak, turf enz.*).

droog'stoppel, m. –s (*hoofdpersoon uit Multatuli's Max Havelaar*; *saai mens zonder gevoel voor het ideale of de genoegens van het leven*): *een – van een vent*.

droog'te, v. –n in bet. 3 (1 *erg droog weer*; *gebrek aan regen*; 2 *de toestand droog*; *de omstandigheid, dat iets droog is*; 3 *zandplaat*): 1 – *in de zomer*; 2 *door de – poeierig geworden keien*; *de – v. het hout*; 3 *op e. – verzeilen*.

droog'trommel, v. –s ([*cilindervormig*] *toestel om papier enz. te drogen*): *het aantal*

toeren van de – bedroeg 5 per minuut.
droog'voets, droogs'voets, bw. (*met droge voeten*): *e. beek 's zomers – door'trekken.*
droog'water, o. (*gekristalliseerde soda*).
droog'zak, m. –zakken (Z.-N. *droogstoppel*).
droog'zolder, m. –s (*zolder tot droging*).
droom, m. dromen, droompje (1 *gedachten, beelden, die in de slaap voor de geest komen*; 2 *mijmerij*; 3 *phantastische toekomstbeelden*): 1 *de dromen van Pharao*; *dromen zijn bedrog*; 2 *iem. uit zijn zoete – opschrikken*; 3 *dromen van vrijheid en gelijkheid*; zegsw. *iem. uit de – helpen*, iem. uit zijn dwaling helpen, hem ontnuchteren.
droom'beeld, o. –en (*beeld, voorstelling in de droom*: *beeld als in een droom*: *hersenschim, begoocheling, phantasiebeeld*).
droom'gezicht, o. –en (*een verschijning, een gezicht in de droom*): *een afgrijselijk –.*
droom'uitlegger, m. –s (*iem., die de betekenis van dromen verklaart*): *Jozef de –.*
droop'vet, o. (Z.-N. *vet v. gebraden vlees*).
1 drop, drup, m. droppen, druppen (1 *druppel*; 2 Z.-N. *borrel*; 3 *plaats waar, omstandigheid dat er vocht naar beneden druipt*; *het geregeld vallen van druppels*): 1 *geen – water kan er door*; 2 *geef me een –* (meestal *drupken*); 3 *in de – staan*; zegsw. *van de regen in de – komen*, van kwaad tot erger van de wal in de sloot raken; **2 drop,** v. (*gestold aftreksel van zoethout*): *een pijp –.*
drop'je, o. –s; zie drop, **I** 2.
drop'pel(en), zie druppel(en).
drop'pen, dropte, h. gedropt (*druppen*).
drops, v. mv. (Eng. *suikerballetjes met vruchtensmaak*).
Drosch'ke, v. –n, **drosch'ki,** v. droschki's, (Rusl. *licht open rijtuig*; Duitsl. *vigilante*).
dro'sera, v. drosera's, droseraatje (*dauwbloempje, zonnedauw, vliegenvangertje*).
drosome'ter, m. –s (Gr. drosos = dauw: *dauwmeter*). (s = z).
dros'saard, m. –en (oorspr. *hofbeambte, met de zorg der tafel belast, hofmeester*; later: *ambtenaar met verschillende functies belast o. a. de rechtspraak*: *officier van justitie, baljuw in de dagen der republiek*): *de – van Muiden*, P. C. Hooft (1581–1647); **–in',** v. drossaardinnen (*vrouw v. e. drost*).
dros'sen, droste, i. gedrost (*op de loop gaan, er van door gaan*): *hij ging –*; *de soldaat ging –*, deserteren.
drost', m. –en; **–in',** v.; zie drossaard.
drost'ambt, o. (*waardigheid*; *gebied van een drost*): *het – Vollenhove.*
dro'zen, droosde, h. gedroosd (Z.-N. *mijmeren, suffen*): *zit daar niet zo te –.*
dru'den, v. mv. (Germ. myth. *vrouwelijke nachtgeesten*); **–voet,** m. (*pentagram*, z. ald.).
druï'de, m. –n (*priester der oude Kelten in Gallië, Brittannië enz.*), lees *dru-ie'-de.*
druif, v. druiven (1 *vrucht van de wijnstok*; *de druiveboom*, z. ald.; 2 bij verg.: *druifvormige voorwerpen of delen van werktuigen*; *knop*): 1 *witte, blauwe druiven*; *druiven lezen*, inzamelen; zegsw. *de druiven zijn zuur*, van iem., die veinst te versmaden, wat hij niet krijgen kan (gezegde v. d. Vos in de fabel, wie de druiven te hoog hingen); 2 *de – v. e. boor, kanon*; nog: *een fijne –*, [a]) iem. die zich onwaardig gedraagt, „fijn merk", [b]) gew. fuifnummer.
druif'luis, v. –luizen (*bladluissoort* inz. *schadelijk voor de wijnstok*; Lat. phylloxera vastatrix); zie phylloxera.
I. druil, m. –en (*klein zeil* inz. door kleine schepen gevoerd op de achtersteven).
II. druil 1 m. en v. –en (*druiloor*; *vervelende, besluiteloze zeurkous*); **2** m. (*sluimering*): *in de – zijn*; hetzelfde woord als druil **I.**
drui'len, druilde, h. gedruild (1 *talmen*; *suffen*; *lusteloos zijn of handelen*; Z.-N. *soezen*; 2 v. h. weer: *dreigen te regenen*): 1 *hoe zit je daar zo te –, Lorre?* 2 *het weer druilt.*
drui'lerig, drui'lig, bn. (1 *slaperig*; *lusteloos, neerslachtig en suf*; 2 van het weer: *stil en somber, regenachtig*): 1 *een –e jongen*; als bw.: *– op een bank hangen*; 2 *– weer.*
druil'oor, m. –oren (*slaper, suffer*; *iem., die weinig levendig is*); **–o'rig,** bn., bw.
druip'bad, o. –baden (*stortbad*); z. douche.
drui'pen, droop, h. (1, 2), i. (3) gedropen (1 *zachtjes, langzaam, in kleine hoeveelheden naar beneden komen*; *in druppels neervallen*; 2 *zeer nat zijn, nat laten afvloeien*; *druppels laten neervallen*; 3 examen: *er niet doorkomen, zakken*): 1 *de regen druipt door het dak*; 2 *mijn paraplu druipt*; *die goot druipt*; *het stortregende, we dropen*, waren kletsnat; *de handen dropen van bloed*; 3 *hij is gedropen*; nog: zegsw. *door de mand –*, bekennen.
druip'nat, bn. (*kletsnat*): *de hond was –*; **–neus 1** m. –neuzen (*druipende neus, neus, die druppels laat vallen*): Z.-N. *met een –*, beschaamd, beteuterd; **2** m. en v. –neuzen (*iem. met een druipneus*); **–staarten,** druipstaartte, h. gedruipstaart (van honden enz.: *van angst de staart tussen de achterpoten trekken*): fig. *–d weglopen*, beschaamd of bang wegsluipen; **–steen** (*kalksteenvorming, door afdruiping ontstaan*): **1** o. (stofn.) *de –vormingen in de grot van Han*; **2** m. –stenen (voorwerpsn.); zie stalactiet, stalagmiet.
drui'sen, druiste, h. gedruist (1 *een vrij zwaar, aanhoudend maar niet gelijkmatig geluid voortbrengen of vormen*; 2 *met een soortgelijk geluid ergens tegenaan komen* inz. in samenst.): 1 *de branding druist*; 2 z. aan–.
druis'tig, bn. (Z.-N. *opbruisend, wild, driest*): *een –e knaap*; *– omgaan met iem.*
drui'veblad, o. –bladeren, –blaren; **–boom,** m. –bomen (*wijnstok*; Lat. vitis vinifera).
drui'velaar, m. –s (Z.-N. *wijnstok*).
drui'venbloed, o. (*druivensap*; fig. *wijn*); **–kuur,** v. (*kuur, gedurende welke de patiënt zich hoofdzakelijk met druiven voedt*); **–lezen,** o. (*het inzamelen van druiven*); **–lezer,** m. –s; **–nat,** o. (*wijn*); **–sap,** o. (*sap van druiven*; inz. *wijn*); **–suiker,** v. (*naam v. e. zoete stof, die o. a. in druiven voorkomt*: *dextrose, glucose*); **–teelt,** v.; **–tros,** m. –trossen; **–ziekte,** v. (*ziekte van de wijnstok*, inz. *door oïdium tuckeri*): *een middel tegen de –.*
drui'vepit, v. –pitten; **–schil,** v. –schillen; **–steel,** m. –stelen.
druk 1 m. drukken (1 v. e. mechanische kracht: *de handeling van drukken*; *de kracht, die, het gewicht, dat op of tegen iets drukt*; *een keer, dat men drukt* inz. *iem. de hand drukt*; 2 met betrekking tot maatschappelijke of geestelijke krachten: *belemmerende, drukkende, hinderende omstandigheid*; ook: *verdriet, kommer*; 3 van geschriften, afbeeldingen: *de handeling van drukken*; 4 *de wijze, waarop iets gedrukt wordt of is*; 5 *iets, dat gedrukt is*: *drukwerk*; *het geheel der gedrukte exemplaren*;

6 *keer, dat iets gedrukt wordt*: *oplaag*; 7 *gedrukt exemplaar, afdruk*): 1 *de lucht–*; *onder hoge –*; *een – van 100 kg per m²*; *een – op een knop*; *een bemoedigende (hand)druk*; 2 *de – van het eindexamen*; *hij zit in rouw en –*; 3 *door de – gemeen maken*; *in – geven*; *in – verschijnen*; 4 *een kleine –*; 5 *een vel –*; *deze fout komt in de – van 1700 voor*; 6 *de eerste – van een boek*; *een herziene –*; 7 *een klein boekje, een drukje van Elsevier*; **2** bn.; drukker, –st (1 *veel werk medebrengend*; 2 *zeer levendig*; 3 van de tijd: *veel werkkracht vergend*; 4 van personen, handelingen: *onrustig en beweeglijk*; *vermoeiend door beweeglijkheid of luidruchtigheid*; 5 v. e. kunstwerk: *een onrustige indruk makend*): 1 *een drukke zaak*; *een drukke praktijk*; 2 *een drukke correspondentie*; *een – gesprek*, geanimeerd; 3 *een drukke tijd*; *een – leven*; 4 *een – kind*; *drukke bewegingen*; 5 *die schilderij, die finale is te druk*; nog: *het is er –*, er is daar veel te doen, er is veel vertier; *het – hebben*, [a]) veel werk hebben, [b]) in een levendig gesprek gewikkeld zijn; *het – over iem. hebben*, het hoofdonderwerp der conversatie zijn; *een – gebruik van iets maken*, veel; *zich niet erg – over iets maken*, zich ergens niet veel van aantrekken; *maak je niet zo –*, [a]) hou je kalm, [b]) trek er je niet veel van aan; **3** bw. (1 *met grote werkzaamheid, levendigheid*; 2 *met korte tussenpozen*; 3 *op zeer levendige, beweeglijke, onrustige wijze*): 1 *– studeren*; *een – bevaren rivier*; *een – bezochte leeszaal*; 2 *– met iem. verkeren*; 3 *– vertellen, whisten*; in bet. **2, 3** soms: drok.

druk'feil, druk'fout, v. –en (*fout in het zet- of drukwerk*): *een lijst van –en*.

druk'inkt, m., (soorten), m. –en (boekdr. *inkt, geschikt voor het gebruik bij de drukpers*).

druk'ken, drukte, h. gedrukt (1 *met zekere kracht dringen*; *knellen, persen*; 2 *krachtig aanraken*; 3 *door drukken doen ontstaan*; 4 *door drukken op een plaats enz. brengen*; 5 van hitte enz.: *loom maken* inz. als tegenw. dw.; 6 *moeilijk maken*; *iem. zwaar vallen*; 7 *terneerslaan, bedroeven*; 8 *de afbeelding van een zegel of stempel maken*; 9 *door middel van een pers letters, afbeeldingen op papier, weefsels enz. overbrengen*): 1 *iem. in een hoek –*; *het harnas drukte zwaar op de schouders*; *op een knop –*; fig. *op een woord, lettergreep –*, de nadruk leggen; *de hoed diep in de ogen –*; 2 *geen mensenvoet had ooit die grond gedrukt*; *iem. de hand –*; zie ook voetstap 2; 3 *een kus – op*; 4 *de lippen op elkaar –*; *iem. tegen het hart –*; *het hoofd in de kussens –*; *iem. iets in de hand –*, stoppen; 5 z. drukkend; 6 *de belastingen drukten het volk*; 7 *een verlies kan iem. –*; 8 *een lakzegel op een brief –*; *zijn zegel – op*, inz. fig. bevestigen; 9 *een boek –*; *figuren op leer –*; *hij liegt of het gedrukt is*, met grote brutaliteit; nog: zegsw. *iem. iets op het hart –*, met aandrang aanbevelen, in overweging geven; *de prijs van iets –*, de prijs trachten, laag te houden, te verlagen; Z.-N. *hij is weer aan 't –*, liegen.

druk'kend, bn., bw. (onvolt. dw. van *drukken* inz. in bet. 5, 6, 7 : 1 *loom makend*; 2 *knellend, benauwend, terneerslaand*): 1 *een –e hitte, de lucht is 's zomers soms –*; *het was – heet*; 2 *–e zorgen, belastingen*.

druk'ker, m. –s (*iem., die drukt, die het vak van drukken van boeken, enz. uitoefent*; inz. *boek-, plaatdrukker*): *– en uitgever*.

drukkerij', v. –en (*inrichting, werkplaats waar boeken, platen gedrukt worden*).

druk'king, v. –en (1 *omstandigheid, dat een zaak op of tegen iets drukt*; 2 *de kracht of het gewicht, waarmede een zaak op iets anders drukt*): 1 *een gevoel van – op de oren*; 2 *de – der lucht*; *stoomwerktuigen van hoge –*.

druk'knoopje, o. –s (*knoopje, waarvan de delen, een half-bolvormig verend knopje en een komvormige holte, verenigd de sluiting vormen*); **–knopje,** o. –s (*knopje, waarop gedrukt moet worden om contact te krijgen* inz. *van een electrische bel*).

druk'kunst, v. (*de kunst, om boeken, platen enz. te drukken*); **–letter,** v. –s (*letter, waarmee men drukt, gedrukte letter*; *letter van de vorm ener drukletter*, tegenstelling van schrijfletter): *–s schrijven*; **–papier,** o. ([*ongelijmd*] *papier bestemd om bedrukt te worden*); **–pers,** v. –en (*werktuig om boeken, kranten enz. te drukken*): *vrijheid van –*; z. pers I; **–persdelict,** o. –en; z. persdelict; **–proef,** v. –proeven (*afdruk van een zetsel of plaat, dienende om gelegenheid te geven tot het verbeteren van fouten*): *–proeven verbeteren*; **–raam,** o. –ramen (photogr. *raamtoestelletje, om afdrukken te maken van het negatief*); **–rol,** v. –rollen (boekdr. *inktrol*; ook: *rol, die haar oppervlak op stof b.v. katoen of papier afdrukt*).

druk'te, v. –n (1 *veelsoortige bezigheid*; *bezigheid*; 2 *verkeer, vertier*; 3 *rumoerige beweeglijkheid, opwinding*; inz. *onnodige beweeglijkheid*; *omhaal, omslag*): 1 *dat veroorzaakt hem veel –*; 2 *wat een – in de stad*; *wat was dat daar voor een – in de straat*, beweging! 3 *in stilte, zonder ophef of –*; *veel – van iets maken*, ophef; *koude –*, onnodige; *ge moet om ons geen – maken*, omslag; zegsw. *veel (koude) – maken* (of: *op het lijf hebben*), zich aanstellen, zich op hinderlijke wijze laten gelden.

druk'telegraaf, v. –telegrafen (*telegraaf, die het telegram op een strook papier afdrukt*): *de – van Hughes*.

druk'temaker, m. –s (*geurmaker*; *iem., die de aandacht op zich wil vestigen*).

druk'werk, o. –en (*bedrukt papier*): *fraai –*; *iets als – verzenden*, als een gedrukt stuk.

I. drum, –s (Eng. *ijzeren vat of vaatje*).

II. drum, m. (Z.-N. *het drummen*; *duw*; *volksmenigte*): *in de – zijn*, in nesten zitten.

drum'men, drumde, h. gedrumd (Z.-N. [*ver*]*dringen, opdringen*): *iem. van zijn plaats –*; *door het volk –*; **drum'mer** (Z.-N. *iem., die drumt*; gew. *dromer, zwijger*).

drup, m. druppen (*drop*).

drup'pel, m. –s, druppeltje (*kleine drup*: 1 *kleine, bolletjesvormige hoeveelheid v. e. vloeistof*; 2 *kleine hoeveelheid*; 3 inz. in het mv. *geneesmiddel, waarvan telkens enkele druppels* [*in water, wijn enz.*] *worden ingenomen*; 4 *borrel, glaasje jenever*): 1 *een – water*; zegsw. *op elkaar gelijken als twee –s water*, sterk; 2 *een enkele – gezond verstand*; 3 *–s tegen de griep*; 4 *een –(tje) drinken*, inz. Z.-N.

drup'pelen, druppelde, h. gedruppeld (1 *in druppels neervallen*; 2 *druppels laten vallen*; 3 Z.-N. *borrels drinken*): 1 *–d bloed*; *het begint te –*; 2 *–de takken*; 3 *de hele dag –*.

drup'pelfles, v. –flessen (*fles met glazen stop, waarin een gleufje, waarlangs de vloeistof druppelsgewijze kan uitvloeien*).

drup'pelings, drop'pelings, bw. of:

drup'pelsgewijze, bw. (*al druppende, in druppels*): fig. *iets – mededelen,* met kleine beetjes; ook: –gewijs.
drup'pen, drupte, h. gedrupt (*druppelen; Z.-N. druipen*): *het begint te –.*
dry, Eng., **1** bn. (*droog*; van wijn inz. v. champagne: *niet zoet, maar scherp van smaak*): *madera–*; **2** als zn. m.: *zuivere –,* gestookt uit droge druiven; zie sec.
drya'de, v. –n (Gr. drys = boom: *boomnimf*).
dsja'mi(s), v. (*Turks bedehuis*); zie djami.
dsjinn, m. –s; ook: djinn; zie ald.
D'-trein, m. –en (eig. *doorlopende trein* d.i. *met doorlopende zijgang, terwijl de wagons zelf door middel van „vouwbalgen" gemeenschap hebben; harmonicatrein*).
dua'lis, o. (Gr.-Lat. spraakk. *tweevoud*).
dualis'me, o. (zie duo: 1 *tweeleer: leer van twee tegenover of onafhankelijk naast elkaar staande beginselen*; 2 *tweeslachtigheid*; ook: *splitsing in twee partijen enz.*): 1 *– is b.v. de leer van 2 wereldoorzaken, d.i. van een persoonlijken God en de eeuwige stof*; 2 *heidendom en Christendom, het – van Coornherts levensbeschouwing*; **dualist',** m. –en (*aanhanger van het dualisme*); verg. monisme.
dub'bel 1 bn., bw., ook, dubbeld (*tweevoudig, tweemaal, uit twee dezelfde delen bestaande; in twee lagen; in twee exemplaren; tweemaal zo groot, zo dik, zo veel*): *schoenen met –e zolen; de kist had een –e bodem; – zo dik; iets – en dwars verdienen* (inz. Z.-N. *– en dik*), in hoge mate; Z.-N. *– bier,* tweemaal zo sterk; *een –e deur,* [a]) dubbel openslaand, met twee vleugels, [b]) stel van twee achter elkaar geplaatste deuren (in hotels b.v.); *een –e (hals)boord,* buitenwaarts geheel omgeslagen; (wapenk.) *–e arend,* met twee van elkander afgewende koppen; *een geweer met –e loop; zijn tong slaat –,* hij kan niet vlot spreken, inz. v. e. beschonkene; zie krijt; **2** als zn. o.: *het –e van de waarde;* Z.-N. *het –e van een rekening,* duplicaat.
dub'bel-boekhouden, o.; zie enkelboekhouden, Italiaans.
dub'beldagen, m. mv. (Z.-N. *de twee Paas-, Pinkster- en Kerstdagen*).
dub'bele stan'daard, m.; z. bimetallisme.
dub'belganger, m. –s (*iemand, die sprekend op een ander* inz. *naar het uiterlijk, lijkt*).
dub'belgebeide, v. (*2 maal gebeide jenever*).
dubbelhar'tig, bn., bw. (*huichelachtig, geveinsd, vals*): *een – mens.*
dub'belkruis, o. –en (*kruisvorm met twee dwarsbalken, waarvan de onderste tweemaal zo lang is als de bovenste*; muz. *teken, waardoor een toon twee halve tonen verhoogd wordt*); zie kruis; **–mol,** v. –mollen (muz. *teken, waardoor een toon twee halve tonen verlaagd wordt*); zie mol.
dubbelpunt', v. –en (leesteken :); ook, dubbele punt.
dub'belrijm, v.; zie rijm.
dub'belspoor, o. (*een dubbel stel rails*).
dub'belsterren, v. mv. (*vaste sterren, zich vertonend als een enkele ster, maar bestaande uit 2 of meer sterren*).
dub'beltje, o. –s (eig. *dubbele stuiver*: 1 *zilveren pasmuntje van 10 cents*; 2 *de waarde van zulk geldstukje*; 3 in het mv. *geld*; 4 in het mv. *kleintjes, kleine bedragen*): 1 *een gulden in –s*; zegsw.: *het is een – op zijn kant,* de wending, de beslissing is nog geheel onzeker; *het is vreemd, hoe een – rollen kan,* gezegd van een geheel onverwacht resultaat; 2 *dat kost een –*; 3 *het is om de –s*; 4 *op de –s letten*; **dub'beltjeskwestie,** v.: *het is een –,* het is een kwestie van geld.
dub'beltong, v. –en (Z.-N. *brabbeltong*).
dub'belzien, o. (*het tweevoudig zien van enig voorwerp*); ook: diplopie'.
dubbelzin'nig, bn. (1 *vatbaar voor twee uitleggingen*; 2 *schuin, vol onzedelijke toespelingen*; 3 *niet geheel betrouwbaar; niet onverdacht*): 1 *een –e uitdrukking; de orakels waren meestal –*; 2 *–e taal,* oneerbaar, onkies; 3 *een –e rol spelen*; **–heid,** v.
dub'ben, dubde, h. gedubd (1 *twijfelen, weifelen, aarzelen*; 2 *soezen*): 1 *de jongens staan te –, of ze de waarheid zullen zeggen of niet*; 2 *in bed liggen –*; nog Z.-N. *piekeren.*
dubieus', bn.; dubieuzer, –t (Lat. dubiosus: *twijfelachtig, onzeker*): *het is nog –, of ....*
du'bio, zie in dubio.
dubloen', m. –en (Fr. doublon, Sp. doblon: eig. *dubbelstuk,* nl. *2 pistolen; oud-Sp. goudmunt van pl.m. 12.50 gld.*).
duch'ten, duchtte, h. geducht (*vrezen; bang zijn voor iets of over de komst van iets*): *het gevaar –, een lawine –.*
duch'tig, bn., bw. (*flink, erg, geducht*): *e. – pak slaag; hij werd – afgeranseld.*
ductiel', bn. (Fr. ductile [Lat. ductilis]: *rekbaar; taai; buigzaam; smeedbaar*).
due'gna, v. duegna's; zie duenna.
duel', o. duellen (Fr. [Lat. duellum v. duo]: *tweegevecht*): *met iem. een – hebben.*
duelleren, geduelleerd (*een tweegevecht houden*).
duellist', m. –en (Fr. duelliste: *iemand, die duelleert; beroepsvechter*).
duen'na, v. duenna's (Sp. dueña [Lat. domina]: *bejaarde dame, gouvernante, die toezicht houdt op jonge meisjes, als geleidster haar vergezelt enz.*); lees *doe-en'ja.*
duet', o. duetten (v. Lat. duo: muz. *dubbel- of tweestemmig gezang; spel van twee instrumenten; muziekstuk voor twee instrumenten of twee stemmen*): *een – zingen*; zie duo.
duf, bn., bw.; duffer, –st (van een reuk, een smaak: *niet fris, bedompt; vuns, muf, schimmelachtig*; fig. *saai, bekrompen, onfris*): *een duffe kelder; die theepot riekt –*; fig. *duffe burgerlijkheid, boekenwijsheid*; **–heid,** v.
duf'fel 1 o. (*wollen stof,* misschien naar het dorp *Duffel,* bij Antwerpen); **2** m. –s (*winteroverjas van duffel*).
duf'felen, duffelde, h. geduffeld (*warm inwikkelen*): *duffel u goed in uw jas, het is koud.*
duf'fels, bn. (*van duffel*): *een –e jas.*
duf'steen, zie tufsteen.
dui'delijk, bn., bw. (*gemakkelijk te begrijpen, geen misverstand toelatend; klaar, helder, goed te onderscheiden, te lezen, te verstaan*): *een – bewijs, schrift; voor ieder klaar en –; iets – uitleggen; – spreken*; **–heid,** v. (*het duidelijkzijn*): *de – van een vertoog*; **–shalve, –hal've,** bw. (*ter wille van de duidelijkheid*).
dui'den, duidde, h. geduid (1 *wijzen* [*met de vinger*] met *op,* w.i.g.; 2 *doelen op, zinspelen op,* met *op*; 3 *verklaren, uitleggen*): 1 *„zie", en hij duidde op de vliegmachine hoog in de lucht*; 2 *dat duidt op hem*; 3 *de wetten – in zijn geest; ten goede –*; zegsw. *iem. iets ten kwade –,* kwalijk nemen; z. beduiden.
duif, v. duiven (dierk. *vogelsoort*; Lat. co-

lumba; kegelspel: *middenzijkegel*): *tamme* (huis-, postduiven) *en wilde* (trek-, bosduiven) *duiven*; *de – is het beeld van onschuld*; zegsw. *de gebraden duiven* (of: *ganzen*) *vliegen iem. in de mond*, winsten, voordeel zonder inspanning; z. braden 1; *iem. onder zijn duiven schieten*, [a]) voor zich beslag leggen op iets wat hem toekomt, [b]) iem. oneerlijke concurrentie aandoen; *een –je zonder gal*, vrouw zonder arglist of boosheid.

duig, v. –en (*gebogen zijplank van de wand van een kuip, vat of ton*): *eikenhouten –en*; zegsw. *in duigen* (*doen*) *vallen*, mislukken.

duik'-almanak, m. –almanakken (Z.-N. *zak- en scheurkalender*).

duik'boot, v. –boten (*onderzeeër*).

duik'bootbasis, v. –basissen (*steunpunt voor duikboten*; *uitgangspunt voor operaties*).

duik'bootoorlog, m. –en (*systematisch doorgezette vernieling van schepen ter zee door middel van onderzeeërs*); **–bootval,** v. –vallen (*val voor duikboten*: *duikbootnetten, gecamoufleerde oorlogsschepen enz.*); **–bootnet,** o. –netten (*onderzees* [*ijzeren*] *net, bestemd om er duikboten in te doen verwarren*).

dui'kelaar, m. –s (*iem., die duikelt*, vero.; *speelgoed*: *poppetje v. lichte stof aan de hoofdzijde bezwaard, zodat het altijd op zijn hoofd staat*; volksn. voor *lisdodde*; zie dullen).

dui'kelen, duikelde, h., i. geduikeld (freq. van *duiken*: 1 *buitelen* inz. *over het hoofd*; 2 *tuimelend vallen*): 1 *ze klimmen over het hek van het kerkhof en – over de baar*; 2 *daar duikelde ik naar beneden*; **–ing,** v. –en (*buiteling*): *de clown maakte potsierlijke –en*.

dui'ken, dook, h., i. gedoken (1 *een saamgebogen houding aannemen*; inz. *in saamgebogen houding* [*in een kledingstuk enz.*] *beschutting zoeken, het zich behaaglijk maken*, meestal als volt. dw.; 2 *zich onder water begeven*; met voorzetsel *naar*: *duikende zoeken*; 3 Z.-N. *verbergen*; 4 Z.-N. refl. *zich verbergen* inz. door neerhurken): 1 *we schuilden onder het lover, gedoken aan de plas*; *onder de wol –*; *hij zat achter de krant gedoken*; *in zijn kraag gedoken*; 2 *– als e. eend*; *naar paarlen –*; 3 *duik dat*; 4 *zich – in de struiken*.

I. dui'ker, m. –s (*iem., die onder water duikt, die er zijn beroep van maakt, te duiken*; dierk. *familie van zwemvogels, die kunnen duiken*; bouwk. [*gemetselde*] *watergang, koker onder wegen, dijken enz. tot het afvoeren of inlaten van water*); nog: Z.-N. *een heimelijke –*, iem., die niet te vertrouwen is; zie –tje.

II. dui'ker, te, tw.: euph. voor *duivel*.

dui'kerhelm, m. –en (*metalen helm, hoofddeksel van den duiker*); **–klok,** v. –klokken (*stolpvormig toestel, waarin men onder water kan verblijven en werken*); **–pak,** o. –pakken; **–sluis,** v. –sluizen (*sluis, die een duiker, gemetselde watergang, afsluit*).

dui'kertje, o. –s (*kinderspeelgoed*: *duikelaar*); zie Cartesiaans –.

duik'vogels, m. mv. (*soort van zwemvogels*; Lat. columbiformes): *de fuut is een der –*.

duim, m. –en, duimpje (1 *de korte en dikke vinger der hand, met slechts twee geledingen*; 2 *deel v. e. handschoen voor de – bestemd*; 3 bij verg. *voorwerpen*; 4 *lengtemaat*, in verschillende landen anders): 1 *de nagel van de –*; zegsw. *onder de – hebben, houden*, [a]) bedwingen, in zijn macht hebben of houden, [b]) ook v. e. tak v. wetenschap: goed kennen, beheersen; *op zijn – fluiten* (van iem. die teleurgesteld is) niets krijgen; *iets op zijn –pje kennen of weten*, goed, terdege; *iets uit zijn – zuigen*, iets verzinnen; Z.-N. *iem. op zijn –en geven*, streng berispen; Z.-N. *het vingertje naast de – zijn*, zeer in tel; 2 *een want zonder vingers, alleen met een –*; 3 *aan een –* (rechthoekig gebogen haakje) *een schilderij ophangen*; *de –en* (pinnen) *van scharnieren*; 4 *vijf – hoog*; *een Engelse –*, inch, 2,14 cm; nog: Z.-N. *de – leggen*, het onderspit delven; *Klein Duimpje*, [a]) (hoofdpersoon van) een sprookje van Moeder de Gans, fig. dwerg, [b]) Barg.: daalder *f* 1,50; **–breed,** o. (*de breedte van een duim of cm*): zegsw. *geen – wijken*; verg. handbreed.

dui'meling, m. –en (*duim van een handschoen*; *afzonderlijk duimbekleedsel*).

duimelot', m. duimelotten (*duimeling*).

dui'men, duimde, h. geduimd (Z.-N. *betalen, opdokken*).

duim'kruid, o. (scherts. *geld*).

duim'pje, o. –s; zie duim.

duim'schroef, v. –schroeven (vroeger pijnigingsmiddel: *schroef, waarmede men iems. duim vastklemt*): zegsw. *iem. de –schroeven aanleggen* (of: *aanzetten*), hem deerlijk in 't nauw brengen inz. met vragen; **–stok,** m. –stokken ([*timmermans*]*maatstok, verdeeld in duimen* bet. 4).

duin 1 v. –en, soms o. (*zandheuvel* inz. *aan de kust*, meest in het mv.): *de –en bij Zandvoort*; *een man verscheen op de top van dat –*; **2** (verzameln.), o.: *wandelen in het –*; **–aardappel,** m. –s, –en (*aardappel van de duinpannen en afgezande duinvlakten*); **–beplanting,** v. –en (*beplanting van duinen met helm enz. tegen verstuiving*); **–doorn,** m. –en (*doorngewas op de duinen* [*ook als sierstruik*], *met groenachtige bloemen en lancetvormige bladeren*; Lat. hippophaes rhamnoïdes): *de gemene – of kattendoorn*.

dui'nenreeks, –rij, v. –en.

duin'grond, m. –en; **–kam,** m. –kammen; zie kam; **–kant,** m. (eig. *kant of rand der duinen*; *streek langs de duinen*); **–konijn,** o. –en; **–pan,** v. –pannen (*komvormige laagte in het duin*); **–pieper,** m. –s (*klein soort zangvogel*; Lat. anthus r. richardi); **–roos,** v. –rozen (*dwergroosje, veel in het duin voorkomende*; Lat. rosa pimpinelli folia); **–vallei,** v. –en; **–voet,** m. –en (*benedenrand der duinen aan de zeezijde*); **–water,** o. (*welwater in het duin*); **–waterleiding,** v. –en (*waterleiding van duinwater*); **–zand,** o. (*zand der duinen*; *fijne strooisuiker met anijs*).

duist 1 v. (*grassoort*; Lat. alopecurus myosuroïdes, *een soort van vossestaart*; zie ald.); **2** o. (*kaf*).

duis'ter 1 bn.; duisterder, –st (1 *niet licht*; *donker*; 2 op geestelijk gebied: *zonder geestelijk licht*; *moeielijk op te helderen, niet goed te begrijpen*; *onduidelijk, verward*): 1 *een – vertrek, een –e nacht*; 2 *–e woorden*; *het blijft – voor me*, ik begrijp het niet; *de –e toekomst*, onbekend; *de –e Middeleeuwen*, vol dom bijgeloof; **2** bw. (*in niet duidelijke termen, bewoordingen*): *deze brief is – geschreven*; **3** o. (*duisternis*): *in het – zitten* (Z.-N. de duisteren, m.); **–heid,** v. –heden (1 *het duister zijn*; 2 *het niet gemakkelijk te begrijpen of te verklaren zijn*; 3 *hetgeen niet gemakkelijk te begrijpen is*): 1 *de – van de*

winternacht; 2 *de – van een betoog*; 3 *profetieën vol duisterheden.*

duis'terling, m. en v. –en (*domper*; *tegenstander van verlichting*); vr. o. **–e,** –n.

duis'ternis, v. duisternissen (1 *afwezigheid van licht*; 2 *plaats, waar geen licht is*; 3 *duisterheid* in bet. 2 en 3): 1 *de – van de nacht*; *Egyptische –*, tastbare donkerheid: één der tien plagen, Exodus X: 21–23; zegsw. *de macht der –*, der hel; *de werken der –*, kwaad; 2 *een licht straalde in de –*; 3 *een verhaal vol –.*

duit, m. –en (1 *koperen Ned. munt van 1700–1847*; *de waarde*; 2 in het mv. *geld*; 3 *het kleinst denkbare bedrag*): 1 *een – was* $^1/_8$ *stuiver*; *dit kost vier –en* (= *2,5 ct*); zegsw. (*ook*) *een – in 't zakje doen*, [a]) het zijne bijdragen, [b]) een woordje mee laten horen; *die broeders lijken elkaar op een –*, sprekend; 2 *'t is om de –en*; 3 *geen* (*rooie*) –, niets.

duit'blad, o. (*waterplant met cirkelronde bladen, hartvormig ingesneden, en witte bloemen*; Lat. hydrocharis morsus ranae).

dui'tendief, m. –dieven (*iem., die er steeds op uit is* [*bij kleine beetjes*] *geld te verdienen*; *vrek*); **dui'tenplaterij,** v. (*geldmakerij*).

Duits 1 bn., bw. ([*als*] *van, in, uit, eigen aan, betrekking hebbende op Duitsland*): *–e taal*; *de –e orde, –e ridders*, geestelijke ridderorde in 1190 gesticht; **2** o. (*de taal*); **3 –e,** v. –n (*Duitse vrouw, Duits meisje*).

Duit'ser, m. –s (*man uit, inwoner van en afkomstig uit Duitsland*).

dui'vekater, m. –s (1 *naam van een gebak*, gew.; 2 basterdvloek: *duivel*): 1 *een grote – als geschenk*; 2 *te* (of: *de*) –, wat duivel! **–katers,** bn. (*drommels*): *die –e jongen.*

dui'vel, m. –s of –en (Gr.-Lat. diabolus: eig. *lasteraar*; 1 *boze of onreine geest, gevallen engel*; 2 *het beginsel van het boze*; *Satan, vorst der duisternis*; 3 in toepassing op personen; in verschillende bet.; 4 gew. in Z.-N. *soda*): 1 *de –en in de hel*; *twee –s pijnigden de ziel*; 2 *de – gaat rond als een briesende leeuw, zoekende wien te verslinden*; *de – en zijn moer* (of: *grootje*); *dat mag de – weten! loop naar den –*, verwensing; *om den – niet*, om de dood niet; zegsw. *des –s prentenboek*, kaartspel; *als men van den – spreekt, trapt men hem op* (of: *ziet men*) *zijn staart*, van iem., die juist komt, als men van hem spreekt; *hij heeft den – in*, heeft het land; *den – aan iets gezien hebben*, een broertje aan iets doodhebben; *het is of de – er mee speelt*; *hij is te dom* (*om*) *voor den – te dansen*, zeer dom; 3 *een arme –*, drommel; *een gierige –*, gierigaard; 4 *zeep en –*; nog: *geen –*, niets! *wat – is dat*, drommels! **–tje,** o. –s: *een – in een doosje*; *het – der ijdelheid*; spreekt. duvel; **–achtig,** bn.; zie duivels.

dui'velbanner, m. –s (*–bezweerder*; *iem., die duivels uitbant*); zie bannen.

duivelin', v. duivelinnen (*boosaardig wijf*).

dui'veljager, m. –s (*duivelbanner*; timm. *een soort van lijstschaaf*).

dui'velkamer, v. –s (*in de katoenspinnerij het lokaal, waarin de katoen de eerste bewerking ondergaat, de eerste zuivering*).

dui'vels 1 bn. (1 *als* [*van*] *een duivel*: *boosaardig, arglistig*; 2 *vervloekt, ellendig*; 3 *woedend*; *zeer boos*; *ongeduldig*): 1 *dat is een – plan*; 2 *die –e vent*; 3 *'t is om – te worden*; **2** bw. (*in hoge mate*; *erg*): *die kerel kan – vloeken*; **3** tw.: *wel –!*

dui'velsadvocaat, m. –advocaten (R.-K. *de prelaat, die bij een canonisatie is aangewezen om 't zondige of onvolmaakte aan 't licht te brengen, de heiligverklaring tegenover den verdediger of Godsadvocaat bestrijdt*; bij overdr. *iem., die bij een beraadslaging bij voorkeur de slechte kant in 't licht stelt*); **–beet,** m. (*naam van verschillende planten o.a. van smeerwortel*); **–brood,** o. (*paddenstoelen*); **Dui'velsbrug,** v. (*brug over de Reusz in de Alpen*).

dui'velshaar, o. (Z.-N. *dons van jonge vogels*; Z.-N. scherts. *het eerste baardhaar*).

Dui'velshuis, o. (*stadhuis te Arnhem*; eigenl. *woonhuis, gebouwd door M. v. Rossem in 1555, met op de voorgevel allerlei saters*).

dui'velskaas, v. (Z.-N. *een vergiftige paddenstoel*); **–kers,** v. (*heggerank*; Lat. bryonia dioïca); **–kind,** o. –kinderen, –kinders (bijgeloof: *kind van een duivel*; fig. *iem., waartegen men met min of meer spijtige bewondering opziet*): *jou –!* **–klauw,** v. (*naam van verschillende planten o.a. van gemene valeriaan*, meestal v. heracleum spondylium); **–kunsten,** v. mv. (*tovenarij, toverkunsten*); **–kunstenaar,** m. –s (*tovenaar*; *zeer handig mens*); **–naaigaren,** o. (*naam van verschillende planten o. a. van woekerslingerplanten*, Lat. cuscuta); **–oog,** o. (*zomeradonis*; Lat. adonis aestivalis).

duivelstoe'jager, m. –s (*iem., die voor allerlei ongeregelde werkzaamheden gebruikt wordt*, inz. *minderwaardige*): *– op een kostschool.*

dui'venboon, v. –bonen (*kleine soort van boon, tuinboon*; ook: *de zaden*; Lat. vicia faba); **–drek,** m. (*een soort van hars*); **–ei,** o. –eieren (*stinkzwam*; Lat. phalloïdae); **–hok,** o. –hokken; **–kervel,** v. (*aardrook*); **–kijker,** m. –s (Z.-N. *duivenslag*); **–kot,** o. –kotten (*duivenhok*); **–melker,** m. –s (*fokker, handelaar in duiven*, soms ong.); **–plat,** o. –platten; **–post,** v. (*posterij door middel van postduiven*); **–slag,** o. –slagen (*toestel aan een duivenhok, waardoor men de duiven naar believen in en uit kan laten*); **–til,** v. –tillen (*duivenhok boven een gebouw uitstekend of buiten op een staak*); **–vlucht,** v. –en (*aantal samenvliegende duiven*); **–wedstrijd,** m. –en.

dui'ver, m. –s (Z.-N. *doffer*).

duivin', v. duivinnen (Z.-N. *wijfje v. e. duif*).

dui'zelen, duizelde, h. geduizeld; ook: het duizelt mij, mij duizelt (1 *draaierig worden*; 2 v. zaken enz.: *snel verwarrend dooreendraaien*): 1 *hij duizelde van de slag*; 2 *een duizelende warreling van duizenden gedachten*; nog: *een duizelende hoogte*, duizelingwekkende.

dui'zelig, bn. (*draaierig*): *hij buitelt driemaal over zijn hoofd zonder – te worden.*

dui'zeligheid, v. –heden: *klagen over –.*

dui'zeling, v. –en (*draaierigheid, leegte in het hoofd*): *hij is onderhevig aan –en.*

duizelingwek'kend, bn. (*duizelingen veroorzakende*): *met –e snelheid.*

dui'zend 1 bepaald hoofdtelw. (zelfstandig) *tienmaal honderd is –*; (bijvoeglijk) *– man*; **2** o. –en (*zeer groot getal*): *één uit –*; *–en* (*van*) *mensen*; **3** bn. (*zeer talrijk*): *– angsten*; **4** ranggetal (onbuigbaar): *bladzijde –*, de duizendste; **–blad,** o. (*naam van plantengeslachten*; inz. *hazengerwe, -gras*; Lat. achillea).

Duizend-en-één-nacht', v. (*verzameling van verhalen uit het Oosten*: *Indië, Perzië, Arabië*): de sultane Sheherazade vertelt 1001-nachten aan den sultan haar verhalen om haar leven te redden.

dui'zenderhande, -lei, onverbuigbaar bn. (*in duizend, in vele soorten*): – *insecten.*
dui'zendguldenkruid, o. (*gentiaanachtige plant*; Lat. erythraea); **-jarig,** bn. (*duizend jaren durende*): *het – rijk*; zie chiliasme; **-knoop,** v. (Lat. polygonum, ook: hippuris vulgaris = lidstengel): *varkensgras en adderwortel* behoren tot het *geslacht* –; **-kunstenaar,** m. -s (minder sterk dan *duivelskunstenaar*); **-maal,** bw. (1 *duizend keren*; 2 *zeer veel keren*; 3 *een soort bevestiging*): 1 *tienduizend is – 10*; 2 *wees – bedankt*; 3 *al had je – gelijk*; **-poot,** m. -poten (in het mv. *klasse der geleedpotige dieren* inz. *ongevleugeld, blinkend, donkerbruin, met aan elke lichaamsring 1 of 2 paar pootjes*; Lat. myriapoda; ook: *klein dienstmeisje*); **-poter,** m. -s (*een soort van onderaannemer, tussen patroon en arbeider staande, die metselwerk aanneemt*); **-schoon,** v. -schonen (*naam van verschillende planten* inz. van potentilla anserina; ook: *soort van anjelier*, Lat. dianthus barbatus); **-ste,** ranggetal en verdelingsgetal, bijvoeglijk en zelfstandig: *een – (deel)*; *een mm is een – meter*; **-tal,** o. -tallen (1 *een tal van 1000*; 2 *zeer groot getal*): 1 *in een getal heeft men eenheden, tientallen, honderdtallen, duizendtallen enz.*; 2 *duizendtallen van sterren*; **-voud,** o. -en: *millioen is een – van 1000*; **-vou'dig,** bn., bw.: *een -e oogst*; *iets – belonen*, rijk.
dukaat', m. dukaten (Fr. ducat, Lat. ducatus = hertogdom [Apulië, waar de munt oorspr. geslagen werd]: *naam v. munten v. uiteenlopende waarde*: *oud-Holl. goudmunt f 5.25*); *de gerande – f 5.80, nu negotiepenning f 5.70–f 5.90, de zilveren – f 2.50.*
duka'tengoud, o. (*goud van het fijnste gehalte*: *0.983*; ook: *soort geelachtig bladgoud*).
dukaton', m. dukatonnen, -s (Fr. ducaton: vero. *zilveren geldstuk = f 3.15*; *zilveren rijder*).
dukdalf', m. -dalven (eig. duc d'Alve: *zwaar aaneengeklonken paalwerk in havens, binnenwateren enz., uitstekend boven water, dienend tot bescherming van sluizen, bruggen enz., ook om er schepen aan te meren*).
dul, bn. (Z.-N. *woedend, dol*).
Dul'ce et deco'rum est pro pa'tria mo'ri (Lat. *Het is zoet en eervol voor het vaderland te sterven*).
Dulcine'a (de Toboso), v. Dulcinea's (*liefje v. Don Quijote*; ir. *beminde*). (e = ee).
duld'baar, bn. (*te dulden, verdragen kunnende worden*); meestal met ontkenning.
dul'deloos, bn.; duldelozer, -t (*ondraaglijk*; *niet te verdragen*): *duldeloze pijnen.*
dul'den, duldde, h. geduld (1 *de aanwezigheid toelaten*; *het bijzijn verdragen van*; 2 *toelaten*; 3 *met gelatenheid verdragen, verduren*; 4 *onverenigbaar zijn met*; dikwijls met ontkenning): 1 *ik wilde hem niet langer in huis –*; *hij werd geduld, meer niet*; 2 *duld, dat ik u zeg*; 3 *die pijnen, zulke plagerijen zijn niet langer te –*; 4 *dat duldt geen tegenspraak.*
du'lia, v. (Gr. douleia = slavernij, dienst: R.-K. *verering der Heiligen*): de – staat tegenover de aanbidding van God.
dul'len, v. mv. (*lisdodde*).
duls, m. dulzen, **dulst,** m. -en (Z.-N. *slag op de rug*): *voor -en spelen*, niet voor geld.
dum-dum'-kogel, m. -s (*kogel m. holle spits, die bij het treffen zich vervormt*, genoemd naar een munitiefabriek bij Calcutta).
dumping, v. (Eng. *door waren tegen te lage prijs* (of: *lagere dan in eigen land*) *en in grote hoeveelheden op de markt te brengen gedurende zekere tijd, de markt veroveren*).
dum'ster, zie deemster.
dun 1 bn.; dunner, -st (1 *eigenschap van voorwerpen, waarvan de kleinste afmeting, omvang of doorsnede, vergeleken met gelijksoortige zelfstandigheden niet groot is*; 2 van vloeistoffen: *weinig vaste bestanddelen bevattend, zeer vloeibaar*; 3 *niet zeer ondoorzichtig*; *weinig dicht*; 4 *met niet dicht aaneensluitende delen*; *schraal*; 5 *kleingeestig, kleinzielig*; 6 *van weinig betekenis*; 7 Z.-N. *gierig*): 1 – *glas, dunne twijgen, – laken, – papier*; van lichaamsdelen: *een dunne hals, arm*, niet dik, vlezig, vet; van strepen enz.: *een dunne streep*, niet dik; 2 *een dunne soep*; 3 *een dunne mist*; 4 *een dunne baard*; *een dunne bevolking*; 5 *dat vonden ze allen –*; 6 *die lezing was –*; 7 *een dunne vent*; nog: *een dunne laag sneeuw, verf*; **2** bw. (1 *zo, dat er een voorwerp ontstaat, waarvan de kleinste afmeting gering is*; 2 *in of met een laag van geringe dikte*; 3 *schraal, weinig talrijk*): 1 – *snijden*; 2 *een boterham – smeren*, met weinig boter; – *gekleed zijn*; *de wiskunde zit er – op*, hij weet er niet veel van; 3 – *bevolkt, gezaaid*; nog: Z.-N. – *lopen*, zeldzaam zijn; **3** o.: *het – van een ei*; zegsw. *door dik en – gaan*, niets ontzien; *met iem. door dik en – gaan*, fig. blindelings volgen; zie dunnetjes.
dun'doek, o. (*vlag[gedoek]*).
dunk, m. (*mening* inz. *met betrekking tot de waardering van iets*): *een goede, slechte, hoge, grote – van iets hebben.*
dun'ken, mij dunkt, mij docht (dacht), mij h. gedocht (*een mening hebben over iets*): *het komt mij goed voor, wat dunkt u er van?*
dunlop, m. -s (Eng. *luchtband van fiets en auto, naar den uitvinder*); **-band,** m. -en.
dun'nen, dunde, h. (1), i. (2) gedund (1 *dunner, minder dicht, talrijk maken*; 2 *dunner, minder dicht, talrijk worden*): 1 *het haar –*, uitknippen; *de salade –*, het overtollige uitwieden; 2 *de menigte dunde.*
dun'netjes, bw. (*met of in een nogal dunne laag*; *heel matig*; *gering, onbeduidend*): *er – opzitten*, niet grondig (van kennis); *het – overdoen*, nogmaals ter hand nemen (van werk); als bn. *zijn examen was maar –.*
dun'sel, o. (*jonge planten* inz. *salade, uit een te dicht gewas verwijderd*; Z.-N. *snoeisel*).
dun'te, v. (*dunheid*): *de – van bladgoud.*
du'o, o. duo's, duootje (Gr.-Lat., It. *muziekstuk voor 2 personen, instrumenten*); z. duet.
duodecimaal', bn. (*twaalfdelig*): *de Rijnlandse maat is –.* (de = dee).
duode'cimo, o. duodecimo's (bw. bij Lat. duodecimus = twaalfde: *boekformaat, waarbij het vel in twaalven is gevouwen en er dus 24 bladzijden zijn*, 12°): *een duodecimootje* of *een boek in – formaat*; (*in*) –, zeer klein.
du'orijder, m. -s; **-zitting,** v. -en (*zitplaats voor een tweeden persoon*): *motorrijwiel met –.*
du'pe, m. en v. -s (Fr. dupe: *bedrogene, gefopte*): *de – worden van een sluwen bedrieger*, slachtoffer; zegsw. *de – van de historie zijn*, d.i. het kind van de rekening.
duperen, gedupeerd (*beetnemen*; *misleiden*; *foppen*).
du'plex, bn. (Lat. *tweevoudig, dubbel*).

duplicaat', o. duplicaten (Lat. duplicata: *iets dubbels*: *dubbel exemplaar*; [*eensluidend*] *afschrift van een geschrift enz.*); **-pliceren,** gedupliceerd (Lat. duplicare: *een repliek beantwoorden*); **-pliek'**, v. -en (Fr. dupliqué: *beantwoording van een repliek*): *na reen dupliek.*

du'plo, in – (Lat. *in dubbel*): *iets in – afschrijven* (of: *opmaken*), twee eensluidende afschriften maken.

Du'ra lex sed lex (Lat. *De wet is hard, maar is nu eenmaal wet*).

Du'randal, m. (letterk. *zwaard van Roeland*); zie Roelandslied; ook: Du'rendal.

duratief', o. duratieven (*intensief w.w.*).

dur'bar, m. -s (Perzisch-Hindoes eig. audiëntiezaal; Eng.-Indië: *morgenaudiëntie bij Ind. vorsten*; *gala-receptie, staatsraad*).

du'ren, duurde, h. geduurd (1 *blijven bestaan, voortbestaan*; [*een lange tijd*] *aanhouden*; 2 *zich zo lang voortzetten, zo veel tijd in beslag nemen, als de bepaling uitdrukt*; 3 *goed blijven, niet bederven*): 1 *het gesprek onzer meid duurde en bleef –*; *het zal mijn tijd wel –*; zegsw. *Duren* (stad bij Aken) *is een schone stad*, (Z.-N. met de bijvoeging: *maar blijven – is nog een schonere*), het blijft zelden lang goed gaan; *het zal met mij niet lang meer –*, ik zal het niet lang meer uithouden, zal weldra sterven enz.; 2 *uren en uren –*; *zo lang als het duurt*; 3 *eikenhout kan lang –*.

durf, m. (*moed*; *waagstuk*): *er zit – in dien jongen*; *een staaltje van grote –*; zie lef.

durf'al, m. en v. -allen (*waaghals*).

durf'niet, m. en v. -en (*lafaard*).

durk, m. -en (scheepst. *de plaats, waar het vuil v. e. schip samenloopt*; *kielwater*).

du'ro, m. duro's (Sp. *munt van 5 peseta's*).

dur'ven, durfde, dorst, h. gedurfd (*zich verstouten*; *de moed hebben*): *wie zou het –? hij durft*; *ik zou dat niet* (*graag*) *– beweren.*

dus (*aldus*; *blijkens het voorgaande, derhalve*) **1** bw. v. wijze: *– moet je het aanleggen*; **2** voegw. bijw.: *ik ben ongesteld, dus ga ik.*

dus'danig, bijv. bepaling, aank. vnw. (*dergelijk, van die aard*): *-e pennen roesten.*

dus'verre, dus'ver, bw. (alleen met *tot*): *tot – ging alles goed*, tot zover, tot nog toe.

I. dut, m. (*licht slaapje*; fig. *dwaling*): *allen waren in de –*; *een –(je) doen*, een (middag-) slaapje; fig. *iem. uit de – helpen, iemand in de – laten*, droom.

II. dut, m. dutten (*deuk*; *stempel, ingeslagen teken*): *ergens een – in slaan.*

dutjen-op' spelen (knikkerspel: *in het zand, in de grond overeind gezette duiten omknikkeren*).

duts, m. -en (Z.-N. *stakker, stumperd*).

dut'sen, dut'selen, dutste, h. gedutst, dutselde, h. gedutseld (*suffen, dutten*).

dut'ten, dutte, h. gedut (*een licht slaapje doen* [*buiten de gewone nachtrust*]; *soezen*): *zit je alweer te –?*

duüm'vir, m. duümviri (Lat. *tweeman*).

duümviraat', o. (*tweemanschap*).

I. duur, m. (1 *tijd, gedurende welke iets duurt of iem. leeft*; 2 *duurzaamheid*; 3 in zegsw.: *de tijd, dat men het ergens uithoudt*; ook: *het vermogen het ergens uit te houden*): 1 *de – van de cursus*; *kort van* (of: *van korte*) *– zijn*; *op den* (*langen*) –, [a]) in lengte van tijd, [b]) Z.-N. ten laatste, eindelijk; 2 *de – van de nieuwe lamp*; 3 *ergens geen – hebben*; *rust noch – hebben*, geen rust kennen.

II. duur, bn., bw.; duurder, -st (*hoog in prijs*; *kostbaar*): *die schoenen zijn te –*; *het zijn dure tijden, het leven wordt steeds duurder*; fig. *goede raad was –*; *zijn leven – verkopen*, zonder hoop op de uitslag zich tot het uiterste verdedigen; *iets – moeten betalen*, fig. zwaar boeten voor; *een dure eed zweren*; Z.-N. *de dure tijd in iets brengen*, kwistig met iets omgaan.

duur'baar, bn. (Z.-N. *dierbaar*).

duur'koop, bn. (*hoog in prijs, dierkoop*).

duur'te, v. (*het hoog in prijs zijn*): *– van levensmiddelen*; **-bijslag, -toeslag,** m. -en (*toeslag op het tractement, het loon*, wegens het duur zijn der levensbehoeften).

duur'zaam 1 bn.; duurzamer, -st (1 *geschikt om te duren*; 2 *weinig aan slijtage of bederf onderhevig*; 3 *lang aanhoudend*): 1 *een duurzame vrede*; 2 *eikenhout is –*; 3 *bevestigd door – gebruik*; **2** bw. (*op den duur, voor lange tijd*): *den vijand – het hoofd bieden*; **-heid,** v.

du'vel, m. -s (Z.-N., gew. *duivel*); **-en** (Z.-N. *razen, tieren, vloeken, tergen*).

duw, m. -en (*stoot*): *iem. een –(tje) geven.*

du'wen, duwde, h. geduwd; spreekt. douwen (*door* [*horizontale*] *druk verplaatsen*; *drukken, persen, stoppen, wringen, steken*): *een kar met appelen –*; *iem. tegen de muur –*; *de schuit v. d. wal –*; *duw zo niet*, dring.

dwaal, v. dwalen (*witlinnen altaarkleed*).

dwaal'begrip, o. -begrippen (*vals, verkeerd begrip*); **-geest,** m. -en (*iem., die dwaalbegrippen heeft of koestert*); **-leer,** v. -leren (*valse, onrechtzinnige leer*); **-licht,** o. -en (*zich verplaatsend blauwachtig vlammetje boven poel, moeras enz., ontstaan door verbranding van moerasgas*; ook: *Elmusvuur*; fig. *verkeerde leidsman*); **-pad,** o. -paden; **-spoor,** o. -sporen; zie dwaalweg; **-ster, -star,** v. -sterren, -starren (*planeet*); **-weg,** m. -wegen (*verkeerde weg*): *op een –* (of: *dwaalspoor*) (*ge-*)*raken*, verdwalen; fig. *iem. op een –* (of: *dwaalspoor*) *brengen*, misleiden; *op een – zijn*, zich bedriegen.

dwaas 1 bn., bw.; dwazer, -t (1 *zot, gek*; 2 Z.-N. *dom*; 3 Z.-N. *suf*): 1 *een dwaze mode, een dwaze liefde*; *– genoeg van je! wees niet zo –! – handelen*; *de ene deed al dwazer dan de andere*; *hij deed allerdwaast*; 2 Z.-N. *– als een ekster, een kalf*; 3 Z.-N. *met een – hoofd opstaan*; **2** m. en v. dwazen (*zot, gek, dwaze mens*; *iem., die dwaze dingen doet*).

dwaas'heid, v. -heden (*dwaas-zijn, uiting van dwaasheid*: *dwaze handeling, gedachte enz.*): *allerlei -heden uithalen.*

dwa'len, dwaalde, h. gedwaald (*ronddolen*; *op een verkeerde weg zijn*; *zonder doel rondlopen*; fig. *het mis hebben*); **-ing,** v. -en (*misverstand, verkeerd inzicht, vergissing*).

dwang, m. (*machtsuitoefening, waardoor men iem. tot iets noodzaakt*): *bukken voor –.*

dwang'arbeid, m. (*gedwongen arbeid*): *iem. tot – veroordelen*; **-arbeider,** m. -s (*iem., die uit dwang arbeid moet verrichten*); **-bevel,** o. -bevelen (*bevel met dwingende kracht* inz. *tot betaling v. achterstallige belasting*); **-buis,** o. -buizen (*buis, dat krankzinnigen, gevangenen de vrijheid van beweging ontneemt*); in Z.-N. dwangkapot(je); **-maatregel,** m. -en; **-middel,** o. -en (*middel, om iem. te dwingen*): *-en gebruiken*; **-molen,** m. -s (leenstelsel: *molen der heerlijkheid, waar de onderho-*

rigen verplicht waren het koren te malen, ook, *banmolen*); **–voorstelling,** v. –en (*idée-fixe*).
dwar'relen, dwarrelde, h. gedwarreld (*kringswijs, verward zweven; zich onregelmatig draaiende, voortbewegen*): *–de sneeuwvlokken*; **–wind,** m. –en (*wervelwind*).
dwars, bn., bw. (*richting loodrecht* [of: *bijna loodrecht*] *op een andere*; in het alg. *scheef*; fig. *weerbarstig*): *in –e richting, een –e streep; de diagonaal is een –e lijn; de straat – oversteken; dat zit hem – (in de maag)*, hindert hem erg; zie dubbel, voet 1; fig. *die jongen is altijd even –*, tegenstrevend; Z.-N. *hij gaat er – door*, met vuile voeten.
dwars'arm, m. –en (*dwars uitstekend deel*): *de –en van een wegwijzer*; **–balk,** m. –en; **–bomen,** dwarsboomde, h. gedwarsboomd (*tegenwerken*): *iems. plannen –; iem. – in iets*; **–draads,** bn., bw. (*dwars op de draad*): – of tegendraads hout is doorgesneden of doorgezaagd volgens een vlak, dat met het vlak der overlangse vezels een rechte hoek maakt; *– doorzagen*; **–drijven,** in de onbep. wijs (*dwarsbomen, tegenwerken; anders willen dan de meerderheid* [*zonder goede redenen*]): *is hij weer aan 't –?* **–drijver,** m. –s (*iem., die dwarsdrijft*); **–drijverij',** v. –en; **–fluit,** v. –en (muz. *fluit, die dwars tegen de mond bespeeld wordt*); **–heid,** v.
dwars'hout, o. –en; **–kijker,** m. –s (*persoon, die als voornaamste taak heeft een of meer anderen, met wie hij samenwerkt,* [*in stilte*] *te controleren; bijzitter-examinator*); **–kijkerij',** v.; **–ligger,** m. –s (*dwarsliggende onderbalk op een spoorbaan, biel*); **–scheeps,** bn., bw. (*dwars of rechthoekig staand op de lengte-as v. e. schip*): *–e balken*, in dwarse richting lopende; *de boot lag –*; **–schip,** o. –schepen (ook, *–pand, –beuk: deel ener kruiskerk, 't welk de dwarsbalk voorstelt*); **–straat,** v. –straten (*straat, die dwars op e. hoofdstraat uitloopt*); **–strooms,** bw. (*dwars op de stroom*; inz. scheepst. *met de lange zijde v. h. schip in of tegen de stroom*): *– ankeren.*
dwars'te, v.: *iets in de – doorsnijden*, overdwars, in de breedte.
dwa'selijk, bw. (*op dwaze wijze*).
dwa'zerik, m. –en (*dommerik, losbol*).
dweep'ster, v. –s (*vrouwelijke dweper*).
dweep'ziek, bn., bw. (*sterk geneigd tot dwepen; fanaitek*): *–e denkbeelden*, **–zucht,** v. (*overdreven ingenomenheid met iets*, inz. *op godsdienstig gebied; fanatisme, geestdrijverij*); **–zuch'tig,** bn., bw. (*dweepziek*).
dweers, bn., bw. (Z.-N. *dwars*).
dweer'sen, dweerste, h. gedweerst (Z.-N. *dwars overstappen*).
dweil 1 v. –en, dweiltje (*wollen of groflinnen doek, lap om vloeren nat, schoon te maken, vocht, vuil weg te nemen enz.*); **2** m. –en (*dronke*[*n*]*man, zwabber*).
dwei'len, dweilde, h. (1), i. (1, 2) gedweild (1 *reinigen met een dweil*; 2 stud. *langs de straat slieren; boemelen*): 1 *de stoep –, de gang –*; 2 *Rudolf van Brammen hield van –.*
dwe'pen, dweepte, h. gedweept (1 *overdreven begrippen van bewondering of aanbidding koesteren*; 2 van aandoeningen, uitingen enz.: *het karakter hebben van overspannen bewondering*; 3 *zich aan vage dichterlijke denkbeelden overgeven*; 4 *zeer warme bewondering koesteren voor, overdreven met iets of iem. ingenomen zijn*): 1 *ik wil niet gezegd worden te –*; 2 *–de bewondering*; 3 *we zouden roeien, drijven, drinken en –*; 4 *met onze moderne dichters* (*gaan*) *–.*
dwe'per, m. –s (*iem., die overspannen bewondering voor een ideaal koestert; overspannen aanhanger ener idee*).
dweperij', v. –en (*overprikkelde verering, overdreven ingenomenheid; geestdrijverij*).
dwerg, m. –en (1 *fabelachtig klein wezen in de gedaante van een mens*; 2 *onnatuurlijk klein mens*): 1 zie pygmee, Lilliputter enz.; 2 *het is in 't geheel geen man, zei Keesje, 't is een –, meheer, een –!*
dwerg'achtig, bn. (*als een dwerg; zeer klein in zijn soort*): *–e dennebomen*; **–berk,** m. –en (*kleine berksoort*); **–eik,** m. –en; **–hert,** o. –en (Lat. tragulus); **–palm,** m. –en (Lat. chamaerops humilis).
dwerg'volken, o. mv. (*volken van zeer kleine gestalte, o. a. in Centraal-Afrika*).
dwin'geland, m. –en (d. i. *land-dwinger, -onderdrukker, regerend persoon, die een drukkend gezag doet gelden, tiran; iem., die op hinderlijke wijze anderen zijn wil oplegt*).
dwingelandij', v. (*heerschappij* [*als*] *van een dwingeland; tirannie*): *de – der mode.*
dwin'gen, dwong, h. gedwongen (1 sterker dan: *tot iets noodzaken*; 2 *met kracht aandringen; door voortdurend aandringen zijn zin zoeken te krijgen*): 1 met *te*: *iem. – een besluit te nemen*; met *tot*: *tot gehoorzaamheid –*; 2 zonder voorwerp: *dat kind doet niets dan –*; nog: *dat laat zich niet –*, forceren; *gedwongen lening*, waaraan deelneming niet vrij wordt gelaten; *gedwongen koers*, waaraan men verplicht is geldswaardige papieren aan te nemen.
dwin'gend recht, o. (*rechtsvoorschriften, waarvan niet mag worden afgeweken op straffe van nietigheid*); zie aanvullend recht.
dwin'gerig, bn., bw. (*lastig om zijn zin te krijgen*): *een – kind.*
dwingerij', v. –en (*het herhaald dwingen*).
dwor'nik, m. –s (Russ. *portier*).
dyna'mica, v. (Gr.-Lat. [Gr. dynamis = kracht]: *krachtenleer, leer der bewegingsverschijnselen*).
dynamiek', dyna'misch, bn. (van Gr. dynamis: *de krachtenleer* [ook: *de beweging*] *betreffend*): *het dynamisch accent*, kracht-accent in tegenstelling v. *muzikaal accent*; muz. *dynamische tekens*, tekens als *p, f, pp, ff* enz., die de mate van kracht aanduiden; *moderne kunst is dikwijls dynamisch*, als nl. de „beweging" overheerst.
dynamiet', o. (van Gr. dynamis = kracht: *ontploffende stof*, inz. *nitroglycerine in een poreuze stof opgenomen*); **–aanslag,** m. –aanslagen; **–bom,** v. –bommen (*bom, gevuld met dynamiet*); **–patroon,** v. –patronen.
dyna'misch, bn.; zie dynamiek.
dynamitard', m. –s (Fr. *iem. die dynamietaanslagen pleegt*). (ard = aar).
dyna'mo, v. dynamo's (v. Gr. dynamis: *werktuig, dat electrische stroom opwekt*).
dynamome'ter, m. –s (*toestel, om een mechanische kracht te meten*; ook: *toestel om de vergroting door een lens te meten*).
dynast', m. –en (Gr.-Lat. dynastes: *heerser*).
dynastie', v. dynastieën (Fr. [Lat.-Gr. dynasteia]: *vorstenhuis, regerend huis*).
dynastiek', bn. (Fr. dynastique: *van* [of: *voor*] *een* [of: *het*] *regerend huis*): *–e belangen*, de

dynastie betreffende; ook, dynastisch.
dy'ne, o. (afkorting van Gr. dynamis = kracht: *krachtseenheid*); zie erg **II.**
dysenterie', v. (Gr.-Lat. dysenteria [v. Gr. dys = slecht + enteron = ingewanden]: *bloeddiarrhee veroorzaakt door een eencellig diertje of bacterie*): *verschillende gevallen van –.*
dyspepsie', v. (Gr.-Lat. dyspepsia [Gr. dys = slecht + pepsis = vertering]: *slechte spijsvertering*).

E.

E. – 1 *Electriciteit*: (+ **E** = positieve; – **E** = negatieve); 2 *Eminentie*; 3 *Excellentie.*
e. a. – *en andere(n).*
e. d. – *en dergelijke(n).*
ed. – 1 Lat. *e'didit,* (hij, zij) heeft uitgegeven; 2 Lat. *edi'tio,* uitgave.
Eerw. – *Eerwaarde.*
e. i. – *electro-technisch ingenieur.*
e.g. – *eerstgenoemde.*
eig. – *eigenlijk.*
I. E. K. – *Eerste Kwartier* (maan); **II. e.k.** – *eerstkomend.*
Em. – 1 *Eminen'tie*; 2 Lat. *eme'ritus.*
e. m. a. – *en meer andere(n).*
Emer. – zie **Em.** 2.
enz. – *enzovoort.*
e. o. – zie **ex off.**
erg – *arbeidseenheid*; zie erg **II.**
Esq. of **esq.** – Eng. *Esquire*; zie ald.
etc. – *et ce'tera,* enzovoort.
e. t. q. – It. *e tut'ti quan'ti,* en allen samen.
I. E. V. – *Evenredige vertegenwoordiging.*
II. e.v. – *eerstvolgende.*
Exc. – *Excellen'tie.*
Exod. – Lat. *Ex'odus*; zie ald.
ex off. – Lat. *ex offi'cio,* ambtshalve.
extr. – Lat. *extrac'tum,* uittreksel, aftreksel.

e, v. e's, e'tje (1 als klank: *tweede der klinkers*; 2 als teken: *vijfde teken van het A, B, C*; 3 *de gezamenlijke woorden in een woordenboek enz., die met een – beginnen*): 1 *een heldere –*; 2 *de kop der –*; 3 *zoek de woorden, die met* **ae** *beginnen ook onder de –*; nog (muz.): 1 benaming van de derde toon, *mi*; 2 dunste snaar op een viool.
eagle, m. –s (Eng. eig. *arend, adelaar*; *goudmunt van 10 dollar in N.-Amerika*).
eau, v. (Fr. [Lat. aqua]: *water*): – *de carmes,* karmelietenwater; – *de cologne,* Keuls water, reukwater; – *de Javelle,* bleekwater; – *de lavan'de,* lavendelwater; – *de la reine*; zie lodereindoosje; – *de vie,* brandewijn.
eb, eb'be, v. (1 *laag of afnemend getij*; 2 *laag water*): 1 – *en vloed wisselen*; 2 *bij – liggen de gronden droog.*
ebaucheren, geëbaucheerd (Fr. *een tekening enz.* [*vluchtig*] *ontwerpen, schetsen*; beeldh. *proefmodel maken in was of klei*).
eb'beboom, m. –bomen (*boom, die ebbenhout oplevert,* Lat. diospyros ebenum).
I. eb'ben, ebde, h. geëbd (*het aflopen van het water na de vloed*; fig. *achteruitgaan*; *afnemen*): *het tij is aan 't –,* vallen.
II. eb'ben, bn. (1 *van ebbenhout*; 2 *als van ebbenhout*: *zwart, zeer donker*): 1 *een – stok*; 2 *de – huid der negerslaven.*
eb'benhout, o. (*fraai, zwart, hard hout* inz. *voor meubels gebruikt*); **–houten,** bn. (*van ebbenhout*): – *meubelen,* – *stoelen.*
E'ben-Haë'zer, m. (Hebr. *steen der hulpe*: steen, die aan de verleende hulp herinnert): *dit is mijn –*, Sam. 7 : 12.
ebenist', m. –en (*werker in ebbenhout*; *fijne schrijn-* of *meubelwerker*).
eboniet', o. (van Eng. ebon = ebbenhout: *gevulcaniseerde caoutchouc, zwartglimmende harde stof*): *kammen van –.*
écaillé', bn. (Fr. = Ned. schalie; wapenk. *geschubd*).
écarté', o. (Fr. *zeker kaartspel met 32 kaarten voor twee personen, waarbij men kaarten ecarteert*): – *spelen.*
écartelé', bn. (Fr. wap. *gekwartierd*).
ecarteren, geëcarteerd (Fr. *verwijderen, ter zijde stellen*; *écarté spelen*).
ec'ce (Lat. *zie*); – **homo 1** (*Zie den mens!*); **2** o. ecce homo's (*beeld of schildering v. d. met doornen gekroonden, door Pilatus te schouw gestelden Jezus*); lees *ek'se*; Joh. 19 : 5.
eccle'sia, v. (Lat. *de Kerk*): – *mi'litans,* de strijdende Kerk; – *trium'phans,* de zegevierende Kerk. (s = z).
Ecclesias'tes, m. (Bijb. *Prediker*). (s = z).
Ecclesias'ticus, m. (*boek uit het oude testament*).
ecclesias'tisch, bn., bw. (*kerkelijk*). (si = zi).
échan'ge, v. –s (Fr. *ruil, wissel*).
echappement', o. –en (Fr. v. échapper = ontsnappen: *deel v. e. uurwerk*: *veerregelaar*; *schakelrad*; *onrust met spiraalveer*).
echaufferen, zich, geëchauffeerd (Fr. *zich verhitten*; fig. *zich opwinden, toornig worden*).
échéan'ce, v. –s (Fr. [Lat. excidere = uitvallen]: *vervaldag v. e. wissel, betalingstermijn*).
échec', o. –s (Fr. *schaak,* z. ald.; fig. *tegenslag*): *in* (of: *en*) – *houden,* in bedwang; – *lijden,* tegenslag hebben; lees *ee-sjek'.*
e'chel, m. –s (Z.-N. *bloedzuiger*): *iem. de –s zetten*; **–aar,** m. –s (Z.-N. *drinkebroer*); **–en,** echelde, h. geëcheld (Z.-N. *zuipen*). (eis kort).
échel'le, v. –s (Fr. [Lat. scala]: *ladder*; *toonladder*; hand. *haven in de Levant*).
e'cho, v. echo's (Gr.-Lat. *terugkaatsing van geluiden*; *weergalm*; *plaats, waar een – te horen is*); lees e kort.
e'choën, echode, h. geëchood (*een echo laten horen*; *als echo nazeggen*): *dat zei m'heer X., en m'heer Z. echode het*; lees e kort.
e'cho-gedicht, o. –en, –liederen (dichtk. *gedicht, waarin de laatste lettergrepen van elk vers voorgesteld worden als gedeeltelijk herhaald door de echo en aldus een antwoord vormende op de versregel*): Vondels „Gesprek tusschen eenen wandelaar en den galm in de Hofkerke" is een –.
I. echt, m. (*huwelijk,* ietwat verheven): *in de – treden, verbinden*; *zich in de – begeven.*
II. echt 1 bn. (1 *wettig* inz. in verband met het huwelijk; 2 *niet nagemaakt, onvervalst*; *niet geveinsd*; *niet slechts doorgaand of zich uitgevend voor*; 3 *bij uitnemendheid dat, wat het zn. uitdrukt*; 4 *zeer prettig, leuk*): 1 *zijn –e vrouw*; *in de –e staat verbinden,* huwen; 2 *een –e Rubens*; – *berouw*; *een –e juffrouw*; 3 *een – kind*; *een –e Française*; *–e afzetters*;

een –e pret, grote; 4 *lekker een dienst, –!* **2** bw. (1 *werkelijk, zonder iets dat afbreuk doet*; 2 *op kenmerkende wijze*; 3 *inderdaad uit de stof bestaande, die het zn. noemt*; 4 *met ernst, oprechtheid*; 5 *werkelijk, heus*): 1 *– muzikaal gevoel*; 2 *een – Frans type*; 3 *–e kant*; 4 *– van iem. houden*; 5 *– waar!*

echt'breker, m. –s (*iem., die schuldig is aan echtbreuk*); **–breuk,** v. (*het schenden van de huwelijkstrouw, overspel*).

ech'telieden, m. mv. (*echtgenoten*).

ech'telijk, bn., bw. (*betrekking hebbende op de echt*): *–e plichten, – geluk; de –e staat.*

ech'telingen, m. mv. (*man en vrouw*).

ech'ten, echtte, h. geëcht (v. e. kind: *wettig laten verklaren*): *een kind –.*

ech'ter, voegwoordelijk bw. (*evenwel, intussen, nochtans, toch, niettemin*).

echt'genoot, m. –genoten (*gehuwde man*); **–genote,** v. –n (*gehuwde vrouw*).

echt'heid, v. (1 *het niet nagemaakt of vervalst zijn*; *het inderdaad v. e. schrijver zijn, aan wien iets wordt toegeschreven*; 2 *het op waar gevoel berusten*; 3 *waarheid, juistheid* inz. *van tijdingen*): 1 *de – v. e. edelsteen*; *de – van de zangen van Ossian*; 2 *de – zijner verzen*; 3 *voor de – dezer berichten sta ik in.*

echt'scheiding, v. –en (*ontbinding van een huwelijk, uitsluitend krachtens de uitspraak ener bevoegde wereldlijke of kerkelijke macht*): *de – uitspreken*; **–verbintenis,** v. –verbintenissen (*huwelijk*): *een – aangaan*; **–vereniging,** v. –en (*huwelijksvoltrekking, -gemeenschap*).

eclaireren, geëclaireerd (Fr. [Lat. clarus = licht]: *ophelderen*; *verkennen*).

éclat', o. (Fr. *luister*; *opzien*; ongunstig: *schandaal*): *– maken*, opzien baren.

eclatant', bn., bw. (Fr. *schitterend*; *opzienbarend, verbazend*); lees *–tant'*.

eclec'ticus, m. eclectici (Gr.-Lat. [Gr. eklego = ik kies uit]: *uitlezer*: *wijsgeer, die uit verschillende stelsels het beste neemt*).

eclec'tisch, bn., bw. (*het beste uitkiezend*): *–e wijsgeren*; *– te werk gaan.*

eclips', v. –en (Fr. éclipse, Gr.-Lat. eclipsis: *verduistering* inz. *van zon of maan*).

eclipseren, geëclipseerd (Fr. v. e. hemellichaam: *verduisterd worden* vero.; fig. *de plaat poetsen*).

eclip'tica, v. (cosm. *zonneweg*; *aardbaan*).

ec'loge, v. –s (Gr. letterl. uitgelezen stuk: *herdersgedicht*); spreek uit *ek'logee*.

economie', v. (Fr. *huis-, landhuis-, staathuishoudkunde*; *zuinigheid*); z. oeconomie.

econo'misch, bn., bw. (1 *staathuishoudkundig*; 2 *op de staathuishoudkundige zijden van het maatschappelijk leven, de bedrijven betrekking hebbend*; *bedrijfs..*; 3 *zuinig*): 1 *–e beginselen*; 2 *het – leven is door de oorlog ontwricht*; *– gesproken*; 3 *– werkende motor.*

economiseren, geëconomiseerd (*uitsparen*).

economist', m. –en (*staathuishoudkundige*).

econoom', m. economen (*staathuishoudkundige*; *landhuishoudkundige*); ook, oeconoom.

écossai'se 1 v. –s (Fr. *Schotse dans*); **2 Ecossai'se,** v. –s (*Schotse vrouw*).

écrin', m. –s (Fr. [Lat. scrinium]: *juwelenkistje*).

écu', m. écu's (Fr. [Lat. scutum = schild]: *kroon*, [*schild*]*daalder v. 3 franken*).

ecze'ma, ekzeem', o. (Gr. ekze'ein = uitzieden: *zekere huidziekte*). (cz = ks of kz).

Edam'mer 1 bn. ([*als*] *van, uit, eigen aan Edam*): *– kaas*; **2** m. –s (*bewoner van Edam*; *kaas van Edam*): *een lekkere –.*

Ed'da, v. Edda's (*naam van twee verschillende werken van oud-IJslandse literatuur*): *de oudere – is poëzie* (*in 1643 ontdekt*); *de jongere – is proza* (*in 1682 ontdekt*).

e'del, bn., bw. (1 van karaktereigenschappen, daden: *voortreffelijk, uitmuntend, wars van laagheid*; 2 van dieren, metalen, steen: *voortreffelijk in hun soort*): 1 *een – mens, een –e daad, een – karakter*; ook adellijk: *van –e geboorte*; *– denken*; 2 *het paard is een – dier*; *goud is een – metaal*; *–e metalen*, niet roestend inz. goud, zilver, platina; *–e stenen*, edelgesteente; *–e gassen*, zich met geen enkele andere stof verbindend inz. argon; nog: *–e delen waren geraakt*, levensorganen.

edelaar'dig, bn., bw. (*van edele aard*; *op edele wijze*): *–e karakters*; *– denken*; **–heid,** v.

edelacht'baar, bn.; zie Bijlage **III.**

e'deleer, m. –s (O.-I. *lid van de Raad van Indië*): *de nieuwe –.*

e'dele meta'len, o. mv.; zie edel 2.

e'delen, m. mv. (gesch. *mannen v. adel*).

e'delgesteente, o., (soorten) –n (*delfstof, welke zich onderscheidt door hardheid, glans en zeldzaamheid*): *edele* of *echte –n* b.v. diamanten, *half-edele* of *onechte* b.v. agaat.

e'delgrootachtbaar, bn.; **–hoogachtbaar,** bn.; zie voor deze titels Bijlage **III.**

e'delheid, v. (1 *voortreffelijkheid*; zie edel 1; 2 *titel*, enigszins deftig): 1 *de – van zijn karakter*; 2 *Uwe, Hare, Zijne Edelheid.*

e'delhert, o. –en (*grootste inlandse hert*; Lat. cervus elaphus).

e'deling, m. –en (*edelman*), vero.; bij Vondel nog: *Rei van –en* (Gijsbrecht).

e'delknaap, m. –knapen (geschied. *aanstaande ridder, zoon van een edelman*: *page*).

e'delman, m. –lieden (*man van adel*; *mannelijk persoon, tot de adel behorend*).

e'delmarter, m. –s (*boommarter*; z. ald.).

edelmoe'dig 1 bn., bw. (1 *edel van gemoed*; 2 *van edele gezindheid getuigend*): 1 *een – mens*, v. edele gezindheid; 2 *een –e daad*; **2** bw. (*op een onbekrompen en onzelfzuchtige wijze*): *iem. – vergeven*; **–moe'digheid,** v.

edelmo'gend, bn. (*titel v. d. leden der 2e Kamer, of van andere hoge colleges vóór 1848*); aanspreektitel: *Uwe Edelmo'gendheid.*

e'delsmid, m. –smeden (*bewerker van kostbare of edele metalen*), germ.; **–steen,** m. –stenen (*kostbare, meestal bewerkte steen*); **–valk,** m. –en (*grote soort van valk*); **–vrouw,** v. –en (*adellijke dame*; *vrouw, die tot de adelstand behoort in de feudale tijd*); **–wacht,** v.; zie pauselijk; **–weis,** o. (Duits: *alpenplantje met witte bloemen*; Lat. leontopodium alpinum).

E'den, o. (Hebr. *paradijs, liefelijk verblijf, lustoord*): *een hof van –*; Gen. 2 : 8.

edict', o. –en (Lat. edictum: *vorstelijke verordening*; *landsverordening*): *het eeuwig –* (*1577*); *het – van Nantes* (*1598–1685*), door Lodewijk XIV opgeheven.

e'dik, m. (lit. t., gew., Z.-N. *azijn*).

E'dison, m. (*Am. natuurkundige*, geb. 1847).

edi'tie, v. editiën, –s (Fr. [Lat. editio]: *uitgave*; *druk b.v. van een boek, een plaatwerk*): *een – van Scott*; *morgen–, avond–.*

edoch', vgw., deftiger dan **doch** (*maar*).

E'dom, m. (Bijbel: *Ezau, zoon van Izaäk, en*

Jacobs oudere broeder): de nakomelingen van –, de Edomieten, later *Idumeeërs*, woonden in Idumea, ten Z. van het Joodse land.
educa'tie, v. –s (Fr. [Lat. educatio]: *opvoeding*): *een goede – genoten hebben.*
Ee, v. (aardr. Zie **A II:** *naam van kleine stromen* [*in Friesl. en Gr.*]); verg. *E-dam.*
eed, m. eden (1 *het aanroepen van God als getuige, dat men de volle waarheid zal zeggen, trouw zal blijven aan zijn gegeven woord, het absolute zwijgen zal bewaren* inz. *volgens een bepaalde formule in tegenwoordigheid ener bevoegde overheid; de verklaring, belofte zelf*; 2 met verzwakte bet. *nadrukkelijke verklaring*): 1 *een – doen* (*om*); *een – afleggen; zijn – breken; onder ede verklaren; een – op iets doen*; 2 *hij zwoer zich zelf een dure –*; zegsw. Z.-N. *van de oude –*, stempel.
eed'aflegging, v. –en (*het doen van een eed* inz. *op plechtige wijze, in handen der bevoegde overheid*); **–breuk,** v. (*het niethouden van een eed*): *zich aan – schuldig maken* (of vero.: *eedbreukig zijn*); **–formulier,** o. –en: *zo waarlijk helpe mij God almachtig, is het –*; **–genoot,** m. –genoten (*bondgenoot bij ede; samenzweerder*); **–genootschap,** o. –schappen (*bondgenootschap, aaneensluiting* inz. van de Zwitserse kantons); **–gespan,** o. (*samenzwering; de samenzweerders*), vero.; **–verbond,** m.: Z.-N. *het – der Edelen*; zie compromis.
I. eek, v. (*eikenschors*), gew.
II. eek, m. (Z.-N. *edik*).
eek'hoorn, –horen, m. –s (*bekend inlands knaagdiertje*; Lat. sciurus vulgaris).
I. eel, o. (*bier*); (soorten) o. elen; zie aal **IV.**
II. eel, bn., bw.; samentrekking van *edel.*
eelt, o. (*plaatselijke hoornachtige verharding der huid* inz. *als gevolg van aanhoudende arbeid*); **–(er)ig,** bn. (*met eelt*): *–e handen.*
een 1 bepaald hoofdtelw. (zelfstandig): *de helft van één is een half*; (bijvoeglijk) *één man en een paardekop*; **2** v. enen (*cijfer, getalmerk*): *hij wierp twee énen*; **3** ranggetal: *op bladzijde –*; **4** onbep. voornw.: *– mijner vrienden*; bijvoeglijk in alle geslachten en naamvallen *ene*: *ik heb kennis gemaakt met ene Jansen*; Z.-N. *dat is er ene*, een baas, snuiter; **5** onbep. lidw.: *een man, een vrouw*; **6** bn.: *– zijn*, nauw verbonden; *de Bataafse republiek werd – en ondeelbaar verklaard 23 April 1798; man en vrouw zijn één; van één grootte*, even; **7** wederkerig vnw.: *naast een zitten*, elkander; zie eentje.
een'akter, m. –s (*spel, toneelstuk in één bedrijf; eenbedrijfsstuk*), germ.
een'armig, –ar'mig, bn. (*één arm hebbend*): *een – man; een –e hefboom, een – anker.*
eenbaar'lijk, bn., bw. (Z.-N. *aanhoudend*): *– gedonder.*
eend, v. –en (1 *bekende zwemvogel*; Lat. anas; 2 fig. *dom persoon*): 1 zegsw. *een vreemde – in de bijt*, een vreemdeling in een gezelschap of een bepaalde kring; als stofn.: *een stukje –*; 2 *wat een –! –'achtig,* bn., bw. (fig. *dom*).
een'dagsvlieg, v. –en; zie ephemeriden.
een'debout, m. –en (*bout van een eend*).
een'dekker, m. –s (*vliegmachine met één stel draagvlakken; monoplaan*).
een'delijk, bn., bw. (Z.-N. *eenzaam, verlaten, naar*): *een –e weg; – donker*, zeer.
een'denei, o. –eieren; **–jacht,** v. (nl. *op wilde eenden*); **–kom,** v. –kommen (*stilstaand water, waarin men tamme eenden houdt*); **–kooi,** v. –en (*geheel van bochtige, nauw toelopende waterwegen door kreupelhout ingesloten, ingericht om wilde eenden te vangen*); **–kroos,** o. (*éénjarige plantjes, groeiend aan de oppervlakte van stilstaande wateren*; Lat. lemna); **–mossel,** v. –s, –en (*kreeftachtig dier, in de jeugd vrij rondzwemmend, later zich vasthechtend aan stenen enz.*; Lat. lepas): *men hield de –en voor de eieren der rotganzen*; **–nest,** o. –en; **–roer,** o. –en, –s (*geweer met lange loop, om wilde eenden te schieten*).
een'der, bn., bw. (*de-, hetzelfde; gelijk*): *die vaasjes zijn –; hij zei het net –; zij zijn – gekleed, het is mij totaal –*, gelijk; gmz.
een'dracht, v. (*samenwerking of samenleving door geen geschillen of meningsverschillen gestoord; eensgezindheid*): *– maakt macht.*
eendrach'telijk, bw.: *– streven*, meer: **–drach'tig,** bn., bw. (*eensgezind; zonder geschillen samenwerkend of samenlevend; blijken gevende van, strevende naar eendracht*): *–e samenwerking; – handelen.*
eend'vogel, m. –s (*eend*, inz. als spijs): *we hebben – vanmiddag.*
eengezins'woning, v. –en (*woning, waarin maar één gezin kan en mag wonen*): *de bouwvereniging bouwde 30 –en.*
een'handig, –han'dig, bn.: Z.-N. *een – paard*, slechts voor één persoon handelbaar; Z.-N. *een –e jongen*, onhandelbaar, eigenzinnig.
een'heid, v. –heden (1 *de eigenschap van één, d.i. niet verdeeld, te zijn*; 2 *een hecht samenhangend geheel*; 3 rekenk. *getal, dat niet door samenvoeging van meer dan één gelijksoortige grootheid ontstaan is*; 4 *aangenomen maat, grootte of hoeveelheid, waarmee men andere grootheden of hoeveelheden afmeet*): 1 *de – van maten en gewichten*, gelijkheid; *er is veel – in de regeringsbeginselen*, harmonie, gemis aan tegenstrijdigheid; 2 *– van tijd, – van geloof*, gelijkheid; *als geheel, als – moeten de volken een rol in de wereldgeschiedenis spelen*; 3 *de eenheden en tientallen*; 4 *de ampère is de – van de stroomsterkte*; nog: (drama) *– van plaats*, de handeling geschiedt altijd op dezelfde plaats; *– van tijd*, de handeling is binnen 24 uren afgelopen; *– van handeling, – van idee*, er is slechts één hoofdhandeling in het stuk; de drie eenheden waren voornamelijk een eis van het klassieke drama.
een'heidsprijs, m. –prijzen (*door de regering vastgestelde prijs van een artikel*).
een'hoevig, –hoe'vig, bn. (v. zoogdieren: *hebbende aan elke poot één hoef*): *paarden zijn –.*
een'hoofdig, –hoof'dig, bn. (*met één persoon als gezaghebber; monarchaal*): *een – gezag.*
een'hoorn, –horen, m. –s (*fabelachtig dier, meestal voorgesteld als een paard met een grote hoorn vóór op de kop; zinnebeeld van Christus*; Bijbel: *neushoorn*; sterrenk. *een sterrenbeeld*; dierk. *narwal*, zie ald.).
een'hoornvis, m. –vissen (*narwal*).
een'huizig, –hui'zig, bn. (*met mann. en vr. bloemen op dezelfde plant*): *–e planten.*
een'jarig, bn. (1 *één jaar oud*; 2 *één jaar durende*): 1 *een – kalf*; 2 *–e planten.*
eenken'nig, bn. (*slechts één persoon willende kennen* inz. van kleine kinderen: *schuw, bang voor vreemden*).
een'lettergrepig, –gre'pig, bn. (*bestaande uit slechts één lettergreep*): *een – woord.*
een'ling, m. en v. –en (*enkeling, individu*).

een'lobbig 1 bn. (*hebbend één zaadlob*): *een lelie is –*; **2 –lobbigen,** v. mv.
een'loop, m. –lopen (Z.-N. *geweer met één loop*).
een'lopend, bn. (*ongehuwd* inz. *van mannen*): *een – heer.*
een'maal, bw. (1 *één keer*; 2 van iets toekomstigs: *eens, te eniger tijd*): 1 *ik heb hem slechts – gesproken*; *–, andermaal, verkocht! – is geen maal*; 2 *het zal u – berouwen*; zegsw. *dat is nu – zo*, daar is niets aan te veranderen.
een'manswagen, m. –s (*tramwagen, met één man als bestuurder en conducteur*).
een'ogig, –o'gig, bn. (*met slechts één oog*).
een'oog, m. en v. eenogen (*persoon met één oog*): zegsw. zie blinde.
eenpa'rig, bn., bw. (1 *eenstemmig, eendrachtig*; 2 *gelijkmatig*): 1 *met –e stemmen*, algemene; *zij besloten het –*; *de vergadering was – van oordeel*; 2 *een –e beweging*; *een – versnelde beweging*; **–heid,** v.: *benoemd worden met – van stemmen.*
een'persoons (*voor één persoon*, in samenst.): *een –ledikant.*
een'ponder, m. –s (*brood, kogel v. één pond*; *geschut voor kogels van één pond*).
een're (oude dativus van vrouw. *een*), in: ter –, bijw. uitdr.: *de huurder ter –*, aan de éne zijde; *contractant ter –.*
een'ruiter, m. –s (*broeibak met éénruiten* [*broeiramen met één grote ruit*] *gedekt*).
I. eens 1 bw. (*éénmaal* in beide bet.): 1 *een mens leeft maar –*; *daar was – een koning*, in zekere tijd; 2 *het zal je – berouwen*; nog: *op–, in–*, onverwachts, plotseling; *in – betalen*, alles te zamen; *zeg –, hoor –, dat gaat zo niet! hij kan niet – lezen*, zelfs niet; *– voor al*, éénmaal voor alle gevallen, voor altijd; *– zo groot, dik enz.*, tweemaal; **2** bn. in zegsw.: *het met iem. – zijn over*, van dezelfde mening; *het met zich zelf niet – zijn*, tot geen beslissing kunnen komen.
II. eens, bn. (Z.-N. *eenzaam*).
eens'deels, voegwoordel. bw. (*wat het éne deel betreft*; *van de éne kant*, met *anderdeels*): *– heb je gelijk, anderdeels niet.*
eens'gevend geld, zie notering.
eens'gezind, bn. (*van dezelfde gezindheid*; *eendrachtig*); **–gezind'heid,** v. (*eendracht*).
eens'klaps, 1 bw. (*onverwachts, plotseling*): *het electrisch licht ging – uit*; **2** bn.: *een –e verandering van decoratie.*
eens'luidend, bn. (*gelijkluidend*; fig. *gelijk van inhoud*): *een – afschrift.*
een'span, o. –spannen (*voertuig m. één paard*).
een'steens, bn. (bouwk. *ter dikte van de lengte van een metselsteen*): *een – muur*; ook: *anderhalf- en tweesteens.*
eenstem'mig, bn., bw. (fig. *eenparig, eendrachtig*; *als met één stem*): *een – besluit*; *– besloot men tot afwijzing*, met algemene stemmen; ook (muz.) tegenstelling van tweestemmig enz.: *–e liederen*; **–heid,** v.
een'tje, o. –s (1 *één enkel*; 2 meestal met *er*; *een persoon of zaak van die soort*; 3 met *in* [of: *op*] *mijn*, d. i. *terwijl ik alleen ben*): 1 *een – en nog een – zijn twee –s*, eenheden; 2 *hij is er ook –*, een grappenmaker, deugniet, losbol; *er – pakken*, borreltje; *er iem. – geven*, klap; 3 *ik wandel in, op mijn –.*
eento'nig, bn., bw. (1 *met één toon*, en dan meestal een'tonig; 2 *met weinig verscheidenheid van toon*; 3 *zonder afwisseling*; ongunstig: *vervelend*): 1 *horens met ééntonig geluid staat de politie toe*; 2 *– getik*; 3 *een – leven*; *hij leest een – verhaal*; **–heid,** v.
een'voud, m. (1 *ongekunsteldheid, natuurlijkheid*; 2 *zonder praal, vertoon*): 1 zegsw. *– is het kenmerk van het ware*, d. i. al, wat waar is, is niet ingewikkeld; zie simplex; 2 *hij werd in alle – begraven.*
eenvou'dig 1 bn. (1 *weinig samengesteld of ingewikkeld*; 2 *wars van weelde en vertoon*; *zich niet op de voorgrond stellend*; 3 *als aanwijzing van een maatschappelijke stand*: *geen weelde kennend*; *geen aanspraak op deftigheid makend*; 4 van levenswijze enz.: *zonder weelde of vertoon*; 5 *zonder opsmuk, ongekunsteld*; 6 *zonder meer*): 1 *een – vraagstuk*; *–e breuk*, waarvan teller en noemer gehele getallen zijn; 2 *een heel –e jongen, maar toch gedistingueerd*; 3 *–e burgerlui*; 4 *een – en werkzaam leven*; 5 *–e schoonheid*; 6 *het was een –e uitnodiging*; *een –e opmerking*; **2** bw. (1 *op weinig samengestelde of ingewikkelde manier*; 2 *zonder weelde of vertoon*; 3 *zonder praal of opsmuk*; 4 *zonder omhaal, zonder meer*): 1 *dat ging – zo*; 2 *uiterst – leven*; 3 *– maar goed gekleed*; 4 *ga – weg*; *het is – gelogen*; **–vou'digheid,** v.: *– des verstands*, kinderlijkheid; *– van zeden.*
een'werf, bw. (lit. t. *éénmaal*).
een'winter, m. en v. –s; zie enter.
een'zaadlobbig, zie eenlobbig.
een'zaam, bn., bw.; eenzamer, –st (1 *zonder gezelschap, alleen*; *afgezonderd v. anderen*; 2 *zonder gezelschap verricht, doorleefd*; 3 *onbezocht, stil*): 1 *de eenzame wandelaar*; 2 *een – leven*; 3 *een eenzame weg*; *het is er wel wat –*; nog: *eenzame opsluiting*, cellulaire; **–heid,** v. (*de toestand zonder gezelschap te zijn of zich verlaten te gevoelen*: *afzondering, stilte*): *in de –.*
eenzel'vig, bn., bw. (*in zich zelf gekeerd*; *gaarne alleen*): *een –(e) man.*
eenzel'vigheid, v. (1 *teruggetrokkenheid, gezochte eenzaamheid*; 2 Z.-N. *identiteit*): 1 *zich terugtrekken in fiere –*; 2 *een –skaart.*
eenzij'dig, bn., bw. (fig. *een zaak niet van alle zijden beziende*; *niet objectief*; *partijdig*; *naar één zijde ontwikkeld*): *het lichaam – belasten*; *een – man*; *een – oordeel*; *– te werk gaan*; **eenzij'digheid,** v.
I. eer 1 bw. (*vroeger*): *hoe – hoe liever*; **2** voegw. (*voordat*): *het duurt lang, – de trein er is.*
II. eer, e're, v. (1 *stijging in aanzien*; *lof*; 2 *hoog aanzien*; *het uitsteken boven anderen*; 3 *zaak, waarop iems. aanzien berust*; *persoon, aan wien een groep haar aanzien dankt*; 4 *eerbewijs, eerbetoon*; *onderscheiding*; 5 *goede naam*; *reputatie*; 6 v. vrouwen: [*naam van*] *kuisheid, vrouwelijke onschuld*): 1 *tot iems. –*, ter ere v. iem.; *tot Gods –*; *de – v. iets hebben*, als de bewerker van iets loffelijks beschouwd worden; *ik heb de –*, beleefdheidsformule; *de – komt hem toe*, hij is de bewerker van het loffelijke; *zijn naam – aandoen*, beantwoorden aan de verwachtingen, die men op grond van zijn naam van hem koestert; *een maaltijd – aandoen*, flink eten; *ere, wien ere toekomt*, spreekwijze, waarbij men te kennen geeft, dat men in iem. verdiensten erkent (die men niet verwacht had); 2 *in ere houden*, waarde hechten aan, goede zorg dragen voor; *een gebruik in ere brengen*, erkenning, geldigheid verschaffen (ook: *in ere komen, zijn*); 3 *tot –*

strekken, zijn; 4 *ik had de – te worden uitgenodigd*; *iem. de laatste – bewijzen*, de begrafenis bijwonen; *iem. met militaire – begraven*; 5 *de – ophouden*, zodanig voor den dag komen, als men aan zijn reputatie verplicht is; *iems. woord van –*, verklaring, waarvoor iems. goede naam tot waarborg strekt, erewoord; *een man van –*, tot geen laagheid in staat, op wiens woord men staat kan maken; 6 zie deugd.

eer'baar, bn.; eerbaarder, –st (enigszins ouderwets: *kuis, rein, zedig*); **–heid,** v. (*kuisheid, reinheid van zeden*).

eer'betoon, o. (*blijk van verering*): *iem. met – ontvangen*; **–bewijs,** o. –bewijzen (*bewijs van eer*): *iem. met –bewijzen overladen*.

eer'bied, m. (*gevoel van bewondering, verering, hoogachting; ontzag*); België: *akte van –*, waarbij door het kind toestemming wordt gevraagd tot een huwelijk.

eerbie'dig 1 bn. (*eerbied koesterend, aan den dag leggend; van eerbied getuigend*): *een – zwijgen; op –e afstand*, (scherts.) op een afstand door vrees of afkeer ingegeven; **2** bw. (*met eerbied*): *iem. – naderen, – spreken*; **–heid,** v.; **–lijk,** bw. (*op eerbiedige wijze*).

eerbie'digen, eerbiedigde, h. geëerbiedigd (*eerbied hebben voor; eerbied bewijzen aan; berusten in; sparen; niet ingaan tegen*): *iems. mening, iems. besluit –, een tractaat –*.

eerbiedwaar'dig, bn. (*eerbied verdienende*; R.-K. *van iem., wiens proces tot zaligverklaring is ingediend*): *een – grijsaard*; **–wek'kend,** bn. (*eerbied inboezemend*): *een –e stilte*.

eer'daags, bw.; zie eerstdaags.

eer'der, bw. (comparat. van *eer*: *vroeger; met meer waarschijnlijkheid, liever*): *ik was er – dan hij; hoe –, hoe liever, hoe beter*.

eer'gevoel, o. (*gevoel, dat men aan zijn eer verplicht is zekere dingen te doen of na te laten; besef van eigen eer en zedelijke waarde*): *veel – hebben*.

eergie'rig, bn. (enigszins verheven: *begerig naar eer*): *–e officieren*; **–gie'righeid,** v.

eer'gisteren, bw. (*de dag vóór gisteren*): *die is niet van –* (of: *gisteren*), is bijdehand.

eer'herstel, o. (inz. Z.-N. *het in ere herstellen*): *akte van –*, ereboete.

eer'lang, bw. (*spoedig, binnenkort*): *ik hoop u – te zien*, weldra; ook, eerlang'.

eer'lijk 1 bn. (1 *wars van leugen en bedrog; rechtschapen, betrouwbaar*; 2 *in overeenstemming met de goede trouw; niet leugenachtig of bedrieglijk*; 3 *eervol*, in bepaalde verbindingen; 4 *gepast, behoorlijk*): 1 *een – man; ze had iets opens, iets –s over zich*; 2 *een –e handel in zuivelproducten*; 3 *een –e dood, een –e wonde*; 4 *een –e begrafenis*; nog: Z.-N. *uit –e schaamte*, uit eergevoel, eerbaarheid; **2** bw. (*zonder leugen of bedrog; naar waarheid; oprecht*): *– spelen; zeg eens –, hoe vind je het? – duurt het langst*, alleen eerlijk gedreven zaken blijven op den duur goed gaan; nog: *– waar*, wezenlijk en waarachtig! **–heid,** v. (*rechtschapenheid; het wars zijn van leugen en bedrog*): *– in handel en wandel*.

eer'loos, bn., bw.; eerlozer, –t (1 *zonder eer, goede naam*: *geen achting meer genietend*; 2 fig. *getuigend van een lage aard; laag*): 1 *hij werd – verklaard*; 2 *een eerloze daad; – handelen*; **eerloos'heid,** v. (*laagheid*).

eer'metaal, o. (*medaille, waarmee iem. geëerd wordt; erepenning, ridderkruis*); **–naam,** m. –namen (*eretitel*); **–(ere)prelaat,** m. –prelaten; **–roof,** m. (*daad, waardoor de naaste in zijn eer of goede naam geschaad wordt*, b.v. *door kwaadspreken*; Z.-N. rechtst. wanneer de wet het bewijs van het ten laste gelegde feit niet toelaat, anders *laster*); **–rover,** m. –s.

eers'halve, bw. (*om de eer*; ook: *als bewijs van eer*): *iem. – uitgeleiden*; ook, –hal've.

eerst 1 rangtelwoord: *de –e kievitseieren, op de –e bank, de –e Kamer*; **2** bn. (1 *het voortreffelijkste, het beste; zeer goed*; 2 *aarts..*): 1 *de –e pianist van ons land; een –e kracht*; 2 *het is een –e luiaard, deugniet*; **3** bw. (1 *voor alle anderen*; 2 *voor die tijd; vroeger; in het begin*; 3 *van te voren*; 4 *pas*): 1 *ik kwam het –; die – komt, – maalt*; zie malen; 2 *– was hij kwaad; beter dan –*; 3 *ik moet hem – spreken*; 4 *nu –; – nu; – gisteren kwam hij*; **4** zn. m. v. en o. –en: *het –e, wat ik hoor; in het –* (Z.-N. *in den eerste*): *voor het –; ten eerste*; Z.-N. *op het eerste wonen*, op de eerste verdieping; zie ook laatste.

eerst'aanwezend, bn. (*de eerste in rang onder de aanwezigen, zijns gelijken*): *– ingenieur, – officier*, voornaamste; **–beginnend, –begin'nend,** bn. (*pas beginnend*); **–daags,** bw. (*binnen enkele dagen, binnenkort*): *ik kom –*, spoedig; ook, eerstdaags'.

Eer'ste Kamer, v. (*deel der Staten-Generaal, bestaande uit 50 leden, door de Provinciale Staten gekozen*); zie senaat.

eer'steling, m. en v. –en (*eerste vrucht*; Bijb. *eerste lam, eerste schoof v. d. oogst, die men Jehova offerde; eerstgeborene; eerste pennevrucht, schilderstuk enz.*); vr. ook **–e.**

eerst'geboorte, –geboor'te, v. (*de omstandigheid, dat men als iems. eerste kind of zoon geboren is*): *recht van –*; **–geboorterecht, –geboor'terecht,** o. (*erfrecht ten gunste van den oudsten zoon*): Ezau verkocht zijn – aan Jacob voor een schotel linzen, Gen. 25 : 34; **–geborene, –gebo'rene,** m. en v. –n (*de oudste van de kinderen*).

eerst'komend, –ko'mend, bn. (1 *het eerst komend*; 2 *aanstaand*): 1 *de –e bezoeker*; 2 *de –e week; op Woensdag* **e.k.,** eerstvolgende.

eer'tijds, bw. (*voorheen, vroeger, voormaals*): *ons land was – bedekt met wouden*.

eer'vergeten, bn. (*eerloos; gewetenloos, schaamteloos*): *een – schurk*; **–vol 1** bn.; –voller, –st of meest – (*eer medebrengend, verschaffend*): *een –volle betrekking; een –volle vermelding*, vorm van onderscheiding, van deelnemers aan een wedstrijd, van militairen enz.; – *ontslag*, formule voor een ontslag, dat niet bij wijze van straf wordt verleend; **2** bw. (*zo, dat men er eer mede inlegt; op een wijze, die eer verschaft*): *zich – gedragen; die onderofficier werd – vermeld*; **–waard',** bn. (*titel van een geestelijke van lagere rang*); zie Bijlage **III**; **–waar'dig,** bn. (*door ouderdom aanzien hebbend, indruk makend*); **–zaam,** bn. (*braaf, deugdzaam, fatsoenlijk*; in N.-N. scherts.): *een – burger; een eerzame keukenmeid*; **–zucht,** v. (*dorst naar eer of roem*); **–zuch'tig,** bn. (*vol eerzucht*): *een – vorst*; **–zuil,** v. –en (*zuil als gedenkteken, gedenkzuil*); fig. *daarmee richtte Van Speijk (1802–'30) zich een – op in aller harten*.

eest, m. –en (Lat. aestus = hitte: *inrichting om te drogen door hitte [gewoonlijk van onderen verwarmde vloer] b.v. mout, thee, kruiden*).

ees'ten, eestte, h. geëest (*drogen op een eest*).
eet, m. (Z.-N. *het eten; eetlust*): *ik ben van mijnen – af,* heb geen eetlust.
eet'aardappel, m. –s, –en (tegenstelling van *fabrieksaardappel; aardappel, die gegeten wordt*): *een goede –.*
eet'baar, bn. (*hetgeen te eten is*): *het was eenvoudig niet –; eetbare waren;* **–heid,** v.
eet'huis, o. –huizen; **–kamer,** v. –s; **–lust,** m. (*lust, trek, smaak in eten*): *een wandeling zal de – opwekken, mij – geven;* **–plaats,** v. –en (Z.-N. *eetkamer*); **–servies,** o. –serviezen (*servies voor een diner*); **–stokje,** o. –s (*stokje, waarmee de Javaan, Chinees enz. rijst eet*); **–waar,** v. –waren (*mondbehoefte*); **–zaal,** v. –zalen (*grote eetkamer*).
eeuw, v. –en (1 *tijdvak van honderd jaar;* 2 *tijdperk van een tamelijk groot aantal jaren; tijd*): 1 *de drukkunst met losse typen dateert van de 15e – na C.;* 2 *de – van Frederik Hendrik;* zie gouden, ijzeren; *ik heb je in geen – gezien;* zegsw. *– en dag,* zeer lang.
eeu'wenheugend, bn. (*de herinnering van eeuwen bewarend; eeuwen bestaande; zeer oud*): *–e eiken;* **–oud,** bn. (*overoud*): *een –e gewoonte, een – gebruik.*
eeuw'feest, o. –en (*feestelijke herdenking van het honderdjarig bestaan van een inrichting, van de honderdste verjaardag van een gebeurtenis enz.*); ook: **–getijde,** o. –n.
eeu'wig 1 bn., bw. (1 *begin noch einde hebbend; niet gebonden aan het begrip van tijd; altijddurend;* 2 *voortdurend bezig met de handeling of in het bezit van de eigenschap, opgesloten in het zn.;* 3 *voortdurend terugkerend*): 1 *God is –,* zonder begin of einde; *het –e leven; de –e straffen; de –e gelukzaligheid; –e sneeuw,* in geen jaargetijden smeltend; *de –e stad,* Rome; *ten –en dage,* voor altijd; 2 *de –e optimist;* 3 *dat –e uitgaan;* **2** bw. (1 *zonder einde, voor altijd;* 2 *steeds maar; altijd door;* 3 *in zeer hoge mate; erg*): 1 *– zullen leven;* 2 *– (en altijd) rookt hij cigaretten;* 3 *dat is – jammer;* **–heid,** v. –heden (1 *duur zonder aanvang of einde;* 2 *het hiernamaals;* 3 *zeer lange duur*): 1 *God is van alle –,* heeft geen begin en zal geen einde hebben; 2 *de – ingaan,* sterven; 3 *dat duurt een –;* nog: *nooit in der –* (of: *in der – niet*), nooit; *van – tot amen* (of: –), altijd.
eeu'wige stad, zie eeuwig **1** 1.
Efen'di, m. Efendi's (Turkije: *eretitel v. e. staatsdienaar, rechtsgeleerde; mijnheer*): – wordt geplaatst achter de naam v. h. ambt.
effect', o. –en (Lat. effectus: 1 *gevolg; uitwerking, uitwerksel;* 2 *verhandelbaar bewijs van aandeel in een lening, in het kapitaal ener onderneming enz.; openbare schuldbrief, pandbrief, staatspapier;* 3 ballenspel, inz. biljartspel: *afwijking van een bal bij aanraking met een ander lichaam als gevolg van een draaiing om zijn as*): 1 *het licht– op een schilderij; werken op het –; dat maakte* (of: *sorteerde,* of: *had*) –, indruk; ongunstig: *op – berekend,* indruk op schijn berustend; *–bejag;* 2 *de delen v. e. – zijn:* mantel, couponblad en talon; 3 *speel met een weinig –; geef wat –.*
effec'tenbank, v. –en (*bank, welke zich in hoofdzaak belast met de handel in effecten*); **–beurs,** v. –beurzen ([*gedeelte ener*] *beurs, bestemd v. d. effectenhandel*); **–handel,** m. (*handel aan de beurs, in effecten en ander geldswaardig papier*); **–hoek,** m. (*hoek v. e. beurs, waar effecten verhandeld worden; de kooplui*); **–koers,** m. –en; **–makelaar,** m. –s (*makelaar in effecten*); **–sociëteit,** v. –en (*particuliere effectenbeurs*).
effectief', Lat. effectivus, Fr. effectif, **1** bn., bw. (1 *werkelijk, wezenlijk;* 2 *doeltreffend;* 3 *van betekenis* vero.): 1 *de effectieve overwaarde; het is – waar;* 2 *een – middel;* 3 *bij het vergulden door kinderen zul je ook zulke effectieve stukken niet laten werken;* **2** o. effectieven (mil. *het aantal werkelijk aanwezige manschappen;* handel: *de werkelijke aanwezige hoeveelheid geld; de reële waarde*).
effec'tus civi'lis, m. (Lat. *burgerlijke bevoegdheid*).
ef'fen 1 bn. (*gelijk, glad, vlak*): *een – kleur,* gelijkmatig, zonder tekening of schakering; *een – vlak,* niet hobbelig, gelijk; fig. *een – gezicht zetten,* strak, uitgestreken; *een – rekening,* afbetaald; *zij zijn nu –,* hebben niets meer van elkaar te vorderen; inz. Z.-N. *iets – maken,* in 't reine brengen; **2** bw. (1 *vlak;* 2 *zonder tekening of schakering;* 3 *strak;* 4 *een zeer korte tijd, even,* gmz. spreekt.): 1 *– glad als een spiegel;* 2 *– blauw katoen;* 3 *– kijken;* 4 *wees nu –(tjes) stil;* als zn. in Z.-N.: *op zijn – komen,* genezen, in orde komen.
ef'fenaan, bw. (Z.-N. *geleidelijk*).
ef'fenaf, bn., bw. (Z.-N. *koel; vlakweg*).
Effen'di, m. Effendi's; zie Efendi.
ef'fenen, effende, h. geëffend (*gelijk, vlak, effen maken*): *een terrein –; een spoorbaan –;* fig. *iem. het pad –,* hem helpen.
ef'fenop, effenop', bw. (1 *gelijk op;* 2 Z.-N. *zonder uitzondering*): 1 *– delen;* 2 *allen –;* nog Z.-N. *van –,* uit het gewone (volk).
efficiency, v. (Eng. *meest doelmatige werking; methode om een bedrijf met zo weinig kosten mogelijk, zo goed mogelijk te maken; bedrijfsspaarzaamheid; doeltreffendheid*).
effi'gie (eig. zesde naamv. van het Lat. effigies = beeltenis, na *in*): *in – verbranden,* in beeltenis; lees *effie'gie* of *effie'gijee.*
eg, v. eggen; zie egge.
e'ga, e'gade, m. en v. egaas (*echtgenoot* inz. enigszins comisch-deftig).
egaal', bn., bw.; egaler, –st (Fr. égal [Lat. egalis]: *gelijkmatig van voorkomen, overal gelijk; zonder afwisseling of verscheidenheid; gelijk, effen*): *een egale kleur; de lucht was – donker;* zegsw. *'t is mij –,* eender.
egalisa'tie, v. –s, egalisatiën (Fr.: *gelijkmaking; vereffening*); **egaliseren,** geëgaliseerd (Fr. *gelijkmaken; vereffenen*). (s = z).
égalité', v. (Fr. *gelijkheid*): *liberté, –, fraternité,* vrijheid, gelijkheid, broederschap, leus in de Franse revolutie (1789).
égard', m. en o., meestal mv. égards (Fr. [Lat. e(x) + Fr. garder = wachten]: *achting, ontzag; beleefdheidsbetuiging; voorkomendheid*): *–s hebben v. iem.;* lees *égaar',* mv. *égaars'.*
e'gel, m. –s, egeltje (*insectenetend zoogdiertje, met spitse snuit, de rug overdekt met stekels;* Lat. erinaceus europaeus).
egelantier', Fr. églantier v. Lat. acicula = naaldje, **1** m. –s, –en (*wilde rozelaar;* Lat. rosa rubiginosa); **2** v. (*naam van rederijkerskamers* inz. *van de 17e eeuwse A'damse* „In liefde bloeyend"): *het blazoen van de – was een gekruisigde Christus in een –.*
e'gelvis, m. –vissen (*benige vis in de tropen;* Lat. diodon hystrix).

eg'ge, v. –n (*landbouwwerktuig: houten of ijzeren raam met pinnen om grove kluiten fijn te maken, het zaad met aarde te bedekken*); zie ook: stormegge.
eg'gen, egde, h. geëgd (landb. *met de eg [be]werken*): zegsw. *er is met hem te – noch te ploegen,* niets aan te vangen.
eg'gerig, eg'gig, bn., bw. (v. vruchten: *scherp, zuur*; v. tanden: *stomp*).
e'go, pers. vnw. (Lat. *ik*): *alter –,* tweede ik; – *sum Al'pha et O'mega* (Lat.) Ik ben de Alpha en de Omega, d. i. het begin en het eind, dus, de Eeuwige; – *sum qui sum,* ik ben, die ben, d.i. de Eeuwige, woorden van God tot Mozes in het brandende braambos. (g = g).
egoïs'me, o. (*zelfzucht, baatzucht, ikzucht*); zie de tegenst. altruïsme. (g = g).
egoïst', m. en v. –en (*zelfzuchtig mens*).
egoïs'tisch, bn., bw. (*baat-, zelfzuchtig*).
egotis'me, o. (*zelfingenomenheid,-vergoding*).
Egyp'te, o. (*land van de Nijl*): *de vleespotten van –,* een vroegere tijd van stoffelijke welvaart; **Egyp'tenaar,** m. -s, Egyptenaren (*man uit Egypte*; vero. *zigeuner*).
Egyp'tisch, bn., bw. ([*als*] *van, uit, in, eigen aan, betrekking hebbende op Egypte*): *een –e duisternis,* dikke; Exod. 10 : 22; *–e sigaretten.*
I. ei, tw.; uitroep v. verrassing, vreugde enz.; – –, *daar ligt een ei! – wat!*
II. ei, o. eieren; **ei'tje,** –s en eiertjes (1 *cel, waaruit het embryo ontstaat*; 2 inz. *vogelei, kippenei,* al of niet toebereid): 1 *de eieren der slangen*; 2 *het – r. e. struisvogel; de kip legt een –; een zacht gekookt –; de schaal of dop, de pel van een –,* zegsw. *dat was voor mij een zacht (gekookt) eitje,* een kleine moeielijkheid, een gemakkelijke overwinning; *het – wil wijzer zijn dan de hen,* het kind wil wijzer zijn dan de ouders; *eieren voor zijn geld kiezen,* afzien van het onbereikbare en met een kleiner voordeel genoegen nemen; *het – van Columbus,* fig. schijnbaar moeielijk vraagstuk, waarvan de oplossing eenvoudig is; Z.-N. *een eitje met iem. te pellen* (vero. *schillen*) *hebben*; zie appeltje; spreekw. *Beter een half – dan een lege dop,* beter iets, al is het niet veel, dan niets; *hij slaat er naar, als een blinde naar 't –,* hij gist geheel mis; zie appel, koek, struif, zitten 5.
ei'ber, m. –s (lit. t., gew. *ooievaar*).
ei'debaar, m. eidebaren (lit. t. *ooievaar*).
ei'derdons, o. (*dons van de eidergans*); **–eend,** v. –en (*eend uit het hoge Noorden, broedt op enige Waddeneilanden*; Lat. somateria m. mollissima); **–gans,** v. –ganzen.
ei'erbriket, v. –briketten (*briket in eivorm*); **–dans,** m. –en (*vroegere dans, waarbij men tussen enige op de grond liggende eieren moest dansen zonder ze te breken*); **–dop,** m. –doppen; **–dopje,** o. –s (*kleine eierschaal; dopvormig kopje voor e. gekookt ei*); **–koek,** m. –en (*zacht gebak* inz. *uit eieren; omelet*); **–korf,** m. –korven (*mand voor of met eieren*; scherts. *lichaam*): zegsw. *bang zijn voor zijn –,* lichaam, gew.; **–mijn,** v. –en (*plaats, waar men eieren mijnt*): *de – te Roermond*; **–netje,** o. –s (*netje, waarin men eieren kookt*); **–pruim,** v. –en (*soorten van grote pruimen, naar de vorm*); **–rek,** o. –rekken (*toestel, bestaande uit rijen planken met gaten, waarin eieren geplaatst worden*); **–saus,** v. –en; **–schaal,** v. –schalen (*kalkachtige schil van een ei*), in Z.-N. **–schelp,** v. –en; **–spel,** o. –spelen (*oud spel, waarbij een ei door een geblinddoekten speler moest worden stukgeslagen*); **–stok,** m. –stokken (*orgaan, waarin de eieren gevormd worden*); **–struif,** v. –struiven; zie struif.
Eif'feltoren, m. (*toren in Parijs, geheel van ijzer, ruim 300 m hoog, 1889 door Eiffel † 1923, gebouwd voor de wereldtentoonstelling*).
ei'gen 1 bn. (1 *aan den persoon of de zaak zelf toebehorend*; 2 *van iem. of een zaak zelf uitgaande*; 3 *iem. of een zaak zelf treffend of betreffend*; 4 *een eigenschap, hoedanigheid, toestand van een persoon of zaak zelf vormend; aangeboren*; 5 *een bijzonder kenmerk vormend, iets persoonlijks verlenend of uitmakend*; 6 *gewend*; 7 *gemeenzaam, vertrouwelijk*; 8 Z.-N. *niet gemeenzaam, gesloten*): 1 *een – huis; met – hand geschreven*; zie haard; 2 *dat zijn z'n – woorden*; 3 *op – risico*; zie houtje; 4 *dat is hem –*; 5 *de – aard der Romeinen; een – schikking*; 6 *ik ben hier al geheel –*; 7 *– met iem. worden*; 8 *vader was zeer –.* Opm. Men zegge: *producten van ons, hun enz. land,* niet: *van het eigen land enz.*; **2** o. (met *mijn,* enz.: *persoon, ik*): *in zijn – zeggen*; Z.-N. *dat is* (of: *spreekt*) *van –(s),* is natuurlijk, spreekt van zelf.
ei'genaar, m. –s of eigenaren (*persoon, wien iets toebehoort; hij, die het recht van eigendom heeft*): *van – veranderen.*
eigenaar'dig 1 bn. (1 *van of met een eigen aard, bijzonder, opmerkelijk*; 2 *passend; geheel op zijn plaats; bijzonder toepasselijk*; 3 *opvallend; ietwat zonderling*): 1 *dat is een – geval, een – gezicht, hij heeft een –e manier van spreken; dat zou al heel – zijn*; 2 *dat is nu eerst een – geschenk*; 3 *een –e opvatting van zijn plicht*; **2** bw. (*op bijzondere, afwijkende, kenmerkende wijze*): *zich – uitdrukken.*
eigenaar'digheid, v. –heden.
eigenares', v. eigenaressen (*vrouw. eigenaar*).
ei'genbaat, v. (*baatzucht; eigenbelang,* maar sterker); **–belang,** o. (*eigen voordeel*; minder ongunstig dan *eigenbaat*).
ei'gendom, o. –dommen, eigendommetje **1** (*have, goed, bezitting*): *belasting betalen v. gebouwde en ongebouwde –dommen*; **2** m. (*het toebehoren v. e. zaak aan iem.; eigendomsrecht*): *de – over iets verliezen; industriële –,* recht om over een uitvinding te beschikken.
ei'gendomsactie, v. –s (rechtst. *vordering tot het bekomen of terugbekomen ener zaak, waarvan men eigenaar is of tot erkenning van het eigendomsrecht*).
ei'gendomsrecht, o. (*het meest volstrekte recht, dat een persoon op een zaak kan hebben, behoudens de beperkingen in de uitoefening daarvan door het openbaar gezag en rechten van derden*).
ei'gendunk, m. (*hoge dunk aangaande zich zelf; eigenwaan,* iets minder sterk); **–dun'kelijk,** bn., bw. (*op eigen gezag, eigenmachtig; willekeurig*): *een –e handeling; –handelen.*
ei'genen, eigende, h. geëigend (*toeëigenen*), w.i.g.; refl. *zich –,* z. lenen, geschikt zijn, b.v. *dat eigent zich niet tot zo iets,* is een germ.
ei'gengebakken, bn. (*door iem. zelf, niet door den bakker gebakken*): *– brood*; evenzo: **–gebrouwen,** bn.: *– bier.*
ei'gengeërfde, m. en v. –n (*iem., die op*

eigen erf woont, grondeigenaar in een polder); ook, *ei'generfde*.

ei'gengerechtig, bn., bw. (*geheel afgaand op eigen oordeel, geheel naar eigen maatstaf beoordelend; eigendunkelijk*): *ons – volk*.

eigengerech'tigheid, v.

ei'gengereid (*in 't gezin van den gebruiker zelf gemaakt; zijn eigen gang gaande, niet plooibaar,* met de bijgedachte soms aan *bekrompen*), b.v.: *–e rokken,* gemaakt van eigen gesponnen en geweven wol; fig. gewoonlijk **–gereid':** *hij is een goed man, maar wat –*; **–gesponnen,** bn.: *– garens*; **–handel,** m. tegenst. van commissiehandel: *– wordt voor eigen risico gedreven*; **–han'dig,** bn., bw. (*met eigen hand* inz. *geschreven*): *een – testament*; zie holographisch; *een – geschreven brief*; ook = *aan iem. zelf over te geven*; ook, ei'genhandig.

Ei'genheimer, m. –s (*aardappelsoort*).

eigenho'rige, m. en v. –n (gesch. *een soort onvrije*).

eigenlands', bn. (*nationaal*): *–e nijverheid*.

ei'genliefde, v. ([*overdreven*] *liefde tot zich zelf; ingenomenheid met eigen persoon*): *de – strelen*.

ei'genlijk 1 bn. (*alle eigenschappen bezittend van; geheel aan zijn naam beantwoordend; volgens het wezen der zaak; in engere zin*): *een –e geestigheid was het niet; de –e betekenis van een woord,* werkelijke; *de –e dader*; **2** bw. (1 *naar het wezen der zaak; welbeschouwd*; 2 *in engere zin*; 3 *in de volle zin*): 1 *– hebt gij de prijs verdiend; wat is hij –?* 2 *– gezegd, werken was dat niet*; 3 *– tevreden ben ik niet,* juist; *– vrolijke onderwerpen waren het niet*.

ei'genlof, m. (*lof van zich zelf*): zegsw. *– stinkt*; **–mach'tig,** bn., bw. (*op eigen gezag*): (*een*) *– optreden*; **–naam,** m. –namen (*bijzondere naam v. e. zelfstandigheid, waardoor men deze van andere zelfstandigheden van dezelfde soort onderscheidt*), b.v. *Jan*.

ei'genschap, v. –schappen (*waarneembaar verschijnsel van het wezen van een persoon of zaak; hoedanigheid, kenmerk*): *goede, kwade –schappen; een – van lood*.

ei'genste, bn. (*dezelfde*): *het was de – vrouw; op het – ogenblik*; zie eigen.

ei'genwaan, m. (*hinderlijk hoge dunk van zich zelf; verwaandheid*): *wat een –!*

ei'genwaarde, v. (1 verbonden met *gevoel*: *gevoel van hetgeen men waard is, aan zich zelf verplicht is*; 2 *gevoel van eigenwaarde*; *het zich voelen*): 1 *een overdreven gevoel van – bij een persoon*; 2 *hij heeft –!*

ei'genwijs, eigenwijs', bn., bw.; –wijzer, –t (1 *overmatig vertrouwende op eigen wijsheid en niet toegankelijk voor raadgeving*: *waanwijs als een betweter*; 2 *eigenaardig-grappig*): 1 *de jongen was –*; *– redeneren*; 2 *de egel met zijn – snuitje*; **–'heid,** v.

eigenwil'lig (als bn. vero.; als bw. w.i.g.: *met eigen wil, eigenzinnig*): *een – gekozen lot*; **–zin'nig,** bn., bw. (*geneigd zijn eigen zin te volgen*; *volgens eigen zin*; minder sterk dan *koppig*); **–zin'nigheid,** v.

Ei'gir, Germ. myth. god der zee; zie Aegir.

eik, m. –en (*inlandse krachtige loofboom,* Lat. quercus; zinnebeeld van kracht en trots): *de rode –, de witte –*; **–eblad,** o. –en, –bladeren; **–ebladroller,** m. –s (*vlindersoort*), (Lat. teras viridana); zie bladroller.

ei'ke(n)bast, m. –en (*bast van één of meer eiken*); **ei'keboom,** m. –bomen (*eik*); **ei'ke(n)krans,** m. –en (*krans van eikeblaren*).

Ei'ke(n)kroon, v. (*Luxemburgse orde, ingesteld door koning Willem II in 1841, zilveren ster met vier stralen en daaromheen een krans van eikenloof*).

ei'kel, m. –s, eikeltje (*vrucht van de eik; voorwerpen in de vorm v. e. eikel*).

ei'kelaar, m. –s (Z.-N. *eik*).

ei'kelaren, bn. (Z.-N. *eiken*).

ei'kelcacao, v. (*poeder van geroosterde en gemalen eikels met cacao; de hieruit bereide drank*); **–koffie,** v. (*geroosterde en gemalen eikels; de hieruit bereide drank*).

ei'ke(n)loof, o. (*gebladerte van een eik*).

ei'ken, bn. (*van eikenhout*): *e. – stok, plank*.

ei'kenappel, m. –s (*galappel,* gew.); **–boktor,** v. –boktorren (*boktor* inz. *op eiken levende*; Lat. cerambyx cerdo); **–bos,** o. –bossen; **–dreef,** v. –dreven (*laan van eiken*); **–hout,** o. (1 *hout van de eik*; 2 *geboomte uit eiken bestaande*): 1 *een lambrizering van –*; 2 *het jonge –*; **–houten,** bn. (*eiken*): *een – trap*; **–laan,** v. –lanen; **–loof,** o.; **–schors,** v.; **–varen,** v. –s (*boomvaren*; Lat. polypodium vulgare); ook eikvaren; **–woud,** o. –en.

ei'ker, m. –s (*vrachtschip, binnenschip*).

ei'kestam, m. –stammen; **–stobbe,** v. –n; **–tak,** m. –takken; **–wortel,** m. –s.

eik'schillen, o. (*eikenhout ontdoen v. de bast, voor runbereiding*); **–schiller,** m. –s.

eilaas', tw. (*uitroep van smart of leed,* verheven of comisch-verheven).

eila'ci, tw. (*eilaas,* comisch-verheven).

ei'land, o. –en (*door water aan alle zijden omringd land*): *een kust–*; *een oceaan–*, b.v. St.-Helena; *een koraal–*; zie atol; *–en boven de wind* (of: *Boven-Windse*), die van uit de Caraïbische Zee gezien, boven de N.-O. passaat liggen; *–en onder de wind,* eilanden, evenwijdig aan de N.-kust van Z.-Amerika, die blootliggen voor de N.-O. passaat; **–engroep,** v. –en (*enige bij elkaar gelegen eilanden*); **–enrijk,** o. –en (*rijk uit eilanden bestaande b.v. Japan*); **–enzee,** v. –zeeën (*zee om en tussen een eilandengroep; archipel*).

ei'landstation, o. –s (spoorw. *station, tussen sporen ingelegen*); verg. kopstation.

ei'lieve, tw. (te kennen gevend, dat de toegesprokene moet instemmen met den spreker of geen bevredigend antwoord kan geven; als opwekking: *och! kom!*): *–, zeg het mij*.

ei'loof, o. (*klimop*); gew.

eind, ook **ein'de, end,** o. e(i)nden; in het alg. in abstracte bet. *eind(e)*, in concrete *end* (1 *plaats, waar iets ophoudt*; 2 *het uiterste of meest verwijderde gedeelte v. e. zaak*; 3 *een van de, het verst van het midden gelegen, zijden of delen; kant, zijde*; 4 *overgebleven stuk*; 5 *stuk[je] van beperkte lengte*; 6 *afloop, besluit; slot*; 7 *doel, oogmerk,* in verbindingen): 1 *aan het – van de straat; papier zonder –*, papier in grote (smalle) rollen; *ten –e raad zijn,* geen raad meer weten; Z.-N. *dat is een straatje zonder eind,* er komt geen eind aan, het is vervelend; 2 *aan het – der tafel; het bij het rechte – hebben,* gelijk hebben, het goed inzien, tegenst. *het bij het verkeerde – hebben; de –en* (*van het jaar*) *aan elkaar knopen,* rondkomen; *het einde zal de last dragen,* de moeilijkheden komen eerst op het laatst; 3 *de –n van het touw aan elkaar knopen*; 4 *een – touw; een – hout*; zie ook eindje; 5 *een lang –; wat een –, eer men er is*;

het is een heel –; 't is maar een klein –, afstand; *een heel – in de zomer*, diep; 6 *dat was het – van het lied*; *ten –e* (of: *op zijn –*) *lopen*; *zonder –*, van een onafzienbare reeks; *iems. –e*, dood; *zijn –e voelen naderen*; *het begin van het –e*, met betrekking tot iems. dood; *eind goed, alles goed*, als alles goed afloopt, vergeet men de doorstane moeilijkheden; *het –e van de wereld*, [a]) ondergang, [b]) ver weg; *iets tot een goed – brengen*, het er goed afbrengen; *er komt geen – aan*; *hij kwam treurig aan zijn –*, stierf; *daar is het eind van weg*, daar blijven ze mee bezig; 7 met vz. *ik zeg het u, ten einde* (met het doel, om) *gij op uw hoede zoudt zijn*; *te dien –e* (met dat doel) *werk ik hard*; z. kronen, kort.

eind'arrest, o. –en (Z.-N. *arrest, in laatste aanleg gewezen*); **–beslissing,** v. –en; **–besluit,** o. –en (*besluit*, inz. *na lang wikken en wegen*); **–cijfer,** o. –s (*resultaatcijfer v. e. berekening of v. e. onderzoek*): *dit had invloed op het –*; **–diploma,** o. –diploma's (*nl. aan het einde van een leergang afgegeven*); **–doel,** o. (*eindoogmerk*).

ein'de, o. –n; zie eind.

ein'delijk 1 bw. (*ten laatste, ten slotte*; *op of aan het einde*): *daar kwam hij eindelijk aan*; *de beschuldigde bekende –*; **2** bn. (*het einde vormend*; *een einde makend aan*; *zich tegen het einde, zich zeer laat voordoende*): *de –e afloop ener zaak*; *de –e beslissing*.

ein'deloos 1 bn. (1 v. e. afstand enz.; *zonder einde, nergens eindigend*; *oneindig*; *zeer uitgestrekt, onafzienbaar*; 2 v. e. duur, handeling: *nooit ophoudend*): 1 *de eindeloze heide*; 2 *een eindeloze twist, herhaling*; **2** bw. (1 *zonder ophouden, zonder einde*; 2 *zo, dat er geen einde aan komt of schijnt te komen*; 3 *zeer*; *oneindig*): 1 *dat – critiseren*; 2 *een – lange tijd*; 3 *– gelukkig*; **–loos'heid, v.**

ein'den, het eindde, h., i. geëind (*eindigen*).

eind'examen, o. –s (eig. *het laatste examen aan het einde van een leergang*: *H. B. S., gymnasium, handelsschool enz.*): *– doen*.

ein'dig, bn. (*een einde hebbende of nemende*; *begrensd van afmetingen, beperkt van duur*; *vergankelijk*): *al het aardse is –*; **–heid,** v.

ein'digen, eindigde, h. (1), i. (2, 3, 4) geeindigd (1 *ten einde brengen*; *voltooien*; *besluiten*; 2 *een einde nemen*; *ophouden*; *aflopen*; 3 met *in*: *het uiterste gedeelte hebben van hetgeen een bepaling uitdrukt*; *uitlopen*; 4 spraakk. *uitgaan*): 1 *zijn brief – met*; *– met te zeggen, dat*; 2 *de lessen zullen –*; 3 *de stang eindigt in een bol*; 4 *woorden, die op -el –*.

eind'je, o. –s (1 *stukje*; *restantje*; 2 *het laatste gedeelte van een sigaar*): 1 *een – touw*; *loop je een – mee?* 2 *een – weggooien*.

eind'oordeel, o. –oordelen: *ons – was, dat ....*; **–oorzaak,** v. –oorzaken (*de laatste of voornaamste oorzaak in een reeks van oorzaken en gevolgen*); **–paal,** m. –palen (*paal, die het einde v. e. baan aangeeft*, inz. fig. *grens*): *de – des levens*; **–punt,** o. –en; **–rijm,** o. –en (*rijm aan het eind van een versregel*); z. alliteratie, rijm; **–snelheid,** v. –snelheden (nat. *snelheid van een lichaam na het doorlopen van een bepaalde baan*); **–station,** o. –s (*station, waar de loop van een spoorweg eindigt*; *terminus*); **–verslag,** o. –verslagen (*definitief verslag, als tegenstelling van voorlopig verslag*, inz. *v. de commissie van rapporteurs over een wetsontwerp*); **–vonnis,** o. –vonnissen (*vonnis, waarbij de rechter beslist over de dagvaarding*; Z.-N. *vonnis in laatste aanleg gewezen*).

ein'sel, m. (Z.-N. [Lat. unciale]: *unster*).

ein'ze, v. –n (Z.-N. [Fr. anse]: *hengsel*).

ei'rond, bn., bw. (*van de vorm van een overlangse doorsnede van een ei*: *ovaal*): *een –e pruim, – uitgesneden*.

eis, m. –en (1 *verlangen, vraag, vordering krachtens recht of macht*; *voorwaarde, gesteld voor een tegenpraestatie*; 2 *wat een persoon of zaak nodig heeft om tot zijn of haar recht te komen enz.*; 3 rechtst. *vordering van hem, die een rechtsvordering heeft ingesteld*; 4 *uitspraak, door het openbaar ministerie van het gerecht verlangd*; 5 *wat men van een persoon of zaak verlangt of vergt, alvorens daarover tevreden te zijn*): 1 *een – doen*; *billijke –en stellen*; 2 *de –en des tijds*; *naar (de) –*, naar behoren; 3 *de in de – omschreven vorderingen v. d. appellant*; *– tot nietigheid*; 4 *de – was een jaar hechtenis*; 5 *hoge –en stellen aan*, veel vergen, goede hoedanigheden eisen; *aan gestelde –en voldoen*.

ei'sen, eiste, h. geëist (1 *vragen, vorderen, aanspraak maken op, krachtens recht, macht*; 2 rechtst. *van den rechter als uitspraak verlangen*; 3 *tot voorwaarde van zijn bestaan, welslagen hebben*; *vereisen*): 1 *wat eist ge van mij? rekening en verantwoording –*; 2 *de officier van justitie eiste 1 jaar*; 3 *de belangen van de staat –, dat ....*

ei'ser, m. –s (*iem., die eist*, inz. *die voor het gerecht een rechtsvordering heeft ingesteld*).

eiseres', v. eiseressen (*vrouw. eiser*).

Ei'steddfod, v. (Keltisch: *jaarlijks feest in Wales met wedstrijden in het dichten naar het voorbeeld der oude Barden*, o. a. nagevolgd in Z.-Afrika, met nationale bedoelingen).

ei'vol, bn. (*tjokvol, propvol*): *een eivolle zaal*.

ei'vormig, bn.: *een –e ballon*.

ei'wit, o. als voorwerpsnaam eiwitten (*het witachtig, de dooier omgevende deel van de inhoud v. e. vogelei*; *stof van een soortgelijke scheikundige samenstelling als het witachtige deel van een vogelei*): *eiwitten zijn voor onze voeding onontbeerlijk*; **–witstof,** v. –stoffen (*stof als het wit van een ei*): *– komt voor in kaas, melk, vlees enz.*; zie albumine.

ek'ster, v. –s (*inlandse vogel met zwarte en witte veren*; Lat. pica p. galliae; *babbel*).

ek'steroog, o. –ogen (*likdoorn*): *iem. op zijn –ogen trappen*, eig. en fig.

I. el, v. ellen (1 *oude lengteëenheid* [*berustend op de benedenarm*]; 2 *de maat der eenheid*): 1 *de Amsterdamse – is 0.688 m*; *de Eng. – of yard = 0.914 m*; 2 *geef mij de –*, maatstok.

II. el, Z.-N. gew. **1** vnw. (*ander*): *iem. –*, anders; **2** bw.: *ievers* (= ergens) –, elders.

élan', o. (Fr. *aanloop, zet*; *geestdriftige aanvalsgeest*; *vuur, opwelling*): *met het nodige –*; *iets met – doen*; *het – der troepen*.

e'land, m. –en (*hertachtig herkauwend dier, de mannetjes met een getakt gewei*; Lat. alces palmatus).

elasticiteit', v. (Fr. élasticité: *veerkracht, spankracht*): *de – der lucht*.

elastiek', o. in bet. 2 –en (Fr. élastique [Lat. elasticus v. Gr. elaunein = drijven]: 1 *gummi, caoutchouc*; 2 *bandje, reepje van deze stof*): 1 *overschoenen van –*; 2 *het hoedje met een –* (of: *elastiekje*) *vastzetten*.

elastie'ken, bn. (1 *van elastiek* in

bet. 1): 1 *een – popje*; *– overschoenen*.
elas'tisch, bn.; –er, meest elastisch (Duits: elastisch: *veerkrachtig, rekbaar*).
el'ders, bw. (*op een andere plaats of plaatsen*): *nergens –*; *overal –*.
Eldora'do, o. (Sp. *el dorado*); zie Dorado.
elec'tie, v. electiën, –s (Fr. [Lat. electio v. eligere = uitkiezen]: *keus*; *verkiezing*).
elec'to, m. electo's (Sp. *de gekozene*, inz. *gekozen aanvoerder*): *de – der muiters*.
elec'tor (Lat.), **électeur'** (Fr.), m. electo'ren, electeurs' (*kiezer*; *keurvorst*). w. i. g.
electoraal', bn. (Fr. électoral: *in verband staande met*: 1 *de keurvorsten*; 2 *de verkiezingen*): *electorale* 1 *quaesties*; 2 *moeilijkheden*.
electoraat', o. electoraten (Fr. électorat: *het zijn, de hoedanigheden van kiezer*; inz. *de waardigheid van keurvorst, keurvorstendom*).
electricien', m. –s (Fr. *vakkundig werkman in het electrisch bedrijf*; *iem., die studie heeft gemaakt van de practische toepassing der electriciteit*: *electrisch ingenieur*).
electriciteit', v. (zie electron: nat. *kracht, die o. a. door wrijving of langs chemische weg kan opgewekt worden*): *de –, het eerst op gewreven barnsteen of electron waargenomen door Thales van Milete, ± 600 v. C., heette vroeger barnsteenkracht*.
electriek', bn., verdrongen door electrisch (Lat. electricus: 1 *door electriciteit veroorzaakt, van de aard van electriciteit*; 2 *als door electriciteit veroorzaakt*): 1 *een –e vonk*; 2 *een –e schok voer door het gezelschap*.
electrifica'tie, v. (*het electrificeren*): *de – van Limburg*; *de – van spoorwegen*.
electrificeren, geëlectrificeerd (*voorzien van electrische drijfkracht, lichtinstallaties enz.*; *het geschikt maken tot het aanwenden van electriciteit voor bedrijf of licht*): *spoorwegen –*.
elec'trisch 1 bn. (Duits: 1 *electriciteit bezittende, door electriciteit bewogen of veroorzaakt*; *betrekking hebbende op electriciteit*; 2 *electriciteit voortbrengende*): 1 *–e trams*; *– licht, een –e vonk*; 2 *een –e batterij*; nog: *–e eenheid*, eenheid bij het meten van electrische stroomsterkte (ampère), van electrisch spanningsverschil (volt); *–e geleiding*, [a]) het geleiden der electriciteit b.v. langs een metaaldraad, [b]) de draden; **2** bw. (*met of door electriciteit*): *– gedreven*.
electriseer'machine, v. –s (*toestel, om electriciteit op te wekken of mee te delen*).
electriseren, geëlectriseerd (Fr. nat. *electriciteit opwekken in iets, mededelen aan iets*; *de werking van electriciteit doen ondergaan*; fig. *een geestelijke invloed uitoefenen op, die vergeleken wordt met de werking van electriciteit*; *onverwachts schokken*: *bezielen, ontvlammen*); **electrise'ring,** v. (s = z).
electrochemie', v. (*scheik., die de invloed v. d. electrische stroom op de stof bestudeert*).
electrocu'tie, v. –s, electrocutiën (*het voltrekken der doodstraf door electriciteit*).
electro'de, v. –s, –n (Gr. hodos = weg: nat. *metalen plaatje of draadje in de electrolyten ter geleiding v. d. electrische stroom*): *de positieve – of anode, de negatieve of kathode*.
electroly'se, v. –n, –s (Gr. lysis = losmaking: *ontleding van chemische verbindingen door electrische stroom*).
electrolyt', m. –en (Gr. lytos = losgemaakt: *oplossing, vloeistof, die door de electrische stroom ontleed wordt*).
electro-magneet', m. –magneten (*weekijzeren, met een geïsoleerde metaaldraad omwonden staaf, die magnetisch wordt als door de draad een electrische stroom gaat*); **–magne'tisch,** bn., bw. (*op de werking van electro-magneten berustend*; *in verband er mee staande*): *–e telegraaf*; **–magnetis'me,** o. (*samenhang van electrische en magnetische verschijnselen*; *de leer van het verband tussen electriciteit en magnetisme*); **–mobiel',** v. –en (*motorwagen door electriciteit gedreven*); **–mo'tor,** m. –moto'ren, –mo'tors (*machine, die electrische energie omzet in mechanische kracht*); **–moto'risch,** bn.
elec'tron, m. electro'nen (Gr. [v. elektor = stralend]: *barnsteen, grondwoord van het woord electrisch enz.*; *een der electrische atomen, in lichamen aanwezig verondersteld*, in deze bet. inz. in het mv.; *naam ener stof, soortelijk lichter dan aluminium*).
electrophoor', m. electrophoren (*electriciteitsdrager, -bewaarder*).
elec'trotechniek', v. (*practische toepassing der electriciteit op allerlei gebied*); **–tech'nisch,** bn. (*de electrotechniek kennende, er mee in verband staande*): *een – ingenieur*; *de –e school*; **–therapie',** v. (*toepassing der electriciteit in de geneeskunde*; *geneeskundige behandeling met electriciteit*).
e'lefant, m. –en (lit. t., vero. *olifant*).
elefantia'sis, v. (eig. *olifantsziekte*: *knobbelmelaatsheid, veroorzaakt door een parasitische worm*).
elegant', bn., bw. (Fr. élégant [Lat. elegans = letterl. uitkiezend]: *sierlijk, bevallig*): *zich – kleden*; *een –e dame*; **–gan'tie,** v. (Fr. élégance: *bevalligheid en sierlijkheid*).
elegie', v. elegieën (Fr. élégie, Gr.-Lat. elegia: dichtk. *kort gedicht van droevige of sentimenteel-weemoedige inhoud*; *treur- of klaaglied*; *muz. compositie, die een zelfde stemming als die het klaaglied doet ontstaan, verklankt*): Goethe, *Römische Elegien*; De Lamartine, *Le Lac*; Vondel, *Kinderlijk*.
ele'gisch, bn. (*als in een elegie*: *klagend, weemoedig*): *e. – gedicht*; lees *ee-lee'gies*.
element', o. –en (Lat. elementum, Fr. élément: 1 *enkelvoudige stof*; *een der hoofdstoffen, waaruit men zich de wereld opgebouwd dacht*, inz. *water, vuur, aarde, lucht*; 2 scheik. *stof, die door chemische werking niet splitsbaar is*; 3 nat. *toestel, waarin men electriciteit kan ontwikkelen door een scheikundige werking*; 4 [*vormend*] *bestanddeel*, inz. *persoon v. d. door een bepaling aangeduide soort*; 5 *plaats, omgeving, waar zich iem. thuis voelt*; *werkkring*): 1 *de Ouden kenden 4 –en*. lucht, aarde, water, vuur; 2 *er zijn ± 90 –en*; *de strijd der –en*, v. e. storm gezegd, 3 *een droog, nat –*; 4 *een slecht – in de klas*, een leerling, die een slechte invloed uitoefent; *het vreemde –*, de vreemdelingen; 5 *het water is ons –*, daar voelen wij ons thuis; *in zijn – zijn*, [a]) in zijn schik, op dreef zijn, [b]) de gelegenheid hebben zich op zijn voordeligst te doen kennen; nog: *de –en ener wetenschap*, grondbeginselen.
elementair', bn. (Fr. *de eerste beginselen of grondslagen omvattende of betreffende*): *–e scholen*, lagere scholen; *– onderwijs*.
elet'to, m. eletto's; zie electo.
eleva'tie, v. –s, elevatiën (Fr. [Lat. elevatio]: *opheffing, verhoging*; *hoogte*; R.-K. *deel der*

Mis: *opheffing v. d. Hostie en de Kelk*).
eleva'tor, m. -s (Lat. *heffer, los-, hijs-, zuigtoestel*: *graanzuiger, zandzuiger*).
élè've, m. en v. -s (Fr. *kwekeling, leerling*).
I. elf (*tien en één*), **1** bepaald hoofdtelw. (zelfst.) *het is bij elven*; *tien en een is* –: (bijvoegl.) – *paarden*; **2** rangtelw. – *April*; *les* –, nl. de elfde les; nog: zegsw. – *is het gekkennummer*, vermoedelijk zinspeling op elf **II**; *'t is* – *ogen*, 't loopt mis; *op zijn* –*-en-dertigst*, langzaam en omslachtig; Z.-N. *met elf-en-dertig*, in gering aantal.
II. elf, m.; **el'fe,** v. inz. in het mv. -n: Germ.-Noordse myth., natuurgeesten (goede en boze); dikwijls als lichte en bekoorlijke vrouwelijke geesten gedacht, zie ook: alf.
elf'de, telw. 1 ranggetal, zelfstandig en bijvoeglijk: *Karel de Elfde*, de – koning van die naam; zie ure: 2 verdelingsgetal: *het* – (*deel*) *van*.
elf'dehalf, bn. (*tien en een half*).
elf-en-der'tigst, zie elf **I.**
elf'proef, v. (rekenk. *proef op een der hoofdbewerkingen*); verg. negenproef.
elf'rank, v. -en; zie alfrank.
elft (*zeevis van het geslacht der haringen*; Lat. alausa vulgaris) **1** (voorwerpsn.), m. -en: *de* – *zwemt in 't voorjaar onze rivieren op om kuit te schieten*; **2** (stofn.), v.: – *eten*; volksn. Meivis.
elf'tal, o. -tallen (*een verzameling van elf personen, voorwerpen enz.*; sport: *een groep van elf samenspelende personen*).
elf'voud, o.; **-vou'dig,** bn., bw.
el'ger, m. -s (*aalgeer*).
El'gin Lord, Engelse gezant in Constantinopel, die in 1815 kostbaar beeldhouwwerk uit de Gr. bloeitijd o. a. friezen van het Parthenon naar Engeland overbracht.
elideren, geëlideerd (Fr. [Lat. elidere]: *uitlaten*).
E'lim, o. (Bijb. *rustoord*; *verpleeginrichting*).
elimina'tie, v. -s, eliminatiën (Fr. [Lat. eliminatio]: *het elimineren*; *verwijdering*).
elimineren, geëlimineerd (Fr. [Lat. eliminare]: *verwijderen, uitwerpen*; *uitschakelen*; alg. *een in de leden ener vergelijking voorkomende grootheid daaruit wegwerken*).
E'lis, o. (*landschap in de Peloponnesus*).
eli'sie, v. -s (Fr. [Lat. elisio]: *weglating* inz. *van een letter*): *binnen* (beinnen).
eli'te, v. (Fr. *keur, bloem*; *kleine groep van uitgelezenen*): *het rijwiel der* –.
elix'ir, o. -s (Lat. oorspr. Arab.: *aftreksel* inz. *geneeskrachtig aftreksel van kruiden*; *bitter*; *fijne alcoholische likeurachtige drank*): *Cats* –; – *de Spa*; ook, elix'er.
Eli'zabeth, v.: *St.-Elizabeths-vereniging*, liefdadigheidsvereniging van R.-K. vrouwen; *St.-Elizabethsvloed*, (18 Nov. 1421), waardoor de Biesbosch ontstond.
Elize'se, zie Elyzese.
el'je, Z.-N.; zie elle.
el'jen (Hongaars: *hoera*; *leve!*); l. *ee-jen*.
elk, 1 bn. (*ieder*): *-e dag*, – *jaar*; **2** zelfst. onbep. voornw.: – *moet zijn plicht doen*; – *het zijne geven*; – *en een iegelijk*, ieder.
elkan'der, elkaar' (d. i. *elk-ander*, de een de ander; *wederkerig*): 1 wederk. vnw. zonder voorzetsel: *zij helpen* –; *je ziet* – *niet meer*; 2 met voorzetsel inz. om een onderlinge aansluiting of snelle opvolging uit te drukken: *bij* –, bijeen; *in* –, ineen; *met* –, tezamen; *achter* –, achtereen; nog: *dicht in elkaar schrijven*, ineengedrongen; *iets voor elkaar brengen*, klaar krijgen. Breek af: *elkander, elk-aar*; spreekt. *mekaar*.
elkeen', onbep. vnw. (*iedereen*): – *helpt*.
elkendeen', vnw. (Z.-N. *iedereen*).
el'le, v. (Z.-N. *pinker*, ook *giesgijs, kalle, kiskas* geheten): Z.-N. *van elje te melje*, van stukje tot beetje.
el'leboog, v. ellebogen (1 *armgewricht tussen onder- en bovenarm, ellepijpeinde*; 2 fig. *kromming, bocht*; 3 bij verg. van voorwerpen: *rechthoekig gebogen kachelpijp enz.*; 4 *dee v. e. mouw*): 1 *de mouw reikte tot de* –; 2 *de rivier vormde er een* –; 3 *een klinkijzer voor de* –; 4 *een nieuwe* – *in de mouw zetten*; zegsw. *het achter de* – *hebben*, achter de mouw.
el'legoed, o. -goederen (Z.-N. *ellewaar*).
ellen'de, v. in bet. 2 -n (1 *rampzalige toestand*; 2 *rampzalige ervaring*): 1 *de* – *v. d. oorlog*, jammer, wee; *een gezin in* – *gedompeld*, nood, nijpende ontbering; 2 *de bron van al onze* –*n*, rampen.
ellen'deling, m. en v. -en (*verachtelijk mens*; *beroerling*): *die* –*!* vr. ook –**e.**
ellen'dig 1 bn. (1 *rampzalig*; 2 *met ellende gepaard*; *ellende veroorzakend*; *beroerd*; 3 *verwenst*; 4 *erbarmelijk, veel te kort schietend*): 1 *zij voelde zich allerellendigst*; 2 *wat een* – *gevoel*; *dat was een* –*e tijd*; 3 *die* –*e jongens*; *die* –*e weg*; 4 *dat werk was* –; **2** bw. (1 *op rampzalige wijze*; 2 *op gebrekkige wijze*; 3 *in onuitstaanbare mate*): 1 *de man kwam* – *aan zijn eind*, rampzalig; 2 *hij heeft* – *gewerkt*; 3 *een* –*e duizend gulden*; – *stom*, onuitstaanbaar; **3** –**e,** m. en v. -n (*ongelukkige, rampzalige*): *wat al* –*n uit die verwoeste dorpen!*
el'lens, mv. (afkort. v. *twaalf- of tien-ellens*: *ruw Noors hout van bepaalde afmeting*).
el'lepijp, v. -en (ontl. *grootste, dikste der beide beenderen van de onderarm*).
el'lewaar, v. -waren (*waar, die per el verkocht wordt*: *linnen, katoen enz.*).
el'lewinkel, m. -s (*manufactuurwinkel*).
ellips', v. -en (Fr. ellipse, Gr.-Lat. ellipsis: 1 meetk. *langwerpige gesloten kromme lijn, waarvan alle punten de eigenschap hebben, dat de som hunner afstanden tot twee vaste punten, de brandpunten, constant is*; *ze behoort tot de z.g. kegelsneden*; 2 spraakk. *z.g. uitlating v. een of meer woorden in een zin*; *de zin zelf*): 1 *deze figuur is een* –; 2 *de* – *in de zin*: *Goed Zeeuws, goed rond!*
ellipsograaf', v. -grafen (*werktuig, waarmee men een ellipslijn kan beschrijven*).
ellipsoï'de, v. -n (*lichaam, dat ontstaat door het wentelen v. e. ellips om haar as*).
ellip'tisch, bn. (1 *ellipsvormig*; *langwerpig rond*; 2 *een ellips* in bet. 2 *bevattende*): 1 *de* –*e baan der planeet*; 2 *e.* –*e zin is*: *Rust roest*.
Elms'vuur of **(St.-) El'musvuur,** o. (*electrisch verschijnsel* nl. *zwak lichtende vlammetjes aan de spitsen van voorwerpen* b.v. *masttoppen*; als heilspellend teken beschouwd).
elocu'tie, v. (Fr. [Lat. elocutio]: *uitspraak*; gunstig: *welbespraaktheid*).
élo'ge, m. -s (Fr. *lofspraak, -schrift, lof*).
eloquent', bn. (Fr. éloquent, Lat. eloquens: *welsprekend, welbespraakt*); lees *-kwent*.
eloquen'tie, v. (*welsprekendheid*).
elp, o. (*ivoor, elpenbeen*); vero.
el'pen, bn. (1 *van ivoor*; 2 *als van ivoor*): 1 *een* – *kokertje*; 2 – *schouders*.

el'penbeen, o. (lit. t., vero.: *ivoor*).
I. els, m. elzen (*berkachtige loofboom,* inz. *groeiend aan de waterkant*; Lat. ulmus).
II. els, v. elzen (*priem v. d. schoenmaker, zadelmaker en letterzetter*): *scherp als een –.*
III. Els, v. (afkorting van Elizabeth).
El'sevier of **El'zevier 1** boekdrukkersfamilie uit Leuven; later te Antwerpen, in 1637 te Amsterdam; **2** mv. –s (*uitgave van Elzevier*; *drukletter van bepaalde vorm*), m. in de eerste bet.; v. in de tweede bet.
Elseviers' of **Elzeviers',** bn. (*van Elsevier*): *–e uitgaven*; ook met klem op *El.*
Elysee', o. (Fr. *elysium*; inz. *paleis van den president der Franse republiek*).
Ely'sisch, bn.; z. Elyzese; l. *eelie'zies.*
Ely'sium, o., of **Elyze'se** (of: **Ely'sische) velden,** Gr. myth.: bekoorlijke valleien, waarin eeuwige lente heerst, waar de zaligen een eeuwige jeugd genieten, fig. bekoorlijk oord: *het – van tante Stastok,* scherts. kleinsteeds tuintje; l. *ee-lie'zi-um.*
el'zebast, m. –en; **–blad,** o. –en, –eren; **–boom,** m. –bomen; **–stam,** m. –stammen; **–struik,** m. –en; **–tak,** m. –takken.
el'zen, bn. (*elzenhouten*); **–bos,** o. –bossen; **–heg,** v. –heggen; **–hout,** o.; **–houten** *of elzen,* bn.: *een – rekstok*; **–laan,** v. –lanen.
email', o. (Fr. émail, verwant met *smelten*: *naam v. verschillende stoffen met een door smelting en verharding glasachtig voorkomen*; 1 *smeltglas*; 2 *brandverf* inz. *op metaal*; 3 *glazuur* inz. *tandglazuur of glasachtige laag over de kroon v. e. tand*): 1 *in – dopen*; *het – van de ketel sprong los*; zie alpaca, opm.; 2 *een medaillon van –*; 3 *het – der tanden.*
emailleren, geëmailleerd (Fr. *brandschilderen, met email overdekken of sieren*): *buizen –.* (ll = lj).
emana'tie, v. emanatiën, –s (Fr. [Lat. emanatio = uitvloeiing]: *uitvloeiing, uitdamping*; fig. *openbaring*).
emancipa'tie, v. (Fr. [Lat. emancipatio]: vroeger: *vrijmaking uit slavernij of lijfeigenschap*; thans: *bevrijding van een of ander gezag*; *het toestaan van gelijke rechten voor de wet,* b.v. *aan de vrouw, meerderjarigverklaring*; *ontheffing van bestaande beperkingen*);
emanciperen, geemancipeerd (Fr. [Lat. emancipare]: *vrijmaken*; *mondig verklaren*; *ontheffen van voogdij, beperkingen op staatkundig enz. gebied*; *zelfstandig maken, verklaren*; *gelijkstellen voor de wet*).
Ema'nuel, m.; zie Immanuel.
emballa'ge, v. (Fr. *verpakking* inz. *bij vervoer of verzending*; *pak- of bindloon*).
emballeren, geëmballeerd (Fr. *in- of verpakken*). (em = am).
embarcadè're, v. –s (Fr. *landingsplaats, steiger, aanlegplaats voor een boot*; *plaats, waar treinen afrijden*; *station*).
embar'go, o. (Sp. in oorlogstijd: *tijdelijk beslag op schepen*). (g = g).
embarqueren, geëmbarqueerd (Fr. *inschepen, in schepen laden*): *troepen –*; *zich –,* scheep gaan.
embarras', m. (Fr. *verwarring*; *verlegenheid*; *belemmering*): *in de – zitten*; lees: *ambarras'*; Fr. *l'– du choix,* moeielijkheid om te kiezen wegens overvloed van keus; Z.-N. – (spreek uit: *ambras'*) *maken,* drukte.
embêtant', bn. (Fr. *dolvervelend, lamlendig*).
embêteren, geëmbêteerd (inz. Z.-N. *vervelen*). (em = am).
embleem', o. emblemen (Fr. emblême: *zinnebeeld*; *onderscheidingsteken*): *de lelie is het – der reinheid*; Gr.-Lat. emble'ma, o. emblema's, emble'mata (letterl. ingelegd werk; reliëfwerk): zinnebeeldige plaatjes met bijschriften, b.v. Roemer Visschers Sinnepoppen. (em = em of am).
embonpoint', o. (Fr. *gezetheid*). (em = am).
embouchu're, v. –s (Fr. *mond v. e. rivier, e. kanon enz.*; *mondstuk v. e. blaasinstrument*).
embras'se, v. –n (Fr. *gordijnband, -koord*).
em'bryo, o. embryo's (Gr. embryon = het jong, v. bryein = kiemen: *wordingskiem van mens, dier of plant*); **embryonaal',** bn. (*als een embryo*: *in kiem aanwezig*). (em = em).
e'melt, v. –en (*larf der langpootmug*; Lat. tipula): *de – schaadt de graslanden.*
emenda'tie, v. –s (Fr. [Lat. emendatio]: *het emenderen*; *geëmendeerde plaats*).
emenderen, geëmendeerd (Fr. [Lat. emendare]: *verbeteren* inz. *bedorven plaatsen in geschriften*).
emeritaat', o. (*ambtsrust met pensioen* inz. van een predikant, pastoor, hoogleraar).
eme'ritus, bn. (Lat. v. emerere = uitdienen: *zijn ambt na behoorlijke vervulling neergelegd hebbend*; *rustend* inz. van predikant, pastoor, hoogleraar): *een – predikant.*
e'mier, e'mir, m. –s (*Arabisch hoofd, bevelhebber*; *titel van Turkse landvoogden*).
emigrant', m. en v. –en (Fr. émigrant: *landverhuizer* [*die het land verlaat*]; *émigré*).
emigra'tie, v. –s, emigratiën (Fr. [Lat. emigratio]: *landverhuizing*; *uitwijking uit het vaderland*).
émigré', m. émigré's (Fr. *uitgewekene*; geschiedk. inz. *iem., die uit Frankrijk vluchtte na de opheffing van het edict v. Nantes, 1685, of door de Franse revolutie, 1789*).
emigreren, geëmigreerd (Fr. [Lat. emigrare]: *uit het vaderland uitwijken*).
eminent', bn. (Fr. [Lat. eminens]: *uitmuntend*; *voortreffelijk*; *uitstekend*). (ent = ent).
eminen'tie, v. eminentiën, –s (Fr. éminence, Lat. eminentia: eig. *Verhevenheid*: *titel, door paus Urbanus VIII* [*1630*] *aan de kardinalen geschonken*): *Zijne Eminentie.* (t = ts).
e'mir, m. –s; zie emier.
emissa'rio, m. emissario's (Sp. *geheime bode, kondschapper*); Fr. emissaire.
emis'sie, v. –s (Fr. [Lat. emissio v. mittere = zenden]: *uitgifte* inz. *van papieren van waarde*: *aandelen ener lening, obligatiën enz.*): *nieuwe –s*; **–bank,** v. –en (*bankinstelling, welke zich* inz. *bezighoudt met de plaatsing van aandelen, obligatiën enz.*); **–koers,** m. –en (*koers der uitgifte*).
emittent', m. –en (*bankier, die aandelen, obligatiën enz. aan de markt brengt*).
emitteren, geëmitteerd (Lat. emittere: *uitgeven van aandelen, obligatiën enz.*).
Emma'nuel, m.; zie Immanuel.
em'mer, m. –s, emmertje (*open, soms met een deksel gesloten, meer hoog dan wijd, van een hengsel voorzien vat*): *een – water*; *een leren, houten, ijzeren, porseleinen –*; *een vuilnis–*; zegsw. *een – koud water,* plotselinge teleurstelling, ontnuchtering.
em'merbaggermolen, m. –s (*werktuig, met ketting zonder eind, om de andere schalm een baggeremmer dragend, waardoor de bodem onder water wordt opgegraven, omhooggeheven en op het hoogste punt i. e. trechter gestort*).

em'mes, bn. (Barg. *goed, behaaglijk*).
emolument', o. –en (Fr. [Lat. emolumentum, letterl. het door malen verkregene]: *bij-inkomst; ongeregelde bijkomstige baten* [*aan een ambt verbonden*], *verval* inz. mv.).
emo'tie, v. emotiën, –s (Fr. émotion: [*gemoeds-*]*aandoening*; [*plotselinge*] *ontroering*).
empaleren, geëmpaleerd (Fr. [en + paal]: *spietsen, aan een paal steken, Turkse straf*).
empha'se, v. (Fr. [Gr.-Lat. emphasis]: *klem, nadruk, ophef*): *met – spreken*; lees *emfaze*.
empha'tisch, bn., bw. (*met klem, met ophef*).
empi're (Fr. eig. *keizerrijk*: inz. als bn. *volgens de modestijl van het keizerrijk van Napoleon I*): *–-meubelen, –-toilet; een klok in –*.
empi'ricus, m. empirici (Lat. [Gr. empeiros = ervaren]: *iem., die zijn kennis alleen door ervaring heeft gekregen en op de ondervinding afgaat*: *ervaringsman*). (em = em).
empirie', v. (Gr. empeiria: *ondervinding; empirisme, ervaringsleer*). (em = em).
empi'risch, bn., bw. (*volgens de ervaring; vooral steunende op de ondervinding of de waarneming*): *–e wetenschappen*, b.v. natuurkunde, scheikunde enz. (em = em).
empiris'me, o. (Fr. *leer, dat ervaring de enige bron van kennis is*). (em = em).
empirist', m. –en; zie empiricus.
emplacement', o. –en (Fr. *plaats, voor e. inrichting of een bouwwerk bestemd*, inz. *terrein voor de spoorwegdienst bestemd, bij een station*): *het spoorweg–*. (em = am).
emplooi', o. –en (Fr. emploi: 1 *gebruik*; 2 *bediening, betrekking, ambt*; 3 *rol, waarvoor een toneelspeler is geëngageerd*): 1 *geen – hebben voor*; 2 *een geschikt –; zonder vast –*; 3 *die rollen vielen buiten zijn –*. (em = am).
employé', m. employé's (Fr *beambte*, [*kantoor*]*bediende*, inz. *in de handel*). (em = am).
employeren, geëmployeerd (Fr. *te werk stellen; gebruik maken van*): *– tot*. (em = am).
empyre'um, o. (Lat. [v. Gr. pyr = vuur; eig. vuurhemel]: *hoogste hemel; verblijf der gelukzaligen*). (em = em).
Em'serzout, o. (*werkend bestanddeel van het Emser bronwater*). (s = z).
emula'tie, v. (Fr. [Lat. aemulatio]: *naijver, wedijver*).
emul'sie, v. (soorten), v. –s (Fr. [Lat. emulgere = uitzuigen]: *mengsel van twee stoffen, waarbij de ene in fijn verdeelde toestand in de andere aanwezig is* inz. *melkachtige verbinding van hars- of olieachtige stoffen met water*): *gal verdeelt het vet in fijne druppeltjes, het vormt een –*. (s = s of z).
I. en (vroeger: *ende*, Hgd. *und*, Eng. *and*; vergelijk: *op en top*, dienende o.a.: 1 als verbinding van twee of meer begrippen; 2 als verbinding van twee hoofdtelwoorden met distributieve kracht; 3 als verbinding van twee zinnen; 4 bij wijze van aanloop als het eerste van iems. woorden; 5 vóór aan vraagzinnen meestal met nadruk; 6 als inleiding van zinnen, die een tegenwerping inhouden): 1 *Jan – Piet; zij draaien op en af en af en op*; 2 inz. in Z.-N., in N.-N. meestal *aan*: *twee – twee*; 3 *hij schreef de brief – was toen gerust*; 4 *– de boeren hebben overwonnen*; Bijbel: *– het geschiedde in die dagen, dat ....*; 5 *– wat zou dat?* 6 *– ik had het je nog gezegd*.
II. en (ontkenningswoord): *in Morgenland – zijn we niet*, vero. en Z.-N.; verg.: *tenzij*.
III. en, Fr. vz.: zie *en bloc, en corps enz.*
E'nakskind, o. –kinderen (Bijb. *mens van reusachtige gestalte; reus*), Deut. 9 : 2; Numeri 13 : 28; ook: *Enakieten*.
en avant' (Fr. *voorwaarts*). (en = an).
en bloc' (Fr. *bij de hoop; voetstoots; in zijn geheel; als massa*): *een koop – –*.
encadreren, geëncadreerd (Fr. 1 *in een lijst zetten; omlijsten*; 2 *omvatten, insluiten*; 3 mil. *in de kaders verdelen*): 1 *spiegels, platen –*; 2 *geëncadreerd door ....*; 3 *recruten –*.
encanailleren, zich, geëncanailleerd (Fr. *zich verlagen door zich af te geven met minderwaardige mensen of mensen ver beneden zijn stand* [*canaille*]): *de Hollandse jongen encanailleert zich lichtelijk*.
encephali'tis, v. (Gr. *hersenontsteking*).
encla've, v. –s (Fr. [Lat. inclavare = insluiten]: *stuk land, ingesloten door vreemd grondgebied*).
en'clisis, v. (Gr.-Lat. [Gr. klinein = leunen]: spraakk. *innige aansluiting v. e. woord aan het onmiddellijk voorafgaande woord met verzwakking van eigen accent*), b.v. *daar gaat-ie*; **encli'tisch,** bn., bw. (en = en).
en corps' (Fr. *gezamenlijk*).
ency'clica, v. encyclica's (Lat. eig. encyclica [Gr. kyklos = kring] epistola = rondgaande brief z. vlg. woord). (cy = sie).
encycliek', v. –en (*pauselijke zendbrief van algemene strekking, naar de aanvangswoorden genoemd*): *de – Rerum Novarum*.
encyclopedie', v. encyclopedieën (Fr. [Gr. enklyklios paideia = onderwijs van alle in de kring van algemene beschaving liggende dingen]: *woordenboek over de gehele kring van wetenschappen, kunsten enz.*; *algemeen zaakwoordenboek*); (en = an); **–pe'disch,** bn., bw.: *–e kennis*, veelzijdige, als in een encyclopedie; **–pedist',** m. –en (*bewerker van of medewerker aan een encyclopedie*): gesch. *de –en*, de Fr. schrijvers, die van 1751–1772 de eerste grote Encyclopedie uitgaven, o.a. Voltaire, Diderot, Rousseau.
end, en'de, o. enden; zie einde.
en'deldarm, m. –en (eig. *einde van het darmkanaal aan de aars gelegen; aarsdarm*).
endemie', v. –s, endemieën (Gr. endemia, van demos = volk: *volks- of landziekte; plaatselijk heersende ziekte*). (en = en).
ende'misch, bn. (*inheems*, inz. v. e. ziekte: *plaatselijk heersend*). (en = en).
en depôt' (Fr. *in bewaring, in voorraad; toevertrouwd ten verkoop*): *– – hebben*.
en détail' (Fr. *in het klein; in bijzonderheden*): *– – verkopen; – – vertellen*.
end(o) . . ., Gr. inwendig.
endocri'ne klie'ren, v. mv. (*klieren zonder afvoerkanaal, stoffen vormend, die door het bloed worden opgenomen*); *de schildklier is een der – –*. (Gr. krinein = schiften).
endogamie', v. (*inteelt: de zede van sommige volken, uitsluitend een vrouw te kiezen uit eigen stam*); (en = en); verg. exogamie.
En'dor, Bijb. plaats ten Z. v. Nazareth; de heks van – laat voor koning Saul de geest van Samuel opkomen, 1 Sam. 28 : 7–19.
en dor'so, zie in dor'so. (en = an).
endosmo'se, v. (Gr. endo + osmos = stoot: nat. *doorzweting, opzuiging door scheidswanden, vliezen enz. heen, waarbij een vloeistof uit de omgeving naar een afgesloten ruimte gaat*); l. *–moze*.
endossant', indossant', m. –en (Fr. *iem.,*

die een wissel of een ander stuk endosseert; overdrager v. e. wissel op een ander).
endossement', indossement', o. -en, **indos'so,** indosso's (Fr.-It. 1 *de handeling v. endosseren*; 2 *het opschrift met de handtekening aan de rugzijde*): 1 *door middel van – wordt de eigendom van wissels overgedragen*; 2 *het – wordt op de wisselbrief gesteld en moet o.a. behelzen de naam van den persoon aan wien of aan wiens order de betaling moet geschieden.*
endosseren, indosseren, geëndosseerd (Fr.-It. dos = rug: *een wissel of een ander stuk, door een handtekening met opschrift aan de rugzijde, aan een ander overdragen*; fig. *iets aan een ander overdragen; op de hals schuiven*); **-dosse'ring,** v. -en. (en = an).
Endy'mion, m., Gr.-myth. 1 herders- of jagersfiguur, levende op de berg Latmus en bemind door de maangodin Sele'ne of Ar'temis; 2 gedicht v. Keats. (en = en).
e'nenmale, ten, bw. (*geheel en al*).
energie', v. (Fr. [Gr.-Lat. energia]: 1 nat. *arbeidsvermogen*; 2 *volhardende geestkracht; veerkracht*): 1 *koolstof ontwikkelt bij deze verbinding veel –*; 2 *gebrek aan –*. (g = zj).
energiek', bn., bw. (Fr. *getuigende van, vol geestkracht; flink*). (g = zj).
e'nerlei, bn., bw. (*van dezelfde soort; onverschillig*): *– gras; – gekleed,* op hetzelfde; *het is mij –*; **-hande,** bn. ook, -lei', -han'de.
enerveren, geënerveerd (Fr. *ontzenuwen; zenuwachtig, prikkelbaar maken*).
en fa'ce (Fr. 1 *van voren*, tegenstelling van *en profil*; 2 *vlak tegenover*): 1 *een portret, photographie – –*; 2 *hij zat – – van mij.*
en famil'le (Fr. *in de huiselijke kring*).
enfant chéri(e)', m. en v. (Fr. *lieveling*).
enfant terri'ble, o. enfants terribles (Fr. *flap-uit; kind, dat, door alles over te vertellen, verlegenheid veroorzaakt*; fig. *iem., die onnadenkend uit de school klapt en verlegenheid veroorzaakt, belangen in gevaar brengt*).
enfin', tw. (Fr. *eindelijk, kortom, in één woord; het zij zo*): *–, hij wilde het niet doen; maar –, we zullen zwijgen*; volkst. af(f)ijn.
eng, bn., bw. (1 *niet ruim, niet wijd; nauw*; 2 van een denkbeeld enz.: *beperkt*; 3 *bekrompen*; 4 *benauwend, onaangenaam, naar*): 1 *een – vertrek; – geworden kleren*; 2 *in engere zin iets opvatten*; 3 *kleinsteeds, – van blik*; 4 *wat een – beest; dat kind doet zo –*; nog: Bijbel, *het –e pad, de –e poort,* het pad der deugd, Matth. 7 : 13; muz. *–e ligging,* van akkoorden, wier samenstellende noten zo dicht mogelijk bij elkaar staan.
engagement', o. -en (Fr. 1 *verbintenis*, inz. als artist; 2 *verloving*): 1 *een voordelig – werd hem aangeboden*; 2 *het – v. zijn dochter.*
engageren, geëngageerd (Fr. *aan zijn dienst of tot zekere diensten verbinden* inz. *aanwerven om tegen een bepaald salaris op te treden; uitnodigen* inz. *tot een dans*); **zich –,** [a]) zich verbinden, [b]) zich verloven.
en ga'la (Fr. *in staatsie-, plechtgewaad*).
engbor'stig, bn. (*aamborstig*); vero.
en'gel, m. -en, engeltje (Gr.-Lat. angelus eig. bode: 1 *hemels wezen, hemelgeest* inz. *in de Joodse, Christelijke, Mohammedaanse godsdienst*; 2 fig. *persoon met hoedanigheden als een engel*; 3 *liefkozingswoord*): 1 de -en: Ga'briël, Ra'faël, Mi'chaël; *de – der duisternis,* de duivel; 2 *de –en op het slagveld,* liefdezusters; 3 *mijn –!*
engelbewaar'der, m. -s (R.-K. *persoonlijke bescherm- of bewaarengel*).
en'gelenbak, m. -bakken (*bovenste plaatsen in de schouwburg*); **-dom,** o (*al de Engelen samen*); **-geduld,** o. (fig. *onuitputtelijk geduld*); **-koor,** o. -koren; **-kopje,** o. -s; **-mis,** v. -missen (R.-K. *lijkmis voor kind onder de 7 jaar*); **-rei,** m. -en; **-schaar,** v. -scharen; **-zang,** m.: Luc. 2 : 14.
I. en'gels, o. (*gewichtseenheid bij het wegen van goud en zilver*: $^1/_2$ *oud-Hollands ons*).
II. En'gels 1 bn., bw. ([*als*] *uit, van, in, betrekking hebbende op, eigen aan Engeland*): *–e ziekte,* volksetymologie voor *enkelziekte* = rachitis; **2** o. (*de Engelse taal*); **3 -e,** v. -n (*vrouw, meisje uit Engeland*).
III. en'gels, bn. (vero. of in vaste zegsw.: 1 *van een engel, van engelen* [*afkomstig*]; 2 *van de aard van een engel*): 1 *de –e groet of groetenis,* het Wees-gegroet; 2 *de –e leraar,* Thomas van Aquino (1224–'74).
En'gelsman, m. als mv. Engelsen.
En'gels-zout, o. (*magnesiumsulfaat, bitter zout, in 1695 in Engeland gevonden*).
en'gelzoet, o. (*eikenvaren*).
en'gerd, m. (volkst. *rare snijboon; griezelig, angstaanjagend persoon, akelige vent*): *o, het is zo'n –!*
en'gerling, m. -en (*larve v. d. meikever*; Z.-N. ook: *tweede of kleine bijenzwerm*).
enghar'tig, bn. (*niet ruim voelend; van een niet ruim gevoel getuigend; bekrompen*).
enghar'tigheid, v.
en-gros' (Fr. *in het groot; ruw geschat*);
en-gros'-handel, m. (*grossierderij*).
eng'te, v. -n (1 *het eng of nauw zijn, de eigenschap, omstandigheid, dat iets eng is,* ook fig.; 2 *nauwe doorgang*): 1 *de – der wegen; de – van zijn geest*; 2 *een berg–, een zee–, een land–*; zegsw. *iem. in de – brengen, drijven,* in het nauw, in verlegenheid.
en hai'e (Fr. mil. *als een heg*): *de soldaten waren – – opgesteld,* d. i. in twee rijen met de gezichten naar elkaar gewend.
enharmo'nisch, bn. (muz. van tonen: *verschillend geschreven, doch gelijk van toonhoogte,* b.v. *cis* en *des*). (en = an of en).
e'nig 1 bn., in bet. 2 ook bw. (1 *waarvan geen tweede is, waarmede geen ander te vergelijken*; 2 Z.-N. *eenzaam, beangstigend*): 1 *dit is mijn –e troost; een –e zoon,* zoon alleen; als overtreffende trap (dikwijls met gevoelswaarde verg. allerliefste): *de –ste plaats; – in zijn soort*; als uitroep: *heel prettig, grappig enz.: we hebben vrij gekregen, –! dat was –*; 2 *een –e weg; – wonen*; in N.-N. als bw.: *we wonen hier – mooi,* zeer; als zn. *het –e, dat ik te zeggen heb*; **2** onbep. telw. of onbep. vnw. (1 *een of ander*; 2 *welke dan ook,* inz. met nadruk; 3 *een klein getal, een klein aantal; een paar*): 1 *iets te –er tijd nodig kunnen hebben; –e moed vatten*; 2 *zonder –e achterdocht*; 3 *–e vrienden hielpen*; nog: *– en alleen omdat hij Belg was,* uitsluitend.
enigerhan'de, bn. (*van een of andere soort; van welke soort ook*), ook, **-lei'; -ma'te,** bw. (*enigszins, min of meer*); **-wij'ze,** ook, **-wijs',** bw. (*op de een of andere manier*).
e'nigheid, v. (1 *overeenstemming van gevoelens; eensgezindheid*; 2 *eenzaamheid*): 1 *in de beste – leven*; 2 *ik wandel hier in mijn –.*
e'niglijk, bw. (*alleen; slechts, enkel*).
enig'ma, o. enigma's (Gr. *raadsel*).

enigma'tisch, bn., bw. (*raadselachtig*).
e'nigszins, enigszins', bw. (*een weinig, enigermate*; met kunnen en verwante begrippen: *hoe dan ook, maar, met mogelijkheid*): – *verlegen*.
enjambement', o. –en (Fr., v. jambe = been: dicht. *overstappen*; *het doorlopen van een zin in een versregel naar een volgende*): *Zo hoorde het een vis ||en een zeevogel; die dag was het lis||bos vol geplas*.
enk, m. –en (*bouwland, dikwijls hoger gelegen dan het omringende land*; oorspr. *gemeenschappelijk bouwland der markgenoten*); **–dorp,** o. –en (*dorp met zulke enken*).
I. en'kel, m. –s (ontl. *gewricht, dat de voet met het been verbindt*; *knokkel ter weerszijden van het onderbeen boven de voet*; *deel der kous om de enkel*).
II. en'kel 1 bn. en telw. (1 *niet dubbel, niet samengesteld*; 2 *niet meer dan één*; 3 *nauwelijks meer dan één*; 4 *weinig in getal*; 5 *zonder meer*): 1 *–e bloemen*, met één rij bloemkroon- of bloemdekbladeren; *–e standaard*, muntstelsel, waarbij òf alleen gouden òf alleen zilveren standpenningen voorkomen; zie monometallisme; 2 *een kamer, verlicht door een –e kaars*; *een –e handschoen*; 3 *nog een – woord*; 4 *–e uren, dagen*, enige; 5 *op het horen van de –e naam van dezen onmens rilde hij*; nog: Z.-N. *een –e frank*, een stuk van één frank; Z.-N. – *geld*, pasmunt; **2** bw. (*alleen, slechts, louter*): *'t is – onwil*; **3 –e,** v. –n (*kaartje voor een enkele reis of rit*): *met een – is hij op lijn 11 gestapt*; ook: *enkeltje*, o. –s; gew. ook: **en'keld.**
en'kel-boekhouden, o. bij –– ontbreken journaal en grootboek en wordt aantekening gehouden van slechts enkele bezittingen en schulden, terwijl de winst in één bedrag bepaald wordt door kapitaalsvergelijking; **dub'bel-boekhouden** doet niet alleen de veranderingen in grootte en samenstelling van het vermogen uitkomen, doch geeft tevens een gedetailleerd overzicht van de winst.
en'keling, m. –en (*éénling, individu*).
en'kelspel, o. –spellen (tennis: *single*; *partij van één heer of één dame tegen één anderen heer, of één andere dame*): *in het –*.
en'kelspoor, o. (*op spoor- of tramweg één stel rails*, zowel voor de heen- als terugreis).
en'kelvoud, o. –en (*grammatische vorm, die uitdrukt, dat het getal één is*): *het – der zn.*
enkelvou'dig, bn. (*niet dubbel, meervoudig of samengesteld*): *een – woord, een –e zin*.
Enkhui'zer 1 bn. (*van Enkhuizen*): *dat is een anekdote uit de – (almanak) van 't jaar één*, een zeer oude; **2** m. –s (*bewoner van Enkhuizen, uit Enkhuizen afkomstig persoon*).
enlumineren, geënlumineerd (Fr. [Lat. lumen = licht]: *kleuren*; *met kleuren afzetten, dekken*). (en = an).
en mas'se (Fr. *in menigte*).
en miniatu're (Fr. *in het klein*).
enorm', bn., bw. (Fr. énorme [Lat. enormis van ex + norma = regel]: *zeer groot, geweldig, ontzaglijk*): *een – succes*; – *groot*.
enormiteit', v. –en (Fr. [Lat. enormitas]: *overmatige grootte*; *ongehoord iets*; *ontzettende misdaad*; *grote stommiteit*).
en passant' (Fr. *in 't voorbijgaan, terloops*).
en petit comité' (Fr. *in klein intiem gezelschap, in een onderonsje*).
en profil' (Fr. *van ter zijde gezien*).
enquê'te, v. –s (Fr. [Lat. inquirere = onderzoeken]: *onderzoek* inz. *in een aangelegenheid van openbaar belang, waarvan de uitkomsten meestal bekend worden gemaakt*; rechtst. *getuigenverhoor in een burgerlijk rechtsgeding*): *het recht van –*; *een parlementaire –*, op last van en tot voorlichting van het parlement inz. door een commissie uit dit parlement; *een – instellen*; l. *ankê'te*; in Z.-N. (schrijft.) enkwest', o.; **––commissie,** v. ––commissiën, –s.
enregistreren, Z.-N.; zie registreren.
enroleren, geënroleerd (Fr. mil. *aanwerven*).
ensceneren, geënsceneerd (Lat. scena = toneel: *in scène zetten*; *voor het toneel gereedmaken of inrichten*: *decors, requisieten, costumes*); **enscene'ring,** v. –en: *de – van een spektakelstuk*. (en = an).
ensem'ble, Fr. (Lat. simul); **1** bw. (*te zamen*); **2** o. –s (*het geheel, alles bijeen*; *samenspel*; *samenklank*; *een muziekstuk voor verschillende instrumenten*; [*toneel*]*gezelschap, troep*): *een goed –*; *het Boheems –*. (en = an).
ent, v. –en (*loot, die op een verwante boom- of plantensoort bevestigd, daaruit de nodige voedingssappen kan trekken*).
entameren, geëntameerd (Fr. [Lat. intaminare = aanraken]: 1 *beginnen*; 2 v. e. gesprek: *aanknopen*): 1 *een proces over een haan –*; 2 *een gesprek –*. (en = an).
en'ten, entte, h. geënt (Lat. imputare: 1 *een loot in een spleet a. d. top van de ingekorte stam of tak v. e. verwante boomsoort bevestigen, zodat zij hiermede zich verbindt*, inz. *om wilde vruchtbomen aldus te veredelen*; 2 fig. *een voedingsbodem voor een genoemde zaak zoeken in iets anders*; *een zaak als voortzetting aan een andere verbinden*): 1 *een loot – op*; *bomen –*; 2 *de kennis der algebra – op die der rekenkunde*.
enten'te, v. (Fr. van s'entendre = zich verstaan met: *verstandhouding*; *Frankrijk, Rusland, Engeland, in de oorlog v. 1914*): – *cordiale*, de nauwe verstandhouding tussen Engeland en Frankrijk vóór 1914.
en'ter, m. –s (*éénjarig dier*, inz. *kalf of veulen, één winter oud*); verg. twenter.
en'terbijl, v. –en (*bijl met gekromde punt aan de rugzij, om dienst te kunnen doen bij het beklimmen van een vijandelijk schip*).
en'terdreg, v. –dreggen (*dreg met punthaken, om in 't vijandelijk want te slingeren en het schip aan het eigen schip vast te leggen*).
en'teren, enterde, h. geënterd (Sp. entrar [Lat. intrare = binnentreden]: 1 *een vijandelijk schip aan boord klampen en beklimmen*; 2 *in het tuig van een schip klimmen*): 1 *het admiraalsschip –*; 2 *als de matrozen –, d.w.z. in mast en ra vliegen*.
en'terhaak, m. –haken (*haak aan ijzeren roede of boom om een schip aan te klampen*).
enthousias'me, o. (Fr. –, Gr. enthousiasmos, letterl. in God [= theos] zijnde: *geestdrift*; *vervoering*; *bezieling*); **enthousiasmeren,** geënthousiasmeerd (*in geestdrift brengen bezielen*); lees *antoe-zie–*.
enthousiast' 1 m. –en (Fr. [Gr. enthousiastes]: *iem. zeer vatbaar voor geestdrift*; *iem. vol geestdrift voor het een of ander*); **–e,** v.; **2** bn., bw. (*geestdriftig*): *hij was –, vol vuur voor dit plan*; **3** bw. (*met geestdrift*): – *stemde hij in met het voorstel*; l. *antoeziast'*.

enthousias'tisch, bn., bw. (*vol geestdrift*).
enthusias'me, enz.; zie enthou.. (u = oe).
entomo . . ., v. Gr. entomon = gekorven.
entomograaf', m. -grafen (*beschrijver van insecten*); **-graphie',** v. -graphieën; **-liet',** m. -en (*versteend insect*); **-logie',** v. (*insectenkunde*); **-loog',** m. -logen (*insectenkenner, -kundige*). (en = en).
entoura'ge, v. (Fr. *omgeving*). (en = an).
en-tout-cas', m. (Fr. *parasol, die ook als paraplu kan dienen*), mv. = enkelv.
entr'ac'te, v. -s (Fr. ton. *tussenbedrijf; pauze tussen twee bedrijven; muziek daartussen; klein sigaartje*).
entraineren, geëntraineerd (Z.-N. *meeslepen*; sport. *trainen*). (en = an).
entre-deux', o. (Fr. *middelstuk; tussenwand; tussenzetsel, van kant of broderie bij rokken enz.*), mv. = enkelv.
entree', v. -s, entreetje (Fr. entrée [v. Lat. intrare = binnentreden]: 1 *ingang, toegang*; 2 *toegangsrecht*; 3 *toelatingsprijs* (in een sociëteit); 4 *toegangsprijs*; 5 *voorafspijs, voorgerecht*): 1 *zijn – maken,* zijn intrede doen; 2 *ergens – hebben*; 3 *de lidmaatschapskosten plus –*; 4 *tegen –*; *– betalen*; 5 *een – en drie schotels*; **--biljet,** o. --biljetten (*toegangskaart*); ook: **--kaart,** v. -en. (en = an).
entrefilet', o. -s (Fr. *ingeschoven krantenbericht of artikeltje* [eigenl. *tussen twee strepen of filets*] inz. *der redactie*). (en = an).
en'tre nous' (Fr. *onder ons*): *dat blijft – –.*
entrepot', o. -s (Fr. entrepôt: *pakhuis; opslagplaats, stapelplaats van goederen*; inz. *rijkspakhuis, waarin, omdat eenmaal betaalde invoerrechten gewoonlijk niet gerestitueerd worden, goederen kunnen worden opgeslagen, waarvan de bestemming nog onzeker is*): *goederen opslaan in –.* (ot = oo).
entresol', m. -s (Fr. [Lat. inter + ponere = plaatsen]: *tussenverdieping; insteekkamertje*).
entrevu'e, v. -s (Fr. *samenkomst; gesprek*).
ent'rijs, o. -rijzen (*twijgje, dat op een stam geënt moet worden*); **-spleet,** v. -spleten (*spleetje voor de insteek van het entrijs*).
entwaar', bw. (gew. in Z.-N. *ergens*).
ent'was, o. (*was ter bedekking van de entingswonde*).
entwat', entwie', vnw. (gew. in Z.-N. *iemand, iets*).
envelop'pe, v. -n (Fr. *briefomslag; omhulsel*).
environs', m. mv. (Fr. *omstreken*).
en'zovoort(s), enzovoort'(s), woord, dat te kennen geeft, dat een verdere opsomming overbodig is.
enzym', o. (Gr. en + zyme = gist); z. ferment.
e'o ip'so (Lat. *vanzelf, juist daardoor*).
eoli'then, m. mv. (Gr.-Lat. aeon = tijdruimte, Gr. lithos = steen: *tot gereedschappen ruw bewerkte stenen uit een vóórhistorisch tijdperk*).
E'olus(harp), zie Ae'olus(harp).
E'os, v., myth.; zie Aurora.
eosi'ne, v. (v. Gr. eos = dageraad: *fraaie rode verfstof tot het verven van zijde*). (s = z).
epac'ten, v. mv. (Fr. épactes [Lat. epactae = toegevoegde dagen]: *het aantal dagen, op 1 Jan. verlopen sedert de laatste nieuwe maan*).
Epaminon'das, krijgs- en staatsman van Thebe, sneuvelde in 362 v.C. bij Mantine'a.
epaulet', v. epauletten (Fr. épaulette v. épaule = schouder: *schouderbelegsel met afhangende troetels; vroeger in ons land het onderscheidingsteken van een officier, thans nog bij de marine*): *gouden epauletten.*
epen'thesis, v. (Gr.-Lat. [Gr. epi + enthesthai = inzetten]: spraakk. *inlassing*), b.v. in: *eitje, scheidsman.*
epenthe'tisch, bn. (*ingelast*): *een –e d.*
ephemeer', epheme'risch, bn. (*slechts één dag durend; kortstondig*). (phe = fee).
ephemeri'den, v. mv. (Fr. [Gr.-Lat. ephemeris v. Gr. hemera = dag]: *ééndagsvliegen*; fig. *nieuwstijdingen, dingen v. één dag,* b.v. *dagbladen*; sterrenk. *tafelen, tabellen, die de stand der sterren voor elke dag aangeven*). (phe = fee).
ephe'ten, m. mv. (Gr. ephetai = letterl. toezender [van straf]: gesch. *rechterlijk college in oud-Athene*). (phe = fee).
epho'ren, m. mv. (Gr.-Lat. ephorus [Gr. epi + horao = zien]: eig. *opzichters*: gesch. *naam van 5 Spartaanse overheidspersonen, wier taak in later tijden* inz. *was: toezicht op het naleven der wetten, zeden enz.; gekozen door het volk vormden zij een tegenwicht tegen de koningen en de raad der ouden*).
e'pi . . ., Gr. voor klinkers ep . . ., voor *h* samensmeltend tot eph: op, aan, bij, na.
epicu'risch, bn., bw. (*de levensbeschouwing van Epicurus aanhangend; genotzuchtig*).
epicuris'me, o. (*leer van of in de geest van Epicurus; genotzucht*).
epicurist', m. -en (*aanhanger van de leer van Epicurus; genotzuchtig mens; gastronoom, lekkerbek*).
epicuris'tisch, bn., bw. (*volgens de leer van Epicurus; epicurisch*): *de wijn werd – geheel voor de drijvende zaligheid bewaard.*
Epicu'rus, m. Atheens wijsgeer, ± 342–270 v. C.; enige stellingen zijner wijsbegeerte zijn: de enige bron van kennis is waarneming, het hoogste goed is genot.
e'picus, m. epici (Lat. *episch dichter*).
epidemie', v. epidemieën (Fr. [Gr.-Lat. epidemia van Gr. epi = onder + demos = volk]: *volksziekte: heersende besmettelijke ziekte*).
epide'misch, bn., bw. (1 *besmettelijk heersend*; 2 *als een, in de vorm van een epidemie*): 1 *een –e ziekte*; 2 *het revolutiemaken is –,* algemeen; *de ziekte heerst –.*
epider'mis, v. (Gr.-Lat. *opperhuid*).
epidiascoop', m. -scopen (Gr. diaskopein = doorzien: *projectielantaarn ook voor niet doorschijnende voorwerpen: foto's enz.*).
epiek', v. (*leer van het heldendicht, der epische dichtkunst; de epische gedichten*).
epiglot'tis, v. (Gr.-Lat. *strotklepje*).
epigo'nen, m. mv. (Gr.-Lat. epigoni [Gr. epigonos = later geboren]: *nageslacht*; inz. *op het gebied van kunst enz.: zij, die navolgend voortbouwen op hetgeen hun voorgangers tot stand brachten; nabloeiers*).
epigraaf', v. epigrafen (*opschrift*).
epigram', o. epigrammen; (Gr.-Lat. *bij- of opschrift; puntdicht, kort hekeldicht*); epigrammen van *Huygens* (Sneldichten), *Roemer Visscher* (Quicken).
epigramma'tisch, bn., bw. (*als in een epigram, kort en zinrijk, scherp en stekelig*).
epilepsie', v. (Fr. [Gr.-Lat. epilepsia, van Gr. stam lab = neem, pak; letterl. aanval]: *vallende ziekte*). (s = s).
epilep'ticus, m. epileptici (Lat. *iem., die lijdt aan vallende ziekte*); zie St.-Vitusdans.

epiloog', m. epilogen (Gr.-Lat. epilogus: *slotwoord; slotrede; narede van een dichtstuk*).
epineus', bn.; epineuzer, -t (Fr. eig. doornig; fig. *netelig, lastig*): *een epineuze quaestie.*
epiphy'ten, v. mv. (Gr. phytos = gegroeid: *planten op bomen levende, maar niet parasiterende; gastplanten*).
Epiroot', m. Epiroten (*bewoner van Epirus*).
Epi'rus, o. (*landschap in 't W. van N.-Griekenland*).
e'pisch, bn., bw. (dichtk. *tot de verhalende poëzie behorend; van de vorm van een epos*): *-e poëzie; een - dichter,* nl. van -e poëzie.
episcoop', m. episcopen (Gr. episkopein = op iets zien: *toestel om te projecteren inz. illustraties, foto's, zonder lantaarnplaatjes*).
episcopaal', bn. (Fr. [Lat. episcopalis]: *bisschoppelijk*): *de episcopale kerk,* Anglicaanse.
episcopaat', o. episcopaten (Lat. episcopatus, zie bisschop: *bisschoppelijke waardigheid; bisdom; de bisschoppen samen*): het Ned. R.-K. -, nl. 1 aartsbisschop te Utrecht en 4 suffragaanbisschoppen te Haarlem, Breda, Den Bosch en Roermond.
episo'de, v. -n (Fr. [Gr. epeisodion = bijgevoegd deel]: 1 *min of meer zelfstandig deel van een verhaal;* 2 *deel van een reeks van gebeurtenissen, dat min of meer een afzonderlijk geheel vormt*): 1 *één - uit die roman is roerend;* 2 *gevechts-n uit de slag bij M.*
episo'disch, bn., bw. (*ingelast, ingevlochten*).
epis'tel, m. -s, vroeger ook en nog in Z.-N. o. episteltje (Lat. epistola: 1 eig. *brief,* meestal spott.; 2 *zendbrief* [*der Apostelen*]; 3 R.-K. *gedeelte der Mis vóór het Evangelie*): 1 *wat een zonderling -; hij schreef me daar een dikke -;* 2 *de -en van Paulus,* meestal *Brieven;* 3 *- uit de Mis der overledenen.*
epita'phium, o. epitaphia (Gr.-Lat. [Gr. taphos = graf]: *grafschriften*); Fr. epita'phe.
epithala'mium, o. epithalamia (Gr.-Lat. [Gr. thalamos = bruidsvertrek]: *bruiloftsdicht, -lied*); ook: epitalaam'.
epitheet', o. epitheten; **epi'theton,** o. epi'theta (Gr.-Lat. [Gr. stam the = plaatsen]: *toevoegsel, toenaam, bijnaam*): *epitheton or'nans,* versierend toevoegsel, b.v. de *snelvoetige* Achilles, mv. epi'theta ornan'tia; lees *eepie'teta ornan'tsia.*
epizoötie', v. (Gr. zoön = dier, letterl. onder de dieren, verg. epidemie: *veepest; besmettelijke veeziekte, sterfte onder het vee*).
e plu'ribus u'num (Lat. *uit vele*[*n*] *één*).
epopée', v. epopeeën (Fr. [Gr. epopoiia = episch werk]: *heldendicht*); zie epos.
épo'que, v. -s (Fr. [Gr. epoche]: *tijdstip; gedenkwaardige dag; tijdvak*): fig. *- maken,* opgang maken, een nieuw tijdperk openen.
e'pos, o. epen (Gr.-Lat. *woord;* dichtk. *heldendicht*): *het Griekse -;* zie Homerus.
ep'pe, v. (*schermbl. plant, selderij;* ook wel: *juffrouw-merk, blaartrekkende boterbloem*): *wilde -,* [a]) peterselie, [b]) hondspeterselie; *de kleine water-,* Lat. berula angustifolia.
e pur si muo've, It. eig. En toch draait zij; fig. *en toch heb ik gelijk!* Aan Galileï toegeschreven woorden, toen men hem zou gedwongen hebben tegen zijn overtuiging de beweging der aarde om de zon te ontkennen.
equa'tie, enz.; z. aequatie enz. (qu = kw).
equer're, v. -s (Fr. [Lat. exquadrare = vierhoekig maken]: *eenvoudig hoekmeetinstrument*). (qu = k).
equi . . ., zie aequi . . .
equili'ber, o. (Fr. [Lat. aequus = gelijk, libra = weegschaal]: *evenwicht*). (qu = k).
equilibrist', m. -en (Fr. *jongleur; koorddanser; kunstenmaker, die evenwichtstoeren doet met allerlei voorwerpen*). (qu = k).
equinox', m. -en (Lat. aequus = gelijk, nox = nacht: *gelijkheid van dag en nacht, nachtevening*). (qu = k).
equipa'ge, v. -s (Fr. 1 *sierlijk eigen paard met rijtuig,* [*voor genoegen gehouden*]; 2 *scheepsbemanning;* 3 *oorlogsuitrusting van een officier*): 1 *- houden;* 2 *van de - stierven er dagelijks enigen;* 3 *zijn - was keurig in orde;* **-meester,** m. -s (*ambtenaar, belast met het beheer over de uitrusting v. schepen*). Opm. In bet. 1 meestal qu = k, in bet. 2 = kw.
équi'pe, v. -s (Fr. *ploeg werkvolk, schermers*): *de sabel- kwam in de finale.* (qui = kie).
equipement', o. -en (Fr. *uitrusting van een krijgsman, van een schip, kleding en wapenen*); **-stukken,** o. mv. (qui = kie).
equiperen, geëquipeerd (Fr. [v. o.-Noors skip = schip]: *uitrusten, bemannen*). (qui = kie).
equivalent', Fr. équivalent, **1** bn. (*gelijkwaardig*): *deze breuken zijn -;* **2** o. -en (*een gelijkwaardig iets; iets, dat tegen iets anders opweegt*): *een - voor.* (qui = kie).
equivo'que, Fr., Lat. aequus + vox = zin, **1** bn., bw. (*dubbelzinnig; verdacht; twijfelachtig*); **2** o. (*dubbelzinnigheid*). (qui = kie).
I. er (eig. genitief van het persoonlijk vnw. v. d. 3de pers. mv.: *van die of van zulke zaken of personen*): *appelen, ik kocht - 10.*
II. er (wisselvorm van: 1 *haar,* persoonlijk vnw. v. d. 3de pers. enkelv.; 2 *haar,* bezittelijk vnw. v. d. 3de pers. v. enkelv. en meerv.): 1 *ik heb - gezien;* 2 *Truus* (*d*)*er hoed.*
III. er (toonloze vorm van *daar*) **1** bw.: *men vond - niemand; - zijn,* zijn doel bereikt hebben; **2** om uit te drukken een algemene strekking: *- sterft zo menigeen; - werd geklopt;* **3** met een bijw. vervangt het een voornw. met een voorzetsel: *ik blijf - buiten; iets - voor krijgen.*
e'ra, v. era's; (*tijdrekening*); z. **ae'ra.**
erach'ten, ww., nog in: *mijns, zijns, onzes -s,* volgens mijn, enz. inzien; germ.
Erasmiaans', bn., bw. *de -e stad,* Rotterdam, geboorteplaats van Desiderius Erasmus (= Gerrit Gerritsz.), 1467–1536.
Era'to, v., Gr.-Lat. myth. muze van het minnedicht en de mimiek, afgebeeld met een lier in de hand in gezelschap van Eros.
erbar'melijk 1 bn. (1 *medelijden opwekkend; pijnlijk treffend,* van toestanden en gebeurtenissen; 2 *armzalig, gebrekkig, minderwaardig;* 3 *hinderlijk, ellendig*): 1 *het was - om aan te zien;* 2 *op -e manier Frans spreken; de koffie was -;* 3 *een - leven maken;* **2** bw. (1 *deerlijk;* 2 *op gebrekkige, armzalige wijze;* 3 bw. v. graad: *zeer*): 1 *- steunen; - omkomen;* 2 *- knoeien;* 3 *- slecht.*
1 erbar'men, zich, erbarmde z., h. z. erbarmd (*z. ontfermen*): *- u onzer* (of: *over ons*)*!*
2 erbar'men, o. (*medelijden*): *zonder -.*
erbar'ming, v. (*ontferming, mededogen*).
e're, zie eer.
e'reambt, o. -en (*ambt van eer* inz. *dat meer eer dan inkomsten geeft*); ook, eerambt; **-blijk,** o. -en (*ereteken*); **-boete,** v. (R.-K. *daad van eerherstel door schuldbelijdenis en*

smeking om vergiffenis): *een akte van –*; **–boog,** m. –bogen (*boog als eerbewijs en tot versiering over iems. weg of tot herdenking van een roemrijk feit*); **–burger,** m. –s (*iem., wien eershalve het burgerrecht in een andere plaats dan zijn woonplaats of in een ander land is verleend*); **–burgerschap,** o.: *iem. het – aanbieden.*

e'rebus, m. (Lat. *onderwereld*); Gr. e'rebos.

erec'tie, v. –s, erectiën (Fr. [Lat. erectio]: *oprichting*; *opbouw*).

e'redegen, m. –s (*kostbare degen, die iem. vereerd wordt wegens betoonde dapperheid*; *staatsiedegen*); **–dienst,** m. –en ([*vorm van*] *godsdienstoefening*; *godsdienst*; *uitwendige godsdienstvorm*); ook eerdienst; **–doctoraat,** o. (*doctoraat, verleend honoris causa*); z. **H. C.**

ereis', bw. (*eenmaal, eens*): *daar was – een koning*; *zeg –*; spreekt. *eris.*

e'rekrans, m. –en (*krans der of ter ere, iem. aangeboden*); **–kruis,** o. –en (*ridderkruis*); **–legioen,** o.; zie legioen; **–lid,** o. –leden (*iem., wien het lidmaatschap ener vereniging eershalve is opgedragen* [*zonder geldelijke verplichtingen*]; *lid van verdienste*): *hij is –*; **–lidmaatschap,** o. (*het zijn van erelid*): *het – ener vereniging*; **–metaal,** zie eermetaal.

eremiet' (Z.-N. **eremijt**), **eremita'ge;** zie hermiet en ermitage.

e'ren, eerde, h. geëerd (*eer bewijzen*; *met onderscheiding bejegenen*; *vereren, hoogschatten*): *zijn ouders –, den koning –*; *de doden –*, in ere houden; zegsw. *waar men mee verkeert, wordt men mee geëerd*, men beoordeelt den man naar zijn gezelschap.

e(h)'rentfest, bn. (*grootachtbaar*); vero.

e'repalm, m. –en (*zegepalm, palm, iem. aangeboden om hem te eren als overwinnaar* inz. fig.); **–plaats,** v. –en (*voornaamste plaats, waaraan de meeste onderscheiding verbonden is, b.v. aan tafel*); **–poort,** v. –en (*ereboog*); **–post,** m. –en (*ereambt*); **–prijs,** –prijzen **1** v. (*veronica, leeuwenbekachtig plantje met blauwe bloempjes*; **2** m. *prijs, waarmede iem. geëerd wordt* inz. *onderscheiding bij een wedstrijd, tentoonstelling enz.*); **–rechten,** o. mv. (België: *rechten op eretitels*); **–ronde,** v. –n (*baan of ronde, die een overwinnaar in een* [*motor*]*rijwielwedstrijd* enz. *alleen rijdt om de toejuichingen in ontvangst te nemen*); **–sabel,** v. –s; zie eredegen; **–schuld,** v. –en (*schuld, die men als man van eer zonder aanmaning voldoet* inz. *speelschuld*); **–teken,** o. –en, –s (*teken of blijk van eer*; *verenerend onderscheidingsteken*); **–titel,** m. –s (*verenende titel*), b.v. de Vader des Vaderlands.

E'rets Jis'rool o. (Hebr. *land Israëls, Palestina*).

e'rewacht, v. –en (*afdeling soldaten, die de wacht houden vóór het verblijf van een vorst enz., b.v. bij 't bezoek aan een stad of hem vergezellen op straat ter opluistering*; *een aantal personen, gewoonlijk te paard, die een of andere autoriteit of een jubilaris afhalen en in optocht vergezellen*); **–wijn,** m. (*wijn, op plechtige wijze genodigden bij hun komst op openbare feestelijkheden aangeboden*); **–woord,** o. (*verzekering of belofte, waarbij men zijn eer in pand geeft*): *op mijn –! een officier op zijn – vrijlaten.*

I. erf, v., volksnaam van de murik, muur.

II. erf, o. erven (eig. *erfdeel*, in deze bet. vero.: 1 *streek of land, dat een volk gedurende een aantal geslachten bezeten heeft en bewoond*, in verheven stijl; 2 *grond* [*omheind*] *behorende bij en gelegen om een huis* inz. *een boerenwoning*): 1 *het – der vaderen*, vaderland; 2 *huis en –*; *de kippen lopen op het –*; *de hekdeur van het – stond open*; België: rechtst. *besloten –*, omheind; ook: de grond behorende bij een huis in O.-I.: *Perzische rozen, bloeiende op hun –*; oude vorm erve, v.

erf'deel, o. erfdelen (*het deel, dat iem. hetzij krachtens de wet, hetzij krachtens erfstelling* [z. ald.] *toekomt uit een nalatenschap*; *bezit, dat iem. door erfenis verkregen heeft of verwerft*).

erf'dienstbaarheid, v. (*servituut*; *dienstbaarheid, die op een erf rust*).

er'felijk 1 bn. (1 *door erfenis verworven en vererfbaar*; *door vererving overgaande*; 2 van eigenschappen: *van het ene geslacht op het andere overgaand of overgegaan*): 1 *een – bezit*; *een –e adel*; 2 *een –e ziekte*, b.v. *haemophilie*; **2** bw. (*zo, dat een eigenschap van het ene geslacht op het andere overgaat*): *deze gebreken planten zich – voort*, van het ene geslacht op het andere; zegsw. *eeuwig en –*, altijd.

er'felijkheid, v. (*het erfelijk-zijn of worden*, in beide bet.): *de – der kroon in de mannelijke lijn*; *het probleem der –*; **–sleer,** v. zie Mendel.

er'fenis, v. erfenissen (1 *wat iem. v. e. overledene erft*; *wat een overledene nalaat*; 2 *hetgeen een vorig geslacht of persoon tot stand heeft gebracht*): 1 *zijn deel krijgen van een –*; *een – aanvaarden*; 2 *de – der liberale partij.*

erf'genaam, m. en v. erfgenamen (*iem., die gerechtigd is, of uit hoofde van bloedverwantschap behoorde te zijn, tot* [*een deel van*] *de nalatenschap van een ander*): *de – erft ook schulden, de legataris niet*; *de natuurlijke erfgenamen*, b.v. de kinderen, die het n.l. zijn zonder testament; *zijdelingse erfgenamen*, uit enige zijlinie; vr. ook –gename; **–gerechtigde,** m. en v. –n.

erf'goed, o. –goederen (*goed, dat men geërfd heeft*): *op het ouderlijke – teren.*

erf'gooier, m. –s (*een Gooilander, die als afstammeling van de oorspronkelijke bewoners erfelijke rechten op de gemene gronden bezit*, b.v. *het recht in de meent vee te weiden*).

erf'huis, o. –huizen (1 *het huis van een afgestorvene, waar de inboedel wordt verkocht*; *boelhuis*; 2 *de verkoop zelf*): 1 *met den notaris verlieten wij het –*; 2 *– houden.*

erf'laatster, v. –s (*vrouwelijke erflater*).

erf'land, o. –en (1 *land, dat een volk als erfenis*, d.i. *door God in het vooruitzicht gesteld of als genade geschonken, toekomt*; 2 inz. in het mv. *land, waarover een vorst erfelijk regeert*): 1 *Israël .... trok veertig jaar naar 't – op en neer*; 2 *de Oostenrijkse –en.*

erf'later, m. –s (*man, die enig bezit als erfenis nalaat*); verg. testateur; **–lating,** v. –en (*het vermaken van enig bezit aan een bepaald erfgenaam*; *bezit, dat men als erfenis aan iem. nalaat*; *legaat*); ook: *erfmaking*, v. –en; **–oom,** m. –s (*oom, van wien men een erfenis verwacht*); **–opvolging,** v. –en (*opvolging krachtens erfrecht*): *wettelijke –*; **–pacht,** v. –en (1 *pacht, waarvan de duur niet aan het leven van den pachter gebonden is, en die op diens erfgenamen overgaat*; 2 *geld, voortbrengselen of vruchten uit hoofde van zulke pacht verschuldigd*): 1 *–srecht is een zakelijk recht om het vol genot te hebben van een aan*

een ander toebehorend onroerend goed, onder gehoudenis om aan laatstgemelde als een erkentenis van deszelfs eigendom een jaarlijkse pacht te betalen; in –; 2 de – betalen; **–portie,** v. –s, –portiën (*erfdeel*); **–prins,** m. –prinsen (*prins, die erfgenaam van de vorstelijke waardigheid is,* inz. *de oudste zoon van den kroonprins*); **–prinses,** v. –prinsessen; **–recht,** o. –en (*recht, dat de vererving regelt*); **–rente,** v. –n (*verschuldigde rente, die niet vervalt bij de dood van den trekker*).

erf'stadhouder, m. –s (gesch. *door de wet aangewezen opvolger van den stadhouder; stadhouder, wiens kinderen de waardigheid van hem erven*): *Willem IV werd – in 1747.*

erf'stelling, v. –en (*aanwijzing van een erfgenaam of erfgenamen; testamentaire beschikking van den erflater over* [*een gedeelte van*] *zijn nalatenschap*).

erf'stuk, o. –stukken (*familiestuk; voorwerp van enige waarde, dat reeds meer dan één geslacht familiebezit is*; spott.: *aflegger*); **–tante,** v. –s; z. erfoom; **–vijand,** m. –en (*erfelijke vijand; aarts-, doodsvijand*): *de strijd tegen den –*; **–vorst,** m. –en (*erfelijk vorst; iem., die volgens de wet de vorstelijke waardigheid erft*).

erf'zonde, v. (*zondeschuld, door Adams val op alle mensen overgegaan*; fig. *ondeugd, die van het ene op het andere geslacht overgaat*): *besmet met de –.*

I. erg 1 bn., bw. (1 *van een ongunstige, bedenkelijke, betreurenswaardige aard*; 2 van zieken: *slecht, ernstig*; 3 *in hoge mate de eigenschap vertonend, die het zn. uitdrukt*): 1 *het weer werd al –er; zo – is het niet; het ergste vrezen,* vrezen, dat iets zeer slecht zal aflopen; *van kwaad tot erger*; 2 *'t is – met hem, zei de dokter*; 3 *in –e nood; een –e spotter*; **2** bw. (1 *op ongunstige, bedenkelijke, ernstige of betreurenswaardige wijze*; 2 bw. v. graad: *in hoge mate*): 1 *ik had het niet zo – gemeend; zo heel – is het niet; –er nog, zij viel*; 2 *hij is – ziek, hij hoest –, gij zijt – nieuwsgierig,* zeer; **3** o. (*kwaad; boos opzet; boosheid,* in enkele verbindingen): *zonder –,* [a]) boze bedoeling, b.v. *ik zei het zonder –,* [b]) het bewustzijn iets verkeerds te doen b.v. *zonder – raapte ik het papier op; ergens – in hebben,* een vermoeden van hebben; Z.-N. *dat kan geen –,* geen kwaad.

II. erg, o. (stam v. Gr. ergon = arbeid; *arbeidseenheid: arbeid, verricht door een kracht van één dyne bij een verplaatsing van haar aangrijpingspunt over een weg van 1 cm in haar richting*).

ergden'kend, bn. (*geneigd kwade bedoelingen bij anderen te veronderstellen; achterdochtig, wantrouwend*); **–den'kendheid,** v.

er'gens, bw. (1 *op een of andere, op zekere, op enige plaats*; 2 met een bw.: *iets* met een vz.): 1 *ik zag hem –; ik moet – zijn* (of: *op zekere plaats*), bestekamer; 2 *– aan komen.*

er'geren, ergerde, h. (zich) geërgerd (1 *aanstoot geven; tot ontstemming en min of meer tot verontwaardiging prikkelen*; 2 refl. *aanstoot nemen*; 3 Z.-N. *erger worden*): 1 *die woorden – mij; hij was geërgerd over zulk een taal; het ergert mij*; 2 *zich over iets –; mens, erger je niet*; 3 Z.-N. *de ziekte ergert.*

er'gerlijk, bn., bw. (*aanleiding gevend tot ergernis; aanstootelijk*): *dat is –e taal, een – gedrag; – vloeken*; **er'gerlijkheid,** v.

er'gernis, v. ergernissen (1 *iets, dat aanleiding geeft om zich te ergeren*; 2 *de toestand van geërgerd te zijn, de omstandigheid, dat iem. zich ergert*): 1 *– geven; de ergernissen mijden; het is een –, je gedrag!* 2 *haar medelijden was groter dan haar –; tot – van.*

erg'je, o.: *dat doet hij op een –,* d. i. met zeker oogmerk; vero.

er'go, bw. (Lat. *bijgevolg, dus, derhalve*).

er'gostaat, m. (Gr. ergon = arbeid, werk: *krachtmeter*).

ergoti'ne, v. (*moederkoornextract als geneesmiddel bv. bij bloedingen*).

ergotis'mus, m. (Fr. ergot = moederkoorn: *kriebelziekte, veroorzaakt door tarwe, waarin moederkoorn is terechtgekomen*).

e'rica, v. (Gr.-Lat. *heideplantje*).

ericacee'ën, v. mv. (*heidegewassen*).

E'rin, o.: *het groene –,* Ierland; lees *Ee'rin.*

Eri'nyen, v. mv. (Gr.-Lat. *wraakgodinnen*).

E'ris, v., myth. Gr. (godin der) tweedracht.

erken'nen, erkende, h. erkend (1 *tot inzicht komen van; het bestaan, de waarheid, juistheid enz. toegeven, inzien*; 2 *toegeven of inzien, dat een persoon of zaak een hoedanigheid bezit*; ook met betrekking tot een niet genoemde hoedanigheid): 1 *de juistheid van iets –; zijn ongelijk –*; 2 *iem. als zijn weldoener –,* openlijk willen kennen; *als rechtspersoon erkende vereniging; de radenrepubliek –*; nog: *een natuurlijk kind –,* als het zijne.

erken'ning, v. (*het erkennen* in 2 bet.): 1 *tot de – komen, dat men ongelijk had*; 2 *de – van Don Carlos als koning.*

erken'telijk, bn., bw. (*tot dank geneigd*; minder sterk dan *dankbaar* inz. voor bewezen diensten): *zich – tonen; – de diensten aannemen,* in dank; **erken'telijkheid,** v. (*dankbaarheid* inz. *voor bewezen diensten*): *ontvang dit als bewijs mijner –.*

erken'tenis, v. (1 *besef, inzicht van het bestaan, de waarheid, juistheid van iets*; 2 *dankbare waardering, erkentelijkheid,* vero. in deze bet.): 1 *hij kwam tot – der waarheid*; 2 *iets met – zich herinneren.*

er'ker, m. –s, erkertje (Duits: *uitbouw, uitgebouwd venster; gesloten hoekbalkon*): *een –, op een kolom rustende*; verg. loggia.

erlan'gen, erlangde, h. erlangd (*verkrijgen, verwerven, bekomen*): *kennis –, opheldering –.*

Erl'könig, m., Duits: **1** Elfenkoning, die kinderen rooft; **2** ballade van Goethe.

ermita'ge, v. –s (Fr. *kluizenaarswoning; naam van een museum* [vroeger: *keizerlijk paleis*] *in Leningrad*); zie hermitage.

ernst, m. (1 *stemming, geneigdheid tot plichtsbetrachting, overpeinzing*; tegenstelling van *spot, scherts, lichtvaardigheid*; 2 *iets, dat men niet voorwendt*; 3 *iets, dat men niet licht moet tellen*): 1 *de – moet het leven zijn onzer ziel*; zegsw. *de – des levens,* de tot nadenken en plichtsbetrachting stemmende levenservaringen; 2 *het is mij –,* ik meen het werkelijk; *ik denk er in – aan, te vertrekken*; 3 *het leven zou in het vervolg – voor hem zijn.*

ern'stig 1 bn. (1 *tot plichtsbetrachting en overpeinzing geneigd; afkerig van lichtvaardigheid; niet gestemd tot spot*; 2 *zich niet maar als zodanig voordoend*; 3 *getuigend van, ingegeven door ernst* bet. 1; 4 *tot plichtsbetrachting of overpeinzing stemmend*; 5 *van betekenis, van belang*): 1 *–, niet zwaar op de hand*; zegsw. *iem. – nemen* (beter: *iem.*

voor een ernstig man aanzien), beschouwen als iem., wien het ernst pleegt te zijn bij wat hij zegt; 2 *een – candidaat*, die medetelt; 3 *–e studie*; *een –e waarschuwing*; 4 *over –e zaken spreken*; 5 *een – gevecht*; **2** bw. (1 *in of met ernst* in bet. 1; 2 *met volle overtuiging*; *niet in scherts of terloops*; 3 *in hevige, bedenkelijke mate*): 1 *– sprak hij*; 2 *ik zou u – de vraag stellen, of* . . . .; 3 *– ziek*.

E'ros, m., myth. Gr. Amor of Cupido.

ero'sie, v. –s (Lat. erosio, v. erodere = uit-, afknagen: *uitholling van gesteenten* inz. *door stromend water*). (s = z).

ero'tisch, bn., bw. (*op de* [*zinnelijke*] *liefde betrekking hebbende*): *–e poëzie*, minnedicht.

er'pel, m. –s (gew. in Z.-N. *mannetjeseend*).

Erra're huma'num est (Lat. *Dwalen is menselijk*).

erra'tisch, bn. (Lat. errare = dwalen, zwerven: *zwervend*): *–e rotsblokken*, zwerfblokken, verspreid liggende stukken rots of steen, o. a. door gletschers aangevoerd.

erra'tum, o. erra'ta (Lat. *fout*; *zetfout*).

er'ror, m. erro'res (Lat. *dwaling*): *– cal'culi* (of: *in calculo*), rekenfout; zie **S. E. C.**; *– ju'ris*, rechtsdwaling, inz. dwaling van den beklaagde in zake de wetsbepalingen. (j = j).

Ersatz', m. (Duits: *vervangingsmiddel*).

erts, o. –en (*delfstof*: *onzuiver in de bodem voorkomend metaal, verbonden met andere stoffen*): *ijzer–*; **–ader,** v. –s, –en; **–laag,** v. –lagen; **–molen,** m. –s (*stampmolen, waarin men erts vergruist*); **–rijk,** bn.

erudi'tie, v. (Fr. [Lat. eruditio]: *geleerdheid*).

erup'tie, v. eruptiën, –s (Fr. [Lat. eruptio]: *uitbarsting* [*van een vulkaan*]). (t = s).

eruptief', bn. (Fr. *met of door eruptie gevormd, neergeworpen*): *eruptieve gesteenten*.

erva'ren 1 ervoer, h. ervaren (1 *door ondervinding leren, gewaarworden*; *ondervinden*; 2 *vernemen*): 1 *hij ervoer dat tot zijn verdriet*; 2 *dat heb ik –*; **2** bn. (*rijk aan ondervinding*; *bedreven, bekwaam door ondervinding*): *– in het boekhouden*; *een – arts*; **–heid,** v.

erva'ring, v. –en (1 *het ervaren*; *het door ondervinding of waarneming leren*; 2 *hetgeen men ervaren heeft*; 3 *geheel van kennis, door ervaring of waarneming verkregen*): 1 *iets, dat ik bij – ken*; 2 *mijn persoonlijke – van gisteren was* . . . .; 3 *levens– opdoen*.

er've, v. –n (*erf* 2): *herenhuis met –*.

er'ven 1 m. mv. (mv. van het verouderde *erve* of *erf*: *erfgenamen, erfgerechtigden*): *de rechtmatige –*; *de – Bohn*; **2** erfde, h. geërfd (spreekt. nog: georven) (1 *door erfenis verkrijgen*; 2 van eigenschappen: *aan zijn ouders of voorouders ontlenen*; bij uitbr. *van een ander overnemen*): 1 *het geld en goed zijner ouders –*; 2 *hij erfde van zijn vader een roemrijke naam*; *die dwaze mode erfden wij van de 19de eeuw*.

erwt, v. –en (1 *vlinderbloemige plant*; Lat. pisum; 2 *de vrucht van die plant*; 3 in het mv. ook *de toebereide vruchten*): 1 *de –en schieten goed op*; 2 *de grond lag vol –en*; 3 *biefstuk met –en*; nog: Z.-N. *hij is met zijn gezicht in de –en gevallen*, hij is pokdalig.

erw'tenbed, o. –bedden (*tuinbed met erwtenplanten*); **–blazer,** m. –s (*roer, waardoor men erwten met kracht kan blazen*: spott. *geweer*); **–soep,** v.; zie snert; **–teller,** m. –s (*zeur*; *gierigaard*); zie gortenteller.

I. es, v. (*een halve klanktrap verlaagde, derde toon der diatonische toonschaal*).

II. es, m. essen (*zekere loofboom*; Lat. fraxinus): *taai timmerhout van de –*.

III. es, m. essen (*openliggend bouwland ener marke of gemeente in de Saksische streken*; *hooggelegen akkerland in Twente*); verg. enk.

esbattement', o. –en (Fr. [s'ébattre = zich ontspannen]: *toneelstuk* inz. *kluchtspel der rederijkers*).

escadril'le, v. –s (Fr. *klein eskader*, z. ald.): *een – van vliegtuigen*.

escala'de, v. –s (Fr. [Lat. scala = ladder]: *beklimming met stormladders*).

escamoteren, geëscamoteerd (Fr. [Sp.-Port. escamotar]: *wegmoffelen*; *goochelen*; *ontfutselen*).

escapa'de, v. –s, –n (Fr. [v. Lat. excappare = er van door gaan]: *valse zijsprong, missprong v. e. paard*; fig. *een plotseling zich zedelijk te buiten gaan*; *slippertje*; *moedwillige, malle jongensstreek*).

Escausijns', **–zijns',** zie Escosijns.

eschatologie', v. (Gr. eschatos = uiterst: *leer der uitersten, der laatste dingen*, nl. *dood, oordeel enz.*); **–lo'gisch,** bn., bw. (g = g).

escomp'te, o. –s (Fr. *disconto*).

escor'te, o. –s (Fr. mil. *gewapend geleide ter bescherming, eershalve*).

escorteren, geëscorteerd (Fr. [It. v. Lat. excorrigere = een tocht in orde brengen]: *gewapend begeleiden, met een bedekking geleiden ter bescherming, ook wel eershalve*).

Escosijns', bn.: –e steen, blauwe hardsteen van Escaussines (Henegouwen).

escoua'de, v. –s (Fr. [Sp. escuadra v. Lat. exquadrare; zie eskader]: mil. *afdeling soldaten onder commando van een korporaal*).

escu'do, m. escudo's (Sp. [Lat. scutum = schild] eig. schilddaalder: *munteenheid* o. a. *in Spanje, Mexico*; *daalder*): *– de oro*, gouddaalder, *– de plata*, zilverdaalder. (u = oe).

Esculaap', m., **1** Gr. myth. god der geneeskunde; aan hem zijn gewijd: hond, haan, geit en slang; **2** geneesheer, mv. esculapen.

Escuriaal', o. (Sp. *klooster met koninklijk lustslot en mausoleum, bij Madrid*, gebouwd door Filips II van 1563–'86 ter ere van St. Laurentius in roostervorm op de plaats, waar vroeger een ertsmijn [Sp. escoria = metaalslakken] was en ter vervulling van een gelofte, gedaan vóór de slag bij St.-Quentin in 1557); zie Sint-Laurens.

es'doorn, **–doren,** m. –s (*boomgeslacht*, ook *ahorn, violenhout genoemd*; Lat. acer).

eska'der, o. –s (Fr. escadre [v. Lat. exquadrare = i. e. vierkant opstellen]: *smaldeel*).

eskadron', o. –s (Fr. escadron: *afdeling ruiterij van ± 150 man onder een ritmeester*): – is van dezelfde oorsprong als escadre.

Es'kimo, m. Eskimo's (*inboorling v. het Amerikaanse Noordpoolland, Groenland enz.*).

es'look, o. (*sjalot, zilveruitje*).

esmeraud', o. (Fr. *smaragd*). (au = ou).

esmerau'den, bn. (eig. *van smaragd*: *smaragdgroen*): *heur schittrend – oog* (v. e. kat).

E'sopet, o. (*bundel Esopische fabels der 13e eeuw*, middelnederlands).

Eso'pus, m., Gr. fabeldichter ± 600 v. C.: *de fabelen van –* of *Esopische fabelen*. (s = z).

esote'risch, bn. (Gr. esoteros = verder naar binnen: *geheim, voor ingewijden*). (s = z).

esp, m. –en (*ratelpopulier*; Lat. populus tremula).

espa'da, m. espada's (Sp. [Lat. spatha = zwaard] eig. degen: *stierenbevechter, die alleen en te voet met de degen den stier doodt*).
espagno'le, v. -s (*Spaanse dans*); **Espagno'le,** v. -s (*Sp. vrouw of Sp. meisje*). (gn = nj).
espagnolet', v. espagnoletten (*fijne wollen stof; spanjolet,* zie ald.).
espalier', spalier', m. -s, -en (Fr. [Lat. spatula = schouderblad]: *latwerk; leiboom*).
espar'to-gras, o. (*grassoort in Spanje; in N.-Afr. halfa-gras;* Lat. nipa tenacissima): — *wordt gebruikt voor papierbereiding.*
es'peblad, o. -en, -bladeren, -blaren: *hij beeft als een* –, erg; **-boom,** m. -bomen.
es'pen, bn. (*van espenhout*): *een – rekstok;* **-hout,** o.; **-houten,** bn.; **-loof,** o.
esperantist', m. -en (*voorstander en beoefenaar van het esperanto*): *-encongres.*
esperan'to, o. (grondwoord Lat. sperare = hopen: *kunstwereldtaal, ± 1886 samengesteld door Dr. L. Zamenhoff, † 1917*).
esplana'de, v. -n, -s (Fr. [Lat. explanare = effenen]: *groot voorplein; exercitie-, wandelplein*).
espressio'ne, con (It. [Lat. expressio]: muz. *met uitdrukking*).
esprit', o. (Fr. [Lat. spiritus]: *geest; vernuft, scherpzinnigheid*): – *de clocher,* kleinsteedse bekrompenheid; – *de corps,* korpsgeest; – *de l'escalier,* geestige zet, te laat bedacht, achterafse geestigheid; – *fort,* vrijdenker.
esquire, m. (Eng. [Lat. scutarius]: eig. *schildknaap;* titel achter de familienaam: *weledelgeboren heer*); afkort. **esq.**
essaai', o. (Fr. essai [Lat. exagium = wegen]: *toets;* inz. *onderzoek van rijkswege naar het gehalte van gouden of zilveren voorwerpen*); **-kantoor,** o. -kantoren.
essai', o. en m. essai's (Fr. *opstel, essay* het. 2).
essaieren, geëssaieerd (Fr. essayer: *keuren; goud en zilver onderzoeken op het gehalte*).
essaieur', m. -s (Fr. *keurmeester, toetser,* inz. *ambtenaar, van rijkswege belast met het essaai van gouden en zilveren werken*).
essay, o. -s (Eng. eig. *proef, toets;* inz. [*korte*] *verhandeling over een of ander wetenschappelijk of letterkundig onderwerp*).
essayist', m. -en (Fr.-Eng. *schrijver van essays*): bekende Engelse -en waren Addison (1672–1719) en Steele (1672–1729).
es'sebast, m. -en; **-blad,** o. -bladen, -bladeren, -blaren: **-boom,** m. -bomen.
es'sen of essenhouten, bn. (*van essenhout*): *een – polsstok, – laddersporten.*
es'senbos, o. -bossen; **-hout,** o.
essen'ce, v. -s (Fr. 1 *het wezen ener zaak, de kracht, de geest;* 2 *krachtig uittreksel van aromatische stoffen, vruchten enz.; scheikundig bereide stof, waarin een smaak geur enz. sterk geconcentreerd is, meestal bestemd om verdund gebruikt te worden*): 1 in deze bet. ook *essens: iets van de – van den mens;* 2 *frambozen–;* ook: essentie. (en = en).
essentieel', Fr. essentiel, **1** bn., bw. (*wezenlijk; het wezen ener zaak uitmakende; van overwegend belang*): *essentiële verschillen;* **2 essentiële,** o.: *het* –, het wezenlijke, de kern, de hoofdzaak. (en = en).
es'sestobbe, v. -n; zie stobbe; **-tak,** m. -takken; **-wortel,** m. -s.
estafet'te, m. -n (Fr. *koerier, renbode*).
estafet'tenloop, m. (sport: *wedloop, waarbij ploegen van lopers de af te leggen afstand verdeeld hebben, terwijl gewoonlijk ieder loper dengene, die hem aflost een voorwerp, een vlaggetje b.v., overreikt*).
estaminet', o. -s (Z.-N. [v. Fr. étamine = scheerdraad, scheringschool, avondbijeenkomst]: *kroegje, bierhuis, café van mindere rang, eenvoudige herberg*); lees *-minee, -s.*
estate, v. -s (Eng. [Lat. status]: *bezitting, landgoed, plantage o. a. in Deli*).
Est mo'dus in re'bus (Lat. *Er is in alles een maat; er zijn ook zekere grenzen;* uit Horatius).
estra'de, v. -n (Fr. [Lat. stratum = plaveisel]: *verhoogde plaats in een vertrek; optred vóór een praalbed of troon*); verg. podium.
es'trik, m. estriken (Lat. astricus = plaveisel: *gebakken [verglaasde] vloertegel*): *rode en blauwe estriken in keukens.*
etablissement', o. -en (Fr. [Lat. stabilire = vaststellen]: *inrichting, vestiging* b.v. *van een handelshuis;* inz. *gebouw [encomplex] v. e. bedrijf enz.*): *het maritieme – te K.*
etablisseren, geëtablisseerd (*vestigen; oprichten, stichten*): *zich* –, zich vestigen.
éta'ge, v. -s (Fr. [Lat. stagium]: *verdieping*): *de bel–,* de eerste verdieping; **-woning,** v. -en (*afgescheiden bovenhuis*).
étagè're, v. -s (Fr. eig. verdiepinggestel: *open pronkkastje; meubelstuk, bestaande uit boven elkander als in etages geplaatste bladen, op welke men snuisterijen kan uitstallen*).
étala'ge, v. -s (Fr. *uitstalkast: uitstalling*).
etaleren, geëtaleerd (Fr. [Germ. stalla]: *uitstallen* inz. van winkelwaren; fig. *geuren met*).
étalon', m. -s (Fr. [Germ. stalla]: *standaardmaat bij de ijk, proefgewicht; hengst*).
étang', m. -s (Fr. [Lat. stagnum]: *vijver;* inz. *strandmeer*).
etap'pe, v. -n (Duits [Fr. étape, samenhangend met stappen]: *rustpunt v. e. leger na een dagmars; dagmars, afstand, afgelegd tussen twee rustpunten door een leger; bezet punt in de achterwaartse verbindingslijnen v. e. leger, waar voorraden bewaard worden, verplegingsinrichtingen zijn enz.*); **-ndienst,** m. -en (*het aan- of wegvoeren van legerbehoeften, gewonden enz. naar of van het front*).
état-major', m. -s (Fr. *generale staf; al de officieren van een oorlogsbodem*).
et ce'tera (Lat. *en zo voort*); zie **etc.**
e'ten 1 at, h. gegeten (1 *spijs, voedsel tot zich nemen;* inz. *het middagmaal gebruiken;* 2 *zich voeden met;* 3 *door het gebruik van spijs verkrijgen; zich op de hals halen;* 4 gezelschapsspelen: *kopen*): 1 – *en drinken; hoe laat – wij? kom bij ons –; zonder – naar bed;* zegsw. – *als een wolf,* veel; 2 *zijn boterham –;* Z.-N. *ik heb het weeral gegeten,* gedaan; Z.-N. *zijn woord(en)* –, terugnemen; zie genadebrood; 3 *zijn bekomst –;* refl. *zich een indigestie –;* 4 *bij het domino-spelen moest ik telkens –;* **2** o. (*spijs, voedsel;* inz. met voorzetsels: *middagmaal*): *iem. ten – vragen,* op het middagmaal; *na, onder, vóór den* (oude datief) –; *het – staat op tafel,* is opgediend.
e'tenskast, v. -en (*kast om eetgerei* inz. *eten in te bewaren*); **-tijd,** m.; **-uur,** o. -uren.
et'gras, -groen, o. (*tweede gewas, dat na het maaien van het eerste opschiet; nagras*).
e'ther, ethe'risch, zie aether enz.
e'thica, v. (Lat. [Gr. ethos = zede]: *moraalphilosophie, practische wijsbegeerte, zedenkunde*): *de – verklaart de zedelijke orde en*

wetten; ook: **ethiek'**, v. (Fr. éthique).
Ethio'pië, o. (*land in Afrika ten Z. v. Egypte*); **Ethio'për**, m. -s; **Ethio'pisch**, bn.
e'thisch, bn., bw. (1 *tot de ethica behorende; zedenkundig; het zedelijk gevoel betreffend, op de voorgrond stellend*; 2 *naam ener bepaalde godsdienstige richting*): 1 *een vraagstuk van hoge -e betekenis; de -e zijde van het alcoholvraagstuk*; 2 *de -e richting*.
ethno . . ., van Gr. ethnos = volk. (th = t).
ethnograaf', m. -grafen (*volkenbeschrijver*); **-graphie'**, v. (*volkenbeschrijving*); **-gra'phisch**, bn., bw. (*betrekking hebbende op, tot de ethnographie behorende*); **-logie'**, v. (*volkenkunde*); **-lo'gisch**, bn., bw. (*behorende tot, op de ethnologie betrekking hebbende*); **-loog**, m. -logen (*volkenkundige*).
ethologie', v. (Gr. ethos = zede: *kennis van zeden; zedenkundige verhandeling*).
etiket', o. etiketten (*aanhechtbriefje met adres of vermelding van hetgeen een voorwerp kost, bevat; opplakbriefje*); ook, etiquette, v. -n.
etiquet'te, v. (Fr. étiquette: 1 *ceremonieel aan het hof*; 2 *gebruiken in voorname gezelschappen; maatschappelijke omgangsregels, beleefdheidsvormen*): 1 *de stijve - aan het Sp. hof*; 2 *dat was niet naar de regels der -*.
et'maal, o. etmalen (*2 × 12 of 24 uren*).
ê'tre, o. (Fr. *schepsel, vervelend wezen*): *wat een (vervelend) -!*
ets, v. -en (*geëtste plaat; afdruk er van*): *de -en van Rembrandt zijn beroemd*.
et'sen, etste, h. geëtst (1 *op metalen, koperen, stalen of kalkstenen plaat graveren door deze eerst met een harsachtige of waslaag te overdekken, met de naald daarin de gewenste voorstelling aan te brengen en dan de niet langer bedekte delen te laten inbijten door een scherp zuur als sterkwater*; 2 *vervaardigen door etsen*): 1 *bezig met -*; 2 *een in koper geëtste afbeelding*; **et'ser**, m. -s.
ets'grond, m. (*de laag was enz., waarmee de etsplaat is bedekt*); **-ijzer**, o. -s (*etsnaald*); **-kunst**, v.; **-naald**, v. -en (*stalen naald, waarmee de voorstelling in de etsgrond wordt aangebracht*); **-plaat**, v. -platen.
et'stoel, m. (gesch. *hoogste gerechtshof in Drente, opgeheven in Sept. 1791*).
et'telijke, telw. (inz. Z.-N. *tal van, verscheidene*; ook: *enkele, enige*): *nog - dagen*.
et'ter, m. (*vocht, dat zich bij ontstekingen afscheidt*); **-achtig**, bn.: *een - vocht*; **-dracht**, v. -en (*onder de huid doorgeregen band, die de etterafscheiding bevordert*).
et'teren, etterde, h. geëtterd (*etter afscheiden*): *een wonde kan -*.
Et tu' Bru'te (Lat. *Ook gij Brutus!*).
étu'de, v. -s (Fr. [Lat. studium]: *studie; muziek-[viool, piano], teken- of schilderoefening*).
étui', o. -s (Fr. étui [van It. studiare = zorgvuldig bewaren]: *koker, foedraal, schede, zakdoosje*); lees *ee-twie*.
E tut'ti quan'ti, zie tutti.
etymo . . ., v. Gr. etymon = stam.
etymolo'gicon, o. -s, (Lat.) etymologica (*woordenboek der woordafleiding*). (g = g).
etymologie', v. etymologieën ([*wetenschap der*] *woordafleiding; woordafleidkunde*); **-lo'gisch**, bn., bw. (*op de woordafleiding betrekking hebbende; woordafleidkundig*): *een - woordenboek; - beschouwd*; **-loog'**, m. -logen (*woordafleidkundige; woordvorser*).
eu . . ., Gr. wel, goed. (eu = ui).
eubiotiek', v. (Fr. eubiotique [Gr. biotike = levenskunst]: *de kunst, om gezond en gelukkig te leven en ziekten te voorkomen*).
eucalyp'tus, m. eucalypten (Gr. letterl. welverborgen: *plantengeslacht* inz. *in Australië met leerachtige bladeren*). (eu = ui).
eucharistie', v. (Fr. [Gr.-Lat. eucharistia, v. Gr. charistia = liefdemaal]: R.-K. *H. Sacrament des Altaars*). (eu = ui).
eucharis'tisch, bn. (*de eucharistie betreffende*): *het - congres te A'dam 1924*. (eu = ui).
Eucli'des, Alexandrijns wiskunstenaar van grote naam, ± 300 v. C.
eudiome'ter, m. -s (Gr. eudios = helderzonnig: *toestel voor het tot stand brengen van scheikundige reacties tussen gassen met een electrische vonk b.v. om het zuurstofgehalte der lucht te bepalen; luchtzuiverheidsmeter*).
eugenetiek', v. (*studie die zich bezighoudt met rasverbetering*); **-gene'tisch**, bn., bw.
Eumeni'den, v. mv. (Gr. letterl. goedgezinden, myth. *wraakgodinnen*, nl. *T'isi'phone, Alec'-to*, en *Mega'ra*). (eu = ui).
eun'jer, m. -s (unjer = Hongaar, Zigeuner: *tovenaar, heks; boze geest; spook*); vero.
eunuch', m. eunuchen (Gr.-Lat. eunuchus [Gr. eune = bed, slaapplaats, echo = ik houd]: *bedbewaker; vrouwenbewaker in harem of serail*); ook: eunu(u)k, m. eunuken.
euphemis'me, o. -n (Gr.-Lat. euphemismus [Gr. stam pha- = spreek]: *mijdspreuk; verzachtende, verschonende uitdrukking*): *een - is „naar betere gewesten verhuizen", voor „sterven"*; **-phemis'tisch**, bn., bw. (*verbloemend*): *een -e uitdrukking*. (eu = ui).
euphonie', v. (*welluidendheid*). (eu = ui).
Eura'zër, m. -s (uit: *Europa-Azër, afstammeling* inz. *in Brits-Indië van een Europesen vader en een Indische moeder; halfbloed*). (eu = eu).
eure'ka, zie heureka; lees *uiree'ka*.
Euro'pa, o. (*werelddeel op één na het kleinste, doch het dichtstbevolkte*).
Europeaan', m. Europeanen. (e = ee).
Europees', bn.. bw. ([*als*] *in, uit, van, eigen aan, betrekking hebbend op Europa*): *ver van de Europese wereld; - denken*.
Eury'dice, v., myth. gemalin van Orpheus; lees *ui-rie'-die-cee*.
Eustachiaan'se buis, Eusta'chiusbuis, v. -buizen (ontl. *verbindingsbuis tussen trommelholte en keel, naar den ontdekker Eustachio, Ital. arts † 1574, genoemd*).
Euter'pe, v. (Gr. terpo = ik verheug), myth. muze der lierpoëzie, afgebeeld met dubbele fluit. (eu = ui).
eu'vel, o. -en **1** (*kwaal, gebrek* inz. *op zedelijk of geestelijk gebied*; op iets lichamelijks inz. in samenst.): *voet-; een echt Hollands -; aan een - mank gaan*, er mede behept zijn; **2** bn.: *in -en moede*, toornig; **3** bw.: *duid het mij niet -*, ten kwade; *iets - opnemen*.
eu'veldaad, v. -daden (verheven: *misdaad, snode daad*); **-moed**, m. (verheven: *kwaadwilligheid* met de bijgedachte aan overmoedigheid; *vermetele baldadigheid*).
eu'zie, v. -s (Z.-N. *ozing, ozie*: *uit'stekend gedeelte van het dak*).
E'va, v., in bet. 2 eva, eva's, evaatje (1 Bijbel: *vrouw v. Adam*; 2 [*smalle*] *vrouwenschort, boezelaar; morsschortje*): 1 *Adam en - in het paradijs*; zegsw. *de dochteren Eva's*, de vrouwen inz. beschouwd als behept met

nieuwsgierigheid; 2 *met een eva voor.*
evacua'tie, v. –s, evacuatiën (Fr. [Lat. evacuatio]: *ontruiming; wegzending v. zieken tot herstel*); **evacueren,** geëvacueerd (Fr. [Lat. evacuare, v. vacuus = leeg]: *ontruimen; zieken naar elders zenden tot herstel*).
evalua'tie, v. –s (Fr. [Lat. valere = waard zijn]: *schatting, waarde- of prijsbepaling; bepaling van muntwaarde*).
Evange'lie, o. Evangeliën (Gr.-Lat. evangelium = letterl. *blijde boodschap*: 1 *leer van Chr., neergelegd in de Bijbelboeken; de geschiedenis van Zijn leven, beschreven door de vier Evangelisten: het Nieuwe Testament*; 2 *elk der bijbelboeken, het leven en de leer van Christus bevattende*; 3 R.-K. *deel der Mis, waarin een gedeelte der Evangeliën wordt gelezen; het voorgelezen stuk*; ook in sommige Lutherse kerken; 4 *ontwijfelbare waarheid*): 1 *het licht van het –*; 2 *– van den H.-Lucas*; 3 *na het – wordt in de Hoogmis het Credo gezongen*; 4 *wat die prof. leraart, is nog geen –*; **–boek,** o. –en (R.-K. *boek met de in de Mis te zingen Evangeliën*).
Evange'liedienaar, m. –s of –dienaren (*verkondiger v. h. Evangelie, predikant*).
Evange'liënharmonie, v. (*uit de 4 evangeliën samengesteld verhaal v. Jezus' leven*).
Evange'lieprediker, m. –s: de eerste –s *Servatius, Willebrordus* en *Bonifacius*.
evangelisa'tie, v. (v. evangeliseren, Fr. v. Gr.-Lat. evangelizare: 1 *bekering tot het Evangelie*; 2 Prot. *werkzaamheid tot verbreiding van het Evangelie, buiten de plaatselijke predikanten* inz. *door een meer orthodoxe richting*): 1 inz. Prot.: *de – onzer koloniën*; 2 *een – tegen de moderne predikanten.* (s = z).
Evange'lisch, bn. (*in overeenstemming met het Evangelie*: 1 verbonden meestal met *Luthers*: *naam van het Luthers kerkgenootschap*; 2 *naam ener richting onder de Hervormden tussen orthodoxen en vrijzinnigen*): 1 *de –-Lutherse synode*; 2 *de –e richting.*
Evangelist', m. –en (Gr.-Lat. evangelista: 1 *schrijver van één der vier Evangeliën*; 2 *verkondiger van het Evangelie*; 3 Prot. *iem., die niet in dienst van een kerkgenootschap*, inz. *tegenover de plaatselijke predikanten het Evangelie tracht te verbreiden*): 1 de vier –en Matthe'us, Mar'cus, Lu'cas en Joan'nes; 2 *wij moeten allen –en zijn*; 3 *de vereniging kan haar –en niet betalen*; in bet. 3 ook zonder hoofdletter.
evapora'tie, v. –s (Fr. [Lat. evaporatio, van vapor = damp]: *uit-, verdamping*).
eva'sie, v. –s (Fr. [Lat. evasio]: *ontwijking, ontsnapping; voorwendsel*).
I. e'vel, o. –en (oudere vorm van *euvel*).
II. e'vel, bw. (*evenwel*); gew.; zie alevel.
e'ven 1 bn. (1 *door twee deelbaar*; 2 *hetzelfde, onverschillig*): 1 *een – getal*, b.v. 12; 2 *het is mij om het –*; *om 't –, wie het zegt*, het komt er niet op aan; **2** bw.: *wacht –*, een poosje; *kijk eens –*; *hij was zo – hier*, pas; *hij is – groot als gij*, in gelijke mate; *– in de twintig jaar*, slechts weinig over de twintig; *– vóór achten*, kort vóór; *er – boven uit*, ternauwernood; *– geraakt*, aan de oppervlakte.
e'venaar, m. –s, evenaren (*balans; tongetje of naald der balans*, in deze bet. vero.; aardr. *evennachtslijn, linie, equator*).
e'venals, evenals', vgw. (*gelijk, op dezelfde wijze als*).
evena'ren, evenaarde, h. geëvenaard (*gelijk te stellen zijn met, opwegen tegen; overeenkomen met*): *iem. in aanleg –.*
e'venbeeld, o. –en (*iets, iem., dat, die volkomen gelijkt naar het uiterlijk of naar aard*): *dit meisje is het – harer moeder*, gelijkt haar moeder sprekend; *het – van God.*
e'veneens, eveneens', bw. (1 *op dezelfde wijze, evenzo*; 2 *ook*): 1 *– denken*; 2 *ik bleef – staan.*
evenement', o. –en (Fr. événement; *voorval*, inz. *gewichtig feit, merkwaardige gebeurtenis*): *dat was een heel –*; lees *–ment'.*
e'vengoed, bw. (*net zo goed, evenzeer*): *zó kan het –*; *je bent – schuldig als hij.*
e'venhoge, v. –n (geschied. *vervoerbare toren*; [*aarden*] *hoogte, van welke men over de muren ener stad kon schieten*).
evening-dress, v. (Eng. *avondtoilet*).
e'venknie, m. –knieën (*gelijke van een of meer anderen ten aanzien van verdiensten, hoedanigheid, kennis, kunnen*): *Vondels –.*
evenma'tig, bn. (*evenredig aan iets anders*): *'k gaf elk van ernst en boert een – deel*; *e. – deel ener grootheid*, dat een zeker aantal malen genomen gelijk is aan het geheel.
e'venmens, m. –en (*gelijke op grond van het mens-zijn*: *medemens*): *het is mijn –.*
e'venmin, evenmin', bw. (*evenzeer niet*; *ook niet*): *hij is – geslaagd als ik.*
e'vennaaste, evennaas'te, m. en v. –n (*naaste en als zodanig gelijke*; *medemens*): *zijn – beminnen.*
e'vennachtslijn, v. (*evenaar, linie*).
evenre'dig 1 bn. (1 wisk. *van twee of meer grootheden, waarvan de verhouding twee aan twee gelijk is*; ook: *in gelijkblijvende verhouding staande tot een andere grootheid*; 2 *in de delen met elkaar in overeenstemming zijnde*; 3 *met elkaar overeenstemmende*; *een bepaalde verhouding bewarend*; 4 *met iets anders overeenstemmend*; *aan iets anders beantwoordend*): 1 *vier –e grootheden*; *omgekeerd – met*, in omgekeerde verhouding toe- of afnemend; 2 *de –e lijnen van het gebouw*; 3 *het getal mannen en vrouwen blijft –*; 4 *een resultaat – aan* (of: *met*) *de inspanning*; *–e vertegenwoordiging*, der partijen in verhouding tot haar sterkte; **2** bw. (1 *zo, dat bij toeneming of afneming de verhouding gelijk blijft*; 2 *zo, dat er overeenstemming of een goede verhouding bestaat*): 1 *de electrische kracht stijgt evenredig met de elementen*; 2 *– gebouwd*; **–re'dige,** v. –n (*grootheid, lijn, die tot andere grootheden, lijnen in zekere verhouding staat*); **–re'digheid,** v. –redigheden (1 wisk. *gelijkheid van twee of meer verhoudingen of redens*; ook: *algebraïsche vorm, of rekenkundige, die de gelijkheid van twee of meer vormen voorstelt*; 2 *juiste of vereiste verhouding tussen afmetingen, hoeveelheden enz.*; *goede proportie*): 1 *de termen ener –*, getallen; 2 *in –*, in juiste of gelijke verhouding; *naar – (van)*, in verhouding tot, naar gelang van; *– tussen middel en doel.*
e'ventjes, bw. (1 *ter nauwernood*; *amper*; 2 *een ogenblik*): 1 *– 17 jaar*; 2 *wacht –.*
eventualiteit', v. –en (Fr. [Lat. eventus = afloop]: *gebeurlijkheid, mogelijk geval*).
eventua'liter, bw. (Lat. *mogelijkerwijze, in mogelijk geval*). (en = en).
eventueel', bn., bw. (Fr. éventuel: *mogelijk, in voorkomend geval*): *eventuele schade*; *als hij – niet komt.* (en = en).

e'venveel, onbep. telw. (1 *een gelijk aantal, een gelijke hoeveelheid*; 2 met *voor*: *zonder mee te tellen*; ook: *zonder zich er om te bekommeren*): 1 *met – beleid*; *– soldaten*; 2 *er voor – bij zitten*, voor spek en bonen.
evenveel'tje, o. –s (*koekje, gebakje verschillend van vorm, maar evenredig van inhoud*: meel, melk, suiker, eieren enz.).
evenvin'gerigen, zie tweehoevigen.
evenwel', bw. (*echter, nochtans, niettemin*).
e'venwicht, o. (1 *toestand, dat het gewicht aan beide zijden ener balans gelijk is*; *gelijkheid van gewicht*; bij uitbr. *stabiele toestand v. e. lichaam, doordat verschillende daarop inwerkende krachten elkaar opheffen*; 2 fig. *toestand van rust, doordat van verschillende krachten geen de andere te zeer overtreft*): 1 *stabiel –, labiel –, indifferent –*; *iets in – houden*; *het – herstellen*; *in – brengen*; *het – verliezen*; *in – zijn*; 2 *in de staatkunde is volstrekt – onbestaanbaar*; **–wich'tig,** bn.
evenwij'dig 1 bn. (1 van lijnen of vlakken: *zo gelegen, dat zij hoe ver ook verlengd, elkaar nimmer kunnen ontmoeten*; 2 *zich in gelijke richting uitstrekkend*, ook fig.): 1 *–e lijnen, vlakken*; 2 *–e dijken*; **2** bw. (*in geheel gelijke richting*): *– lopen*; *– geplaatst*; **–wij'digheid,** v.: *de – van twee lijnen*.
e'venzeer, evenzeer', bw. (*in gelijke mate*; *ook*): *ik ben – verschrokken als gij*.
e'venzo, bw. (*net zo*; *op dezelfde wijze*): *doe dit nu –*; *– klein als....*
e'ver, m. –s (*wild zwijn, everzwijn*).
e'verlast, e'verlasting, o. Eng., **1** (*lichte, sterke wollen stof, voor ± 50 jaar o. a. in gebruik voor laarsjes*); **2** bn. (*van everlast*): *de kindermeid op – schoenen*.
Everma'rus, Z.-N. *het spel van –*, volksspel, dat 1 Mei wordt vertoond ter ere van den H. Evermarus te Rutten in Belg. Limb.
e'verzwiin, o. –en (*ever*; Lat. sus scrofa).
evident', bn., bw. (Fr. [Lat. evidens]: *klaarblijkelijk, zonneklaar*; *in het oog springend*). (ent = ent). **eviden'tie,** v. (Fr. [Lat. evidentia]: *klaarblijkelijkheid*).
eviteren, geëviteerd (Fr. [Lat. evitare]: *vermijden*).
e'voë! o. (*jubelkreet bij de Bacchusfeesten*).
evolueren, geëvolueerd (Fr. [Lat. evolvere = ontrollen]: *trapsgewijze, geleidelijk zich ontwikkelen*; mil. *zwenken, wenden*; zeew. *wenden van schepen, van een vloot*).
evolu'tie, v. evolutiën, –s (Fr. [Lat. evolutio]: 1 v. lichaamsbewegingen: *draaiende beweging*; bij uitbr. *moeielijke beweging*; 2 *geleidelijke groei, ontwikkeling*; 3 mil. *wending, zwenking*; zeew. *oefeningsbeweging ener vloot*): 1 *de kunstige –s der ballerine*; 2 *de leer der –*; 3 *exerceren in het doen der –s*.
evolu'tieleer, v. (nat. hist. *ontwikkelingsleer*; *leer der ontwikkeling van hogere vormen uit lagere*).
evvi'va! (It. [*hij, zij*] *leve!*).
ex (Lat. *uit*; in samenstellingen meestal: *oud, gewezen*): *ex-minister*, lees *eks*.
ex abrup'to (Lat. *plotseling, onverwachts*).
ex absur'do (Lat. *uit het ongerijmde*, z. ald.).
exact', bn., bw. (Fr. [Lat. exactus]: *nauwkeurig, nauwgezet, stipt*): *–e wetenschappen*, wis- en natuurkundige; lees *ekz-akt'*.
exactitu'de, v. (Fr. *stiptheid, nauwkeurigheid, nauwgezetheid*).
exagereren, geëxagereerd (Fr. [Lat. ex = uit + agger = wal]: *overdrijven*).
exalta'tie, v. –s, exaltatiën (Fr. [Lat. exaltatio: ex + altus = hoog]: *geestvervoering*; *opgewondenheid, overspanning*); lees *eks-*.
exalteren, geëxalteerd (Fr. [Lat. exaltare]: *tot geestvervoering opwekken*): *zich –*, zich opwinden.
exa'men, o. (Ned.) –s; (Lat.) exa'mina (Lat. *het wegen*; *onderzoek*; *ondervraging*, inz. *naar iems. bekwaamheden*): *– doen, afleggen*; *zich aan een – (moeten) onderwerpen*; *in zijn – slagen*; **–commissie,** v. –s, –commissiën (*nl. benoemd om enig examen af te nemen*); **–geld,** o. –en (*geld, te betalen om tot enig examen toegelaten te worden*); **–vrees,** v.
examinan'dus, m. examinandi; vr. **examinanda,** examinandae (Lat. *hij, die examen aflegt*).
examina'tor, m. en v. (Ned.) examinato'ren, –s; (Lat.) examinato'res (Lat. *hij, die een examen afneemt*; *ondervrager*): *een vrouwelijke –*.
examineren, geëxamineerd (Fr. [Lat. examinare]: *examen afnemen*; *onderzoeken* [*iems. kundigheden*]).
ex a'nimo (Lat. *van harte, met lust*).
exarch', m. –en (Gr.-Lat. exarchus [Gr. ex + archos = eerste, eig. bestuurder der buiten-provinciën]: *metropoliet*; *kerkelijk intendant v. d. patriarch*; gesch. *stadhouder in Italië en N.-Afrika van den O.-Romeinsen keizer*).
exarchaat', o. exarchaten (geschied. *gebied, waardigheid van een exarch*).
ex ca'thedra, bw. (Lat. 1 *van spreek- of leerstoel af* inz. *v. e. uitspraak van den paus, als Stedehouder van Christus, in geloofszaken*; 2 fig. *op beslissende* [ongunstig: *meesterachtige*] *toon*): 1 *de paus is onfeilbaar, wanneer hij – – uitspraak doet*; 2 *halfgeleerden drukken zich liefst – – uit*.
excava'tor, Lat. m. –s; **excavateur',** Fr., m. –s (cavus = hol, *graafwerktuig*; volksk. *de ijzeren man*).
excedent', o. (Z.-N. *overschot*).
excellent', bn., bw. (Fr. [Lat. excellens]: *uitstekend, voortreffelijk*); lees *eksellent'*.
excellen'tie, v. excellentiën, –s (Fr. excellence, Lat. excellentia: *voortreffelijkheid*, vero.; titel); zie Bijlage **III.**
excelleren, geëxcelleerd (Fr. [Lat. excellere]: *uitmunten, uitblinken*): *– bij een examen*.
excel'sior (Lat. [*steeds*] *hoger!*); als zn. o.
excentriciteit', v., in de fig. bet. mv. –en (Fr. [z. Lat. centrum]: *uitmiddelpuntigheid, ligging buiten het middelpunt*; fig. *neiging af te wijken van de gewone manier van doen*; *zonderlingheid, buitenissigheid*): *de –en van dien man grenzen aan krankzinnigheid*.
excentriek', Fr. excentrique, Lat. excentricus, **1** bn., bw. (*uitmiddelpuntig*; meestal fig. *ongewoon, zonderling, buitenissig*): *een – kunstenaar, zich – gedragen*; **2** o. –en (*schijf in machines, die om een punt draait, buiten haar middelpunt gelegen en gewoonlijk gebruikt om een ronddraaiende beweging in een heen en weer gaande om te zetten*).
excen'trisch, bn., bw. (Duits: *uitmiddelpuntig*, niet fig.): *een –e schijf*.
excep'tie, v. exceptiën, –s (Fr. [Lat. exceptio]: 1 *uitzondering*; 2 rechtst. *tegenwerping*, [*verweer*]*middel bestaande in het aanvoeren*

van een grond van niet-ontvankelijkheid): 1 *de vrijstelling slechts bij – verleend*; 2 *de – van onbevoegdheid voorstellen*. (t = s).
exceptioneel', bn., bw. (Fr. exceptionnel: *een uitzondering vormend, bij wijze van uitzondering*): *een – geval, – iets toestaan*.
excerperen, geëxcerpeerd (Lat. excerpere [carpere = trekken]: *uittreksel* [*uit geschriften, boeken*] *maken*).
excerpt', o. –en (Lat. excerptum: *uittreksel* [*uit boeken, geschriften*]); l. *ekserpt'*.
excès', o. excessen (Fr. [Lat. excessus v. cedere = gaan]: *uitspatting; buitensporigheid*).
excessief', bn., bw.; excessiever, –st (Fr. *buitensporig*).
exchange, v. –s (Eng. *wissel*[*brief*]; *beurs van koophandel*).
ex'citans, o. excitan'tia (Lat. *opwekkend middel*).
exclama'tie, v. exclamatiën, –s (Fr. [Lat. exclamatio]: *uitroep, uitroeping; schreeuw*).
exclameren, geëxclameerd (Fr. [Lat. exclamare]: *uitroepen; een uitroep doen*).
excla've, v. –s (*deel van een land, afgescheiden gelegen binnen een geheel vreemd grondgebied*); verg. enclave.
exclu'sie, v. exclusiën, –s (Fr. [Lat. exclusio]: *uitsluiting, wering*). (s = z).
exclusief', bn., bw.; exclusiever, –st (Fr. *uit'sluitend; eenzijdig; niet inbegrepen*). (s = z).
exclusivis'me, o. ([*geest van*] *stelselmatige uitsluiting*). (si = zi).
excommunica'tie, v. excommunicatiën of –s (Lat. excommunicatio: R.-K. *uitsluiting uit de Kerk of van het ontvangen der Sacramenten; bannen uit de gemeenschap der R.-K. kerk; kerkban*): *Rome heeft drie soorten v. – gekend: de – minor, de – maior, het anathema*.
excommuniceren, geëxcommuniceerd (Lat. ex + communicare = gemeen hebben: *in de kerkban doen*).
excrement', o. –en (Fr. excrément, Lat. excrementum: *dierlijk uitwerpsel*).
excur'sie, v. excursiën, –s (Fr. [Lat. excursio v. currere = lopen]: *pleizierreisje, uitstapje; uitweiding*); l. *ekskur'zie*.
excursionnist', m. –en (*hij, die een excursie maakt*); vr. **–e**.
excuseren, geëxcuseerd (Fr. [Lat. excusare]: *verontschuldigen*); dikwijls: *zich –*. (s = z).
excuus', o. excuses (Fr. excuse: *verschoning, verontschuldiging; uitvlucht*): *zijn – maken*; (*ik*) *vraag –*, beleefdheidsvorm, wanneer men zich genoodzaakt ziet iem. tegen te spreken, iem. een ontkennend antwoord te geven; lees *ekskuus'*.
ex'-dividend, bw. (van effecten: eig. *zonder dividend-bewijs, d.i. het nog niet betaalbaar doch vastgesteld en aangekondigd dividend*): *een effect –– verhandelen*.
executant', m. –en (Fr. *uitvoerder* inz. *medespeler, -zanger bij een muziekuitvoering*).
executeren, geëxecuteerd (Fr. [Lat. exsequi]: *ten uitvoer leggen; een vonnis ten uitvoer brengen aan; terechtstellen; door rechtsdwang noodzaken een boedel te verkopen*). (ec = eek).
executeur', m. –s, –en (Fr. vroeger: *uitvoerder van een vonnis; uitvoerder van uiterste wilsbeschikking*); **––testamentair,** m. executeurs-testamentairs (Fr. *uitvoerder van een testament, boedelberedder*[*aar*]).
execu'tie, v. executiën, –s (Fr. [Lat. executio]: *uitvoering, voltrekking* inz. *van een vonnis; terechtstelling; in beslag nemen en laten verkopen v. e. inboedel wegens schuld*): zegsw. *uitstel van –*, maatregel, die iets onaangenaams, nadeligs verschuift.
executie've, v. (*uitvoerend bewind, bestuur*): *de – van de Zionistische wereldorganisatie*.
executoir', bn. (Fr. *volgens rechterlijk vonnis kunnende ten uitvoer gelegd worden; invorderbaar*); ook, executoor.
executoriaal', bn. (Eng.-Fr. executorial: rechtst. *bij of ten gevolge van een vonnis*): *– beslag*, beslag van (of: tot) tenuitvoerlegging.
exegeet', m. exegeten (Gr.-Lat. exegetes: *Schriftverklaarder*).
exege'se, v. –n (Gr. exegesis = uitleg: *verklaring* [*der H. Schrift*]). (g = g).
exege'tisch, bn., bw. (*uitleggend, verklarend*).
exem'pel, o. –s, –en (Fr. exemple, Lat. exemplum: 1 *voorbeeld*, inz. *schrijfmodel*; 2 [*Middelnederl.*] *stichtelijk verhaal*): 1 *naar een – leren schrijven*; 2 *Maria–en*.
exemplaar', o. exemplaren, exemplaartje (Fr. exemplaire [Lat. exemplarium]: 1 *afdruk, afschrift*; 2 *elk van een aantal gelijksoortige personen of voorwerpen; stuk*): 1 *van die uitgave heb ik één –*; 2 *bloeiende exemplaren van aristolochia*; nog spott., min. v. personen: *dat is ook een* (*fijn*) *–*, nummer.
exem'pla do'cent (Lat. *voorbeelden leren*).
exemplair', bn., bw. (Fr. [Lat. exemplaris]: *voorbeeldig; tot voorbeeld, afschrik strekkend*): *een –e straf; iem. – straffen*.
exequa'tur, o. (Lat. eig. *hij voltrekke* [Lat. exsequi]: *machtiging, voltrekkingsbevel; bekrachtiging door een regering van een pauselijk stuk, placet; toelating of erkenning van een consul door de regering van het land, waarin hij werkzaam is*).
exe'quiën, v. mv. (Lat. exequiae van exsequi = een lijk volgen: *uitvaartplechtigheden* inz. *kerkelijke*); lees *eksee'kwieën*.
exerceren, geëxerceerd (Fr. [Lat. exercere]: *oefenen* inz. *in de wapenhandel; militaire bewegingsoefeningen uitvoeren*): *aan het – zijn*.
exerci'tie, v. exercitiën, –s (Fr. exercice, Lat. exercitium: *oefening* inz. *militaire mars- of wapenoefening*); **–plein,** o. –en ([*wapen*]*oefeningsplein*); **–veld,** o. –en.
ex'eunt (Lat. ton. *zij treden af*); zie exit.
exhala'tie, v. –halatiën, –s (Fr. [Lat. exhalatio]: *uitdamping, -waseming*). (xh = ksh).
exhaus'tor, m. –s (Lat. *zuigmachine*, [*stof*]*opzuiger*). (xh = ksh).
exhiberen, geëxhibeerd (Fr. [Lat. exhibere]: *tentoonstellen, uitstallen*; rechtst. *overleggen, vertonen*); (xh = ksh); **exhibition,** v. –s (Eng. [Lat. exhibitio]: *tentoonstelling*).
exhi'bitum, o. (Lat. *stempel met dagtekening voor ontvangst en nummer*).
exigeant', exigent', bn. (Fr. [Lat. exigens]: *veeleisend*); (g = g); **–gen'tie,** v. exigentiën, –s (Fr. exigence: *dringend geval; behoefte; eis*): *naar – van zaken*. (gen = gen).
exil' (Fr.), **exi'lium,** o. (Lat.) (*ballingschap, verbanning; verbanningsoord*); lees *ek-ziel'*.
existen'tie, v. (Fr. existence: *het bestaan*).
existeren, geëxisteerd (Fr. [Lat. existere]: *zijn, bestaan*, [*kunnen*] *leven*).
ex'it (Lat. ton. *hij of zij treedt af*).
ex ju're (Lat. *rechtens, v. rechtswege*). (j = j).
ex-li'bris, o. ex-librissen (Lat. eig. *uit de boeken van*, volgt de naam des eigenaars;

tekeningetje als eigendomsmerk in boeken, boekmerk).
Ex'odus, m. (Lat. [Gr. hodos = weg]: *uitgang, uittocht; 2e boek van Mozes*); l. *eks'–*.
ex offi'cio (Lat. *ambtshalve*). (ci = tsi).
exogamie', v. (Gr. *gewoonte, een vrouw te kiezen uit een vreemde stam, o.a. in Polynesië, de O.-I. Archipel*); zie endogamie.
exorbitant', bn., bw. (Fr. [Lat. orbis = kring] *buitensporig*).
exorciseren, geëxorciseerd (Fr. [Lat. exorcizare, Gr. horkos = eed]: *uitbannen van boze geesten*); zie vlg. woord.
exorcis'me, o. (Gr.-Lat. exorcismus [Gr. horkizo = ik bezweer]: *duivelbezwering, geestenuitbanning*); **exorcist',** m. –en (*geestenbezweerder, duivelbanner*).
exor'dium, o. exor'dia (Lat. ex + oriri = beginnen: *inleiding, aanhef ener rede*).
exosmo'se, v. (Gr. nat. *uittreding van een dichtere vloeistof door poreuze wanden heen naar een minder dichte*); zie endosmose.
exote'risch, bn. (Gr. exo = buiten, exoteros = buiten: *bestemd voor oningewijden, voor het grote publiek*); zie esoterisch.
exo'tisch, bn., bw. (Gr.-Lat. exoticus: *door een ander klimaat voortgebracht; uitheems*).
expan'sie, v. (Fr. [Lat. expansio]: *uitbreiding, uitdijing, uitzetting*): *– van gassen.*
expansief', bn. (Fr. expansif: 1 *zich gaarne uitzettend; uitzetbaar, met uitzettingsvermogen*, b.v. *v. gassen*; 2 *mededeelzaam, zich gaarne uitend*): 1 *expansieve kracht*; 2 *een expansieve natuur of een – karakter*, het tegenovergestelde van *gesloten*.
expatriëren, geëxpatrieerd (*het vaderland verlaten; uit het vaderland verdrijven*).
expectant', m. –en (Fr. [Lat. expectans]: *verbeidende; aanspraak makende, rechthebbende op een opengevallen plaats*).
expediënt', o. –en (Fr. *redmiddel, uitweg*).
expediëren, geëxpedieerd (Fr. [Lat. expedire v. pes = voet]: *verzenden, afzenden; de laan uitsturen; van kant maken*): *iets, iem. –*. (pe = pee).
expediteur', m. –en, –s (Fr. *vrachtondernemer, goederenverzender*; inz. *iem., die zich met het doen vervoeren van goederen te land en te water bezighoudt*). (pe = pee).
expedi'tie, v. expeditiën, –s (Fr. [Lat. expeditio]: 1 *verzending* inz. *van goederen*; 2 *vracht-, transportonderneming*; 3 v. e. vonnis of akte: *eensluidend afschrift*; 4 *wetenschappelijke onderzoekingstocht* inz. *in een weinig bekend land; de deelnemers*; 5 *krijgsonderneming* inz. *in een min of meer verwijderde streek; de deelnemers*): 1 *de – der gevraagde goederen*; 2 *de – v. Gend en Loos*; 3 *de griffiers reiken zodra mogelijk – van het vonnis uit*; 4 *de – naar Guinea*; 5 *de – tegen den sultan v. Boni*; **–kantoor,** o. –kantoren (*kantoor ener vrachtonderneming*). (pe = pee).
experien'tia do'cet (Lat. *de ondervinding leert*). (ti = tsie).
experiën'tie, v. –s, experiëntiën (Fr. experience, Lat. experientia: *ondervinding*).
experiment', o. –en (Fr. [Lat. experimentum]: *proefneming, proef*); **experimentaal', –eel',** bn., bw. (Fr. expérimental: *proefondervindelijk*): *experimentele scheikunde*; **experimenteren,** geëxperimenteerd (Fr. *proefnemingen doen* inz. *op 't ge-bied van natuur- of scheikunde; beproeven, onderzoeken*). (men = men).
expert', m. –s (Fr. [Lat. expertus]: *deskundige* inz. *als schatter, scheidsman enz.; zaakkundige*): *het oordeel der –s*; lees *ekspèr*.
experti'se, v. –s, –n (Fr. *deskundigonderzoek*).
expira'tie, v. –s, expiratiën (Fr. [Lat. expiratio]: *uitademing; afloop, verloop; einde; dood; einde* [*van een termijn*]; *vervaldag*).
expireren, geëxpireerd (Fr. [Lat. expirare]: *sterven; verlopen; aflopen, eindigen; vervallen*).
explicateur', m. –s (Fr. *uitlegger*).
explica'tie, v. –s, explicatiën (Fr. [Lat. explicatio]: *verklaring, uitlegging*).
expliceren, geëxpliceerd (Fr. expliquer, Lat. explicare: *ontvouwen, verklaren, uitleggen, uiteenzetten*); ook, expliqueren.
expliciet', expli'cite, bw. (Lat. *uitdrukkelijk, duidelijk*). (te = tee).
exploderen, geëxplodeerd (Lat. van ex + plaudere = klappen: *uiteenbarsten, ontploffen*): *exploderende stoffen*, ontplofbare.
exploitant', m. –en (*iem., die iets exploiteert*): *de –en van Haagse bioscopen.*
exploita'tie, v. exploitatiën, –s (Fr. 1 *het voordeel trekken van, winstgevend-maken, het in werking-brengen of -houden, het ontginnen*; 2 fig. ongunstig: *het partijtrekken van, uitbuiten, misbruik maken*): 1 *– van mijnen enz.; in –; in – brengen*; 2 *de – van iems. onkunde*; **–kosten,** mv. (*bedrijfskosten*).
exploiteren, geëxploiteerd (Fr. v. Lat. explicitum = iets ontwikkelds: 1 *bezit of arbeidskrachten gebruiken om er voordeel van te trekken; winstgevend maken; in gang brengen of houden; ontginnen*; 2 ongunstig: *misbruik maken van, partij trekken van, uitbuiten*): 1 *mijnen, spoorwegen enz. –*; 2 *iem. –; iems. onkunde –*; nog (rechtst.): *betekenen.*
exploot', o. exploten (Fr. exploit rechtst.: *acte van aanzegging door een deurwaarder*, b.v. *van een dagvaarding; betekening; heldendaad*, vero.): *iem. een – betekenen.*
explora'tie, v. –s (Fr. [Lat. exploratio]: *onderzoeking, doorzoeking* inz. *van een land; navorsing*): *de – der meervlakte op Nieuw-Guinea, 1913–1915; een –-maatschappij*, b.v. tot het vinden van steenkolen.
exploreren, geëxploreerd (Fr. [Lat. explorare]: *navorsen; opsporingen verrichten*).
explo'sie, v. –s, explosiën (Fr. *ontploffing, uit-, losbarsting; knal*). (s = z).
exponent', m. –en (Lat. exponens: **alg.** *machtsaanwijzer; het cijfer, dat aanwijst door hoeveel gelijke factoren de macht van een zeker getal gevormd wordt*).
exponeren, geëxponeerd (Lat. exponere: *blootstellen; blootleggen, uiteenzetten*).
export', m. –en (Eng. [v. Lat. exportare = uitvoeren]: *uitvoer*[*handel*]): *– van vlees*; **–bier,** o. –en (*bier voor de export*).
exporteren, geëxporteerd (Fr. of Eng. [Lat. exportare]: *uitvoeren*).
exporteur', m. –s (Fr. *uitvoerder; handelaar, die zijn bedrijf maakt van uitvoerhandel* [*naar het buitenland of de koloniën*]).
export'handel, m. (*uitvoerhandel*).
export'huis, o. –huizen (*handelshuis, dat inlandse producten uitvoert*).
exposant', m. –en (Fr. *tentoonsteller; inzender op een tentoonstelling*).
exposé', o. exposé's (Fr. *uiteenzetting van zaken; overzicht, verslag*): *een – geven.*
exposeren, geëxposeerd (Fr. *uitleggen; op*

een tentoonstelling inzenden, tentoonstellen): refl. *z.* –, z. (aan gevaar) blootstellen.
exposi'tie, v. –s, expositiën (Fr. [Lat. expositio]: *ontvouwing, uiteenzetting, verklaring; tentoonstelling; de plaats der tentoonstelling: het gebouw enz.*): *de – van een drama,* gedeelte, waarin de toehoorder op de hoogte wordt gebracht van de toestand.
expres', Fr. van Lat. exprimere = uitdrukken **1** bw. (*met opzet, voorbedachtelijk*): *hij deed het –*; als bn. (dikwijls in één woord geschreven): *expressebestelling,* per ijlbode; **2** m. expressen (*doorgaande, bijzonder snelle trein, die grote steden verbindt*): *de Orient–*; ook express (Eng.) of **expres(s)'trein.**
expres'se, m. –n (eig. expresse bode: *bijzondere ijlbode*): *per –*; ook wel: expres'.
expres'selijk, bw. (*expres, opzettelijk*): *– voor die avond geleerde versjes.*
expres'sie, v. expressiën, –s (Fr. [Lat. expressio]: 1 *uitdrukking*; 2 *gevoel*): 1 *een mooie –*; 2 *zingen met –*; **–pressief',** bn., bw.; expressiever, –st (Fr. *veelzeggend; vol uitdrukking*); **–pressionnis'me,** o. (*richting in de kunst, die streeft* inz. *de aandoeningen en indrukken* [*door eenvoudige middelen*] *uit te drukken*; **–pressionnist',** m. –en; **–pressionnis'tisch,** bn., bw.
ex profes'so (Lat. *beroepshalve*).
exquis', bn., bw. (Fr. [Lat. exquisitus]: *uitgelezen, uitgezocht, keurig*); l. *ekskies'.*
exta'se, v. (Fr. [Gr.-Lat. ecstasis = buiten zich staan, v. sta- = staan]: *stemming, die iem. geheel aan de waarneming of de gedachte aan het alledaagse onttrekt; zielsverrukking; opgetogenheid*): *in – zijn, geraken.*
exta'tisch, bn., bw. (*van de aard ener extase; in of als in extase*): *de –e dansen der derwischen; – met de armen zwaaien.*
extem'pore, Lat. **1** (*voor de vuist*); **2** o. extempore's, extem'poreetje (*voor de vuist uitgesproken rede of gedicht*). (re = ree).
exten'sie, v. (Fr. [Lat. extensio, tendere = strekken]: *uitgestrektheid, omvang; uitbreiding*); **–tensief',** bn. (Fr. *volgens de uitgestrektheid; omvattend*; van land: *met een grote oppervlakte, maar weinig moeite voor bebouwing vereisend*; rechtst. met *uitlegging* verbonden: *uitbreidend*). (s = s).
exten'so, in (Lat. *in zijn geheel; volledig; breedvoerig*): *iets in – behandelen.* (s = z).
exterieur', Fr. **1** bn. (*uiterlijk, uitwendig*); **2** o. (*uiterlijk voorkomen; de buitenzijde*).
extern', bn. (Fr. [Lat. externus]: *buitenshuis wonend, uitwonend*); verg. intern.
externaat', o. externaten (Fr. externat: *dagschool zonder kostleerlingen*; dikwijls: *afdeling ener kostschool; het zijn van externe: buiten de school of de inrichting wonen*).
exter'ne, m. en v. –n (Fr. *scholier ener kostschool buiten kost en huisvesting*; ook: *buitenwonend assistent enz.*); zie interne.
exterritoriaal', bn. (*buiten het gebied van een staat gelegen*): *exterritoriale wateren.*
exterritorialiteit', v. (*het exterritoriaal zijn; recht van gezanten en gevolg om in een vreemd land naar de wetten van hun eigen land te leven*).
extincteur', m. –s (Fr. *brandblustoestel*).
extirpateur', m. –s (Fr. *ploegvormig landbouwwerktuig om het land van onkruid, plantenoverblijfselen enz. te reinigen*).
extirpa'tie, v. –s, extirpatiën (Fr. [Lat. exstirpatio v. stirps = wortel]: *uitroeiing*; [*heelkundige*] *wegneming van een uitwas*).
ex'tra, Lat. *buiten*; **1** bw. (1 *boven het gewone*; 2 *bijzonder goed*): 1 *drie gulden – verdienen*; 2 *het ging – de eerste dagen*; **2** bn. onbuigbaar (*buiten of boven de gewone regel; boven hetgeen men verwacht, iem. toekomt*): *hij zoekt een –-gulden te verdienen; een –-trein; –-blad,* bijblad; *–-dividend,* bedrag, uitgekeerd boven het gewone dividend; **3** o. extra's (*gift, onthaal, inkomst, uitgave buiten de gewone regel, onverwacht,* inz. mv. of in verkl.:
ex'traatje, o. –s (*buitengewone gift, onthaal, enz.; buitenkansje, meevallertje*).
extract', o. –en (Lat. extractum, trahere = trekken: *uittreksel* [*uit enig geschrift*]; *afkooksel, aftreksel*); lees *ekstrakt'.*
extra'neus, m. (Lat. *vreemdeling; iem., die het eindexamen aan een Gymnasium, H.B.S. enz. aflegt, zonder de inrichting bezocht te hebben als gewoon leerling*); vr. *extra'nea,* mv.: extraneï, extraneae; lees *–nejus.*
extraordinair', bn., bw. (Fr. *buitengewoon*).
extravagant' (Fr. *buitensporig*). (g = g).
extre'mis, zie in extremis.
extremist', m. –en (Fr. [Lat. extremus = uiterste]: *iem., die uitersten najaagt, tot het uiterste gaat* inz. *in de politiek*); v. **–e,** –n.
extremiteit', v. –en (Fr: [Lat. extremitas]: *het uiterste; de laatste hulp, uiterste verlegenheid*): *de –en,* handen, voeten.
extrinsiek', bn., bw. (Fr. extrinsèque: *uitwendig, hetgeen niet tot het wezen der zaak behoort, uiterlijk*: hand. *nominaal*).
exuberan'tie, v. (Fr. exubérance [Lat. exuberantia]: *overvloedigheid; overtolligheid,* b.v. *van woorden; weelderigheid*). (t = s).
ex un'gue leo'nem (Lat. *aan de klauw kent men den leeuw*). (-gue = -gwe).
ex (of: **ab**) **u'no dis'ce om'nes** (Lat. *leer uit één allen kennen; één voorbeeld is genoeg*).
ex u'su (Lat. *volgens gebruik*); lees *eks u'zu.*
ex vo'to, Lat. **1** (*volgens gelofte*); **2** v. ex voto's (*geloftegeschenk, een beloftegift* b.v. *een marmeren plaat met een woord van dank of verering, aan de wand v. e. kerk of kapel bevestigd, een afbeelding v. e. lichaamsdeel, voor welks behoud of herstel men wil danken*).
E'zau (= de behaarde), m.; zie Edom.
e'zel, m. –s, ezeltje (1 dierk. *eenhoevig zoogdier van het geslacht der paarden*; Lat. equus asinus; 2 fig. *domoor; lomperd*; 3 *draag- of steuntoestel*; schild. *standaard voor het doek*; school: *schraag voor het bord*; 4 Barg. inz. verkl.: *lessenaar; winkellade; foulard, das*): 1 *de tamme –, de wilde –, de Kaapse – of zebra; Bileams –,* iem., die voor zijn beurt spreekt; zegsw. *van den os op den – springen,* van het ene onderwerp op het andere; spreekw. *Een – stoot zich geen tweemaal aan dezelfde steen,* iem., die eens iets nadeligs heeft ondervonden of een fout heeft begaan, wacht zich een tweede maal er voor, tenzij hij dommer is dan een ezel; 2 *dat kan een – begrijpen; de – brak twee vazen*; 3 *hij zat voor zijn – te schilderen; een schoolbord op –*; 4 *een lopend* (of: *staand*) *–tje,* beweegbare (of: vaste) lessenaar; *–tjes piepen,* winkelladen lichten; *zijden –tjes.*
e'zelachtig, bn., bw. (*als een ezel*; fig. *dom*); **–achtigheid,** v. (*domme streek*).
ezelarij', v. –en (*domme streek*).

e'zelen, ezelde, h. geëzeld (*hard arbeiden*).
ezelin', v. ezelinnen, ezelinnetje (*wijfjesezel*): *een balsturig paar ezelinnen.*
e'zelsbank, v. -en (Z.-N. *bank voor gestrafte jongens*; volkst. *bank der beschuldigden*); **-bord,** o. -en (*in de oude school: plankje met een ezel er op geschilderd, dat een domoor op de borst gehangen werd*); **-brug,** v. -bruggen (fig. *eenvoudig hulpmiddeltje om een vraagstuk op te lossen of iets te onthouden*, Lat. pons asino'rum); **-dom,** bn. (*zeer dom*); **-hoofd,** o. -en (scheepst. *beugel of blok op een mast, waarin een streng wordt vastgezet*; ook: *blok, dat twee palen bijeenhoudt*); **-kop,** m. -koppen (*kop v. e. ezel; domoor*); **-kruis,** o. -kruisen (*twee donkere strepen, die kruiselings over de rug en de schoften van den ezel lopen*); **-oor,** o. -oren (*oor* [*als*] *van een ezel; domoor; omgevouwen of omgekrulde hoek v. e. blad in een boek enz.; naam van verschillende planten*; mv. *kopteletoon bij radio*): *een schrift vol -oren*; **-rug,** m. -ruggen (1 *rug van of als van een ezel*; 2 mets. *schuine afdekking van vrijstaande muren enz.*): 1 *een paard met een -*; 2 *afdekken met -ruggen*; **-vel,** o. -vellen (*vel v. e. ezel*; Z.-N. ook *perkament*; ir. *diploma*).
e'zelwagen, m. -s: *met de - rijden.*

F. [1])

I. f. - 1 Fr. *florins*, gulden (vóór cijfers); 2 *fe'cit*; zie ald.; 3 Lat. *femini'num*, vrouwelijk; 4 *Fahrenheit*; zie ald.; 5 Eng. *fast*, sneller (op uurwerken, wekkers); 6 Eng. *fellow*, lid b.v. v. e. vereniging. 7 It. *forto*; z. ald.; 8 *fi'at*; z. ald.
II. F. 1 viermaal geplaatst (Duitse turners): *Frisch, Frei, Froh, Fromm*; 2 *farad*; z. ald.
fa. - *firma*; z. ald.
Fahr. of **F.** - *Fahrenheit*; zie ald.
F. C. O. - Lat. zie *Fi'nis coro'nat o'pus.*
fec. - Lat. *fecit*; zie ald.
ff. of **fff.** - It. *fortis'simo*; zie ald.
fig. - 1 *figuur*; 2 *figuurlijk.*
fl. - Fr. *florins*, gulden (vóór cijfers).
f. o. b., zie fob.
fol., zie folio.
f°. r°. - *fo'lio rec'to*; zie folio.
f°. v°. - *fo'lio ver'so*; zie folio.
fr. - 1 *franco*; zie ald.; 2 *frank* (geldstuk); 3 Lat. *frater*; **Fr.** - Lat. *frater*; z. ald.

f, v. f's, f'je (1 als klank: *vierde der medeklinkers*; 2 als teken: *zesde teken van het A B C*; 3 *de gezamenlijke letters in een woordenboek enz., die met een - beginnen*): 1 *de - behoort tot de lipletters*; 2 *hij heeft de - voor een s aangezien*; 3 *woorden, die niet bij de - voorkomen, zoeke men onder* **ph;** muz. de benaming van de 4e noot van de diatonische toonladder, *fa* genoemd.
fa, v. fa's (*4e noot der diatonische toonladder*).
faal, v. falen (Z.-N. *gebrek, fout*): *ik kom zonder -* (of: *zonder falen*), bepaald.
Faam, v. Lat. Fa'ma (fari = spreken) **1** myth. de godin van het gerucht, van de roem, o. a. voorgesteld met vleugels, duizend ogen en duizend monden of met een spreektrompet, aan de mond; **2 faam,** v. (*gerucht, mare; naam, reputatie*; inz. *goede naam, reputatie; roep, roem, vermaardheid*): *te goeder naam en faam bekend staan.*
faas, v. fazen (Fr. fasce [Lat. fascia = band]: wapenk. *dwarsbalk*): *een zilveren -.*
fa'bel, v. -en, -s, fabeltje (Fr. fable [Lat. fabula van fari = spreken]: 1 dichtk. *kort moraliserend verhaal uit het natuurleven* inz. *met zaken of dieren als handelende personen*; 2 *verdichtsel; mythologisch verhaal*, enigszins vero.; 3 *korte inhoud, handeling*): 1 *aan het eind der - komt de moraal*; 2 *dat zijn -s*, kletspraatjes; *dwaze -en omtrent heksen; de - van het Gulden Vlies*; 3 *de - v. e. episch of dramatisch gedicht*; **-achtig 1** bn. (1 *van de aard van een fabel: ongeloofwaardig*; 2 *waaromtrent ongeloofwaardige of ongelooflijke verhalen in omloop zijn*; 3 *ongelooflijk klinkend, groot*): 1 *een - verhaal*; 2 *-e dieren zoals Chimaera; het - goudland*; 3 *-e prijzen besteden*; **2** bw. (*als een fabel*): *dat klinkt -*; **-dichter,** m. -s b.v. Lafontaine, 1621-'95.
fa'belen, fabelde, h. gefabeld (*verzinsels opdissen; kletsen*).
fa'belleer, v. (*godenleer, mythologie*): *Gr. -.*
fabliau', o. fabliau's (Fr. [Lat. fabula]: *Middeleeuws-Frans verhaaltje of verhalend gedicht* [*van comische en gewaagde inhoud*]; *sproke, boerde*).
fabrica'ge, v. (*het fabriceren: aanmaak, vervaardiging, bewerking door een fabriek*) = **fabrica'tie,** v. (Fr.-Lat. fabricatio).
fabriceren, gefabriceerd (Lat. fabricare [faber = werkman]: *producten op uitgebreide schaal uit grondstoffen vervaardigen; aanmaken; vervaardigen*; min. *knutselen*); **fabrice'ring,** v.
fabriek', v. -en (Fr. fabrique [Lat. fabrica zie fabriceren]: 1 *inrichting in 't groot, om op uitgebreide schaal producten uit grondstoffen te vervaardigen*; 2 *het gebouw; de arbeiders, het personeel ener fabriek*; 3 *kerkfabriek*): 1 *op de - werken; een katoen-, een laken-, een glas-*; 2 *de gehele - was in rep en roer; de - werkt vandaag niet; een nieuwe - bouwen*; 3 zie kerkfabriek.
fabrie'ken, fabriekte, h. gefabriekt (*knutselend in elkaar zetten, fabriceren*); gmz.
fabrie'ker, m. -s (*iem., die in een fabriek werkt*, inz. *in katoen- of wolfabriek*); gew.
fabrieks'arbeider, m. -s; **-baas,** m. -bazen (*iem., die als baas op een fabriek werkt; ploegbaas op een fabriek*); **-gebouw,** o. -en; **-geheim,** o. -en (nl. *betreffende de vervaardiging*); **-goed,** o. -eren (*waren, uit een fabriek afkomstig*, meestal minacht.: *minder deugdelijke waar*); **-merk,** o. -en (*merk of teken, door fabrikanten ter onderscheiding op hun fabrieksmaren aangebracht*); **-nijverheid,** v.; **-plaats,** v. -en (*stad of dorp met een aantal fabrieken*): *Maastricht, Tilburg zijn -en*; **-prijs,** m. -prijzen (*prijs, welke de fabrikant voor zijn waren berekent of vraagt*; ook: *prijs, die een fabriek betaalt*): *opruiming v. winkelwaren tegen -*; **-reglement,** o. -en

[1]) Woorden, die niet bij de *f* voorkomen, zoeke men onder *ph.*

(*geheel van bepalingen, op de fabriek voor het arbeidend personeel geldende*); **–school,** v. –scholen (*school, ingericht door een fabriek; school tot opleiding van werk in of leiding van fabrieken*); **–schoorsteen,** m. –schoorstenen ([*hoge*] *schoorsteen ener fabriek*), Z.-N. **–schouw,** v. –en; **–stad,** v. –steden (*fabrieksplaats*); **–volk,** o. (*fabrieksarbeiders en -arbeidsters*); **–waar,** v. –waren; **–werk,** o. (*het werken in een fabriek; fabrieksgoed*, ook ong.); **–werker,** m. –s, **–werkster,** v. –s (Z.-N. *fabrieksarbeider*); **-wet,** v. (*wet van 1875 omtrent het oprichten van fabrieken, die gevaar, schade of hinder kunnen veroorzaken*).

fabrikaat', o. fabrikaten (Lat. fabricatus volt. dw. van fabricare: 1 *product ener fabriek*; 2 *voortbrenging door een fabriek* inz. met *van*): 1 *een nieuw –*; 2 *handschoenen van slecht –*, maaksel; *lakwerk van Japans –*.

fabrikant', m. –en (Fr. fabricant: *fabrieksbeigenaar; ondernemer van een fabriek*).

fabrike'ren, Z.-N.; zie fabriceren.

fabuleus', bn.; fabuleuzer, –t (Fr. [Lat. fabulosus]: *fabelachtig* in bet. 1 en 3: *onwaarschijnlijk; zeer groot*): *die rijkdom is –*.

façade, v. –s, –n, facadetje (Fr. [v. Lat. facies]: *voorgevel*; bij uitbr. *voorzijde, voorkant*).

fa'ce, v. (Fr. *gezicht; voorzijde*); zie en –.

face-à-main', v. faces-à-main (Fr. [*dames*]-*lorgnet met lang en fraai handvat; handbril*).

facet', –**te,** v. facetten (Fr. eig. kleine face: *geslepen vlak op een edelsteen, glas enz.*).

facet'(ten)oog, o. –ogen (*samengesteld oog, van vliegen en andere insecten*).

fa'cie, o. –s (Lat. facies = gezicht: gemeenzaam en spottend: *gezicht; tronie*): *iem. op zijn – komen, geven, slaan; op zijn – krijgen*.

faciel', bn. (Fr. [Lat. facilis]: *gemakkelijk*).

faciliteit', v. –en (Fr. [Lat. facilitas]: *gemakkelijkheid; inschikkelijkheid*).

fa'cit, o. (Lat. *het maakt: som, uitkomst*).

façon', o. –s (Fr. [Lat. factio = het doen]: *manier; vorm, fatsoen*): *sans –*, zonder omslag, complimenten, familiair.

facsi'mile, o. facsimile's (Lat. eig. *maak gelijk: volkomen gelijke afdruk of nabootsing van een geschrift, kunstwerk enz.*): *een – v. een bladzijde uit de Rijmbijbel*; l. *faksie'milee*.

fac'ta, o. mv. (Lat. mv. van *factum: feiten, gebeurtenissen; daden*): *facta non verba*, Lat., daden, geen woorden; zie factuur.

facteur', m. –s (Fr. [Lat. factor]: inz. Z.-N. *brievenbesteller*).

facti'ce, bn. (Fr. [*na*]*gemaakt, onecht*): *een ietsje fard gaf haar een – teint als van een masker*.

fac'tie, v. factiën, –s (Fr. [Lat. factio]: *roerige politieke partij*): *de Loevesteinse –*, de staatsgezinde partij in onze Republiek; vero.

fac'tisch, bn., bw. (*feitelijk, werkelijk*).

factitief' (Ned.), **factiti'vum** (Lat.) **1** o. factitieven (Ned.); factitiva (Lat.) (*causatief*); **2** bn.: *het factitief ww. vellen*.

facto', **de,** zie de facto.

factoor', m. factoren (*handelsagent, zaakgelastigde, makelaar, filiaalhouder*).

fac'tor, m. (Ned.) facto'ren, in bet. 3 –s; (Lat.) facto'res (Lat. eig. *maker*: 1 rek. *elk der getallen, door welker vermenigvuldiging een product ontstaat; vermenigvuldiger*; 2 *omstandigheid welke invloed op de uitslag van iets uitoefent, medewerkt om een bepaalde toestand in het leven te roepen enz.; medeoorzaak; inwerkende kracht*; 3 letterk. *dichterleider ener rederijkerskamer*): 1 *een getal* b.v. 64 *in –en ontbinden*; 2 *een – van betekenis*; 3 *de Casteleyn, (1488–1550), was – van de kamer Pax Vobis*; zie ook factoor.

factorij', v. –en (o.-Fr. factorie: *kantoor der vertegenwoordigers ener handelsmaatschappij in vreemde landen* inz. *O.-Indië*); **–handel,** m.

facto'tum, o. en m. –s (Lat. eig. *doe alles: een doe-al*; minder gemeenzaam dan: *duivelstoejager, een manusje van alles*).

fac'tum, o. fac'ta (Lat. *feit; het gebeurde; daad, handeling*): rechtst. – *illi'citum*, ongeoorloofde handeling, onrechtmatige daad.

factureren, gefactureerd (*een factuur opmaken*); **facturist',** m. –en (*hij die belast is met het opmaken van facturen*); vr. **facturiste,** –n: *gezocht jonge –(e)*.

factuur', v. facturen, factuurtje (Fr. facture, Lat. factura van facere = doen: 1 handel: *lijst van geleverde goederen met prijsopgave, datum, enz.*; 2 *makelij*): 1 *de – was zoek*; 2 *een portret van geacheveerde –*.

factuur'boek, o. –en (*koopmansboek waarin de facturen worden geschreven*): men noemt ingaand – het inkoopboek, uitgaand – het verkoopboek; een – is ook het hulpboek van den commissionnair, waarin deze de facturen boekt over de goederen, die hij in opdracht van anderen heeft gekocht.

facultatief', bn., bw. (Fr. facultatif: *niet voorgeschreven; niet verplicht; aan eigen verkiezing overgelaten; naar goeddunken, believen, ter keuze*): *Hebreeuws is op het gymnasium een – vak; iets – stellen*.

faculteit', v. –en (Fr. [Lat. facultas]: 1 *kracht, vermogen, geschiktheid om iets te doen; gave*; vero.; 2 *een der vijf hoofdafdelingen der gezamenlijke wetenschappen, aan een universiteit onderwezen*; 3 *de gezamenlijke hoogleraren, de gezamenlijke studenten van één zo'n hoofdafdeling*): 1 *iem. met veel –en*; 2 *de vijf –en: de godgeleerdheid, rechtsgeleerdheid, geneeskunde, letteren, wijsbegeerte*; 3 *de voorzitter der rechtsgeleerde –; de literarische – was sterk vertegenwoordigd in de redactie van de studentenalmanak*.

faculteits'kleur, v. –en (stud. *onderscheidingskleur ener faculteit*).

fading, v. (Eng. *verflauwing*; radio: *verzwakking van de geluidssterkte*).

faeca'liën, **fae'ces,** v. mv.; zie feces; **–emmer,** m. –s.

Faf'nir en **Re'gin,** m. Germ. myth. reuzenbroederpaar; Fafnir is bezitter van de Nevelingenschat, die hij als draak bewaakt, maar wordt door Siegfried gedood.

fagot', v. fagotten (Fr. fagot = eig. takkenbos [Lat. fagus = beuk]: *houten blaasinstrument met zachte bastoon, dat uit aaneengehechte stukken bestaat, die aan een takkenbos doen denken; orgelregister met fagottoon*).

Fah'renheit, Duits natuurkundige (1686–1736), ontwerper van de 180-delige thermometer, met 32° bij het vriespunt en 212° bij het kookpunt.

faien'ce, v. (Fr. *onecht of halfporselein, naar Faënza in Middel-Italië*).

failleren, gefailleerd (Fr. faillir [Lat. fallire]: hand. *failliet gaan; op de fles gaan*).

failliet', Fr. **1** o. (in N.-N. ongewoon: *faillissement*); **2** m. –en (*persoon, die failleert*); **3** bn., bw. (*in staat van faillissement*): *de*

zaak is, gaat –; – verklaren; de –e boedel; **–verklaring,** v. –en (*vonnis, waarbij geconstateerd wordt, dat iem. failliet is*).

faillissement', o. –en (*toestand v. iem., die blijkens rechterlijk onderzoek buiten staat is aan zijn verplichtingen te voldoen, terwijl gerechtelijk beslag gelegd is op het gehele vermogen ten behoeve van zijn gezamenlijke schuldeisers*): *in staat van – verkeren; Mr. N. heeft het – van de firma A.*, moet de toestand regelen.

fair, bn., bw. (Eng. *fraai, mooi, eerlijk, oprecht*): *– play*, eerlijk spel; *dat is niet – gehandeld*; verg. correct, unfair.

fait accompli', o. (Fr. *voldongen feit*): *iem. voor een – – zetten, stellen, plaatsen.*

fa'kier, fakir, m. –s (Arab. eig. *arm* nl. *aan de hulp van God*: *Perzisch derwisch*; meestal: *zich zelf kastijdend, van aalmoezen levend, Hindoes kluizenaar, als slangenbezweerder, goochelaar enz. optredend*).

fak'kel, v. –s, fakkeltje (Lat. facula = kleine fax: *verlichtingsmiddel, bestaande uit een in licht-ontbrandbare stof gedrenkt stuk hout*; bij uitbr. ook van andere verlichtingsmiddelen van de vorm van een stok of op een stok of staak gedragen: *was-, teer-, pekstok; flambouw; toorts*; zinnebeeld van twist enz., van wetenschap enz.; Barg. *brief; bedel-, brandbrief*): *was- en pekfakkels*; fig. *de – van d. dag*, de zon; *de – v. d. nacht*, de maan; *de – der tweedracht; de – der wetenschap*; **–dans,** m. –en (*dans, waarbij met fakkels gezwaaid wordt*); **–distel,** v. –s (*cactus*).

fak'kelen, fakkelde, h. gefakkeld (Barg. *een brief schrijven*).

fak'kellicht, o.: *serenade bij –*; **–(op)tocht,** m. –en (*optocht bij fakkellicht*): *een – in de gangen van de St.-Pietersberg.*

fal'bala, v. falbala's, falbalaatje (Fr. *ruim geplooid boordsel*).

falconet', o. falconetten (Fr. [It. falconetto = valkje]: *klein veldstuk in vroeger tijd*).

fa'len, faalde, h. gefaald (1 *ontbreken*; 2 *tekortschieten*; 3 *misstukken*; 4 *het mis hebben, zich vergissen*; 5 *missen, niet raken*): 1 *het faalt hem aan moed*; 2 *het geheugen kan –*; 3 *alle pogingen –*; 4 *de wijsheid der mensen kan –*; 5 *de nimmer falende pijl.*

Faler'ner, – wijn, m. (It. *witte wijn, naar een landstreek in het N. v. Campanje*).

fa'lie, v. faliën, –s, falietje (Lat. velum = sluier: *vrouwenhoofd- en schouderdoek*; *vrouwen[kap]mantel zonder mouwen*): zegsw. *op zijn – krijgen, iem. op zijn – geven*, slaag.

fa'liekant (falie v. Fr. faillir: *verkeerd, mis*, inz. met *uitkomen*): *dat zal – uitkomen.*

falkonet', o. falkonetten; zie falconet.

falsa'ris, m. falsarissen (Lat. falsarius: *vervalser*, inz. *wie zich aan valsheid in geschriften schuldig maakt*): *veroordeeld als –.*

falset', It. **falset'to,** Fr. **fausset',** 1 o. (muz. *geforceerde kopstem*; *nabootsing van de vrouwenstem*, inz. *door tenoren*); 2 bw.: *– zingen*; 3 m. falsetten (*falsetzanger*).

falsifica'tie, v. falsificatiën, –s (Fr. *vervalsing*).

Fa'ma, v.; zie Faam in bet. 1; Lat. *fama volat*, de faam vliegt; *fa'ma cres'cit eun'do*, het gerucht groeit gaande; l. *ejun'do.*

fameus', Fr. (Lat. famosus) 1 bn.; fameuzer, –st (*geruchtmakend, veel besproken*, dikwijls spottend): *die fameuze taalgeleerde; het is –*; 2 bw. (*bijzonder, uitermate*): *– warm.*

famiel'je, v. –s; zie familie.

familiaar', Lat. familiaris, Fr. familiair, 1 bn.; familiaarder, –st (1 *op vertrouwelijke voet omgaand met*; 2 *van grote vertrouwelijkheid getuigend; gemeenzaam*; ong.: *te vrij, zich gemeenzaamheid aanmatigend*; 3 *zonder omslag; op eenvoudige, huiselijke wijze*): 1 *– zijn met; ge zult wel – worden*; 2 *een – praatje*; ong.: *hij maakt zich –; een familiare toon*; 3 *een familiare partij*; 2 bw. (1 *op vertrouwelijke, gemeenzame wijze*; 2 *zonder omslag*): 1 *– doen*; 2 *ergens – blijven eten.*

familiariteit', v. –en (Fr. [Lat. familiaritas]: *gemeenzame omgang, vertrouwelijkheid*; ongunstig: *te grote vertrouwelijkheid; vrijpostigheid*): *een grote –; geen –en!*

fami'lie, v. familiën, –s, familietje (Lat. familia, Fr. famille: 1 nat. hist. *onderdeel ener order*; 2 *bloedverwanten*; 3 *gezin, huisgezin*; 4 *het geheel der met iem. verwante personen*, inz. *diergenen, die dezelfde naam dragen; geslacht*): 1 *de leeuw behoort tot de – der katachtigen*; 2 *hij is van mijn –*; zegsw. *– van Adamswege*, (Z.-N. *van de kant van Adam*) niet verwant; *van je – moet je 't (maar) hebben*, wanneer iem. schade lijdt door een familielid; 3 *bij verschillende families aan huis komen; in de kring der –*, huisgenoten; 4 *van goede –*, afkomst: spreekt. famielje.

fami'lieaangelegenheid, v. –heden: *persoonlijke en –heden*; **–bericht,** o. –en, inz. in toepassing op berichten (advertenties) omtrent geboorten, huwelijken enz. in nieuwsbladen; **–bescheiden,** o. mv. (*akten, stukken van belang voor de geschiedenis enz. ener familie*); **–betrekking,** v. –en (*betrekking, gegrond op bloed- of aanverwantschap*; ook: *iem., tot de verwanten behorend*); **––boom,** m. –bomen (Z.-N. *geslachtsboom*); **–feest,** o. –en; **–gebrek,** o. –gebreken (*gebrek, dat veel voorkomt in een familie*); **––goed,** o. –eren ([*onroerend*] *erfelijk goed ener familie*); **–graf,** o. –graven (*graf, waarin de leden v. e. familie bijgezet worden*); **–kring,** m. –en (*kring, gevormd door de leden v. e. familie* inz. *de leden v. e. gezin; huisgezin*); **–kwaal,** v. –kwalen (*kwaal, die in een familie veel voorkomt*); **–leven,** o. (*het leven te midden der leden van iems. gezin of familie*); **–lid,** o. –leden; **–naam,** m. –namen (*naam ener familie, die de leden ener familie onderscheidt; van; geslachtsnaam, achternaam*); **–omstandigheid,** v. –heden: *hetgeen wij van de –heden weten*; **–raad,** m. –raden (*vergadering of samenkomst van familieleden* inz. *tot regeling van de belangen der familie; de personen, die zulk een raad vormen*): *een – beleggen*; **–regering,** v. –en (*het in handen van de leden éner familie zijn der voornaamste bestuursfuncties*); **–stuk,** o. –stukken (1 *geschilderd portret ener familie*; 2 *voorwerp, dat reeds enige jaren in het bezit ener familie is* inz. *van zekere waarde*; 3 scherts. *meid of knecht, die lang in een familie heeft gediend*): 1 *een – v. e. oud-Hollands gezin*; 2 *een –, waaraan veel herinneringen zijn verbonden*; 3 *Betje, het oude –*; **–vete,** v. –n (*vete tussen verschillende familiën, of tussen de leden ener familie*); **–wapen,** o. –s (*wapen ener* [*adellijke*] *fam.*); **–zwak,** o. (*zwak, te grote genegenheid voor familieleden*): *mama's –.*

fa'mulus, m. fa'muli (Lat. *dienaar*).

fan, m. –s (Eng. *waaier, ventilator*).
fan(a)al', m. fanalen, fanaaltje (*scheepslicht; vuur- of rooksein; vuurbaken*).
fana'ticus, m. fanatici (Lat. v. fanum = heiligdom, oorspr. door god geïnspireerd: *dweper, geestdrijver*).
fanatiek', bn., bw. (Fr. fanatique, Lat. fanaticus: *dweepziek, geestdrijvend; door een blinde ijver voor een geloof of idee bezield*).
fanatie'keling, m. –en (*dweper*); dikwijls ir.
fanatis'me, o. (Fr. *dweepzucht* inz. *op godsdienstig gebied*): *een blind –*.
fancy, v. (Eng. [Gr.-Lat. phantasia]: *phantasie; luim*); **–artikelen,** o. mv. (*mode-, weeldeartikelen*); **–fair,** v. –s (*liefdadigheidsbazaar*).
fandan'go, m. fandango's (*Sp. dans in* $^3/_8$ *maat met begeleiding van gitaar of tamboerijn en castagnetten*): *de – dansen*.
fanfa're, v. –s fanfaretje (Fr. 1 *kort, opwekkend muziekstuk voor koperen blaasinstrumenten* inz. *als huldebetuiging; trompetgeschal*; 2 *fanfarekorps*): 1 *een schetterende –*; 2 *de – van St.-Pieter nam aan het festival deel*; **–corps, –korps,** o. –en (*muziekkorps uitsluitend met slag- en* [*koperen*] *blaasinstrumenten*).
fanfaron', m. –s (Fr. *snoever; windbuil*).
fanion', v. –s (Fr. v. vaan: *bataljonsvlag*).
fantaseren, zie phantaseren.
fanta'sia, v. fantasia's (*Arabisch ruiterfeest, spiegelgevecht*). (s = z).
fantasie', v.; zie phantasie.
fantasie'-artikelen, o. mv. (*galanterieën; snuisterijen zonder waarde*); **–hoed,** m. –en (*slappe herenhoed* inz. *een andere dan een hoge*); **–kostuum,** o. –kostumen (*pak van fantasiestof*; ook: *niet-ambtsgewaad*); **–pak,** o. –pakken; **–stof,** v. –stoffen (*niet effen, gekleurde stof*).
fantasmagorie', zie phantasmagorie.
fantast', m. en v. –en (Duits: Phantast; *persoon met een phantasie sterker dan zijn onderscheidingsvermogen, die geen voldoend onderscheid weet te maken tussen de voortbrengselen zijner verbeelding en de mogelijkheid of werkelijkheid*); ook phantast.
fantas'tisch, bn., bw.; zie phantastisch.
fanto'me, fantoom', o. fantomen, fantoompje (Fr. fantôme [Gr.-Lat. phantasma]: *spook, schim; angstwekkend droombeeld; model v. e. menselijk lichaamsdeel*).
fa'rad (*eenheid van electriciteit en magnetisme*); z. vlg. woord.
faradaïs'me, o. (*inductie-electriciteit, naar den Engelsman Faraday, 1791–1867*).
Fa'rao, m. Farao's, Faraonen; zie Pharao.
far'ce, v. –n, farcetje (Fr. [Lat. farsa = vulsel van farcire = vullen]: [*vlees*]*vulsel voor pasteitjes enz.*; *grap, snakerij; klucht*[*spel*]).
farceren, gefarceerd (Fr. *met farce vullen*): *een snoek –*.
farceur', m. –s (Fr. *grappenmaker*).
far'cig, bn., bw. (Z.-N. *grappig*). (c = s).
far'de, v. –n (Fr. [Arab. fard = kledingstuk]): Z.-N. *map; schrift met losse bladen*).
faribo'len, v. mv. (Fr. faribole [Lat. fari = praten]: *praaties voor de vaak*).
Farizee'ër, m. Farizeeërs, Farizeeën; Farizeeërtje (*ten tijde van Jezus een Joodse sekte, die zich vooral op stipte onderhouding der wet beroemde; iem., die zich schuldig maakt aan zelfverheffing; schijnheilige, huichelaar*).
farizees', bn., bw. (*als een Farizeeër: schijnheilig; vol zedelijke zelfverheffing*): *een farizese lach; – ten tempel gaan*.
farm, m. en v. –s (Eng. [Lat. firmus = vast; oorspr. vastgestelde pacht]: *pachthoeve, boerderij*); **–er,** m. –s (Eng. *pachter* [*v. e. farm*]; Amerika. Australië: *landbouwer*).
farmaceut(isch), farmacopoea, z. phar-.
far nien'te, zie dolce; lees *ni-en'te*.
fa'ro 1 m. (*Brussels bier*); **2** o. (kaartspel).
farthing, m. –s (Eng. $^1/_4$ *penny*).
Far-west, v. en o. (Eng. *het verre westen, N.-Am.: de staten in het uiterste westen*).
Fa'sching, m. –s (Duits: *vastenavond*).
fasceel', o. fascelen, fasceeltje (Fr. faiscel; Z.-N. *houtmaat* ± *30 dm*^{3}; *gekloven brandhout*).
fas'ces et secu'res, m. mv. (Rom. gesch. *bijlbundel; roedenbundel met uitstekende bijl, als symbool van heerschappij over leven en dood, van de lijfstraffelijke rechtspleging*); zie bijlbundel en lictor.
fasci'ne, v. –s, –n (Fr. [Lat. fascina]: *bundel rijs, takkenbos*).
fascineren, gefascineerd (Fr. [Lat. fascinare]: *betoveren; boeien*).
fascis'me, o. zie vlg. woord.
fascist', m., v. –en (van It. *fas'ci* = Lat. *fas'ces*, bundel: oorspr. *lid v. e. nationale, anti-marxistische partij in Italië; soortgelijke partij in andere landen*, inz. *straf georganiseerde nationalistische groepering op autoritaire basis*): *de –en of zwarthemden*; **fascis'tisch,** bn., bw.: *–e landen*.
fa'se, v. –n, –s; zie phase.
fas' et ne'fas, zie per fas et nefas.
fashion, v. (Eng. [Fr. façon]: *mode; goede toon; de beaumonde, de uitgaande wereld*).
fashionable, bn., bw. (Eng. *naar de mode; net, deftig, fatsoenlijk*).
fas'ti, m. mv. (Lat. eig. *di'es fas'ti: de dagen, waarop recht* [fas] *mocht worden gesproken, in tegenstelling van: dies nefasti; feestdagen, gelukkige dagen*; bij uitbreiding: *kalender*; later: *tijdboeken, jaarboeken*; ook: *naam van een gedicht van Ovidius*).
fat, m. fatten (Fr. *man, die overdreven zorg aan zijn uiterlijk besteedt; modejonker, dandy*); **–je,** o. –s: *een echt –*.
fa'ta, Lat. mv. v. *fa'tum* (*lotgevallen*).
fataal', bn.; fataler, –st (Fr. fatal, Lat. fatalis: *noodlottig; verderfelijk*; inz. in vrijere toepassing: *verwenst*): *een fatale historie*; rechtst. *fatale termijn*, niet verlengbaar, onveranderbaar, bindend, uiterst, eindelijk.
fatalis'me, o. (Fr. [Lat. fatalismus]: *noodlotsleer, leer van of geloof aan de machteloosheid van den mens tegenover het noodlot*).
fatalist', m. –en (Fr. fataliste: *iem., die gelooft aan, aanhanger is v. h. fatalisme*).
fatalis'tisch, bn., bw. (1 *gelovende aan het noodlot*; 2 *voortkomende uit fatalisme*): 1 *–e Mahomedanen*; 2 *–e onverschilligheid*.
fataliteit', v. –en (Fr. [Lat. fatalitas]: *noodlot; onheil*).
fa'ta-morga'na, v. (It. [Morgana, naam ener tovergodin] *luchtspiegeling; verschijnsel, dat zich onder bepaalde atmosferische omstandigheden voordoet* inz. *in de woestijn, waarbij men een landschap, een stad, een oase enz. ziet, waar die niet zijn*).
fatigant', bn. (Fr. *vermoeiend*).
fatigeren, gefatigeerd (Fr. [Lat. fatigare]:

vermoeien; *lastig vallen*; van sla: *aanmaken, d.i. met olie, azijn enz. toebereiden*). (g = g).
fats, vermoedelijk v. -en (*klein zeil, bijzeil*).
fat'sen, fatste, h. gefatst (Z.-N. *spijbelen*).
fatsoen', o. -en, fatsoentje (Fr. façon: 1 *vorm, model* inz. *van kledingstukken of sieraden*; 2 *goede manieren in de maatschappelijke omgang*, soms ong.; 3 [*goede*] *stand, eer, aanzien* zelfstandig enigszins vero.): 1 *een jasje v. e. oud of vergeten* –; *uw hoed is door die val geheel uit zijn* –, vorm; 2 *dit boerenmeisje weet nog weinig van – en beschaafdheid; zijn – houden*, z. niet aan een ongemanierdheid schuldig maken; *met (goed)* –, zonder aanstoot te geven; ong. *de conventionele begrippen van* –; 3 *een meisje van* –; *zijn – (op-) houden* (of: *bewaren*).
fatsoeneren, gefatsoeneerd (*een* [*betere*] *vorm geven*).
fatsoen'lijk, bn., bw. (1 *overeenkomende met het fatsoen* in bet. 2; *welgemanierd; net; welvoeglijk*; 2 *eerbaar*): 1 *– eten; –e mensen*; 2 *een – meisje*; **fatsoen'lijkheid,** v.
fatsoens'halve, bw. (*om het fatsoen*).
fat'terig, fat'tig, bn., bw. (*als een fat*): *een – (gekleed) jongmens*; **fat'terigheid,** v.
fa'tum, o. fata (Lat. *noodlot; lot*).
faubourg', m. -s (Fr. *voorstad, buitenwijk*).
faun, m. -en, fauntje; zie Faunus. (au = ou).
fau'na, v. (v. Faunus; z. ald.: *de dierenwereld van een streek of land*). (au = ou).
faun'aap, m. -apen (*een soort van Braziliaansen aap*; Lat. cebus fatuellus).
Fau'nus, m., Rom. myth. kleinzoon v. Saturnus, een oud-Italischen veld- en bosgod, vaak vereenzelvigd met Pan. Zijn kinderen heten Fauni (faunen) en staan ongeveer gelijk met de Griekse satyrs.
fausset', zie falset.
Faust, m. 16de eeuws tovenaar; dramatische trilogie van Goethe.
fauteuil', m. -s, fauteuiltje (Fr. *leunstoel, armstoel*).
fave'te lin'guis (Lat. *weest stil, zwijgt*).
faveur', v. -s, faveurtje (Fr. [Lat. favor]: *gunst, begunstiging, welwillendheid*): *een faveurtje*, [a]) buitenkansje, [b]) Z.-N. modelintje; *ten faveure van*, ten gunste van; rechtst. *onder – van*, met beroep op.
favora'bel, bn. (Fr. [Lat. favorabilis]: *gunstig, voordelig*): *– aan*.
favoriet', Fr.-It. favorito, **1** bn. (*geliefd, lievelings....*); **2** m. -en (in het mv. *favoris*; zie ald.; *gunsteling, lieveling*; bij wedstrijden enz.: *paard, persoon, waarvan men verwacht, dat het of hij de wedstrijd zal winnen*); **3** **-e,** v. -n (*gunstelinge, geliefde*).
favoris', m. mv. (Fr. *bakkebaarden*). (is = ies).
favoriseren, gefavoriseerd (Fr. *begunstigen*). (s = z).
fa'vus, m. (Lat. *hoofdzeer, huidziekte*).
fax' et tu'ba (Lat. *fakkel en trompet* d.i. de raddraaier, de belhamel).
fayen'ce, v.; zie faience.
fazant', m. -en (*hoenderachtige vogel genoemd naar Phasis, rivier in Colchis*; Lat. phasianus colchicus): *de zilver–, de goud–*; ook: *de goudlakense, de zilverlakense* –; (stofn.), v.: *– eten*, vlees van een –.
fazan'tenei, o. -eieren; **-haan,** m. -hanen; **-hen,** v. -hennen; **-hok,** o. -hokken; **-jacht,** v. -en; **-nest,** o. -en.
fazan'teveer, v. -veren (*veer v. e. fazant*).
Februa'ri, m. (Lat. Februarius = maand van het reinigingsfeest: *Sprokkelmaand*); **-maand,** v. -en; **-omwenteling,** v.
fe'ces, fae'ces, v. mv. (Lat. *dierlijke uitwerpselen*); ook, faeca'liën.
fe'cit (Lat. *hij, zij heeft het gemaakt*).
federaal', bn. (Fr. fédéral [Lat. foedus = verbond]: *het verbond betreffende; bondgenootschappelijk*): *federale Unie*, statenbond.
federalis'me, o. (Fr. *stelsel van een statenbond; streven naar federalisme*).
federalist', m. -en (Fr. *iem., die het federalisme voorstaat, lid van een statenbond*).
federalis'tisch, bn., bw. (*federatief*).
federa'tie, v. -s, federatiën (Fr. [Lat. federatio]: *bond van samenwerkende* [*hun zelfstandigheid behoudende*] *lichamen, verenigingen, staten; statenbond*).
federatief', bn., bw. (Fr. fédératif: *bondgenootschappelijk; van de aard van, op de grondslag van een federatie; een federatie beogend*): *federatieve samenwerking*.
fee, v. feeën, feetje (Fr. fée [Lat. fata]: in sprookjes: *vrouwelijke* [*goede*] *geest; tovergodin, schenkster van goed of kwaad*): *een goede, een boze* –; **fee'ënhand,** v. -en.
feeërie', v. feeërieën, feeërietje (Fr. *feeënwereld, toversprookje*; inz. toneel: *toverballet, -toneel*); **feeërie'k',** bn., bw. (Fr. *toverachtig mooi*): *een –e verlichting; – verlicht*.
feeks, v. -en (*boos wijf; helleveeg*; niet ongunstig: *slimme vrouw, bijdehandje*).
feest, o. -en (o.-Fr. feste [Lat. festum]: 1 *plechtige viering van een of andere gebeurtenis, het vieren van een heuglijk feit*; 2 Z.-N. *kermis*; ook *kermisgeschenk*); (vroeger ook vr.; thans nog: *ter – gaan*): 1 *het – van Kerstmis; een vrolijk* –; *het – der lantaarns*, Chinees lentefeest; *het zal mij een (waar) – zijn*, zeer aangenaam zijn; 2 *Zondag is het* –.
feest'avond, m. -en; **-banket,** o. -banketten (*banket bij gelegenheid v. e. feest gehouden*); **-catalogus,** m. -catalogussen; **-commissie,** v. -s, -commissiën (*commissie tot regeling van een feest*); **-dag,** m. -dagen (*dag, waarop feest gevierd wordt; door een kerkelijke of burgerlijke overheid erkende gedenkdag met een feestelijk karakter*): *Pasen is een christelijke* –; *gesloten op Zon- en –dagen*; **-dis,** m.; **-dos,** m.; **-dronk,** m. -en (*dronk bij een feest uitgebracht*).
fees'telijk, bn., bw. (*als bij of voor een feest; op de wijze v. e. feest; plechtig, opgewekt; vrolijk*): *een – gewaad; iem. – ontvangen; een –e stemming*; zegsw. *ergens – voor bedanken*, ronduit, gladweg; **fees'telijkheid,** v. -heden (*iets van de aard van een feest; feest-* [*vreugde*]): *dat zal de – verhogen*.
fees'teling, m. en v. -en (*iem., die* [*mede*] *feest viert*); voor het vr. ook **-e,** -n.
fees'ten, feestte, h. gefeest (*feestvieren*).
feest'gebouw, o. -en: *te koop het – Odeon*; **-gedruis,** o.; **-genoot,** m. en v. (vr. ook *-genote*) -genoten; **-geschenk,** o. -en; **-gewaad,** o. -gewaden; **-gezang,** o. -en; **-insigne,** o. -s; **-lied,** o. -eren: *laat het – schallen*; **-maal,** o. -malen; **-mars,** m. -en, **-marche,** m. -n (*mars gecomponeerd voor een feest*); **-nummer,** o. -s (*nummer v. e. krant, v. e. tijdschrift enz. ter gelegenheid v. e. feest uitgegeven*; scherts. *hoofdpersoon v. e. feest; iem., die graag feestviert*); **-programma,** o. -programma's; **-redenaar,** m. -s

(*persoon, die de feestrede houdt*); **–terrein,** o. –en; **–varken,** o. –s (*feestnummer*).
feest'vieren, vierde –, h. –gevierd (*een gebeurtenis plechtig of vrolijk herdenken; met opgewektheid aan een feest deelnemen; zich vermaken*); **–viering,** v. –en; **–vreugde,** v.: *de – verstoren*; **–wijzer,** m. –s (*boekje, dat de regeling v. h. feest aangeeft; programma*).
feil, v. –en, feiltje (1 *misslag, vergissing*; 2 *gebrek, fout, zedelijke onvolmaaktheid*): 1 *een ingeslopen –*; 2 *iemand zonder –en*.
feil'baar, bn. (*kunnende feilen*): *het – menselijk verstand*; **feil'baarheid,** v.
fei'len, feilde, h. gefeild (*mistasten, zich vergissen*): *– in zijn berekening*.
feil'loos, bn. feillozer, –st (*zonder feil, zonder te feilen*); **fe lloos'heid,** v.
feit, o. –en (Fr. fait, Lat. factum: 1 *daad, handeling*; 2 *gebeurtenis of omstandigheid, waarvan de werkelijkheid vaststaat*): 1 *hij heeft het – bekend; ter zake van het –*; 2 *de nuchtere –en; een voldongen –*, iets dat niet meer verhinderd kan worden; *het is een –, dat..*, het staat vast, dat; *een historisch –*, gebeurtenis; *noem enige –en; de –en verdraaien; kennis der feiten of feitenkennis*; nog: *het woord vragen wegens een persoonlijk –*, iets, dat den spreker zelf aangaat inz. een beledigend gezegde; *voor het – staan*, geen keus hebben; Z.-N. *in –e*, in werkelijkheid, feitelijk; rechtst. *het voltooide, beweerde –*.
fei'tel, v. –s, feiteltje (*slabbetje, morsdoekje*).
fei'telijk 1 bn. (1 *daadwerkelijk* inz. rechtst.; 2 *het karakter v. e. feit dragend; uit de feiten blijkend*): 1 *–e aanranding*; 2 *de –e toestand*, werkelijk; **2** bw. (*welbeschouwd, inderdaad*): *die wet is – nooit uitgevoerd*; **–heid,** v. –heden (*daad van geweld; vijandige, strafbare daad*): *tot feitelijkheden overgaan*.
fel, bn., bw.; feller, –st (1 *een eigenschap, door het bepaalde woord uitgedrukt, in hoge mate bezittend*: *hevig, sterk*; 2 minder sterk dan: *dol, verzot op, tuk op*; 3 Z.-N. *flink*): 1 *een felle koude, felle pijn, een felle strijd, een felle honger; het wintert –*; 2 *de hond is – op zulk eten*; 3 Z.-N. *een felle knecht*; nog: Z.-N. *gij zijt een felle (Jan)*, pochhans; **–heid,** v.
Feli'citas, v. (Lat. *geluk*[*zaligheid*]; *geluksgodin*: *een matrone met een vredesstaf en hoorn des overvloeds, op Rom. munten*).
felicita'tie, v. felicitatiën, –s (Fr. *gelukwens, heilwens*); **–brief,** m. –brieven; **–kaartje,** o. –s, **–register,** o. s.
feliciteren, gefeliciteerd (Fr. *gelukwensen*): *iemand – met een benoeming*.
Fe'lix me'ritis (Lat. *Gelukkig door verdiensten*, naam van een genootschap).
fel'lah, m. fellah's (Arab. *landbouwer*): de fellah's in Egypte zijn afstammelingen van de oude Hamietische Egyptenaren.
fellow, m. –s (Eng. *makker, gezel; lid ener vereniging*, inz. *v. e. wetenschappelijk genootschap of van een college; gepromoveerde, in de Hogeschool wonend en in het genot van een beurs of toelage*).
feloek', v. –en (Arab. [Gr. epholkion]: *snelvarend zeilschip in de Middellandse Zee*).
felonie', v. felonieën (Fr. gesch. *leenbreuk, ontrouw van den leenman*; Eng. *halsmisdaad*).
fel'sen, felste, h. gefelst (van metalen platen enz.: *door het omvouwen en aandrukken van randen aaneenhechten*).
fe'melaar, m. –s, femelaartje (*iem., die femelt; kwezelaar*); **fe'melaarster,** v. –s.
fe'melachtig, bn., bw.: *–e manieren*, als van een femelaar.
femelarij', v. –en, femelarijtje.
fe'melen, femelde, h. gefemeld (*zoetsappige en zeurige praatjes houden*, met de bijgedachte aan huichelarij; *den vrome uithangen, kwezelen*).
feminis'me, o. (Fr. [Lat. femina = vrouw]: *vrouwenbeweging; leer, dat de vrouw op dezelfde rechten aanspraak kan maken als de man; het streven, de maatschappelijke rechten der vrouw uit te breiden*).
feminist', m. en v. –en (Fr. *voorstander van het feminisme*); ook vr. **–e,** –n.
feminis'tisch, bn., bw. (*het feminisme betreffende, voorstaande, bevorderende; vrouwen....*): *om –e redenen; –e geschriften*.
fenegriek', o. (Lat. foenum graecum = Gr. hooi: *vlinderachtigen plantensoort*).
Fe'nian, m. –s (*lid van een, in Amerika ontstaan, Iers omwentelingsgenootschap, dat een Ierse republiek wilde*); verg. Sinn Fein.
fe'niks, phoe'nix 1 myth. vogel, die zich laat verbranden op een brandstapel van geurig hout, door de zon aangestoken, doch uit de as verjongd herrijst; naam van brandwaarborgmaatschappijen enz.; **2** fig. iem., zeldzaam begaafd: *Vondel, de – onzer dichters*; Z.-N. iron.; **3** zinnebeeld v. Christus; **–pennen,** v. mv. (fig. *dichtervleugelen*).
fenol', zie phenol.
Fen'ris of –wolf, m., Germ. myth., de strijdwolf, vijand der Asen, zoon van Loki; hij doodt bij de godenschemering Odin.
fenteneel', v. fentenelen (Sp. Z.-N. *luik*).
feodaal', bn.; **feodaliteit',** v. zie feu–.
fep, v. nog in: *aan de – zijn*, aan de drank.
fep'pen, fepte, h. gefept (gmz. *drinken; lurken*; ook: *aan de drank zijn*).
ferlet', o. ferletten (Fr. boekdr. *haak of kruk in T-vorm om papier op te hangen of af te nemen*).
ferm, Fr. ferme, Lat. firmus, **1** bn. (v. personen: *flink; van flinkheid getuigend*): *het is een –e kerel*, moed, geestkracht, werkkracht tonend; van handelingen: *met een –e ruk*, krachtig; van zaken: *–e laarzen*, stevig; *dat is – (zo)!* **2** bw. (*op flinke wijze*): *hou je –*.
fer'man, m. –s (eig. *het hoge bevel*: *schriftelijk bevel van den sultan, verlofbrief, pas; handelspas op O.-Indië*); oorspr. Perzisch.
ferment', o. –en (Lat. fermentum: nat. hist. *organische stof, die een andere hoeveelheid organische stoffen kan omzetten, zonder zelf te veranderen*): *in het speeksel is een –, dat het zetmeel omzet in suiker*.
fermenta'tie, v. –s, fermentatiën (Fr. *gisting*; fig. *beroering*).
fermenteer'schuur, v. –schuren (*schuur, waarin tabak enz. fermenteert*).
fermenteren, gefermenteerd (Fr. [Lat. fermentare]: *gisten; in gisting geraken*; fig. *in beroering zijn of komen*): *– van tabak*.
fermiteit', v. (Fr. fermeté: *flinkheid*); ook: fermeteit.
fermoor', o. fermoren (Fr. fermoir: *grote scheepstimmermansbeitel, steekbeitel*).
fernambuk'hout, zie braziliehout.
ferronniè're, v. –s (Fr. *gouden voorhoofdsieraad, genoemd naar Madame Ferron, tijdgenote van Frans I, 1515–'47*); vero.
ferry(boat), v. (Eng. *veerboot*).

fe'rula, v. (Ned.) ferula's; (Lat.) fe'rulae (Lat. *stok, staf*; inz. *pauselijke kruisstaf*).
fes, v. fessen (*de een halve toon verlaagde f, fa bémol*); zie fis II.
festijn', o. -en (Fr. festin: [*weids*] *feestmaal*; in het alg. *feest*): *een luisterrijk* –.
Festi'na len'te (rec'te, sed festi'na), Lat. *Haast u langzaam* (*goed, maar haast u*).
festival', o. -s (Fr. [Lat. festivus]: *muziekfeest* inz. *van fanfares*): *de -s in Z.-Limburg.*
festiviteit', v. -en (Lat. festivitas: *feestelijkheid* inz. v. e. openbaar karakter).
festoen', o. en v. -en, festoentje (*guirlande*; *slinger van loof, bloemen of vruchten*); zie:
feston', o. en m. -s (Fr. [It. festone]: *schulpvormige geborduurde rand* [*aan geweven goederen*]); **festonneren,** gefestonneerd (Fr. *van een feston voorzien*; *een feston borduren*).
fêteren, gefêteerd (Fr. fêter: *feestelijk onthalen*; *werk maken van*; *vieren*): *iemand* –.
fe'tisch, fe'tisj, m. -en (Fr.-Portugees [Lat. facticius = kunstmatig]: [*klein*] *voorwerp, ook dier, afgodisch vereerd*).
fe'tischdienst, fe'tisjdienst, m.; **fetischisme, fetisjisme,** o. (*fetischdienst*). (sch = sj).
feudaal', bn., bw. (z. feudum: gesch. *leenroerig*; *het leenstelsel betreffende*; *leen* . . . .; bij uitbr. *onder het gezag staande van, uitgaande van de adel enz.*): *het feudale stelsel*; **feudaliteit',** v.; ook, feodaal, feodaliteit.
feudalis'me, o. (*leenstelsel*). (eu = ui).
feu'dum, o. (Ned.) -s; (Lat.) feu'da (Lat. *leengoed*). (eu = ui).
feuilleton', o. -s, feuilletonnetje (Fr. v. feuille = blad: *deel van een krant, veelal aan de voet der bladzijde, van novellistische, bellettristische, critische enz. aard*); **-schrijver,** m. -s; **feuilletonist',** m. -en, (Fr. *schrijver v. h. feuilleton*).
fez, v. fezzen (*rode muts met afhangend blauw of zwart kwastje*, naar Fez in Marokko).
fe'zelen, fezelde, h. gefezeld (Z.-N. *feziken*); ook, vezelen.
fe'ziken, fezikte, h. gefezikt (*fluisterend praten, smoezelen, prevelen*); ook, fezelen.
fia'cre, v. -s (Fr. *huurkoets*; *aapje*).
fia'le, fiaal', v. fialen; zie pinakel.
fias'co, o. fiasco's (It. eig. *fles*; z. flacon: *mislukking, échec*): – *maken*, niet slagen, geen succes hebben; v. e. toneelstuk: vallen.
fi'at 1 (Lat. *het geschiedt toegestaan!*): – *lux*, het zij licht; – *volun'tas* (*tu'a*), Uw wil geschiede; **2** o. (*inwilliging, toestemming*): *ergens* – *op geven, krijgen.*
fiatteren, gefiatteerd (*van fiat voorzien*).
fiatte'ring, v. -en.
fibri'ne, v. (Fr. [Lat. fibra = vezel]: *bloedvezelstof, het bloed doende stollen*).
fi'che, o. -s (Fr. [*benen*] *schijfje als voorlopig betaalmiddel: speelpenning, speelmerk*; *kaart of strook voor aantekeningen, alphabetisch met andere gerangschikt ter raadpleging*); l. *fie'sje*; **fi'chesdoos,** v. -dozen.
fichu', v. fichu's, fichuutje (Fr. *driekantig vrouwenhalsdoekje*; *omslag-, schouderdoekje*).
fic'tie, v. -s, fictiën (Fr. [Lat. fictio]: *verdichting, vinding*; *verdichtsel, verzinsel*; *niet aan de werkelijkheid beantwoordende voorstelling, die men als uitgangspunt neemt*).
fictief', bn.; fictiever, -st (Fr. fictif: *verdicht, verzonnen*; *alleen in de verbeelding bestaande*): *een fictieve winst.*
fi'cus, v. ficussen (*vijgeboom*).
Fi'dac, v. (letterwoord: *internationale vereniging van oud-strijders*).
fidal'go, m. fidalgo's (*lid van de lage adel in Portugal*); verg. hidalgo.
fideel', bn., bw.; fideler, -st (Fr. fidel, Lat. fidelis = getrouw: *trouwhartig-gezellig*; *vrolijk, lustig*): *fidele kerels*; – *bij elkaar zitten.*
fide'i-commis', o. -commissen (z. fides: *erfstelling over de hand*, waarbij de erflater over zijn goederen beschikt met last om die goederen later aan een bepaald aangewezen persoon uit te keren).
fideliteit', v. (Fr. [Lat. fidelitas]: *trouw*[*hartigheid*]; *trouwhartige gezelligheid*). (e = ee).
fi'des, v. (Lat. *trouw*; *geloof*; ook: *lier*): *bo'na fide*, te goeder trouw; *ma'la fi'de*, te kwader trouw; zinspreuk van Joost van den Vondel: *jus'tus fi'de vi'vit*, [a]) de rechtvaardige leeft in het geloof, [b]) Joost leeft van de lier; myth. Rom. godin der trouw.
fi'dibus, m. fidibussen (Duits studentenwoord: Lat. *opgerold strookje papier, om de pijp aan te steken*); vero. of gew.
fiduciai're rechts'handelingen, als vertrouwensman (rechtst.).
fidu'cie, v. (Lat. fiducia: *vertrouwen*): *ik heb daar geen* – *in*; *geen* – *in iem. hebben.*
fie'del, v. -s, fiedeltje (*viool*, gmz.): zegsw. *voor de* – *staan*, dansen; **fie'delen,** fiedelde, h. gefiedeld (*op de viool spelen*); gmz.
fielt, m. -en (*persoon van een laag karakter*; *schurk, schavuit*; *laaghartige ploert*).
fielt'achtig, bn., bw.: *een* – *gezicht.*
fiel'tenstreek, m. -streken (*schurkenstreek*).
fiel'terig, bn., bw. (*fieltachtig*): *een* – *gezicht*, – *te werk gaan*; **-heid,** v. -heden.
fielterij', v. -en (*schurkenstreek*).
fier, fierder, -st, Fr. fier, Lat. ferus = wild, **1** bn. (1 gunstig: *met rechtmatige trots*; *door krachtig zelfbewustzijn geen vernedering duldend en tot geen laagheid in staat*; 2 *van zulke gezindheid getuigend*; 3 v. dieren: *met een houding, die aan bet.* 1 *doet denken*): 1 *een -e natuur*; 2 *een -e blik*; 3 *de -e leeuw, het -e paard*; **2** bw. (*op fiere, hooghartige wijze*): – *omhoog steken*; **-'heid,** v. (*rechtmatige trots*; *hooghartigheid*): – *op hoge geboorte.*
fier'te, v. (*fierheid*) vero.
fier'tel, fie'tel, m. -s (Lat. feretrum; Z.-N. *reliekschrijn, ommegang*): *de* – *te Ronse.*
fie'teldans, m. volkst.; zie St. Vitus.
fiets, v. -en (*rijwiel* inz. in de spreekt.; Barg. *been*, ook *hand*); **-band,** m. -en (*wielband van rubber ener fiets*); **-bel,** v. -bellen; **-broek,** v. -en (*kniebroek*); **-club,** v. -s.
fiet'sen, fietste, h. (1 en 2), i. (1) gefietst (1 *wielrijden*; 2 van wegen, terreinen inz. met een bep.: *geschikt zijn om er op te fietsen*): 1 *ik heb een uur gefietst*; *ik ben naar huis gefietst*; 2 *die weg fietst lekker.*
fiet's(en)hok, o. -hokken.
fiet'ser, m. -s (*wielrijder*).
fiets'jongen, m. -s (*per fiets boodschappen bezorgende jongen*); **-lantaarn,** v. -s; **-pad,** o. -paden (*rijwielpad*); **-pak,** o. -pakken; **-pet,** v. -petten; **-plaatje,** o. -s (*belastingbewijs van een fiets*); **-pomp,** v. -en; **-rijden,** reed fiets, h. -gereden; **-rijder,** m. -s; **-rijdster,** v. -s; zie verder rijwiel.
fie'zelen, Z.-N.; zie fezelen.
Fifth Avenue, v. (Eng. 5e laan: *de straat der millionairs en milliardairs in New-York*).
fi'garo 1 m. figaro's (*barbier*; *sluwe kamer-*

dienaar; *geslepen tussenpersoon*; *naam v. e. Fr. courant*; oorspr. de barbier uit twee toneelstukken v. Beaumarchais); **2** v. figaro's, figarootje (*damesoverjakje zonder mouwen*).

fig'gelen, figgelde, h. gefiggeld (Z.-N. *onbehendig snijden, werken*).

figurant', m. –en (Fr. figurant: *iem., die op een toneel een zwijgende* [*of zeer onbetekenende*] *rol vervult*; bij uitbr. *bijpersoon, onbeduidend iem.*; muz. in het mv. *orgelsierpijpen, die geen toon geven*); **–e,** v. –n.

figura'tie, v. –s, figuratiën (Fr. [Lat. figuratio]: muz. *versiering van het telkens terugkerende hoofdthema b.v. in een choraal*).

figuratief', bn. (Fr. [Lat. figurativus]: 1 *ter versiering dienend*; 2 *zinnebeeldig, door middel v. beelden, beeld....*): 1 *de figuranten aan een orgel zijn –*; 2 *figuratieve schilderkunst*.

figureren, gefigureerd (Fr. [Lat. figurare]: 1 *in beeld brengen*, vero.; 2 *een plaats innemen*; *op een lijst, voordracht voorkomen*): 1 *een levendig gefigureerde neger*; 2 *hij wilde niet – als donateur op de lijst*.

figurist', m. –en (*beginnend student aan een R.-K. seminarie*; *pleisterbeeldjesmaker*).

figuur', v. en o. (inz. in bet. 1 en 8) figuren, figuurtje (Fr. figure, Lat. figura: 1 *gestalte, gedaante*; 2 *samenstel van lijnen of vlakken* [*ter versiering of spelenderwijs voortgebracht*]: *patroon-tekening*; 3 schilderk. enz. *voorstelling van een persoon enz.*; 4 wisk. *zichtbare voorstelling ener meetkundige uitgebreidheid: lijn, vlak, lichaam*; 5 *onderdeel van een dans*; *danstoer*; 6 *opheldernde afbeelding bij een geschrift*; 7 *gelaatsuitdrukking* in zegsw.; 8 *positie, waarin iem. bij een bepaalde gelegenheid komt te staan*; *indruk, die hij dan maakt*; 9 *persoon van betekenis, persoonlijkheid, verschijning*; 10 *bijzondere, niet rechtstreekse wijze van uitdrukken door een beeld enz.*): 1 *een mooie – hebben*; *een flink –*; 2 *de figuren op het borduurwerk*; 3 *de figuren op de achtergrond dier schilderij zijn stijf*; 4 *een meetkundige –*; *een vlakke –*, in een plat vlak; 5 *de figuren van de quadrille*; 6 *zie nevenstaande –*; 7 *een ridder van de droevige –*, Don Quijote; 8 *een goed, slecht, mal – maken* (of: *slaan*); *met zijn – verlegen zijn*; 9 *een grote – uit dat tijdperk*; *een bekende – op de beurs*; 10 *redekunstige figuren*, tropen.

figuur'lijk, bn., bw. (*zinnebeeldig, oneigenlijk*): *de –e bet. v. e. woord*; *– gebruikt*; **–heid,** v.

figuur'raadsel, o. –s; zie rebus; **–rijden,** o. (*kunstig rijden en gezamenlijk door de achtereenvolgende bewegingen of groeperingen figuren vormen, als: de slang, het kruis enz.*); **–zaag,** v. –zagen (*fineerzaag*).

fij, tw. (*foei*): zegsw. *van de hei in het – gaan*, van het ene uiterste tot het andere.

fij'fel, fij'fer, v. –s (Z.-N. *dwarsfluit*).

fij'felen, fijfelde, gefijfeld (Z.-N. *op de dwarsfluit spelen*).

fij'melen, –aar enz.; zie femelen enz.

fijn, Fr. fin, Lat. finitus = afgewerkt. **1** bn. (1 *zonder bijmengsel, zuiver*; 2 van stoffen of zaken: *van uitgezochte hoedanigheid*; 3 van personen, inz. iron.: *chic, gedistingeerd*; *voortreffelijk*; 4 van zaken: *mooi, fraai, voortreffelijk*; 5 van personen, organen enz.: *gevoelig voor bijzondere schakeringen, in staat bijzondere onderscheidingen te maken*; 6 *zeer godsdienstig*, met de bijgedachte soms aan *uiterlijk vertoon*; 7 *niet grof, zeer klein*; *uit kleine deeltjes bestaande*; 8 *zeer dun, zeer smal*; *uit dunne, smalle onderdeeltjes bestaande*; 9 *met kleine afstanden tussen de delen*; *met kleine openingen*; 10 *slank, smal en sierlijk*): 1 *– goud, zilver*; 2 *–e wijn*; *om e. –e fles wedden*; *–e vleeswaren*, toebereide en geconserveerde vleeswaren; 3 *–e jonge dames*; zegsw. *een – lid*, iem., die niet deugt; Z.-N. *een –e* (*teen*), een slimmerd; 4 *mooi, blauw katoen, –!* (uitroep) *morgen hebben wij vrij, –!* 5 *een – gehoor*; zegsw. *een –e neus* (*voor iets*) *hebben*, in staat zijn de gebeurtenissen te zien aankomen; *een –e smaak*, kies; 6 *hij is zeer – geworden*; *–e beschuiten*, vrome kwezelaars; 7 *iets – malen*; zegsw. *de –e puntjes zijn er af*, aan de hoogste eisen wordt niet meer voldaan; 8 *–e wol*; Z.-N. *–e stof*, doorzichtig; 9 *een –e kam*; 10 *–e handen, een –e neus*; nog: *een –e spot*, niet grof en in het oog lopend; *het –e v. e. zaak*, de bijzonderheden, waar het op aankomt; **2** bw. (1 *netjes, lekker*; 2 *met zorg ook voor kleine bijzonderheden*; 3 *zo, dat kleine deeltjes ontstaan of overblijven, dunne smalle draden of lijnen enz.*; 4 *volgens slanke en sierlijke lijnen*; 5 *doordringend*): 1 *hij liet me – wachten*; 2 *– gesneden paarlemoer*; 3 *– verdeeld*; *– gemalen*; *– geplooide mousseline*; 4 *– besneden gelaat*; 5 *– koud*, erg; Z.-N. *– zat*, erg; nog: Z.-N. *iem. te – zijn*, te slim; **3 –e,** m., v. –n (*vrome*, zie **1** 6; *iem., op wiens of wier gedrag veel is aan te merken*, zie **1** 3).

fijn'aard, m. –s (Z.-N. *slimmerik*).

fijngevoe'lig, bn. (*met fijn gevoel begaafd*; *getuigend van fijn gevoel*); **–heid,** v.

fijn'hakken, hakte –, h. –gehakt (*door hakken fijnmaken*): *stro –, vlees –*.

fijn'heid, v. (*het fijn-zijn*; *datgene, wat fijn is*): *de – der lucht, de – v. h. gehoor*; meerv. fijnheden: *de fijnheden onzer taal*, finesses.

fij'nigheid, v. fijnigheden (*fijnheid* inz. volkst.: *kneep, list*).

fijn'kauwen, kauwde –, h. –gekauwd (*door kauwen fijnmaken*).

fijn'kolen, –kool, v. (*kolen van ± 5 mm*).

fijn'maken, maakte –, h. –gemaakt (*zó maken, dat het fijn is*).

fijn'olie, v. –s (Z.-N. *olijfolie*).

fijn'proever, m. –s (*iem. met een uiterst fijne tong, fijne smaak enz.*; *epicurist*); **–schilder,** m. –s (Z.-N. *kunstschilder*); **–stampen,** stampte –, h. –gestampt: *in een mortier –*.

fijn'te, v. –n (*fijnheid*): *de – v. e. weefsel*.

fijn'tjes 1 bw. (1 *netjes, keurig, aardig, zoals 't hoort*; 2 *met veel gevoel voor onderscheidingen*; 3 *op nog al slimme wijze*; 4 *met kleine, dunne, smalle* [*onder*]*delen*): 1 *het – winnen*; 2 *het – opmerken*; 3 *iem. – beetnemen*; 4 *– geplooid*; **2** bn.: *– als een nufje was ze*.

fijn'wrijven, wreef –, h. –gewreven (*door wrijven fijnmaken, tot poeder maken*).

fijt, v. (Z.-N. O.) (fijk = Lat. ficus = vijg: eig. *vijgvormige zweer, vijgpuist*: *bindweefselontsteking van een der vingertoppen*).

fik, m. fikken (*fikshond*).

fik'fakken, fikfakte, h. gefikfakt (gew. *zich doelloos druk maken*; *beuzelen*; Z.-N. *stoeien, aanhalen, liefkozen*; *spikkelen*).

I. fik'ken, v. mv. (*vingers*): *blijf er met je – af*; zeer gmz.

II. fik'ken, fikte, h. gefikt (Barg. *branden*).

fiks, v. Fr. fixe, Lat. fixus; **1** bn. (1 *flink, krachtig, vlug*; 2 *gezond*; 3 Z.-N. *strak*): 1 *een*

–e jongen, –e knapen; een –e klap; 2 *ik ben niet erg –*, lekker, wèl; 3 Z.-N. *het hoofd –!* **2** bw. (*op fikse wijze*): *– eten, – lopen*; Z.-N. *fiks!* staat! inz. van soldaten; **fiks'heid,** v.

fik(s)'hond, m. –en (*keeshond*).

filagram', o. filagrammen (Fr. [Lat. fila = draden]: *koperen draadletters of figuren op de papiervorm; afdruk er van; watermerk*).

filantroop', m. filantropen; **–tropie',** v.; **–tro'pisch,** bn.; zie philanthroop enz.

fi'le, v. –s (Fr. [It. fila, v. Lat. filum = draad]: *rij mensen enz., die wachten om toe- of doorgelaten te worden*): *een – van rijtuigen.*

filet', v. en o. –s (Fr. eig. draadje: *netvormig weefsel; dun uitgesneden stuk vlees of vis; haas, mals stuk vlees zonder been; lijnenornament van een boek*): *– de boeuf*, ossenhaas.

filiaal', Fr. filial, v. Lat. filius = zoon, **1** bn. (*kinderlijk*): *filiale onderhoudsplichten*, tussen ouders en kinderen, en omgekeerd; fig. *een – kerk*, bijkerk; **2** o. filialen (*bijwinkel, -kantoor, -bank* enz.): *een – der firma te R.*

filigraan', –grein', o. (Fr. filigrane [It. filigrana v. Lat. filum = draad + granum = korrel]: *fijn glas-, goud- en zilverdraadwerk*); **–werker,** m. –s; **–werkster,** v. –s.

filippi'ne, v. –s; zie philippine.

filis'ter, m. –s, filistertje (Duits stud. *proleet; niet-student*; in het alg.: *alledaags kleingeestig platvloers persoon, kruidenier*).

Filistijn', m. –en (Lat. philistinus; Bijbel: *heidense Kanaäniet*).

film, v., soms o. –s, filmpje (Eng. eig. *vlies*: 1 *een vliesachtig praeparaat in lintvorm, ter vervanging van glasplaten*, inz. *voor bioscoop-opnamen; lichtbeeldenstrook; rolprent*; 2 *de opname zelf; het vertonen dezer opname*): 1 *een – bestaat voornamelijk uit gelatine en celluloïde*; 2 *een mooie –; een – afdraaien*, laten aflopen, vertonen; *er draait een mooie film; een vertraagde –*; **–'apparaat,** o. –apparaten of **–toestel,** o. –toestellen; **–artiest,** m. –en (*toneelspeler, die voor de bioscoop speelt*); **–artieste,** v. –n; **–diva,** v. –diva's.

fil'men, filmde, h. gefilmd (*een film opnemen*).

film'keuring, v. –en; **–kunst,** v.; **–operateur,** m. –s (*iem., die met [bioscoop]films werkt*); **–spoel,** v. –en: *500 meter-filmspoelen*; **–ster,** v. –sterren (*beroemde filmartiest[e]*); spr. uit *film'-ster'*; **–trommel,** v. –s: *brandvrije –s voor filmspoelen.*

filomeel', v. filomelen (Fr.-Lat. philomela [Gr. melos = zang]: eig. *de zangminnende*; lit. t. *de nachtegaal*): *de zang der filomelen.*

filosofie', v.; zie philosophie. (s = z).

filou', m. –s (Fr., Z.-N. *gauwdief, schurk*).

filozel', v., o. filozelletje (Fr. filoselle, It. filosello [Lat. folliculus = zakje]: *grove zijde, floretzijde*); **filozel'len,** bn.: *– kousen.*

fil'ter, o. en m. –s, filtertje (Fr. filtre [It. filtro = vilt]: *zijgtoestel; zijgdoek enz.*, inz. *toestel tot zuivering van vloeistoffen*; foto: *toestel om het licht op bepaalde wijze op de plaat te laten inwerken; lichtfilter*): *de – van Pasteur; een – met kool*; **–doek,** m. en o. –en (*doorzijgdoek*); ook, filtreer'doek,

filtraat', o. filtraten (Lat. filtratum: *stof door filtreren verkregen*).

filtreer', v. –s (*filter*).

filtreer'doek, m. en o. –en; **–machine,** v. –s; **–papier,** o.; **–toestel,** o. –toestellen.

filtreren, gefiltreerd (Fr. *laten doorzijgen, kleinsen*): *water –*, door doorzijging zuiveren.

Fin, m. Finnen (*man van Finland*).

finaal', Fr. final, Lat. finalis, v. finis, **1** bn., bw. (1 *het einde betreffende; slot. . . .*; 2 *tot de laatste toe; volkomen; algeheel*): 1 *een – besluit*; 2 *finale uitverkoop*; **2** bw. (*voorgoed; volslagen; volstrekt*): *– radeloos.*

fina'le, v. –s (It. finale [Lat. finis = einde]: *einde, slotgedeelte* inz. *v. e. opera, symphonie enz.*; sport: *beslissende laatste ronde bij een wedstrijd, beslissingswedstrijd*).

finan'ce, v. –s (Fr. [It. finanza, van finare = eindigen, sluiten]: 1 *geldmiddelen*, inz. in het mv. in deze bet.; 2 *de geldmannen of kapitalisten*, inz. in het enkv. in deze bet.): 1 *de –s van de vereniging*; 2 *de haute –*, de grote, invloedrijke bankiers.

financieel', bn., bw. (Fr. financiel: *de geldzaken betreffende; geldelijk*): *financiële zorg; – belang; dit drukte hem –*; ook, finantieel.

finan'ciën, ook **finan'cies,** v. mv. (1 *geldmiddelen*; 2 inz. *openbare geldmiddelen, staatsinkomsten; het desbetreffende departement*; ook: *het gebouw*): 1 *zijn – zijn in een desolate toestand*; 2 *de minister van –; ik moet even naar –*; in bet. 2 altijd *financiën*; ook, finantiën, finanties.

financier', m. –s of –en, financiertje (Fr. financier: *iemand, die gelden beheert* inz. *ervaren in het beheer er van; geldman*).

financie'ren, financierde, h. gefinancierd (*gelden beheren; in geld handelen; gelden voor iets verschaffen*): *een onderneming –.*

finan'ciewet, v. (België: *de jaarlijkse –*, waarbij aan de regering de nodige kredieten worden toegestaan); **–wezen,** o. (*geldwezen*); ook, finantie–.

fi'ne (alleen met *ter* of *ten*: *ten einde, met het doel om tot, om, ter*): *ter (ten) – van rapport*, d. i. ten einde daarop verslag uit te brengen; *ter (ten) – van onderzoek.*

fineer'blad, o. –bladen (meubelmaker: *oplegbladen van fijn hout als bekleedsel*).

fineer'zaag, v. –zagen (*fijne zaag voor kunstzagerij, figuurzaag*).

fineren, gefineerd (van *fijn* gevormd onder invloed v. vero. fineren = eindigen: *meubels met fineerbladen beleggen, fineerbladen zagen*; van goud, zilver: *louteren, zuiveren*).

fines'se, v. –s (Fr. *fijnheid; sluwheid; fijne bijzonderheid, de kunstgrepen, het fijne*, in deze bet. inz. in het mv.): *de –s kennen.*

Fin'galsgrot, v. (*grot met basaltzuilen op het eiland Staffa, ten W. v. Schotland, genoemd naar een Iersen koning*).

fingeren, gefingeerd (Lat. fingere: *verdichten, verzinnen; voorwenden*): *een naam –.*

Fi'nis coro'nat o'pus (Lat. *Het einde kroont het werk; Eind goed, al goed*).

finish, v. (Eng. sport: *eindpunt, eindpaal; slot van een wedstrijd*).

Fins, bn., bw. (*eigen aan, van, als in Finland*).

Fin'se, v. –n (*Finse vrouw of meisje*).

I. fint, v. –en (*haringachtige vis*; Lat. alosa finta; ook: *een soort van voorn*).

II. fint, v. –en (It. finta [Lat. fingere = veinzen]: *streek, voorwendsel, list; schermlist: schijnslag, schijnstoot*).

fi'ool, v. fiolen (Fr. fiole [Gr.-Lat. phiola]: [*sierlijk bewerkt of ongewoon gevormd*] *flesje* inz. *met lange hals en kleine, ronde buik; medicijnflesje*): zegsw. *de fiolen van zijn toorn over iem. uitstorten*, hevig tegen iem. uitvaren; *fiolen* (of: *violen*) *laten zorgen*, zich

niet om de (af)loop van iets bekommeren.
fioritu'ren, v. mv. (It. fiore [Lat. flos = bloem]: muz. *versieringen bij of in de zang: trillers, roulades enz.*).
fir'ma, v. firma's, firmaatje (It. Sp. firma = handtekening, ondertekening [Lat. firmus = vast]: 1 *vennootschap van koophandel, waarbij de vennoten hoofdelijk voor het geheel aansprakelijk zijn; vennootschap of andere handelszaak;* 2 *handelsnaam ener firma* in bet. 1): 1 *door de – G. is mij Uw geachte – gerecommandeerd;* 2 *een handelszaak opgericht onder de – Z.*
firmament', o. (Fr. [Lat. firmamentum = eig. hemelstut]: lit. t. *sterrenhemel, hemelgewelf, uitspansel*). (ment = ment).
fir'man, zie ferman.
firmant', m. –en (*lid ener firma*); v. –**e**, –s, –n.
firn, v. (Duits: *grofkorrelige sneeuw boven de sneeuwgrens*); –**veld,** o. –en (*plaats, waar de firn zich verzamelt in een groot bekken, oorsprong der gletschers*).
I. fis, o. fissen (Z.-N. *bunzing*): fig. *een venijnig –*, serpent, wijf; gew. fissauw.
II. fis, v. (muz. fa dièse; *de noot f met kruis, d. i. een halve toon verhoogd*).
fiscaal', bn., bw. (1 *wat de fiscus betreft; schatkist..; belasting..*; 2 *inhalig*): 1 *fiscale wetten;* 2 *dat is –*; ook, fiskaal; zie:
fis'cus, m. (Lat. *de staatskas, de schatkist; het korps der belastingambtenaren*).
fiskaal', Lat. fisca'lis, **1** m. fiskalen (*rechterlijk ambtenaar voor de belangen van den souverein of de schatkist optredend; ambtenaar van het openbaar ministerie,* nog alleen bij het mil. recht = *advocaat–*, of *procureur–*): *van dit vonnis van de krijgsraad was de – in appèl gekomen;* **2** bn., bw. (*fiscaal*; zie ald.).
fis'tel, v. –s, fisteltje (Lat. fistula = buis: *pijpzweer, buisvormige abnormale opening, waardoor zich etter en andere afscheidingen ontlasten;* ook: *kunstmatige etterwonde*).
fi'tis, m. fitissen (*zomervogeltje, boszanger;* Lat. phylloscopus t. trochilus).
fits, o. Z.-N.; zie fis **I.**
fit'ter, m. –s (Eng. *werkman, die de pijpen van een gasleiding, waterleiding legt, herstelt enz.*): *een gas–; een water–.*
fittings, m. mv. (Eng. *monteringsartikelen*).
Fitz (*voorvoegsel bij Engelse voornamen, met de bet. v.* [*onechten*] *zoon*): *Fitz-Gerald.*
Fi'velingoo, o. (*landstreek in Groningen*).
fi'xe, bn. (Fr. [Lat. fixus]: *bepaald, vast, onveranderlijk*): *prix –*, vaste prijs.
fixeer', o. (*fixeerbad*).
fixeer'bad, o. –en (*chemisch mengsel, dienende om foto's te fixeren*).
fixeren, gefixeerd (Fr. fixer: *vasthechten; vaststellen, bepalen; strak aankijken,* met de bijbet. *onbescheiden;* van tekeningen, foto's: *onuitwisbaar, niet meer vlakkend, ongevoelig voor lichtinwerking maken*).
fjeld, o. –s (Noors: *plateau, hoge woeste bergvlakte* inz. *in Scandinavië*).
fjord, v. –en (Noors: *diepe insnijding der zee, grillig verlopend, in hoge rotsachtige kusten* inz. *in Noorwegen*); –**(en)kust,** v. –en (*kust, met vele fjorden*).
flab, o. flabben, inz. als stofn. (*planten, hoofdzakelijk bestaande uit groenwieren, aan de oppervlakte van stilstaande wateren*).
flab'beren, flabberde, h. geflabberd (van zeilen: *klapperen*).
flacon', m. –s; flaconnetje (Fr. [Lat. vasculum = vaatje]: [*sierlijk bewerkt*] *fles*[*je*] *met glazen of metalen stop* inz. *voor likeuren en reukwater; reukflesje*): zegsw. *op de – gaan,* (euphemistisch) op de fles gaan; ook, flakon.
flad'deren, fladderde, h. gefladderd (1 *met korte vleugelslagen onregelmatig vliegen;* 2 van zeilen: *killen;* 3 Z.-N. *klapperen*): 1 *vleermuizen –*; 2 *de zeilen –*; 3 Z.-N. *de vlaggen –.*
flagellant', m. –en (Lat. van flagellare = geselen: *geselaar, geselbroeder; leden van broederschappen in de Middeleeuwen, die ten getale soms van duizend rondtrokken, biddend en zingend en zich openlijk geselend*): *de flagellanten-beweging ± 1260.*
flageolet', v. flageoletten (Fr. [Lat. flatuare = blazen]: *fijne fluit met hoge toon; orgelregister met flageolettoon*); –**toon,** m. –tonen: bij een strijkinstrument spreekt men van –, wanneer men de snaar in een harer knopen slechts even aanraakt. (g = g of zj).
flageolettist', m. –en (*flageolet-bespeler*).
flagrant', bn. (Fr. [Lat. flagrans = brandend]: *zonneklaar, klaarblijkelijk, tastbaar, onloochenbaar*): *een –e schending van het volkenrecht; een –e leugen; in flagranti* (Lat.), *en flagrant délit* (Fr.), op heter daad.
flair, m., o. (Fr. [v. Lat. fragrare = ruiken]: *reukzin;* fig. *fijne neus, bijzondere aanleg om iets op te sporen*): *de – van iets hebben.*
flak'keren, flakkerde, h. geflakkerd (v. e. vlam: *onrustig bewegen*).
flakon', m. –s; zie flacon.
flambard', m. –s (Fr. *flaphoed*).
flambé', bn. (Fr. eig. opgebrand: *geruïneerd, verloren, op de fles, naar de maan*).
flambeeuw', v. –en (Z.-N. *flambouw*).
flambouw', v. –en, flambouwtje (Fr. flambeau: *fakkel;* Z.-N. *gedragen kaarslicht*).
flamingant', m. –en (van Vlaming + uitgang -ant: *voorstander der Vlaamse* [*taal*]*beweging in België;* soms ong.).
flamin'go, m. flamingo's (Sp. flamenco = vlammenreiger: *grote waadvogel, steltloper met lange hals en poten en roze kleur;* Lat. phoenicopterus roseus): *de roze –'s in Artis.*
flandricis'me, flandricisme, o. –n (Z.-N. *onder invloed v. h. Vlaams ontstane Franse uitdrukking*).
flanel', o.; in bet. 2 flanellen, flanelletje (Fr. flanelle, Eng. flanel [Lat. filum + lana = draad + wol]: 1 *lichte wollen of halfwollen stof voor ondergoed;* 2 *ondergoed van flanel*): 1 *een borstrok van –*; 2 *gekrompen flanellen.*
flanel'len, bn. (*van flanel*): *een – lijfje.*
flaneren, geflaneerd (Fr. flâner: *rondslenteren*).
flank, v. –en (Fr. flanc: *zijde*: inz. van paarden: *lendedeel van de buik;* mil. *zijde van een legerafdeling,* in tegenstelling tot het *front*): *met hijgende –en;* mil. *rechts in* (of: *uit*) *de –*, rechtsom; *links in* (of: *uit*) *de –*, linksom; zegsw. *in de – vallen,* zeer welkom zijn.
flankeren, geflankeerd (Fr. flanquer: *van terzijde dekken, bezetten, bestrijken; flankeur zijn, als vleugelman dienst doen; aan een zijde aanvullen met;* v. e. jachthond: *vóór den jager uit goed rechts en links zoeken*).
flanke'ring, v.
flankeur', m. –s (Fr. flanqueur: *militair, als verkenner terzijde van de troep marcherend;* ook: *vleugelman*).

flank'vuur, o. (*vuur tegen de flank van een troepenafdeling*): – *krijgen.*
flan'sen, flanste, h. geflanst (1 *iets slordig in elkaar gooien of maken; zonder zorg in elkaar zetten,* met een bepaling als *in* of *bij elkaar*; 2 *gooien, smijten*): 1 *een opstel bij of in elkaar* –; 2 *iets in het water* –.
flap 1 m. flappen (*slag, stoot, klap*); **2** tw.: –, *daar lag hij op het ijs.*
flap'hoed, m. –en ([*vilten*] *hoed met brede, slappe rand*).
flap'kan, v. –kannen (*kan met klapdeksel*).
flap'pen, flapte, h. geflapt (1 *met een klappend geluid stoten, slaan enz.*; 2 met *er uit: iets zonder nadenken zeggen; enfant terrible zijn*): 1 *de zeilen – tegen de masten; de banieren – in de wind; iets tegen de grond* –, smijten; 2 *hij flapt er alles maar uit.*
flap'per, m. –s, flappertje (*flapkan*): *tinnen –s.*
flapuit', m. en v. –en (*iem., die zijn gedachten uit, ook wanneer het beter zou zijn, die voor zich te houden; enfant terrible*).
flard, m. –en (*afgescheurde lap; flenter*): inz. in het mv.: *iets aan –en scheuren.*
flat, v. –s (Eng. *afzonderlijk verhuurd, afgescheiden bovenhuis of deel v. e. huis; étagewoning; woning in een groter gebouw* [*flatgebouw*], *die geheel op een verdieping ligt*; ook afkorting van: *flatgebouw*); **–gebouw,** o. –en; **–woning,** v. –en.
fla'ter, m. –s (*bok; blunder*): *een – begaan.*
flatteren, geflatteerd (Fr. [Lat. flattitare = in de oren blazen]: 1 *vleien*; 2 [*kunstmatig*] *mooier maker of gunstiger voorstellen dan iets is*; 3 *goed staan; iems. uiterlijk zo gunstig mogelijk doen uitkomen*): 1 *hij voelde zich zeer geflatteerd*; 2 *een portret* –; *een geflatteerde balans*; 3 *deze kleur flatteert haar.*
flauw 1 bn. (1 *te weinig gezouten of gekruid*; 2 *zwak, niet krachtig*; 3 van aardigheden: *laf, geesteloos*; 4 *niet flink, zonder durf*; 5 *niet levendig, niet druk*; 6 *niet helder*; 7 *niet scherp omlijnd; vaag*; 8 *nietszeggend*; 9 *niet scherp* [*gebogen*]; 10 *zouteloze grappen, opmerkingen makend, onaardig, kinderachtig*): 1 *de soep is wat* –; 2 – *van de honger*; ook: *met –e stem* (v. e. stervende); 3 *–e aardigheden*; 4 *slappe, –e kerels!* 5 *de beurs was* –; *Russen* –; 6 *een – licht scheen door de ramen*; 7 *geen – begrip, vermoeden van iets hebben; een –e voorstelling*; 8 *–e praat; –e kul*; 9 *een –e bocht*; 10 *wat een –e vent; –e bliksem!* **2** bw. (1 *op lusteloze, krachteloze wijze*; 2 *op niet heldere wijze*; 3 *op vage wijze*; 4 *weinig gezouten zijn*; 5 *geesteloos*; 6 *niet scherp*): 1 – *glimlachen*; 2 – *verlicht*; 3 *zich iets – herinneren*; 4 – *smaken*; 5 *plaag niet zo* –; 6 – *gebogen.*
flau'werd, m. –s, **flau'werik,** m. flauweriken (*iem. zonder durf; kinderachtig mens*).
flauwhar'tig, bn. (*blode, geneigd de moed te verliezen*); **flauwhar'tigheid,** v.
flauw'heid, v. –heden (*zouteloosheid; lafheid; gebrek aan energie, ijver enz*); **flau'wigheid,** v. –heden (*kinderachtigheid; flauwheid; flauwiteit*); **flauwiteit',** v. –en (*laffe aardigheid; flauwe praat, laffe grap*): *schei uit met je –en!*
flauw'te, v. –s, –n (*bezwijming*): *in – liggen.*
flauw'tjes, bw. (*zwak, mat, zonder energie*): – *ademhalen; een zaak – behandelen.*
flauw'vallen, viel –, is –gevallen (*in onmacht vallen, bezwijmen*).
fle'bile, bw. (It. muz. eig. *schreiend; klagend*).
flè'che, v. –s (Fr. [Germ. flits]: *pijl, spitse toren*): *en – rijden,* met langspan.
flecteren, geflecteerd (Lat. flectere: spraakk. [*zich laten*] *verbuigen, vervoegen*).
flec'tie, fle'xie, v. –s, zie flexie.
fleem'kous, m. en v. –kousen (*vleier*).
fleem'ster, v. –s.
fleem'taal, v. –'**tong,** m. en v. –en.
fleer 1 m. fleren (*klap, slag*): *iem. een – om de oren geven*; **2** v. fleren (*vadsige, slordige, lichtzinnige vrouw; straatmeid*).
fleers, m. fleerzen (*slag*).
fleg'ma, o. (Gr.-Lat. [Gr. phlegma = slijm, volgens Hippo'crates oorzaak der traagheid]; inz. *onaandoenlijke, traag-kalme rustigheid*); **flegma'ticus,** m. flegmatici (Lat. *iem., die flegmatisch is*).
flegmatiek', **flegma'tisch,** bn., bw. (Fr.-Lat. phlegmaticus: *onaandoenlijk; traagkalm; onverschillig; koel van bloed*).
fle'men, fleemde, h. gefleemd (*vleien; zoete vleitaal spreken, mooipraten*).
fle'mer, m. –s; **flemerij',** v. –en.
flens, v. flenzen (Eng. flange: 1 *opstaande randkraag aan 't einde van buizen, waarmede deze aan andere worden bevestigd*; 2 *uitstekende rand der spoorraden; radkrans*): 1 *de – heeft gaten voor de verbindingsschroeven*; 2 *de flenzen der spoorraden dienen om deze op de rails te houden.*
flens'je, o. –s (*dun pannekoekje*).
flen'ter, m. –s, flentertje (*flard; klein afgeslagen of afgescheurd stuk; dun schijfje, plakje, reepje*): *iets aan –s scheuren.*
I. flep, v. fleppen (*ondermutsje: driehoekig lapje onder de muts op het achterhoofd van een klein kind gelegd*).
II. flep, in: *aan de – zijn,* drank.
flep'pen, flepte, h. geflept (*met kleine teugjes, met welbehagen drinken*).
flerecijn', **flerezijn',** o. (Fr. pleurésie: *jicht*).
fles, v. flessen (1 *van glas* [ook wel van *metaal, aardewerk, leer*] *vervaardigd hol voorwerp* inz. *met cilindervormige buik en nauw toelopende hals*: inz. *een kinderzuigfles, een fles wijn*; 2 *de inhoud ener* –, inz. *ener fles wijn*; 3 als maat: $^{8}/_{10}$ *of* $^{3}/_{4}$ *liter*): 1 *de hals, de buik, de ziel van een* –; *met de – groot brengen*; 2 *een – drinken; een – laten aanrukken*; 3 *een anker wijn bevat 45 flessen*; zegsw. *op de – gaan, zijn,* failliet gaan, zijn; nog: nat. *de Leidse* –, electriciteitscondensator in flesvorm, uitgevonden door den Leidsen hoogleraar P. van Musschenbroek en Cunaeus in 1746; *van de – houden,* aan de drank zijn; Z.-N. – *krijgen,* (v. wijn) oud worden; Z.-N. *iem. op flessen trekken,* voor den gek houden; Z.-N. *een –(je),* een drankje.
fles'jes-wa'terpas, o. –-waterpassen (*werktuig, bestaande uit twee door een buis verbonden en met een vloeistof gevulde glazen flesjes, om te waterpassen*).
fles'sebakje, o. –s (*glazen, houten enz. bakje, om onder een* [*wijn*]*fles te zetten*).
fles'seglas, o. (*glas voor flessen*).
fles'semand, v. –en (*voor één fles*).
fles'senblazer, m. –s; **–koper,** m. –s; **–maker,** m. –s; **–mand,** v. –en (*voor meer flessen*).
fles'senmelk, v. (*melk, die in flessen verkocht wordt; melk der zuigfles*).
fles'senrek, o. –rekken.
fles'sentrekker, m. –s (*zwendelaar, oplichter*; Z.-N. *spotter*); **–trekkerij',** v. –en.

I. flets, fletser, fletst, Lat. flaccus, **1** bn. (1 *niet helder, niet fris* [*van kleur*]; *flauw-grijswit*; 2 van personen: *ongezond bleek of vaal*; 3 van licht, van ogen: *niet helder, bleek, flauw; mat*; 4 Z.-N. *smakeloos*): 1 *–e kleuren*; 2 *een lange –e lummel*; *–e wangen*; 3 *–e ogen*; 4 Z.-N. *– brood, vlees*; **2** bw. (1 *met vale, onfrisse kleur*; 2 *met weinig helder licht, glans*; 3 Z.-N. *zonder smaak*): 1 *er – uitzien*; 2 *– uit zijn ogen kijken*, weinig levendig; 3 Z.-N. *– smaken*; **–'heid,** v.

II. flets, v. –en (Z.-N. *eierpannekoekje*).

flet'sen, fletste, h. gefletst (Z.-N. *flemen*).

I. fleur, m. of v. (Fr. [Lat. flos = bloem]: *bloei, bloeitijd*): *in de* (of: *in volle*) *– zijn*; *de – is er af*, frisse ongereptheid, glans.

II. fleur, v. –en, fleurtje (*vistuig bestaande uit een angel, uitgezet a. e. hengelstok, voorzien v. e. klosje, waarop een deel der lijn gewonden is om af te lopen wanneer de vis bijt*).

III. fleur, v. –en (*aardappel*).

I. fleu'ren, fleurde, h. gefleurd (*vissen met een fleur*; stud. *iem. lijmen als lid*).

II. fleu'ren, fleurde, h. gefleurd (van de familienaam Fleur: *beentje-overrijden*).

fleuret', v. fleuretten; zie floret.

fleu'rig, bn., bw. (*bloeiend*; *blozend van gezondheid, gezond*; *opgewekt, vrolijk*): *een – bouquet*; *er – uitzien*; **fleu'righeid,** v.

fleu'ris, o., v. (Z.-N. *pleuris*).

fleurist', m. –en (Fr. fleuriste: *bloemkweker*; *kunstbloemenmaker*; *bloemenschilder*; *bloemenliefhebber*); vr. **–e,** –n.

fleuron', o. –s (Fr. *bloemvormig ornament, b.v. op de band of ring ener kroon, als topsiering van een pinakel of een monument*).

fleus, bw. (Z.-N. *straks, flusjes*).

Fle'vo, het meer – (*meer, waardoor de rivier Flevus of Flie in de Noordzee stroomde, de latere Zuiderzee*).

flexi'bel, bn. (Fr. flexible, Lat. flexibilis: *buigzaam, lenig*; fig. *gedwee*).

flex'ie, flec'tie, v. –s (Fr. [Lat. flexio]: [*ver*]*buiging*); (x = ks; ct = ks).

flibustier', m. –s, –en (*zeeschuimer*, inz. *in de 17e eeuw in de W.-I. wateren*); l. *-tier'*.

flier, zie vlier (*muurbloem*).

flie'refluiter, m. –s (van vlier + fluit: Z.-N. *modejonker, pierewaaier*).

flik, v. flikken, gewoonlijk flikje; zie ald.

flik'flooien, flikflooide, h. geflikflooid (*met baatzuchtige bedoelingen vleien*; *kruipend vleien*): *iem.* –; **–er,** m. –s; **–erij',** v. –en.

flik'je, o. –s (*chocolaadje in bolschijfvorm, naar den fabrikant Caspar Flick*).

flik'ken, flikte, h. geflikt (*verstellen* inz. van schoenen: *lappen*, Z.-N. *flansen*): *schoenen* –; *dat zal ik hem eens netjes –*, knaphandig in orde brengen, hem dat leveren, lappen; gmz.

flik'ker, flikkertje, m. –s (*luchtsprong*): *een – slaan*, fig. Z.-N. dansen.

flik'keren, flikkerde, h. (1, 3, 4, 5), i. (2) geflikkerd (1 van licht: *op en neer gaan, niet rustig branden of licht geven*; *levendig bij afwisseling stralen, glanzen*; 2 plat: *met kracht, schielijk vallen*; 3 *teruggekaatst worden of terugkaatsen*, v. licht; 4 *nu en dan* [*flauw*] *waarneembaar zijn*; 5 plat: *krachtig gooien of smijten*): 1 *de sterren* –; *het – van de lamp is hinderlijk*; *het voor de ogen zo slechte – van de films*; 2 *ik ben van mijn fiets geflikkerd*; 3 *het – van de zon op het water*; *het –de water*; 4 *nu en dan zag men het – der speren*; 5 *zij flikkerden hem in 't water*; nog: Z.-N. *ik heb heel wat geflikkerd vanavond*, gedanst.

flik'kerglans, m. –en (*flikkerende glans*).

flikkerij', v. –en; **flik'kering,** v. –en.

flik'kerlicht, o. –en (*flikkerend licht*; van vuurtorens enz.: *intermitterend helder licht*): *–en op overwegen*.

I. flink, bn., bw. (1 *fiks, vlug, ferm, kloek*; 2 *aanzienlijk, vrij groot, ruim*): 1 *een –e vent*, kranig; *–e kerels*; *een –e huisvrouw*; *een – karakter, een –e houding*, fiks; *– optreden*; *hij is nog – voor zijn jaren*, kras; *iem. – de waarheid zeggen*; 2 *een –e som gelds*; *– betalen*; *een –e wandeling*.

II. flink, m. –en (Z.-N. *slag, oorveeg*).

flink'heid, v.

flint'glas, o. (Gr. plinthos = baksteen: *kristalglas voor optische instrumenten*).

flip, v. flippen (Fr. Philippe; Z.-N. *soort van sappige peer*); verg. dirkjespeer.

flirt, v. Eng. **1** (*niet ernstig bedoelde verliefdheid, hofmakerij*): *een – met iem. hebben*; **2** m. en v. –en (*persoon, die flirt, waarmee men flirt*): *die officier was haar nieuwe –*.

flirtation, v. –s (Eng. *flirt* **1**).

flir'ten, flirtte, h. geflirt (*zich het hof laten maken of het hof maken zonder ernstige bedoelingen*).

flits, m. –en (*pijl*; *schicht*): *bliksem–*; **–boog,** m. –bogen (*handboog*); gew.

flit'sen, flitste, h., i. geflitst (*zich snel bewegen als de bliksem*); van gedachten: *daar flitste de gedachte door mijn hoofd*.

flobert', m. –s, eig. -geweer, o. (*licht geweer, geheten naar den uitvinder*). (bert = bèr).

flod'der, v., o. –s (*klei, slijk, modder*; [*veen-*] *bagger*; *achteloze, slordige vrouw*): *losse flodders*, patronen.

flod'derboks, –broek, **1** v. –en (*wijde, gepofte kniebroek*); **2** m. –en (*slons*).

flod'deren, flodderde, h., i. geflodderd (*in, door een vloeistof of plas baggeren*; *ploeteren, door de modder waden*; van klederen: *in slappe plooien neerhangen, met de bijbet. v. slordigheid*; *te wijd zijn*; Z.-N. *flemen*).

flod'derkous, v. –en (*afzakkende kous*; fig. *slordige vrouw*); **–madame** of **–madam,** v. –s, –madammen (*vrouw, die met goedkope opschik zich het voorkomen van een dame tracht te geven*): *kale Franse –!* **–mijn,** v. –en (*bepaald soort van mijn*); **–muts,** v. –en (*grote vrouwenmuts, met afhangende kanten stroken*, inz. *over het oorijzer gedragen*).

floep **1** tw. (*klanknabootsing van een lichte slag of plons, een schielijke beweging*); **2** m. –en; **floe'pen,** floepte, is gefloept (*zich schielijk uitschietend bewegen*).

floer, o., floertje (Fr. velours: Z.-N. *fluweel*).

I. floers, o. floersen (o.-Fr. flours = bloemen, fijn weefsel: *fijn geweven wollen of zijden stof*; fig. *sluier*): *een rouwband van –*; fig. *het – van de nacht*, duisternis.

II. floers, o. (Fr. velours: *opstaande draden van fluweel*).

flok (Z.-N. *slap, krachteloos*): *een – kind*.

flok'hout, o. –en (Z.-N. *kurkhout*; in het mv. *kurk* **2**, 1).

flok'ken, flokte, h. geflokt (Z.-N. *zich neervlijen, neerhurken*): *in het gras –*.

flon'keren, flonkerde, h. geflonkerd (*rustig, warm, levendig stralen of glanzen, schitteren*); **–ing,** v. –en; **–licht,** o. –en: *het – der sterren*.

flon'kerster,–star, v. –sterren,–starren (eig.

flonkerende ster; fig. *groot kunstenaar enz.*).
floodlight, o. (Eng. *zoeklicht ter belichting van gebouwen enz.*).
flo'ra, Lat. v. flos = bloem, **1** v. (1 *de gezamenlijke, ergens inheemse planten en kruiden*; 2 *de opsomming en beschrijving er van*; ook: *het boek, dat de opsomming en beschrijving bevat*): 1 *de duin–, de woud–*; *de – van Nederland*; 2 *een uitvoerige –*; *de leerling had zijn – vergeten*; **2** Flora, myth. Romeinse godin der bloemen en der lente.
flora'lia, v. mv. (Lat. *bloemenfeesten in oud-Rome in April ter ere van Flora*): *de Gentse –*, bloemententoonstelling.
Floréal', m. (Fr. *8e maand of Bloeimaand, van 20 of 21 April tot 19 of 20 Mei in de Republikeinse kalender*).
floreen', m. florenen (zie florijn: *goudgulden*; in Friesland: *huurwaarde v. e. grondbezit in florenen uitgedrukt*; ook: [*grond*]*belasting geheven volgens deze huurwaarde*).
floreen'plichtig 1 bn.; **2** als zn. **-e,** –n.
Florentijn', m. –en (*man uit Florence*).
Florentijns', bn., bw. ([*als*] *uit, in, van, betrekking hebbende op, eigen aan Florence*): *de –e fles*, (scheik.) fles met wijde hals en mond en inwendige s-vormige buis tot het distilleren van vluchtige oliën; *-e lak*, karmijnlak; *– marmer*, soort van kunstmarmer.
florenti'ne, v. (*Florentijnse zijde*).
floreren, gefloreerd (Lat. florere: *bloeien, in welstand zijn*; Z.-N. *boemelen*): *zijn zaken –*.
I. floret', o. (Fr. floret, fleuret: *zijde, gesponnen van het binnenste van de cocon, filozel, halfzijde, floszijde*); – **I** etym. = – **II.**
II. floret', v., o. floretten (Fr. floret, fleuret: *schermdegen, met vierkant lemmer en een dopje of een* [*bloemachtige*] *knop aan de punt*).
floret'ten, bn. (*van floret*): *– handschoenen.*
floret'zijde, v. (*floret* **I**).
florijn', m. –en (Fr. florin, It. fiorino = Florentijnse munt, waarop een lelie [flos = bloem] was afgebeeld: *gulden*): in Nederland als afkorting *fl.* = gulden bekend en in de vorm floreen; de eerste –en werden ± 1250 te Florence geslagen.
florissant', bn. (Fr. *bloeiend*): *een –e stad*; *hij zag er niet – uit.*
flos'zijde, v. (naar het Eng. floss-silk: *het eerste spinsel van een zijderups en de daarvan verkregen zijde van mindere hoedanigheid*; ook: *ongetwijnde borduurzijde*).
flottiel'je (Ned.), **flottil'le** (Fr.), v. –s (*kleine vloot, smaldeel*): *torpedoboot–*; **–vaartuig,** o. –en.
flous, v. flouzen (Duits Flaus [of o.-Fr. falose, Lat. fallacia = bedrog]: *uitvlucht, smoesje*): *dat zijn maar –jes.*
flouw, v. –en, flouwtje (*snippennet*; ook: *zeker soort schakelnet*).
fluctua'tie, v. –s (Fr. [Lat. fluctuatio]: *schommeling*): *olie was aan – onderhevig.*
fluctueren, gefluctueerd (Fr. [Lat. fluctuare]: *dobberen, op- en neergaan*; *schommelen* inz. *van beursprijzen*): *de –de prijzen.*
flu'ïdum, o. fluïda (Lat. *vloeistof*; spiritisme: *magnetische uitstraling*).
fluim, o.-Fr. flume, v. Lat. flumen = stroom, **1** v. –en, fluimpje (*slijmerig speeksel*, inz. *hoeveelheid slijm, die men tegelijk door de mond loost*; *uitgespuwde slijm, rochel*); **2** m. –en (*verachtelijk persoon, kwal*): *een –* (*van een vent*).
fluim'achtig, bn. (*slijmachtig*).
flui'men, fluimde, h. gefluimd (*fluimen opgeven*).
fluis, v. fluizen, Z.-N.; zie pluis **I.**
fluis'teraar, m. –s; **fluis'teraarster,** v. –s.
fluis'teren, fluisterde, h. gefluisterd (*nauw hoorbaar spreken*; *zeggen, spreken zonder trilling der stembanden*; *iets niet openlijk zeggen of vertellen, slechts aan vertrouwden te kennen geven*): *iem. iets in het oor –*, fig. iem. op bedekte wijze een gedachte zoeken bij te brengen; *het gesprek werd –d gevoerd*; *boze tongen fluisterden*; *er wordt gefluisterd.*
fluis'tering, v. –en.
fluit, v. –en (1 *zeker* [*lang, rolrond*] *blaasinstrument*; 2 *geluid van zulk instrument* inz. als verkl.; 3 *lang, smal brood*; 4 vero. *hoog en smal wijnglas*): 1 (*op de*) *– spelen*; Z.-N. *met het trommeltje gewonnen, met het –je verteerd*, zo gewonnen, zo geronnen; 2 *het –je van den scheidsrechter*; 3 *een – en twee kadetjes*; 4 *de rijnwijn tintelde i. e. lange en fijne –*; nog: fluitschip; z. ald.
fluit'eend, v. –en (*smient*; z. ald.).
flui't(e)kruid, o. (*schermbloemige plant met witte bloemen*; Lat. anthriscus silvestris).
flui'ten, floot, h. gefloten (*de luchtstroom uitblazend, door de vooruitgestulpte geronde lippen, bepaalde klanken uitbrengen*; *op een* [*signaal*]*fluit blazen, een signaal geven*; *op deze wijze ten gehore brengen*; bij uitbr. *van soortgelijke geluiden op soortgelijke wijze voortgebracht*): *een deuntje –*; *hij floot zijn hond*; *de vogels –*, zingen; *de kogels floten hem om de oren*, gierden, suisden; *de wind fluit door het want*; als teken van afkeuring: *er werd in de schouwburg gefloten*; zegsw. *dat is –*, is weg; *– gaan*, er van door gaan; *daar kun je naar –*, dat krijg je niet; *iem. laten –*, eig. *de hond liet zijn meester –*, hij kwam niet op diens gefluit, fig. vergeefs laten roepen, hem laten staan; *op zijn duim –*, vergeefs moeite doen, niets krijgen; –, misgerekend! Z.-N. *mijn oren –*, tuiten.
flui'tenmaker, m. –s.
flui'ter, m. –s, fluitertje (*iem., die fluit*; *bekend zangvogeltje*; Lat. phylloscopus s. sibilatrix).
fluit'glas, o. –glazen; zie fluit 4.
fluit'hout, o. (Z.-N. *wilgenhout*).
fluitist', m. –en (*fluitspeler* [*van beroep*]).
fluitis'te, v. –n, –s.
fluit'ketel, m. –s (*waterketel, die een fluitsignaal geeft, als het water kookt*).
fluit'schip, o. –schepen (*zeker lang schip*).
fluit'speler, m. –s (*iem., die de fluit bespeelt*): *Pan als –.*
fluit'ster, v. –s, fluitstertje.
fluks, flukser, flukst **1** bw. (*met spoed, gezwind*; *aanstonds, dadelijk*): *– komen*; **2** bn. (vero., Z.-N. *vlug, rap*; *flink*; *bijdehand*): *een –e wending.*
fluorescen'tie, v. (Fr. of Eng. fluorescence [Lat. fluor = stroming]: nat. *de eigenschap van bepaalde stoffen, om, wanneer zij door licht getroffen worden, zelf licht van een andere kleur uit te stralen*, b.v. *petroleum, waterhelder van kleur, fluoresceert violetblauw*; in het alg. *lichtuitstraling*).
fluoresceren, gefluoresceerd (z. vlg. woord: *de eigenschap van fluorescentie hebben*; in het alg.: *lichten*): *het – der zee in de zomer.*
flus, flus'jes, bw. (*pas, kort geleden, zo-*

even, straks): *nu, tot –*, tot zo aanstonds.
fluviome'ter, m. –s (Lat. fluvius = stroom: *stroomsnelheidsmeter*).
fluweel', o., (soorten) fluwelen (Lat. **villus** = wollig haar: *zachte, glanzende geweven stof, waarvan althans een zijde opstaande draden, noppen of lissen vertoont*; vroeger: *fulp*): (*naar de grondstof*) *zijden, wollen, katoenen –*, (*naar de bewerking*) *effen, geschoren, geplet, geribd –*; **–achtig,** bn. (*als* inz. *zacht als fluweel*): *–e bloemblaadjes*; **–weverij,** v. –en; **–zwart,** bn. (*donker als fluweel*): *–e pensées*.
fluwe'len, bn. (*van, of als fluweel*): *een – lint*; fig. *e. – tong*, mooiprater; *– woordjes*, zachte.
fluwe'lig, bn. (*fluweelachtig*); fig. *–e ogen*.
I. fluwijn', o. –en (*steenmarter*).
II. fluwijn', v. –en (Z.-N. *kussensloop*).
flux de bou'che, o. (Fr. *radheid van tong, welbespraaktheid*; in deze bet. geen Frans).
fnie'zen, fniesde, h. gefniesd (*niezen*), vero.
fnui'ken, fnuikte, h. gefnuikt (*kortwieken*; tegenw. inz. fig. van macht, trots enz.: *ten onder brengen, verminderen*): *iems. macht –*; *iems. trots –*; zegsw. *dat nachtbraken is op den duur –d*, vernietigend; **fnui'king,** v.
fob, eig. **f. o. b.** (Eng. handel: free on board, d. i. *vrij aan boord*, d. i. in de prijs zijn begrepen alle kosten van vervoer enz. tot in de boot).
fo'cus, m. focussen, fo'ci (Lat. *brandpunt*).
foedraal', o. foedralen (Duits: Futteral [Lat. fotrale]: *los overtreksel, koker, doos van een juist er in passend voorwerp, schede*).
foef, v. foefen (*praatje om zich aan iets te onttrekken*; *voorwendsel*; *truc*; *slimmigheidje, streek*); *er een –(je) op weten*; *een handig –*; nog: Z.-N. *vod*; *geen foef waard*, niets.
foe'felen, foefelde, h. gefoefeld (Z.-N. *slordig afwerken*; [*weg*]*moffelen*).
foef'je, zie foef.
foei 1 tw. (*uitroep van verachting, afkeer, afschuw*); **2** o.: *een krachtig –*.
foe'kepot, m. –potten (*rommelpot*); gew.
foei'lelijk, bn., bw. (*erg lelijk*).
foe'lie, v. foeliën, –s (Lat. folium = blad: 1 *vuurrood vlezig omhulsel der muskaatnoot*; *specerij*; 2 *dun uitgeslagen metaal*, inz. *amalgama van tin en kwik om een spiegel te foeliën, om van achter edelstenen te bekleden*; 3 Barg. *kerfstok*): 1 *er is bruine, blanke en korte –*; 2 *het spiegelglas met – overtrekken*; *door de – verhogen de juweliers de gloed der stenen*; 3 *iets op zijn – hebben*; Z.-N. foele.
foe'liën, foeliede, h. gefoelied (*met foelie bekleden*): *een spiegelglas –*.
foe'liesel, o. (*foelie* bet. 2).
foe'teren, foeterde, h. gefoeterd (*mopperen, zijn ongenoegen te kennen geven*; sterker: *uitvaren*; Z.-N. *bedriegen*; Z.-N. *slaan*).
foe'tus, o., ook m. foetussen (*noviet, groen*); zie embryo. (oe = eu).
foe'zel, v. (Duits: *slechte jenever*); **–olie,** v.
Fo'hi, fabelachtige halfgod der Chinezen: *Het bezoek van –*, een gedicht van Staring.
föhn, m. (berg-Duits, Lat. favonius = *warme valwind, die in het voorjaar van de kammen der gebergten waait*). (ö = eu).
I. fok, v. fokken (*zeil, dat voor de mast of aan de voorste mast wordt gevoerd*; scherts. *bril*).
II. fok, m. (*het fokken*): *de – van schapen*.
fok'kemast, m. –en (*voorste mast van een driemaster*): *de – brak*.
fok'ken, fokte, h. gefokt (*kweken, aankweken van vee*): scherts. *een baardje –*; **–dier,** o. –en (*dier voor de voortteling bestemd*).
fok'kenhals, m. –halzen, zie hals 5.
I. fok'ker, m. –s (*aankweker van vee*; *veeboer*).
II. Fok'ker 1 Ned. vliegtuigconstructeur; **2 fok'ker,** m. –s, fokkertje (*vliegtuig*).
fok'kera, v. –raas (*ra aan de fokkemast*).
fokkerij', v. –en (*het fokken*).
fok'kerust, v. –en, zie rust 13; **–want,** o. (*het want van de fokkemast*).
fok'sia, v. foksia's (*fuchsia*; z. ald.).
fok'stier, m. –en; **–vee,** o.: *Fries –*.
fo'len, foolde, h. gefoold (vero. *knuffelen*).
foliant', m. –en (Duits: Foliant v. folio: *boek in folio-formaat*): *een rij deftige –en*.
foliëren, gefolieerd (*de bladen van een boek, handschrift enz. in opvolging nummeren*).
fo'lio, o. folio's, foliootje (Lat. 6de nv. v. folium = blad: 1 *boek-formaat, waarbij een vel drukpapier in tweeën gevouwen is en dus vier blz. heeft*; 2 van koopmansboeken enz.: *blad, d. i. linker- en rechterbladzijde, die samen een nummer hebben*): 1 *een boek in –*; 2 *zie – 12*; *folio-bijbel*, bijbel in folio-formaat; *– recto*, (op de) rechterzijde, *– verso*, (op de) linkerzijde; zegsw. *een gek in –*, grote.
Fol'kething, o. (*Deense 2de Kamer*).
folk'lore, v. (Eng. = volkskunde, volkswetenschap [lore = leer]: *kennis van oude zeden, overleveringen, sprookjes, volkssagen, oude volksliedjes enz.*): de term – werd het eerst gebruikt door Mr. Rhoms, secretaris der Camden-Society in het Athenaeumnummer van 22 Aug. 1846. Men onderscheidt soms *de –*, wetenschap van *het –*, materiaal; **–lorist',** m. –en (*beoefenaar, kenner van folklore*); **–loris'tisch,** bn., bw. (*met folklore samenhangend*).
fol'teraar, m. –s (*iem., die foltert*).
fol'terbank, v. –en (*pijnbank*).
fol'teren, folterde, h. gefolterd (Duits foltern [Lat. poletrus = veulen, folterwerktuig]: *met grote wreedheid martelen*; *pijnigen*); **–ing,** v. –en (*pijniging*); **–kamer,** v. –s; **–koord,** o. –en; **–paal,** m. –palen (*paal, waaraan iem. gebonden en gefolterd wordt* inz. vroeger *bij de Indianen van N.-Amerika*): *aan de – gebonden*; **–(werk)tuig,** o. –en.
fomenteren, gefomenteerd (Fr. [Lat. fomentare]: *stoven*; *met warme omslagen werken, behandelen*; *pappen* b.v. *een gezwel*; fig. *aanstoken*).
fom'melen, fommelde, h. gefommeld (*frommelen, kreuken*): *een zakdoekje –*.
foncé', bn. (Fr. *donker van kleur*).
fond, o. (Fr. [Lat. fundus = grond]: *grond, bodem*; *achtergrond*): *afsteken tegen een donker –*; *zijn – is goed*, van natuur heeft hij een goed karakter; *à –*, grondig; *au –*, in de grond der zaak. – heeft de Fr. uitspraak.
fondament', fondement', fundament', o. –en (Fr. fondement, Lat. fundamentum: *grondslag*; inz. v. een gebouw: *metselwerk onder de grond*; ook fig.; scherts. *zitvlak*).
fondamenteel', zie fundamenteel.
fondant', m. –s of –en (Fr. [v. Lat. fundere = gieten]: smeltend: *zacht suikergoed* inz. *in chocolade, pralines enz.*, wel eens vertaald met: *smeltbrokken*); dikwijls mv.
fonda'tie, v. –s, fondatiën; zie fundatie.
fondement', zie fondament.
fonde'ring, v. –en (*fundering*).

fonds, o. –en (Fr. [Lat. fundus = bodem]: 1 [*bedrijfs*] *kapitaal*, vero.; 2 *voor een bepaald doel samengebracht kapitaal*; 3 *vereniging, met het doel om door een samengebracht of een samen te brengen kapitaal een bepaald doel te bereiken*; 4 *effect*; 5 *goederenvoorraad* inz. *al de door een uitgever uitgegeven tijdschriften, boekwerken*): 1 *met het – drijft de koopman zijn zaak*; 2 *het Multatuli–*; 3 *begrafenis–, zieken–; het bestuur v. e. –*; 4 *–enmarkt; publieke –en*, staatspapieren; *zijn –en zijn gerezen*, zijn kansen zijn groter geworden; 5 *hij gaat zijn – verkopen*.
fonds'artikel, o. –en (*enig boekwerk uit het fonds v. e. uitgever*); **–catalogus,** m. (Ned.) –catalogussen, –catalogen; (Lat.) –catalogi (*fondslijst in alphabetische volgorde*).
fonds'dokter, m. –s (*dokter, die uit een fonds betaald wordt*).
fond'senbeurs, v. –beurzen (*effectenbeurs*); **–blad,** o. –bladen; **–houder,** m. –s (*iem., die effecten bezit*); **–lijst,** v. –en (*fondslijst* bet. 1); **–markt,** v. –en (*effectenmarkt*).
fonds'lijst, v. –en (1 *lijst v. al de uitgaven van één uitgever*; 2 *dagelijkse prijslijst der effecten; beurslijst*): 1 *de – der firma J. B. Wolters*; 2 *– te bekomen bij . . . .*; **–veiling,** v. –en (*verkoping van effecten* inz. *v. staatspapieren*; boekh. *veiling van fondsartikelen of v. e. geheel fonds met h. recht v. uitgave*).
fon(e) . . ., zie phon(e) . . .
fon'kelen, fonkelde, h. gefonkeld (*levendig glanzen of stralen* overdrachtelijk): *sterren, diamanten, kunnen –; –de ogen*; **–ing,** v. –en.
fon'kelnieuw, bn. (*gloed-nieuw*): *een – kleed*, nl. zó, dat de gloed er nog op ligt.
fonograaf', v. –grafen; zie phonograaf.
fo'nola, v., fonola's; zie phonola.
fontanel', v. fontanellen (Fr. fontenelle, Lat. fontanella = bronnetje: *kunstmatige verzwering, opgewekt om een plaatselijke zuivering te krijgen*; ook: *nog niet verbeende plaats van de schedel bij jonge kinderen*); ook, fontenel.
fontein', v. –en, fonteintje (Fr. fontaine: *kunstmatige springbron*; Z.-Afr. *bron* b.v. in plaatsnamen: *Bloemfontein*); **–tje,** o. –s (*kleine fontein; wasbakje met kraantje* [inz. *van de waterleiding*]; *drinkglas aan een vogelkooi*); **–'kruid,** o. (*waterplanten geheel of gedeeltelijk onder water levend*; Lat. potamogeton); **–'water,** o. (*water uit een fontein; bronwater*).
fontenel', zie fontanel.
fooi, v. –en, fooitje (Fr. voie [Lat. via = weg]: *drinkgeld; vrijwillige gift aan e. dienstbare, ondergeschikte personen: kellner, dienstbode* inz. *voor bewezen diensten*): *daar staat een – op*; **fooi'(en)stelsel,** o.
...foon, zie ...phoon.
foor, v. foren (Fr. foire [Lat. feria = feestdag]: Z.-N. *kermis*); **–'kramer,** m. –s; **–'wagen,** m. –s (Z.-N. *kermiswagen*).
I. fop, m. (*foppen*).
II. fop, m. foppen (*fopspeen*).
foppa'ge, v. –s (*fopperij*).
fop'pen, fopte, h. gefopt (*schertsenderwijze misleiden; verschalken, bij de neus nemen; er in laten lopen*): *ze hebben je gefopt; ik ben er mee gefopt*, zit er lelijk mee in; **–'pentjes,** zegsw.: *voor –*, voor de grap; **–perij',** v. –en; **–'speen,** v. –spenen (*los zuigspeentje om zuigelingen zoet te houden*; ook: *foppert*).
foraminife'ren, v. mv. (Lat. foramen = gat, eig. gatendragend: *eencellige diertjes, die voorzien zijn van een kalkhuisje en die hebben bijgedragen tot de vorming v. h. krijt*).
for'ce, v. (Fr. *kracht; geweld*): *par –*, met geweld; *– majeure*, overmacht, nooddwang.
forceren (Fr. 1 *dwingen, noodzaken*; 2 *doordrijven; op onnatuurlijke wijze tot stand, tot een beslissing brengen*; 3 *openbreken*; 4 *nopen tot werken boven zijn kracht*; van planten: *voor de natuurlijke tijd tot ontwikkeling brengen*): 1 *iem. – tot iets*; 2 *een verloving –*; 3 *een slot, een deur –*; 4 *de machine –; – van bloemheesters*; zie geforceerd.
ford, v. –s (*auto naar den fabrikant genoemd*).
foreest', o. –en (lit. t. *woud*).
Foreign office, o. (Eng. *Buitenlandse Zaken*).
forel', v. forellen, forelletje (*weekvinnige rivierviis*; Lat. salmo fario): *de beek–*; **–lenvangst,** v.
forel'schimmel, m. –s (*een wit paard met lichtrode plekjes, getekend als een forel*).
forens', m. forensen, forenzen (Duits [Lat. forensis = tot het forum = markt, behorend]: *uitwonende: buiten een gemeente wonende persoon, belastingplichtig buiten die gemeente, terwijl hij in die gemeente zijn hoofdverblijf heeft, zijn bestaan vindt*). Opm. Misschien is – een onder invloed van *forensis* ontstane afleiding van Lat. foris = (van) buiten.
forket', v. forketten; zie vorket.
for'ma, v. (Lat. *vorm*): *in –*, d. i. in goede vorm; zie in optima – en pro –.
formaat', o. formaten (Lat. formatum: *grootte, vorm*: *afmeting van papier, boeken, foto's enz.*): *groot –, zak–, kabinet–*; **–zegel,** o. –s (*gezegeld papier, waarbij het bedrag van het zegel afhangt v. h. formaat v. h. papier*).
formali'ne, v. (*een desinfectiemiddel*).
formaliseren, geformaliseerd (Fr. *krenken*). (s = z).
formalis'me, o. (Fr. *vormelijkheid*; ook: *vormendienst, d. i. het angstvallig hechten aan vormen, het hechten meer aan de vorm dan aan de zin, de bet.*); **formalist',** m. –en (*iem., die zich geheel aan de uiterlijke vormen of voorgeschreven regels houdt*).
formaliteit', v. –en (Fr. 1 *voorgeschreven regel en gebruik*, dikwijls met de bijbet. v. *lastig* of *omslachtig*; 2 *uiterlijke vorm*): 1 *de –en bij 't passeren der grenzen*; 2 *een onderzoek als een – beschouwen*.
forma'liter, bw. (Lat. *voor de vorm*).
formateur', m. –s (Fr. *vormer, samensteller* inz. *van een ministerie*): *kabinets–*.
forma'tie, v. –s, formatiën (Fr. [Lat. formatio]: 1 *vorming, samenstelling*; 2 *legeropstelling*; 3 *laag uit een bepaald tijdvak*): 1 *de – van een nieuw ministerie*; 2 *een regiment in gesloten –*; 3 *–s, afgezet door zoetwater*.
formeel' 1 o. formelen (bouwk. *houten vorm, waarop metselwerken* inz. *gewelven hun vorm krijgen en tijdens de bouw steunen*); **2** bn. (1 *volgens de vorm, geheel het voorkomen of het karakter hebbend van de zaak, door het zn. genoemd*; 2 *slechts de vorm betreffend*): 1 *een – aanzoek; een – diner*; 2 *formele bedenkingen*; **3** bw. (*bepaald, uitdrukkelijk*): *iets – weigeren*; Fr. formel, v. Lat. formalis.
formeer'der, m. –s (*maker; vormer; schepper*).
formeren, geformeerd (Fr. [Lat. formare]: *vormen; voortbrengen, scheppen*): *een zestal –; God heeft de wereld geformeerd*; **–ing,** v.

formida'bel, bn., bw. (Fr. [Lat. formidabilis]: *geducht, geweldig, vreselijk*).
formu'le, v. –s, formuletje (Fr. [Lat. formula]: *meetk., natuurk., chemische of algebraïsche uitdrukking, in letters of tekens, voorstellende een algemene uitkomst en dienende als grondslag voor berekeningen; voorstelling v. e. eigenschap of een verhouding door cijfers en tekens; korte vorm, waarin een beginsel, standpunt, een overeenkomst enz. is neergelegd; geijkte of voorgeschreven uitdrukking; formaliteit*).
formuleren, geformuleerd (Fr. [*kort*] *onder woorden brengen; duidelijk en kort uitdrukken*); **formule'ring,** v. –en.
formulier', o. –en, formuliertje (Fr. formulaire [Lat. formularium]: 1 *geheel van bewoordingen, dat voor een plechtige verklaring is voorgeschreven*; 2 *gedrukte of geschreven vorm, die ten behoeve van een aanvraag, van een verklaring enz. ter invulling wordt gegeven; invulmodel*; ook: *papier v. e. vast model, verstrekt om met een bepaald doel te beschrijven*): 1 *eeds–, een doop–, een gebeds–; de predikant wilde de –en niet gebruiken, omdat die mensenwerk waren*; 2 *deze –en, ingevuld, inzenden; uitgifte en gebruik der gezegelde omslagen en der verder gezegelde –en.*
fornuis', o. fornuizen (Fr. fournaise [Lat. furnus = oven]: *kookkachel, keukenoven*; Z.-N. *smeltkroes; bakoven*).
fors, bn., bw.; forser, forst (*krachtig, stevig*; v. e. stem: *zwaar; kloekgebouwd; geweldig, hevig*): *een –e kerel,* robuust; *een –e slag; –aanpakken*; **fors'heid,** v.
Forse'te, m., Germ. myth.: god v. d. vrede en het recht, zoon van Balder en Nanna.
I. fort, o. –en (Fr. [Lat. fortis = sterk]: *gesloten, aan alle zijden verdedigbaar, duurzaam vestingwerk, uitsluitend door de bezetting bewoond* inz. als onderdeel ener vesting): *de buitenste –en van Verdun.*
II. fort, o. –s (Fr. *sterke zijde*), inz. in de zegsw. *dat is zijn – (niet)*, daar is hij (niet) sterk in; hetzelfde woord als fort **I,** maar met Fr. uitspraak.
for'tengordel, m. –s (*kring van forten b.v. om een vesting*); **–linie,** v. –s.
for'te-pia'no, It. **1** bw. (muz. *sterk-zacht*); **2** v. forte-piano's (*piano,* naar de beide pedalen aldus genoemd).
For'tes Fortu'na (ad'juvat), (Lat. *wie waagt, die wint,* uit Terentius).
fortifica'tie, v. fortificatiën, –s (Fr. [Lat. fortificatio]: *vestingwerk*): *opzichter der* (of: *van*) *fortificatiën,* onderofficiersrang bij de artillerie.
fortio'ri, zie a fortiori.
fortis'simo, bw. (It. muz. *zeer krachtig*).
for'titer in re, sua'viter in mo'do (Lat. *krachtig* [*optreden*] *in de zaak* [*zelf*], *maar zacht in de wijze waarop*).
for'to, bw. (It. muz. *sterk, met kracht*).
fortuin', Fr. fortune, Lat. fortu'na, **1** o. –en (1 *geldelijk vermogen*; 2 [*onvoorzien*] *geluk*): 1 *zijn – was niet groot; – maken,* bezit verwerven; 2 – (of: *zijn –*) *zoeken,* zijn geluk zoeken, trachten vooruit te komen, hoe ook; *– maken,* voorspoed hebben; *op – varen,* op goed geluk; *een soldaat van –,* door geluk in de krijgsdienst ver gekomen; *op goed –*; **2** v. (1 myth. *Fortuna*; 2 *lot; noodlot*): 1 zie Fortuna; 2 *de wisselvalligheid der –; de – lacht hem toe*; **–ig, –lijk,** bn. (*geluk hebbend, door de fortuin begunstigd*): *Hans –,* alles loopt hem mee; **–tje,** o. –s (*een klein fortuin*; inz. *gelukje, buitenkansje*); **–zoeker,** m. –s (*gelukzoeker*).
Fortu'na, v., myth. de godin van het lot, geluksgodin bij de Romeinen: geblinddoekt voorgesteld met een wentelend rad.
Fortuna'tus-beurs, v. beurs, welke, volgens een volksverhaal, nooit uitgeput raakte.
fo'rum, o. (Ned.) –s; (Lat.) fo'ra (Lat. 1 *markt, plein in oud-Rome, verzamelplaats*; 2 rechtst. *plaats van dagvaarding, rechtstede; de bevoegde rechter, het bevoegde gerecht*): 1 *het – Romanum,* in Rome; 2 *gedaagd voor het – zijner woonplaats*; zie in foro.
forward, m. –s (Eng. sport: *vooraangeplaatst speler, voorwaarts* [*bij het voetballen*]).
fos'for enz., zie phosphor enz.
fossiel', Fr. fossile, Lat. fossilis, fossa = groef, **1** bn. (*uit oude aardlagen opgegraven; versteend*): *–e schelpdieren*; **2** o. –en, fossiliën (*versteend overblijfsel van mensen, dieren, planten*).
fo'to, v. foto's (*fotografie*); **–graaf'; –gra'fisch** enz.; zie photograaf enz.
fouilleren, gefouilleerd (Fr. *iems. kleren en zakken doorzoeken, aan den lijve onderzoeken*): *de inbrekers –.* (ll = lj).
foulard', m. –s (Fr. 1 *lichtgekleurde zijdeachtige stof*; 2 *hals- of zakdoek van die zijde*): 1 *een japon van grijsgroen –*; 2 *een – vast om de hals tegen de koude*; bet. 1 ook als bn. op te vatten; zie opm. alpaca.
fou'le, v. (Fr. [It. folla]: *een* [*zich verdringende*], *een grote menigte; gedrang*).
foura'ge, v. (Fr. fourrage: *voedsel voor het leger* inz. *voeder* [*hooi en stro*] *voor paarden*): *op – uitgaan*; volksetymologie: voerage; **fourageren,** gefourageerd (Fr. fourrager: *fourage opsporen, halen*). (g = zj).
fourgon', m. –s (Fr. [v. Lat. furca = vork] eig. wagen met een vorkdisselboom: mil. *pakwagen*: [*lange, overdekte*] *vrachtwagen voor bagage, levensmiddelen*; Z.-N. *bagagewagen*; vero. *reiswagen*).
fourier', m. –s (Fr. fourrier: *onderofficier of korporaal, die medewerkt aan, zorgt voor fourage, inkwartiering enz.*). (ier = ier).
fourneren, gefourneerd (Fr. fournir: *verschaffen, voorzien, leveren*; v. stukken: *overleggen*; handel: *gelden storten op aandelen*; ook: *fineren*): *vol gefourneerde aandelen,* volgestorte; *een lot* (in de staatsloterij) –, door bijbetaling geldig maken voor een vlg. klasse.
fournissement', o. –en (Fr. *inleg van een deelhebber; storting, bijbetaling*).
fournisseur', m. –s (Fr. *verschaffer, leverancier*): *– de la cour,* hofleverancier.
fournituur', o. fourituren (Fr. fourniture: *kleermakers- of naaistersbenodigdheden bij het afwerken: lint, zijde, voering*).
fourragè'res, v. mv. (Fr. *schouderkwasten op uniformen; vangsnoer*). (g = zj).
fout, Fr. faute, It. falta, v. Lat. fallere = bedriegen, **1** v. –en (1 *feil,* minder sterk dan *blunder; misslag*; 2 *gebrek* inz. *zedelijk*; 3 *onjuistheid of onvolkomenheid in enig werk*): 1 *een – begaan, een – herstellen*; 2 *iem. op zijn –en wijzen; ieder mens heeft –en*; zegsw. *ik kom zonder –,* bepaald; 3 *een opstel met drie –en*; **2** bn. (*niet goed; mis; foutief*): *die oplossing is –*; bijna altijd praedicatief;

3 bw. (*op onjuiste wijze*): *iets – spellen.*
foutief', bn., bw. (Fr. fautif: *met fouten*; *fout* 2; *onjuist*; *verkeerd*): *een foutieve oplossing, iets – berekenen.*
foutu', bn. (Fr. *verloren*); lees *foetu*: plat.
fox-terrier, m. –s (Eng. *gladharig* [*wit of zwartwit*] *hondje*); ook, fox, terrier, z. ald.
fox'-trot, m. –s (Eng. *moderne stapdans*).
fox'trotten, foxtrotte, gefoxtrot.
foyer', m. –s (Fr. [Lat. focarius = bij de haard behorend]: *haard*; *brandpunt*; in schouwburgen: *gemeenschappelijke zaal voor het publiek in de pauzen, koffiekamer*).
fra (v. It. frate: *broeder*, inz. *ordebroeder*, geplaatst voor de eigennaam): – *Ange'lico*, Dominicaan (1387–1455), It. frescoschilder; – *Dia'volo*, broeder duivel, It. rover, ± 1790.
fraai, bn., bw. (1 *schoon*; *sierlijk*; *mooi*; 2 Z.-N. *deugdzaam, braaf*): 1 – *schrift*; – *versieren*; ir. *dat is wat –s* (of: –); *dat staat je –*; – *vernuft*, bel-esprit; *een –e geschiedenis*; 2 Z.-N. *een – kind*; **fraai'heid,** v. –heden.
fraai'igheid, v. –heden (*fraaiheid*; inz. ir. of ong. *beleefdheid, plichtpleging, mooie praatjes enz.*): zegsw. *een gedwongen –*, beleefdheid of vriendelijkheid, die men doet, omdat men er zich niet aan kan onttrekken.
fraai'tjes, bw. (*zeer lief*; *flink*): *iets – doen*, net; *ik heb het hem eens – gezegd.*
frac'tie, v. –s fractiën (Fr. [Lat. fractio]: *breking*; rekenk. *breuk, deel van een geheel*; [*zich afzonderend*] *deel v. e. partij*; *verenigde aanhangers ener staatkundige partij in een vertegenwoordigend lichaam*). (t = s).
fractuur', v. fracturen, fractuurtje (Fr. fracture [Lat. fractura]: geneesk. *breuk*; *beenbreuk*; typ. *Duitse drukletter*).
fragiel', bn. (Fr. fragile, Lat. fragilis: *breekbaar, broos*; *zwak*).
fragiliteit', v. (Fr. [Lat. fragilitas]: *breekbaarheid*; fig. *vergankelijkheid*).
fragment', o. –en (Fr. fragment, Lat. fragmentum: *afgebroken stuk*; *brok*; *gedeelte*): *een – v. e. gedicht*; *een – v. e. vlakversiering.*
fragmenta'risch, bn., bw. (Duits: *stuks-, broksgewijze*; *uit brokstukken bestaande*): *geschiedenis – behandelen.*
frai'se, v. –n (Fr. zie *frees*).
frak, v. frakken (Duits Frack: *langpandige herenrok*; Z.-N. *jas, overjas*).
framboos', v. frambozen (Fr. framboise [van braambezie]: *struik of vruchtje in 't wild en gekweekt*; Lat. rubus idaeus).
frambo'zeboom, m. –bomen (*struik, die frambozen draagt*).
frambo'zenazijn, m.; **–gelei,** v.; **–limonade,** v. –s; **–sap,** o.; **–stroop,** v. –stropen (soorten); **–taart,** v. –en.
frame, o. –s (Eng. *raam*[*werk*]; *fietsraam*).
frame'a, v. framea's (Lat. gesch. *korte werpspies der oude Germanen*); ook, *framee'*.
franc, m. –s; zie frank (*munt*).
Français'se, v. –s (*Franse vrouw of meisje*): *à la –*, op zijn Frans.
franchement', bw. (Fr. *ronduit, ruiterlijk*).
franchi'se, v., in bet. 2 –s (Fr. *openhartigheid*; handel: *vrijdom, vrijstelling v. vracht, invoerrechten*; assurantie: *niet verplichting tot vergoeding beneden e. zeker percent schade*).
francijn', o. (Lat. francenum: *fijn soort v. perkament* naar Francië = Frankrijk).
Franciscaan', m. Franciscanen, Franciscaantje (*kloosterling van de orde van den H.-Franciscus*); **-caans,** bn., bw.: *–e armoede.*
Francisca'nenklooster, o. –s; **–orde,** v.; zie minderbroeder.
Francisca'ner, bn.: *een – monnik.*
Franciscanes', v. Franciscanessen (*kloosterlinge van de orde van den H.-Franciscus*).
franc-maçon', m. francs-maçons (Fr. *vrijmetselaar*); **–maçonnerie'**, v. (*vrijmetselarij*).
fran'co, bn., bw. (It. afkorting van porto franco: *met betaling van de vracht door den afzender*: *port-, post-, vrachtvrij*): *wij leveren u deze artikelen – wal, – thuis*; ook, franko.
franc-tireur', m. francs-tireurs (Fr. mil. *vrijschutter*; *vrijwilliger, niet onder militair commando staande of bij het leger ingedeeld, in ongeregelde benden of zelfstandig tegen den vijand optredend*); zie guerrilla.
fran'je, v. –s (Fr. frange [Lat. fimbria]: 1 *garnering bestaande uit een reeks van afhangende draden, koorden, kwasten enz.*: 2 *beuzelpraat, verzinsels*; ook: *overbodige opsiering v. e. verhaal*): 1 *een gordijn zonder –s*; 2 *dat zijn allemaal –s*; *ontdaan van –.*
I. frank, bn. (Fr. franc: 1 *vrij*; *ongedwongen, onbeschroomd*; *rondborstig*; 2 Z.-N. *brutaal*): 1 – *en vrij*, ook: *vrank en vrij*, vrijmoedig; 2 Z.-N. *een –e jongen*; zie vrank.
II. Frank, m.; zie Franken.
III. frank, m. -en (*munt*[*eenheid*] *in Frankrijk, België, Zwitserland en Luxemburg = 100 centimes*); ook, franc, m. –s.
frankeer'kosten, mv.: *gelieve de goederen vrachtvrij te verzenden onder opgaaf der –.*
frankeer'zegel, m., o. –s (*postzegel*).
Fran'ken, m. mv. (*gemeenschappelijke naam van een aantal Germaanse stammen, die tot een groot volk verenigd werden door Clovis, 481–511, uit het geslacht der Merovingers*; bij de Turken: *de Westerlingen*).
frankeren, gefrankeerd (*franco, d. i. vracht- of portvrij maken, als afzender de vracht vooruit betalen* inz. *van poststukken door postzegels*): *onvoldoende gefrankeerd.*
franke'ring, v. –en: – *bij abonnement*, postgeld betaald.
Fran'kisch, bn.: *de –e koningen.*
I. Frans, m. –en (*Franciscus mans- en jongensnaam*): *een leven van vrolijken –*, zorgeloos pretbestaan; *een vrolijke –*, zorgeloze pleiziermaker; ook, Fransje.
II. Frans 1 bn., bw. ([*als*] *van, uit, in, eigen aan, betrekking hebbende op Frankrijk*): *de –e republiek, de –e revolutie*; *–e titel*, de verkorte voor het titelblad geplaatste titel; zegsw. *zich met een –e slag v. iets afmaken*, het vluchtig afwerken; Z.-N. *een –e rat*, gelukzoeker; *in een –e colère schieten*, razend worden; **2** o. (*Franse taal*): *iets in het – vertalen*; zegsw. *daar is geen woord – bij*, dat is duidelijke taal, gezegd, wanneer men in krasse bewoordingen zich uitdrukt; **3 –e,** v. –n (*Franse vrouw of meisje*): *zij is een –*; *dat zijn drie –n of –e dames*; nog: Z.-N. *een druppel Franse*, een glaasje Fr. brandewijn.
Frans'dol, bn. (Z.-N. *op onredelijke wijze de Franse taal voorstaande en de Franse beschaving*): *de Fransdolle pers in België.*
Fran'selaar, m. –s (Z.-N. *Franskiljon*).
fran'sen, franste, h. gefranst (Z.-N. *de voeten, voorste poten buitenwaarts zetten*).
fransijn', o. zie francijn.
I. fran'sje, o. –s (*plat brood zonder harde*

zijkorsten; klein rond broodje met twee kerven; Goudse kaas van klein model).

II. Fran'sje, o.: *een vrolijk –,* de held van een roman uit de 17e eeuw (1643); z. Frans.

Franskiljon', m. –s (*iem., die geen Fransman zijnde, geregeld Frans spreekt;* inz. *voorstander van de overheersing van het Frans in België*).

Frans'man 1 m. Fransen (*iemand uit Frankrijk*); **2** m. –s (Z.-N. *Vlaming, die in Frankrijk seizoenarbeid verricht*).

frappant', bn., bw. (Fr. frappant: *treffend, roerend; sprekend*): *het is –; een –e gelijkenis; het lijkt –.* (t = t).

frappé', bn. (Fr. *in ijs afgekoeld*): *champagne –,* in ijs.

frapperen, gefrappeerd (Fr. *treffen, indruk maken, bevreemden; in ijs zetten, afkoelen*).

Frasca'ti, o.: **1** bekoorlijk stadje bij de bouwvallen v. Tusculum; **2** zomerverblijf.

fra'se, frase'ren, enz.; zie phrase enz.

fra'ter, m. (Ned.) –s; (Lat.) fra'tres (Lat. eig. *broeder*: inz. *kloosterbroeder, lid v. e. geestelijke orde* inz. *lid, dat niet de priesterwijding ontvangen heeft*); **–huis,** o. –huizen (*klooster voor fraters,* inz. *klooster van de „broederschap des gemenen levens"*).

fraterniseren, gefraterniseerd (Fr. *zich verbroederen*).

fraterniteit', v. (Fr. [Lat. fraternitas]: *verbroedering, broederschap*): *Liberté, égalite et fraternite,* leus der Fr. revolutie (1789).

fra'terschool, v. –scholen (*school onder leiding van geestelijke broeders of fraters*).

fra'tertje, o. –s (*vinkachtige vogel*): in Groningen barm: Lat. carduelis f. flavirostris.

frat'sen, v. mv. (Duits: *belachelijke gebaren, grappige bewegingen, grimas;* ong. *kuren, grillen, kunsten*): *– maken; jongen, hou toch op met je –;* Z.-N. ook, frats v. –en.

frat'senmaker, m. –s.

frau'de, v. –s (Fr. [Lat. fraus]: 1 *bedrog;* 2 *smokkelarij, ontduiking;* 3 school: *spieken*): 1 *– plegen;* 2 *hij werd wegens – veroordeeld;* 3 *– bij het proefwerk.* (au = au of oo).

frauderen, gefraudeerd (Fr. *fraude plegen, een oneerlijkheid begaan; smokkelen; spieken*). (au = au of oo).

frauduleus', bn., bw.; frauduleuzer, –t (Fr. [Lat. fraudulosus]: *bedrieglijk, met ontduiking v. d. wet, v. e. verbod; met bedrog gepaard gaande*): *– bankroet, frauduleuze invoer; – invoeren.* (au = au of oo).

fraus, v. (Lat. *bedrog*): *pia –,* vroom bedrog.

Fre'deriksoord, o. (*1e kolonie van de Mij. van Weldadigheid, naar Prins Frederik*).

frees, v. frezen (Fr. fraise: *geplooide dameshalskraag; stormpaal; werktuig* nl. *een cylinder of schijf met scherpe tanden, waarmede men spanen uit hout of metaal snijdt*).

free-trade, m. (Eng. *vrijhandel*); **--trader,** m. –s (Eng. *vrijhandelaar*).

freewheel, o. –s (Eng. zie *vrijwiel*).

fregat', o. fregatten (Fr. frégate, It. fregata [Lat. fabricata navis]: vroeger: *snelzeilend* [*oorlogs*]*schip, scherpgebouwd, met drie masten*); **–schip,** o. –schepen; **–vogel,** m. –s (*tropische zwemvogel met grote vlucht*).

frekw..., zie frequ....

frê'le, bn., bw. (Fr. [Lat. fragilis]: *broos*).

frenesie', v. (Fr. [Gr.-Lat. phrenesis v. Gr. phrein = verstand]: *waanzin, razernij*).

frenetiek', bn., bw. (Fr. *waanzinnig*).

frequent', bn., bw. (Fr. [Lat. frequens]: *dikwijls voorkomend, herhaaldelijk*): *een – bezoek.* (quent = kwent).

frequen'tatief, o. frequentatieven (*werkw., dat een herhaald doen uitdrukt; iteratief*): *klapperen is een – bij klappen;* Lat. frequentati'vum, o. frequentativa. (qu = kw).

frequenteren, gefrequenteerd (Fr. [Lat. frequentare]: *druk bezoeken, veel omgaan met, dikwijls bijwonen; verkeren met* [*een meisje*]). (qu = kw).

frequen'tie, v. (*het herhaaldelijk weerkeren; menigvuldigheid*). (qu = kw).

frê're en compagnon' zijn met iem., zeer goed vriend, intiem, familiair.

fres'co, o. fresco's (It. 1 *naam v. e. schilderwijze met waterverf op nog natte* [fresco = vers] *kalk geschilderd;* 2 *zulke schildering*): 1 *twee stukken in –;* 2 *de fresco's van Giotto;* z. al fresco; **–schilder,** m. –s; **–schilderen.**

I. fret, o. fretten (Fr. furet [v. Lat. fur = dief]: *albino-bunzing, gebruikt om op konijnen te jagen;* Lat. putorius putorius).

II. fret, m. fretten (Fr. foret: *boor, waarvan het ijzer aan de onderzijde van een schroefdraad voorzien is: schroefboor*).

III. fret, m. (Z.-N. *eten*); plat.

I. fret'ten, frette, h. gefret (*met het fret jacht maken* b.v. *op konijnen*).

II. fret'ten, frette, h. gefret (Z.-N. *eten*); plat; **fret'ter,** m. –s (*veelvraat*).

freu'le, v. –s, freuletje, freuleken (uit *Fräulein,* verkl. van *Frau: adellijke, ongehuwde dame*). (*eu* heeft een klank tussen *eu* en *ui*).

Frey'a, Fre'ja, v. Germ. myth. dochter van Njord; godin der liefde, van de echt en de huiselijke haard.

Freyr, m. Germ. myth. broeder van Freya, god der zon, der vruchtbaarheid en der jaargetijden, en v. d. vrede, de ever was hem gewijd; zijn liefde tot Gerda is een Noorse mythe. Wallis bewerkte ze in „Gerda".

fre'zen, freesde, h. gefreesd (*uitboren of afschaven door middel van een frees*).

Fri'a, v.; zie Frigga.

fricandeau', m. fricandeau's (Fr. *zeker mager stuk kalfs-, varkensvlees*).

fricassee', v. fricasseeën (Fr. *fijn gesneden of gehakt vlees, met een pikante saus opgestoofd*): *– van kalfsvlees.*

fricot', m. (Fr. Z.-N. *eten*), gmz. (ot = oo).

fric'tie, v. –s, frictiën (Fr. friction: *wrijving*); ook, friktie.

frie'melen, friemelde, h. gefriemeld (*met de vingers ergens aanzitten: peuteren, prutsen*): *jongen, zit niet te – met dat touwtje!*

I. Fries, m. Friezen (*bewoner van Friesland*).

II. Fries 1 bn., bw. ([*als*] *van, uit, in, eigen aan, betrekking hebbende op Friesland*): *–e taal; –e klok,* staande klok of hangklok, oorspr. in Friesland vervaardigd; *–e ruiter,* met ijzeren of houten pinnen voorziene afsluitingsbalk; *–e steen,* (gele) baksteen uit Fr.; *– bont,* gekleurd linnen of katoen met een kleine ruit; **2** o. (*de taal*): *Land-Fries.*

III. fries, v. friezen (Fr. frise; Gr. bouwkunst: *ruimte tussen architraaf en kroonlijst;* ook: *geschilderde of gebeeldhouwde strook boven aan de wanden van een vertrek, aan een vaas; bovenstuk ener toneeldecoratie*).

IV. fries, o. (*een soort weefsel*).

Frie'se, v. –n; zie Friezin.

Fries'land, o. (*een onzer provinciën*).

Friezin', v. Friezinnen (*Friese vrouw, Fries meisje*).
Frig'ga, Fri'a, v. Germ. myth. gemalin v. Odin; soms vereenzelvigd met Freya.
frij'nen, frijnde, h. gefrijnd ([*natuur*]*steen met evenwijdige groeffjes voorzien*).
frik, m. frikken (*kleingeestige schoolmeester; spotnaam voor onderwijzer, leraar*).
frikkadel', v. frikkadellen (Fr. fricandel: 1 *stukje gehakt vlees*; 2 [*gebraden*] *bal gehakt*): 1 *tot frikkadel(len) hakken*; 2 *frikkadellen en karbonaden*; als stofn.: *we eten –*.
Frimai're, m. (Fr. van frimas = rijp: *derde maand v. d. Republik. kalender: Rijp- of Vorstmaand, van 21–23 Nov. tot 20–22 Dec.*).
fris 1 bn.; frisser, frist (1 *geen sporen van verval vertonend; bloeiend*; 2 van planten: *zonder sporen van verwelking*; 3 van levensmiddelen: *zonder sporen van bederf*; 4 van kleuren: *niet vaal, helder, levendig*; 5 *verkwikkend op reuk of smaak werkend*; 6 *zuiver en opwekkend; vrij van al wat benauwt*; 7 *aangenaam koel* [*smakend*]; 8 *tamelijk koud; kouder dan men zou verwachten*): 1 *ze zag er frisser uit, ze liep niet meer zo gebogen; gezond en –*, lichamelijk welvarend; *iem. een frisse morgen wensen; ik ga nu slapen, dan ben ik morgen weer –*, geen vermoeidheid gevoelend; *zo – als een hoentje*, door en door lekker; *ik voel mij niet erg –*, lekker; 2 *frisse bladeren*; 3 *de vis van vandaag is niet –*; 4 *frisse kleuren*; 5 *een frisse teug*; 6 *in de frisse lucht*; 7 *– water na zulke temperatuur!* 8 *het was voor Juni nog erg –*; nog: *met frisse moed aan het werk!* **2** bw. (*op bloeiende wijze; zonder sporen van verwelking of bederf*): *dat vlees ruikt niet – meer*.
friseer'ijzer, o. –s; –'**tang,** v. –en. (s = z).
friseren, gefriseerd (Fr. *het haar in de krul zetten* [*met een heet tangetje*]). (s = z).
friseur', m. –s (Fr. *haarkruller; kapper*).
fris'heid, v.; **fris'jes,** bw.: *het is – vandaag*, tamelijk koud.
frisket', o. frisketten (Fr. frisquette: *raam met stevig papier beplakt, waarin de drukvorm is uitgesneden, dat dient om het te bedrukken vel vast te doen liggen*); ook: verschet, o. verschetten.
frisuur', v. frisuren (Fr. frisure: *kapsel*).
frit, o. meest mv. fritten (Z.-N. *in repen gesneden en in gesmolten vet gebakken aardappelen*; gew. Fr. patates frites): *fritten eten*.
Frith'jof, m., Noorse held, wiens daden en liefde voor Ingeborg, het onderwerp werden der –sage, door Tegner bewerkt.
frituur', v. frituren (Fr. friture: *spijs van deeg of van deeg omgeven, in kokend vet gebakken*; Z.-N. *kermiskraam, waar fritten en ander gebak worden verkocht*).
frit'vlieg, v. –en (Duits: Fritt: *schadelijke korenvlieg*; Lat. oscinis frit).
frivool', bn., bw.; frivoler, –st (Fr. frivole: *nietig; lichtzinnig, onbeduidend*, dikwijls met de bijgedachte aan *iets gewaagds; wuft*): *frivole nieuwsgierigheid*.
frivoliteit', v. –en (Fr. *lichtzinnigheid*).
frö'belen, fröbelde, h. gefröbeld (*kinderen beneden 6 jaar met spelen, die hun verstand ontwikkelen, bezighouden, volgens de beginselen van Friederich Fröbel, 1782–1852*); **–arbeid,** m.; **–doos,** v. –dozen; zie speelgave; **–juffrouw,** v. –en; **–school,** v. –scholen; **–speelgoed,** o.; zie speelgave.
from'mel, m. –s (*kreuk*): *een boek vol –s*.
from'melen, frommelde, h. gefrommeld (1 *kreukels maken*; 2 *op knoeierige wijze wegstoppen*; 3 *knoeierige bewegingen met de vingers maken*): 1 *een zakdoek –*; 2 *iets tussen zijn kleren –*; 3 *aan haar boezelaar –*.
fron'de, v. (Fr. [Lat. funda]: eig. *slinger, katapult*; gesch. *partij in Frankrijk tegen Mazarin, 1602–'61*; bij uitbr. *ontevreden,* [*plagende*] *oppositie voerende partij*).
frondeel', o. frondelen, frondeeltje (Fr. frontail: [*gekleurde*] *riem van een hoofdstel dwars over het voorhoofd* [Lat. *frons*]): *leidsels en frondelen*.
frons, v. fronsen, fronzen (*kreuk, rimpel, plooi*).
fron'sel, v. –s (*kleine kreuk, rimpel*).
fron'selen, fronselde, h. gefronseld (*fronsen; met fronsels maken*).
fron'sen, fronste, h. gefronst (Fr. froncer: *in rimpels trekken* inz. *het voorhoofd*; Z.-N. *in plooien trekken*): *het voorhoofd –*; ook: *de wenkbrauwen –*; Z.-N. *kleren –*.
front, o. –en (Fr. front, Lat. frons: 1 *voorzijde v. e. gebouw enz.; voorvlak*; ook: *elke vrijstaande gevel v. e. bouwwerk*; 2 *voorzijde v. e. troepenopstelling*; 3 *eerste lid van een in gelederen opgestelde troepenafdeling*; 4 *eerste gevechtslinie van een strijdend leger*; 5 *halfhemdje*): 1 *opgesteld voor het – van het paleis; met het – naar de tuin*; 2 *– maken,* [a]) de manschappen een zodanige beweging doen uitvoeren, dat de voorzijde de langste linie vormt, [b]) zich tot verweer gereedmaken; *– slaan*, vertoon maken; *voor 't – komen*, vóór de troepen, fig. te voorschijn; *met iets voor het – komen*, op de proppen komen; 3 *het eerste gelid is het –, het achterste de rug*; 4 *het westelijk –; naar het – gaan*; 5 *een wit –(je)*; nog: Z.-N. frontpartij; z. ald.
frontaal', bn. (Fr. *op het front*, in bet. 1, *betrekking hebbende, aan het front zich bevindende*): *–toren(s)*, de toren(s) aan de voorgevel van een kerk bij de hoofdingang.
front'aanval, m. –aanvallen (*aanval op het vijandelijk front*).
fron'ter, m. –s (Z.-N. *lid van de frontpartij*).
frontispi'ce, o. –n (Fr. *voorgevel; driehoekige gevelbekroning, bovenstuk v. e. voorgevel*; [*versierd*] *titelblad*); ook: frontispies', o. –en. Lat. frontispicium.
front'lijn, v. –en (mil. *denkbeeldige lijn, gevormd door het front van legers*); ook: –linie.
front'loge, v. –s (*loge in een schouwburg, die recht tegenover het toneel ligt*).
fronton', o. –s (Fr. fronton: *driehoekige of boogvormige* [*spits toelopende*] *versiering boven gevels, deuren, ramen en kasten*).
front'partij, v. (*staatkundige partij in België, die streeft naar zelfbestuur voor Vlaanderen; de naam is ontstaan, omdat vooral oudfrontsoldaten de partij stichtten*).
frot'ten, frotte, h. gefrot (Fr. Z.-N. *wrijven, schoonmaken*).
frotteren, gefrotteerd (Fr. [*in*]*wrijven*).
Fructidor', m. (Fr. [Lat. frux = vrucht]: *12e maand van de Republik. kalender: Oogstmaand, van 18 Aug. tot 16 Sept.*).
fructivo'ren, m. mv. (*plantenetende dieren*).
fructua'rius, m. (Ned.) fructuariussen; (Lat.) fructua'rii (Lat. rechtst. *vruchtgebruiker*).
frugaal', bn., bw. (Fr. frugal [Lat. frugalis

= uit veldvruchten bestaande]: *sober*).
fruit, v. en o. (soorten), –en of fruitsoorten (Fr. fruit [Lat. frux]: *spijs of gewas gevormd door zulke vruchten van bomen, die toebereid of ontoebereid plegen gegeten te worden* inz. *boomvruchten*; *ooft*): *onrijp –*.
frui'ten, fruitte, h. gefruit (v. Fr. frit, v. frire = bakken: *in de pan bakken, in kokend vet of boter stoven*): *vlees –*; **–pan,** v. –pannen.
frui'tenier, m. –s (Z.-N. *wesp*).
fruit'schaal, v. –schalen; **–vrouw,** v. –en (*vrouw, die fruit in het klein te koop aanbiedt*); **–winkel,** m. –s.
frul, v. (Z.-N. *prul*); mv. *frullen* = lintjes, strikjes.
frut'je, o. –s (*kleinigheid*).
frut'selen, frutselde, h. gefrutseld (*wriemelen, futselen*; Z.-N. *verfrommelen*).
f-sleutel, m. –s.
fuch'sia, fok'sia, v. fuchsia's, foksia's (*sierplant met afhangende donkerrode klokbloemen*, naar von Fuchs, kruidkundige te Tübingen, † 1556). (ch = k).
fuchsi'ne, v. (*rode kleurstof*). (ch = k).
fue'ros, m. mv. (Sp. fuero = gerecht, wet van Lat. forum: *privilegiën* [*der Basken*]).
fu'ga, v. fuga's (Lat. eig. *vlucht*; muz. *een meerstemmig muziekstuk, waarin het thema door één stem ingezet, achtereenvolgens in de andere stemmen optreedt, en dat opgebouwd is naar strenge regels*): *een – van Bach*.
fuif, v. fuiven (stud. *partij, uitgelaten feest*): *een* (*gloeiende*) *– geven*.
fuik, v. –en (*korfvormig, over hoepels gespannen in een punt toelopend visnet*): zegsw. *in de –* (*gelopen*) *zijn,* in de val, scherts. getrouwd, verloofd zijn.
fui'ven, fuifde (foof) h. gefuifd (gefoven) (*feestvieren, plezier maken op uitgelaten wijze*; *feestelijk onthalen*): *iem. – op wijn*.
full-speed (Eng. *met volle kracht*).
fulminant', bn. (Fr. *heftig uitvarend, tierend*).
fulmineren, gefulmineerd (Fr. [Lat. fulminare v. fulmen = bliksem]: *heftig uitvaren, foeteren tegen*).
fulp, o. (It. felpa: *een soort fluweel met zeer lang haar*; *pluisfluweel*): *zijden –, halfzijden –, wollen –*; **–en,** bn. ([*als*] *van fulp*).
fumaro'le, v. –n (It. [Lat. fumus = rook]: *dampbron*: *opening in de bodem, waaruit gassen ontsnappen*; *gaskolom*; inz. *verschijnsel bij* [*niet-werkende*] *vuurbergen*).
func'tie, v. functiën, –s (Lat. functio: *werking of taak*: 1 *ambt, dat iem. waarneemt, rol, die hij vervult*; 2 *bijzondere werkzaamheid van elk deel v. e. levend organisme*): 1 *in – zijn,* in dienst; *de – van penningmeester waarnemen*; *in zijn – als*; 2 *de – v. d. maag*; nog (wisk.): grootheid, die in haar veranderlijkheid afhangt van een of meer andere.
functiona'ris, m. functionarissen (Lat. *iem., die in een functie is, een post bekleedt*; Z.-N. spreekt. inz. *staatsambtenaar*).
functionneren, gefunctionneerd (v. functie, met invloed v. Fr. fonctionner: *zijn functie verrichten*): 1 *als secretaris –*; 2 *het hart functionneert*; *de propeller functionneerde niet*.
fundament', o. –en; zie fondament.
fundamenteel', fundamentaal', bn. (Fr. fondamental: *ten grondslag liggend, de grondslagen betreffend*; *voornaamst, grond....*).
funda'tie, fonda'tie, v. fundatiën, –s (Lat. fundatio, Fr. fondation: *grondlegging*; *stichting* [*uit vermaakte fondsen*]); Z.-N. fundatie = fondement (metselwerk).
funderen, gefundeerd (Lat. fundare, Fr. fonder: *stichten*; *grondvesten. van grondvesten voorzien*).
funde'ring, v. –en, funderinkje (*grondslag van een bouwwerk of zwaar werktuig*); ook, fondering. Opm. – heeft betrekking op het geheel der kunstwerken dienende om verzakking te voorkomen, *fondament* is inz. het metselwerk onder de grond.
funera'liën, v. mv. (Lat. funeralis = tot e. begrafenis behorende, v. funus = dood: *begrafenisplechtigheden*).
funest', bn., bw. (Fr. funeste, Lat. funestus, v. funus: *noodlottig, treurig*): *een –e afloop*.
fungeren, gefungeerd (Lat. fungere: *de taak waarnemen van*; *het ambt bekleden van*): *– als voorzitter*, optreden; *–d burgemeester*. (g = g).
fun'gus, v. fungi (Lat. [Gr. sphongos]: *zwam, paddenstoel, mycetes*); **fun'gioloog,** m. fungiologen (*beoefenaar der mycologie*).
funiculai're, m. –s (Fr. [Lat. funiculus = dun touw]: *kabelspoorweg*; z. ald.).
funkt..., zie funct...
fureur', v. (Fr. [Lat. furor]: *woede, razernij*): *– maken*, grote opgang maken.
fu'rie, v. –s, furiën (Lat. furia, Fr. furie: 1 Rom. myth. *wraakgodin*; *Eumenide*; 2 *in razende woede ontstoken vrouw*; ook: *helleveeg*; 3 *razende woede*): 1 *als een – liep zij rond*; 2 *de furies takelden elkaar toe met haarspelden*; 3 gesch. *de Franse –*, gebeurtenissen, waarbij Franse soldaten zich te buiten gingen; *de Spaanse –*, 1576.
furieus', bn., bw.; furieuzer, –t (Fr. [Lat. furiosus]: *razend, dol, uitzinnig, woedend*).
furio'so, bw. (It. muz. *woest, woedend, heftig*).
furo're, v. It.: *– maken*, fureur; z. ald.
fuselier', m. –s (o.-Fr. fuselier: met een geweer gewapend soldaat; *infanterist*; *gewoon soldaat* [*in O.-I.*]). (ier = ier).
fu'sie, v. fusiën, –s (Fr. [Lat. fusio]: *ineensmelting*, ook fig.; *smelting, metaalgieting*).
fusilla'de, v. –s (Fr. v. fusil = geweer: *geweervuur*; *het doodschieten met geweervuur*).
fusilleren, gefusilleerd (Fr. krijgsstraf: *doodschieten met geweervuur*): *iem. –*. (ll = l of lj).
fust, o. –en (Fr. fuste, It. fusta [Lat. fustis = hout]: 1 *vat*; 2 *vaatwerk als verpakking*; 3 *verpakking uit hout of metaal*): 1 *wijn bij –en*; 2 *op – liggen,* in vaten; 3 *sigaren in blikken –*.
fusta'ge, v. (*vaatwerk*; *verpakking, emballage*, inz. *kistverpakking*). (g = zj).
fustein', o. (o.-Fr. fustaine = van hout? *half-linnen of katoenen stof*).
fus'ti, o. mv. (It. eig. *stelen, stengels*; *afval*; *aftrek of rabat voor het beschadigde, onbruikbare van waren* b.v. *bij koffie, krenten*), vero.
fut, v. (*werkkracht*; *sterkte, pit*): *iem. zonder –, er zit geen – in hem*, energie.
futiel', bn. (Fr. [Lat. futtilis]: *nietig, nietswaardig, armzalig*); **futiliteit',** v. –en (Fr. [Lat. futtilitas]: *nietigheid, beuzeling*).
fut'loos, bn., bw.; futlozer, –t (*zonder fut*).
fut'selen, futselde, h. gefutseld (*met de vingers ergens aan friemelen*; *peuteren*); **–aar,** m. –s (*knutselaar, peuteraar*; *knoeier*; *treuzelaar*); **–arij,** v. –en; **–werk,** o. (*beuzelwerk*).
futuris'me, o. (*richting in de toonkunst, dichtkunst,* inz. *in de schilderkunst, van It. oorsprong*): *het – tracht allerlei indrukken,*

bewegingen in één beeld ineens uit te drukken.
futurist', m. -en (*aanhanger, voorstander van het futurisme*); **-isch**, bn., bw.
futu'rum, o. -s, futu'ra (Lat. *het toekomende*; spraakk. *de toekomende tijd*).
fuut, m. futen (*duikvogelsoort, genoemd naar het geluid*; Lat. podiceps c. cristatus).
fys..., zie phys...

G.

g – *gram*; zie ald. en **kg**; **gcm** – *gram-centimeter*, arbeidseenheid.
g.a.w.v. – *Gunstig antwoord wordt verwacht.*
geb. – *geboren.*
Gebr. – *Gebroeders.*
Ged. St. – *Gedeputeerde Staten.*
Gen. – *Ge'nesis*; **gen.** – *Ge'nitief.*
geol. – *geologisch.*
get. – *getekend.*
Gez. – 1 *Gezang*; 2 *Gezusters.*
G.G. – *Gouverneur-Generaal.*
G. M. of **Gl. M.** of **Glor. Mem.** – *Glorio'sae Memo'riae*, roemrijker gedachtenis. (ae = ee).
gr. 8°. – *groot octavo* (papierformaat).
gr. m. – *gros'so mo'do*; zie ald.
gym. – 1 o. *gymnasium*; 2 v. *gymnastiek*; lees *gim.*

g, v. g's, g'tje (1 als klank: *vijfde der medeklinkers*; 2 als teken: *zevende teken van het A B C*; 3 *de gezamenlijke letters in een woordenboek enz., die met een – beginnen*): 1 *de – is een keelletter*; 2 *schrijf eerst een grote –*; 3 *de – is nog niet klaar*; nog: (muz.) [a]) benaming van de vijfde toon in de muziek, *sol*, [b]) bij uitbr. benaming der toonsoort, waarvan – de grondtoon uitmaakt b.v. *een symphonie in –*, [c]) laagste snaar ener viool.
ga, m. en v. ga'den (samentr. van *gade*).
I. gaaf, v. gaven; zie gave.
II. gaaf, bn., bw. (*ongeschonden, onbeschadigd*): *– porselein, gave tanden*; *– en ongeschonden*; *de gave gulden*, op volle waarde; *iets – aannemen*, geheel en al.
gaaf'heid, v.: *de – der tanden.*
gaai, gaaitje **1** v. -en (*kraaiachtige vogel: meerkol*; Lat. garrulus glandarius); **2** m. -en (Z.-N. *mikvogel; houten vogel, waarop men schiet of werpt; dom, onnozel mens*): *naar de – schieten* of *-schieten.*
gaai'ke(n), o. -(n)s (lit. t. *wijfje of mannetje van vogels*); ook, gaaitje.
gaai'pers, v. -en (Z.-N. *staak, waarop de gaaien worden gezet bij het gaaischieten*); **-schieten**, o. (Z.-N. *het schieten met een pijl naar de gaaien op de gaaipers*).
I. gaal, v. galen, gaaltje (*kale streep in weefsels, dunne streep in laken, zijde enz.*).
II. gaal, v.: *hete –*, stalkruid of kattendoorn.
gaan, ging, h., i. gegaan; in de samengestelde tijden wordt het volt. dw. dikwijls vervangen door *geweest* of weggelaten (1 met e. persoon of dier: *zich te voet voortbewegen*; in 't alg. *zich voortbewegen*; 2 met een zaak als onderwerp: *in beweging zijn*; *van plaats veranderen*; *zich heen en weer bewegen*; *zich verwijderen van een punt enz.* in verschillende opvattingen eig. en oneig.): 1 *de natuurlijke houding van den mens bij het –*; *niet kunnen – of staan*, bedlegerig zijn; *een uur gaans* (2de nv.), 5,5 km; *ik ben gegaan, een auto was te duur*; *het paard ging langzamer dan wij*; *in de pas –*, gelijke tred houden bij het marcheren; *uit de pas –*; in 't alg. *ik zal met de trein –*; *te paard –*; *zich laten –*, [a]) eig. zich laten voortbewegen zonder door eigen toedoen de beweging te stuiten, [b]) fig. zich laten meeslepen door drift enz.; *in 't zwart* (*gekleed*) *–*, gekleed zijn, zich in 't openbaar vertonen; *er is een tijd van komen en van –*, zich verwijderen; *en nu ga*, verwijder u! *het was een komen en –*, aankomen en zich weder verwijderen met de bijbet. van korte duur; *iem. laten –*, [a]) toelaten, dat hij vertrekt, [b]) maken, dat hij vertrekt; *zijns weegs –*, weggaan; *uit de weg –*, ter zijde wijken; *uit werken, vissen –*; *over de brug –*, zich voortbewegen over; *de huisvrouw gaat over keuken en kelder*, heeft het toezicht er over; *ga naar den dokter*, begeef u naar; *naar Leiden –*; *in het* (of: *een*) *klooster –*, monnik of non worden; *op weg –*, vertrekken; *op catechisatie –*, bijwonen; *op thee – bij de proffen*; *op reis –*, aanvaarden; *op de vlucht –*, een begin maken met; *aan het werk –*, beginnen; *te gronde –*, in de diepte wegzinken; *ter ruste –*, [a]) zich te bed begeven, [b]) sterven; *onder zeil –*, in zee steken; *onder dienst –*, dienst nemen in het leger; *– roeien*; *hij gaat zitten*; *weet je wat ik ga doen*, mij gereedmaken om; zie ook recht **1**, 1, zee 1; 2 *de wijzer der klok ziet men niet – en toch staat hij niet stil*; *het –de werk van een klok*, het werk, dat het uurwerk doet lopen of slaan; *er ging een hoge zee*, stromen, vloeien; *zoals het gerucht gaat*, zich verspreidt; *daar gaat de wagen*; *hierbij gaat een kist met wijn* (in een brief), wordt verzonden; (zonder bijgedachte aan beweging) *voor iets –*, [a]) voorafgaan, [b]) de voorkeur hebben: *het zien gaat voor het zeggen*; *het mes ging hem door het hart*; *zijn ogen* (of: *zijn blik*) *laten – over*; *dat gaat mij door de ziel*, treft mij diep; *door het hoofd –*, plotseling bij iem. opkomen; *zijn gedachten laten – over*, in de geest daarmee bezig zijn; van een dronk, een beker: *daar gaat hij in drie teugen*; van een persoon of zaak, waarop gedronken wordt: *Jan, daar ga je! Dat gaat mij* (of: *mijn eer*) *te na*, doet mijn eer afbreuk; *Als de nood aan den man gaat*, als de nood daar is; *van hand tot hand –*, rondgegeven worden; *van mond tot mond –*, fig. rondverteld worden; *de vloot ging den vijand opzoeken*; *hoor! de klok gaat spelen*, begint te; nog: *om kort te –*, in korte woorden; *weer ging de schel*, klonk; *het nieuwe stuk ging voor de eerste keer op 3 Sept.*, werd gespeeld; *het gaat moeilijk*, is; *dat gaat zo*, heeft aldus plaats; *het zal niet –*, mogelijk zijn; *dat gaat toch niet*, is niet geoorloofd; *het zal wel –*; *de zaken – niet goed*, gesteld zijn, zeker beloop hebben; *dat gaat vast*, is zeker; *zes gaat driemaal op* (of: *in*) *achttien*, begrepen zijn; *er – zes glazen in de fles*, kan bevatten; onpersoonlijk: *het ging in snelle draf verder*; *het gaat er over heen*, overschrijdt alle perken; *zoals het gewoonlijk gaat.* Zie

in zegsw. met gaan, de zn. en bn.
gaan'de, bn. (*in gang zijnde, gebeurende* inz. met de w.w. *houden, maken, zijn, worden, hebben*): *een zaak – houden; wat is er –? toorn, drift, nieuwsgierigheid – maken,* prikkelen, opwekken; *daar heb je het (leven) –.*
gaan'de-en-ko'mende man, m. (in herberg of winkel: *de niet-vaste klandizie*).
gaan'der, m. –s (Z.-N. *voetganger*).
gaanderij', v. –en (*galerij*).
gaan'deweg, bw. (*van lieverlede, allengskens*): *– is hij beter geworden.*
gaans, zie gaan 1.
gaan'stok, m. –stokken (Z.-N. *wandelstok*).
gaap, m. gapen (*geeuw*): *wat een –!*
gaap'aard, m. –s Z.-N.; zie gaper.
I. gaar, bn., bw.; gaarder, –st (v. spijzen: *voldoende gekookt, gebraden, gebakken, gestoofd*): *goed –;* zegsw. *niet goed –,* wijs; *een halve gare,* hij is halfwijs; *ben je –,* wijs? *een gare kerel,* slim; zie sop.
II. gaar, v. garen (Z.-N. *draaiboom*).
gaar'bak, m. –bakken (*vergaderbak*).
I. gaard, v. –en; zie gard.
II. gaard, m. –en, **gaar'de,** v. –n (lit. t. of gew. *lusthof, tuin*; in samenst. meer gewoon): *de velden in, naar bos en –! een blijde lente–;* zie boom-, wijngaard.
gaardenier', m. –s, –en (lit. t. *hovenier*).
gaar'der, m. –s: *brieven–, tol–;* zie ald.
gaar'heid, v. (*de toestand v. iets, dat gaar is*).
gaar'keuken, v. –s (*spijshuis, ordinaris*).
gaar'ne, bw. (*met genoegen, met lust*): *ik doe dat –, heel –; nog een glas? –! iets – hebben,* op iets gesteld zijn, het aangenaam vinden; *ik geloof het –,* bereidwillig; *dat neem ik – aan; wist je het –?* ook, gaarn; Z.-N. geerne; Z.-N. *iem. – (geerne) zien,* liefhebben.
gaas, o., (soorten) gazen (Fr. gaze: 1 *dun en doorschijnend weefsel of vlechtwerk van garen, van zijde, goud-, zilver-, ijzer- of koperdraad enz.*; 2 *luchtige doorschijnende sluier*): 1 *– heet misschien naar Gaza in Syrië*; 2 *een luchtig – voor het licht der waarheid.*
Gaas'terland, o. (*streek in Friesland ten Z.-W. van Sloten*); zie geest **I.**
gaas'vliegen, v. mv. (*tot de netvleugeligen behorende insecten*; Lat. chrysopidae).
gaat'els, v. –elzen (*els, om gaten in het leer te prikken*); **–ring,** m. –en (smed. *ring, waar de smid het ijzer op legt, om er gaten in te slaan*); **–schijf,** v. –schijven (*ijzeren plaat vol gaten, dienende om gaten in ijzer, blik enz. te slaan*); **–stempel,** m. –s (*werktuig, om gaten in dik leer te slaan*).
ga'bah, v. (O.-I. *ongepelde rijstkorrels*); minder juiste schrijfwijze gab(b)a.
gabaar' of **gaba're,** v. gabaren (Fr. *lichter*; *klein plat roeischip*; ook: *slagnet*).
gabardi'ne, v. in bet. 2 –s (Fr. *soort van waterdichte stof*; *regenjas van deze stof*).
gab'be, v. –n (Z.-N. *gapende wonde*).
gab'ber, m. –s (Barg. *kameraad, vriend*).
gab'beren, gabberde, h. gegabberd (*snateren*; *schimpend lachen*): *kalkoenen –;* Z.-N., vero. of gew.
gabel', v. (Fr. gabelle, eig. gift: gesch. *belasting op het zout 1340–1790*; *pakhuis v. d. zoutpakhuismeester*; ook: *tolhuis, -hek*).
ga'de, ga, m. en v. gaden (1 *gelijke,* inz. met *hebben* of *kennen*; 2 *echtgenoot*): 1 *dat kent* (of: *heeft*) *zijn – niet; zonder –;* 2 *– en kroost,* vrouw en kinderen.
ga'den (Z.-N. *bevallen, aanstaan*): *dat gaadt mij*; vaak geschreven *gaat.*
ga'deloos, bn. (*zonder gade,* in bet. 1: *weergaloos, enig*): *Gods gadeloze goedheid.*
ga'der, te (*gezamenlijk*); ook *te gaar.*
ga'deren, gaderde, h. gegaderd (lit. t., verheven: *garen*): *eikels –.*
ga'deslaan, sloeg gade, h. gadegeslagen (*oplettend beschouwen, goed waarnemen* met de bedoeling: 1 *te leren kennen, zich ergens in te verlustigen,* 2 *voor iets te zorgen of over iets te waken*): *iem. of iets –;* Z.-N. *iets –,* zuinig, zorgzaam met iets omgaan.
ga'ding, v. (*lust, genoegen, zin*): *dit is van mijn –; ieder zijn –,* wat hem lust.
ga'dood, m. (*plotselinge dood*).
ga'doop, m. gadopen (*het dopen in geval van stervensnood door een niet-geestelijke*).
Gae'a, v., Gr.-Lat. myth. godin der aarde, moeder der Titanen, Giganten en Cyclopen, vrouw van Uranus. (ae = ee).
gaf'fel, v. –s, gaffeltje (*tweetandige vork* inz. in gebruik bij het opsteken van hooi, schoven; *hooi-, mestvork*; bij uitbr. van gaffelvormige voorwerpen: *gaffelvormige stam, tak*; geschied. *musketvork*; weverij: *gaffelvormig stuk hout aan de spil*; scheepst. *rondhout, dat met een gevorkt achtereind of een klauw tegen de mast steunt en waaraan een zeil hangt*; Z.-N. volkst. *mond*); **–anker,** o. –s (*tuianker*); **–dissel,** m. –s (*gaffelvormige disselboom voor één paard*).
gaf'felen, gaffelde, h. gegaffeld (Z.-N. 1 *opsteken*; 2 volkst. *eten*): 1 *hooi –;* 2 *flink –.*
gaf'feler, m. –s, **gaf'felhert,** o. –en (jagerst. *driejarig hert met twee takken aan 't gewei*).
gaf'felschoener, m. –s (*schoener met twee masten*); **–val,** o. –vallen (*touw, waarmee de gaffel wordt opgehouden*); **–zeil,** o. –en (*zeil, aan de gaffel*; op schoeners, kotters en binnenvaartuigen: *het grote zeil*).
ga'garijst, v. (*rijst van de gagavelden*); **–veld,** o. –en (O.-I. *onbevloeibaar rijstveld in de bergstreken*).
ga'ge, v. –s (Fr. *loon, bezoldiging* inz. *van scheepsvolk, toneelspelers en operazangers*); spr. uit *gazje.*
I. ga'gel, m. –s; als stofn. v. (*katjesdragende heester*; Lat. myrica gale en myrica cerifera; *Brabantse mirt, Drentse thee*).
II. ga'gel, o. –s (*tandvlees*; *verhemelte*).
ga'gelen, gag'gelen, gaggelde, h. gegaggeld (*snateren* [*van ganzen*]); **–taal,** v.
ga'honger, m.; zie geeuwhonger.
ga'joeng, m. –s (O.-I. *schepemmertje met steel* [*om mee te mandiën*]).
I. gal, v. gallen (*blaasachtig gezwel boven het kootgewricht bij paarden en runderen*; aan planten: *uitwas, vormafwijking veroorzaakt door organismen, die in een bepaalde verhouding tot die plant staan, bv. door insecten, wormen, mijten* enz.).
II. gal, v. (*bitter vocht, door de lever afgescheiden*): *bitter als –; iem. met een zwarte – is zwartgallig of melancholisch*; zegsw. *de – bruist hem,* hij ontsteekt in toorn; *zijn – uitspuwen, uitbraken,* zijn boosheid, toorn uiten; *overloop van –,* gramschap; *zijn pen in – dopen*; Z.-N. *zwarte –,* zwartachtig uitbraaksel, maagkanker.
III. Gal, m. Gallen (lit. t. *Fransman*).
I. ga'la, o. (Sp., It. gala = pracht, oorspr. Arab.: 1 *groot feest*; *hoffeest*; 2 *staatsiekle-*

ding, feestgewaad): 1 *het groot – bijwonen*; 2 *in – zijn*; **–bal,** o. –s (*hofbal*; *luisterrijke danspartij*).
II. ga'la, o. (Gr. *melk*, gen. galaktos).
galactiet' (Gr. *melksteen, melkjaspis*), **1** (voorwerpsn.), m. –en; **2** (stofn.), o.
galactome'ter, m. –s (*melk-, zuivelgehaltemeter*); **galacto'se,** v.; z. melksuiker.
ga'ladegen, m. –s (*staatsiedegen*); **–koets,** v. –en (*rijtuig voor feestelijke gelegenheden*); **–kostuum,** o. –kostumen (*staatsiekleding*).
ga'langan, onjuiste spelling van ga'lengan.
galant', Fr. met gala **I** verwant, **1** bn., bw. (*ridderlijk-hoffelijk, voorkomend jegens dames*): *–e jongelieden*; *zich – gedragen*; Z.-N. *een – meisje*, flink, mooi; **2** m. –en, –s (*vrijer, aanstaande*): *Héléne, 't is je –*.
galanterie', v. galanterieën, galanterietje (Fr. 1 *ridderlijke hoffelijkheid, vooral ten opzichte van dames*; 2 *hoffelijk gezegde, galante uitdrukking*; 3 in het mv. *artikelen van weelde, snuisterijen*): 1 *zijn echt ridderlijke –*; 2 *iem. een – zeggen*; 3 *e. winkel v. galanterieën*.
galanterie'kraam, v. –kramen; **–waren,** v. mv. (*galanterieën* bet. 3); **–winkel,** m. –s.
galanti'ne, v. (Fr. Eng. [Lat. gelare = vriezen; z. gélatine]: *fijn gehakt vlees met reepjes spek en truffels*; *koud vlees met dril*).
gal'appel, m. –s; zie galnoot.
Galate'a, v., **1** Gr. myth. nereïde, door Polyphemus bemind; **2** beeldschoon meisje.
ga'lavoorstelling, v. –en (*luisterrijke voorstelling in theaters, circussen enz.*).
gal'beker, m. –s (fig. *lijdensbeker*).
gal'blaas, v. –blazen (*blaas, waarin de door de lever afgescheiden gal verzameld wordt*): fig. *de – stort zich uit*, gramschap geeft zich lucht; **–bult,** m. –en (*huidbultje*).
galeas', **galjas',** v. galeassen, galjassen (Fr. galéasse: *Venetiaans oorlogsschip of galei der 15e eeuw*; *groot zeil- en roeischip*; ook: *klein, kofachtig koopvaardijschip*).
galei', v. –en, galeitje (Fr. galée: 1 *lang oorlogsvaartuig met laag boord* inz. *roeischip, maar ook zeilschip met twee masten*; 2 boekdr. *langwerpig eikenhouten plankje, waarop het zetwerk uit de zethaak wordt overgebracht*): 1 *de roeiers ener –*, misdadigers, krijgsgevangenen, aan de roeibanken geketend; *iem. tot de –en veroordelen, naar de –en zenden*, tot roeier op de galeien; 2 *een gezette bladzijde van de – afschuiven*; **–boei,** m. –boeven (*misdadiger, tot de galeistraf veroordeeld*); **–keten,** v. –s; zie galei; **–slaaf,** m. –slaven (*roeier op een galei*); **–straf,** v. (*straf, om op de galeien te roeien*); zie bagno.
ga'lengan, v. –s (O.-I. *dijkje ter insluiting van de sawah's*); (e = ə).
galerij', v. –en, galerijtje (Lat. galeria, Fr. galerie: 1 *zuilenloopgang*; *lange, overdekte, door zuilen ondersteunde gang rondom een gebouw*; O.-I. *verandah, open hal*; 2 *mijngang*; 3 *schilderij- of kunstzaal*; 4 *in de schouwburg de bovenste en goedkope plaatsen*): 1 *om de markt was een lage –*; *een – om de vestibule*; 2 *in een mijnenstelsel is een – in engere zin een secundaire weg, in de regel in de laag*; *een hellende –, een grond–*; verg. gang **2** 1; 3 *de Nationale – te Londen*; 4 *op de – zitten*; *de – was luidruchtig*, het publiek ald.
galg, v. –en (Got. galga = kruis: 1 *strafwerktuig tot het ophangen van misdadigers*; *de straf*; 2 bij verg.: *houten staak of wip boven een put met een beweegbare arm of hefboom*; *bretel*, in deze bet. vero.): 1 *Wouter groeide op voor de –*, groeide op in ondeugd en boosheid; zie rad **I**; *daar staat de – op*; zegsw. *de – ziet hem uit de ogen*, de schurkerij; *hij is van de – gedropen* (of: *gevallen*), d.i. hij ziet er uit als een booswicht van de ergste soort; zie ook boter; 2 zie putgalg; *lenige weefsels voor broekdraagbanden of –en*; nog (Barg.): knip van een deur.
galgant', m. –en (O.-I. Arab. *plant, wier wortel geneeskrachtig is*); zie galigaan.
gal'gebrok, m. –brokken (fig. *galgenaas*); **–jong,** o. (Z.-N. *galgebrok*: plantk. *mandragora*); **–maal,** o. –malen (*het laatste maal van een tot de galg veroordeelde, dat uit de spijzen zijner keus bestond*; scherts. *afscheidsmaal*).
gal'gen (*aan de galg brengen*), alleen in de uitdrukking: *het galgt beter dan het burgemeestert*, er is meer gevaar dan voordeel in.
gal'genaas, o. –azen (*het lijk van een gehangene, dat tot aas der vogels strekt*; fig. *persoon, waard aan de galg de vogels tot aas te strekken*); **–humor,** m. (*bittere scherts van een tot de galg veroordeelde*; fig. *spot met, scherts om of ondanks de moeilijkheden, waarin men zich bevindt*).
gal'gestrop, m. –stroppen (*galgenaas*); **–tronie,** v. –s (*tronie van een schurk*); **–veld,** o. –en (*veld, waarop de galg stond*).
galigaan', v. –ganen (*op Sumatra in 't wild groeiend cypergras*; ook: *de naam van een soort veen, inlands cypergras*; Lat. cladium mariscus); **–gras,** o. –grassen.
Galile'a, o. (Bijb. *het N. deel van Palestina ten W. v. h. meer Genesareth*).
Galilees', bn.: *wat staat gij daar, Galilese mannen!* Hand. 1 : 11.
galima'tias, o. (Fr. *wartaal*).
gal'jas, v. galjassen; zie galeas.
galjoen', o. –s, –en, galjoentje (Fr. galion, oorspr. Sp.-It.: *groot* inz. *Spaans koopvaardij- of oorlogsschip uit de 17e eeuw, met drie of vier masten en hoog boord*).
galjoot', v. galjoten, –s (*kleine galei*). vero.
gal'koorts, v. –en (*ziekte, waarbij de lijder galstoffen braakt*).
I. Galle'go, m. Gallego's (*Galicië*r; fig. *botterik*; in Kastilië: *Noord-Westenwind*, die uit Galicië komt). (ll = lj; g = g in Fr. gar'de).
II. Galle'go, m. (*linkerzijrivier van de Ebro*); zie voor de uitspraak bij – **I.**
gal'len, galde, h. gegald (*ontdoen van de gal*, b.v. *een vis*): zegsw. *hij weet de bot te –*, d.i. fig. de zaak te beredderen; zie **bot I.**
Gallicaans', bn.: *de –e kerk*, de Fransnationale Katholieke kerk volgens de voorstanders van het Gallicanisme; zie ald.
Gallicanis'me, o. (*het streven in Frankrijk te komen tot een soort nationale, van Rome min of meer onafhankelijke kerk, waarbij men zich beriep op enige privilegiën, in de 15de eeuw door Rome toegestaan*).
gallicis'me, o. –n (1 *eigenaardig Franse uitdrukking*; 2 inz. *woord, uitdrukking enz. naar het Franse taaleigen gevormd of overgenomen*): 1 *rijen –n van buiten leren*; 2 een – is: *oom zond de krant halen*.
Gal'lië, o. (*Romeinse naam van het land der Galliërs, door Julius Caesar geheel veroverd, 58–50* v. C.; *Frankrijk*).
Gal'lër, m. –s (*bewoner van Gallië*).
gal'lig, bn. (*lijdende aan overmaat van gal*;

fig. vero.: *driftig, gemelijk*): *hij is wat –; de schapen worden soms – en sterven.*
Gal'lisch, bn., bw. ([*als*] *van, uit, in, eigen aan, betrekking hebbende op Gallië*): *–e stammen; de –e haan,* heraldiek symbool der eerste Fr. republiek 1792–1804, onder Karel X en Louis-Philippe tot 1848, en nu weer van de republiek van 1870.
Gallomaan', m. Gallomanen (*iem., dwepend, blind ingenomen met al, wat Frans is*).
Gallomanie', v. (Fr. *overdreven ingenomenheid met al, wat Frans is*).
gallon', m. –s (Eng. [van Lat. galea = helm]: *inhoudsmaat ± 4.64 l*).
Gallophiel', m. –en (minder sterk dan Gallomaan: *vriend van al, wat Frans is*).
galm, m. –en, galmpje (eig. *zwaar, op grote afstand zich voortplantend geluid*: 1 *volle toon; klank*; 2 *klankweerkaatsing, resonance*): 1 *de machtige –en der klokken*; fig. *wat dunkt u van de gang, de –, de stijl dezer verzen?* 2 *wat een – heeft dit vertrek.*
galm'bord, o. –en (*houten bord in de galmgaten van een toren; klankbord boven een spreekgestoelte* inz. *boven een preekstoel*).
galmei', o. (Duits [Gr.-Lat. cadmia = Thebaanse nl. aarde]: *zinkerts*).
gal'men, galmde, h. gegalmd (1 *een galm voortbrengen; weergalmen*; 2 *met een galm doen horen; uitgalmen*): 1 *de 12 slagen galmden door de lucht; de snaren doen –,* weerklinken; fig. *Napoleons naam galmde door Europa*; 2 *Amen, Amen, galmde de gemeente.*
galm'gat, o. –gaten (*klankgat in een toren*).
gal'muggen, v. mv. (*tweevleugelige insecten, welker larven op plantenblaren een soort van galappels doen ontstaan*; Lat. cecidomyidae).
gal'noot, v. –noten (*nootvormige uitwas vaak aan de eikeblaren, ontstaan door de steek ener galwesp*); ook, galappel.
gal'notenzuur, o. (*het zuur der galnoot*).
galo'che, v. –n (Fr., Z.-N. *gummi-overschoen*).
galon', o. –s galonnen (Fr. Sp. It. v. gala, z. ald.: *lint- of koordvormig weefsel* inz. *van goud of zilverdraad, ter versiering o.a. van uniformen; passement van wol, enz.; boordsel, belegsel*): *e. grijze broek met zwart –.*
galonneren, gegalonneerd (Fr. *met goud- of zilverboordsels bestikken of met galon beleggen*): *een gegalonneerde,* hoge militair.
galop', m. –s (Fr. 1 *springloop, snelrit v. e. paard*; 2 fig. van personen: *snelloop, renloop*; 3 *dans van Hongaarse oorsprong*; ook: *de muziek*): 1 *in vliegende –*; 2 *hij kwam in – terug,* haastig; *op, in een –,* snel; 3 *men danste, speelde een –.*
galoppa'de, v. –s (Fr. galopade: *oude naam van de galop; gegaloppeer*).
galopperen, gegaloppeerd (Fr. galoper: *in galop rijden; de galop dansen; met snelheid lopen, rijden*).
gal'pen, galpte, h. gegalpt (van dieren: *janken*): *de vossen –, de honden kunnen –*; gew.
gal'spat, v. –spatten (*zuchtig gezwel aan het pootgewricht van paarden; bolspat*).
gal'steen, m. –stenen (*steenachtige zelfstandigheid in de galblaas of grotere galgangen, uit de gal gevormd*): *– hebben.*
galvanisa'tie, v. (*het galvaniseren*).
galva'nisch, bn., bw. (nat. *betrekking hebbende op, voortgebracht of in werking gebracht door galvanisme*): *een –e stroom.*
galvaniseren, gegalvaniseerd (1 nat. *een galvanische stroom door een lichaam laten gaan, die stroom aanwenden tot een bepaald doel,* b.v. *als genezend middel, als middel om een laagje metaal b.v. goud op iets af te zetten*; 2 fig. *plotseling en kortstondig tot leven of bezieling opwekken*): 1 *ijzerdraad –,* d.i. verzinken; 2 fig. *een gegalvaniseerde menigte.* (s = z).
galvanis'me, o. (*electriciteit, ontstaande door inwerking op elkaar van twee ongelijksoortige stoffen* inz. *v. metalen en zuren,* genoemd naar Galvani, te Bologna, die in 1789 het eerst galvanisme waarnam, juist verklaard door Volta, te Pavia in 1794); zie volt.
galva'no, m. galvano's (*langs electrische weg verkregen cliché*); **–caustiek',** v. (*aanwending van de galvanische electriciteitshitte* inz. *in de geneeskunde tot wegbranden*); **–chromie',** v. (*het kleuren van metalen door galvanische stromingen*); **–du're,** v. (*galvanisch vergulden*); **–meter,** m. –s; zie galvanoscoop; **–plastiek',** v. (*metaalafdrukken of vormen in koper galvanisch verkrijgen*); **–plas'tisch,** bn., bw. (*de galvanoplastiek betreffende, door galvanoplastiek ontstaan*); **–scoop',** m. –scopen (*werktuig, om de aanwezigheid en de sterkte van zwakke galvanische stromen te onderzoeken*); **–stegie',** v. (*galvanisch vergulden, verzilveren enz.*); **–therapie',** v. (*geneeswijze door middel van galvanisme*); **–typie',** v. (*door galvanoplastiek afdrukken enz. verkrijgen*).
gal'wespen, v. mv. (*vliesvleugelige insecten, waarvan de steek de galappel doet ontstaan*; Lat. tenthredinidae).
gal'ziekte, v.; **–zucht,** v.
gam, v. gammen (*gamma* 2).
gaman'der, v. (*leeuwenbekachtige plant, een soort van ereprijs*; Lat. veronica).
gamba'de, v. –s (Fr. *luchtsprong*).
gam'ba, v. gamba's; **gam'be,** v. –n (It. eig. been, verg. Fr. jambe: muz. eig. *vio'la da gam'ba: knieviool, een soort van cello*), vero.
gambiet', v. –en (Fr. gambit, oorspr. Sp.-Arab. *een misleidende* [*openings*]*zet in het schaakspel met een pion*).
gam'bir, o. (*een hoofdbestanddeel van de betelpruim in de vorm van koekjes enz., bevattende het gecondenseerde sap uit de bladeren en takjes v. d. gambirstruik*); z. sirih.
Gambri'nus, m., legendarisch koning, uitvinder van het bier.
game, o. –s (Eng. *spel; partij*).
gamel', v. gamellen (Fr. gamelle [Lat. camella = drinkvat]: *eetketel*[*tje*]).
ga'melan, v. –s (O.-I. *Javaans orkest voornamelijk bestaande uit metalen slaginstrumenten, gongs e. d. in verschillende vormen een trom, een fluit en enkele snaarinstrumenten*); (e = ə); onjuiste spellingen: gamelang, gammelan.
...gamie, ...gaam, v. Gr. gamein = trouwen.
gamin', m. –s (Fr. *straatjongen; kwajongen*).
gam'ma, v. gamma's (1 *de derde letter van het Griekse alphabet*; 2 *toonladder, toonschaal, met de noot* g [= gamma] *beginnende*): 1 *de alpha, bèta en gamma*; 2 *de –'s spelen, zingen,* toonladderoefeningen; (Fr.) *gamme,* v. –n, –s.
gam'mel, bn. (*vervallen; wrak; ziek*).
gam'mer, m. –s (Hebr. gammor: *ezel, domoor*): *dezelfde shawls liggen bij den – aan de overkant voor 12 gld.!*
gan'der, m. –s (*mannetjesgans*); zie gent.

gandoe'ra, v. gandoera's (Arab. *hemdachtig kleed*).
ganf, m. -en (Barg. [Hebr.] ong. *dief, bedrieger, schurk*; gunstig: *slimme vos*; *guit*).
gang, gangetje **1** m. -en (1 *de wijze van gaan*, als een voortdurende handeling opgevat; 2 *het gaan*, als een afzonderlijke, afgesloten handeling opgevat: *loop, tocht*; 3 *snelle voortgaande beweging, vlugge vaart*; 4 in het mv. *handelingen, gedragingen*): 1 van personen: *met trage – stapte hij voort*; *zijn – versnellen*; van zaken: *de juiste – van het horloge*; 2 *dat spaart mij een –*; 3 *daar komen ze aan, daar zit – in* (Z.-N. *daar zit – achter*, vaart); *– hebben, krijgen, bekomen*; ook als verkleinw.: *we hadden een aardig gangetje*, snelheid; Z.-N. *– hebben*, gangbaar zijn bv. van geld; 4 *iems. –en nagaan*; nog: *aan de – brengen*, in beweging brengen; *zijn – gaan*, [a]) met een handeling voortgaan op dezelfde wijze, als men of iets begonnen is; Z.-N. zijn weg vervolgen; [b]) beginnen met de handeling, die men voornemens was te doen inz. in gebiedende wijs: *ga je –!* [a]) verlof (handel naar goeddunken), [b]) opwekking (begin) om met een handeling te beginnen, [c]) laat je niet storen; *aan de – gaan*, beginnen; *aan de – zijn*, [a]) bezig zijn, [b]) bezig zijn te geschieden n.l. reeds begonnen zijn of voortduren (in Z.-N. *in – zijn*); *daar heb je het (leven) aan de –*, daar zijn de poppen aan 't dansen; *de – van zaken*, de ontwikkeling, het beloop; *de – van verzen*, de klank en het rhythme; Z.-N. *op – zijn*, aan de zwier; **2** v. -en (1 *geheel of gedeeltelijk gesloten, meestal overdekte weg van de ene plaats naar de andere* in verschillende toepassingen; 2 fig. *nauwe weg, waardoor een vloeistof gaat: kanaal, buis*; 3 Z.-N. *steeg, slop*): 1 *de –en van de St.-Pietersberg*; *een onderaardse –*, doorloop; *mijn–en*, onder de grond uitgegraven wegen; *in engere zin is in het mijnwezen een – een hoofdweg voor transport of lucht, in de regel in het gesteente*, verg. galerij 2; van een huis: *smalle ruimte, uitgebreidheid, die de voordeur met de vertrekken verbindt: laat dien mijnheer niet in de – staan*; 2 inz. in samenst.: *rook–*; *gal–*, *gehoor–*, *keel–*; 3 Z.-N. *de Lange Gang*.
gang'baar, bn. (1 van munten: *geschikt voor de omloop*; 2 van waren: *gewild, gevraagd*; 3 van toegangskaarten, zegswijzen: *geldig, geijkt, deugdelijk*; 4 van meningen: *in zwang*): 1 *gangbare munt*, koers hebbend; *– zijn*; 2 *een – artikel*; 3 *een gangbare uitdrukking*, gebruikelijke; 4 *een – denkbeeld*; **–heid,** v.
gang'boord, o. -en (*waring, smal pad in de volle lengte langs het boord*).
gang'deur, v. -en (*deur, die in de gang uitkomt*); **–klok,** v. -klokken ([*staande Friese*] *klok in de gang van een huis*); **–loper,** m. -s (*smal tapijt in de gang*).
gan'glion, v. en o. gangliën (Gr. *zenuwknoop*; *verzameling van zenuwcellen*).
gang'maker, m. -s (sport: *voorrijder v. e. renner bij een wielerwedstrijd, om de luchtdruk voor dezen te verminderen*; ook fig.).
gang'mat, v. -matten (*mat in de gang*); **–pad,** o. -paden (*voetpad*; *smalle doorgang door de zitplaatsen in kerk of zaal*); **–spil,** o. -spillen (*een kaapstander op schepen, een soort v. loodrecht staande windas*).
gang'ster, m. -s (Eng.-Am. van gang = bende: *bendelid*).
gang'werk, o. (*raderwerk, dat de beweegkracht vormt* inz. *een uurwerk doet gaan*); tegenst. *slagwerk*; **–wiel,** o. -en (*vliegwiel*).
gan'nef, m. gannefen, ganneven (*ganf*).
gan'nefen, gan'neven, gannefde, h. geganneefd (Barg. *behendig stelen, gappen, kapen*).
I. gans, v. ganzen (1 *inheemse zwemvogel*; Lat. anser; 2 fig. inz. van vrouwen of meisjes: *dom, onnozel wezen*): 1 *een vette –, een logge –, de wilde –, de tamme –*; zegsw. *hij loopt als een vette –*, waggelend; *lopen als de ganzen*, één voor één achter elkaar; zegsw. *dat valt* (of: *loopt, treft enz.*) *op een gansje*, dat is een meevallertje; zie braden 1 en moeder; 2 *een domme –*; *wat een gansje!* Z.-N. *met iem. de – rijden*, iem. voor de gek houden.
II. gans (euphemisme voor *Gods* in bastaardvloeken): *– wonden, lijden enz.*; vero.
III. gans, bn., bw. (eig. *ongedeerd, gezond*: 1 *geheel*; 2 *volkomen, in elk opzicht*): 1 *van –er harte*, in volle oprechtheid; *de –e stad*; *de –e week*; *de taal is – het volk*; 2 bw. *z. – aan iets onderwerpen*; *– en al*, geheel en al; *– niet aardig*, in het geheel niet; lit. t., gew. *– en gaar*, ten enen male; **–e,** o. (*het geheel*).
gan'selijk, bw. (deftig of schertsend: *geheel en al, in allen dele*): *– niet*; verg. god–.
gans'knuppelen, o.; **–rijden,** o.; **–sabelen,** o.; **–slaan,** o.; **–trekken,** o.: volksvermaken waarbij de deelnemers de kop ener aan de poten opgehangen gans, te paard of te voet moesten afknuppelen enz.
gan'tang, o. -s (O.-I. *inhoudsmaat*, ± *8,5 liter, en gewicht, 10 kati's in West- of Midden-Java of 0,1 pikol, 5 kati's in Oost-Java*).
Ganyme'des, Ganymeed', m. **1** Gr. myth. schone jongeling, door de arend v. Jupiter naar de Olympus gevoerd, waar hij als schenker dienst doet; **2** een schoon jongeling; **3** de schenker in een gezelschap.
gan'zebek, m. -bekken (*bek van een gans*); **–bout,** m. -en (*bout of dijbeen v. e. gans*); **–gat,** o. -gatten (*dom persoon*; *eerstejaarsstudent, broekje*); **–lever,** v. -s: *pastei van –s*.
gan'zenbloem, v. -en (*grote margariet*; Lat. chrysanthemum); **–bord,** o. -en (1 *gezelschapsspel: houten of papieren bord, waarop een kringvormige in vakjes afgedeelde figuur is voorgesteld en onderscheiden afbeeldingen der gans*; 2 *het spel zelf*): 1 *een – kopen*; 2 *– spelen*; **–ei,** o. -eieren; **–hagel,** m. (*grove hagel, om wilde ganzen te schieten*); **–jacht,** v.; **–markt,** v. -en; **–muur,** v. (*veldereprijs*; Lat. veronica arvensis); **–oog,** o. -ogen (*het oog ener gans*; als verkl. en in het mv.: *ronde, in pellen geweven figuurtjes*); **–roer,** o. -en (*jachtgeweer met lange loop*).
gan'zepen, v. -pennen (*pen of veder van een gans* inz. *als schrijfpen*); zie boutje.
I. gan'zerik, m. -en (*gander, gent*), gew.
II. gan'zerik, v. (*roosachtige plant*; Lat. potentilla).
gan'zetong, v. -en (*tong van een gans*).
gan'zevoet, m. -en (*meldeachtige in 't wild groeiende plant*; Lat. chenopodium).
ga'pen, gaapte, h. gegaapt (1 *de mond wijd openen*, met opzet; 2 *de mond wijd openen*, min of meer onwillekeurig; *geeuwen*; 3 *de mond wijd geopend houden* uit honger, uit verbazing enz.; 4 *niet goed sluiten*; *wijd openstaan*): 1 *laat je tong eens zien, gaap eens*; 2 *ik verveelde mij dood, ik moest –*; *– als een oester*; zegsw. *het is zo heet, dat de mussen*

op het dak – (Z.-N. *dat de kraaien* –), bij grote hitte; zie ook oven; 3 *naar iets staan te* –; *wat sta je daar weer te* –, nieuwsgierig en stokstijf naar iets kijken; 4 *een –d graf*, (ge-) open(d) graf; *een –de afgrond*; *een –de wonde*, wijd open; **–er,** m. –s (*iem., die gaapt*; inz. *houten kop met uitgestoken tong en open mond als uithangteken van een drogist*); Z.-N. ook gaapaard, ga'perd.

ga'perig, bn. (*geeuwerig*).

ga'ping, v. –en (1 *opening, bres, gat, scheur, barst enz.*; 2 fig. *leemte, lacune*): 1 *een – maken in de slagorde*; 2 *tussen hoofdstuk 1 en 2 is een* –; eig. en fig. *een – aanvullen*.

gap'koers, m. –en (handel: *valse koers*).

gap'pen, gapte, h. gegapt (*gannefen, stelen*); gmz.; **gap'per,** m. –s (*dief*).

gaps, v. –en (*handvol*): *een – kersen*; gew.

gara'ge, v. –s (Fr. *bewaarplaats, bergplaats van automobielen, [motor]fietsen; autostal*).

gara'gehouder, m. –s.

garamont', o. (*lettertype naar den Fr. lettergieter Claude Garamont*).

garanci'ne, v. (Fr. garance = meekrap: *rode verfstof uit meekrap*, thans uit koolteer).

garanderen, gegarandeerd (Fr. *ergens voor instaan, waarborgen*): *iem. iets* –; *de echtheid* –.

garant', m. –en (Fr. *borg, waarborg*).

garan'tie, v. (Fr. *waarborg, borgstelling; vrijwaring*): *een jaar* –; **–bewijs,** o. –bewijzen.

gar'ee, v. –n (Fr. Z.-N. *duivelin*). (ee = s).

garçon', m. –s (Fr. *jongen; vrijgezel; koffiehuisknecht, kellner*).

gard (gar'de), v. garden (*roede, stok*): *hij moet de – nog hebben*, onder tucht staan.

gar'de, v. –s (Fr. 1 *wacht v. krijgslieden bij e. vorst of aanzienlijk persoon of lichaam*; 2 *keurbende* inz. *in het leger van Napoleon I*; 3 fig. verbonden met *oude*: *een aantal personen, die de ideeën en tradities van een vroeger geslacht op allerlei gebied vasthouden*; ook: *groep vast aaneengesloten parlementariërs, die jarenlang zitting hebben in de volksvertegenwoordiging*): 1 *de vorsten richtten reeds vroeg hun – op*, meestal lijfwacht; 2 *de Pruisische* –; *de – van Napoleon bij Waterloo*; 3 *de oude liberale* –; *de oude – en de jongste school*; nog: *de nationale* –, in Frankrijk een soort schutterij, burgerwacht; Z.-N. in het alg. *bewaker* en dan m.: *pas op voor den* –; –*champêtre*, veldwachter, in Z.-N. *champetter, champieter*; **– d'honneur,** v. erewacht: *de – – v. Napoleon*, opgericht 1 April 1813, uit aanzienlijke jongelui v. ons land.

gardero'be, v. –s (Fr. letterl. klerenbewaarder: *kleerkast, -kamer; al de kleren van iem. samen, klerenvoorraad; klederbewaarplaats in schouwburgen enz., vestiaire*).

gardevil', m. –s (Fr. gardeville: Z.-N. *politieagent*).

gardiaan', m. gardianen (eig. *wachter; overste in een Franciscanenklooster, hij wordt voor drie jaar gekozen*): *de pater*–.

gar'doe-huisje, o. –s (O.-I. *wachthuisje bij een viersprong, bij de ingang v. e. dorp, waar de wacht gehouden moet worden door dorpelingen, daartoe beurtsgewijze aangewezen*).

gareel', o. garelen (Lat. garellum: *leren halsgordel van een trekdier*; bij uitbr. *de trekstengen aan de halsgordel*; fig. *boei, band, kluister*): *een trekdier in 't – slaan*, voor de wagen, de ploeg spannen; fig. *iem. in het – slaan*, iem. in slaafse afhankelijkheid aan zich onderwerpen; *iem. in het – spannen*, duchtig aan de arbeid zetten; ook van onzelfstandige personen, die zich blindelings laten leiden; *in 't – lopen*, arbeiden, zwoegen; *in 't zelfde – lopen*, [a]) nauw aan elkaar verbonden zijn, [b]) altijd samen zijn, een zelfde werk hebben; volkst. greel.

I. ga'ren, 1 o. –s (*gesponnen draad*): *katoenen, wollen* –; – *afhaspelen*, afwinden; – *tweernen* of *twijnen*, dubbelen; Z.-N. *fijn – spinnen*, slim te werk gaan; **2** bn. (*van garen*): – *handschoenen*.

II. ga'ren, gaarde, h. gegaard (uit *gaderen*: *verzamelen*): *zie de bindsters* –.

ga'ren-en-band'winkel, m. –s (*winkel, waarin men garen en lint i. h. klein verkoopt*).

ga'renspoelster, v. –s (*vrouw, die het garen op een spoel windt*).

gareren, gegareerd (Fr. *een auto in de garage bergen*; Z.-N. ook: *een trein op een zijspoor brengen*).

garf, gar've, v. garven (*schoof, bos afgemaaide en samengebonden graanhalmen*): *in garven binden*.

garf'boer, m. –en (*die* nl. *graan als pacht heeft te betalen*); **–pacht,** v. –en (*huur, die met een deel der geoogste garven wordt betaald*); **–plichtig,** bn. (1 *verplicht tot het opbrengen van garfpacht*; 2 *van landerijen, waarop garfpacht rust*): 1 *–e boeren*; 2 – *bouwland*; **–zaad,** o. (*zaad of koren als garfpacht*).

gargouil'le, v. –s (Fr. [Lat. gurgulio = gorgel]: *duivelskop, monsterkop als waterspuwer, spuier* inz. *als afvoerbuis van dakgoten enz. van Gotische kerken*).

Garibal'di 1 generaal, en ijveraar voor de eenheid v. Italië, 1807–'82; **2** garibal'di, m. garibaldi's (*puntige vilthoed, zoals Garibaldi droeg*); **Garibaldist',** m. –en.

gar'jool, o. garjolen (Fr. gaiole: *vogelkooi*).

garm, v. –en (*jonge ooi, die nog niet gelammerd heeft*); gew.

Garmr, m., Germ. myth. de helhond, die bij de wereldbrand tegen de Asen vecht, doch omkomt in zijn strijd tegen Tyr.

garnaal', v. garnalen, garnaaltje (*kleine kreeft, schaaldiertje*; o. a. *de gewone garnaal*, Lat. crangon vulgaris; fig. *het beeld van nietigheid*): zegsw. *een geheugen als een* –, zwak.

garna'lenbroodje, o. –s (*broodje met gepelde, gekookte garnalen*); **–geheugen,** o. –s; z. garnaal; **–kroketje, –pasteitje,** o. –s; **–verstand,** o.; zie garnaal; **–vrouw,** v. –en (*vrouw, die garnalen verkoopt*).

garneer'sel, o. –s, –tje (*oplegsel, boordsel*).

garneren, gegarneerd, Z.-N. **garnie'ren** (Fr. garnir: *voorzien van, bezetten met; opsieren; omzomen; voeren; van oplegsels voorzien* b.v. *een kledingstuk, bezetten met kant, fluweel enz.*; van schotels: *met toespijzen opmaken*): *een kleed, japon* –; *een schotel* –.

garne'ring, v. –en (1 *het garneren*; 2 *garneersel*): 1 *ter – van japonnen*; 2 *een – van kant*.

garnisair', m. –s (Fr. *soldaat, die bij wanbetaling van belasting ingekwartierd wordt*).

garnituur', o. garnituren, garnituurtje (Fr. 1 *garneersel*; 2 *geheel of stel van verschillende bij elkaar behorende voorwerpen* inz. *van artikelen van mode, smaak enz.*: *pendule met kandelabers, stel diamanten*): 1 *een – van zijde*; 2 *een schoorsteen*–; *een diamanten* –.

garnizoen', o. –en (Fr. garnison, van garnir: 1 *legerafdeling, die in e. stad of ves-*

ting haar vaste standplaats heeft; 2 *militaire standplaats*): 1 *het – v. Maastricht*; *– leggen in*; 2 *in – liggen*; zegsw. *grote parade en klein –*, veel ophef en niet veel zaaks.

garnizoens'commandant, m. –en; **–dienst,** m. –en (*dienst in de garnizoenen*); **–dokter,** m. –s (*officier van gezondheid voor het garnizoen*); **–hospitaal,** o. –talen (*gasthuis, voor militairen van het garnizoen*); **–plaats,** v. –en (*stad, met een garnizoen*).

ga'roe, v. (*reukhoutboom, waarvan bekende soorten voorkomen o. a. op Borneo, Sumatra*; geneesk. *fijngestampte bast van de garoeboom of het peperboompje*; *het blaartrekkend middel*); op Java, kajoe-garoe; **–boom,** m. –bomen (*garoe*; *zekere heester*: *peperboompje*; Lat. daphne mezereum).

garoe'da, m. garoeda's (O.-I. *fabelachtige vogel*).

ga'roezalf, v. (*zalf van garoebast*).

gar're, v. Z.-N.; zie gerre.

garst, gerst, v. (*graangewas*); zie gort.

gar'stig, bn., bw. (*ransig, bedorven*): *–e boter, – vet*; *de boter smaakt –*; fig. *een –e waarheid*, onaangenaam; **–heid,** v.

Gar'terorde, v. (Eng. garter = kouseband: *Eng. orde v. d. Kouseband*); zie Honni.

gar'ven, garfde, h. gegarfd (*de halmen tot garven binden*; *de garven binnenhalen*).

gas, o. in bet. 1 gassen (*kunstwoord, door Van Helmont, † 1644, gevormd, terwijl hem het Gr. woord chaos voor de geest stond*: 1 eig. *elke stof in luchtvormige toestand, waarin de beweging der moleculen de bovenhand heeft boven de cohaesie, zodat de moleculen uit elkander trachten te gaan*; inz. *ijle, ontastbare, veerkrachtige, onbrandbare stof uit steenkolen, aangewend tot verwarming of verlichting*; 2 afkorting van *gaslicht, gaslamp*): 1 *vloeibare gassen*; *mijn–*; *koolzuur–*; *waterstof–*; *steenkolen–*; *– geven*, (auto) [a]) gas toevoeren, [b]) fig. zich inspannen, haasten; 2 *het – opdraaien, neerdraaien*.

gas'aanleg, m. (*aanleg van gasbuizen enz. in straat of huis*); **–aanval,** m. –aanvallen (mil. *aanval met giftige gassen*); **–aarde,** v. (*een zwavelhoudende delfstof, waaruit nl. zwavelzuur verkregen wordt*); **–automaat,** m. –automaten (*muntgasmeter*); **–bek,** m. –bekken (*bek of tuitvormig mondstuk van de gasbuis, waar het gas ontstoken wordt*); **–boei,** v. –en (*boei des avonds en des nachts met gas verlicht*); **–buis,** v. –buizen.

gas'co, m. (*met de twee zwarte azen in één hand bij het omber- en quadrillespel*).

Gasco'gner, m. –s (*iem. uit Gascogne in Frankrijk*; fig. *bluffer, zwetser*). (gn = nj).

gas'cokes, v. mv.; zie cokes.

gasconna'de, v. –s (Fr. *grootspraak, opsnijderij, snoeverij* [*als van Gascogners*]).

gas'fabriek, v. –en (*fabriek tot bereiding van lichtgas* inz. *uit steenkolen*); **–fitter,** m. –s; zie fitter; **–fornuis,** o. –fornuizen; **–gehalte,** o.: *vetkool met meer dan 20 % –*; **–gloeilamp,** v. –en; **–gloeilicht,** o. –en (*licht van een gasgloeilamp*, nl. *met een kousje boven de brander, dat in de gasvlam gloeit*); **–haard,** m. –en (*haard, die met gas verwarmd wordt*); **–houder,** m. –s (*cilindervormige ketel, van onder open en drijvende op water of teer, waarin het gas bewaard wordt, voordat het tot verbruik in de buizen geleid wordt*); **–kachel,** v. –s; **–kamer,** v. –s (mil. *lokaal voor oefeningen met gasmaskers*); **–kroon,** v. –kronen (*kroonvormige luchter, dienende tot gasverlichting*).

ga'slaan, zie gadeslaan.

gas'lantaarn, v. –s; **–leiding,** v. –en (*buizen voor toevoer van gas*); **–licht,** o. –en (1 *licht van brandend gas*; 2 *gasvlam*): 1 *het heldere –*; 2 *het was stikdonker, beneden schenen evenmin –en als sterren aan de lucht*; **–masker,** o. –s (mil. *masker ter bescherming tegen gasaanvallen*); **–meter,** m. –s (*toestel om de uit de hoofdkraan uitgestroomde gashoeveelheid te meten*; *kastje met raderwerk en met wijzers, die de hoeveelheid aangeven*); **–motor,** m. –s, –moto'ren (*motor, door middel van ontploffende gassen gedreven*); **–olie,** v. –oliën; **–oli'ne,** v. (*gasether*; *zeer vluchtige benzine*); **–ontploffing,** v. –en; **–oorlog,** m. –oorlogen (*oorlog, waarin vergiftigde gassen een der voornaamste strijdmiddelen zijn*): *de gevaren van een –*; **–patroon,** v. –patronen (*patronen, die afgeschoten een tijdelijk verdovende gaswolk ontwikkelen* inz. *politiewapen*); **–pedaal,** o. –pedalen (*pedaal, waarmee de toevoer van gas in een auto geregeld wordt*).

gas'peldoorn, –doren, m. –en, –s (*doornige heester, steekbrem*; Lat. ulex europaeus).

gas'penning, m. –en (*penning, waarvoor een zekere hoeveelheid gas geleverd wordt*).

gas'pit, v. –pitten (*het spitse buisje aan het uiteinde ener gasbuis, waar het gas ontstoken wordt, gasbek*; ook: *gasvlam*).

gas'sen, gaste, h. gegast (*door middel van dodelijk gas een schip, een gebouw van ratten, muizen enz. reinigen*): *het schip moeten –*.

gast, m. en v. –en (uit het Lat. hostis = vreemdeling, vijand: 1 *iem., die men aan zijn dis en bij uitbr. op feestelijke wijze onthaalt*; *logé*; 2 *iem., die in een hotel zijn intrek heeft genomen, aan een openbare tafel eet*; 3 toneel: *vreemde, niet tot het vaste gezelschap behorende toneelspeler of -speelster*; 4 *jonkman, borst* inz. met *flink, kloek* enz.; 5 in N.-N. inz. in samenstellingen, in Z.-N. niet: *gezel, werkknecht*): 1 *een welkome –*; *ongenode –en*; *zijn –en onthalen*; *te – nod(ig)en*; *wees van avond mijn –*; 2 *geen kamer was meer vrij, alles bezet door –en*; zie ook waard; 3 *men had mevrouw Ristori als –*; zie gastrol; 4 *een wakkere, kloeke, flinke –*; *een ongure –*, schrikwekkend manspersoon; *een slimme –*, een leperd; 5 *spuit–*, *polder–*; Z.-N. *hij werkt met twee –en*, knechts; nog: *te – gaan*, zich te goed doen.

gasteren, gegasteerd (*een gastrol of gastrollen vervullen*).

gast(e)reren, gegast(e)reerd (zie gastri....: *een gastmaal, een smulpartij houden*; *er aan deelnemen*).

gast'heer, m. –heren (*heer des huizes, die een gast onthaalt*); zie amphitryon.

gast'huis, o. –huizen (*ziekenhuis* inz. *ter verpleging van onvermogenden*; *hospitaal*): *in 't – liggen*, er ziek liggen; zegsw. *het is daar een geheel –*, zij liggen er allemaal ziek.

gast'maal, o. –malen (*maal, waarop men gasten nodigt*; *feestmaal, banket*): *op de plaats, waar het – gehouden werd*.

gas'toestel, o. –toestellen (*kooktoestel, dat met gas verhit wordt*); **–tram,** v. –s (*tram, door gas voortbewogen*).

gast'planten, v. mv. (*epiphyten*).

gastri of **gastro...,** v. Gr.-Lat. gaster = maag, buik.

gastriloog', m. gastrilogen (*buikspreker*).
gas'trisch, bn. (*wat de maag, de buik, de ingewanden, de spijsvertering betreft*): *de –e koorts*, voortkomende uit ongesteldheid van maag of ingewanden.
gast'rol, v. –rollen (ton. *rol, waarin een toneelspeler of -speelster als gast* in bet. 3 *optreedt*): *een – vervullen*, gasteren.
gastronomie', v. (Fr. *fijne kookkunst; lekkerbekkerij*); **gastrono'misch**, bn., bw. (*de gastronomie* inz. *de fijne kookkunst betreffende*): *–e bekwaamheden*.
gastronoom', m. gastronomen (Fr. gastronome: *fijne kok, Vatel*; inz. *lekkerbek*).
gast'vriend, m. –en (*iem., dien men als vriend beschouwt, omdat men hem als gast onthaald heeft of door hem als gast onthaald is*).
gast'vrij, ook **–vrij'**, bn., bw. (1 *gul in 't onthalen, herbergzaam*; 2 *getuigende van gulheid*): 1 *voor allen even –*; bij overdr. *een – huis*; 2 *– is 't onthaal; iem. – onthalen*, gul; **–vrijheid, –vrij'heid**, v. (*gulheid i. h. onthalen, herbergzaamheid*): *– genieten, bewijzen, verlenen; de plicht der –*, de plicht, die het verlenen van – voorschrijft.
gast'vrouw, v. –en (*huisvrouw, door wie iem. als gast onthaald of gehuisvest wordt; de vrouw van den gastheer*).
gas'vuur, o. –vuren (*gashaard, -toestel*).
gat 1 o. gaten, gaatje (*open plaats in een voorwerp, in een stof; opening, doorgang* in verschillende toepassingen): *een – in het dak, een – in een kleed; een – in een bloempot; een zeef met kleine gaatjes; het Goereese –*, open plaats of vaarwater tussen banken of kusten; *zee–*; zegsw. *ergens geen – in* (of: *door*) *zien*, d. i. geen uitweg, fig. geen uitkomst; *praatjes vullen geen gaatjes*, men richt er niets mee uit, woorden zijn geen oorden; *voor elk – een spijker weten*, zich altijd weten te redden; zie ook spijker; *iem. in de gaten hebben* (ook: *krijgen, houden*), in 't vizier, in 't oog hebben, gmz.; *een –*, een zeer kleine stad, een nest; *hij is voor één – niet te vangen*, hij is niet of niet gemakkelijk te vangen (*gat* = mond van een pijp of gang, van een dassenhol enz.); *een – stoppen*, een schuld dekken, betalen; Z.-N. *de gaten uit zijn*, er van door; Z.-N. *de wind blaast uit dat –*, hoek; zie verder dag, deur, lucht 6, voorbeelden; **2** o. gatten, gatje (*zitvlak, achterste, aars–*): *hij viel op zijn –(je)*; Z.-N. *achter het –*, achter de rug; Z.-N. *met zijn –*, [a]) *in de boter vallen*, wel varen, [b]) *in het water vallen*, niet slagen.
ga'tenbetiel, o. –en, gew. z. vlg. woord.
ga'tenplateel, o. –platelen; **ga'tenteil**, v. –en (*groot aarden bord met gaatjes er in, om het water van groenten, vis enz. te laten wegdruppelen; doorslag*): *de vis werd op een schotel met een – opgediend*.
gat'likker, m. –s (*walgelijke vleier*); **–ij'**, v.
gau'cho, m. gaucho's (*veeboer in de pampa's*).
Gaudea'mus (Lat. *Laten we ons verheugen*: [*beginwoord van*] *een Lat. studentenlied*). (au = ou).
gau'dium, o. (Lat. *vreugde*). (au = ou).
gaufreren, gegaufreerd (Fr. gaufre = wafel: *stoffen met figuren bedrukken; fijn plooien* [*met een plooiijzer*]): *een gegaufreerd kraagje*.
gauw, bn., bw. (*snel, vlug, rap*): *iem. te – af zijn; te – oordelen over iets*, voorbarig; *– –! ik kom –! – wat!* zegsw. *zo – als water*, zeer vlug; fig. *– zijn met de pen*, vaardig; *iem. te – af zijn*, slim; *– weglopen*.
gauw'dief, m. –dieven (eig. *gauwe, behendige dief: schurk, deugniet*; gunstig: *snaak, guit*); **–dieventaal**, v. (*dieventaal*); **–dieventronie**, v. –s; **–dieverij'**, v. –en.
gau'werd, m. –s (ong. *sluwerd*; gunstig: *vluggerd, slimmerd*; ir. *talmer*).
gau'wigheid, v. –heden (*rapheid, behendigheid*): *in de – iets vergeten*, inderhaast; *dat kunstje is maar een –*.
gauw'te, v. (*vlugheid, behendigheid*): Z.-N. *in de –*, inderhaast, snel.
ga've, v. –n (1 *gift, aalmoes*; 2 *talent of aanleg van nature*): 1 *milde –n*; 2 *de – der welsprekendheid*; zie gaaf; Z.-N. gew. *dat kind heeft de –n*, de stuipen.
ga'vel, v. –s (*tweetandige* [*hooi*]*vork*); gew.
gaviaal', m. gavialen (oorspr. Hindoes: *snavelkrokodil v. d. Ganges*, ± *5 m*; Lat. gavialis gangeticus).
gavot'te, v. –s (Fr. [gavot = spotnaam van de bewoners der Provence-Alpen]: *Franse dans*[*muziek*] *in tweekwartsmaat*).
gazel', v. gazellen (Fr. gazelle, oorspr. Arab.: *tot de antilopen behorend dier uit Afrika en Azië*; Lat. antilope dorcas).
gazel'lenoog, o. –ogen (*oog ener gazel*; meestal fig. *schoon meisjes-, vrouwenoog*).
ga'zen, bn. (*van gaas, als van gaas*): *een – sluier, doek; – vleugels, – vlerkjes*.
gazet', v. gazetten (Z.-N. [Fr. gazette]: *krant*).
gazeus', bn. (Fr. gazeux: *koolzuurhoudend*): *gazeuze dranken, gazeuze wateren*.
gazome'ter, m. –s (*gasmeter; gashouder*).
gazon', o. –s (Fr. *graszode; grasperk*).
Ge'a, v.; zie Gaea.
geach'ten, gezes'sen enz.; Z.-N. met zijn achten enz.
geaard'heid, v. –heden (*natuur, aard, inborst*): *de – van de bodem; ieder spreekt en handelt naar zijn –*.
geaccidenteerd', bn. (*met hoogten en laagten*): *een – terrein*. (cc = ks).
geaccrediteerd', bn. (volt. dw. van *accrediteren*, zie ald.): *een – handelshuis*, het vertrouwen hebbende, kredietwaardig.
geacharneerd', bn. (v. Fr. acharner: *verbitterd; hardnekkig; sterk gesteld, verzot op*).
geacheveerd', vd. en bn. (v. Fr. achever: *voltooid, voleindigd; zorgvuldig afgewerkt; af*).
geacht', bn. (volt. dw. van *achten*; inz. beleefdheidsformule): *–e Heer! de –e voorzitter*.
gea'derd, bn. (1 *hebbende aderen* in bet. 1 inz. in samenstellingen; 2 *hebbende aderen* in bet. 5: *bochtige, kronkelende streep*): 1 *blauw –e slapen*; 2 *– marmer*.
geadresseer'de, m. en v. –n (*persoon, aan wie(n) een brief, een pakket enz. gericht is*).
geaffaireerd', bn. (Fr. affaire: *druk, bedrijvig, veel omhanden hebbende*). (ai = è).
geaffecteerd', bn., bw. (*gemaakt, gekunsteld, niet-natuurlijk*); zie affecteren.
geag(g)regeerd' 1 bn. (*toegevoegd, plaatsvervangend*): *een – klerk*, iem., die den patroon of chef kan vervangen en in zijn naam tekenen; ook: gea(g)greëerd; België: *geaggregeerd leraar*, leraar M. O. zonder doctorstitel; **2** zn. **–e**, m. en v. –n.
geagiteerd', bn., bw. (*onrustig, zenuwachtig*): *iem. kan – zijn; ook de markt kan – zijn*, nl. als de prijzen sterk op en neer gaan;

– *doen, rondlopen*; zie agiteren. (g = zj).
geallieer'den, m. mv. (Fr. allié: *bondgenoten*, inz. de Entente tijdens de oorlog van 1914; in de tijd van Napoleon: de tegen Frankrijk verbonden mogendheden).
geangliseerd', bn. (*op Engelse wijze gekortstaart*): *een – paard.* (s = z).
geanimeerd', bn. (*opgewekt; vrolijk; druk*): *een – gesprek, een –e partij*; zie animeren.
geap'peld, bn. (*van appelgrauwe kringen voorzien; appelgrauw*): *een – paard.*
gearmd', bn. (*arm in arm*, alleen met w.w. als: *lopen, gaan, wandelen*): *ze gingen –.*
gearticuleerd', bn., bw. (eig. *geleed*; inz. van klanken: *duidelijk en nauwkeurig*): *–e geluiden; – spreken*; rechtst. *–e handelingen*, genoemde, beschreven; zie articuleren.
geaspireerd', bn. (*met aanademing uitgesproken*): *de –e keelklank g*; zie aspireren.
geassocieer'den, m. mv. (*verbondenen*; inz. *de Entente en de tot de Entente toegetreden staten Amerika, Italië*); zie associëren.
geassorteerd', bn. (*goed voorzien van alles, wat tot een [koopmans]zaak behoort*): *die winkel is goed –*; zie assorteren.
geassureerd' 1 bn. (Z.-N. *stout, onbeschaamd, verzekerd*); **2 –e,** m. en v. –n (*persoon, te wiens behoeve een verzekering is aangegaan*).
geavanceerd', bn. (*bevorderd; gevorderd*; milit. *sterk vooruitgeschoven; vooruitstrevend*).
gebaar', o. gebaren (1 in het algemeen: *de wijze, waarop men zich vertoont, aanstelt, voordoet* inz. met een bepaling; 2 *een beweging van het lichaam of zijn delen* inz. *aangezicht, schouders, armen en handen als gemoeds- of geestesuiting; geste, mime*, b.v. *bij 't preken, declameren*): 1 *uw druk gejoel en wild –; –van vriendschap en van eer; houding en –*; 2 *rustige gebaren; met een breed –; met een deftig – wees hij hem de deur*, teken met de hand.
gebaard', bn. (*een baard hebbende*).
gebak', o. gebakken, gebakje (1 *het voortdurend bakken*; 2 *hetgeen gebakken is* inz. *lekkernijen, als taartjes enz.*, in deze bet. inz. verkl.): 1 *dat was daar een gekook en – de hele dag*; 2 *vers –; gebakjes presenteren.*
ge'bang, m. –s (O.-I. *waaierpalm ter grootte van een klapperboom m. stekelige bladstelen*).
geba'ren, gebaarde, h. gebaard (Z.-N. *doen alsof, veinzen*): *hij gebaarde, dat hij ziek was; hij gebaarde van niets*, veinsde nergens van te weten; *zich –*, zich houden.
geba'renkunst, v. (*de kunst, om passende gebaren te maken bij 't voordragen, preken enz.*); **–spel,** o. (1 toneel: *het geheel der gebaren als deel van het spel van een toneelspeler of -speelster; het stille spel*; 2 bij uitbr. *geheel van gebaren, als begeleiding van woorden of als geestes- en gemoedsuiting*): 1 *het – van Bouwmeester in de rol van Shylock*; 2 *woorden, vergezeld van een levendig –*; **–taal,** v. (*het uiten van gedachten door gebaren*); zie mimiek.
gebastaardeerd', gebasterdeerd', bn. (Z.-N. van dieren en planten: *gekruist*).
geb'be, v. –n (*visnet; schepnet aan een gaffelstok*).
geb'betjes, o. mv.: Hebr. – *maken*, geintjes.
gebed', o. gebeden (1 *de daad van bidden*; in de bet. van *verzoek, smeking* enigszins vero.; inz. in de bet. v. *het aanroepen der godheid*; 2 *gebedsformulier*): 1 *uw vader voegde zijn –en bij de mijne om u van uw plan af te houden; in het – verheft zich de ziel tot God, om hem te loven, te danken, te smeken, te verzoenen; Mijn huis is een huis des gebeds*, Luc. 19 : 46; *zijn –en uitstorten, opzenden, doen*; 2 *de –en der stervenden*; nog: *het – des Heren*, Matth. 6 : 9, het Onze Vader.
gebe'denboek, o. –en (*boek m. gebeden* bet. 2).
gebeds'molen, m. –s, gebedsmolentje (Thibet: *draaibare cilinder met gebedsrol, met behulp van molenwieken door water of wind in beweging gebracht*): *bij elke omwenteling van de cilinder worden de gebeden gedacht uitgesproken te zijn*; ook, bidwiel.
gebeeld'werkt, bn. (*als beeldwerk uitgevoerd, van zodanig beeldwerk voorzien, als door een bepaling wordt uitgedrukt*): *een sleutel van fijn – goud.*
gebeen'te, o. –n (1 *het beenderengestel van mens of dier*; 2 *het beenderenstel van een lid van een menselijk of dierlijk lichaam*; 3 *doodsbeenderen, rif, geraamte; stoffelijk overschot*; 4 scherts. *lichaam*): 1 *het – van een hert; grof, zwaar van –*; fig. lit. t.: het binnenste van iem.: *dat verteerde hem het –*; 2 *het – van de rechter arm kraakte*; 3 *iems. koud, wit, kil, bleek, dor –; hier rust zijn –*; 4 *wee je –!*
gebeft', bn. (*van een halsslipje of bef voorzien*): *dominee was gemanteld en –.*
gebeid', bn. (*op jeneverbessen of -beien overgehaald*): *een glaasje –e jenever.*
gebekt', bn. (*hebbende een bek of snavel*, meestal met bep. of in samenst.; Z.-N. van kant of stof: *gefestonneerd*); zie vogel; fig. *die visvrouw is goed –*, weet haar mond te roeren; Z.-N. *op iets – zijn*, belust op.
gebenedij'en, gebenedijde, h. gebenedijd (Z.-N., lit. t. *zegenen, heiligen*).
geberg'te, o. –n (1 *een groep van bergen*; *een bergstreek*; 2 *een menigte bergen in ketenvorm of in een kring gelegen*): 1 *een hoog –, een steil –; in het –*; 2 *het Karpathische –.*
gebe'ten op, bn. (*vergramd, nijdig, vertoornd*): *hij is zeer op u –*, verbitterd.
gebe'teren (*beter maken, verhelpen*), alleen in: *iets niet kunnen –.*
gebeu'ren, gebeurde, i. gebeurd (1 *voorvallen, geschieden, plaatshebben*; 2 gunstig of ongunstig: *overkomen*; 3 *te beurt vallen; ten deel vallen*; in bet. 2 en 3 altijd van onstoffelijke dingen): 1 *wat er ook gebeure, blijf bedaard; er is een ongeluk gebeurd; het zal –, dat verzeker ik je; het moet –*, zal gedaan worden; 2 *het is mij meermalen gebeurd, dat ik verdwaalde*; 3 *mocht mij dat geluk eens –!*
gebeur'lijk, bn. (*mogelijk*): *–e dingen*, die nl. gebeuren kunnen.
gebeur'lijkheid, v. –heden (*mogelijkheid*).
gebeur'tenis, v. gebeurtenissen (1 *voorval, feit*; 2 *belangrijk feit, evenement*): 1 *een belangrijke –, een blijde –, de loop der gebeurtenissen*; 2 *dat was een –!*
gebied', o. –en (1 *heerschappij, macht, gezag*; 2 *stad, streek, land, waarover men heerst, macht uitoefent: grondgebied, rijk, staat*): 1 *onder iems. – staan; het – voeren*; 2 *het – der Romeinen, het – ener stad; stroomgebied*, z. ald.; *het mijngebied*; fig. *het – der taal*, al, wat betrekking heeft op.
gebie'den, gebood, h. geboden (1 *als heer of meester over anderen heersen, het hoogste gezag uitoefenen; bevelen, gelasten*; 2 van iets onstoffelijks: *voorschrijven, vorderen*): 1 *wie heeft hier te –? waar liefde woont, gebiedt de*

Heer Zijn zegen; ik gebied u onmiddellijk te gaan; – over; 2 *doe wat uw plicht u gebiedt.*
gebie'der, m. –s (*heerser, meester*).
gebied'ster, v. –s (*heerseres*; fig. *beminde*).
gebie'dende wijs, v., wijs, die een gebod, verbod, verzoek uitdrukt; zie imperatief.
gebiesd', bn. (*met een bies*): *een rijwiel, rood –.*
gebij'den, gebeed, gebeden (Z.-N. gew. *beleven*): *wondere dingen –.*
gebin'te, o. –n (*balkwerk, samenstel van balken, verbindend de hoofddelen v. e. gebouw of getimmerte*; inz. *dakstoelen*): *de gebinten van een dak*; ook, bint.
gebit', o. gebitten (1 *boven- of onderrij tanden en kiezen* [echt en vals]; 2 [*ijzeren*] *mondstuk of stang van een paard of ander last- of trekdier*): 1 *een mooi –; een vals –;* 2 *het – van een toom*; zegsw. *het – of bit op de tanden nemen*, op hol gaan.
I. geblaard', bn. (*met blaren, bleinen bedekt*).
II. geblaard', bn. (van runderen: *met een bles, vlek voor de kop*): *een –e koe*; zie blaar.
geblaat', o. (*het* [*telkens en aanhoudend*] *blaten*): *het – der schapen.*
gebla'derte, o. (*de gezamenlijke bladeren* inz. *v. bomen*; *'t lover*): *de wind ruist in het –*; lit. t. *gebladert, geblaarte.*
geblaf', o. (*het* [*telkens en aanhoudend*] *blaffen*).
geblameerd', vd. (*in kwade roep, in opspraak gebracht*); zie blameren.
geblaseerd', bn. (*oververzadigd en afgestompt voor verder genot*; *ontzenuwd door 't genieten*); zie blasé. (s = z).
gebla'zen, vd.: spreekw. *Beter hard – dan de mond verbrand*, fig. het is beter, voorzichtig te zijn, dan schade te lijden; zegsw. *hij is –*, hij is er van door, weg.
geblindeerd', bn.; zie blinderen.
gebloemd', bn. (1 van weefsels: *met bloemen of bloemvormige versierselen doorweven, bewerkt, versierd*; 2 Z.-N. *met frisse, gezonde huid*): 1 *– damast, een – tapijt*; 2 *– vlees.*
gebloem'te, o. meestal *bloemen* (1 *een menigte bloemen*; 2 fig. *een menigte bloemvormige versierselen*): 1 *de aarde is met gebloemt(e) gesierd*; 2 *gordijnen met – doorstikt.*
geblokt', bn. (van weefsels: *met vierkante blokjes*): *–e servetten.*
geblust', bn. (van kalk: *met water gelest, dienende tot bereiding van mortel*): *–e kalk*; zie blussen.
gebo'cheld, bn. (*met een bochel*; *gebult*): *een – manneke*; *van achteren –.*
gebod', o. geboden (1 *openbare bekendmaking of afkondiging* inz. *wettelijke of kerkelijke huwelijksaankondiging*, en dan in het mv., zie roep; 2 *bevel, last, voorschrift* inz. v. God en in hogere stijl; 3 Z.-N. *bod*): 1 *het eerste, tweede, derde –*, openbare afkondiging van een voorgenomen huwelijk; *onder de geboden staan*, ondertrouwd; *de geboden stuiten*, de voltrekking van het huwelijk stuiten; 2 *een – uitvaardigen*; *een streng –*; *een – nakomen, ter harte nemen*; *de 10 geboden Gods*, Deut. 5 : 6–21; *van God noch zijn – iets weten*, God noch zijn geboden kennen, een goddeloos leven leiden; scherts. *met zijn tien geboden eten*, met de vingers, zonder vork of mes; 3 Z.-N. *wie heeft dat – gedaan?*
geboef'te, o. (*een troep schelmen of slecht volk*; *gespuis*): *vuig, laag –.*
gebo'gen, bn. (*met een bocht, krom*): *met – rug, een – lijn*; meetk. *een – vlak*, zo, dat een rechte lijn er niet in alle richtingen op past, tegenst. van *plat.*
gebo(e)ha', o.: *al dat –*, getier.
gebon'den, bn. (1 *niet vrij*; *bezet, door drukke bezigheden gebonden*; 2 natuurk. *latent*, z. ald.; 3 van sausen enz.: *met sago, bloem enz. gemengd*): 1 *hij is door die betrekking erg –*; ook: *een – betrekking*; 2 *– electriciteit*, op de condensator aanwezig; *– warmte*; 3 *een – saus*; *die soep is niet genoeg –*; nog: *– stijl*, poëzie in tegenstelling met proza; **–heid,** v.
geboogd', bn. (*boogvormig*): *zuiver –e wenkbrauwen*; *–e vensters.*
geboom'te, o. (*boomgewas, bomen*): *hoog –.*
geboord', bn. (*van een boord of rand voorzien*): *e. – vest, e. –e vlag*; meestal *omboord.*
geboor'te, v. –n (1 *het geboren-worden, het ter-wereld-komen*, dikwijls met *bij, in, sedert, na, vóór, van .. af*; 2 fig. *begin, oorsprong*; 3 *afkomst*; *stand*): 1 *de – van een kind*; *van zijn – af*; *vóór of na Christus' of 's Heren –*; 2 fig. *een oproer in zijn – smoren*; 3 *Engelsman van –*; *mensen van hoge –.*
geboor'teakte, v. –n, **–bewijs,** o. –bewijzen (*akte of verklaring van een ambtenaar van de burgerlijke stand, vermeldende plaats en dag van iems. geboorte, zijn ouders enz.*); **–cijfer,** o. –s (*percentcijfer der geboorten*); **–dag,** m. –dagen (1 *dag van iems. geboorte*; 2 *verjaardag*): 1 *de – van Anna Bijns is onbekend*; 2 *op 17 Februari, de – van den zoon, was elk jaar een feest*; **–grond,** m. (*grond, waarop, streek, waarin iem. geboren is*; lit. t. *vaderland*); **–jaar,** o. –jaren; **–land,** o. –en (*land, waar iem. geboren is*; inz. *vaderland*); **–plaats,** v. –en; **–recht,** o. –en (*recht, aan iem. toekomende uit kracht van zijn geboorte*).
geboor'tig uit (vero. **van**), bn.: *– uit Horst*, daar geboren.
gebo'ren, volt. dw. en bn. (1 *ter wereld gebracht, gebaard*; 2 fig. *ontstaan*; *voortgekomen*): 1 *wanneer werd Karel V –? te A'dam –*; *zo iem. moet nog – worden*; zegsw. *ergens – en getogen zijn*, er ter wereld gebracht en opgevoed zijn; 2 *een zachte smart, uit weemoed –*; *de scheikunde is uit de alchimie –*; nog: *een – Nederlander*, in Nederland –; *mevrouw Jans, – Pieters*; *tot heersen –*, door aanleg bestemd tot; *een – dichter*, de dichtkunst is hem van nature eigen; *voor zo iets moet men – zijn*, van nature aanleg hebben.
geborneerd', bn. (eig. *begrensd*, inz. fig. *kleingeestig, kortzichtig, bekrompen*): *een – verstand*; *hij is nog al –*; zie borneren.
gebosseleerd', bn. (*gedreven*; *met figuren en reliëf* nl. *op goud* enz.); zie bosseleren.
gebouw', o. in bet. 2 –en, gebouwtje (1 *het telkens of voortdurend bouwen*; 2 *hetgeen gebouwd is, een bouwwerk*): 1 *dat – heeft hem al heel wat geld gekost, hij heeft een ware bouwkoorts*; 2 *een – is een getimmerte van verschillende materialen, bestemd tot een duurzaam gebruik ter plaatse, waar het zich bevindt*; *een groot –*; fig. *het – uwer plannen*; spreekw. *Zoals de grondslagen zijn, is het ganse –.*
gebouwd', bn. (*van zulk een lichaamsbouw, maaksel of vorm als de bepaling uitdrukt: gevormd, geschapen*; in samenst.): v. personen: *een fors–, zwaar– man*; van schepen: *scherp–, rank–, licht–.*
gebraad', o. (*gebraden vlees*, inz. *wildbraad, gebraden vogels*): *heerlijk –.*

gebrak', o. (Z.-N. *het aanhoudend op straat lopen*).
gebrand' zijn op iets, meestal: *niet op iets – zijn*, niet verlangen om iets te hebben.
gebrek', o., in bet. 3, 4, 5 gebreken (1 *het niet aanwezig zijn*; *het niet genoeg aanwezig zijn*; *gemis* inz. met *aan* verbonden; 2 *gemis of schaarste van leeftocht*; *nooddruft, ontbering, behoeftigheid*; 3 *kwaal, ongemak*; 4 *verkeerdheid, fout, onvolkomenheid*; 5 *mankement, leemte*): 1 *bij – aan* (of: *van*) *water, tijd, geld, woorden*; (*aan*) *vrienden geen –*; *– aan belangstelling*; 2 *– hebben, lijden*, d. i. armoede; *het nijpendste –, van – omkomen*; 3 *een lastig –*; *de gebreken van de ouderdom*; 4 *een – in het karakter*; zegsw. *voor iems. gebreken blind zijn*, iems. verkeerdheden niet zien of niet tellen; *een menselijk –*, een verkeerdheid of ondeugd, den mens eigen; *de gebreken zijner deugden hebben*, door overdrijving van goed in kwaad vervallen: van spaarzaamheid tot gierigheid; zie ook gek **I, 2**; 5 *een – in een schilderij*, fout; *dat – aan de motor is te verhelpen*; nog: *bij gebreke van*, bij ontstentenis van, bij gemis van; *in gebreke blijven, zijn*, [a]) dralen, [b]) iets niet volbrengen, doen; rechtst. *verborgen gebreken*, nl. v. e. verkochte zaak, die de verkoper niet heeft medegedeeld en die de koper niet had kunnen ontdekken.
gebrek'kelijk, bn., bw. (1 *gebrekkig, mismaakt*; 2 *onvolkomen, onvolmaakt*): 1 *grootje wordt –*; 2 *– schrift*; *– spreken*; **–heid**, v. –heden (Z.-N. *mismaaktheid*).
gebrek'kig, bn., bw. (1 *een lichamelijk gebrek hebbend*; 2 *onvolkomen*): 1 *een – mens*; 2 van zaken: *een – toestel, gereedschap*, d. i. fouten hebbend; fig. *een –e tekening*; *taal en stijl waren –*, d. i. onvoldoende, met leemten; nog: *een – werkwoord*, b.v. zullen, dat b.v. het vd. mist; *zich – uitdrukken*, d. i. op onvoldoende wijze; **–heid**, v.
gebrild', bn. (*met een bril*): *–e dames*.
gebrob'bel, gebroe'bel, o. (Z.-N. *gebabbel*; *gebrabbel*).
gebrod', gebrod'del, o. (*geknoei*).
gebroed', o. (v. vogels: *broedsel*; bij uitbr. v. andere inz. schadelijke of lastige dieren): *het – van slangen, adders, wespen enz.*; fig. *dat vuige –*, gespuis, geboefte.
gebroe'ders, –broe'deren, m. mv. (*personen, die broeders zijn of onderling als broeders verbonden zijn in betrekking tot elkaar gedacht*): *de – De Witt*; *ze zijn als –*; als firmanaam: *de zaak behoort aan de – Jansen*.
gebroed'sel, o. –s (*gebroed, broedsel*; dikwijls fig. met ongunstige bijbetekenis).
gebro'ken, bn. (eig. volt. dw. van *breken*): *hij is –*, heeft een breuk; *hij is dubbel –*, heeft twee breuken; rekenk. *een – getal*, e. breuk; *– land*, [a]) moerassig, [b]) gescheurd; zie scheuren 4; *– thee, met – stem*, haperende, op gebrekkige, stamelende wijze als gevolg van gemoedsaandoening, lichaamszwakte enz.; *Zijtje zag hem met – ogen aan*, stervende; *met een – hart*, moedeloos, verlangend naar de dood; *hij sprak – Italiaans*, gebrekkig; *een – middag*, verstoord, zodat men zijn plan slechts gedeeltelijk kan uitvoeren; Z.-N. *een – vloek*, bastaardvloek; Z.-N. *– viel zij op een stoel*, zeer vermoeid, krachteloos, terneergeslagen; zie ook rijm.
gebronsd', bn. (*bronskleurig*): *e. – gelaat*.
gebrouilleerd', bn. (Fr. *in onmin zijnde*): *die families zijn –*, leven in onmin.
gebrui', o. (*geplaag, gezanik*); zie bruien.
gebruik', o. –en (1 *het zich bedienen, het bezigen van*, inz. met de bijgedachte van herhaling of duur; 2 *een in zwang zijnde wijze van doen*; *gewoonte* inz. wat betreft het maatschappelijk, huiselijk leven en verkeer): 1 *het – van een potlood, van een woordenboek*; *ten – e geven, afstaan, toevertrouwen*; *inwendig en uitwendig –*; *het – van de tijd*, d. i. het besteden; *het herhaald – van een woord*, bezigen; *het – van vlees*, nuttigen, genot; *een goed – maken van*; *in – hebben*, gebruiken (voortdurend); *ten –e van*; *voor dagelijks –*; *het – van een ongeoorloofd middel*, aanwending; *van iems. aanbod – maken*, het aannemen of zich laten welgevallen; 2 *een oud –*; *een – invoeren, in zwang brengen, afschaffen*; *een plaatselijk –*; *zeden en –en*; nog: *buiten – zijn, komen, raken*, niet meer in zwang zijn, komen, raken; *in – zijn*; *het – beslist in de taal*.
gebrui'kelijk, bn. (*in gebruik, in zwang zijnde*; *gewoon*): *de –e eed afleggen*; *de –e manier*; *– zijn*, plegen te geschieden; *–e breuk*, met teller kleiner dan noemer; **–heid**, v.
gebrui'ken, gebruikte, h. gebruikt (*zich van iets bedienen*, in verschillende toepassingen): *een werktuig –*, bezigen tot iets; *zijn armen, zijn been –*; *zijn ogen, zijn tong* (*weten te*) *–*, nl. er flink mee (weten) om (te) gaan, gebruik van (weten te) maken; *een diné, een ontbijt –*, het nuttigen; *wat zal mijnheer –? wil u niets –?* eten, drinken; *de baden –*, een badkuur ondergaan; *een geneesmiddel –*, aanwenden; *zijn geld goed –*, besteden; *krachten, vermogens –*, aanwenden; *zijn verstand –*, behoorlijk nadenken; *zijn tijd* (*goed*) *–*, (goed) besteden; *een woord goed –*, bezigen; *zich tot alles laten –*, z. tot lijdzaam werktuig verlagen, lenen tot allerlei minne diensten; *geduld, gestrengheid enz. –*, aan den dag leggen, betonen inz. met een bepaalde bedoeling; *ik kan hem in de zaak niet –*, hij is niet geschikt voor de zaak; *lijntrekkers kan ik niet –*; *ik kan* (*van*) *alles –*.
gebrui'ker, m. –s (*hij, die iets gebruikt* inz. van werktuigen en boeken; rechtst. *hij, die iets van een ander in gebruik heeft*).
gebruiks'aanwijzing, v. –en (*aanduiding, voorschrift, omtrent het gebruik* b.v. *van medicijnen enz.*; ook: *het papier, dat het voorschrift bevat*); **–goederen**, o. mv. (*goederen, geschikt om een zelfde handeling meermalen te verrichten of van wier nuttigheid meermalen kan gebruik gemaakt worden bv. machines, kledingstukken*); **–waarde**, v. (*de waarde, die iets practisch in het gebruik heeft*).
gebruis', o. (*het aanhoudend of telkens bruisen*): *het – der golven, der wateren*.
gebuisd', bn. (Z.-N *gezakt* bij een examen).
gebult', bn. (*een bult of bochel hebbende*).
gebu'ren, gebuurde, h. gebuurd (Z.-N. *in de buurt wonen*): *gaan –*, buurten.
gebu'rig, bn. (Z.-N. *naburig*): *een – huis*.
geburin', v. geburinnen (Bijbel, Z.-N. *buurvrouw*).
gebuur', m. en v. geburen (*buurman of buurvrouw*, meestal *buur*): *iems. – zijn*; spreekw. *Kwade geburen moet men bezuren*, van slechte buren heeft men veel last.
gebuur'schap, v. (*buurt*).
gebuur'te, v. –n (Z.-N. *de omliggende huizen*

of omwonende mensen): *zij riep, dat heel de – het hoorde*; *de werklieden uit de –*.
gecanneleerd', bn. (bouwk. *gegroefd*).
gecharmeerd', bn. (*ingenomen met, bekoord, verrukt door*): *op iets, op iem. – zijn*.
geciviliseerd', bn. (*beschaafd, welgemanierd*).
gec'ko, m. gecko's; zie gekko.
gecoiffeerd', bn. (Fr. *ergens mede in zijn schik, gevleid, vereerd*); zie coifferen.
gecommiteer'de, m. en v. –n (*gemachtigde, lasthebber*; bij examens: *gevolmachtigde toeziener*); zie committent.
gecompliceerd', bn. (*ingewikkeld*): *een – vraagstuk*; zie compliqueren.
gecondenseerd', bn. (*verdicht, verdikt; samengeperst*): *–e melk*; zie condenseren.
geconditionneerd', bn. (1 *bedongen*; 2 *in zijn toestand bewaard*): 1 en 2 zie conditionneren; nog: *goed –*, op dreef.
geconfedereer'den, m. mv. (*verbondenen*).
geconsolideerd', bn.: *–e schuld*, staatsschuld, voor welker renteopbrengst bepaalde staatsinkomsten zijn aangewezen; zie consolideren en consols.
geconsterneerd', bn., bw. (*onthutst, ontsteld, uit het veld geslagen*); z. consternatie.
gecostumeerd', bn.: *een –e optocht*, nl. v. gecostumeerden; zie costumeren.
gedaagd', bn. (Z.-N. *bedaagd*): *vader en moeder zijn –e mensen*.
gedaag'de, m. en v. –n (*gedagvaarde, voor de rechtbank geroepene*); zie dagen.
gedaan', bn. (*verricht, afgedaan*): zegsw. *gedane zaken hebben geen keer*, er valt niets meer aan te veranderen; *de werkman heeft – gekregen*, is heengezonden; *'t is met mij –*, uit; *dat krijg je nooit –*, klaar; *ik kan van hem veel – krijgen*, bereiken, verkrijgen; zie doen; Z.-N. *hij was erg –*, aangedaan.
gedaan'te, v. –n (1 *uiterlijk voorkomen; figuur, gestalte, vorm*: 2 *iets, dat het voorkomen heeft van den persoon of de zaak, in de bepaling uitgedrukt*): 1 *een zekere – aannemen*, een zodanig uiterlijk aannemen, als in de bepaling is uitgedrukt; *van – veranderen; in de – v. e. weerwolf; na de consecratie blijft er geen brood of wijn over, maar blijven alleen de –n van brood en wijn, onder de – van; zich in zijn ware – vertonen*; 2 *een reusachtige –*.
gedaan'teverandering, –verwisseling, v. –en (1 *verwisseling van uiterlijk voorkomen of vorm*; 2 dierk. *de natuurlijke overgang van de ene vorm in de andere*): 1 *de –en van Ovidius*, metamorphosen: 2 *de – der kikvorsen: ei, kikkervisje of dikkop, jonge kikvors; de – der insecten: ei, larf, pop, volkomen insect*; zie metamorphose.
gedaas', o. (*gezwam, dwaze praat*).
gedach'te, v. –n (1 *het denken aan*; 2 *blijvend aandenken*; 3 *nadenken, peinzen*; 4 *het in aanmerking nemen*; 5 *het redeneren, oordelen*; 6 *overleg, beraad*; 7 *voorstelling van de geest; denkbeeld*; 8 *overlegging* alleen in het mv. inz. in Bijbelse zegsw.; 9 *plan, voornemen*; 10 *mening, gevoelen, oordeel* inz. *waardering, schatting, dunk*; 11 *vermoeden*): 1 *de – aan wat hij gehoord had*; 2 *de –(n) aan iets bewaren*, herinnering; *het is mij uit de – gegaan*; 3 *in –(n) zijn; iets in –(n) doen*, werktuigelijk, zonder erg of opzet; 4 *de –, dat zijn moeder tevergeefs op hem wachtte, was onverdraaglijk*; 5 *de vrijheid der –*; 6 *iets in (zijn) –(n) nemen*, in overweging nemen; *ik stond in –(n), wat te doen*; 7 *allerlei –n en gewaarwordingen; zich geen – van iets kunnen maken; de –, die aan dat boek ten grondslag ligt*, hoofddenkbeeld; zegsw. *in zijn –n*, [a]) in zijn geest, in zijn verbeelding, [b]) bij zich zelf, in zijn binnenste; 8 *Jesus ziende hare –n, seyde*; 9 *op de – komen*, zich voornemen; *van – veranderen*, van plan; *hij kwam op de zonderlinge –*, denkbeeld; *op twee –n hinken* (1 Kon. 18 : 21), [a]) in de keuze tussen twee tegenovergestelde zaken aarzelen; [b]) van twee denkbeelden, stelsels: nu eens het een dan weer het andere volgen; Z.-N. *zijn – hebben*, volgen; 10 *ik zou zijn – daarover* (of: *omtrent, aangaande*) *wel eens willen vernemen; gunstige, goede, hoge –(n) omtrent* (of: *van, over, aangaande*) *hem of iets hebben, koesteren, opvatten*; 11 *ik had er geen – op, dat mij zo iets zou overkomen*; nog: *iem. tot andere –n brengen*, andere mening.
gedach'teloos, bn., bw. (*niet nadenkende*).
gedachteloos'heid, v.
gedach'tengang, m. (*gedachtenloop*).
gedach'tenis, v. gedachtenissen (1 *het gedenken van iem. of iets; de voortdurende herinnering*; 2 *het blijvend voortleven van iem. of iets in de gedachten van anderen; herinnering*; 3 *een voorwerp, bestemd om de –* [in bet. 1] *levendig te houden; aandenken, souvenir*): 1 *ter – van iem. of iets; haar – vervolgt mij overal*; 2 *in eeuwige – blijven; ter eeuwiger –*, om eeuwig in aandenken te blijven; *mijn vader zaliger –*; 3 *een lieve – aan* (soms: *van*); **–rede**, v. –redenen (*redevoering tot herdenking van iem.*).
gedach'tenkring, m. (*kring, omvang van de voorstellingen v. d. geest*); **–lezer**, m. –s (*iem., die voorgeeft te kunnen weten, wat een mens gedacht heeft*); **–loop**, m. (*loop of opeenvolging der gedachten of voorstellingen van de geest*): *de – vrijlaten*; **–reeks**, v. –en (*geregelde opeenvolging van gedachten*); **–sprong**, m. –en (nl. *niet geleidelijke overgang*); **–streep**, v. –strepen (*liggend streepje, een rust aanduidend*); **–stroom**, m. (*snelle volging van gedachten*); **–wending**, v. –en; **–wereld**, v. (*kring van gedachten*); **–wisseling**, v. –en (*wederkerige mededeling van gedachten over een onderwerp*).
gedach'tig, bn. (*denkende aan* met de bijgedachte, dat dit van invloed is op iems. handelingen): *– aan wat zijn vader had gezegd; aan iets – zijn of worden*; (*aan*) *iem. in zijn gebeden – zijn*, voor hem bidden.
gedag'zeggen, zie goedendagzeggen.
gedamasceerd', zie damasceren.
gedast', bn. (*een das* in bet. 2 *dragende*, inz. met een bepaling): *witgedaste heren*.
geda'ver, o. (*het aanhoudend of telkens daveren of dreunend weerklinken*; Z.-N. *aanhoudende rilling*).
gedebaucheerd', bn. (Fr. *verliederlijkt*).
gedecideerd', bn. (*beslist, vastberaden; zeker van zijn zaak*): *een – antwoord*.
gedecolleteerd', bn. (*een laag uitgesneden japon dragende; de hals bloot latend of dragend*): *–e danseressen*; zie decolleteren.
gedecoreerd', bn. en vd. (1 *versierd*; 2 *geridderd*): 1 *de feestzaal was fraai –*; 2 *e. – heer*.
gedeeld', vd. en bn. (*in delen gescheiden*): wapenk.: *een – schild*, d.i. door een dwarslijn in twee gelijke vakken gedeeld.
gedeel'te, o. –n (*deel van een samenhangend*

geheel; stuk): *hij verloor een groot – van zijn vermogen; voor een –; bij –n afbetalen.*
gedeel'telijk, bn., bw. (*voor een gedeelte; niet ten volle*): *een –e afbetaling; een huis – bewonen; een –e zonsverduistering.*
gede'gen, bn. (*zuiver, niet vermengd* inz. van metalen): *– goud, zilver enz.,* niet scheikundig verbonden met andere stoffen.
gedegenereer'de, m. en v. –n (*iem., die ontaard of erfelijk belast is*): *idioten zijn –n.*
gedelegeer'de, m. –n (*afgevaardigde, gemachtigde*; inz. *aangewezen schuldenaar*). (g = g).
gedempt', bn. (fig. van licht en geluid: *getemperd; dof; zacht, fluisterend*): *– licht; op –e toon spreken.*
geden'der, o. (*het aanhoudend denderen,* b.v. *van een rijtuig*).
gedenk'blad, o. –bladen (*blad papier, waarop belangrijke gebeurtenissen ter gedachtenis opgetekend zijn*; inz. lit. t. en in het mv.): *in de –bladen der geschiedenis opgetekend,* in de geschiedenis; **–boek,** o. –en (*boek, dat een of ander belangrijk feit in herinnering houdt,* inz. lit. t.); **–dag,** m. –dagen (*dag, waarop men jaarlijks op plechtige wijze iem. of iets heuglijk herdenkt; herinneringsdag, jaardag*).
geden'ken, gedacht, h. gedacht (*zich iets of iem. voor de geest brengen, herinneren*): *gedenk mijner; aan iets of iem. –; iets of iem. –,* b.v. *op de 3e Oct. gedenkt men Leidens ontzet; iem. in zijn testament –,* hem iets vermaken; Z.-N. *het gedenkt mij,* heugt mij.
geden'kenis, v. gedenkenissen (Z.-N. *gedachtenis; gedenkteken; gedenkschrift*).
gedenk'jaar, o. –jaren (*jaar van gedachtenisviering*): *het – v. d. inneming van Den Briel;* **–naald,** v. –en (*monument in de vorm van een obelisk; naaldvormige gedenkzuil*); **–penning,** m. –en (*medaille, geslagen ter gedachtenis van een heuglijke gebeurtenis, beroemd persoon enz.*); **–plaat,** v. –platen; zie gedenksteen; **–rede,** v. –redenen (*redevoering, aan de gedachtenis van iem. of iets gewijd*); **–rol,** v. –rollen (*gedenkschrift*); **–schrift,** o. –en (1 *geschrift, dat de gedachtenis aan personen, gebeurtenissen enz. levendig houdt;* 2 in het mv. *mémoires; geschrift, waarin de schrijver zelfbeleefde gebeurtenissen voor zich of anderen ter gedachtenis heeft opgetekend*): 1 *het Geschied- en Redekundig – van Nederlands herstel in 1813,* door J. H. v. d. Palm, 1763–1841; 2 *de –en van Don Manuel Godoy;* **–spreuk,** v. –en (*spreuk, die de gedachtenis aan een waarheid of stelregel er in uitgedrukt, levendig houdt; een algemene waarheid in spreukvorm; zinrijk gezegde*); b.v.: Van Alkmaar begint de victorie; **–steen,** m. –stenen (*monumentale steen ter herinnering aan enig feit* inz. *aan een afgestorvene*); **–stuk,** o. –stukken (*gewrocht van bouw- of beeldhouwkunst, plaatwerk, geschrift enz. ter gedachtenis aan iem. of iets*); **–tafel,** v. –s (oud-Rom. *schilderij, van een redding uit een gevaar, die, in een tempel opgehangen, aan de goden werd gewijd;* ook: *een plechtige op een tabula* [= tafel, bord] *geschreven dankbetuiging aan de godheid: tabula votiva*); **–teken,** o. –s (*alles, wat ter herinnering of gedachtenis aan iets of iem. dient* inz. *gedenksteen, monument*); **–waar'dig,** bn.; –er, –st of meer –, meest – (*der gedachtenis waardig*): *op die –e morgen;* **–'zuil,** v. –en (*zuilvormig gedenkteken; erezuil;* bij uitbr. *gedenkteken*): *de – van Trajanus* (± 100 n. C.).
gedeponeerd', zie deponeren.
gedeporteer'de, m. en v. –n (*banneling ener strafkolonie;* in België: *naar Duitsland weggevoerde burger gedurende de oorlog*).
gedeputeer'de, m. –n (*afgevaardigde, volksvertegenwoordiger; lid van de Gedeputeerde Staten*): *–n te velde* (vad. geschied.) afgevaardigden, die als raadslieden mee ten oorlog togen; *– Staten,* gekozenen uit de Provinciale Staten, onder voorzitterschap van den Commissaris der Koningin, belast met de uitvoerende macht en 't dagelijks toezicht op de provinciale zaken; zie deputatie.
gedesequilibreerd', bn. (*uit het evenwicht;* fig. *het geestelijk evenwicht verloren hebbend*).
gedetineerd' 1 bn. (*in hechtenis, gevangen*); 2 **–e,** m. en v. –n; zie detineren.
gedeun', o. (Z.-N. *gedaver;* Z.-N. *geneurie*).
gedicht', o. –en (*hetgeen gedicht is; een in versmaat of in dichterlijke stijl opgesteld stuk; vers, dichtstuk*): *de –en van Vondel; een – maken, voordragen; een – aan iem. opdragen.*
gedicht'sel, o. –en, –s (Bijb. *overleg, gepeins*).
gedien'de, m. –n (*geoefend soldaat,* vero.; inz. met *oud*: *gewezen militair*): *een oud–.*
gedien'stig 1 bn., bw. (*geneigd om anderen van dienst te zijn; tot dienstbetoon geneigd; dienstvaardig, dienstwillig*): *iets met een – ja beantwoorden;* zie geest; 2 **–e,** m. en v. –n (*dienstbode,* inz. *dienstmeisje*).
gedien'stigheid, v. –heden (*dienstvaardigheid*).
gedier'te, o. –n (1 *de gezamenlijke dieren;* 2 *één dier* inz. minachtend): 1 *het – des wouds, der woestijn;* 2 *wat een vreemd, wonderlijk –!*
gedij'en, gedijde, h. en i. gedijd (1 *voorspoedig groeien; in bloei en voorspoed toenemen,* dikwijls met *niet;* 2 met een bepaling: *een bepaald gevolg hebben*): 1 *kinderen, planten kunnen –;* zegsw. *gestolen* (of: *onrechtvaardig*) *goed gedijt niet,* levert geen vrucht, voordeel op; 2 *tot eer, heil, ten kwade –.*
geding', o. –en (*rechtsgeding, -zaak, proces;* fig. *twist, geschil; pleit*): rechtst. *kort –,* proces gevoerd bij den president der arrondissements-rechtbank, in spoedeisende zaken.
gedisciplineerd' (mil. *aan orde en tucht gewend*): *een goed – leger;* zie disciplineren.
gedispenseerd', bn. (*vrijgesteld; ontheven, verschoond*); zie dispenseren.
gedisponeerd', vd., bn. (*goed in stemming;* [*goed of slecht*] *gehumeurd*): *er niet toe – zijn.*
gedistilleerd' 1 bn. (*overgehaald*); 2 o. (*sterke drank*); (ll = l); zie distilleren.
gedistingeerd', bn. (*zich onderscheidend; fijn in vormen, beschaafd van toon, kleding, uiterlijk enz.*): *een –e kleding.* (g = g).
gedocumenteerd', bn. (*met bewijzen gestaafd*): *een – rapport;* zie documenteren.
gedoe', o (1 *alles wat men doet;* minacht. en spott.: *drukte; last;* 2 *hofstede, hoeve; nering, bedrijf,* gew.): 1 *wat een –! dat hele –(tje)!* 2 *die boer zit in een goed –.*
gedoen', o. (Z.-N. 1 *handelwijze;* 2 *zaak, nering;* 3 *ding;* 4 *kind*): 1 *wat voor een – is dat;* 2 *een schoon –;* 3 *een vies –;* 4 *een stout –.*
gedo'gen, gedoogde, h. gedoogd (1 *lijden, ondergaan, verduren;* 2 *zich niet tegen iets* inz. *kwaad, misdaden enz. verzetten; dulden, lijdelijk aanzien;* 3 *mogelijk maken, toelaten, veroorloven*): 1 *die vernedering moeten wij –;* 2 *ik*

zal zo iets niet –; 3 *mijn middelen – dat niet.*
gedomicilieerd', bn. (*woonachtig*): – *zijn te A.*; *een –e wissel*; zie domiciliëren.
gedom'mel, o. (Z.-N. *aanhoudend dof geluid*).
gedon'der, o. (*het voortdurend donderen*): zegsw. *daar heb je het – (in de glazen)*, daar heb je de poppen aan 't dansen; **gedon'derjaag**, o. (*gekwel*; *onaangenaamheden*).
gedrag', o. (*de wijze, hoe iem. zich gedraagt*; *handeling ten opzichte van goed en kwaad, ten opzichte van de vormen enz.*): *rekenschap geven van zijn* –, handel en wandel; *van zedelijk – zijn*, levenswandel; (school) *voor – berispelijk*; **–boekje**, o. –s (*schoolboekje, waarin o.m. ook aantekening gehouden wordt v. h. gedrag v. d. leerling*); **–cijfer**, o. –s (*cijfer, dat het gedrag v. d. leerling bepaalt*).
gedra'gen, zich, gedroeg zich, h. zich gedragen (*zijn handelingen zo inrichten, zo handelen, als door een bepaling is uitgedrukt*): *zich goed, onberispelijk* –; *zich – naar de omstandigheden*; zonder bepaling: *hij weet zich te* –, kent zijn manieren; Z.-N. *zich – als*, zich aanstellen.
gedra'gingen, v. mv. (*de wijze, waarop iem. zich gedraagt*, alleen in het mv.): *die dame schijnt zonderlinge – te hebben.*
gedrags'lijn, v. (*vooraf vastgestelde, doelbewuste wijze van handelen of doen*): *een – volgen*; *afwijken van zijn gewone* –.
gedrang', o. (1 *het aanhoudend opeen- of samendringen*; 2 *een dringende mensenmenigte*): 1 *de politie belette elk hinderlijk* –; *een geweldig* –; 2 *in 't – zijn*; fig. *in 't – komen*, in verlegenheid, in een benarde toestand; *ik blijf liefst uit 't* –, buiten spel.
gedresseerd', bn. (van honden, paarden enz.: *afgericht*; van dienstboden, soldaten enz.: *goed geoefend*); zie dresseren.
gedrie'ën, telw. mv. (*drie te zamen*): *we zijn met* –; *ze zaten* –; *met ons, hun* –.
gedrocht', o. –en (*monster*; *afgrijselijk en schrikwekkend dier, wanstaltig mens*): fig. *een zedelijk* –, door en door slecht mens.
gedroch'telijk, bn. (*als een monster, op een monster gelijkend*; *monsterlijk*; bij uitbr. *wanstaltig, misvormd*): *de –e krokodil*; *een – kalf*, b.v. met twee koppen en zes poten; fig. *een –e tekening*; *–e stelsels.*
gedroch'telijkheid, v. –heden (*monsterlijkheid, wanstaltigheid*; *iets, dat gedrochtelijk is*).
gedron'gen, bn. (1 *kort en breedgebouwd*; 2 van de stijl: *al te beknopt en ietwat duister*): 1 *een – gestalte*; 2 *zijn stijl is* –; **–heid**, v.
gedruis', o. (*dof en verward geluid of geraas*; *leven, lawaai, rumoer*): *een dof* –.
gedrukt', bn. (1 bouwk. *ineengedrongen, samengedrongen, niet ruim, niet hoog*; 2 handel: *niet opgewekt of willig*; 3 *zwaarmoedig, neerslachtig*): 1 *een – gewelf*; 2 *de markt was* –; *de prijzen waren erg* –; 3 *ik vond oom nogal* –; *een –e stemming*; **–heid**, v.
gedrum', o. (Z.-N. *gedrang*).
geducht' **1** bn. (*te duchten*; *gevreesd, ontzagwekkend*): *hij was – in de strijd*; *een –e tegenstander*; *een –e wraak*; *op een –e wijze*; *een – pak slaag*; **2** bw. (*op een geduchte wijze, zeer, erg*): *iem. – onder handen nemen*; *iem. – toetakelen*; **3** tw.: –, *wat een vent!* **–heid**, v.
geduld', o. (1 *lijdzaamheid, kalme berusting*; 2 *kalme en bedaarde volharding* inz. in het wachten, in het volbrengen van iets): 1 *draag uw lijden met* –; *iems. – op de* (of: *een harde*) *proef stellen*; *mijn – is op*; 2 *een taai* –; *gij moet wat – hebben* (of: *oefenen*), geduldig zijn; *met iem. – hebben*, hem inschikkelijkheid betonen; spreekw. – *overwint alles.*
gedul'dig, bn., bw. (1 *lijdzaam, onderworpen*; *van lijdzaamheid blijk gevende*; 2 *geduld* (in bet. 2) *hebbende*; *kalm en bedaard volhardende*; *blijk gevende hiervan*): 1 *in ziekte is de vrouw –er dan de man*; *hij verdroeg alles* –; *–e onderwerping aan het lijden*; 2 – (*af*)*wachten*; *een –e arbeid*; zie ook papier 1.
geduld'oefening, v. (*het geduld oefenen*).
gedupeerd', bn. (*bedrogen, gefopt, beetgenomen, bij de neus genomen*); zie duperen.
gedu'rende, vz. (*tijdens*): – *de wandeling*; – *een jaar*, een jaar lang; – *drie dagen.*
gedurfd', bn. (*gewaagd*; *vermetel, koen*).
gedu'rig, bn., bw. (1 *aanhoudend, zonder ophouden voortdurende*; 2 *bij herhaling, telkens, met korte tussenpozen voortdurend*, dikwijls met de bijgedachte van iets onaangenaams): 1 *een – gebed, zijn leven is een – feest*; *iem. – volgen*; 2 – *op de klok zien*; *die –e pijn*; *een –e bron van twist*; rekenk. *een – product*, van meer dan twee factoren.
gedwars'balkt, bn. (wapenk. *met dwarsbalken, zoveel als de bepaling aangeeft*, met *van*): *een schild, – van 4 stukken*: *keel, azuur, zilver, goud.*
gedwee', bn., bw.; gedweeër, –st (*onderworpen, onderdanig, volgzaam*; van dieren: *zachtzinnig, mak*): *een gedweeë leerling*, gewillig; *zo – als een lam*; *iem. – volgen*; **–heid**, v.
gedwon'gen, bn., bw. (*gewrongen, onnatuurlijk*; *stijf*; *gemaakt, gekunsteld*): *een – houding, een – lach*; *zich stijf en – bewegen in deftig gezelschap*; **–heid**, v.
geëchauffeerd', bn. (*verhit, warm geworden*; *boos, driftig*); zie echaufferen.
geëerd' **1** bn. (*geacht*): *een – man*; *het –e publiek*; **2** **–e**, m.: *uw –e van 8 Nov.*, brief.
geef, m. (*het geven*): zegsw.: *hij is van Kleef, hij houdt meer van de heb dan van de* –; bw. uitdrukking: *te* –, om niet, spotgoedkoop.
I. geel **1** bn.; geler, –st (*met de heldere lichte kleur, die in het spectrum ligt tussen oranje en groen*): *een gele kanarie*; *het gele stro*; *gele klinkers*, Friese stenen van beste kwaliteit; *het werd mij groen en – voor de ogen*, alles draaide mij voor de ogen, als gevolg van aanhoudend staren, overmatige krachtsinspanning enz.; *het gele ras*, het Mongoolse; *de gele koorts*, tropische galkoorts; **2** o. (1 *de gele kleur*; 2 *een gele kleur- of verfstof*; 3 *dooier*): 1 – *en blauw geven samen groen*; *de dame in het* –; 2 *wat een – op die schilderij*; *Indisch* –; 3 *het – van een ei.*
II. geel, v. gelen (*werpnet voor beken en binnenwateren*); gew.
geel'achtig, bn., bw. (*min of meer geel van oorsprong of naar zijn aard*): – *blond haar.*
geel'bek, m. –bekken (*jonge vogel met nog gele snavel*); **–bes**, v. –bessen (*weegdoornbes*, inz. *Avignonbes, bes uit Z.-Frankrijk met een gele kleurstof*; Lat. rhamnus infectoria); **–blond**, bn. (*geelachtig blond*): – *haar*; **–borstje, –buikje**, o. –s (*spotvogel met citroengeel borstje*; Lat. hypolais hypolais).
geel'gieten, o. (*het gieten van geel koper of messing*); **–gieter**, m. –s (*ambachtsman, werkman of fabrikant, die gietwaren uit messing vervaardigt*); **–gieterij'**, v. –en (*het geelgieten*;

het bedrijf; de werkplaats; kopersmelterij).
geel'gors, v. –gorzen (*gewone gors*; Lat. emberiza c. citrinella); **–hart,** o. (Brits Guyana: *houtsoort naar de kleur van het hart of het binnenste gedeelte: meubelhout*; Lat. nectandra rodioei); **–ijzersteen,** o. (*soort van ijzererts, waaruit geeloker afgezonderd wordt*); **–kop,** m. –koppen (*de gewone zeearend met gele snavel*); **–koper,** o. (in het alg. *alliage van koper en zink, messing, tombak*; inz. *messing*); **–koperen,** bn. (*van geelkoper*): *een – ketel, een – traproede*; **–kruid,** o. (*een soort reseda, waaruit men gele kleurstof bereidt*; Lat. reseda luteola).
geel'oker, v. (*gele oker*; ook: *geelijzersteen*).
geel'peld, bn. (van kippen: *geelgevlekt, met gele pellen of vlekken*): *–e kippen*; **–rood,** bn. (*geelachtig rood*): *–rode wortteltjes*.
geel'sel, o. (*gele kleurstof, verfstof om te gelen*).
geel'slang, v. –en (*brilslang*); **–ster,** v. –sterren (*lelieachtige plant*; Lat. gagea).
geel'tje, o. –s (1 *een vogel met gele veren*; 2 *een goudstuk*; in het mv. *geld*; 3 *een van ouderdom geel geworden geschrift*): 1 *dat – zingt aardig!* 2 *met de –s rammelen*; 3 zegsw. *een – van de plank nemen*, een oude preek houden; nog (Barg.): bankje van 25 gulden.
geel'vink, m. –en (*geeltje* in bet. 2, *goudstuk*; O.-I. *politie-agent in verband met de kleur van bandelier en opslagen*); **–wortel,** v. ([*wortelstok ener*] *plant, waaruit een gele kleurstof wordt bereid*; Lat. xanthorriza); zie kurkuma; **–zucht,** v. (*galziekte, z. openbarend door een gele tint der huid, veroorzaakt door galstoffen*); volkst. *gele verf*.
geëmancipeerd', bn. (*vrijgelaten, uit de slavernij of lijfeigenschap ontslagen*; fig. v. meisjes, dames: *in gelijke rechten gesteld, ontvoogd, meerderjarig verklaard: zich losgemaakt hebbende van maatschappelijke conventies*).
geëmployeer'de, m. en v. –n ([*kantoor*]*bediende*; *lagere beambte*): *de –n van een spoorweg*; zie employeren. (em = am).
geen (1 ontkennend vnw.: *niet enig, niet een*; 2 ontkennend telw. of onbepaald lidw. onbuigbaar: *niet een*; 3 ontkennend bepalend lidw.: *niet de, het*; 4 als blote ontkenning; 5 *van hun natuur ontaard, slecht*): 1 *– mens*, niemand; *er was – land te zien*; *dit alles is van nul en gener waarde*, eig. dit alles is nul en v. gener waarde; *– snars, – zier, greintje enz.*; *volstrekt –*; *– ander*, niemand anders; *anders – bezwaren*, geen andere; *– enkel, – één*; 2 *– van beiden*; *op het boerenland noemt men een eend – diertje*; *is dit – Rembrandt?* 3 *– recht hebben, zo te spreken*, niet het recht hebben; *– hand uitsteken*, niet de hand uitsteken; 4 *in minder dan – tijd*; *hij heeft – geld*; *hij kent – rust*; *– de minste belangstelling*; *ik versta – Grieks*; 5 *dat is – leven*; *dat zijn – manieren!*
geëngageerd', vd. en bn. (Fr. *verbonden of in bepaalde betrekking aangenomen* b.v. *bij een toneeltroep*; *verloofd*); zie engageren.
geens'zins, bw. (*op geen wijze of manier, in genen dele, volstrekt niet*): *ik ben – tevreden*; verg. alleszins enz.; ook, geenszins'.
geep, v. gepen; soortn. v. (*snoekachtige zeevis met lange bek*; Lat. belone acus).
geeps, bn. (*ziekelijk, bleekgeel, flets*; *kwips*): *wat ziet die man er – uit*; gew.
geëquilibreerd', bn., bw. (*in rust, in evenwicht*); zie equiliber. (qu = k).
I. geer, v. geren, geertje (1 *spitstoelopende, wigvormige strook doek*; inz. *smal toelopende baan in een rok*; *tong*; scheepst. *stuk doek, dat men aan een zeil zet, om dit van onderen te verbreden*; 2 *de schuinse of scheve zijde van een gebouw, een kamer of een stuk land*): 1 *een rok met geren*; 2 *die kamer heeft een –*; *deze akker ligt met een – aan de oostzijde*.
II. geer, m. (Z.-N. *begeerte, lust*).
geer'de, v. –n, Z.-N.; zie gard.
geërf'de, m. en v. –n (*bezitter van een erf of stuk grond*, in samenstelling en als historische term): *de –n in een marke*.
geer'ne, bw., Z.-N.; zie gaarne.
geer'valk, m. en v. –en (*giervalk*; *het wijfje van deze in Noorwegen inheemse valkensoort*; Lat. hierofalco gyrfalco).
I. geest, v. (*hooggelegen zandgrond tussen de duinen en het polderland*); verg. Poel–, Uit–; Fries *gaast*, verg. *Gaasterland*.
II. geest, m. –en (1 *onstoffelijk, denkend, voelend en willend deel van den mens*; 2 *levensbeginsel in den mens*; 3 *denk- of voorstellingsvermogen, verstand*; *gemoed, gevoel*; 4 *levendig vernuft, esprit*; *voortbrengsel van dit vernuft*; 5 *aandrijvende, voortstuwende kracht*; *neiging, stemming*; 6 Bijb. *het goddelijk beginsel van het christendom*; 7 *geheel van ideeën, gevoelens enz. van bepaalde personen, volken, tijden enz.*; *richting, bijzondere aard*; *strekking*; 8 *persoonlijk, onstoffelijk wezen*; 9 *ziel*; *schim*; *spook*; 10 *persoon, beschouwd ten opzichte v. z. hoedanigheden*: *denker*; *vernuft*; 11 *vluchtige stoffen*): 1 *de mens is niet alleen –, maar ook lichaam*; *beschaving des –es*; Spreekw. *de – is gewillig, maar het vlees is zwak*, Matth. 26 : 41, goede opkomende voornemens worden dikwijls niet uitgevoerd ten gevolge van de zinnelijke aard van den mens; zegsw. *gedienstige* (of: *dienende*) *–en*, goede hulp, inz. dienstboden; *hoe groter –, hoe groter beest*, grote begaafdheden gaan dikwijls gepaard met liederlijkheid; 2 *de – geven*, sterven; *zijn – aan God* (of: *in de handen van God*) *bevelen*; 3 *voedsel voor de –*; *de – vermoeien, ontspannen*; *blij van –*; *voor de – komen, staan, blijven, zweven, roepen*; *een kwelling des –es*, van het gemoed; 4 *vernuft en – tintelde uit zijn ogen*; 5 *een – van oproer*; *een – van orde*; 6 *De – is het, die levendig maakt, het vleesch en is niet nut*, Joh. 6 : 63; 7 *de – van een volk*; *de – des tijds*; *de – van een wet*; *in iems. – handelen*, volgens zijn bedoeling; 8 *een boze –*, duivel; *dat is zijn boze –*, slechte vriend en raadgever; *God is een –*; 9 *de – van een afgestorvene*; 10 *de grote –en der 17de eeuw*; *een sterke –*, esprit fort; 11 *– van brandewijn*.
geest'beschaving, v. (*beschaving, ontwikkeling van de geest*, bet. 1); **–do'dend,** bn. (*de geest*, bet. 3, *verstompend*): *–e arbeid*; **–drift,** v. (*aandrift v. d. geest, bezieling, vervoering*): *met, in, vol –*; *iem. in – brengen*; *de – doen ontvlammen*; **–drif'tig,** bn., bw. (1 *vol geestdrift*; 2 *van geestdrift getuigend*): 1 *een – bewonderaar*; 2 *–e toejuichingen*; **–drijver,** m. –s (*dweper*); **–drijverij',** v. (*dweepzucht*).
gees'telijk 1 bn., bw. (1 *op de geest* [bet. 1] *betrekking hebbend, aan de geest eigen zijnde*; tegenstelling van *stoffelijk, zinnelijk, lichamelijk*; 2 *in de gedachten bestaande*; 3 *op de geest* [bet. 6] *betrekking hebbende*; 4 *betrek-*

king hebbende op het onsterfelijke deel van den mens; tegenst. van *werelds* of *aards*; 5 *op de Kerk en haar belangen betrekking hebbende, door de Kerk ingesteld, aan haar dienst verbonden*): 1 *–e spijs*, voedsel voor de geest; *– blind zijn*; *– overwicht*; 2 *een – samenzijn*; 3 Bijb. *van de –e gaven, broeders, en wil ik niet, dat gij onwetende zijt*, 1 Cor. 12 : 1; 4 *– lied*, lied, dat het hart tot godsvrucht wekt, stichtelijk; *iems. – welzijn*; *– drama*; zie mysteriespel; *–e poëzie*, stichtelijke; 5 *een –e ridderorde*, kerkelijk; *een – gerechtshof*; *een – persoon*, dienaar der Kerk; *de –e staat, stand, het –e kleed*, priesterlijk; **2 –e**, m. –n (*een dienaar der kerk*, inz. *der R.-K. kerk*): *een stoet van –n*; *Anglicaanse –n*.

gees'telijkheid, v. (*de gezamenlijke geestelijken*: b.v. *van een land, van een diocees*): *de Belgische –*; *de – v. h. bisdom*.

gees'teloos, bn., bw.; geestelozer, –t (1 *zonder geest of verstand, dom*; 2 *eenvoudig*; *geen verstandsinspanning vereisend*; 3 *zonder geest of vernuft*): 1 *een – man*; 2 *geesteloze arbeid*, minder sterk dan *geestdodend*; 3 *een – schrijver*; *een laffe, geesteloze satire*.

gees'tenbanner, m. –s (*iem., die boze geesten kan bannen, verdrijven*; *duivelbanner*); zie exorcist; **–bezweerder**, m. –s (*iem., die geesten kan bezweren, doen verschijnen*).

gees'tendom, o. (*de engelen, hogere wezens, afgestorvenen enz.*; ook: *schimmen, spoken*); **–heir**, o. –en, –heren (*menigte van geesten*); **–leer**, v. (*leer, aangaande het wezen enz. der geesten of persoonlijke, onstoffelijke, wezens*; inz. *spiritisme*); **–rijk**, o. (*'t gebied der geesten of persoonlijke onstoffelijke wezens*; *geestenwereld*); **–uur**, o. (*spookuur* [*van 12–1 's nachts*]); **–wereld**, v. (*het geestenrijk*); **–ziener**, m. –s (*iem., die volgens het bijgeloof de gave heeft van geesten te kunnen zien of zich met geesten in verbinding te stellen*).

gees'tesarbeid, m. (*hersenarbeid*); **–beschaving**, v. meer: geestbeschaving; **–gave**, v. –n (*aangeboren gave of talent van de geest*): *iem. met de zeldzaamste –n*; **–richting**, v. –en (*manier van denken*): *mannen van uiteenlopende –*.

geest'gesteldheid, v. –heden (1 *staat van de geest of zijn vermogens*; 2 *gemoedstoestand, stemming*): 1 *een zwakke –*; 2 *een sombere, een gedrukte –, een blijmoedige –*.

geest'grond, m. –en (*geest* **I**).

gees'tig, bn., bw. (1 *geest hebbend, met levendig vernuft*; 2 *geest of vernuft bevattende*; *geest of vernuft uitstralende*; 3 enigsz. vero., lit. t. *smaakvol, sierlijk, bevallig*): 1 *een – schrijver, een – schilder*; 2 *een – oog*; *een – gesprek*; *een –e zet*; 3 *het – spel der zonnestralen*; *–e kleuren op sluiers en sjerpen*; nog: *– gevonden*, op een wijze, die geest of vernuft uitdrukt; **–aard**, m. –s (Z.-N. *geestig, vrolijk mens*); **–heid**, v. –heden (1 *de hoedanigheid van geestig* 1 en 2; 2 *een woord of gezegde, dat geestig* in bet. 2 *is, een puntige, oorspronkelijke, fijne gedachte bevat*; *aardigheid*): 1 *Erasmus' –*; *de – van dit gezegde*; 2 *de – niet waarderen*; ir. *–heden debiteren, uitkramen*, flauwiteiten.

geest'kracht, v. (*kracht van de geest*): *een man van –*, vastberadenheid; *– aan den dag leggen*, vastheid van wil.

geest'land, o. –en (*geestgrond*).

geest'rijk, bn. (1 *met levendig vernuft*; *geest* of *vernuft uitdrukkende*; *geest* of *vernuft bevattende*; 2 *veel alcohol bevattende*): 1 *een – man*; *–e ogen*; *een – boek*; 2 *–e dranken*.

geest'verheffend, bn. (*de geest omhoog voerend, het denkvermogen een hogere richting gevend*): *een –e gedachte, een –e aanblik*; **–verheffing**, v. (*verheffing van de geest*); **–vermogens**, o. (*verstandelijk vermogen*, alleen in het mv.): *zwakke –*; **–verrukking**, v. –en (*geestvervoering, extase*); **–verschijning**, v. –en (*spookverschijning*): *hij gelooft aan –en*; **–vervoering**, v. –en (*sterke gevoelsverheffing of gemoedsbeweging, hoge geestdrift v. voorbijgaande aard*; *vervoering*).

geest'verwant, m., v. –en (*gelijkgezinde*; *partijgenoot, medestander*); **–verwantschap**, v.

geest'vol, bn. (*met geest of vernuft*; *geest of vernuft bevattend*; *geest of vernuft uitdrukkende*): *een geestvolle vrouw*: *geestvolle trekken*.

geeuw, m. –en. geeuwtje (*de daad van geeuwen*; *gaap*): *een – onderdrukken*; *met een –*.

geeu'wen, geeuwde, h. gegeeuwd (*gapen* in bet. 2, maar iets kieser).

geeu'werig, bn. (*herhaaldelijk neiging gevoelende om te geeuwen*; *telkens geeuwende*; *gaperig*): *ik word –, ik heb slaap*.

geeuw'honger, m. (*zenuwtoeval, waarbij de lijder herhaaldelijk krampachtig de mond opent en sluit als gevolg v. langdurig ontberen van voedsel*: volksetym. v. *ga-* [= plotseling] *honger*, verg. gadood): zegsw. *de – van iets krijgen*, onweerstaanbare trek.

geëvenre'digd, bn. (1 *evenredig, naar juiste verhouding in de delen samengesteld*; 2 *met iets overeenkomend, „navenant"*): 1 *een volmaakt – aantal*; 2 *de vermaken waren – aan de ruwheid van zeden*.

geëxalteerd', bn. (*opgewonden, overspannen*).

geëxpireerd', bn. (*afgelopen, vervallen*).

gefaast', bn. (wapenk. *voorzien van fazen of horizontale stroken*): *een – wapenschild*.

gefailleer'de, m. en v. –n (*de failliet*; *iem., die failliet is verklaard*); zie failleren.

gefarceerd', vd. en bn. (*opgevuld met vleesvulsel enz.*); zie farceren.

gefe'zel, o. (Z.-N. *geprevel*).

gefingeerd', vd. en bn. (*verzonnen*; *alleen gedacht, niet werkelijk bestaande*; *voorgewend*): *een –e naam*; zie fingeren.

geflatteerd', zie flatteren.

geforceerd', vd. en bn. (*gedwongen*; *met geweld opengebroken*; *gewild, onnatuurlijk*): *een –e mars*, met ongewone inspanning.

geformaliseerd', bn.: – zijn, d.i. zich beledigd achten; zie formaliseren.

gefortuneerd', bn. (*rijk, vermogend*): *zeer –*.

gefundeerd', vd., bn. (*gevestigd, gesticht*): *–e schuld*, gevestigde schuld, waarbij voor betaling der rente en aflossing bepaalde inkomsten zijn aangegeven b.v. bij een –e schuld v. e. staat, de tabaksbelasting.

gega'digde, m. en v. –n (*belanghebbende, -stellende* inz. *hij, die lust heeft om iets te kopen, te pachten enz.*, meestal in het mv.): *ter inzage voor –n*.

gegaf'feld, bn. (*bij de geledingen z. splitsend*; *met de vorm van een gaffel*): *een –e stengel*.

gegageerd', bn. (mil. *eervol ontslagen met pensioen, gepasporteerd*): *–e militairen*.

gegalonneerd' 1 bn. (*met een galon*; *dragende galon*): *een – portier*, b.v. v. e. hotel; **2 –e**, m. –n; zie galonneren.

geganteerd', bn. (*met handschoenen aan*).

gegeerd', bn. (wapenk. *met driehoekige vlakken langs de rand*): *een – wapenschild; – van lazuur en goud.*
gegeneerd', vd. en bn. (*belemmerd; verlegen; met zijn figuur verlegen; onvrij*): *de man is bij ons wat –*; zie generen.
gege'ven 1 o. –s (1 *wisk. bekende grootheid of hoeveelheid, beschouwd als middel tot oplossing v. e. vraagstuk*; 2 *bekend feit, geval, waaruit men gevolgtrekkingen kan maken*; in het mv. *materiaal*): 1 *een vraagstuk met drie –s en één onbekende*; 2 *de nodige –s ontbreken nog om te beslissen*; **2** bn. (1 v. getallen: *bekend ten opzichte van haar grootte*; 2 *bepaald*): 1 *een – getal tot de tweede macht verheffen*; 2 *op een – ogenblik*; zegsw. *in de – omstandigheden*, in deze staat v. zaken.
geglaceerd', **geglansd'**, bn. (*glanzig gemaakt*): *–e zijde; – papier*; zie glaceren.
gegoed' 1 bn. (*bemiddeld, welgesteld*): *-e lui*; **2 –en**, m. en v. mv. (*welgestelde lieden*).
gegoed'heid, v. (*welgesteldheid*).
gegolfd', bn. (*met de vorm van golven of golfjes*): fig. *– haar; – plaatijzer; – karton.*
gegooi', o.: zegsw. *daar heb je het – in de glazen*, de poppen aan 't dansen.
gego'ten, bn.: *– ijzer*, door gieten verkregen, niet *geslagen* of *gesmeed*: fig. *die mantel zit je aan 't lijf –*, past keurig.
gegradueer'de, m. en v. –n (*iem., de een academische of militaire graad of rang bezit*).
gegroefd', bn. (*van één of meer gleuven of groeven voorzien*): *een kanon met –e ziel*, getrokken; *een –e kolom*; zie zuil.
gegrond', bn. (*op goede grond rustend; gerechtvaardigd, juist, deugdelijk, geldig*): *–e aanmerkingen, redenen*; **–heid**, v. (*juistheid, geldigheid*): *de – v. e. opmerking.*
gehaaid', (*sluw, geslepen*) bn.: *–e kerels.*
gehaast', bn., bw. (*door haast gedreven*): *zeer –; hij kwam – binnen*, met haast.
gehaat', bn. (*haat opwekkend of opgewekt hebbende*, het tegengestelde van *bemind*): *e. gehate belasting, e. – minister; zich – maken.*
gehakt', o. (*fijngehakt of gemalen vlees* [*in balvorm toebereid*]): *kalfs–; balletjes –.*
gehal'te, o. –n (1 eig. *de hoeveelheid van een bepaald bestanddeel van zeker lichaam of zekere stof*; 2 inz. *delen fijn van een legering; hoeveelheid zuiver metaal van een allooi*; 3 fig. *innerlijke waarde*): 1 *het – aan alcohol*; 2 *een hoog, laag – (aan goud of zilver)*; 3 *het – van een conversatie; het – der arbeiders.*
gehand', Z.-N.: zegsw. *links – zijn*, links.
gehand'schoend, bn. (*geganteerd, met handschoenen aan*): *–e bedienden.*
gehan'dicapt, bn. (*benadeeld, belemmerd*); zie handicappen.
gehard', bn. (*door oefening gesterkt*; fig. *gevoelloos door wilskracht, gewoonte enz. tegen smarten, onaangename gewaarwordingen enz.*): *–e soldaten; een – gestel; – tegen laster.*
gehard'heid, v.: *– tegen vermoeienissen.*
gehar'nast, bn. (*dragende een harnas*): *een – ridder, –e krijgers, –e ruiters.*
gehar'rewar, o. (*gekibbel, gekrakeel*).
gehas'pel, o. (1 *onhandig gesukkel, gemorrel*; 2 *getwist, geredetwist, gekrakeel, gekibbel*; 3 *moeite, last, drukte*): 1 *wat een –, eer dat huiswerk af is!* 2 *een langdurig – in de Kamer over dat ontwerp*; 3 *wat geeft dat testament een –!*
gehas'sebas, o. (*gekijf; last, drukte*).
geha'vend, bn. (*toegetakeld*): *die schepen waren na de strijd erg –; wat zien die kleren er – uit*, vol scheuren en gaten.
gehecht', bn. (*liefhebbende, aan iem. of iets zich door liefde, gewoonte, neiging enz. verbonden voelende*; minder sterk dan *verknocht*): *de kinderen zijn innig, oprecht, sterk aan hem –; de hond is – aan zijn meester.*
gehecht'heid, v.: *zijn – aan die gewoonte.*
geheel' 1 bn. (1 *gaaf, ongeschonden*, in deze bet. meestal *heel*; 2 *gans, heel, waaraan niets ontbreekt*, tegenstelling van *gedeeltelijk* in verschillende opvattingen): 1 *– zijn*; 2 *– Amsterdam*, alle Amsterdammers; *een gehele week*, volle; *gehele brokken werden losgescheurd*, grote; *de gehele vergadering schrok; uit – uw hart; de gehele schuld afdoen*, gans, volledig; rekenk. *een – getal*, geen breuk; **2** bw. (*geheel en al, volkomen*): *– (en al) dichter*, in elk opzicht; *– vrij; ik ben – oor*, luister met de grootste opmerkzaamheid; *– genezen*, totaal; *– anders*, in elk opzicht; *– de uwe*, volkomen de uwe, slot v. e. brief; **3** o. gehelen (*eenheid; alles samen; datgeen, waaraan niets ontbreekt*): *een – in delen splitsen; dat alles vormt één –; iets in zijn – laten; in 't – geen*, volstrekt geen; *over 't – genomen; in 't – niet.*
geheel'onthouder, m. –s (*iem., die hoegenaamd geen alcoholische drank gebruikt*).
gehei'bel, o. (*omslag; gekrakeel*).
geheid', bn. (*krachtig, onwrikbaar*).
gehei'ligd, bn. (1 *aan de dienst ener godheid toegewijd*; 2 *als heilig erkend en de hoogste eerbied verdienende; als heilig te eren*): 1 *de –e bomen in het Germaanse woud*; 2 *– zij Uw naam!*
geheim' 1 bn., bw. (1 *verborgen gehouden*; het tegengestelde van *openbaar* in verschillende opvattingen; 2 *duister; niet gemakkelijk te doorgronden of te begrijpen*): 1 *een –e zaak, een – verbond; een – onderhoud*, in het verborgen plaatshebbend; *een –e wetenschap*; zie occultisme; *een – beschermer*, in het verborgene werkzaam; *de –e politie; een –e la; in – comité*, met gesloten deuren; *–e raad*, staatslichaam, bestaande uit vertrouwde raadslieden inz. door Karel V ingesteld; *iets – behandelen; hij is er erg – mee*, geheimzinnig; 2 *een –e angst, een – voorgevoel*; **2** o. –en in bet. 2 en 3 (1 *het verborgen zijn*; 2 *zaak, die geheim of verborgen is, die niet publiek mag worden*, in verschillende opvattingen; 3 *zaak, die duister is, moeielijk te doorgronden is*): 1 *in het – tegenwerken; in diep –; hij is in 't –*, weet er van; *het – bewaren*; 2 *een groot, diep –; in de brief staan geen –en; een publiek –*, een zaak, die verborgen moest zijn, maar algemeen bekend is; *–en voor iem. hebben; ergens geen – van maken*; 3 *de –en der natuur*, haar verborgen krachten; (godsdienst) *het – der menswording*, hoge, alleen door het geloof te kennen, geloofswaarheid; zie geheimpjes.
gehei'menis, v. geheimenissen (*verborgenheid*, nl. *voor niet-ingewijden*): *de geheimenissen der kookkunst*; **–vol**, bn. (*geheimzinnig; moeielijk te doorgronden*); germ.
geheim'houden, hield –, h. –gehouden (*verborgen houden, stilhouden*): *zaken –*, d. i. voor anderen verborgen houden; *–d zijn*, gesloten; **–houding**, v. (*het niet openbaar maken van zaken, die voor anderen verborgen moeten blijven*): *iem. de stiptste – opleggen; onder het*

zegel der (of: *van*) –, onder de voorwaarde het geheim ongeschonden te bewaren.
geheim'middel, o. –en (inz. *kwakzalversmiddel*); zie arcanum.
geheim'pjes, o. mv.: – *met iem. hebben,* kleine apartjes, onder-onsjes.
geheim'schrift, o. (*schrift, met geheime letters, tekens, cijfers, van welke de betekenis door twee of meer personen is vastgesteld en dat alleen te ontcijferen is door ingewijden*): *een brief in* –; **–schrijver,** m. –s (eig. *persoon, belast met de geheime of bijzondere briefwisseling van vorsten, staatscollegiën; secretaris* in historische stijl en in Z.-N.); **–vol,** bn. (*geheimenisvol*): *een – oord*; **–zegel,** o. –s (oorspr. *zegel op gesloten brieven van vorsten en openbare machten in tegenstelling met het grootzegel, dat aan open brieven gehangen werd*; later van kleinere zegels: *privaatzegel*).
geheimzin'nig, bn., bw. (*een geheime bet. hebbende; raadselachtig, onverklaarbaar*): *een –e lach, een – gefluister, een –e stilte, een – donker, e. –e moord; e. –e bezoeker,* omtrent wiens persoon men in het onzekere verkeert; – *spreken,* op geheimzinnige wijze; *hij is er erg – mee*; **geheimzin'nigheid,** v.
gehelm', o. (Z.-N. *gegalm*): *ver – van vogelen.*
I. gehelmd', bn. (*een helm dragende*): *een –e krijgsman, een –e brandweerman.*
II. gehelmd', bn. (*beplant met helm*).
gehe'melte, o. –n (*gewelfde bovenzijde der mondholte*): *het harde, het zachte* –; *het – strelen,* de smaak aangenaam prikkelen.
gehen'gen, gehengde, h. gehengd (lit. t., vero. *toelaten*): *God zal het niet* –; **gehen'genis,** v. gehengenissen (*toelating*).
Gehen'na, v. en o. (Hebreeuws: *Hinnomsdal, ten Z.-O. v. Jeruzalem, begraafplaats van veroordeelden*; fig. *hel; pijnigingsplaats*).
geheu'gen 1 het geheugde, het h. geheugd (*in de herinnering leven*): *mij geheugt,* of *het geheugt mij*; meestal heugen; **2** o. (1 *herinnering, gedachtenis*; 2 *herinneringsvermogen*): 1 – *van iets hebben*; *het ligt ons nog vers in het* –; 2 *een goed, sterk, trouw* –; *de veerkracht van het* –; zegsw. *iets in het – prenten,* vast in de geest prenten; *in het – roepen,* in de gedachten brengen.
geheu'genis, v. geheugenissen (lit. t., Z.-N. *heugenis*).
geheu'genkunst of **–leer,** v. (*de kunst om naar bepaalde regels het geheugen te oefenen; mnemoneutiek, mnemotechniek,* z. ald.); **–werk,** o. (*werk, waarbij het vooral op het geheugen aankomt*): *aardrijkskunde, –!*
gehoed', bn. (*een hoed dragend,* scherts.).
gehoef'slaagd 1 bn.: – *zijn,* verplicht bij te dragen in het onderhoud van een dijk; **2 –e,** m. en v. –n (*ingelande met het onderhoud van een dijkvak belast*); zie hoefslag.
gehoekt', bn. (*met hoeken, met uitstekende kanten*): *een –e steen; een – voorhoofd.*
gehoe'tel, o. (Z.-N. *geknoei; gekwansel*).
gehoofd', bn.: alleen in de zegsw. *gehuisd en – zijn,* huis en hof bezittende.
gehoor', o. (1 *het horen, het vernemen van geluiden*; 2 *het vermogen om te horen, een der vijf zintuigen*; 3 *het luisteren naar hetgeen men hoort; oplettendheid, aandacht*; 4 *de gelegenheid geven om gehoord te worden*; 5 *de gezamenlijke toehoorders*): 1 *het zintuig van het* –; *ik kreeg geen* –; *op het – af; op het – spelen*; 2 *een fijn* –; *muzikaal – hebben,* aanleg voor muziek; 3 – *weigeren,* niet willen aanhoren; – *schenken*; fig. – *geven aan hetgeen zijn hart hem ingaf*; 4 *om een – verzoeken,* audiëntie; 5 *een talrijk* –.
gehoor'been, o. –beenderen (*beentje in het gehoororgaan; bij zoogdieren drie beentjes, hamer, aanbeeld en stijgbeugel in de trommelholte*); **–buis,** v. –buizen; **–gang,** v. –en (*buis in het oor van mens en dier*; ook *buis van Eustachius, kanaal tussen oor en keel*); **–hoorn, –horen,** m. –s (*hoornvormig voorwerp, waarmee hardhorenden hun gehoor versterken*): *de –s van Van Beethoven.*
gehoornd', geho'rend, bn. (*van horens of hoornvormige uitsteeksels voorzien*): *e. –e slak.*
gehoor'opening, v. –en (ontl. *opening der uitwendige gehoorgang*); **–schelp,** v. –en (*oorschelp*); **–trechter,** m. –s (*trechtervormig binnenste deel van de gehoorgang*); **–vlies,** o. –vliezen (*trommelvlies*); **–weg,** m. –wegen (*gehoorbuis*).
gehoor'zaal, v. –zalen (*openbare zaal, bestemd voor het houden van academische receptie, promoties, redevoeringen enz.*: *aula, auditorium*; ook: *audiëntiezaal*).
gehoor'zaam, bn.; gehoorzamer, –st (1 *willig, bereidwillig, iems. bevelen op te volgen*; 2 v. natuurkrachten: *onderworpen aan*): 1 *een kind moet – zijn*; 2 *die de winden en het water gebiedt. en zij zijn hem* –, Luc. 8 25; nog: *Uw gehoorzame dienaar,* beleefdheidsformule aan het slot van brieven.
gehoor'zaamheid, v.: *iem. tot – brengen.*
gehoor'zamen, gehoorzaamde, h. gehoorzaamd (*gehoorzaam zijn; de wil, het gebod, het voorschrift enz. van een meerdere volgen*): *iem. of aan iem.* –; *iem. in iets* –; *zich doen* –; *ergens aan* –, b.v. het paard a. d. teugel; *het schip wilde niet meer aan het roer* –, luisteren naar; *hij weet zich te doen* –.
gehoor'zenuw, v. –en (*zenuw, die geluidstrillingen overbrengt*).
geho'rig, bn. (*zo gebouwd of gelegen, dat het geluid uit de nabijheid daar hoorbaar is*): *'t is hier zeer* –; **geho'righeid,** v.
gehou' en getrouw'; zie hou en trouw.
gehou'den, bn. (*verplicht,* verbonden met *om te, tot*): – *zijn om; ik ben – u voort te helpen; zich tot iets – rekenen*; **–heid,** v., **gehou'denis,** v. (*verplichting*): *onder* –.
gehucht', o. –en (eig. *zeker aantal huizen, hoven, erven; vlek, buurschap, dorpswijk*): *buurten en –en; een afgelegen* –.
gehui'cheld, bn. (*geveinsd*): *–e tranen.*
gehuifd', bn. (*van een huif* [*vrouwenmuts, kap, linnen wagenzeil*] *voorzien*): *de vrouwen waren vroeger* –, d. i. droegen een huif; *een valk met een –e kap; een –e boerenwagen.*
gehuikt', bn. (*een kapmantel of huik dragende*): *de vrouwen gingen toen nog – ter kerk.*
gehuisd', bn. (*een huis bewonend,* meestal met een bepaling): *ze zijn ruim –, net* –.
gehuis'vest, bn. (*zijn woon hebbende, woonachtig*): *ergens goed – zijn.*
gehult', Z.-N.: in zegsw. – *en gebult,* oneffen.
gehumeurd', bn. (*gestemd; in zulke luim, gemoedsstemming verkerend, als de bepaling uitdrukt*): *hij is altijd goed, slecht* –.
gehuw'den, m. en v. mv. (*getrouwde mensen*): – *zonder kinderen komen i. aanmerking.*
gei, v. –en (*geitouw*); **–'blok,** o. –blokken, –s (*katrol, waardoor de gei loopt*).
gei'en, geide, h. gegeid (scheepst. *de zeilen*

inkorten door de geitouwen op te halen).
geijkt', bn. (1 eig. van maten en gewichten: *van een ijk voorzien, wettelijk gemerkt*; 2 inz. fig. *algemeen gangbaar, het burgerrecht verkregen hebbende*): 1 *een –e meter*; 2 fig. *een –e uitdrukking, een –e term, een –e phrase*.
geil, bn., bw. (Lat. hilaris? *wulps, wellustig*; van de grond: *te, overmatig vet*; van planten: *te weelderig groeiende*): *de grond is al te –*; *deze aardappels staan te –*, welig van blad.
geil'heid, v. (*wulpsheid*; van de grond: *overmatige vettigheid door bemesting*; van planten: *te weelderige groei*): *door de – van de grond schiet daar alles te welig op*.
geïllustreerd', bn. (1 *met illustraties, platen enz. opgeluisterd*; *verlucht*; 2 *toegelicht* inz. comisch): 1 *een – woordenboek, een –e bijbel*; 2 *zijn verhaal, – met enige voorbeelden*.
geïmporteerd', bn. (*van elders, van andere landen, ingevoerd*): *–e Havanna-tabak*.
gein, v. (volkst. *grappigheid, grap*): *humor in een toneelspel is minder nodig, als er maar – in is*; *'n – van een vent*, een aardige baas; *wat een –!* wat een aangename verrassing, ir. hoe flauw! **gein'tje**, o. –s (*grapje*).
geïncrimineerd', bn. (*wat aanleiding geeft tot rechterlijke vervolging*; *voor misdadig of strafbaar gehouden*; *gewraakt*; *ten laste gelegd*): *het –e artikel in die krant*.
geïndigneerd', bn., bw. (*verontwaardigd*).
gein'ster, v. –s (*vonk*); ook, genster, vero.
geïnteresseerd', bn. (1 *er bij betrokken, belanghebbende zijnde*; 2 *zelfzuchtig, niet belangeloos*): 1 *bij een zaak – zijn*; 2 *hij is bij het kaartspel altijd zo –*; als zn.: *de –en*.
geïnterneer'de, m. en v. –n (*iem., die geïnterneerd is*); zie interneren.
geïntimeer'de, m. v. –n (rechtst. *gedaagde in beroep*).
gei'ser, m. –s (IJsland eig. springbron: *periodieke hete springbron in vulkanische streken*; bij overdr. *gasbadkachel, waterverwarmingstoestel bij een badkuip enz.*). (s = z).
geis'ha, v. geisha's (Eng.-Jap. *beroepszangeres of -danseres*; *dansmeisje*).
geïsoleerd', bn., bw. (*afgezonderd*; *op zich zelf staande*); zie isoleren.
Geiss'lerse buis, v. – buizen (*glazen buis met verdunde lucht of enig ander gas, waardoor een electrische stroom gevoerd wordt, die als lichtbundel gezien wordt*).
geit, v. –en (*wijfje van den bok, van een hert, gems enz.*): *bokken en –en*; zegsw. *de kool en de – sparen*, beide partijen willen tevreden stellen; *vooruit met de –*, vooruit!
gei'tebaard, m. –en; **–bok**, m. –bokken (*mannetje v. d. geit*); **–leer**, o. (*leder van het vel ener geit*): *handschoenen van –*; ook: geitenleer, nl. leer van geiten.
gei'teleren, bn. (*van geiteleer*), ook, geitenleren: *een paar – handschoenen*.
gei'tenblad, o. (plantk. *kamperfoelie*; Lat. lonicera); **-boer**, m. –en (Z.-N. *keuterboer*); **–bond**, m. –en; **–dokter**, m. –s (Z.-N. min. *dierenarts*); **–fuif**, v. (student. *feest van meisjes[studenten]*); **–haar**, o. –haren (*een haar van een geit*; als collectief *het haar van geiten*): zegsw. *twisten om* (of: *over*) *een –*, d. i. om een beuzeling; **–hoeder**, m. –s; **–hoedster**, v. –s; **–klaver**, v. (*naam voor kamperfoelie, zevenblad*, ook *voor galigaan*); **–melk**, v.; **–melker**, m. –s (*nachtzwaluw, van Mei tot September in ons land*); **–oog**, o. –ogen; **–stal**, m. –stallen (*stal voor één of meer geiten*); **–vlees**, o. (*vlees van geiten*).
gei'tepoot, m. –poten; **–vel**, v. –vellen; **–vellen**, bn. (*v. geitevel*): *een – huis, een – tas*; **–vlees**, o. (*vlees van één geit*).
gei'touw, o. –en (scheepst. *lopend touw, waarmee een zeil wordt ingehaald, ingekort of gegord*); **–touwblok**, o. –blokken of –s (*geiblok*); zie geien.
gejaag', o. (*voortdurend jagen* in verschillende betekenissen): *het – door veld en bos*, het telkens of aanhoudend op jacht gaan; *dat – met die paarden*, hard rijden.
gejaagd', bn., bw. (*onrustig, haastig, zenuwachtig*); **–heid**, v. (*zenuwachtige onrust*).
gejak'ker, o. (*het telkens of voortdurend jakkeren*; *afbeulend gerij*): *dat – met die knol*.
gejam'mer, o. (*het telkens en aanhoudend jammeren*; *bitter geweeklaag*): *wat een –!*
gejoel', o. (*het telkens of aanhoudend joelen*; *vrolijk getier*; *verward geraas*): *– en geschreeuw*.
gejok', o. (*gescherts, dartele boert*, ook: *het aanhoudend onwaarheid spreken*): *foei, dat –!*
gejuich', o. (*het telkens of aanhoudend juichen*): *een – aanheffen*; *die met tranen zaaien, zullen met – maaien*. Psalm 125 : 5.
I. gek 1 bn., bw.; gekker, –st (1 *van het verstand beroofd*; *zinneloos*; 2 *dwaas, mal, zot, bespottelijk*; 3 *grappig, koddig* bet. 2 en 3 zijn niet altijd scherp te onderscheiden): 1 *hij is – geworden*, meestal: krankzinnig; *het is om – te worden*, om het hoofd er bij te verliezen; 2 *een gekke en lastige vent*; inz. in vraagzinnen: *ben je –? een gekke gedachte*; *gekke praatjes*, zotteklap; *dat is een – geval*; *dat is –*, de zaak ziet er dreigend uit, het ziet er slecht uit; *je bent wel – als je het doet*; *dat is nog zo – niet*; *hoe ouder, hoe gekker*; *een – figuur slaan* (of: *maken*), een belachelijke indruk maken; 3 *dat is zo'n gekke vent, je lacht je slap met zijn moppen*; nog: *ergens – van opkijken, – doen*, vreemd; *dat treft –*, slecht; zegsw. *het is te – om los te lopen*, te dwaas; *– met iem. zijn*, buitensporige genegenheid voor iem. betonen; als zn.: *het gekke van het geval was*, het bespottelijke; *zo iets –s heb ik nooit gezien*; **2** m. gekken (*van verstand verstokene, krankzinnige*; *dwaas*; fig. *verwaand mens*; *grappenmaker*): *een halve –*; *een ouwe –*, [a]) oude onredelijke dwaas, [b]) snoeper; *ik, zei de –*, v. mensen, die hun ik op de voorgrond plaatsen: *een verwaande –*; *iem. voor – laten lopen*; *iedere – heeft zijn gebrek*; zegsw. *iem. voor de – houden, de – met iets houden, de – steken* (of: *scheren*) *met iem. of iets*, de draak steken met; zie buurman; kaart.
II. gek, m. gekken (*draaiende kap boven op e. schoorsteen, middel tegen valwinden, om het roken te voorkomen, tevens windwijzer*; *sluiting van een deurklink, die belet, dat de deur van buiten geopend wordt*; *knie of mik v. e. pomp, waarop de hefboom steunt*): gek **II** is waarsch. etymologisch = gek **I**.
gekab'beld, bn. (Z.-N. *geklonterd, geschift*): *de melk is –*.
gekal', o. (inz. Z.-N. *gebabbel, gesnap*).
gekalandeerd', bn. (Z.-N. *beklant*).
gekamd', bn. (*van een kam, een kamvormig uitsteeksel of sieraad voorzien*): *een –e haan, een –e hagedis, een –e helm*.
gekant', bn.: *– zijn tegen iets*, d.i. zich

verzetten tegen, vijandelijk gezind zijn.
gekanteeld', bn. (1 *voorzien van tandsgewijze gevormde uitsteeksels of tinnen*; 2 wapenk. *van kantelen of tandsgewijze uitstekende figuren voorzien*): 1 *een –e toren*; 2 *een dwarsbalk van sabel, aan beide zijden –.*
gekar'teld, bn. (*ribachtig; rondachtig getand of ingekeept*): *geldstukken met –e randen, een – blad, het – loof der wortelen.*
geke'perd, bn. (1 *met een schuine keper geweven; niet-effen*; 2 wapenk. *met kepers, kepervormige figuren bedekt*): 1 *–e stoffen, –e diemiten*; 2 *het wapen van Egmond was – van twaalf stukken, goud en geel.*
geker'tel, o. (Z.-N. *wat kartelt, kerft*).
gek'heid, v. in bet. 2 –heden (1 *dwaasheid, onverstand*; 2 *iets grappigs, kluchtigs; een aardigheid*): 1 *van – niet weten, wat men doet; wat is dat voor –? allemaal –!* 2 *schei uit met die –; geen – verstaan,* scherts; *– maken; ik zei het maar uit –*; zegsw. *alle – op een stokje, –* (of: *scherts*) *ter zijde* (of: *apart*), in ernst.
gekield', bn. (*een kiel dragende*): *de blauw–e spes patriae*; verg. blauwkiel.
gek'kelijk, bn., bw. (*bespottelijk*): *een –e voorliefde; zij is – ongeschikt*; ook: *zij is wat –,* kinderachtig-mal.
gek'kemanswerk, o.: *dat is –.*
gek'ken, gekte, h. gegekt (*gekheid met iets of iem. maken, spotten, jokken, schertsen*): *hij gekt maar; met iets –; daar is geen – mee; niet met zich laten –,* spotten.
gek'kendag, m. –dagen (*1 April*); **–getal,** o (nl *elf*); **–huis,** o. –huizen (*krankzinnigengesticht*); **–nommer,** o. (nl. *elf*); **–praat,** m. of **–taal,** v. (*onzin, zotteklap*); **–werk,** o. (*werk van gekken; dwaasheid*).
gekkernij', v. –en (*zotte scherts, jokkernij*).
gekkin', v. gekkinnen (*mal vrouwspersoon, zottin*); **gekkin'netje,** o. –s (*half liefkozende benaming van een* [*nuffig*] *meisje*).
gek'ko, m. gekko's (O.-I. *hagedisachtig dier ook in het Middellandse-zeegebied voorkomend*). In O.-I. meestal *tò'kè* (z. ald.) genoemd, beide benamingen naar het geluid.
geklaag', o. (*het telkens of aanhoudend klagen*: 1 *geweeklaag*; 2 *het telkens en aanhoudend klachten uiten*): 1 *het – der gewonden*; 2 *het voortdurend – over slecht eten.*
geklank', o. (*het klinken*): *– van snaren.*
geklauwd', bn. (1 *klauwen hebbende*; 2 wapenk. *met klauwen van een andere kleur dan het lichaam afgebeeld*): 1 *katten en roofvogels zijn –e dieren*; 2 *in lazuur, een gouden sperwer, gebekt en – van keel.*
gekleed', vd. en bn. (1 *klederen aanhebbende* inz. *bovenklederen*; 2 *zo gekleed, als bij bepaalde omstandigheden het fatsoen eist*): 1 *ben je nog niet –? netjes in 't zwart –; goed –, warm –*; 2 *ze zullen van avond komen en wel –! er op – zijn,* nog: *een geklede jas,* lange gesloten jas; zegsw. *dat staat –,* naar de eis gekleed; fig. dat staat deftig.
gekleurd', bn. (*niet kleurloos of wit, niet zwart of grijs*): *een –e prent; –e stoffen, –e handschoenen*; fig. *e. sterk – verhaal,* opgesierd.
geklik'klak, o. (*het telkens en aanhoudend gekletter of geklepper van tegen elkaar stotende voorwerpen* inz. *metalen*): *het – der wapens; het – der paardenhoeven.*
geklok', o. (*het telkens en aanhoudend klokken*): *het – van een fles, kruik, karaf,* d.i. klokkend geluid bij het schenken; *het – van hennen; het onhebbelijk – bij het drinken.*
geklon'ken, bn. (*afgedaan, in orde, beredderd*): *de zaak* (of: *het*) *is tussen hen –.*
geknecht', bn.; zie knechten.
gekne'veld, bn. (*met een knevel*): *een –e heer met een stijf been*; zie knevelen.
geknoei', o. (*het telkens en aanhoudend knoeien*).
gekoos', o. (*zoet gepraat; geliefkoos, gevlei*): *het – der moeder met haar kind.*
gekor'ven, bn. (eig. vol van *kerven*; z. kerf): *– dieren,* insecten, dieren nl. met drie wel onderscheiden hoofddelen van het lichaam, die door inkervingen gescheiden zijn.
gekoust', bn. (Z.-N. van vogels: *ruigpotig, pluimen om de poten hebbende*).
gekrab'bel, o. (1 *het voortdurend of telkens krabbelen*; 2 *slordig geschrijf*; 3 *slordig schrift*): 1 *het – v. de hond aan de deur*; 2 *mijn – zal niet baten*; 3 *onleesbaar –.*
gekroesd', bn. (*dicht ineengekruld, krullend*): *het –e haar van een neger; –e wol.*
gekroe'zeld, bn. (*gekruld, krullig*): *– haar.*
gekroond', bn. (1 *een kroon dragend*; 2 wapenk. *met een kroon afgebeeld*): 1 *een – hoofd,* een regerend vorst; 2 *een –e leeuw.*
gekruist', bn. (*elkaar kruisende; kruiselings over elkander geplaatst*): *twee –e klingen; twee –e sleutels* (wapen v. Leiden); z. rijm.
Gekruis'te (de), m. (*de Heiland*).
gekruld', bn. (*met een krul of met krullen; krullig*): *een –e staart,* b.v. van een varken, *een kind met – haar*; zie ook haar.
gek'scheren, gekscheerde, h. gegekscheerd (1 *de spot drijven met*; 2 *schertsen, boerten, jokken*): 1 *niet met iets –; niet met zich laten –,* de draak niet met zich laten steken; 2 *het is maar –,* kortswijl; *het* (of: *dat*) *is geen –,* [a]) het is ernst, [b]) dat is geen kleinigheid; *zonder enig –,* in ernst; *geen – verstaan.*
geks'kap, v. –kappen **1** (*narren-, zotskap*); **2** m. en v. –kappen (*nar, zot, zottin*).
geks'kolf, v. –kolven (*kolf v. d. nar; marot; narrenschepter, met bellen en narrenkop*).
gekuifd', bn. (*met een kuif of kuifvormig uitsteeksel of sieraad voorzien*): *een –e leeuwerik; –e golfjes,* met kuifvormige top.
gekuip', o. (fig. *het langs slinkse wegen streven naar enig doel* [*in de staatkunde*]).
gekuis', o. (Z.-N. *het aanhoudend of telkens schoonmaken*).
gekuist', bn.; –er, meest – (van taal, woorden, smaak: *gezuiverd, kies, fijn, net*): *–e taal, een –e stijl*; zie kuisen.
gekun'steld, bn., bw. (*gedwongen, gemaakt, gezocht, onnatuurlijk*): *een –e vrolijkheid, voordracht; – spreken*; **–heid,** v.
gekwartierd', gekwartileerd', bn.; *een – schild,* door twee elkaar rechthoekig snijdende loodlijnen in vieren verdeeld.
gekwast', bn. (*knoestig, vol kwasten*): *– hout.*
gekwets'te, m. en v. –n (*gewonde*).
gel, m. (scheik. *neerslag uit een colloïdale oplossing in de vorm van vlokken of als gelei*).
gelaagd'heid, v. (geol. *laagswijze bouw*).
gelaarsd', bn. (*met laarzen aan*): *de –e kat,* vertelling van Moeder de Gans; zegsw. *– en gespoord,* geheel gekleed, reisvaardig.
gelaat', o. lit. t. gelaten (*aangezicht,* altijd in verband met de trekken, de kleur, de uitdrukking van gemoedsaandoeningen, het karakter): *een edel –, een schoon –; op iems. – iets lezen; met ernst, met angst op het*

–; fig. *het – der maan*; **–kenner,** m. –s (*hij, die uit iems. gelaatstrekken diens karakter, gemoedsaandoeningen kan leren kennen*); **–kunde,** v. (*kunst om uit de gelaatstrekken iems. karakter te leren kennen, physionomie*); **–kun'dige,** m. en v. –n.

gelaats'hoek, m. –en (*hoek, gevormd door twee rechte lijnen, waarvan de ene getrokken wordt van het midden der bovenste snijtanden naar de gehooropening en de andere naar de neuswortel*); **–spier,** v. –en (*spier van het aangezicht*); **–trekken,** m. mv. (*trekken of lijnen in of van het gelaat, die aan dat gelaat zijn eigenaardige uitdrukking geven*): *enige overeenkomst van gelaatstrekken.*

gelach', o. (*het [telkens en voortdurend] lachen*): *een schaterend –.*

gela'den, bn.; zie laden.

I. gelag', o. gelagen (1 *gezamenlijk verteer, vertering*; 2 *eetpartij, drinkpartij* inz. op gemeenschappelijke kosten): 1 zegsw. *het – betalen,* eig. de vertering betalen, zijn eigen en die van anderen, fig. de straf van anderen dragen; *vrij –,* vrije vertering; 2 *gelagen zetten,* drinkpartijen aanrichten.

II. gelag', o.: in de zegsw. *een hard –,* lot, een harde noodzakelijkheid inz. in toepassing op toestanden, waardoor men genoodzaakt wordt tot iets, dat hard valt.

gelag'kamer, v. –s (*algemene tapperij-, kroeg-, herbergkamer*).

gelakt', bn. (*met lak gevernist, met een laklaag bedekt*): *een – tafeltje*; zie lakken.

gelambrizeerd', bn. (*van een lambrizering voorzien*; *met hout beschoten*): *de wanden waren bruin –, met gouden lijsten.*

gelamenteer', o. (*het telkens en voortdurend lamenteren*; *gejammer, geweeklaag*).

gelan'de, m. en v. –n (*eigenaar van een stuk land binnen in een bepaalde ruimte,* b.v. *in een polder*): *wij zijn naaste –n.*

gelang', in de uitdr. naar –, **1** (*naar eis van*): *handelen naar – van omstandigheden*; **2** vgw. (*naar mate, naar evenredigheid* met of zonder *dat*): *naar – (dat) wij klommen, werd het uitzicht schoner*; **3** bijw. (*in evenredigheid, overeenstemming met het vorige, naar venant*): *een smoking, lage schoenen, alles naar –.*

gelardeerd', zie larderen.

gelas'ten, gelastte, h. gelast (1 *iem. een last opdragen, bevelen, gebieden*; 2 in de lijdende vorm met den persoon ook als onderwerp: *belast worden*): 1 *iem. iets –*; 2 *ik werd gelast iets te doen*; zie afgelasten.

gelas'tigde, m. en v. –n (*gevolmachtigde voor een bepaalde last*); zie zaakgelastigde.

I. gela'ten, bn., bw. (*aan Gods wil overgegeven, in Gods beschikking berustende; lijdzaam, kalm, berustend*).

II. gela'ten, zich, geliet zich, h. zich gelaten (*zich voordoen*; *zich houden, doen alsof, een houding aannemen*): *hij geliet zich, als merkte hij geen onraad*; ook: *het geliet zich, alsof onze boot zou omslaan,* het scheen.

gela'tenheid, v. (*lijdzaamheid, berusting*).

gelati'ne, v. (Fr. [v. Lat. gelatus = bevroren]: *geleiachtige stof, vislijm; fijne zuivere kleurloze lijm* [in bladvorm]). (g = zj).

gelau'werd, bn. (*met lauweren gesierd*): *de –e overwinnaar, een –e dichter.*

I. geld, o. –en (1 *algemeen ruilmiddel, zowel v. metaal als papier, tevens waardemeter*; 2 *geldmiddelen, vermogen*; 3 *geldsom*; *prijs*): 1 *– slaan; – munten; – in omloop brengen; baar –; grof – verdienen,* veel geld; *contant, gereed –*; zegsw. *goed – naar kwaad – gooien,* nutteloze kosten maken voor een niet te bereiken doel; *– in iets steken,* met geld deelnemen in een onderneming enz.; *– uit iets slaan,* er – aan weten te verdienen; *het – in het water werpen, smijten,* onnut uitgeven; *dat is – waard,* [a]) heeft veel waarde, levert veel op, [b]) van een aardigheid enz.: die is goed; zie ei, krom, rug 1, tijd, Zwitser; 2 *mensen van –; een meisje zonder –; van zijn – leven,* renten; 3 *–en verduisteren; kinderen betalen half –*; Z.-N. *geen twee missen voor één – doen,* niet tweemaal hetzelfde.

II. geld, bn. (*gust* 1); gew.

geld'adel, m. (*aanzien berustende op geld*; *de millionnairs*); **–aristocraat,** m. –aristocraten (*iem., die door zijn geld invloed of macht kan uitoefenen*); **–aristocratie,** v. (*geldadel*; *de grote bankiers*); **–belegging,** v. –en (*plaatsing v. kapitaal*; *het zetten van geld op rente*); **–boete,** v. –n (*boete, waarbij iem. een bepaalde som geld betalen moet*); **–dorst,** m. (*geldzucht*); **–drager,** m. –s (*loper van een kassierskantoor*; *incasseerder*; Bijb. *kooplieden en bedienden, die geld met zich voeren om handel te drijven*); **–duivel,** m. –s (*geldzucht, als boze geest, vrek*).

gel'delijk, bn., bw. (*geld of geldzaken betreffende*; *in geld bestaande*): *vrees voor –e schade*; *–e opofferingen*; *iem. – steunen.*

gel'deloos, bn. (*zonder geld*): rijmpje: –, *vriendenloos!*

gel'den, gold, h. gegolden (1 *een prijs opbrengen, kosten*; *waard zijn*; 2 *vermogen, van kracht zijn*; *in een bepaald geval van toepassing zijn*; *gewaardeerd worden*): 1 *het brood gold maar een stuiver*; *onderstaande artikelen – de vlg. prijzen*; 2 *handenarbeid heeft altijd meer gegolden dan arbeid des hoofds*; *artikel drie kan hier niet –*, van kracht zijn; *dat schot geldt niet,* telt niet mee; *zijn aanspraken laten –*, ze laten wegen; *ik wil die redenen laten –*, als gegrond aannemen; *zich doen of laten –*, zijn invloed, gezag feitelijk doen gevoelen; nog: onpers. *het geldt je leven,* je leven staat op het spel; *als het geldt te ....,* als het er op aankomt; *behalve wanneer het zijn eigen persoon geldt,* het hem aangaat; *gelden voor* = van waarde zijn, van kracht zijn voor, bv. *salariskorting geldt voor alle ambtenaren*; *gelden van* = slaan op, gezegd kunnen worden van, bv. *werkzaam is hij, dit geldt ook van zijn broer.*

gel'dend, bn. (*kracht hebbend*; *gezaghebbend*; *als wettig erkend*): *algemeen –e redenen.*

Gel'derland, o. (*een onzer elf provinciën*).

Gel'ders 1 bn. ([*als*] *van, uit, in, betrekking hebbende op, eigen aan Gelderland*): *een – stadje*; *de –e vallei,* tussen Utrechtse heuvelrug en Veluwe; **2** o. (*de taal*); **–man,** m. Geldersen (*iem. uit Gelderland*).

geld'gebrek, o. (*gemis aan het nodige geld*): *– hebben*; **–gie'rig,** bn. (*geldzuchtig*); **–handel,** m. (*handel in geld*: *geldswaardig papier, gemunt en ongemunt goud en zilver* inz. *in muntspeciën*); **handelaar,** m. –s; **–hond,** m. –en (Z.-N. *geldwolf*).

gel'dig, bn. (*van kracht zijnde, deugdelijk, aannemelijk, wettig*): *dit spoorwegkaartje is niet meer –*; *–e redenen*; **–heid,** v. (*verbinden-*

de kracht; wettigheid; deugdelijkheid): *de – van iems. aanspraken*; **–verklaring,** v. (*het geldig verklaren*): *de – van een verkiezing.*
geld'kas, v. –kassen (1 *kas, waarin men geld* inz. *kantoorgeld bewaart*; 2 *het kasgeld,* bij uitbr. *aanwezige gelden*): 1 *de – is leeg*; 2 *steunende op een ruime –*; zie kas; **–kast,** v. –en (*kast tot berging van geld of geldelijk vermogen*): *een brandvrije –*; **–kist,** v. –en (*kist tot berging van geld of geldelijk vermogen*); **–koers,** m. –en (*koers van het geld van vreemde muntspeciën; de rente voor geld, dat op belening of prolongatie wordt gegeven en die bepaald wordt door de dagelijkse omzettingen ter beurze*); **–koning,** m. –en: *Am. –en*; **–lade,** v. –n (*lade in een toonbank, in een kast enz. tot berging van geld*): *een lessenaar met een geheime –*; ook: *geldla,* verkl. *geldlaatje*; **–lening,** v. –en (*lening van geld* inz. *het opnemen van geld tegen interest, meestal van grote kapitalen door het rijk, de provincie enz.*): *een – van 275 millioen ad 5%*; **–markt,** v. –en (1 *handel in geldswaardig papier, in goud- of zilvermunt*; ook: *het beleggen en omzetten van kapitalen aan de beurs*; 2 *de plaats op de beurs, waar deze handel gedreven wordt*; inz. *handelsplaats, waar veel geldhandel gedreven wordt*): 1 *de – was heden willig*; 2 *Augsburg was altijd een grote –*; **–middelen,** o. mv. (*financiën*): *de – van de staat*; **–nood,** m. (*dringend geldgebrek*); **–prijs,** m. –prijzen (Z.-N. *geldsom*); **–quaestie,** v.: *de – is van veel gewicht*; **–schaarste,** v. (*gebrek aan geld*): *in oorlogstijd is er –*; **–schieter,** m. –s (*geldlener*); **–som,** v. –sommen ([*niet kleine*] *hoeveelheid geld*); verkl. *sommetje geld*; **–straf,** v. –straffen (inz. in België: *geldboete*); **–stuk,** o. –stukken (*muntstuk*).
gelds'waarde, v. (*de waarde van iets in geld; de prijs*); **–waar'dig,** bn. (*geldswaarde hebbende*), alleen in de uitdr.: *– papier,* b.v. bankbiljetten, postbewijzen, promessen.
geld'trommel, v. –s (*trommel, metalen doos om geld in te bewaren*); **–verlegenheid,** v.: *in – zitten*; **–verlies,** o. –verliezen; **–winning,** v. ([*handels*]*zaak, waarin men* [*veel*] *geld verdient; rijke broodwinning*); **–wisselaar,** m. –s, –wisselaren (*iem., die er zijn beroep van maakt geld te wisselen, de ene geldsoort tegen de andere*); **–wolf,** m. –wolven (*gierigaard*); **–zaak,** v. –zaken (*zaak van geldelijke aard*; ook: *zaak, die met geld afgedaan kan worden*); **–zak,** m. –zakken (*zak, dienende tot het bewaren van geld*; fig. minacht. *rijkaard*); **–zorg,** v. –en (*zorg omtrent geldzaken; bekommering over 't gebrek aan geld*): *gekweld door –en*; **–zucht,** v. (*sterke begeerte naar geld; streven naar geldbezit*); **–zuch'tig,** bn. (*met geldzucht behept*).
gele'de dieren, o. mv.; zie geleed.
gele'den, geleen' (eig. vd. van een vero. *liden = voorbijgaan*: ter aanduiding dat er zoveel tijd verlopen is: 1 verbonden met *zijn* en een tijdsbepaling; 2 alleen met een tijdsbepaling): 1 *het is een maand –*; *'t is al lang –*; 2 *enige dagen –*; *niet lang –, kort –.*
gele'deren, o. mv. van gelid; zie ald.
gele'ding, v. –en (1 *onderlinge verbinding of aaneensluiting*; dierk., plantk. *gewricht*; 2 aardr. *kustinsnijding*; 3 plantk. en dierk. *deel tussen twee –en* in bet. 1): 1 *de pijl drong tussen de – van het harnas*; *de –en der gewervelde dieren*; 2 *de sterke – der Noorse kust*; 3 *de sprieten zijn uit –en samengesteld.*
geleed', bn. (1 *met geledingen, in leden verdeeld*; 2 van kusten: *met insnijdingen*): 1 *gelede of geleedpotige dieren* (Lat. arthropoda), bestaande uit leden, meestal met een paar gelede aanhangsels: kreeften, spinnen; *een gelede stengel*; 2 *de kust is sterk –.*
geleeg', geleg', o. gelegen, geleggen (Z.-N. *ligging, woning met bijbehorend land,* inz. *boerderij, steenbakkerij*).
geleend', bn. (*niet eigen, van elders*): *de –e glans der maan; het was –e pracht.*
geleerd' 1 bn., bw. (1 *door onderwijs of eigen studie in een of meer wetenschappen bijzonder ervaren; met uitgebreide kennis toegerust*; 2 *op het gebied der wetenschap betrekking hebbende*; 3 *blijken dragende van uitgebreide kennis en diepe studie*; 4 *veel kennis vereisende om begrepen te worden; moeielijk*): 1 *een –e schrijver,* bij uitbr.: *de –e stand, de –e wereld*; Z.-N. *onze knecht is goed –,* kan lezen en schrijven; Z.-N. *hij was van de eerste keer –,* wijs geworden (door ondervinding); 2 *een – boek, gesprek,* d.i. wetenschappelijk; 3 *een – proefschrift over*; 4 *van die –e dingen begrijp ik niets*; zegsw. *dat is mij te –,* dat kan ik niet begrijpen; *hoe – schrijft die man*; **2 –e,** m. en v. –n (*een geleerd persoon; iem. van uitgebreide studie en kennis in wetenschappelijke zaken*): *een degelijk, een klassiek –*; *de –n,* mensen v. studie.
geleerd'heid, v. (*uitgebreide kennis op wetenschappelijk gebied, door studie verkregen*): zegsw. *de – waait iem. maar zo niet aan,* is niet zonder moeite te erlangen.
gele'gen, bn. (*liggende, een plaats innemende*): *Arnhem is – aan de Rijn*; fig. *er is in die woorden veel troost –,* besloten; *te –er plaats en ure,* gunstig of geschikt; *iem.* (*net*) *– komen,* van pas; *wat is er mij aan –?* wat heeft het voor mij te betekenen? *er is mij veel aan –,* het is voor mij van groot belang.
gele'genheid, v. –heden (1 *ligging, plaatselijke gesteldheid,* vero.; 2 *plaats, ruimte, gunstig voor iets gelegen*; 3 *tijdsomstandigheid of gesteldheid van zaken, gunstig voor een bepaalde handeling: omstandigheid, aanleiding*; ook: *mogelijkheid van vervoer, reisgelegenheid*; 4 *W.C.*): 1 *de – van een land, v. e. slagveld*; 2 *zo'n hoekhuis is een beste – voor een winkelier*; 3 *een schone – om roem te behalen,* kans; *bij –,* als er aanleiding toe bestaat; zegsw. *iem. in de – stellen,* in staat stellen; *de – bij de haren grijpen* (of: *pakken*); zie haar 1 1; zie ook dief; 4 *waar is de –,* W.C.?
gele'genheidsdichter, m. –s (*iem., die over of bij een bepaalde gelegenheid een gedicht maakt*); **–gedicht,** o. –en (*gedicht, gemaakt over of bij een bepaalde gelegenheid*): *–en,* b.v. *bruiloftsliederen, drink- en dansliederen*; **–gezicht,** o. –en (scherts. *gezicht, geplooid naar de omstandigheden* inz. *droevig,* enigszins ongunstig): *met een – trad hij de rouwkamer binnen*; **–liedje,** o. –s; **–preek,** v. –preken; **–stuk,** o. –stukken (*muziek-, toneelstuk enz. vervaardigd voor de een of andere gelegenheid,* inz. *feestviering*); **–vers,** o. –verzen (*-gedicht*).
I. gelei', v. –en (*verdikt, gestold of gekookt sap van dierlijke of plantaardige stoffen*; bij uitbr. *dikke, geleiachtige zelfstandigheid*). (g = zj).
II. gelei', v. –en (Z.-N. *bundel dek-, ligstro*).

gelei'biljet, o. –biljetten (*biljet, houdende verlof tot vervoer van accijnsgoederen*); **–brief,** m. –brieven (*bewijs van vrijgeleide; vrijbrief; paspoort*); zie consent.

gelei'de, o. (1 *het vergezellen, het geleiden v. e. persoon eershalve, beleefdheidshalve, om hem te beschermen, de weg te wijzen enz.*; 2 *personen, die geleiden*): 1 *iem. – doen; iem. zijn* (of: *het*) *– aanbieden; zich aan iems. – toevertrouwen*; 2 *elke man v. h. – was gewapend.*

gelei'delijk, bn., bw. (*naar of in orde, geregeld voortgaande zonder afwijkingen of sprongen*): *een –e overgang; – overgaan in.*

gelei'delijkheid, v. (*geregelde opvolging*).

gelei'den, geleidde, h. geleid (1 *vergezellen, als eerbewijzing, beleefdheidshalve, om de weg te wijzen of ter bescherming; leiden*; 2 van een weg enz.: *voeren*; 3 natuurk. van warmte, electriciteit: *laten, doen overgaan*): 1 *een dame –, iem. naar huis –; een meisje naar het altaar –*, haar huwen; 2 *een pad, dat naar het kasteel geleidde*; 3 *warmte –, electriciteit –.*

gelei'der, m. –s (1 *man, die geleidt* in bet. 1; 2 *naam van verschillende voorwerpen, die iets in een bepaalde richting van de ene plaats naar de andere overbrengen*): 1 *haar vriendelijke –*; 2 *warmte-; electrische –*, nl. voorwerp, dat de electriciteit voortplant.

gelei'ding, v. –en (1 *de daad van geleiden* in bet. 3, 2 electriciteit: *metalen draad, waarlangs de electriciteit wordt geleid* in bet. 3; ook: *het samenstel van draden*; warmte: *toestel van buizen enz., waardoor de warmte wordt geleid* in bet. 3): 1 *niet alle stoffen zijn geschikt ter – van electriciteit*; 2 *de electrische –; de geleiding der centrale verwarming*, de buizen.

gelei'draad, m. –draden (electr. [*vertind ijzer- of staal*]*draad, tot geleiding van de electrische stroom of van geluid*).

I. geleid'ster, v. –s (*vrouw, die geleidt*): fig. *de deugd zij een – op uw levenspad.*

II. geleid'ster, geleid'star, v. –sterren, –starren (lit. t. *leidsvrouw*); zie leidster.

gelei'ergoed enz.; zie gleiergoed enz.

gelei'geest, m. –en (*engelbewaarder, beschermengel; goede genius*).

gelei'stang, v. –en (werkt. *staaf of roede, waarlangs de beweging van enig deel van een werktuig geleid wordt*).

gelei'taart, v. –en (*taart met gelei er op of er in gebakken*). (g = zj).

gele'lied, bn. (wapenk. *versierd met heraldieke leliën*): *een – kruis of leliekruis.*

ge'len, geelde, h. (2), i. (1) gegeeld (1 *geel worden*; 2 *geel maken*): 1 *de bladeren – in de herfst*; 2 *gij moet die muur –.*

gelet'terd 1 bn. (*in de letteren bedreven; letterkundig*): *een – man*; fig. *een –e opvoeding*; **2 –e,** m. en v. –n (*letterkundige*).

geleu'ter, o. (*het telkens of aanhoudend leuteren*): *wat een – en gewauwel.*

gele'verd, bn. (Z.-N. *gefopt; er slecht aan toe*): *met zulk een vrouw zijt gij goed –!*

gele'zen, bn. (*algemeen gelezen wordende*): *een – auteur; een – Mis*, leesmis; z. ald.

gelid', o. gelederen (1 *geleding, gewricht*; 2 *rij soldaten*; ook fig.): 1 *een arm uit het – vallen*; 2 *in het – staan*; fig. *de gelederen der Christelijke partij.*

geliefd' 1 bn. (*bemind, dierbaar*): *–e ouders; een –e vriend, vriendin; –e broeders en zusters*, als aanspraak in leerredenen; **2 –e,** m. en v. –n (*beminde*).

geliefd'koosd, bn. (*geliefd, bemind, dierbaar*): *een – plekje; onze –e wensen.*

I. gelie've, m. mv. (lit. t. *minnaar en minnares; minnend paar; beminden*).

II. gelie've, geliefde, h. geliefd (1 *lief zijn aan; behagen, aangenaam zijn*; meestal *believen*; 2 *lief vinden; aangenaam vinden, goedvinden*): 1 *wat gelieft u?* 2 (*U Ed.*) *gelieve te berichten; gelieve te betalen.*

ge'lig, bn. (van iets dat oorspr. een heldere kleur had: *een weinig geel* [*geworden*]; *vergeeld*): *een zakdoek, – door het liggen.*

gelijk' 1 bn. (in het algemeen: *geheel met elkaar overeenstemmende in zekere hoedanigheden* of *overeenstemmende in de onderdelen*; in bijz. toepassing: 1 *overeenkomende in rang, stand, macht, rechten, plichten*; 2 *overeenkomende in waarde of belang*; 3 *de juiste tijd aanwijzende; overeenkomende met de standaardtijd*; 4 *effen, vlak*): *met –e wapenen; van –e rang; in –e mate; te –er tijd*; 1 *zij wilden Gode – worden; voor de wet zijn alle burgers –*; 2 *het is mij –*, hetzelfde; meetk. *driehoeken met –e basis en –e hoogte zijn – van inhoud*, d. i. bevatten evenveel malen de gemene maat; zie munt; 3 *is uw horloge –?* juist van tijd; 4 *de weg is overal –*, zonder oneffenheden en kuilen; *– van humeur zijn*, altijd hetzelfde humeur bezittende; zegsw. *met de grond – maken*, slechten, slopen; nog: *zich zelf* (*steeds*) *– blijven* (of: *zijn*), blijven handelen in overeenstemming met eens aangenomen beginselen of gewoonten; zie kap; **2** bw. (1 *op gelijke wijze*; 2 *op evenmatige wijze, gelijkelijk*; 3 *op hetzelfde punt, even ver, even hoog*; 4 *tegelijkertijd*; 5 *in gelijke graad, evenzeer*): 1 *de kinderen zijn – gekleed*; 2 *– (op) delen*; 3 *de twee fietsers bleven lang met elkaar –*; 4 *de twee treinen kwamen – aan*; 5 als versterkende bep. bij vgw. vero. Bijb. *Wij brommen alle – als de beren* Jes. 59 : 11; **3** o. (oorspr. *billijkheid*; met gewijzigde bet. in uitdrukkingen): *– hebben aan* (of: *in*) *iets*, de billijkheid voor zich hebben, goed, naar behoren handelen; sterker: *groot* (of: *schoon*) *– hebben; iem. groot* (of: *schoon*) *– geven in iets*, erkennen, dat hij behoorlijk handelt; *iem. in het – stellen*, verklaren dat hij goed gehandeld heeft, of dat zijn bewering juist is; *– hebben* (*in iets*), een mening of bewering uiten, die met de waarheid overeenstemt; *– heb je; daar heb je – aan; altijd – willen hebben*, altijd volhouden, wat men beweerd heeft, nooit zijn vergissing erkennen; nog (v. e. zelfst. nw. – met een andere grondbetekenis): *te–*, tegelijkertijd; (*ik wens je*) *van 's gelijken*, hetzelfde; **4** vgw. (1 *evenals, zoals, als*; 2 Z.-N. *terwijl, op hetzelfde ogenblik dat*): 1 *hij deed, – hij sprak; hij stamelde – een kind*; 2 Z.-N. *– ik mij omdraaide, stond hij daar*; **5 –e,** z. ald.

gelijkbe'nig, bn. (meetk. *hebbende twee gelijke zijden*): *een –e driehoek*; **–bete'kenend,** bn. (*van gelijke of nagenoeg gelijke betekenis*): *twee –e woorden*, b.v. *die op -lei en -hande, als: drieërlei, -hande*; **–draads',** bn. (*uit een gelijk getal draden gemaakt*): *– touwwerk; –e garens*; **–drach'tig,** bn. (*overal dezelfde draagkracht of sterkte hebbend*): *–e kabels*; **–dra'dig,** bn. (*bestaande uit een gelijk aantal draden*): *– kabelwerk.*

gelij'ke, m. en v. –n (*persoon van dezelfde rang, stand enz.*): *ga om met uws –*, d. i. noch

met uw meerdere, noch met uw mindere; onz. *dat heeft niet zijns –.*

gelij'kelijk, bw. (*gelijkmatig; op dezelfde tijd; op gelijke wijze*): *– verdelen.*

gelij'ken, geleek, h. geleken (1 *gelijk zijn aan; evenaren; overeenkomen, min of meer gelijk zijn,* meestal *lijken;* 2 Z.-N. *bevallen;* ook: *goed staan*): 1 *niemand, die haar gelijkt; een ring, die bijzonder veel op tin geleek; op een haar op iem. –;* 2 Z.-N. *zijn manieren – mij niet; die hoed gelijkt u niet.*

gelij'kend, bn. (*wat goed lijkt*): *een – portret.*

gelij'kenis, v. gelijkenissen (1 *overeenkomst in uiterlijke vorm;* 2 Bijb. *afbeelding;* 3 *zinnebeeldig verhaal, parabel.*): 1 *de sprekende – van een portret;* bij uitbr. *naar Gods beeld en – is de mens geschapen;* 2 *gij zult u geen gesneden beeld, noch enige – maken;* 3 *Christus sprak in gelijkenissen; de – van den zaaier.*

gelij'kerwijze, –wijs 1 bw. (*op dezelfde wijs*): *handelt nu –,* evenzo; **2** vgw. vero. (*evenals*): (Bijb.), ... *dat gij malkanderen liefhebt, – ik u liefgehad heb,* Joh. 15 : 12.

gelijk'gaan, ging –, h. gelijkgegaan (*dezelfde tijd aanwijzen*): *mijn horloge gaat juist – met de spoorklok; deze pendule gaat –,* wijst de juiste tijd aan, nl. van de klok, die de officiële tijd aangeeft.

gelijk'gestelde, m. en v. –n (O.-I. *niet-Europeaan met dezelfde rechten als een blanke*).

gelijk'heid, v. (*volkomen overeenkomst in zekere hoedanigheden, in enig opzicht;* inz. *gelijk zijn in staatkundige en maatschappelijke rechten*): *– van opvoeding, onderwijs; vrijheid en – onder de mensen; op voet van –; de – van twee driehoeken,* nl. in oppervlakte.

gelijkhoe'kig, bn. (meetk. *gelijke hoeken hebbende*): *twee –e driehoeken zijn gelijkvormig.*

gelijk'kloppen, klopte –, h. –geklopt (*door kloppen effen maken*): *straatkeien –;* **–knippen,** knipte –, h. –geknipt (1 van stoffen enz.: *aan de rand doorknippen, de oneffenheden wegnemen, gelijkmaken;* 2 *twee of meer stukken doorknippen; dezelfde vorm geven; even lang maken*): 1 *snij de rafels af en knip de onderkant –;* 2 *de haren –.*

gelijklas'tig, bn. (*voor en achter even zwaar belast en daardoor met dezelfde diepgang*): *het schip is niet –, verdeel de lading beter.*

gelijk'lopen, liep –, h. –gelopen (1 *voortdurend dezelfde tijd aangeven; gelijkgaan;* 2 *even hard lopen;* 3 *in dezelfde richting lopen*): 1 *mijn horloge loopt – met de spoorklok; deze pendule loopt altijd –;* 2 *die twee treinen lopen –,* lopen naast elkaar in even snelle gang; 3 *deze weg loopt met de rivier –;* meetk. *deze twee lijnen zijn –d,* d.i. parallel.

gelijklui'dend, bn., bw. (1 *dezelfde klank hebbend;* 2 bij uitbr.: *van nagenoeg dezelfde betekenis, dezelfde inhoud*): 1 *zelden zijn twee piano's, violen enz. –; –e woorden,* homoniemen; 2 *het antwoord was –; een – oordeel; –e plaatsen,* een zelfde woord, een zelfde uitdrukking in geschriften; nog: *een – afschrift,* eensluidend: **–heid,** v.

gelijk'maken, maakte –, h. –gemaakt (*effen maken, effenen*): *alles met de grond –.*

gelijkma'tig, bn., bw. (*voortdurend of overal gelijk* inz. *in kracht, snelheid*): *een –e drukking, in –e draf; een –e stijl,* d. i. die geregeld in dezelfde toon voortgaat; fig. *een – karakter,* steeds in dezelfde stemming, niet onderhevig aan hartstochten, grillen, gelijkmoedig; *een rad – doen bewegen;* **–ma'tigheid,** v.: *– van beweging, – van drukking;* **–middelpun'tig,** bn. (*hetzelfde middelpunt hebbende*): *drie –e cirkels;* **–moe'dig,** bn., bw. (*voortdurend dezelfde kalme gemoedsgesteldheid bezittende; kalm gestemd, geduldig, lijdzaam*): *de wijsgeer blijft onder alle tegenspoeden –; de rampen – verdragen,* op een gelijkmoedige wijze; **–moe'digheid,** v. (*kalmte, bedaardheid,* als blijvende karaktertrek, als voorbijgaande stemming): *Horatiaanse –;* **–na'mig,** bn. (*van dezelfde naam*): *twee –e personen;* rekenk. *twee –e benoemde getallen,* uit eenheden bestaande van dezelfde naam; *twee –e breuken,* met dezelfde noemer; alg. *–e machten,* met dezelfde exponent; *–e electriciteit,* door middel van hetzelfde lichaam opgewekt.

gelijk'schaven, schaafde –, h. –geschaafd (*effen-, vlakschaven*); **–scheren,** schoor –, h. –geschoren (*effen scheren*): *het –scheren van katoenen stoffen, van laken, van fluweel.*

gelijkslach'tig, bn. (1 Z.-N. vero.: *van dezelfde soort;* 2 *van dezelfde hoedanigheid; uit onderling gelijksoortige delen bestaande;* 3 spraakk. vero. *zelfslachtig*): 1 *–e redenen;* 2 *houtsoorten met een – weefsel;* alg. *een –e veelterm,* met termen van dezelfde graad; 3 *–e zelfstandige naamwoorden;* **–soor'tig,** bn. (*gelijkaardig, van dezelfde soort*): *–e stoffen.*

gelijk'staan, stond –, h. –gestaan (*in rang, in waarde, stand enz. overeenkomen, gelijk zijn*): *met iem. in kennis –; dat staat met een weigering gelijk; dat staat gelijk,* is hetzelfde.

gelijkstan'dig, bn.: *de –e zijden van twee gelijkvormige driehoeken,* d.i. de evenredige.

gelijk'stellen, stelde –, h. –gesteld (*op één lijn stellen*): *iem. met een ander –;* **–stelling,** v. –en: *– van man en vrouw.*

gelijkstraats', bw. (*gelijkvloers, beneden*): *de – gevestigde bureau's.*

gelijk'strijken, streek –, h. –gestreken (*door strijken gelijk, effen of glad maken, de oneffenheden verwijderen*): *zijn haren –.*

gelijk'stroom, m. –stromen (*electrische stroom, waarvan de intensiteit en richting niet periodiek veranderen*); **–teken,** o. –s (*het teken* =).

gelijktij'dig, bn., bw. (1 *tot hetzelfde tijdvak behorende, er in levende, er in gebeurende;* 2 *op hetzelfde tijdstip geschiedende of plaats hebbende*): 1 *de –e schrijvers; twee –e gebeurtenissen; die beroemde mannen leefden –;* 2 *een –e waarschuwing, vraag; die treinen kwamen – aan;* **–tij'digheid,** v.; **–vloei'end,** bn. (vero. van w.w.: *zwak*): *een – werkwoord;* **–vloers',** bw., bn. (*op dezelfde hoogte als de vloer of begane grond; beneden;* fig. *zonder enige verheffing, laag bij de grond blijvend*): *zij wonen daar –; een – vertrek; –e gesprekken;* **2** o. (Z.-N. *benedenverdieping*); **–vor'mig,** bn. (1 *gelijk van vorm, overeenkomstig in gedaante;* 2 *er overal gelijk uitziende, uit onderling gelijksoortige delen bestaande*): 1 *twee –e tafeltjes; –e ligging van aardlagen,* in strekking en helling overeenkomende; *twee –e driehoeken, veelhoeken; gelijk en –,* d.i. gelijk van inhoud en van vorm, b.v. twee gelijkzijdige driehoeken; 2 *de vacht moet gelijkslachtig of – zijn, d.i. de wol moet niet van te ongelijke hoedanigheid zijn in de hoofdafdelingen;* **–vor'migheid,** v.: *de – der grachten v. A'dam; de –*

van drie- of veelhoeken; **-waar'dig,** bn. (*van gelijke waarde*): *twee -e zinsleden*, b.v. *de oude en trouwe huisknecht*; germ.
gelijk'zetten, zette -, h. -gezet (1 van uurwerken: *de wijzers op dezelfde tijd stellen als een ander uurwerk* inz. *een, dat de juiste tijd aangeeft*; *op de juiste tijd zetten*; 2 van barometers: *de losse wijzer op hetzelfde punt zetten als de wijzer, die de drukking aangeeft*): 1 *zijn horloge* -; 2 *de barometer* -.
gelijkzij'dig, bn. (meetk. *met gelijke zijden*): *twee -e driehoeken*; **-zij'digheid,** v.
gelijnd', bn. (1 *van lijnen voorzien*; 2 wapenk. van een kruis: *omgeven met een dun, evenwijdig lopend lijntje*): 1 *-e cahiers*; 2 *een - kruis*.
gelik', o. (minachtend: *vleierij*).
gelikt', bn. (*gladgemaakt*; *glanzig gepolijst*): *het overleer dier schoenen is fraai* -; fig. *-e verzen*, (ong.) waaraan voortdurend geschaafd is; **-heid,** v. (*gladheid, glanzigheid*).
gel'letje, o. (*geldje*), gmz., gew.
gel'lig, bn. (1 *galachtig*; 2 *gemelijk, kregel, knorrig*; 3 *bleek, geel*): 1 *een - schaap*; 2 *- en lastig van humeur*; 3 *wat ziet hij er - uit!*
gel'ling, v. (*manlijke hennepplant*).
gelobd', bn. (*door diepe insnijdingen, niet verder dan 't midden gaande, verdeeld in lobben of slibben*): *-e blaadjes*.
geloei', o. (van runderen enz.: *het telkens en voortdurend loeien*; van de storm enz.: *bulderen*); zie loeien.
gelo'felijk, bn. (*aannemelijk*); vero.
gelof'te, v. -n (1 *plechtige belofte* inz. *tegenover de Godheid of een heilige*; 2 R.-K. *plechtige belofte aan God afgelegd bij de intrede in een orde of bij de priesterwijding*): 1 *hij deed de - naar het H. Land te trekken*; *een - afleggen, een - houden, vervullen, gestand doen*; *een - breken, schenden*; 2 *de monniken deden o.m. de - van armoede, gehoorzaamheid, kuisheid*; **-feest,** o. (gesch. *prachtfeest te Rijssel, 1454, waar Philips van Bourgondië de gelofte aflegde, de Turken te gaan bestrijden*).
gelo'ken, bn.; z. luiken en oogluikend.
gelokt', bn. (*lokkig*; *met lokken*, zoals de bepaling aanwijst; meestal in samenstellingen): *blondgelokt*, b.v. *die -e knapen*.
gelooi', o. geloven (1 *het vertrouwen, dat iem. stelt in de waarheid van eens anders beweringen enz.*; 2 R.-K. *vaste en onwrikbare overtuiging van de waarheid der goddelijke openbaring, zoals die door Christus en zijn Kerk wordt medegedeeld*; ook: *een vast en innig vertrouwen op God en Gods woord, zoals dit gepredikt wordt in de godsdienst, die men belijdt* inz. *het Christendom*; 3 *godsdienst, geloofsleer*, inz. *Christelijke godsdienst*): 1 *- hechten aan iems. woorden*; *aan iets - slaan*; *- vinden*, [a]) aannemelijk geacht worden (van beweringen), [b]) voor geloofwaardig worden gehouden (van personen); *- weigeren aan iem. of iets*; 2 *het - kan bergen verzetten*; *een vurig* -; *het - zonder goede werken is een dood* -, gezindheid in tegenstelling met de daden, die er het uitvloeisel van moeten zijn; *de drie goddelijke deugden*: -, *hoop en liefde*; 3 *het ware* -; *het - verkondigen*; *het oude* (Roomse) *en het nieuwe* (Protestantse) -; *van - veranderen*; *Protestant van zijn* -; *de 12 artikelen des geloofs*; zie symbolum; *een akte van* -, zie akte 4; nog: *op goed* -, vertrouwen.
geloof'baar, bn.; geloofbaarder, -st (*geloofd kunnende worden*; *geloof verdienende*): *een - man*; *een - bericht*, aannemelijk; **-heid,** v.
geloofs'artikel, o. -en, -s (*een of andere geloofswaarheid*; R.-K. *elke door het kerkelijk gezag als geopenbaard geleraarde waarheid*); zie dogma; **-belijdenis,** v. -belijdenissen (1 *het belijden v. e. godsdienstig geloof*; 2 *het geheel der geloofswaarheden*; ook: *beknopte samenvatting der voornaamste geloofswaarheden*; zie symbolum): 1 *een - afleggen*; 2 *de Hervormde* -; fig. *een staatkundige* -, het geheel der staatkundige beginselen; **-brief,** m. -brieven (in het mv.: *bewijsstuk van* 1 *benoeming*, 2 *op wettige wijze gekozen te zijn*): 1 *de gezant overhandigde zijn -brieven*; 2 *de -brieven van de leden der Eerste Kamer*; **-daad,** v.; zie auto-da-fé; **-genoot,** m. en v. -genoten (*iem. van hetzelfde geloof*); vr. ook **-genote**; **-getuige,** m. en v. -n (*martelaar om des geloofs wille*); **-haat,** m. (*godsdiensthaat*).
geloofs'halve, bw. (*ter wille van of om het geloof*): *hij werd - vervolgd*.
geloofs'leer, v. (*leer v. e. godsdienstig geloof*); **-prediker,** m. -s (*zendeling, missionaris*); **-punt,** o. -en (*leerstuk v. e. geloof*; ook: *leerstuk, waarover de meningen uiteenlopen*; *kerkelijk vraagstuk*); **-rechter,** m. -s (*rechter inzake het geloof*; *inquisiteur*); **-regel,** m. -en (*richtsnoer, waardoor geleid, men de inhoud van het geloof kan vaststellen en erkennen*): *voor de R.-Katholieken is de H.-Schrift en de pauselijke onfeilbaarheid de* -; **-stuk,** o. -stukken (*geloofsartikel*); **-vertrouwen,** o. (*het vertrouwen, dat iem. ontleent aan zijn godsdienstig geloof*); **-vervolging,** v. -en (*vervolging ter zake v. h. geloof*); **-verzaker,** m. -s (*afvallige van zijn godsdienstig geloof*, altijd ong.; *apostaat*); **-verzaking,** v. -en (*het verzaken of loochenen van zijn godsdienstig geloof*, altijd ong.); **-vrijheid,** v. (*vrijheid van godsdienst, gewetensvrijheid*).
geloofwaar'dig, bn. (*geloof, vertrouwen verdienende*): *een - geschiedschrijver, een -e getuigenis*; *een - gerucht*, aannemelijk.
geloofwaar'digheid, v. (*betrouwbaarheid*).
gelo'ven, geloofde, h. geloofd (1 *vertrouwen stellen in iem. of iets, een bewering enz.*; 2 *het geloof* in bet. 2 *hebben*; 3 *vast vertrouwen in het bestaan van iem. of iets*, met voorzetsel *aan*; 4 *voor waar houden op het gezag van een ander*; 5 *menen, aannemen, denken*): 1 *iem. op zijn woord* -, aan iem. geloof schenken op zijn blote verzekering; zegsw. *zijn oren, ogen niet kunnen* -, niet durven vertrouwen op de geloofwaardigheid van zijn oren enz.; 2 *aan God* -; *aanbidden en* -; *- in Christus*, zijn vertrouwen stellen in Christus en gezind zijn Zijn leer te volgen; 3 *- aan Gods liefde, almacht enz.*; *aan een persoonlijken God* -; *aan spoken* -; *er aan moeten* -, [a]) zich moeten onderwerpen aan iets onaangenaams, [b]) (van geld enz.) moeten opgeofferd worden; 4 *geen woord van iets* -, voor waar houden; 5 *gij zult toch niet* -, *dat ge slaagt*; als tussenzin; *geloof ik, gelooft hij enz.*; *hij geloofde zich bestemd voor grote daden*; (aan het slot van brieven): *geloof mij, steeds uw toegenegen vriend*; *geloof vrij* (of: *gerust*), *het is zo*; *- op gezag*, iets voor waar houden op gezag van anderen; *dat geloof ik*, ja zeker; *ik wil het graag* -, ir. verzekering, dat

men een bewering wel wil aannemen, waaraan men echter in het onderhavige geval geen gewicht hecht.

gelo'ver, m. -s (Z.-N. *lichtgelovige*).

gelo'vig 1 bn., bw. (1 *vast, innig gelovende* in bet. 2; 2 *blijk gevende van geloof* in bet. 2): 1 *een – christen; met een – hart*; 2 *-e liefde, een – gebed, -e vroomheid; – vertrouwen op iets, – aanbidden*; **2 -e,** m. en v. -n (*belijder van enig geloof* in bet. 3; inz. *Christen of Mohammedaan*): *de dorpsklok riep de -n; de schaar der -n; de ware -n.*

gelovigezie'len, v. mv. (R.-K. *zielen van afgestorvenen in het vagevuur*).

gelp, gelps, bn., bw. (van planten en jonge varkens: *welig, tierig, fris groeiend*): *die tarwe staat –; die biggen zijn –*; gew.

gelubd', bn. (*met lubben*): *e. – hemd*; vero.

geluch'te, o. (Z.-N. *lucht, uitspansel*).

geluch'ten, geluchtte, h. gelucht (Z.-N. *ruiken*; fig. *verdragen*); verg. luchten 5.

gelui', o. (*het herhaaldelijk of voortdurend luiden*): *het – der klokken.*

geluid', o. -en (1 *trillende beweging der lucht, door het gehoororgaan waargenomen*; 2 inz. *klank of klanken door enig lichaam voortgebracht*): 1 *het – voortplanten*; 2 *een zacht –, de -en der dieren*; nat. *het – beweegt zich in alle richtingen rechtlijnig voort met een snelheid van ± 333 m per seconde*; spreekw. *Ledige vaten maken het meeste –*; z. vat **II** 1; nog: *ik heb nooit zijn – gehoord*, hem horen spreken.

geluid'dicht, bn. (*het geluid niet doorlatend*): *-e cabines.*

geluid'gevend, bn. (*klanken voortbrengend*): *-e dieren, -e lichamen.*

geluids'film, v. -en (*klankfilm*).

geluids'golf, v. -golven (nat. *golving in de lucht bij geluidsvoortplanting*); **-leer,** v. ([*wetenschap van*] *de verschijnselen, zich bij het geluid voordoende*).

geluimd', bn. (*in bepaalde stemming verkerend*, meestal met *goed, kwaad, slecht*): *vader is vandaag goed –*, in goede stemming.

gelui'paard, bn.: wapenk. *een -e leeuw*, d.i. gaande of stappende leeuw.

geluk', o. (1 *lot, de fortuin*, vero.; 2 *gunstige loop van omstandigheden; voorspoed, lot*; dikwijls i. d. verkleiningsvorm, 3 *gunstig toeval, aangenaam voorval*; 4 *aangenaam gevoel van iem., die zich verheugt over zijn* – in bet. 2): 1 *het – keerde hem de rug*; 2 *het – diende hem; van – mogen spreken; die vent heeft altijd –*, boft altijd; *het blind –*, de fortuin met een blinddoek voorgesteld; *het aardse –; het eeuwig –; huiselijk –*; zegsw. *het is meer – dan wijsheid*, van voorspoed, die men niet aan eigen overleg heeft te danken; *– op reis! – er mee*, succes; *op goed – (af)*, in de hoop op een goede uitslag; 3 *dat was mijn –; bij –; een -je*; 4 *ogen, schitterend van –.*

geluk'je, o. -s (*bof, gelukkig toeval*).

geluk'ken, gelukte, i. gelukt (*goed uitvallen, een goede afloop hebben; op een voorspoedige wijze tot stand komen; welslagen*): *alles gelukt hem; die pudding is goed gelukt*; onpersoonlijk: *het zal hem niet – (om) te ontkomen; als het gelukt*; Z.-N. gallicisme persoonlijk: *hij is niet gelukt*, is er niet in geslaagd.

geluk'kig 1 bn. (1 *voorspoedig, door het lot begunstigd*; 2 *aan het geluk* [bet. 2] *te danken, voorspoedig*; 3 *geluk* [bet. 4] *genietende, behaaglijk, tevreden*; 4 *gekenmerkt door, opwekkend, het gevoel van geluk* [in bet. 2]): 1 *onverschrokken, ondernemend en daarenboven –; de spreker was niet erg – in de keuze van zijn onderwerp; men moet maar – zijn! hij acht u –*; 2 *een – toeval, een – voorteken, een -e keuze*; 3 *zij voelde zich –*; 4 *een – leven; de -ste dag van mijn leven*; zie gesternte; **2** bw. (1 *op een gelukkige wijze*; 2 *blijken gevend, dat men zich gelukkig voelt*; 3 *tengevolge van een gunstige loop van omstandigheden*): 1 *iets – ten einde brengen*; 2 *hij glimlachte –*; 3 *– was het nog niet te laat*, gelukkigerwijze; **3 -e,** m. en v. -n: *wie is de –? hij is de –*, de geslaagde, de verloofde enz.

geluk'kigerwijs, -wijs', **-wijze,** -wij'ze, bw. (*door een gelukkige loop van omstandigheden, door een gelukkig toeval; gelukkig*).

geluks'bode, m. en v. -n (*iem., die een gelukstijding brengt*); verg. Jobsbode; **-dag,** m. -dagen (*dag, die, naar men meent, geluk aanbrengt*): *Woensdag is voor hem een –*; **-godin,** v. (*Fortuna*); **-kind,** o. -kinderen (*iem., wien alles meeloopt; boffer*); **-nummer,** o. -s (*nummer* inz. *in een loterij, waarmee men geluk meent te hebben of gehad heeft*); **-pop,** v. -poppen; zie mascotte; **-staat,** m. (*de toestand van geluk, waarin men leeft*; inz. *de hemelse zaligheid*); **-ster, -star,** v. -sterren, -starren (*de ster of planeet, van wier stand aan de hemel iems. geluk heette af te hangen*; fig. *geluk*): *zijn – rijst, zijn – ging tanen*; **-teken,** o. -s (*voorteken, dat geluk doet verwachten*); **-telegram,** o. -telegrammen; **-vogel,** m. -s (*gelukskind*); zie pechvogel; **-zon,** v. (*het geluk, als een zon voorgesteld*): *zijn – begint te verbleken.*

geluk'wens, m. -en (*betuiging van belangstelling en blijdschap over het geluk, dat iem. te beurt is gevallen; felicitatie*).

geluk'wensen, wenste –, h. -gewenst (eig. *geluk*, d.i. *heil of zegen, wensen*; meestal *belangstelling en blijdschap betuigen over het geluk, dat iem. te beurt is gevallen; feliciteren*): *mag ik u – met? zich zelf met iets –.*

gelukza'lig 1 bn., bw. (*uiterst gelukkig, voorspoedig*): *een – samenzijn*; **2 -e,** m. en v. -n (*zalige geest in de hemel*; inz. R.-K. *iem., die door de Kerk zalig verklaard is*); zie beatificatie; **-za'ligheid,** v. (*allerhoogste trap van geluk*): *de hemelse –.*

geluk'zoeker, m. -s (*iem., die overal zijn geluk zoekt, zijn fortuin beproeft*; ong. *avonturier*): *de Spaanse -s in Peru; internationale -s.*

gelus'ten, gelustte, h. gelust (*behagen*); vero.; meestal lusten.

ge'luw, Z.-N., gew., lit. t., **1** bn. (*geel, geelachtig*); **2** o. (*geelzucht, de gele kleur*).

ge'luwen, geluwde, h. i. gegeluwd (Z.-N. *geel worden*): *het graan begint te –.*

gemaakt', bn., bw. (1 *kunstmatig vervaardigd*; 2 *geveinsd*; 3 *gekunsteld, gedwongen*): 1 *-e bloemen*, kunstbloemen; 2 *-e nederigheid*; 3 *met een -e stem, -e taal; hij is wat – in zijn manieren*, d.i. stijf, de eenvoud missende; *– spreken, – lachen*, op gekunstelde wijze, eenvoud missend; *– glimlachen*, geaffecteerd; nog: *-e kleren*, confectie; inz. Z.-N.: *-e mannekens*, smoesjes, voorwendsels.

gemaakt'heid, v. (*gekunsteldheid, stijfheid*): *– in houding of manieren, – van taal.*

I. gemaal', m. -s en gemalen (*echtgenoot*, in hogere kringen): *de Prins Gemaal.*

II. gemaal', o. (afleid. van *malen*, zeuren; *gezanik*): *dat is een – zonder einde.*
III. gemaal', o. in bet. 2 gemalen (1 *het telkens of aanhoudend malen*; 2 *molen of verschillende molens samen, dienende om de stand van het water in en om een polder of waterschap te regelen*; 3 *het graan, bestemd om tot meel gemalen te worden en dat onderworpen is aan accijns*; 4 *belasting op het –*): 1 *dat gedraai en – der molens maakt me ziek*; 2 *de slechte inrichting van het –; –kolk*; 3 *de belasting op het geslacht en –*; 4 *de pachter van het –.*
gemach'tigde, m. en v. –n (*iem., bevoegd door een ander, in zijn naam te handelen; gevolmachtigde; zaakgelastigde, lasthebber*).
gemak', o., bet. 3 en 4 gemakken (1 *behaaglijke rust en kalmte* inz. *als gevolg van het vrij zijn van moeite en inspanning*; 2 *het vermogen, zonder inspanning of moeite iets te verrichten; gemakkelijkheid*; 3 *geriefelijkheid*; 4 *bestekamer*): 1 *iem. op zijn – brengen, zetten,* kalmte inboezemen door vriendelijke bejegening; *op zijn – zijn,* kalm, niet vreesachtig zijn; *op zijn –,* [a]) in een rustige kalme toestand zijn, [b]) zonder inspanning, bedaard, in deze laatste bet. dikwijls *op zijn dooie –*; 2 *het –, waarmee hij die som oplost; met (het grootste) – eet hij vijf broodjes op*; 3 *een huis met vele gemakken*; 4 *het heimelijke, geheime –* of *het –.*
gemak'kelijk 1 bn. (1 *zijn gemak zoekende; op zijn gemak gesteld*; 2 *gemak* [in bet. 1] *opleverende; geriefelijk*; 3 *geen inspanning kostende; licht te doen, te begaan, te leren, te behalen enz.*; 4 *handelbaar, zich gewillig schikkende* inz. met een ontkenning): 1 *de man begint wat – te worden*; 2 *een –e ziekestoel; een – leven(tje),* vol gemak en rust; *maak het u –; een –e houding*; 3 *het valt mij –; een –e weg, som, les, overwinning; het zich – maken,* iets luchtig opnemen, zich gemakshalve weinig moeite geven; 4 *hij is niet zeer –, als hij kwaad wordt*; **2** bw. (1 *rustig, kalm, behaaglijk; geriefelijk*; 2 *zonder bezwaar of moeite*; 3 *lichtelijk*): 1 *– liggen; – ingericht*; 2 *dat is – te doen*; 3 *niet – ergens afkomen.*
gemak'kelijkheid, v.: *hij spreekt met veel –,* zonder moeite, met losheid.
gemaks'halve, bw. (*ter wille van het gemak*): *– zich niet kleden, – niet uitgaan.*
gemak'zucht, v. (*begeerte naar gemak* in bet. 1): *uit –: niets dan –.*
gema'lied, bn. (1 *uit maliën bestaande*; 2 *van maliën voorzien*): 1 *–e pantsers*: 2 *–e veters.*
gemalin', v. gemalinnen (in hogere kringen: *gade, echtgenote*).
gemanierd', bn. (vero., gew., *Z.-N. goede manieren hebbende, welopgevoed*; ook: *gemaniëreerd*); zie welgemanierd.
gemaniëreerd', bn., bw. (*gekunsteld, gedwongen, stijf, onnatuurlijk*): *een –e stijl.*
geman'teld, bn. (*een mantel aan hebbende*).
gemar', o. (*getalm, getreuzel*).
gemarineerd', bn.; zie marineren.
gemar'merd, bn. (*als marmer* inz. *gekleurd of geaderd, geverfd*): *– papier; een der –e houten tafeltjes van het koffiehuis.*
gemaskeerd', bn. (*gemaskerd*; fig. *bedekt, verborgen opgesteld*); zie maskeren.
gemas'kerd 1 bn. (*dragende een masker voor het gezicht*): *een –e danser; –e dieven,* met een masker voor, vermomd; bij uitbr. *een – bal,* waarop ieder een masker draagt en tevens een vreemd kostuum; zie deguiseren; **2 –e,** m. en v. –n (*iem. met een masker voor*).
gema'tigd, bn., bw. (*maathoudend*): *een – man, de –e luchtstreek; – spreken*; **gema'tigdheid,** v. (*kalmte, bezadigdheid*): *met –.*
gem'ber, v. (Sanskr. hoornvormig, naar de wortel? *wortelstok van een tropische plant, veelal gedroogd en geconfijt, toespijs*; Lat. zingiber officinale); **–bier,** o. (*drank, bereid uit gembersap, suiker, honing, citroensap en water*); **–stroop,** v.; **-thee,** v.
gemeen', gemener, –st **1** bn. (1 *toebehorende of eigen aan meer dan één; gemeenschappelijk*; 2 *openbaar, publiek*; 3 *gemeenzaam, vertrouwelijk*; 4 *gewoon, alledaags*; 5 *gering; ordinair; min, slecht, laag*): 1 *dat is hun allen –; vrijheid is een – goed; een gemene naam,* d.i. eigen aan alle zelfstandigheden van dezelfde soort; *voor gemene rekening,* gezamenlijk; *gemene zaak maken met iem.,* gemeenschappelijk handelen; rek. *een gemene deler,* d.i. de deler van twee of meer grootheden; Z.-N. *iets –(s) hebben met iem. of iets,* in enige betrekking staan tot; zie broederschap; 2 *een gemene weide, het gemene kerkhof, een – goed; iets door de druk – maken; de gemene zaak,* de zaak des lands; 3 inz. in de zegsw. *zich iets – maken,* zich eigen maken; Z.-N. *de burgemeester is niet –,* gemeenzaam; 4 *het gemene volk; in 't gemene leven; een – soldaat*; 5 *gemene woorden; – weer; een gemene streek*; **2** bw. (*op een gemene* d.i. *lelijke, slechte, lage enz. manier*): *hij schrijft –; dat staat je –; hij heeft mij – behandeld*; **3** o. (1 *het geheel van een zaak; de ganse omvang zonder de omstandigheden in aanmerking te nemen*; 2 ongunstig: *de lagere volksklasse, het janhagel, het schorem*): 1 alleen in de uitdr. *in het –: gelijk er in het – niets nieuws onder de zon is*; 2 *het ruw –, het dom –, het laag –.*
gemeen'goed, o. –goederen (1 *goed, dat aan allen, ieder in 't bijzonder, toebehoort*; 2 van denkbeelden enz.: *algemeen verspreid*): 1 *lucht is –*; 2 *dat idee is – geworden.*
gemeen'heid, v. in bet. 2 –heden (1 *slechtheid, laagheid, ruwheid*; 2 *uiting van slechtheid, laagheid enz.: schunnigheid, vuile daad, taal*): 1 *een uitdrukking van – lag op zijn gelaat*; 2 *–heden aanhoren,* vuile taal.
gemeen'landshuis, o. –huizen (*vergaderhuis van een waterschap of v. het bestuur van een polder*): *het – van Rijnland.*
gemeen'lijk, bw. (*in de regel, doorgaans, gewoonlijk*): *zoals het – gaat.*
gemeen'plaats, v. –en (*alledaags gezegde, waarvan men de kracht niet meer voelt; overbekende waarheid*): *afgezaagde –en.*
gemeen'schap, v. (1 *het gemeen-hebben van iets, het deelhebben aan iets met één of meer anderen*; 2 *het met elkaar in zekere betrekking staan*; 3 *de mogelijkheid om met anderen in betrekking, verkeer te staan*; 4 *het geheel der goederen, die twee of meer personen in – hebben*; 5 *de gezamenlijke personen, die met elkaar in – staan*): 1 *leven in de – van Christus,* deelhebben aan de zegeningen van Christus; *wettelijke – van goederen,* vermogenstoestand tussen echtgenoten, wanneer er geen huwelijksvoorwaarden zijn; 2 *de – met iem. afbreken,* niets meer met hem te doen willen hebben; 3 *de – der steden onderling,* het verkeer; *de – onderhouden,* b.v.

door trams of boten; *telegraphische* –; 4 *alle inkomsten komen ten bate der* –; 5 – *der heiligen*, R.-K. geestelijke vereniging van de gelovigen op aarde (strijdende Kerk), de zielen in het vagevuur (lijdende Kerk) en de zaligen in de hemel (zegevierende Kerk) tot één geestelijk lichaam, waarvan het hoofd Christus is; – *der gelovigen*, de gelovigen samen; **–schap'pelijk**, bn., bw. (1 *aan meer dan één in gemeenschap toebehorende, bij hen gezamenlijk in gebruik*; 2 *door twee of meer personen gezamenlijk of wederkerig verricht*; 3 *tot twee of meer personen in dezelfde betrekking staande, als wordt genoemd*): 1 *de korf is een –e bijenwoning*; *een –e trap*; 2 *handelen met – overleg*, onderling beraad; 3 *een –e vriend, vijand*; *een krant – lezen*, met meer dan één; **–slach'tig**, bn. (spraakk. *mann. of vr. naar de bet.*): *wees, gast, zijn* –.

gemeens'man, m. –lieden (vaderl. geschied. *lid van een de burgers vertegenwoordigend college bij het stadsbestuur* inz. *in Gelderland en Overijsel*; Rom. gesch. *volkstribuun*).

gemeen'te, v. –n (in het alg. *het geheel der personen, die met elkander een gemeenschap vormen* inz. *met betrekking tot de rechten en verplichtingen* in verschillende toepassingen: 1 *de gezamenlijke burgerij* inz. *tegenover de regering*; *het volk*; 2 *onderdeel van de staat*; 3 *vereniging of gemeenschap van gelovigen* inz. *van een bepaald kerkgenootschap*; ook: *de personen, waaruit deze – bestaat*): 1 *de goe(de)* –, [a]) het goedwillige volk, [b]) het grote publiek; *de smalle* –, de geringe burgerij; *de spraakmakende* –, het taalgebruik; 2 *de – Amsterdam*; *de grenzen der* –, gemeentegebied; 3 *de Lutherse* –; *de – hief de eerste Psalm aan*; zegsw. *een broeder der natte* –, drinkebroer; **–begroting**, v. –en; **–belasting**, v. –en; **–bestuur**, o. –besturen (*Raad met B. en W.*); **–bouwmeester**, m. –s; **–fonds**, o. (*fonds door het rijk ingesteld ter vervanging van de gemeentelijke inkomstenbelasting*): de inkomsten worden o.a. verkregen uit de opbrengst ener gemeentefondsbelasting, terwijl iedere gemeente hieruit zijn deel krijgt volgens een in de wet vastgestelde formule; **–fondsbelasting**, v. (*directe belasting naar het inkomen, geheven ingevolge de Wet op de finantiële verhouding tussen het Rijk en de gemeenten*): tot grondslag dient het zuiver inkomen, vastgesteld volgens de bepalingen der Rijksinkomstenbelasting; **–grond**, m. –en; **–huis**, o. –huizen (*raadhuis*); **–kas**, v. –kassen (*geldmiddelen ener gemeente*); **–korps**, v. –en (Z.-N. rechtst. *raadsleden, burgemeester en schepenen*); **–lijk**, bn. (*de gemeente betreffende*): *–e werken*; **–naar**, m. en v. –naren (*lid ener burgerlijke of kerkelijke gemeente*); **–ontvanger**, m. –s; **–politie**, v. (*politie, in dienst v. e. gemeente*): *het hoofd der – is de burgemeester*.

gemeen'teraad, m. –raden (*door de burgerij gekozen bestuur ener gemeente*): *de leden van de – of –sleden*; **–raadskiezer**, m. –s (inz. Z.-N. *stemgerechtigde voor de gemeenteverkiezing*); **–recht**, o. –en (gesch. *recht, door den landheer geschonken aan een stad, waarbij ze onder eigen bestuur kwam*; ook: *privilege ener gemeente*); **–reiniging**, v. (*reiniging* d.i. *het schoonhouden, het vervoeren der afvalproducten etc. ener gemeente*); **–reinigingsdienst**, m.; **–school**, v. –scholen ([*openbare*] *school, door de gemeente opgericht en onderhouden*); **–secretaris**, m. –secretarissen (*hoofd der secretarie v. e. gemeente*); **–tram**, v. –s; **–werf**, v. –werven (*werkplaats v. e. gemeente voor timmerwerk enz.*); **–wet**, v. (*gemeentelijke verordening*; *staatswet, regelende de inrichting, de bevoegdheid en de werkkring der gemeentebesturen* inz. *van 29 Juni 1851*); **–zaak**, v. –zaken (*zaak, die de huishouding van een burgerlijke gemeente betreft*; Z.-N. inz. mv. *zaken die door de gemeentebesturen worden behandeld*); **–zieken-huis**, o. –huizen (*gasthuis der gemeente*).

gemeen'zaam, bn., bw.; gemeenzamer, –st (1 *als gelijke met iem. omgaande*; *op vertrouwelijke voet met iem. verkerende*; *eigen*; 2 *met iets vertrouwd, er goed mede bekend*, steeds met vz. *met*; 3 *blijk gevende van vertrouwelijkheid jegens iem.*; 4 *aan iem. eigen geworden, goed bekend*): 1 *met dorpelingen is men gauw* –; 2 – *met het Latijn*; *zich – met iets maken*, zich aan iets gewennen, het goed leren kennen; 3 *een – gesprek*; *de gemeenzame stijl*, los; *een gemeenzame uitdrukking*; 4 *het Maleis was hem even – als het Nederlands*; als bw. – *met iem. omgaan*; *dat klinkt* –.

gemeen'zaamheid, v. –heden (*familiariteit, vertrouwelijkheid in de omgang*; *vertrouwde bekendheid*; *alledaagsheid*; *handeling, waaruit grote vertrouwelijkheid blijkt*, minder ongunstig dan *vrijpostigheid*): *met* –.

gemeld', bn. (*gezegd, bovengenoemd*): *–e zaak, –e persoon*; zie meergemeld.

gemêleerd', bn. en vd. (1 *gemengd*; 2 *dooreengeschud*): 1 *een – gezelschap*; 2 *de kaarten zijn al* –; zie mêleren.

ge'melijk, bn., bw. (*misnoegd, ontevreden, knorrig*): *de –e ouderdom*; *vrij – antwoorden*.

ge'melijkheid, v.

gemenebest', o. –en (eig. *het gemene welzijn*: *republiek*): *'t Bataafs* –, *1795–1806*.

gemengd', bn. (*uit een mengsel van verschillende stoffen bestaande*; *niet enkelvoudig*; *ongelijksoortig*): *–e oliën*; *een – gezelschap*, bestaande uit personen van verschillende rang, stand, leeftijd enz.; – *nieuws*, kleinere nieuwstijdingen; *de –e school*, [a]) school voor jongens en meisjes, [b]) met leerlingen en leerkrachten van verschillend geloof; *voor – koor*; *een – huwelijk*, tussen Christenen van verschillende gezindten; *met –(e) gevoelen(s)*, waarbij men verschillende met elkaar strijdende gevoelens ondervindt, inz. aangename en onaangename; rechtst. *–e rechtsvordering*, die deels een zakelijk, deels een persoonlijk karakter draagt.

gemen'gel, o. (*mengeling, dooreenwemeling*): *e. bont – v. schepen*; *e. – v. stemmen*.

geme'nigheid, v. –heden; **gemeniteit'**, v. –en (*gemeenheid*).

gemerkt' 1 bn. (*van een merk voorzien*): *– linnen, een zakdoek met een S*–; 2 vgw. (*naardien, aangezien*), in deze bet. 2 vero.

gemet', o. gemeten (*oude vlaktemaat* inz. *van 300 vierkante roeden: op de Z.-H. eilanden, in Zeeland en Vlaanderen nog in zwang*): in Voorne is het – 0,4592 ha, op Schouwen 0,4169 ha; aardr. het eiland *Tiengemeten*.

gemeubileerd', bn. (*met meubels*): *–e kamers te huur*; *een –e boterham*, met vlees of iets dergelijks.

gemid'deld 1 bn., bw. (*die waarde, maat, grootte hebbend, welke in het midden ligt*; *het*

midden houdende tussen twee uitersten: dooreengenomen): *de –e waarde, prijs, ontvangst; deze koopman wint – 20%; een heer van –e lengte*; **2 –e,** o. –n (*wat het midden houdt: de gemiddelde waarde, grootte enz.*).
gemier', o. (volkst. *gedoe, gezeur, gewriemel*).
gemij'terd, bn. (*een mijter dragende*): *–e abten.*
gemina'tie, v. –s (Fr. [Lat. geminatio, v. geminus = dubbel]: *verdubbeling*).
gemis', o. (1 *het niet hebben van wat men nodig heeft of gaarne heeft*; 2 *het niet meer hebben, wat men gehad heeft*; in beide bet. met de bijgedachte aan *ongerief* of *smartelijk gevoel*): 1 *bij – van* (ook: *aan*); 2 *haar –* (nl. *van zijn echtgenote*) *was niet te vergoeden*; zegsw. *iem. het – van iets vergoeden*, schadeloosstellen voor iets, dat hij niet heeft of voor een geleden verlies.
gemis'sen, –miste, h. gemist (Z.-N. *missen*).
gem'ma (Lat.), **gem'me,** v. (Lat.) gem'mae; (Ned.) gemmen (*gesneden steen; edelsteen met ingesneden of verheven figuur*).
gemodereerd', bn., bw. (*gematigd; gemoedelijk*): *e. – man; de redenaar sprak nog al –.*
gemoed', o. gemoederen (1 *het binnenste van den mens als zetel van zijn geestelijk gevoel*, veelal in tegenstelling met *verstand*; 2 *aandoenlijkheid; gevoeligheid van iems. binnenste*): 1 *in –e overtuigd*, innerlijk; *ik vraag u dat in –e*, op uw geweten af; *zijn – schoot vol*, hij werd geroerd, aangedaan; *op iems. – werken*, hart, gevoel; *iem. iets op zijn – drukken*, hart; *hij spreekt tegen zijn –*, overtuiging; *de gemoederen waren verdeeld*, de meningen; *de opgewonden gemoederen tot bedaren brengen*, geesten; *een vroom –*, inborst; 2 *die studiën getuigden van –.*
gemoe'delijk 1 bn. (1 *ernstig v. gemoed; nauwgezet v. geweten*; 2 *zich door het gemoed latende leiden meer dan door het verstand*; 3 *teergevoelig; goedhartig*; 4 *blijk gevende van een ernstig gemoed; blijk gevende, dat men zich laat leiden door de inspraak van het gemoed: blijk gevende van goedhartigheid*): 1 *–e, godvruchtige mensen*; 2 *meer krachtig dan –*; 3 *een –e oude*; 4 *een – onderzoek v. h. geweten; met –e ernst*; **2** bw. (*ernstig, rustig*): *hij sprak –*; **gemoe'delijkheid,** v. (*fijngevoeligheid van gemoed; uiting van fijngevoeligheid; welwillende ernst; rustige kalmte*).
gemoe'der, v. –s (*doopmoeder, meter, peettante*): *de meter en de moeder van den of de dopeling zijn –s.*
gemoeds'aandoening, v. –en (*gewaarwording van het gemoed*); **–aard,** m. (*inborst*); **–beweging,** v. –en ([*sterke*] *aandoening*): *hevige, heftige –*; **–bezwaar,** o. –bezwaren (*zwarigheid des gewetens*); **–gesteldheid,** v. (*toestand, stemming, waarin het gemoed verkeert*); **–leven,** o. (*het hogere leven, het innerlijke leven*); **–rust,** v. (*–kalmte*, inz. *als gevolg van een gerust geweten*).
gemoeid', bn.; zie moeien.
gemoet', o. (*het ontmoeten, het samenkomen, samenkomst*): alleen gebruikelijk in: *te –* (Z.-N. ook *in 't –*) b.v. *iem. te – komen*, fig. [a]) voorkomend bejegenen, [b]) bijstaan, helpen, inz. geldelijk; *te – lopen, rijden enz.*; *iets te – zien*, b.v. enig antwoord afwachten; *iem. iets te – voeren*, antwoorden.
gemoe'ten, Z.-N. gew. ontmoeten.
gemor', o. (*het telkens of voortdurend morren; een onderdrukte uiting van ontevredenheid; een knorrig gemompel*).
gemotiveerd', bn. (*met bewijsgronden gestaafd, met redenen omkleed*): *een – besluit.*
gems, v. gemzen (*klip-, berggeit*; Lat. rupicapra rupicapra); **–bok,** m. –bokken (*mannetjesgems*); **–hoorn, –horen,** m. –s (*hoorn v. e. gems; fluitwerk in een orgel*); **–leder, –leer,** o.; zie gemze(n)leer.
gemuil'band, bn. (*van een muilband voorzien*): *een –e hond*; wapenk. *een zwarte beer, – van blauw*, met een blauwe muilband.
gemuild', bn. (Z.-N. *gebekt*): *wees gerust, die jongen is –*, kan van zich afbijten.
gemul', o. (Z.-N. *stof*).
gemunt', bn.; zie munten (*doelen*).
gemur'mel, o. (*het voortdurend murmelen*): *het – v. e. fontein*; fig. *het – van stemmen.*
gemüt'lich, bn., bw. (Duits: *behaaglijk, gezellig, op zijn gemak; goedhartig*).
gemutst', bn. (eig. *een muts dragende*; altijd fig. *gelnimd*): *hij was goed of slecht –*, in goede of kwade stemming; zie muts.
gem'zebok, m. –bokken; zie gemsbok.
gem'zenhaar, o. –haren; **–jacht,** v. –en.
gem'ze(n)leer, o.: *handschoenen van –*; **gem'ze(n leren,** bn.: *– handschoenen.*
genaak'baar, bn.; genaakbaarder, –st (1 *genaderd kunnende worden; toegankelijk*; 2 fig. *gemakkelijk toegang tot zich verlenende*, v. e. meerdere): 1 *die stad is maar van één zijde –, deze haven is moeilijk –*; 2 *die staatsman is* (*licht*) *– voor ieder*; **–heid,** v.
genaamd', bn. (1 *hetende*; 2 *bijgenaamd*): 1 *een vondelinge, – Hanna; een eiland, – Makjan*; 2 *Scipio, – Africanus maior.*
genach'te, o. (Z.-N. gew. *gerechtsdag; zitting van het gemeentebestuur; dienst daags na de begrafenis; 1ste, 2de* of *3de Zondag na een lijkdienst*).
genacht'zeggen, zegde (zeide) –, h. – gezegd (gezeid) (*goede nacht zeggen*).
gena'de, v. (1 *barmhartigheid; onverdiende of onverplichte goedertierenheid* inz. *van God*; 2 R.-K. *innerlijke, bovennatuurlijke hulp of gave, die God ter wille van Christus' verdienste den mens verleent om zijn bovennatuurlijke bestemming te bereiken*; 3 *goedertierenheid, vergevensgezindheid van overheden, overwinnaars, rechters tegenover misdadigers, overwonnenen enz.*: 4 *vergiffenis*): 1 *door Gods –; een dichter bij* (of: *van*) *Gods –*, van nature; *van iems. – moeten leven, afhangen*; zeew. *op Gods – drijven*, (van een schip) verstoken van menselijke hulp; *Goeie* (of: *Grote*) *–!* uitroep; 2 R.-K. *de heiligmakende –*, een bovennatuurlijke gave, waardoor God den mens van de zonde zuivert, aan zijn ziel e. bovennatuurlijk leven schenkt, hem aanneemt tot zijn kind en hem erfgenaam des Hemels maakt; 3 *zonder – zijn; op – of ongenade overgeven*, onvoorwaardelijk; Z.-N. *zonder – werken*, ongenadig, zonder ophouden; 4 *– bewijzen; Genade! schenk(t) –; om – vragen, bidden; – schenken; Uwe –*, titel v. e. Duitsen graaf (gravin); **–brood,** o. (*brood of onderhoud uit barmhartigheid; levensonderhoud, waarop men geen recht of aanspraak heeft*): *het – eten, van – leven*, dikwijls met de bijbet. van vernedering voor hem, die het genadebrood eet; in toepassing op dieren: *Wellington gaf zijn ros het –*; **–middel,** o. –en (*middel om de*

genade van God te verwerven: R.-K. *het gebed, de goede werken, de H.-Sacramenten* inz. *de Sacramenten der stervenden*, meestal in het mv.): *voorzien van de –en der H. Kerk*; **–oord,** o. –en (*bedevaartplaats*); **–slag,** m. (1 eig. *de slag, waarmede de beul een einde maakte aan het leven van een gefolterde*; bij uitbr. *de laatste slag, waarmee iem. wordt afgemaakt*; 2 *de laatste ramp, die iem., die reeds op een zware proef gesteld is, of iets, wat hem betreft, te gronde richt*): 1 *iem. de – geven*; v. dieren: *het aangeschoten wild de – toebrengen*; 2 *de dood van haar zoon was voor haar de –*; **–stoot,** m.

gena'dig, bn., bw. (*vol genade, goedertieren*): *de Here is –; God wees mij armen zondaar –!* adellijke titel: *–e vrouwe, uw –e heer*; spott. *de inspecteur was zeer –*, minder uit de hoogte; *iem. – behandelen*, niet te streng; *er – afkomen*, zonder veel kleerscheuren; Z.-N. *een genadige prijs*, goedkoop.

gena'digheid, v. (*neerbuigende goedheid*): *die baron behandelt zijn bedienden met een lachwekkende –; goeie* (of: *grote*) *–!* uitroep.

gena'geld, bn. (wapenk. *van zulke nagels voorzien als de bepaling uitdrukt*): *een uitkomende en –e rode leeuw.*

gena'ken, genaakte, i. genaakt (1 *naderen, nabijkomen*; 2 *ophanden zijn*): 1 *hij gaat de poort der stad –; iets* (of: *tot iets*) –, het bereiken; fig. *hij is niet te –*; 2 *de lente gaat –.*

genan', **genant',** m. en v. genannen, genanten (*naamgenoot: persoon, met dezelfde van en doopnaam; makker*); vero. (g = g).

gênant', bn., bw. (Fr. *lastig, hinderlijk*).

gendar'me, m. –s (Fr. oorspr. gens d'armes = lieden van wapenen: *politiesoldaat*; België: *marechaussee* **2**; Z.-N. *manwijf*). (g = zj).

gendarmerie', v. (Fr. *het korps gendarmen, rijks-, leger-politie; hun kazerne*; in België: *marechaussee* **1,** thans ook rijkswacht).

ge'ne, aanw. vnw. (*gindse, die daar ginds*): *de roos en de lelie zijn beide fraai, deze* (de laatstgenoemde) *is het minder dan –* (eerstgenoemde). Opm. in de spreekt. alleen in de zegsw.: *deze en –*, verschillende mensen.

gê'ne, v. (Fr. [Gr.-Lat. gehenna = hel, kwelling]: *dwang; belemmering; verlegenheid*): *sans –*, [a]) zonder complimenten, [b]) ongegeneerd. (g = zj).

genealogie', v. genealogieën (Fr. [Gr.-Lat. genealogia, v. Gr. genea = geslacht]: *geslachtrekenkunde; stamboom*); **–lo'gisch,** bn., bw. (*geslachtrekenkundig; in de vorm van een geslachtsboom*); **–loog',** m. –logen (*beoefenaar der genealogie*). (ge = gee).

genees'heer, m. –heren (*dokter, arts met of zonder doctorstitel*).

genees'kracht, v. (*genezende kracht*).

geneeskrach'tig, bn. (*geneeskracht bezittende*): *–e planten, –e kruiden, –e wateren.*

genees'kunde, v. (*wetenschap, die de oorzaak en de aard van ziekten opspoort en nagaat en er de geneesmiddelen voor zoekt en aanwijst*); **–kun'dig 1** bn., bw. (*op de geneeskunde betrekking hebbende; er toe behorende*): *een – tijdschrift, iem. – onderzoeken*; **2 –e,** m. en v. –n (*iem., die de geneeskunde als hoofdvak beoefent, die wettelijk bevoegd is de geneeskunde uit te oefenen*).

genees'kunst, v. (*practische bekwaamheid, nodig om ziekten te genezen; practische zijde der geneeskunde; het kunnen genezen*).

genees'lijk, –ne'selijk, bn. (*vatbaar voor genezing*): *haar kwaal is –.*

genees'middel, o. –en (*middel om genezing te bewerken, artsenij, medicijn*): *een – voorschrijven, toedienen, aanwenden*; fig. *een – tegen zielsverdriet.*

genees'vlees, o. (*heelvlees*).

genees'wijze, –wijs, v. –wijzen (*wijs, methode van genezen*).

gene'gen, bn. (1 *gunstig gezind*; 2 *lust, neiging hebbende tot*; 3 in verzwakte betekenis: *tot iets bereid; geen bezwaar tegen iets hebbende*): 1 *iem. – zijn; hij is mij niet erg –*; 2 *hij voelt er zich toe –*; 3 *gevraagd een tweede meid, ook – verstelwerk te doen*; **–heid,** v. –heden (1 *geneigdheid, lust, trek*; 2 *goedgunstige gezindheid*; in sterkere bet.: *liefde*): 1 *– voelen, hebben* (*om*) *te dienen*; 2 *wederkerige –; – voor iem. voelen; iem. – toedragen.*

geneigd', bn. (*overhellende tot, neiging tot iets hebbende; genegen* in bet. 2): *– tot luiheid; – zich het ergste voor te stellen.*

geneigd'heid, v. (*trek, lust*): *– ten kwade.*

generaal', Fr. général, Lat. generalis = algemeen, **1** m. –s (1 *opperofficier; hoge militaire rang in verschillende landen*; 2 *veldheer, krijgsoverste*; 3 R.-K. *algemeen hoofd ener geestelijke orde*): 1 *tot uw orders, –!* 2 *Alva was inderdaad een groot –*; 3 *de – der Jezuïeten*; **2** bn. (1 *algemeen*, meestal in vaste uitdrukkingen; 2 *opper.., hoofd..* inz. in samenst.): 1 *een generale repetitie; de generale staf; in het –*, in 't algemeen; 2 *advocaat-, directeur-, gouverneur-, kapitein-, Staten–*; Opm.: te vermijden zijn koppelingen als **generaal-agent,** m. –-agenten, beter: algemene vertegenwoordiger, hoofdvertegenwoordiger.

generaal-majoor', m. –-majoors (*hoofdofficier, één rang hoger dan kolonel*); **generaal'schap,** o. (*de waardigheid of de rang van generaal*); **generaals'rang,** m. –en; **–s'uniform,** v. –en.

generaliseren, gegeneraliseerd (Fr. *als algemene regel doen gelden op grond van één bijzonder geval; veralgemenen*): *te zeer –; niet –.*

generalis'simus, m. generalissimi (Lat. *opperbevelhebber*).

Generaliteit', v. (Fr. [Lat. generalitas]: gesch. *staatsmacht van onze Republiek, vertegenwoordigd door de Staten-Generaal*): *de kas der –; ter –*, in de algemene regering des lands, b.v. *Holland had ter – veel te zeggen*; **–slanden,** o. mv. (gesch. *de landen, die tot 1796 als wingewesten onder het gezag stonden der Staten-Generaal en geen politieke zelfstandigheid bezaten*): *tot de – behoorden o.m. Staats-Brabant, Staats-Limburg.*

genera'tie, v. generatiën, –s (Fr. [Lat. generatio]: 1 *voortbrenging*; nat. hist. *de meestal gelijktijdig en op dezelfde manier ontstaande dieren of planten van een zelfde soort*; 2 [*mensen*]*geslacht*): 1 *bij de – der bladluizen doet zich dit verschijnsel voor; spontane –*, ontstaan van leven uit levenloze stof, onafhankelijk van reeds aanwezige organismen; 2 *de tegenwoordige –*; **–wisseling,** v. –en (*regelmatige afwisseling van een geslachtelijke en ongeslachtelijke voortplanting bij planten en dieren o.a. bij mossen*). (g = g).

genera'tor, m. –s (Lat. voortbrenger: b.v. *van gas; toestel tot opwekken van electriciteit, dynamo; deel der ijsmachine, waarin het ijs*

gevormd wordt); Fr. générateur, m. –s.
I. gene'ren, gegeneerd (Fr. gêner: *hinderen, storen; dwang aandoen; ongemak opleggen*): *hij voelde zich gegeneerd,* niet op zijn gemak; *iem. –; ik geneer toch niet? dat geneert me;* refl. *z. –,* verlegen zijn met zijn figuur, zich niet op zijn gemak voelen: *geneer je niet,* ga je gang, doe of je thuis bent. (g = zj).
II. gene'ren, zich, geneerde zich, h. zich geneerd (1 *de kost winnen [met moeite]*; 2 bij uitbr. *zich behelpen*): 1 *zich met visvangst –*; 2 *zich – met hetgeen men heeft.* (g = g).
genereren, gegenereerd (Fr. [Lat. generare]: *voortbrengen*; radio: [*door het te dicht bij elkaar brengen van spoelen*] *hinderlijke bijgeluiden doen ontstaan*). (g = g).
genereus', bn.; genereuzer, - t (Fr. [Lat. generosus]: *grootmoedig, edelmoedig*). (g = g).
generid', bn. (plantk. 1 *met nerven,* zoals de bepaling aangeeft; 2 zonder bepaling: *duidelijk zichtbare nerven hebbende*): 1 *krom –, sterk –*; 2 *–e bladen.*
ge'nerhande, bn. (*van geen soort; geen, hoegenaamd; volstrekt geen*): *op – wijze*; meer: **–lei,** bn.: *er is – gevaar; hij heeft mij – verwijt gedaan,* in 't geheel geen.
gene'risch, bn. (Lat. genus = geslacht: *het geslacht betreffende*).
Gene'sareth, o. (*bergmeer in het N. van Palestina*; ook: *meer van Tiberias*). (s = z).
gene'se, v. (*ontstaan, wording*), zie:
ge'nesis, v. **1** (Gr.-Lat. *wording, ontstaan*): *de – van deze ziekte*; **2 Ge'nesis,** v. (*eerste boek van Mozes*): *het boek –, of de – bevat het scheppingsverhaal.* (g = g; s = z).
genet', o. genetten (Fr.-Sp. jinete = vero. woord voor raspaard, paard; *Spaans [rij]paard*; bij uitbr. lit. t. *vurig ros*). (g = g).
gene'tica, v. (*erfelijkheidsleer*). (g = g).
gene'tisch, bn. (*het ontstaan betreffende, doende zien, verklarende*): *de –e methode,* die nl. vooral het oog heeft op wording en ontwikkeling; *– taalonderwijs.* (g = g).
genet'kat, zie civetkat. (g = g).
geneug'te, v. –n (*genot, genoegen, vermaak, vreugde*): *afwisseling van –n.*
gene'ven, m. mv. (Z.-N. *neven*).
gene'ver (inz. Z.-N. *jenever*). (g = zj).
gene'zen, genas, h. (3, 4) en i. (1, 2) genezen (1 *herstellen, beter worden*; 2 fig. *een gebrek, hebbelijkheid, gewoonte enz. kwijt raken*; 3 *doen herstellen, beter maken*; 4 fig. *iem. van een gebrek, hebbelijkheid afhelpen, bevrijden*): 1 *van een ziekte –; de wonde geneest; het been geneest*; 2 *van zijn luiheid is hij nog niet –*; 3 *Hij genas er velen,* Marcus 1 : 34; *een wonde –*; 4 *iem. van zijn luiheid –*; **–ing,** v. (1 *het beter worden, herstel*; 2 *het beter doen worden*): 1 *na de – zijner wonden; vóór zijn –*; 2 *de wonderbare –en van Jezus.*
geniaal', bn., bw.; genialer, –st (Fr. génial, Lat. genialis: 1 *begaafd met genie*; 2 *als van een genie*; 3 *getuigend van genie*): 1 *een – kunstenaar*; 2 *het geniale voorhoofd*; 3 *een – werk.* (g = g).
genialiteit', v. (Fr. [Lat. genialitas]: *scheppende kracht, vindingrijkheid, oorspronkelijk vernuft*): *de – van Vondel.* (g = g).
genich'ten, v. mv. (Z.-N. *nichten*).
Genick'starre, v. (Duits: *nekkramp*).
genie', Fr. génie, Lat. ge'nius, **1** o., in bet. 2 genieën (1 *aangeboren gave van grote geesten; oorspronkelijk vernuft, buitengewoon schepping svermogen*; 2 *iem., die deze eigenschappen heeft, iem. van buitengewone gaven*; 3 *lust, zin,* meestal met *hebben*): 1 *het – van Rembrandt*; 2 *Shakespeare was een groot –*; 3 *ergens – in hebben*; **2** v. (mil. *afdeling of wapen van ons leger*): *het is de taak der – stellingen in staat van verdediging te brengen, bruggen te bouwen enz.*; **–officier,** m. –en; **–troepen,** v. mv. (g = zj).
geniep', in de zegsw.: *in 't –,* heimelijk, in het verborgen, met bijbet. a. iets gluiperigs.
genie'pig, bn., bw. (1 *in het geniep verricht wordende, in het geheim gebeurende,* met de bijgedachte aan iets gluiperigs; 2 *in 't geniep kwaad bedrijvende, uit plagerij of boosaardigheid*): 1 *–e streken*; 2 *een – ventje*; als bw.: *– knijpen.*
genie'pigerd, m. –s, gmz. (*iem., die geniepig is,* inz. *een jongen, die in 't geheim kwaad doet; huichelaar, gluiper*): *uw zoontje is een –*; ook, genie'perd.
geniet', o. (Z.-N. *genoegen, genot*): *niet veel – van zijn huis hebben.*
genie'ten, genoot, h. genoten (1 *ontvangen, krijgen, nemen*; 2 *in het genot van iets zijn, de voordelen er van krijgen [voortdurend]*; 3 *zich in iets verlustigen; genot hebben van*; 4 *genot hebben, smaken*): 1 *de vrucht, het loon van zijn arbeid –*; 2 *een salaris – van ..; een goede gezondheid –,* bij voortduring in het genot er van zijn; *een goede opvoeding –*; 3 *vrede, rust, een weldadige slaap –*; 4 *wat heb ik genoten op die reis!* **–ing,** v., bet. 2 v. –en (1 *het smaken van genot,* w.i.g.; 2 *iets, waardoor men geniet*): 1 *blijde –*; 2 *aardse –en,* geneugten.
genist', m. –en; gmz. (*militair der genie,* inz. *genie-officier*). (g = zj, ook = g).
ge'nitief, m. genitieven, Lat. ge'nitivus, genitivi (spraakk. *tweede naamval*). (g = g).
ge'nius, m. (Ned.) geniën; (Lat.) ge'nii (Lat. myth. 1 *beschermgeest, geleigeest*; 2 *in beeld gebrachte –* in bet. 1): 1 *de deugd zij u een goede –!* 2 *geniën met bolle wangen.* (g = g).
geno'digde, m. en v. –n (*iem., die genodigd is; gast*); verg. uitnodigen.
genoeg' **1** onbep. telw. (1 *voldoende; zoveel als nodig is*; 2 *meer dan voldoende*): 1 *ik heb – appelen; dat is –; ik heb er –; hij heeft geld –; –!* [a]) uitroep van ongeduld, [b]) niet meer, dan reeds gezegd, gebeurd, gedaan is; *zich zelf – zijn,* geen behoefte gevoelen aan; 2 *ik heb er (meer dan) – van,* ben het zat; nog: Z.-N. *die patatten zijn nog niet –,* gaar; **2** bw. (1 *in voldoende mate*; 2 *in meer dan voldoende mate; nog al; zeer*): 1 *tijd –; groot –; mans – zijn (om te)*; 2 *het spijt mij –; gek –.*
genoeg'doening, v. (*voldoening; herstel v. eer, schadeloosstelling voor aangedaan onrecht enz.*): *iem. – geven.*
genoe'gen, **1** o., in bet. 2 –s (1 *bevrediging, voldoening, tevredenheid*; 2 *vermaak, plezier*): 1 *– geven; er – van beleven; naar –; ten – van iedereen; – nemen met iets; zijn – eten en drinken; een blos, een glans van –,* welgevallen; 2 *iem. een – doen; zich een – van iets maken; dat doet, geeft mij (veel) –; met –; met alle (soorten van) –; voor zijn – reizen; – scheppen in; de –s der jeugd*; nog: bij afscheid: (*adieu*) *tot –*; **2 zich –,** genoegde zich, h. zich genoegd (*zich tevreden stellen met*): *ik zal mij daarmee –*; ook: *dat genoegt mij,* past mij.
genoeg'lijk, bn. bw. (1 *aangenaam; genoegen*

verschaffende; *pleizierig*; *gezellig*; 2 *blijk gevende van het genoegen, dat men ondervindt*): 1 *een – leven*; 2 *een –e stemming*; *– bij elkaar zitten*, gezellig.

genoeg'lijkheid, v. –heden (1 *aangenaamheid*; *behaaglijkheid*; 2 *een genoeglijke omstandigheid*; *genoegen* in bet. 2, enigszins schertsend): 1 *de – van rust na de arbeid*; 2 *de kom der –heden*.

genoeg'zaam, bn., bw. (1 *voldoende* inz. in maat, hoeveelheid enz.; 2 *krachtig, overtuigend*): 1 *bij genoegzame deelneming*; *ik ben nu – uitgerust*; 2 *een – bewijs*.

genoeg'zaamheid, v. (rechtst. *voldoende bewijskracht*): *de – der stukken*.

genoemd', bn. (*zo even genoemd*; *pas gemeld*): *de –e persoon trad binnen*; *boven–, dus–*.

genof'fel, v. –s (plantk. *anjelier*). (g = zj).

genoopt', bn.; zie nopen.

genoot', m. genoten (eig. *hij, die met een ander aan iets deel heeft, iets samen bezit enz.*; *gezel, gelijke, wedergade*, in samenstellingen): *dis-, ambt-, echtgenoten*; vr. ook **geno'te.**

genoot'schap, o. genootschappen (*vereniging, maatschappij* inz. *gewijd aan de bevordering van kunst of wetenschap*; bij uitbr. ook van verenigingen met een ander doel): *het Ned. Onderwijzers–*, zie **N. O. G.**; *het historisch – te Utrecht enz.*; **–schap'pelijk,** bn. (*tot een genootschap behorende of in betrekking staande*; *overeenkomende met de aard v. e. genootschap*): *–e werken*; vooral in de zegsw.: *het – jaar* of *genootschapsjaar*.

genot', o. (1 *iets tot zijn gebruik hebben, de voordelen, het nut er van genieten*; 2 *het zich verlustigen in*; 3 *dat, wat iem. doet genieten*): 1 *in het rustig – van een groot fortuin*; *iem. in het – van iets stellen, laten*; *– v. e. weiland*; 2 *in 't – van een goede gezondheid*; *een zinnelijk –*; 3 *het is een* (*waar* of: *echt*) *– zulke muziek te horen*; **–middel,** o. –en (*iets, dat doet genieten* inz. *zinnelijk*, meestal in het mv.): *tabak, wijn, specerijen enz. zijn –en*; **–rijk,** bn. (*hoogst aangenaam*): *een –e reis*; **–vol,** bn.: *een –volle avond*; **–ziek,** bn. (*jagende naar zinnelijk genot*): *een –e wereld*; **–zucht,** v. (*begeerte naar genot*).

gen're, o. –s (Fr. [Lat. genus, generis]: *geslacht, soort*; *manier, trant, stijl*): *een literair –*; **–schilder,** m. –s: *Jan Steen is –, dit is van genrestukken, of tonelen uit het dagelijks leven*.

genst, v. (*zekere heester*: *brem, ginst*).

gen'ster, v. –s; zie geinster.

gent, m. –en (*mannetjesgans, gander*).

gentiaan', **gentia'na,** v. gentianen (*naam van verschillende planten*, inz. *plant met blauwe bloemen*). (g = g; t = ts).

gentilhom'me, m. –s (Fr. *edelman*): *Le Bourgeois–*, toneelspel van Molière (1670).

gentleman, m. gentlemen (Eng. *wel-opgevoed man, iem. van beschaving, man van eer*; *echte heer*); **gentlemanlike,** bn., bw. (Eng. *een man van opvoeding en eer waardig*; *zoals een gentleman betaamt*).

gentry, v. (Eng. *lagere adel*; *deftige stand*): *tot de – behoren, bv. landadel, geleerden, geestelijken enz.*

Genuees', 1 m. Genuezen (*man uit Genua*); 2 bn. ([*als*] *van, uit, in, betrekking hebbende op, eigen aan Genua*); 3 **Genue'se,** v. –n (*vrouw in of uit Genua*).

genug'te, v. –n (lit. t., Z.-N. *geneugte, genot*).

ge'nus, o. ge'nera (Lat. *geslacht, soort*): spraakk. *het mannelijk geslacht of –*, der zelfstandige naamw.; *ge'nera ver'bi*, werkwoordsvormen o.a. *ac'tivum*, bedrijvende *pas'sivum*, lijdende vorm; *va'tum irrita'bile –*, het kittelorige dichtervolk. (g = g).

ge'nuskoop, m. –kopen (*koop van goederen die bij het gewicht, het getal, of de maat verkocht worden* b.v. 100 hl tarwe): men onderscheidt in de wet 1° de genuskoop, 2° de koop van een bepaald voorwerp b.v. 100 hl tarwe, die in een aangewezen, dus bepaald pakhuis liggen opgeslagen. In het eerste geval is alleen de *soort* aangewezen en draagt de verkoper het risico, in het 2e geval moet de koper toch betalen bij tenietgaan der zaak tussen de koop en de levering; zie aanvullend recht.

geo..., van Gr. ge, Lat. gaea = aarde. (ge = gee).

geoccupeerd', bn. (*het druk hebbend*).

geocen'trisch, bn. (*met de aarde als middelpunt*).

geodeet', m. geodeten (*beoefenaar der geodesie*); **–desie',** v. (Fr. [Gr. geodaisia v. geo + diaomai = ik deel]: *wetenschap, die de grootte leert bepalen van het aardoppervlak of van een gedeelte er van*; *landmeetkunde*); (s = z); **–de'tisch,** bn., bw. (*landmeetkundig*): *het – instituut, –e opnemingen*. (ge = gee).

geoc'fend, bn. (*geschoold, getraind*): *een – schutter, een – zwemmer*; zie oefenen.

geogenie', v. (*leer van de vorming der aarde en van de bouw der vaste aardkorst*; *aardvorming*). (geo = geejoo).

geognosie', v. (*wetenschap, kennis der samenstelling van de vaste aardkorst*); (s = z); **–gnost',** m. -en (*beoefenaar der geognosie*: *aardlagenkenner*). (geo = geejoo).

geograaf', m. geografen (*aardrijkskundige, beoefenaar der geografie*); **–graphie',** v. (*aardrijkskunde*); **–gra'phisch,** bn., bw. (*aardrijkskundig*): *de –e lengte en breedte*; *een –e mijl*, $^1/_{15}$ graad, ± 7407 meter. (g = g).

geologie', v. (*aardkunde*: *wetenschap, die tracht na te gaan, hoe de aardkorst is en hoe zij ontstaan is*); **–lo'gisch,** bn., bw. (*de aardkunde, aardvorming betreffende*): *–e tijdperken*; *een – onderzoek*; **–loog',** m. –logen (*aardleerkundige*; *beoefenaar der geologie*). (geo = geejoo).

geometrie', v. (*meetkunde*; eig. *aardmeting*); lees *geometrie'*; **–me'trisch,** bn., bw. (*op de geometrie betrekking hebbende*).

geoogd', bn. (1 *ogen hebbende*, zoals in de bepaling is uitgedrukt; 2 wapenk. *met ogen v. e. andere kleur dan het lichaam*): 1 *blauw –, zwart – zijn*; fig. *de fraai –e pauwstaart*, met vlekken, die op ogen gelijken; 2 wapenk. *vissen, – van rood*.

geoord', bn. (1 *voorzien van oren*; *oren hebbende*, als in de bepaling is uitgedrukt; 2 *één of twee oren* [in fig. bet.] *hebbend*): 1 *de –e duiker of fuut*, Lat. podiceps nigricollis; 2 *een –e pot, een –e bom*.

geoor'loofd, bn. (*niet verboden, toegelaten*): *een – vermaak, een – middel*.

geophaag', m. geophagen (*aardeter*): het eten van aarde bij volksstammen heeft o.a. als oorzaken: bijgeloof, gebrek aan levensmiddelen, zouten; **–phagie',** v. (*het aardeten*; Gr. phagein = eten); l. *gee-oo-faag'*.

geophy'sica, v. (*aardphysica*; *aardkundige natuurkunde*; in ruimere zin: *leer, wetenschap van de physische verschijnselen der aardkorst*,

der hydrosfeer, der atmosfeer en hun onderlinge wisselwerking op elkaar; in beperkte bet.: *leer, wetenschap van het aardlichaam als dichtheid, zwaarte enz.*). (g = g).
georganiseerd', bn. (*goed ingericht of geregeld*): *een goed –e partij*; zie organiseren.
Geor'gica, v. (Lat. [v. Gr. geoorgikos = van de landbouw]: *leerdicht van Vergilius over het landleven*). (g = g).
geosta'tica, v. (*leer van het evenwicht uer vaste lichamen*). (g = g).
geother'misch, bn., bw. (*betrekking hebbende op de aardwarmte*): – *onderzoek*. (g = g).
ge'othermometer, m. –s (*thermometer ter bepaling der warmte op grotere diepten in de aarde* b.v. *in de mijnen, groeven enz.*). (g = g).
gepaard', bn. (*een paar vormend*): *ze zijn –*, gehuwd; *twee –e schelpen*, bijeenbehorende; *dat gaat – met*; zie rijm.
gepaard'hoevigen, m. mv. (*hoefdieren met een even aantal hoeven aan elke poot*): *koeien en varkens zijn –*.
gepakt' en gezakt', met pak en zak; z. pak.
gepalmd', bn. (van stoffen: *met figuren, oorspronkelijk van palmbladen, doorweven*): *dienstmeiden met –e omslagdoeken*.
gepan(t)'serd, bn. (1 *gedekt met een pantser, met een harnas*; 2 van dieren, van schepen enz.: *met een stevige bedekking bekleed als een pantser*): 1 *–e ruiterij*; 2 *een –e hagedis*, krokodil; *een – vliegtuig*, met pantserplaten.
gepa'reld, bn. (1 *met parels of parelvormige versieringen versierd*; 2 *als, lijkende op parels*): 1 *een spiegel met –e lijst*; 2 *gerst* of *–e gort* (ook: *parelgerst, -gort*); fig. *–e tonen*, zuiver en duidelijk, ieder op zich zelf, te horen.
geparenteerd', bn. (*verwant[schapt]*).
geparfumeerd', bn. (*v. geur doortrokken*).
gepartuurd', bn. (*hebbende een gelijke naast zich*); zie partuur.
gepasporteerd', bn. (*met een paspoort eervol uit de dienst ontslagen*): *een – militair*.
gepassionneerd', bn. (*verzot op, vol passie*).
gepast', bn., bw.; –er, meest – (1 *geschikt; behoorlijk; goed gekozen, berekend naar het doel*; 2 *voegzaam; betamelijk; in overeenstemming met de goede zeden of maatschappelijke vormen*): 1 *een zeer – woord, een – gebruik, een – middel*; 2 *een –e bescheidenheid, met – ontzag; hij sprak, antwoordde zeer –; de jongen gedroeg zich heel –*; nog: *– geld*, afgepast.
gepasteuriseerd', zie pasteuriseren.
gepatenteerd', bn. (eig. *van een patent voorzien*): fig. *een – leugenaar*, erge, grote.
gepavoiseerd', zie pavoiseren.
gepeins', o.; in bet. 2 gepeinzen (1 *het voortdurend en ernstig denken over iets*, alleen in het enkelv.; 2 *innerlijke gedachte; denkbeeld*): 1 *in –*, in gedachten; *in stil, diep, zwaar – verzonken zijn*; 2 *onaangename gepeinzen*.
gepen', o. (*het aanhoudend of telkens pennen*, voorgesteld als iets vervelends enz.; *het geschrijf*): *dat vervelende –*.
gepensionneer'de, m. of v. –n (*iem., die op pensioen is gesteld*); zie pensionneren.
gepe'perd, bn. (1 *met peper doormengd, bestrooid enz.*; 2 fig. *bijtend; scherp; stekelig*; 3 *zeer hoog* [*berekend*]; 4 *zeer pikant*): 1 *–e saus, –e soep*; 2 *die stijl is –*; 3 *een –e rekening*; 4 *een – toneelstuk*.
geperforeerd', bn. (v. papier: *met een rij gaatjes voorzien om het gemakkelijk te kunnen afscheuren*); zie perforeren.
gepersonifieerd', bn. (*verpersoonlijkt; als persoon voorgesteld of gedacht; in eigen persoon*): *de –e onschuld*; zie personifiëren.
gepetrifieerd', bn. (*versteend*); zie fossiel.
gepeu'pel, o. (*het gemene volk, janhagel*).
gepeu'ter, o. (1 *het voortdurend of telkens peuteren; gemorrel*; 2 inz. fig. *kleingeestig geknutsel; geknoei*): 1 *dat – in je neus; het – in het sleutelgat*; 2 *het – der rederijkers*.
gepie'ker, o. (*het telkens of voortdurend piekeren*); zie piekeren.
gepigmenteerd', bn.; zie pigment.
gepikeerd', bn., bw. (*op zijn tenen getrapt, geraakt, ontstemd, gekrenkt; gebelgd*): *die dame is nog al gauw –*; zie pikeren.
gepim'pel, o. (*het telkens of aanhoudend drinken* [*in kleine hoeveelheden*] *van wijn of sterkedrank*): *dat ellendige –*.
geplak', o. (Z.-N. *handgeklap*).
geplekt', bn. (*met plekken en daardoor ongelijkmatig van kleur*): *dit fluweel is –*.
geploe'ter, o. (1 *het telkens of aanhoudend ploeteren of plassen*; 2 *onhandig en stelselloos werken*): 1 *het – in het water*; 2 *dat eeuwig – voor de hoofdakte*.
geplo'genheid, v. –heden (Z.-N. *gewoonte, gebruik*).
gepluimd', bn. (*met pluimen of één pluim*): *de –e burgerschap*, vogels; *het –e riet*.
gepocheerd', bn. (Fr. *van eieren, die zonder schaal in hun geheel in kokend water zijn gekookt*).
gepoft', bn. (*met poffen*): *–e mouwen*.
gepolitoerd', bn. (van fijne meubelhoutsoorten: *geglansd met politoer, gepolijst*): *een fijn –e mahoniehouten tafel*.
gepoor'terd, bn. (gesch. *het burgerrecht ener stad hebbende*); zie poorter.
gepo'pel, o. (*het telkens of aanhoudend popelen; het angstig en onrustig geklop*): *het – van al die kinderharten*.
geporteerd', bn.: zegsw. – *voor iemand zijn*, [a]) iems. belang zeer ter harte nemend, [b]) veel ophebbend met iem.
geposeerd', bn., bw. (*bezadigd, bedaard*): *een – man*, op gevorderde leeftijd; – *spreken*.
gepraat', o. (1 *het telkens of voortdurend praten, het babbelen*; 2 *de praatjes*): 1 *luid –, gevloek en gezang*; 2 *luister niet naar dit –*.
gepremediteerd', bn. (*met voorbedachten rade*).
gepreoccupeerd', bn. (*vooringenomen; door zorgelijke gedachten in beslag genomen*).
gepresseerd', bn. (*haast hebbend*): – *zijn*.
geprofest', bn. (*een ordegelofte afgelegd hebbende, gewijd en ingekleed*): *–e begijntjes*.
geprolongeerd', zie prolongeren.
gepromoveerd' 1 bn. (*de hoogste academische graad verworven hebbende*); **2 –e,** m. en v. –n (*iem., die gepromoveerd is*).
geprononceerd', bn., bw. (*sterk sprekend of uitkomend*, b.v. *van gelaatstrekken; beslist*): *–e trekken*; – *lelijk*.
geproportionneerd', bn. (*geëvenredigd*): *goed –*, met juiste proporties. (t = s).
geprotegeerd', bn.; zie protegeren.
geprotesteerd', bn. en vd. (handel, van een wissel: *met protest teruggezonden*).
gepruts', geprut'sel, o. (*het voortdurend of telkens prutsen of knoeien; geknoei*).
gepunt', bn. (*met een of meer punten; puntig; spits toelopend*): *–e bladeren; een –e lans; een – potlood; fijn –, scherp –*.

gepur'perd, bn. (1 *in purper gedost, gekleed*; 2 *purperkleurig*): 1 *–e kardinalen en gemijterde abten*; 2 *de grond – met zijn bloed.*
gequalificeerd', bn. (*bevoegd; door de bevoegde macht in- of aangesteld*): *–e diefstal,* met verzwarende omstandigheden. (q = kw).
geraad'zaam, bn. (Z.-N. *raadzaam*).
geraakt' **1** bn. (*beledigd, geërgerd, boos, verstoord, stekelig*): *zij was blijkbaar –; mijnheer! antwoordde het weeuwtje –*; Z.-N. *van de vorst – zijn,* licht bevroren; **2** **–e,** m. en v. –n (*een door een beroerte getroffene*): *hij beefde als een –*; vero.
geraakt'heid, v. (*ergernis, verstoordheid*; Z.-N. *beroerte*): *met een uitdrukking van – op het gelaat*; Z.-N. *een – krijgen.*
geraam'te, o. –n (1 *samenstel van vaste bestanddelen v. e. voorwerp, van beenderen van een dier of van een mens, welke de vorm bepalen en met andere delen aangevuld worden; skelet; rif*; 2 *ontwerp, schema*; 3 *zeer mager mens*): 1 *het – van een huis, van een schip, een bril; het – van een paard, mens*; 2 *het – van een toneelstuk*; 3 *deze man is een wandelend, levend –,* een scharminkel.
geraas', o. (*aanhoudend of telkens razen of tieren; rumoer, leven, lawaai*): *– maken.*
geraas'kal, o. (*het telkens of aanhoudend raaskallen; onzinnig gepraat of gezwets*).
gera'den **1** bn. (*dienstig, raadzaam*): *het is je –, dat te doen; ik acht het –*; **2** (Z.-N. *raden*).
geraf'fel, o. (*het telkens of aanhoudend raffelen*): *dat – is niet aan te horen.*
geraffineerd', bn. (1 *gezuiverd*; 2 fig. *doorkneed, sluw*): 1 *–e suiker*; 2 *een –e deugniet, schurk,* doortrapt; zie raffineren.
gerak', o. (*gerief, bijstand*); vero.
gera'ken, geraakte, i. geraakt (1 *ongemerkt of zonder opzet ergens of in zekere toestand komen*; 2 *met moeite slagen; ergens of in zekere toestand komen*): 1 *in het water –; in de mening, het denkbeeld enz. –,* gaan menen, met de bijbet. dat die mening enz. onjuist is; *buiten zich zelf –* van woede enz.; *iets kwijt –; in moeilijkheden –*; 2 *na veel gepraat geraakten wij binnen; tot fortuin –; in een onderwerp thuis –,* er gemeenzaam mee worden; Z.-N. *op straat –,* arm worden.
geram'mel, o. (*het telkens of aanhoudend rammelen van voorwerpen, die tegen elkander stoten*): *het – met sleutels; dat – op de piano,* getjingel; *dat – van onze buurvrouw,* gezwets.
gerand', bn. (*voorzien van een rand*): *–e servetten; breed –e hoeden;* van munten: *een – geldstuk, een –e dukaat, –e rijders,* niet gesnoeid; *zwart –e advertenties.*
gera'nium, v. –s (Gr.-Lat. geranion [Gr. geranos = kraan]: letterlijk *kraanvogel- of ooievaarsbek naar de vorm der vruchten; in het wild voorkomende, ook als sierplant,* inz. *als potbloem*); zie pelargonium. (g = g).
gerank', o. (*planten, die in ranken opschieten*): *wild – en stekelruig.*
gerant', m. –s (Fr. *zaakleider, verantwoordelijk beheerder v. e. zaak, hotel enz.*); lees *zjéran* of met Ned. uitspraak *zjerant'.*
geraspt', volt. dw., bn. (*met een rasp fijngemaakt*): *–e groene kaas; –e broodjes,* nl. van beschuitdeeg en waarvan de bovenkorst met een rasp is verwijderd.
Ger'da, v., Germ. myth. godin der schoonheid, gemalin van Freyr.
ger'doe, o. –s; O.-I. = gardoe; e = ə.

I. gerecht' **1** o. in bet. 2 –en (1 *gerechtigheid,* vero., Z.-N.; 2 *rechtsprekend lichaam; plaats, waar recht gesproken wordt; de rechters, de rechtbank*): 1 *het hemelse – heeft zich ten langen leste ontfermd over mij en mijn benauwde veste* (Vondel); 2 *iemand voor het – dagen*; nog: Z.-N. *de laatste –en,* de laatste sacramenten; **2** bn. (1 *rechtvaardig*; 2 *gerechtvaardigd, billijk, wettig*): 1 *–e Heme!!* 2 *hij onderging zijn –e straf; –e toorn*; nog: Z.-N. *in iets – zijn,* recht hebben op.
II. gerecht', o. –en (*schotel, gang; spijs, die tegelijk wordt opgediend*): *een maal bestaande uit drie –en; een vis–, een vlees–.*
gerech'telijk **1** bn. (1 *op het gerecht betrekking hebbende; bij of voor het gerecht dienstdoende*; 2 *in rechten geschiedende*): 1 *een – raadsman*; 2 *een – akkoord, een –e boedelafstand; de dood van Marie-Antoinette was een –e moord*; nog: *–e geneeskunde,* dat gedeelte der geneeskunde, dat van nut is bij het onderzoek van strafzaken; (rechtst.) *–e plaatsopneming,* bezichtiging ener bepaalde plaats door den rechter in een geding; *–e politie,* belast met het opsporen van delicten; **2** bw. (*in rechten*): *iem. – vervolgen.*
gerech'tig, bn., bw. (*rechtvaardig, billijk*): *– God*; vero.
gerech'tigd, bn. (*het recht hebbende, bevoegd, gemachtigd*): *tot iets – zijn; zich – achten, rekenen*; nog: *hij is – in die mark,* heeft recht in of op; zie marke.
gerech'tigheid, v., in bet. 2 –heden (1 *rechtvaardigheid*; 2 Bijb. *uiting van gerechtigheid* in bet. 1: *goede werken,* alleen in het mv.): 1 *iem. – laten wedervaren*; 2 *alle zijn –heden.*
gerechts'bode, m. –n (*bode in dienst van het gerecht; deurwaarder*); **–dag,** m. –dagen (*dag, waarop het gerecht zitting houdt; dag, waarop een bepaalde zaak voor de rechtbank komt*); **–dienaar,** m. –s, –dienaren (*agent van politie*); **–hof,** o. –hoven (*rechtbank van hogere rang; het gebouw*); de 5 –hoven: te 's-Hertogenbosch, Arnhem, 's-Gravenhage, Amsterdam en Leeuwarden; **–kosten,** m. mv. (*kosten van een geding, proces* enz.); **–zaak,** v. –zaken (*rechtszaak*).
gere'delijk, bw. (1 *licht*; 2 *bereidwillig; dadelijk, terstond*): 1 *dat laat zich – doen*; 2 *iets – toegeven, – erkennen.*
gereed' **1** bn.; gereder, gereedst (1 van personen: *bereid tot iets, klaar tot iets*; 2 van personen: *klaar met iets*; 3 van zaken: *klaar*): 1 *ik ben altijd – om u te helpen*; 2 *Duitsland was in 1914 met zijn legerorganisatie –*; 3 *is het ontbijt –? met Pasen is hun werk –*; nog: *– geld,* geld, waarover men onmiddellijk kan beschikken; *gerede betaling,* contante; *gerede ingang vinden,* gemakkelijk, waarbij geen bezwaar wordt gemaakt; **2** bw. (*geredelijk, zonder bezwaar*): *zijn woorden vonden gerede ingang*; (*des*) *te gereder geloven, aannemen.*
gereed'heid, v. (*de toestand van klaar-zijn*): *alles ligt in –; iets in – brengen,* klaarmaken.
gereed'houden, hield (zich) –, h. (zich) – gehouden (1 *klaar* in bet. 3 *houden*; 2 refl. *zich klaar tot iets houden*): 1 *de soldaten hielden hun geweren –,* d. i. in gereedheid; 2 *houdt u voor de reis –*; **–komen,** kwam –, is – gekomen (*klaarkomen*): *morgen kom ik – met dat werk,* zal het af zijn; **–leggen,** legde (lei) –, h. –gelegd (*klaar leggen*): *zijn boeken, gereedschappen –*; **–liggen,** lag –, h. –gelegen

(*klaarliggen*): *de kopij van dat werk ligt gereed*; **–maken,** maakte (zich) –, h. (zich) –gemaakt (1 *klaarmaken*; 2 refl. met *tot*: *toebereidselen of aanstalten tot iets maken*): 1 *het middagmaal* –; 2 *zich tot de strijd* –.

gereed'schap, o. –schappen (*de gezamenlijke voorwerpen, die men tot het verrichten van een bezigheid, tot het uitoefenen van een bedrijf nodig heeft*, inz. *de gezamenlijke werktuigen van een ambachtsman*): *schrijf–, teken–, keuken–*; *goed – maakt een goed werkman*; *de –schappen der metaalarbeiders*.

gereed'staan, stond gereed, h. gereedgestaan (*klaarstaan*; *op het punt staan*): *ik sta gereed om ter kerk te gaan, het rijtuig staat* –.

gereed'zetten, zette –, h. –gezet (*klaarzetten*): *zet het ontbijt maar* –.

Gereformeerd' 1 bn. (eig. *Hervormd*): *de Christelijk –e kerk* (1834), *de Ned. –e kerk* (1886): door fusie van deze beide ontstonden in 1892: *de –e kerken in Nederland*; **2–e,** m. en v. –n (*Hervormde*); in de volkst.: *Griffe(r)meerd*; zie reformeren.

gere'geld 1 bn. (1 *naar een vaste regel of vaste regels bestuurd*; *geordend*; *georganiseerd*; 2 *als bestuurd door vaste regels*; *ordelijk*; 3 *telkens terugkerende*; *regelmatig*): 1 *–e troepen*; 2 *de paarden in –e draf*; *een – leven*; 3 *dit was zijn –e ontspanning*; *een – bezoeker van een café*, vast; **2** bw. (1 *op ordelijke wijze*; 2 *regelmatig, volgens een vaste gewoonte*): 1 *– denken, – leven*; *alles liep – af*; 2 *iem. – bezoeken*; **–heid,** v. (*orde, ordelijkheid*).

gerei', o. (*gereedschap* inz. in samenstellingen): *keuken–, schrijf–*.

gerekt', bn., bw. (1 *lang aangehouden*; 2 *langdradig*): 1 *op –e toon*; muz. *een – akkoord, een –e rust*; 2 *er is iets –s in zijn preek*; *die dominee preekt zo* –; **–heid,** v. (fig. *langdradigheid, te grote uitvoerigheid*).

gerel', o. (*druk gepraat, zotteklap*).

I. ge'ren, geerde, h. gegeerd (*een schuinse richting hebben, hetzij aan één zijde, hetzij aan meer zijden*: *gieren*): *dit huis geert*.

II. ge'ren, Z.-N. = begeren.

gerenommeerd', bn. (*vermaard*).

gereserveerd', bn., bw. (1 *voorbehouden*; 2 *zich op een afstand houdend*; *terughoudend*; *zich niet uitlatend, niet toeschietelijk*): 1 *een –e plaats*, waar men uitsluitend recht op heeft; 2 *een –e houding aannemen*. (s = z).

geresigneerd', bn., bw. (*gelaten, berustend*); lees *–zienjeerd'*; zie resigneren. (s = z).

geresolveerd', vd. en bn. (*kordaat*; *vastberaden*); zie resolveren. (s = z).

geretireerd', bn., bw. (*afgezonderd, teruggetrokken, op zich zelf*); zie retireren.

gereu'tel, o. (1 *rochelend keelgeluid* inz. van een stervende; 2 *geleuter, gebabbel, geklets*): 1 *het – van een stervende*; 2 *wat een – over*.

gere'vel, o. (*geleuter, gezeur*).

gerf, v. gerven (bijvorm van *garf*).

gerf'kamer, v. –s (R.-K. *kleedkamer van den geestelijke*, meestal *sacristie*; Prot. inz. Gelderland en O.: *consistoriekamer*).

gerf'schaaf, v. –schaven (*blokschaaf, dienende tot het ruw afschaven van oppervlakten*).

ger'gel, m. –s (*keep in een duig, inkeping*).

geribd', bn. (*voorzien van ribbels, van evenwijdig lopende, smalle verhogingen*): – *glas*.

gericht', o. (1 Bijb. *rechtshandel*; 2 *gerecht* in bet 2; *rechtsprekend lichaam*, vero.): 1 *met iem. in het – gaan*; *het jongste of laatste* –, laatste oordeel; 2 zie gerecht **I 1** 2.

gerief', o. (1 *voordeel*; *genot*; *gemak*; 2 verzamelw.: *alles, wat iem. van dienst is om moeite of inspanning uit te winnen*; *gerei* inz. in samenst.; 3 Z.-N. *wat iem. nodig heeft*): 1 *– van iets hebben*; *ten gerieve van*, tot gemak van; 2 zie keuken-; 3 Z.-N. *zijn – hebben*.

gerie'felijk, bn., bw. (*gemak gevende*): *een – huis*; – *ingericht*; **–heid,** v., in bet. 2 –heden (1 *de hoedanigheid v. geriefelijk te zijn, gemak op te leveren*; 2 *hetgeen gemak oplevert*; *gerief*): 1 *de – van een modern gebouw*; 2 *een huis, voorzien van alle –heden*.

gerief'hout, o.: – *voor land- en tuinbouw*.

gerie'ken, geriekte, h. geriekt (Z.-N. *rieken, ruiken*): *ik kan hem niet* –. luchten.

gerie'ven, geriefde, h. geriefd (*dienen, helpen*): *iem. met iets* –, van dienst zijn; *om de reizigers te* –, het gemakkelijk te maken; *zich met iets* –, helpen; Z.-N. *klanten* –, bedienen (in een winkel).

gerij', o. (1 *het telkens of aanhoudend rijden*; 2 *paard en rijtuig*, gew.): 1 *op deze weg is zoveel* –; 2 *hij heeft een eigen* –.

gerij'mel, o. (min. *het telkens of aanhoudend rijmelen*; inz. *onbeduidend dichtwerk*): *het – der 18e eeuw*; zie rijmelen.

gerim'peld, bn. (*rimpels, groeven hebbende*): *–e bladen, een – voorhoofd, e. –e huid*.

gering', bn. (1 v. personen: *onaanzienlijk* [wat stand of rang aangaat]; 2 v. zaken: *onbeduidend, niet gewichtig*; 3 *in een niet grote hoeveelheid*): 1 *–e lieden*, kleine burgers; 2 *met geen – doel*; *een niet –e zaak*; *een –e dunk*; *van niet –e betekenis*; *iem. van –e afkomst*, nederige geboorte; 3 *een –e som*, klein; *de schade was* –, onbeduidend; *in –e mate*; – *succes*; *voor gedrag* –; zegsw. *in het* (*minste of*) *–ste niet*, volstrekt niet.

gering'achten, achtte –, h. –geacht (*kleinachten* nl. *van weinig waarde*); **–achting,** v. (*minachting*, dat sterker is).

gering'heid, v. –heden.

gering'schatten, schatte –, h. –geschat (*van weinig betekenis achten*, minder sterk dan *minachten*): *iems. werk* –; **–schatting,** v.: *met – over iem. spreken*.

gerinkink', o. (*het telkens of aanhoudend rinkinken*): *het – van een putemmer*.

gerist', bn. (*met risten voorzien*): *–e bomen*.

gerit'sel, o. (*het telkens of aanhoudend ritselen*): *het – van muizen*.

Germaan', m. Germanen (*naam aan volksstammen in Midden-Europa gegeven door de Galliërs en de Romeinen*; *de volken van deze stammen afkomstig*: *Engelsen, Noren enz.*, inz. *Duitsers*). (g = g).

Germaans' 1 bn., bw. (*afkomstig van, betreffende de, als van Germanen*); **2** o. (*de taal*).

germain', eig. cousin –, Fr., Lat. germinanus = lichamelijk: *een –neef*, een volle neef; zie kozijn en rechtzweer.

Germa'nië, o. (*het land der Germanen in de tijd der Romeinen*; *Duitsland*).

germanis'me, o. –n (1 *eigenaardig Duitse uitdrukking*; 2 meestal: *Duits getint woord of uitdrukking, navolging van het Duitse taaleigen*): 1 *–n van buiten leren*; 2 *–n zijn*: *daarstellen, vroegjaar, eigendommelijk*.

Germanist', m. –en (*wetenschappelijk beoefenaar of kenner van de Germaanse talen, oudheden, het Germaanse recht enz.*, in beperkte bet. *van de Duitse taal, het Duitse*

recht enz., tegenstelling: *Romanist*; ook: *student in de Germaanse philologie*).
Germanomanie', v. (*overdreven voorliefde voor al wat Duits is*); zie Gallomanie.
Germinal', m. (Fr. [Lat. germen = knop]: *7e maand van de Republik. kalender*; *Kiemmaand, van 21 of 22 Maart tot 19 of 20 April*). (g = zj).
gerod'del, o. (*kwaadspreken, gebabbel*).
geroep', o. (*het roepen*; *kreet, kreten*).
gerokt', bn. (*een rok dragende, in een rok gekleed*): van vrouwen: *gejakt en – als dienstmeisjes*; inz. v. mannen: *zwart-en witgedast*.
geron'nen, bn. (*dik geworden, gestold, gestremd*): – *bloed*, – *melk*; zie rinnen.
geront', m. –en (Gr. geroon = grijsaard: *lid v. d. Raad der Ouden, Geroesia, in Sparta*).
geros', o. (*het telkens of voortdurend rossen*): *dat – met die paarden*.
geroutineerd', bn. (*geoefend, bedreven, doorkneed, ervaren*): *een – reiziger*. (ou = oe).
geroyeerd', bn.; zie royeren.
ger're, v. –n (Z.-N. *spleet*).
gers, o. (Z.-N. *gras*): *–boter, –groen* enz.
gerst, v. (*graansoort*, Lat. hordeum: 1 *de plant*; 2 *de korrels, het zaad*): 1 *de – heeft halmen als de tarwe*; 2 *geparelde –*; *gepelde –*; zie aver; **–en**, o. en m. (Z.-N. *gerstebier*).
ger'stebier, o. (*bier, uit gerst gebrouwen*); **–brij**, v.; **–brood**, o. –broden; **–korrel** of **gerst'korrel**, v. –s (bij verg. *ooggezwel*; *weefsel voor handdoeken, genoemd naar het patroon*); **–meel**, o.; **–nat**, o. (*–bier*); **–water**, o. (*afkooksel van gerst in water*).
gerucht', o. –en (1 *wat er zoal van iem. of iets gezegd of gesproken wordt*; *onzekere tijding, mare, praatje*; 2 *geluid*; *geraas*): 1 *er lopen slechte –en over dien bankier*; *een los –*; *loze –en*, ijdele; *de –en lopen uiteen*; *bij –e iets weten, valse –en verspreiden*; zegsw. *wee den wolf, die in een kwaad - staat*, wee hem, die in opspraak is, men stelt geen vertrouwen meer in hem; 2 *een – van stemmen*; *stil*, (*maak*) *geen –*; fig. – *maken*, opzien baren; *voor geen klein –(je) vervaard*, niet spoedig bevreesd; **–makend**, bn. (eig. *geraasmakend*; fig. *opzienbarend*): *een –e tijding*.
gerug'steund, bn. (eig. *in de rug gesteund*; fig. *gestut, geschraagd, ondersteund*).
geruim', bn. (van tijd: *vrij lang*): *een –e tijd, een –e poos*.
geruis', o. (*het telkens of voortdurend ruisen* inz. van het geluid van wind, stromend water, gebladerte enz.): *een zacht –, het – van de regen, het – van een fontein*.
geruit', bn. (1 van stoffen: *met ruiten of blokken*; 2 wapenk. *ruiten hebbende, als de bepaling aangeeft*): 1 *een blauwe, –e mantel*; 2 *een schild, – van zilver en rood*.
gerust' 1 bn. (1 *in een rustige, kalme stemming*; *rustig*; 2 *kalm, omdat men niet behoeft te vrezen*; 3 *vreedzaam*): 1 *–e stilte*; *een – gemoed*; – *zitten te studeren*; *iem. – laten*, [a]) met rust, ongemoeid, [b]) Z.-N. met vrede laten; 2 *ik ben niet – omtrent* (Z.-N. *in*) *iem. of iets*; *op iets – zijn*; *iem. –stellen*; *een –e slaap, geen – uur meer beleven*; *met een – geweten*; 3 *in het – bezit van zijn rijk*; **2** bw. (1 *rustig, niet gejaagd*; 2 *zonder zich angstig te maken*; 3 *zeker, stellig*): 1 – *ademhalen*; 2 *iem. – geloven*; *hij kan het – proeren*, vrij; 3 *hij zal zijn weg wel vinden*; *–! reken er – op*; *het is – waar*, zeker waar.
gerus'telijk, bw. (*rustig*; *kalm, onbevreesd*).
gerust'heid, v. (1 *ongestoorde kalmte*; inz. *kalme stemming, waarin men zich niet bezorgd maakt over enig kwaad*; *onbezorgdheid*; 2 *een reden van onbezorgdheid*): 1 *met –*; *iem. – inboezemen*; 2 *dat is een grote –*.
gerust'stellen, stelde –, h. –gesteld (*vrees, bezorgdheid, onrust wegnemen*): *iem. op dit of dat punt, aangaande of omtrent iem. of iets –*; *een –d bericht*; *stel u –*, wees niet bezorgd; **–stelling**, v. –en (1 *de daad van geruststellen*; 2 *geruststellende verzekering*): 1 *tot iems. –*; 2 *iem. de – schenken, die hij verlangt*.
ger'ven, gerfde, h. gegerfd (Z.-N. *lopen*).
ger'we, v. (*soort van duizendblad, veevoeder*); ook: *hazengerwe*, Lat. achillea millefolium.
Ge'ryon, m, Gr. myth. koning, met 3 lichamen, 3 hoofden en 6 handen, bezitter van grote kudden, door Heracles geroofd. (g = g).
gesab'bel, o. (1 *het telkens en voortdurend sabbelen, zabberen, zuigen aan*; 2 *getwist*; *gezanik*): 1 *het – aan de sigaar*; 2 *wat een –*; ook, gesabber.
gesak'ker, o. (Z.-N. *het aanhoudend sakkeren of vloeken*).
gesatineerd', vd. en bn. (*als satijn bewerkt*; *satijnachtig geglansd*): – *papier*. (s = s).
I. geschaard', vd. en bn. (*ordelijk in een rij geschikt*): *de kinderen stonden op e. rij –*.
II. geschaard', bn. (*met schaarden of kepen in het scherp*): *een – mes*; zie schaarde.
gescha'chel, gescha'cher, o. (*het telkens of aanhoudend schacheren*): – *met loten*.
geschakeerd', bn. (wapenk. *in vierkante vakken verdeeld*): – *v. rode en zilveren blokjes*.
geschal', o. (*geschetter* inz. *van blaasinstrumenten*): *het – der horens*.
gescha'pen 1 bn. (1 *zó gesteld, als de bepaling uitdrukt*; 2 *berekend voor*; *bestemd tot*): 1 *zo staat het met die zaak –*; 2 – *voor militair*; **2 –e**, o. (*al wat geschapen is*).
gescha'penheid, v. (*gesteldheid*); vero.
gescha'ter, o. (*het telkens of voortdurend schateren*, inz. *luid gelach*).
gescheept', bn. (*ingeladen aan boord*): *het goed is –*.
gescheer', o., Z.-N. in zegsw. *veel – en weinig wol*, veel geschreeuw en weinig wol.
geschelpt', bn. (Z.-N. van duiven: *met veren van verschillende kleur*).
geschenk', o. –en (*gift, gave* inz. als bewijs van dankbaarheid, vriendschap enz.): zegsw. *kleine –en onderhouden de vriendschap*; *iets ten –e geven*; *iets ten –e krijgen*; **–nummer**, o. –s (Z.-N. purisme: *presentexemplaar*).
geschet'ter, o. (*het telkens of voortdurend schetteren*): *het – der bazuinen*; fig. *dat – van hem*, gesnoef, gepoch.
geschicht', **geschich'te**, v. geschichten (lit. t., vero.: *geschiedenis*): *in 's lands –en*.
geschied'boek, o. –en (*boek, bevattend de geschiedenis van land of volk*; *jaarboek, kroniek* inz. in het mv.).
geschied'bron, v. –bronnen (*authentieke gegevens, waaruit de historicus kan putten*; *aloude oorkonde, keur, archiefstuk enz.*).
geschie'den, geschiedde, i. geschied (1 *gebeuren, voorvallen*; 2 *ten deel vallen, overkomen*; 3 *gedaan worden*): 1 *dat alles is geschied*; *het geschiedde in die dagen*; 2 *u zal barmhartigheid –*; 3 *Uw wil geschiede*.
geschie'denis, v. geschiedenissen (1 *voor-*

val, gebeurtenis; 2 *verhaal van hetgeen gebeurd is*, inz. *geloofwaardig en geregeld verhaal*; 3 *vak van wetenschap*; 4 *les in geschiedenis*; 5 *toedracht ener zaak*): 1 *een vreemde –*, feit; *de tijd, waarin deze – voorviel*; 2 *de – van Blauwbaard*; *de vaderlandse –*; *de algemene –*, nl. van alle volken; *de letterkundige –*, der letteren; 3 *hoogleraar in de –*; 4 *de jongens hadden –*; 5 *het is alweer de oude –*; *dat is een mooie –*; *een rare –!* nog: *dat zal weldra tot de – behoren*, tot het verledene gaan behoren, de actualiteit verliezen.

geschie'denisboek, o. –en (*handboek der geschiedenis*); **–leraar,** m. –s, –leraren (*leraar in de geschiedenis*); **–les,** v. –lessen (*onderwijs in de geschiedenis*; *het uur der –*).

geschied'kunde, v. (*wetenschap, die zich ten doel stelt de kennis der geschiedenis*); **–kun'dig 1** bn. (*historisch*; *betrekking hebbend op de geschiedenis*): *een – overzicht*; **2 –e,** m. en v. –n (*kenner der historie*); **–rol,** v. –rollen (lit. t. *geschiedboek*); **–schrijver,** m. –s (*iem., die over geschiedenis schrijft*; *historieschrijver*): *Hooft als –*; **–verhaal,** o. –verhalen (*het verhaal door een schrijver van een belangrijke gebeurtenis of van een reeks van die gebeurtenissen*); **–vervalsing,** v. –en; **–vorser,** m. –s (*iem., die geschiedkundige nasporingen doet* inz. *de oorspronkelijke stukken*: *oorkonden, charters, handvesten, keuren enz. bestudeert*); **–vorsing,** v. –en; **–zang,** m. –en (*lied, gedicht over enig geschiedkundig feit*).

geschikt', bn. (1 van personen: *aangenaam in de omgang, aardig*; 2 van personen en zaken: *bruikbaar, dienstig*): 1 *een – man*; 2 *die knecht is voor alles –*; *dat is niet voor mijn doel –*; *dat is net – om alles te doen mislukken*; *een –e tijd*; **geschikt'heid,** v.

geschil', o. geschillen (*twist, onenigheid over*): *een – rijst (op), doet zich op*; *een hangend –*; *met iem. in – raken*; *een – beslechten, vereffenen, bijleggen*; zie prejudicieel; **–punt,** o. –en (*punt, waarover geschil bestaat*).

geschoft', bn. (*met zulke schoften of schouders als uit de bepaling blijkt*, meestal in samenst.): *de breedgeschofte buffel*.

geschokt', bn.; zie schokken.

geschooi', o. (*het telkens of aanhoudend lopen bedelen*; *gebedel*): *dat vervelend –*.

geschoold', bn. (eig. *een school doorlopen hebbende*: *goed geoefend*): *een (goed) –e zangeres*; *een (goed) – orkest, – personeel*; *–e arbeiders*, met een vakopleiding; **–heid,** v.

gescho'ren, bn. (*geplaagd zijn met iets* inz. met *lelijk*): zegsw. *ergens lelijk mee – zitten, zijn*, er mee opgescheept zitten, inzitten.

geschorst', bn.: Z.-N. *die boom is dik –*, van een schors voorzien.

geschot', o. (Z.-N. *stekende pijn i. d. lenden*; gew. *belasting*).

geschreeuw', o. (*het telkens of aanhoudend schreeuwen*): *het – van een varken*; *onder het – van*: *moord!* spreekw. *Veel – en weinig wol*, veel ophef of drukte om niets.

geschrei', o. (*het telkens of aanhoudend schreien*: 1 *geschreeuw*, inz. in samenst.; 2 *meer of minder luid geween*, inz. v. vrouwen, kinderen): 1 *wraak–*; *vreugde–*; 2 *een droef –*.

geschrift', o. –en (1 *het geschrevene, handschrift*; 2 *gedrukt stuk*; *werk, opstel*): 1 *bij –e*, door schriftelijke mededeling; *in –e*, niet-mondeling; *valsheid in –e*; *in –e brengen, stellen*; 2 *de –en van Cicero*; nog: Z.-N. *een schoon – hebben*, een mooie hand schrijven.

geschrijf', o. (*het voortdurend of telkens schrijven*; *datgene, wat men schrijft*): *– en gewrijf*, voortdurend polemiseren; *dat – over die zaak begint vervelend te worden*.

geschubd', bn. (1 *met schubben bedekt*; 2 wapenk. van vissen: *met schubben van een andere kleur dan het lichaam*; van schilden: *met figuren als visschubben*; 3 *met metalen plaatjes als schubben*): 1 *–e hagedissen*; 2 *– van rood*; *een – schild*; 3 *een – pantser*.

geschut', o. (*schiettuig, waarmee men met behulp van buskruit schiet*; inz. *kanonnen, artillerie*). *licht –, grof –*; *15 cm–*; *het zware –*; *een stuk –*, een vuurmond; *het – ontbrandt, buldert, dondert, knalt*; *het – bedienen*; *het – speelt*; zegsw. *hij begon met grof –*, [a]) dreigementen en vloeken, [b]) groot geld.

geschut'bedding, v. –en (*vaste onderlaag van beton of hout om er het zware geschut op te plaatsen*); **–gieterij,** v. –en (*inrichting tot het vervaardigen van geschut*); **–park,** o. –en (*–werf*); **–poort,** v. –en (*vierkante opening in de wand van het schip voor de tromp van een stuk geschut*); **–talie,** v. –s (*takel, dienende om het geschut in of uit de geschutpoort te halen of vast te sjorren*); **–tap,** m. –tappen (*korte cilindervormige as aan weerszijden v. h. kanon, door middel waarvan het rust op het affuit*); **–toren,** m. –s (*toren op pantserschepen, waarin zich geschut bevindt*); **–vuur,** o.; **–werf,** v. –werven (*artilleriepark*).

ge'sel, m. –en, –s, geseltje (1 *tuchtroede of -zweep, strafwerktuig tot tuchtiging en zelfkastijding*; 2 fig. *personen, rampen, plagen enz., die met een – worden vergeleken*): 1 *de – bestond meestal uit smalle riemen of touwen, aan het einde voorzien v. knopen, loden kogeltjes enz.*; 2 *de – van het geweten*; *de – der satire zwaaien*, bijtend spotten; *Attila, de – Gods*.

ge'selaar, ge'selbroeder, m. –s, geselaren; –broeders (*flagellant*).

ge'selbrok, m. –brokken (*galgebrok*).

ge'selen, geselde, h. gegeseld (1 *met een gesel slaan, kastijden*; 2 *iem. of iets als met een gesel slaan*: *hard slaan, beuken, teisteren*; fig. *duchtig doorhalen, vinnig hekelen*; 3 landb. *pas geoogste schoven van rogge of tarwe op een blok slaan, om er vlug het graan uit te halen*): 1 *ten bloede (toe), met roeden –*; *iem. – en brandmerken*; 2 *de leeuw geselde de lucht met zijn staart*; *de storm geselde de zee*; fig. *de critiek zal hem onbarmhartig –*; 3 *boeren, die om geld verlegen zijn, – om spoedig het nieuwe graan aan de markt te brengen*.

ge'seling, v. –en (*het geselen*: *strafoefening met de gesel*; fig. *tuchtiging*; *vinnige hekeling*).

ge'selkolom, v. –kolommen (*kolom, waaraan de te geselen persoon vastgebonden werd*); **–koord,** o. en v. –en (*koord of touw om mee te geselen*); **–monnik,** m. –en (*flagellant*); **–paal,** m. –palen (*paal, waaraan de te geselen persoon vastgebonden werd*); **–processie,** v. –s, –processiën (gesch. *processie, plechtige ommegang van flagellanten*); **–roede,** v. –n (*stok of roede, om er mee te geselen*; fig. *gesel* 2): *de oorlog is een – der volken*; **–slag,** m. –slagen (*slag, toegebracht met een gesel*); **–straf,** v. (*straf, bestaande in geseling*): volgens de Joodse wet beperkt zij zich tot 39 of 40 slagen; bij de Romeinen

bestond dergelijke bepaling niet; **–zweep,** v. –zwepen (*zweep, om mede te geselen*).
gesignaleerd', bn. (*uitgeduid, kenbaar gemaakt*): *een – misdadiger,* wiens signalement overal is rondgezonden; zie signaleren.
gesjoch'ten, bn. (Barg. *geruïneerd, in desolate toestand, arm*; fig. *gefopt*).
I. geslacht', o. –en (1 *gezamenlijke afstammelingen van een gemeenschappelijken stamvader*: edeler dan *familie,* minder aanzienlijk dan *stamhuis*; 2 *alle wezens van nature tot dezelfde soort behorend*; *groep*; 3 *gezamenlijke personen van een bepaald tijdstip*; 4 *sekse, kunne*; 5 spraakk. *bepaalde klasse, groep* [*van naamwoorden*]): 1 *een aanzienlijk –*; 2 *het menselijk –*; *de leeuw behoort tot het – der katten*; 3 *het opkomende –*, generatie; *van – tot – overgeleverd*; 4 *het schone, het zwakke, het tedere –*, de vrouwen (enigszins iron.); 5 *het mann., vr. of onzijdig –*.
II. geslacht', o. (1 *het geslachte vee in zoverre het aan accijns onderworpen is*; 2 *de belasting op het –*, in bet. 1): 1 *belasting op het gemaal en het –*; 2 *de pachter van het –*.
geslach'telijk, bn. (*het geslacht, de kunne betreffende*); zie sexueel.
geslach'ten, Z.-N. = slachten I.
geslacht'kunde, v. (*genealogie*; *wetenschap der verwantschapsbetrekkingen tussen de leden van één of meer geslachten*).
geslachts'boom, geslacht'boom, m. –bomen (*stamboom ener familie, die* nl. *de ontwikkeling van dat geslacht in de vorm van een boom voorstelt*); **–lijst,** v. –en (*alphab. lijst van zelfst. nw. met opgave van het geslacht*; *lijst der leden van een geslacht, waaruit tevens hun verwantschap blijkt*); **–naam,** geslacht'naam, m. –namen (*familienaam*); **–regel,** m. –s (*regel voor het mann., vrouw. of onzijdig taalgeslacht der zn.*); **–wapen,** geslacht'wapen, o. –s (*wapen van een geslacht*; *familiewapen*).
gesla'gen, bn. (1 *onverzoenlijk, gezworen*; 2 *vol*; 3 *plat gehamerd*; 4 Z.-N. *ontsteld*): 1 *een – vijand van iets zijn,* een heftige afkeer van iets hebben; 2 *een – uur*; 3 *– goud*; 4 Z.-N. *hij was als van de hand Gods –*; nog: Z.-N. *– vlees,* schoon aan de haak.
gesle'pen, bn. (*scherpzinnig* inz. ongunstig: *listig, doortrapt*): *een – bedrieger*; Z.-N. *op iets – zijn,* begerig; **–heid,** v.
gesle'ten (Z.-N. *een breuk hebbend*).
geslo'ten, bn. (1 *niet geopend*; *dicht*; 2 *niet openhartig, niet rond*): 1 *met – vizier*; *houd die deur –*; *een – geheel*; *met – deuren*; 2 fig. *hij is – als het graf,* deelt niets mede; *zich – houden* (*als een pot*); **–heid,** v.
geslui'erd, bn. (*een sluier dragende*; *met een sluier bedekt*): *–e dames*; fig. *een – landschap,* beneveld, vol nevel, mist.
gesmaal', o. (*het telkens of aanhoudend smalen, smadelijk geschimp*): *dat gespot met en – op de godsdienst van anderen*.
gesmak', o. (1 *het telkens of aanhoudend smakken met de tong, met de lippen*; 2 *het telkens of aanhoudend smakken*: *gegooi, gesmijt*): 1 *het – van dien drinkebroer*; 2 *het – met de goederen op een boot*.
gesmij'de, o. (*allerlei sieraad,* inz. *uit edel metaal gesmeed*); vero., lit. t.
gesmij'dig, bn. (eig. *smeedbaar*; fig. *lenig, buigzaam*); vero.; zie smijdig.
gesnaard', bn. (1 *van snaren voorzien*; 2 *gereed*): 1 *een – instrument*; 2 *nu ben ik weer –*, van het nodige voorzien.
gesoe'bat, o. (*het telkens of voortdurend bidden en smeken*: *gevlei, gebedel*): *dat – om een dag verlof*; zie soebatten.
gesorteerd', vd. en bn. (1 *in soorten bijeengevoegd*; 2 *in soorten ruim voorzien*): 1 *goederen, netjes –*; 2 *deze winkel is goed –*.
gesp, m. –en (*ringbeugel met tongetje om twee riemen of delen v. e. kledingstuk aan elkaar vast te maken*; bij uitbr. van andere metalen sloten of knippen): *de – van een pantalon*; *een juwelen –*, met juwelen versierd; **–tong,** v. –en (*pennetje van een gesp*).
gespan', o. (*paar, koppel, span*; Z.-N. *talrijk gezin, troep, bende*): *een – ossen*.
gespan'nen, bn.; zie spannen.
I. gespeel', m. en v. gespelen (lit. t. *speelgenoot, speelmakker*); vr. ook: gespele, –n.
II. gespeel', o. (*het telkens of voortdurend spelen*); **– I** en **II** afgeleid v. spelen.
gespeend', bn.; zie spenen.
gespekt', bn. (fig. *welvoorzien, goed gevuld*): *met –e beurs*; zie spekken.
ges'pen, gespte, h. gegespt (*vastmaken met één of meer gespen*; Z.-N. *afranselen*): *de schoenen –*; *het harnas –*, aangorden, fig.
gespierd', bn. (1 *spieren hebbend als in de bepaling wordt uitgedrukt*; 2 *met sterke spieren, krachtig, sterk*; 3 van de stijl: *kernachtig, niet gerekt*): 1 *een sterk – man*; 2 *een – man, een –e arm*; 3 *een –e stijl*.
gespik'keld, bn. (*vol spikkeltjes*): *–e kousen*.
gesple'ten, bn. (*een spleet hebbende*): *dieren met – hoeven*; zie herkauwer.
gespoord', bn. (1 *van sporen voorzien*; 2 wapenk. v. e. haan: *met anders gekleurde sporen dan het lichaam*): 1 zie gelaarsd; 2 *rood –*.
gesprek', o. gesprekken (*mondeling onderhoud van twee of meer personen,* als tijdpassering, met een bepaald doel enz.): *een geregeld, een levendig –*; *een – aanknopen, afbreken, voortzetten*; *een andere wending aan het – geven*; *in –*; *het – werd algemeen*; *het – kwam op hem*.
gespuis', o. (1 *klein grut*; 2 *hels gebroed, monsters, schimmen, duivelen*; in deze bet. vero.; 3 *janhagel, geboefte*): 1 *het rumoer van dat klein –*; 2 *het nachtelijk –*; 3 *het Spaans –*; *allerlei plunderziek –*.
gest, v.; zie gist.
gestaag', bn., bw.; zie gestadig.
gestaald', bn.; zie stalen.
gesta'dig, –staag', bn., bw. (1 *zonder onderbreking, voortdurend*; 2 *met korte tussenpozen voortdurend*; *telkens herhaald*): 1 *–e zorg, arbeid*; *een –e stroom van mensen*; *– toenemen*; 2 *–e koortsen*; *– omzien*; nog: Z.-N. *een –e man,* bezadigd; **gesta'digheid,** v.
gestal'te, v. –n (1 *iems. lichaamsgedaante* inz. in betrekking tot zijn lengte; *postuur*; 2 *gedaante*; 3 *uiterlijke vorm van iets*; in deze bet. vero.): 1 *een rijzige –, groot van –*; zie stal (*vorm*); 2 *allerlei zonderlinge –n*; 3 *de schijngestalten van de maan*.
gestal'tenis, v. vero. (*gestalte*).
gestand', alleen in: *– doen*: *zijn woord, een gelofte, zijn eed, zijn belofte – doen,* nakomen, houden.
gestarnd', bn.; zie gesternd.
gestarn'te, o.; zie gesternte.
gestationneerd', bn. (*een vaste standplaats*

hebbende): *ergens – zijn*; zie stationneren.
ges'te, v., in bet. 1 –s, in bet. 2 –n (Fr. [Lat. res gestae]: 1 *gebaar*: *schouder-, hoofd-, armen handbeweging*; 2 vero. *daad, verhaal er van*; Z.-N. meestal *geeste, jeeste*): 1 *–s maken*; 1. *zjeste*; 2 *Alexanders Geesten*.
gesteeld', bn. (*met een steel*): *–e bladeren*.
gesteen', o. (*het telkens of aanhoudend kermen, zacht gekerm*): *een klaaglijk –*.
gesteen'te, o. –n (1 *edele, kostbare stenen*, inz. verbonden met *kostbaar, edel*; 2 *steenachtige delfstof* inz. *een der stoffen, waaruit de aardkorst bestaat*; 3 *hetgeen van steen vervaardigd is* inz. in samenst.): 1 *het kleed schitterde van –*; 2 *agaat is een hard –*; 3 *graf–*.
gestel', o. gestellen (1 *samenstel van de delen van het menselijk lichaam of van enkele delen* inz. in samenstellingen; *stelsel*; 2 *geaardheid des lichaams*): 1 *het verwonderlijk – van 's mensen lichaam*; *zenuw–*; 2 *hij is gezond van –*; *een bloedrijk –*; *een zwak –*; *de koortsen ondermijnen zijn –*, lichaam.
gesteld' 1 bn. (*in een bepaalde toestand verkerende*, zoals door de bepaling wordt uitgedrukt): *het is er treurig mede –*; zegsw. *op iets – zijn*, [a]) er erg mede ingenomen zijn, b.v. *op zijn gemak – zijn*; *op iem. – zijn*; [b]) iets uitdrukkelijk willen hebben, b.v. *vader was er op –, dat ik zou studeren*; *daar ben ik volstrekt niet op –*, laat dat; nog: *de –e machten*, de overheid; België: *–e overheden*, die een deel v. h. staatsgezag uitoefenen b.v. een rechtbank, gemeenteraad; **2** vgw. (*aangenomen, ondersteld*, met of zonder *dat*); **3 –e,** o. (meetk. *dat, wat bewezen moet worden*).
gesteld'heid, v. –heden (*toestand*): *de – des lichaams, der ziel enz.*; *bepaling van –*.
gestel'tenis, v. (*gesteldheid*; *toestand, staat*): *ons oordeel is naar de – der hersenen soms helder, soms betrokken*; *de – der zaken*.
gestemd', bn. (*in een stemming verkerende zoals door een bepaling wordt uitgedrukt*: *geluimd*): *goed – zijn*; *gunstig jegens iem. – zijn*; *niet – zijn tot scherts*, (*om*) *te schertsen*.
gesteriliseerd', bn. (*vrijgemaakt van ziektekiemen*): *–e melk*; zie steriliseren.
gester'ken, bw. (Z.-N. *met velen*): *– zijn*.
gesternd', bn. (*voorzien van, bezet met, vol van sterren*): *het –e uitspansel*.
gestern'te, o. –n (1 *de gezamenlijke sterren*; 2 *groep van sterren, sterrenbeeld*; 3 *sterrenconstellatie*): 1 *'t – spiegelt zich in het meer*; 2 *het – v. d. Grote Beer*; 3 zegsw. *onder een gelukkig – geboren zijn*, bestemd voor geluk.
gesticht', o. –en (*gebouw, met een bepaald doel gesticht*, inz. *van kloosters, instellingen van liefdadigheid*: *instelling, stichting*): *een liefdadig –*; *een – voor ooglijders*.
gesticula'tie, v. gesticulatiën, –s (Fr. [Lat. gesticulatio]: *gebarenspel*; *handbeweging*; *het gesticuleren*); **gesticuleren,** gegesticuleerd (Fr. [Lat. gesticulari]: *gebaren maken* [*met armen en handen*]). (g = g of zj).
ges'tie, v. gestiën (*het doen, daad, verrichting*; *beheer*); zie geste. (g = g).
gestileerd', vd. en bn. (1 *bloemen, dieren enz. in vlakke stijl symmetrisch uitgevoerd*; 2 *in woorden uitgedrukt*; *stijlvol ingekleed, goed gesteld*): 1 *een –e bloem*; *e. behangsel met –e figuren*; 2 *een goed –e brief*; **–heid,** v.
gestipuleerd', zie stipuleren.
gestoel'te, o. –n (1 *samenstel van stoelen of banken*, inz. *kerkbanken*; 2 *zetel* inz. *van aanzienlijken, als ereplaats enz.*): 1 *het – der kanunniken*; 2 *eikenhouten –*; *het – der ere*.
gestof', o. (*grootspraak*); gew.
gestoffeerd', bn.; zie stofferen.
gestoord', bn. (Z.-N. *verstoord*): *– op*.
gestreept', bn. (1 *met strepen*; 2 muz. in de vroegere tabulatuur van de door letters aangeduide noten: *met één of meer streepjes voorzien, ter aanduiding van de verschillende hogere octaven*): 1 *de –e Bengaalse tijger*; zie streepjesgoed; 2 *één –e octaaf*.
gestrekt', bn. (1 jagerstaal: *lang, uitgerekt*; 2 van een schip: *met de verschansing van voren tot achteren in een nagenoeg rechte lijn doorlopend*; 3 van paarden: *met zo groot mogelijke sprongen of stappen*; 4 meetk. van een hoek: *van 180°*): 1 *honden – van lijf*; 2 *een goed – schip*; 3 *in –e draf, galop*; 4 *een –e hoek*.
gestreng' 1 bn. (1 *streng*; *niet meegaand*; *zich stipt houdend aan wet of voorschrift*; 2 *blijk gevende van strengheid*; 3 van handelingen, toestanden enz.: *door vaste, onwrikbare regels bepaald, beheerst*; 4 *volstrekt, volledig*; 5 van luchtgesteldheid: *hard, streng*): 1 *een –e rechter*; 2 *een – oordeel*; *op –e toon*; 3 *–e zedelijkheid, –e stijl*; 4 *–e afzondering*; 5 *een –e vorst*; **2** bw. (*op een strenge wijze*; *onverbiddelijk*): *iem. – straffen*; **–heid,** v. (*de hoedanigheid van streng te zijn*; *onverbiddelijkheid*): *met – te werk gaan*; *de wet in al haar – toepassen*, zonder verzachtende omstandigheden in aanmerking te nemen.
gestreng'lijk, bw.: *iets – verbieden*.
gestrikt', bn. (*met één of meer strikjes of lintjes gesierd*): *gelint en –*; (Z.-N. *gebreid*).
gestropt', bn. (*een stropdas omhebbende*).
gestudeerd' 1 bn. (*gestudeerd hebbende* inz. *aan een hogeschool*; *zeergeleerd*): *een – man*; **2 –e,** m. en v. –n: *men vraagt –n*.
gestuikt', bn.: Z.-N. *een –e kerel*, klein, maar sterk gebouwd.
gesubordineerd', bn. (*ondergeschikt*).
get, v. getten (Fr. guêtre: Z.-N. *slobkous*).
getaan', o. (Z.-N. *schimpscheuten, gesar*).
getaand', bn. (*taankleurig*): *– leder, –e zeilen*.
getab'berd, getab'baard, bn. (*dragende een tabbaard*): *–e rechters, professoren*.
getah'-pertja', v. (beide e's = ə) O.-I. juiste schrijfwijze van guttapercha.
geta'ken, getaakte, h. getaakt (Z.-N. [*aan-*] *raken*): *de grond niet –*; *getaakt*, geraakt **1.**
getakt', bn. (*takken hebbende*; *voorzien van zulke takken, als de bepaling uitdrukt* inz. v. e. hert en zijn gewei): *eender gebladerd en –*; *breed –*; *het – gewei van een hert*.
getal', o. getallen, getalletje (1 *hoeveelheid van een bepaalde naam*; *aantal*; 2 *voorstelling ener hoeveelheid door cijfers, woorden, letters*; 3 spraakk. *vorm van een zelfst. nw., al naarmate er sprake is van één persoon of zaak of van meer*): 1 *een groot –*, aantal; *ten getale van 15, in groten getale*; rekenk. *een benoemd –*, b.v. 10 appels; *gelijknamige getallen*, uit gelijknamige eenheden samengesteld; *een even –, een geheel –*; *een gebroken –*, breuk; 2 *elf is een – van twee cijfers*; 3 *het Nederlands heeft twee getallen, enkelvoud en meervoud*; nog: *het getal π* (pi); zie pi, Ludolphiaans.
getal'lenleer, v. (*cijferkunst, telling*); **–reeks,** v. –en (*geordende rij van getallen*); **–waarde,** v. (*waarde der cijfers in een getal*): *de volstrekte en de betrekkelijke –*.
getal'merk, o. –en (*cijfer*).

getal'sterkte, v. (van een leger: *aantal manschappen*): *de – van een regiment.*
getand', bn. (*tanden hebbende; zulke tanden hebbende, als in de bepaling wordt uitgedrukt*; bij uitbr. *met puntige uitsteeksels*): *een – rad; een – lint,* met uitsteekseltjes; *–e bladeren,* zo ingesneden, dat de tanden scherp zijn en de inhammen uitgestulpt.
getapt', bn. (*in aanzien, in trek*): *hij is nog al – onder zijn kennissen.*
gete'kend 1 bn. (*een bijzonder teken aan het lichaam hebbende, zich daardoor onderscheidend*): *een mooi –e hond,* gevlekt; **2 –e,** m. en v. –n (*iem., die getekend is,* inz. *van kreupelen, bultenaars enz.; mismaakte*): *wacht u voor de –n,* (bijgeloof) wees op uw hoede voor mismaakten.
getem'perd, vd. en bn. (*gematigd, verzacht*): *een –e warmte, – licht.*
geter'de, o. –n (Z.-N. gew. *pedaal, trapper*).
Gethse'mané, o. (Bijbel: *een landgoed of tuin aan de W.-helling van de Olijfberg*).
getij',getij'de, o. getijen, getijden (1 *bepaalde tijdruimte,* inz. in samenst. met *jaar*; Z.-N. *werktijd tussen de maaltijden*; 2 *regelmatig terugkerende tijd van het vallen en wassen van het zeewater*; 3 R.-K. *jaardienst voor een overledene* inz. in samenst. met *jaar*; 4 R.-K. *liturgische gebeden, die op bepaalde uren van de dag of nacht gelezen worden,* meestal *getijden*): 1 *de jaargetijden*; Z.-N. *een – is* $2^1/_2$ *uur werkens*; 2 *het is hoog –, laag –; de getijen,* eb en vloed; *dood –,* de zwakste vloed; *het – waarnemen, op het – letten,* de gunstige waterstand; spreekw. *Elk vist op zijn –,* elk let op de gelegenheid en neemt deze waar om voordeel te behalen; zie tij; 3 *Dinsdag 12 Juli te 8 u. jaar– voor zaliger den heer U.*; 4 *men onderscheidt acht getijden, o.a. metten, lauden.*
getij'boek, getij'denboek, o. –en (*gebedenboek met de getijden; brevier*).
getij'den, o. mv.; zie getijde bet. 4.
getij'gerd, bn. (*gevlekt als een tijger* inz. *wat de grootte der vlekken betreft*): *een –e hond.*
getij'haven, v. –s (*zeehaven, slechts bij vloed toegankelijk*); **–rivier,** v. –en (*benedenrivier, onder de invloed der getijden staande,* b.v. *de Zeeuwse en Z.-H. stromen*); **–stroom,** m. –stromen (*stroming v. h. zeewater langs de kust, afwisselend van richting met het getij*); **–tafel,** v. –s (*lijst van de uren van hoog en laag water van verschillende kustplaatsen*).
getim'merte, o. –n (*al wat getimmerd is; timmerwerk*): *een los –.*
getin'kel, o. (*het telkens of aanhoudend tinkelen; getingel, zacht geklank*): *het harmonisch – van de bellen der kudden.*
getin'tel, o. (1 *het telkens of aanhoudend tintelen: geflonker, gefonkel*; 2 *het telkens of aanhoudend tintelen: geprikkel*): 1 *het – der sterren*; 2 *het – der vingers, wanneer men sneeuwballen maakt.*
geti'teld, bn. (1 *een [adellijke] titel voerende*; 2 *een titel hebbende of dragende*): 1 *–e heren*; 2 *een boek, een film, – Mottige Janus.*
getjan'gel, o. (*het telkens of aanhoudend tjangelen; slechte muziek*): *het – op de piano.*
geto'gen, vd., alleen in de zegsw.: *ik ben hier geboren en –,* d. i. grootgebracht.
getok'kel, o. (*het telkens of aanhoudend tokkelen*; inz. v. snaarinstrumenten: *zachtjes rukken aan de snaren*): *het – v. e. harp.*
getouw', o. –en (1 *gareel*; 2 *toestel, waarop men weeft, weefgetouw,* beide bet. in zegswijzen): 1 *in het –* (of: *in touw*) *zijn geweest*; 2 *op het –* (of: *op touw*) *zetten.*
getraind', bn. (*geoefend, geschoold*): *een – fietsrijder*; zie trainen. (ai = ee).
getraineerd', bn. (*getalmd; op de lange baan geschoven*); zie traineren.
getra'lied, bn. (*van traliën voorzien*): *een – venster, een – koorhek.*
getrapt', bn. (van verkiezingen: *met een trap,* d. i. *niet direct door het volk*): *een –e verkiezing.* b.v. van de Eerste Kamer.
getravesteerd', bn. (*in't belachelijke voorgesteld of nagevolgd*): *een – Rijntje van Borger.*
getrek', o. (Z.-N. *paardetuig*; spottend: *gespan; nasleep; gerei; gek persoon*).
getrok'ken, bn. (1 van de loop van vuurwapenen: *met spiraalvormige groeven aan de binnenkant, die de kogel een borende beweging geven*; 2 van ijzerdraad, buizen enz.: *op bepaalde wijze bewerkt*): 1 *een geweer m. – loop; – geschut*; 2 *– ijzerdraad*; nog: Z.-N. *wat is uw gezicht –,* hebt gij vermoeide gelaatstrekken.
getroost', bn. (*gesterkt; met moed; niet angstig; gelaten iets doende of ondergaande*): *een –e moeder; – de dood te gemoet gaan,* met gelatenheid; *in God –; hij is zijn lot –,* berust.
getroos'ten, zich, getroostte zich, h. zich getroost (*moed scheppen om iets te doen of te ondergaan,* inz. *zich met gelatenheid in iets schikken*): *bij de studie moet men zich inspanning –,* met gelatenheid zijn best doen; *zich offers –,* gewillig, berustend brengen.
getrouw', in bet. nagenoeg gelijk aan *trouw,* dat gemeenzamer is, **1** bn. (1 *iem. niet verlatende* inz. *in het ongeluk*; 2 van ondergeschikten: *zijn plichten nauwgezet vervullende*; 3 *zich stipt aan iets houdende, er niet van afwijkende*; 4 van dieren: *met onbezweken trouw gehecht aan zijn meester*; 5 van God: *zijn beloften gestand doende*; 6 van zaken: *betrouwbaar*): 1 *een –e metgezel; –e bondgenoten*; 2 *een –e dienstbode; goede en –e dienstknecht*; 3 *aan zijn afspraak – blijven; aan het oude geloof –*; 4 *een –e hond*; 5 *God is –*; 6 *een –e vertaling,* stipt, nauwkeurig; *een – verhaal, verslag, relaas*; **2** bw. (*op een wijze, waardoor getrouwheid blijkt*): *ik zal – mijn woord houden*; **3 –e,** m. en v. –n: *een oude –,* een oude getrouwe dienaar, aanhanger enz.
getrouwd', bn. (*gehuwd*): *–e lieden.*
getrou'welijk, bw. (*stipt, nauwgezet*).
getrouw'heid, v. (*de hoedanigheid van getrouw* [inz. in bet. 1, 3, 4 en 6] *te wezen*): 1 (*de eed van*) *– zweren,* onveranderlijke gehechtheid, genegenheid; 3 *de – aan zijn woord*; 4 *de – der doggen van Floris V*; 6 *de – ener vertaling,* nauwkeurigheid.
getrou'wig, bn., bw. (Z.-N. *getrouw*).
getrou'wigheid, v. (*getrouwheid,* inz. in Bijbeltaal): *de Here dan vergelde een ieder zijn –.*
Get'to, o. Getto's; zie Ghetto.
getuig', o. (Z.-N. *gereedschap, paardetuig*).
getuigd', bn. (*van tuig*: 1 *van toom,* 2 *van tuigage voorzien*): 1 *een – paard*; 2 scheepst. *een hooggetuigd schip.*
getui'ge 1 m. en v. –n (1 *een persoon, die tegenwoordig is of was bij een handeling of gebeurtenis, op verzoek van hem, die deze handeling verricht of op last van het openbaar gezag te wiens overstaan zij verricht wordt, om*

later te kunnen bevestigen, dat ze heeft plaats gehad; 2 *iem., die tegenwoordig was bij een gebeurtenis of handeling, zonder er in betrokken te zijn*; 3 *iem. of iets, waarop men zich kan beroepen* [*voor den rechter*]; *persoon, die voor den rechter een verklaring aflegt voor of tegen een beklaagde*): 1 *iem. als – vragen bij zijn huwelijk*; *de* (*notariële*) *akten worden verleden voor een notaris in tegenwoordigheid van twee –n*; België: rechtst. – *in akten*, notarieel getuige, – *over akten*, die eenvoudig bevestigt, wanneer de notaris dit niet kan doen; 2 *ik was er – van, dat hij u dreigde met een stok*; *met iem. zonder –n spreken*, d.i. onder vier ogen; zie oog–; 3 *er werden vele –n opgeroepen*; *de rechter kan een – wraken*, afwijzen; *een bewijs door –*; *één – is geen –*, de verklaring van één getuige zonder ander bewijs heeft in rechten geen kracht; zie ook à charge en décharge; **2** o. –n (1 *getuigenis, getuigschrift* inz. van ondergeschikten, alleen in het mv.; 2 *iets, dat als bewijs kan dienen, waaruit iets blijkt*): 1 *een chauffeur, van goede –n voorzien*; 2 in het begin v. een zin: *er is hier hevig gevochten, – al het bloed daar.*

getui'gen, getuigde, h. getuigd (1 *als getuige een verklaring afleggen* inz. voor den rechter; 2 *laten blijken, tonen*): 1 *velen getuigden, dat Hij Lazarus uit de dood had opgewekt*; *voor iem. –, tegen iem. –*; 2 *zijn grijze haren getuigden, dat hij reeds ver in jaren gevorderd was*; zegsw. *de geest getuigt*, men is bezield, geïnspireerd; *van iem. of van iets –*, [a]) getuigenis omtrent iem. of iets afleggen; [b]) (met eerbied, ontzag) over iem. of iets uitweiden, er gewag van maken; *van iets weten te –, van iets kunnen –*, er van kunnen meespreken; *dat getuigt tegen hem, voor hem*, pleit; *van iets –*, van iets blijk geven.

getui'gengeld, o. –en (*geld, dat de getuigen in een rechtszaak ontvangen, als schadeloosstelling voor reis- en verblijfkosten, verzuim van arbeid enz.*): *vijf gulden –.*

getui'genis, o. en v. getuigenissen (1 *verklaring, die men aflegt omtrent een persoon of een zaak*; 2 Bijbel: *openbaring van God aan de mensen*: *gebod*; *belofte*; 3 *kenmerk, kenteken, bewijs*): 1 *– der waarheid geven*; *gij zult geen valse getuigenissen geven* (of: *afleggen*); *– in rechten afleggen*; 2 *welgelukzalig zijn zij, die Zijn getuigenissen onderhouden*; 3 *zijn rapport legde – af van*; *tot – strekken*; *het – dragen van.*

getui'genverhoor, o. –verhoren (*het verhoor van getuigen* [*voor den rechter*]): *bij het –.*

getuig'schrift, o. –en (*geschrift, stuk, waarin door een gezaghebbend persoon of gezaghebbend lichaam een getuigenis* [bet. 1] *wordt gegeven omtrent iems. hoedanigheden of bekwaamheid*; inz. van leerlingen: *schriftelijk bewijs van tevredenheid*; *attest, testimonium*): *een vleiend – van zijn patroon*; *algemeen –*, voor de vorderingen in alle vakken; *bijzonder – voor Nederlands*; *een – uitreiken.*

getul'band, bn. (*een tulband op het hoofd dragende*): *een –e Moor.*

getwee'ën, telw. mv. (*met z'n tweeën*): *wij – maken het goed*; *wij zijn – slechts!*

geul 1 v. –en, geultje (1 *smal en diep water, smal kanaal van stromend water*; *diepe kronkelende beek*; 2 *diep gedeelte v. e. vaarwater*; *nauwe doortocht tussen twee banken*; 3 *smal afvoerkanaal*; 4 *smalle gleuf in vaste lichamen*): 1 *een onderaardse –*; *het water stroomt door –en in de schorren in en uit*; 2 *betonning der* (*vaar*)–; 3 *het gesmolten gloeiende ijzer loopt door een in het zand uitgespaarde –*; 4 *een – voor electrische kabels*; *holle groeven en –en der kiezen*; **2 Geul,** v. (in Z.-Limburg: *naam v. e. riviertje*): *Houthem aan de –.*

geünieerd', bn. (*verenigd*), o. m. gezegd van christenen van Oosterse ritus, met de kerk van Rome verenigd, b.v. *–e Grieken*; zie uniëren.

geur, m. –en (*datgene, waardoor het reukorgaan wordt aangedaan*; inz. in gunstige zin: *aangename reuk, welriekende lucht, parfum*): *de – van het gebraad, de – van wierook, van rozen, seringen*; *de – van de wijn*; iron. *wat een –*; zegsw. *iets in* (*al zijn*) *–en en kleuren vertellen*, d.i. met vermelding van alle bijzonderheden; nog: *in een – van heiligheid leven, sterven*, als heilige beschouwd worden; verkl. **–tje,** o. –s (ir. *reukwerk, odeurtje, reukje*): *waar koop je die lekkere –s?* zegsw. *er is een – aan*, die zaak is niet zuiver.

geu'ren, geurde, h. gegeurd (1 *geur verspreiden, welriekend zijn*; 2 fig. *ijdel pronken*): 1 *rozen –*; 2 fig. *met iets –*; *hij loopt te –.*

geu'rig, bn., bw. (*welriekend*; ook iron.): *–e ruikers, – oost*; *dat riekt –.*

geu'righeid, v. (*de hoedanigheid van geurig te zijn*): *de – van deze sigaren.*

geürm', o. (*het kleinzielig klagen*): *het – en gejank der twee bedrogen botteriken.*

geur'maker, m. –s (*windmaker, opschepper, pocher*; *branimaker*).

I. Geus, m. Geuzen (Fr. gueux = schooier: gesch. *scheldnaam der verbonden edelen, 1566*; later: *partijnaam van de vijanden van Filips den Tweeden*; *Protestant* [17de eeuw], *contraremonstrant*; thans Z.-N. *niet-Katholiek*: *Protestant, liberaal*); zie Bosgeus.

II. Geus, bn. (*tot de partij der Geuzen behorende*): gesch. *Amsterdam is in 1578 – geworden*, tot de partij der Geuzen overgegaan.

III. geus, v. geuzen (misschien etym. = **I**: *geuzenvlag*; nu: *klein vlaggetje aan de boegspriet, thans* inz. *voor op het schip gevoerd*): *er woei een – van oranje, wit en blauw* (*oranje, blanje, bleu*) *van de boegsteng*; *de „enkele" – onderscheidt zich van de „dubbele" door een kleiner aantal driehoeken.*

IV. geus, m.; zie geuzelambik.

geut, v. –en (*goot*, gew.; inz. Z.-N. *het uitgieten*, fig. *regen, schenksel, gieteling*).

geu'teling, m. –en (Z.-N. *goteling*; *pannekoek, in de oven, niet in de pan gebakken*).

geu'zelambik, m. (Z.-N. *zwaar Brussels bier*): *geef een glas –* (of: *geus*); *twee –!*

Geu'zenkerk, v. –en (Z.-N. *Protestantse kerk*); **–lied,** o. –liederen (*strijd-, martelaars-, spotlied enz. der Geuzen*): *het Wilhelmuslied is een –*; **–penning,** m. –en (gesch. *penning, geslagen in 1566, en door de Edelen van het Verbond gedragen*); **–school,** v. –scholen (Z.-N. scheldn. *niet-Katholieke school*); **–vlag,** v. –vlaggen (*vlag der Geuzen, oranje, wit, blauw, waaruit later de Nederlandse vlag ontstond*; Z.-N. *blauwe vlag der liberalen*).

gevaar', o. gevaren (verwant met vero. vaar = vrees: *waarschijnlijkheid van naderend onheil*; *hachelijke, kwade kans*): *een aanslag vol –s*; *er is geen – bij*; *daar is geen – voor, buiten – zijn*, (v. e. zieke) niet meer door de dood bedreigd; *in – brengen*; *in – verkeren*; *op – af u te beledigen*, risico; *– voor brand*; –

lopen (*om*), b.v. van te verdrinken; *het gele* –, nl. voor Europa van de kant van het gele ras, inz. van Japan en China.

gevaar'lijk 1 bn. (*gevaar opleverend*): *een –e sprong*; *een –e vijand*, voor anderen gevaar opleverend; *–e dieren*; *een –e kerel*, arglistig; *een –e stad voor jonge mensen*; *de zieke is –*, in levensgevaar; **2** bw. (1 *op zulke wijze, dat de toestand als gevolg van de handeling gevaar oplevert*; 2 *in een omstandigheid, die – oplevert*): 1 *– ziek zijn*; 2 *dat beeld staat daar –*, heeft kans om te vallen; **–heid,** v.

gevaar'te, o. –n (*iets, dat door zijn reusachtige afmetingen en vreemde vorm, verbazing, ontzetting opwekt*; *reusachtig voorwerp*, b.v. *een reusachtig gebouw, rotsblok enz.*; Z.-N. *gebeurtenis*): *wat een –!*

gevaar'vol, bn. (*vol gevaar*).

gevaccineerd', bn. (*ingeënt*[*met koepokstof*]).

geva'der, m. –s (*doopvader, peter, peetoom*): *de peter en de vader v. d. dopeling zijn –s.*

geval', o. in bet. 1, 2 gevallen, gevalletje (1 *voorval*; *geschiedenis, die iem. overkomt*; *toestand, waarin men verkeert*; 2 *omstandigheid*; 3 *toeval*; 4 *welbehagen, welgevallen*, vero. of in zegsw.): 1 *het volgende – is mij bekend*; *een gek, treurig, vreemd, zonderling –*; *het – zijn*, voorkomen, voorvallen; *met* (of: *bij*) *iem. het – zijn*, bij iem. voorkomen; *in uw – zou ik ..*; 2 *een dier zeldzame gevallen*; *in – van* (*brand*), wanneer (er brand ontstaat); *voor het –* (*dat*); *in geen –*, nooit; *in allen gevalle, in alle* (of: *elk*) *–*, wat er ook moge gebeuren; *de gevallen van gelijk- en gelijkvormigheid v. driehoeken*, omstandigheden, waaronder dat verschijnsel plaatsheeft; *in dit – is door de wet niet voorzien*; *een – van pest*, het uitbreken van de pest bij een persoon; 3 *bij –*, wellicht; *het – wilde, dat*; 4 *ten gevalle van iem.*, of *iem. ten gevalle.*

geval'len, het geviel, is gevallen (1 *gebeuren*; 2 *behagen*; vero.): 1 *het geviel, dat ik*; 2 *zich* (*alles*) *laten –*, zich (alles) laten welgevallen, (met alles) genoegen nemen.

geval'lig, bn. (*welgevallig*); vero.

geval'lijk, bn., bw. (Z.-N. *toevallig*).

gevang', o. (Z.-N. *gevangenis*[*straf*]).

gevan'gen, bn. (*vrijheid van beweging missende*; *in verzekerde bewaring gehouden, in gevangenschap of hechtenis zijnde*): *een – man*; ook van dieren: *een – vogel*; *zich – geven*, alle tegenstand opgeven.

gevan'genbewaarder, m. –s (*cipier*).

gevan'gene, m. en v. –n (1 *persoon, die gevangen is genomen*; *van zijn vrijheid beroofde*; 2 inz. *iem., die in de gevangenis in verzekerde bewaring wordt gehouden*): 1 *gij zijt mijn –*; 2 *de cellen der –n.*

gevan'genhuis, o. –huizen (*gevangenis*).

gevan'genis, v. gevangenissen (1 *gevangenschap*; 2 *het gebouw, waar de gevangenen opgesloten worden gehouden, gevangenhuis*): 1 *veroordeeld tot 1 jaar –*; 2 *hij zit in de –.*

gevan'geniskleren, o. mv.; **–onderwijs,** o. (*onderwijs aan gevangenen*); **–pak,** o. –pakken; **–rol,** v. –rollen; zie gevangenrol; **–straf,** v. (*straf, die hierin bestaat, dat men in een gevangenis wordt opgesloten*; inz. *straf, die men ondergaat in een strafgevangenis*): *tot een jaar – veroordelen*; België: rechtst. *vervangende –*, subsidiair.

gevan'genmaken, maakte –, h. –gemaakt (van een leger, soldaten: *gevangennemen*): *de hele eerste divisie werd –gemaakt*; **–nemen,** nam –, h. –genomen (*van de vrijheid beroven*: 1 van soldaten. 2 van misdadigers: *arresteren, in hechtenis nemen*): 1 *de helft van het leger werd –genomen*; 2 *de moordenaar werd –genomen*; **–neming,** v. –en.

Gevan'genpoort, v. (gesch. *oude gevangenis*, thans: *museum in Den Haag*).

gevan'genrol, v. –rollen (België: rechtst. *register met de naam der gevangenen*).

gevan'genschap, v. (*het gevangen zijn*; *toestand, waarin iem. verkeert, die gevangen genomen is*): *hij zucht in –*; zie Juda **3.**

gevan'genwagen, m. –s (*gesloten wagen tot het vervoer van gevangenen*; *celwagen*).

gevan'genzetten, zette gevangen, h. gevangengezet (*in de gevangenis zetten*).

gevan'genzitten, zat gevangen, h. gevangengezeten (*in de gevangenis zitten*).

gevan'kelijk, bw. (*als gevangene of gevangenen*): *hij werd, zij werden – weggevoerd.*

geva'renis, v. gevarenissen (Z.-N. *wedervaren*).

gevat' 1 bn.; gevatter, –st (eig. *voorbereid, gewapend op iets* inz. van het verstand: 1 van personen: *geestig, niet verlegen om een treffend antwoord, snedig, slagvaardig*; 2 van een gezegde, antwoord: *geestig-treffend, snedig, ad rem, raak*): 1 *wat is hij altijd erg –*; 2 *een – antwoord*; zegsw. *op iets – zijn*, raad weten in moeielijkheden; **2** bw. (*op geestigrake wijze*; *ter snede, ad rem*): *– antwoorden op ongepaste vragen*; **–heid,** v. (*tegenwoordigheid van geest*; *snelheid van begrip*; *het altijd gereedhebben van een passend, raak antwoord*): *zijn – is spreekwoordelijk.*

gevecht', o. –en (1 *een treffen, een vijandelijke ontmoeting*; *strijd van kleine legerafdelingen*; 2 *strijd of worsteling van enkele personen of dieren, of personen met dieren*): 1 *een hevig, bloedig –*; 2 *een – met een leeuw*; zegsw. *buiten – stellen*, doden of zó kwetsen, dat iem. weerloos is.

gevechts'klaar, bn. (*gereed voor het gevecht, de strijd*): *– maken*; **–waarde,** v. (*militaire waarde van soldaten*: *kracht, volharding, geestdrift enz.*): *de – van een regiment.*

geve'del, o. (*het telkens of aanhoudend vedelen, spelen op een vedel*).

geve'derd, bn. (1 van vogels: *voorzien van veren*; 2 van hoeden: *met een pluim of pluimen gesierd*): 1 *de –e zangers*, vogels; ook: *een –e pijl*; 2 *met degen en –e hoed.*

geve'derte, o. (*al de vederen van een vogel, pluimage, gepluimte*).

geveins', o. (*het telkens of aanhoudend veinzen*).

geveinsd' 1 bn. (1 v. personen: *de schijn aannemende van hoedanigheden, die men niet bezit*; *huichelachtig*; 2 v. handelingen en zaken: *voorgewend, gehuicheld, niet oprecht, gemaakt*): 1 *–e en gevaarlijke schijnvrienden*; 2 *–e nederigheid, bewondering*; **2 –e,** m. en v. –n (*huichelaar*): *geveinsden, die een schijn van vroomheid aannemen*; **geveinsd'heid,** v.

ge'vel, m. –s, geveltje (*voormuur*; in het alg.: *buitenmuur van een gebouw*): *een huis heeft vier –s*, de voor-, de achter- en de beide zijgevels; zegsw. *een goede – versiert het huis*, scherts. van iem. met een grote neus; **–grauw,** o. (*een soort van helder klinkende, harde baksteen voor gevels*); **–lijst,** v. –en (*lijst boven langs de gevel v. e. gebouw, een huis*);

–spits, v. –en (*de spitse top van een puntgevel; spitsversiering op een geveltop*); **–steen 1** o. (*een soort van steen voor gevels*): *hardgrauw* –; **2** m. –stenen (*steen van hardsteen of marmer, meest in de voorgevel m. d. naam v. h. huis, een spreuk enz.*); **–top,** m. –toppen (*top v. e. puntgevel*); **–tourist,** m. –en (*inbreker, die zich door langs een gevel te klimmen toegang verschaft*); **–trap,** v. –trappen inz. als verkl. –trapje (*deel van een trapgevel*).

ge'ven, gaf, h. gegeven (1 *aangeven; aanreiken; in iems. nabijheid plaatsen, zodat hij er over kan beschikken*; 2 *bezorgen, verstrekken, verschaffen*; 3 *iem. iets toekennen, toeschrijven; aannemen, dat iets bij hem aanwezig is*; 4 *verschaffen, opleveren, voortbrengen; veroorzaken*; 5 *schenken: verlenen als een gunst, als iets, waarop de ontvanger eig. geen aanspraak heeft*; 6 *schenken: verlenen als een weldaad, waarvoor men geen vergelding verlangt*; 7 van iets, dat men bij zich had of verondersteld werd bij zich te hebben: *van zich geven; overgeven*; 8 *van zich doen uitgaan; van zich geven*): 1 *geef mij dat boek eens; geef mij een kop koffie; van iets den duivel* –, er zich niets van aantrekken; *iets er aan* –, niets meer mede te doen willen hebben; *een zoen* –, kussen; zie taart, langs **2**; 2 *iem. geld of kapitaal op interest* –; *iem. de eer* –, *die hem toekomt; iem. de kost* –; *iem. de naam van* .... –; 3 *iem. de schuld* –; *iem. een zeker aantal jaren* –; 4 *melk –de koeien; het geeft 50 %; aanleiding* –; 5 *geef ons heden ons dagelijks brood; gave God, dat* ....; *iem. verlof* –; 6 *verkoop alles wat gij hebt en geef het den armen,* Marc. 10 : 21; *zaliger is het te – dan te ontvangen; een aalmoes* –; *wie geeft, dien zal gegeven worden*; 7 *geef hier dat potlood; de geest* –, sterven; *iem. reden, rekenschap* –; 8 *een gilletje* –; *vuur* –, schieten; *een schreeuw* –; *de lamp geeft weinig licht*; nog: *het spel gewonnen* (of: *het er aan*) –, het opgeven: *een toneelstuk, opera* –, opvoeren; *wat moet dat* –, wat zal het einde zijn? *wat geeft het je,* helpt het je? *het geeft je niets of je al,* helpt je niets; *dat geeft te denken*; (kaartspel) *jij moet* –, de kaarten verdelen; *acht* –, letten op; *iem. raad* –, raden; *in bedenking* –, laten overwegen; *ik geef niets om koude,* koude kan me niets schelen; *wat geeft hij er om,* wat vraagt hij er naar? *gegeven te Brussel 1 Febr. 1924,* uitgevaardigd; *wat – en nemen* (of: *weten te – en te nemen*), meegaand zijn, zich naar de omstandigheden weten te schikken, weten te schipperen; *dat geeft niets,* [a]) levert niets op, [b]) helpt niet; zie gehoor 3, keizer, licht **I 1** 12, onderen, pas **I 2**.

ge'ver, m. –s (*iem., die iets geeft*): *de – van alle goeds,* nl. God; *de milde –s.*

gevest', o. –en (verwant met vast: *handvat van een degen, sabel of dolk*).

geves'tigd, bn.: fig. *hij heeft een –e zaak,* sinds jaren bestaande, degelijke, solide; *een –e mening,* vaste, onveranderlijke.

geveu'gel, o. (*gepeuter*); zie veugelen.

gevierd', bn. (*geroemd, geprezen*): *een – redenaar, een – dichter*; zie vieren.

gevie'rendeeld, bn. (wapenk. *in vier rechthoekige vakken verdeeld, gekwartileerd*): *een schild, – rood, zilver, goud en zwart.*

gevind', bn. (1 *voorzien van vinnen*; 2 plantk. *met de bladjes langs de algemene bladsteel*): 1 *vissen zijn –e dieren*; 2 *het –e blad van de citroen*; bij uitbr. *fijn – loof.*

gevlakt', gevlekt', bn. (*met vlekken*).

gevlamd', bn. (*met vlamachtige plekken*): *– palissanderhout; – zwart lint*; zie moiré.

gevleesd', bn. (1 *vlees hebbende zo, als uit de bepaling blijkt; goed in 't vlees zittende*; 2 *in vleselijke gedaante*): 1 *een goed –e duif; een –e kip*; 2 *de –e duivel.*

gevlekt', bn. (*met vlekken*): *de –e hyena.*

gevlerkt', bn. (*gevleugeld*): lit. t. *een –e toonkunstenaar,* d. i. zangvogel.

gevleu'geld, bn. (*van vleugels voorzien*): *een – insect, –e mieren; de –e Pegasus*; zegsw. *–e woorden,* zegswijzen, die gerede ingang vinden en door iedereen worden overgenomen, ontleend aan enig gedicht, enz.

gevlij', o. in de zegsw. *iem., elkaar in 't – komen,* te gemoet komen, in de hand werken.

gevoeg', o. (*betamelijkheid*): *met* –, betamelijk; *zijn – doen,* natuurlijke behoefte.

gevoe'gen, zich, gevoegde z., h. z. gevoegd (Z.-N. *zich naar behoren gedragen*).

gevoeg'lijk, bw. (*naar behoren; gepast; zonder dat de handeling ongepast of vreemd wordt gevonden*): *het gas had – kunnen branden; iets – kunnen vragen*; **gevoeg'lijkheid,** v. (*gepastheid, betamelijkheid*).

gevoeg'zaam, bn. (Z.-N. *inschikkelijk, gedienstig*): *een – mens*; bw. *behoorlijk.*

gevoel', o. (1 *het vermogen om te gevoelen*; 2 *datgene, wat men gevoelt; gewaarwording*; 3 *besef; bewustheid*; 4 *doorgaande stemming v. h. gemoed; gezindheid*; 5 *gemoedsbewegingen* inz. *de scheppende gemoedsbewegingen van een dichter*): 1 (lichamelijk) *één der vijf zinnen: het gezicht, de reuk, de smaak, het gehoor, het –; op 't – (af),* op de tast; (innerlijk) *deze muziek overspant het –*; 2 *de lamme heeft in dat been geen – meer; het – van onlust, lust; een gemengd –,* van twee ongelijksoortige gewaarwordingen; *met gemengde –s*; 3 *– van kracht; – van eer; muzikaal* –, het vermogen om de schoonheid in de muziek te beseffen; *geen – voor godsdienst hebben*; 4 *ik heb voor haar geen ander – dan achting*; 5 *'t – is de eedle bron, waaruit uw dichtstroom vliet*; nog: *tranen van* –, aandoening; *de zanger zong met* –, gevoelig, met uitdrukking.

gevoe'len 1 gevoelde, h. gevoeld (1 *een innerlijk gevoel van iets hebben*; 2 *beseffen; inzien*): 1 *berouw, medelijden –; trek, neiging, lust tot, belangstelling voor iets –; ik gevoel mij onwel; veel, weinig voor iem. of iets* –, genegenheid; ook: (geen) lust in iets hebben; refl. *ik gevoel mij verplicht u mede te delen*; 2 *de noodzakelijkheid – van* ....; *de noodzakelijkheid deed zich –; iem. iets doen* –, er van overtuigen; *u gevoelt, dat het niet gaat,* begrijpt; nog: *zich (zelf) –* (of: *voelen*), fier zijn op zijn kracht, met zelfvertrouwen vervuld zijn; **2** o. –s (1 *gemoedsbeweging, hartstocht, gewaarwording*; 2 *gezindheid*; 3 *mening*; 4 Z.-N. *gevoel* in bet. 1): 1 *vreugde en smart, liefde en haat, allerlei –s vervulden hem*; 2 *met –s van hoogachting; edele –s*; 3 *wij verschillen van –; met iems. – instemmen; naar mijn persoonlijk –; het algemeen –*; 4 Z.-N. *de zieke heeft geen – meer.*

gevoe'lig 1 bn. (1 van lichamen: *aandoenlijk; vatbaar voor aandoeningen*; bij verg. van instrumenten: *kleine verschillen aanwijzende*; 2 v. h. gemoed: *ontvankelijk voor*

aandoeningen v. schoonheid, liefde enz.; 3 *duidelijk voelbaar; hevig, krachtig enz.*): 1 *elk dier is – voor pijn; de huid wordt door de hitte zeer –*, pijnlijk; *een –e balans*, scherp en fijn het gewicht aangevend; (phot.) *–e platen*; 2 *een –e jongeling; enigszins – over de handelwijze*, geraakt; *– voor iets zijn; – op het punt van eer*; 3 *een –e klap, –e kou, –e nederlaag*; zie snaar; **2** bw. (1 *op een wijze, die blijk geeft van veel gevoel*; 2 *pijnlijk, zwaar*): 1 *– spelen*; 2 *zich – bezeren.*

gevoe'ligheid, v. –heden (1 lichamelijk: *vatbaar voor aandoeningen*; bij verg. van instrumenten enz.; 2 van het gemoed: *aandoenlijkheid, tederheid*, gunstig; *prikkelbaarheid*, ongunstig): 1 *de – der huid; de – der balans*; 2 *de overgrote – des harten*, de sentimentaliteit; *iems. – ontzien*, hem sparen.

gevoel'loos 1 bn., bw.; gevoellozer, –t of meest – (1 *geen gevoel hebbende, geen bewustzijn*; 2 *geen gevoel, geen tederheid hebbende; onaandoenlijk*): 1 *hij stond daar als een – beeld; de kranke lag – neer; – maken*; 2 *een koud en – mens*; **2** bw. (*hardvochtig*): *– spotten zij met ons*; **gevoelloos'heid,** v.

gevoels'leven, o. (*het innerlijke leven*).

gevoels'mens, m. –en (*iem., die zich bij zijn doen en laten* inz. *laat leiden door zijn gevoel en minder door zijn verstand*); verg. verstandsmens.

gevoels'zenuw, v. –en (*zenuw, waardoor de indruk wordt overgebracht naar het centrale zenuwstelsel*).

gevoels'zin, m. (*zintuig van het gevoel*).

gevoel'vol, bn. (1 *vol gevoel, teer*; 2 *waaruit gevoel spreekt, aandoenlijk*): 1 *een – jongeling, een – hart*; 2 *gevoelvolle woorden.*

gevoerd', bn. (*van een voering voorzien*): *een –e jas, een met watten – vest*; wapenkunde: *een rood-gevoerde helm.*

gevo'gelte, o. (1 *verzamelnaam voor alle vogels*; 2 *eetbare vogels; de vogels, die op tafel komen* inz. als tegenstelling van *wild, vis*): 1 *het – zingt*; 2 *we eten dikwijls –.*

gevoileerd', bn. (letterl. *een voile voorhebbende*: 1 *gesluierd*; 2 fig. *onduidelijk, wazig*): 1 *–e dames*; 2 *het berglandschap is in de vroege morgen meestal –; een –e foto.*

gevolg', o., in bet. 3 –en (1 *de personen, die een hooggeplaatst persoon plegen te begeleiden*; 2 *het volgen van, gehoor geven aan*; 3 *wat uit iets voortvloeit: uitvloeisel, resultaat*): 1 *een groot, talrijk –; zij was in het – der prinses*; fig. *de ledigheid met allerlei ondeugden in haar –*; 2 *ik zal gaarne – geven aan uw uitnodiging*; (rechtst.) *– geven aan een zaak*, ze voor den rechter brengen; *– geven aan een plan, een besluit*, ze volvoeren; *in –e van*, naar aanleiding van; *bij–*, zo, dat het genoemde volgt uit het voorafgaande; 3 *aan de –en overlijden; met goed –*, met goede uitslag; *ten –e hebben; ten –e van*; zie oorzaak.

gevolg'lijk, bw. (*bijgevolg*): *deze lijnen lopen parallel, en – snijden zij elkander niet.*

gevolg'trekking, v. –en (1 *het opmaken van een besluit uit het gegevene, bekende*; 2 *het opgemaakte; gevolg, besluit*): 1 *ondervinding gaat boven –*; 2 *een stoute –; tot een – komen; –en maken.*

gevol'machtigd 1 bn. (*bevoegd als plaatsvervanger op te treden*): *een – persoon*, een zaakgelastigde, een gemachtigde; *een – Minister*, d. i. van een volmacht voorzien om in naam van een regerend persoon of lichaam of een staat op te treden; **2** –e, m. –n (*iem., die ingevolge van een hem verleende opdracht de bevoegdheid heeft om in naam van een ander te handelen: lasthebber, gemachtigde, procuratiehouder*).

gevon'kel, o. (*het telkens of aanhoudend vonkelen*): *het – van het vuur.*

gevor'derd, bn. (*een vrij hoge rap bereikt hebbende*): *in het Frans aardig – zijn*; ook van de toestand, waarin de persoon verkeert, die – is: *op –e leeftijd*, tamelijk hoge; *het –e uur*, late.

gevorkt', bn. (*de vorm van een vork hebbende, vorksgewijs gespleten*): *de –e staart van een zwaluw*; plantk. *–e bladeren*, aan de top in twee tegenovergestelde delen verdeeld.

gevormd', bn. (1 *de vorm hebbende als de bepaling zegt*; 2 [*volledig*] *ontwikkeld*): 1 *goed –e handen*; 2 *een* (*volkomen*) *– karakter.*

gevraagd', bn. (handel: *begeerd*, tegenst. van *aangeboden*): *geld –! een – artikel.*

gevreesd', bn. (*vrees inboezemende*): *een – leraar; zich – maken; de –e tijding.*

gewaad', o. gewaden (*deftig kleed; de kledij als geheel*, in niet alledaagse stijl): *hij droeg een purperen –; een – van zijde; een plechtig –*, ambtskleding; zie liturgisch.

gewaagd', bn. (1 *gevaarlijk, onzeker, hachelijk*; 2 van een gezegde, uitdrukking: *niet volkomen juist of gepast, dubbelzinnig*): 1 *een –e onderneming*; 2 *een – beeld, een –e stelling*, stout; *een –e aardigheid*; nog: *aan elkaar – zijn*, niet voor elkaar onderdoen; **–heid,** v.

gewaai', o. (Z.-N. *de takken en bladeren van een boom*).

gewaand', bn. (*ten onrechte voor datgene gehouden wordend, wat de naam aanwijst; vermeend*): *Mohammed, – profeet.*

gewaar'digen, zich, gewaardigde zich, h. zich gewaardigd (*goedvinden, gelieven* inz. met een ontkenning): *o. Heer, gewaardig U, ons gebed te verhoren*, heb de goedheid; *zich niet –*, zich niet verwaardigen; zie ald.

gewaar'worden, werd gewaar, i. gewaargeworden (*bespeuren, bemerken*): (met het gezicht) *iets –, iem. –*; (innerlijk) *een aandoening –*; zegsw. *dat zul je –*, daarvan zul je de (kwade) gevolgen ondervinden; **–wording,** v. –en (1 *het bewust-worden van indrukken van buiten of van inwendige aandoeningen*; 2 *hetgeen men gewaarwordt; aandoening, lichamelijk gevoel*): 1 *zinnelijke –en*; 2 *een – van spijt, vrees; een – van koude, warmte.*

gewad', o. Z.-N. = wed **I.**

gewaf'fel, o. (Z.-N. *gewiemel*).

gewag', in zegsw.: *– maken van*, d. i. melding maken van, spreken van; ook wel: *de hond maakte –*, sloeg aan, blafte.

gewa'gen, gewaagde, h. gewaagd (*melding maken van*): *de geschiedenis gewaagt er van; ergens met lof van –*, spreken.

gewan', o. gewannen (Z.-N. *hijsblok*); ook, gewand', o. –en.

gewa'pend, vd. en bn. (*van wapens voorzien*): *van top tot teen –; een – oog*, d. i. ziende door een vergrootglas of bril; fig.: *perrons van – beton; slangen van – caoutchouc*, omwonden met fijn ijzerdraad; *een –e vrede*, nl. met de legers op voet van oorlog; *ik ben er op –*, voorbereid.

gewa'penderhand, bw. (*met de wapens in de hand of door geweld van wapenen*): *een benting – nemen.*

gewa'rig, bn. (Z.-N. *waakzaam*): *e. –e hond.*
gewas', o. gewassen (1 *al wat er groeit, wat tot het plantenrijk behoort*; 2 *een bepaalde soort van plant*; 3 *oogst*): 1 *het eerste –, het groen –*; *het – te velde*, nl. op de akker; 2 *een uitheems –*; 3 *een slecht –*, veldoogst; *eigen –*, teelt.
gewast', bn. (*met was of een wasachtige zelfstandigheid bestreken*): *– linnen, –e taf.*
gewa'terd, bn. (*in voorkomen lijkend op golvend water*: *gevlamd, gegolfd*): *– lint*, met golvende kleurschakering; zie moiré; *een schoon –e diamant*, van zeer heldere glans.
gewatteerd', bn. (*gevoerd of opgevuld met watten*): *een –e deken, een –e kamerjapon.*
geweer', o. geweren, geweertje (van *weren*: 1 eig. *alle wapentuig ter verdediging*; 2 thans: *vuurwapen*): 1 zie zijd–; *in het –*, onder de wapens; 2 *de kolf van het –*; *presenteert het –! over het –! het – afzetten, schouderen.*
geweerd', bn. (Z.-N. *eeltig*): *een –e hand.*
geweer'fabriek, v. –en; **–fabrikant,** m. –en; **–kolf,** v. –kolven (*de voet van het geweer*; *onderste deel der geweerlade*); **–lade,** v. –n (*houten schacht, waarin de loop is bevestigd*); **–loop,** m. –lopen (*holle ijzeren of stalen pijp, bevestigd aan de geweerlade*): *getrokken–lopen*; **–maker,** m. –s (*iem., die handvuurwapens, geweren, pistolen enz. maakt*); **–rek,** o. –rekken (*houten stelling, waarop de geweren worden gezet*); **–vet,** o. (mil. *consistentvet, waarmee men een geweer of de onderdelen er van invet*).
gewei', o. –en (*de getakte horens v. e. hert, v. e. reebok en van enkele andere dieren*).
gewei'de, –wei', o. (1 *het ingewand van dieren* inz. *van lopend wild*; 2 jagerstaal: *spoor van wild, nl. de uitwerpselen*): 1 *het – aan de honden geven*; 2 *het – van hoenders.*
geweld', o. (1 *macht, heerschappij*, vero., in zegsw.; 2 *uiting van macht, kracht*; 3 *hevigheid, onstuimigheid*; 4 *lawaai*; 5 *misbruik van macht*; *gebruik van het recht van den sterkste*; 6 rechtst. *wederrechtelijke handeling tegen personen of goederen*; *gewelddadigheid*): 1 *in iems. – zijn*; *een taal in zijn – hebben*, machtig zijn; *onder zijn – doen bukken*, macht; 2 *– van wapenen*; *een leven, drukte van –*, krachtig, sterk; 3 *hij wou met alle – er naar toe*; *het – der zee*; *een – van de andere wereld*; 4 *wat een –*, lawaai! *– maken*, leven, drukte; 5 *– en onrecht plegen*; *– gebruiken*; *met zacht –*; *zich zelf – (aan)doen*, met kracht van geest zich tot iets dwingen; 6 rechtst. *hij, die zich met – of bedreiging verzet tegen een ambtenaar . . . .*; België: rechtst. = daden van stoffelijke dwang.
geweld'daad, v. –daden (*daad v. geweld* 5).
geweldda'dig 1 bn. (1 *daden van geweld doende*; 2 *met of door geweld geschiedende*): 1 *een – man*; 2 *een –e dood*; **2** bw. (*met geweld*): *– iem. wegvoeren.*
geweldda'digheid, v. –heden.
gewel'denaar, m. –s en geweldenaren (*iem., die geweld pleegt*; *dwingeland, tiran*).
geweldenarij', v. –en (*het plegen van geweld, een daad van geweld, dwingelandij*).
gewel'dig 1 bn. (1 *machtig*, vero.; 2 *krachtig, sterk*, vero. of Z.-N.; 3 *hevig, heftig, onstuimig*; 4 *geraas makend, luidruchtig*; 5 in het alg. *groot, sterk, krachtig in zijn soort*): 1 Bijb. *daarna zal er een – koning opstaan*, Dan. 11 : 3; *o God, – Here!* Z.-N. *– koren*; 2 *een – jager voor den Heer*; 3 *–e slagen*; *–e aandoeningen*; 4 *een –e stormwind, een –e ontploffing*; 5 *–e inspanning*; *zij kreeg een –e kleur*; *een –e neus*; *een –e afkeer*; **2** bw. (1 v. wijze: *heftig, onstuimig*; 2 v. graad: *zeer*): 1 *een – aangrijpende smart*; *een – woedende ziekte*; 2 *– vervelend*; *– tegen iets opzien*; **3** tw. (*allemachtig*): *–! wel verbazend!*
gewel'digaard, m. –s (Z.-N. *geweldenaar, woesteling*).
gewel'diger, m. –s: uit het Duits (Gewaltiger) in vero. samenst., b.v. *provoostgeweldiger.* Het Ned. woord is *geweldige.*
geweld'pleging, v. –en (*het plegen of aanwenden van geweld*).
gewelf', o. gewelven (1 *metselwerk op bogen gebouwd, hol gebogen zolderwerk*; 2 *overwelfde ruimte*): 1 *het – van een kelder*; bij verg.: *het – des hemels*; 2 *we traden het – in.*
gewelfd', bn. (*boogswijze, als een gewelf gebouwd*): *een –e zoldering*; *een – voorhoofd*, niet plat.
gewelf'sel, o. –s (1 *gebogen zoldering*; 2 *overwelfde ruimte*, in beide bet. in niet alledaagse taal): 1 *een zuil, die het – stut*; 2 *en ik hoorde een klaagstem uit het hol – breken.*
gewe'mel, o. (*gekrioel, dooreengewoel enz.*): *het – der mieren, een – van vlaggen.*
gewen', v. gewennen (*vleesuitwas*); zie wen.
gewend', bn. (*gewoon*): *hij is het thuis goed –*; *hij is niet veel –*; *zo iets zijn we niet van hem –*; *– zijn om . . . .*; *ben je hier al goed –?*
gewen'nen, gewende, h. (1), i. (2) gewend (1 *gewoon maken*; 2 *gewoon worden*): 1 *de kinderen aan gehoorzaamheid –*; 2 *men gewent aan alles*; *zich aan iets –*; zegsw. *jong gewend, oud gedaan*, wat men in zijn jeugd zich tot gewoonte maakt, blijft tot in de oude dag bij; *zich ergens –*, zich thuis gaan voelen.
gewen'te, v. –n (Z.-N. *gewoonte*).
gewer'veld, bn. (*wervels hebbende*): *–e dieren*, met een inwendig benig geraamte, b.v. *zoogdieren, vogels, reptielen, vissen.*
gewest', o. –en (1 *landstreek, oord*; 2 *provincie*; *landstreek als deel van een land of rijk*): 1 *vreemde –en*; 2 *de zeventien* (*Nederlandse*) *–en*; zegsw. *in zalige, betere, hogere –en*, oorden, nl. in de hemel.
gewes'telijk, bn., bw. (1 *van een gewest* in bet. 2; *een gewest* in bet. 2 *betreffende*; *provinciaal*; 2 *dialectisch*): 1 *–e belangen*; 2 *–e uitdrukkingen*; *alleen – gebruikt.*
gewest'spraak, v. –spraken (*gouwspraak*).
gewe'ten, o. –s (*het innerlijk besef van goed en kwaad*; *consciëntie*): *een goed, zuiver, rein –*; *een kwaad, bezoedeld –*; *een ruim, rekbaar –*; *iem. zonder –*, gewetenloos; *iets op zijn – hebben*, schuldig aan iets zijn; *vrijheid van –*, geloofsovertuiging; *tegen zijn – spreken, handelen*, overtuiging; *nauwgezet van – zijn*, stipt-eerlijk; zegsw. *het – is een goed raadgever*; *een goed – is een zacht (oor)kussen*, doet rustig slapen.
gewe'tenloos, bn., bw.; gewetenlozer, –t (*geen zedelijke verantwoordelijkheid kennende*): *gewetenloze schurk! – iem. bedriegen.*
gewetenloos'heid, v.
gewe'tensangst, m. –en (*folterende onrust v. h. geweten*): *een moordenaar gekweld door –*; **–bezwaar,** o. –bezwaren (*gemoedsbezwaar*; *scrupule*): *–bezwaren hebben omtrent de af te leggen eed*; **–dwang,** m. (*dwang iem. aangedaan met betrekking tot zijn geweten*, inz. *geloofsdwang*); **–geld,** o.; **–vraag,** v. –vragen; **–vrijheid,** v. (*het recht om onge-*

hinderd de inspraak van het eigen geweten te volgen inz. *ten opzichte van de godsdienst; het recht van vrije gedachte*); **–wroeging,** v. –en (*wroeging van een kwaad geweten*): *– hebben over*; **–zaak,** v. –zaken (*zaak, waarover men zijn geweten moet raadplegen*): *zich van* (of: *uit*) *iets een – maken,* het doen of laten van iets als een plicht beschouwen.

gewet'tigd, bn. (*gerechtvaardigd*): *door het gebruik –; een – vermoeden.*

gewe'zen, bn. (oud vd. van *wezen*: van personen: *vroeger een kwaliteit bezittende,* met de bijgedachte, dat de bedoelde persoon nog leeft; *ex.., voormalig, vroeger, oud*): *een – leerling, e. – minister, e. – inspecteur, e. – officier.*

gewicht', o. in bet. 2, 3 –en (1 *grootte der zwaartekracht; zwaarte*; 2 *voorwerp van bepaalde zwaarte, waarvan men zich bedient om te wegen*; 3 *voorwerp van bepaalde zwaarte, waarvan men zich bedient om bepaalde lichamen in beweging te brengen*; 4 *zware massa; last*; 5 fig. *belangrijkheid; invloed; waarde*): 1 *soortelijk –; dat schilderij is zijn – aan goud waard; die koekjes zijn licht, deze zijn zwaar op 't –,* er gaan er veel of weinig b.v. in een pond; 2 *de –en zijn van ijzer of koper; de Nederlandse maten en –en zijn die van het metrieke stelsel met het gram als eenheid: het kilogram, hectogram enz.*; 3 *de –en van een uurwerk*; 4 *de dunne plank was niet bestand tegen het – van zijn lichaam*; 5 *een gebeurtenis van –; een man van –,* aanzien; *veel – hechten aan,* waarde; zie schaal **II** 3.

gewich'tig 1 bn. (*gewicht hebbend*; inz. fig. *belangrijk, van belang, van betekenis*): *een –e bezigheid, een –e dag, –e gebeurtenis; een –e stap*; iron. blijk gevende van sterk gevoel van eigenwaarde: *een deftig en – heer*; **2** bw. (*op een wijze, die blijk geeft van het volle besef van eigen gewicht*): *wat spreekt hij –; – doen.*

gewich'tigheid, v.

gewichts'eenheid, v. –heden: *het gram is de – in het metrieke stelsel.*

gewichts'verlies, o. (handel: *afneming in gewicht of zwaarte door indroging enz.*).

gewiekst', bn., bw.; zie gewikst. gmz.

gewiekt', bn. (*voorzien van wieken*): *een –e zanger,* zangvogel; *een – geluid,* [a]) gezang van een vogel, [b]) een vogel; *de –e Mercurius,* met wieken aan de voeten; *de –e faam,* hebbende vleugels; *–e pijlen,* d. i. gevederd.

gewijd', bn. en vd. (1 *een godsdienstige wijding ontvangen hebbende, geheiligd*; bij uitbr. *met kerk of godsdienst in verband staande, maar geen eigenlijke wijding ontvangen hebbende; plechtig*; 2 inz. *volgens de gebruiken der R.-K. Kerk gezegend*): 1 *de –e priesterschaar; een – redenaar; –e poëzie,* over godsdienstige onderwerpen; evenzo: *–e liederen; –e muziek,* kerkmuziek; *een –e stond*; 2 *– water,* wijwater; *in –e aarde begraven.*

gewijs'de, o. –n (oorspr. *vonnis*; inz. *vonnis, waartegen geen verzet, hoger beroep of cassatie meer mogelijk is*): *een in kracht van – gegaan vonnis.*

gewij'zigd, vd., bn. (*enigszins veranderd*): *een – wetsartikel*; zie wijzigen.

gewikst', bn., bw.; –er, meest – (*slim, glad, bijdehand*): *een –e vent; – iets doen.*

gewild', bn. (*in trek, gezocht, verlangd, begeerd*): *–e waar, – vlees; Deense boter is –,* er is veel vraag naar.

gewil'lig 1 bn. (*willig, van goede wil, bereid, onderworpen, gedwee, volgzaam*): *een – leerling; zich – tonen*; zie ook geest; **2** bw. (1 *zonder verzet of tegenspraak; gaarne*; 2 Z.-N. *nauwelijks*; ook: *ruim*): 1 *iets – geven, doen*; 2 Z.-N. *het is – drie uur,* **–heid,** v.

gewin', o. (*voordeel, opbrengst* inz. *geldelijk*; Z.-N. *boerenbedrijf, hofstede*): *ruim –*; zie ook kattengespin.

gewin'nen, gewon, h. gewonnen; meest. *winnen* (*verwerven, erlangen*): (Bijbel) *een kind –,* daar de vermeerdering van het gezin als een aanwinst beschouwd werd: *Abraham gewon Isaäk, Isaäk gewon Jacob; hij is daar gewonnen en getogen,* geboren en getogen.

gewin'ziek, bn. (*in hoge mate op winst bedacht*); **–zucht,** v. (*winzucht*).

gewis', gewisser, meest – **1** bn. (1 *wis, betrouwbaar; vast, zeer stellig, krachtig, zeer zeker*; 2 *van de waarheid van iets zeker zijnde*): 1 *het is zeker en –, dat liegen grote zonde is*; 2 *wij zijn des zeker en –*; **2** bw. (*op een gewisse, zekere wijze; beslist,* inz. ter verzekering of nadruk): *hij komt –; ja, –! o –! –, er zijn er, die ....*; **–heid,** v. (*zekerheid*).

gewis'se(n), o. (vero. of lit. t. *geweten*).

gewoel', o. (*het woelen, drukte*): *het – der grote steden, het – der markten.*

gewo'gen, vd.; zie wegen.

gewold', bn. (van dieren of hun vacht: *wol dragende, wollig*): *het –e vee,* schapen; *het wit –e lam; dik –, dun –.*

gewolkt', bn. (1 *bewolkt,* vero.; 2 *met niet-scherp omlijnde op wolken gelijkende plekken*): 1 *de dik –e lucht*; 2 *–e zijde.*

gewon'de, m. en v. –n (*iem., die gewond is*).

gewon'nen, vd.: 1 zegsw. *iets – geven,* het opgeven; *zich – geven,* zijn ongelijk erkennen, toegeven, onderdoen; *– spel hebben,* gemakkelijk kunnen de overwinning behalen, zijn doel bereiken; spreekw. *Tijd –, (is) veel –,* als men tijd heeft, kan de kans nog gunstig worden; z. gewinnen, winnen; 2 Z.-N. – (= *gewonden*) *brood,* wentelteefjes.

gewoon', gewoner, meest – **1** bn. (1 *gewend aan, vertrouwd met*; 2 *de gewoonte hebbende iets te doen of te ondergaan*; 3 *overeenkomende met gebruik, gewoonte; op gezette tijden terugkerende; gebruikelijk, algemeen aangenomen*; 4 *zó, als bij vastgestelde orde het geval pleegt te zijn*; 5 *alledaags*; ong. *ordinair, vulgair*): 1 *het zus of zo – zijn; aan iets – raken; het roken – zijn; – (om) te overwinnen*; 2 *niet – zijn te wachten; zoals de mensen – zijn te doen*; 3 *het – ontbijt; zijn gewone rondreis; het gewone gebruik; een gewone manier van spreken; de gewone gang van zaken; de gewone betekenis van een woord*; 4 *een – hoogleraar* (tegenst.: *een buiten– hoogleraar*); *gewone en buitengewone leden; gewone uitgaven*; 5 *twee heel gewone stoelen; een – verstand; een – mens; meer dan –,* buitengewoon; *de conversatie was verschrikkelijk –*; **2** bw. (1 *op de gewone gebruikelijke wijze; in de gewone gebruikelijke mate*; 2 *ronduit, zonder enig voorbehoud, gewoonweg*): 1 *ga – zitten; wees – beleefd*; 2 *het is – heerlijk.*

gewoon'heid, v. (1 *de hoedanigheid van gewoon of gewend zijn aan*; 2 *gewoonte*; 3 *alledaagsheid, platheid*): 1 *een lange – aan zelfbeheersing en lijden*; 2 *volgens, naar –*; 3 *de – der uitdrukking.*

gewoon'lijk 1 bn. (1 *overeenkomende met gewoonte of gebruik; gewoon,* in bet. 3; 2 *over-*

eenkomende met de vastgestelde orde; *gewoon* in bet. 4; 3 *alledaags*): 1 *dat was zijn –e groet*; *naar de –e manier*; 2 *–e rechter*; 3 *de –e gevaren van de grote stad*; als bn. enigszins verdrongen door *gewoon*; **2** bw. (*overeenkomstig iems. gewoonte*; *gemeenlijk, doorgaans*): *– kom ik om 10 u.*; *als –*; *groter dan –*.

gewoon'te, v. –n (1 *algemeen aangenomen gebruik*; 2 *persoonlijk aangewende handeling*; 3 *aanwensel, hebbelijkheid*): 1 *niet bekend met de –n in deze stad*; *zoals de – is*; *zeden en –n*; *als naar –*; Z.-N. *uit ouder –*; *loffelijker –*; 2 *het is een – van hem ....*; *tegen zijn –*; *ouder –*; 3 *een slechte – van je*; zegsw. *de – wordt* (of: *is*) *een tweede natuur*, men kan zó aan iets gewoon raken, dat men doet, alsof het altijd in onze natuur had gelegen.

gewoon'terecht, o. –en (*ongeschreven recht, dat op gewoonte berust*; *recht, dat zonder invoering op een bepaald tijdstip, in werkelijkheid als recht wordt uitgeoefend*); zie adat.

gewoon'weg, bw. (*ronduit, eenvoudig*): *de knaap zei –, dat hij het vertikte.*

gewor'den, geweerd, is –, in bet. 1 en 2; in bet. 3, 4, 5 alleen in de infinitief (1 *te beurt, ten deel vallen*; 2 *ter hand komen, ontvangen, krijgen*; 3 *klaarkomen*; *overweg kunnen* inz. met ontkenning; 4 *ongehinderd zijn gang met iets gaan*, inz. met *laten*; 5 *worden, terechtkomen*, inz. met *zullen*): 1 *die beloning zal hun –*; 2 *uw brief is mij –*; 3 *ik kan er niet mee –*; *niet met iemand kunnen –*; 4 *laat hem maar –*, begaan; 5 *wat zal er nog van hem –?*

geworm'te, o. (*allerlei schadelijk gedierte, wormen, insecten*).

gewor'teld, bn. (1 *met wortels vaststaande in de grond*; 2 fig. van neigingen, meningen, ziekten, meestal *ingeworteld*): 1 *die boom is, staat diep –*; 2 *dat kwaad was diep, vast –*.

gewricht', o. –en (*een beweegbare verbinding van beenderen met elkaar*); zie draai-, kogel-, scharniergewricht.

gewrichts'-rheumatiek, v.

gewrijf', o.; zie geschrijf.

gewrocht' 1 (oud vd. van *werken*: *met moeite, met kunst tot stand gebracht*): *– door Gods hand*. gemaakt, geformeerd; **2** o. –en (*kunstwerk*; *groots werk*): *de –en der beeldende kunst*; *de spoorbrug is een – van bouwkunst.*

gewron'gen, vd. en bn. (1 *met opzet verdraaid*; 2 *niet vrijmoedig, gedwongen*; 3 *gezocht, onnatuurlijk*): 1 *– schrift, een – hand*; 2 *– gemoedsuiting*; 3 *een – stijl*; *een – redenering*, pasklaar gemaakt voor een bepaalde slotsom; verg. verwringen; **–heid,** v. (*onnatuurlijkheid, gezochtheid*): *– van stijl.*

gewulf', o. gewulven; zie gewelf.

gezaag', o. (1 *het telkens of aanhoudend zagen*; 2 inz. fig. van strijkinstrumenten: *gekras*; 3 *gezanik*): 1 *het geklop en – van den timmerman*; 2 *het vervelend – op een viool*; 3 *schei toch uit met dat – over de oorlog.*

gezaagd', bn. (*met kleine, spitse insnijdingen en uitsteeksels*): *dit zijn –e bladeren.*

gezag', o. (1 *macht, bewind over anderen*; 2 *overheid, regering* inz. in bepaalde uitdrukkingen; 3 *overwicht, autoriteit*; 4 *beslissend gewicht*): 1 *het wettig –*; *vaderlijk –*; *misbruik van –*; *– voeren*, (*uit*)*oefenen*; 2 *het militair, openbaar –*; *het Nederlands –*; *het geestelijk –*; 3 *op een toon van –*; *een man van –*, autoriteit, wiens oordeel waarde heeft; *iets op – v. e. ander aannemen*, het geloven zonder verder onderzoek; 4 *– hechten aan.*

gezag'hebbend, bn. (*bekleed met gezag*): *een – ambtenaar*; fig. *een – schrijver*, beslissend, gewicht in de schaal leggend.

gezag'hebber, m. –s (*iemand, bekleed met gezag*; *bestuursambtenaar*): **–voerder,** m. –s (*de kapitein van een schip*).

gezakt', zie gepakt.

gezalf'de, m. –n (*hogepriester bij de Israëlieten*; *eretitel van een koning der Israëlieten*; Gr. chris'tos): *raak den – niet aan*; *de – des Heren.*

geza'ligde, m. en v –n (*zalig afgestorvene*).

geza'menderhand, bw. (*met gezamenlijke hand*, fig. *gezamenlijk*); vero.

geza'menlijk, bn., bw. (*verenigd*; *bijeengevoegd*; *allen of alles samen*): *met –e krachten*; *de –e scheepsmacht, de –e werken van Cats*, volledige; *iets – delen*, samen.

gezang', o. in bet. 2 –en, gezangetje (1 *het samen-zingen*; 2 *zangstuk, lied*): 1 *het zuivere – der kinderen*; 2 *een tweestemmig –*; *het – der vogels*; *Evangelische –en*, godsdienstige liederen voor Hervormden.

gezang'boek, o. –en (*boek met liederen* inz. *Evangelische gezangen*); ook: **–bundel,** m. –s; **–bord,** o. –en; zie psalmbord.

geza'nik, o. (*gezeur, geleuter*).

gezant', m. –en (*afgevaardigde, afgezant, vertegenwoordiger van een regering*).

gezant'schap, o. in bet. 3 –schappen (*het ambt van gezant*; *het sturen van een of meer personen met een bepaald staatkundig doel*; *de gezant* [of: *gezanten*] *met de hem* [of: *hun*] *toegevoegde personen*); zie ambassade.

gezant'schapshotel, o. –s (*residentie of woonhuis van een gezant, met omliggende bureau's*); **–raad,** m. –raden (*raad van legatie*); **–secretaris,** m. –secretarissen.

geza'pig, bn., bw. (Z.-N. *zacht en stil, bezadigd, kalm, goedig*); **–heid,** v.

gezeg', o. (Z.-N. *gezegde, gebabbel*).

gezegd' 1 bn. (*genaamd*): *Simon, – Petrus*; *–e Jan*; **2 –e,** o. –n (1 *praedicaat*; 2 *zegswijze, spreuk*; *uitlating*): 1 *het – van een zin*; *het – is in ruime zin al wat in een zin geen deel van het onderwerp uitmaakt, in engere zin de persoonsvorm, al of niet vergezeld van een andere werkwoordelijke vorm*; 2 *wat betekent dit –? wat zijn dat nu voor –n!*

geze'geld, vd. en bn. (*van een zegel voorzien*): *een – pakje, een – papier.*

geze'gend, bn. (*zegenrijk, gelukkig, rijk*): *een – gevolg*; *wees –! een –e oogst*; *– met.*

gezeg'gen, in de onbep. wijs: *zich laten –*, gehoorzamen, zich laten raden; *dat is voor Hein, die niet meer dwingt en zich – laat*; *hij is niet te –*, te raden, is ongezeglijk.

gezeg'lijk, bn. (*volgzaam*): *Eefje was altijd een – kind geweest*, gewillig; **–heid,** v.

gezel', m. gezellen (1 *makker, kameraad, reisgenoot*; 2 geschied. *iem., die lid van een gilde was, maar nog niet de rang van meester had*; thans: *handwerksman onder een baas*; 3 *manspersoon*; *jonkman*): 1 *spelende gezellen*; 2 *een handwerks–*; *de meester en zijn gezellen*, de baas en zijn knechts; 3 *een wakker –*; *een – van boers uitzicht*; *een vrij–*, zie ald.

gezel'lig, bn., bw. (*aangenaam, onderhoudend, prettig*): *hij is – van aard*; *een – avondje*; *een –e kamer*; *in de –e omgang*, in het vriendschappelijk verkeer; *– praten, – bij elkaar*; **–heid,** v.: *voor de –*.

gezellin', v. gezellinnen (*vrouw, die iem. vergezelt; echtgenote*): *een levens–*; zie ald.
gezel'schap, o. gezelschappen (1 *het samenzijn met anderen*; ook: *al de samenzijnden*; 2 in samenst.: *vereniging, kring*): 1 *iem. – houden*; spreekw. *Men kent den man aan zijn –*, nl. zijn karakter; *in goed –*; 2 *een lees–*; *het – Verkade*, toneeltroep; *een besloten –*.
gezel'schapsdame, v. –s (*juffrouw van gezelschap*); **–juffrouw**, v. –en; **–kaart**, v. –en (ook, *–biljet: spoorkaartje van verminderde prijs als een heel gezelschap samenreist*); **–lied**, o. –liederen (*lied, om door of in een gezelschap te worden gezongen*); **–regel**, m. –s (handel: *een wijze, om een getal in delen naar een gegeven verhouding te verdelen*); **–spel**, o. –spelen, in de bet. v. *voorwerpen*: –spellen (*spel, dat door een aantal personen gespeeld kan worden*).
geze'nuwte, o. (Z.-N. *zenuwstelsel*).
gezet' 1 bn. (1 *zwaarlijvig, dik, corpulent*; 2 *geregeld, bepaald, vastgesteld*; 3 Z.-N. *welgesteld, bedaard*): 1 *een gezette hotelhouder*; 2 *gezette arbeid*; *te gezetter tijd*; fig. *een – onderzoek*, ernstig, grondig; 3 *gezette mensen*; **2** bw. (*regelmatig*; *op gezette tijden*): *– in de Bijbel lezen*.
geze'ten, bn. (*een vaste woonplaats hebbend*; fig. *welgesteld*): *een – burger, de – burgerij*; ook: *een – werkman*, nl. die vast werk heeft.
gezet'heid, v. (*zwaarlijvigheid*).
gezeur', o. (*gezanik*; Z.-N. *bedrog in 't spel*).
gezicht', o.; in bet. 4 en 5 –en (1 *het zien*; 2 *uitzicht*; 3 *het zintuig, waarmede men ziet*; 4 *aangezicht*; 5 *visioen*): 1 *hij ontstelde op het – van den agent*; zegsw. *iem. uit het – verliezen*, [a]) hem langzamerhand niet meer kunnen zien, [b]) onbekend raken met zijn lot; *uit het – verdwijnen, zijn*, oog; 2 *dat bosje beneemt ons het –*; 3 *uw – is slecht*; 4 *een bleek –*; *de waarheid in 't – slaan*, grof liegen; 5 *een – hebben*; nog: *hou je –*, hou je mond; *–en trekken*, grimassen maken; *iem. op zijn – geven*, er van langs; *op zijn – krijgen*, klappen; *zijn vader uit het – gesneden*, een treffende gelijkenis vertonende met; Z.-N. *iem. met twee –en*, schijnheilige.
gezicht'einder, m. (eig. plaats, waar het zien [gezicht] eindigt: *horizon, gezichtskring*): *de zon verschijnt boven de –*; fig. grens voor het geestesoog: *dat ligt buiten mijn –*, kring van mijn kennen of weten.
gezicht'kunde, v. (*de wetenschap van de wetten van het zien*); zie optica.
gezichts'as, v. –assen (*denkbeeldige lijn, getrokken van 't middelpunt der ooglens naar het middelpunt van het netvlies*); **–bedrog**, o. (*bedrog bij het zien, optisch bedrog*): *de fatamorgana is slechts –*; **–hoek**, m. –en (*de hoek, gevormd door de lijnen of lichtstralen, uitgaande van de uiterste punten v. e. voorwerp en vallende in het oog van den waarnemer*); **–kring**, m. –en (*gezichteinder, cirkelvormige ruimte, binnen onze horizon gelegen*; fig. *het gebied van kennis, waarbinnen onze geest zich beweegt*); **–lijn**, v. –en (*denkbeeldige rechte lijn v. h. oog naar het punt v. waarneming*); **–orgaan**, o. –organen (*het zintuig v. h. zien*); **–punt**, o. –en (*het standpunt van den aanschouwer, het punt v. waaruit hij waarneemt* inz. fig.): *de zaak uit een ander – beschouwen*; *nieuwe –en openen*; **–veld**, o. –en (*de ruimte, welke men met de ogen of met een kijker overziet*); **–vermogen**, o. (*het vermogen van te zien*): *zijn – is aan 't verzwakken*; **–zenuw**, v. –en (*zenuw, die lichtprikkels overbrengt naar de hersenen*); **–zintuig**, o. –en (*gezichtsorgaan*); **–zwakte**, v. (*zwakte v. h. gezichtsorgaan*).
gezien', bn. (*geacht, in aanzien*): *hij is daar zeer –*, eig. men ziet hem gaarne, hij is daar zeer in achting, populair; nog: *– en goedgekeurd*, term onder stukken, welke op die wijze door een superieur met eigen handtekening worden bekrachtigd.
gezin', o. gezinnen (1 *de leden ener huishouding*; 2 in engere zin: *ouders en kinderen*; *vrouw en kinderen* met uitsluiting van den huisvader): 1 *de boer zat met zijn gehele – (vrouw, kinderen, meiden, knechts) aan tafel*; *de leden van het –*; 2 *het hoofd van het –*; *hij gaat met zijn – op reis*.
gezind', bn. (*geneigd, genegen*): *anders–*; *eens–*, eendrachtig; *goed–, kwaad–, wel–*; *vaderlands–*; *hij is niet – toe te geven*, van plan, van mening; **–heid**, v. –heden (*stemming, denkwijze*): *een vijandige –*.
gezind'te, v. –n (*kerkgenootschap*).
gezin'nigd, bn. (Z.-N. *bereid tot, geneigd*; [*beter*] *gestemd*).
gezins'vergoeding, v. –en (België: *kindertoeslag*); **–verpleging**, v. (*verpleging of verzorging van wezen, krankzinnigen enz. in een gezin, vooral ten platten lande*).
gezocht', bn. (1 *in trek, gewild*; 2 *opzettelijk uitgedacht, verzonnen*; 3 *gekunsteld*): 1 *dit artikel, die waar is zeer –*; 2 *een –e boodschap, een –e aanleiding*; 3 *een –e woordspeling*, gemaakt, onnatuurlijk.
gezocht'heid, v. (*het gezocht zijn*; inz. *gekunsteldheid*): *de – der uitdrukking*.
gezo'den 1 bn. (*gekookt*): *– koek, – en gestoofd*; **2** o. (*gekookte spijs*): *proef al het – en al het gebraan*, al het eten.
gezond' 1 bn. (1 *zonder letsel, ongedeerd*, in vaste uitdrukkingen; 2 *kloek, stevig, flink*; 3 *welvarend*; *niet-ziek*; fig. van de geest enz.; 4 *gaaf, deugdelijk*; 5 *geschikt om iems. welzijn te bevorderen*; *heilzaam*): 1 *– en wel*; *blijf –*; 2 *– en fris er uitzien*; *een dikke, –e zus*; 3 *zo – als een vis*; *een –e slaap*, [a]) zoals iem. geniet, die gezond is, [b]) verkwikkend; *een –e maag*; *– van lichaam, – van geest*; *– van hart*; *– verstand*, [a]) niet ziekelijk, onbevooroordeeld, [b]) onbedorven, natuurlijk; *–e begrippen*, juiste, heldere; *–e taal*; *de zaak is –*, alle bezwaren zijn opgeheven; 4 *– hout*; *een –e vrucht*; 5 met betrekking tot het lichaam: *koffie is –*; *–e lichaamsbeweging*; met betrekking tot geest en gemoed: *een –e straf*; *goede zeden zijn – voor ziel en lichaam*; **2** bw. (1 *op een zodanige wijze, als voor iems. welstand dienstig is*; 2 *getuigend van een helder oordeel*): 1 *– wonen*; 2 *– redeneren, – oordelen*.
gezond'heid, v. (1 *het gezond-zijn, de toestand van iem., die gezond is*; 2 *al wat de – bevordert*): 1 *een goede – genieten*; *de openbare –*; *op iems. – drinken*; *op uw –!* zegsw. *– is de grootste schat*; 2 *de – van een klimaat, een land*; *officier van –*, militair arts.
gezond'heidscommissie, v. –s, –commissiën (*college, belast met de zorg voor de openbare gezondheid*); **–halve**, bw. (*ter wille of om de gezondheid*); **–kolonie**, v. –s (*vestiging op het platteland tot heling van aan tering enz. lijdenden*, ook: *tot heil van jonge kinde-*

ren); **–leer,** v. (*wetenschap, die zich bezighoudt met de middelen tot gezondheid; hygiëne*); **–maatregel,** m. –en (*al, wat door het openbaar gezag wordt verordend ter bevordering der volksgezondheid*); **–redenen,** v. mv.: *om – ontslag vragen*; **–toestand,** m.: *de algemene – liet niets te wensen over*; **–wet,** v. (*wet van 21 Juni 1901, regelende het staatstoezicht op de volksgezondheid*).

gezou'ten, bn. (*gepekeld*): *– vlees, – boter, – haring*; fig. kras, grof: *– taal.*

gezult', bn. (*gepekeld*); zie zulten.

gezus'ters, soms: **–zus'teren,** v. mv. (*twee of meer zusters*; ook, *handelsfirma*).

gezwa'gers, m. mv. (*schoonbroeders*).

gezwa'tel, o. (*geruis, gegons*): *het – van de wind in de kale takken.*

gezwel', o. gezwellen (*ziekelijke opzetting*): *het opensnijden van een –, een etter–.*

gezwen'del, o. (*herhaald bedrog, oplichterij*): *dat – op de paardenmarkten.*

gezwij'mel, o. (Z.-N. *gewankel; lichte slaap*).

gezwind', bn., bw. (*rap, vlug*): *met –e pas; dat gaat –*; **gezwind'heid,** v.

gezwol'len, bn. (1 *opgezwollen*; 2 fig. *hoogdravend, opgeblazen*): 1 *een – gewricht, – benen*, dik, waterzuchtig; 2 fig. *een – stijl*, hoogdravend; *op – toon*; **–heid,** v.

gezwo'ren 1 bn. (*beëdigd*): *een – landmeter*, vero.; fig. *hij is mijn – vijand*, onverzoenlijke; *wij zijn – kameraden*, zeer trouwe vrienden; **2 –e,** m. –n (*beëdigde*): *een rechtbank van –n*, een jury; België: *de lijst van –n.*

ghaze'le, v. –n (dichtk. *gedicht van Perzisch-Arabische oorsprong met kunstige bouw* [*in tweeregelige strophen*]). (ze = zee).

gheis'ha, v. gheisha's; zie geisha.

Ghesel'len van den spe'le of **van der Conste,** m. mv. (in de Middeleeuwen: *de spelers of vertoners van een toneelspel*).

Ghet'to, o. Ghetto's (It. *een open terrein in Venetië, waar aan de Joden in 1516 een afgezonderd verblijf werd aangewezen*; bij uitbr. *naam voor jodenwijk, -buurt*).

Ghibellij'nen, m. mv. (gesch. *partij der Hohenstaufen*); zie Welfen.

Gial'larhoorn, m. (Germ. myth. *hoorn, waarmee Heimdal de Asen waarschuwt bij gevaar*).

giaur', m. –s (Turks: *ongelovige, niet-Mohammedaan*; scheldnaam bij de Mohammedanen inz. voor de Christenen).

gib'bon, m. –s (O.-I. *mens-aap op Sumatra, Java, Malakka enz.*; Lat. hylobates).

gibus', m. gibussen (Fr. *klapcilinderhoed; klak, naar den hoedenmaker Gibus*). (g = zj).

gi'chelen, gichelde, h. gegicheld (*lachen op hoge toon, maar ingehouden en onderdrukt; gesmoord lachen*): *meisjes – gaarne.*

gich'tig, bn. (Z.-N. *opvliegend; gejaagd*).

Gi'deon, m. (Bijbel: *dapper strijder, geloofsheld*); zie Richt. 5–8.

gids, m., soms ook v., –en (*leidsman, leidsvrouw, wegwijzer, geleider*): *iem. tot – verstrekken*; fig. *een goed vader strekt zijn zoon tot –*, voorganger, leidsman in het leven; titel van tijdschriften: *De Gids.*

gie'bel, m. –s (*kroeskarper*; Lat. cyprinus gibelio): *de – is een zoetwatervis.*

gie'gagen, giegaagde, h. gegiegaagd (*schreeuwen van een ezel*).

gie'gelen, giegelde, h. gegiegeld; zie gichelen.

I. giek, v. –en (*lange, smalle, snelvarende roeiboot*): *vier-riemsgieken*; zie **gig.**

II. giek, v. –en; zie gijk.

I. gier, m. –en, giertje (*roofvogel*): *de vale of witkoppige –*, Lat. gyps fulvus; *de monniks–*, Lat. vultur monachus; fig. zinnebeeld van roofzucht, hebzucht: *de Fransen kwamen als gulzige –en op ons land af*; **–'achtig,** bn.: *de huizerd is een –e vogel.*

II. gier, m. –en (*gil*): *het kind gaf een –.*

III. gier, m. –en (*zwaai, draai, zwenking*): *het schip deed een –*; verg. gierpont.

IV. gier, v. (*aal, mestvocht*): *een domme boer is hij, die de – laat wegvloeien.*

gier'brug, v. –bruggen (*rivierbrug, bestaande uit een paar blijvend verbonden schepen en die van de ene oever naar de andere giert; de beweging geschiedt door de kracht van de stroom, verenigd met die welke op het roer werkt en die waarmee de kabel is gespannen*).

I. gie'ren, gierde, h. gegierd (1 *gillen, scherp schreeuwen; gegierd worden*; 2 bij verg. van de wind, projectielen enz.: *fluiten, huilen*): 1 *een roofdier kan van honger –; de angstkreten – door de lucht; dat is om te –!* 2 *de granaten gierden; de storm giert.*

II. gie'ren, gierde, h. gegierd (1 *schuinlopen; van de richting afwijken*; 2 zeew. *zwaaien, slingeren, heen en weer wenden*): 1 *de kamer giert*; 2 *het schip giert op het anker; wat giert het schip*, geen rechte streek houden; *een schip doen –*, zwenken.

III. gie'ren, gierde, h. gegierd (*met gier bemesten*): *een weiland kan men –.*

gier'honger, m. (Z.-N. *geeuwhonger*).

gie'rig 1 bn. (1 *geldzuchtig*; 2 in samenstellingen: *hevig verlangende*): 1 zegsw. *zo – als het graf*, dat nl. nooit iets geeft en teruggeeft; ook: *zo – als de pest*; 2 *eer–, nieuws–*; zie ald.; **2** bw. (*op een hebzuchtige of vrekkige wijze*): *– schrapen en potten.*

gie'rigaard, m. –s (*geldwolf, schraper, vrek*): *een – kent geen levensgeluk.*

gie'righeid, v. (*overdreven geldzucht*): zegsw. *de – bedriegt de wijsheid*, dwingt veelal later tot grote uitgaven; *de – in persoon*, vrek.

gier'kabel, m. –s (1 *gierketting*; 2 *dwarskabel, onder water dwars over de rivier gespannen en waarlangs de gierketting zich beweegt*): 1 zie gierketting; 2 *de – was gevormd door een staaldraadkern, waaromheen zes staaldraadkabels waren geslagen*; **–ketting,** m. –en (*de ketting, waaraan een gierbrug of gierpont vastligt en die zich of beweegt langs een dwarskabel onder water, of verankerd is aan een of meer ankers in het midden der rivier*): *de – werd in stukken geschoten*; **–pont,** v. –en (*pont aan een ketting, die door de stroom van een oever naar de overkant giert*); **–toom,** m. –tomen (*gierketting*); zie gierbrug.

gierst, v. (*graansoort, het voornaamste broodkoren in Afrika, ook wel in Z.- en Oost-Azië*; Lat. panicum miliaceum): *neger–.*

gier'stroom, o. –stromen, Z.-N. = **gier'tij,** o. –en (*springtij*).

gier'valk, m. –en; zie geervalk.

gier'zeearend, m. –en (*vogel in W.-Afrika*; Lat. gypohierax angolensis).

gier'zwaluw, v. –en (*vogel, levend als zwaluw, met grauwzwarte veren*): *de – heet ook torenzwaluw*, Lat. apus a. apus.

gies'gijs, m. (Z.-N. *pinker*): *–spelen*, pinkeren.

giet'bui, v. –en (*stortbui*).

giet'cokes, v. mv. (*soort van cokes*).

I. gie'teling, m. –en (*zwarte lijster, meerle of merel*; Lat. turdus m. merula); soms: *gietling*.
II. gie'teling, m. –en (*een stuk gegoten ruw ijzer, in de vorm van een lang brood, zoals het uit de hoogoven komt; gietijzer*).
gie'ten, goot, h. gegoten (1 *vocht uitstorten, overstorten, schenken, plengen*; 2 van metalen enz.: *een vloeibaar gemaakte stof in een vorm laten stromen om er de verlangde gestalte aan te geven*; 3 *door gieten doen ontstaan*): 1 *wijn, water, olie in een vat* –; (*het regent, dat*) *het giet*, in stromen; ook inz. Z.-N. *rozen* –, begieten, water geven; 2 *ijzer, brons, lood, tin laat zich* –; 3 *een standbeeld* –; *een klok, een rooster* –; fig. *een zin in een andere vorm* –, anders inkleden; *als aan 't lijf gegoten*, (van kledingstukken) goed passend.
gie'ter, m. –s (1 *blekers- en tuingereedschap*; 2 *werkman, die metaal giet*): 1 *een kamer–; een salon– van porselein*; 2 *ijzer–; tinne–; rood–*, gieter van roodkoper; zie geel–.
gieterij', v. in bet. 2 –en (*de handeling van het gieten; werkplaats*): *brons–; geel–*, nl. van geelkoper; *rood–*, nl. van roodkoper.
giet'gat, o. –gaten (*opening, waardoor het gesmolten metaal naar de gietvorm loopt*); **–ijzer,** o. (*ruw ijzer, dat nl. gegoten moet worden, niet smeedbaar, doch gemakkelijk smeltbaar*; ook: *gieteling*); **–kanaal,** o. –kanalen (*geul naar de gietvorm*); **–lood,** o. (*gesmolten lood*); **–staal,** o. (*soort van staal*): *– wordt na smelting in blokken gegoten en daarna gewalst*; **–vorm,** m. –en (*vorm, waarin vloeibaar metaal gegoten wordt om het de gewenste gedaante te geven*).
I. gift, v. –en (*gave, schenking*): *een kleine – ontvangen; beloften en –en; een huwelijks–; een milde – voor de armen*, d. i. aalmoes; *iedere – zal welkom zijn*, kleinigheid; rechtst. *– onder de levenden*, schenking onder de levenden; *–en van hand tot hand*, waarbij de overeenkomst wordt voltrokken door de overlevering van de zaak.
II. gift, gif, o. giften (*vergift, venijn*); fig. *het – der tweedracht*.
gift'beker, m. –s (*beker met een giftige drank*): *Socrates moest de – drinken*; **–blaas,** v. –blazen (*bij sommige dieren*, b.v. *bij bijen, blaas, waarin een door klieren afgescheiden gift wordt verzameld, dat door middel van een angel in een wonde wordt gebracht*).
gift'brief, m. –brieven (gesch. *akte van schenking*, inz. *van onroerend goed*); vero.
gif'tig, bn., bw. (1 *vergiftig*; 2 Barg. en gew. *boos, nijdig*): 1 *een –e slang; een –e walm*; 2 *de man werd –; – wierp hij de deur dicht*.
gift'klier, v. –en (*klier, waaruit gift wordt afgescheiden*, b.v. *bij een schorpioen*); **–menger,** m. –s (*giftbereider; hij, die in spijs of drank gift mengt*); **–mengster,** v. –s; **–plant,** v. –en, b.v. *belladonna*; **–slang,** v. –en (*slang met vergiftklieren*, b.v. *de cobra*); **–tand,** m. –en (*holle tand der giftslang*); **–vrij,** bn. (*zonder vergiftige stoffen*): *–e inkt*.
gig, v. giggen (*eenspannig open wagentje op twee wielen; cabriolet*), ook: *gijk, giek*, dat hetzelfde woord is. Gig is Eng.
Gigan'ten, m. mv. Gr. myth. (aard)reuzen, die met de Titanen de Olympus bestormden; **gigantesk'** (Fr. gigantesque), **gigan'tisch,** bn., bw. (*reusachtig groot*). (g = g).
gig'gelen, zie giegelen, gichelen.
gig'ne, v. –s (Fr. *oude Fr. dans*). (gn = nj).
gij, pers. vn. v. d. 2de ps. enkel- en mv. (soms met de bet. van *men*) inz. in Z.-N. en boekentaal; in N.-N. meestal jij, je, jullie.
gij'belen, gijbelde, h. gegijbeld (*giegelen*); gew.
gijk, giek, v. –en (*uit'stekend hout*): *de – op kleine vaartuigen*, spriet, waarmede een zeil wordt uitgezet; zie gig.
gijl, 1 o. (brouw. *biergist, schuim*): *in 't – staan*, aan 't gijlen of gisten zijn; **2** bn. (*gistend*): *dit is – bier*, al te vers; *dat bier is niet – genoeg om getond te worden*.
gijl'bier, o. (*gijlend bier, bier in de gistkuip*).
I. gij'len, gijlde, hij gegijld (*schooien, bedelen; hunkeren, verlangen*).
II. gij'len, gijlde, h. gegijld (van bier: *koken, schuimen, gisten*): *het biertje gijlt*; **–kuip,** v. –en (*gistkuip*).
I. gijn, o. –en (*zware en sterke takel*); **–blok,** o. –s of –blokken (*twee- of drieschijfsblok*); **–loper,** m. –s (*touw, door twee gijnblokken geschoren en met deze het gijn vormend*).
II. gijn, zie gein.
gij'pen, gijpte, h. gegijpt (1 scheepst. *omslaan v. d. bezaan*; 2 fig. *omslaan, veranderen*): 1 *bij het omlopen van de wind kan de bezaan –*; 2 *het – der gezindheden*; vero.
gij'zelaar, m. –s, gijzelaren (*iemand, die met zijn lijf borg blijft voor de vervulling van bepaalde voorwaarden; een persoon als onderpand voor het nakomen van voorwaarden* inz. *krijgsvoorwaarden*): *–s geven*.
gij'zelen, gijzelde, h. gegijzeld (*iem. als onderpand nemen voor het nakomen van beloften of voorwaarden*; inz. rechtst. *gevangennemen als onderpand voor zijn schulden*): *gegijzelde schuldenaren; iem.* –; **–ing,** v. –en (*gevangenzetting* of *gevangenschap*, inz. *wegens schulden*): *in de – zitten, in de – zetten*; mil. *in – worden genomen of verkeren*.
gil, m. gillen (*schelle kreet*); **–'letje,** o. –s.
gild, o. –en of, en in Z.-N. steeds. **gil'de,** v. –n (gesch. *vereniging v. lieden v. hetzelfde vak, van vakgenoten; vakvereniging*; Z.-N. ook: *verenigingslokaal*): een – had ten doel de bevordering der stoffelijke belangen harer leden: *het bakkers–, het slagers–, het schutters–*; de –en werden in ons land opgeheven in 1798, d.i. de arbeid werd vrijverklaard; zegsw. *het grote* –, de gehuwden.
gil'debeker, m. –s (gesch. *beker, waaruit op de gildemalen werd omgedronken*); **–bier,** o. (*extra-bier gebrouwen voor het gildemaal*); **–bode,** m. –n (*gildeknaap*); **–boek,** o. –en (gesch. *boek, bevattende de kleuren, de statuten, het reglement, de naamlijst der leden van het gild*); **–bos,** v. –bossen (*armen-* of *ziekenbus van het gild*); ook, gildebus; **–brief,** m. –brieven (*document, bevattende de beschreven rechten van het Gild*; ook: *het bewijs v. lidmaatschap*); **–broeder,** m. –s (*lidmaat of broeder v. h. gild*); **–broederschap,** v. (*al de gildebroeders samen*); **–deken,** m. –s (*deken v. h. gild*); zie overman; **–geld,** o. –en (*contributie der leden*); **–huis,** o. –huizen (*verenigingsgebouw, waar het gild vergaderde*); **–keuren,** v. mv. (*de vrijheden, rechten van het gild*); **–knaap** of **–knecht,** m. –knapen, –knechts (*bode v. h. gild*); **–maal,** o. –malen (*feestmaal v. h. gild*); **–meester,** m. –s (*deken v. h. gild*); **–patroon,** m. –s (*beschermheilige v. h. gild*): *Adam was de – der tuiniers, Jozef de – der timmerlui, Lucas der schilders*; **–penning,** m. –en (*koperen of*

zilveren penning als bewijs van lidmaatschap van het gild); **–proef,** v. –proeven (*het vervaardigen of doen v. e. proefstuk om lid v. e. gild te worden; het proefstuk zelf*); **–recht,** o. –en (*het recht, dat iem. had als broeder van het gild; recht om een bedrijf uit te oefenen*); **–wezen,** o. (*al, wat betrekking heeft op de gilden en hun bestaan*): *de bloei v. h. –.*

gil'dig (Z.-N. gew. *struis,* bn.; *hard, veel,* bw.): *–e kerel; – werken.*

gild'os, m. –ossen (*vette os, welke versierd rondgeleid en dan geslacht werd voor het gildemaal*); zie belderom.

gild'overman, m. –overlieden (*deken van een gild*); gew. *–euverman.*

gilet', o. –s (Fr. Z.-N. *vest*), l. *zijlee(s).*

gil'len, gilde, h. gegild (1 *hard of scherp schreeuwen, een gil geven;* 2 *gillend uitroepen;* 3 *gegild worden*): 1 (van dieren) *een varken kan –;* (van vrouwen en kinderen) *een gillend kind; 't is om te –;* 2 *„mijn kind, mijn kind", gilde zij;* 3 *een gillende kreet.*

gil'ling, v. –en (scheepst. *schuin afgesneden stuk v. e. zeil, v. e. balk, v. e. plank*).

gin'der, bw. (*op die plaats*): *mijn huis ligt –,* spreekt. *ginter;* zie daarginder.

ginds, 1 bw. (*daar, op een aangeduide plaats*): *–,* in de verte; *wie komt (daar) – aan? zie je – dat witte huis? hier geen vrede, – zal men de rust genieten,* nl. in de hemel; **2** bn. (*aan gene zijde; die*): *ga wat zitten op –e bank; aan –e kant,* d. i. aan de overkant; *het –e huis,* ver weg gelegen.

gin'gang, o. (O.-I. *een soort katoentje*); ook Eng. lijnwaad; zie opm. alpaca.

gin'negabben, gin'negappen, ginnegabde, –gapte, h. geginnegabd of geginnegapt (*spottend en onderdrukt lachen*): *Poot hoorde de boekverkopers-jongens achter zijn rug –.*

ginst, v. (Lat. genista; *een soort van brem*).

gin'ster, m. –s (Z.-N. *geinster*).

gin'ter, bw.; zie ginder.

giool', v. giolen (Fr. gaiole; Z.-N. *kooi; gevangenhok*).

gior'no, a – (It. *daghelder*): *verlichting a giorno,* illuminatie met guirlandes van lampjes of potjes, ballons enz. (g = dz).

gips, o., (*soorten*) –en (Gr.-Lat. gypsum: *calciumsulfaat, gebrand en fijn gemalen;* verder: *mengsel van gipsmeel en water*): *het – wordt uit de bergen gegraven* (in lagen onder de kalksteen); **–'afgietsel,** o. –s (*afbeeldsel in gips*); **–'beeld,** o. –en.

gip'sen 1 bn. (*van gips*): *een – kop, beeld;* **2** gipste, h. gegipst (*met gips bepleisteren*): *een plafond –.*

gips'verband, o. –en (*verband van gips om een gebroken lid;* scherts. *hoge, staande linnen halsboord*); zie verband.

gipsy, m. en v. gipsies (Eng. [oorspr. Gypcyan = Egyptian = Egyptenaar]: *zigeuner, heiden;* fig. *heks, bedriegster; brunette*).

giraf'fe, v. –n, –s (Fr. oorspr. Arab. letterl. *langhals; herkauwend dier met zeer lange hals en gevlekte huid uit Z.- en M.-Afrika;* Lat. giraffa camelopardialis). (g = zj).

giraf'fenhals, m. –halzen (*lange hals der giraffe;* bij uitbr. *lange hals*). (g = zj).

giran'de, v. –s (Fr. [It. giranda v. Lat. gyrare = draaien]: vuurrad; *springfontein, die een kring van stralen uitwerpt; bundel vuurpijlen*). (g = zj).

girando'le, v. –s (Fr. [It. girandola v. Lat. gyrare]: *staande kroon, luchter, veelarmige kandelaar; diamanten sieraad; kunstvuurwerk, vuurzon*). (g = zj).

girant', m. –en (*iem., die een girorekening heeft op de post; iem., die geld gireert*); **–e,** v. –n.

gireren, gegireerd (Fr. [It. girare v. Lat. gyrare = wenden]; handel: *overschrijven,* nl. *een wissel of vordering schriftelijk overdragen* of *endosseren op een ander; per postgiro betalen*). (g = g).

gir'gel, m. –s; zie gergel.

gi'ro, v. (It. v. Gr.-Lat. gyrus = cirkel); zie postchèque; **–bank,** v. –en (*bank, waar geldsommen door aan- en afschrijven van den een op den ander worden overgedragen; overschrijvingsbank*); **–biljet,** o. –biljetten (*overschrijvingsformulier tussen rekeninghouders*). (g = g).

giroï'fel, v. –s (*nagelbloem*). (g = zj).

Girondij'nen, m. mv. (Fr. omwenteling: *gematigde republikeinse partij naar het departement der Gironde, waaruit hun hoofden afkomstig waren; door de Jacobijnen op het schavot gebracht, 31 Oct. 1790*). (g = g).

gi'ronummer, o. –s (*nummer van hem die een girorekening heeft*).

gir'sen, girste, h. gegirst (klankn. *knarsen bij 't snijden van harde voorwerpen*).

gis, v. (*gissing*): *bij de –, op de – af; uit de – vallen,* d. i. tegenvallen.

gisp, v. –en (*geselriem, zweep,* vero.; Z.-N. *twijg, roede*).

gis'pen, gispte, h. gegispt (eig. *met een gisp slaan: laken, afkeuren, iem. of iets doorhalen*): *de gebreken in onze maatschappij –,* hekelen; Z.-N. *water –,* doen spatten; **–ing,** v. –en (*geseling;* inz. fig. *vinnige hekeling*).

gis'sen, giste, h. gegist (*vermoeden, onderstellen, ramen, raden*): *we kunnen naar iets –, maar – doet missen; zo ik gis.*

gis'sing, v. –en, gissinkje (*het gissen; hetgeen gegist wordt, onderstelling*): *een blote –; een geleerde – maken,* hypothese.

gist, v. (eig. *schuim,* inz. *schuim, ontstaande in vloeistoffen, wanneer suikerdelen zodanig worden omgezet, dat er alcohol wordt gevormd;* meestal: *een mengsel van verschillende gistsoorten, in branderijen verkregen; geelachtige, zachte massa, bestaande uit levende gistcellen*): *bakkers-* of *biergist, wijngist zijn verschillende gistsoorten* (Lat. saccharomyces); zegsw. *de – van het volk,* heffe.

gis'ten, gistte, h. gegist (1 *schuimen, opbruisen, waarbij een gisting plaats heeft;* scheik. zie gistingsproces; 2 fig. van hartstocht: *woelen; bruisen*): 1 *de gist van de oppervlakte onder het – wegnemen om de gisting te matigen;* bij uitbr. *een stinkende en –de poel;* 2 *de gemoederen zijn aan het –.*

gis'ter, bw.; zie gisteren.

gistera'vond, bw. (*de avond van de vorige dag*); **–mid'dag, –mor'gen, –nacht',** bw.

gis'teren, gis'ter, bw. (*één dag vóór heden*): *het was – mooi weer;* zegsw. *niet van – zijn,* goed op de hoogte, bij de pinken.

gis'ting, v. –en (1 *het gisten: werking, veroorzaakt door een ferment;* 2 fig. *woeling, beroering*): 1 *de – van bier;* 2 *er was – onder het volk.*

gis'tingsproces, o. –processen (*proces, waarbij koolhydraten worden omgezet in eenvoudiger bestanddelen door levende organismen*).

git 1 o. (1 *zwart agaatsteen;* 2 bij verg. *donkerzwart;* 3 *houtsoort*): 1 *men vindt er veel –;*

ogen, zwart als –, glinsterend zwart; 2 *'t blinkend – der lokken*; 3 – *was onderhevig aan inkoling*; **2** v. gitten (*stuk git, koraal van git of namaak*): *mantels, met gitten gegarneerd.*

gitaar', v. gitaren (Fr. guitare [Gr.-Lat. cithara]: *zes-tot tiensnarig tokkelinstrument*): *de – dient* inz. *tot accompagnement.*

gita'no, m. gitano's (Sp. [Lat. Aegyptianus; zie gipsy]: *Spaanse naam voor zigeuner*); vr. **gita'na,** gitana's. (g = ch in kachel).

git'tegom, v.; zie guttegom.

git'ten, bn. (1 *van git*; 2 *zo zwart als git*): 1 *een – halssnoer*; 2 – *lokken.*

git'zwart, bn. (*erg zwart, zo zwart als git*): *Italianen met –e haren en –e ogen.*

glaas'je, o. –s (*klein glas* inz. in bet. 3 in bepaalde zegsw.): zegsw. *onder een – zitten*, gezamenlijk drinken; *een – op* (of: *bij*, of: *aan*) *de valreep*, een afscheidsglas drinken, oorspr. met de hand aan de valreep, om de trap af te dalen en het schip te verlaten; *te diep in 't – gekeken hebben*, de hoogte hebben.

glacé', o. (Fr. volt. dw. v. glacer: *geglansd leer*); *glacéhandschoenen* of **glacé's** en verkleinw. **glacee'tjes**; z. opm. alpaca.

glacé'papier, o. (*sterk geglansd papier*).

glaceren, geglaceerd (Fr. [Lat. glacies = ijs]: 1 *blinkend maken, met een glanzende laag overdekken*; 2 *met een laag suiker bedekken*): 1 *papier* –; 2 *geglaceerde kastanjes.*

glacis', o. glacieën (Fr. *veldborstwering met zachte helling of glooiing vóór de gracht en de bedekte weg*; *buitenste verdedigingslinie, talud*); **–weg,** m. –wegen (*weg, onder langs het glacis*). (cis = sie).

glad, gladder, –st **1** bn. (*effen, vlak, niet ruw, glibberig*): *een – voorhoofd, – haar*; *de gladde ijsbaan*; fig. *een gladde kerel*, bijdehand; *dat is nog al –*, spreekt van zelf; zie ij s; **2** bw. (1 *op onbelemmerde wijze*; *vlug, vlot* inz. met *gaan*; 2 *geheel*; *volkomen, totaal*): 1 *het gaat hem – af*; zegsw. *dat zit hem niet –*, [a]) dat lukt hem niet, dat is zo gemakkelijk niet, [b]) dat hindert hem; 2 *iets – vergeten zijn*, geheel en al; – *verkeerd* (of: *mis*), totaal.

glad'af, bw. (*rondweg*): *iets – weigeren.*

gla'dakker, m. –s (O.-I. *kampoenghond, die zonder meester rondloopt, gemene straathond*; fig. *schurkachtige vent, fielt*; *slimmerd, listige, bijdehante kerel*); ook, gladekker.

glad'boenen, boende –, h. –geboend (*boenen tot het glad en glimmend is*); evenzo: –borstelen, –hameren; zie gladmaken.

glad'den, gladde, h. geglad (*polijsten glanzen*): *papier* –, pletten; bij uitbr. *effenen, gladstrijken*; **–machine,** v. –s (*machine om gedrukte katoenen stoffen te glanzen*); **–vijl,** v. –en (*kleine vijl, zoetvijl*).

glad'digheid, v. (*glibberigheid*): *de – der straten bij invallende dooi*; *val maar niet op de* –, gladde straat.

gladha'rig, bn. (*met gladde, glanzige haren*): *een –e fox*; *gezond, – vee*; **–ha'righeid,** v.

glad'heid, v. (*het glad-zijn*): *de – van een geboende vloer, van een dansvloer*; fig. – *van taal, van versificatie*, vloeiendheid.

gladia'tor, m. gladiato'ren, –s (Lat. v. gladius = zwaard: gesch. *zwaardvechter*): *het bloedig spel der gladiatoren.*

gladio'lus, v. gladiolussen, gladio'len (Lat. eig. zwaardje: *zwaardlelie, familie der irisachtigen*): *de – heeft klokvormige bloemen.*

glad'janus, m. gladjanussen (*gladde kerel*).

glad'maken, maakte –, h. –gemaakt (*effen maken, schuren, polijsten*); evenzo: –schaven enz.; de volt. deelw. als één woord te schrijven, b.v. gladgeschaafd.

glad'schaaf, v. –schaven; zie zoetschaaf.

glad'uit, bw. (*onomwonden, rechtuit*): *iem. – de waarheid zeggen*, gladweg.

glad'weg, bw. (*zonder voorbehoud, geheel, volstrekt*; *ronduit, gul*): *iets – bekennen*; *iets – vergeten zijn*, totaal.

glan'dig, bn., bw. (*gloeiend, brandend*; fig. *zeer begerig*): *een paar –e ogen*; – *heet.*

glanduleus', bn.; glanduleuzer, –t (Fr. [Lat. glandulosus, v. glans = eikel]: *klierachtig*).

glans, m. in bet. 1 glanzen (1 *zachte schittering, schijn, schijnsel*; 2 fig. *luister, pracht*; 3 *poetsmiddel*; 4 *loodglans*): 1 *een zilveren, een matte –, een schitterende –*; *een – van tevredenheid*; 2 fig. *de – v. d. troon*; *ijdele –*, praal; *met – slagen*, met ere; 3 – *voor kachels*; 4 *loodglans is zwavelmetaal met donkere metaalglans en gemiddelde hardheid.*

glans'machine, v. –s (*pletmachine, om papier te glanzen*); **–periode,** v. –n (*bloeitijd*): *de – van deze industrie*; **–punt,** o. –en (eig. *punt, waar het licht van uitstraalt*; altijd fig. *het schitterendste gedeelte*): *het obligaat op de hoorn was het – van de avond*; **–rijk 1** bn. (1 *rijk aan luister*; *blinkend, flikkerend, vol glans*; 2 in verschillende toepassingen: *prachtig, roemrijk*): 1 *een – hemellicht*; *de zon ging – onder*; 2 fig. *een –e overwinning*; **2** bw. (*op schitterende, heerlijke wijze*): – *schiet nu de zon haar stralen*; – *uitblinken*; **–rijkheid,** v.; **–steen,** m. –stenen (*steen, die tot gladmaken of polijsten gebezigd wordt*).

glan'zen, glansde, h. geglansd (1 *zacht blinken, stralen, flonkeren*; 2 *doen blinken*): 1 *de sterren –*; *een –de zijden hoed*, glimmend; *metalen doen –*, blinken; *zijn ogen – van vreugde*, schitteren; 2 *garens –, het papier –.*

glan'zer, m. –s (*werktuig, waarmee men glanst*); **glanzerij'**, v. –en (*kalanderij*).

glan'zig, bn., bw. (*glimmend, blinkend, niet dof*): *–e lokken*; *–zwart haar*; **glan'zigheid,** v.

gla'riën, glariede, h. geglaried (Z.-N. *glinsteren*; van de ogen: *glazig, star staan*, in Z.-N. ook *schitteren*); N.-N. lit. t. *glaren.*

gla'rieogen, glarieoogde, h. geglarieoogd (Z.-N. *glazig, verwilderd staren*).

glas, o., in bet. 2, 3, 4, 5, glazen (1 *doorzichtige, harde doch zeer broze stof*; 2 *glazen plaat, ruit*; 3 *glazen beker, kelk, drinkglas, roemer*; 4 scheepst. *glazen voorwerp om een tijdruimte te meten*, inz. *zandloper, die in een half uur uitloopt*; *halfuurglas*; bij uitbr. *halfuur*; 5 in het alg. *voorwerp van glas*, alleen in het verband *glas* genoemd, anders enkel in samenst.): 1 *–blazen, – gieten, broos als –*; *Venetiaans –*; *geribbeld –*; fig. *een betoog, zo helder als –*, zeer helder; *een stem, zo zuiver als –*, zeer zuiver; *optisch –*, glas voor brillen, kijkers enz.; 2 *het – voor een schilderij*; *de glazen wassen, lappen, zemen, afspuiten enz.*, vensterruiten; zegsw. *zijn eigen glazen ingooien* (of: *insmijten*), roekeloos en moedwillig zijn eigen zaak bederven; *de beschilderde glazen in de St.-Jan*, kerkramen; 3 *een wijn–, een bier–, een water–*; *een stevig – drinken*; 4 *het – keren*; *het – is uitgelopen*; *ons schip zeilde drie mijlen in acht glazen*, d.i. in 4 uur; *de glazen tellen*, letten op het keren van de zandloper en de tijd noteren; *ieder*

der zes wachten aan boord is verdeeld in acht glazen; vier glazen in de hondenwacht, 2 uur na middernacht; 5 *een nieuw – op een horloge laten zetten; een – uit die bril is kapot; het – zakte,* weerglas; *met een – in het oog,* monocle; *het – van de lamp sprong.*

glas'achtig, bn. (*op glas lijkende*): *een –e diamant, een –e stof; –e ogen,* wezenloos.

glas'blazen, o. (*het blazend vervaardigen van glazen voorwerpen, b.v. v. flessen*); **–blazer,** m. –s; **–blazerij',** v. –en; **–blazerspijp,** v. –en (*werktuig v. d. glasblazer*).

glas'diamant (*valse diamant*), **1** (voorwerpsn.), m. –en; **2** (stofn.) o.; **–draad** (*in draden uitgetrokken, buigzaam glas*), **1** (stofn.), o.; **2** (voorwerpsn.), m. –draden; **–electriciteit,** v. (*positieve electriciteit, door wrijving [met zijde] op glas verzameld*); **–fabriek,** v. –en; **-harmonica,** v. –harmonica's: *de – is in 1785 te Parijs uitgevonden;* ook, –chord, o. –s.

glas'helder 1 bn. (eig. *zo helder als glas;* fig. 1 *zeer duidelijk;* 2 *helderklinkend*): 1 *een – betoog;* 2 *een – geluid;* **2** bw. (*op volkomen duidelijke wijze*): *de zaak – uiteenzetten.*

glas'hut, v. –hutten (*glasblazerij*); **–oven,** m. –s (*smeltoven van glas*); **–parel,** v. –s (*onechte parel*); **–raam,** o. –ramen (*houten of ijzeren raamwerk* inz. *met ruiten*): *de beschilderde –ramen b.v. te Gouda;* **–ruit,** v. –en (*vensterruit*); **–schijf,** v. –schijven (*glasplaat, vensterruit*); **–schilder,** m. –s (*kunstenaar, die kleuren in glas brandt en taferelen hiermede voorstelt*); **–slijper,** m. –s (*slijper van glas op een draai- of slijpbank*); **–werk,** o. (*voorwerpen van glas, kelken enz.; de vensterruiten v. e. gebouw*); **–winkel,** m. –s (*winkel, waar men glaswerk kan kopen*).

gla'tik, m. –s (O.-I. *rijstvogeltje;* z. ald.).

glau'berzout, o. (*kleurloze, doorzichtige stof; natriumsulfaat in kristalvorm,* genoemd naar Glauber † 1668 te Amsterdam).

Glau'cus, m., myth. zeegod met de gave der voorspelling (Gr.-Lat. eig. groenblauw).

gla'vie, v. –s, glaviën (gesch. *speer*); vero.

gla'zebakje, o. –s (*schoteltje van glas onder een wijnglas enz.; vingerspoelglas*).

gla'zen, bn. (1 *van glas;* 2 bij verg. *strak, glazig starend*): 1 *een – oog;* zegsw. *in een – huis wonen,* aan 't oordeel van een ieder blootstaan; *hij is op 't – bruggetje geweest,* in stervensgevaar; 2 *met – ogen aanstarend.*

gla'zendak, o. –daken (*dak van glas,* d. i. *van ruiten, in ijzeren spijlen gevat*); **–deksel.** o. –s (*deksel van glas*); **–deur,** v. –en (*deur, waarvan het paneel van glas is*); **–kast,** v. –en (*kast met glazen deuren, pronkkast; keukenkast*).

gla'zenloden (*glazen inzetten*).

gla'zenloder, m. –s: *de dichter Jan Vos, 1620–'67, was –.*

gla'zenmaker, m. –s (*man, die ruiten inzet;* ook: *netvleugelig insect, waterjuffer*).

gla'zenspuit, v. –en (*waterspuit, om vensters af te spuiten*).

gla'zenwasser, m. –s (*man, die de ramen reinigt; een werktuig, waarmede die reiniging plaatsheeft; soort van grote libel*).

glazeren, geglazeerd (*verglazen; glad of glanzig maken*).

gla'zig, bn. (1 *op glas gelijkend, glasachtig;* 2 bij verg. van aardappels: *doorschijnend en hard, niet kruimig;* van ogen: *strak, wezenloos, zonder uitdrukking*): 1 – *zand;* 2 *–e aardappels; –e ogen;* **–heid,** v.

glazu'ren, glazuurde, h. geglazuurd (*met glazuur bestrijken, verglazen*).

glazuur', **glazuur'sel,** o. (Fr. glacure [v. glacer]: *glazige stof, waarmede aardewerk bedekt wordt, om de poriën te dichten, verglaassel; tandémail*).

I. glee, v. gleeën (*slechte stee in weefsels, gaal*).

II. glee, m. gleeën (*kiekendief*); gew.

glei, o. (Z.-N. *beste roggestro*); verg. glui.

glei'ergoed, o. (*verglaasd aardewerk*): *hier verkoopt men –,* pottenbakkersgoed.

glei'erwerk, o.; hetzelfde als gleiergoed.

gleis, o. (*pottenbakkersaarde*).

gleis'ter, m. –s (Z.-N. *glinster, genster*).

gleis'werk, o. (*verglaasd of geglazuurd aardewerk*): *oude schotels van –.*

glei'zen, gleisde, h. gegleisd (*verglazen, doen glimmen of blinken*).

glet'scher, glet'sjer, m. –s (Duits: *ijsveld in het hooggebergte, langzaam afdalend*); **–ijs,** o.; z. firn; **-poort,** v. –en (*opening aan de gletschervoet, waaruit het gesmolten water wegstroomt*); **–rivier,** v. –en (*rivier, ontstaan uit* of inz. *haar water krijgend van gletschers*): *een –, de Rijn, heeft een regelmatiger waterstand dan een regenrivier, de Maas;* **–rijk,** bn.: *de –e alpen;* **–tong,** v. –en (*het eind van de gletscher, dat zich als een tong in het dal uitstrekt*); **–vlo,** v. –vlooien (*insectensoort op de gletschers;* Lat. isotoma glacialis).

gleuf, v. gleuven (*lange, smalle insnijding; groeve, spleet, greppel, kloof, geul* in verschillende toepassingen): *een – in een blok, een – in een boomstam, een – in het ijs.*

glib'beren, glibberde, i. geglibberd (*herhaaldelijk uitglijden, glijdend voortschuiven*): *– over de sneeuw; de aal glibberde uit mijn hand.*

glib'berig, bn. (1 *met gladde huid of oppervlakte; glad, vetachtig;* 2 *zo, dat men er licht op uitglijdt*): 1 *een –e paling, een –e slak;* 2 *–e straten;* **glib'berigheid,** v.

glij'baan, v. –banen (*ijs- of sullebaan; smalle gladde baan op ijs of sneeuw, waarop kinderen zich vermaken met glijden*): *een – maken.*

glij'boot, v. –boten (*hydroplaan, vliegboot*).

glij'den, gleed, h. en i. gegleden (1 *langs een oppervlak gemakkelijk, zonder merkbare wrijving voortglijden;* 2 *langs een helling vanzelf naar beneden schuiven; afzakken; afglijden;* 3 *ontglijden; ontsnappen, ontschieten*): 1 *de jongens hebben wel een uur gegleden,* gesuld; *de slee gleed over het ijs; ik* (ook: *mijn voet*) *kwam te – en ik viel,* uitglijden; fig. *de hand gleed onder zijn jas,* snel, ter sluik voortschieten; *door het water –,* stil, gemakkelijk voortschieten; *door het leven –,* gemakkelijk, zorgeloos door het leven gaan; *het oog gleed spiedend langs de muur;* 2 *het kleed gleed van de schouder; tranen gleden langs zijn wangen; in iems. armen –; zich van het paard laten –;* zegsw. *iets langs zijn koude kleren laten (af)–,* zich er niets van aantrekken; 3 *de paling gleed mij door de vingers; het woord gleed me van de lippen;* ook glijen.

glij'der, m. –s (*schuringsgeluid;* z. ald.).

glij'vlucht, v. –en (*het met afgezette motor glijdend neerdalen ener vliegmachine*).

glim'hout, o. (*halfvergaan hout, dat in het donker licht uitstraalt*); **–kever,** m. -s (*lichttor, weekschildkever, waarvan wijfjes en larven licht geven;* Lat. lampyridae).

glim'lach, m. (*lachende trek op het gelaat;*

lachje): *een minzame –, een gulle –*; **–lachen,** glimlachte, h. geglimlacht (*het gelaat tot een glimlach plooien*): *zij zag mij –d aan; spottend, minachtend, schamper –.*
glim'men, glom, h. geglommen (1 *branden zonder vlam; gloeien*; 2 *flauw, stadig blinken*): 1 *het vuur ligt in de as te –*; 2 *de laarzen –, een hoed kan –; de ogen glommen.*
glim'mer, o. (Duits: *naam v. e. groep van glinsterige delfstoffen, bestaande uit glimmende, buigzame schubjes, meestal bestanddeel van gneis en graniet*); zie mica; **–aarde,** v. (*aarde, waar zich glimmer in bevindt*).
glim'meren, glimmerde, h. geglimmerd (*fonkelen*): *de helmen –*, schitteren; lit. t.
glimp, m. –en (1 *zwakke schijn, flauw schijnsel*; 2 *bedrieglijke schijn*): 1 *een – van ironie, een – van spot*; 2 *onder de – van vriendschap; ergens een – aan geven*; **–en,** het glimpte, h. geglimpt (*blinken, glimmen*); vero.
glim'worm, m. –en, glimwormpje (*Johanneskever*); zie glimkever.
glin'steren, glinsterde, h. geglinsterd (*blinken, glanzen*): *sterren –; –de bajonetten.*
glin'stering, v. –en (*het glinsteren, glans*): *de – van het goud, de – der ogen.*
glint, o. –en (*houten schutting, heining*).
glin'ting, v. –en, glintinkje (*hekwerk* b.v. *om een stoep, omheining*).
glip, v. ook m. glippen (1 *snede, spleet, scheur*; 2 aardr. *sloot, geul*): 1 *een – maken in het oor v. e. schaap, een ganzepen, een lap*; 2 *de Glip is een buurt onder de gemeente Heemstede.*
I. glip'pen, glipte, h. geglipt (*een glip maken in*): *de oren van schapen –.*
II. glip'pen, glipte, i. geglipt (1 *uitglijden*; 2 *door gladdigheid ontsnappen; ontschieten, ontkomen*): 1 *ik, mijn fiets glipte op het ijs*; 2 *de alen – uit mijn handen; het geld glipt hem door de vingers,* hij geeft te veel uit; *de teugel(s) laten –*, de leiding uit handen geven; *iets, een gelegenheid laten –*, voorbijgaan.
glip'per, m. –s (Ned. beroerten: *koningsgezinde, die uit de opgestane steden week*).
glip'pertje, o. –s: *een – maken,* heimelijk een (niet toegestaan) uitstapje doen.
glissan'do, bw. (It. muz. *glijdend*): *een passage – spelen,* d.i. met een vinger over de toetsen glijdend.
glis'sen, gliste, h. en i. geglist (1 *glijden* in bet. 1; 2 *glijden* in bet. 3: *ontglijden*): 1 *hij heeft op de glijbaan geglist; zij is tegen een koekkraampje geglist*; 2 *het stuk ijs, de paling gliste uit mijn handen.*
glit, o. (*een loodoxyde*): naar de kleur: *goud–.*
glit'teren (*schitteren, flikkeren*): *de –de rivier.*
globaal', bn., bw. (Fr. global: *over het geheel genomen, ruw geschat, bij raming, begrotenderwijze*): *een – overzicht; – genomen; de verkoping heeft – f 1000 opgebracht,* plusminus.
glo'be, v. –s (Fr. globe [Lat. globus = menigte, klomp, bol]: *bol; kunstmatige hemel- of aardbol, dienende bij het onderwijs*).
globe-trotter, m. –s (Eng. *wereldreiziger*).
gloed, m. (*hitte, uitstralende warmte*; fig. *bezieling, kracht*): *de – der zon; de – der gezondheid; de – ligt er nog op,* glans; *de – der jeugd,* levenskracht; *iets met – verdedigen, in – raken,* vuur, bezieling; *een – van kleuren,* koloriet.
gloed'nieuw, bn. (*splinternieuw, fonkelnieuw*): *een –e witte broek.*
gloei'draad, m. –draden (*platina- of bamboesvezeldraad in een electrisch lampje*).
gloei'en, gloeide, h. gegloeid (1 *in rode of witte gloed zijn door verhitting; uitstralen van licht en warmte bij sterk verhitte lichamen; zonder vlam branden*; 2 *fonkelen, schitteren; een roodachtige glans uitstralen*; fig. *blaken, branden*; 3 *sterk verhitten, zeer heet maken*): 1 *de kachel staat te –; de handen kunnen –,* b.v. door wrijving; 2 *de ogen van een koortslijder –*; fig. *hij gloeit van verontwaardiging; wiens hart voor land en koning gloeit,* (Volkslied); z. alpengloeien; 3 *het ijzer –.*
gloei'end, bn., bw. (*zeer heet, brandendheet*; fig. *vurig, erg*): *een –e hitte, een –e plaat*; fig. *–e liefde,* vurig; *met –e wangen,* brandende, rood van schaamte enz.; zegsw. – *het land hebben,* erg; Z.-N. *een –e boer,* lompe.
gloei'endheet, bn. (*kokendheet*): *–hete koffie*; fig. *een –hete dag in Augustus.*
gloei'erig, bn., bw. (*zich min of meer onaangenaam warm gevoelend*): *mijn hoofd is –; – zijn van koorts; – warm.*
gloei'hitte, v. (*hoge graad van hitte*).
gloei'ing, v. –en (*het gloeien, gloed*).
gloei'kousje, o. –s (*kousje, dat in brandend gas wit gloeit*); **–lamp,** v. –en (*glazen ballonnetje met draden, die gloeien, als er een voldoende electrische stroom doorheen gaat*); **–licht,** o. –en (*licht van gloeilampen, kousjes-gaslicht*).
glooi, m. (*afhelling*): *de – der duinen.*
glooi'en, glooide, h. geglooid (*schuin aflopen, zacht afhellen*): *een bergpad kan –*; **–end,** bn. (*zacht hellend*): *het –e strand.*
glooi'ing, v. –en (*helling*): *langs de – v. e. heuvel*; **–hoek,** m. –en (*hoek van helling*).
gloor, m. (*glans*; fig. *roem, eer, luister*).
glop, o. gloppen (*smal straatje*); ook, slop.
glo'ren, gloorde, h. gegloord (lit. t. *glanzen, stralen, flikkeren, glimmen*): *er gloorden nog enige vonken; de dageraad begint te –.*
glo'ria, Lat., **1** v. (*lof, eer; eerste woord van de R.-K. lofzang: Gloria in Excelsis Deo,* d.i. Ere zij God in den hoge(n); *deel der Mis*); Z.-N. *feestviering: 't was grote, volle –*, volop feest; **2** v. (*zeker sterk, glanzig weefsel, dat niet verkleurt*): *een –paraplu,* van gloria.
glo'rie, v. (Lat. gloria: 1 *eer, roem; luister, pracht, praal, heerlijkheid*; 2 *aureool, nimbus*; 3 Z.-N. *praalzucht, ijdelheid*): 1 *de baan der –; zijn zoon is zijn –*, trots; *in de – zijn,* vol trotse vreugde; 2 *de – van een Heilig siert het hoofd diens vaders,* stralenkrans; 3 *zot van – zijn.*
glo'riekroon, v. –kronen (*erekroon*).
gloriëren, geglorieerd (*pralen*), vroeger *gloriën.*
glo'rierijk 1 bn. (1 *roemrijk*; 2 van de hemel enz.: *heerlijk, verheerlijkt*): 1 *ons – verleden, een –e naam*; 2 *het – verblijf in het eeuwig licht; het –e koor der Apostelen*; **2** bw. (*vol roem*): *zij stierven –.*
gloriët'te, v. –s (Fr. *tuinhuisje, priëeltje*).
glorieus', bn., bw.; glorieuzer, –t (Fr. [Lat. gloriosus]: *roemrijk, schitterend*; fig. *trots, grootsprekend*).
glorifica'tie, v. (Fr. [Lat. glorificatio]: *verheerlijking*).
glorio'le, v. –s (Fr. *stralenkrans*).
glorio'sa, v. gloriosa's (Lat. *zekere prachtlelie*).
glos, glos'se, v. glossen (Gr.-Lat. glossa: 1 *geschreven toelichting, verklarende kantte-*

kening; 2 *hekelende aanmerking, spotternij*): 1 *op een oud handschrift glossen maken*, bijvoegen; 2 *hij maakt overal glossen op*.
glossa'rium, o. (Ned.) –s; (Lat.) glossa'ria (Lat. *lijst van glossen* in bet. 1; *verklarende woordenlijst of verklaringslijst van woorden en uitdrukkingen, dienende als voorlichting*).
glosseren, geglosseerd (Lat. glossare: *aantekeningen maken bij*; *v. opmerkingen voorzien*).
glot'tis, v. glottissen (Gr.-Lat. *stemspleet*).
Glück-auf', o. (Duitse mijnwerkers-heilwens: *gelukkige terugkeer naar boven*).
gluco'se, v. (van Gr. glykys = zoet: *druivensuiker*).
glui, o. (*gezuiverd lang tarwe- of roggestro* [van 1–1.20 m] *als dakbedekking*): *men dekt de boerenhuizen met riet, ook met –*.
glui'pen, gluipte, h. gegluipt (*loeren; vals, huichelachtig kijken*): *een –de blik*.
glui'per, glui'perd, m. –s (*valsaard; iem. met slinkse streken, huichelaar*): *mevrouw, gij maakt van uw zoontje een –*.
glui'perig, bn., bw. (*vals, huichelachtig*): *–e Willem werd boos; – kijken*; **–heid,** v.
gluips, bn., bw.: *de kat is –*, vals.
glun'der 1 bn.; glunderder, –st (*helder, kraakzindelijk, fris*; inz. van personen; *met een fris, gezond uiterlijk en opgewekt*): *de –e boerin*; **2** bw. (*op een wijze, die blijk geeft van vrolijkheid, voldoening, opgewektheid*): *zij lachte –; – kijken*, vergenoegd.
glun'deren, glunderde, h. geglunderd (*glunder kijken*): *hij glunderde bij dit voorstel*.
glu'ren, gluurde, h. gegluurd (*loeren, nieuwsgierig, onderzoekend kijken, spieden*): *om een hoekje (komen) –*; fig. *de najaarszon gluurde door de kerkvensters*.
glu'ten, o. (Lat. gluten = lijm: *plantenlijm; kleefstof, uit de eiwitdelen van graankorrels*).
glu'tenbrood, o. (*zemelachtig brood voor lijders aan suikerziekte of diabetes*).
gluti'ne, v. (Fr. *beenderenlijm, voornaamste zelfstandigheid v. h. bindweefsel*).
glu'ton, o. (*witte kleefpasta*, het eerst in Nederland vervaardigd); zie gluten.
gluur'der, m. –s (*afspieder*).
gluur'ogen, –oogde, h. gegluuroogd (*gluren*): *de knaap –oogde door de heg*.
glyceri'ne, v. (Gr. glykeros = zoet: *oliezoet, ontdekt in 1790: in vetten verbonden met vetzuren aanwezig*); lees *glieserie'ne*.
glycogeen', o. (*koolhydraat, voorkomend in het menselijk lichaam*).
glyphiek', glyptiek', v. (Fr. glyptique [Gr. glyphein = uitsnijden]: *kunst, om in steen* [*beeldende lijnen*] *te snijden*); lees *glie-fiek', glip-tiek'*.
glyphographie', v. (*de kunst, om koperplaten tot de betekening en de galvanische afdruk gereed te maken*).
glyp'ten, m. mv. (Gr. glyptos = uitgesneden: *gesneden stenen*).
glyptotheek', v. glyptotheken (*verzameling van gesneden stenen, van beeldhouwwerken; een museum er voor*): *de – te München*.
gnap, bn. (wisselvorm van *knap*: *keurig, proper*): *Hil is erg –*; gew.
gneis, o. (Duits: delfstofk. *zeker laagsgewijs gebouwd gesteente, bestaande uit veldspaat, kwarts en glimmer*).
gnif'felen, gniffelde, h. gegniffeld (*heimelijk of in zijn vuistje lachen*).
gnoe, o. –s (*een soort van antilope, ter grootte v. e. ezel, in Z.-Afrika, wildebeest*; Lat. connochoetes gnu).
gno'me, v. –n (Gr.-Lat. gnome = oordeel: *korte, zinrijke spreuk*): *de –n van Jezus Sirach; Rückert dichtte –n*; **gno'misch,** bn., bw. (*in spreuken vervat; spreukvormig; in spreuken dichtend*): *–e dichters*.
gno'mon, m. –s (Gr.-Lat. gnomon = kenner: *zonnewijzer; astronomische wijzer*; fig. *richtsnoer*).
gnoom, m. gnomen (Germ myth. *aard- of berggeest, dwerg; kabouter*).
–gnosie, –gnost, v. de stam van gnosis.
gno'sis, v. (Gr. het erkennen: *inzicht, kennis*; theologie: *openbaring*; inz. *de geheime wetenschap der gnostici*).
gnosticis'me, o. (*godsdienstig-wijsgerig systeem, leer der gnostici*); **gnostie'ken,** m. mv. (*door de R.-K. kerk als dwaalleraren beschouwde godsdienstig-wijsgerige dwepers uit de eerste eeuwen van het Christendom, die met verwerping of willekeurige uitlegging der Christelijke openbaring, de verhouding van God tot de wereld, de oorsprong van goed en kwaad enz. trachtten te verklaren*, o. a. *Mani, de stichter van het Manichaeïsme in 277*); ook: **gnos'tici,** mv. van (Lat.) gnos'ticus.
gnuï'ven, gnuifde, h. gegnuifd (*heimelijk lachen, in zijn vuistje lachen*).
go, o. (*gooi, gouw*); verg. *Oostergoo*.
goal, m. –s (Eng. *begin of eindpunt; doel of doelpunt*); **–keeper,** m. –s (Eng. *doelverdediger*); **–kick,** m. –s (Eng. *doelschop, uittrap*); **–line,** v. –s (Eng. *doellijn*); **–paal,** m. –palen (*doelpaal*).
go'bang, m. –s (O.-I. *een* $2^1/_2$*-centstuk*).
gob'belen, gobbelde, h. gegobbeld (Z.-N. *braken*).
gobelin', o. –s (Fr. *hang-, wandtapijt met ingewerkte figuren: uitvinder, Jean Gobelin, wolverver, die in 1450 de eerste weverij te Parijs aan de beek Bièvre stichtte; gobelinachtige stof als meubelbekleding enz.*); z. opm. alpaca.
God 1 m. (misschien oorspr. *de Aangeroepene: Opperheer, Schepper, Almachtige, de oneindig volmaakte Geest*): *geef Gode de eer; de – der heirscharen; – loven, prijzen, zegenen; met –s hulp, in –s naam; – noch duivel vrezen*, niemand; *– zij met ons*, randschrift van onze guldens en rijksdaalders; *hij vreest – noch zijn gebod*, is een doorslecht mens; *leven als – in Frankrijk*, onbezorgd, lui en lekker; *van – geen kwaad weten*, zonder erg zijn; *bij de gratie Gods*, toevoegsel aan een vorstelijke enz. titel; *zo waarlijk helpe mij – almachtig*, eedsformulier; *hij bezit Gods ter wereld niets*, in 't geheel niets; *– beter het*, God alleen is bij machte dat te herstellen; *het is – geklaagd*, hemeltergend; *God zij gedankt; gave God, dat*; als uitroep: (*wel*) *God almachtig! grote God!* zie beschikken, gebod, genade, water; **2 god,** m. goden (afgod): *Mercurius, de god van de handel; bij de goden zweren*, bij de hoogste machten; uitroep: *grote goden!* fig. *de goden dezer eeuw*, [a]) de machtigen, [b]) zie Moloch.
Goddank', tw. (*Gode zij dank*).
god'delijk 1 bn. (1 *de natuur van een godheid of van de godheid hebbende*; 2 *aan een godheid eigen*; 3 *van God afkomstig*; 4 *verheven, zeer schoon, heerlijk*): 1 *de –e Meester*; 2 *de –e natuur; –e eer; de –e voorzienigheid*; 3 *de –e openbaring, het – recht der overheid*;

R.-K. *de drie -e deugden*, geloof, hoop en liefde; 4 *de -e schoonheid der lente*; **2** bw. (*overheerlijk, verrukkelijk* inz. met *schoon, mooi, lekker*): *- schoon; zij zingt -*; **-heid,** v.

goddeloos' 1 bn.; **goddelozer, -t** (1 *zonder God, aan geen God gelovende*; in ruimer opvatting: *boos, snood*; 2 *blijk gevende van ongodsdienstigheid*; in ruimer opvatting: *misdadig, gruwelijk, snood*; zwakker: *zeer erg*): 1 *het goddeloze volk*; 2 *een - werk*, zondig, zedeloos, slecht; *een - leven leiden; een - spektakel maken*, erg, vreselijk; **2** bw. (1 *op ongodsdienstige wijze*; 2 *in hoge mate, gruwelijk, schandelijk*): 1 *- spreken*; 2 *hij heeft mij - behandeld*; **3** tw.: *-, wat een leven!*

goddeloos'heid, v. -heden (*ongodsdienstigheid, zondigheid; boosheid, verdorvenheid; zondige daad*).

go'dendom, o. (*al de heidense goden samen*): *het Griekse -*; **-drank,** m. (*drank der Olympische goden, nectar*; ook: *drank der helden in Walhalla*); **-leer,** v. (*mythologie*); **-schemering,** v. (Germ. myth. *verduistering der tijden, ondergang der Asen bij de wereldbrand, ragnarökr*); **-spijs,** v. (*ambrozijn, dat de eeuwige jeugd schonk aan de Griekse goden*).

godes', godes'se, soms **goddes'se,** v. godessen (lit. t. *vrouwelijke godheid*): *de - Themis*; fig. *de Eendracht is e. beminnelijke -*.

godgans', bn. (*versterking van gans; geheel*): *de -e dag luieren*, de lieve lange dag; **-elijk,** bn. (versterking van *godgans*: *algeheel*): *de -e dag zit hij te hengelen: ik zit al drie -e uren te studeren* (met de bijgedachte aan verveling).

god'geklaagd, bn. (eig. *voor God geklaagd*: *schandelijk*): *'t is -, dat ge zo handelt.*

god'geleerd 1 bn. (*geleerd in zake van God en godsdienst*): *een - schrijver*, die veel kennis bezit aangaande God, Zijn wil, Zijn geboden; bij uitbr.: *-e bijdragen*, die op de godgeleerdheid (theologie) betrekking hebben; **2 -e,** m. -n (*theoloog; iem., die zijn studie maakt van al, wat op de godsdienst betrekking heeft; beoefenaar d. godgeleerdheid*).

god'geleerdheid, v. (*de wetenschap, kennis van de Godsdienst; theologie*): *bij - denkt men veelal aan een kennis. die alleen kan bestaan voor gelovigen, bij godsdienstwetenschap niet.*

god'gevallig, bn. (*behaaglijk aan God*): *het - feestlied*; **-gewijd,** bn. (*geheiligd aan God*): *de -e altaren, -e maagden.*

God'heid 1 v. (1 *goddelijke natuur*; 2 *het opperwezen, God*): 1 *de - van Christus*; 2 *de - op haar hemeltroon*; **2 god'heid,** v. -heden (*een goddelijk wezen*): *de geduchte -heden der Germaanse mythologie.*

godin', v. godinnen (*vrouwelijke godheid*); fabelleer: *de - Diana; de - van de vrede; de negen godinnen*, muzen; bij verg. *hij zeide, dat Henriette een - der muziek was.*

Godlof', tw. (*Gode zij lof en dank*).

god'loochenaar, m. -s (*iem., die het bestaan van God loochent of ontkent; atheïst*).

god'loochening, v. (*atheïsme, ontkenning van het bestaan van God*).

God'mens, m. (*Messias, de Christus*): *het woord - betekent God en mens.*

Gods'advocaat, m. -advocaten (*een prelaat, die bij een heiligverklaring vóór pleit, die deze verdedigt*; bij uitbr.: *iem., die het goede ener zaak bepleit*); verg. duivelsadvocaat.

Gods'akker, m. -s (lit. t. *kerkhof*).

God save the king (the queen), Eng. *God behoede den koning (de koningin); aanvangswoorden van het Engelse volkslied.*

gods'bedrieger, m. -s (Z.-N. *schijnheilige*).

gods'deel, o. (Z.-N. *aalmoes, die op Kerstavond of op Dertiendag wordt gegeven*).

gods'dienst, m. in bet. 3 -en (1 *godsvereering, aanbidding van God*; 2 *gemeenschappelijke godsdienstoefening*; 3 *het geheel der plechtigheden, leerstellingen ener godsverering; geloof, belijdenis*; 4 *godsvrucht, vroomheid*): 1 *uitoefening van de openbare -*; 2 *hij is naar de -*; 3 *de Christelijke -, de Joodse -*; 4 *bevordering van de -; hun - werd godgeleerdheid.*

gods'dienstbegrip, o. -begrippen (*ziens-wijze in zake het geloof*): *het Christelijk -, het Israëlietische -*; **-gebruik,** o. -en (*ceremonie bij enige eredienst*); **-geschil,** o. -geschillen (*geschil over de godsdienst*): *de -geschillen in de 16e en 17e eeuw*; **-haat,** m. (*geloofshaat, felle onverdraagzaamheid*).

godsdien'stig 1 bn., bw. (1 van personen: *zich aan de godsdienst houdende; vroom, godvruchtig*; 2 van personen: *in zaken v. godsdienst*; 3 van zaken, begrippen enz.: *op de godsdienst betrekking hebbende, de godsdienst aangaande, in de godsdienst gegrond*; 4 van zaken, begrippen enz.: *blijk gevende van godsvrucht, vroomheid; vroom, heilig*): 1 *een - mens*; 2 *een -e tegenstander*; 3 *een -e plechtigheid; een -e gezindheid; -e meningen; - onderwijs*; 4 *-e lectuur; -e overpeinzingen; een - boek*; **2** bw. (*op godsdienstige* [in bet. 4], *vrome wijze*): *- leven*; **-heid,** v.

gods'dienstijver, m. (*geloofsijver*); **-krijg,** m.; zie -oorlog; **-leer,** v. (*geloofsleer*); **-leraar,** m. -leraren, -s (*leraar in de godsdienst*: inz. *dominee, predikant*); **-loos,** bn. (eig. *zonder godsdienst te hebben*: *zonder bepaald geloof*); **-oefening,** v. -en (*stichtelijk samenzijn om God te dienen of te loven*; ook: *kerkelijke eredienst*): *een - storen; een openbare -*; **-onderwijs,** o. (*onderricht in de geloofs- en zedenleer ener kerk*); **-onderwijzer,** m. -s (*iem., die bevoegd is tot het geven van onderwijs in de Hervormde godsdienst*); **-oorlog,** m. -oorlogen (*oorlog om den geloove*): *de -oorlogen in Duitsland*; **-plechtigheid,** v. -plechtigheden (*plechtige, godsdienstige handeling in het openbaar; kerkelijke ceremonie; kerkeredienst*); **-plicht,** m. -en (*plicht, door de godsdienst voorgeschreven*): *zijn -en trouw vervullen, veronachtzamen*; **-stichter,** m. -s: *Mohammed, de -*; **-twist,** m. -en (*twist of geschil over het geloof*): *de -en in Holland*; **-vorm,** m. -en (1 *wijze van godsverering*; 2 *geloofsvorm*; 3 *uiterlijke godsdienstige verrichting*): 1 *uiterlijk tot de Islam bekeerd, behouden de Javanen hun vroegere -*; 2 *het Protestantisme, een der Christelijke -en*; 3 *de indrukwekkende -en der R.-K. kerk*; **-vraag,** v. -vragen (*vraagstuk ten aanzien van de geloofsleer*); **-vrede,** m. (*vrede, door partijen gesloten in zake het geloof*): *de - van Augsburg in 1555.*

gods'dienstvrijheid, v. (*vrijheid in de uitoefening van de eredienst*; ook: *gewetensvrijheid*, nl. *de vrijheid, om die godsdienst openbaar te belijden, die men verkiest*); **-waanzin,** m. (*krankzinnigheid door dweperij in zake de godsdienst*); **-wetenschap,** v. (*leer*

of wetenschap betreffende de verschillende geloofsleringen; wetenschap, die [zonder van enige openbaring uit te gaan] de godsdienst tot voorwerp van haar onderzoek maakt); **—zaak,** v. –zaken (*zaak, het godsdienstig geloof betreffende; geloofszaak*); **–zin,** m. (*genegenheid tot godsvrucht, vroomheid*).

gods'genadig, Z.-N. bn., bw.: *de –e dag,* hele; *– drinken,* zeer.

gods'gericht, o. (*het oordeel Gods* b.v. *ten jongsten dage; godsoordeel; straffe Gods*).

Gods'gezant, m. –en (*profeet*).

gods'huis, o. –huizen (1 *kerk, tempel;* 2 *instelling van weldadigheid, liefdegesticht*): 1 *met eerbied een – binnentreden;* 2 *in een – worden behoeftigen, gebrekkigen, bejaarden, kinderen opgenomen en liefderijk verpleegd.*

gods'jammerlijk, bn., bw. (*droevig, ellendig*): *een –e toestand; – schreeuwen.*

gods'lamp, v. –en (*de met olijfolie gevoede lamp, welke dag en nacht in de R.-K. kerken vóór het tabernakel brandt*).

gods'lasteraar, –las'teraar, m. –s of –lasteraren (*iem., die God hoont,* b.v. *door vloeken of spotternij*); **–las'tering,** v. –en (*beschimping of vervloeking van God; vloek*).

godslas'terlijk 1 bn. (*wat God lastert*): *–e taal;* **2** bw. (*op godslasterlijke wijze*): *–vloeken.*

gods'loon, o. (Z.-N. *geringe gift of beloning, karig loon*): zegsw. *om een –,* om niets.

Gods'man, m. –mannen (*man, door God gezonden of bezield: apostel, profeet*).

Gods'naam, in (uitroep, aanhef: 1 bij de aanvang ener plechtige handeling; 2 bij het ondanks zich zelf overgaan tot iets; een soort van aanmoediging, van berusting: *komaan, welaan;* 3 uitroep van aandrang of nadruk bij een bevel, verzoek enz.: *in 's Hemelsnaam;* 4 uiting v. verbazing): 1 *één, twee, drie – –,* bij het overboord zetten van een lijk op zee; 2 *ik heb het – – maar gedaan;* 3 *hou je – – stil!* 4 *hoe is het – – mogelijk?* ook: *wat moet ik er in Godsheren naam mee doen!*

gods'oordeel, o. –oordelen (middeleeuwen: *gerechtelijke proef, waarbij Gods wonderbare inwerking verwacht werd, om de waarheid te doen kennen*); zie ordale.

gods'penning, m. –en (*handgeld, huurpenning*): *de – geven, terugbrengen.*

Gods'regering, v. (*de onmiddellijke heerschappij van God, priesterbestuur*): *de –, waaronder Israël leefde;* zie theocratie.

gods'spraak, v. –spraken (1 *antwoord, uitspraak door of vanwege een godheid;* 2 *raadsel-, wonderspreuk;* 3 *datgene, waardoor de godheid antwoord geeft; dat, wat antwoord geeft; plaats, waar orakels gegeven worden;* 4 in Christelijke zin: *goddelijke openbaring, profetie*): 1 *de dubbelzinnige –spraken van Apollo;* 2 *hul de –* (orakeltaal) *van uw zangen in tonen, die het hart verstaat;* 3 *in Delphi, waar een overoud orakel of – was;* 4 *de heilige –spraken van het Oude Testament.*

gods'vrede, m. (middeleeuwen: *schorsing van veten of vijandelijkheden*); zie treuga.

gods'vrucht, v. (eig. *vreze en liefde voor God; vroomheid*); verg. vruchten.

Gods'wege, van: uit naam van God.

Gods'wil, om (eig. *ter wille van God; om God aangenaam te zijn*: 1 om iem. te bezweren iets te doen of te laten; 2 als uitroep van verwondering: *wel allemachtig;* 3 *om niet; gratis; pro Deo*): 1 *zwijg, zwijg om –!* 2 *hoe is 't om – mogelijk;* 3 *iem. om – helpen.*

god'vergeten 1 bn. (eig. *aan God niet meer denkend*: 1 van personen: *boos, snood, goddeloos;* 2 van hoedanigheden enz.: *gruwelijk, schandelijk*): 1 *een – booswicht;* 2 *– moedwil;* **2** bw. (*in hoge mate*): *– slecht.*

godvre'zend, bn. (*vroom, braaf, godvruchtig*); **–heid,** v. (*godsvrucht*).

godvre'zenden, m. en v. mv. (Bijbel: *heidenen, die onder Joodse invloed den waren God aanbaden en enkele voorschriften,* b.v. *de sabbatsrust, onderhielden*).

godvruch'tig 1 bn. (*godvrezend*): *een – mens, een – werk, een –e denkwijze;* **2** bw.: *hij bad –,* op vrome wijze; **–heid,** v.

God wil het! (*leus der kruisvaarders*; het eerst gehoord op het concilie van Clermont in 1095).

godza'lig, bn. (*vroom*); **–heid,** v.

goê in de zegsw. *de goê gemeente,* het gewone volk, oorspr. de goede gemeente, een welwillende uitdrukking voor de betrekking ten opzichte van den heer.

goe'be, v. (Z.-N. gew. *rommelpot*).

goe'boeg, m. –s (O.-I. *huisje van bamboe in de padie-velden voor een wachter, die de vogels moet verjagen*).

goed, beter, best **1** bn. (1 *gepast, bruikbaar, geschikt;* 2 *deugdzaam, braaf, eerlijk;* 3 *heilzaam, voordelig*): 1 *– gereedschap maakt een – werkman; nergens – voor zijn;* 2 *–e lieden,* braaf, eerlijk; *– volk!* 3 *verse lucht is – voor de gezondheid;* nog: *wachten op beter weer; de zieke wordt weer beter,* is herstellende; *dit is mijn beste jas, dit opstel is het beste,* meest goede; *gij zijt al te –,* welwillend, vriendelijk; *op een goede* (of: *goei*) *dag,* op zekere keer; *een – jaar,* [a]) vruchtbaar, [b]) ruim een jaar; *een – halfuur,* ruim; *dat is –!* [a]) uitstekend, [b]) toegestaan; *dat is maar – ook; die is –,* grappig, leuk; ook iron. *nou maar, die is ook –! ben je niet –,* [a]) niet wel, [b]) niet wijs? *hij was zo – niet, of hij moest mee,* niettegenstaande zijn verzet; *wees zo – mij even mee te delen* (beleefdheidsformule); *er was zo – als niem.,* bijna niemand; *dat is zo – als zeker,* bijna zeker; *zij is – in het Frans,* zeer op de hoogte; *– voor twee kilo; hij is er – voor,* in staat te betalen; *hij is er niet te – voor,* men kan dat (iets slechts) van hem verwachten; als uitroep met versterkende woorden: *net –! nu –! ook –! mij –,* het kan mij niets schelen! Z.-N. *– als brood,* door en door goed; *– houden,* bewaren; zie acht, buurman, goede trouw, Goede week, goede werken; **2** (1 bijw. v. wijze; 2 bijw. v. graad): 1 *zo goed en zo kwaad als het kan,* zó als vereist wordt; *– zo!* flink zo; *de woorden zijn – gekozen,* op een gepaste wijze; *ge kunt heel – om 12 uur hier zijn,* zonder moeite; *zul je het – onthouden,* nauwkeurig? *ik gevoel het –,* duidelijk; *hij heeft het – getroffen,* gelukkig; *het klinkt –,* bevallig, welluidend; *– over iem. denken,* gunstig; *er – in zitten,* warmpjes; *– Katholiek zijn,* zuiver, ijverig; 2 *nog niet – wakker,* in een behoorlijke of vrij ruime mate; *zo – als;* **3** o.; alleen in bet. 5, 6, 7 goederen (1 *de hoedanigheid van goed;* 2 *alles wat goed is,* of *iets dat goed is* in de verschillende bet. van goed; 3 *nut, voordeel,* in zegsw.; 4 *crediet,* meest oneig. in zegsw.; 5 *bezittingen, vermogen,* in het enkelv. in collectieve opvatting; in het mv. ter

aanduiding van verschillende bezittingen; 6 *een uitgestrektheid gronds, die men bezit*, meestal in samenst.; 7 *voorwerpen en stoffen*, inz. *als koopwaar, die verzonden wordt*; 8 *linnen, katoenen, lakense stoffen en daaruit vervaardigde voorwerpen*; 9 *bagage, reisgoed, pakkage*; 10 *benaming van allerlei gelijksoortige of ongelijksoortige voorwerpen of van een grondstof*; 11 *benaming van een stof, die men niet kan of wil noemen*; 12 *huisraad, gerei*, inz. in samenstellingen; 13 *collectieve naam voor levende wezens*): 1 *het onderscheid tussen – en kwaad kennen*; 2 *iets –s, iets lekkers*; *ik kan geen – bij hem doen*; 3 *voor iems. eigen –*; *zich te – doen*; 4 *iem. iets ten goede* (of: *te goed*) *houden*, [a]) iem. iets in diens voordeel aanrekenen; [b]) oneig. iem. iets niet ten kwade duiden; *te – houden* (zonder bepaling), *te – hebben*, het nog van een ander te vorderen hebben; 5 *– en bloed opofferen voor*; *roerend en onroerend –*; *getrouwd zijn in gemeenschap van goederen*; 6 *zijn goederen liggen in Gelderland*; 7 *de bestelde goederen*; *goederen lossen*; 8 *dat is mooi – voor een japon*; *doe je Zondagse – uit*; 9 *mijn – is in de bagagewagen*; *witkiel, zorg voor mijn –*; 10 zie waarloos; 11 *dat –je stinkt lelijk*; *met dat – moet ik elke dag smeren*; 12 *potten–, Keuls –*; *dat – is helder geschuurd*, keukengerei; *dat is geen porselein, maar steen–*; 13 inz. in verkleiningsvorm: *kinderen is een aardig goedje*; *dat goedje* (jonge meisjes) *is vrij druk*; bij uitbr.: *muizen is een lastig goedje*.

goedaar'dig 1 bn. (*welwillend*; *goed, zacht van aard*): *een – kind, het schaap is –*; *die mazelen zijn nogal van een – soort*, niet kwaadaardig; **2** bw. (*op welwillende of op goedige, goelijke wijze*): *zij lachte – om het dwaze gezegde*; **goedaar'digheid,** v.

goed'achten, achtte –, h. goedgeacht (*voor goed houden*): *spreek er hem over, als gij het –acht*, nuttig oordeelt; zie goedvinden.

goe'dang, m. –s (O.-I. *pakhuis*; *provisiekamer*).

goed'bloed, m. (*sukkel, goedzak, hals*).

goed'deels, bw. (*voor een groot deel*): *Pruisen onttrok zich – aan de krijgstocht*.

goed'doen, deed goed, h. goedgedaan (1 *weldoen*; 2 *baten, van nut zijn*; 3 *liefdadig, milddadig zijn*; 4 v. zaken enz.: *baat geven*; 5 *deugd doen, lafenis geven*; 6 *verlichten*; 7 *weldadig aandoen*; 8 *bevorderlijk zijn voor iems. belang*): 1 *is het geoorloofd op Sabbat – te doen? een wees –*; 2 *hij kon hem noch –, noch schaden*; 3 *'t rein genot van –*; 4 *die reis zal hem –*; 5 *die koele drank deed –*; Z.-N. *zich –*, zich zat eten of drinken; 6 *die tranen deden haar –*; 7 *die gunstige berichten deden den ouden man –*; 8 *de den prins bewezen dienst zal hem in zijn verdere loopbaan –*.

goed'dunken 1 dacht of docht –, h. –gedacht of –gedocht (*behagen*; *goed, wenselijk voorkomen*; *believen, aanstaan*): *het heeft den koning –gedacht, u te belonen*; **2** o. (*welgevallen, welbehagen, toestemming*): *handel naar –*; *dat hangt van zijn – af*.

goedeman'nen, m. mv. (Z.-N. *scheidsrechters in geschillen tussen bazen en werklieden*); **–raad,** m. Z.-N.; zie goeman en werkrechtersraad.

goeden- of **goeiena'vond,** m. (*avondgroet*); evenzo: **–dag',** **–mid'dag,** **–mor'gen,** **–nacht'**: *–zeggen*; zie ald.

goedendag', m. –s (middeleeuwen: *lange speer met ijzeren punt*); scherts. benaming: men kon er den vijand terdege mede begroeten; verg. morgenster.

goedendag'zeggen, zegde of zei –, h. goedendaggezegd, –gezeid (*iem. een aangename dag toewensen*; ook, *vaarwelzeggen*): *kom eens –*; evenzo: goedenmor'gen-, goedenmid'dag-, goedennacht'zeggen.

goe'deren, zie goed **3** 7; **–boot,** v. –boten (*stoomboot, die uitsluitend koopmansgoederen, waren, materialen enz. vervoert*); **–bureau,** o. –bureau's (*–kantoor*); **–handel,** m. (*koop en verkoop van waren, handel in koopmanswaren*); **–kantoor,** o. –kantoren (*kantoor, waar de goederen in ontvangst worden genomen, bestelkantoor voor vrachtgoed bij de spoorweg*); **–loods,** v. –en (*overdekt* [*houten*] *gebouw, waarin waren worden opgeslagen of geborgen*); **–trein,** m. –en (*spoortrein tot het vervoer v. goederen, materialen enz.*); **–vervoer,** o.: *massaal –*; **–wagen,** m. –s (*wagen tot het vervoer v. goederen*, inz. *bagagewagen*).

goe'derhand, van –, bw. (*van betrouwbare zijde*): *van – iets weten*, uit goede bron.

goe'dertieren, –tie'ren, Z.-N. ook **–tie'rig,** bn. (eig. *van goede aard*: *barmhartig, lankmoedig, zachtmoedig, genadig*): *God is –*.

goede trouw', v. (*schuldeloze, maar valse mening over de geoorloofdheid ener daad*): *te goeder trouw*, zonder kwade bijbedoelingen; zie fides, bonafide.

Goede Vrij'dag, m. – Vrijdagen (*Vrijdag vóór Pasen*; *gedachtenis van de sterfdag des Heren*); zie Stille Vrijdag.

Goe'de week, v. (*de laatste week der grote R.-K. vasten, de week vóór Pasen*).

goede wer'ken, o. mv. (*daden, die geschieden uit liefde tot God of tot den evennaaste*).

goed'gebouwd, bn. (*welgevormd, krachtig van lichaamsbouw*): *een – man*.

goedgeefs', bn. (*mild, niet karig*): *tante was altijd –*; **goedgeefs'heid,** v. (*mildheid*).

goedgelo'vig, bn. (1 *lichtgelovig*; 2 *zuiver in de leer, rechtzinnig*; *een oprecht geloof aan God hebbende of de goden*, w.i.g. in deze bet.): 1 *de –e grote menigte*; 2 *groot was de tegenzin der –e Calvinisten*.

goed'gewicht, o. (*korting, door de groothandel aan de kleinhandel toegestaan in %*).

goed'gezind 1 bn. (*het wèl menend met iem. of iets*; Z.-N. *opgeruimd*): *de –e burgerij*, die nl. de bestaande orde van zaken steunt; **2 –e,** m. –n: *moeten alle –n niet meewerken?*

goedgun'stig 1 bn. (*gunstig gezind, welgezind*; *vriendelijk*): *de –e lezer*, toegenegen; *een – onthaal, –e ontvangst*; **2** bw. (*op een wijze, die van welwillende gezindheid blijk geeft*): *zij hoorde mij – aan*.

goedhar'tig 1 bn. (1 *welwillend, goedaardig*; 2 *blijk gevende van, voortkomende uit een goed hart*): 1 *mijn –e oom*; 2 *–e zorg, –e scherts*; *zijn gelaat heeft iets –s*; **2** bw. (*op een wijze, die blijk geeft van goedhartigheid, goedigheid*): *wees –*; **–heid,** v. (*goedaardigheid*).

goed'heid, v. –heden (*braafheid, zachtheid, welwillendheid*): *dat is te veel –*; *– des harten*; *een bui van –*; *wil u de – hebben?*

goedhei'lig, bn. (*goed en heilig*): *Sinterklaas, – man!*

goed'houden, zich, hield zich –, h. zich goedgehouden (1 *niet gaan kwijnen*; *zich*

flink houden; 2 *zich niet laten overmeesteren door zijn zenuwen*): 1 *uw vader houdt zich goed ondanks zijn hoge jaren*; 2 *uw broer hield zich goed bij die begrafenis.*

goe'dig, bn., bw. (*goedhartig, welwillend, vriendelijk*): *een – gelaat*; *lief kind, sprak zij –.*

goedjon'stig, bn., bw. (Z.-N. *goedgunstig*).

goed'kennen, kende goed, h. goedgekend (Z.-N. *voor goed erkennen*): *een factuur –.*

goed'keuren, keurde –, h. goedgekeurd (*na onderzoek verklaren of erkennen, dat iets goed is*; *billijken*): *men zal hem voor de militie wel –*; *de opzichter wil die materialen niet –.*

goed'keurend, bn., bw. (*instemmend, toestemmend*): *een – woord, een – gemompel.*

goed'keuring, v. –en (*het goedkeuren*; *de inhoud der goedkeuring*): *een woord van –*, tevredenheid; *na – door Gedeputeerde Staten.*

goedkoop' 1 bn.; goedkoper (of inz. Z.-N.: beterkoop), –st (1 *niet duur, laag in prijs*; 2 fig. *van weinig waarde*; 3 *van personen, die niet duur zijn*; *van plaatsen, winkels, waar de prijzen niet hoog zijn*): 1 *in die winkel is alles –*; *–, duurkoop*; *in Den Haag is dit goedkoper dan hier, in Parijs het –st*; 2 *een goedkope liefhebberij*; ir. *een goedkope aardigheid*, iets zonder geest, iets flauws; *op een goedkope wijze*, gemakkelijk; 3 *die naaister is –*; *Den Haag is –*; *de goedkope Bazaar*; **2** bw. (*voor weinig geld, geringe prijs*): *– wijn inslaan*; zegsw. *er – afkomen*, met geringe onkosten eig. en fig.; **3** zn., m. of v.: *voor de –*, uit zuinigheid; *op een –je*; **goedkoop'heid,** v.

goedlachs', bn. (*spoedig, gaarne lachend*).

goedleers', bn. (*niet hardleers*): *die knaap is –*, vlug in het leren.

goed'leven, alleen gebruikelijk in: *pater(tje) –*, iem., die nl. een gemakkelijk leventje leidt en er welgedaan uitziet.

goed'maken, maakte –, h. –gemaakt (*schadeloosstelling*; ook: *ongedaan maken, doen vergeten, vergoeden, dekken, bestrijden*): *de entreegelden moeten de kosten –*; *mijn onbeleefdheid goedmaken door ..*; **–making,** v. (*vergoeding*): *na –making der kosten.*

goedmoe'dig, bn., bw. (*goedhartig, onergdenkend*): *een – man, –e scherts*; *hij lachte –.*

goedmoe'digheid, v. (*goedigheid*).

goed'praten, praatte –, h. goedgepraat (*verontschuldigen, vergoeilijken*): *hij doet zijn best om zijn fout goed te –.*

goedrond', bn., bw. (*rondborstig, openhartig*): *goed Zeeuws, –*; *– voor iets uitkomen.*

goed'schiks, bw. (*betamelijk, behoorlijk*): *iets niet – kunnen doen*, welstaanshalve; *– of kwaadschiks*, met of zonder goede wil.

goedsheug'dig, bn., bw. (Z.-N. *goedhartig*).

goeds'moeds, –moeds', bw. (*in kalme stemming*; *welgemoed, opgeruimd*): *hij gaf het dier – een schop*; *hij is altijd –*; *wees –.*

goed'spreken, sprak goed, h. goedgesproken (*borg zijn, instaan voor*): *zijn vader zal – voor die som*; *voor iem. –.*

goed'vinden 1 vond goed, h. goedgevonden (1 *verkieslijk achten, nodig achten*; 2 Z.-N. *te goed houden*): 1 *handel, zoals gij goedvindt*, nuttig acht; 2 Z.-N. *gij kunt niet krijgen en –*; **2** o. (*goeddunken, welbehagen*): *handel naar uw –*, verkiezing; *met onderling –.*

goedwil'lig, bn., bw. (*dienstvaardig, gewillig*): *onze meid is een –e sloof*; *– voor iem. zijn*; *hij fluisterde mij dat – in het oor*, op welwillende wijze; **goedwil'ligheid,** v.

goed'zak, m. –zakken (*goedhartig persoon, goeierd, lobbes*): *Lamme Goedzak.*

goëet', m. goëten (Gr.-Lat. goës: *tovenaar*).

goef'erd, m. –s (*goedzak*).

Go'ël, m. (Hebr. *volgens de Israëliet. wet*: *losser, bloedwreker, als naaste bloedverwant van de[n] vermoorde*; fig. *de Verlosser*).

goe'le, v. –n (Z.-N. *eend*).

goe'lijk, bn., bw. (*vriendelijk, lief*): *die –e oude man*; *een – humeur*; *de hond keek Huib – in de ogen.*

goem, v.; zie goum.

goe'man, m. –mannen (eig. *achtenswaardig man*, bij uitbr. *scheidsman, scheidsrechter*, b.v. bij een harddraverij; ook: *bemiddelaar*).

goe'ni, v. goeni's (O.-I. *jute*): *een zak van – of* **gon'je.**

goe'noeng, m. –s (O.-I. *berg[streken]*).

goe'noeng a'pi, m. – api's (O.-I. *vuurberg*).

Goe'noenger, m. –s (*Javaan of pony uit de bergstreken*).

goe'roe, m. –s (O.-I. [*godsdienst*]*onderwijzer*).

goes'te, v. (Z.-N. *goesting*).

goes'ti, m. goesti's (O.-I. *hoge inheemse adellijke titel*).

goes'ting, v. (Z.-N. *trek, lust, zin*; ook: *bekomst*): *ergens (geen) – in hebben* (of: *krijgen*); *met de – trouwen*, toestemming; *zijn – doen*, zin; *naar de laatste –*, mode.

Goe'the, Joh. Wolfgang v., geb. 1749 te Frankfurt, gest. 1832 te Weimar, beroemd Duits dichter o.a. van Faust.

goë'tie, v. (Fr. [Gr.-Lat. goëtia]: *toverij* [*door oproeping van boze geesten*]).

gof'fer, gof'ferd, m. –s (*dikzak*; *grote, zware persoon*; ook wel: *ruwe, onbehouwen vent*).

go'ï, m. mv. gojim of goïm (Hebr. eig. *volk*; inz. i. h. mv. *heidenen, in tegenstelling met het uitverkoren volk der Joden*; i. h. alg.: *niet-Israëliet*); **go'ïm,** m. –s (Barg. *Christen*).

gok, m., gokje (*de handeling van gokken*): *het is een –*; *iets op de – doen.*

gok'ken, gokte, h. gegokt (Hebr. *een hazardspel doen om geld*; *speculeren*): *hij houdt van –*; **gok'ker,** m. –s (*speler*).

go'lem, m. –s (*embryo*; *homunculus*).

I. golf, v. golven (1 *baar*; ook van geluid, licht; 2 *gulp, dikke straal van een vloeistof*: 3 *wijde baai, ruime zeeboezem*): 1 *een hoge –*; *witgekuifde golven*; bij uitbr. *een plek gronds aan de golven betwisten*; de zee: *in de schoot der golven*, in de diepte der zee; *korte –*; 2 *een – bloed*; 3 *de – van Mexico.*

II. golf, o. –spelen (Eng. [Ned. kolf]: [*Schots*] *balspel in de open lucht, waarbij een balletje met een golfstok in kuiltjes moet worden geslagen*): *– spelen.*

golf'breker, m. –s (*stenen dam om de golfslag te breken ter bescherming van haven of havenhoofd*); **–dal,** o. –dalen (*laagte tussen twee golven*); **–lengte,** v. –n (*afstand tussen twee golfkammen*; radioterm, verg. kort en lengte); **–lijn,** v. –en (*golvende lijn, kromme lijn*); **–slag,** m., in bet. 2 golven (1 *het slaan der golven*; 2 *een rijzing van het water*; *baar, golf*): 1 *een sterke –*, d. i. hoge zee; 2 *bij iedere – trilde de boot.*

golf'spel, o. (*golf-balspel*; *de benodigdheden voor het spel*, nl. *ballen en stokken*); **–club,** v. –s (*vereniging v. golfspelers*); **–pak,** o. –pakken; **–speler,** m. –s; **–stok,** m. –stokken.

Golf'stroom, m. (*warme zeestroom, afkomstig uit de Golf van Mexico*).

Gol'gotha, m. en o. (Hebr. *schedelberg; gerechtsplaats bij Jeruzalem*). (g = g).
Go'liath, m. (Bijb. *reus bij de Philistijnen*; fig. *reusachtig mens*): fig. *een echte –*, ongelikte beer; zie David. (th = t).
go'lok, m. –s (O.-I. *hak-, kapmes*; ook: *een bijna rechte sabel van ± 0.5 m lengte*).
gol'ven, golfde, h., i. gegolfd (1 *rijzen en dalen, schijnbaar aanrollen*, bij verg. in verschillende toepassingen; 2 *stromen, vloeien*; 3 *in een golflijn voortlopen*): 1 *de rivier golfde aan onze voet*; bij verg. *een golvende menigte*; *het golvende graan*; 2 *het bloed golfde uit de wonde*; 3 *golvend haar*, niet-sluik; *golvende heuvelen*, zacht glooiende; *e. golvend terrein*.
gol'ving, v. –en (*het golven*; *golvende kromming*): *de – der halmen, de – dier lijnen*.
gol'zen, golsde, h. gegolsd (*Z.-N. slokken*).
gom, v., (soorten) gommen (Fr. gomme [Gr.-Lat. gummi]: 1 *lijmachtig vocht, dat door insnijding uit zekere bomen en planten vloeit en dan stolt, gomstof*; 2 *een stukje gomelastiek om vlekken uit te vegen*; *vlakgom*): 1 *Arabische –, een flesje –*; 2 in de bet. van vlakgom alleen met lidw. van bep. of zonder lidw.: *geef me eens even de –*; *ik heb geen – meer*.
gom'achtig, bn.: *het – sap van den perzik*.
Gomarist', m. –en (*volgeling van professor Franciscus Gomarus, 1563–1643*; *Contra-Remonstrant*); zie predestinatie.
gom'boom, m. –bomen (*boom, die gom of gomelastiek levert*; Lat. hevea).
gomelastiek', o., in bet. 3 en 4 –en (eig. *veerkrachtige gom*: 1 *gestold sap van de gomboom*; *caoutchouc*; 2 *geprepareerde caoutchouc, vlakgom*; 3 *een stukje vlakgom*; 4 *een band van of met caoutchouc*; *elastiekje*): 1 *–, 81 balen verkocht*; *gevulcaniseerde –*; 2 *met – iets uitvegen*; 3 *reik me je – eens*; 4 *het –je van de hoed is gesprongen*. Opm. In bet. 2 en 3 meestal *gom*; in bet. 4 *elastiek*.
gom'hars, o. en v.; (soorten), –harsen (*mengsel van gom en hars*).
gom'lak, o. (*roodkleurige gom, schellak*).
gomlastiek', o. (*gomelastiek*): *een bal van –*; **–tie'ken,** bn.: *een – bal, een – poppetje*; *de – man*, kermisgast met lenige leden.
gom'men, gomde, h. gegomd (*met gom bestrijken*): *postzegels, a. d. achterzijde gegomd*.
gommeux', m. (Fr. *fat, modejonker*).
gom'pie, bastaardvloek.
gon'del, v. –s, gondeltje (It. gondola: *plat, overdekt roei- en pleziervaartuig, in de grachten van Venetië*); **–stad,** v. (*Venetië*).
gondelier', m. –en, –s (Fr. [It. gondoliere]: *gondelroeier, -schipper*); **gon'dellied,** o. –liederen (*lied van den gondelier*).
gonfalon', m. –s (Fr. [It. gonfalone]: *kerkvaan; lansvaantje*).
gonfalonie're, m. (It. *drager van een gonfalon, baniervoerder; burgemeester*); l. *–i-eere*.
gong, v. –s (*metalen bekken, soms van 1 m middellijn, hangende in een staand rek* [in O.-I. *standaard* genoemd] *of aan een koord*; *men slaat er op met een met doek of leder enz. omwonden klepelstok*); de –, vaak verguld en met houtsnijwerk versierd, is in O.-I. een der gamelaninstrumenten; **–slag,** m. –slagen; verg. tamtam; **–standaard,** m. –en.
gonio . . ., v. Gr. go'nia = hoek.
goniome'ter, m. –s (*hoekmeter*).
goniometrie', v. (*hoekmeetkunde*).
goniome'trisch, bn., bw. (*de goniometrie betreffende*): *–e lijnen, –e verhoudingen*.
gon'je, v. (*jute*); **–zak,** m. –zakken.
gons, m. (*suizende slag, gonzende klap*; ook: *dof geluid, gebrom*; Barg. *steek, por*).
gonst, v. (*de overgebleven kracht v. d. mest in een akker, na de oogst*): *de – is er uit*.
gon'zen, gonsde, h. gegonsd (1 *dof of brommend klinken*; 2 *een brommend, snorrend, suizend geluid voortbrengen*): 1 *zijn woorden – nog in mijn oren*; *een dof geluid gonsde door de lucht*; 2 *de bijen –, de kachel kan –*; nog: *–d vol*, tjokvol.
goo'chelaar, m. –s, goochelaren (*iem., die kan goochelen, die er zijn bedrijf van maakt*).
goochelarij', v. –en (*het goochelen*; *goochelkunstje, -toer*; *bedrieglijke kunstgreep*).
goo'chelbeker, m. –s (*bekervormig voorwerp, dat de goochelaar bij zijn toeren gebruikt*).
goo'chelen, goochelde, h. gegoocheld (*vlugge, voor het oog bedrieglijke toeren verrichten* inz. *met de handen*; *toveren, toverkunstjes verrichten*): fig. *– met cijfers*, op handige (bedrieglijke) wijze met cijfers omspringen.
goo'chelkunst, v. (*vaardigheid in 't goochelen*; als verkl.: *kunststukje v. e. goochelaar, toverkunstje*); **–spel,** o. (*goochelarij*; fig. *droomgezicht, bedrog*); **–stuk,** o. –stukken (*-kunstje*); **–tas,** v. –tassen (*zak, waarin al de benodigdheden zijn, en waarin of waaruit men goochelt*); **–toer,** m. –en (*goochelkunstje*).
goo'chem, Hebr., **1** bn. (*wijs, verstandig, geleerd, slim*); **2** zn.: *hij heeft z'n – wel*, zijn begrip.
goo'chemerd, m. –s (Hebr. *een uitgeslapen jongen*; Barg. *de rechter van instructie*).
goods'penning, m. –en; z. godspenning.
goodwill, v. (Eng. letterl. *goedwilligheid*; *klandisie*; inz. *commerciële waarde d.i. de vergoeding die men bij het kopen v. e. zaak aan den eigenaar moet betalen voor het overnemen der relaties*).
I. gooi, o. (= *gouw*: *landstreek*).
II. gooi, v. –en (1 *worp*, bij verschillende spelen: *met de teerlingen, bij 't kegelen*; 2 *gang, vaart*, alleen in zegsw.): 1 *de eerste – hebben*; zegsw. *ergens een – naar doen*, [a]) een kansje wagen, [b]) bij benadering trachten te bepalen; 2 *zijn – gaan*, gang.
gooi'en, gooide, h. gegooid (1 *werpen, smijten, smakken*; 2 bij verschillende spelen): 1 *met de deur –*, hard de deur toeslaan; *iem. met iets –*; fig. *zijn geld in 't water –* (ook: *werpen, smijten*), onnut uitgeven, verspillen aan een dwaze of roekeloze onderneming; *iem. iets naar het hoofd –*, d.i. bitter verwijten; *het op iets (anders) –*, het gesprek op iets (anders) brengen; zie ook balk, glazen; 2 (kegelspel) *wie moet het eerst –?* (dobbelspel) *hier is de beker, jij moet –*.
Gooi'er, m. –s (*man uit het Gooiland*): *ik ben een –s kind, vervallen in Gods toorn*.
Gooi'land, o. (*Naardingerland* ten O. v. Naarden).
Gooi'lander, m. –s; zie Gooier.
gool, v. golen (Z.-N. gew. *geul, goot*).
goor 1 bn.; goorder, –st (1 *slijkerig, modderig, bedorven*; 2 *morsig, vuil*): 1 *gore melk, – spek*; 2 *een – varken*; *– linnen, gore handen*; fig. *gore taal*, vuil, onzedelijk; *een – kostje*, onlekker, onsmakelijk; **2** o. Z.-N. (*slijk, modder*).
goos'penning, m. –en; z. goodspenning.
goot, v. goten (*afvoerkanaal voor vloeistoffen* inz. *voor regenwater*; *afvoerkanaal voor vuil water enz.*; *open riool*): *een dak–, een straat–*;

iem. uit de goot opgeraapt, van onbekende, lage afkomst.

goot'dissel, m. –s (*dissel om goten te maken*); **–gat,** o. –gaten (*gat, waardoor het vuile water in de goot of in de zinkput loopt; waterloosgat*); **–pijp,** v. –en (*loden of zinken afvoerbuis van een dakgoot*); **–steen,** m. –stenen (*stenen bak onder de keukenkraan; een pomp met afvoerbuis naar de goot of de zinkput*); **–water,** o. (*water uit de goot, uit de gootsteen, uit de dakgoot*); van slechte dranken, sausen: *dat lijkt wel –.*

gop'pe, v. (Jiddisch: *bruiloft*): *de – vieren.*

gor'del, m. –s, gordeltje (1 *riem, band om het middel om de kleren bijeen te houden, op te schorten, als sieraad*; 2 R.-K. *deel v. h. misgewaad*; 3 *kring, krans*; 4 aard- en hemelbeschrijving: *zone, riem* inz. in samenst.): 1 *een jachtmes hing aan zijn leren –*; 2 *de – dient om de albe op te schorten*; verg. singel; 3 *een – van forten*; 4 *de tropische aard–.*

gor'delband, m. –en; zie ceintuur.

gor'deldieren, o. mv. (*tandeloze zoogdieren, waarvan het lichaam bedekt is met schubben, vergroeid met beenplaten*; Lat. dasypodidae).

gor'delkruid, o.; zie wolfsklauw **2.**

gor'delriem, m. –en; zie koppel.

gor'delroos, v. (*huidontsteking of -uitslag met vorming van blaasjes, die in groepen bijeenstaan o. a. om de middel in de vorm v. e. gordel*); ook, Sint-Antoniusvuur.

gor'den, gordde, h. gegord (1 *met een gordel bevestigen*; 2 *met een gordel omgeven; omgorden*): 1 *een kleed om 't lijf –; een zwaard aan de zijde –*; 2 *gord uwe lendenen en neem mijnen staf in uwe hand.* 2 Kon. 4 : 29; fig. *met kracht –*; refl. *zich – tot de strijd.*

Gordiaan'se knoop, m.: kunstig gelegde knoop in de garelen van de disselboom v. een wagen in een tempel te Gordium in Galatië; hem, die de knoop losmaakte, was de wereldheerschappij toegezegd; 333 v. Chr. werd die knoop door Alexander den Gr. met het zwaard doorgehakt; fig. *een ingewikkelde en netelige zaak*; zegsw. *de (Gordiaanse) knoop doorhakken,* een bezwaar door een krachtig besluit vernietigen.

gordijn', o. en v. –en, gordijntje (1 *voorhang, voorhangsel ter afsluiting of bedekking*; 2 inz. *voorhang op het toneel*): 1 *een rol–; de –en neerlaten, ophalen*; zegsw. *achter de –en gaan,* gaan slapen; 2 *het – gaat op, valt.*

gordijn'franje, v. –s; **–koord,** o. –en; **–metten,** v. mv. of **–preek,** v. –preken (*bedsermoen*); **–ring,** m. –en; **–roede,** v. –n (*ijzeren of koperen staaf, waaraan het gordijn door middel van ringetjes is opgehangen en waar het langs heen en weer kan schuiven*); **–vuur,** m. (*artillerievuur, waarmede het vijandelijk front achter de aanvalstroepen bestreken wordt om reserves tegen te houden*).

gor'ding, v. –en, –s (huisbouw: *dwarshout tot koppeling van de kapgebinten, waarop de spanribben liggen; dwarsbalk of -hout tot koppeling van een rij palen*; scheepst. *een lopend touw tot opkorting van een zeil*).

go'ren, goorde, h. gegoord (Z.-N. *baggeren*).

gor'gel, m. –s, gorgeltje (*strottenhoofd, strot*; bij uitbr. *hals; keel*): *iem. de – toeknijpen.*

gor'geldrank, m. –en (*geneesmiddel, om mede te gorgelen, de keel te spoelen*).

gor'gelen, gorgelde, h. gegorgeld (*de keel klokkend spoelen*): *met aluin –*; fig. *reeds gorgelt de leeuwerik zo luid en zo schel,* rollend kwelen.

Gorgo'nen, v. mv. Gr.-Lat. myth. Schrikgodinnen (Gr. gorgos = huiveringwekkend), wier aanblik iem. in steen veranderde, gevleugelde monsters met slangenhaar en ijzeren klauwen; het enkelv. is *Gorgone* of *Gorgo*; zie Medusahoofd.

gorgo'nisch, bn., bw. (*ijzingwekkend*).

go'rig, bn. (*smerig, vuil*): *het varken is een – dier*; **go'righeid,** v. –heden (*onzindelijkheid, vuilheid*); zie goor.

goril'la, m. gorilla's (dierk. *mensaap in W.-Afrika, hoog tot 2 m*; Lat. gorilla gorilla; ook, *pongo*; fig. *aartslelijke man*).

I. gors, v. en o. gorzen (*Holl. en N.-Br. benaming van aangewassen grond*); zie schor(re), kwelder.

II. gors, v. gorzen (*vogelsoort tot de vinken behorende*; Lat. emberiza).

gors'dijk, m. –en (*kleine, lage dijk op een gors om de aanslibbing te bevorderen*).

gors'land, o. –en (*gors* **I,** *aanslibbing*).

gort, v., in bet. 1 –en; in bet. 2 v. en o. (1 *grutten, gebroken graan* inz. *gepelde gerst*; 2 *varkensziekte, waarbij korrels in het vetweefsel voorkomen, veroorzaakt door larven van een lintworm, ook bij runderen voorkomende*; fig. *onzuiverheid*): 1 *men maakt gort van gerst, haver en boekweit*; collectief: *graanakkers, waar de – geoogst wordt*; spijs: *zij eten – met rozijnen*; fig. *een gortje,* een kleinigheid; zegsw. *iets van haver tot – vertellen, weten,* tot in de kleinste bijzonderheden; zie aver; 2 *het spek niet eten om het –.*

gor'tebrij, v. (*brij v. gepelde gerst*).

gor'temetiel, –betiel, o. –en (*gatenplateel*): *een grote ronde gatenschotel, – zeggen de vissers, bevat het gerecht.*

gor'tenteller, m. –s (*gierigaard; iem., die de gortkorrels telt, een krenterige vent*; ook: *een Janhen*); zie erwtenteller.

gor'tepap, v. (*dunne gortebrij*).

gor'ter, m. –s; v. –en (*gortmolenaar, grutter*).

gor'tewater, o. (*aftreksel van gepelde garst*): *– met citroen tegen de hoest.*

gor'tig, bn. (1 van varkens of varkensvlees: *vinnig; het gort hebbende, puistig*; 2 *vuil, smerig*): 1 *dat varken is –; – spek*; 2 *– als een varken; hij maakt het –* (of: *al te –*), bont, grof; **gor'tigheid,** v.

gor'zing, v. –en (*gors* **I**; *schutting of heining v. gevlochten rijs*; Z.-N. *grasland, weide*).

Go'sen, o. (Bijb. *landschap in benedenEgypte, ten O. v. d. Nijl*); Gen. 47 : 4.

go'teling, m. –en (1 *gegoten metaal* inz. *gietijzer*; 2 *voorwerp van gegoten ijzer,* b.v. *staaf van gietijzer, een gegoten kanon*): 1 *de pot van een stoof is –*; 2 *voor levering van 10 –en; op dat schip waren twee –en.*

Got(h)iek' **1** bn., bw. (*de Gothische stijl, de Gothiek, de Gothen eigen*): *een –e kerk,* b.v. de St.-Jan te Den Bosch; *de –e stijl*; **2** v. (*bouwtrant der 12e–16e eeuw; spitsbogenstijl*).

Go't(h)isch **1** bn., bw. (*Gothiek* **2**): *– letterschrift,* oud-Duits letterschrift; verg. majuskel, minuskel; *–e letter,* (typ.) Duitse; **2** o. (*de Gothische taal*): *de studie van het –.*

goud, o. (1 *kostbaar, edel metaal van roodgele kleur,* S. G. ± 19.5, smeltpunt 1063° C.; 2 *hetgeen uit goud gemaakt is,* in verschillende toepassingen; 3 *gouden munt, goudgeld*; 4 bij uitbr. *geld, rijkdom, schatten*; 5 *een op goud*

gelijkende kleur; *schitterend geel*): 1 *een stuk –, een klomp –, een staaf –*; *gedegen –*, zuiver, niet vermengd; *– van 8, 14, 18 karaat of karaten*, d.i. van de 24 delen zijn er 8, 14, 18 zuiver goud; zie karaat; zegsw. *een raad als –*, kostelijke raad; *een hart als –*, edel; *eerlijk als –*, doodeerlijk; zegsw. *tegen – opwegen*, van buitengewone waarde zijn; *Er is geen – zonder schuim*, niets is volmaakt; *Het is niet alles –, wat er blinkt*, niet al wat glanst, is ook innerlijk degelijk, schijn bedriegt; zie ook haard, morgenstond, spreken; 2 *rijkdom in – en juwelen*, goudwerk, lijfsieraden enz.; *een kleed met – omzoomd*, met goud doorweven boordsel; *iems. naam met – boekstaven*, (altijd fig.) gouden letteren; *de plaats waarop men het – wil doen kleven*, verguldsel, bladgoud; 3 *honderd gulden aan –*; z. ton; 4 *om geen – van de wereld*, voor geen geld; 5 *het blinkend – der tulpen*; *het – van het krullend haar*; zie ook gouden; **–'achtig,** bn. (*naar goud zwemend*): *een –e glans, – haar*; **–'ader,** v. –en, –s (*met goud gevulde adervormige holte in de aardkorst*); **–'agio,** m. (*de waarde per 100 v. goudmunt boven papier*): *als de – 5.5 % is, krijgt men voor f 100 in goud, f 105.50 in papier*; **–amalga'ma,** o. –amalgama's (*een oplossing van goud in kwik*); ook, –amalgaam'.

goud'arend, m. –en (*steenarend*); **–baars,** m. –baarzen (*goudvis*); **–bad,** o. –baden (fot. *onderdompeling der cliché's in een oplossing van goud*); **–berg,** m. –en (*berg, waarin men goud vindt*); **–beurs,** v. –beurzen (*buidel met of voor goudgeld*); **–blad,** o. –bladen (*uitgeslagen blaadje goud*; *lovertje*); **–blond,** bn., bw. (*goudkleurig*): *Germaanse vrouwen met – haar*; **–boekje,** o. –s (*boekje, bundeltje v. goudblaadjes*); **–brasem,** m. –s (*goudkleurige brasem*); **–brons 1** o. *met* (*honig fijngewreven afval van bladgoud*; *zeker mengsel van tin en zwavel*); **2** bn. (*bronskleurig*; *van een naar goudbrons zwemende kleur*): *een – wambuis*; **–bruin,** bn. (*glanzig bruin*): *–e lokken*; **–delver,** m. –s; **–dorst,** m. (*heftig verlangen naar goud*); **–draad** (*tot draad getrokken goud*) **1** (voorwerpsn.), m. –draden; **2** (soortn.), o.; **–druk,** m. (typ. *methode, waardoor goudbrons op de letters wordt aangebracht*); **–duivel,** m. (*geldzucht*): *de – is in hem gevaren*.

gou'den, bn. (1 *van goud gemaakt*; 2 *met goud doorweven of van gouddraad vervaardigd*; 3 *verguld*; 4 *uiterlijk op goud gelijkende*; *in kleur en glans met goud overeenkomende*; 5 fig. in allerlei toepassingen en zegsw., waarbij de eig. bet. soms op de voorgrond komt): 1 *een – horloge* (ook: *een goud horloge*; verg. goudgeld, goudlaken); *de – bul*, staatsstuk, van een gouden zegel voorzien; zie bul; *– tientje*, van goud geslagen, Nederl. goudmunt van 10 gld.; *– vijfje*, idem v. 5 gld.; *– standaard*, [a]) uit goud geslagen standaardmunt als grondslag van een muntstelsel; [b]) muntstelsel met gouden standaardmunt; 2 *– koorden, troetels*; 3 *in den – Leeuw*; 4 *– appelen*; *een krans van – stralen*; 5 zegsw. *– bergen beloven*, d. i. iem. onbestaanbare rijkdommen voorspiegelen, fig. hem het onmogelijke zelfs toezeggen, ook: *koeien met – horens beloven*; *een eerlijk handwerk heeft een – bodem*, is winstgevend; *de – middelmaat*, voortreffelijke; *– spreuken*, onschatbare; *een – feest*, 50-jarig; *de – bruiloft*, 50-jarig huwelijksfeest; *de – eeuw*, [a]) myth. de regering van Saturnus, tijdperk van vrede en ongestoord geluk; [b]) tijd van de hoogste bloei, b.v. *onze – eeuw* (1600–1700); fig. *de – eeuw van Augustus* (31 v. C.–14 n. C.); *– hoorn*, Z. arm van de Bosporus bij Konstantinopel; *– kalf*, eig. *kalf van goud*, beeld van den Mammon, z. Exodus 32 : 4; *het – kalf aanbidden*, het geld huldigen als een god, de rijkdom, de rijke lieden eren; *een rondedans om het – kalf*; zie koets, kraag, roos, zon.

goudenre'gen, m. –s (*loofboom m. goudgele bloemtrossen*; Lat. cytisus laburnum).

gou'denaar, m. –s (*lange stenen pijp*).

gou'den roos, zie roos.

gou'den stan'daard, – tien'tje, z. gouden.

goud'- en zil'verwerken, o. mv. (*voorwerpen van goud of zilver*).

goud'erts, o. (*goudhoudend erts*); **–essaai,** o. –en (*onderzoek naar 't goudgehalte*); **–fazant,** m. –en (*goudlakense fazant*); **–forel,** v. –forellen (*bergmeer- of roodforel*; Lat. salmo alpinus).

goud'geel, bn. (*geel, dat op goud lijkt, goudachtig geel*): *het –gele graan*.

goud'geld, o. (*gouden munt*).

goud'graver, m. –s (*gouddelver*).

goud'groef, v. –groeven (*goudmijn*); **–groen,** bn. (*goudachtig groen*): *de –groene vleugels van een insect*; **–gulden,** m. –s (*gouden muntstuk*: *Nederlandse 28-stuiverspenning, zilveren florijn of 28 geheten, was = f 1.40*); **–haan,** m. –hanen; **–haantje,** o. –s (*fijne, kleine mees*; Lat. regulus r. regulus): *hij ziet er uit* (of: *blinkt*) *als een –haantje*, keurig; **–handel,** m. (*koop en verkoop van gouden munt en specie, hier te lande bijna uitsluitend in handen der Ned. Bank*); **–hanen,** m. mv. (*familie van kevers met metaalglans*; Lat. chrysomelidae); **–houdend,** bn. (*goudbevattend*): *– erts*.

goud'kalk, v. (*goudpurper*); **–kast,** v. –en (*goud- en zilverkast*); **–kievit,** m. –en (*moerasvogel*; Lat. squatarola squatarola); **–kleur,** v. (*goudgele kleur*); **–klomp,** m. –en (*brok[je] goud*); **–koers,** m.; zie koers 3.

goud'koord, o. –en (*met goud doorweven koord*); **–koorts,** v. (*koortsige gejaagdheid* b.v. *bij goudzoekers om goud te winnen*).

Goud'kust, v. (*kust aan de golf van Guinea*).

goud'laken, o. (*laken, met gouddraad doorweven*): *een mantel van –*.

goud'lakens, bn. (*van goudlaken*): *een –e rijksmantel*; *een –e fazant*, d.i. met veren, die aan goudlaken doen denken.

goud'land, o. (*land, waar goud gegraven wordt* b.v. *Californië*; *Dorado*); **–leder,** o. (*verguld leer of leer met vergulde figuren, o.a. als behangsel*); **–lening,** v. –en (*lening, waarvan de interest in goud wordt voldaan*); **–leren,** bn. (*van goudleder*): *– behangsel*; **–maker,** m. –s (*alchimist*); **–makerij,** v. (*alchimisterij*); **–meerle,** v. –n (*wielewaal*).

goud'mijn, v. –en (1 *goudgroeve*; 2 fig. *iets, dat groot voordeel oplevert*; 3 *schatkamer*): 1 *de –en van Australië*; 2 *de haringvisserij werd een –*; 3 *de bijbel, een – van mensenkennis*; **–munt,** v. –en; zie zilvermunt.

goud'papier, o. –en, als stofnaam gmv. (*een papier, dat aan één kant verguld is*).

goud'peld, bn. (*met goudachtige vlekken*),

b.v. *een toom –e kippen*; zie geelpeld.
goud'pippeling, m. –en (*goudgele appel*); **–pluvier,** v. –en (*wilster*); zie pluvier; **–poeder,** o. (*poederachtig goud, goudzand*); **–purper,** o. (*colloïdale goudoplossing, verkregen door tinzout te vermengen met een goudoplossing*): *glas- en porseleinschilders gebruiken –*; **–ranonkel,** v. –s (*boterbloem*); **–renet,** v. –renetten (*geelgrauwe renet*).
goud'rente, v. (*interest van effecten, die in goud wordt uitbetaald*, in tegenstelling van zilver-, papierrente); zie goudlening.
goudron', o. (Fr. *teer*; *gezuiverd en gekookt asphalt in vloeibare toestand*). (ou = oe).
Gouds, bn., bw. ([*als*] *uit, in, van, eigen aan, betrekking hebbende op Gouda*): *–e kaas*; *–e pijpen* of *gouwenaars, in 1637 uitgevonden*.
gouds'bloem, v. –en (*goud-, gouw-, goudjesbloem, samengesteldbloemige éénjarige tuinbloem met goudgele bladeren*; Lat. calendula; ook: *een soort chrysanthemum*).
goud'schaal, v. –schalen (*gevoelige weegschaal om goud te wegen, goudbalans*): zegsw. *op een –(tje) wegen* (of: *leggen*), iets hoogst voorzichtig wikken en wegen, b.v. *zijn woorden wegen of leggen op een –*, zeer voorzichtig zijn bij 't spreken; **–schuim,** o. (*goudglit; slakken bij het smelten van goud ontstaan; afval bij 't bewerken van goud: vals bladgoud*); **–smid,** m. –smeden (eig. *een ambachtsman, die de kost verdient met goud door smeden te bewerken*; meestal: *iem., die gouden voorwerpen maakt en er handel in drijft*; bij uitbr.: *iem., die edele metalen bewerkt en er handel in drijft; goud- en zilversmid*); **–stuk,** o. –stukken (*gouden geldstuk*); **–veld,** o. –en(*veld, waar goud gevonden wordt*): *de –en van Klondyke*; **–vernis,** o. (*goudkleurig vernis*); **–vink,** m. –en (*vink met goudgele borst*; Lat. pyrrhula p. coccinea; *soort van sierduif*; scherts. *rijke vrijer of vrijster; officier van de z.g. gele rijders*); **–vis,** m. –vissen (*goudkleurige, karperachtige vis, uit China en Japan afkomstig, in 1728 naar Engeland overgebracht*; Lat. carassius auratus); **–visje,** o. –s (*kleine goudvis*; fig. *rijke erfdochter*); **–viskom,** v. –kommen (*glazen kom, om goudvisjes in te houden*; ook: *komvormige vijver, waarin goudvissen worden gehouden*); **–vlieg,** v. –en (*glanzende goudgroene bromvlieg*; Lat. lucilia caesar); **–vlies,** o. –vliezen (*vlies, bereid uit de opperhuid v. d. blinde darm v. e. rund, en dat bij de goudbewerking van dienst is om tussen de reeds vrij dun uitgeslagen goudblaadjes gelegd te worden en deze verder tot bladgoud uit te kloppen*; heelk. *hetzelfde vlies als hechtmiddel of afdekkend vliesje bij kleine wondjes*); **–vogel,** m. –s (Z.-N. *wielewaal*); **–voorraad,** m. –voorraden: *de – van Engeland*; **–vos,** m. –vossen (*geelkleurig vospaard*); **–wasser,** m. –s (*werkman, die het goud als stof door wassen uit het goudhoudende zand of uit het geklopte gouderts afzondert*); **–werk,** o., in bet. 1 –en (1 *uit goud vervaardigd voorwerp*; 2 *collectieve benaming van gouden werken*): 1 *het rijksstempelmerk voor de kleine –en*; 2 *oud – van verschillend gehalte samensmelten*; **–werker,** m. –s (*goudsmid*); **–wespen,** v. mv. (*goudkleurige wespen*; Lat. chrysididae); **–wolf,** m. –wolven (*jakhals*; fig. *vrek*); **–zand,** o. ([*rivier*]*zand, waarin stofgoud voorkomt of goudkorrels voorkomen*); **–zoeker,** m. –s (*goudgraver*).
goulard'water, o. (Fr. *een verkoelend en opdrogend heelmiddel* b.v. *bij brandwonden, naar den Fr. geneesheer Goulard*): *– bestaat uit loodazijn, spiritus en water*. (gou = goe).
gourm, v. (Arab.-Fr. troep: *roofkaravaan; militair contingent van Algerijnse en Marokkaanse stammen in het Fr. leger*). (ou = oe).
gourmand', m. –s (Fr. *gulzigaard; lekkerbek*).
gourmet', m. –s (Fr. *fijnproever; lekkerbek*).
goût, m. –s (Fr. [Lat. gustus]: *smaak*; ook: *kunstzin*); (oû = oe).
goûteren, gegoûteerd (Fr. *smaak in iets hebben; proeven; een maal gebruiken tussen diner en souper in*; fig. *mogen lijden*; ook: *goedkeuren*). (goû = goe).
gouvernan'te, v. –s (Fr. *landvoogdes; opvoedster, inwonende huisonderwijzeres in dienst van een familie*). (ante = ante).
gouvernement', o. –en (Fr. 1 *regering, bestuur* inz. *over onze koloniën, over een provincie*; 2 *bureau's, gebouw waarin deze gevestigd zijn*; 3 *grondgebied, afdeling van bestuur in onze koloniën*; 4 *landstreek, provincie*): 1 *het – over Indië; het Nederlands –*, staatsbestuur; *–scultuur*; 2 *hij kwam juist van het –; schrijver op het –*; 3 *– Celebes en onderhorigheden*; 4 *het Russische – Archangel*.
gouvernementeel', bn. (*in betrekking staande met het gouvernement; uitgaande v. h. gouvernement*): *e. – candidaat; e. – besluit*.
gouvernemen'ter, m. –s (O.-I. *boot, schip van het gouvernement; regeringsschip*): *ik reisde met een –*.
gouvernements'ambtenaar, m. –ambtenaren (*regeringsambtenaar in Ned. O.-Indië*); **–besluit,** o. –en; **–blad,** o. –bladen (*officiële krant in W.-I. enz.*); **–cultuur,** v. –cultures; verg. cultuurstelsel; **–dienst,** m.: *in – zijn*; **–gebied,** o.; **–gebouw,** o. –en; **–landen,** o. mv. (*overzeese gewesten, onder rechtstreeks bestuur v. Nederland*). (ent = ent).
gouverneren, gegouverneerd (Fr. [Lat. gubernare]: *besturen*).
gouverneur', m. –s, –en (Fr. *landvoogd, bestuurder*; vroeger, in België en in het Zuiden van ons land nog: *Commissaris der Koningin*; in O.-I. *titel van sommige hoofden van gewestelijk bestuur, van gouvernementen en provincies; militair opperbevelhebber ener stad*, vero.; *verkorting van gouverneur-generaal*; ook: *huisonderwijzer, opvoeder van kinderen ener familie*).
gouverneur'-generaal', m. gouverneuren- of gouverneurs-generaal (*hoogste ambtenaar, landvoogd, onderkoning in Ned.O.-I., Congo*).
gouverneur'se, v. –n (O.-I. *gemalin van den gouverneur-generaal*), gmz.
go(u)ver'no, o. (It. [Lat. gubernare = besturen]: handel: *richtsnoer, bericht, aanwijzing*): *a –*, tot naricht; *dit tot uw –*.
I. gouw, v. –en (gesch. *deel ener Frank. provincie*; in het alg. *landstreek*; Z.-N. vero. *provincie*); z. go en gooi; **–bond,** m. –en (Z.-N. *provinciale bond*); **–dag,** m. –dagen (Z.-N. *vergadering van een gouwbond*).
II. gouw, gou'we, v. (*riviertje, wetering*): *Gouda aan de Gouwe*.
gou'we, v. –n (*papaverachtige bloem*): *de stinkende –*, Lat. chelidonium majus; *de kleine –* = speenkruid.
gou'wenaar, gou'denaar, m. –s (*lange Goudse pijp*): *de deftige – van den m'nheer*.

gouw'graaf, m. -graven (gesch. *bewindvoerder over een gouw*); **-spraak,** v. -spraken (*dialect, streekspraak*).
go'vie, v. -s (Lat. gobio: *grondel*; z. ald.).
go'zer, m. -s (Jiddisch: *kerel, vent*).
Gpoe, beter: **G.P.O.E.**; zie Tsjeka.
graad, m. graden (1 meetk. $^1/_{360}$ *deel van de cirkelomtrek*, $^1/_{90}$ *deel van de rechte hoek*; 2 *evenmatig deel van een schaalverdeling*; 3 *een der elkander opvolgende rangen in een reeks v. betrekkingen of waardigheden*; *rang*; 4 *rang, na afgelegd examen enz. aan een studerende toegekend*; vroeger ook: *onderscheiding naar de mate van bekwaamheid bij een examen toegekend*; 5 geslachtk. *trap van bloedverwantschap of zwagerschap*; 6 alg. *aantal letterfactoren van een algebraïsche éénterm*; *hoogste exponent van de onbekende of van een der onbekenden bij een stelkundige vergelijking*): 1 *een hoek van 45 graden* (of: *45°*); *een boog v. 60° is het* $^1/_6$ *deel v. d. cirkelomtrek*; *52° N.-B.*; 2 *de warmte van het water was 20° C. of 16° R.*; *zij heeft 40° koorts*; 3 *alle graden in het leger doorlopen*; *de – van kapitein*; 4 *een academische –*, titel van doctor, meester; *er bestonden aan de Hogeschool drie graden*: *simpli'citer* (z. ald.), *non si'ne lau'de* (niet zonder lof) en *sum'ma cum lau'de* (met de hoogste lof); 5 *neven in de vierde –*; 6 *de – van een vergelijking, de – van een stelkundige vorm*; nog bij verg. of fig. in verschillende toepassingen van bet. 2–5: *mijn hartstocht steeg tot de hoogste –*, trap; *een – hoger, lager, minder*, iets hoger enz.; *hij maakte het nog een –je erger*; *hij heeft de tering in hoge* (of: *de hoogste*) –, mate; *in –, niet in wezen verschillen*, dezelfde eigenschappen, maar in verschillende verhouding bezitten, gradueel, niet essentieel verschillen; spraakk. *bijwoord van –*, bijwoord, dat de mate van het voorhanden zijn ener hoedanigheid of de kracht, waarmee een handeling geschiedt, bepaalt b.v. *zeer*.
graad'boek, o. -en (*boek met kaarten en tabellen voor de bepaling van de plaats*, d. i. *van lengte en breedte op zee*); **-boog,** m. -bogen (*werktuig, waarmede men de hoogte van zon en sterren meet*, vero.; vormleer: *transporteur, halve cirkel in graden verdeeld*); **-meter,** m. -s (*persoon, die een graadmeting doet*; *werktuig om het aantal graden te bepalen*); **-meting,** v. -en (*het bepalen van de lengte v. e. breedtegraad*); **-verdeling,** v. -en (*verdeling in graden op een instrument*).
graaf, m. graven (gesch. *ambtenaar, rechter*; later: *bestuurder*; thans: *adellijke titel*): *een mark–, pluim–*; *de graven van Holland*; Z.-N. *de – van Halfvasten*, [a]) gefantazeerd persoon, die dezelfde rol speelt als St.-Niklaas; [b]) zijn geschenk.
graaf'schap 1 o. -schappen (*gebied, waardigheid van een graaf*): *het – Holland*; *trots op zijn –*; **2** v. (*N.-O. deel van Gelderland*).
graaf'werk, o. -en (*grondwerk*).
graaf'wespen, v. mv. (*wespen, die haar nest in de grond maken* o.a. cerceris pompilus).
graag 1 bn.; grager, graagst (1 *hongerig*; 2 *begerig*): 1 *een grage maag, een grage vis, grage lijsters*; 2 *iem. – naar iets maken, hij is koop–, weet–, leer–*; **2** bw.; liever, het liefst (*bij voorkeur*): *zij studeert –, wandelt liever, reist het liefst*; *je gaat toch mee! heel –!* of *wat –*, en of! **-'heid,** v. (*eetlust*; *sterke begeerte*); **-'te,** v. (*graagheid*): *met –*, zeer gaarne.
graai'en, graaide, h. gegraaid (1 *met de handen in iets tasten, grabbelen*; 2 visserij Z.-H.: *schoonmaken en uithalen in de natijd*; *afschrapen en schoonmaken der bommen*): 1 *met de handen in het zand –*; *in een mand met kersen –*; 2 *het vaartuig – en opruigen*; **-loon,** o. -lonen (*loon voor het graaien* bet. 2): *het zg. – wordt gebracht op 20 gld. per week*.
graal, m., vroeger ook o. (*kostbare, diepe schaal of schotel, waarvan Jezus zich bij het laatste Avondmaal zou bediend hebben en waarin het bloed van den aan het kruis stervenden Jezus zou opgevangen zijn*; *deze – was later verloren gegaan en een aantal ridders verbonden zich om hem op te sporen*); **-'ridder,** m. -s (*ridder der Ronde Tafel, die de graal zocht*); **-'roman,** m. -s (*berijmd verhaal van de avonturen van een graalridder*); zie Arthur(romans).
graan, o. granen, graantje (Lat. granum: 1 *zaadkorrel van een korensoort*; inz. als verkl.; 2 *koren*; *planten, tot de familie der grassen behorende*): 1 *een klokhen, graantjes pikkend in de tuin*; zegsw. *een graantje pikken*, borreltje drinken; 2 *rogge, tarwe is –*; *het gouden –*, kostbaar en goudgeel; *het – op het veld heeft veel geleden*, te velde staand gewas; *handel in granen*, graansoorten; zie halm.
graan'akker, m. -s; **-beurs,** v. -beurzen (*korenbeurs*); **-bouw,** m. (*het telen van graan*); **-factor,** m. -factoren (*bewaarnemer van graan, iem., die graan voor een ander opslaat*); **-gewas,** o. -gewassen; **-harp,** v. -en (*staande zeef voor het reinigen van gedorst graan*); **-kieken,** o. -s (Z.-N. *de eerste kiekens, die men in de zomer slacht*); **-koper,** m. -s (*graanhandelaar*); **-oogst,** m. -en; **-pakhuis,** o. -pakhuizen (*pakhuis met verschillende zolders, waarop het graan wordt uitgestort*); **-prijs,** m. -prijzen; **-productie,** v.; **-schuur,** v. -schuren (*bergplaats v. graan*); **-soort,** v. -en (*soort v. graan als rogge, tarwe*); **-zolder,** m. -s (*zolder tot berging v. graan*); **-zuiger,** m. -s (*machine om graan uit het scheepsruim op te zuigen*).
graas'de, bn. (*van gras*): *– boter*, grasboter.
graat, v. graten (*kantig gebeente* inz. *van vis*; *een deel er van*): *een snoek zit vol graten*; *mager als een –*, broodmager; zegsw. *rood* (of: *niet zuiver*) *op de – zijn*, als een vis, die niet fris meer is, fig. niet eerlijk, niet vertrouwbaar; *rood op de –*, socialist; *van de – vallen*, [a]) sterk vermageren, [b]) in zwijm vallen, [c]) zeer hongerig zijn; *geen graten in iets vinden*, geen zwarigheid in zien; *met een – in de keel commanderen*, d.i. met schorre stem; Z.-N. *er zijn graten in*, het is niet zuiver op de graat; **-'achtig,** bn. (*veel graten hebbende*): *de snoek is een –e vis*.
grab'bel, v., in zegsw. inz. met *te*: *pepernoten in de – gooien*; *zijn geld te – gooien*, eig. weggooien, om er naar te laten grabbelen, fig. verkwistend leven; ook: *zijn eer, fatsoen te – gooien*.
grab'belen, grabbelde, h. gegrabbeld (1 *in 't wild grijpen naar uitgestrooide voorwerpen, om er één of meer te bemachtigen*; 2 *rondtastend woelen in iets*): 1 *– naar pepernoten, naar suikererwten enz.*; 2 *met de hand in een trommeltje –*; **grab'belaar,** m. -s.
gra'celijk, bn., bw. (*bevallig, gracieus*): *een –e handbeweging*; *– groeten*.

gracht, v. –en (1 *gegraven kanaal voor verschillende doeleinden: verbinding, verdediging*; 2 *de straat, de huizen langs een gracht*; ook: *de bewoners van een gracht*): 1 *een – graven*; 2 *ik woonde op de Heren–*; *een –je omlopen*; *de Keizers– was goed vertegenwoordigd*; nog: Z.-N. *sloot*; –'**water,** o.

gra'cie, v.; zie gratie.

gracieus', bn., bw.; gracieuzer, –t (Fr. [Lat. gratiosus]: *minzaam*; *sierlijk, bevallig*).

grada'tie, v. (Fr. [Lat. gradatio]: *het trapsgewijze opklimmen*): – *in een rede*.

gradeer'werk, o. –en (*de toestellen bij de zoutbereiding*).

graderen, gegradeerd (Fr. *tot een hogere graad van sterkte, deugdelijkheid brengen*, b.v. *zouthoudend water door verdamping doen stijgen in zoutgehalte*; *verbeteren van het gehalte van een metaal*; *veredelen van goud in kleur, gewicht, duurzaamheid*).

gradiënt', m. –en (*grootheid, die de richting bepaalt, waarin een andere grootheid 't sterkst verandert, en die tevens een maat voor die verandering is*): *een luchtdruk– is 't verschil in luchtdruk, gemeten over 111 km in de richting van 't grootste verschil*.

gradi'nen, v. mv. (Fr. gradin = trap: *oplopende rijen van zitplaatsen*).

gradua'le, Lat. gra'dus, **1** v. –n (R.-K. *boek, bevattende de gezangen, welke onder de Mis door het koor worden gezongen*); **2** o. –s (R.-K. *deel der Mis tussen Gloria en Credo of na het Epistel*).

gradua'tie, v. –s (Fr. *verdeling in graden*; *het brengen in de trapvormen*; *het verlenen v. e.* [*academische*] *graad*).

gradueel', bn., bw. (Fr. graduel: *de graad betreffende, in graad*; *trapsgewijze*): *een – verschil, niet essentieel*; – *voortschrijden*.

gradueren, gegradueerd (Fr. *in graden afdelen*; *een academische graad verlenen*).

graecis'me, o. –n (*Grieks taaleigen, Griekse zegswijze*; *Grieks getinte uitdr.*).

Graecomaan', m. Graecomanen (*dwepend vereerder der Griekse beschaving*); –**manie',** v.

Grae'cus, m. (Ned.) Graecussen; (Lat.) Grae'ci (Lat. *Griek*; *kenner, beoefenaar van 't Grieks*; *leraar in het Grieks*). (ae = ee).

graf, o. graven (1 *groeve, grafkuil, grafstede*; 2 fig. *de dood*): 1 *een – graven*; *in het – neerlaten*; *het stille –*; *wie sprak aan het –? een gehuurd –*; zegsw. *ten grave dalen*, sterven; *met de éne voet in 't – staan*, stokoud zijn, niet ver meer van de dood zijn; *aan de rand van 't –*, bijna dood; *iem. ten grave slepen*; *zijn eigen – graven* (of: *delven*), [a]) eig., [b]) zijn eigen ondergang bewerken; *zich in zijn – omkeren*, nl. van ergernis; *stilte als des –s*; *zwijgen als het –*; *de orde van het Heilige –*; 2 *het – alleen scheidt echtgenoten*.

graf'bloem, v. –en (*bloem op of bij een graf*); zie affodil.

gra'felijk, graaf'lijk, bn. (1 *van een graaf afkomstig*; 2 *aan een graaf toebehorende*; 3 *door een graaf uitgevaardigd*): 1 *oud en – bloed*; 2 *het – gezag*, d.i. aan een graaf toekomend; *de –e macht, de –e kroon*; 3 *een – privilege*; nog: *het – tijdperk onzer historie*, nl. dat der graven 922–1581; –**heid,** v. (*grafelijke macht*; *graafschap*; *een graaf*).

graf'gesteente, o. –n (*–zerk, –teken*).

graf'heuvel, m. –s (*hoogte van aarde of zand op een graf*); –**kelder,** m. –s (*kelder als begraafplaats* nl. *tot bijzetting van lijken*); –**kuil,** m. –en (*groeve*).

graf'legging, v. –en (*het in het graf leggen v. e. lijk* inz. in toepassing op het begraven van Christus; *schilderstuk, de – voorstellende*): *de – van Jezus*; *een – van Rubens*.

graf'maker, m. –s; zie aastor.

graf'monument, o. –en (*gedenkteken op een graf*); –**rede,** v. –redenen (*rede, bij 't begraven uitgesproken*); –**schenner,** m. –s (*iem., die graven vernielt*); –**schennis,** v. (*het schenden van graven*): – *is een strafbaar feit*; –**schrift,** o. –en (*opschrift op een grafsteen*); –**steen,** m. –stenen (*zerk*; *grafgesteente*); –**stem,** v. (*doffe, holle stem*).

graft, v. (*gracht*), vero., nog gew.

graf'teken, o. –s (*gedenksteen op een graf*); –**terp,** v. –en (*kleine aardheuvel, over een graf opgeworpen*); –**tombe,** v. –s of –n (*stenen grafmonument*); –**urne, –urn,** v. –urnen (*aarden potje in vaasvorm, met lijkas*); –**waarts,** bw. (*naar het graf*): – *gaan*; –**zang,** m. –en (*lijkzang*); –**zerk,** v. –en (*liggende steen op een graf*); –**zuil,** v. –en (*grafteken in de vorm van een zuil*).

gra'hambrood, o. (*brood zonder zuurdeeg*, o.a. *gebakken volgens recept van den Am. arts Graham voor paard of hond*).

I. gram, bn., bw.; grammer, –st (lit. t., vero.: *boos, toornig, verbolgen*): *de koning werd –*; *in grammen moede*, in toorn; –'**heid,** v.

II. gram, o. grammen (Fr. gramme [Gr.-Lat. gramma] *wichtje* $^1/_{1000}$ *kg*).

gramcalorie', v. –calorieën (*een duizendste calorie warmte, nodig* nl. *om één gram water 1° Celsius in warmte te doen stijgen*).

grameel', m. gramelen (*ir. glimlach*).

gramine'ae, gramminee'ën, v. mv. (Lat. gramen = gras: *grasachtige planten*).

grammai're, v. –s (Fr. *spraakkunst*).

gramma'tica, v. grammatica's (Gr.-Lat. [v. Gr. gramma = letter]: *spraakkunst*).

grammaticaal', bn., bw. (Fr. [Lat. grammaticalis]: *spraakkunstig*): *grammaticale onderscheidingen*; *een zin – ontleden*.

gramma'ticus, m. (Ned.) grammaticussen; (Lat.) gramma'tici (Lat. *spraakkunstkenner*).

gramma'tisch, bn., bw. (*de spraakleer betreffende*; *spraakkunstig*): *een – onderwerp*, d.i. naar de vorm; *een –e verbinding*, b.v. met de vgw. *dat, of*; *hij schrijft – juist*.

grammoe'dig, bn., bw. (*toornig, vertoornd, boos*): *een –e blik*; –**heid,** v.

gramophoon', v. gramophonen (Gr. grapho = ik schrijf + phonion = klinkend instrument: *instrument tot het opnemen en weergeven van het menselijk stemgeluid en andere geluiden*; *spreekmachine*): *de – is in 1887 door E. Berliner uitgevonden*; ook, gramofoon; –**muziek,** v.; –**plaat,** v. –platen.

gram'schap, v. (*toorn, wrevel*).

gramsto'rig, bn., bw. (*driftig, boos, korzelig*): *iem. – maken, – worden*; –**heid,** v.

granaat', eig. Lat. pomum granatum, appel met pitten, **1** v. granaten (*sier- of kasplant met scharlakenrode, foksia-vormige bloemen*; Lat. punica granatum, oorspr. uit Klein-Azië; *vrucht van de granaat*; *met kruit gevulde kanonskogel*; *handgranaat*); **2** m. granaten ('*n rode edelsteen*; *granaatboom*); **3** o. stofn. (*rood edelgesteente*); –**appel,** m. –s, zie vlg. woord; –**boom,** m. –bomen: *de – of granaat-appelboom in 't Z. van Europa heeft*

appelvormige vruchten vol rode pitten; **—trechter,** m. –s (*trechtervormig gat, door ontploffing van één of meer granaten gevormd*): *een diepe –*; **–vuur,** o. (*het schieten of werpen met granaten*).

grana'ten, bn. (*uit granaten bestaande*; *met granaten*): *een – snoer.*

gran'de, m. –s (Sp. [Lat. grandis = groot]: *rijksgrote, afstammeling v. d. voormalige leenadel*; *titel van de hoogste adel*).

grandez'za, v. (It. [Sp. grandeza]: *de waardigheid of deftigheid van een Sp. grande*; fig. *hooghartigheid, adeltrots*); lees *grandet-sa.*

grandioos', bn., bw. (Fr. grandiose: *groots, heerlijk*): *het schouwspel was –.*

grand-seigneur', m. (Fr. *hoogadellijk heer*): zegsw. *hij leeft als een —.*

gra'nen, graande, h. gegraand (*vrucht zetten, korrels krijgen*; *uitbotten, ontkiemen, ontspruiten*): *de tarwe begint te –.*

graniet', o. (Fr. granit, It. granito [Lat. marmor granitum = gekorreld marmer]: 1 *korrelig, bontgekleurd kerngesteente, in hoofdzaak bestaande uit veldspaat, kwarts en glimmer*; 2 fig. *iets, dat zeer hard is*): 1 *een rots van –*; zie eruptief; 2 *een hart van –.*

graniet'blok, o. –blokken.

granie'ten, bn. (*van graniet*): *een – schoorsteenmantel.*

graniet'rots, v. –en; **–steen 1** (voorwerpsn.), m. en v. –stenen; **2** (stofn.), o.

grani'to, granit'to, o. (It. *kunststeen, vervaardigd uit marmerblokjes en cement*).

gran'je, v. (o.-Fr. garandie [Lat. garandia = waarborg]: *wettig toekomend deel, portie*): *zijn – of grande halen, zoeken*; bij uitbr. *de – krijgen*; *aan iem. de – geven*, al wat zijn hart begeert, zijn volle bekomst.

granula'tie, v. –s (Fr. [Lat. granulum = korreltje]: *het zich vertonen van korreltjes in cellen in jong weefsel van wonden, in zieke ogen enz., de korreltjes*); **granuleus',** bn. (Fr. [Lat. granulosus]: *korrelig, met korreltjes*): *granuleuze oogontsteking.*

grap, v. grappen, grapje (*iets mals, iets zots, vermakelijks*; *aardigheid, geestigheid, kwinkslag, gein*): *iets uit of voor de – zeggen, een – met iem. hebben, uithalen*; *daar zul je grappen van beleven*, vermakelijke, malle dingen van ondervinden; *dat zou een – zijn! een mooie –!* iron. een netelige historie; *nu nog mooier –!* dat moet er nog bij komen; *dat is geen –*, het is een ernstige zaak; *zich met een grapje van iets afmaken.*

grapefruit, v. (Eng. *grote sinaasappelachtige tafelvrucht*).

gra'phica, graphiek', v. (Fr. graphique [Gr.-Lat. graphice = tekenkunst v. Gr. graphein = schrijven]: *schrijf-, teken- en schilderkunst*; ook: *voorstelling door lijnen, tekens, vlakken b.v. van waterstanden, statistische gegevens*); zie graphisch.

graphiet', grafiet', o. (v. Gr. graphis = griffel: *delfstof, die uit vrij zuivere koolstof bestaat*): *tekenkrijt van –*; zie opm. alpaca.

gra'phisch, bn., bw. (*op de graphica betrekking hebbende*; *schriftelijk*; *door schrijftekens, figuren voorgesteld*): *–e vakken*, die met de graphica in verband staan; *de –e methode*, de manier, om de gegevens of getallen in lijnen voor te stellen; *–e kunsten*, kopergraveerkunst, lithographie enz.; *– voorstellen*, bepaalde gegevens, inz. twee veranderlijke grootheden b.v. invoercijfers en de betreffende jaren van invoer, in beeld brengen door middel van lijnen of vlakken.

graphologie', v. (*de kunst, om uit iems. schrift zijn karakter te bepalen*).

graphome'ter, m. –s (*hoogte-, hoekmeter*).

grap'jas, m. –jassen (*grappenmaker*). gmz.

grap'penmaker, m. –s (*iem., die grappen maakt*: *snaak, schalk*).

grap'pig 1 bn. (*kluchtig, lachwekkend, vrolijk*): *een –e geschiedenis*; *een –e brief, het –ste was*; *hij is nog al –*, vol grappen; *een – gezicht*, koddig, de lachlust opwekkend; **2** bw. (*op grappige wijze*): *hij weet altijd zo – te vertellen*; **grap'pigheid,** v. –heden.

gras, o. (soorten) grassen (plantk. *gehalmd gewas*): *pluim–, zijde–, struis–, riet–, haver–, voeder–, Spaans –*; zegsw. *in het – bijten*, sneuvelen; *er schuilt een adder in* (of: *een angel onder*) *'t –*, er is gevaar onder schone schijn; *iem. het – voor de voeten wegmaaien*, juist zeggen, wat een ander ook wilde zeggen; *er geen – over laten groeien*, de zaak niet uitstellen; *te hooi en te –*, zo nu en dan, ongeregeld; **–'band,** m. –en (*rand van zoden*); **–'boter,** v. (*graasde boter, lente- of weideboter, geen stalboter*); **–'buik,** m. –en (*haas der weidevelden*).

gras'duinen 1 mv. (*grasrijke duinen, gezochte weideplaatsen*): fig. *in – gaan*, volop genieten; **2** grasduinde, h. gegrasduind (fig. *zich vermeien*): fig. *in de werken der ouden hebben onze dichters rijkelijk gegrasduind*, naar hartelust toegetast.

gras'etting, v. (*recht van beweiding van 't gras langs openbare wegen, dijken enz.*): *verpachting der –.*

gras'groen, bn. (*groen als gras*): *een –e japon*; fig. *een –e luitenant*, nieuwbakken.

gras'grond, m. –en (*grond, met gras begroeid*); **–halm,** m. –en; **–haring** (*een haring, die dicht bij de kust vóór de tijd is gevangen*), **1** (voorwerpsn.), m. –en; **2** (stofn.) v.; **–hupper,** m. –s (*kleine sprinkhaan*); **–kaas,** v. –kazen (*kaas, bereid uit melk, afkomstig van vee, dat in de wei is*); **–kalf,** o. –kalven, –kalvers (*kalf, dat oud genoeg is om in de wei te lopen*); **–land,** o. –en (*weide- of hooiland*): $^1/_3$ *deel van onze cultuurgronden is –*; **–leeuwerik,** m. –leeuweriken (Z.-N. *graspieper*; Lat. anthus pratensis); **–linnen, 1** o. (*weefsel uit de vezels van het zogenaamde Chinese gras*); **2** bn. (*van graslinnen*): *– hemden*; **–look,** o. (*bieslook*; Lat. allium schoenoprasum).

gras'maaien 1 onbep. wijs (*het gras met de zeis afsnijden*): *wij gaan uit –*; **2** zn. o.: *het – is een zwaar werk*; **–maaier,** m. –s; zie hannekemaaier.

Gras'maand, v. (*April*).

gras'mus, v. –mussen (*koewachter, tuinfluiter*; Lat. sylvia c. communis); **–perk,** o. –en (*met gras begroeid perk*); **–pieper,** m. –s = grasleeuwerik in Z.-N.; **–preek,** v. –preken (*hagepreek* ± 1566; *prediking in het open veld*); **–rol,** v. –rollen (*rol, om het gras effen en glad te maken*); **–schaar,** v. –scharen; **–scheut,** m. –en (*jonge grasspriet*).

grasseren, gegrasseerd (Lat. grassari; van ziekten: *woeden, heersen*).

gras'spriet, m. –en; **–tapeet, –tapijt,** o. –tapeten, –tapijten (lit. t. *graskleed der velden*); **–veld,** o. –en (*–land, –grond*).

grasvel'lig, bn.: *dit is* –, dit moet voor schulden verkocht worden; gew.
gras'verkoping, v. –en (*publieke veiling van te velde staand gras*); **–vilt,** o. (*groen gras; dek,* inz. *de graskorst op dijken*); **–vlakte,** v. –n (*uitgestrekt vlak land met gras begroeid*); **–weduwe,** v. –n (*onbestorven weduwe; gehuwde vrouw, wier man voor een tijd afwezig is*).
gras'zaad, o. (*hooizaad*); **–zode,** v. –n (*een lap, stuk afgestoken grasgrond*).
gra'tias, v. gratiassen (Lat. 4de nv. mv. van gra'tia: *dankzegging,* inz. *gebed na het eten;* vroeger op sommige scholen: *dankbetuiging van leerlingen wegens een ontvangen prijs*): *gratias (tibi ago),* (ik zeg u) dank. (t = ts).
gra'tie, v. (Lat. gratia: 1 *bevalligheid;* 2 *goedgezindheid, gunst;* 3 *genade, ontheffing van straf*): 1 *zij draagt haar kleed met* –; 2 *in of uit de – bij iem. komen* of *zijn,* in of uit de gunst komen of zijn; *bij de – Gods;* zie God; 3 *de Koningin heeft het recht van* –, kwijtschelding, of verandering van straf; – (*ver-*) *krijgen;* nog: *het jaar van* –, eerste jaar na het overlijden van een predikant; Z.-N. *de – zeggen,* dankgebed.
Gra'tiën, v., myth. de drie Bevalligheden: Euphro'syne, Tha'lia en Agla'ia. (t = ts).
gratieus', gracieus', bn., bw.; gratieuzer, –t (Fr. gracieux, Lat. gratiosus: *innemend, bevallig*): *een gratieuze houding; – buigen.*
gratifica'tie, v. gratificatiën, –s (Fr. [Lat. gratificatio]: *gift; vergoeding; verering of toelage in geld, boven het vastgestelde loon*).
gra'tig, bn. (*vol graten*): *–e vis.*
gra'tis, bw. (Lat. gratiis = om des danks wille: *om niet, kosteloos*): *– binnenkomen;* bijvoeglijk is – in: *–onderwijs; –procedure,* vergunning om kosteloos te procederen.
gratui'te, bn., bw. (*onverplicht, kosteloos*); spreek uit: gratuwiet.
I. grauw, m. –en (*snauw, hard woord*).
II. grauw 1 o. (1 *de grijze kleur;* 2 *het gepeupel,* omdat het lagere volk, armen en lagere geestelijken inz. grauw droegen): 1 *in het – gekleed;* 2 *het – kwam op de been;* **2** bn. (*grijs, askleurig*): *–e haren; –e erwten; een –e wolk;* fig. *in het – verleden;* Z.-N. *het ziet er – van het volk,* zwart.
grauw'achtig, bn. (*naar grauw zwemende, grijsachtig*): *–e veren.*
grau'wak, v. (*schilferachtige, grauwe, zeer vaste zandsteen*).
grauw'bruin, bn. (*vaalbruin, dofbruin*): *een – paard, een –e mantel.*
grau'wen, grauwde, h. gegrauwd (*grommen, snauwen*): *zij doen niets dan schimpen en –.*
grauw'geel, bn. (*grijsgeel*): *–gele stenen;* **–gors,** v. –gorzen (*zekere grijze gors;* Lat. emberiza calandra); **–schildering,** v. –en (*schildering in verschillende tinten van dezelfde bruin-grijze kleur*).
grauw'tje, o. –s (*ezel*); verg. bruintje.
grauw'vuur, o. (*mijngas[ontploffing]*).
Grauw'zuster, v. –s (Z.-N. *Klaris*); ook, Grauwe Zuster.
grava'men, o. (Lat.) grava'mina (Lat. rechtst. *bezwaar, zwarigheid*).
graveel', o. (Fr. gravelle: *blaas-, niersteen*); **–zand,** o. (*nier- of blaasgruis*).
graveer'der, m. –s (*graveur*).
graveer'ijzer, o. –s (*–naald, insnijmes*); **–kunst,** v.; **–mes,** o. –messen (*mes van den houtgraveur*); **–naald,** v. –en (*fijn graveerstaal, graveerstift*); **–sel,** o. –s of –en (*gegraveerde figuur*); **–staal,** o. (*graveerijzer*); **–stift,** v. –en (*graveernaald*).
gra'ven, groef, h. gegraven (*delven, spitten, de grond omzetten, uitgraven*): *een graf –;* (*naar*) *goud –;* Z.-N. *wortels –,* inkuilen.
's-Gravenha'ge, o. (eig. *hage,* tuin des graven: *hoofdplaats van Z.-H. en residentie*): *het vorstelijk –;* ook: **Den Haag.**
gra'venhoed, m. (*zinnebeeld der grafelijke waardigheid*); **–huis,** o. –huizen (*stamhuis, geslacht der graven*); **–kroon,** v. –kronen (*hoofdtooisel,* ook: *adellijk insigne v. e. graaf*).
graveren, gegraveerd (Fr. [v. stam v. graven]: *met de graveernaald letters, figuren in hout, steen of metaal griffen*): *een muntstempel –, op hout, in koper –.*
graverij', v. –en (*het graven* inz. *het afgraven van veen; de plaats, waar het geschiedt*).
graveur', m. –s (Fr. *plaat-, stempel-, zegelsnijder*).
gravime'ter, m. –s (Lat. gravis = zwaar: *zwaartemeter* b.v. *van vloeistoffen*).
gravin', v. gravinnen, gravinnetje (1 *regerende vorstin met de rang v. graaf,* thans titel; 2 *echtgenote, weduwe v. e. graaf*): 1 *– Jacoba van Beieren* (± 1436); 2 *door haar huwelijk met een graaf is zij –.*
gravita'tie, v. (Fr. nat. *zwaartekracht*).
graviteit', v. (Fr. [Lat. gravitas]: *zwaarte;* fig. *aangenomen ernst; stijve plechtstatigheid; deftigheid*).
graviteren, gegraviteerd (Fr. [v. Lat. gravis = zwaar]: *door zijn zwaarte naar een ander lichaam neigen; zich door zijn zwaarte voortbewegen*).
gravu're, v. –s (Fr. *afdruk van een gegraveerde koperen, stalen of houten plaat*).
gra'zen, graasde, h. gegraasd (*gras afeten, weiden*): *het vee laten –; –de koeien;* Barg. *iem. te – nemen,* beetnemen.
gra'zig, bn. (*grasrijk*): *het – vlak, beperkt van 'l IJselbed; een – land;* bij uitbr. *–e boter,* ook: *graasde boter* of *grasboter.*
grazio'so, bw. (It. muz. *bevallig, innemend, zacht, liefelijk, met gracie*). (z = ts).
great attraction, v. –s (Eng. *hetgeen de menigte sterk aantrekt*).
greb, greb'be, 1 v. grebben (*greppel, diepe vore tussen twee akkers*); **2 Greb'be,** v. (*riviertje op de grens van Utrecht en Gelderland*).
Greb'belinie, v. (mil. *fortenlinie tussen Spakenburg en de Grebbe*).
greel, o. grelen, greeltje (*gareel, trekgordel*).
green, m. grenen, greentje (*grove den;* Lat. pinus silvestris).
green'hout, o.; zie grenenhout.
greep 1 m. grepen (*het grijpen; een grijpende beweging naar iets; manier van grijpen; een handigheid*): *hier en daar een – doen in; een gelukkige –; een – uit de geschiedenis; God zegen de –,* zegsw. bij het doen van een greep op goed geluk; **2** v. grepen (1 *de hoeveelheid, die men met een greep* in bet. **1** *kan grijpen; handvol;* 2 *datgene, waarbij men een voorwerp aanvat: handvatsel, gevest;* 3 *allerlei voorwerpen, waarmede men grijpt of steekt*): 1 *ergens een goede – uit nemen; een – kersen, noten;* 2 *de – v. e. schaaf, v. e. pistool; een zwaard met fraaie –;* 3 *een greep of mestvork.*
Gregoriaans' 1 bn. (*afkomstig van, door Gregorius*): *–e gezangen,* door paus Grego-

rius I of den Groten, 590–604, opnieuw geregeld ritueel gezang; *de –e kalender, de –e tijdrekening*, in 1582 door Gregorius XIII ingevoerd; *het –e jaar*: 365 dagen, 5 uur, 48 min., 45 sec. (daar het jaar in 1582 al 10 dagen ten achter was, bepaalde hij, dat de 5e Oct. 1582 als de 15e zou geteld worden); ook: *Nieuwe Stijl*; zie Juliaanse Stijl; **2** o. (*het Gregoriaans gezang*).

Grego'riusorde, v. (*pauselijke ridderorde, ingesteld door Gregorius XVI in 1831, met 2 categorieën, de civiele en de militaire*).

Grego'riusvereniging, v. –en (*vereniging tot bevordering v. R.-K. kerkelijke muziek*).

greid, v. –en (*grasland*): *een – omploegen*; **–'boer,** m. –en (*veeboer*); **–'grond,** m. –en (*grasland*); **–'land,** o. –en (*weiland*); gew. N.-O. van ons land.

grein, o. in bet. 1 en 2 –en, greintje (Fr. grain [in bet. 4 v. Fr. graine], Lat. granum: 1 *zaadkorrel*; 2 *kleine gewichtseenheid*; inz. *medicinaal gewicht*, $^1/_{20}$ *scrupel of 0.065 gram*; 3 *geringe hoeveelheid* inz. in verkl.; 4 *weefsel van kemels- of geitenhaar en wol*): 1 *greintje bij greintje*, vero.; 2 *twee greintjes kinine*; 3 *hij heeft geen greintje verstand*, ziertje; 4 *een rok van –*.

grei'nen, bn. (*van grein* 4): *– mantels*.

greineren, grei'nen, grein(eer)de, h. gegrein(eer)d (*een oppervlakte oneffen maken*): *een lithographische steen –*, kartelen.

grei'nig, bn. (*korrelig, ruw*): *– tekenpapier*.

grein'tje, o. –s; zie grein.

gre'ling, m. –en (*touw, dunner dan e. kabel*).

gre'mel, m. –s, gremeltje (*vlekje der huid, spatje*; Z.-N. *kruimel*): Z.-N. *geen –*, niets.

grenadier', m. –s (Fr. gesch. *werper van handgranaat of bom*; later: *soldaat bij het regiment grenadiers*): *de –s en jagers*.

grenadi'ne, Fr., **1** o. (*gaasachtig, halfzijden weefsel*); **2** v. (*limonade, oorspr. bereid uit granaatappelpitten*).

gren'del, m. –s of –en, grendeltje (*ijzeren schuifbout tot afsluiting van deuren en poorten*): *de – op de deur doen*; zegsw. *hij zit achter slot en –*, in de gevangenis, opgesloten.

gren'delen, grendelde, h. gegrendeld (*met een grendel sluiten*): *de deur –*.

gre'neboom, m. –bomen (*den, grove den*).

gre'nen, bn. (*van grenenhout*): *een – kist*.

gre'nenhout, o. (*hout van de gewone of grove den*): *een ruwe kist van –*.

grens, v. grenzen (*scheidingslijn, afpaling, akkerscheiding; uiterste kant; einde, eindpaal*): *een bergketen, een rivier, een zee is een natuurlijke –; een staatkundige –*; zegsw. *over de grenzen gezet*, uit het land verwijderd; fig. *de grenzen overschrijden* (of: *te buiten gaan*), te ver gaan; *geen grenzen kennen*, alle maat te buiten gaan; *de grenzen zijner macht overschrijden*, zijn bevoegdheid te buiten gaan; *waar moet men de – trekken*, de scheiding? *binnen* (of: *tot op*) *zekere grenzen*; *op de – van onbeschaamdheid*, komt nabij.

grens'bewaker, m. –s (*grenswachter, kommies*); **–bewoner,** m. –s (*persoon, die aan of bij de grens v. e. land woont*); **–dorp,** o. –en; **–gemeente,** v. –n; **–kantoor,** o. –kantoren (*douanekantoor aan de grens*); **–lijn,** v. –en (*denkbeeldige lijn, lopende langs de grenspalen*); **–linie,** v. –liniën (*grenslijn*).

grens'loos, bn., bw.; zie grenzenloos.

grens'paal, m. –palen (*paal, dienend om de grensscheiding aan te wijzen*).

grens'regeling, v. –en (*het bepalen v. d. grenslijn*); **–scheiding,** v. –en (*de lijn, die een gebied v. e. ander scheidt; dat, wat de – vormt: rivier, gebergte, sloot enz.*); **–steen,** m. –stenen (*scheidingsteken tussen twee akkers enz.*); **–vesting,** v. –en (*vesting aan de grens*): *Maastricht was tot 1795 –*; **–wacht,** v. (mil. *soldaten in oorlogstijd en bij mobilisatie als wachters op de grens*; ook: *douane*): *door de – aangehouden*; **–wachter,** m. –s (*bewaker der grens; douanebeambte*).

gren'zen, grensde, h. gegrensd (1 *palen aan, sluiten aan*; 2 fig. *nabijkomen*): 1 *ons land grenst ten O. aan Duitsland*; 2 *dat grenst aan krankzinnigheid*.

gren'zenloos, bn., bw. (*groot, onmetelijk*): *de grenzenloze hei*; fig. *Gods grenzenloze goedheid, grenzenloze verwarring*; *– brutaal*.

grep, v. greppen (*greppel, grup*; Z.-N. *open goot, riool, spleet*): *een –* (of: *scheigrep*) *tussen de akkers tot lozing van het regenwater*.

grep'pel, v. –s, greppeltje (verkl. van *grep*: *smalle*, [ook: *droge*] *sloot, vore*).

grès'buis, v. –buizen (Fr. *ijzeraarden buis*).

grès'kei, v. –en (*een harde Luikse kei*).

gre'ten, greette, h. gegreet (Z.-N. *plagen*).

gre'tig, bn., bw. (*begerig, belust, graag*): *– zijn naar buit; – toetasten; – aftrek vinden*; **–heid,** v. (*graagte*); **–lijk,** bw.: *de gieren kwamen – op het aas af*.

grè've, v. (Fr. eig. plein in Parijs, waar de stakers zich verzamelden: *werkstaking*).

grè'vist', m. en v. –en (Fr. *staker*).

gri'bus, v. gribussen (1 *ellendige woning; vuile achterbuurt*; 2 Barg.: *cachot, gevangenis, bajes*): 1 *hij woont in een –; de – te Breda*; 2 *hij zit in de –*; ook, gribes.

griel, grie've, v. grieven (1 *kommer, leed*; 2 *krenking: belediging*; 3 *bezwaar*; 4 *vore*): 1 *dat is hem een dagelijkse –*; 2 *een –, zijn geslacht aangedaan*; 3 *wezenlijke en vermeende grieven; herstel van grieven; grieven wegnemen*; 4 *de grieven der smart*.

Griek, m. –en (*bewoner van, persoon uit Griekenland*): fig. *een oude –*, [a]) een oude suffer, [b]) een zonderling.

Grieks 1 bn., bw. (*van, eigen aan de Grieken; zoals bij de Grieken*): *de –e taal, de –e bouwstijl; de –e kerk*, Grieks-Katholieke kerk, zoals de Russische enz., die o.a. de Griekse taal in de liturgie gebruikt; *– kruis*, waarvan de 4 armen even lang zijn; *– vuur*, ontploffingsmiddel, ± 668 na Chr. in Byzantium uitgevonden, dat op en onder water brandde; **2** o. (*Gr. taal*).

Grick'se kerk, enz.; zie Grieks **1**.

griel, v. –en (*trekvogel, steltloper*; Lat. burhinus o. oedicnemus).

grie'len, grielde, h. gegrield (*grabbelen*): *iets –*, opgrabbelen; *om iets –*.

griend, v. –en (*waard*, inz. *rijswaard*, z. ald.): *om de vier jaar wordt het griendhout op de – gekapt*; **–'baas,** m. –bazen (*eigenaar of huurder v. e. griendland*); **–'hout,** o. (*rijs-, hoephout* [*voor kribwerken, hoepels, manden*]); **–'kade,** v. –n (*zomerdijk rondom een griend*); **–'land,** o. –en (*moerassig land met wilgenrijs*); **–'waard,** v. –en (*rijswaard*).

grie'nen, zie **grijnen**.

griep, v. (Fr. grippe: *verkoudheid met keelontsteking; influenza*): *de Spaanse –*, in-

fluenza-achtige, epidemische ziekte (in Spanje vertoonde zij zich ± 1918 het eerst).
gries, o. (*kiezelzand, gruis; gebroken graan, inzonderheid van spelt en maïs*); –'**meel,** o. (*gebrijzeld graan*): *een podding van –*, uit grof meel van tarwe of spelt.
I. Griet 1 v. –en (*verkorting van Margriet*): *zij is een boze –*, kwade vrouw; *elkander geen Grietje* (of: *Mietje*) *heten* (of: *noemen*), elkander geen kool verkopen, maar de dingen bij hun rechte naam noemen; **2 griet,** v. –en (*appel*; verg. aagtappel): *de Zeeuwse –*.
II. griet, m. –en (*grutto*): *de koekoek en de –, die leggen vóór half Juni niet.*
III. griet, v. –en (*bijna ruitvormige platvis*; Lat. rhombus laevis).
IV. griet, tw. (*euphemisme v. God*): *grote –!*
grietenij', v. –en (gesch. *vereniging van dorpen in Friesland*): *tot 1795 was Friesland verdeeld in elf steden en dertig –en*; –**huis,** o. –huizen (*raadhuis, rechthuis der grietenij*).
griet'je, o. –s (*bovenkruiszeil*).
griet'man, m. –mannen (*bestuurder, tot 1795, ener grietenij*).
grie've, v. –n; zie grief.
grie've, griefde, h. gegriefd (*verdriet aandoen, beledigen, diep of pijnlijk treffen, krenken*): *iem. diep –, het grieft mij in de ziel.*
grie'vend, bn., bw. (*kwetsend, krenkend*; inz. Z.-N. *hartverscheurend*): *een – leed, –e taal; iem. – beledigen.*
I. grie'zel, m. (1 *rilling van afkeer*; 2 *afkeer*): 1 *er ging mij een – door de leden*; 2 *ergens een – van hebben.*
II. grie'zel, v. –s, griezeltje (*weinigje, ziertje*): *geen –*, ziertje.
grie'zelen, griezelde, h. gegriezeld (bijvorm van *grijzelen*: *huiveren, rillen*): *van iets –*.
grie'zelig, bn., bw. (*huiveringwekkend, ijzig*): *een –e vondst; 't is – koud*, zó dat men huivert.
grie'zelverhaal, o. –verhalen (*griezelig verhaal*).
I. grif, bn., bw.; griffer, –st (*vaardig, vlug, vlot, spoedig gereed*): *– in alle dingen*, handig; *hij antwoordde –*, vlot; *alles ging – van de hand*, willig; *iets – toegeven*, volmondig.
II. grif, m. griffen (*griffel* 1): *griffen met prachtige lange punten.*
grif'fel, v. –s, griffeltje (1 *leien schrijfstift*; 2 *entlot, entrijs*): 1 *een met goudpapier beplakte –*; 2 *een – van een appelboom*; –**koker,** m. –s (*nl. tot het bergen van griffels*).
grif'felen, griffelde, h. gegriffeld (1 *met een stift inkrassen, ingraveren*; 2 *enten*): 1 *in marmer –, in metaal –*; fig. *in het geheugen –*, prenten; 2 *de lente is de tijd om te –; een wild appelboompje –*.
grif'fen, grifte, h. gegrift (*tekens, letters met een stift ergens in krassen*): *in koper enz. –*.
grif'fie, v. griffiën, –s (Gr.-Lat. graphium = schrijfstift: *secretarie ener rechtbank, van Provinciale Staten, der beide Kamers*): zegsw. *ter – deponeren*, eig. ter inzage leggen, fig. op de lange baan schuiven.
griffier', m. –s (Fr. greffier: *secretaris v. d. Kamer, v. e. rechtbank, v. e. kantongerecht*); België: *provinciale –*, bij de provincieraad; –**schap,** o. (*het ambt van griffier*).
griffier'sklerk, m. –en (België: *klerk ter griffie*).
griffioen', **griffoen',** m. –en (It. griffo, Fr. griffon, Gr.-Lat. gryphus: *fabelachtig dier*: *grijpvogel, de vogel grijp*; wapenk. *leeuwarend, leeuw met arendsvleugelen*; fig. *vrek*; Z.-N. *hondensoort*, gewoonlijk *griffoen, griffon*).
I. grift, v. –en (*griffel*); ook, grifje, griftje (*kleine griffel*), o. –s.
II. grift, v. –en (*beekje*; ook: *gegraven wetering*): *de Reense Grift, de Zeister Grift.*
grif'weg, bw. (*prompt, met gemak, vlot*).
grijm, o. (Z.-N. *roetaanslag*).
grijn, m. –en (*knorrepot, pruttelaar*).
grij'nen, grijnde (green), h. gegrijnd (gegrenen) (*krijten, klagend schreien van kinderen*).
grij'nig, bn. (*knorrig, verdrietig*): *een – mens, een – gezicht zetten.*
grijns, v. grijnzen (1 *onaangename vertrekking van 't gelaat*; 2 *lelijke tronie*; 3 *mom, toneelmasker*, vero.): 1 *er kwam een – op zijn gelaat*; 2 *de – van een aap*, 3 *hij behoeft geen –*, is lelijk genoeg; *e. – voor zijn gezicht hebben.*
grijns'lach, m. (*smadelijke of hatelijke lach*): *geen glimlach, maar een –*; –**lachen,** –lachte, h. gegrijnslacht (*spottend, hatelijk lachen*).
grijn'zaard, m. –s (*iem., die grijnst, knorrepot, grommer, mopperaar*).
grijn'zen, grijnsde, h. gegrijnsd (*met onaangenaam vertrokken mond lachen, de gelaatsspieren boosaardig vertrekken*): *een –de lach; de aap kan niet lachen, maar grijnst.*
grijp, m. –en (*griffioen*, in 't alg.: *gier, roofvogel*; fig. *vrek*); *de vogel –*.
grij'pen, greep, h. gegrepen (1 *met een plotselinge, rasse krachtige beweging van de zich sluitende hand omklemmen, pakken*; 2 *een tastende beweging maken met de uitgestrekte hand*[*en*] *of arm*[*en*]; ook van dieren; 3 v. levenloze voorwerpen: *vat op iem. krijgen, hem meesleuren*; 4 *in elkaar vatten*): 1 *ik greep het geld; naar iets –; hij greep hem bij de* (of: *zijn*) *kraag*; fig. *iets uit de lucht –*, verzinnen, b.v. van krantenlieuws; zegsw. *naar de wapens –, naar het zwaard –*, zich gaan verweren of verdedigen; *naar de pen –*, zich tot schriftelijk verweer zetten; 2 *naar een schaduwbeeld –*; ook fig. *het vuur grijpt om zich heen*, breidt zich uit (ook van ziekten, onheilen); 3 *door de drijfriem, door een trein gegrepen*; 4 *dit rad grijpt in een ander met 32 tanden*; nog: *iem. in de ziel, het gemoed –*, krachtig ontroeren; zn.: *iets voor het – hebben, dat ligt voor het –*, van iets, dat geen of weinig moeite kost, in overvloed is.
grijp'staart, m. –en (*staart, om mee te grijpen*): *vele apen hebben –en*, om er een tak mee te omvatten als steun.
grijp'vogel, m. –s (*griffioen*; *lammergier*).
grijs 1 bn.; grijzer, grijst (1 *lichtgrauw, donkerwit*; 2 fig. *aloud*): 1 *wat zijt ge – geworden! een grijze jas, de grijze nevel*; 2 *de grijze Rijn; het grijze verleden; in de grijze ouderdom*, d. i. hoge; *in de politiek – geworden*, oud; **2** o. (*grijze kleur*): *hij kleedt zich in het –*.
grijs'aard, m. –s (*oude man*): *de – en de jongeling; een jeugdig –*, iem., die grijs (fig. afgeleefd) is vóór zijn tijd.
grijs'achtig, bn. (*zwemende naar het grijs, een weinig grijs*): *een man met –e haren.*
grijs'baard, m. –en (*iem. met een grijze baard*; ook: *oud-krijger, veteraan*).
grijs'blauw, bn. (*van een naar het grijs trekkende blauwe kleur, vaalblauw*): *de –e meren, onze –e hemel*; –**geel,** bn. (*dofgeel*).
grijs'bok, m. –bokken (*Z.-Afrik. antilope*).
grijs'bruin, bn. (*grijsachtig bruin of vaalbruin*): *een –e japon*; –**grauw,** bn. (*vaal-*

grauw): *–e onweerswolken*; **–groen,** bn. (*dofgroen*): *een – blad, een – oog*; **–ha'rig,** bn. (*grijze haren hebbende*): *een paar –e mannen*.
grijs'heid, v. (*het grijs zijn*; *ouderdom*).
grijs'kop, m. –koppen (enigszins min. *grijsaard*); **–wit,** bn. (*vaalwit*): *–witte gordijnen*.
grij'zekom, v. (*aardrook, duivenkervel*).
grij'zelen, zie griezelen.
I. grij'zen, grijsde, i. gegrijsd (*grijs worden*): *reeds grijs ik hier en daar*.
II. grij'zen, grees, h. gegrezen (Z.-N. *schreien*).
grij'zig, bn. (*grijsachtig*): *een –e lucht, –e ogen*; **grij'zigheid,** v. (*grijze tint*).
Gri'k(w)a's, Gri'qua's, m. en v. mv. (Afrika: *mengvolk, mensen, met een blanken vader en een Hottentotse moeder*).
I. gril, v. grillen, grilletje (*inval*; *kuur, nuk*; *sterk wisselende stemming, wonderlijk idee*): *naar iems. grillen moeten handelen*, luimen; zie pijpen; zegsw. *malle lui hebben malle grillen*; Z.-N. *Aprilse –*, bui.
II. gril, m. (*rilling, huivering*): *bij die gedachte gaat mij een – over het lijf*.
grilla'ge, v. –s (Fr. *tralie-, hekwerk*).
gril'le, v. –s (Fr. *tralie, hek*). (il = ielj).
gril'len, grilde, h. gegrild (*rillen, huiveren*): *de kou doet mij –*; *van iets –, voor iets –*.
gril'lig 1 bn. (*wispelturig, veranderlijk, vol kuren, zonderling*): *April is een –e maand, de –e fortuin*; bij uitbr. *een –e inval*; **2** bw. (*op grillige wijze*): *het beekje, dat zich – slingert*; **–heid,** v. –heden (*nukkigheid*).
gril'ling, v. –en (*rilling, huivering*).
grillroom, m. –s (Eng. *restaurant* [oorspr. voor geroosterd vlees]).
grim 1 v. (*toorn, woede*): *de vriendschap was in – verkeerd*, gramschap; **2** bn. (lit. t. *verbolgen, onvriendelijk*): *de grimme Noordzeebaren*; *grimme vlagen*.
grimas', v. grimassen (Fr. grimace: *grijns, lelijk gezicht*, inz. in het mv.): *grimassen maken*, zonderlinge gebaren; *wat voor grimassen zijn dat nu*, kuren, kunsten, fratsen.
grimas'senmaker, m. –s (*fratsenmaker*; *grappenmaker*).
grim'bek, m. grimbekken (*grompot, zuurmuil, ontevreden mens*; ook: *huilebalk*).
grim'bekken, grimbekte, h. gegrimbekt (*schamper grijnzen*).
gri'me, v. –s of –n (Fr. grime: ton. *de gelaatsschildering en verdere middelen, als vals haarwerk enz., gebruikt bij het grimeren*).
grimeren, gegrimeerd (Fr. [*zich*] *een kop maken voor een toneelrol*; *het gelaat beschilderen en die bewerking doen ondergaan, welke nodig is voor iems. rol*): *iem. –*; ook: *zich –*.
grim'lach, m. (*bittere of boosaardige lach*): *met een spottende –*; **grim'lachen,** grimlachte, h. gegrimlacht (*vals of kwaadaardig lachen*): *in de vuist –*; *bitter –*.
grim'melen, grimmelde, het h. gegrimmeld (*krielen, krioelen, wemelen*): *de mieren –*; ook, griemelen.
grim'men, grimde, h. gegrimd (*grimmig zijn, boos kijken, toornig zijn*): *in 't Noorden grimt de beer*; fig. *de honger grimt hun tegen*, dreigt grimmig of boos.
grim'mig, bn., bw. (*boos, tot toorn geneigd, wrevelig, vreeswekkend*; *toornig, nors*): *Pieter wierp een –e blik ter zijde*; *een –e lach*; bij uitbr. *de –e winter*; *iem. – aanzien*.
grim'migheid, v. (*heftige toorn*; *verbolgenheid*): *de oude – v. zijn karakter*, wreveligheid.
grind, ook **grint,** o. en v. (1 *kiezel, steengruis, geklopte keisteen*; 2 *tweede meel, waaruit de bloem gezift is*): 1 *een weg met – bedekken*; 2 *het – van tarwemeel verbakken tot brood*; **–'bank,** v. –en (*grintophoping in een rivier, in een heuvel*); **–'gronden,** m. mv. (*gronden, waarin veel grint aanwezig is*); **–'horde,** v. –n (*zeef, om grind te ziften*); **–'weg,** m. –wegen (*met grint hardgemaakte weg*).
grin'niken, grinnikte, h. gegrinnikt (*van genoegen met zeker keelgeluid lachen*; *spottend lachen*); **–erd,** m. –s (*iem., die grinnikt*).
grins'pot, m. –potten (Z.-N. van een kind: *huilebalk*).
grip, v. grippen, gripje (Z.-N. *voor*; *reet* [*in een tafel*]); verg. grep.
grisail'le, v. en o. (Fr. *grijs schilderwerk, imitatie van basreliëf*; *grijze tekening met zwart en wit*).
grisou', o. (Fr. *grauwvuur*).
gris'sen, griste, h. gegrist (*kapen, gappen, behendig iets weggrijpen*); **gris'ser,** m. –s.
grit'sel, m. –s (Z.-N. *hark*).
grit'selen, gritselde, h. gegritseld (*rillen*; Z.-N. *harken*).
gro'bag, m. –s (O.-I. *tweewielige lastkar, getrokken door paard of ossen, soms door mannen*); soms vindt men de spelling: grobak.
gro'ber Un'fug, m. (Duits: *verstoring der openbare orde*).
groef, groe've, v. groeven (1 *greppel, slootje*; 2 *grafkuil, graf*; 3 *kuil*; 4 *inkerving*; 5 *rimpel*) 1 *een – om het water af te leiden*; 2 *de predikant sprak bij de groeve*; 3 *steen–, mergel–*; 4 *zuilen met fijne groeven*; zie cannelure n; 5 *diepe groeven*.
groef'rail, v. –s (*rail m. gleuf* [als tramsporen in bestrate of op begrinte wegen]).
groei', m. (*het groeien of wassen*; *groeikracht*): (*nog*) *in de – zijn*, nog groeien; *dat jasje is op de – gemaakt*, zit den knaap wat ruim; *er zit – in die boom*; *zijn volle – bereikt hebben*, wasdom.
groei'en, groeide, i. gegroeid (*wassen, groter worden, opschieten*): *er zal een dichter uit* (of: *van*) *hem –*, worden; zegsw. *in iets –*, zich verheugen over iets en dus naar 't lichaam groeien, inz. door eens anders leed; *tegen het verdriet, de verdrukking in –*, ondanks verdriet enz. gezetter worden; fig. prospereren: *moge het Gezelschap – en bloeien!*
groei'kracht, v. (*ingeschapen kracht om tot wasdom te komen*): *de – in dieren en planten*.
groei'stuip, v. –en (*kleinkinderstuipje*).
groei'te, v. (Z.-N. *groeizaamheid*).
groei'zaam, bn.; groeizamer, –st (1 *groeikracht hebbende, vruchtbaar*; 2 *de groei bevorderend*): 1 *groeizame weiden, – zaad, een groeizame grond*; 2 *een groeizame regen*.
groei'zaamheid, v.
groen 1 bn. (1 *een kleur hebbende tussen geel en blauw*; 2 *zonder ondervinding, dom, onnozel, onervaren*): 1 *de –e hagedis, de –e boomkikvors*; *–e kaas*, grijsgroen kaasje in de vorm v. e. afgeknotte kegel; *de appels zijn nog –*, onrijp; zegsw. *het werd hem – en geel voor de ogen*, een plotselinge duizeling, bedwelming overviel hem; *– en geel worden* (*van nijd*), in Z.-N. = *onthutst, verstomd staan*; zie ook tafel; 2 (Barg.) *een –e gozer*, kerel, vrijer; *in iets nog geheel – zijn* (Z.-N. *– achter de oren*), zonder ervaring; zie droog;

het Groene Kruis, [a]) Ned. vereniging voor ziekenverpleging en volksgezondheid; [b]) Oostenrijk: vereniging tot hulp bij ongelukken in het gebergte; *–e Donderdag*, ook Witte Donderdag; zie ook koren, Pasen, zijde; Z.-N. *–e klap*, flauwe praat; **2** o. (*de groene kleur*; wapenk. *sinopel*): *in het – gekleed zijn*; *het vee huppelt in het –*, gras, weide; *het – komt aan de bomen*, blad; *in 't – zitten*, onder het loof; *Spaans –*, groenspaan; **3** m. –en (*iem., die nog niet van toestanden enz. op de hoogte is*, inz. *nieuweling onder de studenten, novitius*): (*als*) *– lopen*; *hij is nog altijd een –*. (stud. ook onzijdig).

groen'achtig, bn. (*zwemende naar de groene kleur, min of meer groen*): *een – behang*.

groen'bemesting, v. –en (*bemesting met groene verse planten, die ondergeploegd worden*); zie lupine.

groen'boer, m. –en (*boer, die groenten kweekt en langs de deuren verkoopt*; bij uitbr. *iem., die groenten verkoopt*).

groe'ne kaas, Groene Kruis, zie groen **1**.

groe'nen, groende, h. en i. gegroend (*groen worden*): *de weiden – in de lente*.

Groe'nendaal, –daler, m. –s (*grote waakhond, politiehond*).

groen'grond, m. –en (*slibbezinksel langs beken en kleine rivieren*).

groen'haring (*verse haring, panharing*) **1** (voorwerpsn.), m. –en; **2** (stofn.), v.

groen'hout, o. (*levend hout*).

Groenia'nen, m. mv. (*volgelingen van den staatsman Groen van Prinsterer, 1801–1876, destijds naam der anti-revolutionnairen*).

groe'nig, bn. (*groenachtig*): **–heid,** v.

groe'ning, m. (Z.-N. *soort van groene appel*).

I. groen'land, o. –en (*gras-, weiland*).

II. Groen'land, o. (*groot eiland, dat zich naar de N.-pool uitstrekt*): *ijsbergen bij –*.

Groen'landsvaarder, m. –s (*schip voor de walvisvangst in de N. IJszee*).

groen'ling, m. –en (*vink*; Lat. chloris c. chloris; ook: *de groene boomkikvors*).

groen'lopen, liep –, h. groengelopen (*als „groen" lopen, bij een studentencorps*).

groen'maken, maakte –, h. –gemaakt (*met groene takken en lovers sieren*).

groen'markt, v. –en (*groentemarkt*).

I. groen'sel, o. (*groene verf, verfaarde*; Z.-N. *moeskruid*); zie groente.

II. groen'sel, m. –s (*groenvink*).

groen'specht, m. –en (*klimvogel met groene veren*; Lat. picus viridis virescens).

groen'te, v. –n, –s (collectief: *plantaardig voedsel uit de moestuin*): *gedroogde –n*.

groen'tebed, o. –bedden (*tuinbed met groente*); **–boer,** m. –en; zie groenboer; **–soep,** v. –en (*soep met groente er in*); **–veiling,** v. –en (*openbare verkoop op grote schaal van allerlei groente*); **–vrouw,** v. –en; zie groen'vrouw.

groen'tijd, m. (*tijd van het groenlopen*).

groen'tje, o. –s (*jonge groen, novitius, jeugdig nieuweling bij leger of vloot enz.*).

groen'vink, m. –en (*groenling*): *een eenzame – zingt nog zijn lied*.

groen'vlieg, v. –en (*Spaanse vlieg*).

groen'voeder, –voer, o. (*veevoeder, dat groen is in plaats van droog* [bv. hooi]: *gras, spurrie, knollen*): *– met roggebrood*.

groen'vrouw, v. –en: zegsw. *hij is er gezien als een rotte kool bij de –*, diep veracht.

groen'werker, m. –s (*mandenmaker, en wel manden van groene, ongeschilde tenen*).

groen'zand, o. (*zand, waarin de kwartskorrels met een groenkleurig mineraal vermengd zijn*): *– van Vaals*.

groep, v. –en (**1** *onderscheiden, tot een harmonisch geheel bijeengeschikte, figuren*; **2** *verzameling, vereniging*; **3** vakterm: *vereniging van bijeenbehorende zaken*): **1** *de – van Laocoön*; *een fotografische familie–*; **2** *een – eilanden*; *in* (of: *bij*) *–en* (of: *groepjes*); **3** *de – der Romaanse talen*.

groe'pen, groepte, h. gegroept (*in groepen plaatsen, bijeenschikken, groeperen*).

groeperen, gegroepeerd (*bijeenschikken*; *tot een groep verzamelen*): *de schilder van een stilleven dient zijn voorwerpen smaakvol te –*; statistiek: *de cijfers weten te –*, zó te schikken, dat ze een gewenste indruk maken.

groepe'ring, v. –en (*het groeperen*; *hetgeen gegroepeerd is*): *politieke –en*.

groep'je, o. –s (*kleine groep*): *een – maken*, foto van een (familie)groepje.

groeps'belang, o. –en (*het belang van een bepaalde groep*, dikwijls ong.): *allerlei –en*; **–gewijze,** bw. (*bij of in een groep*).

groes, zie groeze.

groet, m. –en (*begroeting, beleefdheidsbetuiging, eerbewijs*): *met vriendelijke –en*; *de –en aan je vrouw*; *u moet de –en van hem hebben*; deftiger is: **groete,** v. –n.

groe'ten, groette, h. gegroet (**1** *een heilwens tot iem. richten*; **2** *met een gebaar de burgerlijke beleefdheid bewijzen*; **3** *vaarwel zeggen*): **1** (*wees*) *gegroet*; **2** *met de degen –*; *groet hem hartelijk van mij*; **3** *ik heb de eer u te –*, (bij een afscheid); *ik groet je*, [a]) vaarwel, [b]) dank je wel, ik wil niet meer met je te doen hebben.

groe'tenis, v. groetenissen (*groete*): *doe de – aan je vader!* vero., gew., lit. t.

groe've, v. –n; zie groef.

groe'ven, groefde, h. gegroefd (*een groef maken met een ploegschaaf b.v. in hout*; *ingriffen*): *voren gegroefd in het voorhoofd*.

groe'ze, v. (*jong groen loof*; Z.-N. *grasvilt*; Z.-N. *grasplein*, [*omgeploegd*] *weiland*; Z.-N. *graszode*).

groe'zelig, bn., bw. (*onfris, goor, smoezelig*): *wat –e handen! –e zilverbons*; *dat linnen ziet er – uit*; ook, groe'zel; **–heid,** v.

groe'zig, bn. (*vuilgrauw, morsig, vaal, dof*): *een – duister, een –e kleur*.

grof, grover, grofst **1** bn. (*niet fijn, niet edel, niet bewerkt, niet glad*; *groot, zwaar, ruw, dik, hard*): *een grove kam*, met dikke tanden; *grove handen*, niet fijn; *grove taalfouten*, d. i. grote; *– geschut*, zwaar; fig. *iem. met – geschut aanvallen*, met hevige dreigementen, vloeken enz.; *– worden*, lomp, onbeschoft; *een – woord*, ruw; *een grove stem*, zwaar, dof-diep; *grove kost*, gewoon eten; *– brood*; *– wild*; zie grofwild; *grove winsten*, zeer grote; *grove onkunde*, schromelijk; *een grove onbillijkheid*, erge; *het grove werk*, ruw; *grove nalatigheid, grove beledigingen*, erge, grote; zie ook bijl; **2** bw.: *– spelen, – verteren*; *het gaat er –, te – toe*, te kras.

grof'fel(s)nagel, m. –en, –s (Z.-N. *kruidnagel*).

grof'gespierd, bn. (*met dikke spiervezels, met grove spieren*): *de –e buffel*.

grof'grein, o. (soorten) –en (*een soort van grein, grofzijden weefsel*).

grof'heid, v. in bet. 2 –heden (1 *het grof-zijn*, in de verschillende bet. van *grof*; 2 *uiting van grofheid: grof gezegde, ruwe bejegening*): 1 *de – dezer draden; de – van iems. taal*; 2 *dat is een –; iem. –heden zeggen.*
grof'korrelig, bn. (*uit grote korrels bestaande*): *– kruit, – zout*; **–meel,** o. (*meel, dat ongebuild is, boerenmeel*); **–smederij,** v. –en: *Kon. Ned.* –; **–smid,** m. –smeden (*smid, die groot, zwaar ijzerwerk vervaardigt*).
grof'te, v. –n (*dikte, zwaarte; grovigheid; mate van* [*betrekkelijke*] *fijnheid of niet-fijnheid* met betrekking tot vezels, stoffen): *de – van garens.*
grof'tiend, o. –en (*tiend uit veldvruchten*); **–werk,** o. (*grof touwpluis, grof uitgerafelde touwvezels*); **–werker,** m. –s (*raffinadeur in grovere suikersoorten*); **–wild,** o. (*groot wild: evers, bokken, herten, reeën*); **–zand,** o. (*zand, grof van korrel*); **–zee,** v. –zeeën (*hoge, zware deining*); **–zinnelijk,** bn., bw. (*laag zinnelijk*): *–e taal*; **–zouten,** bn. (*met grof zout ingezouten*): *– rundvlees.*
grog, m. –s (Eng. eig. grogram = grofgrein, bijnaam v. e. Engels admiraal, en na 1740 naam van het door hem verordonneerde, met water aangelengde, oorlam: *mengsel van rum, arak, cognac of jenever met warm water, soms met suiker en een citroenschijfje*): *– maken; een –* (of: *een grogje*), een glas.
grog'stem, v. –stemmen (*schorre stem* [ten gevolge van grog-gebruik]); lees *grok.*
grol 1 m. grollen (*iem., die grolt, knort, bromt; knorrepot, brompot*): *een – van een vent*: **2** v. grollen (1 *onbeduidend praatje, verzinsel*; 2 *grap, aardigheid*; 3 *kuur, gril*; 4 *prul, vod*): 1 *grollen verkopen*; 2 *de grollen van een clown*; 3 *het zijn maar grollen van haar*; 4 *hecht geen waarde aan die grollen*; inz. in 't mv.
grol'len, grolde, h. gegrold (1 *lollen, grommen, een knorrend geluid maken*; 2 fig. *morren, pruttelen, knorren*): 1 *de wilde dieren –, varkens kunnen –*; Z.-N. *mijn beer begint te –*, ik heb honger; 2 *op iem. –, over iets –.*
grol'lenmaker, m. –s (*grappenmaker*).
grol'lig, bn., bw. (*grappig, snaaks*): *een – boek; – schrijven.*
I. grom, o. (*ingewand van slacht- en offerdieren, van vis enz.; vuiligheid*).
II. grom, m. grommen (*een grommend geluid* inz. als afkeuring): *met een – en een kuch.*
grom'baard, m. –en (eig. *iem., die in zijn baard gromt*; inz. *oudgediende, veteraan*).
grom'melen, grommelde, h. gegrommeld (1 *rommelen*; 2 fig. *brommen, mopperen*): 1 *de donder hoort men –; de zee grommelt in de verte*; 2 *hij begon enigszins grommelend.*
grom'melig, bn. (*vuil, morsig, goor*): *het wasgoed ziet er nog – uit.*
I. grom'men, gromde, h. gegromd (*van ingewand ontdoen, het grom er uit doen*).
II. grom'men, gromde, h. gegromd (1 *een dof geluid maken, brommen*; 2 fig. van mensen: *pruttelend, knorrend iets zeggen; pruttelen, knorren*): 1 *donders – in de verte; een beer kan –*; 2 *de juffrouw gromde, dat het geen manier van doen was; na veel – en brommen gaf hij toe*; **grom'mer,** m. –s (*grompot*).
grom'mig, bn., bw. (*knorrig*): *een – gezicht zetten*, zuur kijken; **grom'migheid,** v.
grom'partij, v. –en (*grombui, kijverij*).
grom'pot, m. –potten (*grommer, knorrepot*).
grond, m. in bet. 1 en 2 –en (1 *oppervlakte der aarde*; 2 *aardlaag v. e. bepaalde soort*; 3 *een veld, akker, weide, land*; 4 *de stof der aardschors, aarde*; 5 *bodem onder het water; bedding v. e. rivier, de zee enz.*; 6 *grondslag; steun, beginsel, aanleiding*; 7 *diepste deel van iets*; fig. *kern*; 8 *schets*; 9 Z.-N. *droesem*): 1 *op de – vallen; de begane –; hij had wel door de – willen zinken; iets met de – gelijkmaken*, verwoesten; *laag bij de – blijven of zich houden*, [a]) niet hoogvliegen, [b]) benepen van opvatting; 2 *zand-, kleigronden*; 3 *veel – bezitten; –bezitter; – kopen*; 4 *– kruien; –werker; in de – graven*; zegsw. *een philosoof van de koude –*, van weinig betekenis; (oorspr. van vruchten, niet onder glas gekweekt); 5 *een in 't water geworpen steen zinkt naar de –*; zegsw. *aan de – zitten, stoten, zeilen* (schip); *– raken, peilen, krijgen, hebben* (met dieplood of anker); *te –e gaan*, zinken, fig. doodarm worden, verloren gaan; *in de – boren*, nl. een (zee)schip, fig. ten ondergang brengen; spreekw., zie water; 6 *rusten op goede –en*; rechtst. *een – v. rechtvaardiging; iets op goede –en beweren*, met degelijke argumenten; *van alle – ontbloot*, zonder de minste reden; *op – van; er bestaat – om te veronderstellen; op welke – beweer je dat?* 7 *de –en ener wetenschap*, beginselen; *uit de – van mijn hart; een zaak in de – kennen, onderzoeken; in de – heeft hij gelijk*; 8 *een platte–*; 9 Z.-N. *– in de fles, de ton*; nog (zeemanst.): *de Gronden*, N.-Atlantische Oceaan bewesten het Kanaal, voor zover daar grond kan gelood worden.
grond'achtig, bn., bw. (*smakende naar de grond*): *die paling smaakt –.*
grond'akkoord, o. –en (muz. *akkoord op de grondtoon v. d. schaal, waarin men speelt*); **–bedrijf,** o. –bedrijven (*het kopen en verkopen van bouwgrond*); **–beeld,** o. –en (*oorspronkelijk beeld, oerbeeld, model*); **–begin,** o. (*kiem, eerste begin*); **–beginsel,** o. –en (*richtsnoer, hoofdbestanddeel, stelregel*): *de –en onzer spelling*; **–begrip,** o. –begrippen (*fundamenteel begrip*).
grond'belasting, v. –en (*directe belasting op gebouwde en ongeb. eigendommen*).
grond'bestanddeel, o. –bestanddelen (*voornaamste bestanddeel, hoofdbestanddeel*).
grond'betekenis, v. –betekenissen (*primitieve, eerste, oudste betekenis*).
grond'bezit, o. (*het in eigendom hebben van land; de grond, die in eigendom bezeten wordt; de grondbezitters*): *privaat –, gemeentelijk –*; **–bezitter,** m. –s (*eigenaar v. gronden*).
grond'boring, v. –en (*onderzoek door boring naar de samenstelling van grondlagen*).
grond'duiker, m. –s (*duiker onder een rivier, kanaal, landweg enz.*).
grond'eigenaar, m. –s, –eigenaren (*grondbezitter*); **–eigendom 1** m. (*recht, bezit van grond*); **2** o. –eigendommen (*stuk grond, dat men bezit*).
grond'eigenschap, v. –eigenschappen (*eigenschap, waarop andere berusten*): *de – der meetkundige evenredigheden.*
gron'del, m. –s (*een riviervisje*, Lat. gobio fluviatilis): *vissen op – met een zegen.*
gron'deling, m. –en; zie grondel.
gron'deloos, bn.; grondelozer, –t (*zonder bodem*; fig. *zeer diep*): *de grondeloze zee*, onpeilbaar; *het grondeloze licht*; fig. *de grondeloze barmhartigheid Gods*, onmetelijk.

grondeloos'heid, v.
gron'den, grondde, h. gegrond (1 *grondvesten, stichten*; 2 *doen steunen*; 3 *grondverven*): 1 *een rijk* –; 2 *een bewering – op*, baseren; 3 zie aanleggen, grondverven.
gron'derig, bn.; zie grondachtig en grondig **1** 2.
grond'gebied, o. (1 *rijk, staat, rechtsgebied*; 2 bij verg. *terrein, waar iem. heer en meester is*): 1 *het – van Rome*; 2 *Hildebrand bevond zich op het – van den Charmante.*
grond'gedachte, v. –n (*gedachte, die als grondslag dient, hoofdgedachte*); ook, grond'denkbeeld, v. –en.
grond'gesteldheid, v. (*toestand v. d. bodem van een land*): *de – van Nederland.*
gron'dig 1 bn. (1 *op vaste grond steunende, stevig, degelijk, zakelijk, weldoordacht*; 2 van water: *met gronddeeltjes*; van vis: *naar aarde smakend*): 1 *– onderwijs, een – onderzoek, een –e verbetering*, diepgaande; 2 *– water*; *die aal is –, heeft een –e smaak*; nog: Z.-N. *de –e dag*, de godganselijke; **2** bw. (*degelijk, niet oppervlakkig*): *iets – leren, overwegen*; Z.-N. *– kwaad zijn*, zeer; **–heid,** v. (*het grondig zijn* inz. in bet. 1: *degelijkheid*): *de – v. e. betoog*; de tegenst. is oppervlakkigheid.
grond'ijs, o. (*ijs, op de rivierbodem gevormd*).
gron'ding, v. (*grondlegging, stichting*).
grond'kleur, v. –en (*de grondverf*; ook: *een der drie primaire kleuren nl. blauw, geel, rood*).
grond'krediet, o. (*het krediet, door grondeigenaars genoten*; *lening of krediet tegen onderpand van landerijen*).
grond'laag, v. –lagen (1 *onderste laag*; ook wel: *fundament*; 2 *laag uit een bepaalde soort grond bestaande*): 1 *de – van een stapel kogels*; *de – van verfwerk*, onderste verflaag; 2 *de volgorde der –lagen.*
grond'lasten, m. mv. (*grondbelasting*).
grond'legger, m. –s (*stichter*): fig. *de – onzer vrijheid, de – der Duitse eenheid.*
grond'legging, v. –en (*het tot-stand-brengen of gebracht worden*): *de – onzer vrijheid.*
grond'lijn, v. –en (meetk. *basis*): *de – van een driehoek*; ook: *hoofdlijn* (ornament).
grond'oorzaak, v. –oorzaken (*voornaamste of eerste oorzaak*).
grond'pacht, v. (*erfpacht van gronden*).
grond'papier, o. (*eerste laag grof behangselpapier*): *die kamers staan in het –.*
grond'peilwezen, o.: *dienst van het –*, met als taak: het algemeen onderzoek in verband met artesische boringen naar de voorhanden middelen tot voorziening van steden van drinkwater.
grond'rechten, o. mv. (*grondbelasting*).
grond'regel, m. –s (*grondstelling, fundamentele regel*): *de –s van de christelijke godsdienst*; *de regel der beschaafde uitspraak is de – onzer spelling.*
grond'rente, v. (staathuishoudk. *de zuivere winst, die de grondeigenaar gerekend wordt boven rente en loon te behalen, als vrucht van de voortbrengende kracht van de grond*; rechtst. *een schuldplichtigheid, hetzij in geld, hetzij in voortbrengselen of vruchten, welke de eigenaar v. e. stuk onroerend goed daarop vestigt, of bij vervreemding of vermaking van hetzelve te zijnen voordele of ten voordele van een derde voorbehoudt*).
grond'roerder, m. –s (*werktuig, dat de grond dieper omwerkt dan een ploeg*).
grond'sap, o.; zie grondsop.
grond'scheiding, v. –en (*verdeling van de grond onder erfgenamen*).
grond'slag, m. –slagen (*fundament*; *fundamenten*): *op christelijke –*, beginsel; *op hechte – berusten*; *de meter is de – van het metrieke stelsel*; *de –* (of: *de –slagen*) *leggen tot* (of: *van, voor*), de eerste noodzakelijke werkzaamheden; *dat ligt ten – aan.*
grond'soort, v. en o. –en (*soort van grond of aarde*), b.v. kleigrond, zandgrond.
grond'sop, o. (*droesem, bezinksel, moer*): zegsw. *het – is voor de goddelozen*, scherts. als het laatste restje wijn van de fles aan een gast wordt ingeschonken.
grond'steen, m. –stenen (*hoeksteen, fundamentele steen, eerste steen*): fig. *zuinigheid is de – van het huiselijk geluk.*
grond'stelling, v. –en (*hoofdstelling, hoofdwaarheid, axioma*).
grond'stof, v. –stoffen (1 *onbewerkt, ruw materiaal*; 2 *element*, fig. *hoofdbestanddeel*): 1 *vlas is de – voor linnen*; *ijzer en steenkool zijn de –stoffen der nijverheid*; 2 *melk, boter en eieren zijn de –stoffen van gebakken.*
grond'taal, v. –talen (*taal, waaruit andere talen zich ontwikkeld hebben*): *het Latijn is de – der Romaanse talen.*
grond'tal, o. –tallen (rekenk. *getal, dat de grondslag van een talstelsel vormt*): *het getal tien is het – van ons talstelsel.*
grond'tekst, m. –en (*oorspronkelijke tekst*): *de – van het Oude Testament in het Hebreeuws, v. h. Nieuwe in het Grieks.*
grond'toon, m. –tonen (muz. *laagste toon van een akkoord*: *eerste, voornaamste toon*): fig. *de – van een redevoering*, hoofdmotief, leidende gedachte.
grond'trek, m. –trekken (*hoofdtrek, hoofdlijn*; fig. *kenmerkende eigenschap*): *eigenliefde is de – van menig karakter.*
grond'verf, v. –verven (*eerste verflaag*).
grond'verschuiving, v. –en (*schuivende verzakking van de grond*).
grond'verven, grondverfde, h. gegrondverfd (*in de grondverf zetten, gronden*): *houtwerk – of gronden met loodwit.*
grond'vest, v. –en, inz. in het mv. (*grondslag, fundament*): *het huis schudde op zijn –en*; fig. *de –en der koloniale macht doen wankelen.*
grond'vesten, grondvestte, h. gegrondvest (*de grondslagen van iets leggen, stichten, oprichten*); **–vester,** m. –s (*stichter*); **–vesting,** v. –en (*stichting*).
grond'vlak, o. –vlakken (*ondervlak, bodemvlak*; meetk. *basis, steunvlak*).
grond'waarheid, v. –waarheden (*fundamentele waarheid*): *de –waarheden v. d. godsdienst*, als grondslag van andere waarheden.
grond'water, o. (*water onder of in de grond*: *zak-, wel- of kwelwater*): *bij het bouwen had men veel last van het –.*
grond'werk, o. –en (*graaf- of delfwerk*).
grond'werker, m. –s (*arbeider, die van grondwerk zijn beroep maakt*).
grond'wet, v. –wetten (*hoofdwet, algemene staatswet, fundamentele wet*): *de – van 1917*; *de – van de staat*, d. i. de wet, waarop alle andere rusten; zie constitutie; fig. *arbeiden is de – van ons bestaan.*
grond'wetgever, m. –s (*ontwerper v. d. grondwet*); **–wetsartikel,** o. –en; **–wets-**

herziening, v. –en (*wijziging der grondwet*).
grondwet'telijk, bn., bw. (1 *tot de grondwet behorende; in de grondwet omschreven; bij de grondwet vastgesteld, verzekerd enz.*; 2 v. e. staat: *met een grondwet; op een grondwet gevestigd; constitutioneel*): 1 *een –e bepaling, macht, waarborg*; 2 *een –e regering.*
grondwet'tig 1 bn. (1 *in overeenstemming met de grondwet; niet strijdig met de grondwet*; 2 van een staat: *met een grondwet; op een grondwet gevestigd*): 1 *deze bepaling is niet –*; 2 *een –e regering*; **2** bw. (*volgens de grondwet; zonder de grondwet te schenden*): *dat behoort – niet tot de bevoegdheden van een minister.* Opm. *Grondwettelijk* en *grondwettig* verschillen in bet. 1; in bet. 2 zijn beide de vertaling van *constitutioneel*, en gelijk; **grondwet'tigheid,** v.
grond'woord, o. –en (spraakk. *stamwoord of kern van enig afgeleid woord*).
grond'zee, v. –zeeën (*golf, die op een ondiepte breekt en opstuift*): *een – sloeg over het schip.*
grond'zuil, v. –en (fig. *steunpilaar*): *recht is de – van de staat.*
Gro'ningen, o. (*een onzer provinciën; de stad*); **–er,** m. –s (*man uit Gr.*).
Groninger-om'melanden; z. Ommeland.
Gro'nings 1 bn., bw. ([*als*] *van, uit, in, eigen aan, betrekking hebbende op Groningen*); **2** o. (*de taal*); **3 –e,** v. –n (*vrouw uit Gr.*).
gron'zen, gronsde, h. gegronsd (Z.-N. *knor-*[*ren*).
groom, m. –s (Eng. *rijknechtje*).
I. groot 1 bn., bw.; groter, –st (*meer dan middelmatig, niet klein, niet kort; ruim, lang, uitgebreid, uitgestrekt*, dikwijls in zeer van elkaar afwijkende opvattingen): *een – huis, een grote jongen; hij is – voor zijn jaren*, d. i. lang; *hij is zo dom als hij – is*, aartsdom; *een – man en geen grote man; een – kwartier*, ruim een kwartier; *kinderen worden –*, volwassen; *een – profeet*, voortreffelijk; *de grote God*, almachtige; *de grote Heer*, de Sultan; *een grote hans; grote lui, de grote wereld*, de aanzienlijken; *de grote Oost*, de residentie Amboina; *de grote plas*, de zee; *de grote vijver*, de Atlantische Oceaan; *– schrijven; er – van leven*, rijk, ruim; *het niet – op iem. hebben*, erg; *de grote hoop*, het merendeel, het gros; *– met elkaar zijn*, dikke vrienden; zie ook Mokum, oog, postweg, voet 5; Opm. koppelingen als *grootstad, grootmacht* enz. zijn af te keuren als germ., niettegenstaande sommige burgerrecht hebben verkregen; **2** zn. o.: *handel drijven in het –; klein en –; iets –s*; zie kleintje 2.
II. groot, m. groten (*oud muntstuk ter waarde v. e. halve stuiver*). vero.
groot'ambtenaarsexamen, grootamb'tenaarsexamen, o. –s (*het examen voor hoofdambtenaar in Ned.-Oost-Indië*).
groot'bedrijf, o. –bedrijven (*bedrijf in het groot*, inz. *door middel van fabrieken*).
groot'bek, m. en v. –bekken (*iem., die een grote mond opzet, die brutaal is*).
groot'boek, o. –en (dubbel-boekhouden: *hoofdboek, waarin voor alle bezittingen en schulden rekeningen zijn geopend*): *het – der nationale schuld*, landsschuldregister der nationale schulden.
groot'brengen, bracht groot, h. –gebracht (*opkweken, opvoeden*): *een kind –.*
Groot-Brittan'nië, o. (aardr. *Engeland en Schotland*), ook. –Brittan'je.
groot'broek, m. –en (*pocher, bluffer*).
grootda'dig, bn., bw. (lit. t. *door grote daden vermaard*): *Napoleons – leven.*
groot'doen, deed –, h. –gedaan (*op grote voet leven, zich grote uitgaven veroorloven*); **–doener,** m. –s; **–doenerij',** v.
Groot'-Griekenland, o. (gesch. *het Zuiden van Italië, rijk aan Gr. koloniën*).
groot'handel, m. (*koop en verkoop in 't groot*): *die man drijft – in manufacturen.*
groot'handelaar, m. –s (*grossier*).
groot'hans, m. –hanzen (schimpn. *man van aanzien*; bij uitbr. *pronker, bluffer*).
groothar'tig, bn., bw. (*edelmoedig, grootmoedig*): *een –e daad, een –e liefde; zijn vijand – genade schenken*; **–heid,** v.
groot'heid, v., in bet. 3 –heden (1 *de eigenschap van iets, dat groot is*; 2 fig. *voortreffelijkheid, aanzienlijkheid, hoogheid*; 3 meetk., rekenk. of nat.: *uitgebreidheid*): 1 *de – van ons geluk*; 2 *– van geest; zedelijke –; de – Gods*; 3 *alles wat afmeting, zwaarte, kracht enz. heeft, is een –*; nog: *een onbekende –*, scherts. een obscuur persoon.
groot'heidswaan, m. (*ingebeelde grootheid, ziekelijke zelfoverschatting*): *aan – lijden.*
groot'heidswaanzin, m. (nl. tengevolge van *grootheidswaan*).
groot'hertog, m. –en (*meer dan hertog: een vorstelijke titel*): *de – van Luxemburg.*
groot'hertogdom, o. –dommen (*gebied, waardigheid v. e. groothertog*): *het – Luxemburg*; ook, groother'togdom.
grootherto'gelijk, bn. (*den groothertog betreffende, behorende enz.*): *de –e kroon.*
groot'hertogin, v. –hertoginnen (*gemalin van den groothertog*; ook: *vorstin-gebiedster*).
groot'houden, zich, hield zich groot, h. zich grootgehouden (*zich kloek, flink houden, zich houden, alsof men zich enig verlies, een tegenslag niet aantrekt*): *de knaap bezeerde zich, verloor, maar hield zich –.*
groot'industrie, v. –industrieën (*het fabrieckswezen op grote schaal*); zie grootbedrijf.
groot'inquisiteur, m. –s (*titel van den voorzitter der Spaanse inquisitie*). (qu = kw).
groot'je, v. en o. –s (*grootmoeder; oudje*): *– kan haar bril niet vinden*; zegsw. *iem. naar zijn –sturen*, van kant maken; (*loop naar*) *je –*, scherts. loop heen, loop naar de maan.
groot'kanselier, m. –s of –en (*opperzegelbewaarder bij sommige ridderorden*): *hij is – van het Legioen van Eer.*
groot'kruis, o. –kruisen (*ridderteken*): *het – is het erekruis, verbonden aan de hoogste klas van vele ridderorden, onder den grootmeester*; ook: bezitter v. h. grootkruis.
grootmach'tig, bn. (*bijzonder machtig*): *wie is als God –? – opperwezen! een – vorst*; bij uitbr. *het – hof des keizers.*
groot'majoor, m. –s (*hoofdofficier*): titel bij minderen in gebruik als tegenstelling van sergeant-majoor.
groot'maken, maakte groot, h. grootgemaakt (1 *machtig maken; tot aanzien brengen*; 2 *verheffen, prijzen, verheerlijken*): 1 *de handel heeft dit volk –gemaakt*; 2 *Gods naam –*; **–er,** m. –s (*snoever, pocher*); w. g.
groot'mama, v. –mama's (*grootmoeder*).
groot'-mediaan, o. (typ. *papierformaat 46 bij 59 cm*).
groot'meester, m. –s (1 *de opperbestuurder van een ridderorde enz., in de regel de vorst*

van 't land; 2 *hoogste waardigheidsbekleder van een moederloge bij de vrijmetselaren*; 3 *eerste en voornaamste persoon v. e. kring van mensen*, inz. *toongever*; *hoofd en voorbeeld voor kunstenaars*): 1 *de – der Duitse Orde*; *de – der Johanniter-orde*; 2 *provinciaal – van de loge Persévérance*; 3 *de – v. d. goede toon*; *Rembrandt is de – der schilderkunst*.

groot'moeder, v. –s (*vaders of moeders moeder*): *naar zijn –* of *grootje gaan*, gmz. sterven.

groot'moederlijk, bn., bw. (*eigen aan een grootmoeder*): *met –e trots*.

groot'moederschap, o. (*het zijn van grootmoeder*).

grootmoe'dig, bn., bw. (*edelmoedig, edelaardig*): *een –e ziel, een – besluit*; *– handelen*, onzelfzuchtig; *– iets vergeven*; **–heid,** v.

groot'mogend, bn. (*in hoge graad machtig, titel*): *de Edele –e Heren Staten van Holland ende West-Friesland*; vero.

groot'mogol, m. –s (*keizer van het vroegere Mongoolse rijk in Brits-Indië*).

groot'mond, m. en v. –en (*grootbek*).

groot'-mufti, m. –-mufti's (*plaatsvervanger van den Padisjah als geestelijk opperhoofd*): de –– heet ook: *Scheik-Oel Islam* d. i. Oudste des Geloofs; zie mufti. (u = oe).

Groot'-Nederland, o. (*het gebied der Nederlands sprekenden en schrijvenden, waar ter wereld die lieden ook wonen*); **––Nederlander,** m. –s (*voorstander van de Groot-Nederlandse of Dietse beweging, die streeft naar een culturele eenheid van Groot-Nederland*).

groot'-octavo, o. (*groot papierformaat*).

groot'officier, m. –en (*waardigheidsbekleder aan het hof*): *de Opper-Kamerheer is een –*; bij uitbr. *een – van de orde der Vrijmetselaren*; *– van het Legioen van Eer*, één rang lager dan grootkruis.

groot'oor, v. –oren (*soort van vleermuis*; Lat. plecotus auritis).

groot'ouders, m. mv. (*iems. grootvaders en grootmoeders* of *grootvader en grootmoeder*).

groot'papa, m. –papa's (*grootvader, opa*).

Groot-Privile'ge, o. (gesch. *belangrijke privileges door Maria de Rijke in 1477 geschonken aan Holland en Zeeland*).

groot'rechter, m. –s (Belgie: *hoofd van het gerecht*, d. i. *de Minister van Justitie*).

groots, bn., bw.; –er, meest – (1 *prachtig, heerlijk*; 2 *fier*; *trots, hooghartig*): 1 *een – schouwspel*; *–e gedachten*, edel; *een –e titel*, statig klinkend; *ons – verleden*, luisterrijk; *een – gebouwde tempel*; 2 *hij is – op zijn rang*; *hij is te – om geld te lenen*.

groot'scheeps, grootscheeps' 1 bw. (*op prachtige wijze, met praal, met zwier*; *op grote voet* [*ingericht*]): *zich of zijn huis – inrichten*; *iets – aanpakken*, op grote schaal; **2** bn.: *een –e titel*, b.v. *bierpaleis* voor kneipe.

groot'schrift, o. (*het tegengestelde van kleinschrift*): *een – leveren*, een proeve van schrift met grote letters, b.v. bij een examen.

groots'heid, v. (*het groots-zijn*: *fierheid*; *verwaandheid*; fig. *indrukwekkendheid*): *de – van het Alpenlandschap*.

groot'sig, bn., bw. (Z.-N. *hooghartig*).

groot'spraak, v. (*snoeverij, pocherij, opsnijderij*): *zonder –*, overdrijving.

grootspra'kig, bn. (*snoevend, zwetsend*): *–e toosten, –e beloften*.

groot'spreken, o. (*pochen, snoeven, overdrijven*): *wat was hij daar weer aan 't –*; **–spreker,** m. –s (*opsnijder*); **–sprekerij',** v. (*opsnijderij*).

groot'steeds, grootsteeds', bn., bw. (*als in een grote stad*): *de winkels zijn hier op zijn –*; *de mensen leven hier –*.

groot'te, v. –n, (spreekt. ook –s) (1 *de hoedanigheid van groot te zijn, van meer dan gewone afmetingen te zijn*; *meer dan gewone omvang, uitgestrektheid enz.*; 2 *omvang, breedte, lengte enz., uitgestrektheid, afmeting*): 1 *die winkel onderscheidt zich door zijn –*; 2 *de – van de aarde, van een stad*; *een ster van de eerste, van de tweede –*, helderheid; fig. *een ster van de eerste –*, b.v. een groot kunstenaar, speler enz.; *een afbeelding van een vogel, natuurlijke –*, nl. als in de werkelijkheid.

groot'vader, m. –s (*vaders of moeders vader*): *uit –s tijd*, uit de oude tijd.

groot'vaderlijk, bn., bw.: *–e manieren*.

groot'vaderschap, o. (*het zijn van grootvader*): *trots zijn op zijn –*.

groot'vee, o. (*groot slachtvee zoals runderen*); verg. kleinvee.

groot'visserij, v. (*haringvisserij*; ook: *zeevisserij*).

groot'vizier, m. –s, –en (*eerste minister of minister-president en zegelbewaarder in Turkije en andere Mohammedaanse staten*; *vertegenwoordiger van den Padisjah als wereldlijk vorst*); zie vizier **I.**

groot'vorst, m. –en (*oppervorst*; *destijds titel v. d. prinsen der keizerlijke familie in Rusland*): *Cyrus was – van Azië*; *de ––troonopvolger v. Rusland*; fig. *de Rijn, de – van Europa's stromen*; **–'vorstendom,** o. –dommen (*gebied, waardigheid v. e. grootvorst*); **–'vorstin,** v. –vorstinnen (*gemalin v. e. grootvorst*; ook: *opperste gebiedster*).

grootwaar'digheidsbekleder, m. –s (*bekleder van een hoge waardigheid in staat of kerk*; *dignitaris*): *kardinalen zijn –s*.

groot'waterschap, o. –schappen (*vereniging v. polders, of waterschappen*): *het – Woerden*.

groot'zegel, o. –s (*voornaamste zegel* inz. *v. e. Rijk*: *staatszegel*): *het – ener universiteit*.

groot'-zegelbewaarder, m. –s (*een der hoogste dignitarissen i. e. staat*): *de keurvorst van Mainz was –– v. h. H. Roomse Rijk, Jacob Cats van de Staten van Holland*.

grop, grup, v. groppen, gruppen (*greppel*); zie grep.

I. gros, o. grossen (*twaalf dozijn*): *een – pennen, twee – gouwenaars*; etym. = gros **II.**

II. gros, o. (*de meerderheid, de grote hoop, het merendeel*): *het – v. h. leger, der studenten*.

Gros'chen, m. (Duits: *10-pfennigstuk*).

gros-de-Na'ples, ––de-Tours', o. (Fr. *zijden stof, naar die steden genoemd*).

gros'lijst, v. –en (*voorlopige lijst van candidaten voor een betrekking*; ook: *van candidaten ener kiesvereniging*).

gros'se, v. –n (Fr. [Lat. grossa]: *officieel afschrift van vonnis of notariële akte of een ander ambtelijk stuk* inz. *in het net met grote, duidelijke letters geschreven*: *netafschrift*).

grosseren, gegrosseerd (Fr. *e. grosse maken*; *e. stuk* [*akte, vonnis*] *overschrijven* inz. *in die vorm overbrengen, waarin e. akte mag worden uitgegeven, een vonnis ten uitvoer gelegd*).

grossier', m. –s (Fr. grossier: *groothandelaar*); ook, grossist'. (ie = ie).

grossierderij', v. –en (*groothandel, en-groshandel*): *een – in wijnen*.

grossiers'kantoor, o. –kantoren (*kantoor van een grossier of groothandelaar*).
gros'so-mo'do, bw. (Lat. *op grove manier; ruw geschat, ongeveer*; op recepten: *grof gesneden, gestoten*): *iets –– berekenen, dit werk is –– gemaakt,* zeer ruw.
grot, v. grotten (*onderaardse ruimte, hol door de natuur gevormd; de nabootsing v. e. grot*): *de – v. Han; de blauwe –,* z. ald.
gro'te 1 m. en v. –n (1 *persoon, die groot of volwassen is*; 2 *de rijke, machtige*): 1 *de –n mogen vanavond opblijven,* de oudere kinderen; 2 *de –n der aarde,* machtigen; **2** zn. o.: *die het kleine niet eert, is het – niet waard.*
gro'telijks, bw. (*in erge mate*): *hij dwaalt –; zich – bezondigen,* zeer.
grotelui', m. mv. (*de aanzienlijken*).
groteluis'kind, o. –kinderen (*kind van aanzienlijken,* inz. *van rijke mensen*).
gro'tendeels, bw. (*in groten getale, voornamelijk, hoofdzakelijk*): *die vruchten zijn – onrijp; Drente bestaat – uit hei en veen.*
Gro'te Oceaan, m. (*de grootste der vijf wereldzeeën*).
Gro'te-postweg, m.; zie postweg.
grotesk', Fr. grotesque, It. grotes'co, **1** bn., bw. (*grillig, vreemd, wonderlijk, phantastisch; koddig, lachwekkend*): *allerlei –e gedaanten in de rotsen, een –e figuur; hij schildert –*; **2 –e,** v. –n (It. pittura grottesca = soort schilderwerk: *grillige figuur; vreemdsoortig beeldwerk van gedrochtelijke mensen- en dierengestalten aan gewelf of zoldering*): *menige paleismuur bevatte grotesken, koddige figuren van mensen- en dierenkoppen, maskers enz.*
gro'te vijver, m.; zie groot.
grot'werk, o. –en (*nagebootste grot, namaak van rotswerk*): *lusthof met beeld- en –.*
groupa'gedienst, m. (*samenladingsdienst ter uitsparing van expeditie-vracht*). (g = zj).
gro'velijk, bw. (*op grove wijze*): *zich – bezondigen,* erg, zwaar, grof.
gro'vigheid, v. –heden (*lompheid, ruwheid*).
gruis 1 o. (*brokjes, stukjes van iets, dat gebrijzeld is,* inz. *van steenkolen*): *– van steenkolen; aan, in – vallen; tot – smijten; – van kruidnagelen; diamant–, kolen–, steen–*; Z.-N. *– van meel,* [a]) het grove meel met zemelen, [b]) de zemelen alleen; **2** v. gruizen (*werktuig der glazenmakers, waarmee ze de kanten van het glas afbrijzelen of afgruizen*).
gruis'bak, m. –bakken (*bak bij de kachel voor het gruis*).
gruis'ijzer, o. –s; zie gruis **2**.
gruis'thee, v. –theeën: *de theemarkt was gunstig voor –theeën.*
gruis'water, o. (Z.-N. *aftreksel v. zemelen*).
gruit, v. (*plantaardige stof voor het brouwsel, later vervangen door hop*). vero.
grui'zel, v. –s of –en (*brijzeltje, griezeltje*): *aan –s vallen, stoten enz.*
gruizelemen'ten, o. mv. (*gruizels, splinters en scherven*): *hij stiet de ledige eierdoppen op zijn bord aan duizend –,* stukjes.
grui'zelen, gruizelde, h. (1), i. (2) gegruizeld (1 *tot gruizels slaan, stoten enz.*; 2 *tot gruizels vallen; in puin vallen*): 1 *de mokers – de heiligdommen*; 2 *de muren wiiken en –.*
gruizemen'ten, zie gruizelementen.
grui'zen, gruisde, h. (1), i. (2) gegruisd (1 *tot gruis maken, verbrokkelen*; 2 lit. t. *tot gruis worden*): 1 *iets tot stof –,* vermorzelen, vermalen; *de onregelmatige rand van een vensterruit recht –,* nl. met het gruisijzer afbrijzelen; 2 *al – koningskronen.*
grun'sel, m. –s (N.-Brab. *groensel: groenvink*).
grup, v. gruppen (*greppel*; Z.-N. *kuil*; Z.-N. *laaggelegen land*).
I. grut 1 v. grutten (*gebroken graan*): *– van boekweit,* boekweitegort; **2** o. (*al wat klein is; klein goedje* inz. *kleine kinderen,* meestal verbonden met *klein*): *– van appels, peren; dan vraag ik zo wat klein –.*
II. grut, tw. (*euphemisme voor God*): *och –!*
grut'molen, m. –s (*molen van den grutter*).
grut'ten, grutte, h. gegrut (*grutten maken: boekweit, gerst of haver breken*).
grut'tenbrij, v. (*melkspijs v. grutten,* d. i. *van gebroken garst, haver* of *boekweit*).
grut'tenmeel, o. (*meel van boekweit*).
grut'ter, m. –s (*grutmolenaar, maker van grut uit boekweit, haver, gerst*; bij uitbr. *winkelier in grutterswaren, meel, bonen enz.*).
grutterij', v. –en (*het bedrijf van den grutter; de gruttersmolen met huis en winkel*).
grut'tersbaas, m. –bazen (*de grutmolenaar*); **–kar,** v. –karren (*kar tot vervoer van grut*); **–knecht,** m. –s, –en; **–molen,** m. –s (*grutmolen*); **–paard,** o. –en; **–vak,** o.; **–waren,** v. mv. (*grutten, meel, bonen, erwten enz.*); **–winkel,** m. –s.
grut'to, m. grutto's (naar zijn geluid: *steltloper: grieto, griet* **II;** Lat. limosa l. limosa).
I. gruw, o. (*jonge vis als aas, ook als pootvis in vijvers*), vroeger inz. Z.-N.
II. gruw, m. (Z.-N. *gruwel*).
gru'wel, m. –en (1 *afschuw, afgrijzen*; 2 *dat, waarvan men gruwt: gruweldaad, verschrikkingen*): 1 *een – van iets hebben*; 2 *de –en van de oorlog; het is mij een –; o –!* uitroep van ontzetting; *een – bedrijven,* schanddaad.
gru'weldaad, v. –daden (*afgrijselijke misdaad, wandaad, schanddaad*); **–dader,** m. –s (*pleger van een gruweldaad*).
gru'welen, gruwelde, h. gegruweld (*huiveren, rillen, gruwen*): *die zaak doet hem –,* walgen, ijzen; ook: mij gruwelt.
gru'welijk, bn., bw. (1 *afgrijselijk*; 2 *verbazend groot, geweldig*): 1 *een –e misdaad, een –e oorlog, een –e laster*; 2 *hij kreeg een – standje; hij heeft het – mis; zich – vervelen,* stierlijk, in erge mate; **–heid,** v.
gru'welkamer, v. –s (*afdeling van een panopticum, met beelden van grote misdadigers en verder ijselijke dingen van moord enz.*): *de – van madame Tussaud.*
gru'welstuk, o. –stukken (*gruweldaad*).
gru'wen, gruwde, h. gegruwd (*afgrijzen, afschuw hebben van, ijzen van*): *het doet mij –; – bij de gedachte; gij gruwt van het kannibalenmaal!* ook: mij gruwt.
gruw'zaam, bn., bw.; gruwzamer, –st (1 *afschuwwekkend, verschrikkelijk*; 2 *heel erg*): 1 *een – dier, een – geluid, een gruwzame zonde; iem. – honen,* in ergerlijke mate; 2 *zich – vervelen,* erg; **gruw'zaamheid,** v.
gruyè're, v. –s; **–kaas,** v. –kazen (*Zwitserse kaas met gaten, geheten naar het dorp Gruyère, in het kanton Freiburg*).
gruze(le)men'ten, z. gruize(le)menten.
gua'no, v. (*verdroogde zeevogelmest* o. a. *op de Peruviaanse kust*).
guard, m. –s (Eng. *garde, lijfwacht*).
Guel'fen, m. mv.; zie Welfen.
gueridon', m. –s (Fr. *siertafeltje op één poot*; in Zeeland: *een theestoof*).

guerril'la. v. guerrilla's (Sp. eig. *kleine oorlog, met ongeregelde troepen, b.v. met lichtgewapende herders of landbouwers enz.*; *ongeregelde bendenoorlog*; ook: *soort van kaartspel*): *tal van –benden*; z. vlg. woord.
guerrille'ro, m. guerrillero's (Sp. *guerrillasoldaat*; ook: *scherpschutter van een regiment*); l. gerriel'ja, gerrilje'ro (g = gu in Fr. guerre); dikw. gespeld: guerilla, guerillero.
guich, v. guichje (*honende beweging, spottend gebaar, vooral met de tong; grimas, kuur, bespotting*); ook, guig.
gui'chel, m. en v. (*gekheid, goochelarij, toverwerk, oogbedrog*): *–tjes maken,* [a]) grimassen maken, [b]) iem. bespotten.
gui'chelen, guichelde, h. geguicheld (*de spot drijven*): *met iem.* –, vero.. Z.-N.; **–spel,** o. (*spot; bedrog; zinsbegoocheling*).
gui'chelheil, v. (*tot de sleutelbloemigen behorende plant*; Lat. anagallis arvensis).
guichet', o. –s (Fr. *klein deurtje of venstertje in een grote deur of in een raam* b.v. *op postkantoren; loket, deurraampje*).
gui'de, m. –s (Fr. *wegwijzer, geleider, gids*; Z.-N. *leisel*; Z.-N. volkst. *spoorboekje*; ook: *vleugelman*, d. i. richtman op de vleugel van een peloton of ener mil. divisie): mil. commando: – *rechts, links*, de guide is aan de rechterhand, linkerhand; in België en elders in het mv.: een soort van ruiterij.
guig, v.; zie guich.
guil, m. –en (*paard*, inz. *oud paard, knol, rossinant*; ook fig. *lomperd, kinkel*).
guildhall, o. (Eng. eig. *gildehuis*): *the* –, het stadhuis van Londen.
guillocheren, geguillocheerd (Fr. *een metalen plaat versieren naar de uitvinding van Guillot, met allerlei fijne kringen, cirkels, dooreengevlochten lijnen*; bij uitbr. van soortgelijke tekeningen op papier enz.): *het biljet van 25 gld. heeft een geguillocheerde rechthoekige versiering; geguillocheerde rozetten.*
guilloti'ne, v. –s (Fr. *valbijl; onthoofdingswerktuig in de dagen van het Schrikbewind, op voorstel van den geneesheer J. I. Guillotin ingevoerd*): *de – werkte het eerst 27 Mei 1792.*
guillotineren, geguillotineerd (Fr. *onthoofden met de valbijl*).
Guinees' big'getje, o. –s (*halfhoevig knaagdiertje uit Peru; ten onrechte dikwijls marmot genoemd*; Lat. cavia cobaya).
Guinees'vaarder, m. –s (*schip, dat op de kust van Guinea voer*); l. *gu-ie-nees'*.
guin'je, v. –s (Eng. *oude Engelse goudmunt, in 1663 het eerst geslagen uit goud van de kust van Guinea; de waarde was 21 shilling of f 12.60*; thans: *rekenmunt v. 21 shilling*).
guipu're, v. –s (Fr. *reliëf-kantwerk*, d. i. *met opgelegde versierselS; verheven borduurwerk*): lees *giepuur'*.
guirlan'de, v. –s (Fr. *bloemslinger, festoen*); scherts. horlogeketting: *de andere had een koperen – op zijn buik*; lees *gierlande*.
guit, m. –en (*landloper, schavuit*; thans scherts. *olijke klant, grappenmaker; schalk van een jongen*).
guit'achtig, bn., bw. (*olijk, schalks*).
gui'tenstreek, m. –streken; **–stuk,** o. –stukken (*jongensstreek, -grap*): *een – uithalen.*
guiterij', v. –en (*guitigheid*).
gui'tig, bn., bw. (*onschuldig-grappig; schalks, schelms*): *een – gezicht*, schalks.
gui'tigheid, v. –heden (*de eigenschap hebbende van guitig te zijn; grap*).
I. gul, v. gullen (*kleine kabeljauw*).
II. gul, bn., bw.; guller, –st (1 *zacht, mul*; 2 *zachtaardig, goedig; vrijgevig; hartelijk*): 1 *in het gulle zand*; 2 *een – gemoed, – van aard zijn; een – onthaal; dat is – gezegd.*
gul'deling, m. –en (*zekere appel van goudachtige kleur; gouden pippeling*).
gul'den 1 bn. (*gouden; schitterend*, inz. in lit. t. of gew.; fig. *voortreffelijk, kostbaar enz.*): *de zon met haar – stralen; een – les; de – middelmaat; dat – boeksken, de Minnedichten van P. C. Hooft; zulk een spreuk is een – woord*, kostelijk; – *mis*, R.-K. mis in de vroege ochtend op quatertemperwoensdag in de Advent; *de – eeuw*; z. gouden eeuw; – *sporen*, distinctief van den ridder; *de slag der – sporen of de Gulden-Sporenslag* (11 Juli 1302) bij Kortrijk, waar het Fr. leger door de Vlamingen werd vernietigd en deze o. m. 700 gulden sporen buitmaakten; zie ook legende 1, vlies; **2** m. –s (*gouden*: eig. *gouden munt*, later *een zilveren van gelijke waarde*; thans: *Ned. zilveren standpenning = 100 cents*): *de veiligheidsstelling van de –*; *de Rijnse – was f 1.20* of *f 1.30*; *de Keizers– was f 1.00*; *de Danziger –*; zie florijn.
gul'denboek, o. –en (Venetiaanse republiek: *boek met de namen der patricische geslachten*; thans, in musea enz.: *boek, waarin voorname bezoekers hun naam schrijven*).
gul'dengetal, o. –getallen (*het getal, dat aanwijst het jaar van de lopende maancirkel, die 19 jaar omvat*).
gul'denjaar, o. –jaren (*jubeljaar, eeuwjaar*).
Gulden legen'de, v.; zie legende 1.
Gul'denmaand, v. –en (Z.-N. vero. *Maart*).
Gul'denmond, m. (*een redenaar van naam*): *– of Chrysostomus is de toenaam van Joannes (347–407 n. C.), patriarch v. Konstantinopel.*
gul'denroede, v. (*wormkruid met gele bloemtrossen, heiplant*; Lat. solidago virga aurea).
gul'densbazaar, m. –s (*bazaar, waar alles één gulden kost*).
gul'denseditie, v. –s (*serie boeken, elk van één gulden*).
gul'den sporen, v. mv.; zie gulden **1.**
gul'denwater, o. (*fijne brandewijn, waarin stukjes goudblad gedaan worden*).
gul'denweit, v. (*reuzentarwe van St.-Helena en uit Australië*).
gul'gauw, bn., bw. (*haastig en rondborstig*): *een –e lach*, onbedwongen en spoedig opgewekt; *hij erkende – zijn misslag*, gulweg.
gulhar'tig, bn., bw. (*oprecht, openhartig, hartelijk*): *een –e bekentenis; iem. iets – toestaan*; **gulhar'tigheid,** v.
gul'heid, v. (*oprechtheid, openhartigheid; mildheid, vrijgevigheid*): *Brabantse –.*
gul'len, gulde, h. geguld (jagerst. *zich in 't gulle, mulle zand baden*): *de hoenders*, d. i. *patrijzen, lagen te – in de zon.*
I. gulp, 1 v. –en (*golf, brede straal vloeistof, die ergens uitbarst*): *de wijn spatte met –en uit het vat*; **2 Gulp,** v. (*riviertje in Z.-Limburg*): *de – is een bijrivier der Geul.*
II. gulp, v. –en (*opening, split*): *de – van een (verticale) broekzak; de – in officiersoverjassen*, zakopening vóór; **–broek,** v. –en (*pantalon met een gulp*).
gul'pen, gulpte, h. (1, 2), i. (1) gegulpt (1 *gutsen, golven*; 2 vero.: *gulzig drinken*): 1 *het bloed gulpte uit de wonde; het water gulpt de*

woning binnen; 2 *kostbare wijn in de maag* –.
gul'per, m. –s (*zwelger*).
gul'uit, gul'weg, bw. (*ronduit, onbewimpeld*): *iets* – *bekennen*, rondborstig.
gul'zand, o. (*mulzand, fijn zand*): *onze voeten zonken weg in het* –, *of gulle zand.*
gul'zig, bn., bw. (*gretig naar spijs, schrokkig, vraatzuchtig*): *een* –*e hond*; – *eten*, onmatig; fig. *met* –*e blikken*, zeer begerig.
gul'zigheid, v. (*onmatigheid, vraatzucht*).
gul'zigaard, m. –s (*schrokker*).
gum'mi, v. en o. (Gr.-Lat. gummi: *gom, caoutchouc, rubber*); als bn. zie opm. alpaca; **–band,** m. –en (*wielband voor fietsen, auto's, rijtuigen enz.*); **–handschoenen,** m. mv. (*handschoenen in gebruik bij electriciens, omdat gummi de stroom niet doorlaat of leidt*); **–overschoenen,** m. mv.; **–pop,** v. –poppen (*elastieken speelpopje*); **–regenjas,** v. –jassen; **–ring,** m. –en (*luchtdichte afsluitingsring van flessen*; ook: *luchtring als ligvlak voor bedlegerige zieken*); **–slang,** v. –en (*slangvormige buis bij waterleidingen, gaskomforen enz.*); **–stok,** m. –stokken (*gummiwapenstok der politie*).
Gung'nir, m. Germ. myth. speer v. Odin, waarmede hij den Fenris-wolf bestrijdt.
gun'nen, gunde, h. gegund (1 *gaarne hebben, dat iem. iets krijgt of heeft*; 2 *toestaan, verlenen, toewijzen*; 3 *laten*): 1 *ik gun hem dit voordeel van harte*; *iem. de klandizie* –; *het is je gegund!* 2 *de uren, ons nog gegund*; *de aanbesteding is hem gegund*; *iem. de eer* –, *het genoegen* –, *zich geen rust* –. veroorloven; 3 *iem. geen tijd* –; zegsw. *ik gun je de pret*, (ir.) ik benijd u dit genoegen niet.
gun'ning, v. –en (*toewijzing*): – *aan N.*
gunst, v. in bet. 2 –en (1 *gunstige gezindheid*; *onverplichte goedheid*; *bescherming, voorkeur*; 2 *blijk van gunst, genegenheid*): 1 *in blakende* – *staan*; *uit* –, genegenheid; *iem.* – *betonen*; *bij iem. in de* – *komen, uit de* – *geraken*; *om de* – *en de klandizie verzoeken*; *bij hoge* –; 2 *iem. met* –*en overladen, een* – *bewijzen.*
gunst'bejag, o. (*het jagen naar de gunst van iem.* [*met oneerlijke middelen*]); **–betoon,** o. (*betoning van welwillendheid, gunstbewijs*); **–betoning,** v. –en (*blijk van gunst*); **–bewijs,** o. –bewijzen (*blijk van gunst, van welwillendheid*); **–brief,** m. –brieven (gesch. *brief van octrooi*); vero.
gun'steling, m. en v. –en (*persoon, die in hoge mate de gunst geniet*, dikwijls ong.): *een* – *der Fortuin*; *een* – *der Muzen*, lieveling; ong. *een regering van* –*en*; ook, vr. **–linge,** –n; zie favoriet(e).
gun'stig, bn., bw. (1 *genadig*; 2 *goed gezind*; *tot een goede uitslag brengend, voordelig, voorspoedig, gewenst*; *welwillend*; *geschikt*; 3 *aangenaam, innemend*; *vertrouwen wekkend*): 1 *God zij u* –! *o God, zie* – *op ons neer*; 2 *het geluk was hem* –; *een* –*e gelegenheid, een* –*e uitslag, een* –*e wind*; – *op iets beschikken*; *dit huis is* – *gelegen voor de handel*; 3 *een* – *uiterlijk hebben*; – *bekend.*
gurk'je, o. –s (*augurkje*).
gur'ze, v. –n (Z.-N. *regenvlaag, bui*).
gur'zelen, gurzelde, h. gegurzeld (Z.-N. *gutsen* **I**).
gust, bn. (1 van vee: *niet drachtig*; *geen melk meer gevend*; 2 *schraal*): 1 –*e koeien zijn voor de vetweide bestemd*; 2 –*e kost.*
Gustaaf-A'dolf-stichting. v. (*vereniging tot ondersteuning en propaganda van het Protestantisme in Duitsland, opgericht in 1832, in ons land in 1853*).
gut, tw. (*euphemisme voor God*).
guts, v. –en (*steekbeitel met holle bek*).
I. gut'sen, gutste, h., i. gegutst (*tappelings neerstromen*): *het bloed gutst uit de wonde*; *het zweet gutst hem langs het hoofd*; *de regen gutst.*
II. gut'sen, gutste, h. gegutst (*uithollen met een guts of steekbeitel*).
guttaper'cha, v., ook: o. (*getah-pertja* z. ald.) letterl. sap v. d. pertjaboom: de – is het verharde sap van tropische boomsoorten, gebruikt voor wielbanden, enz., Eng. altijd rubber; zie opm. alpaca.
gut'tegom, v. (*roodachtig gele hars, hard en blinkend, ook als verfstof gebruikt*).
gutturaal', Fr. guttural, Lat. guttura'lis v. guttur = keel, **1** bn. (*tot de keel behorende*): *gutturale* (beter: *velare*) *klanken*) *g, ch, k*; **2** v. gutturalen (*gutturale klank*): k *is een* –.
guur, bn., bw.; guurder, –st (*winderig, koud, schraal*): – *weer*; *gure vlagen*; *het blijft* –; *het gure Noorden*, onherbergzaam; *het gure strand*, bar; *het waait* –, snijdend; **–heid,** v.
Gy'gesring, m. (*ring van koning Gyges van Lydië*): *de* – *had de kracht zijn bezitter onzichtbaar te maken en verborgen schatten aan te wijzen*; zegsw. *de* – *bezitten*, kunnen krijgen, wat men maar wenst.
gym., zie verkortingen.
gymkhana-races, v. mv. (Eng. *wedrennen, waarbij aan de deelnemers allerlei grappige verplichtingen worden opgelegd*).
gymnasiaal', bn., bw. (Lat. gymnasialis: *tot het gymnasium behorende*): – *onderwijs.*
gymnasiast', m. –en (Gr.-Lat. gymnasiastes: *gymnasium-leerling*); **–e,** v. –n.
gymna'sium, o. (Ned.) –s, gymnasiën; (Lat.) gymnasia (Gr.-Lat. *sport- en gymnastiekschool*; *Latijnse voorbereidingsschool van zes klassen voor de universiteit*).
gymnasiast', m. en v. –en (*leerling*).
gymnast', m. –en (Fr. gymnaste, Gr.-Lat. gymnastes: *beoefenaar der gymnastiek*).
gymnastiek', v. (Fr. gymnastique, Gr.-Lat. gymnastica [ars = kunst]: *stelselmatige lichaamsoefeningen*; ook: *de leer er van*): *onderwijs in de* –; – *doen.*
gymnastiek'juffrouw, v. –en (*onderwijzeres in de gymnastiek*); **–les,** v. –lessen; **–lokaal,** o. –lokalen; **–meester,** m. –s (*onderwijzer in de gymnastiek*); **–onderwijs,** o.; **–onderwijzer,** m. –s; **–schoenen,** m. mv. (*schoenen, die men bij het gymnastiseren draagt*); **–school,** v. –scholen; **–toestel,** o. –toestellen (*toestel, waaraan, waarmee gymnastische oefeningen gedaan worden*); **–werktuig,** o. –en.
gymnas'tisch, bn. (Duits: *volgens, van, betreffende de gymnastiek*): –*e oefeningen.*
gymnastiseren, gegymnastiseerd (*gymnastiek doen, turnen*). (s = z).
gynaecologie', v. (Gr. gyne = vrouw: *wetenschap der vrouwenziekten*); **gynacoloog',** m. –cologen (*beoefenaar der gynaecologie*). (ae = ee).

H.

H. – 1 *Heilig(e)*: zie **Z. H.**; 2 ook **h** Lat. *ho'ra*, uur (o. a. op recepten); 3 Lat. *her'ba*, kruid (op recepten); 4 **Henry**, zie ald.
I. h. a. – 1 Lat. *hoc an'no*, in dit jaar; 2 Lat. *hu'ius an'ni*, van dit jaar.
II. ha – *hectare*, 100 a, 10.000 m².
Hand. – *Handelingen*.
H. B. S. – *Hogere Burgerschool*; H. B. Esser.
h. c. – Lat. *hono'ris cau'sa*; zie ald.
H.D. – 1 van een vorstelijken persoon: *Hoogstdezelve, Hoogstdeszelfs, Hoogstderzelver*; 2 *Hare Doorluchtigheid*, titel van een prinses of hertogin.
Hd. of **Hgd.** – Hoogduits.
h. e. – Lat. *hoc est*, dat is, dat beduidt.
Hebr. – *Hebreeër, Hebreeuws*.
H.Ed. – *Haar Edele*; **H.E.Geb.** – *Hoogedelgeboren*; **H.E.Gestr.** – *Hoogedelgestreng*.
HH. EE. GG. AA. – *Hunne Edelgrootachtbaren*; **HH. EE. MM.** – *Hunne Edelmogenden*; **HH. KK. HH.** – *Hunne of Hare Keizerlijke of Koninklijke Hoogheden*; **HH. KK. MM.** – *Hunne of Hare Keizerlijke of Koninklijke Majesteiten*; **HH. MM.** – *Hunne of Hare Majesteiten*.
hg – *hectogram, 100 gram*.
H.Geb. – *Hooggeboren*.
H. H. 1 *Hare Hoogheid*; 2 *Heren*.
h. i. – *haars, huns inziens*.
H. IJ. S. M. – *Hollandse IJzeren-Spoorweg-Maatschappij*.
H. K. K. M. – *Hare Keizerlijke en Koninklijke Majesteit*; **H. K. H.** – *Hare Koninklijke Hoogheid*; **H. K. M.** – *Hare Koninklijke Majesteit*.
I. hl – *hectoliter*.
II. h. l. – Lat. *hoc lo'co*, op deze plaats.
H. L. Q. C. – Lat. *Ho'ra loco'que consue'to*, te gewoner tijd en plaats.
H. L. S. E. – Lat. *Hoc lo'co sepul'tus est*, op deze plaats ligt begraven.
I. H. M. – *Hare Majesteit*.
II. hm – *hectometer*, 100 m.
H. O. – *Hoger onderwijs*.
Hooggel. – *Hooggeleerde*.
Hoogl. – *Hoogleraar*.
h.p. – Eng. *horsepower*, paardekracht.
Hr. – *heer*.
H. S. – 1 *Heilige Schrift*; 2 *Handschrift*, in deze bet. ook: **hs.**
h. s. – 1 Lat. *hoc sen'su*, in deze zin; 2 Lat. *hic si'tus*, hier ligt begraven.
h. t. – Lat. *hoc tem'pore*, tegenwoordig.
h. t. l. – *hier te lande*.
H. W. – *hoog water* (op getijtafels).
H.W.Geb. – *Hoogwelgeboren*.

h, v. h's, h'tje (1 als klank: *medeklinker*; 2 als teken: *het achtste van het A B C*; 3 *al de woorden in een woordenboek enz., die met een – beginnen*): 1 *de – is een strottenhoofdmedeklinker*; 2 *de – in thans wordt niet uitgesproken*; 3 *de – is juist af*; zegsw. *de drie h's aan iem. medegeven*, het voor den ontvanger verstaanbare verzoek: *Houd hem hier*; *de drie h's op de rug hebben*, geen kans hebben om weg te komen.
ha 1 tw. (1 *uitroep ter uiting van verschillende gemoedsaandoeningen: van blijdschap, van voldoening, schampere spot, van verrukking, van teleurstelling, schrik*; 2 *schriftelijke voorstelling van een lach*): 1 *–, daar heb ik beet!* 2 *'t is om te lachen, ha, ha, ha!* **2** o. ha's (*de klank van ha*): *een – v. blijde verrassing*.
haaf, v. haven (*zakvormig visnet*).
I. Haag', **Den**, o. (*'s-Gravenhage*).
II. haag, v. hagen (*heg; heining van struikgewassen*; Z.-N. *dubbele rij vlasbundels*; zie hagen): *een doornen –*; zegsw. *achter de – lopen* (Z.-N. ook: *gaan*), heimelijk de school verzuimen, gew.; zie kap; **–appel**, m. –s (*vrucht van de haagdoorn*); **–beuk**, m. –en (*beuk, die voor heggen gebruikt wordt*; Lat. carpinus betulus); **–bos**, o. –bossen (eig. *doornstruik, die tot haag dient: struikgewas*); **–doorn**, m. –en, **–doren**, m. –s (*meidoorn*; Lat. crataegus); **–eik**, m. –en (*lage, knoestige eik*): *de – heet ook Spaanse aker of steeneik*; **–koffie**, v. (*koffie, gekweekt binnen de omheining v. d. kampoeng*); **–kwijt**, v. –en (Z.-N. *braamsluiper*); **–loper**, m. –s (*spijbelaar*); **–puit**, m. –en (Z.-N. *boomkikvors*); **–roos**, v. –rozen; zie hageroos.
Haags 1 bn., bw. ([*als*] *van, uit, in, eigen aan, betrekking hebbende op 's-Gravenhage*): *het –e bos*; **2** o. (*het Haagse dialect*): *echt –*.
haag'schaar, v. –scharen (*grote schaar, om de heg te scheren of te snoeien*).
haag'spel, o. –spelen (letterk. der 15e en 16e eeuw: *feestelijke wedstrijd v. rederijkerskamers, waarop al de kamers van het land en ook buitenlandse werden uitgenodigd*).
haag'te, v. –n (*onderaardse gang*): *de –n waren de verblijven der kabouters*; gew.
haag'winde, v. –n (*grote winde, klokwinde*; Lat. convulvulus sepium).
I. haai, m. –en (Z.-N. *schuine hoek, bocht*): *een rivier met veel –en en draaien*; *met een – (en een draai)*, in een omzien.
II. haai 1 m. –en, haaitje (1 dierk. *kraakbenige zeevis*; 2 fig. *inhalig, schraapzuchtig mens*; ook: *schrokker*): 1 *de –en komen in tal van soorten voor*; 2 *echte –en zijn het, die opkopers!* nog: zegsw. *het, hij is voor de –en*, onherroepelijk verloren; *dat gaat naar de –en*, te gronde; *er zijn –en op de kust*, er dreigt groot gevaar; **2** Barg. bn. (*sterk, groot; bij de hand*): *een haaie gozer*, een sterke kerel; **haai'achtig**, bn., bw. (*als een haai; van de familie der haaien*): *–e vissen*.
I. haai'en, haaide, h. gehaaid (*rumoer maken, ruzie maken*).
II. haai'en, haaide, h. gehaaid (Z.-N. 1 *geren, scheeflopen*; 2 *wenden*): 1 *die kamer haait*; 2 *die jongen zit altijd te – en te draaien*.
haai'envlees, o. (*vlees van haaien*): *het – wordt door Chinezen gegeten*.
haai'evel, o. –vellen ([*bereid*] *vel van een haai*): *segrijnleer van –*; **haai'evin**, v. –vinnen: *–vinnen, een Chinese lekkernij*.
haai'mete, v. –n (*langs de duinen gelegen geest- of grasgrond*); ook, hamete; gew.
I. haak, m. haken (1 *metalen voorwerp met omgebogen puntig uiteinde, dienende om iets vast te houden enz.*, voor verschillende doeleinden enigszins gewijzigd; 2 *windhaak, haak* [in bet. 1] *met een oog aan een muur enz. te bevestigen en waarvan de punt in een*

ander oog kan geplaatst worden; 3 *winkelhaak*: *timmermanswerktuig van ijzer of hout in de vorm van een rechte hoek*; 4 *zethaak, letterhaak*; *gereedschap van den letterzetter*; 5 *stok met een haak*; 6 *haakvormig schrapje*, meestal in verkl.): 1 *een touw met een –*; zegsw. *iets aan de – krijgen*, vangen, ophalen; *met de – vissen*, d. i. hengelen; *een slagershaak in de vorm van een s*; *het weegt, kost schoon aan de –*, geslacht en uitgehakt; zegsw. *dat geeft maar haken en ogen*, getwist, gekrakeel; 2 *zet de deur op de –*; 3 *hout vierkant maken of in de – schaven*; zegsw. *dat is (niet) in de –*, (niet) zoals het behoort; 4 *de letters in de – zetten*; *de – heeft de vorm van een langwerpig, smal doosje, waaraan een wand in de lengte en het deksel ontbreken*; 5 *met de –* (bootshaak) *het schip aanhalen*; 6 *zet dat woord tussen –jes*; *tussen –jes opgemerkt*, terloops; zie haakjes.

II. haak, m. –s (*zandplaat in zee*).

haak'bus, v. –bussen (gesch. *ouderwets zwaar handvuurwapen, genoemd naar de haak onder aan de schacht*).

haak'garen, o. (*garen, om mee te haken*).

haak'jes, o. mv. (*insluitingsteken, zinteken, om woorden of zinnen te omsluiten en af te zonderen*): gewone –, zie parenthesen, b.v. (appel), en teksthaakjes (zie ald.), b.v. [in de nacht]; zie haak **I,** 6.

haak'kruis, o. –kruisen (*swastica*; *zinnebeeld* inz. *van het nationaal-socialistische Duitsland*); **–vlag,** v. –vlaggen (*vlag met een haakkruis*).

haak'naald, v. –en (*haakpen*); **–patroon,** o. –patronen (*haakmodel*); **–pen,** v. –pennen (*stift met haakje, haaknaald*).

haak'ploeg, m. –en (*ploeg zonder wielen*).

haaks, bn., bw. (*rechthoekig*): *die lijst is goed –*; *een ijzer – ombuigen*.

haak'schop, v. –schoppen (*stok van den scheper met boven een haak, onder een schopje*).

haak'tand, m. –en (*spitse tand in het gebit van paarden*): *een paard heeft vier –en*.

haak'werk, o. –en (*zeker vrouwelijk handwerk*; *werk, dat gehaakt is of wordt*).

I. haal, m. in bet. 2 halen, haaltje (1 *de daad, de handeling van halen, trekken*: 2 *trek met een pen, aan een sigaar*; 3 *loop*, in zegsw.): 1 *mannen van de –*, vissers, die de beug moeten inhalen; 2 *met dikke halen schrijven*; *ik had pas een – gedaan*; 3 *aan de – gaan*, er van door; Z.-N. *zijn – nemen*.

II. haal, v. en o. (*getakt ijzer met ketting, waaraan de ketel in de schoorsteen boven het vuur hangt*): *met een hefboompje de – hoger stellen*; zegsw. *zwart als een –*; **–'boom,** m. –bomen (*dwarsbalk in de schoorsteen, waaraan de haalketting hangt*); **–'ketting,** m. –en.

haal'mes, o. –messen (*trekmes van kuiper of wagenmaker met twee handvatten*; *sikkelvormig mes om riet te snijden*).

haal'over, v. (*kijfachtige vrouw*; ook: *kwaadspreekster*): *zij is een echte –*.

I. haam, haampje **1** m. hamen (*zakvormig net voor de vis- en vogelvangst*); **2** o. hamen (*houten, leren raamvormig halsjuk van trekdieren*; *trekjuk van mensen bv. bij schepen*).

II. haam, v. hamen (*knieboog van een paard*); – is hetzelfde woord als *ham*, schink.

haam'scheid, o. (Z.-N. *zwenghout*).

haan, m. hanen, haantje (1 dierk. *mannetje bij de hoenderachtige vogels*; 2 *afbeelding v. e. haan*; inz. *windwijzer in de vorm v. e. haan*; 3 bij verg. *naam van het onderdeel van het slot, dat op slaghoedje, of slagpin neerkomt en het schot doet afgaan*): 1 *een – is het mannetje der kippen*; evenzo: *bij fazanten, kalkoenen, kwartels*; *stappen als een –*; zegsw. *zijn – koning laten kraaien*, zijn zin of wil doorzetten, den baas spelen; *daar kraait geen – naar*, dat zal nooit uitkomen; *den roden – laten kraaien* (of: *op het dak zetten*), een huis in brand steken; *den gebraden – uithangen*, grof verteren; zie haantje, Gallische haan; 2 *de – op of van de kerktoren*; 3 *de – v. e. geweer overhalen, spannen*.

haan'der, m. –s ([*hengsel*]*mand om vruchten in te plukken*).

haan'derik, haan'derikebloem, v. –en (*pinksterbloem*; z. ald.).

haan'tje, o. –s (*kleine haan*): *die jongen is een –*, een kregel ventje; *'t is zo'n –*, bijdehandje; *– de voorste* (ook inz. in Z.-N. *haantje vooruit*), belhamel, leider.

I. haar, o. haren, haartje (1 in het alg. *fijne, buigzame vezels, groeiend op de huid van mensen en zoogdieren*; inz. *hoofdhaar*; 2 *één vezel*; fig. *een kleinigheid*): 1 *een mens heeft zwart, bruin, rood enz. –*; *het – van pelsdieren*; *uitvallen van 't –*; *zijn – opmaken*; zegsw. *de gelegenheid bij het – grijpen*, het rechte ogenblik waarnemen; *met de handen in 't – zitten* (of: *zich het – uitrukken*), radeloos, wanhopig zijn; *geen grijs – er van krijgen*, zich er weinig of niets van aantrekken; *elkaar in het – vliegen*, twist krijgen; *elkaar in het – zitten*, twisten; *het – rijst hem, mij, u, hun te berge*, aanduiding van ontzetting, schrik of afgrijzen; zegsw. *gekrulde haar* (of: *haren*), *gekrulde zinnen*, iem., die gekruld haar heeft, zou wispelturig zijn; Z.-N. *iem. van – noch pluim kennen*, hoegenaamd niet; *Frans met – op*, slecht Fr.; 2 *iem. een – uittrekken*; nog (bet. 1 of bet. 2): zegsw. *een – in de boter zoeken*, redenen zoeken om te vitten, te twisten; *iem. geen – krenken*, geheel ongemoeid laten; *geen haar aan mijn hoofd, dat er aan denkt*, ik denk er in 't geheel niet aan; *het scheelde geen* (of: *maar een*, of: *een*) –, bijna niets; *hij is geen – beter*, niets; *zijn wilde haren verliezen*, zijn jeugdige dartelheden, onbezonnenheden en overmoedigheden; *iets met de haren* (of: *bij het –*) *er bij slepen*, iem. of iets als met geweld bij iets te pas brengen, waar hij of het eigenlijk niets mee te maken heeft; *iem. op een – kennen*, zeer fijn; *zij lijken elkaar op een –*, tot in de kleinste bijzonderheden; zie snaar, tanden, vos.

II. haar 1 pers. vnw. vr., voorwerpsvorm: *ik geef – een boek, ik zie –*; **2** bezittelijk vnw. vr.: *– moeder, – ouders*.

III. haar, bw. (etym. = *her* in *herwaarts*; voermanswoord als tegenstelling van *hot*: *links*): *het paard moest –* (d. i. links) *gaan en het ging hot* (in Z.-A. bet. *hot* links en *haar* rechts); zegsw. *het ging er hot en –*, zonder orde, ongeregeld; *hij weet van hot noch –*, hij is zeer dom.

IV. haar, v. (*hooggelegen bouwland*; *hoogte in een veen*; *hoge begroeide heide*), gew.

haar'band, m. –en (*lint, om in de haren te vlechten*; *wrong, bandvormig versiersel*); **–boom,** m. –bomen (*balk der lederbereiders*); **–borstel,** m. –s; **–bos,** m. –bossen (*een haar-*

bundel; *al het hoofdhaar*); **–breed,** o. (*wat zo breed is als een haar*, inz. met ontkenning): *geen –*, niets; *het scheelde een –*, bagatel.
haar'buisje, o. –s (*buisje* [*van de wijdte*] *van een haar*); **haar'buisjesaantrekkingskracht,** v. (nat. *capillariteit*).
haard, m. –en (1 *stookplaats*; 2 *een soort kachel, die dag en nacht kan branden*; *een soort kachel, van voren open*; in de nijverheid enz.: *verwarmingstoestel voor het smelten van ertsen, glas enz.*; 3 *huis, woning*; 4 *broeiplaats, -nest, van bacteriën*; fig. *brandpunt*, in bet. 4 als germ. beschouwd door sommige taalgeleerden): 1 *in het hoekje van de –, aan de huiselijke –*; 2 *een gas–*, die met gas gestookt wordt; *een open –*; *een – van de firma Jaarsma*; 3 zegsw. *eigen – is goud waard*, men is nergens beter dan in zijn eigen huis, eigen woning is schatten waard; 4 *een pest–*; fig. *een – van oproer*.
haard'kleedje, o. –s (*een kleedje vóór de haard* inz. *als sieraad*): *een vonk viel op het –*; **–plaat,** v. –platen (*tegen de wand staande vuurplaat v. d.* [*boeren*]*haard*; *plaat van de haard*): *een – met fraai lofwerk*; **–scherm,** o. –en (*vuurscherm, schut*); **–stede,** v. –n (1 *stookplaats*; 2 fig. [*eigen*] *woning, huis en erf*): 1 *ik heb drie –n*; *belasting op –n*; 2 *de troepen keren naar hun –n terug*, de oorlog is geëindigd; *voor –n en altaren vechten*; **–stel,** o. –stellen (*standaard met gereedschap nodig tot het stoken, temperen, aanvegen van de haard: tang, asschop, haardstoffer*); **–stoffer,** m. –s; **–vuur,** o.
haar'fijn 1 bn. (eig. *zo fijn als een* [*mensen-*] *haar*; *uiterst fijn*): *een – onderscheid*; **2** bw. (*zeer nauwkeurig*): *iets – ontleden*.
haar'getouw, o. (Z.-N. *haarspit*).
haar'golf, v.; zie ondulatie.
haar'hamer, m. –s (*kleine hamer tot het scherpkloppen van zeisen o. h. haarspit*).
I. haar'ijzer, o. –s (*haarspit*).
II. haar'ijzer, o. –s (*oorijzer der Friese vrouwen*); **–kam,** m. –kammen (*kam, om in het haar te dragen, om het haar in orde te brengen*).
haar'klein, bn.; zie haarfijn.
haar'kleursel, o. –s (*preparaat om het haar een gewenste kleur te geven*).
haar'kloven, haarkloofde, h. gehaarkloofd (eig. *een haar kloven*; alleen fig. *kleingeestig uitpluizen, vitterig te werk gaan, overdreven fijne onderscheidingen maken*); in Z.-N. steeds haarklieven; **–klover,** m. –s (fig. *muggenzifter, vitter, kleingeestig bediller*); **–kloverij',** v. –en (*vitterij*).
Haar'lemmer 1 m. –s (*iem. geboortig uit Haarlem of daar wonend*); ook: *hij leest de –*, nl. de krant van die naam; **2** bn.; zie halletjes: *de – Hout*, nl. van of te Haarlem; **–dijk',** m. (*naam ener buurt te Amsterdam*): *–dijkjes maken*, [a]) grapjes, [b]) koude drukte, [c]) ruzie; **–dijks' 1** bn. (*van, als op de Haarlemmerdijk*): *met –e welsprekendheid*, ruw, plomp of plat Amsterdams; **2** zn. o.: *hij spreekt hoog –*, ir.; **–meer',** v. (*drooggemalen plas bij Haarlem. Juni 1852 droog*); **–o'lie,** v. (*olie als geneesmiddel bij allerlei kwalen*).
Haar'lems, bn., bw.: *Oprechte –e Courant*.
haar'lijn, v. –en (typ. *fijne lijn tot het afscheiden van tabellen enz.*).
haar'lok, v. –lokken; **–mos,** o. –mossen (*vedermos*; Lat. polytrichum commune); **–naald,** v. –en (*naaldvormig versiersel in het haar van vrouwen*); **–olie,** v. –oliën (*olie*[*achtige vloeistof*] *voor haarsmeersel*); **–oorlog,** m. (*strijd ± 1640 onder de predikanten over het mogen dragen van lange afgolvende haren*); **–pel,** v. –pellen (Z.-N. *haarschilfertje*; in het mv. *roos*); **–pijl,** m. –en (Z.-N. *één haar*), meest. *–pijlke, –pijltje*; **–pijn,** v. (scherts. *hoofdpijn*, inz. *katterigheid*).
haar'rook, m. (*rook van brandende veengrond*); gew.; zie veendamp.
haar'schuier, m. –s (*haarborstel*); **–speld,** v. –en (*tweebenige speld voor het haar*).
haar'spit, o. –spitten (*aanbeeldje, dat met een pin in de grond wordt vastgezet, om er de zeis of de zicht op te haren*).
haar'streng, v. –en (*haarvlecht*); **–tooi,** m.; **–vat,** o. –vaten (*bloedvaatje, dat een slagader met een ader verbindt*): *de slagaderen vertakken zich tot –vaten*; **–vlecht,** v. –en (*bundel gevlochten haar*); **–water,** o.; (soorten) –s (*wasmiddel voor het haar*); **–worm,** m. –en (*trichine*; *zekere haarziekte*).
haar'zak, m. –zakken (*kijfachtig persoon*; *spelbreker*; Z.-N. *oneerlijk speler of spel*): Z.-N. *– doen*, bedriegen (bij 't spel); zie aaszak; **–zakje,** o. –s (*instulping v. d. opperhuid, waarin zich een haar ontwikkelt*); **–zakken** (*ruzie zoeken*); **–zakker,** m. –s, gew. (*ruziezoeker*).
I. haas 1 m. hazen (1 dierk. *bekend knaagdier*; Lat. lepus europaeus; 2 fig. *bloodaard*): 1 *een mannetjeshaas heet rammelaar, het wijfje heet moer of voedster*; *een – schieten, vangen, strikken*; zegsw. zie onwillig; *lopen als een –*, zeer snel; *zo bang als een –*; spreekw. *Veel honden zijn der hazen dood*, de menigte maakt de overmacht; *Men kan niet weten, hoe een koe een – vangt*, men moet het hoogst onwaarschijnlijke niet volstrekt onmogelijk achten; 2 *hij is een –, hoor!* **2** o. in jagerstaal: *Teun, mag ik het – dragen?* verder heet de kop *bol*, heten de oren *lepels*, de poten *lopers*, de achterlopers *sprongen* of *schuivers*, de onderste delen der sprongen *sokken* (vandaar: *de sokken er in zetten?*), de ogen *spiegels*, de staart *pluim*, het bloed *zweet*, de haren *wol* (ook: *rool*), het vet *wit*, de huid *rok*.
II. haas, m. (*uitgesneden lap vlees, lap achter het nierbed van een geslacht rund, lendestuk van rund of varken*; *het toebereide stuk*): *het –je is fijn braadvlees*; zie filet.
haasjeo'ver, o. (eig. *haasje spring over*; *springspel der jeugd*).
I. haast, v. (*spoed*; [*te grote*] *snelheid, gezwindheid*): *hij kende geen –*; *– maken, – hebben, in* (*aller*) *–*; *er is – bij*, het kan geen uitstel lijden; – **I** waarschijnlijk = – **II.**
II. haast, bw. (1 *spoedig, weldra*; 2 *gauw, binnen korte tijd*; 3 *bijna*): 1 *– zult ge wreed gekortwiekt zijn*; 2 *zien we je – weer? zal 't – zijn?* 3 *dat is – niet te geloven*.
haas'ten, haastte, h. gehaast (*tot haast aansporen of aanzetten*): *haast mij toch zo niet*; *ik ben gehaast*, heb weinig tijd; inz. zich – (*zich spoeden*), haastte z., h. z. gehaast: *gij moet u –*; *haast je wat! hij kwam haast-je, repje*; *haast je maar niet*; zegsw. *haast u langzaam*; zie festina lente.
haas'tig, bn., bw. (1 *ongeduldig, gejaagd, gehaast*; 2 *driftig, opvliegend*; 3 *vlug, snel*; 4 *overijld*): 1 *op –e toon spreken*; *– de brief openen*; 2 *een – woord*; 3 *met –e tred*; 4 *ga*

niet – te werk; *niet zo –!* zegsw. *–e* (Z.-N. *haast en*) *spoed is zelden goed* (of: *hoe meer haast, hoe mindere spoed*), door te grote haast mist men vaak zijn doel; *hij is wat – gebakerd*, wat driftig van aard; *– zijn*, haast hebben. inz. Z.-N.; **haas'tigheid,** v.

haas'vreten, vrat –, h. haasgevreten (*bang worden*): *de quasi-held vrat – en liep weg*; volgens het volksgeloof krijgt men door het eten van het vlees van dieren hun eigenschappen: **–vreter,** m. –s (*bloodaard*).

haat, m. (*gevoel van diepe afkeer* [*met de bedoeling leed te doen*], ook met betrekking op zaken en begrippen): *iem. – toedragen*: *een bittere, dodelijke –*; *blinde –*, die voor niets terugdeinst; *– en nijd*; **–dra'gend,** bn. (*vol haat*: *onverzoenlijk*): *een – karakter*: *– zijn*.

Ha'beas-cor'pus-acte, v. (Lat. ha'beas cor'pus = dat gij nl. de aanklager, het lichaam hebbet nl. van den beschuldigde: gesch. *Engelse wet van 1679, die de burgers vrijwaart tegen onwettige gevangenhouding*): zij bepaalt, dat een gearresteerde binnen 24 uur ge- of verhoord moet worden.

haberdoe'das, m. (Barg. misschien *habe du das*: *stomp, klap, slag*): *iem. een – geven, een – krijgen*, oorveeg, watjekou.

habiet', o. –en (Z.-N. *rok* 2).

habijt', o. –en (Fr. habit: *kleed*; inz. lang opperkleed van kloosterlingen): zegsw. *het – aannemen*, in een klooster gaan.

ha'bis-perka'ra, zie abis-p.

habitué', m. habitué's (Fr. *vast bezoeker* inz. *v. een café of enig uitspanningsoord*; *stamgast*).

ha'bitus, m. (Lat. [*uiterlijke*] *gedaante, houding enz.*; ook: *voorkomen van plant of dier*).

hach, v. (*gevaar, waagstuk*): *een spiegelgevecht op de Amstel, zonder gevaar voor –jes*, ongelukken; vero.; zie hachje.

hachée', o. (Fr. *fijngehakt vlees* [*met uien en kruiderijen enz.*]); ook, hachis. (ch = sj).

ha'chelijk, bn. (*gevaarlijk, netelig*): *een –e onderneming*; *de toestand werd –*; *een –e tijd*, kritiek: **ha'chelijkheid,** v.

hachis', o. en v.; zie hachée.

I. hach'je, o. –s (verkleinw. van *hacht* = *snede, stukje*): *zijn – wagen*, zijn leven; *bang zijn voor zijn –*; *er zijn – bij inschieten*.

II. hach'je, o. –s (*flinke jongen, waaghals*; *onbeschaamde vent*): *een recht Hollands –*.

hacht, m. –en (*snede*: *stuk vlees of spek*); verkleinw. *hachje*, meestal *hachje*: *een – spek*; *de beste –s zullen voor u zijn*.

haciën'da, v. haciënda's (Sp. hacienda: *hoeve*; *landgoed met veeteelt* in Texas, Mexico).

Ha'des, m., **1** Gr. de beheerser der onderwereld; **2** de onderwereld, orcus; z. ald.

hadj, m. (Arab. *pelgrimstocht naar Mekka*), lees *hadzj*; ook: de weg der pelgrims: de Syrische –, van Konstantinopel over Damascus naar Medina en Mekka; ook geschreven: hadzj; hadsch (Duits); hajj, hagg (Engels).

had'ji, m. hadji's (*Mekka-ganger, pelgrim, die de hadj volbrengt of volbracht heeft*).

haema . . ., van Gr. haima = bloed.

haematogeen', o. (*bloedvorming bevorderend middel*); **–matologie',** v. (*leer v. h. bloed*); **–matozo'ën,** v. mv. (*parasieten, in 't bloed van mensen of gewervelde dieren*).

haemoglobi'ne, v. (*bloedkleurstof*); **–mophilie',** v. (*erfelijke bloedziekte, waarbij 't bloed het stollingsvermogen heeft verloren*); **–morrhoï'den,** mv. (*aambeien*). (ae = ee).

haeresie', v. –s, haeresieën (Gr.-Lat. hairesis = keus, neiging, v. haireo = ik kies: *dwaalleer, ketterij*); ook, heresie; l. *hee-ree-zie'*.

haf, o. haffen (*strandmeer, inham, achter een landtong gelegen*): *het Friese –*.

haft, o. –en (*netvleugelig insect, eéndagsvlieg, oeveraas*; Lat. ephemeridae).

hagedis', v. hagedissen (*langstaartig reptiel met vier pootjes, de kop gedekt met schilden, rug en staart met kleine schubben*; Lat. lacerta): *muur–*, lacerta muralis.

ha'gedoorn, m.; zie haagdoorn.

ha'gel, m. (1 *ijsbolletjes, in de hogere luchtlagen door sterke afkoeling ontstaan*; *hagelbui*; 2 *gegoten loden balletjes om mee op wild te schieten*; 3 *menigte*): 1 *de – klettert tegen de ruiten*; *zo dicht als –*; *het koren is door de – vernield*; 2 *een geweer met – geladen*; *met – schieten*; *zilveren –*, geld, (waarvoor een jager, die niets geschoten heeft, wild koopt); 3 *een – van kogels*; uitroep: *wat –(steen)! –*

blank, bn. (*wit als hagel*): *sterntjes met –e vleugels*; **–bui,** v. –en (*uitstorting van hagel, hagelvlaag*): fig. *een – van pijlen*, overstelpende menigte.

ha'gelen, het hagelde, h. gehageld (1 *het vallen van hagel*; 2 *het neervallen in dichte massa* [*als hagel*]): 1 *het hagelt*, er valt hagel; *het hagelt, dat het klettert*; 2 *het hagelde om zijn hoofd van kogels*; *de kogels hagelden op de straten*; *het hagelde pijlen, stenen enz.*

ha'gelgieterij, v. –en (*fabriek van schiethagel*); **–jacht,** v. (*hagelbui met veel wind*); **–korrel,** v. –s (*kleine hagelsteen*; ook: *korrel schiethagel*; *gezwelletje op het oog*); **–nieuw,** bn. (*splinternieuw*); **–s,** bn. (1 *verwenst*; 2 *erg boos*): 1 *die –e vent!* 2 *– worden*; **–schade,** v. (*schade door hagelslag*); **–schot,** o. (*kleine gaatjes in oude meubels*); **–slag,** m. (1 *het slaan der hagelkorrels*; *hagelschade*; 2 *suikermuisjes*; *strooisel van chocolade of anijssuiker*): 1 *rogge had door – geleden*; 2 *beschuiten met wat –*; **–snoeren,** v. mv. (nat. hist. *spiraalvormige strengen in 't vogelei, die de kiemschijf steeds naar boven draaien*); **–steen,** m. –stenen (*stuk of korrel hagel*); **–verzekering,** v. –en (nl. *tegen hagelschade*); **–vlaag,** v. –vlagen (*hagelslag met felle wind*); **–wit,** bn. (*blank als hagel*; *helderwit*): *een – servet*; **–wolk,** v. –en (*wolk, waaruit hagelstenen vallen*).

ha'gen, haagde, h. gehaagd (*iets in of aan een haag stellen of zetten*); steenbakkerij: *stenen –*; vlasbouw: *het vlas –*, d. i. in de rij stellen, met de toppen tegen elkaar.

Ha'genaar, m. –s (*bewoner v. Den Haag*).

ha'geprediker, m. –s, –predikanten (gesch. *een woord uit de eerste jaren der Hervorming naast* haag'predikant: *prediker in de hagen, in 't veld, in de open lucht*, d. i. *benaming van de eerste openlijke verkondigers v. d. leer der Hervormden*).

ha'gepreek, v. –preken (*graspreek*).

ha'gerd, m. –s (*wild gevangen jachtvogel*).

ha'geroos, v. –rozen (*heggeroos*; Lat. rosa dumetorum; ook: *hondsroos*; *de struik*).

hagio . . ., van Gr. hagios = heilig.

Ha'gia Sophi'a, v.; zie Aya Sophia.

hagiograaf', m. –grafen (*levensbeschrijver van één of meer heiligen*); **–graphie',** v. (*levensbeschrijving van heiligen*); **–gra'phisch,** bn.: *–e boeken*, met levensbeschrijvingen van heiligen.

hai'duk, m. haidukken; zie heiduk.
haie, zie en haie.
ha'ïk, m. –s (*lange, witte, wollen of katoenen sluier der Arabische vrouwen*): *de – laat alleen ogen en voorhoofd ongedekt.*
I. hak 1 m. hakken (1 *het hakken; houw of slag*; 2 *afgehakt stuk*; 3 *kerf, gaping, wond*; 4 Z.-N. *bitse uitval, scherp gezegde*): 1 *zijt ge aan de –? een – met een slagersbijl*; 2 *een – uit het tafelblad*; 3 *een lelijke – in de wang; er is een – uit de rand van de tafel*; 4 *met een – en een snauw*, met een grauw en een snauw; *iem. een – zetten*, hem een onaangename bejegening doen ondergaan, hem een hatelijkheid te slikken geven; **2** v. hakken (*gereedschap tot bewerking van de grond om er de akker mede om of af te hakken*, inz. *een soort spade met omgekromd blad*): *met de – het onkruid wegdoen, de grond losser maken*; mijnwezen: *gewone –*, pik, houweel met één punt; *dubbele –*, met 2 punten; *penhak*, met losse punt; *Franse –*, met kop en punt.
II. hak, m. hakken (woord als rijm bij *tak* gevormd, misschien onder invloed van *haak*): zegsw. *van de – op de tak springen*, eig. van een vogel, fig. in 't gesprek geen voet bij stuk houden, van den os op den ezel.
III. hak, v. hakken (1 *hiel, achter-benedendeel van de mensenvoet*; 2 *hielstuk; verhoging onder de zool ter plaatse van de hiel*): 1 *de winter in de hakken hebben; de hakken stuk gelopen hebben*; zegsw. *iem. op de hakken zitten*, iem. achtervolgen, geen rust laten; *iem. de hakken laten zien*, er van door gaan; 2 *de – van een schoen, kous, sok; bottines met hoge hakjes; pantoffels met platte hakken.*
hak'bank, v. –en (*langwerpig hakblok*); **–beitel,** m. –s (timm. *zware kapbeitel*); **–bijl,** v. –en (*kleine bijl*); **–blok,** o. –blokken (*blok hout, om er iets op te kloven of fijn te kappen*): *het – v. d. slager*; **–bord,** o. –en (*plankje, om er iets op fijn te hakken*).
ha'ken, haakte, h. gehaakt (1 *door middel v. e. haak of haken vasthechten, vastmaken*; 2 *door middel v. e. haak of haken ophangen*; 3 *door middel v. e. haak of haken in iets hechten, hangen of steken blijven; aan een haak of haakvormig voorwerp blijven hangen, zitten*; bij uitbr. *blijven hangen, steken, zitten aan het een of andere uitsteeksel*; 4 *door middel v. e. geweerhaakt pennetje of naaldje weefsel vervaardigen*; 5 *heftig verlangen naar, reikhalzen*): 1 *een katrol in een ijzeren kram –; het ene voorwerp aan het andere –*; 2 *de lamp is met een kram aan de zolder gehaakt*; 3 *in elkaars schaatsen (blijven) –*; 4 *– behoort tot de nuttige handwerken; een beddesprei* (ook: *aan een beddesprei*) *–*; 5 *– naar roem, eer.*
ha'kenkruis, o. –en; z. haakkruis.
ha'ker, m. of v. –s (*gierzwaluw*); gew.
hak'geld, o. –en (*kosten van het omhakken*); **–guts,** v. –en (*hakbeitel*); **–hamer,** m. –s (*bankhamer met ronde bol*); **–hout,** o. (*slaghout, houtgewas*): *eiken – of akkermaalshout.*
hak'kebord, o. –en (*ouderwets muziekinstrument*; iron. *slechte piano*): de 5 of 6 snaren v. h. – werden met hamertjes bespeeld.
hak'kelaar, m. –s (*stamelaar, stotteraar*).
hak'kelen, hakkelde, h. gehakkeld (freq. van *hakken*: *in zijn woorden blijven steken, een weinig stotteren, stamelen*): *hij hakkelt, als men hem aankijkt*; **–ig,** bn., bw. (*stamelend*); **–kees,** m. –kezen (*hakkelaar*).
I. hak'ken, hakte, h. gehakt (*met de hak bewerken, loswerken*): *een veenland. een heideveld–*; etymologisch verwant met hakken **II.**
II. hak'ken, hakte, h. gehakt (*kappen; met een bijl, houweel enz. op iets slaan en verdelen, splijten, fijn maken*): *hout –*; fig. *op iem. –*, voortdurend aanmerkingen maken, afgeven op; *dat hakt er in*, dat maakt een gat in de beurs; zie pan, spaander.
hakkenei', v. –en (*telganger, damespaardje*).
hakketeren, gehakketeerd (*kibbelen*).
hak'mes, o. –messen (*kapmes bij allerlei bedrijven*); **–moes,** o. (*allegaartje, poespas*); **–sel,** o. (*fijngehakte zelfstandigheid*, inz. van stro enz. als veevoeder): *– met haver*; **–selbank,** v. –en (*houten toestel, om er haksel op te snijden*); **–selkist,** v. –en (*houten kist tot berging van haksel*); **–selsnijder,** m. –s (*werktuig om haksel mee te snijden*); **–stro,** o. (*stro bestemd voor haksel*).
I. hal, v. hallen (1 *overdekte marktplaats*; 2 *hoge zaal* [*in een paleis*]; 3 *hoge en ruime vestibule*): 1 *een boter–, een groente–*; 2 *in de grote – v. d. burcht*; 3 *de – van ons nieuwe station; de hallen van grote hotels*, in bet. 3 dikwijls op Eng. manier uitgesproken.
II. hal, o. (1 *hardheid van de grond tengevolge van vorst*; 2 *hardbevroren aardkorst*): 1 *het – zat wel drie voet in de grond*; 2 *het is moeilijk het – te bewerken.*
hala'li 1 tw. (jagerst. *geroep op de hertenjacht*); **2** m. halali's (*een jachthoed; hoge, slappe hoed*); **–lan'fare,** v. –s (*hoorngeschal, sein, dat het hert gedood is*); meestal halla'li.
hal'cyon, halcyoon', m. –s, halcyo'nen (Gr. *zeezwaluw, alcyon*).
ha'len, haalde, h. gehaald (1 *bij zich doen komen*; 2 *afhalen; ergens vandaan halen*; 3 *naar zich toe trekken; naar boven trekken*; 4 *bereiken; in zijn bezit krijgen*; 5 *inhalen*): 1 *een dokter –, de politie –, iem. thuis –*; 2 *ik kom u van de trein –, een kind uit school –; ga dat boek uit die kast –; geld van de spaarbank –; waar haal je 't vandaan*, hoe kom je er bij? *word je van avond gehaald*, afhalen? 3 *een plant uit de grond –; de vlag in top –*; zegsw., zie kastanje, koe, vel 1; 4 *hij zal de 80 wel –; dat varken haalt wel 100 kg*, is zwaar; *er is iets te –*, te krijgen, te verdienen; *de zieke zal de morgen niet –*, beleven; *een akte –; een academische graad –*, verwerven; zie ook hals 1; 5 *de trein nog wel –; hij haalt niet bij zijn broeder in kennis*, is verreweg de mindere; nog: *de pen door iets –*, iets doorhalen; *– –!* het scherm ophalen (toneel); *waar haal jij je sigaren*, koop jij? *tegen de grond –*, slechten; *iets naar beneden –*, afbreken; *halen, –, achteruit!* de tegenst. is vieren, van kabels, lijnen enz.; Z.-N. een ziekte opdoen bv. *waar heeft het kind dat gehaald?*
hali 1 bn. (1 *de helft van een geheel vormende*; 2 *een groot deel*; 3 *niet geheel, gedeeltelijk*): 1 *een halve appel, een – brood, een – dozijn; een halve biefstuk; een halve wees*, die een zijner ouders verloren heeft; *militairen en kinderen – geld*, de halve prijs; *een halve gedraaide*, koud gerecht bestaande uit gehakt vlees, harde eieren, augurken, uien enz.; Z.-N. *een – stuk*, $2^1/_2$ frank; 2 *de halve stad*; 3 *een – woord is genoeg*; fig. *een halve maatregel*, weinig afdoende; *een – bewijs*, gedeeltelijk, onvoldoend; *met een – oor; – April*, midden; *met halve kracht stomen*, snelheid;

een halve villa met 5 kamers en veranda; Z.-N. *muur v. e. halve steen*, halfsteensmuur; Opm. Koppelingen als *halfschaduw* (beter: *halve schaduw*) enz. zijn te vermijden als germ. Verg. opm. bij *groot* **I 1**; **2** bw. (*voor de helft*; *gedeeltelijk*): *– en – tot iets besloten hebben*; *dat staat me maar – aan*; *Japik is – boer, – heer*, ten dele; *een glas – volschenken*, gedeeltelijk; *dit is – te geef*, ver beneden de werkelijke waarde; **3** als zn., o. mv. halven: *twee halven maken een heel*; *iets ten halve doen*, niet goed; *beter ten halve gekeerd dan ten hele gedwaald*; zie halfje.

half'aap, meestal **half'apen,** m. –apen (*orde van zoogdieren, geplaatst na de apen*; Lat. prosimiae): *de –apen* (zie maki, lori), zijn boombewoners en leven van vruchten, insecten en eieren.

halfacht', telw.: *het is –*, nl. 7.30 uur; evenzo: halfeen, halftwee enz.

hal'fa-gras, o.; Arab.; zie esparto-gras.

halfback, m. –s (Eng. voetbal: *middenspeler*).

half'bakken, bn. (eig. *halfgebakken, halfgaar*): *een – brood*; fig. *een – advocaat, een – geleerde*, gebrekkig in zijn kennis; **–blanksgezel,** m. –gezellen (fig. *prulknecht*): knecht, die maar een halve blank of 3 duiten verdient; **–blanksheer,** m. –heren (*would-bemeneer*); **–blanksjuffrouw,** v. –en; **–bloed,** m. en v. –en **1** (*afstammeling van een Europeaan en een inlandse vrouw*; van dieren inz. paarden: *een paard, afstammend van een volbloed paard en een van niet zuiver ras*); **2** bn.: *een – paard*; **–boer,** zie keuter; **–broer,** m. –s (*broer, die denzelfden vader heeft, doch niet dezelfde moeder, of omgekeerd*); **–caste,** m. en v. –s (Eng. O.-I. *halfbloed*).

half'deur, v. –en (Z.-N. *onderdeur*); **–donker,** o. (*schemerdonker*); **–dood,** bn. (*nog niet geheel dood*; *erg moe, uitgeput*): *een – dode vogel*; *– van inspanning*; **–door,** bw. (*in twee helften*): *– snijden*; **–dronken,** bn. (*enigszins aangeschoten*): *een – matroos*; **–duister 1** bn. (*schemerachtig*): *de –e kamer*; **2** zn. o.: *in het – zitten*, in de schemering.

halfelf'je, o. –s (*koffie met brood 's morgens om halfelf*; ook: *borreltje*).

half'-en-half', o.; zie half-om-half.

hal'fer, m. –s (*halvenaar* d. i. *pachter voor het halve gewin*); gew.

half'gaar 1 bn. (eig. *ten halve gaar*; fig. *halfwijs, onpractisch, dom*): *–gare aardappels*; *een –gare communist*; **2 –gare,** m. en v. –n (*persoon, die halfgaar is*; *halve dwaas*); ook met klemtoon op *–gaar*; ook halve gare; **–genoeg,** bn. (Z.-N. *halfgaar* eig.); **–god,** m. –goden (myth. *mens van een god en een aardse vrouw*; *heros*): *Heracles was een –*.

half'heid, v. (*onbeslistheid, weifeling*): *met die – kom je niet verder*.

half'hemdje, –hemd'je, o. –s (*overhemd, chemisetje*; *los linnen borststuk*).

hal'fing, m. –s (*halfer*); gew.

half'jaar, o. –jaren: *per – betalen*.

half'jaarlijks, –jaar'lijks, bn., bw. (*een half jaar durende*; inz. *elk half jaar*): *–e termijnen*.

half'je, o. –s (*half glaasje*; *halve cent*): *Jan, nog een –!* half glaasje bitter, jenever; **–jes,** bw. (*half en half, ten dele slechts*).

half'klinker, m. –s (*klank, die in bepaalde gevallen als klinker of als medeklinker gehoord wordt*): *de j en w zijn –s*: *de* uw *van* leeuw *klinkt als korte* oe, *in* leeuwen *hoort men geen* oe *maar spreekt men uit* lewen; **–kous,** v. –en (Z.-N. *kuitkous*); **–kristal,** o. (*glassoort, samenstelling v. kristalglas en gewoon glas*); **–laken,** o. (*laken, voor de helft uit wollen draden geweven*); **–linnen,** o. (*weefsel, deels linnen, deels katoen*).

half'luid, bn., bw. (*op niet volkomen luide wijze, met gedempte stem*): *een –e uitroep*; *hij zei dat –*; **–maan,** v. (Z.-N. *raagbol*).

half'maandelijks, –maan'delijks, bn., bw.: *–e vergaderingen*, om de halve maand; *een – tijdschrift*; *men vergadert –*.

half'naakt, bn., bw. (*ten halve naakt, half ontkleed*): *–e wilden*; *– rondlopen*.

half'-om-half', o. (*gemengde drank*, b.v. *likeur, half rum en half brandewijn enz.*; *e. glaasje half-om-half*): *aannemen! twee –!*

halfoogst', m. (Z.-N. *15 Aug.*); zie oogst.

half'rond 1 o. –en (*halve aard- of hemelbol, in afbeelding*): *het oostelijk –, het westelijk –*; *een kaart met de beide –en*; zie hemisfeer; **2** bn. (*de vorm van een halve cirkel hebbende*): *een –e toren*.

half'schaduw, v. –en (sterrenk. *de gedeeltelijk verlichte krans rondom de kernschaduw*; schilderk. *overgangstint van licht tot donker*); beter: *halve, gedeeltelijke schaduw*.

halfslach'tig, bn. (*halfslag* **2**): *een –e neger, windhond, Fries*; fig. *een – mens*, die niet weet, wat hij wil, die geen besliste mening heeft; **–slach'tigheid,** v. (fig. *onbepaaldheid, onzekerheid, weifeling*).

half'slag 1 (*slag van het halve uur*), het geslacht blijkt niet: *sloeg het daar op de toren – of heel?* d. i. het hele of het halve uur; **2** o. (*een wezen, mens of dier, van gemengd ras, dat maar half behoort tot het of de in het verband genoemde of bedoelde geslacht, of soort*; bij uitbr. *wezen, niet volkomen zijnde, wat het moest zijn*): *een – van een paard, een trekhond*, geen volwassen dier; verg. halfwas(sen).

half'sleet, bn. (*halfversleten, halfafgedragen*): *die lakense jas is –*; **–sleets,** bn.: *een –e pantalon*; **–sleten,** bn. (*half, gedeeltelijk versleten*): *een hoop – zeildoek*.

half'steens, bw.; **–steensmuur,** m. –muren (*muur van de dikte van een halve steen of van de breedte van een metselsteen*).

half'stok, bw. (*halverwege de vlaggestok*): *de vlag – hijsen*, teken van rouw.

half'tij, o. (*het midden tussen eb en vloed of omgekeerd*; *gemiddelde hoogte van het hoog- en laagwater*): *de vloed heeft pas half zijn tijd gelopen, – of halfvloed*.

halftime (Eng. sport: *rust*).

half'top, bw. (Z.-N. *halfstok*).

half'uur, o. halve uren (*dertig minuten*): *een – wandelen*; *elk – slaat de torenklok*.

half'vasten, halfvas'ten, v. (*de dag op de helft der 40-daagse R.-K. vasten*, d. i. *op de 4e Zondag in die vasten*; *Laetare*); *de graaf van –*; zie graaf.

half'verheven, bn. (*bas-reliëf*): *ziedaar mooi – beeldwerk*, d. i. waarvan de figuren voor de helft naar voren treden.

half'was, m. (*aankomend of onvolwassen werkman*, Z.-N. *haas, konijn*); **–wasje,** o. –s.

half'wassen, bn. (*slechts ten halve volwassen*): *een – haan*; *een – juffertje*.

half'wattlamp, v. –en (*electrische gloeilamp, zuinig brandend*); zie watt.

half'weg, halfweg', bw.: *V. ligt – tussen Maastricht en Aken*; fig. *we zijn met dat werk nog niet –*, half gereed.
half'wijs, halfwijs', bn. (*niet goed of maar half wijs*); verg. halfgaar.
half'wind, m. (scheepst. *wind, half invallende of voor de helft blazende in het zeil, dwarswind*): *met – zeilen*; **–wollen,** bn. (*deels wol en deels katoen*): *– doeken*; **–zacht,** bn. (*tussen hard en zacht*): *–e eieren.*
half'zijde, v. (*weefsel, voor de helft uit zijde bestaande*); **–zijden,** bn.: *– damast.*
half'zoolganger, m. –s (dierk. *dier, dat bij het lopen de zool maar ten dele op de grond zet en deels op de tenen loopt*): *de marterachtigen zijn –s.*
half'zuil, v. –en (*zuil, die slechts voor een deel harer dikte naar buiten treedt, daar zij met het muurwerk verbonden is*).
half'zuster, v. –s; zie halfbroer.
halla'li, tw.; zie halali.
hal'lel, o. –s (Hebr. *lofzang, halleluja*): *het grote –*, Psalm 136; *het Egyptisch –* of kortweg –, Psalmen 114–118; ook, halel.
hallelu'ja, halle'luja, o. halleluja's (Hebr. *Gode lof, loof den Heer!*); ook *halelu'jah*, met welke juichtoon de Psalmen 111–113 beginnen; zie hallel, halel; bij de R.-K. alleluja: *het – zingen*, van Pasen tot Pinksteren.
hallelu'jahoed, m. –en (spottend: *hoofddeksel, zoals de vrouwelijke leden van het heilsleger dragen*).
hal'lenkerk, v. –en (*Gotische kerk met een middenschip en 2–4 zijschepen, alle met even hoge gevelven, veelal van gelijke breedten*): *de St.-Michielskerk te Zwolle is een –.*
hal'letjes, Haarlemmer, o. mv. (*Haarlemse kaneelkoekjes, rond en plat*).
hal'letoren, m. –s; zie belfort.
hallo' **1** tw. (*uitroep, om iems. opmerkzaamheid te wekken; oproep bij het telefoneren*); **2** zn. o.: *een krachtig –.*
hallucina'tie, v. –s, hallucinatiën (Fr. [Lat. hallucinatio van hallucinari = bazelen]: *zinsbegoocheling; het waarnemen van in werkelijkheid niet voorkomende verschijnselen*).
halm, m. –en, halmpje (*naam v. de stengel van sommige gewassen* inz. *stengel van grassen en granen*): *de – schiet op, uit; graan, op de – verkopen*, te velde.
hal'ma(spel), o. –spellen (*zeker bordspel met pions*).
halm'knoop, m. –knopen (*verdikking tussen de geledingen van een halm*); **–stro,** o. (*uitgedorste halmen*).
ha'lo, v. halo's (Gr.-Lat. haloos: *kring om zon of maan*): *de avondzon in een – van fel oranje.*
halome'ter, m. –s (Gr. hals = zout: *meter v. h. zoutgehalte*); **–scoop',** m. –scopen.
hal'riet, o. (*een goed soort van dekriet*).
hals, m. halzen (1 *lichaamsdeel, dat het hoofd verbindt met de romp*; 2 *bloed, sukkel*; 3 van kledingstukken: *opening, waardoor de hals steekt*; 4 bij verg. van allerlei voorwerpen; 5 scheepst. *touw om het zeil uit te spannen, of neer te trekken*): 1 *de giraffe met haar lange –*; *iem. de – afsnijden, omdraaien; de – rekken; tot aan de – in het water zitten*; zegsw. *om – brengen*, doden; *zich iets op de – halen*, zich zelf een last berokkenen; *iem. de – breken*, doden, ook fig.; *iem. aan de – krijgen*, last van hem krijgen; *zijn – wagen*, leven; *een zaak de – breken*, doen mislukken; *hals-over-kop in het water vallen*, voorover; *iem. iets op de – schuiven*, hem er mee bezwaren; *iem. een schrik op de – jagen*, hem doen schrikken; *iem. op de – krijgen*, door hem lastig gevallen worden; 2 *een onnozele –*, bloed; 3 *de – v. e. hemd; bij de – trekt de japon*; 4 *de – v. e. fles*, dun, bovenste gedeelte; *de – v. e. viool, guitaar*, smalle gedeelte op hetwelk de snaren worden neergedrukt; *de – v. e. anker*, de hoek, waar ankerschacht en ankerarm samenkomen; 5 *tussen twee halzen varen*, vlak vóór de wind.
hals'ader, v. –en (*een ader in de hals, bepaaldelijk strotslagader* of *strotader, hersenslagader*); **–band,** m. –en (*band* [in verschillende bet.], *die rondom de hals gaat: halssnoer van zijde enz.; reep, ring van leder enz. om de hals van dieren, om die daarmee te beteugelen, te leiden*; Z.-N. *helpzeel*): *een zijden –; de ijzeren –*; **–bel,** v. –bellen (*van rund of schaap*); **–berg,** m. –en (*halskraag van ijzer, hals en bovenlijf bedekkend* [*ring*]*pantser*), vero.; **–boord,** m. –en (*kraag v. hemd of overhemd*); **–brekend,** bn. (*met levensgevaar gepaard gaande; zeer gevaarlijk*): *allerlei –e toeren in een paardenspel*; **–das,** v. –dassen; **–doek,** m. –en; **–gerecht,** o. (*rechtspraak, rechtspleging over dood en leven, over halsmisdaden of in halszaken; het rechtsprekend l'chaam*); **–lengte,** v. –n (*de lengte v. e.* [*paarden*]*hals*, bij harddraverijen enz.): *twee –n vóór zijn*; **–misdaad,** v. –misdaden (*misdrijf, waarop de doodstraf staat*): *niet zo'n drukte, het is geen –!*
hals'recht, o. (1 gesch. *het recht over leven en dood* [*van horigen*]; 2 *voltrekking van een doodstraf*): 1 *bloedstorten en daarmee ook het gehele – waren bij de Doopsgezinden veroordeeld*; 2 *– doen, houden.*
hals'riem, m. –en (*riem, lopend om de hals van het paard*): *de – was stuk.*
hals'snoer, o. – en (*dameshalssieraad, collier*).
halsstar'rig, bn., bw. (eig. *met starre of stijve hals; hardnekkig, hoofdig, koppig*): *een – verzet; iets – weigeren*; **halsstar'righeid,** v. (*koppigheid, weerspannigheid*).
hals'straf, v. (*doodstraf*); vero.
hal'ster, m. –s (*halsriem van paarden*): fig. *de – strijken*, [a]) eig. de halsriem afstrijken, fig. er van door gaan, [b]) Twente: spijbelen; **–en** (*een dier de halster aandoen*).
hals'wervel, m. –en of –s (*een der wervels van de hals*): *de 7 –s bij de zoogdieren.*
hals'zaak, v. –zaken (*halsmisdaad*).
I. halt **1** tw. (*militair commando*): *peloton, –!* sta stil; **2** zn. o.: *het – klonk langs de gelederen*; **3** zn. vr.: *– houden, maken*; etym. = **II.**
II. halt(e), v. halten (*wachtplaats op spoor- of tramweg, waar de spoortrein een korte tijd stilhoudt met wachtlokaaltje of afdak in tegenstelling met stopplaats*; ook: *plaats waar een stadstram, autobus korte tijd stilhoudt*): *halte te Houthem; tram-, autobushalte.*
hal'ter, m. –s (Gr.-Lat. halteres = handloden bij het springen; inz. in het mv. gymn. *springkolf, korte handstaaf, aan weerszijden met een kogel of schijf bezwaard*): *oefeningen met lichte en zware –s.*
halt'paaltje, o. –s ([*wit*] *paaltje, dat een halte der* [*stads*]*tram aanwijst*); **–sein,** o. –en ([*optisch*] *sein om te stoppen*).
–halve (*uit kracht, uit hoofde van; wat betreft; wegens, ter wille van*; alleen in sa-

menst.): *ambts–, eers–, uwent–, zijnent–.*
halvecent', m. –en (*het kleinste Ned. bronzen pasmuntje, 0,5 cent*); ook, halfje.
halvegul'den, m. –s; z. tienstuiverstuk.
hal'veling(s), bw. (Z.-N. *ten halve, gedeeltelijk*).
hal'vemaan, v. –manen (*de maan in het eerste of laatste kwartier; de Turkse macht*); ook wel (fig.) halvemaan'; zie maan.
hal'venaar, m. –s (*halfer*); gew.
hal'vereen enz.; Z.-N. = halfeen enz.
halveren, gehalveerd (*in twee gelijke stukken delen, middendoor-snijden*): *de winst –.*
hal'verhoogte, bw. (*op de helft van de hoogte*): zegsw. *ter halver hoogte of –.*
hal'verwegen, bw. (*op de helft van de weg, op het midden; halfweg*): *hij kwam –*; soms: *–wege, –weg, –wegs; zij waren –wege de dijk.*
hal'vewind, bw.: *het schip ligt –*, de wind valt dwars in; zegsw. fig. *– zeilen*, niet te fel op iets afgaan; ook, half'wind.
halvezo'len, halvezoolde, h. gehalvezoold (*schoenen van nieuwe halvezolen voorzien*): *zijn schoenen laten –.*
halvezool', v. –zolen (*schoenzool aan de voorste helft van een schoen*): *nieuwe –zolen.*
hal'zen, halsde, h. gehalsd (*doorslikken*): *hij at zoveel, als hij kon –*; fig. *hij kon al dat werk niet –*, afkrijgen.
hal'zerig, bn., bw. (*stumperig*): *hij ziet er – uit.*
ham, v. hammen, hammetje (*achterbout of schink* [*van een varken*]): *een vette –, Westfaalse hammen*; (stofn.) *een broodje met –*; zegsw. *dat smaakt als –*, zeer lekker; *de houten –*, uiterlijke schijn van welvaart, stand enz.
Ha'mansfeest, o. –en (*Israëliet. feestdag; feest ter herinnering aan de val van Haman, den gunsteling van den Perzischen koning Assue'rus*); zie Purim.
hamei', v. –en (o.-Fr. hamée: *slagboom; neerlaatbaar ijzeren sluithek met punten*).
ha'mel, m. –s (*gesneden ram*); **–bout**, m. –en (*schapebout*); **–vlees**, o.
ha'mer, m. –s (1 *zeker werktuig, bestaande uit een zware ijzeren of stenen kop aan een steel, dat gebruikt wordt om te kloppen enz.; in verband met de donderhamer van Thor, bij onze heidense voorvaderen een heilig voorwerp, later ook teken van eerbied, gezag, ontzag; gereedschap van den timmerman, kuiper, smid enz.*; 2 bij uitbr. *hamervormig werktuig: stamper* [*in papiermolens*]; *een der gehoorbeentjes bij mensen en zoogdieren*): 1 *het wijden van gebouwen en grensstenen geschiedde met de –*; nog: *de – van een voorzitter, de – bij een verkoop in handen van den notaris*; zegsw. *onder de – brengen*, publiek verkopen, verpachten; *duizenden balen koffie passeerden de –*; ook bastaardvloek: *wat –!* zegsw. *tussen – en aanbeeld zijn*, in grote ongelegenheid; Z.-N. *geld met –s breken*; 2 *de – van een slagwerk*, hamervormig staafje, dat op het belletje of klokje slaat.
ha'meren, hamerde, h. gehamerd (*slaan, kloppen met de hamer*): *metaal –, iets glad –*; zegsw. *altijd op iets –*; zie aambeeld.
ha'merslag 1 m. –en (*slag met een hamer*); **2** o. (*afspringende deeltjes van gesmeed wordend* [*gloeiend*] *ijzer, ijzeroxyde*); **–steel**, m. –stelen ([*houten*] *handvatsel v. e. hamer*); **–stukken**, o. mv. (*voorstellen, in een vertegenwoordigend lichaam, die zonder discussie of stemming worden aangenomen*).
ham'mebeen, o. –benen (*schenkel*); **–vet**, o. (*vet der ham*).
ham'ster, v. –s (*knaagdier, met wangzakken en korte staart*; Lat. cricetus cricetus): de – bergt in haar hol wintervoorraad: graan enz.
ham'steren, hamsterde, h. gehamsterd (*een stille voorraad aanleggen* [*in strijd met de distributie-bepalingen*]).
han, m. –s; beter chan (a = aa), zie khan **II**.
hand, v. –en (1 *lichaamsdeel, zich uitstrekkend van de pols tot het uiteinde der vingers*; fig. in allerlei zegsw.; 2 bij verg. *werktuigen, delen van werktuigen of andere voorwerpen, die met een hand overeenkomst tonen*): 1 *de palm van de –*, bovenkant; *iem. de – geven, drukken*, teken van vriendschap; *de rechter-, de linkerhand*; fig. *een fraaie – schrijven*, mooie letters maken, keurig schrijven; *dat is zijn –*, dat heeft hij geschreven; *de – er op!* zie handslag; zegsw. *in 's vijands –en vallen*, macht; *iem. de – boven 't hoofd houden*, hem beschermen; *– in – gaan*, samengaan; *de –en in de schoot leggen* (of: *doen liggen*), werkeloos, zonder verweer gaan worden; *met – en tand iets vasthouden, zich weren*, met alle mogelijke middelen van verweer te werk gaan, hardnekkig vasthouden; *zijn –en in onschuld wassen*, alle verantwoordelijkheid van zich afwerpen; *uit de – verkopen*, door onderlinge overeenkomst; *de sterke – verlenen*, hulp van de overheid, de politie; *de laatste – aan iets leggen*, iets voltooien; *de – met iets lichten*, iets zonder zorg afmaken, er zich met de Franse slag van afmaken; *de – van iem. aftrekken*, hem niet meer steunen, hem aan zijn lot overlaten; *iem. of iets onder –en nemen*, iem. geducht de les lezen, iets ter dege opknappen; *iets een advocaat in –en geven*; *aan de hoge of hogere – zitten*, de ereplaats hebben; *de –en opleggen*, zegenen, wijden; *iem. op de –en dragen*, [a]) de tederste zorg voor iem. hebben, [b]) fig. iem. buitengewone liefde of genegenheid, verering tonen; *het zijn twee –en op één buik*, zij trekken één lijn, spelen in elkaars kaart, helpen elkaar (meestal ong.); *de –en staan hem verkeerd, staan hem niet naar dat werk*, hij kan niet dit of dat werk verrichten, is het niet gewoon; *de – houden aan*, [a]) voortdurend er zorg voor dragen, [b]) handhaven b.v. wetten, reglementen; *wat is er aan de –*, gaande, te doen? *aan de – van die gegevens*, met behulp van; *iem. naar zijn – zetten*, naar zijn wil doen handelen; *iets op zijn eigen –je doen*, eigenmachtig, op eigen gezag; *– over –*, geleidelijk, gelijkmatig, b.v. *– over – zich oppalmen*; *de – aan de ploeg, aan 't werk slaan*, het werk aanvangen, opvatten; *in de – werken*, aan iets meewerken, helpen; *de – tegen iem. opheffen*, hem dreigen, zich tegen hem verzetten; *op iems. – zijn*, hem niet ongenegen zijn, bereid zijn hem te steunen; *bij de – zijn*, uit bed en gekleed; *onder de – verdiende hij ....*, intussen; *met vaste, krachtige – regeren*, op krachtige wijze; *geen – voor iets uitsteken*, niet de minste hulp bieden; *Vele handen maken licht werk*, als velen medewerken wordt de taak gemakkelijk; *Als de éne – de andere wast, dan worden ze beide schoon*, wanneer men elkaar helpt, hebben beide partijen er nut van, wordt de taak gemakkelijk; Z.-N. *op de – betalen*, contant; zie beterhand, haar, handje, ijzer, tand, vogel, dode–, warme–; 2 *het drie-*

hoekige uiteinde van de arm van een anker noemt men de –; de –en ener weegschaal.
hand'appel, m. –s (*appel, om uit de hand te eten*); **–atlas,** m. - atlassen (*atlas van handig formaat*); **–bagage,** v. (*lichte bagage*).
hand'boei, v. –en (*kluister voor één hand of de beide handen*): *iem. de –en aandoen,* aanleggen; **–boek,** o. –en (vertaling van manuale: *boek van gemiddeld formaat*; ook: *handleiding*): *– der wellevendheid*; **–boog,** m. –bogen: *schieten met de –*; **–boogschutter,** m. –s; **–boom,** m. –bomen (*ronde ijzeren staaf aan één eind breed uitgesmeed, als hefboom gebezigd*); **–boor,** v. –boren (*kleine boor*); **–brandspuit,** v. –en (*kleine brandspuit*).
hand'breed, o. (*de breedte van een hand; geringe breedte*): *uw mantel is een – te lang*; **–breedte,** v. –n: *er komen aan de behangselrand twee –n te kort.*
hand'camera, v. –camera's (*klein photographie-toestel*); zie kodak.
handda'dig, bn., bw. (*medeplichtig; met de hand slaande*): *aan iets – zijn.*
hand'dag, v. –dagen (*eind touw, waarmee een schuldige getuchtigd werd*): deze straf heette britsen; zie laarzen.
hand'doek, m. –en (*doek, die men bij het wassen van handen of gelaat of bij het baden gebruikt om zich af te drogen, af te wrijven enz.*): *een linnen –; een – op rol.*
hand'druk, m. –drukken (*het drukken van de rechterhand als teken van genegenheid*): *hij wisselde met ieder der gasten een –.*
-hande (*soort,* alleen in samenst.): *ener–, tweeër–, vierder–, aller–, veler–.*
I. han'del, m. (1 *behandeling, het hanteren;* vero.; 2 *wat iem. doet, verricht, waarmee hij zich bezighoudt;* inz. *gedrag;* 3 *het doen van koopmanszaken;* 4 *het bedrijf van het doen van koopmanszaken;* 5 *koopmansbedrijf* als kennis, vak; 6 *de koopmansstand;* 7 *ruil- of koopverkeer;* 8 allegorische voorstelling van de handel; 9 *vertier; kooplust*): 1 *wapen–;* Z.-N. *geen – van iets hebben,* niet weten om te gaan met; 2 *iems. – en wandel;* 3 *– is min of meer speculatie; eerlijke –;* 4 *voor de – opgeleid worden;* 5 *in de – voorkomende uitdrukkingen; de – leren;* 6 *de – heeft in talrijke adressen de bezwaren ontwikkeld;* 7 *niet in de –; een artikel in de – brengen;* 8 *de – draagt zorg, dat....;* 9 *de – in kaas is willig, in boter stug;* nog: *– in koloniale waren,* nering; *– drijven,* handelaar zijn.
II. han'del, m. –s (Eng. handle: *handvat aan machines; kruk, zwengel, greep, hefboom*).
han'delaar, m. –s, handelaren (*iem., die handel drijft*); **han'delaarster,** v. –s (*winkelierster, koopvrouw*).
han'delbaar, bn.; handelbaarder, –st (*goed te bewerken; inschikkelijk*); z. onhandelbaar.
han'delen, handelde, h. gehandeld (1 *goederen kopen en verkopen;* 2 *te werk gaan, zich gedragen;* 3 *doen, daden verrichten;* 4 *onderhandelen;* 5 *tot onderwerp hebben;* 6 *spreken over*): 1 *in koffie, in tabak –, in 't groot, in 't klein –,* handel drijven; *– op Amerika;* 2 *dwaas, verstandig –; naar Gods geboden –;* 3 *niet praten, maar –; de handelende personen in een toneelstuk;* 4 *over de vrede –;* 5 *die brief, dat boek handelt over;* 6 *professor handelde over de vierde dimensie,* behandelde.
han'deling, v. –en (1 *vaardigheid, slag,* vero.; 2 *overlegging, beraadslaging,* enigszins vero.; 3 *overeenkomst, contract,* vero. tenzij in bepaalde uitdrukkingen; 4 *wijze van doen; bedrijf; verrichting, (juridische) daad;* 5 *het door een lichaam in zijn vergadering[en] afgehandelde;* ook: *het geschrift met het verslag hiervan;* 6 letterk. *het handelen of doen door de personen v. e. toneelstuk, roman enz.; de hoofdgebeurtenis[sen] v. e. toneelstuk*): 1 *– v. het geschut door oefening verkregen;* 2 *–en over de herziening der grondwet;* 3 *de makelaars zijn gehouden, na het sluiten van elke –, dezelve in hun zakboekje op te tekenen;* 4 *er is orde in deze –, maar van een ongemene soort; –en door krankzinnigen verricht; onvriendschappelijke –* (diplomatie), daad; *de –en der Apostelen;* ook: *historisch boek na de Evangeliën;* 5 *de –en van het Congres;* 6 *de – in Lucifer; eenheid van –.*
han'delmaatschappij, v. –en (*maatschappij of vennootschap van koophandel*): *de Nederlandsche Handelmaatschappij,* opgericht bij Koninklijk besluit van 29 Maart 1824; zij brengt de producten, die de regering in Indië worden geleverd, naar Nederland en verkoopt ze op de veilingen te Amsterdam enz. tegen vergoeding door onze regering.
han'delsaangelegenheid, v. –heden (*zaak, de koophandel betreffende*); **–aardrijkskunde,** v. (*aardrijksk., waarbij* inz. *rekening gehouden wordt met handelsbelangen en -behoeften*); **–agent,** m. –en (*persoon, die op last en in naam van een ander persoon, v. een firma, handel drijft*): *de rechtspositie van den –*; **–artikel,** o. –en (*koopwaar*); **–balans,** v. –en (*balans, welke de koopman ten minste eenmaal 's jaars van zijn bedrijf dient op te maken, de schatting van het verschil tussen de waarde van de totale uitvoer en de totale invoer; het verschil zelf*); **–bank,** v. –en (*bank, wier werkkring bestaat in het of voor eigen rekening, of met anderen voor gezamenlijke rekening, drijven van handelszaken*); **–bediende,** m. –n (*benaming voor elken persoon, in dienst van een koopman*): –n zijn b.v. winkelbedienden, handelsreizigers enz.; **–bedrijf,** o. –bedrijven (*het bedrijf v. e. koopman*); **–blad,** o. –en (*dag- of weekblad voor de handel*); **–brief,** v. –brieven (*brief, zoals die in de koophandel geschreven wordt*); **–correspondent,** m. –en; **–correspondentie,** v. (*briefwisseling ten behoeve van de handel of over koopmanszaken*).
handelscrisis, v. –crisissen (*plotselinge en heftige storing in de handel, het handelsverkeer enz., b.v. door plotselinge prijsverlaging, daling der valuta enz.*); **–drukte,** v. –n (*levendigheid door de handel*); **–factorij,** v. –en (*nederzetting in overzeese gewesten van wege een handelshuis*): *tot een – behoren de kantoren, huizen, pakhuizen, die zulk een nederzetting vormen;* **–firma,** v. –firma's (*handelshuis*); **–geest,** m. (*aanleg, lust tot de handel*): *vroegtijdige Hollandse –*; **–geschiedenis,** v. –geschiedenissen ([*werk over de*] *geschiedenis van de handel*); **–hogeschool,** v. –scholen (*universiteit tot hogere opleiding voor de handel*): *de – te Rotterdam (1915)*; **–huis,** o. –huizen (*huis, dat handel drijft;* ook: *de persoon; firma*); **–kantoor,** o. –kantoren (*koopmansbureau*); **–man,** m. –lui (*handelaar*); **–merk,** o. –en (*merk, waaronder een koopman zijn handelswaren aan de markt brengt, ter onderscheiding van gelijksoortige*

andere); **–monopolie,** o. –s, –monopoliën (*het recht om bij uitsluiting de een of andere waar in de handel te brengen; recht van alleenverkoop*); **–onderneming,** v. –en (*handelsaffaire*); **–oorlog,** m. –en (*staat van vijandschap tussen twee volken, zich uitend o.a. in tarievenoorlog*; z. ald.); **–papier,** o. –en (*geldswaardig kredietpapier: wissels, accepten enz., dat dienst doet als betaling*); **–plaats,** v. –en (*koopstad*): *Rotterdam is een aanzienlijke –*; **–politiek,** v. (*staatkundige richting ten opzichte van de handel*): *de Hollandse – ziet haar heil in het vrijhandelstelsel*; **–recht,** o. –en (*het recht van de handel, waaraan alle zaken, betreffende de handel, zijn onderworpen*): *het publiek –*; **–rechtbank,** België; zie koophandel; **–register,** o. –s (*door de K. v. K. en F. gehouden openbaar register, waarin alle in het Rijk gevestigde zaken of ondernemingen van kooplieden worden ingeschreven*): *de wet op het –*; **–reiziger,** m. –s (*handelsbediende, die voor zijn patroon reist en verkoopt*).

han'delsrekenen, o. (*rekenen, in de handel gebruikelijk*): *les in –*; **–school,** v. –scholen (*vakschool voor de handel, inrichting voor middelbaar onderwijs voor de handelswetenschappen*); ook: handelschool; **–stad,** v. –steden (*stad, waar veel handel wordt gedreven, koopstad*); ook: handelstad; **–stand,** m. (*koopmansstad; de gezamenlijke handelaars*); ook: handelstand; **–statistiek,** v. –en (*voorstelling in cijfers van de staat van de handel in een bepaalde plaats, land enz.*); ook: handelstatistiek; **–stelsel,** o. –s (*–systeem*); **–tak,** m. –takken (*enig onderdeel v. het handelsbedrijf*); ook: handeltak; **–term,** m. –en (*vakterm uit het koopmansbedrijf*); **–tractaat,** o. –tractaten (*overeenkomst tussen twee staten tot regeling der onderlinge handelsbetrekkingen, in zake handel*); **–vennootschap,** v. –schappen (*vennootschap, opgericht tot het drijven van handel[szaken]*); **–verdrag,** o. –en (*handelstractaat*); **–verkeer,** o. (*handelsdrukte, veroorzaakt door het verkeer tussen landen, volken, werelddelen*); ook: handelverkeer; **–vertier,** o. (*levendig verkeer door de handel veroorzaakt*); **–vlag,** v. –vlaggen (*koopvaardijvlag*); **–vloot,** v. –vloten (*koopvaardijvloot*); **–volk,** o. –en (*handeldrijvende natie*); **–vriend,** m. –en (*iem., die de koophandel genegen is; vriend, dien men door zijn handelsbetrekkingen gemaakt heeft; persoon, tot wien een koopman in handelsbetrekking staat*); **–vrijheid,** v. (*handel zonder belemmerende bepalingen*); ook: handelvrijheid; **–waarde,** v. (*waarde, prijs der dingen voor den koopman, niet voor het publiek*); **–weg,** m. –wegen (*weg van het handelsverkeer*); ook: handelweg; **–wereld,** v. (*de gezamenlijke handelaars*); **–wetenschap,** v. –schappen (*geheel van kennis, vereist voor een handelsman*); **–wetgeving,** v. (*regeling van de aangelegenheden van de handel of van het handelsbedrijf bij de wet*): *de – is vervat in het Wetboek van Koophandel*; **–zaak,** v. –zaken (*handelshuis, -firma; zaak, de koophandel betreffende*); ook: handelzaak.

han'delwijs, –wijze, v. –wijzen (*manier van handelen, van doen; handeling*): *dat is een verkeerde –*; *die – bevalt mij niet.*

hand'emmer, m. –s (Z.-N. *kleine emmer*).

han'den, handde, h. gehand (*voor de hand passen*): *die pen handt mij niet,* ik kan er niet mee terecht; zie gehand.

han'denarbeid, m. (1 *werk der handen, tegenst. van geestesarbeid*; 2 *slöjd*): 1 *leven van –*; 2 *een cursus volgen in –.*

hand'- en lijn'tekenen, zie telkens ald.

han'denloos, bn. (fig. *erg onhandig*): *alsof men geheel – in de wereld was gekomen.*

hand'- en span'diensten, m. mv. (*herendiensten, die verricht werden*: [a]) *door handenarbeid,* [b]) *door middel van paard en wagen*).

han'denwerk, o. (*handenarbeid* 1).

hand'gauw, bn. (*rap met de hand om te grijpen, te stelen enz.*); verg. handjegauw; **–gebaar,** o. –gebaren (*gebaar met de hand*); **–geld,** o. (1 mil. *geld, dat iem. bij het aanvaarden van de verplichting tot krijgsdienst [op de hand] ontvangt; premie*; 2 *eerste geld, dat een koopman, marktventer, neringdoende op de dag ontvangt*; 3 Z.-N. *slaag*): 1 *verhoogd –*; 2 *geef mij eens –*; 3 *– krijgen*; zie –gift.

hand'gemeen 1 bn. (*vechtende*): *– zijn; zij werden –*; **2** o. (*gevecht van man tegen man*): *het handgemeen der infanterie.*

hand'gereedschap, o. –schappen: gymnastiek: de –schappen zijn: oefenstokken, halters enz.; **–gift,** v. (*de eerste ontvangst in geld door den marktventer, winkelier, neringdoende*; ook: *godspenning*); **–granaat,** v. –granaten (*granaat, die met de hand geworpen wordt*): soorten van –granaten: *tijd–*, plat van vorm, en *schok–*, lang, met steel of staart; **–greep,** m. (in bet. 1, 2, 3), v. (4), –grepen (1 *greep met de hand*; 2 *min of meer kunstvaardige [d.i. naar de regelen der kunst] greep met de hand; exercitiën met draagbare wapenen*; 3 *kunstgreep; truc; vaardigheid, slag*; 4 *handvat, kruk, knop enz.*): 1 *een duimbreed afstands, één –!* 2 *de handgrepen van het geweer, de degen*; 3 *trucs en handgrepen van advocaten; 't is maar een –*; 4 *de – van de klewangs; in de coupé's bevindt zich een – met lijn.*

hand'haaf, -have, v. –haven (Z.-N. *handvat*).

hand'haven, handhaafde, h. gehandhaafd (*in stand houden, de hand houden aan*; bij uitbr. *steunen, beschermen; zorg dragen dat iets blijft, zoals het is*): *zijn gezag –, zijn roem, een besluit –, de vrede –; ik zal –*, zie Je Maintiendrai; refl. *zich – op het toneel der academische samenleving*; **–haver,** m. –s (*iem., die handhaaft, verdediger, beschermer*): *– van het recht*; **–having,** v. (*het handhaven, instandhouding*): *tot – van orde en gezag.*

handicap, o. –s (Eng. sport: *een wedstrijd met voorgift [in tijd, afstand, gewicht] aan zwakkeren*): *een –race*, een wedren met voorgift, zodat de kansen gelijk zijn.

handicappen, handicapte, h. gehandicapt (Ned.-Eng. *benadelen, belemmeren*).

han'dig 1 bn. (1 *vlug, bedreven, vaardig*; 2 *gemakkelijk te hanteren*): 1 *een –e dienstbode*; 2 *een – boek*; **2** bw. (*op handige wijze*): *– met iets omgaan*, behendig; **–heid,** v. –heden.

hand'je, o. –s (*verkleinw. van hand*): *iem. een – helpen*, enige hulp verlenen; *daar heeft hij een – van,* [a]) dat doet hij altijd, [b]) dat verstaat hij; Z.-N. *gij moogt uw –* (of: *hand*) *kussen*, tevreden zijn; zie ook hand.

hand'jebakken (*elkaar in de hand slaan als spel, of zoals marktkooplieden doen*, in de onbepaalde wijs); zie handslag; **–gauw,** m. en v. –s (*iem., die gauw de hand uitsteekt,*

inz. *om te slaan*); **–klap,** o. (*kinderspel, waarbij men elkaars handpalmen tegen elkander klapt*); **–vol,** o.; zie handvol.

hand'kar, v. –karren (*stootkarretje, karretje op twee wielen met twee bomen voor de handen, om het voort te duwen; handwagen*); **–klavier,** o. –en (*toetsenrij van het orgel*); zie manuaal; **–koffer,** m. –s (*licht en handig koffer; citybag*); **–kus,** m. –kussen (*zoen op de hand, als teken van eerbied*): *tot de – worden toegelaten bij een Koningin*; verg. voetkus; **–langer,** m. –s (ontstaan uit: *de hand langen*, d.i. *reiken*; ong.: *medeplichtige*; ook: *ondergeschikt helper*): *een – der politie*; **–leiding,** v. –en (*boek, als leidraad bij de studie of bij het onderwijs*); **–lichting,** v. (rechtst. *toekenning der bevoegdheden van meerderjarigen aan een minderjarige*): *er is algehele of beperkte –*, nl. beperkt tot bepaalde handelingen, b.v. tot het drijven ener zaak; *iem. – verlenen*; **–mof,** v. –moffen (*damesmof*); **–mofje,** o. –s; **–molen,** m. –s (*molen, die met de hand in beweging wordt gebracht*): *koffiemolens zijn –s*.

hand'omdraai, m. (*het omdraaien der hand; korte tijd*): *in een –*, ogenblikje, in een ommezien; **–opening,** v. –en (vero. *verlof om met of in iets voort te gaan*; inz. *vrijheid aan de kerkeraad verleend om over te gaan tot het beroepen van een predikant*); **–oplegging,** v. –en (*wijding of zegening door het opleggen der handen; zinnebeeld van het verlenen van enig gezag of enige macht*); **–palm,** v. –en (*de binnenvlakte der hand*); **–penning,** m. –en (*godspenning*); **–pers,** v. –en (*eenvoudige pers, die met de hand wordt aangedraaid* [tegenstelling: machinale pers]; inz. *dergelijke drukpers*): *–en voor linnengoed*; **–plak,** v. –plakken; zie handjebakken; **–reiken,** handreikte, h. gehandreikt (*bijstaan, helpen*); **–reiker,** m. –s (*helper*); **–reiking,** v. –en (*hulp*); **–scherm,** o. –en (*licht, met één hand te verplaatsen* [*vuur*]*schermpje*).

hand'schoen 1 m. –en (*bekleding van de hand*): *garen –en, glacé–en; –en met bont*; zegsw. *iem. de – toewerpen*, (riddertijden) iem. uitdagen; *de – opnemen*, de strijd aanvaarden; *de – opnemen voor iem.*, iem., iems. zaak verdedigen; *met de – trouwen*, het sluiten v. e. huwelijk, waarbij de bruidegom afwezig is, doch vertegenwoordigd wordt; zie katje; **2** v. (*vrouw, die met de handschoen getrouwd is*), inz. als verkl.: *het is een –tje*; **–schoenendoos,** v. –dozen (*langwerpige doos tot het bewaren van handschoenen*).

hand'schrift, o. –en (1 *iems. wijze van de letters te schrijven*; 2 *manuscript, geschreven stuk*; 3 *kopij*; 4 *ondertekening*): 1 *iems. – kennen*; *een verdraaid –*; *dat is mijn – niet*; 2 *Middeleeuwse –en*; 3 *het – van mijn boek is ter drukkerij*; *in –*, nog ongedrukt; 4 *is dit uw – niet?* naamtekening; **–slag,** m. –slagen (*slag in de hand tot bekrachtiging v. e. toezegging of mondelinge overeenkomst* inz. *van den koper tot bekrachtiging van de koop*): *op, met, onder –*; ook: *palmslag* of *koopslag*; **–spaak,** v. –spaken (*vierkante, stevige paal, aan de zijde voor de hand bestemd, rond afgewerkt, waarmee de spil van kaapstander of windas wordt rondgedraaid, lasten bewogen worden enz.*); **–spuit,** v. –en (*spuit, om vensters te wassen; kleine verplaatsbare brandspuit; gewone brandspuit*, in tegenstelling met stoombrandspuiten enz.).

hands up (Eng. *handen op! geef je over*).

handtas'telijk, bn. (*voelbaar, met de hand te tasten*): *een –e leugen, een – bewijs; – worden*, met de handen aanraken inz. beginnen te vechten; *een – onderzoek*; **–heid,** v. –heden (*klap*; in het mv.: *vechtpartij*): *het kwam tot –heden*, het werd een kloppartij.

hand'tasting, v. (*belofte bij handslag*); vero.

hand'teken, o. –s (Z.-N. *handtekening*).

hand'tekenen, o. (*het tekenen uit de vrije hand* [*zonder passer en liniaal*] *en wel met houtskool, krijt of potlood*): *examen doen in het –*; zie lijntekenen; **–tekening,** v. –en (*eigenhandige ondertekening*); **–toestel,** o. –toestellen: gymn.: de –toestellen zijn springtouw en polsstok; **–vaardigheid,** v. –heden (*vlugheid v. handbeweging*); **–vat,** o. –vatten (*al wat dient om een zaak, een voorwerp bij of mede aan te vatten: greep, heft, steel, kruk, oor, hengsel* enz.): *een houten –*; **–vatsel,** o. –s (*handvat* inz. in Z.-N.): *één der twee –s ontbrak*; zegsw. *alle dingen hebben twee –s; uitleggingen met twee –s*, dubbelzinnig; **–veger,** m. –s (*veger met korte steel, handstoffer*); **–vest,** v. en o. –en (eig. wat door handtekening bevestigd of *vast* is geworden: *ondertekende oorkonde, keur*; inz. *privilege*); **–vleugeligen,** v. mv. (dierk. *vleermuisachtigen*; Lat. chiroptera); **–vlijt,** v. ([*school*-] *onderwijs in handenarbeid*); **–vol,** v. handen vol (*een hand vol*; fig. *een klein aantal*): *een – kersen*; fig. *een – mensen; het geld met handen vol weggooien*, uitermate verkwistend zijn; verkl. **–jevol,** o. (*een kleine handvol*; fig. *een klein aantal, weinig*): *een – gerst*; fig. *een – mensen*; **–wagen,** m. –s (*handkar*).

hand'water, o. (*water, om de handen te wassen*): zegsw. *dat heeft er geen – bij*, dat haalt er niet bij; *hij heeft geen – bij zijn broeder*, blijft ver achter bij; ook, hand water: *de oude dominee, daar heeft onze nieuwe geen hand water bij; geen hand water waard*, niets.

hand'werk, o. –en (1 *als bedrijf uitgeoefende werkzaamheid der of met de handen; ambacht, bedrijf*; 2 *werkzaamheid der vrouwen met de handen verricht tot vervaardiging van zaken van nut of van smaak*; 3 *voortbrengsel van iems. handenarbeid; voortbrengsel* [niet: *machinaal*] *van –* in bet. 2; *met de hand, niet machinaal, vervaardigde sigaren*): 1 *ieder – had destijds zijn eigen gild*; zie gouden; 2 *nuttige –en als naaien, breien, fraaie –en als borduren, haken*; 3 *verloting van –en; te koop een partij sigaren, –!*

hand'werken, zij handwerkte, h. gehandwerkt (*handwerk* in bet. 2 *maken*): *rustig zat zij te –; ze keek eens op en handwerkte verder*; **–werksgezel,** m. –gezellen (*ambachtsknecht*); **–werksman,** m. –lieden, –lui (*ambachtsman*); **–wijzer,** m. –s (*paal met armen als wegwijzer*); **–woordenboek,** o. –en (*beknopt woordenboek in handig formaat*); **–wortel,** m. –s (ontl. *tussen voorarm en middelhand gelegen deel van de hand; de 8 kleine beenderen v. d. –*); **–zaag,** v. –zagen (*zaag, die met één hand wordt bewogen*); **–zaam,** bn.; handzamer, –st (1 *gedwee, handelbaar*; 2 *gunstig, niet onstuimig*): 1 *een – man*; 2 *– weer*; **–zaamheid,** v.; **–zijde,** v. (Z.-N. *linkse zijde van een span paarden enz.*).

ha'nebalk, m. –en (eig. *balk, waarop de haan zit; horizontale balk in de dakstoel*): *hij*

woont in de –en, onder de dakpannen; **–boek,** o. –en (17de eeuw: *kinderleerboek, met een haan op het omslag*); **–kam,** m. –kammen (*kam v. e. haan; kamvormig deel v. h. zeefbeen*; volksbenaming van planten o.a. *amarantachtige sierplant uit O.-I.*, Lat. celosia cristata; ook: ratelaar).

ha'nenei, o. –eieren (*benaming v. e. ongewoon kippenei* b.v. *zonder dooier*); **–gekraai,** o.; **–gevecht,** o. –en (*kamp van twee hanen, vermaak der inlanders in O.-I.*; ook *in Engeland en België*); **–mat,** v. –matten (*kampplaats voor hanen*).

ha'nepoot, m. –poten (1 eig. *poot v. e. haan*; scherts. *slecht geschreven letter*; bij uitbr. *onleesbaar schrift*; 2 *volksnaam voor verschillende planten*): 1 *wat een hanepoten schrijft die jongen!* 2 *de – heet wel gemene of rode waterbezie*, ook: *kraalkruid, zeesla*; **–schree,** v. (*–stap, –pas; kleine afstand, kleine tijdsruimte*): *een – van hier*; **–spoor,** v. –sporen (*doorn of spits achter aan elke poot van een haan; volksnaam voor moederkoorn*); **–tred,** m. –treden (*stap of tred v. e. haan*), ook: *ha'netree*, v. hanetreeën; **–ve(d)er, 1** v. –veren (*veer uit de staart v. e. haan*); **2** m. –veren (*iemand met een haneveer op de hoed, 't zij soldaat of vrijbuiter*; bij uitbr. *vechtersbaas*); **–voet,** m. –en (*boterbloem*).

hang, m. in bet. 1 en 2 –en (1 *voorwerp, waaraan iets hangt, kram; rek, tot het ophangen van schotels, kaasplanken enz.*; *hanger*; 2 *droogplaats, -schuur; bokking-, visrokerij*; 3 *trek, neiging*, in deze bet. germ.): 1 *kaaspers, kaasvaten, – en met kaasplanken*; 2 *de lucht in de –*; 3 *– tot het verbodene hebben.*

hangar', m. –s (Fr. *afdak, loods*; inz. *overdekte bergplaats voor een vliegmachine*).

hang'brug, v. –bruggen (*vaste brug, waarvan het dek hangt aan over het water enz. gespannen kabels*): *een ijzeren –.*

han'gebast 1 m. –en (eig. *de strop*; bij uitbr. *galgebrok*); vero.; **2** v. (*hangop*).

han'gel, m. –s (Z.-N. *hengsel; hangijzer; haak*).

han'gen, hing, h. gehangen (1 *aan iets hogers bevestigen, ophangen*; 2 *van boven ergens aan vast zijn en van onderen nergens op steunen en bijgevolg door eigen gewicht naar omlaag gericht*; 3 *van opgerichte of uitgestrekte houding of richting afwijken en nederwaarts overhangen, overhellen*; 4 *zeer gehecht zijn aan*; 5 *beladen zijn met*; 6 *afhangen; neerhangen* [*bij het lijf*]): 1 *in de wind te drogen hangen; de schurk moest tot zoen der wet gehangen worden*, opgehangen; *iets aan een spijker –*; zegsw. *zijn hart aan iets –*, zich sterk aan iets hechten; zie harp, huik, kap, klok **III,** 1, lier, neus: 2 *de ketel hangt over het vuur*; zegsw. *aan iems. lippen –*, met hart en ziel naar hem luisteren; *aan 't uiterlijke –*, hechten aan schijn; *die reis hangt er in*, kost veel geld; *Barbertje moet –*, hij moet de schuld krijgen; *tussen – en wurgen*, [a]) in radeloze onzekerheid, [b]) het is een netelige zaak; *hij hangt*, [a]) hij zit er aan vast b.v. een koop, [b]) men heeft hem te pakken; *er is niets van blijven –*, alles is vergeten; *'t hangt aan elkaar als droog zand*, er is geen samenhang; *dat hangt van leugens aan elkaar*, bestaat enkel uit leugens; *hij hangt van grappen aan elkaar*, is een eeuwige grappenmaker; *bij een verkoop aan iets blijven –*, tegen zijn bedoeling of zin iets kopen bij opbod of afslag; *wij zijn daar blijven –*, gebleven; *de –de tuinen van Semiramis in Babylon*, afhellende platformen, geschraagd door kolommen; zie wereldwonder; zegsw. *de zaak is, de onderhandelingen zijn nog –de*, niet afgedaan, gaande; 3 *een hangende roos; die jongen staat altijd te –*, te leunen op iets; *– naar iets*, er sterk naar verlangen; ook: (pandspel) *– en verlangen*, sterk verlangen; 4 *aan het aardse –*; *haar hart hangt aan haar kinderen*; 5 *die boom hangt vol appels*, is beladen met; *alle kapstokken – vol kleren*; 6 *een hond met –de oren; zijn baard hangt tot op zijn borst*; zie draad, hoofd, pootje.

han'gende, 1 vz. (*gedurende, tijdens*): *– het proces, – de onderhandelingen*; **2** o. (mijnwezen: *de zoldering van een mijngang liep gevaar tengevolge van bijzonder slecht gesteente in het –* [of: *het hangend gesteente*]).

hang'- en sluit'werk, o. (*ijzerwaren, om voorwerpen draaibaar te verbinden of af te sluiten b.v. scharnieren, sloten*).

han'ger, m. –s (*voorwerp*, 1 *dat hangt*, 2 *waarin, waarop, waaraan iets hangt of hangen kan*; 3 *alg. gekweekte hangplant*, Lat. tradescantia): 1 *zware gouden –s*; 2 *een brieven–, een boeken–, een kranten–*; 3 *groene –s.*

han'gerig, bn. (*lusteloos*, [inz. *als gevolg van ongesteldheid*]): *het kind is*; **–heid.** v.

hang'ijzer, o. –s (1 *ijzer, waaraan iets over het vuur hangt of opgehangen wordt; haal, hangtreeft*; 2 *ijzeren stang of staaf, waarin iets hangt*): 1 zegsw. *een heet* (*hang*)*ijzer*, eig. om aan te pakken, fig. een netelige zaak; 2 *de –s, waaraan de luchtschommels hingen.*

hang'kamer, v. –s (*insteekkamer d. i. bovenkamer op halve hoogte der verdieping, of iets hoger tegen de zoldering aangebracht*); **–kast,** v. –en (*kast, ingericht om er kledingstukken in op te hangen*); **–ketting,** m. –en (*ketting v. e. ophaalbrug*); **–klok,** v. –klokken (*aan de wand hangende klok*); **–kompas,** o. –kompassen (*kompas, dat met het glas naar beneden aan de* [*kajuits*]*zoldering hangt*); **–lamp,** v. –en (*hangende lamp*); **–lip,** m. en v. –lippen (eig., *iem. met een hangende onderlip; pruiler*); **–man,** m. –mannen (*beul*), vero.

hang'mat, v. –matten (door volksetymologie via 't Frans uit het Spaanse *hamaca*: *hangende slaapplaats van* [*zeil*]*doek enz.*).

hang'oor, o. –oren **1** (*neerhangende oorlap*); **2** m. en v. –oren (*iem. met lange oorlellen; lummel, sukkel; opgeschoten jongen of meisje*, gew.); **3** v. –oren (*hangoortafel*).

hang'oortafel, v. –s (*tafel met twee afhangende bladen*): *een vrij grote –*, klaptafel.

hangop', **–'op,** v. (*karnemelk, die men in een zak of doek heeft opgehangen en zo heeft laten uitdruipen; hangebast* **2**).

hang'plant, v. –en (*sierplant met afhangende ranken*); **–slot,** o. –sloten, –slotje, –slootje (*hangend beugelslot*); **–spoor,** o. –sporen (*langs gespannen kabels voortzwevende wagens*); **–stelling,** v. –en (*hangende stelling, steiger van huisschilders enz.*); **–wang,** v. –en (*dikke, neerhangende wang*); **–wieg,** v. –en (*schommelwieg*).

ha'nig, bn. (*fel, vinnig*): *wees niet zo –, jongen!*

han'ne(n), m. (Z.-N. *ekster*; fig. *botterik*).

han'nekemaaier, m. –s (eig. *Hanneke of Hansje de maaier*: *Westfaalse grasmaaier*; fig. *lomperd, botterik*); vero.

Han'nes, m. –en (*mansnaam uit Johannes, sukkel, sul*): zegsw. *met de tijd komt – in 't wammes,* kleine kinderen worden groot; fig. langzaam gaat zeker.
han'nesen, hanneste, h. gehannest (van hannes = sul: *treuzelen, zeuren, zaniken*); gmz.
Han'nibal, gesch. Carthaagse veldheer in 202 v. C. te Zama op de N.-kust v. Afrika door Sci'pio Africa'nus ma'jor verslagen.
Hannoveraan', m. Hannoveranen (*man uit de stad of het land Hannover*).
Hans, m. Hanzen (*Johannes*): *een grote –,* een rijk, aanzienlijk man; *– fortuinig,* een gelukskind; spreekw. *– komt door zijn domheid voort,* het geluk begunstigt de dommen; *pochhans.*
Han'sa, v. (*Hanze*; z. ald.).
Hans Mof', m.; zie mof.
hansom[cab], v. –s (Eng. handsom = Ned. handzaam: *tweewielig rijtuig, met den koetsier achterop*: *de leidsels gaan over de kap heen*).
hanssop', m. –soppen (eig. *hans-sop of -soep*; *Jean Potage*; *Hans potsenmaker*; ook: *zijn pak*; [het hierop gelijkend] *nachtpakje voor kinderen*); verg. hansworst.
hansworst', m. –en (*de lijvige toneelzot,* in verg. met *Pekelharing*; *potsenmaker*; *pop als hansworst*; *belachelijk, aanstellerig persoon*); verg. Jack Pudding.
hanteren, gehanteerd (Fr. eig. *omgaan met, bezoeken*; inz. *gebruiken, behandelen*): *een zwaard –, de naald –*; **–ing,** v. –en.
Han'ze, v. (eig. schaar, troep: 1 geschied. *koopmansgild of -vereniging*; *bond van handelssteden van de 13e–17e eeuw*; 2 *bond van R.-K. middenstandsverenigingen*): 1 *de internationale –*; 2 *de – werd opgericht in 1902*; **–beker,** m. –s (*beker, die de nieuweling bij het opnemen in een corporatie had te ledigen*; *grote feestbokaal*); **–stad,** v. –steden: *de – Zwolle*; *Hamburg en Bremen, oude –steden.*
hap, m. happen (*de daad van happen*: *beet*; *afgehapt stuk, mondvol*; Z.-N. *bits gezegde, schimpscheut*): *een – brood*; *happen geven.*
ha'peren, haperde, h. gehaperd (1 *niet verder kunnen, herhaaldelijk blijven steken*; 2 *ontbreken*; 3 Z.-N. *haken*): 1 *het rad der machine hapert telkens*; *hij zei het vers op zonder één keer te –*; 2 *wat hapert er aan?* wat scheelt je? 3 *aan een haak –*; **–ing,** v. –en.
hap'je, o. –s (*beetje, mondjevol*): *een lekker –*; zegsw. *dat is geen –,* kleinigheid; *je bent een lekker –,* een fijn lid; *dat is me een –,* een onaangenaam werkje; *nog een –!* z. spatje.
haplografie', v. haplografieën, **haplologie',** v. haplologieën (= Gr.-Fr. *overslaan van gelijke letters, silben, woorden bij het afschrijven*); het tegenovergest. is *dittografie.*
hap'pen, hapte, h. gehapt (1 *met de geopende mond naar iets grijpen, bijten*; 2 Z.-N. *bits toespreken*): 1 *naar iets –, in iets –*; fig. *naar lucht –,* snakken; 2 *– en snappen.*
hap'pig, bn. (*gretig, verlangend*): *ik ben er niet – op,* doe of wil het niet gaarne; nog Z.-N. gew.: *een – kind, kleed,* bevallig; **–heid,** v. (*sterk verlangen, belustheid*).
hap'schaar, m. –scharen (Fr. happe-chair: *dienaar van het gerecht, dievenleider*; thans: *schraper, inhalige vent*).
hap'tisch, bn. (Gr. haptein = aanraken: *het gevoel, de tastzin betreffende*).
hap'vogel, m. –s (O.-I. *fraai gekleurde vogel met grote snavel*).
har, har're, v. harren (*duim of scharnier van een hengsel*); ook: *her, herre.*
haraki'ri (Jap. *zelfmoord door zich de buik* [= hara] *open te snijden* [= kiri]).
harceren, geharceerd; zie arceren.
hard 1 bn., bw. (1 *niet of slechts met moeite te doordringen, te verbrijzelen, te buigen enz.*; *niet week of zacht*; 2 *streng, guur*; *hevig*; 3 *hardvochtig, ongevoelig, ruw*; 4 *blijk gevende van hardvochtigheid, gestrengheid*; 5 *moeilijk, treurig, smartelijk*; *vol kommer*): 1 *een – ei, een – brood, een – bed*; *op de –e grond liggen*; 2 *een –e winter, een –e regen, een –e koorts*; 3 *hij is – voor zijn werkvolk*; *– tegen iem. zijn*; 4 *–e woorden*; *een –e behandeling*; 5 *hij had een –e strijd*; *zich in de –e noodzakelijkheid bevinden*; *'t is – voor mij*; *de armen hebben het –*; *een – gelag,* lot; **2** bw. (1 *op onzachte wijze*; 2 *met kracht*; *op krachtige wijze*; 3 *zeer erg*; 4 *luid*; 5 *snel*): 1 *– slaan, neervallen*; 2 *– de deur dichtsmijten*; 3 *– nodig*; 4 *– schreeuwen*; 5 *– lopen*; nog: zegsw. *het gaat – tegen –,* (van vertoornde mensen, vijandige partijen enz.) elkander in felheid enz. niets toegeven; Z.-N. *– bier,* sterk en zuurachtig.
hard'draven, harddraafde, h. geharddraafd (*te paard rennen* inz. *om een prijs*); **–draver,** m. –s (1 *paard, dat op het harddraven is afgericht en voor harddraverijen gebezigd wordt*; 2 *snellopend, sneldravend paard*): 1 *de eigenaars van –s*; 2 *de zwarte –*; **–draverij',** v. –en (*wedstrijd in het harddraven*).
har'debollen, hardebolde, h. gehardebold (fig. *zich ergens tegen kanten*): zegsw. *– tegen zijn lot,* het wrokkend verduren.
har'den, hardde, h. gehard (1 *hard maken*; 2 *bestand doen zijn*; 3 *uithouden, volhouden*): 1 *ijzer –, staal –*; 2 *een kindje – tegen het klimaat*; refl. *zich –*; 3 *het niet kunnen – van de kou*; *die knecht zal het daar niet –*; nog: scheik. omzetten van vloeibare oliën in vaste stoffen.
har'der, m. –s (*karperachtige vis*).
hard'glas, o. (*glas, dat door een bijzondere bewerking zeer hard is geworden*); **–han'dig,** bn., bw. (eig. *harde handen hebbende, hard van hand*; *niet zacht, ruw*): *jongens zijn vaak –*; *– met dieren omgaan*; *onze meid is –,* breekt veel; **–han'digheid,** v.
hard'heid, v. (1 *het hard zijn,* in alle bet.; 2 *een harde behandeling, woord enz.*): 1 *de – van ijs, van ijzer*; *de – van een behandeling*; *de – v. iems. lot*; 2 *allerlei –heden moeten verduren.*
hardhoof'dig, bn. (*stijfhoofdig, koppig*): *al te veel straffen maakt een kind –*; **–ho'rig,** bn. (*een weinig doof*): *de ouderdom maakt menigeen wat –*; **–hui'dig,** bn. (1 *een harde, stijve huid hebbend*; 2 fig. *minder gevoelig*): 1 *een neushoorn is –*; 2 *ik ben zo – niet voor lof,* onverschillig.
har'digheid, v. in de 3e bet. hardigheden (1 *hardheid*; 2 *hardnekkigheid*; 3 *iets hards*): 1 *de – der stenen*; 2 *de – van uw onbekeerlijk hart*; 3 *eeltachtige hardigheden.*
hardleers', bn. (*moeilijk lerend*: *bot, dom*).
hardleers'heid, v. (*domheid*).
hardlij'vig, bn. (*lijdend aan verstopping*).
hardlij'vigheid, v. (*verstopping*).
hard'lopen, o. (1 *het om het hardst* of *snelst lopen*; 2 *snel en lang achtereen lopen* bij wijze van vertoning of voor geld): 1 *wedstrijd in het –*; 2 *het –, het kermisvermaak.*

hard'loper, m. –s (*iem., die zijn kunst in het hardlopen voor geld vertoont, kermisgast*; ook: *iem.* [ook: *een dier*] *vlug en onvermoeid in 't lopen*; fig. *vluggerd*): *een – van luien Kees*, een aartsluierik; **hardloperij',** v. –en (*wedstrijd in 't hardlopen*).
hardnek'kig, bn., bw. (*koppig, halsstarrig, onverzettelijk*): *een –e jongen*; fig. *een – verzet, een – stilzwijgen*; *een –e koorts*, die niet wijken wil; – *volhouden*; **–nek'kigheid,** v.
hard'op, –op', bw. (*overluid*): *iets – zeggen.*
hard'rijden, o. (*het rijden om het hardst* inz. *op schaatsen*): *wedstrijd in het –.*
hard'rijder, m. –s (*snelrijder* [*op schaatsen*]): spott. *hij is een – van luien Kees*, een slecht rijder; **hardrijderij',** v. –en (*wedstrijd in het hardrijden*): *een – houden.*
hard'soldeer, o.; verg. weeksoldeer.
hard'steen (*Escosijnse steen, arduin*; ook wel: *Bentheimer zandsteen*) **1** (voorwerpsn.) m. –stenen; **2** (stofn.) o.; **–stenen,** bn. (*van hardsteen*): *een – dorpel.*
hard'vallen, viel hem –, h. hem –gevallen (*verwijten*): *iem. over iets* –; in twee woorden: moeielijk vallen: *dat zal hem hard vallen.*
hardvoch'tig, bn., bw. (*ongevoelig, zonder medelijden, wreed*): *een – man*; *de trekdieren – behandelen*; **hardvoch'tigheid,** v.
hard'zeilen, o. (*zeilen om het hardst*).
hard'zeiler, m. –s (*snelzeilend schip*); **–zeilerij',** v. –en (*wedstrijd van hardzeilers*).
ha'rem, m. –s (Arab. letterl. verboden: *vrouwenverblijf in de aanzienlijke Mohammedaanse huizen*; *de vrouwen*).
I. ha'ren, haarde, h. gehaard (*de zeis met de haarhamer scherpen op het haarspit*).
II. ha'ren, bn. (*van haar gemaakt*): *een – kleed*, boetekleed; Z.-N. *e. – muts*, gendarm.
ha'rent, te –, in haar huis, dorp of stad; **–halve,** bw. (*om harentwil*); **–wege,** bw. (*van haar kant, in haar naam*): *van –*; **–wil,** bw.: *om –*, ter wille v. haar.
ha'ri-besar, m. –s (O.-I. hari = dag; besar = voornaam: *feestdag*): *twee vrije hari-besars.*
ha'rig, bn. (*met haren bezet*; *ruig*): *een –e huid.*
hariki'ri, zie harakiri.
I. ha'ring, m. –en (*houten pin*).
II. ha'ring, harinkje (*zeevis*; Lat. clupea harengus) **1** (voorwerpsn.) m. –en: *een verse –*; *als –en in een ton*; zegsw. *zijn – braadt daar niet*, hij is er niet getapt, gezien; Z.-N. *zo mager als een –*, broodmager; Z.-N. *droge –*, bokking; **2** (stofn.) v.: *hou je van –?* zegsw. *ergens – of kuit van willen hebben*, het rechte van de zaak willen weten.
ha'ringbuis, v. –buizen (*schuit voor de haringvangst*); **–haai,** m. –en (*soort van haai, tot 6 m lang*; Lat. lamna cornubica, gew. *apekouw*); **–kaken,** o. (*haring reinigen*, d.i. *ontdoen van de kaken of kieuwen en de ingewanden en dan inzouten*): *het – is een uitvinding van Willem Beukelszoon van Biervliet, 1386*; **–koning,** m. –en (*vis van de familie der lintvissen, zeldzame diepzeevis* [Lat. regalecus glesne], *waarvan een soort, naar men beweert, dikwijls bij een school haringen voorkomt*); **–koper,** m. –s; **–net,** o. –netten; **–pakker,** m. –s (*man, die de haringen in tonnetjes verpakt*); **–pakkerij',** v. –en (*werkplaats voor het –pakken*); **–sla,** v. (*salade met schijfjes bieten, augurken enz. en fijngesneden haring, gemengd met olie, azijn en uien*); **–slaatje,** o. (*schoteltje haringsla*); **–speetje,** o. –s (*dun rijgstokje, waaraan men haringen speet, om ze te roken*); **–speetster,** v. –s; **–speten,** o. (*haring door de kieuwen heen aan een speetje rijgen*); **–ton,** v. –tonnen (*haringvat*); **–vangst,** v. (*het vangen van haring, vooral op de Noordzee*): *de bloeitijd van de – ± 1600*; **–vijver,** m. (scherts. *de Noordzee*); **–vloot,** v. –vloten (*de schepen, welke ter haringvangst gaan*).
hark, v. –en (1 *tuin- en landbouwgereedschap met houten of ijzeren tanden om hooi, gras, onkruid enz. bijeen te schrapen, de grond te effenen enz.*; 2 bij verg. *een deel van sommige weefgetouwen*; *gereedschap, waarmee de croupier het geld naar zich toe schraapt*; 3 *stijf, houterig persoon*): 1 *de tuinman met – en schop*; 2 *de weefspoelen in gang gebracht door een –*; *de –jes der croupiers*; 3 zegsw. *hij of zij is een rechte –*; *een – van een vent*, een stijve Klaas; verg. rijf, gritsel.
har'ken, harkte, h. geharkt (*met een hark bewerken*): *een tuinpad –.*
har'kerig, bn., bw. (*als een hark* 3: *stijf, houterig*): *wat doe je dat weer –!*
harlekijn', m. –s, harlekijntje (Fr. [h]arlequin, It. arlecchino; It. kluchtspel: *hansworst i. e. veelkleurig pakje*; *grappenmaker*).
harlekijns'pak, o. –pakken (*bont pak van gekleurde lappen*).
harlekina'de, v. –s (Fr. *een soort v. klucht, pots, waarin harlekijn de hoofdrol speelt*).
harmat'tan, m. (*hete droge wind op de West-Afrikaanse kust*).
harmo'nica, v. harmonica's (vr. vorm v. Gr.-Lat. harmonicus = wèl samenklinkend [instrument]: *muziekinstrument, waarbij een hand de toetsen bespeelt en de andere de blaasbalg in beweging brengt*; *handharmonica*); **–trein,** m. –en (*trein, met zijgang, waarvan de wagons onderling gemeenschap hebben door een harmonicaverbinding*; *D-trein*): die verbinding lijkt op de blaasbalg van een harmonica; **–speler,** m. –s (*iem., die speelt op* [inz. *kermistype*] *een hand-harmonica*).
harmonie', v., in bet. 2 en 3 –s, harmonieën (Gr.-Lat. harmonia: 1 *overeenstemming, samensmelting, samenklank*; 2 *muziekgezelschap*; 3 *naam van verenigingen*): 1 – *van tonen, van kleuren*; zegsw. *te zamen in – leven*, goede verstandhouding; 2 *een – heeft koperen en houten blaasinstrumenten, trommen, bekkens en triangel*; 3 *de zaal der –.*
harmonie'leer, v. (*het samenstel der regelen voor de verbinding der accoorden*); ook, harmoniek; **–muziek,** v. (*composities voor harmonieën* in bet. 2).
harmoniëren, geharmonieerd (eig. *goed samenklinken van tonen*; fig. *het eens zijn, het met elkaar kunnen vinden*): *goed* (*met iem., elkaar*) –.
harmonieus', bn., bw.; harmonieuzer, –t (Fr. *welluidend*).
harmonie'wedstrijd, m. –en (*concours van harmonieën*).
harmo'nisch, bn., bw. (1 *welluidend*; 2 *met elkaar overeenstemmend*): 1 *–e tonen*; 2 *de –e ontwikkeling van hoofd, hart en hand.*
harmo'nium, o. –s (*klein kamerorgel*).
harnachement', o. –en (Fr. *tuig van een paard* inz. bij bereden wapens). (ment = ment).
har'nas, o. harnassen (ridderwezen: *ijzeren wapenrusting*): zegsw. *iem. in het – jagen*, hem boos maken; fig. *ik zal er mij geen –*

over aantrekken, ik blijf er kalm onder.
har'nassen, harnaste, h. geharnast (*een harnas aandoen*; fig. *sterken*); refl. *zich –*.
harnassuur', v. harnassuren (Z.-N. *paardetuig*).
harp, v. –en ([*driehoekig staand*] *snaarinstrument, dat met de vingers bespeeld, getokkeld wordt*; in de Bijbel: *een citherachtig instrument*; scheepst. *grote schalm van een ketting, die geopend en gesloten kan worden*; *grote staande zeef voor graan, buskruit, kiezel*): *de – tokkelen, op de – spelen*; *de – aan de wilgen hangen*, Psalm 137 : 2; zie lier.
Har'pagon, m. –s (Lat. harpago = vrek: eigennaam van den vrek uit een toneelstuk van Plautus en uit Molière's blijspel *l'Avare* (1668); fig. *een aartsvrek*).
har'pen, harpte, h. geharpt (*ziftend zuiveren op een harp*): *graan –, buskruit –*.
har'penaar, m. harpenaren, –s (*harpspeler*): *de koninklijke –*, David.
harp(en)ist', m. –en (*harpspeler* [*van beroep*]); **–e**, vr. –n.
harp'huis, o. –huizen (*loods bij een buskruitfabriek, waarin het kruit geharpt wordt*).
harpij', v. –en (Gr.-Lat. myth. harpyia, letterl. wegrukster: *stormgodin, afgebeeld als gier met vrouwengelaat en kromme klauwen*; fig. *boze vrouw*): *een snode –*.
harpist', m. –en; vr. **–e**, –n; zie harpenist.
harpluis', o. (*pluis of werk van oude touwen, om te breeuwen*).
harpoen', m. –en, harpoentje (Fr. harpon: *werpspies met weerhaken voor de walvisvangst*; ook: *hekeldicht van Vondel uit 1630*).
harpoe'nen, harpoende, h. geharpoend (*werpen, treffen, doden met een harpoen*): *een walvis –*; **–poe'ner, –poenier'**, m. –s (*de matroos, die de harpoen werpt of schiet*).
harpoen'reiger, m. –s (*reigersoort met spitse neb*); **–schieter**, m. –s (*harpoenier*).
harp'speelster, v. –s (*vrouwel. harpspeler*).
harp'spel, o. (*het bespelen der harp*); **–speler**, m. –s: *de koninklijke – David*; **–toon**, m. –tonen (*toon der harpsnaren*).
harpuis', o. (*mengsel van zwavel, lijnolie en hars tot wering v. d. houtworm in schepen*).
harpui'zen, harpuisde, h. geharpuisd (*met harpuis bestrijken*): *een sluisdeur –*.
har'rel, m. –s (*vezel van vlas of hennep*).
har'rewarren, harrewarde, h. geharreward (*krakelen, kibbelen*); **–der**, m. –s.
har'ring, m. –en (uit har + ring: *metalen ring om de nok der achterhar ener sluisdeur*; ook: *halsbeugel*).
hars, v. en o. (soorten) –en (*kleverig plantensap*, inz. *van naaldbomen, dat in de lucht hard wordt*): *harde en weke –*; *gom- of lijm–*, vermengd met gom of eiwit; *fossiele –*, barnsteen; *gewone of gele –*, uit dennenhout.
hars'electriciteit, v. (*negatieve electriciteit, ontstaan door wrijving van hars*).
I. harst, m. –en (*rugstuk, lendestuk van rund of varken*; *stuk gebraden vlees*).
II. harst, m. (Z.-N. *hars, schoenmakerspek*).
hart, o. –en (1 *holle spier, die 't bloed voortdrijft, bij de gewervelde dieren in de bovenste helft van de lichaamsholte liggend*; 2 als zetel van overtuiging, gemoedsstemming enz. in verschillende bet.; 3 *middenste, binnenste*; *kern*; 4 *plaats, waar het hart is*; *borst*; 5 bij verg. *hartvormig voorwerp*): 1 *het – van mens of dier*; *het – klopt, slaat*; *de rechter- en linkerkamer v. h. hart*; Z.-N. *mijn – slaapt*, ik ben slaperig; 2 zegsw. *geen – hebben, een – van steen, van diamant hebben*, hardvochtig zijn; *het – op de rechte plaats hebben*, rechtschapen zijn; *gij moet van uw – geen steen maken*, niet ongevoelig zijn voor het leed van een ander; *zijn – vasthouden*, angstig zijn voor de afloop van iets; *iets op het – hebben*, iets (onaangenaams) willen openbaren; *dat is een steen van mijn –*, dat is een grote verlichting; *het – ligt hem op de tong* (of: *de lippen*), *het – op de tong* (of: *op de lippen*) *hebben*, ronduit zeggen, wat men meent of voelt; *het – hoog dragen*, trots zijn; *God kent de harten*, gemoederen; *hij heeft – voor de zaak*, liefde, toewijding; *iem. een – onder de riem steken*, moed inspreken of geven; *iem. een – in 't lijf spreken*, moed instorten; *daar hebt gij het – niet toe*, moed, durf; *verheft uw –en*, onthecht u aan het aardse; zie sursum corda; *het –* (of: *zijn hart*) *aan iets ophalen*, zich verlustigen, volop genieten; *iem. een goed, een kwaad – toedragen*, gezindheid; *waar het – vol van is, loopt de mond van over*, iem. kan niet zwijgen over zaken, die hem ter harte gaan; *uit de grond van mijn –*, uit het diepste van mijn gemoed; *met – en ziel*, met al de krachten, met heel de liefde; *in zijn – is hij er van overtuigd, gaf hij mij gelijk*, in zijn binnenste; Z.-N. *het – in zijn*, verslagen zijn; harte, oude verbogen vorm van – in zegsw.: *iets ter – nemen*, behartigen, er belang in stellen; *dat gaat mij ter –*, treft mij, ontroert mij; *van* (*ganser*) *–, hoor!* met geheel mijn hart! *het is u van – gegund*; *het ging niet van –*, met zijn volle zin; zie ook schoen 1; 3 *het – van Afrika, het hartje van ons land, in het hartje van de zomer, het – van een pomp*; *het – v. e. boom*, d. i. binnenste; *het – ener quaestie*, de kern; 4 *iem. aan het – drukken*; 5 *een – van suiker, van chocolade*; *een lint met een gouden –*, hartvormig medaillon; nog: *mijn –je!* hartedief.
hart'ader, v. (*slagader v. h. hart*): fig. *de – v. e. land*, waar de eigenlijke (weer)kracht zit; *iets in zijn – treffen, aantasten*, dodelijk.
hart'beklemming, v. –en (*druk, samenpersing v. h. hart*; fig. *ontsteltenis*); **–boezem**, m. –s (ontl. *een der twee bovenste holten v. h. hart*): *de linker –, de rechter –*.
hart'brekend, –bre'kend, bn., bw. (*deerniswekkend, dieptreffend, roerend*): *een – schouwspel*; *– snikken*.
har'te, zie hart 2 (voorbeelden).
har'tebloed, o. (*bloed uit het hart*, fig. *het edelste, beste*): fig. *dat kost –*, dat grieft diep; verg. sassenbloed; **–dief**, m., v. (*engel, schat*): *mijn –!* **–diefje**, o. –s; ook –lap; **–klop**, m. –kloppen (Z.-N. *hartklop*; fig. *hevige beroering*): *de – krijgen*, verliefd worden; **–leed**, o. (*innig verdriet*); **–liefje**, o. –s (*beminde, geliefde van het hart*; *schat*).
har'telijk 1 bn. (1 *blijk dragende te komen uit het hart*: *innig, diep*; *waar*; *ongeveinsd*; 2 *sterk gezouten of gekruid*; Z.-N. ook: *smakelijk, pittig, voedzaam*; zie hartig; 3 *vol van warme oprechtheid, goedwilligheid*): 1 *dat is – van je*; *de –ste deelneming*; *de –e groeten van ons allen*; *een –e lach*, gul; 2 *de soep is – vandaag*; 3 *een recht – man*; *– zijn*; **2** bw. (*op een wijze, die blijk geeft van iems. innige,*

warme, oprechte gezindheid): – *spijt van iets hebben*; (*ik*) *dank je* (of: *u*) –, (ir.). spaar je de moeite; *ik bedank er – voor*; – *welkom!*
har'telijkheid, v.: *iem. met – ontvangen.*
har'teloos, bn., bw. (fig. *onmeedogend*; *gevoelloos*): *een harteloze bejegening*; **–loos'heid,** v. (*koudheid, onverschilligheid*): *met – een arme afwijzen*, onmeedogendheid; **–lust,** m. (*genoegen, genot*): *de studie is zijn –*; *spelen naar –*, zoveel men maar wil.
har'ten, o. (mv. van *hart*: *figuren of kleuren in het kaartspel in de vorm v. e. hart*): – *is troef*; **–aas',** o. –azen; **–boer',** m. –en; **–heer',** m. –heren; **–vrouw',** v. –en.
har'tevreter, m. –s (Z.-N. *treiteraar*; *kniesoor*).
har'tewens, m. –en (*innige wens*).
hartgron'dig, bn., bw. (*uit de grond des harten voortkomende, oprecht*): *een – gebed*; *daar heb ik een –e afkeer van*; *iem. – haten.*
har'tig, bn., bw. (1 *hartelijk*; 2 *flink, ferm, uit het hart voortkomende*; 3 *goed gezouten, pittig*): 1 *een –e wens*; 2 *een – woordje met iem. spreken*, flink de waarheid zeggen: *een – gebed*; 3 *een –e dronk*; **har'tigheid,** v.
Hart'jesdag, m. –dagen (*feestdag voor de* [*geringe*] *burgerij in Amsterdam en Haarlem, de 1ste Maandag na 15 Augustus*).
hart'kamer, v. –s (ontl. *deel van het hart, dat 't bloed wegperst door 't lichaam*); **–klep,** v. –kleppen (ontl. in het mv. *kleppen, die bij 't sluiten het bloed belemmeren van de kamers naar de boezems te stromen*; werkt. *klep, die de zuigbuis ener pomp, bij het neergaan van de zuiger, afsluit*); **–klop,** m. (*de geregelde klop van het hart*): *iedere – waarnemen*; **–klopping,** v. –en (*het geregeld kloppen van het hart*; inz. *ziekelijke aandoening van het hart*): *hij lijdt aan –en*; **–kramp,** v. –en (*samenkrimping v. h. hart*); **–kwaal,** v. –kwalen (*ziekte van het hart*).
hart'lap, har'telap, m. en v. –lappen (*lieveling*): *zij is moeders –*, liefste kind.
hartroe'rend, bn., bw. (*aandoenlijk, treffend*): *een – afscheid, toneel*; – *smeken.*
harts'geheim, o. –en (*een geheim, dat de liefde betreft*; ook: *een diep geheim*).
harts'hoorn (*hoorn van een hert*) **1** (voorwerpsn.) m. –s, –en; **2** (stofn.) o.
hart'slag, m. –slagen (ontl. *slag of klop van het hart*): *per minuut* ± *70 –slagen.*
hart'steken, –stikken, bw. (*geheel en al, totaal*): – *doof*; – *dood*, morsdood.
hart'sterking, v. –en (eig. *versterking voor het hart*: *een goed maal, een bemoedigend woord*).
hart'stikkendood, bn.; zie hartsteken.
harts'tocht, m. –en (1 *heftige onstuimige drang van de zinnen*; *een of andere drang of drift der zinnen*; 2 *heftige, onstuimige genegenheid tot, liefde voor*; 3 inz. *zinnelijke liefde*): 1 *de mens met zijn neigingen, begeerten, –en*; *lage –en*; 2 *een – hebben voor wetenschap, voor de jacht*; 3 *geen reine liefde, maar –.*
hartstoch'telijk 1 bn. (1 *met lichtelijk opgewekte hartstochten*; *onderhevig aan sterke gemoedsaandoeningen*; *heftig, ras in vuur, in liefde ontvlamd enz.*; 2 *vurig, ijverig, hevig*; 3 *blijk gevende van hartstocht*): 1 *een goedhartig maar – man*; *een – kind*; 2 *–e jagers*; 3 *–e woorden*; **2** bw. (*op een wijze, die van hartstocht d. i. vuur, opgewondenheid enz. blijk geeft*): – *verliefd*; **–heid,** v. –heden (*heftigheid, onstuimigheid in uitingen*; *vurigheid, opgewondenheid*): *met –.*
harts'vanger, m. –s (eig. *doder van het hart of hert*: *lang jachtmes*).
harts'vriend, m. –en (*boezemvriend*); **–vriendin,** v. –vriendinnen; zie intimus.
hart'verheffend, –verhef'fend, bn. (*edel, schoon*): *een –e gedachte.*
hart'verlamming, v. –en (geneesk. *paralysie van het hart*): *sterven aan –.*
hart'verscheurend, –verscheu'rend, bn. (*ontzettend, diep-jammerlijk*): *–e tonelen.*
hart'vormig, bn. (*de vorm v. e. hart hebbende*): *een – blad*; *een – speldenkussentje.*
hart'water, o. (volkst. *waterachtig vocht, uit de maag in de mond oprispend*).
hart'zeer, o. (*hartelleed, zielesmart, grievend leed*): *hij is van – gestorven.*
hart'ziekte, v. –n (*hartkwaal*).
has'chisch, v. (Arab. letterl. gras, hooi: *bedwelmend middel als opium, Indische hennepplant*); ook, has'jisch, has'jiesj.
has'p(e), m. haspen (Z.-N. *bijvorm van haspel*; *streng garen*).
has'pel, m. –s, –en, haspeltje (*werktuig tot het op- of afwinden v. e. streng garen, garenwinder*; *soortgelijk werktuig bij een brandspuit*; *windas*): zegsw. *dat is een – in een fles*, een vreemd iets; *dat sluit als een – in een zak*, dat raakt kant noch wal, *een – van een mens*, een sukkel, verg. stoethaspel.
haspelarij', v. –en; zie gehaspel.
has'pelen, haspelde, h. gehaspeld (1 *op de haspel winden*; *met de haspel opwinden*; *garen winden*; 2 fig. *onhandig te werk gaan, wurmen*; 3 *twisten*): 1 *garen tot strengen –*; 2 *wat zit dat kind te – met zijn breiwerk! die knaap haspelt alles dooreen*, verwart alles; 3 *wat zit jullie weer te –!* kibbelen; **–aar,** m. (*afwinder*; fig. *tobber, knoeier*; *twistzoeker*); **–werk,** o. (*gewurm*; *knoeiwerk, gebroddel*).
has'sebassen, hassebaste, h. gehassebast (*harrewarren, kibbelen, vinnig kijven*).
ha'telijk, bn., bw. (*haat opwekkend, lelijk, boosaardig*): *een – gezegde*; *geen –er boeken dan rekenboeken*; **–heid,** v. –heden (*het hatelijk zijn*; *krenkend, honend woord, enz.*).
ha'ten, haatte, h. gehaat (1 *een gevoel van wrok of vijandschap tegen iem. hebben*; 2 *een hevige afkeer hebben van iets*): 1 *iem. –*, haat toedragen; *iem. – om*, ter oorzake van; *iem. – met een volkomen haat*; 2 *de leugen –.*
haus'se, v. (prijsstijging); **haussier',** m. –s (Fr. *speculant, die in bepaalde fondsen, goederen of valuta's een koers- of prijsstijging verwacht en ze daarom koopt*).
hautain', bn., bw. (Fr. *hooghartig*).
hautbois', v. (Fr. eig. houten instrument met hoge toon: *hobo*), mv. = enkelv.
hau'te-finan'ce, v. (Fr. *de grote financiers*).
hau'te-nouveauté', v. (Fr. *de allerlaatste smaak of mode*; *modesnufje*).
hau'te-saison', o. (Fr. *het drukste van het seizoen, de badtijd, het hotelbezoek*).
hau'te-volée', v. (Fr. *de voorname kringen, de grote wereld*).
haut'-reliëf, o. –s; zie reliëf.
hauw, v. –en, hauwtje (plantk. *vrucht bestaande uit 2 vruchtbladen, van de voet naar de top met 2 kleppen openspringend*): *een – even lang als breed noemt men een hauwtje*; *de hauwen der kruisbloemigen.*
hava'na 1 o. (*bruine kleur als van –sigaren*); **2** bn.: *een – japon*; **3** v. havana's (*een Havana-sigaar*): *steek een – op.*

Hava'na-sigaar, v. –sigaren (*sigaar uit Havana, de hoofdstad van Cuba*).
Ha'vas, v. (*telegraphisch nieuwsbureau in Parijs*); verg. Reuter en Wolff.
ha've, v. (*wat iem. heeft of bezit: bezitting, eigendom*): *tilbare–*, roerend goed; *levende–*, vee; *– en goed*, d.i. al, wat iem. bezit; **–loos,** bn., bw.; havelozer, –t (eig. *zonder have: slordig; schamel*): *een haveloze bedelaar; jongen, wat zie je er – uit; een – kleed*; **–loos'heid,** v.
ha'ven, v. –s, haventje (1 *veilige ligplaats voor schepen: rivierhaven, zeehaven*; 2 fig. [*veilige*] *schuilplaats*; 3 [*kust*]*plaats met haven, havenstad*): 1 *een natuurlijke –; een – binnenlopen of binnenvallen; met hem is geen – te bezeilen*, geen huis te houden; 2 *in behouden – zijn*, veilig zijn; 3 *de – Rotterdam.*
ha'venarbeider, m. –s (*bootwerker*).
ha'venen, havende, h. gehavend (*beschadigen, toetakelen*): *een boek –*; zie gehavend.
ha'vengeld, o. –en (*geld, dat betaald wordt voor het recht in een haven te liggen; liggeld*); **-hoofd,** o. –en (*in zee uitlopende dam of pier van een haven*); **–meester,** m. –s (*ambtenaar, die het beheer heeft over een haven*); **–politie,** v. (*dienst, belast met het toezicht op de orde enz. in een haven*); **–werken,** o. mv.: *onderhoud van 's Rijks –.*
ha'ver, v. (1 *plantengeslacht van de familie der grassen*; Lat. avena sativa; 2 *de vrucht van de haver*): 1 *de – staat prachtig*; zegsw. *late – komt ook op*, wie zich niet haast, komt er toch ook wel; 2 *een zak –*; zegsw. *de paarden, die de – verdienen, krijgen ze niet*, ware verdienste blijft veelal onbeloond; *een paard lange – geven*, ransel met de zweep; Z.-N. *iem. zijn – geven*, streng berispen; Z.-N. *korte –*, slaag; **–bel,** v. –bellen (Z.-N. *haverpluim; bloem of zaadtros van de haver*).
haverdegort', v. (*haver, gepeld en daardoor tot grutten gemaakt; gerecht hiervan*).
haverij', v. –en (*averij*): het woord - is door invloed van havenen uit averij ontstaan.
ha'vergras, o. (*pluimgras*; Lat. avena elativa).
ha'verkist, v. –en (*kist als bergplaats v. d. haver*): zegsw. *hij sprong er op toe, als een bok op de –*, lachwekkend begerig of happig.
ha'verklap, m. (*kleinigheid, beuzeling*, met *om*): *om een* (of: *de*) –, nietigheid.
ha'vermaat geven, Z.-N. een glas te vol inschenken.
ha'vermeel, o.; **–mout, –mout',** o. en v. (*mout van haver*; inz. tegenwoordig: *meel van in de oven gedroogde en daarna gepelde haver*); **–stro,** o. (*uitgedorste haverhalmen*): zegsw. *om een –*, nietigheid; **–strobonbons,** mv. (*bonbons tegen heesheid en hoest*); **–stropastilles,** mv.; **–zak,** m. –zakken.
ha'vezaat, –zate, v. –zaten (vero. *ridderhofstede*; thans: *boerenhoeve*); *de–n in Drente.*
ha'vik, m. haviken (*dagroofvogel, kleiner dan de valk*; Lat. accipiter gentilis gallinarum).
ha'viksbek, m. –bekken (*snavel v. e. havik*).
ha'viksneus, m. –neuzen (*sterk gebogen neus*).
hazard', o. (Fr. *toeval; blind geluk, buitenkans*): *par hasard*, toevallig; Z.-N. *een – doen*, een koopje; lees *hazaar'*.
hazard'spel, o. –spelen (*kansspel*): rechtst. *een huis van –*, speelhuis.
ha'zelaar, m. –s, hazelaren (*hazelnotestruik, –boom*; Lat. corylus avellana); **–sbos,** o. –bossen; **–shout,** o.
ha'zelhoen, o. –hoenders (*het kleinste der Europese veldhoenders*; Lat. tetrastes ponasia).
ha'zelmuis, v. –muizen (*zekere bergmuis*; Lat. muscardinus avellanarius).
ha'zelnoot 1 v. –noten (*kleine noot met harde bruinachtige bast*); **2** m. –noten (*boom*); **–noteboom,** m. –bomen; **–struik,** m. –en.
ha'zelworm, m. –en (*tot de orde der hagedissen behorend dier, met schubben en met niet vergroeide oogleden en zonder poten*; Gelderland: *blindslang*; Lat. anguis fragilis).
ha'zendistel, v. –s (*melkdistel*; Lat. sonchus).
ha'zenjacht, v. (*jacht op hazen*).
ha'zenlip 1 v. –lippen (*gespleten bovenlip*); **2** m. e. v. –lippen (*iem. met zulk een lip*).
ha'zenpad, zegsw. *het – kiezen*, vluchten.
ha'zenpastei, v. –en (*pastei v. hazenvlees*).
ha'zenslaap, m. (*lichte* [*geveinsde*] *slaap*).
hazenwind', m. –en (*zeer slanke wind* of *hond voor de hazenjacht*); ook, –wind'hond.
ha'zepeper, hazepe'per, v. (*gekruid gerecht van het vlees van een haas*).
ha'zepluim, v. –en (*staartje van de haas*); **–prent,** v. –en (*indruksel van een hazepoot*), ook, hazespoor; **–sprong,** m. –en (*de sprong v. e. haas; beentje uit de achterpoot* inz. *als sigarenpijpje*); **–staart,** m. –en; **–vel,** o. –vellen; **–vlees,** o.
hè, tw.: **1** met uitspraak van *e* als *e* in *vet*; uitroep bij een krachtsinspanning, *hè dat is zwaar!* uiting van pijn: *hè wat een pijn!* van schrik: *hè is dat schrikken!* van opluchting: *hè dat is een pak van mijn hart!* van bewondering, verwondering: *hè hoe mooi!* van pleizier: *hè wat een lol!* van teleurstelling: *hè hoe jammer!* met *ja* of *neen* aansporing: *hè ja! hè neen!* **2** met uitspraak van *e* als *ee* in *vee*; uitroep om iems. aandacht te trekken: *hé jij daar*: van verwondering: *hé vind je dat?* **3** met uitspraak als onder **1** of onder **2**: bij een verzoek iets te herhalen: *hé wat zeg je?* verzoek of aansporing om in te stemmen of als een herinnering: *mooi hè*, niet waar?
heat, v. –s (Eng. *een enkele loop enz. in een wedstrijd*).
heb, m. alleen in zegsw.: *hij houdt van de –, hij is voor de –*, hebzuchtig.
heb'beding, o. –en, hebbedingetje (*zonderling, vreemd, onbruikbaar, mal ding*).
heb'belijk, bw. (Z.-N. *zeer*): *– drinken*, geweldig; *zich – gedragen*, fatsoenlijk; **–heid,** v. –heden (*gewoonte, aanwensel*): *een nare –.*
heb'ben 1 zelfst. w.w., had, h. gehad (1 *bezitten*; 2 *bevatten, inhouden*; 3 *houden*; 4 *krijgen*): 1 *hij heeft veel geld*; 2 *die stad heeft veel inwoners; 1 hl heeft 10 dal*; 3 *de jongen had een stok in de hand*; 4 *gij zult uw loon –*; nog (soms schakeringen dezer 4 bet.): *kiespijn –; de dood voor ogen –; honger en dorst –; het goed, slecht, druk, hard –; medelijden – met iem.; iets bij de hand –*, onder zijn bereik; *niets om handen –*, [a]) geen beroep of zaak hebben, [b]) niets te doen hebben; *geld van iem. moeten –*, te goed hebben; *iets nodig –*, er niet buiten kunnen; *zo wil ik het –*, verlang ik het; *dat wil ik niet –*, veroorloof ik niet; *een oogje op iem. –*, van iem. houden; *het niet op iem. –*, antipathie hebben tegen; *wat zou hij tegen mij –*, waarom zou hij op mij verstoord zijn? *hoe laat hebt gij het*, is het op uw horloge? zegsw. *– is –, maar krijgen is de kunst*, als men iets maar heeft, vraagt niemand, hoe men er aan komt; *hoe meer men heeft, hoe meer men wil*, men ver-

langt altijd meer; *ik zal hem –*, [a]) een poets spelen, [b]) vangen, vastzetten, [c]) dwarsbomen, [d]) zijn verdiende loon geven; *het in het hoofd –*, niet wel bij zijn verstand zijn; *het in de buik, op de borst –*, pijn in 't lijf enz.; *iets aan zijn ogen –*, lijden; *iem. te pakken –*, iem. een poets spelen; *we – het eerste uur Nederlands*, krijgen les in; *men weet (niet), wat men aan hem heeft*, men kan hem (niet) vertrouwen; *het heeft er veel van*, lijkt er veel op; *daar heb je het nu*, daar zijn de poppen aan 't dansen; *daar heb je hem weer*; *het over iem., iets –*, spreken over; *daar moet ik niets van –*, wil ik niets van weten; *dan heb je nog Jan, Piet en Joh.*, dan is er nog; *wat heeft ze toch*, wat scheelt haar? *we – niets te eten*, er is geen eten; *ik heb met hem te doen*, heb medelijden; *dat heeft hier niets mee te maken*, hoort hier niet bij; *wat heb je er aan*, welk nut heeft het? **2** hulpww. 1 van tijd: *ik heb dit geschreven*; 2 van wijze: *ik heb nog drie brieven te schrijven*, moet; *hij had nog veel te doen*, moest; **3** zn. o.: *f 25 was haar gehele hebben en houden*, al haar bezit.

heb'berig, bn. (*hebzuchtig, inhalig*).

hebdomadair', bn. (Fr. [Gr.-Lat. hebdomas = zevental]: *wekelijks verschijnend*).

He'be 1 v., Gr. myth. godin der eeuwige jeugd; ook, schenkster der goden; **2** fig. bevallige schenkster; lees *Hee'be*.

Hebra'ïcus, m. Hebra'ïci (Lat. [*wetenschappelijk*] *kenner of beoefenaar der Hebr. taal*).

hebraïs'me, o. –n (*eigenaardig Hebreeuwse uitdrukking; in een andere taal overgenomen Hebreeuwse uitdrukking*), b.v. *de Heer der Heren*, God; *het boek der boeken*, het beste boek, nl. de Bijbel.

Hebree'ër, m. –s, Hebreeën (Bijb. *Israëliet* [*in de mond van vreemden of als tot vreemden gesproken wordt*]).

Hebreeuws' 1 bn., bw. ([*als*] *van, betreffende, eigen aan de Hebreeërs*): *–e woorden* als *halelujah, sjofel* enz.; **2** o. (*de taal der Hebreeën*).

heb'zucht, v. (*inhaligheid, gierigheid*).

hebzuch'tig, bn. (*inhalig*).

He'cate, v., myth. godin van toverij; zij heeft macht in de hemel, op de aarde en op zee en wordt afgebeeld met drie hoofden en op driesprongen vereerd. (te = tee).

hecatom'be, v. –n, –s (Gr.-Lat. [Gr. hekaton = honderd + bous = rund]: *offer van 100 stieren*; later: *plechtig offer*; fig. *bloedbad*).

I. hecht, o. –en (*handvat*); zie heft.

II. hecht, bn., bw. (1 *vast, stevig*; 2 *duurzaam*): 1 *een – vaartuig*; *iets – ineenslaan*; 2 *–e vriendschap*; – **I** etymol. = – **II.**

hecht'draad, m. –draden (*draad, waarmee men iets hecht*; ook: [*zilver*]*draad, waarmee de geneesheer een wonde hecht*).

hech'ten, hechtte, h. (1, 2, 3, 4), i. (5) gehecht (1 *vastmaken, vastbinden*; 2 v. e. wonde: *de randen er van aan elkaar naaien*; 3 *vastkleven*; 4 *waarde toekennen*, met *aan*; 5 in de lijdende vorm: *verkleefd zijn, er op gesteld zijn*): 1 *de prijsnummers aan de goederen –*; 2 *een wonde –*; 3 *een etiket op iets –* (overg.); *die pleister hecht niet* (onoverg.); 4 *niet aan voortekenen –*; *een bepaalde bet. aan een woord –*, geven; (*geen*) *waarde aan iets –*; 5 *hij is zeer aan zijn vader gehecht*; refl. *zich aan iets –*, gaan houden van.

hech'tenis, v. (1 in het alg. *beneming van de vrijheid door de overheid of door een hogere of sterkere macht*, niet opgevat als een straf; 2 N.-N. rechtst. *benaming van een lichtere soort van vrijheidsstraf* [dan gevangenisstraf] inz. *wegens overtredingen*); 3 België, rechtst. *vrijheidsstraf wegens misdaad, een criminele straf*): 1 *iem. in – nemen*; 2 *drie maanden – ter vervanging van niet betaalde geldboete*; 3 *buitengewone – (15–20 jaar), voorlopige, willekeurige –*.

hecht'heid, v. (*vastheid, stevigheid*): *de – van een bouw, der vriendschap*.

hecht'pleister, v. –s (*kleefpleister; pleister om op een wonde te kleven ten einde die te doen hechten*): *Engelse –*; **–wortels,** m. mv. (*vezelvormige worteltjes langs de stam, waarmede klimplanten zich vasthechten*).

hecta're, v. –s, –n (100 are of 10000 m²).

hec'tisch, bn. (Gr.-Lat. hecticus: *teringachtig*): *–e koortsen*.

hecto..., van Fr.-Gr. hekaton = honderd.

hectograaf', v. –grafen (*toestel om geschreven stukken te vermenigvuldigen*).

hectograferen, gehectografeerd (*met de hectograaf vermenigvuldigen*).

hectogram', o. –grammen (*Ned. ons of 100 g*; afk. hg; ook: *hectografische afdruk*); **–li'ter,** m. –s (*100 Nederl. kan; droge waren, 100 Ned. kop*, afk. hl); **–me'ter,** m. –s (*100 m*, afk. hm); ook: *hec'togram, -liter, -meter*.

Hec'tor, m. **1** oudste zoon van Pri'amus en He'cuba, Trojaanse held, door Achilles verslagen; **2** hondennaam.

He'cuba, v., gemalin van Priamus, moeder van Hector, Paris, Cassandra en Creüse.

he'den 1 bw. (*op deze dag, nu, vandaag*): *tot – toe, van – af; voor – hebben wij genoeg gedaan; – over 14 dagen*; zegsw. *– rijk, morgen arm!* **2** o. (*de tegenwoordige tijd*); **3** tw. (euphemisme: *Hemel! Heer!*): *– nog toe!*

hedena'vond, bw. (*deze avond*): *er is – geen concert*; **–daags' 1** bw. (*op de dag van heden; thans*): *zo is – de opvatting*; **2** bn.: *de –e mode*; **–mid'dag, –mor'gen, –nacht', –och'tend,** bw.

he'derik, v.; zie herik.

hedonis'me, o. (Gr. hedone = genot: *leer, dat genot het hoogste goed is*).

hedsj'ra, v. (Arab. v. e. ww. met de bet. van *banden van eigen familie, stam, doorsnijden*: onjuist genoemd „*vlucht*"; *het wegtrekken van Mohammed en zijn volgelingen uit Mekka naar Medina 15 Juli 622; begin der Mohammedaanse tijdrekening*).

hee, he'de, v. (*hennep- en vlasafval*).

heef, m., **heefsel,** o. (Z.-N. *zuurdesem*).

heel 1 bn. (1 *geheel, ongeschonden, in goede staat*; 2 *waaraan geen gedeelte ontbreekt, geheel, onverdeeld*; 3 *groot, omvangrijk*): 1 *het vaasje was nog –*; *er bleef geen ruit –*; 2 *een hele dag; een hele appel*; 3 *een hele geschiedenis; het is een – heer geworden; dat is een hele onderneming, verandering; dat is – wat*, veel! Z.-N. *een – deel*, heel wat; **2** bw. (1 *geheel en al; volkomen*; 2 *zeer*): 1 *de dingen – doen en niet half*; 2 *– dom; – veel*, erg; verbogen: *een hele mooie geschiedenis*; **3** zn. Z.-N. *uit den helen*, uit een stuk.

heefal', o. (*de hele schepping*).

heel'baar, bn. (*kunnende genezen worden*).

heel'huids, heels'huids, bw. (*zonder letsel, ongedeerd*, eig. en fig.): *ergens – afkomen*.

heel'kracht, v. (*kracht van genezing*); **–kruid,** o. (*geneeskrachtig kruid*); **–kunde,** v.

(*wondheelkunde, chirurgie*); **-kundig 1** bn., bw. (*betrekking hebbende op de heelkunde*): *-e instrumenten, onder -e behandeling zijn*; **2 -e,** m. en v. -n (*chirurg*); ook: -kun'dig(e); **-kunst,** v. (*chirurgie*).

heel'meester, m. -s (*wondheler, chirurgijn*): spreekw. *Zachte -s maken stinkende wonden*, halve maatregelen verergeren de kwaal, fig. het kwaad.

heel'ster, v. -s (vrouwelijk van *heler*; z. ald.).

heel'vlees, o. (*gemakkelijk helend vlees bij wonden*): *goed - hebben.*

heem, o. hemen, **heim,** o. -en (*huis; erf*).

heem'hond, m. -en (*waakhond van of op het heem*).

heem'raad, m. -raden (*lid van een dijk- of polderbestuur*); **-raadschap,** o. -schappen (*waardigheid, ambt, gebied der heemraden*).

Heem'schut, o. (Duits: Heimschutz; *vereniging tot behoud van natuurmonumenten en stedenschoon, in 1905 opgericht*).

Heems'kerk, Jacob van, 1567–1607: - en Willem Barends overwinterden op Nova-Zembla van 1596 op '97.

Heems'kinderen, de vier -: zonen van Heimijn of Aymon van Ardennen, nl. *Ritsaart, Writsaart, Adelaart* en *Reinout*, in hun strijd tegen Karel den Groten, geholpen door hun reuzenpaard Beijaert. De Karelroman der vier -, of Reinout van Montalbaan.

heem'stede, v. -n (*boerenhofstede*).

heen, bw. (*van hier; ergens naar toe*): *- en terug; - en weer; waar moet dat -*, wat zal hiervan het einde zijn? *waar wil dat heen*, wat is de bedoeling? - vormt met w.w. scheidbare samenst.: -brengen, -gaan enz.

heen'endweer, bw. (inz. Z.-N. *heen en weer*).

heen'gaan, ging -, i. -gegaan (1 *weggaan, vertrekken*; 2 *zich* [*op weg*] *begeven*; *er op uitgaan om iets te verrichten, zich opmaken tot*; 3 *verlopen*): 1 *mijn hand er op, ik zal -; ga heen*, [a]) aansporing om te vertrekken, zijns weegs te gaan, [b]) bevel om zich te verwijderen: scheer je weg, met klemtoon op *heen*; *ga heen uit mijn ogen*; 2 *gaet henen, neemt u eene vrouwe* (Hos. 1 : 2), gaat (dit of dat) doen; 3 *er* (of: *daar*) *gaan drie uren mee heen*; nog: zegsw. *daar ga je heen*, dat is nu nog maar het begin; *de burgemeester gaat heen*, neemt zijn ontslag; *hij is heengegaan*, gestorven, overleden.

heen'komen, o.: in de zegsw. *een goed - zoeken*, zien te ontsnappen.

heen'lopen, liep -, i. -gelopen (*weggaan*): *loop heen*, wees toch wijzer, nonsens!

heen'reis, v. -reizen (*de reis naar een plaats*); de tegenst. is terugreis.

heep, v. hepen (*sikkelvormig* [*snoei*]*mes*).

I. Heer 1 m. (1 *de Godheid*; 2 *Christus, de Heiland*): 1 *God de Heer, Onze-Lieve-Heer, de Heer der Heren*; ook: **He're:** *de - God, het huis des Heren*, de kerk, de tempel; *de - zij met u*, God zij uw hulp en steun; 2 *de komst des Heren* (geboorte); *de kruisiging des Heren*; *het jaar des Heren 1920*; zie ook gebed; Z.-N. *Ons-Heer moet zijn getal hebben*, er moeten alle soorten van mensen zijn; nog: R.-K. *Ons-Heer ontvangen*, de H. Communie; *de priester met Ons-Heer*; **2 heer,** m. heertje; in bet. 2, 3, 4 heren (1 *titel*; 2 *aanzienlijk persoon*; 3 *landheer, vorst, gebieder, meester*; 4 kaartspel: *koning*): 1 *Heer Arend van Aemstel*; *weledele -*; 2 zegsw. *met grote heren is het kwaad kersen eten*, van de omgang met grote lui heeft men niet veel voordeel te wachten, *zij* kiezen de grootste en *gooien met de pitten*, zegt het volk; *den groten - uithangen*, doen, of men een aanzienlijk man is: *het is een deftig -; een - en een dame*; 3 *de Grote - te Buitenzorg*; zie toeanbesaar; *Karel V, - der Nederlanden* (1543); *nieuwe heren, nieuwe wetten*, bij wisseling van overheidspersonen komen er dikwijls allerlei veranderingen; *strenge heren regeren niet lang*, een al te streng bestuur duurt niet lang; fig. een zeer strenge vorst houdt niet aan; *langs 's heren straten* (of: *wegen*) *lopen*, rondslenteren, lediglopen; zegsw. *zo -, zo knecht*, aan den bediende kent men den meester; *niemand kan twee heren dienen*, men kan [a]) God en den mammon (of: duivel) niet tegelijk dienen, Matth. 6 : 24, [b]) geen twee zaken tegelijk doen, [c]) geen twee partijen aanhangen; 4 *de - in het kaartspel*; nog: *mijn ouwe -*, vader; *wij komen heren te kort*, mannelijke gasten; **3 heer,** o. heertje, min.: *zie me dat -! 't is me een heertje!* zegsw. *het heertje zijn*, [a]) zich een heer, voornaam voelen, [b]) in zijn schik.

II. heer, o. heren (*leger, menigte*).

heer'achtig, bn., bw. (*zowat als een heer*): *iem. met een - voorkomen.*

heer'baan, v. -banen (*grote* [*leger*]*weg*).

heer'ban, heir'ban, m. (gesch. *oproeping ten oorlog; verplichting om in de krijg te volgen; de dienstplichtigen zelf*).

heer'boer, he're'boer, m. -en (*rijke landbouwer, die leeft gelijk een heer*; inz. *een heer, die uit liefhebberij boer is; heer en landbouwer tegelijk*).

I. heerd, v. -en (Z.-N. *vlasstengel*).

II. heerd, m. -en (Z.-N. *haard*): *rond de(n) -.*

heer'del, m. -s (Z.-N. *heerd* **I**).

's-Heerenberg', o. (*stadje in de Lijmers*).

heer'gewaden, o. mv. (gesch. *oorlogsuitrusting; dat deel daarvan, waarop de leenheer bij de dood eens leenmans recht had; het geschenk aan den leenheer, als vergoeding voor dat deel der oorlogsuitrusting*), ook:

heer'gewed, o. -gewedden.

Heer-Hu'gowaard, v. (*meerpolder, 1631 drooggemalen, bij Alkmaar*).

heer'kracht, heir'kracht, v. -en (*aanzienlijke legermacht*).

heer'leger, heir'leger, o. -s (*groot leger; grote menigte*): *een - van engelen; een - van sprinkhanen, een - van duivelen.*

heer'lijk, bn., bw. (1 *van den heer*; 2 *prachtig, voortreffelijk, schoon*): 1 *-e rechten, een - jachtrecht*; 2 *een - feest, een -e wijn*, kostelijk; *dat smaakt -*; **-heid,** v. -heden (*pracht; gelukzaligheid; iets heerlijks*): *een -*, adellijk goed, adellijke bezitting.

heer'loos, bn. (*onbeheerd*): *-loze goederen*; vero.

heer'neef, m. -neven (*neef, die R.-K. geestelijke is*); **-oom,** m. -s (*oom, die R.-K. geestelijke is*; ook: *pastoor der parochie*); **-zoon,** m. -zonen (*zoon, die R.-K. geestelijke is*).

heer'rijder, m. -s (uit het Duits of Eng. vertaalde sportterm: *het tegenovergestelde van een beroepsrijder* of *jockey*).

heer'schaar, heir'schaar, v. -scharen (uit *heer* d. i. leger en *schaar*, menigte: *legerbende, legerschaar*): *de Heer der Heerscharen*, Jehovah; *de -scharen van Napoleon I.*

heer'schap, o. -schappen (1 *het heer zijn, de*

waardigheid van heer; 2 spott., gmz. *heer, mijnheer*): 1 *mijn boerschap tegenover zijn* –; 2 *een mager* –; *ja* –; ook: *wat een fijn –!*
heerschappij', v. (*macht, gezag*): *onder – staan van*; *de Heerschappijen*, R.-K. een der engelenkoren (Lat. Dominationes).
heer'sen, heerste, h. geheerst (1 *heerschappij voeren*; 2 *zijn macht doen gelden*; 3 *aanwezig zijn*; *voorvallen*; *aangetroffen worden*): 1 – *over tal van landen*; *verdeel en heers!* 2 –*de meningen*; 3 *er heerste roodvonk, stilte.*
heer'send, bn. (*de overhand hebbende, algemeen*): *een –e ziekte, de –e mode.*
heer'ser, m. –s; –**es'**, v. –essen (*gebieder, hoogste machthebber*); **heer'sersblik**, m. –blikken.
heers'zucht, v. (*zucht naar macht*).
heerszuch'tig, bn., bw. (*strevend naar heerschappij*): *Napoleon I was –.*
heer'-, heir'vaart, v. –en (*krijgstocht*; *heirbaan*); –'**weg**, m. –wegen (*heerbaan*).
hees, bn.; heser, meest hees (*schor, niet helder van stem*): *een hese stem, hij is –, hij schreeuwt zich* –; **hees'heid**, v.: *aan – lijden.*
hees'ter, m. –s, heestertje (*gewas, waarvan de houtige stam reeds dicht boven de grond vertakt is*; *boomachtige struik*).
heet, bn., bw.; heter, –st (*zeer warm*): – *water, een hete dag*; *de hete luchtstreek, een hete zomer*; *de zon brandde* –; zegsw. *op hete* (of: *gloeiende*) *kolen staan* (of: *zitten*; Z.-N. ook: *lopen*), hoogst ongeduldig zijn; *een – gevecht*, hevig; *hete tranen*, bittere; zie bliksem, daad, ijzer, naald, vuur.
heet'gebakerd, bn. (*driftig, oplopend*).
heet'hoofd, m. en v. –en (*driftkop*).
heethoof'dig, bn. (*driftig, heetgebakerd, overdreven haastig*); **heethoof'digheid**, v.
heet'sel, o. (Z.-N. [*bakoven*]*brandstof*).
heetwa'terproef, v. –proeven (*ordale*, waarbij de beschuldigde o.a. een voorwerp uit kokend water met ontblote arm moest halen, zonder gekwetst te worden).
hef, hef'fe, v. (1 *grondsop, droesem, bezinksel*; 2 *uitvaagsel*): 1 *de – van het bier*; 2 *de heffe des volks.*
hef'boom, m. –bomen (1 werkt. *staaf of stang, gebezigd of bestemd om met een uiteinde onder een last gebracht, door uitoefening van kracht aan het andere uiteinde, de last op te lichten*; [*als hefboom werkend*] *onderdeel ener machine*; 2 fig. *werkende kracht*): 1 gelijkarmige (de balans) en ongelijkarmige (de unster) –bomen; 2 *boeken en tijd, die machtige –bomen der geleerdheid.*
hef'boomsarm m. –en (*deel v. d. hefboom, tussen steunpunt en aangrijpingspunt*).
hei'brug, v. –bruggen (*brug, die gedeeltelijk rechtstandig kan omhoog geheven worden*): *de – over de Koningshaven.*
hef'fen, hief, h. geheven (1 *optillen, in de hoogte lichten*; 2 *innen*; *doen betalen, opleggen*): 1 *de armen ten hemel –*, fig. *de ogen ten hemel –*, slaan naar; 2 *belastingen* –; nog: Z.-N. *drinken.*
hef'fer, m. –s (Z.-N. *drinkebroer*).
hef'fing, v. –en (*inning*; v. belastingen enz.: *oplegging*; *hefoffer*; *arsis*): *een gedwongen heffing*; *een regel met 4 –en.*
hef'offer, o. –s (Bijbel: *offer* [*der eerstelingen, met opgeheven handen aangeboden*]).
heft, o. –en (*hecht* **I**): *het – van een mes*; zegsw. *het – in handen houden, hebben*, de macht.
hef'tig, bn., bw. (*driftig, onstuimig, hartstochtelijk, opvliegend*): *een –e beweging met de arm, een –e aanval, een – man*; – *tegen iem. uitvaren*; **hef'tigheid**, v.
heg, heg'ge, v. heggen, heggetje (*haag, tuinhaag*): *een dichte – van akkermaalshout*; *een – snoeien*; zegsw. – (of: *weg*) *noch steg weten*, in 't geheel de weg niet weten; zie steg.
hegemonie', v. (Gr. v. hegeomai = ik wijs de weg: *staatkundig overwicht in 't oude Griekenland van een staat over andere staten*; thans: *overwicht*): *de – van Athene.*
heg'gemus, v. –mussen; zie basterdnachtegaal.
heg'gerank, v. –en (*duivelskers*; z. ald.).
heg'geroos, v.; zie hageroos.
hegi'ra, v.; zie hedsjra.
I. hei, v. –en (*heiblok, om palen in te heien*; ook: *het hele heitoestel*): *haal op de –!*
II. hei, tw. om de aandacht te trekken, uiting van vrolijkheid, verontwaardiging enz.: – *daar, wacht even! van de – in het fij*, van 't ene uiterste in 't andere; *ik geef er de – en het fij van*, de weerga.
III. hei, v. heiden; zie heide.
IV. hei, v. (Z.-N. bijvorm van *hui*).
hei'baas, m. –bazen (*voorman, aan wien bij het heien de leiding is opgedragen*).
hei'bei, v. –en (*drukke* [ook: *snibbige, kijfzieke*] *vrouw*); **hei'beien**, heibeide, h. geheibeid (*drukte maken, krakelen*).
hei'bel, v. –s, heibeltje (*drukte, lawaai*).
hei'bezem, m. –s (*bezem van heikruid*).
hei'blok, o. –blokken (*blok van het heitoestel, van metaal of hout, dat met de handen opgeheven of in een heistelling opgehesen wordt om funderingpalen enz. mee in de grond te slaan*).
hei'boender, m. –s (*boender, schrobber v. heidekruid*); –**boer**, m. –en (*boer in een heidestreek*); –**brand**, m. –en (*heidebrand*); –**damp**, m. –en (*rook v. brandende heide*).
hei'de, v. –n (*onbebouwde zandgrond, met heidegewas begroeid*; *heidekruid*); –**achtig**, bn. (*lijkende op hei*); –**bloem**, v. –en (*bloem, groeiende op de hei*); –**brand**, m. –en (*het afbranden der hei*; *heidamp*); –**grond**, m. –en (*dorre zandgrond*).
hei'dehupper, m. –s (*tapuit*).
hei'dekruid, o. (*kruid op de heide, erica*).
Hei'demaatschappij, v.; de Nederlandse – (*naam van een vereniging tot ontginning onzer heidevelden*).
hei'den, m., in bet. 1 –en; in bet. 2 –s (1 *afgodendienaar*; 2 *landloper*; *zigeuner*): 1 zegsw. *aan de –en overgeleverd zijn*, Bijbel, Matth. 20 : 19, in de macht zijn van onbarmhartige mensen; 2 *zwervende –s.*
hei'denapostel, m. –en (*apostel onder de heidenen* inz. *de H. Paulus*).
hei'dendom, o. (*al de heidenen*; *de afgodendienst der heidenen*).
hei'dens, bn., bw. (*als van of bij de heidenen*): *een – feest*; *een – lawaai*, geweldig.
hei'deontginning, v. –en (*het tot bouwland of weidegrond maken van heidegrond*).
hei'develd, o. –en (*heidegrond*): *de uitgestrekte –en van Drente* (schapen).
heidin', v. heidinnen (*heidense vrouw*; *vrouwelijke Zigeuner*; *waarzegster*); zie gipsy.
heiduk', m. heidukken (Hongaars: letterl. rovers; *lichtgewapend infanterist in Hongarije in de 17e en 18e eeuw*; *knecht in Hongaarse klederdracht*).

I. hei'en, heide, h. geheid (*palen inslaan, stenen vaststampen enz. met het heiblok*).
II. hei'en, het heide, h. geheid (*weerlichten na een warme, droge zomerdag*).
hei'haas, m. –hazen (*haas, op de hei levende*).
hei'ig, bn. (*mistig, dampig*): – *weer*; *naar de kust toe was het* –; verg. dijzig.
hei'keuter, m. –s (*heiboertje*).
hei'krekel, m. –s (*krekel, op de heide levend*): *een sjirpende* –.
heil, o. (1 *welzijn*; *voorspoed*; 2 *nut, voordeel*; 3 *geestelijk welzijn*; 4 *gelukzaligheid*; 5 *toeverlaat*): 1 *tot – van de staat*; *veel – en zegen bij het Nieuwe Jaar*; – *u!* 2 *tot – strekken*; *ik zie er geen – in*; *zijn – in de vlucht zoeken*; 3 *het – zijner ziel*; 4 *het eeuwige* –; 5 *God is mijn* –; zie heilsleger.
hei'la, tw. om de aandacht te trekken.
Hei'land, m. (letterl. *de heilende*: d. i. *Heilaanbrenger, Zaligmaker*).
heil'bede, v. –n (*bede om heil*).
heil'bot, v. –botten (*grote platvis in de Noordzee*; Lat. hippoglossus vulgaris).
heil'dronk, m. –en (*dronk op de voorspoed enz. van iem. of iets*; *toost*): *een – instellen*.
heil'gymnastiek, v. (*lichaamsoefeningen ter verbetering van verkrommingen of ter bevordering van de gezondheid*); germ.
hei'licht, o. (Z.-N. *weerlicht*); zie heien **II.**
hei'lig, bn., bw. (1 *zonder zonde, rein, volmaakt*; 2 *eerbiedwaardig, verheven*; 3 *heilig verklaard*; 4 *onkreukbaar, onverbreekbaar*): 1 *God is* –; *de –e Geest*; *de –e Drievuldigheid*; 2 *de –e Schrift*, de Bijbelboeken; *het –e land*, Palestina; *de –e stad*, Jeruzalem; *de –e Familie*, [a]) het gezin te Nazareth: Maria, Jozef en het kind Jezus, [b]) de voorstelling er van, [c]) Aartsbroederschap van die naam; *het – college*, R.-K. het college der gezamenlijke kardinalen; *een – Sacrament*, b.v. het Doopsel; *de –e olie of het –-Oliesel*, de door een bisschop gewijde olie om stervenden te zalven; *de –e stoel*, [a]) de Roomse curie, [b]) de paus; *de –e vader*, de paus: zie ook vat; fig. *een –e stilte*, eerbiedwekkend; *een –e eerbied*, diepe; zie ook huisje; *niets is hem* –, niets ontziet hij; 3 *de –e Petrus en Paulus*; *de –e Martelaren*; 4 *een – recht*; *de –e band des huwelijks*; *mijn woord is mij* –; *het is – waar*; *zich – voornemen om*, vast; *het is mij –e ernst*, diepe; nog: *hij is er nog – bij*, steekt als hoogst voortreffelijk bij iets af; *hij is een deugniet, maar hij is – bij zijn broer*.
hei'ligavond, m. (*avond vóór een R.-K. feestdag*): – *houden, krijgen*, vacantie.
hei'ligbeen, o. (*de vijf vergroeide heiligbeenwervels aan de achterzijde v. h. bekken*).
hei'lig colle'ge, o.; zie heilig 2.
hei'ligdom, o. –dommen (*tempel, heilige plaats*; ook: *heilig voorwerp, reliek, reliquie*).
hei'ligdomskamer, v. –s (R.-K. *vertrek, waarin de reliekenschat ener kerk bewaard wordt*); **–domsvaart,** v. –en (*bedevaart naar de reliquieën van Heiligen*; *plechtige toning er van, het processiesgewijze ronddragen*): *de – is in Maastricht om de 7 jaar*.
hei'lige 1 m. en v. –n (*iem., die door de R.-K. kerk is heilig verklaard*, d.i. die na zijn of haar dood openlijk b.v. in kerken vereerd, niet aanbeden, mag worden. Voor heiligverklaring is eerst nodig de zaligverklaring of beatificatie; daarna volgt pas de heiligverklaring of canonisatie): *hij is geen* –, heeft ook zijn menselijke zwakheden; **2** Bijbel: *het – der heiligen*, het gedeelte v. d. tempel van Jeruzalem, waar de arke stond; het was door een voorhang afgescheiden en mocht alleen door den Hogepriester betreden worden op de Grote Verzoendag.
hei'ligedag, m. –dagen (*kerkelijke feestdag* inz. *in de week vallende*).
hei'lige der hei'ligen, zie heilige **2.**
Hei'lige Fami'lie, v.; zie heilig 2.
Hei'lige Geest', zie heilig 1.
Hei'lige Land', o.; zie heilig 2; **–land'-stichting,** v. (*bij Nijmegen, nabootsing der H. plaatsen in en om Jeruzalem*).
hei'ligen, heiligde, h. geheiligd (1 *wijden aan God*; 2 *heilig doen zijn*; 3 *als heilig erkennen*): 1 *heilig mij alle eerstgeboornen*; 2 *het doel heiligt de middelen*; *Uw naam worde geheiligd*; 3 *de Sabbat* –, in ere houden.
hei'ligenbeeld, o. –en (*afbeelding of beeld van een heilige*).
hei'ligengraven, o. mv. (*grafplaatsen van heiligen* inz. *in O.-I. van zogenaamde Mohammedaanse heiligen*).
hei'lige o'lie, v.; – **Schrift,** v., ook: de Schrift, v. –en; – **stoel,** m.; – **vader,** m.; – **vaten,** o. mv.; zie telkens heilig 2.
hei'ligheid, v. (*het heilig-zijn*): *de – van een eed*, hoge waardij; *Zijne Heiligheid* (*de Paus*), titel van den paus; zie Bijlage **III.**
hei'ligmaker, m. –s; zie hijlikmaker.
heiligsehen'dend, bn. (*het heilige schendende*): *een –e daad*, onterend; ook: **–schen'nend; –schen'der,** m. –s (*iem., die het heilige* [*persoon, plaats of zaak*] *schendt*); ook: **–schen'-ner; –schen'nis,** v. –schennissen (*ontering, schending van heilige godgewijde personen, plaatsen enz.*); Z.-N. –schenderij', v. –en.
hei'ligverklaring, v. –en (*plechtige pauselijke mededeling, dat een der zaligen wordt opgenomen in de Canon der Heiligen*).
heil'loos, bn., bw.; heillozer, –t of meest – (1 *verderfelijk, rampzalig*; 2 *zijnde zonder heil*; *slecht*): 1 *een heilloze raad, die heilloze oorlog*; 2 *een – leven leiden*; *een heilloze daad*.
heil'rijk, bn., bw. (*zegenrijk, vol heil*): *–e gevolgen, –e waarheden*.
Heils'leger, o. of *Leger des Heils*; het – is een godsdienstig-maatschappelijke stichting, de redding der zondaars beogende, van den Methodistischen predikant W. Booth (1865), en als een militaire corporatie georganiseerd (1877); Eng. Salvation-Army.
heil'soldaat, m. –soldaten (*lid van het Heilsleger*): *de laagste rang is de rang van bekeerling „onder de vlag", daarop volgt de –, die o. a. leider van een bijbelklasse kan zijn*.
heil'staat, m. –staten (*de* [*theoretisch gedachte*] *staat, waarin ieder burger gelukkig is*, inz. ir.): *de communistische* –.
heil'wens, m. –en (*gelukwens*).
heil'zaam, bn.; heilzamer, –st (*heil of genezing, geluk aanbrengend*): *een – geneesmiddel*; fig. *heilzame lessen*; **heil'zaamheid,** v.
heim, o.; zie heem.
hei'machine, v. –s (*heitoestel*).
Heim'dal, m., Germ. myth. zoon v. Odin en Frigga: wachter bij de regenboogbrug, die naar Asgard leidt; zie Giallarhoorn.
hei'melijk 1 bn. (*in 't geheim*; *geheim gehouden*; *ongemerkt*; Z.-N. *gluiperig*): *een – verdriet*; Z.-N. *een –e deugniet* Z.-N. *een –e*, gluiperd; **2** bw. (*steelsgewijze, in 't geheim*):

hij sloop – de kamer uit; hij lachte –.
heim'pje, o. –s (*huiskrekel*).
heim'wee, o. (*ziekelijk verlangen naar het heem,* d. i. *naar huis*): *– hebben, krijgen.*
Hein, m. –en (*vóórnaam*): *vriend –* of *magere –,* de dood; *Heintje Pik,* de duivel.
hein'de, alleen in zegsw.: *– en ver,* dichtbij en veraf, naar alle zijden.
hei'ning, v. –en, heininkje (*heg, schutting*).
hei'paal, m. –palen (*paal, bestemd om ingeheid te worden, funderingpaal*).
heir, –'baan enz.; zie heer en samenst.
hei'rook, m.; zie heidamp.
hei'sa, tw., uiting van ijver, vreugde, blijdschap (*flink, lustig*): *– – hopsasa!* (s = s).
hei'stelling, v. –en (*het toestel, waarin het heiblok hangt*).
heis'teren, heisterde, h. geheisterd (*overhoop halen, rumoer, rommel maken*; Z.-N. *morsen*); gew. in N.-N. en Z.-N.
heit'je, o. –s (Barg. *kwartjesvinder*).
hei'toestel, o., m. –toestellen (*werktuig, om te heien*).
hek, o. hekken (in het alg. *traliewerk van staken of latten; afscheiding of omheining uit staken, staven, palen enz.; raam- of traliewerk tot sluiting v. e. toegang, afsluitend latwerk; als een deur draaiend traliewerk*): *een ijzeren –, een stevig –; in het –je zitten,* doophek (van de doopmoeders); zegsw. *de hekken(s)* (of: *bordjes*) *zijn verhangen,* de omstandigheden zijn veranderd; zie dam.
I. he'kel, m. –s (*werktuig, om het vlas en de hennep van de scheven te reinigen: blok met opstaande draadspitsen, vlaskam*): fig. *iem. over de – halen,* [a]) scherp beoordelen, [b]) kwaadspreken van iem.; Z.-N. *met zijn gat op een – zitten,* [a]) niet stil zitten, [b]) zich in een hachelijke positie bevinden.
II. he'kel, m. (misschien Duits: Ekel = walging; *tegenzin, afkeer*): *een – hebben aan.*
he'keldicht, o. –en (*gedicht, waarin gebreken, ondeugden gegispt worden*): de –en van Vondel: *Roskam en Harpoen;* **–dichter,** m. –s (*schrijver van hekeldichten*).
he'kelen, hekelde, h. gehekeld (1 laatste vlasbewerking: [*gezwingeld*] *vlas of hennep over de hekel halen*; 2 fig. *berispen, doorhalen, over de hekel halen*): 1 *men hekelt het vlas om de draden of vezels van elkaar los te maken;* 2 fig. *iems. gedrag –; toestanden –.*
he'kelig, bn. (*scherp, bits, vitterig*).
he'keling, v. –en (*de daad v. hekelen*; fig. *gisping*; Z.-N. *bestraffing, afranseling*).
he'kelschrift, o. –en (*spotschrift, smaadschrift*); **–vers,** o. –verzen (*–dichtje*).
hek'ken, o. –s, hekkentje; zie hek.
hek'kenspringer, m. –s (*wilde knaap; kwant, snuiter*).
heks, v. –en (*toverkol: vrouwelijk wezen, dat kan toveren* inz. *de mensen schade toebrengt en kwelt*; scheldn. *lelijk oud wijf*); fig. sluw, schalks meisje: *die kleine –.*
hek'sen, hekste, h. gehekst (*toveren,* inz. *door een vrouwelijk wezen of heks*): zegsw. *ik kan niet –,* iets moeilijks snel en goed doen.
hek'senbezem, m. –s (*kraaiennestachtige takkenbundel in bomen,* inz. *veroorzakt door schimmels, vroeger aan boze geesten toegeschreven*); **–dans,** m. –en; zie Bloksberg; **–ketel,** m. –s (*ketel, waarin de heksen allerlei kruiden tot toverdranken koken*): fig. *de Balkan, de – v. Europa;* **–kring,** m. –en (*kring, gevormd door paddenstoelen, doordat het centrum geen voldoende voedingsstoffen bevat*): de – werd toegeschreven aan het dansen van heksen; **–meester,** m. –s (*tovenaar*; fig. *bolleboos*); **–proces,** o. –processen (gesch. *rechtsgeding tegen een vrouw, van toverij aangeklaagd*); **–sabbat,** m. –sabbatten; zie Bloksberg; **–toer,** m. –en (*moeielijk werk*); **–weegschaal,** v. (b.v. *te Oudewater; er werden van toverij verdachten op gewogen, hadden zij hun natuurlijk gewicht, dan kregen ze van 't stadsbestuur een vrijbrief*); **–werk,** o. (*toverij*): zegsw. *dat is geen –,* geen moeilijk werk.
hekserij', v. –en (*het heksen, toverij*).
hek'sluiter, hek'kensluiter, m. –s (*laatste van een stoet*; fig. *het jongste kind in een talrijk gezin*).
hek'werk, o. –en (*latten, palen, ijzerwerk van een hek*): scheepst. *open –,* zonder verschansing.
hek'wieler, m. –s (*platboomd* [*stoom*]*vaartuig voor plassen en ondiepe rivieren, door twee achter het vaartuig uitstekende scheprraderen* [ook: *één groot rad*] *voortbewogen*); ook, hek'wielstomer, -stoomschip.
I. hel, v. (*onderwereld, dodenrijk*; later: *plaats der eeuwige straf*): fig. *nu is zij (de aarde) vaak een –,* plaats van ellende, van leed, tegenst. van paradijs; *een – op aarde,* een bitter treurig lot; *loop naar de –,* verwensing; *donker als de –; hij vloekt alle duivels uit de –,* hemeltergend; ook, helle.
II. hel, bn., bw.; heller, –st (1 Z.-N. of vero. van geluid: *helder klinkend*; 2 van licht: *blinkend; glanzend; onverduisterd schijnende enz.*): 1 *een helle toon, stem;* 2 *een – licht, een helle gloed;* nog (gew. en Z.-N.): *een – ventje,* slim, levendig.
I. He'la, v., Germ. myth. godin der Onderwereld, dochter van Loki.
II. he'la, tw., om iem. te roepen of tot kalmte aan te sporen.
helaas' (zie eilaas), tw., uitroep van smart, droefheid: *–, hij stierf! – niet!*
held, m. –en (1 *dapper strijder, iem., die uitblinkt door dapperheid en moed*; 2 fig. *iem., die in zijn kring bijzonder uitmunt of de aandacht trekt*; 3 *hoofdpersoon*): 1 *strijden als een –; Tromp was een –;* 2 *zij is geen – op het water; de – van de dag;* 3 *de – van een roman.*
hel'denboek, o. –en (*verzameling van oude heldenzangen*); **–daad,** v. –daden (*roemvolle, dappere daad*); **–deugd,** v. –en (*deugd v. e. held, dapperheid, manmoedigheid*); **–dicht,** o. –en; zie epos; **–dichter,** m. –s (*schrijver v. e. heldendicht*): *Bilderdijk was ook –;* **–dood,** m. (*de dood van of als een held*): *de – gestorven,* op het slagveld; **–moed,** m. (*moed van of als een held*): *met –.*
hel'denode, v. –n (*ode ter ere van een held, of een grootse gebeurtenis*); **–sage,** v. –n (*oude helden-overlevering in dichterlijke vorm*); zie Nibelungenlied: de – hangt samen met de oerhistorie v. e. volk; **–tenor,** m. –s (*tenor, die de rol van held in een opera vervult*); **–tijd,** m. (van een volk: *de tijd van roemrijke daden te land en ter zee*); **–zang,** m. –en (*heldendicht*); **–zanger,** m. –s (*dichter van een heldenzang*).
hel'der, bn., bw.; helderder, –st (1 *klankvol*; 2 *glanzend, klaar, licht*; 3 ook fig. *duidelijk; scherpzinnig*; 4 *zuiver, zindelijk, rein, pro-*

per): 1 *–e tonen*, sonoor; *– klinken*, niet dof; 2 *een –e dag, een –e lucht*, niet betrokken; *die lamp brandt –; zijn ogen staan –*, niet dof; *– water*, niet troebel; fig. *iets in een – licht plaatsen*, volkomen duidelijk maken; 3 *een – betoog, een – oordeel, een – hoofd, een zaak – inzien*; 4 *dit linnen is niet –, maar goor*; *een –e keukenmeid*; zie brandhelder; **–blauw,** bn. (*lichtblauw*) evenzo: *–bruin, –geel, –rood*; **–heid,** v. (*het helder zijn* [*in alle betekenissen*]): *de – van een kleur, van linnengoed, van een zangstem, een betoog*; **–ziend,** bn. (*duidelijk ziende met het oog des verstands, scherpziend*): *een – man*; *mevrouw Leoni, helderziend' medium*; zie clairvoyante = helderzien'de.

heldhaf'tig, bn., bw. (*de eigenschappen van een held hebbende, manmoedig, dapper, onversaagd*): *een – strijder*; *een –e verdediging*; *– verdedigen*; *een – besluit*, kloek.

heldhaf'tigheid, v. (*heldenmoed*).

heldin', v. heldinnen (*vrouwelijke held*; *hoofdpersoon*): *de moeder een –! de – v. e. roman.*

he'legaar, –gaar', he'legans, –gans', bw. (*helemaal*), volkst.

he'lemaal, –maal', bw. (*geheel en al*): *dat is – verkeerd*; *en kom je – van den Helder*, zo ver weg? *ben je nu – (gek)? – niet!* krachtige ontkenning.

I. he'len, heelde, h. geheeld (*verbergen, geheimhouden*; *aan het oog onttrekken*): *gestolen goed –*; *iets voor iem. –*; zie heling **I.**

II. he'len, heelde, h. (1), i. (2) geheeld (1 *genezen, heel maken*; 2 *heel worden*): 1 *de tijd zal die wonde wel –*; 2 *de wonde heelt goed.*

He'lena, v., myth. de schone vrouw van den Spartaansen koning Menelaüs, dochter van Zeus, door Paris geschaakt; deze roof gaf aanleiding tot de Trojaanse oorlog, ± 1200 v. C.; zie Ilias, Hector.

he'lendal, bw. (uit: *heel ende al*): *je bent – mis*, helemaal; gew.

he'ler, m. –s (*iem., die gestolen goed koopt of heelt*): *de – is zo goed* (*strafbaar*) *als de steler*; *zonder –s geen stelers.*

helft, v. –en (*één der twee gelijke delen, waarin iets verdeeld is*): *de – v. e. appel, de – v. e. erfenis*; *ik ben op de –*; *ik verstond de – niet*, een groot gedeelte; *meer dan de –*; *de – minder*; *tot op de –*; zegsw. *de andere – is ook zo*, hou maar stil, 't is genoeg.

Hel'hond, m.; zie Cerberus.

He'licon, m. (Gr.-Lat. myth. *berg bij de golf van Corinthe, met de bron Hippocrene, aan Apollo en de Muzen gewijd*).

helicoptè're, v. –s (Fr. [Gr. helikos = schroefvormig, pteron = vleugel]: *vliegmachine, die loodrecht naar boven kan stijgen, windmolenvliegtuig* of *auto-giro-vliegtuig*).

I. he'ling, v. (rechtst. *enig door misdrijf verkregen voorwerp opzettelijk kopen, inruilen, in pand nemen, als geschenk aannemen of uit winstbejag verbergen*).

II. he'ling, v. (*genezing*): *tot – van een wonde.*

helio . . ., van Gr. helios = zon.

heliograaf', v. –grafen (*toestel om de zon te fotograferen*; *optische seingever door middel van zonlichtflikkeringen en draaibare spiegel*); **–gram',** o. –grammen (*heliographisch bericht*).

He'lios, m., Gr. myth. Zonnegod, met Apollo (zie ald. en Titan) vereenzelvigd.

helioscoop', m. –scopen (*zonnekijker*, inz. *voor graadmetingen*; *toestel aan een verrekijker tot bescherming der ogen bij het observeren der zon*; *een kijker met zulk toestel*).

helistroop' 1 m. en v. –tropen (*lichtseingever*); 2 v. –tropen (*paarsachtige bloem*; Lat. heliotropium; *paarse kleur*; *zeker parfum*).

he'lium, o. (Gr.-Lat. *zonnegas, zeer ijl gas, o. a. veel voorkomende in de lichtomhulsels om de zon, zeer moeielijk vloeibaar te maken en daarom gebruikt als thermometervulling bij het meten van lage temperaturen*).

Hel'las, o. (*Midden-Griekenland*; *de Peloponnesus*; *de door ligging en beschaving bij Griekenland behorende eilanden*; *Griekenland*).

hel'lebaard, v. –en (*lans of piek met dwarsbijl*); **–baardier',** m. –en, –s (geschied. *krijger, man gewapend met een hellebaard*; *bewaker bij sommige vemen*).

hel'lebrok, m. - brokken (eig. *iem. voor de hel*: *booswicht!*); **–kind,** o. –eren.

hel'ledonker, bn. (Z.-N. *zeer donker*).

Helleens', bn., bw. ([*als*] *van, eigen aan de Hellenen*): *de –e beschaving.*

hel'len, helde, h. geheld (1 *overhangen, afhellen, glooien*; 2 fig. *neigen, trekken naar*; 3 Z.-N. *doen hellen*): 1 *die rotsen – naar deze kant*; *een hellend terrein*; zegsw. *zich op een –d vlak bevinden*, in gevaar; 2 fig. *naar iems. zijde –*; 3 *het hoofd, een vat –.*

Helle'nen, m. mv. (*naam der oude Grieken*).

Hellenis'me, o. (*de na Alexander den Groten heersende Griekse cultuur*).

Hellenist', m. –en (*kenner der oud-Griekse taal en cultuur, voorstander der Grieken*).

Hel'lespont, m. (Gr.-Lat. pontus = zee: *Zee van Marmora*); zie Dardanellen.

hel'lestraf, v. –straffen (*straf der hel, hellepijn*); **–vaart,** v. –en (*nederdaling van Christus in het voorgeborchte*; in het alg. *gang ter helle* d. i. *ter onderwereld*): *Ton'dalus' –*; **–veeg,** v. –vegen (*kwaadaardig wijf*); **–wagen,** m. (Z.-N. *de grote Beer, heurst*); **–wicht,** o. –en (*kind der hel*; fig. *booswicht*).

hel'lig, bn. (*boos*): *– worden, iem. – maken*, toornig, wild, woest; gmz.

hel'ling, v. –en (1 *het hellen, schuine stand*; 2 *hoek v. e. lijn, of v. e. vlak met e. horizontaal vlak*; 3 *glooiing*): 1 *de – van het terrein is te groot*; 2 *de – der aardas*; 3 *de – oplopen.*

I. helm, m. –en, helmpje (van ridders, brandweerlieden: *metalen, leren enz. hoofddeksel*; bij krijgslieden: *stormhoed*; bij een duiker: *omhulsel van het hoofd wegens gelijkenis met een vizierhelm*; 2 *vlies over het aangezicht v. e. pasgeboren kind*): 1 *veren op de –en*; *het vizier van de –*; 2 zegsw. *met de – geboren zijn*, [a]) met de gave der voorspelling; [b]) in Z.-N.: altijd geluk hebben.

II. helm, v. (*duingras* inz. *aangekweekt tegen zandverstuiving*; Lat. calamagrostis arenaria; *zandhaver*); **–'beplanting,** v. –en.

III. helm, m. (Z.-N. *galm*); **–en,** helmde, h. gehelmd (Z.-N. *galmen, weergalmen*).

helm'draad, m. –draden (*steel v. d. meeldraad*).

helm'duiker, m. –s (*duiker, die in een duikerpak met duikerhelm zijn werk verricht*).

helmet', o. –metten (o.-Fr., lit. t. *helm*).

helm'hoed, m. –en (*hoofddeksel in de vorm v. e. helm, zoals vroeger b. v. „kolonialen" droegen*).

helm'kruid, o. (*leeuwenbekachtige plant*; Lat. scrophularia); **–plant,** v. –en (helm **II**); **–stij'ligen,** v. mv. (*planten, waarbij de meeldraden vergroeid zijn met de stijl*).

helm'stok, m. –stokken (scheepst. *roerpen of roerstok, vooral op binnenschepen*).
helm'teken, o. –s (wapenk. *erfelijk versiersel boven op de helm*).
heloot', m. heloten (Gr.-Lat. helotes: *Spartaanse lijfeigene*): zegsw. *een volk van heloten,* een volk van slaven.
hel'pen, hielp, h. geholpen (1 *hulp verlenen, bijstaan*; 2 *baten*; 3 in een winkel: *bedienen*): 1 *iem. bij zijn werk –; wacht, ik zal je aan* (of: *bij*) *je Frans werk helpen*; *iem. met geld –*; 2 *dat geneesmiddel zal wel –; het zal u niet veel –; alles helpt*; *kinine helpt tegen koorts*; 3 *wordt u al geholpen?* nog: zegsw. *daar is geen – aan,* is niets aan te doen; *ik kan het niet –,* er niets aan doen; *iem. aan een betrekking –,* bezorgen; eed: *zo waarlijk helpe mij God almachtig*; refl. *zich van kant –,* zelfmoord plegen; *zich zelf door de wereld –*; zie stro, wal, wereld; **hel'per,** m. –s (*iem., die helpt*); **help'ster,** v. –s.
help'zeel, hulp'zeel, o. –zelen (*draagkruiszeel*;vroeger: *elk d.bretels*); Z.-N. halsband.
hels, bn., bw. ([*als*] *uit, of, van de hel, er thuis behorend*; fig. *afschuwelijk*): *de –e vijand*; fig. *– lawaai, een – plan*; *'t is om – te worden,* erg nijdig; *–e steen,* la'pis inferna'lis, zilvernitraat; *een –e machine,* door een uurwerk geregelde bom enz.; *– liegen.*
Helve'tië, o. (*Rom. naam van Zwitserland*); **–tiër,** m. –s (*Zwitser*); **–tisch,** bn., bw.
I. hem, tw. (klankn.), ook: **h'm, hum!** geluid, om b.v. iems. aandacht te trekken, ongelovige spot te kennen te geven enz.
II. hem, pers. vnw. voorwerpsvorm.
hemd, o. –en (*onderkledingstuk van linnen, katoen enz.* [*op het blote lijf gedragen*]): *een linnen –; een Engels –*; zie zijdenhemdjes; *tot op het – nat*; zegsw. *iem. het – van 't lichaam vragen,* het allerlaatste van hem willen weten; *het – is nader dan de rok,* [a]) ieder is zich zelf het naast, [b]) bloedverwanten gaan vóór vreemden; *geen – aan 't lijf hebben,* doodarm zijn; *iem. tot op het – uitkleden, uitschudden,* van alles beroven; *in zijn – staan,* fig. [a]) in grote verlegenheid, beschaamd, [b]) van alles beroofd zijn.
hem'denkatoen, o.; **–linnen,** o. (*stof voor hemden*); **–naaister,** v. –s.
hemd'rok, m. –rokken (*mannenborstrok*).
hemds'boord, m. –en (*hals- of handboord v. e. hemd*); **–knoop,** m. –knopen; **–kraag,** m. –kragen.
hemd'slip, v. –slippen.
hemds'mouw, v. –en: *in zijn –en.*
he'mel 1 m.; bet. 1 –en; bet. 2 en 3 –s, hemeltje (1 *het uitspansel, schijnbaar gewelf boven de aardvlakte*; 2 bij verg. *wat op een hemel gelijkt, aan een hemel doet denken*; 3 *de geschilderde hemel op schilderijen*; 4 *het hemelrijk, plaats van volmaakt geluk door het bezitten van God*; 5 bij overdr. *heerlijk oord, schone landstreek*): 1 *de –en verkondigen Gods eer*; *de – betrekt*; bij uitbr. de ruimte tussen het hemelgewelf en de aarde; *de vogelen des –s*; fig. *iem. tot de – toe prijzen*; *onder de blote –,* in de open lucht; ook, luchtstreek: *onder de zuidelijke – geboren*; *de politieke –,* de politieke toestand; 2 *de – van een ledikant, een troon*; 3 *de – van dit schilderij is te blauw*; 4 *in de – komen*; *God in de –*; *ten – varen*; zegsw. *– en aarde bewegen,* alles in rep en roer brengen om zijn doel te bereiken; *in de zevende – zijn,* in de wolken; *dat schreit ten –,* eist wraak van God; bij overdr. God: *de – zegene u*; *dat geve de –*; 5 *de menisten–,* de Vechtstreek, waar de rijke Doopsgezinden hun buitens hadden; **2** tw. (*uitroep* o.a. *van medelijden*): *–, help! goede* (of: *goeie,* of: *lieve*) *–!* ook: *–tje lief!* z. heden.
he'melas, v. (*denkbeeldige spil, waarom de hemel met al zijn sterren wentelt*).
he'melbestormer, m. –s (myth. *Uranus met zijn zonen,* nl. *de Titanen en de Giganten, die Jupiter wilden ontkronen, maar in de Tartarus werden geslingerd*); **–bol,** m. –bollen (*hemellichaam, ster*; ook: *hemelglobe*); **–boog,** m. –bogen (*hemelgewelf*).
I. he'melen, hemelde, i. gehemeld (*sterven*): *het kindje is gehemeld.*
II. he'melen, hemelde, h. gehemeld (*schoonmaken, opknappen, in orde brengen*); gew.
he'melgewelf, o. (*hemelkoepel, uitspansel*); **–globe,** v. –s (*houten, metalen enz. bol, die het uitspansel met al de sterren voorstelt*); verg. aardglobe; **–heer,** m. (*God*); **–hoog,** bn., bw. (*buitengewoon hoog*): *–hoge bergen*; zegsw. *iem. – verheffen*; **–ing,** m. en v. –en, vr. ook **–inge** (*engel of gelukzalige*; ook: *Chinees*); **–lichaam,** o. –lichamen (*zon, maan, ster, planeet*); **–licht,** o. –en (*ster, lichtende hemelbol*); **–pool,** v. –polen (*uiteinde van de hemelas*); **–rijk,** o. (*het rijk des hemels*; *verblijf der zaligen*): *het – beërven.*
he'mels, bn., bw. (1 *van of uit de hemel*; *zich in de hemel bevindende*; 2 fig. *verheven, zeer schoon*): 1 *onze –e Vader*; *de –e geesten*; 2 *–e muziek*; nog: *het –e rijk,* China.
he'melsblauw 1 bn. (*blauw als de hemel*): *een – lint*; **2** o. (*hemelsblauwe kleur, verf*).
he'melsbreed, bn., bw. (1 fig. *zeer breed of groot*; 2 *in een rechte lijn*): 1 *een – onderscheid, verschil*; 2 *– is het één uur*; **–breedte,** v. (*afstand volgens de rechte lijn of langs een meridiaan, kortste weg*).
he'melschrift, o. (*witte letters van rook door een vliegtuig tegen de hemel geschreven* b.v. met reclamedoeleinden).
he'melsgezind, bn. (*vroom, godvruchtig*).
he'melstreek, v. –streken (*luchtstreek*).
he'melt, v. –en; zie emelt.
he'meltergend, bn., bw. (eig. *God tergend*; *godslasterlijk*): *–e taal, – vloeken.*
he'meltrans, m. –en (*trans des hemels*; *hemel*): *de sterren flikkeren aan de –.*
he'meltroon, m. (*de troon Gods in de hemel*): *de Godheid op haar –.*
he'melvaart, v. (*vaart of gang ten Hemel* inz. *van Christus of Maria*; *het feest*).
He'melvaartsdag, m. (*Christelijke feestdag, 40 dagen na Pasen, ter herdenking van het feit, dat Christus van de Olijfberg ten hemel opsteeg*), Hand. 1 : 9–12.
He'melvader, m. (*God*): *de goede –.*
he'melval, m. (eig. *wat uit de hemel valt* inz. *verheven en heerlijke taal*): *een dichter behoort – en de taal der Goden te spreken*; **–vuur,** o. (*bliksem*); **–waarts,** bw., bn. (*ten hemel*): *zij sloeg de ogen –*; *een –e beweging*; **–water,** o. (*regen*).
hemerotheek', v. –theken (Gr. hemera = dag: *bibliotheek van vlugschriften, tijdschriften, dagbladen enz.*).
hemi . . ., Gr. = half.
hemicy'clus, o. –cyclussen (*halve cirkel, halfcirkelvormig gewelf*); **–sfeer',** v. –sferen *half-*

rond; de helft van een hemel- of aardbol).
hemisti'che, v. -n of -s (Fr. [Gr. stichos = rij, vers]: *halve [vers]regel*, inz. *halve alexandrijn*); Lat. **hemisti'chium,** o. hemistichia.
hem'men, hemde, h. gehemd (*een kuchend geluid maken*, nl. „*hem*"): *velen – vóór te spreken of te zingen*; zie hem **I.**
I. hen, pers. vnw. 4de nv. mv.
II. hen, v. hennen, hennetje (verwant met *haan*: *kip*).
hen'diadys, v. (Gr. *stijlfiguur*: letterl. *één door twee*, d. i. *één begrip door twee begrippen uitgedrukt*): b.v. *kruid en kleur*, kleurig kruid; *mensenvonden en verfoeisels*, verfoeilijke mensenvonden. (dys = dis).
Hen'drik, m. Hendrikken (*mansnaam*): *een brave –*, (spottend) een zoete jongen: hoofdpersoon in een algemeen gebruikt leesboekje van Nicolaas Anslijn, 1777–1838.
he'nen, bw.; lit. t., vero. voor heen.
heng, v. -en (*deurhengsel*).
hen'gel, m. -s, hengeltje (*hengel-, visroede met lijn en haak*): *de gouden –*; zie hoek.
hen'gelaar, m. -s (*iem., die hengelt, die met een hengel vist*); **hen'gelaarster,** v. -s.
hen'gelen, hengelde, h. gehengeld (1 *met de hengel vissen*; 2 [*voortdurend*] *moeite doen om iets te krijgen of te vernemen*; 3 ton. *niet rolvast zijn, op den souffleur spelen*): 1 *hij zit te –*; *naar snoek –*; *een liefhebber van – zijn*; 2 *naar complimentjes, naar een baantje –*; 3 *die acteur hengelde weer erg*.
hen'gelmand, v. -en (*mand met deksel en een hengsel om aan de arm te dragen*).
hen'gelroe(de), v. -roeden (*hengel*): (*hij*) *trekt spartelvissen uit de vijver met zijn gebogen –*; **-snoer,** o. -en (*snoer, waaraan de hoek hangt*); **-stok,** m. -stokken (*-roe*).
heng'sel, o. -s (1 [*beweegbare*] *beugel, waaraan men iets kan dragen, optillen*; *gebogen handvat*; 2 *scharnier, waarin de deur hangt*): 1 *het – v. e. emmer*; 2 *de deur uit de -s lichten*; **-mand,** v. -en (*hengelmand*).
hengst 1 m. -en (*mannetjespaard*); **2** v. -en (*sterk binnenvaartuig, op de Waal, de Yzer, de Schelde*); ook, hingst.
Heng'stebron, v. (myth. *Hippocreen*): *uit de – hebben gedronken*, dichter zijn.
heng'sten, hengstte, h. gehengst (stud. *trouw collegelopen, hard blokken*); z. vossen.
hengst'veulen, o. -s (*mannetjesveulen*).
hen'ker, m. -s (*beul*); vero.
hen'na, v. (*uit planten* [*henna*] *bereid oranjerood kleurmiddel voor nagels enz.*).
hen'negat, o. (*eirond, cirkelvormig gat, door hetwelk de schacht van het roer binnen boord komt*; officiersloep: *stuurstoel*).
hen'nep, m. (*éénjarige plant, van de vezels maakt men touw en grof linnen voor zeilwerk*; Lat. cannabis sativa): *de mann. planten heten* gelling, *de vr.* zaailing; **-afval,** o.; zie hede; **-braak,** v. -braken (*werktuig om de hennepstengels te braken*); **-en,** bn. (*van hennep*): zegsw. *door het hennepen venster kijken*, opgehangen zijn; **-garen,** o. -s (nl. *van hennepvezels*); **-olie,** v. (nl. *uit hennepzaad*): *de – wordt bij 't zieden van groene zeep gebruikt*; **-teelt,** v.; **-zaad,** o. -zaden; **-zeel,** o. -zelen (*hennepen* [*hulp*]*zeel*).
Henri-qua'tre, m. (Fr. *puntbaardje, sik*).
hen'ry, v. (*eenheid van electriciteit en magnetisme* genoemd naar Jos. Henry, Amerikaans natuurkundige 1797–1878).
hens, mv. (Eng. hands: scheepst. *handen*): *alle – aan dek! alle – rijzen!* [a]) alle matrozen op 't dek, [b]) fig. er is gevaar.
hens'beker, hen'zebeker, z. hanzebeker.
heortologie', v. (Gr. heorte = feest: *leer*[*boek*] *der R.-K. kerkelijke feesten*); **-lo'gium,** o. (Lat. *kalender der kerkelijke feesten*), (Ned.) -s, heortologiën; (Lat.) heortologia. (g = g).
Hephaes'tus, zie Vulcanus; l. *Heefes'tus*.
hepta..., van Gr. hepta = zeven.
hepta'meter, m. -s (*zevenvoetig vers*); lees *me* in *meter* toonloos.
heptarchie', v. (*regering van zeven*; inz. *het Zevenrijk, in 828 in Engeland gesticht*).
I. her, bw. (*hier*; Z.-N. *opnieuw*): *paden, die – en der* (= daar) *het land doorkruisen*; *van eeuwen, van ouds –*, van lang verlopen tijden af; Z.-N. *van –*, opnieuw, verg. praefix in herdoen enz.
II. her, her're, v. herren; zie har.
He'ra, v., Gr. myth. de koningin der goden, gemalin van Zeus; Lat. Juno.
He'racles, m.; zie Hercules.
Heracli'tus, m. wijsgeer v. E'phese (± 500 v. C.), de wenende wijsgeer (Demo'critus, de lachende); *waar Heracliet' om schreit en Democriet' om lacht*, nl. de wereld.
hera'demen, herademde, h. herademd (*weder adem scheppen*; fig. *bijkomen*).
heral'dica, v. (*heraldiek* **1**). [*ge*).
heral'dicus, m. heraldici (Lat. *wapenkundi-*
heraldiek', Fr. héraldique, **1** v. (*wapenkunde, geslachtswapenleer*); **2** bn. (*de wapenkunde betreffende*): *-e kleuren*: *lazuur* (blauw), *keel* (rood), *goud* (geel), *zilver* (wit), *sabel* (zwart), *sinopel* (groen), *purper* (violet).
heraut', m. -en (*uitroeper*; *wapenkoning*, fig. *aanzegger, aankondiger*): de – was oorspr. iem., wiens taak het was voor een vorst plechtige bekendmakingen te doen, allerlei plechtigheden (bv. tornooien) te bestieren, zijn heer vooraf te gaan enz.
herbarist', m. -en; zie herborist.
herba'rium, o. (Ned.) -s, herbariën; (Lat.) herba'ria (Lat. herba = kruid: *kruidkundig handboek*; *verzameling v. gedroogde planten*).
her'beginnen, herbegon, i., h. herbegonnen (inz. Z.-N. *opnieuw beginnen*).
her'benoemen, -benoemde, h. herbenoemd (*opnieuw benoemen*): *iem. – als*.
her'berg, v. -en (eig. *logement*; thans: *café van mindere rang, tapperij*): *ergens zijn – nemen*; *laat in de – zitten*; zegsw. *de waarheid vindt maar zelden –*, goed onthaal.
her'bergen, -bergde, h. geherbergd (1 *huisvesting, nachtverblijf geven*; 2 *iem. tot verblijf dienen*): 1 *verdoolden –*; 2 *Amsterdam herbergt een geleerde, die....*
herbergier', m. -s (*iem., die een herberg houdt*: *waard*); **herbergier'ster,** v. -s.
her'bergklant, m. -en (*kroegloper*).
herberg'zaam, bn., bw.; herbergzamer, -st (1 *gastvrij*; 2 *bewoonbaar*): 1 *een – dak*; 2 *een – oord*; **herberg'zaamheid,** v.
her'besteden, herbesteedde, h. herbesteed (*opnieuw aanbesteden*); **her besteding,** v. -en: *– houden of doen van een bouwwerk*.
herbivoor', m. en v. herbivoren (*planteneetend dier*; scherts. *vegetariër*): *de koe is een –*.
herbo'ren, bn. (eig. *wedergeboren*; fig. *van een andere geest of zin vervuld*): *wij voelden ons als –*; *– in Christus*.

herboriseren, geherboriseerd (Fr. *botaniseren*). (s = z).
herborist', m. –en (Fr. herboriste: *kruidenzoeker, kruidenkenner, plantenverzamelaar*).
her'bouw, m. (*wederopbouw*).
herbou'wen, herbouwde, h. herbouwd (*opnieuw bouwen*): *de verwoeste huizen* –.
Her'cules, Gr. **He'racles 1** m. myth. de nationale held der Grieken, inz. der Doriërs, beroemd door zijn 12 reuzenwerken, waarvan één was het reinigen van de stal van Augi'as; **2** sterke man; **–arbeid,** m. (*reuzenwerk*); **–kever,** m. –s (*grote kever in Z.-Amerika, 13 cm lang*); **–knots,** v. –en (*zware knots, attribuut van Hercules*).
hercu'lisch, bn. (*fors gespierd, van buitengewone lichaamskracht*): *een –e gestalte.*
Hercuul', m. –s, –culen (Z.-N. *Hercules*; inz. *beroepsworstelaar op kermissen, athleet*).
Hercy'nisch, bn.: *het – woud in de Romeinse tijden* nl. in Midden-Duitsland, van de Rijn tot de Karpathen. (cy = sie).
herden'ken 1 herdacht, h. herdacht (1 *zich weder in de gedachte brengen*; 2 *de herinnering vieren*): 1 *hij herdacht zijn verleden*; *dankbaar* –; 2 *hij herdenkt heden zijn 25-jarige ambtsbediening*; **2** o.: *het zalig* –; **–ing,** v. –en (*het herdenken* inz. *gedachtenisviering*).
her'der, m. –s, herdertje (1 *scheper*, d. i. *hoeder van schapen enz.*; 2 *pastoor, predikant*): 1 *de – wordt geholpen door zijn hond*; 2 *de grijze* –; Bijbel: *de goede Herder*, d. i. Christus, Joh. 10 : 11; *gesticht van den goeden Herder*, R.-K. gesticht tot opneming van afgedwaalde vrouwen.
herderin', v. herderinnen, herderinnetje (*vrouwelijke herder*); **herderin'nenhoed,** m. –en (*strohoed met brede rand* [*en linten*]).
her'derlijk, bn. (*als van of behorende tot een herder*): *een – leven leiden*, landelijk; fig. *een – schrijven, de –e zegen*, nl. van de geestelijke overheid; *–e plichten*, geestelijke.
her'dersambt, o. (*het ambt van een geestelijke*); **–dicht,** o. –en (*gedicht over het landleven, pastorale*): *een lyrisch –, een dramatisch*–; **–fluit,** v. –en; **–hond,** m. –en (*schaapshond*); **–knaap,** m. –knapen (*jonge herder*); **–leven,** o. (*het leven v. e. herder, vooral idyllisch getekend*); **–lied,** o. –liederen (*lied voor herders*; *–dicht*); **–pijp,** v. –en (*fluit, schalmei*); **–spel,** o. –spelen (dichtk. *toneelstuk, waarin gebeurtenissen uit het landleven idyllisch worden behandeld, pastorale*): *Hoofts Granida is een* –; **–staf,** m. –staven (*stok met schopje van een herder*; fig. *bisschopsstaf*); **–tas,** v. –tassen ([*brood*]*tas v. d. herder*); **–tasje,** o. –s (plantk. *in het wild groeiende, kruisbloemige plant*; Lat. capsella bursa pastoris); **–volk,** o. –en (*volk v. herders, nomadenvolk*): *de oude Hebreërs waren een* –; **–zang,** m. –en (*herderslied*).
herdoen', herdeed, h. herdaan (inz. Z.-N. *opnieuw doen*).
herdoens', bw. (Z.-N. *opnieuw te doen*).
her'doop, m. (*wederdoop*).
herdo'pen, –doopte, h. herdoopt (*opnieuw dopen*): R.-K. *men herdoopt bij twijfel aan de geldigheid van de eerste doop.*
her'druk, m. –drukken (*nieuwe oplaag*).
herdruk'ken, herdrukte, h. herdrukt (*opnieuw ter perse leggen*): *een boek* –.
hereditair', bn., bw. (Fr. [Lat. hereditarius]: *erfelijk*): *een –e kwaal*; – *belast.*
herediteit', v. (Fr. [Lat. hereditas]: *erfelijkheid*).
he'rel, m. –s (*Z.-N.*; zie **heerd I**).
heremiet', m. –en; zie **hermiet.**
heremijntijd', tw., uitroep v. verbazing: *–! wat had mijn tante 't druk.*
heremita'ge, v. –s; zie **ermitage.**
he'renboon, v. –bonen (*prinsessenboon*).
he'rendiensten, m. mv. (O.-I. *verplichte dienst ten behoeve van een of den heer* [*landsheer, leenheer, overheid*], *bestaande in persoonlijke en lichamelijke arbeid om niet*; *een soort van belasting in arbeid, op Java en Madoera*; *sedert 1916 afgeschaft*).
here'nen, hereende, h. hereend (*weder vereni gen*; fig. *verzoenen*): *de verspreide bladen van een handschrift* –; *de tegenstanders* –.
he'renfiets, v. –en; **–huis, –huis',** o. –huizen (*ridderhofstede*; *deftig woonhuis*); vroeger: de Eerste Kamer in Pruisen en Oostenrijk; **–huizing,** v. –en (*herenwoning*).
here'nigen, herenigde, h. –enigd (*herenen*); **–ing,** v. –en (*het weder bijeenbrengen*; *het zich weder verenigen, verzoenen*; mil. *herzameling van troepen*): *de – der Kerken.*
he'renknecht, m. –s (*lijfknecht, lakei*).
he'renleven, o. inz. **–leventje,** o. in de zegsw. *een –(tje) leiden, hebben,* [a]) rijkelijk, gemakkelijk, lui en lekker, [b]) deftig, statig leven; **–molen,** m. –s; zie **dwangmolen**; **–woning,** v. –en (*–huis*).
heresie', v. heresieën (Fr. hérésie [Gr. hairesis = keuze, voorkeur]: *ketterij, dwaalleer*).
her'examen, o. –s (*een tweede examen*).
herfst, m. (*najaar*): *de – is het derde jaargetijde*, van 22 Sept.–21 Dec.; fig. *de – des levens*, de gevorderde leeftijd.
herfst'achtig, bn. (*lijkende op, als in de herfst*): *een –e dag*; *het wordt al* –.
herfst'bloem, v. –en (*bloem in de herfst bloeiende*; *herfsttijloos*; ook: *biggenkruid*); **–dag,** m. –en; **–draad,** m. –draden (*spinsel van kleine spinnen in de herfst zwevend door de lucht*); **–evening,** v. –en (*22 of 21 Sept.*); **–kleur,** v. –en; zie **–tint**; **–landschap,** o. –schappen (*najaarslandschap*; *schilderij, een herfstlandschap voorstellende*); **–maand,** v. –en (*September*); **–manoeuvres,** v. mv. (*legeroefeningen in het najaar*); **–sering,** v. –en (*in de herfst bloeiende sierplant*; Lat. phlox paniculata); **–tekens,** o. mv. (*tekens van de dierenriem in de herfst* nl. *Weegschaal, Schorpioen en Schutter*); **–tijd,** m.; **–tijloos,** v. –tijlozen (*lelieachtige, paarse weideplant, bloeiend in het najaar*; Lat. colchicum autumnale); **–tint,** v. –en (*kleurschakering in de herfst op bloemen en bladen*); **–weder** of **–weer,** o. ([*mistig, guur, winderig*] *weder in de herfst*); **–zanger,** m. –s (*vogel, die in de herfst nog zingt, b.v. een vink*); **–zon,** v. (*door nevels schijnende zon*).
herf'stig, bn. (*herfstachtig*).
herhaald', bn. (*meer dan eens geschiedend*): *–e malen*; *–e bezoeken*; **herhaal'delijk,** bw. (*telkens weer*): *ik heb u – gewaarschuwd.*
herha'len, –haalde, h. –haald (*nog eens* of *andermaal zeggen, doen, behandelen*): *iems. woorden* –, *iets tot vervelens toe* –; *het vroeger geleerde* –; refl. *zich* –, [a]) in herhalingen vervallen, [b]) zich telkens opnieuw voordoen; **–ing,** v. –en (1 *het herhalen*; 2 *dat, wat herhaald wordt*; *oefening om te herhalen*): 1 *in geval van* –; *in –en vervallen*; als rechtst. – *van*

misdrijf, recidive; 2 *schrijf de – tweemaal over.*
herha'lingsgetal, o. –getallen (*woorden op -maal, -werf, -keer*): *driemaal is een –*; **–oefening,** v. –en: mil. *de militairen van de lichting 1930 oproepen voor –en*; **–onderwijs,** o.; **–school,** v. –scholen (*school voor niet meer leerplichtige kinderen, om het geleerde te onderhouden en uit te breiden*).
herha'lingsteken, o. –s (muz. *teken, 'twelk aanduidt, dat* [*een deel van*] *een muziekstuk moet herhaald worden*, nl. ||).
he'rig, bn., bw. (*heerachtig, als een heer*).
her'ijk, m. (*vernieuwde ijk*): *de – van maten en gewichten*; **herij'ken,** men herijkte, h. herijkt (*opnieuw ijken*).
he'rik, v. (*kruisbloemige plant met goudgele bloemkroon*; Lat. sinapis arvensis).
herin'neren, herinnerde, h. herinnerd (vroeger: *erinneren*; *weder te binnen brengen, in 't geheugen terugroepen*): *iem. iets –*; *iem. aan iets –*; refl. *zich –*: *ik herinner mij dit niet*; *herinner je eens goed! herinner u mijner*, vergeet mij niet.
herin'nering, v. –en (*het iem., iets zich herinneren*; ook: *dat. wat men zich herinnert*; *aandenken*; ook: *geheugen*): *dat leeft voort in mijn –*; *hij had een flauwe – van zijn vader*; *ter – aan*; *iem. iets in – brengen.*
herin'neringsvermogen, o. (*het vermogen zich iets te herinneren*; [*veerkracht van het*] *geheugen*): *een uitstekend –.*
herkan'sen, herkanste, h. herkanst (Z.-N. *de kans opnieuw wagen*).
herkau'wen, –kauwde, h. herkauwd (1 *andermaal kauwen*; 2 fig. [*tot vervelens toe*] *herhalen*): 1 *runderen, geiten, schapen, herten –, zijn –de dieren*; 2 *honderdmaal iets –.*
herkau'wer, m. –s (*dier, dat herkauwt*): de maag der –s bestaat gewoonlijk uit: *pens, netmaag* of *muts, boekpens, lebmaag.*
herken'baar, bn. (*te herkennen*): *– aan*; *nauwelijks –*; **herken'baarheid,** v.
herken'nen, herkende, h. herkend (*weer- of terugkennen*): *iem. –*; *die vastenavondgek is niet te –*, niemand kan weten, wie hij is; *aan zijn taal heb ik hem herkend.*
herken'ning, v. –en (*het herkennen*).
herken'ningsteken, o. –s ([*afgesproken*] *teken, waaraan men iem. kan herkennen*): *een kokarde, een kleur kan als – dienen.*
herkeu'ren, herkeurde, h. herkeurd (*opnieuw keuren*): *ik laat me –*; **–ing,** v. –en (*tweede keuring*): *voor de militie–aanvragen.*
herkies'baar, bn. (*opnieuw kiesbaar*): *de aftredende leden zijn –*; **–heid,** v.
herkie'zen, –koos, h. herkozen (*andermaal kiezen*): *de aftredende leden werden herkozen*; **–ing,** v. –en (*tweede kiezing*).
I. herko'men, herkwam, i. herkomen (Z.-N. *bekomen* bet. 3).
II. her'komen, o. (*het afkomstig-zijn*).
her'komst, v. (v. dingen en personen: *afkomst, oorsprong*): *de – van een woord*; *bewijs van –*; **–koms'tig,** bn. (*afkomstig*).
her'koop, m. (*wederinkoop*): *recht van –*
herkrij'gen, herkreeg, h. herkregen (*weder in bezit krijgen*): *ik heb na mijn ziekte mijn krachten nog niet herkregen*; **herkrij'ging,** v.: *tot – van gezondheid*; *– van rechten.*
herlei'den, –leidde, h. herleid (*in andere* [*eenvoudiger*] *vorm uitdrukken*): *breuken –*; *maten, munten, gewichten –*; *e. algebravorm –.*
herle'ven, –leefde, i. –leefd (1 *opnieuw, andermaal leven*; 2 fig. *opleven, weer tot bloei komen*; 3 *herademen*): 1 *in de lente begint de natuur te –*; 2 *na de oorlog gaan handel en nijverheid –*; *men kan de moed, de hoop, doen –*, opwekken; 3 *nu herleef ik weer.*
herle'ving, v. (*het herleven, het weder opleven, opbloeien*): *de – in onze letterkunde.*
herle'zen, –las, h. herlezen (*opnieuw lezen*).
herle'zing, v. –en: *na –.*
Her'mandad, v. (Sp. *broederschap*, inz. *broederschap der gemeenten in Spanje tegen roverij*): *de heilige –*, de politie (scherts.).
hermaphrodiet', m. en v. –en (Gr. *tweeslachtig wezen*, inz. van bepaalde dieren bv. v. e. lintworm): bij planten spreekt men gewoonlijk van tweeslachtig. (ph = f).
hermelijn' 1 m. –en, hermelijntje (*grote wezel*; Lat. putorius ermineus): *de – is 's zomers roodbruin, 's winters wit*; **2** o. (*bont, zuiver wit, met zwarte punten van de staart*): *een mantel van –*, koningsmantel; zegsw. *– dragen*, koning(in) zijn; **–en,** bn. (*van hermelijn*): *een – mantel.*
hermelijn'vlinder, m. –s (*grijswitte vlinder met zwarte stippen*; Lat. harpyia).
her'men, v. mv. (Gr.-Lat. hermae): vierhoekige zuilen met een kop of buste van Hermes, te Athene vóór de huizen of op pleinen, ook binnenhuisversiering, in Italië als grenspalen gebruikt. Zuilen met een kop van Athene, Heracles e. a., noemt men hermathe'na, herme'racles enz.
hermeneutiek', v. (v. Gr. hermeneuma = verklaring: [*Bijbelse*] *uitlegkunde*).
Her'men-, Her'meszuil, v. –en (*zuil met Hermes-buste*); verg. Irminzuil.
Her'mes 1 m., Gr. myth.; zie Mercurius; **2** - Tris'megistos, Gr.-Egyptische wijsgeer.
Her'messtaf, m. (myth. *staf van Hermes, met twee vleugels bovenaan en omslingerd door twee ineengestrengelde slangen*).
herme'tisch, bn., bw. (eig. volgens Hermes **2**: *luchtdicht*): *–e sluiting*; *– gesloten.*
hermiet', m. –en (Gr.-Lat. eremita: *kluizenaar*); **–kreeft,** m. –en (*kreeft, die zijn week achterlichaam verbergt in een leeg slakkenhuis*; Lat. eupagurus).
hermita'ge, v., in bet. 1 –s (Fr. 1 *de kluis v. e. kluizenaar*; 2 *Franse wijnsoort* inz. *van de Rhône*): 1 *de stille –*; 2 *rode en witte –*; (g = zj); zie ermitage.
herne'men, –nam, h. hernomen (1 *heroveren, weer tot zich nemen*; 2 *weer beginnen te spreken, antwoorden*): 1 *een fort, een vesting –*; 2 *mijn vriend hernam aldus*; nog: *zijn gelaat hernam de vorige uitdrukking*, kreeg opnieuw; **–ne'ming,** v.: *de – v. e. stad.*
Hern'hutter, m. –s (*lid der Moravische broedergemeente*): *de –s te Zeist*; z. Moravische.
hernieu'wen, –nieuwde, h. hernieuwd (*weer nieuw maken*; *opnieuw doen of beginnen*): *e. huis –*; *e. belofte –*, opnieuw afleggen.
Hero'des, de Grote **1** m., koning v. Judea; op zijn bevel werden te Bethlehem en in de omtrek alle manlijke kinderen van twee jaar en daaronder vermoord, Matth. 2 : 16; Z.-N. *iem. van – naar Pilatus zenden*; zie Pilatus; **2** kindermoordenaar.
Herodia'nen, m. mv. (Bijbel: *aanhangers v. h. huis van Herodes* in de dagen van het Rom. beleg, onder de Joden).
Hero'dotus, m., Griekse geschiedschrijver, 484–± 429 v. C.

hero'ën, m. mv.; zie heros.
heroï'den, v. mv. (eig. mv. van Gr. heroïs = heldin: *heldinnebrieven,* een letterkundig genre): *de – van Ovidius.*
heroïek', bn., bw. (Fr. héroïque, Gr.-Lat. heroïcus: *heldhaftig, dapper, helden....*): *een –e daad; zich – gedragen.*
heroïs'me, o. (*heldhaftigheid, heldenmoed*).
He'ronsfontein, v.-en (nat. *fontein, werkende door de drukking van samengeperste lucht,* naar Heron ± 100 v. Chr. te Alexandrië).
her'opleiding, v. –en (*opleiding tot een nieuw beroep; beroepsomvorming*): *– in de metaalindustrie.*
he'ros, m. hero'ën (Gr.-Lat. *vergode held; halfgod*): Hercules en Theseus zijn heroën.
hero'veren, heroverde, h. heroverd (1 *opnieuw veroveren;* 2 fig. *opnieuw verkrijgen*): 1 *een stad – op den vijand;* 2 *zijn rechten –.*
herpak'ken, herpakte, h. herpakt (inz. Z.-N. *opnieuw vatten, grijpen*): *het –,* beter worden (v. e. zieke); *zich –,* zich hervatten.
herplaat'sen, herplaatst (1 *weder op zijn plaats zetten;* 2 *nogmaals plaatsen,* in een krant enz.): 1 *op de troon –;* 2 *– wegens misstelling;* **herplaat'sing,** v. –en.
her'rebekken, herrebekte, h. geherrebekt (Z.-N. *twisten*).
her'rie, v. (Eng. hurry: *drukte, opschudding, lawaai, twist;* ook: *bluf, koude drukte*): *– met iem. maken,* twisten; *– krijgen, – hebben met iem.,* twist; *– schoppen; wat een –!* **–maker,** m. –s; **–schopper,** m. –s.
herrij'zen, herrees, i. herrezen (*verrijzen, herleven*); **herrij'zenis,** v.
herroe'pen, –riep, h. herroepen (*weder intrekken*): *zijn dwalingen –;* **–ing,** v. –en (*intrekking*): *de – van het Edict van Nantes* (*1685*); *– van een uiterste wilsbeschikking.*
herscha'pen, vd. van *herscheppen:* z. ald.
herschat'ten, –schatte, h. –schat (*opnieuw schatten*): *belastbare goederen laten –.*
herschat'ting, v. –en: *– aanvragen.*
herschep'pen, –schiep, h. herschapen (*van gedaante doen veranderen*): *de hei is in bouwland herschapen;* **herschep'ping,** v. –en.
her'senen, (gmz.) **her'sens,** v. mv. (1 *zenuwmassa, de hersenpan vullende;* 2 *schedel, hersenpan;* 3 *hoofd; verstand*): 1 *de grote –, de kleine –;* 2 *iem. de – inslaan;* 3 *die jongen heeft (goede) –; dat zal hij wel uit zijn – laten; hoe krijgt hij het in zijn –,* hoe komt hij er op? *'t is je in de – geslagen,* je bent gek; *gebruik je –,* denk na.
her'sengymnastiek, v. (*oefening der hersenen bv. door logisch denken*); **–loos,** bn.; hersenlozer, –t (eig. *zonder hersenen,* fig. *zonder oordeel of verstand*); **–pan,** v. –pannen (*benig bekken, dat de hersenen omvat;* ook: *het bovendeel*); **–schim,** v. –schimmen (*droombeeld, luchtkasteel*); **–schim'mig,** bn. (*ingebeeld: niet wezenlijk*): *een – gevaar,* niet wezenlijk; **–schudding,** v. –en (*hersenaandoening, door een slag of schok ontstaan*); **–verweking,** v. –en (*hersenziekte, waarvan o. a. verlamming en wezenloosheid het gevolg zijn*); **–vlies,** o. –vliezen (*een der drie vliezen, waardoor de hersenen zijn omgeven*); **–winding,** v. –en (*een der kronkels van de hersenstof*); **–ziekte,** v. –n.
herst, v. (Z.-N. *gierst[plant]*).
herstel', o. (1 *wederinstelling, wederoprichting van hetgeen vernietigd of geschonden is;* 2 *opheffing van, vergoeding voor aangedaan leed of onrecht;* 3 *het weder gezond worden; genezing, beterschap*): 1 *– der onafhankelijkheid; – in de ouderlijke macht;* 2 *– van grieven;* 3 *tot – zijner gezondheid.*
herstel'len, herstelde, h. (1), i. (2) hersteld (1 *in de vorige toestand, weer in goede, bruikbare staat brengen; vernieuwen;* 2 *beter worden*): 1 *een kledingstuk –,* repareren; *een dak –; iem. in zijn eer –; een fout –;* België: *een (authentieke) akte –,* in zijn echte vorm brengen na vonnis of arrest; *herstelt!* (mil.) doet het over (beweging); 2 *ik hoop, dat je spoedig zult –; hij is –de; uit een ziekte –;* refl. *het evenwicht herstelt zich; hij herstelde zich spoedig van de schrik.*
herstel'ling, v. in bet. 2 –en (1 *de daad van herstellen, het herstellen, herstel;* 2 *hetgeen hersteld is; restauratie*): 1 *de – van rust en orde; na zijn – gaat hij naar Italië;* 2 *de –en aan een oude kerk.*
herstel'lingsoord, o. –en (*stichting* inz. *in een landelijke omgeving ter genezing voor zieken*): zie sanatorium.
herstel'lingsteken, o. –s (muz. *teken,* nl. ♮ *hetwelk aanduidt, dat de kracht van een mol of kruis opgeheven is*).
herstem'ming, v. –en (*tweede stemming* inz. als geen volstrekte meerderheid is verkregen): *in – komen.*
I. hert, o. –en (in het mv. *tweehoevig zoogdier;* Lat. cervidae): *het vliegend –* (Lat. lucanus cervus), inlandse kever.
II. hert(e), o. –en (Z.-N. *hart*).
her'tebeest, o. –en (Z.-A. *grote antilope, gnoe*); ook, *hartebeest;* **–bout,** m. –en (*bout of stuk vlees van de dij van een hert*); **–kop,** m. –koppen: *een – met gewei als versiering.*
her'tengewei, o. –en (*de getakte horens van een hert*); **–jacht,** v. –en; **–kamp,** m. –en (*kamp, waarin herten gehouden worden*).
her'tepaard, o. –en; zie gnoe.
her'tevlees, her'tenvlees, o.
Her'tha, Germ. myth. godin der aarde.
her'tog, m. hertogen (eig. *legeraanvoerder;* later: *titel van een regerend vorst; hoogadellijke titel*): *de hertogen van Gelre.*
her'togdom, o. –dommen (*land of gebied van een hertog*): *het vroegere – Limburg.*
herto'gelijk, bn., bw. (*van een hertog, dezen betreffende*): *de –e titel, het – gezag.*
's-Hertogenbosch', o. (*hoofdplaats v. N.-Br.*); ook, Den Bosch, niet: 's-Bosch.
hertogin', v. hertoginnen (*gemalin van een hertog;* ook: *adellijke dame met deze titel*).
her'togskroon, v. –kronen (*kroon van een hertog als teken van waardigheid*).
hertrek'ken, hertrok, h. hertrokken (Z.-N. *al trekkend verplaatsen*): *het bed –;* Z.-N. *zich –,* zich verroeren, ook fig.
hertrou'wen, –trouwde, i. hertrouwd (*opnieuw in het huwelijk treden, andermaal huwen*): *deze weduwnaar gaat –.*
herts'hooi, o. (*St.-Janskruid;* z. ald.).
herts'hoorn, herts'horen (*hoorn v. e. hert*) **1** (voorwerpsn.), m. –en of –s: *een fraaie –;* **2** (stofn.), o.: *gelei van geraspt –* (volksgeneesk.); *een messenhecht van –;* **3** v. (*naam van sommige planten*).
herts'leder, –leer, o. (*leer, uit hertevel bereid*); **–lederen, –leren,** bn.: *een – broek.*
hert'zwijn, o. –en (O.-I. *varkenachtig zoogdier* o. a. *op N.-Celebes, babiroesa;* Lat. sus

babiroesa); de mannetjes hebben op horens gelijkende, naar boven gedraaide hoektanden in de bovenkaak.

hervat'ten, hervatte, h. hervat (*opnieuw beginnen of doen*): *een gesprek –; de lessen worden hervat; je moet 't eens gauw –*, (v. e. bezoek); refl. *zich –*, iets opnieuw en beter zeggen: *de redenaar bezigde het woord splijtzwam verkeerd, doch hervatte zich dadelijk*; **–ting,** v. (*het weder-op-vatten*): *– v. d. arbeid.*

her'verzekering, v. –en (*het weder verzekeren door den verzekeraar van het door hem op zich genomen risico*).

hervormd' 1 bn. (*van vorm vernieuwd*): *ons – onderwijs; de Hervormde leer; de Hervormde kerk,* [a]) een (het grootste) Prot. kerkgenootschap, [b]) de Prot. kerk; **2 Hervorm'de,** m. en v. –n (*iem., die lidmaat is der* [*Ned.*] *Hervormde kerk*).

hervor'men, hervormde, h. hervormd (*anders vormen, in vorm wijzigen,* met het bijdenkbeeld van *verbeteren*): *de staat, de maatschappij –; het Christendom heeft de zeden hervormd; de godsdienst –*; **–er,** m. –s (*iem., die hervormt* inz. *op godsdienstig gebied*).

hervor'ming, v., bet. 1 –en (1 *het hervormen, het verbeteren*; 2 gesch. *reformatie*): 1 *allerlei –en invoeren*; 2 zie reformatie.

Hervor'mingsdag, m. (*op 31 Oct. gedenkdag van het aanplakken door Luther in 1517 van de 95 stellingen aan de deur der slotkapel te Wittenberg*).

her'waarts, bw. (*naar hier, naar deze zijde*).

herzeg'gen, –zeide, h. –zegd of –zeid (*nog eens zeggen, herhalen*).

herzien', –zag, h. –zien (*nauwkeurig nazien om te verbeteren, te wijzigen; de nodige wijzigingen aanbrengen*): *een wet –, een nieuwe, herziene druk v. e. boek*; **herzie'ning,** v. –en (*het herzien*): *– der drankwet*; rechtst. België: *een aanvraag tot –, grond tot –.*

Hes 1 m. Hessen (*bewoner van Hessen*); **2 hes,** v. hessen (*blauwe boerenkiel,* naar de naam).

hesp, v. –en (*hieltje van een ham*); Z.-N. de ham zelf; samenst. bv. hespevet.

Hespe'ria, o. (Gr. *het Avondland: bij de Grieken Italië, bij de Romeinen Spanje*).

Hesperi'den, v. myth. fabelachtige meisjes in Hesperia: in haar tuinen groeien gouden appelen, door een draak bewaakt, maar door Hercules geroofd. (pe = pee).

Hes'perus, m. (Gr.-Lat. *avond*[*ster*]).

hes'selteer, m. hesselteren, –s (Z.-N. *witte haagbeuk*).

Hes'tia, v.; ook: **Vesta;** zie ald.

Hesychas'ten, m. mv. (Gr. hesuchastes = rustende: *Griekse monniken der 14e eeuw*); ook: Hesychisten. (sy = zie).

hetae're, v. –n (vr. v. Gr. hetairos = genoot; in 't oude Griekenland: *beschaafde vrouw, van losse zeden*). (ae = ee).

he'tekoek, m. –en (Z.-N. *pannekoek*).

I. he'ten, heette, h. geheet (*heet maken, heet stoken*): *het water –, de oven –.*

II. he'ten, heette, h. geheten (1 *noemen*; 2 *genoemd worden*; 3 *gebieden, bevelen*): 1 *ik heet hem mijn vriend; dat heet ik werken,* dat is eerst werken! 2 *hij heet op het dorp baron zij heet Marie naar moeder*; 3 *ik heet u te komen*; nog: *naar het heet,* naar men zegt; *allen hartelijk welkom –,* verwelkomen; *iem. iets – liegen* (in zijn gezicht) beweren, dat hij liegt; *eten heet edere in het Latijn,* wordt uitgedrukt door.

he'ter(o)..., v. Gr. he'teros = de, een ander.

he'terodox, bn. (*onrechtzinnig, van de oude kerkelijke leer afwijkende*): *een –e leer,* ketters; **–doxie',** v. (*onrechtzinnigheid*); **–geen',** bn. (*ongelijksoortig*): *heterogene bestanddelen,* niet bij elkaar passende; zie homogeen; **–geniteit',** v. (*ongelijksoortigheid*); (g = g); **–morph',** bn. (*van verschillende gedaante*): *–e kristallen*; (ph = f); **–nomie',** v. (eig. *wetgeving door vreemde machten*); verg. autonomie.

hetgeen', 'tgeen, hetge'ne (*datgene, wat*) 1 bepalingaankondigend vnw.: *– waar is, is eenvoudig*; 2 betrekk. vnw.: *gij hebt mij bedrogen, – u eens zal berouwen.*

het'man, m. –mannen, –s (*Kozakkenhoofdman*): *Mazeppa, de – der Kozakken.*

het'sel, m. (Z.-N. *mutsaard*); verg. heetsel.

het'te, v.; gew., vero. voor hitte.

hetwelk', 'twelk, vnw. (*dat. wat*).

hetzelf'de, bep. aank. vnw.: *het was – kind; het is mij –*; **–zelve,** aanw. vnw.: *gij moet –,* bv. *dit of dat boek, niet lezen*; vero.

hetzij', vgw. (*of*): *– gij eet, – gij drinkt.*

heug, v. (*lust*): *tegen – en meug,* met tegenzin.

heu'gel, m. –s (*een van tanden voorziene ijzeren staaf,* b.v. *in een dommekracht; haal*).

heu'gen, heugde, h. geheugd (*zich herinneren, in de herinnering voortleven*): *mij heugt, het heugt mij; de tijd heugt mij niet, dat*; zegsw. *het zal u –,* het zal u berouwen.

heu'genis, v. (*herinnering*): *dat is bij mensen– nog niet voorgevallen.*

heug'lijk, bn. (*verheugend, verblijdend*): *een –e tijding, gebeurtenis.*

heu'keling, m. –en (Z.-N. *kleine hooiopper*).

I. heul, m. (*slaapbol, papaver*).

II. heul, o. (*hulp, bijstand, toevlucht, troost*): *hij vond nergens –.*

III. heul, v. –en (*duiker onder een weg; riool; goot; brug*).

heul'bol, m. –bollen (*maankop, slaapbol*).

heu'len, heulde, h. geheuld (*met iem. samenspannen*; Z.-N. *de speelbeurten bepalen; de grond losmaken*): *met den vijand –.*

heu'lenteer, m. (Z.-N. en gew. *vlierboom*).

heul'sap, o. (*melkachtig sap van de heulbol; opium, slaapmiddel*).

heup, v. –en (ontl. *uitstekend deel v. h. heupbeen*): *de rechter–; een –ontwrichting*; zegsw. *het op de heupen hebben* (of: *krijgen*), [a]) in slecht humeur zijn, [b]) ongewoon ijverig te werk gaan of werken.

heup'been, o. – deren (ontl. *deel v. h. bekken*).

heup'gewricht, o. – en (*gewricht tussen heupbeen en dijbeen*).

heur (lit. t. en Z.-N. *haar* **II 1, 2**).

heure'ka, Gr. ik heb gevonden: 1 de uitroep van Archime'des, toen hij onder het baden de naar hem genoemde wet ontdekte, nl. dat een lichaam, in een vloeistof gedompeld, zoveel aan gewicht verliest, als het gewicht van de verplaatste vloeistof bedraagt: 2 uitroep als men iets vindt, waarnaar men lang zocht; l. hui-ree'-ka.

heuristiek', v. (Gr. heurisko = ik vind: *leer, wetenschap, om langs methodische weg iets uit te vinden*).

heuris'tisch, bn., bw.: *de –e methode,* de zelfvindende; zie heuristiek.

heurst, m. –en (Z.-N. *bijzondere wagen voor het vervoer van boomstammen, mallejan*).

heus, bn., bw.; heuser, -t (1 *beleefd, vriendelijk*; 2 *echt, wezenlijk*): 1 *een -e terechtwijzing*; *iem. - behandelen*; 2 *zijn dat -e leeuwen? - waar? zult gij het - doen?* stellig.
heu'selijk, bw.: *iem. - ontvangen.*
heus'heid, v. (*beleefdheid, hoffelijkheid*).
heu'vel, m. -s of -en, heuveltje (*kleine hoogte boven de oppervlakte der aarde; bergje*): *de stad der zeven -en,* Rome; **-achtig,** bn.
heu'velig, bn. (*vol heuvels*): *een - landschap.*
heu'velkling, v. -en (*heuvel, -rij*); **-land,** o. -en (*land, bezet met heuvels*): *een mooi -.*
heu'zig, bn., bw. (*echt, wezenlijk*).
he'vea, v. (Indianentaal: *tropische, rubber opleverende boom*): *met - beplant.*
he'vel, m. -s (nat. *omgebogen buis om vochten over te brengen van het ene vat in het andere*); **-barometer,** m. -s (*barometer, welke bestaat uit een omgebogen glazen buis in de vorm v. e. hevel met twee gelijke armen*).
I. he'velen, hevelde, h. geheveld (*door middel v. e. hevel overtappen*): *vloeistoffen -.*
II. he'velen, hevelde, h. geheveld (lit. t. *oprijzen*): *ginds, waar Hunnebedden -.*
he'vig, bn., bw. (*geweldig, fel, zich in erge mate doende voelen*): *een -e storm, -e pijnen, een -e koude; - vertoornd zijn,* erg; *in 't hevigst van de koorts; de strijd was toen op het hevigst*; **he'vigheid,** v. (*het hevig zijn: felheid enz.*): *de wind stak met - op.*
hexaë'der, o. -s (Gr. hex = zes + edra = vlak: meetk. *regelmatig zesvlak, kubus*).
hexa'meter, m. -s (Gr. *zesvoetig vers,* inz. *dactylisch vers*; zie dactylus, spondeus): Vurig be | min ik de | plek, waar de | zonne mij | vriendelijk | toeloeg; l. *me* toonloos.
hiaat', o. en m. hiaten (1 *gaping, leemte*; 2 *stoting van klinkers op elkaar* bijv. *aardeappel,* lees *aard'appel,* ook *in e. vers*): 1 *een - in zijn kennis; het mutsje, dat hij uit aanmerking van het - in zijn lokken droeg*; 2 *de hiaten bij het dichten vermijden.*
Hiber'nia, o. (*Ierland*); zie Erin.
hic et nunc, Lat. hier en op dit ogenblik; **- et ubi'que,** Lat. hier en overal; **- ja'cet,** Lat. hier ligt (begraven); **- ja'cet le'pus,** Lat. hier zit de (eig. haas) moeielijkheid.
hidal'go, m. hidalgo's (Sp. oorspr. hijo de algo [Lat. = aliquod] misschien bet. de zoon van bezit, man van geld: *edelman*).
hidj'ra inz. O.-I. zie hedsjra.
hidro'tica, o. mv. (Gr. v. Gr. hidroein = zweten: *zweetmiddelen*).
hidzj'ra, zie hedsjra.
hiel, m. -en, hieltje (1 *achtereinde v. e. voet, kous, laars enz.*; 2 *deel van de kous enz. dat de hiel bedekt*; 3 bij verg. v. andere voorwerpen): 1 *Achilles kon alleen aan de - gewond worden*; zegsw. *iem. op de -en zitten,* dicht achtervolgen, nazitten; *de -en lichten* (of: *iem. de -en laten zien*), zich van iem. afwenden, vertrekken, ook: vluchten; 2 *kousen met dubbele -en*; 3 *de - v. e. haan; de - v. e. dijk, v. e. zeis*; **-band,** m. -en (*achterriem v. e. schaats*); **-been,** o. (*een der voetwortelbeentjes*); **-tje,** o. -s (Z.-N. [*brood*]*korstje*).
hiep, hiep, hiep! tw., uitroep van vreugde meestal verbonden met *hoera.*
hier, bw. (*op deze plek, alhier*): *- ligt begraven enz.; - te lande; van -; - en daar.* Opm. - vormt samenst. met de klem òf op het eerste òf op het tweede lid op soortgelijke wijze als *daar,* zie **daar 2** opm.
hieraan, bw. (*aan dit, aan deze zaak*): *- moet gij niet twijfelen*; **-achter,** bw. (*achter dit*): *- zult gij niet komen*; **-af,** bw. (*van dit af*): *- weet hij niets*: zie opm. na **hier.**
hiër(o) . . ., van Gr. hiëros = heilig.
hiërarch', m. -en (Gr.-Lat. hiërarcha = opperpriester: *aartspriester in de Griekse kerk*).
hiërarchie', v. hiërarchieën (Gr.-Lat. *priesterheerschappij; rangvolging in het priesterambt, bij ambtenaren enz.; priesterschap*).
hiërarchiek', -ar'chisch, bn., bw. (*volgens* [*de weg der*] *rangorde*). (ch = scherpe g).
hiëra'tisch, bn. (Gr.-Lat. hiëraticus: *priesterlijk*): *- schrift,* Egyptisch priesterschrift.
hierbeneden, bw. (*onder dit, onder deze plaats*): *hij woont -*; bij uitbr. *- is geen waar geluk,* op aarde; **-benevens,** bw. (*benevens dit, hierbij; bij het genoemde*): *- zend ik u een haas*; **-bij,** bw. (*bij dit*): *het boek is - ingesloten; - zullen wij het laten,* ter hoogte van het genoemde; evenzo: **-binnen, -boven, -buiten, -door, -heen, -in, -langs, -mede, -na,** alle bw.: *hierna beter,* in het vervolg beter; **-naar,** bw.: *- moet hij zich regelen*; **-naast,** bw.: *- te bellen*; z. opm. na **hier.**
hierna'maals (*na dit leven*) **1** bw.: *- zien we elkander weder*; **2** zn. o.: *het -,* het andere leven.
hiernevens (*hierbij ingesloten*): *de verklaring vindt ge -*; zie opm. na **hier.**
hiërogly'phe, v. -n, **hiëroglief',** v. -en (Fr. hiëroglyphe: *beeldschriftteken der oude Egyptenaren,* o. a. *op obelisken*; fig. *raadselachtig, onleesbaar schrift*).
hiërogly'phisch, bn., bw. (Gr.-Lat. hieroglyphicus v. glyphein = inkerven: *betrekking hebbende op het beeldschrift; geheimzinnig, raadselachtig; onontcijferbaar*): het -, het *hiëratisch* (zie ald.), het *demotisch* schrift of volksschrift.
hierom, bw. (*om dit, deze reden*): *- kan ik niet komen*; **-omheen,** bw. (*om dit huis enz. heen*); **-omtrent,** bw. (*in de nabijheid van deze plaats; ten opzichte van dit*): *- kan ik u geruststellen*; **-onder,** bw. (1 *onder deze plaats*; 2 *op een lagere plaats, verderop*; 3 *door middel van het genoemde*): 1 *- woont een dame*; 2 *- vindt gij de verklaring*; 3 *wat versta-je -?* **-op,** bw. (*op dit*; ook: *hierna, vervolgens*); zie opm. na **hier.**
hiërophant', m. -en (Gr.-Lat. hiërophanta: *uitlegger der godsdienstgebruiken; opperpriester,* inz. *bij de mysteriën van Eleusis*).
hierover, bw. (1 *tegenover deze plaats*; 2 *aangaande het genoemde*): 1 *de bomen -*; 2 *- gaat het*; **-tegen,** bw. (*tegen dit*): *- moest klimop groeien; - heb ik niets in te brengen*; **-tegenover,** bw. (*tegenover dit of deze plaats*); **-toe,** bw. (*tot dit* of *tot dit doel*); **-tussen,** bw. (*tussen dit enz.*); **-uit,** bw. (*uit dit enz.*); **-van,** bw. (*van dit enz.*); **-voor,** bw. (*voor dit, tot dit einde*); zie opm. na **hier.**
hieu'wen, hieuwde, h. gehieuwd (vernederlandste vorm van Eng. to heave: *kracht doen op een spil* [bij het ankerlichten enz.]; *met een windas opwinden*): *het anker -.*
hieuw'lijn, v. -en: *met de hieuwlijn, een dunne lijn waaraan de tros vastgemaakt wordt, wordt de tros aan boord getrokken.*
high-church, v. (Eng. *de Anglicaanse kerk*).
high-life, v. (Eng. *de beaumonde*).
hij 1 pers. vnw. 3de ps. enkelv.; **2** zn. m.: *is het een - of een zij?*

hij'gen, hijgde, h. gehijgd (*zwaar ademhalen, hoorbaar ademen, buiten adem zijn*): – *van vermoeienis, naar adem* –.
hij'lik, o. –en (*huwelijk*); gew., vero.
hij'liken, hijlikte, is en h. gehijlikt (*trouwen, huwen*); vero., gew.
hij'likmaker, m. –s (*bemiddelaar van een huwelijk*; inz. *in de bruidsdagen gebruikte koek uit suiker, honig, tarwemeel en specerijen bestaande in lange platte repen*); in de volkstaal: *heiligmaker*.
hijs, m. (*de verrichting v. hijsen, een daad van ophalen; hijstoestel*): *een hele* –, werk.
hijs'blok, o. –blokken (*hijstakel*).
hij'sen, hees, h. gehesen (1 *ophalen b.v. door middel van een takel of schijf*; 2 *stevig drinken*, inz. als infinitief): 1 *kisten en balen naar boven* –; *de zeilen* –, *de vlag in top* –, optrekken; 2 *zitten te* –.
hijs'touw, o. –en (*touw van een takel*).
hik, m. (*kramp v. h. middelrif*; Z.-N. ook: *kik*): *de* – *hebben, krijgen*; *een onafgebroken* –; Z.-N. *hij liet een* – *horen*.
hik'ken, hikte, h. gehikt (*een hikkend geluid maken, de hik hebben*): *met een hikkende stem*, stamelende, hakkelende.
hil, m. hillen, hilletje (Zeeland, Z.-N. *vluchtheuvel*); verg. terp.
hilariteit', v. (Fr. [Lat. hilaritas]: *vrolijkheid, gelach*): *algemene* –; – *verwekken*.
Hil'debrandslied, o. (*fragment ener o.-Germ. heldensage met stafrijm, ± 800*).
hil't(e), v. hilten (*zoldertje [boven een stal]* i. h. Oosten v. ons land; Z.-N. *tenen visfuik*).
Himalay'a (letterl. sneeuwwoning: *hooggebergte in Centraal-Azië*).
hin'de, v. –n (*wijfje van het hert*).
hin'der, m. (*letsel, overlast, schade*): *geen* – *van iets hebben*.
hin'deren, hinderde, h. gehinderd (1 *belemmeren*; *overlast aandoen*; 2 *ergernis, verdriet veroorzaken*): 1 *hinder mij niet bij mijn werk*; *dat hindert niet*, schaadt niet; *hinder ik (u) soms?* 2 *zijn slecht gedrag hindert mij*; *dat was een zaak, die hem erg hinderde*.
hin'derlaag, v. –lagen (*verborgen plaats, waar iem. of een dier ligt, gereed om zijn vijand enz. aan te vallen*; mil. *verdekte opstelling*): *de tijger bespiedt zijn prooi uit een* –; *in* – *liggen*; *zich in* – *leggen*; **–lijk,** bn., bw. (*hinder veroorzakend, lastig*): *enge schoenen zijn* –; *dat hoesten onder de les is* –; **–nis,** v. –nissen (*iets, dat storend werkt*; *belemmering*): *een wedren te paard met –nissen*; **–paal,** m. –palen (eig. *paal, die in de weg staat*; meestal fig. *hindernis, moeielijkheid*): *een onoverkomelijke* – *voor iem. uit de weg ruimen*; **–wet,** v. (*wet van 2 Juni 1875, regelende het toezicht bij het oprichten van al, wat gevaar, schade of hinder kan veroorzaken*).
Hin'doe, m. –s (*inboorling van Hindostan*).
Hindoeïs'me, o.; zie Brahmaïsme.
Hin'dostan, o. (*Voor-Indië*).
hin'kaard, m. (Z.-N. *hinkelbaan*).
hin'kelen, hinkelde, h. gehinkeld (*hinken* 2): *die jongens spelen* –; Z.-N. **–baan,** v. –banen; **–berd,** o. –en of **–blokje,** o. –s.
hin'ken, hinkte, h. gehinkt (1 *kreupel of mank gaan*; 2 *op één been voortspringen*): 1 *hij hinkt over één kant, over beide zijden*; fig. *elke vergelijking hinkt*, hapert; Bijbel 1 Kon. 18 : 21; zie gedachte 9, paard; 2 *die jongens vermaken zich met te* –.
hin'ke(le)pink, m., v. –en (*manke*).
hink'-stap-sprong, m. (sport: *athl. oef.*).
hin'niken, hinnikte, h. gehinnikt (klankn. *bekend geluid, dat paarden maken*).
Hin'nomsdal, o. (Bijb. zie Gehenna).
hi'pocras, m. (v. Hippocrates: *kruidenwijn [rode of witte]*; *bruiloftsdrank*).
hip'pelen, hippelde, h. gehippeld (*huppelen*): *twintig mezen* – *in 't groen*.
hip'pen, hipte, h. gehipt (bijvorm van *huppen*: *huppelen*): *mussen* –.
hip'pisch, bn. (*met de paarden of rijkunst in betrekking staande*; *paarden....*): *–e sport*.
hipp(o)..., van Gr. hip'pos = paard.
Hippo'crates, ± 460–377 v. C., geneesheer, geboren op het eiland Cos (Sporaden).
Hippocreen', **Hippocre'ne,** v. (Gr.-Lat. v. Gr. hippos = paard + krene = bron: myth. *bron op de Helicon, ontstaan door de hoefslag van Pegasus*; z. ald. en Hengstebron.
hippodroom', **–drome,** o. –dromen (*renbaan voor paarden*; *paardenspel*; *rijtent*); **–po'tamus,** m. –mussen (Gr.-Lat. [Gr. potamos = rivier]: *rivierpaard*; *nijlpaard*).
Hispa'nië, o. (*Spanje [en Portugal]*): *den koning van* – *heb ik altijd geëerd*.
hispanis'me, o. –n (*eigenaardig Sp. uitdrukking*; *uitdrukking naar het Sp. taaleigen gevormd*).
Hispanist', m. –en (*wetenschappelijk beoefenaar, kenner van de Sp. taal en letterk.*).
histoi're batail'le, v. (Fr. *geschiedbeschrijving, die* inz. *oorlogen, veldslagen behandelt*).
histologie', v. (Gr. histos = weefsel: *weefselleer*).
histo'ricus, m. historici (Lat. *geschiedschrijver, -kundige*; *geschiedenisleraar*).
histo'rie, v. –s of historiën (Gr.-Lat. historia: *geschiedenis*): *de Ned. Historiën* (1555–1587) van Hooft; *natuurlijke* –, plant- en dierkunde; *een vreemde* –; *de hele* –.
histo'riën, historiëren (Fr. historier: *met historische voorstellingen bemalen, bestikken*): *gehistorieerd met*.
histo'riepenning, m. –en (*gedenkpenning voor enig geschiedkundig feit*); **–prent,** v. –en (*–plaat*); **–schilder,** m. –s (*schilder, die de stof voor zijn taferelen ontleent aan de geschiedenis*): **–schrijver,** m. –s (*geschiedschrijver*); **–stuk,** o. –stukken (*schilderstuk, waarvan de stof ontleend is aan de historie*).
historieel', bn.: *historiële portretten*, de stof is ontleend aan de geschiedenis.
historiograaf', m. –grafen (*geschiedschrijver*).
histo'risch, bn., bw. (*betrekking hebbend op, naar de geschiedenis*; *geschiedkundig*): *een –e atlas, een – genootschap, een – feit*; *dit is* –, werkelijk gebeurd; *een –e roman*, met geschiedkundige ondergrond b.v. van Conscience; *een – treurspel*, waarvan de stof aan de geschiedenis is ontleend: *Gijsbrecht van Aemstel is een – treurspel*.
hit, m. hitten (verkorting van *Hitlander* d. i. klein soort van paard, afkomstig van *Hitland*, een der Shetlandse eilanden); spott. voor loop-, dagmeisje (= daghit).
hit'sen, hitste, h. gehitst (*aanvuren, opzwepen*); zie aan-, ophitsen.
hit'sig, bn. (*zeer vurig, driftig*): *een – paard*; – *bloed*, – *van aard zijn*, **hit'sigheid,** v.
hit'te, het'te, v. (*grote warmte*): *in de – van de strijd*, het heetst.
hit'tegolf, v. –golven (*plotselinge toestro-*

ming van hitte): *een – uit de Sahara.*
hit'tenwagen, m. –s (*licht ponywagentje*).
hit'tepetit, v. hittepetitten (*klein, bedrijvig vrouwspersoon*).
ho 1 tw. (1 *voermansroep om het paard stil te doen houden; roep om iem. met iets te doen ophouden*; 2 *uitroep tot matiging*; 3 *uiting van* [*schampere*] *terechtwijzing*): 1 –, *paardje,* –! *'t is* (of: *was*) – *maar,* er komt (of: kwam) niets van; 2 *Hoo-o-o-oh, jagertje, de lijn kan wel stuk*; – *wat!* 3 –, *hij weet met jou geen raad,* wacht eens, hei wat; –, *wat een leven!* **2** zn. o.: *een plotseling* –.
hob'bel, m. –s (*oneffenheid*): *met –s en bobbels.*
hob'belaar, m. –s (*iem., die hobbelt* inz. *jongen, die een hobbelschuit op en neer schommelt*); ook, hobbeljongen.
hob'beldebob'bel, bw. (*op en neer*).
hob'belen, hobbelde, h. gehobbeld (*wiegelen*; [*zacht*] *op en neer gaan*; *over hobbels rijden*): *op de knie* –, *in een bootje* –, *op de golven* –; zie hobbelpaard; – *over de weg.*
hob'belig, bn. (*vol hobbels, oneffen*): *een –e weg, een – pad*; **–heid,** v. –heden.
hob'belpaard, o. –en (*paard op twee halvemaanvormige stukken hout als kinderspeelgoed*); **–schuit,** v. –en (*schuit zonder bun, waarin men de vis door hobbelen levend houdt*); **–stoel,** m. –en (*schommelstoel*).
hob'bezak, m., in de laatste bet. v., –zakken (*log, onbehouwen persoon*; *iem., die kleren aan heeft, welke hem lachwekkend ruim om het lijf hangen*; *zulk een kledingstuk,* iron. [*zwaar*] *meisje, dame in reformkleed*).
hob'by, v. hobby's (Eng. *stokpaardje, geliefde bezigheid* etc.).
ho'bo, v. hobo's (Fr. hautbois: *houten blaasinstrument met hoge toon*; *een orgelregister*).
hoboïst', m. –en (*hoboblazer, -speler*).
hoc, Lat. in uitdr. als: *ad* –, daartoe; post–, daarna, na dat; prop'ter–, wegens dat, wegens de zaak.
hoc an'no, zie **h. a.**; **– lo'co,** zie **h. l.**; **– lo'co sepul'tus est,** zie H. L. S. E.; **– sen'su,** zie **h. s.**; **– tem'pore,** zie **h. t.**
hoc'keybal, m. –ballen (*een harde rubberbal van ± 170 gram*); **–spel,** o. –spelen (Eng. *balspel, een soort van kolfspel met een bal en een aan het uiteinde kromgebogen slaghout* [Eng. hooked stick, vandaar de naam]); **–stok,** m. –stokken (*slaghout uit het hockeyspel*).
ho'cus-po'cus, o. en v. (misschien samenhangende met Lat. poculum = beker: *toverformule*; ook: *goochelarij, toverkunst*): dikwijls met *pas* (uit de Lat. toverspreuk *hax max pax* = Deus adimax?): *men brengt een hoen uit bekers voort met hocus-pocus pas.*
Ho'die mi'hi, cras ti'bi, Lat. *Heden* [*is de beurt*] *aan mij, morgen aan u,* opschrift van een kerkhof, grafzerk enz. (die = dië).
hodome'ter, m. –s (Gr. hodos = weg: *wegmaat, wegmeter*); zie pedometer.
Ho'dur, m., Germ. myth. de blinde en sterke zoon van Odin en Frigga; hij schoot Balder dood, misleid door Loki.
hoe 1 bw.: – *gaat het?* – *warm het was!* – *dat (zo)? niet weten* – *of wat*; – *eerder,* – *beter*; – *het zij*; **2** als zn. o.: *het wat en het* –.
hoed 1 m. –en (1 *hoofddeksel voor heren en dames*; 2 *zinnebeeldig teken, teken ener waardigheid*; 3 bij overdr. *iets, dat op een hoed gelijkt*): 1 *een hoge* –, *een strooien, een ronde* –; *de – afnemen,* groeten; zegsw. *daar neem ik mijn – voor af,* daar heb ik eerbied, ontzag voor; –(*en*) *af! zijn – staat op drie haartjes,* hij ziet er parmantig uit; *hij is onder een –je te vangen,* erg tam of mak; *onder één –je spelen,* onder één deken liggen; spreekw. *met de – in de hand komt men door het ganse land,* een beleefd mens komt terecht; 2 *de vrijheids–,* z. ald.; *een kardinaals–,* rood met 15 afhangende kwasten; *een aartsbisschops–,* groen met 10 kwasten; *een bisschops–,* groen met 6 kwasten; 3 *de – van een paddenstoel*; *een vinger–, een slag–je*; nog: (Rotterdam) politieagent; **2** o. (*oude inhoudsmaat,* inz. *voor steenkolen*): *in A'dam was een – steenkolen ruim 11,5 hl, een – kalk 9,712 hl.*
hoe'danig, vnw. (*wat voor, wat voor een, wat voor soort*; *welk een*): *–e dieren zijn dat?*
hoeda'nigheid, v. –heden (*aard, eigenschap*): *in mijn –, in (de) – van.*
hoe'de, v. (*bescherming*): *onder de – v. God*; *iem. onder zijn – nemen*; *op zijn – zijn,* waakzaam.
hoe'dedoos, v. –dozen ([*kartonnen of leren*] *doos voor een hoed*); **–pen,** v. –pennen (*lange steekpriem, die de dameshoed op het kapsel of hoofdhaar hecht*).
hoe'den, hoedde, h. gehoed (*het toezicht houden over*; *bewaken*; *beschermen*): *de koeien –, de ganzen –*; *zich – voor,* zich in acht nemen; **–er,** m. –s; **–ster,** v. –s.
hoe'denfabriek, v. –en; **–fabrikant,** m. –en; **–garneersel,** o. –s (*lint, bloemen voor dameshoeden*); **–industrie,** v.; **–maakster,** v. –s; **–proletariaat,** o. (*personen, die naar hun economische positie tot het proletariaat gerekend moeten worden, maar naar hun ontwikkeling, beschaving, opleiding enz. niet*); **–winkel,** m. –s.
hoe'depand, o. –en (Z.-N. *strook langs de straatweg, waarop de koeien mogen grazen*).
I. hoef, m. hoeven (*hoornachtige massa aan het einde van de voeten, vervormde nagel, bij hoefdieren*).
II. hoef, hoe've, v. hoeven (*hofstede*).
hoef'beslag, o. (*het beslaan der hoeven*; *de hoefijzers*).
hoef'blad, o. –bladen (*samengesteldbloemige plant met paardenhoefvormige bladen*): *het kleine* –, Lat. tussilago farfara.
hoef'dier, o. –en; zie een-, twee-, veelhoevigen.
hoef'ijzer, o. –s (*gebogen voetijzer, waarmee de hoef beslagen wordt*): *een gevonden – brengt geluk aan*; *een tafel in de vorm van een* –.
hoef'ijzerneus, m. –neuzen (*soort van vleermuis*; Lat. rhinolophus).
hoef'(ijzer)magneet, m. –magneten (nat. *magneet in de vorm van een hoefijzer*).
hoef'nagel, m. –s (*soort van spijker*): *de bevestiging der hoefijzers geschiedt door de –s.*
I. hoef'slag, m. –slagen (*het aandeel der kosten in het dijkonderhoud van de verschillende in de polder of aan de dijk gelegen hoeven*; ook: *ieders vak, dat hij heeft te onderhouden*); vero. (wacht)post: *zo stonden zij ... een ieder op zijn hoefslag.*
II. hoef'slag, m. –slagen (*slag met de hoef*; ook: *spoor van een paardenhoef*).
hoef'smederij, –smederij', v. –en (*bedrijf, werkplaats v. d. hoefsmid*); **–smid,** m. –smeden (*smid, die hoefijzers smeedt en paarden en ezels beslaat*); **–stal,** m. –stallen (smederij: *inrichting tot het beslaan van* [*niet makke*] *paarden*).

hoe'genaamd, hoegenaamd', bw. (*in welk opzicht het ook zij*): met ontkenning: *– niets; – geen orde.*
hoégroot'heid, v. (*grootte, bedrag; maat; omvang*).
hoek, m. –en (1 meetk. *onbepaalde ruimte tussen twee lijnen of twee* [*of meer*] *vlakken, die elkaar ontmoeten*; 2 in het alg. *ruimte binnen een – tussen twee elkaar ontmoetende vlakken of lijnen*; 3 *deel v. d. koopmansbeurs, waar bepaalde zaken verhandeld worden*; *de aldaar handeldrijvende kooplui*; 4 *stille, rustige plaats*; 5 *streek, oord*; *windstreek*; 6 *deel v. e. stad of dorp*; 7 *scherpe kant, uitstekende punt*; *landspits, kaap*; 8 *haak*; *vishaak, angel*): 1 *een rechte – is 90°, een gestrekte – is 180°*; 2 *in de –en der ogen*; *in de – staan*; *een jongen in de – zetten*; *uit alle –en en gaten*, van alle kanten; *aardig uit de – komen*, [a]) onverwacht een geestige, rake opmerking maken, [b]) royaal zijn inz. *flink uit de – komen*; *zet de kast in de –*; 3 *de olie–*; *de tabaks–*; 4 *in een hoekske met een boekske*, spreuk v. Thomas a Kempis; *het –je van de haard*, een warm, best plaatsje; 5 *hij woont in een vergeten – van Duitsland*; *uit welke – waait de wind?* zegsw. *waait de wind uit die –?* denkt men er zó over? zie verder wind **1**; 6 *alle –en der stad laten doorzoeken*; 7 *op de – der straat*; zegsw. *de – omgaan*, sterven; *het –je* (of: *de –*) *om zijn*, gestorven zijn; *de – v. e. eiland omzeilen*; *De Hoek-van-Holland*; *om de – komen kijken*, zich vertonen, zich niet kunnen verloochenen; Z.-N. *een –je met iem. meegaan*, een eindje; 8 *een worm aan de – slaan* of *doen*; *met de gouden – vissen*, bij mislukte vangst vis kopen, verg. zilveren hagel.
hoek'boom, m. –bomen (Z.-N. *boom tot grensscheiding dienende*).
hoe'ker, m. –s (*vissers-, transportschip*).
hoek'huis, o. –huizen (*huis op de hoek v. e. straat*): *een – is een best winkelhuis.*
hoe'kig, bn. (*met hoeken; stijf*): *een –e figuur*; zegsw. *hij is erg –*, stroef; **–heid,** v.
hoek'meetinstrument, o. –en (*werktuig tot het meten van hoeken*; *graadboog, astrolabium*); **–punt,** o. –en (meetk. *punt van ontmoeting van twee lijnen of van vlakken*): *een 8-hoek heeft acht –en.*
Hoeks 1 bn. (*tot de partij der Hoeksen behorende*): *de –e en Kabeljauwse twisten*, burgertwisten in de 14e en 15e eeuw in Holland; **2 Hoek'sen,** m. mv. (*partij der Edelen*): *– en Kabeljauwsen, 1349–1492.*
hoek'steen, m. –stenen (*blok op de hoeken van muren, pijlers als bind- of sluitsteen*; fig. *steunpilaar*): fig. *een – des geloofs*, grondwaarheid; *het gezin is de – der maatschappij.*
hoek'tand, m. –en; zie oogtand.
Hoek'-van-Hol'land, m. (*landpunt, waarin het vasteland van Z.-H. eindigt*).
hoe'lang, hoelang', tot –, bw., d. i. tot welke tijd? *– zal het nog duren?*
hoe'lie, v. (Fr. houille: Z.-N. *steenkool*).
hoel'man, m. –s (*soort van hondsaap in Eng. Indië, als „heilig" vereerd*; Lat. semnopithecus ectellus).
(h)oem'pa, m. (h)oempa's (*straatmuzikant*).
hoen, o. –deren, –ders (1 *de kip*; Lat. gallus domesticus; 2 dierk. *hoenderachtige vogel*; 3 jagerst. *patrijs*); verkl. **–tje,** o. –s of hoendertjes: 1 zegsw. *zo fris* (of: *zo gezond*) *als een –(tje)*, zeer gezond en levenslustig; zie lekker; *een toom hoenders*, 2 *de tamme hoenderen*; 3 *een koppel hoenders*; *hij lei aan, het – viel*; zie ook veldhoen.
hoen'derachtigen, m. mv. (*vogels, tot het ras der hoenders behorende*; Lat. galliformes).
hoen'derdief, m. –dieven (*iem., die hoenders steelt*); **–drek,** m. (*–mest*); **–ei,** o. –eieren (*ei van een kip*); **–hof,** m. (*besloten ruimte voor de kippen enz.*); **–hok,** o. –hokken; **–korf,** m. –korven (*mand tot het vervoeren v. hoenders*); **–maag,** v. –magen (fig. *altijd gretige maag*); **–markt,** v. –en; **–melker,** m. –s (*man, wiens bedrijf het is kippen te fokken*; *liefhebber van hoenders*); **–mest,** m.; **–park,** o. –en (*hoenderkwekerij*); **–pastei,** v. –en; **–stok,** m. –stokken; z. roest; **–teelt,** v.
hoep, m. –en (*hoepel*; ook: *ring*, als lijfsieraad: *vingerring*).
hoe'pel, m. –s, hoepeltje (1 *houten, tenen of ijzeren band om vaatwerk*; 2 *kinderspeeltuig*; 3 *ring* in het algemeen): 1 *een nieuwe – om een vat leggen*; *krom als een –*; 2 *met de – spelen*; 3 *door de – springen* (paardenspel); *de –tjes van het croquetspel*, boogjes.
hoe'pelen, hoepelde, h. gehoepeld (*met de hoepel spelen, de hoepel met een stok voortdrijven*); **–rok,** m. –rokken (vero. *wijde, op* [*naar beneden toe groter wordende*] *hoepels uitstaande rok, crinoline*); **–stok,** m. –stokken (*stok, om een hoepel vooruit te drijven*).
hoep'hout, o. (*wilgenhout, rijshout voor hoepels*); **–land,** o. –en (*griendland*).
hoep'la (aansporing, commando om zich op te richten, te springen enz.) **1** tw.; **2** zn. o.
hoera' 1 tw. (*hoezee*): – is misschien overgenomen van de Kozakken, ± 1815; **2** als zn. o.: *een donderend –*; *een hoeraatje ging op.*
hoe'ri, v. hoeri's (oorspr. Arab., letterl. zwartogig: *maagd uit Mohammeds paradijs*).
hoes, v. hoezen (Fr. housse: *overtrek van stoel of canapé*): *met hoezen over de stoelen.*
hoest, m. (*ziekelijke aandoening van het slijmvlies met als gevolg plotselinge uitstoting der lucht met een eigenaardig keelgeluid*; *dat keelgeluid*): *een droge –, een aanval van – hebben.*
hoes'ten, hoestte, h. gehoest (*een hoest uitstoten, een hoest hebben*): *dat zieke kind ligt te –*; *ik hoest je wat*, ik dank je; **–'bui,** v. –en.
hoe'tel, m. (Z.-N. *rommel, konkelarij*).
hoe'ten, hoetelde, h. gehoeteld (*broddelen*; Z.-N. [*samen*]*hokken*).
hoe'ten, Z.-N.: zegsw. *van – noch toeten weten*, van toeten noch blazen.
hoe've, v. –n (*boerderij, hofstede, boerenwoning*): *de oude Frankische –n.*
hoe'veel, vragend telw. (*welk aantal, welk bedrag enz.*): *met hoevelen zijn wij? – broden zijn er; – is het, conducteur?*
hoeveel'heid, v. –heden (*aantal*; *portie, deel*; *menigte*): *een grote –.*
hoeveel'ste, telw.: *de – is het vandaag? de – maal vraag je me dit al?*
hoe'ven, hoefde, h. gehoefd (*behoeven*): *gij hoeft niet te komen*; *dat hoeft niet.*
hoe'venaar, m. –s, hoevenaren (*pachter v. e. hoeve*; *bouwman*; oudt. *vrije, edeling*).
hoe'ver(re), hoever'(re), bw.: *– is die stad v. hier? tot – reist gij met ons?* tot welke plaats; *in – zal dat in uw voordeel zijn?* in welke mate, in welk opzicht.
hoewel', vgw. (*ofschoon, hoezeer*).
hoezee' 1 tw. (*uitroep v. vreugde, toejuiching,*

aanmoediging); **2** zn. o.: *een luid* –.
hoezeer', hoe'zeer, vgw. (*hoewel*).
hof 1 m. hoven (*omheinde ruimte, tuin*, Z.-N., lit. t. of vero.): *bloemen in veld en* –; *huis en* – *verkopen*; **2** o. hoven, bet. 4 gmv. (1 *afgesloten of begrensde ruimte met woningen van oude vrouwen*; 2 *woning van een vorst, vorstelijk verblijf*; *paleis*; bij overdr. *hofhouding*; 3 *rechtbank van hogere rang*; *de gezamenlijke raadsheren in zo'n rechtbank*; 4 met *maken*: *eerbiedige opwachting*; 5 Z.-N. *hofstede*; *binnenplaats van een hoeve*): 1 *een begijn*–; z. ook hofje; 2 *aan het – verblijven, de dames en heren van het* –; *het – was op de jacht*; zegsw. *hij is opgevoed aan het – van Jan Vlegel*, hij is een lomperd; 3 *er zijn in ons land vijf hoven*; *het – van appèl, het – van cassatie*, z. ald. en ook Assisen, beroep; *het – was compleet*; 4 (*aan*) *een dame het* (of: *zijn*) – *maken*, [a]) haar oplettendheden bewijzen, [b]) naar haar hand dingen; *zich het – laten maken*, zich de oplettendheden laten welgevallen; 5 Z.-N. *een schoon* –; nog: *het – van Holland*, hotel; **–'bericht,** o. –en.
hof'charge 1 v. –s (*hofambt*); **2** m. –s (*iem. met zulk ambt bekleed*): *twee hoge* –*s*.
hof'dame, v. –s ([*adellijke*] *dame, tot de hofhouding behorende*).
hof'felijk, bn., bw. (*wellevend, beschaafd, beleefd, hoofs*): *een* – *man*; verg. heusheid.
hof'felijkheid, v. –heden: *Franse* –.
Hoff'mann(s)druppels, –droppels, m. mv. (*opwekkend en krampstillend middel*, naar den Duitser Dr. F. Hoffmann, 1660–1742).
hof'hond, m. –en (*heemhond*).
hofho'rig, bn. (gesch. *behorende tot een hof* d. i. *adellijke, heerlijke woning, kasteel*); vero.
hof'houding, v. –en (*het geheel der vorstelijke huishouding met al de hovelingen*): fig. *'t is daar een hele* –, groot vertoon.
hof'je, o. –s (*klein hof*; inz. *liefdadigheidsinstelling voor bedaagde lieden* [*bestaande uit een binnenplaats, omringd door een rij gratiswoningen*]); zie hof **2** 1.
hof'jesjuffrouw, v. –en (*bewoonster van een huisje in of op het hofje*).
hof'kapel, v. –kapellen (*de kapel, bij of in het paleis, voor het hof*; *korps muzikanten voor* –kapelanen (*geestelijke, verbonden aan een uitvoeringen aan het hof*); **–kapelaan,** m. –s, *hofkapel*; nog: *titel van den Nederl. Hervormden en van den Waalsen predikant, behorende tot het Civiele Huis v. H. M. de Koningin der Nederlanden*); **–leverancier,** m. –s (eig. *winkelier, die aan het hof levert of mag leveren en als teken daarvan het vorstelijk wapen mag uithangen*; inz. *eretitel*); **–maarschalk,** m. –en (*bestuurder der vorstelijke huishouding*).
hof'meester, m. - s (*persoon, die op boot of schip belast is met de zorg voor de maaltijden en het logies*; vroeger: *opperceremoniemeester aan het hof*; *intendant*).
hof'meier, m. –s (gesch. *opzichter over een hofhouding* inz. *aanzienlijk ambtenaar der Frankische koningen*); *de Pepijnen waren* –*s*; **–nar,** m. –narren (*de nar aan een hof, dien vorsten enz. er op nahielden om zich met zijn dwaasheden en kwinkslagen te vermaken*); **–prediker,** m. –s (*kanselredenaar van het hof*; inz. *predikant, die de officiële geestelijke is aan 't hof*); **–rouw,** m. (*rouw, door het hof voor enige tijd aangenomen*); **–stad,** v. –steden (*residentie*).
hof'ste(d)e, v. –steden (*boerenplaats*; [*pacht-*] *hoeve*; *naam v. sommige heerlijkheden*).
Hof van Arbitra'ge, zie arbitragehof.
hof van Jan Vle'gel, zie hof **2.**
hog, m. hoggen (scheepst. *scheepsschrobber*).
Ho'gelied, o. (Duits: hohe Lied; *een der canonieke boeken van het O. Testament*): canticum canticorum of het lied der liederen is eig. de vertaling v. d. Hebreeuwse titel; *het – van Salomo*, ook, Hoog'lied.
ho'gelijk, bw. (*zeer, in hoge mate*): – *met iets ingenomen zijn*; ook, hoog'lijk.
ho'gen, hoogde, h. gehoogd (1 *hoger maken, ophogen*; 2 *bij een verkoping of verpachting hoger bieden*; 3 schilderkunst: *het licht sterker doen uitkomen*): 1 *een dijk 0.5 m* –; 2 *een bod* –; 3 *de schaduwen van een schilderij aanzetten om het licht te* –.
hogepries'ter, ho'gepriester, m. –s (*opperpriester*; ook: *zinnebeeld van Christus*; *de Paus*): *de – der Joden*, het hoofd der priesterschap, voorzitter van de Hoge Raad; *Aäron, de eerste* –.
hogepries'terlijk gebed, o. (*gebed, dat Jezus uitsprak bij het laatste Avondmaal*).
Hoge Raad', m. (Bijbel, z. Sanhedrin; *ons hoogste rechtscollege, door de grondwet het opperste gerechtshof voor het gehele rijk, hof van Cassatie*); nog: *de* – – *van adel*, college ingesteld bij Koninklijk besluit van 24 Juni 1914; het stelde o. a. vast de lijsten der adellijke geslachten in ons land.
ho'gere bur'ger, m. hogere –s (*leerling ener hogere burgerschool*).
ho'gere bur'gerschool, v. –scholen (*inrichting voor middelbaar onderwijs met vijf- of driejarige cursus*); zie athenaeum.
hogereind', –ein'de, o. (*ereplaats*): *aan het – der tafel*; ook. ho'gereind(e).
ho'geremachtsvergelijking, v. –en (algebra: *vergelijking v. d. derde enz. graad*).
ho'gerhand, –hand', v. (1 *rechterzij, ereplaats*; 2 *van Gods-, van overheidswege*): 1 *hij liep aan de* –; 2 *van – bevolen*.
Ho'gerhuis, o. (*huis der Edelen of Lords in Engeland*); verg. Lagerhuis.
ho'gerop, hogerop', bw. (*hoger*; *verderop*; *dichter bij het hoofd der tafel, der partij enz.*): *je moet nog wat – zijn*, nl. op de berg; *ga* –, *mijnheer! – gaan*, in hoger beroep; – *willen*, aanzienlijker dienst enz. willen hebben.
ho'gerwal, m., **–wal'** (*de plaats, waar de wind vandaan komt*); z. lagerwal en lij.
hogeschool', v. –scholen (*inrichting voor academisch of hoger onderwijs*; *de gezamenlijke professoren en studenten*; ook: *hogere dressuur voor rijpaarden*): *studeren aan de* –; nog: *de technische – te Delft* (1905); *de landbouw– te Wageningen* (1916).
hog'gen, hogde, h. gehogd (Eng. to hog: *de buitenhuid van een schip afschrobben*).
ho'ging, v. –en (1 *ophoging*; 2 *opbod*; 3 schilderk. *het aanbrengen van meer licht op een schilderstuk*): 1 – *van een slootkant*; 2 *door herhaalde – klom de koopprijs aanzienlijk*; 3 – *moet met smaak worden aangebracht*.
I. hok, o. hokken (1 *afgeperkte ruimte*; *donkere* [*kleine, afgeschoten*] *bergplaats*; ook: *verblijf van huisdieren*; 2 verachtelijk: *ellendig, onwaardig verblijf*; *gevangenis*; schooljongenstaal: *school*): 1 zie turf–, kolen–; 2 *wat een – dat huis! in het – zitten*; *met zo'n mooie dag naar het –!* **–'je,** o. –s (*vakje in een*

kast; *loket*); – **I** etymologisch = – **II.**
II. hok, o. hokken (*een samenbindsel of bundel van 4 tot 12 garven of schoven*).
hok'keling, m. en v. –en (*éénjarig kalf*).
I. hok'ken, hokte, h. gehokt ([*ineengedoken, dicht op elkaar geschoven*] *zitten*; *altijd thuis blijven, thuis zitten*; *verblijven*): *dat hokt maar bij de kachel! drie gezinnen – er op één kamer*, wonen samen.
II. hok'ken, hokte, h. gehokt (*haperen*; machine: *vastlopen*): *het gesprek hokte.*
hok'kerig, bn. (*vol kleine, ongeschikte ruimten*): *een – huis*, met kleine kamers.
hok'vast, bn. (*veel of graag thuis blijvende*): *die oude man is erg –*, gaat zelden uit.
I. hol 1 bn.; holler, –st (1 *inwendig ledig of niet gevuld*; 2 *ingezonken*; 3 *ledig en verlaten*; *akelig, naargeestig*; 4 v. e. weg: *ingezonken, tussen twee hoogten*; 5 *dof, klankloos*; 6 *onbeduidend, ijdel, nietszeggend*): 1 *een holle kies, kogel, gouden ring*; *een – vat*; *een holle maag*, ledig; 2 *holle ogen*, diep ingezonken; 3 *holle kamers*; 4 *een holle weg*; 5 *een holle stem*; 6 *holle phrases*; nog: *in het holst* (of: *het holle*) *van de nacht*, in het diepst v. d. nacht; **2** bw. (1 zeemansw. *met grote baren*; 2 *dof, klankloos, somber*): 1 *de zee stond –*; 2 *– klinkt het in de zaal*; **3** o. holen, holletje (1 *grot, spelonk*; *uitgeholde ruimte*; 2 v. e. schip: *romp, ruim*; 3 *verborgen* [*duistere*] *plaats*; *schuilhoek*, eig. en fig.; 4 Z.-N. *gat*): 1 *een diep, donker –*; *de holen van konijnen, vossen*; *den leeuw in zijn – opzoeken, zich wagen in het – van den leeuw*, zich willens en wetens blootstellen aan een groot gevaar; 2 *zij slapen in het – en staan om beurt te waken*; 3 *een rovers–*; *de holen der ontucht*; *wat woon jij hier in een donker –!* 4 *een – in een kous.*
II. hol, m. (*het hollen*): *op – raken of slaan, b.v. van paarden*, niet meer naar de teugel luisteren; *iem. het hoofd op – brengen*, van streek maken inz. de zinnen verwarren door een of andere bekoring; *op een holletje naar school*, hard lopende.
III. hol, v. hollen (*kleine hoogte*; *oplopend gedeelte van een weg*): *ik kan met mijn zware wagen die – niet opkomen*, oprij; gew.
ho'la, hola' 1 tw. (*aansporing om iem. aan te roepen, om iem. te doen ophouden*; *houd op!*); **2** zn. o.: *een waarschuwend –.*
hol'beinwerk, o. (*fijn borduurwerk*).
Hol'da, v. volkst. *vrouw Holle, Holle*, Germ. myth.: godin van de huiselijke haard, geboorte en dood: *vrouw Holle schudt haar bed*, het sneeuwt.
hol'derdebolder, bw. (*het ondersteboven, hals-over-kop, in allerijl*): *– door elkaar.*
ho'le, v. –s (Eng. *gat, kuil*; sport: *punt bij het spel*): *2 holes verliezen.*
ho'lenbeer, m. –beren (*voorwereldlijke beer*; Lat. ursus spelaeus); **–mens,** m. –en (*vroege mensenras, levend in holen*).
hol'heid, v. (1 *het hol-zijn, ledigheid*; 2 fig. *onbeduidendheid, ijlheid*): 1 *de – van een boom, kies, vat*; 2 *de – van een leus.*
hol'hoornigen, m., v. mv. (*familie der herkauwers*; Lat. cavicorina): *koeien zijn –.*
hol'la, holla', tw., ook: hola; zie ald.
Hol'land, o. (misschien *holt- of houtland, naar het griendland rondom Dordt*, of *hol- of laagland*, dus *Nederland*; *Ned. gewest met A'dam als hoofdstad, het tegenw. N.- en Z.-Holland samen*; bij uitbr. *de hele Republiek*; in het buitenland nog ons hele land), zegsw. – *was in last*, [a]) er was grote nood, [b]) iron. grote drukte om een beuzeling; – *bolland* (zie ald.), *Zeeland geen land, ik hou het met de heikant*, rijmpje om o. a. uit te drukken, dat Holland een waterland is.
Hol'lander 1 m. –s (*iem. uit Holland, uit Nederland*; *maal- of roerbak, waarin de lompen worden fijngemaakt bij de papierbereiding*; *roerkuip of wrijfbak*): *de kalme –*; *de vliegende –*, [a]) kapitein v. e. spookschip op de W.-kust van Afrika, bij uitbr. dat schip zelf, [b]) opera van Wagner, ontleend aan deze sage, [c]) jongenskarretje, met een hefboom voortbewogen; **2** v. –s (O.-I. *Hollandse sigaar*; Z.-N. *Hollandse koe*).
Hol'land-op-zijn-smalst', o. (aardr. *landengte tussen het IJ en de Noordzee*; fig. *kleingeestigheid, bekrompenheid*): door – werd het Noordzee-kanaal gegraven, 1876.
Hol'lands 1 (*van Holland*), zn. in de 2e nvl., b.v. – *grond*, – *welvaren*; **2** bn.: *een –e stad, –e kaas*, uit of van Holland; *–e haring*; **3** bw.: – *degelijk*; **4** o. (*de taal van het gewest Holland*; *de Ned. taal*): zegsw. *iem. in goed – iets zeggen*, onverbloemd.
Hol'le, v.; zie Holda.
hol'leblok, m. –blokken (Z.-N. *holsblok*).
hol'len, holde, h., i. gehold (1 *wild voortrennen van paarden*; *niet meer naar de teugel luisteren*; 2 *vliegen, ijlen, zeer snel lopen, haast maken*): 1 *een hollend paard*; z. hol **II**; 2 *naar het station –*; zegsw. *het is met hem – of stilstaan*, hij kent geen maat.
hol'ligheid, v. –heden (*kleine holte*; *gat, opening*): *een spons vol –heden.*
hol'ogig, holo'gig, bn. (*met holle*, d. i. *diepliggende, ogen*): *een –e bedelaar.*
hologra'phisch, bn. (Gr. holos = geheel: *geheel uitgeschreven*, [*door den testateur*] *eigenhandig geschreven*): *een – testament.*
holothu'riën, v. mv. (Gr.-Lat. holothuria: *een soort van stekelhuidige dieren, zeekomkommers*): *eetbare – of tripangs.*
hol'rond, bn. (*rond ingebogen*); – *is de tegenst. van bolrond*; zie concaaf.
hols'blok, o. –blokken (*klomp*; *plomp mens*).
hol'ster, m. –s (*koker aan 't zadel tot berging van 't pistool*; *pistoolfoedraal*).
hol'te, v. –n (*holligheid, holle ruimte*; *indeuk*): *de borst–, een – in de grond*, diepte.
I. hom, v. (*jabot*): *de – aan het overhemd.*
II. hom, v. hommen, hommetje (bij mannetjesvissen: *voortplantingsvocht*; *mannetjesvis*): zegsw. *inslikken met – en kuit*, met huid en haar; verg. kuit; **–baars,** m. –baarzen (*mannetjesbaars*); **–bokking,** m. –en.
hom'bre, m. (*Franse* [oorspr. Sp.] *naam van zeker kaartspel*; zie omber **II**).
home, o. (Eng. *het* [*gezellig*] *tehuis*; *huis, verblijf*; [*geboorte*]*land*).
Home'risch, bn., bw. (*van, zoals bij Homerus*): zegsw. *een – gelach*, onbedaarlijk, schaterend, zoals in Homerus het gelach der goden; *de –e versmaat*; fig. *een –e strijd*, een reuzenstrijd; zie vergelijking.
homerule, o. (Eng. *zelfbestuur*): *Ierland vroeg –*; *een voorstander van –* = **–ruler,** m. –s.
Home'rus, ± 950 v. C., Griekse dichter, op wiens naam staan de *Ilias* en *Odyssee*; 7 steden, o. a. Athene, Smyrna, betwistten elkaar de eer zijn geboorteplaats te zijn.
homespun, v. (Eng. *thuis gesponnen*,

grofdradige stof; *hand-*, *huisweefsel*).
homileet', m. homileten (Fr. homilète, Lat.-Gr. homiletes: *kanselredenaar*).
homile'tica, homiletiek', v. (Gr.-Lat. [*leer der*] *kanselwelsprekendheid*).
homile'tisch, bn. (*de homiletiek betreffende*): *–e oefeningen*, *–e regelen*.
homilie', v. homilieën (Gr.-Lat. homilia: *kanselrede*; *kerkelijke teks'verklaring*, *leerrede*).
I. hom'mel, v. –s, hommeltje (1 *vliesvleugelig insect*; Lat. bombus; 2 *mannetjesbij*, *dar*): 1 zie aard–; 2 *de –s worden in het najaar uit de korf gedreven of wel gedood*.
II. hom'mel, m. v. (Z.-N. gew. *hop*).
hom'melen, hommelde, h. gehommeld (*gonzen als de bijen*; fig. *mompelen*).
hom'meles: *'t is er –*, er is twist, het is mis.
hom'mer, m. –s (*mannetjesvis*).
homo . . ., v. Gr. ho'mos = gelijk.
homoeo . . ., v. Gr. homoi'os = gelijk.
homoeopaath', m. –pathen (*beoefenaar*, *voorstander der homoeopathie*); vr. **–pathe.** (oe = eu).
homoeopathie', v. (*geneeswijze, door Dr. Samuel Hahneman, 1795–1843, ontdekt, waarbij een ziekte bestreden wordt met datgene, waardoor bij een gezonde de ziekte zou veroorzaakt worden*); verg. allopathie; men zegt meestal: *homee'o-patie'*; **–pa'thisch**, bn., bw. (*van, voor, over, betreffende, volgens de homoeopathie*): *–e geneeswijze*.
homogeen', bn. homogene (*van hetzelfde geslacht, van dezelfde soort*; *één v. aard*; *verwant*; *gelijksoortig*): *een – ministerie*, met leden van dezelfde beginselen; zie heterogeen; **–geniteit'**, v. (*gelijksoortigheid*).
Ho'mo ho'mini lu'pus (Lat. *De ene mens is een wolf voor den anderen*).
homologa'tie, v. –s, homologatiën (*gerechtelijke bekrachtiging b.v. van een faillissementsakkoord, waardoor het faillissement eindigt*; België: *administratieve bekrachtiging van diploma's*); **–logeren**, gehomologeerd (*verlenen van homologatie*; *rechtskracht*, *-geldigheid verlenen*); (g = g); **–loog'**, bn. (*overeenstemmend, gelijkluidend*).
homoniem', Gr. onoma = woord, **1** bn. (inz. van woorden: *gelijkluidend, doch verschillend in betekenis*): *bal* (m.) en *bal* (o.); **2** o. –en (*homoniem woord*).
ho'mo no'vus, m. ho'mines no'vi (Lat. eig. *een nieuwe mens, een onbekende*; fig. *iem., die pas geadeld of tot een ambt bevorderd is*).
homophoon', bn. (muziek: *bestaande uit slechts één zelfstandige partij*; ook: *gelijkklinkend*; *v. dezelfde toonhoogte*). (ph = f).
homp, v. –en (*brok, dik stuk*): *een – brood*.
hom'pelen, hompelde, h., i. gehompeld (*strompelen, hinken, kreupel lopen*): *die man hompelt langs de weg*; *zie den armen ezel met zijn zere poot daar –!* **–aar**, m. –s.
hom'pelvoet, m. en v. –en (*manke*).
homun'culus, m. homunculi (Lat. eig. *mensje*: *een langs scheikundige weg ontstaan mens*, b.v. in Goethe's Faust).
hom'vis, m. –vissen (*mannetjesvis*).
hond 1 m. –en (1 *roofdier en algemeen bekend huisdier*; Lat. canis familiaris; 2 *verachtelijk wezen*): 1 tot de fam. der –en behoren o.a. de vos, de wolf; *een staande –*, patrijshond; *een lange –*, windhond; zegsw. *zo ziek als een –*, erg ziek; *zo moe als een –*, doodmoe; *zij leven samen als kat en –*, zij twisten altijd; *men moet geen slapende –en wakker maken*, [a]) geen moeielijkheden, die men kan vermijden, veroorzaken, [b]) geen argwaan wekken; *blaffende –en bijten niet*, van dreigers of schreeuwers heeft men niets te duchten; *wie een – wil slaan, vindt licht een stok*, wie iem. wil kwaad doen, vindt licht een voorwendsel, gelegenheid; *twee –en vechten om een been, de derde loopt er ras mee heen*, als twee personen om iets twisten, raakt vaak een derde in het bezit er van; *kwade –en bijten elkaar niet*, 't is dief en diefjesmaat; *de – in de pot vinden*, [a]) bij te late thuiskomst het middageten op vinden, (terwijl de hond de pot schoonlikt), [b]) fig. teleurgesteld zijn of worden; *de vliegende –*, een grote vleermuis in de tropen; *Komt men over de –* (Z.-N. *het paard*; misschien *Hont* = Westerschelde), *dan komt men ook over de staart*, als de grootste moeilijkheid maar overwonnen is, dan zijn ook de andere (kleinere) te overwinnen; *van het –je gebeten zijn*, trots, ingebeeld zijn; *bekend* (of: *gezien*) *als de bonte hond*, algemeen (inz. ong.) bekend; *de Mexikaanse –*, trillingen van een radiolamp, waardoor de opgevangen tonen gewijzigd worden; zie genereren; Z.-N. *weten waar de – gebonden is*, hoe de zaak in elkaar zit; zie onwillig; 2 *een – van een kapitein*, een beroerde kerel; *hij is een vuile –*, een gemene vent; *behandeld worden als een –*, erg slecht; verg. ook hondenbaantje, –leven; **2** m. en v. (*huidziekte, lijkende op roodvonk* meestal met *rode*).
hon'de(n)kar, v. –karren (*karretje, dat door één of door meer honden getrokken wordt*).
hon'denasyl, o. –en (*verblijf voor verlopen, ook voor zieke honden*); **–baantje**, o. –s (*gemeen, slecht postje, bezigheid*): *onze tweede stuurman had een –*; **–belasting**, v. (*belasting op het houden van honden*); **–bloem**, v. –en; zie hondsbloem; **–brood**, o. (voorwerpsn.) –broden (*brood, speciaal voor honden bereid o. a. uit maïsmeel en slachtafval*); **–hok**, o. –hokken (*hok voor een hond*; ook: *lokaal in het beursgebouw te Amsterdam, voor executoriale verkopen*); **–kenner**, m. –s; **–leven**, o. (*ellendig leven*); **–kot**, o. –kotten (Z.-N. spott. *hoge hoed*); **–pistool**, o. –pistolen (*pistool met knalkurk om honden te doen schrikken*); **–slager**, m. –s (eig. *de man, die de honden uit de kerk moet slaan*; *kerkeknecht, suisse*); **–wacht**, v. –en (*scheepswacht van middernacht tot 4 uur 's morgens*): *zes glazen in de –*, 's nachts om drie uur; **–weer**, o. (*gemeen, slecht weer*); **–werk**, o. (*onaangenaam werk*).
hon'depenning, m. –en (*belastingpenning*); Z.-N. **hon'demedaille**, v. –s.
hon'derd 1 bepaald hoofdtelw. (zelfstandig) *tot – tellen*; *nummer –*, het heimelijk gemak; *tien maal tien is –*; (bijvoeglijk) *een eeuw heeft – jaren*; met weglating van het zn. *er waren er over de –*; *wat geef je voor de –? 't is – tegen één*, de kansen voor de ene mogelijkheid zijn honderdmaal groter dan voor de andere; **2** bn. (*zeer talrijk*): *hij deed mij – vragen*; **3** o. –en (*een honderdtal*): *deze noten kosten een gulden het –*, per honderd stuks; *geld uitzetten tegen 5 ten –*, tegen 5 %; *–en (van) jaren*; *bij –en*, honderdtallen; zegsw. *dat loopt in 't –*, in de war, in 't wild; *hij praat maar wat in het –*, onzin;

in 't – jagen, sturen, werpen, in wanorde; **4** ranggetal (onbuigbaar) *bladzijde –,* de honderdste; nog: *hij praat – uit,* zijn mond staat niet stil; verg. **3**.

hon'derddelig, bn.: *de –e thermometer,* nl. van Celsius; **–duizend,** telw. (*honderd keer duizend*): *– gulden; de – trekken in de loterij.*

hon'derderlei, bn.: *– dingen,* zeer vele.

hon'derdjarig, bn. (*100 jaar tellende of durende*): *een – man, de –e oorlog;* **–maal,** bw. (*100-keer; zeer dikwijls*); **–man,** m. –mannen (*Romeinse hoofdman over 100 minderen*); zie centurio; **–ste,** 1 ranggetal bijvoeglijk en zelfstandig; *de – (dag);* 2 verdelingsgetal zelfstandig en bijvoeglijk: *een – deel, een – van een mud, van een m;* **–tal,** o. –tallen (*een hoeveelheid van honderd*): *een – appelen;* **–voud,** o. –en: *een gulden is het – van een cent;* **–vou'dig,** bn., bw.: *een –e oogst; iets – vergelden;* **–werf,** bw. (*honderdmaal*), w.i.g.

hond'je, o. –s (*kleine lieve hond*); fig. iets liefs, iets aardigs: *een – van een kind, hoedje; mijn –,* lieveling; z. hond **1** 1.

honds, bn., bw.; –er, meest – (*onbeschaamd, schaamteloos; onbeschoft*): *–e wijsgeren;* zie cynisch; *iem. – behandelen.*

honds'aap, m. –apen (O.-I. *baviaan;* in het mv. *alle apen der oude wereld uitgezonderd de mensapen;* Lat. cercopithecidae); **–bloem,** v. –en (*naam van planten o. a. smalle weegbree*).

Hondsbos'se (O. S. Hondsbossche) Zeewering, v. (*dijk tussen Petten en Kamperduin*).

honds'dagen, m. mv. (eig. *de dagen, dat de Hondsster tegelijk met de zon opgaat, 19 Juli–18 Aug.; zeer warme dagen*).

hondsdol'heid, honds'dolheid, v. (*watervrees*): *de – bij honden, wolven, vossen.*

honds'draf, v. (*lipbloemig onkruid, kruipdoor-de-tuin;* Lat. glechoma hederacea); **–grot,** v. (*grot met giftige dampen, bij Napels*); **–haai,** m. –en (*fraai gevlekte of gestreepte haai van ± 1 m;* Lat. scyllium canicula); **–netel,** v. –s (*witte dovenetel*); **–peterselie,** v. (*wilde peterselie, kleine dolle kervel;* Lat. aethusa cynapium); **–ribbe,** v. (*volksnaam voor de smalbladige weegbree*); **–roos,** v. –rozen (*wilde roos;* Lat. rosa canina); **–rozelaar,** m. –s, –rozelaren (*wilderozestruik*).

Honds'rug, m. (*heuvelrug van Emmen in Drente tot Groningen*).

honds'ster, hond'star, v. (*Sirius*).

honds'vot, m. –votten (eig. *achterste van een hond;* fig. *nietswaardig persoon*).

ho'nen, hoonde, h. gehoond (*smaden, smaad aandoen, met verachting bespotten;* studententaal: *iem. een gek figuur laten maken; iem. verachtelijk bespotten en tarten*): *iem. –; den levenden God –* (Bijbel).

ho'nend, bn., bw. (*krenkend, erg beledigend*): *–e woorden; – lachen,* smadelijk.

Hongaar', m. Hongaren (*iem. uit Hongarije*); **–gaars' 1** bn., bw. ([*als*] *in, uit, van, betrekking hebbende op, afkomstig van Hongarije of de Hongaren*): *de –e taal;* **2** o. (*de taal*).

hon'ger, m. (*natuurlijke behoefte aan voedsel;* fig. *hevige begeerte*): *– hebben als een paard, een beer,* erge; *van – sterven;* spreekw. *– is een scherp zwaard,* hevige kwelling; *– maakt rauwe bonen zoet,* doet eenvoudige (of: onsmakelijke) kost lekker vinden; *– is de beste saus, is de beste kok,* geeft smaak aan de spijzen; inz. Z.-N. *zwart* (of: *scheel*) *zien* (of: *zijn*) *van de –,* een razende honger hebben; **–dood,** m. (*de dood door gemis van voedsel*): *de – sterven.*

hon'geren, hongerde, h. gehongerd (*honger lijden;* fig. *sterk verlangen naar*): *en als de veerschuit geen brood brengt, – de reuzen* (op Marken); fig. *– en dorsten naar de gerechtigheid,* reikhalzen naar, Matth. 5 : 6.

hon'gerig, bn., bw. (*honger hebbende, begerig naar spijs;* fig. *begerig*): *–e wolven; een –e maag, –e ogen;* **hon'gerigheid,** v.

hon'gerkunstenaar, m. –s (*iem., die langdurige onthouding van voedsel als een kunst beoefent!*), of: **–virtuoos,** m. –virtuozen; **–kuur,** v. –kuren (*geneeswijze, door tijdelijke onthouding, of vermindering van voedsel*); **–lijder,** m. –s (*iem., die honger lijdt;* fig. *arme stakker*); **–lijdster,** v. –s; **–loon,** o. –lonen (*zeer laag loon*): *werken voor een –.*

hon'gersnood, m. (*nijpend gebrek aan voedsel*): *er heerste –.*

hon'gerstaking, v. –en (*vrijwillige weigering van voedsel in gevangenissen*).

hon'gitocht, m. –en (O.-I. *tocht met een hongi* (l. hòn'gi) d.i. *een inlandse oorlogsvloot uit prauwen bestaande om te vernielen en te roven, vroeger,* inz. *onder aanvoering van dienaren der O.-I. Compagnie om specerijbomen uit te roeien; thans nog op Nieuw-Guinea om zich te wreken, mensenroof te plegen enz.*).

hong'kong, m. –s (O.-I. *tweewielig rijtuigje voor één persoon, door een Chinees getrokken, riksja,* alleen op Sumatra hier en daar, inz. te Medan gebruikelijk).

ho'nig, ho'ning, m. (*zoete zelfstandigheid, door de bijen uit de bloemen gegaard,* bv. *uit de bloemen van koolzaad, boekweit enz.*): *– uit de bloemen zuigen of puren;* zie puren; *ongepijnde –,* lekhonig, maagdenhonig, niet uitgeperste –; *wilde –,* nl. der wilde bijen; zegsw. *iem. – om de mond smeren,* vleien, hem lieve, zoete woordjes zeggen; *Men vangt meer vliegen met één lepel –, dan met een vat azijn,* met (een beetje) zachtheid verkrijgt men meer dan met geweld; zie Hymettus, melk; **–achtig,** bn. bw.

ho'nigbakje, o. –s (*honigafscheidend deel in de vorm v. e. bakje in bloemen*); **–bij,** v. –en (*vliesvleugelig insect, dat de honig verzamelt;* Lat. apis mellifica); **–dauw,** m. (*kleverig en zoet sap op bladen, afgescheiden door de bladluizen*); **–drank,** m. (*mee*); **–gras,** o. (*grasachtige, welriekende plant,* ook: *veenreukgras;* Lat. hierochloe odorata; ook: *witbol,* Lat. holcus); **–heide,** v. (*dopheide, heide*); **–klaver,** v. (*geurige klaversoort;* Lat. melilotus): *de witte –;* **–mede,** v. Z.-N.; zie mede; **–raat,** v. –raten (*met honig gevulde schijf uit een bijenkorf*); **–sap,** o. (soorten), –sappen (*zoet sap, in sommige bloemen voorhanden en door de bijen uitgezogen*); **–zeem,** o. (*ongepijnde honig, lekhonig*); **–zoet,** bn. (*zoet als honig;* fig. *vleiend, lief*): *–e taal;* **–zuigers,** m. mv. (*kleine vogels uit Afrika, Z.-Azië en Australië;* Lat. nectariniidae).

ho'ning, –achtig, etc. z. honig (achtig) etc.

honk, o. (1 *hoek, schuilplaats, vrijplaats bij 't krijgertje spelen; meet van een wedstrijd,* v. *e. renbaan;* 2 *tehuis*): 1 *als men – heeft, mag men niet „getikt" of „gevangen" worden;* zegsw. *van – gaan, bij – blijven,* van huis gaan, bij huis blijven.

honk'balspel, o. (*slagspel met een „honk"*).
honnepon'nig, bn., bw. (*honnig*).
honnet', bn., bw. (Fr. honnête: *beleefd, fatsoenlijk*): *een – mens.* (t = t).
honneurs', m. mv. (Fr. *eerbewijzen, plichten bij de ontvangst*): *de militaire -; de – waarnemen,* als gastvrouw of gastheer optreden, de behoorlijke eer bewijzen; (kaartsp.) de hoogste kaarten.
Honni' soit qui mal y pen'se, Fr. het devies van het Eng. wapen en van de Orde van de kouseband, d.i. schande over hem, die er wat kwaads van denkt of: wie erg denkt, vaart erg in het hart.
hon'nig, bn., bw. (*allerliefst*).
honora'bel, bn., bw. (Fr. [Lat. honorabilis]: *eervol; deftig*): *een -e betrekking.*
honorair', bn.; Fr., Lat. honora'rius: *– lid,* erelid.
honora'rium, o. honoraria, –s (Lat. [*ere-*] *loon, geldelijke verering, vergoeding in geld aan een schrijver, geneesheer, advocaat*).
honoreren, gehonoreerd (Fr. [Lat. honorare]: 1 *eren* inz. *door te betalen; als geldig erkennen;* 2 *een honorarium geven, bezoldigen*): 1 *een wissel –,* betalen; 2 *de romans goed –.*
hono'ris cau'sa (Lat. *eershalve, als ereblijk*): *doctor – –;* zie **h. c.**
honteus', bn., bw.; honteuzer, –t (Fr. *schandelijk; onbetamelijk;* ook: *beschaamd*).
hon'ved, m. –s (Hongarije: *infanterist: landweersoldaat*).
hoofd, o. –en (1 *het bovenste deel van 's mensen lichaam, ook van enkele dieren;* 2 *denkvermogen, verstand;* 3 *inzicht; mening;* 4 *eerste, voornaamste* inz. in samenst.; 5 *persoon;* 6 *het bovenste, hoogste, voorste gedeelte van iets;* 7 bij verg. in verschillende toepassingen): 1 *een rond –, een dik –, een kaal –; iem. het – afslaan; het – ontbloten,* zijn hoed enz. afnemen; *het – schudden;* zie waterhoofd, zwijnshoofd; verg. kop: *de kop van een paard heet ook –;* (als maat) *hij is een – groter;* 2 *hij heeft een goed, een helder –;* 3 *zijn eigen – volgen;* 4 *het – van de staat,* de vorst, president v. e. republiek; *het – van het leger, van een school,* de leider, bestuurder; zie leger–, school–; 5 *zoveel –en, zoveel zinnen,* zoveel mensen, zoveel zienswijzen; *de –en tellen,* het aantal aanwezigen; *tien gulden per –;* 6 *het – van een brief, een rekening,* het bovenste deel; 7 zie bruggenhoofd; in een haven: *het hoofd,* de steiger, aanleg- en losplaats; nog in zegsw. waarin – inz. bet. 1 heeft: zegsw. *het – laten hangen,* moedeloos, neerslachtig zijn; *het – opbeuren,* moed vatten; *iem. naar het* (of: *zijn*) *– werpen,* bitter verwijten; *een zwaar – in iets hebben,* een zaak donker inzien; *zijn –* (of: *–je*) *tonen,* koppig zijn; *zijn hoofd is er mee gemoeid,* zijn leven; *hoe kon hij het in zijn – krijgen,* hoe kwam hij er toe? (van drank) *naar het – stijgen; uit hoofde van,* wegens; *iets uit zijn – leren, spelen, opzeggen, kennen,* van buiten; *iem. iets uit het – praten,* zijn plan enz. doen opgeven; *niet wel bij 't –,* min of meer krankzinnig; *iem. boven het – groeien,* [a]) langer, [b]) de baas, de meerdere worden; *iem.* (of: *iets*) *over het – zien,* op iem. of iets geen acht slaan; *het – opsteken,* (weer) in verzet komen (v. e. onderdrukte partij); *het – in de schoot leggen,* in iets berusten, zich overgeven; *zijn – met* (of: *over*) *iets breken,* zich afmatten, ernstig peinzen om de oplossing van iets te vinden; *er hangt ons iets boven het –,* er staat ons iets te wachten, er dreigt gevaar; *zijn – stoten,* niet slagen in zijn pogen; *het – bieden,* zich tegen iets verzetten, weerstand bieden; *vurige kolen* (of: *kolen vuurs*) *op iems. – hopen* (of: *verzamelen*) Rom. 12 : 20, een vijand met liefde behandelen (zó dat hij er van zal blozen); zie ook hol **II,** hoofdje, water.
hoofd'agent, m. –en (*opperste lasthebber en vertegenwoordiger v. e. handelshuis enz.; agent van politie van hogere rang*): *– v. politie, van een levensverzekering;* **–agentschap,** o. –agentschappen; **–akte,** v. –n (*hoogste diploma bij het lager onderwijs*); **–altaar,** o. –altaren (*het voornaamste altaar in een R.-K. kerk*): *het – i. h. priesterkoor;* **–ambtenaar,** m. –s, –ambtenaren (*ambtenaar, die aan 't hoofd ener afdeling staat; hogere ambtenaar*); **–arbeider,** m. –s (*iem., die* inz. *met het hoofd werkt, niet van handenarbeid leeft: geleerde,* enz.): *de sociale positie der –s;* **–artikel,** o. –en (*voornaamste artikel,* inz. *aan het hoofd in een krant*); **–bestanddeel,** o. –bestanddelen (*voornaamste zelfstandigheid, waaruit iets b.v. een mengsel bestaat*); **–bestuur,** o. –besturen (*opperbestuur*): *het – van het N. O. G.;* **–beuk,** m. –en (*middenschip van een kerk*); **–bewaarder,** m. –s (België: *hoofdopzichter i. e. gevangenis*); **–bewerker,** m. –s (*voornaamste bewerker van iets*); **–breken,** o. (*met grote inspanning nadenken*): *een brief schrijven kost een boer hee wat –(s);* **–brekend,** bn. (*hersenkwellend, zorgbarend*); **–bureau,** o. –bureau's; **–deksel,** o. –s (*hoed, pet enz.*); **–deugd,** v. –en (*voornaamste deugd*); **–doek,** m. –en (*om het hoofd gelegde doek* [*als hoofddeksel*]; *op Java steeds, in de Buitengewesten veelal gebatikte hoofdbedekking voor mannen, vierkant en van vaste maat*).
hoofd'doel, o. (*eerste, voornaamste doel*).
hoof'delijk, bn., bw. (*bij of per hoofd, persoon;* rechtst. *solidair*): *– onderwijs;* zie klassikaal; *– stemmen,* terwijl al de aanwezigen hun stem uitbrengen; rechtst. *–e* of *solidaire verbintenissen.*
hoof'delijkheid, v. (rechtst. *solidariteit*): *de – is een bijzondere eigenschap ener verbintenis.*
hoof'deneinde, o. (oorspr. een bijvorm van *hoofdeinde,* en naar het voorbeeld van *voeteneinde* gevormd: *deel van het bed, waar het hoofd ligt*): *het – van een ledikant.*
hoof'denschool, v. –scholen (O.-I. *school voor de zonen van inlandse hoofden*).
hoofd'feit, o. –en (rechtst. *het voornaamste ten laste gelegde feit, de eigenlijke daad*): *het – en de omstandigheden.*
hoofd'gebouw, o. –en (*voornaamste gebouw*); verg. bijgebouw.
hoofd'geld, o. –en (*geld, schatting, tol door of wegens ieder hoofd* d.i. *persoon verschuldigd;* gesch. *door de Israëlieten te betalen:* a. *voor de tempel één zilverling,* b. *aan den Rom. keizer, een Rom. tienling*): *–*
hoofd'haar, o. –haren (*haar van een hoofd*): fig. *– van Berenice,* sterrenbeeld.
hoof'dig, bn., bw. (*eigenzinnig, stijfhoofdig*): *de –e boer,* gedicht van Staring; *– volhouden.*
hoof'digheid, v., meestal koppig(heid).
hoofd'ingeland, m. –en (*een der voornaamste ingelanden, lid v. h. bestuur v. e. groot*

waterschap enz.); **–ingenieur,** m. –s (*ingenieur der 1e klasse van de Rijkswaterstaat; hoofd v. d. provinciale waterstaat*).
hoofd'inhoud, m. (*het voornaamste van de inhoud van een boek enz.*).
hoofd'inspecteur, m. –s (*eerste inspecteur, staande boven andere inspecteurs*).
hoofd'kaas, v. (*geperst fijngehakt vlees [van de kop van een varken]*).
hoofd'kanaal, o. –kanalen (*groot, breed kanaal, waarin zijkanalen uitmonden*).
hoofd'kantoor, o. –kantoren (*eerste of voornaamste kantoor*): *het – van de posterijen te A'dam*; zie hulp- of bij–; **–kerk,** v. –en (*naam voor een kathedraal*; in het alg. *een der voornaamste kerken van een plaats*); **–kleur,** v. –en (*een der zeven kleuren van de regenboog*; ook: *overheersende kleur*); **–kraan,** v. –kranen (*de grote kraan, die de hoofdleiding afsluit [bij gas- en waterleiding]*); **–kwartier,** o. –en (in oorlog, bij manoeuvres: *het kwartier of verblijf van legeraanvoerder en staf*); **–letter,** v. –s (*kapitale beginletter*, d.i. *letter door grotere afmeting en bijzondere vorm zich onderscheidend*): *eigennamen schrijft men met een –*; **–lijnen,** v. mv. (*grote, voorname trekken*): *de geschiedenis in de – kennen*; **–man,** m. –mannen (*bevelhebber v. e. afdeling soldaten*, purisme voor kapitein; *aanvoerder of leider v. e. partij*: *hoofd, voorman*); Z.-N. rechtst. *–van de jury*, hoofd, door het lot of door de gezworenen aangewezen; **–meester,** m. –s (Z.-N. *hoofd der school*); **–officier,** m. –en (vroeger: *opperschout, hoofdschout; titel voor een officier van hogere rang* inz. *kolonels, luitenant-kolonels en majoors bij de landmacht, soms ook voor kapiteins en kapitein-luitenants ter zee*); **–onderwijzer,** m. –s (*onder de wet van 1857* en nog in Z.-N. *hoofd der school*; later: *onderwijzer met hoofdakte*); **–opsteller,** m. –s (Z.-N. *hoofdredacteur*); **–opzichter,** m. –s.
hoofd'pijn, v. –en (*pijn in het hoofd*): *zware –; schele –*; verg. migraine.
hoofd'plaats, v. –en (*hoofdstad, voorname of voornaamste plaats*); **–planeet,** v. –planeten (*planeet, die zich onmiddellijk om de zon beweegt*); zie bijplaneet; **–redacteur,** m. –s (*voornaamste der redacteuren*); **–rivier,** v. –en (*belangrijkste rivier van een land, een rivierstelsel*): *de Rijn is een –*.
hoofd'rol, v. –rollen (ton. *voornaamste rol*): zegsw. *de – spelen*, [a]) de voornaamste zijn, [b]) op de voorgrond treden.
hoofd'schotel, m. –s (*voornaamste gerecht*; inz. fig. *het belangrijkste v. e. voordracht, voorstelling enz.*); **–som,** v. –sommen (*totale som; kapitaal*; belasting: *de eigenlijke belastingsom zonder de opcenten*): *de – opmaken van een bundel rekeningen; – en rente*; **–stad,** v. –steden (*hoofdplaats van een land of provincie*); **–straf,** v. –straffen (rechtst. *de straf, die de hoofdzaak is, de eigenlijke straf*; België: rechtst. tegenstelling van *vervangende straf*); **–stuk,** o. –stukken (*afdeling in een geschrift, in een boek*; Z.-N. ook: *hoofdkaas*); **–toon,** m. –tonen (muziek: *grondtoon*; kleuren: *hoofdschakering; krachtige klemtoon of nadruk*); **–trek,** m. –trekken (fig. meestal in het mv.: *voornaamste, belangrijkste bijzonderheid*): *in hoofdtrekken mededelen*, in hoofdzaken; *de – van zijn karakter*; **–vak,** o. –vakken (*voornaamste vak van bedrijf, studie of examen*): *veeteelt is daar het – van bestaan; taal en rekenen zijn bij het onderwijzersexamen de –vakken*; **–verblijf,** o.: *zij die hun – hebben in de gemeente*; **–vlak(k)e,** v. (Z.-N. *hoofdkaas*); **–wacht,** v. –en (*voornaamste militaire wacht in een stadskwartier, of van het gehele garnizoen; de troep, die de – waarneemt*; ook: *het gebouw*); **–wapen,** o.: *van ons veldleger is de infanterie het –*; **–weg,** m. –wegen (België: rechtst. *voornaamste weg*): *–wegen en kleine wegen*; **–werk,** o. (*werk met het hoofd; voornaamste bezigheid; meesterstuk, beste werk*; ook: *voornaamste vestingwerk b.v. een bolwerk*): *dat is 's dichters –; daar maakt hij zijn – van*, dit doet of behandelt hij vóór alles; **–zaak,** v. –zaken (*voornaamste zaak, aangelegenheid; het belangrijkste, gewichtigste*; i. h. mv.: *iets belangrijks*): *dit is de –, al het andere is bijzaak; dit is in (de) – juist*; **–za'kelijk,** bw. (*vooral*); **–zee,** v. –zeeën (*oceaan, wereldzee*); **–zeer,** o. (vero. *hoofdpijn*; thans: *uitslag op het hoofd*, Lat. tinea capitis): *kinderen met –*; **–zetel,** m. –s (*plaats, waar iem., of een of andere zaak zijn of haar belangrijkste vestiging heeft*): *de – onzer wolindustrie*; **–zin,** m. –zinnen (*zin, die geen zindeel is van een andere*); **–zonde,** v. –n (*zware zonde, oorzaak van vele andere zonden; grote zonde, voornaamste gebrek*): *de zeven –n*.
hoofs, bn., bw. (*als aan het hof, welkvend*; ook: *vormelijk*): *–e manieren; iem. – groeten*; **hoofs'heid,** v.; z. hoffelijk.
Hooftiaans', bn., bw. (*in de trant van Hooft, 1581–1647*): *–e stijl*, gedrongen, pittig.
hoog 1 bn., bw.; hoger, –st (1 *zich in de richting naar boven uitstrekkend, ver zich verheffende*, de tegenst. is *laag*; 2 *zich op grote of aanmerkelijke afstand van de grond enz. bevindende*; 3 oneig. in verschillende toepassingen): 1 *een hoge boom; een hoge rug*, kromme, gebochelde rug; *een – voorhoofd; de sneeuw ligt drie voeten –; hij woont twee –*; 2 *in hogere luchtlagen; een – licht*, een lichtraam boven in het vertrek; *– water*, [a]) overstroming, [b]) vloed; zie ook water; *een hoge zee*, als de golven hoog en lang zijn; *de barometer staat –; het hoge Noorden*, ver van de evenaar; 3 *een hoge toon*, helder, scherp; zie ook toon; *een hogere macht*, niet van deze aarde; *dat is mij te –*, daar kom ik niet bij; *iem. – aanslaan; een hoge eer*, grote; *een – bod*, aanzienlijk; *van hoge geboorte; een hoge koers van effecten; een hoge betrekking; hoge eisen; hoge prijzen; hoge feestdagen*, b.v. Pasen, Pinksteren; *een hoge koorts*, erg; *in de hoge oudheid*, ver; *een hoge rente, een hoge stand, een hoge winst*; zegsw. *hoge woorden met iem. hebben*, erge twist; *het is – tijd*, meer dan tijd; *niet – vliegen* (of: *timmeren*), niet veel verstand hebben; *iets – opnemen*, zeer ernstig opvatten; *– met iem. lopen*, zeer ingenomen zijn; zie oom, Piet **I,** raad; Z.-N. *het – op hebben*, trots zijn; Z.-N. *– geld*, groot geld; Z.-N. *– spreken*, luid; **2 ho'ge,** m. –n (*een hooggeplaatste persoon* inz. *hoofd- of opperofficier*): *een – te paard*; **3** o. (*het hoge*): *bij – en laag zweren*, zweren bij God en duivel, of bij hogere en lagere machten; *ere zij God in den hoge(n)*, d.i. in de hoge hemel; *slaat uw ogen naar den hoge(n)*.
hoog'aanzienlijk, bn. (*van zeer hoge rang*): *een –e vergadering*, b.v. de 1e Kamer.

hoog'aars, v. –aarzen (*vaartuig met hoge boeg*); ook, hoogaarts, hoogaarst.
hoog'achtbaar, bn. (*in hoge mate achtbaar, titel v. d. leden van de Hoge Raad*).
hoog'altaar, o.; zie hoofdaltaar.
hoog'bejaard, bn. (*zeer oud of zeer bedaagd*): *een –e keukenmeid*; **–blauw,** bn. (*helblauw*); **–blond,** bn. (*roodachtig*): *van kuif wat –.*
hoogboots'man, m. –lieden (eig. *opperbootsman*; [*verouderde*] *titel v. e. scheepsonderofficier en een beambte op de landswerven*).
hoog'bruin, bn. (*helderbruin*): *een –e vlecht.*
hoog'dag, m. –dagen (*één der vier hoge R.-K. feestdagen*): *Pasen, Pinksteren, Allerheiligen en Kerstmis zijn –dagen.*
hoog'dienst, m. –en (*hoogmis*).
hoogdra'vend, bn.(*gezwollen, opgeschroefd*): *–e stijl, een –e rede*; **hoogdra'vendheid,** v.
Hoog'duits (*Duits*) **1** bn.: *een –e spraakkunst*; **2** o. (*de taal der Duitsers*): *het –*, eig. de taal der bergstreken.
hoog'edelachtbaar, bn.; **–edelgestreng,** bn.; **–eerwaard,** bn.; zie Bijlage **III.**
hoog'gaand, bn. (*hooglopend, hevig*): *een –e twist*, erg; verg. *hoge woorden*; zie hoog.
hoog'geacht, bn. (*in hoge mate geacht*).
hoog'gebergte, o. –n (*gebergte met toppen, hoger dan 2000 m*).
hoog'geboren, bn.; zie Bijlage **III.**
hoog'geel (*helgeel*) **1** bn.; **2** zn. o.
hoog'geleerd, bn. (1 *praedicaat v. e. hoogleraar*; 2 *van hoge geleerdheid blijk gevende*, [*als*] *v. e. hoogleraar*, soms licht ir.): 1 zie Bijlage **III;** 2 *uit hun –e mond*; **–geplaatst,** bn. (*een aanzienlijk ambt bekledende, een hoge positie innemend*); **–geschat,** bn. (*in hoge mate gewaardeerd*): *–geschatte vriend.*
Hoog'haarlemmerdijks, o. (*zeer ruw, zeer plat*); zie Haarlemmerdijks.
hooghar'tig, bn., bw. (*het hart hoog dragend, een hoog gevoel v. eigenwaarde hebbend, fier, trots*; *met trots*): *Alva was –*; *een voorstel – van de hand wijzen*; **–heid,** v.
hoogheem'raad, m. –heemraden (*titel van de –raden in sommige algemene besturen over dijken en afwatering in Holland en Utrecht*); **–heem'raadschap,** o. –schappen (*het ambt van hoogheemraad*; *complex van polders onder bestuur van hoogheemraden*).
hoog'heid, v. in bet. 3 –heden (1 *voornaamheid*; *hoge rang*; *aanzien*; 2 *gezag*; 3 *titel voor vorsten, prinsen*; 4 *fierheid, trots*, ong.): 1 *koningen en allen, die in – gezeten zijn* (Bijb.); *de – des Heren* (Jes. 26 : 10); *de – van het recht*; 2 *landzaat onder dezelfde –*; 3 z. Bijlage **III;** 4 *de – in deze uitval*; *– des harten.*
hoog'kamer, v. –s (Z.-N. *opkamer*).
hoog'koor, o. –koren (*priesterkoor in een R.-K. kerk*; *ruimte, waar het hoogaltaar staat*).
hoog'land, o. –en (*uitgestrektheid land, hoog boven de zeespiegel*; *uitgestrekte bergstreek*; *hooggelegen, voor overstroming gevrijwaard land*): *de Schotse Hooglanden*; **–lander,** m. –s (*bewoner v. e. hoogland*, inz. *Bergschot*).
hoogle'raar, m. –s, –leraren (*leraar aan een hogeschool van wetenschap, kunst enz.*); **–lerares',** v. –leraressen (*vr. hoogleraar*).
Hoog'lied, hoog'lijk, zie Hoge–.
hoog'lopend, bn. (*hevig, hooggaand*): *een –e twist*, erg; *–e woorden*, heftig.
hoog'mis, v. –missen (*plechtige Mis aan het hoogaltaar, met zang en orgelmuziek*).
hoog'moed, m. (*trotsheid, opgeblazenheid, trots, laatdunkendheid*): spreekw. *– komt* (of: *gaat*) *voor de val*, hovaardij wordt door ondergang, schande gevolgd.
hoogmoe'dig 1 bn., bw. (ong.: *trots, verwaand, opgeblazen*): *een – parvenu*; *hij sprak – over zijn voorvaderen*; **2** zn. **–e,** m. en v. –n: *den –e vernederen.*
hoogmo'gend, bn.: *–e heren*; *Hunne –en*, titel v. d. leden der Generale Staten na 1653.
hoog'nodig, bn. (*dringend nodig of noodzakelijk*): *alleen de –e reparaties doen.*
hoog'oven, m. –s (*hoge, loodrecht opgetrokken smeltoven* [*voor ijzererts*]).
hoog'rood, bn. (*donkerrood*): *een –rode blos.*
hoog'schatten, schatte –, h. –geschat (*op hoge prijs stellen, hoogachten*).
hoog'sel, o. –s (Z.-N. *wat tot ophoging dient v. e. dam, wagen, bijenkorf enz.*).
hoogst 1 bw. (*zeer, uitermate*; *in hoge mate*): *dat is – ongepast*; **2** zn. o.: *op zijn –(e) zijn*, het hoogste punt bereikt hebben; *op zijn* (of: *het*) –, in het uiterste, aannemelijkste geval: *dat kost op zijn – een rijksdaalder*; *ten –e*, [a]) ten zeerste: *ten –e voldaan*, [b]) volgens de ruimste rekening: *tijdelijke gevangenisstraf van ten –e 20 jaar.*
hoogstam'mig, bn. (*met een hoge stam*): *–e pijnen, –e klapperbomen.*
hoogst'biedende, m. en v. –n (*meestbiedende*): *de koop wordt den – toegewezen.*
hoog'springen, o. (sport: *het springen met een polsstok om het hoogst*).
Hoogst'dezelve, vnw. (*in plaats van hij, zij, haar*: *dient om vorstelijke personen aan te duiden*): *de Koningin ging uit rijden, en na een uur keerde – terug*; *de Koningin en –derzelver Moeder*; *de Koning en –deszelfs huis.*
hoogst'eigen, hoogstei'gen, bn: *de baron in – persoon*, de baron zelf.
hoog'te, v. –n (1 *afstand van de voet tot de top*; *verhevenheid*; 2 *heuvel*): 1 *de – v. e. toren*; *een – van 1200 m*; 2 *bosrijke –n*; nog: *de – v. e. driehoek*, afstand van de top tot de basis; zegsw. *hij is nog niet op de – (van iets)*, niet voldoende ingelicht; *uit de – tot iem. spreken*, trots; *de – hebben, krijgen*, dronken zijn, worden; *de – der zon nemen*; z. pools–.
hoog'tecirkel, m. –s (*breedtecirkel*); **–lijn,** v. –en (meetk. *in een driehoek, de loodlijn uit het toppunt op de basis*); **–lijnen,** v. mv.; zie isohypsen; **–meter,** m. –s (*werktuig tot het bepalen der geogr. breedte*); **–punt,** o. (*toppunt*): *het – bereiken.*
hoog'terecord, o. (*record van het hoogst te hebben gevlogen*, te zijn gestegen).
hoog'teverschil, o. –verschillen (*in ons land ten opzichte van A. P.*): *de grootste –verschillen zijn ± 320 m + A. P. bij Vaals en ± 5 m – A. P. in sommige droogmakerijen.*
hoog'tezon, v. (*op bepaalde wijze geconstrueerde booglamp, die een licht uitstraalt rijk aan ultra-violette stralen*): *de – dient ter behandeling o. a. van lupus.*
hoog'tij, o. in de zegsw. *– vieren*, feest.
hoog'tijd, m. –en (*hoge feestdag*): *de – van Pasen*; R.-K. *ten – gaan, zijn – houden*, te communie gaan; Z.-N. *de – dragen*, het H. Sacrament (naar zieken tijdens de –en).
hoog'veen, o. –venen (*turfland, ontstaan uit heide, wollegras, veenbies en veenmos op een isolerende laag tussen 't plantenkleed en een onderliggende grond*): *– afgraven.*
hoog'verraad, o. (*misdadige tegen de staats-*

inrichting of tegen een van de hoogste organen in de staat b.v. den vorst gerichte handeling, met het oogmerk de organisatie van de staat omver te werpen of onwettig te wijzigen; landverraad): *wegens – gefusilleerd.*
Hoog'vlaams, o. (Z.-N. *beschaafd Vlaams,* tegenover Platvlaams).
hoog'vlakte, v. –n (*hooggelegen vlakte; plateau, tafelland*): *de – van Oud-Kastilië.*
hoog'vlieger, m. –s (*een soort van duif*): fig. *hij is geen –,* hij timmert niet hoog.
hoogwaar'dig 1 bn. (*zeer verheven*): *het – Sacrament;* **2 –e,** o. (*het H. Sacrament des Altaars*): **hoogwaar'digheid,** v. –heden.
hoogwelgebo'ren, bn.; zie Bijlage **III.**
hoog'water, hoogwa'ter, o. (*hoogste stand van het* [*zee*]*water,* in het alg. *hoge waterstand*); zie hoog **1** en water.
hoogzaal', hoog'zaal, o. –zalen (volksetymologie van oksaal; zie ald.).
hooi, o. (*gemaaid en op het veld gedroogd gras*): *een voer –; – keren;* zegsw. *te veel – op zijn vork nemen,* te veel af willen doen; *een naald of speld in een voer – zoeken,* het onmogelijke willen; zie gras; **–berg,** m. –en (*berg of hoop hooi, door een dak* [*van riet*] *op palen beschut; stapel hooi*): *een lege –,* bergplaats voor hooi; **–boter,** v. (*boter van koeien op stal, die hooi krijgen, winterboter*); **–bouw,** m. (*de hooioogst*): *in de – zijn;* **–broei,** m. (*het broeien van hooi*): *brand ten gevolge van –;* **–dokter,** m. –s (*in N.-Holland de gemeentelijke hooipeiler, die brand door hooibroei moet voorkomen*).
hooi'en, hooide, h. gehooid (*het hooi omschudden, op stapels zetten en inhalen*): *aan 't – zijn; –, als de zon schijnt,* de gunstige gelegenheid gebruiken.
hooi'er, m. –s (*arbeider, die hooit*); **–ster,** v. –s.
hooi'gaffel, v. –s ([*houten*] *hooivork*); **–hark,** v. –en (*houten hark met doorgeslagen houten pennen*); **–kaas,** v. –kazen (*winterkaas,* nl. *v. d. melk van 't met hooi gevoerde vee*); **–kist,** v. –en (*kist, met hooi bekleed, om de spijzen gaar te maken of warm te houden*); **–klamp,** m. –en (*ongedekte stapel hooi*); **–kolder,** m. (*paardenziekte*); **–koorts,** v. (*neusverkoudheid, inz. bij personen, wier neusslijmvlies bijzonder gevoelig is voor stuifmeelkorrels van grassoorten*); zie allergenen; **–land,** o. –en (*grasland, bestemd om er hooi op te winnen*).
Hooi'maand, v. –en (*Juli*).
hooi'mijt, v. –en (*open stapel hooi*); **–opper,** m. –s (*hooihoop in het hooiland;* gew. *hooimijt*): *een piramidale –,* hooistapel; **–peiler,** m. –s; zie hooidokter; **–pers,** v. –en (*werktuig, waarmee men hooi tot balen perst*); **–rijf,** v. –rijven (*hooivork*); **–rook,** v. –roken (*hooiopper*); **–schelf,** v. –schelven (*hooimijt*); **–schuur,** v. –schuren (fig. *grote mond*); **–stapel,** m. –s; **–tas,** m. –tassen (*stapel hooi*); **–vork,** v. –en (*vork met twee tanden*); **–wagen,** m. –s (*wagen tot vervoer van hooi;* dierk. *spinachtig dier met lange, spichtige poten, bastaardspin;* Lat. opilionidea; ook: *langpootmug*); **–zolder,** m. –s (*zolder tot berging van hooi*).
hoon, m. (*smadelijke bejegening, smaad, grievende belediging*): *spot en –.*
hoon'gelach, o. (*smadelijk, spottend gelach*): *er ging een – op uit het publiek.*
I. hoop, m. hopen (*ongeordende stapel;* [*grote*] *menigte*): *een – hout, zand; het hooi aan hopen leggen;* zegsw. *te – lopen,* samenlopen; *bij* (Z.-N. *met*) *hopen,* bij stapels; *de grote –,* de grote massa; Z.-N. *– en al,* ten hoogste; Z.-N. *op de – toe.* op de koop toe.
II. hoop, lit. t. **ho'pe,** v. (1 *verwachting* [*van iets goeds*]; 2 *vast vertrouwen*): 1 *op – leven, alle – opgeven, zich met ijdele – vleien; – hebben, koesteren; zijn – stellen op;* zegsw. *op – van zegen,* verwachting v. e. blijde uitkomst; *– doet leven,* geeft levensmoed; *hij dobbert tussen – en vrees,* hoopt en twijfelt afwisselend; 2 *stel uw – op God;* nog: R.-K. *een der Goddelijke deugden.*
hoop'vol, bn. (1 *vol hoop, vol verwachting;* 2 *veelbelovend*): 1 *een –volle blik;* 2 *een –volle toekomst; in de –volle leeftijd van 7 jaar.*
hoor'baar, bn., bw. (*kunnende gehoord of verstaan worden; te horen*): *een hoorbare klank; lees toch –; dat is niet –.*
hoor'buis, v. –buizen (*hulpmiddel voor halfdoven of hardhorigen, gehoorbuis*).
hoor'der, m. –s (*hij, die toeluistert*): *waarde –s;* **hoorderes',** v. –deressen of **hoorster,** v. –s.
hoorn, ho'ren, hoorntje, horentje, **1** m. –en, –s (1 *spits uitsteeksel aan de kop van verschillende dieren* inz. *als wapen dienende;* 2 *uitwas op een hoorn gelijkend;* 3 bij verg. van allerlei [uitstekende] voorwerpen; 4 *muziekinstrument,* oorspr. van hoorn, nu inz. *koperen blaasinstrument;* 5 *telefoon-, gehoorhoorn enz.*): 1 *de – v. e. neushoorndier; de holle –en der runderen, de massieve der herten;* zegsw. *de –s* (of: *de horens*) *opsteken,* zich verzetten, oproerig worden; *hij neemt te veel op zijn horens,* neemt te veel arbeid, zorg op zich; 2 *de –en v. e. slak; voel–;* 3 *de –en v. d. maan;* Z.-N. *de –s van een kar,* steun voor en achter op een geladen hooiwagen; 4 *op de – blazen;* 5 *de* [*telefoon*]*– aan de haak hangen;* nog: zegsw. *de – van overvloed,* gedraaide hoorn, waaruit bloemen enz. te voorschijn rollen; zie Amalthea; **2** o. (stofn.): *het – van de paardenhoef;* Z.-N. *zo droog als –;* zie horn.
hoor'naar, m. –s (*horzel*); ook, hoorntje.
hoorn'achtig, bn. (*op hoorn lijkende*): *het – vlies van het oog.*
hoorn'beest, o. –en (*beest met horens, een rund,* inz. *een koe*).
hoorn'blazer, m. –s (*militair, die op de hoorn signalen geeft of de mars blaast*): *–s en trommelslagers;* **–dul,** bn. (Z.-N. *verwoed, kolderig; woedend*).
hoor'nen, bn. (*van hoorn of horen*): *een – snuifdoos, een – pijlspits, een – kam.*
hoorn'geschal, o. (*de klank van een hoorn, het schallen van horens*).
hoornist', m. –en (muz. *hoornblazer; iem. die een hoorn bespeelt*): *de – blies zijn wangen op, zijn ogen uit en zijn horen vol.*
hoorn'klaver, v. (*vlinderbloemige plant o. a. in Z.-Europa;* Lat. trigonella).
hoorn'signaal, o. –signalen (*sein met een hoorn*); lees *–sienjaal.*
hoorn'slang, v. –en (*giftige slang met een schubje boven ieder oog;* Lat. bitis caudalis).
hoorn'snavel, m. –s (*neushoornvogel*).
hoorn'uil, m. –en; zie ransuil.
hoorn'vee, ho'renvee, o. (*vee met horens* inz. *rundvee*).
hoorn'vlies, ho'renvlies, o. –vliezen (*doorschijnend vlies aan de voorzijde van de oogbal*); **–vliesontsteking,** v. –en.
hoorn'weefsel, o. (*weefsel, dat uit een hoorn-*

achtige stof bestaat): *de nagels der mensen, de runderhoeven zijn een –.*
hoor'spel, o. –spelen (radio: *door de radio uitgezonden* [*en speciaal voor dit doel geschreven*] *toneelstuk*): *het – „Gevleugelde Daden".*
I. hoos, v. hozen (*spiraalvormige draaiende beweging der lucht, wervelwind*); etymologisch = hoos **II** (naar de trechtervorm).
II. hoos, v. hozen (eig. *lange kous, broek*; thans: *hoge visserslaars*).
hoos'gat, o. –gaten (scheepst. *gootvormige diepte in een schuit, waarin het water samenloopt en waaruit men het door te hozen verwijdert*); **–vat,** o. –vaten (*smalle schepper met steel, om het water uit een boot te hozen*).
I. hop(pe), v. (*netelachtige plant*; Lat. humulus lupulus): *de bellen van de – dienen bij de bereiding van bier*; *de – plukken, drogen.*
II. hop, m. hoppen (*zangvogel met kuif, ter grootte v. e. lijster*; Lat. upupa e. epops).
III. hop, o. (*inham*), vero.: *het Hoornse Hop.*
IV. hop, tw. (1 *uitroep om iem., een dier tot een springende beweging aan te zetten*; 2 *nabootsing van het geluid v. e. dravend paard*): 1 *heisa, heisa! hopsasa! – marjanneke!* 2 *'t akelig – – – in Burgers meesterlied.*
V. hop(pe), v. (Z.-N. *uitspringend hoopje gras, struik*).
hop'akker, m. –s; **–bel,** v. –bellen (*vruchtkegel der hop*); **–bitter,** o. (*bittere stof uit de hopbel getrokken*); **–bouw,** m.; **–korrel,** v. –s; **–pepluk,** m. (Z.-N. *het plukken van de hop*); **–rank,** v. –en; ook, **hopperank.**
ho'pe, v. (lit. t. hoop **II**).
ho'peling, m. –en (Z.-N. *hoofdpeluw*).
ho'peloos, bn., bw. (*zonder hoop, wanhopig*): *een – geval*; *– ziek*; **hopeloos'heid,** v.
I. ho'pen, hoopte, h. gehoopt (*op hopen zetten*): *op elkaar gehoopt*, opeengehoopt; Z.-N. *–de vol*, meer dan vol.
II. ho'pen, hoopte, h. gehoopt (*hoop hebben*; *vertrouwen hebben op de toekomst*): *op betere dagen –*; *het beste –*; *op God –*; *– op beterschap.*
hop'je, o. –s (*naar koffie smakende kokinje*; *koffie-ulevel* [*in papier*], genoemd naar Jacob Hop, van 1773–'94 gezant van de Oostenrijkse Nederlanden aan ons hof).
hop'man, m. –s, –lieden (Duits: Hauptman; *hoofdman, kapitein*, vero.; thans: *titel bij Burgerwacht, padvinders*).
I. hop'pen, hopte, h. gehopt (*'t brouwsel met hop vermengen en koken*): *zwaar gehopt bier.*
II. hop'pen, hopte, h. gehopt (Z.-N. *huppelen*).
hop'per, m. –s (Eng. *vaartuig met bodemkleppen, om hierdoor geladen bagger te lossen*).
hop'sa, hop'sasa, tw.; zie hop **IV.**
hor, v. horren, horretje (*plat vlechtwerk*; *raamscherm*; *ijzeren vlechtwerk in een raam voor het zuiveren van grint enz.*).
ho'ra, v. horae (Lat. *uur*): *– est*, het is tijd, de tijd is om; *– ru'it*, de tijd snelt heen.
ho'rae, v. mv. (*bid- of zangstonden, uurgebeden*, b.v. *i. e. klooster*); ook, horen. (ae = ee).
Horatiaans', bn., bw. (*in de trant van Horatius*): *–e gedichten.* (t = ts).
Hora'tius, Flaccus, Romeins dichter, 65–8 v. C.: Oden, Brieven en Satiren. (t = ts).
I. hor'de, v. –n (oorspr. Turks, letterl. kamp: 1 *bende, schare ongeordende nomaden, woeste krijgers*; 2 padvinders: *troep welpen*): 1 *de –n van Attila*; 2 *muziek der –.*
II. hor'de, v. –n; zie hor(re).
hor'denloop, –ren, m. (Eng. hurdle race: *wedren m. horden als hindernis*): *– over 2800 m.*
ho're, v. (Z.-N. gew. *modder, slijk*).
I. ho'ren, v. mv. (*biduren, horae*; myth. *de godinnen der tijdwisseling*).
II. ho'ren, m. –s (*hoorn*).
III. ho'ren 1 hoorde, h. gehoord (1 *een gehoor hebben, niet doof zijn*; 2 *met het oor waarnemen*; 3 *gehoorzamen*; *naar raad luisteren*; 4 *vernemen*; 5 *aanhoren*; 6 *verhoren*; 7 *toebehoren*; 8 *betamen, passen*): 1 *een vogel hoort scherp*; *horende doof en ziende blind*, niet willen horen of zien; 2 *dat laat zich –*, is aannemelijk; *zich op een concert laten –*, optreden; *ik hoor iets in de kelder*; 3 *Wie niet – wil, moet voelen*; *hij hoort niet naar goede raad*; 4 *ik hoorde, dat je ziek was*; *niets meer van iem. –*; *wij komen eens –, hoe het gaat*; 5 *de rechter moet beide partijen –*; 6 Bijbel: *Vader, ik dank U, dat Ge mij gehoord hebt*, Joh. 11 : 41; 7 *al het land hoort* (*behoort*) *aan den graaf*; 8 *dat hoort zo*; *dit kastje hoort hier niet*; nog: *een geluid laten –*, voortbrengen; *hoor eens* (*hier*), *dat gaat niet*, aanmaning; *hoor je*, versta je; *dat is mis, hoor! nou hoor!* bevestiging; *zo mag ik het –*, dat is naar mijn zin; *hoor je hèm*, welk een dwaasheid! **2** zn. o.: *–, zien en zwijgen!* zegsw. *– en zien vergaan mij*, er is een geweldig leven.
ho'rig 1 bn. (*afhankelijk, onvrij*); **2 –e,** m. en v.: *een –e*, een onvrije; **–heid,** v.
ho'rizon, ho'rizont, m. horizonten, ook wel horizonnen (Gr.-Lat. horitsoon = begrenzende: *gezichteinder*): *zilveren horizonnen*; zegsw. *dat gaat boven mijn –*, begrip.
horizontaal', bn (Fr. horizontal: *waterpas*): *een – vlak*; verg. verticaal.
hor'ken, horkte, h. gehorkt (Z.-N. *luisteren*; *gehoorzamen*): *horkt! het spettert!*
hor'lepijp, v. –en (Eng. hornpipe = hoornpijp: *blaasinstrument*; [*Schotse*] *dans* [*van een persoon*]); ook, horlepiep.
horlo'ge, o. –s (Fr. [Gr.-Lat. horologium = letterl. werktuig, dat de uren vermeldt]: [*zak*]*uurwerk*): *op zijn – kijken.*
horlo'gebandje, o. –s (*-riempje*); **–glas,** o. –glazen (*dekglas v. e. horloge*); **–ketting,** m. –en (*keten, waaraan een horloge vastzit*); **–maker,** m. –s (*iem., die horloges herstelt, schoonmaakt*); **–plaat,** v. –platen (*wijzerplaat v. e. horloge*); **–sleutel,** m. –s (*sleuteltje, om een cilinderhorloge op te winden*); **–stander,** m. –s (nl. *om een horloge aan op te hangen*); **–trommel,** v. –s (*trommeltje, waarin de horlogeveer zit*); **–veer,** v. –veren (*spiraalveer, die de beweging veroorzaakt*).
hor'mat, v. (O.-I. *eerbetoon volgens de adat*).
hormo'nen, v. mv. (*stoffen afgescheiden door zg. klieren* [zie schildklier] *zonder afvoerbuis, van groot belang voor het organisme*).
horn, m. –s (*spitse vooruitspringende hoek*, vero.): aardr. *Zuidhorn.*
horoscoop', m. –scopen (Gr.-Lat. horoscopus: *het punt van de zonneweg, dat op het ogenblik van iems. geboorte boven de oosterkim verschijnt*; *berekening van dat punt, de stand der sterren*; *voorspelling van iems. toekomstig lot hieruit*; ook: *de lotvoorspeller, de horoscooptrekker*): *de – trekken*, iems. levensloop voorspellen uit de stand der sterren.
horoscoop'trekker, m. –s; z. horoscoop.
hor'relvoet 1 m. –en (*op bepaalde wijze misvormde voet*), ook, paardevoet; **2** m. en v. –en (*persoon met een horrelvoet*).

horreur', v. -s (Fr. *afschuw*; *gruwel*).
horri'bel, bn., bw. (Fr. horrible [Lat. horribilis]: *verschrikkelijk, afgrijselijk*).
horri'bile dic'tu (Lat. [*het is*] *verschrikkelijk, om* [*het*] *te zeggen*).
hor'ror va'cui, m. (Lat. nat. eig. *afkeer van het ledige*): *eertijds schreef men een – – toe aan de natuur, om aldus* b.v. *het opstijgen van water in de pompbuizen te verklaren.*
I. hors, v. horzen (*gors*).
II. hors, m. horsen (*makreelachtige vis*; Lat. caranx trachurus); ook, -makreel.
III. hors, o. horzen (*Z.-N. paard, ros*).
hors d'oeu'vre, o. -s (Fr. *iets, dat niet tot de zaak behoort*; *toegift, uit allerlei koude gerechtjes bestaand*; *voorgerecht*).
Horse-guards, m. mv. (Eng. *cavaleriebrigade der Kon. lijfwacht*).
horst, m. -en (*streek van hoge grond*; inz. aardk. *opheffing van de bodem*; *hoog nest van een roofvogel*): *-en en slenken.*
I. hort, tw. (*voort*): *– hu!*
II. hort, m. -en (*korte stoot, duw*): *met -en en stoten*, op onregelmatige manier, bij pozen; zegsw. *op de – zijn, op de –* of *de – op*, er van door, gmz.; *een -je*, korte tijd.
hor'ten, hortte, h. gehort (1 *botsen, stoten*; 2 fig. *haperen*): 1 *een vrachtwagen hort over de keien*; 2 *het gesprek hortte.*
horten'sia, v. hortensia's (*sierheester met mooie, groene bladeren en witte, roze of blauwe bloemtrossen*; Lat. hydrangea hortensia D. G.; de naam is gegeven ter ere van Hortense, vrouw van den horlogemaker Lepante 1723–'88). (s = z).
horti . . . , horto . . . , v. Lat. hortus.
horticulteur', m. -s (Fr. *plantenkweker*).
horticultuur', v. (Fr. *tuinbouw*[*kunst*]).
hortoloog', m. -logen (*tuinbouwkundige*).
hortula'nus, m. (Ned.) hortulanussen; (Lat.) hortula'ni (Lat. *iem., die toezicht houdt op een plantentuin*).
hor'tus, m. (Ned.) hortussen; (Lat.) hor'ti (*tuin*); *– bota'nicus*, (academische) plantentuin.
hor'zel, v. -s, -en, horzeltje (*twee vleugelige insecten*; Lat. oestridae): *de -s zijn de kwelgeesten van het vee*; *de paardenhorzel*, Lat. gastrus equi; *de runder–*; z. ald.
hosan'na, hosian'na, tw. (Gr.-Lat. oorspr. Hebr. *Geef heil*; later: uitroep of zegekreet: *heil, voorspoed!*): zegsw. *vandaag –, morgen kruist hem*, het volk van Jeruzalem, in het alg. de volksmenigte, is wispelturig.
hos'pes, m. hospesen, (Lat.) hospites (Lat. *waard, gastheer*; *huisbaas*; ook: *gast*[*vriend*]; *organisme, waarin een parasiet leeft*).
hospi'ce, hospies', o.; zie hospitium.
hos'pita, v. hospita's (Lat. *gastvrouw*; *juffrouw, die kamers verhuurt*; *ploertin*).
hos'pitaal, o. hospitalen (o.-Fr. hospital [Lat. hospitale = een tehuis voor vreemdelingen]: *gasthuis*; *ziekenhuis* [*voor onvermogenden*]; ook: *kweekplaats van jonge oesters*). Opm. – bet. in het Ned. inz. *ziekenhuis voor militairen*. In andere bet. meestal gallicisme of anglicisme.
hos'pitaalridders, m. mv.; zie Johanniter-orde; **-schip**, o. -schepen (marine: *drijvend hospitaal*; *vaartuig tot geneesk. hulp en godsdienstoefeningen voor onze vissersvloot op de Noordzee*); **-soldaat**, m. -soldaten (*soldaat-oppasser in een hospitaal*; *soldaat der intendance, die te velde de eerste eenvoudige geneesk. hulp kan verlenen*).
hospitaliteit', v. (Fr. [Lat. hospitalitas]: *gastvrijheid*).
hospitant', m. -en (*leerling-toehoorder, die enkele lessen v. e. klas ener H. B. S. of v. e. gymnasium mag bijwonen*); **-tan'te**, v. -n.
hospita'rius, m. (Ned.) hospitariussen (Lat.) hospita'rii (Lat. *in een klooster de monnik, die de vreemdelingen gastvrij ontvangt of ze te woord staat*).
hospiteren, gehospiteerd (hospes d. i. *gast zijn*; fig. *enkele schoollessen als toehoorder bijwonen*).
hospi'tium, o. (Ned.) hospi'tiën, -s; (Lat.) hospi'tia (Lat. 1 *klooster* inz. *op de hoge Alpen tot herberging voor doorreizenden*; 2 *naam van liefdadigheidsgestichten of tehuizen*): 1 *het oudste – of hospice is dat van de Grote St.-Bernard*; 2 *het Studenten– aan de Vrije Universiteit.* (t = ts).
hospodar', m. -s (gesch. *heer, vorst* inz. *vorst van Moldavië, Walachije*).
hos'sebossen, hosseboste, h., i. gehossebost (*met stotende, schokkende bewegingen heen en weer, op en neer gaan, rijden*).
hos'sen, hoste, h. gehost (*in de rij, in rijen arm aan arm, met springend en stotend gedans, op de maat van een of andere kreet zich voortbewegen*): *-de knapen*; – = hotsen.
hos'tie, v. hostiën, -s (Lat. hostia = offer-[dier]: R.-K. *het voor de Mis, de H. Communie bestemd offerbrood*): *een gewijde –.*
hostiel', bn., bw. (Fr. hostile [Lat. hostilis]: *vijandig*); **hostiliteit'**, v. -en (Fr. [Lat. hostilitas]: *vijandelijkheid, vijandigheid*).
hos'vloer, (*dansteut, dancing*) m. -en.
I. hot, bw. (bij paarden: *rechts*); z. haar **III.**
II. hot, v. (*dik van geronnen melk*).
III. hot, v. hotten (Fr. hotte; Z.-N. *draagkorf* inz. *voor vechthanen*).
hotel', o. -s, hotelletje (Fr. hôtel [Lat. hospitale]: *groot, voornaam huis* inz. *in Frankrijk*; *groot, modern logement*).
hotel'houder, m. -s (*eigenaar of exploitant van een hotel*); ook, (Fr.) hôtelier.
hotel'rat, v. -ratten ([*nachtelijke*] *hoteldief*).
hotel'wezen, o.: *het – vroeger en nu.*
hot'sen, hotste, h. gehotst (*schokken, schokkend voortgaan*): *– over de keien.*
hot'ten, hotte, i. gehot (van melk: *schiften*).
Hot'tentot, m. Hottentotten (*lid van een zeker ras van inboorlingen van Z.-Afrika*; fig. *ruw, onbeschaafd mens*).
Hot'tentots 1 bn., bw.; **2** o. (*taal*).
I. hou (houde = hulde, trouw): *– en trouw*, getrouw onder alle omstandigheden.
II. hou, tw. (*sta stil! hou op!*): *– paard!*
houd'baar, bn. (meestal met ontkenning: *verdedigbaar*; *gehandhaafd, gestand gedaan, bestendigd kunnende worden*): *de vesting, een belofte, een toestand is niet meer –.*
hou'den 1 hield, h. gehouden (1 *behouden*; 2 *vasthouden*; 3 *inhouden, bevatten*; 4 *gestand doen*; 5 *volgen*; 6 [*doen*] *blijven in een toestand*; 7 met *van*: *ophebben met*; 8 *aanzien voor*; 9 *de schijn aannemen van, zich gedragen*; 10 *zijn bestaan zoeken in*; *zich bezig houden met*; 11 *uithouden, bestand zijn tegen*; 12 *vertrouwen op, geloven in*; 13 *sterk zijn, draagkracht hebben*; 14 *hechten*; 15 *vastgrijpen*; 16 *er op nahouden*; *verzorgen, onderhouden*; 17 *uitspreken*; 18 *menen*): 1 *ge moogt het boek –*;

iets onder zich –; 2 *de hoed in de hand* –; 3 *dit vat houdt 180 l*; 4 *zijn belofte, zijn woord* –; *gehouden zijn*, zedelijk of wettelijk verplicht; 5 *dit pad maar –! rechts –! gij moet al maar door deze koers* –; 6 *iem. gevangen* –; ook refl. *zich aan een gewoonte* –; 7 *van iem.* –; 8 *iem. voor een schurk* –; 9 refl. *zich doof* –, *zich dom* –; *zich goed* –, [a]) zich flink gedragen, [b]) (van kleren enz.) niet gauw slijten, [c]) (v. h. weer) mooi blijven; *hou je goed!* 10 *een herberg, een winkel* –; 11 *het tegen iem. kunnen* –; *de zieke zal het niet lang meer* –; 12 *zich aan iem.* –; *zich – aan Gods woord*; 13 *het ijs heeft nog geen balken, het zal niet* –; 14 *die mergelkalk houdt niet*; *dat haakje zal in de muur niet* –; 15 *houd den dief* (of: *hou'tem*); 16 *een auto, duiven, vee* –; *paarden* –, in dienst hebben; 17 *een rede(voering), een toost* –; 18 *ik houd het er voor dat*; nog: *in ontzag* –, vrees inboezemen; zegsw. *het zal er om* –, het zal nauw toereikend zijn; *hij was niet meer te* –, tegen te houden, te bedwingen; *iets staande* –, beweren; *een zaak slepende* –, geen voortgang doen hebben; *iets vóór zich* –, er niets van zeggen; *hou wat*, wacht eens even; Z.-N. *leven* –, lawaai maken; Z.-N. *zich* –, [a]) zich bedwingen, [b]) van vruchten: bewaren; zie oog; **2** zn. o. zie hebben.

hou'der, m. –s (in het alg. *iem., die houdt*; 1 met betrekking tot een stuk: *de persoon, die het in handen heeft en er het recht of de rechten, die er in worden genoemd, aan kan ontlenen bloot krachtens zijn bezit of omdat hij er met name in of op is aangewezen*; 2 met betrekking tot een handelsartikel: *koopman, groothandelaar, die het ter beschikking heeft voor de markt*; 3 *beheerder, bestuurder, ondernemer* van hetgeen een voorzetselbepaling noemt): 1 *de –s van staatsschuldbrieven, der bankbiljetten*; *de houder v. e. wissel*; 2 *–s van rijst, suiker*; 3 *–s van administratiekantoren, van kroegen*; verg. *hotel–, boek–*; **–es'**, v. houderessen: *bewaarschoolhouderes*.

hou'ding, v. –en (1 *het zich houden: wijze van houden v. h. lichaam*, of *v. e. lichaamsdeel*; *stand*; 2 *gedrag[slijn], wijze van doen*): 1 *een ongemakkelijke –*; *in knielende –*; *een stemmige –*, voorkomen; 2 *de – van den Eng. minister tegenover Fr.*; *zijn – bepalen*; *de – aannemen van*, het doen schijnen alsof; *met zijn – verlegen*, niet recht weten hoe zich verder te gedragen; *z. een – geven*; nog: *zo iets geeft geen –*, is tegen alle usantie.

hou'kind, o. –kinderen (*kind, dat bij vreemden wordt uitbesteed*; *zuigeling*; *een kind, dat men altijd tot zijn last zal hebben*): *een idioot kind blijft een –*.

hou'paardje, o. –s (*een [jong] paard, dat men grootbrengt en dat dus alleen nog maar geld kost*; *iets, iem., waar men lang voor moet zorgen b.v. een oude dienstbode, een onprofijtelijk bezit*): fig. b.v. *een duur –*.

hou'post, m. –en (*dure post, schadepost*): *dat –je kunnen we wel missen*.

hou'ri, v. houri's; zie hoeri.

hout 1 o. (1 *het voornaamste bestanddeel van stam, wortels en takken van bomen, heesters*, in onderscheiding van *merg* en *schors*, *deel van een vaatbundel, waardoor het water omhoog wordt gevoerd*; in het alg. *stofn. voor stammen, wortels en takken en wat daarvan afkomstig is*; 2 *houtgewas*; *woud, bos*; 3 *een stuk hout*; 4 muz. *de gezamenlijke houten blaasinstrumenten in een orkest, benevens de fluit*): 1 *droog –, fijn –, dood –, kwastig –*; *turf en – opdoen*, brandhout; spreekw. *Alle – is geen timmerhout*, men kan voor dat werk niet iedereen gebruiken; *van dik – zaagt men planken*, [a]) wie het breed heeft, laat het breed hangen (ook: *het gaat er van dik – zaagt men planken*, van de hoge boom af), [b]) gezegd, wanneer men iem. een flink pak slaag geeft; fig. *die opmerking, die redenering snijdt geen –*, helpt niet, is geen argument; Z.-N. *niet meer weten van welk hout pijlen maken*, wat aan te vangen; 2 *het hert zit in het –*; *opgaand –*; *'t is fris in 't –*; 3 *zo mager als een –*; *hij sloeg hem met een –*; 4 *het – was slecht bezet*; nog: (kegelspel) [a]) een kegel, [b]) een punt b.v. een totaal van 280 houten; Z.-N. *over zijn –(je) gaan* (eig. kerfstok), over de schreef; zie houtje; **2** m. (*bos bij Haarlem, Leiden, Alkmaar*): *in de –*.

hout'aankap, m. (O.-I. *het exploiteren van bossen*; *het vellen van boshout*); **–achtig,** bn. (*als hout, lijkende op hout*): *de –e stengel van vlas*; **–azijn,** m. (*azijn, gestookt uit teer, bij droge distillatie van hout ontstaan*); **–bedrijf,** o. –bedrijven: *de positie van het – te Z.*; **–bestrating,** v. –en (*plaveiing b.v. van bruggen met gezaagde blokjes hout*); **–cel,** v. –cellen (*cel met een wand uit houtstof*); **–deeg,** o. (*deeg uit hout bereid, als onderlaag voor spiegelornamenten*); **–draaier,** m. –s (*ambachtsman, die gedraaid houtwerk maakt*): *een – maakt o. m. sporten en spijlen van keukenstoelen*; **–druk,** m. –drukken (*druk met houten lettervormen*); zie xylographie; **–duif,** v. –duiven (*bos- of woudduif*; Lat. columba p. palumbus); **–ekster,** v. –s (*Vlaamse gaai*).

hou'tem (eig. *houd'm*): *hij is van –* (of, met toespeling op de dorpsn.: *Houthem*), gierig.

hou'ten, bn. (*van hout*): *een – schoolbord, een – kruis*; *een – vloer*; fig. zie Klaas; *Borger met de – mantel*, de katheder.

hou'terig, bn., bw. (fig. *stijf, onhandig, onbeholpen*): *een – mens*; *een –e stijl*; **–heid,** v.

hout'geest, m. (*methylalcohol uit hout*).

hout'gewas, o. –gewassen (*verzamelnaam voor groeiende bomen en heesters*; inz. *laag hout, kreupelhout*).

hout'gravure, v. –s (*houtsnee*).

hout'hak, m. (*het hakken van hout*; *het recht om hout te hakken*); België: rechtst. *het recht van de –*, recht om een zekere hoeveelheid hout te kappen in de gemeentebossen; **–hakker,** m. –s; verg. kolenbrander; **–handel,** m. (*handel in [gezaagd] hout: balken enz.*); **–handelaar,** m. –s, inz. Z.-N.

hou'tig, bn. (*houtachtig*): *een –e stengel*; fig. *een –e toespraak*, stijf.

hout'industrie, v. (*vervaardiging van houtsnijwerk*, b.v. *in het Zwarte Woud*).

hou'ting, m. –en (*zekere zalmachtige vis*; Lat. coregonus oxyrhynchus).

hout'je, o. –s (*stokje, latje, stukje hout*): *–s kappen*; zegsw. *op een – bijten*, niets of weinig te eten hebben; *iets op (zijn) eigen – doen*, op eigen gezag; *van 't –* (= eig. kruisbeeld), Rooms. Zie ook hout.

hout'kever, m. –s (*kleine kever, wiens larve in het hout leeft* o. a. Lat. anobium striatum); zie ook houtworm.

hout'koper, m. –s (*houthandelaar*) inz. N.-N.; **–koperij',** v. –en (*houthandel*); **–**

luis, v. -luizen (*naam v. e. insect*; Lat. psocina; minacht. *houtkoper*; W.-Ind. *witte mier, termiet*); **-maat,** v. -maten (*stelsel van maten voor het hout gebruikt; vaste afmeting, waarin hout in de handel komt*); **-made,** v. -n (*houtworm*); **-markt,** v. -en (*markt, waar* [*brand*]*hout wordt verhandeld*); **-mijt,** v. -en (*houtstapel; brandstapel*); **-rijk,** bn. (*bosrijk*): *een -e streek*; **-ringen,** m. mv. (*jaarring aan bomen*); **-schip,** o. -schepen (*schip tot vervoer van hout*); **-schroef,** v. -schroeven (*schroef, met scherpe draad, bestemd om in hout gedraaid te worden*).

houts'kool, v. -kolen (*verkoold hout*, als brandstof, tekenmateriaal enz.): *de kachel met – aanmaken; met – tekenen*; **-koolbriket,** v. -briketten (*briket v. houtskool*).

hout'slijp, -pulp, v. ([*door een slijpsteen*] *fijngewreven hout, grondstof bij papierbereiding*); **-snede,** v. -n, **-snee,** v. -sneeën, houtsneetje (*in hout gesneden tekening met het oog op vermenigvuldiging door de druk; een afdruk*): *versierd met houtsneden*; **-snijder,** m. -s (*vervaardiger v. afbeeldingen in of beelden van hout*; ook: *houtgraveur*); **-snijkunst,** v. (*de kunst van den houtsnijder*; ook: *houtgraveerkunst*); **-snijwerk,** o. -en (*voortbrengsel der houtsnijkunst*).

hout'snip, v. -snippen (*vogel uit de orde der steltlopers*; Lat. scolopax r. rusticola; *sneetje wittebrood en roggebrood met kaas*).

hout'soort, v. -en: *inlandse en uitlandse -en*; **-spaander,** m. -s; **-stapel,** m. -s (*stapel van hout*; ook: *brandstapel*); **-stol,** v. (*uit houtdeeltjes bestaande massa b.v. houtslijp*); **-teelt,** v. (*houtbouw*); **-teer,** v., o. (*teer door droge distillatie uit hout verkregen*); **-tuin,** m. -en (*werf of erf, waar* [*timmer*]*hout opgestapeld is*); **-veiling,** v. -en; **-vester,** m. -s (Duits: Förster, van Forst = woud; *ambtenaar, persoon belast met het toezicht op een bos* [of: *de bossen*] *van zeker gebied*): *de -s op Java*; **-vesterij',** v. -en (*het bosopzicht; de woning v. d. houtvester*); **-vijl,** v. -en (*fijne houtrasp om* [*meubel*]*hout glad te vijlen*); **-vim,** v. -vimmen (*houtmaat*; Z.-N. *houtmijt*); **-vlot,** o. -vlotten (*vlot uit boomstammen of ander zwaar hout, samengesteld met het oog op het vervoer*); **-vlotten,** o. (*het vervoeren v. hout in vlotten*); **-vlotter,** m. -s (*bestuurder of vervoerder van, werkman op een houtvlot*); **-waren,** v. mv. (*hout als handelsartikel*; [*huishoudelijke*] *voorwerpen v. hout*); **-werk,** o. (*timmerwerk; houten gedeelte van een niet uitsluitend uit hout vervaardigd gebouw of voorwerp*); **-werker,** m. -s (*houtbewerker, witwerker*); **-wesp,** v. -en (*tot de familie der Siriciden behorende wespensoort, die in hout verpopt*); **-wol,** v. (*fijne krullen* [*bij breekbare voorwerpen*] *als pakmiddel*); **-worm,** m. -en (*in hout levende insectenlarve van 't doodkloppertje*; ook wel: *paalworm*); **-zaag,** v. -zagen (*grote* [*tweemans*]*zaag om bomen, balken enz. tot planken te zagen*); **-zaagmolen,** m. -s; **-zagerij',** v. -en (*het bedrijf v. d. houtzager; plaats v. h. bedrijf*).

houvast', hou'vast, o. -en (1 *iets, waaraan men zich of waaraan men iets vast kan houden*; inz. fig. *vastigheid, steun*; 2 *soort van klampen, haken enz.*): 1 *een – hebben aan iem.*; 2 *een koperen –*; in Z.-N. is – m. en als bn. en bw. = gierig.

houw, m. -en (*slag met een scherp voorwerp; degen, kloet*; Z.-N. *grauw, bits woord*).

houw'degen, m. -s (*grote degen*; fig. *vechtersbaas, ijzervreter*).

houweel', o. houwe'len (*werktuig om gaten in harde grond te breken, muurwerk op te ruimen, steenkool los te hakken enz.: steel met flauw gebogen in een beitel uitlopende arm, dwars op de richting van de steel staande*; ook: *punt-* of *pikhouweel*, nl. *met twee armen, een puntige en een beitelvormige; gereedschap om bomen te rooien: bijl, aan een zijde in een zware punt uitlopend*).

bou'wen, hieuw, h. gehouwen (1 *slaan* [*met een scherp voorwerp*]: *kappen*, in verschillende opvattingen; 2 *door houwen, hakken doen ontstaan*; 3 *door hakken bewerken*): 1 *met een sabel, zwaard, degen –*, slaan; *er op in –*; *vlees –*. eig. in delen hakken (voor de verkoop geschikt); 2 *gehouwen steen*, natuursteen; *een uit wit marmer gehouwen kruis*; 3 *gehouwen stenen*, behakte stukken bergsteen: nog: *met iets zitten* (of: *liggen enz.*) *te –*, met iets geen weg weten.

hou'wer, m. -s, meestal in samenst.: *beeld–, vlees–, steen–*: *een – in een kolenmijn*, mijnwerker, die de kolen loshakt.

houwit'ser, m. -s (*Boheems kort kanon, om granaten en kartetsen te werpen*); vero.

hovaar'dig, bn., bw. (*hoogmoedig, trots*, altijd ongunstig): *een – pocher*.

hovaardij', v. (*hoogmoed, trots*).

ho'veling, m. -en (*iem., die tot de hofhouding behoort*; fig. *vleier*); verg. hofdame.

hovenier', m. -s (lit. t., gew. *tuinman*).

hovenie'ren, hovenierde, h. gehovenierd (*in de tuin werken, de tuin verzorgen*).

ho'ving, v. -en (Z.-N. *de bij een woning behorende tuin*[*en*]).

ho'zebek, -mond, m. -bekken, -en (*zeeduivel*).

ho'zen, hoosde, h. gehoosd (*met een hoosvat water uit een boot werpen*).

hu 1 tw. (uitroep 1 als teken van huivering, vrees; 2 om aan te sporen of te doen stilhouden inz. bij trekdieren): 1 – *wat een kou!* 2 *hu, paardje, hu!* **2** zn. o.: *e. krachtig –*.

Huber'tusdag, m. -en; z. Sint-Hubertus.

hucht, m. (Z.-N. *struik*[*gewas*]; fig. *familie*); ook hut.

huer'ta, v. huerta's (Sp. [Lat. hortus = tuin]: *bevloeide vlakte*): *de – van Murcia*.

Hugenoot', m. Hugenoten (*sedert 1560 de benaming der Hervormden in Frankrijk*).

hui, v. (*wei*).

Huib, m. (*Hubert*).

hui'ben, m. -s (Z.-N. *steenuil*; fig. *botterik*).

hui'chelaar, m. -s, huichelaren (*iem., die huichelt; schijnheilige*).

hui'chelachtig, bn., bw. (*geveinsd; schijnheilig*): *-e smart*.

huichelarij', v. -en (*gehuichel, schijnheiligheid*).

hui'chelen, huichelde, h. gehuicheld (*zich anders voordoen dan men is; schijnheilig doen; voorwenden*): *vroomheid –; liefde –*.

huid, v. -en (1 ontl. *natuurlijk bekleedsel van het menselijk of dierlijk lichaam; vel*; 2 bij verg. *dunne bekleedsels van inwendige lichaamsdelen van planten: vlies*; gew., vero.; 3 v. e. schip: *buitenbekleding*; vero.): 1 *de slangen veranderen van –*; zegsw. *een dikke* (of: *harde*) – *hebben*, ongevoelig zijn voor be-

ledigingen of vernederingen; *iem. de – vol schelden*; *hij steekt in een slechte –*, is ziekelijk; *de – afstropen*, [a]) villen, [b]) afzetten; *met – en haar opeten*, (geheel en al) verslinden; *er zijn – aan wagen*, zijn leven; zie beer; 2 *de – van deze vrucht is bruin*; 3 *walvisvaarders met e. dubbele – tegen het ijs*.

huid'arts, m. –en (*dokter voor huidziekten*): *zich vestigen als –*.

hui'dig, bn. (*hedendaags*): *de –e mode, tot op de –e dag, ten –en dage*.

huid'kleur, v.; **–vetten,** –vette, h. gehuidvet (*leerlooien*); **–vetter,** m. –s (*looier*); **–worm,** m. –en (*draadworm onder de mensenhuid, vooral in de keerkringslanden*); **–ziekte,** v. –n (b.v. *hoofdzeer, schurft enz.*).

huif, v. huiven (*hoofddeksel, kap*; *linnen bedekking op hoepels van sommige wagens*).

huif'kar, v. –karren (*kar met een linnen huif en brede vellingen*): *een Limburgse –*.

huif'wagen, m. –s (*vierwielige huifkar*).

huig, v. –en (*kegelvormig aanhangsel van het week verhemelte, lelletje*): zegsw. *iem. (van) de – lichten*, oplichten.

I. huik, v. –en (gew. *hurk*, inz. in het mv.): *op de –en zitten*.

II. huik, v. –en (*lange kapmantel*): zegsw. *de – naar de wind hangen*, van partij veranderen, al naar de omstandigheden.

hui'ken, huikte, h. gehuikt (*hurken*); gew.

hui'lebalk, m. –en (*gehuurde schreier bij een begrafenis*, vero.; thans: *kind, dat aanhoudend schreit*; ook: *vilten rouwhoed met ronde bol en zeer brede, slappe rand*).

hui'lebalken, huilebalkte, h. gehuilebalkt (*aanhoudend huilen of schreien*).

hui'len, huilde, h. gehuild (1 van honden, wolven: *een gerekt, hoog, klagend geluid laten horen*; 2 bij verg. v. mensen: *een klagend geluid doen horen*, vero.; inz. in verzwakte bet.: *schreien*; *schreiend voortbewegen of schreiend zeggen*; 3 v. de wind: *klaaglijk gieren of loeien*): 1 *de arme kettinghond lag te – van de kou*; *de reizigers hoorden de wolven –*; *hij huilt met de wolven* (*waarmee hij*) *in 't bos* (*is*), doet mee met de partij, waarbij hij zich bevindt, richt zich naar de personen, in wier gezelschap hij verkeert; 2 *Daer leit een jonge slaef, die huilt, en maeckt gerucht*; *de arme jongen huilde van pijn*; *tranen* (*met tuiten*) *huilen*; *ik zal het niet meer doen, huilde hij*; *om bij* (of: *van*) *te –*, in hoge mate bedroevend, ergerlijk; *'t is –*, 't is narigheid, misère! 3 *de wind huilt in de schoorsteen*.

hui'lerig, bn., bw. (1 *naar huilen staande*; 2 *alsof men wil gaan huilen*): 1 *een – gezicht*; 2 *– iets zeggen*.

huis, o. huizen (1 in 't alg.: *gebouw om in te wonen*; *mensenwoning*; 2 *kasteel*; *aanzienlijke woning*; 3 *wat op een huis lijkt*; 4 *huisgezin, familie, gezin*; 5 *vorstengeslacht*; 6 *handelshuis*; 7 *schouwburg*, germ.): 1 *een nieuw, geriefelijk –*; *naar, van – gaan, te – zijn*; *dat – staat te huur*; bij overdr. *ons aardse –*, ons lichaam; Belgie: *–v. arrest*, voor verdachten, bij rechtbank v. eerste aanleg; *– v. justitie*, id., bij Hof v. Assisen; zegsw. *hij is overal tehuis* (Z.-N. *van den huize*), op zijn gemak; *iem. zijn – ontzeggen, verbieden*, hem niet meer willen ontvangen; *veel bij iem. aan – komen*; spreekw. *Oost, West, thuis best*, niets gaat boven eigen woning; Z.-N. *er zijn latten aan het –*, men zit te luisteren; zie ook bouwen, deur, kruis 6, huisje; 2 *het hoge – te Muiden*; *het – des Heren* (of: *van God*), kerk; *bede–*; 3 *een wacht– van de tram, het brandspuithuisje*; zie brillen–, klok–, peperhuisje; 4 *het hele – was op de been*; *de vrouw, de zoon des huizes*; *een brief van – ontvangen*; *hij is van goeden huize*; 5 *het Hollandse –*; *het – van Oranje*; verder: *het – der Koningin*, de omgeving, het gevolg; 6 *hij reist voor het – B.*; 7 *een uitverkocht –*.

huis'afsluiting, v. –en (*omheining*); **–akte,** v. –n (*akte van bekwaamheid tot het geven van huisonderwijs*); **–anker,** o. –s (*muuranker*); **–apotheek,** v. –apotheken (*geneesmiddelen voor het gebruik in de huishouding*; *een kistje met die middelen*); **–armen,** m. en v. mv. (*huiszittende armen*; tegenstelling: *bedelaars*); **–arrest,** o. (*militaire straf, waarbij verboden wordt zich buitenshuis te begeven*): zegsw. *– hebben*, niet kunnen of mogen uitgaan; **–baas,** m. –bazen (*eigenaar van het gehuurde huis in betrekking tot den huurder*; ook: *huisheer*; z. ald.); **–bak,** o. (*een thuis bereid en gebakken brood*): *is dit wel –?* **–bakken,** bn. (1 *in huis gebakken*; 2 fig. *bekrompen, kleinzielig*; *onbeduidend*): 1 *een – brood*; 2 *– meningen, – wijsheid*; **–bediende,** m. en v. meestal m. –n (*mannelijke of vrouwelijke dienstbode*; O.-I. *jongen*); **–bewaarder,** m. –s (*iem., die bij afwezigheid der bewoners het huis bewaakt*); **–bewaarster,** v. –s; **–bezoek,** o. –en (*bezoek van iem. in zijn huis om een onderzoek in te stellen*; inz. *bezoek van armen om hen te ondersteunen enz.*; *jaarlijks bezoek van dominee of geestelijke aan een gezin*); **–bijbel,** m. –s (*bijbel, door een gezin gebruikt*); **–braak,** v. (*inbraak, het inbreken in een huis*); **–brand,** m. (*brandstoffen voor de huiselijke haard*).

huis'deur, v. –en (*voordeur*); **–dier,** o. –en (*tam dier, door den mens ter wille van nut of gezelligheid gehouden*); **–dokter,** m. –s (*arts, die over het gezin practizeert*; *iems. gewone dokter*); **–doop,** m. (*doop, welke in huis wordt toegediend*); **–duif,** v. –duiven (*tamme duif*; fig. *huisvrouw, die zelden uitgaat*); **–duivel,** m. –s (*iem., die in huis bij elke gelegenheid raast en opspeelt*); **–eend,** v. –en (*tamme eend*); **–eigenaar,** m. –s, –eigenaren (*bezitter v. e. huis*).

hui'selijk, huis'lijk, bn., bw. (1 *op het huis of het huishouden betrekking hebbende*; 2 *zijn genoegen in zijn gezin zoekende*; 3 *gezellig, knusjes*): 1 *–e genoegens, –e zorgen*; *het – leven*, zoals dat thuis is; 2 *een – man*; 3 *wij zaten recht – bijeen*; *zich ergens – gevoelen*; nog (rechtst.): *–e papieren*, brieven, aantekeningen en dergelijke stukken; **–heid,** v.

hui'sen, huiste, h. gehuist (Z.-N. *op-, aanhitsen*).

huis'genoot, m. en v. –genoten (*lid v. h. gezin*; ook: *persoon, die met ons een zelfde huis bewoont*): fig. *de –genoten des geloofs*, geloofsgenoten, Galaten 6 : 10; vr. ook –genote; **–gezin,** o. –gezinnen (*familie*: *ouders en kinderen*): *een noodlijdend –*; **–goden,** m. mv. (o.-Rome: [*de beeltenissen van*] *de penaten*); **–heer,** m. –heren (*heer des huizes*; ook: *huiseigenaar*); **–hen,** v. –hennen (*gewone kip*; fig. *man of vrouw, die zelden uitgaat*): *een echte –*; **–hond,** m. –en (*hond, gehouden voor de gezelligheid*; ook: *waakhond*); **–houdboek,** o. –en (*notitieboek van huiselijke uitgaven*).

huishou'delijk, bn., bw. (*het huishouden betreffende*; fig. *spaarzaam, ordelijk*): *de –e zaken*; *–e uitgaven*; *voor – gebruik*, geschikt voor de huishouding; *e. –e vergadering*, [a]) waarbij niet de gewone werkzaamheden plaatshebben, maar de inwendige aangelegenheden behandeld worden, [b]) met een huiselijk karakter; *het – reglement*; **–heid,** v.

huis'houden 1 hield –, h. huisgehouden (*het huis besturen*): *zij weet netjes huis te houden*; zegsw. *er is geen huis met hem te houden*, hij is erg lastig van humeur; *de vijand heeft vreselijk* (*onder hen*) *–gehouden*, is daar ruw te werk gegaan, b.v. heeft gemoord, geplunderd, brand gesticht enz.; **2** o. –s (1 *het bestuur des huizes*; 2 *gezin*; 3 *huisraad*): 1 *het – waarnemen*; *voor iem. het – doen*; *handig in het –*; 2 *hij heeft een groot –*; *dat huis wordt bewoond door drie –s*; 3 *heel zijn – is voor schuld verkocht*; nog: *een – van Jan Steen* (z. ald.), een slordig, haveloos huishouden; *een – van kéa*, als v. e. Chinees, of orang-kee; **–hou(d)geld,** o. (*geld ten behoeve van de huishouding*): *van het – de rekening betalen*; **–houding,** v. –en, –houdinkje (1 *het bestuur des huizes*; 2 *huisgezin*): 1 fig. *de – der natuur, de – van de staat*; 2 *zij heeft een talrijke –*; **–houdonderwijs,** o.; **–houdschool,** v. –scholen (*school, om te leren huishouden*); **–houdster,** v. –s (*bestuurster van een huishouden* [inz. *bij ontstentenis der huisvrouw*]): *een goede –*; **–huur,** v. –huren (*de prijs, waarvoor men een woonhuis gehuurd heeft*); **–huur'wet,** v. (België: *huurcommissiewet, 't laatst gewijzigd in 1925*); **–industrie,** v., zie huisvlijt; **–japon,** v. –japonnen (*japon voor huiselijk gebruik*); **–jas,** v. –jassen.

huis'je, o. –s (*klein huis*): *het –*, (vero., gew., Z.-N.) de bestekamer; *een heilig –*, [a]) een bidplaats met heiligenbeeldje aan de landweg, b.v. in Z.-Limburg, [b]) een herberg of café; spreekw. *Elk –(je) heeft zijn kruis(je)*, ieder gezin kent zijn leed; bij overdr. *het – ener slak*, spiraalvormige schelp der huisjesslak; *het – v. e. kompas*, de (glazen) omsluiting er van; *het – v. e. weegschaal*, ruimte, waarin de tong zich beweegt; *het – van sommige zaden* of *zaadhuisje*, zaadhulsel.

huis'jesmelker, m. –s (verachtelijk: *verhuurder van geringe woningen per week*): *een hebzuchtige –*; ook: de ophaler der weekhuur.

huis'jesslak, v. –slakken (*slak met een huisje op de rug*).

huis'jongen, m. –s (O.-I. *huisbediende*); **–kamer,** v. –s (*kamer, waarin het gezin gewoonlijk verblijft*); **–kapel,** v. –kapellen (*bidkapel in huis*); **–kapelaan,** m. –kapelanen of –s (*R.-K. geestelijke bij een* [*adellijke*] *familie op een kasteel*; ook: *biechtvader van een vorst*); **–kat,** v. –katten (*de gewone kat*; Lat. felis maniculata domestica); **–knecht,** m. –s (*knecht voor huiselijke bezigheden*); **–krekel,** m. –s (*krekel der bakkerijen en van boerenwoningen*; Lat. nemobius sylvestris); **–kruis,** o. –kruisen (*kruis* d.i. *aanhoudend verdriet in huis*: *lastpost, vervelend kind*; ook: *huisplaag*): *de oude Jan verlangt zich van zijn – te ontslaan*, nl. van Jan Salie; **–look,** o. (*daklook*; zie ald.); **–man,** m. –lieden, in bet. 2 huismans (1 *landman, boer*, gew., vero.; 2 *naam ener appelsoort*): 1 *Nu, de – groet zijn magen*; 2 *dubbele –s*.

huis'mansdochter, v. –s (*boerendochter*): *een overjarige –*; **–manskiesrecht,** o. (*algemeen stemrecht der gezinshoofden*); **–manswijf,** o. –wijven (*boerin*); **–manswoning,** v. –en (*boerenwoning*).

huis'marter, m. –s (*steenmarter*; Lat. mustela foina); ook, fluwijn; **–meid,** v. –en (*vrouwelijke dienstbode*; inz. O.-I. *binnenmeid*); **–middel,** o. –en (*geneesmiddel, waarvan zonder geneeskundige voorschriften gebruik gemaakt wordt*; [*eenvoudig*] *hulpmiddel* inz. in de verkl.); **–moeder,** v. –s (*vrouw des huizes*); **–muis,** v. –muizen (*de gewone muis*; Lat. mus musculus); **–mus,** v. –mussen (*de gewone mus*; Lat. passer d. domestica; *iem., die altijd thuis is*); **–onderwijs,** o. ([*lager*] *onderwijs, in de woning van ouders of voogden aan de kinderen van ten hoogste drie gezinnen gezamenlijk*); **–onderwijzer,** m. –s (*onderwijzer, die huisonderwijs geeft*); **–onderwijzeres',** v. –onderwijzeressen.

huis'orde, v. (*de regel van het huis*; *ridderorde, door het hoofd van een vorstelijk geslacht verleend*, tegenover een *staatsorde*): *de – van Oranje*, in 1905 gesticht.

huis'plaag, v. –plagen (*kijfachtige, lastige echtgenote*); **–ploert,** m. –en (stud. *huisbaas*); **–postille,** v. –s (*boek met stichtelijke Zondagslectuur voor het huisgezin*), (ille = ielje); **–prelaat,** m. –prelaten (*geestelijke van hoge rang, verbonden aan het pauselijk hof*; ook: *een door den paus te verlenen eretitel v. R.-K. geestelijken*); **–raad,** o. (*meubels, inboedel*); **–sleutel,** m. –s (*sleutel der huisdeur*); **–sloof,** v. –sloven (*in huis zich afslovende vrouw*); **–spin,** v. –spinnen; zie spin; **–tiran,** m. –tirannen (*lastige huisvader*); **–toe,** bw. (Z.-Afr. *huiswaarts, naar huis*); **–vader,** m. –s (*hoofd van een gezin*).

huis'vesten, huisvestte, h. gehuisvest (*herbergen, doen wonen*; *een onderdak bezorgen*): *vluchtelingen –*; **–vesting,** v. (*inwoning*): *iem. – geven, verlenen*; *– vinden*.

huis'vlijt, v. (*industrie in huis*): *de handweverij was lange tijd in Twente –*.

huis'vlijttentoonstelling, v. –en (*het tentoonstellen van allerlei voorwerpen, door huisvlijt ontstaan*): *een nationale –*.

huis'vogel, m. –s (*kamervogel b.v. e. kanarie*).

huis'vrede, m. (*rust in eigen woning*): *de – storen, breken*; **–vredebreuk,** v. (*het verstoren v. d. huisvrede*; rechtst. *in de woning of het besloten lokaal of erf bij een ander in gebruik, wederrechtelijk binnendringen of zich niet op de vordering v. d. rechthebbende vandaar verwijderen*): *een dag hechtenis wegens –*.

huis'vriend, m. –en (*vriend der familie* [*trouw bezoeker*]): *ik ben – bij die familie*; **–vrouw,** v. –en (*de vrouw des huizes*; *het vrouwelijk hoofd des gezins*; beschouwd [a]) *als bestuurderes der huishouding*, [b]) *als echtgenote* inz. in deze bet. enigszins vero.): [a]) *een bezige –*; [b]) *– van J. P. zonder beroep*; *Noach en syne huysvrouwe*; **–waarts,** bw.: *– gaan, keren*; **–werk,** o. (*werk om het huis* [d. i. *niet de keuken*] *in orde, schoon te houden*; ook: *schoolwerk, dat thuis gemaakt moet worden*); **–wet,** v. –wetten (*regel voor het huis*); **–zittend,** bn. (*zelden of nooit uitgaande*): *een – leven*; *–e armen*; zie huisarmen; **–zittenhuis,** o. –huizen (*huis voor huiszittende-armenverpleging en -bedeling te Amsterdam*); **–zoeking,** v. –en (*gerechtelijke visitatie van iem. woning*): *– doen*; **–zorg,** v. –en (fig.

huishoudster); **–zwaluw,** v. –en (*de gewone zwaluw*; Lat. delichon u. urbica).
hui've, v. –n; zie **huif.**
hui'ven, huifde, h. gehuifd (valkenierstaal: *de kop dekken met een huif*): *een valk –.*
hui'veren, huiverde, h. gehuiverd (*beven, rillen*; fig. *terugdeinzen*): *– van kou; – van angst,* sidderen; *– voor; het deed mij –.*
hui'verig, bn. (1 *enigszins bevende*; 2 *aarzelend, vol schroom*): 1 *ik ben wat –,* rillerig; 2 *– om te vragen*; **hui'verigheid,** v.
hui'vering, v. –en (*rilling*): *een – greep mij aan*; **huiveringwek'kend,** bn. (*grote angst veroorzakend*): *–e verhalen.*
hui'zen, huisde, h. gehuisd (*wonen*): *met of bij elkaar –*; zie gehuisd.
hui'zenblok, o. –blokken (*een aantal aaneengebouwde huizen*); **–hoog,** bn., bw. (*zeer hoog*): *–hoge golven; zijn rede stak – boven de andere uit*; **–kant,** m. –en (*de tegenst. van wal- of waterkant*): *de – houden.*
hui'zing, v. –en (inz. in samenstellingen: *woning, herenhuis*): *heren–.*
huk'ken, hukte, h. gehukt (bijvorm van *huiken*: *doorzakken in de knieën, hurken*); ook als mv. = *hurk(en).*
I. hul, v. hullen, hulletje (van helen: [*linnen*] *vrouwenmuts*; *deksel*; *omhulsel*).
II. hul, v. hullen (inz. Z.-N. *hoopje*).
hul'de, v. (*erebetoon*): *– doen,* iem. huldigen als den leenheer; fig. *– doen, bewijzen aan de waarheid,* haar openlijk erkennen.
hul'debetoging, v. –en; **–betoon,** o., of **–betoning,** v. –en (*betuiging van hulde*); **–blijk,** o. –en (*bewijs van hulde, van eerbied*): *een stoffelijk –.*
hul'den, huldde, h. gehuld (minder gewoon dan: *huldigen*): *zo huldt ge (Parijs) dan van nieuws tot overheer (Nap.) den afgod.*
hul'digen, huldigde, h. gehuldigd (1 *iem. als leenheer erkennen, als vorst; inhuldigen*; 2 *eer aandoen, hulde bewijzen*; 3 *toegedaan zijn*): 1 *een vorst –*; 2 *de waarheid –, de kunst –, de Godheid –*; 3 *een stelsel –*; **–ing,** v. –en (*het huldigen; inhuldiging, blijde inkomst*).
hul'digingseed, m. –eden (*eed van gehoorzaamheid en trouw aan den landsheer bij zijn inhuldiging*).
hulk, v. –en (*koopvaardijschip der 15e–17e eeuw*): lit. t. fig. *de – van staat*; **–je,** o. –s.
hul'len, hulde, h. gehuld (*bedekken, omwikkelen; omhullen*): *in zwarte mantels gehuld,* gewikkeld; fig. *in rook gehuld.*
hul'lie, pers. vnw. (*hun-lieden*); gmz., gew.
hulp, v. (1 *bijstand, steun, ondersteuning; redding*; 2 *helper, helpster*; 3 *hulptroepen* w.i.g.): 1 *iem. – verlenen, iems. – inroepen, iem. te – komen; eerste – bij ongelukken; veel – van iem. hebben; met Gods –; dat was een – in de nood; om – roepen*; spreekw. *Als de nood het hoogst is, is de – nabij*; 2 zie noodhulp; in deze bet. ook wel mv.: *de directies werken met één of enkele hulpen des avonds; ik zal hem eene –e maken* (Gen. 2 : 18); 3 *Engeland zond – aan Maria Theresia, de Staten zonden geld.* Opm. In samenst. met namen [a]) van gebouwen enz.: *hulpkerk enz.,* tijdelijk, nood...., [b]) van personen: *hulpbesteller,* als, tot (tijdelijke) hulp toegevoegd.
hulp'bank, v. –en (*instelling, waar men onder persoonlijke borgstelling kleine sommen als voorschot kan bekomen*); **–behoevend,** bn. (*hulp nodig hebbende*): *een – kind, een –e grijsaard*; **–betoon,** o. (*bijstand in nood*): *menslievend –*; **–boeken,** o. mv. (*dagboeken, waarin de eerste aantekening van handelsvoorvallen plaats heeft* b.v. *inkoop-, verkoop-, incassoboek*).
hul'peloos, bn.; hulpelozer, –t (*zich zelf niet kunnende helpen; verlaten, zonder steun*): *een arm – kind; de arme weduwe was geheel –.*
hulp'kantoor, o. –kantoren (*bijkantoor*): *een – der posterijen*; **–lijn,** v. –en (meetk., tekenk. *lijn, duidelijkheidshalve getrokken*; muz. *lijn, gebruikt bij het schrijven van noten, welke niet op of tussen de lijnen v. e. notenbalk liggen*); **–loon,** o. –lonen (zeew. *het loon voor hulp en bijstand aan schepen in nood*); **–middel,** o. –en (*middel om een doel sneller, gemakkelijker te bereiken*): *allerlei –en bij het onderwijs*; **–officier,** m. –en (rechtst. *ambtenaar, die den officier van justitie* [in België: *den procureur des konings*] *in bepaalde gevallen kan vervangen*): als – worden benoemd burgemeesters, commissarissen van politie enz.; **–onderwijzer,** m. –s (*onder de wet van 1857: een door enig gezag benoemde onderwijzer, ondergeschikt aan den hoofdonderwijzer*). vero., Z.-N.; **–onderwijzeres',** v. –onderwijzeressen; vero., Z.-N.
hulpvaar'dig, bn. (*bereid om te helpen; gedienstig*): *–e buren*; **–heid,** v.
hulp'werkwoord, o. –en (*werkwoord, dat bij de vervoeging v. een ander helpt*): *hebben, zijn, zullen* zijn –en van tijd; *mogen, moeten, kunnen, zullen, willen, laten* zijn –en van wijze; *worden* en *zijn* zijn –en van de lijdende vorm; **–wetenschap,** v. –schappen (*wetenschap, waarvan de uitkomsten in hoofdzaak ten dienste van een andere gebruikt worden*): *de algebra is een –*; **–zeel,** o. –zelen (*kruiszeel*).
huls, hul'ze, v. hulzen (1 *omhulsel van stro om flessen, hoes van papier voor kruit*; 2 plantk. *tweekleppige vrucht zonder middelschot; peul*): 1 *strooien hulzen voor flessen*; 2 *hulzen van erwten, bonen.*
hul'sel, o. –s, hulseltje (*omhulsel; bedekking*): *bloem–, zaad–,* bedekking; lit. t. *iems. stoffelijk* (ook: *sterfelijk*) –, lichaam.
hulst, m. –en (*altijd groene heester of boom met glimmend harde, stekelige bladeren en rode bessen*; Lat. ilex aquifolium).
hul'ster, m. –s (Z.-N. *omhulsel van een bed*): *– noch bulster hebben,* zeer arm zijn.
hul'te, v. –n: Z.-N. zegsw. *met –n en bulten,* hobbels en bobbels.
hul'ze, v. –n (*omhulsel*); zie huls.
I. hum, o. (scherts. *humeur*): zegsw. *in* (of: *uit*) *z'n – zijn,* goed (of: slecht) geluimd zijn.
II. hum, tw.; zie hem.
humaan', bn., bw.; humaner, –st (Lat. humanus van homo = mens: *echt menselijk, menslievend, welwillend*).
humanio'ra, o. mv. (Lat. *wetenschappen, die den mens tot waren, echten mens ontwikkelen* inz. *de klassieke talen* nl. *Latijn en Grieks en haar literatuur*): België: *oude, nieuwe –,* afdeling in scholen M. O. met of zonder klassieke talen.
humanis'me, o. (Duits: Humanismus; *stelsel van opvoeding waarbij de studie der klassieken, der oude talen als grondslag dient*; in de 15e en 16e eeuw inz.: *de bestudering der klassieken met wetenschappelijke en paedagogische doeleinden*).
humanist', m. –en (Fr. humaniste: *persoon,*

die de humaniora beoefent of onderwijst; aanhanger v. h. humanisme); **-nistisch,** bn., bw.
humanitair', bn., bw. (Fr. *in het belang der mensheid, menslievend*): *een – doel.*
humaniteit', v. (Fr. [Lat. humanitas]: *het humaan zijn, menselijkheid; menslievendheid*; ook: *wellevendheid*): *met – behandelen.*
humbug, m. (Eng. *bluf; boerenbedrog*).
humeraal', v. humeralen (Lat. humerale v. humerus = schouder: zie amict).
humeur', o. -en (Fr. zie humor; *gemoedsstemming, stemming, luim*): *in een goed, slecht – zijn; uit zijn – zijn*; **-ig,** bn. (*ongelijk van humeur, grillig, kwade luimen hebbende*): *zij is erg –*; **-igheid,** v.
humiliant', bn. (Fr. *vernederend*).
humiliëren, gehumilieerd (Fr. [Lat. humiliare]: *vernederen*).
hum'mel, m. -s, hummeltje (*dreumes*).
hum'men, humde, h. gehumd (*kuchend roepen*); ook: **hem'men:** zie hum **II.**
hum'mer, m. -s (*grote zeekreeft*).
hu'mor, m. (Eng. humour [Lat. humor = vocht]: *oog en gevoel voor vrolijk makende tegenstrijdigheden; scherts, luim; ernst met luim, vrolijkheid met weemoed vermengd*): *– is de edelste vorm van het comische.*
humores'ke, v. -n (*luimig geschreven vertelling; luimig muziekstuk*).
humorist', m. -en (Eng. humoriste: *iem., die er naar streeft humor uit te drukken; luimig schertsend schrijver, voordrager*).
humoris'tisch 1 bn., bw. (*van een, in de geest van een humorist; grappig-vermakelijk, geestig-luimig*): *een – schrijver*; **2 -e,** o.: *het -e is het verhevene met de voeten in de lucht.*
hu'mus, m. (Lat. *teelaarde*); **-laag,** v. -lagen; **-vorming,** v. (*aardvorming uit rottende* [*plantendelen*).
I. Hun, zie Hunnen.
II. hun, 1 pers. vnw.; 2 bezittelijk vnw.
hu'nebed, hun'nebed, o. -bedden (*reuzengraf uit steenklompen o. a. in Drente*).
Hu'neborg, v. (*een oude Romeinse verschansing bij* Weerselo *in* Overijsel).
Hu'neschans, v. (*verschansing uit de Rom. tijd*): de – bij Apeldoorn.
hun'keren, hunkerde, h. gehunkerd (1 *sterk verlangen*; 2 Z.-N. *hinniken*): 1 *– naar vrijheid, naar de vacantie*; 2 *de veulens –.*
hun'nebed, zie hunebed.
Hun'nen, m. mv. (*Midden-Aziatische nomaden*): de – trokken in 375 n. C. over de Don en veroorzaakten de volksverhuizing.
Hun'nenschans, v.; zie Huneschans.
hun'nent, te –, bw. (*in hun huis, dorp, land*); **-halve,** bw. (*uit hun naam, ter wille van hen*); **-wege,** bw. (*wegens hen, in hun naam*); **-wil,** bw. (*ter wille van hen*): *om –.*
Hun'singoo, o. (*het N.-W. deel der prov. Gr. a. d. Lauwerszee en de Wadden*).
hup'(la), tw. aansporing om zich op te richten, te springen enz.; z. huppen: *een, twee –!*
hup'pelen, huppelde, h. gehuppeld (freq. van *huppen*: *met kleine sprongetjes zich voortbewegen; vrolijk rondspringen*): *de mussen –; de lammeren – in de weide*; bij overdr.: *het bootje huppelde over de golven.*
hup'pen, hupte, h., i. gehupt (*hippen, opspringen*): *Hup, mijn Jannetje!*
hup'per, m. (*mondstuk van een schalmei in wilgenhout*).
hups, bn., bw.; hupser, meest – (*beleefd, voorkomend, wellevend, aardig, net*: *flink*): *een -e Fransman; een -e jongeling*; **-heid,** v.
hurdle-race, v. -s (Eng. hurdle = horde: *wedren met hindernissen*).
hu'ren, huurde, h. gehuurd (*in huur nemen, in dienst, in gebruik nemen tegen geldelijke vergoeding*): *een huis –, een dienstbode –.*
hurk, v. -en; alleen in verbindingen: *op zijn* (of: *de*) *-en zitten*; zie hurken, hukken.
hur'ken, hurkte, h. gehurkt (*op de hurken zitten*): *gehurkt op de grond*; zie huik(en).
hurk'graf, o. -graven (*graf, waarin de lijken niet in liggende, maar in zittende of hurkende houding zijn bijgezet*).
hus'sen, huste, h. gehust; zie huisen.
Hussiet', m. -en (gesch. *aanhanger v. Joannes Huss, 1369–1415, kerkhervormer in Bohemen*); **Hussie'tenoorlog,** m. -oorlogen (gesch. *oorlog der Hussieten tegen den Duitsen keizer Sigismund, 1419–1436*).
I. hut, v. hutten (1 *kleine, armoedige woning* [*van hout, riet, plaggen*]; 2 *verblijf, woning, tent*; 3 scheepst. *verblijf, kamertje, loge van passagiers*; ook: *kleine kajuit voor elk der scheepsofficieren of voor den kapitein*): 1 *een lemen –; de hutten der armen*; 2 *treed mijn nederige – binnen*; 3 *in de hutten zijn allerlei geriefelijkheden in kort bestek.*
II. hut, Z.-N. m. bijvorm van *hucht*: *een – andijvie; de slechtste uit de –*, de familie.
hut'je, in zegsw. *met -en mutje*, met heel de rommel, met heel de boel.
hut'koffer, m. -s (*koffer van een bepaalde vorm voor scheepshutten*); **-jongen,** m. -s (*bediende voor de hut op grote passagiersboten*).
hut'sekluts, m. (Z.-N. *rommel*).
hut'selbeker, m. -s (*dobbelbeker*).
hut'selen, hut'sen, hutselde, hutste; h. gehutseld, gehutst (*dooreenschudden*).
huts'pot, v. (*gemengde spijs*, in N.-Ned. inz. *bestaande uit aardappelen, uien, vlees en wortelen*; overdr. *poespas, rommel*): *– eten te Leiden*; Z.-N. hut'sepot.
hut'tent, v. -en: *-en met aangenaaide bodem.*
hut'tentut, v. (*kruisbloemige plant, soms geteeld om de olie, uit de zaden*; Lat. camelina sativa); ook geheten vlasdodder, karmil, dederzaad, gekkenzaad.
huur, v. huren (1 *het huren; overeenkomst tussen huurder en verhuurder*; 2 *huursom; bedrag, waarvoor men iets of iem. huurt of waarvoor iem. zich verhuurd heeft*; 3 *huurtijd*): 1 *de – opzeggen; in – hebben; te –*; 2 *de – bedraagt f 500; hoeveel – doet dit huis? aan de boden op tijd de – betalen*; 3 *de huur eindigt.*
huur'auto, v. -auto's; **-brief,** m. -brieven; *een – op het huis hangen*, het te huur hangen; **-ceel,** v. -celen (*huurcontract*); **-commissiewet,** v. (*wet van 1917 tot beperking van het onredelijk opdrijven van huurprijzen*); verg. huishuurwet; **-contract,** o. -en (*akte, de overeenkomst bevattende tussen huurder en verhuurder*); **-der,** m. -s; **-houder,** m. -s (Z.-N. *stalhouder*); **-huis,** o. -huizen (*gehuurd huis*); **-kazerne,** v. -s (*groot huurhuis, waarin verschillende families wonen*): *de -s in de volkswijken*; **-koetsier,** m. -s (*die* nl. *rijtuigen verhuurt, een huurrijtuig bestuurt*); **-koop,** m. (*koop op afbetaling, waarbij de reeds betaalde termijnen als huur worden beschouwd, indien de koper nalatig blijft in het voldoen van de resterende schuld*); **-leger,** o. -s (*leger bestaande uit huurlingen*); **-ling,** m. -en (*ge-*

huurde persoon; inz. *krijgsman, dienende om geld* [ongunstig]; Z.-N. *huurder*): *een leger van –en*; **–overeenkomst,** v. –en; zie huurcontract; **–penning,** m. –en (*godspenning*; in het mv.: *gelden voor de huur*); **–prijs,** m. –prijzen (*de som, door den huurder aan den verhuurder te betalen*); **–rijtuig,** o. –en (*gehuurd rijtuig; vigilante*); **–staking,** v. –en; **–ster,** v. –s; **–waarde,** v. –n (*huurprijs* inz. als belastingaanslag).

huw'baar, bn., bw. (*volwassen; de leeftijd hebbende, waarop men kan huwen*): *–bare dochters; tot –bare jaren komen*; **–heid,** v.

hu'welijk 1 o. –en (*echt*[*vereniging*]; [*kerkelijke*] *plechtigheid bij een huwelijk*): *een – aangaan, zich in 't – begeven; iem. ten – vragen; zijn dochter iem. ten – geven*; zegsw. *de –en worden in de hemel gesloten,* zijn Gods werk; Z.-N. *dubbel –,* bigamie; **2** bn.: *de –e staat,* het huwelijk; België: *de –e staat kiezen,* trouwen; verg. huwelijks.

hu'welijks, bn. (*het huwelijk betreffende*): *–e zaken, de –e staat; –e voorwaarden*; zie huwelijksvoorwaarden.

hu'welijksaanzoek, o. –en; **–advertentie,** v. –s of –advertentiën (*advertentie, waarbij men iem. ten huwelijk vraagt*); **–afkondiging,** v. –en (*door de wet* [of: *de geestelijke overheid*] *voorgeschreven bekendmaking van een voorgenomen huwelijk*); zie gebod; **–akte,** v. –n; **–band,** m. –en (*zinnebeeldige vereniging van man en vrouw*); **–beletsel,** o. –en; **–beloften,** v. mv. (*trouwbeloften*); **–bootje,** o. –s (*beeld v. d. huwelijke staat*): *in het – stappen.*

hu'welijkscontract, o. –en; **–gift,** v. –en; **–leven,** o.; **–liefde,** v. (*de liefde der echtgenoten tot elkaar*); **–makelaar,** m. –s (*iem., die voor geld huwelijken tot stand brengt*); **–min,** v.; **–panden,** o. mv. (*de kinderen*); **–plicht,** m. –en (*echtelijke plicht*): *de opvoeding der kinderen is –*; **–reis,** v. –reizen (*speelreisje na de* [*groene*] *bruiloft*); **–trouw,** v. (*echtelijke trouw*); **–uitzet,** m. –uitzetten; **–voltrekking,** v. –en; **–voorwaarden,** v. mv. (*de voorwaarden, die bij het huwelijk gemaakt worden ten aanzien van de rechten op de inkomsten en wederzijdse bezittingen*): *trouwen met of zonder –*; **–zegen,** m. (*zegen, uitgesproken bij het huwelijk; kind*[*eren*]): *elk jaar bracht hun –,* nl. een kind.

hu'wen, huwde, h. (1, 2, 3, 4), i. (1) gehuwd (*trouwen,* maar deftiger: 1 *in het huwelijk of in de echt treden met*; 2 *door 't huwelijk verkrijgen*; 3 *uithuwen*; 4 *verenigen*): 1 *hij huwde met zijn nicht; een rijke erfdochter –*; 2 *hij heeft een prachtige hoeve met haar gehuwd*; 3 *zijn dochter aan een aanzienlijk man –*; 4 *hij huwt ijver aan kennis,* paart.

huzaar', m. huzaren, huzaartje (Hongaars, oorspr. Servisch: in het alg. *lichte cavalerist*; in ons land: *de enige soort van cavalerie*; ook euphemisme voor *vlo*): *rode huzaren.*

huza'renmantel, m. –s; **–officier,** m. –s, –en; **–sla,** v. –slaatje (*sla, toebereid met koud vlees, mosterd, slaolie, peper en zout*); **–uniform,** v. –en.

hyacint', Gr.-Lat. hyacinthus, **1** voorwerpsn. m. –en; stofn., o. (*halfedelgesteente, geelachtig-rood*); **2** v. –en (*lelieachtig bolgewas*).

Hya'den, v. mv. (in verband gebracht met Gr. hyein = regenen, eig. bet. varkentjes: myth. *beek- of vijvernimfen; regensterren, sterrengroep bij de Pleiaden*).

hyaliet', o. (Gr. hyalos = glas: *wit, doorschijnend mineraal; lavaglas, glassteen*).

hybri'disch, bn. (Gr.-Lat. hibrida = bastaard: *bastaardachtig; uit heterogene elementen bestaande*): *een – woord* met bestanddelen van verschillende talen: *onlogisch, kleineren; een muilezel is een – wezen.*

hydr(o)..., van Gr. hydoor = water.

hy'dra, v. Gr.-Lat., **1** *de – van Lerna,* myth. giftspuwende waterslang met vele koppen; door Hercules met hulp v. Iola'us gedood; fig. een schrikgedrocht, b.v. *de – der revolutie*; **2** v. hydra's (nat. hist. *zoetwaterpoliep*).

hydraat', o. hydraten (scheik. *verbinding van een zuur met water*).

hydrau'lica, v. (Gr.-Lat. hydoor + aulos = fluit, eig. tot een waterorgel behorende: *de wetenschap v. h. evenwicht en de beweging der vloeistoffen; leer der waterkracht*).

hydrau'lisch, bn. (*tot de hydraulica behorend, er op berustend*): *een –e brug, pers,* door waterdruk in beweging gebracht.

hydrogeen', hydroge'nium, o. (*waterstof*); **–graaf,** m. –grafen; **–graphie',** v. (*beschrijving, leer der wateren op aarde*); **–gra'phisch,** bn. (*m. d. hydrographie i. verband staande*): *–e kaarten,* rivier- en zeekaarten; **–me'ter,** m. –s (*waterweger*; ook: *snelheidsmeter van stromend water*); **–metrie',** v. (*wetenschap, van het bepalen v. d. waterafvoer* b.v. *van rivieren, de druk, de zwaarte van water enz.*); **–phobie',** v. (*watervrees*).

hydrophoon', v. –phonen (*scheepsmelder; telephoon onder de waterspiegel*). (ph = f).

hydrop(i)sie', v. (geneesk. *waterzucht*).

hydroplaan', v. –planen (*watervliegtuig*).

hydrosta'tica, v. (nat. *leer v. h. evenwicht en de zwaarte der vloeistoffen*); **–sta'tisch,** bn., bw. (*op de hydrostatica berustend*): *de –e wet,* wet van Archimedes; zie heureka; **–techniek',** v. (*waterbouwkunde*); **–therapie',** v. (*watergeneeskunde*).

hydroxy'de, o. –n (scheik. *verbinding van sommige metaaloxyden met water; base*).

hye'na, v. hyena's (Gr.-Lat. eig. zeug: dierk. *op lijken azend gevlekt* [Lat. hyaena crocuta] *of gestreept* [Lat. hyaena striata] *roofdier*); fig. *de –'s der slagvelden,* die de lijken der gesneuvelden beroven.

hyetome'ter, m. –s (Gr. hyein = regenen: *regenmeter*). (e = ee).

Hygië'a, Hyge'a, v., Gr. myth. (godin der) gezondheid. (ë = ee).

hygië'ne, v. (Fr. hygiène [Gr. hygieinos = gezondheid bevorderend]: *gezondheidsleer*; ook wel: *goede gezondheidstoestand*): *tijdschrift voor –*; l. *hie-gie-eene*; **–gië'nisch,** bn., bw. (*de gezondheid*[*sleer*] *betreffende; overeenstemmende met*): *een – tijdschrift; – leven*; **–gënist',** m. –en: *– van de landmacht.*

hy'gro..., van Gr. hy'gros = vochtig.

hygrome'ter, m. –s (*vochtigheidsmeter*); **–metrie',** v. (*leer v. d. bepaling v. d. waterdamp in de lucht*); **–me'trisch,** bn., bw. (*de hygrometrie betreffende*); **–scoop',** m. –scopen (*hygrometer*); **–sco'pisch,** bn. (*wateraantrekkend*): *ongebluste kalk is een –e stof.*

Hy'men, Hymenae'us, m., Gr.-Lat. **1** de god des huwelijks, voorgesteld als knaap met sluier en fakkel; **2** huwelijk.

hymenee'ën, v. mv. (*bruiloftszangen,-feesten*).

Hymet'tus, m. (*berg in Attica, ten Z.-O. van Athene, om zijn honing beroemd*).
hym'ne, v. -n (Gr.-Lat. hymnus: *plechtige en vurige lofzang* inz. *ter ere van de Godheid*): Da Costa's -, *Aan de Voorzienigheid*; *kerkelijke -n als* het *Te-Deum* (z. ald.).
hy'per . . ., Gr. = overdreven; over. . . .
hyperbo'lisch, bn., bw. (*buitensporig vergrotend, overdreven*; *hyperboolvormig*); **-bool',** v. -bolen (Gr.-Lat. hyperbole [ballein = werpen]; 1 stijl: *rhetorische figuur der overdrijving*; 2 meetk. *een der kegelsneden*): 1 *een vloed van tranen*; 2 zie ellips; **-correct'heid,** v.: - bestaat hierin, dat iem. bij het spreken of schrijven van een andere taal dan de zijne zich ten onrechte verwijdert van zijn eigene op een wijs, die in andere gevallen juist is b.v. het uitspreken door Friezen van *bioscoop* als *bioschoop*; **-critiek',** v. (*te ver gaande critiek*; *vitterij*); **-cultuur',** v. (*overbeschaving*).
Hyperi'on, m. Gr. myth. **1** Titan o. a. vader van Helios; **2** zonnegod. (pe = pee).
hypermetropie', v. (*verziendheid*); **-modern',** bn. (*overdreven modern*); **-trophie',** v. (*overvoeding*; *ziekelijke vergroting van enig orgaan*).
Hyp'nos, m., Gr. myth. (god van de) slaap.
hypno'se, v. (Fr. [Gr. hypnos = slaap]: *magnetische, kunstmatige, door de wil van een ander opgewekte slaap*; *zenuwslaap*; *het opwekken van die slaap*); **-no'tisch,** bn. ([*een magnetische*] *slaap verwekkend*; fig. *sterk onder zijn invloed brengend*); **-notiseren,** gehypnotiseerd (*iem. in een toestand v. hypnose brengen*); (s = z); **-notiseur',** m. -s (Fr. *iem., die hypnose weet op te wekken*); **-notis'me,** o. (*leer of kennis van de hypnose, het hypnotiseren enz.*).
1 hyp(o) . . ., Gr. onder; **2 hy'po,** o. (*vakterm voor fixeerzout bij de fotografie*; scheik. *natriumthiosulfaat*).
hypocaus'tum, o. (Ned.) -s; (Lat.) hypocausta (Gr.-Lat. [Gr. stam kau = verbranden]: *vertrek, waarvan de vloer verwarmd werd door buizen met hete lucht* inz. *in de badhuizen*).
hypochon'der, v. Gr. hypochondrion = onderlijf; **1** bn. (*aan hypochondrie lijdend, zwaarmoedig, neerslachtig*); **2** m. -s (*hypochondrist*): **-chondrie',** v. (*miltzucht*; *zwaarmoedigheid, ziekelijke droefgeestigheid*); **-chon'drisch,** bn., bw. (*zwaarmoedig*); **-chondrist',** m. -en (*iem. die aan hypochondrie lijdt*); vr. **-e,** -n. (ch = ch).
hy'pocras, m.; zie **hi'pocras.**
hypocriet', m. en v. -en (Fr. hypocrite, Gr.-Lat. hypocrites = toneelspeler: *huichelaar, schijnheilige*); **-cri'tisch,** bn., bw.
hypotenu'sa, v. hypotenusa's (Gr.-Lat. [tenusa van Gr. teino = ik span] eig. de er onder gespannen lijn; meetk. *schuine rijde van een rechthoekige driehoek*).
hypothecair', bn. (Fr. *gewaarborgd door, betrekking hebbende op hypotheek*; *geboekt in de registers van het hypotheekkantoor*): *een -e schuld*; *een -e inschrijving*; - *verband*, bezwaard, belast met hypotheek.
hypotheek', v. hypotheken (Fr. hypothèque, Gr.-Lat. hypotheca: *onderzetting*, vero.; *plecht, kusting*; [*gerechtelijk beschreven*] *onroerend goed als onderpand*; ook: *de geldsom op zodanig onderpand verstrekt*): *hij heeft een - van 10000 gulden op zijn huis*; *met - bezwaard*; *een - nemen op*; *op eerste -*; België: *vestiging van -*; **-akte,** v. -n, -s (*notariële akte, nodig voor totstandkoming en bewijs ener hypotheek*); **-bank,** v. -en (*bank, die gelden op hypotheek verstrekt en pandbrieven uitgeeft, door hypotheken gedekt*), **-bewaarder,** m. -s (*rijksambtenaar, hoofd van een hypotheekkantoor*); **-gever,** m. -s (*geldnemer*); **-houder,** m. -s (*hij, die geld voorschiet op hypotheek*); **-kantoor,** o. -kantoren (*kantoor, waar hypotheken worden geregistreerd*); **-nemer,** m. -s (*geldgever*).
hypothekeren, gehypothekeerd (*als onderpand of hypotheek stellen*): *een weiland -*.
hypothe'se, v. -n (Fr. hypothèse, Gr.-Lat. hypothesis: *onderstelling*; *stelling, die men als waarheid aanneemt*).
hypothe'tisch, bn., bw. (*op veronderstelling berustend*; *onzeker*); 1. *-tee'ties*.
hypsome'ter, m. -s (Gr. hypsos = hoogte: nat. *werktuig, hoogtemeter*); **-metrie',** v. (*hoogtemeting*); **-me'trisch,** bn.: *de -e thermometer*, om de hoogte van bergen te bepalen; *-e tabellen*, voor hoogtemeting.
hy'sop, v. (Gr.-Hebr. *gewas van het Middellandse-zeegebied, met geneeskundige kracht*; Lat. hyssopus officinalis, misschien niet de plant waarvan in de Bijbel sprake is): een bundel hysopstengels diende in de Tempel tot besprenging; allengs werd aan de - zelf een reinigende kracht toegeschreven.
hysterie', v. (Fr., oorspr. Gr. *zenuwziekte*, inz. *bij vrouwen*): - *of op een overdreven ziekelijke wijze reageren op voor den persoon schadelijke prikkels, omstandigheden enz.*
hyste'risch, bn., bw. (*overspannen, zenuwziek*; *aan hysterie lijdende*; *met de eigenaardigheden v. iem., die aan hysterie lijdt*): *een - gestel*; *het gillen ener -e dwarsfluit*.

I.

ib. of ibid. - Lat. *ibi'dem*, op dezelfde plaats.
i. b. d. - *in buitengewone dienst*, b.v. Kamerheer der Koningin i. b. d.
i.c. - Lat. *in ca'su*, in dit geval.
Ictus - Lat. *jurisconsultus*, rechtsgeleerde.
id. - Lat. *i'dem*, dezelfde, hetzelfde.
i. e. - Lat. *id est*, dat is.
i. e. w. - *in één* zw.
i. f. - Lat. *ip'se fe'cit*, hij heeft het zelf gemaakt.
i. g. z. - *in geheime zitting*.
I. H. S. - Lat. 1 *In hoc signo* (*vinces*), in dit teken (des kruises nl.) zult gij overwinnen; 2 *Jesus ho'minum salva'tor*, Jezus de Heiland, de Redder der mensen; 3 *In hoc sa'lus*, hierin ligt het heil, de zaligheid; 4 *Jesus horta'tor sancto'rum*, de vermaner der Heiligen; eigenlijk de drie eerste letters van het met Gr. hoofdletters geschreven woord Jezus: *ΙΗΣΟΥΣ*.
i. l. - Lat. *in lo'co*, ter plaatse.
i. m. - Lat. *in memo'riam*, ter gedachtenis.
imp. - Lat. *impera'tor*; zie ald.
impr. - Lat. *imprima'tur*; zie ald.

incl. – *inclusief*; zie ald.
I. N. D. – Lat. *In no'mine De'i* of *Do'mini*; zie ald.
inf. – 1 *in'finitief*; 2 *in'fanterie*.
infr. – Lat. *infra'*; zie ald.
I. N. R. I. – Lat. *Jesus Nazarae'us* (of: *Nazare'nus*) *Rex Judaeo'rum*, Jezus de Nazarener, koning der Joden; het op last van Pilatus boven aan het Kruis gehechte opschrift; zie kruistitel.
intr. – *interest*.
inv. – Lat. *inve'nit*; zie ald.
inz. – *inzon'derheid*.
i. p. i. – Lat. *in par'tibus infide'lium*; zie ald.
i. pl. v. – *in plaats van*.
Ir. – *Ingenieur* (met diploma T. H. S.).
Isr. – *Israëlietisch*.
it. – *i'tem*; zie ald.
I. V. – O.-I. *inlandse vijand*; zie **B. V.**
i. v. – Lat. *in vo'ce*, op dat woord.

i, v. i's, i'tje (1 als klank: *een klinker*; 2 als letterteken: *de negende letter van het alphabet*; 3 *in een woordenboek enz. de woorden, die met de letter – beginnen*): 1 *de – wordt vóór in de mond gevormd bij een naar het gehemelte gebogen tongrug*; 2 *zet een puntje op de –*; 3 *onder de – vind je veel samenstellingen met in*; nog: als Romeins cijfer *één*; zegsw. *de puntjes* (of: *punten*) *op de i* (of: *i's*) *zetten*, [a]) iets zeer stipt afwerken of nagaan, [b]) alles zo nauwkeurig uitdrukken dat geen misverstand mogelijk is.
ia, 1 tw. (*geluid v. e. ezel*); 2 zn. o.
Ibe'rië, o. (*het Sp. schiereiland*); ook:
Ibe'risch schiereiland, o.
ibi'dem, bw. (Lat. *terzelfder plaatse*).
i'bis, m. ibissen (*reigerachtige vogel*; *de nijlreiger, in oud-Egypte afgodisch vereerd*; Lat. plegadis f. falcinellus).
I'carus, m. myth., – ontvlucht op kunstvleugels het labyrint, vliegt (z. Dae'dalus) te dicht bij de zon; zijn met was aangehechte vleugels laten los, zodat hij in de, naar hem genoemde, Icarische Zee verdrinkt: beeld van jeugdige onbezonnenheid.
I'carusvleugels, m. mv. (fig. *onbetrouwbaar middel*).
ichneu'mon, m. –s (Gr. eig. spoorzoeker; dierk. *pharaonsrat*; Lat. mungos ichneumon; ook: *e. soort van sluipwespen*). (eu = ui).
ich'thy . . ., van Gr. ich'thys = vis.
ichthyographie', v. (*beschrijving der vissen*), l. *ich-tie–*; **–ol'**, o. (*olieachtige stof, uit overblijfselen van fossiele vissen* inz. *gevonden bij Seefeld in Tyrol, geneesmiddel*); **–oliet'**, m. –en (*versteende vis*); **–ologie'**, v. (*kennis der vissen*); **–olo'gisch**, bn.: *een –logische atlas*; **–oloog'**, m. –logen (*viskundige*); **–opha'gen**, m. mv. (eig. *viseters*; *stammen, die zich in hoofdzaak met vis voeden bv. Samojeden*); **–osau'rus**, m. ichthyosaurussen, ichthyosauriërs (*vishagedis der voorwereld*).
i'con, v. ico'nen (Lat. icon, Gr. eikoon = beeld: [*Christus- of Heiligen*]*beeld*).
iconoclas'ten, m. en v. mv. (Gr. klaein = breken; gesch. *beeldstormers* [*in de Gr. kerk*]).
iconodu'len, m. en v. mv. (Gr. doulos = slaaf; gesch. *beeldenvereerders*).
iconographie', v. (*beeldbeschrijving*, inz. *wetenschap die zich bezighoudt met de studie van beelden, tekeningen, gravures*).
icosaë'der, o. –s; zie **twintigvlak**.

I'da, m. (*berg bij Troje en op Creta*).
ideaal', Fr. idéal, Lat. idealis v. Gr.-Lat. idea = idee, **1** bn. (1 *aan de idee beantwoordend; volmaakt*; 2 *heerlijk, verrukkelijk*): 1 *een ideale toestand*; 2 *iets – vinden*; *dat lijkt me niet –*, volstrekt niet pleizierig, gewenst; **2** o. idealen (*gedachtenvoorstelling van iets, dat de volkomenheid nabijkomt*; *modelbeeld*; *droombeeld*): *de leeuw, dat – van kracht*.
idealiseren, geïdealiseerd (Fr. *in gedachten boven de werkelijkheid verheffen tot iets volmaakts, aan iets een ideaal karakter geven*; *iets verheven, schoon, voorstellen in de kunst*).
idealis'me, o. (wijsbegeerte: *stelsel, dat de gedachte als het beginsel onzer kennis of van het zijn beschouwt*; kunst: *ook aan de verbeelding plaats gevende manier van behandeling van het onderwerp*; zedenkunde: *het geloof aan een zedelijk ideaal en het leven overeenkomstig dat ideaal*; ook: *idealiserende levensbeschouwing*): *Plato's –*, leer, dat de zinnelijke dingen slechts in schijn bestaan.
idealist', m. –en (*iem., die het leven van een ideale kant ziet, die idealen nastreeft*; *aanhanger van het idealisme* [wijsbegeerte, kunst]): *onpractische idealisten*.
idealis'tisch, bn., bw. (*als van een idealist*): *e. –e levensbeschouwing*; *iets – opvatten*.
idee', o. –s; in hogere stijl v. ideeën, ideetje (Fr. idée, Gr.-Lat. idea: *denkbeeld, gedachte*; *voorstelling, begrip*; *opkomende gedachte, inval*; *plan*): *hij heeft er niet het minste* (of: *geen flauw*) *– van*, begrip; *dat is juist* (of: *precies*) *mijn –*, mening; *een – van dat werk geven*, voorstelling; *een hoog – van zich zelf hebben*, gedachte; *wat een gek –! in het – alsof* (of: *dat*), mening; *dat is een goed –!* denkbeeld; *geen – (van)!* geen denken aan; *niet veel – op iets hebben*, zin in; *dat is – van je*, inbeelding; *een ideetje suiker*, ietsje.
ideëel', bn. (Duits: ideell; *alleen in gedachten bestaande*; *bovenzinnelijk, denkbeeldig*): *de ideële goederen dezer wereld*, b.v. deugd, vrijheid; *een – nadeel*, denkbeeldig.
idée-fi'xe, o. idées-fixes (Fr. *bijblijvend dwaalbegrip*; *waanvoorstelling, waarvan men zich niet kan ontdoen*).
i'dem (Lat. *dezelfde, hetzelfde*; *als voren, als boven*); zie **id.**
identiek', bn., bw. (Fr. identique: *volkomen hetzelfde, gelijk*[*waardig*]).
identifica'tie, v. –s (Fr. *vaststelling der identiteit van iem.* inz. *een misdadiger, ook van een stuk* enz.; *vereenzelviging*): *– door bertillonnage*; radio: *internationale –*.
identificeren, geïdentificeerd (Fr. identifier, Lat. identificare: *als gelijken beschouwen, vereenzelvigen*; *de identiteit vaststellen v. e. persoonlijkheid, een stuk enz. door middel van een identiteitsbewijs*); refl. *zich –*, zijn identiteit bewijzen; **–ing**, v. –en.
identiteit', v. (Fr. *gelijkheid*; *eenheid van wezen*): *zijn – bewijzen*; **–sbewijs**, o. –bewijzen (*bewijs, dat men de persoon is, waarvoor men zich uitgeeft*); z. eenzelvigheid.
ideographie', v. (*schrift van begrip-, niet van klanktekens*, oorspr. b.v. *de hiëroglieven*).
ideologie', v. (*begripsleer*: *wetenschap van de gronden van de kennis*). (g = g).
idio . . ., v. Gr. i'dios = eigen, bijzonder.
idio'ma, o. (Ned.) idioma's; (Gr.) idiomata (Gr. eig. bijzondere gesteldheid); z. idioom.
idioma'tisch, bn. (*het taaleigen betreffende*,

aan e. taal of tongval eigen): *–e uitdrukkingen.*
idioom', o. idiomen (*taaleigen, eigenaardige uitdrukking, gouwspraak, tongval, dialect*).
idioot', Gr. idiotes = eig. particulier, leek, ongeletterde, Lat. idiota, **1** bn. (*stompzinnig; stom, dwaas*): *wat een idiote vent! dat is – van je! kan het idioter?* **2** m. en v. idioten(*stompzinnige*; fig. *onnozele, stomkop*).
idiopa'thisch, bn.: *–e ziekten*, primaire ziekten, uit de eigenlijke (Gr. i'dios = bijzonder, eigen) ziekte ontstaande, tegenstelling met secundaire ziekten, als gevolg van andere ziekten voorkomend.
idiosyncrasie', v. (Gr. syncrasis = vermenging: *overgevoeligheid voor bepaalde genees- of voedingsmiddelen, weerzin tegen sommige spijzen, geuren enz.*).
idio'terig, bn., bw. (*als een idioot*): *–e manieren; dat kind doet –.*
idio'ticon, o. (Ned.) –s; (Gr.) idiotica (Gr. taalk. *dialectisch woordenboek*).
idiotis'me, o. –n (1 geneesk. *stompzinnigheid*; fig. *stomheid*; ook: *uiting hiervan*; 2 taalk. *gewestelijke uitdrukking*): 1 *het – van dien ongelukkige; wat een –!* 2 *Westvlaamse –n*; ook: (Lat.) **idiotis'mus.**
I'do, o. (*wereldtaal, hervormd Esperanto*).
idolaat', bn., bw. (Fr. idolâtre: *afgodisch*): zegsw. – (*zijn*) *van iem. of iets*, hartstochtelijk verliefd, verzot op.
idolatrie', v. (Fr. idolâtrie: *afgoderij*).
idool', o. idolen (Fr. idol, Lat. idolum, Gr. eidolon: *afgod[sbeeld]*): fig. *Jan, haar –.*
Idume'a, o. (Bijb. *het land der Edomieten*).
Idu'na, v., Germ. myth. godin der eeuwige jeugd, de Noordse Hebe, Braga's vrouw.
i'dus, m. iden (bij de Rom. *de 15e dag in Maart, Mei, Juli en October, anders de 13e*).
idyl'le, v. –n (Fr. [Gr.-Lat. idyllium letterl. = beeldje]: *land-, veld- of herdersdicht; bekoorlijk tafereltje uit het huiselijk leven, uit het land- of hardersleven; staat van zaken als in een idylle*): *De Verjaardag* van Staring *is een –*; fig. *het kinderleven is een –.*
idyl'lisch, bn., bw. (*landelijk, herderlijk; vreedzaam; bekoorlijk door eenvoud en onschuld*): *een – landschap, een –e stemming.*
ie, m. pers. vnw. (*hij*); spreekt.
ie'der, onbep. vnw. (*elk, elkeen*): *– mens, – zij op zijn hoede*; **–een**, vnw. (*een ieder*).
ief'te, v. zie ifte.
ie'gelijk, een –, onbep. vnw. (*ieder*).
ie'mand, onbep. vnw. (*de een of andere persoon*): *daar is – voor u; iems. naam; een zeker –*; inz. Z.-N. *dat is –*, een persoonlijkheid; Z.-N. *er is – vreemds*, een vreemdeling.
ie'me, iem'ker, zie imme, imker.
iep, m. –en, **ie'peboom**, m. –bomen (*olm*; Lat. ulmus).
ie'pen, bn. (*van iepenhout*): *een – plank.*
ie'penhout, o.; **–laan**, v. –lanen; **–ziekte**, v. ook **iep'ziekte**, v. (*ziekte van de iep, veroorzaakt door een schimmel, graphium ulmi*).
Ie'peren, o. (stad in Vlaanderen): *er uit zien als de dood van –*, ellendig.
Ie'perling, m. –en (*inwoner van Ieperen*).
Ier, m. –en (1 *inboorling v. Ierland*; 2 *Iers paard*): 1 zegsw. *een wilde – van een meid*, een wild meisje; 2 *aankoop van –en.*
Iers 1 bn., bw. ([*als*] *van, uit, in, eigen aan, betreffende Ierland*): *– mos*, wier van de kusten v. Ierland; **2** o. (*de taal*); **3 –e**, v. –n (*Ierse vrouw, Iers meisje*).
iet, onbep. vnw. (*iets*): in zegsw. en Z.-N.: *– of wat*, enigszins; *als niet komt tot –, kent – zich zelve niet*, van een opgeblazen parvenu.
iets, onbep. vnw. (*wat onbepaalds, ongenoemds; een kleine hoeveelheid*; Z.-N. *wat dan ook*): *ik heb u – te zeggen; daar heb je –; dat is net – voor hem*, [a]) dat kan men van hem verwachten, [b]) daar houdt hij van; *zo gemeen als –*, zeer; *een zeker –; eindelijk eens – van je horen; 't was (je me) –! dat is – van later zorg; – of niets; het is – warmer; niemand had hem – te zeggen*, wat dan ook; Z.-N. *– van niks*, niet erg; verkl. *ietsje*, o.: *het eten is een –* (of: *ietepit*) *te zout; een – beter.*
iet'wat 1 bw. (*enigermate*): *een vertrek, welks voorkomen – feestelijk is*, een weinig; **2** onbep. vnw. (*iets*): *is er –?*
ie'ver, m. (Z.-N. *ijver*): *vol –.*
ie'verans, ie'vers, bw. (Z.-N. *ergens*).
ie'zegrim, m. –grimmen (*de Wolf; knorrepot*).
iezegrim'mig, bn., bw. (*als een iezegrim*).
if'te, v. (*klimop, eiloof*), gew.
iga'ma, zie agaama **II.**
igno'bel, bn., bw. (Fr. ignoble, Lat. ignobilis: *onedel; laag, laaghartig*). (gn = nj).
ignora'mus et ignora'bimus (Lat. *wij weten het niet en zullen het nooit weten*).
ignorant', Fr., Lat. igno'rans, **1** bn. (*onwetend*); **2** m. –en (*een onwetende, onkundige*; in het mv. *broeders voor onwetenden*, nl. *die dezen onderwijs gaven*; ook: *Ignorantij'nen*, congregatie in 1724 gesticht).
ignoreren, geïgnoreerd (Fr. [Lat. ignorare]: *niet weten; iets niet willen weten of zien; iem. opzettelijk niet willen kennen*): *iets –, iem. –.*
I. IJ, o. (hetzelfde woord als aa = water; Lat. aqua: *vroegere zeearm der Zuiderzee*).
II. ij, v. ij's (samengesteld letterteken bestaande uit twee naast elkaar geschreven i's, waarvan de tweede door een neerhaal is verlengd; *de klank*): *schrijf een (lange) –.*
IJ'bokking, m. –en (*bokking der vroegere Zuiderzee*); **–bot**, v. –botten.
ij'del, bn., bw. (1 *niet-gevuld, ledig*, inz. Z.-N.; 2 *praalziek; zich verheffende op nietigheden; gevoelig voor vleierij*; 3 *onbeduidend*; 4 *zonder enige grond; vruchteloos*; 5 *louter, niets dan*): 1 *–e vaten*; 2 *een – meisje; een – mens geeft veel, een trots mens weinig om het oordeel van anderen*; 3 *rekenschap geven van elk – woord*, Matth. 12 : 36; *Gods naam – gebruiken; –e vermaken, een –e omhaal van woorden*; 4 *een –e vrees, een –e hoop, –e pogingen*; 5 *dat is – vertoon*; zie ook ijl.
ij'delheid, v., bet. 3 –heden (1 *vergankelijkheid*; 2 *gevoeligheid voor vleierij; te hoge dunk van eigen voortreffelijkheid; trotsheid op nietigheden*; 3 *beuzelarij, nietswaardige zaak*): 1 *de – van roem en eer; schoonheid is –*, Spreuk. 31 : 30; 2 *haar – strelen; zijn – kende geen grenzen*; 3 *de –heden dezer wereld; – der –heden, het alles is –*, Predik. 1 : 2.
ij'delijk, bw. (*zonder reden; lichtzinnig*): *de naam des Heren – gebruiken.*
ij'deltuit, v. en m. –en (*ijdele vrouw, man*).
ijdeltuiterij, v. –en.
ijf, m. ijven (*taxis*).
ij'fel, m. –s (*ijf; boog van ijf- of taxishout*).
ijk, m. (1 *de handeling, de dienst van ijken*; 2 *merkteken op maten en gewichten*): 1 *afschaffing van de –*; 2 *met – of merk.*
ij'ken, ijkte, h. geijkt (1 *van overheidswege maten en gewichten waarmerken*, d.i. *van een*

ijk voorzien, na onderzocht te hebben, of ze aan de door de wet gestelde eisen voldoen; 2 fig. *als gangbaar erkennen*): 1 *maten en gewichten* –; 2 *geijkte termen*; zie geijkt.
ij'ker, m. –s (*ambtenaar met het ijken belast*).
ijk'kantoor, o. –kantoren (*rijkskantoor voor het ijken*); **–loon,** o. –lonen (*vergoeding voor het ijken van maten, gewichten en schepen*), ook ijkgeld; **–meester,** m. –s (*ijker*); **–wezen,** o. (*al wat in verband staat met het ijken*): *inspecteur v. het* –; **–wet,** v. –wetten.
I. ijl, v. (*haast, spoed*): alleen in zegsw. *in aller* –, *in der* –.
II. ijl, bn. (Z.-N. meestal voor *ijdel*; N.-N. *dun, luchtig, doorschijnend*): – *haar*, dun: *in –e lucht*, verdund; *de –e ruimte, –e haring*, zonder hom of kuit; Z.-N. – *in 't hoofd zijn*, ijlhoofdig; Z.-N. zn. *ijle vertellen*, flauwe praatjes verkopen.
ijl'bode, m. –n (*renbode*).
ijl'bot, v. –botten (*heilbot*).
I. ij'len, ijlde, h. en is geijld (*spoeden, snellen; zich haasten*): *ter hulp* –.
II. ij'len, ijlde, h. geijld ([*in de koorts*] *verward, onsamenhangend spreken*): *de typhuslijder lag al maar door te* –; *–de koorts*.
ijl'goed, o. –goederen (*goed per sneltrein te vervoeren*): *als* – *verzenden*; germ.
ijl'haring, zie ijl **II.**
ijl'hoofd, m. en v. –en (*dolleman*).
ijlhoof'dig, bn. (*ijl of licht van hoofd, verward denkend; onbesuisd*); **–heid,** v.
ij'lings, bw. (*met veel spoed, in aller ijl, met haast*): *ga toch –!*
ijl'koorts, v. –en (*koorts, waarin men ijlt*): *hij lag daar met de* –.
ijl'licht, o. (Z.-N. *weerlicht*); zie heilicht.
ijm, im'me, v. ijmen, immen (*honingbij*).
ijm'ker, m. –s; zie imker.
ijp, m. –en (*iep*); **ij'peboom,** m. –bomen.
ij'pelaar, ie'pelaar, m. –s (lit. t., gew.: *iepeboom*); **ij'peloof, ij'penloof,** o.
ij'pen-, ie'penbos, o. –bossen.
ijs, o. (1 *bevroren water*; inz. *de bevroren laag, die bij vorst de wateren bedekt*; 2 *lekkernij van suiker, melk, eieren enz. met ijs, bevroren room, vruchtensap enz.*): 1 *die haven is vrij van* –; *het* – *draagt, houdt al*, is dik genoeg om er op te lopen; zie balk; (*een bijt, een gat, een wak in*) *het* – *breken*, [a]) de eerste moeielijkheden uit de weg ruimen, [b]) toenadering bewerken; *z. op glad* – *wagen*, [a]) z. wagen op gevaarlijk terrein, een onderwerp behandelen, waarvan men niet op de hoogte is; [b]) ongepaste, dubbelzinnige dingen zeggen; *beslagen ten* – *komen*, goed voorbereid; *niet gaan over* – *van één nacht*, niet te spoedig handelen, doch z. eerst bedenken; *op oud* – *vriest het licht*, [a]) een oud gebrek, een oude zonde openbaart z. bij de minste verleiding, [b]) een oude liefde wakkert weer spoedig aan; *alle* – *kost mensenvleis*, het ijsvermaak kost elk jaar mensenlevens; 2 *een portie* – of *een ijsje*.
ijs'baan, v. –banen (*berijdbare*, inz. *berijdbaar gemaakte ijsoppervlakte*; ook: *terrein, waar gewoonlijk een ijsbaan wordt aangelegd*); **–bank,** v. –en (*ijsmassa uit opeengehoopt drijfijs*); **–beer 1** m. –beren (*witte beer der poolstreken*; Lat. ursus maritimus; ook: *nurks mens*): *de sneeuwwitte –beren met hun brede, zachte poten*; **2** m. –beren (*ijsbok*); **–beren,** hij –beerde, h. geijsbeerd (*regelmatig, rusteloos* [*in een vertrek*] *op en neer lopen*); **–berg,** m. –en (*hoog, drijvend ijsgevaarte, afgebroken stuk v. e. poolgletscher*): *–en door zeestromen meegevoerd*; **–blink,** m. (*weerschijn der ijsvelden*).
ijs'bloemen, v. mv. (*bloemvormige ijskristallen op bevroren vensterruiten*); **–boei,** v. –en (*ijzeren boei ter vervanging van tonnen bij ijsgang*); **–bok,** m. –bokken (*paalwerk, om pijlers van bruggen tegen ijsgang te beschutten*); **–breker,** m. –s (*ijsbok; vaartuig met scherpe boeg, dienende om in het ijs een vaargeul te maken*); **–club,** v. –s (*vereniging tot bevordering van ijssport; de ijsbanen*).
ijs'co, v. ijsco's (*ijswafel*); **–man,** m. –mannen, ijscomannetje (*venter van ijs* [bet. 2] *en ijswafels*).
ijs'dam, m. –dammen (*ijsbank i. e. rivier*).
IJ'sel, m. (*naam van rivieren in ons land*): *de Hollandse* –, *de Gelderse* –.
ij'selijk, bn., bw. (*verschrikkelijk, afgrijselijk; zeer erg, zeer hevig*): *een –e wraak; het is er* – *koud; ik vond het* – *mooi*; **ij'selijkheid,** v. –heden: *de –heden van de oorlog*.
IJ'selsteen (*steen van IJselklei gebakken*) **1** (voorwerpsn.), m. –stenen; **2** (stofn.), v.; ook: **–mop,** v. –moppen.
ijs'fabriek, v. –en (*fabriek van kunstijs*); **–gang,** m. (*drift van ijsschollen, beweging van drijfijs in grote hoeveelheid*; Z.-N. *ijzel*); **–glas,** o. (*dik vloerglas*; ook: *sierglas voor vazen enz. waarvan het voorkomen min of meer aan ijs doet denken*); **–grond,** m. (Z.-N. *fijne kant*); **–heiligen,** m. mv. Pancratius, Servatius, Bonifacius, wier feestdagen (R.-K.) vallen van 11–14 Mei, wanneer het 's nachts zeer koud kan zijn; **–kast,** v. –en (*kast met kunstijs tot het koelhouden van aan bederf onderhevige waren: vlees, vis enz.*): *het vlees is in de* –; **–kegel,** m. –s (*kegel, gevormd door het bevriezen van afdruipend water; ijspegel*); **–kelder,** m. –s (*diepe kelder tot bewaring van ijs*); **–koud,** bn., bw. (*zo koud als ijs*; fig. *zeer ongevoelig, onhartelijk*): – *water*; fig. *een –e blik; op een –e toon spreken*, zonder enig medelijden; **–kristal,** o. –kristallen (*ijs in kristalvorm*).
IJs'lander, m. –s (*bewoner van IJsland; visser, die op IJsland vaart*, in deze bet. ook IJs'landvaarder).
IJs'lands 1 bn., bw. ([*als*] *van, in, uit, eigen aan, betreffende IJsland*): –*mos*, korstmos v. IJsland, geneesmiddel bij keelaandoeningen; **2** o. (*de taal*).
ijs'lepeltje, o. –s (*lepeltje om ijs te eten*).
ijs'machine, v. –s (*werktuig tot het fabriceren v. kunstijs*); **–pegel,** m. –s (*ijskegel*); **–periode,** v. –s (*geologische periode, toen een ijslaag het Noordelijk halfrond voor een groot deel bedekte*); **–ploeg,** m. –en (*ijsbreker*); **–regen,** m. –s (*ijzel*); **–schots of –schol,** v. –schotsen, –schollen (*plat stuk drijfijs*); **–schuit,** v. –en (*schuit op ijzers en met zeilen, waarmee men zich over het ijs beweegt*); **–slede,** v. –n (*grote slede om mede over ijs of sneeuw te rijden, goederen te vervoeren enz.*); **–spoor,** v. –sporen (*ijzeren toestel, met scherpe punten onder de schoenzool bevestigd, om op het ijs niet uit te glijden*); **–sport,** v.; **–stoel,** m. –en (Z.-N. *prikslede; arreslede*); **–tap,** m. –tappen (*ijskegel*); **–tijd,** m. (*ijsperiode*); **–veld,** o. –en (*grote vlakte van ijs*; ook: *in en tegen elkander geschoven ijs-*

schotsen); **–venter,** m. –s (*ijscoman*); **–vereniging,** v. –en; zie ijsclub; **–vermaak,** o., –vermaken; **–vlakte,** v. –n (*ijsveld*); **–vogel,** m. –s (1 *mooi gekleurde vogel met grote snavel, die zich voedt met vis en insectenlarven*; Lat. alcedo ispida L.; 2 vertaling van alcyon): 1 *de mooie – is thans zeldzaam in ons land*; 2 zie alcyon; **–vos,** m. –vossen (*poolvos*; Lat. vulpes lagopus); **–wafel,** v. –s (*wafel met ijs* [bet. 2]); **–water,** o. (*water van gesmolten ijs*; *water met stukjes ijs*; *drinkwater met ijs*); **–zaag,** v. –zagen (*werktuig, om ijs stuk te zagen*); **–zak,** m. –zakken (*zak van ondoordringbare stof tot plaatselijke aanwending van ijs op het lichaam*); **–zee,** v. –zeeën (*poolzee*).

ij'ver, m. (*aandrift, aandrang; geestdrift; volhardend streven, naarstigheid, stage vlijt*): *met – werken, bezig zijn; blinde –*, nl. zonder overleg; *met heilige –*.

ij'veraar, m. –s, ijveraren (*iem., die met ijver, met geestdrift werkzaam is voor een zaak, vurig bevorderaar*, minder sterk dan *dweper*); zie zeloot; **ij'veraarster,** v. –s.

ij'veren, ijverde, h. geijverd (*krachtig naar iets streven*): *voor een zaak –*, zijn best doen, met alle kracht werken; *tegen iets –*.

ij'verig, bn., bw. (*vol ijver, vol toewijding, vlijtig, naarstig, in de weer*): *een –e leerling; zich – op iets toeleggen*.

ij'verzucht, v. (*jaloezie, naijver*; ong.); **ijverzuch'tig,** bn., bw. (*jaloers*).

ij'zegrim, m. –grimmen; zie iezegrim.

ij'zel, m. (*bevroren, tot ijs geworden neerslag op de grond*; ook wel: *rijp*): *wij hadden sneeuw, hagel en – op het dek te verduren*.

ij'zelen, onpers. w.w., het ijzelde, h. geijzeld (*bevriezen op de grond van neerslag*).

ij'zen, ijsde, h. geijsd (*beven of rillen van; schrikken, gruwen*): *voor of van iets –; die gedachte doet mij –*; ook (lit. t.): *een doodsangst ijsde in haar*.

ij'zer, o. in bet. 2 –s, ijzertje (1 *bekend metaal*; 2 *ijzeren voorwerp*): 1 het S.G. van – is ± *7.85*, zijn smeltpunt *1550°C.*, *tafeltjes van gegoten –*; zegsw. *het is (oud) lood om oud –*, het een is niet beter dan het andere, en beide deugen niet; *men kan geen – met handen breken*, het onmogelijke kan men niet doen; *hij is van – en staal*, tegen alle vermoeienissen bestand; spreekw. *Harde stenen wetten –, harde slagen maken wijzer*, tegenspoed maakt den mens verstandig; (*Men moet*) *het – smeden, als het heet is*, (men moet) de gunstige gelegenheid waarnemen; Z.-N. *op heet – staan*, zeer ongeduldig zijn; 2 *dat paard heeft nieuwe –s*, hoefijzers; zegsw. *het is een heet – om aan te pakken*; zie hangijzer; *iem. in de –s sluiten*, boeien; nog: Z.-N. *zijn tong slaat –*, dubbel.

ij'zeraarde, v. (*ijzerhoudende aarde* [*door pottenbakkers gebruikt*]): *rode –*.

ij'zerachtig, bn. (*van de aard van ijzer, op ijzer gelijkend, ijzer bevattend*).

ij'zerbijter, m. –s (Z.-N. *nurks, knorrepot*).

ij'zerboor, v. –boren (*machine om gaten in ijzeren platen te boren*); **–draad 1** (voorwerpsn.), m. –draden, meestal in verkl.: –draadje; **2** (stofn.), o. (*van ijzer getrokken draad*; ook: *schroefdraad*).

ij'zeren, bn. (1 *van ijzer*; 2 fig. *als van ijzer; zeer sterk*): 1 *een – liniaal*; 2 *een – gestel*, krachtig; *een – maag, een – wil; de – eeuw*, myth. toen Saturnus door zijn zoon Jupiter onttroond was, hield de gouden eeuw op en begon de eeuw van geweld en oorlog; fig. tijd van bloedige oorlogen; *de – man*, [a]) (volksnaam) excavator, [b]) Z.-N. (volksnaam) aardmeetkundig station te Kester in Brabant; zie kanselier, weg.

ij'zererts, o. –en (*ijzer, verbonden met verschillende stoffen, zoals het in de natuur voorkomt* inz. *delfstoffen, waarin het ijzer in zulke hoeveelheden en in die toestand van zuiverheid voorkomt, dat zich dit met voordeel laat afzonderen*): *er is rood en ook bruin –; – wordt gesmolten in de hoogoven*; **–gaas,** o. (*gaas van samengevlochten* [*verzinkt*] *ijzerdraad*); **–garen,** o. –s (*zeer sterk garen*): **–gieterij,** v. –en (*werkplaats, waar ijzeren voorwerpen gegoten worden*).

ij'zerglans, o. (*gekristalliseerd ijzeroxyde*); **–hard,** bn. (*erg hard*); **–hout,** o. (*het harde hout van zekere bomen in O.-Indië en Afrika*); **–houten,** bn.; **–kruid,** o. (*benaming van verschillende planten* o.a. *lipbloemige plant*, Lat. sideritis montana); **–maal,** o. –malen (*roestplek in linnengoed*, Z.-N. ook *in aardappelen*); **–oer,** o. (*moerasijzererts, ijzererts dat in moerassen voorkomt*); **–oxyde,** o. (*verbinding van ijzer met zuurstof*), l. *oksie'de*; **–papier,** o. (Z.-N. *schuurpapier*); **–proef,** v., zie vuurproef; **–roest,** o. (*ijzerhydroxyde*); **–slakken,** mv. (*massa, die na het uitsmelten van ijzer uit erts overblijft*; inz. *glasachtige zelfstandigheden, die op uit ijzererts uitgesmolten ijzer drijven*): *–, gebruikt tot verharding van wegen*; **–smelterij,** v. –en (*fabriek, hoogoven tot het smelten van ijzererts*); **–smet,** v. –smetten; zie –maal; **–sterk,** bn. (*sterk als ijzer*): *een – gestel, – geheugen*; **–vijlsel,** o. (*vijlsel van ijzer*); **–vitriool,** o. en v. (*ijzersulfaal*).

ij'zervreter, m. –s (*onverschrokken krijger, houwdegen*).

ij'zerwaren, v. mv. (*allerlei artikelen, van ijzer vervaardigd*); **–winkel,** m. –s.

I. ij'zig, bn., bw. (*zo koud, zo kil als ijs; verstijvend, snerpend*): *een –e wind; het – Noord; – koud*; **ij'zigheid,** v.

II. ij'zig 1 bn. (*ijzing, schrik, huivering verwekkend*): *–, afschuwelijk ongedierte*; **2** bw. (1 *op een ijzing verwekkende wijze*; 2 *erg, zeer*): 1 *–met zijn ogen draaien*; 2 *– mooi!*

ij'zing, v. –en ([*plotselinge*] *schrik; afschuw; huivering*); **ijzingwek'kend,** bn., bw. (*ijzing veroorzakende*): *een – verhaal*.

ik 1 pers. vnw. v. d. 1ste ps.: *– ben*; **2** zn., o.: *zijn tweede –*, echtgenote; *mijn beter –*, [a]) leidsman, [b]) iems. goede eigenschappen.

i'kat, v. (Mal. *band, bundel*): *pengikat*, binder, bindmiddel.

ik'heid, v. (*bewustzijn van eigen bestaan; het eigen ik; individualiteit, persoonlijkheid*): *zijn bijzondere –; waar begint de –?*

ik'ker, m. –s (*nikker, zwarte, duivel*).

ik'zucht, v. (inz. Z.-N. *zelfzucht*).

I'lias, Ilia'de, v. (*heldendicht van Homerus*): de – bevat de beschrijving v. d. belegering, in het tiende jaar, van Ilium door de Grieken; fig. *een – van rampen*, d.i. een reeks.

I'lium, o. (*Troje*): *het hoge, trotse –*.

illegaal', bn., bw.; illegaler, –st (Fr. illégal [Lat. lex = wet]: *onwettig, wederrechtelijk*).

illegaliteit', v. –en (Fr. *onwettigheid*).

illegitiem', bn. (Fr. *onwettig, onecht*).

illegitimiteit', v. (Fr. *onwettigheid*).
illiberaal', bn., bw. (Fr. *niet-vrijzinnig*).
illiberaliteit', v.
illici'te, bn. (Fr. *ongeoorloofd, verboden*).
illiqui'de, bn. (*onzuiver; niet* [*onmiddellijk*] *verrekenbaar; nog niet vereffend*). (qu = k).
illumina'tie, v. illuminatiën, –s (Fr. [Lat. illumination]: *feestelijke verlichting van gebouwen en straten, sierverlichting in de open lucht*).
illumineer'potje of **–glaasje**, o. –s (*glazen potje met vet en pit, bij een illuminatie*).
illumineren, geïllumineerd (Fr. [Lat. illuminare]: *een gebouw, een straat enz. feestelijk verlichten; een boek versieren met gekleurde tekeningen, beginletters*; van tekeningen enz.: *opwerken met doorschijnende kleuren*).
illu'sie, v. illusiën, –s (Fr. [Lat. illusion]: *droombeeld, hersenschim, begoocheling*): *zich –(s) maken over*, z. iets voorspiegelen, dat niet verwezenlijkt kan worden; *iem. de –* (of: *zijn –s*) *benemen*, ontgoochelen; l. *iel-lu'zie*.
illusoir', bn. (Fr. *denkbeeldig, bedrieglijk, hersenschimmig*); Duits: illuso'risch.
illustra'tie, v. illustratiën, –s (Fr. [Lat. illustratio]: 1 *verlichting, versiering met plaatwerk; de gravure*; 2 *naam v. geïllustreerde tijdschriften*; 3 *toelichting, verduidelijking*): 1 *de – van dat tijdschrift geschiedt met zorg*; 2 *de Katholieke –*; 3 *ter – van zijn woorden*.
illus'tre, bn. (Fr. [Lat. illustris]: *beroemd; doorluchtig*); (u = uu); ook: illuster.
illustreren, geïllustreerd (Fr. [Lat. illustrare]: *met plaatwerk of tekeningen sieren, verluchten; toelichten*). (u = uu).
imaginair', bn. (Fr. [Lat. imaginarius]: *denkbeeldig, hersenschimmig*): *–e winst; –e getallen*, onbestaanbaar, b.v. $\sqrt{-2}$.
imagina'tie, v. (Fr. [Lat. imaginatio]: *verbeelding*[*skracht*]).
imagineren, zich, geïmagineerd (Fr. [Lat. imaginari]: *zich inbeelden, voorstellen*).
I'mam of **I'man**, m. –s (Arab. letterl. voorganger: *titel der Kaliefen*; ook: *titel van Mohammedaanse priesters, leiders der gebeden in een moskee*).
imbeciel', Fr. imbécile, Lat. imbecil'lus, **1** bn., bw. (*dom; stompzinnig*); **2** m. –en (*stompzinnige, stommeling*).
imbeciliteit', v. (Fr. imbécilité, Lat. imbecillitas: *verstandszwakte; domheid*).
imbrog'lio, m. imbroglio's (It. *verwikkeling*); lees *iembrool'jo*.
imita'tie, v. imitatiën, –s (Fr. [Lat. imitatio]: *navolging; namaak; het nagevolgde*).
imita'tio, v. (Lat.): *Imitatio christi*; zie navolging; lees *–taat'sio*; **imiteren**, geïmiteerd (Fr. [Lat. imitari]: *navolgen, nabootsen*).
im'ker, m. –s (*bijenhouder*); verg. imme.
immanent', bn. (Fr. [Lat. immanens]: *inwonend; innerlijk, bijblijvend*): *–e oorzaken*; (nent = nent); **immanentie**, v.
Imma'nuel, m. (*God met ons! naam voor Christus*): ook, *Emmanuel*.
immaterieel', bn. (*onstoffelijk; geestelijk*).
immatriculeren, geïmmatriculeerd (Fr. [v. Lat. matricula = lijst]: *opnemen als lidmaat, inschrijven als student*): *zich laten –*.
im'me, v. –n (*honigbij; bijenzwerm; bijenkorf met volk*); verg. imker.
immens', bn., bw. (Fr. immense, Lat. immensus: *onmetelijk; zeer erg*); l. *im-mens'*.
immensiteit', v. (Fr. [Lat. immensitas]: *onmetelijkheid, oneindigheid*). (s = s of z).
im'mer, bw. (*steeds; ooit*): *voor – verlaten*.
im'mermeer, immermeer', bw. (*immer*, maar iets plechtiger).
im'mers, voegwoordelijk bw. (*stellig, zeker; althans, tenminste; toch, namelijk; trouwens, voorzeker*): *je bent – wijs genoeg; jij komt –?*
immigrant', m. en v. –en (Fr., Lat.: *landverhuizer ten opzichte van het land, waar hij zich vestigt*); vr. ook –e; verg. emigrant.
immigra'tie, v. –s, immigratiën (Fr. [Lat. immigratio]: *het zich metterwoon vestigen in een vreemd land*). **immigreren**, geïmmigreerd (Fr. [Lat. immigrare]: *zich in een land metterwoon vestigen*).
imminent', bn. (Fr. [Lat. imminens]: *dreigend, nakend*): *een – gevaar*; lees *–nent*.
immobiel', bn. (*onbeweeglijk*; ook: *niet tot de oorlog toegerust*); **–mobi'liën**, v. mv. (*onroerende goederen*); ook, *immobi'lia* en *immobilair'*; **–mobiliteit'**, v. (*onbeweeglijkheid*).
immodest', bn., bw.; –er, meest – (*onzedig; oneerbaar; onwelvoeglijk; onbescheiden*).
immola'tie, v. –s, immolatiën (Fr. [Lat. immolatio]: *slachting*, [*op*]*offering*).
immoraal', bn.; immoraler, –st; liever: *immoreel'*; **–moraliteit'**, v. (*zedeloosheid*); **–moreel'**, bn. (*onzedelijk*).
immortaliteit', v. (*onsterfelijkheid*); **–mortel'le**, v. –n (Fr. naam van bloemsoorten: *strobloem*, eig. *onsterfelijke, omdat de bloembladen niet gauw verwelken*).
immuniteit', v. (Fr. [Lat. immunitas]: *ontheffing, vrijdom van belasting, van dienstplichten enz.; onschendbaarheid* [*van de leden v. d. Raad, de Kamers enz.*]; *onvatbaarheid voor een ziekte, voor vergif*).
immuun', bn. (Lat. immunis: *vrij van belasting; onschendbaar*; geneesk. *niet vatbaar voor e. bepaalde ziekte of vergif*): *– maken*.
impas'se, v. –s (Fr. *straat of steeg, die doodloopt, slop of zak*; fig. *moeilijke positie, netelige toestand, waaruit men zich niet redden kan*): fig. *dat zal die commissie uit e. –helpen*.
impassi'bel, bn., bw. (Fr. [Lat. impassibilis]: *onbewogen, ongevoelig*); **–passibiliteit'**, v. (Fr. *ongevoeligheid; onbewogenheid*).
impediëren, geïmpedieerd (Lat. impedire: *verhinderen, belemmeren*).
impediment', o. –en (Lat. impedimentum: *hinderpaal, belemmering, beletsel*): *–en, tot het voltrekken van een huwelijk*.
impeg'no, m. (It. [Lat. pignus = onderpand]: *borgstelling*); lees *iempen'joo*.
impenetra'bel, bn. (Fr. [Lat. impenetrabilis]: *ondoordringbaar voor; waterdicht*; van personen: *potdicht, gesloten*).
imperatief', van Lat. imperare = gebieden, **1** bn. (*bevelend*): *een – gebaar; – mandaat*, bindende opdracht aan een afgevaardigde, om op een bepaalde wijze te stemmen; **2** m. imperatieven (*gebiedende wijs*), (Lat.) *imperati'vus, imperati'vi*. (pe = pee).
impera'tor, m. (Lat.) imperato'res, (Ned.) imperato'ren of –s (Lat. o.-Rome: *titel van overwinnende veldheren; opperbevelhebber*; later: *keizer*).
imperceptí'bel, bn. (Fr. imperceptible: *onmerkbaar, niet-waarneembaar*).
imperfect' **1** bn., bw. (*onvolkomen, gebrekkig*); **2** o. –en (*imperfectum*; z. ald.).

imperfec'tie, v. (Fr. imperfection: *onvolmaaktheid, gebrekkigheid; gebrek*); 1. *-fek'sie.*
imperfec'tum, o. (Ned.) -s; (Lat.) imperfecta (Lat. spraakk. *onvoltooid verleden tijd*).
imperiaal', Fr. impériale v. Lat. imperialis, **1** v. imperialen (*het met zitbanken voorziene bovendeel van een tram, omnibus enz.; de bergplaats voor koffers boven op een rijtuig*); **2** m. imperialen (*Russische gouden munt van 15 roebel*); **3** o. (typ. *groot papierformaat,* 55 bij 74 cm); ook: *-papier.*
imperialis'me, o. (*politiek van streven naar machts- en gebiedsuitbreiding, naar de wereldmacht*): *het Engelse -.*
imperialist', m. en v. -en (*voorstander van het imperialisme*); **imperialis'tisch,** bn., bw.: *de -e staatkunde der Romeinen,* strevend naar wereldheerschappij.
impe'rium, o. (Lat. [*opper*]*heerschappij, oppermacht; rijk*): *het Brits -.*
impermea'bel, Fr. imperméable, **1** bn. (*ondoordringbaar, waterdicht*); **2** m. -s (*regenjas of -mantel van waterdichte stof*).
impertinent', bn., bw. (Fr. [Lat. impertinens = er niet toe horend]: *onbeschaamd, brutaal*): *iem. met -e blikken of - aanzien;* **impertinen'tie,** v. impertinentiën, -s (Fr. impertinence: *onbeschaamdheid; brutaliteit*).
imperturba'bel, bn., bw. (Fr. [Lat. imperturbabilis]: *onverstoorbaar*).
impetuo'so, bw. (It. muz. *onstuimig*). (s = z).
impitoya'bel, bn., bw. (Fr. *onbarmhartig*).
implaca'bel, bn., bw. (Fr. [Lat. implacabilis]: *onverzoenlijk*).
implica'tie, v. -s, implicatiën (Fr. [Lat. implicatio]: *verwikkeling in een zaak; verwarring*).
impliceren, geïmpliceerd (Lat. implicare: *verwikkelen, betrekken in e. zaak*; ook: *omvatten*).
impliciet', bn., bw. (Lat. implicite: *mede er in betrokken; [stilzwijgend] er onder begrepen*): *dat is - door hem erkend.*
imponderabi'lia, o. mv. (Lat. mv. van imponderabile = iets onweegbaars: *niet te wegen stoffen als licht, warmte, electriciteit;* ook fig.); ook, imponderabi'liën.
imponeren, geïmponeerd (Lat. imponere: 1 *indruk maken; eerbied, ontzag inboezemen, afdwingen;* 2 *opleggen, afdwingen*): 1 *-de deftigheid; de volksmassa -;* 2 *stilzwijgen -.*
impopulair', bn. (*niet in trek bij het volk, niet gezien, niet bemind*): *Bilderdijk was -.*
impopulariteit', v. (*volksongunst; niet bemind zijn* [*bij het volk*]).
import', m. -en (Eng. v. Lat. importare = invoeren: *invoer van koopwaren uit het buitenland*): *-en,* invoergoederen.
important', bn. (Fr. [Lat. importare = veroorzaken]: *gewichtig, belangrijk*): *e. -e mededeling;* **-portan'tie,** v. (*gewicht, belang*).
importeren, geïmporteerd (Fr. [Lat. importare]: *vreemde waren invoeren;* ook: *iets betekenen*).
importeur', m. -s (Fr. *invoerder van producten of goederen uit het buitenland*): *deze firma is - van echte Havana-sigaren;* ook fig.
importuniteit', v. (Fr. [Lat. importunitas]: *lastigheid; overlast, ongelegenheid*).
importuun', bn. (Fr. importun, Lat. importunus: *lastig; ongelegen*).
imposant', bn., bw.; -er, meest - (Fr. *ontzag- of indrukwekkend*): *een -e rede.*
im'post, m. -en (o.-Fr. [Lat. impositum = het opgelegde]: *verbruiksbelasting*).
impotent', bn. (Fr. [Lat. impotens]: *onvermogend, onmachtig; ziek, zwakkelijk; gebrekkig*); **impoten'tie,** v. (*zwakte; onmacht; onbekwaamheid*).
impregna'tie, v. -s, impregnatiën (Fr. *bevochtiging, door'trekking met vocht; verzadiging* b.v. *van water met zout*). (g = g).
impregneren, geïmpregneerd (Fr. *doen doortrekken, doordringen;* scheik. *verzadigen*). (g = g).
impresa'rio, m. impresario's (It. *ondernemer* [*op eigen risico*] *van toeeluitvoeringen, concerten, van kunstreizen met kunstenaars enz.*).
impres'sie, v. impressiën, -s (Fr. [Lat. impressio]: *indruk*).
impressiona'bel, bn. (Fr. *vatbaar voor indrukken, ontvankelijk*): *een - kind.*
impressionnis'me, o. (Fr. *richting in de schilderkunst, die er naar streeft, de eerste onmiddellijke indruk op doek weer te geven;* woordk. *het sterk persoonlijk weergeven van de eerste onmiddellijke indruk*).
impressionnist', m. -en; vr. -e (Fr. *schilder, auteur, die het impressionnisme aanhangt*).
imprima'tur, Lat., **1** (*het worde afgedrukt*); **2** als zn. o.: *het -,* (R.-K.) kerkelijk verlof tot een druk; zie nihil obstat.
imprimé', o. imprimé's (Fr. *gedrukt stuk*).
improba'bel, bn. (*onwaarschijnlijk*).
improductief', bn.; improductiever, -st (*niet voortbrengend; geen winst opleverend, onvruchtbaar*); **-productiviteit',** v. (*het niet kunnen voortbrengen; onvruchtbaarheid*).
impromptu', o. impromptu's (Fr. *snedige inval; vers of muziekstuk voor de vuist gemaakt, gezegd, gezongen, gespeeld;* z. extemporeetje; *een muzikale compositie*).
improvisa'tie, v. -s, improvisatiën (Fr. *voor de vuist uitgesproken gedicht, redevoering, toespraak; voordracht v. e. muziekstuk op het ogenblik der compositie zelf*). (s = z).
improvisa'tor, m. (Lat.) improvisato'res; (Ned.) -s, improvisato'ren; (Lat. improvisus = onverwacht: *improviserend dichter, redenaar, componist enz.*); **improvisatri'ce,** Fr. v. -s. (s = z).
improviseren, geïmproviseerd (Fr. [Lat. improvisare]: *verzen voor de vuist of onvoorbereid zeggen, dichten; onvoorbereid een redevoering houden; componerend musiceren; iets plotseling tot stand brengen met behulp v. dingen, die er niet voor bestemd zijn*): *een improviserend dichter, redenaar; een tafel - van enige planken en stoelen.* (s = z).
improvis'te, à l'- (Fr. *onverwachts*).
impuden'tie, v. -s, impudentiën (Fr. impudence, Lat. impudentia: *onbeschaamdheid, schaamteloosheid*). (en = en).
impuls', m. -en (Eng. impulse). zie:
impul'sie, v. impulsiën, -s (Fr. [Lat. impulsio]: *aandrift; prikkel; eerste stoot*).
impulsief', bn., bw. (Fr. impulsif: *aandrijvend; aan een impulsie, aan de opwellingen van het ogenblik gehoor gevend*).
imputa'tie, v. -s, imputatiën (Fr. [Lat. imputatio]: *aantijging; het ten laste leggen; het toerekenen*).
imputeren, geïmputeerd (Fr. [Lat. imputare]: *toeschrijven; aantijgen, ten laste leggen*).
I. in, Ned. **1** vz. (1 met het denkbeeld van rust of beweging in een ruimte, ter aanduiding, dat iets zich bevindt, aanwezig is, geschiedt enz. binnen een ruimte; 2 bij w.w., die een

beweging uitdrukken: *naar iets, binnen iets komende*; 3 fig. in verschillende toepassingen): 1 *hij is – de kamer, het huis, de stad*; 2 *in huis komen*; *– de stad komen*; 3 *– de zomer, – de lente*, gedurende; **2** bw. (als bepaling van richting ter aanduiding, dat die beweging gericht is naar en eindigt in een bepaalde richting: **1** met zelfst. nw.; 2 met *uit*; 3 in verbinding met een vz. tot nadere bepaling of versterking): 1 *de deur –*; *dag –*, *dag uit*; 2 *– en uit*; Z.-N. *– en uit klappen*, onzin vertellen; 3 *tegen zijn gewoonte –*; *tegen de stroom –*. Opm. In samenstellingen met bn. en bw. heeft – de bet. v. e. bw. van graad: *in hoge mate*, b.v. *–mooi*, *–bedroefd*; met w.w. vormt het scheidbare samenstellingen b.v. *–binden*, *–boezemen*.

II. in, Lat., vz. etymologisch = **in I**; in uitdrukkingen als *– abstracto*; z. telkens ald.

in abstrac'to (Lat. *in 't afgetrokkene, op zich zelf beschouwd*).

inaccuraat', bn., bw. (*niet nauwkeurig*).

inacht'neming, v. (*nakoming, zorg voor*): *met – van*, lettende op, zorgende voor.

inactief', bn. (Fr. *werkeloos*; *buiten dienst*).

inactiviteit', v. (Fr. *werkeloosheid, het in rust zijn*; *buiten werkelijke dienst zijn*).

in'ademen, ademde –, h. ingeademd (1 *met de adem in de luchtwegen, in de longen halen*; 2 *de adem inhalen*): 1 *stof –*; 2 *wilt u eens –?*

in'ademing, v. –en.

in aeter'num (Lat. *eeuwig, voor altijd*).

inaltera'bel, bn. (Fr. [Lat. alterare = veranderen]: *onveranderlijk, onverstoorbaar*).

inauguraal', bn.; zie inaugureel.

inaugura'tie, v. –s, inauguratiën (Fr. [Lat. inauguratio]: *inwijding, plechtige bevestiging in enige waardigheid*). (g = g).

inaugureel', bn. (*behorende bij een inauguratie*): *de inaugurele rede*, van een hoogleraar bij de aanvaarding van zijn ambt. (au = ou).

inaugureren, inaugureerde, h. geïnaugureerd (Fr. [Lat. inaugurare = de vlucht der vogels raadplegen; zie augur]: *plechtig bevestigen, inwijden, inleiden*). (au = ou).

in'baar, bn. (*invorderbaar*); **–heid**, v.

in'bakeren, bakerde –, h. ingebakerd (*in luiers inwikkelen*; *warm instoppen*): *e. kind –*.

in'bedroefd, bn., bw. (*diep bedroefd*).

in'beelden, zich, beeldde zich –, h. zich ingebeeld (*zich iets onwaars voorstellen*; *te veel van zich zelf denken*): *zich heel wat –*; **–ing**, v. –en (1 *hersenschim*; 2 *verwaandheid*): 1 *dat is blote –*; 2 *hij is vol zotte –*, waan.

in'begrepen, bn. (*er onder vervat*): *alles –*.

in'begrip, o., alleen in: *met – van*, dàt er onder begrepen, ingesloten.

inbeschul'digingstelling, v.

inbeslag'neming, v. –en (*beslaglegging*): *– van smokkelwaar*; zie beslag.

inbewa'ringgeving, –houding; –bezit'neming, –bezit'stelling, –bezit'treding, v. –en (*het in bewaring geven enz.*).

in'bijt, m., o. (gew. in Z.-N. *ontbijt*; *begin*).

I. in'bijten, bijtte –, h. –gebijt (*een in het ijs bezet schip door een in 't ijs gehakt slop in de haven brengen*).

II. in'bijten, beet –, h. –gebeten (1 *door een bijtende vloeistof teweegbrengen*; 2 *iets bewerken met een bijtend vocht*; 3 *iets door zijn bijtende kracht aantasten*; 4 *bijtend inwerken*; *invreten*): 1 *figuren –*; 2 *– van houtwerk*; 3 *sterk-water bijt ijzer in*; 4 *een –d vocht*.

in'bikken, bikte –, h. ingebikt (*al bikkende groeven inhakken*): *een molensteen –*.

in'binden, bond –, h. ingebonden (1 *door een band verenigen*; 2 *door binden tijdelijk kleiner maken*; 3 *een lagere toon aanslaan, een minder hoog woord voeren*): 1 *ik laat deze afleveringen –*; 2 *de zeilen bij stormweer –*; 3 *hij bond toen wat in*.

in'bitter, bn. (*erg bitter*): *kina is –*.

in blan'co, zie blanco.

in'blauw, bn. (*donker- of diepblauw*).

in'blazen, blies –, h. ingeblazen (*influisteren*; *inboezemen*; *in het oor blazen, ingeven*): *iets nieuw leven –*; **–zer**, m. –s; **–zing**, v. –en (*influistering, inboezeming, ingeving*).

in'blij, –blijde, bn. (*innig blij of verheugd*).

in'boedel, m. –s, **in'boel**, m. –en (*gezamenlijke meubels, huisraad van een gezin*).

in'boeken, boekte –, h. ingeboekt (hand. *in het [groot]boek inschrijven*): *fakturen –*.

in'boeten, boette –, h. ingeboet (1 *iets in plaats van iets anders zetten*; 2 *verliezen*, in deze bet. germ. [einbüssen]): 1 *koolplantjes –*, verdorde plantjes door andere vervangen; *een stuk – in een net*; 2 *zijn gezondheid bij iets –*.

in'boezemen, boezemde –, h. ingeboezemd (*ingeven, vervullen met, inprenten*): *eerbied –, vertrouwen –*; *iem. edele gevoelens –*.

in'boezeming, v. –en.

in bo'nis, zie bonis.

in'boorling, m. en v. –en (*iem., die geboren is in het land, de stad of op het dorp, waar hij woont*; inz. *inlander*); het vr. ook **–e**.

in'borst, v. (*karakter, aard*): *een zachte –*, *een lage –*, *een edele –*.

in'braak, v. (*het inbreken*): *diefstal met –*.

in'braakvrij, bn.: *een –e kluis*, bestand tegen inbraak; zie safe-deposit.

in'branden, brandde –, h. (1), i. (2) ingebrand (1 *met een gloeiend ijzer een merk of letters indrukken*; 2 v. e. sigaar of pijp: *ongelijkmatig branden*): 1 *een ingebrand fabrieksmerk*; 2 *een sigaar brandt in*.

in'breken, brak –, h. of i. ingebroken (*inbraak doen*): *de dieven hebben, zijn daar, bij hem, bij mij, ingebroken*; **–breker**, m. –s (*dief, die inbraak pleegt*); **–breking**, v. –en.

in'breng, m. (*inleg*: *wat in een spaarkas ter bewaring, in een M pij. om er mee te handelen, wordt gebracht*; *wat in een bank van lening verpand wordt*; *wat man of vrouw in het huwelijk meebrengen*; *wat de erfgenamen in de nalatenschap van den erflater, als hun tijdens diens leven geschonken, moeten inbrengen*).

in'brengen, bracht –, h. ingebracht (1 *naar binnen brengen*; 2 *mede ten huwelijk brengen*; 3 *indienen, aanvoeren*; 4 *geld storten als aandeel in een zaak*; 5 *verdienen, thuis brengen*): 1 *breng het eten in*; 2 *zijn vrouw heeft een aardig kapitaaltje –gebracht*; 3 *klachten –*; *ergens niets tegen –*; 4 *ieder moest e. ton –*; 5 *kinderen brengen elke week f 15 –*; nog: *jij hebt hier niets in te –*, te vertellen, te zeggen; **–brenger**, m. –s (*hij, die inbrengt*); **–brengst**, v. –en (*dat, wat ingebracht wordt*).

in'breuk, v. (v. e. recht: *schending*; *overtreding ener wet*): *– maken op iems. rechten*; *– maken op een wet*, ze schenden.

in'brokkelen, brokkelde –, h. –gebrokkeld (fig. *gaandeweg verliezen, er bij gedeelten bij inschieten*): *e. deel v. zijn vermogen er bij –*.

in'bruin, bn. (*donker-bruin*): *–e haren*.

in'buigen, boog –, h. en i. ingebogen (*naar binnen buigen*); **–ing,** v. –en: *de – der kust.*
in'burgeren, burgerde –, h. ingeburgerd (eig. *onder de burgers, de burgerij opnemen*; gewoonlijk fig. in de lijdende vorm: *in zwang brengen, inheems maken*): *hij heeft het Griekse drama ingeburgerd in onze letterkunde; hij is geheel –geburgerd,* geheel thuis; *clown is* (of: *heeft zich*) *bij ons –geburgerd*; refl. *z.* –, z. assimileren aan zijn omgeving, zodat men er voor zijn eigen gevoel en dat van anderen geen vreemdeling meer is, germ., beter: burgerrecht geven, krijgen.
in'busselen, busselde in, h. ingebusseld (Z.-N. *inbakeren*).
In'ca, m. Inca's; zie Inka.
in cal'culo (Lat. *in de berekening*).
incapa'bel, bn. (*onbekwaam; ongeschikt*).
incapaciteit', v. (*ongeschiktheid; onbekwaamheid*).
incarnaat', –na'ten, zie inkarnaat.
incarna'tie, v. (Fr. [Lat. incarnatio]: *vleeswording*): *de – van Christus,* menswording; fig. *de – van enige ondeugd.*
incarneren, geïncarneerd (Fr. [Lat. incarnare, v. caro = vlees]: *belichamen; vlees doen worden; met vlees omkleden*): fig. *de geïncarneerde gierigheid,* verpersoonlijkt.
incasseren, incasseerde, h. geïncasseerd (*geld innen*); **–sering,** v. –en: *– v. wissels.*
incas'so, o. (It. *kassiersloon voor het innen van geld*); **–bank,** v. –en (*instelling, die zich* inz. *belast met het innen v. wissels enz.*).
in ca'su (Lat. *in* [*dit*] *geval*); zie **i. c.**
inch, o. –es (Eng. *Engelse duim* = $^1/_{12}$ *Engelse voet,* $^1/_{36}$ *yard,* ± *2.54 cm*).
inchoatief', o. –tieven (Fr. [Lat. inchoativus, v. inchoare = beginnen]: spraakk. *werkw., dat een aanvangende handeling uitdrukt; beginaanduidend w.w.*), b.v. *ontvlammen*; Lat. inchoati'vum, inchoativa.
incident', o. –en (Fr. [Lat. incidens v. incidere = gebeuren]: *onvoorziene gebeurtenis; klein storend voorval, stoornis*): rechtst. *feit, tijdens een proces opgeworpen en waarover afzonderlijk beslist wordt.* (ent = ent).
incidenteel', bn., bw. (*toevallig; onopzettelijk; bijkomstig, terloops*): rechtst. – *appellant,* eiser in tegenberoep; – *beroep,* tegenberoep of bijkomend beroep, door een gedaagde ingesteld, nadat door de tegenpartij reeds in beroep is gegaan; *–e vordering,* tussenvordering, gedurende de loop van een proces gedaan. (en = en).
inci'sie, v. –s, incisiën (Fr. [Lat. incisio]: *insnijding, snede*).
inclina'tie, v. inclinatiën, –s (Lat. inclinatio: *helling; genegenheid, neiging, liefde*; nat. *hoek van een vrijhangende magneetnaald met een horizontaal vlak*); verg. declinatie; **–kaart,** v. –en (*kaart, waarop de inclinatie der magneetnaald v. verschillende plaatsen met gelijke inclinatie wordt aangegeven*).
inclina'tie-kompas, o. –kompassen of **inclinato'rium,** o. (Ned.) inclinato'riën, –s; (Lat.) inclinato'ria (Lat. *toestel tot meting van de inclinatie der magneetnaald*).
inclineren, inclineerde, h. geïnclineerd (Fr. [Lat. inclinare]: *een neiging tot iets hebben; overhellen*): *tot iets –.*
incluis', bw. (Fr. inclus, Lat. inclusus: *met insluiting van, met inbegrip van, ingesloten*).
inclu'sen, m. en v. mv. (Lat. inclusus = ingesloten: *mannen of vrouwen, die zich in een kluis voor hun leven deden insluiten en door een kleine opening voedsel ontvingen*).
inclusief', bw. (Fr. inclusif: *incluis*). (s = z).
incog'nito, It. v. Lat. incognitus, **1** bw. (*onbekend; onder vreemde, aangenomen naam*): *die vorst reist –*; **2** o. (*het verbergen van naam of stand*): *zijn – bewaren.* (g = ch).
incohaerent' of **incoherent',** bn. (Lat. incohaerens, Fr. incohérent: *onsamenhangend*); **–cohaeren'tie** of **–coheren'tie,** v. (*gebrek aan samenhang*). (ent = ent).
incommoderen, geïncommodeerd (Fr. [Lat. incommodare]: *lastig vallen, hinderen, ongelegen komen*).
incompatibiliteit', v. (Fr. *onverenigbaarheid*): – *van humeur,* te grote uiteenlopendheid van karakters.
incompetent', bn. (Fr. *onbevoegd; onbekwaam; ongeldig*): *zich – verklaren*; **–ie,** v. (*onbevoegd-, onbekwaam-, ongeldigheid*).
incompleet', bn.; incompleter, –st (Fr. *onvolledig, onvoltallig*): *een – servies.*
in concre'to (Lat. *in werkelijkheid; in een bepaald geval*).
in confes'so (Lat. rechtst. *erkend; tussen partijen vaststaande; toegegeven; in bekentenis*).
incongruent', bn. (*niet gelijk en gelijkvormig; niet overeenstemmend, ongelijk*); **–ie,** v.
inconsequent', bn., bw. (Fr. *zich niet gelijk blijvend; aan zijn beginsel ontrouw*).
inconsequen'tie, v. –consequentiën, –s (*afwijking van eigen beginselen; het zich niet gelijk blijven*). (quent = kwent).
inconstitutioneel', bn., bw. (*ongrondwettig*).
incontesta'bel, bn. (Fr. *onbetwistbaar*).
inconveniënt', o. –en (Fr. inconvénient: *ongelegenheid; ongerief, ongemak; bezwaar*).
incorpora'tie, v. –s, incorporatiën (Fr. [Lat. incorporatio]: *inlijving* [*bij*], *opneming* [*in*]).
in cor'pore (Lat. *en corps; gezamenlijk*). (e = ə).
incorporeren, geïncorporeerd (Fr. [Lat. incorporare]: *inlijven bij; opnemen in iets*).
incorrect', bn. (*onnauwkeurig; niet fuist; gebrekkig, niet netjes; niet behoorlijk*).
incorrect'heid, v. –heden.
incourant', bn. (Fr. *niet gewild; niet* [*of moeilijk verkoopbaar*]; *met geen of weinig aftrek; niet gangbaar*): *–e artikelen; –e fondsen,* niet opgenomen in de officiële prijscourant v. d. Ver. voor de Effectenhandel.
incrimineren, incrimineerde, h. geïncrimineerd (Fr. [Lat. crimen z. ald.]: *ten laste leggen; als strafbaar beschouwen en vervolgen; vallen over* b.v. over een woord).
incroya'bel, bn. (*ongelofelijk*) =
incroya'ble, m. –s (Fr. *modegek onder 't Directoire in Frankrijk, 1795–1799*).
incrusta'tie, v. –s (Fr. [Lat. incrustatio, v. crusta = schaal]: *omkorsting*; ook: *het in goud enz. vatten van edelstenen*).
incuba'tietijd, m. (Lat. incubare = zitten op: *tijd tussen de besmetting en het uitbreken van de ziekte; tijd, dat men een ziekte onder de leden heeft; broeiingstijdperk*).
inculperen, geïnculpeerd (Fr. [Lat. inculpare, z. culpa]: *beschuldigen, betichten*).
incuna'bel, m. –en (Lat. incunabula = kinderwindsels, wieg: *wiegedruk, eerste drukken* [*vóór 1501*]); verg. post-incunabel.
incunabelist', m. –en (*iem., die zich bezig*

houdt met de studie van incunabelen).
in cu'ria (Lat. *op het raadhuis*; *voor het gerecht*); verg. curia.
indach'tig, bn. (*aan iets denkende*): *wees mijner –; hij werd mijn woorden –.*
in'dagen, daagde –, h. ingedaagd (*dagvaarden*): *iem. –.*
in'dammen, damde –, h. ingedamd (*omringen met een dam, door een dam insluiten*).
indecent', bn., bw. (Fr. indécent: *oneerbaar, zedenkwetsend; onwelvoeglijk*).
indeci'sie, v. (*onbeslistheid; besluiteloosheid*).
indeclina'bel, bn. (spraakk. *onverbuigbaar*).
in'de i'rae (Lat. *vandaar die toorn*).
in'delen, deelde –, h. ingedeeld (1 *in delen splitsen; in klassen afdelen*; 2 *inlijven*): 1 *in graden –, in wijken –*; 2 *de lotelingen –.*
indelicaat', bn.; indelicater, –st (*onkies*).
indemnisa'tie, v. indemnisatiën, –s (Fr. [v. Lat. damnum = schade]: *schadeloosstelling*).
indemniteit', v. –en (Fr. [Lat. indemnitas]: [*schade*]*vergoeding*). (em = em).
in'denken, zich, dacht z. –, h. z. ingedacht (*zich met de gedachten in een toestand verplaatsen; diep en ernstig denken, nadenken over iets*): *gij moet u in het leven dier arme vluchtelingen eens –; gij moet u in die zaak –.*
independent', bn. (Eng. [Fr. indépendant, v. Lat. dependere = afhangen]: *onafhankelijk*); lees *–dent.*
independen'tie, v. (Eng. independency, Fr. indépendance: *onafhankelijkheid*).
Independis'ten, Independen'ten, m. en v. mv. (*kerkelijke partij der 17e eeuw in Engeland, die volstrekt onafhankelijk wilde zijn v. d. Anglicaanse kerk*). (en = en).
in depo'sito (Lat. *in bewaring*): *gelden bij een bankier – – geven*, nl. tegen rente.
inderdaad', bw. (*werkelijk*): *hij heeft het – gezegd*, wezenlijk, waarlijk; *en –, het is zo.*
inderhaast', bw. (*in aller ijl, met haast*).
indertijd', bw. (onbepaalder dan destijds: *vroeger, in die tijd, in die dagen*).
in'deuken, deukte –, h. ingedeukt (*een deuk maken in, indrukken*): *een vilthoed –.*
in'dex, m. (Ned.) **–en;** (Lat.) indi'ces (Lat. aanwijzer; 1 *bladwijzer* [*hand met uitgestrekte wijsvinger*]; *klapper; register; inhoudsopgave; indexcijfer*; 2 R.-K. *lijst van boeken, waarvan het lezen, bewaren, kopen of verspreiden de R.-K. niet geoorloofd is*): 1 *zie de –*; 2 *dit werk staat op de –; de titel van de – is index libro'rum prohibito'rum*, lijst van verboden boeken; **–cijfer,** o. –s (*cijfer, waarmee men het prijsniveau* [z. ald.] *meet*).
Indiaan', m. Indianen (*Roodhuid*): *de Indianen in Suriname*; **–s,** bn.: *een – dorp.*
In'dia-rubber, v. en o.; zie rubber
indica'tie, v. indicatiën, –s (Fr. [Lat. indicatio]: *aanwijzing; verdenkingsgrond*).
in'dicatief (Ned.), **indicati'vus** (Lat.), m. (Ned.) indicatieven; (Lat.) indicati'vi (*aantonende wijs, werkelijkheidswijs*).
indi'cium, o. (Lat.) indi'cia; (Ned.) indi'ciën, indiciums (Lat. rechtst. *aanwijzing, grond van vermoeden, vingerwijzing*).
indic'tie, v. –s, indictiën (Fr. [Lat. indictio]: 1 *kerkelijke oproeping*; 2 *tijdkring van 15 jaren*): 1 *de – tot het Vaticaans concilie* (1869–'70); 2 *de Romeinse –*, deze begon het eerst 313 n. C.; lees *indik'sie.*
In'dië, o.: *onze beide Indiën*, nl. Oost- en West-Indië; *Engels–, Voor–.*
indien', vgw. (*in geval, zo*): *– al*, verondersteld, dat; aangenomen, dat.
in'dienen, diende –, h. ingediend ([*bij de bevoegde macht*] *aanbieden, inleveren*): *een adres –, een verzoekschrift –; zijn ontslag –, een motie –, een wetsontwerp bij de 2e Kamer –.*
In'diër, m. –s (*inboorling van Hindostan of Voor-Indië*); vr. *Indische.*
indifferent', bn., bw. (Fr. [Lat. indifferens]: *onverschillig, ongevoelig, lauwgelovig; onschadelijk, werkeloos*). (ent = ent).
indifferentis'me, o. (*onverschilligheid, lauwheid* inz. *op godsdienstig gebied*).
indigenaat', o. (Fr. indigénat [Lat. indigena = ingeboren]: *burgerrecht; recht* of *voorrecht der inboorlingen*).
indiges'tie, v. (*storing van de spijsvertering, als gevolg van overlading der maag*): *zich een – aan iets eten*; lees *–gestie.*
in'digo, Fr. v. Sp. indico, Lat. indicum = het Indische (blauw), **1** v. (*blauwe plantaardige verf- of kleurstof*; ook: *indigoplant*); **2** o. (kleurnaam: *donkerblauw*); **3** bn. (*indigokleur hebbend*); **–blauw,** o.; **–cultuur,** v.; **–plant,** v. –en (*vlinderbloemige heester van 1 m hoogte o.a. in Oost-Indië en Z.-Am., uit welks bladen indigo bereid wordt*; Lat. indigoferia tinctoria); **–rood,** o.
in'dijken, dijkte –, h. ingedijkt (*door een dijk of dijken omgeven en dan droogmaken*): *een plas –*; verg. bedijken.
in'direct, bn., bw. (Fr. *middellijk, zijdelings, niet-rechtstreeks; langs een omweg*): *iets – bewijzen, iem. – benadelen; –e belasting*, verbruiksbelasting; *–e rede*, (spraakk.) het weergeven van iems. woorden in een andere vorm dan in de zijne.
In'disch, bn., bw. ([*als*] *uit, van, in, eigen aan, behorende tot, overeenkomende met, betreffende Indië*): *–e zeden, een – ambtenaar.*
In'dischman, m. –mannen (*oudgast*).
indiscreet', bn., bw.; indiscreter, –st (Fr. indiscret: *onbescheiden; onkies; loslippig, uit de school klappend*): *indiscrete vragen.*
indiscre'tie, v. –s (*onbescheidenheid; onkiesheid; loslippigheid*).
indispensa'bel, bn. (*onmisbaar*).
individu', o. –en, individu's (Fr. [Lat. individuum = eig. ondeelbaar wezen]: *ieder mens of persoon op zich zelf; elke begrensde eenheid; enkeling*; ong. *minne vent, kerel*).
individualis'me, o. (Fr. *het stellen v. d. rechten v. h. individu boven die der gemeenschap; stelsel, dat de zelfstandigheid v. h. individu voorstaat*); **–aliteit',** v. (Fr. *persoonlijkheid, karakter, aard; persoonlijke, eigen aard*); **–eel',** bn., bw. (Fr. individuel: *afzonderlijk, op zich zelf; persoonlijk*).
In'do, m. Indo's (*verkorting van Indo-Europeaan*; ook: *halfbloed, iem. van gemengd Europees inlands bloed*): *Totok en –.*
indociel', bn., bw. (*niet leerzaam, onhandelbaar, ongedwee*).
In'do-Chinees', bn.: *de Indo-Chinese talen*, nl. die van Achter-Indië.
in'doen, deed –, h. ingedaan (1 *insteken*; 2 *in een besloten ruimte doen*; 3 Z.-N. *inslaan; inkopen*): 1 *boter –*, nl. in een pot; 2 *steenkolen –*, nl. in een kelder; 3 Z.-N. *veel wijn –.*
In'do-Europeaan', m. –Europeanen (*Indo*; ook: *Indo-Germaan*).
Indo'-Europees', of **-Germaans',** bn.: *de Indo-Europese, Indo-Germaanse talen*, de

taalgroepen van Voor-Indië tot de Atl. Oceaan o. a. het Nederlands.
In'do-Germa'nen, m. mv. (*volksstammen, die het Indo-Germaans spraken: gemeenschappelijke naam van een aantal Europese en W.-Aziatische volkeren*; ook: *de volkeren, wier taal een der Indo-Germaanse is, zoals die van de Engels-Amerikanen*).
indolent', bn., bw. (Fr. indolent: *lusteloos, traag, vadsig, onverschillig*).
indolen'tie, v. (Fr. indolence, Lat. indolentia: *lusteloosheid; geestelijke traagheid*).
indologie', v. -logieën (*studie van Indië*).
indolo'gisch, bn. (*de indologie betreffende*): *een -e cursus of leergang.*
indoloog', m. -logen (*iem., die Indië tot een voorwerp van studie maakt*; ook: *student in Indische vakken,* inz. *studerend voor Oost-Indisch ambtenaar*).
in'dom, bn. (*erg of in hoge mate dom*).
In'do-meisje, o. -s; zie Indo.
in'dommelen, dommelde -, is ingedommeld (*insluimeren*; fig. *niet meer waakzaam zijn*): *poes was aan 't -.*
in'dompelen, dompelde -, h. ingedompeld (*in het water dompelen*): refl. *zich -.*
Indone'sië, o. (Gr. nesos = eiland: *de O.-I. archipel*); **Indone'siër,** m. -s. (s = z).
in dor'so (Lat. *op de rug* b.v. *van een wissel*).
indossant' enz.; zie endossant enz.
In'dra, m. godheid der Indiërs, voorgesteld op een wagen, getrokken door talloze paarden, of op een witte olifant.
in'drijven, dreef -, h. (1, 2), i. (3) ingedreven (1 *met kracht inslaan*; 2 *injagen*; 3 *op het water drijvend inkomen*): 1 *een haak -*; 2 *het vee de weide -*; 3 *het schip kwam de haven -.*
in'dringen, drong -, i. (1), h. (2, 3) -gedrongen (1 *binnendringen*; 2 *iets in iets anders of bij iem. naar binnen stuwen, duwen*; 3 refl. inz. fig. *zich op gewelddadige, arglistige of onbescheiden wijze ingang, toegang verschaffen; zich ongevraagd tot het gezelschap maken van een persoon of personen* [door kruiperij]): 1 *de kogel was diep -gedrongen; de vijand drong de stad -*; 2 *vele toeschouwers werden het water -gedrongen*; 3 *zich in iems. gunst -; zich bij de „chic" -.*
in'dringend, bn. (*geneigd, gewoon zich ongewenst, onbescheiden te mengen in andermans zaken*); ongunstiger indrin'gerig.
in'dringer, m. -s (1 *iem., die ergens binnendringt*; 2 *iem., die zich in iets of bij iem. indringt, zijn gezelschap aan anderen opdringt*): 1 *vreemde -s*; 2 *ik ben geen -, geen bemoeizieke kwast*; vr. in'dringster, -s.
in'droevig, bn. (*erg, in hoge mate droevig*).
in'drogen, droogde -, is ingedroogd (*opdrogen; door drogen in omvang of gewicht afnemen*): *die kaas gaat erg -; dat leer zal hier -,* inkrimpen.
in'droog, bn. (*tot in het binnenste droog*): *die turf is -; indroge sigaren,* kurkdroog.
in'droppelen, droppelde -, h. ingedroppeld (*een vloeistof droppelsgewijze laten lopen in*): *met dit vocht uw ogen -.*
in'druisen, druiste -, h. en is ingedruist (*onverenigbaar zijn met, in strijd zijn met*): *tegen de waarheid -; zó iets druist - tegen de christelijke naastenliefde.*
in'druk, m. indrukken (1 *merk, teken, spoor*; 2 fig. *werking op geest of gemoed*): 1 *de - van een voet*; 2 *een diepe - maken op; hij was nog onder de -.*
in'drukken, drukte -, h. ingedrukt (*indruwen*): *een ruit -*; zegsw. *'t verzet de kop -,* doen ophouden; **in'drnksel,** o. -s, -en (1 *diepte, holte enz. door indrukken teweeggebracht; druk*; 2 *indruk*; enigszins vero.): 1 *-en van dierenpoten*; 2 *vatbaar voor -s.*
indrukwek'kend, bn., bw. (*treffend, roerend; imposant*): *een -e stilte, -e taal.*
in du'bio (Lat. *in twijfel, in een twijfelachtig geval*): *- - staan; in du'biis* (6de nv. mv.) *ab'stine,* geen beslissing i. e. twijfelachtig geval.
induceren, geïnduceerd (Lat. inducere: natuurk. *het teweegbrengen van een electrische stroom door beweging van een geleider*).
induc'tie, v. -s, inductiën (Fr. of Eng. [Lat. inductio]: *besluit van het bijzondere tot het algemene*; natuurk. *het induceren*): *iets door - bewijzen.*
inductief' (Fr. inductif), **inducto'risch** (Duits), bn., bw. (*uit bijzondere gevallen tot het algemene besluitend*): *de inductieve methode volgen,* uit de feiten of het bijzondere opklimmen tot de algemene wet.
induc'tieklos, m. -klossen, **-rol,** v. -rollen (*draadklos, waarin men door inductie een electr. stroom kan doen ontstaan*).
induc'tiestroom, m. -stromen (*electrische stroom, ontstaan door inductie*).
induc'tor, m. (Ned.) -s, inducto'ren; (Lat.) inducto'res (Lat. *toestel* [*van Ruhmkorf*] *tot het opwekken van inductiestromen*).
in'duffelen, duffelde in, h. ingeduffeld (*inbakeren, warm inpakken*): *duffel u maar warm in, het is koud.*
indulgent', bn. (Fr. [Lat. indulgens]: *toegevend, verschonend*). (gent = gent).
indulgen'tie, v. indulgentiën, -s (Lat. indulgentia, Fr. indulgence: *toegeeflijkheid; onthefting van straf*; R.-K. *aflaat*).
indult', o. -en (Fr. [Lat. indultum]: handel: *uitstel van betaling*; R.-K. *kerkelijke vergunning of dispensatie*).
in duode'cimo, zie duodecimo.
in du'plo, zie duplo.
In'dus, m. (*rivier van Voor-Indië*).
industrialise'ring, v. (*industrieën in het leven roepen*; inz. *van industrie het hoofdmiddel van bestaan maken*): *- van Indië.*
industrie', v. industrieën (Fr. [Lat. industria = ijver]: *nijverheid, fabriekswezen; productief-technisch bedrijf*; in het mv. *fabrieksbedrijf*): *takken van -, een bloeiende -.*
industrie'brand, m. (*brandstoffen voor ovens in fabrieken enz.*).
industrieel', Fr. industriel, **1** bn. (*de nijverheid betreffende, daartoe behorende, daaraan dienstbaar enz.*): *industriële centra, bureau voor de industriële eigendom*; **2** m. industriëlen (*fabrikant; bestuurder, eigenaar van een nijverheidsonderneming*); Z.-N. nijveraar.
industrie'planten, v. mv. (*planten, welke de grondstoffen leveren voor een of andere nijverheid*): *de katoenplant is een der -*; **-school,** v. -scholen (*school, waar men voor het een of andere technische vak wordt bekwaamd: handwerks-, bedrijfs-, nijverheidsschool,* b.v. *een weefschool*); **-stad,** v. -steden (*stad met veel of velerlei fabrieken*): *de - Tilburg.*
industrieus', bn., bw. (Fr. *handig; vindingrijk; vernuftig*).
in'dutten, dutte -, i. ingedut (*indommelen, zoeties aan in slaap geraken,* [*meestal voor een korte tijd*]): *na den eten even -.*

in'duwen, duwde –, h. ingeduwd (1 *door duwen stukmaken*; 2 *iets, iem. in iets duwen*): 1 *een ruit* –; 2 *iem. de kamer* –.
ineen', bw. (*het ene in het andere; in elkaar, samen; aan stukken; op een hoop*), vormt scheidbaar samengest. w.w.: ineendraaien enz.
ineen'gedoken, bn. (*zich kleiner gemaakt hebbende; gedrukt*): *een – gestalte.*
ineens', bw.; zie opeens.
ineen'slaan, sloeg –, h. –geslagen (1 *in elkaar zetten*; 2 van de handen: [a]) *in elkaar leggen,* [b]) *met kracht met een slag doen neerkomen in elkaar;* [c]) *de rechterhanden van twee of meer personen in elkander slaan*; fig. *zich verenigen tot onderlinge hulp enz.*): 1 *een brug valt licht – te slaan*; 2 [a]) *met de handen ineengeslagen over de schort;* [b]) *de handen – van ergernis;* [c]) *wij zullen de handen – en ons doel bereiken.*
in effi'gie (Lat. *in beeltenis*); zie effigie.
inegaal', bn.; inegaler, –st (ongelijk).
in'enten, entte –, h. ingeënt (*immuun maken door op kunstmatige wijze een ziekte op te wekken en wel door verzwakte smetstof in het bloed te brengen*, inz. *van pokken gezegd: vaccineren*): b.v. *op een arm twee of meer pokken* –; *iem. – tegen hondsdolheid.*
in'enting, v. –en: *– tegen.*
inept', bn., bw. (Fr. [Lat. ineptus]: *ongerijmd, dwaas*).
ineptie', v. (Fr. [Lat. ineptia]: *ongerijmdheid*).
inert', bn., bw. (*traag; willoos*).
inertie', iner'tie, v. (Fr. [Lat. inertia]: *traagheid; willoosheid*; natuurk. *volhardingsvermogen v. e. lichaam, dat in beweging of rust is*).
in exten'so, zie extenso.
in extre'mis (momen'tis) (Lat. *in de laatste ogenblikken, op zijn uiterste liggend, op sterven; in de hoogste nood*): *een huwelijk – –*, op zijn sterfbed; ook: in extre'mo.
infaam', bn., bw.; infamer, –st (Fr. infâme, Lat. infamis: *eerloos, snood, schandelijk*): *een infame leugen; iem. – behandelen.*
in fac'to (Lat. *inderdaad, werkelijk*).
infamie', v. (Fr. [Lat. infamia]: *eerloosheid; laagheid*).
infant', m. –en (Lat. infans, letterl. niet kunnende spreken, kind; Sp.-Portug. infante: *prins v. h. koninklijk huis met uitzondering v. d. troonopvolger* [*principe*] *vroeger in Spanje en Portugal*); –e, v. –n.
in'fanterie, v. (Fr. [It. infanteria, v. infante = voetknecht]: mil. *voetvolk*).
in'fanterist, m. –en (mil. *soldaat te voet*).
in favo'rem (Lat. *ten gunste van*).
infect', bn. (Fr. [Lat. infectus]: *besmet*).
infecteren, geïnfecteerd (Fr. *besmetten met een ziekte*).
infec'tie, v. –s (Fr. [Lat. infectio]: *besmetting; door besmetting ontstane ziekte*); **–ziekte,** v. –n (*ziekte door infectie*).
inferieur', Fr., Lat. infe'rior, **1** bn. (*ondergeschikt; minderwaardig, van mindere qualiteit; lager in rang*); **2** m. en v. –en (*ondergeschikte*); vr. ook –e; verg. superieur.
inferioriteit', v. (Fr. infériorité: *ondergeschiktheid, minderheid in rang of ontwikkeling; minderwaardigheid*).
infernaal', bn., bw. (Fr. infernal [Lat. infernalis = zich beneden bevindend]: *hels, duivels; boosaardig*): *een infernale lach.*
infideel', bn., bw.; infideler, –st (*ontrouw*).
infide'les, m. mv. (Lat. mv. van infidelis: *ongelovigen, heidenen*).
in fi'dem (Lat. *ter bevestiging, ten waarborg, ter waarmerking*).
infiltra'tie, v. –s, infiltratiën (*doorsijpeling, langzame doordringing, inzuiging*; rechtst. *het onbewust overnemen van vreemd recht*, zie ook receptie, recipiëren).
in'finitief (Ned.), **infiniti'vus** (Lat.), m. (Ned.) infinitieven; (Lat.) infinitivi (spraakk. *onbepaalde wijs*).
infirm', bn. (Fr.-Eng. [Lat. infirmus]: *gebrekkig*).
infirma'rius, m. (Lat.) infirma'rii; (Ned.) infirmariussen (Lat. *ziekenvader* inz. *in kloosters*).
infirmerie', v. infirmerieën, –s (Fr. [Lat. infirmaria]: *militaire ziekenzaal; hospitaal, ziekenafdeling* [*in kloosters*]).
in flagran'ti (delic'to) (Lat. *op heterdaad*).
inflamma'tie, v. inflammatiën, –s (Fr. [Lat. inflammatio]: van een wonde: *ontsteking, ontstokenheid; brand*).
infla'tie, v. (Fr. [Lat. inflatio = opgeblazenheid]: *waardevermindering van het geld, o.a. veroorzaakt door een overmatige, niet door metaal gedekte, papieruitgave*; in het alg. *invloed uitoefenen op de waarde v. e. ruilmiddel b.v. de gulden, zodat de koopkracht der munteenheid kleiner wordt*).
inflex'ie, v. –s (*buiging, afwijking*; inz. *afwijking der lichtstralen; buiging v. stem of toon*).
inflorescen'tie, v. inflorescentiën, –s (Fr. inflorescence [Lat. florescere = beginnen te bloeien]: *bloeiwijze; bloemstand*).
influenceren, geïnfluenceerd (Fr. [Lat. fluere = vloeien]: *invloed uitoefenen op; onder invloed brengen*): *zich niet laten – door.*
influen'tie, v. (Fr. influence: *invloed*).
influen'za, v. (It. eig. invloed: *aandoening der ademhalingswerktuigen, vergezeld van koorts, hoofdpijn enz.; griep*). (en = en).
in'fluisteren, fluisterde –, h. ingefluisterd (1 *zachtjes in het oor zeggen*; ook: *in stilte vermanen* met een inwendige stem als onderwerp; 2 fig. *inblazen*): 1 *iem. iets* –; 2 *wie heeft je dat ingefluisterd?*
in fo'lio, zie folio.
in for'ma (Lat. *in de* [*behoorlijke*] *vorm*).
informa'tie, v. informatiën, –s (Fr. 1 *navorsing; onderzoek*, ietwat vero.; 2 *inlichting, naricht, bericht*): 1 *een – naar iem. doen*; 2 *–s ontvangen; –s nemen, inwinnen;* **– bureau,** o. –bureau's (*kantoor, waar men allerlei inlichtingen kan krijgen*).
informeren, geïnformeerd (Fr. [Lat. informare]: 1 *inlichtingen inwinnen, vragen naar; navraag doen naar*; 2 *berichten; kennis geven, melden*): 1 *ergens naar* –; 2 *iem. omtrent iets* –; refl. (wel als gallicisme beschouwd), *zich bij iem.* (of: *ergens*) *naar* (of: *omtrent, aangaande*) *iets* –, zich inlichting(en) verschaffen.
in fo'ro (Lat. *in of voor het gerecht*): *– – conscien'tiae*, voor de rechtbank van het geweten.
in'fraai, bn., bw. (*bijzonder fraai*; Z.-N. *zeer braaf*).
infrac'tie, v. –s (Fr. [Lat. infractio]: *overtreding, inbreuk; onvolkomen beenbreuk*).
infu'siediertjes of **infuso'riën,** o. mv. (Lat. infusio = ingieting, aftreksel, Fr. infusion: *afgietseldiertjes*; z. ald.). (s = z).

in futu'rum (Lat. *voortaan, in het vervolg*).
in'gaan, ging –, i. ingegaan (1 *intreden, binnengaan*; 2 *inwilligen*; 3 *beginnen*): 1 *de matrozen gingen het eiland in; de deur* –; 2 *op uw verzoek* – (beter: er gehoor aan geven); 3 *de huur zal 1 Mei* –; zegsw. *de eeuwige rust* –; nog: *op een vraag niet* –, (beter: *ontwijken, laten rusten*), er niet op antwoorden; inz. Z.-N. *tegen iets, iem.* –, zich verzetten tegen; Z.-N. –*de Mei*, begin.
in'gaande rechten, o. mv. (*rijksbelasting op de invoer uit het buitenland*).
in'gang, m. –en in bet. 1 en 2 (1 *het binnenkomen*; 2 *de opening, plaats, waardoor men binnenkomt*; 3 *begin*): 1 *ik belette hem de* – (meestal *toegang*); *zijn taal vond* –, weerklank; 2 *aan de* – *v. h. huis*; 3 *met* – *v. Oct.*
in'gave, v. (Z.-N. *ingeving*).
in'gebeeld, bn. (1 *denkbeeldig, niet wezenlijk*; 2 *verwaand*): 1 *een* – *geluk, een* –*e zieke*; 2 *een* –*e gek*; **–heid,** v. (*verwaandheid*).
in'geboren, bn. (*aangeboren, ingeschapen*): – *lieftalligheid*, natuurlijke.
in'geel, bn. (*helgeel*): *deze eierdooier is* –.
in'gekankerd, ingekan'kerd, bn. (*diep ingeworteld*): *een* –*e hekel aan.*
in'geland, m. –en (*grondbezitter binnen een bedijkt gebied*: *een polder of waterschap*); als vr. soms –**e**; zie boofdingeland.
in'gelast, bn. (*ingevoegd*): *de* –*e letter.*
in'gelegd, bn. (1 *uit samengevoegde, naast elkaar ingepaste stukjes bestaande*; ook van hetgeen met zulk werk is versierd; 2 *in* [*de*] *pekel, in* [*het*] *zuur enz. gelegd*; *ingemaakt*): 1 *een* –*e vloer*, parketvloer; 2 –*e haring*, –*e augurken*, in zuur; –*e perziken*, in 't zoet.
in'gemaakt, bn. (*ingelegd* 2): –*e augurkjes*; nog: Z.-N. *een* –*e kast*, muurkast.
in'gemeen, bn., bw. (*erg gemeen of laag*).
ingenieur', m. –s (Fr. ingénieur [Lat. ingenium = kunstig bedacht werktuig]: *bezitter van de hoogste academische graad v. e. technische hogeschool, als zodanig in dienst bij rijk, provincie of particuliere onderneming*): – *van de waterstaat*, rijksambtenaar met het toezicht belast op dijken, bruggen enz.; *militair* –, officier der genie; *civiel of burgerlijk* –, [a]) oorspr.: tegenstelling van mil. ingenieur, [b]) nu: waterstaats-ingenieur, z. brug 1.
ingenieus', bn., bw. (Fr. [Lat. ingeniosus]: *scherpzinnig, vindingrijk, vernuftig*): *een ingenieuze methode*; – *te werk gaan.*
inge'nium, o. (Lat. *natuurlijke aanleg*; ook: *kunstig bedacht werktuig*).
in'genomen, bn. (*bijzonder gesteld op*; *bij uitstek houdend van*): *hij is met dien persoon, met die zaak zeer* –, heeft er sympathie voor; ook: *tegen iets of iem.* – *zijn*, afkeer hebben.
ingeno'menheid, v. (*het ingenomen-zijn*): *zijn* – *met uw voorstel*, sympathie; *met* – *begroeten*; *de* – *tegen uw voorstel*, antipathie.
ingénu', bn. (Fr. [Lat. ingenuus = aangeboren]: *naïef, ongekunsteld, niet wereldwijs*).
ingénu'e, v. –s (Fr. *argeloos of naïef meisje*; *de rol er van op het toneel*).
in'geschapen, bn. (*aangeboren*).
in'gesloten, bn. (*ergens in- of bijgevoegd*): *een* – *brief*; *alle onkosten* –, incluis.
in'gespannen, Z.-N. zegsw. *kort* – *zijn*, kort aangebonden; *goed* – *zijn*, van het nodige voorzien.
in'getogen, bn., bw. (*zedig, stemmig*): *een* – *leven leiden*; – *leven.*
ingeto'genheid, v. (*het ingetogen-zijn*): – *van gedrag*; – *in handel en wandel.*
in'getrokken, bn. (Z.-N. *in zich zelf teruggetrokken, eenzelvig*).
ingeval', vgw. (*indien, zo, gesteld dat*).
in geval' van, voorzetseluitdrukking: – – – *brand*, nl. als er brand mocht zijn.
in'geven, gaf –, h. ingegeven (1 *iets iem. door de mond toedienen, doen innemen*; 2 fig. *iets iem. in zijn geest, zijn gemoed brengen*: *inblazen, inspireren*): 1 *iem. een poeder* –; z. paplepel; 2 *wie heeft je dat antwoord ingegeven? doe, wat* (of: *zoals*) *uw hart u ingeeft.*
in'geving, v. –en (*het ingeven*; *inspiratie*; *plotselinge gedachte, inval*): *een* – *krijgen, hebben*; *als bij* –.
ingevol'ge, vz. (*naar aanleiding van, tengevolge van, overeenkomstig*): – *uw orders.*
in'gewand, o. –en (als collectief enkelv. of in het mv.: *gezamenlijke inwendige organen van de romp bij mens of dier*, inz. *in de buik*; *darmen*; fig. *binnenste*): *in de* –*en der aarde.*
in'gewandskwaal, v. –kwalen; **–pijn,** v. –en; **–wormen,** m. mv. (*wormen, levend in de darmen*); **–ziekte,** v. –n.
in'geweide, o. (*ingewand van een dier*), w. g.
in'gewijde, m. en v. –n (*persoon, het geheim of het fijne ener zaak kennend, op de hoogte zijnde van hetgeen anderen onbekend is*).
in'gewikkeld, ingewik'keld, bn. (*moeilijk te begrijpen*; *niet duidelijk*; [*ogenschijnlijk*] *verward*): *een* – *vraagstuk, een* –*e rechtszaak.*
in'geworteld, ingewor'teld, bn. (*diepe wortels hebbende*; *diep en vast gevestigd*): *een* –*e kwaal*, fig. *een diep* –*e gewoonte.*
in'gezetene, m. en v. –n (*inwoner, bewoner van dorp, stad of land*).
in'gezonken, bn. (*diep liggend*): – *ogen*, hol; *een* – *batterij*, ingegraven.
in'gierig, bn., bw. (*door en door gierig*).
in glo'bo (Lat. *in massa*; *bij de hoop*; *over het geheel genomen*; *te zamen*): *ik heb al die boeken* – – *gekocht.*
in'goed, bn., bw. (*in hoge mate goed*).
in'gooien, gooide in, h. ingegooid (1 *door een worp verbrijzelen*; 2 *gooiende ergens in of binnen doen komen*; *met kracht ergens inkwakken*): 1 *zijn eigen glazen* –; zie glas; 2 *een bal het venster* –; *iem. het huis* –.
in'graven, groef (zich) –, h. (zich) ingegraven (1 *begraven*; 2 refl. *zich door ingraving verbergen, verschansen*): 1 *een schat diep* –; scheepst. *vaten in de ballast* –, ze geheel of gedeeltelijk in de ballast zetten; 2 *het konijn graaft zich in*; *de soldaten groeven zich in.*
ingrediënt', o. –en (Fr. ingrédient [Lat. ingrediens = binnengaande]: [*nodig*] *bestanddeel van dranken enz.*). (ent = ent).
in'griffelen, –griffen, griffelde –, grifte –, h. ingegriffeld, ingegrift (*met een stift insnijden*): *een grafschrift in een steen* –.
in'grijpen, greep –, h. ingegrepen (*een greep in iets doen*; van tandraderen: *in elkander grijpen, pakken*; inz. fig. in zegsw.: *in iets met kracht tussenbeide komen*; *zich met zijn gezag in iets doen gelden, mengen, moeien*): *in een twist, in een conflict* –; –*de veranderingen*; *met kracht greep de overheid in.*
ingrossa'tie, v. –s, ingrossatiën (*inschrijving ten hypotheekkantore*); zie grosse.
inhaerent', bn. (Lat. inhaerens = aan iets klevend: *innig samengaand*; *onafscheidelijk verbonden met*); **inhaeren'tie,**

v. (*'t innigverbonden zijn*). (ae = ee).
in'hakken, hakte –, h. ingehakt (1 *door hakken in iets aanbrengen*; 2 *door hakken openslaan, stukslaan*; 3 *er op inslaan*): 1 *ergens een teken* –; 2 *een poort* –; 3 *op den vijand* –; nog: *dat hakt er in*, kost veel geld.
inhala'tie, v. inhalatiën, –s (Fr. of Eng. [Lat. inhalatio]: *inademing*, b.v. *van geneesmiddelen in de vorm van dampen, gassen enz.*); **–apparaat,** o. –apparaten (*toestel, om* [*borst- en keellijders*] *genezende dampen te doen inademen*); **–toestel,** o. –toestellen, Lat. *inhala'tor*, m. –s.
inhalato'rium, o. (Ned.) –s; (Lat.) inhalatoria (Lat. *inrichting waar men met inhalatie-apparaten behandeld wordt*).
in'halen, haalde –, h. ingehaald (1 *naar binnen halen*; 2 *feestelijk ontvangen, plechtig de stad inleiden*; 3 *intrekken*; 4 *nabijkomen*; 5 *bereiken door snel lopen, rijden enz.; inwinnen*): 1 *de vlag –, de loopplank –*; inz. Z.-N. *de oogst –*; 2 zie paard; *een vorst –, een nieuwen burgemeester –*; 3 *de buik, de schouders –*; fig. *zijn woorden –*; 4 *een auto, een schip –*; *iem. bij het leren –*, op zijde streven; 5 *de verloren tijd, de schade –*.
inhaleren, geïnhaleerd (Fr. [Lat. inhalare]: *inademen*).
inha'lig, bn. (*schraapzuchtig*); **–heid,** v.
in'ham, m. inhammen (*kleine baai*).
in'hebben, had –, h. ingehad (1 *ingenomen hebben*; 2 *moeite, zorg kosten*): 1 zegsw. *een brom –*; *den duivel –*; 2 *dat zal heel wat –*; *dat heeft wat in*, [a]) Z.-N. daar zit wat achter, [b]) dat is niet zo gemakkelijk.
inhech'tenisneming, v. –en (*gevangenneming, beroving van vrijheid, arrestatie*).
inheems', bn. (*inlands*; *in het land zelf voorkomende, niet ingevoerd*): *een –e plant*.
in'heet, bn. (*door en door heet*): *inhete soep*.
in'heien, heide –, h. ingeheid (1 *in de grond heien*; 2 *diep in 't geheugen prenten*): 1 *palen –*; 2 *de leerstof door herhaling er –*.
inherent' enz.; zie inhaerent enz.
in hoc ca'su (Lat. *in dit geval*).
in hono'rem (Lat. *ter ere*).
in'houd, m. –en (1 *alles, wat in iets begrepen is of kan begrepen worden*; 2 *grootte, ruimte*; 3 *inhoudsopgave*): 1 *men sloeg het vat de bodem in, en de – gutste er uit*; *de – v. e. brief, v. e. tijdschrift*; 2 *de – v. e. bol*; 3 *bladwijzer en –*.
in'houden, hield –, h. ingehouden (1 *in zich houden, bevatten*; fig. *behelzen*; 2 *tegenhouden, doen stilstaan*; 3 *matigen, temperen*; *onderdrukken*; 4 *in het lichaam houden*; 5 *niet uitbetalen, korten*): 1 *die bak kan zes mud aardappelen –*; fig. *wat houdt die brief –?* 2 *hij hield het paard met de toom –*; 3 *zijn drift –*; inz. Z.-N. *zijn lach –*; *zijn tong niet kunnen –*, bedwingen; 4 *de zieke kan dat drankje niet –*; 5 *elke week iets van het loon –*; refl.: *hij kon zich op de steilte niet – en viel*; *hij kon zich niet langer – en begon te razen*, bedwingen; **in'houding,** v.: *– van loon*.
in'houdsmaat, v. –maten (*maat ter bepaling van de inhoud*): – voor droge waren; **–opgaaf, –opgave,** v. –opgaven.
in'houdstafel, v. –s (*inhoudsopgave*).
in'hout, o. –en (scheepst. *ribben v. e. schip*).
in'houwen, hieuw –, h. ingehouwen (*inhakken* in de 3 bet.).
in'huldigen, huldigde –, h. ingehuldigd (*een vorst, bisschop enz. bij de aanvaarding van regering of ambt hulde bewijzen*); **–huldiging,** v. –en; **–huldigingsfeest,** o. –en.
inhumaan', bn., bw. (Lat. inhumanus = *gevoelloos wreed*; *onmenselijk*).
inhuma'tie, v. inhumatiën, –s (Fr. [z. Lat. humus]: *begraving*).
in'huren, huurde –, h. ingehuurd (*de huur verlengen*; *opnieuw huren*): *e. huis –, e. knecht –*.
in hypothe'si (Gr.-Lat. *in of bij onderstelling, onderstellenderwijs*). (the = tee).
in ipso ter'mino (Lat. *op de vastgestelde dag*).
initiaal', v. initialen; zie initiale.
ini'tia, o. mv. (Lat. mv. van initium: *eerste beginselen*). (t = ts).
initia'le, v. –n (Fr. [lettre] initiale [Lat. initialis]: 1 *grote, versierde aanvangsletters* [*in drukwerk en oude handschriften*]; 2 *de aanvangsletter v. e. naam*): 1 *fraaie –n*; 2 J. v. d. V. = Joost van den Vondel.
initia'tie, v. –s, initiatiën (Fr. [Lat. initiatio]: *inwijding*).
initiatief', o. initiatieven (Fr. initiative [v. Lat. initium]: *het recht om iets te doen, voor te stellen, op touw te zetten*; *de eerste stap of stoot*): *het recht van –*, het recht (v. de 2e Kamer) om wetsvoorstellen te doen; *op – van*, op voorstel, voorgang, aanstichting van; *het – nemen*, het eerst enig voorstel doen, de stoot geven aan; *een man van –*, van voortvarendheid, ondernemingszin; *particulier –*, van particulieren of verenigingen.
injec'tie, v. –s, injectiën (Fr.-Eng. [Lat. injectio]: *inspuiting*): *onderhuidse –s*; **–spuitje,** o. –s (*spuitje voor injecties*). (j = zj).
injec'tor, m. (Ned.) –s, injecto'ren; (Lat.) injecto'res (Lat. *toestel om in te spuiten*; *werktuig tot voeding van de stoomketel*).
injunc'tie, v. –s (Lat. injunctio: *uitdrukkelijk bevel*; *rechterlijk bevel, b.v. tot verkoop*; *voorschrift*); lees *–junk'sie*.
inju'rie, v. injuriën, –s (Lat. injuria: *krenking van eer, belediging*; *scheldwoord*; *mishandeling*; *schade*): *wederzijdse –*. (j = zj).
injuriëren, geïnjurieerd (Fr. *beledigen*; *uitschelden*).
ink, m. –en (*onderdeel van fuiken en soortgelijk viswant: in de fuik enz. uitgespannen trechter van netwerk, met het nauwste eind naar binnen gekeerd*).
In'ka, In'ca, m. Inka's, Inca's (*vóór 1524, prinsen- en koningstitel in Peru*).
in'kalven, kalfde –, i. ingekalfd (van zand of aarde bij graafwerk: *stuksgewijze wegzakken*); Z.-N. in'kalveren.
in'kankeren, kankerde –, i. ingekankerd (*voortwoekeren, door de kanker vernield of ingevreten worden*): *grenenhout kankert door vuur gaandeweg dieper –*; z. ingekankerd.
inkarnaat', o. (Fr. incarnat [It. incarnato v. Lat. caro = vlees]: *vleeskleur*; *hoogrozerood*): fig. *het – v. h. morgenrood*; **–karna'ten,** bn. (*vleeskleurig*): *– tricots*.
in'keep, v. –kepen (*inkerving, insnijding*).
in'keer, m. (1 *intrek*; 2 *berouw, bezinning, bekering*; 3 Z.-N. *draai*): 1 *hij nam zijn – bij zijn vriend*; 2 *tot – komen*; 3 *de – van een weg*.
in'kelderen, kelderde –, h. ingekelderd (*in een* [of: *zijn*] *kelder bergen*; Z.-N. *inkalven*): *aardappels –*.
in'kepen, keepte –, h. ingekeept (*een of meer kepen maken* [*in hout of metaal*]); **–keping,** v. –en (*het inkepen*; *een keep*).
in'keren, keerde –, i. ingekeerd (1 *zijn*

intrek nemen; 2 *gaan nadenken over hetgeen men misdaan heeft, berouw gevoelen en zich willen beteren*; 3 Z.-N. *inslaan*): 1 *bij mij* –; 2 *tot zich zelf* –; 3 Z.-N. *links* –.

in'kerven, korf –, h. ingekorven, ingekerfd (1 *een kerf, kerven in iets maken, inkepen*; 2 *kerven krijgen*): 1 *figuren ergens* –; 2 *houtsoorten, welke afsplinteren of* –; van weefsels: *de zijde kerft in*, berst.

in'kijk, m. (*het inkijken; gelegenheid om in te kijken*): *horretjes tegen de* –.

in'kijken, keek –, h. ingekeken (1 *naar binnen zien*; 2 *met iem. in hetzelfde boek zien, lezen enz.*; 3 *zich vluchtig op de hoogte stellen van de inhoud*): 1 *bij iem.* –; 2 *mag ik bij jou* –, in jouw boek? 3 *de krant even* –.

in'klaren, klaarde –, h. ingeklaard (*aangifte doen van inkomende goederen, om de inkomende rechten er van te betalen, zodat het recht van lossing verkregen wordt*): *een schip* –.

in'klaring, v. –en: *een bewijs van* –, nl. dat men de rechten betaald heeft.

in'kleden, kleedde –, h. ingekleed (1 R.-K. *plechtig bekleden van een postulant met het kleed der kloosterorde*; 2 *een bepaalde vorm geven*): 1 *hij of zij is heden ingekleed*; 2 *een voorstel aardig* –; *laat mij dat eens* –, op mijn wijze voorstellen.

in'klimming, v. –en (*het inklimmen: verzwarende omstandigheid bij diefstal*): *door middel van braak of* –.

in'klinking, v. –en (bij aardwerken: *inkrimping of verlaging door indroging*).

in'kom, m. (Z.-N. 1 *het binnenkomen*; 2 *intocht*; 3 *ingang, toegang*; 4 *inkomsten*): 1 *op de – letten*; 2 *een triomfantelijke* –; 3 *de – van de gemeente*; 4 *een – van 5000 franken*.

in'komeling, m. en v. –en (*vreemdeling*), voor het vr. ook **–e**; vero.

in'komen 1 kwam –, i. ingekomen (*binnenkomen*): *een stad* –, *een huis* –; fig. *de belastingen komen goed* –; *er is veel geld –gekomen*, gebeurd, betaald; *veel klachten kwamen* –, werden ingebracht; *ingekomen stukken*, brieven, bescheiden enz., die gestuurd aan een bestuur, lichaam enz., op de vergadering behandeld worden; *–de rechten*, belasting op de invoer; zegsw. *daar kan ik* –, dat kan ik begrijpen; *daar kan niets van* –, dat is onmogelijk; **2** o. –s (1 *het binnenkomen*; *jaarlijkse verdienste*; *som, die iem. jaarl. kan verteren*; 2 Z.-N. *ingang*): 1 *het zuiver* –; *van zijn – leven*; 2 Z.-N. *een schoon* –.

in'komst, v. –en (1 *inkomen, binnenkomst*; 2 in het mv. *verdiensten*): 1 *de blijde* –, [a]) plechtige en feestelijke intocht en ontvangst v. e. vorst in de hoofdsteden van zijn gebied, [b]) staatsstuk, waarbij de hertogen van Brabant in 1356 aan hun onderdanen oude en nieuwe rechten bevestigden; 2 *grote –en*; **–enbelasting,** v. –en (*belasting op de inkomsten*): *de – betalen*.

in'koop, m. inkopen (1 *het inkopen*; 2 *het aan- of ingekochte*; 3 ook wel: *inkoopsprijs*): 1 *inkopen doen*; 2 *de inkopen en de cadeau's lagen op tafel*; 3 *de – hiervan bedraagt* . . . .

in'koopboek, o. –en (*kantoorboek, waarin de inkopen worden geschreven*).

in'koopsprijs, m. –prijzen (*de prijs bij inkoop*): *tegen, beneden – verkopen*.

in'kopen, kocht –, h. ingekocht (*inslaan, opdoen, goederen enz.*, 1 *voor zich*, 2 *met het doel weder te verkopen*): 1, 2 *goederen, levensmiddelen* –; refl. *z. in een godshuis* –, een som betalen voor (levenslange) verzorging.

in'korten, kortte –, h. (1, 2, 3), i. (4) ingekort (1 *korter maken*; 2 v. e. schuld enz.: *kleiner doen worden*; 3 *kortwieken*; 4 *korter worden, minderen*): 1 *een riem* –, *de stijgbeugels* –; 2 *een schuld* –, allengs betalen; *iem.* –, hem zijn schuld bij gedeelten betalen; 3 *iems. gezag* –; 4 *zijn tijd begint al in te korten*; *de voorraad kort* –, slinkt; **–korting,** v. –en.

in'korven, korfde in, h. ingekorfd (Z.-N. van duiven: *inschrijven bij een wedstrijd*; eig. *in een korf zetten*); **–korving,** v. –en.

in'koud, bn. (*erg koud, door en door koud*).

in'krijgen, kreeg in, h. ingekregen (1 *iets in het lichaam krijgen, of in een ruimte, waar men zich bevindt*; 2 van gelden: *in ontvangst nemen, in handen krijgen*): 1 *wij* (nl. *het schip*) *kregen veel water in*; *de drenkeling had te veel water ingekregen*; 2 *de huur* –.

in'krimpen, kromp in, h. (2), i. (1) ingekrompen (1 *zich samentrekken*; *kleiner worden*; *korter worden*; *afnemen*; 2 [*zich*] *samen doen trekken*; *verkleinen*; *korter of minder lang doen worden*; *minder groot doen worden*; *af doen nemen*): 1 *het laken zal* –; *de straftijd zal* –; 2 *goed* –; *de stof* –; *uitgaven* –; *zijn hoogmoed* –; refl. *zich moeten* –; **–ing,** v. –en.

inkt, m. (soorten) –en (*vloeistof, waarmee men schrijft, tekent, drukt*, zonder nadere aanduiding, altijd een zwarte vloeistof): *er is schrijf–, druk– en teken– van allerlei kleur*; *hoe komt die – aan je vingers? zo zwart als* –; *pen en –! Oost-Indische* –, tekeninkt, oorspr. van China, bereid uit droge zwarte verfstof in langwerpige koekjes; *sympathetische* (z. ald.) –; **–koker,** m. –s (*–potje*); **–lap,** m. –lappen (*lapje, om de pen aan af te drogen*); **–pot,** m. –potten (*glazen of aarden potje voor de inkt*); **–potlood,** o. –potloden (*potlood, waarmee inktschrift wordt geschreven*); **–rol,** v. –rollen (typ. *deel der drukpers* nl. *cilindervormige losse rol, dienend om de te drukken lettervorm van inkt te voorzien*); **–stel,** o. –stellen (*inktpot met toebehoren*).

inkt'vissen, m. mv. (*koppotige weekdieren, die bij achtervolging een zwarte stof, sepia, uitspuiten, waardoor ze aan hun vervolger kunnen ontsnappen*): *de inktvis heeft 10 of 8 vangarmen*; Lat. cephalopoda.

in'kuilen, kuilde –, h. ingekuild (*in een kuil doen en met aarde, stro enz. bedekken*): *veldvruchten* –, *veevoeder* –.

in'kwartieren, kwartierde –, h. ingekwartierd (*militairen* [*bij burgers*] *inlegeren*): *bij iem. ingekwartierd zijn*; **–kwartiering,** v. –en (*huisvesting van militairen bij burgers*; *de militairen zelf*): *– hebben, krijgen*.

in'laag, v. inlagen (*het inleggen*; *ingelegde geldsom, inleg*): *de winsten worden verdeeld in verhouding met de inlagen*.

in'laatduiker, m. –s (wat. *duiker, om water in te laten in polders, kanalen, grachten enz.*); ook: **–sluis,** v. –sluizen.

in'laden, laadde –, h. ingeladen (*in een vaartuig of een voertuig* inz. *in een schip laden*): *levensmiddelen, turf* –.

in'lander, m. –s (*inboorling* [*van overzeese landen*] inz. *van Ned. O.-I.*): *in O.-I. vervangt men het woord – door Indonesiër*.

in'lands, bn., bw. (1 *in een land zijnde, gevonden wordende, thuis behorende enz.*; 2 *behorende tot, bestaande uit, betrekking hebbende op de*

inheemse bewoners van Ned. O.-I.): 1 – *fabrikaat*; *–e tabak*, in ons land geteeld; 2 *–e soldaten*; *de –e nijverheid*, b.v. Soerabajase artikelen uit schildpad.

in'lassen, laste –, h. ingelast (*tussenvoegen*): *in eendenei is een n ingelast.*

in'lassing, v. –en: *de – van een letter.*

in'laten, liet –, h. ingelaten (1 *binnenlaten*; 2 *in iets laten, iets niet er uit nemen*): 1 *laat de hond niet in*; 2 *zult ge de vruchten er –?* refl. *z. met iem.* –, in gesprek treden, betrekkingen aanknopen; *z. met iets* –, bemoeien.

in'laveren, het schip laveerde –, i. ingelaveerd (*laverend in een haven, op een rede komen*); bij overdr.: *de dronkeman laveerde die straat* –, zwaaiend gaan.

in'leg, m. (1 *inslag v. e. kledingstuk*; 2 *binnenste deel v. e. sigaar*; 3 bij een spaarbank, spel enz.: *geld, dat ingelegd wordt*): 1 *de – uitlaten*; 2 *de –*, het binnenblad en het dek; 3 *de – was 100 gld.*; in verbale opvatting: *de – van gelden in de postspaarbank.*

in'legblad, o. –bladen (*blad ener uitschuiftafel, om tussen andere in te leggen*).

in'legeren, legerde –, h. ingelegerd (*een garnizoen in een stad leggen*; *inkwartieren*); **–legering,** v. –en: *de burgerij met aanhoudende – bezwaren*, inkwartiering.

in'leggeld, o. –en (handel: *ingelegd kapitaal*; inz. in het mv. *het kapitaal ener coöperatieve vereniging*; spel: *potgeld*; *inleg* 3).

in'leggen, legde –, leide of lei –, h. ingelegd of ingeleid (1 kleermakerstaal: *vernauwen, korter maken*; 2 *inmaken*; 3 *insluiten*; 4 *geld inzetten*; 5 *stukjes gekleurd hout enz. lijmen in anders gekleurd hout*; 6 Z.-N. *inslaan, inkuilen*): 1 *een zoom* –; 2 *augurkjes* –; 3 *een circulaire – in een krant*; 4 *tien gulden* –; 5 *een met ivoor ingelegde tafel*; 6 Z.-N. *wijn* –, *aardappelen* –; nog: *ergens eer bij* –, behalen; spoorw. *een trein* –, in een vastgesteld getal invoegen, meer laten lopen.

in'legsommen, mv. (*inleggelden* in de 2e bet.); ook, ledenkapitaal.

in'legwerk, o. –en (*houtmozaïek*).

in'leiden, leidde –, h. ingeleid (1 *naar binnen leiden*; 2 fig. *schetsmatig voorlopig behandelen*): 1 *iem. in een gezelschap – of introduceren*; 2 *een onderwerp* –, in een vergadering, in hoofdtrekken een onderwerp behandelen om de bespreking er over voor te bereiden; **–leider,** m. –s (*spreker, die een onderwerp inleidt*); **–leiding,** v. –en (*aanvang*; *voorbericht*; *introductie*): *bij wijze v. –.*

in'lelijk, bn. (*zeer lelijk*): *een – beeld.*

in'leveren, leverde –, h. ingeleverd (*inzenden, afgeven*; *bezorgen, soms verplicht, bij den daartoe aangewezen persoon of op de daartoe bestemde plaats*): *het werk* –; *de geweren* –, afgeven; *zijn papieren* –, bij de bevoegde macht inzenden; *een verslag* –; **–ing,** v. –en.

in'lichten, lichtte –, h. ingelicht (*ophelderen, duidelijk maken*): *iem. omtrent* (of: *over*) *iets* –; **–lichting,** v. –en (*het inlichten*; *toelichting, opheldering*; *mededeling, waardoor iem. op de hoogte van iets komt*): *–en geven, krijgen, inwinnen*; *de gevraagde –en.*

in'lief, bn., bw. (*zeer lief*): *een – hoedje.*

in'liggend, deelw., bn. (*in een brief enz. gesloten zijn*): – *stuk*; – *ontvangt u* ....

in'lijsten, lijstte –, h. ingelijst (*in een lijst zetten*): *een Engelse plaat* –; germ.

in'lijven, lijfde –, h. ingelijfd (1 *in een groter geheel opnemen*; 2 inz. v. e. land: *verenigen met een machtiger*): 1 *soldaten bij een bataljon* –, opnemen; 2 *Holland werd ingelijfd.*

in lo'co (Lat. *op de plaats zelf*): *een onderzoek* – –, ter plaatse; zie **i. l.** en loco.

in'loodsen, loodste –, h. ingeloodst (*loodsende brengen in*): *een schip de haven* –.

in'loop, m. (Z.-N. *het inlopen* 1, 2, *ingang*).

in'lopen, liep –, i. en h. ingelopen (1 *naar binnen lopen*; *ingaan*; 2 *even bezoeken, ongevraagd in een huis binnengaan b.v. om een praatje te houden*; 3 *inhalen*): 1 *e. winkel* –; *een zijstraat* –; zegsw. *ik ben er ingelopen*, ik ben het slachtoffer geworden; 2 *bij iem.* –; 3 *een voorgift* –, d. i. bijhalen; *iem.* –, inhalen; nog: *een deur* –, door er met geweld tegen aan te lopen, doen bezwijken; *bij iem. uit- en* –, veel familiair komen.

in'lossen, loste –, h. ingelost (1 [*door losgeld*] *vrijmaken, terugkrijgen*; 2 fig. als germ. beschouwd: *gestand doen*): 1 *een pand* –, het geld teruggeven, door den houder van het pand daarop geleend; 2 *zijn woord* –.

in'luiden, in'luien, luidde, luide –, h. ingeluid (*door klokgelui aankondigen*; bij uitbr. *aankondigen*): *de kermis, e. nieuw tijdperk* –.

in'maak, v. en m. (*het inmaken*; *het ingemaakte*): *de – van augurken*; **–fles,** v. –flessen; **–pot,** m. –potten.

in'maken, maakte –, h. ingemaakt (*inleggen, confijten, zouten, pekelen*): *snijbonen* –.

in mar'gine (Lat. *op de rand* [*v. e. brief, van een blad*]; *als kantiekening*). (g = g).

in me'dio (Lat. *in het midden*). (e = ee).

in memo'riam (Lat. *ter gedachtenis*).

in'meten, mat –, h. ingemeten (*door te ruim te meten minder uitmeten dan er eigenlijk is*): *op de 100 hl rogge 5 l* –.

in'metselen, metselde –, h. ingemetseld, Z.-N. **in'metsen,** metste –, h. ingemetst (1 *door metselen* [*iets ingevoegds*] *bevestigen*; 2 *met metselwerk omringend, afsluiten*): 1 *een gedenksteen* –; 2 *een oorkonde in een loden bus werd ingemetseld.*

inmid'dels, bw. (*middelerwijl*).

in'mooi, bn. (*bijzonder mooi*): *e. – portret.*

in mo'ra (Lat. *achterstallig, in gebreke*).

in'naaien, naaide –, h. ingenaaid (1 *door naaien nauwer, korter maken*; 2 boekbinderij: *door naaien in iets vastmaken*; inz. [a]) *door naaien de vellen v. e. boek met de schutbladen verbinden*, [b]) *de aaneengehechte of genaaide vellen van een boek in een papieren omslag zetten*): 1 *de mouwen laten* –; 2 [a]) *het stevig ingenaaide boek*, [b]) *ingenaaid of gebonden.*

in'name, v. minder juist voor inneming.

in natu'ra (Lat. *in natuurlijke toestand*; *in voortbrengselen der natuur, niet in geld*).

in'nemen, nam –, h. ingenomen (1 *naar binnen nemen*; 2 *gebruiken*; 3 *inladen, opnemen*; 4 *beslaan*; 5 *veroveren, bemachtigen*): 1 *de vlag* –; 2 *een drankje* –; 3 *het schip moet kolen* –; 4 *veel plaats* –; 5 *een stad* –; nog: *iem. voor, tegen zich* –, gunstig, ongunstig stemmen; *een zeker standpunt* –; *een kleed* –, vernauwen; *goed van – zijn*, flink eten en drinken.

inne'mend, bn., bw. (*genegenheid opwekkend, voorkomend, bevallig, lief*): *–e vriendelijkheid, –e manieren*; – *voorkomen.*

in'neming, v. –en (*verovering* [*v. e. vesting*]).

in'nen, inde, h. geïnd (*invorderen en ontvangen v. gelden*): *belasting* –; **in'ning,** v. –en.

in'nerlijk 1 bn., bw. (1 *zich v. binnen bevindende*; 2 *wat in het wezen der zaak ligt*; *waar, wezenlijk, echt*): 1 *de –e delen der aarde, van het hart*; 2 *de –e waarde*, wezenlijke, echte; *ik ben er – van overtuigd*; **2 –e,** o. (*binnenste*): *het – van het menselijk hart.*
in'nig, bn., bw. (1 *vurig, oprecht*; 2 *wezenlijk*): 1 *een – gebed, –e vriendschap*; 2 *mijn –e overtuiging*; *– geroerd*; **in'nigheid,** v.
innocent', bn. (Fr. [Lat. innocens]: *onschuldig*). (ent = ent).
in no'mine De'i of **Do'mini** (Lat. *in de naam van God of des Heren*); zie **I. N. D.**
innova'tie, v. innovatiën, –s (Fr. [Lat. innovatio]; [*invoering van een*] *nieuwigheid*). (t = s).
in obscu'ro (Lat. *in het duister*). (sc = sk).
inocula'tie, v. –s, inoculatiën (Eng. inoculation: *inenting*). (t = s).
inoculeren, geïnoculeerd (Eng. inoculate [Lat. oculum = oog]: *inenten*).
in'oogsten, oogstte –, h. ingeoogst (1 *de veldvruchten inzamelen*; 2 fig. *verwerven*): 1 *de vruchten –*; 2 *lof, roem, eer –.*
in op'tima for'ma (Lat. *in de beste vorm*; *in de puntjes*).
in origina'li (Lat. *in het oorspronkelijke*; *in handschrift*). (g = g).
in pa'ce (Lat. *in vrede, in goede rust*).
in'pakken, pakte –, h. ingepakt (1 *tot een pak maken door inwikkelen*; *in papier, kist of koffer pakken*; 2 *vermeesteren, in zijn macht brengen*): 1 *zijn boeken –*; ook: *een koffer –*; 2 *zich door iem. laten –*, bekoren, betoveren; nog: *pak in*, pak je weg, doek op; *dan kun je –*, dan kun je vertrekken, dan heb je niet meer de belangstelling.
in'palmen, palmde –, h. ingepalmd (1 v. e. touw: *allengs naar zich toehalen*; 2 fig. *zich* [*wederrechtelijk*] *gaandeweg iets toeëigenen*): 1 *een touw – en opschieten*; 2 fig. *de Engelsen palmen in Z.-A. alles in*; zegsw. *iem. –*, voor zich innemen; *z. door iem. laten –.*
inpand'geving, v. –en (*geven als onderpand*).
in parenthe'si (Gr.-Lat. *tussen twee haakjes*; fig. *terloops gezegd*). (en = en).
in par'tibus infide'lium (Lat. van een R.-K. bisdom: *in het land der ongelovigen, d. i. niet-Kath.*); afgekort: **i. p. i.**
in pa'tria (Lat. *in het vaderland*).
in'peperen, peperde –, h. ingepeperd (*met peper bestrooien, inwrijven*; alleen fig. *betaald zetten*; *doen bezuren*): *iem. iets –.*
in perpe'tuum (Lat. *voor altijd, altijddurend*); lees *perpee'tu-um.*
in pet'to, It.; zie petto.
in'pikken, pikte –, h. ingepikt (1 *regelen, klaarspelen*; 2 *zich van iets meester maken*; 3 *arresteren*): 1 *hoe moet ik dat –?* 2 *de schepen één voor één –*; 3 *de politie pikte hem in.*
in pla'no (Lat. *in hele ongevouwen vellen*).
in'planten, plantte –, h. ingeplant (1 *in de grond planten*; 2 fig. *inprenten*; *inscherpen*): 1 *stekjes –*; *de zucht naar vrijheid is den mens ingeplant*, van nature eigen; 2 *het kind liefde tot de waarheid –.*
in ple'no (Lat. *in volle vergadering*; *voltallig*; *terwijl al de leden aanwezig zijn*).
in'polderen, polderde –, h. ingepolderd (*indijken, tot polder maken*): *kwelders –.*
in'poldering, v. –en (*aanwinst van land door indijking*; *het ingepolderde*).
in'pompen, pompte –, h. ingepompt (1 *door pompen ergens inbrengen*; 2 fig. *met moeite en door voortdurende herhaling iets leren of iem. iets leren*): 1 *water –*; 2 *een pianostukje –*; *iem. enige schoolkennis –.*
in pra'xi (Gr.-Lat. *in de practijk*).
in'prenten, prentte –, h. ingeprent (*door herhaalde lering diep in het gemoed indrukken*): *hun van kindsbeen eerlijkheid –.*
inquisiteur', m. –s (Fr. [Lat. inquisitor]: *geloofsrechter der inquisitie*). (quisi = kwiezie).
inquisi'tie, v. (Fr. [Lat. inquisitio = onderzoek]: *geloofsgericht, kerkelijke rechtbank der R.-K. kerk in de latere middeleeuwen en kettergericht*, 1233 door paus Gregorius IX (1227–1241) opgedragen aan de Dominicanen). (t = ts of s).
inquisitoriaal', bn., bw. (Fr. inquisitorial: *in verband staande met*, [*als*] *van de inquisitie*; *tot het ambt of de rechtsmacht van een inquisiteur behorende*, [*als*] *v. e. inquisiteur*).
inra'kelen, rakelde –, h. ingerakeld (*onder de as rakelen*; *vuur met as bedekken*); gew.
in'regenen, regende in, h. ingeregend (*naar binnen regenen door een venster, een dak*): inz. onpers. *het regende een weinig in*; ook: *de zolder regent in.*
in'rekenen, rekende –, h. ingerekend (1 *inrakelen*, 2 *in hechtenis nemen*): 1 *het vuur –*; 2 *een dronken man –.*
in'richten, richtte in, h. ingericht (1 *iets zo maken, samenstellen, dat het geschikt is tot datgene, wat door een bepaling wordt uitgedrukt*; 2 *in orde, in gereedheid* [*laten*] *brengen*; inz. ook: *van het nodige* [*laten*] *voorzien, stofferen*; 3 *aanleggen, schikken, ordenen, regelen*; 4 Z.-N. *organiseren*; *oprichten*): 1 *een voertuig ingericht voor het vervoer van personen*; *het schoollokaal tot kazerne ingericht*; 2 *naar de eisen des tijds ingerichte schoollokalen*; *zich* (*zus of zo*) *–*, nl. zijn woning, vertrekken; *op iets niet ingericht zijn*, niet de nodige hulpmiddelen hebben; 3 *ik zal het zo –, dat*; *mijn leven –, zoals ik wil*; 4 Z.-N. *een feest, maaltijd –*; *een volksbeweging –*; nog: *het* (of: *alles*) *er op – om*, het (of: alles) zodanig regelen, dat het doel wordt bereikt: *alles was er op ingericht om het de bezoekers aangenaam te maken*; **–er,** m. –s (Z.-N. *iem., die iets organiseert*): *–s van congressen*; *toneelinrichter*, regisseur.
in'richting, v. –en (1 *het maken, construeren, in elkander zetten*; ook: *het maaksel, de wijze van samenstelling*; *de constructie*; 2 *toestel, apparaat*; 3 *het in orde brengen*; *het voor een bepaald doel van de vereiste toestellen voorzien*; *regeling*; *wijze waarop iets in orde gebracht is*; inz. v. e. huis: *stoffering, meubilering*; 4 *instelling, gebouw, gesticht*): 1 *de – van de waterdichte deuren*; 2 *een – aanbrengen tegen het uitvliegen van vonken*; 3 *de – van een huis, het staatsbestuur*; 4 *een nuttige –*; *–en voor onderwijs, voor blinden.*
in'rij, m. (*inrit*: *hek, poort, deur, waardoor men inrijdt*): *– verboden.*
in'rit, m. (*het inrijden*; ook: *de plaats, waar men inrijdt*): *– en stalling.*
in'roepen, riep –, h. ingeroepen (1 *tot zich roepen*; *binnen in huis roepen*; 2 *verzoeken, vragen*): 1 *ik zal mijn vriend –*; 2 *iems. hulp –*; *een recht – (tegen)*; **–roeping,** v.
in'ruilen, ruilde –, h. ingeruild (*door ruiling verkrijgen*): *– tegen*, inwisselen; **–ing,** v. –en.
in'ruimen, ruimde –, h. ingeruimd (*plaats*

maken): (*voor*) *iem.* (*zijn*) *plaats* –, afstaan.
in'rukken, rukte –, i. en h. ingerukt (1 *binnenrukken*; 2 *in de kazernes terugkeren*; 3 *heengaan*): 1 *de stad* –; 2 *de troepen zijn ingerukt*; 3 *Ingerukt, mars!* mil. scheepst. *de wacht kan* –; *ruk* –, pak je weg; gmz.
in sal'do blijven (Lat. *nog schuldig blijven*).
in'schakelen, schakelde –, h. ingeschakeld (*voegen tussen*); **–scharing,** v. –en (*binnenwaarts afnemen door de aanval v. d. stroom*); zie ook **scharen II; –schenken,** schonk –, h. ingeschonken (*ingieten*): *thee* –.
in'schepen, scheepte –, h. (1), i. (2) –gescheept (1 *aan boord laden*; *scheep doen gaan*; 2 *scheep gaan*; *zich aan boord begeven*): 1 *de troepen* –; *granen* –; 2 *we schepen morgen in naar Batavia*; refl. *zich* –; **–scherpen,** scherpte –, h. ingescherpt (*inprenten, nadrukkelijk voorhouden*): *iem. zijn plicht* –.
in'schieten, h. (1, 3, 7), i. (2, 4, 5, 6) ingeschoten (1 *naar binnen schieten*; 2 *snel naar binnen gaan*; 3 *verliezen*; 4 *verloren gaan*; 5 v. kleuren of een schilderij: *indrogen en dof worden*; 6 *plotseling in de gedachte komen*; 7 *door schieten voor een juist schot bekwaam maken*): 1 *de vijand schoot gloeiende kogels de stad in*; 2 *eensklaps schoot hij een café in*; 3 *er het leven bij* –; *ergens geld bij* –; 4 *het uitstapje zal er bij* –, wordt er door gemist; 5 *de kleuren tegen – beschermen*; *een ingeschoten schilderij*; z. **uithalen**; 6 *daar schiet mij juist iets* –; *zijn naam wil mij niet* –; 7 *een geweer* –, de juiste stand van vizier en korrel ten opzichte v. h. richtvlak bepalen.
inschik'kelijk, bn., bw. (*zacht, toegevend; welwillend, meegaand*): – *jegens of voor iem. zijn*; **inschik'kelijkheid,** v.
in'schikken, schikte in, h. en i. ingeschikt (eig. *ruimte of plaats maken, opschuiven*; fig. *toegeven*): *kunt ge niet wat* –?
inschik'kend, bn., bw. (*toegevend, meegaand*).
in'schoon, bn., bw. (*in alle opzichten schoon*).
in'schrift, o. –en (1 *iets, dat iem. ergens in geschreven heeft*; 2 inz. [Duits Inschrift]: *opschrift, gebeitelde gegraveerde inscriptie*): 1 *een boek met een – op het titelblad*; 2 *het* –: *„God zij met ons" onzer guldens.*
in'schrijven, schreef –, h. ingeschreven (1 *in een register, boek enz. schrijven, aantekenen*; 2 *intekenen*; 3 *opgeven voor welke prijs men iets aanneemt, pacht of huurt*): 1 *iem. op de kiezerslijst* –; *schuld op het grootboek* –; *zich laten – als student*; *zijn bagage laten* –; 2 *op een uit te geven boek* –; *hij heeft voor f 25 ingeschreven*; 3 *op een werk, een leverantie* –; **–schrijver,** m. –s: *aan den laagsten – gunnen*; Z.-N. – = intekenaar; **–schrijving,** v. –en (*het inschrijven*, inz. *intekening*): – *in het Grootboek der nationale schuld*; *aandelen bij vrije – plaatsen*, de oude aandeelhouders hebben geen claim, z. ald.; *een – openen*; **–schrijvingslijst,** v. –en (Z.-N. *intekenlijst*).
in'schrijvingsbiljet, o. –biljetten (*formulier van inschrijving op een lening, op een boekwerk, op een bouwwerk enz.*).
in'schuiven, schoof –, h. (1), i. (2) ingeschoven (1 *naar binnen schuiven*; 2 *naar elkaar toeschuiven*): 1 *een laatje* –; *de kamer stilletjes* –; 2 *wil jullie een weinig* –?
in'schuld, v. –en (*invorderbare geldschuld, te innen vordering*); zie **uitschuld**.
inscrip'tie, v. inscriptiën, –s (Fr. [Lat. inscriptio]: *inschrift, opschrift*); l. *inskrip'sie*.
insect', o. –en (Fr. insecte, Lat. [animal] insectum = gekorven [dier]: *door luchtbuizen ademend geleedpotig dier, waarvan het lichaam bestaat uit kop, borststuk, achterlijf*).
insecta'rium, o. (Ned.) –s, insectariën; (Lat.) insectaria (Lat. *bewaarplaats van insecten*; *insectenhuis*): *het – in Artis*.
insec'teneters, m. mv. (1 in 't alg. *dieren, die* inz. *van insecten leven*; 2 *een orde van zoogdieren*; Lat. insectivora): 1 *zwaluwen zijn* –; 2 *tot de orde der – behoren de mollen*.
insec'tenkenner, m. –s (*wetenschappelijk kenner van insecten*); **–kunde,** v.; **–poeder,** o. (*poeder tot verdelging van* [*lastige*] *insecten*).
insectivoor', m. insectivoren (Lat. *insectenetend dier*): *de mierenegel is een* –.
in sede'cimo (Lat. *in het boekformaat van 16 bladen of 32 bladzijden per vel*). (e = ee).
insepara'bel, bn., bw. (Fr. inséparable: *onafscheidelijk*); hetzelfde woord als:
insepara'biles, m. mv. (Lat. *Braziliaanse dwergpapegaaien*): *de – onderscheiden zich door hun zucht tot samenleven*.
inseraat', o. inseraten (Lat. inserere = inlassen: *het ingelaste*; *inlegsel, invoeging*; *kleine mededeling in een krant*; *bijlage*).
insereren, geïnsereerd (*inlassen*; *invoegen*; *opnemen of zetten in een krant*); z. **inseraat**.
inser'tie, v. –s (Fr. Eng. [Lat. insertio]: *invoeging, opneming in een krant*); **–kosten,** m. mv. (*kosten van een advertentie*).
ins'gelijks, –lijks', bw. (*op gelijke wijze*): *handel nu* –, evenzo; *groeten thuis!* –!
insider, m. –s (Eng. *ingewijde*); zie **out–**.
insi'gne, o. –s (Fr. *officieel ere- of rangteken*; *ambtsteken, kenteken, onderscheidingsteken*); lees *insien'je*; ook:
insi'gniën, mv.; verg. **distinctief**.
in'sijpelen, sijpelde –, i. ingesijpeld (*inwateren druppelsgewijze*); zie **sijpelen**.
insimula'tie, v. –s, insimulatiën (Lat. insimulatio: *beschuldiging* [*min of meer ongegrond*]).
insinua'tie, v. insinuatiën, –s (Fr. [Lat. insinuatio]: *indringing*; *bedekte aantijging*; *beledigende toespeling*: *verdachtmaking*; rechtst. *gerechtelijke aanzegging*; van een vonnis: *betekening*).
insinueren, geïnsinueerd (Fr. [Lat. insinuare]: *bedekte zinspelingen maken, zijdelings beschuldigen*; *verdacht maken*; rechtst. *gerechtelijk betekenen*); refl. *zich* –, zich bij iem. indringen.
insipi'de, bn. (Fr. [Lat. insipidus]: *laf, geesteloos*).
insisteren, geïnsisteerd (Fr. [Lat. insistere]: *aandringen*): – *op iets*.
in si'tu (Lat. *ter plaatse*; *in de oorspronkelijke toestand*).
in'slaan, sloeg –, h. (1, 2, 3, 4, 6), i. (5, 6, 8) ingeslagen (1 *door slaan indrijven*; *in iets slaan*; 2 *door slaan stuk maken, vernietigen*; 3 *opdoen, inkopen*; 4 *verkleinen, verkorten, inkorten*; 5 *opwandelen, opgaan*; 6 *met kracht neervallen*; 7 Z.-N. *naar binnen slaan, eten*; 8 inz. Z.-N. van ziekten: *naar binnen keren*): 1 *ergens een spijker* –; 2 *een vat de bodem* –, *ergens de glazen* –, *iem. de hersenen* –; zegsw. *zijn eigen glazen* (ook: *ruiten*) –; zie **glas** of **ruit I** 3; 3 *bier, voorraad* –; 4 *de mouwen wat* –; 5 *een weg* –; 6 *de bliksem is daar ingeslagen*, is daar gevallen; *de granaat sloeg daar in*; fig. *die taal sloeg* –, maakte indruk

7 *een heel brood* –; 8 *de mazelen zijn ingeslagen*.
in'slag, m., bet. 2, 3 –slagen (1 *het inslaggaren van een weefsel*; 2 *het ingeslagene, de gekochte voorraad*; 3 *inleg*; *ingevouwen strook*): 1 *schering en* –, het voornaamste, de gewoonte; 2 *een grote – van meel, van wijnen*; 3 *een brede – tegen het krimpen nemen*.
in'slapen, sliep –, i. ingeslapen (*in slaap vallen*; **fig.** *sterven*; *versuffen, onverschillig worden*): *de zieke is eindelijk ingeslapen*.
in'slecht, bn., bw. (*door en door slecht*).
in'slepen, sleepte –, h. ingesleept (*binnenslepen*): *goederen* –; *schepen* –.
in'slikken, slikte –, h. ingeslikt (*naar binnen slikken*): *een knoopje* –; **fig.** *die man slikt de helft der woorden* –, spreekt onverstaanbaar; *zijn woorden moeten* –, intrekken.
in'sluimeren, sluimerde –, i. ingesluimerd (1 *in een lichte slaap vallen*; 2 **fig.** [*zacht*] *sterven*): 1 *eindelijk* –; **fig.** *de gewetens doen* –; 2 *zacht – in de eeuwige slaap*.
in'sluipen, sloop in, i. ingeslopen (*stil ergens binnenkomen*): *een wezel kwam het kippenhok*–; *velerlei misbruiken zijn ingeslopen*.
in'sluiping, v. –en (*het insluipen*): *zich door – toegang tot een woning verschaffen*.
in'sluiten, sloot in, h. ingesloten (1 *binnen in iets sluiten*; 2 *in iets opsluiten*; 3 *aan twee of meer zijden begrenzen, afsluiten*; 4 *in iets begrijpen*; 5 *in zich bevatten*): 1 *een brief ergens* (of: *bij een brief*) –, zie ingesloten; 2 *de kat was ingesloten*; *zich laten* –; 3 *ingesloten door muren*; *Leiden* –; 4 *ons land niet – bij de vrede*; 5 *je vraag sluit een invitatie in*.
in'sluithaard, m. –en (*open haard, juist passend binnen de schoorsteenmantel*).
in'sluiting, v. –en (mil. *daad van insluiten* inz. *van een vesting of fort*).
in'smeren, smeerde in, h. ingesmeerd (*met smeer, vet enz. inwrijven of bestrijken, besmeren*): *riemen met vet* –.
in'sneeuwen, sneeuwde –, h., i. ingesneeuwd (1 *naar binnen sneeuwen*; 2 *door sneeuw omringd worden*): 1 *doe het raam dicht, het sneeuwt in*; 2 *de hut was ingesneeuwd*; *e. spoortrein kan* –, in de sneeuw blijven steken.
insola'tie, v. (Fr. [Lat. insolatio v. sol = zon]: *bestraling door de zon*; *zonnesteek*).
insolent', bn. (Fr. [Lat. insolens = ongewoon]: *onbeschoft, onbeschaamd*); **–tie,** v. –s, insolentiën (Lat. insolentia: *onbeschaamdheid*).
insoli'de, bn., bw.; insolider, meest –, insoliedst (*niet vast, niet stevig*; *weinig krediet verdienend, onbetrouwbaar*; *niet duurzaam*).
insolva'bel, insolvent', bn. (*onvermogend om aan zijn geldelijke verplichtingen te voldoen, zonder betaalmiddelen*).
insolven'tie, v. (*het insolvent-zijn onmacht om te betalen*): *komt in een faillissement geen accoord tot stand, dan verkeert de boedel van rechtswege in staat van* –.
in'spannen, spande –, h. ingespannen (1 *vóór de wagen enz. spannen*; 2 *aanwenden*; 3 refl. *zijn best doen*): 1 *een paard* –; bij overdr. *het rijtuig* –; *de knecht moet* –; 2 *al zijn krachten* –, gebruiken; 3 *hij spant zich in om een goed examen af te leggen*; Z.-N. *een proces – tegen iem.*, instellen; **–spannend, –spannend,** bn. (*vermoeiend, zwaar*): *–e arbeid*; **–spanning,** v. –en: *ongewone* –, vermoeienis; *met – van alle krachten*; (*niet*) *zonder* –.
in spe' (Lat. *in hope*; *aanstaand*).
in spe'cie (Lat. *in klinkende munt*).
inspecteren, geïnspecteerd (Fr. [Lat. inspectare]: *als inspecteur optreden*; *toezicht houden op*; *nauwkeurig in ogenschouw nemen, keuren*; mil. *monsteren*).
inspecteur', m. –s, –en (Fr. *opziener, toezichthouder*): – *van het onderwijs, de belastingen, de arbeid*; Lat. inspec'tor; **–generaal,** m. inspecteurs-generaal; **–schap,** o.
inspec'tie, v. inspectiën, –s (Fr. [Lat. inspectio]: 1 *in-ogenschouw-neming, toezicht*; *wapenschouwing, monstering*; 2 *ambt*[*sgebied*] *v. e. inspecteur*): 1 *de – der troepen*; 2 *de inspecteur der eerste* –; **–reis,** v. –reizen (*ambtsreis v. e. inspecteur*) (ct = ks).
inspectoraat', o. inspectoraten (Fr. inspectorat: *het ambt van inspecteur*).
inspectri'ce, v. –s (Fr. *vrouwel. inspecteur*).
in'spelden, spelldde –, h. ingespeld (1 *met spelden een jonggeborene in een pak steken*; 2 v. kledingstukken: *bij het passen door er spelden in of aan te steken op de juiste maat verkleinen*): 1 *ik heb er wat ingespeld in mijn leven, zei baker*; 2 *een rok* –.
in'speten, speette in, h. ingespeet (Z.-N. *inspelden*): *een kind* –.
inspira'tie, v. –s, inspiratiën (Fr. [Lat. inspiratio]: 1 *ingeving, inblazing*; 2 *bezieling*): 1 *hij zei dat op – van zijn chef*; 2 *een – krijgen*.
inspireren, geïnspireerd (Fr. [Lat. inspirare]: *bezielen*; *aanvuren*; *inblazen, ingeven*).
in'spit, o. inspitten (scheepst. *roerpen*).
in'spraak, v. (*ingeving*): *de – van zijn hart volgen*, inwendige stem; *naar, volgens de – van zijn hart*.
in'spreken, sprak –, h. ingesproken (*door spreken opwekken tot*): *iem. moed* –.
in'springen, sprong –, h. en i. ingesprongen (1 *springen in iets*; *springende binnenkomen*; 2 **fig.** *achterwitwijken*; 3 *vervangen*): 1 *de kinderen kwamen de tuin* –; 2 *dit huis springt nog al veel in*, staat achter de rooilijn; meetk. *een –de hoek*, groter dan 180°; *een–d stuk land, een–d gebied*; 3 *voor iem.* –.
in'sprong, m. –en (Z.-N. *inspringende hoek van huis, land, straat*).
in'spuiten, spoot in, h. ingespoten (*een vloeistof door spuiten ergens in doen komen*): *iem.* (*met*) *iets* bv. *morphine* –.
in'staan, stond –, h. ingestaan (*borg zijn*; *waarborg geven*): *voor iem.* –; *voor de waarheid, echtheid* –, *z.* aansprakelijk stellen.
instabiel', bn. (*wankelbaar*; *onstandvastig*).
installateur', m. –s (Fr. *iem., die installeert*; inz. *aanlegger v. e. electr. installatie enz.*).
installa'tie, v. –s, installatiën (Fr. [Lat. installatio]: 1 *plechtige bevestiging in e. ambt*; 2 *opneming in een vereniging*; 3 *het zich inrichten in een huis, het zich vestigen*; ook: *de meubels enz.*; 4 *van de vereiste toestellen enz. voorzien*; *het oprichten van de vereiste toestellen enz. voor een of ander bedrijf*, inz. *van electrische inrichting*; ook: *de toestellen enz.*): 1 *de – van een rechter, de – van een nieuwen regent op Java*; 2 *de – van nieuwe corpsleden*; 3 *een luxueuze* –; 4 *een electrische* –.
installeren, geïnstalleerd (Fr. [Lat. installare]: 1 *openlijk en plechtig in een ambt bevestigen*; 2 *in een vereniging opnemen*; 3 van machines: *stellen*; *voor het gebruik gereedmaken*; 4 *inrichten*; *meubileren*; 5 refl. *zich inrichten in een kantoor, huis*; *zich vestigen en geheel inrichten*; ook: *zich ergens op zijn gemak zetten, leggen enz.*): 1 *een burgemeester*

–; 2 *de groenen* –; 3 *het – van de dynamo's*; 4 *eenvoudig geïnstalleerd*; 5 *zich in een nieuwe woning* –; *zich – in een clubfauteuil.*

instal'lig, in zegsw.: *een huis – maken*, er zo ongunstig over spreken, dat niemand het meer wil bewonen; *iem. – maken*, d. i. van hem veel kwaads zeggen.

in'stampen, stampte –, h. ingestampt (1 *door stampen indrijven*; 2 *stuk stampen*; 3 fig. *met moeite iem. iets in 't geheugen prenten*): 1 *de straatstenen met een juffer* –; 2 *een deur* –; 3 *het de botteriken* –.

instand'houding, v. (*het in-stand-houden, doen blijven bestaan*): *de – van oude gewoonten of feesten*, handhaving.

instantané', Fr. **1** bn. (*een ogenblik durend*); **2** o. instantané's, instantaneetje (fot. *momentopname*).

instan'telijk, bw. (*dringend, met aandrang, nadrukkelijk*): *iem. – iets verzoeken.*

instan'tie, v. –s, instantiën (Lat. instantia: 1 rechtst. *aanleg*; 2 *dringend verzoek*): 1 *ter eerste* –, voor de laagste rechtbank; *in hogere* –, in hoger beroep; *in laatste of hoogste* –, bij den hoogsten rechter, d.i. bij of door de Hoge Raad; fig. *de oorlog beslist in laatste* –; 2 *met – iets verzoeken*, aandrang; nog: *in eerste en laatste* –, geheel en al.

in'stappen, stapte in, i. ingestapt (1 [*met hoge stappen, met deftigheid*] *binnengaan, betreden*; 2 *in een voertuig stijgen, instijgen*): 1 *de kamer* –; 2 *bij 't* –; –! *riep de conducteur.*

instar', zie **à l'instar.**

in sta'tu quo (Lat. *in dezelfde staat of toestand als de zaak is of tot dusverre was*); i. *kwo.*

in sta'tu quo an'te (Lat. *in de toestand van vroeger*, b.v. *van vóór de oorlog*).

instaura'tie, v. –s, instauratiën (Fr. [Lat. instauratio]: *hernieuwing, herstelling*).

in'steekblad, o. –bladen (*inlegblad*).

in'steekkamer, v. –s; zie **hangkamer.**

in'steken, stak –, h. ingestoken (1 *iets ergens in steken of doen*; 2 Z.-N. v. boter: *inleggen, inmaken*; 3 Z.-N. *inblazen, opstoken*; 4 Z.-N. *beginnen*): 1 *de pen te diep* –; *een boek* –, innaaien; *het kettinggaren* –, nl. door de kammen halen; zegsw. *zijn neus overal* –, zich met alles bemoeien; 2 *boter* –; 3 *iem. iets* –; 4 *een proces* –.

in'stellen, stelde –, h. ingesteld (1 *tot stand brengen*; *vaststellen*; *oprichten, stichten*; 2 *beginnen*; *op touw zetten*; 3 v. e. dronk, gezondheid, toost: *voorstellen, uitbrengen*; 4 *zo stellen, dat iets gereed voor het gebruik is* inz. v. e. optisch toestel, camera; germ.; 5 Z.-N. *een eerste bod doen*): 1 *een ridderorde* –; Z.-N. *iem.* –, van het nodige voorzien (inz. van een zaak of woning); 2 *een onderzoek* –; *een vervolging – tegen iem.*, doen aanvangen; 3 *een toost* –, op iems. gezondheid drinken; 4 *een camera* –; 5 *wie stelt het huis in?*

in'stelling, v. –en (1 *het instellen*; 2 [*openbare*] *inrichting, stichting*): 1 *de – van de orde v. h. Gulden Vlies* (1430); 2 *–en van kunst, liefdadigheid*; *een goddelijke* –.

in'stelpenning, m. –en (Z.-N. *strijkgeld*).

in'stemmen, stemde –, h. ingestemd (1 *met iem., die een zang, een lied aanheft, meezingen*; 2 *te kennen geven, dat men het met iem. eens is*; 3 *'t met iets, iem. eens zijn*): 1 *hij stemm' met ons het godgevallig feestlied in*; 2 *al de aanwezigen stemden met hem* –; 3 *hij verklaarde, dat hij geheel met hem instemde.*

in'stemming, v. (*eenstemmigheid van gedachten of gevoelens*; *goedkeuring, bijval*): *met – begroeten*; *– betonen.*

instiga'tie, v. –s, instigatiën (Fr. [Lat. instigatio]: *aansporing*; *ophitsing*): *op – van iem.*

instigeren, geïnstigeerd (Fr. instiguer, Lat. instigare: *aandrijven*; *aanhitsen*). (g = g).

instinct', o. (Fr. [Lat. instinctus]: *natuurdrift*; *ingeschapen aandrift bij* [*dierlijke*] *wezens om onbewust doeltreffend te handelen*).

instinctief', bn., bw. (Fr. *instinctmatig*).

instinctma'tig, bn., bw. (*volgens de natuurdrift*; fig. *onwillekeurig, onbewust*): *de dieren handelen* –; *een –e handeling*, b.v. de armen vooruitsteken bij 't vallen; *iets – doen.*

institueren, geïnstitueerd (Fr. [Lat. instituere]: 1 *instellen, oprichten, stichten*; 2 *beginnen, doen plaats hebben*): 1 *een nieuw bisdom* –, vero.; 2 *de heer Kegge institueerde een langdurige poking.*

Institu'ten, o. mv. (*deel v. h. Corpus juris, een handboek of encyclopaedisch overzicht van het gecodificeerde Romeinse recht, samengesteld op last van den Oost-Romeinsen keizer Justinianus van 527–533*).

instituteur', m. –s (Fr. *directeur van een instituut, een kostschool*; *kostschoolhouder*).

institu'tie, v. –s, institutiën (Fr. [Lat. institutio]: [*openbare*] *instelling*).

institutri'ce, v. –s (Fr. *vrouwelijke instituteur*; *kostschoolhouderes*); lees *–tries'*.

instituut', o. instituten (Lat. institutum, Fr. institut: *instelling* in verschillende opvattingen: *stichting, inrichting*; *kostschool, opvoedingsgesticht*): *het Koninklijk – van ingenieurs*, genootschap; *een – voor blinden.*

in'stomen, stoomde –, i. ingestoomd (*stomend binnenkomen*): *de haven* –.

in'stoppen, stopte in, h. ingestopt (1 *iem. rondom goed warm in het dek stoppen, het dek aan alle kanten om iem. heen stoppen*; 2 *iem., zich zelf in kleren, dassen enz. dik en warm inpakken*): 1 *moeder zal Janneman eens lekker komen* –; 2 *stop je goed in, het is guur.*

in'storten, stortte –, h. (1, 4), i. (2, 3) ingestort (1 *stortende indoen*; 2 *neerstorten*; 3 *opnieuw ziek worden*; 4 *geven*): 1 *ballast* –; 2 *die toren gaat* –, invallen; 3 *de zieke is weer ingestort*; 4 *een talent ons ingestort*, nl. door de natuur; *iem. nieuw leven* –; **–storting,** v. –en.

in'stortingsaardbeving, v. –en (*aardbeving, veroorzaakt door instorting van holten in kalk-, gips- en grintlagen*).

in'stouwen, stouwde –, h. ingestouwd (*in een ruimte wegstuwen*; *de lading vastwerken*).

instructeur', m. –s (Fr. *iem., die onderricht geeft* inz. *bij het leger aan de troep*; *exercitiemeester, drilmeester*): *bekwaam – in de rijwielschool*; *sergeant*–.

instruc'tie, v. instructiën, –s (Fr. [Lat. instructio]: *onderricht* [*aan soldaten en zeelieden*]; *dienstvoorschrift*; *dienstorder*; *geheel v. voorschriften aan ambtenaren, tot regeling hunner werkzaamheden of handelingen*; rechtst. *voorlopig gerechtelijk onderzoek van een zaak voor de behandeling door de rechtbank*; Z.-N. *geleerdheid*): *de –s opvolgen*; *rechter van* –, de rechter, die belast is met een voorlopig onderzoek in een zaak, rechtercommissaris, Z.-N. onderzoeksrechter; *gewijsde van* –, voorbereidende gewijsde; Z.-N. *goede – hebben*, veel weten, volkst.

instruc'tie-bataljon, o. –s (*militaire*

school tot opleiding van korporaals en sergeants bij de infanterie).
instructief', bn. (Fr. *leerrijk*; *leerzaam*).
instrueren, geïnstrueerd (Lat. instruere: *een voorschrift of een gedragslijn geven*; rechtst. v. c. rechtszaak: *haar voorbereiden ter behandeling, ter openbare terechtzitting*).
instrument', o. -en (Lat. instrumentum, Fr. instrument: [*genees- of natuurkundig*] *werktuig*; *toestel*; *gereedschap*; [*muziek*]*speeltuig*).
instrumentaal', bn., bw. (Fr. instrumental: *door middel van muziekinstrumenten voortgebracht*): *instrumentale muziek*; zie vocaal.
instrumenta'tie, v. (Fr. muz. *het arrangeren v. e. muziekstuk voor een orkest*).
instrumenteren, geïnstrumenteerd (Fr. muz. *arrangeren voor de muziekinstrumenten v. e. orkest*); rechtst. -*de notaris, deurwaarder*, optredende, zijn ambt uitoefenende.
in'studeren, hij studeerde -, h. ingestudeerd (*door studeren zich eigen* [*trachten te*] *maken*): *een rol* -; *aan het* - *zijn*.
in'stuif, m. (*onvormelijke ontvangst, als men bij een gastheer of gastvrouw a's het ware maar binnenstuift*): *een oudvaderlandse* -.
in'stuiken, stuikte in, h. (1), i. (2) ingestuikt (Z.-N. 1 *instompen*; 2 *invallen*): 1 *een deur* -; 2 *de zolder is ingestuikt*.
in'stuiven, stoof -, i. ingestoven (1 van stof: *stuivend naar binnen komen*; 2 *met veel haast en drukte naar binnen komen*): 1 *de sneeuw komt de ramen* -; *het stuift in*; 2 *de kinderen kwamen luichend de kamer* -.
in'stuwen, zie instouwen.
insubordina'tie, v. (*weerspannigheid*; *verzet* inz. *tegen de krijgstucht of zijn meerdere, dienstweigering*): *schuldig aan* -.
in'sula, v. insulae (Lat. *eiland*).
insulair', bn. (Fr. *een eiland of de eilanden betreffende*; *eiland*....).
In'sula-De'i, o. (*godshuis*, b.v. *te Arnhem*).
Insulin'de, o. (*door Multatuli verdichte naam van Ned. O.-I.*).
insuli'ne, v. (*hormoon door de alvleesklier afgescheiden, geneesmiddel bij suikerziekte*).
insult', o. -en (*beledigingen*); -**sulta'tie**, v. -s insultatiën; Fr. Lat. insulta'tio; -**sulteren**, geïnsulteerd (Fr. [Lat. insultare]: *beledigen*).
in sum'ma (Lat. *alles saamgenomen*).
insurgent', m. -en (Fr. [Lat. insurgens]: *opstandeling*, dikwijls met de bijgedachte, dat de opstand gerechtvaardigd is); l. -*gent*.
insurrec'tie, v. -s. insurrectiën (Fr. [Lat. insurrectio]: *opstand*).
in suspen'so (Lat. *in twijfel, onbeslist*).
intact', bn., bw. (Fr. [Lat. intactus]: *onaangeroerd, ongerept, rein, ongeschonden*).
intag'lio, m. intaglio's of intagliën (It. taglio = insnijding: *verdiept snij- of beeldhouwwerk, diep ingesneden steen*); lees *ietal'joo*.
in tan'tum (Lat. *zover het reikt*).
inte'gendeel, voegwoordelijk bw. (*daarentegen, veeleer, juist omgekeerd*): *luier jij weer? - ik werk; hij berispte mij niet,* -.
inte'ger, bn. (Lat. *rechtschapen, ongerept*).
integraal' 1 bn., bw. (*op zich zelf bestaande*; *voltallig, een geheel uitmakend*); 2 v. integralen (*Nederl. staatsschuldbrief van welke de onverminderde rentebetaling is gegarandeerd*): *de integralen geven 2,5 % en worden genoemd 2,5 % N. W. S.*; -**rekening**, v. -en (*de berekening v. integralen, die ten doel heeft uit de afgeleide de oorspronkelijke functie terug te vinden*); Fr. intégral, Lat. integra'lis.
integre'rend, bn. (Duits: integrirend: *onafscheidelijk*; *wezenlijk*): *een* - *bestanddeel*.
integriteit', v. (Fr. [Lat. integritas]: *ongeschonden toestand*; *onschendbaarheid*; *rechtschapenheid, onkreukbaarheid*): *de* - *van een staat handhaven*; *iems.* -.
integument', o. (*de huid en het bindweefsel onder de huid, met de organen die door huid en bindweefsel gevormd worden, haren, nagels*).
in'tekenaar, m. -s, intekenaren (*hij, die intekent*); -**tekenbiljet**, o. -biljetten (*bewijs van intekening, biljet om in te tekenen*).
in'tekenen, tekende -, h. ingetekend (*inschrijven*; *zich verbinden door het tekenen van zijn naam*); -**tekening**, v. -en (*het intekenen, het inschrijven*): *bij* - *f 60*; -**tekenlijst**, v. -en (*lijst van intekening*).
intellect', o. (Fr. [Lat. intellectus]: *verstandelijk vermogen*; *iem. met veel verstand*; ook: *de intellectuelen*): *de professoren vertegenwoordigen het hoogste* - *in Nederland*.
intellectua'liter, bw. (Lat. *geestelijkerwijze, volgens of naar de geest, naar het intellect*).
intellectueel', Fr. intellectuel, 1 bn., bw. (*verstandelijk, geestelijk*; ook: *schrander, verstandig*): *intellectuele vorming, intellectuele ontwikkeling*; *intellectuele arbeid*; 2 m. en v. intellectuelen (*zij, die het intellect vertegenwoordigen, de ontwikkelden*).
intelligent', bn. (Fr. [Lat. intellegens]: *verstandig, schrander*); lees -*gent*.
intelligen'tie, v. (Lat. intelligentia: *verstand, schranderheid*).
intendan'ce, v. (Fr. *opzienerschap*; *rentmeesterschap*; *de zorg voor, het bestuur, beheer, de administratie van een* [*vorstelijke*] *bezitting, een hof*[*houding*] *enz.*; *de ambtenaren hiermede belast*): *de militaire* - *zorgt voor voeding en verpleging van den soldaat te velde*.
intendant', m. -en (Fr. *opziener, rentmeester*; *ambtenaar belast met de intendance*; mil. *officier of ambtenaar der* [*militaire*] *intendance*).
intens', bn., bw. (Fr. intense [Lat. intensus]: *krachtig, sterk, hevig, erg*): *een* - *verlangen*; - *mooi, iets* - *voelen*; - *vervelend*.
intensief', Fr. intensif, Lat. intensivus, 1 bn., bw. (*met innerlijke kracht*; *sterk*; *levendig, opgewekt*): *een* - *vergift*; *intensieve cultuur van de bodem*, door bemesting enz. de opbrengst zo hoog mogelijk opvoeren; *intensieve ww.*; 2 o. intensieven (*w.w. met versterkte betekenis*): *nikken* (nijgen) *is een* -; (s = z). Lat. intensi'vum, o. intensiva.
intensiteit', v. (Fr. intensité: *innerlijke kracht*; *mate van kracht of hevigheid, sterkte*).
inten'tie, v. -s, intentiën (Fr. [Lat. intentio]: *bedoeling, oogmerk*; *voornemen*): *bidden tot zekere* -; *zijn* - *was* ....
in'ter, vz. (Lat. *onder, tussen*; *gedurende*).
interacademiaal', bn., bw. (*tussen de academies plaatshebbende*): -*academiale wedstrijden*.
in'ter ami'cos (Lat. *onder vrienden*).
intercaleren, geïntercaleerd (Fr. [Lat. intercalare]: *inlassen*).
in'ter ca'nem et lu'pum (Lat. eig. *tussen hond en wolf*; *tussen licht en donker*).
intercederen, geïntercedeerd (Fr. [Lat. intercedere]: *tussenbeide komen*; *iems. voorspraak zijn, 'n goed woordje doen*); -**ces'sie**, v. (Fr. *tussenkomst, voorspraak*).
intercommunaal', bn., bw. (*tussen gemeen-*

ten onderling): *een intercommunale telefoondienst, verbinding; e. – gesprek; – telefoneren.*
interconfessioneel', bn., bw. (*met verschil van geloofsbelijdenis*; ook: *de verhouding tussen verschillende geloofsbelijdenissen betreffende*): *interconfessionele verenigingen.*
intercontinentaal', bn., bw. (*tussen de vastelanden plaatshebbende*): *– verkeer.*
interdict', o. –en (Lat. interdictum = verbod: *kerkelijke straf, over een R.-K. gemeente of landstreek uitgesproken*): het – verbiedt het verrichten van kerkelijke bedieningen, ontzegt de nadering tot de Sacramenten en de kerkelijke begrafenis.
interdic'tie, v. –s, interdictiën (Lat. interdictio: *verbod, ontzegging*, ook: *pauselijke ban*).
in'teren, teerde –, h. (1), i. (2) ingeteerd (1 [*door te groot verbruik*] *doen achteruitgaan, minder maken*; 2 *achteruitgaan*; Z.-N. *vermageren*): 1 *zijn vermogen –*; 2 *ieder jaar –.*
interessant', bn., bw. (Fr. intéressant: *belangwekkend, belangrijk, boeiend*; volkst. *kaal, inhalig*): *een – gesprek*, onderhoudend; *zich – willen maken.*
in'teresse, interes'se, v. (Lat. interesse = van belang zijn: *belang*): *van bijzondere –.*
interesseren, geïnteresseerd (Fr. 1 *belangstelling inboezemen, belang wekken*; 2 [*stoffelijk*] *bij iets betrekken, deelnemer maken* inz. *passief*): 1 *dit interesseert mij*; 2 *hij is er bij geïnteresseerd*; geïnteresseerd; refl. *z. – voor*, belangstelling tonen voor.
in'terest, in'trest, m. –en (Lat. interest = het is van belang: 1 *percentsgewijze vergoeding voor het gebruik van geleend geld of andere verbruikbare zaken, of wegens een onafgedane schuld*; *renten*; 2 *deelneming, belang*- [*stelling*]; 3 Z.-N. *schade*): 1 *geld op – zetten*; *het kapitaal met de –en*; *– op –*, d.i. de rente komt telkens bij het kapitaal; *– geven*; 2 *– tonen, hebben*; 3 *de rupsen doen veel – aan*; Z.-N. *schade en – vragen*, schadeloosstelling.
interferen'tie, v. –s, interferentiën (Lat. interferentia: *tussenkomst*; nat. *wederzijdse werking van lichtstralen op elkaar bij hun samentreffen*).
interfoliëren, geïnterfolieerd ([*een boek*] *met wit papier doorschieten*).
interieur', Fr., Lat. inte'rior, **1** bn. (*innerlijk, inwendig*); **2** o. –s (*het inwendige* [*van een huis*]; *het binnenste van een gebouw enz.*; *huiselijke haard, familiekring*; schilderk. *een binnenhuisje*): *een gezellig –*; *een aardig –tje hing aan de muur.*
in'terim, o. (Lat. *tussentijd*; Z.-N. *tussentijds ambt*): *minister ad –*, waarnemend; Z.-N. *een – waarnemen*; **in'terim-aandeel**, o. –aandelen (*voorlopig aandeel, recepis*); **–dividend**, o. –en (*voorlopig dividend*).
interimair' **1** bn. (Fr. *voorlopig, waarnemend*): *een –e toestand*, tijdelijk; **2** m. –s (Z.-N. *waarnemend, tijdelijk ambtenaar of beambte*).
interjec'tie, v. –s, interjectiën (Fr. [Lat. interjectio]: spraakk. *tussenwerpsel*). (j = zj).
interlineair', bn. (Fr. *tussen de regels geschreven of gedrukt*): *een –e vertaling.*
interli'nie, v. –s (typ. *ruimte tussen twee regels*; *strook of plaat, die tussen de regels gezet wordt om ze van elkaar te scheiden*; ook: *onderdeel van de maat voor het lettercorpus*).
interlocaal', bn., bw. (*tussen twee of meer gemeenten*): *– verkeer.*
interlocu'tie, v. (*tussenuitspraak, tussenvonnis* [*wegens een bijzaak in een proces*]).
interlocutoir', bn. (Fr. in vaste rechtst.): *– vonnis*, tussenvonnis; *–e beschikking*, tussenbeschikking. (oi = oo).
interlu'dium, o. (Lat.) interlu'dia; (Ned.) –s, interlu'diën (Lat. muz. *tussenspel*).
intermediair', o. (Fr. *tussenkomst, bemiddeling*): *door het – van.*
interme'dium, o. (Lat.) interme'dia; (Ned.) –s, interme'diën (Lat. *tijd tussen twee vervaldagen of termijnen*; *stof, die de verbinding tot stand brengt tussen twee andere*).
intermez'zo, o. intermez'zo's (It. *tussenspel*; *tussenbedrijf, incident*); l. *–met'so.*
in ter'minis (Lat. *in duidelijke uitdrukkingen*; *binnen de perken*; *in laatste instantie*).
in ter'mino (Lat. *op de bepaalde dag*).
intermis'sie, v. –s, intermissiën (Fr. [Lat. intermissio]: *het nalaten*; *tussentijd*).
intermitte'rend, bn., bw. (Lat. intermittere = nu en dan ophouden: *met tussenpozen zich vertonend of uitblijvend*): *– licht*; *een –e koorts*; *een –e bron*, bij tussenpozen vloeiend; *– plaatshebben.*
intern', Fr. interne, Lat. inter'nus, **1** bn., bw. (*inwendig, innerlijk, van binnen*; *inwonend*): *–e leerlingen*; *een –e patient*; **2** m. en v. –en (*kostleerling*; *inwonend geneesheer v. e. ziekenhuis*); vr. ook, interne.
internaat', o. internaten (*school met kost en inwoning voor de leerlingen*; *betrekking van inwonend geneesheer*).
internationaal', Fr., Eng. international **1** bn., bw. (*tussen natiën bestaande of gebruikelijk*; *van verschillende natiën*): *het internationale verkeer*; *het Rode-kruis moet – werken*; **2** **Internationa'le**, v. (1 *algemene arbeiderspartij*: *bond van werklieden van alle landen om lotsverbetering te krijgen*; 2 *strijdlied van socialisten en communisten*; 3 bij uitbr. van andere verbonden): 1 *Karl Marx, de stichter der –, in 1864*; *de Tweede of Socialistische – 1889*; *de Derde of Communistische – 1919* (*Komintern*); 2 *de – zingen*; 3 *de Katholieke –.*
internationalis'me, o. (*politieke en culturele samenwerking der verschillende staten*).
interneren, geïnterneerd (Fr. mil. *een woonplaats aanwijzen, een bepaald verblijf met verbod dit te verlaten*, b.v. *vluchtelingen, vreemde krijgslieden*); **–ne'ring**, v. –en; **–ne'ringskamp**, o. –en: *het – te Groningen.*
internist', m. –en (*iem. met een inwendige ziekte*; *geneesheer voor inwendige ziekten*).
in'ter nos (Lat. *onder ons*).
internun'tius, m. internuntii, internuntiussen (Lat. *gevolmachtigde van den Paus bij het Hof van een kleine staat*). (ti = tsie).
interocea'nisch, bn. (*betreffende of tussen twee wereldzeeën*): *het kanaal van Suez is –.*
interpellant', m. –en (Fr. *hij, die interpelleert*): *den – antwoorden.*
interpella'tie, v. interpellatiën, –s (Fr. [Lat. interpellatio]: *onderbreking ener rede*; *vraag in een lichaam door een der leden aan het bestuur om inlichtingen*; inz. *vraag aan enig minister door een kamerlid om inlichtingen buiten de orde over enig punt van algemeen belang, behorende tot de taak, die op hem rust*): *het recht van –*; **–pelleren**, geïnterpelleerd (Fr. [Lat. interpellare]: *een interpellatie doen*: *opheldering vragen*; *in de rede vallen*).
in'ter po'cula (Lat. *onder een glaasje*).
interpola'tie, v. –s, interpolatiën (Fr.-Eng.

[Lat. interpolatio]: *inlassing* [*van woorden, zinnen, cijfers*]; *tussenvoeging*).
interpoleren, geïnterpoleerd (Fr. [Lat. interpolare]: *inschuiven, tussenvoegen, door invoegsels vervalsen; inlassen*): *termen in een reeks* –.
interpreta'tie, v. –s, interpretatiën (Fr. [Lat. interpretatio]: *vertolking, verklaring, uitlegging*): – *van een artikel der wet,* vaststelling van de betekenis met het oog op de toepassing; **–preteren,** geïnterpreteerd (Fr. [Lat. interpretari]: *vertolken, uitleggen*).
interpunc'tie, v. (Lat. interpunctio: *plaatsing der schei- en zinlekens*; ook: *de leer er van; de leestekens zelf*). (ct = ks).
interpungeren, geïnterpungeerd (Lat. interpungere: *leestekens plaatsen*); (g = g); ook, interpunctieren.
interreg'num, o. (Lat.) interreg'na; (Ned.) –s (Lat. *tussenregering*). (g = g).
interrogatief', Fr. interrogatif, **1** bn., bw. (*vragend, vragenderwijze*); **2** o. interrogatieven (*vragend vnw.*); (g = g); Lat. interrogati'vum, o. interrogativa.
interrogeren, geïnterrogeerd (Fr. [Lat. interrogare]: *ondervragen, in 't verhoor nemen*). (g = g).
in terro'rem (Lat. *tot afschrik*).
interrumperen, geïnterrumpeerd (Lat. interrumpere: *in de rede vallen, onderbreken*): *telkens* –; ook, interromperen.
interrup'tie, v. –s (Fr.-Eng. [Lat. interruptio]: *stoornis; afbreking, onderbreking; het in de rede vallen*); lees *–rup'sie.*
interrup'tor, m. (Lat.) interrupto'res; (Ned.) –s (Lat. *onderbreker*; nat. *instrumentje voor automatische verbreking v. electr. stroom*).
intersec'tie, v. intersectiën, –s (Fr.-Eng. [Lat. intersectio]: [*door*]*snijding; kruising; snijpunt; doorsnede*). (ct = ks).
in'terval, interval', o. intervallen (Fr. intervalle, Lat. intervallum: *tussenruimte; tussenpoos; tussenvoorval*; muz. *afstand van de ene toon tot de andere; toonafstand*).
interveniëren, geïntervenieerd (Lat. intervenire: *tussenbeide komen; bemiddelend optreden*).
interven'tie, v. –s (Fr. *tussenkomst*).
interview, o. –s (Eng. *vraaggesprek; onderhoud met een vertegenwoordiger der pers, waarbij iem.,* inz. *een bekende persoonlijkheid, ondervraagd wordt omtrent zijn persoon, zijn denkbeelden enz., met het doel het gehoorde in een dagblad te publiceren*).
interviewen, interviewde, h. geïnterviewd (Eng. *met een bekende persoonlijkheid een vraaggesprek houden, horen over, uithoren*).
interviewer, m. –s (*iem., die interviewt*).
intestaat', m. intestaten (Lat. intestatus: *zonder testament gestorvene*); zie ab intestato.
intiem', Fr. intime, **1** bn., bw. (*vertrouwelijk, innig; huiselijk*): *–e vrienden;* – (*met elkaar*) *zijn; in –e kring;* **2 –e,** m. en v. –n (*innige vriend of vriendin*).
intijds', bw. (*tijdig, bijtijds*): – *waarschuwen.*
intimideren, geïntimideerd (Fr. [Lat. timidus = bevreesd]: *bevreesd maken*).
intimiteit', v. –en (Fr. *vertrouwelijkheid; innige vriendschap; huiselijkheid*).
in'timus, m. intimi (Lat. *boezemvriend*).
in'tocht, m. –en (*het binnentrekken*; inz. *plechtige, feestelijke inkomst*): *zijn – houden.*
intolera'bel, bn. (*onduldbaar*).
intolerant', bn., bw. (*onverdraagzaam* [*ten opzichte van andersdenkenden*]).
intoleran'tie, v. (*onverdraagzaamheid*).
in'tomen, toomde –, h. ingetoomd (1 [*met de toom*] *tegenhouden*; 2 *matigen, bedwingen*): 1 *een rijdier* –; 2 fig. *z., zijn begeerten* –.
intona'tie, v. –s (Fr. muz. *aanheffing; het aangeven van de* [*juiste*] *toon, toonaangeving; stembuiging*); **intoneren,** geïntoneerd (It. [Lat. intonare]: *aangeven van de toon; beginnen te zingen of te spelen*).
in to'tum (Lat. *in het geheel*).
intoxica'tie, v. –s (Lat. intoxicatio [toxicum = vergif]: *vergiftiging, bedwelming*; fig. [*zins*]*betovering*). (x = ks).
in'tra, vz. (Lat. *binnen*): – *mu'ros,* binnen de muren, in eigen omgeving; (*Iliacos*) – *mu'ros pecca'tur et ex'tra* (Horat.), er wordt gezondigd binnen en buiten de muren (van Ilium), aan beide kanten is er schuld; – *an'num,* binnen het jaar.
intransigent' **1** m. –en (Fr. *onverzoenlijk partijganger*); **2** bn.; lees *–gent.*
intransitief', Fr., **1** bn. (*onovergankelijk*): *intransitieve ww.*; **2** o. intransitieven (*onovergankelijk werkwoord*): *rusten is een* –; (s = z); Lat. intransiti'vum, o. intransitiva.
in'trede, in'tree, v. (*het binnentreden*; [*plechtige*] *inkomst; entrée*): *bij de – van 't nieuwe jaar*; v. e. predikant: *zijn – doen,* zijn eerste predikatie houden.
in'treden, trad in, i. ingetreden (*ingaan, binnengaan*): *een huis, een kerk* –; fig. *zij zal haar dertigste jaar* –; *een nieuw jaar* –.
in'trek, m. (*verblijf*): *zijn – nemen.*
in'trekken, trok –, h., i. ingetrokken (1 *naar binnen halen*; 2 v. lichaamsdelen: *terugtrekken, optrekken; naar zich toe trekken*; 3 *binnentrekken in een plaats, een stad*; 4 *een huis betrekken*; 5 *terugnemen*; 6 Z.-N. *beuren*): 1 *de kat kan de nagels* –; 2 *de staart* –; 3 *het leger trok de stad in*; 4 *in een nieuw huis* –; *bij iem.* –, (tijdelijke) huisvesting zoeken; 5 *een wet* –, vervallen verklaren; *zijn woorden* –; *een wissel* –; 6 Z.-N. *veel van iets* –.
in'trekking, v. –en (*terugname, opheffing*): *met – van het vorig besluit.*
in'trest, m. –en; zie interest.
intrigant' (Fr.), intrigan'te (It.), **1** bn., bw. (*arglistig; kuipend, konkelend*): *een – man;* **2** m. –en; vr. **–e,** –n (*persoon vol listen en streken; arglistige kuiper*).
intri'ge, intri'gue, v. –s (Fr. [It. intrigo]: *kuiperij, kunstgreep, slinkse streek, gekonkel; verwikkeling in een roman enz.*); **–stuk,** o. –stukken (*toneelstuk met intriges*).
intrigeren, geïntrigeerd (Fr. intriguer: 1 *kuipen, konkelen; op slinkse wijze te werk gaan*; 2 *de nieuwsgierigheid prikkelen*): 1 *hij intrigeert altijd*; 2 *dat intrigeert mij.* (g = g).
intrinsiek', bn., bw. (Lat. intrinsecus: *innerlijk, tot het wezen van iets behorend*): *de –e waarde van munten,* naar het gehalte; *–e waarde v. e. aandeel,* het vermogen v. e. vennootschap, gedeeld door het aantal aandelen van dezelfde coupure.
in tri'plo (Lat. *in drievoudig afschrift*).
introducé', m. introducé's (Fr. *iem., die ergens geïntroduceerd is of wordt* inz. *in een sociëteit of gesloten gezelschap*); vr. **introducée,** introducée's.
introduceren, geïntroduceerd (Lat. introducere: *invoeren of binnenleiden; tijdelijk*

toegang verschaffen in enige sociëteit enz.): *iem. ergens –.*
introduc'tie, v. introductiën, –s (Fr. [Lat. introductio]: 1 *het binnenleiden,* vero.; 2 *verschaffing van tijdelijke toegang*; 3 *middel, waardoor men iem. introduceert*; 4 *introductiebewijs, -kaart, -biljet*; 5 *inleiding, voorspel, voorafspraak*): 1 *d'– van den Heere Prince van Oranje in den Raet v. State door drie Gedeputeerden*; 2 *persoonlijke –; lezing met –,* gelegenheid om niet-leden te introduceren; 3 *iem. een – meegeven*; 4 *zijn – aan de ingang vertonen*; 5 *maak het kort, geen lange –!* (muz.) *de – v. e. fuga,* ouverture. (ct = ks).
intro'itus, m. (Lat. *inleiding der Mis*).
intronisa'tie, v. –s (Fr. [Lat. intronisatio]: *inhuldiging*; *plechtige instelling*): *de – van een vorst*; *de – van het Heilig Hart.*
in'trouwen, trouwde in, i. ingetrouwd (*door trouwen ergens komen*: *van iem., die in het huis, het gezin van een weduwe waarmee hij trouwt, gaat wonen*; Z.-N. inz. *bij ouders van bruid of bruidegom inwonen*).
intuï'tie, v. intuïtiën, –s (Fr. [Lat. intuitio, van intueri = met de geest waarnemen]: *begrip ener zaak uit eigen vinding*; *innerlijke aanschouwing*; *het zien als bij ingeving*): *iets bij – weten*; lees: *intu-iet'sie.*
intuïtief', bn., bw. (Fr. [Lat. intuitivus]: *als door ingeving, bij intuïtie*): *e. – inzicht.*
intus'sen, bw. (*middelerwijl*): *ik moet deze brief afschrijven, lees gij – de krant.*
inunda'tie, v. inundatiën, –s (Lat. inundatio: *het inunderen*; *onderwaterzetting*; *overstroming*; *terrein, dat men onder water zet*; *water, waarmee men inundeert*).
inunderen, geïnundeerd (Lat. inundare: *onder water zetten*): *geïnundeerde weiden.*
in u'su (Lat. *gewoonlijk, in gebruik*).
in u'sum (Lat. *ten gebruike, ten nutte*); – – *Delphini,* ten gebruike van den Dauphin d. i. gecastigeerd, met gezuiverde tekst.
in'vaart, v. (1 *het invaren*; 2 *monding, ingang*): 1 *de – v. e. baai*; 2 *de – is nauw.*
in'val, m. invallen (1 *het invallen, plotseling binnendringen*; 2 *plotseling opkomende gedachte*): 1 *dat huis is de zoete –,* ieder wordt er altijd gastvrij ontvangen; *de zoete –,* uithangbord, waarop men iem. in een vat met honing (Z.-N. ook: in een bijenkorf) ziet vallen; *de invallen der Noormannen* (800–1000); 2 *dat is een goede, een gelukkige –.*
invalida'tie, v. –s (*ongeldig-verklaring*).
invali'de (Fr.), invalidus (Lat.), **1** bn. (*het invalide zijn*; *krachteloos, zwak*; *onvermogend*; *ongeschikt*): *die soldaat is –*; *door een ongeluk – worden,* onbekwaam tot arbeid; **2** m. –n (*verminkt of gebrekkig soldaat* [*voor de dienst onbruikbaar*]; *gebrekkig persoon*; invaliditeitswet: *ieder, die door ziekte of gebreken buiten staat is om* $^1/_3$ *van zijn gewone loon te verdienen in zijn eigen vak*).
invali'denhuis, o. –huizen (*huis of gesticht, waarin de invaliden samenwonen*): *het – te Bronbeek*; **–wagen,** m. –s.
invaliditeit', v. (Fr. invalidité: *gebrekkigheid*; *ongeschiktheid voor de dienst of arbeid*).
invaliditeit'srente, v. (*pensioen, aan een verzekerde volgens de invaliditeitswet verleend, of bij blijvende invaliditeit, of indien men reeds een half jaar tijdelijk invalide is*); **–wet,** v. (*wet van 1913, waarvan de voornaamste bepalingen in werking zijn getreden op 3 Dec. 1919, ten doel hebbende arbeiders te verzekeren tegen geldelijke gevolgen van invaliditeit en ouderdom, waarbij als arbeider wordt beschouwd ieder die de leeftijd van 14 jaar heeft bereikt en in loondienst werkzaam is*).
in'vallen, viel –, i. ingevallen (1 *instorten*; *naar binnen vallen*; 2 scheepst. *een haven binnenkomen*; 3 *beginnen*; 4 *plotseling iem. vervangen*; 5 *in de gedachte komen*; 6 *mager worden, slinken*; 7 muz.: *zich later laten horen bij andere stemmen enz.*): 1 *een oud huis kan –*; *een –d licht*; 2 *het schip zal die haven –,* binnenlopen; 3 *de vorst is ingevallen*; *een vroeg invallende winter*; 4 *wegens ziekte van mijn collega moet ik –*; 5 *dit woord wil mij maar niet –*; 6 *haar wangen zijn ingevallen*; 7 *de bas moet –*; nog: *zwijg, viel zij in,* onderbrak zij hem; **in'valler,** m. –s (*vervanger voor een korte termijn wegens ziekte etc.*).
invaria'bel, bn. (*onveranderlijk*).
inva'sie, v. –s, invasiën (Fr. [Lat. invasio]: [*vijandelijke*] *inval, strooptocht*).
invectief', o. invectieven: Lat. invecti'vum, o. invecti'va (Fr. *scheldwoord, schimpwoord*).
inve'nit (Lat. *hij, zij heeft het* [*uit*]*gevonden*).
inventa'ris, m. inventarissen (Fr. inventaire, Lat. inventarium: *lijst van voorwerpen, waren enz.*; inz. *notarieel opgemaakte lijst van in een sterfhuis aanwezige goederen enz.*; *boedelbeschrijving, -lijst*; boekh. *staat welke bij het opmaken van de balans wordt aangelegd en een gedetailleerde opsomming van alle bezittingen en schulden ener zaak bevat*): *de – opmaken van.*
inventarisa'tie, v. –s (*boedelbeschrijving*; *het opmaken van, brengen op de inventaris*).
inventariseren, geïnventariseerd (Fr. [Lat. inventarisare]: *een inventaris opmaken*). (s = z).
inven'tie, v. –s, inventiën (Fr. [Lat. inventio]: [*uit*]*vinding*; *verdichtsel, verzinsel*).
inver'sie, v. –s, inversiën (Fr. [Lat. inversio]: *woord- of zinsverzetting* inz. *de omgekeerde volgorde van subject en praedicaat vergeleken met de volgorde van de beide rededelen in de gewone mededelende zin*), b.v. *een held ben je!* voor: *je bent een held.* (s = z).
inverze'keringstelling, v. (*het in verzekerde bewaring stellen*): *bevel tot –.*
investeren, geïnvesteerd (*inkleden, inhuldigen*; van gelden: *beleggen*).
investituur', v. investituren (Lat. investitura = bekleding: *plechtige bevestiging in een ambt* inz. *bevestiging van een bisschop door den vorst of door den paus, bestaande in het overreiken van ring en kromstaf*).
in vi'a ju'ris (Lat. *langs de weg v. h. recht*).
in vi'no ve'ritas (Lat. *in de wijn* [*is*] *de waarheid* d.i. onder de invloed van wijn toont men zijn werkelijke aard).
invisi'bel, bn. (*onzichtbaar*).
invita'tie, v. invitatiën, –s (Fr. [Lat. invitatio]: *uitnodiging*).
invité', m. invité's (Fr. *uitgenodigde*).
inviteren, geïnviteerd (Fr. [Lat. invitare]: *uitnodigen*).
in'vlechten, vlocht –, h. ingevlochten (*door vlechten inbrengen*; fig. *tussenvoegen*): *gekleurde twijgjes bij mandewerk –*; *anekdoten –.*
in'vliegen, vloog in, is ingevlogen (1 *met grote snelheid ergens of iets ingaan*; 2 *iem. met vaart, grote snelheid tegemoetgaan*): 1 *de lucht –*; 2 *op zijn vijand –*; nog: *er in –,* [a]) ge-

snapt worden, [b]) bedot worden; *een vliegtuig* – (met: hebben), proefvliegen.
in'vloed, m. –en (*uitwerking van de ene zaak op de andere* inz. *zedelijke inwerking v. e. persoon op een ander; geestelijk overwicht; gezag, vermogen*): – *hebben,* [*uit*]*oefenen op; zijn – doen gelden, aanwenden bij,* overwicht; *onder de – (staan) van sterke drank; een man van –,* invloedrijk.
in'vloedrijk, bn. (*veel invloed hebbende*): *een –e familie, een – staatsman.*
in'vloedssfeer, v. –sferen (*kring, waarbinnen iem. of een staat invloed heeft*).
invoca'tie, v. –s, invocatiën (Fr. [Lat. invocatio]: *aanroeping*).
in vo'ce (Lat. *op of bij dat woord*).
in'vochten, vochtte –, h. ingevocht (*sprenkelend vochtig maken*): *strijkgoed –.*
invoe'ge dat, vgw. (*op zulke wijze dat*).
in'voegen, voegde –, h. ingevoegd (*inlassen, tussenvoegen*): *een steen –; een letter –,* b.v. *een n in kippenei; iets in een tekst –.*
in'voeging, v. in de 2e bet. –en (*het invoegen; het invoegsel*).
in'voer, m. –en (*van het buitenland goederen invoeren; de goederen*): *de – verbieden;* **–artikel,** o. –en (veelal in het mv.).
in'voeren, voerde –, h. ingevoerd (1 *buitenlandse goederen binnen de grenzen brengen;* 2 *in zwang brengen, in gebruik doen komen;* 3 *in werking doen treden; instellen;* 4 *iem. op een bepaalde wijze voorstellen, ten tonele voeren enz.* eig. en fig.): 1 *sigaren –;* 2 *een gebruik –, een nieuw woord –;* 3 *belastingen –, een wet –;* 4 *iem. sprekende –;* **–voering,** v. –en.
in'voerhandel, m. (*handel in goederen, uit het buitenland ingevoerd*); **–recht,** o. –en (*belasting op invoer*): *vrij van –.*
in'volgen, volgde in, h. ingevolgd (Z.-N. *toegeven*): *de kinderen –.*
in'vorderen, vorderde –, h. ingevorderd (*betaling eisen; innen*); **–vor'derbaar,** bn. (*kunnende gevorderd worden*): *de directe belastingen zijn –;* **–vordering,** v. –en (*inning*).
in'vreten, vrat –, h. ingevreten (1 *inbijten;* 2 *verterend, dieper beschadigend* [*verder*] *gaan*): 1 *roest vreet het ijzer –;* 2 *sterkwater vreet –;* fig. *een invretende kwaal,* langzaam dieper gaande, erger wordend.
in'vriezen, vroor –, i. ingevroren (1 *door bevriezing v. h. vaarwater in of op een plaats moeten blijven;* 2 *door vorst gedeeltelijk stukvriezen* d.i. *afsterven*): 1 *de beurtman is ingevroren;* 2 *niet snoeien uit vrees voor –.*
invrij'heidstelling, v. (*het vrij doen zijn, het teruggeven der vrijheid*): *de – van slaven, van een gevangene; voorwaardelijke –.*
in'vullen, vulde –, h. ingevuld (*een open ruimte vullen; schrijven op een in een geschrift opengelaten plaats*): *een belastingbiljet –, een datum –;* **–vulling,** v. –en (*het invullen; het ingevulde*); **–vuloefening,** v. –en (*oefening, waarbij de leerlingen de juiste letter of het juiste woord moeten invullen*); **–vulsel,** o. –s (*het ingevulde*).
in'waarts, bw., bn. (*binnenwaarts, n. binnen*).
in'wachten, wachtte –, h. ingewacht (*wachten op, afwachten*): *bestellingen –.*
in'wateren, waterde –, h. ingewaterd (*met van buiten indringend water doortrokken worden*): *de muur is hier erg ingewaterd, doordien de goot lek is;* onpers. *het watert hier in.*
in'wegen, woog –, h. ingewogen (*door overwicht in de kleinhandel minder gewicht uit de oorspronkelijke hoeveelheid wegen; bij het wegen verminderen*): *deze kruidenier rekent 6 % voor –; tabak –,* wegen bij het inbrengen in de fermenteerschuur.
in'wendig, –wen'dig, 1 bn., bw. (*van binnen; zich binnen iets bevindend*): *–e kneuzingen; voor – gebruik; den –en mens versterken,* (Bijbel o. a. Eph. III : 6, waar het in geestelijke zin gebezigd wordt) voedsel nemen; *z. – bezeren;* bij uitbr. *de –e zending,* binnen de grenzen van ons land; *de –e veiligheid,* binnenlandse; **2 –e,** o.: *het – v. d. tempel.*
in'werken, werkte –, h. ingewerkt (*werking of invloed uitoefenen op*): *op iem. of iets –;* refl. *zich in enig vak van studie –,* er goed van op de hoogte komen; niet refl. *hij is al goed ingewerkt,* goed op de hoogte; **–ing,** v. –en; **–ingtreden,** o.: *het – van de wet.*
in'wijden, wijdde –, h. ingewijd (1 *plechtig inzegenen; plechtig openen, in gebruike nemen;* 2 *geheel bekend maken met*): 1 *een kerk –;* 2 *iem. in een geheim –;* **–wijding,** v. –en; **–wijdingsfeest,** o. –en; **–wijdingsrede,** v. –redenen (nl. *bij een inwijding*).
in'wijk, v. –en (*inham, kreek, kleine baai*).
in'wikkelen, wikkelde –, h. ingewikkeld (*in een omslag doen;* fig. *iem. in iets betrekken*): *iets – in een doek, een krant enz.*
in'willigen, willigde –, h. ingewilligd (*toestaan*); **–willigingen,** v. –en: *– van eisen;* spraakk. *betrekking van – of concessie.*
in'winnen, won –, h. ingewonnen (1 *herwinnen, inhalen;* 2 *zien te verkrijgen*): 1 *verzuimde tijd –;* typ. *ruimte –;* 2 *de raad van iem. –,* vragen; *inlichtingen –.*
in'wippen, wipte in, i. ingewipt (*met een wip, een vlugge wippende beweging binnengaan, binnenwippen*): *even bij iem. –.*
in'wisselen, wisselde –, h. ingewisseld (*omwisselen, inruilen tegen iets anders; verwisselen, verruilen voor iets anders*): *Duits geld tegen* (of: *voor*) *Nederlandse munt –.*
in'wisseling, v. –en: *tegen – van.*
in'wonen, woonde –, h. ingewoond (*bij iem. in huis wonen*): *ergens –; –d geneesheer.*
in'woner, m. –s (*bewoner van een huis, een stad, een dorp enz.*); **–woning,** v. (*verblijf*): *kost en –;* **–woonster,** v. –s.
in'wortelen, wortelde –, i. ingeworteld (*diep wortel schieten, vatten*); zie ingeworteld.
in'wrijven, wreef –, h. ingewreven (*door wrijven in of op iets brengen; door wrijven, wrijvende insmeren*): *de huid met olie, met zalf –; vlees of vis met zout –.*
in'zage, v. (*daad van inzien,* alleen in vaste verbindingen): *ter – liggen,* om kennis van de inhoud te nemen; *– krijgen; – verlenen, geven,* b.v. van processtukken; *bij, na –.*
in'zamelen, zamelde –, h. ingezameld (*al verzamelende bijeenbrengen*): *gelden – voor.*
in'zameling, v. –en: *een – houden.*
in'zegenen, zegende –, h. ingezegend (*door zegenen inwijden*): *een huwelijk –; in Gereformeerde Kerken spreekt men van een huwelijk „bevestigen"*; **in'zegening,** v. –en.
in'zenden, zond –, h. ingezonden (*toezenden, doen toekomen*): *een petitie –, sollicitatiestukken –,* ter bevoegder plaatse; **–ing,** v. –en.
in'zepen, zeepte –, h. ingezeept (*met zeep of met zeepschuim insmeren;* fig. Z.-N. *afranselen, betaald zetten, beet nemen*): *het wasgoed –; de barbier zeepte hem in.*

in'zet, m. inzetten (1 *eerste bod bij een veiling*; 2 bij een spel: *inleg*): 1 *de – van een huis*, voorlopig bod; 2 *de hele –*, de pot; ook: *kleine plaat in een grote*.
in'zetsel, o. –s (*ingezette lap*).
in'zetten, zette –, h. ingezet (1 *plaatsen in; tussenin voegen*; 2 van gesteenten: *in metaal vatten*; 3 *bij een verkoop het eerste bod doen*; 4 *op het spel zetten*; 5 *aanheffen, beginnen te spelen of te zingen*; 6 Z.-N. van duiven: *in een wedstrijd laten mededingen*): 1 *een ruit –, een tand –*; 2 *diamanten –*; 3 *een huis –*; 4 *geld –*; 5 *een psalm –*; 6 *duiven –*; **–zetter,** m. –s (*hij, die inzet* inz. bet. 3).
in'zicht, o. –en (1 *mening*; 2 *doorzicht, kijk op de zaak*; 3 *bedoeling, oogmerk*): 1 *naar of volgens mijn –*; 2 *geen – hebben*; 3 *goede –en hebben; met het – om*.
in'zien 1 zag –, h. ingezien (1 *vluchtig doorzien; een blik slaan in*; 2 *begrijpen, snappen*; 3 *op zekere wijze over iets denken*; 4 *beoordelen*): 1 *de stukken, een rekening –*; 2 *iets niet –*; 3 *de zaak te donker –*; 4 *iets juist –*; **2** o. (*oordeel*): *mijns, onzes inziens*, naar mijn, onze mening; *bij nader –*, overdenken.
in'zinken, zonk –, i. ingezonken (1 *in iets naar beneden zinken*; 2 fig. *verslappen, minder worden*; handel: *in koers dalen*): 1 *de oever gaat hier –*; 2 *het handelsverkeer is aan het –*.
in'zinking, v. –en (1 *het inzinken; laagte, inzakking*; 2 *lichamelijke, geestelijke verslapping; economische achteruitgang*): 1 *een – van de bodem*, verzakking; 2 *de – bij den ziekewas onverwacht; de – van ons economisch leven*.
in'zitten, zat –, h. ingezeten (*in iets gezeten zijn*): *de –den werden zwaar gewond; er warm –*, [a]) dik gekleed, [b]) welgesteld zijn; zegsw. *ergens mee* (of: *over*) –, verlegen zijn.
in'zoet, bn. (*in hoge mate zoet*): *honig is –*.
inzon'derheid, bw. (*vooral, in 't bijzonder, voornamelijk*): *let – op uw taal*.
in'zouten, zoutte –, h. ingezouten (1 *tegen bederf met zout inwrijven, bestrooien en in vaten enz. leggen; met zout inmaken*; 2 *goed opbergen*): 1 *vlees –, haring –*; 2 *ik zal deze kopij nu maar –*.
in'zuigen, zoog –, h. ingezogen (*zuigende in zich opnemen*): *de spons zuigt water –*; fig. *met de moedermelk –*, van zijn prille jeugd.
in'zulten, zultte –, h. ingezult (*in zout of zuur inleggen*); verg. inzouten.
in'zwart, bn., bw. (*door en door zwart*).
in'zwelgen, zwolg –, h. ingezwolgen (*naar binnen slaan, inslokken, gulzig opeten, verslinden*): *de snoek tracht allerlei vis in te –*.
I. I'o, v., Gr. myth, dochter van I'nachus, koning v. Argos, door Jupiter bemind, doch door Juno in een vaars veranderd, en onder bewaking gesteld van Argus; z. ald.
II. i'o 1 tw. (*uitroep v. vreugde*); **2** als zn. o.
ion', o. io'nen (Gr. eig. gaand: *electrisch geladen atoom of atoomgroep*).
ionisa'tie, v. (scheik. *splitsing van moleculen in positief en negatief geladen deeltjes, ionen*).
Io'nisch 1 bn., bw. (*afkomstig van, betreffende Ionië, de Ioniërs*); *–e bouworde*; **2** o. (*h. dialect*).
Io' vivat', Lat. **1** (*de eerste woorden van het studentenlied: Io' vivat nostro'rum sa'nitas*, letterl. Hoezee, leve de gezondheid der onzen); **2** o. –s (*het lied*): *het – – aanheffen*.
ipecacuan'ha, v. (*braakwortel*, z. ald.); **–koekjes,** o. mv.; **–wijn,** m. (*braakwijn*).
Iphigeni'a, v. myth. dochter van Agamemnon; op raad van Kalchas door haar vader als slachtoffer bestemd, om Ar'temis te verzoenen, die het uitzeilen der Gr. vloot uit Aulis naar Troje belette.
ip'pens, mv. (Z.-N. *de zaadkorrels van vlas*).
ip'se di'xit (Lat. *hij zelf, de meester*, nl. *Pythagoras, heeft [het] gezegd*).
ip'se fe'cit (Lat. *hij heeft [het] zelf gemaakt*).
ip'so fac'to (Lat. *door de daad zelf; feitelijk*).
ip'so ju're (Lat. *rechtens, van rechtswege; door het recht zelf*). (i = j).
Iraaks', bn., bw. (*van Irak*); **Ira'kiër,** m. –s.
Iraans', bn., bw. ([*als*] *van, uit, in, eigen aan, betrekking hebbende op Iran*).
ira'de, v. –s (*Turks keizerlijk decreet*).
I'rak, o. (*naam van een koninkrijk omvattende Mesopotamië*); verg. Iraaks.
I'ran, o. (*tafelland van Azië*; sedert 21 Maart 1935 naam voor Perzië); **Ira'niër,** m. –s; **Ira'nisch,** bn., bw. (*Iraans*).
Ire'ne, v., Gr. (myth. godin van de) vrede.
ire'nisch, bn., bw. (*vredestichtend, bemiddelend*): *–e christenen*, die verzoening willen in de strijd op godsdienstig gebied.
iridee'ën, v. mv. (plantk. *lisachtigen*).
iri'dium, o. (Gr.-Lat. [wegens de regenboogkleurige zouten]: *zilverwit metaal, steeds in verbinding met platina*); zie iris **2**.
I'ris, Gr.-Lat., **1** v., myth. de bodes der goden; **2** de regenboog, door Vondel *Iris' bruiloftskleed* genoemd; **3 i'ris,** v. irissen (geneesk. *regenboogvlies van het oog*; plantk. *lisbloem*).
i'risdruk, m. (*druk met in elkaar lopende kleuren* b.v. *op stoffen, op papier*).
Ir'min, m., Germ. myth. afgod der heidense Saksers; **–zuil,** v. –en: ter ere van Irmin opgericht b.v. te Eresburg, in 772 door Karel den Groten omvergeworpen.
ironie', v. (Fr. [Gr.-Lat. ironia, van Gr. eiroon = die zegt, maar niet meent]: *bedekte spot, die het tegenovergestelde zegt van hetgeen bedoeld wordt*), b.v. tot een luiaard: *vluggerd!*
ironiek', Fr. ironique; zie iro'nisch.
iro'nisch, bn., bw. (*bedekt spottend; fijn schertsend*): *een –e opmerking; – lachen*.
irraisonna'bel, bn., bw. (Fr. *onredelijk*).
irrationeel', bn., bw. (Fr. irrationel, Lat. irrationalis: *strijdig met de rede*; ook van getallen: *slechts bij benadering berekenbaar*).
irreden'ta, It. Italia –, het *onbevrijde* Italië, nl. het gedeelte v. het vroegere Oostenrijk, v. Frankrijk enz., nl. Triëst, Trente, Tessino, Nizza, Corsica, dat volgens de It. irredentisten tot Italië moest behoren.
irredentis'ten, m. mv.; zie irredenta; lees *ie-ree-den'-ta* (*–tisten*).
irregulariteit', v. –en (*onregelmatigheid*).
irrelevant', bn. (Fr. rechtst. *niet ter zake dienende, zonder betekenis*).
irriga'teur, m. –s (Fr. *irrigator*). (g = g).
irriga'tie, v. irrigatiën, –s (Fr. [Lat. irrigatio]: *kunstmatige bevloeiing*); **–werken,** o. mv. (*werken, welke dienen om te bevloeien*); **–sluis,** v. –sluizen (*sluis, waarmede een bevloeiing geregeld wordt*). (g = g).
irriga'tor, m. –s (Lat. *sproeitoestel* inz. *toestel om lichaamsholten, wonden enz. uit te spoelen*).
irrigeren, geïrrigeerd (Fr. irriguer, Lat. irrigare: *besproeien, bevloeien*). (g = g').
irrita'tie, v. (Fr. [Lat. irritatio]: *opwekking tot toorn; prikkeling; geprikkelde stemming*; geneesk. *branderigheid*).
irriteren, geïrriteerd (Fr. irriter, Lat.

irritare: *prikkelen; boos maken, verbitteren*).
I'saak, I'zaak, m.: (Bijbel) zoon van Abraham en Sara, huwde met Rebecca, had twee zonen, nl. Ezau of Edom en Jacob.
isabel', isabel'-kleurig; zie izabel.
i'schias, v. (*ziekte van de heupzenuw*).
I'sis, v., Egypt. godin der natuurkracht, vrouw van Osiris; lees *Ie'zis*.
Is'lam. m. (Arab.); zie Mohammedanisme; eig. Islam'.
Islamiet', m. –en (*belijder van de Islam*).
Islamie'tisch, bn., bw. (*Mohammedaans*).
Islamis'me, Islamis'mus, o. (*de Islam*).
Is'maël, m. (Bijb. *zoon v. Abraham en Hagar*).
Ismaëlie'ten, m. mv. (*nakomelingen van Ismaël*, b.v. *de Arabieren*).
iso . . ., van Gr. i'sos = gelijk. (s = z).
isoba'ren, v. mv. (Gr. barys = zwaar: nat. *denkbeeldige lijnen, welke de plaatsen van gelijke barometerstand verbinden; lijnen van gelijke luchtdruk*); **–chime'nen,** v. mv. (Gr. cheimoon = winter; nat. *denkbeeldige lijnen, verbindend plaatsen van gelijke gemiddelde jaarlijkse winterkoude*).
isodyna'mische lijnen, v. mv. (nat. *denkbeeldige lijnen, lopende over plaatsen van gelijk aardmagnetisme*).
isoglos'se, v. –n (Gr. glossa = taal: *grenzen van een woord, klankverschijnsel of constructie in een taal, een dialect*): *Limburgse –n*.
isogo'nen, v. mv. (Gr. gonia = hoek: *denkbeeldige lijnen ter verbinding van plaatsen, met dezelfde afwijking* [*miswijzing*] *der magneetnaald*); **–go'nisch,** bn.: *–e lijnen*.
isogoon', m. isogonen (meetk. *veelhoek met gelijke hoeken*; ook enkelv. v. isogonen).
isographie', v. isographieën (*reproductie langs photographische weg*): *– van tekeningen, etsen*.
isohali'nen, v. mv. (Gr. hals = zout: *denkbeeldige lijnen, verbindend plaatsen van gelijk zoutgehalte in zeeën*); **-hyp'sen,** v. mv. (Gr. hypsos = hoogte: *denkbeeldige lijnen, ter verbinding van de punten op dezelfde hoogte boven de zee*). (y = i).
isola'tie, v. (Fr. *afzondering; afsluiting* inz. *v.e. electriciteitsgeleider m.e. niet-geleidende stof*).
isola'tor, m. –s, isolato'ren (Lat. *voorwerp, dat isoleert; lichaam, dat de electriciteit niet of slecht geleidt*, b.v. *klok, kop van glas of porselein, waarop de geleidraad rust*): de –en aan telegraafpalen enz. beletten de wegvloeiing van electriciteit; *bal–, ei–*. (s = z).
isoleer'bankje, o. –s (*bankje op glazen pootjes om er op te staan bij het nemen van electrische proeven*).
isolement', o. (Fr. *afzondering; het alleen staan*): *in ons – ligt onze kracht*. (s = z).
isoleren, geïsoleerd (Fr. 1 *afzonderen, alleen stellen, afsluiten*; 2 nat. *niet geleidend maken; verhinderen, dat een lichaam de electrische lading verliest*): 1 *het dorpje ligt geïsoleerd; lijders aan besmettelijke ziekte –; zich al te veel –*, van de samenleving afsluiten; 2 *glas en caoutchouc –*. (s = z).
isole'ring, v. –en (*h. isoleren* i. bet. 1 en 2).
isothe'ren, v. mv. (Gr. theros = zomer: *denkbeeldige lijnen, getrokken over plaatsen met dezelfde gemiddelde zomertemperatuur*).
isother'men, v. mv. (Gr. thermos = warm: *denkbeeldige lijnen over plaatsen met dezelfde gemiddelde maandelijkse enz. warmtegraad*): *jaar–, maand–*; **–ther'misch,** bn. (van gassen of dampen: *van toestand veranderend zonder temperatuursverandering*).
Is'raël 1 m. (*bijnaam v. d. aartsvader Jacob, stamvader der Israëlieten*): *de kinderen Israëls*, de Joden; l. *is'-ra-el*; **2** o. (het rijk van – of der *Tien stammen* met Samaria als hoofdstad): – had 19 koningen van Jeroboam 975 v. C. tot Hose'a of O'see in 721 v. C., toen deze met zijn volk door Salmanas'sar naar Assyrië werd gevoerd.
Israëliet', m. –en (*afstammeling van Israël of Jacob; Jood*).
Israëlie'tisch, bn. (*behorende tot, betrekking hebbende op de Israëlieten*): *het –e volk*.
Israëlitis'me, o. (*de zedenleer, de godsdienstleer en gebruiken der Israëlieten*).
isth'misch, bn.: *de –e spelen*, kampspelen om de 2 jaar gevierd op de landengte of de isthmus van Corinthe; lees *ist'-mies*.
isth'mus, m. isthmussen (Lat. [Gr. isthmos]: *landengte*, inz. v. Corinthe). (th = t).
i'ta est (Lat. *zo is het, zo staat er*).
i'tala, v. (*oude Lat. bijbelvertaling*).
Ita'lia fara' da se (It. *Italië zal zich alleen weten te helpen*, revolutieleus van 1849).
Italiaan', m. Italianen (*man, uit Italië geboortig; schip onder Italiaanse vlag*; Z.-N. *Italiaanse populier*).
Italiaan'der, m. –s (Z.-N. spreekt. *Italiaan*).
Italiaans' 1 bn., bw. ([*als*] *van, uit, in, eigen aan, betrekking hebbende op Italië*): *de –e schilderschool, – boekhouden*, dubbel boekhouden (afkomstig uit Italië); **2** o. (*de taal*); **3 –e,** v. –n [(*It. vrouw, meisje*).
Ita'lië, o.
italie'ken, v. mv. (typ. *cursieve letters*).
i'tem, Lat. **1** bw. (*insgelijks, evenzo*); **2** als zn. o. –s; **–pje,** o. –s (*kleinigheid*).
itera'tie, v. –s (Fr. [Lat. iteratio]: *herhaling*; stijl: *figuur der herhaling*), b.v. Scipio verwoestte Carthago, Scipio bevocht de vrede, Scipio redde de staat.
iteratief', Fr. itératif, **1** bn. (*herhalend*); **2** o. iteratieven, Lat. iterati'vum, iterativa (*ww. van herhaling*): *trappelen is een –*.
I'thaca, o. (*een der Ionische eilanden*): – was het rijk van *Ulys'ses* en *Pene'lope*, het geboorteland van *Tele'machus*.
itinera'rium, itineraria (Lat. iter = weg: *reisboek, reisverhaal; reiswijzer, spoorboekje*).
ivoor', o. (*tandbeen* inz. *van de slagtanden van olifanten; elpenbeen; bewerkte olifantstanden*): *– van Sumatra; plantaardig –*, v. palmsoorten; **–achtig,** bn. (*op ivoor gelijkende*).
Ivoor'kust, v. (*deel der kust van Opper-Guinea in N.-W.-Afrika*).
ivoor'zwart (*beenzwart*) **1** bn.; **2** zn. o.
ivo'ren, bn. (1 *van ivoor*; 2 *hagelwit* [*als ivoor*]): 1 *– biljartballen*; 2 *– tanden*.
I'wan, m. (Russisch: *Johannes*): *– de Verschrikkelijke*, Czaar 1533–'84.
Ixi'on, m., myth. booswicht, door Jupiter in de Tartarus met slangen aan een rad gebonden, dat altijd ronddraait; *het rad van –*, eeuwigdurende marteling; lees iksi'on.
I'zaäk, m.; zie Isaäk.
izabel', o., **izabel'-kleur,** v. (*geelwit*); **–kleurig,** bn.: *een –kleurig paard* of *een izabel* (m. –len), naar Isabella, de dochter van Philips II genoemd; deze zou nl. de gelofte hebben gedaan, vóór Ostende veroverd was (belegerd van 7 Juli 1601 tot 20 Sept. 1604), geen schoon hemd aan te trekken.
i'zegrim, m. izegrimmen; zie iezegrim.

J.

J – *joule.*
J. C. – *Jezus Christus.*
JCtus – Lat. *Ju'risconsultus*; zie **Ictus.**
Jer. – *Jeremi'a(s)*; zie **jeremiëren.**
Jes. – *Jesa'ja.*
Jhr. – *jonk'heer.*
J. H. S. en **J. N. R. J.**, zie onder **I.**
Jkvw. – *jonk'vrouw.*
jl. – *jongst'leden.*
Joh. of **Joannes** – *Johannes*, inz. de Evangelist.
Jr. – Lat. *Ju'nior*, de jongere.
J. U. D. – Lat. *Ju'ris utrius'que doc'tor*, doctor of meester in beide rechten.
Jz. – *Janszoon, Jacobszoon* enz.

j, v. j's, j'tje (1 als klank: *medeklinker of halfvocaal*; 2 als letterteken: *de tiende letter van het alphabet*; 3 *in een woordenboek enz.: de woorden in alphabetische orde, die met deze letter beginnen*): 1 *de medeklinker of halfvocaal* **j** *wordt gehoord in het begin van woorden als jaar, jou*; 2 *een kleine* –; *de j kan het teken zijn* [a]) *voor een medeklinker of voor een halfvocaal,* [b]) *voor de klinker i* bij oudere schrijvers bv. jck, en in het teken ij (dat staat voor dubbel i nl. ii); 3 *in de oude woordenboeken moet men de – onder de I zoeken.*
ja 1 bw., tw. (bijw. en uitroep van bevestiging of verzekering of van nadruk: 1 ter aanduiding v. e. bevestigend antwoord, het tegenovergestelde van *neen*; 2 betuiging van instemming met; 3 als toestemmende, toegevende uitdrukking; 4 ter aanduiding v. iets, dat bevestigd wordt, nadat de spreker het eerst ontkend of verworpen heeft; gebezigd bij het zich zelf in de rede vallen; 5 *zeker, stellig, gewis*; 6 *sterker nog*; *wat meer is*; *zelfs*; 7 half vragende uitroep van verwondering; 8 slot van een vraag, verzoek): 1 *ben jij dat, Marie? – moeder*; met versterking: – *zeker*; – *of neen zeggen, ik vermoed* –; *ze knikte (van) ja*; *en zo* –, en indien wel; –, *neen!* als verzachte tegenwerping, of als men slechts ten dele kan toestemmen; 2 *daar zullen we wat gaan fietsen*; *o ja! riep Jan*; *hè* –, *och* –, *wel* –! ook ir. –, *spot jij er maar mee!* 3 *nu* –, *breng het maar boven*; als inleiding tot een tegenwerping: – *maar, lieve jongen, dat is nodig*; *wel* –, [a]) goedkeurend, [b]) ironisch, b.v. *wel ja, waarom niet? wel ja, ik zal boos worden*; *och* –, *dat moet dan maar*; 4 *je moest maar niet komen, of* –, *kom toch maar*; *o* –! *dat is waar ook*; 5 *zo zijn er,* –! *zo zijn er*; –, *God leeft*; *jawel,* [a]) heus b.v. *jawel hoor, daar waren ze,* [b]) ir. zeker b.v. *jawel, morgen brengen*; 6 *nooit gedaan,* – *zelfs nooit geprobeerd*; 7 –, *is hij reeds dood*, wel, zo-zo; *ik heb hem gisteren nog gezien!* –? (of: *o ja?*); 8 *pak nu je boeken,* –! nog: gew., vero. = immers, toch b.v. *daar loopt hij* –; **2** o. (1 *bevestiging, toestemming*; 2 *het jawoord, het toestemmend antwoord op een huwelijksaanzoek*): 1 *uw* – *zij* –, d. i. wees trouw aan uw woord; 2 *lispelend het tedere* –.
jaag'hout, o. (op zeilschepen: *deel van het staande rondhout* inz. *spriet tot verlenging van de boegspriet*); **–lijn,** v. –en (*touw, waaraan de trekschuit wordt voortgetrokken*); ook *lijn* of *lijntje* genoemd: *Ho! Jagertje! de lijn kan wel stuk, met die horten!* **–pad,** o. –paden (*pad voor de mensen of paarden, die het schip, de trekschuit voorttrekken*).
I. jaap, m. japen (*gapende snijwonde*); gmz.
II. Jaap, m. Japen (*Jacob*): zegsw. *dat zal* –(*je*) *heten*, zal wel waar zijn; *Jaapje sta stil*, een dans (naar het begeleidend liedje).
jaar, o. jaren, **jaartje** (1 *tijdperk van ongeveer 12 maanden*; 2 met betrekking tot temperatuur, vruchtbaarheid: *seizoen*; 3 *leeftijd*; 4 *studiejaar*; ook: *de gezamenlijke studenten in een jaar aangekomen*): 1 *het zonnejaar* of *astronomisch* –, tijd van de omloop der aarde om de zon, nl. 365 dagen, 5 uren, 48 minuten en 45 seconden; *het siderische* – of *sterrejaar*, tijdruimte, gelegen tussen twee gelijke standen der aarde ten opzichte der zon; *het maan*–, tijdperk van 354 dagen, 8 uren, 48 minuten en 36 seconden; *het burgerlijk* –, [a]) 365 dagen, voor een schrikkeljaar 366, [b]) kalenderjaar of tijdperk van 1 Jan. tot en met 31 Dec. in tegenstelling met *verenigingsjaar*; *het* – *in de handel*, 12 maal 30 dagen; *het kerkelijk* –, tijdperk of ring der R.-K. feestdagen: het vangt aan de 1e Zondag van de Advent; *het* – *onzes Heren*, nl. sedert de geboorte van Christus; *het* – *der wereld*, het jaar sedert de schepping der wereld; *een heel* –, *een vol* –, *een rond* –, tijdperk van 12 maanden; zegsw. – *in*, – *uit*, onafgebroken; nog: – *en dag*, oorspr. jaar en één dag; later op het einde der 12e eeuw: één jaar, zes weken en drie dagen; bij uitbr.: gedurende vele jaren; *van het* – *nul* (of: *één*), zeer ouderwets; *na* – *en dag zijn recht doen gelden*; Men schrijve: *in 1933*, niet: *in het* – *1933*; 2 *een droog* –, *een goed druiven*–; *een vruchtbaar* –; *magere en vette jaren*; 3 *een vriend van mijn jaren*; *de man komt al op jaren*, wordt oud; zegsw. *het verstand komt met de jaren*; *dat kind is tot de jaren van verstand gekomen*, is ± 7 jaar; ook: *tot de jaren des onderscheids*, nl. van goed en kwaad; *mijn jonge jaren*, jeugd; *in de bloei der jaren*, 18–25 jaar oud; Z.-N. *op, tot zijn jaren komen, zijn jaren hebben*, meerderjarig; *volle 21* –; 4 *een student van het vierde* –.
jaar'bericht, o. –en (*jaarverslag*); **–beurs,** v. –beurzen (*tentoonstelling van producten der Ned. nijverheid, om de kennis daarvan te verbreiden en het aanknopen van handelsrelatiën te vergemakkelijken*): de eerste Nederlandse –, in 1917 te Utrecht; **–boek,** o. –en (1 *boek, waarin de bijzonderheden, de gebeurtenissen v. e. jaar staan opgetekend*; inz. in het mv. *kroniek*; *annalen*; 2 *jaarlijkse publicatie vanwege een vereniging enz., behelzende mededelingen betreffende de werkzaamheden enz.*; 3 verkl.: *jaarlijks verschijnende wegwijzer of handleiding ten dienste van verenigingen enz.*): 1 *Cornelius Tacitus' Jaarboeken*; 2 *meteorologisch* –; 3 *het jaarboekje van het N. O. G.*; **–cijfer,** o. –s (1 *in tekens uitgedrukt jaartal*; 2 in het mv. *statistische cijfers over enige jaren*): 1 *het* – *der uitgave*; 2 –*s omtrent bevolking*; **–dag,** m. –dagen (*verjaardag*); **–dicht,** o. –en (*jaartalvers, chronicum*); **–dienst,** m. –en (*Mis, telken*

jare, omtrent de sterfdag van de(n) overledene).
jaar'feest, o. –en (*jaarlijks feest; verjaardag*): *het – der koorzangers is op de feestdag v. d. H. Cecilia*, 22 November; **–gang,** m. –en (1 *al wat er in de loop van één jaar verschenen is van een uitgave in afzonderlijke bladen, afleveringen* inz. *al de afleveringen van een tijdschrift in één jaar verschenen*; 2 Z.-N. *tijdsverloop van een jaar*): 1 *deze – is niet compleet*; 2 Z.-N. *alle –en zijn dezelfde niet*; **–geld,** o. –en (1 *jaarwedde* vero.; 2 *jaarlijkse geldelijke toelage*): 1 *de –en der ambtenaren besnoeien*; 2 *de vader stond hem een – toe*; **–genoot,** m. –genoten (*iem. van dezelfde leeftijd; student van hetzelfde jaar* bet. 4); **–genote,** v. –n; **–getij, –getijde,** o. –getij(d)en (1 *een der tijdperken, waarin het jaar wordt verdeeld: lente enz.*; 2 *verjaardag van iets*, vero.; 3 R.-K. inz. Z.-N. *jaardienst*): 1 *de vier –en*; 2 *op het – van Agnes Blok* (Vondel); 3 *het – van vader zaliger*; **–kring,** m. –en (*twaalf maanden, tijdperk v. e. jaar* [*als een cirkel gedacht*]; *jaarring*, z. ald.); **–lijks,** 1 bw. (1 *ieder jaar*; 2 *per jaar*): 1 *hij gaat – op reis*; 2 *– sterven van elke 1000 personen 19*; 2 bn. (*wat ieder jaar voorkomt; van ieder jaar, een jaar lang*): *de –e afrekening, de –e schoonmaak*; **–ling,** m. en v. –en (*stier, koe of paard van een jaar oud*); **–markt,** v. –en (*markt, die eens per jaar gehouden wordt op een vaste tijd, kermis*); **–ring,** m. –en (*kring v. in één jaar gevormde houtlaag om het merg van de boomstam, bij een dwars doorgezaagde stam te onderscheiden*); **–tal,** o. –tallen (1 *het getal van het jaar*; 2 lit. t. *het getal der levensjaren v. iem.*): 1 *een der stukken droeg geen –*; *jaartallen*, chronologische tabellen bij de geschiedenis; 2 *mijn – klom tot volle som*; **–telling,** v. –en (*het tellen der jaren tot het berekenen van de tijd, waarbij men uitgaat van een bepaald tijdpunt; tijdrekening*): *de Joodse –*, begin: schepping der wereld; *de Christelijke* (of: *onze*) –, begin nl. de geboorte van Chr.; *de Mohammedaanse –*, zie hedsjra; **–vergadering,** v. –en (*algemene vergadering eens in 't jaar*); **–verslag,** o. –en (*verslag omtrent de toestand van zaken, instellingen enz. over het afgelopen jaar*): *–, uitgebracht door*; **–wedde,** v. –n (*jaarlijkse bezoldiging*).
jabot', m. –s (Fr. *krop bij vogels; geplooide borststrook aan een mans-overhemd; kanten plooisel op damesjapon; bef*); lees *zjaboo'*.
ja'broer, m. –s ([*karakterloos*] *beamer en naprater van andermans gevoelens, ja-knikker*).
I. jacht 1 v. in bet. 2, 5, 6 –en (1 *het jagen op wild om buit te maken*; 2 *jachtpartij*; 3 *het recht om ergens te jagen*; 4 *de tijd, waarin de jacht open is*; 5 *terrein om op te jagen*; 6 *schilderstuk, een jacht voorstellende*; 7 *buit, vangst van de jacht*; 8 bij verg. in allerlei toepassingen; 9 *hartstochtelijk pogen om iets te bereiken*; 10 *haast*): 1 *op* (of: *ter*) *– gaan*; *van de – komen*; *– maken op*; als bedrijf gelijk het door de overheid is toegelaten en geregeld: *de opening, de sluiting der –*; manier of soort van jagen: *– op schadelijk wild*; *korte –*, met geweer en met staande honden of brakken (of: zonder); *lange –*, met windhonden; 2 *een gelukkige –*; 3 *akten voor de –*; 4 *de – is reeds zes dagen open*; 5 *op eens anders – jagen*; *eigen –*; 6 *een – van Wouwerman*; 7 *triomfantelijk toonde hij zijn –, twee hazen*; 8 *– maken op ongedierte*, zie jachtwater; *op iem. – maken*; 9 *– naar vermaak*; *– op ambten*; 10 *ze liep vlug, in – om naar huis te komen*; nog: *de wilde –*, (folklore) wilde jachtstoet van geesten, oorzaak van het rumoer bij stormweer; Z.-N. *daar zit geen – in het vuur*, trek; 2 o. (Z.-N. *keukenkachel met brede buis*).
II. jacht, o. –en (*vaartuig naar plaats en tijd verschillend van vorm, maar zich meestal kenmerkend door snelheid*; inz. bij zeilwedstrijden: *snelzeilend klein vaartuig met één mast*; *weelderig pleiziervaartuig*).
jacht'akte, v. –n (*wettelijk bewijs, dat men de belasting als jager heeft betaald*); **–artikelen,** o. mv. (*benodigdheden voor de jacht*); **–bedrijf,** o. (1 *het jagen met al, wat er bij behoort*; 2 *een soort van jacht; een manier van jagen*): 1 *een vooroordeel tegen het –*; 2 *–bedrijven als met valken of haviken*; **–delict,** o. –en (*overtreding der jachtwet*).
jach'ten, jachtte, h. gejacht (1 *erg aanzetten tot spoed*; 2 inz. met *naar*: *zich haasten*): 1 *wil mij niet –*; 2 *je hoeft niet zo te –*.
jacht'geweer, o. –geweren (*geweer ten gebruike op de jacht* [*met lange loop*]); **–godin,** v.; **–godes,** v.; zie Diana.
jacht'haven, v. –s (*lig- en bergplaats voor* [*speel*]*jachten enz.*): *de – van „De Kaag"*.
jacht'hond, m. –en (*een voor de jacht geschikte en gedresseerde hond*; in het mv. *sterrenbeeld aan de N. hemel*); **–hoorn,** m. –s (*hoorn, die op jacht gebruikt wordt tot het geven van signalen; muziekinstrument*); **–huis,** o. –huizen (*een tot oponthoud tijdens een jacht gebouwd huis*, b.v. *in een bos*).
jach'tig, bn., bw. (*haastig, driftig, gejaagd*).
jacht'misdrijf, o. –misdrijven (België: *jachtdelict*); **–opziener,** m. –s (*persoon, belast voor zekere kring met het toezicht op naleving der jachtwet*): *een aangeschoten –*; **–recht,** o. (1 *het voor de uitoefening van de jacht geldende recht*; 2 *het recht om op enig terrein te jagen*): 1 *verbetering van het Nederlandse –*; 2 *heerlijk –*, recht tot de jacht, van den heer op de gronden in zijn heerlijkheid; **–revier,** o. –en (*jachtgebied*); **–roer,** o. –en ([*ouderwets*] *jachtgeweer*); **–schotel,** m. –s (*zeker gerecht van vlees, aardappelen, uien en zure appelen*); **–slot,** o. –sloten (*vorstelijk jachthuis; slot tot verblijf van den heer, den vorst en zijn gasten tijdens de jachttijd*).
jacht'sneeuw, v. (*fijne sneeuw, door de wind voortgejaagd*): *een fijne – giert*.
jacht'spin, v. –spinnen (*spin, die zonder netten op insecten jaagt*); zie springspin.
jacht'spriet, m. –en (*korte lans* o. a. *gebruikt bij de jacht op wilde zwijnen*); **–stoet,** m. (*jachtgezelschap* [*v. e. vorst enz.*]; *jachtpartij*); **–tijd,** m. (*de tijd, het seizoen, waarin gejaagd wordt*; inz. *tijd, waarin het jagen geoorloofd is*): *de – wordt geopend*; **–tijger,** m. –s (*luipaard, op de jacht afgericht*); **–veld,** o. –en (*het terrein, waar de jager op jacht is*); **–vermaak,** o. in de laatste bet. –vermaken (*het vermaak der jacht; het beoefenen der jacht tot zijn genoegen; een der genoegens van de jacht*); **–vliegtuig,** o. –en (mil. *vliegtuig* inz. *ter verdediging tegen luchtaanvallen, met grote snelheid, wendbaarheid, en groot stijgvermogen*); **–vlieger,** m. –s; **–wagen,** m. –s (*licht rijtuig* [*om in uit te rijden voor de jacht*]; *Utrechts wagentje*); **–weide,** v. –n

(*gelagkamer*; in Groningen: *vertrek in een herberg, waar het op de eerste dag geschoten wild wordt ten toon gespreid*); gew.; **-wet,** v. -wetten (*wet v. 1857 tot regeling der jacht*); **-wiel,** o. -en (Z.-N. *vliegwiel*).

Jack Pudding, m. -s (Eng. *hansworst*).

Ja'cob, m. Bijbel: **1** patriarch, kleinzoon van Abraham, zoon van Isaäk en Rebecca; ook, Israël: zijn zonen zijn de stamvaders der 12 geslachten van Israël; **2** apostel, z. Sint-Jacobus; als eigennaam ook: Jakob, Jaco'bus, verkort Jaap of Koos.

Jaco'ba, v. (*meisjes-* en *vrouwennaam*), verkort Koos(je); **--kannetje,** o. -s (archeologie: *zekere kannetjes, o.a. veel gevonden in de grachten van het slot Teilingen van Jacoba van Beieren*, vandaar de naam; thans nog: *kastanjebruin, verglaasd aarden kannetje*).

Jacobijn', m. -en (Fr. Jacobin: *een der namen voor Dominicaan in Frankrijk*; inz. *heftig voorstander van de Fr. omwenteling*): de -en, geheten naar hun vergaderplaats, het oude Jacobijnenklooster te Parijs, vormden een club (1789), eerst onder Mirabeau, later onder Robespierre; 11 Nov. 1794 gesloten.

Jacobij'nenklooster, o. -s; **-muts,** v. -en (*rode muts, zoals de Jacobijnen droegen; republikeinse vrijheidsmuts*).

Jacobijns', bn., bw. ([*als*] *v. d. Jacobijnen*).

Ja'cobsladder, v. -s (*de ladder in een droomgezicht van aartsvader Jacob*; fig. *middel tot gemeenschapsoefening met de hemel*; bij verg. *benaming van toestellen*).

Ja'cobsmantel, m. -s, **-schelp,** v. -en (*schelp*, o.a. *aan de kust van Spanje, Middell. Zee: geribd en in waaiervorm, aan een schoudermantel doende denken, genoemd naar St. Jacob de Compostella, omdat de bedevaartgangers hiernaar toe, zulke schelpen aan de hoed enz. droegen*); ook, Sint-Jacobsmantel, -schelp.

Ja'cobszalm. (*kleine soort zalm*) **1** (voorwerpsn.), m. -en; de - wordt omstreeks Sint-Jacob (25 Juli) gevangen; **2** (stofn.), v.; ook, Sint-Jacobszalm.

jaconnet', o. (Fr. *fijne katoenen stof, een soort van mousseline*); l. *zja-ko-né*.

Jacquard'-machi'ne, v. -s (Fr. *weefstoel, naar den uitvinder Jacquard van Lyon, 1752–1834*).

jacquerie', v. (Fr. gesch. *boerenoproer in 't midden der 14e eeuw in Frankrijk, genoemd naar Jacques Bonhomme*). (j = zj).

Ja'cques Bonhom'me, m. (Fr. zoveel als: *Joris Goedbloed*; *scheldnaam voor den Fransen boer in de middeleeuwen*; *Sijmen*).

jacquet', o. -s, jacquetten (Fr. jacquette: *damesmanteltje*; *pandjesjas*; ook, *een soort van trictac-spel*); lees *zjaket*.

ja'den, bn. (*van jade, samenvattende naam voor allerlei gesteenten, o. a. nephriet* of *niersteen, siersteen*): *een groen-jaden stop*.

jae'ger, zie jäger.

ja'gen, jaagde of joeg, h. gejaagd (1 *vervolgen, buitmaken* [*en doden*] *van wild of wilde dieren*; 2 *streven naar*; 3 *vervolgen, jacht maken* in het alg.; 4 *dwingen om te gaan*; *voortdrijven*; *wegdrijven, verjagen*; 5 *zich snel, haastig voortbewegen*; 6 van hart, pols, boezem: *kloppen*; 7 Z.-N. *hevig trekken*): 1 met en zonder voorwerp: *zonder akte* -; *uit* - *gaan*; - *met brakken*; *het fret jaagt op de reuk*; (*op*) *hazen* -; *haar met haar en veer met veer* -; *haring* -; 2 *naar eer, aanzien* -; 3 *een vijandelijk schip* -; 4 *de storm joeg iedereen naar beneden*; *het paard door het water* -; *iem. op kosten* -; *iem. een kogel in het hoofd jagen*, doen in- en doordringen; *iem. de dood, een schrik enz. op het lijf* -, schielijk berokkenen; *iem. het bloed naar het hoofd* -, schielijk doen blozen; *iets te pas* -, met de haren er bij slepen; *het paard* -, aandrijven; *we willen den man niet* -; zie ook gejaagd; 5 *de hazenwinden joegen over het veld*; *jagende wolken*; 6 *uw pols begint te* -; *haar adem ging jagend*; 7 Z.-N. *de kachel jaagt*.

ja'ger, m. -s (*iem., die jaagt*: 1 *beoefenaar der jacht, liefhebber van het jagen*; *iem., die bezig is te jagen enz.*; 2 *iem., die zijn bestaan bij het jagen vindt*; 3 *uithangbord*; 4 *bediende in de kleding*; *livrei v. e. jager*; 5 inz. in h. mv. *soort van infanteristen in het Ned. leger*; 6 naam van dieren; 7 *schip, dat de haringvloot vergezelt en volgt ten einde de vangst aanstonds aan de wal ter markt te brengen*; 8 *scheepsjager*: *bestuurder, drijver van een jaagschuit*; 9 naam van voorwerpen): 1 *een geweldig* - *voor den Heer*, een Nimrod; *een goeë* -; *een echte* -; 2 *Teun de* -; *-s- en visserswolken*, die van jacht en visvangst leven; 3 „*De rustende Jager*"; 4 *de* - *bracht de kussens*; 5 *concert van de grenadiers en -s*, het muziekcorps; 6 *een soort van meeuwen heet -s*; 7 *einde Mei kwamen verschillende -s binnen*; 8 *Hoo-o-o-o-h jagertje, de lijn kan wel stuk met die horten*; 9 *de* - *in een bierbrouwerij*, langgesteelde schepemmer; nog: Z.-N. jas.

jä'ger, o. (*wollen weefsel voor onderkleding genoemd naar Dr. Jäger*); z. opm. alpaca.

ja'germeester, m. -s (*opperjager, hoofd der jachtbedienden*; *opperste der jagers van een adellijk, vorstelijk enz. persoon*; *hoogste ambtenaar bij het jachtwezen enz.*, hoftitel).

ja'gersbuis, o. -buizen (*jachtbuis*); **-latijn,** o. (*grootspraak van jagers*; bij uitbr. *snoeverij*); **-leven,** o.; **-taal,** v., zie -latijn, -term; **-tas,** v. -tassen (*weitas*); **-term,** m. -en (*jagerszegswijze*); zie haas, o.

ja'guar, m. -s (*N.-Amerikaanse tijger*; Lat. felix onca). (gu = goe).

Jah'veh, Jah'weh, Ja've, m. (*Hebreeuwse naam van God*, letterl. Hij die is, de Onveranderlijke, de Eeuwige): *de dienst van* -, *of het Jahvisme*; lees *Ja'vee*; verg. Jehova.

jak, o. jakken ([*in verschillende tijden anders*] *kort ruim vrouwenlijf* [*der lagere volksklassen*]): zegsw. *iem. wat op het* - *geven*, hem afranselen; *iem. op zijn* - *komen*.

jak'hals, m. -halzen (Perzisch: dierk. *wolfachtig roofdier met grofgele haren*; Lat. canis aureus; fig. *haveloos, armzalig mens*): *kale* -.

jak'halzen, jakhalsde, h. gejakhalsd (*haken, hunkeren*).

jak'ken, jakte, h., i. gejakt (*hard lopen, rijden*).

jak'keren, jakkerde, h. (1, 3), i. (2) gejakkerd (1 *iem., mens of dier, onbarmhartig aandrijven, voortjagen*; 2 *onbehoorlijk hard rijden*; 3 *haastig bezig zijn*): 1 *de paarden niet zo* -! 2 *wat heeft de koetsier weer gejakkerd*; 3 *zij jakkerde de uren door tot de middag*.

jak'kes, tw. (*uitroep van tegenzin*): *Hé* - *nee!* zie ajasses, euphemisme v. Jezus.

Ja'kob(sladder), zie Jacob(sladder).

jalap'(pe), v., of **-wortel,** m. (Sp. purga de jalapa = plaats in Mexico: *ramenasachtige*

wortel ener gelijknamige plant uit Mexico, waarvan het sap een purgeermiddel is; Lat. eqogonium jalappa); **–hars,** v. en o. (j = zj).
jaloers', bn., bw.; jaloerser, meest – (*ijverzuchtig, afgunstig*): – *op* (en niet: *van*) *iem., iets*; **–heid,** v. –heden ([*uiting v.*] *ijverzucht*).
jaloezie', v. in bet. 2 jaloezieën (Fr. jalousie: 1 *jaloersheid, afgunst, ijverzucht; minnenijd*; 2 *binnen- of buitenzonneblind*): 1 *een dwaze –*; 2 *laat de – neer; een – bestaat uit evenwijdige, dunne latten van hout, die in lintwerk of op kettinkjes rusten*; **–kast,** v. –en (*kast niet met deuren als sluiting, maar met een „jaloezie" van staal of hout*): *stalen –, waarvan de jaloezie licht op en neer schuift.*
jalon', m. –s (Fr. *bakenstok* [*met ijzeren punt*]; *richtvaantje, dikwijls wit en rood geschilderd*): *een – wordt gebruikt bij het doen van opmetingen*; **jalonneren,** gejalonneerd (Fr. [*met bakenstokken*] *afbakenen*).
I. jam, v. (soorten) –s (Eng. *konserf uit een met suiker tot moes gekookte vruchtensoort; vruchtengelei, marmelade*): *kersen–*; *–potje.*
II. jam, v. jammen (oorspr. negertaal: *aardappelsoort*): *Dokkumer, Zeeuwse jammen.*
Ja'ma, m., Ind. myth. god van de dood en rechter over de doden.
jam'be, v. –n (Ned.), jam'bus (Gr.-Lat.) mv. jambi (1 *versvoet: een onbetoonde lettergreep, gevolgd door e. betoonde*, b.v. *ge-voel*; 2 *een uit jamben bestaand vers, versregel*): 1 *trochaeën en jamben*; 2 *een gedicht in tienvoetige jamben*; *de jamben van Staring.*
jam'bisch, bn., bw. (*in jamben gedicht*).
jam'boree, v. –s (*internationaal verkennerscongres*).
James, m. (Eng. *Jacob*).
jam'mer 1 o. –en (1 *leed, ellende, rampspoed*; 2 *een of ander leed, ramp*; 3 verzwakt: *droefheid, verdriet, spijt*; 4 *iets droevigs, spijtigs enz.*): 1 – *en ellende verspreiden*; 2 *een zee van –en*; 3 *tot haar grote – en verdriet*; 4 *het is zonde en –*; meestal in deze bet. als bn. gevoeld: *erg, zeer, heel –*; *het – vinden*; (*het is*) *– van iem. of iets*, het gaat iem. van iem. of iets aan het hart; (*iets* of: *het is*) *– voor iem. of iets*, verdrietig, spijtig; *één ding is –*; *het –e van de zaak is*; **2** tw. (*helaas*): *–! –! –*
dal, o.; verg. tranendal.
jam'meren, jammerde, h. gejammerd (*weeklagen*): *we hoorden de gekwetsten –.*
jam'merhartig (*armzalig, ellendig*); **–klacht,** v. –en (*weeklacht*): *er klinkt – op –.*
jam'merlijk 1 bn. (1 *beklagenswaardig, deerniswaardig*, ietwat vero.; ook, *verachtelijk*; 2 *betreurenswaardig; droevig; treurig, naar, miserabel*): 1 *o, –e vrouwe! die –e Franskiljon!* 2 *een –e toestand; een – uiteinde; –e gevolgen; op –e wijze om het leven komen*; **2** bw. (1 *op een betreurenswaardige, erbarmelijke enz. wijze*; 2 *hartbrekend*): 1 – *teleurgesteld*; – *verlegen*; *te – om het leven gekomen*; 2 – *weeklagen.*
Jan, m. Jannen, Jantje (1 eig. *Joannes, eigennaam van een man of jongen*; 2 *matroos v. e. oorlogsschip* inz. der Kon. Ned. marine; 3 *koffiehuisbediende*; 4 *persoon of zaak, opvallend door bijzondere eigenschappen*): 1 – *en alle man*, iedereen, alle mensen; *beter blode – dan dode –*, beter wat voorzichtig zijn dan gevaar, schade te lijden; *Jan, Jannetje en hun jongste kind*, het Hollandse, Nederlandse volk; *Ome –*, de lommerd; 2 *onze Jantjes*; 3 –, *één koffie*; 4 *de grootste Jannen der Academie*; *een – van een baars*, kanjer; Z.-N. *een –* een Piet; Z.-N. *den – uithangen*; nog: *boven –, onder* (of: *beneden*) – *zijn*, [a]) uitdr. bij verschillende spelen, b.v. kaartspel, [b]) de moeielijkheden overwonnen hebben; *dat is – sigaar*, (stud.) je; zie ook Jan Compagnie enz., Jantje.
jan'achtig, bn. (Z.-N. *bazig, overmoedig*).
jan'boel, m. (*een slordig huishouden; een verwarde rommel; pan; keet*).
Jan Compagnie', m. (*personificatie van de O.-I. Compagnie*); – **Crediet',** m. (*personificatie van het krediet in de Hollandse handel*): Jan Contant (solied koopman), Jan Cordaat (flinke kerel; krijgsman), Jan de Poëet, Jan de Rijmer; Jan Kalebas (z. ald.), Jan Hagel of Jan Rap (het uitvaagsel), en Jan Salie, [a]) energieloos, traag persoon, [b]) droogstoppel.
Jan de Was'ser, m. (*type v. e. huissukkel*).
jando'rie, -dop'pie, tw. (*bastaardvloek*).
jandoe'del, m. –s (*een glas jenever*).
jangat', m. –s (*sukkel, dom, onnozel, onhandig persoon*); ook, Jan Gat.
Jan Grijp', m. –s (*rover, plunderaar, dief*).
janha'gel 1 o. (ong.: *het gemeen*): *het – kwam op de been*, het gepeupel; **2** v. (*koektablet, overstrooid met „hagelkorrels" = bolletjes suiker*).
janhen', m. –hennen (*keukenpiet; jangat*).
janitsaar', m. janitsaren (Turks: jengi' tscheri' = nieuwe troep; *bevoorrechte klasse van infanteriesoldaten, ingesteld in 1329, 1826 door sultan Mahmoed II opgeheven*).
Jan Kalebas', m. (*opsnijder; windbuil*): *een redenering v. – –*, onzinnige; zie kalebas.
jan'ken, jankte, h. gejankt (*hoog, klagelijk geluid doen horen, jammerend huilen* inz. v. dieren): *de honden begonnen te –.*
Jan Klaas'sen, m. (*hoofdfiguur uit de poppenkast*; ook: *grappenmaker, hansworst*).
Janklaas'senkast, v. –en (*poppenkast*).
Jan-maak'-al, Jan-maak-allen (*Manusje-van-alles, factotum*).
Jan'maat, m. –s (in het alg. *matroos*).
Jan'neman, m. –s (*schertsend voor Jan*).
Jan'oom, m. (*lombardhouder; pandjeshuis*): *iets naar – brengen*; ook, Oom (ome) –.
janplezier', m. –en (*tentwagen voor een groot gezelschap*); zie char-à-bancs.
Jan Pota'ge, m. (Fr. Jean Potage: *Jan Soep, de Franse hansworst*).
Janrap', m. –s (*straatvlegel; gespuis, Janhagel*; ook: *oppervlakkige vrijzinnige*); ook: *Jan Rap en zijn maat*, het gespuis; *Jan Rap*, gedicht van De Génestet, waarin hij de zogenaamde verlichte vrijzinnigen bespot.
jansa'lie, m. –s (*iem. zonder energie, vadsig, lamlendig, sufferig*); ook, Jan Salie.
jansa'lieachtig, bn., bw.
Jansenis'me, o. z. vlg. woord.
Jansenist', m. en v. –en (*volgeling v. d. leer van bisschop Jansenius*, † 1638); zie cleresie.
Jans'lot, St.-Jans'lot, o. –loten (*nieuwe scheut aan planten, zich na St.-Jan of na 24 Juni ontwikkelend*); ook, *–schot.*
Jan Steen', m. Hollandse schilder, 1626–'79; zegsw. *een huishouden van Jan Steen* een ordeloos huishouden, zoals de overlevering toedicht aan Jan Steen.
jansul', m. (*onnozele bloed*): *een echte –.*
Jan'tje, o. –s (1 *kleine Jan*; 2 *marinier*; *ma-*

troos): 1 *wat – niet leert, zal Jan niet kennen*; *hij is een – sekuur*, een uiterst nauwgezet man; 2 *de Hollandse –s*.

Jan'tje-kaas', o. (*scheldnaam voor Nederlanders* inz. *in 1830, bij de Belgen*).

Jan'tje-van-Lei'den, o. (*mooi praatje, smoesje*): zegsw. *zich met een ——— van iets afmaken*, evenals Jan van Leiden, profeet der Wederdopers in Munster, 1533–'35.

Janua'ri, m. (2de nv. v. Lat. Januarius: *1e maand, Louwmaand*).

Janua'rius, m., de beschermheilige van Napels en v. d. beide Siciliën, meestal: Sint–.

Ja'nus, m., Rom. myth. de god o.a. van tijd en oorlog; nieuwjaarsdag was hem gewijd; de eerste maand draagt zijn naam. Janus werd voorgesteld met een aangezicht vóór en achter (verleden en toekomst); fig. onoprecht man; **–kop**, m. –koppen (*hoofd met dubbele tronie*); **–tempel**, m. –s: *de – was geopend in oorlogstijd*.

Jan-van-Gent', m. –s (*basaangans, rotspelikaan*; Lat. sula bassana): *de Jan-van-Gent komt bij stormweer op onze kusten*.

I. jap, m. (Z.-N. *drop v. zoethout*); l. *zjap*.

II. jap, m. jappen, –s (Z.-N. scheldn. *clericaal, paap*); lees *zjap*.

Japannees', **1** m. Japannezen (Fr. Japonnais, Sp. Japones: *inboorling van Japan*); thans gew. Japanner, m. –s; min. **Jap**, m. –s; **2** bn., bw. thans gew. **Japans'**: *de Japannese klederdracht*; **3** o. (*de taal*).

ja'pen, jaapte, h. gejaapt (*een jaap, vooral in het gezicht geven, diep snijden*).

Ja'pik, Sint–, volksnaam v. St.-Jacobus.

jap'neus, m. –neuzen (Z.-N. *jap* **II**); l. *zjap-*.

japon', v. japonnen, japonnetje (Fr. jupon: vero. *benaming van een lang los gewaad, kleed voor mannen en vrouwen*; thans: *bovenkleding der vrouw, bestaande uit lijf en rok van dezelfde stof*); zie huis-, nachtjapon.

japon'lijf, o. –lijven; **–rok**, m. –rokken; **–stof**, v. –stoffen (nl. *voor japonnen*).

jaquet'(te), v. jaquetten; zie jacquet.

jardinie're, v. –s (Fr. *tuinierster*; [*fraaie*] *bloemenbak* of *-mand*; *mandenwagen*).

jargon', o. (Fr. *dieven-, brabbeltaal*; *koeterwaals*): *het – der rechtsgeleerden*, voor oningewijden moeielijk verstaanbare (vak)taal.

ja'rig, bn. (1 *één jaar oud*; 2 *z'n verjaardag vierend*): 1 *–e rogge, twee –e lammeren*; verg. overjarig; 2 *hij is morgen –*.

ja'renlang, bn., bw. (*gedurende vele jaren*; *van vele jaren*): *– iem. dienen*; *een –e ervaring*.

jarretel'le, v. –n (Fr. Z.-N. *sok-, kousophouder*); lees zjartel'.

I. jas, v. jassen (1 *kledingstuk voor mannen met mouwen, bij het uitgaan over de bovenkleding aangetrokken*; 2 *mansbovenkledingstuk*; vero.: *damesmorgenjapon*): 1 *een geoliede jas*; *de kraag van zijn – op*; 2 *–, broek en vest*; *een geklede –*; *een dun wit –je*; nog: mil. *een – hebben*, er naast grijpen; Z.-N. inz. sedert 1914: *soldaat* en dan m.

II. jas, m. (uit Jasper, eigennaam; kaartspel: *troefboer*; Z.-N. *jasspel*; zie jassen **I**).

jas'kaarten, v. mv. (*een spel van 32 kaarten voor het smousjassen*).

jasmijn', v. –en (Fr. jasmin, oorspr. Perz.-Arab.: *sierheester met sterk riekende witte bloemen* uit N.-Am.; Lat. philadelphus; *de bloem*): *met – begroeid*; **–geur**, m. –en.

Ja'son, m., aanvoerder der Argonauten.

jas'pis (Gr.-Lat. *veelkleurig, hard edelgesteente*) **1** (voorwerpsn.), m. jaspissen; **2** (stofn.), o.

I. jas'sen, jaste. h. gejast (*smousjassen*).

II. jas'sen, jaste, h. gejast (*aardappelen schillen* eig. *van de jas of het omhulsel ontdoen*).

III. jas'sen, jaste, h. gejast (Fr. chasser; Z.-N. *wegjagen*).

jas'senkamer, v. –s (*bewaarplaats voor de jassen enz. in een société enz.*; *vestiaire*); **–knecht**, m. –s (*bediende in de jassenkamer*).

jas'spel, o. (*kaartspel*), zie smousjassen.

ja'tagan, m. –s (*kromme Turkse dolksabel*).

ja'ti, onjuist voor Djati(boom).

I. jat, v. jatten (Barg., oorspr. Hebr. *hand*).

II. jat, v. jatten (Fr. jatte; Z.-N. *koffiekop*); (j = zj); volkst.

jat'ten (Barg. *gappen*); **jat'ter**, m. –s.

Ja'va 1 o. (*Soenda-eiland*); – is 4 × ons land; de inheemse bevolking van Java bestaat uit Soendanezen (W.-Java), die Soendanees, Batavianen, die Bataviaas Maleis, Javanen (in geheel Midden-Java en gedeelten van West- en Oost-Java), die Javaans en Madoerezen (op Madoera en in Java's Oosthoek), die Madoerees spreken; **2** Java-koffie, -suiker enz.

Javaan', m. Javanen.

Javaans' **1** bn. ([*als*] *van, uit, in, eigen aan, betrekking hebbende op Java of op de Javanen*): *de –e taal*; **2** o. (*de taal*); ook Javaas: *de Javase bank*; **3 –e**, v. –n (*vrouw, meisje van het volk der Javanen*).

Ja'va-koffie, v. (*koffie van Java*).

javelijn', v. –en (Fr. javeline; lit. t., vero. *werpschicht*). (j = j).

jawel', bw. (*ja toch*): *–, het was te laat*; *–, hij was het*, inderdaad, wezenlijk; zie ja.

ja'woord, o. (*toestemming* [inz. *van ouders, voogden of*] *van het meisje tot verloving of huwelijk*): *het – geven, krijgen*.

jazz(band), v. (Eng.-Am. [Jazz = eigennaam, band = orkest]: 1 *moderne dansmuziek*; 2 *de instrumenten hierbij* en dan mv. –s): 1 *een woeste –*; 2 *een luxe- –, extra mooi*.

Jeanne d'Arc', v.; zie Maagd v. Orleans.

Jean pota'ge, m. –s; zie Jan Potage.

jee, tw. (euphemisme: *Jezus*): *o –, o jeetje*, uitroep van teleurstelling, ook klacht; *o – neen! o – ja! o – gerust hoor!* bij afwijzing of geruststelling.

Jef, m. (Z.-N. *afkorting van Jozef*); l. sjef.

je'gens, vz. (*ten aanzien van*): *onze plichten – ons zelf*; *lief zijn – iem.* Opm. *Jegens* wordt onderscheiden van *tegen*, als wijzende op een meer vriendschappelijke betrekking.

Jeho'va, m. (bastaardvorm v. Jahwe: God).

jek'ker, m. –s, jekkertje (*korte gesloten overjas van zware stof van bootslieden en matrozen*; *ruime wollen damesmantel*).

jelui', vnw. (*je-lieden*); zie jullie.

Je maintiendrai', Fr. Ik zal handhaven, devies v. d. Oranje-Nassau's en v. ons wapen.

je'menie, tw. (uit Lat. Jesu Domine: *bastaardvloek*), ook: *jemie, jeminie*; *o – joosje!* uitroep van verwondering.

jene'ver 1 v. (1 *sterke drank, geestrijk vocht, dat geur en smaak gedeeltelijk ontleent aan de jeneverbes*; 2 *een glas, fles –*; 3 *de „drank"*): 1 *– stoken*; *– drinken*; *gebeide, dubbelgebeide –*, op beien (bessen), of op een dubbele hoeveelheid daarvan overgehaald; 2 *twee –*;

3 *de oorzaak van de armoede? de –! in de –*, beschonken; **2** m. (*jeneverboom, -struik, -bes*; Lat. juniperus communis; gew. Z.-N. *aalbes*); **–achtig,** bn., bw.

jene'verbes, v. –bessen (*blauwzwarte bes van de jeneverstruik; jeneverstruik*; ook Z.-N. *aalbes*); **–fles,** v. –flessen; **–lucht,** v.; **–moed,** m.; **–neus,** in bet. 1 m., in bet. 2 m. en v. –neuzen (*drankneus, rode neus; persoon met zo'n neus*); **–stoker,** m. –s; zie brander; **–struik,** m. –en (*struik, heester, die de jeneverbessen oplevert*; Lat. juniperus communis; Z.-N. *aalbeziestruik*); zie gebeid.

jen'gelen, jengelde, h. gejengeld (*drenzen, schreiend om iets dwingen*): bij verg.: *de bel jengelde*, zeurig luiden.

Jen'ner, m., Eng. geneeskundige, invoerder der vaccinatie, 1749–1823.

jenof'fel, v. –s (*anjelier, genoffel*). (j = zj).

jent, bn., bw. (Fr. gent: *vlug, aardig, net*), vero.: *en de nachtegaal – zong vrolijk.*

jeremia'de, v. –n en –s (Fr. jérémiade; dikwijls spott.: *klaaglied, jammerklacht*, naar de *Klaagliederen van den profeet Jeremias* 627–570 v. C.); **jeremiëren** (*jammeren, weeklagen*). (j = j).

Je'richo-roos, v. –rozen (*kruisbloemige woestijnplant met langgesteelde bladeren, naar de stad v. die naam in Palestina, die bij droogte sterk inkrimpen en na bevochtiging weer ontplooien*; Lat. anastatica hierochuntica).

jersey, v. –s (Eng. *trui, nauwsluitend tricotbuis, voor roeiers enz.*; ook: *damesdracht*).

Jeru'zalem, o. (Hebr. woning des vredes: *later hoofdstad van Juda*): *– is de heilige hoofdstad van het Joodse land vóór de splitsing van het rijk onder Roboam in 795 v. C.*, bedevaartplaats van Joden, Christenen en Mohammedanen; – werd in ± 586 v. C. door Nebucadnezar verwoest, later opgebouwd en in 70 n. C. nogmaals verwoest door de Romeinen onder Titus; zegsw. *het is hier de verwoesting van –*, een vreselijke warboel; *hij is een vreemdeling in –*, [a]) voelt zich in dat gezelschap niet thuis, [b]) weet nergens van, z. Luc. 24 : 18; *het nieuwe –, het hemels –*, [a]) godsrijk, [b]) de hemel.

Jeru'zalemmer, m. –s (*zijdenhemdje*).

I. Jet, v. (*Henriette*).

II. jet, zie get.

jettato're, m. en v. –s (It. *mens met een boze blik* [= jettatura], *die daarmee onheil veroorzaakt*). (j = dsj).

I. jeu, v. (Fr. jus = vleessap: *vleesnat, jus; saus*), fig. *met veel –*, drukte; l. *zjeu.*

II. jeu, o. (Fr. *spel*): *– de hazard*, hazardspel, z. ald.; *– de mots*, woordspeling; Fr. uitspr.

jeugd (1 *jonkheid; het jong zijn*; 2 *de jonge leeftijd; de eerste tijd van het bestaan*; 3 *jeugdige personen*: [a]) van jonkmans en jongedochters, [b]) van jongelingen, de jongelingschap, [c]) van kinderen; 4 Z.-N. *kracht*; 5 Z.-N. *vleesnat*): 1 *hij kent geen –; haar – verging; een jeugdje v. e. meisje*, vol frisheid en jeugd; 2 *in zijn –*, jonge jaren; *in de prille –*; 3 [a]) *de strijkstok ging, de – sprong hoog en laag*; [b]) *de studerende –*; [c]) *onderwijzer der –; de dartele –*; 4 *daar zit geen – in*; 5 *de – is er uit*; zie jus **II.**

jeugd'herberg, v. –en (*gebouw, waar jonge mensen goedkoop nachtverblijf en maaltijden kunnen krijgen*): *de – „De Bijenkorf"*.

jeugd'herinnering, v. –en.

jeug'dig 1 bn. (1 *jong van jaren*; 2 *de eigenschappen vertonende van de jeugd*; 3 *nog niet lang bestaande*; 4 *van de jeugd te verwachten*; 5 *gelijk aan hetgeen de jeugd past*; 6 *in de jeugd bedreven*): 1 *ten aanzien van –e personen*; 2 *er nog – uitzien; een – grijsaard*, [a]) nog jong van hart, [b]) iem., die vroeg grijs is; 3 *een nog –e instelling*; 4 *in –e overmoed; – vuur*; 5 *een –e kleding*; 6 *–e onbezonnenheden*, [a]) in de jeugd bedreven, [b]) z. bet. 4, aan de jeugd eigen; nog: Z.-N. *– vlees*, sappig, mals; **2** bw. (1 *op jonge leeftijd*; 2 *als in de jeugd*; 3 *gelijk het aan de jeugd staat*): 1 *– gehuwd*; 2 *het hart slaat nog – na zestig jaren*; 3 *de hoed staat –*.

jeug'digheid, v. in bet. 1 –heden (1 *aan de jeugd eigene zaak*; 2 *jongheid in uiterlijkheid en gedrag*): 1 *de kleine vreugden en –heden van de volksmeisjes*; 2 *een vrouw op jaren, maar nog vol –*.

jeuk, m. (*kreveling, kriebeling, kriemel*).

jeu'ken, jeukte, h. gejeukt (1 onpersoonlijk ww. *jeuk gevoelen*; 2 *een gevoel van jeuk geven, krieuwelen*; 3 *een onweerstaanbare drang gevoelen tot*): 1 *'t jeukt me op de rug*; 2 *mijn arm jeukt; –de uitslag*; 3 *mijn vingers –*, begerig [a]) om te schrijven, [b]) om te slaan; *mijn maag jeukt* (of: *de maag jeukt mij*), honger hebben.

jeu'kerig, bn. (1 *gejeuk veroorzakende*; 2 *jeuk gevoelende*; ook wel: *lust gevoelende*): 1 *een – puistje*; 2 *–e vingers*; **–heid,** v.

jeu'king, v. –en: *– voelen.*

jeuk'te, v. (*jeuking, gejeuk*); **–ziekte,** v. –n.

jeu'ne premier', m. (Fr. toneel: *eerste minnaar*).

jeunes'se dorée', v. (Fr. eig. *vergulde jeugd*; d. i. *de voorname rijke jongelui*).

jeux floraux', zie bloemenspelen.

Jezuïet', m. –en (Lat. Jesuita: *lid der sociëteit van Jezus*); lees *Jeezu-iet'*.

Jezuïe'tenkerk, v. –en (*kerk der Jezuïeten; kerk in de Jezuïetenstijl*); **–klooster,** o. –s; **–kruis,** o. –en (wapenk. *kruis van keel met breeduiteenlopende armen*); **–orde,** v.: de – is in 1534 gesticht door den H. Ignatius de Loyola en in 1540 goedgekeurd door den Paus; **–stijl,** m. (*bouwstijl door de Jezuïeten in de 17e en 18e eeuw* inz. *gebruikt voor hun kerken, zich kenmerkend door overlading en barokke vormen, maar uitmuntend door practische ruimteverdeling*). (zuïe = zu-ie).

Jezuïe'tisch, bn., bw. (*van, volgens de* [*leer der*] *Jezuïeten*): *de –e beginselen.*

Jezuïtis'me, o. (*de leer, de geest der Jezuïetenorde*); minder juist *Jezuïetis'me.*

Je'zus, m.; Gr.-Lat., oorspr. Hebr., de goddelijke Stichter van het Christendom; *de Sociëteit van –*, de Jezuïetenorde; *het kind(eke) Jezus*, Jezus als kind; *de (zoete) naam Jezus*; zie Christus en **I.H.S.**

jicht, v. (*ziekte zich voornamelijk kenmerkend door pijn in de gewrichten*); **–aanval,** m. –aanvallen.

jich'tig, bn. (*met jicht gekweld*): *–e ooms en tantes*; fig. *knorren als een –e fagot; –e vingers*; als bw. *de ijzeren bouten der vlaggestokken kermden –*; **jich'tigheid,** v.

jicht'knobbel, m. –s (*door jicht veroorzaakte zwelling aan de gewrichten*).

jid, m. jidden (Barg. *Jood*).

jid'disch, jid'disj, o. (*Joods-Duits*).

jij, pers. vnw. (*gij*; spreektaal en gmz.).

jij'en, jijde, h. gejijd (*met jij toespreken*).
jin'go, m. jingo's (*dweepziek Eng. patriot*).
jingoïs'me, o. (*Eng. chauvinisme*).
ji'oe-jit'soe, o.; zie djiu-djitsu.
Joan'nes, m.; zie Johannes.
I. Job, m., Bijb. **1** de zwaarbeproefde man Gods uit het naar hem genoemde bijbelboek; zegsw. *zo arm als* –, straatarm; *zo geduldig als* –; **2** het bijbelboek.
II. job, m. (*baantje*) volkst.
jobber, m. –s (Eng. *dagloner*; *beunhaas*; *knoeier*; *beursspeculantje*; ook: *beursman, die zich met een speciaal fonds bezighoudt*; Noord-Amerika: *groothandelaar*).
Jobs'bode, m. en v. –n (*ongeluksbode*; zie Job); **–geduld,** o. (*onuitputtelijk geduld*); **–tijding,** v. –en (*ongelukstijding*).
Joche'bed, v., Bijb. de moeder van Mozes.
jo'chie, o. –s (*jongetje*); zie jog.
jockey, m. –s (Eng. *rijknecht*; *voorrijder*; *beroepsrijder, pikeur, renpaardberijder*); **––club,** v. –s ([*besloten*] *gezelschap van liefhebbers van paarden en rensport*; *club te Parijs*; *een parfum*); **––pet,** v. ––petten (*pet met grote bol en brede klep*). (j = zj).
jocris'se, m. –n (*type, in oude Fr. kluchten, van een uiligen knecht*; *sul*).
jo'delen, jodelde, h. gejodeld (*eigenaardige wijze van zingen der bergbewoners, karakteristiek door het snelle overgaan van borsttonen in koptonen*); ook, joedelen.
Jo'den, m. mv. (eig. Judaeërs); zie Jood.
Jo'denbuurt, v. –en (*buurt, welke in hoofdzaak of uitsluitend door Joden wordt bewoond*; *de bewoners*); verg. ghetto; **–dom,** o. (*de gezamenlijke Joden*; *de Joodse denkwijze, leer*; *de Mozaïsche leer*); **–genoot,** m. –genoten (*Jood geworden heiden*; *proseliet*); **–kerk,** v. –en (*synagoge*): *een leven als in een* – of *het lijkt hier wel een* –, gezegd, wanneer ergens allen door elkaar schreeuwen; **–kerk'hof,** o. –hoven (*begraafplaats der Joden*): *op een* – *staan de grafstenen overeind*; **–kers** of **–kriek,** v. –en (*tot de familie der nachtschaden behorende sierplant*; Lat. physalis); **–lijm,** v.; **–pek,** o.; zie aardpek.
Jodin', v. Jodinnen, Jodinnetje (*Joodse vrouw, Joods meisje*).
jo'dium, o. (v. Gr. ioei'des = violet; *metalloïde naar de violette kleur v. d. damp, door Courtois 1812 ontdekt, in de natuur voorkomende* o.a. *in zeewater gebonden aan metalen* en *i. d. schildklier van zoogdieren in een ingewikkelde verbinding*); **––tinctuur,** v. (*oplossing v. jodium in alcohol*).
jodoform', o. en v. (*ontsmettende jodiumhoudende koolstofverbinding, geel en sterk riekend*); **jodoform'gaas,** o. (*gaas, gedrenkt in jodoform*).
joech'jachen, joechjachte, h. gejoechjacht (*verward schreeuwen, roepen*), gew.
joe'delen, joedelde, h. gejoedeld (*jodelen*).
Joel, m. (Z.-N. *winterfeest voor Kerstmis*); zie Joelfeest.
joe'len, joelde, h. gejoeld (1 *zich luidruchtig, druk en dartel gedragen*; 2 *met vrolijk geluid en gebaar zijn vreugde uiten*; 3 scheepst. *op commando een juichkreet* [*hoezee, hoezee*] *aanheffen*; 4 *gieren, huilen*; 5 *joelend klinken, ruisen*): 1 *het schreeuwen en – van de kinderen*; soms ook: zich joelende bewegen, *het woelt en joelt er op de straten*; 2 *de straat loopt vol, men joelt, de klokken gaan*; 3 *driemaal „hoezee"* –; 4 *de joelende vlammen*; 5 *in de verte joelde het geroep*.
Joel'feest, o. –en (*groot Germaans-heidens winterfeest, 22–25 Dec.*): in Zweden heet het Kerstfeest nog –; zie Joel.
joe'pen, joepte, h. gejoept (*springen*): *de hond joepte den matroos na in de boot*.
jog, o. (*jongetje*): *een aardig* –; ook, joggie.
Johan'nes, Joan'nes, eigennaam; zie doper, Pathmos en Sint-Jan.
Johan'nesberger, m. (*een Rijnwijn naar Johannesberg in Nassau*; *glas, fles* –).
Johan'nesbloed, o. (*Duitse cochenille, een soort van purperrode schildluis*).
Johan'nesbloem, v. –en (*grote madelief*).
Johan'nesbrood, o. (*de vrucht van* ceratonia siliqua).
Johan'nes de De'o: *broeders van* – · –, zieken-oppassers en -verplegers.
Johan'neskever, m. –s (*rozenkevertje*; *bladsprietig kevertje*; ook, *Junikevertje*; Lat. phyllopertha horticola).
Johan'nesridder, Johanni'ter-ridder, m. –s; zie Johanniter-orde.
Johan'nes-wormpje, o. –s (*glimwormpje, lichtend kevertje*).
Johanni'ter-orde, v. (gesch. *orde van St.-Jan of der Johannesridders*, ontstaan in de 11e eeuw met het doel zieken te verplegen, patroon was Johannes de Doper (zie Hospitaalridders); later met een militair karakter om haar strijd tegen de ongelovigen; 1309–1530 op Rhodus en daarna op Malta (Maltezer ridders); door de overgang van Malta aan Frankrijk 1798 verloor zij haar karakter).
John Bull, m. (Eng. eig. *Jan Stier*; *de verpersoonlijking van Engeland*).
jok, m. (*boert, scherts*; *grap*).
jo'ken, jo'kerig, zie jeuken enz.
jok'kebrok, m. en v. –brokken (*iem., die* [*veel*] *jokt*; *leugenaar*).
jok'ken 1 jokte, h. gejokt (1 *boerten, schertsen*; *gekheid maken*; 2 verzachtend: *liegen*): 1 *met – en boerten werd de avond gesleten*; *zonder* (of: *buiten*) –, [a]) zonder gekheid, [b]) naar waarheid; 2 *je jokt het*, dat is niet waar; Z.-N. nog: *jeuken*; **2** m. –s, jokkentje (*leugen*): *een klein jokkentje*; **jok'kenaar,** m. –s (*leugenaar*); v. **–aarster,** –s.
jokkernij', v. –en (*boert, scherts*): *schalke* –.
jok'sel, o. (Z.-N. *jeukte*).
jol, v. jollen, jol'letje (*klein, licht roei- of zeilvaartuig, lichte sloep*).
jo'len, h. gejoold (*gekheid, pret maken, joelen*).
jo'lig 1 bn. (1 v. personen: *vol vrolijkheid en opgewektheid*; *de pret beminnende*; 2 v. zaken: *uitgelaten*; *prettig, pleizierig*): 1 *het –e Dikkertje*; *een –e broer, een leuke vader*; 2 *in –e stemming*; *een – feest*; **2** bw. (*op jolige wijze*); **jo'ligheid,** v.
jolijt', v. (*vreugde, vrolijkheid, pret*). (j = zj).
jol'leman, m. –mannen (*iem., die met een jol vaart* inz. *iem., die als beroep ergens overzet*).
jol'len, jolde, h. gejold (*zacht kreunen*).
Jo'nas, m. Bijbel, profeet ten tijde van Jeroboam II, 825–782 v. C.; zegsw. *het lot valt op* –, hij is altijd de ongelukkige; *kijken als – in de walvis*, bedrukt, verslagen; zie:
jo'nassen, jonaste, h. gejonast (jongensspel: *iem. aan armen of benen of in een deken horizontaal houden en dan opwippen en weer opvangen, onder het zingen van*: Toen Jonas

in de walvis zat, [soms gevolgd door: toen was hij verzopen en toch of: nog niet nat] van één, van twee, van drie): *iem.* –.

Jo'nathan, m. **1** Bijbel: de oudste zoon van koning Saül, ± 1020 v.C., de boezemvriend van David; *David en* –, twee onafscheidelijke vrienden; zie 2 Samuel 1 : 26; **2** *broeder* –, de Verenigde Staten.

jong 1 bn. (v. personen: 1 *onbejaard*; in de vergrotende en overtreffende trap: *minder levensjaren tellend dan de anderen*; van kinderen: *pasgeboren*; 2 *nog niet lang ontkiemd, gegroeid enz.*; *vers*; 3 *jeugdig, nog niet gevorderd*; 4 *voortkomende uit, blijk gevende v. iems. jonkheid*: *dartel overmoedig*; 5 *nog in het tijdperk der jeugd*; 6 *nog niet verouderd*; 7 *uit de laatste tijd*; ook: *betrekkelijk kort bestaande*; 8 Z.-N. *ongehuwd*): 1 *één er van was nog heel* –, *zeventien jaar misschien*; –*e boeren*; *het* –*e Holland*, het opkomend geslacht; *zijn broer, veertien jaar* –*er dan hij*; *ik kreeg een* –*e spruit*; zelfstandig: *ze heeft wat* –*s*; 2 –*e benen*, nog lenig; *van jongsbeen af*, van kindsbeen; in toepassing op dieren: *een* –*e merel*; –*e erwten*, vers; –*e groenten*, van het nieuwste gewas; 3 *in mijn* –*e jaren*; *van* –*s af*; 4 –*e dwaasheden van studenten*; 5 *wat had ik, toen ik* – *was*; *er niet* –*er op worden*, op zichtbare wijze verouderen; 6 *het* –*e paar*; 7 *een* – *student, advocaat*; *de* –*ste berichten*; *van jonge(r) dagtekening*, uit een late (latere) tijd; *de* –*ste geschiedenis*, van het laatste verleden; *het* –*ste vaarwel*, v. e. stervende; *de* –*ste dag*, de dag van het laatste oordeel; 8 Z.-N. *hij blijft maar* –; nog: – *bier*, vers, onbelegen bier; **2** bw. (*op de wijze v. e. jeugdig persoon*): *zij doet nog zo* –; **3** o. –en (1 *jongen, knaap*; Z.-N. ook *meisje*; 2 *kleintje v. dieren, jong dier*): 1 *zeg* –, *kom jij eens hier*; wisselvorm jo, jonk; verkl. jongske, jochie, jonkie, joch; Z.-N. *een lief* –; 2 *een kat met* –*en*.

jongedoch'ter, v. –s (*ongehuwde vrouw, vrijster*; Z.-N. ook: *pasgeboren meisje*).

jonge(n)heer', m. jongeheren.

jongejuf'frouw, v. –en (*meisje uit de nette stand*; *aanspreekvorm van jonge meisjes door de dienstboden*; met oude: *ongehuwde vrouw, oude vrijster*).

jon'geling, m. –en (*jongmens, jong manspersoon, jonkman*); –**schap,** v. (1 *de leeftijd, waarin men jongeling is*; 2 *de gezamenlijke jongelingen*): 1 *de gelukkige dagen der* –; 2 *de academische* –.

jon'gelingsdroom, m. –dromen; –**jaren,** o. mv.; –**vereniging,** v. –en: *een christelijke* –.

jongelui', jongelie'den, m. mv. (*jongelieden* inz. *de volwassen kinderen ten opzichte van de ouders en grootouders*; ook: *een verloofd paartje*; *jonge mannen*; *studenten*).

jon'gen 1 m. –s, jongetje (1 *kind v. h. mannelijk geslacht*; *knaap*; 2 vertrouwelijk: *vriend*; *man*; 3 *leerjongen, knechtje*; 4 O.-I. *huisbediende op Java*): 1 *hij heeft twee* –*s en drie meisjes*; *een ondeugende* –; 2 *wat zeg jij er van, oude* –? vertrouwelijk voor vriend; *dat zijn* –*s van Jan de Witt*, stoere mannen, als de matrozen uit de dagen van dien Raadpensionaris; (of: als de soldaten v. Jan v. Weert); 3 *scheeps*–, *kajuits*–, *koks*–, *loop*–, *krullen*–; 4 *huis*–, *stal*–; **2** tw. (*uitroep van verwondering, verrassing*): –, –, *wat ben ik blij!* ook: sjonge, sjonge; **3** onze kat jongde, h. gejongd (*jongen werpen*).

jon'gensachtig, bn., bw.

jon'gensgek, v. –gekken (*meisje, dat gek is op* [*de*] *jongens, het gezelschap van jongens zoekt*).

jon'gensmuisjes, o. mv. (*gekartelde muisjes, die aangeboden worden bij de geboorte v. e. jongen*); verg. meisjesmuisjes.

jon'genspak, o. –pakken; inz. –**pakje,** o. –s.

jon'genswerk, o. (*werk* [*als*] *van een jongen*: *probeersel, knoeiwerk*).

jon'ger, m. –s, –en (*leerling*): *leid mij tot uw klein gezin als een trouwen* – *in*; *de* –*en*, de 12 voornaamste leerlingen van Jezus, de Statenbijbel bezigt *discipel(en)*.

jon'getje, o. –s (*kleine jongen*); zie jog.

jongezoon', m. –s (Z.-N. *pasgeboren zoon*).

jong'geborene, m. en v. –en (*pasgeboren kind*): *de hulpeloosheid van een* –.

jong'gehuwde, -getrouwde, m. en v. –n (*iem., die pas voor korte tijd in 't huwelijk getreden is* inz. in het mv.).

jonggezel', m. –gezellen (*vrijgezel*).

jongleur', m. –s (Fr. *evenwichtskunstenaar, werp- en vangkunstenaar*). (j = zj).

jongmaat'je, o. –s (*jeugdige handlanger, hulp, die tevens in het ambacht wordt opgeleid*; *leerling bij enig ambacht*).

jong'man, m. –mannen, –s (Z.-N. *vrijgezel*).

jongmens', o. jongelieden, jongelui (*jonge man* in het alg.; in het mv. ook in de bet. van jonge mensen van beiderlei geslacht).

jongs, van – af, bw.: *hij was van* – *af ziekelijk en zwak*, v. d. prille jeugd af.

jongs'ke, jongs'ken, o. –s (*kleine jongen, knaapje*), spreekt.; zie jochie.

jongstle'den, bn. (*laatstleden*); zie **jl.**

jonk, v. –en (Java: djong; *Oosters*, [*veelal bepaaldelijk Chinees*] *vaartuig, voor en achter hoog oplopend, met twee roeren, een aan elke kant, en drie masten*).

jon'ker, m. –s, jonkertje (middeleeuwen: *de oudste zoon v. den edelman*; in het alg. *een jong edelman*; *een adellijk manspersoon*; *niet getitelde edele, spreektaalvorm voor Jonkheer*; *aanstaand officier bij het leger of op de vloot, aanspreekvorm van de cadetten der Kon. Mil. Academie, en van de adelborsten der Kon. Ned. Marine*): *een kale* –, arme edelman; –**achtig,** bn., bw.

jon'kervis, m. –vissen (*regenboogvis*).

jonk'heer, m. –heren (middeleeuwen: *nog niet geridderd, adellijk jonkman*; *praedicaat vóór de voornaam van de getitelde edelen*; ook: *iedere niet getitelde edele*); -**stitel,** m. –s.

jonk'heid, v. (1 *het jong zijn*; *jeugdige leeftijd, gering jarental*; *de jeugd*; 2 verzamelwoord: *jeugd*; 3 Z.-N. *jonge man of vrouw*): 1 *de dagen der* –; *in de* –; 2 *de* – *van een dorp*; 3 Z.-N. *vader is nog als een* –.

jonk'man, m. –s, jongelieden, jongelui (*jongeling, jonggezel*; *ongehuwd persoon van het mannelijk geslacht*): –**vrouw,** v. –en; zie freule; –**vrou'welijk,** bn., bw.

jon'nen, jonde, h. gejond (Z.-N. *gunnen*).

jonst, v. (Z.-N. *gunst*).

jonquil'le, v. –s (Fr. *gele narcis*; Lat. narcissus jonquilla).

I. Jood, m. Joden (*Israëliet*): het woord ontstond uit *Judaeër* (u = oe); na de Bab. ballingschap gebruikt, vóór die tijd, na Mozes, *Israëliet*, en vóór dezen *Hebreeër*; *de wandelende* –, Ahasverus.

II. jood, o. (*jodium* inz. in samenst.):

–verbinding; besmeer uw tenen met –.
Joods 1 bn., bw. ([*als*] *van, eigen aan, betrekking hebbende op een Jood, de Joden, de Mozaïsche leer*): *het –e land*, Palestina; *het –e volk*; **2** o. (*de Joodse taal*).
I. jool, m. (*bloed, hals; halve gek, zotskap*, vero., Z.-N.): *A? was Klein-Duimpje; B? de Sparrewouwer Reus; C? was een –.*
II. jool, m. jolen (*luidruchtig feest, vooral onder studenten; joligheid, pret*): *een studenten-rij–, een kroeg–*; zie donderjool.
joon, v., ook o. jonen, joontje (1 *op het water drijvend tonnetje met daaruit oprijzende stok*; 2 *boei- of bakenton op de beug*): 1 *twee zwarte jonen wezen het vaarwater aan*; 2 een – met rood vlaggetje wijst elke dreg aan, waarmee de beuglijn wordt vastgelegd.
I. joop, v. jopen (*de haagdoorn of meidoorn; zijn vruchten; rozebottel*; ook: *appelsoort, vermoedelijk naar de rode kleur*).
II. Joop, Jo'pie, m. (*jongensnaam voor Jozef*).
I. Joost, m. (*mansnaam*; Lat. Justus = de rechtvaardige): *– van den Vondel.*
II. Joost, Joos'je, o. (*Chinese duivel, godheid*; ook: *het beeld er van*), m.: zegsw. *dat mag Joost weten* (of: *Joost weet*), dat mag de duivel weten, dat weet geen mens.
jo'penbier, o. (soorten) –en (*zwaar Duits moutbier, zo geheten naar een straat in Danzig of omgekeerd*).
Jordaan' 1 m. en v. (*hoofdrivier van Palestina*): de – ontspringt op de W.-helling van de Hermon, loopt door het meer van Genesareth of van Tiberias naar de Dode Zee; **2** v. (*volksbuurt in het W. van A'dam; de bewoners*); **–daans,** bn., bw.; **–da'ner,** m. –s (*bewoner van de Jordaan in Amsterdam*).
jor'den, m. –s (*onnozele, domme jongen*).
Jo'ris, St.–; zie Sint-Georgius; **Jo'ris Goed'bloed,** m. (*type van den sukkel*).
Jormungand', m. Germ. myth. de Midgardslang, door Thor gedood bij de wereldbrand, het, het heelal ringvormig omgevende, zinnebeeld van de Oceaan.
Jo'seph, zie Jozef; **Josephi'ne,** v. –s (*meisjesnaam*); ook, Jozefi'ne.
Josephi(ni)s'me, o. (*kerkelijk-staatkundig stelsel, volgens welk de kerk in niet zuiver geestelijke aangelegenheden aan de staat ondergeschikt is*; ong. *bureaucratische bemoeizucht met kerkelijke aangelegenheden* naar keizer Jozef II, 1765–'90, zoon v. Maria Theresia).
jo'ta, v. jota's (*de Gr. letter i*, overeenkomende met *jôd* in 't Hebreeuws; in het N.-Testament gebezigd in toepassing op de kleinste letter van het Hebr. alphabet): zegsw. *geen – (noch titel), niet een –*, niet het minste; *op een –*, op een prik, verg. Matth. 5 : 18.
Jo'tenheim, o., Germ. myth. het land der Reuzen of Joten, de vijanden der Asen.
jou, pers. vnw. v. d. 2e persoon enkelv., voorwerpsvorm, spreekt., gmz.: *is dit van –?* vocatief in plaats van jij: *– ezel!*
jou'en, joude, h. gejoud (*met jij en jou toespreken*): *iem. jijen en –*, familiaar met iem. spreken en omgaan.
jouïsseren, gejouïsseerd (Fr. *genieten*). (jou = zjoe).
jou'le, v. (*eenheid van arbeid, electriciteit en magnetisme*, naar den Eng. natuurkundige James Prescott Joule 1818–1889).
jour, m. –s (Fr. *dag; ontvangdag*); zie ajour.
journaal', o. journalen (Fr. journal: *dagregister van den scheepsgezagvoerder*; boekhouden: *een der hoofdboeken van den koopman, ten doel hebbende de geldtotalen, blijkende uit de hulpboeken, zodanig te schrijven, dat deze gemakkelijk naar het grootboek overgebracht kunnen worden; dagboek; geschiedverhaal in de vorm v. e. dagboek; tijdschrift; weekoverzicht in de bioscoop*). (j = zj).
journaal'post, v. –en (*post in het journaal, die op een post in de hulpboeken steunt*): *–en trekken.*
journali'seren, gejournaliseerd (*journaalposten trekken*); (s = z); **–nalist',** m. –en (Fr. *dagbladschrijver, -redacteur*); **–nalistiek',** **1** v. (*dagbladschrijverij; het dagbladwezen; de wereld der periodieke pers; het werk, beroep, de loopbaan v. den of een journalist; de gezamenlijke journalisten; de dagbladpers*); **2** bn., bw. (*van of behorende tot de journalisten of de journalistiek*): *de –e loopbaan*; (j = zj); Fr. journalistique, v.; ook, journalis'me.
I. jouw 1 m. (*uitjouwing, bespotting*); **2** tw. (Z.-N. uitroep van blijdschap); **3** m. –en (Z.-N. *goed schot, goede worp*).
II. jouw, bez. vnw. (*uw*): *is dit – boek?*
jou'wen, jouwde, h. gejouwd (klankn. *naschreeuwen* [*honend*]); zie uitjouwen.
joviaal', bn., bw.; jovialer, –st (Fr. jovial [Lat. jovialis = onder invloed van de planeet Jupiter, oorsprong v. vreugde]: *gulhartig; opgeruimd, blijmoedig*): *er heerst een –ale geest; hij schudde mij – de hand.*
jovialiteit', v. (Fr. *gulheid, vrolijkheid, blijgeestigheid, opgeruimdheid*). (j = zj).
joyeu'se entrée', v. (Fr. gesch. *blijde incomste; aanvaarding der regering en bezwering der privilegiën; naam van een charter, door hertog Wenceslaus in 1355 gegeven, dat de nieuwe hertogen van Brabant eerst moesten bezweren, vóór zij Brussel binnentogen*).
Jo'zef, m. Bijbel, **1** de zoon van aartsvader Jacob en van Rachel, werd door zijn afgunstige broeders aan Midianietische kooplieden verkocht, (Dothan), kwam aan het hof van den Pharao en werd onderkoning van Egypte, ± 1500 v. C.; zegsw. *een kuise –*, een man rein van zeden; *hij staat er als –, de dromer*, als een suffe knaap; **2** de man van Maria, de pleegvader van Jezus; zegsw. *de rechte, de ware –*, de man, die voor het meisje bestemd is; *als de rechte – maar komt, dan zal Maria wel volgen*, als de man harer keuze maar komt, zal het meisje het jawoord wel geven; zie Sint–; **3 jo'zef,** m. (*soort van Frans dun papier*).
ju 1 tw. (uitroep om een dier inz. een paard aan te zetten): *– – paardje, met je vlassen staartje!* **2** m. ju's (Z.-N. *paard*[*je*]).
jubee', o. –s (Fr. jubé: *zanggalerij of oksaal vóór het hoogkoor*); zie dokzaal. (j = j).
ju'bel, m. –s (*jubelkreten, gejuich, gejubel; feestvreugde; jubelfeest*): *er ging een – op.*
ju'belen, jubelde, h. gejubeld (oorspr. Hebr. *vreugdekreten aanheffen, in luide, vrolijke klanken uitbundige vreugde uiten; iets jubelend uitbrengen*; scherts. *een jubilé vieren*): *het volk jubelde den overwinnaar tegen; prachtig! jubelde Loe.*
ju'belfeest, o. –en (*herinneringsfeest op het 25e, 50e, 75e enz. jaar van het bestaan van een school, instelling enz.*); **–jaar,** o. –jaren (1 *jaar, waarin een jubelfeest valt*; 2 bij de

Israëlieten: *elk 50e jaar, waarin het land moest rusten en elke Israëliet, die zijn land verloren had, dit weer terugkreeg, terwijl zij, die zich voor schuld hadden moeten verkopen, de vrijheid terugkregen*; 3 R.-K. *het eerste jaar ener eeuw sedert 1300*; later: *ieder 25e jaar*): 1 *het – van Neêrlands vrijheid*; 2 *het Mozaïsche –*; 3 *buitengewoon –, waarin allerlei aflaten kunnen verdiend worden.*

jubila'ris, m. jubilarissen (Lat. jubilarius: *iem., die een jubilé viert*); **–laresse,** v. –n.

jubil(a)e'um (Lat.), o., (Ned.) –s; (Lat.) jubil(a)ea; **jubilé'** (Fr.), o. jubilé's; **jubilee'** (Z.-N.), o. –s (*jubeljaar* inz. *R.-K. kerkelijk feest; jubelfeest, herinneringsfeest, feestdag*).

jubileren, gejubileerd (Fr. [Lat. jubilare]: *jubelen, juichen; een jubelfeest vieren*).

jucht', **jucht'leder,** **jucht'leer,** o. (vermoedelijk Tartaars-Russisch: *week, lenig, waterdicht rood leder, van jonge-runderhuiden*); **–leren,** bn. (*van juchtleder*).

Ju'da 1 m. vierde zoon van Jakob, den aartsvader, en Lea; **2** o. Judea; **3** het rijk van – of der *Twee stammen* (Juda en Benjamin) met Jeruzalem als hoofdstad, had 20 koningen van Ro'boam of Reha'beam, Salomons zoon, 975 v. C. tot Zedeki'a, in 586 v. C., door Nebucadnezar, met de meeste bewoners naar Babylon weggevoerd.

Ju'das 1 m. Bijbel: leerling v. Jezus, naar zijn geboorteplaats bijgenaamd Iscarioth; – verried zijn Meester voor 30 zilverlingen, ± *f* 48; **2 ju'das,** m. judassen (fig. en scherts. *penningmeester; valse vriend, verrader; ellendeling; treiteraar, plager*).

ju'dasbaard, m. –en (*rode baard*); **–groet,** m. –en (*valse groet*); **–haar,** o. –haren (*rood haar*); **–kus,** m. –kussen (*verraderlijke kus*); zie Lukas 22 : 47–48; **–lach,** m. (*valse lach*); **–penning,** m. –en (*kruisbloemige plant met zaadtussenschot op een zilverling gelijkende*: Lat. lunaria annua).

ju'dassen, judaste, h. gejudast (*treiteren*; Z.-N. *klikken*).

Jude'a, o. (Bijb. *het Z. deel van Palestina genoemd naar de stam Juda*); zie Jood **I.**

judiceren, judiciëren, gejudic(i)eerd (*vonnissen*). (j = j).

judicieel', bn. (Fr. judiciel [Lat. judicialis]: *in rechten; in het geding; gerechtelijk*).

judi'cium, o. judicia (Lat. *oordeel*; N.-N. universiteit: *oordeel van de faculteit over een examen, of over het antwoord op een academische prijsvraag*).

juf, v. –s (*juffrouw*, inz. *juffrouw in betrekking; onderwijzeres*), gmz.: *de juffies op kantoor; kinder–, school–, winkel–.*

juf'fer, v. –s, in bet. 1 ook - en, juffertje (1 *beschaafd, huwbaar meisje uit de meer aanzienlijke standen; jonge dame*, vero. of scherts.; 2 *zekere fijne, slanke, gevleugelde insecten*; 3 *dennestam, gedeeltelijk vierkant beslagen*; Z.-N. inz. *zolderrib*; 4 *opzetstuk op een heipaal*; 5 *straatstamper*): 1 *die schone – van 20 jaar*; 2 inz. als verkl.: *de kleinere waternimfen heten juffertjes*; 3 *de –s worden* inz. *gebruikt bij het maken van stellingen*; Z.-N. *–s van drie duim dik en één voet breed*; 4 *wil men de paal tot onder de voet van de heistelling inslaan, dan gebruikt men een –*; 5 *de – heet in het Fr. demoiselle*; **–achtig,** bn., bw. (*als een juffer; nuffig; bedeesd enz.*).

juf'feren, jufferde, h. gejufferd (*goed of netjes staan*): *lang en smal, dat juffert goed; een beetje scheef, dat juffert wel*, is zo erg niet.

juf'ferschap, v. (*de gezamenlijke juffers*).

juf'fershondje, –hond'je, o. –s ([*dames*]-*schoothondje*): zegsw. *beven als een –.*

juf'fertje, o. –s (1 liefkozend: *aardig huwbaar vrouwspersoontje*; meewarig: *zwak, teer wezentje*; iron. *dametje, nuffje, nestje*; 2 *meisje uit de kleine burgerstand*; 3 bouwk. *spits torentje, dat op het kruispunt van schip en transsept ener kruiskerk staat*): 1 *een bevallig – van de grote wereld; dat deed het tere – niet; nu weet je –, dat ik geen wollen lap ben*; 2 *zij was maar „een –"*; 3 *het – herstellen.*

juf'fertje-in-'t-groen', o. juffertjes-in-'t-groen (*ranonkel met witte of blauwe bloempjes*; Lat. nigella damascena).

juf'frouw, v. –en, bij het aanspreken met accent op het tweede lid (1 vroeger: *iedere gehuwde vrouw beneden de rang van mevrouw*; 2 later N.-N. *gehuwde vrouw uit de kleine burgerstand*; 3 *ongehuwde vrouw*; 4 *de meesteres, de burgerhuisvrouw*; 5 *huwbare jonge dochter uit meer aanzienlijke stand, jonge dame*; 6 met bep. lidw. of bez. vnw.: *de dochter des huizes*; 7 *kinderjuffrouw, onderwijzeres enz.*; 8 *huishoudster*; 9 *vrouwelijke bediende of beambte*; 10 *de hospita*): 1 *ik ben makelaar in koffie, welnu mijn vrouw is –*; 2 *de – is beneden, ze verkoopt priktollen*; 3 *het is de klop van – Mina, onze bejaarde tante*; 4 *zo kan mijn arme – toch niet blijven liggen*; 5 *de dochters van den burgemeester zijn –en*; 6 *voor de – was Sprotje nog banger dan voor Mevrouw*; 7 *we hebben vacantie, de – is ziek*; 8 *een – voor de huishouding nemen*; 9 *de – van de telefoon*; 10 *de – gromde, dat het geen manier van doen was; – Deluw; hoe zo juffrouw'?* nog: *– van gezelschap*, meisje tot gezelschap en hulp v. e. bejaarde dame.

jui'chen, juichte, h. gejuicht (*luid en jubelend zijn vreugd te kennen geven*); **–d,** met gejuich; **–toon,** m. –tonen (*jubelkreet*).

juin (*ajuin*) **1** (voorwerpsn.), m. –en; **2** (stofn.), v.

juip'je, o. –s; zie meelappeltje.

juist, bn., bw.; juister, meest – (*nauwkeurig; zoals het moet zijn*); **juist'heid,** v. (*nauwkeurigheid*): *de – van een uitdrukking.*

juju'be, v. –s (Lat. jujuba: *rode borstbezie van de jujubeboom; de boom of heester*, Lat. zizyphus; *borstdeeg; elastische hoesttabletten van suiker en gom*). (j = zj).

juk, o. jukken (1 *trektuig van ossen* inz. *blok met bochten of uithollingen*; 2 fig. (zinnebeeld van) *druk, dwang, beproeving, dienstbaarheid*; 3 *een span, een koppel trekdieren*; 4 *zekere landmaat*, als een juk ossen in een dag kan beploegen; 5 *gereedschap om emmers of manden te dragen*; inz. *kraagvormig schouderblok met uitstekende armen*; 6 als vakterm in verschillende bet.): 1 *in 't – spannen* inz. Bijbel; 2 *het Spaanse –*; *iem. onder het – brengen; mijn – is zacht en mijn last is licht* Matth. 11 : 29, de onderwerping aan Jezus' geboden; 3 *een – ossen offeren*; 4 *vier – akkerland*; 5 *het – van de melkmeid*; 6 *een bruiloftstafel op jukken*, opstaande stijlen door een ligger verbonden; *het – v. e. brug*, paalwerk tot dracht v. e. brug; gesch. *onder het Caudijnse – doorgaan*, fig. zijn leven kopen met schande, als de Rom. deden, 321 v. C., die, na de slag bij

Caudium, onder het schandjuk, van drie speren gemaakt, doorgingen.
juk'been, o. –beenderen (ontl. *wangbeen onder het oog*): *vooruitstekende –beenderen.*
juk'ken (Z.-N. van paarden: *koppelen; in 't span gaan; remmen* [bij het afgaan]).
juk'kraagje, o. –s (*jongensdracht in Hildebrands dagen, overgeslagen boordje*): *het mensdom heeft een kieltje gedragen met een –.*
Ju'li, m. (*de 7e maand, genoemd naar Julius Caesar, die in deze maand geboren werd: Hooimaand*); **–dag,** m. –dagen.
Juliaan'se kalen'der, m. (*de tijdrekening, door Julius Caesar, in 46 v. C. vastgesteld met als grondslag het zonnejaar, waarbij het jaar gerekend werd op 365 dagen en 6 uren*): Caesar bepaalde, dat het gewone jaar driemaal achter elkaar van 365 dagen zou zijn en het vierde van 366 dagen, dit heet in de almanakken *de Oude Stijl.*
julien'ne, v. (Fr. *gedroogde soepgroente*; ook: *groentesoep*).
Ju'lius Cae'sar, zie Caesar. (ae = ee).
jul'lie 1 pers. vnw. (*jelui, gijlieden*): *wat doen –?* **2** bezitt. vnw. (*van jullie*): *– os.*
jumel'les, v. mv. (Fr. *dubbel oogglas, toneelkijker*); zie binocle. (j = zj).
jum'per, m. –s (*damestrui*).
junc'tie, v. junctiën, –s (Lat. junctio: *vereniging; verbinding*[*spunt*]); **–tuur',** v. juncturen (Lat. junctura: *verbinding; gewricht*).
Ju'ni, m. (*de 6e maand, vermoedelijk geheten naar de godin Juno; Zomermaand*).
ju'nior, m. juniores (Lat. *de jongere*); zie **Jr.**
Ju'no, v. **1** myth. gemalin van Jupiter, de pauw is haar gewijd; zie Hera; **2** fig. forse, majestueuze schoonheid; **3** een planeet.
jun'ta, v. junta's (Sp. *vergadering, staatsraad in Spanje, Portugal of Z.-Amerika; volksvertegenwoordiging; volks- of soldatencomité*).
Jupijn', m. (o.-Fr. Jupin: *Jupiter*).
Ju'piter, m. **1** myth. de opperste God, de god v. donder en bliksem; attribuut: arend met de bliksem in zijn klauw; bij de Grieken Zeus (eu = ui); *– plu'vius,* de regengod; *– to'nans,* de dondergod; **2** grootste planeet van ons zonnestelsel.
I. ju'ra, o. mv. (Lat. *de rechtswetenschappen; de rechten*); zie jus. (j = j).
II. Ju'ra, v. (*grensgebergte tussen Frankrijk en Zwitserland*; geol. *2de aardperiode van het secundaire tijdvak; aardformatie, zoals ze het eerst bekend was in het Jura-gebergte*).
jura're in ver'ba magis'tri (Lat. *zweren bij de woorden des meesters*).
ju're, de –, Lat. rechtens, van rechtswege; **– divi'no,** naar goddelijk recht; **– huma'no,** naar menselijk recht; **– ecclesias'tico,** naar kerkelijk recht.
juridiek', Fr. juridique, Lat. juridicus, ook **juri'disch 1** bn. (*overeenkomstig de rechtsleer; rechtsgeldig; rechtskundig; betreffende de leer van het recht*): *de –e faculteit,* rechtsgeleerde; *van een – standpunt; een onoverkomelijk – bezwaar;* **2** bw.: *– redeneren.*
jurisconsul'tus, m. –consul'ti (Lat. *rechtsgeleerde*); ook, jurisconsult', m. –en.
jurisdic'tie, v. –s, –dictiën (Lat. jurisdictio: *rechtshandeling; rechtspraak, rechtsgebied; rechtsmacht*; inz. R.-K. *rechtsmacht tot het uitoefenen der priesterlijke bedieningen*; België: *rechtsmacht, rechtscollege*): België: *administratieve –, rechterlijke –.*
jurispruden'tie, v. (Fr.-Eng. jurisprudence [Lat. jurisprudentia]: *rechtsgeleerdheid; rechtspraak; rechtsopvatting, gehuldigd door de* [*hoogste*] *rechtscolleges, rechtslichamen, blijkende uit genomen beslissingen*). (j = j).
jurist', m. –en (Fr. [Lat. jurista v. jus]: *rechtsgeleerde; student in de rechten*);
juris'tenvereniging, v. –en.
juristerij', v. (minachtend: *rechtsgeleerdheid; juridische spitsvondigheid*).
ju'ris utrius'que doc'tor, m. – docto'res (Lat. *doctor in de beide rechten*, nl. *burgerlijk en kerkelijk*); zie **J. U. D.**
jurk, v. –en (1 *boven-kinderkledingstuk*; 2 [*dames*]*japon*): 1 *een katoenen –; een schone – aandoen*; 2 *'r Zondagse–,* min of meer gew.
ju'ry, v. jury's (Eng. *college van gezworenen, buiten de rechterlijke ambtenaren aangewezen personen, dat den* [*straf*]*rechter op zijn vragen het antwoord geeft, waarvan de beslissing afhangt in het geding; commissie v. beoordeling bij wedstrijden of prijsvragen, keurraad*; Z.-N. *examencommissie*); **–lid,** m. –leden. (j = zj, ook wel = j).
I. jus, o. ju'ra (Lat. *het recht*): *– anga'riae,* zie angarie; *– civi'le,* burgerlijk recht; *– crimina'le,* strafrecht; *– docen'di,* recht om onderwijs te geven; *– priva'tum,* burgerlijk recht; *– promoven'di,* recht om een akte van bevoegdheid uit te reiken of om zulk een akte te behalen; *– pu'blicum,* publiek recht; *– talio'nis*; zie talio. (j = j).
II. jus, v. (Fr. *vleessap, jeu*): *koude –*; ook in ruimer opvatting: *boter–,* boter, waarin vlees is gebraden; zie jeugd 5; lees *zju.*
jusqu'ici'tje, o. –s (Fr. *bladzijleggertje*).
justement', bw. (Fr. *juist, precies*), ook: juistement. (j = zj).
juste-milieu', o. (Fr. het juiste midden: *de gulden middelweg*).
justeren, gejusteerd (o.-Fr. juster [Lat. justare]: *juist maken; richten; zuiver stellen*: van munten: *verevenen,* op hun gewicht onderzoeken en *het juiste gewicht geven*; van maten, gewichten: *met de standaard der maat of v. h. gewicht vergelijken en daarmee in overeenstemming brengen*). (j = j).
justifica'tie, v. justificatiën, –s (Lat. justificatio: *rechtvaardiging; verantwoording*; lettergietersterm: *de gegoten letter vergelijken met de matrijs*); **–ficeren,** gejustificeerd (Lat. justificare: *rechtvaardigen*); **–ficatoir',** bn. (Fr. rechtst. *tot bewijs strekkende; tot staving*). (j = j).
Justinia'nus, m., gesch. keizer van het O.-Romeinse rijk, 527–565; zie corpus juris en Aya Sophia. (j = j).
Justi'tia, v., myth. Rom. godin der gerechtigheid, zie Themis; lees *justiet'sia.*
justitia'belen, m. en v. mv. (Fr. justiciable, Lat. justitiabilis: *rechtzoekenden*; inz. *aan een bepaalde rechtspraak of aan de rechtspraak van een bepaalden rechter onderworpenen*), ook, justiciabelen. (j = j).
justi'tie, v. (Lat. justitia: 1 vero. *gerechtigheid*; 2 vero. *het recht*; 3 *de rechterlijke macht, de rechtbank*; 4 *rechtsbedeling*; 5 *rechtspraak*; 6 *recht* in de zin van *tenuitvoerlegging v. e.* [*dood*]*vonnis*; 7 *rechtswezen*): 1 *eenen iegelijken recht ende – doen geschieden*; 2 *– verzoeken*; 3 *in handen der – geven*; 4 *de kamer van –,* een rechtsprekend lichaam; 5 *het beleid der –,* de regeling van de recht-

spraak; 6 – *doen*; 7 *de minister van* –; nog: *het paleis van* – (naar het Fr.), rechtsgebouw; zie officier. (j = j).
justitieel', bn. (*wat op justitie betrekking heeft; gerechtelijk*): *een justitiële quaestie*; ook: *een – onderzoek*, vanwege de justitie. (j = j).
I. jut 1 v. jutten (*sappige zomerpeer*): *zachte jutten*; **2** m. jutten (*boom*).
II. Jut, mans- en vrouwsvoornaam: *Het hoofd* (of: *de kop*) *van Jut*, krachtmachine op kermissen (oorspr. geslachtsnaam van een in 1876 berechten moordenaar).
III. jut, m. jutten; zie strandjut.
ju'te, v. (Eng.-Hindoes: *Oost-Indische hennep of vlas* inz. *der Gangesvlakte*; *weefsel van deze stof*; Lat. corchorus capsularis); **–garen,** o. (soorten), –s; **–gordijnen,** v. en o. mv.; **–spinnerij,** v. –en; **–weverij,** v. –en; **–zak,** m. –zakken; z. voor het gebruik van *jute* als bn. alpaca, opm. (j = j).
Jut'mis, Jut'temis, m.; zie Sint-Jutmis.
jut'ten, jutte, h. gejut (*stranddief zijn, dieven, roven*); verg. strandjut(ter).
jut'tepeer, verg. dirkjespeer, aagtappel **1** v. –peren (*jut* **I, 1**); **2** m. –peren (*boom*).
jut'ter, m. –s; zie strandjut(ter).
juvenaat', o. juvenaten (Lat. juvenis = jongeling: *inrichting van onderwijs voor adspirant-kloosterlingen, -priesters*). (j = j).
juweel', o. juwelen, juweeltje (1 *lijfsieraad*, vero.; 2 *bewerkte kostbare steen*; 3 *iem., die, iets, dat door waarde, schoonheid uitmunt*; *het puik*): 1 *de juwelen poetsen*; 2 *haar handen flonkerden van juwelen*; bij verg. *de droppelen fonkelden als juwelen*; 3 *een –tje van een schilderij*; *die vrouw dat is een –*.
juwe'len, bn. (*met juwelen bezet*; *uit een juweel, juwelen bestaande*; *een juweel, juwelen bevattende*): *– oorknoppen*; *een – bootje*; *– broches*.
juwe'lendoosje, o. –s (nl. *tot bewaring van juwelen*); **–kistje,** o. –s; **–koffertje,** o. –s.
juwelier', m. –s (*juweelwerker*; *iem., die edelstenen in goud en zilver zet*; *handelaar in edelgesteenten*); **juwelier'ster,** v. –s.
juwelierswinkel, m. –s.

K [1]).

k – *internationale kaars*, z. ald.
kant. – *kantoor*.
kapt. – *kapitein*.
kar. – *karaat'*; zie ald.
K. B. – *Koninklijk Besluit*.
kcal – *kilocalorie*.
kg – *kilogram*; **kgm** – *kilogrammeter*, arbeidseenheid.
Kipa, zie ald.
kl. – *klas*.
K. L. M. – *Kon. Luchtvaart-Maatschappij*.
km – *kilometer*, mijl van 1000 m.
K. M. – *Keizerlijke* of *Koninklijke Majesteit*.
kn. – *kanon*, z. ald.
K. N. A. C. – *Kon. Ned. Automobiel-Club*.
K. N. I. L. M. – *Kon. Ned. Ind. Luchtvaart-Maatschappij*.
Kon. – *Koninklijk*.
kr. – 1 *kroon*; 2 *kreutzer*; zie ald.
K. R. O. – *Katholieke Radio-Omroep*.
Kt. – *karaat* (alleen voor edelstenen).
kub. – *kubieke*.
K. v. K. en F. – *Kamer van Koophandel en Fabrieken*.
kV – *kilovolt*; **kVA** – *kilovolt-ampère*.
kW – *kilowatt*; **kWh** – *kilowatt-uur*.

k, v. k's, k'tje (1 als klank: *medeklinker*; 2 als letterteken: *elfde letter van het alphabet*; 3 *i. e. woordenboek enz. al de woorden in alphabetische orde, die met deze letter aanvangen*): 1 *de – is een keelklank*; 2 *op de koffer stond een roodgeschilderde –*; 3 *zoek bij de –*.
I. ka, v. kaden; zie kade en kaai **I.**
II. ka, v. ka's; volksnaam v. d. kauw.
III. Ka, v., *Kaat'je*, o.; zie Kaat.
Ka'äba, v. (Arab. *dobbelsteen*; *dobbelsteenvormig gebouwtje* [volgens de Mohammedanen door Abraham gebouwd] *in het binnenhof der moskee te Mekka*); in de muur van dit gebouwtje is een zwarte steen gemetseld, die vereerd wordt.
kaai, v. kaven (Z.-N. *schoorsteen*).
I. kaag, v. kagen (*platboomd binnenvaartuig* [*met zwaarden*] *en met één mast*).
II. kaag, v. kagen (*stuk buitendijks land*; *omkaad of omdijkt stuk land*; *naam v. verschilende polders*), hetzelfde woord als koog.
I. kaai, v. –en (*kade*; Z.-N. *perron*).
II. kaai, v. –en; zie kaan **II.**
kaai'draaien, zie kadraaien.
I. kaai'en, kaaide, h. gekaaid (scheepst. *aan de kaai aanleggen*).
II. kaai'en, kaaide, h. gekaaid (van de raas: *langscheeps brassen en toppen*; ook: *uit de overeindse stand in horizontale stand brengen of omgekeerd*).
III. kaai'en, kaaide, h. gekaaid ([*heimelijk*] *wegnemen*; *gappen*); gmz.
IV. kaai'en, kaaide, h. gekaaid (plat: *werpen, gooien*; *kwakken*).
kaai'er, m. –s (*onverwachte, verraderlijke zwaai of gier, harde schok of bons v. h. schip*; *schuiver*): *het schip maakte een –*; *een valse –*.
kaai'geld, o. –en (*geld, dat betaald moet worden voor het recht om aan een kade te mogen liggen, lossen en laden*).
kaai'loper, m. –s (*los werkman aan de kaai*: *kaaiboef, kaairidder*).
kaai'man, m. –s, –mannen (Port.-Sp. oorspr. negerwoord: *krokodil v. Midden- en Z.-Amerika*, bij uitbr. v. andere krokodillen; Lat. caiman; O.-I. *vierkante pot, kelderfles*).
kaai'muur, v. –muren (*muur langs en tegen de walkant van een kaai*; *muurwerk tot bekleding van walkanten enz.*).
kaai'werker, m. –s (*sjouwerman, die op de kade werkt, schepen lost en laadt*).
I. kaak, v. kaken (1 *het uit een vast en een beweeglijk gedeelte bestaand beenderengestel om de mondspleet*; 2 *kakebeen*: *bovenkaak of onderkaak*; in het mv. *de beide kakebenen, kaak*; 3 *wang*, inz. in het mv.; 4 *kieuw v. e. vis*; 5 overdr. technische benaming): 1 *het onderste beweeglijke gedeelte der – heet onderkaak*; 2 *vier tanden in iedere –*; zegsw. *hou je*

[1]) Woorden, die niet onder K staan, vindt men onder C.

kaken, zwijg; zegsw. *uit de kaken van de dood redden*, van de wisse ondergang; 3 z. *kaakslag*; *met beschaamde kaken*, rood v. schaamte; *blozende kaken*; 4 *bij het kopen van vis kijken, of de kaken rood zijn*; 5 *de kaken v. e. schaaf*, delen v. h. schaafblok aan weerszijden v. d. „bek".

II. kaak, v. kaken (1 *verhevenheid, waarop vroeger boosdoeners tot straf werden te pronk gesteld of gegeseld enz.*; *schandpaal*; 2 beschouwd als gerechtelijke straf): 1 *de – was een [stenen] zuil of een houten stelling of schavot*; *iem. aan of op de – stellen*, fig. iem. aan verachting prijsgeven; 2 *onterende straffen zijn de –, de geseling enz.*

III. kaak, v. kaken (Eng. cake: *gebakje*; *scheepsbeschuit*); zie kaakton; **–je,** o. –s (*droog koekje*): *een blik –s*; *–s van Verkade*.

kaak'mes, o. –messen (*klein, scherp mes, om vis te kaken*); zie kaken.

kaaks'been, Z.-N.; zie kakebeen.

kaak'slag, m. –slagen (*slag op de kaak of wang*; fig. *erge belediging, hoon*); Z.-N. ook, kaak'smeet, v.

kaak'ton, v. –tonnen (scheepst. *ton tot het bewaren van scheepsbeschuit*).

kaal 1 bn. kaler, –st (1 *geheel of gedeeltelijk haarloos*; 2 *kort afgeknipt, geschoren*; 3 *zonder veren*; 4 *met een onbehaarde huid, naakt*; 5 van stoffen: *zonder wol, glad en glimmend geworden*; 6 *bladerloos*; 7 van het land: *van gewassen ontbloot*; 8 v. d. grond enz.: *onbegroeid*; 9 *onbekleed, onbedekt* in verschillende opvattingen; 10 *beroofd van 't geen men bezat*; 11 *onbemiddeld*; 12 *schraal, schriel, zuinig*; 13 *armelijk, erbarmelijk*; 14 *bekaaid, teleurgesteld*): 1 *een kale schedel, een kale knikker*; 2 *een – [geknipt, geschoren] hoofd*, glad; 3 *een kale vogel*; *kale kadodder*, jonge vogel zonder veren; 4 *de kaalste luizen bijten het hardst*, de geringste lieden zijn het onbarmhartigst; 5 *een – kasje*; 6 *kale heggen en bomen*; 7 *de kale velden in de winter*; 8 *de kale heuvels*; 9 *een kale en lege kerk*; *een kale boterham*, met niets er op; 10 *– zijn* (bij het spel), alles verloren hebben; 11 *de kale familie uit Holland*; *zo – als een luis, een kerkmuis, de mieren*; zegsw. *Hoe kaler, hoe royaler*, hoe minder iem. heeft, hoe meer hij soms uitgeeft; *een kale heer* (of: *beer*); *een kale jakhals*; 12 *een kale ontvangst*; 13 *een kale drukte*, koude; 14 *van een kale reis* (of: *– van de reis*) *thuiskomen*; *– ergens af komen*; **2** bw. (1 *armoedig*; 2 *erbarmelijk, pover*): 1 *– uitgedost als jonge spreeuwen*; 2 *het er –(tjes) afbrengen*.

kaal'aard, m. –s (Z.-N. *kaalkop*; *kale heer*).

kaal'heid, v. (1 *haarloosheid*; 2 *het beroofd zijn van bladeren*; 3 *het ontbreken van plantengroei*): 1 *– veroorzaken*; 2 *de – van de wilg*; 3 *de – der tuinen*.

kaalhoof'dig, bn. (*haarloos*).

kaal'kop 1 m. –koppen inz. Z.-N. (*een hoofd zonder haren*); **2** m. en v. –koppen (scheldn. *iem. met kale schedel*).

kaal'slaan, o., **–slag,** m. (Duits: *het ontbloten van een stuk bosgrond door het geboomte te vellen ten behoeve van nieuwe aanplant*).

kaam, v. in Z.-N. mv. kamen (*witte, vlokkige stof op bier, wijn, azijn enz., bestaande uit de cellen ener gistzwam*).

kaam'sel, o. –s (*kaam*).

I. kaan, v. kanen ([*platboomd*]*vaartuig*; *bootje*).

II. kaan, v. kanen, kaantje (*uitgesmolten stukje vet of spek*); ook Z.-N. voor kaam.

kaan'koek (*broodkoek van kanen als hondenen varkensvoer*) **1** (voorwerpsn.), m. –en; **2** (stofn.), v.

I. kaap, Lat. caput = hoofd **1** v. kapen (*in zee uitlopend gebergte, voorgebergte*): *de – omzeilen*, inz. Kaap de Goede Hoop; zegsw. *de – te boven zijn*, [a]) haar omgezeild hebben, [b]) het gevaar ontkomen zijn; **2 Kaap,** v. (*Kaapkolonie, Kaap de Goede Hoop*): *naar de –*.

II. kaap, v. (*zeeroof*): *ter – varen*.

Kaap'kolonie, v. (*Eng. Zuid-Afrikaans dominion met de hoofdplaats Kaapstad*).

Kaaps, bn., bw. (*van de Kaap, daar gevestigd, op de Kaap betrekking hebbend enz.*): *de –e ezel*, de zebra; *–e wijn*.

kaap'stander, m. –s (*windas met verticale stand van het draaispil*).

I. Kaap'vaarder, m. –s (*iem., die of schip, dat naar Kaap de Goede Hoop vaart*).

II. kaap'vaarder, m. –s (*iem., die of schip, dat ter kaapvaart is, de kaapvaart uitoefent*).

kaap'vaart, v.; zie kapen.

kaap'wijn, m. –en (*Kaapse wijn*).

I. kaar, m. en v. karen, kaartje (Lat. carus: *vriend*; *vriendin*[*netje*]); vero.

II. kaar, v. karen, kaartje (in het alg. *bak, kuip, bun*; inz. *bak of korf met deksel om de gevangen vis in te doen en mee te nemen*; *kast of bak van hout met gaten, met wanden v. roosterwerk om vis levend in te houden*; Z.-N. *bijenkorf*): *de – in oliemolens*, vierkante, trechtervormige bak; *de paling in de – doen*.

kaar'de, v. –n (1 plantk. *geslacht v. d. familie der kaardachtigen o.a. de weverskaarde*, Lat. dipsacus fullonum; 2 *rib, eetbare steel van sommige planten, van prei, artisjok*; 3 *de naam der bollen van de weverskaarde*; 4 *gereedschapsnaam*, inz. *een soort van borstel, waarvan de haren door dunne stiftjes zijn vervangen*: *ijzeren wolkam*; 5 *de haken, de met haken bezette bladen van een kras- of kaardmachine, krasser*): 1 *de – groeit in vochtige grond*; *de kleine –*, dipsacus pilosus; 2 *–n met eiersaus*; 3 *voor de averechtse zijde v. h. laken worden geen nieuwe –n gebruikt*; 4 *tussen twee –n wordt de wol gezuiverd*; 5 *nieuwe –n op de machine aanbrengen*; **–bol,** m. –bollen (*bol van kaarde* in bet. 1; *de plant zelf, kaarde*; *de naam van het geslacht*).

kaar'den, kaardde, h. gekaard (1 *met een kaarde* bet. 4 *voor het spinnen gereedmaken*; 2 v. laken: *ruwen* of *rouwen*, d. i. de wolhaartjes uit de viltlaag ophalen en in eenzelfde richting strijken): 1 *wol –*; 2 *laken –*.

kaar'dendistel, v. –s (plantk. *kaardebol*).

kaars, v. –en (1 *ronde staaf van was, talk, stearine enz. met een lemmet of pit v. vlas of katoen*; 2 *eenheid voor het meten van de lichtsterkte*; 3 heelk. *dunne staafjes tot heelk. doeleinden*; 4 bij verg. *namen van planten of delen er van*): 1 *een was–, een stearine–*; zegsw. *zo recht als een –*, zeer recht; *in de – vliegen*, [a]) slachtoffer worden van zijn onvoorzichtigheid, [b]) in het ongeluk lopen; *om de – vliegen*, zich onvoorzichtig aan gevaar blootstellen; *wat baten – en bril, als de(n) uil niet zien en wil*; R.-K. *gewijde kaarsen*; 2 *een lichtsterkte van 5000 k(aarsen)*: 3 *kaarsen tot onderzoek van fistels*, ook: bougie; 4 Z.-Holland *lisdodde*; *kaarsjes*, [a]) vruchtkogels van de paardenbloem, [b])

bloempyramiden van de wilde kastanje.
kaar'sedief, m. –dieven (*stukje verkoolde pit, die een kaars doet aflopen*).
kaar'senbak, m. –bakken (*langwerpige bak tot het bewaren van kaarsen*); **–domper,** m. –s (*hoedvormig dekseltje tot het blussen van kaarsen*); **–katoen,** o. (nl. *voor kaarsepitten*).
kaar'sepan, v. –pannen (Z.-N. *blaker*); **–pit,** v. –pitten (*pit ener kaars*); **–snuiter,** m. –s (*schaar met bakje of huisje aan een der bladen*).
kaars'lantaarn, v. –s (*lantaarn met kaarsverlichting*); **–licht,** o. in bet. 2 –en (1 *licht van één of meer kaarsen*; 2 *een schilderstuk met het lichteffect van een brandende kaars*): 1 *bij – werken*; 2 *een – van Gerard Dou* (1613–75).
kaars'recht, bn., bw. (*recht als een kaars*): *een –e houding*; *– lopen*.
kaars'roet, o. (Z.-N.) = **kaars'vet,** o. (*grondstof, ongel, talk* enz. *voor kaarsen*; *vet, afgedropen van een kaars*): *er zit – op je jas*.
kaars'wijding, v. (R.-K. *de wijding der kaarsen op Lichtmis enz.*).
kaart, v. –en (1 *speelkaart, één blad*; 2 *een spel kaarten, het kaartspel*, ook in het mv. in deze bet.; 3 *rechthoekig stuk karton met het een of ander bedrukt of beschreven*; *toegangskaart*; *naam- of visitekaart*, meestal *kaartje enz.*; 4 *een blad, met een voorstelling van de aarde of v. e. gedeelte daarvan, of van de zee of een zee, van de kust, stromingen enz. of van de hemel*): 1 *drie kaarten van éénzelfde kleur*; *alles op één – zetten*, fig. zijn geluk v. één handeling afhankelijk doen zijn; 2 *een spel –en, de –(en) geven, afnemen, wassen* (= dooreenmengen); *een –je leggen*, enige tijd kaartspelen; zegsw. *iem. in de – kijken* (of: *zien*), iems. geheime bedoelingen doorzien; *zich (niet) in de – laten kijken*, zijn plannen (niet) laten doorzien; zegsw. (*met*) *open – spelen*, niets verbergen; *in iems. – spelen*, hem helpen; *iem. de – leggen*, de toekomst voorspellen; spreekw. *De gekken krijgen de –*, het geluk helpt de dwazen; zie doorgestoken; 3 *–en nemen voor de opera*; *bij iem. een –je afgeven*; *deze – is streng persoonlijk*, lidmaatschapskaart; *de –en van een kaartregister*, (bibliotheek) fiches; 4 *in – brengen*, een kaart er van vervaardigen; *een blinde –*, zonder namen; zegsw. *de – van het land kennen*, op de hoogte zijn.
kaart'brief, m. –brieven (Z.-N. *postblad*).
kaar'ten, kaartte, h. gekaart (*kaartspelen*): *willen wij eens –?*
kaar'tenblad, o. –bladen ([*een stuk*] *karton, papier, om er een kaart op te tekenen*).
kaar'tenhuis, o. –huizen (1 *uit speelkaarten nagebootst gebouwtje*; 2 fig. *luchtkastelen*; *lichtzinnig plan*; *iets dat gemakkelijk vernietigd wordt*): 1 *de kinderen bouwden een –*; *omverwerpen, instorten als een –(je)*, even gemakkelijk; 2 *het – van iems. geluk*; **–stelsel,** o. (*boeking-systeem op alphabetisch gerangschikte kaarten*); ook, kaartstelsel.
kaar'ter, m. –s (*kaartspeler*).
kaar'tje, o. –s; zie kaart 3.
kaart'legster, v. –s (*waarzegster, uit de kaart iems. toekomst lezend*; *oude best*).
kaart'lezen, o. (mil. *het kennen of leren kennen der tekens van de stafkaart*): *oefeningen in het –*; **–lopen,** o. (mil. *op of volgens de stafkaart lopen*): *geoefend in het –*.
kaart'spel, o. bet. 1 –spelen; bet. 2 –spellen (1 *spelen met kaarten*; *een of ander soort van spel met de kaarten*; 2 *een pak, spel* [*speel*]*kaarten*): 1 *verslaafd zijn aan 't –*; *tal van –spelen*; 2 *koop twee –spellen*.
kaart'telegram, o. –telegrammen (*telegram op een kaart geschreven en open besteld*).
kaas (*voedingsmiddel, uit melk bereid, dl of niet gekruid*) **1** (voorwerpsn.), v. kazen; **2** (stofn.), v.: *volvette –*, wanneer de melk niet afgeroomd is; *vette –*, wanneer een gedeelte der melk afgeroomd is; *Edammer –*, in kogelvorm; *Leidse –*, in grote schijfvorm; *zoetemelkse –*; zegsw. *hij heeft er geen – van gegeten*, hij heeft er geen ondervinding of verstand van; zie brood.
kaas'boer, m. –en (*boer, die* [*hoofdzakelijk*] *kaas maakt*; *iem., die kaas vent, verkoopt*).
Kaas- en Brood'volk, o. (gesch. *oproerige Kennemerlandse boeren in 1491–92*).
kaas'jeskruid, o. (*maluwe*; ook: *heemst*).
kaas'kamer, v. –s (*vertrek, waarin de verse uit de vorm genomen en met zout ingewreven kazen worden bewaard, totdat zij voor de markt geschikt zijn*); **–kleursel,** o. (*geelachtige vloeistof tot het kleuren der kaasstof*); **–kop,** m. –koppen (*persvorm voor kaas*; *scheldnaam in België voor N.-Nederlander*); **–kopdraaier,** m. –s (*–maker*); **–koper,** m. –s (*handelaar in kaas*): zegsw. *'t is een (hele) –*, iem., die 't breed heeft en dit laat blijken; **–markt,** v. –en (*gelegenheid tot koop en verkoop v. kaas*; *kaashandel*; *markt, waar kaas verhandeld wordt*): *de – te Alkmaar*; **–mes,** o. –messen (*groot mes, waarmee kaas gesneden wordt*; spott. *sabel*; *mesje om een hompje dessertkaas af te snijden* inz. in verkl.); **–mijt,** v. –en (*mijt, in* [*oude*] *kaas*; Lat. tyroglyphus siro); **–stof,** v. (*wrongel, waaruit de kazen gevormd worden*; ook: *caseïne, eiwitstof in melk*); **–stolp,** v. –en (*stolpvormig* [*glazen*] *deksel om kaas te bedekken op een schotel van dezelfde stof*); **–stremsel,** o. –s (*middel om de melk tot kaas te doen stremmen*: *leb*, of *een surrogaat*): *– in poedervorm*; **–waag,** v. –wagen (*stedelijke waag tot het wegen van kaas*).
Kaat, v. = Catharina; verkl. Kaatje, o.: *een Hollands –je*, een echt Hollandse vrouw of meisje (ietwat spott.).
kaats 1 v. (*plaats, waar binnen bepaalde grenzen de met de hand heen en weer geslagen bal ten slotte neerkomt*; *het teken aldaar*); **2** v. –en (Z.-N. *kaatsbal*; *slag*; *oorveeg*).
kaats'baan, v. –banen (*de baan, de open ruimte, waar men kaatst*); **–bal,** m. –ballen (*bal, gebruikt bij het kaatsen*; *elastieken bal, waarmee kinderen kaatsen*).
kaat'sen, kaatste, h. gekaatst (1 *het kaatsspel spelen, een balspel*, in verschillende vorm; 2 van kinderen: *met de vangbal spelen*; 3 Z.-N. *smijten, wegjagen*): 1 spreekw. *Wie kaatst, moet de bal verwachten*, [a]) wie schertst, moet scherts kunnen verdragen, [b]) wie aanvalt, moet rekenen op tegenweer; 2 *tegen de muur –*; 3 *kaats hem de deur uit*.
kaat'ser, m. –s: *Friese –s*.
kabaai', v. –en (Mal. kabaja: *lijfje van inlanders en inlandse vrouwen*; *„ongeklede" damesdracht in Indië*; [*wit*] *huisjasje, nachtgewaad voor heren*): *dames in sarong en –*.
kabaal', o. (*rumoer, opschudding, lawaai, drukte*): *– maken, – schoppen*.
kaba'ja, v. kabaja's; zie kabaai.

kabal'la, v. (Hebr. *Joodse geheimleer, geheime wijsheid*), ook, kabba'la.
kaballis'tisch, bn. (*in verband staande met de kaballa*): *-e tekens,* geheime tekens, alleen verstaanbaar voor ingewijden.
kabaret', m. -s (Z.-N. *schenkblad*). (et = è).
kabas', v. kabassen (Fr. cabas: inz. Z.-N. *hengselmandje, armkorf*; ook: *vijgenmat*).
kabas'sen, kabaste, h. gekabast (*knaphandig stelen, wegmoffelen*); gew.
I. kab'belen, kabbelde, h. gekabbeld (*met zachte golfslag, met kleine, korte golfjes golven, tegen de oever, de wallekant botsen, klotsen, ruisend stromen*): *het beekje kabbelde.*
II. kab'belen, kabbelde, is gekabbeld (Z.-N. *schiften van melk*).
kabberdoes', v. -doezen (Z.-N. *gemene kroeg*); inz. verkl. **kabberdoes'ken,** o. -s.
ka'bel, m. -s, kabeltje (oorspr. Arab. 1 *dik touw, meestal bestaande uit drie inengedraaide strengen; scheepsankertouw; scheepstros*; bij uitbr. *van ijzeren kettingen, in elkaar gedraaide metalen draden*; 2 *electrische geleiding, als een touw gevormd, onder water of onder de grond voor telegraaf, telefoon, krachtoverbrenging enz.*); 1 zie kink, streng; 2 *de transatlantische -*, tussen Europa en Amerika.
kabela'ring, v. -en (*dun ankertouw, waarmee men 't anker ophaalt; zwaar touw buiten onder het dek ter bescherming tegen stoten*); ook: *kabellar'ga* (uit het Portug.), v. kabellarga's.
ka'belbaan, v. -banen (*spoor- of trambaan, voor welke de electrische beweegkracht door een kabel wordt aangevoerd; kabelspoorweg*).
ka'belballon, m. -s (*ballon, die aan een kabel of staaldraad vastzit*); zie ballon.
ka'belbericht, o. -en (*telegraphisch bericht per kabel,* d.i. *van over zee*).
I. ka'belen, kabelde, h. gekabeld (*met kabels vastmaken; per kabel telegrapheren*).
II. ka'belen, kabelde, h. gekabeld (Z.-N. *de speelbeurt bepalen*; Z.-N. *de eindbeurt spelen*; Z.-N. *kavelen*).
III. kabe'len, kabeelde, h. gekabeeld (Z.-N. *krakelen*).
ka'belgast, m. -en (*matroos belast met de berging en uitgifte v. schippersbehoeften*).
ka'belgat, o. -gaten (scheepst. *bergplaats van kabeltouwen en waarloos touwwerk*).
ka'belgram, o. -grammen (*kabeltelegram*).
kabeljauw' (Baskisch: *beenvis in zee levend*; Lat. gadus morrhua) **1** (voorwerpsn.), m. -en; **2** (stofn.), v.
Kabeljauws' **1** bn.; zie Hoeks **1**; **2** **Kabeljauw'sen,** m. mv. (*aanhangers van graaf Willem V,* 1349; *partijnaam*).
kabeljauws'hom, v. -hommen (*hom van een kabeljauw*): *een gestoofde -*; **-kelder,** m. -s (Z.-N. *de bodem der zee*); **-staart,** m. -en.
ka'bellas, v. -lassen (*inzetsel i. e. kabel*).
ka'bellengte, v. -n (*lengte van de kabel; lengtemaat* thans in ons land: *225 m*): *de nevel belette verder dan een - te zien.*
ka'belnet, o. -netten (*samenstel van electrische geleidingen*): *uitbreiding van het -.*
ka'belspoorweg, m. -wegen (*spoortrein, die door een staaldraad naar boven getrokken en naar beneden gelaten wordt; draadbaan, nl. van wagentjes, die langs twee staaldraden lopen, over rails of in de lucht hangende*).
ka'beltelegram, o. -grammen (*overzees telegram* nl. *langs een telegraafkabel*).
ka'beltouw, o. -en (*dunne kabels* inz. *gebruikt voor sleeptros, meertouw enz.; ankertouw; zwaar hijstouw*; in het alg. *stevig, dik touw*; ook: [*dik*] *staaldraadtouw*).
kabien', v. -en (Fr. cabine; Z.-N. *badhokje; seinhuis*); zie cabine.
kabinet', o. kabinetten (Fr. cabinet, eig. kleine cabine: 1 *ouderwets fraai meubelstuk*; inz. *met deuren gesloten kastje van fijn en kostbaar materiaal, met laatjes en loketten*; 2 *zaal of galerij voor kunstvoorwerpen of zeldzaamheden; de verzameling zelf*; 3 *klein* [*privaat*] *vertrek*; 4 *bestekamer, W. C.*; 5 *werkvertrek van een vorst*; [België: *van een hogen ambtenaar*]; België: *de tijdelijke medewerkers van een minister, door hem zelf aangesteld*; 6 *de hoge regering; de gezamenlijke ministers*): 1 *een eikenhouten -*; 2 *een - van schilderijen, munten*; 3 *een klein - was zijn werkkamer*; 4 (opschrift) -; 5 *hij werd geleid in het particuliere - van den vorst*; België: *directeur in het - van een minister*; 6 *een nationaal -*, een ministerie, waarin al de grote partijen des lands vertegenwoordigd zijn; *een rechts -*, een ministerie der Christelijke partijen; nog: *- der Koningin,* [a]) college van personen bestemd voor werkzaamheden, die onmiddellijk onder de Koningin plaats hebben, [b]) algemeen staatsarchief.
kabinet'formaat, o. (*formaat voor portretten* nl. *16 op 11 cm*).
kabinets'crisis, v. -crisissen (*ministeriële crisis*); **-formateur, -formeerder,** m. -s (*staatsman, belast met* [of: *tot stand gebracht hebbende*] *de vorming v. e. ministerie*); **-order,** v. -s; zie kabinetsschrijven; **-quaestie** of **-kwestie,** v. -quaestiën, -kwesties: *de minister stelde de -*, deelde aan de Tweede Kamer mede, dat bij afstemming van het regeringsvoorstel de regering zou aftreden; **-raad,** m. (*geheime raad met, bij of van den vorst; vergadering van al de ministers,* [*meestal ter regeling van een urgente zaak*]): *er werd - gehouden over de beslaglegging op onze schepen*; **- schrijven,** o. (*brief of aanschrijving vanwege den koning, het ministerie, B. en W. in grote steden, in O.-I. den Gouv.-Generaal*).
kabot'seken, o. Z.-N.; zie kapoets.
kabou'ter, m. -s, kaboutertje (*kleine gedienstige huisgeest; aardmannetje*): -s helpen den boer op de akker, den molenaar op de molen enz. bij hun werk inz. des nachts; ook: padvindster tussen 8 en 11 jaar.
kabriet', v. -en (Fr. of Sp. *bok, geit*).
kabriool', v. kabriolen: zie kapriool.
I. kabuis', v. kabuizen; zie kombuis.
II. kabuis', kabuizen (Z.-N. *kabuiskool*; Fr. [chou] cabus).
kabuis'kool, v. -kolen (*soort van kool, ook sluit-, kop-, boeskool genoemd*): *witte, rode -.*
Kaby'len, m. mv. (Fr.-Arab. *Berbers, volksstam in N.-Afrika*); ook, Kabie'len.
I. ka'chel, bn. volkst. (*dronken*): *hij is -.*
II. ka'chel, v. -s, kacheltje (*ijzeren* [*of porseleinen*] *toestel met gesloten vuur ter verwarming van vertrekken enz.,* van verschillende vorm): *de kachel brandt, trekt, gaat uit; de - aanmaken, aanleggen, uit laten gaan; bij, om, rondom de* (*warme*) *-*; *een Brabantse -*, met groot plat bovenvlak, tegelijk verwarmings- en kooktoestel: **-buis,** v. -buizen (Z.-N. *kachelpijp*); **-deur,** v. -en; **-glans,**

m. (*poetsmiddel voor kachels*); **-mantel,** m. -s (*plaatijzeren „mantel" rondom de kachel*); **-pijp,** v. -en (*ijzeren buis als rookleider; hoge zijdenhoed*): *heb je je – op?* **-plaat,** v. -platen (*metalen plaat onder of vóór de kachel*); **-smid,** m. -smeden (*smid, die kachels maakt en herstelt*); **-warmte,** v.

III. kachel', kach'tel, m. -s (Lat. capitale: Z.-N. *veulen*).

kadas'ter, o. (Fr. cadastre: *grondbeschrijving; officiële legger ter aanwijzing van de vaste eigendommen binnen een gebied, binnen het Rijk; de staatsinstelling tot vervaardiging en instandhouding, de staatsdienst belast met de bewaring en bijhouding van de legger; grondregister*): *landmeter van het –.*

kadastraal', bn., bw. (Fr. cadastral, oorspr. It.: *van of volgens, behorende tot of verstrekt door, van wege of ten behoeve van het kadaster*): *kadastrale leggers; dat huis staat – bekend als Sectie D, No. 256*; België: *– inkomen,* inkomen volgens opgave van kadaster.

kadastreren, kadastreerde, h. gekadastreerd (*het nauwkeurig opmeten en in kaart brengen van alle gronden en gebouwen binnen zeker gebied, binnen het rijk; het opmaken v. e. kadaster voor een bepaald gebied; in de kadastrale leggers opschrijven*); **kadastre'ring,** v.

kada'ver, o. -s; zie cadaver.

ka'de, kaai, v. kaden (1 *houten of stenen oeverdam, waaraan de schepen kunnen aanleggen, laden of lossen*; bij uitbr. *walkant, weg, straat er langs*; ook: *de weg, de straat met de huizen enz., er langs of er op*; 2 *lage, smalle dijk tot waterkering, landscheiding enz.*): 1 *aan een – liggen*; 2 zie zomer–.

kadee', m. kadeeën, kadee's; zie cadee.

kadeel', o. kadelen (Z.-N. *kordeel, leidsel*).

ka'der, o. -s (Fr. cadre = lijst: 1 *omlijsting*; 2 mil. *officieren, onderofficieren, korporaals van een legerafdeling*; somtijds: *de onderofficieren, het mindere kader*; ook: *de kern v. e. partij enz.*): 1 *denkbeelden, passend in het – van de tijd,* in de lijst; 2 *gebrek aan –.*

kadet', v. kadetten (*klein tarwebroodje met aan de bovenkant twee bolle helften*); meestal: **kadet'je,** o. -s.

ka'di, m. kadi's (Arab. *Mohammedaans rechter, die steeds theoloog is en volgens de godsdienstige voorschriften oordeelt*); – = alcalde.

kadod'der, m. -s (Z.-N. *klein ineengedrongen ventje*); zie ook kaal **1** 2.

ka'draai 1 v. -en (*scheepszoetelaarsvaartuig; vaartuigje, waarmede men bij de schepen waren gaat venten*); **2** m. -en (*scheepszoetelaar*); **-en** (*kaaidraaien: met een klein vaartuig naar de grote schepen varen en daar klein- en ruilhandel drijven*).

kaduk', bn.; zie kaduuk.

kadul' 1 bw.: *zijn tong gaat –,* dubbel, gmz.; **2** m. kadullen (Z.-N. *lief kindje; lustige kerel*): *zatte –,* zuiplap.

kaduuk', ook, kaduk, bn.; zie caduc; ook, kadu'kig, kaduk'kig: *grootvader is –,* versleten, ziekelijk, zwak.

I. kaf, o. (*omhulsel der graanvruchten; droge, dorre schutblaadjes der graankorrels, afval v. gedorst graan*; ook: *bolkaf, lijnzaadkaf, karweizaadkaf*; plantk. *schubvormige blaadjes, die de bloemen bij grassen enz. omgeven*): zegsw. *het – van het koren scheiden,* d. i. het kwade van het goede scheiden; *geen koren zonder –,* geen deugd zonder gebrek; (Bijbel) *als – (voor de wind) verstuiven.*

II. kaf, v. of **de kaf'fers** (soldatentaal: *cavallerie*).

kaf'fa, o. (*zeker zijden weefsel*; 18de eeuw: *een soort van trijp; bontkatoen uit Indië*).

I. Kaf'fer, m. -s (*inboorling van het Kafferland in Z.-Afrika*).

II. kaf'fer, m. -s (Barg. *boer, jonkman; lomperd, vlegel* in deze bet. misschien oorspr. *ka'fir*, z. ald. of *kaphri* [Hebr. = plattelandsbewoner]); zie ook kaf **II.**

Kaf'ferhoofd, o. -en (*hoofd v. e. Kafferstam*).

ka'fir, m. -s (scheldnaam: *niet-Mohammedaan, ongelovige*); verg. giaur.

kaf'jes, o. mv. (plantk. *kafblaadjes*).

kaft, v. en o. -en (1 *omslag, band v. e. boek enz.*; 2 *los papieren omkleedsel om de band v. e. boek, spaarsel*): 1 *de vette – v. e. gehuurde roman*; 2 *schoolboeken met nieuwe –en.*

kaf'tan, m. -s (Turks: *lang opperkleed van Oosterse volken, nog door orthodoxe Joden in Rusland en Galicië gedragen*).

kaf'ten, kaftte, h. gekaft (*een boek van kaft of omslag voorzien*): *schoolboeken –.*

ka'ïk, m. -s (*licht Turks roeivaartuig*; ook: *klein vaartuig in de Zwarte Zee*).

I. ka'ïn, v. -s (O.-I. *inheemse lenden- en beenbekleding ± 2,50 m lang en 1 m breed,* gedragen met strakke plooien van voren, door een buikband vastgehouden, voor mannen en vrouwen, gebatikt of in ruit- of streeppatronen geweven); – *pandjang,* niet met de korte zijden aaneengenaaid tegenover: *sa'roeng,* kaïn tot een wijde koker dichtgenaaid.

II. Ka'ïn, m. Bijbel, **1** eerstgeboren zoon van Adam en Eva, moordenaar v. Abel; **2** afgunstig, wraakzuchtig persoon; **3** broedermoordenaar, zie Gen. 4 : 15.

Ka'ïnsteken, o. (*teken van* [*broeder*]*moord,* bij uitbr. *van laagheid*): *het – aan het hoofd dragen,* [a]) in zijn uiterlijk iets hebben, waaruit de laagheid van karakter blijkt, [b]) geschandvlekt zijn; ook: **-merk,** o.

ka'jak, v. -s, kajakken (eig. mansboot, umjak = vrouwenboot; *lang, smal en licht éénpersoonsvaartuig van Eskimo's*).

kajapoet'olie, v. (Mal. kajoe = hout, poetih = wit: *etherische, pijnstillende olie uit de bladeren van de kajapoetboom,* Lat. melaleuca leucadendron); ka'japoet, kaai'poet is eig. de onjuiste schrijfwijze van ka'joepoe'tih.

kajuit', v. -en (*scheepskamer,* inz.: 1 *kapiteinskamer*; 2 *slaapvertrek, reizigerslogies aan boord*; 3 *gemeenschappelijk vertrek voor de reizigers op boten*): 1 *scheepsraad in de –*; 2 *uw hart en een –, is het woord der jonge paren*; 3 *de – was ruim.*

kajuit'sjongen, m. -s (*knaap, die in de kajuit d. i. bij den kapitein oppast, bedient*).

kak, m. (*behoefte; mensendrek*; overdr. *iets verachtelijks; bluf, praats enz.*).

kakado'ris, m. kakadorissen (*kwakzalver*).

kakatoe', v. -s; meer: **kaketoe'.**

ka'kebeen, o. -benen (ontl. *been der kaak, zowel bovenkaak als onderkaak*; ook: *kinnebak*[*sbeen*]): *een ezels–.*

ka'kelaar, m. -s (*iem., die veel praat; babbelaar, kwebbel*); **ka'kelaarster,** v. -s.

ka'kelbont, bn. (*bestaande uit een* [*smakeloze*] *mengeling van schreeuwende kleuren*): *een –e haan; een –e versiering.*

ka'kelen, kakelde, h. gekakeld (1 *het geluid van kippen* [*die gelegd hebben*], ook wel van andere dieren; 2 fig. *luid babbelen, snateren*): 1 *ik hoor twee kippen –; een kooi met een –de papegaai*; 2 *meisje, zit je weer te –?*
kakement', o. –en (*de kaken, de mond*): *hou je – toch,* zwijg! plat.
kakemo'no, v. kakemono's (*Japanse wanddversiering*).
ka'ken, kaakte, h. gekaakt (*de haring door middel v. e. insnijding onder de linkerkieuw ontdoen v. e. deel van het ingewand, het gelletje*): *haring –; gekaakte haring.*
kaketoe', v. –s (*papegaaisoort uit Australisch gebied met sterke bek*): *een witte –* (Mal. kakaktoea = 1 kaketoe; 2 op Java: nijptang).
kak'kerlak, m. kakkerlakken (*naam van zekere rechtvleugelige insecten, veel op korenzolders, in bakkerijen enz.,* o.a. *bakkerstor,* Lat. periplaneta orientalis; O.-I. *albino*): *een –* (in beide bet.) *is lichtschuw.*
kak'ke(r)nest, o. –en (Z.-N. *nestkuiken; laatst geboren kind*).
kalamijn'(steen), m. (*galmei*).
kalamink', kalmink', o. ([*geglansde en gestreepte of gebloemde*] *wollen stof*): *een rok van –;* **–en,** bn. (*v. kalmink*): *een – jak.*
I. kalan'der, m. –s (*schildvleugelig insect, welks larve zich in een graankorrel ontwikkelt, korentor*; Lat. calandra granaria).
II. kalan'der, v. –s (Fr. calandre: *mangel tot glanzing van gebleekt katoen enz.; katoen- of linnenglanzer, glansmachine*; ook: *de glans zelf*): *satineren door middel van –s.*
kalan'deren, kalanderde, h. gekalanderd (*met de kalander glanzig maken*); **–ij',** v. –en (*glanzerijwerkplaats*); **–molen,** m. –s.
kalant', Z.-N.; zie klant.
kala'papalm, m. –en (O.-I. *klapper, kala'pa* [zie *kla'pa*], *kokospalm*); ook, kela'pa, m. ke-
Kal'chas, m.; zie Calchas. [lapa's.
I. kalebas', kalbas', v. kal(e)bassen (Fr. calebasse, Sp. calabaza: *benaming van verschillende soorten van pompoenen: de vruchten, de planten; de uitgeholde bast van een kalebas; een soort pronkappel of pronkpeer*); fig. een mooi uiterlijk zonder enige waarde; zie Jan Kalebas.
II. kalebas', v. kalebassen (*platte biezen hengselmand*; Z.-N. *schooltas*).
kalefa'ten, uit het Fr.; zie kalfaten.
kaleidoscoop', m.; zie caleidoscoop.
I. kalen'der, m. –s (Lat. calendarium: *almanak, tijd-, dagwijzer; lijst der kerkelijke feesten en heiligen; stelsel naar hetwelk de lengte der burgerlijke jaren enz. geregeld is, tijdrekening*); zie Juliaanse kalender.
II. kalen'der, m. –s (Perzisch: letterl. groter: *Mohammedaanse bedelmonnik*).
kalen'derjaar, o. –jaren; zie jaar.
kales', v. kalessen; zie calèche.
kalf, o. kalveren, kalven (1 *jong van sommige viervoetige dieren,* inz. *van een rund, ook van een hert*; 2 fig. [*al te*] *zachtzinnige, goede man; onnozele bloed*; 3 als zaaknaam in verschillende toepassingen; bij aardwerken, een slootkant, kanaaloever: *afgezakte grond*; onderdeel van houtconstructies: *dwarshout; dwarsregel in een kozijn enz.*): 1 koe–, stier–; *een nuchter –,* pasgeboren; zie nuchter; zegsw. *het gemeste – slachten,* een feestelijk maal aanrichten, zie Lucas 15 : 23; *met eens anders – ploegen,* zich bedienen van de middelen, werktuigen, krachten van een ander; zie Richt. 14 : 18; *over koetjes en kalfjes praten,* over alledaagse dingen; spreekw. *Als 't – verdronken is, dempt* (Z.-N. *vult*) *men de put,* men herstelt een fout, als het te laat is; zie ook gouden, oor, Sint-Juttemis; 2 fig. *een – van een jongen* (Z.-N. dom, lomp); *een goed –; een – Mozes,* een zachtmoedig man, Num. 12 : 3; 3 *een gevallen – opruimen; sterke kalven; het – v. e. deurkozijn*; nog (Barg., oorspr. Hebr.): groot mes: *hem een – door zijn bast halen.*
kalfaat'hamer, m. –s (*breeuwhamer*); zie klavaatshamer; **–ijzer,** o. –s (*inslagijzer bij het breeuwen*); zie klamaaijzer; **–naad,** m. –naden (*reet tussen twee planken*); **–tang,** v. –en; **–werk,** o.
kalfa'ten, kalfaatte, h. gekalfaat (Fr. calfater, oorspr. Arab.: 1 *breeuwen, dichtmaken der naden met werk en pik*; mijnwezen: *dichtzetten van de naden in hout,* verg. koken; 2 fig. *in orde brengen*): 1 *het schip werd op de werf gekalfaat*; 2 *laat mij dit –*; ook:
kalfa'teren, kalfaterde, h. gekalfaterd; **–fa'tering,** v. –en; ook, kalefateren.
kalf'koe, v. –koeien (*drachtige koe*).
kalfs'biefstuk, m. –stukken; **–borst,** v. –en (*vlees van het borststuk van een kalf*).
kalf'schieter, m. –s (spott. *Delvenaar*).
kalfs'gehakt, o. (*gehakt v. kalfsvlees*).
kalfs'kop, m. (*vleesspijs v. d. kop v. h. kalf bereid*); **–kotelet',** v. –koteletten; **–lapjes,** o. mv. (*platte stukjes kalfsvlees*); **–leder, –leer,** o. (*leer van kalfshuiden*); **–lederen, –leren,** bn.: *– boekbanden*; **–lever,** v. –s: *honden zijn dol op –*; **–nier,** v. –en; **–oester,** v. –s (*rond stukje kalfsvlees* [*met eiwit en paneermeel gebakken*]); **–oog,** o. –ogen (1 fig. *groot uitpuilend oog*; 2 *ei uit de dop op kokend water gestort en zo gestold*; 3 *zekere koekjes, in het midden met gelei*): 1 *Mietje met de –ogen*; 2 *een – op de spinazie*; 3 *een ons –ogen*; **–poelet,** o. (*stukjes kalfsvlees voor soep*); **–schijf,** v. –schijven (*plat, dik stuk kalfsvlees*); **–tong,** v. –en; **–vel,** o. –vellen (fig. *trommel*[*vel*]): *het – volgen,* soldaat worden; **–vet,** o.; **–vlees,** o.; **–zwezerik,** m. –zwezeriken.
I. ka'li, v. kali's (O.-I. *rivier, breed zoetwater*): Kali-Brantas, verg. tji.
II. ka'li(e), v. (*kaliumzout*): *met – bemesten.*
kali'ber, o. –s (Fr. calibre, oorspr. It.-Arab.: 1 *middellijn van de cilindrische ruimte van vuurwapens of van kogels; afmeting en zwaarte v. e. vuurwapen, uitgedrukt in het –*; 2 fig. *grootte, zwaarte; bepaalde soort, aard, gehalte*; 3 *naam v. gereedschappen*): 1 *een kanon van groot –*; 2 *mensen van hetzelfde –; jongens van jouw –; ketels v. groot –*; 3 *'t – der houtdraaiers,* mal; *de –s der walsen,* gleuven.
ka'lief, m. –en (Arab. letterl. plaatsvervanger: *opvolger van den profeet; titel van den hoogsten burgerlijken en geestelijken overheidspersoon in Mohammedaanse landen*); juister: chalie'fe, chalief' (scherpe *ch*); Eng. spelling khaliph.
kalifaat', o. (*rijk of waardigheid der Kaliefen, regering v. e. Kalief*): *het – van Cordova* (766–1192).
ka'lis, m. kalissen (*schooier, bedelaar*).
kalis'se, v. (Z.-N. *zoethout*); **–hout,** o.; **–stok,** m. –stokken (Z.-N. *pijp drop*).
ka'lium, o. (oorspr. Arab. *potassium, zilver-*

wit glinsterend metaal); **–zout,** o. –en (*verbinding van zuren met kalium, als meststof*).
kalk, v. (Gr.-Lat. calx: 1 scheik. *calciumoxyde*; 2 *het hoofdbestanddeel der metselspecie*; 3 bij uitbr. *metselspecie* [*met kalk en zand bereid*]; 4 *met – bereide specie om mede te pleisteren of te witten*; 5 *de verharde specie of pleister, stuc, witsel*; 6 gew. *krijt*): 1 *zuivere – is een witte, poreuze massa, onsmeltbaar*; 2 *– branden, kalk winnen b.v. uit schelpen door verhitten*; *– blussen*; 3 *een handvol – uit de kalkbak*; 4 *bestrijken met –*; 5 *de – viel van het plafond*; 6 zie kalken; nog: *het – van de ogen*, het wit; **–'aarde,** v. (*alcalische aarde, welke door het branden van koolzure kalk verkregen wordt*): *– van schelpen*; *– of ongebluste kalk*; **–achtig,** bn. (*op kalk gelijkende*; *als uit kalk bestaande*; *de aard van kalk*[*aarde*] *hebbende*; *min of meer kalkhoudend*); **–bak,** m. –bakken (*vierkante bak, waarin kalk wordt geblust of tot metselspecie bereid*; *bak, waar de metselaar de kalk in heeft, waaruit hij de specie neemt*; *aandraagbak voor kalk*).
kalk'branderij, v. –en (*kalkoven*; *gebouw, de gebouwen, waarin kalk door hitte uit kalksteen, uit schelpen, of uit mergel wordt bereid*; *het branden zelf*).
kalk'ei, o. –eieren (*ei, in kalk voor bederf bewaard*): *een bedorven –*.
kal'ken, kalkte, h. gekalkt (1 *met kalk besmeren*; 2 *met kalk of een kalkachtige stof bestrooien tot bemesting*; 3 v. eieren: *in kalk*[*water*] *inleggen*; 4 van huiden: *in de kalk leggen om de ontharing te bevorderen*; 5 *schrijven met kalk of krijt*; in 't algemeen: *schrijven* [*vlug en slordig*]): 1 *een muur –*, [a]) bepleisteren, [b]) witten; 2 *zwaar gekalkt land*; 3 *eieren voor de winter –*; 4 *de huiden – en dan ontharen*; 5 *iets zo maar neer–*.
kalk'gebergte, o. –n (*gebergte, in hoofdzaak bestaande uit kalksteen*).
kalk'groef, v. –groeven (*groef of kuil, waar kalk uit gegraven wordt*); **–grond,** m. –en (*kalkhoudende grond*); **–kloet,** m. –en (*stok, om kalk te roeren*; ook: *roerstok van den looier*); **–laag,** v. –lagen (*laag uit kalk bestaande*: *metselspecie, pleister*; *laag van kalkgesteente, kalkhoudende aardlaag*); **–licht,** o. (*helder, wit licht*): *het – ontstaat door gloeiing van kalk of krijt in een vlam van knalgas*; **–melk,** v. (*melkachtig mengsel van water en kalk*); **–mergel,** v. (*mergel met groot kalkgehalte*); **–mortel,** v. (*mortel, metselspecie, met kalk als bindmiddel*).
I. kalkoen', m. –en (*hoenderachtige vogel, genoemd naar Calikoet of Calcutta in Voor-Indië*): *de gewone –*, Lat. meleagris gallopavo; zie kalkoentje.
II. kalkoen', m. –en (o.-Fr. calcain: *omgebogen punt v. e. hoefijzer*; Z.-N. *paardenhoef*; Z.-N. *omgebogen deel v. e. stang, tang enz.*).
kalkoe'nenei, o. –eieren; **–nest,** o. –en; **–vet,** o.; **–vlees,** o.; ook: *kalkoenevet, –vlees*.
kalkoens', bn.: *een –e hen*; zegsw. *rood worden als een –e haan*, rood (van toorn).
kalkoen'tje, o. –s (*flesje wijn van* $^1/_5$ *liter*).
kalk'oven, m. –s (*oven, gemetseld* [*kegelvormig opgetrokken*] *gebouw met vuurhaard*[*en*], *om kalksteen te branden*); **–steen,** v. –stenen (*het gesteente, dat gebrand wordende, kalk oplevert*); **–water,** o. (*oplossing van kalk in water, calciumhydroxyde*).
kal'le, v. –n (Z.-N. *kraai*; *ekster*; *babbelaarster*; *domme vrouw*; gaaischieten: *hoekvogel*); **–moe'i(e),** v. (Z.-N. *klappei*; *heks*).
kal'len, kalde, h. gekald (gew., vero. gunstig: *spreken, praten*; ongunstig: *babbelen*): *– als Brugman*, d.i. goed weten te praten.
kalm 1 bn. (1 *niet in beroering*; *bedaard*; 2 *niet ontsteld door gemoedsbeweging*; *in rust en evenwicht*; 3 in andere toepassingen; *vrij van onrust*): 1 *een –e zee*, niet onstuimig, woelig; *– weer*, stil; *het –e maanlicht*, niet flikkerend of fel, zacht; *pols –*, niet versneld, normaal; 2 *uiterlijk was zij –*, niet opgewonden; *– blijven bij* (of: *onder*), zijn bedaardheid, zelfbeheersing niet verliezen; (*blijf*) *–*, *wees* (*nu*) *–*, vermaning tot personen, die zich opwinden; *zo – als een zalm*, doodkalm; *– genot*, genieting zonder hartstochtelijkheid; 3 *een – leventje*; handel: *koffie –*, de kopers en verkopers zijn niet gejaagd; *een –e dood*, [a]) zonder doodsstrijd, [b]) zonder gemoedsstrijd; *een –e pret*, zonder drukte, soms ir. *dat lijkt me een – genoegen*; **2** bw. (1 *zonder heftige, drukke beweging*; *bedaard*; 2 *zonder opwinding*; *gemoedereerd*; 3 *niet haastig of gejaagd*; 4 *zonder stoornis*; 5 *ongemoeid, buiten zorgen*): 1 *alles liep even – af*; 2 *hij hield – zijn hoed op*; *laat hem – zijn gang gaan*; 3 *– antwoorden*; *–aan doen*; 4 *de vooruitgang ging – in zijn werk*; 5 *later – leven ergens buiten*.
kalmeren, kalmeerde, h., i. gekalmeerd (*bedaren*: 1 *rustig doen worden*, 2 *rustig worden*): 1 *iem. –*; 2 *langzamerhand –*.
kalmink', o.; zie kalamink.
kalm'pjes, bw. (*bedaard, stil, rustig*): *zich – amuseren*; *iets – opnemen*; *–aan doen*.
kalm'te, v. (*het kalm zijn* inz. *bedaardheid, gerustheid*): *zijn – niet verliezen*.
Kalmuk'ken, m., mv. (*West-Mongoolse stammen* o.a. *aan de Wolga*).
kal'mus, Lat. ca'lamus, m.; zie zwanenbrood; **–olie,** v. (*aetherachtige olie*); ook, *kal'moes*.
kalomel', o.; zie calomel.
ka'long, m. –s (O.-I. *vruchtenetende vleermuis op Java*; Lat. pteropus edulis); ook: vliegende hond.
kalot', v. kalotten, **kalot'je,** v. –s; z. calotte.
kalsei'(de), v. Z.-N.; zie kassei.
kal'ven, kalfde, h. gekalfd (1 *een kalf werpen*; *braken*; 2 van grond: *afbrokkelen, inzakken*): 1 *koeien, gekalfd hebbende*; *gekalfde koeien*, die gekalfd hebben; 2 *de grond kalft*.
kal'verachtig, bn., bw. (*als een kalf*; *dartel*; fig. *speels, kinderachtig*).
kal'veren, zie kalven.
kal'verig, bw.: *– kijken*. onnozel, sullig.
kal'verliefde, v. (*kinderachtige knapen- of meisjesliefde*).
kalvijn' 1 v. –en (*appel* naar het Normandische dorp Calville): *rode en witte –en*; **2** m. –en (*boom*).
kam, m. kammen, kammetje (1 *werktuig van een of andere harde stof, met meer of min fijne tanden, dienend tot reiniging of tot het ordenen en bijeenhouden van 't haar, tot sieraad enz.*; 2 *vlezige, getande uitwas op de kop van vogels, ook wel van slangen en hagedissen*; 3 *de lijn, waarin de hoogste toppen van een bergketen liggen*; 4 *het met tanden bedekte boven- of zijvlak v. e. rad*; 5 *weverskam, raam met glad afgewerkte stiften*

of tanden, waardoor de scheringdraden gespannen worden; 6 *boven de helm uitstekende rand of rug, waarin de pluim bevestigd wordt*; 7 muz. *overeind staand stukje hout, waarop de snaren van een strijk- of tokkelinstrument rusten*; 8 scheepsterm: *overeind staand stuk staal of ijzer ter geleiding van trossen*; 9 *de min of meer scherpe rand of kant van een voorwerp*): 1 *een fijne, een benen –*; *een schildpadden kammetje tot sieraad*; 2 *de – van een haan, een haan met dubbele –*; zegsw. *de – opsteken of opzetten*, zich gaan verweren of verzetten; *een rode – krijgen*, zich boos maken; *iem. in de – pikken*, hem beledigen, prikkelen; 3 *de – van het duin*, zie berg–; 4 zie kamrad; 5 zegsw. *allen over één* (of: *eigen*, of: *dezelfde*) *– scheren*, geen onderscheid maken; 6 *een schildknaap mocht geen vederbos op de – van zijn helm dragen*; 7 *de trillingen van de – gaan over op de klankbodem v. h. instrument*; 8 *de tros hing over de –*; 9 *de scherpe kammen v. e. rots*.

kam'brium, o.; zie cambrium.

kam'duiker, m. –s (*kuifeend*).

kameel', Gr.-Lat. camelus, oorspr. Semietisch, **1** m. kamelen, kameeltje (dierk. *niet gehoornd herkauwend zoogdier met gebulte rug en lange hals*, Lat. camelus bactrianus): *de eenbultige – of dromedaris* (camelus dromedarus) en *de tweebultige –* zijn in Azië en Afrika huisdieren, waarvan men de melk en het vlees gebruikt, het haar tot grof doek verwerkt, de huid tot leder looit en waarvan de mest tot brandstof dient; *de – heet het schip der woestijn*; lit. t. *kemel*; **2** o. kamelen (meestal mv.: *toestel om zwaargeladen schepen over ondiepten te brengen*; *scheepslichter*): *de kamelen zijn in 1691 uitgevonden door Meeuwes Meindersz. Bakker*.

kameel'pardel, m. –s (Gr.-Lat. camelopardalis = lett. kameelpanther: *giraffe*); ook, kameelpaard; zie pardel.

kameel'schaap, o. –schapen; zie lama.

kameel(s)'haar, o. (*haar van een kameel of kamelen*); **–haren,** bn.

kameleon', Fr. caméléon, Gr.-Lat. chamae'leon; lett. op de aarde (= Gr. chamai), kruipende leeuw, **1** o. –s (*kleurveranderend, hagedisachtig dier in Afrika, Z.-Europa en Indië*): *het – met het lichtamandelkleurig houterig lijfje*; **2** m. –s (*iem., die telkens van partij wisselt*; *politieke weerhaan*).

kameleon'tisch, bn., bw. (*veranderlijk* [*van kleur*]; fig. *onbetrouwbaar*; *met alle winden waaiend*): *een –e politiek*, niet te werk gaande volgens een vast beginsel.

kamelot', o. kamelotten (Fr. camelot: *uit het Oosten afkomstige fraaie stof*; Z.-N. *slechte stof, waar*): *het woord kamelot werd verklaard als stof uit kameelhaar*; zie grein 4.

kamelot'ten, bn. (*van kamelot*).

ka'men, kaamde, h. gekaamd (*kamig worden, beschimmelen of schiften van bier*).

kamenier', v. –en, –s (Lat. cameraria: *vrouwelijke lijfbediende ener dame, tot hulp harer meesteres bij haar toilet en soms andere persoonlijke, vertrouwelijke diensten*; *kamerjuffer*): *de linnenmeid, die als – dienst deed*.

kamenie'ren, kamenierde, h. gekamenierd (*kameniersdiensten verrichten, een dame helpen bij haar toilet*; *als kamenier dienen*).

kamenier'ster, v. –s (*kamenier*).

ka'mer, v. –s, kamertje (Lat. camera: 1 *afzonderlijke, afgesloten ruimte*; *vertrek*: afkorting van *slaapkamer enz.*; 2 *een huurkamer* inz. in het mv.; 3 *logeerkamer in een hotel*; 4 *klein vertrekje op een zwemschool*; 5 *vergaderlokaal v. een vereniging*, inz. *de vereniging, de leden zelf*; 6 *de vergaderzaal v. e. college*; *het college zelf*; 7 *de naam v. e. wetgevend lichaam*; 8 *natuurlijk besloten ruimte, holte* inz. als technische term): 1 *een –tje op zolder afschieten*; *de –s schoonmaken* (of: *doen*); *op zijn – gekomen, wierp hij zich op zijn bed*; *de* (of: *zijn*) *– houden* (of: *bewaren*), [a]) niet uitgaan, [b]) ongesteld zijn; *de beste –*, [a]) Z.-N. pronkkamer, [b]) geheim gemak; 2 *–s verhuren*; *gemeubileerde –s*; 3 *ik vroeg de prijs van de –*; 4 *er werd in de –tjes gestolen*; 5 *de – In Liefde Bloeiende*; 6 *de – van vacantie*, zie vacantie–; *de – van Toezicht op de Notarissen*; 7 *de Eerste en Tweede Kamer*; Z.-N. *– der volksvertegenwoordigers*, Tweede Kamer; Z.-N. *wetgevende –s*; *– van inbeschuldigingstelling*; 8 *de – v. e. kanon*, ruimte waarin de springleiding ontbrandt; ook wel: *een korte vuurmond*; jagerst.: *hij schoot het haas in de –*, het hart; ontl. *deel v. h. hart, dat het bloed wegperst*.

kameraad', m. en v. –s, kameraden (Fr. camarade [It. camarata = eig. manschap, die samen één kamer bewoont]: 1 oorspr. *krijgsmakker*; 2 *makker, metgezel, vriend*[*in*]; *medescholier, medestudent*): 1 *kameraden, wapenbroeders!* als toespraak; 2 *omgang met slechte kameraden*; *een –je van Adriaan*.

kameraad'schap, o. (ook v.).

kameraadschap'pelijk, bn., bw. (*als* [*goede*] *kameraden*): *met iem. – omgaan*,

ka'merarrest, o. –en (mil. *lichte straf, bij welke men zijn kamer of huis niet mag verlaten*): *8 dagen – hebben*; fig. *ik ben verkouden en heb –*; **–bewaarder,** m. –s (*hoogste der bedienden bij de Departementen van Algemeen Bestuur, bij de Raad v. State en bij andere colleges*); **–buks,** v. –en (*kleine buks, om in een vertrek op een doel te schieten*); **–dienaar,** m. –s (*lijfbediende v. e. aanzienlijk heer*; ook: *kamerbewaarder*).

ka'merdoek, o. (*fijn linnen, genoemd naar Kamerrijk*): *katoenen –*, fijn hemdenkatoen.

ka'mergeleerde, m. –n (*theorie-man, wiens gezichtskring niet verder gaat dan zijn kamer en zijn boeken*; *geleerde met weinig ondervinding van het practische leven*).

ka'mergerecht, o. (*Duits gerechtshof*): *het – (1495) maakte een einde aan het vuistrecht*, eerste rechterlijke instelling in Europa.

ka'mergymnastiek, v. (*lichte lichaamsoefeningen in een kamer*).

ka'merheer, m. –heren (*titel van hoge ambtenaren bij een vorstelijk hof, eigenlijk edelman, die den vorst in zijn bijzondere vertrekken van dienst is, dient*; *edelman in hofdienst*; ook: *titel aan het pauselijk hof*): *deze baron is – des konings*; *die heer is – i. b. d.*, in buitengewone dienst; *deze bisschop is – v. den paus*.

Ka'merlid, o. –leden (*lid van een der Kamers* inz. *van de Tweede Kamer*).

ka'merling, m. –en (*kamerheer*; *hoge ambtenaar*; *waardigheidsbekleder van de naaste hofhouding van den vorst*; *hoveling*; *eunuuk*; ook: *lijfknecht*); vero.

ka'mermeisje, o. –s (*binnenmeisje of kamenier*, in tegenstelling met keukenmeid enz.;

vrouwelijke hotelbediende, welke de kamers der gasten in orde houdt).

ka'mermuziek, v. (muz. *muziek [vocale* maar inz. *instrumentale] voor klein ensemble en uit te voeren in een kleine zaal).*

ka'merolifantje, o. -s (spott. *dikkerd).*

Ka'merontbinding, v. -en (*het ontbinden der Eerste of der Tweede Kamer).*

Ka'meroverzicht, o. -en (*beknopt verslag van het die dag behandelde in de Eerste of Tweede Kamer): het – van De Tijd.*

ka'merplant, v. -en (*plant, welke zich in de kamer laat kweken, welke men in de kamer kweekt): een dankbare –,*

ka'merscherm, o. -en of **-schut,** o. -schutten (*tochtscherm in een kamer).*

Ka'mer van ar'beid, v. -s v. arbeid (*sedert 1898 een wettelijke instelling, die ten doel heeft de belangen van patroons en werklieden door onderlinge samenwerking te bevorderen).*

Kamer van koop'handel en fabrie'ken, v. -s van k. en f. (*college van door de burgerij gekozen deskundigen, dat voor de belangen van handel en industrie waakt).*

kamer van rheto'rica, v. -s van –; zie rederijkerskamer.

Ka'merverkiezing, v. -en; **-verslag,** o. -verslagen (*verslag van het in een der Kamers verhandelde).*

ka'merwacht, m. -en (*man met het toezicht en de zorg van een soldatenkamer belast).*

Ka'merzetel, m. -s; **-zitting,** v. -en (*vergadering v. d. leden der 1e of 2e Kamer).*

kam'fer, v. (Fr. camphre, oorspr. Arab.: *kleurloze, doorschijnende, vluchtige zelfstandigheid met bittere smaak en sterke geur, verkregen uit het hout van de kamferboom of andere gewassen en ook langs scheikundige weg);* **-achtig,** bn., bw. (*als [van] kamfer): -e lucht; – rieken;* **-boom,** m. -bomen (*boom, die de gewone kamfer oplevert;* Lat. camphora officinarum); **-poeder,** o.; **-spiritus,** m. (*spiritus, waarin kamfer is opgelost): inwrijving met –.*

kam'garen 1 o., (soorten) -s (*garen, gesponnen uit kamwol; weefsel van kamgaren);* **2** bn. (*van kamgaren): – stoffen.*

kam'hagedis, v. -hagedissen; zie leguaan.

kam'hout, o. in de 2de bet. -en (*Afr. roodhout;* wev.: *dwarsbalk om de katrollen op te houden, waaraan de weefkam hangt).*

ka'mig, bn. (*schimmelig): – bier.*

kamil'le, v. -n (Fr. camomille, Gr. chamaimelon = op de aarde wassende appel: 1 *tot de familie der samengesteldbloemigen behorende geslachten:* [a]) anthemis, [b]) matricaria; 2 *geneesmiddel van de gedroogde bloemhoofdjes der kamille, zweetdrijvend):* 1 [a]) *de Roomse –,* [b]) *de echte –;* 2 *thee van –;* nog: volksbenaming v. andere planten. (ll = ll).

kamizool', o. kamizolen (Fr. camisole: *kledingstuk* inz. *[lang] vest met mouwen).*

kam'men, kamde, h. gekamd (*met een kam haar of wol ordenen, ontwarren, zuiveren): haar, wol –;* refl. *zich –.*

kam'neus, m. -neuzen (*hoefijzerneus).*

kamoe'ning, o. (bij Multatuli: *fijn, geel gevlamd hout).*

kamoes'(leer), o. ([*zwartgeverfd*] *gemzenleer);* **-leren,** bn.: – *handschoenen.*

I. kamp, o. -en (1 *leger, legerplaats in 't open veld;* 2 *wijk; verblijfplaats, stadskwartier; min of meer ordelijke legering in het open veld in tenten, woonwagens b.v. van Zigeuners, padvinders enz.;* 3 *partij):* 1 *het – betrekken, het – v. Zeist;* 2 *het* (of: *de) Chinese –* (misschien afkorting van *kampoeng),* wijk, waar de Chinezen wonen; *het vluchtelingen–, internerings–,* d.i. aangewezen verblijfplaats; *jongens–; meisjes–;* 3 *uit het liberale –.*

II. kamp 1 m. in bet. 1 -en (1 *afgepaald stuk grond;* 2 *strijd, worsteling):* 1 *grond bij -en veilen;* 2 *een zware –; de – doorstaan;* **2** bn., bw. (*gelijk, effen): wij staan –,* gelijk; *ik speel – op,* zonder winst of verlies; zegsw. *geen – geven,* niet gewonnen geven; *het bleef –,* onbeslist; kamp **I** en **II** van Lat. campus.

kam'pak, m. -s, zie kè'tjoe(partij).

I. kampan'je, v. -s; zie campagne.

II. kampan'je, v. -s (Fr. [oorspr. It. compagna] compagne = getimmerte: scheepst. 1 *de verhoging op of de verhogingen van het achterste gedeelte v. e. schip; het hoge achterste gedeelte v. e. schip;* 2 *het opperste der scheepsdekken op sommige thans verouderde typen van zeeschepen):* 1 *de achtersteven of – liep hoog op;* 2 *de – dient voornamelijk tot plaats van overzicht, kommando.*

kampeer'der, m. -s (*iem. die kampeert* bet. 3); **kampeer'ster,** v. -s.

kampeer'plaats, v. -en (*waar nl. gekampeerd wordt of mag worden).*

kampeer'vereniging, v. -en.

kampement', o. -en (Fr. campement: 1 *legerplaats, kamp;* 2 O.-I. *de gezamenlijke officierswoningen en kazernegebouwen):* 1 *de kolonne sloeg haar – bij de rivier op;* 2 *de fraaie -en te Malang; versterkte -en bouwen.*

I. kam'pen, kampte, h. gekampt (*strijden: worstelen; wedijveren;* Z.-N. spel: *de eindbeurt spelen): met, tegen iem. –; hebben te – met gebrek.*

II. Kam'pen, o. (*oude Hanzestad in Overijsel,* o. a. *bekend wegens de van haar burgerij verhaalde onnozelheden):* **-aar,** m. -s, -naren.

kam'per, m. -s (*iem., die deelneemt aan een „kamp"* [*bv. een jongenskamp*] *door een vereniging georganiseerd);* **kamp'ster,** v. -s.

kamperen, gekampeerd (Fr. 1 *een kamp betrekken: gelegerd zijn;* 2 *in een kamp doen legeren;* 3 *in tenten of onder andere tijdelijke bedekkingen, onder de blote hemel zijn verblijf nemen, legeren):* 1 *de troepen – op de heide;* 2 *het leger was* (of: *lag) gekampeerd bij M.;* 3 *ze kampeerden in de duinen.*

kamperfoe'lie, v. -s (Lat. caprifolium: *boks- of geitenblad, slingerplant, met witgele bloemen): de wilde –,* lonicera periclymemum.

kampernoe'lie, v. -s (o.-Fr. champagneul: *zwam, [eetbare] paddenstoel;* Lat. psalliota campestris): *de – groeit in tuin en weiden.*

kampersteur', m. (*harde eieren met mosterd;* ook wel: *kamperui).*

kam'perui, m. -en (*dwaze, lachwekkende streek, daad;* ook: *zeker gebakje in Kampen verkocht);* **-stukje,** o. -s.

kamp'geld, o. (*geld, dat men moet betalen om te kunnen deelnemen aan een jongens-, meisjeskamp);* **-huis,** o. -huizen; **-werk,** o. (*het organiseren van kampen* inz. *voor jongeren): aan – doen.*

kampioen', m. -en (Fr. champion: 1 Middeleeuwen: *plaatsvervanger van een tot de wapenhandel onbevoegde of onbekwame;* 2 bij uitbr. *iem., die het voor een ander, een zwakke, een vrouw, met de wapens opneemt;* 3

kampvechter in een steekspel; 4 *voorvechter*; 5 *iem., die voor een idee met woord en daad ijvert*; *verdediger, voorstander*; 6 sport: *persoon, die in de wedstrijd* [of: *op al de wedstrijden*] *het van alle mededingers heeft gewonnen*): 1 *vond een vrouw geen –, dan* . . . .; 2 *Frieslands –*; 3 *de –en reden in het strijdperk*; 4 *voor de legers stonden de –en strijdvaardig*; 5 *–en voor recht en vrede*; 6 *wereld–*; nog: *De Kampioen*, bekend sportblad; **–schap,** o. –schappen (*overwinnaarschap, meesterschap in een of andere tak van sport, spel*): *het – op zijn naam weten te krijgen.*

kam'po(e)ng, m. –s (O.-I. *inheemse buurtschap, deel uitmakende v. e. stad, landstadje of marktvlek*; ook wel: *dorp*); **–bewoner,** m. –s; **–hond,** m. –en (O.-I. *gladakker*).

kamp'rechter, m. –s (*iem., die bij kampspelen, wedstrijden enz. beslist*).

kamp'vechter, m. –s (*strijder, kampioen*; *verdediger*): *een – voor de vrijheid.*

kamp'vuur, o. –vuren: *om het –.*

kamp'vereniging, v. –en.

kam'rad, o. –raden, –raderen (*rad met tanden aan het bovenvlak, tandrad*; *rad, in of op welks omtrek kammen zijn aangebracht, die op kammen van een ander rad werken, waardoor een beweging wordt overgebracht*).

kam'radwiel, o. –en.

kamuis'leer, o.; zie kamoesleer.

kam'wiel, o. –en (inz. Z.-N. *kamrad, kettingrad van een fiets*).

kam'wol, v. (*langstapelige wol, welke gekamd wordt*).

kan, v. kannen, kannetje (1 *vaatwerk voor vloeistoffen, van hout, aardewerk, steen, metaal, rond* [*veelal gebuikt*], *open of gesloten, meestal van handvatsels en een tuit voorzien*; 2 *kan van bepaalde inhoud als maat voor natte* [ook wel: *droge*] *waren*: *het vat, de vochtmaat*; thans: *liter*): 1 zegsw. *de – aanspreken, diep in de – kijken*; *liefhebber van de – zijn*, van sterkedrank, bier, wijn enz.; spreekw. zie lid **I,** vat, wijn 1; Z.-N. *in geen – gekweekt zijn*, niet zo dom!; 2 *het nieuwe Ned. vaatwerk van 10, 20 enz. –.*

kanaal', o. kanalen, kanaaltje (Fr. canal, Lat. cana'lis 1 *gegraven waterweg*; 2 *pijp, buis*; 3 bij vergelijking: *buisvormig orgaan*; 4 aardr. *naam van verschillende zeeëngten*; 5 fig. *bron*; *middel om iets ergens te brengen, om tot, aan, achter iets te komen*): 1 *het Merwede–*; 2 *rook–*, v. e. schoorsteen; 3 ontl. *darm–*, buisvormig orgaan, waardoor vloeistoffen en vaste stoffen haar weg vinden; 4 *het Kanaal*, de zeeëngte tussen Engeland en Frankrijk; *het verkeerde –*, – van Bristol; 5 *uit welk – hebt gij dat?*

kanaal'tol, m. –tollen (*tol bij doortocht v. e. kanaal* bijv. *van Suez, van Panama*).

Ka'naän, o. (*naam* [*van het Westelijke deel*] *van Palestina*; *Land van Belofte*): – werd na de Babylonische gevangenschap ± 500 v. C. verdeeld in: Judea in het Z., Samaria in het midden en Galilea in het N.; na de verwoesting van Jeruzalem door Titus, in 70 n. C. in een Rom. provincie, Palestina, met het Over-Jordaanse onder vier vorsten (zie viervorst), met een algemenen landvoogd (zie Pilatus); *ons Hollands –*, de geestelijke wereld in Nederland; *de tale Kanaäns* (Jesaja 19 : 18), [a]) de taal der gelovigen, der vromen, [b]) inz. het gebruiken van bijbelteksten, [c]) ong.: kwezelig geteem.

Kanaänie'ten, m. mv. (*bewoners v. Kanaän, tijdens de intocht der Hebreeën*).

Kanaänie'tisch, bn. ([*als*] *van, uit, in, eigen aan, betreffende Kanaän*): *een –e vrouw.*

kanalisa'tie, v. –s (Fr. canalisation: 1 *het bevaarbaar-maken v. e. beek, rivier enz., het maken tot een kanaal*; 2 *het aanleggen v. kanalen*; 3 *het aanleggen van buizen en geleidingen*; *het buizennet*): 1 *de – der Maas*; 2 *de – van Westerwolde*; 3 *de – van de Electrische Stroomverkoopmaatschappij.* (s = z).

kanaliseren, gekanaliseerd (Fr. canaliser: 1 *het bevaarbaarmaken van beken, rivieren*; 2 *van kanalen voorzien*): 1 *het – der Mark in N.-Br.*; 2 *het – van de veenstreken.* (s = z).

kanal'je, o. en v.; zie canaille.

kana'rie, m. –s, kanarietje (1 *gele sijsachtige kamervogel, v. h. vinkengeslacht*; Lat. serinus canarius germanicus; 2 O.-I. *geelvink, politieagent*): 1 *de – leeft in 't wild* o. a. *op de Canarische eilanden*; 2 *een luie –.*

kana'riegeel 1 bn. (*heldergeel* [*als de kanarie*]): *–gele handschoenen*; **2** zn., o.: *het – dezer handschoenen*; **–vogel,** m. –s (*kanarie*); **–zaad,** o. (soorten), –zaden (*geel en zwart zaad voor een kanarie*, nl. *van* phalaris canariensis, *het kanariegras*; ook: *de plant*).

kanas'ter, Sp. canas't(r)o (Gr. kana'stron = rieten korf) **1** m. –s (*rieten korf voor de fijne tabak in bladen*; ook: O.-I. *rieten mand voor verpakking*); **2** v. (*Varinas-tabak* [*in rieten matten*]); zie knaster en krandjang.

kandeel', v. (Lat. caldellum: *warme wijn met melk, suiker, eierdooiers en kaneel*).

kan'delaar, m. –s, kandelaren, kandelaartje (Fr. chandelier [Lat. candelabrum v. candela = kaars]: *kaarsdrager*): *de zevenarmige gouden – in de tempel*, Ex. 25 : 31.

kan'delaren, kandelaarde, h. gekandelaard (*een boom tot op de hoofdtakken inkorten* [*de boom lijkt dan op een kandelaar*]): *een boom –*; *oude, bonkige, gekandelaarde perebomen.*

kandij', v. (Fr. [sucre] candi, oorspr. Arab. *gekristalliseerde suiker, klontjes*).

kandij'klontje, o. –s; **–suiker,** v.

kaneel', o. en v. (Fr. cannelle = eig. riet, rietstengel: *gedroogde binnenbast van de kaneelboom*): *een pijp –.*

kaneel'appel, m. –s (*inheemse soort van appel met een kaneelgeur*; *de boom*; Suriname: *vruchten dragende heester met blauwachtig groene bladeren*; *de aromatische vruchten van deze heester*); **–bast,** m.; **–boom,** m. –bomen (*een boom, afkomstig van Ceylon, ook op Java gekweekt, waarvan de binnenbast het kaneel levert*; Lat. cinnamomum zeylanicum); **–geur,** m.; **–hout,** o.; **–kleurig,** bn. (*de kleur van kaneel hebbende*): *een – jasje*; **–olie,** v. (*welriekende olie, uit kaneel*[*bast*]).

kaneel'water, o. (*water, op kaneel getrokken*): *om gerst en – lopen*, beuzelwerk doen.

ka'nefas, o. (soorten) kanefassen (*canevas*).

kanephoor', v. –phoren (Gr. kanephoros: *korfdraagster*: *vrouwenfiguur, houdende een bloemenmandje op 't hoofd*). (ph = f).

kan'goeroe, v. –s (Eng. eig. Australische inboorlingentaal: *springhaas*; *Australisch buideldier*; Lat. macropus); l. *kengeroe.*

Kaninefaat', m. –faten (*lid v. een volksstam, oudtijds aan de kust v. N.-Holl.*): *Brinio, de –.*

I. ka'nis, v. kanissen (*viskorf met deksel van verschillende vorm*, inz. *ronde vissersmand*

met één platte zijde en met een deksel gesloten en aan een riem over de schouder gedragen).
II. ka'nis, m. kanissen (Barg. *hoofd, kop*): *hou je –*, zwijg; plat.
III. ka'nis, m. kanissen (*lichaam*): *iem. op zijn – geven*; plat. Etym. misschien = – **I.**
kan'jer, m. –s (*iets, dat groot is in zijn soort; kokkerd*): *een – van een vis; een – van een wijf*, groot (brutaal) vrouwspersoon; gew. *hij is een –*, een nare vent.
kan'ker, m. (Lat. cancer = eig. krab: 1 *kwaadaardig woekergezwel*; 2 *benaming voor verschillende ziekten bij dieren, in planten en gewassen*; 3 fig. *voortwoekerend kwaad, zedelijk bederf; verterende smart, plaag*): 1 *zij lijdt aan –*; 2 *tongblaar of – in de mond; een appelsoort vatbaar voor –*; 3 *jenever is een –*.
kan'keraar, m. –s (*iem. die steeds kankert* in bet. 2).
kan'kerachtig, bn. (1 *zwemende naar, lijkende op kanker*; 2 van bomen: *min of meer door kanker aangetast*): 1 *een – gezwel*; 2 *de boom is –*; bw.: *een – verharde maagwand*.
kan'kerbloem, v. –en (*volksnaam voor een aantal planten* o.a. *de klaproos, de paardenbloem, de akkerwinde enz.*).
kan'keren, kankerde, i., h. (2) gekankerd (1 *door kanker wegteren; de kanker hebben*; 2 volkst. *voortdurend mopperen, ontevredenheid tonen; zich wrokkend, morrend beklagen*): 1 *een –de plaats; de boom is onderhevig aan –*; 2 *over iets (lopen te) –*; **–instituut,** o. –instituten (spott. *kankeraar*).
kan'nebuis, v. –buizen (*buis van gebakken aarde* inz. *aan de ene kant nauwer dan aan de andere*; Z.-N. *draineerbuis*): *Hollandse –buizen*; Z.-N. *op –buizen blazen, toeteren,* [a]) als kinderspel, [b]) op boerderijen om het werkvolk ten maaltijd van het veld te roepen enz.
kan'nekenskruid, o. (*plant, behorende tot het geslacht nepenthes N. O.-I., genoemd naar de kannetjes of bekertjes, gevormd door de bladschijf*); *kannetjeskruid* ook = witte krodde.
kan'nekijker, m. –s (*drinkebroer*, spotnaam der Rederijkers): *Rederijkers, –s!*
kan'nengieter, m. –s; zie tinnegieter.
kan'newasser, m. –s (*ruig borsteltje tot reiniging van flessen en kannen*; plantk. *volksnaam voor een aantal planten* o.a. *paardestaart, wilde kaardebol, de lisdodde*).
kannibaal', m. kannibalen (Sp. Canibal uit Caribal = Caribe of Caraïbe: *de bewoners der Caraïbische eilanden, die menseneters waren*; bij uitbr. *menseneter; woesteling*).
kannibaals', bn., bw. (*als* [*van*] *een kannibaal, kannibalen*; fig. *onmenselijk wreed*).
kannibalis'me, o. (*het eten van mensenvlees door mensen*): *– bij de Dajakkers*.
ka'no, v. kano's (Indiaans-Sp. canao: *bootje*, oorspr. *een uitgeholde boomstam*).
ka'noën, kanode, h., i. gekanood.
kanoet'vogel, m. –s (*strandloper*; Lat. tringa canutus).
I. kanon', o. kanonnen, kanonnetje (Fr. canon [It. cannone = buis, Lat. canna = riet]: *stuk geschut*); afk. kn., mv. kns. bv. *een bewapening van 6 kns. v. 20 cm*; zegsw. *hij is –*, stomdronken; **–gebulder,** o. (*het zware gedreun van kanonschoten*).
II. kanon', m. (*grootste lettersoort*).
kanon'been, o. (*been, bestaande uit de vergroeiing van twee middenhands-beenderen bij herten en holhoornigen*).
kanon'boer, m. –en (Z.-N. spott. *artillerist*).
kanonna'de, v. –s (Fr. canonade: *beschieting met kanonnen; hevig geschutvuur*).
kanonneer'boot, v. –boten (*klein, plat oorlogsschip ter rivier- en kustverdediging*).
kanon'nenkoorts, v. (*koortsachtige opwinding, uit vrees voor 't kanonvuur*).
kanon'(nen)vlees, o. (spott. *soldaten*).
kanonneren, gekanonneerd (Fr. canonner: *met kanonnen vuren of beschieten*).
kanonnier', m. –s (Fr. canonier: *soldaat der artillerie; soldaat, die het geschut bedient*): *–stukrijder*, voerman-artilleriesoldaat.
kanon'schot, o. –schoten (*schot uit of met een kanon*): *een bulderend –*.
kanons'kogel, m. –s (*kogel uit of van een kanon*): *zware –s*.
kanon'vuur, o. (*het vuur uit een kanon, het vuren met kanonnen*).
ka'nosport, v.
kans, v. kansen (gew. Fr. cance [Lat. cadentia = het vallen]: *mogelijkheid*, inz. *waarschijnlijkheid; goede hoop, uitzicht op geluk*): *een goede, kwade –; een – wagen; er is geen – op*, uitzicht; *de – is verkeken* (Z.-N. *verzeten*), d. i. verloren; *de – staat schoon*, er is véél kans; *ik zie* (ook: *weet, vind*) *er wel – toe*, mogelijkheid; *de – lopen*, gevaar lopen; *de* (of: *zijn*) *– waarnemen*, goede gelegenheid tot iets; *iem. een – geven*.
kan'sel, m. –s (Duits: Kanzel [Lat. cancelli = hekwerk]: 1 *predikstoel*; 2 *het predikambt, geestelijke waardigheid*): 1 *van de – aflezen*, in de kerk bekend maken; 2 *de – vaarwel zeggen; voor de – opleiden*.
kanselarij', v. –en (Lat. cancellaria: *griffie v. e. kanselier, waar de staatsstukken worden opgesteld en waar deze van uitgaan; het bureau, de bureau's van een gezantschap, consulaat enz.*); **–stijl,** m. (*de bij de kanselarij*[*en*] *gebruikelijke stijl, amblelijke stijl*; ong.: *met uitheemse, verouderde woorden of termen doormengde, stijve, ingewikkelde schrijftrant*); zie stadhuisstijl; **–taal,** v.
kanselier', m. –s, –en (Lat. cancellarius; vroege middeleeuwen: *vorstelijke secretaris en notaris*; verder: *naam v. e. hogen ambtenaar* b.v. *hoofd ener kanselarij; grootzegelbewaarder des rijks, uitvaardiger der rijksbesluiten; eerste staatsdienaar in Duitsland*): *de ijzeren –*, Bismarck, 1815–'98.
kan'selredenaar, m. –s ([*welsprekend*] *prediker, predikant*): *beroemde –s*.
kan'sen, kanste, h. gekanst (Z.-N. *de kans wagen*).
kans'rekening, v. (*waarschijnlijkheids-rekening of -leer*); vero. in deze bet.
kans'spel, o. –spelen (*hazardspel*).
I. kant, m. –en (in het alg. *rand, zijde*; inz. 1 *buitenste strook of zoom*; 2 *boord, oever*; 3 *opengelaten strook aan een beschreven of bedrukt blad*; 4 *zijvlak v. e.* [*hoekig*] *lichaam*; 5 *gedeelte, plaats, plek*; 6 *de smalle zijde v. iets*, in tegenstelling met het *plat*; *de rug of snede v. e. mes; de rand van een geldstuk*; 7 *een van de linker- of rechterzijden v. h.* [*menselijk of dierlijk*] *lichaam*; 8 *een der vleugels v. e. gebouw*; 9 *een der beide uiteinden v. iets*; 10 *een der beide oppervlakken v. dunne zaken*, als papier, stoffen; 11 fig. in verschillende opvattingen; 12 *richting*; 13 Z.-N. *boterham*): 1 *de scherpe – der tafel; bij* (of: *op*) *'t –je af*, ternauwernood; *op 't –je v. overdrijving zijn*,

de grenzen bijna overschrijdend; 2 *aan het ruige –je van een stille sloot*; *aan de – lopen*; *– noch wal raken*, ongerijmd zijn; 3 *aanmerkingen, aan de – met potlood bijgeschreven*; 4 *aan de korte – der tafel zitten*; *aan één – was de kachelpijp gedeukt*; 5 *aan alle –en werd de vesting bestormd*; 6 *de plank werd op haar – gezet*; zie dubbeltje, mes; 7 *hij was doof aan één kant*; *iets over* (of: *langs*) *zijn – laten gaan*, er niet tegen opkomen; 8 *de mannen–, de vrouwen–*; 9 *zijn kaars aan beide –en aansteken*; 10 *een blaadje papier, aan één – beschreven*; *een brief van acht –jes*, bladzijden; 11 *een* (of: *de*) *mooie, voordelige, goede, slechte – aan* (of: *van*) *iem. of iets*, iets moois enz. aan of in die zaak of persoon; *zich niet van een gunstige –, van de beste – laten kijken*, lelijke trekken van zijn karakter openbaren; *aan* (of: *op*) *iems. – staan, zijn*, tot zijn partij behoren; *de liefde* (of: *het*) *kan niet van een – komen*, de liefde moet wederzijds zijn; *van mijn – heb ik geen bezwaar*, wat mij betreft; *van vaders –, van de – van de vrouw*, geslacht, familie, verwantschap; 12 *de verkeerde – uit*; *die – uit*, daarheen! *hij woont aan de andere – der stad*, streek; 13 Z.-N. *een – vragen, afsnijden*; nog: *de was aan* (*een*) *– doen*, klaarmaken; *aan – gedaan*, gereed; *een kamer aan – houden*, [a]) opgeredderd houden, [b]) ongebruikt laten; (*zich*) *van – maken*, zich verdoen; *iem. van – maken, helpen*, uit de weg ruimen; – **I** etym. = kant **II** en kant **III**.

II. kant, v. –en (*fijn, kunstig maaksel van linnen, garen, zijde enz. gewoonlijk met in- of opgewerkte patronen, tot boordsels enz. dienende*): *Brusselse –*; *genaaide – of naaldwerk*, met de naald gemaakt; *gekloste – of speldenwerk*, met klossen om of over spelden op een kussen vervaardigd.

III. kant, bn., bw. (1 *met scherpe zijden of kanten*; 2 *wat zijn eis heeft*: *kloek, flink van stal*; *flink, degelijk, knap, handig, kittig*; *helder, net*): 1 *hout – zagen, – houwen*; zeew. *de zeilen – zetten*, gespannen, scherp doen bijstaan; *het boek is nu – en klaar*, geheel afgewerkt; 2 *de jongen is –*.

kanteel', m. kantelen (o.-Fr. cantel: *getand muurwerk aan de bovenrand van muren*).

kan'telen, kantelde. h. (1), i. (2) gekanteld (1 *wentelen, op een andere kant zetten*; 2 *op een andere zij vallen, aanvallen*): 1 *een kist, een balk –*; 2 *de fles kantelde en viel om*.

kanteloep', v. –en (*wratmeloen met roodachtig vruchtvlees*), ook wel: *kantaloep, cantaloep*. (Fr. cantaloup van It. Cantalupo, de eerste kweekplaats).

I. kan'ten, kantte, h. gekant (1 *kant maken*; 2 *omwentelen*; 3 refl. met *tegen*: *zich verzetten tegen, zich schrap zetten tegen*): 1 *een steen –*; 2 *een boomstam omwentelen of –*; 3 *zich – tegen iem. of iets*; zie gekant.

II. kan'ten, bn. (*van kant*): *een – kraagje*.

kant'houwen, kanthouwde, h. gekanthouwd (*vierkant, met scherpe zijden houwen*): *een stuk marmer –*.

kantien', v. –en; zie cantine.

kan'tig, bn. (*hoekig, scherp*).

kant'je, o. –s (*een ton haring, die na krimping, nog met meer haring moet opgehoogd worden*; *haringvaatje v.* ± *600 stuks*).

kan'tji(e)l, m. –s (O.-I. *dwerghert*): *een der soorten* (Lat. tragulus javanicus) *heeft een lengte van* ± *50 cm en is rood- tot donkerbruin*.

kant'jessteek doen, Z.-N. borduren met de naald.

kant'klossen (*kant vervaardigen door middel van klossen op een kussen*).

kant'koek, **1** (voorwerpsn.) –en (*kanten die van gebakken koekdeeg worden afgesneden om dit rechthoekig te maken*; *snijkoek in reepvorm*); **2** v. (stofn.).

kant'lijn, v. –en (1 *lijntje, getrokken links op de kant v. papier*; 2 meetk. *ribbe*): 1 *een dikke –*; 2 *een kubus heeft 12 –en*.

kanton', o. –s, kantonnetje (Fr. canton: in het alg. *onderdeel*; inz. 1 *een der gedeelten, waarin een weg is verdeeld ter zake van het dagelijks onderhoud*; 2 *min of meer souvereine staat van de Zwitserse Bond*; 3 rechtst. *afdeling van een arrondissement*): 1 *–s van vijf kilometer*; 2 *Zwitserland bestaat uit 22 –s*; 3 *de –s van het arrondissement Breda*; **–gerecht**, o. –en (*lagere rechtbank in elk der kantons v. e. arrondissement*; ook: *het gebouw*; België: = vredegerecht).

kantonnaal', bn. (Fr. cantonal: *tot een kanton behorend, van een kanton*; *kantonsgewijze*): *de kantonnale Raad*, in Zwitserland; *kantonnale procedure*, van, bij den kantonrechter.

kantonnement', o. –en (Fr. cantonnement; mil. *het kantonneren*; inz. *plaats van inkwartiering van militairen*).

kantonneren, gekantonneerd (Fr. [se] cantonner: mil. *de troepen inlegeren in verschillende bij elkaar liggende dorpen, steden, bewoonde oorden*; *kantonnementen betrekken, in kantonnementen gelegerd zijn*): *de troepen –*.

kantonne'ring, v. –en.

kantonnier', m. –s (Fr. cantonnier: *wegwerker op rijkswegen, provinciale wegen*).

kanton'rechter, m. –s (*rechter van het kanton*; België: = vrederechter).

kantoor', o. kantoren, kantoortje (Fr. comptoir van compter = rekenen, tellen: 1 *schrijf-, werkkamer*; 2 *afgesloten vertrekje in een grotere ruimte, een winkel enz. voor den patroon*; 3 *werkvertrek v. e. zakenman*; 4 *zetel v. e. koopmanszaak*: *het vertrek, waar een koopman* [*met behulp v. personeel*] *zijn zaken beheert*; ook: *handelszaak*; *handelshuis*; 5 *lokaliteit of gebouw, waarin een financiële onderneming haar zetel heeft*; 6 *werkvertrek v. e. notaris*; *bureau v. e. advocaat enz.*; 7 *bureau v. het een of ander beheer*): 1 *op het – v. Georges was het een rommel*; 2 *pakhuis met –tje te huur*; 3 *de aannemer, druk bezig op zijn –*; 4 *betaling geschiedt aan het – E.*; *de volgende dag weer naar –*; 5 *het dividendbewijs betaalbaar te haren kantore*; 6 *een druk – hebben*; *inlichtingen ten kantore van*; 7 *het – der posterijen*; nog: zegsw. *ergens, bij iem. aan een goed – komen*, waar men vinden zal, wat men wenst; zegsw. *je bent aan het verkeerde –*, adres, hebt het mis; **–agenda**, v. –agenda's; **–almanak**, m. –almanakken; **–bediende**, m. en v. –n; **–behoeften**, v. mv. (*papier, inkt enz.*); **–jas**, v. –jassen; **–jongen**, m. –s; **–klerk**, m. en v. –en; **–lessenaar**, m. –s; **–loper**, m. –s (*iem., die voor een kantoor boodschappen doet en gelden int*); **–schrijver**, m. –s; **–uur**, o. –uren; **–werk**, o.

kant'rechten, kantrechtte, h. gekantrecht (*rechthoekig of haaks afzagen*).

kant'tekening, v. –en (1 *aantekening op de kant van een geschreven of gedrukt stuk*; 2

fig. *kleine opmerking*): 1 *de –en in mijn Noach*; **2** *–en bij de literatuur*; verg. glos.
kant'visserij, v. (*het vissen met schrobnetten*; *schrobvisserij*); zie schrobnet.
kant'werk, o. in bet. 2 –en (1 *maaksel van kant, werk van kant*; *kanten werk*; 2 *een stuk kantwerk* in bet. 1; *een soort kantwerk*): 1 *een doos vol –*; bij verg. *het stenen – van die toren*; 2 *de grondstof voor –en*; **–werkschool,** v. –scholen (*inrichting, waar onderwijs wordt gegeven in 't maken van* [*gekloste*] *kant*); **–werkster,** v. –s (*vrouw, die kant maakt*); **–zak,** m. (Z.-N. *brood-, bedelzak*).
kant'zuil, v. –en (*prisma*); vero.
kanun'nik, m. –en (Gr.-Lat. canonicus, letterl. naar de regel: *koor-, dom-, kapittelheer*; thans: *wereldlijke geestelijke, die lid is van een kathedraal-kapittel*).
kanun'nikenbanken, v. mv. (*het vaste gestoelte in het hoogkoor*; *koorgestoelte*): *de – te 's-Hertogenbosch*.
kaolin', o. (Chinees: hoge berg; *porseleinaarde*; scheik. *aluminiumsilicaat*).
I. kap, v. kappen (1 *hoofdbedeksel*, van verschillende vorm, afzonderlijk en als deel v. e. kleding, inz. van vrouwen en monniken; 2 *allerlei* [*dekkende*] *voorwerpen of bovendelen, die met een kap vergeleken worden*): 1 *zet de – van uw cape op*; *de Friese –*; *de vrouwen met de nationale – en zwarte tanden*; *de – aannemen*, de kloostergeloften doen; *de – op de tuin* (= haag) *hangen, over de haag werpen* (of: *smijten*), *op de tuin werpen*, [a]) het kloosterkleed afleggen, [b]) zijn ambt neerleggen; *promoveren met de –*, oudt. met grote lof; zegsw. *gelijke monniken, gelijke kappen*, er behoort geen onderscheid te zijn tussen mensen van gelijke positie; zie ook monnik; *met – en keuvel* (of: *kovel*, of: *kogel*), alles, de hele boel; *iem. op zijn – zitten* (of: *geven*), hem berispen, doorhalen, het hem onaangenaam maken; *alles komt op zijn – neer*, hij krijgt de schuld van alles; 2 *de – v. e. wagen, hooiberg, een gebouw*; *de lederen – voor valken*, om hun de kop te dekken; *de kappen der laarzen*; nog: Z.-N. *op iems. – drinken*, kosten.
II. kap, v. kappen (Z.-N. *schimpscheut*): *iem. kappen geven*.
kapa'la, m. kapala's (O.-I. *hoofd*); ook: *kepa'la*: *–kampoeng*, kamponghoofd.
kap'beitel, m. –s (*korte, dunne, stalen beitel voor hakwerk*; ook: *met een tang vastgehouden beitel, waarop men met een hamer slaat om staven koud af te hakken, koudbeitel*).
kap'blok, o. –blokken (*slagersblok, waarop vlees in stukken of stukjes gehakt wordt*).
kap'doos, v. –dozen (*toiletdoos*).
I. kapel', v. kapellen, kapelletje (Lat. capella = manteltje, de plaats, waar de mantel van St.-Maarten werd bewaard: 1 *bidplaats, bedehuisje, klein gebouw als onderdeel, bij, aan, in een vorstelijk, adellijk verblijf enz. voor* [*besloten*] *godsdienstoefeningen*; 2 *bedehuisje aan de openbare weg*; 3 *kerkgebouwtje op een kerkhof*; 4 *kerk van een klooster*; 5 *onderdeel ener kerk met eigen altaar*; 6 eig. *korps muzikanten voor de dienst in de kapel van den vorst*; zie hofkapel; thans: *muziekkorps* inz. *op een badplaats enz.*): 1 *de bouw v. e. nieuwe – bij het slot*; 2 *kapellen langs de wegen in Z.-Limburg*; meestal *kapelletje*; zegsw. ir. *alle kapelletjes aandoen*, alle herbergen langs de weg bezoeken; *geen kapelletje overslaan*; 3 *bedevaart naar het kerkhof met toespraak in de –*; 4 *de – van dit klooster is ruim*; 5 *de kapellen van de Westminster abdij*; 6 zie kapelmeester, klepel.
II. kapel', v. kapellen ([*dag*]*vlinder*).
kapelaan', m. kapelanen (Lat. capellanus eig. bewaarder der capella v. St.-Maarten; zie kapel **I**: *priester der kapel*; *geestelijke, onder den pastoor ener parochie werkzaam*; ook wel: *huis- of gestichtsgeestelijke*).
kapelanij', v. –en (*woning voor een kapelaan of onderpastoor*, b.v. *in Limburg*).
kapelien', v. –en (Z.-N. [*gebreid*] *hoofddeksel voor vrouwen en meisjes*).
kapel'meester, m. –s (*dirigent, hoofd v. e. muziekkorps* inz. *militaire muzikanten*; fig. scherts. *directeur v. e. inrichting*): *waar is de –?*
ka'pen, kaapte, h. gekaapt (geschied. *in oorlogstijd op naam en gezag van den vorst of de landsregering met eigen vaartuig jacht maken op 's vijands schepen*; in 't alg. *vrijbuiten, zeeroof plegen*; [*behendig*] *wegnemen*).
Ka'penaar, m. –s (*inwoner v. Kaapstad*).
I. ka'per, m. –s (1 *iem., die kaapt, de kaapvaart uitoefent*; *zeerover, vrijbuiter*; 2 *kaperschip*): 1 zegsw. *er zijn –s op de kust*, er schuilt gevaar van mededinging, wij worden bespied door iem. of door lieden, die een zelfde doel beogen als wij; 2 *de – kwam met volle zeilen op ons toe*.
II. ka'per, v. –s, kapertje (*hoofddeksel* inz. *vrouwen- of kinderhoofddeksel*): *een wollen –*.
ka'perbrief, m. –brieven (*van gouvernementswege verleende machtiging tot het uitoefenen der kaapvaart*); **–kapitein,** m. –s (*kapitein van een kaperschip*); **–schip,** o. –schepen (*roofschip, schip dat ter kaap vaart*).
kap'gebint, o. –en (*balkwerk van het dak*).
kap'gewelf, o. –gewelven (bouwk. *aanvullend metselwerk tussen de graten v. e.* [*Gothisch*] *gewelf*; *gewelfconstructie v. hout*).
kap'hamer, m. –s; zie bilhamer.
kapitaal', Fr. capital, Lat. capitalis, van caput = hoofd **1** v. kapitalen (*letter van grote afmeting*; *hoofdletter*): *vette kapitalen*; **2** o. kapitalen, kapitaaltje (1 *de hoofdsom*, in tegenstelling van rente; 2 *geld, door iem. op interest gegeven, of door iem. tegen interest opgenomen*; 3 *inschrijving op een der Grootboeken der Nationale schuld*; 4 *grote som gelds*; 5 *geldbezit van iem.*; *vermogen*; 6 *fonds benodigd voor een zaak, bedrijf, onderneming*; 7 *bezitters van –* in bet. 6; 8 econ. inz. *elk goed, dat zelf is voortgebracht en op zijn beurt weer dient tot nieuwe voortbrenging, terwijl het een inkomen afwerpt voor zijn bezitter*; 9 balans: *het totaal der kapitaalgoederen op de debetzijde van de balans*; 10 op de creditzijde der balans: *schuld van de zaak aan het aansprakelijk hoofd, ook wel het zuiver vermogen geheten*): 1 *ik bezit aan –, wat hij aan inkomen heeft*; 2 *kleine kapitalen beschikbaar bij notaris N.*; 3 *zeker – op zijn naam op het Grootboek ingeschreven*; 4 *een – van 15 milliioen gld.*; *een – aan* (of: *van*) *iets*, voor een zeer groot bedrag, een zeer grote waarde aan; 5 *iem. met* (of: *van*) (*een groot*) *–*, zeer gefortuneerd; *zijn – aantasten*; *dood, renteloos –*, geen rente gevend; 6 *gevraagd een stille vennoot, benodigd – 20 mille*; 7 *gemis van ondernemingsmoed bij het Nederlandse –*; 8 fabrieken en machines zijn geprodu-

ceerde productiemiddelen en behoren tot het –; zie ook vast, vlottend; 9 *op de actiefzijde van de balans vinden we het –, op de passiefzijde het vermogen*; 10 *winst vermeerdert het –, privé opgenomen bedragen verminderen het*; **3** bn. (1 *aan het hoofd staande*; 2 fig. *de eerste plaats innemend*; *aanzienlijk, groot*; 3 *voortreffelijk*): 1 *een kapitale letter*; 2 *te koop een kapitale boerderij*; *een kapitale fout*, grof; 3 *een kapitale grap*; *een kapitale kerel*; **4** bw. (1 *op uitnemende wijze*; 2 *op hevige, ergerlijke wijze*): 1 *hij houdt zich –*; 2 *– liegen*, onbeschaamd.

kapitaalkrach'tig, bn. (*kunnende beschikken over veel kapitaal, geld*): *een –e firma.*

kapitaal'vorming, v. zie kapitaliseren 1; **–waarde,** v. (*de gekapitaliseerde waarde*; *rentabiliteitswaarde*).

kapitalisa'tie, v. (*het kapitaliseren*). (s = z).

kapitaliseren, gekapitaliseerd (Fr. capitaliser: 1 *bij een, het kapitaal voegen*; *een kapitaal laten aangroeien*; *kapitaal vormen*; 2 *in kapitaalwaarde uitdrukken*; inz. v. fondsen en beleggingen: *de waarde berekenen door hun rentabiliteit te vergelijken met de rente, die normaal bij het uitlenen van geld kan gemaakt worden*): 1 *duizenden guldens jaarlijks –*; 2 *een stuk grond –*; *de gekapitaliseerde waarde v. e. uitkering*; **–ing,** v. (s = z).

kapitalis'me, o. (Fr. capitalisme: *maatschappelijk stelsel, waarbij de productiemiddelen enz. eigendom zijn van particulieren of vennootschappen, die betaalde arbeiders of ambtenaren in dienst hebben, en niet gesocialiseerd zijn*; ong. *de [over]macht van het geld in het economische leven*): *de strijd tegen het – of tegen het kapitaal.*

kapitalist', m. –en (*voorstander v. h. kapitalisme*; *man van veel geld*).

kapitalis'tisch, bn., bw. (*door, van, eigen aan het kapitalisme*; *het kapitalisme voorstaande*; *door de belangen van het kapitaal beheerst*): *de –e staat*; *de –e maatschappij.*

kapiteel', o. kapitelen, kapiteeltje (Lat. capitellum: *bovenste deel v. e. zuil*); zie zuil.

kapitein', m. –s (Fr. capitaine [Lat. capitaneus, v. caput = hoofd]: *hoofdman*; *bevelhebber over een compagnie, van een batterij*; *scheepsgezagvoerder*): *– der Arabieren*, een soort wijkmeester zoals de *kapitein-chinees.*

kapitein-adjudant', m. kapiteins-adjudanten (mil. *kapitein, als adjudant toegevoegd aan een opper- of hoofdofficier*; *bazige vrouw*).

kapitein-chinees', m. –-chinezen (O.-I. *bestuurshoofd van Chinezen, waar deze in groten getale voorkomen*, ook: *binnen zelfbesturende landschappen*): *het ambt van –-.*

kapitein-generaal', m. kapiteins-generaal (titel der stadhouders: *opperbevelhebber*).

kapitein-ingenieur', m. kapiteins-ingenieurs (mil. *kapitein en ingenieur der genie*).

kapitein-kwartier'meester, m. kapiteins-kwartiermeesters of kapitein-kwartiermeesters (*kapitein bij de mil. administratie*).

kapitein-lui'tenant, m. kapitein-luitenants (*zeeofficier, een rang lager dan kapitein-ter-zee*).

kapitein'schap, o. (*ambt van kapitein*).

kapitein'se, v. (O.-I. *kapiteinsvrouw*).

kapiteins'plaats, v. –en; **–rang,** m.; **–-sterren,** v. mv. (*drie sterretjes van zilver aan weerszijden vóór op de halskraag als distinctief van rang*).

Kapitolijns', Kapitool', zie onder de **C.**

kapito'rie, v. en o. –s, (*omhulsel v. e. boek*; *kaft, band*, Lat. coöpertorium).

kapit'tel, o. –s, –en, kapitteltje (Lat. capitulum = klein hoofd: 1 *hoofdstuk, vooral uit de H. Schrift of de Bijbel*; 2 *onderwerp van gesprek*; *chapiter*; 3 *geestelijken van een dom- of collegiaalkerk*; *de gezamenlijke kanunniken of koorheren*; 4 *vergadering van kloosterlingen*; 5 *het bestuur der Balije van Utrecht*): 1 *het veertiende – van Lucas*; 2 *het op een ander – brengen*; 3 *het – zal vergaderen*; 4 *in de kapittelzaal worden door het – kloosterzaken besproken*; zegsw. *stem in het – hebben*, in het kapittel mede mogen spreken enz., bij uitbr. zich mogen doen gelden; 5 *het – bestaat uit een Landcommandeur, een coadjutor en 9 andere commandeurs*; **–bank,** v. –en (*koorgestoelte*); **–dag,** m. –dagen (*dag, waarop het kapittel vergadert*).

kapit'telen, kapittelde, h. gekapitteld (*streng berispen*; *de les lezen*): *iem. –.*

kapit'telheer, m. –heren (*kanunnik*).

kapit'telkamer, v. –s (*vertrek, waarin het kapittel* in bet. 4 *gehouden wordt*).

kapit'telkerk, v. –en (*kerk, waaraan een kapittel of college van kanunniken is verbonden*); **–school,** v. –scholen (*aan een kapittelkerk verbonden school*).

kapit'telsgewijze, bw. (*in kapittels of in hoofdstukken*): *een werk – indelen.*

kapit'telstokje, o. –s (*stokje tot aanwijzing van het kapittel in de Bijbel, waarbij men gebleven is* inz. *glad effen staafje aan een lint of kettinkje, dat tussen de bladzijden wordt gelegd*; R.-K. *stokje, waarin linten bevestigd, die hoofdstukken van een boek, missaal, bijbel, of andere plaatsen aanwijzen*; bij overdr. *met een ribbelige suikerlaag overdekt staafje anijs, stukje amandel, geribbeld suikerstokje*; *dwarsstaafje a. e. horloge-, halsketting*).

kapit'telzaal, v. –zalen (*kapittelkamer*).

kap'jaar, o. (*het jaar, dat het hout gekapt moet worden*): *het – bereiken.*

kap'kar, v. –karren (Z.-N. *stortkar*).

kap'laars, v. –laarzen (*hoge laars met kap, een tot aan of over de knie reikende schacht*).

kap'laken, o. (*beloning v. e. schipper ter koopvaardij boven de bedongen vracht*; bij uitbr. *gratificatie*; eig. fooi tot het kopen van een lakense kapmantel).

kap'mantel, m. –s **1** ([*vrouwen*]*mantel met kap*); **2** („*mantel*" *bij het kappen gedragen*).

kap'mes, o. –messen (*hakmes*; *houwmes*).

kap'naald, v. –en (*sieraad, door de N.-Holl. boerin aan het voorhoofd gedragen*).

kapoen', m. –en, kapoentje (o.-Fr. capon *gesneden haan*; Z.-N. *guit, deugniet*); in verkl. (Z.-N. *Onze-lieve-heers-beestje*).

kapoe'res, kapo'res, bn. (Hebr. letterl. *zoenoffer*: Joden-Duits: *kapot, stuk*; *weg*; *dood*): *het slot is –.*

kapoets', v. –en (Duits Kapuze [It. capuccio v. Lat. caput]: *naam voor verschillende soorten van hoofddeksels*; inz. *ruige, bonte* [*schippers*]*muts*; ook: *monnikskap*), ook: *karpoets, kapuits, ka(r)poetsmuts.*

kapok', v. (O.-I. *zaadpluis van de zaden van de kapokboom*; *de voor bedvulling enz. bereide –*; *de kapokboom*; Z.-Afr. *sneeuw*); **–bed,** o. –bedden (*beddezak met kapok gevuld*); **–-boom,** m. –bomen (O.-I. *boom, die de kapok levert*; Lat. eriodendron anfractuo-

sum); **–kussen,** o. –s (*kussen met kapok gevuld*); **–matras,** v. –matrassen; **–olie,** v. (O.-I. *olie uit de kapokpitten*); **–zaden,** o. mv.

I. kapot', zie kapotjas en kapotje.

II. kapot', bn. (Fr. capot, term in het piketspel: 1 plat: *dood*; 2 *doodmoe*; 3 *onbekwaam tot iets*; 4 *onthutst, gebroken*; 5 *stuk*; *gebroken*): 1 *het beest moet –*; 2 *op wasdag ben je 's avonds –*; 3 *dat verdriet maakt je –*; 4 *ze schreide niet, ze was er – van*; 5 *het slot is –*; *kapotte kousen.*

kapot'gaan, ging –, is kapotgegaan (1 *stukgaan, breken*; 2 van dieren of plat: *sterven, doodgaan*): 1 *een goedkoop slot gaat al gauw –*; 2 *die koe zal wel –.*

kapot'hoedje, o. –s, **kapot'je,** o. –s (*dameshoed* vero.).

kapot'jas, kapot, v. –jassen, kapotten (Fr. carpot = regenjas: *lange soldatenoverjas*).

kapot'maken, maakte –, h. kapotgemaakt (1 *stukmaken of -breken*; 2 van dieren of plat: *doden*): 1 *het speelgoed –*; 2 *een varken –*; evenzo: *–slaan, –trekken, –vallen enz.*

kap'pelingen, m. mv. (Z.-N. *spaanders*).

I. kap'pen, kapte, h. gekapt (1 *met een snijdend werktuig slaan met het doel om te kloven, te scheiden, fijn te maken enz.*; 2 *door middel van kappen in delen splitsen, stukken splijten enz.*; 3 *afhakken*; 4 *door hakken doen ontstaan*): 1 *– in het bos*; 2 *iets in stukken, moten, vieren –*; *groente, kool –*, fijnhakken; *ik zal hem tot frikkadel –*; *vlees –*; 3 *de hond een stuk van zijn staart –*; *bomen –*, vellen; *de mast(en) –*, afhakken; *het anker(touw) –*, afhakken en laten slippen, zodat men het anker prijsgeeft; 4 *een bijt in het ijs, een weg door het bos –*; nog: Z.-N. *een kar –*, uitstorten.

II. kap'pen, kapte, h. gekapt (*het haar opmaken, optooien, in orde brengen door borstelen, kammen enz.*): *de dames worden gekapt, laten zich –*; *een keurig gekapt meneertje.*

III. kap'pen geven, Z.-N.; zie kap **II.**

I. kap'per, m. –s (*iem., die kapt* in bet. **II,** inz. *die er zijn beroep van maakt*; *coiffeur*).

II. kap'per, v. –s, kappertje (1 *struikheester in Zuid-Europa veel voorkomende*, Lat. capparis spinosa; in het mv. *vruchten van deze heester ingelegd in zout, azijn enz., als specerij gebruikt*; 2 [*de vrucht van*] *Oost-Indische kers*): 1 *de – is ook de naam van het plantengeslacht, waartoe deze heester behoort en van hetwelk hij de type is*; 2 *vis met –s.*

III. kap'per, m. –s (Z.-N. *halve pint*).

kap'persbediende, m. –n; **–winkel,** m. –s (*winkel*, ook: *salon van een kapper*).

kap'pertje, o. –s (*duif met een kuifje*).

kap'per(tje)skool, v. –kolen (*volksbenaming voor verschillende variëteiten van de kool*, inz. *sluitkool, kopkool*).

kapriool', v. kapriolen; zie cabriool.

kaproen', v. –en (Fr. chaperon: *hoofddeksel*, op of om het hoofd sluitend: *kap, muts*; *huif voor paarden*; Z.-N. *bijenkap*); vero.

kap'salon, o. –s (*lokaal bij een kapper, waar men gekapt wordt*; ook: *kapperswinkel*).

kap'seizen, het schip kapseisde, i. gekapseisd (Eng. capsize: scheepst. *omslaan, kantelen*); ook, *kopseizen.*

I. kap'sel, o. –s (inz. van dames: 1 *hoofdtooisel*; 2 *wijze, waarop het haar opgemaakt is*; 3 *het opgemaakte haar*): 1 *een kanten –*; 2 *een hoog –*, waarbij het haar in de hoogte is opgemaakt; 3 *zit mijn – nog goed?*

II. kap'sel, v. –s (Lat. capsula: *doosje*; *zak- of beursvormig omhulsel*): *een abces door een sterke – omgeven.*

kap'sie(s) maken (*aanmerkingen maken*; *tegenstribbelen*; *onwillig zijn*); zie captie.

kap'speld, v. –en ([*gouden*] *speld, door de N.-H. boerin als sieraad aan de kap tegen de slapen van 't hoofd gedragen*).

kap'spiegel, m. –s (*kleine toiletspiegel*).

kap'stok, m. –stokken (*lat of plank met knoppen of pinnen om er kledingstukken* [kap of mantel] *aan te hangen*; bij overdr. *mager paard, persoon*): fig. *alle deftigheid aan de – hangen*, afwezig doen zijn.

kap'tafel, v. –s (*toilettafel*).

Kapucijn', m. –en, Fr. capucin, It. capucino, v. Lat. caputium; zie Kapucijner **1.**

Kapucij'ner, 1 m. –s (Duits Kapuziner: *bedelmonnik van de orde der Franciscanen met een bruine pij met aangehechte puntige kap* [It. capuccio]): *een –, barrevoets in sandalen*; **2 kapucij'ner,** m. –s (1 in het mv. *een soort van erwten*; 2 Z.-N. *soort van duiven*, in deze bet. meestal kapucijn): 1 *–s in bussen*; 2 *witte –s.*

kapucij'neraap, m. –apen (*Z.-Am. apensoort*; Lat. cebus capucinus).

kapuits'muts, v. –en (*bontmuts, kapoets*).

kap'verbod, o. (*verbod van regeringswege om ergens bomen, opgaand hout te vellen*): *het – leggen op een laan.*

kar, v. karren, karretje (1 *benaming van tweewielige voertuigen voor allerlei doeleinden*; 2 *tweewielig rijtuig voor personen*; 3 *fiets*; 4 *autocar, automobiel*): 1 *een askar, een honde(n)–, een kip–, een vuilnis–*; zegsw. *zijn karretje rijdt op een zandweg*, het gaat hem goed; 2 *Utrechtse wagentjes en karretjes, of tilbury's*; 3 *een gloednieuw karretje*; 4 *een open – in de winter!*

karaak', kraak, v. karaken, kraken (Fr.-Sp. carraca: gesch. *Sp. of Port. koopvaardij- of oorlogsschip*); verg. kraakporselein.

karaat', o. karaten, –s (Fr. carat, It. carato, oorspr. Arab.: *vero. maat tot het bepalen van het gehalte van goud of zilver; gewichtseenheid voor paarlen, diamanten en andere edelgesteenten*): zuiver goud was 24 –(s), thans drukt men de delen fijn in duizendsten uit, b.v. 0.965 = 965 delen fijn en 35 alliage.

karabijn', v. –en (Fr. carabine, oorspr. carabin: *geweer met korte loop* [*voor ruiterij, militaire wielrijders, marechaussees*]).

karabinier', m. –s (vroeger: *ruiter, bewapend met een karabijn*).

karabit'je, o. –s (Z.-N. te Brussel voor makaron in de eerste bet.).

karaf', kraf, v. k(a)raffen (Fr. caraffe, oorspr. Arab. *tafelfles*, inz. *met wijde, bol- of peervormige buik en een kortere of langere nauwe hals, voor likeur, wijn, water enz.*).

Karaï'ben, m. mv. (*Indiaans volk op de eilanden der Caraïbische Zee en het N. van Z.-Amerika*); verg. kannibaal.

karakol', v. –kollen; z. caracole, krenkel.

karak'ter, o. –s (Gr.-Lat. charakter: 1 *figuur, letterteken*; 2 *kenmerk*; 3 v. personen: *aard, inborst*; 4 *een krachtig ontwikkeld, in 't ooglopend –* in bet. 3; *zielskracht*; *nobele inborst*; ook: *iem. met zulk –*; 5 *de rol van een held uit een roman, toneelstuk*; 6 *het eigenaardige, typische, onderscheidende*; 7 *aard, wezen*; *vorm*; *uiterlijk*): 1 *Gotische –s*; 2 *het –*

van een geslacht, soort (nat. historie); 3 *zwakheid van –*, gebrek aan zedelijke zelfstandigheid; *een openhartig –; iets ligt in iems. –*; 4 *een man van –; een volk van –; Willem was een –*; 5 *optreden in het – van Hamlet; goed een – uitbeelden*, goed weergeven; 6 *Batavia had een echt Hollands –; straten zonder –*, banaal; 7 *een tijdelijk –, een blijvend – dragen, aan iets geven.*

karak'terdans, m. –en (*dans, die een of ander type, een of andere hartstocht uitdrukt*).

karakteriseren, gekarakteriseerd (Fr. caractériser: *kenmerken, kenschetsen; op tekenende wijze aanwijzen; in zijn eigenaardigheid doen zien; onderscheidend voor iem. zijn; een [denk]beeld geven van*). (s = z).

karakteristiek', Fr. caractéristique, **1** bn. (*tekenend, eigenaardig, kenmerkend*): *oud-A'dam is mooi en –; een – gebarenspel*; **2 –e,** o. (*het kenmerkende, eigenaardige*): *het – van zijn persoon*; 3 v. (*kenschetsende, typerende beschrijving*): *de – van een land.*

karak'terkunde, v. (*kennis v. d. karakters der mensen*); **–loos 1** bn. (1 v. personen: *zedelijke kracht, zelfstandigheid missende, laag, eerloos*; 2 v. zaken: *blijk gevende van gemis aan karakter, zedelijke kracht enz.; banaal, alledaags*): 1 *een karakterloze vent*; 2 *– gedrag, een – gebouw*; **2** bw. (*op karakterloze wijze; blijk gevende van gemis aan karakter*): *zich – gedragen*; **–loos'heid,** v.; **–stuk,** o. –stukken (*toneelstuk, waarin men bepaalde karakters wil uitbeelden*, b.v. *een gierigaard*); **–trek,** m. –trekken (*een der meer of minder sprekende bestanddelen v. iems. karakter*): *hoogmoed is een Spaanse –.*

karambo'le, v.; zie carambole.

karavaan', v. karavanen, karavaantje (Fr. caravane, oorspr. Perzisch: 1 *aantal reizigers, kooplieden enz., met kamelen, goederen enz., handelstrein in de woestijn*; 2 bij uitbr. *grote troep*): 1 *jakhalzen volgden de –*; 2 *kijk, wat – heeft die vrouw bij zich!*

karavaan'thee, v. (*fijne Chinese thee, [door karavanen overgebracht]*); **–weg,** m. –wegen (*weg door de karavanen gevolgd*).

karavansera', **–serai',** v. karavansera's, –serai's (Perzisch: *openbaar gebouw of herberg voor karavanen*).

karbeel', m. –s, karbelen; zie korbeel.

karbies', v. karbiezen (*handtas met twee oren [en zonder sluiting] meestal van stro gevlochten*): *een – om boodschappen mee te doen.*

karbol', o. en m.; zie carbol.

karbona'de, v. –s, –n, karbonaadje (Fr. carbonade = vlees op kolen [Lat. carbones] geroosterd: [*gebraden of geroosterde*] *runder- of varkensrib*).

karbon'kel (Lat. carbunculus = kooltje vuur: *hoogrode robijn*; ook: *negenoog, puist*) **1** (voorwerpsn.), m. –en, –s; **2** (stofn.), o.

karbon'kelneus, m. –neuzen (*neus vol rode puisten*, b.v. *van den alcoholist*).

karbouw', m. –en (O.-I. *tamme buffel*; Lat. bubalus caffer): *de sterke –.*

kardeel', o. –s (Fr. corde = touw: *hijstouw*).

kardemom', v. (Gr.-Lat. cardamomum: *doosvrucht in O.-I., gemberachtig gewas; de zaadkorrels*; Lat. elettaria cardamomum).

kardinaal', Fr. cardinal, Lat. cardina'lis, **1** m. kardinalen (*hoge, pauselijke waardigheidsbekleder, kerkvorst, prelaat door den paus benoemd: de kleur van zijn gewaad is scharlakenrood; naam v. een vogel, naar de rode vederdos*): de kardinalen vormen de Raad des pausen, of het H. College, dat o.m. met de pauskeuze is belast; hun aantal is door Sixtus V (1585–'90) bepaald op 70, ter herinnering aan de 70 ouderlingen van Mozes en de 70 leerlingen v. Christus; aan hun hoofd staat de oudste der kardinaal-bisschoppen; **2** bn.; zie cardinaal.

kardinaal'-bisschop, m. –-bisschoppen (*eerste klas van kardinalen*): er zijn 6 –-bisschoppen; **––diaken,** m. –s (*derde klas van kardinalen*): er zijn 14 –s; **––priester,** m. –s (*tweede klas van kardinalen*): er zijn 50 –s.

kardinaals'bloem, v. –en (*purperbloem*; Lat. lobelia cardinalis).

kardinaals'hoed, m. –en (*scharlakenrode hoed met vijftien in snoeren ingevlochten kwasten aan elke zijde, teken der waardigheid*).

kardinaals'muts, v. (*heester met rode vruchten, waarin oranje bessen*; Lat. evonymus).

kardinaal'vogel, m. –s (*N.-Am. vink met rode kuif en snavel*; Lat. cardinalis virginianus; *kleine papegaai met rode veren*).

kardinalaat', o. (*het ambt, de waardigheid van kardinaal; de duur v. e. kardinalaat*).

kardoen', m. –s (*artisjokachtig distelgewas, waarvan men de bladstelen en nerven als groente eet; de toebereide bladstelen en nerven*; Lat. cynara cardunculus); ook, cardon, m.

I. kardoes', m. kardoezen (*krulhond*): *een goedige – of does*, poedelhond.

II. kardoes', v. kardoezen (Fr. cartouche: *met kruit gevulde [papieren] huls of buisje, schietpatroon van een geweer, kanon; het omhulsel*; Z.-N. *rolletje geldstukken van gelijke waarde, in papier gewikkeld*).

kardoes'papier, o. (*pak- of omslagpapier; grove papiersoort voor kardoezen*).

kareel', m. karelen (o.-Fr. carel, quarel = vierkante baksteen: *gebakken steen, tichelsteen*; ook vero. *soort v. pijl*); ook, **–steen,** m. –stenen; **–bakker,** m. –s; **–bakkerij,** v. –en.

Ka'relromans, m. mv. (*romans uit de Middeleeuwen, betreffende Karel den Groten of zijn paladijnen*); zie Rolandslied.

I. karet', o. (*rubber*).

II. karet' of **karet'schildpad** (Fr. caret, oorspr. Mal. *zeeschildpad der keerkringszeeën*; Lat. chelonia imbricata) **1** (voorwerpsn.), v. –padden; **2** (stofn.), o.

Kari'ben, zie Karaïben.

kariboe', m. –s (*N.-Amerik. rendier*).

ka'rig, bn., bw. (1 *te zuinig, schriel*; 2 *gering, weinig, schraal*): 1 *hij is – met zijn lof*; 2 *een – loon; – voedsel; – bezoldigd*; **–heid,** v. (*te grote zuinigheid; schrielheid; armoedigheid*).

karikaturist' enz.; zie caricaturist enz.

karkant', m. –en (Fr. carcan: *halssnoer van edelgesteenten; juwelen hals- en borstsieraad*).

karkas', o. karkassen (Fr. carcasse [Lat. caro = vlees + capsa = kast]: 1 *geraamte; rif, de ontvleesde maar nog een geheel vormende beenderen van een mens of een dier*; 2 in de volkst. *lichaam, ribbenkas*; 3 *gebrekkig, vervallen dierlijk of ander gestel*; 4 *omwoeld, dun ijzer- of koperdraad als steunvorm* b.v. *voor vrouwenmutsen*; ook: *het draad, waarvan de – wordt gemaakt*): 1 *een wit – lag te bleken in de zon*; 2 *en dat slaven met zijn moede –*; 3 *Rossinante, een oud –; het gebarsten – v. e. straatorgel*; v. e. mens: *wat een –*, mager mens; 4 *een nieuw – voor de muts.*

karkiet', m. -en (klanknabootsing: *vogel nestelend in het riet*; Lat. acrocephalus): –, –, *mijn nest staat in 't riet*.
kar'ma, o. (Indische godsd. en theosophie: *de som der daden en gedachten van den mens tijdens zijn aards bestaan*).
Kar'mel, m. (*voorgebergte in Palestina*).
Karmeliet', m. -en (*monnik van een bedelorde, geheten naar het klooster op de berg Karmel in Palestina, stichting 1156*): *ongeschoeide -en*, hervormde orde der Karmelieten, naast *geschoeide -en*; zie discals; **-es'**, v. Karmelietessen (*vrouwelijke kloosterlinge van deze orde gesticht in 1452*); zie de afkortingen onder **O.**
Karmelie'ten-,Karmelietes'senklooster, o. -s (nl. v. *Karmelieten, Karmelietessen*).
karmena'de, v. -n (*karbonade*); volkst.
karmijn', o. (Fr. carmin, zie karmozijn: *wijnrode verf- of kleurstof, uit de cochenille*); **-en**, bn. (*als karmijn*): *een dik bobbertje met -en konen*; **-rood**, o.; **-inkt**, m.
karmozijn', o. (o.-Fr. cramoisin: *een hoogrode purperverf*; *het karmijnrood*); **karmozij'nen**, bn.; **karmozijn'rood 1** bn.; **2** zn. o.
karn, v. -en (*karnvat, boterton*).
kar'nemelk, v. (*gekarnde melk*; *melk, ontdaan van de boterdelen*): zegsw. *- in plaats van bloed in het lijf* (of: *aderen*), flauwhartig, karakterloos; **-melkbrij**, v.; **-melkspap**, v. (*pap van met gort of iets anders gekookte karnemelk*); **-melkston**, v. -tonnen.
kar'nen, karnde, h. gekarnd (*de melk of de room in de karn bewerken om er boter van te maken*: *boter maken, boter afscheiden uit de melk*): *room -*; *boter -*, door karnen verkrijgen; (*ge*)*karnde melk*; **karn'hond**, m. -en (*hond, die de karnmolen doet draaien*).
karnof'felen, karnoffelde, h. gekarnoffeld (*knijpen*; inz. *knuffelen, in de bouten pakken, drukken, folen*): *een zieke vinger -*.
karn'pols, m. -en (*stok met een dik rooster in de karnton om boter te bereiden*).
ka'roe, v. (W.-I. *maïs*).
Karolin'gers, m. mv. (gesch. *Fr. en Duitse vorsten uit het geslacht van Karel den Groten*): in Frankrijk uitgestorven in 987, in Duitsland in 911.
karon'je, v. -s (N.-Fr. carogne: *prij, kreng, helleveeg*); spreekt. *keronje*.
karoot', v. karoten (gew. Z.-N. *peen*; Lat. daucus carota).
I. karos', v. karossen (Fr. carosse, It. carozza: gesch. *rijtuig op riemen*; thans *statiekoets*; gew. *boerenrijtuig*): lit. t. *een - van wolken, vuur*, wolkenwagen, vurige wagen.
II. karos', v. karossen (Zuid-Afrika: *mantel van dieren-* inz. *van schapenvellen*).
karot', v. karotten (Fr. carotte = wortel: *rol gesponnen tabak voor snuif*; gew. *rolletje in papier gewikkelde geldstukken*; Z.-N. *rol pruimtabak*).
karot'tenfabriek, v. -en; **-touw**, o. -en (*bindtouw voor karotten*); **-trekker**, m. -s (*karottenfabrikant*; *toestel, waarmee karotten „getrokken", gevormd worden*; ook: *fopper*; Z.-N. *lijntrekker*).
kar'per (*eenstralige beenvis*; Lat. cyprinus carpio) **1** m. -s: *de gewone - in vijvers gekweekt*; **2** stofn., v.: *- en hoe men die fruiten zal*; Z.-N. ook karpel.
karpet', o. karpetten (Eng. carpet: [*langwerpig*] *los vloerkleed*; vero. *grof pakdoek*).
karpoets', v. -en (*kapoets*; z. ald.).
karreel', m. karrelen; z. kareel, springaal.
karrekiet', zie karkiet.
karrekol', v. -kollen; zie caracole.
kar'reman, m. -mannen (*vuilnisman*).
kar'ren, karde, h. en i. gekard (*met een kar vervoeren*, w.i.g.; *fietsen*).
kar'repaard, o. -en (*paard, dat de kar trekt*; inz. *groot, sterkgebouwd* [*trek*]*paard*).
Karro', **Karo'**, m. Kar(r)o's (*hondennaam*).
Karroo', v. (*steppentafelland ten N. v. de Zwartebergen in Kaapland*; eig. *droge streek*).
karsaai', o. (soorten) -en (Eng. kersey: *grof gekeperde wollen stof*); **-en**, bn.: *e. - mantel*.
kar'spel, o. karspelen, -s; zie kerspel.
kartabel', v. kartabellen; z. calendarium.
I. kartel', o. -s; zie cartel.
II. kar'tel, m. -s (*kerf, keep*; *inkeping, afgeronde insnijding langs de rand of in de rondte om een voorwerp heen*); zie kertel.
kar'teldarm, m. -en (*gekartelde darm, kronkeldarm, middelste deel v. d. dikke darm*).
kar'telen, kartelde, h. (1, 3), i. (2) gekarteld (1 *inkepen, inkerven*; 2 van melk: *schiften*; 3 *haperen*): 1 *een geldstuk met gekartelde rand*; *muisjes -*, de vereiste oneffenheden aanbrengen; 2 *de melk is gekarteld* (*gekarreld*); 3 zegsw. *dat zal -*, mislopen.
kar'telig, bn. (*gekarteld*; *geschift, zuur*; *licht schiftend*): *-e melk*.
kar'teling, v. -en (*het kartelen*; inz. *gekartelde cirkellijn*): *de -en der rijksdaalders*.
kartets', v. -en (Duits Kartätsche v. It. cartaccia = grof papier = Fr. cartouche: [*blikken*] *bus met schroot en kogeltjes, die uit kanonnen en houwitsers wordt geschoten*).
kartets'kogel, m. -s; **-vuur**, o. vero.
Karthui'zer, m. -s; zie Kartuizer.
kartof'fel, v. -s (*aardappel*); gew.
kartograaf', m. -grafen; zie cartograaf.
I. karton', o. -s, kartonnetje (Fr. 1 *licht bordpapier*; 2 *een afgesneden stuk*; *een kaart*; 3 *doos of omhulsel v. bordpapier*): 1 *een blaadje -*; 2 *een rechthoekig -*; 3 *cigaretten in -s*.
II. karton', m. -s (o.-Fr. charton; Z.-N. *paardenknecht*).
kartonna'gefabriek, v. -en (*werkplaats voor het machinaal vervaardigen van allerlei voorwerpen van karton*). (g = zj).
karton'nen, bn. (*van karton*): *een - doos*.
kartonneren, gekartonneerd (*een boek in karton inbinden*).
kartonne'ring, v. -en (*het kartonneren*).
kartouw', v. -en (It. quartana = kwartkanon, 25-ponder: vero. [*een groot, zwaar*] *kanon*): *geschut nocht donders van -en*, (Vondel); *vol, dronken als een -*, stomdronken.
Kartui'zer, m. -s (*kloosterling van de orde van den H. Bruno*): deze orde, in 1082 gesticht, heet naar de plaats der stichting, nl. Chartreuse (Cartusia), bij Grenoble.
karveel', v. en o. -s, karvelen (Fr. car[a]velle, in het alg. *snelzeilend schip*; *in Frankrijk haringscheepje*; *Turks oorlogsscheepje*).
karveels'werk, o. (*de bekleding van het geraamte v. e. vaartuig met tegen elkander aansluitende gangen en gebreeuwde naden, zodat een gladde oppervlakte ontstaat*).
karviel', o. -s, -en (scheepst. *hijsblok*).
karwats', v. -en (oorspr. Turks: *leren zweep uit één stuk*; *rijzweep*).
karwei', v. -en, karweitje (Fr. corvée [Lat. corrogata = oproeping]: 1 oorspr. *heren-*

dienst; *onbetaalde arbeid*; 2 *betaald werk* inz. bij handwerkslieden; 3 *werk, werkstuk, opdracht, taak*; 4 *zwaar, vervelend werk*): 1 *dwangwerken en –en*; Z.-N. mil. *allerlei –en, aardappels schillen* (N.-N. corvée); 2 *Hein kreeg een – v. drie weken*; *naar* (of: *op*) (*de*) *– gaan*, het werk, waaraan men te werk is gesteld; 3 *dat lijkt me net een –tje voor jou*, een zaakje om op te knappen; 4 *dat is een hele –*; *een lekkere –*; *een aardig –tje*.

karwij', v. (Fr. carvi, oorspr. Arab.; *2-jarig schermbloemig gewas*; Lat. carum carvi; *de aromatische vruchten, het zaad als specerij enz.*): *–zaaien*; *– op azijn en venkelwater*.

karwij'zaad, o. –zaden: *olie uit –*.

I. Kas, afkorting van Caspar, in zegsw. *een kerel als –*, flinke kerel.

II. kas, v. kassen (o.-Fr. casse [etymologisch is *kas* een ander woord dan *kast*; in Z.-N. uitsluitend *kas*]: 1 *beschuttend omhulsel, van het „werk" bij een horloge enz.*; 2 *draagbaar, verplaatsbaar voorwerp om iets in te bergen*; *bergplaats van geld*; 3 *geld*; *kontanten*; 4 *gevangenis*; 5 *broeikas, broeibak*; *benaming van een met glas gedekt gebouw*[*tje*] *voor het bewaren of onderhouden van planten uit een warmer klimaat*; 6 *holte of diepte, waarin iets vastgezet is, waarin iets is gevat*, b.v. *oogholte*; *tandkas*): 1 *de – v. e. horloge*; 2 *de letter–*, bewaarplaats v. letters op e. drukkerij; *geld uit de – nemen*; 3 *met de – op de loop gaan*; *de – opmaken*, [a]) narekenen of de geldzaken in orde zijn, [b]) nazien; *niet bij – zijn*, geen contanten hebben; 4 *in de – zitten*; *de – ingaan*, ook kast; 5 *druiven uit de –*; 6 *de – v. e. diamant*; *de – van een kies of tandkas*; nog: zegsw. *bij iem.* (of: *ergens*) *in de – staan, zijn*, in de gunst staan.

III. kas, Z.-N. zegsw. – (Fr. cas) *van iem. of iets maken*, werk maken van.

kas'bloem, v. –en (*een in een kas gekweekte of gehouden* [*tere, uitheemse*] *bloem*).

kas'boek, o. –en (*kantoorboek, waarin alle ontvangsten en uitgaven worden opgetekend*); **–druif**, v. –druiven (*druif, gekweekt in een broeikas*); **–geld**, o. –en (*het geld, dat in kas is*; *gereed geld*; *contanten*); **–houder**, m. –s (*kassier*; ook: *iem., die een winkel houdt met uitstalkas van goud- en zilverwerken*).

kasian', tw.; zie kassian.

kas'je, o. –s (*kleine kas*; inz. *getralied kastje aan het stadhuis*): zegsw. *zij staan in het –*, ze zijn in ondertrouw of aangetekend.

kasj(e)mir', o.; zie cachemier.

kaskena'de, v. (*blufferige drukte*, misschien van *gasconnade*): *veel – maken*.

kaskien', **–kijn'**, m. –en (Fr. casaquin = kleine casaque: [*pronk*]*jak, o. a. in N.-H.*).

kas'papier, o. –en ([*wit*] *papier tot belegging van kastplanken*); ook, kast'papier.

kas'rand, m. –en (*uitgeslagen rand van wit of gekleurd papier aan de voorzijde der kastplanken*); ook, kast'rand.

kas'register, o. –s (*telmachine, die de ingekomen gelden in een winkel registreert*).

kas'sa, zie cassa.

kas'saard, m. (Z.-N. *eierstruif* [*met varkensvlees*]): zegsw. *zijn – krijgen*, de bons.

kassa've, zie cassave(meel).

kassei'(e), v. kasseien (Z.-N. *straatweg*; *straatsteen*); **–steen**, m. –stenen; **–weg**, m. –wegen; **–enslijper**, m. –s (*straatloper*); ook gespeld: kassije enz.

kassei'en, kasseide, h. gekasseid (Z.-N. *bestraten*).

kas'sen, kaste, h. gekast (van edelgesteenten enz.: [*in*]*vatten, inzetten*): *in zilver –*.

kassian' (O.-I. eig. kasihan = medegevoel: *uitroep van medelijden*: *ocharm! die stumper, die stakker*) **1** tw.; **2** zn., o.: *– hebben*; **3** bn.: *– Constans*.

kassier', m. –s (It. cassiere: *kashouder*; *persoon* [*of firma*] *wie*[*n*] *men geld toevertrouwt om daarvan betalingen te doen, ten einde de omslag van ontvangsten en betalingen in eigen zaak te ontgaan*).

kassiers'boek, o. –en (*kantoorboek van een kassier*); **–briefje**, o. –s (*chèque, door iem., die een betaling te doen heeft, afgegeven op zijn kassier*; *op vertoon betaalbare aanwijzing op een bank*); **–kantoor**, o. –kantoren.

kast, v. –en (Duits: Kasten; 1 *losse of vaste getimmerde bewaarplaats*; *staand meubel met deuren of laden*; *vast getimmerte tegen de wand, muurkast*; 2 *met een deur of met deuren gesloten afdeling v. of in e. meubel*; 3 [*ijzeren, houten*] *beschermende bedekking van iets*; 4 *gevangenis*; 5 *oud vervallen gebouw, voer- of vaartuig*; *rammelkast*; 6 *studentenkamer*): 1 *een boeken–, de porselein–*; *heeft dit huis veel –en? met twee –en in de muur*; 2 *de kastjes van het bureau*; 3 *het toestel is door een ijzeren – omgeven*, z. raderkast; 4 *hij heeft in de – gezeten*, z. kas; 5 *wat een – van een gebouw*; *een rammelkast van een reiswagen*; 6 *een fuif geven op zijn –*. Opm. *kas* en *kast* worden dikwijls door elkaar gebruikt: *een groot dik uurwerk met twee kasten over elkaar*, z. kas **II** 1; *in het kastje staan*, z. kasje; **–je**, o. –s (*kleine kast*): zegsw. *iem. van het – naar de muur sturen*, van bakboord naar stuurboord; Z.-N. *in het – hangen*, ondertrouwd zijn.

kastan'je 1 m. –s (*boom*, naar de stad *Casta'naea* in Pontus of *Castana* in Thessalië): *de tamme of zoete –*, castanea sativa; **2** v. –s (*vrucht*): *dolle –s*, vruchten v. de wilde –, Lat. aesculus; zegsw. *de –s voor een ander uit het vuur halen*, voor een ander een gevaarlijk werkje doen, terwijl deze zich buiten schot houdt, doch er al het voordeel v. geniet (fabel); **–boom**, m. –bomen; **–bos**, o. –bossen; **–bruin 1** bn. (*bruin als een kastanje*): *–e haren, – mahoniehout*; **2** zn. o.; **–kleurig**, bn.; **–laan**, v. –lanen.

kas'te, v. –n (Portug. casta [v. Lat. castus = zuiver] = zuiver ras: *afgesloten stand, maatschappelijke klasse*; inz. Indië: *streng van elkander afgescheiden volksgroepen*; ook: *de vroeger in Egypte bestaande erfelijke maatschappelijke standen*; in het alg. *gesloten kring, waarin geen vreemde wordt opgenomen*): *de –n der Hindoes*: *priesters, krijgslieden, landbouwers, ondergeschikten*.

kasteel', o. kastelen, kasteeltje (o.-Fr. castel [Lat. castellum = kleine vesting]: *burcht, sterkte, kleine vesting*; later: *heerlijk* [*buiten*]*slot*; *schaakstuk in de vorm van een ronde vestingtoren*): zegsw. *luchtkastelen* of *kastelen in de lucht bouwen*, hersenschimmen najagen.

kas'tegeest, m. (*standengeest*; inz. ong. *geest van uitsluiting, zucht om zich laatdunkend uitsluitend binnen de kring van eigen stand te houden*).

kas'tekort, o. –en (*deficit*).

kastelein', m. –s (Fr. castelain [Lat. castellanus]: oudt. *slotvoogd*; *gevangenbewaar-*

der; nu: *herbergier*); **–es'**, v. –essen; **–se**, v. –n.
kas'tenmaker, m. –s (*meubelmaker*).
kas'terolie, v. (*ricinusolie*): in O.-I. = olie van *djarak* of *djarakpittenolie*.
kastie', o. (*balspel, waarbij de bal uit de ene partij met de hand opgezonden wordt en in de andere partij met een slaghout moet worden teruggeslagen*); **–spel,** o.
kastij'den, kastijdde, h. gekastijd (*tuchtigen*; [*pijnlijk*] *straffen*); **kastij'ding,** v. –en (*tuchtiging*; *slaag*): *iem. 'n – toedienen.*
Kastiliaan', m. Kastilianen (*bewoner van Kastilië in Spanje*; bij uitbr. *Spanjaard*).
Kastiliaans', bn. bw.: *–e trots.*
kastoor', Fr. castor, **1** o. ([*bewerkt*] *beverhaar, bevervilt*); **2** m. kastoren (*kastoren hoed*).
kasto'ren, bn.: *een – hoed*; alpaca, opm.
kast'papier, o.; zie kaspapier.
kastrol', v. kastrollen (Fr. casserole: [*komvormige*] *braadpan, stoofpan met steel*).
kasua'ris, m. kasuarissen (Lat. casuarius, *struisvogelachtige loopvogel*). (s = z).
kat, v. katten in bet. 8 gmv. (1 *bekend viervoetig huisdier*, inz. *wijfjeskat* in tegenstelling met *kater*; *naam, veelal in het mv., voor de diersoort*; 2 in het mv. *naam voor een geslacht van vleesetende* [*verscheurende*] *dieren, naar de kat als type*; 3 *snibbige, valse, kribbige vrouw of meisje*; 4 geschied. *Middeleeuws krijgswerktuig*; 5 *zweep*; 6 *halsbont* [*van kattevel*]; 7 bij het scheepswezen in verschillende bet.; 8 mil. *standje*; 9 zie katje): 1 *de – heeft aan de melk gesnoept*; *de tamme – of huiskat*, zie huiskat; *de wilde –*, Lat. felis catus; *het bekende huisdier stamt af v. d. Nubische –*, Lat. felis maniculata; *de kat miauwt*; zegsw. *een – in de zak* (Z.-N. *katten in zakken*) *kopen*, iets kopen zonder het te zien, bedot worden; *de – de bel aanbinden* (Z.-N. *aandoen*), de eerste stap doen tot een gevaarlijke onderneming, het gevaarlijkste werkje (ten bate van anderen) doen; *leven als – en hond*, zeer onenig; *zij zingt zo vals als een –*, zeer vals; *de – in het donker* (of: *in het duister*) *knijpen*, heimelijk kwaad doen; *hond noch –*, niemand; *zo nat als een –*, kletsnat; *als de kat weg* (of: *van huis*, of: *van honk*) *is, dansen de muizen op tafel*; *de – bij het spek zetten*, iem. in de verleiding brengen; *een vogeltje voor de – zijn*, opgegeven worden; *menen, dat 's keizers – je nicht is*, zich veel inbeelden; *zijn – sturen*, wegblijven; z. boom, katje, muizen en smeer; 2 *de leeuw behoort tot een groep van katten, die ....*; 3 *Koosje, een echte –*; 4 zie evenhoge; 5 *de – met negen staarten*, gesel bestaande uit 9 dunne touwen of riemen (inz. matrozenstrafwerktuig); 6 *ze had haar – om*, verg. poesje; 7 *de – is ook de naam voor een werpanker of ander licht anker, aan de armen v. e. zwaar anker vastgemaakt*; 8 *een – van den inspecteur krijgen*; 9 zie katje.
kat'aal (eig. *aal alleen goed voor de kat, kleine soort van aal*) **1** (voorwerpsn.), m. –alen; **2** (stofn.), v.
kat'aas, o. (*verachtelijk persoon, lichtmis*; ook: *deugniet, kwajongen*).
kat'achtig, bn., bw. (*lijkende op, als een kat*): *–e dieren*, b.v. leeuwen, tijgers.
katafalk', v. –en (Fr. catafalque, It. catafalco: 1 *met een zwart kleed bedekte opstand in de vorm v. e. doodkist op schragen*; 2 *met rouwkleed enz. bedekte opstand, waarop een overledene van hoge geboorte of van hoge rang wordt tentoongesteld*): 1 *bij de – worden R.-K. kerkelijke plechtigheden verricht*; 2 *het lijk van een bisschop op de –.*
katakom'be, katapult', katarakt', z. **c.**
katalysa'tor, m. –s, katalysato'ren (scheik. *reactieversneller*); **kataly'tisch,** bn., bw. (*onder invloed v. e. katalysator*).
kat'anker, o. –s (*kat* 7; ook: *anker met één arm, waaraan men b.v. tonnen vastlegt*).
kateel', kateil', o. (Z.-N. *huisraad*).
katei'e, v. –n (Z.-N. *golfbreker*).
I. ka'ter, m. –s (*mannetjeskat*).
II. ka'ter, m. (*katterigheid, haarpijn*, Duitse studententaal, volksetymologische wijziging van *catarrh*): *een – hebben.*
katern', v. en o. –en, katerntje (Lat. quaternum = in vieren gevouwen: 1 *boekje van zes of meer velletjes papier*; 2 palaeographie: *vier in tweeën gevouwen vellen* [*perkament*]; boekbindersterm: *een op formaat gevouwen bedrukt vel*, of: *elk der bijeengevoegde en samengenaaide vellen druks, die te zamen een boekwerk vormen*): 1 *een –(tje) postpapier kopen*; 2 *dit handschrift van vijf –en.*
kat'halzen, kathalsde, h. gekathalsd (*zwoegen, sloven, wurmen, zich aftobben*).
kathe'der, m. –s (*leerstoel van een hoogleraar*; *spreekgestoelte*; *bisschopszetel in een kathedraal*); verg. cathedra.
kathedraal', Fr. cathédrale, v. Lat. cathedralis, **1** v. kathedralen (*bisschoppelijke kerk*; *hoofdkerk, domkerk* naar de cathedra = bisschopstroon); zie plebaan; **2** bn. (*van een bisschop*; *hoofd....*): *een kathedrale kerk*; **–glas,** o. (*gekleurd, zwaar vensterglas*).
kathe'ten, v. mv. (Lat. cathetus, Gr. kathetos = neergelaten: meetk. *de twee rechthoekszijden van een rechthoekige driehoek*).
kathet'er, m. –s; zie catheter.
katho'de, v. –s (Gr. kata = naar beneden + hodos = weg, eig. uitgang; anode = ingang: electr. *negatieve electrode*).
Katholicis'me, o. (eig. *algemene geloofsleer*; *geloofsleer, godsdienst der R.-K. kerk*).
Katholiek', Lat. –, Gr. katho'likos = algemeen uit kata = voorvoegsel met versterkende bet. + holos = geheel, **1** bn., bw. (*de R.-K. kerk toegedaan, in overeenstemming met het R.-K. geloof enz.*): *het –e geloof*, leer der R.-K. kerk; *– denken*; **2** m. en v. –en (*iem., die tot de R.-K. kerk behoort*).
Katholie'kendag, m. –dagen (*jaarvergadering van de Katholieken van een diocees, provincie enz., ter bespreking hunner godsdienstige belangen*): *de Utrechtse –.*
ka'ti, v. kati's (Indië, China, Japan: *gewicht* = 0.01 *pikol* of 0.6167 kg; ook: *loden bus, doosje waarin thee gepakt en verzonden werd*, dikwijls gespeld *katje*); ook, kattie.
katijf', bn. (o.-Fr. caitif; Z.-N. *ziekelijk, zwak*); ook, katijvig.
ka'tjang, v. –s (O.-I. *naam voor verschillende peulendragende planten*; *bijnaam in ons land voor Indo*): *de – ta'nah* of *tji'na*, aardnoot.
kat'je, o. –s (1 *aar van een eenslachtige bloem en in haar geheel afvallend*; 2 *kleine poes*; 3 *hoorn van porseleinslak*, Lat. cypraea): 1 *de wilg, de kastanje, de berk, hebben tot –s verenigde bloemen*; 2 *een speels –*; zegsw. *zij is een –*, kribbig, nestig meisje; *zij is geen – om zonder handschoenen aan te pakken*, weet zich te weren, is een bij-de-

handje, weet van zich af te bijten; zie baan 1; 3 *de zeer kleine soort* –s (of: *kauri's*) *wordt in Afrika en Z.-Azië als pasmunt gebruikt*; nog: Z.-N. *katje spelen*, krijgertje; zie kat.

kat'jesdragenden, m. mv. (*bomen, die met katjes bloeien*; Lat. amentiflorae): *de berk, de els zijn* –.

kat'jesspel, o. (*ruzie*): *het zal* – *worden, het loopt op* – *uit*, op kijven en twisten.

kat'knuppelen, o. (*volksspel*): bij het – wierp men van zekere afstand met knuppels op een gesloten, aan een lijn tussen twee bomen of staken hangende ton, waarin een kat zich bevond, tot de ton stukging en de razende kat kon ontsnappen.

I. katoen', Fr. coton, oorspr. Arab., **1** o. (soorten) –en (1 stofn. *wollig omkleedsel van de zaden v.d. katoenstruik of -boom*; *boomwol*; 2 *de planten, waar de katoen aan groeit*, in deze bet. ook v.): 1 *grote balen* –; 2 – *verbouwen in Egypte*; *er groeit veel* –; **2** v. in bet. 1 katoentjes (1 *een van boomwol geweven stof*; 2 *katoenen garen, katoendraad*; 3 *pit van katoen in een olielamp*): 1 *gedrukte* –, zie sits; *voering*–, *boekbinders*–; 2 *brei*–, *borduur*–; *een kluwen, een streng* –; 3 *de* – *van die lamp is te kort*; zegsw. *'m* (of: *van*) – *geven*, zich inspannen, flink zijn best doen.

II. katoen', in de zegsw. *zich* – *houden*, bedaard, ontleend aan Hebr. qotaum = klein.

katoen'achtig, bn., bw.: *een* – *weefsel*.

katoen'baal, v. –balen (*baal ruwe katoen, gedrukte katoenen*); –**baron,** m. –s (Z.-N. *katoenfabrikant*, spott.); –**batist,** o. (*op batist gelijkend katoenen weefsel*); –**blekerij,** v. –en; –**boom,** m. –bomen (*benaming van een der soorten van het geslacht gossypium, de katoenvoortbrengende planten*); –**bouw,** m.; –**drukker,** m. –s (*iem., die kleuren of patronen op het katoenen weefsel aanbrengt*); –**drukkerij,** v., in de 2de bet. –en (*het katoendrukken*; *werkplaats of fabriek*).

katoe'nen, bn. (*van katoen*): – *hemden*.

katoen'fabriek, v. –en (*spinnerij en weverij*); –**fabrikant,** m. –en; –**flanel,** o.; –**fluweel,** o. (*op echt fluweel gelijkende uit katoengaren geweven stof*): *een jurk van* –; –**industrie,** v. (*het spinnen, weven, drukken, bleken van katoen*), ook: –*nijverheid*, v.; –**plant,** v. –en (*katoendragend gewas*; Lat. gossypium); –**plantage,** v. –s; –**pluis,** o. (*fijne vezeltjes katoen*); –**spinnerij,** v. –en (*het spinnen van katoen*; *het bedrijf, de zaak van een katoenspinner*; *werkplaats, gebouw, fabriek, waarin katoenen draden uit boomwol gesponnen worden*); –**struik,** m. –en (–*plant*); –**tje,** o. –s (1 *katoenen weefsel*; 2 *uit een stuk katoen gemaakte jurk of japon*): 1 *in deze winkel heeft men mooie* –*s*; 2 *de blauwe strik op haar glad, lichtblauw* –; –**ververij,** v. –en.

kat'oog, m. –ogen (*benaming van enige halfedelgesteenten* o.a. *van een variëteit van het chrysoberyl*; ook vero.: *een kijker*).

katrol', v. katrollen, katrolletje (1 *schijf v. e. takelblok*; *blokschijf, katrolschijf*; 2 *hijsblok*: *huis, schijf en bout*; 3 *gegroefde schijf, waarover de koord v. e. tegenwicht* [*deurgewicht, raamlood*] *loopt*; 4 *in een beugel draaiende geleischijf voor een trapkoord, het koord v. e. tuimelraam enz.*; 5 *rol of trommel, waarmee het snoer v. e. sleephengel op- en afgewonden wordt*): 1 *de katrol is een schijf van cirkelvormige gedaante, welker omvang v. e. groef is voorzien*; 2 *bij de vaste* – *is de as onbeweeglijk*; 3 *een deur met een tegenwicht, dat hing aan een koord, over een paar katrollen lopend*; 4 *een metalen* –; 5 *een lang snoer lopend over een kleine koperen* –.

katrol'blok, o. –blokken (*blok of huis, waarin een of meer katrolschijven bevestigd zijn*); –**schijf,** v. –schijven (*de schijf der katrol*).

kat'tebak, m. –bakken (*zitplaats achter aan een rijtuig*, in tweezitters [z. ald.], *voor een of twee personen*; *houten bak met zand enz. gevuld, waarin de kat haar vuiligheid doet*; Barg. *geldlade*; O.-I. *beker met dobbelstenen*).

kat'tebelletje, o. –s (eig. cartabelletje: *vodje papier*; [*slordig*], *klein, onbeduidend briefje*; *vouwbriefje*).

I. kat'tegat, o. –gaten (*rond gat in de deur v. e. schuur enz. om de kat toegang te geven*).

II. Kat'tegat, o. (*zeeëngte tussen Zweden en Denemarken*); – **I** = – **II.**

kat'tekop, m. –koppen (*kop v. e. kat*; *kat* in bet. 3; overdr. *dikkoppige pomp*).

kat'tekwaad, o. (*jongensbaldadigheid, kwajongensstreek*): – *uitvoeren, doen*.

kat'ten, katte, h. gekat (*gekochte goederen bij de aflevering afkeuren en weigeren*; in het alg. *een overeenkomst verbreken*).

kat'tendoorn, kat'tendoren, m. –s (*volksnaam voor verschillende gewassen o. a. van stalkruid, duindoorn*, z. ald.).

kat'tengeslacht, o. (*geslacht van roofdieren, zich kenmerkend door een ronde kop, in te trekken scherpe nagels en scherpe kiezen, zoals de leeuw, de tijger en de huiskat*).

kat'tengespin, o. (*het spinnen ener kat*): rijmpje: (*het*) *eerste gewin is* –, gaat weer verloren, is van geen waarde.

kat'tengoud, o. (*glimmer*).

kat'tenmuziek, v. (fig. *krijsend geschreeuw, disharmonische geluiden*).

kattepult', v. –en; zie catapult'.

kat'terig, bn. (*haarpijn hebbende, misselijk, 'n kater hebbende*): – *zijn*; **kat'terigheid,** v.

kat'tesprong, m. –en (*sprong van een kat*; *zonderlinge, dwaze handeling*; *pijpbeen in de achterpoot ener kat*).

kat'testaart, m. –en (*staart v. e. kat*; *naam van planten o. a. pluimbloem, met rode bloemen*; Lat. epilobium angustifolium).

kat'tetong, v. –en (*tong v. e. kat*; *dun en lang koekje*; ook: *dergelijk chocoladereepje*).

kat'tevel, o. –vellen (*huid ener kat*).

kat'tig, bn., bw. (*snibbig, vals*); –**heid,** v.

kattin', v. kattinnen (Z.-N. *wijffeskat*; *kattige vrouwspersoon*).

kat'uil, m. –en (*kerkuil* [z. ald.] inz. *van muizen levend, vandaar de naam*).

kat'vis (*kleine, oneetbare vis*) **1** (voorwerpsn.), m. –vissen; **2** (stofn.), v.

kat'wilg, m. –en (*wilg langs waterkanten met dun rijs*; Lat. salix viminalis).

kat'zwijm, v. (1 *geveinsde flauwte*; 2 in zegsw.): 1 *in* – *vallen*; 2 *in* – *liggen*, stil liggen door windstilte, haperen der machine.

Kauka'sisch, bn., bw. (*van of uit de Kaukasus*): *het* –*e ras*, het blanke ras.

kau'ri, m. kauri's (Hindoes: *schelpje, bij negerstammen als pasmunt gebruikt*; Lat. cypraea moneta); zie katje 3.

kau'scher, kou'sjer, zie koscher.

kauterisa'tie, v. (Fr. [Lat. cauterisatio van Gr. kauter = brandijzer]: heelk. *het dood- of uitbranden*); meestal *cauterisatie*. (s = z).

kauw 1 tw. (*geluid v. d. kauw*); **2** v. –en, kauwtje, (*kerkkauw, dole, ka; vogel, behorende tot de kraaien*; Lat. corvus monedula).
kau'wen, kauwde, h. gekauwd (*fijnmalen met de tanden*, van spijzen om ze gereed te maken om doorgeslikt te worden, van genotmiddelen om er de smaak van te genieten): *het voedsel goed –; op een strootje, potlood (zitten te) –*, knabbelen; *tabak –*, pruimen; *sirih –*; **kauw'gom,** v.
kauwoer'de, v. –n (*een flesvormige pompoen of kalebas*); verg. kolokwint.
ka'va, v.; zie kawa.
kaval'je, v. en o. –s (*afgeleefd paard, oud, bouwvallig huis, gebouw, wrak schip*).
ka'vel, m.–s, of –en, kaveltje (oorspr. *gemerkt staafje om mee te loten*: 1 *gelijkwaardige portie v. e. erfenis*; 2 *perceel van bij 't lot te verdelen of bij veiling te verkopen grond of land*; 3 *hoefslag*; 4 *elk dier gedeelten ener te verkopen massa; koop*): 1 inz. Z.-N. of vero.: *die akker was in mijn –*; 2 *polders in gelijke –s verdeeld*; 3 *de voor deze – aangewezen dijkplichtigen*; 4 *het snoeisel wordt op hopen of –s gebracht om verkocht te worden.*
ka'velen, kavelde, h. gekaveld (1 *in delen splitsen, verdelen, indelen*; 2 *nauwkeurig berekenen*): 1 *het landgoed – en veilen*; 2 zeew. *tij –*, eb en vloed berekenen; zegsw. *tijd en tij –*, met tijd en gelegenheid rekenen.
ka'veling, v. –en (*het kavelen; koop, partij, gedeelte; perceel*): *koffie bij –en veilen.*
kaves', m. (Z.-N. *bleek, ongekookt bier*).
kave'te, v. –n (Z.-N. *oud, bouwvallig huis; gemene kroeg*); inz. als verkl. **kavit'je,** o. –s.
kaviaar', v. (oorspr. Turks: *gezouten kuit van steur* [*en enige andere vissen*]).
ka'wa, v. kawa's (*peperstruik o. a. in Australië; bedwelmende drank uit de wortels*).
kazak', v. kazakken (Fr. casaque, oorspr. Turks: 16de eeuw: *lang overkleed, lange overjas*; 16de, 17de eeuw: *mansoverkleed*; 19de eeuw Z.-N.: *mansrok, jas*, gew. in deze bet. ook kezjak, kuszjak; *boezeroen*): Z.-N. *patatten met kazakken*, met de schil gekookt; *zijn – keren*, zijn rokje keren.
ka'zem, m. (Fr. quinzaine, Z.-N. volkst. *betaaldag*; [*week*]*loon*).
kazemat', v. kazematten (It. casamatta, Sp. casamata: *onderaards bomvrij gewelf*; Z.-N. *slaapstede, bed*).
kazemir', kazimir', o.; zie kasjmir.
ka'zen, kaasde, i. (1), h. (2) gekaasd (1 *dik of zuur worden van de melk*; 2 *kaas maken*): 1 *–de melk*; 2 *'s morgens –.*
kazer'ne, v. –n, –s (Fr. caserne, Sp. caserna: 1 *gebouw, bestemd voor soldatenverblijf*; 2 *groot* [*haveloos*] *gebouw*): 1 *een afgekeurde –*; 2 *wat e. – v. e. huis! echte huur–s!*
kazer'nekind, o. –kinderen (O.-I. *soldatenkind in de kazerne geboren en grootgebracht*); **–ment',** o. –en (*kazernegebouwen met bijbehorende terreinen*); **–taal,** v. (*ruwe taal*).
kazerneren, gekazerneerd (Fr. *in één of meer kazernes legeren; inlegeren*): *de troepen –*; **kazerne'ring,** v.
kazimir', o.; zie kasjmir.
kazua'ris, m. kazuarissen; zie kasuaris.
kazui'tel, v., o. –s, –en (Lat. casubula: R.-K. *deel van het Misgewaad*): de – is een (half)zijden wit, rood, zwart, paars of groen oppergewaad zonder mouwen.
I. Ké'a of **Ke'ja** in de zegsw.: *een huishouden van –*, een huishouden van Jan Steen.
II. ké'a (nes'tor), m. kea's (*papegaai in N.-Zeeland, die schapen aanvalt en geheel roofvogel is geworden*).
kebon', m. –s (O.-I. *aanplant, „tuin" op een grote landbouwonderneming*; inz. *'s lands plantentuin te Buitenzorg*; afk. v. toekan'g kebon': *tuinier, tuinjongen, -man*). (e = ə).
ked, ked'de, v. kedden; zie kid.
keef, v. keven (Z.-N. *kevie*, inz. *duivenmandje*).
I. keel, v. kelen, keeltje (in het alg. benaming voor verschillende delen van de hals: 1 *naam voor het voorste gedeelte van de uitwendige hals*; 2 *strot*; 3 *ruimte achter in de mond boven slokdarm en luchtpijp*; 4 *opening, waar spijs en drank door verdwijnen; keelgat*; 5 met verkeerde: *luchtpijp*; met rechte: *slokdarm*; 6 *gedeelte van de inwendige hals, waar het geluid, de stem enz. uit voortkomen*; 7 *luchtpijp*; 8 in verschillende toepassingen): 1 *een doek om de – binden*; 2 *iem. bij de – grijpen* (Z.-N. *pakken*), *naar de – vliegen*, hem dreigen te verworgen; *iem. het mes op de – zetten*, [a]) met het doorsteken of doorsnijden van de strot dreigen, [b]) iets afdwingen, geen keus laten; *iem. of een dier de – afsnijden*; 3 *witte vlekjes in de –*; 4 *de – smeren*, zich aan (eten of) drinken te goed doen; zie ook spoelen; *een droge –*, iem., die dorstig is; *iets blijft iem. in de – steken, steekt hem in de –*, fig. hij kan het met zijn geest, gemoed niet verwerken; *er komt* (of: *zit*) *iem. een brok, een krop in de –*, eig. v. iem., die niet slikken kan, fig. van iem., die het gevoel daarvan heeft ten gevolge van hevige ontroering; *iets zit* (of: *steekt*) *iem. tot aan* (of: *in*) *de –*, hij heeft er genoeg van; *iets hangt iem. de – uit*, verveelt hem tot walgens toe; 5 *in de verkeerde – geschoten*; 6 *de baard in de – hebben*, van knapen, wier stem begint te breken, lager te worden; *de – schrapen; een* (*grote, vervaarlijke*) *– opzetten*, hard schreeuwen; *een woord, een lied stijgt, welt iem. naar de –*, hij moet het uitbrengen; *met volle –*; 7 *iem. de – toenijpen; het hart klopt, slaat, bonst iem. in de –*, hij wordt bij heftige ontroering de versnelde polsslag aan of in de hals gewaar; 8 *kelen of keeltjes*, het paar borsttongspieren bij een kabeljauw; *de – van een vuurpijl*, hals; *de – van een fuik*, trechtervormig binnennet; *de – in een eendenkooi*, pijp.
II. keel, o. (wapenk. *rood*): *een leeuw van –.*
keel'band, m. –en (*band aan muts, pet, sjako, waardoor dit hoofddeksel, onder de kin door, op het hoofd wordt bevestigd*); **–gat,** o. –gaten: *alles door het – jagen*, verbrassen; **–klank,** m. –en (*in de keel voortgebrachte,* [*diep*] *uit de keel komende klank*; vero. *naam voor gutturaal*): *de ch is een –*; **–letter,** v. –s: *de k, g enz. zijn –s*; **–ontsteking,** v. –en: *de kroep is een –*; **–roeper,** m. (Z.-N. *strot*); **–spiegel,** m. –s (*instrument tot inwendige waarneming der keel, laryngoscoop*); **–stem,** v. (*doffe stem*); **–tering,** v. (*tuberculeuze ontsteking en verettering aan het strottenhoofd en van verdere delen der keel*).
keel'tjes, o. mv. (*groente: jonge raapstelen*; zie ook keel **I,** 8).
keen, v. kenen (*kloof, barst, reet; kiem*): *de –tjes v. h. graan*; fig. *kenen van beschaving.*
I. keep, v. kepen (*insnijding, sleuf, kerf*; in

zegsw. *kerf, schrap, schreef*): *hou* –, vol.
II. keep, m. kepen (*bergvink*; Lat. fringilla monti fringilla).
keeper, m. –s (Eng. *doelverdediger, doelwachter bij voetbalspel en cricketspel*).
keep'lat, v. –latten (*latten met inkepingen in een kast,* [*draag*]*lijsten voor, zodat men de planken op iedere gewenste hoogte kan plaatsen*).
keer, m. keren, in bet. 5 ook o., keertje (1 ietwat vero.: *toertje*; 2 *wending*; 3 *beweging in de tegengestelde richting*: *terugkeer*; 4 *beurt*; 5 *reis, werf, maal*; 6 als naam van [concrete] zaken in verschillende bet.): 1 *wij deden een mooie – door de streek*; 2 *een gunstige, onverwachte – nemen*, verandering; *het gesprek neemt een* –, gaat op iets anders over; 3 zegsw. *gedane zaken* (of: *dingen*) *hebben* (of: *nemen*) *geen* –, men kan het gebeurde niet ongedaan maken; 4 – *om* –, beurtelings; Z.-N. *bij keren*, nu en dan; 5 *ik ben twee – bij je geweest*; *dit, een ander* –; – *op* –; *ieder – een –tje*, nu en dan een keer; *voor de eerste* –; *de eerste keer*, [a]) voor 't eerst, [b]) bij de eerste gelegenheid; 6 *de – v. e. boor*, zwengel, kruk; nog: zegsw. *te – gaan*, [a]) stuiten, bestrijden, [b]) tieren, opspelen, b.v. *wat ging die dronkaard te* –.
keeraafs', bn., bw. (Z.-N. *verkeerd*).
keer'dam, m. –dammen (*waterkerende dam, stuwdam*).
keer'dicht, o. –en (dichtk. *naam voor verschillende kunstige gedichten o.a. v. e. gedicht met telkens terugkerende slotregel*; ook: *naam voor retrograde en rondeel*).
keer'koppel, m. –s (*toestel aan een stoomwerktuig, door middel waarvan men de beweging om kan keren, b.v. een locomotief vooruit en achteruit doen gaan*); ook, keerkoppeling, v. –en: *een – voor motorboten*.
keer'kring, m. –en (aardr. *parallel op 23° 27' ten N. of ten Z. van de aequator gelegen*; hemelsfeer: *de beide parallelcirkels van 23° 27' N. en Z. declinatie*): *de Steenboks–*, ten Z. en *de Kreefts–*, ten N. van de evenaar; tussen de –en ligt de tropische gordel.
keer'kringslanden, o. mv. (*de landen tussen de keerkringen; tropen*); **–lijn,** v. –en; **–plant,** v. –en (*tropische plant*); **–zon,** v. (*verzengende zon der tropen*).
keer'punt, o. –en ([*punt van*] *ommekeer, tijdstip, waarop, gebeurtenis, waarin een beslissende verandering plaatsgrijpt*): fig. *het – ener ziekte*; verg. crisis.
keers, v. –en, Z.-N., vero.; zie kaars.
keers'kensprocessie, v.: *de – te Scherpenheuvel*.
keer'sluis, v. –sluizen (*stuw*; *enkele sluis*).
keer'vers, o. –verzen; zie refrein.
keer'weer, m. –weren (*blinde straat, slop*).
keer'weg, m. –wegen (*doodlopende weg*).
keer'zijde, v. –n (*ommezijde*; *achterzijde*): *de – van een penning, de – der medaille*, fig. minder mooie zijde.
I. kees, v. (gew. vorm van *kaas*): zegsw. *klaar is* –, alles is klaar.
II. kees, m. kezen (*keeshond*; einde 18e eeuw: *spotnaam van de Patriotten*).
III. Kees, m. (*Cornelis*); zie hardloper.
kees'hond, m. –en (*spits*[*hond*]).
keest, v. –en (inz. Z.-N. *kiem van granen, v. e. ei*; *scheut van aardappels*; *pit van appelen en steenvruchten, noten*; fig. *het fijnste*; *merg*): *in de – schieten*, scheuten werpen; *aan de – zijn*, kiemen.
kees'ten, keestte, h. gekeest (Z.-N. *kiemen*; *wortels van een boom besnoeien*).
keet, v. keten (1 *zoutbak*; 2 *zoutziederij*; 3 bij bouwwerken: *loods*; *gebouwtje van tijdelijke aard*; van polderwerkers: *hut*; 4 *drukke boel, warboel*; *lol*; *herrie*): 1 *een gemetselde* –; 2 *een grote* –; 3 *de – der polderwerkers*; *een oude* –; 4 – *hebben*; – *trappen, schoppen*.
kef'ten, kefte, h. gekeft (1 *scherp en hoog blaffen van vossen en* inz. *van kleine honden*; 2 fig. [*machteloos, onschadelijk*] *tegen iem. met woorden te keer gaan*; 3 *snappen, kijven*): 1 – *tegen de maan*; *een kort* –; 2 *hoor hem* –, *die oude beuzelaar*; ook: opsnijden b.v. *altijd – en pochen*; 3 *zal dat – nooit ophouden?*
kef'ter, m. –s ([*blaffend*] *boosaardig hondje*; fig. *schreeuwer, ruziemaker*; *opsnijder*).
ke'fir, m. (*zuurachtige, door gisting verkregen melkwijn der Tartaren*).
keg, keg'ge, v. keggen (*wig met slechts een schuin vlak*; inz. in de verkleinvorm: kegje, kechie: *homp brood, boterham*).
ke'gel, m. –s, kegeltje (1 meetk. *lichaam met plat cirkelvormig grondvlak en uitlopend in een punt*; 2 *voorwerp, dat op een kegel ijkt*): 1 *del hoogte v. e.* –, afstand van de top tot grondvlak; *een afgeknotte* –, zonder top; 2 *met –s spelen*, figuren v. h. kegelspel; zie ijs–, denne–; nog: Z.-N. – *zijn*, gek.
ke'gelaar, m. –s (*iem., die kegelt*); **–baan,** v. –banen ([*planken*] *baan, waarop het kegelen plaatsheeft*; *overdekte ruimte met baan*; *uitspanning met* –); **–bal,** m. –ballen (*grote bal, waarmee men kegelt*); **–concours,** o. –en.
ke'geldragenden, m. mv. (*coniferen*; *plantenfamilie met kegelvormige vruchten en altijd groene bladeren* inz. *naaldbomen*).
ke'gelen, kegelde, h. (1), i. (2) gekegeld (1 *het kegelspel spelen*; 2 gew. *omver vallen*): 1 *laat ons een partij* –; *iem. ergens uit* –, met kracht, geweld verwijderen; 2 *hij kegelde op de grond*; nog: *uit zijn das* –, uit zijn adem ruiken; plat; **–jongen,** m. –s (*bediende op de kegelbaan, om de kegels op te zetten enz.*).
ke'gelmantel, m. –s (meetk. *gebogen zijoppervlak van de meetk. kegel*).
ke'gelplank, v. –en (*plank der kegelbaan, waarover men de bal werpt*); zie plank.
ke'gelsnede, v. –n (*lijn, die ontstaat, als de mantel van de kegel door een plat vlak gesneden wordt*); **–spel,** o. in bet. 3 –spellen (1 *het spelen met kegels*; 2 *een manier van met kegels spelen*; 3 *een stel kegels en ballen*): 1 *de tijd besteden aan* –; 2 *het Duitse* –; 3 *een nieuw – kopen*; zegsw. *op zijn plaats zijn als een hond* (of: *kat*) *in een* – (of: *een spel kegelen*), niet op zijn plaats zijn; **–top,** m. –toppen; **–vlak,** o. –vlakken (*gebogen zijoppervlak van een kegel*).
ke'gelvormig 1 bn. (*de vorm van een kegel hebbend*): *een –e snavel*, b.v. van de vinkachtigen; **2** bw. (*in kegelvorm*): – *toelopen*.
ke'gelwedstrijd, m. –en.
Keh, m. (O.-I. *Chinees*); ook: **Ké.**
I. kei, m. –en, keitje (in 't alg. *rolsteen of „blok", in of afkomstig uit het diluvium*; inz. *kiezelsteen, straatkei, steenblokje tot de vereiste vorm behakt*; ook: *zwerfblok*): *een laag –en in het diluviale zand*; *Maas–en*; *over de hobbelige –en*; zegsw. *iem. op de –en zetten, gooien enz.*, fig. aan de dijk zetten; *de Amersfoortse*

–; nog: [a]) een koppig persoon, [b]) een ruwe gast, b.v. *een – v. e. vent*, [c]) bol, kraan b.v. *Jan is een –*; (in toepassing op zaken) een harde worp, schot; zie afdoen.

II. kei, m. (*dwaasheid*): *een – in 't hoofd hebben*, een dwaas zijn; *de – leutert hem*, hij is niet wijs; *iem. van de – snijden*, van zijn dwaasheden genezen; vero.; kei **II** = Keye, een ridder in de Arthurromans, wordt in verbinding gebracht met kei **I.**

kei'entrekker, m. –s (spott. *Amersfoorter*).

keil, m. –en (*keg, wig*).

kei'len, keilde, h. gekeild (*een plat steentje over het water scheren, kiskassen; met geweld en kracht gooien*): *de deur uit –*.

kei'steen, m. –stenen (*ronde, harde steen*; ook: *vierkante behouwen steen, straatsteen*).

kei'zel, m. –s, keizeltje ([*rolronde, gladde*] *keisteen*); **–gruis,** o. (*stukgeslagen keizels* inz. als wegverharding): *in 't scherpe – een bloedig merk met naakte voetzool drukkend.*

kei'zer, m. –s (Lat. Caesar, titel der Rom. imperatoren: *hoogste vorstentitel, hoogste vorstelijke waardigheid*; schuttersgilde Z.-N.: titel van iem., die drie jaar koning is geweest): *de – van Brits-Indië*; zegsw. (Bijbel) *geeft den –, wat des –s is* (*en Gode wat Godes is*), geef elk [a]) het zijne, [b]) wat men hem verschuldigd is aan eer, hulde enz., Matth. 22 : 21; *waar niets is, verliest de – zijn recht*, hem, die niets bezit, kan zelfs de hoogste macht niet dwingen iets te geven; zie ook baard 1; Z.-N. *den – gezien hebben*, dronken zijn.

keizerin', v. keizerinnen.

kei'zerlijk 1 bn. ([*als*] *van een* [of: *den*] *keizer, aan, bij, tot een* [of: *den*] *keizer behorende*; *van een* [of: *den*] *keizer uitgaande*): *–e troepen*; *zijne –e Majesteit*, [a]) titel, [b]) de keizer zelf; *zijn –e broeder*, die keizer was; **2** bw. (*op een een keizer eigen enz. wijze*): *– handelen.*

kei'zerrijk, o. –en (*heerschappij, gebied, land eens keizers*): *Frankrijk, een –*; **–schap,** o. (*het keizer zijn*): *de jaren van zijn –*.

kei'zershuis, o. –huizen (*stamhuis eens keizers*): *het Habsburgse –*; **–kroon,** v. –kronen (*kroon, waardigheid en macht van een keizer*; *lelieachtige sierplant met rood-gele bloemen*).

kei'zersmantel, m. –s (*grote hermelijnen praalmantel*); **-titel,** m. –s.

kei'zerthee, v. (*zeer fijne theesoort*).

Ke'ja, zie Kéa.

ke'jaï, m. kejaï's (onjuiste schrijfw. voor kja'ï of kija'ï).

ke'kelen, kekelde, h. gekekeld (*snappen, klappen*; refl. *kijven, twistend spreken*); gew.

ke'ker, v. –s (*soort van grauwe peulerwt*).

ke'keren, kekerde, h. gekekerd (*hakkelen, stotteren, stamelen*); gew.

kela'pa, m. kelapa's; zie kla'pa.

kel'der, m. –s, keldertje (1 *ondergrondse* [*gemetselde*] *ruimte in een gebouw, tot bergplaats dienende*; 2 *grafkelder*; 3 afk. *wijnkelder, ijskelder enz.*; 4 bij verg.; 5 *kist met afdelingen of vakken, waarin vierkante flessen bewaard of vervoerd worden*; zie keldertje): 1 *een waterdichte –*; *kolen in de –*; 2 *de – dezer kapel*; 3 *een fles, een mandje ijs uit de – halen*; 4 *naar de – gaan*, [a]) v. schepen: naar de diepte zinken, [b]) te gronde gaan, [c]) failliet gaan; 5 *de –s behoren tot de historie*; **–achtig,** bn., bw. ([*kil, vochtig*] *als in een kelder*): *een – vertrek*; *– koud.*

kel'deren, kelderde, h. (1, 3), i. (2, 4) gekelderd (1 *in de kelder bergen of opslaan*; 2 *vergaan*; 3 *doen vergaan*; 4 handel: *sterk dalen*): 1 *een vat wijn –*; *de voorraad aardappelen –*; 2 *het schip kelderde*, zonk; *een voorstel keldert*, wordt verworpen; 3 *een transportschip –*, in de grond boren; 4 *de effecten gingen –*.

kel'derfles, v. –flessen (*vierkante fles van een kelder* in bet. 5): *jenever op –*.

kel'dergat, o. –gaten (*lucht- en lichtopening van een kelder*): *door het – kruipen.*

kel'derijs, o. (Z.-N. *bomijs*).

kel'derkamer, v. –s (*kamer boven een kelder*); **–keuken,** v. –s (*keuken, geheel of gedeeltelijk beneden de begane grond*); **–luik,** o. –en (*blind, luik, waarmee een kelder wordt afgesloten*); **–meester,** m. –s (*opzichter van de wijnkelder bij aanzienlijken, in een kloostер*); **–raam,** o. –ramen; **–rat** of **–rot,** v. –ratten (*in de kelder levende rat*); **–slak, –slek,** v. –slakken (Z.-N. *grijze, zwartgestreepte slak*); **–spin,** v. –spinnen.

kel'dertje inz. *kistje met likeurflessen.*

kel'dertrap, v. –trappen; **–winde,** v. –n (*dommekracht*); **–woning,** v. –en (*kelder als woning dienend*).

I. ke'len, bn. (wapenk. *van keel* d. i. *rood*): *een – leeuw, op een veld van goud.*

II. ke'len, de slager keelde, h. het varken gekeeld (*de keel afsteken, doden*).

kelk, m. –en (Gr.-Lat. calix; vroeger in het alg. *voorwerp, waar men uit drinkt*; 1 R.-K. *vat van bepaalde vorm* [*brede, wijde kom op hoge voet*] *gebruikt voor de consecratie in de Mis*; 2 Prot. *beker bij het avondmaal*; 3 in fig. verband in allerlei toepassingen; 4 *soort van wijnglas*; 5 bij verg. van zaken, die op een kelk gelijken inz. plantk. *de doorgaans groene krans v. bloembekleedselen buiten de bloemkroon*): 1 *de kom van de – moet van goud of verguld zilver zijn*; 2 *de predikant geeft de – aan alle gelovigen*; 3 *de* (*bittere*) *– des lijdens*; 4 *karaffen en –en*; *–en van kristal*; 5 *bloemen in glazen –en*, kelkvormige bloemvaas; *op de – ingeplant*; **–'blad,** o. –bladen, –blaadje (*een der bladen v. d. bloemkelk*).

kell'ner, m. –s (Duits: *bediende in hotel of café*; *Jan*; *garçon*).

kellnerin', v. kellnerinnen (*vr. cafébediende*).

kelp, v. (Eng. *as van ter bereiding van jodium verbrande wieren*; *kelp-, wiersoda*).

Kel'ten, m. mv. (*Indogermaanse stam*): *tot de – worden o. a. de Ieren gerekend.*

Kel'tisch 1 bn. (*van, eigen aan, zoals bij, betrekking hebbende op de Kelten*): *de –e taal*; **2** o. (*de taal der Kelten*): *het – in Ierland.*

kemban', beter **kemben',** v. –s (O.-I. *borstkleed voor vrouwen*). (e's = ə).

ke'mel, m. –s (*kameel*, inz. in lit. t.; Z.-N. *bok* **II**); *de mug uitzijgen* (= uitziften) *en de – doorzwelgen*, op het kleine letten en het grote niet achten, Matth. 23 : 24.

ke'melsgaren, o. (*garen v. h. haar der Angorageit*); **–haar,** o. (*haar v. d. kemel*; *haar van de kemelgeit of Angorageit*; *de wol er van*); **–haren,** bn.: *een – boetekleed.*

kemena'de, v. –s (Lat. [camera] caminata = vertrek, waarin gestookt kan worden; archaïstisch inz. middeleeuwen: *verwarmbaar vertrek*; inz. *vrouwenvertrek*).

kemi'riboom, m. –bomen (O.-I. *boom, wiens noten de kemiri-olie opleveren*). (e = ə).

kemp, ken'nep, m. (volkst. *hennep*); Z.-N. *– geven*, driftig doen; verg. kimpe.

Kem'pen, v. mv.; **–land,** o.: diluviale zandstreek in 't Noorden van België en 't Zuiden der provincie Noord-Brabant.

Kem'penaar, m. –s, Kempenaren (*iem. uit de Kempen; aardappelsoort; soort v. vaartuig*).

kemp'haan, m. –hanen (1 *pluvierachtige vogel*; Lat. philomachus pugnax; 2 *vechtersbaas*): 1 *de – is in de paartijd zeer strijdlustig*; 2 *de twee –hanen van het dorp.*

kena'ri, m. kenari's (O.-I. *boomsoort m. amandelachtige vruchten*); **–boom,** m. –bomen.

Ke'nau Has'selaar 1 een moedige „mannin", die Haarlem in 1572–73 hielp verdedigen; **2** moedige, zelfstandige (ook: ongemakkelijke) vrouw.

ken'baar, bn.; kenbaarder, –st (*te kennen; opgemerkt, waargenomen kunnende worden met het onderscheidingsvermogen*): *– zijn; hij is – aan zijn taal; een – teken,* waaraan men iets kan (her)kennen; *uit een aantal –,* door iets karakteristieks; *– worden,* zich openbaren; *iets (aan) iem. – maken,* doen weten; *zich – maken,* zich bekend maken.

I. kendang', m. –s (O.-I. *trom op Java, slaginstrument v. d. gamelan,* meestal met de hand vrij zacht beklopt en betikt). (e = ə).

II. ken'dang, m. –s (bij Multatuli: *omheining van ruw paalwerk*).

kendeng', m. –s (O.-I. *bergketen*). (e's = ə).

kendi', v. kendi's (O.-I. *waterkruik*). (e = ə).

ke'nen, keende, i. gekeend (*openspringen, bersten*): *het zaad begint te –,* ontkiemen.

ken'goeroe, v. –s; zie kangoeroe.

ken'lijk, ken'nelijk 1 bn. (1 *onderscheidbaar, herkenbaar*; 2 [*goed*] *waarneembaar*; [*duidelijk*] *zichtbaar*; 3 in formules: *bekend*; 4 *blijk gevend van de personen en zaken om zich heen te kennen, te onderscheiden, te herkennen*): 1 *– aan hun kleed; –e christenen*; 2 *een – onderscheid, teken; in –e staat van dronkenschap; met – genoegen; staat van – onvermogen*; 3 (*aan*) *iem. een wens, verlangen – maken; – wangedrag*; 4 *een – kind(je)*; **2** bw. (*blijkbaar, duidelijk, onmisbaar*): *hij deed het – met opzet.*

ken'merk, o. –en (1 [*aangebracht*] *onderscheidings- of herkenningsteken*; 2 *kenteken*; 3 *karaktertrek*): 1 *–en van het laken*; 2 *een onderscheidend –*; 3 *overspanning, het – onzer dagen*; nog: *het –* (of: *de –en*) *dragen van; hun gelaat droeg nog de –en v. ontbering.*

ken'merken, kenmerkte, h. gekenmerkt (1 *iets van een uiterlijk kenteken voorzien*; 2 *tekenend bepalen of aanwijzen, karakteriseren*; 3 refl. *zich op karakteristieke wijze onderscheiden door*): 1 *een boek –*; 2 *deze uiting kenmerkt den man*; 3 *de eerste jaren van zijn bestuur kenmerkten zich door*; nog: als tegenw. deelw. **1** bijvoegl. gebruikt: *een –de eigenschap,* tekenend, karakteristiek; **2** als zn. o.: *het –de van het geval,* het typische; **3** als bijw. *zich –d onderscheiden,* op karakteristiek-onderscheidende wijze.

kennel, m. –s (Eng. [Lat. canis = hond]: *hondenverblijf, -hok; troep of stel jachthonden*).

ken'nelijk, bn.; zie kenlijk.

Ken'nemerland, o. nl. in het W. v. N.-H.

ken'nen, kende, h. gekend (twee hoofdbet.: [a]) *erkennen*; [b]) *bekend zijn met*; inz. 1 *zich herinneren, wat, wien men voor zich heeft; herkennen*; 2 *iem. erkennen in een hoedanigheid; iets erkennen*; 3 *houden voor, achten, rekenen*; 4 *de overtuiging hebben*; 5 *weten hoe iets is*; 6 *door persoonlijke ervaring met iets bekend of vertrouwd zijn*; 7 *door onderricht, oefening, gewoonte bekend, vertrouwd zijn met*; 8 met *doen, geven, leren, laten*): 1 *iem. aan zijn stem –; aan hunne vruchten zult gij ze –,* Matth. 7 : 16; *iem. uit duizenden –*; zie haar **I**; 2 *iem. als zijn zoon –; iem. in iets –* (nl. als oudere, meerdere enz.), rekening met iem. houden, met hem te rade gaan (dikwijls met ontkenning); *gekend willen wezen (worden, zijn),* in iets eisen, dat men om goedkeuring gevraagd wordt; *zich schuldig –,* belijden schuldig te zijn; 3 *iem., zich zelf tot iets in staat –*; 4 *zich van naijver vrij –*; 5 *iems. stem –; ik ken Amsterdam; dat – we,* dat weten we nu wel; *zijn wereld –; geen geluk –,* het geluk moeten missen; *geen vrees –,* onverschillig er voor zijn; *geen zorgen –,* [a]) geen ondervinding er van hebben, [b]) er niet door gekweld worden; 6 *iem. nog, iem. niet, iem. niet meer –,* nog, niet, niet meer weten, wie hij is; *den gever –; iem. niet meer willen –,* negeren; *we – mekaar* (of: *nos kennimus nos*), we behoeven elkaar niets wijs te maken; 7 *zijn vak –; Frans –*; 8 *iem. iets doen –,* [a]) aan iem. bekend doen worden, [b]) iem. doen weten, [c]) iem. doen gevoelen enz.; *te – geven,* [a]) in kennis stellen van (in verzoekschriften): *geeft te – de ondergetekende,* [b]) doen blijken, [c]) te verstaan geven; *iem. of iets leren –,* [a]) te weten komen, ervaren, wie of wat hij of het is, [b]) kennismaken met iem. of iets; *z. laten –,* doen zien, laten blijken wie of wat men eig. is; *z. aan iets (niet) laten –,* z. ter wille van het een of ander (niet) als datgene laten zien, dat men geheim wil houden, inz. ong. zijn slechte aard tonen.

ken'nep, m.; zie kemp.

ken'ner, m. –s (*iem., die iets kent*; inz. *iem., die verstand van iets heeft*): *een – der Oosterse talen; met de blik, het oog van den –; iets voor –s; zijt gij –?* b.v. van schilderkunst.

ken'nersblik, m. –blikken (*blik v. e. kenner, een deskundige*): *met – beschouwen*

ken'nis, v., in bet. 3 m. en v. kennissen (1 *het kennen van; bekendheid met*; 2 *bekendheid, gemeenzaamheid door of in de omgang*; 3 *een bekende*; 4 *het kennen* [of: *weten*] *van, de bekendheid met*; 5 *bewust onderscheidingsvermogen; bewustheid; bewustzijn, besef*; 6 *vertrouwdheid met; kunde van; kundigheid in*; 7 *het geheel van wat iem. weet*; 8 *kennen, weten, wetenschap*): 1 *de – des goeds en des kwaads; de boom der – (des goeds en des kwaads); van de boom der – gegeten hebben,* zijn natuurlijke onbevangenheid verloren hebben; *– van de wereld*; 2 *– aan iets krijgen, hebben; personen met elkaar in – brengen; – met iem. maken,* ook: *met iem. kennismaken; aangenaam (om) – te maken; –maken met de politie,* er mee in (nauwe) aanraking komen; *iem. van mijn –,* een bekende van mij; Z.-N. *– hebben met,* verkeren, vrijen; 3 *dit is een oude – van je; onder kennissen; een paar kennisjes mogen vragen,* kameraadjes; 4 *met – van zaken; te mijner* (of: *tot mijn*) *– komen; – van iets krijgen; – nemen van,* aandacht aan iets geven; *– dragen van iets,* er van op de hoogte zijn; 5 *buiten – zijn, liggen; weer bij – komen*; 6 *de – van vreemde talen*; 7 *parate –; halve –; – is macht*; 8 *dorst naar –.*

ken'nisgeving, v. –en ([*officiële*] *bekendmaking, mededeling; het stuk*): *een – vanwege*

B. en W.; *– doen van*; *voor – aangenomen*, zonder zich er verder om te bekommeren.

ken'nismaking, v. (*het leren kennen, begin van de omgang met iem.*; *het bekendheid verkrijgen met iets*): *persoonlijke –*; *nadere –*.

ken'nisneming, v. (*het zich verschaffen van bekendheid*; *onderzoek, inzage*); *na – van*.

ken'schets, v. –en (*zaakrijke omschrijving, waardoor men iem. of iets leert kennen*).

ken'schetsen, kenschetste, h. gekenschetst (1 *een kenschets van iem. of iets geven*; ook: *beschrijven, omschrijven*; 2 *kenmerken, karakteriseren*): 1 *de schrijver kenschetst hen als koppig*; 2 *dit kenschetst de ontrouw der inboorlingen*, is een staaltje van, doet kennen; *een –de trek van ons volk*, karakteristiek; refl. *zich – door*, zich onderscheiden door; **ken'schetsing,** v.: *ter – van*.

ken'spreuk, v. –en (*zinspreuk, leus, devies*): *elke rederijkerskamer had een –*.

ken'teken, o. –s, –en ([*uiterlijk*] *teken, waaraan men iem. of iets kan herkennen*; *kenmerk*): *als – dienen*; *het –, de –en dragen van*.

ken'tekenen, kentekende, h. gekentekend (*kennelijk, tekenend onderscheiden of aanwijzen*; *karakteriseren*; *kenmerken, doen kennen*): *zulk een schrale gift kentekent dien man*, nl. als gierigaard.

ken'teren, kenterde, h. (1), i. (2) gekenterd (1 *doen kantelen, omrollen*; v. goederen: *overladen door ze te kantelen*; 2 *kantelen, omslaan, omrollen*): 1 *een kist –, een balk –*; *een schip –*, opzij halen teneinde het te herstellen; 2 *een schuit kan –*; *het tij kentert*, verandert.

ken'tering, v. –en (1 *het kenteren, verandering*; 2 *wisseling van eb en vloed*; *de tijd tussen eb en vloed*; 3 O.-I. *overgang van de ene moesson in de andere*): 1 *er komt een – in de openbare mening*; 2 *de – van het getij*; 3 *de – kenmerkt zich door onweders*.

ken'vermogen, o. (*vermogen om te leren kennen*, d. i. *te begrijpen en te onderscheiden*): *op het – der leerlingen werken*.

kepa'la-kam'po(e)ng, m. (O.-I. *dorpshoofd*).

ke'pen, keepte, h. gekeept (*insnijdingen maken*; ook: *met kepen inwerken*).

ke'per, v. –s (Z.-N. *dakrib*: 1 herald. *twee elkander onder een meer of minder scherpe hoek ontmoetende banden of stroken*; 2 weverij: *de door een bepaalde wijze van weven ontstane strepen en ribben in een weefsel*; 3 *gekeperde stof*): 1 *drie –s van zilver op sabel*; 2 *de – van die zijde is fijn*; zegsw. *iets* (of: *iem.*) *op de – beschouwen, bekijken*, nauwkeurig van nabij onderzoeken; 3 in deze bet. ook o.: *het witte –, dat 't lijfje omspant*.

ke'perband, m. –en ([*ijzeren*] *sluitband om schoorsteenbalk enz.*).

ke'peren, keperde, h. gekeperd (*met een keper weven*): *gekeperd laken*.

ke'pi, m. kepi's (Fr. [Duits: Kappi]: *sjakopet*, [*Franse*] *uniformpet*).

Kep'ler, Joh., sterrenkundige, de grondlegger der nieuwe astronomie, 1571–1630.

keramiek', v. (Gr. keramike = pottenbakkerskunst, van keramos = pottenbakkersaarde: *de kunst v. h. maken v. fayence, majolica en porselein*); meer ceramiek.

kerati'ne, v., in bet. 2 –s (Gr. keratinos = hoornen: 1 *hoornstof*; 2 muz. *kromhoorn*): 1 *de – is zwavelrijk*; 2 *de – is verouderd*.

ker'bo, zie karbouw.

ke'rel, m. –s, kereltje (1 *man, manspersoon*; 2 *echtgenoot, vrijer*; 3 *grote forse man*; 4 *een moedig man*; 5 *een flink man*; *flinke trouwe borst*; 6 Z.-N. *ware Vlaming*; 7 *onbeschaafd man uit de volksklasse*; 8 *ongure klant, gevaarlijk sujet*; 9 min.: *snuiter, sujet*; 10 *baas, makker, vent*; 11 verkl.: *liefkozende benaming v. e. knaap*; 12 *iets groots in zijn soort, een kanjer*): 1 *twee flinke jonge –s*; 2 *mijn – was dronken*; 3 *een – als een boom*; *een hele –*; *het moet een – zijn, die het doet* (of: *een –, die*); 4 *als je een – bent*, indien je althans geen lafaard bent; *dat zijn –s*, Pieten, Jannen; 5 *hij is een –, hij helpt ons*; 6 *wij de –s, wij de Klauwaards*; 7 *–s van het dok*; 8 *een – met een revolver*; 9 *gooi dien – de deur uit*; 10 *een knappe –! beroerde – hou je mond! gelukkige –, arme –! zo – ben je weer terug?* als uitroep: *–! –! wat een bof!* 11 *–tje, als ik je krijg!* 12 *een – van een zalm!*

I. ke'ren, keerde, h. gekeerd ([*de vloer*] *vegen* [*met een bezem*]): *de meid gaat de straat –*; *keer voor je eigen deur*; inz. Z.-N.

II. ke'ren, keerde, h. (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8), i. (9, 10, 11) gekeerd (1 *een omdraaiende, omwentelende beweging doen maken*; 2 *iets zo draaien, dat het onderste boven komt*; 3 *iets zo draaien, dat het binnenste naar buiten komt*; 4 *de tegenovergestelde richting doen aannemen*; *doen teruggaan*; *afweren*; 5 *in een zekere richting brengen*; 6 *toewenden*; 7 refl. *zich omdraaien*; 8 refl. *zich in een bepaalde richting draaien, wenden*; 9 *een omdraaiende, omkerende beweging maken om een verticale as*; 10 *omslaan, de tegenovergestelde kant uitgaan*; 11 *terugkeren*): 1 *het achterste* (*van iets*) *voren* (of: *voor*) –, iets (het) achterste voren –; (*van iets*) *het onderste boven –*; 2 *iets wenden en –*, telkens en nog eens weer omkeren; *hooi, vlas enz. –*, op zijn tijd omzetten, omgooien; 3 *zijn rok(je) –*, fig. van partij enz. veranderen; *een gekeerde jas*, zo vernaaid, dat de binnenzijde buiten komt; 4 *de steven –*; *niet* (*meer* of: *weder*) *te –*, tegen te gaan; *de hand des Heren kan niemand –*; 5 *het hoofd, de blik naar iem. –*; *iets ten goede* (of: *ten beste*) –; 6 *de rug aan* (of: *naar*) *iem. of iets –*; *iem. de rug –*; 7 *zich ergens niet kunnen wenden of –*; 8 *zich naar iem. of iets –*, fig. met een verzoek zich wenden; *zich ten goede –*; *in zich zelf gekeerd*, afgetrokken; *zich aan iem. of iets niet –*, geen aandacht schenken aan; 9 *linksom keert!* 10 *geen nood, het zal wel –*; 11 *van waar hij naar zijn vaderland keerde*; *per –de post*, omgaande; nog: Z.-N. *de melk keert*, wordt zuur.

kerf, v. kerven (*keep, insnijding*; ook: *tabak voor de kerverij*; Z.-N. *kerfstok*).

kerf'bank, v. –en (*bank, waarop de tabak gekorven wordt*; ook: *kerfmachine*).

kerf'diertje, o. –s (Z.-N. *insect*).

kerf'partij, v. –en (*een partij kerf* [= *tabak*]): *de – was kleurig, droog en vrij van zoet*.

kerf'stok, m. –stokken (vroeger: [*lang, plat*] *stokje, in de vorm van een liniaal, waarop door kerfjes of insnijdingen aangeduid werden de winkel- of herbergschulden, soms een stel van twee* [*de winkelier en de klant*]; nog in zegsw.): *brood op de – halen*, d. i. op krediet; *veel op zijn – hebben*, veel schuld (eig. en fig.) hebben; *ik wil dat niet op mijn –*, voor mijn verantwoording; zie houtje.

ke'ring, v.: *in de –*, winst en verlies bij elkaar gerekend.

kerk, v. -en (Gr. kuriakon = huis des Heren [kurios = heer]: 1 *een gebouw voor openlijke christelijke godsdienstoefening; het huis des Heren,* [*christelijk*] *bedehuis;* 2 *godsdienstoefening in Gods huis;* in het alg. *godsdienstoefening met geloofsgenoten;* 3 ook wel: *niet christelijk bedehuis;* 4 oneig. *localiteit, waar christelijke geloofsgenoten een godsdienstoefening houden;* 5 vero. *deel v. e. schip, waar men 's Zondags godsdienstoefening placht te houden;* 6 *de of een christelijke gemeenschap; gezindte, kerkgenootschap;* 7 R.-K. *de geestelijkheid, de geestelijke stand;* 8 *het kerkelijk gezag;* 9 *een kerkelijke corporatie als zedelijk lichaam of rechtspersoon*): 1 *een – bouwen;* zegsw. *een huis als een –,* groot, ruim; *de – in 't midden van het dorp laten,* het redelijk, schappelijk maken; zie ook kogel; *naar de – gaan,* zie ook bet. 2; *in de – trouwen,* voor de geestelijkheid; *ben je in de – geboren?* tegen iem., die bij 't binnenkomen de deur niet dicht doet; *in geen – of kluis komen* (Z.-N. *naar kerk noch kluis gaan*), nooit naar enige godsdienstoefening gaan; 2 *de – gaat* (of: *is*) *aan, uit; – houden,* [a]) kerkdienst doen plaats hebben, [b]) ter godsdienstoefening gaan; 3 *Joden–;* lit. t. *de – van Pallas;* 4 *een huis tot – ingericht;* 5 *de – of voorkajuit, ook passagierskamer geheten;* 6 *de geschiedenis der Christelijke –; de strijdende, de lijdende, de zegepralende Kerk; de Anglicaanse –; de oude Kerk,* de Roomse; 7 *de –, het leger, het hof verheffen hem om strijd;* 8 *volgens de leer der –;* 9 *zijn vermogen aan de – vermaken;* nog: O.-I. *volgens de Chinese –,* het gerucht, „men"; *de gemeenschap der –,* nl. met de geloofsgenoten; zie ook, klepel.

kerk'baljuw, m. -en (Z.-N. *suisse*).

kerk'ban, m. (*uitsluiting uit de gemeenschap der R.-K. gelovigen*): *de grote –,* deze heft alle gemeenschap met de kerk op; *de kleine –,* deze ontzegt het gebruik der sacramenten; zie excommunicatie.

kerk'bank, v. -en (*bank in een kerk*); **-bestuur,** o. -besturen (R.-K. *college van heren, die met de stoffelijke belangen ener kerk zijn belast;* Prot. *samenvattende naam voor kerkeraad en kerkvoogdij*); **-bijbel,** m. -s (Prot. *bijbel, welke men in de kerk gebruikt,* tegenst. *huisbijbel;* ook: *bijbel, kerkboek, als ten behoeve van de kerkbezoekers op de lessenaars in de kerkbanken ligt*); **-boek,** o. -en (*gebedenboek, een boek ten gebruike in de kerk;* ook: *kerkelijk dood-, doop-, graf-, lidmaten-, trouwboek*); **-bord,** o. -en (Prot. *bord in de kerk ter aanduiding van het nummer der psalmen of gezangen, psalmbord, gezangbord*); **-briefje,** o. -s (Prot. *blaadje, dat de predikbeurten in de kerken van een stad aangeeft, ook de „voorgaande" predikanten*).

kerk'dorp, o. -en (vóór de Hervorming: *dorp met eigen parochiekerk en parochiegeestelijke;* nog: *kerkelijke gemeente* [*in Drente*]); zie kerspel.

ker'kekas, v. (*inkomsten ener kerk* bet. 9).

ker'kelijk 1 bn. (1 *tot de kerk of een kerk in betrekking staande; in haar dienst;* 2 van de kerk: *in of bij haar in gebruik;* 3 van de kerk: *haar eigendom zijnde, door haar bestuurd;* 4 *op de kerk betrekking hebbende;* 5 *van de of een kerk uitgaande;* 6 als tegenstelling met *burgerlijk, maatschappelijk, staatkundig, wereldlijk*): 1 *– armbestuur; een – hoogleraar,* bv. vanwege de Ned. Herv. Kerk; 2 *–e liederen, gewaden;* 3 *–e goederen;* 4 *–e zaken;* 5 *–e goedkeuring,* approbatie; 6 *gebruikt voor –e doeleinden;* **2** bw. (1 *volgens de voorschriften der Kerk of ener bepaalde Kerk;* 2 *vanwege de Kerk, door de Kerk*): 1 *een huwelijk – inzegenen; – huwen,* door pastoor of dominee ingezegend; 2 *– goedgekeurd.*

ker'ken, kerkte, h. gekerkt (*ter kerk gaan;* ook: *kerkdienst houden*) gmz.: *waar kerk jij?*

ker'ker, m. -s (lit. t. *gevangenis*).

ker'keraad, m. -raden (1 *vertegenwoordigend lichaam, waaraan het bestuur* [*niet het beheer*] *ener Protestantse kerkelijke gemeente is opgedragen, gewoonlijk gevormd door den predikant met de ouderlingen en de diakenen;* 2 *vergadering van het kerkbestuur*): 1 *lid van de –;* 2 *de – is vergaderd.*

ker'kerechten, o. mv. (R.-K. *de laatste sacramenten*): *liggen onder volle –,* ten volle bediend zijn; Z.-N. zie gerecht **1 1.**

ker'keren, kerkerde, h. gekerkerd (lit. t. *in een kerker opsluiten*): *een dief –.*

ker'kerkot, -hol, o. -kotten, -holen (verachtelijk: *kerker*): *wegkwijnen in het –;* **-lucht,** v. ([*vunze*] *lucht van een kerker*).

ker'kezakje, o. -s; zie kerkzakje.

kerk'fabriek, v. -en (R.-K. *oude benaming voor het kerkgebouw en het kerkvermogen,* d. i. *bezit en inkomsten; het kerkbestuur*).

kerk'gang, m. -en (*gang ter kerk, bezoek der kerk; eerste bezoek, dat een vrouw na de geboorte van haar kind aan de kerk brengt en waarbij in een R.-K. kerk de priester over beiden de zegen uitspreekt, in een Protestantse. kerk, de voorganger God in het gebed openlijk uit haar naam voor haar herstelling dankt*): *haar – doen.*

kerk'ganger, m. -s (1 *iem., die naar de kerk gaat tot bijwoning van de kerkdienst;* 2 *iem., die gewoon is naar de kerk te gaan*): 1 *de –s schuifelden weg;* 2 *een geregeld –.*

kerk'gebouw, o. -en: *een fraai –, een nieuw –;* **-genoot,** m. -genoten (*iem., die tot dezelfde kerkelijke gemeenschap behoort*); **-genootschap,** o. -genootschappen (*vereniging van allen, die tot een zelfde kerk behoren*); **-geraad,** o. -geraden (*voorwerpen bij de R.-K. openbare eredienst in gebruik*); **-geschiedenis,** v., in de 2de bet. -geschiedenissen (*geschiedenis der kerk, van een bepaalde kerk, de R.-K., of van de gezamenlijke Christelijke kerken; het werk zelf*); **-gezang,** o., in de 2de bet. -en (*het zingen in de kerk; kerklied*); **-hervormer,** m. -s; **-hervorming,** v. (gesch. *hervorming in de Kerk,* inz. *de beweging op godsdienstig gebied uitgaande van Luther en Calvijn enz.*).

kerk'hol, o. -hoven (*begraafplaats,* vroeger in de nabijheid der kerk): zegsw. *op het – liggen,* begraven zijn; zie dader; *een zachte winter, een vet –;* scherts. spinazie met „soldaatjes" = langwerpige stukjes brood.

kerk'kauw, v. -en; zie dole; **-klok,** v. -klokken; **-kroon,** v. -kronen (*lichtkroon, tot verlichting van het kerkgebouw*).

kerk'leer, v. -leren (*godsdienstleer*): *de Calvinistische –, de Roomse –.*

kerk'leraar, m. -leraren (*R.-K. kerkelijke schrijver, die door buitengewone geleerdheid en zuiverheid in de leer zich onderscheidde;* ook wel: *predikant*): *Hiëronymus*

† *420, Augustinus † 430, zijn –leraren.*
kerk'meester, m. –s (*lid v. een kerkbestuur*): *de –s zijn met de stoffelijke belangen ener parochiekerk belast*; bij de Hervormden meestal *kerkvoogd*; **–muziek,** v. (*muziek bestemd voor de kerk; gewijde muziek*); **–nieuws,** o.; **–orgel,** o. –s; **–pad,** o. –paden (*voetpad naar de kerk*); **–patroon,** m. –s (R.-K. *de beschermheilige ener kerk, naar wien ze genoemd is*); **–patrones, –patrones',** v. –patronessen; **–portaal,** o. –portalen; **–provincie,** v. –s, –provinciën (R.-K. *kerkgebied, door een concordaat met Rome verbonden*): *Nederland met een aartsbisdom en vier suffragaanbisdommen vormt een –*; **–raam,** o. –ramen ([*gebrandschilderd boog*]-*raam in een kerk*); **–raampje,** o. –s (*klein kerkraam*; inz. *boogvensterachtig geslepen gedeelte van een wijnglas enz.*): *een glas vullen tot de –s*; **–rat,** v. –ratten (*rat, in een kerk levende*), ook: **–rot,** v. –rotten: *zo arm, berooid, kaal, naakt als een –*, doodarm; **–recht,** o. –en (*kerkelijk recht; kerkelijke wetgeving*; in engere zin R.-K. *canoniek recht*); zie kerkerechten; **–rechtelijk,** bn., bw.: *een –e vraag*; **–rooi,** m. (*roof in een kerk, diefstal van gewijde voorwerpen enz.*).
kerks, bn., bw. kerkser, meest – (*gaarne ter kerk gaande*): *deze dame is –*.
kerk'schip, o. –schepen (*schip, dat met een predikant aan boord de visgronden opzoekt om als kerk en geestelijk middelpunt te dienen voor de vissersschepen in zee*, meestal tegelijk hospitaalschip; *de hoofd- of middenbank ener kerk*).
kerks'gezind, bn. (*kerks, godsdienstig*).
kerk'sieraad, o. –sieraden (*al wat dient tot opsiering en uitrusting ener R.-K. kerk*); **–stoel,** m. –en (*bidstoel voor kerkgebruik*); **–stoof,** v. –stoven; **–tijd,** m. –en (*begintijd, duur der godsdienstoefening*): *na, onder, voor –*; **–toon,** m. –tonen (muz. *een der toonschalen, waarop de Gregoriaanse kerkzangen gebouwd zijn*); **–toren,** m. –s: *de – sloeg één uur*, de klok in de –; **–uil,** m. –en (*torenuil*; Lat. strix flammea; scherts. *trouw bezoeker der kerk*).
kerk'vader, m. –s (*leraar-schrijver der oude Christelijke kerk; werken, geschriften van een kerkvader*): *de naam –* geeft men o. m. aan de schrijvers, die tot de onmiddellijke leerlingen der Apostelen gerekend worden.
kerk'vergadering, v. –en (*concilie; synode*): *de – van Trente (1545–1566)*; **–visitatie,** v. –s of –visitatiën (*kerkbezoek en onderzoek door den deken van het decanaat*, Prot. *door of vanwege het classicaal bestuur*); **–vogd,** m. –en (R.-K. *kerkvorst*; Prot. *lid van een college, belast met de zorg voor het beheer der kerkelijke goederen*); **–vooguij,** v. (Prot. z. kerkvoogd); **–vorst,** m. –en (*hoge regerende geestelijke der R.-K. kerk, bisschop*); **–waarts,** bw.; **–wet,** v. –wetten (*canonieke wet*): *daar – en pastoor verbiedt met ongedoopte klokken beng'len!* **–wijding,** v. –en (*de inzegening of inwijding van een* [*nieuwe of ontwijde*] *R.-K. kerk*).
kerk'wimpel, m. –s (*seinwimpel op Ned. oorlogsschepen gedurende en ten teken van gehouden wordende godsdienstoefening*).
kerk'zakje, o. –s (*fluwelen zak aan een lange stok, om er in de kerk mee te collecteren*); ook, kerkezakje; **–zang,** m.

ker'men, kermde, h. gekermd (1 *kreunend, steunend klagen,* [a]) van lichamelijke pijn, angst enz., [b]) van droefheid, gebrek enz.; 2 *kreunend, klagend laten horen, zeggen*; 3 *een klagelijk-kreunend geluid geven*): 1 [a]) *het – der gewonden van pijn,* [b]) *– onder nameloze smart*; 2 *gelukkig, kermde Eline*; 3 *de ijzeren bouten kermden jichtig.*
kermes', v. kermessen (Arab.-Perzisch: *soort van schildluis; rode kleurstof der – of karmozijn*).
kermes'se d'été, v. kermesses d'été (Fr. *zomerkermis: feest met allerlei kermisvermakelijkheden in de open lucht*).
ker'mis, v. kermissen (oorspr. kerkmis = kerkwijding[sfeest]: 1 *herinneringsdag der kerkwijding* inz. *de plaatselijke feestelijkheid*; 2 *volksfeest en marktbedrijf in verband met de datum ener kerkwijding of een patroonsfeest*; bij uitbr. *jaarmarkt met volksvermakelijkheden*; 3 *de tijd, dat het kermis is*; 4 *de plaats, waar kermis gevierd wordt*; 5 *de tenten, kramen en spellen*; 6 *afbeelding v. e. –*; 7 *geschenk, dat men met de kermis iem. vereert; geld om op de kermis te besteden; kermisfooi*; 8 Z.-N. *feestvviering; feestmaal*; 9 Z.-N. *blijde gebeurtenis*, ir. *ruzie*): 1 in deze bet. inz. nog in Z.-N.: *bij naamfeest, – of hoogtijd*; 2 *met Pinksteren was het –; St.-Servaas–; – houden; een vroege, late –*, vroeg of laat invallend; zegsw. (*de*) *– komt maar éénsin het jaar,* [a]) men moet de gelegenheid niet laten voorbijgaan, [b]) men mag toch eens een keer pleizier hebben; *'t is niet alle dagen –* of *'t is alle dag* (of: *alle dagen*, of: *altijd*) *geen –*, een genoegen enz., [a]) is maar een uitzondering, [b]) moet uitzondering blijven; *'t is –*, ir., [a]) gij zult er van lusten, [b]) er is twist, lawaai; zie bet. 9; *'t is – in de hel*, zonneschijn met regen, hagel of sneeuw; 3 *na, met, op, voor –*; 4 *op de – verkochten ze allerlei rare zaken*; 5 *naar het opslaan van de – kijken*; 6 *een – van Teniers*; 7 *iem. een – kopen; centen voor zijn –*; 8 Z.-N. *'t is alle dagen geen –*; 9 Z.-N. *dat zal een – zijn voor die mensen*; Z.-N. spreekw. *een – is een geseling waard*, mag haar naweeën hebben.
ker'misbed, o. –bedden ([*op de vloer gespreid*] *noodbed*); **–bier,** o. (Achterhoek: *mengsel van jenever met stroop*; Z.-N. *zeer goed of zeer slecht bier*); **–oeun,** m. –en; **–drukte,** v.; **–fooi,** v. –en (*een fooi aan meid of knecht op kermis*); **–geld,** o. (nl. *om op de kermis te verteren*; Z.-N. *–fooi*); **–koek,** m. –en (*met sukade en andere lekkernijen belegde en met figuren in gespoten suiker versierde koek*); **–kraam,** v. –kramen; **–pop,** v. –poppen (fig. *smakeloos opgesmukt meisje; pronkster*); **–tent,** v. –en (*tent, waarmede een kramer of vertoner de kermissen bezoekt; tent, die op de kermissen komt, staat*); **–volk,** o. (*het volk, de mensen, die een kermis bezoeken*, inz. *spullebazen, kunstenmakers enz.*); **–wagen,** m. –s (*woonwagen van kermisvolk*); **–week,** v. –weken (*week of een der weken v. d. kermis*); **–zanger,** m. –s (*liedjeszanger bij een draaiorgel enz.*).
I. kern, v. –en, gew. (*karnton*); zie karn.
II. kern, v. –en (1 nat. hist. *voornaamste deel van een cel, waarschijnlijk draagster der erfelijke eigenschappen; pit, korrel, zaad, binnenste steen* [*ener vrucht*]; 2 bij verg. *het binnenste of middelste gedeelte van iets*;

3 *pittigheid*; 4 *kiem, beginsel*; 5 *uitgangspunt, hoofdpunt*; 6 *hoofdgroep*; *grondbestanddeel*; 7 *het beste*; *de keur*; 8 *de hoofdzaak, het wezenlijke, niet oppervlakkige*): 1 *de – is omgeven door een vliesje, een schild of bolster*: *de – van een amandel, abrikoos, noot*, het zachte eetbare binnenste van de pit; *witte rijst bestaande uit 24% kaf, 7% vlies, 69% –*, inhoud der zaadhuid; 2 *de – der aarde*; *de – van een electromagneet*; 3 *de – van Starings verzen*; 4 *een – van waarheid*; 5 *de – vormen van een drama*; 6 *de – der leerkrachten*; 7 *de – van het leger*; *de intellectuele – onzer natie*, de groep intellectuelen; 8 *de – van een betoog*; zegsw. *tot de – doordringen*, grondig onderzoeken; nog (zie bet. 2): *de – van een komeet*, de kop, het helderste gedeelte; *de – der zonnevlek*, het donkerste deel.

kern'achtig, bn., bw. (*pittig, vol gehalte*): *een – woord, een –e toespraak*; **–gezond,** bn. (*door en door gezond*); **–hout,** o. (*het middelste hout van een boomstam*); **–oolt,** o. (*vrucht met pitten*): *peren, appels behoren tot het –*; **–schaduw,** v. –en (*volslagen donker gedeelte v. e. ruimte*; *slagschaduw, volle schaduw*): **–spreuk,** v. –en (*krachtig en kort gezegde*): *de meeste deviezen zijn –en*; **–vrucht,** v. –en (*pitvrucht*): *de appel is een –*.

ker'rie, v. (O.-I. *groengele specerij, poeder uit de wortelstokken van* curcuma longa).

I. kers 1 m. –en (*kerseboom*; Lat. prunus); **2** v. –en (*vrucht*): *de Mei–*; zie heer.

II. kers, v. (1 *tuin- of bitterkers*; Lat. lepidium sativum; 2 *O.-I. kers, sierplant met oranjegele bloemen*; Lat. tropaeolum majus): 1 *– of sterkers bij het ontbijt*; 2 *een bed met –*.

kers'appel 1 m. –s (*soort van appelboom met vruchten zo groot als kersen*; Lat. pirus baccata); **2** m. –s, –en (*vrucht*).

ker'sebloei, m.; **–bloesem,** m. –s; **–boom,** m. –bomen; **–bomenhout,** o.; **–boomgaard,** m. –en.

ker'selaar, m. –s, kerselaren (Z.-N. *kerseboom*); verg. appelaar, hazelaar.

ker'senbrandewijn, m. (*brandewijn op kersen*; *een glas –*); verg. morellenbier.

ker'sengelei, v.; **–hout,** o. (*hout v. d. kerseboom*); **–jam,** v.; **–mand,** v. –en (*mand voor kersen*); **–pluk,** m. (*het plukken der kersen*; *de pluktijd*); **–sap,** o.; **–taart,** v. –en; **–tijd,** m. (*tijd, waarin de kersen rijp zijn, tijd van de pluk*); **–tuin,** m. –en; **–vla,** v. –vlaas.

ker'sepit, v. –pitten (fig. *hoofd van een mens*); **–steel,** m. –stelen (*steeltje van een kers*); **–tak,** m. –takken (*tak v. e. kerseboom*).

kersouw', v. –en (Z.-N. *madelietje*).

ker'spel, o. –en, –s, ook: karspel (*parochie, kerkelijke gemeente*); verg. *Bovenkarspel*.

kers'rood, bn. (*de kleur hebbende van een rode kers*): *kersrode wangen*.

Kerst'avond, m. –en (*de avond vóór of van een Kerstdag*); **–boom,** m. –bomen (1 *de met kaarsjes of andere lichtjes, en siersels opgetooide en met geschenken behangen boom, waarbij of waaromheen men Kerstfeest viert*; 2 *de boom bestemd voor kerstboom*): 1 *de – plunderen*; 2 *–bomen in alle maten*.

Kerst'dag, m. –dagen (*feestdag van Kerstmis*, nl. *op 25 Dec.*; *een der eerstvolgende dagen*): *de eerste –, de tweede –*; *de –dagen*.

ker'stekind, o. –kinderen (Z.-N. *kerstkind*; ook: *pasgeboren kind*).

Ker'sten, m. –en (*Christen*); vero.; zegsw. Z.-N. *een kind – doen, heffen*, dopen.

ker'stenbrief, m. –brieven (Z.-N. *doopbrief*).

ker'stendoop, m.: bij Bilderdijk in Elius: *gij* (Willibrord) *zelf hadt met den – vorst Diedrijk 't hoofd gewasschen*.

ker'stenen, kerstende, h. gekerstend (1 *dopen, opnemen in de christenkerk*; 2 van volken: *tot het christendom brengen*; 3 *verchristelijken*): 1 *iem. –*; 2 *Indië –*; 3 *de heidense kunst –*; **ker'stening,** v. (*doop*; *het tot Christen-maken*; *verchristelijking*).

ker'stenkind, o.; zie kerstekind; **–man,** m. –mannen, vero. (*Christen*).

Kerst'feest, o. –en (*het feest van de geboorte van Christus. op 25 Dec.*).

kerst'geschenk, o. –en (*geschenk op Kerstmis*); **–gesprek,** o. –gesprekken (*radiotelefonisch gesprek met Kerstmis met Ned.-Indië enz.*); **–gezang,** o. –en (*het zingen op Kerstmis*; *kerstlied*).

Kerst'kind, o. (*het kindeke Jezus*; *een op Kerstmis geboren kind*).

kerst'krans, m. –en (*ringvormig gebak ter gelegenheid van Kerstmis gebakken*); **–lied,** o. –liederen (*geestelijk lied, om op Kerstdag te zingen, op het Kerstfeest betrekkelijk*).

Kerst'mis, v. –missen (oorspr. *mis tot viering van Christus' geboorte in de Kerstnacht of op Kerstdag*; *hoogfeest der geboorte van Christus*); **–nacht,** m. –en (*van 24 op 25 Dec.*): *o, –, schoner dan de dagen*; **–tijd,** m. (*tijd van Kerstmis*; *week, waarin de Kerstdagen vallen*; *het octaaf van Kerstmis* in kerkelijke zin); **–vacantie,** v. –s, –vacantiën (*vacantie omstreeks Kerstmis*); **–week,** v. –weken (*week tussen Kerstmis en Nieuwjaar*; *het octaaf van Kerstmis*).

kerst'zang, m. –en (*kerstlied*).

kers'vers, bn., bw. (*kers*, volksetymologie voor *kars* [= fris, gezond] en *vars*: *geheel vers*): *deze boter is –*; fig. *een –e huisvader*; *wij komen – van de reis*, pas.

kers'water, o.; zie Kirschwasser.

I. ker'te, v. –n (Z.-N. *kerf, keep*).

II. ker'te, v. –n (Z.-N. gew. *ring om wielnaaf*).

ker'tel, m. –s (Z.-N. *rafel*; *vod, lor*; *kerf*).

ker'vel, v. (*schermbloemige plant*: *het gewas, het kruid*; *de bladeren, het blad als spijs, geneesmiddel*): *de gewone –* (Lat. anthriscus cerefolium) *is een soepgroente*; *de dolle –*, zie scheerling.

ker'ven, korf of kerfde, h. (1), i. (2) gekorven (1 *inkepen, ergens een kerf insnijden*; *in reepjes snijden*; 2 van stoffen: *breken op de draad*): 1 *tabak –, vis –*; 2 *die zijde kerft*.

kesp, v. –en (1 *dwarsstuk, dat de koppen van twee of meer* [*hei*]*palen verbindt*; 2 *slikhout, grondbalk, legger in het liggend roosterwerk bij niet-onderheide funderingen*): 1 *elk paar palen met de – vormt een paaljuk*; 2 *over de –en de kloosterhouten leggen*.

ke'tel, m. –s, keteltje (1 *metalen open vat met hengsel tot vervoer van vloeistoffen*; 2 *wijd metalen vat met hengsel* [*en deksel*] *om iets in te verwarmen of in te koken*; 3 [*buikig*] *vat van metaal of aardewerk met hengsel, tuit en deksel om vloeistoffen uit te schenken*: *schenkketel*; 4 *gesloten busje met hengsel van den soldaat*: *menage-, veldketeltje*; 5 *als onderdeel van machines*; 6 bij verg. 7 *diepte, uitholling*): 1 *spoeling per – 1,00 gld.*; 2 *de – vol soep*; *een soep–*; *het vet is van de –*, het beste is er af; *een was–*; 3 *een electrisch keteltje*, met electrische ver-

warming; *een witte – om slemp te schenken*; 4 *een blikken keteltje op de ransel*; *–s in de keuken*, kamerwacht geef acht! 5 *een brouwers–*; *de – van een locomotief enz.*, gesloten metalen vat, waarin de stoom wordt voortgebracht, *stoomketel*; 6 *de – van een stenen pijp*, kap; 7 *de – van het dal*; *een –dal*; nog: spreekw. *De pot verwijt de –, dat hij zwart 's*, de éne verwijt den ander iets, waaraan hij zelf mank gaat.

ke'telaar, m. –s (marine: *naëter, hij voor wien, door wacht enz. verhinderd, het eten warm gehouden wordt*): *– van iets blijven*, er niet van meekrijgen.

ke'telachtig, bn. (*kittelorig*).

ke'telbikker, m. –s (*man, die uit de stoomketel de ketelsteen moet bikken*).

ke'telboeter, m. –s (*ketellapper*).

ke'teldal, o. –dalen (*diep, rondom ingesloten ketelvormig dal*).

ke'telen, ketelde, h. geketeld (*kittelen*); vero.

ke'telhuis, o. –huizen (*gebouw, waarin zich de stoomketels v. e. fabriek bevinden*); **–lapper,** m. –s (*iem., die ketels herstelt; landloper*); **–lapperswerk,** o. (*knoeiwerk*); **–muziek,** v. (*hels lawaai met pannen en ketels enz. ter bespotting*): *iem. – brengen*; **–ruim,** o. –en (*ketelhuis*; inz. *scheepsruim in een stoomschip voor de stoomketels*); **–steen,** v. (*steenachtige korst aan de binnenwand van ketels zich afzettend bij het koken van water*); **–trom,** v. –trommen (*pauk, van verschillende vorm*, uit het oosten afkomstig); **–vang,** v. –en (*godsoordeel: hierin bestaande, dat men met de blote arm een ring of steen uit een ketel kokend water moest opgrijpen*, inz. *zuiveringsproef bij tovenarijbeschuldiging*).

I. ke'ten, v. –s, –en, ketentje (Lat. catena: 1 *band of snoer, gevormd uit in elkaar geschakelde metalen ringen* [*schakels, schalmen*] *of uit andere beweeglijk met elkaar verbonden geledingen*; *ketting* van verschillende vorm en toepassing; 2 fig. *boei*; in toepassing op „bindende" betrekkingen; 3 *aaneengeschakelde opeenvolging van handelingen, gebeurtenissen enz.*; 4 *rij van* [*met elkaar verbonden*] *gelijksoortige voorwerpen, zaken*): 1 *een gouden –*; *een – spannen*; *iem. in –en sluiten*; 2 *de –en van gezag*; *rukken aan de –en van zijn lot*; 3 *een – van misdaden*; 4 *een – van bergen*; in N.-Ned. inz. lit. t., fig.

II. ke'ten, keette, h. gekeet (*zout raffineren*).

ke'tendicht, o. –en (*rederijkersdicht: het slot v. e. regel rijmt op het begin v. d. volgende*).

ke'tenen, ketende, h. geketend (1 *met een keten, ketenen vastmaken, in ketenen slaan, boeien*; 2 fig. *bedwingen*): 1 *Prometheus was aan een rots geketend*; 2 *zijn hartstochten –*.

ke'tengebergte, o. –n (*gebergte, welks toppen zich op een rij of op rijen in een bepaalde richting uitstrekken*).

ket'je, o. –s (Z.-N. *Brusselse straatjongen*).

kè'tjoe, v., **–partij,** v. (O.-I. *overval van rovers, bandieten* ook wel *kampaks* genoemd).

I. kets, v. –en (Z.-N. gew. *hooiopper*).

II. kets (*kort afgebroken geluid* bv. bij niet afgaan v. e. vuurwapen) **1** tw.; **2** zn. m.

I. ket'sen, ketste, h. geketst (1 van vuurwapenen: *niet afgaan, weigeren*; 2 fig. *van de hand wijzen*; *van de hand gewezen worden*; *afspringen*): 1 het pistool ketste; v. e. biljartkeu: *de keu ketste*, afschampen, afglijden; 2 *wij hebben het gelukkig geketst*; *het verzoek om salarisverhoging is geketst*.

II. ket'sen, ketste, h. geketst (Lat. captiare, Z.-N. *kaatsen*, [*aan*]*drijven, gejaagd lopen*).

ketsoor', v. oudere vorm van kletsoor.

ket'tel, m., Z.-N.; zie kertel.

ket'ter, m. –s (Gr. katharos = zuiver: eig. *zuiveraar*; *gedoopt christen, die afwijkt van de heersende, als rechtzinnig erkende leer*, inz. *afvallige van het R.-K. geloof*): zegsw. *elke* (of: *iedere*) *– heeft zijn letter*, ieder weet voor zijn beweren wel gronden te vinden; *een – op het gebied der kunst*.

ket'teren, ketterde, h. geketterd (*razen, tieren, uitvaren*); verg. verketteren.

ket'tergericht, o. –en (*geloofsrechtbank*; [*geestelijke*] *rechtbank, voor welke* [*de*] *ketters terechtstaan*; *inquisitie*; ook: *gerechtelijk onderzoek ten opzichte van ketters*).

ketterij', v. –en (*het afwijken van de als rechtzinnig erkende leer* inz. *van de R.-K. leer*; fig. *afwijking van het gangbare gebruik, als laakbaar, ongeoorloofd beschouwd*; *hetgeen afwijkt, ketterse dwaalleer*): fig. *– op 't gebied van kunst*, grove dwaling.

ket'terjager, m. –s (*dweepziek speurder naar en vervolger van ketters en ketterijen*).

ket'ters, bn., bw. (1 [*als*] *van een ketter of ketters*; 2 van personen: *ketter zijnde, met ketterij besmet*): 1 *–e leringen*; 2 *–e vrijgeesten*.

ket'ting, m. –en, kettinkje (1 *band of snoer, gevormd uit een reeks in of aan elkander geschakelde schakels, schalmen, ringen*; 2 *keten* in bet. 4; 3 weversterm: [a]) *het garen, voor de schering bestemd, kettinggaren*; inz. [b]) *de draden, die in het weefsel in de lengte* [*moeten*] *lopen, kettingdraad*): 1 *– zonder eind*; *een stuk –*; *een waakhond aan de –*; zegsw. *van de – zijn*, uitgelaten; *dwangarbeid in de –*, O.-I. (vóór 1918) straf voor inheemse misdadigers; *een blok met een – aan het been verbonden, werd door den veroordeelde voortgesleept*, vroegere straf in ons land; *aan de – leggen*, [a]) van dieren: vastleggen, [b]) van schepen enz.: aan een ketting vastleggen (bij wijze van gerechtelijk beslag); 2 *een – van bergen*, meestal *bergketen*; 3 *een – van linnen en een inslag van grove wol*.

ket'tingbreuk, v. –en (rek. *gedurige breuk*).

ket'tingbrug, v. –bruggen (*met het dek geheel of gedeeltelijk aan kettingen hangende brug*; ook wel: *ophaalbrug*); **–draad,** m. –draden (*zwaar ijzerdraad*; wev. *schering*); **–ganger,** m. –s (O.-I. *dwangarbeider*): *de om 't middellijf en om de enkels bevestigde kettingen, werden in 1835 door ijzeren ringen om de hals vervangen*; ook, –jongen, –beer; **–garen,** o. –s (*garen, waarmee of waarvan de ketting* in bet. 3[b] *geschoren wordt*); **–handel,** m. (distributietijd: *woekerhandel in goederen, tegen de gestelde maximumprijs in 't groot opgekocht*); **–hond,** m. –en (*hond aan de ketting*); **–kast,** v. –en (*beschermende kast van de fietsketting*); **–kogel,** m. –s (*twee kogels, door een ketting verbonden, tegelijk uit een vuurmond geschoten*, vero.); **–loos,** bn. (*zonder ketting* inz. *van een fiets*): *een – rijwiel*, zie acatène; **–molen,** m. –s (*toestel bestaande uit één of twee kettingen zonder einde, waaraan toestellen* [*emmers enz.*] *bevestigd zijn voor het opvoeren van vloeistoffen*); **–regel,** m. –s (rekenk. *reeks van aaneengeschakelde evenredigheden, zo verbonden, dat de linkerzijde van elke verge-*

lijking gelijknamig is met de rechterzijde der voorgaande); **–steek,** m. –steken (*wijze van borduren, naaien, waarbij de draad als een keten dooreen gewerkt wordt, siersteek*); **–zijde,** v. (*getweernde zijde*).

I. keu, v. –s, –en (Fr. queue: *biljartstok*).

II. keu, v. –s, –en, keutje (*big*; ook: *wijffjesvarken*; *varken*).

keu'en, keude, h. gekeud (*biljarten*).

keu'kelen, keukelde, i. gekeukeld (*buitelen, tuimelen, duikelen*): *over zijn hoofd –*.

keu'ken, v.; in bet. 1 –s, keukentje (1 *plaats, waar het eten bereid wordt*; 2 *wijze van spijsbereiding*; 3 *de spijze zelf*): 1 *een kleine –*; 2 *de Franse –*; 3 *hij houdt v. e. goede –*; *een schrale –*; zegsw. *een vette –, een mager testament*, wie altijd smult, kan niet sparen.

keu'kenbeschuit, v. –en (*grove, harde beschuit*); **–boek,** o. –en (*kookboek*); **–fornuis,** o. –fornuizen (*braad- of kookkachel*); **–frans,** o. (*slecht Frans*); **–gerei,** o. of **–geriel,** o. (*allerlei keukengereedschap: potten, pannen enz.*); **–lamp,** v. –en (*lamp voor de keuken*, inz. *ouderwetse koperen lamp met los oliebakje en met tuit*; ook: *tuitlamp*); **–latijn,** o. (*slecht Latijn*); **–meid,** v. –en (*dienstbode, belast met het koken*); **–piet,** m. –en (*een man, die zich met de kleine aangelegenheden v. d. keuken, v. h. eten bemoeit; kleingeestig bemoeial*); **–prinses', keu'kenprinses,** v. –prinsessen (scherts. [*bazige*] *keukenmeid*); **–stoel,** m. –en (*stoel van eenvoudig maaksel* [voor de keuken]).

keu'kentje, o. –s (*soort van kokinje of suikerballetje*, naar den eersten bereider J. Keuken te Arnhem): *een zakje met –s*.

keu'kenwagen, m. –s (mil. *wagen, die te velde als keuken dient*): *elke compagnie heeft haar –*; **–werk,** o. (*werk, in de keuken te verrichten*): fig. *dat is –*, minderwaardig werk, dat toch gedaan moet worden.

keu'kenzout, o. (*het gewone zout*).

keu'le, v. (*bonenkruid*; Lat. satureja hortensis); gew. *keune*.

Keu'len, o. (*stad aan de Rijn, het oude Colo'nia Agrippi'na*, d. i. *de kolonie van Agrippina: bisschopsstad*): spreekw. *– en Aken* (of: *Aken en Keulen*) *zijn niet op één dag gebouwd*, een (groot) werk eist tijd en geduld; *hij stond te kijken, of hij het te – hoorde donderen*, stom van verbazing.

Keu'lenaar, m. –s (*man geboortig uit, thuisbehorende in, burger van Keulen*): *onze grote Vondel was een –* (geboren 1587); **keu'lenaar,** m. –s (*lange platte aak, bestemd voor de Rijnvaart*): *de – zonk*; verg. samoreus.

Keuls, bn., bw. ([*als*] *van, in, uit, eigen aan Keulen*): *– aardewerk*; *een –e pottentrien*, ventster van Keulse potten; *een –e aak*.

Keul'se vaart, v. (*waterweg van A'dam naar de Rijn en Keulen*).

keu'ogen, o. mv. (*kleine, zwarte meisjesogen*), term inz. in gebruik op Z.-Beveland.

keur, v. –en (verwant met *kiezen*: 1 *onderzoek en beoordeling*; inz. *blijk of bewijs van keuring*, bij gouden en zilveren werken en munten: *stempelmerk, essaai*; 2 *keuze, verkiezing*; 3 *dat, wat uit een verscheidenheid als het beste gekozen is of gekozen verdient te worden*; *het puik*; 4 *uitgezochte, uitgelezen verscheidenheid van iets*; 5 gesch. *handvest, privilege*; *verordening van een gilde, reglement van een waterschap enz.*): 1 *er behoefde geen – bij dezen candidaat*; *–en bij de waarborg van goud en zilver*; 2 *schoenen op –*; *te kust en te –*, voor 't kiezen, zoveel men maar wil; 3 *de – van het leger*; *de – der fijnste lekkernijen*; 4 *een – van spijzen*; *Roomse –*, bloemlezing uit Kath. Ned. letteren, als titel; 5 *de – van Middelburg uit 1217*.

keur'bende, v. –n (vero. *legioen*; thans: *uitgelezen troep* [*soldaten*]).

keur'der, m. –s (eig. *iem., die keurt*; *beoordelaar*, ook: *taxateur*).

keu'ren, keurde, h. gekeurd ([*deskundig*] *beoordelen, onderzoeken, toetsen*; *het gehalte onderzoeken*; *proeven*): *goud –*; *wijn –*; *hengsten –*; *iem. geen blik waardig –*, achten.

keu'rig 1 bn. (1 *niet aanstonds voldaan*; *kieskeurig, vies*; 2 overdrachtelijk: *blijk gevende van fijn gevoel*; 3 *blijk dragende van een beraden, zorgvuldig, door smaak en tact geleid kiezen*: *uitgezocht*; *smaakvol*; *net, puntig, proper, verzorgd*): 1 *in het oog van een –en rechter genade vinden*; *een – kenner*, uitnemend, fijn; v. lichaamsdelen: *een – oog, een – oor*; *– op zijn wijn zijn*; 2 *een – oordeel*; *naar de –ste kunstregelen gebouwd*, welgekozen; 3 *een –e vertaling*; *eenvoudig en – in een donkerblauw costuum*; *wat ben je –!* als uitroep: *–! – en –! een –e bediening*; *– en net*; **2** bw. (1 *met zorgvuldige, verzorgde, puntige netheid*; 2 *in de puntjes, netjes, proper*; 3 *op uitnemende wijze*; 4 bw. van graad: *bij uitstek goed, zeer*): 1 *– kunnen borduren*; *– opgediend, gebonden, gekleed*; 2 *er – uitzien*; *je jas zit –*; 3 *dat heb je – gedaan*; 4 *hoe was het? –! – net(jes) gekleed*.

keu'righeid, v. (1 *kieskeurigheid*; 2 *fijne verzorgdheid*; 3 *netheid, properheid, verzorgde puntigheid of zindelijkheid*): 1 *– in het schijfen*; 2 *met – en kracht schildert zij deze verborgenheden*; 3 *de – v. muts en keelbanden*.

keur'ijzer, o. (Z.-N. *keurstempel*).

keu'ring, v. –en (1 *deskundige beproeving en onderzoek*; 2 *een gelegenheid, waar gekeurd wordt*): 1 *– v. lotelingen, v. stieren*; 2 *op de – behaalde de merrie een prijs*.

keur'korps, o. –en (*keurbende*).

keur'lijk, bn. (*uitgelezen, fijn*).

keur'ling, m. –en (vero. *legioensoldaat*; lit. t. *uitgelezen soldaat*).

keur'mede, v. –n (gesch. *het beste stuk v. d. horige, dat bij diens dood door den heer werd genaast*, b.v. *een koe*; *mede* = geschenk).

keur'medige, m. en v. –n (*horige*).

keur'meester, m. –s (1 *beambte, met het keuren van metalen, vee, voedingsstoffen belast*; 2 *kunstrechter, criticus*): 1 *deze beambte is – van het vlees*; 2 *treurige –s*.

keur'prins, m. –prinsen (*zoon v. e. keurvorst*); **–prinses', –'prinses,** v. –prinsessen.

keurs, o. keurzen (oorspronkelijk: *kledingstuk voor vrouwen, dat van de schouders tot de voeten reikt*; vero., gew.: *vrouwenrok*; thans inz.: 1 *lijf, lijfje*; 2 *korset, rijglijf met baleinen*; fig. *belemmerend, knellend bedwang*): 1 *een klein meisje met een rozerood rokje en een blauw keursje*; 2 *'t keurs der etiquette*; **–'lijf,** o. –lijven (*keurs* bet. 1; *korset* inz. fig.): *het – ontrijgen*; *het – van goede manieren en deftigheid*.

keur'soldaat, m. –soldaten (lit. t. *keurling*).

keur'teken, o. –s (*stempel, teken der keur, waarborgteken*).

keur'tekenen, keurtekende, h. gekeur-

tekend (*het keurteken zetten op iets*).
keur'verwantschap, v. (*scheikundige verwantschap*); zie affiniteit.
keur'vorst, m. –en (gesch. *rijkvorst, gerechtigd om mede den Duitsen keizer te kiezen*): *De Grote Keurvorst,* Frederik Willem van Brandenburg 1640–1688; **–vorstelijk,** bn., bw. (*van, betreffende, eigen aan een keurvorst*); **–vorstendom,** o. –dommen (*gebied, waardigheid van een keurvorst*): *het – Mainz.*
keus, keu'ze, v. keuzen (1 *de daad, de handeling van het kiezen; het kiezen;* 2 *het kiezen of verkiezen van iem. voor een ambt, waardigheid;* Z.-N. spreekt. steeds *keus* en m.: *verkiezing, stemming;* 3 *de gelegenheid, de vrijheid, de macht om te kiezen; het kunnen of mogen kiezen;* 4 *voorkeur, voorliefde, uitverkiezing;* 5 *de zin, waarin zich iems. voorkeur heeft bepaald;* 6 *iems. verkiezing, dat wat iem. gekozen heeft;* 7 *iets of iem., dat, wien men verkieslijk vindt;* 8 *verscheidenheid, waaruit men kan kiezen, ruimte of voorraad om uit te kiezen;* 9 *uitgelezen verscheidenheid van gelijksoortige zaken*): 1 *een, de keuze tussen,* het door kiezen beslissen ten voordele van 't een of 't ander; *de keuze ener schilderij; een keuze doen; iems. keuze valt op iets; naar* (*eigen*) *keuze,* eigen verkiezen; 2 *bij deze vacature is de keuze bepaald tot ingenieurs van Delft;* Z.-N. *hoe zal het aflopen met de keus?* 3 *de keuze hebben,* mogen kiezen; *men laat, geeft, biedt iem. de* (*vrije*) *keuze; er is* (of: *men heeft*) *geen* (*andere*) *keuze,* slechts één ding kan gedaan worden; *ter keuze van, te mijner keuze; uit vrije keus;* 4 *zijn keuze bepalen, vestigen, laten vallen op; de vrouw van iems. keuze;* 5 *met de keus van mijn onderwerp zal ik u, lezer, verrassen;* 6 *dat is een vreemde keus;* 7 *die kleur zou mijn keus niet zijn,* zou ik niet kiezen; 8 *er is keus genoeg; grote keuze regenjassen;* 9 *met een keuze van zijn vrienden verscheen hij; drie soorten of keuzen* (Fr. choix) *laken.*
keu'tel, v. –s, keuteltje ([*hard*] *stuk drek van mens of dier;* fig. *dreumes*).
keu'telaar, m. –s (*talmer; beuzelaar, kleinzielig man*); **keu'telaar'ster,** v. –s.
keu'telachtig, bn., bw. (*kleingeestig, beuzelachtig*): *–e opmerkingen.*
keutelarij', v. –en (*beuzelachtige zaak*).
keu'telen, keutelde, h. gekeuteld (*beuzelen; talmen*): *wat keutel je toch!* gmz.
keu'telig, bn., bw. (*kleingeestig, keutelachtig*): *– te werk gaan.*
keu'telwerk, o. (*beuzelwerk*).
keu'ter, m. –s (bewoner van een kote = kleine boerenwoning; *kleine boer, boer met een klein eigen bedrijf;* ook: *boer, die geen paard houdt*); **keu'terboer,** m. –en.
keu'teren, zie koteren.
keu'terhaak, m. –haken (Z.-N. *pook*).
keuterij'tje, o. –s (*klein boerderijtje*).
keu'vel, v. –s (*kraagkap, kaproen, het puntige deel;* inz. *kap, of kleed met kap van kloosterlingen;* in het Overmase: *muts of kap met ver over de schouders afhangende strook der vrouwen*); zie kap.
keu'velen, keuvelde, h. gekeuveld (*gezellig praten, kouten*): *gezellig zitten te –.*
keu'ze, v. –n; zie keus.
keu'zelen, keuzelde, h. gekeuzeld (freq. van *kozen,* praten: *kouten, keuvelen*).
ke'vel, m. –s (*tandvlees; kaak zonder tanden*).
ke'ver, m. –s, kevertje (in het mv. *de insecten horende tot de orde der schildvleugeligen; een exemplaar hiervan;* scherts. [*rij*]*paard*): *een grote bruine –; een goud–.*
ke'veren, keverde, h. gekeverd (soldatentaal: *slapen, maffen*).
ke'vie, v. –s (*vogelkooi*); gew., Z.-N.
ke'zen, keesde, h. gekeesd (*kaas maken*): *de bestemming der N.-H. boerin is –;* gew.
ke'zer, v. –s (*kaasmaakster*): *Gees is een beste –;* gew.
K. G., m. (Eng. *Knight of the Garter, ridder van de Kouseband*); zie Garter-orde.
kha'ki, Hindoes = aardkleurig **1** o. (*bruin- of grauwgele stof* inz. *voor uniformen*); z. opm. alpaca; **2** m. khaki's (*soldaat in khaki*).
I. khan, m. –s (Perzisch-Arab. = heer, vorst: *titel v. e. Tartaarsen of Mongoolsen vorst, een gouverneur, een bevelhebber enz.* [achter de naam], verg. bey). Opm. Beter, maar minder gebruikelijk is de uitspr. (van **khan I** en **II**) *chaan* en (van **khanaat**) *chanaat* (*kh* is in het Eng. weergegeven door *ch*).
II. khan, v. –s (Perzisch-Turks: *oosterse herberg; markt*); zie khan **I.**
khanaat', o. khanaten (*gebied, waardigheid van een khan*); zie khan **I.**
khedi've, m. –n (Perzisch: kleine koning; *onderkoning v. Egypte*); zie chedive.
kib, kib'be, v. kibben; zie kub.
kib'belaar, m. –s (*iem., die* [*graag*] *kibbelt*).
kibbelarij', v. –en (*gekibbel; kibbelpartij*).
I. kib'belen, kibbelde, h. gekibbeld (*harrewarren, twisten over kleinigheden*): *met iem. – over, om iets.*
II. kib'belen, zie kibbeling **I.**
kib'belig, bn. (*twistziek*).
I. kib'beling, kib'belen, kib'bels, v. (*gezouten wangen van de kabeljauw*).
II. kib'beling, v. –en (*kibbelarij*).
kib'belpartij, v. –en (*ruzie*).
kibit'ka, v. kibitka's, **kibit'ke,** v. –s (Russisch: reisdeken; inz. *licht voertuig op vier lage wielen, zonder veren;* ook: *Tartaarse tent*).
kid'(de), v. kidden (*klein paard, hitje*).
ki'dang, v. –s (O.-I. *ree, klein soort hert*).
ki'djang, v. –s; zie kidang.
kidnapper, m. –s (Eng. Am: *kinder-, mensenrover*).
kiek, v. –en; zie kiekje.
kie'keboe, tw. (*uitroep, waarmee men, na zich verscholen te hebben, eensklaps bij verrassing weer te voorschijn komt*): *– spelen.*
I. kie'ken, o. –s (*jong hoen;* Z.-N. *kip*).
II. kie'ken, kiekte, h. gekiekt (*een kiekje nemen, maken van*): *iem., iets –.*
kie'kenborst, v. –en (Z.-N. *kippeborst*); **–dief,** m. –dieven (*valkachtige vogel,* Lat. circus).
kie'kenfretter, m. –s (Z.-N. spotn. *Brusselaar;* ook: *inwoner van Oudenaarde*).
kiek'je, o. –s (*foto, genoemd naar den studenten-photograaf Kiek te Leiden;* inz. *gelegenheidsfoto*): *een – nemen van.*
ki(e)ks'dood, bn. (Z.-N. *morsdood*).
I. kiel, v. –en, kieltje (1 bij houten schepen: *het onderste langscheepse hout, de grondslag van het scheepsgeraamte;* oneig. *samenstel van ijzeren, stalen platen, dat de kiel bij ijzeren en stalen schepen vervangt;* 2 *het onderste deel v. e. schip;* 3 lit. t. *schip*): 1 *de – v. e. schip leggen;* 2 *iem. onder de – doorhalen;* 3 *daar komt de –, met goud belaân!*

II. kiel, m. –en, kieltje (*loshangend kort overkleed voor werklieden en boeren*; ook *jongenskledingstuk*): *in een blauwgeruite –; de Brabantse blauwe kiel was in 1830 de uniformdracht der Belgische vrijkorpsen.*

I. kie'len, kielde, h. gekield (v. e. schip: *overhalen op zijde om het te herstellen*; naam van de straf: *kielhalen*): *raderschepen kielt men niet*; ook: *het schip kielt moeielijk.*

II. kie'len, *wielen, rand om 't land!* Zeeuwse feestdronk, ter ere van de *zeevaart*, de *landbouw* (wielen) en de *dijken*; zie kiel **I.**

kiel'halen, kielhaalde, h. gekielhaald (v. e. schip: *de kiel boven water brengen om het van onderen te kunnen nazien*; *kielen*; vroeger: *straf op* [*oorlogs*]*schepen, waarbij de overtreder onder de kiel v. h. schip werd doorgehaald*): zegsw. *ik laat me –, als 't niet waar is*, de strengste straf over mij!

kiel'jacht, o. –en (*jacht met een kiel*, geen platbodemjacht); **–schip,** o. –schepen.

kiel'spit, o. –spitten (*wigvormig ingespitte aardgeul, grep, greppel, vore*).

kiel'tuin, m. –en (*vlechtwerk van rijzen om in de grond geslagen staken*; *vlechttuin*).

kiel'vlak, o. –vlakken (bij vliegtuigen: *het vertikale stabilisatievlak, achter op de romp*).

kiel'water (*zog*: *schuimend spoor, dat een schip in het water achterlaat*; ook: *het vuile, stinkende water, dat zich beneden boven de kiel verzameld heeft*): fig. *iem. in zijn – zeilen*, hem op de hielen volgen; zegsw. *blijf uit zijn –*, [a]) volg hem niet na, [b]) kom niet te dicht bij hem, blijf uit zijn (gevaarlijke) omgeving; **–zog,** o. (*kielwater* bet. 1).

kiem, v. –en, kiempje (1 *het beginsel van een nieuw organisme*; 2 in betrekking tot een kwaal enz.: *de verborgen oorzaak, het eerste beginsel ervan*; ook: *de bepaalde microbe, waaraan men het ontstaan der kwaal toeschrijft*; 3 *vroegste, eerste grondslag*; *grondbeginsel*; *in beginsel aanwezige aanleg*): 1 *de –en der planten*; 2 *een – van longtering ontdekken*; 3 *hij vormde in de partij een – van ontbinding*; nog: zegsw. *iets in de – smoren, verstikken*; *in – aanwezig.*

kie'men, kiemde, h. gekiemd (1 van zaden: *uit gaan spruiten*; van planten: *ontspruiten*; van bladeren: *ontbotten*; 2 *ontstaan, opkomen, zich ontwikkelen*): 1 *de zaden willen niet –*; *als 't eerste lover kiemt en bot*; 2 *gevoelens doen – in iems. hart.*

kiem'kracht, v. (*kracht om te ontkiemen, in zaden*); **–wit,** o. (*plantenkiem, voedend stof in zaden*).

kien 1 bw., uitroep bij het kienspel; **2** bn.: *– zijn*, gewonnen hebben, ontleend aan *Kien!* (Fr. *quine*, vijf nummers op een rij).

kien'dop, m. –doppen (*lottodopje, bij kienen*).

kie'nen, kiende, h. gekiend (*het kienspel spelen*): *de benaming – is ontleend a. d. uitroep Kien v. d. speler, die het eerst de vijf nummers v. één rij op een kienkaart vol heeft.*

kien'kaart, v. –en (*nummerkaart in het kienspel, lottokaart*).

kien'spaan, v. –spanen (*spaantje van kien- of veenhout als ontstekings- of verlichtingsmiddel*); ook: kienspaander, m. –s.

kien'hout, o. (*fossiele boomstam, fossiel hout in veengrond*): *het licht van –.*

kien'spel, o. –spellen (*lottospel*).

kiep, v. –en ([*strooien*] *vrouwenhoed*; *kort*).

kier, m. –en, kiertje (*reet, nauwe opening, spleet*): *de deur stond op een –(tje)*, stond aan, was eventjes ontsloten; *op een kier(tje) zetten*; *op een – laten*; *op een kier(tje) openen*, eventjes; *ze keek door de – van 't gordijn.*

kie'reboe, v. –s (*zeker vierwielig rijtuig* [*speelwagen*] *met kap en op riemen*).

I. kies, v. kiezen (*maaltand, baktand*): *een holle –*; *iem. een – (uit)trekken*, [a]) eig., [b]) fig. iem. diep in de beurs doen tasten, iets onaangenaams aandoen; *iets achter de kiezen steken, zetten*, in de mond; *dat stop ik in mijn holle –*, dat is erg onbeduidend; bij verg., [a]) naam van een ingelast hoekstuk, [b]) de klampen van een spil.

II. kies, o. (*verbinding van zwavel met een metaal, met hoge metaalglans en grote hardheid*).

III. kies, kieser, meest – **1** bn. (1 van personen, hun organen enz.: *moeielijk te bevredigen, nauwnemend, kieskeurig*; 2 *keurig, fijn onderscheidende op het gebied van de geest*; *fijngevoelend, fijngevoelig*; 3 van zaken: *van een fijn gevoel blijk gevende*; *welvoeglijk*; *fatsoenlijk, behoorlijk*; 4 *een fijn gevoel vereisende, delicaat*): 1 *hun –e tong*; *zijn –e oren kwetsen*; *niet – in de keuze van.* te gemakkelijk, lichtvaardig; *– op zijn eten*; 2 *een –e geest*; *– van woorden*; 3 *–e smaak*; *–e woorden*; *een min –e uitdrukking*; 4 *ik heb mij van deze –e taak gekweten*; **2** bw. (*op een van fijn gevoel blijkgevende wijze*): *dat is niet zeer – gehandeld.*

kies'baar, bn. (*kunnende gekozen worden, de vereisten er toe bezittend*).

kies'bevoegd, bn. (*kiesgerechtigd*: *volgens of krachtens de wet gerechtigd om bij een verkiezing zijn stem uit te brengen*); **–bureel,** o. –burelen (België *stembureau* bet 1).

kies'college, o. –s (*college van kiesbevoegden*): *in grote gemeenten heeft het – de keus van den predikant.*

kies'deler, m. –s (*het quotiënt van de bij een verkiezing uitgebrachte stemmen en het cijfer der vacante zetels*).

kies'district, o. –en (*een der districten, waarin ons land is verdeeld ten behoeve van de verkiezing van de leden van een vertegenwoordigend lichaam, de Tweede Kamer enz.*).

kies'gerechtigd, bn. (*kiesbevoegd*).

kies'heid, v. (1 *keurigheid*; *kieskeurigheid*; 2 *fijne gevoeligheid op het gebied van smaak en kunst*; 3 *angstvallig, fijne, bescheiden, anderen ontziende gevoeligheid in aangelegenheden van zedelijkheid*; *betamelijkheid en welvoeglijkheid*; *fijne, omzichtige tact*): 1 *de – v. mijn gehemelte*; 2 *de – v. d. schrijver*; 3 *met – een zaak behandelen.*

kies'kauw, m. en v. –en (*iem., die met lange tanden eet*; *iem., die op het eten te vitten heeft, het eten beter, lekkerder, anders wil hebben*).

kies'kauwen, kieskauwde, h. gekieskauwd (*zonder graagte, treuzelig of met tegenzin eten*; ook: *zeuren, zaniken over een onderwerp*); **–kauwer,** m. –s (fig. *zeur*).

kieskeu'rig, bn., bw. (*moeilijk te bevredigen* wat de smaak betreft): *hij is erg – op zijn middagmaal*; **kieskeu'righeid,** v.

kies'pijn, v. (*pijn in één of meer kiezen*): *ik kan hem missen als –*; zie ook boer.

kies'plicht, m. (*zedelijke gehoudenheid of wettelijke verplichting om te gaan stemmen*); **–recht,** o. (*het recht om te kiezen*): *algemeen –*, stemrecht voor alle burgers van de wettelijke leeftijd; *passief –*, het recht, de

bevoegdheid om tot lid van een vertegenwoordigende vergadering gekozen te worden; **–stelsel,** o. –s (*wijze, waarop het kiezen geregeld is*); **–vereniging,** v. –en (*vereniging of bond, waarvan de leden bij verkiezingen onder leiding van een bestuur geschikte candidaten voordragen en steunen*); **–vergadering,** v. –en (1 *vergadering van een kiesvereniging*; 2 *bij de wet geregelde vergadering van kiezers uit een omschreven gebied; het lichaam der kiezers*): 1 *er is van avond –*; 2 *door de – aangewezen gezworenen*; **–wet,** v. –wetten (*wet, regelende het kiesrecht en de wijze der verkiezing*).

I. kiet, v. –en (Z.-N. *kuit*); verg. kijt.

II. kiet, bn., bw. (Fr. *quitte*): *– zijn,* [a]) niets meer schuldig zijn of te vorderen hebben; [b]) gezegd, wanneer men iem. iets heeft „betaald gezet"; *ik speel juist –*, zonder winst of verlies.

kie'telen, kietelde, h. gekieteld (*kittelen* inz. in bet. 1): *onder de kin –*.

kieuw, v. –en, kieuwtje (1 in het alg. *ademhalings werktuig van waterdieren* [*inclusief het kieuwdeksel*] inz. van vissen; 2 *de plaatjes, blaadjes of draden, door middel van welke het koolzuur van het bloed tegen zuurstof uit de in het water opgeloste dampkringslucht wordt uitgewisseld*): 1 *mèt schiet een haak zijn –en in*; 2 *de –en van verse vis zijn rood*.

kieuw'deksel, o. –s (*beweeglijke plaat, die bij vissen de kieuwen beschermt*); **–dragend,** bn. (*met kieuwen*); **–holte,** v. –n (*holte waarin de kieuwen, de ademhalingswerktuigen gelegen zijn*); **–potigen,** m. mv. (*schaaldieren*); **–spleet,** v. –spleten (vissen: *opening, waardoor het water van de slokdarm naar buiten komt*, bij vissen zonder kieuwdeksel: *spleetvormig kieuwgat*).

kie'vit, m. –en (*loopvogel ter grootte van een tortel, pluvierachtige moerasvogel*; Lat. vanellus vanellus): zegsw. *zo vlug als, lopen als een –*, zeer vlug; scherts. zelfverwensing: *ik ben een –, als ik het weet*; volksbenaming Z.-Holland voor pinksterbloem; gew. kiefte.

kie'vitsbloem, v. –en (*lelieachtige plant*; Lat. fritillaria meleagris; gew. *pinksterbloem*).

kie'vitsei, o. –eieren; **–nest,** o. –en.

kie'zel, o. in bet. 2 –s (1 *scheikundig element, een metalloïde, silicium*; 2 *kleine rondachtige stenen, grind*): 1 *bij de proef werd de aanwezigheid van – aangetoond*; 2 als voorwerpsnaam: *een kiezeltje in de schoen gekregen hebben; de beek, glijdend over –s of zand*; als verzamelnaam: *de weg met – verharden*.

kie'zelaarde, v. (*verbinding van kiezel met zuurstof*); **–bank,** v. –en (*laag steengruis in de grond*); **–bed,** o. –bedden (1 *natuurlijke bedding van kiezels, van kiezelgrond*; 2 *bed van kiezels of grind als deklaag van een kunstweg*): 1 *zware –bedden*; 2 *de breedte van het – is 4 m*; **–grind,** o.; **–kuil,** v. –en (*grindkuil*), gew.; **–laag,** v. –lagen; **–lijst,** v. (*zinken lijst, als steunlijst op platten, die met houtcement en een grindlaag worden afgedekt*); **–pad,** o. –paden (*bekiezeld, begrind* [*tuin*]*pad*); **–plaat,** v. –platen (*grindplaat*); **–steen,** m. –stenen (*door afslijting en schuring afgerond stukje kwarts*): stofnaam: *kiezelaarde, ook wel – genoemd*; voorwerpsnaam: *rond en glad als een –(tje)*; **–weg,** m. –wegen (*grindweg; kunstweg, gehard met kiezelstenen*); **–zand,** o. (*klein korrelig grind* inz. *oever- of riviergrind*).

kie'zelzuur 1 o. (Duits: Kieselsäure; *verbinding van kiezel, waterstof en zuurstof*); **2** bn.: *kiezelzure zouten, silicaten*, met kiezelzuur.

kie'zen, koos, h. gekozen (1 *keuze doen; zijn keus bepalen; een keuze doen uit, onder, tussen*; in verzwakte opvatting: *nemen*; 2 *uitlezen, uitzoeken*; inz. [a]) *bij keuze aanwijzen, verkiezen voor een ambt, betrekking, enz.*; [b]) *bij stemming aanwijzen van een lid of leden v. e. vertegenwoordigende vergadering of* [*in kiesverenigingen*] *van een candidaat of candidaten voor het lidmaatschap zulker vergaderingen*; [c]) *de functie van kiezer uitoefenen; zijn stem* [*gaan*] *uitbrengen*; 3 *verkiezen: verkieslijker of het verkieslijkst vinden, begeerlijk, behaaglijk vinden*): 1 *moeten – of* (vroeger: *en*) *delen*, een keuze moeten doen (uit twee minder aangename dingen), of 't één, of 't ander moeten doen; *tussen twee of meer zaken, personen –; uit een menigte –; ik* (iem., die in twee districten gekozen is) *kies voor M.*, opteer; *van twee kwaden* (of: *kwalen*) *moet men het* (of: *de*) *beste* (of: *kleinste, minste*) *–; iets of iem. – boven iets, iem. anders*; zie ei **II** 2; bij een tweegevecht: de keus der wapens mogen doen bv. *hij koos het pistool*; in verzwakte opvatting: *ergens zijn verblijf, domicilie –: iems. partij –; een goed ogenblik –; een voorbeeld –*; 2 *zijn woorden* (*goed*) *–; het voor 't – hebben*; [a]) *een bestuur –; iem. tot voorzitter –*; [b]) *iem. tot lid van de raad –*; [c]) *het is burgerplicht te – of te stemmen*; Z.-N. *voor iem. –*; 3 *dat mag aardig lijken: ik kies het niet*.

kie'zentrekker, m. –s (*iem., die* [*slechte*] *kiezen trekt*, inz. *die hiervan zijn beroep maakt*, inz. op kermissen en jaarmarkten; *een gereedschap om kiezen mee te trekken, om zware spijkers uit balken enz. te verwijderen; vaartuig met windwerk tot het uittrekken van palen*): *liegen als een –*.

kie'zer, m. en v. –s (*iem., die kiest* inz. *iem., die wettelijk bevoegd is overheidspersonen, leden ener vertegenwoordigende vergadering te kiezen*): *de –s zijn goed opgekomen*.

kie'zersbond, m. –en; **kie'zersjacht,** v. (*jacht op kiezers, om kiezers te winnen*).

kie'zerslijst, v. –en (*lijst van kiesgerechtigden*); **–vereniging,** v. –en; **–vergadering,** v. –en; zie kies–.

kie'zing, v. Z.-N. spreekt z. verkiezing.

I. kif, o. (*gebruikte run*): *– in de stal*.

II. kif, v. (*jaloezie; herrie, ruzie*); ook, kift.

kijf, v. (*twist*); in de zegsw.: *buiten –*, zonder er over te twisten, ongetwijfeld.

kijf'aas, o. (uit *kijven* en *aas* = gewichtseenheid; *kleinigheid*): *twisten om een –*.

kijf'achtig, –ziek, bn. (*twistziek, gierig*): *–e buurvrouwen*; bn.

kijk, m. (1 *een afzonderlijke handeling van kijken, een blik*: [a]) eig. met het lichamelijk gezichtsorgaan, [b]) in fig. gebezigde uitdrukkingen; 2 *verstandelijk of redelijk gezicht of inzicht*; 3 *een keer kijken* eig. en fig. inz. in verkl. *kijkje* om te kennen te geven, dat het kijken maar even plaatsheeft, of om de handeling te karakterizeren als iets huiselijks, gemoedelijks; 4 *wat men kijkend ziet; doorkijk, rondzicht, uitkijk, vergezicht*; 5 *de daad van bezien*; ook: *datgene wat er aan te zien is; het gezicht, het aanzicht er van*): 1 [a]) *met bange – vragend*; [b]) *daar is geen –*

naar (of: *op*), geen uitzicht op, er is geen kans op; 2 *een goede, een eigen – op iets hebben*; *geen – hebben op iets of iem.*, oordeel, inzicht missen ten opzichte van; 3 *ergens een kijkje nemen*; *iem. ergens* (of: *in iets*) *een kijkje geven, gunnen*, hem gelegenheid geven, gunnen een blik te slaan; *een kijkje in* (of: *naar*) *iets* bv. *Duizend en één kijkjes in Zwitserland*; 4 *een park met koepeltjes en kijkjes*; 5 *te –*, te aanschouwen, vrijelijk, open voor iedereen, met de bijgedachte aan spot bv. *iem. te – zetten, zijn majesteit is voor geld te –*; *met iets te – lopen*; nog: *tot –*, ziens.

kijk'avond, m. –en (*avond vóór een vendutie, waarop de inboedel, welke verkocht zal worden, te bezien is*, Ned.-I.; *Sinterklaasavond, waarop men de winkels gaat kijken*).

kijk'dag, m. –dagen (*dag ter bezichtiging v. e. te verkopen inboedel enz.*); **–duin 1** v. –en (*hoge top van een duinenrij, van welks top men ver en wijd kan kijken*); **2** o. (*sterk fort met vuurtoren bij Den Helder*).

kij'ken, keek, h. gekeken (in 't alg. *van zijn gezichtsvermogen gebruik maken*; inz. 1 *de ogen gebruiken*; *de blikken een zekere richting geven, ze in een zekere richting hebben*; ook van iems. ogen; 2 *zien*; *in staat zijn om te zien*; 3 *de ogen opslaan of openen om te zien*; 4 *oplettend of belangstellend toe-, uit-, rondzien*; 5 *gadeslaan, waarnemen, opletten*, met een indirecte vraag; 6 *met de ogen zoeken, speuren*; 7 *verbaasd, verwonderd blikken*; *verbaasd, verslagen staan*; 8 *iem., iets met het gezicht waarnemen*; 9 *bezien*, in verschillende opvatting): 1 *als hij – wou, dan boog hij achterover*; *eventjes niet –*; *onthutst –*; *de ogen keken altijd ter zijde uit*; *– zonder zien*, 2 *ze kon nog maar uit één oog –, het andere was leeg*; 3 *ogen toe, niet –! je hebt gekeken* bv. onder de blinddoek uit; 4 *ik heb overal gekeken, maar niets gezien*; *moe van –*; *naar binnen –*; *niet zo nauw –*, fig. nauwlettend toezien, opletten; 5 *om te –, of menheer er reeds was*; 6 *ik denk, ik zal toch eens – en . . . . daar zit-ie*; 7 *ze keken allen, omdat hij 't wist*; 8 *iem. iets laten –*; *laat eens –*, laat eens zien; *zich van zekere kant laten –*, zich als zodanig openbaren; met een infinitief: *kijk ze zwieren*; met verzwijging van infinitief: *kijk hem eens* (nl. zich aanstellen mal doen enz.); 9 *kijk die gang eens*; *prentjes –*, beschouwen; *huizen –*, gaan bezien met het oog op een koop of huur; *eens, eerst* (*nog*) *eens, wel eens, nog wel eens* (*zullen*) –, zullen „zien", in overweging nemen, overleggen (over); *laat* (*ik*) *eens* (*even*) –, laat ik eens (even) bezien, bedenken; nog: inz. in de bet. van 1–7 of in min of meer vaste verbindingen: *kijk!* of *kijk eens!* [a]) opwekking, aansporing om naar iets te zien; [b]) een soort van tussenwerpsel bv. *kijk, ik werd zo kwaad*; [c]) om aandacht te vragen bv. *kijk, nu moet je niet boos worden*; [d]) zie, let op, je zult (het) zien bv. *kijk, als dat nog eens gebeurde, dan*; [e]) uitroep van blijde verrassing bv. *kijk, kijk, de schoolmeester heeft gelijk*; *kijk* (*eens*) *hier*, [a]) om iems. aandacht naar een bepaald punt te leiden, bv. *kijk hier, een haakje ook*, [b]) bij het toedienen, aanreiken bv. *kijk eens hier, daar heb je een kopje thee*; in verbindingen met een ww.: *staan –*, in zittende of staande houding (toe)schouwen; *hij staat maar te –*, niets uitvoeren inz. Z.-N.; *ik sta er van te –*, verbaasd, verwonderd staan; *pas* (*in de wereld*) *komen –*, [a]) nog maar eventjes in de wereld zijn, [b]) nog tot geen oordeel bevoegd, [c]) nieuweling zijn, onervaren; *er komt* (*heel*) *wat –*, er komt heel wat aan, voor den dag; *er komt heel wat bij –*, dat is vrij moeielijk; *eens komen –*, eens een kijkje komen nemen; met een voorzetselbepaling: **door** *de kier van de deur –*; bij verg. van zaken: *zijn knie kwam door de pijpen van zijn pantalon –*; **naar** *iem. –*; *daar mag je naar –*, je moet met het gezicht tevreden zijn, van bezitten is geen sprake; *laat naar je –*, tot iem., die iets ongerijmds beweert (als om te zeggen dat hij zó mal is, dat hij zich moet laten bekijken in een dolhuis); *kijk naar je zelf* (of: *je eigen*), let op je eigen gebreken; *naar de kachel, het eten* (*gaan*) –, omzien, er op passen; **op** *de klok –*, de blik, de blikken slaan op; *op zijn neus –*, [a]) verlegen, beschaamd, [b]) teleurgesteld staan; *op een cent –*, zeer zuinig zijn; *niet op een kleinigheid –*, niet schriel zijn; zie vinger; **over** *iets, iem., iems. schouder –*; **uit** *het venster –*, bij verg. van zaken: *het puntje van zijn zakdoek keek uit zijn jas*; *de ondeugd kijkt hem de ogen uit* (of: *kijkt hem uit de ogen*), is in zijn ogen te zien; zie oog **I** 1; *kijk uit je ogen* (of: *doppen*), let op, suf niet; **voor** *zich –*, [a]) niet opzien, de anderen niet aanzien, [b]) uitzien naar wat op iems. weg is; *kijk vóór je*, [a]) zie me niet (zo onbeschaamd enz.) aan, [b]) let op wat zich voor je bevindt.

kij'ker, m. –s (1 *iem., die* [*naar iets*] *kijkt*; *toeschouwer*; in samenst.: *iem., die zijn beroep maakt van kijken*; 2 in het mv. *ogen*; 3 *optisch instrument, verrekijker*; 4 Z.-N. *duiventil*): 1 *meer –s dan kopers*; *sterren–*; 2 *heldere, blauwe –s*; jagerstaal: ogen van hazen en konijnen; 3 *met een – gewapend*; zegsw. *iem. of iets in de –*(*d*) *hebben* (of: *de kijkers* = ogen), [a]) in 't oog, [b]) weten, doorzien, wat men aan hem of het heeft, wat hij, het waard is; *in de kijker*(*d*) (of: *in de kijkers* = ogen) *lopen*, verdenking wekken, opmerkzaamheid gaande maken; 4 *de – is open*.

kij'kerd, zie kijker 3.

kijk'gat, o. –gaten, kijkgaatje (in 't alg. *opening, aangebracht in iets, om door te kijken, iets waar te nemen*; in het bijzonder o. a. *dakopening om naar buiten te zien*; *met een luikje sluitbare opening in een deur enz.*; *opzettelijk gespaarde opening in een kerker-, wal-, torenmuur enz.*): *'t – in het dak, waaruit een vlagge stak*; *een zware poort met een –*; *in de muren was hier en daar een – uitgespaard*; **–glas,** o. –glazen (1 *glas, glaasje, glazen plaatje of schijfje, waardoor men in iets naar binnen kijkt*; 2 *glas, glaasje, waardoor men naar buiten kijkt*; 3 *oogglas, vergrootglas*; 4 *kijker*): 1 *–glaasjes voor petroleumtoestellen*; 2 *de –glaasjes in een reiswagen*; 3 *Huet zag alles door een 19de eeuws –*; 4 *ingenieurs met –glazen*.

kijk'hoest, m. (Z.-N. *kinkhoest*).

kijk'-in-de-pot, m. en v. –potten (*keukenpiet, Janhen*; ook: *ongewenst toeschouwer*).

kijk'je, zie kijk.

kijk'kast, v. –en (*kas, kast waarin iets te kijk is, waarin* [*voor geld*] *iets te zien of vertoond wordt, rarekiek*; *huis, vertrek met overdadig veel ramen*); **–spel,** o. –spellen, ook

–spelen (*kermistent, waarin iets te kijken, te kijk is; diorama, panorama, rarekiek*): *Jaapje haalde zijn hart op aan –spellen; Zwitserland, het mooiste – der natuur*; **–toren,** m. –s (*wachttoren, uitzichttoren*); **–uit,** m. (*het uitkijken, uitkijk; uitzicht; klein, uitstekend dakvenster*; Z.-N. *getraliede uitkijk in, of ter zijde van een voordeur*; inz. Z.-N. *rond uitspringend vensterraam* bv. bij winkeliers, *vooruitspringende toonkast*); **–venster,** o. –s (*klein raam in een deur enz., dat men kan openen zonder de deur enz. zelf open te doen; kijkglaasje*, bet. 2).

kijt, v. –en (Z.-N. *viskuit*); verg. kiet **I.**

kijva'ge, v. (*kijverij, gekibbel*). (g = zj).

kij'ven, keef, h. gekeven (*krakelen, twisten* inz. *met hoge stem*): *wijven –; – met, om, op*; **kij'ver,** m. –s; **–erij',** v. –en; **kijf'ster,** v. –s.

kik, m. kikken (*flauw keelgeluid*): *geen – geven, laten; hij gaf – noch mik*, niet het minste geluid.

kik'halzen, kikhalsde, h. gekikhalsd (*een kikkend geluid maken, alsof men braken moet, door oververzadiging walgen*): *die jongen eet, tot hij kikhalst.*

kik'ken, kikte, h. gekikt (*een nauwelijks hoorbaar geluid „kik" maken; even spreken van iets*): *niet* (of: *nergens*) *van, over –*, geen woord er van reppen; *zonder – of mikken; geen woord durven –.*

kik'ker, m. –s (1 *kikvors*; 2 van in vorm overeenstemmende voorwerpen; 3 scherts. *borrel*): 1 *een sloot vol –s; veren plukken van een –*, het onmogelijke doen; 2 *een der klampen aan een steigerpaal noemt men –*; 3 *tijd genoeg voor een –tje*; **–bil,** v. –billen (inz. als *lekkernij*); **–dril,** v., of **–eieren,** o. mv.

kik'keren, kikkerde, h. gekikkerd (*springen* [*als een kikvors*]): *jongens –.*

kik'kerkruid, o.; zie duitblad.

kik'kerland, o. ([*moerassig*] *land met veel kikkers*; scherts. *ons land*); **–poel,** m. –en; **–rit,** o. (*kikkereieren, kikkerkuit*); **–spog,** o. (*wit schuim op sommige planten*); **–visje,** o. –s (*kikkerlarve, dikkop*).

kik'vors, m. –en (eig. *vors, die kikt; bekende amphibie*; overdr. zie kikker 2 en 3): *de groene water–*, Lat. rana esculenta.

kik'vorsengekwaak, o.; **–net,** o. –netten; **–schot,** o. (*kikkerrit*).

I. kil, v. killen (lit. t., aardr. *waterdiepte tussen hoge oevers, smal kanaal tussen banken, droogten, platen; geul tussen buitendijkse gronden; stroombed, rivierbed; stroomwater v. e. rivier; toegang, „gat", „mond" van een baai, boezem, haven enz.*): *in 't diep der –; de Dordse Kil.*

II. kil, killer, kilst **1** bn. (1 *warmte, gloed ontberend*; 2 *huiverig koud, kelderkoud, waterkoud*; dikwijls in min of meer vaste verbindingen; 3 in overdrachtelijke en fig. toepassingen: *een gevoel of een gewaarwording van kilheid teweegbrengende; warmte ontberend, zonder warmte*): 1 *de kille najaarszon*; 2 *de blote voeten op 't kille zeildoek; het kille voorhoofd der dode; het kille zweet; het kille graf; het wordt –; een kille herfstavond*; 3 *een kille huivering; een kille lach*; v. kleuren: *het kille blauw der baren*; **2** bw. (1 *met kilheid*; 2 *koudharttig*): 1 *een rilling gleed – over haar huid*; 2 *neen, klonk het kil.*

kil'heid, v. (1 *waterige koude*; 2 fig. *geestelijke koudheid*): 1 *de grauwe nevel, die – met zich droeg*; 2 *de waarheid in al haar –.*

kil'koud (*ijskoud, steenkoud*): *hij voelde, dat het kind – was; –e handen.*

kil'le, v. –n (Hebr. gehiloh: *gemeente*).

kil'len, kilde, h. gekild (1 *kil*[*ler*] *of koud*[*er*] *worden; tintelend koud zijn, worden*; 2 scheepst. *geen wind vatten, slap hangen en klapperen*): 1 *de vingers – mij*; 2 *het zeil kilt.*

kil'lig, bn., bw. (*een weinig koud, koudachtig; vochtig-koud; huiverig*): *een –e hand.*

ki'lo, o. kilo's, kilo (Fr. [Gr. chilioi]: *duizend; kilogram*): – **(k)** *duidt voorgevoegd aan duizendvoud; –ampère*, 1000 ampères; **–gram,** o. –grammen (Fr. *1000 gram, Ned. pond*).

kilogram'meter, m. –s (*eenheid van arbeidsvermogen*): **een – (kgm)** is een arbeidskracht, nodig om één kg één m op te heffen.

kiloli'ter, m. –s (eig. 1000 liter: *10 Ned. vaten, 10 Ned. mudden*).

kilome'ter, m. –s (Fr. *1000 meter*), ook: **km**

kilome'terboekje, o. –s (*abonnementsboekje voor een zeker aantal kilometers*).

kilome'terpaal, m. –palen; zie mijlpaal.

kilome'terraai, v. –en (waterstaat: *langs rivieren of kanalen op elke km afstands de aanduiding v. d. diepte v. d. stroom of van het waterpeil en wel langs een lijn, rechthoekig op de lengteas*); zie raai.

kilome'tervreter, m. –s (*snelheidsmaniak*).

ki'lostère, v. –s, –n (*1000 kubieke m*).

kilovolt', m. –s (*duizend volt*).

kilowatt', o. –s (*1000 watt*): 1 kW = 1,36 P.K. (paardekracht); **–watt'uur,** o. –uren.

kil'te, v. (*waterkoude, kelderkoude*): *een borrel tegen de vochtigheid en de –*; fig. *de – der onverschilligheid*, koelhartigheid; *haar overviel een –, een leegte*, geestelijke koudheid.

I. kim, v. in lit. t. **kim'me,** v. kimmen (oorspr. *uitstekende of opstaande rand of kant*: 1 *de over de bodem van een kuip, tobbe enz. uitstekende rand, gevormd door de kopeinden der duigen*; 2 *de sponningsgewijze groef aan het binnenvlak der duigen* [*gergel*] *waarin de bodem ingelaten wordt*; 3 lit. t. *rand of boord van bekers, drinkglazen*; 4 *gezichteinder, horizon*): 1 *stalemmers met ronde kimmen*; 2 *het vormen der kimmen met een beitel*; 3 *vul tot de – mijn beker weer*; 4 *aan de –; de zon rijst ter kimme uit; heldere –; 's hemels, 's werelds enz. kim*(*men*), de horizon, beschouwd als de uiterste grens van de hemelkoepel, van de aarde; fig. *een nieuwe dageraad zou aan de kimmen rijzen.*

II. kim, v. (*schimmel op bedorven azijn enz.*).

Kim'bren, m. mv.; zie Cimbren.

kim'duiking, v. (*het* [*schijnbaar*] *dalen van de kim, naarmate van de hoogte v. h. standpunt v. d. waarnemer*; cosm. *verschil tussen zichtbare en wezenlijke gezichteinder*).

kim'kiel, v. –en ([*bij grote platte schepen*] *schuinstaande planken, onder water op de hoogte der kimmen aangebracht, dienende tegen het slingeren van het schip*).

kim'men (*slagzij krijgen*: *op de kim vallen*): *het schip begon te hellen en te –.*

ki'mono, m. kimono's (Jap. *bovengewaad; ochtendgewaad voor dames, ook voor mannen, met wijde mouwen en met een obi = gordel*).

kim'pe, m. –n (Z.-N. *kamper, strijder*).

kin, v. kinnen, kinnetje (1 bij mensen: *het door een dwarsgroef van de onderlip gescheiden, benedenste middengedeelte van het menselijk aangezicht; het uitstekende middengedeelte*

van het onderste kaakbeen; 2 bij dieren o. a. bij het paard: *benaming voor de welving onder de onderlip*): 1 *glad van –; grijs van –; iem. onder de – strijken; tot (aan) de –; zich langs de – strijken*; 2 *paarden, smal en spits van –*; Z.-N. zegsw. *ik kan op mijn – kloppen*, kom er bekaaid af.

ki'na of **chi'na**, v. (Peruaans: *kinabast; koortswerend geneesmiddel v. kinabast; kinaboom*).

ki'nabast, v.; **–boom**, m. –bomen (*heesterachtige boom, uit Z.-Am., nu* inz. *op Java gekweekt*; Lat. cinchona); **–cultuur**, v.; **–onderneming**, v. –en; **–planter**, m. –s; **–wijn**, m. (*wijn, waarin kina opgelost is*).

kind, o. kinderen, kinders, verkl. kindje, kindjes of kindertjes: 1 *afkomeling van menselijke ouders*: [a]) voor, tijdens of onlangs na de geboorte, in de eerste levensjaren, in de jaren der ontwikkeling, [b]) met betrekking tot *afstamming* en *bloedverwantschap*; 2 oneig.: [a]) in toepassing op jongelieden o. a. jong meisje, [b]) in toepassing op volwassenen o. a. naam van personen tot wie men in een beschermende betrekking staat; iem. geboortig uit het land of streek enz. in de bepaling genoemd; mens, persoon in 't algemeen met gevoelswaarde van medelijden, bescherming; inz. als aanspraak; 3 overdr. en bij verg. o. a. naam voor zaken, op een kind of kinderen gelijkend of er mee vergeleken kunnende worden; wat van iets komt of zijn oorsprong uit iets heeft): 1 [a]) *een – verwachten, zo onschuldig als een pasgeboren –, het – moet een naam hebben*, men moet, hoe dan ook, de zaak aanduiden; *het – bij zijn* (*rechte* of: *ware*) *naam noemen*, de dingen niet verbloemen, zich de waarheid niet ontveinzen; *je bent toch geen klein – meer?* wordt gevraagd om iem. te doen gevoelen, dat hij te groot enz. is voor iets (kinderachtigs of onverstandigs); *van kindsaf*, van iems. eerste kinderjaren af; *van kind af aan*, van toen hij, zij nog een kind was; *een leerplichtig –; ruime sortering voor dames, heren en kinderen; ergens als – in huis zijn*, zeer familiair; *als –, als kinderen*, toen men nog een kind was; *ik ben geen –*, behandel, beschouw me niet als onervaren, een onmondige; *ergens maar een – bij zijn*, bij vergel. tot iets staan als een kind tot een man, niet in iems. schaduw kunnen staan; *een – (zijn) in iets*, onervaren, onbedreven, onvolleerd bv. *kinderen in de boosheid, het – van de rekening zijn* (of: *worden*), alleen de nadelen van iets ondervinden; *zijne Majesteit, het Kind*, al wat kind is, alle kinderen samen; zie ook boodschap; [b]) *een huwelijk met kinderen gezegend; uit de kleine kinderen zijn*, geen kleine kinderen meer hebben; – *noch kraai hebben*, geen (naaste) bloedverwanten, alleen op de wereld staan; *iems. vrouw en kinderen; Kind van Staat*, van staatswege opgevoed vorstenkind; 2 [a]) *een lief – van duizend weken*: [b]) *kind, kinderen van de Kerk*, nl. van de R.-K. moederkerk, de gelovige leden dier Kerk; *een – van Abraham*, een Israëliet; *een – van Naboth*, een stijfhoofdige; *een – des lands*, ingeborene des lands; *de kinderen Adams* (of: *van Adam*), de mensen; idem *Eva's kinderen, de kinderen der mensen; kinderen van de overvloed, van de weelde*, in overvloed, in weelde opgebracht, daaraan gewend, daardoor verwend; *een – des doods zijn*, moeten sterven; *een – van zijn tijd*, onder de invloed van; *iems. geestelijke kinderen*, [a]) iems. geschriften; [b]) kinderen van anderen, die men opvoedt of opgevoed heeft; *kinderen Gods* (of: *van God*), de mensen als schepselen Gods, of door wedergeboorte; met gevoelswaarde: *een goedig kindje, maar wat onbeduidend*; van een echtgenoot tot zijn vrouw: –, *wind je niet zo op; en wat m'n vrouw huilde, lieve kinderen mensen*; 3 Z.-N. *het kindeken in iems. oog*, de pupil; *papieren kinderen*, boeken die men geschreven heeft.

kin'deken, kin'deke, o. –s (*klein kind*; Z.-N. *suikerbrood*): *het – Jezus*; in de 2de bet. ook kindeke(ns)suiker.

kin'derachtig 1 bn. (1 van personen: *in lichamelijk, geestelijk opzicht nog te zeer een kind*; 2 ong.: *de ernst, de waardigheid, de flinkheid, de durf van de volwassen leeftijd missende, de ongunstige eigenschappen tonend v. e. kind: onnadenkend, lichtzinnig, zonder ernst, flauw, laf*; 3 van zaken: [*als*] *van een kind*, [*nog*] *niet van een volwassene; bij een kind passende, niet als voor een volwassene*; dikwijls ong.): 1 *Jan is wat – voor dien groten Adriaan*; 2 *wees niet* (*zo*) –; *wat ben je –! zich – gevoelen, vinden*, [a]) kleinzielig, [b]) lafhartig; 3 *het – stemmetje der zangeres*, zwak; *een* (*zo'n*) *–e smaak in de mond hebben*, gezegde als men trek heeft in iets hartigs en de vorige dag veel gedronken heeft; *–e, linkse manieren*, onhandig; *een – figuur maken*, onbeholpen, stumperig; *wat heb je een –e hoed op; een – stuk vla*, klein; *een – idee; iets staat* (of: *is*) –; nog: *niet – zijn*, niet op kinderen gesteld; **2** bw. (1 *op kinderachtige wijze*; 2 bw. van graad): 1 *zich – aanstellen*; 2 *– gemakkelijk*.

kin'derachtigheid, v. in bet. 2 –heden (1 *gedrag, wezen, niet overeenkomstig met, beneden iems. leeftijd*; 2 *handeling of handelwijze van* [of: *als van*] *een kind*): 1 *ik schaam me over de – van mijn volk*; 2 *geen –!* geen kinderbedrijf, geen peulschil, maar mannenwerk; Z.-N. kindera'gie, v. –s; **–aftrek**, m. (*bedrag, waarmede een som, waarvan belasting verschuldigd is, wordt verminderd van ieder minderjarig kind*).

kin'derarbeid, m. (*arbeid van kinderen, door kinderen verricht* inz. *in fabrieken enz.*); *wet op de –*, nl. tegen overmatige.

kin'derarts, m. –en (*arts bepaaldelijk voor kinderen, voor kinderziekten*); **–bal**, o. –s (*danspartij van of voor kinderen*); **–balk**, m. –en, dikwijls in verkl. **–balkje**, o. –s (*balken in een balkzoldering, die met hun ene uiteinde in de moerbalk, of met beide uiteinden in moerbalken rusten*); **–bed**, o. in de eerste bet. inz. **–bedje**, o. –s (1 *bed*[*je*] *voor kinderen, voor of van een kind*; 2 *kraambed*): 1 *voor 't – geknield*; 2 inz. in staande uitdrukkingen: *in het – sterven; in het* (of: *haar*) *– liggen, zijn*, in de kraam; **–bescherming**, v.: *de Ned. Bond tot – (opgericht 1899) heeft tot doel de verbetering van de toestand der verwaarloosde jeugd*; **–bewaarplaats**, v. –en (*bewaarplaats voor niet-schoolgaande kinderen tijdens de werktijden der ouders of der moeder*); **–bijbel**, m. –s (*Bijbelse geschiedenis voor kinderen: boek met* [*de*] *verhalen uit de Bijbel in voor kinde-*

ren geschikte vorm): *de – van Van der Palm*; **–boek,** o. –en (*boek geschikt of bestemd voor kinderen*); **–cantate,** v. –s, –n (*cantate voor kinderstemmen*); **–courant,** v. –en (*lectuur voor kinderen in de vorm van een krant*); **––dag,** m. in bet. 2 –dagen (*Allerkinderendag*; in het mv. *de kinderjaren*); **–dichter,** m. –s (*dichter[es] voor kinderen, van gedichten voor kinderen*): *Van Alphen als –*.

Kin'derdijk, m. (*deel van de Hogendijk om de Alblasserwaard*).

kin'derdokter, m. –s (*kinderarts*); **–doodslag,** m. (*het door geweldpleging opzettelijk doden van het kind*): *in het Ned. strafrecht wordt – onderscheiden van kindermoord door de afwezigheid van een te voren opgevat besluit*; **–doop,** m., **–doopsel,** o. (*het dopen van een bepaald kind; het dopen der kinderen in tegenstelling tot de doop der bejaarden*); **–feest,** o. –en (*feestelijke bijeenkomst, feestelijk samenzijn van kinderen*): *het –*, St.-Nicolaasfeest; **–gedicht,** o. –en; **–gedichtje,** o. –s (*gedicht[je] voor kinderen bestemd, in kinderlijke geest*); **–geloof,** o. (*iets dat [kleine] kinderen geloven; kinderlijke geloviqheid, godsdienstig geloof van of bij kinderen*); **–geluk,** o. (*geluk, blijdschap van het kinderhart*); **–gemoed,** o. (*gemoed [als] van een kind*); **–glas,** o. –glazen (*een voor kinderen bestemd of geschikt glas*: *kinderdrinkglas*; vero. *soort van apothekersfles*); **–hand,** o. –en (*hand, handje [als] van een kind*): *een – is gauw gevuld*, [a]) een kind is met een kleinigheid tevreden, [b]) gezegd van volwassenen, die geen hoge eisen stellen; **–hart,** o. –en (1 *het kinderlijk gemoed, onschuldig hart*; 2 *het hart v. e. kind als de zetel der liefde tot de ouders*): 1 *het onschuldig –*; 2 *afgescheurd van het –*; **–huwelijk,** o. –en (*naam voor de rechtsgeldige huwelijken bij sommige [Aziatische] volken op gezag der ouders van kinderen, ver onder de huwbare leeftijd met personen v. gelijke leeftijd of ouder*); **–jaren,** o. mv.: *iems. (eerste) –*, zijn vroegste jeugd; *de – te boven, ontgroeid*; *de – der vliegkunst*, tijdperk der eerste ontwikkeling; **–juffer,** v. –s; **–juffrouw,** v. –en (1 *juffrouw voor of bij de kinderen in een familie, belast met het toezicht op, de eerste verzorging van, het eerste onderwijs aan de kinderen van een gezin*; 2 *juffrouw, belast met het toezicht over de verzorging v. d. [kleine] kinderen in een weeshuis enz.*): 1 *ze was – geweest*; ook, kinderjuf; 2 *– in het nieuwe weeshuis gevraagd*; **–kamer,** v. –s (*verblijf-, speel-, leer-, slaapkamer voor de kinderen*); **–kerk,** v. (Prot. *godsdienstoefening voor kinderen*; ook: *een gedeelte v. e. kerkgebouw, bestemd voor kinderen*); **–(vacantie)kolonie,** v. –s, –koloniën; zie vacantiekolonie; **–koor,** o. –koren (*zangkoor van kinderen; schare van zingende kinderen*); **–kost,** m. (*kost, voedsel geschikt voor kinderen*): fig. *geen –*, [a]) niet geschikt voor kinderen, [b]) moeielijk te begrijpen.

kin'derkrib, v. –kribben (Z.-N. *kinderbewaarplaats*); **–kruistocht,** m. –en (*de tocht van duizenden kinderen 1212 naar het H. Land met de bedoeling het te veroveren*); **–leed,** o.; **–leer,** v. (*lering, onderwijzing van kinderen; lering, leerstof voor kinderen*; R.-K. *catechismusonderwijs*); **–lied,** o. –liederen (*lied[je] dat [de kinderen] zingen, voor kinderen geschikt, gemaakt*); **–liefde,** v. (*liefde van de ouders tot hun kinderen en omgekeerd*; ook: *kinderverliefdheid*); **––lie'vend,** bn. (*van kinderen veel houdend*).

kin'derlijk 1 bn. (*van een kind; eigen aan, passende aan een kind; overeenkomstig de aard v. e. kind*; in gunstige bet.: *naïef, oprecht, eenvoudig, onbevangen, onbedorven enz.*): *–e plichten; – van hart; de –e leeftijd; –e liefde* nl. tot de ouders; *een – gebed*; als zn. *ze had iets kinderlijks*; **2** bw. (*als een kind*, meestal gunstig: *even naïef, argeloos, onschuldig enz.*): *de christen neemt de H. Schrift eenvoudig en – aan*, met de eenvoudige gezindheid van een kind; *– blij; – eenvoudig*; **–heid,** v. (1 *kinderlijk wezen, het eigene van een kind*; 2 *naïveteit: onbeholpenheid*, meestal gunstig: *eenvoud, argeloosheid, ongekunsteldheid*): 1 *de frisse dons van zijn – over zijn wangen*; 2 *de – van zijn gedichten*.

kin'derloos, bn. (*zonder kinderen; onvruchtbaar blijvende of gebleven*): *een – echtpaar; hun echt bleef –*; **kinderloos'heid,** v.

kin'derluier, v. –s; **–luur,** v. –luren: *een toegeknoopte kinderluur met mondkost*; **––meid,** v. –en (*dienstbode om op de [jonge] kinderen te passen, ze te wassen, te kleden, naar bed te brengen enz.*): *iems. –*, [a]) die iem. dient als –, [b]) die voor iem. als – zorgt; zegsw. *ik ben je – niet*, doe dergelijke dingen zelf, je moet je niet door mij laten oppassen; **–meisje,** o. –s ([*jonge*] *kindermeid*); **––moord,** m. –en (1 in 't algemeen: *doodslag van [jonggeboren] kinderen of van een [jonggeboren] kind*; 2 in de Nederl. strafwetgeving zie de aanhaling; België: rechtst. *doodslag gepleegd op een kind bij zijn geboorte of dadelijk daarna*): 1 *de – bij natuurvolken; de – van Bethlehem*; zie Herodes **1**; 2 N.-N. *de moeder, die ter uitvoering van een onder de werking van vrees voor de aanstaande bevalling genomen besluit, haar kind bij of kort na de geboorte opzettelijk van het leven berooft is schuldig aan –*; **–moordenaar,** m. –s; **––moordenares,** v. –moordenaressen; **––moorder,** m. –s.

kin'derpartij, v. –en; **–partijtje,** o. –s (*speelpartij, feestje voor kinderen*).

kin'derplicht, v. –en; **–poëzie,** v.; zie kindergedicht.

kin'derpokken, v. mv. (*de blaasjes, blaartjes, puistjes, die het sprekendst kenmerk zijn van een bekende ziekte; de ziekte zelf*): *– is de oude naam voor pokken; de – krijgen*.

kin'derpraat, m. (*praat, gebabbel van een kind, van kinderen; kinderlijk gepraat, gebabbel van volwassenen met een kind, met kinderen; kinderachtig gebeuzel*): **–ramp,** v. –en (*ramp, waaronder kinderen lijden, die kinderen treft*); **–recht,** o. –en (*rechtmatige, wettige aanspraak of bevoegdheid van een kind; de rechtsregelen met betrekking tot kinderen, minderjarigen*); **–rechtbank,** v. –en (*rechtbank voor de berechting van kinderzaken*); **–rechter,** m. –s (*rechter belast met de behandeling van kinderzaken, ingevoerd bij de wet van 5 Juli 1921*).

kin'derrijm, o. –en; **–rijmpje,** o. –s (*rijm[pje]* inz. *naam voor aftel-, hik-, raadsel-, scheld-, spotrijmen der kinderen*): *Nederlandse Baker- en Kinderrijmen*.

kin'derrubriek, v. –en (in couranten enz.: *afdeling voor [de] kinderen; „voor de Jeugd"*).

kin'derschaar, v. –scharen: *een blijde –*.

kin'derschoen, m. –en (1 *schoen[tje] voor een kind*; 2 in 't mv. in een aantal fig. zegsw.): 1 *een – bracht Huib geluk*; 2 *nog in de –en steken* (of: *lopen*), [a]) in 't begin van ontwikkeling of wording zijn, [b]) nog een kind zijn, [c]) nog kinderachtig zijn; tegengestelde: *de –en* (*uittrekken*) *uitgetrokken hebben*, (*aan*) *de –en ontwassen zijn*; **–servies,** o. –serviezen (*klein eet-, thee-, koffieservies voor kinderen om mee te spelen*); **–sluis,** v. –sluizen (*benaming voor een doorgangshuis voor verwaarloosde kinderen*); **–speelgoed,** o.; **–speeltuin,** m. –en (*openbare speeltuin voor kinderen*); **–speen,** v. –spenen (*fopspeen*); **–spel,** o. –spelen (1 *spel, gespeel van kinderen, knapen of meisjes*; 2 *kinderachtig, beuzelachtig bedrijf van volwassenen*: *beuzelarij*; 3 *iets waaraan belang, betekenis, ernst, waarde moet worden ontzegd*: *onbeduidend iets, wissewasje*; 4 *een spel, een der spelen, waar kinderen zich mede vermaken*): 1 *voor mij den 70-jarige past geen –*; 2 *een erbarmelijk –, de verlichting met Bengaals vuur*; 3 *dat lijkt, schijnt* (*maar*) *–*; *iem. houdt iets voor –*; *iets is maar* (of: *nog*, of: *nog maar*) –, is vergelijkenderwijze van geen gewichtige bet.; *dit is daar maar – bij*; *dit of dat, het is geen –*, het is geen kleinigheid, het is „geen gekheid", diepe ernst; 4 *kinderspelen als touwtjespringen*; als collectief: *het Kinderspel in de 17de eeuw.*

kin'derstem, v. –stemmen (*stem van een kind*; *kinderlijk stemgeluid*): *vrolijke kinderstemmen*; **–sterfte,** v. (*het sterven van kleine kinderen als zich herhalend of geregeld voorkomend verschijnsel*, inz. als maatschappelijk verschijnsel): *statistiek van –*; **–stoel,** m. –en (*hoge zetel voor kleine kinderen* bv. *stoel met hoge poten, armleuningen en tafeltje*); **–strafzaak,** v. –strafzaken (*strafzaak, waarin een kind beklaagde is*).

kin'dertaal, v. –talen (*taal, die of zoals de kinderen spreken*; ook wel: *een kinderlijke uitspraak of kinderlijke woorden*).

kin'dertijd, m. (*kinderjaren*).

kin'dertoeslag, m. –toeslagen, **–toelage,** v. –n (*toelage per minderjarig kind boven iems. bezoldiging*).

kin'dertoon, m. (*toon voor een kind*; *toon geschikt voor een kind, manier waarop men tot de kinderen moet spreken*): *op gelovige –*; *deze schrijfster weet de – goed te treffen.*

kin'dertrein, m. –en (*trein met of voor kinderen*, inz. *naam voor de treinen, die hier* [of: *elders*] *verzorgde kinderen* bv. *Hongaarse van en naar hun vaderland brengen*); **–tuin,** m. –en (*publieke werktuin v.* [*school*]*kinderen, waarin die kinderen afzonderlijke tuintjes hebben*); **–verlamming,** v. (*korte koortsziekte bij één- tot vierjarige kinderen, die dikwijls blijvende verlamming als gevolg heeft*); **–versje,** o. –s; **–voeding,** v. (*het voeden van een kind of kinderen*; [*kosteloze*] *voedselverstrekking aan behoeftige* [*school*]*kinderen als maatschappelijk werk of van overheidswege, de naam der vereniging, het lokaal*); **–wagen,** m. –s; **–wagentje,** o. –s (*wagen*[*tje*], *waarin kleine kinderen, die nog niet lopen kunnen, worden voortgereden*); **–wereld,** v. (*de gezamenlijke kinderen*; *het levensgebied der kinderen, van de jeugd*).

kin'derwerk, o. (1 *kinderlijk, speels, onbezonnen, kinderachtig, laf, wekelijk bedrijf*; 2 *werk van geen of van geringe betekenis*: *beuzelwerk, gemakkelijk, licht eenvoudig werk*; 3 *door een kind gemaakt werkstukje*): 1 *over bloemen te praten, dat is –*; 2 *dat, dit is maar –*; *dat, het is geen –*, het is een moeielijk werk; 3 *tentoonstelling van kinderwerkjes*, bv. handwerkjes.

kin'derwetten, v. mv. (*wetten ter bescherming van minderjarigen en tot regeling ener speciale berechting van personen beneden de 18 jaar, die een strafbaar feit hebben gepleegd*); **–zaak,** v. –zaken (*kinderstrafzaak*).

kin'derzang, m. –en (*zang van kinderen*; *kinderlied, -gedicht*); **–zegen,** m. (*rijkdom aan kinderen*).

kin'derziekte, v. –n (1 *populaire naam voor bepaalde besmettelijke ziekten als mazelen, roodvonk, bof enz.*; 2 *de kinderpokken*; 3 *de naam voor de bijzondere ziekten in de kinderlijke leeftijd en van ziekten, die bij het kind een ander beloop hebben dan bij volwassenen*; 4 *beginmoeielijkheden*): 1 *de –n zijn geen specifieke ziekten van de kinderlijke leeftijd, maar het zijn in grote meerderheid kinderen die ze krijgen*; 2 *stadhouder Willem II overleed aan de – in 1650*; 3 *echte –n als voedingsstoornissen van den zuigeling, Eng. ziekte*; 4 *de –(n) achter de rug hebben, te boven zijn.*

kin'derzin, m. (1 *het geheel der neigingen v. e. kind*; 2 *gemoedsstemming als bij een kind, bij* [*de*] *kinderen*; 3 *gezindheid van de kinderen, v. h. kind ten opzichte van hun ouders*): 1 *de – is grillig*; 2 *de jonge vrouw vol –*; *waar – en onschuld wonen*; 3 *uit vroomheid en heilige –*, gevoel van kinderplicht.

kin'derzorg, v. –en (1 *bekommernis om kinderen, eigen kroost*; 2 *zorg voor, verzorging van* [*vreemde*] *kinderen*): 1 *kinderen en –en*; 2 *De Vereniging Kinderzorg.*

kind'lief, aanspr. voor *lief kind!*

kinds, bn., bw. (1 *kinderlijk, van een kind, als kind*; 2 ong. inz. van bejaarde mensen: *onnozel, zwak van begrip, suf, geheugenloos*): 1 *in mijn –e jaren, dagen*, in mijn prille jeugd; 2 *grootvader wordt –.*

kinds'been, in de zegsw. *van – af*, sedert de prille jeugd, van de vroegste kindsheid af.

kinds'deel, o., **kinds'gedeelte,** o. (rechtst. *de legitieme portie*; z. ald.).

kinds'heid, v. 1 (1 *eerste jeugd, kinderjaren*; 2 *tijdperk der jeugdige, nog gebrekkige ontwikkeling*): 1 *de geschiedenis van Jezus' –*; 2 *de kunst was toen nog in haar –*; R.-K. *De Broederschap, Het Genootschap der H. Kindsheid*, waarvan inz. kinderen (ook volwassenen) lid zijn tot verzorging en kerstening van verwaarloosde heidense kinderen, inz. in China; **2** (v. bejaarde mensen: *toestand van geheugenzwakte, geestelijke zwakte, sufheid enz.*): *ter zake van –.*

kinds'kinderen, o. mv. in de zegsw. *kinderen en –*, iem. gehele nakomelingschap, het, ons nageslacht. (kindskind = kleinkind).

kinds'korf, m. –korven (Z.-N. *luiermand*).

kind'vrouwtje, o. –s (*jong vrouwtje, als 't ware nog een kind zijnde*).

kinematograaf', v. –grafen (*cinema*).

kine'sitherapie, v. (geneesk. *behandeling door massage en gymnastiek*).

kini'ne, chini'ne, v. (van kina: [*koortswerend*] *geneesmiddel uit kinabast*): *–slikken.*

I. kink, m. (*harde slag of stomp met de hand of de vuist*): *een – in je ogen!*

II. kink, v. –en (*draai, kronkel, konkel, bocht*; scheepst. *een valse draai of slag in een touw of staalkabel*): van een touw: *uitlopen zonder –en te vormen*; in fig. zegsw. *er komt, er is een – in de kabel*, er is een beletsel, zwarigheid, belemmering.
kinkee', m. kinkee's (Fr. quinquet: Z.-N. *olielamp*); ook, kinket.
kin'kel, m. –s (*manspersoon zonder opvoeding, zonder behoorlijke manieren: ongemanierde lomperd, onbeschofte vlegel; „boer"*): *wat een (boeren)–! een of andere lompe –!*
kin'ken, kinkte, h. gekinkt (1 *klinkend, met een heldere klank, tegen of op iets slaan, stoten*; 2 smed. *klinken*): 1 *op een aambeeld –*; 2 *de bodem van een ijzeren bak –*.
kinket', v.; zie kinkee.
kin'ketting, m. –en (*korte ketting, welke om de onderkaak van het paard heen, achter de kin de ogen der stangscharen verbindt en dient tot steun van het gebit*): *de – losmaken*.
kink'hoest, m. (*besmettelijke, benauwende hoest*, inz. *kinderziekte*): *middel tegen –*.
kink'horen, m. –s (in 't alg. *zeehoorn, kegelvormig, met spiraalsgewijze draaien of wrongen op de buitenzijde*; in 't bijzonder: *zeetrompet van Triton en de Tritons der klassieke fabelleer*; *de wetenschappelijke naam voor de zeehoorns van het geslacht Triton, Tritonium*; *populaire naam voor zeehorens van velerlei soort*): *een pronktafeltje met –s*.
kin'nebak, v. –bakken, **kin'nebakken,** o. –s (1 *benedenkaak*; bij uitbr. *koon, wang*; 2 *kin*; 3 in het mv. *kaken, kakebenen*): 1 *de – is een deel van het skelet*; 2 *zijn gebaarde –*; 3 *de kinnebakjes trokken regelmatig op en neer*.
kin'neken, o. –s (Z.-N. *kinnetje, oogappel* 1; Z.-N. *suikerbrood*); zie kindeken.
kin'netje, o. –s (*de naam van een inhoudsmaat*; *vat van deze inhoudsmaat*; *de hoeveelheid*): *een – bier*, ± 39 l; *een –* (gew. *kin*) *aardappelen*, een halfmudsmand.
ki'no, m. en v. kino's (Duits: *bioscoop*).
kinoloog', m. –logen (*kinakundige*).
kiosk', v. –en (Perzisch-Turks; eig. *tuinhuis*: *open muziektent*; ook: *luchtig houten huisje op de boulevards en trottoirs der grote steden, waar dagbladen, ook bloemen, sigaren, limonade enz. worden verkocht*); zie aubet.
I. kip, v. kippen (1 *band*; *hoepeltje*; *de hoeveelheid door het hoepeltje bijeengehouden*; 2 *kist met latten*): 1 *een – stokvis*, d. i. een hoeveelheid, met een hoepeltje omsloten; *een – tin* = $18^1/_2$ kg; 2 *een – dient tot het vervoer van sinaasappels en citroenen*.
II. kip, v. kippen (dierk. *hoen, hen*; Lat. gallus domesticus; ook: *de geplukte enz., toebereide kip*; in het mv. ook: *haan met kippen, hanen en hennen, hoenders*): *Barneveldse kippen*; *eieren zo van de –*, pas gelegd; *kippen houden*; *koude –*, kippevlees; zegsw. *hij is er als de kippen bij*, zeer vlug; *ik ben zo lekker als –*, voel mij zeer lekker; *redeneren als een – zonder kop*, erg dom; **–'petje,** o. –s (*troetelwoord: meisje*): *e. aardig –*.
III. kip, v. kippen (*kinderklapmuts*).
IV. kip (van vero. kippen = vatten, pakken: uitroep als men iets gevat of bereikt heeft, geslaagd is): *– ik heb je!*
V. kip, m. (Barg. volksn. *hond, politieagent*): *mis –, tergt een straatjongen*.
Ki'pa, v. K(atholische) I(nternationale) P(ress) A(gentur), = persagentschap.
kip'kap, m. (Z.-N. *gehakt vlees*; *allerhande stukjes gekapt vlees*; *mengelmoes*).
kip'kar, v. –karren (Duits Kippkarren: *karretje [op rails], zó gemaakt, dat men de bak kan laten kippen*; Z.-N. *stortkar*).
kip'koe, v. –koeien (Z.-N. *kalfkoe*).
kip'lekker, bn. (*zo lekker als kip*): *hij is –*.
kip'peborst, v. –en (1 eig. *de borst[kas] v. e. geslachte kip*; 2 *borst, waarvan het borstbeen als bij een kip, naar voren steekt, „enge" borst*): 1 *gevulde –en*; 2 *Piet die had een –*.
kip'pekoorts, v. (*koortsaanval, -vlaag; ziekte*, zoals de kippen hebben, *naam voor een denkbeeldige ziekte bij de mensen*): *ik wou je kreeg de –*, zwakke verwensing.
kip'pekuur, v.; zie kippenkuur.
I. kip'pen, kipte, i., h. gekipt (*kantelen, omslaan*; *doen omslaan*).
II. kip'pen, kipte, h. gekipt (Z.-N. *de eierschalen doorpikken*; ook: *kalven*): zegsw. *op het – komen*, op het nippertje.
III. kip'pen, kipte, h. gekipt (*een anker met het kiptakel met een der handen langs het boord ophalen en daar vastsiorren*).
kip'penboer, m. –en (*koopman in kippen*); **–dief,** m. –dieven; **–draf,** m. (*sukkeldraf*); **–ei,** o. –eieren, –eitje (*ei van een kip*; ook als tegenstelling met de eieren van hoenders van de eerste leg: *de [grotere] eieren van de oudere hoenders*); **–gaas,** o. (*ijzergaas voor afsluiting van kippenrennen enz.*); **–gerst,** v.; **–hok,** o. –hokken; **–koopman,** m. –kooplui; **–kuur,** v. –kuren (*dwaze gril*; *aanval van dwaze, eigenzinnige grilligheid*); **–ladder,** v. –s (*loopplank met dwarslatten, waarlangs de kippen in 't nachthok gaan*); **–loop,** m. –lopen (*kippenren*); **–pastei,** v. –en; **–plank,** v. –en (*een voor 't uitglijden van de voet met dwarslatjes bespijkerde loopplank*; *zware met dwarslatten bespijkerde plank op de boegspriet tot steun van het kluifhout*); **–ren,** v. –rennen (*afgesloten [langwerpige] loopplaats voor kippen bij een hok*); **–soep,** v.; **–vel,** o. (*huidbobbeling als v. d. huid ener geplukte kip door erge koude, door angst, schrik*): fig. (*het*) *– (van iets) krijgen of hebben*; **–voer,** o.
kip'petjesgort, v.; **–grutten,** v. mv. (*grutten, gort voor de kippetjes*: *vergruisd graan als kippenvoer of omdat het wel als kippenvoer wordt gebruikt*).
kip'petjeskost, m. (*voeder voor kippen*; fig. *licht verteerbaar voedsel*).
kip'pig, bn., bw. (*bijziend*); **–heid,** v.
kip'sel, o. –s (*broedsel, jonge kiekens*).
kip'takel, m. –s, **–talie,** v. –s (*takel, talie om het anker te kippen* **III**).
kip'wagen(tje), m. (o.) –s; zie kipkar.
kip'ziekte, v. (Z.-N. *melkkoorts bij koeien*).
kir'ren, kirde, h. gekird (*het trillend roepen* inz. *van duiven*); ook, koeren.
Kirsch'(wasser), o. (Duits: *kerswater*; *kersenbrandewijn gestookt uit wilde kersen en kersepitten*; *een fles, glaasje met –*).
I. kis, o. (*fijn drijfijs*).
II. kis, zie kissen.
kis'kassen, kiskaste, h. gekiskast (*een plat steentje doen scheren over het water*; Z.-N. gew. *pinkeren*, verg. elle, giesgijs).
kis'sen, kiste, h. gekist (*aanhitsen*, b.v. *een hond met kis, kis, kis!* ook: *sissen*).
I. kist, v. –en (in het alg. *een van boven met een deksel gesloten of sluitbare vierkante bak*

of rechthoekige doos, bestemd om er iets in te bergen; in 't bijzonder: 1 *stuk huisraad, bestemd tot berging en het bewaren van goederen, zaken enz.*; 2 *meubel, dat het goed of goederen van zeevarenden, dienstbaren, reizigers bevat*; *koffer*; 3 *dood-, lijkkist*; 4 *houten getimmerte als bergruim voor voorraden, afval enz.*; *pakkist*; 5 bij verg. en overdrachtelijk; 6 als technische benaming): *het deksel, het slot, de hengsels van een* –; 1 *eikenhouten (kleer)-kisten*; *een ijzeren (geld)kistje*; 2 *in een groene (scheeps)kist had de matroos zijn kleren*; *het meubel van den scheepsofficier heet een koffer, van den onderofficier een kist*; 3 *de aarde plofte neer op de* –; *in mijn* –, als ik dood ben; zie ook sleutel; 4 *de fabricage van –en*; *sigaren in kistjes van 100*; 5 *soldatenschoenen noemt men wel kistjes*, lompe schoenen; *en nu vlug in de* –, gmz. vliegtuig; 6 *de – v. e. torpedo*, onderdeel, met de ontplofbare stof. kist **I** = kist **II**.

II. kist, v. –en (1 bij paalwerken: *de ruimte tussen de hoofdpalen en een steunregel, welke met steunmateriaal wordt gevuld*; ook: *steunregel* en *paalwerk met de steunende kist[en]*; 2 bij staketwerken enz.: *ruimte of vak tussen de paalregels*; 3 *de ruimte tussen de damwanden van een kistdam of kisting*; 4 bij funderingswerken onder water): 1 *de – eerst gevuld met een laag bladriet*; 2 *bij iedere kesp twee palen in elke* –; 3 *de – opvullen met kleigrond*; 4 *zinkende* –, zinkwerk als grondslag voor brugpijlers; – *zonder bodem*, gesloten paalrijen met de punten in de grond.

kist'dam, m. –dammen (waterbouwk. *dam, bestaande uit een door twee evenwijdig lopende wanden gevormde kist* bet. 2 , *met kleiaarde of andere specie gevuld*): – *en kisting worden soms door elkander gebruikt, doch kisting wordt* inz. *toegepast op kistdammen, bij dreigende overstroming*.

kis'ten, kistte, h. gekist (1 *een lijk in de doodkist leggen*; 2 *een kist[ing] maken*): 1 *het koninklijk lijk behoorlijk gekist op de estrade staande*; zegsw. *ik laat me niet* –, klein krijgen; 2 *verschillende wijzen van* –.

kis'ting, v. –en (1 *het kisten van een lijk*; 2 tuinderij: *bewalde, beschermende ruimte met bladaarde enz. gevuld om een broeibak*; ook: *broeibak met kisting*; 3 dijkwezen: *dam, bestaande uit evenwijdig lopende wanden, welker tussenruimte gevuld is met grond, mest enz.*, als noodkering op een dijkskruin): 1 *de – van het stoffelijk overschot van Z. M.*; 2 *te koop kassen, –en en oranjerie*; *broeibakken met –en*; 3 zie kistdam.

kist'je, o. –s (*sigarenkistje*; [*lompe*] *soldatenschoen*): zie kist **I** 5.

kist'werk, o. –en (*metselwerk, bestaande uit evenwijdig opgetrokken wanden, aangevuld met een gietwerk van mortel en breuksteen*).

I. kit, v. kitten (1 in 't algem. *houten, metalen, stenen draag- en schenkvat voor vochten, min of meer i. d. vorm v. e. kan*; in 't bijzonder: *ronde kan met oor en bek*, ook: *waterenmer, aker*; 2 ong.: *gemeen drankhuis, kroeg, kuf*; verkorting voor *opiumkit*): 1 *een – bier*; *koffie-, thee-, petroleumkit*; 2 *in kitten en kroegen*; *volkskit*, volkskroeg.

II. kit, v., o. (Duits: Kitt: *kleefmiddel*).

I. kits, v. –en (*naam van de hopen, waarin voorraden van verhardingsmateriaal op de wegbermen worden opgeslagen*).

II. kits, v. –en (Eng. ketch; vero. *zeeschip met één dek en twee masten*; thans: *naar de wijze van een kits getuigd pleiziervaartuig*).

III. kits (Barg. *in orde*).

Kitsch, (Duits: *onechte gevoeligheid, sentimentele nonsens, artistieke namaak*).

I. kit'sen, kitste, h. gekitst (*vocht* b.v. *speeksel straalsgewijze tussen de tanden door uitspuwen*, klanknabootsing).

II. kit'sen, kitste, h. gekitst (*spijbelen*); gew.

kit'tebroer, m. –s (*drinkebroer*).

kit'telachtig, bn. (*gevoelig voor kitteling, geen kitteling kunnende velen*; fig. *teergevoelig, spoedig beledigd, lichtgeraakt, prikkelbaar*): fig. *op dat punt is hij zeer* –.

kit'telen, kittelde, h. gekitteld (1 *iem. op gevoelige, licht prikkelbare plekken*, b.v. *in de hals, onder de neus met de vingertoppen, met een strootje, een veer enz. zachtjes krabbelen of kriebelen om hem of haar aan 't lachen te brengen, uit plagerij enz.*; ook met een zaak als voorwerp; 2 *kriebeling, jeuking te weeg brengen*; 3 *strelend, welbehaaglijk aandoen*; *aangenaam prikkelen, behaaglijk strelen*): 1 *onder de kin* –; *iems. milt* –, fig. hem doen lachen; 2 *die bontkraag kittelt in mijn hals*; 3 *de tong, het oor* –; *iems. hoogmoed* –; in bet. 1 dikwijls kietelen.

kit'telig, bn. (*gevoelig voor kittelen*; ook wel: *kittelorig* fig.); **kit'teligheid,** v.

kit'teling, v. –en (*het kittelen of de daardoor veroorzaakte prikkeling [der huid]*; ook wel: *strelend-prikkelende, geestelijke aandoening*): – *der neusslijmvliezen*.

kittelo'rig (1 vero., lit. t. van paarden: *ongeduldig, levendig, vurig*; 2 fig. v. mensen: *spoedig „op zijn paardje", lichtgeraakt*; ook: *moeielijk te voldoen, lastig, kregel*): 1 *op 't – paard*; 2 *een – ventje*; – *op dit punt* (of: *stuk*), *op het punt* (of: *stuk*) *van* ...., gevoelig, prikkelbaar, lastig; *–e bekrompenheid*, kleingeestig-eerzuchtig; **kittelo'righeid,** v.

kit'telsteen, m. als collectief en stofn. o. (*kiezel-, keisteen[tje]*).

kit'ten, kitte, h. gekit (van kit **II**: *door middel van kit of een kitmiddel, watervast bindmiddel, aaneenlijmen*): *een gebroken vaas* –.

kit'tig 1 bn. (1 *flink, rap, kwiek*; 2 van kinderen, jongelieden: *levendig, pittig*; van meisjes: *aantrekkelijk, lief, aardig*; 3 van meisjes en vrouwen: *keurig, net, puntig*; 4 *fel, vurig, vinnig* inz. van paarden; 5 van bewegingen: *rap, pittig, energiek*): 1 *een – oud mens*, kras; 2 *zo'n – kereltje*; *wat een – ding*; 3 *een – meisje*; 4 *–e paardjes*; – *op iets*, tuk op; 5 *met –e pasjes*; **2** bw. 1 van wijze: – *lopen*; 2 van graad, min of meer gew.: *die put is – diep*, aardig; **kit'tigheid,** v.

ki'wi, m. kiwi's (*snipstruis, loopvogel van N.-Zeeland*; Lat. apteryx).

klaaf, v. klaven (*lier of u-vormig halshout voor het vee, om er hoornvee mee vast te zetten*).

klaag'dicht, o. –en (*klaagzang, treurlied, elegie*): *De –en van Ovidius*, de Tristia.

klaag'brief, m. –brieven (*brief van rouwbeklag*).

klaag'huis, o. –huizen (*huis, waarin een dode is, huis van rouw, sterfhuis*; in 't alg. *een huis der droefenis*); zie Pred. 7 : 2.

klaag'lied, o. –liederen (*klaaggedicht, treurzang*): *de vijf Klaagliederen van Jeremia*.

klaag'lijk, bn., bw. (*klagend*; *beklagenswaard*): *op een –e toon*; – *spreken*; **–muur,**

m. (*in Jeruzalem een der opgaande kanten van het Sionsplateau, ruim 18 m hoog, waar de Joden vooral Vrijdags om 4 uur rouw plegen over het verloren Sion*); **–psalm,** m. –en (*boetpsalm*); **–rede,** v. –redenen; **–schrift,** o. –en (*schriftelijke klacht, beklag*); **–stem,** v. –stemmen (*klagende stem*); **–toon,** m. –tonen (*klagend geluid; klacht; klagende toon*): *op een –*; **–vrouwen,** v. mv. (*oudtijds, vrouwen, gehuurd om misbaar te maken en te klagen bij een lijk, nog in het Oosten een gebruik*); **–zang,** m. –en (*treurige zang; boetezang*): *de –, niet altijd eentonig, van den drijver* (nl. van de kamelen).

I. Klaar, v. (vrouwen-, meisjesnaam: Clara).

II. klaar, klaarder, –st; Lat. clarus, Fr. clair **1** bn. (1 *luisterrijk*; het tegenovergestelde van dof of mat; 2 *helder licht; niet* [*meer of nog*] *donker of duister*; 3 *niet door iets verduisterd wordende of zijnde*; 4 *het licht doorlatende; doorluchtig, doorschijnend*; 5 *rein, schoon, zuiver*; 6 *duidelijk*; 7 *vrij, bevrijd van hetgeen hinderen of belemmeren kan; in de* [of: *een*] *toestand van gereedheid*): 1 *het klare hemelsblauw; met klare ogen*; 2 *bij, op* (*de*) *klare dag, op lichte, klare dag, bij klare zon,* bij 't volle licht, bij volle dag, *het wordt, is klaar,* helder licht; 3 *klare, witte vrieslucht,* helder; *met een – oordeel, verstand,* niet verdonkerd, zuiver waarnemend en onderscheidend; *klare gedachten,* helder, zuiver, scherp; 4 *zo – als glas; – water,* niet met onzuiverheden bezwangerd, helder; *klare wijn,* geklaard, voor het gebruik gereed; zegsw. *iem. klare wijn schenken,* niets voor hem verborgen houden of verbloemen; *klare stoffen,* los geweven; 5 *klare jenever,* niet met bitter, dus geen bittere jenever; *dat is geen klare koffie,* daar steekt wat achter; 6 *een klare stem,* klankrijk, helder, zuiver; *– als 't Evangelie,* even begrijpelijk, eenvoudig; *op klare, duidelijke wijze iets onder woorden brengen,* voor geen misverstand vatbaar, ondubbelzinnig; *– bescheid; de zaak, het ligt – (voor de ogen),* is evident; *'t is – dat,* 't is blijkbaar, er is geen twijfel aan; 7 *zijn kans – zien; de kans is –*; inz. in de bet. [a]) ten gebruike gereed, geschikt, dienstig voor het gebruik: *iets – houden, leggen, maken, zetten*; [b]) gereed gemaakt, toebereid, afgewerkt, voltooid: *is het eten –? dat plannetje is –*; van personen: *– staan om te; – zijn met iets,* voltooid hebben; *net –! met een antwoord dadelijk –,* er zich niet op behoevende te bezinnen; *weer –,* hersteld, in orde; zie zes **1,** Kees **I: 2** in zelfst. gebruik: *het – van 't ei,* wit; *op 't klaarst, ten klaarste,* op de duidelijkste, onmiskenbaarste wijze; *een klare,* niet met bitter vermengde borrel; **3** bw.: *het water blonk –,* helder; *– blauwwit,* fris; *– wakker,* zonder de minste slaperigheid: *duidelijk* (of: *kort*) *en –,* zonder onzekerheid, onduidelijkheid; *– voor de ogen, de geest staan,* met scherpte, zonder vaagheid.

klaarblij'kelijk, bn. inz. bw. (*duidelijk blijkende, glashelder, onwederlegbaar*): *– heeft hij de trein gemist*; **klaarblij'kelijkheid,** v.

klaar'hebben, had –, h. klaargehad (*gereed hebben*): *ik zal dit verslag vóór de avond –.*

klaar'heid, v. (*het klaar zijn, helderheid* in verschillende bet.): *de – van een Indische nacht, de – van kristal; de – der lucht; tot – komen* (*over, in iets*), tot een helder inzicht komen, een duidelijke juiste voorstelling; *iets tot – brengen,* ophelderen; *– van gevoel,* zuiverheid: *de – v. e. betoog,* begrijpelijkheid; *dat bleek met verrassende –,* evidentie.

klaarhel'der 1 bn. (*vrij van nevelen, onbewolkt enz.*): *–e dag*; **2** bw. (*op volkomen duidelijke wijze*): *iets – aantonen.*

klaar'komen, kwam –, i. klaargekomen (1 *gereedkomen*; 2 *zijn studiën ten einde brengen, afstuderen*; 3 *bereiken, slagen*; 4 *tot voltooiing komen, in orde komen*): 1 *met zijn werk –; maak dat je klaarkomt,* op tijd gereed, *met de kaarten kan ik niet –,* niet mede terecht; *met iem. –,* tot een goed einde, een bevredigende oplossing komen; 2 *in drie jaar was hij klaargekomen*; 3 *in die winkel zul je niet –,* vinden, wat je verlangt; 4 *die overeenkomst is klaargekomen*; **–krijgen,** kreeg –, h. klaargekregen (*gereedkrijgen*): *een werk op tijd –*; **–leggen,** legde, lei(de) –, h. klaargelegd, –geleid (*gereedleggen*).

klaar'licht, bn. (*helderlicht*): *bij, op –e dag.*

klaar'liggen, lag –, h. klaargelegen (*gereedliggen*): *het geld zal voor u –*; **–maken,** maakte –, h. –gemaakt (*in gereedheid brengen; voor een examen opleiden*); refl. *zich voor de reis –; kinderen ga je –,* zich kleden, toilet maken.

klaar'sel, o. (inz. vakterm en Z.-N. *wat dient om een vloeistof te klaren*).

klaar'spelen, speelde –, h. klaargespeeld (*met goede uitslag verrichten*): *hij zal het wel –,* tot een goed einde brengen; **–staan,** stond –, h. klaargestaan (*gereedstaan*): *de winkelier moet bij iederen klant maar – voor een praatje; het ontbijt staat klaar*; **–stomen,** stoomde klaar, h. klaargestoomd: *iem. –* (*voor een examen*), in zeer korte tijd africhten.

klaar'te, v. (inz. Z.-N. *klaarheid*): *de – van de dag; een zachte, felle –,* lichtschijn.

klaar'zetten, zette –, h. klaargezet (*gereed doen staan*): *natuurkundige instrumenten –.*

klaar'ziend, bn. (Fr. clair-voyant: *helderziend*; fig. *scherpzinnig*): *–e ogen; een – man.*

Klaas, m. Klazen (*Nicolaas, Niklaas*): fig. *een houten –,* een onbeholpen, stijf mens: *een stijve –,* een hark; *– Vaak,* de slaap; *Jan –; Jan, Piet en –,* iedereen.

klabak', m. klabakken (oorspr. kolbak, of Barg. hond; stud. *smeris, politieagent*).

klabakka'rium, o. (Ned.) klabakkariën, –s; (Lat.) klabakkaria (*politiebureau*).

klabet'teren, klabetterde, h. geklabetterd (Z.-N. *hard slaan, klepperen*; fig. *snateren*): *het klabettert,* het dondert.

klabots', m. –en (Z.-N. *hevige slag*); **–kop,** m.–koppen (Z.-N. *kikvorslarve*; fig. *domkop*).

klacht (vero., officieel **klachte**), v. –(e)n (1 *hoorbare uiting van smart in kreten of woorden* [*gepaard gaande met gebaren*]: *gejammer, geweeklaag*; ook: *schriftelijke ontboezeming van droefheid: klaaglied*; 2 *heftige ontboezeming* [ook: *kalme tekennengeving*] *van iems. ontevredenheid, gegriefdheid enz.: grief*; ook: *formeel, officieel beklag*; 3 in rechte: *formele aanklacht voor een rechterlijk ambtenaar of college*; 4 *grond van beklag, reden, stof tot klagen*): 1 *luide, bittere, bange –en aanheffen; een dichterlijke klachte over*; 2 *het klonk bijna als een –; reden, aanleiding tot klachten geven; klachten over, nopens, tegen*; 3 *een – indienen, inbrengen tegen iem.; een – intrekken*; (*een misdrijf*) *alleen op klachte vervolgbaar*;

op (de) – van; 4 *geen eetlust, ja de gewone –!*

klacht'delict, o. –en (rechtst. *misdrijf, dat alleen op klachte vervolgbaar is*).

klach'tenboek, o. –en (*boek tot het inschrijven van klachten b.v. op stations enz.*).

klach'tig, bn.: *iem. – vallen over iets,* bij hem klagen over.

klad 1 v. kladden (1 *kleine samenklevende massa,* waardoor vaak iets wordt bevuild, nog in zegsw.; Z.-N. *een kleine hoeveelheid*; 2 *door een dunne, vloeibare stof veroorzaakte plek vuil: smet, vlek, spat* eig. en fig.: 3 *losgeraakt, -gescheurd stuk, deel van een groter geheel:* [a]) *vod, flard, lap,* [b]) in toepassing op een stuk papier): 1 zegsw. *ergens de – inbrengen,* [a]) beneden de markt verkopen, de handel bederven, [b]) in miskrediet brengen; *iem. een – aanwrijven,* belasteren; *op iem. een – werpen,* [a]) iem. blameren, [b]) belasteren; *een – op iems. naam, eer werpen*; Z.-N. *een – boter,* kluitje, kwakje; *een – vogelen*; 2 eig. inz. van inkt: *er viel een – op de brief*; fig. *zijn ziel bevlekt met een –,* zie ook bet. 1; 3 [a]) *iem. bij de kladden krijgen, pakken,* bij de lurven, [b]) zie klad **2**; **2** o. kladden (misschien afkorting v. kladpapier, -boek: 1 *papier bestemd om er voorlopige aantekeningen, een korte schets op te maken*; ook: *het papier met die aantekeningen enz.*; 2 *oorspr. ontwerp of schets, geschrift, waarin nog veranderingen en kladden voorkomen, ruw opstel of schets*): 1 *ik heb het ergens op – weggeborgen*; 2 *een bundel kladjes; eerst het opstel in (het) – maken.*

klad'boek, o. –en (*aantekenboek, notitieboek van inkoop en verkoop, vóór het in het grootboek wordt geboekt*); zie memoriaal.

klad'debos, m. –bossen, –**wortel,** –s (volksnamen voor klis(kruid)).

klad'deboter, v. (*onzindelijke, morsige vrouw*; soms ook: *vervalste boter*).

klad'den, kladde, h. geklad (1 *kladschilderen*; 2 *smeren*; 3 min. voor *schrijven*; 4 *uitvlakken, tot kladden worden*; 5 van ongelijmd papier: *vloeien*): 1 *dat gezicht is geklad, niet gepenseeld*; 2 *op de muren der fabriek allerlei vuil –*; 3 *iets op papier –*; 4 *de inkt zal –, doe het schrift niet dicht*; 5 *dat papier kladt.*

klad'der, m. –s (*iem., die kladt: prulschilder, iem., die iets bemorst, slecht schrijft, die onder de marktprijs verkoopt; borreltje*; Z.-N. *kluitje, een beetje*; fig. *straatloopster*).

klad'd(er)ig, bn., bw. (*vol kladden; morsig; slordig*): *een – schrift; – weer,* vuil.

klad'papier, o. –en (*papier om voorlopige aantekeningen, een ruwe schets, het kladwerk op te maken; ongelijmd papier, dat de inktkladden inzuigt*); –**potter,** m. –s, Z.-N. = –**schilder,** m. –s (*prulschilder*); –**schilderen,** kladschilderde, h. gekladschilderd (*slecht schilderen*); –**schrift,** o. –en (*schrijfboek v. h. klad; knoeierig schrift*): *uit het – van Jantje*; –**schrijver,** m. –s (*iem., die knoeierig schrijft; onbeduidend auteur*); –**schuld,** v. –en (*kleine schuld*).

kla'gen, klaagde, h. geklaagd (1 *zich beklagen over*; 2 *zijn beklag doen, zijn verontwaardiging te kennen geven*; 3 *smartelijke gewaarwordingen, bekommerdheid door kreten of in woorden [op droeve toon] openbaren; zich op droeve [soms ook ongeduldige] toon uitlaten over een kwaal, een hinder*; ook: *over kleine tegenspoeden, zorgen enz. spreken* [zonder genoegzame reden]; 4 *zijn ontevredenheid, verontwaardiging mondeling of schriftelijk te kennen geven over misbruiken, geleden onrecht en vragen om herstel*; 5 in rechte: *een formele aanklacht indienen wegens geleden onrecht voor een rechterlijk ambtenaar of college met het doel den aangeklaagde te doen vervolgen*): 1 *iem. zijn verdriet, zijn nood –*; 2 *het is God(e) geklaagd,* het schreit ten hemel; 3 *–de vrouwen; een –d geluid; de zieke klaagt nooit; niet te – hebben,* tevreden kunnen zijn; zie ook steen **2**; 4 *de leraar klaagde over zijn ijver; de studenten –, de professoren zijn ontevreden*; 5 *de –de partij,* hij die een klacht bij den rechter indient; als zn. *geen reden* (of: *stof*) *tot* (of: *van*) *– hebben* (bet. 4); *recht van –* (bet. 5).

kla'ger, m. –s (1 *hij die weeklaagt, zijn smart uitstort*; 2 *iem., die altijd over zorgen of moeite klaagt* inz. in zegsw.; 3 *iem., die klaagt* in bet. 4; 4 *iem., die klaagt* in bet. 5): 1 *de –s achter de lijkstoet*; 2 *–s hebben geen nood en pochers hebben geen brood*; 3 *de –s in het klachtenboek*; 4 *de – kreeg schadevergoeding.*

kla'gerig 1 bn. (1 *geneigd tot klagen*; 2 van de stem of manier van spreken: *klagend, meewarig*): 1 *het kind werd wat –*; 2 *dat –e praten*; **2** bw. (*op droeve, klagende toon*): *– huilen van hulpeloosheid.*

I. klak 1 klanknabootsend tw.: *– – daar sloeg het venster dicht!* **2** zn. m. (inz. Z.-N. *klap, slag; het geluid van een klap, slag*); **3** v. klakken (*klodder, vlak, spat*): *een – inkt,* inktmop; *een – verf,* klonter; Z.-N. *met klikken en klakken,* met pak en zak.

II. klak, v. klakken (Fr. claque; Z.-N. *pet, muts met stijve klep*); ook: klakke.

III. klak, v. klakken (Fr. claque: *klakhoed*).

IV. klak, v.; zie claque **II.**

klak'hoed, m. –en (*hoge zijden herenhoed met ressorts, die samengedrukt kan worden*).

klak'ke, v. –n (*klak* **I, 3**; Z.-N. *zweep*).

klak'(ke)bus, v. –bussen (kinderspeelgoed: *twee stroken papier met bliksempoeder er tussen, op elkaar geplakt, de stof ontbrandt met een knal bij het over elkaar aftrekken der stroken; buis of koker met zuiger en stang, waaruit men een prop met een knal kan uitdrijven, proppenschieter*).

klak'kelings, bw. (*eensklaps, plotseling; onverwachts, zo maar*).

klak'keloos 1 bn. (*ongemotiveerd, willekeurig*): *een klakkeloze beschuldiging*; **2** bw. (1 *onverhoeds, zo maar ineens*; 2 *zonderdat men weet hoe, als van zelf, zo maar*; 3 *zonder bedenken; onnadenkend, onredelijk*): 1 *hij krijgt zo – de koorts op het lijf; iem. – beschuldigen*; 2 *zo – in goeien doen raken*; 3 *iets – als waarheid aannemen.*

I. klak'ken, klakte, h. geklakt (*een klappende klank geven, laten horen*): *met de zweep –*; ook van het kletsend geluid van natte kleren tegen 't lichaam: *de doornatte rok klakte zwaar tegen haar schenen.*

II. klak'ken, klakte, h. geklakt ([*inkt*]*vlekken maken, kladderig schrijven*).

I. klak'ker, m. –s (Z.-N. *klaphoutje, klepper; bes van de sneeuwbessenstruik*).

II. klak'ker, m. –s (Z.-N. *wentelteefje,* z. ald.).

klaks, m. –en (*politieagent*).

klam, bn.; klammer, klamst (1 *kleverig door vochtigheid*; inz. *vochtig door waterdamp, zweet*; 2 *vochtig-koud, kil, verkillend*; 3 *een*

gevoel van beklemming, verlamming gevend, lit. t.): 1 *het lichaam – van bloed; – van zweet;* 2 *linnen is in de regel –; het klamme voorhoofd van den stervende; het klamme zweet;* 3 *een klamme angst;* **–'heid,** v.

klamaai', m. –en (Noors; van klamaaiijzer: *kalfaatijzer met ijzeren steel, dat met de moker in de naden wordt geslagen om oud werk in elkaar te drijven of nieuwe naden voor het indrijven van werk open te zetten*).

klamaai'en, klamaaide, h. geklamaaid (*met de klamaai werken, breeuwen*).

klamaai'ijzer, o. –s (*klamaai*).

klam'boe, v. –s (O.-I. [*wit!*, *ijl geweven muskietennet, dat goed sluitend om en over een slaapplaats gehangen en gespannen wordt*).

klamod'de, v. –n (Z.-N. *klont; kaakslag*).

I. klamp, m. –en (eig. wat iets met klem bijeenhoudt of vasthoudt: *bindlat, bindijzer*: 1 *belegstuk tot bijeenhouding en versteviging van aaneensluitende delen;* 2 *verbindingsstuk tussen uiteenstaande of uiteenliggende delen;* 3 *uitsteeksel om er iets aan vast te maken, op te hangen enz.;* 4 *haak, klauw*): 1 *–en over de planken aanbrengen;* 2 *de latten der lattendeur op klampen spijkeren;* 3 *–en aan de binnenkant der verschansing om de schoten vast te maken;* 4 *een bijbel met zilveren –en,* sluithaken, krammen.

II. klamp, m. –en (Eng. clamp, in 't alg. *naam voor een ineengedrukte, samengeperste en -gepakte vaste massa*): *–en tabak,* stapels.

klam'pen, klampte, h. geklampt (*met een klamp of klampen aan elkaar hechten; klemmend aaneen doen sluiten*): zie boord **2**; Z.-N. *een dief –,* vastgrijpen.

klam'per, m. –s (Z.-N. *wouw*).

klamp'steen, m. –stenen (Z.-N. *Boomse baksteen*); **–vogel,** m. –s (Z.-N. *klamper*).

klandi'zie, v. (Fr. chalandise: *winkelnering; het geregeld bij iem. kopen; de gunst der klanten; de klanten*): *veel – hebben.*

klank, m. –en (1 [*klinkend*] *geluid;* 2 *een afzonderlijk geluid;* 3 *een zuiver, muzikaal geluid;* 4 *een der hoedanigheden van een klank* in bet. 3; 5 *het eigen, karakteristieke geluid v. e. stof, een muziekinstrument;* ook in fig. verband; 6 in het mv. *zang; muziek;* 7 *het geluid van een spraakklank of een complex van spraakklanken;* ook in fig. zin; 8 *de klankwaarde, de uitspraak van een schriftteken, een letter;* 9 *een spraakklank, een taalklank, een menselijk spraakgeluid als woordbestanddeel;* 10 *een geluid*[*encomplex*] *van het spraakorgaan als geheel; een woord;* in het mv. *woorden, taal;* ook: *een spraakgeluid, dat men hoort, maar niet verstaat*): 1 *woorden werken ook door –, niet alleen door betekenis;* 2 *een doffe, heldere, volle –;* 3 *elke – is een geluid, maar elk geluid is niet een –; de diepe – van de bas;* 4 *een lieve – in zijn stem;* 5 *de – van hout, van metaal; gouden munten op – onderzoeken;* fig. *zijn woorden misten de – der echtheid;* 6 *gewijde –en;* 7 *de –en* **ei** *en* **ij** *waren vroeger verschillend; de – van een woord;* fig. *zijn naam heeft een goede –,* hij is gunstig bekend; *op de – van het woord af;* 8 **b** *als – een medeklinker;* 9 *de – ener taal; de –en worden verdeeld in klinkers en medeklinkers;* 10 *een holle, ijdele, lege –, holle, ijdele, ledige –en,* nietszeggende woorden, taal zonder zin; *dat zijn voor mij niets* (*anders*) *dan –en,* de woorden „zeggen" mij niets, hebben voor mij geen redelijke inhoud.

klank'bodem, m. –s (*houten vlak, waarover de snaren zijn gespannen, geluidversterkend*): *bij strijkinstrumenten is de – het bovenblad van het instrument;* **–bord,** o. –en (*schuin geplaatste planken in galmgaten;* boven een preekstoel: *verhemelte, plankenvlak tot weerkaatsing en geleiding van het stemgeluid van den spreker; galmbord;* in een microfoon: *klankplaat*); **–demper,** m. –s (*sourdine*); **–figuren,** v. mv. (*figuren ontstaan op een* [*b.v. door een strijkstok*] *in trilling gebrachte glazen plaat met zand bestrooid,* door Chladni 1756–1827 het eerst ontdekt); **–film,** v. soms o. –s (*bioscopische vertoning, in welke geluid en gezichtsbeelden synchronisch zijn gecombineerd: geluidsfilm*); **–geslacht,** o. –en (*de volgorde der tonen in een octaaf, toongeslacht*); **–ladder,** v. –s (*toonladder,* eig. en fig.); **–leer,** v. (1 *de wetenschappelijke leer der spraakklanken* [*wezen, ontstaan, vorming enz.*], *phonetiek;* 2 met betrekking tot een bepaalde taal, een bepaald dialect; ook vertaling van *acustiek*): 1 *inleiding tot de –;* 2 *de – van het Noord-Bevelands;* **-loos 1** bn. (1 *zonder heldere klank, dof;* 2 *geen geluid voortbrengend;* 3 *zonder stemklank, stemloos*): 1 *met een klankloze stem;* 2 *haar keel was –;* 3 *de klankloze ontploffingsklank* **k**; **2** bw. (*zonder klank te hebben of te geven*): *de inwendige stem sprak duidelijk, maar –fluisterend.*

klank'maat, v.; zie prosodie; **–meter,** m. –s (*toestel, waarmee de kracht v. e. geluid kan worden gemeten*); **–methode,** v. –n, –s (leesonderwijs: *leerwijze, waarbij de lettertekens niet met hun „naam", maar met hun klankwaarde worden genoemd;* doofstommenonderwijs: *leerwijze, die met klanken, niet met gebaren spreken leert*).

klank'nabootsend, bn. (van woorden, woordformaties enz.: *de gehoorde klank* [*natuurgeluiden enz.*] *in spraakklanken weergevende, onomatopoëtisch*): b.v. *krikkrak!....; –e werkwoorden,* b.v. namen van dierengeluiden; **–nabootsing,** v. –en (*het nabootsen van gehoorde klanken; klanknabootsend geluid, woord; onomatopee*); **–rijk,** bn. (*rijk aan, vol klank; rijk aan verscheiden klanken*): *het –e Italiaans;* **–schrift,** o. (*schrift met tekens, welke klanken voorstellen; schrift, waarin elk teken slechts één en altijd dezelfde klank voorstelt, phonetisch schrift*); **–stelsel,** o. (*de spraakklanken aan een bepaalde taalgemeenschap eigen*); **–verdover,** m. –s (*sourdine*).

klank'verschuiving, v. –en (Duits: Lautverschiebung; *regelmatige overgang van* [*min of meer verwante*] *medeklinkers, p in f enz.;* ook wel in toepassing op een wijziging in de qualiteit van klinkers): *de eerste –,* waarbij in het Indo-Germaans onder bepaalde omstandigheden bepaalde medeklinkers in andere overgingen; *de tweede –,* waarbij in het Germaans een zelfde proces plaatshad; **–wet,** v. –wetten (Duits: Lautgesetz; *benaming voor het verschijnsel van het in een zekere taalgemeenschap en binnen een bepaald, begrensbaar tijdperk overgaan van een spraakklank in een andere; benaming voor de formule, waarin men een zodanig gebeuren vaststelt en samenvat*); **–wet'tig,** bn., bw.; **–wijziging,** v. –en.

klant, m. –en (1 *de naam of een gemeenschappelijke benaming voor een persoon in betrekking tot degenen, die hij met de nering begunstigt, die hij aan zich laat verdienen: begunstiger, vaste koper*; 2 in het alg. (*mans*)-*persoon*, in bepaalde verbindingen): 1 *een nieuwe, goede, vaste –; de (zijn) –en verliezen; aan iem. een goeden – hebben; iem. –en aanbrengen, onttrekken*; 2 *een ruwe –*, kerel; *een rare –*, zonderlinge vent.

I. klap, klanknabootsend tw. o. a. van een slag met de vlakke hand: *de handjes die gaan – – –!* etym. verwant met klap **II.**

II. klap, m. klappen (bij klappen: 1 *de naam voor een geluid*: [a]) *het kort knallend geluid van iets, dat barst*, [b]) *het geluid veroorzaakt door iets, dat ergens op slaat*; 2 *een toegebrachte of uitgevoerde slag*: [a]) *een hoorbare klinkende of knallende slag*, [b]) beschouwd ten opzichte van de uitwerking, *slag*; 3 *plotseling, onverwachts vallende of aankomende, treffende slag*; 4 fig. van rampspoedige of zwaar treffende ervaringen, inz. geldelijke verliezen: *slag*; 5 *iets, dat klapt, waarmee men klapt* of *een zich klappende bewegend deel van of aan iets*: [a]) *klep van de bedelende melaatsen*, [b]) *klep van den nachtwaker, den klepperman*; [c]) *neerslaande klep van een secrétaire enz.*): 1 [a]) *de blaas barstte met een –; de – van* (of: *op*) *de vuurpijl*, het knallend sloteffect eig. en fig., [b]) *de – van den klepperman*; 2 [a]) *we hoorden een – van de zweep*; [b]) *hij gaf hem een – in zijn gezicht; klappen toedienen, uitdelen, krijgen; een – om de oren; een – op de schouder*; O.-I. *de –*, het toedienen van lichamelijke tuchtiging door een assistent aan een koelie; *geen –*, eig. geen slag met de hamer, fig. niet het minste; knikkerspel: *krachtige voortstuwende beweging*; zie vlieg; 3 *een – van de (hoge) molen weghebben* (of: *gehad hebben*), verdwaasd (ook: niet goed snik) zijn; *een – water*, een met een plotselinge slag overkomende hoeveelheid zeewater; fig. *eensklaps*; 4 *een lelijke –* (of: *lelijke klappen*) *krijgen*; 5 [a]) *met de – lopen, bedelen; op de – lopen*, klaplopen; [b]) *elk uur met de – rondgaan*; [c]) *de – van het bureau viel open*; – **II** etym. = – **III.**

III. klap, m. (inz. in Z.-N. *gepraat, gesnap; woorden, taal, spraak*): *ijdele –*; zie zotteklap; Z.-N. *aan de – houden*, a. d. praat.

kla'pa, zie klapper.

klap'bes, v. –bessen (*kruisbes; men kan met de hul een klappend geluid maken*); ook: **–bezie,** v. –beziën; **–besseboom,** m. –bomen; **–bessestruik,** m. –en.

klap'brug, v. –bruggen (*ophaalbrug*).

klap'bus, v. –bussen (*proppenschieter*).

klap'ekster, v. –s (*blauwe klauwier*; Lat. lanius e. excubitor; fig. *babbelkous, klappei*).

klap'hek, o. –hekken (*schuingeplaatst hek, dat vanzelf dichtvalt*).

klap'hout, o. (*hout voor duigen*).

klap'houtjes, o. mv. (*kleppers, kleppertjes*).

klap'lopen, o. (*tafelschuimen; op de beurs* [*ook van gebruiksartikelen gezegd*] *van anderen teren en smeren*).

klap'loper, m. –lopers (eig. *melaatse, die met een klap of klepper loopt*; fig. *tafelschuimer*; ook: *naam v. e. takel*); **–ij',** v.

klap'mand, m. –en (*hengelmand, die met twee klappen van boven gesloten wordt*).

klap'muts, v. –en (*de naam van hoofddeksels voor vrouwen, o. a. muts met brede stroken, gladde ondermuts*; vero. *muts met oorkleppen voor mannen; klappei*).

klappei', v. –en (*snapachtige vrouw; kwaadspreekster*); **klappei'en,** klappeide, h. geklappeid (*babbelen; kwaadspreken*).

klap'pen, klapte, h. geklapt (1 *klappende geluiden, een klappend geluid doen horen, maken*; 2 *praten, babbelen* inz. Z.-N.; 3 *oververtellen, klikken*; 4 *met een klap klinken*): 1 *in de handen –; met de zweep –*; 2 *ze stonden lang te –; een ekster kan leren –*; Z.-N. *– zijn geen oorden*, praatjes vullen geen gaatjes; 3 *niets –!* zegsw. *uit de school* (Z.-N. *biecht*) –, vertellen wat men niet moest vertellen; 4 *zoenen, dat het klapt*.

I. klap'per, m. –s (1 *iem. die met een klap of klep leven maakt*; 2 *iets, waarmee een klappend of klapperend geluid wordt gemaakt, of dat zulk een geluid maakt b.v. klaphoutjes, klikspaan* **1**; v. e. molen: *toestel om de graanbak in schuddende beweging te brengen*; 3 *iets waarmee men een knallend geluid maakt of dat een knallend geluid geeft* b.v. naam voor vuurwerk: *voetzoeker, zwermer*; ook: *de klap of slag op of van een vuurpijl*; 4 *explosieve consonant*; 5 *klikker*; 6 Z.-N. *babbelaar, prater*; 7 *bladwachter, custos*; 8 *blaffer, register, index* inz. *op een boek, een tijdschrift enz., alphabetische lijst der in voorkomende namen, artikelen, van een aantal jaargangen*): 1 *een – ging voor de melaatsen uit*; verg. klaploper; 2 *de – van den nachtwaker; de –s der jongens; de – van een molen*; 3 *een zeven–; de – uit een pistache aftrekken*, strookjes met slagsas; fig. *de – op de vuurpijl*, knallend sloteffect; 4 *–s en glijders*; 5 *–s en aanbrengers*; 6 s– *en klappeien*; 7 *de – onder aan de bladzijde*; 8 *een – maken*; ook wel: *kladboek*; nog: Barg. deur, kamer, huis.

II. klap'per, m. –s (*kalapapalm, kokospalm*; Lat. cocos nucifera; *de kokosnoot*): *de – bereikt een hoogte v. 30 m*; **–boom,** m. –bomen.

klap'perdeur, v. –en (*een alleen uit een raamwerk bestaande deur, welke de buitensluisdeuren tegen klapperen steunen moet*).

klap'perdop, m. –doppen (*schaal der noot*).

klap'pereend, v. –en (*soort van eend*, Lat. clangula clangula; ook: *brilduiker*).

klap'peren, klapperde, h. geklapperd (1 *een telkens of gedurig herhaald klappend, klepperend geluid maken, doen horen; klepperen*; 2 *voortdurend in een klappende* [*heen en weer gaande beweging*] *zijn, klepperen*; 3 *de vleugels gestadig klappend bewegen; met de vleugels klappend vliegen*): 1 *het – en snateren van vogels; met de tanden –d van koorts; in, met de handen –*, tot toejuiching, als vreugdeblijk; *het glas klapperde tussen haar tanden; vaandels, zeilen kunnen –*; 2 *de tanden –*, snel achtereen en met hoorbaar geklet-ter tegen elkander slaan; *een –d luik*, klepperend „slaan"; 3 *–d op hun wieken*.

klap'perkruid, o.; zie dragon.

klap'perman, m. –lieden, –lui (*klepper, klepperman, nachtwacht*); zie klabak; **–s-poëzie,** v. (*berijmde nieuwjaarswensen van den klapperman*; fig. *rijmelarij*).

klap'permelk, v. (*kokosmelk*).

klap'permolen, m. –s (*molen met een klapper of klep; klepperend molentje als vogelschrik*): zegsw. *haar mond lijkt wel een –*, staat niet stil.

klap'pernoot, v. –noten (*kokosnoot*).
klap'perolie, v. (*kokosolie*).
klap'perrat, v. –ratten (*badjing*).
klap'pertanden, klappertandde, h. geklappertand (*met de tanden klapperen*): *– van kou.*
klap'pertuin, m. –en (*aanplanting van kokospalmen*).
klap'raam, o. –ramen (*raam, dat draaibaar om een horizontale as, kleppend opengaat*).
klap'rib, v. –ribben (*een van de korte ribben van een geslacht koebeest*).
klap'roos, v. –rozen (*éénjarige papaverachtige plant met rode bloemen*; Lat. papaver): *de – tussen het koren.*
klap'sigaar, v. –sigaren (*sigaar met ontplofbare stof, die gerookt wordend, met een klap, een knal ontbrandt*).
klap'spaan, v. (als persoon ook m.), –spanen (*een handgereedschap om een klappend geluid mee te maken, klapper* 2; *de verende houten spaan, die de molentremel of treem in schuddende beweging houdt en daarbij een klappend geluid maakt, klapper* 2; *klapachtig persoon, klikspaan*).
klap'staart, m. –en (*een soort goudreinet*).
klap'steen 1 o. –stenen (*een soort van baksteen*); **2** stofn. v.
klap'stoel, m. –en (*stoel met op- en neerslaande zitting; vouwstoel*); zegsw. *op zijn –* (zie klappen 2) *zitten*, druk praten.
I. klap'stuk, o. –stukken (*grote zilveren knopen of platen, tot sluiting van de klap der mans*[*boven*]*broek* [in Volendam]).
II. klap'stuk, o. –stukken (*vlees van de klapribben*).
klap'tafel, v. –s (*hangoortafel: tafel, waarvan het blad aan één zijde of aan beide zijden, gedeeltelijk kan worden neergeslagen*; ook: *tafel, waarvan het gehele blad, dat draaibaar aan een regel aan de wand is bevestigd, kan neerslaan*).
klap'-, klep'vlies, o. –vliezen (*een der* [*zakvormige*] *vliezen in de slagaderen en het hart, die het terugstromen v. het bloed voorkomen*).
klap'wieken, klapwiekte, h. geklapwiekt (*met de vleugels of wieken klappen of slaan*): *de duiven vlogen –d op.*
klap'woord, o. –en (purisme voor het Duitse *Schlagwort*).
klap'zaak, v. –zaken (O.-I. *strafvervolging wegens lichamelijk tuchtigen op cultuurondernemingen van Oosters werkvolk; een geval van overtreding van de voorschriften op het lichamelijk tuchtigen*).
klap'zand, o. (*fijne zandsoort, welke, verzadigd met water weinig draagkracht heeft*): *bij het funderen op – komen.*
klap'zoen, m. –en (*klappende zoen*).
kla're, v. (1 *klare-jenever*; 2 *fles, glaasje klare*): 1 *een glaasje – met suiker*; 2 *drie –!*
klare-jene'ver, v. (*jenever, niet vermengd met bitter*): *een glas –– met suiker.*
I. kla'ren, klaarde, h. (1, 2, 3, 4) i. (5, 6) geklaard (1 *helder maken, verhelderen*; 2 *de troebelheid, ondoorzichtigheid wegnemen van* inz. van een chemisch-technische bewerking van vloeistoffen; 3 *in gereedheid brengen, voor het gebruik gereedmaken*; 4 *in het reine, in orde brengen*; 5 *helder worden*; 6 *zijn troebelheid, ondoorzichtigheid verliezen*): 1 enigszins vero. *gelijk de zon een droeve hemel klaart*; 2 *wijn, olie, suiker –*; 3 *schepen, koopwaren –*, er de verschuldigde in- of uitvoerrechten voor betalen, doen betalen; verg. inklaren; *de touwen, de vlag –*; 4 *de zaken –*; *een werk –*, opknappen; 5 *het begon te – aan de hemel*; 6 *de wijn wil niet –.*
II. Kla'ren, v. mv. (Z.-N. *Clarissen*).
kla'righeid, v. (*gereedheid*): *– maken.*
klarinet', v. klarinetten (It. clarinetto, verkl. van clarino, trompetnaam, van Lat. clarus = helder: *houten blaasinstrument*).
klarinettist', m. –en (*klarinetspeler*).
kla'ring, v. –en (*het klaren* inz. van schepen, koopwaren, zie klaren **I** 3): *de – heeft plaats op alle werkdagen.*
kla'ringsvaartuig, o. –en (*vaartuig, belast met het in- of uitklaren van schepen*).
kla'roen, v. –en (Fr. clairon [It. v. Lat. clarus]: *trompet, met schel doordringend geluid*); **–geschal,** o.: *luid, opwekkend –.*
klas, v., **klas'se,** v. klassen (Fr. classe, Lat. classis: 1 *groep van leerlingen van een zelfde leerjaar, hetzelfde onderwijs ontvangende*; bij overdr. [a]) *school-, leerjaar*; [b]) *onderwijs in een klas, cursus*; [c]) *klasselokaal*; 2 *militair strafbataljon, strafdepôt voor soldaten, soldaten tuchtafdeling*; 3 nat. hist. *afdeling, onderverdeeld in orden, families, geslachten en soorten*; 4 *groep, soort, categorie*; 5 *afdeling bij* [a]) de ww., [b]) de naamwoorden; 6 *groep in de maatschappij*; inz. *een der beide maatschappelijke standen: bourgeoisie en proletariaat, kapitalisten en arbeiders*; 7 van ambten en waardigheden: *rang*; 8 *indeling naar maatschappelijke welstand, naar praestaties der betrokken personen*; 9 *soort, kwaliteit*; 10 *rubriek*; 11 *afdeling van station, wagen of boot*; naar de mate van geriefelijkheid; 12 *afdeling van schepen* naar hun grootte en inrichting; 13 *afdeling ener ridderorde*): 1 *voor de – slaan; de – was onrustig*; [a]) *de hoogste –*; [b]) inz. Z.-N. *een uur – hebben*; [c]) *iem. de – uitsturen*; 2 oorspr. sprak men van *Klasse van Discipline*; *één, twee, in de pas, anders ga je naar de klas*; 3 (dierenrijk) *de klasse der zoogdieren*; 4 *de drie klassen van: slapers, rokers, praters*; 5 [a]) *de zeven klassen der sterke ww.*; [b]) *de groepering naar genera of klassen*, geslacht; 6 *ontevredenheid onder alle standen en klassen der maatschappij; Amsterdammers van alle klassen*; 7 *controleur 1e klasse*; 8 *tot de derde klasse behoren advocaten* (belastingdienst); *kampioen der tweede klasse* (damwedstrijden enz.); 9 *de tabak wordt in negen klassen gesorteerd*; 10 *M. behoort tot de eerste –, wat de salarisregeling betreft*; 11 *we reizen eerste klasse*; 12 *duikboten eerste klasse*; 13 *ridder in de Militaire Willemsorde 4de klasse.* Opm. In Z.-N. en in onderwijskringen in N.-N. inz. *klas*, anders *klasse*. Onder Eng. invloed ontstonden vormingen als: *eerste klas zaak*, in drie woorden geschreven.
klas'genoot, klas'segenoot, m. –genoten (1 *scholier met wien men in dezelfde klasse zit, hetzelfde onderwijs geniet*; 2 *persoon, met wien men tot dezelfde maatschappelijke stand behoort*): 1 *door zijn –genoten geplaagd*; 2 *medearbeiders, –genoten!* vr. **–genote,** –n.
klas'seboek, o. –en (*boek in elke klasse v. e. H. B. S., van een Gymnasium enz., waarin de leraren aantekening doen houden van opgegeven werk, overtredingen enz.*).
klas'sen, klaste, h. geklast (Z.-N. *plassen*; *morsen*): *in 't water –*; *melk –.*

klas'senhaat, m. (*haat tussen de verschillende klassen of standen der maatschappij* inz. *tussen de lagere en hogere*).
klas'se(n)justitie, v. (schimpn. *justitie, die met de noden en eisen van de lagere standen geen rekening houdt en de hogere bevoordeelt*). (j = j).
klas'senstrijd, m. (*strijd tussen de verschillende standen der maatschappij als gevolg hunner verschillende belangen* inz. *strijd der lagere tegen de hogere*).
klasseren, geklasseerd (*rangschikken in afdelingen*).
klas'seonderwijzer, m. –s, **–onderwijzeres,** v. onderwijzeressen (*onderwijzer[es], belast met het onderwijs in één klas,* in tegenstelling met *vakonderwijzer[es]*).
klas'sepatiënt, m. –en (*patiënt, die in een kamer van de eerste of tweede klasse in een ziekenhuis wordt verpleegd,* in tegenstelling met een zaalpatiënt); vr. ook **–e,** –n.
klassiaan', m. klassianen (*soldaat, als gestrafte ingedeeld bij een klasse van discipline*).
klassiek'(en), m. mv.; zie classiek(en).
klassikaal', bn., bw. (*een hele [school]klas betreffende; voor een hele klasse gegeven, niethoofdelijk*): *het onderwijs is –.*
kla'ter, v. –s (*ratel, rinkel, rammelaar*).
kla'terabeel, m. –abelen (*witte populier, esp*).
kla'teren, klaterde, h. geklaterd (1 *een schel of scherp, helder, zich snel herhalend geluid geven*: *rinkelen, kleppen, klepperen, kletteren, rammelen, ratelen*; 2 *een minder schel klinkend, maar zich zeer snel herhalend geluid geven*: *kabbelen, ruisen, bruisen*; 3 *een dof zwaar bonzend of bulderend geluid geven*; 4 van lichtindrukken: *schitteren, sprankelen, flikkeren,* verg. *hel* en *schel*): 1 *het klokkensnel tingelt en klatert*; fig. *–de verzen,* holle; *de zweep lustig doen –; een –de lach,* schaterend; *dan klatert het lied,* jubelt, schalt; 2 *de waterval klatert; een –de waterstraal; de –de abelen,* ratelen, ruisen; 3 *de donder klatert in de bergen*; 4 *het –de zonlicht op het rode dak.*
kla'tergoud, o. (1 *dun uitgeslagen geelkoper met een laag zinkgehalte, vals bladgoud*; 2 *lovertjes van klatergoud*; 3 *goedkope, waardeloze pronk*; 4 *schone bedrieglijke schijn*; 5 *holle woorden*): 1 *vaantjes van –*; 2 *een danseuse, schitterend van het –*; 3 *dat is slechts –, geen echte weelde*; 4 *het – der wereld*; 5 *het – van vals vernuft.*
klats 1 tw. klanknabootsing; zie klets; **2** m. –en (Z.-N. *vrachtje, kluts*).
klat'sen, klatste, h. geklatst (*slaan, klappen, klotsen, kletsen*): *zij hoorde zware stappen achter zich aan –.*
klats(j)oor', zie kletsoor.
klaus, m. klauzen (Fr. clause: *strophe*); Z.-N. verkl. *een klausken zingen,* liedje.
klau'ter, m. (*de handeling, de daad van klauteren*): *een hele –.*
klau'teraar, m. –s (*iem., die klautert*).
klau'teren, klauterde, h., i. geklauterd (*met moeite klimmen,* d.i. *met handen en voeten*): *in een boom –, tegen een duin op –*; **klau'terpartij,** v. –en: *vermoeiende –en.*
klau'tervis, m. –vissen (*stekelvinnige vis in de tropen, die een tijdlang buiten het water kan leven*; Lat. anabas scandens).
I. klauw, m. –en, klauwtje (1 *haakvormig omgebogen, op zij samengedrukte nagel van vele zoogdieren en vogels*; bij uitbr. *de gehele poot*; oneig. *mensenhanden,* plat; 2 *hoef, of een der delen, waarin een gespleten hoef is verdeeld*; 3 bij verg. van allerlei zaken): 1 *de – van de tijger, van de sperwer; de –en van den duivel,* grijpvingers of nagels; in fig. verband: *uit iems. –en blijven; weg met je –en*; 2 *de –en van de koe; mond- en –zeer*; 3 [a]) *de kiemkracht van ranonkelklauwtjes*; [b]) *met een – mest afhalen,* mestvork; *de – van de bezaansboom,* vorksgewijs uitlopend gedeelte, dat de mast omvat; [c]) *ankers, met –en vastgegoten in blokken,* dookvormige pin.
II. klauw, m. –en (gew. *kei-, vuursteen*); – **I** etym. = – **II.**
Klau'waard, m. –s (gesch. *anti-Franse volkspartij ± 1300 in Vlaanderen* naar de klauwen v. d. Vlaamsen leeuw; aanvoerders Jan Breidel en Pieter de Coninck); zie Leliaard.
klau'wen, klauwde, h. geklauwd (1 *een klauw of de klauwen uitslaan, met een klauw of met de klauwen slaan tot aanval of verweer*; 2 inz. Z.-N. *gretig grijpen naar*; 3 Z.-N. *met een* [of: *de*] *klauw krabben*; 4 *zijn [de] klauwen reppen* inz. *met vlugge korte streken en met zwaaien der armen heen en weer voor 't lijf schaatsenrijden*; 5 vero. gew. *harken*): 1 *zolang de leeuw kan –*; 2 *naar iets –*; 3 *de kat heeft me geklauwd,* pijnlijk gekrabd; 4 *de kunst van – en baaivangen*; 5 *de paden –.*
klau'wengang, m. (*plaatselijk geldend recht om niet gehoed wordend vee te laten weiden op de onbebouwde, niet afgesloten gronden der gemeenschap*); ook, koeiengang; *recht van – en stoppelweide* (= beemden of akkers na de oogst).
klau'wer, m. –s (*iem. die klauwt* inz. in bet. 4; vero. *breeuwer*; *[tuin]hark*).
klauw'hamer, m. –s (*hamer met als een koeienklauw gespleten pen, dienstig* inz. *tot het uittrekken van spijkers*).
I. klauwier', m. (in bet. 2 o.) –en (dikwijls in de vorm *klavier*: 1 *iems. handen* met de bijbet. van grof [te werk gaand]; plat; 2 *haakvormig of hakend voorwerp* o. a. *haakspijker, spijker met rechthoekig aangezet bovendeel*; 3 *draadvormig stengelaanhangsel*): 1 *met zijn knobbelige klavieren sloeg hij er op los*; 2 *door middel van klavieren iets verbinden*; 3 *de klauwieren van de erwt.*
II. klauwier', m. –en (*zomervogel*): *grauwe –,* Lat. lanius c. collurio.
III. klauwier', vero. vorm voor klavier, z. ald.
klauw'ijzer, o. –s (*hoefijzer; koevoet; naam van een ijzer, van een klauw of klauwen nl. rechthoekig omgezette takken voorzien*).
klauw'stuk, o. –stukken (bouwk. *ornamentvormig zijstuk*).
klauw'zeer, o. (*besmettelijke ziekte* inz. *der runderen, ontsteking v. h. huidweefsel nabij de klauwen of hoeven*).
klavaats'hamer, m. –s (*kalfaathamer*).
klavec(h)or'dium, o. –s (v. Lat. clavis + Gr.-Lat. chorda = snaar: muz. *snarenspeeltuig met toetsen*).
klavecimbaal', klavecim'bel, v. –balen, –s (It. clavicembalo [Lat. clavis + Gr.-Lat. cymbalum]: *ouderwetse piano*).
kla'ver, v. (*vlinderbloemige plant, in tal van soorten in ons land*): Z.-N. *van de – naar de biezen lopen,* van kwaad tot erger komen; **–bloem,** v. –en; **–bouw,** m.

kla'veraas, o. –azen; zie klaveren.
kla'verblad, o. –bladen (1 *het drietallig blad, blaadje van de klaver*; 2 *voorwerp, figuur van de vorm van een drietallig klaverblad*; 3 *een drietal*): 1 *een – van vieren* [d. i. *vier blaadjes*] *vinden gold als teken van geluk*; 2 *mooi blauw goed met witte klaverblaadjes*; 3 *wij, Jan, Piet en ik vormden een –; een – van vier,* vier personen van gelijk uiterlijk, gelijke gezindheid enz. *Kom drink een klaverblaadje,* drie glazen of bekers na elkaar (voor de maag, op de vreugd en vriendschap, om goed te slapen).
I. kla'veren, v. mv. (*zwartgekleurde klaverbladfiguur op kaarten*; *de kaart met deze figuur*); **–aas',** o. –azen; **–boer',** m. –en; **–heer',** m. –heren; **–vrouw',** v. –en; ook: *klaveraas, –boer, –heer, –vrouw.*
II. kla'veren, klaverde, h. geklaverd (*klauteren*); vero. Z.-N.
kla'vergewas, o.; **–hooi,** o. (*gedroogde klaver*); **–rijk,** bn.: *een –e wei.*
kla'verveld, o. –en (*een met klaver bezaaid en begroeidstuk land*; collectief zonder mv.).
klavervier', v. –s (*klaverstengel met vier blaadjes*; *een kaart met 4 klaverbladfiguren*): *een – te vinden spelt geluk.*
kla'verwei(de), v. –weiden; **–zaad,** o. –zaden.
kla'verzuring, v. (*inheems plantengeslacht*; Lat. oxalis).
klaviatuur', v.; zie claviatuur.
klavie', v. klavieën (Lat. clavis; Z.-N. gew. *voor- of achterbord v. e. wagen*); ook, kla've, –n.
I. klavier', o. –en (Fr. clavier [Lat. clavis = sleutel, toets]: *ouderwetse piano*; *het toetsenbord van piano of orgel*; ook: *piano*; ook in toepassing op het toetsenbord van een electrotelegrafisch seintoestel, een schrijfmachine; *de pallen in sommige sloten*): fig. *het – der volksconscientie bespelen*; **–concert,** o. –en; **–spel,** o.; **–speler,** m. –s.
II. klavier', jongere bijvorm van klauwier (in het mv. gmz. *handen*).
kla'xon, zie claxon (uit Fr. clac + son?).
kled'der, m. –s (*kloddertje van een papachtige massa*; *brijachtige papperige massa, dun papperig slijk*); **–ig,** bn. (*brijachtig, papperig, modderig*): *de gladde –e paden.*
kle'den, kleedde, h. gekleed (1 *geheel of gedeeltelijk bedekken*; *van kleding, kledij voorzien* inz. fig.; 2 *iets van een bekleedsel, overkleedsel, omhulsel voorzien, iets omkleden*; van gedachten enz.: *ze in zekere vorm*[*en*], *onder zekere bewoordingen voordragen*; 3 v. h. menselijk lichaam: *van of met lichaamsbedekking voorzien*; inz. *iem.* [*zich*] *met of van* [*de nodige*] *klederen, kledingstukken voorzien, iem.* [*zich*] *klederen, kledingstukken verschaffen*; v. e. kleermaker: *kleren voor iem. maken en aan hem verkopen*; 4 *iem.* [*zich*] *klederen aan het lijf doen, aantrekken*; in bijzondere opvatting: *iem. het of een geestelijk kleed, priester-, ordekleed aandoen*; 5 met hetgeen iem. kleedt, aan het lijf heeft of draagt als onderwerp *goed, slecht staan*; 6 inz. in Z.-N. *er in zijn kleding gunstig of ongunstig uitzien, er al of niet tot zijn voordeel in uitkomen*): 1 *de boekweit kleedt beemd en veld in heldere kleuren*; 2 *de hoofdtouwen –,* bewoelen met schiemansgaren enz.; *zijn denkbeelden – in sierlijke taal*; 3 *de naakten –; een arm kind –; van den arme gekleed worden, zijn,* uit de armenkas (dus: niet weelderig); *wie kleedt u.* is uw kleermaker? 4 *de kinderen –,* [a]) 's morgens in de kleren helpen, [b]) netjes aankleden om uit te gaan; *ik kleed mij voor het bal*; *zich dik, warm –; hij kleedt zich goed, smaakvol,* met gevoel voor welstand en smaak; *onder 't –*; in bijzondere toepassing: *met October wordt hij gekleed*; zie ook gekleed; 5 *zwart kleedt haar* (*niet*) *goed*; zonder bepaling: *zo'n boordje kleedt,* staat goed; 6 *zij kleedt goed,* wat zij aantrekt, past of staat haar onmiddellijk goed.
kle'denkloppen, kleed'jeskloppen, o. (*het kloppen, tot reiniging uitkloppen van vloerkleden enz.*): *het – op straat tussen 10 en 11.*
kle'derdracht, v. –en (*manier, mode van kleren dragen, van gekleed gaan*; *wijze, mode van zich aan te kleden*; *kledij*): *een ouderwetse –; de Zeeuwse –,* typische volkskledij der Zeeuwen; *een plaat met Friese –en.*
kle'dermaken,–maker enz., z. kle(e)r(en)–.
kledij', v. (*kleding,* dikwijls in lit. t. of spottend): *in nationale –; mevrouw Kegge's –.*
kle'ding, v. –en (1 *de handeling van* [*be*]*kleden* in versch. opvattingen, zie de voorbeelden; 2 *middelen tot* [*be*]*kleden*; *kleren, kledingstukken*; *kledij*; *bijeenbehorende kledingstukken*): 1 scheepst. *schiemansgaren tot –, van drie draden,* bewoelen, omkleden met zeildoek enz.; mil. *de wijze van kleding van het leger,* in tegenst. tot *uitrusting* of *wapening*; *officier van de* (of: *der*; of: *van*) –, titel bij de mil. administratie; *die overdreven chic van –*; 2 *zeildoek of schiemansgaren noemt men –; leren –,* leren jekkers, broeken, jassen enz.; *de militaire –; de – der vrouwen*; *sjovele –; in zijn daagse –.*
kle'dingmagazijn, o. –en (*bewaar- en opslagplaats van kledingstukken, kleren*; *grote winkelzaak in kleren*); **–stuk,** o. –stukken (*een of elk der stukken, delen, onderdelen, waaruit de* [of: *iems.*] *kleding bestaat*; *een stuk kleren*): *een eigenaardig –.*
kleed, o. kleden (**1, 2,** 1–6), kleren, klederen (**2,** 7–9) met twee hoofdbet. **1** (*een stuk, lap, reep, strook geweven stof*; *baan*): *ieder zeil werd op dek gelegd en ieder kleed van het zeil nagezien*; **2** (een afgewerkt, afgepast voorwerp van een geweven stof met een bijzondere bestemming: 1 zeewezen: *omhulsel, overtrek*; 2 *baarkleed*; 3 *dekkleed over een schuit*; 4 *tafelkleed*; 5 *vloerkleed*; 6 *schoorsteenval*; 7 *een afzonderlijk kledingstuk, een gemaakt stuk kleren*; 8 *bovenkleed*: *tabberd, kamizool, rok enz.* van mannen; inz. *jurk of japon* van vrouwen en meisjes; 9 *de gehele bovenkleding, kledij, kostuum, toilet, stel kleren*; in het mv. *kledingstukken, pak, kostuum, stel*): 1 *de stagzeilen vastmaken met kleden*; 2 *de kist met het zwarte –*; 3 *de kleden over de luiken van een schuit*; 4 *gebatikte kleedjes op tafel*; 5 *neem het – van de vloer*; *een vast* (of: *gespijkerd*) *kleed*; 6 *een ouderwets kleedje voor* (of: *onder*) *de schoorsteenmantel*; 7 *een haren –; een slecht gemaakt –*; 8 inz. van vrouwen of meisjes: *een licht neteldoeks kleedje*; *een zijden – passen*; *de koningin droeg een – van zeegroen fluweel*; 9 in het enkelv. *het gebruikelijke – van den nutslezer, de zogenaamde stalen pen*; *het geestelijk, het priesterlijk – aantrekken,*

geestelijke, priester worden; *het zwarte –*, de rouwkledij; *het bonte – der beeldspraak*, in kleding, wijze van uitdrukking of omschrijving; *iem. in de kleren steken*, hem van de nodige kleren voorzien; zegsw. *zijn kleren niet uittrekken* (of: *afleggen*) *eer men te bed* (of: *slapen*) *gaat*, fig. zijn geld en goed niet wegschenken vóór zijn dood; *dat raakt zijn* (*de*) *koude kleren niet*, raakt zelfs zijn (of: de) buitenste kleren niet, is hem totaal onverschillig; *zo iets gaat je niet in je* (of: *de*) *koude kleren zitten*, laat diepe sporen achter, *iets* (*maar*) *langs zijn koude kleren laten* (*af*)*glijden, gaan*, zich er niets van aantrekken; *de kleren maken den man*, naar zijn kleren, uiterlijk wordt men vaak beoordeeld, geschat (dikwijls gevolgd door: die ze heeft, die doe ze an).

kleed'geld, o. –en (*geld*[*som*] *aan iem. verstrekt of toegelegd om zich er van te kleden*): *je moet iets van je – missen, Doortje; geld voor kleding of –*.

kleed'je, o. –s; **–skloppen,** zie kleed.

kleed'kamer, v. –s (1 *vertrek, naast en in verbinding met de slaapkamer, bestemd om er zich in aan te kleden of te verkleden*; 2 in schouwburgen enz.: *vertrek, waar de spelers of vertoners voor het optreden of tussen de bedrijven of vertoningen zich kleden of verkleden*; 3 bij zwem-, badgelegenheden, of sportterreinen: *vertrek*[*je*], *waar men zich ontkleedt of verkleedt*): 1 *Henks –*; 2 *de – achter de schermen*; 3 *het was vol, alle –tjes waren bezet*; **–kuil,** v. –en (scheepst. *houten hamer gebezigd bij het kleden of bewoelen van scheepstouwwerk*).

kleed'sel, o. –s (Z.-N. *kleding, kleed*).

kleed'wagen, m. –s (gew. *een met een* [*over bogen gespannen*] *wit kleed gedekte* [*boeren*]*wagen*).

I. Kleef, m.: zegsw. *hij is van –*, gierig.

II. kleef, v. (*kleefstof, plaksel* gmz.; *kleverigheid, klevend vermogen; klevend vasthouden, adhaesie*).

kleef'garen, o. –s (*jaagnet voor vogels* inz. *snippen*; ook: *een soort visnet, waarin de vis blijft kleven d. i. hangen*); **–kruid,** o. (*een soort van walstro*; Lat. galium aparine); **–middel,** o. –en (*hechtmiddel*); **–pleister,** v. –s (*hechtpleister*; fig. *plakker*); **–stof,** v. (*plantenlijm, gluten*).

kleem, m. (Z.-N. *leem*).

kleems, bn. (*niet goed gaar of niet goed doorbakken*): *dat brood is –*; zie tets.

kleen (lit. t., gew. *klein*) **1** bn.; **2** zn. **klene,** m. en v. –n: *lieve –*, jongen, meisje, kind.

kleer in samenst., als: **kleer'bak,** m. –bakken (*bak of mand voor linnen, tot het overbrengen van kleren*); **–borstel,** m. –s; **–kast,** v. –en (*kast tot berging van* [*boven*]*kleren*; overdr. *klerenbezit, garderobe*); **–klopper,** m. –s (*werktuig, om stof uit kleren te kloppen*); **–koop,** m. –kopen, ook: **–koper,** m. –s (*opkoper van, handelaar in oude of gedragen kleren*); **–luis,** v. –luizen; zie luis en vlektyphus; **–magazijn,** o. –en, zie kledingmagazijn; **–maken,** o.: *die jongen gaat op het –*; **–maker,** m. –s (*persoon, die kleren maakt*), ook: *klerenmaker*; **–makerswinkel,** m. –s; **–mand,** v. –en (*grote, platte mand voor kleren*); **–mot,** v. –motten; zie mot; **–scheuren,** zegsw. *er* (*niet*) *zonder –* (*van*) *afkomen*, schade; **–winkel,** m. –s (*winkel van gemaakte* [*mans*]*kleren*); ook: *klerenwinkel, -magazijn, -zaak*.

klef, bn. (1 *kleverig, lijmerig, week*; 2 van brood en gebak: *taai van samenstelling, niet goed doorbakken*; 3 *van een kleverige vochtigheid, klam*): 1 *een –fe massa sneeuw*; 2 *– brood*; 3 *kleffe handen*.

klef'fig, klefferig, bn. (*min of klef*).

klef'heid, v.; **klefferigheid,** v.

klei, v. (soorten) –en (1 *aard- of grondsoort*; 2 *grond-* [*land*]*streek, waar klei het hoofdbestanddeel v. d. bodem is*): 1 *gele of Limburgse klei; beeldjes uit – gebakken; vette –*; 2 *de gewassen op de –*.

klei'aardappel, m. –s, –en (*aardappel, die in kleigrond is geteeld*); **–aarde,** v.; **–achtig,** bn. (*gelijkende op klei*); **–boer,** m. –en (*landbouwer, die op kleigrond teelt of weidt*); **–delven,** o. (*het uitgraven van de ondergrondsklei met het doel om deze over de akker uit te spreiden*); **–graven,** o.; **–grond,** m. –en (*grond, welke voornamelijk uit klei bestaat*); **–haas,** m. –hazen (*haas, op kleigrond levende*); **–kist,** v. –en (*kisting, waarbij de ruimte aangevuld is met klei*), verg. kistdam; **–laag,** v. –lagen (*laag van de door natuur afgezette klei; kunstmatig opgebrachte laag van kleigrond; laagsgewijze bedekking met klei*): *de – langs de Waal*; **–land,** o. –en (*kleigrond; stuk kleigrond; kleistreek*).

klein[1]) **1** bn., bw. (1 *van minder dan gewone omvang, gewone afmeting enz.; niet groot*; 2 *onaanzienlijk, van geringe stand*; 3 *niet voornaam, niet belangrijk*; 4 van mil. uniform: *gewoon*; 5 *ongeveer*; 6 *min*): 1 *een – huis, een –e jongen, met –e pasjes lopen; – maar rein*, niet groot, maar keurig; *– maar dapper*; zegsw. *alles kort en – slaan*, tot gruizelementen slaan; *een – verstand*, beperkt, gering; *een – gezelschap*, niet talrijk; *iem. een kopje –er maken*, onthoofden; 2 *de –e luiden; kleine winkeliers, boeren*; 3 *de –e vaart*, in de Noordzee; 4 *in –tenue*; 5 *een –e maand geleden*; 6 *dat was – van hem*; **2** bw. (1 *op kleine wijze*; 2 *op minne manier*): 1 *wat schrijft hij –! – behuisd*; Z.-N. *– wonen*, bekrompen; 2 *dat was – gehandeld*; **3** zn. o.: *in het – verkopen*, en detail; *de wereld in het –; – en groot*.

klein'achten, achtte –, h. kleingeacht (*geringschatten*); **–'achting,** v. (*geringschatting*).

kleinamb'tenaarsexamen, o. –s (O.-I. *licht examen voor burgerlijk ambtenaar van de laagste rang*).

klein'bedrijf, o. (*industrie, nering of handel op kleine schaal*).

klein'dochter, v. –s (*kindsdochter*).

Kleinduim'pje, o. (*klein ventje; held uit een sprookje*).

klei'ne 1 m. en v. –n (*jongetje, meisje*); **2** o. (*het geringe, onaanzienlijke*): *Die het – niet eert, is het grote niet weerd*.

kleineren, gekleineerd (*iem. of zijn werk verkleinen, d. i. kleiner voorstellen dan ze in werkelijkheid zijn*): *iem. –; iems. werk –*.

kleine'ring, v. –en.

kleingees'tig, bn. (*hechtend aan nietigheden; bekrompen; lichtgeraakt door kleinigheden*).

kleingees'tigheid, v. –heden.

[1]) Voor koppelingen met *klein* zie groot opm.

klein'geld, o. (*pasmunt*; zie ald.).
kleingelo'vig 1 bn. (*wankelend of zwak in het geloof*); **2 –gelo'vige,** m. en v. –n.
kleingelo'vigheid, v.
kleingoed', klein'goed, o. (1 *kleine koekjes of taartjes*; 2 *kindertjes*): 1 *een ons – kopen*; 2 *is het – nog op?*
klein'handel, m. (*handel in 't klein, winkelnering*); **–handelaar,** m. –s.
kleinhar'tig, bn. (*angstig, bevreesd*).
kleinhar'tigheid, v.
klein'heid, v. (*het klein-zijn*; meestal fig. *onbeduidendheid*): *de – van zijn plannen.*
klei'nigheid, v. –heden (*beuzeling, nietigheid*; *klein voorwerp, kleine aalmoes enz.*): *op kleinigheden letten*; *aardige kleinigheden.*
klein'industrie, v. –industrieën (nl. *op kleine schaal* b.v. houtsnijwerk *in huis*); germ.
klein'kind, o. –kinderen (*kindskind, zoons- of dochters-kind*).
klein-kin'derschooltje, o. –s (*bewaarschool*), vero.; zie matres.
klein'krijgen, kreeg –, h. –gekregen (1 *er in slagen om iets klein te maken*; 2 fig. *iem. gedwee maken, zijn verzet breken*): 1 *ik kan die steenblokken niet –*; 2 *ik zal hem wel –.*
klein'maken, maakte –, h. kleingemaakt (1 *tot brokjes maken*; 2 *wisselen*; 3 *verteren*; 4 fig. *iem. vernederen, deemoedig maken*): 1 *klontjes, kruidnagels –*; 2 *een rijksdaalder –*; 3 *veel geld –*; 4 refl. *zich –*, zich erg vernederen of klein voordoen.
klein-mediaan', o. (typ. *papierformaat 43 bij 52 cm*).
kleinmoe'dig 1 bn. (*zonder moed, kleinhartig*; *bevreesd*; *laf*): *die barre mijnheer Kegge was – om de gril van een meisje*; **2 –e,** m. en v. –n; **–moe'digheid,** v.
klein'neef, m. –neven (Z.-A. *achterneef*); **–nicht,** v. –en (Z.-A. *achternicht*).
kleino'diënschrijntje, o. –s (*juweelkistje*).
klei'nood, o. kleinoden of kleino'diën (*klein kostbaar voorwerp, b.v. een diamant, parel*; *iets kostbaars*; *iets van veel waarde*): fig. *de taal, dat – van een volk.*
kleins, v. kleinzen (*zijgdoek*); **–doek,** m. –en.
klein'schrift, o. (*klein letterschrift*).
klein'smid, m. –smeden (*smid, die kleine voorwerpen maakt, b.v. sloten*); germ., beter *bankwerker*; zie grofsmid.
kleinsteeds', bn., bw. (*als, eigen aan een kleine stad*; ongunstig: *achterlijk, bekrompen*): *–e manieren*; *– gekleed zijn*; **–steeds'heid,** v.; zie esprit de clocher.
klein'te, v. (*het klein zijn*): *En ach, zijn – reikt tot gindse bloemstruik niet.*
klein'tje, o. –s (1 *jong kind, kleuter, dreumes*; 2 *iets dat klein is, van weinig waarde*): 1 *zijn de –s naar bed?* 2 *hij is voor geen – vervaard*, heeft veel durf of moed; *een – koffie*, klein kopje koffie; spreekw. *Vele kleintjes* (of: *kleinen*) *maken één grote*, [a]) alle baten helpen, [b]) men moet de kleinigheden niet geringschatten; *op de –s passen*, de kleinigheden niet geringschatten inz. kleine uitgaven mijden.
klein'vee, o. (*klein slachtvee als*: *schapen, geiten, lammeren*); zie grootvee.
klein'zen, kleinsde, h. gekleinsd (*vocht laten doorzijgen, filtreren*); ook, klenzen.
kleinze'rig, bn. (*licht pijn gevoelende*; fig. *kittelorig*); **kleinze'righeid,** v.
kleinzie'lig, bn., bw. ([*in hoge mate*] *kleingeestig*): *een – man, een –e staatkunde*; *– te werk gaan*; **kleinzie'ligheid,** v.
klein'zoon, m. –s, –zonen (*kindszoon*).
kleis'ter, m. –s (Z.-N. *genster*).
klei'weg, m. –wegen (*weg over kleigrond*).
klem, v. bet. 1 klemmen, klemmetje (1 *val*: *voetbeugel, voetangel*; *pranger*; 2 *kramp*; 3 fig. *verlegenheid*; 4 *nadruk*): 1 *voetangels en klemmen*; 2 *de – in de mond hebben*; 3 *in de – zitten, raken*, benauwdheid; 4 *met – iets zeggen, – bijzetten*; *met – van redenen*; nog: Z.-N. toeklemming van de keel o. a. wegens het niet verteren van voedsel, of tetanus.
klem'haak, m. –haken (timm. *gereedschap om er een stuk hout mee vast te zetten*).
klem'men, klemde, h. geklemd (1 *knellen, knijpen*; 2 *gekneld worden*; *niet genoeg ruimte hebben*; 3 *indruk maken, logisch, overtuigend zijn*): 1 *een kind aan het hart –*; *de tanden op elkaar –*; refl. *hij heeft zich de vinger geklemd*; *zich aan een drijfhout –*; 2 *die deur is vochtig en klemt*; 3 *dat betoog klemt niet, is niet klemmend*, niet afdoend.
klem'toon, m. –tonen (*nadruk, verheffing van toon, accent*): *de – op gesloten uitheemse achtervoegsels*: *Aziaat', Candioot'.*
klem'tooonteken, o. –s (*teken, aanduidend de nadruk op woord of lettergreep*), b.v. *nog één dag, hij is er nóg al.*
klens, v. klenzen (*filtreerdoek*); zie kleins.
klen'zen, zie kleinzen.
klep, v. kleppen (1 *deksel, sluitstuk op een opening door scharnier en veer of anderszins aan het voorwerp bevestigd*; 2 *belegstuk aan één zijde vastgemaakt van zakken, tassen enz.*; 3 v. e. hoofddeksel: *vooruitstekend gedeelte*; 4 van een molen: *klepper*): 1 *de kleppen van blaasinstrumenten*, metalen plaatjes op de toongaten er van, tot verhoging of verlaging v. d. toon; *de – v. e. kan*; *de veiligheidsklep v. e. stoomketel*; 2 *de – op een broekzak, van een brieventas*; 3 *de – ener pet, van een kepi*; 4 *de – van een molen.*
kle'pel, m. –s, klepeltje (*ijzeren tong ener klok, het meestal peervormig ijzer, dat in een klok tegen de rand slaat*): zegsw. *hij heeft de klok horen luiden en weet niet, waar de – hangt* (Z.-N. *het kerkje* [of: *het kapelletje*] *staat*), hij weet het fijne van de zaak niet.
klep'hoorn, m. –s (muz. *hoorn met kleppen*); **–kooi,** v. –en (*kooi met kleppen, om vogels te vangen*); **–mand,** v. –en (*boodschappenmand met twee kleppen*); vero.
klep'pen, klepte, h. geklept (1 *een kleppend geluid maken door de klepel op dezelfde kant of rand van de klok te doen slaan, b.v. bij brand*; 2 van klokken: *een kleppend geluid laten horen*; ook wel van ooievaars): 1 *men klept*; 2 *hoor die klokken eens –!*
klep'per, m. –s (1 [*moedig*] *rijpaard, draver*; 2 *nachtwacht, ratelwacht*; 3 mv. *klaphoutje, jongensspeelgoed*): 1 *een vurige –*; Z.-N. *een felle –*, een hele Piet; 2 *een – bracht den dronken student thuis*; 3 *eikenhouten –s.*
klep'peren, klepperde, h. geklepperd (*aanhoudend een kleppend geluid maken*): *de molens –*; *dat open luik staat te –*; *ooievaars –.*
klep'perman, m. –lui (*klapperman*).
klep'raam, o. –ramen (*raam, dat aan de onder- of bovenkant op scharnieren of om een horizontale as draait en dat men open en toe kan klappen*).
klep'stoel, m. –en (*klapstoel*).

kleptomaan', m, en v. –manen (Gr. kleptein = stelen: *iem., die steelt uit ziekelijke aandrang*);–**manie'**, v. (*ziekelijke steelzucht*).
klep'vlies, zie klapvlies.
klerk, m. –en (*kantoorklerk, schrijver op een kantoor*); verg. rijksklerk.
klet, v. (*kleefkruid*); zie klit, klis.
klets 1 v., in bet. 1 –en (1 *klinkende slag, klap*; 2 *dwaas, onbeduidend gebabbel*): 1 *een – op de wang*; 2 *'t is maar –; och wat –!* nonsens; nog: Z.-N. gew. zweep; **2** tw.: –, *daar lag het bordje in stukken.*
klet'sen, kletste, h. gekletst (1 *een klappend geluid maken*, inz. *met de zweep*; 2 *iets met kracht werpen* [*in het water*]; 3 fig. *wauwelen, bazelen*; minder ong.: *babbelen*; 4 Z.-N. *klappen geven*): 1 *met de zweep –*; 2 *iets in het water –*; 3 *hou toch op, je kletst*; 4 *iem. –.*
klet'ser, m. –s (*iem., die kletst* inz. *babbelaar*; *wauwel*); zie kletsmajoor.
klets'koek, v. (*gewauwel, nonsens*).
klets'kop 1 m. –koppen (*zeer hoofd*; *een bruin, dun, zeer hard suikerkoekje, waarop amandelstukjes*; Z.-N. *kaalkop*); **2** m. of v. –koppen (*iem., die een kletskop heeft*).
klets'kous, v. –en (*snapster*); –**majoor**, m. –s (*kletser*); –**meier**, m. –s; gmz.
klets'nat, kles'nat, bn. (*doornat*): *een –natte handdoek, –natte kousen.*
kletsoor', v. kletsoren (volkslat. captiatoria: Z.-N. *kletsend eindje touw van een zweep*; *de daarvoor gebruikte touwsoort*; *zweep* inz. van koetsiers; *babbel* **1**).
klets'praatje, o. –s (*beuzelpraatje*); –**tafel**, v. –s (*in de sociëteit de tafel, waaraan men gewoonlijk zit te praten*); gmz.
klet'teren, kletterde, h. gekletterd (*klinken met korte, heldere, scherpe klank*): *de wapens –, de hagelkorrels, regendroppels –.*
kleuf', v. kleuven, Z.-N. = kloof.
kleu'men, kleumde, h. gekleumd (*krimpen, stijf zijn van kou*): *de koortslijder zat te – bij de warme kachel*; **kleu'mer**, m. –s.
kleums, bn. (*kouwelijk*): *de ouderdom is –.*
kleur, v. –en, kleurtje (1 *indruk, die het oog krijgt, door terugkaatsing van het licht door een voorwerp*; 2 *gelaatskleur*; 3 *blos*; 4 *kenteken ener partij*; *de partij zelf*; *richting*): 1 *de schone – van een schilderij*, koloriet; *de zeven –en van de regenboog*; *een –* (of: *kleurtje*) *aan iets geven*, (valse) schijn, uiterlijk, glimp; *iets met levendige –en schilderen*, op levendige wijze; zie geur; *over iets oordelen als een blinde over* (*de*) *–en*, zonder kennis van zaken; 2 *hij verschoot van –*, werd bleek; *een bleke, ongezonde –, een frisse –; een – als een bellefleur*; 3 *hij kreeg een –*; 4 *de grafelijke –en*; *kamerleden van allerlei –*; nog (kaartspel): *– tonen, bekennen*, [a]) een kaart van dezelfde – bijleggen, [b]) voor zijn mening uitkomen; *– verzaken*, niet bekennen.
kleur'bad, o. –en (schild. *verfbad*; fot. *kleurfixeerbad*); –**doos**, v. –dozen (*verfdoos*).
kleu'ren, kleurde, h. gekleurd (1 *met een kleur afzetten, kleur geven aan*; 2 *een kleur krijgen*; inz. *rood worden, blozen*): 1 *een prent –, boter –, de zon kleurt de oosterkim*; fig. *een verhaal te sterk –*, overdrijven; 2 *het meisje kleurde*, bloosde; *de appels, de druiven – reeds*; refl. *zich –*: *de velden – zich in de lente lichtgroen*, krijgen een lichtgroene kleur.
kleu'renblind, bn. (*geen kleuren kunnende onderscheiden*): *een spoorwegwachter mag niet – zijn*; –**blindheid**, v.; zie Daltonisme; –**druk**, m. (*kunst, om bij het drukken op prenten of gravures kleuren aan te brengen*; *chromolithographie*); –**fotografie**, v. (*het fotograferen in kleuren*); –**harmonie**, v. (*overeenstemming van kleuren of tinten*); –**pracht**, v.: *de – der Javase vissen*; –**schijf**, v. –schijven (*cirkelvormig toestel, 't welk draaiend toont, dat de zeven kleuren samen wit opleveren*); –**spectrum**, o. (Ned.) –s; (Lat.) –spectra (*kleurenbeeld, dat ontstaat door ontleding van het* [*zonne*]*licht*).
kleur'houdend, bn. (*vast van kleur*): *deze japonstoffen zijn –*, verschieten niet.
kleu'rig, bn. (*een frisse kleur hebbende, vele en sprekende kleuren hebbende*): *–e uniformen*; *–e bloemenpracht*; **kleu'righeid**, v.
kleur'krijt, o. (*gekleurd, niet wit krijt*).
kleur'ling, m. en v. –en (*iem., behorende tot de niet blanke mensenrassen*; inz. *iem. van gemengd bloed*), ook: *blauwe, liplap*; zie mesties, mulat; –**loos**, bn. (*geen kleur hebbende*): *zuiver water is –*; fig. *een –loze stijl*, zonder enig karakter; *een – dagblad*, neutraal; –**menging**, v. –en; zie koloriet; –**potlood**, o. –potloden; –**schakering**, v. –en ([*aangename*] *afwisseling van kleuren*); –**sel**, o. –s (*middel om te kleuren, kleurstof*): *boter–, kaas–, haar–*; –**stof**, v. –stoffen (*stof, die kleur geeft aan stoffen, vochten enz.*; *verfstof*): *chemische –stoffen.*
kleu'ter, m. en v. –s, kleutertje (*klein*, [*aardig*] *kind, hummel*); ook: –**gat**, o.
kle'ven, kleefde, h. gekleefd (1 *blijven plakken of vastzitten*; 2 *doen kleven*): 1 *pek kleeft aan de vingers*; *de tong kleeft mij aan het verhemelte*, ik versmacht v. dorst; *een smet kleeft op iem. of iets*; 2 *postzegels op een brief –.*
kle'verig, bn. (*licht klevend*; *plakkerig*): *–e handen*; *pik is een –e stof*; *– aanvoelen*; ook, kle'vig; **kle'verigheid**, v.
kle'wang, m. –s (O.-I. *sabel, steek- en houwzwaard*): *kris en –*; zie golok, rentjong.
klib'ber, o. (*taaie gom*; *taaie kleverige stof*).
kliek, v. –en (Fr. clique: 1 ong. *bent*; *aaneengesloten bende, die elkaar helpt bevoordelen*; 2 *restje middageten*): 1 *de ganse –*; *de hof–*; 2 zie kliekenmaal en klak **I 3**; –**geest**, m. (*neiging om een kliek* bet. 1 *te vormen*).
klie'kenmaal, o. –malen (*maal van klieken van* [*middag*]*eten*).
kliek'jesdag, m. –dagen (*dag, waarop de kliekjes* bet. 2 *worden gegeten*): *– houden.*
klie'merig, bn. (*morsig, modderig*); gew.
klier, v. –en, kliertje (ontl. *orgaan, dat vochten of sappen uit het bloed afscheidt*; Z.-N. *gezwollen klier*): *een – v. e. vent*, mispunt, fluim; –'**achtig**, bn. (*geplaagd met opzetting van klieren*); zie scrofuleus; –**gezwel**, o. –gezwellen; –**ontsteking**, v. –en.
klies'ter, m. –s (Z.-N. *bloembol*).
klie'ven, kliefde, h. gekliefd (*met kracht vaneenscheiden*): *het schip klieft de golven.* Opm. – wordt gebruikt, als de scheiding onmiddellijk weer teniet gaat; zie kloven.
klif, o. kliffen (*steilte aan de oever*; *steilte*): aardr. *het Rode Klif bij Stavoren.*
klijf, o. (*klimop*).
klik, m. klikken (*voorslag ener klok*; *ook de helft van het kwartier aanduidend*; *onderstuk v. e. geweerkolf*; *achterste stuk v. h. roer*).
klik'ken, klikte, h. geklikt (*aanbrengen, verklikken*; *een klik laten horen*; Z.-N. *groe-*

ven): *van iem. iets niet* –; Z.-N. *planken* –.
klik'ker, m. –s (*klikspaan*; *verklikker*).
klik'klakken, klikklakte, h. geklikklakt (*telkens tegen elkaar kletteren of kleppen van harde* [*metalen*] *voorwerpen*): *de hoeven der paarden – op de harde weg.*
klik'schaaf, v. –schaven (*ploegschaaf*).
klik'spaan 1 v. –spanen (*klapspaan*; *spaan of hout, waarmee men een klappend geluid maakt*, vroeger inz. *lazarusklep*; *in een molen, een hout, dat al klappend doet horen, dat het koren tussen de stenen vermalen is*); **2** m. en v. –spanen (*klikker, verklikker*).
I. klim, m. (*het klimmen*): *het is een hele* –; etymologisch = klim **II.**
II. klim, o. (*klimop*); zie klijf.
klimaat', o. klimaten (Fr. climat [Gr.-Lat. klima = eig. richting van de aarde tot de zon]: *gemiddelde lucht- en weersgesteldheid*): *een gezond* –; **–gordel,** m. –s (*zone*).
klimaat'schieten, o. (O.-I. *niets-doen, op een luierstoel liggen en zwijgend genieten*): *Mijnheer de Resident zat te* –.
klimatologie', v. (*leer der lucht- en weersgesteldheid*; *klimaatleer*); **klimatolo'gisch,** bn., bw. (*op het klimaat betrekking hebbend*): *–e verschillen, –e invloeden.*
klim'baars, –baarzen; zie klautervis.
klim'boon, v. –bonen (*langs een staak zich omhoog rankende boon*); **–erwt,** v. –en.
klim'ijzer, o. –s (*ijzer, dat men aan de schoen vastmaakt om in bomen enz. omhoog te klimmen*; ook: *ijzer, dat ergens in vastgemaakt is en den klimmer gelegenheid geeft naar boven te klimmen*): *de –s aan de hoofden.*
klim'men 1 klom, h. en i. geklommen (1 *met handen en voeten zich vastklemmende, zich omhoogwerken*; *opklauteren*; 2 [*met moeite*] *langs een helling naar boven gaan*; 3 fig. *opstijgen, hoger worden*; *toenemen*): 1 *in een boom –, in de mast –*; *op een stoel –*; 2 *langs een steil pad naar boven –*; *trappen –*; 3 fig. *met de stem –*, telkens hoger zingen; *mijn jaren –*, ik word oud; *een kinderlijk gebed klimt ten hemel*, stijgt op; *met –de aandacht*; nog: *–de planten*, d.i. klimplanten; wapenk. *een –de leeuw*, op de achterpoten zich opheffend; **2** zn., o.: *bij het – der jaren.*
klim'mer 1 m. –s (*mens of dier, die of dat klimt of kan klimmen*): *een matroos moet een – zijn*; *de aap is een goed –*; **2** v. (*klimplant*; inz. *klimop*): *festoen van –.*
klimop', klim'op 1 m. (*altijd groene heester met hechtwortels*, Lat. hedera helix: zinnebeeld der trouw, onsterfelijkheid; grafplant); **2** o. (*het loof*).
klimop'staf, m. –staven (myth. *de met klimopranken omslingerde staf van Bacchus en v. d. bacchanten*); zie Thyrsus.
klim'partij, v. –en: *dat was een hele* –.
klim'plant, v. –en (*klimmende plant*, b.v. *klimrozen, klimbonen*); **–roos,** v. –rozen.
klim'stok, m. –stokken (*gymnastiekwerktuig*): *de – dient tot hang- en klimoefeningen.*
klim'touw, o. –en (*gymnastiekwerktuig, met hetzelfde doel als de klimstok*).
klim'vis, m. –vissen (*klautervis*).
klim'voet, m. –en (*poot bij sommige vogels met twee tenen naar voren en twee naar achteren*): *de specht heeft –en.*
klim'vogels, m. mv. (*orde van vogels met twee tenen vóór en twee achter*; Lat. csansores): *de papegaai en de specht zijn –.*
I. kling, v. –en (*lemmer, blank of staal van een sabel, zwaard*): zegsw. *de bezetting over de – jagen*, geen kwartier geven, afmaken.
II. kling, v. –en ([*kale duin*]*heuvel*).
III. Kling, m. –en (*Klingalees*).
Klingalees', m. Klingalezen (O.-I. *Oosterse vreemdelingen* oorspr. *van Coromandel* [oudtijds: *Kalinga*] *en Malabar*).
klin'gel, m. –s (*bel, belletje*).
klin'gelbuil, m. –en (*kerkzakje, met een klingel of belletje er onderaan*).
klin'gelen, klingelde, h. geklingeld (*herhaald en zacht klinken*): *de bellen der paarden –.*
klin'geling(eling), tw. (*klanknabootsing van klingen, van hard bellen*); ook: –ling'.
kliniek', v. –en (Fr. clinique [Gr.-Lat. clinice v. klinein = leunen]: geneesk. *inrichting bij een hogeschool, waar de medische studenten de ziekten practisch kunnen bestuderen*; *ziekenhuis*; *werkzaal van een specialist, b.v. v. e. oog- of oorarts enz.*): *de oogheelkundige –.*
kli'nisch, bn., bw. (geneesk. *wat op bedlegerige zieken betrekking heeft*): *een –e les*, welke aan het bed der zieken gegeven wordt.
I. klink, m. –en (*slag, klap, die klinkt*).
II. klink, v. –en (1 van een deur: *vallend sluitijzer of ijzeren boutje*; *het handvat, waarmede het bewogen wordt*; 2 *driehoekig stukje in breiwerk*; 3 *omgeklonken eind v. e. ijzeren bout*): 1 *de – van een deur*; *de – oplichten*, de deurklink uit de haak lichten; *de – van het hekje werd opgehaald*; 2 *de wijdte van een –*; 3 *een scherpe –*; **–'bout,** m. –en (*–ijzer*).
klink'dicht, o. –en; zie sonnet.
I. klin'ken, klonk, h. geklonken (1 *een heldere klank geven*; 2 *een klank hebben*; 3 *luiden*): 1 *–de munt*, z. ald.; *met de glazen –*; 2 *zijn stem klinkt helder*; fig. *die verzen – goed*, zijn aangenaam om te horen; *deze* d *klinkt als* t; 3 *dat klonk al heel anders.*
II. klin'ken, klonk, h. geklonken (*door kloppen vastslaan*; *vastsmeden*; van een bout: *het einde door hameren tot een kop vormen*; *vastspijkeren, vastnagelen, hechten*): *de Heiland werd aan het kruis geklonken*; *Prometheus werd aan de rots geklonken*; *iem. in boeien –*; fig. *de zaak is geklonken*, heeft haar beslag.
III. klin'ken, klonk, h. geklonken (Z.-N. *kantelen, kippen* **I**).
klin'kende munt, v. (*gereed geld* [*in metaal, goud, zilver enz.*]): *in – – betalen.*
klin'ker, m. –s (1 spraakk. *vocaal*; *klinkletter*; 2 *metselsteen, baksteen*; 3 gew. o.a. Scheveningen: *klokkeluider*): 1 *een – krijgt de hem eigen klank door de vorm van het mondkanaal*; *de aa is een –*; 2 *een rollaag van –s*; 3 *benoeming van een –.*
klin'kerd, m. –s (*sonnet*; z. ald.).
klin'kerpad, o. –paden (*pad* [*in de dorpsstraat*] *van klinkers* bet. 2); **–weg,** m. –wegen.
klinket', o. klinketten (o.-Fr. clencquet: *winket*, z. ald.; ook: *loket, deurraampje*).
klink'hamer, m. –s (*hamer, in gebruik bij het klinken van bouten*); zie klinknagel.
klink'klaar, bn. (*zeer klaar*; *louter*): *–klare onzin*; *– goud*; *in –klare boter gebakken.*
klink'klank, m. (*klatergoud*; fig. *holle phrasen*): *een redevoering vol –.*
klink'letter, v. –s (spraakk. *klinker, vocaal*).
klink'nagel, m. –s (*ijzeren bout met twee koppen* b.v. *tot verbinding van ijzeren platen*).
klink'snoer, o. –en (Z.-N. *snoer, waarmee de deurklink wordt opgeheven*; *kletsoor* 1e bet.).

klip, v. klippen (*steile, harde rots,* inz. *in zee*; fig. *hinderpaal, beletsel, oorzaak van ondergang*): *een blinde –,* nl. onder de waterspiegel; zegsw. *tussen de klippen door,* met vermijding van allerlei gevaren; *hij liegt tegen de klippen aan* (of: *op*), onbeschaamd; **–'achtig,** bn.: *een –e kust,* met klippen bezet.
klip'das, m. –dassen (Z.-Afr. *hoefdier ter grootte v. e. konijn met 5 tenen*; Lat. hyrax).
klip'geit, v. –en (*wilde geit, gems*).
klip'per, m. –s (*lang, smal, snelzeilend schip met drie masten*): *de –s komen uit N.-A.*
klip'pertanden, zie klappertanden.
klip'steen, m. –stenen (O.-I. *koraalachtige steen*); **–vis** (*gedroogde kabeljauw*); **1** (voorwerpsn.), m. –vissen; **2** (stofn.), v.; **–zout,** o. (*steenzout, vermengd met gips, klei, enz.*); **–zwaluw,** v. –en (*salangaan*).
klis, v. klissen (1 *klissekruid*; 2 *de stekelige knop van dat kruid*; 3 *verwarde knoop; samengewarde massa*; 4 Z.-N. *haarvlecht*): 1 *de gewone –, de kleine –*; ook, *–plant*; 2 *de jongens gooiden met klissen*; zegsw. *die lui hangen aan elkaar als klissen*; 3 *een – mensenhaar*; 4 Z.-N. *het haar in twee klissen dragen.*
klis'klas, o. (*smalle strook kant als tussenzetsel*); zie entre-deux.
klis'kruid, klis'sekruid, o. (*samengesteldbloemige plant*; Lat. lappa).
klis'sen, kliste, i. geklist (*in de war zitten*; Z.-N. [*zich*] *vasthechten* [*als een klis*]; *in klissen vlechten*).
klisteer', v. klisteren (Gr.-Lat. clyster van Gr. klyzein = doorspoelen: *lavement*).
klisteer'spuit, v. –en (*spuit, waarmee men klisteert*).
klis'ter, m. –s (*bijbol*).
klisteren, geklisteerd (*een lavement zetten*).
klit, v. klitten (*klis* in bet. 1, 2, 3).
klits, klats, klets, klanknabootsend tw.
kli'won, m. –s (O.-I. *naam v. e. dag der 5-daagse* [*pasar*]*week*; *titel v. e. lageren ambtenaar in de Vorstenlanden,* vero.).
klod'(de), v. klodden (Z.-N. 1 *dot*; 2 *lor; rommel,* ook fig.): 1 *een – haar*; 2 *–n en vodden*; fig. *een – van een man, een paard.*
klod'der, v. –s (*klomp, massa*): *een – vet; het vet zit er bij –s aan; een – stroop.*
klod'deren, klodderde, geklodderd (*knoeien* met inkt, verf, water).
klod'deraar, m. –s (*iem. die kloddert, knoeier*).
kloef, m. –en (Z.-N. *klomp*).
I. kloek, v. –en (*kip met kuikens*): *een – met twaalf kuikens,* gew.; zie klok **I.**
II. kloek, bn., bw. (*fiks, sterk; flink, dapper, moedig; wijs, schrander*): *–e zeelui; een – besluit; – gebouwde knapen*; nog: *dit werk van drie –e delen,* flinke; **–'heid,** v.
kloekhar'tig, bn., bw. (*moedig, onversaagd, onbevreesd*); **kloekhar'tigheid,** v.
kloekmoe'dig, bn., bw. (*dapper, onversaagd, vastberaden, kloekhartig*): *een –e aanval, zich – verdedigen*; **kloekmoe'digheid,** v.
kloekzin'nig, bn., bw. (*schrander*).
kloen, o. –en (*kluwen*): *een – garen.*
kloet, m. –en (*kalkstok; schippersboom*).
kloe'ten, kloette, h. gekloet (scheepst. *bomen, voortduwen*); **–er,** m. –s (*man, die een vaartuig met een boom voortduwt*).
I. klok, v. klokken (*broedhen*); zie kloek **I**; klanknabootsing evenals klok **II.**
II. klok, m. klokken (*teug, slok*): *een – wijn.*
III. klok, v. klokken (1 *hol, metalen, stompekegelvormig voorwerp met een klepel: torenbel, scheepsbel*; 2 *uurwerk, slingeruurwerk*; 3 *klokvormig voorwerp; glazen stulp*): 1 *het luiden der –; de – rondslapen,* 12 uur; zegsw. *een stem als een –*; verg. Stentor; *dat klinkt als een –; werken, wat de – slaat,* onafgebroken; *aan de grote – hangen,* alom bekend maken; zie klepel; 2 *een staande –; een man van de –,* altijd op tijd; *het –je van gehoorzaamheid,* klokslag, die herinnert aan taak of plicht; *een woede van klokke halfacht,* geen natuurlijke, maar de gebruikelijke, de geregeld zich herhalende woede v. h. etensuur; 3 *het –je ener luchtpomp.*
klok'bloem, v. –en; zie akolei of akelei.
klok'- en ha'merspel, o. (*gezelschapsspel: schimmelspel*): *het – heet naar een der vijf plaatjes met een klok en een hamer er op.*
klo'ker, m. –s, klokertje (*pijpewroeter*).
klok'gelui, o. (*het luiden ener klok*): *vrolijk –; somber –,* voor een dode.
klok'hen, v. –hennen (*kloek* **I,** *klok* **I**).
klok'huis, o. –huizen (*zaadhuis van appels, peren en kweeën; deel van de toren, waar één klok hangt*); zie klokkenhuis.
klok'je, o. –s (gew. voor *sleutelbloem*).
klok'jesachtigen, v. mv. (*plantengeslacht met klokvormige bloemen*; campanulaceeën).
klokkebei', v. –en (in N.-Brab.: *blauwe bosbes*); in Holland: blauwbes, z. ald.
klok'kegalg, v. –en (*toestel, waarin de torenklok hangt*); zie klokkestoel.
I. klok'ken, klokte, h. geklokt (van het drinken van mensen, van een fles, waaruit men schenkt: *een* [*keel*]*geluid maken als de drinkende hennen*): *de man zette de fles aan de mond en dronk gulzig, klokkend.*
II. klok'ken, klokte, h. geklokt (*de vorm v. e. klok hebben*): *mantels, van onderen –d.*
klok'ke(n)gelui, o. (*gelui met één of meer klokken*); **–luider,** m. –s.
klok'kengieter, m. –s (*iem., die torenklokken giet*); **–huis,** o. –huizen (*deel v. e. toren voor twee of meer klokken*).
klokkenist', m. –en (*bespeler der klokken van een carillon of beiaard; beiaardier*).
klok'kenmaker, m. –s (*iem., die klokken of uurwerken maakt, herstelt*); **–spel,** o. –spellen (*carillon*; Z.-N. *beiaard*): *het – op de toren*; **–speler,** m. –s (*klokkenist*); **–spijs,** v. (*metaalmengsel van koper en tin, d. i. brons, waaruit torenklokken gegoten worden*).
klok'kereep, m. –repen (*touw, om de klok te luiden*); **–stoel,** m. –en (*stellage, waaraan of waarin de torenklok hangt*); **–toren,** m. –s (*toren met een of meer klokken*); **–touw,** o. –en.
klok'reep, m. –repen; zie klokkereep.
klok'slag, m. –slagen (*slag van een klok*): *met – van twaalf* (of: *– twaalf*), toen de klok twaalf sloeg.
klok'slot, o. –sloten (*afsluiting, slot bij een fiets, dat slechts kan geopend worden door de wijzers van twee klokvormige mechanieken in een bepaalde stand te brengen*).
klok'spijs, v. (1 *klokkenspijs*; 2 *lichte spijs, waar geen kauwen bij nodig is*; bij uitbr. *lekkernij*): 1 zie klokkenspijs; 2 *dat gaat er in als –,* gemakkelijk; fig. meestal met ontkenning: *Vondels gedicht Altaargeheimenissen is geen –,* niet gemakkelijk.
klok'vormig, bn. (*met de vorm ener klok*): *de bloem der haagwinde is –.*
klok'winde, v. –n; zie haagwinde.

klok'zeel, o. –zelen (*klokketouw*): zegsw. *iets aan het – hangen,* alom bekend maken.
klomp, m. –en (1 *holsblok, houten schoen*; 2 *vormeloze massa, kluit, grote klont, brok*): 1 *–en dragen*; zegsw. *met de –en op het ijs komen,* niet goed beslagen zijn; zegsw. *nu breekt mijn* (of: *mij de*) –, ik sta paf! 2 *een – goud, lood, aarde.*
klom'penbal, o. –s (*bal voor het geringe volk*); ook: **–dans,** m. –en ([*oudhollandse*] *dans op klompen*); **–maker,** m. –s; **–makerij,** v. –en (*het maken van klompen*; *werkplaats*); **–spijkertje,** o. –s (*spijkertje met brede kop*): *het klompenleertje met een – vasttikken*; **–volkje,** o. (*de mindere man*).
klomp'laars, v. –laarzen (*klomp met laarzeschacht*): *–laarzen voor rietsnijders.*
klomp'vissen, m. mv. (*vissoort met beenschilden in de huid o. a. de maanvis*; Lat. orthagoriscus mola).
klomp'voet, m. –en (*paarde-, horrelvoet*).
klon'gel, v. –s (*lap, lor, vod, klungel*).
klon'gelen, zie klungelen.
klont, v. –en, (*aaneenklevende massa; kluit, klompje*): *een – aarde, boter, bloed, suiker*; **–je,** o. –s (*kleine klont,* inz. *een brokje kandij*): zegsw. *zo klaar als een –* (nl. *kandijklontje*), zeer helder.
klon'ter, m. –s (*een gestold klompje van een weke of vloeibare massa*): *in –s*; **–achtig,** bn. (*klonterig*).
klon'teren, klonterde, i. geklonterd (*tot klonters worden, stremmen*): *de melk gaat –.*
klon'terig, bn. (*met of vol klonters*): *–e pap.*
klon'terigheid, v.
klon'tig, bn. (*klonterig*).
klon'tong, m. –s (O.-I. [*Chinese*] *marskramer, leurder met katoentjes en kramerijen,* naar zijn rammelaartje of klontong).
kloof, klo've, v. kloven (1 *gaping, scheur, barst, spleet*; 2 fig. *verwijdering, breuk*; *afstand*): 1 *diepe kloven in een rots*; *zijn handen zijn vol kloven* (of: *kloofjes*) *door de vorst*; 2 *er is een grote – tussen hen ontstaan*; *de brede – tussen waar en waarschijnlijk.*
kloof'bijl, v. –en (*bijl, om hout te doen splijten*); **–hamer,** m. –s (*moker, om een wig tot splijting van hout in te drijven*); **–hout,** o. (*hout, geschikt om gekloofd te worden*): *beukenhout is goed –*; **–mes,** o. –messen; **–stok,** m. –stokken (*werktuig van den diamantklover*: *stok, waarin de diamant in cement wordt vastgezet*); **–wig,** v. –wiggen (*wig of keg van ijzer, om hout te doen splijten*); zie kloofhamer.
kloon, m. klonen (Z.-N. gew. *klomp*).
kloos'ter, o. –s, kloostertje (Lat. claustrum: eig. *omsloten plaats*: *verblijf voor kloosterlingen*: *monniken, nonnen enz.*): *delen v. e. – zijn o. a.*: de *–kerk,* de *kruisgang,* de *dormter,* de *eetzaal* of *refter,* de *kapittelkamer* of *-zaal,* de *boekerij*; zegsw. *in het – gaan,* monnik, „zuster" worden; *op de –s reizen,* fig. bij vrienden een onderdak zoeken; Z.-N. *het – van Sint-Arjaan,* het huwelijk.
kloos'terbroeder, m. –s; zie broeder; **–gang,** v. –en (*gang in een klooster*; *kruisgang,* z. ald.); **–gelofte,** v. –n (*vrijwillige belofte van gehoorzaamheid, armoede en kuisheid, af te leggen na de proeftijd*): *de –n verplichten voor altijd* (plechtige geloften), *of voor een bepaalde tijd* (eenvoudige geloften); **–gewaad,** o. –gewaden (*kledij v. e. kloosterling*); **–kerk,** v. –en (*kerk v. e. klooster*); zie munster; **–latijn,** o. (*het Latijn der middeleeuwen in tegenstelling v. klassiek Latijn*); **–leven,** o. (*het leven i. e. klooster, d. i. volgens de regelen der orde*); **–ling,** m. –en (*bewoner v. e. klooster*: *monnik, non*; *lid der kloosterorde*), vr. ook **–e**; **–moeder,** v. –s (*overste i. e. vrouwenklooster*); **–muur,** m. –muren (*muur om een klooster*); **–orde,** v. –n (*geestelijke orde*): oude –n zijn o. a.: de *Benedictijnen, Franciscanen, Dominicanen*; **–overste,** m. en v. –n (*het hoofd van één of meer kloosters*); zie abt, gardiaan, prior; **–regel,** m. –en (*het geheel van voorschriften, in een klooster, waarnaar de kloosterlingen leven*); **–school,** v. –scholen (*onderwijsinrichting aan een klooster verbonden*); **–straf,** v. –straffen (*de straf, die in 't klooster kan opgelegd worden*); **–tucht,** v.; **–tuin,** m. –en (*door de kloostergebouwen omsloten tuin*); **–vader,** m. –s (*overste, de abt, de gardiaan, de prior v. e. klooster*); **–wet,** v. –wetten (*kloosterregel*); **–wezen,** o. (*alles, wat op de kloosters en 't kloosterleven betrekking heeft*); **–zuster,** v. –s; zie zuster 2.
kloot, m. kloten (*bol, kogel*); verg. wereldkloot; **–s,** bn. (*bolvormig*); vero.
kloot'schieten, o. (*volksspel, nog in Twente*: *het schieten of vooruitdrijven van een met lood gevulde houten bal*); **-schieter,** m. –s (*de speler*): *600 –s uit 15 buurtschappen.*
klop, m. kloppen (*klap, doffe slag*): *een – op de deur geven*; *– geven, krijgen,* d. i. slaag: zegsw. *de – is er op,* is 28 jaar (in de goud gulden of 28, was een dutje geklopt).
klop'geest, m. –en (spiritisme: *geest, die door kloppen zich manifesteert*).
klop'hamer, m. –s (*houten hamer van beeldhouwers, ijzeren van boekbinders*).
klop'jacht, v. –en (*grote drijfjacht*): *een – houden op vossen, op wolven.*
klop'je, o. –s (*begijntje*): het – moest de R.-K. gelovigen „kloppen" d. i. wekken tot het bijwonen, in stilte, ener Mis.
klop'kever, m. –s (*kloptor, doodkloppertje*).
klop'partij, v. –en (*vechtpartij*).
klop'pen, klopte, h. geklopt (1 *met korte slagen achter elkaar slaan*; *tikken*; 2 *ranselen*; *slaag geven*; *overwinnen*; 3 *overeenkomen*): 1 *een vloerkleed –,* uitslaan; *wie klopt daar aan* (of: *op*) *de deur?* tikt; *binnen zonder –! klop mij om 5 uur,* wakker maken; *uw pols klopt te snel,* slaat; *geld uit de zak –,* geld doen geven; 2 *ze hebben den vijand geklopt,* overwonnen, gmz.; 3 *dat klopt*; *die cijfers –*; *de rekeningen – met het boek,* sluiten; nog: *wacht –,* wachtdienst verrichten.
klop'per, m. –s (1 *iem., die klopt*; 2 *werktuig, om mee te kloppen* inz. deurklopper en in samenstellingen): 1 *wie is de –?* 2 *een – op de deur*; *een kleer–, matten–*; zie dienst–.
klop'ping, v. –en (*het kloppen*): *de –en van het hart, van de pols.*
klop'tor, v. –torren; zie doodkloppertje; ook, kloppertje en klopkever.
klos, m. klossen (*langwerpig houtrolletje,* inz. *voor garen*; *rolletje*; ook: *beugelbal*; nat. *cilindertje van hout of bordpapier, waaromheen met zijde of wol omwoeld koperdraad is gewonden*): *een –(je) garen*; *inductie–.*
klos'baan, v. –banen (*beugelbaan*).
klos'kant, v. zie klossen 3.
klos'klos', klankn. tw.: – –, *daar kwam hij aan!* al klossende bet. 2.

klos'sen, kloste, h. (bet. 1, 2, 3), i. (bet. 2) geklost (1 *op een klos winden*; 2 *op zware, plompe wijze lopen*; 3 *met klossen vervaardigen*): 1 *garen –*; 2 *hij kloste met vuile klompen door onze gang*; 3 *kant –, koord –*.
klot, m. klotten (inz. Z.-N. *kluit*).
klot'sen, klotste, h. geklotst (1 *botsen*; 2 v. golven enz.: *slaan*): 1 *die biljartballen gaan –*; 2 *–de golven; het water klotst tegen de dijk*.
klo've, v. –n; zie kloof.
klo've, kloofde, h. gekloofd (*doen splijten, met kracht vaneen scheiden*): *hout –, diamant –*; ook: *de diamant klooft gemakkelijk*, laat zich gemakkelijk –. Opm. – heeft de bijbet., dat de teweeggebrachte scheiding blijft bestaan; verg. klieven; (in Z.-N. steeds *klieven* [kloof, gekloven] voor *kloven*).
klovenier', kolvenier', m. –s (*kolfdrager, schutter*).
Kloveniersburg'wal, m. (*gracht in Amsterdam, waarbij de kloveniersdoelen was*).
kloveniersdoe'len, m., eig. o. mv. (*verenigings- en oefenplaats der schutters*).
klo'ver, m. –s (*iem., die klooft*): *diamant–s*.
klucht, v. –en (1 *kort toneelstuk van laagcomische inhoud*; 2 *grap, aardigheid*; 3 gew. of vero. *menigte, troep*): 1 *een dolle –*; 2 *meedoen voor de –*; 3 *een – schapen, patrijzen*.
kluch'tig, bn., bw. (*aardig, koddig, boertig, grappig*): *een –e inval; hij keek mij – aan*.
kluch'tigheid, v. –heden: *de – v. h. gevoel*.
klucht'spel, o. –spelen; zie klucht 1.
kluif 1 m. (*het kluiven*): fig. *er is een hele – aan*, veel arbeid; **2** v. kluiven (1 *klauw*; 2 *beentje, waaraan enig vlees zit*): 1 fig. *als je in zijn kluiven valt!* macht, handen; 2 *dat is een lekkere –* (of: *een lekker –je!*)
kluif'fok, v. –fokken (*zeil aan de voormast*); **–hout,** o. –en (*verlengstuk v. de boegspriet*).
kluis, v. kluizen (1 *cel; eenzame* [*enge*] *woning, bv. v. e. kluizenaar*; 2 *brandvrij kelder-gewelf*): 1 zie kluizenaar; 2 zie safe.
kluis'gat, o. –gaten (*opening in de boeg voor de ankerketting*): fig. *de –gaten*, de ogen.
kluis'ter, v. –s (*boei*): *iem. in (de) –s slaan*.
kluis'teren, kluisterde, h. gekluisterd (*in kluisters slaan; boeien*): *– aan*.
I. kluit, m. –en (*pluvierachtige inlandse vogel*; Lat. recurvirostra avocetta).
II. kluit, v. –en (1 *klomp, stuk*; 2 *wegge*; 3 Z.-N. *muntstuk v. 10 centiemen*): 1 *een – veen, een – deeg*; zegsw. *uit de –en gewassen*, flink gegroeid; *dat kost een – geld*, veel; 2 *Meppeler –en*; 3 *een hele, een halve –*; (*veel*) *kluiten*, geld; zie kluitje.
klui'tenbreker, m. –s (*werktuig om de kluiten v. omgeploegde grond te breken, walsrolblok*).
klui'tig, bn. (*vol kluiten*).
kluit'je, o. –s (*klein klompje of brokje, stukje*): *een – boter*; zegsw. *iem. met een – in 't riet sturen*, met een mooi praatje afschepen.
kluit'kalk, v. ([*ongebluste*] *steenkalk in kluitvorm*): *Limburgse gebluste –*.
kluit'vogel, m. –s; zie kluit **I.**
klui'ven, kloof, h. gekloven; kluifde, gekluifd (*afknagen*): *aan een beentje –*; fig. *daar is wat aan te –*, veel en moeilijk werk.
klui'ver, m. –s (scheepst. *fok*).
klui'verboom, m. –bomen (*kluifhout*).
klui'zenaar, m. –s, kluizenaren (eig. *bewoner v. e. kluis*; *heremiet*; fig. *iem., die afgezonderd of eenzelvig leeft*): *de – zondert zich van de wereld af en doet werken van godsvrucht*.
klui'zenaarshut, v. –hutten (*kluis*; *kleine, eenzame hut*); **–kreeft,** m. –en; zie hermietkreeft; **–leven,** o. (*het leven van een kluizenaar*; fig. *stil afgezonderd leven*).
Klun'dert, v. (*gemeente ten Z.-O. v. Willemstad*): zegsw. *hij kijkt naar de –, of de Willemstad in brand staat*, ziet scheel.
klun'gel, v. –s (*nietswaardig voorwerp*; fig. *straatmeid, straatloopster*); ook, klongel.
klun'gelen, klungelde, h. geklungeld (*verspillen, verbeuzelen*; *broddelen, knoeien*).
klun'gelwerk, o. (*broddelwerk*).
klup'pel, m. –en, –s (*knuppel*).
klup'pelen, kluppelde, h. gekluppeld (*knuppelen*): *de kat –*; zie katknuppelen; **–spel,** o. –spellen (*gezelschapsspel*, nl. uit een rij licht beweegbare voorwerpen er één weg te nemen zonder de andere te beroeren).
klup'pelvers, o. –verzen (*vers met een refrein*; vroeger *stokvers*); zie knittelvers.
I. kluts, v.: zegsw. *de – kwijt zijn, raken*, in de war zijn, raken.
II. kluts, v. (Z.-N. *kleine hoeveelheid*): *een – aardappelen, een – melk*.
klut'seknieën, v. mv. (Z.-N. *x-benen*).
klut'sen, klutste, h. geklutst (van eieren: *slaan, kloppen*): *eieren –*; *een geklutst eitje*; Z.-N. ook, klotsen.
klu'wen, o. –s (*opgewonden bal van katoen, bindtouw, garen enz.*): *een – zijde*.
klys'ma, o. (Ned.) klysma's; (Gr.) klysmata (Gr.-Lat. *lavement*); zie klisteer.
knaag'dieren, o. mv. (*een orde van de zoogdieren*; Lat. rodentia); *de – kenmerken zich door twee scherpe snijtanden vóór in elke kaak*; *de muis, de rat zijn –*.
knaak, v. knaken (Barg. *rijksdaalder*).
knaap, m. knapen (1 *jongen* [*tot aan de jongelingsleeftijd*]; 2 *klerenstander*; 3 O.-I. *driepotig tafeltje*; 4 Z.-N. *metselaarsknecht*; *bode van een gild*): 1 *een spel voor knapen*; 2 *Keesje hing de rok van mijn oom over die –*; 3 *een – van mahoniehout*; 4 Z.-N. *een nieuwe –*.
knab'belen, knabbelde, h. geknabbeld ([*met de voorste tanden*] *met kleine stukjes afbijten*; Z.-N. *kauwen*): *op een harde korst –*.
kna'gelijntje, o. –s (lit. t., Z.-N. kindertaal: *knaagdier*, inz. *muis*).
kna'gen, knaagde, h. geknaagd (1 van knaagdieren: *knabbelen*; 2 fig. *aanhoudende smart veroorzaken*): 1 *bevers –*; *de hond knaagt aan een been*; 2 *de zorgen – aan zijn geluk*.
kna'ging, v. –en (*het knagen*): fig. *– van het geweten*, folterend berouw.
knak 1 m. knakken (1 *krakend geluid, veroorzaakt door het breken van iets*; 2 *breuk, scheur*; 3 *nadeel, schade*): 1 *ik hoorde een –, en daar viel het lampeglas in stukken op tafel*; 2 *er was een – in dat drinkglas*; 3 *zijn gezondheid, zijn krediet heeft een* (*lelijke*) *– gekregen*, is erg verminderd; **2** tw.: *– en de tand was er uit*; **3** bn. (*gekrenkt*): *hij was enigszins – over de bejegening*; Z.-N. *– af*, kortweg, bits.
knak'ken, knakte, h. geknakt (1 *een geluid „knak" laten horen*; 2 *knikken, breken zonder zich af te scheiden*; 3 *nadeel toebrengen, onherstelbaar kwaad veroorzaken*): 1 *de vingers laten –*; 2 *die bloemstengel is geknakt, een stormvlaag knakte de mast*; 3 *zijn gezondheid is geknakt*, blijvend verzwakt.
knak'model, o. –modellen (*model v. e. sigaar*).
knak'worst, v. –en (*dundarmige worst* [*van varkensvlees*]): *Frankforter –*.

knal 1 m. knallen (*kort afgebroken geluid*): *de – van een geweer*; **2** bw., bn. inz. in samenst. (*hevig* inz. meisjestaal): *een –fuif*, grote fuif; *het was –*; min of meer germ. in deze bet.
knal'bonbon, o. –s (*bonbon gevuld met een weinig knalzilver, dat ontploft bij lostrekking*); **–effect,** o. –en (*uitwerking verkregen door holle woorden, voor een ogenblik treffend en in vervoering brengend*); **–gas,** o. (*ontplofbaar mengsel van twee gassen* inz. *van waterstof en zuurstof*); **–goud,** o. (*ontplofbaar goudpoeder*).
knal'kwik, o. (*ontploffingsstof, ontstaande uit kwik, salpeterzuur en alcohol*).
knal'len, knalde, h. geknald (*ontploffen, losbarsten; een knal geven*): *de geweren, de karabijnen –; de champagnekurken –*.
knal'pot, m. –potten (*onderdeel van een motor, waarin het geluid der afgewerkte gassen wordt gedempt*): *met open – rijden*.
knal'sein, o. –en (*knallend signaal* b.v. *voor machinisten bij gevaar*).
I. knap 1 m. knappen (1 *korte slag, geluid* [*van een brekend voorwerp*]; 2 Z.-N. *bits gezegde*): 1 *het glas gaf een –, toen ik er heet water inschonk*; 2 *een hap en een –*; **2** tw.: *–, en het touw brak*; **3** bw. Z.-N. *– af*, knak af.
II. knap, bn., bw.; knapper, –st (1 *mooi, welgevormd*; 2 *vlug, flink, bekwaam*; ook: *geleerd*; 3 *fatsoenlijk*; 4 *netjes, naar behoren*): 1 *een – meisje; een – gezicht*; 2 *een knappe kop; – in het rekenen; dat heb je – gedaan; de knapste professor*; 3 *het zijn knappe burgerlui*; 4 *die werkman zit altijd – in de kleren*.
III. knap, m. (Z.-N., vero. *eten*): *fijne –*.
IV. knap'(pe), v. knappen (Z.-N. *vlasbraak*).
kna'penleeftijd, m. (nl. *van 10–15 jaar*).
knaphan'dig, bn., bw. (*vlug of vaardig met de hand, behendig*); **knaphan'digheid,** v.
knap'heid, v. (*het knap-zijn*: *welgemaaktheid, vlugheid; bekwaamheid; geleerdheid*).
knap'jes, bw. (*knap: netjes, proper; vlug, flink*): *zich – kleden; dat heb je – gedaan*.
knap'kers, v. –en (*late kers met hard vlees*).
knap'koek (*brosgebakken koek*); **1** (voorwerpsn.), m. –en; **2** (stofn.), v.: *hou je van –?*
knap'pen, knapte, h. geknapt (*een knap laten horen; met een knap bersten*; Z.-N. *vlas met de knap* **IV** *breken*; Z.-N. *eten*): *dat lampeglas zal –; een –d vuurtje; het touw knapte*, brak plotseling; zegsw. *een flesje –*, drinken. Zie ook uiltje.
knap'per, m. –s (*iets, dat knapt*; gew. *rolletje van 50 cents, 40 kwartjes, of 50 dubbeltjes*): *een knapkoek, een knapkers is een –*.
knap'perd, m. –s (*knap mens*, soms ir.): *jij bent een knapperd(je) hoor!*
knap'peren, knapperde, h. geknapperd (*aanhoudend knappen*): *een knapperend vuurtje*.
knap'zak, m. –zakken (*tas voor eten; ransel, voedseltas*): *met de – op de rug*.
knar, m. knarren (*oude boomtronk; gierigaard; stokoud, maar taai mens*).
knar'pen, knarpte, h. geknarpt (*knarsend, krakend geluid maken*): *rijtuigen – op kiezel*.
knars'(e)been, o.; –beentje (*kraakbeen*).
knar'sen, knarste, h. geknarst (*krassend scherp geluid doen horen*): *op, met de tanden –; e. oude deur knarst op haar hengsels*.
knar'setanden, knarsetandde, h. geknarsetand (*met de tanden knarsen*); ook knerse–.
knas'ter, m. en v.; zie kanaster.
knauw, m. –en, knauwtje (*beet, stoot*): fig. *een – geven*, schaden; *het verguldsel had een lelijke knauw gekregen*, beschadigd geworden.
knau'wen, knauwde, h. geknauwd (1 *met de tanden kauwend, knagend bewerken*; 2 *veel schade toebrengen; afmatten*): 1 *aan een been –*; 2 *het bestijgen en afdalen van twee hoge bruggen had hem vrij wat geknauwd*.
knecht, m. –s of –en; knechtje, knechteke(n) (1 *mannelijke bediende; handwerksgezel*; 2 bij overdracht: *voorwerp, dat dienst bewijst*): 1 zegsw. *zo heer, zo –*, aan den bediende kent men den meester; *de oude – blijven*, het niet verder brengen; zie loop–, meester– enz.; 2 *een stomme –*, dientafeltje; *een laarzen–; een kleren–*, knaap 2.
knech'ten, knechtte, h. geknecht (*tot knecht maken*; bij uitbr. *dienstbaar maken; onderwerpen*): *een volk –*; zie geknecht.
knecht'je, o. –s (Z.-N. inz. West-Vl. *jongen*): *knechtjes en meisjes*.
knechts'werk, o. (*werk voor een knecht*).
kne'den, kneedde, h. gekneed (1 *al persende dooreenwerken*; 2 *door kneden doen ontstaan*): 1 *het deeg –, klei –*; 2 *poppetjes van stopverf –*.
kne'der, m. –s; **kne'ding,** v.: *– v. deeg*.
kneed'baar, bn.; kneedbaarder, –st (*voor kneding geschikt*; fig. *buigzaam, handelbaar*).
kneed'baarheid, v.
kneed'machine, v. –s (*werktuig, om* [*het deeg*] *te kneden*).
kneep, v. knepen (1 *het knijpen, neep*; ook: *het overgebleven spoor v. het knijpen*; 2 gunstig: *kunstgreep*; ongunstig: *sluwe trek, loosheid, streek*): 1 *zij gaf het kind een – in de arm; de knepen zijn nog zichtbaar*; 2 *ik heb de – al beet, ik heb er de – van weg; hij kent de knepen*; zegsw. *daar zit 'm de –*, [a]) daar wringt het, zit de moeilijkheid, [b]) dat is de truc.
Kneipp'kuur, v. (*geneeswijze volgens pastoor Kneipp te Wörishofen, 1821–'97*).
kne'kel, m. –s = (*kneukel*: [*doods*]*been*); **–huis,** o. –huizen (*beenderhuis; gebouwtje op een kerkhof tot berging van doodsbeenderen*); **–man,** m. (*de Dood*).
knel, v. (fig. *verlegenheid*; ook: [*vossen*]*val*): *hij zit in de –*, moeilijkheid.
knel'len, knelde, h. gekneld (*klemmen, nijpen*; inz. *pijnlijk drukken*; fig. *benauwen*): *die laarzen – mij*; zie schoen 1; fig. *het –d juk der dienstbaarheid*, prangend; **knel'ling,** v. –en (*het knellen*; fig. *kwelling, benauwing*).
knep'pel(en), zie knuppel, knuppelen.
kner'pen, knerpte, h. geknerpt (*knarpen*).
kner'sen, knerste, h. geknerst (*knarsen*).
knet'teren, knetterde, h. geknetterd (*knappen met heldere klank*): *de –de vlammen; de geweren hoorden we –*.
I. kneu, v. –en, kneutje (*een zangvogeltje*; Lat. cannabina cannabina).
II. kneu, m. –en (*knul*): *een oude –*.
kneu'kel, m. –s (verkl. van *knook*: *knokkel; vinger*[*gewricht*]): *iem. op de –s slaan*.
kneu'ter, m. –s (*kneu, hennepvink*).
kneu'teren, kneuterde, h. gekneuterd (*neuriën; mompelen, knorren; gezellig* [*zitten*] *praten*).
kneu'terig, bn., bw. (*verdrietig*; ook: *aangenaam, prettig*): *wij zaten – bij elkaar*; zie knus; *een – mutsje*, lief.
kneu'zen, kneusde, h. gekneusd (*door drukking kwetsen*): *z'n hand –, een perzik –; zich –*; **–ing,** v. –en (*het kneuzen; gekneusde plek*).
kne'vel, m. –s, kneveltje (*snorbaard, bovenlipbaard; bekhaar of bekborstels van de kat, den leeuw enz.; mondprang, hand-*

boei; timm. *spanstok van een spanzaag*).
kne'velaar, m. -s (*iem., die knevelt*; inz. fig. *woekeraar*); **-arij',** v. -en (*afpersing*; rechtst. *het door een ambtenaar, als aan hem of aan een ander verschuldigd, vorderen of ontvangen hetgeen hij weet, dat niet verschuldigd is*).
kne'velbaard, m. -en (*zware knevel*; fig. *persoon, soldaat met knevelbaard*); zie snorbaard; **-band,** m. -en (*snorband*).
kne'velen, knevelde, h. gekneveld (1 *iem. een dwarshout of prop in de mond steken om hem het spreken te beletten; met koorden binden; in boeien slaan*; 2 *onderdrukken en afpersen*): 1 *den gevangene* –; 2 *de pers* –; *de bevolking* –; **-ing,** v. -en (*knevelarij*).
knib'belen, knibbelde, h. geknibbeld (*krakelen, twisten om kleinigheden, haarkloven*).
knib'belspel, o. -spellen (*kluppelspel*).
Knic'kerboeker, m. -s (Eng. eigenl. de naam van den zogenaamden schrijver van Irvings boek, Geschiedenis van New-York: *afstammeling der oorspronkelijke Hollandse bewoners van New-York*; *New-Yorker*).
knie, v. knieën, knietje (1 *gewricht tussen dijen scheenbeen*; *gewricht en knieschijf*; 2 bij verg. allerlei voorwerpen, b.v. scheepst. *zwaar kromhout*): 1 *de – buigen*; *zonder ergens een – te buigen*, even te gaan zitten; *voor iem. op de knieën vallen*, smeken; *zijn knieën knikten*; zegsw. *iets onder de – hebben*, goed kennen of kunnen; evenzo: *onder de – krijgen*; *over de – leggen*, voor de broek geven; 2 *een nieuwe* –; *de – van de Hoango*, bocht.
knie'band, m. -en (*band, waaraan de gesp van een kniebroek zit; riem of touw, om een koe of stier te kniepoten*).
knie'banden, kniebandde, h. gekniebaud (*kniepoten*): *een stier* –.
knie'boog, m. -bogen (*knieholte*); **-broek,** v. -en (*korte broek tot aan de knieën*); **-buiging,** v. -en; **-dicht,** o. -en (*rederijkersvers*, eig. *op de knie, zittend* d. i. *voor de vuist gemaakt*); **-gebed,** o. -gebeden (*knielend verricht gebed*); **-gewricht,** o. -en (*verbinding van dijbeen en scheenbeen*); **-gezwel,** o. -gezwellen (*opzetting aan de knie*); **-hals,** m. -halzen (scheepst. *hoek of bocht v. e. knie* in bet. 2); **-jicht,** v. (*jicht in het kniegewricht*).
kniel'bank, v. -en (*bidbank*).
knie'len, knielde, h. en i. geknield (*de knieën buigen*; *op de knieën vallen* [ook: *liggen*]): *de kamelen – om beladen te worden*; *voor God* –; *in -de houding*; *-d vergiffenis vragen*; **-kussen,** o. -s (*kussen om op te knielen*).
knie'poten, kniepootte, h. gekniepoot (van een stier, koe enz.: *kop en voorpoot kort aaneenbinden*).
knier, v. -en (*scharnier* [*ener deur*]).
knie'schijf, v. -schijven (ontl. *rond en plat beentje vóóraan op het kniegewricht*).
knies'oor, m. en v. -oren (*gemelijk mens*).
knies'ster, v. -s (*vrouw. kniesoor*).
knie'stuk, o. -stukken (timm. *schoorbalk*; wapenk. *deel v. e. harnas*; *knielap*; schilderk. *portret, dat iem. tot aan de knieën voorstelt*).
knie'val, m. -vallen (*val op de knieën* [*uit eerbied*]): *een – doen voor den keizer*.
knie'vers, o. -verzen (*kniedicht*).
knie'viool, v. -violen (*violoncel*).
knie'zen, kniesde, h. gekniesd (*verdrietig zijn*; *zich met hartzeer kwellen, van hartzeer kwijnen*): *zich dood over iets* –; **-zer,** m. -s: *Robertus Nurks was geen* –, kniesoor; **-erij',** v.
knie'z(er)ig, bn., bw. (*kniezend, alle vrolijkheid missend*; *gemelijk*).
knight, m. -s (Eng. *ridder*: *laagste adellijke titel*): *de -s of labour*, ridders van de arbeid, een arbeidersver. in Amerika.
knijf, o. knijven (vero., gew.: *ponjaard*; *lang, puntig mes*; ook: *knipmes*).
I. knijp, v. (*engte*; *knel*): zegsw. *in de – zitten of zijn*, verlegenheid.
II. knijp, v. -en (Duits: Kneipe; *bierhuis*): *in de – zitten*, in 't bierhuis zitten.
knijp'briefje, o. -s (*klein gevouwen briefje*): *e. – afvaardigen*, fig. naar zekere plaats gaan.
knijp'bril, m. -brillen (*pince-nez, lorgnet*).
knijp'dokter, m. -s (gmz. *masseur*).
knij'pen, kneep, h. geknepen (1 *gevoelig* [*vel of vlees met de vingers*] *samendrukken*; ook als liefkozing; fig. *pijn doen*; 2 *afzetten, knevelen*): 1 *iem. in de arm* –; zie kat; zegsw. *het zal er* –, spannen; *hem* –, in de knijp bet. 1 zitten; 2 *de burgers* –.
knij'per, m. -s (1 *persoon, die knijpt*, fig. *die anderen geld afperst*; 2 *voorwerp, dat knijpt*): 1 *het is een – v. e. vent*; 2 *een knijpbril of* –; *de -s of scharen van een kreeft*; *een – tot het vastzetten van wasgoed enz.*, gedeeltelijk gespleten, klemmend houtje.
knij'perig, bn. (1 *op de kleintjes passend*; ong.: *inhalig*; *gierig*; 2 fig. *kleinzielig*): 1 *een – huismoedertje*; 2 *hij is zelden royaal, altijd heeft hij iets -s*; *-e opvattingen*; **-heid,** v.
knijp'tang, v. -en (*nijptang*).
knij'zen, knijsde, h. geknijsd (*kniezen*).
knik, m. knikken (1 *knak, gedeeltelijke breuk*; 2 *snelle beweging met het hoofd voorover als teken van toestemming of begroeting*): 1 *die vaas heeft, kreeg een* –; 2 *met een – stemde hij toe*; *zij groette met een vriendelijke* –.
knik'kebenen, -beende, h. geknikkebeend (*met knikkende benen of knieën lopen*).
knik'kebollen, -bolde, h. geknikkebold (*met het hoofd* [*voortdurend*] *knikken*): *grootmoeder zat half slapend te* –; *ouderdom doet* –.
knik'ken, knikte, h. geknikt (1 *gedeeltelijk breken*; 2 [*door*]*buigen*; 3 *een knik* in bet. 2 *maken*; *met een knik groeten, toestemmen, weigeren*): 1 *de wind heeft die dahlia's geknikt*; 2 *de oude man knikt in de knieën*; *met -de knieën*; 3 *het bestje knikte vriendelijk tegen mij*; *hij knikte van ja, zij knikte van neen*.
knik'ker, m. -s, knikkertje (1 *stenen, marmeren, aarden spelballetje*; 2 gmz. *hoofd v. e. mens*; 3 Z.-N. *jabroer*): 1 zegsw. *niet om de -s, maar om 't recht van 't spel*, niet om het voordeel, maar om de rechtvaardigheid; 2 *een kale* –; 3 *-s in de raad*.
knik'keren, knikkerde, h. geknikkerd (1 *met knikkers spelen*; 2 *op zij schuiven*; *de laan uitsturen*): 1 *de jongens* –; 2 *iem. er uit* –; *iem. van de baan* –, hem de voet lichten.
knik'kerspel, o. -spelen; **-tijd,** m. (*tijd van het jaar, dat wordt geknikkerd, najaar*).
knik'stag, o. -stagen (scheepst. *hulp- of bijstag*: *stevig touw aan de boegspriet*).
knip 1 m. knippen (*lichte slag of knipping met wijsvinger en duim*): *dat is geen – voor de neus waard*, niets; **2** v. knippen (werktuig: 1 *vogelknip*; *muizenval*; 2 *plat grendeltje in deuren enz.*; 3 *knipbeugel*): 1 *hang deze – daar in de boom*; 2 *doe de – op de deur*, schuif; 3 *de –* (of: *het knipje*) *van een beurs*.
knip'beugel, m. -s (*metalen randstuk met*

knip bij een beursje; zie beugel 3); **–beurs,** v. –beurzen (*beurs met knipbeugel*).
knip'mes, o. –messen (*zakmes, dat ómknipt en in een hecht sluit*): *buigen als een –*, diep.
knip'muts, v. –en (*neepjesmuts*).
knip'ogen, knipoogde, h. geknipoogd (*met de ogen* [of: *een oog*] *knippen*, d. i. *ze* [of: *het*] *snel achter elkaar openen en sluiten* inz. als teken van verstandhouding): *Dolle Gerrit knipoogt tegen de heren.*
knip'oogje, o. –s (*knip met het oog als teken van verstandhouding*): *iem. een – geven.*
knip'pen, knipte, h. geknipt (1 *met een schaar af- en doorsnijden*; 2 *met de schaar de vereiste vorm geven*; 3 *met een knip raken of doen wegvliegen*; 4 *in een knip vangen*; fig. *vatten, vangen*; 5 van de ogen: *snel achter elkaar openen of dichtdoen*): 1 *de nagels –*; *coupons –*; *zijn* (of: *het*) *haar kort* (*laten*) –; *zich laten –*, het haar laten snijden; 2 *een hemd –*; fig. *die betrekking is voor u* (*als*) *geknipt*; 3 *iem. tegen de neus –*; *pluisjes van de mouw –*; 4 *de dief is geknipt*; 5 *met de ogen –.*
knip'sel, o. –s (*met de schaar geknipt figuurtje*; *afval bij het knippen*; *uitgeknipt krantenartikel*): *mislukte –s*; *verzameling –s.*
knip'torren, v. mv. (*torren, genoemd naar haar knippend geluid*; Lat. clatiridae): *de larven der – zijn de beruchte ritnaalden.*
knit'telvers, o. –verzen (*rijmsel van geringe regelmaat*): *de –verzen van den Schoolmeester.*
knit'teren, zie knetteren.
knob'bel, m. –s, knobbeltje (*bolvormige uitwas, knoest*; *verharding op of in de huid*): *een eelt–*; *–s in de long*; *de wiskunde–*, (scherts.) natuurlijke aanleg voor wiskunde.
knob'belig, bn. (*met knobbels*; *knoesten hebbende*): *de olifant heeft een –e huid*; *een –e plantenwortel, –e horens*; **–heid,** v.
knob'beljicht, v. (*jicht, waarbij zich knobbels aan beenderen en gewrichten vormen*).
knock-out (Eng. bokserst. *neergeslagen, zodat men de strijd moet opgeven*).
knod'(de), v. knodden (*knoest, knobbel*).
knod'destok, m. –stokken (*knots*).
knoe'del, m. –s, knoedeltje (*bal brood, deeg, meel, in vet enz. gaargekookt*).
knoe'delmajoor, m. –s (mil. *zwaar, groot hout, waarmee de kok de rats enz. roert*).
knoei, m. (*vieze, morsige rommel*; fig. *knel, klem, verlegenheid*): *wat een –!* fig. *in de – zitten over iets.*
knoei'boel, m. (*vieze rommel*; *slecht werk, prulwerk*; *zwendel, bedrog*).
knoei'en, knoeide, h. geknoeid (1 *morsen*; 2 *slordig werken*; *broddelen*; 3 fig. *bedrieglijk te werk gaan*): 1 *jongen, wat knoei je toch met die inkt*; 2 *dat meisje knoeit maar door aan haar borduurlap*; 3 *hij knoeit met zijn meel.*
knoei'er, m. –s; **knoeister,** v. –s.
knoeierij', v. –en (*het knoeien*; *slordig werk*; fig. *bedrog*; *kuiperij*); **–werk,** o.
knoe'sel, m. –s (Z.-N. *enkel*); **–en,** knoeselde, h. geknoeseld (Z.-N. *de enkels tegen elkaar stoten onder het gaan*).
knoest, m. –en (*hardigheid in hout, kwast*).
knoes't(er)ig, bn. (*vol knoesten*): *– hout.*
I. knoet, m. –en (*Russische zweep met riemen*); verg. kat.
II. knoet, m. –en (*lomperd, grove kerel*); misschien etym. = knoet I; verg. vlegel = werktuig en lomperd.
knof'felen, zie knuffelen.
knof'look, o. (*lelieachtige ui- of bolplant, afkomstig uit O.-I.*; Lat. allium sativum).
knok, m. knokken (*knook, been, bot*); w. g.
kno'kig, bn. (*met grote en harde, met uitstekende knoken*): *–e handen*; *een –e vent.*
knok'kel, m. –s (*kneukel*; *vingerbeentje*): *iem. op zijn –s tikken*; **–achtig,** bn.: *een –e hand*; **–jicht,** v. (*jicht in de knokkels der hand*).
knok'ken, knokte, h. geknokt (*vechten, slaan*).
knok'ploeg, v. –en (*min of meer hardhandige ordebewaarders op* [*politieke*] *vergaderingen*; *groep stakers, die werkwilligen afranselt*).
knol, m. knollen, knolletje (1 *massief wortel- of stengeldeel, dat zich meestal onder de aarde bevindt*; *vlezige wortel van raapzaad*; 2 fig. *oud, afgewerkt paard*; ook: *ouderwets, versleten horloge*): 1 zegsw. zie citroen; 2 *wat een –!* nog: Z.-N. knobbelziekte der knollen.
knol'kwal of **wor'telkwal,** v. –kwallen (*neteldier met een plat schijfvormig lichaam en met roodblauwe weerschijn*; Lat. rhizostoma pulmo): *de – leeft in de Middell. Zee en kan in 't donker licht geven.*
knol'lentuin, fig. *hij is in zijn –*, in zijn schik, (als de haas in een knollenland).
knol'leschil, v. –schillen (*schil v. e. knol*).
knol'raap, v. –rapen (*grote knol onzer velden*); **–selderij,** v. (*selderij met kortgesteelde bladeren en dikke wortel*). (ij = ie).
knol'smeris, m. –smerissen (*bereden politieagent*).
knol'vormig, bn. (*de vorm van een knol hebbende*): *de radijs is –*; *–e wortels.*
knol'zwam, v. –zwammen (*giftige paddenstoel, met knolvormige voet*; Lat. amanita).
knook, m. knoken (*been, bot*); zie knok.
knoop, m. knopen (1 *benen, metalen, glazen, paarlemoeren schijfje, dat men aan een kledingstuk zet, passende in een knoopsgat om het kledingstuk te doen sluiten, of tot sieraad*; 2 *toegehaalde strik in een touw, draad, riem, of tussen twee touwen, draden enz. ter verbinding*; *verbinding, band*; 3 *vloek*; 4 *de tegenover elkaar staande snijpunten van twee grote cirkels aan het hemelgewelf*; 5 plantk. *verdikking van de stengel, plaats waar een blad zit of gezeten heeft*; 6 scheepst. *een knoop in de loglijn op bepaalde afstand aangebracht, snelheidsmaat*; 7 *punt, waar bergketenen zich verenigen*; 8 lit. t. *verwikkeling*): 1 *nieuwe knopen aanzetten*; *vergulde knopen*; *geen – meer aan de broek*; 2 *een – leggen, een – losmaken*; *dat touw zit in de –*, in de war; *daar zit 'm de –*, de moeilijkheid; fig. *de – des huwelijks*, band; *achter de knopen hebben*, op hebben; zie Gordiaanse knoop; 3 *ergens een – op leggen*, bevestigen met een vloek; 4 *een – in de zonneweg als snijpunt ener planeet of komeet*; 5 *de knopen in een roggehalm, in bamboe*; 6 *een – is* $^1/_{120}$ *deel van een Eng. zeemijl van 60 op een graad, zodat één knoop per glas* ($^1/_2$ minuut) *gelijk staat met 1 zeemijl in het uur*; 7 *in de Alpen vindt men belangrijke knopen*; 8 *de oplossing van de – in dat drama.*
knoop'gras, o. (*varkensgras*, zie ald.).
knoop'punt, o. –en (*verenigingspunt*): *Utrecht is een – van spoorwegen.*
knoops'gat, o. –gaten (*spleet in jas, vest enz. tot doorlating van een knoop*): *met een lintje in het –*, met een decoratie.
knop, m. knoppen (1 *bolvormig lichaam* inz.

als handvatsel of sieraad; 2 *beginsel van blad of bloem*; 3 Z.-N. *knoop* 1): 1 *de – van een deksel, een speld, een degen, een wandelstok, een bel*; 2 *een – van een roos, een blad*; *de bloem staat in de –*, is nog niet ontloken; 3 Z.-N. *ik geef er geen* (of: *genen*) *– voor*, niets.

kno'pen, knoopte, h. geknoopt (1 *vast- of dichtknopen*; 2 *kunstig ineenvlechten, zeker handwerk*): 1 *zijn mantel dicht–*; 2 *een netje –, een beurs –*; zegsw. *iets in zijn oor –*, zich voornemen het gehoorde goed te onthouden (om er bij gelegenheid gebruik van te maken); *iets aan elkaar –*, verbinden.

kno'pendraaier, m. –s (*iem., die knopen draait*; fig. *vleier*; *bedrieger*); **–draaierij,** v.; **–fabriek,** v. –en; **–haak,** m. –haken (*haakje om knopen van schoenen, handschoenen enz. door de knoopsgaatjes te halen*); **–schaar,** v. –scharen (mil. *plaatje van hout met een gat en een spleet om er de koperen knopen van de wapenrok op te poetsen, zonder het laken te bemorsen*).

knop'pen, knopte, h. geknopt (*knoppen krijgen, uitbotten*; Z.-N. *knopen* 1): *de bomen –*.

I. knor, m. knorren (1 *klanknabootsend geluid*; 2 *berisping, uitbrander* inz. in het mv.; 3 stud. *niet-corpslid*): 1 *het varken gaf een –*; 2 *knorren krijgen*; 3 *een geestige jonge –*.

II. knor, m. knorren (*kraakbeen*; *knobbel*).

knor'been, o.; knorbeentje (*kraakbeen*).

knorf, m. knorven (*knoop, verharding in de stengel der grassen, rieten enz.*).

knor'haan, m. –hanen (*stekelvinnige zeevis, die geluid voortbrengt door lucht uit de zwemblaas te laten ontsnappen*; Lat. trigla gurnardus).

knor'ren, knorde, h. geknord (1 *een dof, grommend keelgeluid voortbrengen*; 2 fig. *pruttelen, mopperen*): 1 *varkens –*; 2 *op iem. –*.

knor'repot, m. en v. knorrepotten (*pruttelaar, grompot, knorrig mens*).

knor'rig, bn. (*brommig, gemelijk, pruttelachtig*): *een – antwoord*; **–heid,** v.: *de –, waarmee Pieter was te bed gegaan.*

knor'vlees, o. (*kraakbenig vlees*).

I. knot, v. knotten (*kluwentje, bosje*): *een – sajet, een – haar*; ook, knut.

II. knot, m. knotten (*kanoetvogel*, z. ald.).

kno'teren, Z.-N.; z. kneuteren = knorren.

knots, v. –en (*dikke, topzware stok*); **–'drager,** m. –s (*iem. met een knots gewapend*; inz. *heraldische figuur*); **–'slag,** m. –slagen.

I. knot'ten, knotte, h. geknot (1 *de top, de punt er af slaan, afsnijden*; 2 fig. *verzwakken, kortwieken*): 1 *een wilg –, een paal –*; 2 *iems. macht –*; misschien etym. = **– II.**

II. knot'ten, knotte, h. geknot (*ineendraaien, strengelen tot een knot*): *het gehekelde vlas –*.

knot'wilg, m. –en (eig. *geknotte wilg*; *lage waterwilg*); zie schotwilg.

knuf'felen, knuffelde, h. geknuffeld (*schudden, drukken*; *zacht persen, liefkozena, stoeiend beetpakken*): *een klein kind –*.

knuf'felig, bn.: *– van de kou*, stram, stijf.

knuist, m. –en (*vuist*; Z.-N. *knoest*; Z.-N. *homp* [*brood*]; Z.-N. *stomp v. e. been*): *ik heb nog –en aan mijn lijf.*

knul, m. knullen (*lomperd*; *lummel*; Barg. *kerel, jonge vent*): *een – van een vent*, onhandige, domme kerel; *een ouwe –!*

knul'lig, bn., bw. (*als een knul*): *wat ziet hij er – uit!* sulachtig; *wat doe je dat –*.

knup'pel, m. –s, knuppeltje ([*korte*] *dikke stok*; *kluppel*); *een – in het hoenderhok*, iets, dat plotseling ontsteltenis, verontwaardiging enz. veroorzaakt; *zo'n –*, zo'n lomperd!

knup'pelen, knuppelde, h. geknuppeld (*met een knuppel* [*dood*]*slaan*).

knup'pelvers, o. –verzen (*slecht vers*).

knu'ren, knuurde, h. geknuurd (*talmen*); gew.

knus, knus'sig, bn., bw. (*aardig, lief*; *gezellig*): *een – gezelschap*; *dat huis is – ingericht*; *wij zaten zo –* (of: *knusjes*) *bij elkaar.*

knut'selaar, m. –s (*iem., die* [*handig*] *knutselt*); **–arij',** v. –en (*knutselwerk*).

knut'selen, knutselde, h. geknutseld (*tot tijdverdrijf werken aan kleine, fijne dingen, niet veel betekenend*): *aan iets –*; *iets in elkaar –*; **–werk,** o. –werkje (*werkje, dat geduld eist*).

knut'tel, v. –s (scheepst. verwant met *knot*: *bos van uit de hand gedraaid touw*).

knut'terig, bn., bw. (*aardig, lief*; *gezellig*).

kobalt', o. (Duits: *roodachtig grijs metaal, S. G. 8.9*; *uit het oxyde bereidt men o. a. koningsblauw*); – etym. = kobold.

kobalt'blauw, o. (*verbinding, ontstaan door gloeien van kobaltzouten met aluminiumoxyde*): *– of ultramarijn.*

kobalt'erts, o. –en (*erts, dat kobalt bevat*); **–zout,** o.; **–zuur,** o.

kob'be, v. –n (*volksnaam van zekere meeuw*; Z.-N. *spin*): in Gron. is de – de zilvermeeuw, in Fr. is het de kokmeeuw.

ko'bold, m. –s (*berggeest, aardmannetje*).

Ko'bus, zie Jacobus.

kodak', m. –s (*kleine handcamera*).

kod'de, v. –n (*knuppel*; Z.-N. *staart*).

kod'debeier, m. –s (van kodde = stok, en beieren = zwaaien: *boswachter, veldwachter*).

kod'dig, bn., bw. (*kluchtig-grappig*; *boertigsnaaks*; *vreemd-grappig*): *de voorzitter kreeg een –e inval*; **–heid,** v. –heden.

koe, v. koeien, koetje (*vrouwelijk rund*; Lat. bos taurus): zegsw. *de – bij de horens vatten of pakken*, (ook: *hebben*), iets moeilijks op de juiste manier flink aanpakken; *oude koeien uit de sloot* (Z.-N. *gracht*) *halen*, half vergeten dingen weer oprakelen (meestal ong.); *veel koeien, veel moeien*, veel bezit geeft veel zorg; *men noemt geen – bont, of er is* (of: *zit*) *een vlekje aan*, voor een slecht gerucht omtrent iem. bestaat altijd wel enige grond; zie gouden, haas; **koe'tje,** o. –s: zegsw. *over –s en kalfjes praten*, fig. over onbeduidende zaken; *zijn –s* (meer: *schaapjes*) *op 't droge hebben*; zie droge.

koe'beest, o. –en (*koe*).

koe'bloem, v. –en (*madeliefje*); gew.

koe'boom, m. –bomen (*boom in Z.-Am., gevende door insnijdingen van de stam een drinkbaar wit vocht*; Lat. galactodendron utile).

koe'brug, v. –bruggen (*losse ladingbrug voor vee*); **–brugsdek,** o. –dekken (*een dek onder het tussendek b.v. op linieschepen*).

koe'doe, m. –s (*antilope in Centraal- en Zuid-Afrika*; Lat. strepsiceros).

Koe'gras, o. (*polder bij Den Helder*).

koei'ekop, m. –koppen; **–staart,** m. –en; **–tong,** v. –en.

koei'endrijver, m. –s (*iem., die de koeien vooruitdrijft b.v. naar de markt*).

koei'er, m. –s (Z.-N. *jongen, die op de koeien let*).

koeionneren, koeionneerde, h. gekoeionneerd (Fr. coïonner v. coïon = lafaard: *met*

opzet plagen, treiteren, het leven zuur maken, pesten); spreekt. *koejeneren.*
koek (*gebak van meel, eieren, honing enz.*; ook: *huisbak*; bij verg. *een op een – gelijkende massa*): **1** (voorwerpsn.), m. –en; **2** (stofn.), v.: zegsw. *iets voor zoete – opeten*, zich een onaangename bejegening stilzwijgend laten welgevallen; *dat is oude –, dat is maar –*, van weinig waarde; *het is voor hem gesneden –*, zeer gemakkelijk; *het was – en ei tussen hen*, ze waren het goed eens, goede vrienden.
koe'kalf, o. –kalven, –kalveren (*wijfjeskalf*).
koe'kamp, m. –en (*weiland voor koeien*).
koek'bakker, koe'kenbakker, m. –s (*koekenmaker*); **koek'bakkerij,** v. –en.
koek'deeg, o. (*deeg voor koek*).
koe'kebak, m. in bet. 2 –bakken (1 *het bakken van koeken*; 2 *pannekoek*).
koekeloe'ren, koekeloerde, h. gekoekeloerd (meestal met *zitten*: [*werkeloos*] *zitten* en *uitkijken*): *een uur zitten te –.*
koe'ken(s) (Z.-N. kaartsp. *ruiten*).
koe'kenboterham, v. –hammen (Z.-N. nl. *van koekenbrood, d. i. brood van de fijnste bloem*).
koe'kenpan, v. –pannen (*keuken- of bakpan met lange houten steel*).
koek'eter, m. –s (spotnaam: *A'dammer*).
koek'hakken, Z.-N. **koek'kappen,** hakte koek, h. koekgehakt (*een peperkoek doorhakken*: *kermisvermaak*): *kom, nu gaan we –!*
koek'kruid, o. (Z.-N. *reinvaar*).
I. koe'koek 1 m. –en (dierk. *trekvogel*; Lat. cuculus canorus; Z.-N. *Mechelse hoendersoort*): *dat haal je de –*, dat wil ik waarachtig wel geloven; *loop naar de –!* duivel; **2** tw., klanknabootsing: zegsw. *altijd – één zang*, geen afwisseling, altijd hetzelfde.
II. koe'koek, m. –en (bouwk. *uit'stekend dakvenster*; scheepst. *open luik, om licht in de hutten te doen vallen*), eig. hetzelfde woord als koekoek **I** in associatie getreden met een dialectisch *koeken* = Duits *gucken* = *kijken*; bijvorm: *koek'uit.*
koe'koekklok, v. –klokken (*huisklok met een koekoek er op, die de uren en halve uren met koekoekgeroep aankondigt*).
koe'koeksbloem, v. –en (*in verschillende soorten voorkomende plant met lichtrode of witte bloemen* o. a. Lat. coronaria en melandryum); **–brood,** o. (*gewone klaverzuring*); **–ei,** o. –eieren.
koe'koekszang, m. –en (*geroep v. d. koekoek*).
koek'vergulden, o. (*het met reepjes goud afzetten van Sinterklaaskoeken*); vero.
koek'winkel, m. –s (*winkel, waar vooral koek te koop is*).
koel 1 bn. (1 *met een geringe warmtegraad*: *fris, niet warm*; 2 *niet vriendelijk, onhartelijk*; *onverschillig*; 3 *kalm, bedaard*): 1 *het is vandaag –*; *een –e wind, een –e kelder, een –e kamer*; 2 *een – onthaal*; 3 *met –e zinnen*; zegsw. *in –en bloede*, niet opgewonden, met voorbedachten rade; **2** bw. (*op een koele* [bet. 2] *wijze*): *iem. – ontvangen*; z. koeltjes.
koe'lak, m. koelakken (Russisch: „*grote*" *boer*).
koel'bak, m. –bakken (smed. *bak vol koud water, om heet ijzer te koelen*; *bak met water, ijs, om wijn enz. koel te houden*).
koelbloe'dig, bn. (*kalm, rustig, onverschillig*); verg. *in koelen bloede*; **–heid,** v.
koel'drank, m. –en (*verfrissende drank*).
koe'len, koelde, h. gekoeld (1 *koel*[*er*] *maken*; 2 *bevredigen*): 1 *gloeiend ijzer –*, in de koelbak steken; 2 *zijn drift, wraak –.*
koelhar'tig, bn., bw. (*koel van hart, onverschillig, niet-hartelijk*): *een –e ontvangst, iem. – bejegenen.*
koel'heid, v. (1 *matige koude, frisheid*; 2 *onverschilligheid*; 3 *onhartelijkheid*): 1 *de – van de lucht, de kamer*; 2 *een tijding met – vernemen*; 3 *iem. met – ontvangen.*
koel'huis, o. –huizen (*inrichting, vertrek, huis enz. waarin vloeistoffen enz. worden koel gehouden*): *in een – zijn vriesruimten v. min 9° tot 10° C.*; **–huisboter,** v. (*ingestoken boter, in een koelkamer bewaard*).
koe'lie, m. –s (O.-I. *landarbeider, transportarbeider, grondwerker*; *inlandse of Chinese dagloner*; *gehuurde sjouwer*); **–contract,** o. –en (*dienstovereenkomst tussen den werkgever en de koelies*); **–diensten,** m. mv. (nl. *van één of meer koelies*); **–ordonnantie,** v. –s (*wettelijk voorschrift in zake de behandeling van koelies*); **–werk,** o. (*zwaar werk*).
koel'kamer, v. –s (*vertrek, ingericht om boter, vlees, wild enz. door koude lange tijd goed te houden of te bewaren*); **–kast,** v. –en.
koel'kelder, m. –s (*kelder, waarin boter enz. koel of vers gehouden wordt*).
koel'kruik, v. –en (*kruik met wijde buik en nauwe hals van zeer poreuze klei*): *–en om het drinkwater koel te houden*; **–oven,** m. –s (*oven, waarin men het gesmolten glas laat afkoelen*); **–pan,** v. –pannen (*pan, waarin men gesmolten suiker laat afkoelen*).
koel'te, v. (*frisheid*; ook wel: *wind*): *de – van een lenteavond*; *een bramzeils –.*
koel'tjes, bw. (*kalmpjes*; *ietwat onverschillig*): *zij antwoordde –*; *hij ontving mij –.*
koel'vat, o. –vaten (*vat met ijs, om e. vloeistof* b.v. *bier, er in te laten afkoelen*).
koel'weg, bw. (*koeltjes, zonder ophef*): *– verklaren.*
koelzin'nig, bn., bw. (*kalm, rustig*): *– te werk gaan*, bedaard.
koe'melk, v. (*melk van een koe*).
koe'mis, v. (Russisch: *bedwelmende drank bij de Kalmukken, uit gezuurde en gegiste paardenmelk verkregen*).
Koem'peni, v. (O.-I. *de O.-I. Compagnie 1602–1795*; *de Ind. regering*).
koen, bn., bw. (*dapper, onversaagd, onverschrokken*): *een – krijger.*
koen'heid, v. (*dapperheid, onversaagdheid*).
koe'pel, m. –s, koepeltje (It. Lat. cuplua = kuipje, eig. omgekeerd liggende kuip: *halfbolvormig dak*; *gewelfde of veelhoekige dakkap*; *rond tuinhuisje* [*met zulk een dak*]); **–dak,** o. –daken (*dak als een koepel*); **–gewelf,** o. –gewelven (*half-bolvormig gewelf*); **–graf,** o. –graven (*graf met koepeldak*); **–kamer,** v. –s (*kamer in koepelvorm*); **–kerk,** v. –en (*kerk met koepeldak* b.v. de Aya Sophia).
koe'pok, v. –pokken (*pokpuist aan de uier van een koe*); **–inenting,** v. –en (*het inenten met koepokstof*); zie vaccinatie; **–stof,** v. (*stof uit koepokken, waarmede ingeënt wordt*).
koe'polder, m. –s (*laag gelegen polder, boven het polderpeil, geschikt voor veeteelt*).
koepon', Z.-N.; zie coupon.
koer, Z.-N.; zie cour.
Koe'reihen, v. mv. (Duits: *volksmelodieën der koeherders in de Alpen*); ook: *Koereigen.*
koe'ren, koerde, h. gekoerd (*dof kirren*).

koer'gast, m. en v. –en (Duits: Kurgast; *badgast*): *de –en zijn vertrokken.*
koer'huis, o. –huizen (Duits: Kurhaus; *groot gebouw tot genoegen van de badgasten*).
koerier', m. –s (Fr. courrier: *ijlbode, rijdende postbode, renbode; naam van kranten*).
koers, m. –en (Fr. cours [Lat. cursus]: 1 *loop, vaart, richting* inz. *v. e. schip*; 2 van munten: *omloop, gangbaarheid*; 3 beurst. *geldprijs of marktprijs van munten, effecten, wissels en geldsoorten*; 4 Z.-N. *wedren*): 1 *de afgelegde – bedroeg die dag 50 mijlen; een verkeerde – nemen,* richting; fig. *hij is van de –, hij is de – kwijt,* d. i. van het rechte spoor, fig. in de war; 2 *munten buiten – stellen*; 3 *de – van het zilver; – van uitgifte; de – verlagen*; 4 *de –en te Oostende.*
koer'sen, koerste, h. (1, 2), i. (1) gekoerst (1 *de koers richten, zetten naar; stevenen*; 2 *iets klaren, in orde of ten uitvoer brengen*): 1 *dat schip koerst naar Java*; 2 *ik zal dat wel –.*
koers'lijst, v. –en (*lijst van de prijs der op de beurs verhandelde effecten, geldsoorten, koopwaren*); **–notering,** v. –en (*opgave van de prijzen ter beurze voor de koerslijst*); **––paard,** o. –en (Z.-N. *renpaard*); **–rekening,** v. (*berekening der waarde van munten of effecten, naar de koers van de dag*); **–schommeling,** v. –en; **–verhoging,** v. –en; **–verlaging,** v. –en; **–verschil,** o. –verschillen (*verschil tussen de hoogste en de laagste koers*).
koer'zaal, v. –zalen (Duits: Kursal; *zaal in een koerhuis tot gezellige bijeenkomst der badgasten*; ook: *het gehele gebouw*).
I. koes, v.; zie boes.
II. koes, bn. (Fr. couche[-toi]: *stil, doodstil*), tot een hond: *–, Veldin*; fig. *zich – houden,* [a]) niets zeggen, [b]) zich stil houden.
I. koes'koes, v. (Berber-taal: *in olie gebakken [schape]vlees met ingrediënten; ragoût, mengsel*).
II. koes'koes, m. (*buideldier*; Lat. phalanger).
koes'koezen, koeskoesde, h. gekoeskoesd (*door elkaar stampen van middagspijzen*).
koest (*stil; ga liggen*); zie koes **II.**
koe'stal, m. –stallen (*stal voor koeien*).
koes'teren, koesterde, h. gekoesterd (1 *verwarmen*; 2 *liefderijk verplegen*; 3 *voeden, bij zich zelf verlevendigen*): 1 *zich in het zonnetje –*; 2 *een zuigelingetje –*; 3 *een wens –, de hoop –; geestdrift –; wantrouwen –.*
koet, v. –en (*zwemvogel, waarvan verschillende soorten voorkomen*; o. a. *zeekoet*).
koe'teraar, m. –s (*iem., die hakkelt; kromtong*); vr.: –aarster, –s.
koe'teren, koeterde, h. gekoeterd (*gebrekkig praten, kromspreken*): *Frans –.*
koeterwaal', m. –walen (*iem., die koeterwaalt*); **–waals'** 1 bn. (*onverstaanbaar, brabbelig*); 2 o. (*kromtaal, brabbeltaal*; ook wel: *dieventaal*); **–wa'len,** –waalde, h. gekoeterwaald (*koeterwaals spreken*).
I. koets, v. –en (oorspr. Hongaars: *overdekt rijtuig*): *een post–*; zegsw. *uit de – vallen,* ontnuchterd worden; *de gouden –,* statierijtuig onzer Koningin (bij de opening van de Staten-Generaal).
II. koets, v. –en (Fr. couche: vero., Z.-N., lit. t. *bed*): *geen – omvang me 't lijf!*
koet'sen, koetste, h. gekoetst (*papierstof scheppen op het vilt*).
koet'ser, m. –s (*werkman, die koetst*).
koets'huis, o. –huizen (*gebouw tot berging van koets of koetsen*); zie remise.
koetsier', m. –s (*voerman van een koets*).
koetsiers'jas, v. –jassen (*lange, meestal blauwe jas met blinkende knopen*); **–kiel,** m. –en; **–livrei,** v. –en; **–zweep,** v. –zwepen.
koets'paard, o. –en (*paard, dat de koets moet trekken [en niet als rijdier dient]*).
koets'poort, v. –en (*brede [gewelfde] in- en uitrijpoort*).
koe'vinkje, o. –s (*gele kwikstaart*; Lat. motacilla flava); gew.
koe'voet, m. –en (*hefboom, ijzeren staaf, uitlopend in twee klauwtjes, ook wel in een spits*).
koe'wachter, m. –s (Z.-N. *koeier*).
koe'wachtertje, o. –s (Z.-N. *grasmus*).
kof, v. koffen (*tweemaster, rondgebouwd zeeschip met brede achtersteven*); vero.
kof'fer, m. –s, koffertje (Fr. coffre: *reiskist*): *zijn – pakken*; **–drager,** m. –s (*iem., die een koffer draagt*; inz. *bagagedrager achter aan een auto*): *auto met –.*
kof'feren, kofferde, h. gekofferd ([*in een koffer*] *inpakken*): *zijn reisgoed –.*
kof'fergramofoon, v. –fonen (*gramofoon in koffervorm*).
kof'fervis, m. –vissen (*benige, met beenplaten ompantserde vis der tropen*; Lat. ostracion quadricornis).
kof'fie, v. (Eng. coffee, oorspr. Arab.: 1 *zaden der koffieplant*; 2 *de koffieplant*; Lat. coffea; 3 *de gebrande bonen*; 4 *de gemalen gebrande bonen*; 5 *drank uit – bereid*; 6 *kan, kopje met koffie*): 1 *balen –*; 2 *de – verlangt niet te vaste grond*; 3 *maal de –*; 4 *doe nog wat water bij de –*; 5 *slappe, sterke –; – met melk; bij iem. op de – komen,* er van langs krijgen; 6 *breng de – binnen; Jan, twee –,* kop!
kof'fiebaal, v. –balen ([*jute-*]*zak tot verzending van koffiebonen; een baal met koffie*); **–blad,** o. –bladen (*blad der koffieplant*; inz. *schenkblad*); **–bladziekte,** v. (*bladziekte der koffiebomen*); **–boom,** m. –bomen (*boom, die de koffie oplevert*): *een – met zijn witte, sterkriekende bloemen*; **–boon,** v. –bonen (*een der twee pitten uit de rode bes van de koffieboom*); **–brander,** m. –s (*persoon, die de groene koffiebonen roostert*); **–branderij,** v. –en; **–cultuur,** v.: *de – op Java*; **–dik,** o. (*koffiebezinksel, -dras*); **–drinken,** o. (*het drinken van koffie*; inz. *twaalfuren*); **–goed,** o. (*koffiegerei: kopjes enz.*); **–huis,** o. –huizen (*bierhuis, café*); **–kamer,** v. –s (*café*; in schouwburgen enz.: *verversingskamer, foyer*); **–kan,** v. –kannen (*kan van metaal, graniet, porselein enz., waarin koffie gezet wordt*); **–krans,** m. –en (*kring, gezelschap dames, die op geregelde tijden bij elkaar komen koffiedrinken, gezellig praten enz.*); **––land,** o. –en (O.-I. *land of grond, waarop koffie gekweekt wordt*); **–lepel,** m. –s; **–lezen,** o. (*schiften, uitzoeken van koffie*); **––leesster,** v. –s (*vrouwtje, dat koffiebonen leest*); **–malen,** o. (*het fijnmalen van –bonen*); **–molen,** m. –s (*werktuig tot het fijnmalen van koffiebonen*); **–planter,** m. –s; **–pluk,** m.; **–pot,** m. –potten (*koffiekan*); **–praatje,** o. –s (*gezellig praatje onder een kopje koffie*); **–rat,** v. –ratten; zie civetkatten; **–servies,** o. –serviezen (*koffieblad met toebehoren*; ook: *koffiepot, kopjes, suikerpot enz.*); **–stroop,** v. (*gebrande stroop als surrogaat voor koffie*); **–tafel,** v. –s (1 *tafel, waaraan men koffie drinkt*; 2 *tijd van het twaalfuren;*

3 *het koffiedrinken of twaalfuren*): 1 *ze zaten lang nog aan de –tafel*; 2 *de groen kwam pas na –*; 3 *de – was gezellig en duurde twee volle uren*; **–teut,** v. –en (*oud wijfje, dat niet van voortmaken weet*); **–trommel,** v. –s; **–tuin,** m. –en (*koffieplantage*); **–uur,** o. (*vast uur, waarop een familie of iem. koffiedrinkt*); **–veiling,** v. –en (*openbare verkoop van koffie*); **–water,** o. (*kokend water, te koop in een water- en vuurnering*); **–zak,** m. –zakken (*filtreerzakje in de koffiepot*; ook: *koffiebaal*).

kof'schip, o. –schepen (*kof*); vero.

kog, kog'ge, v. koggen (*Middeleeuws snelzeilend koopvaardijschip met ronde boeg*).

ko'ge, v. –n (*ingedijkt land*); ook: *koog*.

ko'gel, m. –s, kogeltje (*bal* inz. *uit kanonnen, geweren enz. afgeschoten*; Z.-N. *dikke ijzeren knikker*): *met –s schieten; zich een – door het hoofd jagen; de – krijgen, tot de – veroordelen*; zegsw. *de – is door de kerk*, na lang aarzelen is er een besluit genomen, de teerling is geworpen, er is niets meer aan te doen.

ko'gelbaan, v. –banen (*denkbeeldige lijn, door een afgeschoten kogel beschreven*); **–diertjes,** o. mv. (*kogelvormige infusiediertjes*); **–distel,** v. –s (*samengesteldbloemige plant met kogelvormige bloemkolfjes*; Lat. echinops).

ko'gelen, zie bekogelen.

ko'gelflesje, o. –s (*fles voor kunstwater, met een glazen kogeltje gesloten*).

ko'gelgewricht, o. –en (ontl. *gewricht, waarbij een der beenuiteinden kogelvormig of bolrond is en draait in het komvormig andere beenuiteinde*, b.v. *het heup-dijgewricht*).

ko'gelgieten, o.; **–gieterij,** v. –en; **–lager,** o. –s, beter **–kussen,** o. –s (*bus met kogeltjes om een as, ter vermindering van de wrijving*); **–mal,** m. –mallen (*gietvorm voor kogels*); **–regen,** m. –s (mil. *het vallen van kogels in groten getale*); **–rond,** bn. (*bolrond*); **–vanger,** m. –s (*aard- of zandheuwel tot het smoren van kogels bij het schijfschieten*).

ko'gelvis, m. –vissen (*klompvis*).

ko'gelvorm, m. –en (*vorm v. e. kogel; vorm, waarin kogels gegoten worden*); **–vormig,** bn. (*de vorm hebbend van een kogel*).

kog'ge, v. –n; zie kog.

kohier', o. –en (Fr. cahier [Lat. quaternum]: *lijst van aangeslagenen in een belasting of van onderhoudsplichtigen bij het dijk- of polderwezen; belastingaanslagregister*).

Koh'-i-noor, m. (eig. *berg v. licht: naam v. een bekende diamant; bekend potloodmerk*).

kohort', v. –en; zie cohorte.

ko'jang, v. –s (O.-I. *inhoudsmaat* of *gewicht*): voor scheepslasten is de – 2 ton d.i. 32 pikol of 1976,36 kg, in de zouthandel 30 pikol of 2011,25 liter; een – rijst is te Batavia 27, te Soerabaja 30 pikol; onjuist *kojan*.

kok, m. –s (1 *man, ervaren in het bereiden van spijzen*; 2 *iem., die spijzen bereidt en aan huis bezorgt*): 1 *de – van een hotel, een scheeps–*; spreekw. *Het zijn niet allen –s, die lange messen dragen*, allen zijn niet, wat ze schijnen, uiterlijk vertoon bewijst iems. geschiktheid niet; zie brij, honger; 2 *Pieter kreeg van den – dagelijks vijf borden eten*.

Kokan'je, Fr. cocagne in de zegsw. *het land van –*, Luilekkerland.

kokan'jemast, m. –en (*bij volksspelen, versierde en aan de top met prijzen behangen gladde klimmast*); ook, cocagnemast.

kokar'de, v. –s (*hoed-, mutsstrikje, lintje* of *rozetje, met de nationale of partijkleuren*; Z.-N. *kaakslag*); Fr. cocarde = hanekam.

ko'ken, kookte, h. gekookt (1 van vloeistoffen: *door verhitting in een bepaalde toestand komen, waarbij meestal dampbellen aan de oppervlakte bersten*; 2 *door verhitting in zulk een toestand brengen*; 3 *spijzen in kokend water bereiden*; 4 *spijzen bereiden*; 5 *in beweging zijn als een kokende vloeistof*; 6 [*door hartstocht, toorn*] *hevig opgewonden zijn*): 1 *het water kookt; –de olie*; 2 *water, olie –*; 3 *soep –, aardappelen –, eieren –*; 4 *een meid, uitstekend kunnende –*; 5 *de golven –; de –de zee*; 6 *mijn bloed kookte; hij begon inwendig te –*; nog: (mijnwezen) *dicht maken van de naden in ijzer, metaal*.

ko'kendheet, bn. (*zeer heet*): *de soep is –*.

I. ko'ker, m. –s, in samenst.; zie snel–.

II. ko'ker, m. –s (*rolrond, hol voorwerp of busje; rolvormige doos*): *een – voor pennen*; zegsw. *dit komt (niet) uit zijn –*, uit zijn brein, hij is de uitdenker (niet); zie pijl.

kokerel'len, kokerelde, h. gekokereld (*kookseltjes maken*).

ko'keren, kokerde, h. gekokerd (*in een koker doen, wegbergen*; fig. *foppen, misleiden*); gmz.

ko'kerjuffer, v. –s (*larve van de schietmot*).

ko'kermuilen, kokermuilde, h. gekokermuild (*meesmuilen, grimlachen*).

ko'kervrucht, v. –en (*veelzadige doosvrucht*): *de – van de monnikskap*.

kokes', v. kokessen (Z.-N. *kookster*).

koket(teren), zie coquet(teren).

kok'halzen, kokhalsde, h. gekokhalsd (*walgen, dreigen te braken*).

kokin', v. kokinnen (inz. Z.-N. *kookster*).

kokin'je, v. –s (eig. *iets uit het land van Kokanje: suikerstroopballetje*).

kok'kelen, kokkelde, h. gekokkeld (*liefde bewijzen als b.v. de moeder een kind doet*; ook: *minnekozen*; Z.-N. van de hen, die haar voedsel zoekt).

kok'kerd, m. –s (*iets, dat groot is in zijn soort*): *wat een – van een neus!* ook: *kok'ker*.

kok'kie, v. –s (O.-I. *keukenmeid; kok*).

kok'meeuw, v. –en (*meeuw binnen onze zeegaten*; Lat. larus r. ridibundus).

ko'kosbast, m. –en (*bolster van de kokosnoot*); **–boom,** m. –bomen (*kokospalm*); **–melk,** v. (*het witte vocht uit de kokosnoot*); **–noot,** v. –noten (*vrucht van de kokospalm*); **–olie,** v. (*olie uit de copra*); **–palm,** m. –en (*tropische palmboom, 15–20 m hoog*); **–vezel,** v. –en, –s (*een der draden of vezels, die de klapperdop omgeven*); **–vlees,** o. (*het witte inwendige bestanddeel van de kokosnoot*); **–water,** o. (*kokosmelk*); **–zeep,** v. (*harde zeep, bereid met kokosolie*).

koks'jongen, m. –s (*jongen, die den kok helpt*); **–maat,** m. –s (*helper v. den kok*).

I. kol, m. kollen (*hamerslag tegen de kop van een te slachten rund*); zie dollen; etymologisch verwant met kol **II.**

II. kol, v. kollen (*kleine witte plek, bles aan het voorhoofd van een donkerharig paard*; ook gew.: *korenroos, klaproos*).

III. kol, v. kollen (*heks*): *van de (Noordse) – bezeten zijn*, behekst zijn; *–rijdster*, heks.

IV. kol, v. kollen (*groot sleepnet*).

ko'lanoot, v. –noten (*zaad van de kola* [Lat. acuminata], *tropische boom* inz. *in West-Afrika*, in de geneesk. aangewend).

kol'bak, m. –bakken (Turks: kalpak;

huzarenberenmuts, ook van gendarmen).
kol'choz, m. –en (Russisch: *collectief boerenbedrijf*).
I. kol'der, m. –s (*leren harnas of kuras*; ook: *poortersdracht*): *leren –s; een maliën–*.
II. kol'der, m. (1 *een paardenziekte*; 2 *studentendwaasheid*): 1 *dat paard heeft de – in de kop*, is dol; 2 *de – in de almanak*.
kol'deren, kolderde, h. gekolderd (1 *de kolder krijgen*; 2 fig. *allerlei dwaasheden doen*): 1 *het paard kolderde*; 2 fig. *de jongen koldert*.
kol'derig, bn. (*dol, woest*): *een – paard*.
kolei're, v. (Fr. colère; Z.-N. *toorn, woede*).
ko'len, v. mv. (*steenkolen*): *wat kosten die –?* zie kool **I** en water.
ko'lenaak, v. –aken (*schuit voor steenkolen*); **–bak**, m. –bakken (*bakje voor steenkolen*); **–bedding**, v. –en (*–laag*); **–bekken**, o. –s (*–gebied*).
ko'lenbrander, m. –s (*maker van houtskool*).
ko'lenbunker, m. –s (*steenkolenruim op stoomschepen*); zie bunkeren.
ko'lendamp, m. (*damp van brandende steenkolen; kooloxyde*, z. ald.); **–district**, o. –en (*district of bekken van steenkolenmijnen*); **–emmer**, m. –s (*emmer, waarmee de kolenbak gevuld wordt*); **–hok**, o. –hokken (*hok tot berging van steenkolen*); **–kalksteen**, zie bergkalk.
ko'lenmeiler, m. –s (*stapel hout, overdekt met aarde of zand om tot houtskool te versmeulen*).
ko'lenmijn, v. –en (*mijn, waaruit steenkool wordt gedolven*); **–nood**, m. (*schaarste aan steenkool*); **–put, kool'put**, m. –putten (Z.-N. *kolenmijn*); **–putter, kool'putter**, m. –s (Z.-N. *mijnwerker*); **–schip**, o. –schepen (*schip tot vervoer van steenkolen*); **–schop**, v. –schoppen (*kolenschepper in de kolenbak*; ook: *schop met lange steel voor het verplaatsen of kelderen van steenkolen*); **–slik**, o. (*schlamm*); **–station**, o. –s (*haven, waar schepen kolen bunkeren*); **–tip**, v. –tippen (*–kipkar*; ook: *–losplaats*); **–trein**, m. –en (*trein tot vervoer van steenkolen*); **–zeef**, v. –zeven (*zeef om de kolen te ziften*).
ko'lentremmer, m. –s; zie tremmer.
ko'lenwagen, m. –s (*deel van een kolentrein*; ook: *elke wagen tot vervoer van steenkolen*).
koleriek', bn. (Fr. cholérique; Z.-N. *oplopend, driftig*): *een –e vent*.
kolf, v. kolven (1 *stok, waarmee de kolfbal wordt geslagen*; 2 *breed uitlopend ondereinde v. e. geweer*; 3 *knots*, vero.; 4 *bloeiwijze*; 5 *soort v. fles met wijde buik en nauwe hals*; zie retort): 1 *met de – tegen de bal slaan*; zegsw. *de – naar de bal werpen*, het opgeven; 2 *met de – van het geweer sloeg hij hem neer*; 3 *de poorters gewapend met strijdkolven*; 4 *maïskolven*; 5 *zoutzuur in een –*; **–baan**, v. –banen (*baan, ingericht voor het kolfspel*); **–bal**, m. –ballen; **–je**, o. (*kolfslag*): zegsw. *een –je naar zijn hand*, net een werkje voor hem, dat doet hij graag.
kolf'spel, o. –spelen (*het kolven als spel*).
kol'gans, v. –ganzen (*algemeen voorkomende wintergans*; Lat. anser albifrons).
kol'hamer, m. –s (*hamer met lange steel, om een rund te kollen of te dollen*).
kolibrie', m. –s, kolibrietje (Sp. *sierlijk vogeltje der Am. keerkringen*; Lat. kolibris).
koliek', o. en v. (Fr. colique, Gr.-Lat. colica [nl. nosos = ziekte]: *onderbuikskramp, darmkramp*).
kolk, v. –en (*put, waterdiepte*; *afgrond in zee*; *de ruimte binnen de sluisdeuren*; *de heldere waterplas ener eendenkooi*).
kol'lebloem, v. –en (*klaproos*), gew., Z.-N.
kol'len, kolde, h. gekold (*dollen*): *een rund –, een os –*; **–bijl**, v. –en.
kol'maatjes, o. mv. (*jonge onvolgroeide haringen, die met het kolnet als aas worden gevangen*); *–haring*; zie maatjesharing.
kolokwint', m. –en (Gr.-Lat. coloquintis: *kalebasachtige klimplant*; *kwintappel, bittere pompoenvormige vrucht ter grootte v. e. appel*; Lat. citrulles colocynthis).
kolom', v. kolommen (o.-Fr. colonne, Lat. columna: 1 *zuil, pilaar*; 2 *kolomvormig voorwerp*; 3 *gedeelte ener in de lengte verdeelde bladzijde*: *rij, spijl*): 1 *de kolommen v. e. kerk*; 2 *de wervel–; een kwik–*; nat. *de – van Volta*, toestel tot opwekking van electriciteit, bestaande uit de opstapeling van elementen tussen drie glazen staven in de vorm van een kolom; 3 *in twee kolommen drukken*; *de kolommen van een dagblad openstellen voor*, het dagblad beschikbaar stellen.
kolombijn'tje, o. –s (Fr. colombine = duifje: *een zoet gebakje*).
kolom'kachel, v. –s (*ouderwetse kachel in de vorm van een kolom*).
kolonel', m. –s (Fr. colonel, It. colonello v. colona = colonne, z. ald.: mil. *hoofdofficier, bevelhebber van een brigade infanterie*); **–se**, v. (*vrouw van den kolonel*).
kolonel'-ingenieur', m. kolonels-ingenieurs (mil. *hoofdofficier bij de genie*).
koloniaal' 1 bn. (*van, eigen aan, betreffende of uit de koloniën*): *Ned. is een koloniale mogendheid*, bezit koloniën; *koloniale troepen*; *koloniale handel*, van het moederland met de koloniën; *koloniale waren*, uit de koloniën; *de koloniale Raad* (in België); **2** m. kolonialen (*persoon, die zich verbindt als soldaat i. h. O.-I. leger*; *soldaat i. d. koloniën*): *als – naar Indië*.
kolo'nie, v. koloniën, –s (Lat. colonia, z. ald.: 1 *volkplanting, nederzetting*; 2 *straf- of werkinrichting voor landlopers en bedelaars*; 3 *vacantiebuitenverblijf voor zwakke [stads]kinderen*; 4 *gezamenlijke landslieden in een stad*; 5 *Kaapkolonie*): 1 *Marseille was e. Griekse –; minister(ie) v. Koloniën*; 2 *e. – v. de Maatschappij van weldadigheid*, zie Veenhuizen; 3 *de [kinder]– te Egmond*; Z.-N. *de [school]– te Wenduyne*; 4 *de Hollandse – te Londen*; 5 *in de – geboren*.
kolonisa'tie, v. –s (*het koloniseren*).
kolonisa'tor, m. –s (Lat. *volkplanter*; *iem., die, of een volk, dat een kolonie sticht*).
koloniseren, gekoloniseerd (*volkplantingen [in een overzeese landstreek] vestigen*). (s = z).
kolonist', m. –en (1 *volkplanter*; 2 *bewoner ener kolonie van weldadigheid*): 1 *Chinese –en*; 2 *de –en van Willemsoord*.
koloriet', o. (It. colorito = kleuren: *kleurmenging*; *kleurschakering [op een schilderij]*): *het gloeiend – van Rembrandt*.
kolorist', m. –en (*schilder, bekwaam in 't aanbrengen van koloriet*); *Van Ostade* (1610–'85) *is een krachtig –*.
kolos', m. kolossen (Gr.-Lat. colossus: *reuzenbeeld*; *reuzengestalte, reuzengevaarte*; *wereldrijk*; fig. *man van buitengewone kracht of genie*): *Napoleon, de – der 19e eeuw*.
kolossaal', bn., bw. (*buitengewoon groot*):

een – gebouw; *de kolossale smaak onzer vaderen*; – *eten*; spottend: (*dat is*) –!
kolos'sus, m. kolossen; zie colossus.
kol'rijdster, v. –s (*heks*); zie kol **III.**
kol'ven, kolfde, h. gekolfd (*het kolfspel spelen*; *in de kolfbaan spelen*): *dat is goed gekolfd*, fig. hij heeft het er goed afgebracht.
kolvenier', m. –s; zie klovenier.
kol'ver, m. –s (*iem., die het kolfspel speelt*).
kom, v. kommen, kommetje (1 *bakje, schaal*; *kopje*; in Z.-N. *een „groot" kopje* (*zonder oor*); 2 *komvormige diepte in de aardoppervlakte*; 3 *dergelijke diepte met water gevuld*: *bassin, vijver*; 4 *kleine haven*; 5 *de binnenkring v. e. gemeente*): 1 *een – vol saus, een – voor soep*; *een kommetje koffie*; zie krib; 2 *de stad ligt in een* –; 3 *een eenden–*; 4 *de haven–*; 5 *de bebouwde – der gemeente*.
komaan', tw., uitroep van opwekking enz.
komaf' **1** v. (*afkomst*): *van hoge* –; **2** bw. Z.-N. – *maken met*, een einde aan.
kom'baars, v. –baarzen (*scheepsdeken, matrozendeken, wollen velddeken*).
kombol', v. –s, –boffen (*buitenkeuken of hok, waarin men kookt en wast*).
kombuis', v. –buizen (*scheepskeuken*; ook: *kachel of fornuis aan boord*; Z.-A. *keuken*): *de haring stond te bakken op de* –.
komediant', m. –en (It. commediante: *toneelspeler, acteur*); fig. *een* (*echte*) –!
kome'die, v. –s (Lat.-Gr. comoedia: 1 *schouwburg*; 2 *vertoning*; 3 fig. *veinzerij*; 4 *de toneelspelers*; ook: *de bezoekers*): 1 *er wordt een nieuwe – gebouwd*; 2 *de – begint om 8 uur*; 3 *speel toch geen* –; (*dat is*) *allemaal maar* –! 4 *de hele – staakte*; **–gebouw,** o. –en (*schouwburg*); **–spel,** o. (*de opvoering v. e. toneelstuk*; fig. *veinzerij, bedrog*); **–stuk,** o. –stukken.
komeet', v. kometen (Fr. cométe, Gr.-Lat. cometa [Gr. come = haar]: sterrenk. *staartster*): *de kern, de staart v. e.* –; *de – van Halley*, Eng. sterrenk. (1651–1742), die de baan dezer – het eerst berekende.
ko'men, kwam, is gekomen (1 *zich begeven naar de plaats of veronderstelde plaats van den spreker of den toegesprokene*; 2 *naderen*; 3 *geschieden, gebeuren*; 4 met een onbepaalde wijs en *te*: *geraken in de toestand, die de onbepaalde wijs aangeeft*; 5 in verbinding met voorzetsels en andere woorden in allerlei betekenissen): 1 *ik zal dadelijk* –; *per trein, te voet, per fiets* –; *den dokter laten* –, ontbieden; *de boeken uit Leiden laten* –; zegsw. *aan land, aan wal* –, landen; spreekw. *Die het eerst komt, eerst maalt*, die het eerst komt, wordt het eerst geholpen; met een onbep. wijs geeft deze te kennen de wijze waarop of het doel: – *rijden*; – *kijken*, [a]) om te onderzoeken, [b]) om te bezoeken; 2 *de dag zal* –; 3 *hoe kwam dat? hoe komt het, dat . . .?* 4 *hij kwam te vallen*; *dit komt daar te staan, te hangen*; *hoe kwam jij het boek te verliezen?* 5 *aan iets* –, iets verkrijgen; *er achter* (of: *achter de waarheid*) –, te weten komen, de waarheid ontdekken; *dikwijls bij iem.* –, bezoeken; *te stade* –, te pas komen; *er niet bij* –, het niet begrijpen; *om het leven* –, sterven; nog: *kom*; *och kom*; *kom, kom!* ei wat! ach wat! *ik zal er wel* –, [a]) slagen b.v. voor een examen, [b]) de eindjes aan elkaar knopen; *het is reeds zo ver gekomen, dat*; *dat komt duur*, zal duur zijn; *dat komt op 10 gld.*, zal kosten; *hoe komt hij aan het geld*, krijgt hij? *eerlijk aan iets gekomen*, verworven; *hoe kom je er bij? tot zich zelf* –, [a]) bewustzijn, [b]) zelfbeheersing terugkrijgen; *ik kon er niet toe* –, besluiten te doen; *prae komt uit het Latijn*, is afkomstig; zie hoek 1, oog, zwang.
ko'mend, dw. bn.: *de –e week*, volgende; handel: *het ons –e saldo*, toekomende.
komenij', v. –en (*kruidenierswinkel*).
komenijs'winkel, m. –s (*komenij*).
ko'menschap, v. (Z.-N. *koopmanschap*).
komfoor', o. –foren (o.-Fr. chaufoire [chauffer = verwarmen]: *vuurpot*); **–tje,** o. –s: *Piet, geef me het – eens aan*.
komiek', Fr. comique, Gr.-Lat. comicus; **1** bn., bw. (*koddig, grappig*); **2** m. –en (*persoon, die de grappige rol heeft*; *clown in een paardenspel*; *grappenmaker*); spott. *komie'keling*; **–e,** o.: *het – van de zaak was*.
komijn', m. (oorspr. Arab. *schermbl. éénjarige plant, met sterk smakende zaden*; Lat. cuminum cyminum).
komij'nekaas, v. (*kaas, bereid met komijnzaad*), **1** (voorwerpsn.) –kazen; **2** (stofn.).
Komintern', v. = Kom(munistische) Intern(ationale).
komi'sche Al'te, v. (Duits: *grappige oudevrouwenrol*).
Komitad'sji, m. Komitadsji's (Fr.-Turks: lett. *lid v. h. comité* [tot bevrijding v. Macedonië]: *lid van guerrillabenden in de Balkan*).
komiteit', o. –en (Z.-N. *comité*).
komkom'mer, v. –s (Fr. concombre: *éénjarige kalebasachtige vrucht, uit Azië herkomstig*; Lat. cucumis sativus); **–tijd,** m. (*slappe tijd* [inz. *in de journalistiek*] *en wel in Aug., als de komkommers rijpen*).
kom'ma, v. en o. komma's; kommaatje (Lat.-Gr. komma = deel v. e. zin: *leesteken*): *met een vaart van nul – zes*, zeer snel.
kom'ma-bacil, m. –bacillen (*bacterie, genoemd naar de vorm*): *de Aziatische cholera wordt veroorzaakt door een* –.
komma'liebehoefte, v. –n; of **–want,** o. (*het aarde- en glaswerk aan boord*).
kommandant' enz., zie commandant enz.
kommapunt', v. –en (*leesteken*).
kommensaal', zie commensaal.
I. kom'mer, m. (*verdriet, nood, onrust, angst, kwelling*): – *en gebrek, in – en ellende leven*; etym. waarschijnlijk = – **II.**
II. kom'mer, v. (*hazendrek*).
kom'merlijk, bn. (*zorgelijk, armoedig, ellendig*): *een weduwe in –e omstandigheden achterlaten*; *een – leven leiden*; **–loos,** bn. (*vrij van kommer, onbezorgd*): *een – bestaan*; **–vol,** bn. (*zorgvol*): *–volle dagen*.
kommies', Fr. commis, Lat. commissus; **1** m. kommiezen (*lagere ambtenaar bij de belastingen, de posterijen*; *tolbeambte, grenswachter*); **2** o. (afkorting van *kommiesbrood*).
kommies'brood, o. –broden (*soldatenbrood*).
kommiezerij', v. (O.-I. *bureaucratie*).
kompas', o. kompassen (Fr. compas [It. compasso = cirkel, v. compassare = afmeten]: *toestel voor de bepaling van de hemelstreken*): *het – was reeds in de 13e eeuw in gebruik*; **–beugel,** m. –s (*concentrische ring, waarin het kompas waterpas hangt*); **–doos,** v. –dozen; **–naald,** v. –en (*de magneetnaald*); **–roos,** v. –rozen (*cirkelvormige schijf, waarop de 32 windstreken zijn aangegeven en waarboven de kompasnaald draait*); **–streek,** v. –streken (*een der 32 streken*).

kom'penie, v. zie Koempeni.
kompliment', o. –en; zie compliment'.
komplot', o. komplotten (Fr. complot: *samenspanning; bende samenzweerders; geheim verbond,* steeds ongunstig).
komplotteren, gekomplotteerd(*samenspannen, een aanslag smeden,* steeds ong).
kompres', v. kompressen; zie compres.
komsomol'ler, m. –s (*lid der communistische jeugdorganisatie in Rusland*).
komst, v. (*het komen*): *de – van den Messias; hij is op –.*
ko'nak, m. –s (Balkanstaten: *paleis*).
kond (alleen in vaste verbindingen): *– doen,* kennisgeven; *– maken,* bekend maken.
kon'dé, m. kondé's (O.-I. *haarwrong*).
kon'dor, m. –s; meestal condor.
kond'schap, v. –schappen (*bericht, bescheid*): *– krijgen, – winnen; op – uitgaan* d.i. verkenning; *iem. op – uitzenden.*
kond'schappen, kondschapte, h. gekondschapt (*kond doen, melden, berichten*); **–schapper,** m. –s (*boodschapper*; ook, *spion*).
konfijt', o. (Fr. confit [Lat. confectum]: *in suiker ingelegd* [*gekookt*] *oft*).
konfij'ten, konfijtte, h. gekonfijt (*in suiker inleggen*): *vruchten –.*
konfil'je, v. (*citroenkruid*; Lat. artemisia abrotanum). (fil = fiel).
kon'geraal, m. –alen (*zeepaling*).
kong'si, v. kongsi's (O.-I. *Chinese naam voor maatschappij, firma of vennootschap,* [*geheime*] *vereniging*; ook: *kliek*).
konijn', o. –en, konijntje (*haasachtig knaagdier*; Lat. oryctolagus cuniculus): *een tam –, een wild –*; zegsw. *met de –en door de tralies kunnen eten,* zeer mager zijn.
konij'nenberg, m. –en ([*kunstmatig aangelegde*] *heuvel, waarin tamme konijnen kunnen graven*); **–fokkerij,** v. –en (*het fokken van konijnen; de inrichting*); **–hok,** o. –hokken (*hok voor tamme konijnen*); **–hol,** o. –holen (*hol in de grond, waarin konijnen leven*); **–jacht,** v.; **–kruid,** o. (*melkdistel*); **–pluim,** v. –en (*–staartje*); **–teelt,** v.; **–vangst,** v.; **–warande,** v. –n (Z.-N. *plaats waar de konijnen in wilde staat leven*).
konij'nevel, o. –vellen: *–vellen bereiden tot bont*; **–vlees,** o. (nl. *v. e. konijn*).
ko'ning, m. –en, koninkje (1 *vorst, die over een koninkrijk regeert*; 2 *de eerste, de voornaamste, de beste in zijn soort*; 3 schaak-, kegelspel: *voornaamste stuk*; 4 kaartspel: *heer*, germ.): 1 *de – van België; hij was den – te rijk,* zeer gelukkig, tevreden; zie blinde, haan; 2 *de – der schepping,* de mens; *de – der dieren,* de leeuw; *de – van het schuttersgild*; 3 *schaak den –!* 4 *klaveren–*, beter: *heer*; nog: *Koningen,* Bijb. twee geschiedkundige boeken van het O. T.
koningin', v. koninginnen, koninginnetje (1 *gemalin des konings*; 2 *vorstin, die als koning regeert*; 3 *eerste, beste in haar soort*; 4 schaak: *het op één na voornaamste stuk*; 5 kaartspel: *vrouw, dame*; 6 *moederbij*): 1 *– Sofia, de gemalin van Willem III*; 2 *Wilhelmina, – der Nederlanden; –s verjaardag*; 3 *de – van het bal; de roos, de – der bloemen*; 4 *de – slaan*; 5 *–, boer en aas*; 6 *de – is groter dan de werkbij.*
koningin'-moe'der, v. –s (*de moeder der regerende koningin,* bij ons de koninginweduwe Emma); **koningin'nedag,** m. –dagen (*feestdag ter ere der koningin,* b.v. *haar verjaardag,* bij ons op 31 Aug.).
koningin'nenkroon, v. –kronen; **–mantel,** m. –s; verg. koningskroon enz.
koningin'nepage, m. –s (dierk. *dagvlinder*; Lat. papilio machaon). (g = zj).
koningin'-regentes', v. –regentessen (*koningin en regentes van het koninkrijk*; bij ons de koningin-weduwe Emma, tijdens de minderjarigheid van Wilhelmina, 1890–'98).
koningin'-we'duwe, v. –n (*gemalin v. e. overleden koning*).
ko'ningsadelaar, m. –s, –adelaren; **–arend,** m. –en (*grote arend; keizerarend*; Lat. aquila h. heliaca).
ko'ningsappel, m. –s (*de ananasappel*); **–blauw,** o.; zie smalt; **–dag,** m. –dagen; zie koninginnedag; **–geel,** o. (*een verfstof, bestaande uit zwavel en arsenicum*); zie operment; **–gezind 1** bn. (*gestemd vóór den koning of zijn huis*); **2 –e,** m. of v. –n; **–hof,** o. –hoven (*het paleis des konings*); **–kaarsje,** o. –s (*drietandig kaarsje, om op Driekoningendag te branden*).
ko'ningskroon, v. –kronen (*hoofdsiersel als teken der koninklijke waardigheid*); **–mantel,** m. –s (*hermelijnen mantel des konings; prachtige dagvlinder, zwart met rode gloed, met gele, witte en helderblauwe vlekjes*); **–schepter,** m. –s (*staf als kenteken der koninklijke macht*); **–slang,** v. –en (*reuzenslang; anaconda*); zie boa; **–stang,** v. –en (mijnwezen: *sterke verbindingsstang van de kooi met de kabel*); **–tijger,** m. –s (*grote gestreepte tijger,* ook: *Bengaalse tijger*; Lat. felis tigris); **–varen,** v. –s (*fraaie pluimvaren*; Lat. osmunda regalis).
ko'ningswater, o. (scheik. *mengsel van drie delen zoutzuur en één deel salpeterzuur, dat den koning der metalen* nl. *goud* [*en ook platina*] *vermag op te lossen*).
ko'ningszeer, o. (*soort v. klierziekte, naar het volksgeloof te helen door de voormalige koningen van Frankrijk*); zie markoen.
ko'ninklijk, bn., bw. (1 *een koning zijnde*; 2 *van een koning uitgaande*; 3 *als van een koning*; 4 *van een koning*; 5 *onder den koning staande*; 6 fig. *prachtig, heerlijk*): 1 *een –e gast*; 2 *een – bevel*; 3 *een –e houding*; 4 *het – Huis*; 5 *de –e marine,* rechtstreeks onder den koning; *de –e bibliotheek te Brussel,* eretitel; evenzo: *een –e zangvereniging*; 6 *een –e bergstroom,* prachtig; *iem. – onthalen,* rijk; nog: *de –e weg bewandelen,* recht door zee gaan; *–e bewilliging,* goedkeuring door Koning of Koningin vereist.
ko'ninkrijk, o. –en (*rijk of staat met een koning*[*in*] *aan 't hoofd*): *het – der Nederlanden*; fig. *het – der hemelen,* de Hemel met God als koning.
kon'kel, v. –s (vero. *spinrokken, vod, slons*; Z.-N. *draaikolk; konkelarij*).
kon'kelaar, m. –s (*knoeier, bedrieger, intrigant*); **–aarster,** v. –s; **–arij',** v. –en (*het konkelen*); **–boel,** m.
kon'kelen, konkelde, h. gekonkeld (*knoeien, bedrieglijk handelen, kuipen*): *zij heeft vermaak nagejaagd en gekonkeld.*
kon'kelloes, –lonkel, m. (Z.-N. *konkelarij*).
kon'kelleen, o. –lenen (*spilleleen*).
konserf', o. konserven (*vruchtenstroop*; in het mv. zie conserven).
konsolida'tie, zie consolideren.
konsta'bel, kontant'(en), zie bij de **c.**

Konstantino'pel, o.; zie Stamboel.
konterfei'ten, konvent', zie bij de **c.**
kontrent', v. –en (Fr. contrainte; Z.-N. spkt. *dwangbevel*).
Konversations'lexicon, o. –lexica (Duits: *encyclopedie*). (ions = ioons).
konvooi', o. –en (*begeleiding, bescherming van koopvaardijschepen door oorlogsschepen; het geleide zelf*); zie licenten.
konzeniel'je, v. (*volksterm voor cochenille*).
kooi, v. koven (Fr. coiffe; Z.-N. *kornet*, inz. *muts voor oude vrouwen*).
koog, v. kogen (*ingedijkt land*); zie koge.
kooi, v. –en, kooitje (1 *vogelkooi*; 2 *slaapstee*, inz. *op schepen*; 3 *hok voor wilde dieren, voor schapen enz.*; 4 *inrichting tot het vangen van wilde eenden*; 5 *werkplaats of loods voor vlasbereiders*; 6 typ. *wig*; 7 mijnwerkerst. *lift*): 1 *een kanarie in een –*; 2 *naar* (of: *te*) *– gaan*; fig. *Mouringh was te – 'ekropen* (Huygens, Scheepspraet), gestorven; 3 *de temmer in de – van den leeuw; de scheper drijft de schapen in de –*; 4 *de (eenden)– ligt eenzaam*; 5 *in de – werken*; 6 zie kooien; 7 *in de – afdalen; in iedere verdieping der –*.
kooi'en, kooide, h. gekooid (*de pagina's door middel van kooien in de vorm vastslaan; in een kooi opsluiten*): *gekooide vogels*.
kooi'hondje, o. –s (*hondje, dat afgericht is om wilde eenden in de kooi te lokken*).
kooi'ker, m. –s (*eendenkooihouder*); ook wel *kooihouder* of *kooiman* genoemd.
kooi'recht, o. –en (*recht, aan een eendenkooi verbonden*): *het – verbiedt alle jacht en het schieten in de nabijheid*.
kooi'vogel, m. –s (*vogel, in een kooi grootgebracht, er in levend*; tegenst. *vogel in 't wild levend*): *de kanarie is in ons land een –*.
kook, v. (*het koken*, in vaste verbindingen): *aan de – zijn*, d.i. koken; *van de – raken*, niet meer koken; fig. [a]) onwel worden, [b]) van streek raken; zie ook kookerwt.
kook'boek, o. –en (*keukenboek, handboek tot bereiding van spijzen*); **–erwten,** v. mv. (*erwten, die zich goed laten koken*, in tegenst. met erwten als veevoeder), ook *kook* genoemd; **–hitte,** v. (*hitte, waarbij iets kookt*); **–kachel,** v. –s (*fornuis*); **–ketel,** m. –s (*ketel, waarin iets gekookt wordt*); **–kunst,** v. (*de kunst van fijn te koken*); **–pan,** v. –pannen (*pan, om in te koken*); **–plaats,** v. –en (*waar gekookt kan worden, keuken*); **–punt,** o. –en (*warmtegraad, waarbij een vloeistof kookt*); **–school,** v. –scholen (*inrichting tot onderwijs in het toebereiden van spijzen*); **–sel,** o. –s (min. *het gekookte*); **–ster,** v. –s; **–toestel,** o. –toestellen (*waarop men nl. kookt*); **–vrouw,** v. –en.
kooks, zie cokes.
I. kool, v. kolen, kooltje (1 *een doorgebrand stuk hout of turf*; 2 in het mv. *steen-, bruinkool*; 3 Z.-N. *pestbuil*): 1 *gloeiende kolen, dove kolen*; z. dovekool; *kolen branden*, hout tot houtskool branden; zegsw. *met een zwarte – staan aangetekend*, zeer ongunstig bekend staan; 2 z. kolen, steen-, bruinkool, heet en hoofd; 3 Z.-N. *de – in zijn been hebben*.
II. kool, v. kolen (*bekend kruisbloemig plantengeslacht*; Lat. brassica): *– eten; Chinese –*; zegsw. *het sop* (Z.-N. ook: *de soep*) *is de – niet waard*, de zaak is niet zoveel drukte of omslag waard; *het is allemaal –*, dwaasheid; *iem. een – stoven, bakken*, beetnemen, een poets bakken; *– verkopen*, flauwe praatjes; *het is maar voor de –*, grap; z. groenvrouw.
kooldi'oxyde, v.; zie koolzuur.
kool'druk, m. –drukken (*methode om door het vermengen van kool met de gelatinelaag der lichtgevoelige plaat onverbleekbare photographieën te maken; zulke foto*).
kool'haas, m. –hazen (*haas, tussen de kool levend*); verg. heihaas.
kool'hydraat, o. –hydraten (scheik. *organische verbinding van koolstof, zuurstof en waterstof, waarbij de laatste staan in de verhouding 1:2*): *zetmeel, gom, suiker zijn –hydraten*.
kool'mees, v. –mezen (*zangvogeltje met zwarte kop en gele veertjes*; Lat. parus m. maior).
kool'oxyde, o. (scheik. *zeer vergiftige kolendamp, verbinding van koolstof en zuurstof bij onvolledige verbranding*).
kool'put(ter), Z.-N.; zie kolenput(ter).
kool'raap, v. –rapen (*koolzaadvarieteit; van deze plant de grote knol*); **–schaaf,** v. –schaven (*werktuig om* [*witte*] *kool te snijden tot fijne reepjes*); **–sla,** v. (*koude, gesneden witte- of rodekool op aardappelen met zure botersaus*); **–snijmachine,** v. –s.
kool'spits, v. –en (*houtskoolspits of staaf van fijngemalen geharde gascokes in een electrische booglamp*); vero.
kool'stof, v. (*scheikundig element*): *in steenkool vindt men ± 80 % –*.
kool'teer, v. (*zwarte teer, uit steenkolen gewonnen in de gasfabrieken*).
kooltje-vuur', o. (*ranonkelachtige plant met kleine, rode bloem*); verg. adonis.
kool'vis, m. –vissen (*tot het geslacht der dorsen behorende vis*): *– ƒ 0,22 per stuk*.
kool'waterstofgas, o. (scheik. *gasvormige verbinding van kool- en waterstof*).
kool'witje, o. –s (*dagvlinder, die op allerlei kool eitjes legt*; Lat. pieris brassicae).
kool'zaad, o. –zaden (*zaad van kool; plant waaruit olie gewonnen wordt, raapzaad*; Lat. brassica napus oleifera).
kool'zuur, o. (scheik. *koolzuurgas, kooldioxyde, verbinding van koolstof en zuurstof, een reukloos gas*): *de dampkringslucht bevat 0.03 % –*.
kool'zuurhoudend, bn. (*koolzuur-bevattend*): *– water*, b.v. spuitwater.
kool'zwart, bn. (*zeer zwart, gitzwart*).
koon, v. konen (*wang; kaak; viskieuw*).
koop, m., bet. 2 kopen (1 *het kopen, aankoop*; 2 *partijtje goederen uit een verkoop*): 1 *de – ongedaan maken; te – bieden, een – sluiten* (Z.-N. *toeslaan*), *breken; te – gevraagd; een goede – doen; te – dragen, te – lopen met*, alom bekend doen zijn; *op de – toe; de – opzeggen*, een contract verbreken; zegsw. *weten, wat er in de wereld te – is*, wereldwijs zijn; 2 *ik heb twee kopen*; z. koopje, genuskoop.
koop'akte, v. –n (*akte, waarbij een koop wordt geconstateerd met vermelding van de prijs, de voorwaarden en verdere bijzonderheden*); ook: **–brief,** m. –brieven; **–contract,** o. –en (*overeenkomst, waarbij de ene partij zich verbindt een zaak te leveren en de andere om de daarvoor bedongen prijs te betalen; koopakte*); **–dag,** m. –dagen (*dag der veiling*; Z.-N. *veiling*).
koop'goed, o. –goederen (*koopwaren, waren in voorraad*; soms: *waren van minder goede hoedanigheid*); **–graag,** bn.; koopgrager, –st (*gaarne kopende*); **–handel,** m. (*bedrijf*

door middel van koop en verkoop): – *drijven*; België: *rechtbank van* –.

koop'je, o. –s (1 *een kleine koop* in bet. 2; 2 *al, wat niet duur is*): 1 *twee –s kopen*; 2 *daar heb je een – aan*; *het is een –*; *zij is altijd op –s uit*; zegsw. *we reizen op een –*, zo goedkoop mogelijk; nog: zegsw. *iem. een – leveren, bezorgen*, hem er in laten lopen.

koop'kracht, v. (*het in staat zijn om te kopen*): *de – van deze firma*.

koopkrach'tig, bn. (*geld hebbende om te kopen*): *een – publiek vulde de zaal*.

koop'lust, m. (*lust of ambitie om te kopen*): *er is geen –*; **–lus'tig,** bn. (*kooplust hebbende*); **–man,** m. –lieden, –lui (*handelsman*; *iem., die van de handel zijn beroep maakt*): *de heer Smits, – alhier*.

koop'mansbeurs, v. –beurzen (*handelsbeurs*); **–boek,** o. –en (*elk boek v. d. boekhouding eens koopmans*); **–brief,** m. –brieven (*brief in koopmansstijl, over handelszaken*).

koop'manschap, v. (*handel*; *goederen, handelswaren*): *koopmanschap drijven*, handelen.

koop'penningen, m. mv. (*geld, op de hand gegeven bij het sluiten van een koop*; *koopsom*); **–prijs,** m. –prijzen (*prijs van het gekochte*); **–slag,** m. –slagen; zie handslag; **–som,** v. –sommen (*geldsom, waarvoor iets te kopen of gekocht is*); **–stad,** v. –steden (*handelsstad*): *Rotterdam, de tweede –*.

koop'ster, v. –s (*vrouw, meisje, die koopt*).

koop'vaarder, m. –s (*koopvaardijschip*; ook: *de kapitein van zulk een schip*).

koopvaardij', v. (*handelsscheepvaart*).

koopvaardij'kapitein, m. –s (*kapitein v. e. koopvaardijschip*); **–schip,** o. –schepen (*schip, bestemd voor de koopvaart*); **–vloot,** v. –vloten (*vloot v. koopvaardijschepen*).

koop'vaart, v. (*koopvaardij, handelsvaart*).

koop'vrouw, v. –en (*vrouw, die van het kopen en verkopen van waren haar bedrijf maakt, kleinhandelaarster*); **–waar,** v. –waren (*handelswaar*); **–zick,** bn. (*zeer koopgraag*): *haar zuster is –*; **–ziekte,** v.; **–zucht,** v.

koor, o. koren, koortje (Gr.-Lat. chorus: 1 *afgesloten, meestal verhoogde plaats in R.-K. kerken, waar het hoogaltaar staat*; 2 *zangkoor in R.-K. kerken nl. tegenover het hoogaltaar*; 3 *zangers, zangeressen welke een muziekstuk uitvoeren*, tegenst. met *solo*; ook: *rei*): 1 *een aantal trappen leiden naar het –*; 2 *op het – is ruimte voor de zangers en het orgel*; 3 *de koren ener opera*; *een mannen–*; *een gemengd –*, van zangers en zangeressen; *„ja" klonk het in –*, uit aller mond.

koor'bank, v. –en (*één zitplaats in het koorgestoelte*; *één kanunnikenbank*).

koord, v. en o. –en, koordje (*touw*; *gevlochten, gedraaid snoer*): *dansen op de slappe –*; *de –en der beurs in handen hebben*, beschikking hebben over het geld; Z.-N. *in de koord dansen*, touwtjespringen; Z.-N. *de kat gaat de – op, komt, danst op de –*, de poppen gaan aan 't dansen.

koord'dansen, o. (*het dansen op de koord*); **–danser,** m. –s (*acrobaat of kermisgast, die op de koord danst*); **–danseres',** v. –danseressen.

koor'de, v. –n (koord; meetk. *lijn, die twee punten v. e. cirkelomtrek verbindt*).

koor'den, koordde, h. gekoord (Z.-N. *met één of meer koorden binden*).

koor'dienst, m. –en (Z.-N. *lijkdienst, waarbij de lijkbaar op het koor der kerk staat*).

koord'net, o. –netten (*net v. koord als rokbeschermer aan een fiets*): *fijn Engels –*.

koor'gestoelte, o. –n (*kanunnikenbanken*); **–gezang,** o. (*gezang van een koor*; *kerkgezang*); **–heer,** m. –heren (*kanunnik, domheer*); **–hek,** o. –hekken (*hek, dat het priesterkoor van het overige deel der kerk afscheidt*): *een – met ambo*, zie ambo; **–hemd,** o. –en (*kort linnen priesterhemd met mouwen*); **–kap,** v. –kappen (*mantelvormig priesterkleed, pluviale*); **–knaap,** m. –knapen (*jongen uit het kerkkoor*; *misdienaar, jongetje in toog met wit overkleed, dat den priester aan het altaar behulpzaam is door te antwoorden of kleine diensten te bewijzen*); **–lessenaar,** m. –s (Z.-N. *lezenaar*); zie lutrijn; **–maatschappij,** v. –en (Z.-N. *koor* 3).

koorn, o.; zie koren.

koor'nis, v. –nissen (*nis in het koor ener kerk*; *abside*).

koorts, v. –en (1 *verhoging van lichaamstemperatuur, gepaard gaande met versnelling van de polsslag, koude rillingen, dorst enz.*, gewoonlijk, begeleidend verschijnsel van allerlei ziekten; 2 *hevige begeerte, hartstocht*): 1 – *hebben*; *de – krijgen*; *je jaagt me de – op het lijf*, doet mij hevig ontstellen; *de anderdaagse –, de derdendaagse –*; *de gele –*, tropische koorts, naar de gele kleur der lijders; *Zeeuwse –en*; Z.-N. *de rode –*, roodvonk; 2 *vrijheids–, goud–*.

koorts'achtig, bn., bw. (*aan koorts lijdende, koortsig*): *zij is –*; *iets – zeggen*; **–gloed,** m. (*hoge temperatuur door de koorts*); **–ig,** bn. (1 *koortsachtig*; 2 *gejaagd*): 1 *een –e huivering*; 2 *een –e bedrijvigheid*; **–igheid,** v.; **–lijder,** m. –s; **–lijderes',** v. –lijderessen; **–thermometer,** m. –s (nl. *tot het bepalen der temperatuur bij koorts*); **–vrij,** bn. (*zonder koorts*); **–werend,** bn.: *–e middelen*, voorbehoedmiddelen tegen koorts b.v. kinine.

koor'vensters, o. mv. (*vensters i. d. koornis*).

koor'werk, o. –en: *een – van ....*

koor'zang, m. –en (*koorgezang*; Z.-N. *Gregoriaanse zang*): *waar de eerbare rij der gesluierden de – aanhief*.

koor'zanger, m. –s (*zanger van een koor*; *korist*; Z.-N. *kerkzanger*).

Koos, m. (eig. *Jacobus*): zegsw. *o zo –!* ik denk er over als jij, natuurlijk.

Koos'je, v. –s (*meisjesnaam*: *Jacoba*).

koot, v. koten (*hielbeen*; *bikkeltje*): zegsw. *vast op zijn koten staan*, in zijn schoenen.

koot'je, o. –s (*lid van vinger of teen*).

kop, m. koppen (1 van mensen en dieren: *hoofd*; van mensen inz. Z.-N. of gmz.; 2 *leven*; 3 *verstand, geheugen*; *aanleg*; 4 *een persoon van talent*; 5 *manschappen*, in het mv.; *een mens in 't algemeen*; 6 *afbeelding v. e. mensenhoofd*; 7 *schaal, kom, bakje om uit te drinken*; 8 *deel van een pijp, waarin de tabak wordt gestopt*; 9 *naam van een inhoudsmaat*; 10 *kopvormige wolken*; 11 *bovenste, meestal rond gedeelte v. e.* [*langwerpig*] *voorwerp*; 12 *opschrift in een krant* van een bericht, artikel): 1 *de – van een aap*; *daar is – noch staart aan te vinden* (Z.-N. *geen kop aan te krijgen*), begin noch einde, er is niet wijs uit te worden, geen touw aan vast te knopen; *over de – gaan*, failliet gaan; *met de – tegen de muur lopen*, het onmogelijke doen of willen; *iets op de – tikken*, in bezit nemen, kopen, stil wegpakken; *de – in-*

drukken, doden, te niet doen, uit de wereld helpen, b.v. *praatjes, geruchten; iem. op zijn – geven*, [a]) er van langs geven eig. en fig.; [b]) overwinnen in een spel enz.; *van – tot teen*, geheel en al; *zijn – tonen*, koppig zijn; *op de – af* (Z.-N. *op de kop*), precies; *als ik het in mijn – zou krijgen*, het idee krijgen om; *al ga je op je – staan*, fig. wat je ook doet; *iem. op zijn – zitten*, fig. er van langs geven; *een –je kleiner maken*, onthoofden; 2 *dat kan je de – kosten; ik verwed er mijn – onder*; 3 *een goede – voor wiskunde*; 4 *een der knapste koppen*; verg. dom–, drift–; 5 *een schip bemand met 600 koppen; een aardig –je*, meisje; 6 *een – van Frans Hals*; Z.-N. *– of letter*, kruis of munt; 7 *een –(je) met schotel*; 8 *de – van een gouwenaar*; 9 *een – erwten*, maat voor droge waren, liter; 10 *donderkoppen*, onweerswolken; 11 *de – v. e. speld*; 12 *met vette koppen gedrukt*; zie spijker, kopje; nog: Z.-N. *geperste –*, hoofdkaas.

kopal', o.; zie copal.

kopek', m. kopekken, of **kope'ke**, m. –n (Russisch, oorspr. Turks, letterl. hond: *Russ. koperen muntstukje*, ± *1.25 cent*).

ko'pen, kocht, h. gekocht (*voor geld in zijn bezit krijgen*): *een huis –; – en verkopen; ik koop niet in het buitenland*, betrek mijn waren niet uit.

I. ko'per, m. –s (*man, die koopt*): *meer kijkers dan –s!*

II. ko'per, o. (1 *roodbruin metaal, genoemd naar Cyprus of Kypros*; 2 *de koperen blaasinstrumenten in een orkest*; verg. hout; 3 *koperen voorwerpen; koperwerk*; 4 *koperen geldstukken*): 1 S. G. = 8,9, smeltpunt = 1090° C.; *rood–, geel–*; 2 *het – was te zwak*; 3 *het – poetsen*; 4 *zilver tegen – wisselen*.

ko'perbrons, o. (*goudkleurig bronspoeder*; ook: *kleur, ontstaan door menging van karmijn met vermiljoen en Pruisisch-blauw*).

ko'perdiepdruk, m. (*diepdruk-methode met koperen platen of cilinders; de afdruk*).

ko'perdraad (*draad van koper*) **1** m. –draden (voorwerpsn.): *twee –draden*; **2** o. (stofn.): *een vogelkooi met traliën van –*.

ko'perdruk, m. –drukken (*kopergravure*); **–drukker**, m. –s; **–drukpers**, v. –en.

ko'peren 1 koperde, h. gekoperd (*met koper bekleden*): *een schip –, het dak van een koepel –*; **2** bn. (1 *van koper*; 2 *als van koper*; 3 *twaalf en een half-jarig*): 1 *een – blikje, een – ketting, – vaatwerk*; Bijb. *de – zee*, reusachtig – of bronzen waterreservoir van ± 80 duizend l inhoud, rustende op 12 runderen, ten O. van Salomo's tempel; 2 *de – ploert*, (O.-I.) de zon; *het – hemelgewelf in de woestijn*; 3 *de – bruiloft*, 12½-jarig huwelijksfeest; nog (volkst.): *een –*, een diender.

ko'pererts, o. –en (*erts, waaruit koper gewonnen wordt*): **–ets**, v. –en (*met de etsnaald op koper getekende en daarna door middel van zuren geëtste afbeelding*); **–gieter**, m. –s; **–gieterij**, v. –en (*werkplaats, bedrijf v. d. kopergieter*); **–goud**, o. (*legering van 4 delen koper en 1 deel zink*); **–gravure**, v. –s (*gegraveerde koperen plaat; afdruk van een dergelijke plaat*); **–groen**, o. (*koperroest; blauw-groene delfstof, harder dan gips, malachiet; groene kleur als van koperroest*, in deze bet. ook bn.); **–kleurig**, bn. (*de kleur hebbende van koper*): *–e Indianen*; **–lazuur**, o. (*kopererts van een fraai-blauwe kleur, waaruit bergblauw wordt bereid*); **–mijn**, v. –en (*mijn, waaruit kopererts wordt gedolven*); **–pletterij**, v. –en (*fabriek, waar koper geplet wordt tot platen*); **–roest**, o. (*kopergroen*); **–rood**, o. (*de rode kleur v. koper*); ook bn.; **–slager**, m. –s (*ambachtsman, die in koper werkt; vervaardiger van koperen voorwerpen*); **–slagerij**, v. –en (*werkplaats, bedrijf v. d. koperslager*); **–vitriool**, o. en v. (*kopersulfaat; blauwe vitriool*): *wijnstokken bespuiten met – tegen de druifluis*; **–werk**, o. (*koperen voorwerpen*).

ko'perwiek, v. –en (*een tot de familie der lijsters behorende vogel*; Lat. turdus musicus): de – of oranjelijster.

kop'glas, o. –glazen (heelk. *glaasje, dat bij het koppenzetten dienst doet; laatkop*).

kopie', v. kopieën (Fr. copie [Lat. copia = voorraad]: *afschrift; schilderij of tekening naar een andere vervaardigd*; ook: *kopij*): *een – van Rubens*.

kopie'boek, o. –en (*boek, waarin brieven, wissels enz. worden gekopieerd*).

kopieer'boek, o. –en (*boek, waarin men brieven kopieert*); **–inkt**, m. (soorten) m. –en; **–machine**, v. –s (*toestel om brieven enz. te kopiëren*); **–papier**, o.; **–pers**, v. –en (*–machine*); **–werk**, o.; ook, copieerboek enz.

kopiëren, kopieerde, h. gekopieerd (Fr. copier: *naschrijven, overschrijven; machinaal overdrukken; een schilderij enz. naar een andere vervaardigen, namaken*); ook, copiëren.

kopiïst', m. –en; zie copist.

kopij', v. –en (Fr. copie: *handschrift voor de pers*): *deze – is getypt*.

kopij'recht, o. –en (*recht, om een kopij te drukken en uit te geven*): *het – v. e. roman*.

kop'je, o. –s (Z.-Afrika: *bergtop, alleen staande hoge heuvel*); zie ook kop 5 en 7.

kop'je-on'der, bw. (*met het hoofd onder water*): *Pieter was kopje-onder geweest*.

kop'laag, v. –lagen (mets. *bovenrand van een metselwerk* b.v. *van een tuinmuur*).

kop'lozen, m. mv. (*weekdieren, wier kop verdwenen is, o.a. de mossel*; Lat. lamellibranchiata).

kop'pel 1 m. –s (*leren band*): *een degen–; de sabel hangt aan de –*; **2** o. –s (1 *paar*; [*bij elkaar behorend*] *tweetal*; 2 *een stel, menigte* [*bij elkaar behorend*]; 3 Z.-N. *ongenaaide plooi in een te wijd kledingstuk*): 1 *een – honden; een aardig –*, paar verloofden; *een – eieren; een – ossen*, span; 2 *een – patrijzen, ganzen, runderen*; 3 Z.-N. *een – leggen*.

kop'pelaar, m. –s; **–aarster**, v. –s.

kop'pelband, m. –en (*band, waarmee de halsbanden der jachthonden aan elkaar verbonden worden*).

kop'pelen, koppelde, h. gekoppeld (1 *samenbinden, verenigen, vastmaken aan*; 2 enigszins ong.: *een huwelijk tot stand brengen*): 1 *honden –, de wagons v. e. trein –*; 2 *een jong paartje –*; ook: *een gekoppeld huwelijk*.

kop'peling, v. –en (*verbinding, vereniging*; ook: *aaneenhechtingsketting*, b.v. *van twee wagons*): *de – was gebroken*.

kop'pelriem, m. –en (mil. *brede riem om het middel van een soldaat, waaraan allerlei hangt of die de ransel schraagt*): *aan de – hangen o.a. broodzak, bajonet*.

kop'pelstang, v. –en (*verbindingsstang bij spoorwissels en bij wagons*).

kop'pelteken, o. –s (*streepje, aanduidend.*

dat twee of meer woorden een eenheid vormen), b.v. in: *Java-koffie, vergeet-mij-niet*; **–werkwoord,** o. –en (*werkw., dat onderwerp en praedicaat verbindt of koppelt*, b.v. *het w.w. zijn*); **–woord,** o. –en.

kop'pen, kopte, h. gekopt (*bloed aftrekken door het zetten van laatkoppen*; voetbalspel: *met de kop de bal opvangen*; *koppig zijn*).

kop'pensnellen, o. (O.-I. *het hoofd van verslagen vijanden afslaan en meenemen of het overvallen en doden van mensen en het als triomf meenemen der hoofden*): *de bedoeling van het – is beschermgeesten te verkrijgen, daar met de schedel de ziel van den verslagene in verband wordt gebracht.*

kop'pensneller, m. –s: *Dajaks zijn –s.*

kop'penzetten, o. (*koppen* in bet. 1).

Kop'permaandag, m. –maandagen (vero. kopperen = smullen: *de eerste Maandag na Driekoningen*; ook: *verloren Maandag, feestdag* inz. *bij typografen*).

kop'pig, bn., bw. (1 *eigenzinnig*; *stijfhoofdig*; 2 *zwaar, naar het hoofd stijgend*): 1 *een – kind*; 2 *dat bier is –*; *–e wijn*; **–aard,** m. –s (Z.-N. *stijfkop*); **–heid,** v.

kop'potigen, m. mv.; zie inktvissen.

kop'school, v. –scholen (*school met een zevende leerjaar*).

ko'pra, v.; zie copra.

kop'station, o. –s (spoorw. *een station aan de kop of het begin van een spoorlijn, waar de treinen op een dood spoor binnenlopen*).

kop'stem, v. –stemmen (muz. *het hoogste register van een zangstem*); zie register.

kop'stuk, o. –stukken (gew. *koppig mens*; *leider, aanvoerder*): *de –stukken der partij.*

kop'telefoon, v. –telefonen.

Kop'ten, m. mv. (*Christelijke secte*, nl. *afstammelingen der Egyptenaren uit de Romeinse en Byzantijnse tijd*).

Kop'tisch, o. (*dode godsdienstaal der Kopten, zoals het Latijn in de R.-K. Kerk*).

kop'wilg, m. –en (plantk. *knotwilg*).

kor, v. korren; zie korre.

I. koraal', Lat. chora'lis = bij het koor behorend **1** o. koralen (muz. *eenstemmig R.-K. kerkgezang*; [*plechtig*] *kerkgezang*); **2** m. koralen (*koorknaap, koorzanger*).

II. koraal', Fr. cora(i)l, Lat. coral'lum, Gr. koral'lion = eig. meisje, popje; **1** o. (*lagere dieren, die een omhulsel, meestal van kalk, afscheiden, in koloniën levend en vaak uitgestrekte koraalbanken vormend*; *de afgescheiden kalk*); **2** v. koralen, koraaltje (*steenachtig of glazen bolletje*): *e. snoer koralen*; z. kraal; **–bank,** v. –en; **–diertjes,** o. mv. (z. koraal **II,1**).

koraal'eiland, o. –en; zie atol.

koraal'gezang, o. –en (R.-K. *liturgische, door paus Gregorius vastgestelde kerkzang*; *Gregoriaans*; in het alg. *plechtig-eenvoudig, langzaam kerkgezang of koorzang*).

koraal'mos, o.; zie koralijn; **–poliep,** v. –en (*–diertje*); **–rif,** o. –riffen (*–bank*); **–rood,** bn.: *–rode lippen*; **–zee,** v. (*deel der Stille Zuidzee, ten O. van Nieuw-Holland*).

kora'len, bn. (1 *van koraal*; 2 *rood* [*als koraal*]): 1 *een – armband*; 2 *– lippen.*

koralijn', o. (*koraalmos, een steenachtig op koraal gelijkend zeeproduct*).

ko'ran, m.: de – (Arab. letterl. lezing, voordracht, reciet) = *alko'ran* bevat de door de eerste Kaliefen Aboe Bekr († 634), Omar (592–644) en Othman († 655) verzamelde en tot een boek gerangschikte „openbaringen" van Mohammed († 632); de – is een recietboek, dat voor de Moslims geldt als het eigen woord van den Enen God; in O.-I. uitgespr. *koer-aan'*; zie soera, sura(h).

korbeel', m. korbelen (Fr. corbel, corbeau = raaf: *uit de muur vooruitspringende steen, waarop een balk rust*); zie karbeel.

kordaat', bn., bw.; kordater, –st (Sp.-Portug. cordato = verstandig [Lat. cor = hart]: *dapper, onverschrokken, ferm, wakker, kloek*): *Jan –*, krijgsman; **–heid,** v.

kordeel', o. kordelen (o.-Fr. cordel; Z.-N. *touw aan de leiband van een paard*).

kordelier', m. –en of –s (Fr. cordelier: *kloosterling, aldus geheten naar de koord of corde, die hij om het lijf draagt*); lees *–lier.*

kor'dewagen, m. –s (Z.-N. *kruiwagen*).

kordon', o. –s (Fr. cordon: 1 *band*; *lijn*; 2 inz. fig. *afsluitende troepenlijn*): 1 *het jachtgeweer, met het groen afhangend –*; 2 *een – kozakken*; *een politie–.*

Koreisjie'ten, geslacht in Mekka, uit hetwelk in 571 n. C. Mohammed geboren werd.

ko'ren, koorn, o. (*graan: het te velde staande gewas, het gemaaide gewas*; gew., Z.-N. *rogge*): *met – bezaaien*; *– dorsen*; *– maaien*; *een zak* (*met*) *–*; zegsw. *zijn koren(tje) groen eten*, van hen, die hun inkomen van te voren verteren. Zie kaf en molen.

ko'renaar, v. –aren; **–aard,** m. (Z.-N. *korenland*; *korenmarkt*): **–akker,** m. –s; **–beurs,** v. –beurzen (*graanbeurs*); **–blauw 1** bn. (*blauw als de korenbloem*); **2** o. (*de kleur*); **–bloem,** v. –en (*blauwe bloem der koornakkers*; Lat. centaurea cyanus); **–brander,** m. –s (*jeneverstoker*); **–brandewijn,** m. (*brandewijn, gestookt uit koren*); **–es,** m. –essen (*es* **III** *voor roggebouw*); **–halm,** m. –en; **–kalander,** m. –s; zie kalander; **–maat,** v. –maten (*schepel, maat om koren te meten*): zegsw. *zijn licht onder de – zetten*, zijn weten voor zich zelf houden, Matth. 5 : 15; **–mijt,** v. –en (*opeengestapelde massa ongedorste korenschoven, in het veld*); **–molen,** m. –s (*graanmolen*); **–pijl,** m. –en (Z.-N. *korenhalm*); **–roos,** v. –rozen (*klaproos*; Lat. papaver); **–school,** v. –schoven; **–schuur,** v. –schuren (*graanschuur*; fig. *voeder, verzorger*): *Egypte, de – van Italië.*

koren'te, v. –n (Z.-N. *krent*).

ko'renveld, o. –en; **–worm,** m. –en (*kalander*); **–zolder,** m. –s (*zolder van een korenpakhuis*).

korf, m. korven (*mand*; *draag-, hengselmand*; afkorting van *aalkorf, bijenkorf enz.*): zegsw. *een –* (of: *de zak*) *krijgen*, afgewezen worden bij een huwelijksaanzoek, examen.

korf'baller, m. –s (*iem., die korfbal speelt*).

korf'bal(spel), o. (*balspel, waarbij men tracht de bal door een mand* [*aan een paal boven de grond* ± *2 m*] *zonder bodem te werpen*).

korf'fles, v. –flessen (*grote fles in matwerk besloten*): *een – vol vitriool.*

kor'haan, m. –hanen; zie korhoen.

kor'hoen, o. –ders, –deren (*tot de familie der boshoenders behorende vogel, ook moer- of berkhoen genoemd*; Lat. lyrurus t. tetrix).

korian'der, m. (Gr.-Lat. coriandrum: *schermbloemige plant met sterkriekend zaad*; Lat. coriandrum sativum): *de zaadjes*

van de – worden gebruikt in muisjes.
korist', m. –en (*koorzanger in de opera; lid van een zangkoor*); vr. –e, –n.
korjaal', v. korjalen (*primitieve boot in Ned.-Guyana*, inz. *v. e. uitgeholde boomstam*).
kormoraan', m. kormoranen; z. cormoraan.
kornak', m. –s (Fr. cornac, oorspr. Sanskr.: *olifantsoppasser, -geleider*).
kornalijn', o.; zie cornalijn.
I. kornel', v. (*zemelmeel, kippenvoer; eetbare kornoelje*); in bet. 2 kornellen.
II. kornel', m. –s (volkst. *kolonel*).
kornet', Fr. cornette = hoorntje; **1** m. kornetten (bij bereden wapens: *officier-vaandrig*; O.-I. *helper van een chauffeur*); **2** v. kornetten (*lichte gazen vrouwenmuts*, inz. *door dienstboden gedragen; kromme klephoorn*; Z.-N. *muts met linten, kant en bloemen*).
kornis', v. kornissen (Fr. corniche [Lat. coronis = haakje, krul]: *kroonlijst*); zie zuil.
kornoel'je, v. –s (Fr. cornouille [Lat. corneolus]: *van kersrode, eetbare steenvrucht, fris-zuur* Lat. cornus mas).
kornoel'jen, bn. (*van kornoeljenhout*).
kornoel'jenhout, o. (*hout v. d. kornoelje*).
kornuit', m. –en (*makker, kameraad*).
kor'oester, v. –s (*grote Noordzee-oester, die met een kor is gevangen*); zie korre.
koro'ny, v. –'s (Tsjecho-Slowakije: *kroon*).
korpendu', m. korpendu's (Fr. court-pendu; Z.-N. *fijne zure appel*): *–'s of kortstelen.*
korporaal', m. –s, korporalen (Fr. corporal [v. Lat. caput = hoofd] mil. *de eerste rang boven soldaat*): *de kleine –*, Napoleon I.
korporaals'strepen, v. mv. (mil. *distinctief, bestaande in* [*gele*] *mouwstrepen*).
korps, o. –en (*corps*; inz. *legerafdeling*): *het – pontonniers, het – torpedisten.*
kor're, kor, v. korren (*rechthoekig ijzeren raam, met scherpe onderkant als mes, voorzien van een zakvormig net voor de vangst van oesters, mosselen en alikruiken*).
kor'rel, v. –s, –en, korreltje (1 *rondachtig, vast lichaampje*; 2 *decigram*; 3 *vizierkorrel*): 1 *een – zand, een – graan; met een korreltje zout*, cum grano salis; 2 *een – goud*; 3 *de aanvallers op de – nemen*, op hen mikken.
kor'relen, i. (eerste bet.), h. (tweede bet.) gekorreld (*aan korrels vallen, tot korrels worden; tot korrels maken*).
kor'relig, bn. (*uit korrels bestaande; met korrels; gekorreld*): *– zand, – gesteente.*
I. kor'ren, korde, h. gekord (*vangen, vissen met een korre*).
II. kor'ren, korde, h. gekord (*kirren*).
korset', o. korsetten (Fr. corset = eig. lijfje, verkl. v. corps: *rijglijf, keurs*[*lijf*]).
korst, v. –en (1 *harde, droge oppervlakte van iets, dat week is*; 2 *een stuk korst*): 1 *de – v. e. kaas; de – of roof op een wonde*; 2 *een droge – brood*; zie pastei, korstjes.
kor'sten, de taart korstte, de wond is gekorst (*een korst krijgen*).
kor'stig, bn. (*met* [*harde*] *korst*): *–e kaas; – brood*, te hard gebakken.
korst'jes, o. mv. (A'dam: *koekplaatjes*).
korst'mos, o. –mossen (*plant bestaande uit een wier en een zwam, die in symbiose leven*): *het – op boomstammen.*
kort 1 bn., bw. (1 *niet lang; klein*; 2 van tijd: *kort durende*; 3 *beknopt, niet uitvoerig, beperkt*; 4 met *te* in verschillende bet.): 1 *een –e jas, een –e weg; – en dik; Pepijn de Korte*; zegsw. *aan het –ste einde* (of: *eindje*) *trekken*, in het nadeel zijn, moeten verliezen; *iem. – houden*, hem (geldelijk) niet veel vrijheid laten; *alles – en klein slaan*, geheel stuk; radio: *de –e golf*; zie lengte; 2 *een –e tijd, na korter of langer tijd*, te eniger tijd, zie ook geding; 3 *een – verslag, een –e brief; om – te gaan*, in het kort; zie bondig, stof 2, metten; 4 zegsw. *ergens bij te – komen*, schade lijden; *te – schieten*, [a]) niet opgewassen zijn tegen, [b]) zijn plichten niet naar behoren vervullen; *iem. te – doen*, (geldelijk) benadelen; *zich te – doen*, zelfmoord plegen; *er is 1000 gld. te –*, er ontbreken; nog: Z.-N. *–e drank*, alcohol, inz. jenever; Z.-N. *–bij*, dichtbij; **2** zn. o.: *in het – iem. iets mededelen*, beknopt.
kort'aangebonden, bn. (*heetgebakerd, driftig*): *die kapitein is –.*
kort'ademig, bn. (*spoedig buiten adem; aamborstig, asthmatisch*); **korta'demigheid**, v.
kort'af, bw. (*niet uitvoerig; kortweg; zonder omslag of omwegen*): *iets – weigeren.*
kort'armig, bn. (*korte armen hebbende*).
kort'avonden (*de avond korten*), gew.
kor'tegaard, v. –en (Fr. corps de garde: *hoofdwacht; tijdelijke verblijfplaats voor 's nachts aangehouden personen*).
kortelas', v. kortelassen (Fr. coutelas: *breed, kort zwaard*).
kor'telijk, bw. (*in 't kort*): *iets – bespreken.*
kor'teling, m. –en (*dwarsbalk in steigerwerk*; ook: *korte stok*).
kor'telings, bw. (*onlangs*): *ik heb hem – nog gezien*, dezer dagen.
kor'temaand, v. (Z.-N. *Februari*).
kor'ten, kortte, h. (1, 2, 3), i. (4, 5) gekort (1 *korter maken*; 2 *doorbrengen*; 3 *aftrekken; inhouden*; 4 *korter worden*; 5 Z.-N. *baten*): 1 *de nagels, het haar –*; fig. *iem. de vleugels, de wieken –*, iems. macht besnoeien; 2 *de tijd –, de avond – met een spel*; 3 *– op de rekening*, d.i. *aftrekken; op het weekloon –*; 4 *de tijd begint te –*; 5 Z.-N. *dat zal niet veel –.*
kort'heid, v. (*korte duur, kleinheid van gestalte enz.; beknoptheid*).
kort'heidshalve, bw. (*ter wille der beknopt- of kortheid; om kort te zijn*).
kor'tijd, m. (*oestertijd, vangtijd v. oesters*).
kor'ting, v. –en (*het korten*: 1 hand. *toegestane gewichts- of waardevermindering, dikwijls in procenten*, zie contant, disconto; 2 *inhouding van een deel van het salaris; inhouding voor pensioengelden op het traktement*): 1 *er zijn –en op het gewicht* b.v. tarra; *men krijgt 15 % – bij contante betaling*; 2 *een – van 10 %; in de tijd der – zijn.*
kort'jan, o. (matrozenterm: *groot zakmes*).
kortom', bw. (*om het kort te zeggen*).
kort'oren, kortoorde, h. gekortoord (*een hond of paard de oren korten*).
kort'papier, o.; zie papier.
kort'schaaf, v. –schaven (*kleine handschaaf*).
kort'schrift, o. (*stenographie*), w. i. g.
kort'sluiting, v. –en (*afsluiting van de electrische stroom vóór de plaats, waar de stroom moet gebruikt worden, door aanraking van een positieve en negatieve draad*): *de brand ontstond door –*; ook (mijnwezen): bij het in verbinding treden van een uittrekkende hoofdluchtstroom met een intrekkende kan door – tussen beide stromen de luchtverversing gevaar lopen.

kort'staart, m. en v. –en (*paard of hond met korte, d. i. afgekorte, staart*).
kort'staarten, kortstaartte, h. gekortstaart (*de staart korten*): *een paard –.*
kort'steel, m. –stelen (*Z.-N. korpendu*).
kort'stondig, kortston'dig, bn. (*kort van duur*): *een –e vrede, een –e vreugde.*
korts'wijl, v. (*boert; scherts; al wat de tijd kort*): *is het ernst of –?* **–wijlen,** kortswijlde, h. gekortswijld (*schertsen, grappen maken*); **–wijlig, –wij'lig,** bn., bw. (*grappig*): *een – verhaal; iets – vertellen.*
kort'tekenen, korttekende, h. gekorttekend (Z.-N. purisme voor *paraferen*).
kort'voer, o. (*gemengd veevoer: haksel enz.*).
kort'weg, bn. (*zonder omhaal van woorden, eenvoudig weg*): *hij weigerde –.*
kort'wieken, kortwiekte, h. gekortwiekt (1 *de wieken korten*; 2 inz. fig. *kleiner maken, beperken*): 1 *een kip –*; 2 *iem., iems. macht, gezag –*; *haast zult gij wreed gekortwiekt zijn,* uw vrijheid zal aan banden gelegd zijn.
kort'woonst, v. –en (Z.-N. gew. *kleine woning met wat land er bij*).
kort'zicht, o.: *wissel op –*, op korte termijn.
kortzich'tig, kort'zichtig, bn. (*bijziende, myoop*; fig. *dom, zonder doorzicht*); germ.
kortzich'tigheid, v. eig. en fig.
korund' (Hindoes: *soort van edelgesteente*; scheik. *aluminiumoxyde*) **1** (voorwerpsn.), m. –en; **2** (stofn.), o.
kor'ven, korfde, h. gekorfd (*in korven doen*): *turf –*; verg. tonnen.
korvet', v. korvetten (Fr. corvette [Lat. corbita v. corbis = mand]: scheepst. *snelzeilend, klein oorlogsschip*).
kor'zel, meer **kor'zelig,** bn., bw. (*lichtgeraakt, oplopend, opvliegend*); **–heid,** v.
ko'scher, ko'sjer bn. (Hebr. 1 van voedsel: *geoorloofd, voor gebruik geschikt, ritueel*; 2 fig. inz. met ontkenning: *in de haak, pluis*): 1 *het vlees – maken*; 2 *dat is niet –.*
kos'misch enz.; zie cosmisch enz.
kos'sem, m. –s (*halskwab van runderen*).
kò'song, kos'song, v. –s (O.-I. *vierwielig huurrijtuig in Soerabaja*), vero.
kost, m., in bet. 3 –en (1 *spijs, voedsel*; 2 *dagelijks levensonderhoud*; 3 steeds in het mv.: *uitgaven, vertering*): 1 *gezonde –*; *dat is oude* (Z.-N. *verwarmde*) *–*, fig. niets nieuws; *dat is dagelijkse – voor mij,* heel gewoon; *dat is geen – voor knapen,* dat deugt niet voor knapen; 2 *in de – zijn bij iem.*; *met – en inwoning*; *een jongen bij iem. in de – doen*; *wat doet hij voor de –? aan de – komen met ....*; 3 *op –en van het rijk studeren,* op rekening van; *iem. op –en jagen,* geld doen uitgeven; *het gaat op mijn –en,* ik betaal het; *op eigen –en*; *dat maakt de –en* (*niet*) *goed*; *op –en van ongelijk,* die ongelijk heeft, betaalt; zie koste.
kost'baar, bn., bw.; kostbaarder, –st (1 *veel geld kostende, duur*; 2 *veel waard*): 1 *wijn is een kostbare drank*; 2 *zijn leven is –*; **–baarheid,** v., in bet. 2 –heden (1 *het kosten van veel geld*; inz. fig. *waarde*; 2 *kostbaar voorwerp; kleinood*): 1 *de – der dingen hangt af van hun zeldzaamheid*; 2 *parels en verdere –heden.*
kost'baas, m. –bazen (*persoon, bij wien iem. in de kost is*); gmz.; zie hospes.
kos'te: zegsw. *ten – (van),* ten nadele van, tot schade van: *ten – van zijn gezondheid*; *geld aan iets ten – leggen,* uitgeven voor.
kos'telijk, bn., bw. (*van grote waarde; heerlijk, voortreffelijk*): *water is een –e drank, maar geen kostbare*; *zich – vermaken*; *die is –*, nl. grap enz.; **–heid,** v. –heden.
kos'teloos, bn., bw. (*niets kostende, gratis, om niet*): *– onderwijs*; *iets – verzenden.*
I. kos'ten, kostte, h. gekost (1 *voor zekere prijs verkocht worden*; 2 *te staan komen op*): 1 *dat kost mij een tientje*; 2 *dat kost u uw eer, gezondheid enz.*; *–de prijs* of *kostprijs van fabrikaten en* (*buitenlandse*) *goederen,* het inkoopbedrag der grondstoffen of goederen, vermeerderd met de verdere kosten van bewerking of aankoop.
II. kos'ten, zie kost bet. 3.
kos'ter, m. –s (Lat. custos of custor = wachter: *opzichter v. e. kerk, kerkbewaarder*): *– en voorzanger tevens*; **–es',** v. kosteressen, ook: kos'terse; **–ij',** v. –en (*woning v. d. koster*; Z.-N. *kosterschap*); **–in',** v. kosterinnen (Z.-N. *kosteres*); **–schap,** o. (*ambt*).
kost'ganger, m. –s (*persoon, die bij iem. in de kost is*): *Onze-lieve-Heer heeft rare –s,* gezegd van zonderlinge mensen; **–gangster,** v. –s; **–geld,** o. –en (*geld, dat men voor kost en inwoning* [*per week enz.*] *betaalt*); **–heer,** m. –heren.
kost'huis, o. –huizen (*huis, waar men in de kost is*); **–jongen,** m. –s; **–kind,** o. –eren; **–leerling,** m. en v. –en (*leerling ener kostschool*); **–prijs,** m. zie kosten **I**; **–school,** v. –scholen (*school, waar de leerlingen tevens gehuisvest zijn en in de kost zijn*); **–schoolhouder,** m. –s (*hoofd ener kostschool*); **–schoolhouderes,** v. –houderessen.
kostuum', o. kostumen, kostumes, kostuumpje (Fr. costume: *klederdracht voor toneel, bal enz.*; *ambtskleding*; *stel kleren voor een heer: broek, jas, vest*; *damesjapon*).
kostuum'naaister, v. –s (*iem., die dameskleding vervaardigt*).
kost'vrouw, v. –en (*persoon, bij wie iem. in de kost is*); zie hospita.
kost'winner, m. –s (*hij, die voor zich en een gezin de kost wint*; *de broodwinner*); **–winning,** v. –en (*broodwinning, nering*).
kot, o. kotten (1 *ellendig verlrek, huis*; *krot*; 2 in samenst. en Z.-N.: *hok, verblijfplaats v. dieren*): 1 *een – v. e. huis*; zegsw. *in het – zitten,* de gevangenis; 2 *varkens–.*
ko'ta, kot'ta, eig. **koe'ta,** v. –'s (O.-I. *stad of stadje met enig Europees en, of Chinees vertier*; *kom ener stadsgemeente*; *binnenstad*; vero. *versterkte plaats,* thans nog in namen).
Ko'ta-Rad'ja, o. (letterl. *koningsstad: hoofdplaats van het gouvernement Atjeh*).
kotelet', v. koteletten (Fr. côtelette = ribbetje: *ribbestukje* [*v. e. kalf, lam of varken*]; *toebereid, gebraden ribbetje*); soms cotelet'.
ko'ten, kootte, h. gekoot (*bikkelen*).
ko'teren, koterde, h gekoterd (1 *peuteren*; *met een tandenstoker de tanden reinigen*; 2 fig. *aanporren*; Z.-N. *ophitsen*): 1 *de tanden –*; 2 *iem. –*; **–haak,** m. –haken of **–ijzer,** o. –s (*pook*).
koterij', v. –en (Z.-N. *kleine plaats*[*en*], *klein*[*e*] *gebouwtje*[*s*]): *een echte –.*
kothurn', v. –en (*cothurne*; z. ald.).
kot'sen, kotste, h. gekotst (oorspr. Hebr. walgen: *braken*); plat.
kot'ter, m. –s (scheepst. *snelzeilend, licht vaartuig met één mast*; *vissersvaartuig*).
kou'beitel, m. –s (*beitel, om koudijzer te bewerken*).

koud, bn., bw. (1 *geringe warmtegraad bezittende*; 2 *onnodig, onbetekenend*; 3 *onverschillig*; 4 *dood*): 1 *een –e winterdag, de –e luchtstreek*; *ik werd er – van*, ik rilde; inz. Z.-N. *iets niet – laten worden*, er dadelijk bij zijn of aanpakken; – *vlees*, niet warm; *een –e lunch*, met koude spijzen; *een – buffet*, zie koudekeuken; zie ook grond 4, kleed; 2 *wat een –e drukte! van een –e kermis* (of: *reis*) *thuiskomen*, eig. van een onbeduidende kermis, fig. teleurgesteld, met de kous op de kop; 3 *dat laat mij –*; 4 *iem. – maken*, doden; *hadden zij mij niet geholpen, ik was er om – geweest*.

koud'bloedig 1 bn.: *een – dier*; **2 –en,** m. mv. (*dieren met een niet standvastige lichaamstemperatuur*): *vissen, amphibieën, reptielen zijn –en* (Lat. poikilotherm).

koud'bloedpaard, o. –en (*paard, dat niet van edel ras of bloed is*); zie volbloed.

kou'de, kou, v. (1 *het koud zijn*; 2 *verkoudheid*): 1 *een Siberische –*; *invallende –*; zegsw. *wat doe je in de kou*, waarom begeef jij je op glad ijs? 2 *ik heb – gevat*.

kou'dekeuken, v. (*koude spijzen*).

koud'heid, v. (1 *het koud zijn*; 2 *ongevoeligheid, onverschilligheid*): 1 *de – van ijs*; 2 *de – van zijn blik*.

koud'jes, bn., bw.: *'t is –*, fris; fig. *iem. – ontvangen*, koel, onhartelijk.

koud'slachter, m. –s (*vilder*).

koud'vuur, koudvuur', o. (*dodelijk bederf in een wonde, afsterving*).

koudwa'terinrichting, v. –en (*inrichting voor koudwaterkuren*); **–wa'terkuur,** v. –kuren (*geneeswijze met koud water*).

kou'kleum, m. en v. –en, –s (*kouwelijk kind, kouwelijk mens*).

kou'mis, v. (*koemis*; z. ald.).

kous, v. kousen (*kledingstuk voor onderbeen en voet*; Z.-N. *spaarpot*; Z.-N. *vrouwspersoon*; verg. babbelkous): *zijden, wollen, sajetten –en*; *op zijn –en* (*lopen*); zegsw. *met de – op de kop* (ook wel: *het hoofd*) *thuiskomen*, niet slagen met de bijbet. v. schade, schande; *een – maken*, geld oversparen; *niet met –en en schoenen in de hemel komen*, niet zo maar; zie ook kousje en naadje.

kou'scher, bn.; zie koscher.

kou'seband, m. –en (*band of elastiekje, om de kous op te houden*); *orde van de –*, zie Honni en Garterorde.

kou'senbreien, o. (*het breien van kousen*).

kou'senkoper, m. –s (*handelaar, winkelier in kousen*): *Vondel was –*; **–wever,** m. –s (*maker van geweven kousen*).

kou'sevoet, m. –en (*voet of zool v. d. kous*): zegsw. *op –en*, alleen op zijn kousen.

kous'je, o. –s (*lampewiekje*; *dun weefsel in bepaalde stoffen gedrenkt, overtrek van een gaspit voor gasgloeilicht*).

kous'jer, bn. (*koscher*; z. ald.).

kous'voeteling, bw. (Z.-N. *op kousevoeten*).

kout, m. (*gezellige praat*): *aangename –*.

kou'ten, koutte, h. gekout (*gezellig praten*).

I. kou'ter, m. –s (*gezellig prater*).

II. kou'ter, o. –s (*ploegmes*): *'t – (snijdt) door de klont van zijn erfelijke grond*.

III. kou'ter, m. –s (Z.-N. *veld, akker*).

kouw, v. –en (*kevie, vogelkooi*); gew.

kou'welijk, bn. (*gevoelig voor kou*; *kleums*): *een – man*; **kou'welijkheid,** v.

ko'vel, v. –s (*kap v. e. mantel*): *kap en –*, alles, b.v. *hij werkt kap en – af*, zeer hard.

koy'ang, onjuiste spelling van kojang.

Kozak', m. Kozakken (oorspr. Turks *een volksstam in Zuid-Rusland*; Russische leger: *lichte ruiter gewapend met sabel, geweer of lans*; ong. *dom, ruw, gewelddadig, meedogenloos optredend* [*bereden*] *militair*).

ko'zen, koosde, h. gekoosd (Fr. causer: *praten* inz. *lief en vertrouwelijk*; *vleien*; *strelen met zoete woordjes*); zie liefkozen.

I. kozijn', o. –en (*deur- of vensterraam*).

II. kozijn', m. –en (Fr. cousin: Z.-N. *volle neef*; zie germain).

kozijn'tjes, o. mv. (Z.-N. *voetjicht*).

kraag, m. kragen (1 *hals, keel*, vero. nog in zegsw.; 2 thans: *bekleedsel er van*; 3 bij verg.: *cirkelvormige bedekking om iets*): 1 zegsw. *een stuk* (een grote hoeveelheid wijn, bier enz.) *in zijn – hebben*, dronken zijn; *iem. bij zijn – pakken*; 2 *de – van een jas*; *met opgeslagen –*; 3 *de – van een buis*, uitstaande rand, die een andere buis omsluit.

kraag'eend, v. –en (*zekere eend* inz. *op New-Foundland*).

kraag'jas, v. –jassen (*jas met* [*brede*] *kraag of met twee of meer over elkander afhangende kragen*, zoals koetsiers nog wel dragen).

kraag'mantel, m. –s (*herenmantel met* [*brede*] *kraag*).

kraag'merel, v. –s; zie beflijster.

kraag'steen, m. –stenen (bouwk. *korbeel*).

I. kraai, v. –en (*vaartuig in de Oostzee*).

II. kraai, v. –en, kraaitje (*raafachtige vogel*; Lat. corone; volkst. *aanspreker*): *de bonte –*, Lat. corvus corax; spreekw. *Eén bonte kraai maakt nog geen winter*, uit één enkel geval kan men nog geen algemene gevolgtrekking maken; *de –en zullen het uitbrengen*, het zal aan het licht komen.

III. kraai, in de zegsw. *hij heeft kind noch –*, is geheel zonder familie.

kraai'en, kraaide, h. gekraaid (1 *het geluid van den haan laten horen*; 2 bij uitbr. *vreugdegeluid van kinderen*): 1 *de hanen –*; bij verg. *oproer, triomf, victorie –*; z. haan; 2 *de kleine kraait het uit van pret*; **kraai'er,** m. –s (*haan*; fig. *klein, kraaiend kind*).

kraai'enbek, m. –bekken (*klein handnijptangetje met rolronde punten*).

kraai'enmars, m.: zegsw. *de – blazen*, sterven; zie kraai **II.**

kraai'ennest, o. –en (*nest v. kraaien*; scheepst. *mand of korf i. d. mast voor den uitkijk*).

kraai'enoog, o. –ogen (*het oog v. e. kraai*).

kraai'epootjes, mv. (*rimpels bij de ooghoek*).

I. kraak, m. (*gekraak, krak*; Barg. *inbraak*).

II. kraak, v. kraken (*karaak*; z. ald.).

III. kraak, v. kraken (Z.-N. gew. *kreek*).

IV. kraak, v. kraken (Z.-N. gew. *kruisboog*; *krakebrood*).

kraak'amandel, v. –s (*amandel nog in de bolster*); **–been,** o. (*veerkrachtig steunweefsel, dat meestal later tot been wordt*); **–benig,** bn.: *bij het kleine kind zijn vele beenderen nog –*.

kraak'bes, v. –bessen (*bosbes*).

kraak'ijs, o. (Z.-N. *bomijs*); verg. kelderijs.

kraak'net, bn., bw. (*zeer net, fijn, keurig*).

kraak'porselein, o. (*zeer fijn porselein*).

kraak'steen, m. –stenen (*pit v. e. steenvrucht*).

kraak'stem, v. (*krakende stem*): *met een –*.

kraak'zindelijk, bn., bw. (*uitermate zindelijk*): *onze meid is –*; *het ziet er – uit*.

I. kraal, v. kralen, kraaltje (*houten, steen-*

achtig of glazen bolletje; zie koraal **II, 2**): *paarse kralen*; *de kralen v. e. paternoster*.
II. kraal, v. kralen (O.-I. en Z.-Afrika: *afgeperkte ruimte voor vee*; *dorp van kaffers*).
kraal'lijn, v. –en (scheepst. *touw, waaraan houten kralen geregen zijn*).
kraal'oogjes, o. mv. (*ogen als kraaltjes*): *de fretten met hun vinnige, flonkerende –*.
kraam, v., in bet. 1 kramen, kraampje (1 [*linnen of houten*] *winkeltent, kermistent*; 2 eig. *bed met een tent*: *bevalling*): 1 *de markt staat vol kramen*; zegsw. *dat komt in mijn – wel* of *niet te pas*, daar kan ik al of niet mijn voordeel mee doen, dat schikt me wel of niet; 2 zegsw. *in de – komen*, bevallen.
kraam'bed, o. –bedden (*kinderbed*; ook: *bevalling*); **–bezoek,** o. –en (*bezoek aan een kraamvrouw*); **–heer,** m. –heren (*vader v. e. jonggeborene*); **–kamer,** v. –s; **–kind,** o. –eren (*jonggeborene*); **–visite,** v. –s; **–vrouw,** v. –en (*moeder v. e. jonggeborene*).
I. kraan, in bet. 1 en 2 v., in bet. 3 m. kranen, kraantje (1 *tap met een sleutel*; 2 *hijstuig voor zware lasten*; 3 naar de vorm: *reigerachtige vogel*; Lat. megalornis g. grus): 1 *de – van de waterleiding*; *de houten – van een biervat*; 2 *electrische kranen*; 3 *de kranen trekken in vluchten in Oct. over ons land*.
II. kraan, m. en v. kranen (Fr. crâne = schedel, verg. kop bet. 4: *persoon, die zich onderscheidt*: *bol, kei*): *een – van een vent*.
kraan'balk, m. –en ([*knievormige*] *balk bij de steven, waarover het anker wordt ingehaald*); **–boom,** m. –bomen (*de staander van een kraan*); **–geld,** o. –en (*geld voor 't gebruik v. e.* [*haven*]*kraan*); **–kind,** o. –eren (*sjouwer, arbeider aan of bij de kraan*).
kraan'oog, o. –ogen (*braaknoot, zaden van strychnos*; Lat. nux vomica).
kraan'tjelek, o. (*tapperij*).
kraan'vogel, m. –s; zie kraan **I** 3.
kraan'wagen, m. –s (*wagen, waarop een kraan* **I** 2 *is gemonteerd*).
I. krab, v. krabben, krabbetje (*schram of krauw op de huid*): *de handen vol krabben*.
II. krab, krab'be, v. krabben, krabbetje (*tienpotig schaaldier, kortstaartige kreeft*): *de zee–*; *de land–*; etym. = krab **I**.
krab'bedieven, krabbediefde, h. gekrabbediefd (*gappen*); **–dieverij',** v. –en.
krab'bekat, v. –katten (*valse kat*; fig. *bits en snibbig meisje, vrouw*).
krab'bel, v. –s, krabbeltje (1 *kleine schram of krab*; *slecht, onleesbaar schrift*; 2 *vluchtige schets*): 1 *een brief met –s*, onleesbare letters; 2 *oproerige –s*; **krab'belaar,** m. –s.
krab'belen, krabbelde, h. gekrabbeld (1 [*voortdurend*] *krabben*; 2 *slecht schrijven*; 3 *slecht schaatsenrijden*): 1 *de hond krabbelde aan de deur*; *hij krabbelde de hond zacht op de kop*; 2 *jongen, ik kan dat – niet aanzien*; 3 *–de schaatsenrijders*; **krab'belig,** bn., bw. (*onleesbaar, slecht geschreven of getekend*): *een –e handtekening, – schrift*.
krab'beschrift, o. (*kriebelig schrift*).
krab'ben, krabde, h. gekrabd (1 *met de poten of met de nagels krauwen*; 2 *met korte streken schaatsenrijden*; zie klauwen): 1 *de poes zal u –*; *foei, wat zit je op je hoofd te –*; zegsw. *zich achter de oren –*, in verlegenheid zitten; 2 *jonge schaatsenrijders – nog maar wat*.
krab'ber, m. –s (*iem., die krabt*; *werktuig met handvat, steel en driehoekige scherpe spits om te krabben, schrapijzer*; Z.-N. *beunhaas*): *met een – een vat reinigen*; *een tuin–*, voetschrabber.
krab'betje, o. –s (*kaan* **II**): *–s, waarmee men een rookworst gaar kookt*.
krab'sel, o. –s (*wat ergens afgekrabd is*).
kracht, v. –en (1 *sterkte, vermogen*; ook van abstracte begrippen; 2 *lichaamskracht*; 3 *deugdelijkheid, werking*; 4 *geweld*; 5 *persoon*): 1 *de –en der natuur*; *zwaarte–*; *denk–*, *geest–*; *met volle –*, *met halve –*; 2 *de – van een paard, van een mens*; *sterven aan verval van –en*, uitputting; 3 *de – van een geneesmiddel*; 4 *met – op de deur bonzen*; 5 *aan die school zijn goede –en*; *een leer–*; nog (rechtst.): *een vonnis gaat in – van gewijsde*, wanneer de tijd voor hoger beroep of cassatie is verstreken; *dat is niet meer van –*, geldig; *is hij van die –*, van die aard?
krachtda'dig, bn., bw. (*krachtig werkende*): *een – middel*; *iem. – steunen*.
krachtda'digheid, v.
krach'teloos, bn.; krachtelozer, –t (*zonder kracht*): *een – grijsaard, een – geneesmiddel*; *de krachteloze ouderdom*, zwak; *– maken*.
krachteloos'heid, v.
krach'tens, vz. (*uit kracht van*): *– de wet*.
krach'tig, bn., bw. (1 *kracht hebbende*; *sterk*; 2 *deugdelijk*; 3 *met kracht, flink*): 1 *jong en –*; 2 *–e spijs, een – gebed*; *–e maatregelen*; 3 *voor iets – opkomen*.
kracht'installatie, v. –s, –installatiën (*electrische centrale*); ook, –station, o. –s; germ.
kracht'lijn, v. –en (*lijn, waarlangs zekere kracht werkt*): *magnetische –*, waarlangs het magnetisme werkt i. h. magnetische veld.
kracht'mens, m. –en (*krachtpatser*).
kracht'meter, m. –s (*dynamometer*).
kracht'overbrenging, v. –en (werkt. *het overbrengen van druk-, hef- of drijfkracht*).
kracht'patser, m. –s (ongunstig of spottend: *sterke kerel*); = **–pee,** m. –peeën.
krachts'inspanning, v. (*het aanwenden van kracht*): *met de uiterste –*.
kracht van gewijs'de, zie kracht.
kracht'voeder, o. (*krachtig veevoeder als rogge- en bonenbrood*; verg. *groenvoeder*); **–voederkoek,** m. –en (*koek uit krachtvoeder*).
kracht'vol, bn., bw.; krachtvoller, –st (*vol kracht*; *krachtig, gespierd, ferm*).
kracht'werk, o. (*electrische centrale*); germ.
kraf, v. kraffen (*karaf*).
krag, krag'ge, v. kraggen (*drijftil, rietzodde*); in Gron. *ladde*, in Holland *rietzodde*.
kra'jang, onjuiste spelling v. kran'djang.
I. krak 1 m. krakken (*het kraken, een krakend geluid*; fig. *vermindering, verzwakking* [*van invloed enz.*]): *een – geven*; **2** klankn. tw.: *–, daar brak de tak!*
II. krak, v. krakken (*een soort van eend*, ook: *krakeend*; Lat. anas strepera).
III. krak, bw. (Z.-N. *krek*; z. ald.).
kra'kal, v. (O.-I. *dwangarbeid aan wegen enz. als straf voor inlanders*); vero.
kra'kebrood, o. (Z.-N. *fijn brood, waarvoor bij het bolspel b.v. gespeeld wordt*).
krakeel', o. krakelen (*twist, gekijf*); **–zucht,** v.
krake'len, krakeelde, h. gekrakeeld (*twisten, kijven*).
kra'keling, m. –en, krakelingetje (verwant met *krakel*; *8-vormig koekje*; *soort v. vlinder*; *soort mastel*); **–entrommel,** v. –s.
kra'ken, kraakte, h. gekraakt (1 *gekraak*

laten horen; 2 *met gekraak doen breken*): 1 *een trap, een schoen kan* –; *het vriest, dat het kraakt*; zegsw. –*de wagens duren* (of: *lopen*) *het langst*, zwakke mensen leven soms het langst; 2 zegsw. *dat is een harde noot om te* –, een moeilijke zaak; *ik heb kwade noten van* (of: *over*) *hem horen* –, niet veel goeds horen zeggen; *iem. kwade noten doen* –, harde waarheden, onaangename dingen zeggen; nog: *een flesje* –, drinken.

kra'kend: *het is er* – *net*; zie kraaknet.

kra'ker, m. –s (*werktuig om te kraken* inz. in samenst.; Z.-N. *iets, dat kraakt: tand, schoen, deur enz.*; Z.-N. *vleeskers*); zie noten–.

krak'ken, krakte, i. (1), h. (2) gekrakt (1 *een krak krijgen, barsten*; 2 *doen barsten*, ook fig.): 1 *het glas krakte*; 2 *de gezondheid* –.

kra'len 1 bn. (*van kralen vervaardigd*): *een* – *armband*; *een* – *beursje*; **2** kraalde, h. gekraald (*in kraaltjes opstijgen*; *parelen*).

kra'lingen, o. (vroeger: *dorp bij Rotterdam*): zegsw. *zo oud als de weg naar* –, overoud.

kram, v. krammen (*houvast, hoefijzervormige metalen haak*): *een bijbel met krammen*.

kra'massen (O.-I. van dames: *de haren wassen, zich het hoofd reinigen*).

kra'mat, m. –s (O.-I. *heilig graf, vereerd wegens de wonderkracht, welke ondersteld wordt daarvan uit te gaan*; ook: *wonderdoende persoonlijkheid*).

krambam'boeli, v. (Duits: oorspr. *naam van de jeneverstruik*; *brandewijn*; *jenever*).

kra'mer, m. –s (*koopman, die de kermissen bereist met een kraam, met een stalletje aan de openbare weg staat*; *venter, marskramer*).

kramerij', v. –en (*kramerswaren*; *waren, die in 't klein verkocht worden*).

kra'merslatijn, kra'merlatijn, o. (*geheimtaal*; *slecht Latijn, potjeslatijn*).

kramiek', m. –en, **kramik',** m. kramikken (Z.-N. *fijn tarwebrood*, inz. *krentenbrood*).

kram'mat, v. –matten (*een laag gluí of riet, in een dijk vastgewerkt door middel v. wissen stro, versterking tegen golfslag*); z. kramwerk.

kram'men, kramde, h. gekramd (*met e. kram of krammen hechten*): *e. gebarsten schaal* –.

kram'mer, m. –s (*iem., die* [*aardewerk*] *kramt*).

kram'metje, o. –s (*kleine kram*).

kramp, v. –en (*het ziekelijk sterk en pijnlijk samentrekken van spieren*: *spierpijn, darmpijn*): –*en krijgen*; zie tetanus, koliek.

kramp'achtig, krampach'tig, bn., bw. (*alsof men kramp heeft*; *door kramp veroorzaakt*; *met wanhopige krachtsinspanning*): –*e trekkingen, rillingen*; – *lachen*.

kramp'hoest, m. (*stuipachtige hoest*).

krams'vogel, m. –s (*winterlijster*; Lat. turdus pilaris).

kram'werk, o., in de 2e bet. –en (*het maken van krammatten*; *wat dient als krammat*).

kran'djang, v. –s (O.-I. *mand van bamboe, bamboe-matwerk voor het vervoer van suiker en andere dingen*); onjuist: kra(n)jang.

kra'nig, bn., bw. (*flink*; *schrander*; *kloek van uiterlijk en voorkomen*): *een* –*e kerel*; *een* –*e militaire pas*; *zich* – *houden*, ferm; *een* – *stukje*; **kra'nigheid,** v.

kran'jang, v. –s; zie krandjang.

krank 1 bn. (1 vero. of Z.-N. *ziek, ongesteld*; 2 *zwak, gering, onbeduidend*): 1 – *zijn naar lichaam en ziel*; 2 *dat is* –*e troost*; zegsw. –*e beurzen,* –*e zinnen*, geldgebrek dooft de levenslust; **2** –**e,** m. en v. –n (*zieke*).

kran'kenbezoek, zie ziekenbezoek enz.

krank'heid, v. –heden (*ziekte*; *kwaal*).

krank'te, v. (lit. t. of gew. *ziekte*): *dezelfde* – *doodde zijn gade en zijn zoon*.

krankzin'nig 1 bn. (eig. *ziek van zinnen, gek, niet wijs*); **2** –**e,** m. en v. –n (*iem., die krankzinnig, gek is*).

krankzin'nigengesticht, o. –en (*gesticht, waarin krankzinnigen worden verpleegd*).

krankzin'nigheid, v. (*toestand van een krankzinnige, waanzin*).

krans, m. kransen, kransje (1 *in elkaar gevlochten ring van bloemen enz.*; 2 *vriendenkring, waarvan de leden op geregelde tijden en om beurt bij elkaar komen*; *de bijeenkomst*): 1 *een* – *van rozen vlechten*; zie wijn; 2 *van avond is* –, in deze bet. inz. kransje.

kran'sen, kranste, h. gekranst (*met een krans versieren*); b.v. *iem. een krans op het hoofd zetten*.

krant, v. –en (*courant*): *het staat in de* –.

kran'tenartikel, o. –s; –**bericht,** o. –en (*mededeling in een krant*; ook: *onwaarschijnlijk bericht*); –**drukkerij,** v. –en; –**hanger,** m. –s (*voorwerp aan de muur, om er de kranten in te bewaren*); –**jongen,** m. –s (*jongen, die kranten rondbrengt, of* [*aan een station*] *te koop biedt*); –**loper,** m. –s; –**man,** m. –mannen (*ombrenger van kranten*; ook: *journalist*); –**nieuws,** o.; –**nieuwtje,** o. –s; –**schrijver,** m. –s.

I. krap, v. (*gedroogde en fijngemalen meekrapwortel*; *meekrap*); – **I** = waarsch. – **II.**

II. krap, v. krappen (*slot, kram aan een boek*; *varkensrib zonder vet er aan*).

III. krap, bw. (*nauw*[*sluitend*]; *bekrompen*; *schraal*; *ter nauwernood*): *mijn jas zit wat* –, nauw; *iem.* – *houden*.

IV. krap, v. krappen (Z.-N. [*druiven*]*tros*).

krap'jes, bw. (*niet breed*; *schraal*; *ter nauwernood*): *zij hebben het maar* –, zuinigjes.

I. kras, v. krassen (*schrap met een scherp voorwerp*).

II. kras, bn., bw.; krasser, meest – (1 *sterk, krachtig, flink*; 2 *streng*; 3 *zeer krachtig*; *sterk, overdreven*): 1 *een krasse grijsaard*; *hij is* – *voor zijn jaren*; 2 *een krasse maatregel*; 3 *zich* – *uitdrukken*; *dat is* (*toch wel al te*) –!

III. kras (alliterérende toevoeging bij *kris*).

kras'sen, kraste, h. gekrast (1 *krassen maken, lichte insnijdingen maken*; 2 van vogels: *een rauw, snijdend keelgeluid maken*; 3 in het algem. *het scherp geluid laten horen van iets scherps over een hard voorwerp*): 1 *met een puntig voorwerp ergens op* –; 2 *raven, kraaien en uilen kunnen* –; 3 *de pen krast*, d. i. spat de inkt; *op de viool* –, slecht spelen.

kras'ser, m. –s (*iem., die krast*; *werktuig, waarmee voorwerpen worden schoongekrast*).

krat, o. kratten (*laddervormig achterschot van een boerenwagen*; *tenen korf om aardewerk te verpakken*; *los getimmerde verpakking van hout, kist van latwerk ter verpakking*).

kra'ter, m. –s (Lat.-Gr. krater = mengvat: *trechtervormige opening, uitbarstingsmond van een vuurberg*): *top*–*s*; –**meer,** o. – meren (*krater met water gevuld*); –**vormig,** bn.

kra'tes, m. kratessen (*misvormde: naar Krates van Thebe,* ± *320 v. C.*): *een kleine* –, *niet hoger dan mijn knie*.

kra'ton, m. –s (O.-I. *vorstenverblijf, ommuurde hofstad*; overdr. *het hof, de vorst met zijn omgeving*).

krauw, v. –en, krauwtje (*krab*).
krau'wel, m. –s (*haak met omgebogen tanden; kromme gaffel; klauw met kromme nagels*).
krau'wen, krauwde, h. gekrauwd ([*zacht*] *krabben*): *Kopje –, riep de heer Coco.*
kravat', v. kravatten; zie cravate.
kreatuur', o. kreaturen (Fr. créature [Lat. creatura = schepsel]: *schepsel, mens; verachtelijk werktuig, ellendig misselijk mens*).
kreb, v. krebben; zie krib.
kredens'tafel, v. –s; zie credenstafel.
krediet', o. –en (Fr. crédit, It. credito [Lat. credit, z. ald.]: *vertrouwen in iems. betaalvermogen; vertrouwen dat genoten of geschonken wordt in de gevallen, dat de prestaties van debiteur en crediteur door een zekere tijdsruimte van elkaar zijn gescheiden; gunstig aanzien in de handel enz.; uitstel v. betaling*): *goederen op –*, die niet dadelijk betaald worden; *iem. – geven,* [a]) de gekochte goederen behoeven eerst enige tijd na de levering betaald te worden (leverancierskrediet), of de koopsom wordt voldaan, vóórdat de goederen geleverd zijn (afnemerskrediet), [b]) uitstel van betaling; *iem. een – openen,* (bankbedrijf), iem. in de gelegenheid stellen tot een bepaald maximum te disponeren, hetzij blanco, hetzij tegen persoonlijke of zakelijke zekerheid; zie ook bevroren credieten; **–bank,** v. –en (*bankinstelling, welke tegen voldoende waarborg geld verstrekt*); **–brief,** m. –brieven (*brief geadresseerd door een persoon of firma aan een ander met het verzoek om aan een derden daarin aangewezen persoon het bedrag in de brief genoemd te willen uitbetalen en den schrijver er voor te willen debiteren in rekening-courant of op hem voor dit bedrag te trekken*); **–instelling,** v. –en (*–bank*); **–kas,** v. –kassen (*voorschotkas*); **–vereniging,** v. –en (*vereniging, welke aan haar leden voorschotten geeft op goederen, wissels, accepten enz. tegen zakelijke borgtocht*); **–wet,** v. –wetten (*wet, waarbij aan den minister machtiging wordt verleend tot het doen van uitgaven, in afwachting van het vaststellen der begroting*); ook, crediet enz.
kreeft, m. –en (1 dierk. *tienpotig schaaldier met gestaart achterlijf*; 2 *vierde teken of sterrenbeeld in de zodiak*): 1 *zo rood als een –; de –en gaan en zwemmen achteruit*; 2 *de zon staat in de –*, de zomer vangt aan.
kreeft'dicht, o. –en (*retrograde*).
kreef'tengang, m. (*gang van de kreeft*): zegsw. *de – gaan,* d. i. achteruitgaan.
kreef'tensla, v. (*sla met fijn gesneden kreeft*).
Kreefts'keerkring, m. (*noorderkeerkring,* 23,5° *ten N. van de evennachtslijn*).
kreefts'oog, o. –ogen (*oog van een kreeft; bolvormig kalksteentje in de kreeftsmaag als reserve voor de vorming der kalkschaal,* vero. *geneesmiddel*); **–schaar,** v. –scharen (*knijper van een kreeft, verdedigingsmiddel*).
kreek, v. kreken (*kleine inham; smal stilstaand water*; ook wel: *riviertje, beekje*).
kreel, v. krelen, kreeltje (*smal boordsel*): *een hoed met zijden –*; ook, kriel.
kreet, m. kreten (*schreeuw, gil*): *een – uitstoten, een – slaken.*
kreeu'wen, zie krieuwen.
kre'gel, bn., bw. (1 *kortaangebonden, nijdig, gramstorig*; 2 *flink, pittig*): 1 *een – ventje, een – paardje*; 2 *je houdt je –.*
kre'gelig, bn., bw. (*kregel*); **–heid,** v.
kreits, m. –en (Duits: Kreis; *kring, omtrek, afdeling, arrondissement, district*).
krek, bw. gmz. (Fr. correct [Lat. correctus]: *precies, juist, net*): *– elf uur; – zo!*
kre'kel, m. –s (*rechtvleugelig insect, familie der springers*; Lat. gryllus): *–s sjirpen.*
kre'kelen, krekelde, h. gekrekeld (Z.-N. *ratelen*; Z.-N. *lichtjes krakelen*).
kre'kelzang, m. –en (*het gesjirp van de krekel*): *Krekelzangen,* bundel gedichten van Bilderdijk (1756–1831).
kre'len, kreelde, h. gekreeld (*met boordsel omzetten, omboorden*): *een zijden hoed –.*
kre'mertje, o.: *het – hebben*; zie spit.
kremetart', **–taat',** o.; zie cremortart.
Krem'lin, o. (eig. *sterkte*; [*vroeger keizerlijk*] *slot te Moskou als een citadel met wallen en muren omgeven*); ook: Kreml.
krem'serwit, o. (*loodwitpoeder genoemd naar de Oostenrijkse stad Krems*). (s = z).
kreng, o. –en (1 *rottend dier, aas*; 2 scheldn. *slecht, gemeen mens*): 1 *een sloot met twee stinkende –en*; 2 *'t is een kwaad –.*
kren'gelen, krengelde, h. gekrengeld (*afpingelen*).
kren'gen, krengde, h. gekrengd (*een schip op zijde halen door ballast te verplaatsen* enz., b.v. om het te kunnen kalfateren).
kreng'gier, m. –en (*aasgier*).
kren'ken, krenkte, h. gekrenkt (1 *beschadigen; benadelen*; 2 *grieven; kwetsen, beledigen*): 1 *iems. eer en goede naam –; geen haar op uw hoofd zal gekrenkt worden; iems. hersenen zijn gekrenkt,* hij is krankzinnig; België rechtst. *het algemeen belang –*; 2 *iem. diep –; gekrenkt*; **–ing,** v. –en (*beschadiging; benadeling; inbreuk; belediging*): *– van eer.*
krens, v. –en (Z.-N. *graanafval; uitschot*).
kren'selen, krenselde, h. gekrenseld (*zaad wannen*); zie krinsen.
krent, v. –en (*kleine rozijn zonder pit, naar de uitvoerplaats, Corinthe, genoemd*).
kren'ten, krentte, h. gekrent (*de jonge druiventrossen dunnen, om grotere druiven te krijgen*).
kren'tenbaard, m. –en (*verdroogde zwarte uitslag om kin of mond*): *e. knaap met e. –.*
kren'tenbol, m. –bollen (*broodje met krenten*); **–brood,** o. –broden (*brood, waarin krenten zijn*).
kren'terig, bn., bw. (*kleingeestig, zuinig; schriel of karig; kleingeestig, bekrompen*): *een –e kerel; doe nu niet zo –!* **kren'terigheid,** v.; ook: kren'tig(heid).
krepe'ren, zie creperen.
krep'ijzer, o. –s (*ijzer, om het haar van paarden te doen kroezen*).
krep'pen, krepte, h. gekrept (*kroezen, in de krul zetten,* inz. v. paarden): *het haar –.*
kre'telijk, bw. (Z.-N. *ergerlijk, hatelijk*).
kre'ten, Z.-N.; zie greten.
krets, v. (*schurft*); gew.
kret'sen, kretste, h. gekretst (Z.-N. *krabben, krassen*); **–er,** m. –s (Z.-N. *lucifer*).
kreuk, v. –en (1 *valse vouw*; 2 *rimpel*): 1 *een japon vol –en*; 2 *een hoofd vol –en, een geweten zonder rimpel.*
I. kreu'kel, v. –s (*alikruik*); Z.-N. karakol.
II. kreu'kel, v. –s (*kreuk*).
kreu'kelen, kreukelde, h. gekreukeld (*frommelen*; [*met*] *kreuken maken*).
kreu'kelig, bn. (*vol kreuken*): *een –e jas.*

kreu'ken, kreukte, h. (1, 3), i. (2) gekreukt (1 [*met*] *kreuken maken*; 2 *kreuken bekomen*; 3 *krenken*): 1 *een japon –; een riet –*, knakken; 2 *dit goed kreukt licht*; 3 *iems. eer –*.
kreu'nen, kreunde, h. gekreund (*zacht en klaaglijk kermen*): *de zieke lag te –*.
kreu'pel, bn., bw. (1 *gebrekkig lopende, mank*; 2 fig. *slecht; gebrekkig*): 1 *het paard was –; de man gaat een weinig –*; zegsw. *– wil voordansen*; 2 *–e gedichten*.
kreu'pelbos, o. –bossen (*bosje, uit laagstammig hout bestaande*).
kreu'pele, m. en v. –n (*iem., die kreupel is*).
kreu'pelhout, o. (*laag houtgewas*).
kreus, v. kreuzen (*rimpel, vouw, krul*; ook: *klokhuis van een appel*).
kreut'zer, m. –s (*Oostenrijkse kopermunt van ± 1 cent*); lees *kruitser*.
kre'vel, v. (*gekrieuwel, jeukte*).
kre'velen, krevelde, h. gekreveld (*krieuwelen, jeuken*); **–kruid,** o. (*jeukkruid*).
I. krib, krib'be, v. kribben, kribbetje (1 *ijzeren of houten legerstede of ledikant*; 2 *voederbak* [*van paarden of ezels*]; 3 *hoofd van aarde en gevlochten rijswerk aan rivieroevers, rijsdam*): 1 *het kindje sliep in een –; de soldaten slapen in kribben*; 2 *Jezus in het kribbetje; uit de – eten*; Z.-N. *op de –* (of: *kom*) *bijten*, de hond in de pot vinden; zie achterste; 3 *de kribben herstellen*.
II. krib, v. kribben (*kribbige, kijfzieke vrouw*).
krib'bebijten, alleen in de onbep. wijs (gebrek bij paarden: *in de krib bijten en de adem ophouden*; fig. *twistziek zijn, knorrig*; Z.-N. *honger lijden*): *Bles deed weer aan –*; **–bijter,** m. –s: *dat paard is een –*; fig. [a]) nijdas, korzelig persoon; [b]) Z.-N. gierigaard, hongerlijder; **–bijtster,** v. –s.
krib'bekat, v. –katten (*krabbekat*).
krib'(be)kastje, o. –s (mil. *afsluitbaar kastje, aan de* [*soldaten*]*krib*).
krib'belen, kribbelde, h. gekribbeld (*haastig, slordig en klein schrijven*).
krib'belschrift, o. (*kriebelschrift*).
krib'big, bn., bw. (*twistziek, kijfziek, korzelig*): *een nestig en – kind*; **krib'bigheid,** v.
krib'werk, o., in de 2e bet. –en (*het maken van kribben; al de kribben of rijsdammen*).
krie'bel, v. (*jeuk, jeukte*): *de – krijgen*, b.v. in de vingers, om te vechten, te schrijven.
krie'belen, kriebelde, h. gekriebeld (1 *zacht krabben, kittelen, jeuken*; 2 *slecht of klein en onleesbaar schrijven*): 1 *wat – die meikevers in mijn hand!* 2 *jongen, wat zit je weer te –*.
krie'belig, bn., bw. (1 *klein, ineengedrongen en onleesbaar*; 2 *prikkelbaar*): 1 *– schrift; – schrijven*; 2 *je wordt er – van*.
krie'belschrift, o. (*kriebelig schrift*).
krie'je(s)snijden, o. (*inscheuren der bovenkleren als teken van rouw over bloedverwanten*, rituele plechtigheid bij Israëlietische begrafenissen).
I. kriek, v. –en (*krekel*): *het kriekende kriekske*.
II. kriek, bn.: *'t is er –*, 't is mis; gmz.
III. kriek (*kleine, wilde, zwarte of rode kers*; Lat. prunus) **1** m. (boom); **2** v. –en (vrucht); zegsw. *zich een – lachen*, een ongeluk; in Z.-N. is – inz. een zure kers.
kriek'appel, m. –s (Z.-N. *kersappel*); **–eboom,** m. –bomen; **–elaar,** m. –s; **–elambik,** m. (*soort van lambik*).
I. krie'ken, kriekte, h. gekriekt (*piepen van een kriek of krekel*).
II. krie'ken (*aanbreken van het daglicht*, in de onbep. wijs of als zn.): *de dag begint te –; bij het – van de dageraad*.
kriel 1 m. en v. –en (*kort en dik mens*); **2** o. –en (*uitschot, klein goed; kleine hoendersoort*; Z.-N. *mussenhagel*, ook: *viskuit*); zie aardappel–, krielhaan; **3** bn., bw. (ong.: *prikkelbaar; dartel, uitgelaten*; gunstig: *flink, levendig*); zie ook kreel.
krie'len, krielde, h. gekrield (*krioelen*): *het krielt er van mieren; van fouten –*.
kriel'haan, m. –hanen (*kleine soort van haan, dwerghaan*; fig. *dwerg*); **–haantje,** o. –s of krieltjes (fig. *dik kindje*). **–hen,** v. –hennen.
krie'melen, kriemelde, h. gekriemeld (1 *krioelen*; 2 *kriebelen*; 3 *krabbelen*): 1 *hoe die mieren –!* 2 *wat kriemelt me op mijn arm?* 3 *daar kriemelt iets aan de deur*.
krie'melig, bn., bw. (*jeukerig*; fig. *prikkelbaar, boos*): *een – gevoel; – worden*.
krie'pen, kriepte, h. gekriept (Z.-N. *kreunen, piepen*).
krieu'wel, v. (*jeukte*); ook, krevel.
krieu'welen, krieuwelde, h. gekrieuweld (*dooreenkrioelen; kriebelen; jeuken*); **–hoest,** m. (*prikkelende, korte hoest*); **–ig,** bn. (*jeukerig*): fig. *– worden*, boos, prikkelbaar.
krieu'wen, krieuwde, h. gekrieuwd (*kibbelen, krakelen*).
krie'zel, v. –s (*brokje, beetje*): *hij krijgt er geen –* (of: *kriezeltje*) *van*; gew.
I. krijg, m. (lit. t., vero. *oorlog, strijd*): *een langdurige –; – voeren*.
II. krijg, m. (Z.-N. *het krijgen*): *van de – leven*, van aalmoezen.
I. krij'gen, kreeg, h. gekregen (*met of zonder moeite verwerven; ontvangen*): *een brief –, iets ten geschenke –, een geschenk –*; nog: *het te kwaad –*, [a]) het niet langer uithouden, [b]) beginnen te huilen, [c]) in twist raken; *daar is hij niet toe te –*, bewegen; *gedaan –*, ontslagen worden uit zijn dienst; *hij kreeg het in het hoofd*, [a]) met *om*: had de inval, [b]) werd krankzinnig; *ik krijg de kast niet toe*, kan ze niet dichtmaken; *honger –*, hongerig worden; (*het*) *koud –*, (*het*) *benauwd –*, worden; *twist, ruzie – met*, in twist geraken; *de pokken –; tanden –; hij heeft iets gekregen*, er is hem een ongeluk overkomen, hij is plotseling ziek geworden; *gelijk, ongelijk –*, in het gelijk, ongelijk gesteld worden; *ik zal ze –*, straffen; *zij hebben den dief gekregen*, gepakt; *waren – uit Duitsland*, betrekken; *iets te horen, te zien –; den dief te pakken –; hij heeft één jaar gekregen*, is veroordeeld tot een jaar gevangenisstraf; *niets* (of: *geen woord*) *uit hem –*, niets van hem te weten komen; *er* (*ongenadig*) *van langs –*, slaag krijgen, ook fig.; *er genoeg van –; jongen –*, werpen; *ze – elkaar*, zullen (op het einde) trouwen; *dit boek is niet meer te –*, uitverkocht; zie korf; – **I** etymologisch = **–II.**
II. krij'gen, krijgde, h. gekrijgd (lit. t. of vero.: *oorlogen, oorlog voeren*): *tegen iem. –*.
krij'ger, m. –s (*strijder, soldaat*).
krij'gertje, o. (*kleine krijger; zeker kinderspel*): *krijgertjespelen*, nalopertje.
krijgs'artikelen, o. mv. (*algemene voorschriften: plichten, straffen enz. voor den soldaat*): *de – werden voorgelezen*; **–auditeur,** m. –s (België: *auditeur-militair*); **–banier,** v. –en: *de – wappert!* **–bedrijf,**

o. –bedrijven; **–behoefte,** v. –n (*oorlogsmateriaal*); **–beleid,** o.; **–bende,** v. –n (*een troep soldaten* inz. *i. oorlogstijd*); **–daad,** v. –daden ([*moedige*] *daad in de oorlog*).

krijgs'dans, m. –en (bij wilden: *dans vóór de krijg*); **–dienst,** m. (*het dienen in het leger*): *in – zijn, de – verlaten*; spreekt. dienst; **–dokter,** m. –s (België: *officier van gezondheid*); **–eer,** v. (*militaire eer*): *met – begraven*; **–gevangene,** m. –n (*in de oorlog gevangen genomene*); **–gevangenschap,** v.: *zuchten in –*; **–god,** m. (inz. *Mars*); **–godin,** v. (inz. *Bellona, Minerva*).

krijgshaf'tig, krijgs'haft, bn. (*de eigenschappen voor de krijg hebbende; dapper; niet afkerig van strijd*); *krijgshafte Galliërs.*

krijgshaf'tigheid, v.

krijgs'heid, m. –en; **–kans,** v. –en (*de wisselvalligheid van de oorlog*): *de – kan keren.*

krijgs'knecht, m. –en (lit. t. of vero. *soldaat*); **–kunde,** v. (*wetenschap van het oorlogvoeren*); **–lied,** o. –eren (*gedicht, lied om de moed der soldaten op te wekken*; ook: *lied, dat heldendaden uit de oorlog bezingt*); **–list,** v. –en (*list, om den vijand afbreuk te doen*); **–macht,** v. (*leger en vloot*); **–man,** m. –lieden (*soldaat, krijger*; inz. in het mv. *soldatenvolk; troepen*); **–muziek,** v. (*militaire muziek*); **–raad,** m. –raden (1 *militaire rechtbank, waarin ook rechtsgeleerden zitting hebben*; 2 *vergadering door een bevelhebber bijeengeroepen om een plan te maken, een besluit te nemen*): 1 *lid van de – zijn; voor de – verschijnen*; 2 *– beleggen.*

krijgs'roem, m. (*roem op het oorlogsveld*); **–school,** v. –scholen (*school, waar de krijgskunde onderwezen wordt*): *de Hogere –*; **–tocht,** m. –en (*veldtocht*); **–trompet,** v. –trompetten: *de – steken*, oproepen tot de krijg; *de –trompetten slaken een toon van rauw bevel*; **–tucht,** v. (*tucht, waaraan een militair is onderworpen*); **–verrichting,** v. –en (*militaire operatie*); **–volk,** o. (*soldaten*); **–werktuig,** o. –en (*werktuig tot aanval of verdediging*): *de –en der Romeinen*; **–wet,** v. –wetten (*wet voor de militairen*): *de – afkondigen*, de burgers onder militaire wetten stellen (bij troebelen enz.); **–wetenschap,** v. –wetenschappen (*wetenschap, die zich bezighoudt met alles, wat met de krijg in betrekking staat*); **–wezen,** o. (*al, wat met leger of oorlog in betrekking staat*).

krijgszuch'tig, bn. (*oorlogzuchtig*).

krijs, m. –en (*schreeuw, gil*).

krij'sen, krees, of krijste, h. gekresen, gekrijst (*schel, doordringend schreeuwen, gillen*; Z.-N. *schreien*): *meisjes –; zeemeeuwen, gieren –*; **krij'ser,** m. –s.

I. krijt, o. (1 *kampplaats, strijdperk*; 2 vroeger: *gebied, jurisdictie*): 1 zegsw. *in het – treden*, in het strijdperk treden, de kamp beginnen; 2 *de crite van Brabant.*

II. krijt, o. (1 *kalkachtige stof, naar het eiland Creta, calciumcarbonaat*; 2 geol. *derde aardformatie uit 't secundaire tijdvak*): *rood en zwart –; doe wat – aan de keu*; zegsw. *bij iem. in het – staan*, schulden hebben; *met dubbel – schrijven*, oneerlijk boekhouden; zie ook balk 1; 2 *Z.-Limburg is grotendeels in 't krijt gevormd*; **–'achtig,** bn. (*gelijkende op krijt, krijt bevattende*): *mergel is een –e stof.*

krijt'berg, m. –en (*berg of heuvel met krijtlagen*): *de –en van Engeland.*

krij'ten, kreet, h. gekreten (vero. of gew. 1 *klaaglijk schreien*; 2 *door krijten in zekere toestand brengen*; 3 [*klagend*] *schreeuwen*): 1 *nu, jongen, krijt maar niet*; 2 *zijn ogen rood –*; 3 *het akelig – der gekwetsten.*

krij'tend, bn.: *de –e tiend*; zie tiend.

krij'ter, m. –s (Z.-N. *schreeuwer, janker; huilebalk*): *er zijn hier –s in school.*

krijt'formatie, v. –s, –formatiën; zie krijt **II** 2; **–gebergte,** o. –n: *het – van Engeland*; **–heuvel,** m. –s; **–mergel,** v.; **–rots,** v. –en (*–berg*); **–tekening,** v. –en (*tekening met krijt gemaakt*).

krijt'waarder, m. –s (Middeleeuwen: *bewaker v. h. krijt* **I,** 1 *tijdens de kamp*).

krijt'wit 1 bn. (*wit als krijt*): *de –witte huisjes in het Jekerdal*; **2** o. (*poeder van krijt*).

krij'zelen, krij'zeltanden, krijzelde, h. gekrijzeld; krijzeltandde, h. gekrijzeltand (*met de tanden knarsen, knarsetanden*).

I. krik, tw. bij *krak!* (klanknabootsing).

II. krik, v. krikken (Z.-N. *houtskool*).

III. krik, m. krikken (Fr. cric: *dommekracht* inz. *om een auto op te vijzelen* b.v. bij het aanbrengen van nieuwe banden).

krik'kel, bn. (Z.-N. *lichtgeraakt*).

krik'(ke)mik, v. –mikken (1 *hijswerktuig*; 2 *beuzelarij*): 1 *een – is een soort van driepotige bok*; 2 *om elke – schrijven.*

krik'krak 1 tw. (klanknabootsing): *–, zei de tak!* **2** o.: *een luid –.*

krik'krakken, krikkrakte, h. gekrikkrakt (klankn. *knappen, een krakend geluid geven*): *de mast krikkrakte in de storm.*

Krim (De), v. (*schiereiland in Z.-Rusland*).

krimp 1 v. (1 *krimping*; 2 *gebrek*): 1 *flanellen ondergoed op de – gemaakt*, iets te groot; 2 *die lui kennen* (of: *hebben*) *geen –*, nood; zegsw. *– geven,* [a]) toegeven, [b]) het opgeven, [c]) in zijn schulp kruipen; **2** bn. (*levend; heel vers* inz. *van vis*): *die kabeljauw is –; die schelvis is – gesneden.*

krim'pen, i. (1, 2), h. (3) gekrompen (1 *kleiner, smaller, dunner worden; zich samentrekken*; ook fig.; 2 van de wind: *minder gunstig worden, door het N. naar het W. gaan*; 3 *kleiner, smaller, dunner doen worden*): 1 *de maan gaat –*, afnemen; *zij krimpt van kou*; 2 *de wind ging –*; 3 *laken, baai –.*

krim'per, m. –s of **–erd,** m. –s (*koukleum*).

krim'pig, bn. (*kouwelijk*).

krimp'kabeljauw, v. (stofn. *kabeljauw, die vers is*): *– in moten*; eveneens: **–schelvis,** v.; **–schol,** v. –schollen; **–vis,** v.

krimp'vrij, bn. (*niet krimpende*): *– laken.*

krimp'zalm, v. (stofn. *verse zalm*).

kring, m. –en, kringetje (1 *cirkelvormige, gesloten kromme lijn; rondte*; 2 *cirkel*; 3 *groep bijeenbehorende personen, vrienden, enz.*): 1 *een – om zon of maan; de zangers stonden in een –; kringetjes* (tabaksrook nl.) *blazen*; fig. *met zijn redeneringen in een – ronddraaien*, telkens op hetzelfde neerkomen; *–en in het hout*, zie jaarring; *knapen met blauwe –en onder de ogen*, randen; 2 *in stilstaand water ontstaan –en, als men er een steen in werpt*; 3 *hij zat in de – der zijnen*, zie familiekring; *de hogere –en*, standen.

krin'gelen, kringelde, h. gekringeld, inz. refl.: *de paling kringelde z. om zijn arm*, kronkelde.

krin'getje, o. –s (O.-I. *glaasje cognac*).

kring'loop, m. (*cirkelgang*): *de – der jaargetijden, de – der beschaving.*

kring'storm, m. –en (*cycloon, wervelstorm*).
krings'wijze, –wijs, bw. (*in een kring*): *zich – bewegen; – gezeten*; ook, –gewijze.
kring'vormig, bn. (*de vorm van een kring hebbende*): *een – perk, een –e vijver.*
krin'kel, m. –s, krinkeltje (*kronkel, bocht*): *een – in de kabel, een – in de darm.*
krin'kelen, krinkelde, h. en i. gekrinkeld (*krullen, kronkelen*; ook refl.): *–de rook.*
krin'kelvloed, m. –en (*kronkelende stroom*).
krin'sen, krinste, h. gekrinst (*zuiveren*).
krin'selen, krinselde, h. gekrinseld (Z.-N. *kronkelen*).
krioe'len, krioelde, h. gekrioeld (*wemelen, krielen*): *op die markten krioelt het van volk.*
krip, o. (*zeker zwart floers*).
krip'pen, bn. (*van krip*): *een – sluier.*
I. kris, v. krissen (Mal. keris: *dolk, soms met golvend lemmer, aan beide zijden scherp*, ook: *teken van waardigheid*).
II. kris, tw. (vervorming uit *Christus*): *bij – en kras iets volhouden, bij – en kras zweren*, bij al wat heilig is; zie kras, kriskras.
Krisj'na (ook: Kresj'na; e = ə), m. (*een andere naam van Wisjnoe*); zie Brahma.
kris'kras, bw. (*gekruist of kruisend dooreen, schots en scheef*): *hij schrijft alles –* (ook: *kris en kras*) *op*, door elkaar.
kris'krassen, kriskraste, h. gekriskrast (*krissen en krassen*): *op de lei –.*
kris'sen, kriste, h. gekrist (*met een kris doorsteken of doden*): *iem. –; zich –.*
kristal', o. kristallen (Fr. cristal, Gr.-Lat. crystallus [Gr. kryos = ijs]: 1 nat. *een anorganisch door platte vlakken begrensd lichaam van een regelmatige vorm*; 2 *waterhelder kwarts; bergkristal*; bij uitbr. *fijn geslepen glas, kristalglas*; als collect. *voorwerpen van kristal*; 3 *ijs*): 1 *de vorm der kristallen*; 2 *een romer van –; een kast vol prachtig –*; 3 *op het spiegelgladde – zich wagen*; **–fabriek,** o. –en (*fabriek voor fijn glaswerk*); **–glas,** o. (*fijn soort van glas*); **–helder,** bn., bw. (*helder als kristal*): *– water*; fig. *een – betoog.*
kristal'len, bn. ([*als*] *van kristal*): *een – schenkkan.*
kristal'lens, v. –lenzen (*lensvormig lichaam in het oog*).
kristallijn', o. (lit. t. *kristal*; fig. *wat op kristal gelijkt*): *het – der vlieten*, glashelder water; **kristallij'nen,** bn. (lit. t. *van kristal*; fig. *helder als kristal*): *vissen in die – vliet.*
kristallisa'tie, v. –s, kristallisatiën (*het schieten of de vorming van kristallen*): – heeft bij sommige stoffen plaats, als ze van de vloeibare in de vaste toestand overgaan of bij afkoeling van een oplossing.
kristalliseren, gekristalliseerd (*tot kristal schieten of worden*): *suiker –.* (s = z).
kristallographie', v. (*beschrijving, leer der kristalvormen*).
kristal'water, o. (*water, in bepaalde hoeveelheid medewerkend bij het opbouwen v. e. kristal*).
kritiek', bn. (Fr. critique [Gr.-Lat. criticus]: *hachelijk, bedenkelijk, gevaarlijk, zorglijk*): *een –e toestand; een – ogenblik*, d.i. netelig; ook gebruikt voor critiek.
I. krits, m. –en (*kring*); zie kreits.
II. krits, m. (*top*; fig. *glanspunt, luister*): *de weelde in haar –* hoogst gestegen.
krocht, v. –en (Z.-N. *crypta*).
krod'de, v. (*plantennaam o.a. v. d. herik*).
kro'ch(el)en, krochelde, krochte, h. gekrocheld, gekrocht (Z.-N. *kuchen; fluimen*).
I. kroeg, m. –en (Z.-N. *aarden Keulse pot*).
II. kroeg, v. –en (1 ong. *kleine herberg*; 2 stud. *sociëteit, koffiehuis*): 1 *veel in de – zitten*; 2 *kom je van avond op de –?*
kroeg'houder, m. –s (*baas van een kroeg*); **–houdster,** v. –s.
kroeg'jool, m. –jolen ([*luidruchtig*] *feest van studenten in hun sociëteit*).
kroeg'lopen, o. (*het lopen in of naar de kroeg*[*en*]); **–loper,** m. –s (*druk bezoeker van een kroeg of kroegen*).
kroep, v. (Fr. croup, oorspr. Schots: *keelvliesziekte* [*bij kinderen*]).
kroe'poek, v. (O.-I. *in olie knappend gebraden dunne koekjes van vis, vlees, of vruchten en zaden, als toespijs bij de rijst gegeten*).
I. kroes, m. kroezen (*aarden kruikje; beker zonder voet; smeltkroes* [*voor metalen*]).
II. kroes, bn., bw.; kroezer (*dicht of fijn gekruld*): *een neger heeft kroeze haren, kroes haar*; **–ha'rig,** bn. (*met kroes haar*); **–kop 1** m. –koppen (*hoofd met kroezig haar*); **2** m. en v. –koppen (*persoon met een kroeskop*).
kroes'ziekte, v. (plantk. *krulziekte*).
kroe'zelen, kroe'zelhaar, inz. Z.-N.; zie kroezen, kroes **II.**
kroe'zelig, kroe'zig, bn. (*een weinig kroes*): *een kindje met – haar*; Z.-N. kroe'zel.
kroe'zen, kroesde, i. (1), h. (2) gekroesd (1 *kroes worden*; 2 *kroes maken*): 1 *zijn haar begint te –*; 2 *het haar met een tangetje –.*
kroe'zig, bn. (*kroezelig*).
krok, v. krokken (*naam voor verschillende vlinderbloemige planten*; Lat. vicia): *kleine –*, nachtwikke; *grote –*, vierzaadwikke.
kro'ken, krookte, h. gekrookt (lit. t., vero. *kreuken*); zie riet.
kroket'je, o. –s (*croquetje*).
krokodil', m. krokodillen, krokodilletje (Fr. crocodile, Gr.-Lat. crocodilus: *reptiel, gepantserde hagedis in tropische streken*): *er zijn drie geslachten: de –, de alliga'tor en de gaviaal'*, z. ald.; l. *krokedil'.*
krokodil'lenei, o. –eieren; **–tranen,** m. mv. (*gehuichelde tranen*; volgens het volksgeloof bootst de krokodil een schreiend kind na om mensen naar zich toe te lokken).
krokodil'level, o. –vellen; **–leder,** o.
kro'kus, m. krokussen (Gr.-Lat. [Gr. krokos = saffraan]: *irisachtige lentebloem*; Lat. crocus).
krol, v. krollen (Z.-N. bijvorm v. *krul*).
krol'len, de kat krolde, h. gekrold (*luid schreeuwen, lollen v. katten in de paartijd*).
krols, bn.; krolser, meest – (*hitsig*): *een –e kat.*
krom, bn., bw.; krommer, –st (*gebogen*, tegenst. van *recht*): *een kromme spijker, lijn, sabel; het pad loopt erg –*, bochtig; *zich – werken*; fig. *zich – lachen*, zich een bult lachen; zegsw. *kromme sprongen maken*, buitensporig, losbandig leven, te veel geld verteren; spreekw. *Het geld, dat stom is, maakt recht wat – is*, met geld kan men het recht buigen, geld regeert de wereld; *dat is –*, [a]) dwaas, [b]) ongeoorloofd, verkeerd.
krom'baanvuurmond, m. –en.
krom'been, m. en v. –benen (*persoon met kromme benen*).
krom'bek, m. –bekken (*een soort van doperwten en snijbonen*, naar de gebogen vorm van de dop; *een soort van smidstang*).

krom'benig, –be'nig, bn. (*met kromme benen of poten*): *een –e orgeldraaier*; *een koppel –e honden.*
krom'groeien, groeide –, i. kromgegroeid (*scheef, bochtig worden in zijn groei*): *een mens kan –, een boompje kan –.*
krom'hals 1 m. of v. –halzen (*persoon met stijve of kromme of scheve nek*); **2** v., in bet. 2 –halzen (*plant van de familie der ruwbladigen, onkruid met* [*kromgebogen*] *bloemkroonbuis*; Lat. anchusa arvensis; *kromgebogen glazen kolf, retort*).
krom'heid, v. (*het krom zijn*).
krom'hout, o. –en (eig. *een stuk krom hout*; scheepst. en timm. *knie*).
krom'liggen, lag –, h. kromgelegen (*gebrek hebben, zich* [*tijdelijk*] *moeten bekrimpen*): *een week moeten –*, geldgebrek hebben.
kromlij'nig, bn.: *de cirkel is een –e figuur.*
krom'lopen, liep –, h. –gelopen (*niet rechtop of in rechte richting lopen*): *een oud moedertje loopt –; een lijn, een weg, een rivier kan –*, gebogen of bochtig zijn.
krom'me 1 m. en v. –n (*kromme persoon*); **2** v. –n (meetk. *gebogen lijn*); ook: kurve: *een cirkelboog is een –.*
krom'men, kromde, h. gekromd (1 *krom maken, buigen*; 2 *krom worden*): 1 *een duig – door het vuur*; *poes kromt de rug*; 2 *de weg begon te –*; refl. *haar ruggegraat begint zich te –*, krom te worden.
krom'mes, o. –messen (*gebogen mes* [*van schoen- of zadelmaker*]).
krom'ming, v. –en (*het krommen*; *kromte, bocht*): *de – v. e. kust, v. e. weg, v. e. dijk.*
krom'neus, m. en v. –neuzen (*persoon met kromme neus*).
kro'mo, m. kromo's (O.-I. *de Javaanse boer, arbeider of soldaat in 't algemeen*, naar een veel voorkomende mansnaam, verg. Jantjes).
krom'praten, praatte –, h. kromgepraat (*gebrekkig spreken als jonge kinderen of als iem., die een taal niet goed kent*).
krom'sluiten, sloot –, h. –gesloten (*een gevangene aan handen en voeten zó boeien, dat hij in een kromme houding moet blijven*).
krom'spreken, sprak –, h. kromgesproken (*krompraten*).
krom'staart, m. –en (*vogel met gespleten staart*; ook: *munt der 14e–15e eeuw: 5 cents*).
krom'staf, m. –staven (*staf v. e. bisschop of abt*; fig. *symbool der geestelijke macht*; *het bisschoppelijk gebied*): gesch.: *onder de – leven*, onder een bisschop of klooster als wereldlijk heer; zie krootse.
krom'taal, v. (*gebrekkig gesproken, geradbraakte taal*): *hij spreekt –.*
krom'te, v. –n (*buiging, kromming*).
krom'tong, m. en v. –en (*iem., die kromtaal spreekt, die zijn taal radbraakt*).
krom'trekken, trok –, i. kromgetrokken (*krom worden of zich buigen door tocht of hitte*): *een tafelblad kan –, een deur kan –.*
krom'zwaard, o. –en (*kromme sabel*; fig. *de Turkse macht*).
kro'nen, kroonde, h. gekroond (1 *opzetten, tooien met een kroon*; *de vorstelijke* [of: *keizerlijke*] *waardigheid verlenen*; 2 *bekronen*: *de ereprijs toekennen*): 1 *een koning –*; *tot keizer –*; *de gekroonde hoofden*, de vorsten; 2 *den overwinnaar –*; zegsw. *het einde zal het werk –*, de voltooiing is de grootste lof.
kroniek', v. –en (Fr. chronique, Gr.-Lat. chronica [Gr. chronos = tijd]: 1 *verhaal, dat op zich zelf staande feiten vermeldt in chronologische orde*; *jaarboek*; 2 *serie van artikelen in krant of tijdschrift over een bepaalde zaak in elke aflevering, elk nummer*): 1 *de – op rijm, tot 1305, van Melis Stoke*; 2 *de letterkundige – is goed verzorgd*; **–achtig,** bn., bw. (*als een kroniek*): *een – verhaal.*
kroniek'schrijver, m. –s (*schrijver van een kroniek*): *Middeleeuwse –s.*
kro'ning, v. –en (*het kronen*).
kro'ningsfeest, o. –en (*feest ter gelegenheid van de kroning*); **–insignes,** o. mv., zie rijksinsignes; **–plechtigheid,** v. –heden.
kron'kel, m. –s, kronkeltje (*kromming, bocht*): *een – in een touw*, draai, kink.
kron'kelbocht, v. –en (*bocht, kronkel*): *een bleke dame, die gedurig de –en van haar boa had zitten te verschikken*; **–darm,** m. –en (*laatste gedeelte van de dunne darmen*).
kron'kelen, kronkelde, h. (2), i. (1) gekronkeld (1 *zich tot kronkels vormen*; 2 *tot kronkels vormen*): 1 *een touw kan –*; *een weggetje, –d door het korenveld*; *in elkaar gekronkeld*; 2 *zijn staart –*; in kronkels zich voortbewegen, b.v. *beekjes – zich*; *de paling kronkelt zich van pijn*, zich in bochten wringen.
kron'kelig, bn. (*bochtig*): *een – pad.*
kron'keling, v. –en (*het kronkelen*; *een kronkel*): *een pad met allerlei –en.*
kron'kelpad, o. –paden (*slingerpad, bochtig pad*): fig. *–paden der staatkunde*; **–weg,** m. –wegen: fig. *langs –wegen gaan*, niet recht door zee.
Kro'nos, m. (Gr. chronos = tijd) myth. god van de tijd; zie Saturnus.
kron'tjong, –s (O.-I. *soort Indische gitaar*).
kroon, v. kronen, kroontje (1 *krans, zinnebeeld van roem, eer enz.*; 2 *voortreffelijkheid, luister*; 3 *vorstelijk hoofddeksel, teken der vorstelijke waardigheid*; 4 *de vorstelijke waardigheid*; *de vorst*[*in*]; 5 *munt* [*waarop een kroon was afgebeeld*]; 6 *lamp met veel armen*; *lichtkroon*; 7 bij verg. *kruin, bovenste rand van iets enz.*): 1 *een – van lauwerbladen, doornen*; 2 *de – der deugd*; *iem. de – v. het hoofd nemen*, zijn eer ontnemen; *de – is hem van het hoofd gevallen*, zijn luister, eer is weg; *iem. naar de – steken*, wedijveren in roem, eer; *een kloeke huisvrouw is de – haars heren* (Spreuken), sieraad, roem; zie ook spannen; 3 *de – van een koning, keizer, hertog, enz.*; *de ijzeren –*, nl. der vroegere koningen van Lombardije; de afbeelding v. e. kroon: *een gravenkroon*(*tje*) *op het rijtuig geschilderd*; 4 *de goederen der –*; zie kroondomein; *de raadslieden der –*; 5 *de Zweedse, Noorse, Deense –*, ± *f* 0.66, *de Engelse –*, 5 shilling; 6 *er hangt een mooie –*, kroonluchter; 7 *de – v. e. eik*, kruin; *de – v. e. kies*, bovendeel.
kroon'daalder, m. –s (*in Z.-Duitsland oud zilverstuk van ± f 2.50*); zie patakon.
kroon'domein, o. –en (*onroerend goed, behorend aan de staat, waarvan de kroon, d.i. de vorst*[*in*], *de inkomsten geniet*).
kroon'duif, v. –duiven (*grote duif op N.-Guinea en omliggende eilanden*; Lat. goura); **–erwt,** v. –en (*erwt, waarvan de vruchten als in een kroon bijeenstaan*); **–getuige,** m. en v. –n (*voornaamste getuige*); **–glas,** o. (*Boheems glas, moeilijk smeltbaar*); **–jaar,** o. –jaren (*met een of meer tientallen jaren*): *40 is een –*; **–juweel,** o. –juwelen (*juweel v.*

d. staat, ten dienste van wie de kroon draagt); **–kandelaar,** m. –s (*luchter*); **–kolonie,** v. –koloniën (*kolonie, die rechtstreeks onder het bestuur der kroon staat*); **–leen,** o. –lenen; **–lijst,** v. –en (*vooruitspringende lijst aan de* [*voor*]*gevel, welke de goten draagt*); **–luchter,** m. –s (*veelarmige lamp; lichtkroon*); **–pretendent,** m. –en, zie pretendent; **–prins,** m. –en (*vermoedelijke troonopvolger*); **–prinses,** v. –prinsessen; **–raad,** m. –raden (*de gezamenlijke raadgevers der kroon*); **–rad,** o. –raden, –raderen (horloge: *kamrad met horizontaal gelegen tanden*); **–reiger,** m. –s (*kraanvogel met kroonvormige kuif*); **–vogel,** m. –s (*kroonduif, kroonreiger*); **–vuur,** o. (*vuur, dat bij een bosbrand overgeslagen is naar de kronen der bomen*); verg. loopvuur; **–werk,** o. –en (mil. *voorwerk van een bastion*).

I. kroos, o. (*water- of moeraslinze, eendenkroos*; Lat. lemna); ook, kroost.

II. kroos, m., o. krozen (Z.-N. *interest*).

III. kroos, v. krozen (kuipersterm: *inkeping in de duigen*); verg. gergel.

kroos'je, o. –s (*kleine pruim*): zegsw. *om –s gaan,* om zeep gaan.

kroost, o. (*afstammelingen; kinderen*): *het – van Adam,* de mensen; *voor vrouw en – zorgen; een talrijk – hebben,* nakomelingen.

kroost'rijk, bn.: Z.-N. *– gezin,* met talrijke kinderen.

kroot, v. kroten ([*rode*] *beetwortel, biet*).

kroot'se, v. –n (*kromstaf,* zie ald.).

I. krop 1 v. kroppen (*kropslaplant; de samengepakte bladeren van kool of sla*): *een – voor een dubbeltje* **2** m. kroppen (*zakvormige verwijding van de slokdarm van vogels*; ook: *kropgezwel*): *de – der zaadetende vogels*; zegsw. *dat steekt mij in de –,* hindert mij.

II. krop, o. (*ongebuild tarwemeel*; ook: *kropbrood,* z. ald.); zie donk.

krop'aar, v. (*grassoort*; Lat. dactylis glomerata).

krop'ader, v. –en (ontl. *halsader*).

krop'brood, o. (*brood van krop* **II**).

krop'duif, v. –duiven (*soort van duiven, die de krop sterk kunnen opblazen*).

krop'gezwel, o. –gezwellen (*zwelling van de schildklier*): *–gezwellen bij bergbewoners.*

krop'pen, kropte, h. gekropt (1 *de krop vullen; voederen; mesten*; 2 *in de krop blijven steken*; 3 Z.-N. *een krop zetten*; fig. *zich aanstellen*): 1 *ganzen –*; 2 *droog brood kropt*; fig. *iets niet kunnen –,* [a]) klaarspelen, [b]) uithouden, verdragen; 3 *kijk eens hoe hij kropt*; nog: Z.-N. *–de vol,* propvol.

krop'per(d), m. –s (*kropduif*).

krop'pig, bn. (1 v. peren: *wrang*; 2 *haatdragend*): 1 *een –e peer*; 2 *– om iets zijn.*

krop'salade, krop'sla, v. (*slaplant, welke een krop vormt; gerecht hiervan*).

krop'ziekte, v. –n; zie kropgezwel.

I. krot, o. krotten (*armoedig huisje; ellendige woning*): *wat een – van een huis!*

II. krot, v. (Fr. crotte: Z.-N. *modder; armoede*): *in de – zitten.*

kro'tensuiker, v. (*suiker uit bieten*).

krot'ter, m. –s (Z.-N. *kale mijnheer*).

kro'zen, kroosde, h. gekroosd (*een duig van een kroos of gergel voorzien*).

kro'zig, bn. (*vol eendenkroos*): *een –e plas.*

kru'chen, kruchte, h. gekrucht (*kreunen, klagen; kuchen*); **–erd,** m. –s (*sukkelaar*).

kruid, o. –en (1 *klein gewas met sappige, niet houtachtige stengel*; 2 *welriekende of prikkelende plantendelen; specerij*; 3 Z.-N. *loof van veldvruchten*): 1 *aromatische–en,* b.v. lavendel; *geneeskrachtige –en,* b.v. kamille; zegsw. *er is geen – voor hem gewassen,* hij is ongeneeslijk ziek; *er is geen – voor gewassen,* daar is niets aan te doen; 2 *kaas, koek met –en*; zie kruidkaas, -koek; 3 *– van aardappelen*; **–'achtig,** bn.: *een –e plant*; **–'boek,** o. –en (*herbarium*).

krui'den, kruidde, h. gekruid (1 *met specerij vermengen*; 2 *aardig maken met geestigheden enz.*): 1 *de spijzen –*; 2 *een verhaal –.*

kruidenier', m. –s (*winkelier, kleinhandelaar in koffie, thee, rijst, meel, zout, zeep, gedroogde vruchten, specerijen enz.*; fig. *kleingeestig, bekrompen mens*).

kruideniers'waren, v. mv. (*waren v. d. kruidenier*); **–winkel,** m. –s.

krui'denwijn, m. (*wijn met aromatische kruiden: kaneel, notemuskaat, kruidnagelen*).

kruiderij', v. –en (*specerij*).

krui'dig, bn., bw. (1 *specerijachtig; gekruid*; 2 fig. van personen: *keurig*): 1 *een –e saus*; 2 fig. *een – meisje,* net; *ze is – gekleed.*

krui'digheid, v. (fig. *keurigheid*).

kruidje-roer'-mij-niet, o. kruidjes-roer-mij-niet of kruidje-roer-mij-nieten (1 plantk. *een broeikastplant*; Lat. mimosa pudica; 2 fig. *iem., die lichtgeraakt is*): 1 *het – laat bij een lichte aanraking zijn takjes zinken*; 2 *een verwend meisje, een –.*

kruid'kaas (*gekruide kaas,* b.v. *komijnekaas*); **1** (voorwerpsn.), v. –kazen; **2** (stofn.), v.; **–koek** (*koek met specerijen; peperkoek*); **1** (voorwerpsn.), m. –en; **2** (stofn.), v.; **–kunde,** v. (*botanie*); **–nagel,** m. –s (*gedroogde bloemknop van de kruidnagelboom, specerij*; ook: *de boom*); **–nagelboom,** m. –bomen (*boom* inz. *op de Molukken, welke de kruidnagels oplevert*; Lat. jambosa caryophyllus); **–noot,** v. –noten (*muskaatnoot*; ook: *pepernoot*); **–tuin,** m. –en (*plantentuin*).

krui'en 1 krooi of kruide, h. gekrooien, gekruid (*met een kruiwagen vervoeren*): *stenen –*; **2** kruide, h. gekruid (v. rivieren: *losraken en het ijs in schollen voortstuwen*; van het ijs: *voortgestuwd worden en op elkaar schuiven*): zn. *het – van de rivier, van het ijs.*

krui'er, m. –s (*iem., die met goederen,* oorspr. *te kruien, nu te vervoeren b.v. per wagen, transportfiets enz. de kost verdient*).

kruif'haar, o. –haren (*gekroesd haar*).

krui'ig, zie kruidig 2.

kruik, v. –en (*aarden vaatwerk; metalen fles, dienende om met heet water gevuld het bed te verwarmen; urn, lijkbus; gele plomp*): *een water–, een bier–, een wijn–, een olie–*; spreekw. *De – gaat zolang te water, tot zij breekt* (of: *berst*), men kan zo lang met een aarden kruik water scheppen, tot zij breekt, fig. lange tijd iets gevaarlijks of verkeerds doen, tot het eindelijk misloopt.

krui'kar, v. –karren (*kruiwagen*); gew.

krui'keblad, o. –bladen, –bladeren, –blaren (*gele plomp*; Lat. nuphar luteum).

krui'ling, m. –s, –en (*kleine, fijne appel*).

krui'loon, o. –lonen (*loon voor het kruien*).

kruim, v. –en, kruimpje (*het zachte binnenste van brood, aardappelen*): zegsw. *daar zit – in,* pit, kern, geest.

krui'mel, v. –s, –en, kruimeltje (*klein*

stukje kruim): fig. *geen –(tje) verstand*, zier.
krui'melaar, m. –s (fig. *kleingeestig man; gierigaard*): *pietluttige –!*
krui'melen, kruimelde, h. (1), i. (2) gekruimeld (1 *tot kruimels maken*; 2 *tot kruimels worden*); **krui'melig,** bn. ([*gemakkelijk*] *in kruimels vallende*): *– brood.*
krui'men, kruimde, i. gekruimd (*tot kruim worden; kruimelen*): *–de aardappels.*
krui'mig, bn. (*kruimelig, veel kruim gevende*): *– brood, –e aardappelen.*
kruin, v. –en, kruintje (1 *bovenste deel van het hoofd; geschoren bovenste deel bij R.-K. geestelijken*; bij uitbr. *hoofd*; 2 *bovenste deel; top*): 1 *de – van het hoofd; de – krijgen,* tonsuur, zie kruinschering; *iets in de – krijgen,* in zijn hoofd krijgen; 2 *de – van een berg, een dijk; de –breedte van de kade.*
kruin'pand, o. –en (*kanaalpand, dat hoger ligt dan de beide aansluitende stukken*).
kruin'punt, o. –en (*schedelpunt, zenith*).
kruin'schering, v. –en (*het scheren der kruin van R.-K. priesters, als zinnebeeld der doornenkroon; tonsuur*).
kruip'-door-de-tuin, o. (*hondsdraf*).
krui'pelings, bw. (*al kruipende*): *– naderen.*
krui'pen, kroop, h. (1, 2, 3), i. (1, 2) gekropen (1 *op handen en voeten of knieën met de buik op de grond zich* [*langzaam*] *voortbewegen*; 2 *zich vlak langs de grond enz. voortbewegen*; 3 ong. fig. *zeer onderdanig zijn*): 1 *hij kroop stil naderbij; wormen –*; bij uitbr. *in bed –*, naar bed gaan; *op een paard –*; fig. *de uren kropen voorbij*, gingen langzaam voorbij; z. bloed, schuip; 2 *het aardveil kruipt langs de grond*; 3 *voor iem. –.*
krui'pend, bn., bw. (1 fig. *al te nederig, overdreven onderdanig*, altijd ong.; 2 *benaming v. e. klasse der gewervelde dieren*): 1 *–e taal, –e manieren; hij is – beleefd*; 2 *–e dieren*; zie reptielen.
krui'per, m. –s (*iem., die kruipt*, b.v. *een kind*; fig. *lage vleier*).
krui'perig, bn., bw. (*overdreven deemoedig, zich overdreven vernederend*); **–heid,** v.
kruiperij', v. –en (*slaafse nederigheid*).
kruip'erwt, v. –en (*zekere kleine erwt*).
kruip'haantje, o. –s (*krielhaan*); **–hennetje,** o. –s; **–wilg,** m. –en (*zekere kleine wilg*).
kruipin', m. (Z.-N. v. e. huisje: *krot*).
kruis, o. –en, (1 *voorwerp tot voltrekking der meest onterende doodstraf bij de Romeinen, bestaande uit twee kruiselings verbonden balken; afbeelding v. e. kruis*; 2 *kruisvormig voorwerp*; 3 *kruisvormig teken* inz. symbolisch godsdienstig; 4 *naam van verschillende verenigingen* [*met liefdadig doel*], *welke als teken een kruis hebben*; 5 *ordeteken; teken in een adellijk wapen*; 6 *munteken*; 7 *leed, ramp, wederwaardigheid*; 8 muz. zie voorbeeld; 9 *stuit, lendenstreek*): 1 *aan het – slaan*; zie kruisigen; 2 *het – v. e. garenrol* (touwslager); *het – v. e. anker* (scheepst. nl. bovendeel); 3 *een Oosters –*, of +, in de rekenk. het teken *plus*; *een St.-Andreas–* of ×, in de rekenk. het teken *maal*; *een Latijns –* of †, bet. *overleden*, zie Latijns; zegsw. *de vijf –jes* (nl. X) *al achter de rug hebben*, meer dan vijftig jaar zijn; *een – maken, slaan*; zie kruisteken; zegsw. *iem. een – nageven*, blij, dat iem. weggaat en hopend, dat hij niet meer terugkomt; *het – aannemen*, gesch. ter kruisvaart gaan; Z.-N. *de –en*, (land)processie tijdens de Kruisdagen; 4 *het Rode –*; zie Rode-Kruis, ook Groene –; 5 *het ijzeren –; een ridder–*, ridderorde; *de drie –en in het A'damse wapen*; 6 *– of munt spelen* (Z.-N. *kop of letter*), een opwerpspelletje met centen enz.; *– noch munt hebben*, arm zijn; 7 *elk huis(je) heeft zijn –(je); God geeft kracht naar –; huizen zijn –en*, van een huurhuis heeft de eigenaar veel leed; *het is een – met dien jongen*; zie huiskruis; 8 *het – duidt aan, dat de toon een halve toon uerhoogd moet worden*, dièze; 9 *het – v. e. paard, ezel; pijn in het – hebben; een nieuw – in een jongensbroek zetten*, deel tussen de beide pijpen.
kruis'afdoening, Z.-N. = **–afneming,** v. –en ([*Jezus'*] *afneming van het kruis* inz. *schilderij met dit onderwerp*): *de – van Rubens*; **–arm,** m. –en (*dwarsbalk van een kruis*); **–balk,** m. –en; zie kruis 1; **–band,** m. –en (*kruiselings over elkaar gelegde stroken papier* [*om drukwerk*]): *iets onder – verzenden*; **–beeld,** o. –en (*kruis, met een Christusbeeld er aan gehecht; crucifix*); **–bek,** m. –bekken (*vinkachtige vogel met gekruiste snavel*; Lat. loxia curvirostra); **–berg,** m. (*Calvarieberg; rijksopvoedingsgesticht bij Doetichem voor verwaarloosde knapen*).
kruis'bes, v. –bessen (eig. *kroesbes of kroezelige bes; heester met behaarde, groengele bessen, klapbes; de vrucht*; Lat. ribes grossularia).
kruis'besseboom, m. –bomen; **–bessestruik,** m. –en.
kruis'bessenmeeldauw, zie meeldauw.
kruis'bestuiving, v. (*bevruchting der stampers met stuifmeel van een andere gelijksoortige plant*).
kruis'beuk, v. –en (*beuk met een grondvorm als een kruis*).
kruis'bezie, v. –beziën; **–bezieboom,** m. –bomen, **–struik,** m. –en; zie kruisbes enz.
kruis'bloem, v. –en (bouwk. *steenbloem van vier bladeren, een horizontaal kruis vormend, ornament van torens en gevels*): *de –en op de torens van de Keulse dom zijn 6.25 m hoog*; zie fleuron; **–bloemigen,** v. mv. (*plantenfamilie met 4-bladige kelk en 4-bladige bloemkroon, in een kruis staand; cruciferen*): *rapen, radijs, kool zijn –*; **–boog,** m. –bogen (*kruisvormige schietboog met stalen veer*); **–daalder,** m. –s (*naam v. verschillende munten met e. kruis er op*; inz. *Albertus-daalder, ± f 2.40, of Albertijn*, z. ald.); **–dagen,** mv. (R.-K. *3 dagen vóór Hemelvaart*); **–dood,** m. (*de dood aan het kruis* inz. *van Jezus*); **–doorn,** m. –s (*kruisbes*[*sestruik*]).
krui'selings, bw., bn. (*kruisvormig; als, bij wijze v. e. kruis*): *de benen – over elkaar geslagen; de –e straatjes van het dorpje*, elkaar kruisend; ook, kruis'lings.
krui'sen, kruiste, h. gekruist (1 *in de vorm v. e. kruis leggen; kruiswijze over elkaar doen gaan*; 2 *langs twee* [*denkbeeldige*] *lijnen elkaar voorbijgaan*; 3 *elkaar snijden*; 4 *aan het kruis hechten*; 5 van [gewapende] schepen: *heen en weer varen*; 6 v. planten enz.: *laten bevruchten door stuifmeel van andere planten*): 1 *de armen over de borst –; met gekruiste benen; de degens –*, met de degen strijden; refl. *zich –*, R.-K. een kruisteken maken; 2 *onze brieven, treinen hebben (elkaar) gekruist*; 3 *die wegen – elkaar*, lopen

dwars over elkaar heen; fig. *onze wegen – elkaar*; 4 *Jezus werd gekruist tussen twee moordenaren*; fig. *het vlees* – (Bijbel) of *zich* –, kastijden; 5 *De Ruyter moest in de Middellandse Zee* –; 6 *rozen* –; *van gekruist ras*.

krui'ser, m. –s (*snelzeilend, licht oorlogsschip*; ook: *kruisend schip*).

kruis'gang, v. –en (*open gaanderij met kruisgewelven*; *zuilengang om de binnenhof van oude kerken en kloosters*); **–gebed,** o. –gebeden (R.-K. *gebed, met uitgebreide armen*); **–gewelf,** o. –gewelven (*gewelf, ontstaan door het rechthoekig elkaar laten snijden van twee tongewelven*): *–gewelven van Gotische kerken*; **–haring** (*haring, gevangen na Kruisvinding, d. i. na 3 Mei*) **1** (voorwerpsn.), m. –en; **2** (stofn.), v.; **–heer,** m. –heren (*lid van de geestelijke orde en met de naam van orde van het H. Kruis*, o. a. *de orde in 1211 te Hoey gesticht door Theodorus de Celles*); **–hout,** o. (*hout van een kruis*; *dwarshout*; *kruis*, inz. *het kruis, waaraan Jezus stierf*).

krui'sigen, kruisigde, h. gekruisigd (*aan het kruis slaan of nagelen, doodstraf bij de Romeinen*, inz. *voor slaven*): *het vlees* –; zie kruisen 4; **–ing,** v. –en: *de – v. Christus*.

krui'sing, v. –en (1 *paring van dieren van verschillend ras*, ook v. planten; 2 *snijding*): 1 *de – v. paardenrassen*; 2 *de – v. wegen*.

kruis'jassen, kruisjaste, h. gekruisjast (*kaartspel van vier personen* [*twee paar*], *waarin de jas of boer de hoogste troef is*).

Kruis'jesdag, m. (R.-K. *Aswoensdag*): de priester brengt op het voorhoofd van de gelovigen palmas aan, zeggend in 't Latijn: Gedenk, o mens, dat gij stof zijt en tot stof zult vergaan.

Kruis'ken-A.B.C., o. (Z.-N. *oud A.B.C.-boekje, beginnend met een kruisje*).

kruis'kerk, v. –en (*kerk gebouwd in de vorm v. e. kruis*): *de St.-Jan in Den Bosch is e.* –; **–kozijn,** o. –en ([*ouderwets*] *raamkozijn met kruisbalken*): *–en in 't lood*; **–kruid,** o. (*samengesteldbl. plant in verschillende soorten voorkomende*; Lat. senecio).

kruis'lings, zie kruiselings.

kruis'mes, o. –messen (*korte dolk, aan twee zijden scherp*, bij het gevest met een dwarse steng); **–net,** o. –netten (*vierkant visnet, uitgespannen gehouden aan twee elkaar kruisende buigzame stokken*: *totebel*); **–offer,** o. (*het offer door Christus gebracht door zijn kruisdood*); **–paal,** m. –palen (*draaikruis*); **–pand,** o. –en (*deel ener kruiskerk, waar de kruisarmen elkaar snijden*): *op het – van de St.-Jan in Den Bosch staat een koepel*; **–proef,** v. –proeven (*een ordale*): bij de – moesten aanklager en beschuldigde een kruis omhoog houden; wie 't eerst de handen liet zakken, had het pleit verloren.

kruis'punt, o. –en (*snijpunt van lijnen, van wegen enz.*): *U. is een – van spoorwegen*; *een verkeersagent op een druk* –; **–ra,** v. –raas (*ra van de bezaansmast*); **–rad,** o. –raden, –raders (*draaikruis*); **–ridder,** m. –s (*ridder-kruisvaarder*); **–spin,** v. –spinnen (*grote spin met een wit kruis midden op de rug*; Lat. epeira diademata); **–staf,** m. –staven (*lange staf met kruis op de top*); **–steek,** m. –steken (*kruiselings gelegde naaisteek*; *touwverbinding in kruisvorm*).

kruis'teken, o. –s (*symbolische handeling, bestaande in het maken of slaan van een kruis* [inz. *van het voorhoofd naar de borst en van de linkerschouder naar de rechterschouder*] *met de rechterhand* [*ook met de duim op voorhoofd, mond en borst*]); **–titel,** m. –s (*schandbord, vermeldend de reden der kruisiging, aan het boveneinde van 't kruis*); zie **I.N.R.I.**; **–tocht,** m. –en (*krijgstocht in de Middeleeuwen tot bevrijding van het H. Land*; ook: *oefeningstocht van schepen*): de eerste – onder Godfried van Bouillon (1096–'99); **–vaan,** v. –vanen (*lange wimpelvlag, hangende aan een kruisstaf*; *vlag, vaan met een kruis*); **–vaarder,** m. –s (*deelnemer aan een kruistocht*); **–vaart,** v. –en (*kruistocht*): *ter – gaan*, aan een kruistocht deelnemen; **–verband,** o. –en (bouwk. *overdwarse verbinding bij metselwerk of een getimmerte*; geneesk. *kruisvormig verband*); **–verbond,** o. (*R.-K. vereniging tot drankbestrijding*); **–verheffing,** v. (R.-K. *feestdag van 14 September, misschien ter herinnering aan het terugkrijgen door Heraclius van het aan de Perzen verloren gegaan Kruis*); **–verhoor,** o. –verhoren (*verhoor, door elkander kruisende vragen*); **–vinding,** v. (R.-K. *feestdag van 3 Mei ter herinnering aan het terugvinden van het H. Kruis door Helena, moeder van Constantijn, op Golgotha*); **–vormig,** bn. (*in de vorm van een kruis*); **–vuur,** o. ([*geweer-*] *vuur, zodat de kogellijnen elkaar kruisen*): fig. *een – van vragen*, van verschillende kanten, b.v. voor de rechtbank; **–weg,** m. –wegen (1 zie statie; 2 *gebedsoefening bij de 14 staties*; 3 *plaats, waar twee wegen elkaar kruisen*): 1 *een – van Toorop*; 2 *de – bidden*; 3 *een wegwijzer op de* –; **–wijze, –wijs,** bw. (*op de wijze v. e. kruis*); **–woord,** o. –en (*woord, aan het kruis gesproken*): *de zeven –en van Jezus*; **–woord(en)raadsel,** o. –s (*raadsel bestaande in het zoeken van woorden, waarbij de letters door de plaatsing der woorden in een of andere vorm* inz. *een kruisvorm, voor de vorming van meer dan een woord dienen*); **–zeel,** o. –zelen (*draagband, kruiswijs over schouder en rug gelegd*); **–zeil,** o. –en (*middelzeil van de bezaansmast*).

kruit, o. (*springstof, in 't begin der 14e eeuw uitgevonden door Berthold Schwarz*): *– is een mengsel van salpeter, zwavel en fijne houtskool*; *met los – schieten*, zonder kogels; zegsw. *zijn – drooghouden*, zich gereedhouden tot de strijd; *geen schot – waard zijn*, niets; *al zijn – verschoten hebben*, fig. zijn weermiddelen verbruikt hebben.

kruit'damp, m. –en (*rook van ontbrand kruit*): *het slagveld hing vol* –; **–doop,** m. (*vuurdoop*); **–fabriek,** v. –en.

kruit'hoorn, –horen, m. –s (vero. [*jagers-*] *hoorn voor buskruit*); **–kamer,** v. –s (*bewaarplaats van buskruit*); **–magazijn,** o. –en (*bergplaats van kruit*); **–molen,** m. –s (*kruitfabriek*); **–schip,** o. –schepen (*schip, dat kruit vervoert*); **–slijm,** o. (mil. *zwarte aanslag, die na het schieten overblijft in de loop van geweer enz.*); **–toren,** m. –s (*torenvormig kruitmagazijn*); **–wagen,** m. –s.

krui've, het kruifde, h. gekruifd (lit. t. vero. *krullen*): *de golven* –.

krui'wagen, m. –s (*kruikar, voertuig met één wiel en met twee handbomen*; fig. *voorspraak, voorthelper*): *een* – (of: *goede –s*) *hebben*, iem., die ons voorthelpt, steunt, vooral bij het dingen naar een betrekking.

krui'zeel, o. –zelen (*leren helpzeel* inz. *bij het voortbewegen van kruiwagens*).
krui'zemunt, –munt', v. (*lipbloemig welriekend kruid*; Lat. mentha aquatica).
kruk 1 v. krukken (1 *dwarsstuk aan het bovendeel van een voorwerp, werktuig*; 2 bij gebrekkige, lamme mensen: *stok met dwars bovenstuk, krukstok*; 3 *deel ener machine, waarmede stoomtoevoer kan worden afgesloten enz.*; 4 *krukvormig handvat bij een deur, een schel enz.*; 5 *stoel* [*zonder leuning*]): 1 *de – van een spadesteel*; 2 *de arme invalide liep op twee krukken*; 3 *de – draaien*; 4 *de – van een deur*; *de – van een schel*; 5 *de meisjes zaten in de breischool op krukjes*; **2** m. en v. krukken (*knoeier*): *hij is een – in zijn vak.*
kruk'appel, m. –s (Z.-N. *deurknop*).
kruk'as, v. –assen (*as met een of meer krukvormige bochten, waardoor andere stangen in beweging worden gebracht*).
kruk'ken, krukte, h. gekrukt (*op een krukje lopen*; fig. *sukkelen*): *hij zal moeten –.*
kruk'kig, bn., bw. (*sukkelend*); ook: *kruk'kerig*: *Grootmoeder wordt –.*
krul, v. krullen, krulletje (1 *krulvormig d.i. omgekromd schaafsel*; 2 *het krullen*; 3 *plantenziekte*; 4 *sierlijke, gebogen pennetrek*; 5 *gekruld lokje, haarbundeltje enz.*): 1 *de krullen wegvegen*; 2 *er is geen – in het haar*; 3 *de perzik heeft de –*; 4 *een handtekening met fraaie –*; 5 *een weerbarstig krulletje*; *de – in een varkensstaart*; **–bol,** v. –bollen (Z.-N. bolspel: *bol aan de ene zijde plat, aan de andere zijde afgerond*); **–haar,** o. (*krullende haar*); **–hond,** m. –en (*poedel*).
krul'ijzer, o. –s (*friseerijzer*).
krul'kop, krul'lekop 1 m. –koppen (*een hoofd met krulhaar*): *wat heb jij een mooie –!* **2** m. en v. –koppen (*iem. met krulhaar*); ook:
krul'lebol 1 m. –bollen; **2** m. en v. –bollen.
krul'len, krulde, h. gekruld (1 *in de krul leggen*; 2 *in de krul zijn, komen*): 1 *het haar –*; 2 zegsw. *gekrulde haren, gekrulde zinnen*, de eerste zijn een teken van wispelturigheid; Z.-N. *– van de pijn, 't lachen*, z. kronkelen.
krul'lenjongen, m. –s (timm. *leerjongen*).
krul'letter, v. –s (*sierlijke schrijf- of wel drukletter*); verg. trekletter.
krul'lig, bn. (*uit zich zelf krullend*): *– haar*; zie krulhaar.
krul'salade, v. (*salade met krullende bladen*); **–staart,** m. –en (scherts. *varken*); **–tabak,** v. (*fijngekorven tabak*).
krul'tang, v. –en (*krulijzer*).
krul'ziekte, v. (*plantenziekte, waarbij de bladeren in elkaar krullen*): *de – hebben.*
kryo . . ., Gr. kryos = ijs.
kryoliet', o. (Gr. lithos = steen: *mineraal, op ijs lijkende*; *ijssteen*): *het – wordt gebruikt tot bereiding van aluin, soda en ijsglas.*
kryptoga'men, zie cryptogamen.
kub(be), v. kubben (*het achterste losse deel van een* [*aal*]*fuik*); zie kib, kibbe.
kub'ber, m. –s (Z.-N. *doffer*).
kub'boot, v. –boten (*een kleine soort van botter met ronde bodem, zonder dek of vaste roef*).
kuberen, gekubeerd (*een getal tot de 3e macht verheffen*; *de ruimteïnhoud berekenen*).
ku'biek 1 bn. (*in teerlingvorm*): *een –e meter*, ook teerlingmeter; **2** o. –en (*teerling*; *derdemacht*): *tot het – verheffen*; **–getal,** o. –getallen: *27 is een kubiekgetal*, nl. 3^3; **–wortel,** m. –s (*derdemachtswortel*): *de – uit 1728 is 12.*
kubis'me, o. (schilderkunst: *alles door hoekige en blokvormen weergeven*); **kubist',** m. –en; **kubis'tisch,** bn., bw.
ku'bus, m. kuben (Gr.-Lat. *regelmatig zesvlak*; *teerling*; *dobbelsteen*); ook, kube.
I. kuch, v. kuchen (*droge, lichte hoest*).
II. kuch, o. (*kommiesbrood*).
ku'chen, kuchte, h. gekucht (*kort en droog hoesten*): *de oude grijsaard zat te –.*
kud'de, v. –n, verkl. kuddeke(n), (*menigte, troep* inz. van vee): *een – schapen*; fig. *de – van Christus*, de Christenkerk.
kud'dedier, o. –en (min. *onzelfstandige volgeling*; *iem. die geen persoonlijke mening heeft*).
kuf, v. kuffen (*onaanzienlijke kroeg*); vero.
kui'er, m. (*wandeling*): *op de – zijn.*
I. kui'eren, kuierde, i., h. gekuierd (*op zijn gemak wandelen*); **–latten,** v. mv. (*benen*), gmz.
II. kui'eren, kuierde, h. gekuierd (Twente: *kouten*).
kuif, v. kuiven (1 *opstaande haarbos*; 2 *vederbos op het hoofd*): 1 *een opgezette –*; 2 *een fazant met een –.*
kuif'aap, m. –apen (*meerkat*).
kuif'bal, m. –ballen (*bal met veertjes*; *volant*): *zij had de – geslagen.*
kuif'eend, v. –en (*toppereend met kuif*; Lat. nyroca fuligula); **–fazant,** m. –en; **–leeuwerik,** m. –en (*soort van leeuwerik*; Lat. galerida c. cristata); **–mees,** v. –mezen (*soort v. mees*; Lat. parus cristatus mitratus).
kui'fel, m. (Z.-N. *slungel, lomperd*).
kui'ken, o. –s, kuikentje (*jong hoen*; *domme vrouw of meisje, ook wel v. e. man gezegd*).
kui'kendief, m. –dieven; zie kiekendief.
I. kuil, m. –en, kuiltje (*gat in de grond*; Z.-N. *stapel hout, die* [*in een kuil*] *tot houtskool verbrand wordt*): spreekw. *Wie een – graaft voor een ander, valt er zelf in*, wie een ander ongelukkig wil maken, wordt het zelf; bij verg. *kuiltjes in de wangen, een kuiltje in de kin.*
II. kuil, m. –en, kuiltje (*zakvormig visnet*; *zakvormig onderdeel van sommige visnetten*): *de –en zijn van zeer fijne mazen.*
kuil'dek, o. –dekken (scheepst. *dek, dat in 't midden der lengte een laagte heeft*).
kui'len, kuilde, h. gekuild (landb. *in een kuil doen om op te bergen*): *aardappels –.*
kui'ler, m. –s (*schip, dat met de kuil vist*).
kuil'haring, –en (*haring, met de kuil gevangen*): *$14^1/_2$ tal –.*
kuil'korvet, v. –korvetten (*verouderd scheepstype, korvet met kuildek, met 28 stukken*).
kuil'visser, m. -s (*visser die met de kuil vist*).
kui'men, kuimde, h. gekuimd (Z.-N. gew. *kuchen, kreunen, kermen*).
kuip, v. –en (*houten of metalen vat*; Z.-N. scherts. *preekstoel*): *een bad–, vlees–*; zegsw. *hij weet niet, welk vlees hij in de – heeft*, met welke mensen hij te doen heeft.
kuip'bad, o. –baden (tegenover douchebad: *een bad in de badkuip*).
I. kui'pen, kuipte, h. gekuipt (*een kuip maken*; *in de kuip doen*); misschien = **– II.**
II. kui'pen, kuipte, h. gekuipt (*intrigeren, arglistige middelen aanwenden, in 't geheim samenspannen, met listige kunstgrepen invloed of voordeel trachten te winnen*).
I. kui'per, m. –s (*vaten- of tonnenmaker*).
II. kui'per, m. –s (*intrigant, omkoper*).
I. kuiperij', v. –en (*het kuipen*; *werkplaats*).
II. kuiperij', v. –en (*intrige, listig bedrog*).
kui'persambacht, o.; **–bedrijf,** o.; **–dissel,**

m. –s; **–gereedschap**, o. -gereedschappen; **–haak**, m. –haken (*klemhaak*).
kuip'ijs, o. (Z.-N. *bomijs*); zie ook daken.
I. kuis 1 bn., bw.; kuiser, meest – (*rein, zuiver; eerbaar; maagdelijk*): *–e taal*; Bijb. *de –e Suzanna, een –e Jozef; – leven*; **2** m. (Z.-N. *schoonmaak*): *de grote –*.
II. kuis, v. kuizen (*zeer jonge koe*).
kui'sen, kuiste, h. gekuist (Z.-N. of gew. *reinigen*): *de hoenders – pluim en kuif; hennep –; de tafel –*; zie gekuist.
kuis'heid, v. (*reinheid; deugd* [*der eerbaarheid*]): *de gelofte van –*.
I. kuit, v. –en (ontl. *het vlezige achterdeel van het onderbeen*); misschien = kuit **II.**
II. kuit, v., gew. ook o. –en (*viszaad, viseitjes*): *– schieten, haring zonder –*; verg. maatjesharing; zegsw. zie haring.
III. kuit(e), v. (Z.-N. of vero. *biersoort*).
kuit'been, o. (*been achter het scheenbeen*).
kuit'broek, v. –en (*kniebroek*); zie culotte.
kui'tendekker, m. –s (*zeer lange, afhangende* [*pandjes*]*jas*); **–flikker**, m. –s: zegsw. *een – slaan*, een luchtsprong maken.
kui'ter, v. –s (*wijfjesvis, kuitvis*).
kuit'gesp, m. –en (*gesp aan de ondersluitband der kniebroek*): *–en van zilver*.
kul, v. (*nonsens*): *flauwe –!* Z.-N. m. *zatte –*, dronkaard; **–'koek**, v. (*flauwiteit; fopperij*).
kulas', v. kulassen (*achterste deel v. e. vuurmond*); Fr. culasse v. cul = achterste.
Ku-Klux'-Klan, v. (*geheime vereniging in N.-Amerika, die zich thans o.a. ten doel stelt de overheersing van het blanke ras, ontstaan na de Slavenoorlog 1861–65*).
kul'der, m. –s (Z.-N. *weesjongen te Gent*).
kul'len, kulde, h. gekuld (Z.-N., gew., volkst. *foppen, bedriegen*).
Küm'mel, v. (Duits, oorspr. Arab.: *likeur, uit karwijzaad gestookt*): *een glaasje –*.
kun'de, v. (*welgeordende kennis in enig vak van wetenschap*); vooral in samenst. b.v. *natuur-, meet-, werktuigkunde*.
kun'dig, bn. (*bedreven; ervaren; geleerd; wetende*): *een – man, een – onderwijzer, hij is der zake –*; verg. deskundig; **kun'digheid**, v. –heden (*kennis*): *nuttige –heden*.
kun'ne, v. (*geslacht, sekse*): *personen van beiderlei –; ouderdom noch – werd gespaard*, grijsaards noch vrouwen.
kun'nen, kon of konde, h. gekund (1 *in staat zijn, bij machte zijn, vermogen; mogelijk zijn*; 2 hulpww. van wijze): 1 *hij kon niet meer spreken; dat kan niet*, is niet mogelijk; *dat kan hij* (*zich veroorloven*); *tegen iets –*, iets kunnen verdragen; *ergens niet uit –*, het niet begrijpen; 2 *hij kan wel verongelukt zijn*, het is mogelijk, dat.
kunst, v. –en (eig. *het kunnen*: 1 *verkregen vaardigheid in het een of ander*; 2 *het vermogen schoonheid te scheppen en aesthetisch genot op te wekken*; 3 *kunstwerk; wat door mensen is gemaakt*, in tegenst. met *hetgeen door de natuur is gemaakt*; 4 *vaardigheid, handigheid*; 5 *dressuur*; 6 *vingervlugheid, kunstmiddel, kunstgreep*; 7 *frats*): 1 *de – van koken, van schermen*; 2 *de – van Rubens; de schone –en*, nl. bouw–, schilder–, muziek en poëzie; *de beeldende –en*, z. ald.; België: *Ministerie van wetenschappen en –en*; 3 *een tentoonstelling van oude en nieuwe –*, kunstwerken van oude en hedendaagse meesters; 4 *hebben is hebben, maar krijgen is de –; hij verstaat de – om; dat is geen –*; 5 *de hond leert –en*; 6 *kunstjes met de kaart; dat is nu juist de –; –en maken*, proeven van behendigheid geven; 7 *hou maar op met die* (*malle*) *–en*; zie necromantie, vrije kunsten.
kunst'aas, o. (*nagemaakt aas*): *men vist op forellen met –*; **–academie**, v. –s, –academiën (*hogeschool voor beeldende kunsten*); **–arm**, m. –en (*kunstmatige arm, arm van hout of metaal ter vervanging van het natuurlijke lichaamsdeel*); **–been**, o. –benen; **–bloem**, v. –en (*nagemaakte bloem*); **–boter**, v. (tegenst. *met natuurboter* b.v. *margarine*); **–draaier**, m. –s (*werkman, die fijne kunstige voorwerpen b.v. van ivoor, hout enz. draait*); **–drift**, v. (lit. t. *natuurlijke aandrift voor kunst*).
kun'steloos, bn., bw; kunstelozer, **–t** (eig. *zonder kunst*; fig. *natuurlijk, ongedwongen*): *het kunsteloze lied der vogels*, eenvoudig; tegenst. *gekunsteld*; **kunsteloos'heid**, v.
kun'stenaar, m. –s, kunstenaren (*iem., die een der schone kunsten beoefent*; ook: *iem. bedreven in zijn vak*): *een – met het penseel*; **kunstenares'**, v. kunstenaressen.
kun'stenmaker, m. –s (*iem., die gymnastische toeren* [ook: *goocheltoeren*] *verricht*).
kunst'gebit, o. –gebitten (*een stel valse tanden*): *met – en pruik*.
kunst'genoot, m. –genoten (*kunstbroeder*); vr. **–genote**, –n; **–genootschap**, o. –genootschappen (*vereniging van kunstenaars*); **–genot**, o. (*genot door de schone kunsten gegeven*); **–geschiedenis**, v. –geschiedenissen (*geschiedenis der schone kunsten*); **–gevoel**, o. (*kunstzin*); **–gewrocht**, o. –en (*groot kunstwerk*); **–greep**, m. –grepen (*handgreep*; fig. *listige streek*); **–handel**, m., in bet. 2 –s (*handel in kunstvoorwerpen: schilderijen enz.; de winkel*).
kun'stig, bn., bw. (*vol kunst; met kunst vervaardigd; handig*): *een bankbiljet – namaken; een – nest bouwen; – nabootsen*; **–heid**, v.
kuns'tiglijk, bw. (*op kunstige wijze*).
kunst'ijs, o. (*ijs op kunstmatige wijze verkregen*, inz. *gemaakt door of in een ijsmachine*): *een blok –*; **–ijsbaan**, v. –ijsbanen; **–ivoor**, o. (*nagemaakt ivoor*): *een beeldje van –*; **–juweeltje**, o. –s (*iets voortreffelijks op 't gebied van kunst*): *deze miniatuurportretten zijn –s*; **–kabinet**, o. –kabinetten (*vertrek, gebouw, waarin voorwerpen van kunst, b.v. beeldhouwwerken of schilderijen, tentoongesteld zijn*); **–kenner**, m. –s (*iem., die verstand heeft van voorwerpen van kunst en de waarde er van weet te schatten*); **–keu'rig**, bn., bw. (*keurig in zake kunst*): *hij* (de Winter) *zweeft – op de baan de schaatsenrijders voor*; **–koper**, m. –s (*koper en verkoper van kunstvoorwerpen* inz. *schilderijen*); **–licht**, o. (*alle licht behalve dat van zon, maan of sterren*): *met – studeren*; **–liefde**, v. (*liefde voor of tot de kunst*); **–lievend**, **–lie'vend**, bn. (*de kunst beminnend; de kunst bevorderend*): *–e leden ener zangvereniging*, niet-werkend.
kunst'magneet, m. –magneten (*door strijking, steeds in dezelfde richting, van week ijzer, met een natuurmagneet of met een andere kunstmagneet vervaardigde magneet*).
kunst'marmer, o. (*nagemaakt marmer*).
kunstma'tig, bn., bw. (*volgens de regelen der kunst, niet volgens de natuur; nagemaakt; onnatuurlijk; gedwongen*): *de –e opschik*

onzer begraafplaatsen; *–e visteelt*; *–e voeding*; *– gezuiverde olie.*

kunst'mest, m. (*kunstmatig* inz. *chemisch bereide mest*); **–meststoffen,** v. mv.; zie chilisalpeter; **–middel,** o. –en (*geen natuurlijk middel*; *trucje, handigheid*); **–moeder,** v. –s (*deel ener broedmachine*); **–naaldwerk,** o. –en: – is een borduurwerk met zijde, met gouddraad enz.; **–nijverheid,** v. (*nijverheid, met kunst gepaard*); **–oog,** o. –ogen ([*glazen*] *oog, dat een ontbrekend oog vervangt*); **–rechter,** m. –s (*bevoegde kunstbeoordelaar*): *als – optreden*; **–reis,** v. –reizen (*rondreis v. e. beroemd zanger, toneelspeler enz.*); **–rijden** (*bij het* [*schaatsen*]*rijden, mooie, kunstige figuren maken*); **–rijder,** m. –s; **–schaatsen,** mv. (*schaatsen met rondlopend ijzer voor kunstrijders*); **–schilder,** m. –s (*kunstenaarschilder*, tegenst. v. huisschilder); **–stuk,** o. –stukken (*werk met kunst gemaakt of bewerkt*; *meesterstuk* b.v. *een fraai schilderij*).

kunst'term, m. –en (*technische term*); **–vaar'dig,** bn., bw. (*bekwaam, vaardig uit aanleg, of bedreven in het technisch gedeelte ener kunst*); **–vaar'digheid,** v.; **–veiling,** v. –en (*verkoop van voorwerpen van kunstwaarde*, b.v. *schilderijen enz.*); **–verzameling,** v. –en (*verzameling van kunstvoorwerpen*); **–vorm,** m. –en (*uiterlijke vorm van een kunstvoortbrengsel*): de – bestaat in klanken (dichtkunst, muziek), of in kleur en lijn (schilder-, beeldhouwkunst); **–werk,** o. –en (*voorwerp of zaak van kunst*); **–wijn,** m. –en (*kunstmatig gefabriceerde wijn*); **–woord,** o. –en (*technische term*); **–woordenboek,** o. –en (*woordenboek van technische termen*); **–zaal,** v. –zalen (*museum*; *zaal voor tentoonstelling van kunstwerken*): *de – K. heeft deze maand beeldhouwwerk van Tuco Vos*; **–zijde,** v. (*meestal uit katoen vervaardigde stof met zijdeachtige glans*); **–zijden,** bn.; **–zin,** m. (*smaak en gevoel v. h. schone i. d. kunst*).

kuras', o. kurassen (Fr. cuirasse [cuir = leer]: *borstharnas*, oorspr. *van leer*).

kurassier', m. –s (Fr. cuirassier: *cavalerist met helm en borstharnas*); **kurassiers'laars,** v. –laarzen (*laars met hoge schacht*).

kur'huis enz.; zie koerhuis enz. (u = oe).

kurieus', zie curieus.

kurk, Sp. cor'cho, Lat. cortex = schors **1** v. stofn. (*zacht, poreus weefsel* inz. *van de kurkeik*): *zolen van –*; *zo droog als* (*een*) *–*; **2** v. –en voorwerpsn. (1 *stop op fles of kruik*; 2 *stuk kurk b.v. bij een visnet om dit te laten drijven*; *reddingsboei*): 1 *naar de – smaken*; 2 *dat is de –, waarop de zaak drijft*; zie stop(sel); **kurk'droog,** bn. (*zeer droog*).

kurk'eik, m. –en (plantk. *eik, wiens schors een kurklaag heeft*; Lat. quercus suber).

kur'ken 1 kurkte, h. gekurkt (*een kurk op een fles of kruik doen*): *bierflessen machinaal –*; **2** bn. (*van kurk*): *– zooltjes.*

kur'kengeld, o. –en (*het geld, dat men een hotelhouder voor elke fles moet betalen, zo men er eigen wijn drinkt*); **–zak,** m. –zakken (*touwen zak gevuld met stukken kurk*, „*stoolkussen*" *bij schepen*).

kur'ketrekker, m. –s (*werktuig om een fles of kruik te ontkurken*; bij verg. *gekrulde lok*; *krom gegroeid mens*).

kurk'tang, v. –en (1 *metalen tang, waarvan de bek met kurk is bekleed*; 2 *tang om kurken samen te knijpen*; in deze bet. ook kurketang): 1 *reageerbuizen vasthouden met een –*; 2 *zet de kurk even tussen de –.*

kur'kuma, v. (*geelwortel*; z. ald.).

kurk'zeil, o.; zie linoleum.

kur're 1 o. –n, –s (Z.-N. gew. *varken, big*); **2** v. (*ingewanden*).

Kur'saal, m.; zie koerzaal.

kur've, v. –n; zie curve.

kus, m. kussen (*zoen*): *een – geven*; **–'handje,** o. –s (*groet, waarbij men de eigen groetende hand kust*): *kind, geef oom een –.*

I. kus'sen, kuste, h. gekust (*e. kus, kussen geven, drukken op*): *zijn kind –, iems. hand –.*

II. kus'sen, o. –s (*min of meer vierkante, met dons, kapok enz. opgevulde zak om op te zitten, het hoofd te laten rusten enz.*: *bedde-, hoofd-, zit-, stoelkussen*; Z.-N. *kantkussen*): zegsw. *op het – zitten*, lid [a]) van de raad, [b]) van een bestuur; ook: *op het – komen.*

I. kust, v. (*verkiezing*): alleen gebruikelijk in: *te – en* (*te*) *keur*, naar volle keus.

II. kust, v. –en (*strand*; *oever*; *strook land langs de zee* [ook bij grote rivieren]): *rotsige –en*; *een steile –*; *een lage –*; zie ook kaper **I.**

kustbatterij', **–'batterij,** v. –en (*batterij tot verdediging der kust*); **–'bewoner,** m. –s (*bewoner der* [*zee*]*kust*).

kus'ting, v. –en (*hypotheek*); **kus'tingbrief,** m. –brieven (*hypotheekakte, pandbrief*).

kust'licht, o. –en (*licht, dat ten behoeve der scheepvaart aan de kust brandt*); **–lijn,** v. –en (*lijn, welke de kust v. e. land maakt*; *lijn, waarin schijnbaar land en zee samenkomen*); **–meer,** o. –meren; zie haf, lagune; **–rif,** o. –riffen (*rif bij een kust*); **–staat,** m. –staten (*rijk aan de kust der zee*): *Nederland is een –*; **–streek,** v. –streken (*landstreek aan de kust*); **–vaarder,** m. –s (*koopvaardijschip, varend tussen twee of meer steden der kust*; *de kapitein*); **–verlichting,** v. (*kustlichten, vuurtorens*); **–versterking,** v. –en (mil. *forten, batterijen enz. aan de kust*); **–wacht,** v. (*gezamenlijke bewakers ener kust*); **–wachter,** m. –s (*bewaker ener kust b.v. tegen smokkelarij*; *schip, dat de kust bewaakt*).

kuts, m. –en (Z.-N. *opkoper op het land*).

kuun, v. (*bonenkruid*); zie keule.

I. kuur, v. kuren (*geneeswijze*): *een bad–, melk–, druiven–, vermagerings– doen, volgen.*

II. kuur, v. kuren, kuurtje (*gril, nuk*; Z.-N. *streek*): *wat een –!* waarsch. = kuur **I.**

kwaad 1 bn., bw.; in bet. 1 erger, (het) ergst, in bet. 2 kwader, (het) kwaadst (1 *slecht*; *verkeerd*; 2 *boos, toornig*): 1 *het is – weer*; *dat is* (*lang*) *niet –*, vrij goed; *dat ziet er niet – uit*; *te kwader ure*; *te kwader trouw*, oneerlijk, slecht wetens en willens, met boos opzet; *kwade betaler*, wanbetaler; *zo goed en zo –, als het kon*; *ik meen het niet – met u*; *de boeren hadden een – jaar*, nadelig; zie krijgen **I**; 2 *ik ben – op u*; *hij wordt licht –*; *uw vader was kwader dan de mijne*; *uw oom maakte zich het kwaadst van allen*; *hij keek erg –*; Z.-N. *– vlees*, wild; *– kruid*, onkruid; Z.-N. *het – hebben*, hard moeten werken; **2** o., in bet. 2 kwaden (1 *het niet-goede*; *het slechte, verkeerde*; 2 *kwade handeling, kwade zaak, nadeel, letsel enz.*): 1 *geen – van goed kunnen onderscheiden*; *iem. iets ten kwade duiden*, kwalijk nemen; *dat is uit den kwade*; 2 *een noodzakelijk –*; *ik wens hem geen –*, geen onheil; *dat zal u – doen*, nadeel;

zegsw. *men moet van twee kwaden het minst erge* (of: *het beste*) *kiezen*, bij gedwongen keus tussen twee kwade zaken, moet men de minst kwade kiezen; Z.-N. *uit den kwade zijn*, buiten gevaar, uit de zorgen; z. prins.
kwaadaar'dig, bn., bw. (1 *boos van aard; geneigd tot het kwade*; 2 *verderfelijk; gevaarlijk*): 1 *een –e hond*; 2 *een – abces*.
kwaadaar'digheid, v. (*boosheid, toorn*).
kwaad'doener, m. –s (*iem., die kwaad doet*; zwakker dan misdadiger); **–doenster**, v. –s.
kwaad'heid, v. (*het kwaad zijn*).
kwaad'perterij, v. –en (Z.-N. *kattekwaad*).
kwaad'schiks, bw. (*met onwil; ongaarne*): *goedschiks of –*, tegen wil en dank.
kwaad'spreken, sprak –, h. kwaadgesproken (*opzettelijk het slechte of kwade van iem. vertellen*); **–spreker**, m. –s; **–spreekster**, v. –s. Opm. Bij *lasteren* denkt men meer aan *valse* beschuldigingen.
kwaad'sprekend, –spre'kend, bn. ([*gaarne*] *het kwaad van iem. vertellend*): *–e lieden*.
kwaad'tong, m. en v. –en (Z.-N. *kwaadspreker, -spreekster*).
kwaadton'gig, bn. (*kwaadsprekend*): *–e Leentje, wat heeft Wouter u liefgehad!*
kwaad'vogel, m. –s (Z.-N. *sperwer*).
kwaadwil'lig 1 bn., bw. (*het kwaad willende, onwillig tot het goede, wederstrevend*): *–e werkstakers*; *–e verlating*, rechtst. „het zonder wettige oorzaak verlaten van den enen echtgenoot door den anderen"; **2 –e**, m. –n (O.-I. *opstandeling* inz. van Atjehers gezegd): *twee –n werden neergelegd*; **–heid**, v.
kwaad'zeer, o. (Z.-N. *hoofdzeer, favus*).
kwaal, v. kwalen, kwaaltje (1 *slepende ziekte*; 2 *bederf; ramp*; 3 *pijniging; kwelling*): 1 *een – hebben; mijn oude –; Jezus genas er velen van ziekten en kwalen*, Luc. 7 : 21; 2 *de – van onze tijd*; 3 *helse kwalen lijden*.
kwab, kwab'be, v. kwabben (*weke klomp vet of vlees; puitaal*): *de hals– van runderen*.
kwab'big, bn. (*met kwabben*).
kwab'aal, m. –alen (*puitaal*).
kwab'wangen, v. mv. (*dikke, hangende wangen*): *een dikke heer met –*.
kwadraat', o. kwadraten (1 *quadraat, vierkant*; 2 *het product v. e. met zich zelf vermenigvuldigd getal; tweede macht*): 1 *teken een –*; 2 *het – van twee is vier*; fig. *een ezel in het –*.
kwadrant', o. –en; zie quadrant.
kwajon'gen, m. –s (*deugniet; aap, snotneus*).
kwajon'gensachtig, bn., bw. (*gelijk of als een kwajongen*): *op –e manier; zich – aanstellen*; **–streek**, m. –streken (*ondeugende daad v. e. kwajongen; kattekwaad*).
I. kwak, m. kwakken (*kleine reigersoort*; Lat. nycticorax n. nycticorax).
II. kwak, v. kwakken (*visschuit* voorheen inz. *op de Zuiderzee*).
III. kwak 1 tw. (*klanknabootsend woord voor het geluid van kikvorsen, het neerploffen van weke massa's enz.*): *rekkekkek – –!* **2** m. (1 *zulk een geluid*; 2 *een hoop, hoeveelheid*): 1 *met een – viel hij op de grond*; 2 *een hele –*.
IV. kwak, m. kwakken (Z.-N. *jenever; een borrel*): *een kwaksken*.
kwa'ken, kwaakte, h. gekwaakt (*het geluid laten horen van de kikvorsen, eenden enz.*; fig. *luidruchtig babbelen*).
Kwa'ker, m. –s (Eng. van to quake = sidderen nl. door de goddelijke inspiratie: *lid v. e. godsdienstige sekte, gesticht door George Fox in 1650*): *de –s in N.-Amerika*.
kwak'kel, m. –s, –en, kwakkeltje (*kwartel*; Z.-N. *leugen, vals nieuws*).
kwak'kelen, kwakkelde, h. gekwakkeld (*sukkelen*; Z.-N. *waggelen; niet doorvriezen*): *veel – met de kinderen*; **–winter**, m. –s (*slappe winter*); **–ziekte**, v. –n (*slepende ziekte*).
kwak'ken, kwakte, h. (1), i. (2) gekwakt (klankn. 1 *ploffend werpen*; 2 *ploffen*; *een kwak laten horen*): 1 *iets tegen de grond –*; 2 *de groen-wollen tochtdeur kwakte dicht*.
kwak'vors, m. –en (*kikvors*); gew.
kwak'zalven, kwakzalfde, h. gekwakzalfd (afl. van *kwakzalf*, prulzalf: *onbevoegd geneesmiddelen voorschrijven of ter hand stellen*; ook: *bedriegen, foppen*); **–zalver**, m. –s (*iem., die onbevoegd* [*niets helpende*] *geneesmiddelen met veel ophef verkoopt of aanwendt; boerenbedrieger*); **–zalverij, –zalverij'**, v. –en (*boerenbedrog; kwakzalversmiddel*).
kwal, v. kwallen (*klok- of parapluvormig neteldier*; [*groen*] *glazen reuzenoog in het plaveisel ter regeling v. h. verkeer*); ook, kwalle.
kwa'lijk, bn., bw. (*niet goed, niet wèl*): *neem me niet –*, pardon! *iets – nemen*, euvel opnemen; *– worden*, onpasselijk; *– rondkomen met zijn salaris*, bezwaarlijk; **–heid**, v. (Z.-N. *onpasselijkheid, bezwijming*).
kwaliteit', v. –en; zie qualiteit.
kwalm, m. (*dikke damp, vettige walm*).
kwal'men, kwalmde, h. gekwalmd (*walmen*).
kwal'ster, m. –s (*fluim, rochel, speeksel*).
kwal'steren, kwalsterde, h. gekwalsterd (*uitspuwen van slijm, speeksel enz.*); plat.
I. kwan'selen, kwanseld, h. gekwanseld (ongunstig: *ruilhandel drijven; ronselen, knoeiend ruilen*); **–aar**, m. –s (*schacheraar*).
II. kwan'selen, kwanselde, h. gekwanseld (Z.-N. 1 *zwalpen*; 2 *morsen*): 1 *het water kwanselt in de emmer*; 2 *bier op de vloer –*.
kwansuis', soms **kwanswijs'**, bw. (*in schijn, voor de leus*): *zij las –*.
kwant, m. –en (*snaak; vrolijke Frans*).
kwantiteit', v. –en; zie quantiteit.
kwaps, bn. (*ongesteld*); zie kwips.
kwar'rel, m. –s (*misgroeide vrucht; rommel*).
kwar'relig, bn. (van vruchten: *misgroeid*).
kwart 1 o. –en (1 *vierendeel*; 2 *vierde deel v. e. uur, kwartier*): 1 *een – peer*; 2 *– over tien*; **2** v. –en (muz. $^1/_4$ *hele noot*); Lat. quarta (pars) = vierde (deel).
kwartaal', o. kwartalen (Lat. quartale: 1 *vierendeeljaars*; 2 *hetgeen in een – moet betaald enz. worden*): 1 *per – betalen*; 2 *het eerste – is betaald*.
kwart'anker, o. –s ($^1/_4$ *anker wijn of* $^1/_4$ *van 45 flessen*).
kwar'tel, m. –s, kwarteltje (*trekvogel, een soort van patrijs*; Lat. coturnix c. coturnix): *zo vet als een –*; *zo doof als een –*; zie doof; **–koning**, m. –en; zie wachtelkoning.
kwartet', o. kwartetten (It. quartetto, v. Lat. quartus = vierde: *vierstemmig muziek- of zangstuk*; ook: *de vier spelers of zangers*): *een muziek– bestaat uit een 1e en 2e viool, een altviool en een violoncel; een zang– uit een 1e en 2e tenor, een bariton en een bas; een dubbel –*, een ensemble van 2 × 4 dier personen.
kwart'gulden, m. –s ($^1/_4$ *gulden, f 0.25*).
kwartier', o. –en, in bet. 7 gmv., kwartiertje (Fr. quartier, Lat. quartarium: 1 *vierendeel*, inz. *van een uur*; 2 *bovenwoning*; Z.-N. [*gemeubileerde*] *kamers*; 3 *stadswijk*; 4 *onderdeel v. e.*

wapen[*schild*], *bewijs van adeldom*; 5 *schijngestalte, phase der maan*; 6 *streek, landstreek, oord*; 7 *lijfsgenade*; 8 *tijdelijke huisvesting v. e. soldaat*): 1 *het is een – gaans, – vóór zes*; 2 *dat is een ruim –*; 3 *in welk – van de stad woont hij?* 4 *in e. wapenschild kunnen tal van –en zijn*; 5 *het eerste, het laatste –*; 6 *het – van Nijmegen*; 7 zegsw. *geen – geven*. mil. geen lijfsbehoud schenken; *om – vragen*; 8 *in – liggen*; *de winter–en betrekken*.

kwartier'maker, m. –s (mil. *vooruitgezonden militair, die voor de kwartieren, de nachtverblijven der troepen heeft te zorgen*).

kwartier'meester, m. –s (mil. *officier van administratie*; marine: *een schepeling met de rang van korporaal*).

kwartijn', m. –en (*boek i. kwarto-formaat*).

kwart'je, o. –s (*kwartgulden*; *kwartanker*).

kwart'jesvinder, m. –s (*oplichter, flessentrekker, bedrieger*; *valse speler*).

kwar'to-formaat, o.; zie quarto.

kwarts, o., (soorten) –en (Duits: Quarz; *mineraal, verbinding van kiezel en zuurstof*); **–'achtig,** bn. (*als kwarts*); **–'lamp,** v. –en.

kwas'siehout, o. (*bitterhout uit Guyana, Suriname enz., naar Kwassi, den neger, die de koortswerende kracht er van bekend maakte*; Lat. quassia amara en picraena excelsa).

I. kwast, m. –en (*knoest in 't hout*; *harde plaats in het marmer*): *die plank zit vol –en*.

II. kwast, m. –en (1 *borstelbundel aan een stok* als gereedschap; *dik penseel*; 2 *bundel haren, draden, van boven samengebonden*; *franje tot een bundel verdikt*): 1 *een verf–, een wit–, een schilders–*; *dat mag wel een –je hebben*, mag wel eens geverfd worden; 2 *de –en v. e. gordijn*; etymologisch = kwast **I.**

III. kwast, m. –en (*zot, gek, modepop, kwastelorum, malle vent, kwibus*): *verwaande –!*

IV. kwast, v. –en (Eng. [lemon]squash = (limoen]pap: *drank, uit citroensap met water en suiker*; *glas met kwast*).

kwastelo'rum, m. –s (*kwast* **III,** *kwibus*).

kwas'terig, bn., bw. (*ingebeeld, verwaand, zonderling* b.v. *in kleding*): *een – jongmens*; *zich – aanstellen*; **kwas'terigheid,** v.

kwas'tig, bn. (*knoestig*): *– hout*.

kwats, v. –en (Z.-N. *gezwel, kwab*).

kwa'tong, zie kwaadtong.

kwatrijn', o. –en: *de –en van Leopold*; zie quatrain.

kweb, v. kwebben (Z.-N. *moerassige grond*).

kweb'bel, v. en m. –s (*kletskous*).

kweb'belen, kwebbelde, h. gekwebbeld (*veel en rad praten*): *de vrouwen zitten weer te –*.

kwed'del, m. –en, –s (Z.-N. *kertel*; z. ald.).

kwee, v. kweeën, kweetje (*appelachtige plant met gele welriekende vruchten*; *de vrucht*).

kwee'appel, m. –s, –en; zie kweepeer; **–boom,** m. –bomen (Lat. cydonia vulgaris).

I. kweek, v.; zie kweekgras.

II. kweek, v. (*kweekschool*).

III. kweek, m. (Z.-N. *het kweken* in bet. 1; *kwekerij*; *wat gekweekt wordt*).

kweek'bed, o. –bedden (*bed, waarop jonge planten worden gekweekt*).

kweek'gras, o. (*kruipende tarwe, onkruid in bouwland en in tuinen*; Lat. triticum repens).

kweek'school, v. –scholen (*vakschool, opleidingsschool*): *een – voor onderwijzers*.

kweekwee', v. (Mal. [*allerlei*] *gebakjes*).

kween, v. kwenen (*onvruchtbare koe*; Z.-N. *knorrige, oude vrouw*).

kwee'peer, v. –peren (*peervormige vrucht van de kweeboom*).

kweern, v. –en (*handmolen*).

kweer'nen, kweernde, h. gekweernd (*met een handmolen malen*; fig. [*her*]*kauwen*).

kweesterij', v. –en (*vrijerij*); gew. (Tessel).

kwe'keling, m. en v. –en; voor het v. ook **–e** (*jongmens, dat voor enig ambt* inz. *voor het onderwijs opgeleid wordt*).

kwe'ken, kweekte, h. gekweekt (1 van planten: *de wasdom bevorderen*; *zaaien of poten en verzorgen*; in Z.-N. volkst. ook van dieren en kinderen, vandaar *opvoeden*; 2 *doen ontstaan, bevorderen*): 1 *bomen, bloemen –*; 2 *deugd en goede zeden –*; *rente –*; **–er,** m. –s (*iem., die iets kweekt*, meest in samenst.); **–erij',** v., in bet. 2 en 3 –en (1 *het kweken van planten*; 2 *het bedrijf*; 3 *de plaats v. h. kweken*): 1 *de – v. tomaten*; 2 *hij leeft van de – van bolbloemen*; 3 *in de –*.

kwe'ken, kwek'ken, zie kwaken.

kwel, v.; zie kwelwater.

kwel'dam, m. –dammen (*dam, dijk langs de binnenzijde v. d. dijk en daarbij aansluitend tot kering v. h. kwelwater*).

kwel'der, v. –s (Groningen, Friesland: *grond buiten de dijk, rijp voor inpoldering, bij hoge vloed onderlopend*; *gors, schor*).

kwel'duivel, m. –s (*plaaggeest*).

kwe'len, kweelde, h. gekweeld (*lieflijk zingen*, [*enigszins weemoedig*] inz. *van vogels*).

kwel'geest, m. –en (*plaaggeest*).

kwel'len, kwelde, h. gekweld (*plagen, ongemak veroorzaken*; *lastig vallen*; *pijn doen*): *door wroeging gekweld*; *dieren –*; refl. *zich –*, zich het hoofd breken; *kwel u daar niet mee*.

kwel'ler, m. –s; **kwel'ling,** v. –en.

kwelm, m. (Z.-N. *grondlaag met grondwater*; *grondwater*).

kwel'water, o. (*water, dat de* [*rivier*]*dijken doorlaten* inz. *bij hoge waterstand*).

kwel'ziek, bn. (*plaagziek*).

kwel'zucht, v. (*plaagzucht*).

kwen'del, v. (*wilde tijm, heidebloem*).

kwer'del, Z.-N.; zie kwed'del.

kwes'tie, v. –s (*vraag*; *geschil, ruzie*); zie quaestie, quaestieus.

kwets, v. –en (*langwerpige blauwe pruim*).

kwets'baar, bn.; kwetsbaarder, –st (1 *kunnende gekwetst worden*; 2 fig. *erg gevoelig*): 1 *Achilles was enkel – aan de hiel*; 2 *op het punt van eer is hij nog al –*; **–heid,** v.

kwet'sen, kwetste, h. gekwetst (1 *verwonden*; 2 *kneuzen, blutsen*; 3 fig. *krenken, beledigen, ergeren*): 1 *in het gevecht gekwetst worden*; 2 *deze peren zijn gekwetst*; *zijn vinger –*; 3 *iem. in zijn eer –*; *iems. eigenliefde –*.

kwetsuur', v. kwetsuren (*wonde*).

kwet'teren, kwetterde, h. gekwetterd (*snappen*; v. vogels: *een zangerige toon voortbrengen*): *hoor die zwaluwen –*.

kwe'zel, v. –s, kwezeltje (*overdreven vroom meisje, vrouw*): *zeg –ke wilde ge dansen?*

kwe'zelaar, m. –s (*femelaar*; *beuzelaar*); **–achtig,** bn.; bw. **–arij',** v. –en.

kwe'zelen, kwezelde, h. gekwezeld (*beuzelen*; *femelen*; *overdreven vroom doen*).

kwe'zeltje, o. –s (*doekje, lapje om een hete thee- of koffiepot bij het oor te vatten*).

kwi'bus, m. kwibussen (Lat. pron. dat.-ablativus: *zot*; *kwast*): *een – van een vent*.

kwi'dam, m. –s (Lat. quidam, onbep. vnw. *een zeker iemand*; ook: *kwibus*).

kwiek, bn., bw. (spreekt. *tierig, levendig, kwik*): *een – ventje; dat hoedje staat je –.*
kwie'telen, kwietelde, h. gekwieteld (Z.-N. *kwelen, kwinkeleren*).
kwijl, v. (*zever*): *hij huilde snot en –*; plat.
kwijl'baard, m. –en (*iem., die kwijlt*).
kwij'len, kwijlde, h. gekwijld (*zeveren; zeuren, zaniken*): *het tanden krijgend kind doet niets dan –.*
kwij'nen, kwijnde, h. gekwijnd (1 van zieken: *verminderen in krachten; langzaam achteruitgaan*; ook v. ziekten; 2 *verwelken*; 3 in het alg.: *langzaam achteruitgaan; verflauwen*): 1 *een –de zieke, een –de ziekte,* slepende; *een –d bestaan lijden*; 2 *droogte doet de bloemen –*; 3 *de oorlog doet de handel –; het –de licht,* zwak, mat.
kwijt, bn. (Fr. quitte: *verloren, weg*): *zijn bril – zijn*; Z.-N. *– zijn,* quitte; z. ald.
kwijt'brief, m. –brieven (*quitantie*).
kwij'ten, kweet, h. gekweten (*voldoen*): *een schuld –*; refl. *zich v. e. plicht –,* vervullen.
kwij'ting, v. –en (1 *voldoening*; 2 *bewijs, dat een schuld gekweten is; kwitantie*): 1 *– van een belofte, schulden*; 2 *de – verliezen.*
kwijt'raken, raakte –, i. kwijtgeraakt (*op de een of andere wijze verliezen*): *in 't gedrang mijn horloge –; hoe raak ik hem –,* kom ik van hem af? *zijn geld –,* [a]) verliezen, [b]) moeten betalen.
kwijt'schelden, schold –, h. kwijtgescholden (*ontheffen,* b.v. *van straf, schuld, belofte; vergeven*): *ik scheld u alles –*; **–schelding,** v. (*het kwijtschelden*; inz. *vergiffenis, begenadiging*): *– van boete, van straf.*
kwijt'schrift, o. –en (Z.-N. *kwitantie*).
kwik 1 bn., bw.; kwikker, –st (*beweeglijk, vlug, levendig*); **2** v. kwikken (*beuzeling, snuisterij, opsiering*): *allerlei kwikken en strikken* of: *kwikjes en strikjes*; **3** o. (*kwikzilver, mercurius*): *– in het lijf,* zeer beweeglijk.
kwik'bak, m. –bakken (*bakje met kwik als deel van een barometer*).
kwik'barometer, m. –s (nl. *m. kwikbuis*).
kwik'je, o. –s (*kwiek meisje; kwik* **2**).
kwik'kolom, v. –kolommen (*kolom van kwik in thermometers en barometers*); **–oxyde,** o. (*verbinding van kwik met zuurstof*).
kwik'staart 1 m. –en (*zangvogel met lange beweeglijke staart*; Lat. motacilla); **2** m. en v. –en (*beweeglijk persoon*): *Franse –en.*
kwik'thermometer, m. –s (*thermometer, die door middel van kwikzilver werkt*).
kwik'zalf, v. (*zekere [grijsblauwe] zalf*).
kwik'zilver, o. (eig. *levendig zilver: bij gewone temperatuur vloeibaar*): S. G. = 13,6, het wordt vast bij —39° C.; *gedegen –.*
kwinkeleren, gekwinkeleerd (*levendig zingen, met trillend geluid zingen*).
kwink'slag, m. –slagen (*geestig gezegde, aardige zet*): *zich met een – van iets afmaken.*
kwint, v. –en (*vijfde toon*); zie quint.
kwint'appel, m. –s; zie kolokwint.
kwintet', o. kwintetten; zie quintet.
kwips, bn.; –er, meest – (*zwak; pips; min of meer ongesteld*): *er – uitzien.*
kwispedoor', o. –doren, kwispedoortje (Portug. cuspidor [Lat. consputorium]: *spuwpotje, spuwbakje*); spreekt. *kwispeldoor.*
kwis'pel, m. –s, kwispeltje (*harig staartuiteinde; [wijwater]kwast; gesel*; fig. *losbol*).
kwis'pelen, kwispelde, h. gekwispeld (1 *heen-en-weer bewegen*; 2 *zich geruisloos heen en weer bewegen*): 1 *wat kwispel je toch met die zweep!* 2 *sta stil, kwispel zo niet.*
kwis'pelstaarten, kwispelstaartte, h. gekwispelstaart (*met de staart kwispelen*).
kwist, Z.-N. in zegsw.: *te –(e),* te loor.
kwis'tig, bn., bw. (*zeer mild*; ongunstig: *verkwistend*): *met –e hand,* zeer ruim, zeer mild; *ergens – mee omgaan*; **–heid,** v.
kwitan'tie, v. –s, kwitantiën (*quitantie*): *een – schrijven; iem. (een) – geven.*
kwitan'tiezegel, zie quitantiezegel.
kwiteren, gekwiteerd (*voor voldaan tekenen*): *een rekening –*; ook, quiteren.
kyaniseren, gekyaniseerd (naar den uitvinder den Engelsman Kyan: *hout duurzaam maken door een behandeling met kwikzilverchloride*). (s = z).
kynoloog', m. kynologen (Gr. kyoon = hond: *hondenliefhebber, -kenner*).
Ky'rië Ele'ison, Gr. **1** *Heer, ontferm u!,* driemaal herhaalde aanroep van den priester in het begin der Mis; **2** o. (*het koorgezang in het begin der Mis; de muziek er bij*).

L.

L. – 1 ook £; *Livre,* pond sterling = *f* 12.00; 2 *pond Vlaams* = *f 6.00*; 3 Linna'eus.
l – *liter.*
La – *lambert,* z. ald.
l. a. – Lat. *lege artis,* volgens voorschrift (recepten).
Lat. – *Latijn, Latijns.*
L. B. – 1 *Loco-Burgemeester*; z. ald.; 2 Lat. *Lec'tor bene'vole,* welwillende lezer.
l. c. – Lat. *lo'co cita'to*; zie loco.
L. D. – Lat. *Laus De'o,* Gode zij lof.
L. D. S. P. – Lat. *Laus De'o, sa'lus po'pulo,* Gode zij lof, en aan het volk heil.
l.g. – *laatstgenoemde.*
L. K. – *laatste kwartier* (maan).
lim. – zie limited.
ll. – *laatstleden.*
lm – Lat. *lumen* (= licht), lichteenheid.
L. N. H. – *Landbouw, Nijverheid, Handel.*
L. O. – *Lager Onderwijs.*
log. – *logarith'mus, logarith'me.*
L. P. – *Lo'co-President,* waarnemend P.
L. S. – 1 Lat. (boven aan een brief): *Lecto'ri salutem,* Heil den lezer; 2 Lat. *lo'cus sigil'li,* plaats v. h. zegel; 3 *Lo'co-Secretaris,* waarnemend Secretaris.
L.St. – *Livre sterling,* pond sterling (*f* 12).
Lt. of **Luit.** – *luitenant.*
Luc. – *Lucas,* Evangelist.
Luth. – *Luthers.*
lx – Lat. *lux* (= licht), lichteenheid.

l, v. l's, l'etje (1 als klank: *een medeklinker en soms een klinker*; 2 als letterteken: *de 12e letter van het alphabet*; 3 *in een woordenboek enz.: al de woorden in alphabetische orde, die met – beginnen*): 1 *de – komt als medeklinker voor in: lang, spelen, gillen; als klinker, zogenaamde sonante* (geschreven *el*), *in: wandel, wandelt*; 2 *een cursieve –*; 3 *de – is*

half af; nog: Romeins getalmerk = 50.
I. la, v. la's (muz. *benaming van de zesde toon van de klankladder, de a*).
II. la, v. laden, laa'tje (*lade*): zegsw. *hij zit aan 't laatje*, beschikt over de financiën (en kan z. bevoordelen).
laad'boom, m. –bomen (*scheepskraan*); **–ruim,** o. –en (scheepst. *de ruimte v. e. schip, waarin goederen kunnen geladen worden*); **–stok,** m. –stokken (*kogelaandrijver in een ouderwets geweer*); **–vermogen,** o. (*draagkracht v. e. schip, wagon, wagen enz.*).
laaf'drank, m. –en (*lavende drank*).
I. laag, bn., bw.; lager, –st (het tegengestelde van *hoog*: 1 *van geringe hoogte*; 2 muz. *met weinig geluidstrillingen, diep*; 3 *gering, klein*; 4 *gemeen, vuig*; 5 van stand: *gering*): 1 *e. – huis, dit lage struikgewas*; *– langs de grond vliegen*; *de frank staat –*; 2 *een lage toon*; 3 *een lage prijs*; *iets – taxeren*; 4 *een lage daad*; 5 *van lage geboorte, de lagere standen*; zegsw. *op iem. – neerzien*, hem met kleinachting beschouwen; nog: *lager onderwijs*, beginnend onderwijs; *een lager akte* (of: *een akte lager*), akte voor lager onderwijs.
II. laag, v. in bet. 1 en 2 lagen (1 *rij van horizontaal naast elkaar liggende, bijeenhorende dingen*; 2 *hinderlaag, valstrik*; 3 *rij kanonnen op een oorlogsschip*): 1 *een – steenkolen*; *de onderste lagen van het volk*, het geringe volk; *een dunne – koper*; 2 zegsw. *iem. lagen leggen*, op bedekte wijze nadeel trachten te doen, strikken spannen; zie lage; 3 zegsw. *iem. de volle – geven*, [a]) alle stukken tegelijk lossen op, [b]) fig. met verwijten overstelpen, heftig aanvallen.
laag'-bij-de-grond, bn., bw. (*platvloers, niet zeer verheven*); **laag-bij-de-gronds,** bn., bw.: *–e gedichten, aardigheden*.
laaghar'tig, bn., bw. (*slecht, gemeen*): *e. – bedrieger*; *iem. – verraden*; **–heid,** v.
laag'heid, v., bet. 2 –heden (1 eig. *het laagzijn*; 2 fig. *gemeenheid*; *lage, gemene, verachtelijke daad*): 1 *de – van een terrein*; 2 *dat is een –*; *allerlei –heden doen*.
laag'land, o. –en (*land, even boven of onder de zeespiegel*): *Nederland bet. –*.
laags'(ge)wijs, bw. (*laag voor laag*).
laag'te, v. –n (1 *het laag-zijn*; 2 *diepte, vallei*): 1 *de – van de bodem in Z.-Holl.*; *de – der koersen*; *naar de – gaan*, naar beneden, fig. van [a]) koersen, [b]) zedelijk verval; 2 *in de – zagen wij tal van dorpen*; *hoogten en –n*.
laag'veen, o. lage venen (*turfland, ontstaan op de bodem van waterplassen, uit plompen, dullen en rieten*).
laag'vlakte, v. –n (*laagland, vlakte beneden of slechts weinig boven of gelijk met de zeespiegel*): *de Benedenrijnse –*.
laai, laai'e 1 v. (*flakkerende vlam*), vero. of Z.-N.: *de laai van het vuur*, gloed; zegsw. *het huis stond in lichter –e*, in felle brand; **2** bn. (*vlammend*): *een –e gloed*; Z.-N. *een laaie brand*.
laai'en, laaide, h. gelaaid (*vlammen*), vero.: *–de vlammen*; fig. *hij laaide van toorn*.
laak'baar, bn., bw.; laakbaarder, –st (*blaam verdienende, berispelijk*): *een – gedrag*; *zich – gedragen*; **laak'baarheid,** v.
laan, v. lanen, laantje (*wandeldreef*; *weg aan beide zijden met een of meer rijen bomen beplant*; Z.-N. *boulevard*): zegsw. *hij moest de – uit*, vertrekken uit zijn dienst; *de – uitsturen*, (oneervol) ontslaan.
laar, o. (Z.-N. *open plein in een dorp*).
laars, v. laarzen (1 *hoge schoen*; *leren schoeisel met schacht, het onderbeen bedekkende*; 2 *schoen*): 1 *een kap–*; *waterlaarzen*; 2 *poets de laarzen*; zegsw. *een stuk in zijn – hebben*, in zijn kraag; *iets aan zijn – lappen*, zich er niets van aantrekken; gmz.
laar'zen, laarsde, h. gelaarsd (vero. *straf op schepen, waarbij een schepeling met een eind touw op de broek werd gekastijd*).
laar'zenknecht, m. –s (*stevig plankje, om laarzen op uit te trekken*); **–maker,** m. –s: *schoen- en laarzenmaker*.
laar'zentrekker, m. –s (*–knecht*).
laar'zeschacht, v. –en (*deel der laars, dat het onderbeen dekt*); spreekt.: **–schaft,** v. –en.
laar'zetrekker, m. –s (*lis aan de binnenzij der laars*); ook, *laar'zestrop*.
laas, tw. (lit. t. *helaas*), uitroep v. smart.
I. laat, m. laten (gesch. *dienstbaar man, boer, die van zijn heer afhankelijk was*): er waren *vrijlaten, leenlaten* en *lijflaten*.
II. laat, bn., bw.; later, –st (*niet vroeg*; *na de gewone of bepaalde tijd*; *vergevorderd in tijd*): *wat is het al –! hoe – is het? de trein is te –*; *op de late avond*; *het was – in het jaar*; *een late Pasen*; zegsw. *beter – dan nooit*; *ik weet al, hoe – het is*, hoe het met de zaak gesteld is (meestal ong.); *uw laatste brief*, jongste; *zij kwam het laatst van allen*; *ten laatste*, ten slotte; *op zijn laatst*, zijn uiterst; zie adem 2, eer, laatste, lachen.
laat'band, m. –en (*zwachtel bij 't aderlaten*).
laat'bekken, o. –s (*kom, om het bloed op te vangen*).
laat'bloeiend, bn. (*in de nazomer bloeiend*): *–e rozen, dahlia's, asters*.
laatdun'kend, bn., bw. (*verwaand, pedant*; *aanmatigend*): *op –e toon*; *– optreden*; **–heid,** v. (*verwaandheid*; *aanmatigende trots*).
laat'ijzer, o. –s (*lancet*).
laat'kop, m. –koppen (*glazen, metalen kop, waarmee men aderlaat*).
laat'mes, o. –messen (*laatijzer*).
laatst, bw. (*onlangs*).
laat'ste, m. en v. –n: zegsw. *vele –n zullen de eersten zijn*, [a]) die zich nl. achterafhouden, blinken soms uit in deugd, Matth. 19 : 30, [b]) die het meest vooruitdringen, komen vaak nog achteraan.
Laat'ste A'vondmaal, o. (*Paasmaal van Jezus met Zijn Apostelen des avonds vóór zijn sterfdag*; *de voorstelling er van*): *het – – van Leonardo da Vinci* (1452–1519).
laat'stelijk, bw. (*ten laatste, de laatste maal*).
Laat'ste Oor'deel, o. (*het algemene oordeel ten jongsten dage*; ook: *de voorstelling er van in de beeldende kunst*): *het – – van Rubens*.
laatst'geborene, m. en v. –n (*jongste der kinderen*); **–gemelde, –genoemde,** m. en v. –n; **–leden,** bn. (*jongste, pas geleden*); ook, –le'den; **–maal,** bw. (*onlangs*).
laat'vlijm, v. –en (*laatmes*).
lab, o. (stud. afk. van *laboratorium*).
labaar', v. labaren (*grote halsdoek*, vero.; in O.-I. gmz.: *lange geklede jas*).
Labadie', *Jean de*, 1610–1674, gewezen Jezuïet en stichter van een Prot. gemeente.
Labadist', m. –en (*aanhanger van Labadie*); **labadist',** m. –en (naar Labadie genoemd: *polsmouwtjes der Walcherse boerinnen*).
La'ban, m. (Bijbel: *schoonvader van den aarts-*

vader Jacob): zegsw. *een kind –s*, blank van huid; *vee van –*, inhalig, listig volkje.
laba'rum, o. –s (Lat. gesch. *krijgsstandaard van de Rom. legers in het christelijk tijdperk*; R.-K. *processievaantje*): op het doekveld stond een arend; Constantijn de Grote verving hem in 312 door het kruis met het randschrift: *In hoc sig'no (vin'ces)*, in dit teken (zult gij overwinnen); zie **I. H. S.**
labbei', v. labbeien (*klappei*); vero.
lab'bekak, m. en v. –kakken (*lafaard*); vero.
labberdaan', v.; zie abberdaan; **-doe'das,** m.; zie haberdoedas.
lab'beren, labberde, h. gelabberd (*zacht waaien*; **v.** zeilen: *flodderen of niet gespannen zijn*); **–koelte,** v., –koeltje (*flauwe wind*).
lab'berlot 1 m. –lotten (*nachtbraker*); **2** v. –lotten (*sloep v. e. oorlogsschip*); **–lot'tig,** bn. en bw. (*slordig; lamlendig, flauw*).
lab'berlut, v. –lutten (Z.-N. *slons*).
lab'boon, v. –bonen (Z.-N. *tuinboon*).
label', la'bel, v. labellen, –s (Eng. [Lat. labellum = lipje]: *adreskaartje met oog om aan reisgoed enz. te hangen*).
labeur', o. (Z.-N. *akkerbouw; het bebouwde land; zwaar werk*); z. vgl. woord.
labeu'ren, labeurde, h. gelabeurd (Fr. labeur: Z.-N. *het boerenbedrijf uitoefenen*).
labiaal', Fr. labial, Lat. labialis, v. labium = lip, **1** o. labialen (*mondstuk aan orgelpijpen*); **2** v. labialen (*lipklank*): de labialen *b, p, f, v*; **3** bn. (*lip...*): *labiale klanken*.
labia'ten, v. mv. (plantk. *lipbloemigen*).
labiel', bn. (Fr. [Lat. labilis]: nat. *onstandvastig, wankelbaar*): *– evenwicht*.
laborant', m. –en (*iem., die in een laboratorium werkt; scheikundige, chemist*).
laborato'rium, o. (Ned.) –s, laboratoriën; (Lat.) laboratoria (Lat. *werkplaats*, inz. *van natuur- en scheikundigen*, ook *v. apothekers*).
laboreren, gelaboreerd (Lat. laborare: *moeilijk werken; sukkelen*): *– aan een kwaal*, lijden.
Labour(partij), v. (Eng. *sociaal-democratische partij*); *de labours*, de leden der partij.
labyrint', o. –en (Gr.-Lat. labyrinthus: *doolhof*; fig. *verwarde, ingewikkelde zaak*; ook: *deel v. h. gehoororgaan*); zie Minotaurus; *een – van gangen*, zegsw. *in het – zijn*, in moeilijkheden.
Lacedae'mon, o.; zie Sparta. (ae = ee).
lacet', o. lacetten (Fr. *rijgsnoer, rijgveter*).
lach, m. lachje (*het lachen*): *in een – schieten*.
lach'bui, v. –en (*lang aanhoudend gelach*): *een – krijgen; een onbedaarlijke –*.
lach'duif, v. –duiven (*een soort van tortelduif*; Lat. turtur risorius).
la'chebek, m. en v. –bekken (*persoon, vooral vrouw of meisje, die veel en gaarne lacht*).
la'cheding, o. –en (Z.-N. *gekheid*).
la'chen, lachte (lit. t. of gew. loeg), h. gelachen (bekende uiting van vrolijkheid, blijdschap, scherts enz.): *tegen iem. –; dat is niet om te –; om iets –*; zegsw. *met iets –*, [a]) er niet om geven, [b]) Z.-N. spotten met; *in zich zelf –; in zijn vuistje –*, heimelijk lachen; *het is om te –*, belachelijk; *wie het laatst lacht, lacht het best; zich een buik, een ongeluk, een puist, een aap, een kriek, een stuip –, tranen –*, onbedaarlijk –; zie ook boer; als zn. o.: *schudden van het –*.
la'cher, m. –s (*iem., die lacht*): *de –s op zijn hand hebben*.
lach'lust, m. (*lust in, neiging tot lachen*): *de – opwekken*; **–(e)spel,** o. (Z.-N. *jokkernij*); **–spier,** v. –en (*spier, die bij 't lachen werkt*): *het op de –en krijgen*, erg gaan lachen; *op de –en werken*; **–stuip,** v. –en (*onbedaarlijke lachbui*); **–(ver)wek'kend,** bn. (*het lachen opwekkend*): *een – toneel*.
lack, o.; zie lak(h) **IV.**
Laco'nië, o. aardr. landschap in de Peloponnesus, met de hoofdstad Sparta.
laconiek', bn., bw. (*kort en pittig, kernspreukig, naar de wijze der Spartanen of Laconiërs; doodkalm, leuk*): *een – woord; ze zei –*.
laconis'me, o. –n (*zinrijke kortheid; onverschillige kalmte; zinrijk pittig gezegde*).
lacrimo'so, zie lagrimoso.
La'crymae-Chris'ti, v. (Lat. *Christustranen*: *donkerrode wijn van de Vesuvius*).
lactome'ter, m. –s (Lat. lac = melk: *melkmeter ter bepaling nl. v. h. gehalte van melk*).
lactoscoop', m. –scopen (*lactometer*).
lacu'ne, v. –s (Fr. [Lat. lacuna v. lacus = meer]: *open vak, gaping*; fig. *weglating*): *een – aanvullen*, een leemte vullen.
la'dang, v. –s (O.-I. *niet geterrasseerd, niet bevloeid bouwland, vaak pas gerooid woud*).
lad'de, v. –n (*drijftil*).
lad'der, v. –s, laddertje (*leer, klimtoestel; gymnastiekwerktuig voor klimoefeningen*): *de rangen en sporten van een –; een dubbele –*, twee ladders, van boven met scharnieren aan elkaar bevestigd; *de maatschappelijke –*, de opeenvolgende rangen en standen; Z.-N. zegsw.: *–ke staan*, op de handen laten steunen om te klimmen; **–sport,** v. –en (*trede v. e. ladder*); **–wagen,** m. –s (brandweer, glazenwasserij: *wagen met hoge uitschuifbare ladder; boerenwagen met losse laddervormige zijstukken*); **–zolder,** m. –s (*rustvloer, bordes*).
la'de, la, v. laden, laat'je (*schuifbak in een tafel, kast, kist of kachel*): *een geld–; een – uittrekken, inschuiven; de – lichten*, stelen (geld uit de toonbanklade); zie la **II.**
la'den, laadde, h. geladen (1 *bevrachten; belasten; een last in of op iets brengen*; 2 v. e. vuurwapen: *met kruit en kogels vullen*; 3 electr. *een of ander toestel electrisch maken*; 4 *op zich nemen* fig.): 1 *een kar, een kameel –; – en lossen*; 2 *een geweer –*; 3 *een batterij –*; 4 *de verantwoordelijkheid op zich –*; nog: *men heeft het op hem geladen*, gemunt.
la'de(n)lichter, m. –s (*dief, die geld uit toonbankladen steelt*).
la'ding, v. –en (*het laden* inz.: 1 *vracht*; 2 *vulling v. e. vuurwapen enz.*; 3 electr. *de voorhanden electriciteit in een electrisch toestel*): *het schip is* (of: *ligt*) *in –*; 1 *de – v. e. schip*; zie vlag **1** 1; 2 *de – v. e. kanon; een dubbele –; de – van accu's*; 3 *de – v. e. Leidse fles*.
la'dingmeester, m. –s (*eerste beambte bij het laden van goederentreinen*).
ladro'ne, m. –n (Sp. ladron [Lat. latro]: *dief*; in het mv. aardr. *De Dieveneilanden*).
lady, v. lady's, ladies (Eng. *titel vóór de eigennaam van voorname vr. personen*; in het alg. *dame*; inz. [verg. gentleman]: *echte dame*); **–killer,** m. –s (Eng. *Don Juan, veroveraar*).
Laër'tes, m., myth. vader van Ulysses.
Laeta're, m. (R.-K. *4e Zondag in de Vasten*, naar het begin der Mis: laetare = verheug u).
laf, bn., bw.; laffer, –st (1 *zouteloos; smakeloos*; 2 van weer: *zwoel; warm-vochtig*; 3

flauw, kinderachtig; 4 *lafhartig*): 1 *laffe spijzen*; 2 *–weder*; 3 *laffe praat*; 4 *een laffe jongen*.
laf'aard, m. –s (*lafhartig mens*).
laf'bek, m. –bekken (*kinderachtige jonkman, zot*).
la'fenis, v. lafenissen (*verkwikking, verfrissing, leniging*); verg. laven.
lafhar'tig, bn., bw. (ongunstig: *flauwhartig, blode*): *een –e vent, z. – gedragen*; **–har'tigheid,** v. (*lafheid, laffe daad*).
laf'heid, v. –heden (*het laf zijn*; *lafhartigheid*; ook in het mv. *dwaasheden, flauwiteiten*).
la'ge, v.: *moord met geleider lage*, met opzet, met voorbedachten rade; z. laag **II** 2.
I. la'ger, zie kogellager, laag **I.**
II. la'ger, o. –s (Z.-A. *legerkamp*).
la'ger(bier), o. –en (*zomerbier, licht bier*).
la'gereind, o. (*tegenst. v. hogereind*; *minder eervolle plaats*): *aan het – ener tafel*; **–hand,** v. (*linkerhand*): *hij zit aan de –*, d. i. links v. d. gastheer; **–huis,** o. (*huis der gemeenten, de Kamer in Engeland*), tegenst. Hogerhuis; **–wal',** m. (*oever, waar de wind op staat*, nl. *die aan de lage zij of de lij van het schip*): zegsw. *aan lagerwal' (zijn, zitten) geraken*, (in zaken) achteruitgaan.
la'go, o. lago's (It. [Lat. lacus] *meer*) : *– maggiore*, het grote meer; lees *madzjo're*.
lagrimo'so, bw. (It. muz. *klagend*).
lagu'ne, v. –n (It. laguna = kleine lago: *klein strandmeer* inz. *langs de kust der Adriatische Zee*; *strandmeertje*; verg. haf): *de –n van Venetië*; **lagu'nenkust,** v. –en.
la'har, v. –s (O.-I. *modder- of slijkstroom bij de uitbarsting van een vulkaan*).
laisser'-aller', o. (Fr. *het zich laten gaan*; *de zaken haar gang laten gaan*).
I. lak, o., (soorten) lakken (oorspr. Sanskr. *zegellak, vernislak, gomachtige stof bereid uit harsen en in verschillende kleuren voorkomende*): *een pijp –*; *rode –, groene –*.
II. lak, m. (*lastering, valse beschuldiging, smet*): *op iem. een – werpen*, blaam, smet, vlek; lak **II** vermoedelijk = lak **III.**
III. lak (1 *nonsens, foppery*; 2 *maling*), geslacht blijkt niet: 1 *'t is maar –*, het heeft niets te betekenen; 2 *ik heb – aan je*.
IV. lak(h), o. (Brits-I. *denkbeeldige geldswaarde van 100-duizend ropijen van ± f 1.15*); – **IV** = – **I.**
lakei', m. –en (Fr. laquais: *livreiknecht*).
I. la'ken, o. (soorten) –s (1 *effen wollen weefsel*; 2 *grote [vierkante] lap linnen of katoen*): 1 *Engels –*; *– weven*; zie ook pak; 2 *schone –s op een bed leggen*; zegsw. *ergens de –s uitdelen* (of: *uitgeven*), alles te zeggen hebben; Z.-N. *in slechte –s zitten*, er slecht aan toe, inz. finantieel.
II. la'ken, laakte, h. gelaakt (*misprijzen, sterk afkeuren*): *zijn gedrag is te –*, gispen.
III. la'ken, v. –s (Z.-N. *bloedzuiger* eig. bet.).
la'kenbereider, m. –s (*iem., die laken vervaardigt*; *wolkrasser*); **–fabriek,** v. –en; **–fabrikant,** m. –en; **–hal,** v. –hallen (*hal, waar laken wordt verhandeld*): *de – te Brugge*; **–handel,** m.; **–koper,** m. –s; **–pers,** v. –en (*werktuig, om het laken te pleiten*).
la'kens, bn. (*van laken gemaakt, uit laken bestaande*): *een –e jas, een – vest*.
la'kenscheerder, m. –s (*werkman, die de wollen haartjes van geweven laken op gelijke lengte afscheert of afsnijdt*); **–stempel,** m. –s ([*plombeer*]*merk aan een rol laken*).
la'kenvelder, m. en v. –s (*rund, dat in het midden wit en overigens zwart of bruin is*; *soortgelijk getekende hoenders*): als bn. *een – haan*, met zwart halsbehang en zwarte rijkbevederde staart; ook, lakense; **–vel(d)s,** bn.: *de fraaie –e koeien*.
la'kenverver, m. –s; **–verfster,** v. –s; **–ververij,** v. –en; **–voller,** m. –s (*werkman der lakenfabriek, die het laken walkt of volt*); **–wever,** m. –s; **–weverij,** v. –en; **–winkel,** m. –s (*winkel, waarin laken het hoofdartikel is*).
lak'ken, lakte, h. gelakt (1 *met lak sluiten*; 2 *met lak vernissen*): 1 *een brief, een pakket –*; 2 *een kachel –, ijzerwerk –, legergoed –*; **lak'ker,** m. –s (*werkman, die verlakt*).
lakkerij', v. –en: *een nieuwe –*.
lak'moes, o. (*roodachtige blauwe verfstof, die men uit korstmossen verkrijgt*).
lakooi', v. –en (Lat. [Gr. leukoion = wit viooltje]: *violier*); **–enbed,** o. –bedden.
laks, bn., bw.; –er, lakst (*lauw, onverschillig, slof, traag*): *in alles even –*; **laks'heid,** v.
lak'schoen, m. –en (*schoen van verlakt leer*): *een paar fijne –schoenen*.
lala', Fr. là, là = zo, zo: *'t examenwerk is maar –!* middelmatig, dunnetjes.
I. lam, o. lammeren (*jong schaap*): *zo mak als een –*; verkl. lammetje, o. –s of lammertjes; het – is het zinnebeeld van Christus: *het – Gods* of *Agnus Dei*.
II. lam, bn., bw.; lammer, –st (1 *verlamd, krachteloos* inz. *in een der ledematen*; 2 van schroeven enz.: *verlopen, stuk*; 3 *beroerd, akelig*; *naar*): 1 *een lamme hand*; ook van dieren: *dit paard is – in het kruis*; 2 *deze schroef is –*; *een lamme veer*, zonder veerkracht; 3 *een lamme vent*; *een lamme geschiedenis*, vervelend.
I. la'ma, v. lama's (Sp.-Z.-Am. taal: *schaapkameel zonder vetbult*; Lat. lama auchenia; *iem. die „nat" spreekt*).
II. la'ma, m. lama's (*Boeddhistisch priester* inz. *in Tibet*); zie Dalai-Lama; **–isme,** o. (Tibet: *een vorm van het Boeddhisme*).
lambel', o. –s (Fr. [Lat. labellum = lipje]: wapenk. *barensteel* of *palesteel*, z. ald.).
lam'bert, v. (*lichteenheid*, naar J. H. Lambert, Duits natuurkundige 1728–1777); z. **La.**
Lam'bertsnoot, v. –noten (*hazelnoot, die omstreeks St.-Lambertusdag, 17 Sept., rijp is*).
lambik', m. (*zwaar Brussels bier*); ook, lambiek, lambic.
lambrekijn', m. –s (Fr. lambrequin; wapenk. *helmkleed van de helm afhangend*; *draperie tot afdekking boven aan een troonzetel*; *versiering boven-voor aan staatsiegordijnen*).
lambrize'ring, v. –en (*houten benedenmuur- of wandbekleding*).
lameer', v. lameren (Z.-N. *klappei*).
lamel'le, v. –s (Fr. *dun [metalen] plaatje*).
lamenta'bel, bn., bw. (Fr. [Lat. lamentabilis]: *erbarmelijk*; *beklagenswaardig*).
lamenta'tie, v. –s, lamentatiën (Fr. [Lat. lamentatio]: *weeklacht, jammerklacht*).
lamenteren, gelamenteerd (Fr. [Lat. lamentari]: *weeklagen*).
lamento'so, bw. (It. muz. *klagend*).
lame'ren, lameerde, h. gelameerd (Z.-N. *klappeien*).
lamet'te, v. –s (Fr. [Lat. lamina]: *plaatje van hout of ijzer*).
lam'fer, m. en o. –s (*rouwsluier, afhangende van de hoed*).

lam'heid, v. (1 *het lam-zijn*; *verlamdheid*; 2 fig. *gebrekkigheid*): 1 *de – van een zijner ledematen*; 2– *van versmaat, van stijl*; zegsw. *met – geslagen zijn,* [a]) mat, krachteloos, [b]) zonder wilskracht zijn.
lamlen'dig, bn., bw. (eig. *lamme lendenen hebbende*; inz. fig. *akelig, naar, beroerd*; ook: *traag*): *een –e vent*; **lamlen'digheid,** v.
lam'me 1 m. en v. –n (*iem., die lam is*): *–n genezen*; **2** o.: *dat is juist het – van de zaak,* het beroerde.
lam'meling, m. –en (*beroerde kerel*): *die –!*
lam'melot, m. en v. lammelotten (*lui, akelig mens*); **lammelot'tig,** bn., bw.
lammena'dig, bn. (*onwel, ongesteld*; *naar, akelig*; *lamlendig*): *ik ben of voel mij –,* onlekker; *het is – weer*; gmz.
lam'meren, de ooi lammerde, h. gelammerd (*lammeren werpen*).
lam'mergier, m. –en (*grote dagroofvogel der Alpen*; Lat. gypaetus barbatus).
lam'mertiend, o. –en (gesch. *tiend v. blatende lammeren*); ook: *krijtende tiend.*
lam'mertjesbaai, v. (*fijne baai van lamswol*); **–pap,** v. (*zachte bloempap*).
lam'migheid, v. –heden (*lamheid*; *laksheid, Jan-Salie-achtigheid, lamlendigheid*).
lamoen', o. –en (*inspan*; *disselraam met twee armen voor één paard*).
lamp, v. –en (Fr. lampe [Gr.-Lat. lampas]: 1 *werktuig ter verlichting van zeer verschillende vorm*; 2 Barg. *politieagent*): 1 *een electrische –*; *een hang–, een staande –, een bureau–*; zegsw. *naar de – rieken,* (van een geschrift, een rede) er zijn aan dat werk heel wat avonduren of nachturen besteed, dikwijls met de bijbet.: en toch munt het niet uit; 2 *tegen de – lopen,* er tegen aan lopen (d.i. een straf, een ziekte oplopen) oorspr. van een inbreker, die tegen een plotseling opdagenden agent aanloopt.
lam'pedrager, m. –s (*toestel, waaraan of waarin een lamp hangt*); **–glas,** o. –glazen; **–kap,** v. –kappen (*kap over de lamp*); **–kousje,** o. –s (*gloeikousje*).
lam'penfabriek, v. –en; **–hok,** o. –hokken (*lampisterij*).
lampenist', m. –en (*verzorger der lampen van station, trein, schouwburg enz.*).
lam'penjongen, m. –s (O.-I. *bediende, die de zorg heeft voor de lampen*), vero.; **–katoen,** o. (*katoen, waarvan men lampepitten maakt*); **–koorts,** v. (*plankenkoorts*); **–maker,** m. –s (*fabrikant van lampen*).
lam'pepit, v. –pitten (*pit of wiek in e. lamp*).
lampet', o. lampetten (*kan voor waswater bij een waskom*); meestal **–kan,** v. –kannen; **–kom,** v. –kommen (*waskom, waarin de lampetkan staat.*
lampet'ten, lampette, h. gelampet (Z.-N. *sterk drinken, zuipen*).
lampion', v. –s (Fr. [It. lampione]: *papieren ballonnetje, cilindervormige [gekleurde] papieren lantaarn met kaars; illumineerlampje*).
lampion'vrucht, v.; zie jodenkriek.
lampist', m. –en (Z.-N. *lampenist*).
lampisterij', v. –en (mijn: *de plaats ter bewaring, uitgifte, reiniging en vulling der mijnlampen*: *lampenhok*).
lam'poot, m. en v. –poten (scheldn. *luiaard*).
lampreel', o. lamprelen (Z.-N. *jong konijn*).
I. lamprei', v. –en (dierk. *prik* **II**).
II. lamprei', o. –en (*lampreel*).
lamp'zwart, o. (*roet v. e. walmende lamp*).
lams'bout, m. –en (*bout v. e. lam*); **–kop,** m. –koppen; **–kotelet,** v. koteletten.
lam'slaan, sloeg lam, h. lamgeslagen (1 *zó slaan, dat er verlamming der ledematen intreedt*; 2 fig. *machteloos maken*): 1 *een hond –*; 2 *de Russen werden –geslagen.*
lams'oor, v. (*plantensoort*; Lat. statice limoneum): *de – behoort tot de melden.*
lams'poot, m. –poten (*poot v. e. lam*); **–vacht,** v. –en; **–vlees,** o.
lam'straal, m. –stralen (*lammeling*); ook:
lam'zak, m. –zakken; plat.
lamza'lig, bn. (*akelig, naar*).
lancas'ter, o. (*gepapt dicht weefsel* inz. *als gordijnstof*); zie alpaca opm.
Lancas'terse metho'de, v. volgens welke oudere leerlingen ener school jongere onderwijzen, naar den Am. J. Lancaster.
lanceren, gelanceerd (Fr. *werpen, slingeren, afschieten*): *een torpedo –,* afschieten; *e. geestigheid –,* te pas brengen; *e. mode –,* in zwang brengen; *berichten –,* de wereld insturen, verbreiden.
lancet', o. lancetten (Fr. lancette: *laatijzer, laatvlijm, dun tweesnijdend mesje*); **–visje,** o. –s (± *5 cm lang visachtig zeediertje min of meer spits aan beide zijden*; Lat. amphioxus lanceolatus).
land, o. –en (1 *het niet met water overdekte gedeelte der aarde*; 2 *grond ten opzichte van de bebouwing*: *bouwland, akker, weiland*; 3 *het platteland*; 4 *door geografische, politieke enz. verhoudingen een geheel vormend deel der aardoppervlakte*: *rijk, staat*; 5 *vaderland*; 6 *de bewoners v. e. staat of land*): 1 *de oppervlakte der aarde bestaat uit – en water*; *te – en te water*; *over – reizen*; zeet. *– vooruit, – aan stuurboord*; *dat is, waar geen – meer achter is,* uithoek; *hij wil eens zien, hoe na hij aan – is,* hoe het met de zaak staat; *iem. het – opjagen,* erg boos maken; *over iets het – hebben* (*als een stier*); *het – aan iets of iem. hebben* (of: *krijgen*), er een hekel aan hebben (of: krijgen), hem niet kunnen luchten of zien; *ergens te – komen,* aanlanden (waar men liever niet wil zijn); zie ook bezeilen; 2 *dit – behoort aan de gemeente*; *een aardappel–, een stukje –*; *het – omploegen*; 3 *op het – wonen*; *de bewoners van stad en –*; 4 *Neder–*; *de –en van Europa*; zie ook belofte, Beloofde Land, zon; fig. *in het – der levenden zijn,* nog leven; zegsw. zie blinde; *de winter is in het –,* is gekomen; zie ook wijs **I** 1; 5 *het – verdedigen*; 6 *het gehele – was in rouw gedompeld*; verkl. **land'je,** o. –s: *ons kleine –.*
land'aanwinning, v. –en (*het aanwinnen van land* inz. *door droogleggen*).
land'aard, m. (*volkskarakter*; ook wel: *nationaliteit*).
land'adel, m. (*de adellijken, die verblijf houden op hun landgoederen*).
lan'dauer, m. –s (*vierwielige koets met neerslaande voor- en achterkap, zo geheten naar de stad Landau in de Beierse Palts*).
landaulet', v. –s (*kleinere soort van landauer*; *gesloten auto met neerslaande kap*). (t = t).
land'beer, m. –beren (*beer, levende* inz. *op het land*): *de bruine –beren.*
land'bouw, m. (*het bewerken van bouwland*; *veldarbeid, akkerbouw*); **–bouwakte,** v. –n (*akte v. bevoegdheid tot het geven v. onderwijs*

i. d. landbouw); **–bouwbank,** v. –en (*instelling, die voorschotten geeft, om zo de landbouw te bevorderen*); **–bouwbedrijf,** o. (*landbouwonderneming*); **–bouwcongres,** o. –congressen (*congres, waarop over de belangen van landbouw en landbouwers wordt gehandeld*); **–bouwconsulent,** m. –en; zie consulent; **–bouwdorp,** o. –en (*dorp, waar landbouw het hoofdbedrijf is*); **–bouwer,** m. –s (*iem., die de landbouw als bedrijf uitoefent; landman*); **–bouwgereedschap,** o. –schappen.

land'bouw-huis'houdschool, v. –scholen: de –– geeft landbouw- en huishoudonderwijs aan dochters van gezeten boeren.

land'bouwkrediet, o. (*voorschot, door een landbouwbank gegeven*); **–bouwleraar,** m. –leraren, –s (*iem., die landbouwonderwijs geeft*); **–bouwproefstation,** o. –s (*rijksinrichting, waar bemestingsproeven of andere voor de landbouw belangrijke proeven of scheikundige onderzoekingen worden gedaan*); **––bouwprovincie,** v. –s, –provinciën: *Groningen is een voorname –*; **–bouwtentoonstelling,** v. –en; **–bouwwerktuig,** o. –en; **–bouwwintercursus,** m. –cursussen (*cursus in de winter in landbouwonderwijs*).

land'dag, m. –dagen (1 *landsvergadering; [wetgevende] vergadering der staten of stenden,* vero.; 2 inz. in Z.-N. *algemene vergadering van verenigingen*): 1 *de Franken hielden hun – in Maart (Maartveld), later in Mei; de – in Finland*; zegsw. *een Poolse –*, fig. verwarde vergadering; 2 *de – van de Vlaamse Studentenbond*; **–drost,** m. –en (gesch. *rechterlijke ambtenaar*; zie drost); **–edelman,** m. –edellieden; zie landadel; **–eigenaar,** m. –s (*grondbezitter*).

lan'delijk 1 bn., bw. (1 *dorps; eenvoudig*; 2 *nationaal,* germ.): 1 *een – feest; – stil leven*; 2 *een – ruiterfeest*; **2 –e,** o.: O.-I. *in het –e gaan,* bij de cultures; **–heid,** v.

lan'den, landde, i. (1), h. (2, 3) geland (1 v. schepen, schepelingen: *aan land komen* soms met kwade bedoelingen; v. vliegtuigen, vliegers: *op de grond neerkomen*; 2 *aan land zetten*; 3 Z.-N. *belenden*): 1 *de vijand trachtte op de kust te –; de vlieger landde vlug*; 2 *men heeft de schipbreukelingen te IJmuiden geland*; 3 *aan de straat –*.

land'engte, v. –n (aardr. *strook lands, verbindende twee vastelanden of e. schiereiland met het vaste land*): *de – van Corinthe.*

land'- en vol'kenkunde, v.; zie geographie en ethnologie.

land'- en zee'macht, v. (*leger en vloot*).

lan'derig, bn. (*verdrietig, ontstemd, slecht gelwimd, gemelijk*); **lan'derigheid,** v.

landerij'en, v. mv. (*akkers, weiden enz.*).

Lan'des, v. mv. (aardr. *lage, moerassige kuststreek in Fr. ten Z. van de Gironde*).

land'genoot, m. –genoten (*bewoner van een zelfde land*); vr. **–genote; –goed,** o. –goederen (*buitengoed*); **–graaf,** m. –graven ([*adellijke*] *titel*); **–heer,** m. –heren (*eigenaar ener pachthoeve of van verhuurde grond; heer, die op een landgoed woont*); **–honger,** m. (*zucht naar annexatie*); **–hoofd,** o. –en (*in het water uitgebouwd vast deel ener brug aan een der oevers*); **–huis,** o. –huizen (*buitenplaats, villa*).

land'huishoudkunde, v. (*wetenschappelijke kennis van het landbouwbedrijf*).

land'huishoudkundig, bn.: *een – congres.*

land'huur, v. landhuren (*pacht, van gehuurd land of een pachthoeve*).

lan'ding, v. –en (*het landen* inz. *vijandelijke inval aan de kust*): *de – der Engelsen op de kust; na een vlotte – van de ballon.*

lan'dingsboot, v. –boten (*boot, waarmee de troepen landen*); **–plaats,** v. –en (*plaats, waar een [lucht]schip, een vliegtuig kan landen*); **–terrein,** o. –en; **–troepen,** m. mv. (nl. *die een landing doen*).

land'juweel, o. –juwelen (letterk. in de 15de en 16de eeuw: *luisterrijke wedstrijd van Kamers v. Rhetorica, waarbij alleen de Kamers, die lid waren v. e. bepaalde bond konden mededingen*; ook: *uitgeloofde prijs*; thans in België: *door den Koning ingestelde wedstrijd van toneelverenigingen; de door den koning uitgeloofde prijs*): *het – van Gent (1539) van Antwerpen (1561)*; z. haagspel.

land'kaart, v. –en (*kaart, afbeelding van de oppervlakte v. e. land, provincie enz.*); verg. zeekaart; **–klimaat,** o. (*klimaat van het vasteland*): *een – heeft hete zomers en strenge winters*; **–krab,** m. –krabben (*niet-zeeman*); **–leven,** o. (*buitenleven, het leven op het land*); **–lopen,** o. (*zwerven*); **–loper,** m. –s (*iem., die zonder middelen v. bestaan rondzwerft; zwerver*); **–loperij',** v. (rechtst. *het zonder middel van bestaan rondzwerven*): *naar Veenhuizen zenden wegens –*; **–mail,** v. –s (*postdienst over Marseille, over Brindisi en over Suez naar Indië*), l. *–meel*; **–man,** m. –lieden (*landbouwer*); **–meter,** m. –s (*ambtenaar v. h. kadaster, belast met de opmeting der gebouwde en ongebouwde eigendommen*; ook: *spanrups*): *particulier –*; **––mijl,** v. –en: *de Engelse – is 1609 m, de Ned. – is 1 km*; **–ontginning,** v. –en (*het vruchtbaar-maken van woeste gronden*).

lando'rium, v. (*kabeljauw*); gew.

landouw', v. –en (lit. t. *streek lands; [vruchtbaar] veld of weiland*); afbr. *land-ouw.*

land'paal, m. –palen (*grens, limietpaal*).

land'pacht, v. –en (Z.-N. *landhuur*).

land'raad, m. –raden (O.-I. *rechtbank op Java, waarvoor inlanders terechtstaan*): de – bestaat uit een Ned. voorzitter en twee inlandse hoofden.

land'rechter, m. –s (O.-I. *rechter aan wien de politierechtspraak is opgedragen*): *de – van Mr. Cornelis.*

land'rente, v., zie:

land'rentenstelsel, o. (O.-I. *belastingstelsel door Raffles, den toenmaligen Eng. gouverneur van Ned.-Indië, op Java ingevoerd, waarbij oorspr. iedere desa een deel der opbrengst van de producten* [inz. *rijst*] *als belasting moest afgeven of een gelijkwaardige geldsom betalen,* in de loop der tijden gewijzigd); **–rot, –rat,** m. –rotten, –ratten (*niet-zeeman*).

landsadvocaat', lands'advocaat, m. –advocaten (gesch. *Raadpensionnaris van Holland*; O.-I. *advocaat der regering*): *Oldenbarneveldt* (1547–1619) *was –.*

land'salamander, m. –s; zie vuur–.

land'schap, o. (1, 2) landschappen (1 *streek, oord, gewest*; 2 *schilderstuk, dat een landschap geheel of ten dele voorstelt*; 3 gesch. *Drente, dat in de dagen der Republiek wel een eigen souvereiniteit had, maar geen afgevaardigde ter Staten-Gen. zond*): 1 *een bekoorlijk –*; 2 *een mooi – van Mauve*; 3 *het – Drente.*

land'schapschilder, m. –s (*schilder v. landschappen*): *Ruysdael* (1628–'82) *is –.*
land'schildpad, v. –padden (*een der drie geslachten van de orde der schildpadden*).
landsdrukkerij', v. (*drukkerij v. h. rijk, waarop alles gedrukt wordt, wat v. d. landsregering uitgaat*); **–'gebouw,** o. –en (*gebouw van de staat*); **–'heer,** m. –heren (*gebieder, vorst*); **–heer'lijk,** bn. (*aan den landsheer toekomende; vorstelijk*): *men droeg in 1581 Anjou de –e waardigheid op; het – gezag*; **–'kind,** o. –eren (eig. *kind v. h. land; iem., wiens voorouders reeds in het land woonden*); **–'knecht,** m. –en (gesch. *huursoldaat, met piek of [later] musket*); **–'man,** m. –lieden, –lui (*landgenoot*): *een – van mij.*
land'stad, v. –steden (*een binnen in het land, van de zee afgesloten gelegen stad*): *Sluis is een –je*; verg. zeestad.
Lands'thing, o. (Denemarken: *Eerste Kamer*).
Land'storm, m. (na 1922: *verzamelbegrip in de Ned. legerorganisatie*): tot de –behoren o.a. die zich door een mondelinge belofte verbinden bij troebelen onder de wapenen te komen; **–stormer,** m. –s of **–stormsoldaat,** m. daten (*soldaat van de [vroegere] landstorm*).
land'streek, v. –streken (*uitgestrektheid land; deel van een provincie, een land*): *de Betuwe is een vruchtbare –.*
lands'verdediger, m. –s (*iem., die het land verdedigt; soldaat*); **–verdediging,** v. (*verdediging van het land*); **–vrouw,** v. –en (*vorstin van het land*).
land'taal, v. (*taal des lands*).
land'tong, v. –en (*smalle strook lands, die in zee uitloopt*).
land'verhuizer, m. –s (*iem., die zich [tot verbetering van zijn positie] metterwoon in een vreemd* [inz. *overzees*] *land gaat vestigen*): *Russische –s*; **–verhuizing,** v.; **–verraad,** o. (*daad, die de veiligheid, de onafhankelijkheid van het land in gevaar brengt; ontrouw tegen het vaderland*): *– plegen*; **–verrader,** m. –s; **–volk,** o. (*boeren*); **–voogd,** m. –en (*stadhouder; bestuurder voor en namens den landsheer*; O.-I. *Gouverneur-Generaal*).
landvoogdes', v. –voogdessen: *de – Margareta*; **–voogdij',** v. (*waardigheid v. land. voogd; tijd v. h. bestuur*).
land'vrouw, v. –en (*vrouw van den landheer*; ook: *vrouwelijke landheer*); **–waarts,** bw. (*van de zee, de kust naar h. land*): *de wind woei –; – in.*
land'weer, v. (vóór 1922: *de dienstplichtigen der 8ste tot en met de 12de lichtingen der onbereden wapens*); **–weerman,** m. –mannen.
land'weg, m. (*weg door het land of door de velden; grote weg; weg over land, niet over zee*); **–wijn,** m. (*jonge wijn, in het land zelf gekweekt en verbruikt*); **–wind,** m. –en (*wind van het land naar zee waaiend*); **–winning,** v. –en (*het aanwinnen v. land door inpoldering*); **–zaat,** m. –zaten (lit. t. *inboorling*): *het bloed van – en van vreemden*; **–zie'kig,** bn. (*gemelijk-ontevreden; het land hebbende*); **–ziekte,** v. –n (*epidemie*); **–zijde,** v. (*de naar het land gekeerde zijde*).
lang, bn., bw. (1 v. ruimte en afstand: *zich in de lengte uitstrekkende; zich vrij veel in de lengte uitstrekkende*; 2 v. tijd: *geruime tijd durende*; 3 spraakk. *volkomen; met volkomen klinkers*): 1 *de twee stukken zijn even –; een –e slungel; een –e weg; hij viel, zo – als hij was, op de grond*; zegsw. *het is zo – als het breed is,* 't maakt geen verschil; *– van stof zijn,* langdradig; *zij heeft een –e tong,* zij is een kwaadspreekster; *een – gezicht zetten,* misnoegd; *hij vertelde het me – en breed,* zeer uitvoerig; zie adem, baan, breed, jacht **I 1** 1; 2 *de –ste nacht* (22 Dec.); *– slapen; het duurde –er dan ik dacht; ik heb het –st gewacht; een jaar –,* gedurende; *hoe –er, hoe beter; ik had haar in* (of: *sedert*) *– niet gezien*; 3 *–e klinkers*; nog: *bij – niet zo,* in de verste verte niet; *– niet zo rijk als hij; – niet slecht,* vrij goed; Z.-N. *het – hebben,* breed.
langar'mig, bn. (*met lange armen*): *–e apen.*
lang'been, in bet. 1 m. en v.; bet. 2 v. en bet. 3 m. –benen (1 *iem. met lange benen*; 2 *gewestelijke naam van bepaalde insecten; steekmug*; ook: *hooiwagen, basterdspin*; 3 *ooievaar*): 1 *de dwerg schold zijn tegenstander voor –*; 2 *de dansende –benen*; 3 *ernstig stond – in het water*; nog: *Jan –,* de Dood.
langbe'nig, bn. (*met lange benen*): *–e spinnen*; zie hooiwagen.
langdra'dig, bn., bw. (eig. *lang van draad, uitgerekt*; fig. *langwijlig, vervelend*): *een –e redevoering; – zijn in zijn betoog; – schrijven.*
langdra'digheid, v.
langdu'rig, bn. (*lang van duur*): *een – onderhoud, een –e ziekte*; **langdu'righeid,** v.
Lan'geman, m. (Z.-N. folkl. *naam van den reus te Hasselt*).
I. lan'gen, langde, h. gelangd (1 *overreiken, aangeven*; 2 Z.-N. *nemen*): 1 *lang mij het zout eens!* 2 *iets uit de kast –.*
II. lan'gen, Z.-N.; zie lengen.
langet', v. (soorten) langetten (Fr. languette = tongetje: *mutsenkant van zeer geringe soort*): *een muts met een strook van –.*
lang'gar, v. –s (Mal. inz. Java: *Mohammedaans bedehuisje*; ook: *koranschool*).
lang'gerekt, bn. (*lang volgehouden; van lange duur*): *een – gesprek; een – gelag.*
lang'hals in de eerste bet. m. en v., in de tweede v. –halzen (*persoon met lange hals*; ook: *fles met lange hals*); **–halzig, -hal'zig,** bn.; (*met lange hals*): *een –e fles*; **–harig, -ha'rig,** bn. (*met lange haren*): *een –e hond, de –e Frankische koningen*; **–jarig, –ja'rig,** bn. (*veeljarig*): beter: *jarenlang*; **–lijvig, –lij'vig,** bn. (*met een lang lijf*): *een – jasje.*
lang'neus, m. en v. –neuzen (*persoon met lange neus*); **–oor,** m. en v.; in bet. 2 m. –oren (*iem. met lange oren*; inz. *ezel, haas*); **–papier,** o. (*wissel, vervallende geruime tijd na de trekking*).
lang'poot, m. –poten (*langbeen; langpootmug; hooiwagen*); **–pootmug,** v. –muggen (*mug met zeer lange benen,* zie emelt).
langs 1 vz. (*in de lengte van, in de richting van; terzijde, voorbij*): *– een rivier wandelen,* ter zijde van; *de weg loopt – het bos, ik ga – uw huis*; **2** bw. (*ter zijde, voorbij*): *de straat – gaan; onder –, boven –; er van – geven, krijgen,* klappen geven, krijgen; Z.-N. *van – om,* hoe langer hoe.
lang'scheeps, bw., bn. (*lopende evenwijdig aan de as van het schip*): *de mast viel –; –e zeilen.*
langs'gaan, ging –, i. langsgegaan (*gaan langs iets*); **–lopen,** liep –, h., i. –gelopen; **–rijden,** reed –, h., i. langsgereden.
lang'slaper, m. –s (*iem., die gewoonlijk*

lang slaapt, een gat in de dag slaapt).
lang'staart, m. –en (*dier met lange staart*; ook wel vroeger: *Chinees*).
langst'levende, –le'vende, m. en v. –n, (*iem., die het langst leeft*): *het testament maken op den –*.
Lang'straat, v. (aardr. *streek in N.-Br.*).
langs'trekken, trok –, h., i. langsgetrokken (*trekken of reizen langs*); **–varen,** voer –, h. en i. langsgevaren (*varen langs*): (*de kusten van*) *een eiland –*.
langs'zij, bw. (*langs de zijde v. e. schip*): *de motorboot was – gekomen*; ook –zijde.
lang'tand, m. en v. –en (*kieskauwer*; *lekkerbek*); **–tong,** m. en v. –en (*babbelaar*; *kwaadspreker*); **–ton'gig,** bn.: *een –e vrouw*.
langui'do, bw. (It. muz. *slepend*).
lang'uit, bw. (*in volle lengte*): *hij viel – op de grond*, zo lang hij was.
langwer'pig, lang'werpig, bn., bw. (*een lange vorm hebbende*; *uitgerekt van vorm*): *een – rond*, ovaal.
langwer'pigheid, v.
langwij'lig, bn., bw. (*lang durende en vervelend, wijdlopig, langdradig*); **–heid,** v.
lang'zaam, bn., bw.; langzamer, –st (*niet vlug*; *traag*): *een os is – in zijn lopen*; *een langzame dood sterven*, b.v. door tering; *die bediende is mij te –*; *– maar* (of: *gaat*) *zeker*; spreekw. *Haast u –*, (Lat. Festi'na len'te), overleg bij uw werk; zie lijntje; **–heid,** v.
lang'zamerhand, bw. (*zachtjes aan, van lieverlede, allengs*): *dat komt – terecht*.
lang'zichtwissel, m. –s; zie langpapier.
la'ning, v. –en (scheepst. *planken brug tot overloop*).
lank, v. –en (Z.-N. inz. v. e. dier: *flank*).
lankmoe'dig, bn., bw. (*toegevend*; *veel kunnende verdragen vóór boos te worden*; *geduldig*); **lankmoe'digheid,** v.
lankwer'pig, bn., bw.; zie langwerpig.
lanoli'ne, v. (Fr. *wolvet*; *zalf*).
lans, v. –en (Fr. lance [Lat. lancea]: *spies, speer*): *met gevelde –*; zegsw. *een – breken*, [a]) *voor iets*, [b]) *met iem.* = strijden, [a]) voor iets, [b]) met iem.
lansier', m. –s (Fr. lancier [Lat. lancearius]: *ruiter met een lans gewapend*).
lans'knecht, m. –en (gesch. *soldaat te voet, gewapend met een lans*).
lantaarn', lanta'ren, v. –en, –s, lantaarntje, lantarentje (Fr. lanterne: 1 *toestel tot verlichting, van verschillende vorm* inz. *met doorschijnende wanden, waarin het licht is geplaatst*; 2 bouwk. *lichtkoepeltje of glazen kap op een dak of het dek van een schip*; ook: *torenvormige bouw op een koepeldak aan de zijden open, welke uit kolommen bestaan*): 1 *een gas–, een straat–*; *een papieren –*; *Keizers kat is zijn nicht, grote – en* (of: *maar*) *weinig licht*, gezegd, [a]) van een opgeblazen man, iem. met weinig verstand, [b]) met weglating van het eerste deel: iem. die in het licht staat; in Z.-N. heeft: *een grote – en een klein licht*, de bet. van [a]); *iets met een –(tje) moeten zoeken*, iets zeldzaams, z. Diogenes–; 2 *nu zit men op de – en dan aan de verschansing* (v. reizigers op een ouderwetse stoomboot); *de – v. d. St.-Janskerk*; nog: *– van Aristoteles*, kauwapparaat bij zeeëgels.
Lantaarn'dag, m. –dagen (*Chinees lentefeest op 6 Febr.*); ook: *Lantaren–*; **–drager,** m. –s (*iem., die een lantaarn draagt*; *naam v. insecten*); **–feest,** o. –en (*feest op de lantaarndag*); **–man,** m. –mannen (Z.-N. *lantaarnopsteker*).
lantaarn'opsteker, m. –s (*–aansteker*); **–paal,** m. –palen (*ijzeren of houten paal met een lantaarn er aan of op*).
lantaarn'plaatje, o. –s (*plaatje voor een projectielantaarn of sciopticon*).
lantaarn'vissen, m. mv. (O.-I. *vissen met een orgaan, dat onophoudelijk licht geeft, maar door een huidplooi bedekt kan worden*; Lat. anomalops katoptron).
lanteern', v. Z.-N.; zie lantaarn.
lan'te, v. –n (Z.-N. *lamp voor raapolie*).
lan'teren, lanterde, h. gelanterd (*leeglopen, straatslijpen*); verg. lanterfanten.
lan'terfant, m. –en (*iem., die lanterfant*); **–fanten,** lanterfantte, h. gelanterfant (*lanteren*); **–er,** m. –s; **–erij',** v. –en.
lantier'boom, m. –bomen (*latierboom*).
Lao'coön, m., myth. Trojaanse priester, die zijn landgenoten tegen de listen der Gr. waarschuwde, toen deze 't houten paard hadden achtergelaten voor Troje, en die met zijn twee zoontjes door slangen werd gedood; *de –groep*, marmeren beeldhouwwerk, voorstellende de dood van Laocoön en zijn zonen, in 1506 opgedolven, in het Vaticaan bewaard; lees *la-oo'-koo-on*.
Laodicee'ër, m. –s (Bijb. *bewoner v. d. stad Laodicea in Klein-Azië*; fig. *lauw, onverschillig mens*; zie Openb. 3 : 14–16).
Lao'medon, m., myth. Priamus' vader.
I. lap, m. lappen (1 *een stuk leer, linnen, katoen enz.*; *vod*; 2 v. grond: *een stuk*; 3 *bankbiljet*; 4 scheepst. *zeil*; 5 *kleding*; 6 *klap, oorveeg*; 7 *een slappe vent, een wekeling, een knul*; *liederlijke vent*; 8 sport: *baanronde*): 1 *een – op een schoen zetten*; *een (zeem)leren –*; *runderlappen*; *lappendag houden*, uitverkoop van restanten; zegsw. *beter een – dan een gat*, d. i. beter een versteld dan een gescheurd kledingstuk; *de lappen hangen er bij*, het is in flarden; *het is een nieuwe – op een oud kleed*, een nieuwerwets toevoegsel bij iets ouds, b.v. een moderne (niet er bij passende) wijziging van een oude wet; zegsw. *een gezicht van oude lappen*, een zuur gezicht; zegsw. *hij is weer op de lappen*, eig. op de schoenlappen, op de been; Z.-N. *op de lappen gaan*, aan de zwier gaan; 2 *een – land(s)*, stuk; 3 *een lapje van 50 pop*; 4 *alle lappen uithangen*; *de wind waait in 't –je*, het is voordewind; *het gaat hem vlak voor 't –je*, hij h.voorspoed; 5 *iem. bij zijn lappen krijgen*, hem heet krijgen, nl. bij zijn kleren; z. klad, lurf; 6 *iem. een – om de oren geven*; 7 *dat ie* (*Klaasje*) *een – is*, drinkebroer; *een smeer–, een zuip–*, plat; zegsw. *iem. voor het lapje houden*, voor den gek; 8 *nog duizend meter en toen kwam de –, de Belg bleef achter*.
II. Lap, m. Lappen (*bewoner v. Lapland*): de Lappen van Scandinavië en Finland.
lapel', v. lapellen (Eng. *omgeslagen voorbovenrand van jas of vest, mantel enz.*).
lapidair', bn. (Fr. [Lat. lapidarius v. lapis = steen]: *in steen gehouwen*): fig. *–e stijl*, korte, kernachtige; **–schrift,** o. (*in steen gehouwen, kantig letterschrift*).
la'pis inferna'lis, m. (Lat. *helse steen*; scheik. *zilvernitraat*): *met – – wild vlees wegbranden*.
la'pis lazu'li, m.; zie lazuursteen.

lap'je, zie lap **I,** 4 en 7.
Lap'lander, m. –s (*Lap* **II**; *ruwe vent*; inz. Z.-N. *schelm, bedrieger*).
lap'middel, o. –en (*onvoldoende verbetering*).
lap'naam, m. –namen (Z.-N. *bijnaam*).
lap'pen, lapte, h. gelapt (1 *verstellen; een of meer lappen op iets zetten; herstellen, in orde brengen*; 2 *behendig verrichten, slim uitvoeren*; 3 *met een zemen lap schoonmaken*; 4 Z.-N. *klappen geven*): 1 *een paar schoenen laten –; een ketel doen –*; 2 *ik zal 'm dat wel –*, klaarspelen; *alles er door –*, verbrassen; zie laars; 3 *de glazen of ruiten –*; 4 *iem. –*.
lap'pendag, m. –dagen (*lapjesverkoopdag in een manufactuurwinkel*): *– houden*; **–deken,** v. –s (*deken uit allerlei lapjes vervaardigd, bedelaarsdeken*; fig. *bont, onsamenhangend geheel*): fig. *die wet wordt door al deze wijzigingen een –*; **–mand,** v. –en (*mand, waarin men verstelwerk bijeenlegt*): zegsw. *in de –*, (een weinig) ongesteld.
lap'per, m. –s (*iem., die lapt*; ook: *knoeier*): *Jan de –*; zie schoenlapper.
lap'sus, m. lapsus (Lat. *vergissing*): *– ca'lami*, schrijffout; *– lin'guae*, misslag v. d. tong; (gu = gw); *– memo'riae*, geheugenfout.
lap'werk, o. (*kleren, schoenen enz. om te lappen; gelapte kledingstukken*; fig. *halve, onvoldoende verbetering; knoeiwerk*); **–zak,** m. –zakken (*een zak, waarin allerlei kleine gereedschappen worden meegenomen*): *de brandspuiten met toebehoren als: slangen, brandemmers, lapzak enz.*; **–zalf,** v. (eig. *zalf, die slechts oplapt: kwakzalversmiddel*); **–zalven,** lapzalfde, h. gelapzalfd (scheepst. *het tuig insmeren met teer, olie, vet*; ook: *kwakzalven*); **–zalver,** m. –s.
lardeer'priem, m. –en; **–sel,** o. –s; **–spek,** o.
larderen, gelardeerd (Fr. *met reepjes spek doorsteken of opvullen*; [*door*]*spekken*; ook fig.): *een goed gelardeerde beurs*, gespekte.
La'ren, Lat. **Lares,** m. mv.: Rom. myth. huisgoden, de zielen der voorvaderen; hun beeltenissen stonden nabij de haard.
larf, v. larven; zie larve.
larghet'to, It. muz. bw. (*enigszins langzaam, zacht, vloeiend*). (gh = g).
lar'go, It. muz. **1** bw. (*zeer langzaam, breed, statig, ernstig*); **2** zn. o. largo's.
la'rie, in bet. 2 –s of lariën (1 *beuzeling, zotteklap*; 2 vroeger: *snapster*; thans ook: *vrouw of meisje van verdachte zeden*): 1 *'t is maar –, allemaal –!* spreekt. slappe koffie of thee; 2 *een echte –! wat een – van een meisje!*
la'riefa'rie, larieflang', o. (*klets*): *dat is –*.
la'riemoer, v. –s (*kletskous*).
la'riks, m. –en (Gr.-Lat. larix: *lorkeboom, een soort van pijnboom*; Lat. larix).
larmoyant', bn., bw. (Fr. *huilerig, wenend*).
la'ron, m. –s (O.-I. *gevleugelde termiet*).
lar've, v. –n (Lat. larva; bij sommige dieren [met gedaanteverwisseling]: *vorm na de ontwikkeling uit het ei vóór de volledige ontwikkeling*; Rom. myth. *kwelgeest*; ook: *masker*): *de –n van kikvorsen*.
laryngi'tis, v. (*ontsteking v. h. strottenhoofd*); **laryngoscoop',** m. –scopen (*strottenhoofdspiegel, keelspiegel*).
la'rynx, m. –en (Gr. *strottenhoofd*).
las, v. lassen (*tussenzetsel, verbindingsstuk, geervormige strook*).
lascief', bn.; lasciever, –st (Fr. [Lat. lascivus]: *dartel*; ong.: *wulps*); **lasciviteit',** v. (Fr. *dartelheid; wulpsheid*). (sc = ss).
laskar', m. –s (Eng.-Ind. *inlands matroos op een Europees schip*; Z.-N. *kerel*); ook, laskaar', laska'ren.
las'mes, o. –messen (*keepmes, kuipersmes*).
las'sen, laste, h. gelast (*met een las verenigen, aaneenvoegen*): *kabels –*; **las'ser,** m. –s; **las'naad,** m. –naden.
las'so, m. en v. lasso's (*lang touw met strik, werpkoord met strop, werpstrik*); *met de – vangt de cowboy paarden, buffels enz.*
last 1 m. –en (1 *zwaartedruk; al wat zwaar is; zwaar voorwerp*; 2 *iets moeilijks; druk, nood*; Z.-N. *lastpost*; 3 [*scheeps*]*lading; vracht*; 4 *voorschrift, opdracht*; 5 *belasting*): 1 *een – dragen, onder een – bezwijken*; 2 *de – der jaren, der zorgen*, de druk; *zonder kinderen te zijnen –e; iem. iets ten –e leggen*, van iets beschuldigen; *– lijden*, moeite ondervinden, nadeel hebben; *– hebben van*, gehinderd worden door; *– hebben om er te komen*, moeite; zie ook eind 2; 3 *– innemen, – lossen; de – breken*, een deel der lading lossen; 4 *– geven; op – van*; 5 *op zware –en zitten*, veel belasting moeten betalen; *drukkende –en*; **2** o. –en (*maat, gewicht, inhoudsmaat*): *een – graan*, 30 hl; *een scheeps– =* 2000 kg; *een – haring*, d.i. 17 kantjes; *een – tarwe* = 2400 kg, *een – rogge* = 2100 kg, *een – gerst* 1950 kg; **–brief,** m. –brieven (*bevelschrift*); **–dier,** o. –en (*dier, bestemd om lasten te dragen*): *de ezel is een –*; **–drager,** m. –s (*iem. of iets, die of dat een last draagt*): *koelies als –s; de schoorzuilen zijn –s*.
las'ten, lastte, h. gelast (*bevel geven, bevelen*): zegsw. *wij – en bevelen*; vero.
las'ter, m. (*het tegen beter weten in aantasten van iems. eer en goede naam, door smaad of smaadschrift*): *vuige –*; zie eerroof.
las'teraar, m. –s, lasteraren (*man, die lastert*); **las'teraarster,** v. –s.
las'teren, lasterde, h. gelasterd (*leugenachtig iets kwaads van iem. zeggen, liegend kwaadspreken*; met God: *zwaar beledigen, vloeken*); verg. Godslastering; **–lijk,** bn., bw. (*laster bevattende*): *–e taal*; Z.-N. rechtst. *–e aangifte; – van iem. spreken*, op lasterlijke wijze; **–praatje,** o. –s; **–taal,** v.: *vuige –*; **–tong,** m. en v. –en (*lasteraar*).
last'geld, o. –en (*tonnengeld: recht, dat van schepen in verschillende havens geheven wordt naar de scheepsinhoud*).
last'gever, m. –s (*persoon, die een ander een last opdraagt, committent*); zie ook lastgeving; **–geefster,** v. –s; **–geving,** v. –en (*opdracht; lastbrief*; jur. *overeenkomst, waarbij iem., lastgever, aan een ander, lasthebber, de macht geeft en deze laatste ze aanneemt om een zaak voor den lastgever in deszelfs naam te verrichten*); verg. volmacht; **–hebber,** m. –s (*iem., wien een last is opgedragen*); zie ook lastgeving.
las'tig, bn., bw. (*last of zorg veroorzakend; onaangenaam; moeielijk* [*uit te voeren, te regeren enz.*]; *veeleisend; ongemakkelijk; vervelend*; Z.-N. v. e. kind: *gemelijk, boos*): *wat zijn die kinderen weer –; een – geval; dat zal – gaan; een – examen; iem. – vallen, het iem. – maken*; **las'tigheid,** v.
last'kobier, o. –en (Z.-N. *bestek en voorwaarden van een aanbesteed werk*).
last not least (Eng. *het laatste, maar niet het minst gewichtige*).

last'post, m. –en (*iets*, inz. *een baantje, dat veel werk en weinig loon geeft*; ook van personen): *wat een – dat zieke kind!*
lat, v. latten (*lang, smal en dun stuk hout*; mil. *sabel*): *de latten ener jaloezie*; zie huis.
la'tafel, v. –s (*ouderwetse kast, gewoonlijk met vier laden*).
latei', v. –en (*draagstuk*; [*ijzeren of houten*] *draagbalk boven vensteropeningen enz.*); **–hout,** o. –en (*draagbalk als steun boven een raam*); **–steen,** m. –stenen.
la'ten, liet, h. gelaten (1 *niet doen, nalaten, iets niet veranderen, toelaten*; 2 *overlaten*; *aan iem. laten*; 3 vero. *aderlaten*; 4 *veroorzaken, doen, oorzaak zijn, maken dat iets geschiedt*; inz. als *hulpw. v. wijze*): 1 *laat dat! zul je het –? ik kan het roken niet –*; *we zullen alles maar zo –*; zegsw. *het er niet bij –*, niet in berusten; *ergens het leven bij –*, inschieten; *iem. met rust, met vrede –*, doen blijven; *waar laat die jongen zijn eten!* bergt; 2 *iem. iets voor honderd gulden –*; *ik laat u de eer*; 3 *iem. –*; 4 *ik heb hem – komen* (onbep. wijs voor het vd.); *hij liet zich een jas maken*; *God laat de zon schijnen*; *laat hij nu toch gaan.*
latent', bn. (Lat. latens = verborgen: *onzichtbaar*): nat. *–e warmte*, gebonden.
lateraal', bn. (Fr. [Lat. lateralis v. latus = zijde]: [*van*] *ter zijde*): *een – kanaal*, evenwijdig met een rivier; fig. *laterale erfgenamen*, in de zijlinie.
Lateraan'kerk, v.: de basiliek van St.-Jan te Rome, toegewijd aan Joannes den Doper; **–paleis,** o.: pauselijk paleis te Rome op de berg Celio, oorspr. van de familie Latera'ni; in het – zijn veel conciliën gehouden, zetel der Curie.
la'tertje, in de zegsw. *dat wordt een –*, een feest, partij tot laat in de avond.
lathe'rus, v. latherussen (Gr.-Lat. lathyrus: *vlinderbloemige plant*).
latier'boom, m. –bomen (Fr. litière = ligstro, draagstoel: *in de stal hangende paal tussen twee paarden*).
Latijn', o. (*de Latijnse taal, de taal der Romeinen*, eig. *de taal v. Latium*): *– leren*; fig. *dat is – voor mij*, ik versta er niets van.
Latij'nen, m. mv. (*bewoners van Latium*; later inz. bij de Byzantijnen: *Westerlingen*).
Latijns', bn., bw. (*van of als van de Latijnen of Romeinen*; *van of als van de Latijnse volken* nl. *Italianen, Spanjaarden, Fransen enz.*): *de –e schrijvers, het –e letterschrift*, nl. het onze; *de –e school*, vroeger ongeveer = gymnasium; *een – woordenboek*; *de –e kerk*, de R.-K. kerk, die in haar liturgie Latijn bezigt; *de –e Unie*, muntconventie tussen Frankrijk, België, Zwitserland, Italië en Griekenland, ten doel hebbende het gebruik van dezelfde munt (onder verschillende namen); *een –* (ook: *Rooms*) *kruis*, een kruis, waarvan de dwarsbalk korter is dan de stambalk; zie kruis.
latinis'me, o. –n (*Latijnse spreekwijze*; *Lat. getinte of naar het Latijn gevormde, uit het Latijn overgenomen uitdrukking*).
Latinist', m. –en (Fr. *kenner van het Latijn*).
Latiniteit', v. (Fr. [Lat. latinitas]: *Lat. taal*).
latitu'de, v. (Fr. [Lat. latitudo]: [*geographische*] *breedte*; fig. *speelruimte*).
La'tium, o., gesch. landschap van Midden-Italië: *het oude –*. (t = ts).
latoen', o. (Fr. laiton: *geelkoper*).
Lato'na, v., myth. geliefde van Jupiter; – was de moeder van Apollo en van Diana.
latri'ne, v. –n (Fr. [Lat. latrinae]: *publiek privaat*).
I. lats, v. –en (*broekklep*); ook, lat'se.
II. lats, v. –en (*munt in Letland*).
la'tuw, v. (*de saladeplant*; Lat. lactuca).
lat'werk, o. (*hekwerk, spalier*).
lau'danum, o. (Lat. [Gr. ladonon = boomhars]: *opiumpreparaat*), ook, lauda'num.
lauda'tor tem'poris ac'ti, Lat. prijzer van de oude tijd.
laureaat', m. laureaten (Lat. [poëta] laureatus = gelauwerd [dichter]: *gelauwerd of bekroond schrijver, dichter, schilder*).
laurier', m. –en (Fr. [Lat. laurus]: *altijd groene, 2–8 m hoge boom* o. a. *in Z.-Europa*; Lat. laurus nobilis): een krans van lauriertbladen als ereteken voor overwinnaars in de Olympische spelen, fig. meest lauwer; *de – is het beeld van vrede en van overwinning*; **–bes,** v. –bessen (*vrucht*).
laurier'kers (*plant, met laurierachtige bladen, waaruit men een geneesmiddel bereidt*; Lat. prunus laurocerasus); **1** m. (plant); **2** v. –en (vrucht).
Laus De'o (Lat. *Gode lof!*).
lauw, bn., bw. (1 *tussen warm en koud, halfwarm*; 2 *koel, onverschillig*): 1 *– water*; 2 *hij is – in de godsdienst.*
lau'wer, m. –s, –en (*krans van laurier*; *zegekrans*; inz. fig. *onderscheiding, roem*): zegsw. *–en behalen*; *op zijn –en rusten*, na de zege, na behaald succes (voorgoed) rusten.
lau'werbes, v. –bessen (*laurierbes*).
lau'weren, lauwerde, h. gelauwerd (*met lauweren kronen, tooien*; fig. *verheerlijken*): *een gelauwerd overwinnaar, e. gelauwerd dichter.*
lau'werkrans, m. –kransen (*lauwer*); **–kroon,** v. –kronen (*–krans*).
Lau'werszee, v. (*inham der Noordzee tussen Fr. en Gr.*); spreekt.: Lauwerzee.
lauw'heid, v. **lauw'te,** v. (eig. *het lauwzijn*; fig. *koelheid, gemis aan geestdrift*).
la'va, v. (It. *alle vulkanische producten, die in vloeibare toestand te voorschijn treden*).
lavabo', o. en v. lavabo's (Lat. lava'bo = eig. ik zal wassen: *wastafel*).
la'vaglas, o.; zie hyaliet.
la'vas, v. (*schermbloemige plant*).
la'vastroom, m. –stromen (*nl. v. gloeiende lava*).
lavatory, o. lavatories (Eng. *W. C. met toilet*).
lavei', m. (Z.-N. *stroperij*; gew. *staking*).
lavement', o. –en (Fr. *endeldarminspuiting, darmbad*): *een – zetten.*
lavement'spuit, v. –en (*klisteerspuit*).
la've, laafde, h. gelaafd (*verkwikken* inz. van dorstigen): *de dorstigen –*; *zich – aan.*
laven'del, v. (Lat. lavendula: *lipbloemige, specerijachtige heester, uit wier bloemen men lavendelolie enz. bereidt*; Lat. lavandula vera); **–geur,** m. –en; **–olie,** v.
laveren, laveerde, h. gelaveerd (1 *zigzagsgewijs tegen de wind opzeilen of opwerken*; 2 fig. *met onvaste stap voortzwaaien, als* b.v. *een dronkeman*; 3 *schipperen*; *geven en nemen*): 1 *de zeilboot laveerde tegen de wind op*; 2 *de matroos laveerde zijn huis voorbij*; 3 *de staatsman wist te –*; verwant met loef.
lavoor', Z.-N. **1** o. (*ivoor*); **2** m. lavoren (*knikker van marmer, wit glas, wit porselein*).

lawaai', o. (*geraas, geweld, rumoer*): *wat een –!* – *schoppen*; **–(er)ig**, bn., bw.; **–'maker**, m. –s (*druktemaker*), (volkst.) ook: *lewaai*; **–'saus**, v. –en (*saus, die erg dun is*).
laweit', o. (*lawaai*): volkst. *wat een –!* in Z.-N. ook gespeld lawijt.
lawi'ne, v. –n, –s (Zwitsers-Duits: *sneeuwstorting, sneeuwval langs berghellingen*): *een sneeuw–, grond–*; ook: *een steen–*.
lawn-tennis, o. (Eng. *bal- of raketspel, oorspr. op een grasveld of lawn*; *tennis* = Fr. *tenez*, vang op); gew. *tennis(spel)*, z. ald.
lax, bn. (Lat. laxus: *wijd*; *los, slap, ongebonden*; *niet streng van opvatting, zedeleer*).
lax'ans (Lat.), **laxatief'**, o. laxan'tia, laxatie'ven (Lat. laxativum: *purgeermiddel*).
laxeer'middel, o. –en (*purgeermiddel*).
laxeren, gelaxeerd (Lat. laxare: *de ontlasting bevorderen*).
lazaret', o. lazaretten (Fr. [It. lazzaretto]: *ziekenhuis*; *veldhospitaal*; vero. *leprozenhuis, quarantaine-huis*).
lazarij', v. (*melaatsheid*); zie lepra.
Lazaris'ten, m. mv. (*leden van de congregatie, door den H.-Vincentius a Paulo gesticht, genoemd naar het moederhuis St.-Lazaire te Parijs*: *ziekenverplegers en missionarissen*).
lazaro'ni, m. mv.; zie lazzarone. (z = ts).
La'zarus 1 m. Bijb. (Hebr. God is helper) melaatse vriend van Jezus, door Jezus uit de dood opgewekt, Joh. 11 : 39–44; de patroon der kranken en melaatsen; zegsw. *arm als –*, doodarm; **2 la'zarus**, bn. *ben je –*, dol? – *zijn*, stomdronken (plat).
lazu'ren, bn. (*van lazuur*; *als lazuur*): *het – gewelf des hemels*; ook, azuren.
lazuur' (*azuur, prachtig blauwe steen*); **1** (voorwerpsn.), m. –zuren; **2** (stofn.; *de kleur*) o.: *een hemel van –*; **–blauw**, o.; **–kleuren**, v. mv. (*kleuren, welke de onderliggende kleuren laten doorschemeren*); **–steen 1** (voorwerpsn.), m. –stenen; **2** (stofn.), o.
lazzaro'ne, m. lazzaroni (It. v. Lazarus: [*Napolitaanse*] *bedelaar*). (zz = ts).
leader, m. –s (Eng. *leider* inz. *v. e. staatkundige partij*; *hoofdartikel in een dagblad*).
leading article, o. (Eng. *hoofdartikel*).
leb, leb'be, v. lebben, in de 2de bet. gmv. (*lebmaag*, z. ald.; ook: *enzym uit de maag gebruikt bij de kaasbereiding*).
leb'aal (dierk. *aal van twee pond en zwaarder*); **1** (voorwerpsn.), m. –alen; **2** (stofn.),v.
leb'beren, het lam lebberde, h. gelebberd (klankn. *zacht-slobberend drinken*).
leb'big, bn., bw. (1 *smakende naar leb*; 2 fig. *spijtig, boosaardig*): 1 *–e kaas*; *deze kaas smaakt –*; 2 fig. *een – wijf*; w. i. g.
leb'maag, v. –magen (*maagafdeling bij herkauwers, waar enzymen worden afgescheiden*).
lec'tor, m. (Ned.) –s, lecto'ren; (Lat.) lecto'res (Lat. *voorlezer*; *lezer*, zie **L. S.**; *hulphooglerar*; R.-K. *hij, die de tweede der kleine wijdingen heeft ontvangen*).
lectoraat', o. lectoraten (Lat. lectoratus: *het ambt van lector* inz. *aan een hogeschool*).
lec'tor bene'vole, Lat.; zie **L. B.**
lectri'ce, v. –s (Fr. *voorlezeres*): *H. M.'s –*.
lectuur', v. (Fr. lecture: *het lezen, de lezing*; *stof ter lezing*): *een uitgebreide –*.
le'debraak, lee'braak, v. (fig. *buitengewoon zware arbeid*); **–braken, lee'braken**, –braakte, h. (1), i. (2) gele(d)ebraakt (1 *iem. de ledematen breken*; 2 *zijn leden breken*): 1 *iem. –*; 2 *hij valt, hij ledebraakt*.
ledekant', **ledikant'**, o. –en (Fr. lit de camp: *verplaatsbare slaapstede*).
le'deman, m. –mannen, –s (*ledepop*).
le'dematen, o. mv. (*armen en benen*): *trillen over al zijn –*; zie lidmaat.
le'denlijst, v. –en (*lijst van medeleden*).
le'denkapitaal, o. (*inlegsommen*, z. ald.).
le'depop, v. –poppen (*pop met beweegbare leden*, o. a. ten dienste van schilders; fig. *willoos werktuig*).
le'der, o. (*bereide dierenhuid*): *Marokko- of Marokijn*; *geiten–*; zie leer **III**; **–achtig, leer'achtig**, bn.: *–e bladeren*.
le'deren, le'ren, bn. (*van leder*).
le'derwaren, leer'waren, v. mv. (*voorwerpen v. leer*); **–werk**, o. (*ledergoed*).
le'dewater, lee'water, o. (*vocht, dat de wrijving tussen de gewrichten vermindert, synovium*; *naam v. e. gewrichtsziekte*).
le'dig, leeg, in bet. 1 bn.; in bet. 2 bn., bw. (1 *niet gevuld*, het tegengestelde van *vol*; 2 *onbezet*): 1 *een – vat, een –e, lege beurs, het glas is –, die fles is half –*; *een –e, lege maag hebben*, hongerig zijn; ook eerste lid van samengest. w.w., b.v. *–gieten, –lopen, –maken, –pompen*; 2 *–e tijd*, vrije tijd; *een – huis*, niet bewoond; *een – uurtje*, vrij, inz. uurtje van ontspanning; *met –e, lege handen vertrekken*, fig. zonder iets verkregen te hebben.
le'digaard, leeg'aard, m. –s (Z.-N. *ledigganger*).
le'digen, le'gen, ledigde, leegde, h. geledigd, geleegd (*ledigmaken*): *de glazen –*.
le'diggang, m. (*het ledig-gaan, het nietsdoen, het luieren*): *– is des duivels oorkussen*; **–ganger**, m. –s (*nietsdoener*).
le'dig-, leeg'gieten, goot –, h. ledig- of leeggegoten (*uitgietend ledigen*): *een vat –*.
le'dig-, leeg'heid, v. (1 *het leeg- of niet-gevuld zijn*; 2 *werkeloosheid, niet-bezigheid*; ong.: *luiheid*; in deze bet. meest ledig–): 1 *de – van een kerk, van een school, van de kas*; 2 *zijn tijd in – doorbrengen*.
le'diglopen, liep ledig, h. ledig- of leeggelopen (fig. *niet werken, niets uitvoeren*); **–scheppen**: *een bak –*; **–staan** (*niet bezig zijn*; *onbewoond zijn*); **–zitten** (*zitten zonder iets te doen*): meestal leeg'lopen, -scheppen, -staan.
ledikant', o. –en; zie ledekant.
I. lee, v. (vero. of gew. *watering*; nog in gebruik als eigennaam); ook, lede, lei.
II. lee, v. leeën, leên (Z.-N. *leest, lende*).
III. lee, v. leeën (Z.-N. *scharnier*).
lee'braak enz.; zie le'debraak enz.
leed 1 o. (1 *verdriet*; *spijt*; *smart*; *rouw*; Z.-N. *last*; 2 *lichamelijke pijn*; *kwaad*): 1 *in lief en –*, in voor- en tegenspoed; *iem. zijn – klagen*, zijn hart ontlasten; *uw ongeluk doet mij –*; Z.-N. – *met iem.* (*iets*) *hebben*; 2 *ik wil u geen – doen*; **2** bn. (*onaangenaam*; *spijtig*; *smartelijk*): *uw ongeval is mij –*; *iets met lede ogen aanzien*, met spijt; **–vermaak**, o. (*boosaardige vreugde om of voor het leed v. e. ander*); **–wezen**, o. (*spijt*): *tot mijn –*; *met –*.
leef'baar, bn. (Z.-N. *kunnende leven, levensvatbaar*): *dat kind is niet –*.
leef'regel, m. –s (*wijze van leven*; *regel, welke men ten behoeve van zijn gezondheid op voorschrift v. d. dokter volgt*; *dièet*); **–tijd**, m. –en (*levensjaren*; *ouderdom*): *en dat op zijn – al, nog! van dezelfde – zijn*; **–tijdsgrens**, v.

–grenzen: *de – bepalen op*; **–tocht,** m. (*levensmiddelen* [*voor zekere tijd*]; *proviand*); **–wijze, –wijs,** v. –wijzen (*levenswijs*).
I. leeg, Z.-N.; zie laag **I.**
II. leeg, bn., leger, –st; zie ledig; **–'loper,** m. –s (*nietsdoener*); **–'te,** v. (*ledige ruimte*): fig. *de – in zijn hart na het verlies van zijn kind.*
leek, m. leken (*oningewijde, ongeleerde; niet-deskundige, niet-vakman*; inz. *katholiek, die niet tot de geestelijke stand behoort*).
leem, o. (*een taaie aardsoort, vooral bestaande uit zand met wat kalk en klei*).
leem'achtig, bn. (*als leem*): *een –e bodem.*
lee'man, m. –s, –mannen (*ledepop*).
leem'groeve, v. –en (*groeve, waar men leem uit graaft*); **–kuil,** m. –en; **–put,** m. –putten.
leem'te, v. –n (*gebrek; gemis; uitlating; tekortkoming*): *er is een – in dat betoog,* er komt niet in voor, wat er in voorkomen moest; *de ontbrekende –n aanvullen.*
I. leen 1 o. lenen (gesch. *goed* inz. *grondbezit, waarvan iem. het vruchtgebruik kreeg, eerst gedurende zijn leven, later met het recht het aan zijn erfgenamen na te laten*): *een goed in – geven*; zie zwaard–, spille–; **2** in de bijw. uitdrukkingen: *te – geven, vragen, ontvangen,* ook: *ter, in –.*
II. leen, v. lenen (Z.-N. *leuning*).
leen'bank, v. –en ([*stedelijke*] *instelling, die kleine voorschotten geeft tegen onderpand van huishoudelijke en andere zaken*).
leen'breuk, v. –en; zie felonie; **–brief,** m. –brieven (gesch. *brief, waarbij een goed in leen is gegeven*); **–eed,** m. –eden (*eed van trouw aan zijn leenheer*).
leen'goed, o. –goederen (*leen* **I, 1**).
leen'heer, m. –heren (gesch. *keizer, koning enz., die iets in leen gaf*); **–heerschap,** o.
leen'laten, m. mv. (Middeleeuwen: *halfvrije, horige grondbezitters*); **–man,** m. –mannen (*edelman, die een leen had ontvangen; vazal*); **–manschap,** o.; **–recht,** o. (*samenstel van wetten, gebruiken, regelende de verhouding tussen leenman en leenheer*); **–roe'rig,** bn. (*afhankelijk, als leen*): *een goed – maken*; **–spreuk,** v. –en (*overdrachtelijke uitdrukking*; ook: *devies, zinspreuk*); **–spreu'kig,** bn. (*figuurlijk, metaphorisch of allegorisch*); **–stelsel,** o. (gesch. *'t feudale stelsel*).
leentjebuur', in de zegsw. – *spelen,* telkens van iem. het een of ander lenen.
I. leep, bn., bw.; leper, –st (*slim, doortrapt*): *een lepe vent*; misschien = – **II.**
II. leep, bn.; leper, –st (*druipogig*).
III. leep, zegsw.: *van de – krijgen,* slaag.
leep'heid, le'pigheid, v. (*sluwheid*).
leep'oog 1 o. –ogen (*traanoog*); **2** m. en v. –ogen (*persoon*); **–o'gig,** bn. (*leepogen hebbende*): *de –e Lea,* Gen. 29 : 17.
I. leer, v. (1 *lering; les*; 2 *het zijn van leerling*; 3 *een aantal regels, die een afgesloten geheel vormen; stelsel*; ook wel: *theorie*): 1 *dit zij u tot een –*; 2 *iem. ergens in de – doen; ergens in de – zijn,* om een handwerk te leren; 3 *de – van het licht; de Christelijke –.*
II. leer, v. leren (*ladder*), spreekt.
III. leer, o., leertje (*leder*): zegsw. *taai als –,* zeer taai; *van – trekken,* de degen uit de schede, gaan vechten, ook fig.; – *om –,* of *lap om –,* met gelijke munt; zie riem **I** 1.
leer'achtig, bn.; zie lederachtig.
leer'begrip, o. –begrippen (*grond* of *systeem ener leer*): *kort – van een wetenschap.*
leer'bereiden, o. (*leermaken, -looien*); **–bereider,** m. –s (*–looier*).
leer'boek, o. –en (*studieboek*): *een – der wiskunde, der geschiedenis enz.*
leer'dicht, o. –en (*gedicht, dat lering bedoelt*); zie didactisch.
leer'gang, m. –en (*cursus; methode*); **–gast,** m. –en (Z.-N. *leerjongen*); **–geld,** o. –en (*schoolgeld; geld, dat voor onderwijs moet betaald worden*): zegsw. *hij moest – betalen,* door schade werd hij wijs.
leergie'rig, bn. (*begerig om te leren, gaarne lerende, weetgierig*): *–e knapen.*
leergie'righeid, v.: –, *geen nieuwsgierigheid!*
leer'graag 1 bn.; –grager, –st (*gaarne lerende*): *de jeugd is leertraag, niet –*; **2** zn. m. en v.: *de kleine –.*
leer'jaar, o. –jaren (1 *jaar, waarin iem. lerende is*; 2 *schoolklas, studiejaar*): 1 *die knaap is nog in zijn –jaren,* schooljaren; 2 *het eerste –*; **–jongen,** m. –s (*jongmaatje, knaap, die bij een baas in de leer is*); **–kracht,** v. –en (*onderwijzer, leraar*): *goede –en.*
leer'ling, m. en v. –en (1 *iem., die onderwijs ontvangt; scholier*; 2 *aanhanger, volgeling*), vr. ook **–e**: 1 *bevordering der –en; hij is –-apotheker; die heer is –-consul*; 2 *de 12 –en des Heren,* jongeren; *een – v. Rembrandt.*
leer'lingenschaal, v. –schalen: *een uniforme – van 45 per leerkracht.*
leer'looien, o. (*het bereiden van leder*); **–looier,** m. –s (*leermaker*); **–looierij',** v. –en (*het leerlooien; werkplaats v. d. leerlooier*).
leer'meester, m. –s (*onderwijzer*); **–es',** v. –meesteressen: *een bekwaam –; de ondervinding is een harde –(es)*; **–meisje,** o. –s (*meisje, dat in de leer is*); **–middel,** o. –en (*hulpmiddel bij het onderwijs*): *kaarten, atlassen zijn –en*; **–plan,** o. –plannen (*plan, volgens hetwelk de leerstof over de leertijd methodisch wordt verdeeld*); **–plicht,** m. (*wettelijke verplichting tot het ontvangen van lager onderwijs*); **–plich'tig,** bn. (*vallende onder de leerplichtwet*): *–e kinderen*; **–plichtwet,** v. (*wet op de leerplicht*); **–rede,** v. –redenen (*preek*); **–rijk,** bn. (*rijk aan lering*); **–school,** v. –scholen (*elke school*; inz. *de oefenschool, verbonden a. e. kweekschool*): fig. *een harde – doorlopen; de – van het leven; de – v. d. spade,* (historisch) onderzoek door middel van opgravingen.
leers, v. Z.-N.; zie laars.
leer'stelling, v. –en (*grondbeginsel ener leer; dogma*); **–stelsel,** o. –s (*stelsel v. e. wetenschap, godsdienst, waarin de gezamenlijke opvattingen en voorschriften zijn samengevat*; ook: *leerwijze*); **–stoel,** m. –en (*katheder, kansel; hoogleraarambt*); **–stof,** v. (*de te onderwijzen kundigheden; hetgeen geleerd moet worden*): *verdeling der –*; **–stuk,** o. –stukken (*geloofswaarheid; dogma; geloofspunt*); **–tijd,** m. (*leer-, schooljaren*); **–toon,** m. (*geest, die het onderwijs bezielt, voortkomende uit de persoonlijkheid des onderwijzers*).
leer'tje, o. –s (*een stukje leer*).
leer'touwen, o. (*het bereiden, looien van leer*); **–'touwer,** m. –s; **–touwerij',** v. –en.
leer'traag, bn. (*onwillig of lui in het leren*).
leer'trant, m. (*leerwijze, -toon*).
leer'vak, o. –vakken (*vak van onderwijs*): *de lagere school reeds heeft tal van –vakken; –*

vorm, m. –en (*trant van onderwijs*; *de vorm, waarin het onderwijs wordt gegeven*); **–wijs, –wijze,** v. –wijzen (*de methode, die men volgt bij het onderwijzen*); **–zaam,** bn.; leerzamer, –st (1 *leergierig*; 2 *nuttig*; *onderwijzend*; *leerrijk*): 1 *een – kind*; 2 *een – boek*; *een –zame les*; **–zaamheid,** v.; **–zucht,** v. (*ijver om te leren, leergierigheid*).

lees, le'ze, v. lezen (Z.-N. *wagenspoor*).

lees'baar, bn., bw.; leesbaarder, –st (*kunnende gelezen worden*; ook: *aangenaam om te lezen*): *een – handschrift*; *– schrijven, hij schrijft een –bare hand*, duidelijk; **–heid,** v.

lees'beurt, v. –en (*beurt van al lezend iets voor te dragen in enig gezelschap, in enige kring*): *een – vervullen*, zie spreekbeurt; **–bibliotheek,** v. –bibliotheken (*boekerij van werken, die, hetzij gratis, hetzij tegen een kleine vergoeding ter lezing worden verstrekt*); **–boek,** o. –en (*boek, waaruit leerlingen leren lezen*; ook: *boek, geschikt om gelezen te worden* inz. *geschreven met de bedoeling in bevattelijke vorm de kennis omtrent enig vak te vermeerderen*); **–gezelschap,** o. –gezelschappen (*vereniging van personen, die op gezamenlijke kosten tijdschriften en boeken kopen en in vaste volgorde laten circuleren*; *gezelschap, waarvan de leden beurtelings een lezing houden*); **–honger,** m. (*behoefte aan lectuur*): *de – bij de volksklasse*; **–inrichting,** v. –en (*leeszaal* in de 2de bet.); **–kabinet,** o. –kabinetten (*–kamer, –zaaltje*); **–kamer,** v. –s (*vertrek v. e. sociëteit, hotel enz., waar kranten en tijdschriften ter lezing liggen*); **–leerwijze,** v. –n (*methode, volgens welke men een kind leert lezen*); **–les,** v. –lessen (*les uit een leesboek, die moet gelezen worden*; *onderwijs in 't lezen*); **–lust,** m. (*lust in het lezen*): *de – opwekken*; **–mis,** v. –missen (R.-K. *stille Mis*); zie mis; **–museum,** o. –s, –musea (*gebouw met één of meer zalen, waarin de leden boeken, tijdschriften enz. ter lezing vinden*); **–oefening,** v. –en (*oefening in 't leren lezen*): *een – houden*; **–onderwijs,** o. (*onderricht in het technisch en verstandelijk lezen*): *voortgezet–*.

lees'ster, v. –s (*vrouw, die* b.v. *koffie, erwten leest of schift*); zie lezen 2.

leest, v. in bet. 2 –en (1 *vorm v. h. lichaam*; *gestalte*; *taille*; 2 *vorm van een schoen, meestal van hout*): 1 *jongens, recht van –*; *een tengere –, een slanke –*; 2 *een houten, een metalen –*; *schoenen op de – zetten, slaan*; *zijn maag op de – slaan*, onmatig eten; *op dezelfde, (een) andere – schoeien*, naar hetzelfde, een ander modelmaken of inrichten; z. schoenmaker.

lees'tafel, v. –s (*tafel in café of sociëteit, waarop kranten enz. ter lezing liggen*).

lees'teken, o. –s (*schei- of zinteken, woordteken*): *zet –s!*

lees'tenhout, o. (*hout voor schoenmakersleesten*); **lees'tenmaker,** m. –s.

lees'toon, m. –tonen (*toon, waarop gelezen wordt*): *een natuurlijke –*; **–trant,** m. (*manier, waarop gelezen wordt*); **–trommel,** v. –s (O.-I. *blikken trommel ter verzending v. d. lectuur v. h. leesgezelschap*); **–wijze, –wijs,** v. –wijzen (*leestrant*); **–zaal,** v. –zalen (*groot leesvertrek*; *inrichting, waar ieder gratis boeken, tijdschriften enz. kan lezen*): *een openbare –*, voor iedereen toegankelijk.

leeuw, m. –en, leeuwtje (1 *sterk, katachtig roofdier, zinnebeeld van macht en koninklijke waardigheid*; Lat. felis leo; 2 *afbeelding v. e. leeuw als teken in de wapenkunde*; 3 *idem als teken op uithangborden*; 4 *naam van ridderorden*; 5 *naam van sterrenbeelden*): 1 *de – is de koning der dieren*; *de gele, wollige –*; **fig.** *zij vochten als –en*, dapper; 2 *de rode –*, wapenteken van Holland, *de zwarte –*, van Vlaanderen; *een klimmende, een getongde –*, liebaard; 3 *in den gouden –*; 4 *de Nederlandse –*; 5 *de grote en de kleine –*; *de –*, vijfde teken in de Zodiak; zie leeuwtje.

leeu'wenaandeel, o.; zie leeuwendeel; **–bek,** m. –bekken (eig.; fig. inz. *bloem, leeuwenmuil*); **–daalder,** m. –s (*oude Hollandse zilvermunt van f 2.50, waarop een grote leeuw zonder schild*); **–deel,** o. (*het voornaamste of grootste deel*): *het – nemen of krijgen* (ontleend aan een fabel van Aesop); **–haar,** o. –haren; **–hart,** o. (fig. *buitengewoon moedig man*): *Richard –*, koning van Engeland (1189–'99); **–hok,** o. –hokken (*in een diergaarde het hok v. e. leeuw*); **–hol,** o. –holen; **–huid,** v. –en; fig. *een – aantrekken*, de schijn van moed aannemen; **–jong,** o. –en; **–klauw,** m. –en (1 *klauw v. e. leeuw*; 2 *roosachtige plant*; Lat. alchemilla): 1 *de geweldige –*; 2 *de gelobde –, de kleine –*; **–kuil,** m. –en (*kuil, waarin leeuwen opgesloten waren, wie ter dood veroordeelde mensen werden toegeworpen*): *Daniël in de –*; **–manen,** v. mv. (*lange nekharen van den mannetjesleeuw*); **–moed,** m. (fig. *buitengewone moed*): *met – bezield*; **–muil,** m. –en (eig.; fig. *lipbloemige sierplant met bloemen, lijkend op een leeuwenbek*; Lat. antirrhinum); **–oog,** o. –ogen; **–oor,** o. –oren; **–staart,** m. –en; **–tand,** m. –en (*wilde herfst- of hondsbloem*; Lat. leontodon); **–welp,** o. –en.

leeu'werik, m. leeuweriken (*zangvogel, die al stijgende zingt*): *de veld–*, Lat. alauda arvensis; *de kuif–, de boom–*; z. ald.

leeu'weriksjacht, v.; **–kooi,** v. –en; **–nest,** o. –en; **–net,** o. –netten; **–staart,** m. –en; **–zang,** m.

leeuwin', v. leeuwinnen, leeuwinnetje (*wijfjesleeuw*).

leeuw'tje, o. –s (*een kleine leeuw*; *soort van hond*; gmz. *de ridderorde van den leeuw*).

lee'water, o.; zie ledewater.

lee'wieken (*de pees, waarmee de vliegspieren aan de vleugel vastzitten, doorsnijden, zodat de vogel niet kan vliegen*); verg. kortwieken.

I. lef, o. (Hebr. *moed*): *kom op, als je – hebt!*

II. lef, v. leffen (Z.-N. *snapster*).

leg, m. (*het leggen der vogels, der hoenders*): *de kippen zijn al aan of van de –*.

le'ga, v., in de 1ste bet. lega's (It. *verbond, verbintenis*; *legering, allooi v. munten*).

legaal', bn., bw.; legaler, –st (Fr. légal, Lat. legalis: *wettig*; *wettelijk geoorloofd*).

legaat' 1 o. legaten (o.-Fr. légat, Lat. legatum: *testamentaire beschikking van den erflater over een bepaald goed, over een bepaalde soort goederen of over een vruchtgebruik*; ook: *datgene, wat krachtens zodanige beschikking verkregen wordt*); z. erfstelling; **2** m. legaten (Fr. légat, Lat. legatus: o.-Rome: *gezant*; ook: *hoge ambtenaar, die veldheren en stadhouders ter zijde stond*; tegenwoordig: *pauselijk gevolmachtigde, tijdel. of wel vaste gezant*).

legalisa'tie, v. –s, legalisatiën (Fr. *verklaring door de bevoegde autoriteit, dat iets echt*

is; *wettiging*; *gerechtelijke bekrachtiging*). (s = z).

legaliseren, gelegaliseerd (Fr. [Lat. lex = wet]: *wettig maken, geldig in rechten maken, voor echt verklaren*): *een handtekening –*. (s = z).

legaliteit', v. (Fr. *wettigheid*).

legata'ris, m. en v., legatarissen (Lat. legatarius: *iem., aan wie(n) een legaat* **1** *vermaakt is*).

legateren, gelegateerd (*bij legaat vermaken*).

lega'tie, v. –s, legatiën (Fr. [Lat. legatio]: *het gezantschap*; *het gebouw*): *de Engelse –*.

lega'tur (Lat. *men leze*).

lega'tor, m. (Lat.) legato'res; (Ned.) legato'ren, –s (Lat. *erflater, die een legaat gemaakt heeft*).

leg'boor, v. –boren (*uitsteeksel aan het achterlijf van sommige vrouwelijke insecten, tot het boren van gaatjes, om er de eieren in te leggen*).

le'ge feren'da (Lat. [*daar moet in voorzien worden*] *door een uit te vaardigen wet*).

le'gen, zie ledigen.

legenda'risch, bn., bw. (*tot de legende behorend*; *volgens een legende*; *fabelachtig*; *befaamd*): *een – bestaan*; *–e overleveringen*.

legen'de, v. –n (Lat. legenda = wat gelezen moet worden: 1 *leven van een heilige, mirakel enz.*; 2 in het alg.: *een niet op historische gronden, maar op de volksoverlevering berustend verhaal*; 3 *omschrift, randschrift van een munt of gedenkpenning*; 4 *verklaring van tekens op een landkaart, op een plan*): 1 *de Legen'da Au'rea* (= Gulden Legende) *v. Jacobus a Voragine uit de 13e eeuw*; *de – van St.-Servaas*; 2 *de Ned. legenden van Jacob van Lennep*, dichterlijke geschiedverhalen; 3 *God zij met ons is de – onzer guldens en rijksdaalders*; 4 *de – op landkaarten dient ter verklaring van gebruikte tekens voor steden, tram- en spoorwegen enz.*

le'ger, o. –s, legertje (1 *ligplaats*; 2 *kamp*; 3 *heir, krijgsmacht*; 4 *grote menigte*): 1 *het – van een haas enz.*; *de zieke lag op zijn –*, d.i. bed; 2 *het – opbreken*; 3 *ons – heeft een mobiel gedeelte* (veldleger) *en een bezettingsgedeelte* (vestingtroepen); 4 *een – sprinkhanen*; nog: *Leger des Heils*, zie Heilsleger; **–aanvoerder,** m. –s; **–afdeling,** v. –en; **–bende,** v. –n; **–commandant,** m. –en.

I. lege'ren, zie legateren.

II. lege'ren, legeerde, gelegeerd (It. legare [Lat. ligare = verbinden]: *twee metalen samensmelten*).

III. le'geren, legerde, h. gelegerd (1 *een ligplaats aanwijzen of verschaffen*; *doen kamperen*; 2 *ergens kamperen*): 1 *de troepen op de heide –*; 2 *de troepen legerden op de heide*; refl. *de troepen legerden zich om de stad*.

le'gerhoofd, o. –en (*bevelhebber van een leger*).

lege'ring, v. –en (*metaalmengsel*; *het legeren*): *brons is een – van koper en tin*.

le'gerkorps, o. –en (*legerafdeling als één eenheid*); **–macht,** v. –en (*krijgsmacht*); **–plaats,** v. –en (*kamp*); **–schaar,** v. –scharen (*heirschaar*); **–stede,** v. –n (*bed*); **–sterkte,** v. (*numerieke sterkte v. e. leger*); **–tent,** v. –en (*veldtent*); **–trein,** m. –en (*legertros*); **–tros,** m. –trossen (*voertuigen, pakkage, munitie enz. v. e. leger*).

le'ges, v. mv. (Lat. mv. van lex = wet: *legesgelden, bepaalde vergoedingen voor zekere werkzaamheden, schrijfkosten*; *rechten*).

leg'gen, legde (lei of leide), h. gelegd (geleid) (factitief van *liggen*: *doen liggen*): *een kind te bed –*, *een hond aan de ketting –*; *een pleister op de wonde –*; *hoepels om een vat –*; bij uitbr. *de vogels – eieren*; *bezetting in een stad –*; *iem. –*, (worstelen) op de grond doen liggen, zodat hij met beide schouders de grond aanraakt; zegsw. *iem. de kaart –*, waarzeggen uit de kaarten; *de zweep over de paarden –*, ze aanzwepen; *bekwaamheid aan de(n) dag –*, tonen; *de hand aan iets –*, er mee beginnen; zie as, hand, hoofd, laag **II,** schoot, weg **I**; refl. *zich te slapen –*.

leg'ger, m. –s (1 *onderste molensteen*; 2 *vloerbalk*; 3 *inhoudsmaat van wijn enz.*; 4 *register o. a. v. h. kadaster*): 1 *over de – wentelt een andere molensteen, de loper*; 2 *de – vernieuwen*; ook bij spoorrails; 3 *een – arak*, 582 l; 4 *nummer 353 van de –*; *de – van wegen en voetpaden*; nog: *de Leghorns zijn goede –s*, leggen veel eieren.

le'gio, Lat., **1** o. (*legioen* bet. 1, 2): *– muggen*; **2** bn. (*ontelbaar*). (g = g).

legioen', o. in bet. 1 en 2 –en (Lat. legio: 1 *Romeinse legerafdeling van 3–6 duizend man*; ook: *legerafdeling der eerste Fr. republiek*; 2 *zeer groot aantal*; 3 *Fr. ridderorde*): 1 *Varus, geef mij mijn –en weer*, woorden van keizer Augustus, op het bericht dat Varus in het Teutoburgerwoud door Arminius in 9 n. Chr. verslagen was, spreekw. bij het lijden van een groot verlies; 2 *–en van engelen*; 3 *het – van eer*, door den consul Napoleon ingesteld voor burgerlijke en militaire verdiensten, 19 Mei 1802. (g = g).

legislatief', bn. (Fr. législatif: *wetgevend*): *de –tieve macht*: Ministers, Kamers, Koningin.

legislatuur', v. (Fr. législature: *wetgevend lichaam*; *wetgevende macht*). (g = g).

legitiem', bn. (Fr. légitime, Lat. legitimus: *wettelijk, wettig*; *echt*; *rechtmatig*): *het –e koningschap*; *legitieme portie*, gedeelte der nalatenschap, toekomende aan natuurlijke erfgenamen in de rechte lijn, waarover de erflater niet bij schenking of testament heeft mogen beschikken. (g = g).

legitima'ris, m. en v. legitimarissen (Lat. *rechthebbende op een wettelijk erfdeel*). (g = g).

legitima'tie, v. –s (Fr. [Lat. legitimatio]: *verklaring, dat iets wettig, echt is*; *het echten van kinderen, vóór het huwelijk geboren*): *een –bewijs*, bewijs, dat men de wettelijke persoon is, voor wien men z. uitgeeft. (g = g).

legitimeren, gelegitimeerd (Fr. *wettigen*; *voor echt verklaren*): *zich –*, bewijzen, dat men de persoon is, voor wien men zich uitgeeft. (g = g).

legitimist', m. –en (Fr. *voorstander der legitimiteit, d. i. dat de vorstelijke waardigheid een recht is, erfelijk en niet afhankelijk van de volkswil*). (g = g).

legitimiteit', v. (Fr. *echtheid*; *wettigheid van regering of geboorte*). (g = g).

leg'kaart, v. –en (*speelgoed voor de jeugd, afbeelding enz. in stukjes gesneden, welke uit elkaar genomen weer tot een geheel moeten worden samengevoegd*); **–penning,** m. –en (*penning, die men voorheen op zekere rijen neerlegde om er mee te rekenen*, vero.; thans ook: *medaille*); **–prent,** v. –en (*legkaart*): *een Neurenberger –*.

leg'tijd, m. (*tijd, waarin de kippen leggen*).

leguaan', m. leguanen (*kamhagedis*; Lat.

iguana; scheepst. *stootkussen van touw*).
legumi'ne, v. (Fr. légume = groente: *eiwitstof uit planten* inz. *erwten*).
I. lei (*delfstof, donkergrijs en dunbladig gesteente*) **1** (stofn.), o.; **2** (voorwerpsn.), v. –en, leitje: *schrijven op –en; een kerkdak met –en gedekt*; zegsw. *een schone – hebben,* [a]) de schuld afgedaan hebben, [b]) zonder precedenten of zonder schuld.
II. lei, v. lei's (*munt in Roemenië, ± f 0.48*).
III. lei, v. –en (Z.-N. *laan, avenue*): *de schone de Keyser– te Antwerpen.*
IV. lei (*manier, soort*), alleen in samenstell.
lei'band, m. –en (*band, waaraan men een kind leert lopen*): zegsw. *aan de – lopen,* zelfstandigheid missen; **–'boom,** m. –bomen (*die men nl. leidt bet. 1*).
lei'dekker, m. –s (*ambachtsman, die daken* inz. *torens met leien bedekt*).
I. Lei'den, o. (*stad in Z.-Holland aan de oude Rijn*): *het ontzet van Leiden* (3 Oct. '74); *de stichting der Hogeschool te –,* 8 Febr. 1575; zie Jantje-van-Leiden; zegsw. *nu was –* [a]) *in last,* [b]) *ontzet,* [a]) in nood, [b]) uit de nood.
II. lei'den, leidde, h. geleid (1 *een richting geven aan iets, bepalen*; 2 *besturen*; *de leiding hebben over iets*; 3 *tot gids dienen*; 4 met leven: *doorbrengen*; 5 van wegen: *voeren, brengen,* met *naar*): 1 *het water door buizen door de stad –; een paard bij de toom –*; zie tuin; 2 *een onderneming, vergadering –; een –de gedachte,* hoofdgedachte; 3 *een blinde –*; 4 *een losbandig leven –*; 5 *deze weg leidt naar het dorp*; nog: *dit leidde tot de ontdekking,* hierdoor kwam men tot de ontdekking; *dat leidt tot niets,* helpt niet; *leid ons niet in bekoring,* breng; *een vrouw ten altaar –,* trouwen.
Lei'denaar, m. –s, Leidenaren (*inwoner van de stad Leiden*).
lei'der, m. –s (*iem., die leidt, bestuurt, aanvoert*): *de – v. e. godsdienstoefening, e. opstand.*
lei'ding, v. –en, leidinkje (1 *het leiden, bestuur*; 2 *datgene, waardoorheen of waarlangs iets wordt geleid*): 1 *de blinde vertrouwt op de – van zijn hond; de – ener vergadering*; sport. *de – nemen,* de voorste zijn; *de – Gods,* bestuur; 2 zie gas-, waterleiding.
lei'dingwater, o. (*water uit de waterleiding*).
lei'draad, m. –draden (*al, wat leidt; beknopte handleiding*): *een – der geschiedenis.*
Leids, bn., bw. ([*als*] *van, uit, in, eigen aan, betrekking hebbende op Leiden*): *– laken.*
Leid'se fles', v.; zie fles.
leid'sel, o. –s (eig. *leid-zeel* d.i. *touw*: *elk der beide riemen of touwen, die aan weerszijden van het gebit v. e. paard bevestigd, dienen om het dier te mennen*; *teugel*; ook: *de beide riemen samen, toom*); ook, leisel, o. –s.
leids'man, m. –lieden (*leider*; fig. *gids*; *leermeester*): *mijn trouwe –.*
I. leid'ster, v. –s (*geleidster, leidsvrouw*).
II. leid'ster, –star, v. –sterren, –starren (*poolster*; fig. *gids, baak*).
leids'vrouw, v. –en (*leidende vrouw*; fig. *gids*): *de deugd is de beste –.*
lei'en, bn. (*van lei gemaakt; met lei gedekt*): *een – bekleding van een vochtige muur.*
lei'endak, leiendak', o. –daken (*beschoten dak met leien gedekt*): zegsw. *dat gaat, loopt, rolt van een –je,* gemakkelijk, vlot.
lei'groeve, v. –n (*groeve, waaruit leisteen gewonnen wordt*).
lei'jonker, m. –s (*bruidsleider*).
lei'kleur, v. (*blauwachtige, vale kleur*).
lei'kleurig, bn. (*een leikleur hebbende*): *–e regenwolken, een –e regenjas.*
lei'reep, m. –repen (*leidsel, deel v. d. toom*).
I. leis, v. leisen (Fr. laisse = slappe band: *koppelriem voor jagershonden*).
II. leis, v.; zie leisen.
lei'sel, o. –s; zie leidsel.
lei'sen, v. mv. (*Middeleeuwse godsdienstige gezangen, beurtzangen,* naar het refrein Ky'rië ele'ison): *Kerst–, Paas–.* (s = z).
leist, v. –en; zie leis **I.**
lei'steen, o. (*lei; natuurlijke steen van leiachtige aard*); **–steengebergte,** o. –n.
lei'zeel, o. –zelen (*touw om een jachthond vast te houden*; ook: *toom, de beide leidsels*).
lek 1 bn. (*water doorlatende*): *– worden, zijn*; *een – vat, lekke schoenen, een lekke fluit,* gebarsten; **2** o. lekken (*lekgat*): *het vat kreeg een –; een – stoppen*; **3** m. in bet. 2 lekken (*het lekken*; Z.-N. *droppel*): *de – op de zolder.*
lek'bakje, o. –s: *parapluhouder met –.*
lek'bier, o. (*uitgelekt bier, dat opgevangen is, minderwaardig bier*).
le'kebroeder, m. –s (*een kloosterling, die niet tot priester gewijd is*): de – is belast met huiselijke bezigheden in het klooster.
Le'kedichtjes, o. mv. (*in 1860 verschenen gedichten van De Génestet* inz. *betrekking hebbende op de toenmalige strijd tussen orthodoxie en modernisme in de Hervormde Kerk, meestal in de vorm van puntdichten*).
le'ken, leekte, h., i. geleekt (lit. t. *droppelen*): *het bloed leekte uit de wonde.*
le'kenspel, o. –spelen (*toneelspel bestemd voor niet-beroepsspelers of door niet-beroepsspelers opgevoerd, waarbij niet het spelen, maar de idee hoofdzaak is*).
Le'kenspiegel, m. –s (*benaming van verschillende handboekjes voor het geestelijk leven*; in onze letterk. *didactisch werk ± 1325, van Jan van Boendale*).
lek'honig, –honing, m. (*honigzeem*).
lekka'ge, v. –s (*het lekken*; ook: *lek, lekgat*): *een – aan het dak.* (g = zj).
I. lek'ken, lekte, h. gelekt (*vocht droppelsgewijze doorlaten*; *een lek hebben*): *dit biervat lekt, deze kraan lekt, de dakgoot lekt*; ook: *de dijk lekt hier,* laat water doorsijpelen; *het lekt op de zolder,* er is een lek; Z.-N. *leken.*
II. lek'ken, lekte, h. gelekt (lit. t., Z.-N. *likken,* inz. van vlammen): *de vlammen lekten aan de kozijnen van het brandende gebouw.*
lek'ker 1 bn., bw.; lekkerder, –st (1 *aangenaam van smaak, smakelijk*; 2 *aangenaam van geur*; 3 *behaaglijk*; 4 inz. met ontkenning: *gezond, wel*; 5 *kieskeurig*): 1 *een –e taart; dat is – eten en drinken*; 2 *dat riekt –*; 3 *de zieke zat – in 't zonnetje*; zegsw. *iem. – maken,* aangenaam stemmen door verwachtingen bij hem op te wekken; *dat is – mis,* dat is mis en ik ben er blij om; *ik doe het – niet; dank je –,* dat kun je begrijpen; O.-I. *zich – maken,* het officiële gewaad afleggen voor huistoilet; 4 *– als kip; niet – zijn,* onwèl, een weinig ongesteld; *zich niet – gevoelen*; 5 *hij is nog al – uitgevallen*; **2** zn., o.: *– is een vinger lang,* alle genot is maar kort van duur; **3** m. –s (Z.-N. *stuk gestolde suiker op een stokje, lolly*); **4 –e,** m., v.: *je bent een –,* ir.
lek'kerbeetje, o. –s (*lekker hapje*); **–bek,** m. en v. –bekken (*smuller, fijnproever*); **–bekken,** lekkerbekte, h. gelekkerbekt (*smul-*

len); **–bekkerij'**, v. –en; **–nij'**, v. –en (1 *snoepgoed*; 2 *iets lekkers*; *delicatesse*): 1 *van – houden*; 2 *tarbot is voor mij een –*.

lek'kers, o. (2e nvl. van *lekker*, nl. *iets lekkers, allerlei gebak, snoepgoed*): *'t is (me) wat –*, een mooie geschiedenis!

lek'kertand, m. en v. –en (*lekkerbek*): *–, wat zou het zijn als aangebrand!*

lek'kertjes, bw. (*aardig*; *fijntjes*; *prettig*; *smakelijk*): *wij hebben hem – gefopt*; *ze aten – alles op*, smakelijk; *dat zou je – willen*.

lek'steen, m. –stenen (*poreuze steen, waardoor water heenzijgt, filtreersteen*).

lel, v. lellen (*afhangend velletje of lapje*): *de – van ons oor, de lellen van een haan*, afhangende beklellen; *keel–*, huig.

Le'liaard, m. –s (gesch. *Fransgezinde Vlaming*, inz. in de Middeleeuwen, een schimpnaam met een zinspeling op de leliën van 't Fr. wapen); zie Klauwaard.

le'lie, v. leliën, –s, lelietje (1 plantk. *éénzaadlobbige plant*; Lat. lilium; 2 *heraldisch teken in het wapen der Franse Bourbons*): 1 *de witte* – is het zinnebeeld van onschuld, reinheid; 2 zegsw. *de leliën spinnen niet*, de Fr. kroon is niet erfelijk in de vr. linie; **–achtigen,** v. mv. (*eenzaadlobbige plantenfamilie met knollen, bollen of wortelstokken*; Lat. liliaceae); **–blank,** bn.

le'lietje-der-da'len, o. lelietjes-der-dalen, Lat. convallaria maialis.

le'liewit, bn. (*lelieblank*): *–witte handen*.

le'lijk, bn. (1 het tegengest. van *mooi*: *niet schoon, niet aantrekkelijk*; *afzichtelijk*; *mismaakt*; 2 *kwetsend, stuitend*; *slecht*; *erg*; 3 Z.-N. *boos*): 1 *– als de nacht*; *die hoed staat je –*; *een –, krom kereltje*; 2 *–e woorden*; *het ziet er voor u – uit*; *hij is er – aan toe*; *–e fouten*; *zich – vergissen*; *er – inlopen*; *– vallen*; *en dat was –er, ik viel*; 3 *– kijken*; **–heid,** v.

le'lijkerd, m. –s (*iem., die lelijk is of doet*, gmz.; *gemene vent*): scherts. *jou –!*

lel'len, lelde, h. geleld (*vervelend snappen, herhalen*): *iem. aan 't oor –*, zaniken.

le'men 1 leemde, h. geleemd (*met leem bestrijken*); **2** bn. (*van leem*; *met leem overdekt*): *de – wanden ener hut*; *een – dorsvloer*.

lem'ma, o. (Gr.) lem'mata; (Ned.) lem'ma's (Gr. *leen- of hulpstelling, voorlopige stelling*; *lijfspreuk, devies*; *„woord" i.e. woordenboek*).

lem'men, lemde, h. gelemd (*flemen*); vero.

I. lem'mer of **lem'met,** o. –en, –s (1 *dun blad metaal*; *scherp deel van mes of zwaard*; 2 bij uitbr. *kling, sabel*): 1 *het – van een degen, een mes*; 2 *ruk het – uit de schede*.

II. lem'met, o. –en (*kaarsepit, lampekous*).

lem'ming, m. –en (*knaagdier, marmot in N.-Europa*; Lat. lemmus lemmus): *de –en verhuizen in grote troepen*.

lemoen', o. –en; zie lamoen.

le'mur, m. lemuren (*soort van halfaap*).

len'de, v. lenden, lendenen (*benedendeel v. d. rug met de daaraan grenzende delen der rechter- en linkerzijde*): zegsw. *iem. een stok in de –n leggen, de –n smeren*, afrossen; *z. de –nen omgorden*, z. gereedmaken tot arbeid of strijd; *laat de –nen omgord en brandende de lampen*, weest wakker en werkzaam, Luc. 12 : 35.

len'dekussen, o. –s, lendekussentje (*kussen, dat in de lende gelegd wordt*).

len'denlam, bn. (*lam of oververmoeid in de lenden*): *de soldaat was – geworden*.

len'denpijn, v. –en (*pijn in de lenden*).

len'destuk, o. –stukken (*stuk rundvlees uit de lenden*); zie filet en haas.

I. le'nen, zie leunen.

II. le'nen, leende, h. geleend (1 *tijdelijk ten gebruike afstaan aan iem.* [inz. *kosteloos*]; *in leen of ter leen geven*; 2 *te leen ontvangen*): 1 *iem. een boek –*; zegsw. *de hand tot iets –* (ook: *zich – tot iets*), helpen (dikwijls ong.); zegsw. *iem. het oor –*, luisteren naar; *zijn naam tot iets –*, met zijn gezag iets steunen; 2 *een boek, geld van iem. –*.

I. leng, v. –en (*soort van kabeljauw*; Lat. gadus molva): *stokvis van –*.

II. leng, o. –en (scheepst. *strop van touw om een last op te hijsen*).

len'gen, lengde, h. (1), i. (2) gelengd (1 *langer maken*; 2 inz. *langer worden*): 1 *een kleed –*, vero.; 2 *na Kerstmis – de dagen*.

leng'sel, o. –s(*verlengstuk* b.v. *aan een jurk*).

leng'te, v. –n (1 *één der drie afmetingen* in onderscheiding van *breedte* en *dikte*; bij uitbr. van de tijd; 2 aardr. *afstand ten O. of ten W. van de nulmeridiaan*): 1 *de – van een mens, een weg*; *in zijn volle – lag hij op de grond*; zegsw. *in – van tijd*, op de duur; *tot in – van dagen*, nog lange jaren; zie breedte; 2 *ooster– of O.L.*, *wester– of W.L.*; nog: (radio) *– v. e. golf* of (*korte, lange*) *golflengte*.

leng'teas, v. –assen (*denkbeeldige lijn, die de middens der breedten verbindt*): *de – van een ellips*; *de – van het eiland*; **–cirkel,** m. –s (*meridiaan*); **–dal,** o. –dalen (*dal tussen twee bergketens*); **–graad,** m. –graden ($^1/_{360}$ *deel van de equator of v. e. parallel*); **–maat,** v. –maten (*maat om de lengte van iets te meten* inz. *meter, zijn delen of veelvouden*).

le'nig, bn., bw. (*zacht*; *buigzaam*): *leerwerk – maken met olie*; fig. *hij is – van lijf en leden*; fig. *– van aard zijn*; **–heid,** v.

le'nigen, lenigde, h. gelenigd (den. van *lenig*; fig. *verzachten, verlichten*): *de ellende –, de nood –*; **–ing,** v. –en (*verzachting*).

le'ning, v. –en (1 *de daad van lenen*; 2 *de geldsom, die men leent, d.i. in leen geeft of ontvangt*): 1 *– op – sluiten*, geldlening; *een gedwongen –*; *een – uitschrijven*; *de bank van –*; 2 *een – van tien millioen terugbetalen*.

Leninis'me, o. (*het Marxisme in door den Rus Lenin gewijzigde vorm*).

lenitief', Fr. lénitif, **1** bn. (*verzachtend*); **2** o. –tieven (*verzachtingsmiddel*).

I. lens, v. lenzen (1 [*glasachtig*] *lichaam, dat dient om de lichtstralen van richting te doen veranderen, 't zij om ze te concentreren in één punt, 't zij om ze uiteen te doen gaan*; zie concaaf, convex; inz. *doorzichtig lichaam, begrensd door twee bolvormige vlakken of een bolvormig en een plat*, bij telescopen enz.; 2 *deel van het oog*): 1 *Spinoza sleep lenzen*; 2 *de (kristal)lens van het oog*.

II. lens, v. –en (*spiets, harpoen*); z. lensen.

III. lens, v. lenzen (*spie of pen tegen een wagenrad*), ook luns: *een gebroken –*.

IV. lens, bn. (*leeg*): *de pomp is –*, zonder water; *de fles is –*, leeg; *een schip – pompen*, al het bodemwater er uit weg pompen; *mijn beurs is –* of *ik heb een lenze beurs*, ik ben zonder geld; volkst. *iem. – slaan*, bewusteloos.

len'sen, lenste, h. gelenst (*met een lens of harpoen doorsteken, treffen*): *een walrus –*.

lens'pomp, v. –en (scheepst. [*stoom*]*pomp, waarmee water geloosd wordt*).

len'te, v. –s (*jaargetijde 21 Maart tot 21 Juni*: *voorjaar*): fig. *een meisje van 12 –s,* jaren; *de – des levens,* jeugd; **–avond,** m. –en; **–bloem,** v. –en; **–bode,** v. –n (*aankondiger van de lente* b.v. *de zwaluw*); **–dag,** m. –dagen; **–evening,** v. (*21–22 Maart*).
len'tefeest, o. –en; **–lied,** o. –liederen (*lied over of ter ere v. d. lente*); **–lucht,** v. ([*zoele*] *voorjaarslucht*); **–maand,** v. –en (*Maart*).
len'teren, lenterde, h. gelenterd (Z.-N. *talmen, lui rondlopen, lanterfanten*).
len'teroos, v. –rozen; **–tekens,** o. mv.; zie zodiak; **–we(d)er,** o. (*mooi, zacht weer*).
len'to, bw. (It. muz. *langzaam*).
I. len'zen, lensde, h. gelensd (*ledigmaken*).
II. len'zen, lensde, h., i. gelensd (*bij storm met weinig zeil voor de wind varen*): *het schip voor top en takel lenzende houden,* zonder zeil; – **I** etymologisch = – **II.**
Leo'nidas, m., koning v. Sparta, 491–480 v. C., sneuvelt, verraden door Ephialtes, met 300 der zijnen bij Thermo'pylae.
Le'opoldsorde, v. (vroegere *Oostenrijkse* [1808], ook *Belgische ridderorde* [1832]).
lep, m. leppen (*trap*): *e. hond een – geven.*
le'pel, m. –s, lepeltje (1 [*keuken- of tafel*]*gereedschap* inz. *om vloeibare stoffen op te scheppen, om te roeren enz.*; 2 jagerstaal: *oren* [*van een haas*]): 1 *een eet–, een thee–, een soep–, een pol–*; *een – gieten*; 2 *de –s van een haas*; zie haas, o.
le'pelaar, m. –s of lepelaren (dierk. *steltlopende moerasvogel met platte, lepelvormige snavel, met kuif, zomervogel*; Lat. platalea l. leucorodia): *de – in 't Naardermeer.*
le'pelblad, o. –bladen (*blad v. e. lepel*; *dat deel van een boor, waarin het boorijzer zit*; *kruisbloemige plant aan het zeestrand, bloeit in Mei en Juni*; Lat. cochlearia); **–doosje,** o. –s (*bewaarplaats van* [*koffie- of thee*]*lepeltjes*).
le'pelen, lepelde, h. gelepeld (*eten met een lepel*; Z.-N. [*goed*]*eten*): *zijn soep –*; *e. eitje –.*
le'pelgiet, m. –en (*gieter van lepels op de kermis*); **–kistje,** o. –s (*doosje voor* [*thee-*] *lepeltjes*); **–kost,** m. (*vloeibare kost*); **–rek,** o. –rekken: *een – 30 cm breed*; **–vaasje,** o. –s (*bekertje voor* [*thee*]*lepeltjes*).
le'pelslang, v. –en (Java: *brilslang genoemd naar de lepelvormig uitgezette hals*).
le'pelziekte, –zucht, v. gmz. (*hongerlijden*).
le'perd, m. –s (*loze schalk*; *slimmerd*).
Le'pidus, zie triumviraat.
lep'lam, o. –lammeren (*potlammetje*).
lepori'de, m. en v. –n (Lat. lepus = haas: dierk. *haas-konijn of konijn-haas*).
lep'pen, lepte, h. gelept (*met de tippen der lippen opslorpen, met kleine teugjes drinken*): *kruidenwijn –*; *–d aan* (of: *van*) *de glaasjes.*
le'pra, v. (Gr.-Lat. *melaatsheid*); **–dokter,** m. –s; **–lijder,** m. –s.
leproos', Lat. leprosus, **1** bn. (*melaats*); **2** m. leprozen (*melaatse*); **–heid,** v.
lepro'zenhuis, o. –huizen ([*afgelegen*] *gesticht voor melaatsen*); **–kolonie,** v. –s, –koloniën (*kolonie van, voor melaatsen*): *de – Bethseda in Suriname*; ook, leprozerie', v.
le'raar, m. –s of leraren (*onderwijzer bij het M. O. of aan een gymnasium, kweekschool enz.*; ook: *dominee*): *vereniging v. leraren*; **–sambt,** o. –en; **–sbetrekking,** v. –en.
le'raarschap, o. (*het zijn van leraar*).
le'raarsvergadering, v. –en (*school-* of *vakvergadering van leraren*): *er is –.*
le'raren, leraarde, h. geleraard (*onderrichten, onderwijzen*; licht ir.: *prediken*).
lerares', v. leraressen (*dame als leraar*).
I. le'ren 1 leerde, h. geleerd (1 *onderwijzen*; *onderwijs geven in*; *doen kennen*; *vaardigheid in iets doen verkrijgen*; 2 *prediken*; 3 *in 't geheugen opnemen*; *zich kennis of vaardigheid trachten eigen te maken*; 4 *africhten tot*): 1 *de onderwijzer leert de jeugd*; *vader leert Jan lezen*; *iem. schaken –*; *iem. een ambacht –*; zegsw. *ze zullen hem wel* (*mores*) – of (*het*) *hem wel –*, zie mores; spreekw., zie nood; 2 *Jezus leerde in de tempel*; 3 *een les –*; *Frans –*; *iets van buiten –*; zegsw. *al doende leert men*, door oefening leert men; 4 *een hondje door een hoepel–springen*; nog: *dat leert(ge-) makkelijk*, dat kan men gemakkelijk leren; **2** o. (*het onderwijzen*; *het onderwezen worden*): *mijn – is spelen*; *– valt hem moeilijk.*
II. le'ren, bn. (*van leder*): *– schoenen.*
le'ring, v. –en (1 *onderricht*[*ing*]; 2 Prot. *catechisatie*): 1 *naar – luisteren*; *–en wekken, voorbeelden trekken*; 2 *naar de – gaan.*
les, v. lessen (1 *lering, vermaning, raadgeving*; 2 *onderricht, onderwijs*; 3 *dat, wat door den onderwijzer enz. wordt opgegeven*; 4 R.-K. *een gedeelte der H. Schrift, van een heiligenleven, uit de Handelingen of brieven der Apostelen*): 1 zegsw. *iem. de – lezen,* berispen; *wijze lessen*; *iem. een les(je) geven,* berispen, op z'n plaats zetten; *daar kan je een –(je) aan nemen,* een voorbeeld; 2 *een dans–, een taal–, een teken–, een zang– enz.*; *– geven of ontvangen in 't Frans*; *– hebben,* [a]) les krijgen, [b]) lesgeven; *– nemen bij*; *onder de –*; 3 *leer uw –*; *de – overschrijven*; 4 *de – der doden lezen.*
les'bak, m. –bakken.
lè'se-majesté, v. (Fr. *majesteitsschennis*).
les'geven, gaf –, h. lesgegeven (*onderwijs geven* inz. *huisonderwijs*): *elke dag een uur – aan*; **–gever,** m. –s; **–geefster,** v. –s.
les'(sen)rooster, m. –s (*rooster van de lessen aan een onderwijsinrichting*).
les'sen, leste, h. gelest (*blussen*; *stillen*, ook fig.): *kalk –*; *de dorst –.*
les'senaar, m. –s (*schrijf- en leestoestel met schuin blad, waaronder zich veelal een bergplaats voor papieren enz. bevindt*; in een kantoor: *de tafel* [*met hoge poten*], *waaraan de klerk of de chef schrijft*): *een muziek–*, toestel, waarop het muziekblad ligt.
les'sing, v.: *– van de dorst,* stilling.
lest, bw. (*laatst*): *ten* (*langen*) *–e*; *lest best,* het laatste is het beste; Z.-N. *op het leste zijn,* uitgeput, fig. op zijn laatste benen lopen.
les'trog, m. –troggen (*koelbak*).
les'uur, o. –uren (*uur waarin onderwijs wordt gegeven*).
les'water, o. (*water in de koelbak*).
Let, m. Letten (*oorspr. bewoner van Lijfland*).
letaal', bn. (Fr. léthal, Lat. letalis [Lat. letum = dood]: *dodelijk*).
letaliteit', v. (Fr. lethalité, Lat. letalitas: *dodelijkheid*; *sterfte*).
lethargie', v. (Fr. [Lat.-Gr. lethargia = letterl. pijn vergetend]: *diepe slaap*; fig. *doffe onverschilligheid*); lees *lee-tar-gie'.*
lethar'gisch, bn. (*slaapzuchtig*; *ongevoelig*): *een –e slaap,* een zeer diepe slaap.
Le'the, v. (Gr. eig. het vergeten) myth. rivier der Onderwereld, waaruit de schimmen dronken, om te vergeten; l. *Lee'te.*

Lets 1 bn., bw. (*eigen aan, afkomstig van, evenals bij de Letten*); **2** o. (*taal*).
let'sel, o. (*verwonding, kwetsuur*): *– krijgen.*
let'ten, lette, h. gelet (1 *achtgeven, opletten*; 2 *beletten, hinderen, deren*; 3 Z.-N. *toeven*): 1 *niet op zijn zaken –*; *let op mijn woorden*; *let wel! let eens op mij!* 2 *wat let mij, te gaan* (of: *of ik ga*)*? wat let u?* 3 Z.-N. *let nog wat.*
I. let'ter, v. letters in bet. 1, 2, 3; letteren in bet. 4, 5; lettertje (1 *letterklank of -teken*; *de afdruk van een letter* in bet. 2; 2 boekdr. *lettertype aan de kop van een letterstaafje*; 3 *een voorwerp in de vorm van een letter* in bet. 1, b.v. *banket-, boterletter*; 4 in het mv. *letterkunde*; *taal- en letterkunde*; 5 in het mv. *brief*): 1 *een begin–, een eind– of slot–*; *een keel–, een tand–*; zegsw. *hij heeft veel –s gegeten,* is geleerd; *iets naar de – opvatten,* d.i. letterlijk; *naar de – der wet,* stipt, eng; *hij houdt zich aan de –,* hij dringt niet door tot de geest der dingen; zie ook d o o d; *met grote, vette –s*; *een zet- of druk–*; staande – of *romein.* en schuine – of *cursief*; *een hoofd–*; *een getrokken –*, schrijfletter; 2 *–s gieten*; 3 *de kinderen smulden aan de –*; 4 *hij studeert in de klassieke –en*; 5 *in antwoord op uw –en*; nog: Z.-N. opschrift v. e. muntstuk; zie k o p; Z.-N. *op de – spreken,* beschaafd.
II. let'ter, bn., bw. (Z.-N. *luttel*); spreekt.
let'terarbeid, m. (*letterkundig werk*); **–banket,** o. (*boterletter, fijn gebak in lettervorm*); **–dief,** m. –dieven (*plagiaris*); **–dieverij',** v. –en (*plagiaat*); **–doek,** m. –en (*merklap*); **–druk,** m. (*het drukken met losse letters*).
let'teren, letterde, h. geletterd (*merken* b.v. *met een beginletter*): *het linnengoed –.*
let'tergieten, o. (*het gieten v. letters*); **–gieter,** m. –s (*gieter van drukletters of typen*); **–gieterij',** v. –en (*kunst, bedrijf v. d. lettergieter*; *werkplaats, waar lettertypen worden gemaakt*); **–greep,** v. –grepen (*kleinste verbinding van letters, waarin een woord bij het schrijven of drukken kan worden verdeeld met het oog op het afbreken aan het einde v. e. regel, syllabe*; *gedeelte van een spreekmaat*): *leg de klemtoon op de eerste –*; *een open –*, b.v. *va-der*; *een gesloten –*, b.v. *var-ken*; **–kast,** v. –en (typ. *in hokjes verdeelde kast, met de meest vóórkomende letters het dichtst bij de rechterhand*; *toestel* [*van meester Prinsen*] *bij het aanvankelijk leesonderwijs*).
let'terkeer, m. –keren (*anagram*; ook wel: *metathesis*), b.v. *Maria Stuarta*: (Lat.) M a t u'r a A r i s'ta, d. i. rijpe korenaar.
let'terknecht, m. –en (ong.: *iem., die zich steeds houdt aan de letterlijke betekenis v. e. woord, een zin*); **–knechterij',** v.
let'terkunde, v. (*fraaie letteren, kunstvoortbrengselen, waarin het schone wordt uitgedrukt door middel der taal*; *litteratuur*).
let'terkundig, letterkun'dig 1 bn., bw. (*op de letterkunde betrekking hebbende, er toe behorende*): *–e schoonheden, een – leesboek, genootschap, de –e waarde*; *– eigendom,* (auteurswet van 1912) het uitsluitend eigendomsrecht v. e. schrijver of maker op door hem in 't licht gegeven letterkundige voortbrengselen, platen enz.; **2 –e,** m. en v. –n (*kenner, beoefenaar der* [*fraaie*] *letteren*).
let'terlievend, –lie'vend, bn. (eig. *de* [*fraaie*] *letteren beminnend*; fig. *ze trachtende te bevorderen*): *een – genootschap der 18e eeuw.*
let'terlijk, bn., bw. (*naar de letter*): *een –e opvatting*; *iets – vertalen*; *er is – niets met hem aan te vangen,* feitelijk, inderdaad.
let'teroefening, v. –en (*het beoefenen der letteren* inz. als titel): *Vaderlandse –en.*
let'terplaat, v. –platen (*drukplaat der stereotypie*); **–plank,** v. –en (*plank met letterhoutjes d. z. vierkante houtjes met letters er op, om een kind te leren lezen*); **–raadsel,** o. –s (*raadsel in letters vervat*); **–roof,** m.; zie p l a g i a a t; **–schrift,** o. (*schrift door middel van lettertekens*): *de uitvinders van het –*; verg. b e e l d s c h r i f t; **–slot,** o. –sloten (*kunstslot, dat alleen door het brengen van daarop voorkomende letters in een bepaalde stand of bepaalde verhouding geopend kan worden*); **–snijder,** m. –s (*iem., die letters in koper of staal snijdt*); **–soort,** v. –en (nl. *van drukletters*): *de –en*: parel, nonparel, kolonel, galjard enz.; **–specie,** v. (*metaal, waaruit drukletters gegoten worden*); **–spijs,** v. (*–specie, alliage van lood* [± 70 %] *met antimonium en een weinig tin of koper*); **–staafje,** o. –s (*staafje, waarop een drukletter in spiegelbeeld staat*); **–steker,** m. –s (*lettersnijder*); **–teken,** o. –s (*teken, dienende tot aanduiding van een letterklank*; ook: *toonteken op een letter*); **–tje,** o. –s (*kleine letter*; *briefje*): *zend mij een –*; **–vers,** o. –verzen (*acrostichon*); **–verspringing,** v. –en (*metathesis*); **–vorm,** m. –en (*vorm van een druk- of schrijfletter*); **–wijs,** bn. (*kundig in de letteren*; bij uitbr. *geleerd*), ook: *iem. – maken,* leren lezen; **–woord,** o. –en, b.v. Kipa; **–zetten,** o. (*het zetten v. drukletters*); **–zetter,** m. –s; zie z e t t e r; **–ziften** in de onbep. wijs of als zn. (*bedilziek, kleingeestig beoordelen, vitten*): *hij was weer aan 't –*; **–zifter,** m. –s; zie Z o ï l u s; **–zifterij',** v. –en (*haarkloverij*).
Let'tisch, beter: **Lets.**
let'tre de cachet', v. lettres de cachet (Fr. vóór de Fr. revolutie: *geheim bevel tot inhechtenisneming of verbanning*; [*koninklijke*] *verzegelde brieven, zulk bevel bevattende*).
leu'gen, lo'gen, v. –s, leugentje (*onware mededeling met het doel om te misleiden,* sterker dan *onwaarheid*): *een grote –*; *– en bedrog*; *met –s omgaan*; zie b e s t w i l; spreekw. *Al is de – nog zo snel, de waarheid achterhaalt haar wel,* eens zal de waarheid blijken; *hij is aan de eerste – niet gebarsten,* liegen is voor hem geen onbekende zaak; Z.-N. *van horen zeggen komen de –s in 't land.*
leu'genaar, m. –s, leugenaren (*hij, die liegt*): *iem. tot een – maken,* zie l o g e n s t r a f f e n; *iem. voor een – uitmaken,* zeggen dat hij liegt; **leu'genaarster,** v. –s.
leu'genachtig, bn. (1 *dikwijls liegende*; 2 *onbetrouwbaar, onwaar*): 1 *een – mens*; 2 *een – verhaal.*
leu'gentaal, v. (*leugen*).
leu'genzak, m. en v. –zakken (*iem., die gewoon is te liegen*): *Almanak, –*, z. a l m a n a k.
leuk, bn., bw. (1 gew. of vero. *lauw*; 2 *de zaken doodkalm opnemend,* met de bijgedachte aan een zekere spot; 3 *aardig, drooggrappig*; *prettig*): 1 *de huid wrijven met – water en zout*; 2 *zich – houden,* alsof men van niets weet; *een – gezicht zetten, – kijken,* quasi-onnozel; 3 *een – gezegde*; *wat doet hij dat –! dat vond hij niets –*; *die is –, hè? het –ste is, dat*; *een –e boel,* gezellig, prettig.
leu'kerd, m. –s (*iem., die leuk is of doet*).

leuk'weg, bw. (*op leuke* d. i. *kalm-comische manier*): *iets – opmerken.*
leu'nen, leunde, h. geleund (*rusten op; steunen tegen* [*in een enigszins schuine houding staande, zittende, liggende*]): *op een stok –; tegen een muur –*; **–stoel,** m. –en.
leu'ning, v. –en, leuninkje (*dat, waarop men kan leunen of zich steunen*): *de – van een brug, een trap enz.*; **–stoel,** m. –en ([*gemakkelijke*] *stoel met armleuningen*).
I. leur, v. (*slechte wijn uit voor de tweede maal geperste druiven*).
II. leur, v. –en (*vod, prul, lor*): *lappen en –en; om* (of: *voor*) *een –*, voor een prikje.
III. leur (abstractum bij het w.w. *verliezen* alleen in vaste uitdrukkingen): *te–stellen.*
leu'ren, leurde, h. geleurd (1 *langs de huizen venten*; 2 Z.-N. *sollen; sleuren*): 1 *met groenten –*; 2 Z.-N. *leur niet zo met dat kind.*
leur'werk, o. (*knoeiwerk*).
leur'wijn, m. –en; zie leur **I.**
leus, leu'ze, v. leuzen (*wachtwoord, parool; devies; ken-, zinspreuk*): *een strijd–*, z. ald.; *iets voor de – doen*, voor de schijn.
leut, N.-N., **leu'te,** Z.-N. v. (*plezier, pret*): *'t is maar voor de –*, de grap; *– hebben.*
leu'teraar, m. –s (*kletser*; ook: *talmer*).
leu'teren, leuterde, h. geleuterd (1 *loszitten, wiggelen*; 2 *kletsen*; 3 *peuteren, wurmen*; 4 Z.-N. *talmen*): 1 *die schroef gaat –*; fig. zie kei **II**; 2 *in de vergadering werd geleuterd van belang*; 3 *hij wrikte en leuterde aan de klink*; 4 *leuter niet zo.*
leu'terig, bn. (*beweeglijk*): *het – riet.*
leu'terkous, m. en v. –en (*babbelkous, wauwelaar*); **–praatje,** o. –s (*kletspraatje*).
leu'tig, bn., bw. (*prettig, jolig, aardig*): *het is hier –, een –e boel*, plezierig.
leu'ver, m. –s (*oog van touwwerk, met hout of metaal versterkt, in het lijk v. e. zeil*).
leu'ze, v. –n; zie leus.
leu'zig, bn. (Z.-N. 1 *traag*; 2 *loom*): 1 *een –e vent*; 2 *– weer.*
lev, v. le'va (*zilveren munteenheid in Bulgarije = 1 frank*); ook, lew(a).
le'vaard, m. –s (Z.-N. *verse haring*).
Levant', m. (Fr. levant: *het Oosten* [*waar de zon opkomt*]; inz. *de kusten van Klein-Azië, Syrië en Egypte*): *handel op de –.*
Levantijn', m. –s, –en (*stormwind op de kust van Klein-Azië; bewoner van de Levant; schip, dat op de Levant vaart*); **–tijns',** bn.
levanti'ne, v. (*effen oosterse zijde*).
Levants', Levantijns', bn., bw. ([*als*] *uit, op, in, van, eigen aan de Levant; oosters*).
le'ven 1 leefde, h. geleefd (1 *toestand van planten, dieren, mensen*, tegenovergesteld aan *dood zijn*; fig. van zaken; 2 *zich in het leven houden, zich voeden met*; 3 *bestaan, er zijn; zich ophouden, wonen*; 4 *zich gedragen, zijn levenswijze ingericht hebben*, zó als een bepaling aangeeft; 5 *omgaan met*; 6 *in zijn onderhoud voorzien; een zekere staat voeren*; 7 *voortbestaan, herdacht worden*; 8 *geestelijk niet dood-zijn, werkzaam zijn wat de geest betreft*; 9 *krachtig bestaan; zich doen gelden, krachtig werken*; inz. *genieten van zijn bestaan*; 10 *druk bewegen, krioelen*): 1 *op één long –; leeft uw vader nog? leve de koningin*; fig. *dat portret lijkt goed, het leeft; hak een paling in stukken en zie hoe deze nog geruime tijd –*, in beweging zijn; 2 *van rijst –; van de wind kan men niet –*; zie dauw; *de mens leeft niet enkel van brood*; 3 *het thans –d geslacht; de vissen – in het water; met iem. –*, met iem. het leven doorgaan; zie Fransje, God, kat; 4 *matig, kalm –; weten te –*, weten, hoe men zich in de samenleving heeft te gedragen; *slecht –*; 5 *jongen, wat leef je ruw met je boeken*; 6 *van rozengeur en maneschijn kan men niet –; op zijn renten –; eenvoudig –*; z. tand; 7 *Piet Hein leeft nog in de herinnering des volks; het Latijn leeft nog als taal der R.-K. Kerk*; 8 *doet dat en gij zult – in eeuwigheid*; 9 *de vacantie, dat is –; als hij kan plagen, dan leeft hij*; 10 *het leeft in de bossen van wild*; nog: *– en laten –*, [a]) een ander ook wat gunnen, [b]) een ander geen moeielijkheid in de weg leggen, evenmin als men zelf gehinderd wil zijn; **2** o. in bet. 5 –s, leventje (1 *het in leven zijn, het bestaan*; 2 *het levend vlees*; 3 *drukte, lawaai, rumoer*; 4 *manier van leven*; 5 *levensbeschrijving*; 6 *levenstijd*; 7 *natuur, werkelijkheid*): 1 *het–van mensen, dieren en planten; geen teken van – meer geven*, dood zijn; zegsw. *om het – komen*, door een ongeluk het – verliezen; zie ook draad **1** 1; 2 *in het – snijden*, b.v. bij *'t* knippen van nagels; *een paard in 't – raken*, bij *'t* beslaan; 3 *wat maken die jongens een verschrikkelijk –; toen had je het lieve –(tje) gaande*, toen was de duivel los; zegsw. *er is – in de brouwerij*, levendigheid, drukte; *een – als een oordeel, van de andere wereld*, verschrikkelijk lawaai; 4 *het – in de stad, op het land; dat was me een leventje*, liefelijk bestaan, ook ir.; *een lui leven(tje)*; 5 *de –s der Heiligen*; 6 *het menselijk – is kort; van mijn – heb ik zo iets niet gezien*, nog nooit; *nooit van mijn –*, [a]) van het verleden, [b]) van de toekomst; *wel, heb je van je –*, dat is ongehoord! 7 *iets naar het – schilderen*; nog: Z.-N. *al mijn –*, waarschijnlijk, b.v. *al mijn – loopt het mis.*
le'vend 1 bn. (eig. *in leven zijnde*, tegenst. van *dood*): *Jeanne d'Arc werd – verbrand*, 30 Mei 1431; *–e have*, vee; *de –e natuur*, al de mensen, dieren en planten; *–e talen*, nog door volken gesproken; *–e strijdkrachten*, de soldaten; *–e beelden*, z. tableau-vivant; *–water*, bronwater; zegsw. *geen –e ziel*, mens noch dier; zie lijf; **2 –e,** m. en v. –n (*iem., die leeft*): *God is de heer van –n en doden*; België: *een akte onder –n*, overeenkomst tot regeling van zaken tijdens het leven.
le'vendig, bn., bw. (1 *vrolijk, opgewekt*; 2 *druk, vol beweging*; 3 *wakker, helder*; 4 *krachtig*; 5 van kleuren: *scherp uitkomend*; 6 *zeer duidelijk, als in werkelijkheid*): 1 *het gesprek werd gedurig –er*; 2 *een –e handel; een – verkeer*; 3 *een – oog*; 4 *een –e verbeelding; een man – van geest*, vlug, opgewekt; 5 *–e kleuren*; 6 *zich – in iets verdiepen.*
le'vendigheid, v.: *– v. h. verkeer.*
le'venloos, bn. (*niet levende, zonder leven*): *de levenloze dingen; de drenkeling werd – opgehaald*; fig. *levenloze ogen*, mat, dof.
le'venmaken, o. (*drukte of geraas maken*); **–maker,** m. –s (*iem., die veel geraas maakt*; fig. *bluffer, grootspreker, geurmaker*).
le'vensbaan, v. (*het leven* [*vergeleken bij een weg*]); **–behoeften,** v. mv. (*levensbenodigdheden: voedsel, kleding enz.*); **–behoud,** o. (*redding v. h. leven*); **–bericht,** o. –en (*korte levensbeschrijving*); **–beschouwing,** v. –en (*iems. beoordeling en opvatting van het*

bestaan; levensopvatting); **-beschrijving,** v. -en (*verhaal, waarin iems. leven wordt beschreven; biographie*).

le'vensboom, m. (*boom des levens in het Eden*); **-dagen,** m. mv.: *wel heb ik van mijn -, ooit!* **-doel,** o. (*doel, waarnaar men tijdens zijn leven streeft*); **-draad,** m. (*het leven als een draad voorgesteld*): *de - afspinnen; de - afsnijden,* iems. leven doen eindigen; zie Parcen; **-duur,** m.: *iems. -.*

le'venselixer, o. -s (*elixer, drank, dat of die het leven zou verlengen en iem. verjongen;* in het alg. *opwekkende drank*); **-geesten,** m. mv. (*kracht van het leven in ons lichaam*): *de - bij een drenkeling opwekken*; **-geluk,** o. (*het geluk, dat het leven iem. geeft*): *iems. - vergallen*; **-genot,** o.; **-gevaar,** o. (*gevaar van het leven te verliezen*): *met - iem. bij brand redden*; **-gezel,** m. -gezellen (*echtgenoot*); **-gezellin,** v. -gezellinnen.

le'vensgroot, bn., bw. (*overeenkomstig de ware grootte*): *een - portret; - afgebeeld zijn*; **-kracht,** v. -en (*kracht om te leven, kracht waardoor zich het leven openbaart*); **-lang,** bn., bw. (*voor 't gehele leven*): *een -e gevangenschap; iem. - dankbaar zijn*; **-leer,** v. (*de leer, die zegt, hoe men het leven moet doorgaan; biologie, de leer, die zegt, hoe het* [*organisch*] *leven zich openbaart*); **-licht,** o.: *het - aanschouwen,* geboren worden; **-loop,** m. (*de loop van iems. leven met wat iem. heeft verricht of beleefd*); **-lust,** m. (*lust in het leven*); **-lus'tig,** bn. (*vol blijheid*): *- was heur aard*; **-middelen,** o. mv. (*eetwaren*); **-moe(de),** bn. (*genoeg van het leven hebbende*); **-onderhoud,** o.: *in zijn eigen - voorzien,* zich kunnen bedruipen; **-pad,** o. (*het leven* [*voorgesteld als een pad*]); **-schets,** v. -en (*korte levensbeschrijving*); **-standaard,** m. (*maatstaf v. d. financiële eisen, die 't leven stelt aan ieder in zijn stand*): *het stijgen v. de -.*

le'vensverzekering, v. -en (1 *overeenkomst, waarbij de ene partij* [de verzekerde] *tegen betaling van periodieke premiën zich zelf of anderen het recht verschaft, na een zeker aantal jaren of bij zijn overlijden, van de andere partij* [den verzekeraar] *een bepaalde geldsom te ontvangen*; 2 *levensverzekeringmaatschappij*): 1 *een - aangaan, sluiten*; 2 *een solide -*; **-maatschappij,** v. -en (*maatschappij, die als verzekeraarster levensverzekeringen* [ook: *lijfrentecontracten*] *sluit*).

le'venswandel, m. (*zedelijk doen en laten*); **-weg,** m. (*het leven* [*als een af te leggen weg voorgesteld*]); **-wijze, -wijs,** v. -wijzen (*de manier van leven*); **-wijsheid,** v. (*wereldkennis; wijsheid met betrekking tot het leven, tot hetgeen het leven biedt*).

le'venwekkend, bn. (*tot verhoogde werkzaamheid wekkend; bezielend*): *een - beginsel.*

le'ver, v. -s, levertje (*klier ter afscheiding van de gal*): zegsw. *de - (doen) schudden,* hartelijk (doen) lachen; *een droge* (of: *hete*) *- hebben,* [a]) dorstig zijn, [b]) niet van een leeg glas houden (de lever de zetel v. d. dorst); Z.-N. *dat ligt op mijn -,* kan ik niet verkroppen.

leverancier', m. -s (v. leveren of Fr. livrancier: *iem., die goederen of waren levert*).

leveran'tie, v. -s, leverantiën (afl. v. leveren: *levering van hoeveelheden goederen; de geleverde waar*): *de - van zeep aan de mijnen.*

le'veren, leverde, h. geleverd (*bezorgen, doen toekomen, verschaffen*): *waren -; stof - tot een gesprek,* verschaffen; *iem. in de handen zijner vijanden -,* doen vallen, overleveren; nog: *slag -,* een gevecht beginnen; *dat heeft ze 'm prachtig geleverd,* klaargespeeld; fig. *iem. iets -,* (ong.) iets onaangenaams bezorgen, een poets spelen; *hij is geleverd,* [a]) verloren, [b]) Z.-N. bedrogen.

le'vering, v. -en (*het leveren; hetgeen geleverd wordt of is*; rechtst. *overdracht in eigendom of in de macht en het genot van een ander*).

le'veringscontract, o. -en (*koopovereenkomst, waarbij de waren worden geleverd in gedeelten*); **-termijn,** m. -en (*de tijd, op of binnen welke iets geleverd moet worden*).

le'verkleurig, bn. (*geelbruin als lever*): *een -e pantalon*; **-kruid,** o. (*naam v. planten, die tegen leverziekten werden aangewend,* o.a. *boelkenskruid,* Lat. eupatorium cannabinum); **-kwaal,** v. -kwalen; **-traan,** v. (*vette, olieachtige stof, uit de levers van vissen*); **-worst,** v. -en (*worst met* [*kalfs- of varkens*]*lever als voornaam bestanddeel*).

Levi'athan, m. -s (Hebr.-Fr. *draakachtig ondier, watergedrocht, misschien de krokodil;* dikwijls zinnebeeld van het kwaad); zie Job 40 : 20 en *Lucifer,* 1e bedrijf, vers 96.

levier', m. -s (Fr. luchtvaarttaal: *stuurknuppel*).

Leviet', m. -en (Bijbel: *afstammeling van Levi, derden zoon v. Jacob; Israëlietisch tempeldienaar v. lagere rang;* fig. *jeugdige clericus, die* nl. *alle wijdingen nog niet heeft ontvangen;* ook: *priester*): zegsw. *iem. de -en lezen,* streng berispen; zie Leviticus.

leviraats'huwelijk, z. zwagerhuwelijk.

Levi'ticus, m. (*boek, waarin de verordeningen der Levieten vervat zijn*); zie Pentateuch.

lew(a), zie lev(a).

lex, v. leges (Lat. *wet*); zie leges; *- talio'nis,* (in de oudheid) wet der wedervergelding, oog om oog, tand om tand.

lex'ico . . ., van Gr. lex'ikon; z. ald.

lexicograaf', m. -grafen (*schrijver van een lexicon, een woordenboek*), l. *leksiko-*; **-graphie',** v. (*het schrijven v. woordenboeken*); **-gra'phisch,** bn.; **-logie',** v. (*kennis v. de betekenis en afleiding der woorden*); **-loog',** m. -logen (*woord- of tekstverklaarder*).

lex'icon, o. (Ned.) -s; (Gr.) lex'ica (Gr. [*wetenschappelijk*] *woordenboek*); l. *leks'-si-kon.*

le'zen, las, lazen, h. gelezen (1 [*al zoekende*] *verzamelen; opzamelen,* enigsz. vero., lit. t.; 2 *uitzoeken* [uit een menigte of hoeveelheid]; *schiften*; 3 *de lettertekens in woorden omzetten; kennisnemen van de inhoud van hetgeen geschreven of gedrukt is*; 4 enigsz. vero., gew., Z.-N. *bidden*; 5 R.-K. v. e. mis: *doen*; 6 *gewaarworden, te weten komen; nasperen, navorsen* in bepaalde verbindingen; 7 *een leesbeurt vervullen*): 1 *aren, kruiden, bloemen -; met kielen ingesleept de oogst, die 't Oosten las*; 2 *koffie, erwten -*; 3 *hij kan - noch schrijven; kan dit kind al -? een brief -; (in) de bijbel -; in andermans boeken is het duister -,* het is moeilijk iems. geheimen te weten te komen; zie les, metten, Leviet; 4 *de avondgebeden -*; 5 *een mis -; de priester zal om 8 uur -,* een stille mis doen; 6 *in iems. ogen -; in de sterren -; dat stond op zijn gezicht te -*; 7 *wie leest er van avond?*

le'zenaar, m. -s (*standaard met schuinstaand bovenvlak, om een boek op te leggen, zodat de lezer het in gemakkelijke stand*

voor zich heeft; schuinstaand leesbordje).
le'zer, m. –s (*hij, die leest,* inz. in bet. 3).
lezeres', v. lezeressen.
le'zing, v. –en, lezinkje (1 *het lezen;* 2 *voorlezing, voordracht;* 3 *de wijze, waarop iets wordt voorgesteld*): 1 *na – van een hoofdstuk uit de Bijbel;* 2 *een – houden over;* 3 *er zijn over de oorzaak v. die brand verschillende –en.*
li, o. li's (*Chinese afstandsmaat,* ± *575 m; Chinese kopermunt, 0,001 taël*).
liaison', v. –s (Fr. *verbintenis; vluchtige* [inz. *ongeoorloofde*] *liefdesbetrekking*).
lia'nen, v. mv. (Fr. liane [v. lier = verbinden]: *slingerplanten*).
I. lias', v. liassen (Fr. liasse: *snoer, om papieren aan te rijgen; band of pakket brieven enz.*).
II. lias', o. (Eng. *leemachtig kalkgesteente der Jura-formatie; geologisch tijdvak*).
lias'haak, m. –haken (*haak, om papieren enz. aan te prikken*).
Li'banon, m. (*wit-gebergte: bergketen in Syrië van 3000 m en meer*).
liba'tie, v. –s, libatiën (Fr. [Lat. libatio]: *plengoffer; drinkgelag*).
I. libel', o. libellen, libelletje (Lat. libellus = boekje: *schot- of smaadschrift*).
II. libel', v. libellen, libelletje (Lat. libella = waterpas, kleine weegschaal: *aan de netvleugeligen verwant insect*); z. waterjuffer.
li'ber, bn., bw. (Lat. [Fr. libre]: *vrij*).
liberaal', Fr. libéral, Lat. libera'lis, **1** bn., bw.; liberaler, –st (*mild, milddadig, vrijgevig; onbevooroordeeld; vooruitstrevend, ruimdenkend;* politiek in ons land: *voorstander van vrijheid op economisch en cultureel gebied;* godsd. *vrijzinnig; niet streng van opvatting in zake zijn godsdienstplichten*); **2** m. en v. liberalen (*voorstander v. h. liberalisme; iem., die tot de liberale partij behoort*).
liberalis'me, o. (Fr. *stelsel, leer der liberalen of vrijzinnigen; vrijzinnigheid op godsdienstig of staatkundig gebied*).
liberalist', m. –en (*liberaal* **2**).
liberalis'tisch, bn., bw. (*vrijzinnig, in de geest van het liberalisme*).
liberaliteit', v. (Fr. *vrijzinnigheid; onbevooroordeeldheid; mildheid*).
Liber'tas, v., Lat. (godin der) Vrijheid.
liberteit', v. (Fr. liberté: *vrijheid*).
libertijn', m. –en (Lat. libertinus, Fr. libertin: 16e en 17e eeuw: *vrijdenker, vrijgeest; losbol*): *Coornhert, de –.*
liberty, o. (Eng. *vrijheid;* modenaam: *fabrieksnaam van een bijzonder soort van kledingstukken, meubelen enz.*).
libra'rius, m. libra'rii (Lat. [liber = boek] inz. in een klooster: *bibliothecaris*).
libra'tie, v. –s, libratiën (Fr. [Lat. libratio]: *schijnbaar onzekere beweging, schommeling van een hemellichaam om de as*).
librettist', m. –en (*schrijver v. e. libretto*).
libret'to, o. libretto's, libretti (It. *tekstboekje* [*van een opera*]).
librij'e, v. –n (Fr. librairie, [Lat. libraria]: *oude kerk- of kloosterbibliotheek*).
Li'bye, o. (aardr. *N.-O. deel van Noord-Afrika, gelegen tussen Egypte en de Syrten*).
Li'bys, bn.: *de –e woestijn,* O.-Sahara.
licen'ten, o. mv. (Fr. licence = verlof: gesch. *verlofgelden in de 80-jarige oorlog voor de handel met Spaanse landen;* ook: *vrijbrieven, vergunningen*): *convooien en –,* gelei- en verlofgelden, in- en uitvoerrechten.
licen'tia poë'tica, v. (Lat. *dichterlijke vrijheid*).
licentiaat', m. licentiaten (Lat. licenciatus: *tot de uitoefening* [*of het onderwijs*] *van een wetenschap* [b.v. *theologie, rechtsgeleerdheid*] *bevoegde* inz. in Engeland titel, ook in België); in opklimmende orde: baccalaureus, licentiaat, magister, doctor.
licen'tie, v. –s, licentiën (Lat. licentia: *patent; verlof; vergunning*[*sbewijs*]; *volmacht*).
li'chaam, o. lichamen, lichaampje (1 *het lijf van mensen en dieren;* 2 *romp;* 3 *begrensd deel der ruimte, al wat drie afmetingen heeft;* 4 *vereniging van personen: genootschap, college, organisme*): 1 *een gezond, sterk, welgemaakt –; de mens bestaat uit ziel en –;* 2 *het hoofd v. h. – scheiden;* 3 *vaste, vloeibare en gasvormige lichamen; de regelmatige lichamen der meetkunde, b.v. de piramide, de cilinder;* 4 *een wetgevend –; een zedelijk –.*
li'chaamsarbeid, m. (*lichamelijke arbeid*); **–beweging,** v. –en: *– is nodig;* **–bouw,** m.; **–deel,** o. –delen; **–gebrek,** o. –gebreken: *een soldaat zonder –en;* **–gestel,** o. –gestellen: *iem. met een sterk –;* **–kracht,** v. –en; **–oefening,** v. –en; **–straf,** v. –straffen.
licha'melijk, bn., bw. (*het lichaam betreffende*): *een – gebrek; hij is – zwak.*
I. licht 1 o. –en (1 *de oorzaak van de gewaarwordingen van ons gezichtsorgaan; schijnsel; dat, wat de dingen zichtbaar maakt;* nat. *golfswijze voortgaande beweging van de ether;* 2 *lichtverspreidend voorwerp; brandende lantaarn enz.;* 3 *sein voor de scheepvaart; seinlicht;* 4 *de zon of andere lichtende sterren;* 5 *bliksem*[*straal*]; 6 *het licht, afgebeeld op een schilderij enz.;* 7 *opening in een muur om licht binnen te doen vallen; venster;* 8 *gezichtsvermogen;* 9 *opheldering; duidelijkheid;* 10 *verlichting, wijsheid, ontwikkeling;* 11 *kennis, het goede, dat v. iem. uitgaat;* 12 *openbaarheid, algemene bekendheid;* 13 *daglicht,* **fig.** *leven;* 14 *geluk, opgewektheid;* 15 *God, Christus;* 16 *helder verstand,* dikwijls ir.): 1 *het – der zon, der maan, der sterren; er is electrisch –, kaars–, zon–, maan–; iem. het – betimmeren,* [a]) het uitzicht benemen, [b]) verhinderen te schitteren; 2 *we zagen de –en van de stad aan de overzijde v. d. Rijn; vuur en – vrij; vrij – bij dag; een hoog –,* door hoge ramen invallend; *een staand, vallend –,* door een opening in een muur, respectievelijk in een zoldering, binnenvallend; *het –je onder de theepot;* 3 *het rood en groen – der schepen;* 4 *elk lichtje, dat gij tintelen ziet, is weer een bron van licht;* 5 *de fletsere –en verkondigden het einde van het onweer;* 6 *bekijk eens het – op de vrouw;* 7 *een –, voorzien van traliën;* 8 *het – is uit zijn ogen; iem. het – in de ogen niet gunnen,* hoegenaamd niets; 9 *verschaf mij –; daar ging mij een – op,* wat mij duister was, werd me helder; *– in iets zien,* begrijpen; *– doen vallen, werpen op iets;* 10 *het – der wetenschap;* inz. op godsdienstig gebied: juist inzicht; 11 *zijn – laten schijnen over;* 12 *het – schuwen; aan het – komen,* bekend worden; *een boek in het – geven,* uitgeven; *in het – stellen,* duidelijk maken; 13 *het – geven aan een jongen; het – zien,* [a]) geboren worden, [b]) v. e. boek: uitkomen; *iem. het – uitblazen,* doden; 14 *– in zijn ogen en vrolijkheid om zijn mond;* 15 *'t ongenaakbare –;* 16 *hij is ook geen –,* is dom; **2** bn.

(1 *helder, niet donker*; 2 *goed verlicht*; 3 *helder van kleur*): 1 *het is hier niet – genoeg*; *het is –e maan*; *bij* (of: *op*) *–e dag*; *de –e partijen op een schilderij*; 2 *lokalen luchtig en –*; 3 *een – behang*; *– haar, –e ogen*; **3** bw. (*helder, niet donker*): *– gekleurd*; *–bruin*.

II. licht 1 bn. (1 *weinig gewicht bezittende*; *niet zwaar*; 2 *gemakkelijk zich bewegende of beweegbaar*; 3 *niet stevig gemaakt, niet dik, compact gemaakt*; *luchtig*; 4 *een weinig duizelig*; 5 *gemakkelijk*; 6 v. grondsoorten: *gemakkelijk te bewerken*; 7 *gemakkelijk te verteren*; 8 *opgewekt*; 9 v. e. stem: *van gering volume*; 10 *weinig betekenend*; *gering*; 11 *van weinig belang*; 12 *lichtzinnig*; *losbandig*): 1 *een –e steen*; *–e stoffen*; *– geschut*, van klein kaliber; 2 *zij is – als een veer*; *met –e tred*; *–e cavalerie, infanterie*, met een bewapening enz. van gering gewicht; 3 *een – en dicht gebouw*, niet stevig of solide (en toch dicht); *de sierlijke en –e vorm van de auto*; 4 *– in het hoofd zijn*; 5 *veel handen maken het werk –*; *–e lectuur, muziek*; 6 *–e zavelgronden*; 7 *–e spijzen*; *– bier*; *rookt u – of zwaar?* 8 *op –e toon*; 9 *de –e tenor klonk broos en week*; 10 *een –e verlegenheid*; *een –e longontsteking*; 11 *gewogen en te – bevonden*; 12 *van –e zeden*; **2** bw. (1 *niet zwaar*; 2 *op beweeglijke manier*; *vlug*; 3 *niet log of plomp*; 4 *gemakkelijk*; 5 *gauw*; *lichtvaardig*; 6 *allicht, best*; 7 *vermoedelijk, hoogst waarschijnlijk*; 8 *misschien*; 9 *in ieder geval, ten minste*; 10 *enigszins*; *niet zwaar*; *niet gewichtig*): 1 *– wegen*; *– bepakte soldaten*; 2 *de fiets liep –*; 3 *– gebouwde huizen*; 4 *–er gezegd dan gedaan*; 5 *– geloven*; *niet – driftig worden*; *de stoel op drie poten valt –er om*, eerder; 6 *dit leidt – tot misverstand*; 7 *men had – gedacht, dat*; 8 *– wel een huwelijksaanzoek*; 9 *je kunt het – proberen*; 10 *– gekwetst*; *– slapen*; *iets – opnemen*; *– over iets heengaan* (Z.-N. *gaan*).

licht'bad, o. –baden (*bestraling van de huid*); **–bak,** m. –bakken (*hulpmiddel voor stropers*: *een blikken doos, aan de voorzijde open, waarin een brandend lampje is geplaatst, waarvan het licht door de blinkend geschuurde wanden wordt weerkaatst*); **–beeld,** o. –en (*beeld, gevormd door lichtstralen uit een optisch toestel* inz. *een sciopticon, toverlantaarn*): *lezing met –en*.

licht'blauw 1 bn. (*helder-, flauw-blauw*): *het –e vergeet-mij-nietje, –e ogen*; **2** o.

licht'boei, v. –en (zeew. *verlichte boei*); **–brekend,** bn. (*de richting der lichtstralen wijzigend*): *water is een –e stof*; **–bron,** v. –bronnen (*lichtlichaam, dat licht uitstraalt*): *de zon is onze grote –*.

licht'brons, bn. (*geel-bronskleurig*): *een gelaat, – van tint*; **–bruin,** bn. (*helder- of zachtbruin*): *de meikever heeft –e schilden*.

licht'brulboei, v. –en (*brulboei, die tevens lichtboei is*).

licht'bundel, m. –s (*bundel, samenhangend geheel van lichtstralen, uit een zelfde bron komend*); **–druk,** m. –drukken (*afdruk door middel van zonlicht of electrisch licht v. e. fotografisch negatief*); **–effect,** o. –en (*effect, wat de wijze betreft, waarop het licht valt of wat de sterkte betreft*): *toverachtige –en*.

lich'telijk, bw. (*gemakkelijk*; *zonder moeite, allicht*; *enigszins*): *in een woud kan men – verdwalen*; *– aangeschoten*.

I. lich'ten, lichtte, h. gelicht (1 *licht geven, verspreiden*; 2 *aanbreken*; 3 *bliksemen*; *weerlichten*; 4 *de duisternis wegnemen*; 5 *geestelijk licht verspreiden, uitmunten, schitteren*): 1 *de zon lichtte door grauwe wolken*; *het – der zee*, de zee straalt een zwak phosphorescerend licht uit; 2 *in het oosten begint het te –*, breekt het licht door; 3 *het begint in de verte te –*; 4 *een lucifer afstrijkend lichtte zij onder het bed*; 5 *het –d ideaal*.

II. lich'ten, lichtte, h. gelicht (1 [*op*]*tillen*; *opheffen*; 2 *iets optillen, om het weg te nemen, om hetgeen daaronder is, te ontbloten*; 3 *iets wegnemen, verwijderen* [*door het op te lichten*]; 4 *iets opvorderen en zich doen afgeven*; 5 v. krijgsvolk: *in dienst nemen*; 6 in vaste verbindingen: *ledigen*): 1 *sluisdeuren openen, balken –*; zegsw. zie huig, hielen, voet; *een schip –*, [a]) een gezonken schip boven water heffen, [b]) een schip omhoog heffen om het over een ondiepte te brengen; *het anker –*, ophalen; 2 *het deksel van de schotels –*; *de hoed –*, afnemen, als groet, uit eerbied; zie hand 1; 3 *de lading –*; *een deel der lading –*; zie zadel; *iem. de staar –*; *de zegels –*; 4 *een akte –*, b.v. zich een afschrift laten geven door den hypotheekbewaarder; zie doopceel; 5 *troepen –*; 6 *een schip –*, lossen; *een brievenbus –*.

I. lich'ter, m. –s, lichtertje (1 *een voorwerp, waarop, waarin, waaraan een licht brandt, luchter, kandelaar*; *scheepslantaarn*; 2 *vaartuig om het vaarwater te verkennen bij een vloot*): 1 *reik mij de – aan*; *twee grote –s, een deklantaarn*; 2 *de – was nog niet terug*.

II. lich'ter, m. –s, lichtertje (1 *vaartuig van geringe diepgang, bestemd om daarin een* [*deel der*] *lading van een groter schip over te laden*; 2 *vaartuig om een schip over een ondiepte te tillen*; *naam van andere werktuigen*; 3 Z.-N. gew. *doodkist*): 1 *de lading lossen met –s*; 2 *hydraulisch werkende –s*; *de – van een deurklink*, hefboom; 3 *een – maken*.

lichte(r)laai'e, bw. (*met heldere uitslaande vlam*): *het huis brandde –*; met vz.: *in –*.

lich'terschip, o. –schepen (*lichter* **II** 1).

licht'gas, o. (*brandbaar, voor verlichting dienend gas*): *– uit steenkolen*.

licht'geel, bn., bw. (*heldergeel, zachtgeel*).

lichtgelo'vig, bn. (*spoedig*, d. i. *zonder enig nadenken, gelovende*; *als waar aannemende*): *een – mens*; **lichtgelo'vigheid,** v.

licht'geraakt, bn. (*spoedig boos, prikkelbaar, kittelorig*): *een – mens*.

licht'gevend, bn. (*licht uitstralend*): *gas, verbrandend met niet –e vlam*.

licht'gewapend, bn. (*van lichte wapens voorzien*): *de –e ruiterij*.

licht'grauw, bn. (*bleekgrauw, vaal*): *een –e mist*; *deze ezel is –*; **–grijs,** bn.; **–groen,** bn. (*zachtgroen*): *de –e voorjaarsblaadjes*.

licht'hart, m. en v. –en (*zorgeloos mens*).

licht'heid, v. (de eigenschap van licht te zijn inz.: 1 *gering gewicht*; 2 *vlugheid, beweeglijkheid*; 3 *licht gevoel*): 1 *de – van kurk*; 2 *een –, iets van jeugd en kracht voelde hij in zijn oude leden*; 3 *een duizelende – in zijn hoofd*.

licht'hoofd, m. en v. –en (*lichthart*).

lich'ting, v. –en (de handeling van lichten inz.: 1 *opheffing*; *het omhoogbrengen*; 2 *overbrenging van goederen uit een schip*; 3 van geld: *lening, opneming*; 4 *het lichten, oproepen van soldaten*; ook: *de gelichte soldaten*; *jaarlijks contingent lotelingen*; 5 *lediging*

v. e. brievenbus): 1 *de – v. e. schip na zinken*; 2 *na gedane lossing en –*; 3 *handelingen van koop, verkoop, – op bodemerij enz.*; 4 *de – van 1920*; 5 *er zijn vier –en.*

licht'jaar, o. –jaren (*afstand door het licht in een jaar afgelegd*); **–kegel,** m. –s (*bundel lichtstralen in de vorm van een kegel* nl. *van één punt zich uitbreidende, of in één punt samenkomende*): *de – v. e. toverlantaarn*; **–kever,** m. –s (*benaming voor lichtgevende keversoorten, glimworm*); **–kogel,** m. –s (*lichtgevende kogel, projectiel om een terrein enige tijd te verlichten*); **–krans,** m. –kransen (*krans van lichtstralen, aureool*); **–krant,** v. –en ([*laatste*] *nieuws, met lichtgevende letters a. e. gebouw* b.v. *v. e. krant bekendgemaakt*); **–kroon,** v. –kronen (*kroonkandelaar, luchter met 3 of meer armen*); **–mast,** m. –en: *–en met schijnwerpers.*

licht'matroos, m. –matrozen (*aankomend matroos, jonge zeeman*); zie Janmaat.

Licht'mis 1 v. (*Vrouwendag; 2 Februari*): dag, dat de dienstboden hun dienst verlieten; **2 licht'mis,** m. –missen (*losbol*); **–misserij',** v. –en (*allerlei losbandigheid enz.*).

licht'opstand, m. –en (*stellage met licht b.v. op een dijk, een lichtschip*).

licht'punt, o. –en (1 *licht uitstralend punt*; 2 fig. *iets gunstigs, gunstige omstandigheid* [*te midden van een sombere of zorgwekkende omgeving*]; 3 *aansluitingspunt ener electrische geleiding, waaraan een lichtgevend voorwerp kan worden bevestigd*): 1 *een – vlak bij de spiegel*; 2 *toch is er een –*; 3 *tien –en*; **–reclame,** v. (*reclame door middel van lichtgevende letters, verlichte transparanten etc.*).

licht'rood, bn. (*zacht rood*): *–rode bessen.*

licht'schip, o. –schepen (*schip met een lichtstellage als baak dienende*): *het – de Maas*; **–schuw,** bn. (1 *lijdende aan een* [*ziekelijke*] *toestand van het gezichtsorgaan, waarbij licht niet wordt verdragen*; 2 fig. [*uit schaamte, vrees enz.*] *openbaarheid vrezende*): 1 *vleermuizen zijn –*; 2 *allerlei – gespuis*; **–stad,** v. (fig. *stad des lichts, der beschaving*): *Parijs, de moderne –*; **–sterkte,** v. (% *intensiteit, kracht van licht, hoeveelheid licht, die in een bepaalde tijd van een zekere lichtbron uitstraalt*): *een – van 100 kaarsen*; **–stip,** v. –stippen (*klein plekje of stipje licht*): *allerlei –stippen op het gebladerte*; **–straal,** m. –stralen (*het licht, dat zich voortplant van een punt naar een ander punt, de lijn, waarlangs*): *de witte –stralen v. d. vuurtoren*; fig. *zijn oog schoot een – uit*, tinteling; *een heldere – van hoop*; **–therapie,** v. (*geneeswijze door bestraling met licht*).

lichtvaar'dig 1 bn. (1 *opgewekt, niet zwaartillend*; 2 inz. ong.: *zich niet druk makend over de zaken*; *onbedachtzaam, onbezonnen*; *ondegelijk, niet ernstig, vluchtig, oppervlakkig*): 1 *een –e beschouwing der zaak*, vero.; 2 *een – oordeel, een –e taal*; **2** bw. (*op onberaden, onbezonnen wijze, zonder overleg*; *op een wijze, die niet van ernst getuigt*): *iem. – beschuldigen*; **lichtvaar'digheid,** v.

licht'wachter, m. –s (*wachter op een vuurtoren*): *de –s bij 's rijks kustverlichting.*

licht'werper, m. –s (purisme: *schijnwerper*).

licht'zijde, v. –n (1 eig. *de zijde, waarop het licht schijnt of valt*; 2 fig. *de gunstige zijde of kant, het voordelige, aangename gedeelte van iets*): 1 *bij volle maan zien we de – van het hemellichaam*; 2 *van iets de – doen zien.*

lichtzin'nig 1 bn. (*zonder ernst of nadenken*; *onberaden*; *niet denkend aan de gevolgen*; minder sterk dan: *onbesuisd, roekeloos*): *een – mens, een –e daad*; **2** bw. (*zonder overleg*; *zonder ernst of zorg*): *– met geld omgaan*; *zich – gedragen*; **lichtzin'nigheid,** v.

li'citum, o. (Lat. *geoorloofde zaak*; *opbod*).

lic'tor, m. (Lat.) licto'res; (Ned.) –s, licto'ren (o.-Rome: *bijlbundeldrager*; *beul*); **licto'renbundel,** m. –s: *het It. staatswapen bestaat uit het wapen van Savoye en de –.*

I. lid, o. leden (*deksel*; *een der kleppen van de oogbol*): *het – van het oog*; *een kan met een zilveren –*; spreekw. *Wie 't onderste uit de kan wil (hebben), krijgt het – op de neus*, te grote begerigheid straft zich zelf.

II. lid, o. leden (lit. t. leën) (1 *beweegbaar deel van het menselijk of dierlijk lichaam*; inz. *armen of benen*; 2 *onderdeel v. e. arm of been*, inz. *v. e. vinger of teen*; 3 *gewricht*; 4 v. e. insect: *onderdeel van het lichaam, de poten of de voelhoorns*; 5 *de tussen twee knopen vervatte gedeelten* [*en het uiterste gedeelte*] *v. e. plantenstengel*; 6 *onderdeel, gedeelte* fig.; 7 *iem., die behoort tot een christelijke Kerk*; 8 *iem., die deel uitmaakt v. e. zekere kring, een huisgezin, vereniging*; 9 *onderdeel v. e. redenering, geschrift: punt*; *onderdeel v. e. wetsartikel, een samengesteld woord, een vergelijking*; 10 *een van de delen ener lijst*; 11 *graad*): 1 *recht van lijf en leden*; *een rilling ging hem door de leden*; zegsw. *een ziekte onder de leden hebben*, de kiem der ziekte met zich omdragen; *het lag mij op de leden*, ik had ergens een (somber) voorgevoel van; 2 *het tweede – van de middenvinger*; 3 *een arm uit het – vallen*; 4 *de leden van de sprieten der boktorren*; 5 *slanke of lange leden*; 6 *de leden der scharnieren*; 7 *welke zijn de leden der H. Kerk? de leden der Hervormde kerk* [lidmaat = die geloofsbelijdenis heeft afgelegd]; 8 *de leden ener redactie*; *de leden van het Koninklijk huis*; *– van de vereniging*; *een fijn –, ook 'n –*, mens, persoon; 9 *een – van zijn programma*; *artikel 108, 2de –*; *het tweede – der samenstelling stoomboot*; *het 2de – v. e. samengest. zin*; 10 *de bindende leden v. e. lijstwerk*; 11 *onrechtvaardig verkregen goed komt niet tot op het derde –.*

lid'gras, o. (*kweekgras*; z. ald.).

lid'maat 1 o. ledematen (*lid v. het lichaam, arm, been*, alleen in het mv.): *stramheid der ledematen*; **2** m. en v. lidmaten (*behorende tot een christelijke Kerk* inz. *Protestantse*; zie lid **II** 7): *aanneming van nieuwe lidmaten.*

lid'maatschap, o. –schappen (1 *het lidmaat zijn van een kerkgenootschap*; 2 *het lid zijn van een vereniging, college enz.*): 1 *toegelaten worden tot het – der Hervormde Kerk*; 2 *het – ener sociëteit*; *bedanken voor een of ander –.*

lid'matencatechisatie, v. –s, –catechisatiën (Prot. *catechisatie voor lidmaten*).

lid'woord, o. –en (*rededeel*, voor zn. kunnende staan en met zeer verschillende functies): *bepalend* of *bepaald* – en *onbepaald –*; *de, een, het zijn –en.*

lie'baard, m. –en (Lat. leopardus = leeuwpanter d.i. *luipaard*, vero.; wapenk. *leeuw*).

lied, o. liederen (1 *gedicht van eenvoudige lyrische of lyrisch-epische inhoud* [*in strophen verdeeld en voor de zang bestemd*]; *de melodie met het lied*; *de melodie alleen*; 2 *ge-*

dicht inz. van lyrische of lyrisch-epische inhoud, niet in de eerste plaats voor de zang bestemd; 3 *het gezang v. e. vogel*; 4 *het onafgebroken melodisch geluid, dat door iets wordt voortgebracht*; in de verkl. heeft – de bet. v. 1 en 2, maar veelal uit bescheidenheid of in minder gunstige zin gebezigd): 1 *het volkslied*, beter *nationaal lied*; *het drink- en dans–, bruilofts–*; *een vrolijk –je*; zegsw. *zijn hoogste –je zingen*, vrolijk gestemd zijn; *dat was het einde van het –je*, zaak; *iem. een ander –je doen zingen* (Z.-N. *–je leren*), hem noodzaken zijn gedrag te veranderen; *'t is weer 't oude –je*, hetzelfde als te voren; *het –je is uit*, nu is 't gedaan; *een kort –je is spoedig gezongen*, een korte smart is spoedig geleden; zie verlangen **2**; 2 *Vijf en twintig jaar, een – in 1840*, van da Costa; 3 *het kwelend – der nachtegalen*; 4 *het – der zee*.

lie'den, m. mv. in de spreekt. meestal lui, Z.-N. lie (*personen, mensen*, soms met de bijgedachte aan het beneden zich achten): *Indische lui zijn soms zonderling*; *arme lui*; *land en luiden*; *waren er veel lui? de oude lui*, de ouders; *lieden van allerlei afkomst*.

lie'derboek, lied'boek, lie'deboek, o. –en (*boek met liederen*); zie mopsje.

lie'derlijk, bn., bw. (1 *slordig armoedig*; *vuil, smerig*; 2 *zedeloos, ontuchtig*): 1 *een – rijm, klein en zijn*; *een –e plunje, er – uitzien*; 2 *–e taal*; **lie'derlijkheid,** v. –heden.

lie'dertafel, v. –s (*mannenzangvereniging*).

lied'jeszanger, m. –s (*iem., die liedjes of een liedje zingt*; ongunstig: *straatzanger*); **–zangster,** v. –s.

lied'vorm, m. (muz. *de eenvoudigste compositievorm*).

lief 1 bn.; liever, liefst (1 *bemind, geliefd, dierbaar*; dikwijls zeer verzwakt; 2 *waard, best*, als vriendelijke wijze om over of tot iem. te spreken; 3 *waaraan men gehecht is, dierbaar*; 4 *gewenst, begeerd*; *waarop men prijs stelt*; in verzwakte bet. *aangenaam, welkom*; 5 *vriendelijk en goed van karakter*; 6 *hartelijk, voorkomend, aardig*, bij een bepaalde gelegenheid; 7 *prettig, sympathiek, bevallig, mooi*, inz. in sentimentele gevoelige taal): 1 *mijn lieve man en kinderen*; *Onze lieve Moeder de H. Kerk*; zegsw. *daar helpt geen lieve vader of moeder aan*, d. i. geen uitroep lieve vader, daar is niets aan te veranderen; *Onze-lieve-Vrouw*, [a]) de H. Maagd Maria, [b]) een beeld of voorstelling van Maria, [c]) een kerk haar gewijd; 2 *lieve mensen, denkt daar wel eens ernstig over*; *lieve broer*; *lieve tijd*, als uitroep; 3 *mijn eigen – begrafenisgeldje*; *iets om een – ding willen*; 4 *zijn liefste wens*; *om de lieve vredes wil*; *haar vrijheid was haar –*; *iets voor – nemen*, zich er mee tevreden stellen; 5 *een aardige, lieve familie*; ir. *een – jongetje*; 6 *hij was echt – tegen zijn moeder*; 7 *het spelen van krijgertje, een – spel, mevrouw*; *een – gezichtje*; ook ir. *dat was een – huishouden*; nog met ww. verbonden: *iem. – krijgen enz.*; als aanspreking achter het zn.: *kind–, vader–*; nog: Z.-N. *lieve kinderen*, voorgetrokken; **2** m. en v. (1 *een geliefd persoon* inz. als vocatief; 2 in de overtreffende trap: *een bij uitstek geliefd persoon*, inz. als vocatief): 1 *klaag niet lieve*; verkl.: *lieveke*, o. inz. in Z.-N.; 2 *dat is mijnheer Bruis, liefste*; **3** o. (*datgene, wat lief is*, inz. in de genit. of in de superlatief): *ze had iets liefs over zich*; *het liefste, dat de mens heeft*; nog: *het – en leed des levens*; *in – en leed*, voor- en tegenspoed; *de ridder en zijn –*, geliefde; **4** bw.; liever, liefst (1 *op vriendelijke wijze*; 2 *bekoorlijk, bevallig, aardig*, dikwijls ir.; 3 *gaarne* inz. met *al zo, net zo*): 1 *– tegen iem. doen*; 2 *ze wonen er –*; *– gelegen*; 3 *het net zo – niet doen*; *dat is mij (nog) wel zo –*, bij voorkeur, liever.

liefda'dig, bn. (*door een daad of daden zijn liefde tonende*, inz. *door het geven van stoffelijke steun, weldoende*): *–e mensen, een – doel, –e instellingen*; zie godshuis.

liefda'digheid, v. liefdadigheden (*weldadigheid*): *het genootschap, – naar vermogen*.

lief'de, v. –n (1 *warme genegenheid*; 2 *gevoel van welgezindheid, opofferingsgezindheid enz.*, in verband met de [christelijke] godsdienst: 3 *oprechte en warme belangstelling*; *het prijsstellen op*; *zwak voor*; 4 in vaste verbindingen; 5 *voorwerp van liefde*): 1 *de – tot zijn ouders, tot zijn land*; *zusterlijke –*; *een remedie tegen de –*, een lelijke vrouw; 2 *de – tot God*; *de drie goddelijke deugden zijn geloof, hoop en –*; *om de – Gods*; 3 *– voor de kunst*; 4 *iems. – beantwoorden*; *– voor iem. gevoelen*; *met – sterven voor*; *om de – van*, ter wille van; *ter – van*; *uit –*, op grond van; *oude – roest niet*, verdwijnt nooit geheel; *– is blind*, [a]) ziet de gebreken niet van het voorwerp der liefde, [b]) redeneert, overlegt niet; *oude – ziet geen leed* = [a]) v. voorafgaande zegsw.; 5 *Koosje, zijn eerste –*; *de Eeuwige Liefde*, God; **–beurt,** v. –en (Prot. *preekbeurt, die iem. vervult voor een anderen predikant, zonder geldelijke vergoeding*); **–blijk,** o. –en (*bewijs van liefde*); **–dienst,** m. –en (*weldaad, hulp uit* [*christelijke*] *liefde*); **–gave,** v. –n (*aalmoes uit* [*christelijke*] *liefde*); **–gesticht,** o. –en (*godshuis*); **–gift,** v. –en (*liefdegave*); **–huis,** o. –huizen (*godshuis*); **–loos,** bn., bw.; liefdelozer, meest – (eig. *zonder liefde*; fig. *koud, onverschillig*): *een – woord*; *– oordelen*; **–maaltijd,** m. –en, beter **–maal,** o. –malen; zie agapen; **–rijk,** bn., bw. (*vol liefde*): *een –e verpleging*; *iem. – opnemen*; **–werk,** o. –en (*goed werk* inz. *weldaad, aan armen bewezen*; ook: *vereniging, welke een bepaald soort liefdewerk doet* b.v. *– oud papier*).

lief'desverklaring, v. –en (*bekentenis van een man aan een vrouw, dat hij haar liefheeft*, of omgekeerd): *een – afsteken*.

lief'dezuster, v. –s (R.-K. *kloosterlinge, die zich wijdt aan het verplegen van zieken*, ook *aan het onderwijs*).

lie'felijk 1 bn. (1 *vriendelijk, aanminnig enz.*, inz. ir.; 2 *een vriendelijke, zachte, bekoorlijke indruk makend*): 1 *mijn –e neef Nurks*; 2 *het – gezang van de nachtegaal*; *een –e geur*; **2** bw. (*op een wijze, die een vriendelijke, zachte, bekoorlijke indruk maakt*): *zijn oog werd – gestreeld door de zachte tinten*.

lie'felijkheid, v. –heden (1 *vriendelijkheid*; concreet inz. ir.: *scheldwoorden, verwijten*; 2 *bekoorlijkheid, zachtheid, bevalligheid enz.*): 1 *iem. allerlei –heden naar het hoofd werpen*; 2 *de – van een heldere zomernacht*.

lief'hebben, had lief, h. liefgehad (1 *beminnen, veel houden van*; 2 ietwat zwakker: *geven om, graag mogen*; 3 *prijs stellen op*): 1 *zijn vrouw –, zijn kinderen –*; *God – boven-al*; verg. zielsliefhebben; 2 *allen, die hem kennen, hebben hem lief*; *Wie* (of: *Die*) *mij*

liefheeft, volgt mij, opwekking om met iem. mee te gaan; 3 *iem., die zijn vak verstaat en liefheeft*; in de lijdende vorm: *ze verlangde een beetje te worden liefgehad.*

lief'hebber, m. –s (1 *persoon, die van iets houdt, iets gaarne doet*; 2 *iem., die zich met iets bezighoudt, zonder vakman te zijn*; *dilettant, amateur*; *iem., die lust tot iets heeft, zich voor iets aanmeldt*; *vrijwilliger*): 1 *een – van boeken, van het schaakspel*; *een – van roken enz.*; 2 *er zijn veel –s voor dat baantje.*

lief'hebberen, liefhebberde, h. geliefhebberd (*liefhebber van iets zijn, uit liefhebberij doen aan*; [*een wetenschap, kunst*] *beoefenen zonder er zijn beroep van te maken*; ong. *beoefenen op oppervlakkige manier*): *in bloemen –*; *op 't gebied der natuurkunde –.*

liefhebberij', v. –en (1 *pleizier in, smaak voor*; 2 *genoegen, pleizier, vermaak*; *neiging, lust*; ongunstig: *hebbelijkheid*; 3 *belangstellende ijver voor*; *ijverig en belangstellend bezig zijn met*; 4 *datgene, waarvoor iem. liefhebberij* in bet. 3 *heeft*): 1 *och, zei Piet, de – is er nu alweer half af*; 2 *dat is een onschuldige –*; *het is (een) – te zien, hoe*, genot; *de gevaarlijke – van tandenkrijgen*; 3 *ik meende in de juristerij wel – te krijgen*; 4 *tekenen, schilderen en andere –en*; *een dure –*, dure zaak, geschiedenis; nog: *uit, voor –*, pleizier.

liefhebberij'toneel, o. –tonelen (*toneel voor of van liefhebbers, van dilettanten*).

lief'je, o. –s (*lief meisje*; *aardig persoontje*; *beminde*): *wel –s, kijk jullie naar de eendjes?*

lief'jes, bw. (*aardig, mooi, fijn*): *dat patroon is – bewerkt*; *dat heeft zij – gedaan.*

lief'kozen, –koosde, h. geliefkoosd (eig. lief praten: 1 *liefde tonen door vleiende woorden*; 2 *strelen*): 1 *op –de toon*; 2 *zijn kinderen – en omhelzen*; **–kozerij',** v. –en; **–kozing,** v. –en (*streling*); zie kozen.

liefst 1 bn., bw. (superlatief van *lief*, ook van *gaarne, graag*): *dat is zijn –e kost*; *ik wil nu – studeren*, bij voorkeur, zo mogelijk; *ik werk des morgens het –*, bij voorkeur; nog: (spottend-afkeurend) en dat nog wel, nota bene b.v. *visites maken in zo'n regen en – zonder paraplu!* Opm. Als bw. meestal *het liefst*; **2 –e,** m. en v. –n (*beminde*).

lieftal'lig, bn., bw. (*bevallig, innemend*, inz. van vrouwen en kinderen): *een –e verschijning*; *zij doet zich – voor*; **–heid,** v. –heden (*innemendheid, bekoorlijkheid*).

lie'gen, loog, h. gelogen (1 *met opzet onwaarheid spreken*; 2 *iets valselijk beweren*; 3 *zich anders voordoen, dan men is*): 1 zegsw. *hij liegt, dat hij zwart ziet*, hij is iem., die brutaal liegt; *in commissie –*; 2 *dat lieg je*; *hij loog er nog vijftig gulden bij*; 3 *edele afkomst liegt niet*, verloochent zich niet.

I. lier, v. –en, liertje (Gr.-Lat. lyra: 1 *Grieks snaarinstrument*; 2 *draaiorgel*; 3 scheepst. naar de vorm, verg. harp: *horizontaal geplaatste kaapstander, dienende om goederen in en uit het ruim te hijsen*; 4 Z.-N. gew. *buik*): 1 *op de – spelen*; zegsw. *de – aan de wilgen hangen*, ophouden met dichten; *de – was het attribuut van Apollo, den god der dichtkunst*; 2 in de samenst.: *een liereman*; 3 *een stoom–*; 4 *iem. op zijn – geven*, slaan.

II. lier, m. –en (*lierboom, lariks of lorkenboom*), w.g.: zegsw. *branden als een –*, zeer fel; *een lange –*, een lange, schrale jongen (misschien heeft – hier de bet. van lier I 3).

III. lier, v. –en (*wang*); vero.

lier'dicht, o. (in bet. 2) –en (1 *dichtsoort, waarin de dichter uitdrukt, wat er omgaat in zijn gemoed*; *subjectieve poëzie*; 2 *een gedicht, dat tot de onder* 1 *genoemde dichtsoort behoort*): 1 *de lyriek of het – dankt zijn naam aan de lier, met begeleiding waarvan de gedichten werden voorgedragen*; 2 *de –en van v. Lennep*; **–dichter,** m. –s (*lyrisch dichter*).

lie'reman, m. –mannen (*orgeldraaier*; *dichter*).

liëren, gelieerd (Fr. lier [Lat. ligare]: *verbinden, verenigen*): *hij is gelieerd aan die familie*, verwant; *met iem. zeer gelieerd*, goede vrienden.

lie'renaar, m. –s (Z.-N. *knipmes*).

lier'lauw, bn. (*een weinig warm*): *een – strijkijzer*; *deze koffie is –*; gew.

Lier'nurstelsel, o. (*afvoer van faecaliën langs buizen en wel door luchtdruk*, genoemd naar zijn uitvinder geb. te Haarlem 1828, gest. te Berlijn in 1893).

lier'staart, m. –en; **–vogel,** m. –s (*vogel op Nieuw-Holland*; Lat. menura superba): *de staart van de – lijkt op een Gr. lier.*

lier'zang, m. –en (*lierdicht*).

I. lies, v. liezen (*plooi tussen onderbuik en bovenbeen*; Z.-N. *reuzel*): *pijn in de liezen.*

II. lies, o. (benaming van verschillende aan of in het water groeiende planten, inz. van een *vlotgrassoort*, Lat. glyceria aquatica).

lieu'e, v. –s (Fr. *mijl*): *de oude – was 4444 m* of 48 minuten gaans; lees *li'eu.*

lie'veling, m. en v. –en (*iem., die men boven anderen liefheeft*; *gunsteling, beminde, oogappel*; soms: *troetelkind*; ook ong.: *iem., die „voorgetrokken" wordt*): *keizer Titus* (79–81 *n. C.*) *was de – van het Rom. volk*; voor het vr. ook: **–e,** –n.

lie'velingsbezigheid, v. –heden (*bezigheid, waarin men zijn meeste genoegen vindt*); **–dichter,** m. –s (*dichter, wiens verzen men bij voorkeur leest*); **–kleur,** v. –en; **–plekje,** o. –s; **–schrijver,** m. –s; **–uitdrukking,** v. –en.

lievemoe'deren, in de zegsw. *daar helpt geen – aan*, niets kan helpen; zie lief **1** 1.

lie'ven, liefde, h. geliefd (lit. t. *beminnen*).

Lie'venheer, m. –heren, –s (Z.-N. *kruisbeeld*).

lievenheers'beestje, o. –s; **lievenheers'haantje,** o. –s (*schildvleugelig insect*; Lat. coccinella): *het zevenstippelig –.*

lie'ver, bw. (comparatief van *lief*, ook van *gaarne*: 1 *op een aangenamer manier*; 2 *met meer lust, groter genoegen*; 3 *veeleer*): 1 *Marie speelt toch – dan Joh.*; 2 *niets – willen, wensen enz. dan*, zijn grootste geluk zien in; uitroep: *niets – dan dat*, dat wil ik heel graag! *– sterven dan toegeven! ik zou niet weten, wat ik – deed*; 3 *dat kun je niet, laat mij het – doen*; .... *of – (gezegd)*; .... *of laat ik – zeggen*, eigenlijk is het juister (soms: verkieslijker) te zeggen.

lie'verd, m. –s (*lieve persoon, lief kind, lieve man*); **–je,** o. –s, ir. ondeugd, deugniet.

lie'verkoekjes, o. mv. in de zegsw. (wanneer iem. niet tevreden is, met hetgeen men geeft): *– bakken we niet.*

lieverle'de, bw.: alleen gebruikelijk in: *van –*: *verbeteringen komen eerst van – tot stand,* [a]) geleidelijk, [b]) langzamerhand.

Lieve-Vrouw', v. (R.-K. *Onze-lieve-Vrouw*, d.i. *Maria, de moeder des Heren*; *een Lievevrouwenkerk*; verg. Notre-Dame; Z.-N. *een Lieve-vrouwenbeeld*).

lie've-vrouwenbed'stro, o. (*welriekend boskruid*; Lat. asperula odorata).
Lieve-vrou'wenkerk, v. –en (*kerk, toegewijd aan Maria, de moeder des Heren*).
lie'vigheid, v. –heden (*liefheid, lieve woordjes*, met ongunstige bijbetekenis).
lie'zevet, o. (Z.-N. *reuzel*; zie lies **I**).
lif'laf 1 bn. (*smakeloos, laf*): *liflaffe kost*; **2** inz. liflafje (*flauwe kost, te weinig gezouten*; ook ong.: *kleine lekkernijen*): *bloedworst, maar geen liflafjes*.
lif'laffen, liflafte, h. geliflaft (*laffe taal spreken, flauw praten*; *vleien, liefkozen*).
liflafferij', v. –en (*laffe vleitaal*).
lift, v. –en (Eng. *stijg- en daaltoestel, hijstoestel om voorwerpen of personen van een verdieping v. e. gebouw naar een andere te vervoeren in hotels enz.*; *hijskamertje*; luchtvaarttaal: *opwaartse druk*).
lift'jongen, m. –s (*jongen of bediende bij de lift*); **–koker,** m. –s (*ruimte, waarin de lift zich beweegt*). (Eng. to lift = opheffen).
li'ga, v. liga's (*verbond, vereniging*).
ligament', o. –en (Lat. ligamentum [ligare = verbinden], Fr.-Eng. ligament: *band*; *verband, zwachtel*; *windel*; typ. *koppelletter*, als *ff, fi, fl enz.*).
liga'to, bw. (It. muz. *gebonden, verenigd*).
lig'dag, m. –dagen (*elke dag, die een schip in de haven ligt om geladen of gelost te worden*); **–geld,** o. –en (*havengeld: geld, dat men moet betalen voor het recht in een haven te liggen*; ook: *geld, dat de bevrachter v. e. schip moet betalen om zijn goederen op een kade te mogen plaatsen*): *heffing van –en*.
lig'gen, lag (hollandisme: lei), h., i. gelegen (in het alg. *op het langste vlak rusten*: 1 *op het langste of grootste vlak rusten, zonder zich aanmerkelijk in de hoogte uit te strekken*; 2 *in bed vertoeven*; 3 *zich bevinden, gelegen zijn* inz. van aardrijkskundige plaatsing; 4 fig. *over iets uitgespreid zijn*; *als een last op iets zijn*; 5 met een onbepaalde wijs en *te* dikwijls *een herhaling of [hinderlijke] voortduring uitdrukkende*; 6 met bepalingen van kalmte, rust: *rusten*; met *gaan*: *stil worden*; 7 *verblijf houden*; 8 *zich bevinden, verkeren*): 1 *koest Bello,–! de schutting lag tegen de grond*; ook van ronde voorwerpen: *daar ligt de bal*; met betrekking alleen op wat in de bepaling wordt genoemd: *hij lag met het hoofd op de tafel*; 2 *ik blijf nog een uurtje –*; *in het hospitaal –*; *hij moet gaan –*; 3 *achter het huis ligt een bos*; *op welke breedtegraad ligt A.? iets links laten –*, [a]) er links voorbijgaan, [b]) fig. z. links; 4 *er lag een glimlach op zijn gelaat*; *iem. zwaar op de maag –*; 5 *ik lag gerust te slapen*; *lig niet te zaniken*; 6 *de weg lag stil en verlaten*; *de wind ging –*; 7 *in garnizoen –*; *de officier ligt te A.*; *op kostschool –*; zie oortje; 8 *het vlees was weggevreten en het been lag bloot*; *dit punt ligt binnen de cirkel*; fig. *met iem. in proces –*, procederen; *dit ligt in zijn aard*, zijn aard brengt het zo mee; nog: *te, in, op bed –*; *ziek –*; *op sterven –*, stervende zijn; *voor anker –*, geankerd zijn; *laten –*, [a]) achterlaten, [b]) ongebruikt laten, zich niet verder bemoeien met, b.v. *zijn boterham laten –*; *hebben –*, in voorraad hebben, maar op het ogenblik niet gebruiken, b.v. *ik heb daar nog honderd gulden –*; *het lelijk laten –*, een lelijk figuur maken; *het* (ook: *de zaak*) *ligt er toe*, het is nu eenmaal zo; *het ligt zus of zo*, het is zus of zo gesteld; *het ligt aan hem*, hangt af van; *daar is mij niets aan gelegen*, daar geef ik niets om; *de kelder ligt vol steenkolen*, er liggen veel steenkolen.
lig'gend, tegenwoordig deelw. bn. (*horizontaal*): *een staande en –e balk*; *in –e houding*; nog (herald.) *een –e leeuw*, op de buik uitgestrekt voorgesteld; *– geld*, contanten.
lig'ging, v. (1 *de wijze, waarop iem. of iets gelegen is*; *het liggen of gelegen zijn*; 2 *bed, nachtleger*): 1 *een schilderachtige – van een villa, de – van een stad aan een rivier*; 2 *in dat logement heeft men goede –*.
lig'hal, v. –hallen (*hal of ruimte in of bij een ziekenhuis of sanatorium, waar de patiënten, die buitenlucht of zonneschijn nodig hebben, gedurende een deel van de dag liggen*).
lig'kuur, v. (*het pal-[te-bed-]liggen als geneeswijze*): *een – voor teringlijders*.
Ligoris'ten, m. mv.; zie Redemptorist.
lig'plaats, v. –en (*plaats, waar een persoon of zaak ligt*): *een harde –*; *de – der goederen*.
li'gue, v. –s (Fr. [*ver*]*bond, eedgenootschap*).
ligus'ter, m. –s (*heester van de familie der olijfachtigen o. a. een soort met zwarte bessen*; Lat. ligustrum vulgare).
ligus'terpijlstaart(vlinder), m. –s (*avondvlinder*; Lat. sphinx ligustri).
lij, v. (scheepst. *lage zijde van een [zeilend] schip, zijde benedenswinds, tegenzijde van loefzijde*, inz. met voorzetsels): *de matroos in het kraaiennest riep: Een schip aan –!* te lijwaarts; zegsw. *in (de) – liggen*, in verlegenheid zijn, achterlijk zijn in zijn zaken.
lijd'baar, bn. (*kunnende geleden worden*).
lij'delijk 1 bn. (1 *geduldig*; 2 *niet zelf handelend, zonder iets te doen, passief*): 1 *–e gehoorzaamheid*, waarbij men gedwee de wil van een ander doet; *een gebaar, dat een –e berusting te kennen gaf*; 2 *een – verzet*, dat zich niet in daden uit; **2** bw. (1 *zonder verzet of protest*; 2 *zonder handelend op te treden, passief*): 1 *iets – moeten aanzien*, niet kunnen beletten; *iets – ondergaan*; 2 *– toezien*; *zich – verzetten*.
lij'delijkheid, v. (*het lijdelijk zijn*; inz. *berusting, onderwerping*).
lij'den 1 leed, h. (1—10), i. (11) geleden (1 *verdragen, verduren, uithouden, dulden*; *zich schikken in*; 2 *verdragen, velen, veroorloven*; 3 met *mogen*: *kunnen verdragen, het kunnen vinden met*; 4 met *mogen*: *houden van*; 5 met *mogen*: *geen bezwaar hebben tegen*; 6 met *mogen*: *graag hebben*; *wensen*; *hopen*; 7 *ondervinden, ondergaan, gevoelen*; 8 *in ellende verkeren*; *smart gevoelen*; *zich ongelukkig gevoelen*; 9 *schade hebben*; *nadeel ondervinden*; 10 *ondergaan*; 11 inz. onpersoonlijk: *voorbijgaan*): 1 *dat kunnen wij niet –*, *dat zulke mensen den baas spelen*; 2 *navraag kunnen –*; *het kan daar wat –*, er is daar blijkbaar geen gebrek; *uitstel –*; *geen twijfel –*; *het kan niet –*, die uitgaaf kan er niet af; 3 *ik mag die praatjesmakers niet –*; 4 *ik mag dien braven kerel wel –*; 5 *wil jij met de boot gaan, ik mag het –*; 6 *ik mag liever –*, *dat het wat droog werd*; 7 *vernedering moeten –*; *honger, koude –*; *schade –*; *aan hoofdpijn –*, last hebben van; 8 *de –de Christus*; *hij heeft veel geleden*; R.-K. *de –de Kerk*, de zielen in het vagevuur; 9 *door de koude hebben de bloesems veel geleden*; *de –de partij*, [a]) die de schade heeft, [b]) die aan het kortste einde trekt;

10 inz. als term in de taalk. *–d voorwerp, de –de vorm van het ww.*; 11 *het is een half jaar geleden; het leed niet lang, of,* het duurde niet lang; **2** o. (*het ondergaan van smart, ellende enz.; ziekte*): *heden overleed na een lang en smartelijk –; iem. uit zijn – helpen,* inz. door te doden; vertaling van *passio* (zie passie): *het Lijden onzes Heren.*

lij'densbeker, m. (*symbool van Jezus' lijden*); **–dood,** m. (*het sterven van Christus aan het kruis*); **–geschiedenis,** v. (zie passie; ook fig. *de geschiedenis van een zaak, die allerlei tegenspoed geeft*): *ik zal u mijn – verhalen*; **–kelk,** m. (*–beker*); **–preek,** v. –preken (*preek over Christus' lijden*); **–tekst,** m. –en (*tekst voor een preek, toespraak over het lijden van Christus*); **–week,** v. –weken (*laatste week vóór Pasen*); **–weg,** m. –wegen (eig. *de weg van het rechthuis van Pilatus naar Golgotha*): fig. *de weg der kunst is voor velen een –.*

lij'der, m. –s (1 *iem., die lijdt,* in verschillende opvattingen: geestelijk of lichamelijk; inz. 2 *iem., die ziek of gewond is, patiënt, zieke*): 1 *ik arme tobber, arme –; een minimum–*; 2 *men geeft den – kinine*; **–es',** v. –essen.

lijd'zaam, bn., bw.; lijdzamer, –st (*met geduld onaangenaamheden, lijden verdragend; gelaten, berustend*): *een lijdzame berusting.*

lijd'zaamheid, v. (*de eigenschap van lijdzaam te zijn; berusting, geduld*): zegsw. *zijn ziel in – bezitten,* gelaten iets dulden, Bijb. Luc. 21 : 19, kalm blijven, inz. bij iets, dat ergernis verwekt, inz. als aansporing.

lijf, o. lijven (1 *leven: toestand v. e. levende, levenstijd*; 2 *het lichaam* [*van mens of dier*]; 3 *romp; het menselijk of dierlijk organisme zonder het hoofd*; 4 *onderlijf, buik*; 5 *gedeelte v. e. japon, jakje*; 6 naam van verschillende zaken, bij een lijf in bet. 3 vergeleken): 1 *het – wagen*; 2 *de walvis met een harpoen in het –; iem. aan den lijve straffen,* lichamelijk; *aan den lijve voelen, wat ontbering is; op 't blote –; in levenden* (of: *levendigen*) *lijve; iem. een schrik op het – jagen; iem. te – gaan,* willen aanvallen; *iem. op 't – vallen,* (onverwacht) aanvallen, bezoeken enz.; *iem. tegen het – lopen,* tegenkomen; *weinig* (of: *niet veel, niets*) *om het – hebben,* te betekenen; *dat zul je wel uit je – laten,* volstrekt geen plan op hebben; zegsw. *aan mijn* (of: *an me, op me*) *– geen polonaise* (eig. japonlijf met lange schoot), daar moet ik niets van hebben; 3 *nauw om 't – sluitende wambuizen; recht van – en leden*; 4 *pijn in 't – hebben,* fig. bezorgd zijn; 5 *het – zit slecht; borstrokken en lijfjes*; 6 *het – v. e. sleutel,* schacht, *v. e. net,* middengedeelte.

lijf'arts, m. –en (*geneesheer van een vorst of hooggeplaatsten persoon, meestal dezen alleen dienend*); **–deun,** m. –en (*wijsje, dat men gaarne of steeds zingt of speelt, of hoort; lievelingsdeun*); **–eigene,** m. en v. –n (gesch. *persoon, wiens lichaam het eigendom was van den heer*); **–eigenschap,** v. (*toestand van den lijfeigene*): *de – is in Rusland opgeheven op 3 Maart 1861*; **–elijk,** bn. (*naar den bloede, lichamelijk*): *zijn –e zoon, zijn –e broeder,* naar den vleze verwant; **–garde,** v. (**1**) en m. (**2**), –s (*lijfwacht* **1** en **2**): *de kapitein van de –,* vertaling van Fr. garde du corps; **–goed,** o. –eren (*onderkleren*): *onder bagage wordt uitsluitend – verstaan*; **–jonker,** m. –s (*edelknaap*); **–knecht,** m. –en (*lakei, kamerdienaar*).

lijf'laat, m. –laten (*lijfeigene*).

lijf'linnen, o. (*linnen ondergoed*).

lijf'rente, v. –n (*levenslange rente, jaarlijkse rente te betalen gedurende het leven van één of meer aangewezen personen of gedurende een bepaald aantal jaren, mits de genoemde persoon* [of: *personen*] *in leven is; de verplichting tot het betalen; de overeenkomst*): *zijn geld op – zetten,* storten om daardoor een – te krijgen, doch waarbij men afstand doet van het gestorte kapitaal.

lijf'rentekas, v. Z.-N.; zie spaar- en –.

lijfs'behoud, o. (*behoud van 't leven*): *om – smeken*; **–dwang,** m. (*het dwingen door gijzeling*): *belasting, invorderbaar zelfs bij –*; **–genade,** v. (*genade om het leven te behouden*): *om uw dapperheid geworde u –*; **–gevaar,** o. (*levensgevaar*); **–sieraad,** o. –sieraden (*sieraad, dat aan of op het lichaam wordt gedragen*); ook, lijfsieraad.

lijf'spreuk, v. –en (*lievelingsspreuk*).

lijf'staffier, m. –en (lit. t. *staffier aan den persoon v. e. aanzienlijke* inz. *een vorst*[*in*] *verbonden; trawant, lijfwacht,* ook fig.).

lijf'straf, v. –straffen (lett. *straf aan den lijve, pijniging van het lichaam*): behalve geselen, brandmerken werd ook tuchthuis-, doodstraf, verbanning tot de –straffen gerekend.

lijfstraf'felijk, bn.: *–e rechtspleging,* die straf aan het lijf of op het lichaam toepast.

lijf'stuk, o. –stukken (*muziekstuk, gedicht enz., waar iem. bijzonder op gesteld is, dat hij bij voorkeur hoort of ten beste geeft*).

lijf'tocht, m. (min of meer vero. 1 *levensmiddelen; proviand; voedsel, spijs, drank*; 2 *levensonderhoud*): 1 *de belegeraars trokken af met achterlating van hun –*; 2 *goederen in –,* vruchtgebruik; *de – der koningin-weduwe,* weduwgift; *–en kopen,* lijfrente.

lijf'wacht 1 v. –en (*wacht van krijgslieden met de bescherming v. e. vorst, een aanzienlijk persoon enz. belast; de gezamenlijke wachters*); **2** m. –en (*ieder der wachters*).

I. lijk, o. –en (*zoomtouw, touwen boordsel i. d. rand v. e. zeil* d. i. *touw rondom een scheeps- of tentzeil of langs de beide zomen van een molenzeil genaaid, om het scheuren er van te voorkomen*): *het zeil is uit de –en geslagen of gewaaid,* uit het boordsel; zegsw. *uit de –en geslagen,* verbijsterd.

II. lijk, o. –en (eig. *lichaam, gestalte, vorm*; thans: 1 *dood lichaam* inz. *van een mens*; 2 *een persoon* [*soms een zaak*], *machteloos, gevoelloos of er uitziende als een dode*; stud.: *iem., die stomdronken is*; 3 *sterfgeval*; 4 Z.-N. *lijkdienst, begrafenis*): 1 *een – ter aarde bestellen; achter een – gaan; een – zijn, worden,* dood zijn, sterven; *zo bleek* (of: *wit*) *als een –*; 2 *een levend –; – zijn; – slaan,* stomdronken neervallen; 3 *er is een –*; 4 *te –(e) gaan,* naar een lijkdienst gaan, een begrafenis bijwonen; nog: Z.-N. *in lijke liggen,* boven aarde staan.

III. lijk, vg. (Z.-N. of vero. *evenals, als, gelijk*): *precies – groene kikkers.*

lijk'baar, v. –baren (*draagbaar, waarop een* [*gekist*] *lijk naar het graf wordt gedragen; de baar met het* [*gekist*] *lijk*); **–bezorger,** m. –s (*begrafenisondernemer*): *de koster was tevens –*; **–bidder,** m. –s (*persoon, die de dood aan de huizen aanzegt, de familie en*

vrienden ter begrafenis nodigt, ook wel de begrafenis regelt; aanspreker); **–bus,** v. –bussen (*urn met de as van een verbrand lijk*); **–dienst,** m. –en (*kerkelijke dienst bij iems. overlijden,* inz. *begrafenis: requiëmmis*).

I. lij'ken, leek, h. geleken (1 *overeenkomst hebben met*; 2 koppelw.w. *in schijn zijn*; 3 modaal hulpw.w.): 1 *de oudste knaap lijkt hem; sprekend op iem.* –; *het lijkt er (in de verste verte) niet naar,* het heeft er niets van; *het begint er (mooi) naar te* –, er zeer naar uit te zien; 2 *iets* (of: *heel wat*) –, er uitzien als iem. of iets v. enige betekenis, soms met de bijbet. v. bedrog; *het lijkt wel niets* (of: *snert*), is helemaal niet goed; 3 *het blauwe dak leek zwellende omhoog te gaan.*

II. lij'ken, lijkte, h. gelijkt (*met touwwerk omboorden; een zeil van lijken voorzien*).

III. lij'ken, leek, h. geleken inz. onpersoonlijk of in de onbepaalde wijs (1 *aanstaan, bevallen*; 2 *geschikt zijn voor, passen aan*): 1 *zulk een vrouw zou mij juist* –; 2 *het lijkt ons armen niet om ziek te zijn.*

IV. lij'ken, lijkte, h. gelijkt (Z.-N. *een lijk afleggen*); zie afleggen.

lij'kengif, –gift, o. (*gif of gift, dat zich in lijken, in staat van ontbinding, ontwikkelt*); **–huisje,** o. –s (*huisje op het kerkhof of bij een hospitaal als tijdelijke bergplaats van lijken,* inz. *lijken, waarvan de identiteit nog niet is vastgesteld*); **–verbranding,** z. lijk–.

lijk'feest, o. –en (folklore: *feest, maaltijd, plechtigheid ter gelegenheid van de begrafenis van iem.*): *de oorsprong der –en.*

lijk'garen, o. (scheepst. *garen, waarmee het lijk rondom in de rand van het zeil genaaid wordt*); verg. lijk **I.**

lijk'gesteente, o. –n (lit. t. *grafzerk, grafsteen*); **–kist,** v. –en (*doodkist*); **–kleed,** o. –kleden (*kleed over doodkist en baar*; ook wel: *kleed, waarin een dode wordt begraven*); **–kleur,** v. (*de kleur van een lijk*); **–koets,** v. –en (*koets, bestemd om overledenen naar de begraafplaats te brengen; rouwkoets; lijkwagen*); **–krans,** m. –en (*krans van bloemen, op een graf of op een doodkist*); **–laken 1** o. –s (*wit laken, dat over den dode na het afleggen wordt heengespreid*); **2** m. –s (Z.-N. gew. *bloedzuiger*); zie laken **III**; **–lucht,** v.; **–maal,** o. –malen (*maal na een begrafenisplechtigheid*); **–mis,** v. –missen (*lijkdienst*); **–offer,** o. –s (*bij de ouden, offer ter ere van een dode*); **–oven,** m. –s (*inrichting tot lijkverbranding*); **–plechtigheid,** v. –heden (*begrafenisplechtigheid*); **–rede,** v. –redenen (*redevoering bij gelegenheid van een sterfgeval of een begrafenis bij de lijkbaar of aan het graf, waarin het leven van den dode wordt herdacht*); **–schouwing,** v. –en (*gerechtelijk geneeskundig onderzoek op of van een lijk ter opsporing van de doodsoorzaak enz.*); **–staatsie,** v. –s (*plechtige begrafenis-[stoet]*); **–steen,** m. –stenen (*grafsteen*); **–stoet,** m. (*de gezamenlijke personen, die een dode grafwaarts brengen*); **–verbranding,** v. –en (*het verbranden van een lijk*); ook, lijkenverbranding; **–wade, –wa,** v. –waden (*lijklaken* **1**; ook wel: *kleed over de lijkbaar, baarkleed*); **–wagen,** m. –s (*wagen, waarmee men lijken grafwaarts voert*).

lijm, v. (*benaming van zekere stoffen, die in vloeibare toestand aangebracht op de oppervlakte van twee voorwerpen, hard worden en die voorwerpen verbinden*; bij uitbr. van andere *bindmiddelen, kleefstof*): – *bereid door koking uit afval van huiden, beenderen.*

lijm'band, m. –en (*band rondom de stam v. e. boom om insecten, larven te verhinderen naar boven te kruipen*).

lij'men, lijmde, h. gelijmd (1 *met lijm vasthechten*; 2 *met lijm tot een geheel maken*; 3 papiermakerij: *met een dun laagje lijm* [of: *hars*] *bedekken om het papier beschrijfbaar te maken*; huisschilders: *in lijmverf schilderen*; 4 fig. *met mooie praatjes enz. tot iets overhalen*; 5 *rijmen, kunsteloos aaneenrijgen*; 6 *lijmerig spreken enz.*): 1 *de scherven van een gebroken vaas aan elkaar* –; 2 *een kopje was gelijmd*; 3 *het papier was niet genoeg gelijmd; het – van de bepleisterde muurwerken*; 4 *ik heb me laten – voor*; 5 *verzen – is kinderspel*; 6 *lijmend en galmend: Aan den oever van een snellen vliet.*

lij'merig, lij'mig, bn., bw. (*als lijm, kleverig*; fig. *temerig*): *een –e stof; hij spreekt –.*

Lij'mers, m. mv. de – (*Z.-O. gedeelte van Geld. tussen Rijn, IJsel en Oude IJsel*).

lijm'kwast, m. –en (*kwast, waarmee de lijm wordt opgesmeerd*); **–pot,** m. –potten (*pot, waarin lijm vloeibaar gemaakt of bewaard wordt*); **–roede,** v. –n; **–stang,** v. –en (*lange stok, aan het boveneinde voorzien van een aantal uitstekende takjes of stokjes met vogellijm besmeerd, om vogels te vangen*; ook: *kort, met vogellijm besmeerd stokje voor hetzelfde doel*); **–stokje,** o. –s; **–verf,** v. –verven (*mengsel v. dunne lijm en verfpoeder* inz. *krijtwit*): *een gang in de – zetten.*

lijn, v. –en, lijntje (1 *lang* [*dun*] *touw, koord*; 2 *bepaald soort van touw, nl. dun, driestrengs touwwerk,* in dikte op de trossen volgend; 3 gew. *teugel*; 4 gew. *hengel*; 5 fig. in verschillende der 4 eerste bet.; 6 *streep,* inz. *rechte of gebogen haal of streep met pen, potlood enz.*; 7 *lengtemaat* vero.; 8 *rand, profiel, omtrek*; 9 *een reeks van punten, die men zich voor een bepaald doel ergens voorstelt*; 10 meetk. *een uitgebreidheid met één afmeting; grens v. e. vlak; weg, afgelegd door een punt, dat zich beweegt*; 11 *plaats, waar zich een aantal naast elkaar geschikte personen of zaken bevinden*; 12 *weg, waarlangs een persoon of zaak zich beweegt*; 13 *opeenvolging van leden ener familie*; ook: *de opeenvolgende reeks van leden ener familie*; 14 *verbinding van twee plaatsen door spoor, boot, vliegtuig, telegraaf enz.*; 15 *de rails enz.*; ook wel: *een enkele telegraafdraad of andere electrische verbindingsdraad*): 1 *Hoo-o-o-oh jagertje, de – kan wel stuk met dat horten,* touw, waarmee een schip, trekschuit wordt voortgetrokken; zegsw. *Langzaam* (of: *zachtjes*) *aan, dan breekt het lijntje niet,* ga voorzichtig te werk, anders bederft gij uw zaak; 2 *een lijn is van 15, 12, 9, 6 draden, naargelang iedere streng uit 5, 4, 3 of 2 draden bestaat*; 3 *hij hield de – strak*; 4 *een vis aan de – hebben,* hengelsnoer; 5 *Eén* (of: *dezelfde*) – *trekken,* [a]) het eens zijn, [b]) op dezelfde wijze te werk gaan; *iem. aan het lijntje hebben, krijgen, houden,* in zijn macht hebben, krijgen, houden; *iem. aan het lijntje houden.* door gedurig uitstellen misleiden, aan de praat houden; *met een zoet* (of: *zacht*) *lijntje,* niet met geweld, met zachtheid, vriendelijke woorden; 6 *papier*

met blauwe –en; op of tussen de –en schrijven, regels; *de scherpe –en om neus en mond,* trekken, groeven; *de –en van de hand lezen,* groeven; 7 *een – is het twaalfde van een Rijnlandse duim;* 8 *de kleuren en –en der meubels; in grote –en,* in hoofdtrekken; 9 *de krijgsoperaties op de – Antwerpen-Brussel;* 10 *een rechte, kromme, gebroken –;* 11 *isothermen zijn –en, die de punten van gelijke gemiddelde barometerstand verbinden; op één* (of: *dezelfde*) *– stellen,* gelijkstellen; 12 *langs –en van geleidelijkheid; dat ligt geheel in zijn –,* zijn wijze van doen, zijn richting; 13 *de nederdalende –,* van vader op zoon; *de opgaande –,* van zoon op vader; *de rechte –,* rechtstreekse afstamming; 14 *op de – Amsterdam-Utrecht; – 9 van de tram rijdt langs het postkantoor,* de tram van lijn 9; *deze lijnen berijden de N.-Z. Voorburgwal;* 15 *het maken van een nieuwe –;* nog: *er stonden veel paarden aan de –,* ten verkoop, zie bet. 1.

lijn'baan, v. –banen (*touwslagerij*).

lijn'boot, v. –boten (*boot ener* [*regelmatige*] *scheepvaartlijn*); tegenst. wilde boot.

lijn'draaier, m. –s (*touwslager*).

lij'nen, lijnde, h. gelijnd (*lijnen trekken op, liniëren; één lijn of lijnen vormen*): *gelijnd papier,* met (blauwe) lijnen.

lijn'koek, m. –en (*veevoeder van uitgeperst lijnzaad*); **–meel,** o. (*lijnzaadmeel, meel van uitgeperst vlaszaad*); **–olie,** v. (*olie uit vlaszaad*): *de – wordt bij verfstoffen gebezigd.*

lijn'opzichter, m. –s (*ambtenaar, belast met het toezicht op een spoorweg, een telegraaflijn enz.*); ook, –inspecteur.

lijn'recht, bn., bw. (*recht als een lijn*): *een –e straat; de hagel viel –;* fig. *hun opvattingen, beginselen staan – tegen elkaar over.*

lijn'schieter, m. –s (*die de lijn schiet bv. bij de walvisvangst;* gew., Barg. *suffer*).

lijn'slager, m. –s (*touwslager*); **–slagerij',** v. –en (*lijnbaan*).

lijn'tekenen, o. (*tekenen met behulp van passer en liniaal*): *machinetekenen is –.*

lijn'telegraaf, –'telefoon, zie telegraaf.

lijn'trekken (*luieren, niets uitvoeren, dagdieven*): *ben je weer aan 't –!* **–trekker,** m. –s (*iem., die zeer langzaam of traag werkt; dagdief*): *onze arbeiders mogen geen –s zijn.*

lijn'vaart, v. (*vaste vaart, verbinding tussen bepaalde havenplaatsen*); **–vliegtuig,** o. –en (*dat nl. een geregelde dienst doet op de vaste luchtroutes*); verg. lijnboot.

lijn'waad, o. (soorten) –waden (*linnen, linnen weefsel, linnengoed; lijfgoed*).

lijn'werker, m. –s (*arbeider aan een spoorlijn*).

lijn'zaad, o. (*vlaszaad*); **–meel,** o.

lij'pen, lijpte, is gelijpt (Z.-N. *uitrekken*): *dat goed is gelijpt.*

I. lijs 1 m. en v. lijzen (*treuzelaar, sukkel*): *wat een – van een vent!* **2** v. lijzen (1 *lange, buigzame pop;* 2 *lange vrouwenfiguur* o.a. *als versiering op porselein*): 1 *zus, waar is je –je?* 2 zie lijzen; – oorspr. Lijsbet.

II. lijs, bn., bw. (Z.-N. *zacht*): *een lijze wind.*

III. lijs, zie lijze.

lijs'pond, o. –en (± *15 oude ponden of 7,50 kilo;* eig. *Lijflands, Lijfs pond*).

lijst, v. –en (1 [*vooruitspringende*] *rand aan een onderdeel van een gebouw, een meubel enz. aangebracht;* 2 *rand van hout enz. om en ter afsluiting v. e. schilderij, spiegel enz.; raam, omlijsting;* 3 [*geschreven of gedrukte*] *opsomming van personen of zaken* [*onder elkaar geplaatst*]; in het alg. *opsomming, reeks*): 1 *de – van een dakgoot, de – van een deur;* 2 *de – van een portret; in een – zetten,* inlijsten; fig. *een schrijver beschouwen in de – van zijn tijd,* in het kader, binnen de omtrek van; 3 *een – van boeken,* d. i. *boeken–; een – van namen, van wijnen; iems. naam van de – schrappen; op een – tekenen,* rondgaand of neergelegd formulier, waarop de deelnemers aan een of andere zaak, zij, die een bijdrage willen geven enz. hun naam zetten; *de civiele –,* (vertaling uit het Eng.) jaarlijks inkomen der kroon.

lijs'ten, lijstte, h. gelijst (*in een lijst zetten*): *een portret –;* **–enmaker,** m. –s (*maker van lijsten voor spiegels, schilderijen enz.*).

lijs'ter, v. –s, lijstertje (*benaming voor vogels uit de familie der* turdidae): *de zwarte – of merel, de zang–; zingen als een –,* helder en vrolijk; **–bes 1** m. (*zekere loofboom, die trossen van rode bessen draagt;* Lat. sorbus aucuparia); **2** (vrucht), v. –bessen; **–boog,** m. –bogen (*boogvormige lijsterstrik*); **–strik,** m. –strikken (*strik, waarin men lijsters vangt*).

lij'vig, bn. (*dik, zwaar*): *een – boek, een – rapport,* van grote omvang, dik; ook van vloeistoffen, de tegenst. is waterdun, b.v. *stroop is een –e stof;* **lij'vigheid,** v.

lij'waarts, bw. (zeew. *van de wind af*).

lij'ze, Z.-N. in samenst.: *lijzemeel* enz. = lijnmeel enz.

Lij'zebet (*Lijsbet*), verkorting van *Elizabeth,* fig. *'t is toch zo'n –!* trage, temerige vrouw; *elkaar geen – noemen,* elkaar niet bedotten.

lij'zeil, o. –en (*hulpzeil, smal zeil, dienende om de snelheid v. h. schip te vergroten, ter zijde van de vierkante zeilen gevoerd;* oorspr. lijnzeil = linnen zeil).

lij'zen, v. mv. (*porselein, genoemd naar de ranke vrouwenfiguurtjes of lijsjes*): *een porseleinen theeservies: lange – met zes merken.*

lij'zig, bn., bw. (*temerig, saai, slepend*): *–e taal, een – gebed; – spreken;* **lij'zigheid,** v.

lij'zijde, v. (*zijde onder de wind*).

I. lik, v. (Barg. *nor, gevangenis*).

II. lik, m. likken (1 *een beweging van de tong over iets heen;* ook: *de hoeveelheid, die men met de tong kan opnemen;* 2 *slag*): 1 *één cent de –, twee cent de prik!* 2 *een – om de oren,* nl. een oorveeg of oorvijg; *een – uit de pan.*

lik'doorn, lik'doren, m. –s (letterl. *doorn in het vlees; hoornachtige, kegelvormige verdikking van de opperhuid, met naar binnen gekeerde top; eksteroog*); **–doornmes,** o. –messen; **–doornsnijder,** m. –s (*iem., die er zijn beroep van maakt, eksterogen uit of weg te snijden*); **–doornzalf,** v. (*zalf, om likdoorns te verzachten*).

likeur', v. –en, likeurtje (Fr. liqueur [Lat. liquor = vloeistof]: *fijne geestrijke drank* inz. *bestaande uit alcohol, aromatische stoffen en suiker, b.v. anisette, curaçao enz.; zekere* [*een glaasje enz.*] *hoeveelheid likeur*): *fijne –en; een –tje;* **–glas,** o. –glazen (*glas om likeur uit te drinken*); **–stoker,** m. –s; **–stokerij,** v. –en (*het bedrijf van het stoken van likeur*).

lik'hout, o. –en (*glanshout van den schoenmaker*); zie likken **II** en likstok.

lik'kebaard, m. –en (*smulbroer*); **–baarden,** likkebaardde, h. gelikkebaard (*zijn lippen smullend aflikken; zijn begeerte tonen om te smullen*): *naar iets –,* watertanden;

–broer, m. –s (*smulbroer* inz. *pimpelaar*).
I. lik'ken, likte, h. gelikt (1 *met de tong over iets heen en weer gaan*; 2 *iets tot zich nemen door er met de tong over heen te gaan*; 3 *op walglijke manier vleien*): 1 *de hond likte mijn hand*; – *aan de suiker*; *zich de vingers, de lippen* –, als teken, dat iets goed smaakt; fig. *de vlammen likten de goot*, langs spelen; zie ook smeer; 2 *de hond likte het bloed*; 3 *zijn vrienden* –; zie lekken **II.**
II. lik'ken, likte, h. gelikt (schoenm. *leer gladmaken of glanzen met likhout of liksteen*; van metaal: *polijsten*): fig. *verzen* –, overdreven zorg aan kleinigheden besteden; *een gelikte schilderij*.
lik'kepot, m. –potten (*potje met een stroperig geneesmiddel*; *dit geneesmiddel zelf*).
lik'steen, m. –stenen (*glanssteen, steen om leer te gladden*); **–stok,** m. –stokken (*likhout*).
lik'zout, o. (*klomp ruw zout voor het vee, om aan te likken*).
lil, o. (*dril*; *elke stof* [*gelei enz.*], *die kan lillen*; inz. *gestold vleesnat*; *geleiachtig afval van walvisspek*).
I. li'la, Fr. lilas, oorspr. Arab., **1** o. (*lichtpaars, violetkleur*); **2** als bn.: *een – japon*.
II. li'(l)la, v. li(l)la's (O.-I. *smal draaikanon*).
lil'lebenen, –beende, h. gelillebeend (*met, op de benen trillen*).
lil'len, lilde, h. gelild (*trillen* inz. *van de ingewanden, het vlees, de leden v. e. pas gedood, dierlijk lichaam of van week vlees in het algemeen*): *lillend ingewand*.
lil'lig, bn. (*lilachtig, als lil*).
Lil'liput, o. (*een land met bewoners, slechts enige duimen groot, in Gullivers reizen van Jonathan Swift*); **–achtig,** bn.; **–s,** bn.: *de –e republiek Andorra* (Fr. en Sp. grens).
Lil'liputter, m. Lilliputters (fig. *dwergje*).
li'man, m. –s (Gr. limen = haven: *laguneachtige zakvormige riviermonding, loodrecht op de kust* inz. *der Zwarte Zee*).
Lim'burg, o. (*een provincie*); **–er,** m. –s (*man uit Limburg*); **–s 1** bn., bw.; **2** o. (*het dialect*); **3 –e,** v. –n (*vrouw uit Limburg*).
lim'bus, m. (Lat. eig. rand; *voorgeborchte*).
li'merick, m. (Eng. [*5 regelig*] *versje, waarvan de* [*3*] *laatste regels een onverwachte grappige mededeling bevatten*).
limiet', v. –en (Fr. limiet [Lat. limes]: [*uiterste*] *grens*; handel: *hoogste of laagste prijs, waarvoor iets gekocht of verkocht mag worden*; wisk. *standvastige grootheid, waartoe een veranderlijke grootheid zo dicht mogelijk kan naderen, maar waaraan deze nooit gelijk kan worden*); **–paal,** m. –palen (*grenspaal*).
li'mina, zie ad limina.
limita'tie, v. –s (Fr. [Lat. limitatio]: *begrenzing, beperking*); **limitatief',** bn. (Fr. *beperkend*): *een limitatieve voorwaarde*.
limited, bn., verkort tot **lim.** (Eng. *beperkt, gaande tot zekere grens*, nl. *tot het bedrag van het aandelenkapitaal*): – duidt aan, dat de aandeelhouders van een maatschappij slechts een beperkte risico hebben.
limiteren, gelimiteerd (Fr. [Lat. limitare]: *beperken, begrenzen, nauwkeurig vaststellen*; handel: *aan een commissionnair een hoogste* [of: *laagste*] *prijs voorschrijven, opgeven*).
lim'metje, o. –s (Fr. limette: *soort van kleine citroen*; Lat. citrus limetta).
limoen', m. –en, limoentje (Fr. limon, oorspr. Arab., Perzisch: *citroen, de vrucht, de boom*).
limona'de, v., (soorten) –s (Fr. v. limon, zie limoen: *verkoelende drank van water, suiker en limoenvruchtensap, later ook met ander vruchtensap bereid of kunstmatig*; *een zekere hoeveelheid, flesje, glas limonade*): – *gazeuse*, Fr. schuimende limonade.
limousi'ne, v. –s (Fr. *gesloten automobiel*).
limpi'do, bn., bw. (It. [Lat. limpidus]: van winst enz.: *zuiver*): *1000 gld.* – *winst*.
linament', o. –en (*liniment*).
lin'de, v. –n (*benaming voor de bomen van het plantengeslacht* tilia: *loofboom met zacht hout*): de – was bij de oude Germanen de heilige boom, waaronder allerlei plechtigheden, rechtshandelingen (zie vierschaar) enz. plaatshadden; **–blad,** o. –bladen, –bladeren, –blaren; **–bloesem,** m. –s: lindethee van gedroogde –s, een zweetdrijvend middel; **–boom,** m. –bomen (*linde*); **–loof,** o.
lin'den, bn. (*van lindenhout*): – *planken*; **–hout,** o. (*hout van de linde*); **–houten,** bn. (*linden*): *een – kast*; **–laan,** v. –lanen (*laan* [*aan weerszijden*] *beplant met linden*); **–loof,** o. (*lover van twee of meer linden*).
li'nea, v. (Lat.) li'neae; (Ned.) linea's (Lat. *linie, lijn*): *de eerste* –, *de tweede* –, drukregel of regel schrifts; – *rec'ta* (Lat.), regelrecht.
lineair', bn. (Fr. *lijnvormig*): *de –e afstand*.
lineamen'ten, o. mv. (Fr. linéament [Lat. lineamentum]: *trekken v. gelaat of hand*).
lingerie', v. –s, lingerieën (Fr. *winkel van linnen goederen, linnenzaak*; *linnengoed* inz. *onderkleding, vrouwen- en kinderbovenkleding*, in deze laatste bet. w. i. g. in het Frans); spreek uit op z'n Frans.
lin'gua, v. linguae (Lat. *tong*). (gu = gw).
lingua'les, v. mv. (Lat. *tongletters*, z. ald.); **–guist',** m. –en (Fr. linguiste: *taalkundige, taalgeleerde*); **–guistiek',** v. (Fr. linguistique: *taalwetenschap*, zie ald.); **–guis'tisch,** bn., bw. (*taalkundig*). (gu = gw).
liniaal', v. en o. linialen, liniaaltje (Lat. linea = lijn: *lange, smalle* [*van een maatverdeling voorziene*] *lat, om er lijnen langs te trekken*): *met passer en* –.
li'nie, v. –s, liniën (Lat. linea, Fr. ligne = lijn: 1 *evennachtslijn*; 2 *slagorde van schepen of troepen, een rechte lijn vormende*; *opstelling van troepen naast elkaar op twee of meer gelederen*; *de opstelling van schepen recht achter of naast elkaar*; ook: *rij van forten, versterkingen, verdedigingswerken naast elkaar gelegen*; 3 *opeenvolgende reeks van bloedverwanten*; *opeenvolging van bloedverwanten*; 4 *richting* [*van de bouw ener kerk*]): 1 *de – passeren*, [a]) over de equator gaan, [b]) over de 50 jaar zijn; 2 *in – geschaard zijn, zich in – stellen*; *de water*–; *over de gehele* –, op alle punten; 3 *in opgaande* –, *in neerdalende* –; *in zij– afstammen van*; *de mannelijke* –; 4 *de Heilige* –, denkbeeldige lijn, door het midden van schip en priesterkoor ener R.-K. kerk getrokken, van het westen naar het oosten, zodat het hoofdaltaar aan de oostkant der kerk staat.
liniëer'fabriek, v. –en (*fabriek, waar papier geliniëerd wordt*); **–machine,** v. –s (*machine om te liniëren*); **–pen,** v. –pennen.
liniëren, geliniëerd (Fr. ligner: *van lijnen voorzien, belijnen*).
li'nieschip, o. –schepen (*slagschip, grootste soort van oorlogsschip*, inz. in gebruik vóór de afschaffing der zeilvaart).

li'nietroepen, m. mv. (*staande, geregelde troepen,* inz. voorkomende in werken, die over Frankrijk en België handelen).
liniment', o. -en (Lat. *smeersel*).
I. link, v. -en (*litteken, striem, indruksel, rimpel, blauwe plek van keten, riem enz.*).
II. link, bn., bw. (*slim, gewiekst*); volkst.
I. lin'ker, m. -s (vero., lit. t. *bedrieger, deugniet, schavuit*; ook: *schalk, slimmerd*); ook, linkerd volkst.
II. lin'ker 1 bn. (eig. *aan de zijde van het lichaam waar het hart is,* inz. in samenkoppelingen); **2** v. (*linkerhand*): *i. d.* -.
lin'kerarm, m. -en; **-been,** o. -benen; **-elleboog,** m. -bogen; **-hand,** v. -en: Bijb. *laat de - niet weten, wat uw rechter doet,* als gij aalmoezen geeft, geschiede het zo onopgemerkt mogelijk, Matth. 6 : 3; *hij staat met twee -en voor de klas,* zeer onbeholpen; *zegeningen van de -,* [a]) spijs en drank, [b]) beproevingen; **-kant,** m. (*kant of zijde aan de linkerhand*); **-knie,** v. -knieën; **-oever,** m. -s (*oever aan de linkerhand, als men stroomafwaarts ziet*); **-oog,** o. -ogen; **-oor,** o. -oren; **-slaap,** m. -slapen (*slaap ter linkerzijde van het hoofd*); **-vleugel,** m. -s (*vleugel aan de linkerkant van de vogel*; fig. *de linkerafdeling v. e. leger*; ook: *linkerzijde* bet. 2); **-voet,** m. -en; **-zijde,** v. (1 *linkerkant; de zijde of kant v. e. menselijk of dierlijk lichaam waar het hart zit en de overeenkomstige zijde van iets, dat met een lichaam vergeleken of gelijkgesteld wordt*; 2 in volksvertegenwoordigende lichamen: *leden van de liberale,* [*sociaal*]*democratische, communistische enz. partijen*; inz. *niet-Christelijke partij,* deze leden plegen te zitten aan de linkerkant, van de voorzitterstoel af gerekend): 1 *aan de - van iem. gezeten zijn, lopen; ik woon ter - van mijn buurman*; 2 *de - stemde tegen.*
links 1 bn. (1 *aan de linkerzijde zich bevindende of plaats hebbende*; 2 *met de linkerhand handelingen verrichtende, welke de meeste mensen met de rechterhand doen*; 3 *naar links gericht of zich bewegende*; 4 *onhandig*; 5 *denkbeelden der linkerzijde* bet. 2 *toegedaan*): 1 *aan de -e zijde; het -e huis*; 2 *van zijn geboorte af -*; 3 *een -e beweging; -e wissels*; 4 *-e manieren; -e boerenpummels*; 5 *de -e partijen; -e stemmen*; als zn.: *- stemde tegen*; zie linkerzijde 2; **2** bw. (1 *aan de linkerzijde*; 2 *met de linkerhand*; 3 *naar de linkerzijde*; 4 *op onhandige wijze*; 5 politiek: *tot de linkerzijde* bet. 2 *behorende*): 1 *- houden; naar - draaien; - en rechts weiland*; zegsw. *iem. - laten liggen,* negeren, zich niet met hem bemoeien; 2 *- eten; - biljarten*; 3 *het hoofd - draaien; - uit de flank, mars!* 4 *zich - gedragen*; 5 *men stemde - tegen*; ook: *hij stemde -,* voor de linkerzijde.
links'af, linksaf', bw. (*naar de linkerzijde*): *- wandelen.*
links'om, linksom', bw. (*met een wending naar de linkerzijde*): *- keert!*
lin'nen 1 o. in bet. 1 (soorten) -s (1 *weefsel van vlas of hennep*; 2 *linnengoed: ondergoed, boorden enz.*): 1 *Hollands -*; 2 *een kast met -*; **2** bn. (*van linnen*): *- ondergoed.*
lin'nenbleek, v. in de tweede bet. -bleken (*het bleken van linnen; grasveld, waarop linnen gebleekt wordt*); **-goed,** o. -goederen (*goederen, artikelen van linnen* [of: *op linnen gelijkende stoffen*] *vervaardigd: ondergoed, lijfgoed*): *- verstellen; -goederen uit het buitenland*; **-juffrouw,** v. -en (*juffrouw, die het op- en toezicht op de linnenkamer heeft*); **-kamer,** v. -s (*kamer als bewaarplaats van het huislinnen*); **-kast,** v. -en (*kast tot berging van het linnengoed*); **-meid,** v. -en (*dienstbode, die de zorg heeft voor het linnengoed*); **-naaister,** v. -s (*naaister, die linnengoed verstelt*); **-pers,** v. -en (*pers, om het linnen glad te maken*); **-wever,** m. -s; **-winkel,** m. -s.
lino'leum, o. -s (Eng. [Lat. linum = vlas + oleum = olie]: *kurktapijt, vloerbekleedsel van zeildoek, overdekt met kurkstof, verbonden door lijnolie*); zie alpaca opm.; l. *-lee-um.*
linoty'pe, v. -s (boekdr. [*regel*]*zetmachine*).
lint, o. -en (*geweven band; een stuk lint*): *het - v. e. ridderorde,* kenteken; *zijden -.*
lint'bebouwing, v. (*vast aangesloten bebouwing, uitsluitend langs hoofdwegen*): *het tegengaan van -*; **-gras,** o. (*rietgrassoort, Engels gras*); **-je,** o. -s (1 *smal lint*; 2 *ridderorde, decoratie*): 1 *fluwelen -s*; 2 *de man loert op een -*; **-jesjager,** m. -s (*iem., die aast op decoraties*); **-jesregen,** m.: *bij de jongste - werden onze letterkundigen bedeeld*; **-vis,** m. -vissen (*lintvormige vis der Middell. Zee*; Lat. taenioidei); **-worm,** m. -en (*draak,* vero.; dierk. *ingewandsworm met een lintvormig lichaam,* o. a. Lat. taenia saginata); **-zaag,** v. -zagen (*smalle zaag zonder eind, door raderen bewogen*).
lin'ze, v. -n (*vlinderbloemige plant*; Lat. lens esculenta).
lin'zeboom, m. -bomen (*goudenregen*).
lin'zenakker, m. -s; **-kooksel,** o. (*linzenbrij*): Bijb. *zijn eerstgeboorterecht verkopen voor een -,* iets van grote waarde afstaan voor een nietigheid, zie Gen. 25 : 34; **-maal,** o. -malen; **-meel,** o. (*meel van gemalen linzenzaad*); **-soep,** v.: *een bord -.*
lion', m. -s (Fr. en Eng. leeuw: fig. *salonheld, saletjonker; gevierd modeheertje*).
lip, v. lippen (1 *ieder der vlezige randen van de mondopening*; 2 bij verg. *een op een lip gelijkend voorwerp of door de plaatsing aan een lip doende denken*): 1 *de onder-, de boven-, een neger heeft dikke lippen*; zegsw. *ik had het woord op mijn lippen,* stond op het punt het te zeggen; *de - laten hangen,* pruilen, op 't punt staan van te schreien (van kinderen); zegsw. *zich op de lippen bijten,* zijn gramschap, zijn lachlust inhouden; *lippen en kelen,* vishandel: eetbare stukjes van kop en tong v. d. kabeljauw; 2 *de lippen v. e. wond, v. e. tang*; zie ook lippen **II.**
lip'bloemigen, v. mv. (*planten, wier bloemen tweelippig zijn; labiaten*), b.v. salie.
I. lip'lap, v. -lappen (*zacht merg van een kokosnoot; rijst met kokosmelk gekookt*).
II. lip'lap, m. en v. -lappen (O.-I. en ook W.-I. *kleurling; sinjo of nonna*): *Chinese -lappen,* kinderen van Chinezen en inlanders; **-s,** bn.: *-e dames*; (liplap = jonge kokosnoot).
lip'letter, v. -s (*labiaal;* [*onjuiste*] *naam voor een klank, die vooral met de lippen wordt uitgesproken*): *de b is een -.*
I. lip'pen, lipte, h. gelipt (beurs: *het drijven van handel voor eigen rekening door een makelaar en wel in die artikelen, waarin hij als makelaar is aangesteld*; ook: *gebruik maken van de verlegenheid, waarin een ander*

zich bevindt, om van hem goederen of effecten tegen zeer lage prijs over te nemen).

II. lip'pen, lipte, h. gelipt (timm. *lassen of verbinden van hout door middel van uitsteeksels of lippen*; bij uitbr. van steen).

lip'penpomade, v. –s; **–stift,** v. –en; **–zalf,** v. –zalven (*zalf, smeersel tegen het springen v. d. lippen*).

lip'per, m. en v. –s (Java: *liplap*).

lip'vissen, m. mv. (*groep van vissen aan de baarzen verwant, met vlezige lippen*; Lat. labridae).

li'quida, v. li'quidae (Lat. *vloeiende letter*); lees *lie'kwieda*. (ae = ee).

liquidateur', m. –s (Fr. *iem., die een liquidatie regelt en uitvoert; vereffenaar*).

liquida'tie, v. –s, liquidatiën (Fr. *vereffening; regeling, afwikkeling van zaken, vooral als die ophouden; te-gelde-maken van aanwezige goederen*): *tot – overgaan*. (liqui- = liekwie-).

liqui'de, bn. (Fr. [Lat. liquidus]: van geldelijke vorderingen: *onmiddellijk vereffenbaar, dadelijk invorderbaar; klaar; vloeibaar, zuiver; glashelder, uitgemaakt*); 1. *lie-kied'*.

liquideren, geliquideerd (Fr. v. geldelijke zaken, boedels enz.: *afwikkelen, afrekenen, vereffenen*; v. e. onderneming: *beëindigen*). (liqui = liekwie).

li'ra, li're, v. lira's, lires (*It. zilvermunt als eenheid = 100 centesimi*).

I. lis, lus, v. lissen, lussen ([*oogvormig*] *snoer, strikje*): *de – van een jas, een jakje, een laars*.

II. lis, o. lissen (*aan waterkanten en in moerassen veel voorkomende plant van het geslacht iris*; Lat. iris pseudacorus); **–bloem,** v. –en; **–dodde,** v. –n (*geslacht van inheemse moerasplanten*; Lat. typha); **–gras,** o. (*rietgras*).

lis'pelen, lispelde, h. gelispeld (1 *de s en z met zeker gesis laten horen*; 2 *fluisterend spreken; lispelend iets zeggen*): 1 *deze redenaar lispelt een weinig*; 2 *die meisjes – met elkaar; zij lispelde ja*; fig. *de wind lispelt in het riet*, ruist.

lis'pen, lispte, h. gelispt (*lispelen* 2).

list, v. –en (1 niet ong.: *schranderheid, slimheid*; 2 ong.: *bedrieglijke slimheid, sluwheid*; 3 *een toepassing van list in bet. 1 en 2*: *een slimme vond; een sluwe bedrieglijke vond of streek*): 1 *de stad met – vermeesteren; armoede, liefde zoekt –*; 2 *iem. met – doden; geweld, verraad en –*; 3 *de –en der moederlijke liefde; de sluwe –en ontdekken*.

lis'tig 1 bn. (1 *schrander*, vero. of gew.; 2 inz. ong.: *bedrieglijk, slim; sluw; loos*): 1 *het listig dier* (= meisje); 2 *met overleg; op –e wijze*; **2** bw. (1 *op schrandere, slimme wijze*; 2 ong.: *op sluwe, loze, bedrieglijke wijze*): 1 *zijn ogen gluurden – om zich heen*; 2 *een – gespannen strik*.

lis'tigheid, v. –heden (*de eigenschap van listig te zijn; toepassing van die eigenschap*).

litanie', v. litanieën (Gr.-Lat. litania: 1 R.-K. [ook Luthers, Anglicaans]: *wisselgebed met vastgestelde inhoud, bestaande uit een reeks van aanroepingen met antwoorden*; 2 *een lange reeks*): 1 *voor elke dag der week bestaat een –*; 2 *een – van klachten*.

Litaus', bn., bw. (*van Litauwen*).

lit d'an'ge, o. lits d'an'ge (Fr. letterl. *bed van een engel: ledikantje zonder stijlen en met opgeslagen gordijnen*).

li'ten, m. mv. (gesch. *soort v. lijfeigenen*).

li'ter, m. –s, litertje (Fr. litre, Gr.-Lat. litra: *Ned. kan of kop: inhoudsmaat; maathoudend vat*).

literair' 1 bn. (*letterkundig; betrekking hebbende op, wat betreft de letteren*): *–e kroniek; –e kunst*; **2** bw. (*uit een letterkundig oogpunt*): *– ontwikkeld*; ook, litterair.

litera'risch, bn. (Lat. li[t]terarius: *literair, letterkundig*): *–e bijdragen, beschouwingen*; beter is: *literair* of: *letterkundig*.

litera'tor, m. (Lat.) literato'res; (Ned.) literato'ren, –s (Lat. *letterkundige; student in de letteren*).

literatuur', v. literaturen (Fr. littérature, Lat. lit[t]eratura: *letterkunde, letterkundige wetenschap; geschiedenis der letterkunde; gezamenlijke letterkundige voortbrengselen van een volk; hetgeen over een bepaald onderwerp geschreven is*); **–geschiedenis,** v. –geschiedenissen.

li'terfles, v. –flessen (*fles van een l inhoud*); **–glas,** o. –glazen (*glas v. e. l*).

1 litho..., van Gr. li'thos = steen; **2 li'tho,** v. litho's (*steengravure*): *een mooie –*.

lithochromie', v. (*steendrukkunst met kleuren*); **–graaf,** m. –grafen (*tekenaar op steen; steendrukker*); **–grapheren,** gelithografeerd (*steendrukken*); **–graphie',** v. –graphieën (1 *steendrukkunst*, z. ald.; 2 *een op deze wijze verkregen afdruk; steendrukplaat of -prent*): 1 *de – door Senefelder 1796 te München uitgevonden*; 2 *–ën met en zonder kleuren*; **–gra'phisch,** bn., bw. (*van, voor, betreffende of op de wijze v. d. steendrukkunst; door steendrukkunst; steendruk..*): *–e kunst; –e steen*.

litigieus', bn. (Fr. [Lat. litigiosus]: *betwistbaar; voor een rechtsgeding geschikt; pleitziek*).

litoraal', Fr. littoral, v. Lat. litus = strand, **1** bn. (*tot de kust, het strand behorende*); **2** o. (*kustland*); ook: *littoraal'*.

li'totes, v. (Gr.-Lat. eig. eenvoud; stijl: *de figuur, waarbij men schijnbaar iets verkleint om het beter te doen uitkomen*, inz. *door het ontkennen van het tegenovergestelde begrip*): b.v. *hij is niet dom*, d. i. nog al slim.

lits, v. –en (Z.-N. *lus*).

lit'sen, het litste, het h. gelitst (gew. *glippen, ontschieten*): zegsw. *iem. laten –*.

lits-jumeaux', m. mv. (Fr. *twee gelijke éénpersoonsledikanten naast elkaar*).

lit'teken, o. –s, –en (eig. *lijk- of licteken*, d. i. teken in het vlees: *teken, dat van een genezen wonde overblijft; wondteken*).

litterair', bn., bw. (Fr. *literair*).

liturgie', v. liturgieën (Lat. liturgia [Gr. leitourgia = eig. een dienst aan de staat]: 1 *het geheel van gebeden, ceremoniën, symbolen, kerkgebruiken en voorgeschreven plechtige handelingen en gewaden van enige eredienst*; 2 *verzameling van liederen, gebeden enz., bij enige eredienst in gebruik; het boek met zo'n verzameling*): 1 *de – regelt de tijd, de gewaden en de taal*; 2 *de stof, in deze – opgenomen*.

litur'gisch, bn., bw. (*betrekking hebbende op, in overeenstemming met, gebruikt bij, volgens de liturgie*): *–e gewaden*, bij godsdienstige plechtigheden; *–e kleuren*, R.-K. nl. der –e gewaden: wit, rood, groen, paars, zwart; *–e taal*, in de R.-K. kerk, het Latijn; *–e zang*, zie Gregoriaans. (g = g).

Li'vius, Titus, Rom. geschiedschrijver (59 v. C.–17 n. C.) behandelende de stichting

van Rome tot de dood van Drusus (9 v. C.); van de 142 boeken zijn er nog 35 over.
li'vre, o. –s (Fr. *pond; oude Fr. munt = een frank; Engelse munt [livre sterling, L. St.] vroeger in waarde gelijk aan ± f 12.00*).
livrei', v. –en, livreitje (Fr. livrée: *bijzondere, zich door kleur, galons, knopen en dergelijke onderscheidingstekenen onderscheidende kleding van een mannelijken bediende*): – *dragen*; **–bediende,** m. –n, **–knecht,** m. –s (*lakei*); **–rok,** m. –rokken (*rok van een lakei*).
livrei'rups, v. –en (*ringelrups*; Lat. malacosoma neustria): naar de kleuren van de vlinder.
livret', o. livretten (Fr. *boekje: aantekenboekje, spaarbankboekje, zakboekje*): *livretten van militairen en werklieden.*
lla'no, v. llano's (Sp. *grote [gras]steppe met weinig geboomte*): de llano's v. d. Orinoco in het N. van Z.-Amerika. (ll = lj).
Lloyd, m., –s (Eng. *zeevaartmaatschappij, maatschappij voor zeeverzekering en zeevaart,* genoemd naar Edward Lloyd, ± 1700 te Londen in wiens koffiehuis bij de beurs, koop- en zeelieden, makelaars enz. samenkwamen, die in 1727 een vereniging vormden, Lloyd): *de Rotterdamsche –.*
Lloyds'lijst, v. –en (*nieuwsblad voor handel en scheepvaart,* o. a. *te Londen uitgegeven*).
I. lob, v. lobben (*plooisel van kraag of manchet,* ook: *de manchet zelf*); zie lub.
II. lob, v. lobben (1 ontleedk. *kwab, orgaangedeelte van afgeronde vorm*; 2 plantk. *deel v. e. blad tussen twee insnijdingen, die niet tot het midden gaan*): 1 *de onderlip samengesteld uit drie lobben*; 2 *bladeren met lobben.*
lo'bak, m. lobakken (O.-I. *een soort van ramenas*).
lob'be(n), lub'be(n), m. –n(s)(Z.-N. *lobbes*).
lob'beren, de eend lobberde, h. gelobberd (*in 't water ploeteren of plassen*).
lob'berig, bn., bw. (*dik en trillend* b.v. *v. spijs; los uithangend van kleren*).
lob'bes, m. lobbesen (*sukkel, sul, goedbloed*), ook: *een – van een hond,* een grote, goedaardige hond; **–achtig,** bn., bw.: *die jonkman ziet er nog wat – uit.*
lob'big, bn., bw. (*ruim en loshangend*): *de –e plooien v. e. vrouwenmuts.*
lob'oor, m. –oren (*lang, neerhangend oor; naam van een varkensras; hond met lange neerhangende oren*; fig. *lobbes*).
locaal', Fr. local, Lat. loca'lis, **1** bw., bn. (*plaatselijk; betrekking hebbende enz.* 1 *op een bepaalde plaats,* 2 *op een bepaalde plaats van het lichaam*): 1 *de locale belangen; locale politiek; locale kennis,* nl. van plaatselijke toestanden; *een – dagblad*; 2 *tuberculose van locale aard*; – *verdoven*; **2** m. localen (inz. verkl.: *locaaltrein*): *hij komt met de –* (of: *het locaaltje*); **–spoorweg,** m. –wegen; **–trein,** m. –en (*buurtspoorweg, trein ten dienste v. h. verkeer van plaats tot plaats, tussen nabijgelegen kleinere plaatsen*).
localisa'tie, v. (Fr. *het plaatselijk maken van iets, het binnen een bepaalde ruimte beperken*).
localiseren, gelocaliseerd (Fr. 1 *tot een bepaalde plaats of binnen bepaalde grenzen beperken*; 2 *een plaats toekennen aan iets*): 1 *een ontsteking –, een opstand –; een besmettelijke ziekte –,* tot zekere kring beperken; 2 *bij een afgezet been pleegt men de pijn toch te – in het been.* (s = z).
localiteit', v. –en (Fr. *vertrek, kamer, zaal*): *ruime –en.*
locatief', m. locatieven (*in sommige talen de naamval van de plaats*): *de – antwoordt op de vraag: waar?* ook, (Lat.) lo'cativus, m. locativi.
loch, o. –en (*gat in de scheepsbodem, waar het vuile water doorloopt*); vero.
Lo'chemer 1 m. –s (*iem. uit de stad Lochem*): *hij is een –*; **2** bn. ([*als*] *van, uit, in Lochem*): *de –* (of: *Lochemse*) *diamanten,* min of meer doorschijnende stukken kwarts.
loch'ting, m. –en (Z.-N. *tuin*).
lock-out, o. –s (Eng. *het gezamenlijke wegzenden van arbeiders door den patroon, tegenstelling van werkstaking; uitsluiting*).
1 loco . . ., van Lat. lo'cus = plaats; **2 lo'co** (6e nv. van Lat. lo'cus = plaats: 1 *op de plaats*; 2 *waarnemend, vervangend*): 1 – *Amsterdam; goederen „loco" verkocht, wil zeggen dat alles kosten van vervoer enz. voor den koper zijn*; – *cita'to* of **l. c.,** ter aangehaalder plaats; zie ook: **in –**; 2 zie:
lo'co-burgemeester, m. –s (*plaatsvervangend burgemeester*); zie **L. B.**
locomobiel', v. –en (*verplaatsbaar stoomwerktuig* [nl. *op raderen*]); **–motief,** v. –tieven (*een door stoom, electriciteit of motorische kracht voortbewogen voertuig, voor het trekken of duwen van spoor, tramrijtuigen, wagensenz.;stoomwagen,-sleper,treintrekker*).
locu'tie, v. –s, locutiën (Fr. [Lat. locutio]: *uitdrukking, spreekmanier, zegswijze*).
lod'der, m. –s (Z.-N. *lomp, lor*).
I. lod'derig, bn., bw. (*aanlokkend, bekoorlijk, liefelijk, aardig, vriendelijk*): *met – oog.*
II. lod'derig, bn., bw. (*kwijnend, slaperig*).
lod'deroog, o. –ogen (*vriendelijk oog*); vero.
lo'den 1 bn. (1 *van lood*; 2 [*zwaar*] *als lood*): 1 *een – buis*; 2 zegsw. *met – schoenen gaan, aankomen,* d. i. met onwil, met tegenzin; **2** loodde, h. gelood (1 *met het dieplood peilen*; 2 *van gemerkte loden voorzien*; 3 glazenmakers: *in lood zetten*): 1 *de diepte –; een muur –,* onderzoeken of hij verticaal is; 2 *een bergplaats –*; 3 *glazen –.*
loderein'doosje, o. –s: een (zilveren) – bevatte een sponsje gedrenkt met eau de la reine (= loderein), een reukwerk; vero.
Lo'dewijk, m. mannen-, jongensnaam: *in de tijd der –en,* der koningen van die naam.
Lo'dewijkslied, o. (*oud-Frankisch zegelied van ± 992, met eindrijm van den monnik Hucbald, op de overwinning van Lodewijk II op de Noormannen, 3 Aug. 881*).
loe'bas, m. loebassen (Z.-N. *lomperd, domoor*).
loe'der, m. en v. –s (*laag of gemeen persoon*).
loef, v. (scheepst. *windzijde, het tegengestelde van lij*): de – is de hoge zijde v. e. zeilend schip, de kant, vanwaar de wind inkomt; – *houden,* goed bij de wind zeilen; *een schip de – afsteken, afwinnen,* het 't voordeel van de wind benemen; zegsw. *iem. de – afsteken,* hem overtreffen; **–waarts,** bw.; zie loevert; **–zijde,** v. (*loef*).
loei'en, loeide, h. geloeid (1 *bulken van runderen*; 2 fig. *huilen* inz. *van de wind*): 1 *die koeien – van dorst*; 2 *de storm loeit.*
loem'boeng, m. –s (O.-I. *rijstschuur*).
loe'nig, bn. (Hebr.-Barg. *slecht*).
loens 1 bn. (1 *een weinig scheel*; 2 *onoprecht; niet zuiver*): 1 *een weinig – zijn*; 2 *–e streken;*

nog (Barg.): – *poen*, vals geld; **2** bw. (*op schele wijze*): – *kijken*.

loen'sen, loenste, h. geloenst (*scheelzien*): *hij loenst een weinig*.

loep, v. –en; zie loupe.

I. loer, m. –en (samentrekking van *loeder* en woordspeling met loer **III,** verg. *een lap v. e. vent: botterik, knul*): *een echte* –.

II. loer, v. (*het loeren*): *op de – staan, liggen,* liggen, staan uit te kijken, te loeren.

III. loer, v. (eig. *lap, vod, luur*): zegsw. *iem. een – draaien,* hem bedotten, beetnemen.

loe'rah, m. loerah's (O.-I. *dorpshoofd*).

loe'ren, loerde, h. geloerd (1 *scherp kijken* [*met valse blik en baatzuchtige bedoelingen*]; 2 *scherp opletten* [*met valsheid of baatzuchtige bedoelingen*]; *op gelegenheden vlassen*): 1 *op iets* –, het trachten te krijgen; *poes loert op een vogeltje*; 2 *op een ambt* –.

loe'res, loe'ris, m. –en (*lomperd, knul*).

loer'ogen, loeroogde, h. geloeroogd (*gluren, scherp toezien*); zie loeren.

I. loet, v. –en (*gereedschap om mee te krabben, te scheppen*): *de – van bakkers,* ovenkrabber, om kolen uit de oven te halen; *de – van zoutzieders,* houten krabber om het zout uit de pan naar de kanten te halen.

II. loet, v. –en (Z.-N. *nuk, gril*).

loe'te, m., v. –n (Z.-N. *lummel*).

loe'toeng, m. –s (O.-I. *langstaartige, gitzwarte slankaap op Java*).

loe'ven, men loefde, h., i. geloefd (scheepst. *dichter bij de wind sturen, de voorsteven van het schip meer naar de wind brengen*; v. h. schip: *dichter bij de wind komen*).

loe'ver, loe'vert, in: *te* –, d. i. loefwaarts, aan de loefzijde: *een schip te – bespeuren*.

loe'wak, m. –s (O.-I. *een soort van civetkat*; Lat. paradoxurus hermaphroditus): *de Europeanen noemen de – koffierat*.

I. lof 1 m. (1 *wat iem. zegt ten gunste, tot eer van een persoon of zaak om te prijzen*; 2 in 't alg. *eer, verdienste, roem, reputatie*): 1 *iems.* –, de lof, [a]) die hij geeft, [b]) die hem wordt geschonken; *de – der zotheid,* boek van Erasmus; *God–,* Goddank; *iem. – toezwaaien, – inoogsten; boven alle* (of: *iems.*) *– verheven zijn*; zegsw. *Eigen – stinkt,* lof, die men zich zelf toezwaait, wordt niet geacht; 2 *iem. zekere – toekennen; tot iems.* –, tot zijn eer; *met* –, op verdienstelijke wijze (Lat. cum laude) bij 't afleggen van een examen; **2** o. loven (R.-K. *namiddag- of avondgodsdienstoefening in een R.-K. kerk*; ook: *de muziek*): *naar het – gaan*.

II. lof, o. (*gebladerte, lover*): *het spel der zonnestralen onder 't –; het –,* knolgewassen inz. van de cichorei, ook *Brussels lof* of *witlof,* waarvan de bladeren door beroving van licht verbleekt zijn.

lof'bazuin, v. –en, inz. fig., zie loftrompet; **–dicht,** o. –en (*gedicht tot lof, ter verheerlijking*): *een – op Vondel*.

lof'felijk 1 bn. (1 *lof schenkend: prijzende; eervol*; 2 *lof verdienende, prijzenswaardig*): 1 *een –e onderscheiding*; 2 *een –e uitzondering*; **2** bw. (1 *met lof, op prijzende wijze*; 2 *op prijzenswaardige wijze*; 3 *eervol*): 1 *– van iets getuigen*; 2 *een prijsvraag – beantwoorden*; 3 *zich – onderscheiden*.

lof'galm, m. –en: *de – doen klinken over,* uitbundig prijzen; **–lied,** o. –liederen (*lied tot lof, ter verheerlijking van; lofzang*); **–psalm,** m. –en (nl. *om God te loven*); zie boetpsalm; **–rede,** v. –redenen (*redevoering tot lof, ter verheerlijking van*): *een – uitspreken*; **–redenaar,** m. –s (*redenaar, die een lofrede houdt; iem., die een bepaalden persoon of zaak prijst,* soms met de bijgedachte aan partijdigheid); **–spraak,** v. –spraken (1 *het spreken, uiten van lof*; 2 *uiting, woorden van lof*): 1 *zuinig in zijn – zijn*; 2 *niet als – bedoeld; iems.* –, [a]) die, welke hij schenkt, [b]) die, welke hem geschonken wordt; **–trompet,** v. –trompetten (*trompet, die gestoken wordt tot iems. eer,* inz. fig.): zegsw. *de – over iem. of iems. werk steken,* uitbundig prijzen; **–tuiting,** v. –en (*datgene, wat met ophef wordt gezegd tot lof v. e. persoon of zaak om deze te prijzen*): *uitbundige –en*; **–waar'dig,** bn. (*lof verdienende, prijzenswaardig*).

lof'werk, o. –en (*loofwerk; versierselen in de vorm van bladeren, loof aan een wand, plafond enz.*): *–en in gehouwen steen*.

lof'zang, m. –en (*zang tot lof, verheerlijking van een persoon of zaak,* v. een zangstuk in eig. zin, of van een gedicht, niet direct voor de zang bestemd; *hymne, ode*): *– ter ere van God, – op de vrede*; **–zanger,** m. –s.

I. log, logger, –st **1** bn. (1 *dik, lomp, plomp* [*en traag*]; *onbehouwen*; 2 fig. *niet vurig of levendig, zonder gang er in; loom-vadsig*; 3 *plomp-langzaam*): 1 *de olifant is een – dier*; 2 *logge Hollandse vrouwen; de staatsadministratie, de logste productie-machine*; 3 *met logge tred; een logge gang*; **2** bw. (*op plompe, trage wijze*): *– stappend*.

II. log, v. loggen (Arab. *instrumentje, in zijn eenvoudigste vorm bestaande uit een kwadrantvormig plankje aan een lijn, dienende om de snelheid van de vaart van een schip te bepalen*): *de – aflezen*.

logarith'me, v. –n (Lat. logarithmus [Gr. logos + arithmos]: *exponent van de macht, waartoe een zeker aangenomen grondtal moet verheven worden om het eerstgenoemde getal op te leveren; verhoudingsgetal ter verkorting van vermenigvuldigingen, worteltrekkingen enz.*): *de – van 100 is 2,* men moet 10 tot de 2e macht verheffen om 100 te krijgen.

logarith'mentafel, v. –s (*lijst van logarithmen*): *met behulp van –s*.

log'boek, o. –en (*boek met aantekeningen omtrent zeevaartkundige waarnemingen: koers, vaart, wind, ongevallen*).

lo'ge, v. –s (Fr. 1 *afgeschoten zitgelegenheid voor enige personen* b.v. *in een theater*; 2 *vergaderzaal of -gebouw* inz. *van vrijmetselaars,* ook wel van theosofen, Goede Tempelieren en soortgelijke verenigingen; *de leden ener vrijmetselaarsafdeling*; in 't alg. *de vrijmetselarij*; 3 *de woning van den portier,* in een Parijs huis enz.): 1 *een – van vier*; 2 *het gebouw der –; de – en het Christendom*; 3 *een kleine – aan straat*. Fr. uitspr.

logé', m. logé's, logeetje (Fr. *heer, die ergens logeert*): *logé's hebben*; vr. logée, logée's; *betalende –(e),* (Eng. paying guest) een persoon, die tegen een zekere vergoeding enige tijd in een gezin is opgenomen.

logeer'gast, m. en v. –en (*iem., die logeert*); **–kamer,** v. –s. (g = zj).

logement', o. –en (Fr. logement: *klein eenvoudig hotel; nachtverblijf voor reizigers*): –, eens als tegenstelling van *slaapstee* in ere,

is thans verdrongen door *hotel*; **–houder,** m. –s (*houder van een logement*). (g = zj).
I. lo'gen, loogde, h. geloogd (*in loogwater zetten, met loog behandelen*): *linnen, vlas –.*
II. lo'gen, v. –s (*leugen*).
lo'genstraffen, logenstrafte, h. gelogenstraft (1 *iem. als leugenaar aan de kaak stellen*; 2 *de onwaarheid van iets doen blijken*): 1 *iem. –*, hem openlijk bewijzen, dat hij liegt; 2 *zijn daden – zijn woorden; deze bewering werd gelogenstraft door de feiten.*
logeren, gelogeerd (Fr. loger: 1 *als gast [ten huize v. e. ander, in een hotel] verblijf houden, ergens gast zijn*; 2 *iem. [als gast] voor korte tijd huisvesten*): 1 *hij logeert in Savoy-hotel, ik bij een vriend; uit – gaan, te – vragen, krijgen, hebben*; 2 *twee kamers, om u te –.* (g = zj).
log'gen, logde, h. gelogd (*met de log de vaart of snelheid van het schip bepalen*).
log'ger, m. –s (*zeilvaartuig voor kustvaart, tegenwoordig meestal voor visserij*).
log'gia, v. loggia's (It. *gesloten glazen veranda a. d. voorgevel; overdekte galerij langs een bovenverdieping* inz. *van Ital. paleizen*).
log'glas, o. –glazen (*zandloper, die 14 of 28 seconden loopt, bij het loggen gebruikt*).
lo'gica, v. (Gr.-Lat. 1 *leer der denkwetten, denkleer; redeneerkunst*; 2 *juiste wijze van redeneren; juiste redenering*; ook: *juiste rationele opeenvolging van oorzaak en gevolg*): 1 *de regels der strenge –; het doel der –*; 2 *daar ontbreekt elke – in je beweringen*; nog: *de – der feiten,* datgene wat iemand overtuigt, germ.; lees *loo'gieka.*
logies', o. (Fr. logis: 1 *nachtverblijf*; 2 scheepst. *manschappen-, matrozenverblijf, volkslogies*): 1 *– zoeken, krijgen, bestellen*; 2 *het – is op de bommen vóór de mast.* (g = zj).
lo'gisch, bn., bw. (*tot de wetenschap der logica behorende; wat betreft de, volgens de logica; oordeelkundig; steekhoudend, op juiste redenering berustend*): *een –e gevolgtrekking; een –e gedachtengang; – denken; het is (niet meer dan) –*, het is (niet meer dan) natuurlijk, rationeel; *dat is nogal –*, spreekt van zelf; l. *loo'gies.*
log'lijn, v. –en (*lijn van de log, door dunne touwtjes in stukken van bepaalde lengte ± 15 meter verdeeld*); zie knoop.
logo . . . , van lo'gos; zie ald.
logogrief', v. –en (*woord-, letterraadsel*).
lo'gos, m. (Gr. *woord; rede, verstand; denkvermogen*).
I. lok, v. lokken (*bosje haren, dat een of meer bochten vormt [niet zo sterk gedraaid als een haarkrul]*; in het mv. dikwijls: *haren*): *een – van haar haar; golvende lokken.*
II. lok, v. lokken (inz. mv. *afval van vlas*): *gezwingelde lokken f 0,80 per kg.*
III. lok, v. lokken (Z.-N. *zuigdot*).
lokaal', o. lokalen, lokaaltje (= locaal: 1 *een gebouw of gedeelte van een gebouw voor een bepaald doel gebezigd*, in ambtelijke stijl; 2 [*ruim*] *vertrek, zaal*): 1 *lokalen voor openbaar lager onderwijs*; 2 *een ruim –*; zie locaal **2.**
lok'aas, o. (*aas, spijs, aan een hengel bevestigd, in een val gelegd om dieren te lokken èn dan te vangen*; fig. *datgene, wat iem. verlokt tot iets*): *– strooien; visdeeg is – voor vissen; dat was een – voor zijn eerzucht*; **–duif,** v. duiven (*tamme duif, die wilde meelokt*).
Lo'ke, Lo'ki, m., Germ. Noordse myth. oorspr. de god des vuurs, de vertegenwoordiger van het boze, vijand der Asen.
lok'eend, v. –en (*tamme eend, die wilde eenden meelokt naar de kooi*).
loket', o. loketten (1 *vak in een kastje; bureau, kluis enz.*; 2 *raamvormige opening in de wand van een kantoor, waardoor het publiek geholpen wordt*): 1 *uit het – van het schrijfbureau kwam een album; de loketjes van een postzegeldoosje*; 2 *ik vroeg aan het –.*
loket'kast, v. –en (*kast met vakjes*).
lok'fluitje, o. –s (*fluitje om vogels, herten enz. op de jacht te lokken*).
I. lok'ken, lokte, h. gelokt (1 *opwekken [opzettelijk] om naderbij of op een bepaalde plaats te komen door de zinnen strelend, de begeerte prikkelend enz. middel, aas, gebaren*; fig. of in fig. gebruikte zegsw.; 2 *te voorschijn roepen, doen ontstaan*; 3 *tot zich, naar een bepaalde plaats trekken*; 4 *bekoren, aantrekken*): 1 *Eline lokte de honden tot zich; boeren en buitenlui naar binnen –*; fig. *in een hinderlaag, in het net –*; zie ook tent; 2 *traantjes, die het gevoel ons lokt in het oog*; 3 *een snoepwinkel, waar de balletjes –*; *iem. – tot het nemen van een proef* of *om een proef te nemen*; 4 *'t –d uitzicht op buit.*
II. lok'ken, lokte, h. gelokt (Z.-N. *zuigen v. kinderen*); **–ker,** m. –s (Z.-N. *zuigeling*).
lok'kertje, o. –s (gew. Amsterdam: *pochet*).
lok'kig, bn. (1 *met zware lange lokken*; 2 *met lokken; lokken vormende*): 1 *'t – hoofd leunt op de arm*; 2 *het –e haar zag donker glanzig.*
lok'middel, o. –en; **–spijs,** v. –spijzen (*lokaas*); **–stem,** v. –stemmen (*lokkende, verleidelijke stem*): *de – der verleiding*; **–vink,** m. –en (*gevangen vink, die andere vinken moet lokken*; fig. *verlokker, coquet meisje enz.*); **–vogel,** m. –s (*vogel, zingende in een kooi om andere vogels te lokken*; fig. *verlokker*; Barg. *lid van een bende kwartjesvinders, die het slachtoffer meetroont*).
lol, v. (*grap; pret; aardigheid*): *voor de –; wij hebben – gehad*; verkl. **–'letje,** o. –s (*pretje*): *hij houdt van een –.*
Lollar'den, m. mv. (*Middeleeuwse broederschap, vermoedelijk te Antwerpen ontstaan*): *– waren* inz. *ziekenverplegers.*
lol'len, lolde, h. gelold (1 [*slecht*] *zingen*; *schreeuwen*; 2 *krollen*): 1 *–de matrozen en meiden*; 2 *de katten – in de nacht.*
lol'lepot, m. –potten (*stenen pot met gaten in het deksel, waarin vuur wordt gedaan*).
lol'lig, bn., bw. (*prettig, vrolijk, erg pleizierig*): *–e kameraden; het ging er in die kroeg – toe*; gmz.; zegsw. van iem. die grappig wil zijn: *hij is de –ste thuis.*
lol'ly, v. lolly's (*stuk gestolde suiker op een stokje*).
I. lom, m. lommen (*duikereend, -hoen*; Lat. colymbus glacialis, en septentrionalis).
II. lom, v. lommen (Z.-N. *bijt*).
lom'bard, lom'berd, m. –s; z. lommerd.
lombar'de, v. –n (*lettersoort*).
Lombardij'e, o.; **Lombardijs',** bn., ook inz. Z.-N. **Lombar'disch.**
lom'bok (O.-I. *Spaanse peper*).
lom'bong, onjuiste schrijfw. voor loemboeng.
lo'mig, bn. (*een weinig loom*): *de ouderdom maakt lomig.*
lom'mer, o. (Fr. l'ombre: *de schaduw [van*

het gebladerte]; ook wel: *het gebladerte*): *in het koele –*; **–achtig,** bn. (*lomnerig*).

lom'merd, m. –s (d.i. *lombard, lomberd*: eig. iem. uit Lombardije, uit N.-Italië, die een geldkantoor hield; later: *bank van lening, pandjeshuis*): *in de – brengen*; *in de – staan*; **–briefje,** o. –s (*bewijs van belening*).

lom'merhuis, o. –huizen (Z.-N. *priëel*): *piep, zei de muis in het –*.

lom'merig, bn. (*schaduwrijk*): *een – plekje, een – priëel*; ook: *loverrijk*: *het groen – hout*.

lom'merrijk, bn. (*schaduwrijk*; ook wel: *loverrijk*): *–e tuinen*; *een –e ceder*.

I. lomp, v. –en (inz. in het mv. 1 *afgescheurde, afgesneden* [*versleten*] *lap, vod*; 2 *slechte, armoedige kleren enz.*; 3 tabakscultures: *onderste halfverrotte bladeren als afval verkocht*): 1 *–en sorteren*; 2 *in –en gekleed*; 3 *de –en brachten 4 cent per* $^1/_2$ *kilo op*.

II. lomp 1 bn. (1 *plomp, onbehouwen*; 2 *onbeschaafd, ruw, ongemanierd*; 3 *zeer onbeleefd*): 1 *–e schoenen*, het tegengestelde van fijn, sierlijk (bewerkt); 2 *een –e boer*; 3 *–e aanmatiging*; *jij –e vlegel* (Z.-N. *duvel*); **2** bw. (*op* 1 *onbehouwen*; 2 *onhandige*; 3 *onbeschaafde*; 4 *zeer onbeleefde wijze, manier*): 1 *een – vierkante bak*; 2 *– en plomp toetasten*; 3 *eerbiedwaardige zaken – bespotten*; 4 *iem. – behandelen*.

III. lomp, m. –en (*naam v. verschillende soorten zoetwater- en zeevissen* inz. *puitaal*).

lom'pen, in de infin.: *ik laat mij niet –t* [a]) niet foppen, [b]) me daaraan niet kennen; gmz.

lom'penkoopman, m. –lieden, –lui (*man, die in vodden handelt*); **–mand,** v. –en; **–pakhuis,** o. –huizen; **–zak,** m. –zakken.

lom'perd, m. –s (*lomp*, d. i. *ongemanierd, onbeleefd, onbeschaafd mens*; *onhandig, onbeholpen persoon*); ook, *lom'perik*.

lomp'heid, v. –heden (*het lomp-zijn, uiting er van, domheid*; *ruwheid, grove onbeleefdheid*; *onbeschoftheid*): *wat een –!*

lom'pigheid, v. –heden (*lompheid*).

lo'nen, loonde, h. geloond (*loon geven voor verrichte arbeid of bewezen dienst*; *vergoeden*; *vergelden*): *de arbeid – naar verdienste*; *'t loont de moeite* (*niet*); *iets met ondank –*; **–er,** m. –s (*beloner*): *God is de – van het goede*.

long, v. –en (*orgaan der ademhaling bij mensen en vele dieren, waarvan de voornaamste werkzaamheid bestaat in het zuiveren van het bloed door middel van de zuurstof der lucht*): *goede –en hebben, zieke –en*; **long'aandoening,** v. –en (*lichte ziekte der long*).

longitu'de, v. (Fr. [Lat. longitudo]: [*geographische*] *lengte*); **–tudinaal',** bn., bw. (*de lengte betreffende*; *in de richting der lengte, overlangs*): *–nale trillingen*. (g = g).

long'kruid, o. (*ruwbladige plant*; Lat. pulmonaria officinalis).

long'ontsteking, v. –en (*benaming voor verschillende ziekten der longen* inz. *ontsteking door bacteriën veroorzaakt*; *pneumonie*); **–pijp,** v. –en (*elk der beide vertakkingen van de luchtpijp, welke deze met de longen verbinden*; ook: *de luchtpijp*).

long'room, m. –s (Eng. op een Nederl. oorlogsschip: *de gemeenschappelijke kamer der officieren*).

long'tering, v. (*tering aan de longen*).

long'vis, m. –vissen (*vis, die op het droge door de zwemblaas kan ademhalen*; Lat. dipnoi).

long'ziekte, v. –n.

lonk, m. –en (1 *vriendelijke* [*zijdelingse*] *blik*; 2 *korte blik op iem. of iets*): 1 *kusjes, lachjes, lonkjes*; 2 *trachten een – in de spiegel te krijgen om te zien of ....*

lon'ken, lonkte, h. gelonkt (1 *enigermate scheelzien*; 2 *een korte vriendelijke, soms zijdelingse blik of dergelijke blikken op iem. werpen* inz. in toepassing op verliefde of verlokkende blikken): 1 enigsz. gew. *zij lonkt wat*; 2 *zoet –de sirenen*; *– naar, op*.

lon'ker, m. –s; **lonk'ster,** v. –s.

lont, v. als voorwerpsn. –en (*op bepaalde wijze vervaardigde koord, gebruikt voor het ontsteken van ontplofbare stoffen*, inz. bij het afschieten van vuurwapenen; *een stuk dezer koord*): *de – in het kruit steken, werpen*; *een brandende –*; *de – van een ouderwets geweer*; zegsw. *– ruiken*, eig. de brandende lont der vijanden, fig. onraad bespeuren.

lon'tarpalm, m. –en (*palmboom met waaiervormige bladeren en grote vruchten*; Lat. borassus flabelliformis); **–geschrift,** o. –en (O.-I. *geschriften op palmbladen*).

lo 1 (*bos* in samenstell.): *Hengelo, Almelo, Venlo enz.*; **2 Het Loo,** koninklijk lustoord bij Apeldoorn.

loo'chenen, loochende, h. geloochend (1 *iets ontkennen*; 2 *het bestaan van iets ontkennen*; Z.-N. kaartspel: *geen kleur bekennen*; Z.-N. *verloochenen*): 1 *alles –*; *iets niet kunnen –*, moeten erkennen; 2 *de waarheid –*, d. i. niet erkennen; *een geschiedkundig feit –*; *alle schuld –*; *wie zou het –*; *God –*, [a]) verzaken, [b]) zijn bestaan ontkennen; Z.-N. *zijn ouders niet kunnen –*, er zeer op gelijken; **–ing,** v. –en: *– der waarheid*.

lood, o. in bet. 3, 4 loden (1 stofn. en collectivum: *blauwwit metaal, gemakkelijk smelt- en pletbaar*; 2 *kogels* eventueel *één kogel*; 3 *naam van allerlei voorwerpen van lood*; *stukken lood*; 4 oorspr. *van lood vervaardigd gewicht*; *de zwaarte er van*; tegenwoordig *1 dag*; 5 Barg. *geld*): 1 *– heeft een S. G. van* 11,34 *en smelt bij* 327° *C.*; *een blok –*; zegsw. *zo zwaar als –*, zeer zwaar; *met – in de schoenen*, schoorvoetend, dralend; zie ijzer; 2 *gebrek aan kruit en –*, kogels; 3 *die muur staat niet in het –*, niet zuiver rechtstandig; zie schietlood; *een –je in het zakje leggen*, er iets bijvoegen, de zaak wat aandikken; *de laatste –jes wegen het zwaarst*, het laatste gedeelte v. e. werk valt het moeilijkst; *lichte loden*, peilloden voor ondiepe, *zware loden*, voor diepe wateren; zegsw. *uit het – geslagen zijn*, geheel in de war; *de loden van een visnet*, voorwerp ter bezwaring; O.-I. *onder het –je* (= presse-papier) *leggen*, ter zijde; *het – v. e. schuifraam*, loden gewicht; *een – aan de lakens slaan*, merk; *het –je gaf mij recht op nummer 1*, gemerkt voorwerp tot legitimatie, tot contrôle, ook van papier; zegsw. *het –je moeten leggen*, de schade moeten lijden, aan het kortste eindje trekken; 4 *een – koffie*; zegsw. *vrienden in de nood, honderd in een lood*, vrienden hebben weinig te betekenen, indien men in nood verkeert; 5 *ik heb jetzt nog –*.

lood'achtig, bn. (*als lood*): *een –e stof*.

lood'erts, o. (*delfstof* b.v. *loodglans*).

lood'je, zie lood.

lood'foelie, v. (*bladlood*); **–gieter,** m. –s (*werkman, die lood smelt en verwerkt*); **–**

gieterij', v. –en (*het gieten, het bewerken van lood, het bedrijf, dat er zich mee bezighoudt; fabriek waar het lood gegoten enz. wordt, werkplaats*); **–glans,** o. (*zwavellood, verbinding van lood met zwavel*); **–glit,** o. (*loodoxyde*); **–kleur,** v.; **–kleu'rig,** bn., bw. (*blauwachtig grijs*); **–koliek,** o. en v. (*koliek door loodvergiftiging*); **–lijn,** v. –en (*rechtstandige lijn; lijn, die loodrecht op een andere of op een vlak staat*; ook: *lijn om te loden, schietlood*); **–mijn,** v. –en (*mijn of groeve, waaruit looderts gedolven wordt*): *de –en in Sp.*; **–oxyde,** o. (*loodroest, een der verbindingen van lood met zuurstof*); **–recht,** bn., bw. (*te-lood, rechtstandig, volgens het schietlood; een hoek van 90° vormende met een andere lijn of vlak*): *een –e granietwand; in –e stand*; meetk. *een lijn kan – op een andere staan*, rechthoekig.

I. loods, m. –en (afkorting van loodsman: *gids, bekend met het vaarwater om schepen in en uit een haven te brengen door het vaarwater* [*inz. van overheidswege aangesteld*]): *beëdigde – aan boord van ....*

II. loods, v. –en (Fr. loge: *planken hut; keet; houten bergplaats, houten gebouw bestemd voor berg- of werkplaats of als tijdelijk onderdak*).

lood'sen, loodste. h. geloodst (*een schip uit of in een haven brengen, door een vaarwater als loods*): *een schip i. d. haven –*; **–geld,** o. –en (*loon v. d. loods*): *opbrengst der –en*; **–kotter,** m. –s (*–boot*); **–man,** m. –mannen (*loods* **I**).

loods'mannetje, o. –s (*makreelachtig zeevisje, van 20–30 cm, gezel van de haai*; Lat. naucrates ductor).

lood'suiker, v. (scheik. *loodacetaat, loodverbinding, afgeleid van azijnzuur*).

loods'vlag, v. –vlaggen (*vlag, als signaal om een loods aan boord te vragen*); **–wezen,** o. (*de loodsdienst in zijn geheel*).

lood'vergiftiging, v. –en (1 *vergiftiging door lood*[*wit*] *veroorzaakt*; 2 inz. *beroepsziekte van hen, die dikwijls in door lood- of loodoxydehoudend stof verontreinigde lokalen verkeren*): 1 *– veroorzaakt door loden goten*; 2 *typografen, aangetast door –*; **–wit,** o. (*een wit poeder, basisch loodacetaat*): *– wordt gebruikt als schildersverf, dichtingsmiddel bij gasfitterswerk enz.*; **–zwaar,** bn., bw. (eig. *zo zwaar als lood; erg zwaar*): *een –zware last; – drukken*; fig. *dat ligt mij – op het hart*, beklemt mij ten zeerste.

loof, o. (1 *gebladerte, bladeren, groen* inz. *bladeren van de gewone platte vorm*; 2 plantk. *weefsel van cryptogamen, waarbij zich geen verdeling in wortel, stengel en blad voordoet*; 3 Z.-N. *rapen*): 1 *– van aardappels; het dichte – der bomen*; 2 *korstmossen zijn in het bezit van –*; 3 Z.-N. *– trekken*.

loof'boom, m. –bomen (*bladboom; boom met bladeren*, in tegenstelling met naaldboom): *eiken, wilgen, berken enz. zijn –en*; **–dak,** o. –daken (*dak van blaren, loverdak*); **–hout,** o. (*loofdragend houtgewas; hout van een loofboom*); **–hut,** v. –hutten (*een door loof en takken gevormde hut; Israëlietische feesthut* oorspr. *van loof en takken, waarin de Israëlieten volgens de Mozaïsche wet eenmaal per jaar gedurende een zevendaags feest moesten wonen, ter herdenking aan het omzwerven in de woestijn*); **Loof'huttenfeest, –hut'tenfeest,** o. –en (*Israël. feest, in 't begin van October*); zie Deut. 16:13–15.

loof'rijk, bn.: *een –e boom*; **–stil,** bn. (*bladstil*); gew.; **–werk,** o. (*lofwerk*).

loog, v. mv. loogsoorten (*oplossing, verkregen door zekere vaste stoffen* [*as, ertsen, zout enz.*] *met water, soms met andere vloeistoffen uit te trekken of uit te logen*; scheik. inz. *natriumhydroxyde, natronloog* of *kaliumhydroxyde, kaliloog*): *potas–, soda–; – van zeepzieders, boekdrukkers; het – van wijnsteen*, waarin men zilver reinigt; **–'as,** v. ([*plant*]*as waar loog van gemaakt wordt*); **–'bak,** m. –bakken (*bak voor loogwater in drogerijen*; drukkerij: *bak, waarin de vuile vormen door middel van loog worden gereinigd van drukinkt*).

loog'borstel, m. –s (bij drukkers: *borstel, waarmee de vuile vormen door middel van loog worden gezuiverd van drukinkt*).

loog'doek, m. –en (*doek, waarin as wordt gedaan om deze uit te logen*): *lauw water gieten over de –*.

loog'kuip, v. –en (*kuip voor het logen*); **–water,** o. (*water met loog*); **–zout,** o. –en (enigszins vero. *naam voor verschillende stoffen*; inz. *gemeenschappelijke naam voor potas, soda, ammonia*).

looi'elak, gew. zie luilak.

I. looi'en, looide, h. geloold (gew. *luieren*).

II. looi'en, looide, h. gelooid (v. dierenhuiden: *met dierlijke, plantaardige of minerale stoffen zodanig behandelen, dat ze in leder overgaan; leder bereiden met looi*): *leer –*.

looi'er, m. –s (*leerlooier*); **looierij',** v. –en (*het looien; werkplaats, bedrijf v. d. looier*).

looi'kuip, v. –en (*looiersbalie; kuip, waarin de huiden worden ingezouten*); **–stof,** v. of **–zuur,** o. (*een der stoffen, die een huid tot leder doen overgaan; stof geschikt om bij het looien te worden gebruikt: bestanddeel van run, bestanddeel van de bast van verschillende bomen; tannine*).

look, o. (soorten) loken (*plantengeslacht van de familie der lelieachtigen* b.v. Lat. allium: inz. *knoflook, bieslook*): Z.-N. *er is – in de meers*, onraad; **–saus,** v. –en (*uiensaus*).

loom, lomer, –st **1** bn. (1 *traag, ongeneigd tot beweging; niet vlug voortkunnende; met tegenzin geschiedende*; 2 *niet flink, zonder energie*): 1 *– van vermoeienis; een – en lam gevoel; lome schreden, bewegingen*; 2 *een lome massa*; beursbericht: *ijzer –*, er was weinig vraag naar, flauw; **2** bw. (*op trage wijze, langzaam; niet van energie getuigend*): *het rad draait log en –*; **loom'heid,** v.: *een lauwe – lag op beemd en dorre wei*.

loon, o. lonen, loontje (1 *vergoeding voor werk; salaris*, inz. van lagere ambtenaren, arbeiders enz.; 2 *vergelding voor iets verdienstelijks: beloning*; 3 *vergelding voor iets slechts: straf*): 1 *het – in natura uitbetalen; – ontvangen; voor, tegen, om –; – naar werken* inz. fig.; *– verzoet de arbeid* inz. fig.; 2 *een dankbare blik was zijn –; het eeuwig –*, de hemel; 3 *zijn verdiende – ontvangen*; z. boon.

loon'actie, v. (*actie of beweging ten einde een hoger loon te verkrijgen*); **–arbeider,** m. –s (*werkman, die voor een overeengekomen loon arbeid verricht*).

loon'dienst, m.; **–lijst,** v. –en (*officiële lijst met de namen der werknemers en de hun uitbetaalde lonen*): *de –en bijhouden*; **–schaal,** v. –schalen; **–schipper,** m. –s (*schipper, die*

tegen een vast loon voor rekening v. d. eigenaar met een schip vaart); zie zetschipper; **–slaaf,** m. –slaven (min. *arbeider* [*die te weinig loon ontvangt*]); **–slachter, –slager,** m. –s (*iem., die tegen een vast loon bij particulieren groot- en kleinvee slacht*), vero.; **–standaard,** m. (*bedrag der lonen, dat op een zekere tijd in een bepaalde plaats voor een of meer categorieën van arbeiders geldt; de hoogte, waarop het gewone loon staat*): *de – verlagen*; **–stelsel,** o. (*dienstverhouding, waarbij de arbeider tegen loon zijn krachten of diensten ten beste geeft aan een ander*).

loon'tje, o.: zegsw. – *komt om zijn boontje* = *Boontje komt om zijn* –; zie boon.

loon'trekkend, bn. (*loon beurend voor werk of bewezen diensten, gesalarieerd*): *–e dienaren.*

loop, m. alleen in bet. 11 lopen (1 *het harde lopen, het hollen, de draf*; 2 *het lopen zonder dat er van snelheid sprake is*: *gang, wandeling enz.*; 3 *vlucht* in zegsw.; 4 *de voortbeweging v. e. zaak, een hemellichaam enz.*; 5 *stroom*; 6 *buikloop, diarrhee*; 7 *naam der beweging, die werktuigen volgens hun bestemming maken*; 8 *duur, voortgang*; 9 *strekking, richting, ligging*; 10 *gang, voortgang, ontwikkeling, afwikkeling ener zaak*; 11 *buis of roer v. e. vuurwapen, waardoor het projectiel naar buiten loopt*): 1 *het hert geschoten in zijn –*; *het paard is op de –*, op hol; in N.-Ned. inz. fig. *één van de vijf* (*bij hem*) *is op de –*; Z.-N. *zijn – halen, nemen*, een aanloop nemen; 2 *een flinke – doen*; *een –je maken*; *de – v. e. paard*, wijze van lopen; 3 *met iets op de – zijn, gaan*, aan de haal (met iets, dat men gestolen heeft); 4 *de – der sterren*; 5 *het water de vrije – geven*; *aan haar tranen de vrije – laten*; 6 *rode –*; 7 *de – v. e. uurwerk regelen*; 8 *in de – van dit jaar*; 9 *de – van de dwarsdraden*; 10 *de – der werkzaamheden*; *de – van het leven*; *de – der zaken*; *zijn – moeten hebben*, zijn gang moeten gaan; *een zekere – nemen*, een zekere wending; *de vrije, volle – geven, laten*, niet belemmeren; 11 *de – van een geweer, van een revolver*; *een gladde –*, zonder groeven, verg. getrokken; zie loopje.

loop'baan, v. –banen (1 [*gedeelte v. de*] *levensweg*; 2 *iems. werkzaamheden, betrekking, betrekkingen door hem bekleed gedurende zijn leven*; *carrière*; 3 *weg v. e. hemellichaam*): 1 *God kent onze – op aarde*; 2 *als letterzetter zijn – beginnen*; 3 *een elliptische –.*

loop'brug, v. –bruggen (*brug, enkel voor voetgangers*); zie passerelle.

loop'graaf, v. –graven ([*zigzagswijze*] *in de grond gegraven gang, met borstwering, draadversperring enz., om daardoor te kunnen lopen en zodoende de belegerde vesting te naderen of om zich te kunnen dekken tegen vijandelijk vuur*): fig. *de loopgraven openen*, de vijandelijkheden beginnen.

loop'gravenoorlog, m. –oorlogen (*positie- of stellingoorlog*).

loop'-in-'t-lijntje, m. –s (eig. *voortrekker ener schuit*; later: *leegloper*; ook: *jonge scheepsjongen, matroos*).

loop'je, o. –s (1 *kleine korte loop*; 2 *kunstje, kunstgreep, foefje*): 1 *na een klein –, sprong hij* (meestal: aanloop); 2 *bij 't rekenen de –s kennen*; *weet jij er een – op?* nog: *hij wil een – met ons nemen*, voor den mal houden.

loop'jongen, m. –s (*boodschapsjongen*).

looping, v. –s (Eng. *omduikeling*, Ned. purisme: *lusduikeling*): *looping the loop*, (v. e. vliegtuig) een kringduikeling maken.

loop'kat, v. –katten (in een fabriek enz.: *toestel, waaraan een takel hangt, dat langs een profielijzer wordt voortbewogen ten einde lasten tussen twee vaste punten, dus steeds in één richting te vervoeren*, b.v. *electrische katrol langs de zoldering, met mand er aan*); **–kevers,** m. mv. (*roofkevers* [Lat. carabidae], *die zich door een snelle loop kenmerken*); **–knecht,** m. –s (*loper* bet. 2); **–lantaarn, –lantaren,** v. –en, –s (*draagbare lantaarn*); **–maar, –mare,** v. –maren (*tijding, die zich verspreidt*; vroeger: *vliegende blaadjes met de nieuwstijdingen, voorlopers der nieuwsbladen*); **–mand,** v. –en, **–wagen,** m. –s ([*tenen*] *mand, van onderen en van boven open, waarin kinderen leren lopen*).

loop'meisje, o. –s (*dagmeisje in een zaak of winkel voor de boodschappen*; *hitje*); **–molen,** m. –s (*in de katoenspinnerij de lopende spinmolen*); **–pas,** m. (mil. *snelle pas, met gebogen knieën*); **–plaats,** v. –en (mil. *exercitieplaats*), vero.; **–plank,** v. –en (*plank om er op te lopen b.v. over een kuil*, inz. *plank van boord naar de vaste wal* [*met dwarslatjes op gelijke afstanden bespijkerd*]; *plank buiten langs een spoorwagen*; kegelspel: *plank, waarover de bal loopt*); **–roede,** v. –n (*stang* in tram enz., *waaraan de passagiers zich vasthouden bij het binnenkomen of verlaten van de tram*); **–tijd,** m. (van wissels enz.: *geldigheidstijd*).

loop'vogels, m. mv. (*groep van vogels, waarbij het vliegvermogen achteruit is gegaan*; Lat. ratidae): de – hebben krachtige tot lopen ingerichte poten, b.v. *de struisen.*

loop'vuur, o. (*bij een bosbrand het branden van op de bodem aanwezige begroeiing*): verg. kroonvuur.

loor, in de zegsw. *te – gaan*, verloren gaan.

I. loos 1 bn. (1 Z.-N. vero. *enkel maar*; 2 *ledig*; 3 van de slaap: *los, niet vast*; 4 *onbetrouwbaar, bedriegelijk, vals*; 5 *listig, sluw, geslepen*; 6 niet ong.: *slim, glad*; 7 *schalksondeugend*; 8 *schijnbaar, niet echt, voorgewend*; 9 *in reserve wordend gehouden*; *waarloos*): 1 – *kruit*, zonder kogels; 2 *een loze noot*; 3 *in een loze slaap liggen*; 4 *verschalken in 't loze net*; *loze schijn*, ijdele; 5 *een loze vos*; *loze bedriegers*; 6 *pastoor, wat zijt gij –*; 7 *Daar was laatst een meisje –, dat wou gaan varen voor een matroos*; 8 *een – alarm*; *een loze deur*; spraakk. *een – onderwerp* b.v. het rookt hier; 9 *loze stengen, zeilen*; ook van voorwerpen, tegen, op of onder de eigenlijke scheepsdelen aangebracht, ter besparing van de eigenlijke: *loze poorten*, borden, waarmee men de geschutpoorten afsluit; **2** bw. (1 *op bedrieglijke, onbetrouwbare wijze*; 2 *op listige, sluwe wijze*; 3 *schijnbaar, voor de leus*): 1 *iem. – bijstand beloven*; 2 *het – verborgen net*; 3 *een – getimmerd schot.*

loos'heid, v. –heden (*sluwheid*; *slimheid*; *een slimme, sluwe streek*).

II. loos, v. lozen (Z.-N. *long*).

loos'pijp, v. –en (*afvoerbuis*).

loot, v. loten (*boomscheut, twijg*; *ent*; fig. *telg*).

lo'pen 1 liep, h., i. gelopen (1 *zich met snelheid door middel van de benen* [*poten*] *voortbewegen*; 2 *zich door middel van de benen* [*poten*] *voortbewegen*: *gaan*; 3 *door lopen maken,*

veroorzaken; 4 *zich begeven, zich verwijderen*; 5 van zaken: *zich voortbewegen, voortbewogen worden*; 6 *vloeien, stromen*; 7 *varen*; 8 van werktuigen: *in werking zijn*; 9 *zich verspreiden*; 10 in het alg. *zich verplaatsen*, zonder dat v. e. plaats eig. sprake is; 11 *naderen*; 12 [*voort*]*duren*; *aan de gang zijn*; 13 *zich uitstrekken, liggen*; 14 *voortgaan, zich ontwikkelen enz.*; 15 *bezitten, blootgesteld zijn aan*): 1 *je zult moeten – om de trein te halen*; – *als een haas, een kievit*; *het liep storm*, druk bezoek; 2 *dat kindje leert –*; *iem. in de weg –*, fig. hinderen; *iem. te* (of: *in 't*) *gemoet –*; *er tussen door –*, fig. niet opgemerkt worden; *trappen –*; *een weg in twaalf minuten –*; 3 *zijn schoenen scheef –*; *zich buiten* (of: *uit de*) *adem –*; *de drempel bij iem. plat –*, (te) dikwijls bij iem. komen; zie ook slof **I**; 4 *loop*, [a]) maak dat je wegkomt, [b]) ben je mal, och kom; *loop naar de maan*; *te wapen –*; *college –*, de colleges bijwonen; *het loopt daar druk*, er is veel bezoek; 5 *die fiets loopt goed*; *de maan loopt om de aarde*; *de wind liep naar het Oosten*, draaide; ook: *die weg loopt gemakkelijk*; zie ook rol **1** 5; 6 *de Maas loopt naar Rotterdam*; *de tranen liepen haar over de wangen*; ook: *de ogen liepen*; 7 *onze boot loopt zeven mijlen*, legt in vier uur zeven mijlen af; zie ook vaart 2; 8 *een goed –d uurwerk*; *warm –*, [a]) door te sterke wrijving warm worden, [b]) (voor iets), zich er voor opwinden; 9 *er – allerlei praatjes over hem*; 10 *er – veel kosten op*; *in, door elkaar –*, in elkaar overgaan, moeilijk te scheiden zijn; *ten einde –*; 11 *het loopt tegen de avond*; 12 *contracten hebben –*; 13 *twee evenwijdig –de lijnen*; *die aankopen liepen over grote sommen*, zich uitstrekken over; zie rood, schijf, streep; 14 *hoe het loopt, ik moet het hebben*; *de versregel loopt niet*; *in de war –*, raken; 15 *gevaar –*; (*de*) *risico –*; nog: *in zijn ongeluk –*; *in de gaten* (of: *de kijker*, z. ald.) *–*; *dat is te gek om alleen* (of: *los*) *te lopen*; *laten –*, [a]) vrijlaten, laten gaan, [b]) zich niet meer bemoeien met; *laat hem –*, *die kan best voor zich zelf zorgen*; zie hoog, molen, muur, stapel, stal, vuur; **2** zn. o.: *het op een – zetten*, hard weglopen.

lo'pend, bn.: *een – patiënt*, [a]) die niet behoeft te liggen, [b]) die in staat is zelf naar den dokter te gaan; – *wild*, viervoetig wild; *een – oor, oog*, vocht afscheidend, etterend; *de –e prijs*, koers van de dag; *een –e rekening*, [a]) rekening-courant, [b]) nog niet betaalde rekening; *de –e meter, voet*, strekkende; *het –e jaar, de –e week of maand*, nog niet ten einde, *de –e rente*, nog niet vervallen; – *want*, scheepst. los (over schijven lopend) touw- of kabelwerk, waardoor de raas en de zeilen worden bewogen; – *water*, niet stilstaand; – *schrift*, vlug schrift, dat gemakkelijk en vlug wordt neergeschreven, schuinschrift (verg. cursief), niet-staand; *een –e hand schrijven*, losse, vlugge letters maken, waarbij de pen zich gemakkelijk over het papier beweegt; *de –e zaken afdoen*, nog voorhanden; zegsw. *dat nieuws zal zich verbreiden als een – vuurtje*, zeer snel; *het is in het oog –*, opvallend.

lo'per, m. –s (in het alg. *iem.*, *die loopt*: 1 *snellopend paard*; 2 *bediende, die voor een vereniging, kantoor enz. boodschappen doet, boodschaploper*; 3 *naam van allerlei* [*onderdelen van*] *werktuigen*; 4 inz. *sleutel, die op verschillende sloten past*; *gebogen ijzeren werktuig, dienende tot het opensteken van sloten*; ook: *straalvormig om een ring geplaatste horlogesleutels*; 5 *lang en smal tapijt* [*in een gang, op een trap*]; 6 jagerst. *poot*; 7 schaakspel: *raadsheer*, germ.): 1 *een snelle –*; 2 *hij is – op dat kantoor*; 3 *de – v. e. schaafbank*, loodrecht staand plankje; *de – van een duiventil*, deurtje; 4 *de dieven hadden de deur met een – geopend*; (Z.-N.) opensteker; 5 *de – der trap*; 6 *de –s van een haas*; zie haas, o.; 7 *de – slaan*.

lor, v. lorren, lorretje (*oude lap*; fig. *prul*; *onbeduidend persoon*): *'t kan mij geen – schelen*, hoegenaamd niets; *een – van een vent*.

lord, m. –s (Eng. *heer, titel, geplaatst vóór de eigennaam van personen, behorende tot de hoge Eng. adel, zitting en stem hebbende in het Hogerhuis en van enkele hoge ambtenaren*); in de aanspreking *My Lord*, verhollandst tot *Mylord* of *Milord*.

lor'ding, v. –s (scheepst. *driedraads zwaar geteerd garen tot bekleding der kabels*; ook: *pakkingstof bestaande uit ineengedraaide hennep*); zie schiemansgaren.

lord-lui'tenant, m. –s (*titel van den vroegeren onderkoning van Ierland*).

Lord-mayor, m. –s (Eng. *titel v. d. burgemeester van Londen en enige andere steden*).

lord'schap 1 o. (*waardigheid van Lord*); **2** v. (*aanspreektitel*), b.v. *Uwe Lordschap*.

lo'rejas, m. –jassen (Z.-N. *deugniet, leegloper*).

Lo'relei, v. (*132 m hoge rots a. d. Rijn, tussen Oberwesel en St.-Goar*): op de – woonde een nixe van die naam, die de schippers betoverde door haar gezang (gedicht hierover van H. Heine).

lorgnet', o. lorgnetten (Fr. lorgnette: *neusknijper, knijpbril*). (gn = nj).

I. lo'ri, m. lori's („*kleine* of *luie aap*", *een soort van maki*; Lat. stenops).

II. lo'ri, m. lori's (Mal. *papegaaiensoort* inz. op de Molukken, in Australië enz. zich kenmerkende door schitterende kleuren).

lor'keboom, m. –bomen; ook, lork; zie lariks.

lor'kenlaan, v. –lanen (*laan van lariksen*).

lor're, v. lorretje (vervorming van lori **II**: *naam, waarmede men een papegaai aan- of toespreekt*); zegsw. *hij is van lorretje gepikt*, niet goed snik. Opm. Misschien is *lorretje* = *lotje*, z. ald.

lor'regoed, o. (*prullegoed*); **–kraam,** v. –kramen (*kraam met allerlei rommel*).

lor'ren, lorde, h. gelord (1 *bedriegen, bedotten*; 2 Z.-N. *smokkelen*): 1 *hoe lang u zelven –?* 2 *sigaren –*.

lor'rendraaien, lorrendraaide, h. gelorrendraaid (*bedriegen*; *smokkelen*); **–draaier,** m. –s; **–draaierij',** v. –en.

lorrepijperij', v. –en; zie snorrepijperij.

I. lor'rie, zie lori **II** en lorre.

II. lor'rie, v. –s (Eng. lorry: *laag werk- of dienstwagentje op rails van spoorwegen*): een – wordt o. a. door de inzittenden door middel van duwen, trappen voortbewogen.

lor'rig, bn., bw. (*nietswaardig, onbeduidend, prullig*): – *werk*, – *maaksel*.

lo'rum, v.: zegsw. *in de – zijn*, [a]) in de war, verbijsterd, in de bonen zijn, [b]) dronken.

I. los, m. lossen (*lynx*: *katachtig roofdier met*

korte staart, vrij hoge poten en pluimpjes op de oren, in N.-Europa en N.-Amerika; Lat. felis lynx).

II. los, losser, lost **1** bn. (1 *niet bevestigd; afzonderlijk*; 2 *niet stevig vastzittend; licht kunnende bewegen, losraken; niet stijf, slap*; 3 *niet dicht, niet aaneengesloten*, van aarde enz.; 4 *enkel* [*maar*]; *niets dan*; 5 *op zich zelf* [*staande*]; 6 *vrij van; niet gehecht aan*; 7 van geld: *niet vastgezet, niet op hypotheek enz.*; 8 *onsamenhangend*; 9 *sierlijk; ongedwongen*; 10 *lichtvaardig; wuft*; nog sterker: *onzedelijk, losbandig*; 11 *onzeker, twijfelachtig, vaag*; 12 van de slaap: *licht, niet vast*; 13 van het weer: *veranderlijk*): 1 *de hond is –*; *moeder, moeder de beer is –*, in vrijheid; *los!* laat los b.v. tot een jachthond; *losse banden voor dit werk*; zegsw. zie steekje; *– en vast*, roerend en onroerend; *alles wat – en vast is*, alles; *losse centen, dubbeltjes*, enkele, afzonderlijke centen; *mijn schoenen zijn –*, niet vast- of dichtgebonden, -geregen enz.; 2 *het paard zijn ijzer is –*; *het zaad zit – aan de plant*; *losse haren*, [a]) niet opgestoken, [b]) niet stevig vastgemaakte; *een losse tand*; *een losse hoest*; zegsw. zie schroef; *met losse teugel*, niet stijf gespannen, dus: in volle vaart; *een losse tong*, fig. babbelachtig met de bijgedachte aan kwaadspreken; *een – gewaad*, niet nauwsluitend; 3 *losse turf*, tegenstelling met vaste turf; *wat losse aarde*; 4 *– kruid*, zonder kogel, ook: *een losse patroon*; *een losse locomotief*, zonder wagens; 5 *een losse inval*; *– werk*, tijdelijk; *een losse werkman*, tot het niet vast personeel behorend; 6 *– van het aardse*; 7 *rente schuldig zijn van – geld*; *losse schulden*, niet door hypotheek gedekt; 8 *losse aantekeningen*; 9 *een losse houding*; *een losse stijl*; 10 *losse zeden*; 11 *iets op losse gronden beweren*; *een – gerucht*; 12 *een losse slaap*, een hazenslaap; 13 *– weer*; nog: *er op –*, [a]) met kracht en opgewektheid naar iets toe, op iets af, [b]) flinkweg, zonder zich te generen; **2** bw. (*op een wijze, die los is* in alle bet.): *er – papier tussen leggen*; *het touw – in de hand houden*, niet stevig; *de sigaren zijn te – gerold*, met te veel tussenruimte; *het tissuutje stond haar – en bevallig*; *ergens – overheenlopen*, vluchtig; *er werd daar – geleefd*, losbandig; in de scheidb. samenst. met een ww. aaneen te schrijven, ook de leden der volt. deelw. b.v. losbarsten, losgebarsten.

los'baar, bn. (*afgekocht, gelost kunnende worden*): *losbare panden in een lommerd*; *losbare obligaties*, die zijn uitgeloot.

losban'dig, bn., bw. (*ongeregeld, ongebonden, onzedelijk*): *een – leven leiden*; *– leven*.

losban'digheid, v. –heden.

los'barsten, barstte –, i. losgebarsten (1 *door barsten breken, losgaan*; 2 *plotseling met hevigheid te voorschijn komen, barstend breken, uitbreken, ontstaan*): 1 *de hoepels v. e. vat kunnen –*; 2 *een onweder kan –*; *in scheldwoorden, in tranen –*; **los'barsting,** v. –en *de – der zware kanonnen*; ook, –bersten.

los'binden, bond –, h. losgebonden (*losmaken*): *een strik –, een kouseband –*.

losbla'dig, bn. (1 boekhoud. *met losse bladen*; 2 plantk. *met onderling niet samenhangende blaren*): 1 *een kantoorboek, waaruit de pagina's welke vol beschreven zijn, verwijderd kunnen worden is –*; 2 *een –e kelk*.

los'bol, m. –bollen (*doordraaier, zwierbol*).

los'branden, brandde –, h. (1), i. (2) losgebrand (1 *afschieten, afvuren*; 2 *afgeschoten worden*): 1 *een kanon –, een mortier –*; 2 *de kanonnen brandden los*.

los'breken, brak –, h. (1), i. (2, 3, 4) –gebroken (1 *door breken los doen worden* b.v. *met een breekijzer enz. losmaken, afscheiden*; 2 *door breken zich losmaken, bevrijden* [*uit de boeien, gevangenis*]; 3 *door breken, brekende losgaan*; 4 *met geweld in beweging komen; plotseling met hevigheid uitbarsten* eig. en fig.): 1 *planken, stenen –*; 2 *de hond is –gebroken*; 3 *de touwen braken los*; 4 *het onweer brak los; het scheen of de hel was losgebroken*.

los'ceel, v. –celen (scheepst. *vergunning, om een schip te ontladen*).

los'gaan, ging los, i. –gegaan (1 *los worden, niet meer verbinden, niet meer houden*; 2 met *op*: *afgaan op, zich richten op* [inz. met kracht en opgewektheid]; *aanvallen*; fig. *krachtig en opgewekt beginnen*): 1 *de biezen der stoelen waren –gegaan*; *de lijm is losgegaan*; 2 *ik ging met een mes gewapend op den Atjeher –*; *dat gaat er op –, opgelet!*

los'geld, o. –en (1 *vrijkoopgeld, losprijs*; 2 *geld te betalen voor het recht een schip enz. ergens te lossen*): 1 *– voor krijgsgevangenen*; 2 *heffing van haven-, lig- en losgelden*.

los'gooien, gooide –, h. losgegooid (scheepst. *gooiende* [*snel*] *losmaken*): *de kabels –*.

los'heid, v. –heden (*de eigenschap of de toestand van los te zijn*): *te weinig – van de bodem*; *de – van alle verband*; *– van zeden*.

los'hoofd, m. en v. –en (*iem., die lichtzinnig is*, minder ongunstig dan *losbol*).

los'jes, bw. (1 *zonder stevig vast te zitten, niet hecht*; 2 *zonder stijfheid*; 3 *op lichtvaardige of lichtzinnige wijze*): 1 *een tribune – in elkaar timmeren; pijpen, die ze – bij de kop tussen de vingers houden*; *een – geknoopte das*; 2 *– neergevallen op een sofa*; 3 *de bezwaren niet zo – opnemen*; zegsw. *ergens – overheenlopen*, vluchtig.

los'komen, kwam –, i. –gekomen (1 *uit gevangenschap enz. vrij worden*; 2 *vrijkomen van iets, waarmee het verbonden is*; 3 *beweeglijk worden*; 4 *vrij worden, vrijkomen; beschikbaar worden enz.*; 5 van personen en zaken: *in beweging komen, zich gaan vertonen*; 6 *zijn innerlijk, zijn gevoelens uiten*): 1 *gisteren is hij –gekomen*; 2 *uit eigen kracht kwam het schip –*; *de hoest komt los*; 3 *zijn tong kwam – na het derde glas wijn*; 4 *de kapitalen, die dan –*; 5 *de salade komt nu los*; 6 *'n ogenblik kwam hij –, maar niet lang*.

los'kop, m. –koppen (Z.-A. *alleenstaand kopje*).

los'kopen, kocht –, h. losgekocht (*door kopen bevrijden*): *slaven –*.

los'laten, liet –, h. –gelaten (1 *de vrijheid geven, in vrijheid stellen; niet meer vasthouden; niet meer tegenhouden*; 2 *laten gaan; met rust laten*; 3 *prijsgeven, niet meer omzien naar*; 4 *los worden, niet meer houden*): 1 *iem. – wegens gebrek aan bewijzen; laat mijn arm –*; *de hond –*; 2 *ik laat u niet –, voordat ....*; *niets –*, niets zeggen, wat een ander gaarne verneemt, gesloten zijn; *niet –*, aanhouden; 3 *indien ik hem loslaat, gaat hij te gronde*; 4 *die gom laat –*.

loslij'vig, bn. ([*te*] *gemakkelijke ontlasting hebbend, aan diarrhee lijdende*); **–heid,** v.

loslip'pig, bn. (*gaarne sprekende, niet kunnende zwijgen*): *een –e Franse minister,* (kleine) geheimen verklappend; **–heid,** v.
los'lopen, liep –, h., i. –gelopen (1 *vrij* [*rond*]*lopen*; 2 *door lopen los, onvast worden*; 3 fig. *zonder enige band zijn*): 1 *–de honden*; zegsw. *dat is te gek om – te lopen,* kan niet; 2 *het voorwiel is –gelopen*; 3 *een –d jong mens,* ongehuwd; nog: *dat loopt wel –* (of: *zal wel –*), komt wel te recht.
los'maken, maakte –, h. losgemaakt (*maken, dat iem. of iets los wordt*): *een hond –, een touw –, een knoop –*; fig. *de wijn zal de tongen –,* de lui spraakzaam doen worden.
los'plaats, v. –en (scheepst. *havenplaats, waar een schip zijn lading lost,* inz. waar een douanepost is gevestigd; in het alg. *plaats, plek, waar lading uit vaar- of voertuigen gelost wordt* b.v. *een kade, perron*): *losen laadplaatsen op de stations.*
los'prijs, m. –prijzen (*losgeld* in bet. 1).
los'raken, raakte –, i. losgeraakt (*los worden, loskomen, de vrijheid krijgen*); **–rukken** rukte –, h. losgerukt (*met een ruk losmaken*); refl. *zich –*; **–scheuren,** scheurde –, h. losgescheurd (*door te scheuren losmaken, losrijten*): *een enveloppe –*; refl. *zich –,* zich (met moeite en kracht) losmaken.
lôss, v. (Duits: *uit fijne stof- en kleideeltjes bestaande grondsoort*): *de – in Limburg.*
los'sen, loste, h. gelost (1 *een pand weer in zijn bezit krijgen door terugbetaling van het daarop geleende geld*: *inlossen, weder inkopen*; 2 *ontladen*; ook: *ontladen worden*; 3 *afschieten* zowel v. e. schot als v. e. schietgeweer): 1 *panden in de lommerd –*; *een schuld –*; *zijn woord –,* gestand doen; 2 *de pulp –*; *de schepen kunnen daar –,* ontladen worden; 3 *een schot –*; *lost de mortieren!*
Los'ser, m. (Bijb. zie *Goël*).
los'spil, o. –spillen (*windas, bij het lossen*).
los'weg, bw. (*vluchtig; oppervlakkig, zo maar; nonchalant*): *iets – zeggen, schrijven.*
loszin'nig, bn., bw. (*lichtzinnig*); **–heid,** v.
I. lot, o. loten (1 *spruit, boomscheut, jonge tak*: *stek, ent*; 2 *houtgewas op griendland*): 1 *St.-Janslot, eikenlot*; meer loot; 2 *te koop het uitmuntend gewassen – in de buitenpolders.*
II. lot, o., in bet. 1, 2, 8 loten (1 *van een merk voorzien voorwerp, dat met andere gelijksoortige neergeworpen of getrokken wordt uit een aantal gelijksoortige, om een beslissing te geven*; 2 *een lot* in bet. 1, *dat aangeeft, wie al of niet een prijs, een geldsom zal krijgen*; [*bewijs*]*aandeel in een loterij*; *loterijbriefje*; 3 *de fortuin*; 4 *noodlot*; 5 *aandeel, prijs door het lot* in bet. 1 en 2 *toegewezen*; 6 *toestand, levensomstandigheden, wedervaren, levenslot* inz. met een genit. of een bezit. vnw.; 7 met schot: *belasting*; 8 *naam v. e. bepaalde hoeveelheid*): 1 *het – vijst aan, bepaalt, beslist*; *het – werpen*; zegsw. *het – is in de schoot geworpen,* de beslissing is nabij, Spreuken 16 : 33; 2 *het hoogste –,* fig. de belangrijkste zaak, *een twintigste –*; verkl. lotje, lootje; 3 *het – der wapenen was mij gunstig*; *een speling v. h. –*; 4 *het ijzeren –*; 5 *mij viel het – te beurt*; zegsw. *een – uit de loterij,* fig. meevaller, bijzonder geluk; 6 *hem was het – beschoren*; *het gewone – van*; (*on*)*tevreden zijn met zijn –*; 7 zegsw. *schot en – betalen,* zie schot **III** 14; 8 *twee loten Leghorns*; *het voorbrengen van een – vossen,* een vierspan; nog: Z.-N. *lotje trekken,* strootje.
lo'teling, m. –en (*jongeling, die gaat loten, of pas geloot heeft*): *dronken –en.*
lo'ten, lootte, h. geloot (1 krijgsdienst: *een lot of nummer trekken*; 2 *door loten verkrijgen*; 3 *door het toeval, loting laten beslissen*; *trekken*): 1 *ik moet heden – voor de militie*; 2 *een koek –*; *de gelote koek*; 3 *om iets –*; *er werd geloot, wie mocht kiezen.*
lo'tenlening, v. –en (*lening met geen of geringe rentebetaling, doch met kans op prijzen, die v. d. bespaarde rente gekocht zijn*).
lo'teren, Z.-N. = leuteren, bet. 1–3.
loterij', v. –en (1 *gelegenheid, mits men een lot heeft, mede te dingen naar prijzen, waarbij de winners door het lot worden aangewezen of enige andere kansbepaling*; 2 fig. *van zaken, waaraan iem. deelneemt en waarin hem iets ten deel kan vallen*; *onzeker toeval*): 1 *in de – spelen,* staatsloterij; 2 fig. *meermalen is een examen een –,* onzeker.
loterij'briefje, o. –s (*bewijs van aandeel in een loterij met een nummer, lot*); **–lijst,** v. –en (*lijst van prijzen of nieten*); **–wet,** v. –wetten.
lot'genoot, m. en v. –genoten, vr. ook: **–genote** (*persoon, die hetzelfde lot heeft als het lot v. e. ander of anderen*); **–geval,** o. –gevallen (*voorvallen, gebeurtenissen, die iem. door het lot worden beschikt,* inz. in het mv.; *avonturen*): *de –gevallen van Klaasje Zevenster,* roman van Jacob van Lennep (1802–'68).
lo'ting, v. –en (*het loten*): mil. *in de – zijn gevallen,* dienstplichtig zijn.
lot'je, ook **lor'retje,** o.: zegsw. *hij is van – gelikt,* van lorretje gepikt; zie lorre.
lots'bedeling, v. –en (*wisseling van geluk en ongeluk in het leven, lot*); **–bestel,** o. (*besturing van het lot*); **–verbetering,** v.; **–verwisseling,** v. –en (*verandering van levensomstandigheden, van het lot v. e. persoon of zaak*).
lot'to, o. lotto's (It. eig. lot: *soort van loterij, met een inzet op een of meer der getallen van 1–90 of een bepaalde combinatie van die getallen*; kinderspel: *kienspel, nommer- of getallenloterij*); **–spel,** o. –spellen.
lo'tus, m. lotussen (Gr. lotos: *Aziatische of Egyptische waterlelie*); **–bloem,** v. –en: *de – is de heilige bloem der Boeddhisten.*
loudspeaker, m. –s (Eng. *luidspreker*).
Louis' (Fr. *Lodewijk*); **Louis d'or',** m. (*Franse goudmunt,* 20 franken), enkelv. = mv.
lou'pe, v. –n (Fr. *hand-vergrootglaasje*), ook loep: *iets onder de – nemen,* met nauwkeurigheid bekijken of bestuderen.
lou'ter, bn., bw.; louterder, –st (*onvervalst, zuiver, rein*): *– goud, de –e waarheid*; *het zijn – praatjes,* niets anders dan.
lou'teren, louterde, h. gelouterd (*zuiveren, reinigen*; van metalen: *affineren*; ook van glas; fig. *van gebreken, smetten ontdoen*; *veredelen*): *goud – in de smeltkroes*; fig. *zijn smaak –*; *door tegenspoed gelouterd.*
lou'tre, Fr. **1** v. –s (*otter*); **2** o. (*loutrebont*); als bn. zie alpaca, opm.
Lou'vre, o. (Fr. *paleis van Frans I te Parijs,* ± *1541 begonnen, thans rijksmuseum*).
I. Louw, m. (*afkorting van Laurens*).
II. louw, v. –en (*zeelt*), gew., Z.-N.
Louw'maand, v. –en (*Januari*).
ló'ven, loofde, h. geloofd (1 *prijzen,* ietwat

vero.; 2 van God, zijn werken enz.: *verheerlijken*; 3 van een koopwaar: *voor zekere prijs te koop aanbieden*, eig. *de goede hoedanigheden prijzen van*): 1 *roemen, eren en* –; 2 *de Godheid* –, verheerlijkend danken; *God zij geloofd*; 3 zegsw. *na veel* (of: *lang*) – *en bieden* (dit laatste doet de koper).

lo'ver, o. –s, –en (eig. meerv. van *loof*: *het loof der bomen*); zie lovertje; **–dak,** o. –daken (*dak van blaren*): **–hut,** v. –hutten (*loofhut*, z. ald.): *Starings gedicht*: *De Israëlietische* –; **–tje,** o. –s (*blaadje geslagen goud of schilfertje bladgoud*, ook van ander metaal of geborduurd): *schoentjes met –s*.

loyaal', bn., bw.; loyaler, –st (Fr. loyal, Lat. legalis: *getrouw, oprecht*; *verknocht aan zijn vorst en zijn land*; *rond en eerlijk*): – *handelen*.

loyaliteit', v. (*getrouwheid aan vorst, wet en plicht*; *rechtschapenheid*). (y = j).

lo'zen, loosde, h. geloosd (1 *loslaten*; *slaken*; 2 [*overtollig water*] *laten weglopen*; *afwateren*; 3 *iem. wegsturen, zien kwijt te raken*; 4 *uitmonden*): 1 *een zucht* –; Z.-N. *een pand* –, inlossen; 2 *het water van een polder* –; 3 *iem.* –; 4 *rivieren, die in zee* –.

lub, luh'be, v. lubben (*plooisel*; *halskraag, soort van manchet*), vero.; zie lob **I**.

Lu'cas, Lu'kas, m.; zie Sint-Lucas.

lucht 1 v., inz. bet. 2, 6, 7 –en (1 *gas, voornamelijk uit stikstof en zuurstof bestaand*; 2 *het geheel van genoemde stof, dat de aarde omgeeft, een gedeelte er van boven een bepaalde plaats of streek*; *dampkring*; 3 *deel van de dampkring onmiddellijk bij de aarde*, inz. *in een zekere streek*; *atmosfeer*; 4 *hoeveelheid ingeademde lucht in* bet. 1; *adem*; 5 *buitenlucht*; 6 *uitspansel*; 7 *wolkgevaarte*; *zwerk*; *bui*; 8 *damp*; 9 *reuk, geur*; *stank*; 10 wijnhandel: *gas, dat zich ontwikkelt door de verbranding van gezwavelde repen*): 1 *het soortelijk gewicht van* –; *samengeperste* –; 2 *blootgesteld aan de* –; *de – wordt ijler bij het opstijgen*; *in de – springen, vliegen*; *met zijn benen in de* –, in de hoogte; *in de – zweven*, [a]) boven het alledaagse verheven, [b]) onzeker zijn; *in de – schermen*, z. schermen 3; *dat hangt in de lucht*, [a]) is onzeker, [b]) dreigt los te komen; *uit de – komen vallen*, geheel onverwachts komen; *de kou is uit de* –, fig. er is geen gevaar meer; Z.-N. *uit de – vallen*, onthutst zijn; zie ook grijpen, kasteel; 3 *droge, verse, zuivere* –; *de – in ziekenzalen verversen*; *verandering van* –; 4 *geen – krijgen*; *iem. – geven*, fig. opluchten; *aan zijn gemoed – geven*, uiten, wat daarin omgaat; *aan zijn tranen – geven*, ze laten vloeien; – *scheppen*, fig. zich uiten; 5 *behoefte hebben aan* –; – *happen*; inz. als verkleinw. collectief: *een –je scheppen*, wat frisse lucht buiten inademen, een kleine wandeling doen; 6 *blauwe* –; *er is geen wolkje* (of: *vuiltje*) *aan de* –, zie wolk; *het onweer is niet van de* –, fig. er dreigen voortdurend onaangenaamheden; *een gat in de – slaan*, de handen ineenslaan van verwondering, hoogst verwonderd zijn; schilderk. *de – van dat landschap is mooi*; 7 *er hangt daar een zwarte* –; 8 *een dik-warme – van vettig eten*; 9 *een – van zwavel, gas, tabak*; *de hond kreeg de – van het wild*; *de – krijgen van*, fig. kennis krijgen van; *daar is een –je aan*, die zaak is niet pluis; 10 *een hele riem – is nodig voor deze Bordeaux*; nog: *dat zit in de* –, [a]) v. e. ziekte. [b]) dat is zo de geest van de tijd; *een andere – opzoeken*, klimaat (z. bet. 3); **2** bn. (*luchtig*): *een – jasje*; *een –e kamer*, licht, vrolijk; *iets – opnemen*, licht; *met –e zwier*, los.

lucht'aanval, m. –aanvallen (mil. *aanval met vliegtuigen of luchtschepen*); z. –bescherming; **–bad,** o. –baden (*het aan de lucht blootstellen v. h. naakte lichaam*); **–ballon,** m. –s (*bal in appel- of peervorm v. e. lichte, ondoordringbare stof, die met een licht gas gevuld wordt en daardoor opstijgt*; ook: *een soort van lichte turven*); ook: **–bal,** m. –ballen, vroeger montgolfière; **–band,** m. –en (*holle wielband van rubber* uitgevonden in 1888 door John Dunlop, z. ald.); **–bel,** v. –bellen (*blaasje in of op vloeistoffen*); **–bol,** m. –bollen (*luchtbal*[*lon*]); **–bescherming,** v. (mil. *maatregelen, handelingen, nodig om de burgerbevolking te beschermen tegen luchtaanvallen*); beter: bescherming tegen aanvallen uit de lucht; **–cel,** v. –cellen (*longblaasje*); **–dienst,** m. –en (*dienst als luchtvaarder*; *geregelde luchtvaart tussen twee aangegeven punten*); **–dicht,** bn., bw. (*geen lucht doorlatende*): *een –e sluiting*; zie hermetisch; **–doelgeschut,** o.

lucht'druk, m. (*de druk door de lucht in verschillende richtingen uitgeoefend*; inz. *de loodrechte druk door de dampkringslucht uitgeoefend*): *de – neemt met de hoogte af*.

luch'ten, luchtte, h. gelucht (1 *lucht geven aan*; *uiten*; 2 spottend: *ten toon spreiden, geuren met*; 3 *ter opfrissing, droging enz. aan de buitenlucht blootstellen*; 4 van wijnvaten: *zwavelen*; zie lucht **1**, 10; 5 *ruiken*; alleen fig. in zegsw.): 1 *zijn hart, gemoed* –; ook: *zijn haat* –; 2 *zijn kennis van het Frans* – (of: *te – hangen*); 3 *het beddegoed* –; *het schoollokaal* –; 4 *wijn*(*vaten*) –; 5 zegsw. *iem. niet mogen* (of: *kunnen*) – *of zien*, niet kunnen verdragen, eig. hem niet kunnen ruiken noch zien.

luch'ter, m. –s (*kandelaar*; *lichtkroon*; op vissersvaartuigen: *lantaarn*); lit. t., gew.

lucht'foto, v. –foto's (*uit de lucht* inz. *uit een vliegtuig genomen foto*): *een – nemen*.

lucht'gat, o. –gaten ([*gemaakte*] *opening, om de lucht te doen doordringen of te verwijderen*).

lucht'geest, m. –en; zie sylphide.

lucht'gesteldheid, v. –heden (1 *gesteldheid van de lucht of atmospheer op een bepaald tijdstip*; 2 *klimaat*): 1 *de – doet mij vrezen voor een bui*; 2 *de warmere – werkte gunstig*.

lucht'gevecht, o. –en (*gevecht in de lucht* [*tussen vliegtuigen, luchtschepen*]).

lucht'hart, m. en v. –en (*vrolijke Frans*).

luchthar'tig 1 bn. (*opgeruimd, geen zorg of ernst kennende, zich niet druk makende*; *de zorgen van zich afwerpende*): *de –e Fransman*; **2** bw. (*zonder zorg, zonder zich druk te maken*; *onbedachtzaam, lichtvaardig*): – *over bezwaren heenstappen*.

luch'tig 1 bn. (1 *niet dicht, niet compact*; 2 van kleren: *niet benauwd, warm zittende*; 3 *aan de buitenlucht blootgesteld, fris, open*; *niet benauwd, bedompt*; 4 *gemakkelijk zich bewegende*; *licht*; ook van bewegingen, standen; 5 *los, niet stijf*; 6 *opgewekt*; *onbezorgd*; ong.: *lichtvaardig*): 1 – *vanillegebak*; 2 *een – Engels hemd*; 3 *een – en hoog lokaal*; 4 *een – danser*; *een –e pas*; 5 *in een –e strik samengehouden*; 6 *een – gebaar*; –, *wuft en oppervlakkig*; *op –e toon*; *een – hart*; **2** bw. (1 *los-*

jes, niet dicht opeen; 2 van kleren: *zo, dat de lucht door de kleding heen kan spelen*; 3 *aan de buitenlucht blootgesteld, fris, koel*; 4 *vlug, niet zwaar of log*; 5 *losjes, zwierig*; 6 *opgewekt, onbezorgd*; ook ong.): 1 – *in een zakdoek geknoopt*; 2 – *gekleed*; 3 – *gebouwd*; 4 – *over de tafel springen*; – *over iets heenlopen*, niet met de nodige ernst behandelen; – *over iets heenstappen*, een bezwaar niet als zodanig tellen; 5 – *omhoog rijzende gebouwen*; 6 *niet te* – *over iets denken*; als bw. ook luchtigjes.

lucht'je, zie lucht **1,** 9 (voorbeelden).

lucht'kasteel, o. –kastelen (*schone toekomst, verwachting zonder genoegzame grond*; *hersenschim*); zie kasteel; **–klep,** v. –kleppen (*klep boven in een luchtbol, waardoor men gas kan laten wegstromen*, ook, *bij stoomketels, pompen*; *ventilator*); **–koker,** m. –s (*koker om de lucht in een vertrek, kelder enz. te verversen*); **–kolom,** v. –kolommen (nat. *hoogte van lucht boven enig vlak*); **–kuur,** v. (*geneeswijze, die hierin bestaat, dat de zieke voortdurend in de frisse lucht moet zijn*); **–laag,** v. –lagen (*laag van lucht*; inz. *gedeelte van de dampkring evenwijdig met de aardoppervlakte, en waarin de lucht van ongeveer gelijke dichtheid is*): *de bovenste –lagen*.

lucht'ledig, –le'dig 1 bn., bw. (*zo ledig, dat er bijna geen of geen lucht is*): *een –e bol*; **2** o. (*de luchtledige ruimte*).

lucht'lijn, v. –en (*regelmatige route van vliegtuigen*); **–macht,** v. –en (*luchtvloot*); **–passage,** v. (*passage op een luchtschip, in een vliegtuig*): – *nemen*; **–net,** o. –netten: *Australië heeft een goed* –, verg. spoorwegnet.

lucht'perspomp, v. –en (nat. *toestel waarmee men de lucht in een ruimte verdicht* b.v. de fietspomp).

lucht'pijp, v. –en (ontl. *pijp of buis, waardoor de lucht wordt in- en uitgeademd*; inz. *de buis, die van het benedeneinde der keelholte omlaag gaat*; bij werktuigen enz.: *buis, waardoor lucht wordt aan- of afgevoerd*); **–plan,** o. (mijnwezen: *plan van de luchtcirculatie door de ondergrondse werken*); **–pomp,** v. –en (nat. *toestel om de lucht, in een bepaalde ruimte* b.v. *een glazen klok, besloten, zoveel mogelijk te verdunnen*; in 1650 in Maagdenburg door Otto von Guericke uitgevonden; ook: *pomp, waarmee lucht in een ruimte wordt gepompt*); **–post,** v. (*het vervoer der post per luchtschip*): *verzend per* –; **–postverbinding,** v. –en (*de verbinding per luchtschip van steden en landen tot het transporteren van brieven, pakketten*); ook, –postverkeer; **–postzegel,** m. –s (*postzegel voor luchtpost*); **–recht,** o.: –, *extra verschuldigd boven het gewone port*; **–reis,** v. –reizen (*reis met een luchtschip of een vliegtoestel*); **–reiziger,** m. –s (*persoon, die een luchtreis doet*, inz. *iem., die hier zijn beroep van maakt*); **–ruim,** o. (*dampkring*); **–scheepvaart,** v.; zie luchtvaart; **–schip,** o. –schepen (*grote* [*bestuurbare*] *luchtballon, groot vliegtuig voor het luchtverkeer*): *militaire –schepen*; **–schipper,** m. –s (*bestuurder, lid der bemanning, van een luchtschip*).

lucht'schommel, m. –s (*hooggaande kermisschommel*).

lucht'schroef, v. –schroeven (*schroef om een luchtstroom te doen ontstaan*; *schroef, die door snel in de lucht rond te draaien, de vliegtuigen in beweging brengt*; *propeller*).

lucht'spiegeling, v. –en; zie fata-morgana; **–steen,** m. –stenen (vertaling van Gr.-Lat. aërolithus: *meteoorsteen*); **–streek,** v. –streken (*e. gedeelte v. d. dampkring*, inz. *v. d. dampkringslucht dicht bij de aarde*; *elk der vijf aardgordels, begrensd door de poolcirkels en de keerkringen*; in het alg. *klimaat*): *de beide koude –streken*; *de hete* –; **–stroom,** m. –stromen (*stroom van* [*dampkrings*]*lucht*): *een koude – drong het vertrek binnen*; **–vaart,** v. –en (*het varen per, geregeld vervoer door luchtschip of vliegtoestel*): *de moderne* –; **–vaartmaatschappij,** v. –en: *de Koninklijke* –; **–vaartuig,** o. –en (*ballon, vliegtuig, waarmee men zich door de lucht kan bewegen*); **–verdediging,** v. (mil. *maatregelen, handelingen met het doel een object, een terreinstrook, een troependeel tegen luchtaanvallen te beschermen*); z. luchtbescherming; **–verheveling,** v. –en (*luchtverschijnsel*; *al wat i. d. dampkring zo al ontstaat, vergaat*): *regen, sneeuw, onweer enz. zijn –verhevelingen*; **–verkeer,** o. (*het verkeer per luchtschip of vliegtuig*): – *tussen Parijs en Amsterdam*; **–verschijnsel,** o. –s, –en (*natuurverschijnsel, dat zich vertoont* [inz. *op het gebied van het licht*] *in de dampkring*): *het Noorderlicht en andere –s*; **–verversing,** v.: *voor – zorgen*; **–vloot,** v. –vloten (*luchtschepen en vliegtuigen, een min of meer tactisch geheel vormende*; inz. *de gezamenlijke* [*militaire*] *luchtschepen en vliegtuigen v. e. land*); **–vochtmeter,** m. –s; zie hygrometer; **–vormig, –vor'mig,** bn. (*gasvormig*): *–e vloeistoffen*, gassen; **–weerstand,** m. (mil. *weerstand der lucht, inwerkend op een afgeschoten projectiel*): *de – is van invloed op de schootsverheid*; **–weegkunde,** v.; zie aërostatica; **–weg,** m. –wegen (*weg v. e. luchtvaartuig*; vero. *strottenhoofd*; in het mv. *gezamenlijke organen, waardoor de lucht in de longen komt en ze verlaat*); **–wortels,** m. mv. (*wortels, boven de grond uit de stam te voorschijn komend of wel vrij afhangend en* inz. *dienend om water uit de lucht in te zuigen* [*orchideeën*], *of wel in de bodem dringend en met hun zijwortels dienend als steun* [*steltlopers*]); **–ziekte,** v.

luci'de, bn. (Fr. [Lat. lucidus v. lux = licht]: *helder, klaar*): – *ogenblikken*.

Lu'cifer, m. (Lat. eig. *lichtdrager*: 1 *de naam van den opperste der Engelen vóór de opstand* [bij Vondel: *Stedehouder Gods*], *later v. d. vorst der duivelen*; 2 *de morgenster*; 3 dichtk. *drama van Vondel, waarin de val van – wordt voorgesteld*): 1 – *droeg de morgenster aan het voorhoofd*; 2 *Venus heet als morgenster* –; 3 – *lezen*, – *opvoeren*; de – verschoen in 1654, later meenden sommigen er een politieke allegorie in te zien; **lu'cifer,** m. –s, lucifertje (in Engeland met de zaak uitgedachte naam van een *strijkzwavelhoutje of -stokje*; *wrijfvuurhoutje*): *een doosje –s*; *vonkvrije –s*; *Zweedse –s* (zonder phosphor).

lu'cifersdoosje, o. –s (*doosje voor lucifers*); **–fabriek,** v. –en; **–jongen,** m. –s ([*arme*] *jongen, die lucifersdoosjes vent*).

lucratief', bn.; lucratiever, –st (Fr. [Lat. lucrativus v. lucrum = winst]: *winstgevend*; *voordelig*): *een lucratieve betrekking*.

Lucre'tia, v. **1** gesch. Rom. vrouw, die zich doorstak, omdat haar eer geschonden was

door den zoon van Tarquinius Superbus, zie ald.; **2** een kuise vrouw.

Luc'tor et emer'go (Lat. *Ik worstel en kom boven*: *devies van het wapen v. Zeeland*).

Lucul'lus-maal, o. (Rom. *luisterrijk gastmaal*): Lucullus (106–56 v. C.), consul van Rome, een lekkerbek en fijnproever; *een* — of *lucul'lisch maal*, weelderig.

Ludolphiaans', bn.: *het – getal*, π (*pi*) = 3,1415926.... door Ludolf van Keulen in 35 decimalen berekend, 1586. Het ezelsbruggetje „Wie u kent o getal belangrijk en gepast, Bezit ook andere waarheên ankervast" stelt in staat het getal pi met 13 decimalen te onthouden. (ph = f).

lugu'ber, bn., bw.; luguberder, –st (Fr. [Lat. lugubris]: *akelig*; *naar*; *jammerlijk, huiveringwekkend*): *een –e vondst, dit lijk*; *–leeg*.

I. lui, m. mv. (verkort uit *luiden, lieden*): *boeren–, burger–*; *wij zijn je lui*, we zijn je medestanders; verkl. **luit'jes,** o. mv.; inz. met de bijbet. van *vriendelijk-medelijdend neerzien op*: *het zijn bovenste beste luitjes*.

II. lui 1 bn. (1 *afkerig van inspanning of werk, traag*; bij uitbr. van gedragingen of zaken; 2 *niet spoedig overgaande tot, uitstellende, ongeneigd tot*; 3 handel: *flauw*; 4 in technische termen): 1 *liever – dan moe*; *wat een – varken*, ook overdr.; *een hardloper* (of: *een drafje*) *van –en Kees*; *een –e houding*; *een –e stoel of luierstoel*; 2 *ik ben nu eenmaal – in 't schrijven*; 3 *oliewaarden –*; 4 *een –e trap*, met 30° hellinghoek, brede aantrede en lage optrede; **2** bw. (*op luie manier*): *– liggen*; nog: *hij groeit lui*, langzaam.

lui'aard, m. –s (1 *zeer lui mens*, op een bepaalde tijd of van natuur; 2 dierk. *aai* of *ai*, *traagloper*): 1 *de jongen is een –*; 2 *de – is een tandenloos zoogdier uit Z.-Am.*

lui'bak, m. en v. –bakken (*luiaard*), gmz.; **–bakken,** luibakte, h. geluibakt (*luieren*), gmz.; ook: **–buis,** m. en v. –buizen, gmz.; **–buizen,** luibuisde, g. geluibuisd, gmz.

luid 1 zn. o.: *naar – van*, d. i. naar de klank of inhoud van, volgens; **2** bn. (1 *zeer hoorbaar, hard klinkend*; 2 *een hard geluid makend, zich zeer hoorbaar makend*): 1 *–e toejuichingen*; *met –er stem*; 2 *een – heraut roept aan de holle poort*; *met –er keel*; **3** bw. (1 *op zeer hoorbare wijze, hard*; 2 *hoorbaar, hardop*): 1 *– zongen de vogels*; *luid(e) lachen*; 2 *– sprak men het niet uit*.

lui'de, bw. (*luid* **2**): *hij sprak –*.

I. lui'den, luidde, h. geluid (1 *klinken, weerklinken*, v. e. klok en v. e. schel wanneer de klepel aan weerskanten met de wand in aanraking komt; 2 v. e. gezegde enz.: *die en die woorden bevatten*; *dat en dat behelzen*; 3 *op den hoorder of lezer die of die indruk maken*; 4 v. e. klok of schel: *doen* [*weer*]*klinken*, z. bet. 1): 1 *het luidt al*; *de bel van de boot luidt*; *de klokken –*; Z.-N. *het zal op uw toren –*, je zult er van langs krijgen; zie ook klepel; 2 *hoe luidt dat verhaal*, is? *de brief luidde als volgt*; 3 *mijn oordeel kan niet gunstig –*; 4 *de koster moet om 5 uur –*; *de* (*grote*) *klok –*, fig. op luidruchtige wijze bekendheid aan een zaak geven; **–er,** m. –s (*iem., die luidt*; inz. *klokkenluider*).

II. lui'den, lui, m. mv. (*lieden*): *wat zijn dat voor lui?* ook in samenst.: *burger–, koop–*.

lui'dend, bn. (*klinkend*): *een –e bel*.

lui'dens, vz. (*volgens, overeenkomstig*).

luid'keels, bw. (*met luide, krachtige keel of stem*): *– roepen*, zo luid men kan.

luidruch'tig, bn., bw. (*rumoerig, met luid getier, geraas, lawaaierig*): *een –e troep knapen*; *– binnenkomen*; **–heid,** v.

luid'spreker, m. –s (*toestel bij radio, in vergaderingen enz. om het geluid, versterkt over een grote oppervlakte te verspreiden*).

lui'en, het luit, het luide, het h. al geluid (*luiden* **1** inz. 1, 4); **–er,** m. –s (*luider*).

lui'er, v. –s, luiertje: *een schone – aandoen*; zie luur; – etym. = luur.

lui'eren, luierde, h. geluierd (*lui zijn*): *liggen te –*; *de hele dag –*.

lui'erik, m. luieriken (*luiaard*).

lui'ermand, luur'mand, v. –en (*mand met komfoor, waarbij de zuigeling vroeger gewassen werd*; *mandje om de luiers, de kleertjes enz. v. e. pas geboren kind te bergen, eventueel met inbegrip van die kleertjes*; *de kleertjes zelf*); verg. vuurmand.

lui'erstoel, m. –en (*lange* [*rieten*] *stoel, ligstoel*): *luierend in een –*.

lui'fel, v. –s, luifeltje (bouwk. *uitstek, overstek, uitbouw aan de voorgevel, afdak aan een gebouw*; soms ook: *vrijstaande, op pilaren rustende overdekking*; bij verg. *vooruitstekend deel v. e. vrouwenhoed*): *vrijstaande –s op de buitenperrons*; **–dak,** o. –daken (*dak, buiten een gebouw aangebracht, aan een der muren bevestigd en verder niet ondersteund*; *Zwitsers dak, met overstekken*).

lui'fer, m. –s (Z.-N. *schelm, deugniet*).

lui'heid, v. (*het lui zijn, ledigheid*; *de eigenschap van lui te zijn, traagheid, vadsigheid*): *– is des duivels oorkussen*; ook, lui'igheid, v.

luik, o. –en (1 *houten schot of metalen bord, waarmee een opening kan worden gesloten*; 2 *opening in een vloer, een scheepsdak, toegang tot de daaronder gelegen ruimte*; 3 *houten schot, waarmee een kozijnopening kan worden gesloten*; 4 *paneel van een schilderij*): 1 *het – werd opgetild*; 2 *we daalden door het – naar beneden*; 3 *een paar –en sloegen knersend heen en weer*; zie rol-, vensterluik; 4 *een schilderij met twee –en*.

lui'ken, look, h. geloken (1 *dichtdoen*; 2 *dichtgaan*): 1 *geen slaap look haar ogen*; *met geloken ogen*; 2 *haar ogen loken*.

Luikerwaal', m. –walen (*Waal uit* [*de provincie*] *Luik*); **–waals',** o. (*de taal*).

lui'lak, m. en v. –lakken (*luiaard*; gew. N.-H. *lid v. e. gezin, dat op de Zaterdag vóór Pinksteren het laatste opstaat*; *Zaterdag vóór Pinksteren*, in deze bet. alleen m.).

lui'lakken, –lakte, h. geluilakt (*luieren*).

Luilek'kerland, o. (*denkbeeldig land, waar men lui en lekker kan leven*); zie Kokanje.

luim, v. –en, luimpje (Fr. lune: 1 *gemoedsgesteldheid*; *vlaag van willekeur*; 2 *opgewektheid, geneigdheid tot schertsen*; 3 *gril, kuur*; *humor, geestigheid, aardige inval, grap*): 1 *in goede –, in kwade – zijn*; 2 *ernst en –*; 3 *zij vierde de –en der oude best*.

lui'men 1 zegsw. *op zijn – liggen*, op de loer; **2** luimde, h. geluimd (Z.-N. *loeren, bespieden*): *de kat luimt op de muis*.

lui'mig 1 bn. (1 *aan luimen onderhevig*; *ongelijk van humeur*; 2 *slecht geluimd*; 3 *vol vrolijkheden*; *grappig*): 1 *een – oud man*; 2 *– en opgewonden*; 3 *een – verhaal*; **2** bw. (*op grappige wijze*): *iets – vertellen*; **–heid,** v.

luim'spiese, v. –n (Barg. *hotel, slaapgelegenheid*).
lui'paard, m. –en (Lat. leopardus: dierk. *leeuwpanter, panterachtig groot roofdier*; [*wapen van*] *Engeland*); zie liebaard.
lui'pen, zegsw. *op zijn – liggen,* op de loer.
lui'perd, m. –s (*gluiperd*).
luis, v. luizen (1 *als woekerdieren op den mens en warmbloedige diersoorten levende insecten*; 2 *parasitisch op planten levende insecten*; 3 Z.-N. *okselscheut aan de tabaksplant*): 1 *de hoofdluis,* Lat. pediculus humanus capitis; *de klerenluis,* Lat. pediculus vestimenti; *luizen hebben*; in oneig. toepassingen: *dat gaf geen –,* niets; (Leiden) scheldn. voor politieagent; 2 *blad-, schildluizen*; in deze bet. verzamelnaam: *bonen aangetast door de –*; 3 *de luizen wegsnijden.*
luis'kop, m. en v. –koppen (scheldn. *vuil mens*); **–poot,** m. en v. –poten; plat.
I. luis'ter, m. (Fr. lustre: *schittering, glans*; fig. *roem, voortreffelijkheid*): *de – der zon*; *de – der sterren*; fig. *de – van het Rom. rijk.*
II. luis'ter, m. (*het luisteren*): zegsw. *op de – staan,* heimelijk iets afluisteren.
luis'teraar, m. –s (*iem., die iets afluistert*; *radioluisteraar*): *examen –, certificaat als –,* (scheepsradio) nl. om te „luisteren" naar noodseinen enz. en deze op te nemen.
luis'teraarster, v. –s.
luis'teren, luisterde, h. geluisterd (1 *opletend naar iets horen* inz. met de wens om het gesprokene te verstaan; 2 *ter sluiks trachten te horen, afluisteren*; 3 *aandacht schenken aan*; 4 *gehoorzamen*; 5 *zeer gevoelig zijn voor allerlei invloeden,* inz. met een bepaling): 1 *aandachtig naar een spreker –, scherp –; spreek, ik zal goed –*; 2 *aan de deur v. e. kamer –*; spreekw. *Die luistert aan de wand, hoort vaak zijn eigen schand*; 3 *naar iets niet willen –; naar zekere naam –,* die naam kennen en er op reageren, geheten zijn; 4 *het paard luistert naar de toom, het schip naar het roer*; 5 *dat luistert nauw; de taal is een nauw luisterend instrument.*
luis'terrijk, bn., bw. (*vol luister of glans, schitterend*): *een – feest; een –e overwinning,* glansrijk; *een feest – vieren.*
luis'terpost, v. –en (*vooruitgeschoven post, die de bewegingen of werkzaamheden van den vijand moet waarnemen*): *een – van twee man.*
luis'terscherp, bn. (*scherp van gehoor, scherp luisterend*): *iem. met – oor*; **–stil,** bn., bw. (*doodstil om goed te luisteren*).
luis'tervink, m. en v. –en (*iem., die heimelijk iets afluistert*; *radioluisteraar*): *–en deugen niet!* luisteraars; *een – is de luisteraar, die op bijzondere wijze bijdraagt in de kosten van de omroepstations*; **–vinken,** hij –vinkte, h. geluistervinkt (*de luistervink spelen*).
luis'zak, m. en v. –zakken (Z.-N. scheldn. *iem., die veel luizen heeft*; *vuile kerel*; *bedrieger*).
luit, lui'te, v. luiten (Fr. luth, oorspr. Arab.: *tokkelinstrument met aanvankelijk 4, later 6, 7 en nog meer snaren* [*en peervormig achtervlak*] inz. in de 16de en 17de eeuw in gebruik): *met begeleiding v. d. –; de–van Hooft,* dichtkunst; in de Bijbel wordt – gebruikt voor een ander snaarinstrument.
lui'tenant, m. –s (Fr. lieutenant = plaatsvervangend; thans: *officier van lagere rang, volgend op kapitein*): *hij is–bij de infanterie*; afkorting *lui'nt*; **–-adjudant',** m. luitenants-adjudanten (*als adjudant toegevoegd luitenant b.v. bij de staf van een bataillon*); **–-admiraal',** m. –s (*plaatsvervangend admiraal*); **–-Chinees,** m. –-Chinezen (O.-I. *Chinees, één rang lager dan kapitein-Chinees*); **–-generaal,** m. –s (*plaatsvervangend generaal*; ook: *rangtitel van den officier, die in rang op den generaal volgt*); **–-ingenieur',** m. luitenants-ingenieurs (mil. *luitenant bij de genie*; *luitenant en ingenieur*); **–-kolonel',** m. –s (*plaatsvervangend kolonel*; ook: *rangtitel van den officier, die in rang op den kolonel volgt*); **–-kwartier'meester,** m. luitenants-kwartiermeesters of luitenant-kwartiermeesters (*luitenant v. administratie en inkwartiering*); **–-ter-zee',** m. luitenants-ter-zee (*marine-luitenant, titel, aan een of meer bepaalde rangen van zeeofficieren verbonden,* door bijvoegingen onderscheiden): *luitenant-ter-zee eerste klas.*
luit'jes, zie lui **I.**
lui'wagen, m. –s (*stijve schuier aan lange steel, om de vloer te schrobben*).
lui'wammes, m. –en (*luibuis, luiaard*).
luiwij'vengoed, o. (*azijnheffe, om koper te schuren*).
lui'zen, luisde, h. geluisd (Z.-N. *luizen afvangen,* fig. *wegnemen*): Z.-N. *de kiekens luisden haar pluimen*; refl. *de duiven – zich.*
lui'zenmarkt, v. –en (*voddenmarkt*).
lui'zig, bn., bw. (krachtterm: *reusachtig*).
luk, o. (*geluk*): *– of raak* b.v. *antwoorden,* d. i. in het wild; *hoe moeten – en zeemanskunst zich paren*; vero., Z.-N., lit. t.; Z.-N. nog: *toeval: dat is een luk*; zie lukraak.
Lu'kas, m.; zie Sint-Lucas.
luk'ken, het lukte, i. gelukt (*goed aflopen, goed uitvallen*): *het zal wel –,* slagen.
luk'raak, bn., bw. (*op goed geluk af, in 't wilde, zeer onzeker*): *het is –* (Z.-N. *dat is een lukslag*), een geluk, als het raak is; *een – samengeraapte regering*; **–slag,** m. –en (Z.-N. *gelukkige slag of worp*); zie lukraak.
lul'len, lulde, h. geluld (*kletsend*); gmz. plat.
lullifica'tie, v. –s (*beuzelpraat*); gmz.
Lu'men mun'di, o. (Lat. *licht der wereld* inz. *Christus*; fig. *een grote geest, een genie*).
lumie'ren, o. (lit. t. *krieken*).
lumineus', bn.; lumineuzer, –t (Fr. lumineux [Lat. lumen = licht]: *lichtend, lichtafstralend*; *klaar, helder,* meestal fig.): zegsw. *een – idee,* prachtige inval (dikwijls ir.).
lum'me, v. –n (Lat. lumbus = lende: *lendestuk van een rund*).
lum'mel, m. –s (*lomperd*; *onbeholpen jongen*; *sul*; *lobbes*; *ijzeren pen*; kaartspel: *een tijdelijk, gedurend één spel, niet medespelende speler*); **–achtig,** bn., bw. (*als een lummel*): *een – voorkomen*; *hij gedraagt zich –.*
lum'melen, lummelde, h. gelummeld (*zonder iets degelijks uit te voeren zijn tijd verdoen*; *lanterfanten*): *de hele dag –.*
lum'melig, bn. (*lummelachtig*).
Lu'na, v. (Lat. *maan*; ook: *de godin der maan bij de Romeinen*; z. Diana; alchemie: *zilver*).
lunair', bn. (Fr. [Lat. lunaris]: *de maan betreffende*).
lunambulis'me, o. (Lat. luna + ambulare = wandelen: *maanziekte, slaapwandelen*).
lu'napark, o. –en (*park voor vermaak,* d. i. *met kermisvermakelijkheden*).
luna'rium, o. (Lat.) lunaria; (Ned.) –s,

lunariën (Lat. *toestel om de beweging der maan om de aarde te veraanschouwelijken*).
luna'ticus, m. lunatici (Lat. *maanzieke*).
luna'tie, v. –s (*de omloopstijd der maan*).
lunch, v. –en (Eng. *twaalfuurtje, noenmaal, middagboterham; het tweede* [*en meestal warme*] *ontbijt*); **lun'chen,** lunchte, h. geluncht (*de lunch gebruiken*).
lunch'room, v. –s ook wel m. (in het Eng. niet gebruikelijk: *lokaal, waar men kan lunchen, kleine maaltijden of ook lekkernijen gebruiken*; purisme: *noenzaal*).
lun'deren, lunderde, h. gelunderd (*talmen*).
lunet', v. lunetten (Fr. lunette = maantje: *oog- of kijkglas; bril; ooglap, -klep v. e. paard*; bouwk. *ronde of halfronde vorm*; mil. *gedetacheerd werk in de vorm v. e. bastion, brilschans, schans, die v. achteren open is*).
luns, v. lunzen (*spie of staafje door een gat geschoven om te verhinderen, dat een voorwerp van zijn plaats schuift b.v. door het uiteinde van de wagenas, zodat het wiel niet afdraait*).
lun'teren, lunterde, h. gelunterd (*lunderen*).
lun'zen, lunsde, h. gelunsd (*een luns in een as steken*).
lupi'ne, v. –n (Lat. lupinus van lupus: *vlinderbloemige plant; de zaden, wolfsboon*): *de soort met gele bloemen* (Lat. lupinus luteus) *wordt gebruikt als groenbemesting.*
lu'pus, m. lu'pi (Lat. *wolf; huidziekte*).
lurf, v. lurven (*slip*): zegsw. *iem. bij zijn lurven krijgen, pakken,* bij de kraag.
lurk, m. (*zuigdot*: spott. *iem. met brede lippen; slungel*): *wat een – van een vent!*
lur'ken, het kindje lurkte, h. gelurkt (*hoorbaar zuigen*; ook: *onhoorbaar zuigen; met kleine teugjes drinken; een pruttelend geluid geven* b.v. v. e. tabakspijp, wanneer er vocht in de steel zit): *aan zijn sigaar –.*
lus, v. lussen; zie lis: *aan de lus hangen,* in een tramwagen staande, zich vasthouden aan een der lussen boven in de wagen.
Lusita'nië, o., Rom. naam van Portugal.
lust, m. 2, 4 –en (1 *begeerte, verlangen, trek*; 2 inz. in het mv. *zinnelijke begeerte, hartstocht*; 3 *welbehagen, plezier*; 4 *persoon of zaak, die iems. genoegen veroorzaakt*): 1 *ik heb geen – te eten; de – bekruipt me om; – gevoelen*; 2 *zijn –en bevredigen*; 3 *– in of aan iets hebben; – scheppen in; het is een – in het bos te wandelen; met – en ijver zwoegen*; 4 *sport was zijn – (en leven); een – om te zien; met daaraan verbonden lasten en –en.*
lus'teloos, lustelozer, –t of meest – **1** bn. (1 *zonder geneigdheid om bezig te zijn, of iets te ondernemen; zonder energie*; 2 v. d. handel: *niet willig*): 1 *de zieke werd met de dag lustelozer; in een lusteloze houding uitgestrekt*; 2 *de markt was –*; **2** bw. (*met gebrek aan lust of energie*): *– zijn werk doen.*
lusteloos'heid, v.: *in de houthandel.*
lus'ten, lustte, h. gelust (1 onpers. ww. z. voorb.; 2 ietwat vero.: *begeerlijk zijn, lokken*; 3 *lust, trek, zin hebben in; verlangen*; 4 *behagen scheppen in, genoegen, schik hebben in, houden van*): 1 *het lust mij (om) te,* ik heb trek, ben geneigd; *hij doet, wat hem lust*; 2 *mij lust een kopje thee*; 3 *vlees, zoveel als zij lustten*; zegsw. *lust je nog boontjes* (of: *peultjes*), heb je nog wat te zeggen; *iem. –,* niet bang voor hem zijn, lust hebben om met hem te vechten (plat); 4 *doe nu niet, of je geen pralines lust; wie zou dat geld niet –?* zegsw. *er van –,* er van langs krijgen (ir. er pleizier van hebben); gew. *'m –,* aan de drank zijn.
lus'ter, zie lustre **I.**
lust'hof, m. –hoven (*tuin voor het genoegen van en als ontspanningsplaats voor den eigenaar aangelegd; bekoorlijk, schoon oord,* inz. in toepassing op het Paradijs).
lus'tig 1 bn. (1 *zin hebbende om bezig te zijn, iets te ondernemen; opgewekt*; 2 *vrolijk* [en die vrolijkheid tonende]; *blijgemoed*): 1 *– van hart; in een –e draf ging het voorwaarts; een – vuurtje brandde,* vol leven en beweging; 2 *een – advocaat; een – leven leiden*; **2** bw. (1 *op een wijze, die van opgewektheid getuigt*; 2 *flink, met kracht, zeer*; 3 *vrolijk*): 1 *dan ging de beker – rond*; 2 *wij zwendelden – mee*; 3 *het ging er – toe*; **–heid,** v. (*opgewektheid, vrolijkheid*): *aangetrokken door al die – trad hij binnen*; **–jes,** bw.: *– danste het scheepje over de golven.*
lust'oord, o. –en (*heerlijke, aangename streek, verrukkelijk oord, prachtige tuin enz.*); **–priëel,** o. –priëlen (oneig. *verrukkelijke plek*).
I. lus'tre, m. –s (Fr. lustre: *luchter met verschillende armen, hetzij v. e. plafond afhangende* [*lichtkroon*], *of wel bevestigd aan een schoorsteen, een spiegellijst enz.*): *kaarsen op de vergulde –s aan de schoorsteen*; l. *luustre of luuster*; etymologisch = **– II.**
II. lus'tre, o. (Eng. lustre: *dunne stof, glanzend en licht*): *mohair, serge en –*; als bn. (zie alpaca, opm.): *een – jasje*; ook, luus'ter.
lus'trum, o. (Ned.) –s; (Lat.) lus'tra (Lat. *tijdperk van vijf jaren; lustrumfeest*); **–feest,** o. –en (*academiefeest, dat om de vijf jaar gevierd wordt* inz. *ter herinnering aan de stichting ener hogeschool*).
lust'warand(e), v. –waranden (*lusttuin*).
lut, v. lutten (*domme vrouw*; Z.-N. *zuigdot*).
Lute'tia, o., oude naam van Parijs.
Lutheraan', m. Lutheranen (*aanhanger v. d. leer van Luther; lidmaat v. d. Lutherse kerk*).
Lutheranis'me, o. (*leer van Luther, van de Lutheranen; geloofs- en zedenleer,* inz. *eredienst der Lutherse gezindte*).
Lu'thers, bn., bw. (*volgens* [*de leer van*] *Luther*; inz. [in ons land] *behorende tot de Evangelisch-Lutherse of de Hersteld-Evangelisch-Lutherse kerk*): *de –e kerk; hij is –.*
lut'je, o. –s (*een weinigje, ziertje*); gew.
lutrijn', m. –en, –s (Fr. lutrin: *koorlezenaar*).
lut'tel 1 bn., bw. (*klein, weinig, gering*): *met –e moeite, –e inkomsten; het hielp –*; **2** vnw. en zn., o.: *een –; een – broods*; zonder genitief: *– dagen na dien; van – betekenis.*
luur, v. luren, luurtje (*doek, die zeer kleine kinderen om het lijf wordt gespeld om hun natuurlijke behoefte op te vangen, waarover een tweede* [*baaien of flanellen*] *doek wordt gespeld, die eveneens luier heet; kinderdoek, luier*): zegsw. *iem. in de luren leggen,* hem, als was hij een kind, behandelen, bedotten.
luw 1 bn. (1 *windvrij, stil, beschut*; 2 *tamelijk warm, zacht, zoel*): 1 *een –e plek*; 2 *een –e voorjaarsdag*; **2** o. (*het beschut zijn tegen de wind; de luwte*): *de puikbloem werd verzet in 't – der stedelijke muren* (van een meisje van buiten, dat in de stad gaat wonen).
lu'wen, luwde, h. geluwd (van de wind: *stiller of stil worden*): fig. *zijn ijver is aan 't –,* afnemen; *de vriendschap kan – gaan.*
luw'te, v. –n (*het beschut zijn tegen de wind*;

windvrije plaats; ook: *zacht weer*): *in de – van dat dennenbos uitrusten.*
lux, v. (Lat. *licht*; *lichteenheid*, afgekort **lx**), lees *luks*: – *perpe'tua*, [a]) het eeuwige licht, [b]) de (altijd brandende) Godslamp.
lu'xe, v. (Fr. *pracht*, *praal*; *weelde*, *overdaad*), l. *luuksc*; **--artikel,** o. –en; **--bakkerij,** v. –en (*bakkerij, waar men allerlei fijn brood bakt*); **--brood,** o. Z.-N.; zie pain; **--broodje,** o. –s; **--doos,** v. –dozen (*fijne doos, waarin iets fraai verpakt is*); **--hond,** m. –en (*hond, die geen jacht-, waak- of trekhond is*); **--paard,** o. –en; **--postpapier,** o. (*fijn papier voor brieven*); **--trein,** m. –en (*weelderig ingerichte spoortrein*); **--uitgave,** v. –n.
luxueus', bn., bw.; luxueuzer, –t (Fr. *met weelde, weelderig*): *luxueuze inrichting.*
luxurieus', bn.; luxurieuzer, –t (Fr. [Lat. luxuriosus]: *weelderig, overdadig; wellustig*).
luzer'ne, v. (Fr. *benaming voor enkele soorten van het plantengeslacht medicago, o. a.* gele luzerne; *Franse klaver*; *het zaad*).
lyce'um, o. (Lat.) lyce'a; (Ned.) –s (Lat. [Gr. lukeion, naar een tempel van Apollo Lukeios, in wiens nabijheid het oudste Atheense gymnasium lag]; Frankrijk en België: *middelbare school, gymnasium, H.B. School*; thans in ons land: *school, waar leerlingen gymnasiaal en H. B. Schoolonderwijs kunnen ontvangen, de splitsing heeft eerst in de hogere klassen plaats*).
Lycur'gus, wetgever i. Sparta, ± 800 v. C.
lyddiet', o. (*felle ontploffingsstof genoemd naar Lydd, in het graafschap Kent*).
lym'pha, –phe, v. (Lat. lympha = water: ontl. *weefselvocht, vocht in het dierlijk lichaam, bestaande uit serum en witte bloedlichaampjes. Het dringt door de wand van de bloedvaten heen, dient tot voeding van de verschillende weefsels en organen en voert de aldaar gebruikte stoffen af; in blaren enz. hoopt het zich als „water" op*; ook: *pokstof der vaccinatie*); lees *lim'fa.*
lympha'tisch, bn. (*betrekking hebbende op de lympha*; van een gestel: *zich kenmerkend o. a. door geneigdheid tot klierontsteking, bleke kleur, trage polsslag, weinig weerstandsvermogen enz.*); l. *lim-fa'-ties.*
lyn'chen, lynchte, h. gelyncht (N.-Amer. *eigenmachtig de doodstraf toepassen op schuldigen of verdachten, zonder gerechtelijk onderzoek, naar John Lynch, die op het einde der 17e eeuw deze opdracht kreeg in Amerika*): *een neger –*; **lynch'wet,** v.
lynx, m. –en (Gr.-Lat. dierk. *los*); lees *links.*
lynx'ogen, o. mv. (*scherpziende ogen*).
ly'ra, v. lyra's (Lat. Gr. *lier*).
lyriek', Fr. lyrique, Gr.-Lat. lyricus, **1** v. ([*lier*]*dichtkunst, waardoor* inz. *de persoonlijke gevoelens en gewaarwordingen van den dichter worden uitgedrukt*; *voortbrengselen der lyriek*); **2** bn. (*lyrisch*).
ly'risch, bn., bw. (Duits: *voortgebracht door, in verband staande met, behorende tot, zich uitende in de lyriek* in bet. **1**; *gevoelvol*): *–e poëzie*, ode, hymne, dithyrambe, lied; *– dichter*, lierdichter; *een –e ontboezeming.*
lyris'me, o. (Fr. *lyrische poëzie*; *hooggestemde poëzie*; *hooggestemd gevoel*).
lysol', o. (Gr. *olieachtige, bruingele vloeistof*): *– met water ontsmet.*

M.

M. – 1 *Mijnheer*; 2 Fr. *Monsieur*; 3 *mega*, z. ald.; **m** – 1 *meter*; 2 *milli*; 3 *mannelijk*; 4 *mark.*
M' – (voor Schotse namen) mac; z. ald.
m² – *vierkante meter.*
m³ – *kubieke meter, teerling-meter.*
mA – *milliampère*, eenheid van electriciteit en magnetisme.
Mad. – Fr. *Madame*; zie **Mme.**
manl. – *mannelijk.*
mand. – Lat. *manda'tum, mandaat'*; z. ald.
Marc. – *Mar'cus*, Evangelist.
Matth. – *Matthae'us*, Evangelist.
m. a. w. – *met andere woorden.*
I. Mc. – *mac*; z. ald.
II. m. c. – It. *mi'o con'to*, mijn rekening.
M. D. of **Med. Dr.** – Lat. *medici'nae doc'tor*, doctor in de medicijnen.
med. stud. – *student in de medicijnen.*
med. cand. – *candidaat in de medicijnen.*
m. (h.) d. – *met (hartelijke) dank, deelneming.*
m. (h.) g. – *met (hartelijke) groet, gelukwens.*
m. (h.) r. – *met (hartelijk) rouwbeklag.*
Mej. – *Mejuffrouw.*
Mevr., Mw. – *Mevrouw.*
m. g. – *met gelukwens*; **mg** – *milligram.*
Mgr. – Lat. *Monseigneur'* (titel v. e. prins, [aarts]bisschop, kanunnik).
Mij., of **Mpij.** – *Maatschappij.*
m. i. – *mijns inziens.*
mil. – *militair.*
Min. (v. O. K. en W.) – *Minister* of *Ministerie* (van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen); **min** – *minuut.*
Mlle. – Fr. *Mademoiselle*, mejuffrouw.
Mlles. – Fr. *Mesdemoiselles*, mejuffrouwen.
I. M. M. – 1 *Mijne Heren*; 2 Lat. *Memen'to mo'ri*, gedenk te sterven.
II. m. m. – Lat. *muta'tis mutan'dis*; z. ald.; **mm** – *millimeter.*
Mme, Mad. – Fr. *Madame*, mevrouw.
M.M. H.H. – *Mijne Heren.*
m. n. – *met name.*
M. O. – *Middelbaar Onderwijs.*
M.P. – 1 *mijlpaal*; 2 *maalpeil*; z. ald.
Mr. – 1 Fr. *Monsieur*; 2 Eng. *Mister*; z. ald.; 3 *Meester* (academische graad) mv. mrs.
M. R. – *middelbare rivierstand.*
mrk., m. – *mark*; zie mark 4.
Mrs. – 1 Eng. *Mistress*; z. ald.; 2 Fr. *Messieurs*; 3 *Meesters.*
M. S. D. – *Marine-Stoomvaart-Dienst.*
M. T. S. – *Middelbaar Technische School.*
M.S. – Lat. *Manuscrip'tum*; zie manuscript; **MSS.** – *manuscripten.*
M.U.L.O. – *meer uitgebreid lager onderwijs*; ook, *Mulo*; zie Muloschool.
muz. – *muziek.*
mv. – *meervoud.*
M. v. A. – *Memorie van Antwoord.*
M. v. T. – *Memorie van Toelichting.*
M. W. O. – *Militaire Willemsorde.*

m, v. m's, m'etje (1 als klank: *een mede-*

klinker; 2 als teken: *dertiende teken van het A.B.C.*; 3 *in een woordenboek enz. de gezamenlijke woorden in alphabetische volgorde, die met – beginnen*): 1 *de – is een lipletter*; 2 *de – lijkt in schrift soms op ni*; 3 *de – is klein*; nog: *M*, Rom. getalmerk = 1000.
ma, v. ma's, maatje (*verkorting van mama*).
I. maag, m. en v. magen (*bloedverwant*): *hij heeft vrienden noch magen*; zie maagschap.
II. maag, v. magen (ontl. *zakvormig gedeelte van het spijsverteringskanaal, begrepen tussen slokdarm en twaalfvingerige darm*): *een sterke –, een zwakke – hebben*; *de – v. e. rund*; zegsw. *iem. iets in zijn – stoppen*, het hem aansmeren; *ergens mee in zijn – zitten*, [a]) het niet kwijt kunnen, [b]) mee verlegen zitten; versterkt: *dat zit* (of: *ligt*) *hem dwars in de –*, (inz. in Z.-N. *ligt hem op de –*).
maag'bitter, o. (*maagversterkend elixer*).
maag'catarrhe, v.; zie catarrhe.
maagd, v. in bet. 1 –en, maagdeke(n) (1 *meisje*; *jonkvrouw*; 2 sterrenk. *een der tekens in de Dierenriem*; 3 Z.-N. *meid*): 1 *de – van Orleans*, z. ald.; *de heilige –*, de moeder van Jezus; 2 *van 21 Aug. tot 21 Sept. staat de zon in de –*; 3 *een nieuwe –*.
maag'deken, o. –s (Z.-N. *jong meisje* [*in 't wit*] *dat meegaat in een processie, een bruidje*).
maag'delijk, bn. (*van of als van een maagd*; *rein, zuiver*): *de –e staat*, ongehuwde; fig. *het – metaal*, zilver; *–e wouden*, nimmer betreden; *–e sneeuw*, vers gevallen; **–heid,** v.
maag'delijn, o. –s (lit. t. *jong meisje*).
maag'denhoning, m. (*honigzeem, lekhonig, ongepijnde honig*); zie honig.
Maag'denhuis, o. (*Rooms weeshuis voor meisjes te Amsterdam*).
maag'denpalm, v. –en (*altijd groene, kleine kruipplant met lichtblauwe bloempjes, bloeit in April en Mei*; Lat. vinca minor en major): *blonde kopjes met – bekransd*; **–peer,** v. –peren (*ronde, zoete peer met bruine schil*); **–rei,** m. –en (*rei, dans- of zangkoor van meisjes*); **–roof,** m. (*roof of schaking van meisjes*): *de Sabijnse –*, door de Romeinen gepleegd, kort na de stichting van Rome; **–was,** o. (*witte zuivere was*).
Maagd van Or'leans, gesch. Jeanne d'Arc (geb. ± 1409). Zij verdrijft de Engelsen voor Orleans op 8 Mei 1429; voert den Fr. koning, Karel VII, naar Reims, 17 Juli 1429; wordt 23 Mei 1430 gevangen en verbrand te Rouaan 30 Mei 1431.
maag'elixer, o. (*maagbitter*); **–hoest,** m. –en (*hoest, uit de maag voortkomende*); **–kanker,** m. (*kanker in de maagwand*); **–kramp,** v. –en (*hevige maagpijn*); **–kwaal,** v. –kwalen; **–lijder,** m. –s (*iem., met een maagkwaal*); **–mond,** m. –en (*ingang der maag*); **–pijn,** v. –en; **–pomp,** v. –en (*instrument om de maag leeg te maken*); **–sap,** o. (*spijsverteringssap in de maag*).
maag'schap 1 v. (*bloed- en aanverwanten*); **2** o. (*familieverwantschap*).
maag'slijmvlies, o. (*binnenbekleding v. d. maagwand, waardoor het maagsap wordt afgescheiden*).
maag'zweer, v. –zweren (*verzwering v. h. maagslijmvlies*).
maai, v. –en (*made*).
maai'benen, Z.-N.; zie maaivoeten.
maai'en, maaide, h. gemaaid (1 *met de zeis afsnijden*; 2 *oogsten*): 1 *gras –, een weiland –*; 2 zegsw. *wat de mens zaait, zal hij ook –*, Galaten 6 : 7, hij zal loon naar werken ontvangen; **–er,** m. –s (*iem., die maait*); **–kers,** v. –en; zie meikers; **–land,** o. –en (*land, dat gemaaid moet worden, weiland, hooiland*); **–machine,** v. –s (*machine om* [*koren*] *te maaien*); **–stekig, –steek,** bn. (Z.-N. van fruit: *wormstekig*); **–veld,** o. –en (*terrein in de nabijheid van enig aard- of kustwerk*; mil. *het vlakke terrein, buiten tegen de wallen ener vesting*): *het zand storten op het –*.
maai'voeten, –voette, h. gemaaivoet (inz. Z.-N. *de voeten naar buiten draaien bij het lopen*).
maak, v. (*het maken van iets nieuws of het herstellen van iets*): *de schoenen zijn in de –*, [a]) zijn onderhanden, [b]) worden gerepareerd.
maak'loon, o. –lonen (*geld voor het maken van iets* [inz. *kleren*]).
maak'sel, o. bet. 1, 3 –s (1 *wijze, waarop iem. iets maakt*: *constructie*; 2 *wijze, waarop iets gemaakt is*; *fatsoen, vorm*; 3 *datgene, wat gemaakt is*: *voortbrengsel*, vero., Z.-N.): 1 *de vla is eigen –*, baksel; *een extemporeetje van eigen –*; 2 *een japon van een vreemd –*; 3 *dit krancke maeksel*, de mens.
maak'ster, v. –s (*vrouw, die iets maakt of maken kan*); in samenstellingen: schoon–.
maak'werk, o. (*werk op bestelling gemaakt*, tegenstell. v. fabrieksgoed; minacht. *tegenstell. v. kunstwerk*): *dit blijspel is –*; germ.
I. maal 1 v. malen, maaltje (inz. in samenstellingen: 1 *teken*; *vlek*; 2 *grensteken*): 1 *moeder–, ijzer–*; z. ald.; 2 zie akkermaal en akkermaalshout; **2** o. malen, in bet. 1 ook vr. (1 *keer, werf, reis, tijd*; 2 inz. *middageten*): 1 *voor deze –* (ook: *ditmaal*); *hoeveel maal* of *malen? elke – komt hij te laat*; *ik heb hem twee-, drie-, viermaal gewaarschuwd* (of: *twee, drie, vier malen*); *ten 2en, 3en, 4en male*; verg. nog etmaal, meermalen, voormaals; 2 *een eenvoudig –, een sober –*; *een lekker-tje*; bij overdr. *een –tje aardappelen*, zoveel als er voor één maal nodig is.
II. maal, v. malen, maaltje (*koffer*; *tas*; *brievenzak*; Z.-N. *knapzak*): *de conducteur, die met de – naar binnen ging*.
maal'bak, m. –bakken (*roerbak*); zie Hollander.
maalderij', v. –en ([*deel van*] *een fabriek, waar iets gemalen wordt b.v. cacaobonen*): *een fabriek voor – van winstgevende artikelen*.
maal'feest, o. –en (O.-I. *feest bij de aanvang van het malen van het suikerriet*).
maal'peil, o. (polder: *hoogste waterstand in een boezem*): als het – bereikt is, mogen de poldermolens geen water meer uitslaan.
maal'schap, v. –schappen (*buurtschap*), gew. o. a. in Gelderl.; verg. marke.
maal'stroom, m. –stromen (*trechtervormig draaiende stroom in het water, draaikolk, wieling*): fig. *een – van vermaken, mensen*, overstelpende menigte; zegsw. *van de branding in de – vervallen*, van kwaad tot erger.
maal'tand, m. –en (*kies, achtertand*).
maal'teken, o. –s (rekenk. *het teken* ×).
I. maal'tijd, m. –en (eig. *etenstijd*; thans: *middagmaal*; *feestmaal*); zie mosterd.
II. maal'tijd, m. –en (O.-I. *de tijd van het malen van het suikerriet in de suikercampagne*).
I. maan, v. manen, maantje (1 *duister hemellichaam, dat zich om een planeet en met deze om de zon beweegt* inz. *bijplaneet van onze*

aarde; 2 *afbeelding van de maan*; [*halve-*] *maanvormig versiersel, gebakje*): 1 *onze aarde heeft slechts één –, de planeet Mars heeft er twee*; *de* (*maan*)*gestalten*: *nieuwe –, volle –, wassende –, afnemende –*; zie wachter; *een gezicht als een volle –*, een vol, blozend gelaat; zegsw. *al het geld is naar de –*, weg, verloren; *loop naar de –* (*en pluk sterren*), naar den duivel; *naar de – reiken*, het onmogelijke willen; *tegen de – blaffen*, vergeefse pogingen aanwenden, tevergeefs schelden; spreekw. *Als de – vol is, schijnt ze overal*, [a]) als iem. rijk is, laat hij het bij elke gelegenheid merken, [b]) als iem. gelukkig is, wil hij ook anderen gaarne doen delen, [c]) een zaak, tot klaarheid gekomen, komt ter kennis van het algemeen; scherts. *de – breekt bij hem door* (*de maan schijnt*), hij wordt kaal; Z.-N. *rosse –*, ruzie; 2 *Turkije voerde in een groen veld een zilveren halvemaan*.

II. maan, v. manen (Z.-N. gew. *larve van de aasvlieg*).

maan'blusser, m. –s (spott. Z.-N. *inwoner van Mechelen*).

maan'brief, m. –brieven (*brief, inhoudende aanmaning tot betaling ener schuld*).

maan'cirkel, m. –s (*tijdvak van 19 jaar of 235 maansomlopen, na verloop waarvan de nieuwe en volle manen weder op dezelfde datum vallen*).

maand, v. –en ($^1/_{12}$ *deel van 't jaar*).

Maan'dag, m. –dagen (*tweede dag der week, naar de maan geheten*): *des –s of 's Maandags*, op Maandag; *een blauwe –*, een zeer korte tijd; *– houden*, op – niet werken; Z.-N. *verloren –*, Koppermaandag, feestdag voor werklui; **–houder,** m. –s (*werkman, die op Maandag niet werkt*).

Maan'dags, bn., bw. (*op Maandag*; *elke Maandag gebeurende*): *de –e markt*.

maand'blad, o. –bladen (*tijdschrift, dat eens per maand verschijnt*): *– voor philologie*.

maan'delijks, bn., bw. (*per maand, om de maand*): *de –e rekening*; *zij ontvangen – hun wedde*, iedere maand.

maan'denlang, bn., bw. (*maanden durende*): *een –e ziekte*; *dat onderzoek duurde –*.

maand'geld, o. –en ([*zak-, huishoud*]*geld, loon enz., dat elke maand betaald wordt*); **–roos,** v. –rozen (*struik- of potroos, die meermalen in het jaar, soms elke maand bloeit*); **–schrift,** o. –en (*tijdschrift, dat per maandaflevering verschijnt*); **–staat,** m. –staten (*staat, die maandelijks wordt opgemaakt*; *lijst voor of met maandelijkse opgaven*).

maan'eclips, v. –en (*gehele of gedeeltelijke verduistering der maan door de schaduw der aarde, als de aarde zich tussen de zon en de maan bevindt*); **–gestalten,** v. mv. (*de schijnvormen der maan*, nl. *Nieuwemaan, Eerste Kwartier, Vollemaan, Laatste Kwartier*); **–godin,** v., myth. Luna, Diana; **–jaar,** o. –jaren (*jaar bevattende 12 omlopen der maan om de aarde*): *het – telt 354 dagen en ruim 8 uur*; *de Turken rekenen bij maanjaren*.

maan'kop 1 m. (*kop, kogelronde zaaddoos of zaadhuisje der papaver*); **2** v. –koppen (*de papaverplant*; Lat. papaver somniferum): *zwarte en witte –koppen*; **3** o. (*heulsap*; *slaapmiddel, uit de maankop gewonnen*).

maan'licht, o., bet. 2 –en (1 *het schijnsel der maan*; 2 *schilderstuk, voorstellende een landschap, beschenen door de maan*): 1 *bij – wandelen*; 2 *een verdienstelijk –*.

maan'steen (*doorschijnende veldspaat-variëteit*) **1** (voorwerpsn.), m. –stenen; **2** (stofn.), o.

maans'verduistering, v. –en (*maaneclips*).

maan'vis, m. –vissen (*klompvis, o. a. in de Middellandse Zee*; Lat. orthagoriscus mola).

maan'zaad, o. (*zaad van de maankop* **2**).

maan'ziek 1 bn. (*lijdende aan een soort van zenuwziekte, die schijnt samen te hangen met de verschillende maanphasen, zich uitende* o. a. *in slaapwandelen, tijdelijke waanzin*); **2 –zieke,** m. en v. –n; **–ziekte,** v.

I. maar, v. maren (*tijding*); zie mare.

II. maar 1 vgw. (*doch*): *hij wil wel, – hij kan niet*; **2** bw.: *doe het –*, gerust; *ik heb – één gulden*, slechts, enkel, bloot, louter; **3** o. maren (*tegenwerping, bedenking*): *hou toch op met die maren*; *er is slechts één – bij*.

III. maar, v. (Z.-N., vero. *nachtmerrie*): *van de – bereden worden*, de nachtmerrie hebben.

maar'schalk, m. –en (mare = merrie + scalc = knecht: oorspr. *paardenknecht*; later: *vorstelijk ambtenaar, op reizen en veldtochten belast met de zorg voor de legertros, opperstalmeester*; verder: *bevelhebber der cavalerie*; *legeraanvoerder, opperbevelhebber*, dikwijls in deze bet. *veld–*): *Napoleon I stelde 25 –en van Frankrijk aan*; **–schalksstaf,** m. –staven (*teken der waardigheid van maarschalk*): gezegde van Napoleon: *elke soldaat draagt de – in zijn ransel*, ieder kan het in zijn ambt door talent, energie enz. ver brengen; **–schalkstafel,** v. –s (*afzonderlijke tafel, waaraan het gevolg de maaltijd gebruikt*): *voor het gevolg was er –*.

Maart, m. (*de 3e maand, Lentemaand, bij de Romeinen* toegewijd aan *Mars*, z. ald.): zegsw. *– roert zijn staart*, is buiig.

Maart'dagen, m. mv. (gesch. *opstand in Wenen in Maart 1848, ook in Berlijn*).

maar't(e), v. maarten (Z.-N. *dienstmeid*).

Maar'ten, m. eigennaam: Z.-N. *de pijp aan – geven*, [a]) het opgeven, [b]) sterven.

Maarts, bn.: *de –e buien*, van of in Maart.

I. maas, v. mazen ([*ruitvormig*] *oogje, opening in een netwerk*; van breiwerk: *steek*): zegsw. *door de mazen der wet kruipen*, listig ontkomen aan de bepalingen der wet.

II. Maas, v. (*bekende rivier*).

III. maas, mas, m. (Java: *adellijke titel*).

maas'bal, m. –ballen (*eivormige houten bal, waarover het breiwerk gespannen wordt om het te kunnen mazen*); zie mazen.

Maas en Waal, het land v. ---, o. aardr. deel van Geld. tussen Maas en Waal.

maas'gat, o. –gaten (Z.-N. *luchtgat in schuur of stal*; *stellinggat*).

Maas'haven, v. –s (*haven aan de Maas* inz. *Rotterdam*); **–mond,** m. (*uitmonding der Maas*): *de verlegging van de –*; **–stad,** v. –steden (*stad aan de Maas*, inz. *Rotterdam*).

maas'werk, o. (*het mazen*; *netwerk uit mazen bestaande*; *gemaasd werk*; bouwk. *samenstel v. geometrische figuren tot aanvulling van lege tussenruimten, vooral in het boogveld boven Gotische vensters en deuren*).

I. maat, m. –s (eig. *spijsgenoot*; *makker*; *gezel*): *Jan Rap en zijn –*, het gepeupel.

II. maat, v. maten (1 *voorwerp, middel, waarmede men meet*; bij uitbr. *aangenomen eenheid van lengte enz.*; 2 *de juiste afmeting, vereiste grootte*; 3 *grootte, omvang*; 4 *deel ener rhythmische beweging*; verskunst: *regelmatige op-*

eenvolging van betoonde en onbetoonde lettergrepen; 5 muz. *indeling naar tijdruimte*; ook: *door strepen afgedeeld vakje van een muziekstuk*): 1 lengte-, vlakte- en inhoudsmaten; zegsw. *met de – waarmede gij meet, zal u toegemeten worden*, Matth. 7 : 2, op de wijze, waarop gij anderen behandelt, zult gij door hen behandeld worden; *er blijft veel aan de – en de strijkstok hangen*, [a]) er gaat bij die handel veel af, [b]) die de zaak beredderen, eigenen zich veel toe; *nu is de – vol*, het is nu genoeg, er moet een eind aan komen; *met twee maten meten*, partijdig zijn; 2 *blokjes hout op – zagen*; *deze loteling blijft onder de –*; zegsw. *alles met – doen*, zonder te overdrijven; 3 *de kleermaker neemt de –*; *de schoenmaker neemt de – van de voet*; 4 *verschil tussen – en rhythme*; 5 *er zijn vierdelige en driedelige maten*; *bij het spelen in de – blijven*; *nog zes maten schrijven*.

maat'gevoel, o. (*gevoel voor maat* inz. *bij muziek en verzen*): *geen – hebben*.

maat'glas, o. –glazen (*glas, dat een bepaalde inhoud heeft en als maat dient*; ook: *een met streepjes afgedeeld* [*medicijn*]*glas, om daarin vloeistoffen te meten*).

maat'houden, hield –, h. maatgehouden (muz. *behoorlijk in de maat blijven* inz. *zingen of spelen*): *jongen, je moet beter –*.

I. maat'je, o. –s (*kleine maat* in bet. **I**; *vriendje*; *jonge knaap, gezel*): *goede –s worden, blijven*, goede vrienden worden of blijven.

II. maat'je, o. (liefkozend: *mama*).

III. maat'je, o. –s (*kleine maat, 0,1 liter*).

maat'jesharing (eig. *maagdekesharing*, d. i. *jonge haring*, nog *zonder hom of kuit*); **1** (voorwerpsn.), m. –en; **2** (stofn.), v.

maat'jespeer, v. –peren (*bergamotpeer*): de – wordt aldus genoemd, omdat zij omstreeks St.-Maarten (11 Nov.) rijp is.

maat'loos, bn. (*zonder maat*): *–loze verzen*.

maat'regel, m. –en, –s (*schikking*; *ordening*): *zijn –en nemen* (of: *treffen*), handelingen met een bepaald doel; *een afdoende –*; *een halve –*, onvoldoende.

maat'schap, v. –schappen (*gezelschap, vennootschap, maatschappij*).

maatschap'pelijk, bn., bw. (1 *eigen aan, behorende aan, betreffende enige maatschap*[*pij*]; 2 *op de maatschappelijke samenleving betrekking hebbende, daarin voorkomende*): 1 *het – kapitaal van een N.V.*, vertegenwoordigt het nominaal totaal bedrag van alle aandelen, die volgens de akte van oprichting kunnen geplaatst of uitgegeven worden; 2 *de –e orde*, nl. in de maatschappij; *-e deugden*, voor de gemeenschap van belang.

maatschappij', v. –en (1 *samenleving, gemeenschap*; *wereld*; 2 *vereniging tot bevordering van bepaalde belangen*; *genootschap tot beoefening van kunst enz.*; 3 Z.-N. *vereniging* [*van vakgenoten*]; 4 *vereniging van personen tot een handelsonderneming enz.*; *naamloze vennootschap*): 1 *de burgerlijke –*; *in de grote –*; *de revolutie wil de – ontwrichten*, orde en wet; 2 *de – tot Nut van 't Algemeen*, opgericht in 1784 door J. Nieuwenhuis; *– van Weldadigheid*, opgericht door Van den Bosch, 25 Aug. 1818, ter verbetering v. d. toestand der lagere volksklasse; 3 *de –en namen deel a. d. optocht*; 4 *een – van levensverzekering*; *een – oprichten*.

maat'slag, m. –slagen (1 muz. *beweging tot aanduiding der maat*; 2 fig. *regelmatige beweging*): 1 *de – v. d. dirigent*; 2 *de – der dorsvlegels*; **–stal,** m. –staven (eig. *staf, stok om te meten*; fig. *datgene, waarnaar men iets beoordeelt*; ook: *schaal*): *de – aanleggen*, gaan [a]) meten, [b]) fig. beoordelen; **–stok,** m. –stokken (*stokje, regel ter bepaling v. e. lengtemaat, duimstok*; muz. *stokje, waarmee de dirigent de maat slaat*); **–streep,** v. –strepen (muz. *verticale streep, die twee maten op de notenbalk scheidt*); **–vast,** bn., bw.; maatvaster, meest – (muz. *goed of vast in de maat blijvend*): *een – muzikant*; *– spelen*.

Mac, m. (Schots: 1 *zoon van*; 2 *hoofd van een geslacht*), doorgaans: **M'** of **Mc.**

maca'bre, bn. (Fr. *van of als van doden*): *danse –*, dodendans, voorstelling hiervan.

macadam', o. (*granietkiezel, steengruis*).

macadamiseren, gemacadamiseerd (*verharden met macadam naar de uitvinding van Mac-Adam, 1757–1836*); **–weg,** m. –wegen.

macaro'ni, v. (Fr. [It. maccherone]: *meelrepen, deegdraden*: *volksspijs in Italië*).

macaro'nisch, bn.: *–e verzen*, waarin men woorden v. verschillende talen dooreenmengt en de woorden v. d. ene verbuigt naar de regels v. d. andere, b.v. *ha'bes nul'lum belul'lum*, gij hebt er geen benul van.

Macassaar', m. Macassaren (*bewoner van Z.-W. Celebes*); **–saars',** bn., bw. ([*als*] *uit, in, van, eigen aan, betrekking hebbende op Macas'sar, Z.-W. deel van Celebes*): *–e paarden*.

Macas'sarolie, v. (*haarolie van Macas'sar op Z.-W. Celebes*); zie antimakassar.

Maccabee'ërs, Bijb. drie zonen van Judas Maccabi, het heldengeslacht, dat Israël bevrijdde van het Syrische juk. 135 v. C.

Macchiavellis'me, o. (*staatsleer van Macchiavelli, 1469–1527, Florentijns staatsman en schrijver*): het – is een sluwe, gewetenloze staatkunde; **–vellis'tisch,** bn., bw. (*volgens de leer van Macchiavelli*; *arglistig, gewetenloos*): *een –e politiek*. (cch = kk).

macedoi'ne, v. (Fr. *huzarensla*; *mengelmoes, poespas*; ook: *allerlei* [*in stukken gesneden*] *vruchten in champagne, wijn enz. als toespijs*; fig. *letterkundig allerlei*).

Macedo'nië, o., ten N. van Griekenland; machtige staat onder koning Philippus II (382–336), en diens zoon Alexander den Groten (356–323); in 146 Rom. provincie.

machinaal', bn., bw. (Fr. machinal: *met behulp v. e. machine, of een kunstwerktuig vervaardigd of in beweging gebracht*, d. i. *werktuigelijk*; fig. *onnadenkend, volgens sleur*): *– vervaardigd*.

machina'tie, v. –s, machinatiën (Fr. [Lat. machinatio]: *kuiperij*; *weefsel van sluw bedachte plannen*). (ch = scherpe g).

machi'ne, v. –s (Fr. [Gr.-Lat. machina]: *kunstwerktuig*; *samengesteld toestel, om beweging voort te brengen*; inz. *locomotief, fiets*; bij afkorting: *naaimachine*; ook: *iem., die machinaal zijn werk doet*): *helse –*, toestel met ontplofbare stoffen. (ch = sj).

machi'negaren, o. –s (*garen voor een naaimachine*); **–geweer,** o. –geweren (mil. *mitrailleuse*); **–kamer,** v. –s (*ruimte, waar in de fabriek of op de stoomboot het stoomwerktuig geplaatst is*).

machi'ne-olie, v. (*olie om het raderwerk ener machine te smeren*). (ch = sj).

machinerie', v. machinerieën (Fr. *toestel,*

machine; *samenstel van machines*). (ch = sj).
machinis', m. machinisten (O.-I. in suikerfabrieken, op mailboten: *gestudeerde technische emploié's v. d. hoogste rang*): *1e, 2e, 3e, 4e* –; z. vlg. woord.
machinist', m. –en (Fr. machiniste: *behandelaar of bestuurder, kenner of hersteller v. e. stoomwerktuig* b.v. *op locomotieven*). (ch = sj).
macho'chel, machol', v. –s (*diklijvige vrouw*; Z.-N. ook van een kind).
macht, v. –en (1 *sterkte, kracht*; 2 *vermogen*; 3 *machtiging*; 4 *invloed, betekenis*; 5 *persoon* [of: *personen, lichaam*] *met* [*zedelijke*] *macht bekleed*; *overheid*; 6 *menigte, groot getal*; 7 rekenk. *product van twee of meer gelijke factoren*): 1 *uit al zijn – lopen*, zo hard als men kan; 2 *bij –e zijn*, iets kunnen, in staat zijn; *dit gaat mijn – te boven*, dit valt mij te zwaar; 3 *hiertoe heb ik geen* –; 4 *de – der spaarzaamheid*, uitwerking; 5 *de wetgevende –, de uitvoerende –; de gewapende –; de hemelse, de helse –en*, de goede, de boze geesten; 6 *een – van volk*; 7 *de tweede – van 8 is 64, de derde – is 512*.
mach'teloos, bn., bw.; machtelozer, –t, of meest – (*zonder macht, de nodige macht missende*): *machteloze woede; – tegenover iets of iem. staan*; **machteloos'heid**, v.
macht'hebbende, m. en v. –n (*gezaghebbende*); **–hebber**, m. –s (*gebieder*).
mach'tig 1 bn. (1 *in zijn macht hebbende*; *in staat tot*; *kunnende beschikken over*; 2 *veel macht of gezag hebbende*; 3 *talrijk, in grote menigte*; 4 *erg krachtig, zwaar*): 1 *hij is de kunst van voordragen nog niet –*; *ik kan dat portret niet – worden*; 2 *een – vorst*; *Gods –e arm*; 3 *een – leger, een – volk*; 4 *een – middel*; *die wijn, die soep is mij te –*; *dat is mij te –*, [a]) te sterk, te duur enz., [b]) dat kan ik niet langer aanzien (zonder in te grijpen, in tranen uit te barsten enz.); **2** bw. (*uitermate, zeer*): *dat doet mij – veel plezier*.
mach'tigen, machtigde, h. gemachtigd (*de nodige volmacht geven*); **mach'tiging**, v. –en (*verlof, vergunning, volmacht*): *iem. – verlenen tot*; *een – tot betaling*, mandaat.
macht'insignes, o. mv. (*uiterlijke tekenen van macht of waardigheid*).
macht'middel, o. –en (*middel, waardoor macht, kracht, invloed wordt uitgeoefend*): *een algemene staking, een – van werklieden*.
machts'aanwijzer, m. –s (alg. *exponent*).
machts'betoon, o. (mil. *het tonen v. macht*); **–ontwikkeling**, v.
macht'spreuk, v. –en (*gezegde, dat de tegenpartij de mond moet snoeren*; *dooddoener*): *spreekwoorden doen dienst als –en*.
machts'verheffing, v. –en (alg. en rek. *bewerking, waardoor een getal, een vorm, tot zekere macht wordt verheven*); **–vertoon**, o. (*machtsbetoon*).
machts'wellust, v. (*ziekelijke zucht zijn macht te tonen, macht te krijgen*; *tirannie*); **–wellusteling**, m. –en.
macht'woord, o. –en (*woord van een machthebber, woord dat beslist, een met kracht uitgesproken bevel*; ook: *machtspreuk*).
ma'cis, v. (Fr., Lat. *foelie*); **–olie**, v. (*etherische olie uit de muskaatnoot*); lees *mas'si*.
mackintosh, v. –en (Eng. *ouderwetse regenjas van waterdichte stof* naar den uitvinder *Charles Mackintosh*, 1766–1843; ook: *waterdichte verbandstof*).
maçon', m. –s (Fr. [Lat. matio]: *metselaar*; *vrijmetselaar*). (c = s).
maçonnerie', v. (Fr. *vrijmetselarij*). (c = s).
maçonniek', bn., bw. (Fr. maçonnique: *de vrijmetselarij betreffende*): *–e tekenen*. (c = s).
macro . . ., van Gr. ma'kros = lang.
macrobiotiek', v. (*kunst, om lang te leven*).
macrocos'mos, m. (*de wereld in het groot, het heelal*): *de – der maatschappij en de microcosmos der Academie*.
macron', m. –s; zie makron.
macu'ba, v.; zie makuba.
maculatuur', v. (Fr. maculature [van Lat. maculare = bevlekken]: typ. *misdruk*; *drukwerk als pakpapier gebruikt*; *niet verkochte en door een nieuwe druk in waarde verminderde boeken*).
madam', v. madammen (Z.-N. *getrouwde burgervrouw*; N.-N. enigszins min.): *Franse floddermadammen*. Hetzelfde woord als:
mada'me, v. (Fr. *titel v. e. gehuwde vrouw in Frankrijk en België*); zie **Mme, Mad.**
madapo'lam, v. (*katoenen* [*voering*]*stof, naar Madapolam*); zie alpaca, opm.
ma'dat, v. (O.-I. *opium, toebereid om te roken*); **–pijp**, v. –en.
I. ma'de, v. –n (*larve van sommige insecten* [*b.v. van vliegen of bijen*] *zonder duidelijke kop of poten*); meestal *maai*.
II. ma'de, v. –n (*weide, gras- of hooiland*); verg. Hoogmade (Z.-H.).
III. made (Eng. *vervaardigd*): *– in Germany*: handelsmerk op Duitse industriewaren.
madelief', v. madelieven, madeliefje (*meizoentje*; Lat. bellis perennis).
mademoisel'le, v. mesdemoiselles (Fr. *juffrouw*); zie **Mlle.**
made'ra, v. in de tweede bet. madera's (eig. *wijn v. h. eiland Madeira*, inz. *morgenwijn*; ook: *een glas enz. madera*): *aan'nemen twee madera's!* **made'raatje**, o. –s: *een – drinken*.
Madoerees', m. Madoerezen (O.-I. *bewoner van Madoera en de Oosthoek*).
Madon'na, v. Madonna's (It. *benaming v. d. H. Maagd*, of *v. haar beeld*); **–beeld**, o. –en.
madras', o. (*weefsel van zijde en katoen*).
madrigaal', o. –galen (It.-Fr. madrigal van Lat. mandra = kudde: *lyrisch gedicht* inz. [*herders*]*minnedicht van 4–16 regels*; muz. *meerstemmige compositie voor zang hierbij*).
Madrileen', m. Madrilenen (*inwoner v. Madrid*); **Madrileens'**, bn., bw. (*van of uit Madrid, deze stad betreffende*): *de –e bladen*.
madu'ro, bn. (Sp. eig. rijp; van sigaren: *donker van kleur*); zie amarillo. (u = oe).
maean'der, m. –s; zie meander. (ae = ee).
Maece'nas, m. ± 8 v.C., gunsteling van keizer Augustus, vriend van Vergilius en Horatius; fig. *kunstbeschermer, begunstiger v. geleerden en kunstenaars*; mv. maecena'ten of maece'nassen. (ae = ee).
Maer'lant, Jacob van –, m., de vader der Dietse dichters (1225–± 1300).
maesto'so, bw. (It. muz. *majestueus*); lees *ma-es-to'zo*.
maes'tro, m. Ned. maestro's, It. maestri (It. [Lat. magister = meester]: *beroemd toonzetter, -kunstenaar*); l. *ma-es'tro, ma-es'tri*.
I. maf, bn.; maffer, –st (*laf*; *vadsig*): *ik ben –*; *dat is een maffe vent*; *het is – weer*, misschien etymologisch verwant met maf **II.**
II. maf, m. (*slaap*); zie maffen.
III. maf, m.; zie mafje **II.**

maf'fen, mafte, h. gemaft (*slapen, dutten*): *eens lekker gaan* –; *maf ze*; gmz.
maf'fer, m. –s (scheldn. „*willige*" *stakingbreker* inz. *huurder bij huurstakingen*).
maf'fia, v. (It. [oorspr. Arab.]: *geheime bond van rovers op Sicilië*).
I. maf'je, o. –s (Barg. *kwartje*); ook: *maffie*.
II. maf'je, o. –s (*zot, dwaas, gek*): *iem. voor het – of de maf houden,* voor den gek.
ma'gang, m. –s (O.-I. vero. *leerling-klerk*).
magazijn', o. –en (Fr. magasin, It. magazzino, oorspr. Arab.: *bergplaats, pakhuis, stapelplaats; grote winkel; ruimte in de kolf van een geweer tot berging van patronen; naam v. tijdschriften b.v. Stuivers–*); **–meester,** m. –s (*–opzichter*); **–ier',** m. –s (Fr. magasinier; Z.-N. *magazijnmeester*).
Magdale'na, v. Magdalena's (Bijb. fig. *boetvaardige zondares*), zie Lucas 8 : 2; **–stichting,** v. –en (*R.-K. stichting om gevallen meisjes een tijdelijk onderdak, verzorging en geestelijke opheffing te verschaffen*).
ma'ger 1 bn., bw.; magerder, –st (1 *schraal, niet-vet; niet-vlezig*; 2 van allerlei stoffen: *het gewichtigste bestanddeel slechts in kleine hoeveelheden bevattend*; 3 *armzalig; onbeduidend*): 1 *een lang, – man; een –e koe, een – varken; zo – als brood,* schraal als ongeboterd brood; *zo – als een hout, een lat enz.; –e Hein,* de dood als skelet; *–e soep,* zonder vet of vlees; 2 *–e kolen,* soort van steenkolen vooral voor huisbrand; verg. vetkolen; 3 *een –e keuken; een – winstje; een –e troost*; **2** zn. o.: *het – van de ham,* mager vlees; **–dag,** m. –dagen (*onthoudingsdag der R.-K.*); **–man,** m. (*spichtig mens*; fig. *schraalhans*): zegsw. – *is in die keuken kok,* het is er geen vetpot; **–tjes,** bw. (*sober, kommerlijk, zorgelijk*): *die lui kunnen maar – leven.*
mag'gi, v. (naar den uitvinder Maggi genoemd: *samengeperste groenten- en vleesextracten in tablet- of blokjesvorm om daarvan soep enz. te maken*); **–blokje,** o. –s.
magie', v. (Fr. [Gr.-Lat. magia]: *toverkunst; geheime wetenschap der Magi*). (g = g).
ma'giër, m. –s; zie ma'gus. (g = g).
ma'gisch, bn., bw. (*met of door toverkracht, als door of met toverij; betoverend, toverkrachtig*): *een – licht; een –e lantaarn,* toverlantaarn; *–e cirkels, –e kringen.* (g = g).
magis'ter, m. (Lat.) magistri; (Ned.) –s (Lat. eig. meester: *in een klooster de leermeester der novicen*). (g = g).
magistraal', bn. (Fr. magistral [Lat. magistralis]: *als van een meester; meesterlijk*): *op magistrale toon, een magistrale rede.* (g = g).
magistraat', Fr. magistrat, Lat. magistratus, **1** v. magistraten (*de overheid; de regering ener stad; overheidsambt*); **2** m. magistraten (*overheidspersoon, rechter*).
magistraats'persoon, m. –personen (*overheidspersoon*). (g = g).
magistratuur', v. (Fr. magistrature: *overheid; de overheidspersonen; overheidsambt; rechterlijke macht*). (g = g).
mag'ma, o. (*natuurlijke massa's van gesmolten stollingsgesteente*).
magnaat', m. magnaten (Lat. magnas, v. magnus = groot: *rijksgrote in Hongarije en Polen*; bij uitbr. *iem. van invloed, vooral door zijn rijkdom*): *een mijn–, een staal–.* (g = g).
Mag'na Char'ta (liberta'tum), v. (Lat. gesch. *Grote Oorkonde* [*der vrijheden*], *van Jan zonder Land, in 1215 gegeven*); *de – –, de grondwet der Engelse staatsinrichting.*
magneet', m. magneten (Gr.-Lat. [lapis] magnes: *zwart ijzererts,* naar *Magnesia* in Thessalië; *zeilsteen; magnetisch gemaakt ijzer, onderdeel v. e. ontploffingsmotor; iem., die, of iets, dat aantrekkelijk is*). (g = g).
magneet'ijzer, o. (*ijzer, dat magnetisch is*); **–ijzersteen** (*van nature magnetisch, zwartachtig ijzererts*) **1** (voorwerpsn.), m. –stenen, **2** (stofn.), o.; **–kracht,** v. (*aantrekkende kracht v. e. magneet*); **–naald,** v. –en (nat. *kunstmagneet in de vorm van een in twee spitsen uitlopend stalen staafje, in 't midden voorzien van een agaten dopje, op een spitse punt gemakkelijk draaiende*): *bij de – heeft de noordpool gewoonlijk een blauwe kleur*; **–steen,** o. (*ijzererts, in Zweden en Noorwegen gevonden, dat ijzer aantrekt*).
magne'sia, v. (Lat. [terra] magnesia = [aarde] van Magnesia: *bitteraarde, zacht purgeermiddel*; scheik. *magnesiumoxyde*) spreek uit: *machneezia.*
magne'sium, o. (*een element, metaalstof in de magnesia aanwezig: zilverwit metaal, dat bij verbranding een sterk licht geeft*); **–licht,** o. (*bij foto-opnamen in 't duister: flitslicht*).
magne'tisch, bn. (1 *de kracht van een magneet hebbende*; 2 *in verband met, door magnetisme veroorzaakt*): 1 *die stalen priem is –*; 2 *een –e slaap; –e polen,* de plaatsen ener magneet, waar de aantrekking het sterkst is (ook bij de aarde); – *veld,* ruimte waarbinnen de magneet werkt.
magnetiseren, gemagnetiseerd (Fr. *aan enig voorwerp aantrekkende kracht mededelen*; ook: *het overbrengen ener bepaalde kracht* [dierlijk magnetisme] *van een die kracht bezittend individu* [magnetiseur] *naar een ander, meestal met de bedoeling dezen persoon v. e. ziekte te bevrijden; bezielend werken op*). (s = z).
magnetis'me, o. (*magneetkracht; de leer van de magnetische kracht en de toepassing ervan*): *dierlijk –,* magnetische kracht in dieren, b.v. in de sidderaal; z. ald.
magne'to-electriciteit', v. (*electriciteit opgewekt met een magneet*).
magnetome'ter, m. –s (electr. *magneetstaaf voor het observeren van kleine veranderingen in de afwijking der magneetnaald*).
Magni'ficat, o. (Lat. naar de aanvangswoorden *Magni'ficat a'nima me'a* genoemd: *lofzang der H.-Maagd bij haar bezoek aan haar nicht Elizabeth; R.-K. kerkgezang*); zie Lucas 1 : 46–55; fig. *branden en blaken is 't – van de oorlog,* zei M. van Rossem (1518–'55), d. i. het mooiste. (g = g).
magnifiek', bn., bw. (Fr. magnifique [Lat. magnificus]: *prachtig, luisterrijk, heerlijk*): *een – schouwspel.*
magno'lia, v. magnolia's (*boom, heester met tulpvormige bloemen uit N.-Am. en O.-Azië*; Lat. magnolia naar den kruidkundige Magnol te Montpellier, ± 1715). (gn = nj).
magot', m. –s (Fr. *Chinees poppetje; spaarvarken; opgespaard geld*); Fr. uitspr.
magu'riusladder, v. –s (*grote uitschuifbare ladder o. a. van glazenwassers*).
ma'gus, m. magi (Gr.-Lat. *bij Meden, Perzen, Babyloniërs een priester en geleerde, Oosterse wijze; tovenaar*). (g = g).
Magyaar', m. Magyaren (*Hongaar*); **–aars'**

1 bn., bw. (*Hongaars*); 2 o. (*de taal*). (y = ie).
mahago'niehout, zie mahoniehout.
mahara'dja, m. maharadja's (Sanskriet: *grote koning: vorstentitel in Vóór-Indië*).
Mah'di, m. mahdi's (Arab. mahdi imam = de rechtgeleide voorganger, aanvoerder: *de door vele Mohammedanen verwachte verlosser, die de steeds slechter wordende wereld zal hervormen tot een rijk van vrede, waarin de Islam zal worden beleden*). (ah = aa).
Mahdist', m. -en (*volgeling v. d. Mahdi*).
Mahomed(aan), enz.; z. Mohammed(aan).
maho'nia, m. mahonia's (*naaldachtige boom in Brazilië met vergiftige eigenschappen*).
maho'nie, o. (Eng. mahogany, oorspr. West-Indisch woord: *hout v. d. mahonieboom*); als bn. zie alpaca, opm.
maho'nieboom, m. -bomen (*boom in Amerika, waarvan het mahoniehout komt*; Lat. swietenia mahagoni); **-hout,** o. (*bruinrood meubelhout van de mahonieboom*): *tafels van -*; **-houten,** bn.: *een - kast.*
maiden-speech, v. -en, -es (Eng. *eerste redevoering van een nieuw lid in het Parlement of in een vergadering; debuut*).
mail, v. -s (Eng. ons maal **II**: 1 *brievenpost* inz. *overzeese postdienst tussen Europa en de beide Indiën, Z.-Afrika enz.*; 2 *de gezamenlijke brieven en verdere poststukken der mail*; 3 afk. van *mailboot, -trein*): 1 zie landmail; 2 *de - werd te R'dam aan boord gebracht*; 3 *ga je met de Engelse -?*
mail'bericht, o. -en (*tijding per mail*); **-blad,** o. -bladen (O.-I. *met de mail aangekomen dagblad*); **-boot,** v. -boten (*zeeboot met de mail aan boord, paket-, postboot*); **-brief,** m. -brieven (*brief, per mail gezonden*); **-courant,** v. -en, **-krant,** v. -en (*mailblad*); **-dag,** m. -dagen (*dag, waarop de mail vertrekt*); **-papier,** o. (*zeer dun postpapier [voor mailbrieven]*); **-trein,** m. -en (*sneltrein, die mailbrieven enz. verder vervoert*).
mainteneren, gemainteneerd (Fr. maintenir: *instandhouden, handhaven; beschermen; onderhouden*).
Maintiendrai', z. Je maintiendrai.
mai're, m. -s (Fr. = mayor in Lord-mayor, van Lat. major, z. ald.: *burgemeester*).
ma'ïs, v. (Sp.-Amer.: *Turkse tarwe, plant oorspr. van tropisch Amerika*; Lat. zea maïs): de - werd door Columbus (1446-1506) naar Spanje gebracht; **-meel,** o.; **-oogst,** m. -en.
maitres'se, v. -n (Fr. *meesteres*; ook: *minnares; vrouw des huizes; schoolmatres*, vero.).
maïze'na, v. (*fijn maïsmeel voor pudding*).
ma'jas, m. majassen (Mal. *grote aapsoort*).
ma'jesteit, v. -en (Fr. [Lat. maiestas]: *hoge macht; titel van een koning[in] of keizer[in]; pracht, luister; statige waardigheid*); zie **H. M.; HH. MM.; H. K. M.; HH. KK. MM.** (j = j).
ma'jesteitsschennis, v. (*openbare belediging van den of de souverein*).
majestueus', Fr. 1 bn., bw.; majestueuzer, -t of meest - (*indrukwekkend; statig-verheven, verheven, heerlijk*): *een - kerkgebouw; een majestueuze gestalte; een - schouwspel*; 2 **-tueu'ze,** o.: *het - zijner gestalte.* (j = j).
ma'jeur, v (Fr. muz. *grote terts, het mannelijk toongeslacht*). (j = j).
majolein', v. (uit *marjolein*); z. ald. (j = j).
majo'lica, v. (soorten) majolica's (*fayence, uit Majorca*, thans inz. *Italiaans aardewerk met glazuur, en beschilderd*). (j = j).
majoor', m. -s (Sp. [Lat. major, z. ald.]: *hoofdofficier van de laagste rang, een rang hoger dan kapitein, commandant van een bataljon; afkorting van sergeant-majoor of tamboer-majoor*).
majoor-Chinees', m. -Chinezen (O.-I. *algemeen verantwoordelijk hoofd der Chinezen op een hoofdplaats*).
majoor-ingenieur', m. majoors-ingenieurs (*majoor en ingenieur*).
majoor'se, v. -n (O.-I. *majoorsvrouw*).
ma'jor, Lat. 1 bn. (*grotere, oudere; oudste van twee broeders enz.*): *Cato -*; 2 m. -s (*de meerdere term in e. sluitrede*); zie premissen.
majoraat', o. -raten (Lat. majoratus: *het erfrecht van den oudsten zoon*; ook: *het erfgoed, dat op den oudsten zoon moet overgaan*).
majordo'mus, m. majoresdomus (Lat. *huis- of hofmeier, eerste staatsdienaar der Merovingers*; R.-K. *prelaat, die in het pauselijk paleis alles regelt*; in het alg.: *eerste huisbediende*); in bet. 2 ook: (It.) *majordo'mo*, m. majordomo's.
majoriteit', v. (Fr. *meerderheid [van stemmen]; meerderjarigheid*). (j = j).
majus'kel, v. -s (Lat. majusculae = vrij grote [letters]: *hoofdletter*). (j = j).
I. mak, bn., bw.; makker, -st (*tam, niet wild; gedwee, handelbaar*): *een - paard, - als een lam; lang niet -*, met haar op de tanden; zegsw. *er gaan veel makke schapen in één hok*, van mensen, die zich weten te schikken.
II. mak, v. makken (Z.-N. *herdersschop*).
maka'me, v. -n (Arab. onderhoud: *berijmd kunstproza van Perzisch-Arab. oorsprong*).
makaron', m. en v. -s (Fr. macaron; Z.-N. *koekje van suiker en meel [geplakt op papier]; bitterkoekje*; ook: *haarwrong tegen de oren aangedrukt*); - = makron.
Makart', Hans, 1840-'84, † te Wenen, schilder van bloemstukken: *een -bouquet*, van gedroogde bloemen en grassen.
Makassaar', zie Macassaar enz.
ma'kelaar, m. -s, makelaren (*tussenhandelaar, tussenpersoon in de handel; zaakbezorger*; rechtst. *iem., die als zodanig beëdigd door de arrondissementsrechtbank, zijn beroep er van maakt tegen genot van zeker loon, overeenkomsten te sluiten op order en op naam van personen, tot wie hij niet in een vaste betrekking staat*).
ma'kelaarsloon, o. -lonen (*provisie, courtage v. e. makelaar*); **-provisie,** v. -s, -provisiën.
makelarij', v. (*het beroep van makelaar*).
makelij', v. (1 enigszins ong.: *maaksel*; 2 niet ong., vero.: *bouw*): 1 *hij is van betere - dan anderen*; 2 *een schip van Spaanse -*.
ma'ken, maakte (Z.-N., gew. miek), h. gemaakt (1 *vervaardigen; voortbrengen; scheppen*; 2 *doen, verrichten*; 3 *weer in orde maken*; 4 *in zekere toestand brengen*; 5 *het wezen uitmaken, vormen*): 1 *een jas, een broek -; licht -; een kunstwerk -*; 2 *allerlei toebereidselen -; visites -*; 3 *een gebroken vaas laten -; het bed -*; 4 *iem. ongelukkig -; de gelegenheid maakt den dief*; 5 *kleren - den man; veel kleintjes - één grote*; nog: *hoe maak je het?* d.i. hoe is het met je gezondheid; *de student maakt het goed, slecht*, [a]) past goed of slecht op, [b]) het gaat hem goed, slecht; *hij zal het niet lang meer -*, het leven loopt op een eind; *veel werk van iem. -*, het druk met iem. hebben,

veel attentie wijden aan iem.; *iem. kunnen – en breken*, ver overtreffen; zie voet.
ma'ki, m. maki's (*halfaap op Madagascar en in O.-I.*; Lat. lemur).
mak'kelijk, bn., bw.; zie gemakkelijk.
mak'ker, m. –s (*kameraad, gezel, maat*).
makreel', m. makrelen (*stekelvinnige trekvis, in Juli en Augustus op onze kusten*; Lat. scomber scomber).
makron', m. –s; zie makaron.
maku'ba, v. (*fijne snuifsoort*, naar een streek op Martinique); ook: *–tabak*.
I. mal, m. mallen, malletje (*model, patroon, vorm*); zegsw. *malletje naar malletje maken*, het een precies zo als het ander, machinaal werken, volkst. *mannetje na mannetje maken*.
II. mal 1 bn., bw.; maller, malst (*kinderachtig, zot, dwaas*): *het is een malle vent; zo – ben ik niet; dat is een malle geschiedenis; een – geval*, vreemd, dwaas-netelig; zie moertje; **2** o. en m. (*dwaasheid, zotheid; zot*): *oud – gaat bovenal; iem. voor den – houden*.
malachiet', o. (v. Gr. malache = malve, wegens de kleur: *ondoorzichtig, smaragdgroen kopererts* o. a. *in Chili*). (ch = ch).
ma'la fi'de (Lat. *te kwader trouw*).
ma'laga, m. in de tweede bet. malaga's (*zoete Sp. wijn, naar Malaga in Spanje; een glas enz. malaga*): *twee malaga's*.
malai'se, v. (Fr. *onbehaaglijk gevoel, narigheid; slapte in zaken*).
mal-à-propos', Fr., **1** bw. (*te onpas, ongelegen*); **2** o. (*misverstand*).
mala'ria, v. (It. febbre di malaria = koorts van slechte lucht: *infectieziekte, door de steek der anopheles overgebracht*).
mal'ber, m. –s, Z.-N. bijvorm v. marbel.
mal'chus, m. (Z.-N. *lobbes*).
malcontent', Fr. **1** bn. (*ontevreden, misnoegd*); **2 –en,** m. en v. mv. (gesch. *misnoegden, die na 1579 aan den koning van Spanje vredesvoorstellen deden*). (en = en).
maledic'tie, v. –s (Fr. [Lat. maledictio]: *vloek, verwensing*).
Malei'er, m. –s (*iem. die behoort tot een der volken of stammen op Sumatra, de omliggende eilanden en het Mal. schiereiland, welke Maleis of een nauw verwante taal spreken*; vero.: *iem. behorende tot het Mal. ras*).
Maleis' 1 bn., bw.: *de–e taal*; **2** o. (*taal der Maleiers*; in gewijzigde vorm met talrijke leenwoorden thans algemeen gangbare taal in N.-O.-I.): *de meest „verbasterde" vormen van het – zijn het pa'sar– en het soldaten–*.
I. ma'len, maalde, h. gemalen (1 *fijnmaken* inz. *op of in een molen*; Z.-N. ook: *kauwen*; 2 *door een draaiende beweging verwijderen*, b.v. *water uit een polder*): 1 *rogge –, koffie –*; Z.-N. *eten –*; zegsw. zie komen; 2 *water uit de polder –*; waarschijnlijk = – **II.**
II. ma'len, maalde, h. gemaald (1 *zeuren, zaniken; aanhoudend over iets spreken*; 2 *niet goed bij het hoofd zijn*): 1 *iem. aan het hoofd –*; 2 *die vrouw is aan 't – geraakt*.
III. ma'len, maalde, h. gemaald (*afbeelden, dichterlijk beschrijven*); vero. of germ.
malen'ger, m. –s (*simulant; lijntrekker*).
malen'geren, malengerde, h. gemalengerd (scheepst. *luieren; zich ziek houden*). (g = g).
malentendu', o. malentendu's (Fr. *misverstand*).
malheur', o. –s, –en (Fr. *ongeluk[je]; ongeval*).
mali'ce, v. (Fr. *boosaardigheid*; gunstig: *schalkse streek; guitigheid*); l. *–lies*.
malicieus', bn., bw.; malicieuzer, –t (Fr. malicieux; ongunstig: *boosaardig, kwaadwillig, arglistig*; gunstig: *ondeugend, guitig*).
I. ma'lie, v. maliën, –s (Fr. maille [Lat. macula = maas]: *ringetje van staal-, ijzer-, of koperdraad als deeltje v. e. maliënkolder; oogje v. e. schoen, waardoor de veter wordt gehaald*; ook: *het stiftje v. e. rijgsnoer*; gew. *opening, maas in een net of vlechtwerk*).
II. ma'lie, v. maliën, –s (Fr. mail, Lat. malleus = hamer: *houten kolf; kolfhamer*).
ma'liebaan, v. –banen (*speelplaats voor het kolfspel*; thans: *naam van straten enz.*).
ma'liënkolder, m. –s (*kolder of hemd, uit maliën of ringetjes vervaardigd*); ook: **–hemd,** o. –en (*ringenhemd, -pantser*).
ma'lieveld, o. –en (*maliebaan*; thans: *pleinnaam*): *het Malieveld te 's-Gravenhage*.
ma'ling, v. (*mijmering, onrust; maalstroom van gedachten* inz. in zegsw.; Z.-N. gew. *gemalen of gebroken graan* [voor veevoeder]): zegsw. *in de – zijn*, d. i. in de war; *iem. in de – nemen*, in 't ootje nemen; *– hebben aan iem. of iets*, om iem. of iets niet geven.
malkaar', vnw. (eig. *malk-ander*, d. i. de ene man den ander; afbreken: *malk-aar*): *zij bedriegen –*, elkander, meestal *mekaar*, z. ald.; **–an'der,** vnw. (afbreken: *malk-ander*): *zij bederven –s werk*, elkanders.
mallejan', m. –s (*groot voertuig op 2 hoge wielen tot vervoer van bomen enz.*).
mallemo'len, mal'lemolen, m. –s (*draaimolen op de kermis*); zie carrousel.
mal'len, malde, h. gemald (*dartel stoeien; gekheid maken; dwaas doen*).
mal'lepraat, m. (*zottepraat*).
mal'ligheid, v. in de 2e bet. –heden (*dwaasheid, gekheid; malle, dwaze daad of handeling*): *wat voor –heden!*
malloot' 1 v. malloten (*jongensachtig, wild meisje; mal wicht; gekkin*): *een oude –*; **2** m. malloten (*dwaze kwast*). (ll = ll).
mallo'te, melote, v. (*honingklaver*).
mal'rove, v. (*lipbloemige plant*; Lat. marrubium vulgare).
mals, bn., bw.; malser, malst (1 *zacht; weeksappig; mollig-zacht*; 2 *zacht; wasdom gevend*): 1 *– vlees*; 2 *een –e regen*; nog: zegsw. *het iem. lang niet – zeggen*, d. i. lang niet vriendelijk.
Mal'ta, o. (*eiland tussen Sicilië en de N.-kust van Afrika*): – behoorde tot 1798 aan de Maltezer-orde (sedert 1800 Eng.).
malten'tig, bn. (*overdreven nauwgezet; kleingeestig zindelijk*): *–e vrouwen*.
Malte'zer 1 m. –s (*bewoner van Malta*); **2** bn. (*van of op Malta*): gesch. *de – orde of – ridders*, Johanniter-ridders.
Malthusianis'me, o. (*leer v. Malthus, 1766–1834, over de wanverhouding tussen het cijfer der geboorten en de bestaansmiddelen*): het *neo–* wil het aantal geboorten beperken.
maltraiteren, gemaltraiteerd (Fr. *mishandelen*).
ma'luwe, v. –n (*benaming van verschillende plantensoorten* o.a. *kaasjeskruid*, Lat. malva).
mal'va, v. malva's; zie maluwe.
mal've 1 v. –n (*maluwe*); **2** bn. (*lichtpaars*): *de – heidevelden, de – erica*.
malversa'tie, v. –s, malversatiën (Fr. *verduistering van gelden; knoeierijen*). (s = z).
malvezij', v. (*Griekse zoete wijn* inz. *uit*

Napoli di Malvasia op de O.-kust van Griekenland, uitgevoerd; een glas enz. –).
malz'-extract, o. (*zeker gezondheidsbier*).
mam, v. (Z.-N. *moeder, grootmoeder; borst*).
mama', v. mama's, mamaatje (*moeder*); bij verkorting: **ma,** v. ma's, maatje.
mamie'ring, v. –s, –en (scheepst. *geleibuis van leer of zeildoek*).
mammeluk', m. mammelukken (Arab. slaaf: inz. *uit Christelijke ouders geboren en in de Islam opgevoede keursoldaat der vroegere Egyptische sultans*; fig. *afvallige*).
mam'moet, m. –en (Russisch-Jakoetisch: aarddier; *voorwereldlijke olifant*; Lat. elephas primigenius): *–sbeenderen*.
mam'moetpomp, v. –en (*toestel voor het opvoeren van vloeistoffen* inz. *sterk verontreinigde vloeistoffen*).
Mam'mon, m. (Aramees: *geld, rijkdom*, voorgesteld als een persoon): *den – dienen*, een slaaf v. h. geld zijn; z. Matth. 6 : 24; *den – offeren*, als een God eer bewijzen.
mam'mouth, m. –en; zie mammoet.
Mam're, o. (Bijb. *de stad Hebron*): *bij de eiken van – woonde Abraham*.
mams, v. (*moeder*); gmz.
mamzel', mammezel', v. –s (Fr. mademoiselle: [*kinder*]*juffer*), vero., Z.-N. volkst.
man, m. mannen, mannetje (1 *persoon, mens, zonder onderscheid des geslachts*; 2 *mens* (Z.-N. ook: *dier*) *van het mannelijk geslacht*; 3 *flink, kloek persoon*; *iem. v. karakter*; 4 *getrouwde man*; 5 *soldaat*): 1 *dat kost een daalder den –*; *de gaande en komende –*; 2 *alleen toegankelijk voor mannen*; 3 *dat is een –! een – een –, een woord een woord*, [a]) een eerlijk man houdt zijn woord, [b]) wij zullen handelen als mannen; 4 *– en vrouw*; *de – is het hoofd van het gezin*; 5 *een korporaal en acht –*; nog: zegsw. *aan den – brengen*, iets verkopen; *dat zal zijn – wel vinden*, koper; *hij staat zijn –*, tegenpartij; *hij is mans genoeg*, sterk genoeg; *als de nood aan den – komt*, als er grote nood is; *de derde – brengt de spraak aan*, een derde houdt het gesprek gaande; *dat is een gulden per –*, d. i. per hoofd; *het schip is met – en muis vergaan'*, d. i. er is niets gered; Z.-N. *de oude –*, rachitis; in samenst. mv. *-lieden* of *-lui* (beroep): *voer-, veer-, timmer-, krijgs-, staatslui enz.*, ook: *–mannen* (nieuwe woorden): *brandweer-, vak-, geld-, schoolmannen*; evenzo (geen beroep): *leen-, wilde-, Noor-, Oranjemannen*; zie ook: mannetjes, paard 1.
manager, m. –s (Eng. [v. Lat. manus = hand]: *bestuurder, leider; theaterdirecteur*; in O.-I.: *administrateur*).
man'che, v. –s (Fr. eig. *mouw*; bij kaartspelen inz. bridge: *een halve robber*).
manches'ter, o. (*katoenfluweel uit de Eng. stad van die naam*); zie alpaca, opm.
Manches'ter-partij, v.; **–-school,** v.: de –– leraart het beginsel van vrijhandel.
manchet', v. manchetten (Fr. manchette = kleine manche of mouw: *losse pols-, handboord*; fig. *handboei*); **–knoop,** m. –knopen.
manchon', m. –s (Fr., Z.-N. *mof* **II** 1; [*gloei*]*kousje*). (ch = sj).
man'co, o. (It. *tekort* [*bij koop*]).
mand, v. –en ([*tenen*] *korf*): zegsw. *door de – vallen*, [a]) wat men eerst geloochend heeft, bekennen, [b]) Z.-N. niet slagen; **–je,** o. –s (*kleine mand, korfje*): *mijn hond slaapt in een –; ik kruip in mijn –*, bed; gmz.
mandaat', o. mandaten (Fr. mandat, Lat. mandatum: *volmacht, machtiging; bevelschrift tot betaling; lastbrief*): een *imperatief –*, opdracht van de kiezers aan de(n) gekozene, die hij of zij gehouden is te volgen; België: *een rechterlijk –*, bevel; **–gebied,** o. –en.
mandarijn', m. –en (Sanskr.-Portug., hetzelfde woord als *mantri*: *voornaam staatsambtenaar in China*).
mandarijn'tje, o. –s (*geurig sinaasappeltje*).
mandata'ris, m. mandatarissen (Lat. *ge*[*vol*]*machtigde; staat-bestuurder v. e. mandaatgebied*).
manda'tor, m. (Ned.) –s; (Lat.) mandato'res (Lat. *lastgever, volmachtgever*).
man'dau, v. –s (*Dajaks koppensnelmes*).
man'del, m. –s (Z.-N. *graanhoop van 10–16 schoven*).
mandement', o. –en (Fr. *herderlijke brief, officieel bisschoppelijk schrijven in vermanende stijl aan de gelovigen over zaken van geloof en zeden*).
man'denmaken, o. (*het maken v. manden*); **–maker,** m. –s; **–winkel,** m. –s.
man'dewagen, m. –s (*kleine kinderwagen; open rijtuigje met een bak van mandewerk*); zie panier.
man'dewerk, o. (*voorwerpen van gevlochten teen*); **–werker,** m. –s.
man'diën (O.-I. [Mal. mandi = baden]: [*stort*]*baden nemen*); **man'dikamer,** v. –s (*badkamer*); **man'dikuip,** v. –en (*badkuip*).
mand'jeskoop, m. –kopen (*venter v. manden*).
man'doer, mandoer', m. –s, –en (O.-I. *inheems opzichter over werklieden, bedienden; inheems beheerder v. e. pasanggrahan*).
mandoli'ne, v. –s (Fr. [It. mandolino]: *tokkelinstrument in de vorm v. een gitaar, meestal met vier dubbele snaren*); zie plectrum.
mandra'gora, v. (*plant, die in 't wild groeit om de Middell. Zee*); verg. alruin.
mandril', m. –s (*inlandse naam v. d. baviaan van Guinea*; Lat. mandrillus leucophaeus; *woudduivel*): *de afschuwelijke –*.
mand'vol, v.: *een – appels; manden vol vis*.
mane'ge, v. –s (Fr. manège: *rijbaan; rijschool*); **–paard,** o. –en (*schoolpaard; gedresseerd paard*).
I. ma'nen, v. mv. (*lange nekharen van dieren*): *de – van een leeuw, een paard*; in Z.-N. ook enkelv. maan, mane, v.
II. ma'nen, maande, h. gemaand (*met aandrang herinneren aan een schuld*, inz. *aanporren tot betaling*; Z.-N. *ontbieden, uitnodigen*): *den duivel –*, bezweren.
III. ma'nen, Lat. **ma'nes,** m. mv., bij de Rom.: geesten der afgestorvenen.
ma'ner, m. –s (*persoon, die maant*).
ma'neschijn, m. (*schijnsel der maan*).
mangaan', o. (Duits: Mangan [oorspr. magnesia, z. ald.]: *bros, moeielijk te smelten, staalkleurig metaal, voorkomend in bruinsteen of glasblazerszeep*); **–erts,** o.; **–staal,** o. (*staal met mangaan, zeer hard*).
man'gat, man'negat, o. –gaten (*opening als ingang voor een man tot de stoomketel*).
I. man'gel, m. –s (*werktuig om gewassen of gedroogd linnengoed glad te maken*).
II. man'gel, o. (verwant met *mank*: *gebrek*): *bij – van*, bij ontstentenis, bij gebrek.
III. man'gel, v. –en, –s (volksn. *amandel*).
I. man'gelen, mangelde, h. gemangeld ([*met*

een mangel] *gladmaken van linnen enz.*).
II. man'gelen, mangelde, h. gemangeld (*ontbreken*): *het mangelt hem aan moed.*
III. man'gelen, mangelde, h. gemangeld (Z.-N. *ruilen*).
man'gelgeld, o. (*loon voor het mangelen*); **–goed,** o. (*te mangelen goed*); **–kamer,** v. –s (*kamertje, waar de mangel staat*); **–rol,** v. –rollen (*een der twee rollen v. d. mangel*).
man'gelwortel, m. –s (*beetwortel, rode biet*).
mang'ga, v. mangga's (O.-I. *verkoelende, appelachtige vrucht van de –boom* [mangifera indica] *op Java en elders in Azië*).
mang'gis, v. manggissen (O.-I. *vrucht met zuurzoet vlees*).
Mang'koenago'ro, m. (*naam van een van den Soesoehoenan van Soerakarta onafhankelijken prins met een afzonderlijk gebied*); o = o in Fr. or; ook, Mang'koe naga'ra.
man'grove, v. –n (Mal.-Eng. *wortelboom*).
manhaft' of manhaf'tig, bn., bw. (*de eigenschappen van een man hebbende, tonende: strijdbaar, dapper, koen*): *een manhaftig strijder; zich – gedragen.*
man'heid, v. (*kracht, flinkheid*).
Man'heim, o. (Germ. myth. eig. *mensenheim*); zie Midgard.
maniak', m. en v. –s, maniakken (Fr. maniaque: *iem., die een manie heeft, of aan een gewoonte verslaafd is, gek is op één punt*).
Manichae'er, m. –s (*aanhanger van Manes* of *Mani, † 276, stichter van zekere Perzisch-Christelijke sekte*; ook in verband met *manen* gebracht: *schuldeiser*). (ae = ee).
manicu're, m. en v. –s (Fr. [Lat. manus = hand + curare = verzorgen]: *handverzorger, -zorgster: iem., die handen en nagels v. anderen verzorgt; de bij elkaar behorende voorwerpen om handen en nagels te verzorgen*).
manicu'ren, manicuurde, h. gemanicuurd.
manie', v. –s, manieën (Fr. [Gr.-Lat. mania = razernij]: *zielsziekte: krankzinnigheid op één punt; overdreven zucht tot iets, verslaafdheid*); zie klepto–.
manier', v. –en (Fr. manière: *wijze van doen, van handelen*): *zó zijn onze - en!* zeden; *dat is geen – van doen; het is maar bij – van spreken,* om het zo eens te zeggen; *die edelman heeft fijne –en,* vormen; *die jongen heeft geen –en geleerd,* nette vormen.
manifest', Fr. manifeste (zn. en bn.), Lat. manifestum (zn.) **1** o. –en (1 *openlijke bekendmaking of verklaring v. e. vorst, v. e. regering, van de leiders ener staatkundige partij ter verklaring en verdediging van hun beginselen*; 2 scheepst. *tabelsgewijze opgave van al de goederen der lading*; ook: *opgave van de naam van schip, schipper en bestemming*): 1 *een – uitvaardigen*; 2 *een – in gereedheid brengen*; **2** bn. (*duidelijk, blijkbaar*).
manifestant', m. en v. –en (Fr. Lat. *betoger, persoon, die meedoet aan een manifestatie*).
manifesta'tie, v. –s, manifestatiën (Fr. [Lat. manifestatio]: *betoging met het doel om de binnen zekere groep heersende gevoelens en denkwijzen kenbaar te maken, b.v. instemming of afkeuring publiek te uiten*).
manifesteren, gemanifesteerd (Fr. [Lat. manifestare]: *openbaren, bekendmaken, konddoen; een betoging houden*): *zich –,* zijn tegenwoordigheid doen blijken: *– zich de opgeroepen geesten?*
manil'la, de Sp. spelling is **manila,** v.; in de 2e bet. mv. manilla's (*tabakssoort van de Philippijnen, uitgevoerd uit Manilla; Manillasigaar*); **–hennep,** m. (*taaie vezel van zekere pisang*); **–sigaar,** v. –sigaren ([*torpedovormige*] *sigaar v. Manillatabak*); l. *–nilla.*
manil'le, v. –s (Fr. Sp. [Lat. monile = armband]: *tweede matador of troef in het omber- en quadrillespel*). (ille = ielje).
maniok', m. (*cassave*): eig. mahinot; **–meel,** v. (*zetmeel uit de knolvormige wortels*).
mani'pel, m. –s (Lat. manipulus = handvol, bundeltje: R.-K. *band met drie kruisjes aan de linkerarm v. d. priester, die de mis opdraagt*).
manipula'tie, v. –s, manipulatiën (Fr. *betasting, bestrijking; bewerking met de vingers; handgreep*).
manipula'tor, m. (Ned.) –s, manipulato'ren; (Lat.) manipulato'res (Lat. *hij, die manipuleert; seingever van de telegraaf*).
manipuleren, gemanipuleerd (Fr. *betasten, behandelen, bevoelen, met de vingers*).
I. ma'nis, m. manissen; zie schubdier.
II. manis', bn. (O.-I. *zoet; zachtmoedig*).
ma'nisan, v. –s (O.-I. *zoetigheid, confituren, honig*): *velerlei –s; –dja'e,* gember.
manis'me, o. ([*bij de negers van centraal-Afrika*] *dodenverering*; zie manen **III**).
mank, bn., bw. (*gebrekkig, lam, kreupel*): *hij is –, zij loopt aan beide zijden –*; zegsw. *deze vergelijking gaat –,* is gebrekkig.
mankement', o. –en (*letsel, gebrek*; v. e. machine enz.: *fout*): *hij heeft e. – aan zijn voet.*
man'ken, mankte, h. gemankt (Z.-N. *mank gaan*).
mankeren, gemankeerd (Fr. manquer, Lat. mancare [Lat. mancus = kreupel]: 1 *ontbreken; tekortkomen, -schieten*; 2 *schelen*; 3 *zijn betalingen staken, failliet gaan*; 4 gmz. *missen*): 1 *dat mankeert er aan,* hapert; *er mankeert een gulden aan de som*; 2 *wat mankeert jel ik mankeer niets*; 3 *de firma zal –*; 4 *de trein –.*
man'lief, m. (*lieve man of echtgenoot*).
man'lijk, man'nelijk, bn., bw. (*tot den man, het mannelijk geslacht behorende; eigen aan den man: kloek, flink*): *een – karakter, het – geslacht, een – leen; – handelen.*
man'lijkheid, v.; zie manheid.
man'(ne)mens, m. (*manspersoon*).
manmoe'dig, bn., bw. (*met mannenmoed, manhaftig*): *een – besluit,* kloekmoedig; *Pieter stak de hand – in de kort*; **–he d,** v.
man'na, o. (Bijb. *man* bet. misschien *geschenk*): Bijb. *het – der woestijn,* hemelbrood, het voedsel in de woestijn, ± 1300 v. C., dat Jehovah op wonderbare wijze dagelijks uit de hemel dauwde; zie Ex. 16 : 15.
man'nekensblad, o. –en (Z.-N. *grofgekleurde kinderprent*).
man'nelijk rijm, o.; zie rijm.
man'nen, mande, h. gemand (*beheersen, aan kunnen*): *die boot kun je alleen niet –.*
man'nenhuis, o. –huizen (*verpleeghuis voor* [*oude*] *mannen*); **–klooster,** o. –s (*klooster voor mann. kloosterlingen*); **–koor,** o. –koren (*koor van zangers*); **–kracht,** v.; **–moed,** m. (*manlijke moed*); **–stem,** v. –stemmen; **–taal,** v. (*krachtige taal*); **–zaal,** v. –zalen ([*slaap*]*zaal voor mannen*); **–zangvereniging,** v. –en (*vereniging van zangers*).
mannequin', m., v. en o. –s (Fr. [Ned. mannekijn]: *tenen toestel, om er een kostuum op te passen, paspop; ledepop, waarop kostu-*

men geëtaleerd worden; persoon, in dienst van een modemagazijn om een mode te etaleren en opgang te doen maken); Fr. uitspr.
man'netje, o. –s (*kleine man*; Z.-N. *gebakken, getekend poppetje*): *het – in de maan,* maanvlekken.
man'netjes, o. mv.; de diernamen met mannetjes worden aaneengeschreven b.v. *mannetjesgans*; zegsw. – *maken,* [a]) smoesjes maken, gekheid, [b]) uitvluchten; ook: *gemaakte –*; **–boon,** v. –bonen (*kleine, ronde koffieboon*); **–kerel,** m. –s, **–man,** m., **–putter,** m. –s (*sterke kerel, flinke man; knap in zijn vak*); **–noot,** v. –noten (*groot soort van muskaatnoot*); **–varen,** zie bosvaren.
Mann'heimer goud, zie kopergoud.
mannin', v. manninnen (lit. t., Bijb. *vrouw, echtgenote*), z. Gen. 2 : 23: *en hierom huwde God den man aan zijn –; een kloeke –.*
manoeu'vre, v. –s (Fr. 1 *beweging, handelwijze*; 2 *bestuur, wending v. e. schip; krijgsoefening op grote schaal*; 3 ongunstig: *slinkse handelwijze, list, intrige*): 1 *de schalk maakte allerlei –s,* grimassen; 2 *door deze – vermeed het schip de zandbank; de –s worden in het najaar gehouden*; 3 *wat lage –s*; Fr. uitspr.
manoeuvreren, gemanoeuvreerd (Fr. *bewegingen maken; oefening houden met troepen, schepen, wagons; het op een of andere manier aanleggen*; ongunstig: *kuipen*).
manome'ter, m. –s (Gr. manos = ijl, dun: *werktuig tot het meten van de spanning van gassen, lucht, stoom enz.*).
Man'pad, o. (*voetpad, bij Hillegom, aan de weg van Haarlem naar Leiden,* waar Witte van Haemstede in 1304 een afdeling Vlamingen versloeg).
mans (genitief v. *man* inz. in verbindingen met *genoeg, wat*: *de kracht tot iets hebbende, er toe in staat; flink*): – *genoeg*; zie man.
mansar'de, v. –n (Fr. *zolderkamertje*); **–dak,** o. –daken (*gebroken dak, volgens de bouwwijze van Mansard, † 1666, te Parijs*).
mans'bloed, o. (*St.-Janskruid*).
man'schap 1 v. (1 *bemanning*; 2 *trouw als vazal*): 1 *de – van een zeeschip*; 2 – *zweren*; **2 man'schappen,** m. mv. (*soldaten*): *een korporaal en drie manschappen.*
mans'hemd, o. –en; **–hoed,** m. –en; **–hoogte,** v. –n (*gewone hoogte v. e. man*); **–kerel,** m. –s (*manspersoon; flinke man*): *ik heb graag een – over de vloer*; **–kleed,** o. –klederen, –kleren; **–kleermaker,** m. –s.
mans'laars, v. –laarzen.
man'slag, m. –slagen (*doodslag*): *onwillige –.*
mans'lengte, v. (*lengte van een man*); **–moeder,** v. –s (*schoonmoeder der echtgenote*); **–mens,** zie manmens; **–naam,** m. –namen; **–persoon,** m. en o. –personen (*man*).
mans'oor, v. en o. (*hazelwortel: vergiftig gewas*; Lat. asarum europaeum): *de – bloeit van April tot Juni.*
man'tel, m. –s, manteltje (1 *lang, ruim overkleed met of zonder mouwen, soms met een kap*; 2 *deel van de R.-K. priesterkleding*; 3 wapenk. *achterkleed v. e. schild*; 4 v. e. schoorsteen: *belegsel er om heen,* [*sierlijke*] *bekleding*; 5 in allerlei toepassingen i. d. techniek; 6 dierk. *naam van sommige haren of veren*; van sommige vogels inz.: *veren van de schouders en de voorste helft van de rug*; 7 in het alg. *omgevende bedekking*; 8 *hoofddeel v. e. effect*): 1 *een – omdoen, omhebben, dragen,* zie regen– enz.; fig. *iets met de – der liefde bedekken* (Bijbel), zie bemantelen; *onder de – van godsvrucht,* schijn; *iem. de – (uit-) vegen,* vinnig berispen; 2 *sommige R.-K. geestelijken dragen een –tje,* een lange, smalle, geplooide strook zwarte stof bij de soutane; 3 *de – is de afbeelding van een hermelijnskleed, als achtergrond v. e. wapenschild*; 4 zie schoorsteenmantel; 5 *de – v. e. smidshaard,* kap tot opvanging van de rook, z. bet. 4; *de – van een stoomcylinder,* bekleding om de afkoeling tegen te gaan; *de – v. e. kachel,* scherm van plaatijzer; *de – v. e. kogel enz.*; 6 *de – v. sommige apen; de –meeuw,* z. ald.; 7 *het huisje was omgeven door een – van groen*; 8 *de – van een effect,* bevat naam of titel, nummer, jaartal der uitgifte, zie couponblad, talon.
man'telbaviaan, m. –bavianen (*soort v. aap.* zie mantel 6; Lat. papis hamadryas); ook: **–aap,** m. –apen; **–jas,** v. –jassen (*overjas met schoudermantel*); **–meeuw,** v. –en (*grote zeemeeuw,* Lat. larus marinus); **–organisatie,** v. –s, –organisatiën (*onderdeel ener* [*politieke*] *partij, schijnbaar geheel zelfstandig en zonder verband met de partij*); **–pak,** o. –pakken (*dameskostuum, waarbij rok en mantel van dezelfde stof zijn*).
Man'ten en Kal'le, de Reuzen te Kortrijk.
man-te-roer', m. mannen-te-roer; zie roerganger.
mantiek', v. (Gr. mantike: *de kunst van waarzeggen*); ook: *man'tia, man'tica.*
mantil'la, v. mantilla's, –s (Sp.), **mantil'le** (Fr.) (Lat. mantellum = manteltje: *lang afhangende hoofdsluier der Spaanse dames; zijden dames-zomermanteltje zonder mouwen*); (tilla = tielja); (tille = tielje).
man'tri(e), m. mantries (O.-I. *betiteling van inheemse beambten van lagere rang* bij verschillende diensten): – *boswezen,* – *opium.*
manuaal', o. manualen (Fr. manuel, Lat. manuale, v. manus = hand: *dagregister of journaal*; muz. *het handklavier of de toetsenrij in tegenstelling van het pedaal of voetklavier*; ook: *handgebaar, handbeweging*).
manufactu'ren, v. mv. (Fr. manufactures [Lat. manufactum = met de hand gemaakt]: *voortbrengselen van weverij* [*zijde, katoen, linnen, wol*], *handen- of fabrieksarbeid*).
manufacturier', m. –s **–turist',** m. –en (*winkelier of koopman in manufacturen*).
manufactuur'winkel, m. –s.
manuscript', o. –en (Lat. manuscriptum: *handschrift*); zie **M. S.**
Ma'nusje, m. en o. (*persoonsnaam*): – *van alles,* [a]) iem., die voor allerlei bezigheden te gebruiken is, van alle markten thuis is, [b]) die verschillende bezigheden bij de hand heeft, [c]) gew. marskramer; zie factotum.
man'volk, o. (*de mannen*): *waar blijft het –?*
man'wijf, o. –wijven (*sterke, ruwe vrouw*).
map, map'pe, v. mappen (Fr. [Lat. mappa]: *omslag; boekentas, tekenportefeuille of brieventas*): *schrijfmap; een lege –.*
mappemon'de, v. –s (Fr. *wereldkaart met de twee halfronden*); Fr. uitspr.
maquet'te, v. –s (Fr. *model in 't klein van een gebouw, beeldhouwwerk enz.*).
maraboe', m. –s (Afrika: *ooievaar met prachtige staartveren*; Lat. leptoptilus crumeniferus; Z.-N. gew. *dikbuikige koffiekan*); als bn. *een – boa*; zie alpaca opm.

maraboet', marabout', m. –s (Arab. letterl. gebonden: *Mohammedaanse kluizenaar*; ook: *zijn grafkapel*); hetzelfde woord als maraboe, wegens diens ernstig uiterlijk.
Marana'tha (Aramees: *De Heer komt*; zie 1 Cor. 16 : 22).
maraskijn', maraski'no, m. (Fr. marasquin, It. maraschino, v. marasca = soort kers: *zekere fijne kersenlikeur*).
maras'me, o. (Fr. [Gr.-Lat. marasmus = verwelking]: *kwijning, uittering*).
Ma'rathon, o. aardr. vlek aan de O.-kust van Attica, bekend door de overwinning der Gr. onder Miltiades op de Perzen, 490 v. C.; **–loop,** m. –lopen (sport: *verre en snelle loop, als van den bode, die het bericht dier overwinning te Athene kwam brengen ± 40 km*).
marau'de, v.; zie maro de enz.
mar'bel, m. –s (Z.-N. *knikker*; *marmer* volkst.); verg. marmel.
marchanderen, gemarchandeerd (Fr. *handelen, dingen, loven en bieden*; *pingelen*).
marchandi'ses, v. mv. (Fr. *koopgoederen*).
marchand-tailleur', m. marchands-tailleurs (Fr. *kleermaker-lakenhandelaar*).
mar'che, v. –n, enz. z. mars **III** enz.
marcheren, gemarcheerd (Fr. *te voet gaan*; *een tocht te voet doen*; v. soldaten: *in de pas lopen, oprukken*): fig. *de zaak wil niet –*, vooruitgaan.
marche'se, m. –n (It. *adellijke titel in Italië*: *markgraaf, markies*); lees *markéze*.
mar'cia, v. marcia's (It. *mars*): *tem'po di –*, muz. marstempo; lees *mart'sja*.
Marco'ni, uitvinder v. d. electrische telegraaf zonder geleidraden, in 1897.
marconigraaf', v. (*radiotelegraaf*).
marconist', m. –en (*radiotelegrafist* inz. op schepen, vliegtuigen).
marcou', zie markoen.
Mar'cus, Mar'kus, m., de schrijver van het tweede Evangelie; zie Sint-Marcus.
I. ma're, maar, v. maren (lit. t. *tijding, gerucht*): *een treur–*; zie maar **I.**
II. ma're, v. –n; zie maar **III.**
maréchal', m. –s (Fr. *maarschalk*).
marechausee', Fr. samenhangend met het Fr. maréchal (de maréchaux de France waren een tijdlang de hoofden der militaire politie) **1** v. (*militaire politie te paard en te voet, legerpolitie, oorspronkelijk grensbewakers, opgericht bij K.B. van 2 April 1818*; O.-I. *een in 1890 buiten de formatie van het leger opgericht korps in Atjeh en onderhorigheden, bestemd voor politiediensten en zo nodig deelnemen aan oorlogshandelingen*); **2** m. –s (*een ambtenaar van dat korps*): *twee bereden –s*; in bet. **1** ook: maréchaussée.
Marem'men, v. mv. (It. maremma [Lat. maritima = aan zee gelegen]: *moerassige kuststreken in 't W. van Italië*, thans gedeeltelijk drooggelegd).
I. ma'ren, maarde, h. gemaard (*meren*).
II. ma'ren (*voortdurend maar zeggen*; *tegenwerpingen maken* i. d. infin.): *hou op met je –*.
ma'rentak, m. –takken (misschien oorspr. *tak, die de maren of boze geesten uit de stal houdt*; *vogellijm*, z. ald. en misteltak; Lat. viscum album): *de –takken op appelbomen*.
mar'ga, v. marga's (Alas- en Bataklanden op Sumatra: *genealogische gemeenschap, verwantenkring*; Z.-Sumatra: *territoriale gemeenschap*).
mar'gapatroon, v. –patronen (*patroon voor de eerste schietoefeningen op korte afstand*).
Margare'ta, v. (Gr.-Lat. margarita = parel: *vrouwennaam*); zie Griet, Margriet.
margariet' 1 o. (*parelglimmer*); **2** v. –en (*ganzenbloem, madelief*).
margari'ne, v. (Fr. internationaal woord, van Gr. margaron = parel: *grondstof der kunstboter*; *de kunstboter zelf*); **–boter,** v. (*kunstboter uit vetstoffen, dierlijk of plantenvet*); **–fabriek,** v. –en.
margari'tas an'te por'cos (Lat. *paarlen voor de zwijnen*).
mar'ge, v. –s (Fr. [Lat. margo]: *ledige of witte rand langs brieven, drukwerken enz.*; *grens, speelruimte*): *de minister had de winstmarge te klein genomen*, de maximumprijs van een artikel te laag gesteld, zodat de verkopers weinig winst konden maken.
marginaal', bn. (Fr. [Lat. marginalis]: *op de rand*): *marginale aantekeningen*; **–gina'liën,** v. mv. (*kanttekeningen*). (g = g).
mar'gine (in): (Lat. *op de rand*). (g = g).
Margriet' 1 v. –en (*vrouwen-, meisjesnaam*); **2 margriet',** v. –en (*madelief*; Lat. chrysanthemum leucanthemum).
Mari'a, v. (*vrouwennaam*): *de Heilige Maria*, de moeder des Heren; **–beeld,** o. –en; zie Madonna; **–bond,** m. –en (*Mariavereniging*); **–dag,** m. –dagen (R.-K. *feest- of herinneringsdag ter ere van Maria*), b.v. –Boodschap (25 Maart), –Geboorte (8 Sept.), –ten-Hemelopneming (15 Aug.); **–lied,** o. –eren (*liedje ter ere van Maria*); **–vereniging,** v. –en (R.-K. *vereniging van vrouwen tot bestrijding van drankmisbruik*).
Marian'ne, v. (Fr. Marie Anne: *eigennaam*; *de Franse republiek*).
Maria'num, o. (Lat. *groot, soms tweezijdig Mariabeeld met nimbus, dat in het koor boven van het gewelf af nederhangt*).
Mari'a-There'sia-daalder, m. –s (*oude Oostenrijkse munt van 1780, ± f 1,25*): de munt is nog gangbaar in Midden-Afrika.
mari'ne, v. (Fr. [Lat. marinus = zee....]: *zeemacht*; *'s lands vloot*; *het zeewezen en al, wat daartoe behoort*): *het departement van –*; *de Engelse –*; **–blauw 1** bn.; **2** zn. o. (*donkerblauw*); **–officier,** m. –en (*zeeofficier*).
marineren, gemarineerd (Fr. *inleggen in azijn met kruiden en uien*): *haring –*.
mari'nevliegtuig, o. –en; **–werf,** v. –werven (*scheepswerf voor oorlogsschepen*).
marinier', m. –s (Fr. *zeesoldaat*). (ier = ier).
marinis'me, o. (*overwegende invloed der marine op de samenleving*): *het Pruisisch militairisme en het Engels –*.
mariolein', v. (Fr. marjolaine: *lipbloemige plant met eironde blaadjes, als kruiderij gebruikt*; Lat. origanum vulgare).
marionet', v. marionetten (Fr. marionette = Marietje: [*kleine*] *beweegbare pop of figuur van bordpapier, hout enz., door middel van draden bewogen*; *draadledepop, waarmede men comedie speelt, toneelpop*; fig. *willoos werktuig*).
marionet'tenspel, o. – spellen (*poppenspel*).
maritiem', bn. (Fr. maritime [Lat. maritimus]: *betreffende het krijgswezen ter zee, de zeevaart enz.*): *het –e etablissement te Soerabaja*.
Ma'rius, Gajus: boerenzoon uit Arpinum, 156–86 v. C., Rom. consul en overwinnaar

v. Cimbren en Teutonen (102 en 101 v. C.).
marjolein', v.; zie mariolein.
mark, v. –en (eig. *grens, teken*: 1 *grensland* vero.; 2 *onverdeelde gronden behorende aan een markgenootschap* b.v. *in Twente*; 3 *gewicht voor edelstenen, ook voor goud en zilver*; 4 *munteenheid in het Duitse rijk*, ± 60 cent; 5 Z.-N. *merk*): 1 gesch. *de Spaanse –, de Deense –*, grensgewesten in de tijd der Karolingers; 2 *de verdeling, het bestuur ener –*; 3 *een – is 1200 karaat*; 4 *de koers der –en*; 5 *de – van een velo*. Opm. In bet. 1 en 2 ook: marke; zie ook markje.
markant', bn. (Fr. marquant: *in 't oog vallend; bijzonder uitkomend*): *een –e figuur*.
mar'ke, v. –n; zie mark, opm.
markeren, gemarkeerd (Fr. marquer: *merken, stempelen; optekenen; aanduiden, aangeven*), b.v. mil. *de pas –*, de voetbeweging maken zonder vooruit te gaan; jagerst. *de hond markeert*, duidt met snel staartbewegen de nabijheid van wild aan; toneel: *A. als komiek en mej. B. als soubrette markeerden het tweede plan*; zie ook marqué.
marketen'ter, m. –s (Duits [It. mercatante = handelaar]: *zoetelaar*); **marketent'ster**, v. –s (*zoetelaarster*); vero.
mark'genoot, m. –genoten (*gerechtigde in een marke*); **–genootschap**, o. –schappen (*het zijn van markgenoot; de markgenoten*).
mark'graaf, m. –graven (*graaf van een mark of grensgewest, met bijzondere macht*; nu: *titel*); **–gravin'**, v. –gravinnen.
mark'gronden, m. mv. (rechtst. *gronden, die van oudsher in onverdeelde eigendom worden bezeten onder de namen van marken, markschappen, holtingen, meenscharen, meenten, buurten, buurtschappen enz.*).
markies', m. markiezen (Fr. *markgraaf*: nu in Frankrijk, Italië en Engeland: *titel*; ook: *zonnescherm*).
markiezaat', o. markiezaten (*het zijn van markies; gebied van een markies*): *het – Vere*.
markiezin', v. markiezinnen (*vrouw van een markgraaf*; ook: *adellijke titel*).
mark'je, o. –s (*speelpenning, fiche*).
markoen', Lat. Marculfus, Z.-N.: *het Sinte–*, koningszeer; ook, marcou.
markt, v. –en (Lat. mercatus = handel: 1 *plein of publieke plaats tot koop en verkoop of ruil*; 2 *bijeenkomst van kooplieden*; 3 *marktprijs*; 4 *plaats van afzet*): 1 *de wol–, de vee–, de boter– enz.*; *de kermisspellen staan op de grote –*; 2 *het is morgen –*; zegsw. *hij is van alle –en thuis*, bijdehand, doortrapt, geslepen; *van een kale* (of: *koude*) *– thuiskomen*, met de kous op de kop; spreekw. *Bij 't scheiden van de – leert men de kooplui kennen*, als 't op een afrekenen aankomt, bij de afloop leert men iems. karakter kennen; 3 *onder de – zijn waren verkopen*, te goedkoop; *de – bederven*, voor veel te lage prijs verkopen; *een stijgende –, een dalende –*; 4 *Engeland is een – voor ons vee*.
markt'bericht, o. –en (rubriek in een dagblad: *mededeling van koop- en verkoopprijzen op een markt*); **–dag**, m. –en (*dag, waarop er markt gehouden wordt*).
mark'ten, de boerin marktte, h. gemarkt (*de markt bezoeken* [*om waren te verkopen*]).
markt'ganger, m. –s (*man, die de markt bezoekt*); **–gangster**, v. –s; **–geld**, o. –en (*geldsom, voor de standplaats op de markt geheven van iederen verkoper*); **–meester**, m. –s (*opzichter der markt, tevens belast met de inning der marktgelden*); **–plaats**, v. –en (*marktplein*: bij uitbr. *stad, waar veel handel is*); **–plein**, o. –en (*onbebouwde ruimte in stad of dorp, waar markt gehouden wordt*); **–politie**, v.; **–prijs**, m. –prijzen (*prijs, waarvoor iets op de markt wordt verkocht*); **–schip**, o. –schepen (*beurtschip, dat op de marktdagen vaart*).
mar'len, marlde, h. gemarld (scheepst. *de zeilen met marling aan de lijken vastmaken*; ook: *iets met marling omwinden*).
mar'lijn, mar'ling, v. –en (scheepst. *sterk driedraads touw*).
marl'priem, m. –en (scheepst. *omgebogen priem bij het splijten van touwwerk, het prikken van gaten in het zeil enz. gebruikt*), ook: *–spijker*; **–reep**, m. –repen (*touw, om de zeilen aan de ra vast te maken*); ook: *–touw*.
mar'mel, m. –s (*knikker* [*van wit marmer*]).
marmela'de, v. –s of –n (Fr. [oorspr. Sp., v. Sp.-Port. marmelo = kwee]: *fijn gekookt fruit, met suiker verdikt, gesuikerd ooftmoes*).
mar'melen, zie marmeren.
mar'mer, o. (Lat. marmor: 1 *kalksteen van fijne korrel*; 2 *kleur en voorkomen van marmer, nagebootst op hout, papier enz.*): 1 *een trap van –*; *een beeld van –*; 2 *– schilderen; blank, hard als marmer*.
mar'meren 1 marmerde, h. gemarmerd (*marmerkleurig verven*): *een houten schoorsteenmantel –*; **2** bn. ([*als*] *van marmer*): *een – zuil*; *een – voorhoofd*.
mar'mergesteente, o. –n.
mar'mergroeve, v. –n (*plaats, waar men marmer uit de grond haalt*); **–papier**, o. (*gemarmerd papier*); **–slijp**, o. (*–meel*); **–slijper**, m. –s (*–polijster*); **–slijperij'**, v. –en (*het polijsten van marmer, de werkplaats*); **–zaag**, v. –zagen (*zaag zonder tanden, om marmer te zagen*); **–zager**, m. –s (*werkman, die marmersteen zaagt*).
marmi'te, v. –n (Fr. [Gr. marmarites = blinkend]: *metalen pot om in te koken, vleesketel*); ook, marmiet', v. –en.
marmot', v. marmotten (Fr. marmotte: *soort van knaagdier*; Lat. arctomys marmotta; Z.-N. *monsterkoffertje*; Z.-N. *kindje*): *de – leeft in het hooggebergte; slapen als een –*, die nl. een winterslaap doet, d. i. vast.
marmot'tenhok, o. –hokken; **–slaap**, m. (*winterslaap van 7 tot 10 maanden der marmotten*; fig. *lange slaap*).
marmot'tevel, o. –vellen (*huid v. e. marmot*).
maro'de, v. (*stroperij, plundering door soldaten, die op den boer uit stelen gaan*): zegsw. *op – zijn of gaan*; ook, (Fr.) maraude.
maroderen, gemarodeerd (Fr. *op marode uitgaan*).
marodeur', m. –s (Fr. *soldaat, die marodeert*).
marokijn', o. (Fr. maroquin: [*geite*]*leder* [*van Marokko*]); verg. corduaan.
marokij'nen, bn. (*van marokijn; overtrokken met marokijnleer*): *– kleinodiënschrijntjes*.
Marok'ko, o.; **Marokkaan'**, m. Marokkanen.
Marol'len, v. en m. mv. (Lat. Maricolae: Z.-N. *Zusterorde*; *een volksbuurt te Brussel*); **–frans**, o. (Z.-N. *slecht Frans*).
Maronie'ten, m. mv. (*Christensekte, wonende aan de Libanon, thans R.-K.*).
maroquinerie', v. maroquinerieën (Fr. *artikelen v. handel in fabriek, winkel v. marokijn*).

marot', v. marotten (Fr. marotte, bijvorm van Marie: *zotskolf*): spreekw. *Elke zot heeft zijn –*, ieder heeft zijn stokpaardje.
marqué, m. (toneel: *iem. die den verrader speelt*).
marque'ren, zie markeren, markant.
marqui'se, v. –s (Fr. *markiezin; oprolbaar zonnescherm; [glazen] luifel, overstekdak*).
I. mar'ren, marde, h. gemard (lit. t., vero. *talmen, dralen*): *waartoe gemard? zonder –*.
II. mar'ren, marde, h. gemard (*meren*); vero.
marron', m. –s (*bosneger in Suriname*).
I. Mars, m. (Lat. 1 myth. *oorlogsgod, de schutsgod van 't Romeinse rijk; zinnebeeld van de oorlog*; 2 sterrenk. *een buitenplaneet*): 1 *de tempel van –*; 2 *– heeft een rode gloed en doet denken aan bloed, oorlog*.
II. mars, v. –en (1 *korf of bak, meestal op de rug gedragen; rugkorf*; 2 scheepst. *mastkorf, houten vloering om de grote mast of de bezaansmast ter plaatse, waar de hoofdtouwen gehecht worden, op ²/₃ der hoogte*): 1 fig. *hij heeft niet veel in zijn –*, heeft niet veel verstand of kennis; 2 verg. kraaiennest.
III. mars 1 m. –en (1 *regelmatige beweging* inz. *van troepen*; ook: *de tocht zelf*; 2 *kort muziekstuk, meestal in ²/₄ maat, te spelen bij het marcheren*): 1 *het leger is op –; een geforceerde –; een – van 30 km*; 2 *een opwekkende –; een feest–, een treur–, een doden–*; **2** tw. (*militair commando: voorwaarts! weg! vort!* eig. Fr. imperatief van marcher): *voorwaarts –!* ook, marche, –n.
Marseillai'se, v. (Fr. *door den Fr. genieofficier Joseph Rouget de l'Isle, in de nacht van 24 op 25 April 1792 gedicht revolutielied; volkshymne in Frankrijk*): *de – werd bekend in Parijs door vrijwilligers uit Marseille*.
Mar'sen, v. mv. (aardr. *laaggelegen landen aan de Duitse Noordzeekust*).
marsepein', v. en o. (Fr. marcepain, massepain [Arab.-It. marzapane, oorspr. naam der verzendkistjes]: *amandelbrood, gebak uit suiker en fijn gestampte amandelen*): *letters van –*; **–en**, bn.: *een –en hart*, van marsepein; ook wel: massepein(en).
marsiliaan', v. marsilianen (*Venetiaans vaartuig in de Middellandse Zee*).
mars'kramer, m. –s (*venter met een mars*).
mars'land, o. –en (*vet broek- of drasland*).
mars'orde, v. (*marslinie, volgorde van marcherende troepen*); ook, marche'orde.
mars'order, v. –s (*schriftelijke wegwijzer voor de troepen*); **–route**, v. –s; **–tenue**, v. –s (*kleding, die een soldaat op mars draagt*): *in –*; **–vaar'dig**, bn. (*gereed om op mars te gaan*); ook, marche'order enz.
marteel', m. martelen (Z.-N. [*dissel*]*hamer*).
mar'teko, m. marteko's (Z.-N. *aap*; fig. *lelijke vent*).
mar'telaar, m. –s, martelaren (Gr. martus: *bloedgetuige; iem., die om een idee* inz. *om zijn geloof zich marteling of dood getroost*; fig. *iem., die lijdt*; Z.-N. *sukkel, knoeier*).
mar'telaarsboek, o. –en (*geschiedenis van martelaren of geloofshelden [met platen]*); de –en der Roomse en de Protestantse kerk.
martelares', v. martelaressen.
martelarij', v. (*gemartel*).
mar'teldood, m. (*dood door marteling, door foltering*): *de – ondergaan*.
mar'telen, martelde, h. gemarteld (*folteren, pijnigen met grote wreedheid* inz. *om het geloof*; Z.-N. *sukkelen*): *iem. op de pijnbank –*.
mar'telpaal, m. –palen; **–tuig**, o. –en (*allerlei werktuigen, waarmee men martelde*).
mar'ter 1 m. –s (dierk. *wezelachtig verscheurend dier met kostbaar bont*): *de steen–, de boom–*; **2** o. (*het bont*).
mar'terachtigen, m. mv. (*familie der marters*): – zijn bunzings, hermelijnen, otters.
Mar'tha, v. (*eigennaam*): *een bedrijvige –*, een zorgvuldige, drukke huisbestierster; z. Luc. 10 : 40; men schrijft ook: *Mar'ta*.
martiaal', bn., bw. (Fr. martial, Lat. martialis, v. Mars, z. ald.: *krijgshaftig, strijdbaar*): *een – voorkomen; – klinken*. (t = s).
Martia'lis, Rom. puntdichter, ± 45– ± 100 n. C.; de Hollandse –, Roemer Visscher, 1547–1620, vader v. Tesselscha. (t = ts).
martyrolo'gium, o. (Lat.) martyrologia; (Ned.) martyrologiën, –s (*martelaarsboek*).
Marxis'me, o. (*sociaal-democratisch stelsel volgens Marx*, geboren te Trier in 1818, gestorven te Londen in 1883). (x = ks).
Marxist', m. –en (*aanhanger van de leer van Marx*); **–isch**, bn., bw.: *het – stelsel*.
maryland, v. (Eng. *tabak, uit Maryland in N.-Amerika*).
mas, m. (O.-I. *laagste adellijke titel in Midden-Java*, thans wel zonder standsonderscheid gebruikt bij gmz. aanspreking tegen Javanen).
mascot'te, v. –s, –n (Fr. *persoon, dier, zaak* of *voorwerp, die of dat geluk brengt; gelukspop*): *bij sommige bataljons is een terrier de –*; ook mascot'ta, maskot'.
maseur', v. –s, maseurke (Fr. ma soeur: Z.-N. *kloosterzuster*).
mas'ke, v. –n (Fr. masque, oorspr. Arab.; vero. *masker*; ook: vero. *afdruk v. iems. gelaat*; plantk. *bloeiwijze bij sommige lipbloemige planten; benaming voor de schuin naar boven gerichte plooi der onderlip*): *de – van Dante; de – van de leeuwenbek*.
mas'ker, o. –s, maskertje (1 *momaanzicht van karton, of lapje van zijde, satijn enz. met de vorm van het gezicht [en openingen voor mond en ogen]*; 2 *gemaskerde*; 3 *beschermend voorwerp voor het gelaat*; 4 *afdruk van het gelaat v. e. dode*; 5 dierk. *toestand v. e. insect, vóórdat het pop wordt*): 1 fig. *het – afdoen, afwerpen*, zijn ware gezindheid laten blijken; *onder het – van vriendschap*, schijn, voorkomen; 2 *de zaal was vol –s*; 3 *een scherm–; een gas–*, masker tegen vergiftige gassen; *een schiet–*; 4 *een doden–*; 5 *– of larve*.
maskera'de, v. –s, –n (Fr. mascarade [It. mascherata]: *verkleding op carnaval; gemaskerd feest; gekostumeerde optocht van studenten* inz. *bij een lustrumfeest*); **–feest**, o. –en; **–pak**, o. –pakken.
I. mas'keren, maskerde, h. gemaskerd, inz. refl. (*een masker voordoen; vermommen*).
II. maske'ren, gemaskeerd (Fr. masquer: *bedekken, verhullen, aan het oog onttrekken*): *z. –*, z. vermommen, e. masker opzetten.
I. mas'sa, v. massa's (Lat. massa [Gr. maza = klomp]: *een groot aantal; een grote menigte, hoop of stapel, som; totaal bedrag; geheel*; nat. *hoeveelheid stof van een lichaam*): *een – volk, een steen–; de –*, de grote hoop; dikwijls in samenst. als: *massa-artikelen*, artikelen, die in massa vervaardigd worden, *–productie; –psychose*, psychose v. d. massa.
II. mas'sa, m. massa's (negertaal: *meester*).

massaal', bn. (*in massa; door de massa; een samenhangend geheel vormend*): *het – goederenvervoer; een massale beweging in de gymnastiek; een massale boedel*, onverdeelde.
massacreren, gemassacreerd (Fr. 1 *neersabelen, neerhouwen, vermoorden*; 2 fig. *verknoeien*): 1 *krijgsgevangenen –*; 2 *een symphonie –*.
massa'ge, v. (Fr. *heelkundige bewerking der zachte lichaamsdelen, spieren*): *de – bestaat o. a. uit effleurage* (zacht strijken), *pétrissage* (kneding), *tapotage* (klopping).
I. mas'sel, m.; zie mazzel.
II. mas'sel, m. –s (Z.-N. *vederwolk*).
massemat'ten, v. (Hebr., Barg. *handel, negotie, zaken; winst*): *– maken*, handel doen; ook: gestolen buit: *een smerige –!*
mas'ser, m. (Z.-N. *graanziekte, door een schimmelplant veroorzaakt*, ook *„het zwart"* of *„brand"* geheten).
masseren, gemasseerd (Fr. [Lat. massare = tot deeg kneden]: zie massage; biljart: *met de keu rechtstandig stoten*).
masseur', m. –s (Fr. *iem., die masseert; knijpdokter*); vr. **masseu'se,** –s.
massicot', o. (Fr. *loodgeel, lichtgele verfstof uit loodoxyde bereid*); lees *–koo*.
massief', bn. (Fr. massif: 1 *vast, niet hol, dicht*; 2 v. edel metaal: *zuiver, onvermengd*): 1 *een massieve gouden ring*, uit een dichte massa bestaande; 2 *– goud*.
massooi', masooi', v. (O.-I. *bast v. e. boom* [*o. a. op Nieuw-Guinea*], *looistof*).
I. mast, m. –en (*lang, rolrond, opgaand hout, paal, op zeilschepen, en waaraan de raas bevestigd zijn*, [*ook op stoomschepen*]; *mast-, pijnboom*): *een schip heeft één, twee of drie –en*; de grote –, fokke–, bezaans–; zegsw. *er dienen geen twee grote –en op één schip*, er moet maar één man zijn, die gebiedt; *zie, hoe gij de – opkrijgt*, hoe gij de zaak klaarspeelt; *voor de – zitten*, zijn eten niet opkrijgen; zie bezem.
II. mast, m. ([*varkens*]*voeder*).
III. mast, m. (Fr. la masse; Z.-N. *af te houden deel der soldij voor kleding enz.*).
mast'boom, m. –bomen (*pijnboom*); **–bos,** o. –bossen (*bos van mastbomen*): *het Mastbos te Ginneken bij Breda*.
mastel', v. mastellen (o.-Fr. wastel: Z.-N. *soort van ronde, harde koek, bestel*).
masteluin', m. of o. (*mengsel van tarwe en rogge*); **–brood,** o. –broden (*brood, gebakken uit masteluin*); **–en,** bn.: *een – broodje*.
mas'ten, mastte, h. gemast (*van masten voorzien*): *een schip –*.
mas'tenmaker, m. –s (*maker van scheepsmasten*); **–makerij',** v. –en (*werkplaats*).
mastiek', mastik', Fr. mastic, Gr.-Lat. mastichum, **1** v. en o. (*mengsel van harsachtige stoffen als asphalt enz. o. a. gebruikt als bedekking van daken; gegoten asphalt*; Z.-N. *stopverf*); **2** m. en o. (*welriekende hars van de –struik*, Lat. pistacia lentiscus).
mast'klimmen, o. (*het klimmen in een versierde mast, met prijzen in de top*: *volksvermaak*); zie cocagnemast.
mast'korf, m. –korven (scheepst. *kraaiennest*).
mastodon', m. mastodonten (Gr. mastos = borst en odoon = tand: *voorwereldlijke olifant, waarvan de tanden met borstachtige knobbels voorzien waren*).
mast'pruim, v. –en (eig. pruim van Damas[cus]: *bamispruim*); zie Damascener.
I. mat, m. matten (*oud Spaans zilverstuk ter waarde van 8 Sp. realen*, d. i. ± *f 2.50*).
II. mat, v. matten (Lat. matta: 1 *vloerbedekking van biezen, riet, bast, touwwerk*; 2 *een uit biezen of riet gevlochten zitting v. e. stoel*; 3 *een kleiner of groter kleed, een scherm of schut van biezen of riet*; 4 *mandje of korfje van bast* of *biezen*): 1 *een vloer–, een gang–*; *een – bedekt de vloer*; zegsw. *zijn matten oprollen*, heengaan, vertrekken; *naar zijn –je gaan*, naar bed, naar kooi; 2 *de – van een stoel*; 3 *rieten matten tot dekking van perziken tegen nachtvorsten*; *een tafelmatje*, om er warme schotels op te plaatsen; 4 *een –je vijgen*; zie vijgenmat.
III. mat, bn.; matter, –st (Fr. mat, oorspr. Arab.-Perzisch: 1 *afgemat, krachteloos, uitgeput*; 2 schaakspel: *vastgezet*; *in gevaar*; handel: *slap, niet levendig*): 1 *ik ben moede en –*; fig. *een matte kogel*, die niet doordringt; 2 *de koning is –*; *olie –*; etym. = mat **IV.**
IV. mat, bn.; matter, het meest – (*dof, niet gepolijst, glansloos*): *– goud; zilver – maken; met matte ogen*, zonder glans; **–'heid,** v.: *de – van iems. blik*, dofheid; verg. matglas.
V. mat, v. matten (Z.-N. inz. mv. *wrongel*).
matador', m. –s in bet. 1 ook matadores (Sp. [Lat. mactator = doder]: eig. *iem., die doodt*: 1 *stierendoder*; 2 bij overdracht: *iem. van hoog aanzien, van rang, van talent enz.*; 3 *een hoofdtroef, in 't ombre- en quadrillespel*): 1 *men zegt in Spanje niet –, wel* espada; 2 *in die dichterkring de –*; 3 *spadille, manille en basta zijn de hoogste –s*.
mataglap', (O.-I. [Mal. mata = oog]: *met verdonkerd oog: door moordrazernij bevangen*).
matasa'pi, v. matasapi's (O.-I. *spiegelei*).
match, v. –es (Eng. sport: *wedstrijd*).
ma'te, v. (*maat*): *in hoge –*; *hij heeft een grote – van zelfvertrouwen*, hoeveelheid; *in die –*, zo zeer; *in welke –*, hoezeer.
ma'teloos, bn., bw. (*zonder maat*; fig. *zeer groot*): *mateloze ellende; – dankbaar*.
matelot', m. –s (Fr. *matroos; rond, strooien matrozenhoedje, dracht van kinderen, dames en heren*); lees *mateloo'*.
ma'ten en gewich'ten, o.: het stelsel van – – – (*het algemeen gebruikte, tiendelige stelsel met de m als grondslag*): de lengtematen hebben de meter als eenheid.
ma'ter, v. (Lat.) ma'tres; (Ned.) –s (Lat. *moeder: moeder-overste in een klooster*): *– doloro'sa*, eig. de bedroefde moeder; Maria (onder het kruis) als de Moeder der smarten.
materiaal', o. materialen (o.-Fr. matérial [Lat. materialis]: *gereedschap*; inz. in het mv. *ruwe grondstof, bouwstof*).
materialis'me, o. (Fr. *stofvergoding; leer, dat de stof de grondoorzaak is van alle verschijnselen*; bij uitbr. *lage, platvloerse gezindheid*).
materialist', m. –en (Fr. matérialiste: *iem., die de leer van het materialisme is toegedaan*; ong.: *iem., die alleen zijn genot zoekt in het lage, zinnelijke*); **materialis'tisch,** bn., bw. (*betrekking hebbende op, eigen zijnde aan het materialisme*): *–e beschouwingen*.
mate'rie, v. materiën, –s (Lat. materia: [*grond*]*stof; onderwerp* [*om over te spreken, te schrijven*]; geneesk., Z.-N. *etter*).
materieel', Fr. matériel, **1** bn.; materiëler, –st (*lichamelijk, stoffelijk*; ook: *wezenlijk; zakelijk*): *materiële schade; materiële wel-*

vaart; **2** o. (*al wat nodig is tot de uitoefening van een bedrijf*; *bewerkt materiaal*; mil. *legerbehoeften, wapens, munitie enz.*): *spoorweg–*.
mat'geel, bn. (*fletsgeel*): *een – Maleier.*
mat'glas (*mat- of dofgemaakt glas, doorschijnend maar ondoorzichtig*); **1** (stofn.), o.; **2** (voorwerpsn.), o. –glazen.
mat'glazen, bn. (*van matglas*): *een – ruit.*
mathema'tica, v. (Gr.-Lat. [Gr. mathema = wat men leert]: *wiskunde*); **–thema'ticus,** m. mathematici (Lat. *wiskunstenaar*); **–thema'tisch** bn. (*wiskundig*; *wiskunstig*; fig. *onomstotelijk waar*): *een – bewijs*; **–the'sis** (Gr.-Lat. *wiskunde*); lees *matee'zis.*
Mathil'de v. –s (*vrouwennaam*).
mat'hoen, o. –hoenders, –hoenderen (*zekere vogel*, ook *pluvier* genaamd).
Mathu'salem, Z.-N.; zie Methusalem.
ma'tig, bn., bw. (1 *een redelijke maat niet te boven gaande*; *niet overdreven*; *middelmatig*; 2 *sober, eenvoudig*): 1 *een –e eis*; 2 *– zijn in eten en drinken*; *– leven.*
ma'tigen, matigde, h. gematigd (*binnen de maat, binnen zekere perken houden*; *verzachten, verminderen*): *zijn toorn –, zijn eisen –*; refl. *zich –*, zich inhouden.
ma'tigheid, v. (*het matig-zijn*).
ma'tigheidsbond, m. –en; ook: **–sgenootschap,** o. –schappen (*vereniging tegen een onmatig gebruik van sterkedrank*).
matinée', v. –s (Fr. eig. *morgentijd, voormiddag*; ook: *voor- of namiddagvoorstelling of uitvoering*; *ochtendjapon*): *– musicale*, concert des middags ± 12 uur.
matineus', bn. (Fr. matineux: *vroeg op*; *gewoon vroeg op te staan*): *wat ben je –!*
mat'jan, m. –s (Java: *tijger*).
mat'jesvijgen, v. mv. (*vijgen, in een matje verpakt*): *heerlijke –!*
matrak', v. matrakken (Fr. matraque: Z.-N. *gummistok, -knuppel*).
matras', v. matrassen (o.-Fr. materas [Lat. matracium, oorspr. Arab.]: *beddezak, onderbed*): *een – van stro*; **–senmaker,** m. –s.
matres', v. matressen (Fr. maîtresse: *vrouw v. d. meester*; ook: *hoofd v. e. bewaarschool, ener avond-, brei- of naaischool*); **–seschool,** v. –scholen (*kleinkinderschool*); vero.
matriarchaat', o. (Fr. matriarche = stammoeder, z. *patriarchaat*: *gezinsverband en erfrecht in de vrouwelijke linie*): van de moeder, als hoofd v. h. gezin, erven de kinderen de naam, de goederen enz.
matrijs', v. matrijzen (Fr. matrice: *holle gietvorm, voor drukletters, stempels en muntstukken*; ook: *snijijzer om schroefbladen te vervaardigen*); verg. patrijs.
matrimoniaal', bn. (Fr. matrimonial [Lat. matrimonialis]: *echtelijk*): *–ale plichten.*
matrimo'nium, o. (Lat. *huwelijk*[*sleven*]).
matro'ne, v. –s, –n (Fr. [Lat. matrona]: *deftige bedaagde dame*).
matroos', m. matrozen (uit de Franse meervoudsvorm *matelots*: *janmaat, zeeman van de laagste rang*): *licht –*, beginnend matroos; *vol –*, bevaren matroos.
matro'zenbroek, v. –en (*pekbroek, wijde broek*); **–dracht,** v.; **–herberg,** v. –en (*kroeg, waar gewoonlijk matrozen samenkomen*); **––hoed,** m. –en (*strohoed met afhangende linten*); **–kist,** v. –en (*klerenkist van matrozen*); **–kleding,** v.; **–kroeg,** v. –en; **–lied,** o. –liederen; **–pakje,** o. –s (*jongenspakje in de trant der matrozendracht*).
mats, v. –en (*kolf, knots*; ook: *slag*).
mat'schudding, v. (*vuiligheid uit koren, rijst enz.*; *veegsel, afval*).
mat'sen, matste, h. gematst (*slaan met een knots*); **–hamer,** m. –s (*strijdhamer*).
mattekees'je, o. –s (*drankflesje, met matwerk omvlochten*).
I. mat'ten, v. mv. (*Zwitserse bergweiden*).
II. mat'ten 1 matte, h. gemat (*van een mat voorzien*): *stoelen –*; **2** bn. (*van matten of biezen gemaakt*): *stoelen met – zittingen.*
mat'tenklopper, m. –s (*voorwerp om stof uit vloermatten te slaan*); **–maker,** m. –s; **–maakster,** v. –s, ook: **-vlechter,** m. –s; **–vlechtster,** v. –s.
Matthe'us, m.; zie Sint-Mattheus.
Matthi'as, m.: Bijb. de 12e Apostel, plaatsvervanger van Judas, Handel. 1 : 36.
maturiteit', v. (Fr. [Lat. maturitas]: *rijpheid*).
Maureta'nië, o. aardr. Romeinse naam v. wat nu Marokko heet en westelijk Algiers.
Mauri'tia-palm, m. –en (*nuttige palm uit tropisch Amerika*); ook, mauri'tia.
mau'ser, m. –s (*soort geweer naar den uitvinder genoemd*).
mausole'um, o. (Ned.) –s (Lat.) mausole'a (Lat. *praalgraf*; *graftombe*; eig. *grafpaleis, dat Artemisia oprichtte voor koning Mauso'lus, haar gemaal, 377–353 v. C., te Halicarnassus, Z.-W. Klein-Azië*, een der 7 wereldwonderen).
mauvais sujet', o. –s (Fr. *losbol, lichtmis*).
mau'wen, zie mia(a)uwen.
Ma'vors, m., myth. oorlogsgod; zie Mars.
Max Ha'velaar, m.: – of de koffieveilingen der Nederlandsche Handelmaatschappij, beroemd werk van Multatuli (D. Dekker, 1820–'87); **–fonds,** o.: doel: verheffing der Inlanders in Ned.-Indië.
Max, m. (*afkorting van Maximiliaan*).
max'im, m. –s (*maximgeweer*).
maximaal', bn. (*grootst mogelijk, het maximum bereikend*): *de maximale arbeidsdag.*
maxi'me, v. –n, –s (Fr. [Lat. maxima sententia]: *grondstelling, grondregel, algemene stelregel*; *leerspreuk*).
max'imgeweer, o. –geweren (*een machinegeweer*, naar den Am. Hiram Maxim, in 1883).
Maximiliaan', m. (*mannelijke eigennaam*)
max'imum, o. max'ima (Lat. *hoogste waarde of stand ener zaak*; *het grootste, het hoogste, het meeste*): *een salaris tot een – van f 1000 per jaar*; *een – (van) loon, (van) snelheid*; verg. minimum; **––thermometer,** m. –s (*thermometer ter bepaling, door middel v. e. „index", van de hoogste graad, waartoe de temperatuur in een bepaalde ruimte binnen een bepaalde tijd is gestegen*): *een –– is de koortsthermometer.*
mayonnai'se, v. (Fr. *saus van eieren, olie en azijn*): *maak –(saus).* (y = j).
mayor, m. –s (Eng. *burgemeester*); zie Lord-mayor; vr. **mayoress.**
mazagran', m. –s (Fr. *glas koffie* [*zonder melk*], *met suiker, geheten naar de stad van die naam op de kust van Marokko*).
ma'zelen 1 v. mv. (*rode vlekjes op de huid, een uitslagziekte* inz. *kinderziekte*); **2** mazelde, h. gemazeld (*de mazelen hebben*).
ma'zen, maasde, h. gemaasd (*breiwerk herstellen door met de naald zo nauwkeurig mogelijk de breisteek na te bootsen*): *kousen–.*

mazur'ka, v. mazurka's (*Poolse dans in* $^3/_4$ *of* $^3/_8$ *maat*): er is ook een *Polka*–, in $^2/_4$ maat.
maz'zel, m., mazzeltje (Hebr., Barg. *winst, geluk, buitenkansje*).
me'a cul'pa (Lat. *door mijn schuld; ik beken schuld*): *mea maxima culpa,* door mijn allergrootste schuld.
mean'der, m. –s (*lijn, slingerende als de Meander, een stroom in Klein-Azië*).
mean'drisch, bn. (*kronkelend*): *–e lijnen.*
mecanicien', m. –s (Fr. *mechanicus*).
Mece'nas, m.; zie Maecenas.
mecha'nica, v. (Gr.-Lat. *werktuigkunde, leer der wetten v. evenwicht en beweging*).
mecha'nicus, m. mechanici (Lat. *werktuigkundige*).
mechaniek', v. en o. (Fr. mécanique: *samenstel van delen en onderdelen, waardoor iets in werking wordt gebracht; raderwerk enz., dat beweging doet ontstaan*); l. *mekaniek'.*
mecha'nisch, bn., bw. (naar Gr.-Lat. mechanicus: *werktuigkundig; kunstmatig; werktuiglijk, zonder nadenken, machinaal*): *–e muziek* b.v. van gramofoon. (ch = ch).
mechaniseren, gemechaniseerd (*arbeidskrachten door machines vervangen*): *de Raad van Arbeid –.* (s = z).
mechanis'me, o. (*inwendige samenstelling van een werktuig; mechaniek*).
medail'le, v. –s (Fr. médaille [It. medaglia]: *gedenkpenning; erepenning;* R.-K. *metalen [ovaalvormig] plaatje met een afbeelding van godsdienstige aard*): *een – slaan; een – krijgen; een gewijde –;* l. *meedal'je.*
medaillist', m. –en (*kenner of liefhebber van medailles*). (ll = lj).
medaillon', o. –s (Fr. médaillon [It. medaglione]: *kleine [ei]ronde, hartvormige of ovale lijst met portret, naamcijfer enz.; uit twee dichtslaande delen bestaand eirond of ovaal sieraad, waarin portretje, haar enz. gevat worden en dat om de hals of aan een horlogeketting kan worden gedragen*): *een – met een portret.* (ll = lj).
I. me'de, mee, v. (*een bedwelmende drank, door gisting bereid uit honig*): *de Germanen dronken –, voor zij de wijn kenden.*
II. me'de, mee, bw. (als voorzetsel *met*): *ga je mee,* met ons; *zal je – een handje uitsteken?* ook: *dat is – in uw belang,* ook, evenzeer; – komt voor als eerste lid van scheidbaar samengest. w.w., b.v. mede- of meedoen.
III. me'de, mee, v.; zie meekrap.
Mede'a 1 v., myth. dochter van den koning van Colchis, *tovenaarster,* die Ja'son hielp het Gulden Vlies bemachtigen; door Jason verstoten wreekte zij zich door hun kinderen te doden; **2** schone, wrede vrouw.
me'deafgevaardigde, m. en v. –n (*die met anderen afgevaardigd is*); **–arbeider,** m. –s; **–belanghebbende,** m. –n (*die met anderen belang heeft in iets*); **–betrokkene,** m. of v. –n (België: i. h. mv. *consorten,* rechtst.); **–brengen,** bracht –, h. –gebracht (*met zich brengen of voeren;* fig. *veroorzaken*): *een vriend –, een geschenk –; de hoge jaren brengen dat gebrek mede;* meestal mee'brengen; **–brenging,** v., België: rechtst.: *bevel tot –,* bevelschrift van den procureur des Konings om een verdachte, tegen wie(n) zware aanwijzingen van schuld bestaan, te doen verschijnen; **–broeder,** m. –s (*ambtgenoot; deelgenoot; evenmens*); **–burger,** m. –s; **–burgeres',** v. –burgeressen; **–christen,** m. –en (*broeder in Christus*); **–dader,** m. –s (*hij, die een [strafbaar] feit medepleegt*); **–daderschap,** o. (*het meewerken of meedoen in 't plegen van een [mis]daad*); **–deel'zaam,** bn. (*geneigd tot geven;* ook: *spraakzaam*); **–delen,** deelde –, h. –gedeeld (*deelgenoot maken van, aan anderen geven; doen weten;* Z.-N. *medeërven*); ook, mee'delen; **–deling,** v. –en (*kennisgeving, bericht*); **–dingen,** dong –, h. medegedongen (*wedijveren*); ook, mee'–; **–dinger,** m. –s (*concurrent*); **–dingster,** v. –s; **–dinging,** v.; **–doen,** z. mee'–.
me'dedogen, o. (*medelijden*); **–do'genloos,** bn.; **–do'gend,** bn.; zie meedo'genloos enz.; **–ëigenaar,** m. –s (*eigenaar met anderen*); **–ëigenares',** v. –eigenaressen; **–ërfgenaam,** m. en v. –namen (*deelhebber aan een erfenis*); **–ëter,** m. –s (*iem., die medeëet of die men laat medeëten*); **–genoot,** m. –genoten, **–genote,** v. –n (*deelgenoot*); **–gevoel,** o. (*het delen in het gevoel van een ander; medelijden*), gewoonlijk mee'gevoel; **–helper,** m. –s (*iem., die medehelpt*); **–ingezetene,** m. –n (*medeburger*); **–klinker,** m. –s (*vertaling van consonant*): *een – is een spraakklank, waarbij we een bepaalde plaats in de mond kunnen aangeven, waar hij gevormd wordt, b.v. de p door de beide lippen;* **–lezer,** m. –s (*iem., die met een ander b.v. een krant leest*); **–lid,** o. –leden (*iem., die met anderen lid ener vereniging of van een genootschap is*); **–lijden 1** leed –, h. mede geleden (*lijden met anderen, deernis hebben*); **2** o. (*gevoel van deernis*): *met iem. – hebben; een vernederend –;* ook, mee'lijden; **–lij'dend,** bn., bw. (*medelijden gevoelende, tonende*): *een – hart; iem. – aanzien;* **–lijdenswaar'dig,** bn.; –er, –st, ook: meer en meest – (*medelijden verdienende*); **–loper,** m. –s, meestal mee'loper (*persoon, die met anderen meeloopt;* fig. *iem. zonder eigen wil;* ook: *buitenkansje*); **–mens,** m. –en (*evennaaste*).
Me'den, m. mv. (*bewoners van Medië, een land ten N. van dat der Perzen*): zegsw. *het is geen wet van – en Perzen.* vaste regel, waarvan nooit afgeweken wordt, Esther 8 : 8.
me'denemen, mee'nemen, nam –, h. medegenomen (*met zich voeren*): *te weinig geld –,* ook: *iem. –;* **–ondertekenen,** ondertekende –, h. medeondertekend (*samen met anderen ondertekenen*).
me'depenning, m. –en; zie mee'penning.
medeplich'tig 1 bn. (*met anderen schuldig*): *– aan;* **2 –e,** m. en v. –n (rechtst. *hij, die opzettelijk behulpzaam is bij, of gelegenheid, middelen of inlichtingen verschaft tot het plegen v. e. misdrijf;* in het alg. *mededader, medepleger v. e. misdrijf, misdaad*); **–heid,** v.
me'deredacteur, m. –s (*iem., die met een ander of anderen een krant, een tijdschrift enz. redigeert*); **–reder,** m. –s (*iem., die met anderen reder is van een schip*); **–regent,** –**regent',** m. –en (*–bestuurder*); **–regentes',** v. –regentessen; **–schepsel,** o. –en (*natuurgenoot*): *ik wenste mijn –en te zien... in aardige groepen door elkander geschikt,* nl. de dieren; **–slepen 1** sleepte –, h. medegesleept (1 *met zich slepen; met zich brengen, in zijn gevolg hebben;* 2 van aandoeningen enz.: *iem. zijn eigen wil doen verliezen, hem overmeesteren en die aandoeningen met drift doen volgen*): 1 *zijn ketens –; dat bankiers-*

kantoor sleepte in zijn val vele huizen –; 2 *door zijn drift zich laten* –; *meegesleept door de algemene geestdrift*; meestal mee'slepen; 2 sleepte –, i. medegesleept (*achter iem. of iets aan slepen*): *haar japon sleept* –, *die kettingen slepen* –, dikwijls mee'slepen; **–stander,** m. –s (*helper, partijgenoot*); **–strijder,** m. –s (*wapenbroeder*).

me'detronen, troonde –, h. medegetroond (*meelokken of meevoeren door mooie praatjes*); ook, mee'tronen; **–vallen,** viel –, i. medegevallen (eig. *tegelijk met iets anders vallen*; fig. *beter aflopen dan verwacht werd*); meer mee'vallen; **–valler,** m. –s; zie mee'valler; **–voeren,** men voerde –, h. medegevoerd (*met zich wegvoeren*): *de kooplieden voerden Jozef* –; ook, mee'voeren; **–werken,** werkte –, h. medegewerkt (*werken met een ander, een ander helpen*; fig. *samenwerken*); **–werker,** m. –s (*medehelper*, inz. *aan een krant, tijdschrift enz.*); **–werking,** v. (*het medewerken, de hulp*); ook, mee'werken enz.; **–weten,** o. (*voorkennis*): *met of buiten mijn* –.

me'dezeggenschap, medezeg'genschap, o. (*het recht van mede te spreken, te regelen, te kiezen*): – *eisen*.

mediaan', o. (Lat. medius = midden: *middelgroot papierformaat*; *drukletter van gemiddelde grootte*).

mediatisa'tie, v. –s (geschied. *het middelbaar maken*, d. i. *een „rijks-onmiddelbaren", onafhankelijken vorst afhankelijk maken met behoud echter van zijn titel en enige rechten*); Lat. medius = midden. (s = z).

medicament', o. –en (Fr. médicament, Lat. medicamentum: *geneesmiddel, artsenij*).

medicijn', v. –en (Fr. médicine, Lat. medicina: 1 *geneesmiddel*; 2 inz. in het mv. *geneeskunde*): 1 – (*in*)*nemen*; 2 *zijn zoon studeert in de –en*; **–flesje,** o. –s; **–kistje,** o. –s; **–man,** m. –mannen (bij wilde volken: *dokter-tovenaar*); **–meester,** m. –s (vero. *geneesheer*).

medicinaal', bn. (Fr. médicinal [Lat. medicinalis]: *geneeskundig, -krachtig*; ook: *in de geneeskunde voorkomende, gebruikelijk*): – *gewicht*, voormalig (apothekers)gewicht; het – pond was 375 g, en had 12 ons, elk ons 8 drachmen, elk drachme 3 scrupel, elk scrupel 20 grein; een grein was 0,065 gram.

medicineren, gemedicineerd (Fr. *dokteren*; *als medicus werkzaam zijn*; vero. O.-I. *geneeskundig behandelen*).

me'dicus, m. me'dici (Lat. *geneesheer, dokter*; *student in de medicijnen*).

Medi'na, o. (stad [van den Profeet]: *heilige stad der Moslims, alwaar de Profeet begraven is*): Moh. trok met zijn volgelingen in 622 n. C. uit Mekka naar Jathrib, later Medina genaamd; zie hedsjra.

me'dio (Lat. *in het midden*): – *Mei*; Lat. *vir'tus in* –, de deugd in het midden.

mediocriteit', v. –en (Fr. [Lat. mediocritas]: *middelmatigheid*).

me'disch, bn., bw. (1 *geneeskundig, tot de geneeskunde behorend*; 2 *in de medicijnen studerend*): 1 *–e hulp*; 2 *een – student*.

medita'tie, v. –s, meditatiën (Fr. [Lat. meditatio]: *overpeinzing, bespiegeling*; R.-K. *lijdenspreek in de Vasten*): – op godsdienstig gebied is het overwegen van één of meer godsdienstwaarheden, of 's-Heren lijden en sterven: *naar de – gaan*.

mediteren, gemediteerd (Fr. [Lat. meditari]: *overwegen*; R.-K. *stichtelijke bespiegelingen houden* b.v. *overpeinzen het lijden des Heren*).

me'dium, o. (Ned.) –s; (Lat.) me'dia (Lat. *middel*: *tussenpersoon bij het spiritisme, op wie(n) de hypnotiseur zijn kracht uitoefent*).

Médoc', m. (Fr. *rode Bordeaux-wijn*).

med'schid, med'sjid, v. –s; zie mesigit.

medsji'dië, v. –s (*Turkse zilvermunt*, ± *f 2.00*); vroeger ook in goud en dan 100 piaster = ± *f* 11.00; ook, medji'die.

Medu'sa 1 v. (Gr.-Lat. myth. *een der drie gorgonen*): *het hoofd van – werd door Perseus afgeslagen*; **2 medu'sa,** v. medusa's (*kwal*): *een – lag op het strand*.

Medu'sahoofd, o. –en of **–kop,** m. –koppen (*schrikaanjagend hoofd*).

I. mee, v.; zie mede **I, II, III.**

II. mee, v. meeën (Z.-N. min. *oude vrouw*).

mee'doen, deed –, h. meegedaan (*deelnemen aan iets, samendoen, medewerken, van de partij zijn*): *wie doet er met ons* –, speelt, zingt enz. mee? Z.-N. nog: *medenemen*.

meedo'gend, bn. (*medelijdend*).

meedo'genloos, bn.; meedogenlozer, –t (*zonder medelijden*); **meedogenloos'heid,** v.

mee'gaand, bn. (*inschikkelijk, toegevend*); **meegaand'heid,** v.

mee'krap, v. (*verfplant*; ook: [*de verfstof van*] *de tot poeder gestampte wortelstokken*; Lat. rubia tinctorum): – *werd vroeger veel verbouwd in Zeeland*; **–stoof,** v. –stoven (*gebouw tot het drogen van meekrapwortels*); **–teelt,** v.; **–wortel,** v. (stofn.); zie krap **I.**

meel, o. (*poeder, verkregen door het malen van plantenzaden* inz. *van graan en peulvruchten*, bij uitbreiding *van aardappelen, bonen- enz.; zetmeelpoeder*): *tarwe–, rogge–*.

meel'achtig, bn. (*lijkende op meel*): *een – poeder*; **–appeltje,** o. –s (*juipje, het rode vruchtje van de meidoorn*); **–dauw,** m. (*op meel gelijkende aanslag op planten* inz. *rozen en erwten, door zwammen veroorzaakt*); **–draad,** m. –draden (*orgaan tot vorming van het stuifmeel in bloemen*): *een – bestaat uit een helmdraad en een helmknop*; **–fabriek,** v. –en (*fabriek, waar meel gemalen wordt*); **–handelaar,** m. –s; **–kost,** m. (*spijze uit grutterswaren bereid, als: pap, brij*); **–molen,** m. –s ([*water-, wind- of stoom*]*molen, die meel maalt*).

mee'loper, m. –s; zie medeloper.

meel'spijs, v. –spijzen; z. meelkost; **–tor,** v. –torren (*zwarte kever*; *schildvleugelig insect*); zie meelworm; **–worm,** m. –en (nat. hist. *een soort v. kevertje*; Lat. tenebrio molitor; inz. *de naam voor de larven*; spotn. *molenaar*): (*de larven van*) *de –en leven veel in oud meel*; **–worst,** v. –en (*worst, welke voor een groot deel uit meel bestaat*); **–zak,** m. –zakken (*zak met meel of voor meel*): zegsw. *bloeden als een* –, ongekwetst zijn.

meent, v. –en (*onverdeelde gemeenteweide, gemeenschappelijke grond*; ook: *de leden der gemeenschap ener meent*): *de Hilversumse* –.

mee'penning, m. –en (*godspenning, huurpenning*); gew. ook, meedpenning.

mee'prater, m. –s (*iem., die een ander naar de mond praat, vleier*; ook: *jabroer*).

meeps, bn.; meepser, meest – (*ziekelijk, flauw, zwak*): *er – uitzien*; gew.

I. meer 1 o. meren (*natuurlijk waterbekken van alle kanten door land ingesloten, dicht-*

zee): *de Zwitserse meren*; **2** v. (*drooggemaakt meer*): *de Haarlemmer–*.

II. meer, onbep. telw. en bw. (comparatief van *veel*): *gij hebt veel boeken, maar hij heeft er meer*; *– geld vragen*; *– suers dan soets*, spreuk van Anna Bijns (1494– ± 1575); *ik zal er niet – van zeggen*; *veel eten, maar – drinken*.

meer'aal, m. –alen (*kongeraal*).

meer'der 1 bn., bw. (*groter*; *verhevener, aanzienlijker*): *tot –e eer van God*; *zijn –e* (beter: *grotere*) *ervaring*; *– in getal*; *dan min, dan – diep*; **2 –e,** m. en v. –n (*hogere in rang, superieur*); *hij is mijn – in kennis*, overtreft mij; ook, o. gmv. *het –*. Opm. *meerdere(n)* in de bet. van *verscheidene(n)* germ.

meer'deren: *zeil –*; *met het – der jaren*, z. het meer gebruikte w.w. vermeerderen.

meer'derheid, v. (1 *groter aantal*; 2 *geestelijk overwicht*; *gezag*; *overmacht*): 1 *gekozen bij – van stemmen*; *de volstrekte –*, de helft der stemmen plus één of meer; 2 *iems. – moeten erkennen*; *zijn – doen gevoelen*.

meerderja'rig, 1 bn. (*mondig, d. i. in rechten zelfstandig kunnende optreden*: *in ons land op 21-jarige leeftijd of vroeger bij handlichting of huwelijk*; fig. *zelfstandig*; *leiding, toezicht v. anderen niet meer behoevende*); **2** m. en v. –n; **–ja'righeid,** v. (*leeftijd, dat men meerderjarig is*); **–ja'rigverklaring,** v. –en.

meer'derman, m.: zegsw. *waar – komt, moet minderman wijken*, de mindere moet wijken voor zijn meerdere.

meer'gemeld, bn. (*meermalen genoemd*): *– pijpje*; **–genoemd,** bn.; **–gezegd,** bn.

meer'gevorderd 1 bn. (*verder gevorderd*; *hoger*): *op –e leeftijd is men kalmer*; **2 –e,** m., v. –n: *de –n zullen overgaan*.

meer'kat, v. –katten (*aap, o. a. in Afrika en bij Gibraltar*; Lat. cercopithecus).

meer'ketting, m. –en (*ketting, om een schip te meren*).

meer'koet, v. –en (*eendachtige vogel der vennen en rietmeren*; Lat. fulica atra).

meer'kol, m. –kollen (dierk. naam van verschillende vogels: *Vlaamse gaai*; Groningen: *meerkoet*); ook, *Meerkolf*.

meer'laan, m. –s (Z.-N. gew. *merel*).

meer'le, v. –n (*merel*).

meer'lenci, o. –eieren (*ei van de merel*).

meer'malen, bw. (*meer dan één maal*; *dikwerf*): *ik heb je – gewaarschuwd*.

meer'man, m. –mannen, –s (myth. *mannetje der meermin*): *meerminnen, –s, Tritons*.

meermin', v. –minnen; zie zee–.

meer'paal, m. –palen (*paal, waaraan men een schip meert*); zie meren.

meer'poet, m. –en (*donderaal*).

meer'polder, m. (*polder, ontstaan door het droogmaken van een plas, meer*).

meer'ring, m. –en (*ring aan een kaai, waardoor het meertouw wordt gehaald*).

meers, m. –en (Z.-N. *moeras*; *weide*).

meer'schuim, o. (eig. *zeeschuim* [men zag die stof aan voor versteend zeeschuim]: *delfstof, bestaande uit waterhoudende, kiezelzure magnesia*; ook: *kalkplaat in de rug van enkele inktvissen*): *een pijpekop van –*; het – wordt gegraven o. a. in Klein-Azië; **–en,** bn. (*van meerschuim*): *een – pijp*.

meerslach'tig, bn. (spraakk. *hebbende meer dan één geslacht, bij verschil van betekenis*): b.v. kers is m. als boomnaam, v. als naam ener vrucht; verg. ook: *trap*, m. en *trap*, v.

meer'slak, v. –slakken (*een soort van paarlemoermossel in de W.-I. wateren*).

meer'touw, o. –en (*touw, waarmee men een schip vastlegt*); zie meren.

meer'val, m. –vallen (*weekvinnige rivierroofvis*; Lat. silurus glanis); ook, wentelaar of visduivel.

meer'voud, o. –en (spraakk. *vorm v. e. naamwoord, waardoor een aantal personen of zaken worden aangeduid*; *het meervoudgetal*; *alle vormen v. e. woord of soort van woorden, die meervouden zijn*): *in het – staan*; **–ig,** bn., bw.: *een – woord* b.v. *appels, boeken, weiden*.

meer'voudsvorm, m. –en: *de –en op s*.

meer'zwijn, o. –en (*zeevarken, bruinvis*).

mees, v. mezen (benaming van de familie paridae, waarvan 7 soorten in ons land voorkomen, zwerfvogels: *zangvogel*); de kool– (geel), de pimpel– (blauwachtig), de kuif– (met kuifje), de staart–, de baard–.

mee'slepen, zie mede–.

mees'muilen, –muilde, h. gemeesmuild (*glimlachen*, vero.; *spottend, schamper lachen*; ook: *de mond tot een zure glimlach vertrekken, grimlachen*): *iets –muilend toegeven*.

meest, onbep. telw. en bw. (overtreffende trap van *veel*): *de –e tijd is hij op reis*; *de – mogelijke haast*; *het – bedorven kind*.

meest'al, bw. (*in de regel*): *hij is – absent*.

meest'begunstigd, bn. (inz. in handelsverdragen: *voor wie het verdrag het meest gunstig is*): *een tractaat op de voet der –e natie*.

meest'biedende, m. en v. –n (*iem., die het hoogste bod doet*): *verkopen aan den –*.

mees'tendeels, bw. (*v. h. grootste gedeelte*).

mees'tentijds of **meest'tijds,** bw. (*meestal*).

mees'ter, m. –s (1 gildewezen: *iem., die zijn proefstuk geleverd had*; 2 *leermeester*; vroeger en nog op het platteland: *onderwijzer*; 3 *titel na afgelegd doctoraal examen in de rechten*; 4 *heelmeester*, vero.; Z.-N. *veearts*; 5 *bewerker*; *iem., die iets voortgebracht heeft*; 6 *kunstenaar van naam*; 7 *iem., die boven anderen staat*; *bestuurder*; *meerdere*; *machthebber*; 8 v. e. ambachtsman: *baas, iem., die knechts onder zich heeft*; 9 *eigenaar, bezitter*): 1 thans nog: *hij is Mr. timmerman*; 2 in samenst. *muziek–, dans–, schermmeester*; zie boven- en ondermeester; 3 *– wordt als titel voor de naam gebruikt*, b.v. *Mr. Z.*; 4 *zachte –s maken stinkende wonden*; zie heelmeester; 5 *het kwaad loont zijn –*; *het werk loopt of prijst den –*; 6 *Rembrandt en Frans Hals, de grote –s der Hollandse school*; 7 *ieder is – in zijn eigen huis*, baas; *hij heeft zijn – gevonden*, nl. iem., die hem overtreft; *heer en meester zijn*; *zijn drift niet – kunnen worden*, kunnen beheersen: *iets weer – worden*, in zijn bezit krijgen; *zich – maken van iets of iem.*, in zijn macht of bezit weten te krijgen; 8 *de – met zijn knechts*; 9 zie paard.

mees'terachtig, bn., bw. (*als meester*, met ong. bijbet.): *op –e toon, zich – aanstellen*.

mees'teren, meesterde, h., i. gemeesterd (Z.-N. *geneesk. behandelen, behandeld worden*).

meesteres', v. meesteressen (*gebiedster*; *vrouw des huizes*; *vrouw van den onderwijzer*; Z.-N. *onderwijzeres*).

mees'tergast, m. –en (Z.-N. *meesterknecht*).

mees'terhand, v. (*de hand v. e. meester, grote vaardigheid of bekwaamheid*): *dit opstel verraadt een –*; **–knecht',** m. –s (*onderbaas*).

mees'terlijk, bn., bw. (*als meester*, met

gunstige bij bet.): *de –e terugtocht van de Ruyter*, voortreffelijk, roemrijk; *hij schrijft –*.
mees'terschap, o. (*het zijn van meester in enige kunst, enig vak enz.*).
mees'terstitel, m. (*academische titel* nl. van meester in bet. 3).
mees'terstuk, o. –stukken (nu: *werkstuk, waardoor iem. zich als meester doet kennen, kunstwerk*; vroeger: *gildeproef, proefstuk voor de rang van meester*); **–teken,** o. –s (*teken, dat de maker van een of ander kunststuk, een munt of penning ergens aanbrengt, om te doen zien, dat hij de maker is*); **–werk,** o. –en (*werk van een meester*): *Vondels –en*; **–zanger,** m. –s (vroeger in Duitsland: *titel van dichters*): *Hans Sachs, de –*.
mee'stool, v. –stoven (*meekrapstoof*).
meest'tijds, mees'tentijds, bw. (*meestal*).
meet, v. (*streep op de grond, merk, waarbij men begint met een of ander spel*, b.v. *knikkeren enz.*): zegsw. *van – (af) aan*, van het begin af, fig. van de eerste beginselen af: *met het Frans van – (af) aan weer beginnen*.
meet'baar, bn. (*kunnende gemeten of in getal uitgedrukt worden*): *de meetbare grootheid*.
meet'band, m. –en (*rolband, band* [*van gummi, linnen, zijde enz.*] *met de Ned. lengtemaat in cm bedrukt*); **–brief,** m. –brieven (*certificaat van den beëdigden scheepsmeter* [*in de vorm v. e. klein boekje*] *meldende de tonneninhoud van een schip, bureel van inschrijving enz.*): *de – tonen*.
meeting, v. –s (Eng. *volksvergadering; openbare bijeenkomst*; Z.-N. inz. bij verkiezingen).
Meet'jesland, o. (*streek in 't N. van Oost-Vlaanderen om Eecloo*).
meet'ketting, m. –en (*landmetersketting*): de – is gemaakt van spijlen en schakels, of hij bestaat uit een stalen reep; **–kunde,** v. (*deel der wiskunde* inz. *wetenschap, die zich bezighoudt met het bepalen der afmetingen en eigenschappen van punten, lijnen, vlakken* [*planimetrie*] *en lichamen*): *de lagere –*, lijnen, vlakken, lichamen; *de hogere –*, analytische; **–kundig 1** bn. (*met de meetkunde in verband staande*): *–e vraagstukken*; **2 –kundige,** m. en v. –n (*kenner of beoefenaar der meetkunde*); **–kunst,** v. (vero. *meetkunde*); **–kun'stig,** bn.: *een –e reeks*; **–lijn,** v. –en (*meetband*); **–lood,** o. –loden (*schietlood*); **–snoer,** o. –en (Bijbel: *meetlijn*, inz. fig.); **–stok,** m. –stokken (*maatstok*).
mee'tronen, zie medetronen.
meeuw, v. –en, meeuwtje (benaming van de familie der laridae; *langvleugelige watervogel*); zie mantel–, zilver–, storm–; zegsw. *zo zat als een –*, stomdronken.
meeu'wenei, o. –eieren; **–nest,** o. –en.
meeu'weveer, v. –veren.
Meeu'wis, m. (*verkort uit Bartholomeus*): *van Teeuwis noch (van) –weten*; z. Teeuwis.
mee'valler, m. –s, meevallertje (*buitenkansje*): *een aardig meevallertje!*
mee'vat, o. –vaten (*vat voor mede of mee*).
meewa'rig, bn., bw. (vroeger: *vriendelijk, minzaam; barmhartig*; thans: *zacht-medelijdend; vriendelijk-medelijdend*): *spreken op –e toon; hij keek hem – aan*; **meewa'righeid,** v. (*welwillendheid*, vero.; *deernis*).
mega..., v. Gr. me'gas = groot, duidt o.a. aan het millioenvoud bij eenheden, **M** afgekort.
megafoon', v. –fonen (*geluidversterker*).
megalomanie', v. (*grootheidswaan*).
Mege'ra, v. myth. een der drie Furiën, fig. feeks; ook: *Megae'ra, Megeer'*. (ae = ee).
Me'gingjard, v. (myth. *Thors krachtgordel*).
meha'ri, v. mehari's (*dromedaris als rijdier*).
meharist', m. –en (*militair kameelruiter*).
Mei 1 m. (1 *Bloeimaand*; 2 *bloei*[*tijd*]): (1 *in –; onze Noordse –*; 2 *de – van 't leven*; **2 mei,** m. –en *lovertak*, Z.-N. *tak van een meidoorn*): *een huis met –en sieren*.
mei'boom, m. –bomen (1 *opgesierde, afgezaagde berk, den of beuk, op de dorpen geplant, o. a. de 1ste Zondag in Mei*, [*Brussel in Aug.*], *als middelpunt der feestelijkheden*; 2 *groene tak op een huis, dat onder de kap of ander dak is gekomen*): 1 *de – wordt geplant, gesierd met groene kransen*; 2 *de – staat op de kap*.
Mei'boter, v. (*eerste grasboter in Mei*).
meid, v. –en (uit *maged*; 1 *dienstmaagd*; 2 *jongedochter*; 3 *huwbaar meisje*, N.-N. enigszins plat; 4 *kind van het vrouwelijk geslacht* inz. als aanspreking ook tegenover een volwassen dochter): 1 *–en, die kleren kloppen*; 2 *Betje heeft hoofdpijn, arme –!* 3 *een poezele Vlaamse –*; 4 *stoute –, ik ben boos op je! ik weet van niets, mijn lieve –!* verkl. **meisje,** o. –s.
mei'dendracht, v. (*dracht van dienstboden*); **–kamer,** v. –s; **–loon,** o. –lonen (*de huur* [*per maand*] *van de dienstboden*); **–praatje,** o. –s (*praatje door of over meiden; onbeduidend gebabbel*); **–werk,** o. (*werk der dienstmeid*; fig. *minderwaardig werk*).
mei'doorn, mei'doren, m. –s (*haagdoorn*).
Mei'drank, m. (*zomerdrank, bereid uit witte wijn, suiker en bloesems v. h. in Mei bloeiende Lieve-vrouwenbedstro*); ook, Meiwijn.
mei'er, m. –s (1 *pachter* inz. *wien het recht van beklemming toekomt*; 2 *opzichter, rentmeester*; vroeger: *een soort rechterlijk ambtenaar*): 1 zie beklemd; 2 zie meierij.
meierij', v. (*gebied v. d. meier in de bet. van vertegenwoordiger van den heer, bestuurder*): *de Meierij van Den Bosch*, Peelland, Kempenland, Oisterwijk en Maasland.
Mei'jel, o. (*dorp ten N. O. v. Weert*): *van – op Sevenum*, dorp ten N. W. v. Venlo, d. i. kronkelpad door de Peel; fig. *hij gaat van – op Sevenum*, langs omwegen.
mei'kers, v. –en (*vroegrijpe kerssoort*); **–kever,** m. –s (*mulder, molenaar, kever, tor, die gewoonlijk in Mei te voorschijn komt*; Lat. melolontha vulgaris): *een doos met –s*; zie engerling.
mei'ler, m. –s (Duits: *kolenbrandershoutstapel*).
Mei'maand, v. –en (*Mei* 1).
mein'eed, m. –eden (*slechte* d. i. *valse eed, waarbij men voor God als waarheid verzekert, wat men weet vals te zijn*).
mijne'dig, 1 bn. (*schuldig aan meineed*); **2 –e,** m. en v. –n (*iem., die een meineed doet of gedaan heeft*).
mein'sel, m. (Z.-N. [*ijzeren*] *beslag aan de punt van een stok enz.*: *beslagring*).
meis'je, o. –s (*verkleinwoord van meid*: 1 *kind v. h. vrouwelijk geslacht; huwbare, ongehuwde jonge vrouw; juffer of juffrouw*; 2 *dienstmeisje*; 3 *verloofde, aanstaande*): 1 *in dat gezin zijn twee jongens en drie –s; een onbedorven – van 18 jaren*; 2 *ze houden een dag– en een kinder–*; 3 *hoe maakt het uw –?*
meis'jesachtig, bn. (*als van een meisje*); **–athenaeum,** o. –s; **–bond,** m. –en; **–bur-**

gerschool, v. -scholen; **-dracht,** v.; **-gek,** m. **-gekken** (*jongen, die te veel op meisjes gesteld is*); **-dromen,** m. mv.; **-hand,** v. (*kleine, blanke hand; schrift v. e. of als v. e. meisje*); **-kleding,** v.; **-muisjes,** o. mv. (*niet-gekartelde muisjes, aangeboden bij de geboorte v. e. meisje*); zie jongensmuisjes; **-naam,** m. -namen; **-school,** v. -scholen; **-stem,** v. -stemmen; **-hogereburgerschool,** v. -scholen.

meis'ke(n), o. -s (*meisje*, inz. Z.-N.).

mei'streel, m. -strelen; zie menestreel.

mei'tak, m. -takken (*lovertak; mei* **2**); **-veld,** o. -en (*groene weide; volksvergadering in het Frankische rijk*); **-vis** (*elf*) **1** (voorwerpsn.), m. -vissen: Z.-N. *de - is geboren*, zegsw. als het dondert in de lente; **2** (stofn.), v.; **-vuur,** o. -vuren (*vreugdevuur in 't open veld in Mei*); **-wijn,** m. -en; zie Meidrank; **-zoentje** of **-zoetje,** o. -s (*madelief*).

mejonk'vrouw, v. -en (*aanspreektitel ener jonkvrouw*), meestal freule; **mejuf'fer,** v. -s (*aanspreektitel ener ongehuwde dame*); vero.; **mejuf'frouw,** v. -en (*een vrouw uit de middenstand, een jong meisje, een ongehuwde*).

mekaar', **mekan'der,** vnw. (*malkander*): *bederf -s werk nu niet! geef - de hand; dat komt voor mekaar*, in orde; gmz.

Mek'ka, o. (*bedevaartplaats der Moslims, met een moskee, waarin de Kaäba; geboorteplaats van Mohammed*, 571 n. C.).

Mek'kaganger, m. -s (*pelgrim naar Mekka*).

mek'ken, mekte, h. gemekt (van geiten, ook wel van schapen: *blaten*); ook: *mekkeren*.

melaats' uit Fr. malade = zieke, **1** bn.; -er, meest - (*lijdend aan melaatsheid*); **2** -e, m. en v. -n; **melaats'heid,** v. -heden (*slepende en besmettelijke huidziekte*): *oosterse* (witte, schubbige, knobbelige) -; zie lepra.

mela(n)..., van Gr. me'las = zwart.

melancho'licus, m. -cholici (Gr.-Lat. *iem., die melancholisch* of *zwaarmoedig is*) (ch = k).

melancholie', v. (Fr. [Gr.-Lat. melancholia, Gr. chole = gal]: *zwartgalligheid, zwaarmoedigheid, droefgeestigheid*): *een bittere -, een chronische -*; **-choliek',** **-cho'lisch,** bn., bw. (Fr. mélancolique: *zwartgallig, zwaarmoedig, droefgeestig*); (ch = k).

Melane'sië, o. (Gr. nesos = eiland: *westelijke groep van Oceanië*). (s = z).

mêlan'ge, o. -s (Fr. *mengsel; gemengde waren*): *- van koffie*; zie mêleren. (g = zj).

melaniet', o. (*fluweelzwart granaat*).

melas'se, v. (Fr. [Sp. melaza, v. Lat. mel = honig]: *stroop, die bij suikerbereiding overblijft, suikerstroop*).

mela'ti, v. melati's (O.-I. *wit bloempje met jasmijngeur*; Lat. jasminum sambae).

mel'de, v. (*benaming voor planten, behorende tot verschillende geslachten van de familie der chenopodiaceae*): *tot de -achtigen behoren* o. a. *de spinazie, de biet*.

mel'den, meldde, h. gemeld (*doen weten, berichten; gewagen, opgeven*): *de ontvangst van een brief -*; refl. *z. -*, zich aangeven.

mel'denswaard, **-swaar'dig,** bn.; -er, -st, ook: meer -, meest -: *dit is niet -*.

mel'ding, v. -en (*mededeling*): *- maken van*, melden; zie vermelding.

mêlée', v. (Fr. *krijgsgewoel; vechtpartij*).

me'len, meelde, h. gemeeld (Z.-N. *bloemen*).

mêleren, gemêleerd (Fr. *onder elkaar mengen*, inz. *een stok kaarten*).

me'lig, bn. (*meelachtig*): *deze peren zijn -; -e kastanjes, -e aardappels*; stud. *- zijn*, overmoe en daardoor flauw-grappig.

me'ligheid, v.

meliniet', o. (Fr. mélinite [v. Gr.-Lat. melinos]: *ontploffingsstof uit picrinezuur*).

me'lis, v. (*witte suiker, broodsuiker*).

melis'se, melis, v. (Fr. [Lat. melissa]: *geneeskr. plant uit Zuid-Europa afkomstig: citroenkruid*; Lat. melissa officinalis).

melizoen', o. (Fr. *rodeloop*), vero.; **-kruid,** o. (*middel tegen het melizoen*).

melk, v. (1 *afgescheiden vloeistof of vocht, dienende tot eerste voedsel der jongen* inz. *koemelk, geitemelk enz.; een fles, glas -*; 2 bij verg.: *sap van sommige vruchten of planten*; 3 Z.-N. *hom*, zie milter): 1 *gesteriliseerde -*; zegsw. *er uit zien als - en bloed*, door en door gezond; *niets in de -* (of: *pap*) *te brokken hebben*, [a]) niets bezitten, [b]) niets te zeggen hebben; *een land van - en honig*, eig. het Beloofde Land, fig. een land van overvloed; 2 *kokos-, amandel-*; 3 *de - van een vis*.

melk'achtig, bn.: *een - sap*; **-baard,** m. -en (*melkmuil*); **-boer,** m. -en (*boer, die handel drijft met de melk v. z. vee; boer, die in de stad de melk verkoopt*; bij uitbr. *melkslijter*); **-boom,** m. -bomen (*koeboom*, z. ald.); **-brood,** o. -broden (*brood, waarvan het deeg met melk gekneed is*); **-chocolade,** v. (1 *chocolade, in melk gekookt*; 2 *tabletten chocolade met room of melk bereid*): 1 *een kop -*; 2 *Zwitserse -*; **-diëet,** o.; zie melkkuur; **-distel,** v. -s (*naar het melkachtig sap, samengesteldbloemige plant van het geslacht sonchus*): *de akker-, de ruwe-*; verg. melkwied.

mel'ken, melkte, h. gemolken (1 *een dier van melk ontlasten*; 2 *fokken, om daarmede winst te behalen; houden*; fig. *voordeel van iem. of iets halen*): 1 *de koeien -, de geit -*; 2 zie duiven-, huisjes-.

melk'eppe, v. (*schermbloemigeslootbloem met witte bloemen*; Lat. peucedanum palustre).

melkerij', v.; in de 2e bet. -en (*het melken van melkvee; deel der boerderij*).

melk'fles, v. -flessen (*witglazen fles voor melk*); **-gevend,** bn. (*melk opleverend*): *-e dieren*; **-glas,** o.; in de laatste bet. -glazen (*melkkleurig glas*; ook: *glas, waaruit men melk drinkt*); **-huis,** o. -huizen (*huis, waar gemolken wordt; waarin men melk kan krijgen*); **-inrichting,** v. -en (*melkerij*); **-kan,** v. -kannen; **-koetje,** o. -s (*melkgevende koe*; fig. *een bron van inkomsten*); **-kruid,** o. (*sleutelbloemige plant*, Lat. glaux maritima): *het - is geen goed voedsel voor koeien en schapen*; **-kuur,** v. (*geneeswijze, waarbij degene die de kuur doet, veel melk moet drinken*): *een - doen*; **-muil,** m. -en (*lafbek; flauwerik; melkbaard, vlasbaard*); **-netel,** m. -s (Z.-N. *dovenetel*); **-plaat,** v. -platen (*plaat ter voorkoming van overkoken van de melk*); **-pot,** m. -potten; **-salon,** o. -s (tegenwoordig: *opschrift van melkhuisjes of inrichtingen, waar men melk[dranken] kan gebruiken*); **-sap,** o. (*melkachtig vocht van sommige planten of vruchten*); **-schuit,** v. -en (*schuit tot het vervoeren van melk*); **-slijter,** m. -s (*verkoper van melk in 't klein*); **-stand,** m. (*melkzaak*); **-suiker,** v. (*bestanddeel van de melk door indamping uit de zoete wei verkregen*), ook, galactose; **-tand,** m. -en (*een der eerste 20 tanden van*

den jongen mens of van een jong dier): *de –en verdwijnen op het 7e of 8e jaar*; **–tijd, mel'-kerstijd,** m., **–uur,** o. –uren (*het vaste uur, waarop het vee wordt gemolken*); **–vee,** o. (*vee, dat men houdt om de melk*); **–wagen,** m. –s (*wagen tot vervoer van melk*); **–weg,** m. (vert. v. Lat. via lactea: *lichtende streep of gordel uit sterren bestaande*): *de – snijdt de hemelaequator onder een hoek van 63°*; **–weger,** m. –s (*werktuig tot bepaling v. h. watergehalte v. melk*); **–wied,** o. (Z.-N. *melkdistel*); **–wit,** bn. (*blauwachtig wit*): *opaal.*

melo . . ., van Gr. me'los = gezang.

melodie', v. melodieën (Fr. [Gr.-Lat. melodia]: *zangwijs, zangerige welluidendheid* [*v. taal*]: phon. *afwisselende toonhoogte der klanken, muzikaal accent*): *een treurige –, een opgewekte –*; **melodieus',** bn., bw.; melodieuzer, meest – (Fr. *welluidend, zangerig, zoetklinkend*); ook: **melo'disch,** bn., bw.; melodischer, meest –.

melodra'ma, o. –drama's (Fr. mélodrame: *toneelspel met muziekbegeleiding bij tussenpozen*; thans inz. *draak*): *een echt – vol bloed*; **–drama'tisch,** bn., bw. (*als in een melodrama*): *een –e beschrijving.*

meloen' (Fr. melon [Lat. melo]: *komkommerachtige plant*; Lat. cucumis melo; *de vrucht*) **1** (voorwerpsn.), m. –en, meloentje; **2** (stofn.), v.: *– eten; een stuk –.*

melomaan', m. en v. –manen (Fr. mélomane: *muziekgek; hartstochtelijk liefhebber van muziek*).

Melpo'mene, v. myth. muze van het treurspel: zij draagt een masker. (ne = nee).

mel'te, v. –n, Z.-N.; zie milt **II.**

I. mel'ter, m. –s, Z.-N.; zie milter, melk 3.

II. mel'ter, m. –s (*mout*); **–ij',** v. –en (*mouterij*).

me'luw 1 bn. (Z.-N. *rijp*); **2** v. (Z.-N. *molm*).

mem, v. memmen (vero. of gew. kindertaal: *moeder; min; zeurig manspersoon*).

membraan', o. –branen (Fr, membrane, Lat. membranum: *vlies, dun huidje*).

me'mel, m. –s (*mijt*; Z.-N. *molm* 2; zie ook milver); **me'melig,** bn. (*vol mijten*): *memelige kaas*, d. i. vol maden.

memen'to mo'ri, Lat. **1** (*gedenk te sterven*); **2** zn. o.: *het ––*, herinneringsteken aan de dood: een lijk, doodshoofd enz.

mem'me, v. (Duits-Joods: *moeder*; Duits: *lafaard*).

mem'mekenskruid, o. (*kamperfoelie*); ook, memmetjeskruid.

mem'mele, v. (Duits-Joods: *tante*).

memoi'res, v. mv. (Fr. *gedenkschriften*).

memora'bel, bn. (Fr. mémorable, Lat. memorabilis: *gedenkwaardig*).

memorabi'lia, o. mv. (Lat. mv. van memorabile: *gedenkwaardigheden*).

memoran'dum, o. (Ned.) –s; (Lat.) memoranda (Lat. *gedenkboekje; zakboekje; diplomatieke nota; rekening*).

memoreren, gememoreerd (*in het geheugen terugroepen; aanstippen, met een enkel woord vermelden; optekenen ter herinnering*): *uit het jaarverslag willen wij het volgende –.*

memoriaal', o. memorialen (Fr. mémorial, Lat. memoriale: *aantekenboek*; inz. *dagboek*); **–post,** m. –en (*post in het memoriaal*).

memo'rie, v. –s, memoriën (o.-Fr. [Lat. memoria]: 1 *geheugen*; 2 *heugenis, gedachtenis, herinnering*; ook: *gedenkschrift*; 3 [*geschreven*] *stuk, waarin van bepaalde zaken gewag wordt gemaakt*: *een lijst, een opsomming, een opgave, toelichting, ontvouwing der gronden*; *verzoekschrift*): 1 *mijn – laat na*; *kort van – zijn*, licht vergeten, inz. ir.; 2 *tot – achterlaten*; *pro –*, om niet te vergeten; *een post pro –*, post, die op een begroting, een rekening wordt gebracht zonder een bedrag in te vullen; 3 *een – ter Griffie van de rechtbank inleveren*; *– van toelichting*, b.v. bij een wetsontwerp: de motivering, de uitleg gevend; *– van antwoord*, antwoord op het voorlopig verslag, dat is uitgebracht over een wetsontwerp; **–post,** m. (*post die pro memorie* [zie memorie] *wordt uitgetrokken*); **–werk,** o. (*geheugenwerk*).

memorisa'tie, v. (*van-buiten-lering*).

memoriseren, gememoriseerd (*van-buiten-leren*). (s = z).

Mem'phis, o. hoofdstad van het z.g. oude rijk van Egypte, met e. tempel voor den Apis.

men 1 onbep. vnw. (*de mensen; alle personen of een enkel persoon, dien men niet nauwkeurig aanduidt, waarvan in een bepaald geval sprake kan wezen; de wereld, de openbare mening*): *– zegt*, er wordt gezegd; **2** zn.: *de onbekende –.*

mena'ge, v. (Fr. *huishouding, huishouden*; *huishouding van soldaten*; *voeding*; inz. mil. *soldatenkost, -keuken*). (g = zj).

menageren, gemenageerd (Fr. *sparen, ontzien*): *zich –*, zich in acht nemen (met het oog op de gezondheid). (g = zj).

mena'geklep, v. –kleppen (*mond*); plat; **–meester,** m. –s (*korporaal, onderofficier belast met de zorg voor de menage van een aantal soldaten*).

ménagè're, v. –s (Fr. *huishoudster*; *étui voor naalden enz.*).

menagerie', v. –s, menagerieën (Fr. [*wilde*]-*beestenspel*; *verzameling van levende wilde dieren*). (g = zj).

Men'del (Gregor), Augustijner monnik te Brünn, die 't eerst de grondwetten der erfelijkheidsleer vond, 1822–1884.

Mendican'ten-orde, zie bedelorde.

Mene', thekel', uphar'sin, d. i. geteld, gewogen en de Perzen gegeven: woorden door een geheimzinnige hand op de muur der zaal van Bel'sazar geschreven op diens laatste feestmaal (538 v. C.), Daniël 5 : 25; ook: Mene, mene enz.

meneer', m. meneren (*mijnheer*; *bij de marine aanspreektitel van minderen tegenover officieren en bij het leger van hooggeplaatste officieren tot lager geplaatste en van officieren van dezelfde rang onderling*).

Menela'us, jongere broeder van Agamemnon, en koning van Sparta. (me = mee).

me'nen, meende, h. gemeend (1 *de dunk hebben, vermoeden, het er voor houden*; 2 *bedoelen i. ernst*; 3 *van plan zijn, op het punt zijn een handeling te volbrengen*): 1 *ik meende, dat vader kwam*; 2 *ik meen het ditmaal*; 3 *ik meende juist weg te gaan, toen . . . .*; nog: *het wel met iem. –*, hem genegen zijn.

me'nens, zegsw. *het is –*, ernst.

menestreel', m. menestrelen (o.-Fr. menestrel [Lat. ministerialis]; Middeleeuwen: *rondreizend voordrager van liederen, troubadour*; in de 19de eeuw: *dichter-zanger*): *Hofdijk, de – van Kennemerland.*

men'gel, o. –en, mengeltje (*oude vochtmaat,*

thans als melkmaat 1 l, vroeger als oliemaat 1.21 l, als brandewijnmaat 1.53 l).
men'geldichten, o. mv. (*dichtstukken van gemengde aard*): *de – van Staring.*
men'gelen, mengelde, h. gemengeld (frequentatief van *mengen*: *vermengen, dooreenmengen*); **men'geling,** v. in bet. 2 –en (*het mengelen*; fig. *iets, dat gemengd is*): *een – van blijdschap, hoop en vrees*; *letterkundige –en*, opstellen van allerlei aard.
men'gelklomp, m. (*baaierd*); **–moes,** o. (meestal ong.: *mengsel*; *allegaartje, rommelzo, samenraapsel, werk van gemengde inhoud*).
men'geltaal, meng'taal, v. –talen (*taal, samengesteld uit verschillende talen*): *Neger-Spaans, een – van Spaans, Portugees, Nederlands en negerdialecten.*
men'gelwerk, o. (*letterkundig werk van gemengde inhoud*; Z.-N. *feuilleton*).
men'gen, mengde, h. gemengd (1 *iets onder iets anders werken of iets maken door verschillende stoffen dooreen te werken*; 2 *bijeenbrengen van ongelijksoortige bestanddelen*; 3 *iets op een of andere wijze met iets anders in betrekking brengen*; 4 *zich met iets inlaten, bemoeien*): 1 *oliën –, wijnen –*; bij uitbr. *koffie –, thee –*; 2 *God mengt het bittere met het zoet*; 3 *mijn naam is er in gemengd*; 4 *zich in een gesprek –*, er deel aan nemen; *zich in een twist –*, zich er mede bemoeien.
meng'sel, o. –s (*stof, massa, waarin verschillende bestanddelen vermengd zijn*; ook fig.): *een – van riet- en beetwortelsuiker*; fig. *een – van leugens en waarheid*, vermenging.
men'hir, v. –s (*voorhistorische* [o. a. *in Bretagne*] *hoge, langwerpige steen, dienende als grafzuil*): *men vindt de –s in een kring.*
me'nie, v. (Lat. minium: *rode kleurstof*; *een loodoxyde door verhitting van loodglit verkregen*; *dekverf uit deze kleurstof*).
me'niën, meniede, h. gemenied (*met menie verven of bestrijken*): *ijzer –.*
me'nig, onbep. telw. gevolgd door een zn. in het enkelv. (*veel meer dan één*): *– mens*; *er – uur doorbrengen*, verscheiden uren.
me'nigeen, onbep. vnw. (*een aantal, verscheidene personen*): *hij heeft – gered.*
me'nigerhande, –lei, bn. en soortgetal (*van vele soorten*); ook, –han'de, –lei'.
me'nigmaal, bw. (*verscheiden malen*): *ik heb er u – ontmoet*, dikwijls; *– heb ik u gewaarschuwd*; ook, –werf, zie ald.
me'nigte, v. –n (*grote hoeveelheid, groot getal, grote schaar van zaken, dieren, personen*): *een ontelbare –*; *koeien in –*; *een – turven enz.*; *de grote –*, de grote hoop, de meerderheid van het publiek.
me'nigvoud, bw. (*verscheiden malen*): *zelfs de deugdzaamste valt –.*
menigvou'dig, meestal **menigvul'dig 1** bn. (*velerlei*; *talrijk, veel*; *overvloedig*): *onze –e gebreken*; *een –e oogst*; **2** bw. (*op allerlei wijze*; *vaak*): *God vergeeft –*; **–heid,** v. (*talrijkheid*): *de – uwer bezigheden.*
me'nigwerf, bw. (*menigmaal*).
me'ning, v. –en (1 *denkwijze, gevoelen, oordeel*; 2 enigszins vero. *bedoeling*; *voornemen*): 1 *volgens zijn –*; *de openbare –*; 2 *mijn – was, nog enige dagen te blijven.*
meningi'tis (cerebro-spinalis epidemica), v. (Gr.-Lat. [Gr. meninx = vlies, Lat. cerebrum = hersenen, Lat. spina = ruggegraat]: *nekkramp*; [*besmettelijke*] *ontsteking en etterring van de ruggemerg- en hersenvliezen*).
Menist' 1 m. –en (*doopsgezinde*, eig. *volgeling van Menno Simonsz., 1496–1561, tot 1535 pastoor v. Witmarsum in Friesland*); **2** bn. (*doopsgezind*): *die familie is –.* (e = ə).
menis'tenblauw (*hemelsblauw*) **1** bn.; **2** zn. o.; **–boterham,** v. –boterhammen (*sneetje geboterd brood, met een beschuit belegd*); **–bruiloft,** v. –en (*eenvoudige, stille bruiloft*; scherts. *ledigen van een beerput*); **–hemel,** m. (*de Vechtboorden, in de 18e eeuw*, met fraaie buitenplaatsen van Menisten tussen Loenen en Maarssen).
men'nekes, m. mv. (O.-I. *soldaten*); gmz.
men'nen, mende, h. gemend (van paarden, rijdieren: *met de toom besturen*; van wagens: *sturen*): *een paard –, een vierspan –*; fig. zie volksmenner; Z.-N. gew. *inoogsten.*
Mennoniet', Mennonist', m. –en (*Menist*).
mens 1 m. –en (*het hoogst begaafde wezen op aarde*; verder in verschillende bet. in verband met zijn vermogen, eigenschappen enz.): *een oud –, een jong –, de – is sterfelijk*; zegsw. *onder de –en komen*, aan het maatschappelijke, sociale leven deelnemen; *kinderen worden –en*, volwassen lieden; Bijb. *den ouden – afleggen, den nieuwen – aandoen*, zich zedelijk beteren; *–en zien*, niet afgezonderd leven, bezoeken ontvangen; *een – zijn lust is een – zijn leven*, iemand; *men moet de –en nemen, zoals ze zijn*, de wereld, waarin men leeft; zie ook beschikken, inwendig; Z.-N. zegsw. *dat kost stukken van –en*, veel geld; **2** o. (*individu* inz. van vrouwen en dikwijls min.): *N. was een onbeduidend –*; *tegen dat – mevrouw zeggen*; *dat arme –!* in medelijdende zin.
mens'aap, m. –apen (*aap in bouw veel met den mens overeenkomend*; in het mv. *anthropomorphen*); zie b.v. gorilla.
mens'dom, o. (*het menselijk geslacht*; *al de levenden en doden samen*).
men'selijk, bn., bw. (*mens zijnde*; *van den mens, den mens eigen, den mens betreffende*; fig. *welwillend, humaan*): *het – lichaam*; *geen – wezen, een –e zwakheid, dwalen is –*; *het – opzicht*, vrees voor het oordeel van een ander mens; fig. *de overwonnenen – behandelen*; verg. onmenselijk.
men'selijkerwijze, –wijs, bw.: *– gesproken*, volgens de gewone menselijke gedachtengang, voor zover een mens in staat is daarover te oordelen; ook, –wijze', –wijs'.
men'selijkheid, v. (*menslievendheid*; *humaniteit*): *den gevangen vijand met – behandelen*, welwillendheid, zachtheid.
men'seneter, m. –s (*wilde, die zich soms voedt met mensenvlees*).
men'sengeslacht, o. –en (*het mensdom*; *één mensengeneratie*): *het ene – komt op, en het andere gaat te niet.*
men'senhaai, m. –en (*grote soort van haai, meer dan 10 m lang*; Lat. cacharodon carcharias).
men'senhaat, m.; **–hart,** o. –en (*het hart eens mensen*; inz. fig. *menselijk gemoed*); **–hater,** m. –s (*misanthroop*; *iem., die in de mensen vooral slechte eigenschappen opmerkt en de omgang met anderen liefst vermijdt*); **–kenner,** m. –s; **–kennis,** v. (*duidelijk begrip van het wezen en het karakter v. d. mens*); **–kind,** o. –eren (*mens*); **–liefde,** v.; **–offer,** o. –s (*offer, waarbij nl. één of meer*

personen worden gedood); **–paar,** o. –paren: *het eerste –*, nl. *Adam en Eva.*

men'senras, o. –rassen (*elk der rassen, waarin het mensdom kan verdeeld worden*): *men onderscheidde*: het blanke of *Kaukasische –*, het gele of *Mongoolse –*, het zwarte of *Negerras*, het bruine (Maleiers) en het rode (Indianen); **–roof,** m. (*het roven van mensen, bijv. om ze als slaven te verkopen*): rechtst. *hij, die iem. over de grenzen van het rijk in Europa voert, met het oogmerk om hem wederrechtelijk onder de macht v. e. ander te brengen of om hem in hulpeloze toestand te verplaatsen, wordt, als schuldig aan –, gestraft met ....*; **–schuw,** bn. (*geneigd het gezelschap te ontwijken van andere mensen*); **–vrees,** v. (*vrees voor mensen of de wereld aan wier gunst men een hoger belang opoffert*); **–vriend,** m. –en (*iem., die er naar streeft, het geluk zijner medemensen te bevorderen; philanthroop*); **–werk,** o. (*iets, dat door mensen wordt of kan worden tot stand gebracht*): *alle – is onvolmaakt.*

mens'heid, v. (1 *de hoedanigheid van mens te zijn, de menselijke natuur*; 2 *mensdom* inz. *het levende menselijke geslacht*): 1 *de Godheid en – van Christus*; 2 *tot heil der –.*

mens'kunde, v. (*mensenkennis; duidelijk inzicht in het karakter der mensen*); **–kun'dig,** bn., bw. (*van mensenkennis getuigende; mensenkennis bezittende*): *een –e opmerking*; **–lie'vend,** bn., bw. (*zeer bereid zijn medemensen te helpen; philanthropisch; liefderijk*): *– hulpbetoon, een – hart*; **–lie'vendheid,** v.; **–paard,** o. –en, zie centaur; **–stier,** m. –en, zie minotaurus; **–waar'dig,** bn., bw.: *een – bestaan; – wonen*; **–wording,** v.; zie incarnatie.

mensjewi'ke, m. mensjewiki (Russisch: *gematigde socialistische partij in de vroegere Doema*); ook, meensjewik(i).

Mens sa'na in cor'pore sa'no (Lat. *Een gezonde ziel in een gezond lichaam*).

mensuur', v. (Lat. mensura, Duits: Mensur; [*tijd*]*maat*; muz. *onderlinge verhouding der tonen*; ook: *de bepaalde wijdte van orgelpijpen in verhouding tot haar lengte; afstand tussen de tegenstanders bij het schermen, het duelleren*). (s = s).

ment, v.; zie munt (plant); in Z.-N. *likeur.*

mentaal', bn. (Fr. [Lat. mentalis, v. mens = geest]: *in* [of: *van*] *de geest; in de gedachte*; v. e. gebed: *in stilte, niet met de lippen*).

mentaliteit', v. (Fr. *manier van denken en voelen; geestesgesteldheid*): *wat een –!*

menteneren, zie mainteneren.

menthol', v. (*extract van pepermuntolie*).

men'tie, v. (Lat. mentio: *melding, gewag*): *– maken van iets,* [a]) gewag maken, [b]) aanstalten maken. (tie = sie).

mention' honora'ble, v. (Fr. *eervolle vermelding b.v. op een tentoonstelling*).

Men'tor, m. **1** myth. Athene of Minerva in de gedaante van Mentor, den ouden vriend van Ulysses; – begeleidde Tele'machus op zijn reis naar het hof van Nestor en dat van Menela'us, om zijn vader Ulysses te zoeken; **2** m. –s: wijze, ervaren leidsman.

menu', o. menu's; menuutje (Fr. [*geschreven of gedrukte*] *spijskaart, lijstje der gerechten bij een maaltijd*).

menuet', v. menuetten (Fr. *statige, ouderwetse Franse dans*; ook: *de muziek*): *de – in de dagen van Lodewijk XIV, genoemd naar de kleine* (= menu) *passen.*

mep, m. meppen (klankn. *klap of slag*): *iemand een – geven*, oorvijg, slag; gmz.

Mephis'to, m. (*de verleider, de duivel*); ook, Mephisto'pheles.

mephi'tisch, bn. (Gr.-Lat. mephitis = schadelijke uitwaseming: *stiklucht bevattend, verstikkend, verpestend*): *een –e lucht.*

mep'pen, mepte, h. gemept (*een mep geven*): *iem. op zijn rug –; katten –*, doodslaan.

mercantiel', bn., bw. (Fr. mercantile: *wat de koophandel betreft; van koopmansgeest getuigend; koopmans..*).

Merca'tor, m. Lat. vertaling van (*Gerard*) *Kremer* = kramer, 1512–'94, ontwerper van de kaarten van wassende breedte, d.i. waarop meridianen en parallellen als rechte lijnen getekend zijn.

mercenair', (Fr.), mercenarius (Lat.), bn. (*bereid voor loon te dienen*; ongunstig: *veil*).

merci', bw. (Fr. *dank, dank je*; ir. *dank je feestelijk!*): Fr. – *bien*, dank u zeer.

Mercu'rius 1 m. (1 myth. *god v. de koophandel en van de dieven, bode der goden met gevleugelde voeten en een staf in de hand; afbeelding*; ook Hermes; 2 *een planeet*): 1 *een tempel van –*; 2 *de planeet –*; **2 mercu'rius,** o. (scheik. *kwikzilver*).

Mercuur', **mercuur',** zie Mercurius **1, 2.**

mè're, v. –s (Fr. *moeder; aanspreektitel van een zuster*); zie Bijlage **III.**

me'rel, v. –s, mereltje (*zwarte lijster*; Lat. turdus m. merula); Z.-N. merelaar.

me'ren, meerde, h. gemeerd (*een schip vastleggen aan een paal, dukdalf of ring*).

me'rendeel, o. (*het grootste gedeelte*): *het – der ambtenaren; voor 't –.*

me'rendeels, bw. (*voor het grootste deel; in de meeste gevallen*).

merg, o. (*weke, niet vloeibare, maar vettige stof in holle beenderen*; fig. *het binnenste van iets*, in zegsw.; fig. *het beste, voornaamste deel van iets*; van planten: *het binnenste gedeelte van de stengel*): *een –been* of *–pijp*; zegsw. *dat dringt door – en been*, dat raakt het binnenste, dringt tot in de ziel; *edelman in – en been*, door en door; spreekt. *murg.*

mer'gel, v. (delfst. *vettige aarde, voornamelijk bestaande uit een mengsel van klei en koolzure kalk, dienend tot bemesting*; Z.-Limb. *kalk*); ook: **–aarde,** v.; **–achtig,** bn. (*als mergel*); **–blok,** o. –blokken (*–steen*): *de –blokken zijn in Limburg ook bouwmateriaal.*

mer'gelen, mergelde, h. gemergeld (Z.-N. *slatten; uitbaggeren*): *een gracht –.*

mer'gelgroeve, v. –n (*groeve, waar mergel uit gegraven wordt*); **–kalk,** v. (*kalk, verkregen door het branden van mergel*); **–put,** m. –putten; **–steen,** o. (*zachte natuursteen, die voornamelijk uit koolzure kalk bestaat, en samen met de mergel gevonden wordt*).

merg'lepel, m. –s (*lepel met kleine bek en lange steel, om merg uit een mergpijp te halen*); **–pijp,** v. –en (*been, gevuld met merg*).

meridiaan', m. meridianen (Lat. [circulus] meridianus = middag[cirkel]: *grote cirkel, gaande door de twee polen, op de aarde of aan de hemel*): *aard–; hemel–; de nul–; de koperen – aan de globe.*

meridionaal', bn., bw. (Lat. meridionalis, Fr. méridional: *zuidelijk; lopend van N. naar Z.*): *meridionale bergketens.*

me'rinos, Fr., Sp. merinos, mv. v. merino, **1** m. mv. (*schapen met zeer fijne wol*); **2** o. (*glanzige, lichtgekeperde stof, van merinoswol*).
me'rinossen, bn. (*van merinos gemaakt*): *een – rok*; zie ook alpaca opm.
me'rinoswol, v. (*wol van het merinosschaap*).
merk, o. –en (1 *kenteken*; als zeemansterm: *alles wat de weg aanwijst: bakens, tonnen, kapen*; 2 *teken op zaken van gebruik en op de verpakking van handelsartikelen ter aanduiding van afkomst en hoedanigheid*; bij overdracht: *de koopwaar met een merk*; ook: *keur op goud en zilver, stempel*): 1 scheepst. *let op de –en aan de wal*; *een – op linnengoed*, b.v. één of meer letters; 2 *het – ener firma op goederen*; *naar het gehalte der edele metalen verschillen de –en*; *lange lijzen met zes –en*; *in die sigarenwinkel heeft men goede –en*; zegsw. *'t is een fijn –*, ir. v. e. persoon.
merkaton', v. –s (Z.-N. *grote, gele perzik*).
merk'baar, bn., bw.; merkbaarder, –st (*duidelijk waarneembaar, te bespeuren*): *een –bare verandering*; *de zieke gaat – achteruit*.
mer'kel, m. –s (*hout of ijzer tot ondersteuning van een luik*; *bedekking dwars over een luikopening gelegd*); meestal mv.
mer'kelijk, bn., bw. (*aanmerkelijk, belangrijk*): *een – verlies*; *alles was er – veranderd, hij was – ouder geworden*.
I. mer'ken, merkte, h. gemerkt (*van een kenteken, een merk voorzien, met een merk tekenen*): *een kist –, het vee –, linnen –*; *bomen –*; etym. = merken **II.**
II. mer'ken, merkte, h. gemerkt (*bemerken, bespeuren, waarnemen*): *iets –*.
mer'kenwet, v. (*wet op de fabrieks- en handelsmerken*).
merk'garen, o. –s ([*rood*] *garen om linnen te merken*); **–inkt,** m. –en (*inkt om te merken*); **–katoen,** o. ([*rode*] *draad, waarmee men linnengoed merkt*); **–lap,** m. –lappen (*lap, waarop de kinderen zich oefenen in het merken*); **–teken,** o. –s, –en (*kenteken*).
merkwaar'dig, bn.; –er, –st, ook: meer en meest – (*verdienende, dat men er op let*; *van, vol betekenis*): *een –e gebeurtenis*; **–waar'digheid,** v. –heden (1 *de hoedanigheid merkwaardig te zijn*; 2 *curiositeit, bezienswaardigheid, merkwaardige zaak*): 1 *voor de – deel ik je dit mee*; 2 *de –heden van een stad*.
me'ro ju're (Lat. *naar zuiver recht*). (j = j).
Merovin'gers, m. mv. (gesch. *afstammelingen van koning Merove'us, 5de eeuw n. C.*); Pepijn de Korte, 752–768, maakte een einde aan de regering der – in 752.
Merovin'gisch, bn., bw.: *het – tijdvak*.
mer'rie, v. –s, merriën, merrietje (*wijfjespaard*); **–veulen,** o. –s (*vrouwelijk veulen*).
mertjon', m. –s (O.-I. *voetzoeker, vuurwerk*). (e = ə).
Mer'wede-kanaal', o. (aardr. *waterweg van Amsterdam naar de Merwede*). (we = wee).
mes, o. messen (1 [*stalen, ijzeren, benen*] *werktuig om te snijden, met of zonder punt, aan een of twee kanten geslepen, bevestigd aan een heft*; 2 bij verg. van allerlei voorwerpen): 1 *het hecht, het scherp, de rug, de punt van een –*; naar de dienst: *brood–, kap–, keuken–, ploeg–, scheer–, snoei–*; zegsw. *zijn –(je) snijdt aan* (of: *van*) *twee kanten* (of: *zijden*), hij verdient dubbel; *onder het – zitten*, [a]) geschoren worden, [b]) in de benauwdheid zitten inz. een examen of onderzoek ondergaan; *iets voor het – hebben*, in het vooruitzicht hebben, eig. een stuk vlees te snijden hebben; zie keel; 2 *het – ener balans*, stalen schijfje, waarop de balans zich beweegt; *het – der guillotine*.
mésallian'ce, v. –s (Fr. *huwelijk beneden iemands stand*).
mésalliëren, zich, gemésallieerd (Fr. se mésailler: *beneden zijn stand huwen*).
me'sigit, ook wel: **mesi'git,** v. –s (O.-I. *moskee, Mohammedaans bedehuis*). (g = g).
mes'dag, m. (Z.-N. *afgestelde kerkelijke feestdag*; *patroon-feestdag voor een ambacht*; *dag waarop niet gewerkt wordt*).
mesmeris'me, o. ([*leer van het*] *dierlijk magnetisme naar Dr. Mesmer*, 1734–1815).
Mesopota'mië, o. (Gr. mesos = midden, potamos = rivier: *land tussen de rivieren Euphraat en Tigris*: *tweestromenland*).
mesquin', bn. (Fr. *bekrompen, kleingeestig, pietluttig*; *krenterig, armzalig*).
messagerie', v. –s, messagerieën (Fr. *expeditiekantoor, bestel- en vrachtgoederenkantoor*, ook *voor het vervoer van reizigers*): *–s maritimes*, (Fr.) stoomvaartmaatschappij.
mes'se(n)koker, m. –s (*koker of schede voor één of meer messen*).
mes'selegger, m. –s (*toestelletje om het tafelmes op te doen rusten en om aldus het tafellaken niet te bevlekken*).
mes'senbak, m. –bakken (*bak tot berging der* [*tafel*]*messen*); **–handel,** m.; **–lade,** v. –n (*lade tot berging v.* [*tafel*]*messen*); **–maker,** m. –s; **–slijper,** m. –s (*iem., die messen slijpt*; *werktuig tot het slijpen v. messen*).
mes'seschede, v. –n.
Messiaans', bn. (*op den Messias betrekking hebbende*): *–e profetieën*; *de –e verwachtingen*, Israëls hoop op een toekomstig heil.
Messia'de, v. –n (*gedicht over den Messias*, inz. v. d. Duitsen dichter F. G. Klopstock [1724–1803], in 1773 voltooid).
Messianis'me, o. (*het geloof aan den Messias*; ook: *algemeen heilsverwachting*).
Messianiteit', v. (*het zijn van Messias*): *de – van Jezus*.
Messi'as, m. (Hebr. *de Gezalfde*; *de Verlosser, de Heiland*); zie Christus; **–mis,** v. –missen (R. K. *Gulden Mis*).
Messidor', m. (Fr. revolutie: *10e maand of Oogstmaand, van 19 Juni–18 Juli*).
I. mes'sing, o. (*geelkoper, legering van 70 tot 80 % koper en 30 tot 20 % zink*).
II. mes'sing, v. –en (timm. *uit'stekend bewerkt gedeelte op de kant ener plank, waarmede deze sluit in de groef van een andere*).
III. mes'sing, m. –en (Z.-N. *mest, mestput, mesthoop*).
mest, m. (*drek van beesten* inz. gebruikt om het land vruchtbaar te maken; ook: *andere stoffen, die het land vruchtbaar maken*): *er is paarden–, koeien–, schapen–, vogel–* of *guano*, en *stal–*, d.i. *dierlijke –*; *delfstoffelijke –*, as, gips, kalk enz.; *kunst–*.
I. mes'ten, mestte, h. gemest ([*het land*] *vruchtbaar maken door er mest op te brengen*): *een akker, een tuin –*.
II. mes'ten, mestte, h. gemest (van vee, ook pluimvee: *vet doen worden door voedsel*; *vetmesten*): *varkens –*; *ganzen –*.
mest'hoop, m. –hopen (*stapel mest*, ook van ander afval, dikwijls fig.; *mestvaalt*).
mesties', m. en v. mestiezen (Sp.-Portug. v.

Lat. mistitius = gemengd: in het alg. *kleurling*; thans inz. *kind van een blanke en een Indiaanse* of omgekeerd).
mest'kalf, o. –kalveren (*kalf, dat vetgemest wordt of is*); evenzo: **–koe,** v. –koeien.
mest'kar, v. –karren (*kar of wagen tot het vervoer van mest*); **–kever,** m. –s; zie –tor; **–put,** m. –putten (*gemetselde diepe open bak tot opberging van stalmest*); **–stof,** v. –stoffen (*al, wat als mest kan dienen*): Z.-N. *scheikundige* –, kunstmest; **–tor,** v. –torren (*bladsprietig insect*; Lat. geotrupes): *de grote – leeft vooral in paardenmest*; **–vaalt,** v. –en (*mesthoop*); **–varken,** o. –s (*dat* nl. *vetgemest wordt*); **–vee,** o.; **–vork,** v. –en (*riek met drie tanden, waarmee men in de mest werkt*); **–wagen,** m. –s (*mestkar*).
I. met 1 vz.: *schrijven – een pen,* door middel van; – *iemand gaan,* hem vergezellen; – *geweld,* door; *laat hem – vrede,* in; – *iets bezig zijn,* aan; **2** bw.: – *komt een knaap gelopen,* tegelijkertijd.
II. met, o. (*gehakt varkensvlees*; gew. en in samenstellingen); zie metworst.
I. meta . . ., voor vocalen **met . . .,** Gr. = anders, over, na, tussen.
II. me'ta, v. (It. *helft*): *–con'to,* halve rekening.
metaal', o. metalen (Fr. métal, Gr.-Lat. metallum: 1 *klasse v. elementen* inz. *als delfstof voorkomende*; 2 bankwezen: *goud of zilver*; 3 *iets van metaal*): 1 *platina, goud, zilver is edel* –, zich niet met zuurstof verbindend; *koper, tin, ijzer, lood is onedel* –; 2 *het papier is door – gedekt*; 3 *'t metaal verkondigt middernacht,* de klok; *het donderen van het* –, geschut.
metaal'ader, v. –s, –en; **–draad 1** (voorwerpsn.), m. –draden; **2** (stofn.), o.; **–draadlamp,** v. –en; **–gieter,** m. –s; **–gieterij,** v. –en (*het gieten van vloeibaar metaal*; ook: *de werkplaats of fabriek*); **–industrie,** v. –industrieën (*industrie, waarin metaal als grondstof wordt gebruikt*): *de – in Engeland*; **–warenfabriek,** v. –en (*fabriek van metalen voorwerpen* inz. *huisgerei*).
metachronis'me, o. (Gr. *fout in de tijdrekening, doordat men iets op een te late tijd laat plaatshebben*); verg. anachronisme.
meta'len, bn. (*van metaal*): *het – Kruis,* ereteken van 1830–'31, vervaardigd uit het metaal van veroverd veldgeschut.
metalliek', Fr. métallique, Lat. metal'licus **1** bn. (*metaalachtig; metaal bevattend; van metaal*): *–e slang,* buigzame metalen buis; **2** m. –en (vroeger: [*Oostenrijks*] *staatseffect, waarvan de rente en de aflossing in metaalgeld werden uitbetaald,* meestal mv.).
metalloï'de, o. –n (*op metaal gelijkende stof*; scheik. *element dat geen metaal is*): *–n, als zwavel, phosphor, kiezel enz.*
metallurgie', v. (Fr. *de wetenschap der ertsen en van hun smelting en bewerking enz.*; *bergwerkkunde*). (g = g).
metamorpho'se, v. –n (Gr.-Lat. metamorphosis: *gedaanteverandering, -verwisseling; herschepping*); **metamorphoseren,** gemetamorphoseerd (*herscheppen, geheel van gedaante doen veranderen*). (s = z).
metaphoor', v. –phoren (*troop v. d. overdracht, berustend op een gelijkenis, overeenkomst*): de – stelt het beeld in de plaats der eigenlijke voorstelling, b.v. *de kameel is het schip der woestijn*; Gr.-Lat. meta'phora.
metapho'risch, bn., bw. (*overdrachtelijk, in beeldspraak, figuurlijk*): *het – gebruik der woorden,* b.v. *de gouden zon.*
metaphy'sica, v. (Gr.-Lat. *bovennatuurkunde; leer van het bovenzinnelijke*).
metaphy'sisch, bn., bw. (*bovenzinnelijk*).
meta'thesis, v. (Gr.-Lat. *letteromzetting, letterkeer*): *gort* (grut), *naald* (nadel). lees *teezis.*
meteen', bw. (1 *tegelijkertijd*; 2 *onmiddellijk daarop*; 3 dikwijls met *zo*: *zo aanstonds*): 1 *verheugd, maar verlegen* –; 2 *e. schot, –verdween de gestalte*; 3 *ik kom* –; *ik help u (zo)* –; *tot* –.
metempsycho'se, v. (Gr. psyche = ziel: *zielsverhuizing*). (psy = psie).
me'ten, mat, h. gemeten (1 *met een maat de lengte, de oppervlakte of de inhoud van iets bepalen; van een grootheid bepalen, hoeveel malen een andere grootheid, die men als maat aanneemt, er in begrepen is*; 2 *zulke afmeting hebben, als de bepaling aanduidt*; 3 *een bepaalde hoeveelheid van een grotere hoeveelheid afmeten, afpassen*): 1 *garen en band* –, *een akker* –, *een schip* –, *graan* –, *steenkolen* –, *melk* –; *de grond met zijn gehele lengte* –, languit op de grond vallen of liggen; *iem. met de ogen* –, onderzoekend of uitdagend aanstaren; zegsw. *iem. de rug* –, hem ranselen met een stok; *met twee maten* –, partijdig zijn; *zich met iem.* –, strijden met iem., zijn krachten tegen iem. beproeven, wedijveren met iem.; 2 *dat zeeschip meet 6500 ton,* heeft een inhoud van; 3 *een paar schoenen* (d.i. *het leer daarvoor*) *laten* –.
meteoor', m. meteoren (Fr. météore [Gr. meteoros = in de hoogte zijndel: in het alg. *luchtverschijnsel, waarbij plotseling een schitterend licht wordt gezien*; inz. *vallende ster, meteoorsteen, stuk van een hemellichaam in de aardsfeer terechtgekomen*); **–steen,** m. –stenen.
meteor(ol)iet', m. –en (*meteoorsteen*).
meteorologie', v. (*weerkunde of kunde van de dampkringsverschijnselen*).
meteorolo'gisch, bn., bw. (*weerkundig; betrekking hebbende op, ingericht voor de meteorologie*): *het – instituut te De Bildt.*
I. me'ter, v. –s (Lat. mater = moeder: *peet, vrouw, die een kind ten doop houdt, doopmoeder, peettante*).
II. me'ter, m. –s (1 *iem., die meet,* inz. *beëdigd ambtenaar*; 2 *lengtemaat,* ± *40-millioenste deel van de omtrek der aarde, gemeten over de beide polen; het voorwerp, waarmee gemeten wordt*; 3 afk. v. *gasmeter enz.*): 1 *–s van schepen*; 2 *de – is de grondslag van het metrieke stelsel; de vierkante – of* m^2; *e. houten* –; 3 *de – is bevroren.*
met'gezel, m. –gezellen (*iem., die een ander vergezelt; makker, reisgenoot*).
methaan', (scheik. *koolwaterstof; mijngas; moerasgas*).
metho'de, v. –n, –s (Fr. [Gr. methodos = weg tot onderzoek, meta + hodos = weg]: *vaste, weldoordachte manier van handelen om een zeker doel te bereiken; wijze van onderzoek, werken of onderwijzen; leerwijze*; ook: *boek met een leerwijze*): *een schrijf–, lees* –.
methodiek', v. –en (Duits: *methodologie*).
metho'disch, bn., bw. (*volgens een bepaalde methode handelend of geschiedend*; fig. *ordelijk, geregeld*): – *te werk gaan.*
Methodist', m. –en (oorspr. spotnaam: uit-

vinders van een nieuwe levensregel, methodus vitae; later verklaard als: die leefden naar de Bijbelse methode; *godsdienstsekte onder de Christenen in Engeland en N.-Amerika, gesticht door Wesley en Whitefield, verwant aan de Hernhutters*).

methodologie', v. (*methodenleer, leer van de methoden, te volgen bij het beoefenen van een wetenschap enz.*).

Methu'salem of Methu'salach, Bijbelse persoon, die volgens Gen. 5 : 27 de ouderdom van 969 jaar zou bereikt hebben; zegsw. *zo oud als* –, stokoud. (s = z).

methyl'alcohol, m. (Gr. hyle = hout: *houtgeest, houtalcohol*): o.a. gebezigd tot het bereiden van kleurstoffen en het denatureren [ondrinkbaar maken] van spiritus).

metier', o. –s (Fr. métier [Lat. ministerium]: *handwerk, ambacht, beroep*); l. *–tjee*.

metony'mia, v. metonymia's (Gr.-Lat. [Gr. onoma = naam]: *troop der overnoeming*): b.v. wij lezen Vondel; door het staal getroffen.

metony'misch, bn., bw. (stijl: *bij overnoeming*): *het – gebruik van een woord*.

metriek', Fr. métrique, Lat. (ars) metrica **1** bn. (*tot de metriek behorend; staande er mede in betrekking*): *het –e stelsel*, het 10-delig stelsel van maten en gewichten, met de m als grondslag; **2** v. (dichtk. *leer der versmaten*; muz. *leer der maatsoorten en van de periodenbouw*).

I. me'tro, m. metro's (afkorting van *metropolitain*).

II. me'tro . . ., van 1 Gr. meter = moeder; 2 Gr.-Lat. metrum = maat.

metrome'ter, m. –s (muz. *maatmeter*): de – is een instrumentje, dat met een slinger zeer juist de maat der muziek aangeeft; ook: **metronoom'**, m. –nomen.

me'tron-teken, o. –s (palaeographie: *maataangevend teken met de vorm van een enigszins schuin liggend cijfer 8 boven een punt*).

metro'polis, v. –polissen (Gr. polis = stad: *moederstad*); zie metropool.

metropolitaan', m. –tanen (Gr.-Lat. metropolita: *aartsbisschop, aan het hoofd van een kerkprovincie staande*).

metropolitaans', bn. (*aartsbisschoppelijk*).

metropolitain', m. (Fr. *ondergrondse spoorweg* [*in Parijs*]).

metropool', **–po'le**, v. –polen (oudtijds: *hoofdstad van een* [*kerk*]*provincie, zetel van een metropolitaan*; nu ook: *wereldstad*).

me'trum, o. metra (Lat. *maat, versmaat*).

met'selaar, m. metselaren, –s (*iem., wiens beroep het is te metselen; maker van metselwerk*).

met'selaarsbaas, m. –bazen (*metselaar, die een eigen zaak heeft*); **–knecht**, m. –s; **–werk**, o. (*het werk v. e. metselaar*).

met'selen, metselde, h. gemetseld (*bouwstenen op elkaar voegen, die door een laag hard wordende specie aan elkaar vastraken; met steen en kalk arbeiden*): *een muur –*.

met'selhamer, m. –s (*hamer, zoals bij het metselen gebruikt wordt*; *bikhamer*); **–kalk**, v.; **–specie**, v. (*de stof, die bij het metselen op de onderliggende steen met het truweel wordt uitgespreid en waarop de bovensteen dan zacht wordt neergedrukt*: *mortel*); **–steen**, m. –stenen (*steen, die voor metselwerk wordt gebruikt* in tegenstelling met *hardsteen* enz.; inz. *baksteen*); **–werk**, o. (*werk, dat een metselaar verricht, dat hij tot stand brengt; te metselen of gemetseld werk*).

met'sen, metste, h. gemetst (Z.-N. *metselen*).

met'ser, m. –s (Z.-N. *metselaar*).

met'ten, v. mv. (R.-K. uit Lat. horae matutinae = morgenuren: *gebeden in het morgenuur*: *eerste der 7 kerkelijke getijden*): de – maken met de lauden het eerste gedeelte van het dagelijkse breviergebed uit; zegsw. *iem. de – lezen*, berispen, hem zijn plicht voorhouden; *korte –* (volkst. *wetten*) *maken*, weinig omslag; *de donkere –*, getijden gezongen van 's Woensdags tot 's Vrijdags in de Goede Week; *Brugse –*, opstand te Brugge tegen Jacques de Chatillon in de nacht van 18 Mei 1302.

metterdaad', bw. (eig. *met der daad* [= feit]; *werkelijk*): *zich – belachelijk maken*; **–haast'**, bw. (eig. *met der haast*: *in haast*; *spoedig*); **–tijd'**, bw. (eig. *met der tijd*; *allengskens*; ook: *na verloop van zekere tijd*): *alles komt – terecht*; **–woon'**, bw. (*om te wonen*): *zich – ergens vestigen*.

Met'tray, o., kolonie van weldadigheid voor verwaarloosde knapen (Gorssel bij Zutphen).

met'worst, v. –en (*worst gevuld met „met"*; zie met **II**): zegsw. (Drente): *met een – naar een zij spek gooien*, een spiering uitwerpen om een kabeljauw te vangen.

meu'bel, o. –en, –s, meubeltje (**1** *stuk huisraad*, in het alg.; inz. *stuk huisraad dienende tot het stofferen v. e. vertrek*; *tafel, stoel, kast enz.*; **2** *persoon*): **1** *moderne –s van eikenhout*; **2** *een onnut –*, iem., die nergens voor deugt; *een lastig –*; **–en**, meubelde, h. gemeubeld (*meubileren*): *een kamer –*.

meu'belgordijn, o. –en (*gordijn, dat opgenomen wordt*, geen *valgordijn*); **–magazijn**, o. –en **–maker**, m. –s (*fabrikant of werkman, die meubels maakt*; ook: *schrijnwerker*); **–stuk**, o. –stukken (*meubel*).

meubilair' 1 o. (Fr. mobiliaire met invloed v. meubel: *huisraad*): *het – van een kamer*, de verschillende meubels ener kamer; **2** bn. (*op het huisraad betrekking hebbende, daartoe behorende*): *diverse –e en andere goederen*; ook, (Fr.) mobilair.

meubileren, gemeubileerd (*van huisraad of meubels voorzien*; *stofferen*): *een huis –, een kamer –*; spreekt. *meubleren*.

meublement', o. –en; zie ameublement.

meug, v. (*lust, zin, smaak*): *ieder zijn –; tegen heug en –*, met grote tegenzin.

meui, v. –en (*moei, tante*); gew.

meuk, v. (*het meuken*): *in de meuk staan*, week worden; *stokvis in de – zetten*; ook muik(en).

I. meu'ken, meukte, h. (1), i. (2) gemeukt (**1** *zacht doen worden*; **2** *zacht worden*): **1** *halfrijpe appels –*, ze in broeiend hooi stoppen om ze te doen rijpen; **2** *de gort staat te –*.

II. meu'ken, o. (Z.-N. *inhoudsmaat*, $^1/_8$ *zak*).

meu'len, m. –s; in de volkst. voor molen.

me'um et tu'um (Lat. *het mijn en dijn*).

meun, m. –en (*vis der Noordzee, lijkende op een kwabaal*; Lat. cyprinus dobula).

meu'te, v. (Duits jagerst. [van Lat. mota van movere = bewegen?] *aantal honden voor een parforcejacht, een slipjacht enz.*).

meu'zel, m. –s (Z.-N. gew. *knapzak, haverzak van een paard*).

I. meu'zelen, meuzelde, h. gemeuzeld (gew. *peuzelen*).

II. meu'zelen, meuzelde, h. gemeuzeld (*vuilmaken*).
meu'zie, v. meuziën (Z.-N. *mug*).
mevrouw', v. -en (*gehuwde dame van enigszins deftige burgerstand*); zie **Mevr.** of **Mw.** en Bijlage **III**; **mevrou'wen** (*het zich mevrouw laten noemen*; ook: *een dame met mevrouw toespreken*): *tegen iem.* –; zie mijnheren; **-schap,** o. (*rang van mevrouw*): *mevrouw Dorbeen, trots op haar* –.
mez'zo, bn., bw.; vr. v. het bn. is *mez'za* (It. muz. *half*): *--for'ti*, half sterk, *--piano*, half zacht; **--sopraan',** tweede sopraan.
mez'za-vo'ce (It. muz. *met halve stem*): *--- spreken, --- zingen.*
mi, v. mi's (eig. eerste lettergreep van mira: *derde toon van de toonschaal*; ook: *e*).
mias'ma, o.(Ned.) mias'men;(Gr.)miasmata (Gr. *uitdamping van rottende stoffen, vroeger als oorzaak van moeraskoortsen beschouwd*).
miauw', miaauw', tw. (*geluid ener kat*).
miau'wen, miaau'wen, miauwde, miaauwde, h. gemiauwd, gemiaauwd (klankn. *geluidgeven van of door katten*); zie muizen.
mi'ca, o. (Lat. eig. korreltje: *glimmer, glasachtig mineraal*); zie alpaca, opm.
Mi'chel, verpersoonlijking van Duitsland; verg. John Bull, Marianne.
Michiel', m. (zie *Sint-Michiel*); **-s'dag,** m. (*feestdag van Sint-Michiel op 29 Sept.*); **-s'zomer,** m. -s (*mooi zacht weer in het laatst v. September en begin van October*).
micro . . ., van Gr. mi'kros = klein.
mi'crobalans, v. -en (*uiterst gevoelige balans voor lichte voorwerpen tot 0,001 mg*).
micro'be, v. -n (Gr. mikrobios = kort levend: *term voor kleine organismen o.a. kiemen van besmettelijke ziekten*).
microbiologie', v. (*de leer van het leven van zeer kleine organismen of micro-organismen*).
microcephaal', m. en v. microcephalen (Gr. kephale = schedel: *mens met een schedelbreedte, 80 % of meer van de lengte*).
microchemie', v. (*scheikunde, waarin met zeer kleine hoeveelheden stof, enige mg, wordt gewerkt*).
microcos'mos, m. (*de wereld in het klein*; fig. *de mens*); verg. macrocosmos.
microme'ter, m. -s (*toestel tot het meten van kleine grootheden*).
mi'cron, m. -s, mi'cra (Gr. $^1/_{1000}$ mm): *de standaardmeter v. Oostenrijk is 2 -s te lang.*
Microne'sië, o. (*eilandengroep van Oceanië*).
microphoon', v. -phonen, ook **microfoon',** v. -fonen (Gr. letterl. zwak-geluidspreker: *toestel, waarmee men luchttrillingen, welke zelf slechts zwakke electrische stromen opwekken, kan laten inwerken op sterke electrische stromen, zodat het geluid versterkt wordt: geluidversterker v. telephoon, radio*): *de – is een uitvinding van Hughes, oorspr. ten behoeve van de telefoon; spreken voor de –.*
microscoop', m. en o. -scopen (*sterk vergrotend, optisch instrument, bij waarneming van hetgeen met het blote oog niet waarneembaar is*): *de uitvinding wordt toegeschreven aan Zacharias Janssen te Middelburg 1590.*
microsco'pisch, bn., bw. (1 *door de microscoop gedaan*; 2 *alleen door de microscoop waar te nemen*; *zeer klein*): 1 *-e waarnemingen*; 2 *– klein*; *-e diertjes.*
microtoom', m. microtomen (*instrument, om zeer dunne laagjes te snijden, te maken*).
Mi'das, myth. koning van Phrygië, die alles, wat hij aanraakte, in goud veranderde; fig. [a]) (domme) rijkaard, [b]) domme kunstrechter, zoals Midas was in de toonkunstwedstrijd tussen Pan en Apollo; **-oren,** o. mv. (myth. *ezelsoren*): koning Midas kreeg ezelsoren van Apollo, daar hij Pan de prijs toekende; ook: soort van slak.
mid'dag, m. middagen (*het midden van de dag*; ook: *de tijd na 12 uur tot 5–6 uur, namiddag*): *het is, het wordt –; des –s, 's middags*; *iem. goede – wensen*; fig. *de – van het leven*, middelbare leeftijd; **-beurt,** v. -en (*kerkdienst in de namiddag* inz. *preekbeurt*); **--cirkel,** m. -s (*meridiaan*); **-dienst,** m. -en (*kerkdienst in de namiddag*); **-dutje,** o. -s (*-slaapje*); **-eten,** o.; **-hitte,** v.; **-hoogte,** v. (*hoogste stand der zon voor een bepaalde plaats en op een bepaalde dag*): *de zon bereikt haar –, als ze door de meridiaan van die plaats gaat*; fig. *de – van zijn macht bereikt hebben*, toppunt; **-kerk,** v. (*godsdienstoefening in de namiddag*; R.-K. *lof, vesper*); **--kost,** m. (*eten*); **-lijn,** v. -en (*meridiaan*); **--maal,** o. -malen (vroeger: *maaltijd in het midden van de dag*; nu: *op het einde van de namiddag; diner, hoofdmaal*); **-malen,** -- maalde, h. gemiddagmaald; **-slaapje,** o. -s (*korte slaap na het middagmaal; siësta*); **--trein,** m. -en (*die* nl. *des middags of in de namiddag vertrekt of aankomt*); **-uur,** o. -- uren (*een uur in de tijd, die tot de namiddag gerekend wordt*); **-zon,** v. (*het licht of de warmte der zon op de middag*).
mid'del 1 bn. (*in het midden zijnde*, alleen nog in afleidingen en samenst.); **2** v. en o. -s, middeltje (*het middelste deel van het lichaam, tussen onder- en bovenlijf*): *een dame met een dun(ne) –*; *de oude Turk droeg een lang gewaad met een gordel om de* (of: *het*) –; **3** o. -en, middeltje (1 *datgene, wat men aanwendt, om tot een doel te geraken*; 2 in 't meerv. *geld, geldswaardig bezit*; 3 *geneesmiddel*; 4 *rechtsmiddel*): 1 *iem. een – aan de hand doen*; *de pendule loopt door – van een veer*; *een – van bestaan*; 2 *mijn –en verooroloven mij dit niet*; *de –en van de staat*, inkomsten; 3 *kinine is een – tegen koorts*; 4 *-en van verweer.*
mid'delaar, m. -s of middelaren (*vredestichter, bemiddelaar*; inz. *de Zaligmaker*).
mid'delaarschap, o. (*het middelaar-zijn*).
mid'delbaar [1]), bn. (*het midden houdend tussen twee uitersten*): *– onderwijs*, d.i. de overgang vormend tussen lager en hoger; *-bare school*, in België H. B. S. inz. 3-jarige, soms met Latijn; *iem. van -bare jaren, van -bare leeftijd*, b.v. 35 tot 45 jaar; *-bare tijd*, geregeld naar de gemiddelde duur der zonnedagen; ook: de tijd, die zou worden aangewezen, indien de zon zich met eenparige snelheid langs de evenaar bewoog.
mid'deldeur, v. -en (*deur in 't midden*).
mid'deleeuwen, v. mv. (gesch. *de eeuwen gelegen tussen de oudheid en de nieuwe tijd* inz. *de jaren van 476–1492 n. C.*); **-eeuws,** bn., bw. ([*als*] *van, uit de middeleeuwen*; *tot de middeleeuwen behorende, er eigen aan*): fig. *-e toestanden*, achterlijk, ruw.

[1]) Zie voor de samenstellingen met *middel*, ook de samenst. met *midden*.

middelerwijl', bw. (*inmiddels, intussen*): *ik moet een brief schrijven, lees jij – de krant.*
Mid'del-Europees, bn.; zie midden.
mid'delevenredig 1 bn. (v. e. getal: *evenveel maal groter dan het ene als kleiner dan het andere; als tweede en als derde term in een evenredigheid voorkomende*): *in de evenredigheid 2 : 4 = 4 : 8 is 4 –*; **2 –e,** v. –n (*getal, dat middelevenredig is*).
mid'delgebergte, o. –n (*gebergte ± 2000 m*).
mid'delhand, v. (*deel der hand tussen pols en vingers*): fig. bij het kaartspel: *op de – zitten,* niet het eerst en niet het laatst moeten spelen; verg. achterhand.
Mid'delhoogduits 1 bn.; **2** o. (*de Duitse taal van de 12e eeuw tot de Hervorming*).
mid'delkleur, v. –en (*tussenkleur*): *er zijn –en tussen zwart en wit.*
mid'dellands, bn. (vert. van het Lat. woord: mediterraneus: 1 oorspr. *midden in het land, niet gelegen aan de grenzen of aan de zee*; 2 aardr. tegenstelling met *oceaan*): 1 *–e steden*; 2 *de Middellandse Zee.*
mid'dellijk, bn., bw. (*niet rechtstreeks*): *een –e verbinding van twee steden,* indirect; *een geheim, waarin velen – of onmiddellijk betrokken waren.*
mid'dellijn, v. –en (vroeger: *evenaar*; nu: *rechte lijn, gaande door het middelpunt van een meetkundige figuur; diameter*): *de – van een cirkel,* de lijn, die door het middelpunt gaande, 2 punten v. d. omtrek verbindt.
mid'delmaat, v. (*de juiste maat, het juiste midden tussen twee uitersten*): *de gulden –*; zegsw. *– versiert de straat, de – is de beste maat*; **–ma'tig,** bn., bw. (*lang niet uitnemend; niet bijzonder, tamelijk*): *-e gaven; – groot*; **–ma'tigheid,** v. –heden (*de hoedanigheid van niet uitnemend te zijn; alledaagsheid; een persoon, die in een of ander opzicht middelmatig is*): *muziek is de kunst, welke – duldt*; **–moot,** v. –moten (*moot uit het midden van een vis*); **–ne'derlands 1** bn.: *de –e taal,* de Nederlandse taal van de 12e tot op het einde der 15e eeuw; **2** als zn. o.; **–punt,** o. –en (1 *het punt, juist in het midden gelegen, van alle punten v. e. cirkelomtrek of van alle punten van het oppervlak v. e. bol even ver verwijderd*; 2 *het middelste deel, het midden van iets*; 3 *een plaats in enig opzicht de belangrijkste van vele andere*; 4 *persoon, om wien alles draait; voornaamste*): 1 *het – v. e. cirkel*; 2 *het – des heirs*; 3 *Londen is het – van de Engelse handel*; 4 *Hooft, het – van de Muiderkring*; **–puntschu'wend,** of **–puntvlie'dend,** bn. (*van het middelpunt zich willend verwijderen*); zie centrifugaal; **–puntzoe'kend,** bn. (*naar het middelpunt toe werkend*); zie centripetaal; **–ril,** o. –riffen (ontl. *spierachtig vlies tussen borst- en buikholte bij zoogdieren*); **–schot,** o. –schotten ([*planken*] *tussenschot in een vertrek; schot tussen twee kamers*); **–slag,** o. (*middelsoort*); **–soort,** v. en o. –en (*soort, die het midden houdt, inligt tussen twee andere*): *een – letter,* tussen groot en klein.
mid'delste, bn. (*midden tussen andere dingen in*): *de – vinger; de – dag der week.*
mid'delstuk, o. –stukken (*stuk in het midden, b.v. een tafelsieraad*); **–term,** m. –en (rek. *een der middelste termen ener evenredigheid*); **–vinger,** m. –s (*de langste, de middelste vinger*); **–weg,** m. –wegen (eig. *een weg tussen twee andere*; fig. *handelwijze, die twee uitersten vermijdt*): *de gulden – houden.*
mid'den 1 o. –s (*plaats of punt tussen twee uitersten; het middelste gedeelte of punt v. iets*): *hij woont in het – v. d. stad, in het – v. d. nacht; dit blijve in het –*, onopgelost, onafgedaan; *hij zat te – v. d. zijnen*; zegsw. *iets in het – laten,* er niet over spreken, onbeslist laten; *iets in het – brengen,* te berde, ter sprake; *te – der gevaren,* er door omringd; in België: in samenst. voor algemeen, centraal b.v. *–bestuur,* algemeen; *–sectie,* commissie van rapporteurs; *–statie,* centraalstation; **2** bw. (*ergens midden in, tussenin*): *hij stond – in de kamer; het was – op de dag,* d. i. tussen morgen en avond.
Midden-A'frika, o.; **–-Ame'rika,** o.; **–-A'zië,** o.; ook, Middel-Afrika enz.
mid'denboords, bw. (*bij het midden v. h. schip*): *het schip werd – getroffen*; **–ding,** o. –en (*iets, dat noch het een, noch het ander is van twee tegenover elkaar gestelde zaken; iets halfslachtigs*): *een vertrek, een – tussen salon en kantoor*; **–door,** bw. (*in tweeën, door midden*): *iets – breken.*
Mid'den-Euro'pa, o.; **–-Europees',** bn.: *–-Europese tijd,* 15° of 60 min. vroeger dan de tijd van Greenwich.
mid'denin, bw. (*midden tussen andere in*): *hij liep –*, in het midden; **–koers,** m. –en (*het gemiddelde tussen de hoogste en de laagste koers*); **–man,** m. –mannen (*die geen partij kiest*); **–prijs,** m. –prijzen (*prijs, die het gemiddelde is*; ook: *prijs tussen de hoogste en laagste marktprijs gelegen*); **–rijk,** o. –en (eig. *rijk, gelegen midden tussen andere* inz. *Duitsland of Oostenrijk in de wereldoorlog van 1914*); **–rijm,** o. –en; zie rijm; **–schip,** o. (ook: *het Grote Schip; hoofdbeuk ener kerk, lopende van de hoofdingang tot het priesterkoor*); verg. zijschip; **–stand,** m. (*de maatschappelijke klasse, die noch de voornaamste, noch de geringste is; de gezeten burgerij*); **–stem,** v. –stemmen (*stem tussen sopraan en bas* b.v. *alt, mezzo-sopraan*); **–stof,** v. –stoffen (*bemiddelend iets tussen twee elementen; een stof, waarin een verschijnsel plaatsheeft, dat van het ene punt naar het andere overgaat*): fig. *de kleurloze –*, (spottend) kiezers zonder sterke persoonlijke overtuiging.
mid'dernacht, m. –en (eig. *te middernacht,* [*midder* en *nacht* beide datief vr. enkelv.], *d.i. 12 uur in de nacht*); **–nach'telijk,** bn.: *het – uur,* 12 uur 's nachts, ook: **–nachts'-uur,** o. –uren; **–nachts'zon,** v. (*de zon, die dag en nacht, ook te middernacht, zichtbaar is*); **–nachtzen'deling,** m. –en; **–nacht'-zending,** v. (Prot. *zending, beweging tegen het plegen van ontucht 's nachts in grote steden in de „nachtbuurten"*).
Mid'gard, m. (Germ. myth. *de aarde*); ook, Manheim; **–slang,** v. (zie *wereldslang*).
Midianiet', m. –en (Bijbel: *lid v. e. volksstam ten O. v. Palestina*): de –en stamden af van Midian, een zoon van Abraham en Ketura.
mid'scheeps, bw., bn. (*in of naar het midden van het schip* [*volgens de lange aslijn v. h. schip*]): *een –e aanvaring.*
mid'winter, m. –s (*het midden van de winter; 22 Dec.*); **–zomer,** m. –s (*het midden van de zomer; 21 Juni*).
Mie, v. (voor *Marie*): *Elkaar geen Mietje noemen,* elkaar geen kool verkopen.

mie'lie, v. –s (Z.-A. *maïs*); zie ook milie.
I. mier, v. (*hekel*); zegsw. *de – aan iem. of iets hebben*, een afkeer, een walg, gmz.; misschien verwant met mier **II.**
II. mier, v. –en, miertje (dierk. *vliesvleugelig insect, met volkomen metamorphose: ei, larf, pop, mier*; Lat. formica): *zwarte –en; witte –*.
III. mier, v.; zie muur.
mie'ren, mierde, h. gemierd, meest in de onbep. wijs (1 *peuteren*; ook: *piekeren*; 2 *zeuren, zaniken*; 3 *schelen*; 4 Z.-N. *krioelen*; 5 Z.-N. *jeuken*): 1 *zit niet zo te –; over die historie de hele dag –*; 2 *wat ligt die jongen te – om een fiets*; 3 *wat kan 't mij –*, gmz.; 4 *– van 't volk*; 5 *het miert door geheel mijn lijf*.
mie'renbeer, m. –beren (*miereneter*).
mie'renegel, m. –s (*zeker vogelbekdier*, Australische Archipel; Lat. echidna).
mie'renei, o. –eieren (eig. *de verpopte mierelarf*); **–eter,** m. –s (*zwijnachtig, tandeloos zoogdier met lange, kleverige tong* inz. *de pluimstaartmiereneter*, Lat. myrmecophaga jubata); **–gast,** m. –en (*insect, dat in een mierennest leeft*); **–honig,** m. (*zoete stof in de faeces der bladluizen, geliefde kost der mieren*); ook: **–zoet,** o.; **–hoop,** m. –hopen (*aardhoop, door de mieren opgeworpen*); **–jager,** m. –s (*spechtachtige vogel, die op mieren aast*); **–leeuw,** m. –en (*netvleugelig insect op onze heiden*; Lat. myrmeleon formicaleo): *de – voedt zich met mieren*; **–nest,** o. –en (*nest van mieren*); **–zuur,** o. (*organisch zuur, door mieren afgescheiden*).
mie'rik, m. (*een soort lepelblad; peperwortel*; Lat. cochlearia armoracia); **–(s)wortel** (*de vlezige, scherpe wortel*); **1** (voorwerpsn.), m. –s; **2** (stofn.), v.
I. Mies, v. (*vleinaam van een kat*); ook verkl. van *Mie*, uit *Marie*.
II. mies, v. miezen; zie mise.
mies'peren, miesperde, h. gemiesperd (*lispelen*).
I. mie'ter, m. –s (plat: *lichaam*): *iem. op zijn – slaan; een hoge –*, een hoog personage.
II. mie'ter ([*klein*] *muntstuk*, alleen fig. in zegsw.): *ik geef er geen – om*, niets; plat.
I. mie'teren, mieterde, h. (1), i. (2) gemieterd (1 *gooien, smijten*; 2 *met geweld, tuimelend vallen*): 1 *iem. de deur uit –*; 2 *hij is van de trap gemieterd*; plat.
II. mie'teren (zie mieter **II**): zegsw. *wat kan 't mij –!* schelen; plat.
mie'ters, bn., bw. (*verduiveld, zeer*): *– gauw; – lastig*; plat.
Miet'je, o. en v. –s (verkl. van *Mie*).
mie'zel, m. (inz. Z.-N. *stofregen*).
mie'zelen, mie'zeren, miezelde, miezerde, h. gemiezeld, gemiezerd (*stofregenen*; Z.-N. *tot poeder stoten, wrijven*).
mie'zig, mie'zerig, bn. (*dampig, vochtig*; Z.-N. *bedrukt*; *treurig*): *het is – weer*, druilerig; fig. *er – uitzien*, ongezond, onfris.
migrai'ne, v. (Fr. [Gr.-Lat. hemicrania = hoofdpijn aan één zijde]: *schele hoofdpijn*); **–stift,** v. –en (*stiftje tegen de migraine*).
migra'tie, v. –s, migratiën (Fr. [Lat. migratio]: *verhuizing van volken; dierenverhuizing*; van vogels: *het trekken; uittocht*).
mi'hi con'stat (Lat. *het staat bij mij vast*).
mih'rab, m. –s (Arab. *bidnis in een moskee, aan de naar Mekka gekeerde zijde*).
mij, voorwerpsvorm van *ik*.
mij'de, bn. (Z.-N. *verlegen, spaarzaam*).
mij'den, meed, h. gemeden (*trachten ergens niet te komen; uit de weg gaan voor; ontwijken*): *het kwade –; slechte gezelschappen –; iems. huis –*; verg. vermijden; refl. (Z.-N.) *zich voor iem., iets –*, hoeden.
mijl, v. –en, mijltje (Lat. milia mv. v. mille = duizend: *maat*): 1 Ned. – of km = 1000 m, een Eng. mijl = 1609 m; een Fr. mijl = 4452 m; 1 geographische of Duitse – = vier min. van de equator of 7420 m; zie ook zeemijl; *de – op zeven*, langs een grote omweg (volksetymologie van: van Meyel op Sevenum, omdat men vroeger van M. naar S. of omgekeerd slechts langs een grote omweg kon gaan).
mijl'paal, m. –palen (*afstandspaal op 1000 m*; fig. *belangrijke gebeurtenis in 's mensen leven, in de geschiedenis; rustpunt*); **–schaal,** v. –schalen (*afstandsmaat op een kaart; aanduiding van de wijze, waarop in een tekening b.v. op een kaart de afstand van een mijl of zeker aantal mijlen is voorgesteld*); **–steen,** m. –stenen ([*stenen*] *mijlpaal*).
mij'meraar, m. –s.
mij'meren, mijmerde, h. gemijmerd (*soezen; in gedachten verzonken, aanhoudend peinzen over iets*; inz. *stil en vaag peinzen in een min of meer weemoedige stemming*).
mij'mering, v. –en, **mijmerij',** v. –en (*droefgeestige, sentimentele peinzerij*).
I. mijn, v. –en, mijntje (Fr. mine: 1 *onderaardse plaats, waaruit metaal, steenkool, edelgesteente enz. wordt opgedolven; de onder- en bovengrondse werken samen*; ook: *de mijnbouwmaatschappij, de directie*; 2 *plaats, holle ruimte, gang, waar een ontplofbare stof wordt ingegraven om versterkingen v. d. vijand in de lucht te laten vliegen enz.*; 3 *toestel met ontploffingsstof gevuld, dat bij aanraking uit elkaar springt*): 1 *een zout–, een steenkolen–; een – ontginnen*; 2 *een – graven; een – doen springen; de mijn sprong verkeerd*, fig. de uitslag was averechts nl. in het nadeel van hem, die de mijn lei; 3 *–en leggen*, b.v. tot beschutting van een zeehaven; *een verankerde –*, vastliggend aan een anker.
II. mijn, v. –en (inz. Z.-N. *de plaats, waar iets bij opbod of afslag wordt verkocht*): *boter–, eier–, vis–*; zie afslag.
III. mijn (in toonloze vorm: *m'n, me*; bezittelijk vnw.): **1** bn.: *– hond*; praedicatief steeds onverbogen: *– is de winst*; **2** zelfstandig: *het –e; het – en het dijn*, elks eigendom; *ze wordt de –e*, echtgenote.
mijn'bedding, v. –en (*bedding of laag, waarin de steenkolen, ertsen enz. gelegen zijn*): *op Spitsbergen liggen de –en niet diep*.
mijn'bouw, m. (*het ontginnen van mijnen*).
mijn'bouwkunde, v. (*kennis van de mijnbouw en de opgedolven stoffen*).
mij'nen, mijnde, h. gemijnd (*bij een openbare verkoping bij afslag door „mijn" te roepen koper worden*): *het huis voor tien duizend gulden –; gemijnd 13045 kilo boter*.
mij'nenlegger, m. –s, zie mijn'legger.
mij'nent, te, bw. (*bij mij aan huis*); **–halve, –wege,** bw. (*van mijn kant, van mijn zijde, wat mij aangaat*); **–wil (om),** bw. (*ter wille, ter liefde van mij*): *doe het – –*.
mij'nenveger, m. –s, beter: mijn'veger, z. ald.
mijn'galerij, v. –en (*mijngang*); **–gang,** v. –en (*gang in een mijn*); **–gas,** o. –gassen

(*gas, dat zich in* [*zout-, kolen-, enz.*] *mijnen in de gangen ophoopt*): *ontploffing van –*; zie grisou en mijnlamp.

mijnheer', m., mijne heren, mijnheren (in het alg. *titel voor een volwassen manspersoon, dien men niet tot de geringe stand rekent*; met allerlei betekenisschakeringen); uit de hoogte sprekend of als beledigde: *wie zijt gij –, die . . . . ?* spottend: *– had geen trek in werken; is – thuis?* de heer des huizes? *dat doet hij niet, hij is een –*, man van opvoeding en betere stand; *een grote –*, voornaam heer; ook, *menheer*.

mijnhe'ren, mijnheerde, h. gemijnheerd (*iem. met mijnheer toespreken* of *telkens het woord mijnheer gebruiken*): *lieve Marie, mijnheer mij zo niet.*

mijn'hout, o. (*hout, waarmede men mijngangen versterkt en schraagt*).

mijn'ingenieur, m. –s (eig. *mijnbouwkundig ingenieur*); **–lamp**, v. –en (*veiligheidslamp voor mijnwerkers*); zie daviaan; **–legger**, m. –s (*schip dat mijnen in zee legt*); **–magnaat**, m. –magnaten (*schatrijke mijnbezitter*); **–onderneming**, v. –en (*maatschappij tot exploitatie van een mijn*); **–ontginning**, v. –en; **–pomp**, v. –en (*door stoom of electriciteit gedreven perspomp, om een mijn droog te houden*); **–raad**, m. –raden (*raad van toezicht op een mijn*; ook: *elk lid van deze raad*); **–schacht**, v. –en ([*rechtstandige*] *opening, put, waardoor men in de mijn afdaalt*); **–streek**, v. –streken (*streek, waar veel mijnen liggen*): *Z.-Limburgse –*; **–veger**, m. –s (*schip, dat de mijnen* in bet. 3 *in zee moet opruimen*): *een – met een waterverplaatsing van 191 ton*; **–veld**, o. –en (*plaats in zee, waar mijnen gelegd zijn*); **–waarde**, v. –n (*aandeel in een mijnexploitatie*); **–werker**, m. –s (*mijnarbeider*; ook: *schansgraver*); **–werkerslamp**, v. –en (*mijnlamp*); **–wet**, v. –wetten (*wet op de exploitatie van mijnen*); **–wezen**, o. (*al, wat op het ontginnen van mijnen betrekking heeft*).

mijn'wormziekte, v. –n (*ingewandsziekte* inz. *bij mijnwerkers*, ancylostomatosis).

I. mijt, v. –en (*oud koperen muntstukje*, $^1/_{24}$ *v. e. groot*, ± $^1/_{10}$ *van een cent*); vero.

II. mijt, v. –en (*met zorg opgestapelde hoop, stapel*): *een hooi–, een hout–.*

III. mijt, v. –en (*spinachtig diertje met tot zuigen geschikte monddelen, dikwijls parasieten*; Lat. acarina); zie kaasmijt.

mij'ten, mijtte, h. gemijt (*opstapelen, tot een mijt opzetten*): *hooi –, hout –.*

mij'ter, m. –s, mijtertje (Gr.-Lat. mitra: *hoofddeksel met twee opstaande punten, de delen, waarin de kap boven de haarband verdeeld is, teken ener hoge, R.-K. geestelijke waardigheid*; *bisschopsmuts*): *de – moet steeds wit van kleur zijn en wel van zijde of van zilverbrokaat*; **–drager**, m. –s (*iem., die bij het ambtsgewaad een mijter draagt, b.v. een bisschop*).

mij'terig, bn. (*vol wormen*; *wormstekig*; van personen: *knorrig, stuurs*): *–e kaas; hij ziet er – uit.*

mij'terstad, v. –steden (lit. t. *bisschopsstad*): *Utrecht, Keulen, Luik zijn –steden.*

mij'zel, m. –s (Z.-N. *kruimel*).

I. mik, v. mikken (*iets, dat gaffelvormig uitloopt*: *gaffelvormige boomtak, stutpaal*).

II. mik, m. (*het mikken*); w. i. g.

III. mik, v. in de 2de bet. mikken (*bloem van rogge-, tarwemeel*; *brood er van*).

mi'kado, mi'cado, m. mikado's (Japans: verheven poort; *titel aan den keizer van Japan, door buitenlanders gegeven, in Japan alleen door dichters gebruikt*).

mik'ken, mikte, h. gemikt (*scherp kijken of naar iets turen om het te raken*; *doelen*; *een schietgeweer aanleggen*): *vóór te schieten moet je eerst goed –*; zegsw. (gew.) *het zo nauw niet –*, zo nauw niet nemen.

mik'mak, m. –makken (*onenigheid, zwarigheid*; *rommel, boel, zootje*; Z.-N. *gekonkel*; Z.-N. *poespas, warboel*): *er is een –*, er hapert iets; *de hele – verkopen.*

mik'punt, o. –en (*doelwit*; *punt waarop men mikt*, inz. oneigenlijk): fig. *het – van hun spotternij*, zij hebben het op hem gemunt.

mi'kro, van Gr. mikros = klein, duidt voorgevoegd, aan het millioenste deel, voorgesteld door μ, zie micro....

milaan', m. milanen (*wouw* **I**).

Milanees', **1** m. Milanezen (*bewoner v. Milaan*); **2** bn.: *het Milanese gebied*; **3** als zn.: *in het Milanese*; ook, **Milaans'**: *het Milaanse popelrijs.*

mild, bn., bw. (1 *zacht*, in deze bet. als germ. gevoeld; *welwillend, inschikkelijk, genadig*; 2 *onbekrompen, vrijgevig, gul, niet karig*): 1 *een –e regen*; *Gods –e zegen*; 2 *een –e gever*; *de winnende hand is –.*

mildda'dig, bn., bw. (*onbekrompen, gul, vrijgevig*): *met –e hand geven*; **–heid**, v.

mil'delijk, bw. (*op milde wijze*; *in ruime mate*).

mild'heid, v. –heden (*goedgeefsheid, milddadigheid*; *overvloedigheid*; Z.-N. *zachtheid*).

milicien', m. –s (Fr. van Lat. miles = soldaat: *nieuweling-soldaat*; *gewoon soldaat*); spreek uit op z'n Frans.

mi'lie, mie'lie, v. (*maïs, Turkse tarwe*), in Z.-A. inz. in het mv. *milies.*

milieu', o. milieu's (Fr. *midden*; ook: *omgeving*): *het juiste –*, de gulden middelmaat; *in zo'n bekrompen – blijf ik niet.*

militair', Fr. militaire, Lat. milita'ris v. Lat. mi'les = soldaat; **1** m. –en (*krijgsman, soldaat*); **2** bn. (*wat op de krijgsstand, de krijgskunde, het krijgswezen betrekking heeft*): *met –e eer begraven worden*; *– tehuis*, zaal, gebouw in een garnizoensplaats, waar de (lagere) militairen buiten hun dienst hun tijd gezellig kunnen doorbrengen; *de –e academie*, hogere militaire school, te Breda; *–e wielrijders*, in dienst van het leger; België: *–e rechtbank*; *– strafwetboek.* (i = ie).

Militai're Wil'lemsorde, v., ridderorde, 30 April 1815 door Koning Willem I ingesteld ter beloning van uitstekende daden van *moed, beleid* en *trouw* te land en ter zee; ze heeft 4 klassen en ridders onder de rang van officier ontvangen een riddersoldij.

milita(i)ris'me, o. (Fr. *overwegende invloed van de stand der militairen op de burgerlijke samenleving*; *overheersing ener militaire kaste*; *de geest van hen, die deze invloed wenselijk vinden*): *het – in Pruisen.*

milita(i)rist', m. –en (*aanhanger v. h. militairisme*); **milita(i)ris'tisch**, bn., bw.

militant', bn., bw. (Fr. *strijdvaardig, -lustig*; *aanvallend*): *nooit – optreden.*

mili'tie, v. (Fr. milice [Lat. militia]: *krijgswezen*; *krijgsmacht, gelicht uit de bevolking*, in

tegenstelling met *staand leger* van beroepssoldaten; inz. *de jaarlijkse lichting door loting*); **–commissa'ris,** m. –commissarissen (*hoofdofficier, met de leiding der militieloting belast*); **–raad,** m. –raden (*college, beslissend over militie- of lotingszaken*); **–wet,** v. (*wet van 1912 tot regeling der militie*).
mil'le, o. (Fr. Lat. *duizend*): *per –*; l. *miel.*
millen'nium, o. (Lat. *het duizendjarig Godsrijk*); zie chiliasme.
mil'li, bn. (*duizendste deel*, afgekort **m,** *als eerste lid v. e. samenstelling*); verg. deci.
millia'de, v. –n (*tijdvak van duizend jaar*).
milliard', o. –en (Fr. *duizend millioen*): *die oorlog kost –en*; lees: *mieljard'*.
milliardair', m. –s (Fr. *iem., die een milliard of meer rijk is*): *de Amerikaanse –s.*
milligram', o. –grammen (Fr. milligramme: *duizendste deel van een gram*).
millime'ter, m. –s (Fr. millimètre: *duizendste deel van een meter*; vroeger: *streep*).
millime'teren, –meterde, h. gemillimeterd (*het haar tot op een mm, zeer kort, afknippen*): *zich laten –.*
millioen', o. –en, millioentje (Fr. million: *duizend keer duizend*; in het mv. fig. *zeer groot aantal*).
millioe'nennota, v. –nota's (*begroting van den minister van financiën*); **–speech,** v. –en, –es (*de begrotingsrede*). (illi = ielj).
millionnair', m. –s (Fr. millionnaire: *iemand, die een millioen of meer bezit; rijk persoon*). (illi = ielj).
mi'loe, v. (Molukken: *maïs*); zie djagoeng.
milord', m. –s; zie lord, mylord.
mil'réis, –'reis, v. (*Portugese en Braziliaanse munteenheid*, d. i. *1000 réis of realen* [zie reaal], *in Portugal* vroeger ± *f 2.40*): in Brazilië is de – sedert 1926 vervangen als munteenheid door de *cruzeiro.*
I. milt, v. –en (*aan de linkerzijde in de buikholte gelegen klier met inwendige secretie bij zoogdieren*).
II. milt, v. (Z.-N. *hom*; zie melk 3, milter).
mil'ter, m. –s (*mannetjesvis, hommer*, inz. *mannelijke haring*); zie ook melte(r).
Milti'ades, m. Athener, overwinnaar der Perzen in de slag bij Marathon, 490 v. C.
Milton, John, Eng. dichter v. Het Verloren Paradijs, geb. in 1608, † 1674.
milt'vuur, o. (*besmettelijke ziekte bij runderen, schapen enz. door bacteriën veroorzaakt*).
milt'zucht, v. (*naargeestigheid*); **–zuch'tig,** bn. (*miltziek, zwaarmoedig*).
mil'ver, m. (Z.-N. *memel, molm; bladluizen*).
mi'mi-tafeltje, o. –s (*kleine salontafeltjes, waarvan er enige in elkaar schuiven*).
mimetis'me, o. (dierk. *het zich gedeeltelijk of geheel onwaarneembaar maken*).
mimiery', v. (Eng. [Gr. mimos = nabootsing]: *nabootsing van goed verdedigde levende dieren door ongevaarlijke dieren*; ook: *het verschijnsel, dat dieren de kleur en de vorm vertonen hunner omgeving om aan de aandacht te ontsnappen*; [*beschermende*] *kleuraanpassing*).
mi'micus, m. mimici (Gr.-Lat. [Gr. mimos = nabootsing]: [*voortreffelijk*] *gebarenspeler*).
mimiek', v. (Fr. mimique [Gr.-Lat. mimicus]: *gebarenkunst, -spel* inz. van ogen en gelaatstrekken).
Mi'mir, m. Germ. myth. de wijze reus, bewaker v. d. bron der wijsheid. (i = ie).
mi'misch, bn., bw. (*van, betreffende of behorende tot de mimiek*). (i = ie).
mimo'sa (no'li me tan'gere), v. mimosa's (noli me tangere) (Lat. mimosa = eig. gebaren makend: *kruidje-roer-mij-niet* bet. 1).
I. min, minder, minst **1** bw. in zegsw.: *– of meer,* [a]) enigszins, [b]) ter aanduiding v. verschillende graden b.v. *allen waren – of meer verdacht; tien – drie*, tien op drie na, verminderd met drie; **2** bn. (1 *nietig, zwak*; 2 *gering*; 3 *laag, verachtelijk*): 1 *zijn examen was –, minnetjes*, dun; 2 *een – idee van iem. hebben*; 3 *een minne vent; dat is – van hem, dat vind ik –*; nog: *zo – mogelijk*, zo weinig; *zo – .... als*, even weinig .... als.
II. min, v. (*liefde; toegenegenheid; de god der min, Cupido; goede vriendschap, verstandhouding* inz. in zegsw.): *Amor is de god der –*; zegsw. *iets in der minne schikken*, vriendschappelijk regelen; ook minne.
III. min, min'ne, v. minnen (verkorting van min **II** + moeder: *zoogster, voedster*): *een kind op de arm ener –.*
mi'na, mi'ne, v. minen (Gr. mna: *gewichtseenheid*; inz. *oude Griekse munt*, $^1/_{60}$ *van een talent zilver*): *de zilveren – gold sinds Solons tijd* ± *f 50*; zie talent en mna.
min'achten, minachtte, h. geminacht (*met trots neerzien op; klein, gering achten*): *iem. –, de lagere standen –*; **–achtend,** bn., bw.: *een – gebaar; iem. – de deur wijzen*; **–achting,** v. (*het minachten; het gevoel, de stemming, waaruit die daad voortkomt*): *een blik vol –.*
minaret', v. minaretten (Arab. menara = licht, vuurtoren: *slanke toren met boven een omgang, bij een moskee*): *van de – roept de Moëddzin 5-maal daags tot 't gebed op.*
minauderen, geminaudeerd (Fr. v. mine **II**: *nuffig-lief, preuts-behaagziek doen*): *Mevrouw minaudeerde tegen de psyché.*
min'bekend, bn. (*weinig, niet zeer bekend*).
min'der 1 bn. (in het alg.: *kleiner*: 1 *in een of ander opzicht achterstaande bij een ander* inz. met betrekking tot de maatschappelijke rang; 2 *niet zo groot, geringer*; 3 *niet zo veel*): 1 *is hij daar zo veel – om*, niet zo achtenswaardig? *de –e standen*, lagere; *de –e militairen*; 2 *dat is –*, niet van zoveel belang, dat hindert niets; 3 *in – woorden kan men het niet zeggen*; zegsw. *in – dan geen tijd*, zeer vlug; **2** bw.: *– aangenaam; dat –*, volstrekt niet, b.v. *Ben je bang? dat – maar ...* Opm. – is comparatief van *min* en *weinig.*
Min'derbroeder, m. –s (*Franciscaan*).
min'dere, m. en v. –n (*lagere in rang; militair zonder rang; ondergeschikte, inferieur*).
min'deren, minderde, i. (1), h. (2) geminderd (1 *afnemen, kleiner worden*; 2 *kleiner, geringer enz. maken*; in beide bet. dikwijls *verminderen*): 1 *de voorraad gaat –*; 2 *zeilen –*, door het wegnemen of reven van sommige zeilen.
min'derheid, v. –heden (*het kleinere getal van een bepaalde groep van* [*stemgerechtigde*] *personen; die personen; de hoedanigheid van iems. mindere te zijn in macht, stand enz.; mindere aanleg, begaafdheid*): *in de – zijn*, het in getal of aantal verliezen; *de oppositie der –.*
min'dering, v. –en (*het minderen*): *iets in – brengen*, aftrekken van.
minderja'rig 1 bn. (*onmondig*); verg. meerderjarig; **2 –e,** m. en v. –n (*persoon onder de 21 jaar*); **–ja'righeid,** v. (*onmondigheid*); **–waar'dig 1** bn. (*van mindere*

waardij, van geringer gehalte): *–e kettingen, schepen*; *een –e leerling*, met mindere aanleg; **2** **–e,** m. en v. –n: *geestelijk –n*; *de kruisstraf was bij de Romeinen voor slaven, rovers, moordenaars en verdere –n*; **–waar'digheid,** v.: *de – van den neger*.

I. mi'ne, v. –n; zie mina.

II. mi'ne, v. –s of –n (Fr. mine: *uitdrukking van 't gelaat of gebaar* inz. in zegsw.; *gelaat*): *–n maken om* (of: *van*) *iets*, de schijn aannemen, alsof men datgene wil doen, wat in de bepaling wordt genoemd.

mineraal', Fr. minéral, **1** o. mineralen (*delfstof*): *–houdend*, bevattend minerale bestanddelen, b.v. *mineraalwater*; **2** bn. (*delfstoffen bevattend, uit de grond gedolven of voortgekomen*): *minerale wateren*, of:

mineraal'water, o., (soorten) –en (*water, dat uit de grond komt en waarin minerale stoffen zijn opgelost*; inz. *water, dat, hetzij van nature, hetzij door bewerking koolzuurhoudend is* b.v. *Fachingerwater* van Fachingen, een dorp in Nassau).

mineralogie', v. (*delfstofkunde*); **–lo'gisch,** bn. (*betrekking hebbende op de mineralogie*); **–loog',** m. –logen (*delfstofkundige*). (g = g).

Miner'va, v. myth. godin der wijsheid en dapperheid, voorgesteld met schild en speer, dochter van Jupiter, beschermster van kunsten en wetenschappen; de uil was haar gewijd; Gr. Athe'ne.

miner'val, o. (Lat.) minerva'lia; (Ned.) –s (Fr. [Lat. minervalis = van Minerva]: *leergeld, schoolgeld ener* [*Latijnse*] *school, van een gymnasium*; *collegegeld*, nog in België).

minet'te, v. (Fr. *Minaatje*: *roepnaam van een kat*; *ijzererts in Elzas-Lotharingen*).

I. mineur', m. –s (Fr. *mijngraver, ertsgraver*; ook: *soldaat ener afdeling van de genie*).

II. mi'neur, v. (Fr. [Lat. minor]: muz. *het vrouwelijke toongeslacht, kleine terts van de toonladder*); verg. majeur.

min'godes, v. (*de godin der liefde*): *de – is hier* (nl. in ons land) *op 't ijs geboren*.

minia'tor, m. (Ned.) –s, miniato'ren; (Lat.) miniato'res (Lat. [*monnik*] *die handschriften opsierde met fraaie letters*); z. het vlg. woord.

miniatuur', v. miniaturen (It. miniatura, van Lat. minium = menie: *schilderwerk der miniatoren*; *met kleuren opgesierde beginletters of tekeningen in oude handschriften*; bij uitbr. *zeer klein* [*schilder*]*stuk*): zegsw. *in –*, in 't klein; **–schilder,** m. –s.

miniem', bn. (Fr. minime [Lat. minimus]: *zeer klein, onbeduidend*): *een – loon*.

minimaal', bn. (*zeer klein, zo klein mogelijk, het minimum uitmakend*): *minimale verandering i. e. begroting*; *minimale verschillen*.

mi'nimum, o. mi'nima (Lat. *de kleinste waarde, die een veranderlijke grootheid bereikt heeft of bereiken kan*: *het kleinste, het minste*; *laagste bedrag, prijs, salaris enz.*): *in een – van tijd*, in zeer korte tijd; *iets tot het* (of: *een*) *– terugbrengen*, een zo groot mogelijke vermindering doen ondergaan; **–lijder,** m. –s (scherts. *iem. met zeer laag traktement* d.i. *met een jaarwedde, die als minimum door de wet is bepaald*); **–thermometer,** m. –s (*thermometer, ter bepaling, door middel v. e. „index", van de laagste graad, tot welke de temperatuur in een bepaalde ruimte binnen een bepaalde tijd is gedaald*).

minis'ter, m. –s (Fr. ministre, Lat. minister: *eerste staatsdienaar, onmiddellijk onder het hoofd van de uitvoerende macht aan het staatsbestuur deelnemende, hoofd v. e. departement*): *de – van Onderwijs*; *– van staat*, eretitel (vroeger alleen: minister).

minis'ter-generaal', m. –s-generaal (R.-K. *algemeen hoofd ener kloosterorde, b.v. der Franciscanenorde*); verkort generaal.

ministe'rie, o. –s, ministeriën (Fr. ministère, Lat. ministerium; *ambt van een minister*; *ambtsvervulling van iem. als minister*; *departement van een minister*; *de gebouwen, waar een departement gevestigd is*; *de gezamenlijke ministers*; *ambtsverrichtingen v. e. notaris*; *al de predikanten van een grote plaats, hun bijeenkomst*): *openbaar –*, openbaar aanklager of eiser bij de rechtbank.

ministerieel', bn. (Fr. ministériel, Lat. ministerialis: 1 *van een minister of ministerie uitgaande*; *een minister of ministerie betreffende, daartoe behorend*; *door een minister of ministerie*; 2 *tot de partij behorende van een* [*aan het bewind zijnd*] *ministerie*): 1 *ministeriële beschikkingen*; 2 *de ministeriële partij*.

minis'terpapier, o. (Z.-N. *groot foliopapier*).

minis'ter-president', m. ministers-presidenten (*voorzitter van de ministerraad*).

minis'terraad, m. (*vergadering v. h. ministerie, raad van ministers*; *alle ministers*).

minis'ter-resident', m. ministers-residenten (*zaakgelastigde, vertegenwoordiger van een staat bij een vreemde mogendheid of op een internationale conferentie*, in rang volgende op die van *gezant*).

minis'terschap, o. (*het minister-zijn*: *tijd van de ambtsvervulling, hoedanigheid, ambt*).

minis'tersportefeuille, v. –s (eig. *portefeuille, waarin de minister de stukken bewaart, op zijn dienst betrekking hebbende*; fig. [*teken van het*] *ministerschap*).

min'lijk, min'nelijk, bn., bw. (*lief*; *vriendschappelijk, vriendelijk*): *–e woorden*; rechtst. *–e schikking*; zie min; *iets – schikken*.

min'naar, m. –s, minnaren (*hij die een vrouw, een meisje liefheeft*; *beminnaar*; *vrijer*): fig. *een – van jagen*, liefhebber.

minnares', v. minnaressen (*liefhebster*; *geliefde*).

minnarij', v. –en (*liefdehandel*).

min'ne, zie min **II** en **III.**

min'nebrief, m. –brieven (*brief waarin een minnaar of een minnares zijn of haar liefde verklaart, betuigt*); **–dicht,** o. –en (letterk. *lyrische poëzie met de liefde als onderwerp*); **–dichter,** m. –s (*dichter van minneliederen*): *Hooft was ook –*; **–god,** m. –godje, ook, –goodje (*Amor, Cupido, Eros*).

min'nekozen, –koosde, h. geminnekoosd (*liefkozen*; *vrijen*): *ik vraag je maar, of je niet wilt –?* **–kozerij',** v. –en.

min'nelied, o. –liederen (*lied, waarin gezongen wordt over de liefde, of waarin een geliefde bezongen wordt*); **–lijk,** bn.; zie minlijk.

min'nen, minde, h. gemind (*liefhebben*; *houden van*; *beminnen*): *de vrijheid –, de studie –*.

min'nenijd, m. (*jaloezie* [*uit liefde*]).

min'nezanger, m. –s (*minstreel*).

mi'nor, Lat. **1** bn. (*mindere, jongere*): *Cato –*, de jongere; **2** m. –s (*minderterm in een sluitrede*).

minoraat', o. (*erfopvolgingsrecht d. jongeren*).

minoriteit', v. –en (Fr. *minderheid* inz. *van stemmen*; *minderjarigheid*).

Mi'nos, m. Gr.-Lat. myth. Jupiters zoon, koning en wetgever van Creta; na zijn dood rechter in de Onderwereld.

Minotau'rus, m., Gr.-Lat. myth. stiermens, monster, half mens, half stier, in het labyrint van Creta opgesloten, door Theseus gedood; zie Ariadne.

minst 1 bn., bw.; zie min **I**; **2 –e,** m. en v. minsten (*inschikkelijkste*): *wees maar de –,* d.i. geef maar toe; **3** o. in zegsw.: *ten minste,* [a]) op zijn minst genomen, [b]) in de geringste mate b.v. *in het minst(e) niet* of: *niet in het minst(e),* in het geheel niet; *op zijn minst,* zo min mogelijk gerekend; *voor het minst,* [a]) op zijn minst; [b]) althans ten minste. Opm. – is superlatief van *min* en *weinig.*

min'stens, bw. (beter: *ten minste, op zijn minst*).

min'streel, minstreel', m. minstrelen; zie menestreel.

min'teken, o. –s (rek. en algebra: *aftrekkingsteken, negatief-teken* nl. –).

mi'nus, Lat. **1** bw. (*minder, het tegendeel van plus in de rekenk. en algebra*), ook in de nat. b.v. – 8° C., d.i. 8° C. onder nul; de polder ligt – 5 m A. P. d.i. 5 m beneden Amsterd. peil; **2** o. (*tekort; minteken*): *een –.*

minuscuul', bn., bw. (Fr. [Lat. minusculus]: *zeer klein*): *minuscule letters; – klein.*

minus'kel, v. –s (*kleine letter* inz. *van het Gotische schrift*); zie majuskel.

minutieus', bn., bw.; minutieuzer, –t (Fr. *uiterst zorgvuldig en precies, tot in kleinigheden nauwkeurig, haarfijn*): *een – onderzoek; een zaak – behandelen.*

minuut', minu'te, v. minuten (Fr. minute [Lat. minuta = eig. zeer klein deel]: 1 *het oorspronkelijke van enig stuk: het eerste klad, het eerst geschrevene,* inz. *het origineel van een notariële akte, een rechterlijk bevelschrift;* 2 *boogmaat; hoekmaat; tijdmaat;* 3 *zeer korte tijd*): 1 *de – van een brief van Jan de Witt,* d.i. de oorspronkelijke, door hem gesteld en geschreven; 2 *een – is* $^1/_{60}$ *graad,* of $^1/_{60}$ *uur; in de meetk. wordt de – aangeduid door ',* b.v. *12'; geen – vroeger;* 3 *in 5 minuten ben ik klaar.*

minuut'wijzer, m. –s (*grote wijzer van een uurwerk*): *de – zit los.*

minvermo'gend, bn. (*zeer weinig vermogend,* niet ver af van *onvermogend: behoeftig*).

minvermo'gende, m. en v. –n (*mens, met zeer gering vermogen*): *school voor –n.*

min'zaam, bn., bw.; minzamer, –st (*vriendelijk; welwillend* tegenover iem. van lagere rang, dikwijls ir.); **min'zaamheid,** v.

mi'o con'to (It. *mijn rekening,* zie **m. c.**).

Miöl'ner, m., Germ. myth. donderhamer (letterl. verpletteraar) van Thor.

mirabel', v. mirabellen, mirabelletje (Fr. mirabelle: *een [gele of groene] ronde pruim; kroosje,* naar Mirabel in Z.-Frankrijk).

mira'bile dic'tu (Lat. *wonderlijk om te zeggen; het klinkt ongelofelijk*).

miraculeus', bn.; miraculeuzer, miraculeust (Fr. *wonderbaar; wonderdoende*).

mira'kel, o. –s, –en (Fr. miracle, Lat. miraculum; *wonder, bovennatuurlijk feit;* ir. *iets belachelijks*): scheldwoord: *lelijk –!* zegsw. *voor – liggen,* bewusteloos (gmz.).

mira'kelspel, o. –spelen (*geestelijk toneelspel uit de Middeleeuwen, waarvan de stof* inz. *aan het leven v. e. heilige is ontleend*).

mir'liton, m. –s (Fr. *rietfluitje, aan beide zijden door een vliesje afgesloten*).

mir nichts, dir nichts (Duits: *zonder de minste aanleiding; ongegeneerd*).

Mir'jam, v. (Hebr. *Maria*).

mir're, myr'rhe, v. (Gr.-Lat. myrrha: *welriekende gomhars met bittere smaak;* Lat. commyphora myrrha); zie b.v. Matth. 2 : 11 en Johann. 19 : 29.

mirt, m. –en (Fr. myrte, Gr.-Lat. myrtus: *heester,* inz. *in het Middellandse-zee-gebied*): de – heeft witte of roodachtig witte bloemen; *–ebloesem* is bruidsversiering.

mir'tebes, v. –bessen (*vrucht van de mirt*); **-blad,** o. –bladen, –bladeren; **–boom,** m. –bomen; **–krans,** m. –en (*krans van mirteblaren, bruidskrans*); **–struik,** m. –en.

I. mis, v. missen (Lat. missa [afkorting van missa est = de bijeenkomst is ontbonden, slotwoorden van de Mis]: 1 *altaarofferande in de R.-K. kerk;* 2 *reeks van gezangen, de muziek gedurende de Mis;* 3 *kermis, jaarmarkt;* ook: *jaarbeurs*): 1 *de – doen of lezen,* dit doet de priester; – *horen,* dit doet de R.-K.; *naar de – gaan; een stille –,* zonder zang; *een zingende –,* met zang; 2 *een – van Palestrina,* gecomponeerd door; 3 *de Leipziger –;* zie verder gulden; ook, misse.

II. mis, bw. soms als bn. (*niet raak, het voorwerp of doel niet treffende, verkeerd; mislukt, niet goed uitgevallen; kwalijk of slecht*): *het schot was –, hij gooide –; het is daar een misse boel; 't is weer – met hem,* hij heeft weer last van zijn oude kwaal, weer ruzie, is weer failliet enz.; *niet –!* echt in zijn soort, niet gering, heel mooi; zie plank; – vormt samenst. met w.w., scheidbaar (met de klem op *mis*), onscheidbaar (met de klem op het w.w.), bijv. *mis'gooien, mislei'den.*

misach'ten, misachtte, h. misacht (Z.-N. *minachten*): *misacht uw taal niet.*

misanthroop', m. –thropen (Gr. misein = haten + anthropos = mens: *mensenhater; mensen-schuwend persoon*); **–thropie',** v. (*mensenhaat; mensenverachting*); **–thro'pisch,** bn., bw. (thr = tr).

misbaar', o. (*vreemde gebaren, handenwringen enz.* inz. met het bijdenkbeeld van *gekrijs, gehuil, geween enz.; getier, spektakel, lawaai*): *hij maakte veel –.*

mis'bak, o. –bakken (*mislukt baksel*).

misbak'ken, bn. (*niet goed gebakken, min of meer mislukt; misvormd*).

mis'baksel, o. –s (*misbak;* fig. *iets, dat slecht of verkeerd is uitgevallen*): *een wetsontwerp als een – beschouwen.*

misbil'lijken, –billijkte, h. gemisbillijkt (*niet billijken*): *iets –; een wens –;* w. g.

mis'boek, o. –en (*missaal;* [*altaar*]*boek, waaruit de priester mis leest* inz. op lezenaar; Z.-N. ook *gebedenboek, kerkboek*).

mis'bruik, o. –en (1 *het verkeerde gebruik, dat men van iets maakt;* 2 *het gebruik, dat verkeerd is door overdaad, overdadig gebruik;* 3 *verkeerd gebruik, verkeerde gewoonte*): 1 – *van macht, vertrouwen;* 2 – *van iems. goedheid maken; – van sterke drank maken,* te veel gebruiken; 3 *–en tegengaan.*

misbrui'ken, misbruikte, h. misbruikt (*een slecht, verkeerd gebruik maken van; te veel gebruiken*): *Gods naam –; iems. goedheid –.*

miscellanee'ën, Lat. **miscella'nia,** mv. (*mengelingen, mengelwerk*).

mis'crediet, o.; zie miskrediet.

mis'daad, v. –daden (vroeger: *een daad, die niet goed is, vergrijp tegen de burgerlijke wet, de gewoonte, de zedenwet, de geboden Gods*; thans inz.: *een zwaar vergrijp*; België: rechtst. *misdrijf, dat gestraft wordt met een criminele straf*): *een – plegen*; **–da'dig 1** bn. (1 *aan misdaad schuldig*; 2 *een misdaad zijnde, of de aard daarvan hebbende*): 1 *ben ik –?* 2 *het is iets –s*; *met een – doel*; **2** bw. (*op een wijze, waarop men een misdaad begaat*): *– handelen*; **–dadiger,** m. –s; **–dadigster,** v. –s.

misdeeld' 1 bn. (*slecht of niet bedeeld*, inz. fig.): *– van aanleg*; *– zijn*, naar lichaam of ziel; **2 –e,** m. en v. –n: *de –n onzer maatschappij*, de armen.

mis'dienaar, m. –s, –dienaren (*koorknaap, die de mis dient*); ook: *–diener, –diender*.

1 mis'doen, deed –, h. mis'gedaan (*verkeerd doen*): *al wat hij doet, doet hij mis*; *hij heeft het heel en al misgedaan*; **2 misdoen',** misdeed', h. misdaan' (*door iets te doen verkeerd handelen*; *zich vergrijpen*; *kwaaddoen*): *wat heeft hij misdaan?*

misdra'gen, zich, –droeg' zich, h. zich misdra'gen (*zich slecht gedragen*).

mis'drijf, o. misdrijven (in het alg. *slechte daad, misdaad*; rechtst. *een der zwaarder strafbare feiten*; België: rechtst. *algemene term voor delict, strafbaar feit*).

misdrij'ven, misdreef', h. misdre'ven (*misdoen, verkeerd handelen, iets doen dat strafbaar is*): *zij heeft veel misdreven*.

mis'druk, o. (*onbruikbaar drukwerk*).

misdui'den, –duid'de, h. misduid' (*ongunstig uitleggen*; *ten kwade duiden*; *kwalijk nemen*): *ik zal hem die handelwijze niet –*.

mi'se, v. –n (Fr. *inzet bij een spel, inleggeld*); lees *mieze*; volkst. *mies*.

mi'se-en-scè'ne, v. (Fr. ton. *toneelschikking*): *een keurige mise-en-scène*.

misera'bel, Fr. misérable, Lat. misera'bilis, **1** bn. (*ellendig, min, verachtelijk*): *ik ken nog iem., die niet rookt, maar dat is de –ste kerel van de wereld*, lam, beroerd; *een – werk*; **2** bw. (*op een nare, akelige, droevige manier*; *in sterke mate*): *je hebt – gewerkt*; *– slecht*. (s = z).

misè're, v. –s (Fr. [Lat. miseria]: 1 *ellende, nood*; 2 *kaartspel, waarbij men geen slag tracht te halen*): 1 *wat een –!* 2 *– spelen*.

misere're, o. –s (Lat. *Erbarm u!* *aanvangswoorden van de 50e psalm*; *kerkzang*; ook: *de muziek op deze tekst*; geneesk. *darmbeknelling, darmkronkel*); l. *miezeree're*.

mise'rie, v. miseriën, –s (*al wat ellendig is*; *ellende*; *narigheid*; *nood*): *wat een –!*

1 mis'gaan, ging mis, is mis'gegaan (*verkeerd gaan*): *wij zijn –gegaan*; *die onderneming zal –*; **2 misgaan',** onpersoonlijk ww., het misging', het is mij misgaan' (*tegenlopen, mislukken*).

misgel'den, misgold', h. misgol'den (*boeten*; bij uitbr. *er onder lijden, er van lusten*, met *het*): *het moeten –*; verg. ontgelden.

mis'gewas, o. –gewassen (*mislukte wasdom van veldvruchten, slechte oogst*; ook: *het gewas, dat niet goed gedijd is*).

mis'gooien, gooide mis, h. mis'gegooid (*verkeerd gooien, niet raken bij het gooien*).

mis'greep, m. –grepen (eig. *verkeerde greep*; fig. *fout, dwaling*).

1 mis'grijpen, greep mis, h. mis'gegrepen (*verkeerd grijpen, bij het grijpen niet vastgrijpen, wat men vastgrijpen wilde*): *hij greep – en viel*; **2 misgrij'pen,** zich: mis'greep zich, h. zich misgre'pen: *zich – aan een anders goed*; meer: *zich vergrijpen*.

misgun'nen, misgunde, h. misgund (*niet gunnen, benijden*): *iem. zijn geluk –*.

misha'gen, mishaag'de, h. mishaagd' (*niet wel aanstaan, niet behagen, niet bevallen*).

mishan'de, v. (Z.-N. gew. *hindernis*).

mishan'delen, mishandelde, h. mishan'deld (1 *iem. slecht behandelen door hem onrecht aan te doen, geweld aan hem te plegen enz.*, min of meer vero.; 2 *iem. lichamelijk kwaaddoen door hem te slaan, of pijn te doen, hoe ook*): 1 *de onderdanen worden mishandeld en uitgezogen*; 2 *dieren –*; *zijn vrouw –*; fig. *een vreemde naam –*, radbraken.

mishan'deling, v. –en (*de daad van [iem.] kwaadwillig pijn te doen*; *toebrengen van lichamelijk leed of letsel*; *verwonding*): *de – v. e. knaap*; *v. e. dier*; *een zware –*.

mishan'den, mishandde, h. mishand (Z.-N. 1 *niet handen*; 2 *hinderen*): 1 *die keu mishandt mij*; 2 *dat mishandt niet*.

mis'hebben, had mis, h. mis'gehad, alleen in de uitdr.: *het –*, zich vergissen, dwalen.

misken'nen, miskende, h. miskend' (1 in het alg. *iem. of iets niet herkennen of niet opmerken*: 2 *geen besef hebben van de volle waarde van*): 1 *de miskende onschuld*; 2 *iems. verdiensten –*, niet waarderen.

misken'ning, v. –en (*de daad van iem. of iets niet op zijn rechte waarde te schatten of in zijn ware betekenis te erkennen*).

miskocht', bn.; zie bekocht.

misko'men, –kwam', i. –ko'men (Z.-N. ong. *overkomen*): *laat er niets aan –*.

mis'kraam, v. –kramen (*het te vroegtijdig bevallen, zodat de vrucht niet kan leven*).

mis'krediet, o. (*gebrek of gemis aan krediet, wantrouwen ten opzichte van soliditeit*; *kwade naam*): *in – brengen*, het vertrouwen doen verliezen; ook, discrediet.

mislei'den, misleidde, h. misleid (*bedriegen*): *door de duisternis misleid*; **–lei'der,** m. –s (*bedrieger*); **–lei'ding,** v. –en.

mis'lopen, liep –, h., i. mis'gelopen (1 *met opzet of bij vergissing zo lopen, dat men iem. of iets niet treft, raakt, ontmoet*; *verkeerd lopen*; 2 *bij geluk of ongeluk niet tot iets komen*; *niet krijgen*; 3 *een ongunstige afloop hebben, mislukken*): 1 *als ge zo loopt, loopt ge –*; *ik ben hem –gelopen*; 2 *de straf –*; 3 *zo iets moet –*; *alles loopt hem –*.

misluk'ken, mislukte, is mislukt' (*niet gelukken, slecht uitvallen*; *niet worden tot dat, wat iem. of iets worden moest*; *niet slagen, niet goed aflopen*): *e. poging, onderneming kan –*; *een poging doen –*; *die student is mislukt*, heeft de studie moeten neerleggen.

mismaakt', bn. (*misvormd, wanstaltig*).

mismaakt'heid, v. –heden (*wanstaltigheid*).

misma'ken, mismaakte, h. mismaakt (*ontsieren, lelijk maken*): *dat tuinhuisje mismaakt de hele tuin*.

mis'mas, m. mismassen ([*lelijk*] *mengelmoes*).

mismoe'dig, bn. (*neerslachtig, mistroostig*): *al die tegenwerking maakt hem –*; *spreken op –e toon*; **mismoe'digheid,** v.

misnoegd' 1 bn. (*ontevreden*); **2 –e,** m. en v. –n (*ontevredene*); **misnoegd'heid,** v.

misnoe'gen 1 misnoegde, h. misnoegd' (*redenen tot ontevredenheid geven*): *dat zal hem*

–; **2** o. (*ontevredenheid*): *iems. – opwekken; zijn – te kennen geven*; in **2** ook, mis'noegen.
misnoe'men, misnoemde, h. misnoemd (*met een verkeerde, onverdiende naam noemen; uitschelden*).
mis'offer, o. –s (R.-K. *mis*): *het heilig –*.
miso . . ., Gr. van mi'sos = haat.
misogaam' **1** bn. (*het huwelijk hatend*); **2** m. –gamen (*huwelijkshater*).
misogamie', v. (*afkeer van het huwelijk*).
misogyn' **1** bn. (*vrouwenhatend*): *–e neigingen*; **2** m. –en (*vrouwenhater*).
mis'oogst, m. –en (*slechte, mislukte oogst*).
mis'pas, m. –passen (*misstap*).
mis'pel **1** m. –s, –en, mispeltje (*de boom*; Lat. mespilus germanica); **2** v. –en, –s (*de vrucht*).
mis'pelaar, m. –s, mispelaren (Z.-N. *mispel* **1**); **mis'pelaren** **1** bn.; **2** m. (*stok*).
mispik'kelen, mispikkelde, h. mispikkeld (Z.-N. *verkeerd doen of handelen*).
misplaatst', bn. (*niet passend* [*op de plaats, waar iem. of iets voorkomt*]; *onvoegzaam*): *zo'n taal is hier –; dat kastje is hier –*.
misprij'zen, misprees, h. misprezen (*afkeuren, laken*): *iems. handelingen –*.
mis'punt, o. –en (1 biljart: *mislukte keustoot*; 2 fig. *een min persoon; ongeluk*): 1 *hij maakte een –*; 2 *wat een –!*
1 mis'raden, raadde of ried mis, h. mis'geraden (*zo raden, dat men de waarheid misgaat, de oplossing niet treft*); **2 misra'den,** misraad'de of misried', h. misra'den (*verkeerde raad geven*): *laat je nu niet –*.
1 mis'rekenen, rekende mis, h. mis'gerekend (*verkeerd of onjuist berekenen; zo rekenen, dat de rekening niet uitkomt* meest fig.): *de som komt niet uit, gij hebt misgerekend*; **2** zich **misre'kenen,** –re'kende zich, h. zich misre'kend (*zich vergissen in de beoordeling van iets tegenwoordigs of in de verwachting omtrent iets toekomstigs; zich bedriegen, teleurgesteld uitkomen*): *hij hoopte op je hulp, maar hij had zich misrekend*.
mis'rekening, ook misre'kening, v. –en (*verkeerde berekening; teleurstelling*).
miss, v. misses (Eng. *mejuffrouw; de Engelse kinderjuffrouw; lerares in het Engels*).
mis'sa, v. (Lat. *mis*): *– pro defunc'tis*, zielmis, dodenmis; *– solem'nis*, plechtige.
missaal', o. missalen (Lat. missale: *Misboek, altaarboek, met de Lat. gebeden der Mis*).
misscha'pen, bn. (*wanschapen, misvormd*).
misschien', bw. (uit *mach het scien: wellicht, mogelijk*): *– kom ik Zaterdag*.
mis'schot, o. –schoten (*niet raak schot*).
mis'selijk, bn., bw. (1 *zich niet wel, niet pleizierig gevoelende* inz. toegepast op iem., die moet overgeven; *onpasselijk*; 2 *ongunstig, verkeerd, onaangenaam, ellendig, miserabel; naar*; 3 *hachelijk*, vero.): 1 *– van de zware sigaar*; 2 *een –e boel; wat een –e praat*, walgelijk! 3 *–e omstandigheden*.
mis'sen, miste, h. gemist (1 *iets of iem. misgaan, niet treffen, niet raken*; 2 *een fout maken, zich vergissen*; 3 *iets of iemand kwijtraken, verliezen*; 4 *iets afstaan, dat men heeft en dus niet meer hebben*; 5 *bevinden, dat iets of iem. niet is, waar men verwachtte*; 6 *iets niet hebben, dat men te voren wel had of nodig had*; 7 *met leedwezen voelen, dat men iem. of iets, waarop men prijsstelde, niet meer heeft*; 8 *mislukken*; 9 Z.-N. *niet bij zijn verstand zijn*): 1 *zijn doel, zijn roeping –; de trein –*, te laat komen; 2 *gissen is –*; 3 *als zij het kind moest –, zij maakte zich van kant*; 4 *iets kunnen – of te – hebben*, er buiten kunnen; 5 *aan een boom, zo volgeladen, mist men vijf, zes pruimen niet*; 6 *de moed – om*; zegsw. *iem. of iets wel kunnen – (als kiespijn)*, er niet op gesteld zijn; 7 *we – moeder*; 8 *dat mist mij nooit; dat kan niet –*; 9 *hij begint te –*.
mis'sie, v. missiën, –s (Fr. [Lat. missio]: *lastgeving; zending; gebied in vreemde landen, waar door missionarissen gearbeid wordt aan de bekering der heidenen; de gezamenlijke missionarissen; boetprediking van enige dagen in een R.-K. parochie en godvruchtige oefeningen ter heropwekking van het geloof en bekering der zondaren; de Katholieke bevolking in een niet kerkelijk geregelde staat*); **–huis,** o. –huizen (*stichting tot opleiding van missionarissen of zusters voor enige missie*): *het – te Steil*; **–kruis,** o. –en (*grootkruis met Christusbeeld, ter herinnering aan een missie in een parochiekerk*).
mis'sielanden, o. mv. (*landen, welke als een missie beschouwd worden*).
mis'sigit, v. –s; zie mesigit.
mis'sing, v. –en (Z.-N. *misslag, fout*).
missiona'ris, m. –narissen (Fr. missionnaire: R.-K. *priester, die onder de heidenen in overzeese gewesten of in Afrika het R.-K. geloof verkondigt*); zie zendeling.
Mississip'pi, m. (*grootste rivier v. N.-Am.*).
missi've, v. –s, –n (Fr. [lettre] missive: *dienstbrief; zendbrief; brief over zaken; officieel schrijven*); lees *–sie've*.
mis'slaan, sloeg –, h. –geslagen (*in het slaan missen; datgene, waarnaar men slaat, niet treffen*): *de bal –*.
mis'slag, m. –slagen (*verkeerde slag, een slag, die niet raak komt*; inz. fig. *vergissing, dwaling; een verzuim, dat te berispen valt*): *een – van de tong*; zie lap'sus lin'guae; *een – begaan*, vergissing.
misstaan', misstond', h. misstaan'; Z.-N. stond mis, h. mis'gestaan (*iem. niet goed staan, niet voor hem passen*; Z.-N. *niet op zijn plaats staan*): *die kleur misstaat u*.
mis'stand, m. –en (*een gebrek, daardoor ontstaande, dat iets niet past bij iets anders; iets verkeerds*): fig. *op –en wijzen*.
mis'stap, m. misstappen (eig. *verkeerde stap*; fig. *verkeerde of slechte daad, fout* inz. als gevolg van onervarenheid): *een – doen*.
mis'stelling, v. –en (eig. *verkeerde plaatsing*; fig. *vergissing*; [*druk*]*fout*).
I. mist, m. –en (*wolk dicht bij de grond*): *in de –; een vlag in de –*, verre van helder.
II. mist, m. –en (bijvorm van *mest*).
mis'teltak, m. –takken (*marentak*, z. ald.).
mis'ten, het mistte, h. gemist (*mistig zijn*).
mister, m. (Eng. *mijnheer*, geschreven vóór de familienaam en dan steeds **Mr.**).
mist'hoorn, m. –s (*instrument, om op schepen bij mist waarschuwingsseinen te geven*).
mis'tig, bn. (*niet helder, doordat er mist is: nevelig, dampig*): *– weer*; **mistigheid,** v.
mistletoe, o. (Eng. *marentak, vogellijm*): het – in de Eng. huiskamer met Kerstmis.
mistral', m. –s (Fr. [Lat. magistralis = eig. de hoofdwind]: *koude en droge N.-W. valwind, in het Z.-O. van Frankrijk*).
mis'tred, m. –treden (*misstap*).
mistress, v. (Eng. *meesteres, huisvrouw*; ook: *hoofd v. e. school, juffrouw voor de huis-*

houding; als titel vóór de familienaam: *Mevrouw*; verkort tot **Mrs.**).
mistroos'tig, bn., bw. (vroeger: *wanhopig*; nu: *neerslachtig, niet opgewekt*): *– zijn over iets; – kijken*; **mistroos'tigheid,** v.
mis'trouwen 1 o. (*wantrouwen*); **2 mistrou'wen,** mistrouw'de, h. mistrouwd' (als ww. soms met de klemtoon op mis).
mistrou'wig, bn., bw. (*achterdochtig*).
mis'val, m. –vallen (Z.-N. *tegenslag; miskraam*).
misval'len, misviel, i. misvallen (Z.-N. 1 *slecht uitvallen*; 2 *slecht bekomen*): 1 *het is alles –*; 2 *dat bier misvalt mij.*
mis'vatting, v. –en (*vergissing, verkeerde beschouwing van iets*); ook wel, –vat'ting.
mis'verstand, o. –en (*een verkeerd begrijpen, vergissing, waardoor men elkaar niet goed begrijpt*; ook: *onenigheid*): *een – geeft aanleiding tot onenigheid.*
misvormd', bn.; zie misvor'men.
misvor'men, –vormde, h. misvormd (*een verkeerde, slechte, lelijke vorm geven; het voorkomen van iets of iem. lelijk maken*): *een beeld –; e. misvorm'de gestalte*, wanschapen.
mis'was, o. –wassen (*mislukte oogst; wanstaltig mens, dier of plant*).
mis'wijzing, v. –en (*verkeerde aanduiding* inz. *het verschil tussen de aanwijzing der kompassen en het ware Noorden*): *de – v. e. magneetnaald*; zie declinatie.
miszeg'gen, –zegde of –zeide, h. –zegd of –zeid (1 *iets zeggen, dat verkeerd, onjuist of ook ongepast is*; 2 *iem. met woorden kwetsen*): 1 *wat heb ik –zegd?* 2 *wat heb ik hem –zegd?*
mitai'ne, v. –s (Fr. [Lat. mediëtadanus = zich in het midden bevindend]: *halfhandschoen; vuisthandschoen, alleen met halfduim*). (ai = è).
Mi't(h)ra(s), m. de Perzische zonnegod.
mitigeren, gemitigeerd (Fr. [Lat. mitigare]: *verzachten*).
mi'tra, v. mitra's (Gr.-Lat. *mijter*).
mitrail'le, v. (Fr. [van mite = Ned. mijt **I**]: *schroot: kleine stukken gekapt ijzer, spijkers enz., als kanonlading*); l. *mitral'je.*
mitrailleur', m. –s (Fr. mil. *bedienaar van een machinegeweer*; ook: *mitrailleuse*).
mitrailleu'se, v. –s (Fr. *machinegeweer*).
I. mits 1 vgw. (*indien*): *ik zal u helpen, – gij mij vertrouwt*; **2** o. (*voorwaarde*): *er is een – bij; onder – en conditie.* [*spel*).
II. mits, v. (Z.-N. *klaverenvrouw in het mits-*
mitsdien', bw. (*derhalve; daarom, daardoor*).
mitsga'ders, bijwoordelijke uitdrukking (*alsook, alsmede; daarbij nog, bovendien*).
mixed pickles, o. mv. (Eng. *jonge groenten en jonge vruchten met peper, azijn ingelegd*; fig. *korte, pittige gezegden*).
mix'tum, o. mixta (Lat. *het gemengde*): *– compo'situm*, mengelmoes.
mixtuur', v. mixturen (Lat. mixtura: *mengsel, artsenijmengsel; bepaald orgelregister*).
Mjöl'ner m.; zie Miölner.
mna, v. mna's; zie mina.
mnemo..., van Gr. mne'moon = zich goed herinnerend. (mne = mnee).
mnemoneutiek', v. (*mnemotechniek*). (eu = ui).
Mnemo'syne, myth. godin van het geheugen, dochter van Uranus en moeder der 9 muzen, zie aldaar; l. *–zienee.*
mnemotechniek', v. (*herinnerings- of geheugenkunst; geheugenleer*).
Moabiet', m. –en (Bijb.: *afstammeling van Moab, zoon van Loth, in N.-Arabië*).
mobiel', bn. (Fr. mobile, Lat. mobilis: 1 *beweeglijk*; 2 mil. *marsvaardig, gereed om te velde te trekken*): 1 *een oude dame herinnerde zich de dagen, dat ook zij –er was*; 2 *het leger – maken.* (mo = moo)
mobilair', o.; ook, meubilair.
mobi'lia (Lat.), **mobi'liën,** v. mv. (*roerende goederen*).
mobilisa'tie, v. (Fr. mil. *het mobiel-maken v. e. leger*); **–plan,** o. –plannen (*plan, volgens hetwelk de mobilisatie geschiedt*). (s = z).
mobiliseren, gemobiliseerd (Fr. mil. *mobiel verklaren of maken, op voet van oorlog en in het veld brengen*): *een leger –.* (s = z).
mobiliteit', v. (Fr. [Lat. mobilitas]: *beweeglijkheid; vluchtigheid*).
moccas'sin, m. –s (*ruw-lederen riemschoen [van hertenleer] der N.-Amer. Indianen*).
modaal', bn. (Fr. modal [Lat. modalis]: spraakk. *volgens enige wijze of modus; een modaliteit uitdrukkende*): modale bepalingen b.v. hij komt *misschien*; modale hulpw.w. b.v. *mogen, kunnen* enz.
modaliteit', v. (Fr. spraakk. *voorstellingswijze in betrekking tot de werkelijkheid*).
mod'de, v. –n (*morsebel*): *zo'n moddeke!* gew.
mod'der, v. (*mengsel van aarde, vuil, allerlei organische stoffen met water, hetzij als bezinksel, hetzij op de vaste grond; slijk*): *een poel vol –; wegzakken in de –.*
I. mod'deraar, m. –s (eig. *iem., die in de modder werkt, baggerman; schipperaar*).
II. mod'deraar, m. –s (ongunstig: *iem., die tracht tussen twee uitersten door te zeilen, geen partij kiest; knoeier*).
mod'derbad, o. –baden (eig. *bad van genees-krachtige modder*): *de –baden te Bentheim*; fig. *men vatte kou in 't –*, moddersloot.
I. mod'deren, modderde, h. gemodderd (*in de modder waden*; ook: *modder ophalen, baggeren; schipperen, geven en nemen*).
II. mod'deren, modderde, h. gemodderd (*knoeien; niet openhartig voor iets uitkomen*).
III. mod'deren, bn. (Z.-N. *modderig*, fig.): *De–Man*, verzenbundel v. K.v.d.Woestijne.
mod'derig, bn. (*met modder bedekt, vermengd, bevuild enz., slijkerig*); **–heid,** v.
mod'derkruiper, m. –s (*karperachtige vis*; Lat. cobitis fossilis).
mod'derman, m. –lui (*baggerman*); **–molen,** m. –s (*molen, die modder uitbaggert*); **–plas,** m. –plassen (*plas met modderig water*); **–poel,** m. –en (ook fig.); **–praam,** v. –pramen, **–schuit,** v. –en (*schuit tot vervoer van modder*); z. vlag **1** 2; **–sloot,** v. –sloten (*modderige sloot*); **–vet,** bn. (*zeer vet*): *een –vette kip*; **–vulkaan,** m. –vulkanen (*vulkaan, die modder, slijk spuwt*).
mo'de, v. –s (Fr. [Lat. modus]: 1 *tijdelijk, voorbijgaand gebruik in kleding, manieren, uiterlijk voorkomen; smaak*; 2 ook in het mv. *artikelen van kleding als de mode eist* inz. *kleine artikelen, dameshoeden*): 1 *een nieuwe –, de – volgen*; 2 *een zaak in –s.*
mo'deartikel, o. –en (*artikel, dat i. d. mode is, aan de mode onderhevig is, tot het modevak behoort*); **–fat,** m. –fatten (*pronker, die alle grillen der mode volgt, modegek*); **–gril,** v. –grillen; **–journaal,** o. –journalen ([*dames*]-*tijdschrift aan de modes gewijd*); **–kleur,** v. –en (*kleur, die in de mode is*).

model', o. modellen, modelletje (o.-Fr. [Lat. modulus]: 1 *voorbeeld, dat een kunstenaar maakt uit leem of was en waarnaar een werk wordt uitgevoerd*; 2 [*houten, gipsen*] *gietstukontwerp, waarnaar de gietvorm gemaakt wordt*; 3 *voorbeeld, waarnaar een tekenaar of schilderwerkt*; ook in toepassing op kleding enz.; 4 *vaststaande, voorgeschreven vorm*; 5 *nabootsing op kleinere schaal*; 6 *type, toonbeeld van*): 1 *een –, in klei geboetseerd*; 2 *de vervaardiging van modellen door den metaalgieter*; 3 *schilderen met behulp van modellen*; in toepassing op iem., die poseert voor een schilder enz. of er zijn beroep van maakt: *studies naar het levend –*; *de nieuwste modellen van salonmeubelen*; 4 inz. bij militairen: *een korte jas, volgens (het voorgeschreven) –*; als bn. en bw.: *een – bepakking, – bepakken*; 5 *modellen van oude oorlogsschepen*; 6 *een – van mannelijke schoonheid*.

model'boerderij, v. –en (*modelhoeve*).

modeleren, gemodeleerd (Fr. *in het klein voorstellen*; *navormen, in klei boetseren als model*).

modeleur', m. –s (Fr. *beeldhouwer-modelmaker, boetseerder*): *de – werkt in natte klei*.

model'hoeve, v. –n (*een hoeve, die als voorbeeld voor andere kan dienen*); **–jas**, v. –jassen (*jas, waarvan men maar een exemplaar heeft en wel volgens een der modellen van het seizoen, die als model moet dienen*); **–kamer**, v. –s, of **–zaal**, v. –zalen (1 *vertrek, waarin de modellen* b.v. *van jassen enz. zijn uitgestald*; 2 *kamer, als model ingericht door een meubelfirma*): 1 *de modelkamer v. h. Departement van marine, met modellen v. schepen*; 2 *de –s van Pander*; **-school**, v. –scholen (*inrichting van onderwijs, die als model kan dienen*): *de school moet een – zijn*; **–woning**, v. –en, zie modelkamer bet. 2.

mo'demaakster, v. –s (*modiste*); **–magazijn**, o. –en (*aanzienlijke winkel van modeartikelen*); **–plaat**, v. –platen (*plaat, waarop nieuwe modes afgebeeld zijn*); **–pop**, m. en v. –poppen (*modefat, modezottin*); **–prent**, v. –en (*modeplaat*).

moderaat', bn., bw. (Lat. moderatus: *gematigd*).

modera'men, o. (Lat. *bestuur*; *leiding*; Prot. *dagelijks bestuur van een classis*).

modera'tie, v. (Fr. [Lat. moderatio]: *matiging*; gesch. *verzachting der maatregelen tegen de ketters in 1566 door de Spaanse regering beloofd*). (t = s).

modera'to, bw. (It. muz. *matig, gematigd*).

modera'tor, m. (Lat.) moderato'res; (Ned.) –s, moderato'ren (Lat. *leider van een debatingclub*; *voorzitter van een synode*; *geestelijk adviseur ener R.-K. studentenvereniging*; *toestel om de beweging ener machine te matigen*); ook (Fr.) modérateur.

modereren, gemodereerd (Fr. [Lat. moderari]: *matigen, verzachten*); zie gemo(e)dereerd.

modern', Fr. moderne, Lat. moder'nus, **1** bn., bw. (*tot de nieuwere tijd behorend, daaraan eigen*; *hedendaags*; *nieuwerwets, nieuwmodisch*; godsd. *de critische* [*ongelovige*] *vrijheid in geloofszaken voorstaande*; bij uitbr. *uiterst vrijzinnig in zaken v. godsdienst*): *de –e kunst*; *–e talen als* Frans, Duits, Engels; *de –e richting op Prot. godsdienstig gebied, of de –e leer*, onrechtzinnige, niet-orthodoxe; **2** –e, m. en v. –n (*onrechtzinnige, niet-orthodoxe* [*in de Hervormde kerk*]).

moderniseren, gemoderniseerd (Fr. *op moderne wijze inrichten*). (s = z).

modernis'me, o. (*de geest van het nieuwe in maatschappij, kunst enz.*; godsd. *richting van critische vrijheid in zaken van godsdienst*; inz. R.-K. *door den Paus veroordeelde richting, die de onderwerping aan het goddelijk leergezag niet erkende*).

moderniteit', v. (Fr. *nieuwerwetsheid*).

modeshow, v. –s (Eng. *het vertonen van de nieuwste modes door mannequins voor een daartoe uitgenodigd publiek*).

modest', bn., bw.; modester, meest – (Fr. [Lat. modestus]: *zedig, eerbaar*; *bescheiden*).

modestie', v. (Fr. [Lat. modestia]: *zedigheid, ingetogenheid*; *bescheidenheid*).

mo'dewinkel, m. –s (*winkel van modeartikelen*); **–zaak**, v. –zaken (1 *iets, dat afhankelijk is van de mode*; 2 *handelszaak in mode-artikelen*): 1 *hoe men schrijft, dat is –*; 2 *een drukke –*; **–zucht**, v. (*begeerte om in alles de mode te volgen*).

modieus', bn., bw.; modieuzer, –t (*naar de laatste smaak*): *modieuze dames*; *– gekleed*.

modifi'catie, v. modificatiën, –s (Fr. [Lat. modificatio]: *wijziging*; *beperking*; nat. hist. *wijziging door uitwendige omstandigheden ontstaan en niet erfelijk*; zie variatie).

modificeren, gemodificeerd (Fr. modifier: *veranderen*).

mo'din, m. –s (O.-I. *Moslims godsdienstbeambte van lagere rang in de dorpen*).

modis'te, v. –n (Fr. *handelaarster in, maakster van dames-mode-artikelen* inz. *dameshoeden*).

modula'tie, v. modulatiën, –s (Fr. [Lat. modulatio]: *stembuiging*; *overgaan van de éne toonsoort in de andere*).

moduleren, gemoduleerd (Fr. [Lat. modulari]: muz. *met stembuiging spreken, zingen*; *van de éne toonsoort in de andere overgaan*).

mo'dulus, (Lat.), **mo'dul**, m. modulussen, modullen (*maatstaf*; *muntmaat*; *gietvorm*).

mo'dus, m. mo'di (Lat. 1 *manier, wijze, maat*; 2 spraakk. *wijze van een werkwoord*): 1 – *quo*, Lat. de wijze waarop; – *proceden'di*, wijze van optreden, manier van doen; *een – viven'di*, d.i. voorlopige schikking tussen strijdende partijen; – *in re'bus*, maat in alle dingen; 2 *leer der tem'pora en mo'di*.

I. moe, bn., bw.; zie moede.

II. moe, v. moeke, moetje (*moeder*).

moed, m. (1 *gemoed, het binnenste van den mens en de aandoening en neigingen*, in zegsw.; 2 *stemming, geneigdheid op een bepaalde tijd*; *gemoedstoestand*; 3 *drift, verbolgenheid*, vero.; 4 *onverschrokkenheid, kloekmoedigheid*): 1 *te –e zijn*, zo gestemd als; *het is mij te –e*; in samenst.: *deemoed, hoogmoed*; 2 *in arren –e*; 3 *zijn – koelen*; 4 in deze bet. in alle naamv.: zegsw. – *hebben, iem. – geven, de – zonk hem in de schoenen*; *met verse – beginnen*; *alle – laten zakken*; nog: Z.-N. *de – vol hebben*, nl. van verdriet.

moëd'dzin, m. –s (Arab. *Mohamm. afroeper van de uren der godsdienstoefeningen uit de minarets*).

moe'de, moe, moeder, meest moe(de) **1** bn. (1 *vermoeid, afgemat, slap door uitputting van kracht*; 2 *oververzadigd*; *beu er van*): 1 *ik ben wat –*; zegsw. *het moede hoofd neerleggen*, sterven na een leven vol zorg; 2 *hij is het*

leven –, verlangt naar de dood; *ik ben die praatjes* –, heb er genoeg van; **2** bw. (*op een wijze, die van moeheid blijkgeeft*): *moe de ogen knippende.*

moe'deloos, bn., bw.; moedeloze, –t (*door ontmoedigende teleurstellingen zijn vertrouwen op het welslagen van iets verloren hebbende; ontmoedigd*); **moedeloos'heid,** v.

moe'der, v. –s, moedertje (1 *vrouw, die één of meer kinderen heeft*; 2 in de vocatief: *bejaarde [getrouwde] vrouw uit de lagere stand*; 3 *een vrouw, die als een moeder zorgt*; inz. [*gestichts*]*bestuurster*): 1 *een – van vier kinderen*; 2 – *v. Gelder was een vrouw van 60 jaren*; *moedertje*, best; 3 *de – in of van een weeshuis*; nog: *Moeder de Gans*, sprookjesboek.

moe'dergek, bn. (*op kinderachtige wijze aan moeder hangende*); **–gekje,** o. –s (*kind, dat moedergek is*); **–huis,** o. –huizen (*het klooster als eerste stichting van een orde; voornaamste klooster ener orde, waar het hoofdbestuur is*); **–kerk,** v. (*de R.-K. Kerk*); **–klooster,** o. –s (*klooster, dat de oorsprong is van andere; moederhuis*); **–koorn, –koren,** o. (*zwam, die zwarte korrels vormt in korenhalmen*; Lat. claviceps purpureum); **–kruid,** o. (*samengesteldbloemige plant*; Lat. chrysanthemum parthenium): *het – heet ook mater.*

moe'derland, o. (*land, dat in enig opzicht als een moeder wordt beschouwd: dat koloniën heeft, genoemd in tegenstelling van deze*; ook wel: *vaderland*); **–lands,** bn.: *de –e en de Indische regeringen.*

moe'derlief, v. (vleinaam: *lieve moeder*); **–liefde,** v. ([*zelfopofferende*] *liefde der moeder tot de kinderen*, ook omgekeerd); **–lijk,** bn., bw. (1 *van een, of als een moeder*; 2 *van iems. moeder afkomstig*): 1 *–e zorg*; *iem. – verplegen*; 2 *het – erfdeel*; **–loog,** v. (scheik. *oververzadigde oplossing, waaruit kristallen zich afzetten; de na de vorming dier kristallen overblijvende vloeistof*; inz. *droesem in de pan ener zoutkeet*); **–loos,** bn. (*zonder moeder*): *–loze kinderen.*

Moe'dermaagd, v. (*de maagd, die moeder is; de Moeder Gods*).

moe'dermaal, v. –malen (*moedervlek*); **–naakt,** bn. (*zo naakt als een pas geboren kind*).

moe'der-o'verste, v. –n (*bestuurster of voorgangster in een vrouwenklooster*).

moe'derplant, v. –en (*plant, die als de moeder van andere is te beschouwen, waarvan andere afstammen*; ook: [*kamer*]*plant, die licht uitlopers vormt, waaraan zich nieuwe plantjes ontwikkelen*; *jodenbaard*).

moe'derschap, o. (*het moeder-zijn, de staat van moeder*).

moe'derschip, o. –schepen (*schip, waarvan andere schepen b.v. onderzeeboten of vliegtuigen uitgaan*).

moe'derschoot, m. (*de schoot van moeder*): *versjes op de – of op moeders schoot geleerd*; **–skind,** o. –eren (*lievelingskind van moeder*); **–spraak,** v. = **–taal,** v. (eig. *moeders taal: de moederlijke taal, taal uit moeders mond geleerd; taal van het land, waar men geboren is*; ook: *taal, waaruit andere zijn voortgesproten*): *hij verstaat behalve zijn – nog drie vreemde talen*; **–vlek,** v. –vlekken (*aangeboren vlek op de menselijke huid*); **–weelde,** v. (*weelde, gevoel van zaligheid door het moederschap; zielsverrukking ener moeder om haar kind*); **–ziek,** bn.: *een – kind*, dat nl. enkel bij moeder wil zijn, Z.-N.; **–zielalleen,** bn., bw. (*geheel alleen*): *– thuis*; ook –zielig alleen; **–zorg,** v. –en (*de [liefderijke] zorg ener moeder voor haar kinderen*).

moe'dig, bn., bw. (*onverschrokken, vol hoop en moed, kloek*; Z.-N. *trots*): *een – gedrag*; *– voorgaan*; *zich – gedragen.*

moed'wil, m. (1 *willekeur, eigenzinnigheid*; 2 [*boos*] *opzet*; *baldadigheid*): 1 *volken naar zijn – overheersen*; 2 *zijn – botvieren*; *uit –*; *een haan met – vermoord.*

moedwil'lig, bn., bw. (*opzettelijk kwaad doende, met baldadig opzet*): *een –e knaap.*

moedwil'ligheid, v. –heden (*boos opzet*).

moef, m., v. –en (Z.-N. *onvriendelijk mens*).

moe'fen, moefte, h. gemoeft (Z.-N. *pruilen*).

moe'flan, moef'flon, zie muffeldier.

moef'ti, m. moefti's (*Moslims wetgeleerde v. d. hoogste rang, bevoegd tot het geven van antwoorden op vragen, het godsdienstige recht betreffende*).

moe'heid, v. (*de toestand en het gevoel van moede te zijn; het vermoeid zijn; vermoeidheid*): *– na de arbeid.*

moei, v. –en (*tante*); gew. *meuje, meuike.*

moei'al, m. en v. –allen (*bemoeial*).

moei'en, moeide, h. gemoeid (1 *lastig vallen*; 2 *iem. in een zaak mengen, hem er niet buiten laten*; 3 refl. *zich met iem. of iets* [*onbescheiden*] *bemoeien*): 1 *niemand zal u –*; 2 *iem. in een zaak –*, betrekken; *een hele dag is er mee gemoeid*, zal er mee heengaan; 3 *onbevoegd zich in een geschil –*; zie koe.

moei'lijk, moei'elijk 1 bn., bw. (1 *aanleiding gevende tot bezwaren*; 2 *slechts met inspanning kunnende volbracht worden*; 3 *lastig in de omgang, humeurig*): 1 *–e tijden*; *een –e weg*; 2 *een –e quaestie*; 3 *een – karakter*; **2** bw. (1 *zodat men bezwaar, ongemak heeft*; 2 *niet op een gemakkelijke wijze*; 3 *niet licht*; *ternauwernood*): 1 *– adem halen*; 2 *– gewonnen geld*: 3 *– over iets kunnen oordelen.*

moei'lijkheid, moei'elijkheid, v. –heden (*last, bezwaar*; *de hoedanigheid, moeielijk uitvoerbaar te zijn*; *hetgeen iets moeielijk maakt*): *grote moeilijkheden overwinnen.*

moei'te, v. –n (*arbeid, inspanning*): *het zal – kosten*; *veel – met iets hebben*, last; zegsw. *het is de – niet waard*, nl. al de arbeid, die men er voor doet.

moei'zaam, bn., bw. (*moeielijk, met grote moeite gepaard gaande*): *de sobere kost zo – verdiend*; *– rondkomen*; *een – werk.*

moe'jik, m. –s (*Russische boer*).

moe'ke, o. verkl. van moe (kindertaal).

moe'kim, v. –s (Arab. eig. ingezetene: *Vrijdagskring, d.i. aantal personen, binnen zekere afstand van elkaar wonend zodat ze de Vrijdagsdienst te zamen in één moskee kunnen bijwonen*; *Mohammedaanse parochie in Atjeh*; bij uitbr. *district*).

moel, v. –en moelie, v. –s (Z.-N. *broodtrog*).

moel'je, v. –s (*havenhoofd*); vero.

I. moer, v. (samengetrokken uit moeder: *droesem, grondsop, bezinksel*).

II. moer, v. –en (samengetrokken uit moeder); zie moerschroef.

III. moer, o. –en (inz. in Brabant: *veen-*[*grond*]; *moerassig land, drasland*).

IV. moer, v. –en: *stijgende moeren*, opstijgingen van de moer, benauwdheden.

V. moer, m. (Z.-N. *muur* **II**).

moeras', o. moerassen (*drassig, waterachtig*

land, zonder behoorlijke afwatering; fig. *moeielijkheden, kwaad, zonde, waarin men blijft steken*): *een – drooglegge*n; fig. zegsw. *iem. uit het – helpen*, d. i. uit een lastige, moeilijke positie redden; *in het – zitten*, in benarde omstandigheden zijn, geen raad weten; **–achtig,** bn. (*moeras*): *veengrond is –*.
moeras'andoorn, v. –s, –andoren (*waterplant*; Lat. stachys paluster).
moeras'koorts, v. –en (*koorts voorkomende in moerassige streken*); **–lucht,** v. –en; **–palm,** m. –en, zie nipah.
moeras'sig, bn. (*uit moeras bestaande*; van land, ook van water: *drassig, slijkerig*): *–e streken*, waar veel moeras is; **–heid,** v.
moeras'veen, o. –venen (*veen op drassige grond ontstaan*); **–vesting,** v. –en (gesch. *vesting, omgeven door moeraslanden*): *Den Bosch was een –*.
moeras'vogel, m. –s (*in of bij 't moeras levende vogel*): *de roerdomp is een –*.
moer'balk, m. –en (bouwk. *zware dwarsbalk, waarin de kinderbalken rusten*).
moer'bei 1 v. –en (*moerbes, moerbezie*; Lat. morus); **2** m. –en (*de boom*); **–beiengelei,** v. (*gelei v. moerbeien*). (g = zj); **–beiensap,** o.
moer'bes, v. –bessen, **moer'bezie,** v. –beziën; **–bezieblad,** o. –en, –eren: *het – is het voedsel der zijderups*; **–bezieboom,** m. –bomen ([*lei*]*boom, die de moerbeziën oplevert* uit Azië afkomstig; Lat. morus).
moer'bint, o. –en (*zware dakbalk, waarin de lichtere gebinten gelipt worden*).
moer'bout, m. –en (*bout met een schroefdraad aan een uiteinde om met een moer te sluiten*).
moer'drukken, m. mv.; zie incunabel.
moe'ren, moerde, h. gemoerd (1 *troebel maken* vero.; 2 stud. *iets, dat vastzit, loswerken en meenemen; wegkapen*): 1 *de wijn –*; 2 *een belknop –*.
moer'grond, m. –en (*slijkerige bodem*).
moe'rig, bn. (*venig, slijkerig*).
moer'konijn, o. –en (*wijfjeskonijn*).
moer'schroef, v. –schroeven (*moer* **II**; *deel, sluitend passend om een schroef*[*spil*]: *holle cilinder, inwendig met schroefdraad bezet, zodat deze draden juist in de tussenruimten van de draden der schroef passen; doorboord schijfje met spiraaldraad*).
moer'tje, o. –s (*moedertje*): zegsw. *mal –, mal kindje*, is de moeder lichtzinnig, het kind is het veelal ook.
moer'vos, v. –vossen (*wijfjesvos*).
moes, o. (*een of ander gerecht, gekookt of gestoofd van fijngehakte groente, kool met verschillende toevoegsels*; ook: *een spijs van gekookte vruchten*; soms: *groente*).
moeselien', o. en v.; zie mousseline.
moeselien'glas, o. (*glas met een doorzichtig patroon, meestal ruitjes op matte grond*).
moes'groente, v. –n (*bladgroente*).
I. moes'je, o. (*moedertje, in kindertaal*).
II. moes'je, o. –s (Fr. mouche = vlieg: 1 *pronkpleistertje van zwarte taf op het gelaat*; 2 *rondachtige figuur op de grond van stoffen, stipje in weefsels*): 1 *moesjesdoosje*; 2 *een sluier met dikke –s*.
moes'kruid, o. –en (*kruid, gewas, dat als groente of toespijs gegeten wordt*).
moes'son, m. –s (Arab. mausim = periodieke tijd: *halfjaarlijks wisselende wind op de Ind. oceaan en de O.-I. eilanden; het jaargetijde*): *de natte, de droge –*.
moes'tuin, m. –en (*groentetuin*).
I. moet, v. –en (*vlek; indruksel*).
II. moet, o. (*noodzaak, dwang*): *het is een –*; zegsw. *– is een bitter kruid*.
III. moet, in: *te –; te – gaan*, tegen.
moe'ten, onr. w.w., moest, h. gemoeten (1 *behoefte hebben, verlangen, willen*; 2 *verplicht, gehouden zijn tot; nodig zijn; behoren; noodzakelijk geacht worden*; 3 hulpw.w. van wijze; 4 Z.-N. *schuldig zijn*): 1 *wat moet je?* 2 *naar huis – (gaan)*; *de voorraad moet weg*; 3 *deze heer moet wel rijk zijn*, uitdrukkend noodzakelijkheid; 4 Z.-N. *ik moet er niets*.
moet'hond, m. –en (*volksnaam v. d. zeelt*).
I. moe'zel, m. –s, moezeltje (Z.-N. *doedelzak*).
II. moe'zel, m., moezeltje (*Moezelwijn*).
Moe'zelwijn, m.; (soorten) –en (*wijn van druiven, langs de Moezel geteeld*).
moezerij', v. –en (*het kweken van groenten; moesgrond, moestuin*); zie warmoes.
moe'zjik, m. –s; zie moejik. (i = ie).
I. mof, m. moffen (eig. *knorrepot, ongemanierde, niet spraakzame persoon*; spotn. vroeger: *iem. uit Westfalen*; thans: *Duitser*); John Bull en Hans Mof; zegsw. *zwijgen als een –*, volstrekt niets zeggen.
II. mof, v. moffen (1 *soort gewatteerde koker, van buiten meestal met bont bekleed, aan beide einden open en waarin men de handen steekt als middel tegen de koude*; 2 *losse wollen mouw*; ook afkorting van *polsmof en handmof*): 1 *pakjes in haar – verborgen; een – van loutre*; 2 *een – van wol*.
mofet'te, v. –n (Napelse locale uitdrukking: *koolzuurbron, uitstoting van koolzuurgas in vulcanische streken b.v. in de Hondsgrot*).
I. mof'fel, v. –s (Z.-N. *mof* **II**); **– I = – II.**
II. mof'fel, m. –s, moffeltje (*oven van vuurvaste klei om stoffen in te verhitten, dient ook tot harding van verlakt goed of vernis*); ook: **–oven,** m. –s (*emailleeroven*).
III. mof'fel, m. –s (Z.-N. *oorveeg*).
I. mof'felen, moffelde, h. gemoffeld (1 *iets behendig in zijn moffel stoppen* inz. *iets, dat men ontvreemdt; wegkapen*; 2 Z.-N. *induffelen*): 1 *iets in de zak –*, stilletjes wegstoppen; 2 Z.-N. *een kind in de wieg –*.
II. mof'felen, moffelde, h. gemoffeld (*lakken, emailleren*): *een fiets –*; zie moffel **II.**
Mof'fenland, o. (spott. *Westfalen; Duitsland*).
mof'fenpijp, v. –en (*lange Duitse pijp*; ook: *naam van de pijpbloem*); **–toer,** m. –en (*moeilijk werk*); gmz.
moffin', v. moffinnen (*vrouwelijke mof*).
Mof'frika, o. (spott. *Duitsland*).
Moffrikaans' **1** bn., bw. (spott. *Moffrika betreffende*); **2** o. (spotn. *Duits*).
mo'gelijk **1** bn. (*kunnende geschieden of kunnende gedaan worden*): *van die twee gevallen is maar één –; alle –e gebeurtenissen; alle –e zorg aan besteden; hoe is dat nu (Gods ter wereld) –?* **2** bw. (*misschien*): *de man is – verdwaald*; **–heid,** v. in bet. 2 –heden (1 *het mogelijk zijn*; 2 *een geval, dat mogelijk is*): 1 *ik zie geen – om te betalen*; 2 *zo iets behoort niet tot de –heden*, mogelijke gebeurtenissen.
mo'gen, onr. mocht, h. gemoogd (1 *iets vermogen, tot iets in staat zijn* inz. in zegsw.; 2 *kunnen*; 3 *het recht, de vrijheid, het verlof hebben*; 4 *van iets houden*; in toepassing op spijs en drank: *lusten*, in toepassing op een persoon: *hem wel aardig, aantrekkelijk vinden, mogen lijden*; 5 hulpw.w. van wijze):

1 *er zijn* –, voor den dag kunnen komen; 2 *zijn luiheid was te groot geweest, dan dat hij bevordering had – verwachten*; 3 *nu mag men de grenzen weer passeren*; 4 *zulke vette spijzen mag ik niet; ik mag zo'n maneschijntje wel; 't is een goeie kerel, ik mag hem wel*; 5 *dat alles moge* (of: *mag*) *waar zijn; dat hij nog lang moge leven! zij mocht eens verdwaald zijn!* – drukt als modaal hulpw.w. o.a. de mogelijkheid, de wenselijkheid uit; volkst. *magge*: *het most niet magge*.

mo'gendheid, v. –heden (*souvereine vorst, staat*): *de grote –heden; de kleine –heden*.

mo'gol, mogol', m. (*in Europa gebruikelijke benaming der Mongoolse vorsten in Hindostan, in 1525 door de Engelsen ontroond*): *de grote* – of *de Grootmogol*.

mohair', o. (Fr., Eng. oorspr. Arab. *weefsel van 't haar der Angorageiten*).

Moham'med, Mo'hammed, m. eig. de Veelgeprezene: de profeet van de Islam, geb. te Mekka uit de stam Koreisj ± 571 n. C. en gestorven te Medina in 632; zie Medina en hedsjra.

Mohammedaan', m. –danen (*volgeling van de leer van Mohammed*); Moslem.

Mohammedaans', bn.: *de –e godsdienst*.

Mohammedanis'me, o. (*de door Mohammed verkondigde leer van den enigen God* [*Allah*], *door de aanhangers Islam d.i. Onderwerping aan God genoemd*); het – bevat o.a. bestanddelen van Christelijke, Joodse en heidense oorsprong; de geloofsbelijdenis (sjahâdat = getuigenis) luidt: Er is geen God dan Allah (**de** God) en Mohammed is Gods gezant.

Mohika'nen, m. mv. (*uitgestorven Indiaanse stam*): zegsw. *de laatste der –*, d.i. fig. van zijn geslacht, van zijn partij enz.

moiré', **1** bn. (Fr. uit mohair: *gewaterd, gevlamd*): *een – lint*; **2** o. (*gewaterde zij*).

Moi'ren, v. mv. Gr. myth. Schikgodinnen; zie Parcen. (oi = oo of ŏj).

I. mok, v. ([*huid*]*ziekte aan de benen der paarden*): *er is droge en vochtige –*.

II. mok, m. mokken (Z.-N. *putje, kuiltje*).

mo'ker, m. –s (*korte, zware, vierkante hamer* in gebruik bij smeden enz.).

mo'keren, mokerde, h. gemokerd (*met de moker slaan of daardoor iets teweegbrengen*).

mok'ka, v. (1 *mokka-koffie*; 2 *een kopje mokka-koffie*): 1 *een kopje –*; 2 *twee –!* **–koffie,** v. (*geurige koffie, genoemd naar Mokka aan de Rode Zee*); **–kopje,** o. –s (*klein en fijn kopje voor mokka-koffie*).

mok'ke, v. –n (Z.-N. *koekje van meel en siroop*): *Brugse –n*.

mok'kel, m. en v., –s, mokkeltje (*dik mollig kind of meisje; dikke vrouw; kus*); gmz.

mok'kelen, mokkelde, h. gemokkeld (*iem. in zijn armen drukken, knuffelen*).

mok'ken, mokte, h. gemokt (*misnoegd en wrevelig zijn, maar niet ronduit spreken; pruilen*): *een –d stilzwijgen; blijven –*.

mo'kum, mo'kem, o. (Hebr. Barg. *plaats, stad*): *Groot-Mokum*, Amsterdam.

I. mol, v. mollen: *een B-mol* gezegd v. e. toonladder, waarin de terts met een halve toon is verlaagd; – (Fr. *bémol*) duidt aan hetzij, dat een mineurtoonschaal is bedoeld, hetzij een toon. een halve toon lager dan de genoemde; verg. kruis.

II. mol, m. mollen, molletje (*in de grond levende insecteneter*; Lat. talpa europaea): zegsw. *blind als een –*, erg blind; Z.-N. *de – rijdt*, graaft een gaanderij.

molas'se, v. (*fijnkorrelige, grijsachtige, poreuze zandsteen* inz. *in Zwitserland*).

mol'boon, v. –bonen (*een groot soort van paardenbonen*).

moleculair', bn. (Fr. *de moleculen betreffende*): *cohaesie is een –e kracht*.

molecu'le, v. en o. moleculen (Lat. kleine moles = massa: nat. *kleinste deeltje, waarin een stof verdeeld kan worden, zonder van aard, scheikundige samenstelling, te veranderen, bestaande uit atomen*).

mo'len, m. –s, molentje (1 *inrichting of voorwerp tot het fijn maken van graan, verf, kruit enz.*; 2 *kinderspeelgoed* [inz. als verkleinwoord], *bestaande uit vier wiekjes, wier as aan een stokje is bevestigd*; 3 afkorting van *mallemolen*): 1 *een wind–, een water–; een koren–, een koffie–; polder–*; zegsw. *dat is water* (of: *koren*) *op zijn –*, [a]) dat is in zijn voordeel, in zijn belang, [b]) daar groeit hij in; *geen koren v. d. molen sturen*, geen klant wegsturen, fig. geen voordeel of winst doen verloren gaan; *de – is* (of: *loopt*) *door de vang*, [a]) de molen wordt door de vang niet tot stilstaan gebracht, [b]) de zaak is in de war, [c]) het scheelt hem in 't hoofd; *hij loopt met molentjes, heeft een slag van de – weg* (of: *beet*), is niet al te wel bij het hoofd; 2 *een molentje kopen*; 3 *ze reden een ronde in de –*.

mo'lenaar, m. –s, molenaren (*hij, die met een molen werkt*; inz. *eigenaar, die, althans door één knecht bijgestaan, met een korenmolen werkt*; fig. *naam van vissen* inz. *kleine schelvis; meikever*): zegsw. R.-K. *met de –s gaan biechten*, zijn Paasbiecht spreken op de laatste dag er voor bestemd.

mo'lenaarster, v. –s (*vrouw van den molenaar; eigenares van een molen*).

mo'lenaarsknecht, m. –s; **–meid,** v. –en; **–pak,** o.: *Teun in zijn wit –*, bestoven pak; **–vrouw,** v. –en; ook *mo'lenaarster, molenarin', mul'dersе of mul'dersvrouw*.

mo'lenas, v. –assen (*hoofdspil van een molen*); **–beek,** v. –beken (*stromend watertje, dat het molenrad in beweging brengt*); **–dwang,** m. (*verplichting, om het koren op een bepaalde molen te laten malen*); zie dwangmolen; **–kap,** v. –kappen (*kap v. e.* [*wind*]*molen*); **–kar,** v. –karren (nl. *tot vervoer van 't meel*); **–ligger,** m. –s (*onderste molensteen*); **–meester,** m. –s (Z.-N. *eigenaar v. e. molen*); **–paard,** o. –en (*paard, dat in de* [*ros*]*molen loopt, sterk dier*; fig. *groot en zwaar vrouwspersoon*): **–rad,** o. –raden, –raderen (*rad tot het molenwerk behorende*, inz. *bij een door water bewogen molen: houten of ijzeren scheprad, dat door 't stromend water in beweging wordt gebracht*); **–roede,** v. –n (*een der vier lange balken met latwerk, waarop de zeilen bevestigd zijn*); **–steen,** m. –stenen (*ronde, uitgebikte steen hetzij v. e. hand-, wind-, watermolen*): met toespeling op de zwaarte: *met een – om de hals in 't diepste der zee geworpen*; **–trechter,** m. –s (*bakvormige koker, waardoor het koren tussen de maalstenen gevoerd wordt*); **–tremel,** m. –s; zie tremel; **–vang,** v. –en (*klem, om de molen stil te zetten*); **–wiek,** v. –en (*–vleugel: roede met de zeilen*); **–zeil,** o. –en (*zeil aan een molenwiek*).

molest', o. (It. molesto [Lat. molestia]: *overlast; beschadiging*); zie oorlogs–.
molesta'tie, v. –s (*hinder, overlast, molest* [*door handtastelijkheden*]).
molesteren, gemolesteerd (Fr. *plagen, niet met rust laten; overlast of hinder aandoen* [*door handtastelijkheden*]): *iemand –.*
mol'ferd, m. –s (*onbeschoft mens; iem., die een grote mond opzet*); gew.
Molière're, Jean Baptiste (eig. Poquelin), beroemde Franse blijspeldichter, 1622–1673, schrijver o.a. v. L'Avare; naar hem:
molière'res, v. mv. (*een soort v. lage schoenen*).
mo'lik, m. –en (*vogelschrik*); zie Moloch.
mol'la(h), m. molla(h)'s (Arab. manula: *Turkse overheidspersoon, titel van Mohammedaanse geleerden, priesters, rechters in Turkije, Marokko en Perzië*).
mol'leboon, v. –bonen (*spotnaam v. d. Groningers*).
I. mol'len, molde, h. gemold (Barg. mol = dood: *van kant maken*): *iem. –.*
II. mol'len, molde, h. gemold (Z.-N. *een akker walsen*).
mol'lengat, o. –gaten (*pijpgat van mollen*).
mol'lenkruid, o. (*kruisboom, wonderboom, Christuspalm*; Lat. ricinus): men dacht, dat deze plant de mollen verdreef.
mol'lepoot, m. –poten; **–vel,** o. –vellen.
mol'letje, o. –s (*kleine mol; dik kindje enz.*).
mol'lig, bn., bw. (*zacht, week op het gevoel; niet scherp en hoekig van omtrek en lijnen, poezelig*): *een – kindje; –e wangen; – schilderen*; **mol'ligheid,** v.
mollusk', m. –en (Fr. mollusque [v. Lat. mollis = week]: *weekdier*): *de oester is een –.*
molm, m. en o. (1 *stof van aarde, hout en andere stoffen, die vergaan zijn*; 2 *naam v. een bederf in hout*; 3 inz. *vezels en stof van turf*): 1 *zijn stoel viel aan –*; 2 *geen spoor van – in het eikenhout*; 3 *turf–.*
mol'men, molmde, i. gemolmd (*tot molm, tot stof vergaan*): *dood hout gaat –.*
Mo'loch, m. (Phoenicisch eig. *heer, koning; afgod der Phoeniciërs, aan wien mensen, inz. kinderen, werden geofferd*): fig. *de – der 19e eeuw*, de mode; *aan den – offeren*, aan een afgod des tijds.
mo'los, m. molossen (*zware doghond, jachthond*, oorspr. uit het land der Molos'si in Epirus).
mol'salade, v.; zie molsla.
mols'gat, o. –gaten (*mollengat*); **–hoop,** m. –hopen (*aardhoopje, door een mol opgeworpen*).
mol'sla, v. (*bladen van de paardenbloem*; ook: *de naam van de plant*): *de gele bladeren der – worden als salade gegeten.*
mol'teken, o. –s (muz.); zie mol **I.**
mol'to, bw. (It. [Lat. multus]: muz. *veel, zeer*); **– alle'gro,** zeer vrolijk.
mol'ton, o. (Fr. molleton van mollet = nogal zacht: *zachte, dikke, wollen stof*); **mol'tonnen,** bn. (*van molton*): *een–deken*; z. alpaca.
Moluk'ken, o. mv. (letterl. Specerij-eilanden: *onze Grote-Oost*), ook: Molukse-eilanden.
mom, v. soms o., mommen (*masker* in zegsw.): *onder de – van vriendschap*, schijn.
mom'aangezicht, o. –en (*masker*).
mom'bakkes, o. –bakkesen (*momaangezicht, masker, meestal iets gedrochtelijks, caricatuurachtigs voorstellend*); zie bakkes.
mom'boor, mom'ber, m. mombo're n, mombers (*voogd*); Z.-N.; vero.
moment', o. –en (Fr. [Lat. momentum]: 1 *ogenblik*; 2 *belangrijke gebeurtenis*): 1 *de ketel kon ieder – springen; de man is bij –en zijn geheugen kwijt*; 2 *dat examen was een – in zijn eenzaam leven*; nat. zie statisch –.
momentaan', **momentaneel',** **momenteel',** bn., bw. (*voor of op het ogenblik; ogenblikkelijk; kortstondig*): *–tane geldverlegenheid; –taneel geen uitweg zien.* (en = en).
moment'opname, v. –n (*instantané*); germ.
mom'melen, mum'melen, –de, h. gemommeld (*binnensmonds spreken, mompelen*; v. insecten: *gonzen; eten met gesloten lippen* inz. v. oude mensen en kinderen).
mommerij', v. –en (*vermomming; maskerade; verkleding*; fig. *veinzerij*).
mom'pelen, mompelde, h. gemompeld (*binnensmonds, dof of onverstaanbaar spreken; tersluiks tegen of over iem. of iets spreken*): *men mompelt van bedrog*, fluistert.
Mo'mus, m., myth. god van spot en hekeling, die goden noch mensen ontzag.
Mona'co, o. (*vorstendom aan de golf van Genua*): hoofdstad Mon'te-Car'lo, badplaats met speelbank: de bewoners van Monaco = *Monagasten, Monakezen.* (c = k).
mon(o) . . ., v. Gr. mo'nos = alleen, één.
mona'de, v. –n (*eenheid, ondeelbaar bestanddeel der stof; infusiediertje*).
monarch', m. –en (Gr.-Lat. monarcha: *alleenheerser* inz. *keizer, koning*). (ch = ch).
monarchaal', bn., bw. (1 *een monarch aan het hoofd hebbende; als in een monarchie; tot een monarchie behorend*; 2 *een monarchie toegedaan*): 1 *e. monarchale staatsvorm; – regeren*; 2 *de ambtenaren bleven –.* (ch = ch).
monarchie', v. monarchieën (Fr. [Gr.-Lat. monarchia]: *alleenheerschappij; regeringsvorm met als opperste machthebber een erfelijk vorst; staat, met een monarch aan het hoofd*): *absolute –*, waarin de vorst onbeperkt heerst; *constitutionele –*, monarchie met een grondwet; **monarchist',** m. –en (*voorstander of aanhanger van de monarchie*); **monarchis'tisch,** bn., bw. (*van, betreffende, in verband staande met de monarchisten; de monarchie toegedaan*): *de –e partij.* (ch = ch).
monaste'rium, o. –s; zie munster.
mond, m. –en (1 *de holte van de mond, wier buitenrand gevormd wordt door de lippen* inz. van mensen; 2 v. e. rivier, baai: *het inkomen daarvan*; 3 *opening van iets*, in verschillende opvattingen): 1 *een scheve –; pijn in de – hebben*; zegsw. *de* (of: *zijn*) *– houden* of *geen – open doen*, zwijgen; *maar houd je – hoor!* maar zwijgen! *ieder heeft er de – vol van*, spreekt er voortdurend over; *zijn – voorbij praten*, te veel zeggen; *met open – staan kijken*, verbaasd; *met twee –en spreken*, dubbelhartig zijn; *10 –en moeten openhouden*, aan 10 (kinderen) de kost moeten geven; *de mond snoeren* (of: *stoppen*), het zwijgen opleggen; *zijn – staat nooit stil; zijn –je* (of: *de*) *– roeren*, druk praten; *naar de* (of: *zijn*) *– praten*, spreken, zoals iemand het graag hoort, vleien; *geen blad voor de – nemen*, precies zeggen zoals men het meent; *zij is niet op haar –je gevallen*, [a]) zij kan goed haar woord doen, [b]) kan goed van zich afbijten; *in de – lopen*, bij geluk iets krijgen; *een grote – hebben, opzetten tegen*, brutaal zijn; *iem. iets in de – geven*, [a]) iem. iets zo te verstaan geven, dat hij gemakke-

lijk kan raden, wat men bedoelt, [b]) een vraag zó inkleden, dat het antwoord er reeds in opgesloten ligt; zie pap; *bij –e van*, gezegd of voorgelezen door; zie ook brood, tand 1; 2 *de – van een rivier*, opening, uitloop; 3 *de – van een kanon, een oven*.

mondain', bn., bw. (Fr. *werelds[gezind]*; *van* [of: *als van*] *de uitgaande grote wereld*): *een – vrouwtje*; *een –e badplaats*.

monda(i)niteit', v. (*wereldsgezindheid*).

mond'behoeften, v. mv. (*levensmiddelen*).

mon'deling 1 bw. (*met de mond*): *zich – goed uitdrukken*; Z.-N. *– stemmen*; **2** bn. (*in gesproken woorden uitgedrukt*; *niet schriftelijk*): *een –e boodschap*; *het – examen*; *– bericht*; **3** zn. o.: *zijn – was goed*, nl. – examen.

mon'den, mondde, h. gemond (*wèl smaken*; fig. *behagen, bevallen*): *die kost zal u –*.

mond'- en klauw'zeer, o. (*besmettelijke ziekte aan bek en poten onder het rundvee*); Z.-N. muil- en pootzeer, muilblaar.

mond'gesprek, o. –gesprekken (*mondeling onderhoud*), vero.; **–harmonica**, v. –harmonica's (*bekend blaasinstrumentje*).

mon'dig, bn. (*meerderjarig*); **–heid**, v.

mond'jesmaat 1 v. (*schraal afgemeten, nauwelijks voldoende hoeveelheid*): *het is –*; **2** bw.: fig. *inlichtingen – geven*, sober.

mond'jevol, o. (*hapje, beetje*): *een – rook*; *een – Engels kennen*.

mond'klem, v. (*krampachtige samenklemming der kaken*; inz. bij paarden: *stijfheid der [kauw]spieren, waardoor het openen en sluiten van de mond verhinderd wordt*); **–kost**, m. (*levensmiddelen*); **–spoeling**, v. –en (*het spoelen van de mond*; ook: *het vocht, dat men daartoe gebruikt*); **–stopper**, m. –s (*mondprop*; fig. *middel, b.v. geld, om iem. te doen zwijgen*); **–stuk**, o. –stukken (1 *het bit in de mond v. e. paard*; 2 *deel v. e. pijp, dat men tussen de lippen houdt*; 3 bij een blaasinstrument: *het gedeelte, waaraan men de lippen zet*): 1 *een ijzeren –*; 2 *een pijp met barnstenen –*; 3 *een fluit met zilveren –*; **–vol**, m. (*hetgeen in een mond kan*); **–voorraad**, m. (*proviand*).

monetair', bn., bw. (Fr. *de munt, het muntstelsel betreffende*).

money, v. (Eng. *geld*: *munt, bank- of muntpapier*): *–maker*. die geld weet te verdienen.

Mongo'len of Gelen, mv.: mensenras met scheefstaande ogen en platte neuzen; in Europa o.a. Finnen, Lappen, Hongaren.

Mongools', bn., bw.: *het –e ras*, gele.

Monier'-systeem', o., ook: *–bouw, –stelsel*; naam voor cementbouw (zie beton), met gevlochten ijzerwerk, genoemd naar den Fransman Monier (ier = iee').

monis'me, o. (Gr. monos = één: eig. *éénleer*; *wijsgerig stelsel*): *het – neemt in tegenstelling met het dualisme slechts één beginsel aan ter verklaring der verschijnselen, één soort van zijn*; **monist'**, m. –en (*aanhanger van het monisme*).

Moniteur', m. –s (Fr. *staatscourant in België en vroeger in Frankrijk*); etym. =

mo'nitor, v. –s (Lat. *waarschuwer*: *gepantserd oorlogsschip* inz. *voor kustverdediging*).

mo'njèt, m. –s (O.-I. *aap*; ook scheldwoord).

mon'kelen, monkelde, h. gemonkeld (inz. Z.-N. *glimlachen*; ook: *mompelen*).

mon'ken, monkte, h. gemonkt (Z.-N. *pruilen*).

monkey-brand, Eng.; zie brand I.

mon'nik, m. monniken (Gr. monachos: eig. *die alleen [buiten de wereld] leeft, eenzame*; oorspr. *kluizenaar*; later: *kloosterling*): spreekw. *de kap maakt den – niet* of *'t zijn niet allen –en, die zwarte kappen dragen*, iem. is niet altijd datgene, waarvoor hij zich uitgeeft (verg. kok); vero. munnik.

mon'nikenklooster, o. –s; **–latijn**, o. ([*klooster*]*latijn der middeleeuwen*); **–orde**, v. –n; **–werk**, o. (*arbeid van moeitevol geduld*, b.v. *het afschrijven van boeken*, soms met de bijbet.: *ten slotte niets opleverend*).

mon'nikskap, v. –kappen (*kap v. e. monnikspij*; *beweegbare kap op een schoorsteen, gek*; plantk. *giftplant*, zie akoniet).

mon'nikspij, v. –en (*–kleed*); zie pij.

mono . . ., v. Gr. mo'nos = alleen, één.

monochord', o. –en (Gr. chorde = snaar: *éénsnarig instrument met verplaatsbare kam, om de verhoudingen van toon en snaar te bepalen*); verg. klankmeter. (ch = ch of k).

mono'cle, v. –s (Fr. [Lat. oculum = oog]: *oogglas*: *kijkglas voor één oog*).

monodie', v. (Fr. [Gr. ode = zang]: muz. *zang van één persoon zonder zelfstandige instrumentale begeleiding*; later: *solozang met instrumentale begeleiding*).

monogamie', v. (*het huwelijk van één man met één vrouw*): *het Christendom erkent slechts –*. (g = g).

monogram', o. –grammen (*door elkaar heengevlochten beginletters van een naam*).

monographie', v. –graphieën (*verhandeling over één onderwerp*); b.v. Leven van de Ruyter, door G. Brandt (1626–'85).

monoliet', m. –en (Gr. lithos = steen: *kolom uit één stuk steen*; *rotszuil*); zie obelisk.

monoloog', m. –logen (*alleenspraak*, in een toneelstuk; ook: *kort stuk, bestemd om door één persoon te worden voorgedragen*).

monomaan', m. –manen (*lijder aan monomanie*); **–manie'**, v. –manieën (*een soort v. waanzin, waarbij één waandenkbeeld overheerst*): *de – bepaalt z. tot één punt* (*idée-fixe*).

monometallis'me, o. (*stelsel van de enkele gouden of zilveren muntstandaard*).

monopha'gen, m. en v. mv. (*dieren, organismen, die slechts één soort van voedsel gebruiken*, b.v. *de grasetenden*). (ph = f).

monoplaan', v. monoplanen (*éèndekker*).

monopo'lie, o. –s, monopoliën (Gr.-Lat. monopolium = alleenhandel: *het recht, dat men, met uitsluiting van anderen, heeft om iets te verkopen*; bij uitbr. *uitsluitende bevoegdheid tot iets*): *het –stelsel der O.-I. Compagnie* (1602–1799), de bevolking mocht alleen handel drijven met de Compagnie; *het tabaks– in Frankrijk*; zegsw. *het – van iets hebben*, [a]) met uitsluiting van anderen alleen mogen verkopen, [b]) een bepaalde eigenschap alleen bezitten.

monosylla'be, v. –n (*éénlettergrepig woord*).

monotheïs'me, o. (Gr. theos = god: *'t geloof aan één enig God*): *het – der Christenen, Joden, Mohammedanen*; verg. poly–.

monotoon', bn., bw. (*eentonig*; fig. *vervelend*): *de monotone klank van een gong*.

Mon'roe-leer, v. (*leer [1823] v. d. president James Monroe 1758–1831*): Amerika aan de Amerikanen: geen vreemde inz. geen Europese inmenging in de binnenlandse zaken der Verenigde Staten.

Monseigneur', m. –s (Fr. *eretitel v. e. prins*

bisschop of kanunnik); zie Bijlage **III.**
monsieur', m. messieurs (Fr. *mijnheer*). (ns = ss). Fr. uitspraak.
I. mon'ster, o. -s (*staaltje, proefje van een koopwaar om te oordelen over kwaliteit, gewicht, kleur enz.*): *een – klaverzaad.*
II. mon'ster, o. -s (1 *gedrocht, gedrochtelijk of ijselijk wezen*; 2 *mens met een gedrochtelijk voorkomen of gedrochtelijke eigenschappen*): 1 *de dappere ridder, die -s versloeg; het bruine –*, de voetbal; 2 *het is een –*, buitengewoon lelijk; *een – van wreedheid.*
mon'sterachtig, bn., bw. (*gedrochtelijk*).
mon'steren, monsterde, h. gemonsterd (1 v. soldaten of scheepsvolk: *inspecteren; nagaan of alle manschappen in behoorlijke orde aanwezig zijn; revue houden*; 2 *vergelijkend nagaan, beschouwen*): 1 *het leger, de troepen –*; 2 *hij monsterde ons beiden.*
mon'sterkanon, o. -kanonnen (*kanon van zeldzaam grote afmeting*).
mon'sterrol, v. -rollen (*naamlijst van de bemanning van een schip*).
monstrans', m. -en (Lat. monstrantia van monstrare = tonen: *gouden of zilveren vaatwerk met topkruisje ter uitstelling van het H.-Sacrament in de R.-K. Kerk of om het rond te dragen in processies*).
monstrueus', bn., bw.; monstrueuzer, -t (Fr. [Lat. monstruosus]: *monsterachtig*).
mons'trum, o. (Ned.) -s; (Lat.) monstra (Lat. *monster; misgeboorte*).
monstruositeit', v. -en (Fr. monstruosité: *monsterachtigheid; gedrocht, monster*; nat. hist. *afwijking van het normale*).
monta'ge, v. -s (*de montering* inz. *van een toneelstuk, een film*); zie monteren.
Montagnard', m. -s (Fr. *bergbewoner*; gesch. *lid der Bergpartij*; z. ald.).
monta'gne, v. (Fr. *berg*): *– russe*, een soort glijbaan, rutschbaan.
montant', o. (Fr. *bedrag, beloop*).
Mont-Blanc', m. (Fr. *de hoogste top der Alpen, 4810 m*).
Mon'te-Car'lo, o.; zie Monaco.
mon'ter, bn., bw. (*vrolijk, opgewekt*).
monteren, gemonteerd (Fr. *stijgen; opwekken; optuigen; uitrusten; ineenzetten van een machine; zetten, vatten van edelgesteenten enz., in goud enz.; 't aankleden van een toneelstuk; het in elkaar zetten v. e. film*; met betrekking tot iems. gemoedstoestand: *opwinden*; zie gemonteerd).
monte'ring, v. -en (*het monteren*; inz. *militaire uitrusting, uniform; het in-elkaarzetten of ineenvoegen van delen ener machine; het vatten van edelgesteenten enz.; 't in-scènezetten van een toneelstuk, 't in elkaar zetten v. e. film*).
Montesso'ri, Marie, geb. 1870, ontwerpster van het **–-systeem,** o. (*methode van onderwijs, die zich baseert op „in vrijheid, door arbeid zich zelf ontwikkelen"*).
monteur', m. -s (Fr. *iem., die monteert* inz. *die de delen ener machine ineenzet*).
Mont'ferland, o. (*heuvelgroep i. h. O. v. Gelderland, met de Hettenheuvel*).
montgolfiè're, v. -s (*eerste luchtballon*, naar de uitvinders, gebr. Montgolfier, die 5 Juni 1782 te Annonay een ballon lieten opstijgen door middel van verwarmde lucht).
montuur', v. monturen, montuurtje (Fr. monture: *rijdier, -paard, ezel; omlijsting van een bril, invatting van edelstenen enz.; de ingevatte edelstenen zelf*).
monument', o. -en (Fr. [Lat. monumentum]: *iets, dat opzettelijk bestemd is geworden om de herinnering aan een persoon of aan een gebeurtenis te doen bewaren*; ook: *iets, dat blijft of is blijven voortbestaan en waardoor men zich iets, dat geweest is, kan voorstellen; gedenkteken, -zuil*): **België:** *Koninklijke Commissie voor –en en landschappen*, gebouwen; (ent = ent); **–mentaal',** bn., bw. (Fr. monumental: *als een monument; groots van afmetingen*): *een – gebouw; monumentale kunst*, bouw-, beeldhouw- en schilderkunst, voor zover zij op monumenten betrekking hebben. (en = en).
mooi 1 bn. (1 *keurig in zijn voorkomen; met veel zorg gekleed*; 2 *van nature welgemaakt, bevallig*; 3 *behaaglijk, sierlijk*; 4 van hetgeen een indruk van schoonheid geeft: *schoon*; 5 v. het weer: *gunstig*; 6 *voordelig; dienstig; zoals men nodig heeft*; 7 *flink*; 8 ir. *heel lelijk*): 1 *zich – maken*; zegsw. *met iets – zijn*, fig. met iets bluffen, er zich op laten voorstaan; ir. *hij heeft zijn been gebroken, daar is hij 6 weken – mee*; 2 *–e meisjes; –e handen*; 3 *–e boeken*; 4 *een –e schilderij*; 5 *het is – weer*; zegsw. *– weer spelen*, [a]) pleizier maken, op grote voet leven, [b]) vriendelijk, onderdanig wezen; 6 *hier is het –! je hebt altijd –e praatjes*; 7 *een –e som verdienen*; 8 *dat is een –e manier zo te verdwijnen; wel nu nog mooier!* nog: *Jo, geef het –e handje*, rechter; **2** bw. (1 *op een aardige, voordelige, gunstige, gemakkelijke wijze*; 2 bijw. v. graad): 1 *hij is – gepromoveerd*; 2 *het is – laat geworden*; als bw. ook *mooitjes*: *ik heb u – beetgehad*; **3 –e,** o.: *het mooie van de zaak is*, het grappige; ook ir.; **–heid,** v. (*fraaiheid, schoonheid*): *de – van een tapijt.*
mooi'igheid, v. mooiigheden (*mooiheid; een mooi iets, een voorwerp, woorden*).
mooi'praten (*een te mooie voorstelling van iets geven; vleien*); **–prater,** m. -s (*vleier, pluimstrijker*); **–zitten** (v. e. hond: *op de achterpoten zitten in smekende houding*).
mooiis, o. (*mooie dingen*): *wat al –!* ir. zegsw. *dat is ook wat –!* onaangenaams.
Mookerhei', **–hei'de,** v. (*de heide bij het dorp Mook*): *loop naar de –!*
I. Moor, m. Moren, Moortje (uit het Lat. Maurus: *zwarte bewoner van Mauretanië; Muzelman uit N.-Afrika en Spanje; zwart paard*).
II. moor, v. (Z.-N. *modder*).
III. moor, m. moren (Z.-N. *waterketel*).
IV. moor, o. (Z.-N. *moiré*).
moord, m. -en (*doodslag met voorbedachten rade*); zegsw. *hij weet van de –*, de zaak of het geheim is hem bekend; zie brand **II.**
moordda'dig 1 bn. (*veel mensenlevens kostend, bloeddorstig, bloedig, verderf aanbrengend*): *een – mens*; *iem. – om het leven brengen*; fig. *een –e hand, –e plannen*; **2** bw. (*geweldig, erg*): *– schreeuwen*, ontzettend.
moordda'digheid, v. (*moorddadige handeling, bloeddorst*).
moor'den, moordde, h. gemoord (*om het leven brengen*); inz.: *het –d staal*, moorddadig.
moor'denaar, m. -s, moordenaren (*iem., die een moord pleegt, heeft gepleegd*).
moordenares', v. moordenaressen.
moorderij', v. -en (*bloedbad*).

moord'kuil, m, –en (eig. *kuil, hol van dieven en moordenaars*; *volksnaam v. d. wonderkuil*, omdat het nest er mee uitgemoord wordt): zegsw. *van zijn hart geen* – (of: *smoorkuil*) *maken*, zeggen, wat men denkt.
moord'lust, m. (*bloeddorst*); **–toneel,** o. –tonelen (*plaats, waar gemoord wordt en wat men er ziet gebeuren*); **–tuig,** o. –en (*middel, om te moorden* b.v. *een dolk*).
moor'kop, m. –koppen (*paard met zwart grondhaar, vermengd met witte haren, waarbij hoofd, benen, manen en staart zwart zijn*): *Ivo liet zijn – zaalen.*
moor'pad, v. –padden (eig. *pad, die in de modder leeft*; fig. *kind, dat in de modder wroet*).
Moors, bn., bw. (*van, eigen aan, als van, als bij de Moren in N.-Afrika en Spanje*).
I. moos, o. (Z.-N. *modder*); **–gat,** o. –gaten (*pootgat*); **–kar,** v. –karren (*vuilniskar*).
II. moos, o. (Hebr. *geld*): *heb je wel –?*
moot, v. moten (*schijf vis*): *een – kabeljauw.*
I. mop, m. moppen; in bet. 2, 3, 5 v. (1 *brok, stuk*; 2 *een gebakken metselsteen*; 3 *hard, langwerpig-rond koekje*; in het oosten van ons land: *niet harde koekjes*; 4 in het mv. *geld*; 5 *kwinkslag, grap of geestigheid, grappige anecdote*; 6 dikwijls als verkl. *deuntje, wijsje, liedje*): 1 *een – klei*; 2 *zware moppen voor wegbestrating*; 3 *Dalfser moppen*; 4 *die man heeft moppen*; 5 *een aardige –*; *moppen tappen*, ten beste geven; *voor de –*, scherts; *het is geen –*; *dat is juist de –*; 6 *de nieuwste –*; *hij speelt altijd moppen* (of: *mopjes*).
II. mop, mops, m. moppen, mopsen (*doghondje* [*kamer- of schoothondje*] *met stompe snuit*).
mop'muts, v. –en (*nachtmuts*; ook: *door-de-weekse muts*, niet de Zondagsé kap).
mop'neus 1 m. –neuzen (*stompe neus*); **2** m. en v. –neuzen (*iem. met stompe neus*).
mop'pentapper, m. –s (*iem., die gaarne moppen ten beste geeft*).
mop'pentrommel, v. –s (*trommel uit de bakkerswinkel voor moppen*; *geldkistje*; *grappenrubriek in tijdschriften enz.*).
mop'peraar, m. –s (*iem., die staag moppert*).
mop'peren, mopperde, h. gemopperd (frequentatief van een vero. moppen: *brommend zijn ontevredenheid luchten, pruttelen*; *mopperend iets zeggen*): *hij moppert weer!*
mop'pig, bn., bw. (*grappig, uiig, vermakelijk*): *de –e voorzitter*; *iets – zeggen*; **–heid,** v.
I. mops, m. –en; ook: **–hond;** zie mop **II.**
II. mops, zie vloermops.
mops'je, o. –s, mopskes (*liederboekje*); vero.
moquant', bn., bw. (Fr. *spottend, gekscherend*, ook: *honend*); lees *mokant'*.
moquet'te, v. (Fr. *fluweelachtig trijp*); zie alpaca, opm.
mo'ra, v. (Lat. *verzuim, vertraging*): *in – zijn*, in gebreke zijn; *in – stellen*, iem. gerechtelijk aanzeggen, dat hij dit of dat binnen een bepaalde tijd moet doen of afdoen; *peri'culum in –*, zie periculum.
moraal', v. (Fr. morale: *zedenleer, de leer der plichten en deugden*; *zedenles, zedenkundige redenering*; *strekking*); **–philosophie,** v. (*wetenschappelijke zedenleer*).
morai'ne, v. –s of –n (*gletscherwaldam, uit puin, stenen enz. aan de rand of aan het einde der gletschers*): *zij–n, middel–n, eind–n.*
moralisa'tie, v. –s (Fr. *zedenkundige beschouwing, zedenpreek*). (s = z).
moraliseren, gemoraliseerd (Fr. *levensplichten voordragen en inprenten*; *zedenkundige beschouwingen houden*; *zedenpreken*). (s = z).
moralist', m. –en (Fr. moraliste: *zedenmeester*; *schrijver over moraal*; *boetprediker*).
moraliteit', v., bet. 2 –en (Fr. 1 *zedelijkheid, zedelijk gedrag*; 2 *toneelspel der late middeleeuwen, waarin gepersonifieerde deugden, eigenschappen enz. optreden*): 1 *de publieke –*; *de – van het leger*; 2 zie zinnespel.
mora'liter, bw. (Lat. *zedelijkerwijze*): *dat is – zeker*, ik mag het gerust als zeker beschouwen; *dat is – onmogelijk.*
morato'rium, o. morato'ria (Lat. *maatregel, door de regering van een land genomen, waarbij* [*b.v. gedurende e. oorlog in de handel*] *uitstel van betaling verleend wordt*; *uitstel van schulden door een rechter verleend aan iem., die buiten zijn schuld aan zijn geldelijke verplichtingen niet onmiddellijk kan voldoen*).
Mora'vische broe'ders, m. mv. (*Hernhutters*): de – – of *Hernhutters* naar *Herrnhut* (Hut des Herrn = hoede des Heren) in Opper-Lausitz, waar graaf von Zinzendorf op zijn goederen de eerste gemeente stichtte (1722); in 1746 te Zeist.
morbi'de, bn. (Fr. *ziekelijk*): – *schoonheid.*
moreel' 1 bn., bw. (*betrekking hebbende op, gegrond op het innerlijk gevoel van zedelijkheid, deugd of waarde*; *zedelijk*): *dat is mijn morele overtuiging*; *een – mens*, zedelijk; *hij is – bedorven, dat is – onmogelijk*; Z.-N. *de morele boekhouding* (*van een gevangene*), de aantekeningen over zijn gedrag; **2** o. (*iems. zedelijke krachten als een geheel beschouwd*): *het – der troepen*, gevoel van innerlijke waarde of kracht.
moreen', o. (Eng. *weefsel van kamgaren*).
morel', morellen (It. amarella: *noordkers*; Lat. prunus cerasus austera): *de – is zuurachtig, donkerrood*; **1** v. (de vrucht); **2** m. (boom); **morel'leboom,** m. –bomen.
mo'ren, moorde, h. gemoord (Z.-N. *door de modder lopen*; *er in wroeten*).
more'ne, v. –n; zie moraine.
Mo'renland, o. (*Mauretanië*; inz. *Ethiopië ten Z. van Egypte*); zie Moor.
Morin', v. Morinnen (*Moorse vrouw*).
mo'res, v. mv. (mv. van Lat. mos: *zeden, manieren*): *iem. – leren*, hem terechtzetten (op een harde manier).
morga'na, v.; zie fata morgana.
morgana'ticum, o. morganatica (Lat. afgeleid van Germ. morgen: *morgengave*, z. ald.; *uitzet in geld bij een morganatisch huwelijk*).
morgana'tisch hu'welijk, o. –e huwelijken (*huwelijk met de linkerhand*): *een – – wordt gesloten door een vorst of prins met een dame van mindere rang, waarbij de vrouw en de kinderen niet delen in al de rechten van de stand van den man en vader.*
mor'gen 1 m. –s (*ochtendstond*; *het begin van de dag lopende tot de middag*): *het is, het wordt –, de – breekt aan*; *des morgens*; *een zomerse –*; *iemand goede – wensen*; fig. *de – des levens*, eerste levenstijdperk; **2** bw. (1 *op de dag, volgende op heden*; 2 in het alg. *in de* [*naaste*] *toekomst*): 1 *ik kom –*; *vandaag of –*, op de een of andere dag; 2 *de ministers van – of overmorgen*; *– over een week*; *– brengen!* dat kun je begrijpen! **3** m. en o. (eig. *wat in een – geploegd kan worden*; verg. dagmat,

-wand; *oude vlaktemaat*): *een Rijnlandse – is* 0.8516 *ha*; *de Gelderse – is* 0.318 *ha*; **–avond,** bw.; **–beurt,** v. –en (*preekbeurt*); **–blad,** o. –bladen (*deel v. e. dagblad, dat in de morgen uitkomt*); **–dienst,** m. (*vroegpreek*).
mor'gendrank, m. –en (*lichte wijn, die vóór den eten gebruikt wordt*, in vroeger dagen in de morgenuren); **–editie,** v. –s (*morgenblad*); **–gave,** v. –n (eig. *geschenk van den man aan de vrouw op de morgen na de eerste huwelijksnacht*; *huwelijksgift, bruidsschat*); zie morganaticum; **–gebed,** o. –gebeden (*gebed in de ochtend*); **–japon,** v. –japonnen (*négligé*; ook als kledingstuk van mannen: [*kamer*]*japon*); **–kerk,** v. (*ochtenddienst*); **–krieken,** o. (*het aanbreken van de dageraad*).
mor'genland, o. (lit. t. *het Oosten*).
mor'genlands, bn.: *–e bouwpracht*.
mor'genlicht, o. (*dageraad*): *het – breekt door*, de dag breekt aan; **–nevel,** m. –s; **–noen,** m. (Z.-N. *morgenmiddag*); **–post,** v. (*post, die 's morgens aankomt of vertrekt*); **–praatje,** o. –s; zie morgenspraak; **–rood,** o. (*de rode kleur des hemels bij de opkomst der zon*; fig. *hoopvol verschijnsel*): *het – der vrijheid*; **–schemering,** v. –en (*zwak zonnelicht vóór zonsopgang*; *dageraad*); **–spraak,** v. (*ochtendpraatje*; *praatje*): fig. *hij maakt weinig –*, complimenten; **–ster,** v. –sterren (1 *dagster*, nl. *Venus, opgaande vóór de zon*; 2 fig. *schitterende figuur in een nieuw tijdvak van geschiedenis of kunst*; 3 *ijzeren knots, waarvan de kop met ijzeren punten was bezet*): 1 *de – komt al op*; 2 *gij waart een –, Napoleon*; 3 verg. goedendag; **–stond,** m. –en (*de tijd van de vroege morgen*; *morgenuur*; Z.-N. *ontbijt*): spreekw. *De – heeft goud in de mond*, vroeg opstaan is profijtelijk; **–uur,** o. –uren; **–wandeling,** v. –en; **–wijn,** m. –en ([*min of meer zoete*] *wijn als morgendrank*); **–zitting,** v. –en (*vergadering 's morgens*).
mor'gue, v. (Fr. *gebouwtje, waarin onbekende lijken, drenkelingen, enkele dagen ter herkenning worden neergelegd, lijkenhuisje*).
moriaan', m. morianen, moriaantje (o.-Fr. morien: *Moor, neger*): zegsw. *het is den – gewassen* (of: *geschuurd*), alle moeite is vergeefs.
moril'le, v. –s (Fr. [Lat. morchella]: *eetbare paddenstoel*; Lat. morchella esculenta): *vlees met –s*; lees *moriel'je*.
Morisk', m. –en (*tot het Christendom bekeerde Moor in Spanje*): *in 1570 werden vele –en uit Spanje gebannen*; (Sp.) moris'co.
moritu'ri te salu'tant (Lat. *die gaan sterven, groeten u*); zie Ave Caesar.
mor'mel, o. –s, mormeltje (*mormeldier, marmot*; *lelijk schepsel, lelijke hond*): *wat een –!*
mor'meldier, o. –en (*marmot*).
Mormoon', m. en v. Mormonen (*Heilige der Laatste Dagen, lid van een Christelijke sekte in N.-Amerika*, gesticht door Joe of Jozef Smith in 1827 en geheten naar hun profeet Mormon, die 4 eeuwen na Chr. zou geleefd hebben): *de polygamie bij de Mormonen*.
Mor'pheus, myth. god van de slaap,]. *Mor'fuis*: *in de armen van – liggen*, slapen.
morphi'ne, v. (grondwoord Morpheus: *uit opium bereid, bedwelmend middel*); **–inspuiting,** v. –en; **morphinist',** m. –en (*iem., die* [*uit genotzucht*] *misbruik maakt, verslaafd is aan morphine*); **–nis'te,** v. –n. (ph = f).
morph(o)..., v. Gr. mor'phe = vorm.
morphologie', v. (*vormleer, gedaanteleer*): *de – der planten*; **–lo'gisch,** bn., bw.: *de –e geschiedenis van een land*.
mor'relen, morrelde, h. gemorreld (*wroeten, peuteren*; ook wel: *iets in 't donker, op de tast doen*): *aan een deurslot –*.
mor'ren, morde, h. gemord (*knorrig mompelen, ontevreden pruttelen, brommen*; *zich gemeenlijk beklagen over iets, daarin niet stil kunnen berusten*): *over iets –*.
I. mors, v. –en (*vuile vrouw*); w. i. g.
II. mors, v. (Lat. *dood*): *er is geen accurater beurtman dan kapitein Mors*, de dood.
mors'dood, bn. (*volkomen of ineens dood*): *hij viel –*; *ik schoot hem –*.
Mor'se-alfabet, o. (*de punt- en streeptekens bij de electro-magnetische telegraaf*, zie Morse-sleutel); ook, Morse-seinen.
mor'sebel, v. –bellen (bel = vod, lap: *vuile vrouw, meisje*): *Aagt –*.
mor'sen, morste, h. gemorst (1 *vuil wezen*; *met vuiligheid knoeien*; 2 *door achteloosheid laten vallen, druppels* b.v.): 1 *de kinderen – met water*; fig. *je morst met je geld*, verknoeit het; 2 *bij het overschenken van de wijn morste hij erg*; *as op zijn jas –*.
Mor'se-sleutel, m. –s (*seingever bij de telegraaf*, geheten naar Morse, Amerik. verbeteraar van de telegraaf 1832).
mor'sig, bn., bw. (*vuil, smerig, onzindelijk*): *–e straten*; *– werken*; **mor'sigheid,** v.
mors'jurk, v. –en (*overjurk voor meisjes om het vuilmaken der kleren te voorkomen*); **–mouw,** v. –en (*overmouw bij 't poetsen*): bij uitbr. *de witte –en van de verkeersagenten*; **–pot,** m. en v. –potten (*iem., die morsig is, die morst*, inz. *kind*).
mortaliteit', v. (Fr. [Lat. mortalitas]: *sterfelijkheid, sterfte*; *sterftecijfer*).
I. mor'tel, v. (*metselspecie, bestaande uit een mengsel van gebluste kalk met water en met zand of tras, bindmiddel*): *kalk–, tras–*.
II. mor'tel (*gruis, klein stukje van iets* inz. in zegsw.): *te – slaan*, verbrijzelen, vergruizen; misschien van een ww. *mortelen*; cf. *te pletter slaan, te grabbel gooien*; **–bak,** m. –bakken (*metselkalkbak*; *bak, waarin de metselaar de mortel op het werk brengt*).
mor'telen, mortelde, h. gemorteld (*tot gruis maken, vergruizelen*).
mor'telmolen, m. –s ([*hand*]*molen voor het maken van mortel*).
mortier', m. –en, mortiertje (Fr. [Lat. mortarium]: *vijzel*; mil. *een korte vuurmond*; *krombaan-geschut*; *bomketel*).
mortifiant', bn. (Fr. *vernederend, krenkend*).
mortifica'tie, v. –s (Fr. [Lat. mortificatio]: *doding, versterving*; *krenking*; *boetedoening*; *kastijding*; *het te-niet-doen b.v. v. e. recht*).
mortificeren, gemortificeerd (Fr. mortifier, Lat. mortificare = eig. doden: *kastijden, tuchtigen*; *krenken*; ook: *te niet doen, delgen*).
mor'zel, m. –en, –s (*brok, stuk*, in zegsw.): *iets te* (of: *tot*) *– slaan*, tot gruis maken, verbrijzelen; *aan – of mortel vallen*; **mor'zelen,** morzelde, h. gemorzeld; zie vermorzelen.
I. mos, o. (soorten) mossen (*sporeplant*; Lat. bryophyta): *er zijn blad- en levermossen*.
II. mos, v. mossen; zie mus.
mos'achtig, bn. (*als mos*): *een – plantje*.
mos'sig, bn. (*bemost*): *–e stammen, een –e eik*.
mosasau'rus, m. mosasaurussen, mosasau-

riërs (Lat. z. saurus: *voorwereldlijke Maashagedis van 12 m*): in 1780 zijn voor 't eerst zijn overblijfselen in het tufkrijt v. d. St.-Pietersberg [Maas] gevonden; later ook in N.-Am. opgedolven.
Mosco'visch, bn.; zie Moskovisch.
mo'sen, mooste, h. gemoost (Z.-N. *knoeien*; Z.-N. *peuteren*): *met zijn geld –*, verkwisten; *aan iets zitten –*.
mos'groen, bn. (*moskleurig*): *-e wol.*
moskee', v. moskeeën (Fr. mosquée [oorspr. Arab. letterl. plaats waar men zich neerwerpt]: *Mohammedaans bedehuis*).
Mosko'vië, o. (*het vorstendom Moskou; Rusland*); **Moskoviet',** m. -en, **Moskovie'ter,** m. -s (*bewoner van Moskou; Rus*).
Mosko'visch, bn., bw.: *een – gebak.*
Mos'lem, -lim, m. -s, ook: Mos'lemin (Arab. letterl. *die zich onderwerpt; belijder van de Islam*).
Moslemie'tisch, bn., bw. (*van de Moslemin, hun leer betreffende*).
mos'roos, v. -rozen (*lichtrode roos met mosachtig behaarde takjes*).
mos'sel, v. -s of -en, mosseltje (dierk. in het mv. *tweeschalige weekdieren*; Z.-N. *oorveeg, klap, mokkel*; Z.-N. *lammeling*): *de eetbare –* (Lat. mytilis edulus) *wordt gekweekt*, zie ook vis; **-bank,** v. -en (*plaats, waar mosselen worden geraapt*); **-kraam,** v. -kramen (*kraampje, waar men mossels verkoopt*); **-man 1** m. -mannen (*venter van mossels*); **2** v. -mannen (*vaartuig, om mossels te vissen, te vervoeren*); **-vrouw,** v. -en, zie -wijf; **-wagen,** m. -s (*mosselkraampje op wielen*); **-wijf,** o. -wijven (*ventster van mossels*); **-zaad,** o. (*eieren v. mosselen, jonge mossels, op de mosselbanken geplant*).
most, m. (*ongegist druivensap*).
mos'taard, meestal **mos'terd,** m. (o.-Fr. mostarde: *kruiderij van gemalen mosterdzaad en azijnwater; de plant*, Lat. brassica nigra): *ham zonder –*; zegsw. *– na de maaltijd*, te laat; *dure –*, veel kostend; zie Abraham.
mos'terdlepeltje, o. -s (*klein lepeltje in de mosterdpot*); **-molen,** m. -s (*molentje om mosterdzaad te malen*); **-olie,** v. (*olie uit mosterdzaad*); **-pleister,** v. -s (*trekpleister van mosterdpap*); **-pot,** m. -potten (*vaatje voor tafelmosterd*; ook: *timmermansgereedschap om lang hout enz. te verplaatsen*); **-saus,** v. ([*boter*]*saus met mosterd er in*); **-zaad,** o. -zaden (*zaad van de mosterdplant*; verkl.: *één zaadkorrel*; Bijbel: *zinnebeeld van iets met een klein begin, dat groot wordt*).
I. mot, v. motten (dierk. in het mv. *vlindersoort, waarvan de larven een kokertje maken van de stoffen, welke zij aldus vernietigen*; Lat. tineïdae): *de koren–, pels–, kleren–; in dit laken is de –*; zegsw. *de – in de maag hebben*, erge honger; *jenever, dat houdt de – uit de maag enz.*, volkstaal.
II. mot, v. (*fijne regen, stofregen*, alleen nog in *motregen*); **– II = – III.**
III. mot, o. (*turfmolm*; ook: *schaafsel, afval, spaanders van hout*): *het weghalen v. h. –.*
IV. mot, v.: *iets in de – hebben*, de gaten.
V. mot, v. (Barg. *ruzie*): *– hebben met iem.*, twist; Z.-N. *motten krijgen*, klappen; waarschijnlijk = mot **I.**
motet', o. motetten (Fr.-It. motetto [eig. kerkgezang met een Bijbelwoord, mot, tot grondslag]: muz. *kort, meerstemmig kerkelijk zangstuk*): *een 8-stemmig –*; zie motto.
mo'tie, v. -s, motiën (Fr.-Eng. [Lat. motio]: *korte verklaring van een vergadering of een deel er van, bij wijze van voorstel voorgelegd en in stemming gebracht*; ook: *voorstel*): *een – van orde, van wantrouwen; een – indienen, een – aannemen.* (t = ts).
motief', o. motieven (Fr. motif: 1 *beweegreden, drijfveer*; 2 *grond, waarop men iets verdedigt*; 3 *onderwerp door een kunstenaar uitgewerkt, grondgedachte*; muz. *kleinste gedeelte van een muzikale zin*): 1 *een – tot wraakneming*; 2 *het – van het voorstel was ....*; 3 *dichterlijke motieven.*
motiveren, gemotiveerd (Fr. *met redenen omkleden, gronden aanvoeren*): *zijn stem –*, de gronden opgeven, waarom men vóór of tegen stemt.
mot'je, o.: zegsw. *iem. in 't – hebben*, zijn geheime bedoeling snappen; zie mot **IV.**
mo'tor, m. (Lat.) moto'res; (Ned.) -s of moto'ren (Lat.-Eng. beweger: *beweegkracht uitoefenend toestel; door gas, benzine of electriciteit drijfkracht voortbrengende machine*): *een gas–; de – afzetten.*
mo'torboot, v. -boten (*boot, door een motor gedreven*); **-bril,** m. -brillen (*grote, de ogen tegen stof enz. beschermende bril*).
mo'tor- en rij'wielwet, v. (*wet van 1905 tot regeling van het verkeer met motorrijtuigen en rijwielen*).
mo'torfiets, v. -en; **-jacht,** o. -en.
moto'risch, bn.: *het – vermogen*, beweginggevend.
motoriseren, gemotoriseerd: *door –* (of: *motorisering*) *aan de eis van snelheid voldoen*, met motorwagens het verkeer, het vervoer doen plaatshebben. (s = z).
mo'torren, motorde, h., i. gemotord (*met een motor*[*rijwiel*] *rijden*).
mo'torrijder, m. -s, **motorist',** m. -en (*iem., die een motorrijwiel berijdt*).
mo'torrijtuig, o. -en (*auto, rijtuig, door een motor voortbewogen*); **-rijwiel,** o. -en (*motorfiets*); **-wagen,** m. -s (*wagen*, inz. *vrachtwagen, door een motor gedreven*).
mot'regen, m. -s (*mistregen, stofregen*); **-regenen,** -regende, h. gemotregend, d. i. er is motregen gevallen (*stofregenen*).
I. mots, m. -en (*hond of paard met gekorte oren en gekorte staart*): *een bruine –.*
II. mot's(e), v. -n (*wijde* [*schippers*]*overbroek*; ook: *een soort van kiel*).
mot'sen, motste, h. gemotst (*knotten* inz. *een dier een stuk van oor of staart afsnijden*).
mot'te, v. -n (*zeug*); ook mot; gew.
mot'ten, motte, h. gemot (*motregenen*).
I. mot'tig, bn. (*door de mot beschadigd*; fig. *pokdalig*): fig. *-e Willem.*
II. mot'tig, bn. (1 *onhelder en vochtig*; 2 Z.-N. *vuil*): 1 *'t is – weer*; 2 *-e tang*, vuil wijf; **-aard,** m. -s (Z.-N. *vuilik, viezerik*).
mot'to, o. motto's (It. [Lat. muttum = murmelen]: *uitdrukking, vers, spreuk enz., die in het kort de geest, de bedoeling van iets aanduidt, als opschrift ener verhandeling enz.*, wel vertaald met *kernspreuk*).
mo'tu pro'prio, o. (Lat. *uit eigen beweging; e. met deze woorden beginnende encycliek*).
mouchard', m. -s (Fr. *politie-spion*).
mou'che, v. -s (Fr. eig. vlieg: *moesje*; ook: *haarbosje aan de onderlip*).
mouilleren, gemouilleerd (Fr. *bevochtigen;*

week uitspreken van **i** *of* **n**). l. *moeljeren.*
Mount-Everest, m. Eng., (Z.-Himalaja) de hoogste berg der aarde, 8840 m.
mousseli'ne, v. en o. (Fr. *fijn neteldoek; los geweven stof oorspr. van katoen, later ook van zijde of wol* naar de stad Moessol [= vereenigingspunt] aan de Tigris); **mousseli'nen,** bn. (*van mousseline*): *een – japon.*
mousseren, gemousseerd (Fr. mousser: *schuimen, opbruisen,* b.v. *v. champagne*): *–de wijn.* (ou = oe).
mousta'che, v. –s (Fr. *knevel, snor*).
mout, o. (*kunstmatig ontkiemde en weer gedroogde gerst,* ook v. andere granen).
mout'eest, m. –en (*droogoven voor mout*).
mou'ten, moutte, h. gemout (*mout maken*).
I. mou'ter, m. –s (*werkman, die mout*; ook: *iem., die zijn beroep maakt van het mouten*).
II. mou'ter, bn. (Z.-N. *overrijp*; fig. *bedorven, rot*): *die peer is –*; **mou'teren,** –de, is gemouterd (Z.-N. *rijp worden*).
mouterij', v. –en (*de handeling, het bedrijf van het mouten; de werkplaats*).
mout'kuip, v. –en (*waarin men de gerst laat kiemen*); **–wijn,** m. (*distillaat, 50 % alcohol, uit mout*).
mouvement', o. –en (Fr. *beweging, verandering; gangwerk in een uurwerk*).
mouw, v. –en, mouwtje (*armbekleedsel als deel v. e. kledingstuk*): zegsw. *iemand iets op de – spelden,* iets wijs maken; *het* (of: *ze*) *achter de – hebben,* (inz. Z.-N. en dan: *in*) niet oprecht zijn, schijnheilig; *iets uit de – schudden,* zonder enige inspanning, vlug en onvoorbereid bewijzen van kennis of geestigheid geven; *de handen uit de –en steken,* flink aan 't werk gaan, aanpakken; *ik weet er geen – aan te passen,* het niet in orde te krijgen; zie aap 2; Z.-N. *de – vegen,* vleien.
mouw'streep, v. –strepen (*militair onderscheidingsteken* inz. *streep op elk der mouwen van korporaals en sergeants; chevron*); **–vest,** o. –en (*vest met mouwen*).
mouw'veger, m. –s (Z.-N. *vleier*).
moveren, gemoveerd (Lat. movere: *bewegen*; fig. *ter sprake brengen*).
mozaïek', o. (Fr. mosaïque [Lat. musaicum v. Gr. museion = kunstzinnig, van Muze, z. ald.]: *inleg-tegelwerk; veelkleurige stukjes steen, hout, glas enz.* inz. *marmer, steen, kunstig tot figuren verenigd, als vloerwerk*; fig. *bonte mengeling*): *een –vloer;* soorten –en: *de –en in de paleizen van Italië;* fig. *een – van staatjes*; **–tegel,** m. –s (nl. *voor mozaïekvloeren*); **–versiering,** v. –en (*siersel van mozaïek*): *de –en aan de wanden van tempels*; **–vloer,** m. –en (*vloer van mozaïek*); **–werk,** o. (*inlegwerk*).
Moza'isch, bn. (*tot de leer van Mozes behorend*): *de –e wet; de –e eredienst,* Joodse.
Mo'zes, leider en wetgever van het volk Gods, profeet, ± 1300 v. C.; zegsw. *een kalf –,* een goedaardig mens; *– en de profeten,* geld, nl. al, wat nodig is; – (of: *Moos,* Joods-Duits uit Hebr. letterl. steentje, kleine munt) *hebben,* geld; gmz.
mozet'ta, v. mozetta's (It. v. mozzo = verkort: *bisschopsmanteltje; schoudermanteltje van de domheren*); ook, mozet'.
mud, v. en o. mudden (*inhoudsmaat voor droge waren, 1 hl*; [*houten*] *vat van een mud inhoud*); ook, mud'de, v. –n.
muds'zak, m. –zakken (*zak van 1 hl inhoud*).
mud'vol, bn. (*stampvol*): *het was er –.*
mued'dzin, m. –s; (u = oe); zie moëd'dzin.
muf, bn., bw.; muffer, mufst (*vunzig, minder aangenaam riekend door vocht enz., onfris*).
muf'feldier, o. –en (Fr. mouflon: *wild steenschaap,* o.a. *in Sardinië*; Lat. ovis musimom): *van het – stamt het tamme schaap af.*
muf'fen, het mufte, h. gemuft (*muf rieken*).
muf'fig, bn., bw. (*muf, duf, onfris*): *het vee in –e stallen; – rieken.*
muf'heid, v. (*het muf-zijn*).
muf'ti, m. mufti's; zie moefti. (u = oe).
mug, v. muggen, mugje, muggetje (*tweevleugelig insect*): *duizend soorten v. muggen*; zegsw. *van een – een olifant maken,* schromelijk overdrijven; *de – uitzijgen* [onjuist: *uitzuigen*] *en de kameel doorzwelgen*; zie muggenziften.
mug'gebeet, m. –beten (*pik, steek ener mug; de daardoor veroorzaakte zwelling*).
mug'gendoek, o. –en (*gaas voor open vensters, om de muggen te weren*); **–gegons,** o.; **–gordijn,** o. en v. –en; zie klamboe; **–ziften,** –ziftte, h. gemuggenzift (*haarkloven, vitten, vitterig zijn op het kleine* [*en daarbij in staat grote bezwaren te veronachtzamen*]); **–zifter,** m. –s (*iem., die de mug uitzijgt en de kemel doorzwelgt,* Matth. 23 : 24; *kleingeestige vitter*); **–zifterij',** v. –en.
mug'gesteek, m. –steken (*beet v. e. mug*).
mui, v. –en, **mui'de,** v. –n (*dal, tussen twee banken, waardoor bij eb een sterke stroom zeewaarts gaat, „trekgat"*),
mui'den, mui'de, v. (gew. voor *mond*); verg. IJselmuiden, IJmuiden.
Mui'derkring, –kring', m. (letterk. *letterkundigen, dichters, zangeressen, musici, die op het slot van Muiden, bij den dichter Hooft,* 1581–1647, *dikwijls samenkwamen*: Huygens, Vondel, Maria Tesselscha, Van Baerle, Vossius, Francisca Duarte, zangeres, de gebr. Sweelinck, organisten enz.); verg. Dordtse dichtkring.
muik, v. –en (Z.-N. *bewaarplaats voor fruit*; *het fruit zelf*; fig. *spaarpot, spaargeld*).
mui'ken, muikte, h. gemuikt (*fruit bewaren; geld besparen*; fig. *achterhoudend zijn*).
I. muil, m. –en, muiltje (*muilezel, muildier*; ook: *bastaarddier tussen zalm en forel*).
II. muil, m. –en, muiltje (*bek v. e. groot dier*; Z.-N. gmz. *mond, gezicht; vrijpostig mens*): Z.-N. *–en trekken,* lelijke gezichten.
III. muil, v. –en, muiltje (Fr. mule: *pantoffel zonder rand om de achterhiel*); zegsw. *op zijn muiltjes gaan,* op zijn gemak leven.
muil'band, m. –en (*min of meer samengestelde* [*leren*] *band om de bek van een dier om het bijten te beletten* inz. *van een hond*).
muil'banden, –bandde, h. gemuilband (*een muilband aandoen*): Bijbel: *den dorsenden os zult gij niet –,* Deut. 25 : 4, den arbeider mag men niet zijn loon onthouden; zegsw. *iem. –,* fig. de mond snoeren.
muil'blaar, v. (Z.-N. *mondzeer*); zie mond- en klauwzeer.
muil'dier, o. –en (*muil, waarvan de moeder een merrie is*); **–dierdrijver,** m. –s (*drijver van muilen*); **–ezel,** m. –s (*muil, waarvan de moeder een ezelin is*).
muil'korf, m. –korven; beter: muilband, z. ald.; **–paard,** o. –en (*muildier*); w.i.g.; **–plaag,** v. Z.-N.; zie muilblaar.
muil'peer, v. –peren (*oorvijg*): *een – geven.*

muis, v. muizen (1 dierk. *knaagdier* inz. *de huismuis*, z. ald., *met zwartachtig-grijze vacht*; 2 *dik, vlezig gedeelte van het lichaam* inz. *het onderste, vlezige gedeelte van de duim*; 3 *soort vroege, langwerpige aardappelen* inz. in het mv.): 1 *er zijn huis-, veld-, springmuizen*; zegsw. *zo stil als een –*, doodstil; *dat –je zal een staart(je) hebben*, de zaak zal wel gevolgen hebben, er is een oorzaak met een reeks gevolgen; zie man; 2 *hij sneed zich diep in de – van zijn rechterhand*; *een –je rookvlees*; 3 *rode muizen of muisjes*.
muis'jes, o. mv. (verkort uit *muizenkeuteltjes*; *anijskorrels, waaromheen suiker is gebakken*): *op – trakteren*; *rode en witte –*; zie jongens- en meisjesmuisjes.
muis'kat, v. -katten (*kat, die goed muizen vangt*); **–kleur,** v. (*donkergrijze kleur*); **–kleurig,** bn.: *– fluweel*; **–hond,** m. –en (Z.-N. *wezel*); **–stil,** bn. (*doodstil*).
muit, v. –en (*vogelkooi*); vero., gew., Z.-N.
mui'teling, m. en v. –en (*iem., die muit: opstandeling, oproermaker*); v. ook **–e**: *sterf –!*
mui'ten, muitte, h. gemuit (*oproerig worden, oproer maken*): *aan 't – slaan*, oproerig worden inz. van soldaten en scheepsvolk; **–er,** m. –s (*iem., die muit*); **–erij',** v. -en.
muit'ziek, bn. (*gaarne muitende, geneigd tot muiten*): *–e huurlingen*.
muit'zucht, v. (*geneigdheid tot muiten*).
mui'zen, de kat muisde, h. gemuisd (*op de muizenjacht zijn, muizen vangen*; *smakelijk peuzelen van iets lekkers*): zegsw. *het muist al, wat van katten komt*, het kind heeft de aard der ouders, ieder volgt zijn ingeschapen aard; *zit ge daar te –?* eten; *de katjes die –, mauwen niet*, als de kinderen eten, babbelen ze niet; Z.-N. *er uit* (of: *er van onder*) –, ongemerkt weggaan.
mui'zendrek, m. (*–keuteltjes*); **–gat,** o. -gaten (*gat, door muizen gemaakt*); **-gerst,** v. (*wilde gerst*; Lat. hordeum murinum); **–gif(t),** o. (*middel, om muizen te doden*).
mui'zenis, v. muizenissen (*gepeins, getob, over allerlei kleinigheden*): *haal je geen muizenissen in 't hoofd*.
mui'zenkeutel, v. –s (*uitwerpsel van muizen*; *muisjes*); **–maal,** o. –malen (*maal of spijs zonder drinken*); **–nest,** o. –en (*muizenis*); **–tarwe,** v. (*vergiftigde tarwe, om muizen te doden*; ook: *muizengerst*).
Mui'zentoren, m. (Duits: *Mäuseturm*, volksetymologie voor Mautturm = *toltoren*): een ronde toren in de Rijn bij Bingerbrück, waar volgens de legende, na de volksetymologie ontstaan, de muizen bisschop Hatton van Mainz (± 970) verslonden. Hatton had hongerende armen in een schuur doen verbranden en hun gekerm bij 't piepen van muizen vergeleken.
mui'zenval, v. –vallen (*val om muizen te vangen*); **–valk,** m. –en (*torenvalk*).
mui'zer, m. –s (Z.-N. *stiekemerd*).
mui'zerd, m. –s (*muizenvalk*).
mui'zestaart 1 m. –en: eig. *zo kaal als een –*; **2** v. (*ranonkelachtige plant*; Lat. myosotis minimus); ook: *muizenstaart*; **–tand,** m. –en (*tand v. e. muis*; bij kant, breiwerk: *een zekere soort van rand met kleine, spitse uitsteekseltjes*; Z.-N. *een eerste tand*); ook, mui'zentand; **–vel,** o. –vellen.
mul 1 v. (*stof, fijn poeder, droge aarde, fijn zand*); **2** bn.; muller, –st (*los, onsamenhangend, zandachtig*; *pulverig, niet vast, niet in kluiten*): *het mulle zand*.
mulat', m. mulatten (Sp. letterl. *jonge muilezel*; *kind van een Amerikaanse negerin en een blanke* of omgekeerd).
mulattin', v. mulattinnen (*vrouwel. mulat*).
Mul'ciber, m. myth. bijnaam van Vulcanus als bedwinger van het vuur.
mul'der, m. –s (*molenaar*; *meikever*); gew.; **–skermis,** v. (*kermis, volksfeest op Hemelvaartsdag* o. a. in het Zutfense kwartier).
mul'lah, zie mollah.
mul'lig, bn. (*los, uit mul bestaande, licht in mul uiteenvallende*): *het gebak is –*, d. i. niet hard maar bros.
Mu'loschool, v. –scholen; zie **M.U.L.O.,** verg. **U.L.O.**; een – geeft behalve de gewone vakken o. a. ook beginselen van vreemde talen, van wis- en natuurkunde.
mul'ta, non mul'tum (Lat. *velerlei, niet veel*).
Multatu'li, Lat. *ik heb veel geleden*, pseudoniem van Douwes Dekker.
mul'ti-millionnair, m. –s (*iemand, die veel keren millionnair is*).
multiplica'tie, v. –s, multiplicatiën (Fr. [Lat. multiplicatio]: *vermenigvuldiging*). (tie = sie).
multiplica'tor, m. (Lat.) multiplicato'res; (Ned.) multiplicato'ren, –s (Lat. *vermenigvuldiger*).
multipliceren, gemultipliceerd, **multipliëren,** gemultiplieerd (Fr. multiplier, Lat. multiplicare: *vermenigvuldigen*).
mul'tum, non mul'ta (Lat. *veel, niet velerlei*).
mum'melen, mummelde, h. gemummeld (*mommelen*): *het –d oudje*.
mum'mie, v. mummiën, –s, mummietje (Lat. mumia, oorspr. Perzisch-Arab. eig. was, hars: *gebalsemd lijk*): fig. *als een –*, geelachtig dor of droogmager.
mundomoto'rium, (Ned.) o. –s, mundomotoriën; (Lat.) mundomotoria (Lat. *toestel, om de beweging v. aarde en sterren aanschouwelijk voor te stellen*).
mun'dus, m. (Lat. *wereld*); zegsw. *– vult de'cipi* (*er'go decipia'tur*), de wereld wil bedrogen zijn (derhalve worde zij bedrogen).
municipaliteit', v. –en (Fr. municipalité: *gemeentebestuur*; *gemeentelijk grondgebied, rechtsgebied*; ook: *raadhuis*).
munici'pium, o. munici'pia (Lat. *stad, oudtijds in het bezit van het Rom. burgerrecht*).
muni'tie, v. (Fr. [Lat. munitio]: mil. *krijgsvoorraad*, b.v. *kruit en lood, schietvoorraad*: *ammunitie*); **–depot,** o. –s; **-fabriek,** v. –en: *de – aan de Hembrug*; **–wagen,** m. –s (*wagen tot vervoer van munitie*).
mun'ster, o. –s (Lat. monasterium = klooster: later: *kloosterkerk of munsterkerk*): *het straatje naar de oude –kerk*.
I. munt, v. –en (1 *geldstuk*; ook: *het metalen geld, dat ergens gangbaar is*; 2 *stempel of wapen op de achterkant van een muntstuk*; 3 *gebouw, waarin van regeringswege munt geslagen wordt*; ook: *naam v. e. sociëteit te Amsterdam, naam v. straten*; *naam v. d. opera te Brussel*; 4 *muntslag*): 1 *gouden, zilveren, nikkelen en bronzen munten*; *het gehalte ener –*; zegsw. *– uit iets slaan*, [a]) geld weten te verdienen aan, [b]) practisch toepassen voor zeker doel, tot zijn voordeel weten te ge-

bruiken; *iets voor goede – aannemen*, geloven, wat iem. zegt; *iem. met gelijke – betalen*, bejegenen, zoals hij ons deed; *klinkende –*, contant geld; 2 *kruis* [oorspr. een kruis, later een beeltenis] *of – opgooien*; 3 *de – te Utrecht*; 4 *schuldig aan valse –*; rechtst. *valse, vervalste, geschonden* (= *gesnoeide*) –, België: *nagemaakte, geschonden –*; *het recht van de –*, om munt te slaan.

II. munt, v. (*lipbloemige aromatische plant, afkomstig uit Z.-Europa*; Lat. mentha; Z.-N. ook: *likeur met essence van munt*).

munt'college, o. (*commissie van toezicht op de Rijksmunt*); **–eenheid,** v. –eenheden (*grondslag van het muntstelsel in een land*): *bij ons is de gulden de –*.

mun'tebol, v. –bollen (Z.-N. *suikerbol met muntsmaak*).

I. mun'ten, muntte, h. gemunt (*geld slaan*): *guldens –*.

II. mun'ten, muntte, h. gemunt (*mikken, doelen, tot zijn doelpunt, mikpunt kiezen*, met *het* als bepaling inz. in de volt. tegenw. tijd; in het passief met een zn. als onderwerp, inz. met de bijbet. *met kwade bedoelingen*): *hij heeft het op mij, op mijn leven gemunt; deze opmerking was op mij gemunt*.

mun'tenkabinet, o. –kabinetten (*munt- en penningverzameling; de bewaarkamer er van*).

munt'- en pen'ningkunde, v. (*wetenschap van voormalige en huidige munten en penningen; numismatiek*).

mun'ter, m. –s (*iem., die munten slaat*): *valse–*, maker van valse munten.

munt'gas, o. (*gas van een muntgasmeter*); **–gasmeter,** m. –s (*automatische gasmeter*): de – laat na inwerping v. e. bepaald muntstuk een zekere hoeveelheid gas door.

munt'loon, o. –lonen (*vergoeding, die betaald wordt door al wie aan de Rijksmunt geldstukken laat slaan uit edel metaal*); **–materiaal,** o. –materialen (*metaal, waaruit munt geslagen wordt*); **–meester,** m. –s (*hoofd en bestuurder van de Rijksmunt*); **–slag,** m. (1 *het slaan van munt*; 2 *uiterlijk v. e. geslagen munt, muntstempel*): 1 *eisen aan de – gesteld*; 2 *op de – gekeurd*; **–schouwburg,** zie munt **I** 3; **–soort,** v. –en; **–specie,** v. –speciën, –s (*gemunt geld*, in tegenstelling tot *papieren geld*); **–stelsel,** o. –s (*het geheel van alle bepalingen, volgens welke de munten in een staat in omloop zijn*); **–stempel,** m. –s (*de meestal in reliëf op staal uitgesneden beeldenaar van een munt; de afdruk*); **–unie,** v., zie Latijnse Unie; **–vervalsing,** v. –en, zie valsemunter; **–voet,** m., zie muntstelsel; **–wezen,** o. (*alles, wat betrekking heeft op, behoort tot de vervaardiging en het gebruik van munten*).

mu'rik, v.; zie muur **II.**

mur'melen, murmelde, h. gemurmeld (1 *zacht iets zeggen, prevelen, mompelen, lispelen*; 2 *een zacht geluid geven, zacht ruisen*, b.v. *v. stromend water*): 1 *zeker, murmelde zij*; 2 *het –d beekje*.

murmureren, gemurmureerd (Fr. [Lat. murmurare]: *ontevreden mompelen; weerstrevend morren*): *– tegen zijn lot*.

murw, bn. (*week, zacht, niet hard, niet vast*; Z.-N. ook van aardappelen: *gaar*): *een stokvis – slaan*; fig. *iem. – slaan*, hem geducht afrossen.

mus, v. mussen (*vinkachtige standvogel*): *de huis–*, Lat. passer d. domesticus; zie rots-, ring–; zegsw. *zich blij maken met een dode –*, met iets, dat niets betekent; Z.-N. *zo zot als een –*, uitgelaten.

Mu'sae, v. mv.; zie Muze. (ae = ee).

muscadijn', m. –s (Fr. muscadin: *fat*).

mus'cus, v. (Lat. [oorspr. Perzisch]: *reukwerk met scherpe, doordringende geur*); **–dier,** o. –en, beter **–hert,** o. –en (*kleinst herkauwend dier, centraal-Azië*; Lat. moschus moschiferus): *het mannetje van het – levert muskus*; **–geur,** m.; meestal: *muskus* geschreven; **–kruid** (*plantje met groene bloempjes*; Lat. adoxa moschatellina).

muse'um, o. (Lat.) muse'a; (Ned.) –s, muse'ën (Gr.-Lat. eig. *tempel der muzen*; vero. *kamer, gebouw, waarin de wetenschap wordt beoefend*; thans inz. *gebouw, waarin voorwerpen van kunst of wetenschap zijn tentoongesteld; naam v. e. tijdschrift*): *het rijks– te A'dam, het Romeins – te Trier*.

musiceren, gemusiceerd (naar het model van Fr. ww. gevormd: *muziek maken*).

music-hall, v. –s (Eng. *specialiteitentheater*).

musicien'ne, v. –s (Fr. *vrouw of meisje, die of dat veel aanleg heeft voor muziek, muziek maakt; toonkunstenares*).

musicoloog', m. –logen (*kenner van de geschiedenis der toonkunst*).

mu'sicus, m. mu'sici (Lat. *man, die muziek maakt, toonkunstenaar*).

musief'goud, o. (musief is hetzelfde woord als mozaïek: *verbinding van tin en zwavel, goudkleurige stof, gebruikt bij het vergulden of bronzen, jodengoud, schildersgoud*).

musief'werk, o. –en (*inlegwerk, mozaïek*).

muskaat', Fr. (vin of raisin) muscat, naar de muscusachtige geur, **1** v. muskaten (*de pit uit de vrucht van de muskaatboom, muskaatnoot*); **2** m. (soorten) muskaten (*fijne wijn*).

muskaat'boom, m. –bomen (*een soort van laurierboom, die de muskaat voortbrengt*; Lat. myristica fragans).

muskaat'noot, v. –noten (*vrucht van de muskaatboom*); ook, no'temuskaat.

muskadel', v. muskadellen (Fr. muscadel: *geurige, vroegrijpe druif*); ook: **muskadel'(len)wijn,** m. –en.

musket', o. musketten (Fr. mousquet [It. moschetto, letterl. musje]: *ouderwets vuurroer met pan en lont*): *m. musketten gewapend*.

musketier', m. –s (Fr. mousquetaire: *soldaat met een musket*): *de kapitein der –s*.

musketon'haak, m. –haken (*haakje met veer*): de – dient, om een ketting aan het horloge te bevestigen; Fr. mousqueton.

muskiet', m. –en (Sp.-Port. mosquito: *steekmug, vooral in tropische streken*).

muskie'tennet, o. –netten (*net tot wering van muskieten*); verg. klamboe.

mus'kus, v.; zie muscus.

Mus'pelheim, o., Germ. myth.: de wereld van het vuur en van het licht.

mus'senarend, m. –en; zie sperwer.

mus'senei, o. –eren (*ei van een mus*).

mus'senhagel, m. (*fijne hagel*).

mus'senkoppen, m. mv. (vertaald uit het Fr.: Z.-N. *nootjeskolen*).

mus'tang, m. –s (*verwilderde nakomeling van de door de Spanjaarden ingevoerde paarden in Amerika*).

mut, v.: *het is zo vol als –*, tjokvol.

muta'tie, v. mutatiën, –s (Fr. [Lat. muta-

tie): *verandering; overplaatsing; wisseling van personeel, leerlingen enz.*; muz. *overgang der stem bij intredende puberteit*; nat. hist. *sprongsgewijze verandering der soorten*).
muta'tieleer, -theorie, v. (*hypothese, volgens welke door plotselinge schoksgewijze veranderingen nieuwe constante soorten* [mutanten] *ontstaan*); zie evolutieleer.
muta'tis mutan'dis (Lat. *onder voorwaarde, dat de nodige veranderingen worden aangebracht*). *iets goedkeuren* – –; zie **m. m.**
mutileren, gemutileerd (Fr. [Lat. mutilare]: *verminken*).
mutineren, gemutineerd (Fr. se mutiner: *muiten*).
mut'je, o.; zie hutje.
muts, v. –en (oorspr. Perzisch: *hoofddeksel van mannen en vrouwen*; dierk. *tweede maag der herkauwende dieren, netmaag*, z. ald.): zegsw. *de – staat hem verkeerd*, hij is uit zijn humeur; *hij heeft het niet in zijn – dit of dat te doen*, hij heeft er geen zin in; *hij is zo gek niet, als de – hem wel staat*, als hij er wel uitziet; *zie eens, hoe mijn –je staat*, hoe ik geluimd ben; *met de – naar iets gooien*, ergens in 't wilde een slag naar slaan; *dat is* (of: *staat*, of: *zit*) *zo vast als een – met zeven keelbanden*, zeer vast; *iets niet onder zijn – krijgen*, kunnen begrijpen; Z.-N. *de – op zij zetten*, goed gehumeurd zijn.
mut'saard, mut'serd, m. –s (*takkenbos*; ook als verzamelnaam; inz. *hout, waarmee het vuur gestookt wordt om iem. levend te verbranden*): *een – binden; een partij – te koop*; zegsw. *het riekt naar de –*, d.i. naar de brandstapel, fig. aanleiding geven tot verdenking (van ketterij); zie hetsel.
mut'senband, o. –en (*band, waarmede een* [*vrouwen*]*muts wordt aangehaald om het hoofd*; *soort van band tot velerlei gebruik bij naaisters*); **-lint,** o., als voorwerpsn. –en; **-maakster,** v. –s; **-stijlster,** v. –s; **-strijkster,** v. –s; **-wasster,** v. –s.
mut'ten, m. –s (Z.-N. *kalf*; fig. *domme jongen*).
mutualis'me, o. (Fr. [Lat. mutuus = wederkerig]: eig. *wederkerigheid*; inz. in Frankrijk: *het streven onder de arme bevolking om elkaars economische belangen te steunen, door onderlinge verzekering, hulp enz.*; plantk. *samenleving van tweeërlei planten of dieren tot wederzijds voordeel*): korstmossen bestaan uit een wier en een zwam, die in – leven; zie symbiose.
mutualiteit', v. –en (Fr. *wederkerigheid*; Z.-N. *maatschappij van onderlinge bijstand*).
mutueel', bn. (Fr. mutuel: *wederzijds*).
I. muur, m. muren, muurtje (1 *stenen wand, rechtopstaand metselwerk van zekere hoogte, dikte en lengte, gewoonlijk dienende tot afsluiting*; 2 *binnenzijde van een kamermuur, wand*): 1 *een brand–, een gevel–, een stads–; een blinde –*, d. i. zonder ramen; *hij zit tussen de vier muren*, in de gevangenis; zegsw. *de muren hebben hier oren*, men wordt hier beluisterd; *met het hoofd tegen de – lopen*, wanhopig zijn, niet weten, wat aan te vangen; 2 *goedkope gravures aan de muur*; zie Chinese muur, kastje.
II. muur, v. (*murik*: plantennaam inz. *hoenderbeet, vogelmier*; Lat. stellaria).
muur'anker, o. –s (*ijzeren anker, om balken in de muur te bevestigen*); **-bed,** o. –bedden: *een opklapbaar –*, dat nl. verticaal in de muur kan opgeklapt worden; **-bloem,** v. –en (*kruisbloemige plant*; Lat. cheiranthus cheiri; fig. *dame, die op een bal niet ten dans gevraagd wordt*); **-breker,** m. –s (gesch. *stormram*; ook: *zeker soort geschut*); **-peper,** v. (*scherp huislook*, gebruikt o. a. als blaartrekkend middel; Lat. sedum acre); **-pijler,** m. –s (*halfpijler, pilaster*); **-plaat,** v. –platen (*plaat boven op een muur als dekking of sluiting, waarop de spanribben v. d. kap v. e. gebouw worden bevestigd*); **-schildering,** v. –en (*schildering m. lijmverf op een gekalkte muur*, inz. *in kerken*); z. al fresco; **-vast,** bw. (*zeer vast en stevig*): *dat staat –*; fig. *dat zit – in mijn hoofd*.
Mu'ze, v. –n (Gr.-Lat. musa, Fr. muse: myth. *godin van kunst en wetenschap*; *zanggodin*; in het mv. *kunsten en wetenschappen*): de 9 Muzen, dochters van Zeus en zusters van Apollo, verblijven op de Zangberg, of *Helicon*: Cli'o, Euter'pe, Thali'a, Melpo'mene, Terpsi'chore, E'rato, Polyhym'nia (Polym'nia), Calli'ope, Ura'nia; zegsw. *aan de – offeren*, de kunst beoefenen.
Mu'zelman, m. –mannen, zie Moslem.
Mu'zenalmanak, m. –almanakken (*jaarboekje, gewijd aan de fraaie letteren*, o. a. in ons land van 1819-1847); **-tempel,** m. –s (*gebouw, gewijd aan wetenschap of kunst*); **-zoon,** m. –zonen (*dichter*; ook: *student*).
muziek', v. (Fr. musique, Lat. musica, eig. kunst der muzen: *toonkunst*; *voortbrengsel der muziek*; *personen, die muziek maken*; *geschreven muziek*; Z.-N. *muziekmaatschappij*): *instrumentale –, (on)gewijde –; – maken*; *met militaire –*; *met volle –*; *op de – van*; *op – zetten*; *de – lag op de piano*; Z.-N. *de –gaat uit*.
muziek'avondje, o. –s (*partijtje, waarbij muziek gemaakt wordt*); **-boek,** o. –en (*boek met muziekstukken*); **-corps,** o. –en, meer: –korps; **-dictaat,** o. –dictaten (*het op het gehoor neerschrijven van voorgespeelde of gezongen muziek*); **-doos,** v. –dozen (*speeldoos*; Barg. *brandkast*); **-feest,** o. –en (*grote muziekuitvoering van belangrijke werken, gewoonlijk op verschillende dagen*); **-gezelschap,** o. –schappen (*vereniging tot beoefening der muziek*); **-instrument,** o. –en; **-korps,** o. –en (*vereniging van muzikanten* inz. *die harmonie- of fanfaremuziek uitvoeren* [*zonder strijkinstrumenten*]; in het alg. *een korps muzikanten*); **-leraar,** m. –s (*leraar in de muzikale kunst* inz. *die iem. een bepaald instrument leert bespelen*); **-les,** v. –lessen (*les in of over de muziek*); **-lessenaar,** m. –s (*standaardje, waaraan men zingt of speelt*); **-liefhebber,** m. –s; **-maatschappij,** v. –en (Z.-N. *fanfare, harmonie enz.*); **-meester,** m. –s (*onderwijzer in de muziek*; ook: *muziekleraar*); **-noot,** v. –noten (*toonteken*): in 1473 maakte men voor het eerst gebruik van gedrukte –noten; **-papier,** o. (*papier met gedrukte notenbalken*); **-school,** v. –scholen (*school, waar muziek onderwezen wordt*).
muziek'sken, o. –s (Z.-N. *mondharmonica*).
muziek'sleutel, m. –s (*toonsleutel*): de – is een teken, dat de toonhoogte der noten op de notenbalk aanduidt: *de viool- of G-sleutel*, zie solsleutel; *de bas- of F-sleutel*, op de tweede lijn; *de alt- of C-sleutel*, zonder vaste plaats; **-stuk,** o. –stukken ([*niet groot*] *muzikaal werk*; *stuk, om op een piano of*

ander instrument te spelen); **–tent,** v. –en; zie kiosk; **–uitvoering,** v. –en (*het spelen van muziekstukken in 't openbaar*).
muzikaal', muzikaler, –st, Fr. musical, **1** bn. (1 *behorende tot de muziek als kunst; nodig, bestemd, geschikt tot de uitoefening daarvan*; 2 *van nature gevoel hebbende voor de schoonheid van muziek; aanleg hebbende voor muziek*): 1 – *gehoor,* – *gevoel*; 2 *hij is zeer* –; nog: – *accent,* toonshoogte; **2** bw. (*op een wijze, die blijk geeft van gevoel voor muziek*): *een stuk* – *voordragen.*
muzikant', m. –en (o.-Fr. musicant: *iem., die [als lid van een orkest] muziek maakt*; inz. in N.-N. in ongunstige opvatting: *speelman langs de straat, op de kermis*).
my . . ., van Gr. mys = spier.
myalgie', v. (*spierpijn*). (g = g).
myce . . ., v. Gr. my'kes = paddenstoel.
myce'lium, o. (*paddenstoelplant, zwamvlok*).
Myce'ne, o., hoofdstad van Argos en residentie van Agamemnon.
myce'tes, v. mv. (*paddenstoelen, zwammen*).
myc(et)ologie', v. (*leer, kennis der mycetes*).
mycolo'gisch, bn., bw. (*wat in verband staat met de mycologie*): *de* –*e vereniging.*
mycoloog', m. mycologen (*beoefenaar, kenner der mycologie*).
myeli'tis, v. (Gr. myelos = merg: *ontsteking van het ruggemerg*). (e = ee).
myla'dy, v. (Eng. *titel van lords- en baronetsvrouwen*).
mylord', m. –s (zie lord; O.-I. *rijtuig*).
myologie', v. (*leer, kennis v. d. spieren*).
myoop', myo'pe, bn. (Gr. myoops eig. met gesloten oog: *bijziende*): *hij is* –.
myopie', v. (*bijziendheid, kippigheid*).
myo'sotis, v. myosotissen (*vergeet-mij-nietje*).
myria'de, v. –n (Gr. myrias: *tienduizendtal*; fig. *menigte*): –*n sprinkhanen.*
myriagram', o. –grammen (*10.000 wichtjes, 10 Nederl. ponden, 10 kg*); **–meter,** m. –s (*10.000 meter of 10 Nederl. mijlen*).
My'ron, m., beroemd beeldhouwer in oud-Athene, tijdgenoot van Phidias.
myr'rhe, myr'te, zie mirre, mirt.
mystè're, v. –s (*geheim[zinnigheid]*; *lang overgordijn*).
myste'rie, o. –s, mysteriën (Gr.-Lat. mysterium: *voor 's mensen verstand onbegrijpbare, bovennatuurlijke waarheid als geloofsartikel; verborgenheid, onbegrijpelijk iets; naam van zekere erediensten in de oudheid, waaraan men niet mocht deelnemen dan na voorafgaande wijding,* ook: *mysteriespel*).
myste'riespel, o. –spelen (*toneelstuk der Middeleeuwen, betrekking hebbende inz. op de geboorte en het lijden van Christus*).
mysterieus', bn., bw. (Fr. *geheimzinnig, raadselachtig*): *een mysterieuze geschiedenis*; als zn. o.: *het mysterieuze.*
mysticis'me, o. (*het geloof a. d. geheimzinnige gemeenschap tussen God en den mens; verborgenheidsleer; neiging tot het wondergeloof, het bovennatuurlijke*); **mys'ticus,** m. mystici (Lat. *beoefenaar der mystiek*).
mystiek', Fr. mystique, Gr.-Lat. mysticus, **1** bn., bw. (*geheimzinnig*; ook: *behorende tot de mystiek*); bij uitbr. *de* –*en,* [a]) beoefenaren der mystiek, [b]) hun werken; **2** v. (*leer van het hogere leven der ziel in God*; ook: *van het hogere gebed, der meer innige vereniging van de ziel met God [door contemplatie]*).
mystifica'tie, v. –s, mystificatiën (Fr. *misleiding, fopperij*).
mys'tisch, bn., bw. (Duits: *mystiek* **1**).
my'the, v. –n (Fr. [Gr.-Lat. mythus = woord, vertelling]: *traditie uit de voorhistorische tijd,* inz. *een der goden betreffende of een natuurkracht*; ook: *verhaal, dat geen waarheid is en dat men voor waarheid uitgeeft*); l. *mie'te*; verg. sage.
my'thisch, bn., bw. (*verdicht, fabelachtig*).
mythologie', v. mythologieën (*het geheel der mythen, in 't bijzonder der Griekse en Romeinse godenleer; fabelleer*); **–lo'gisch,** bn. (*de mythen of de godenleer betreffende*): *een* – *woordenboek*; **–loog',** m. mythologen (*mythologie-kenner, navorser van mythen*).

N.

N. of **n.** – 1 *Noord*; 2 *neutrum*; 3 *nominatief.*
n. a. g. – *niet afzonderlijk genoemd.*
Nat. Mil. – *Nationale Militie.*
N.B. – *No'ta be'ne,* let wel.
N.B. of **N.Br.** – *Noorderbreedte.*
n. c. – It. *Nos'tro con'to,* op onze rekening.
n. Chr. – *na Christus' geboorte.*
Ned. – *Nederlands.*
Ned. Ct. – *Nederlands courant,* d.i. *in Nederlandse munt.*
Ned. Herv. – *Nederlands-Hervormd.*
N. H. M. – *Nederlandse Handelmaatschappij.*
n. l. – Lat. *Non li'quet*; zie ald.
nl. – *namelijk.*
I. n.m. – *namiddag*; **II. N.M.** – *nieuwe maan.*
n. m. m. – *naar mijn mening.*
N.M.B.S. – *Nationale Mij. der Belgische Spoorwegen.*
N.N. – Lat. *No'men nes'cio*; zie nomen.
N.-N.-O. of **n.-n.-o.** – *noord-noord-oost.*
N.-N.-W. of **n.-n.-w.** – *noord-noord-west.*
No. of **Nr.** – *numero, nummer.*
N.-O. of **n.-o.** – *noordoost.*
N.O.G. – *Ned. Onderwijzers-Genootschap.*
N.O.I.L. – *Ned. O.-I. leger.*
n. o. m. – *naar onze mening.*
N.S. – 1 (in geschriften) *Naschrift*; 2 (in de almanak) *Nieuwe stijl*; zie stijl.
N.T. – *Nieuwe Testament.*
Nto. – It. *Netto*; zie aldaar.
Num. – Lat. *Nu'meri*; zie aldaar.
N.V. – *Naamloze Vennootschap.*
N.V.V. – *Ned. Verbond van Vakverenigingen.*
N.-W. of **n.-w.** – *noordwest.*
N.W.B. – *Nederlandse Wielrijdersbond.*
N.W.S. – *Nederlandse Werkelijke Schuld.*

n, v. n's, n'etje (1 alsklank: *een medeklinker*; 2 als letterteken: *de 14de letter van het alphabet*; 3 *in een woordenboek enz. al de woorden in alphabetische orde, die met een* – *beginnen*): 1 *de* – *is een dentale nasaal in: vinden*; 2 *de* – *van „den"*; 3 *de* – *is goed bewerkt.*
na 1 bw. (*dichtbij*); nader, naast, zie ald.; *op een dubbeltje* –; *allen zijn er, op twee* –; *op een weinig* –; zegsw. *te* – *komen,* beledi-

gen, krenken b.v. *iems. eer, goede naam te – komen; bij lange – niet; voor en –*, telkens weer; *op de dames –, was ieder tevreden*, behalve; *op 2 m –*, zo ver er nog van af; *op verre – niet; kom eens nader, hij is ons het naast; soep, kalfsoesters en flensjes –*; – vormt scheidb. samengest. w.w., met de klem op *na*: na'jagen, d.i. achterna; na'bloeien, d.i. later; **2** vz. (*achter; in de tijd volgende op die, waarop een voorval enz. plaatshad*): *– tafel; – Pasen; – dit gezegd te hebben; hij kwam – mij; – dezen*, in de toekomst; *– u! – u heeft hij alles aan mij te danken.*

naad, m. naden (verwant met *naaien: de met naald en draad bewerkte verbinding van twee stukken goed; voeg, waar twee stukken goed, hout, metaal aan elkaar gezet of gehecht zijn*): *een – lostornen, een rok zonder –; de naden breeuwen, harpuizen* (v. e. schip); *een gesoldeerde –*; ook: *een overhandse, een platte, een ronde –*, wijze van samenvoeging bij het naaien; Z.-N. *uit de –*, als de naad los is geraakt; zegsw. *het naadje van de kous*, het fijne der zaak; *zich uit de – lopen*, zich overlopen; *zijn naad(je) naaien*, [a]) zijn slag slaan, [b]) zijn kans waarnemen.

naaf, v. naven (*middenstuk v. e. wiel, waardoor de as gaat en waarin de spaken zitten*; lit. t. *aspunt*): *ijzeren naven; –'band,* m. –en (*ijzeren beslag om een naaf*).

naai'en, naaide, h. genaaid (1 *met naald en draad werken*; 2 *door naaien iets aan, op, in iets anders vastmaken*; 3 *door naaien iets helen, de delen aan elkaar bevestigen*; 4 *door naaien iets maken, dat niet bestond als zodanig*): 1 *leren – en breien*; 2 *goudstukken in de zoom –; een knoop aan de jas –*; 3 *een wonde –; een boek –*; 4 *jurkjes –.*

naaies', v. naaiessen (Z.-N. bijvorm van *naaister*).

naai'doos, v. –dozen (*–kistje*); **–garen,** o. –s (*garen, waarmee genaaid wordt*); **–gereedschap,** o.; **–kamer,** v. –s (*vertrek voor naaiwerk*); **–kistje,** o. –s (*kistje met naaigereedschap*); **–machine,** v. –s (*werktuig, om het naaien uit de hand te vervangen, in beweging gebracht door een handvat of door een pedaal*); **–mand,** v. –en (*mand voor naaiwerk*); **–meisje,** o. –s (*meisje op een naaischool, werkzaam bij een naaister*): *we zijn geen –s*, we blozen niet bij elk onvertogen woord; *we zijn nu onder ons –s*, het is een onderonsje; **–naald,** v. –en (*naald om mee te naaien*): *de –en kwamen in 1545 in gebruik*; **–school,** v. –scholen (*school, waar meisjes leren naaien*); **–schroef,** v. –schroeven (*speldenkussentje met klemschroef*); **–ster,** v. –s (*vrouw of meisje, die haar beroep maakt van het verrichten van naaiwerk*); **–stiel,** m.: *de – leren*, het ambacht v. naaister; **–werk,** o. (*goed, waaraan genaaid wordt, of wat men heeft afgenaaid; het naaien*, als bedrijf, taak).

naakt 1 bn. (1 *geen kleren aan hebbende*; 2 v. e. zwaard enz.: *ontbloot, naakt in de schede*; 3 v. bomen: *zonder bladeren*; 4 van wanden: *onbekleed, onversierd*; 5 *geheel zichtbaar, onbedekt*): 1 *een reiziger – uitschudden*, van alles, zelfs van zijn kleren beroven; 2 *met de –e degen in de vuist*; 3 *de –e bomen in de winter*; 4 *de –e wanden der Geuzentempels*; 5 *dat is de –e waarheid*, de wezenlijke; nog: *een –e slak*, zonder huisje; *–e rotsen*, bar, onbegroeid; zie spiernaakt; **2** o. (*het naakte lichaam*): *naar het – schilderen*, naar naakt model; **naakt'heid,** v.

naakt'zadigen, v. mv. (*planten, waarbij de zaden niet geheel bedekt zijn*; Lat. gymnospermen): *den en spar zijn –.*

naald, v. –en (1 [*metalen*] *stift met scherpe punt aan het ene einde en een oog aan het andere, waardoor een draad wordt gestoken*; 2 *haarpriem, speld, waarmee het hoofdhaar wordt vastgestoken*; 3 *wijzer v. e. kompas*; 4 *torenspits*; 5 *spits toelopende zuil*; 6 *blad van een pijnboom*): 1 *een naai–; een rijg–. een stop–* enz.; *scherp als een –*; zie –scherp; zegsw. *van de – tot de draad iets vertellen* (ook: *van –eken tot draadje*), van stukje tot beetje, van 't begin tot het einde; *iets met een hete – maken*, erg haastig; *heet van de –*, onmiddellijk daarop; *een – in een hooimijt zoeken*, een dwaas werk doen; zie oog; 2 *een – met een diamant*; 3 *de – wees N.-N.-O.*; 4 *de – van een toren*; 5 zie gedenknaald; 6 *de grond in dat bos was bedekt met –en*; nog: afkorting van *etsnaald enz.*; **–boom,** m. –bomen (*kegeldragende boom, naar de naaldvormige bladeren*); zie coniferen.

naal'dentabriek, v. –en; **–koker,** m. –s (*kokertje voor naalden*); **–oog,** o. –ogen (*oog van een naald*); **–werk,** o. (*het werken met de naald; hetgeen daarbij wordt voortgebracht* inz. *kantwerk*).

naald'geweer, o. –geweren (vero. *achterlader, door werking ener naald afgeschoten*): *het – der Pruisen, in 1870–'71*; **–hout,** o. (*hout van naaldbomen*); **–paraplu,** v. –paraplu's (*licht, fijn oprolbaar regenscherm*); **–scherp,** bn. (*scherp of fijn als de punt van een naald*); **–telegraaf,** v. –telegrafen (electr. *uitvinding v. Oersted en Ampère in 1820*); een naald wijst de in een kring geplaatste letters achtereenvolgens aan; **–vis,** m. –vissen; zie zeenaald.

naam, m. namen (1 *een woord, gebruikt ter aanduiding v. e. persoon of zaak*; soms ter aanduiding v. e. bepaalde hoedanigheid; 2 *roep, faam*): 1 *Adam gaf alle dieren namen*, (Bijb.) benoemde ze; *hoe is uw –? het mag geen – hebben*, is niet vermeldenswaard; *zijn – opgeven; zet je naam er onder*, je handtekening; *in – is hij liberaal; de Lat. namen van dieren en planten*, termen; *de – dragen van; op mijn – gekocht*, rekening; *onder een vreemde –; zeg het uit mijn –*, van mijnentwege; *in – van Oranje*, op gezag van; zie godsnaam; *aandelen op –*, op naam staande; 2 *iem. van –*, vermaard; *te goeder – en faam bekend staan*, algemeen geacht zijn; *– maken*, bekend worden; *hij heeft een kwade* (ook inz. Z.-N. *slechte*) *–*; nog: *een huis vrij op – kopen*, de overschrijvingskosten zijn voor rekening van den verkoper; zie ook name.

naam'afroeping, v. (inz. Z.-N. *hoofdelijke oproeping*): *bij – stemmen.*

naam'bord, o. –en; **–bordje,** o. –s (*plaatje met iems. naam er op*, [bij een schip] *met de naam van het vaartuig er op*); **–christen,** m. –en (*Christen in naam*, nl. *hij, die zich Christen noemt, maar niet leeft volgens het christelijk geloof*); **–cijfer,** o. –s (*monogram*); **–dag,** m. –en (R.-K. *gedenkdag v. e. heilige, naar wie[n] men genoemd is*); **–dicht,** o. –en; zie acrostichon; **–feest,** o. –en (R.-K. *feest v. e. doop- of schutsheilige*); **–genoot,** m.

–genoten (*drager van een zelfde naam*), vr. ook: **–genote; –kaartje,** o. –s (*kaartje, waarop iems. naam is gedrukt, soms met bijvoeging van ambt of beroep en adres*); **–koning,** m. –en (*iem., die in naam koning is, maar zijn gezag niet kan doen gelden*); **–lijst,** v. –en (*lijst van de namen der personen, die met elkander tot een zaak in dezelfde betrekking staan*): *de – van de leden v. h. genootschap*; **–loos 1** bn. (1 *zonder naam; niet getekend, anoniem*; 2 van gevoelens, enz.: *onuitsprekelijk groot, sterk; overstelpend*): 1 *een naamloze brief; een naamloze vennootschap*, thans: ondernemingsvorm, waarbij eigendom en leiding zijn gescheiden en een maatschappelijk kapitaal, verdeeld in aandelen, de maatstaf is v. d. rechten, de verplichtingen en het risico der aandeelhouders; 2 *een – lijden*; in deze bet. meestal *nameloos*; **2** bw. (*in onuitsprekelijk hoge mate*): *nameloos gelukkig.*

naam'plaat, v. –platen, inz. **naam'plaatje,** o. –s (*naambord*).

naam'val, m. –vallen (vertaling van het Lat. casus: *elk van de verschillende vormen, waaronder een naamwoord* [*of een lidwoord*] *voorkomt*): *zijn er vier naamvallen?*

naam'vers, o. –verzen; zie acrostichon.

naam'woord, o. –en (*zn., bn., vnw.*).

na'äpen, aapte –, h. nageaapt (*op een belachelijke manier* [*als een aap*] *iets nadoen, navolgen, nabootsen*): *de modes –, de grote lui –*; **–äper,** m. –s; **–äapster,** v. –s; **–äperij',** v. –en; **–äping,** v. –en.

I. naar, bn., bw.; naarder, -st (*akelig; treurig; onaangenaam, vervelend*): *het is – weer; nare tijden; ik voel mij zo –; hij is er – aan toe*, erg ziek, arm enz.; *wat een nare vent!*

II. naar 1 vz. (1 *in de richting van*; 2 *volgens, overeenkomstig*; 3 *wat betreft*): 1 *zij gaan – school, – de kerk*; 2 *handel – mijn woord; zij heet – haar moeder*, evenals; *– iets vragen*; 3 *naar ziel en lichaam ontwikkeld.* Opm. *Naar A. komen* is onjuist; lees: *te A., in A. komen*; **2** vgw. (*zoals, gelijk*): *– men zegt, – men wil*; nog: *dat is er –*, hangt er vanaf; *dat is er ook –.*

naardien', vgw. (*omdat, aangezien*).

naargees'tig, bn., bw. (*somber, treurig, neerslachtig; niet opgeruimd; somber stemmend*): *–e overpeinzingen; – gestemd zijn.*

naargees'tigheid, v.: *een sombere –.*

naargelang' 1 met *van*, vz.: *zich kleden – van het weer*, overeenkomstig; *– van de omstandigheden*, in overeenstemming; **2** met of zonder *dat*, vgw.: *–(dat) wij ouder worden, begrijpen we het leven beter*, naarmate.

naar'heid, v. –heden (*akeligheid, afgrijselijkheid; iets, dat naar, akelig, ellendig is*): *de naarheden van de winter; stuk –!*

naarma'te, vgw. (*in verhouding van of tot*): *– (dat) de dagen korten, lengen de nachten.*

naar'stig, bn., bw. (*ijverig, vlijtig*): *een –e leerling, – zijn plicht doen*; **naar'stigheid,** v. (*vlijt*); **naar'stiglijk,** bw. (*op naarstige wijze*, dikwijls ir.): *zich – oefenen.*

naast 1 bn. (1 *het dichtst tot iem. in betrekking staande*; 2 *het dichtstbijzijnde*; 3 v. prijzen: *het laagst*): 1 *dit is mijn –e bloedverwant*; 2 *de mensen van het –e dorp; dit is de –e weg*, kortste; 3 *zeg mij de –e prijs*; nog: *ten –e bij*, ongeveer; *ik win ten –e(n) bij 25 %*; af te breken; naas-te, verg. *bes-te*; **2** bw. (*het dichtst bij*): *dit ligt mij het – aan het hart*; **3** vz. (1 *aan de zijde v. iem. of iets*; 2 *mis; niet het juiste punt treffend*; 3 *op één lijn met*; 4 *onmiddellijk na iem. of iets*): 1 *zet u – mij; – ons woont een slager*; 2 *hij was er –*, [a]) dichtst bij, [b]) had 't mis; 3 *zijn belang gold zeker – dat van mij*; 4 *– een gerust gemoed is gezondheid de grootste schat.*

naast'bestaande, m. en v. -n ([*naaste*] *bloedverwant*); meer: nabestaande.

naas'te, m. en v. –n (*evenmens*).

naas'ten, naastte, h. genaast (*in bezit nemen; zich toeëigenen*): *goederen tegen de aangegeven waarde –; een pen –*; **naas'ting,** v. –en.

naas'tenliefde, v. (*liefde tot den evenmens, algemene mensenliefde*): *de christelijke –.*

naast'gelegen, bn. (*meest nabij* of *dichtbij liggend*): *het – dorp, de – hoeve.*

Naat'je, v., o. (*Anna*): *– van de Dam.*

na'babbelen, babbelde –, h. nagebabbeld (1 *napraten, iets babbelen, wat eerst door iem. anders is gebabbeld*, 2 *na afloop van iets nog blijven praten*): 1 *die kleine babbelt alles na*; 2 *wij bleven nog wat –.*

Na'bal, m. (Bijbel: *een hard, nors, boos man*); zie 1 Sam. 25 : 3 en 25.

na'bauwen, bauwde –, h. nagebauwd (*iems. stem of woorden nabootsen met bauwend geluid*); **na'bauwer,** m. –s.

na'berouw, o. (*achternakomend berouw; spijt, wroeging*): *kwellend –.*

na'bestaande, m. en v. –n ([*niet verre*] *bloedverwant*): *het verlies van –n.*

na'betrachting, v. –en (*overdenking, beschouwing van iets, dat te voren heeft plaatsgehad of gezegd is*; Prot. *de godsdienstoefening na 't Nachtmaal*): *– houden.*

na'beurs, v. (*beurs, gehouden na de officiële beurstijd*).

na'biecht, v. (R.-K. *samenvattend slot van de zondenbelijdenis in de biecht*).

nabij' (*dichtbij, niet ver af*) **1** bw.: *ik ken hem van –; het raakt ons van –*, wij hebben er onmiddellijk belang bij; *de dood –; van – bekijken*; **2** vz.: *een herberg – de poort*; **3** bn. (soms verbogen): *de vacantie is –*, aanstaande; *de republieken van het –e Oosten*; **–gelegen,** bn.; **–heid,** v. (*het dichtbijzijn*): *hij woont in de – van Maastricht*, in de omtrek; *uw – hindert mij*, tegenwoordigheid.

nabij'komen, kwam –, i. –gekomen (fig. *bijna evenaren, bijna bereiken*): *dit kwam zijn ideaal –*; **–komend,** bn. (*bijna gelijk*): *het meest – behangsel*; **–zijnd,** bn. (*in de nabijheid zijnde*, met betrekking tot plaats of tijd; *ophanden zijnde*): *een – feest.*

na'blaffen, de hond blafte den bedelaar –, h. hem nageblaft (*al blaffende achternalopen of volgen*); **–blijven,** hij bleef –, is –gebleven (*na afloop van iets nog blijven*; inz. *schoolblijven als straf*): *die jongen moet –*; **–blijver,** m. –s (*schoolblijver*): *elke dag heeft die onderwijzer –s*; **–bloeier,** m. –s (*laatbloeiende plant*; fig. *epigoon*).

na'bob, m. –s (Eng.-Portug., oorspr. Arab.: stedehouder; *onderkoning* [*in het rijk van den Mogol*]; *rijk man* [*uit Eng.-Indië*]).

na'bootsen, bootste –, h. nagebootst (*namaken, nadoen, navolgen*; soms met het bijdenkbeeld van *onechtheid, bedrog*): *iems. gang –, iems. spraak – of stem –.*

Nabopalas'sar, m.: vader van Nebucadnezar.

Na'both, m.: *een kind van –*, fig. een stijfkop; zie 1 Kon. 21 : 1.
na'brand, m. (inz. Z.-N. *opnieuw oplaaiende brand*).
na'broodje, o. –s (stud. *gezellig samenzijn na een vergadering, waarbij dan iets gegeten en gedronken wordt*).
nabu'rig, bn. (*aangrenzend; in de buurt, nabijgelegen*): *een –e stad.*
na'buur, m. naburen (*buurman; naburig volk*): *goede naburen hebben; wij Nederlanders leven met onze naburen in vrede.*
na'buurschap, v. (*het nabuur-zijn*; ook: *nabijheid*): *goede – onderhouden.*
nacaraat', bn.; als zn. o. (Fr. nacarat: *parelmoerkleurig, naar het oranjegeel zwemende*).
nacht, m. –en (*het tegengestelde van dag*: 1 *de tijd, gedurende welke de zon onder de horizon is*; meestal: *de tijd, wanneer de mensen slapen*; 2 oneig. *duisternis; rampspoed; onkunde, gemis aan verlichting*): 1 *bij – en ontij(d)*, d.i. bij nacht en ongunstige tijd, op ongewone uren; *des nachts*; *goede –* (genacht); *de zieke heeft een goede – gehad*, rustig geslapen; *blijf van – hier*, de nacht, die komt; *van – is er brand geweest*, de nacht, die voorbij is; *in het holst van de –*; Z.-N. *te –*, de volgende nacht; Z.-N. *van de –*, de afgelopen nacht; 2 *de zwarte – van blindheid; in de – der tijden*, het onbekende; *de eeuwige –*, de dood.
nacht'aap, m. –apen (in het mv. *apen der Nieuwe Wereld, die de dag slapende doorbrengen en 's nachts voedsel zoeken* o.a. Lat. aotus trivirgatus); **–arbeid,** m. (*het werken bij nacht*): *de – der bakkers*; **–asyl,** o. –en (*slaapstee voor daklozen*); **–bel,** v. –bellen (*bel, die men 's nachts moet gebruiken om gehoor te krijgen*): *de – van een dokter*; **–blaker,** m. –s (*blaker voor e. nachtkaars*); **–bloem,** v. –en (*bloem, die 's nachts opengaat*; ook: *bloem, die des avonds ontluikt en de volgende dag afvalt*); **–boog,** m. –bogen (cosm. *het beneden de horizon der plaats gelegen deel van de parallelcirkel v. e. hemellichaam*); zie dagboog; **–boot,** v. –boten ([*stoom*]*boot, die des nachts vaart*): *de – van Engeland op Vlissingen*; **–brak,** m. –brakken, Z.-N. = **–braker,** m. –s (*iem., die 's nachts zijn werk doet of losbandigheid bedrijft*); **–brakerij',** v. –en; **–café,** o. –café's (*café, dat 's nachts* [*heimelijk*] *open is en vaak bij dag niet als zodanig bekend staat*); **–dienst,** m. (*dienst des nachts* b.v. *bij de post*): *– hebben.*
nach'tegaal, m. nachtegalen, –s (eig. *nachtzanger*: 1 *tot de lijsters behorende vogel*; Lat. luscinia m. megarhyncha; 2 *zangeres*): 1 *de Hollandse –*, kikvors; 2 *de Zweedse –*, Jenny Lind.
nach'tegaalsnest, o. –en; **–slag,** m. –slagen (*het nokkend en halend zingen v. e. nachtegaal*); **–stem,** v. –stemmen (fig. *schone stem*); **–toon,** m. –tonen; **–zang,** m. –en.
nach'telijk, bn. (1 *eigen aan de nacht; zó als zich iets bij nacht vertoont*; 2 *bij nacht, in de nacht*): 1 *de –e stilte; het – duister*; 2 *een –e aanval; het – uur*, in de nacht.
nacht'evening, v. –en (vertaling van Lat. aequinoctium: *ogenblik, waarop het middelpunt van de zon bij haar schijnbare omloop om de aarde in de evenaar valt nl. 21 Maart en 21 September*): *de voorjaars–.*
nacht'gerucht, o. (Z.-N. *burengerucht*).
nacht'gewaad, o. –gewaden (deftig, enigszins ir.: *kledingstukken, die men aantrekt om er 's nachts mee in zijn bed te liggen*); **–glas,** o. –glazen (vero. scheepst. *zandloper van acht glazen of vier uren, om 's nachts de tijd mede te meten*); **–huis,** o. –huizen (scheepst. *kompaskast, waarin een lamp brandt voor den roerganger*, dikwijls als verkl.; *nachtcafé*, z. ald.); **–jak,** o. –jakken; **–japon,** v. –japonnen; **–kaars,** v. –en (*kaars op een nachtblaker, die 's nachts in een slaapkamer brandt*): zegsw. *uitgaan als een –*, langzaam en saai eindigen; **–kwartier,** o. –en (*tijdelijke, nachtelijke verblijfplaats van soldaten*; bij uitbr. *logies*); **–lamp,** v. –en, dikwijls als verkl. zie nachtlicht; **–leger,** o. –s (*bed*); **–licht,** o. –en, nachtlichtje (*lichtje, dat men 's nachts op een slaapkamer laat branden; nachtpitje, op een drijvertje brandend*); **–lijst,** v. –en (*lijst der logeergasten* [*naam, beroep enz.*] *in een hotel*); **–lucht,** v. (*de kille lucht van de nacht*).
Nacht'maal, o. –malen (Prot. eig. *maal in de nacht*: *het kerkelijk H.-Avondmaal*).
Nacht'maalsbeker, m. –s (*beker, die bij het Nachtmaal gebruikt wordt*); **–maalsbrood,** o.; **–maalsganger,** m. –s (*hij, die aan het Nachtmaal deelneemt*); **–maalstafel,** v. –s; **–maalswijn,** m.
nacht'merrie, v. –s (eig. *nachtmare*; merrie, volksetym. voor mare: *kwelgeest, die 's nachts op 's mensen lichaam gaat liggen*; fig. *iets, dat verontrust; schrikbeeld*; ook: *akelig, onuitstaanbaar persoon*): *dat is mijn –.*
nacht'mis, v. –missen (*mis 's nachts gedaan* inz. *in de Kerstnacht*): *naar de – gaan.*
nacht'pauwoog, m. –ogen (*grote nachtvlinder*; Lat. saturnia pavonia); **–pit,** v. –pitten (*nachtlichtje: pitje op een drijvertje*, inz. als verkl.; fig. persoon, die gaarne laat opblijft); **–pon,** v. –ponnen (*–japon: laag afhangend nachtkleed voor vrouwen en kinderen*); **–post,** v. –en (*verzending der post per nachttrein*); **–raaf 1** v. –raven (*nachtreiger*); **2** m. –raven (fig. *iem., die in de nacht veel studeert, werkt*, inz. *losbandig feestviert enz.*); **–raven,** –raafde, h. genachtraafd (*des nachts werken*, inz. [*losbandig*] *feestvieren*); **–reiger,** m. –s (*steltloper, in Midden- en Z.-Europa, Azië en Afrika*; Lat. ardeola ralloïdes); **–ronde,** v. –n (mil. *inspectieronde des nachts*); **–roofvogel,** m. –s (*roofvogel, die 's nachts zijn prooi zoekt*): *de uilen zijn –s*; **–rumoer,** o.; **–rust,** v. (*rust van de slaap in de nacht*); **–schade,** v. –n (*plant, van de familie der nachtschaden met giftige bessen*; Lat. solanum): *tot de –n behoort* o.a. *de aardappel*; **–schone,** v. –n (*éénjarig gewas met bloemen, die zich des nachts openen*; Lat. cereus grandiflorus).
nacht'schuit, v. –en (*trekschuit, die laat bij avond aankwam of die 's avonds vertrok en 's morgens daarna op de plaats van bestemming kwam*): *hij ging met de – naar Leiden*; zegsw. *met de – komen*, [a]) laat komen, [b]) nieuws vertellen, dat iedereen al weet; **–slot,** o. –sloten (*slot, afsluiting, waarvan men gebruik maakt bij nacht*): *de deur op het – doen*; **–spiegel,** m. –s (*waterpot*); **–tafeltje,** o. –s (*tafeltje naast iems. bed, ook tot berging van de nachtspiegel*); **–tarief,** o. –tarieven (*verhoogd tarief voor diensten des*

nachts bewezen, b.v. door dokters, autoverhuurders); **-trein,** m. -en (*spoortrein, die des nachts rijdt* [*met slaapwagens*]); **-uil,** m. -en (*uilensoort; nachtvlindersoort;* fig. *stommerik; nachtbraker*); **-uiltje,** o. -s; **-verblijf,** o. -verblijven (*plaats, waar men de nacht doorbrengt, wanneer men niet thuis is; een onderkomen v. d. nacht*); **-viooltje,** o. -s (*naam van verschillende violensoorten, kruisbloemige sierplant,* ook *damastbloem,* Lat. hesperis matronalis); **-vlinder,** m. -s (*vlinder, die met het vallen van de avond te voorschijn komt*); **-vogel,** m. -s (*vogel, die 's nachts uitvliegt*): *de uilen behoren tot de -s*; **-vorst,** v. -en (*vorst gedurende de nacht*): *de -en in April*; **-waak, -wake,** v. -waken (*het waken of wachthouden bij nacht; naam van elk der delen, waarin de nacht verdeeld werd*): de nacht van zonsondergang tot zonsopgang werd in Palestina in 3 -waken verdeeld, ieder van ± 4 uur, in de Rom. tijd in 4 -waken, zie Matth. 14 : 25; **-wacht 1** m. -en (*persoon, die gedurende de nacht de wacht houdt*); zie *klepperman*; **2** v. (1 *het houden van de wacht in de nacht*; 2 *de gezamenlijke nachtwachten*): 1 Lucas 2 : 8: *de herders hielden de - over hun kudde*; 2 *de gehele - kwam op de been*; nog: *onjuiste naam v. e. bekende schilderij van Rembrandt*; **-waker,** m. -s (*iem., die* [*in een fabriek, op een werk*] *'s nachts dienst doet, de wacht houdt*); **-wandelaar,** m. -s (*slaapwandelaar*); **-wandelaarster,** v. -s; **-werk,** o. (*werk, dat 's nachts wordt gedaan* inz. in toepassing op *bijeenkomsten, werkzaamheden, die laat duren*): *er - van maken,* zeer laat opblijven; **-werker,** m. -s (*iem., die nachtwerk verricht*; inz. *die beerputten ledigt enz.*); **-wind,** m. (*wind, die 's nachts waait* inz. met het bijdenkbeeld van *kilheid, geheimzinnigheid*; ook: *een zeewind*); **-zak,** m. -zakken ([*dames*]*gerief tot berging van het nachttoilet*); **-zwaluw,** v. -en (*geitenmelker*; Lat. caprimulgus c. europaeus).

na'cijferen, cijferde -, h. nagecijferd (1 *iets berekenend nagaan; uitrekenen*; 2 *een reeds gemaakte berekening nagaan of er fouten in zijn*): 1 *op één cent kunnen -, wat het gekost heeft*; 2 *een som -*.

na'dag, m. nadagen (*het einde v. d. dag*): *de - was stil en helder*; bij uitbr. *de nadagen der Fr. revolutie,* de laatste periode; *hij is in zijn nadagen,* in zijn levensavond.

nadat', vgw. (*na de tijd, dat*): *- hij gesproken had, ging hij heen.* Opm. - steeds met een volt. tijd.

na da'to (Lat. *na heden, na dagtekening*).

na'deel, o. nadelen (*schade, verlies*): *- lijden, hebben; tot zijn eigen -; in iems. - zijn; iets te zijnen nadele zeggen; dat is, strekt, komt tot -* (of: *ten nadele*) *van zijn gezondheid.*

nade'lig 1 bn. (*schadelijk, nadeel veroorzakende*): *de -e gevolgen van alcoholmisbruik*; **2** bw.: *- werken op.*

nademaal', vgw. (*naar dien, vermits*); vero.

na'denken 1 dacht -, h. nagedacht (*zijn gedachten laten gaan over*): *over het voorstel eens -*; **2** zn. o.: *zonder -; dat stemt tot -*.

naden'kend, bn. (*overpeinzend*; fig. *voorzichtig*): *een - man,* ernstig.

na'der 1 bn. (1 *spoediger tot het doel leidende, korter*; 2 *nauwer*; 3 *uitvoeriger; meer in bijzonderheden*): 1 *dit pad is -*; 2 *ik heb geen -e verwanten,* die mij meer van nabij bestaan; *in een -e betrekking komen*; 3 *ik wacht -e berichten,* nauwkeuriger; z. hemd; nog: *bij - inzien,* nauwkeuriger; *tot - order,* tot een bevel, dat later komt; **2** bw. (1 *dichterbij*; 2 *nauwkeuriger*; 3 *vervolgens, later*): 1 *kom -*; 2 *ik kan het niet - bepalen,* juister, preciezer; *- kennis maken met iem.*; *- op iets ingaan*; 3 *wij spreken elkaar -*; nog: *iets -s vernemen,* meer bijzonderheden.

naderbij', bw. (*dichterbij*): *kom wat -; het geluid kwam -; iets van - bekijken.*

na'deren, naderde, i. genaderd (1 *dichterbij komen,* eig. en fig. dikwijls met het bijdenkbeeld van langzaamheid, voorzichtigheid, eerbied; 2 *in aantocht zijn*; 3 Z.-N. *baten*): 1 *de grenzen -; zijn doel -*; R.-K. *tot de H.-Tafel -,* communiceren; 2 *de dagen van het examen -; hij nadert de zestig*; 3 Z.-N. *met iets niet genaderd zijn,* geholpen.

naderhand', bw. (*daarna, later*): *hij belooft het en - is hij alles vergeten.*

nade'zen, bw. (*na heden; hierna, later*).

na'dir, o. (Arab. eig. het tegenoverstaande: *voetpunt, het tegengestelde van zenith*).

na'doen, deed -, h. nagedaan (*dat doen, wat een ander heeft voorgedaan* inz. in toepassing op iets, dat flinkheid, kracht enz. eist): *doe mij dat eens na!*

na'dorst, m. (*dorst, de dag na een onmatig gebruik van wijn of sterke drank*).

na'druk, m. in bet. 2 -drukken (1 *het nadrukken v. e. boek- of plaatwerk*; 2 *een drukwerk, dat door nadruk is vervaardigd*; 3 *klem, kracht, waarmee men spreekt*; 4 *stemtoon*): 1 *alle - is verboden*; 2 *een slechte -, in het buitenland verschenen*; 3 *hij sprak met -*; 4 *bij het lezen de - op een woord leggen*; fig. *de - leggen op,* de aandacht op iets vestigen.

nadruk'kelijk, bn., bw. (*met nadruk, met klem; krachtig, met aandrang*): *op -e toon; iets - verbieden*; verg. uitdrukkelijk.

na'drukken, drukte -, h. nagedrukt (*iets in druk navolgen, namaken; het overdrukken van een bestaand drukwerk*): *elkander -de woordenboeken; niets verbood het -*.

naft, v. (Z.-N. *naphta*).

nafta(line), zie naphtha(line).

na'ga, v. naga's (*naja, brilslang als god in Hindostan vereerd*): de tempels der naga's, z.g.n. regengevers, staan aan het water.

na'gaan, ging -, h. en i. -gegaan (1 *achter iem. aan komen, hem volgen*; 2 *iem. volgen om hem te bespieden, om te zien waar hij gaat*; 3 *iets monsteren, inspecteren; het oog houden op, gadeslaan*; 4 *behartigen*; 5 *beredenerend onderzoeken* [*in zijn opeenvolgende onderdelen*]; *overwegen*; 6 *tot een gevolgtrekking komen door een beredenerend onderzoek; zich voorstellen*; 7 *te langzaam gaan*): 1 *vrolijk ging de jongen zijn vader na*; 2 *iems. gangen -; hij werd nagegaan*; 3 *het werkvolk -; de kamers -*; 4 *zijn zaken goed -*; 5 *ga eens na, wat dat kost*; 6 *je kunt -, wat zij lijdt; dat kun je -!* 7 *mijn horloge blijft -*.

na'galm, m. -en (*weerklank, echo*).

na'galmen, het galmde -, h. -gegalmd (*met een galmend geluid een ander geluid navolgen; een nagalm geven*): *in de bergen galmt een geweerschot lang -*.

na'gebuur, m. nageburen (*nabuur*).

na'gedachte, v. -n (*gedachte, die men over iets heeft, na het te hebben gedaan of onder-*

vonden): *zonder – zijn*, niet letten op de gevolgen.

na'gedachtenis, v. (*het aandenken aan iem. of iets* inz. *herinnering aan een afgestorvene*): *iems. – in ere houden.*

na'gel, m. –s, –en, nageltje (1 *hoornachtig bedeksel op het voorste lid van vinger of teen*; 2 *gebogen hoornachtige haak aan de poten van dieren*; 3 *ijzeren of koperen* [ook: *gouden, zilveren*] *spijker*; ook wel: *houten stift of pen bij grof timmerwerk*): 1 *zijn – inscheuren, knippen*; *op zijn –s bijten*; *tot het leven afgesneden nagels*; 2 *de kat kan de –s intrekken, de hond niet*; 3 *machinaal vervaardigde –s*; *eiken –s tot bevestiging van een plank*; Z.-N. *geen –*, niets; zie ook doodkist, spijker; **–aar,** m. –s (*jongen, die onbedreven is in het knikkeren*); **–bed,** o. (ontl. *dat deel v. d. huid, waarop een nagel is vastgegroeid*); **–bijter,** m. –s (*jongen, die zijn nagels afbijt*); **–bloem,** v. –en (*benaming van verschillende planten*, inz. *anjelier en sering*); **–borstel,** m. –s (*borsteltje tot reiniging der nagels*).

na'gelen, nagelde, h. genageld (1 *spijkeren*; *vastslaan met een spijker of nagel*; 2 *zekere manier van knikkeren* [*onbedreven*]): 1 *Jezus werd aan het kruis genageld*; fig. *hij stond als aan de grond genageld*, onbeweeglijk van schrik enz.; 2 *die jongen nagelt, wat kan men verwachten van een nagelaar?*

na'gelgruis, o. (*gemalen kruidnagels*); **–hout,** o. (*rookvlees*), gew.; **–jongen,** m. –s (*werkman, die bouten enz. klinkt*): *staking van –s*; **–kaas,** v. –kazen (*komijnekaas met kruidnagelen*); **–kruid,** o. (naam v. verschillende planten o.a. v. h. geslacht *geum*; ook: *een soort wederik*; *soort havikskruid*; Z.-N. *sering*); **–nieuw,** bn. (*splinternieuw*); **–olie,** v. (O.-I. *olie uit de rijpe vrucht en de bladeren van de kruidnagelboom*); **–proef,** v.: zegsw. *een glas op de – ledigen*, zó, dat er niets meer in is; **–vast,** bn., bw. (*vastgehecht*; *met één of meer spijkers vast*): *bij 't verlaten van een huurhuis mag men wat – is, niet meenemen.*

nagenoeg', bw. (*zo goed als*; *bijna*; *omstreeks*): *het gebouw is – klaar*; *– acht uur.*

na'gerecht, o. –en (*gebak, vruchten, die aan het einde van een maaltijd worden opgedist*).

na'geslacht, o. –en (*nakomelingschap*; *de mensen, die later zullen leven*).

na'geven, gaf –, h. –gegeven (*iem. lof of blaam geven*, inz. in N.-N. *blaam geven*: *beschuldigen, betichten*): *dat moet men hem* (*tot zijn eer*) *–*; *men geeft de Fransen na, dat zij lichtzinnig zijn*; **–gezang,** o. –en (Prot. *gezang, waarmede de godsdienstoefening eindigt*); **–gras,** o. (*etgroen, herfstgewas*).

na'herfst, m. (*het latere gedeelte v. d. herfst*); **–hooi,** o. (*hooi v. h. nagras*).

na'houden, hield –, h. nagehouden (1 *ter beschikking houden*; *in dienst houden, hebben*, met *er op*; 2 *doen nablijven*; 3 *blijven verwijten, wrok blijven koesteren*): 1 *er een ezeltje op –*; 2 *knapen –*; 3 *iem. iets –.*

nahu'sia, v. nahusia's (*oudere naam der foksia*).

naïef', bn., bw.; naïever, naïefst (Fr. naïf uit natif = aangeboren: 1 gunstig: *niet gemaakt*; *zó, als de natuur ingeeft*; *natuurlijk, ongekunsteld*; van personen: *eenvoudig, trouwhartig*; 2 ongunstig: *onnozel, blijk gevende van onkunde*): 1 *een – antwoord, – doen*; 2 *wat een naïeve bekentenis!*

naïeveteit', v. in bet. 2 –en (Fr. naïveté: 1 *ongekunstelde eenvoud, natuurlijke open hartigheid*; *onschuld*; 2 *uiting v. –*): 1 *de – van haar denken*; *heilige –!* 2 *wat al –en uit die kindermondjes!*

na'ijlen, ijlde –, h., i. –geijld (*ijlende volgen, met grote snelheid nalopen*): *de dieven –.*

na'ijver, m. (ong. *jaloersheid, jaloezie*; gunstig: *wedijver, stage vlijt om anderen te evenaren of voorbij te streven*): *een gepaste – werkt gunstig in een schoolklas.*

naij'verig, bn. (*wedijverig*; ongunstig: *jaloers*): *–e leerlingen*; verg. ijverzuchtig, altijd met ongunstige bet.

naïveteit', beter naïeveteit, z. ald.

na'ja, v. naja's (*brilslang, naga*, z. ald.).

na'jaar, o. najaren (*herfst*).

na'jaarsblad, o. –en, –eren ([*bont*] *verdorrend en afvallend herfstblad*); **–bloem,** v. –en (*herfstbloem*); **–lover,** o. (*herfstlover* [*in bonte kleuren*]); **–tinten,** v. mv. (*herfstkleuren*); **–trek,** m. (*de afreis der trekvogels uit ons land* [*in of tegen de herfst*]); **–veiling,** v. –en (*veiling in het najaar*); **–zon,** v. (*matte herfstzon*).

naja'de, v. –n (Fr. naiade [Gr.-Lat. naias, letterl. ter zee]: 1 inz. in het mv. myth. *waternimf*; 2 *soort van waterplant*): 1 *bevallige –n*; 2 *het zeegras behoort tot de –n.*

na'jagen, jaagde of joeg –, h., i. nagejaagd (1 *vervolgen op de jacht*; 2 *iem. achternazetten, achtervolgen om hem in te halen*, of *met het doel hem te grijpen, gevangen te nemen of te doden*; 3 fig. *streven naar, trachten te bekomen*): 1 *de honden jagen het wild –*; 2 *den vijand, den dief –*; 3 *een ambt –*; *de vermaken der wereld –*; *roem, eer –.*

na'jool, m. –jolen (*napret*).

na'jouwen, jouwde –, h. –gejouwd (*al jouwende vervolgen, uitjouwen*): *de knapen jouwden den dronkenman na.*

na'kaarten, kaartte na, h. nagekaart (*na een gevallen beslissing, weer het voor en tegen nagaan*).

na'ken, naakte, is genaakt (*naderbijkomen, naderen* inz. in lit. t.; Z.-N. *aanraken*): *de vijand naakt*; Z.-N. *naak mij niet.*

na'kermis, v. nakermissen (*kermisdag of -dagen, volgende op de eigenlijke kermis*).

na'kijken, keek –, h. –gekeken (min of meer gmz. voor *nazien*: *iem., die zich verwijdert, met de ogen volgen*; *onderzoekend met de ogen nagaan* b.v. om te zien, of iets aan bepaalde eisen beantwoordt; *nazien*): *zij keek haar moeder glimlachend na*; *de les nog eens –*; *het schoolwerk –*, verbeteren.

nako'meling, m. en v. –en ([*hij, die na iem. geboren wordt als*] *afstammeling*; in het mv. *nageslacht*): *de koning stierf zonder mannelijke –en*; **–schap,** v. (*iems. nageslacht*; in het alg. *nageslacht, de nakomelingen*).

na'komen, kwam –, i. –gekomen (1 *achter iem. aan komen, iem. volgen*; 2 *achterna komen op grote afstand*; 3 *handelen ingevolge van iets, waartoe men zich heeft verbonden, dat als plicht is gesteld*: *houden, volbrengen*; *naleven*; *opvolgen, gehoorzamen aan*): 1 *ga vooruit, ik zal spoedig –*; 2 *de jongste zoon scheen nagekomen bij toeval*; 3 *een belofte, een bevel –*; *verplichtingen –*; *Gods geboden –.*

na'komertje, o. –s (*jongste kind, dat vrij wat in leeftijd verschilt met het voorlaatste*, met de bijgedachte aan *zwak*).

na'kroost, o. (lit. t. [*later*] *nageslacht*): *waar 't – van zal spreken.*
na'laten, liet na, h. –gelaten (1 *achterlaten bij overlijden*; 2 *iets niet doen*, waarvan het doen vrij natuurlijk zou geweest zijn; 3 *laten varen, niet meer doen*; 4 *verzuimen*; 5 *zich onthouden van*): 1 *schatten –, onverzorgde kinderen –*; 2 *verzen, die – de bedoelde werking te doen*; 3 *een gewoonte –*; 4 *zijn plichten –*; 5 *ik kan niet – u te feliciteren.*
nala'tenschap, v. –schappen (*het geheel van het door iem. bij zijn dood nagelaten vermogen*): *een – aanvaarden, weigeren*, erfenis; *bij gemeenschap van goederen bedraagt de – de helft van die gemeenschap.*
nala'tig, bn., bw. (*in een bepaald geval niet doende wat men moest doen*; als doorgaande hoedanigheid: *niet zorgvuldig genoeg, slordig, onachtzaam, achteloos*): *hij is – in het vervullen zijner plichten.*
nala'tigheid, v. –heden (*verzuim*; in het alg. *zorgeloosheid, slordigheid*).
na'leven, leefde –, h. nageleefd (*volgens iets leven: nakomen, opvolgen*): *een voorschrift –*; **–lezen,** las –, h. –gelezen (1 *nog eens doorzoeken, uitzoeken*; 2 *iets lezend volgen, de inhoud er van nagaan*; *overlezen*; ook: *herlezen*): 1 *een gemaaid korenveld –*; 2 *een opstel –*; **–lopen,** liep –, h. en i. –gelopen (1 *achternalopen, achter iem. aanlopen*; 2 *in gang achterblijven*): 1 *de hond is mij tot hier –gelopen*; fig. *het geluk heeft hem altijd –gelopen*; 2 *mijn horloge loopt –.*
na'maag, m. en v. –magen (*nabestaande*); **–maagschap 1** v. (*al de namagen samen*); **2** o. (*vermaagschapping*; *betrekking van namaag*); **–maak,** v. (*nabootsing*; *dat wat lijkt op het echte, maar het niet is*): *voor – wordt gewaarschuwd*; *dit schilderij is maar (een) –.*
na'maaksel, o. –s (*iets, dat nagemaakt is, hetzij al of niet met de bedoeling het voor het echte te doen doorgaan*); **–maals** (*hierna*) **1** bw.; **2** zn. o.; zie hiernamaals.
na'maken, maakte –, h. nagemaakt (*iets maken naar een of ander model*; *nabootsen* [in een stof, die geringer wordt gedacht], dikwijls met de bijgedachte het nagemaakte voor echt te doen doorgaan): *een woordenboek –*; *nagemaakte bloemen*; *zegels –.*
na'making, v. –en, België: *– van munten.*
na'me, in zegsw.: *met – noemen*, uitdrukkelijk noemen; *ten – van*, op naam van.
na'melijk 1 bw. (*met name*; *te weten*), zie **nl.**; **2** vgw. bw. (*immers, want*).
na'meloos, bn.; zie naamloos.
na'mens, vz., beter: uit naam van.
na'meten, mat –, h. nagemeten (*door meten nagaan, overmeten, nog eens meten tot contrôle*): *het gekochte linnen in huis eens –.*
namid'dag, na'middag, m.–dagen (*na de middag, na 12 uur*): *des* (of: *'s*) *–s*; *kom in de –*; **–uur,** o. –uren (*een der namiddaguren*, b.v. *4 uur*).
na'mis, v. –missen (*herfstjaarmarkt*).
na'nacht, m. –en (*'t laatste deel v. d. nacht*).
nan'doe, m. –s (*struis met drie tenen in Z.-Am.*; Lat. rhea).
na'neef, m. –neven (vroeger: *volle neef*; thans: *nakomeling*).
nang'ka, O.-I. **1** v. nangka's (1 *niet geheel juiste naam van de vrucht van de zuurzakboom*, Lat. anona muricata, zie zuurzakboom; 2 *vrucht van de nangka*, Lat. artocarpus integrifolia, die familie van de broodboom is): 1 *de inlanders spreken van nangka blanda* = zuur, fris vlees; 2 *de vrucht van de – heeft een terpentijnachtige geur*; **2** m. nangka's (*de boom*).
nan'king 1 o. (*donkergele stof, naar de Chinese stad Nanking* = letterl. Zuidstad); **2** bn.: *– slobkousjes*; zie alpaca, opm.
Nan'na, Germ. myth. vrouw v. Balder.
na'noen, m. –en (Z.-N. *namiddag*).
Nan'sen, Fridtjof, Noors natuuronderzoeker inz. Noordpoolreiziger 1861–1930.
Nan'sen-pas, m. –passen (*stuk, als pas dienst doend voor iem. zonder nationaliteit*).
na'ogen, oogde –, h. nageoogd (*volgen, nagaan met de ogen, nablikken*).
na'oogst, m. –en (*tweede oogst*).
na'-oorlogs, bn.: *–e toestanden.*
nap, m. nappen (*drinkschaal, kroes*, vero.; [*houten*] *bakje, kom*); zie napjesdragenden.
Na'pels, bn., bw. ([*als*] *van, uit, in, eigen aan, betrekking hebbende op Napels*): *– geel, –e aarde*, goudkleurige verfstof.
naph'tha, v. (Gr.-Lat. oorspr. Perzisch: *brandbare geelachtige aardolie, ook door distillatie uit petroleum en koolteer verkregen*): *– bronnen*; internationaal woord; l. *naf'ta.*
naphthali'ne, v. (*wit gekristalliseerde waterstof uit steenkolenteer, ter bereiding van kleurstoffen, mottenwerende middelen*); l. *naftalien'.*
nap'jesdragenden, m. mv. (*bomen, heesters, waarvan de vruchten groeien in een nap of schoteltje*; Lat. cupuliferi): *de eiken zijn –.*
na'pleiten, pleitte na, h. nagepleit (*een zaak nog eens verdedigen, nadat die reeds berecht is*; fig. *nog eens op een zaak terugkomen, als deze beslist is*); **–pluizen,** ploos na, h. –geplozen (*tot in bijzonderheden nagaan, nauw keurig onderzoeken*): *alles –.*
napo'leon, m. (*puntig afgeknipt baardje, met snor*): *hij draagt een –*; – [d'or], m., Fr. goudstuk van 20 franken, mv. –s d'or.
Napoleon'tisch, bn. (*van, betreffende, als van Napoleon*): *het –e tijdvak.*
Napolitaan', m. –tanen (*bewoner van Napels*); **–taans',** bn., bw.: *–e zangen.*
na'praten, praatte –, h. nagepraat (1 *zeggen, wat door een ander is gezegd zonder het zelf te onderzoeken*; 2 *na afloop van iets nog blijven praten*): 1 *een papegaai praat enkele woorden na*; *deze heer praat zijn rentmeester na*; 2 *nog wat* (*blijven*) –.
na'prater, m. –s; **–praatster,** v. –s.
nar, m. narren (*zot, dwaas, grappenmaker*).
narcis', v. narcissen (*geurige bolbloem*).
narcis'me, o. (*ziekelijke liefde van zich zelf*).
Narcis'sus, m., **1** myth. schone jongeling, die op zijn eigen spiegelbeeld verliefde en door de goden uit medelijden in een narcis veranderd werd; **2** fig. beeldschoon jongeling; **3 narcis'sus,** v. narcissussen (*narcis*).
narco'sis, narco'se, v. (Gr. narkan = stijf worden: *toestand v. kunstmatige verdoving*; *gevoelloosheid*): *iem. onder – brengen*, b.v. bij operatie „wegmaken". (c = k).
narco'ticum, o. narcotica; **–ti'ne,** v. (Lat. *narcotisch* d. i. *slaapwekkend, verdovend middel*).
narco'tisch, bn.; zie narcoticum.
nar'dus, v. (Gr.-Lat. nardus [oorspr. Sanskriet = welriekend]: *welriekende olie, balsem van de nardus*; Lat. nardostachys).
na'rede, v. –redenen (*bericht tot besluit van een boek, een geschrift*; *sluitrede*).

na'rekenen, rekende –, h. nagerekend (*iets nagaan om het bedrag er van te berekenen; een gemaakte berekening of een vermeld feit nagaan, om zich van de juistheid der opgave te vergewissen*): *iets op zijn vingers kunnen* –, d.i. zeer gemakkelijk kunnen nagaan.
na'rennen, rende –, i. nagerend (*rennend of ijlend achtervolgen*): *een dief* –; zie rennen.
nar'gilèh, v. nargilèh's (Perzisch-Turks: *tabakspijp, waarbij de rook door middel van een lange slang door water wordt geleid, alvorens in de mond te komen; waterpijp*).
na'richt, o. (*bericht*): *tot* –, tot waarschuwing; *iemand* – *geven*, bericht.
na'rijden, reed –, h., i. nagereden (*achter iem. aanrijden, hem rijdende [achter]volgen*; fig. *scherp, aanhoudend controleren*): *de jongens moeten worden nagereden.*
na'righeid, v. –heden (*naarheid* inz. in toepassing op allerlei wederwaardigheden: *treurigheid*; ook: *naar persoon*): *stuk na!*
na'roepen, riep –, h. nageroepen (*achter iem. aan roepen* inz. *iem. uitjouwen, terwijl hij zich verwijdert*): *„moordenaar" riepen zij hem na; schoolknapen roepen hem na.*
I. nar'ren, narde, h. genard (*plagen*).
II. nar'ren, zie arren.
nar'renbel, v. –bellen (*belletje aan de zotskap van den nar*); **–kap,** v. –kappen (*zotskap van een nar*); **–pak,** o. –pakken.
nar'reslede, vero.; zie arreslede.
nar'rig, bn., bw. (*gemelijk, knorrig, verdrietig, iezegrimmig*): *een –e ouwe.*
nar'wal, m. –s, narwallen (Scandinavisch: *walvisachtig dier der N. zeeën tot 5 m groot*; Lat. monodon monoceros): de mannetjes hebben een stoottand tot 3 m lang; vandaar een'hoorn(vis).
nasaal', Lat. nasa'lis, Fr. nasal **1** bn., bw. (*door of met de neus gesproken; neus....*); **2** v. nasalen (*neusklank, -letter*): *de – in oranje*; **–klank,** m. –en; **–letter,** v. –s.
nasaleren, genasaleerd (*met een neusklank of door de neus uitspreken*): *de Fransen – de n.*
na'schetsen, schetste –, h. nageschetst (*in schets natekenen*); **–schilderen,** schilderde –, h. –geschilderd (*een schilderij namaken, kopiëren*); **–schouw,** v. (*tweede schouw, inspectie*); **–schreeuwen,** schreeuwde –, h. nageschreeuwd (1 *schreeuwend naroepen*; 2 *schreeuwend nadoen*): 1 *iem.* (*iets*) –; 2 *den visboer* –; **–schrift,** o. –en (*toevoegsel aan het eind van of onder een geschrift* inz. *een brief*); zie **P. S.**; **–schrijven,** schreef –, h. nageschreven (*overschrijven, kopiëren*; ook: *zonder eigen onderzoek uit een geschrift iets overnemen, desnoods in enigszins andere woorden*; zie overschrijven): *schoolknapen mogen elkaars werk niet* –; *historieschrijvers schrijven de een den ander na.*
na'si, nas'si, v. (Mal. *rijst, gekookt*).
na'si-go'rèng, v. (*in olie gebakken rijst met fijn gesneden vlees, uien enz.*).
na'slaan, sloeg –, h. nageslagen (*in een boek opzoeken*): *een tekst in de Bijbel* –.
na'sleep, m. (*iets, dat „in het gevolg" van iets anders komt; gevolg*): *de – van de oorlog*;
na'slepen, sleepte –, h. –gesleept (1 *slepende meevoeren: achter zich aan slepen*; 2 *slepend achter iets aan volgen*): 1 *een gebroken been* –; *een schip* –, treilen; 2 *het gebroken been sleepte na*; **–sluipen,** sloop –, i. –geslopen (*sluipend achternagaan, volgen*).
na'smaak, m. –smaken (*achterblijvende smaak*; inz. *smaak, die men in de mond krijgt, nadat men iets heeft genuttigd, [dat eerst anders smaakt]*): *die medicijn heeft een bittere nasmaak*; **–snede,** v. –n (*etgroen*).
na'snuffelen, snuffelde na, h. nagesnuffeld (*naspeuren, onderzoeken*): *de laatjes* –.
na'spel, o. –spelen (muz. [*orgel*]*spel na het gezang*; *instrumentaal slot van een lied of aria*; ton. *kort stukje, meestal een blijspel of klucht na een toneelspel*): fig. *het – van de verkiezingen*; **–spelen,** speelde na, h. nagespeeld (*iets spelen naar het voorbeeld van anderen*): *speel me die sonate eens na*; kaartspel: *een kleur* –, dezelfde kleur spelen als men (of de medespelers) reeds speelde.
na'speuren, speurde na, h. nagespeurd.
na'sporen, spoorde –, h. –gespoord (*zoekend het spoor volgen; door onderzoek en overleg op het spoor komen van iets, dat men eerst niet wist; iets nauwkeurig onderzoeken*): *in de Bijbel de oorspronkelijke bet. van een uitdrukking* –, onderzoeken; **–sporing,** v. –en: *–en in de archieven.*
na'streven, streefde –, h., i. nagestreefd (*met alle kracht trachten te bereiken; naijveren, trachten te evenaren*); **–stuk,** o. –stukken (*toneelspel, meestal blijspel na een groter toneelspel*); **–sukkelen,** sukkelde –, i. –gesukkeld (*sukkelend volgen*): *iem.* –.
I. nat 1 bn.; natter, natst (1 *vloeibaar, niet droog, niet vast*; 2 *bevochtigd, vochtig*; 3 *regenachtig, niet helder, niet droog*): 1 *natte waren*, z. ald.; *de verf is nog* –; 2 *zo – als e. kat*; *natte omslagen*; *– maken*; 3 *de natte moesson*; zie droog, gemeente 3, vinger; **2** o. (*vloeistof, vocht*): *in het – plassen*; *voor – te bewaren*; *er valt* –; zegsw. *hij lust zijn* – (of: *natje*) *en droog* (of: *droogje*), eet en drinkt veel en smakelijk; *– en droog*, spijs en drank; *'t is één pot* –, gelijksoortig, met dezelfde gebreken; *lang* –, aangelengde soep, thee enz.
II. nat, o. (stud. *natuurkundig examen*).
na'tafelen, tafelde –, h. nagetafeld (*na afloop van het maal of diner gezellig aan tafel blijven zitten praten*); **–tekenen,** tekende –, h. nagetekend (*tekenend namaken; door te tekenen navolgen, afbeelden*).
na'tellen, telde –, h. nageteld (*overtellen, nog eens tellen*; in het alg. *een hoeveelheid*, inz. *geld, tellend nagaan*): *tel deze rekening* (*nog*) *eens na*; *zijn winst* –; *op zijn vingers kunnen* –, iets gemakkelijk kunnen nagaan.
na' te noemen, na' te melden (*na* bet. *hierna, hieronder*): *de – – – persoon.*
na'terolie, v. (Z.-N. *spijkolie*, [*mottenwerend*]).
nat'hals, m. en v. –halzen (*drinkebroer*).
Natha'naël, m. (*een Israëliet zonder bedrog, oprecht van aard*); zie Joh. 1 : 48.
na'tie, v. natiën, –s (Fr. [Lat. natio]: *mensen van dezelfde stam, die in de regel taal en zeden gemeen hebben; volk, behorende tot een zelfde staat*; Z.-N. *veem* 2): zegsw. *hij is van de* –, Israëliet; **–baas,** m. –bazen (Z.-N. *aandeelhouder i. e. veem*); **–paard,** o. –en (Z.-N. *zwaar trekpaard*); **–wagen,** m. –s (Z.-N. *sleperswagen*).
na'tijd, m. (eig. *tijd, die nakomt; herfst, najaar*, ook wel: *iems. nadagen*).
nationaal', bn., bw. (Fr. national: *een geheel volk betreffende* in tegenstelling [a]) met *provinciaal*, [b]) met *uitheems*; *aan de natie toebeho-*

rende; eigenaardig voor een bepaald volk; ook wel: *blijk gevende van liefde voor eigen volk*; *lands . . . .*): *de nationale vlag*; *de nationale industrie*; *ons – lied*, het Volkslied; *een – belang*; *een nationale levensverzekering*, die alleen voor Nederland werkt; zie grootboek.

nationaal'-socialist' (*Nazi*; ook in andere landen: *fascist naar het Duitse model*); **--socialis'me,** o.; **--socialis'tisch,** bn., bw.

nationalisa'tie, v. (*het nationaliseren*).

nationaliseren, genationaliseerd (Fr. *tot het eigendom der natie maken*, in tegenstelling met particulier eigendom; ook wel: *naturaliseren*). (s = z).

nationalis'me, o. (Fr. *voorliefde voor eigen volk* [*gepaard met een zekere afkeer van het vreemde*]; *vaderlandsliefde*).

nationalist', m. -en.

nationalis'tisch, bn., bw.: *-e leiders*.

nationaliteit', v. -en (Fr. 1 *de hoedanigheid tot een bepaalde natie te behoren of een bepaalde natie uit te maken*; ook: *eigen volkskarakter*; 2 *de mensen, die met elkaar v. e. bepaalde nationaliteit zijn*): 1 *de taal, een spiegel der –*; *de – verdedigen tegen* 2 *onderdrukte -en*; **-bewijs,** o. -bewijzen; **-sbeginsel,** o. (*beginsel, dat iedere nationaliteit het recht heeft een eigen staat te vormen*); **-sgevoel,** o. (*gevoel, besef van met anderen tot een natie te behoren*; *vaderlandsliefde*).

nativiteit', v. (Fr. [Lat. nativitas]: *geboorte*; *geboorte-uur*; *geboortecijfer*).

na'trium, o. (van natron: nat. *licht* [S. G. = 0,97], *kneedbaar, zilverwit metaal in natron voorkomend, smeltpunt 95,6°*); **-carbonaat,** o. (*soda*); **-chloride,** o. (*keukenzout*); **-nitraat,** o. (*chilisalpeter*); **-sulfaat,** o. (*glauberzout*).

na'tron, o. (Fr., oorspr. Gr.-Lat.-Hebreeuws: *natriumhydroxyde, natronloog*).

na'tronloog, v.; **-zout,** o. -en.

I. nat'ten, natte, h. genat (*bevochtigen, netten*): *de zeilen –*; *een kanon –*, afkoelen.

II. Nat'ten, zie Sappen.

nat'te wa'ren, v. mv.: term bij 't metrieke stelsel: *de liter of kan met zijn veelvouden en onderdelen zijn de maten voor – –*: *oliën, wijnen, bieren, azijn, melk enz.*

nat'tig, bn., bw. (*vochtig, klam, niet geheel droog*): *de reptielen hebben een -e huid*; *het is – weer*; **nat'tigheid,** v. (*het nattig zijn*; *iets, dat nattig, vochtig is*): zegsw. *hij voelt –*, hij merkt gevaar.

natu'ra, v. (Lat. *natuur*): *- non fa'cit sal'tus*, de natuur maakt geen sprongen; *in –*, in waren of producten, niet in geld; zie Artis.

natura'liën, v. mv. (Duits [Lat. naturalia]: *natuurvoortbrengselen* inz. *natuurvoorwerpen, zeldzaam of mooi in hun soort*).

naturalisa'tie, v. naturalisatiën, -s (Fr. *opneming in het staatsverband*; *erkenning van een buitenlander als landsburger*); België soms *kleine –*, gedeeltelijke erkenning; zie staats-; **naturaliseren,** genaturaliseerd (Fr.): *zich laten –*; *iem. –*. (s = z).

naturalis'me, o. (Fr. *bepaalde richting in de wijsbegeerte, de kunst*; inz. *richting in de kunst, die getrouwe nabootsing der natuur beoogt* [*zonder rekening te houden met heersende opvattingen van moraal*]; *leer, volgens welke de natuur het beginsel van alles is en geen kracht of macht buiten haar bestaat, natuurgeloof*).

naturalist', m. -en (Fr. Eng. enigszins vero. *plant-* en *dierkundige* ook *geneeskundige*; thans: *voorstander van het naturalisme* inz. *op 't gebied van kunst*; ook: *handelaar in naturaliën*); **-lis'tisch,** bn., bw.

naturel', m. en v. naturellen (Fr. naturel: *inboorling van een kolonie, inlander* inz. *in Z.-Afrika*); **naturel'lenkwestie,** v. (Z.-A. *de vraag in hoeverre en welke politieke rechten aan de inboorlingen moeten worden gegeven*); **naturel'letje,** o. -s (*pruikje*).

na'turen, tuurde na, h. nagetuurd (*zeer oplettend met het oog een persoon of een zaak volgen, die zich verwijdert*: *nakijken, naspieden*): *een luchtschip –*.

natuur', v., in bet. 2 naturen (Fr. nature, Lat. natura: 1 *het heelal, de wereld, het geschapene*; 2 *het ingeschapene*; *de aard, het karakter*; *de natuurlijke gesteldheid*; 3 *buiten*; *open, vrije veld*; 4 *toestand, waarin iets bestaat, voordat men er opzettelijk iets aan heeft gewijzigd*): 1 *God en de –*; *de drie rijken der –*; *de levende –*, dieren- en plantenwereld; zegsw. *de tol aan de – betalen*, sterven; 2 *de goddelijke, de menselijke –*; *hij is van nature vriendelijk*; *dat is bij hem een tweede – geworden*, door gewoonte een vaste trek geworden; *de – is sterker dan de leer*; *tegen de –*, in strijd met de aard van het lichaamsgestel enz.; 3 *wandelen gaan in de vrije –*; *Z.-Limburg heeft een mooie –*; 4 *geef ons – en waarheid weer*, tegenstelling van gekunsteldheid; *tekenen naar de –*, model door de natuur geleverd; *de – overtreft de kunst*.

natuur'bad, o. -baden (*gelegenheid voor zwem- en zonnebaden, sport enz.*); **-beschouwer,** m. -s; **-beschrijver,** m. -s; **-boter,** v. (*hettegengestelde van kunstboter of margarine*); **-dienst,** m. (*verering der natuur of haar krachten, als scheppende, goddelijke kracht*): *de – der negerrassen*; **-drift,** v. (*instinct*); **-geneeswijze** of **-geneeskunde,** v. (*geneeswijze, welke het gebruik van artsenijen verwerpt en slechts middelen als een gepaste levenswijze, baden, boslucht, het verblijf in sanatoria enz. aanwendt*). Opm. *-geneeswijze* heeft meer de bet. van toepassing van de natuurgeneeskunde; **-genoot,** m. -genoten (*evenmens*); **-genot,** o. (*genot in en vooral door de* [*vrije*] *natuur*); **-godsdienst,** m. -en (*natuurdienst*).

natuur'historie, v.; zie natuurlijk; **--histo'risch,** bn., bw. (*de natuurlijke historie betreffende*): *natuurhistorische onderzoekingen*; *natuurhistorisch gesproken*.

natuur'ijs, o., alleen als tegenst. van kunstijs; **-kenner,** m. -s (*iem., die bedreven is in de kennis van de eigenschappen, wetten, in de natuur heersende*); **-kennis,** v. (*de wetenschap der natuurkunde en v. d. natuurlijke historie*); **-kracht,** v. -en (*kracht, werkende in de natuur buiten den mens*); **--kunde,** v. (*physica*; *de wetenschap der natuur*; inz. thans: *de wetenschap, die zich bezighoudt met de algemene eigenschappen, het evenwicht en de beweging van lichamen, en met de verschijnselen van warmte, licht, electriciteit en magnetisme*); **-kun'dig 1** bn., bw. (*in verband staande met natuurkunde*): *een – instrument*; *het – onderzoek*; **2 -e,** m. en v. -n (*natuuronderzoeker, -kenner*).

natuur'lijk, bn., bw. (1 *op de natuur betrekking hebbende*; 2 *naar of volgens de natuur*;

3 fig. *eenvoudig, ongekunsteld, naïef*): 1 *–e historie*, wetenschap der dier-, plant- en delfstofk.; 2 *een –e dood sterven*; *het – verstand*, gezond; *de –e loop der dingen*; ir. *je hebt – weer gelijk! –t* zeker; *– ben ik thuis*, het spreekt van zelf; 3 *een –e houding*; nog (rechtst.): *– kind*, buitenechtelijk; *–e verbintenis*, tot wier vervulling men wel moreel verplicht is, doch niet wettelijk; *op –e grootte*, werkelijke.

natuur'lijkerwijze, bw. (*op een wijze, die uit de natuur of de aard van iets voortvloeit; zoals van zelf spreekt*); **–lijkheid**, v. (*eenvoud, ongekunsteldheid, ongedwongenheid*); **–magneet**, m. –magneten (*zeilsteen, magneetijzersteen*); verg. kunstmagneet; **–mens**, m. –en (*mens, niet opgegroeid of levende onder de invloed der cultuur*; ook: *iem. afkerig van het gekunstelde in de samenleving*): *de negers in Centraal-Afrika zijn meestal –en*, in de natuurstaat; **–monument**, o. –en: *vereniging tot behoud van –en*; **–onderzoeker**, m. –s (*een geleerde, die verschijnselen der natuur onderzoekt*): *Darwin was een beroemd –*; **–recht**, o. (*recht, welk den mens van nature toebehoort*): *de individuele vrijheid is een –*; **–rijken**, o. mv. (*het drietal: dieren-, planten- en delfstoffenrijk*); **–schoon**, o. (*het schone in de natuur*): *gevoel voor het –*; **–schoonwet**, v. (*wet van 1925, beogende belastingverlichting voor landgoederen, waarvan het behoud wegens het natuurschoon van belang is*); germ.; **–staat**, m. (*toestand door de natuur, waarin door den mens nog geen verandering is gebracht; toestand, waarin de mensen oorspronkelijk tegenover elkaar stonden, zonder wet, goede zeden enz.*): *de dreumesen, die half in de – op de weg spelen*, d.i. half naakt; **–verschijnsel**, o. - s, –en (*verschijnsel, dat zich in de natuur voordoet; luchtverschijnsel*); **–volk**, o. –en (*volk in de natuurstaat*): *–en zijn* b.v. *de Eskimo's*; verg. cultuurvolk; **–vorser**, m. –s; germ., beter is *natuuronderzoeker*; **–vriend**, m. –en (*beminnaar der natuur*); **–wet**, v. –wetten (*een in de harten van alle mensen gegrifte [zeden]wet, die haar oorsprong in God heeft en door de rede gevolgd wordt*; nat. *de uitdrukking voor een regelmatigheid, die bij de beschouwing van natuurverschijnselen wordt opgemerkt*); **–wetenschap**, v. –wetenschappen (*kennis, wetenschap van de natuurwetten; elke van de wetenschappen of alle wetenschappen samen, die plegen gesteld te worden tegenover de „geestelijke" wetenschappen: mechanica, sterrenkunde, natuurkunde, scheikunde, aardkunde, biologie*); **–wetenschappelijk**, bn., bw. (*met de wetenschap der natuur in verband staande*); **–wol**, v. (*ongeverfde wol*).

Nau'plius, m. **1** myth. vader van Palamedes; **2 nau'plius**, m. larve van kreeftachtige dieren.

nautiek', v. (Fr. nautique [Gr.-Lat. nauticus = scheepvaart....]: *het scheepswezen, scheepvaartkunst*); ook, nau'tika.

nau'tilus, m. nautilussen (Lat. [Gr. nautilos = de zee bevarend]: *vierkieuwige inktvis*).

nau'tisch, bn. (*tot de scheepvaart, het zeewezen, de watersport enz. behorend*): *–e sport*, b.v. roeien, zeilen; *–e feesten*.

nauw 1 bn., bw. (1 *eng, niet wijd, smal*; 2 *dicht*; 3 *scherp, streng*; 4 *nauwelijks*): 1 *een –e straat, te –e laarzen*; 2 *zich – aaneensluitend*; 3 *iem. – in 't oog houden*; *– op iets toekijken*; 4 *hij was – aangekomen, of hij moest alweer vertrekken*; *– merkbaar*; nog: *– van geweten zijn*, nauwgezet; zegsw. *dat luistert zo – niet*, komt er niet zo precies op aan; **2** o. (1 *zeeëngte, zeestraat*; 2 *engte, verlegenheid*): 1 *het – van Calais*; 2 *in het – zitten*; *iem. in het – brengen, drijven*.

nau'welijks, bw. (*ternauwernood, pas*): *ik was – thuis, of daar stond mijn vriend al*.

nauwgezet', bn., bw.; –gezetter, –st (*nauwkeurig* inz. in het zedelijke: *nauwnemend streng in de vervulling van zijn plicht, stipt*): *–gezette plichtsbetrachting; – arbeiden*; **–heid**, v.

nauw'heid, v. (*het niet wijd of ruim zijn*).

nauwkeu'rig, bn., bw. (*niet oppervlakkig, niet vluchtig, niet slordig; juist, zorgvuldig, stipt*): *–e inlichtingen; iets – willen weten; een –onderzoek; 3,64 is – (tot) op een* $^1/_2$ *honderdste*, de werkelijke waarde ligt tussen 3,645 en 3,635; **nauwkeu'righeid**, v.

nauwlet'tend, bn., bw. (*zeer oplettend, opmerkzaam*): *een – opzichter; – toezien*; **–let'tendheid**, v.; **–ne'mend**, bn. (*op kleinigheden lettend, stipt naar de letter opvattend*; ook: *lichtgeraakt*); **–ne'mendheid**, v.

nauw'te, v. (*engte; smalle weg; doorvaart, invaart, toegang* inz. *zeeëngte*).

navaal', bn. (Fr. naval, Lat. navalis: vroeger: *uit oorlogsschepen bestaande*; thans: *het zeewezen of de scheepvaart betreffende*).

navalis'me, o. (*marinisme*, z. ald.).

Na'vea, v. (Z.-N. letterwoord: *Nationale Vereniging voor Auteurs*).

na'vegaar, m. –s, –garen; zie avegaar.

na'vel, m. –s (*litteken midden op de buik*); **–merk**, o. –en.

navenant', bw. (eig. *naar avenant* [Fr. à l'avenant]: *naar verhouding van*); gew., Z.-N.; ook Z.-N. = *volgens*.

na'vertellen, vertelde na, h. naverteld (*iets vertellen, nadat men het eerst heeft gehoord of ondervonden*): *ze zullen het niet –*, zij hebben het er niet levend afgebracht.

na'verwant 1 bn.; **2** m. –en (*nabestaande*); vr. **–e**, –n; **–schap**, v. (*bloedverwantschap*).

navet', o. (Portug. of Spaans? *scheepje*): Z.-N. *de – doen*, geregeld heen en weer reizen.

naviga'bel, bn. (Fr. navigable, Lat. navigabilis: *bevaarbaar*; vero. *zeewaardig*).

naviga'tie, v. (Fr. [Lat. navigatio]: 1 *scheepvaart*; 2 *stuurmanskunst*): 1 *acte van –* (1651); *sociëteit van –*; 2 *behoorlijk – voeren*.

naviga'tor, m. (Ned.) –s, navigato'ren; (Lat.) navigato'res (Lat. *zeevaarder*; thans ook in toepassing op de luchtvaart): *Hendrik de –*, prins v. Portugal (1394–1460).

navolg'baar, bn. (*na te volgen, waard nagevolgd te worden*): *een – voorbeeld*.

na'volgen, volgde –, h., i. –gevolgd (1 *iem. volgen*; *na hem komen*; 2 *nazetten, vervolgen*; 3 *nadoen*): 1 *iem. tot zijn huis –*; 2 *den vijand –*, meer: *vervolgen*; 3 *iems. voorbeeld –*; **–volgend**, bn.: *–e nummers*; *de –e namen*, d.i. die men gaat noemen; **–volgenswaard(ig)**, bn.; **–volger**, m. –s (*hij, die iets doet naar het voorbeeld van iem. anders* inz. in toepassing op kunstenaars): *een – van Vondel*; **–volging**, v. (*het navolgen; ascetisch boekje op naam van Thomas à Kempis*, 1380–1471: Imita'tio Je'su Chris'ti = De Navolging van Jezus Christus).

na'vond, m.; zie avond.
na'vorsen (*nasporen, zorgvuldig onderzoeken*); zie vorsen; **–vorsing,** v. –en.
na'vraag, v. (*informatie, het vragen naar*; handel: *vraag naar een bepaald artikel*): – *doen*; *veel – naar tabak*; – *kunnen lijden.*
navrant', Fr. **1** bn. (*diep treurig, hartverscheurend*); **2 –e,** o.: *het –e van*; l. *ant.*
na'wee, o. naweeën (*napijn*; fig. *kwade gevolgen*): *de –ën van de oorlog zullen zich doen gevoelen*; **–winter,** m. –s (*laatste deel van de winter*; ook: *koud voorjaar*); **–zaat,** m. nazaten (*nakomeling*); verg. landzaat; **–zang,** m. –en (*slotzang v. e. gedicht*).
Nazare'ner, de, m. (*de Man uit Nazareth, de Heiland*); ook, *Nazareeër*; *Nazareners*, [a]) Christus en de Zijnen; [b]) (in de eerste eeuwen) Christenen.
Na'zareth, vlek in N.-Palestina, ten W. v. h. meer van Galilea, 300 m boven de zeespiegel; indertijd woonplaats van J. C.; *kan uit – iets goeds komen?* Joh. 1 : 47, zegsw., waarmede men aanduidt, dat men aan iems. goede hoedanigheden enz. twijfelt op grond van zijn afkomst, enz.
na'zeggen, zegde of zeide –, h. –gezegd, –gezeid (*herhalen, wat een ander gezegd heeft*): *ik heb hard gestudeerd, kunt gij me dat –?*
na'zetten, zette –, h. –gezet (*najagen, vervolgen*): *een dief –, den vijand –.*
Na'zi, m. Nazi's (afk. van *nationaal-socialist, Duits fascist*).
na'zien, zag –, h. –gezien (1 *nakijken*; *volgen met de ogen, iem. of iets, die of dat vertrekt, zich verwijdert*; 2 *nagaan, onderzoeken*; 3 *zien, of iets in orde is, corrigeren*): 1 *hij zag mij nog een heel eind na*; 2 *een tekening –*; 3 *het huiswerk der leerlingen –.*
na'zin, m. nazinnen (*tweede lid ener periode, van een samengestelde volzin*).
na'zitten, zat na, h. nagezeten (*nazetten*): *het hert werd nagezeten door twee honden.*
na'zoek, o. (*navorsing*): – *doen naar*; **–zoeking,** v. –en; **–zomer,** m. –s (*begin v. d. herfst*; *laatste deel van de zomer*; ook: *warm najaar*); **–zorg,** v. –en (*onrust over de gevolgen van iets*; *contrôle op en zorg voor patiënten, die niet meer onder behandeling zijn*); **–zwerm,** m. (*tweede zwerm uit eenzelfde bijenkolonie*).
Nean'derdal, o. (*dal bij Dusseldorf, met de kalksteengrot, waarin in 1856 een fossiel skelet v. e. mens werd gevonden*).
Nea'polis, o., Gr. letterl. Nieuwstad, Gr. kolonie; It. *Na'poli*, Ned. *Napels.*
neb, neb'be, v. nebben (*spitse bek v. e. vogel*; fig. *mond*; in het alg. *vooruitstekende* [*scherpe*] *punt*): *haar naaldscherp nebje.*
neb'beling, m. –en (*aal met fijn, spits bekje*); ook, neb'aal.
Nebucadne'zar, koning van Babylon, 605–562 v. C., hij verwoestte Jeruzalem, 586 v. C.; zie gevangenschap.
nécessai're, v. –s (Fr. [Lat. necessarius = noodzakelijk]: *licht, gemakkelijk bij zich te dragen tasje, etui enz.* inz. *met toiletbenodigdheden*: *toiletdoosje*; ook: *handwerkdoosje*).
nec' plus ul'tra, o. (Lat. *het hoogste, het uiterste*), ook: *non' plus ul'tra*, d.i. het niet-overtroffene, het allerbeste; zie ald.
necro . . ., van Gr. ne'kros = lijk.
necrologie', v. –logieën (*levensbericht v. e. pas gestorvene*; [*korte*] *levensgeschiedenis v. e. overledene*; *lijst v. afgestorvenen*); **–loog',** m. –logen (*schrijver van een necrologie*). (g = g).
necromantie', v. (Gr. manteia = voorspelling: *waarzegging door bezwering van doden*); verg. 1 Sam. 28 : 7–19. (t = s).
necro'polis, v. –polissen (Gr. polis = stad: *dodenstad, begraafplaats*): *de – van Syracuse.*
nec'tar, m. (Gr.-Lat. [oorspr. Hebr. kruidenwijn]: myth. *godendrank*; fig. *heerlijke drank*; nat. hist. *honing*): – *en ambrozijn*; *nectariën*, honingklieren.
ne'der, neer, bw. (*naar beneden, naar omlaag*; *naar de grond*): *ter neder*; *op en –* (of: *neer*); *de kamer op en neer lopen*, van het ene einde naar het andere; als bn. in de samenst. *Nederland* enz.; – vormt scheidbaar samengest. w.w., b.v. ne'derbuigen (nedergebogen) enz.; men schrijft de leden der onbep. wijs (zonder te) en die der voltooide deelw. aan elkaar.
Ne'der-Be'tuwe, v. (*het W. deel der Betuwe*).
Ne'derduits 1 bn. (1 vroeger tot ± 1850: *ter aanduiding van onze taal en wat er betrekking op heeft, Nederlands*; 2 [*Saksische*] *volkstaal in Noord-Duitsland en wat er betrekking op heeft*): 1 *Aenleidinghe ter Nederduitsche Dichtkunste*; 2 *een – woordenboek*; **2** o. (*de taal*).
ne'derig, bn., bw. (*laag bij de grond*; inz. fig. *onaanzienlijk, gering*; *bescheiden, deemoedig*): *een – dak, een – gemoed*; *zachtmoedig en – van harte*, Matth. 11 : 29; – *om vergiffenis vragen*; **ne'derigheid,** v.
ne'derlaag, v. –lagen (*het neerliggen*: *het verlies in een gevecht*; *het overwonnen worden*): *den vijand een zware – toebrengen*; *de – lijden*, verslagen worden.
Ne'derland, o. (*laagland, aan zee gelegen land*; thans: *koninkrijk der Nederlanden*), in het mv. inz. als historische term: *de Verenigde Nederlanden*, de republiek; *de Spaanse, Oostenrijkse Nederlanden*, de Zuidelijke gewesten onder het gezag van Spanje en later van Oostenrijk; **–lander,** m. –s (*burger of inboorling van Nederland*); **–landerschap,** o. (*het zijn van Nederlander*).
Ne'derlands 1 2e nv. van Nederland (*van Nederland*): – *grenzen*, – *grond*; **2** bn. ([*als*] *van, uit, in, behorende tot, betrekking hebbende op, eigen aan Nederland of het Ned. volk*): *de –e taal*; *de –e Maagd*, de verpersoonlijking van het Ned. volk; **3** o. (*de taal*).
Ne'derlandse Bank, v. (*circulatiebank, de enige in ons land*): de – – werd opgericht bij Souverein Besluit v. 25 Maart 1814, waarbij haar voor een tijdvak van 25 jaar octrooi werd verleend voor de uitgifte v. bankbiljetten; – **Boe'renbond,** m. (*boerenbond* [z. ald.] *in 1896 opgericht, zetel te Utrecht*); verg. Hanze; – **Gereformeer'de kerken,** v. mv. (*samenvoeging op een generale synode te Amsterdam in 1892 van de Christ. geref. kerken*); – **Han'delmaatschappij,** v.; zie handelmaatschappij; – **Hervorm'de Kerk,** v. (*de hoofdgroep van het Protestantisme in ons land*); – **Histo'riën,** v. mv. (letterk. *proza-, hoofd- en meesterwerk van P. C. Hooft* 1581–1647): de – – omvatten het tijdvak van 1555–'87; – **kerk'provincie,** v. (*de R.-K. Kerk in haar geheel in ons land*): de – – telt 1 aartsbisdom (Utrecht), en 4 suffragaanbisdommen; – **leeuw,** m. (*Nederl. ridderorde met 3 klassen,*

door koning Willem I in 1818 gesticht, wordt verleend aan hen, die zich verdienstelijk hebben gemaakt jegens het vorstelijk huis of het vaderland, of uitblinken in kunst of wetenschap); zie Virtus nobilitat; – **wer'kelijke schuld,** v.: de – – – is ingeschreven in de Grootboeken der Nationale Schuld, waarvan de instelling bevolen is bij de wet van 27 Jan. 1809.

Ne'derlands-Oost-In'dië, o. (*onze koloniën in O.-I.*); **–-Onderwij'zersgenootschap,** o. (*vakvereniging v. openbare onderwijzers*): het –– is opgericht 6 Febr. 1842; zie **N. O. G.**; **–-West-In'dië,** o. (*onze koloniën in W.-I.: de Kleine Antillen, Suriname*).

ne'derlaten, –leggen, –liggen; zie neer–.

Ne'der-Rijn, m. (aardr. *de Rijn van Bonn tot aan de Noordzee*).

ne'derslaan, meer neerslaan, sloeg –, h. neder- of neergeslagen (*omlaagslaan*): *zijn ogen* –, oogleden laten zakken (van schaamte); *zich niet laten* –, zich niet laten ontmoedigen.

Ne'dersticht, o. (gesch. *het bisdom Utrecht*); zie sticht.

ne'derwaarts, bw., bn. (*in een richting naar omlaag*): *zij sloeg de ogen* –, naar omlaag; *een –e armbuiging*.

ne'derzetten, zette –, h. nedergezet (*op de grond zetten*): *zich* –, [a]) gaan zitten, [b]) zich vestigen, gaan wonen; **–zetting,** v. –en (*het [zich] nederzetten*; inz. *kolonie, woonstede, verblijf*): *een Romeinse* –, volksplanting.

nee, bw.: in de spreekt. voor neen.

neef, m. neven (*broers- of zusterskind; ooms- of tantes-zoon; afstammeling v. e. neef of nicht*): *een volle* –; zie germain, kozijn; *een halve* –, zoon van een neef of nicht.

neef'je, o. –s (*een kleine neef; mugje*).

neef'schap, o. (*betrekking van neef tot neef of van neef tot oom*).

neen (eig. *niet een ding, niets*: het tegengest. van *ja*) **1** bw. *wel –! – maar zeg! op iets – zeggen*, weigeren; spreekt. **nee; 2** o. als zn.: *mijn – is zo goed als uw ja*; zegsw. *wie niet wil, wanneer hij mag, krijgt een – op later dag*.

neep, v. nepen (*het [k]nijpen [met de vingers]; overgebleven teken van dit knijpen; plooi; kneep*): fig. *iemand een – geven*, schade, verlies berokkenen; *in de – zitten*, klem.

neep'jeskapje, o. –s (*vrouwenhoofddeksel met geplooide voorrand*); **–jesmuts,** v. –en, neepjesmutsje (*wit vrouwenmutsje met fijne knipplooien; dienstbodendracht; de dienstbode zelf*): *een – opende de deur*.

I. neer, v. neren (*draaikolk, plaats waar twee tegengestelde stromingen [aan de kust] elkaar ontmoeten*): zegsw. *hij is in de – geraakt*, hij heeft tegenspoed.

II. neer, bw. (*omlaag*); zie neder.

III. neer, v. neren (Lat. area: Z.-N. *dorsvloer*).

neer'gooien, gooide –, h. neergegooid (*iets of iem. gooien, zodat die persoon of zaak ergens op neervalt*): *de kaarten* –; *het* (of: *de boel*) *er bij* –, plotseling met iets ophouden.

neer'haal, m. –halen (*het dikke ener letter, het tegenovergestelde van een ophaal*).

neer'halen, haalde neer, h. neergehaald (*naar beneden halen, naar beneden trekken*): fig. *iem.* –, *iets* –, afbreken.

neer'hof, m. –hoven (Z.-N. *boerderij, die bij een landgoed behoort; hoenderhof, erf*).

neer'hurken, hurkte –, i. neergehurkt (*op de hurken gaan zitten*): *voor een open vuur* –.

neer'komen, kwam neer, i. neergekomen (1 *op de grond komen* [door een sprong of val]; 2 *iem. of iets treffen*; 3 *op zich moeten nemen*; 4 *de strekking hebben*; 5 *in beginsel, in hoofdzaak zijn*): 1 *hij kwam onzacht met een smak neer*; 2 *de zweep kwam neer op de naakte rug*; 3 *de zorgen kwamen op haar neer*; 4 *het ultimatum kwam hierop neer, dat*; 5 *dat komt alles op hetzelfde neer*.

Neerlan'dicus, m. Neerlandici (Lat. *student i. d. Ned. letteren; leraar in het Nederlands*).

Neer'lands, zie Nederlands.

neer'laten, liet –, h. neergelaten (*naar beneden laten, laten zakken*): *een zak koren met een katrol* –; refl. *zich aan een touw* –.

neer'leggen, legde of lei –, h. –gelegd, –geleid (*op de grond, op een ander voorwerp leggen; iets op een bepaalde plaats [ter beschikking of ter inzage] leggen, deponeren*): *een last* –; *waar zal ik dat boek –? je moet 10 gulden* –, betalen; fig. *de wapens* –, de strijd opgeven; O.-I. *vijf kwaadwilligen werden –gelegd*, gedood; *de kroon* –, afstand doen van de regering; *zijn ambt* –, pensioen nemen; *zijn pen* –, ophouden met schrijven; *het werk* –, [a]) ophouden met werken, [b]) staken; zie ook bijltje; refl. *zich – bij een vonnis, een besluit*, er in berusten; **–liggen,** lag –, is –gelegen (*ter aarde of op de grond, te bed enz. liggen*): *dood, ziek* –; **–pennen,** pende –, h. neergepend (*neerschrijven, opschrijven*); **–sabelen,** sabelde neer, h. neergesabeld (*met een of meer sabelhouwen neerslaan of ombrengen*); **–schieten,** schoot –, h. neergeschoten (1 *met een vaart naar beneden storten*; 2 *naar beneden zenden*; 3 *iem., een dier enz. met een schietwapen inz. vuurwapen treffen, zodat hij of het valt*): 1 *–de stralen*; 2 *de zon schiet de stralen* –; 3 *ik schiet hem neer als een dolle hond*; **–schrijven,** schreef neer, h. neergeschreven (*schrijven op iets, op het papier zetten; in geschrifte brengen*); **–slaan,** sloeg neer, h., i. neergeslagen (1 *naar beneden slaan, omslaan*; 2 *het oog naar beneden slaan*; 3 *iets of iem. met een slag naar beneden werpen*; 4 *neervallen* [met een slag]; 5 *zich doen afzetten*): 1 *de trede* –; 2 *als zij haar ogen neersloeg*; 3 *met de kolf den vijand* –; 4 *een wolk van stoom sloeg neer*; 5 *neergeslagen waterdamp*; **–slach'tig,** bn., bw. (*verdrietig, terneergeslagen; moedeloos; treurig*): *– maken*; **–slach'tigheid,** v. (*moedeloze treurigheid*): *een doffe* –; **–slag 1** m. (*het neerslaan*, b.v. *bij het maatslaan*); **2** v. –slagen (*een soort van rustbed*); **3** o. –slagen (scheik. *bezinksel*); **4** o. en m. (nat. *vochtigheid, die uit de dampkring op de aarde nederslaat: regen, sneeuw, hagel, dauw, rijp*).

I. neet, v. neten (*luizenei*).

II. neet, v. neten, **niet,** v. –en (*klinknageltje*).

neet'oor, m. en v. –oren (*netelig, kittelorig mens, altijd uit zijn humeur; nurk*).

nef'fens, bw. (*nevens; bovendien*); vero.; Z.-N. *er – zijn*, mis, niet raak.

I. neg, neg'ge, v. neggen (*hit*); gew.

II. neg, neg'ge, v. neggen (*scherpe kant van een mes, een stuk hout, een muur enz.; zelfkant* b.v. v. zeildoek).

nega'tie, v. negatiën, –s (Fr. [Lat. negatio]: *ontkenning; ontkenningswoord*). (t = s).

negatief', Fr. négatif, Lat. negati'vus, **1** bn., bw. (*ontkennend; niet-positief*): *negatieve electriciteit, een – beeld* (photogr.); *de genoegens der school zijn ten hoogste –*, bestaan in afwezigheid van het onaangename: **2** o. negatieven (*omgekeerd lichtbeeld, bij photographie, op de opnemingsplaat*).

ne'gen (*10 min één*) **1** hoofdtelw.: (bijvoeglijk) *hij heeft – kinderen*; (zelfstandig) *tien min één is –; het is bij negenen; met (ons) –en*; **2** v. (*cijfer, getal*): *schrijf eens een –*; **3** onbuigbaar ranggetal: *in het jaar –*; **–daags**, bn. (*negen dagen durende*, ook: *om de negen dagen*): *een –e ligkuur*.

ne'gende, telw. 1 ranggetal, zelfstandig en bijvoeglijk: *de – (maand)*; 2 verdelingsgetal: *een –*.

ne'gendehalf, telw. (*acht en een half*): *–halve gulden*.

ne'genderhande, –lei, bn. (*negen soorten van*): *– sigaren*; ook, –derhan'de, –derlei'.

ne'genhonderd, telw.; zie negen.

ne'genjarig, bn. (*tellende of gedurende negen jaar*): *zijn – zoontje, een –e oorlog*; **–maal**, bw.; **–man**, m. (Z.-N. *koning in het kegelspel*); **–oog**, v. –ogen (*lamprei, prik* **II**; ook: *kwaadaardige bloedzweer*); **–ponder**, m. –s (*brood, kogel van negen pond*; ook: *stuk geschut*); **–proef** (rekenk. *proef op de vier hoofdbewerkingen*): *de – berust op de deelbaarheid door negen*; **–tal'lig**, bn.: *het – stelsel van tellen*.

ne'gentien, –tiende, telw. zie negen(de).

negentienja'rig, bn. (*negentien jaar tellende of durende*); **–tienmaal**, bw.

ne'genweker, m. –s (*aardappelsoort; iem., maar half voor zijn werk berekend*).

ne'gentig, telw. (*negen maal tien*); zie negen; **–er**, m. –s (*persoon van 90 jaar; wijn van 1890*); **–ja'rig**, bn. (*90 jaar tellende of durende*); **–maal**, bw.; **–ste**, telw. z. negende.

ne'ger, m. –s, negertje (Sp.-Port. negro, eig. zwart: *zwarte uit Centraal-Afrika*; ook: *afstammeling v. d. negerslaven in Centraal- en Z.-Amerika*).

I. ne'geren, negerde, h. genegerd (als een neger *kwellen*; fig. *koeionneren*).

II. nege'ren, negeerde, h. genegeerd (Lat. negare: *ontkennen, loochenen; geen notitie van iem. of iets nemen, doen of men hem niet kent of ziet*): *iets –; iem. totaal –*.

ne'gerhaler, m. –s (*kapitein van een schip, dat negerslaven aanvoerde*; ook: *het schip*).

negerij', v. –en (zie negorij: *onaanzienlijk en achterlijk dorp, gat*).

negerin', v. negerinnen, negerinnetje (*vr. neger*).

ne'gerras, o. –rassen (*hoofdras v. Afrika, donkerbruin tot zwart, met brede platte neus en lange schedel*); **–jongen**, m. –s; **–staat**, m. –staten (*staat v. negers*; inz. *Liberia in 1822 gesticht, met vrijgelaten negerslaven uit Amerika*, a. d. kust v. Opper-Guinea).

neg'ge, v. –n; zie neg **I, II**.

négligé', o. négligé's (Fr. *morgengewaad, ochtendkleed, huisgewaad* [*van dames*]): *in* (of: *en*) *profond –*, in nachtkostuum.

negligeren, genegligeerd (Fr. [Lat. negligere]: *verwaarlozen, veronachtzamen, links laten liggen*): *zich –*, slordig op lichaam, kleren enz. zijn.

ne'go (Lat. *ik ontken*); verg. concedo.

negorij', v. –en (Mal. negari = stad, gewest: O.-I. in het alg. *dorp, kampoeng*; inz. *kleine, afgelegen plaats*; zie negerij).

negotiant', m. –en (Fr. négociant: *koopman*).

negotia'tie, v. negotiatiën, –s (Fr. négociation [Lat. negotiatio]: *onderhandeling; handel met actiën, wisselbrieven enz.*): *– drijven*.

nego'tie, v. negotiën, –s (Fr. négoce: *handel, koopmanschap, handelsbedrijf, nering*).

nego'tiepenning, m. –en (*munt zonder wettelijke koers, gebruikt als handelsartikel, dat aan afwisselende koers onderhevig is*): een – is b.v. de gouden dukaat. (t = s).

negotiëren, genegotieerd (Fr. négocier [Lat. negotiari]: *handel drijven; onderhandelen*).

negri'to, m. negrito's (Sp. zie neger: *neger van Australië, Polynesië, Melanesië enz.*, inz. *inboorling der Philippijnen*).

I. ne'gus, m. negussen (eig. *koning*; *titel van den vroegeren keizer van Abessynië*).

II. ne'gus, m. ([*gesuikerde*] *warme wijn*, genoemd naar een Engels officier).

Neh'rung, v. –en (Duits: *zandige, smalle landtong vóór de haften, schoorwal*).

nei'en, neide, h. geneid (Z.-N. gew. *hinniken; grijnzen*).

nei'gen, neigde, h. geneigd (factitief van *nijgen* en met dit w.w. veelal verwisseld: *naar de laagte* [*doen*] *gaan, benedenwaarts buigen, hellen of overhellen tot dalen*): *die appelboom neigt zijn zwaarbeladen takken ter aarde, de zon neigt ter kimme; zijn oor naar iets –*, luisteren; fig. *neig uw harten tot den Heer; ten val –; zij zijn geneigd tot*.

nei'ging, v. –en (*het neigen; gezindheid, begeerte, lust*): *– tot kwaad doen*.

nek, m. nekken (1 ontl. *het achterste gebogen deel v. d. hals*; 2 Z.-Afr. *bergpas, platte buiging in een bergrand*): 1 *een stijve – hebben; een kip de – omdraaien; de* (of: *zijn*) *– breken; dat zal hem de – breken*, fig. te gronde richten; zegsw. *iem. de – toekeren*, zich met minachting van hem afwenden; *iem. met de – aanzien*, niet groeten, hem de rug toekeren; *iem. in de – zien*, bedriegen; *een harde – hebben*, onbuigzaam zijn, Exod. 32 : 9 en Deut. 31 : 27; Z.-N. *op iem. zijn – zitten*, tot last zijn, te lijf gaan; Z.-N. *zich een ziekte op de – halen*, hals; 2 *Slachters–*.

nek'ken, nekte, h. genekt (*in de nek slaan, doden, vermoorden*; fig. *de genadeslag geven*): *een konijn –*, in de nek slaand doden; fig. *dat heeft hem genekt*, zijn kracht gebroken.

nek'kramp, v. (*ruggemerg-hersenvliesontsteking*); zie meningitis; **–slag**, m. –slagen (*slag op de nek*; inz. *dodelijke slag*): fig. *dat geeft hem de –*, geeft hem de genadeslag.

nek'ton, o. (*alle zwemmende waterorganismen: vissen, walvissen*); verg. plankton.

nek'vel, o.: *de kat in haar – pakken*.

nel, v. nellen (Sp.-Fr. manille: *troef-negen*).

ne'men, nam, h. genomen (1 *een beweegbare stoffelijke zaak of een persoon met de hand vastgrijpen*; 2 fig. in allerlei toepassingen): 1 *een paard bij de teugel –, een kind bij de hand –, een boek ter hand –; neem pen en inkt en schrijf op*; 2 *e. stad –*, veroveren; *e. vrouw –*, trouwen; fot. *een kiekje –*, foto-opname doen; *ik zal deze hoed –*, kopen; *het huis –*, kopen, huren; *iem. tot getuige –*, zich bedienen van, ook: *een rijtuig –; een bocht –*, er in slagen de juiste weg bij een bocht te volgen; *een biefstuk, glas wijn –*, nuttigen; *zitting –*, in een college, een commissie enz.;

iets op zich –, zich met iets belasten b.v. *het commando op zich* –; *iem. in bescherming* –, beschermen; *de vrijheid* –, zich iets veroorloven; *iem. er tussen* – (of: *à faire* –), voor den gek houden; *koop er niet, je wordt er genomen*, bedrogen, gefopt; *iets kwalijk* –, euvel duiden; *iets voor lief* –, tevreden zijn met; *het woord* –, gaan spreken; *een besluit*–, besluiten; *de vlucht* –; *wrauk* –, zich wreken; *te baat* –, er zijn voordeel mee doen; *de moeite* –; *een einde* –, eindigen; *een sprong* –; *de wijk* –; *het er goed van* –, royaal leven; *iets ter hand* –, als beroep uitoefenen; *iets in acht* –, letten op; *de overhand* –, overheersend worden; *iets in overweging* –, overwegen; *iets onder handen* –, aan iets beginnen; *dienst* –, in mil. dienst gaan; *dat is, hoe je het wilt* –, opvatten; zie aanmerking, arm, geven, hand, hart; Z.-N. *neem, dat het zo is*, veronderstel.

Ne'mesis, Gr. eig. afmeting; myth. godin der wrekende gerechtigheid; fig. de straf, die op een (mis)daad volgt: *de – der historie.*

neo . . ., van Gr. ne'os = nieuw.

neologis'me, o. –n (*nieuw woord, nieuwe zinswending, 't bezigen van een oud woord in een nieuwe betekenis*).

neomist', m. –en (*kortgeleden gewijd priester*); **–phiet',** m. en v. –en (*nieuweling, nieuwbekeerde*; Prot. *nieuw lidmaat*).

nepent', nepen'thes 1 v. (Gr. zorgenverdrijvend [kruid]: *insectenverterende plant uit O.-I.*); **2** als geneesmiddel, o.

nephr(o) . . ., v. Gr. ne'phros = nieren.

nephralgie', v. (*nierpijn, -kolick*). (ph = f).

nephriet', v. (*kalkachtige, doorschijnende delfstof*, ook *niersteen* geheten).

nephri'tis, v. (*nierontsteking*).

Ne'pos, Corne'lius, m., vriend van Cicero, schrijver v. Levens v. beroemde mannen.

nepotis'me, o. (Fr. [It. nepotismo van Lat. nepos = kleinzoon, neef]: *neefschap*; fig. *familiebegunstiging; onrechtmatige begunstiging van familieleden, vriendjes*).

nep'pe, v. (*kattenkruid*; Lat. nepeta cataria).

nep'pen, nepte, h. genept (Barg. *bedriegen, vervalsen; knoeien met tarieven*).

neptunis'me, –nis'mus, o. (*stelsel in de geologie, dat alle vervormingen onzer aardkorst aan het water toeschrijft*).

Neptu'nus (Lat.), **Neptuin',** m. (1 myth. god der zee; ook, Poseidon; 2 *naam ener planeet*): 1 *Neptunus omgeven door tritons*; 2 *– doorloopt haar baan in 164,79 jaar.*

Nerei'de, v. –n: myth. zeenimf, een der 50 dochters van den zeegod, Nereus (lees: *Neruis*); (e = ee); zie Thetis.

I. nerf, v. nerven (1 *oneffenheid aan de buitenkant van een dierevel of daarvan vervaardigd leder*; 2 *uitstekende vezels van ongeschaafd hout*): 1 *de – van het vel verwijderen*; 2 *de nerven wegschaven.*

II. nerf, v. nerven (Fr. nerf, Lat. nervus: 1 *zenuw*, w.i.g.; 2 [*zichtbare*] *bladader*): 1 *een schok, die door zijn nerven drong*; 2 *een blad wordt door een aantal nerven doorlopen.*

ner'gens, bw. (d.i. *niet-ergens*: 1 *op geen enkele plaats*; ook wel: *in geen enkel geval*; 2 gevolgd door een bijw.: *niets* met een voorzetsel): 1 *ik zie hem* –; 2 *– toe dienen*; *– om geven; hij bemoeit zich – mede.*

ne'ring, v. –en (*handel; bedrijf; vertier*; inz. *kleinhandel*; Z.-N. gesch. *gilde*): *een drukke* –; **–doende,** m. en v. –n (*winkelier; kleinhandelaar*); **–huis,** o. –huizen (Z.-N. *gildehuis*).

Ne'ro, m. Rom. keizer, 54–68 n. C.; fig. wreedaard, tiran.

Ner'thus, v. Germ. myth. moederaarde. godin der vruchtbaarheid; ook, Hertha.

nerveus', bn., bw.; nerveuzer, –t (Fr. [Lat. nervosus]: *zenuwachtig*): *een – gebaar; – doen.*

ner'vig, bn. (*nerven hebbende*): *een – blad.*

nervositeit', v. (Fr. *zenuwachtigheid*).

ner'vus re'rum, m. (Lat. *de zenuw der dingen*: *geld*).

nes, 1 v. nessen (*landtong*); inz. in samenst.: *-nesse, -nisse*, b.v. *Renesse, Bornisse*; **2** bn., bw. (Z.-N. 1 *zacht, week*; 2 *vochtig*; 3 *fris*): 1 *een – ei*; 2 *het riekt hier* –; 3 *– groen.*

Nes'sus, m.; myth. centaur, door Hercules gedood; **–hemd, –kleed,** o.: myth. vergiftigd kleed, door den centaur Nessus aan Hercules' gemalin gegeven en waarin de held omkomt; fig. iets, dat smart of pijn doet en waarvan men zich niet kan ontdoen.

nest, o. –en (1 *eigengemaakte vogelwoning, broedplaats*; 2 *jongen, die een dier tegelijk heeft geworpen*; padvinderij: *een zestal welpen*; 3 *onaanzienlijke, kleine, stille en afgelegen stad, dorp; gat*; 4 plat: *bed*, Z.-N. *huis*; 5 *jonge visjes, met de wonderkuil gevangen*; 6 *ondeugende, lastige bakvis*; 7 Z.-N. *rapalje*): 1 *elke vogel bouwt zijn* –; bij uitbr. *een – van bijen, mieren enz.*; 2 *een – jonge honden, katten*; 3 *wat een –!* 4 *ik lag nog in mijn* –; Z.-N. *niet uit zijn – komen*; 5 *– dient vooral als eendenvoer*; 6 *een vervelend* –; 7 Z.-N. *wat een vuil* –; Z.-N. *in –en zitten*, moeielijkheden; Z.-N. *– zoeken met*, ruzie.

nest'blijver, m. –s (*nestzitter*); **–ei,** o. –eieren (*vogelei in een nest*; inz. [*nagebootst*] *ei, dat men in de legben laat liggen, opdat de kippen daar zullen leggen*): zegsw. *hij kan daar zijn – niet vinden*, er niet op zijn gemak komen.

nes'tel, m. –en, –s, nesteltje (*veter, rijgsnoer; schouderversiersel van lakeien enz.*).

I. nes'telen, nestelde, h. genesteld (1 *met een nestel of veter toerijgen*; 2 *talmen*): 1 *de schoenen* –; 2 *wat nestel je toch!*

II. nes'telen, nestelde, h. genesteld (*een nest bouwen*): *de vinken zijn aan 't* –; fig. *zich* –; *de vijand had zich in die plaats genesteld.*

nes'telgat, o. –gaten (*vetergat in een voorwerp, waardoor een nestel wordt gestoken*).

nes'teling, m. –en (*jonge, kale nestvogel*).

nes'tellakei, m. –en (*lakei, die nestels als schouderversiering draagt*, inz. *van een koninklijk huis*): *twee stijve –en.*

nesterij', v. –en (*onbeduidende zaak*); gmz.

nest'haar, o. –haren (*het eerste haar van jonge dieren*); verg. nestveren.

nes'tig, bn. (*bits, kribbig*); **nes'tigheid,** v.

nest'kuiken, o. –s (*laatst uitgekomen kuiken*; scherts. *jongste kind*).

Nes'tor, m., de oudste der Gr. koningen vóór Troje; fig. wijs, eerwaardig grijsaard; de oudste: *de nestor ener vergadering.*

nest'schalen, v. mv. (*schalen, die in steeds kleiner formaat in elkaar geschoven kunnen worden*): *vuurvaste* –; *– van geperst glas*.

nest'veren, v. mv. (*eerste veren v. vogels*).

nest'vlieder, m. –s (*jonge vogel, die pas uit het ei, al het nest uitloopt*): *de patrijs is een* –, dergelijke nesten zijn bij de grond; **–zitter,** m. –s (*jonge vogel, die eerst volwassen het nest verlaat*).

I. net, o. netten (1 *knoop- of strikwerk met mazen om vogels, vissen te vangen*; 2 *zakje van touw of draden*, inz. in samenst.; 3 in het alg. *samenstel van draden, lijnen, vertakt en onderling zich kruisende*; 4 *weefselachtig samenstel*; 5 *netwerk*): 1 *een vis–, een vogel–*; fig. *zijn netten spannen, uitzetten*, in de val lokken; zie vissen **2**; 2 *een eier–, een haarnetje*; *leg het valies in het –*, nl. bagagebewaarplaats in een coupé; 3 *een – van spoorwegen, kanalen*; 4 *het darm–, het oog–*; 5 zie netwerk.

II. net 1 bn., bw.; netter, netst (1 *proper, zindelijk*; 2 *sierlijk, schoon*; 3 *beschaafd, wellevend*): 1 *het is daar – in huis*; *een nette dienstbode*; 2 *een nette letter, een nette kleding*; Z.-N. *een – meisje*, mooi; 3 *dat zijn nette mensen*; bw.: *wat was zij – gekleed!* **2** als zn. o.: *een opstel in het – schrijven*, in netschrift; **3** bw. (*juist, precies*): *– op tijd*; *– goed! – genoeg! en de rest is – zo*; *– wat voor hem.*

net'borstel, m. –s (Z.-N. *borstel om het brood te netten*).

ne'tel, v. –s, –en (*brandnetel*; Lat. urtica); **–achtig,** bn.; zie netelig; **–achtigen,** v. mv. (*een plantenfamilie*): tot de – behoren de brandnetels; **–dier,** o. –en (*lagere diersoort, met netelorganen* [Lat. cnidaria], o.a. *kwallen*); **–doek,** o. (*weefsel van netelgaren*; *mousseline*); **–doeks,** Z.-N. **–doeken,** bn. (*van neteldoek*); **–garen,** o. (*garen, van de vezels v. netelplanten*).

ne'telig, bn., bw. (1 van personen: *lichtgeraakt, korzelig, grimmig*; 2 van zaken: *lastig, moeilijk, bedenkelijk, hachelijk*): 1 *een – mens*; 2 *een – geval, een –e toestand*; *het ziet er daar – uit*; **ne'teligheid,** v.

ne'telkoorts, v. (geneesk. *netelroos*).

ne'telorganen, o. mv. (*afweer- en vangorganen der neteldieren, waarmee deze een brandende pijn veroorzaken*); **–plant,** v. –en; zie brandnetel; **–roos,** v., **–zucht,** v. (*jeukende huiduitslag*).

ne'ten, nie'ten, neette, h. geneet (*een nagelje plat klinken*).

ne'tenkam, m. –kammen (*fijne haarkam*).

net'jes, bw. (*aardig; sierlijk; naar behoren*): *– in elkaar gezet*; *dat staat (niet) –*; *altijd even – gekleed*; ir. *jawel. – thuisblijven!*

net'maag, v. –magen (*afdeling van de maag der herkauwers, muts*).

net'schrift, o., in bet. 2 –en (*schrift van net gevormde letters*; *het in het net schrijven*; *schrijfboek voor netwerk*).

net'ten, nette, h. genet (*natmaken, bevochtigen*): *strijkgoed –, de veren –*; Z.-N. *brood –*, met koffie bestrijken om een bruine korst te krijgen.

net'tenboeter, m. –s (*–hersteller*); **–breier,** m. –s (*maker van visnetten*): *de –s van Volendam*; **–knoper,** m. –s.

net'tigheid, v. (*netheid*).

net'to, bn., bw. (It. *het bruto-gewicht, verminderd met de tarra*; *het zuivere gewicht der koopwaren*): *het –-gewicht*; *de kist weegt – 1200 kg*; *– contant*, contant zonder korting; zie **Nto.**; **–-opbrengst,** v. –en (*zuivere opbrengst*); ook, netto-provenu; **–-tarra,** v. (*werkelijk gewicht der emballage*); **–-winst,** v. (*winst na aftrek van alle kosten en onkosten*; *zuivere winst*).

net'vleugeligen, m. mv. (*insecten met vier vliezige of geaderde vleugeltjes*; Lat. neuroptera): *de mierenleeuw behoort tot de –*; **–vlies,** o. –vliezen (*vlies in het oog, waarin de gezichtszenuw eindigt*); **–werk,** o. (*de gezamenlijke netten*; fig. *samenweefsel*): *het – van een visser*; fig. *een – van lianen, een – van intriges*; **–zak,** m. –zakken (Z.-N. *gebreide zak*).

neu'ken, neukte, h. geneukt (Z.-N. *stompen*; *beetnemen, foppen*).

neur(o) . . ., van Gr. neu'ron; z. ald.

neuralgie', v. (*zenuwpijn*). (g = g).

neurasthe'nicus, m. –the'nici (Lat. *neurasthenie-lijder*); (the = tee); **neurasthe'nica,** v. –the'nicae, –the'nica's.

neurasthenie', v. (Fr. *overprikkeling der zenuwen, zenuwzwakte*). (the = tee).

Neu'renberger, –bergs, bn. (*uit Neurenberg*): *– legprent*; *– rood*, rode oker.

neu'rend, bn. (v. e. koe: *drachtig*).

neu'riën, neuriede, h. geneuried (*halfluid of binnensmonds zingen*); ook, *neuren*.

neuri'tis, v. (Gr.-Lat. *ontstekingv. zenuwen*).

neurologie', v. (*leer der zenuwen, der zenuwziekten*); **-loog',** m. –logen (*kenner van zenuwziekten, zenuwarts*). (g = g).

neu'ron, o. neura (Gr. *spier*; *zenuwcel*).

neuro'se, v. (Fr. *zenuwziekte*). (s = z).

neus, m. neuzen (1 *reukzintuig*; 2 *het reukvermogen*; 3 bij verg. in verschillende toepassingen: *vooruitstekende punt, uiteinde, punt*): 1 *een spitse –, een platte –, een lange –, een kromme –*, zie haviksneus; *een rode –*, zie jeneverneus; *de – snuiten*; *door de – spreken*, neusgeluiden maken; zegsw. *iem. bij de – hebben, nemen*, foppen; *de neuzen tellen*, de aanwezigen inz. bij een stemming; *het ligt vóór je –*, vlak bij je; *dat gaat zijn – voorbij*, hij krijgt iets niet (waarop hij gerekend heeft); *hij ziet niet verder dan zijn – lang is*, is kortzichtig, mist doorzicht; *een – krijgen* (Z.-N. *op de – krijgen*), berispt worden; *iets langs z'n – weg zeggen*, iets zeggen, alsof het niets bijzonders was; *iem. iets onder de – wrijven*, iets verwijten op onzachte wijze; *voor iem. de – ophalen, optrekken*, minachtend bejegenen; *iets niet iedereen aan zijn – hangen*, vertellen; *iem. niet alles aan de – hangen*, niet het fijne doen kennen; *overal met zijn – bij moeten zijn*, alles willen weten, zien; *een wassen –*, iets zonder betekenis, een voorwendsel; *iem. een – aandraaien*, iets wijs maken; spreekw. *Wie zijn – schendt, schendt zijn aangezicht*, wie van een bloedverwant kwaad vertelt, deelt zelf in de schande; zie ook boren, boter, insteken, kijken; 2 *een fijne – hebben*, [a]) (van honden) goed kunnen ruiken, [b]) fig.; 3 *de – van een schoen*; *de neuzen der tulpen*; nog: Z.-N. *van zijn – maken*, opsnijden, drukte maken; z. neusje.

neus'aap, m. –apen (*langneuzige aap*; Lat. nasalis larvatus): *de – leeft op Borneo*; **–been,** o. (*één der aangezichtsbeenderen*); **–bloeding,** v. –en (*het bloeden door de neus*); **–brandertje,** o. –s (Z.-N. *neuswarmertje*); **–doek,** m. –en (*zakdoek*; Z.-N. ook: *omslagdoek*), gew.; **–gat,** o. –gaten (*neusopening*); **–haar,** o. –haren (*haar in de neusgaten*); **–holte,** v. –n (*ruimte i. d. neus*); **–hoorn, –horen,** m. –s, (*rhinoceros*): de – heeft op de neusrug een enkele of dubbele hoorn; **–hoornkever,** m. –s (*bladsprietige, kastanjebruine kever, 't mannetje draagt op de kop een*

achterovergebogen hoorn; Lat. oryctes nasicornis); **–hoornvogel,** m. –s; zie neusvogel.
neus'je, o. –s (*kleine neus*): zegsw. *het – van de zalm*, het fijnste, lekkerste, het beste.
neus'kijker, m. –s (*jongen of bootsgezel, die vóór op de boeg op de uitkijk staat*); **–klank,** m. –en (*klank, waarbij de lucht ten dele of uitsluitend door de neus gaat* b.v. de *n* in *oranje*); **–letter,** v. –s (*schriftelijke voorstelling van een neusklank*); **–lijst,** v. –en (*vooruitstekend deel ener lijst, deklijst*); **–stem,** v. –stemmen (*stem van iem., die door de neus spreekt*); **–vleugel,** m. –s (*elk van de beide delen, die ieder de buitenkant van een neusgat vormen*): *de –s zijn enigszins beweegbaar*; **–vogel,** m. –s (*vogel met grote snavel en uitwassen op de bovensneb*; Lat. dichoceros bicornis); **–warmer,** m. –s (*kort stenen pijpje, smuigertje*); inz. in verkl. **–warmertje,** o. –s; **–wijs,** bn., bw. (*eigenwijs, betweterig, verwaand*): *e. –wijze knaap*; **–wortel,** m. –s (*gedeelte, waar de neus aan het voorhoofd is ingeplant*).
I. neut, v. –en (gew. *noot*; bij verg. *ronde knop in 't midden van een verwulfsel; uitsteeksel, waarop een stijl rust*).
II. neut, v. (*een klein oud vrouwtje*; ook: *een klein voorwerp*): *zo'n –(je)!*
neu'tel, m. –s (*klein mannetje, dreutel*).
neu'telen, neutelde, h. geneuteld (*talmen*).
neu'telig, bn. (*talmachtig, zeurig; gemelijk, korzelig, verdrietig*).
neutraal', o.-Fr. neutral, Lat. neutra'lis, **1** bn., bw. (*tussen de partijen in staande, onpartijdig, onzijdig; in kerkelijk en politiek opzicht geen partij kiezend*): *– onderwijs*, niet kerkelijk of politiek gekleurd, inz. = openbaar; *een – land*, niet in enige oorlog betrokken; *varen onder neutrale vlag*; **2 neutra'len,** m. mv. (*mogendheden, die zich in een oorlog neutraal houden*).
neutralisa'tie, v. (Fr. *het neutraliseren*).
neutraliseren, geneutraliseerd (Fr. *in de staat van onpartijdigheid brengen; afscheiden, de uitwerking opheffen, verhinderen*): *de werking v. vergif –*, opheffen; *iems. invloed –*, verlammen. (s = z).
neutraliteit', v. (Fr. [Lat. neutralitas]: *onzijdigheid*): *de – van een land handhaven.*
neu'trum, o. neu'tra (Lat. 1 *onzijdig geslacht*; 2 *onzijdig woord*): 1 *het – van bonus of goed*; 2 *bellum is een –.*
neu'zelen, neuzelde, h. geneuzeld ([*be*]*snuffelen*; Z.-N. *door de neus spreken, mompelen*; fig. *onderzoeken*; gew. *talmen*); **–aar,** m. –s (*snuffelaar*).
neu'zen, neusde, h. geneusd (*snuffelen; komen kijken; zoeken, speuren*): *Fidel neust het vertrek af; eens even komen –; die geleerde zit te – in muffe folianten.*
ne'vel, m. –s, –en, neveltje (*wolken in de nabijheid van de grond, ontstaan door plaatselijke oorzaken, afkoeling*): *een dunne –*; fig. *door de – zijner tranen*; **–achtig,** bn. (1 *mistig, met nevel*; 2 fig. *niet duidelijk*): 1 *een –e herfstdag*; 2 *een –e herinnering*, vaag.
ne'velen, het nevelde, h. geneveld (1 *misten*; 2 *nevel, rook veroorzaken* b.v. *om gebouwen te maskeren bij luchtaanvallen*): 1 *het nevelde sterk*; 2 *deze toestellen – 45 minuten.*
Ne'velheim, o.; zie Niflheim.
ne'velig, bn. (*nevelachtig, mistig*): *het is – weer; in –e verte.*
Ne'velingenlied, zie Nibelungenlied.
ne'velvlek, v. –vlekken (sterrenk. *melkachtige vlek aan de hemel, sterrenhoop*).
ne'ven (*neef zeggen*): *hij is altijd aan 't –.*
ne'vengeschikt, bn. (spraakk. *als gelijken naast elkaar gesteld*): *twee –e zinnen of zinsleden*; **–man,** m. –mannen (mil. *zijman; man, staande naast een ander in 't gelid*).
ne'vens, ne'ven, vz. (*naast*, inz. Z.-N.), vroeger neffens: *hij stond – mij; ons huis staat – het uwe*; zie daar-, hiernevens.
ne'venschikkend, bn.: *–e voegwoorden*, zinnen met gelijke waarde verbindend; *het – zinsverband*, nl. dat der nevenschikking; **–schikking,** v. –en (*betrekking tussen gelijksoortige zinnen*); **–sgaand,** bn. (*hierbij gevoegd*): *teken op – verzoekschrift!*
Newfoundlander, m. –s (Eng. *hond, oorspronkelijk van het eiland Newfoundland*).
Newgate, o. (Eng. *gevangenis te Londen*).
Newton, Isaäc, beroemd Eng. wis- en sterrenkundige (1642–1727): – ontdekte de wetten der zwaartekracht of gravitatie.
Nia'gara, v. (aardr. *beroemde waterval tussen het Erie- en Ontario-meer in Canada*).
Ni'belungenlied, o. (*Germaanse heldensage uit de tijd der volksverhuizing*): plaats der handeling is Worms; het behandelt o.a. de strijd om de schat der Nibelungen; hoofdpersonen: *Siegfried* en zijn gemalin *Chriemhilde, Gunter*, haar broeder, diens gemalin *Brunhilde*, en *Hagen*. (u = oe).
nicht, v. –en (*broeders- of zusters-dochter; ooms- of tantes-dochter; afstammelinge van een neef of nicht*).
nich'ten (*nicht zeggen*); verg. neven.
nicoti'ne, v. (*vergif, dat in de bladen en de zaden van de tabak voorkomt*, naar Jean Nicot, 1530–1600, die, naar men zegt, de tabak in Frankrijk heeft bekend gemaakt); **–vergiftiging,** v. –en.
ni'dingpaal, m. –palen: Germ. myth. schandpaal, waaraan de namen van lafaards en verraders gehecht werden.
niëlleren, geniëlleerd (Fr. *in metaal graveren en met niëllo vullen; niëllowerk maken*).
niël'lo, o. (It. [Lat. nigellus = zwartachtig]: *zwartsel*, inz. *uit zilver, lood, koper, kool, zwavel bestaande*; ook: *geniëlleerd metaal*).
nie'mand, vnw. (d.i. *nooit een mens, geen enkel mens*): *– meer? – niet? – minder dan Jan*, juist Jan; *– ter wereld*: zie ook el.
nie'mandsland, o. (*terrein tussen de buitenste loopgraven en versterkingen van twee tegenover elkaar ingegraven legers*).
niemendal' (*niet-met-al, volstrekt niets*) **1** bw. en onbep. telw.: *hij doet –*; **2** m. –dallen als znw.: *36 leden: 12 Allen, 12 Mallen en 12 Niemendallen*; **3** o.: *een lekker –dalletje.*
nier, v. –en, niertje (ontl. *ingewand, boonvormige klier tot afscheiding der urine*; fig. Bijbel: *de zetel van gevoelens en begeerten*): *Gij, die de harten en nieren beproeft*, Psalm 7 : 10; **–bed,** o. (ontl. *vettig weefsel, dat de nier omgeeft*); **–steen,** m. –stenen (*steen in de nieren, kristallen gevormd uit de kleurstoffen der urine*); **–ziekte,** v. –n.
Nier'steiner, m. (*zekere lichte Rijnwijn*).
nies'kruid, o. (*ranonkelachtige plant, waarvan de tot poeder gestampte wortelstok bij opsnuivingen niezen veroorzaakt*; Lat. helleborus adonson); **–wortel 1** m. –s (*wortel van het nieskruid*); **2** v. (*nieskruid*).

I. niet, v. –en (*klinknageltje; metalen pennetje, waarmee iets b.v. bladen papier bijeen gehouden wordt*); zie neet **II.**
II. niet 1 vnw. in zegsw. (*niet iets*): – *meer dan een opmerking; Als – komt tot iet, kent iet zich zelve niet; om –, voor –,* [a]) gratis, [b]) te vergeefs; *te – gaan, doen;* Z.-N. *al of –,* ja of neen; **2** zn. o. (1 *iets zonder waarde;* 2 *het niet-zijn, het niet-bestaan*): 1 *geluk is een ijdel –;* 2 *uit het – te voorschijn roepen;* **3** v. –en (*geen prijs in de loterij*): *met een – uitkomen; in die loterij zijn geen –en;* **4** bw. (het tegengestelde van *wèl*): *ik heb het – gedaan; – eens,* zelfs niet eenmaal; *– zozeer als,* minder dan; *dat – zozeer,* eer het tegendeel! *hij is – meer,* is dood; *– waar? –?* is dat niet waar, is dat zo niet? *dat –!* spreekt. *nietes* b.v. *„Nietes", stamelde hij verwoed.*
nie'teling, m. en v. –en (min. *zeer onbeduidend persoon*).
nie'tes, zie niet **II, 4.**
nie'tig, bn. (*zonder kracht, zonder waarde, klein, onbeduidend*): *een –e handeling; een – kereltje;* **nie'tigheid,** v. –heden (*onbeduidende zaak; geringheid, kleinigheid;* rechtst. *het niet wettig zijn: op straffe van –*).
nie'tigverklaring, v. –en (*zonder kracht verklaren;* rechtst. *administratieve of rechterlijke beslissing, waarbij aan een voorschrift, handeling of overeenkomst op grond van derzelver onwettigheid rechtsgevolgen worden ontzegd*).
niet'-invorderbaar, bn. (*niet geïnd kunnende worden*): *een – tekort.*
niet'-ontvankelijkheid (rechtst. *het niet vatbaar zijn voor berechting*): *gronden van –.*
niet'-openbaar (rechtst.): *een niet-openbare terechtzitting.*
niet'-schuldig (België: rechtst.): *– verklaard worden.*
niets (d.i. *niet + iets*) **1** onbep. vnw.: *op aarde is – bestendig; ze heeft –,* geen geld; *– dan ellende; voor –; een dingetje van –,* geen waarde; *ik vind het – prettig;* spreekt. *niets geen,* volstrekt niet; *dat is –,* van geen waarde; **2** o.: *een leugen, een –; een –je.*
niets'betekenend, bn. (*nietsbeduidend*); **–waardig,** bn. (*zonder innerlijke waarde;* fig. *laag, gemeen*): *een – mens;* **–zeggend,** bn. (*niets betekenend*): *een – bewijs.*
niettegenstaan'de (*in weerwil van, ondanks, trots, in spijt van*) **1** vz.: *– zijn ijver;* **2** vgw.: *– hij ijverig studeerde, zakte hij.*
niettemin', bw. (eig. *niet daarom minder*: *ondanks dat, desondanks; evenwel*).
niet'-verschijning (rechtst.): *wegens – tot boete veroordeeld worden.*
nieuw 1 bn., bw. (het tegengest. van *oud*: *nog niet lang bestaande, pas gemaakt, pas verschenen enz.; ongebruikt, vers, tot nog toe onbekend*): *het –e jaar, –e schoenen, een –e druk; –e haring, v. d. –e vangst; dat is – voor mij,* ongewoon, vreemd; *–e groenten,* eerste; *een –e mode; elke maand een –e meid,* andere; *het Nieuwe Testament;* verder: *de –e geschiedenis,* van 1492; *de Nieuwe Stijl,* de tijdrekening, die wij nu volgen, ook, **N. S.**; *de Nieuwe Waterweg,* zeekanaal door de hoek van Holland; *de Nieuwe Wereld,* Amerika (1492) en later ook Nieuw-Holland (1606), sedert het begin der Nieuwe Geschiedenis ontdekt; *de – aangekomenen,* pas; zegsw. *een – leven beginnen,* een ander (en beter); spreekw. zie bezem; **2** zn. o.: *in het –; het –e is er af.*
nieuwbak'ken, bn. (1 *vers;* 2 minacht. *pas geworden*): 1 *– brood;* 2 *een – ridder.*
nieuw'bekeerde, m. en v. –n (*pasbekeerde*); zie neophiet.
nie'weerd, m. –s (Z.-N. *deugniet*).
nieu'weling, m. en v. –en (*beginner; onervaren mens;* ook: *pas aangekomen*): *een – in het vak;* voor het v. ook: **–linge,** –n.
nieu'wemaan, nieuwemaan', v. (*donkere maan, zij staat dan tussen aarde en zon*).
Nieuwemaans'feest, o. –en (Bijb. *Israëlietisch feest bij nieuwemaan,* 1 Sam. 20 : 5).
nieu'wen (*benieuwen*): *'t zal mij –.*
nieuwerwets', bn., bw. (*naar de laatste smaak*): *zich – kleden; een –e japon, de –e mode volgen,* de jongste; **–heid,** v.
nieuw'gebonden, bn. (*pas ingebonden*): *een – boekwerk;* **–geboren,** bn.: *de –geboren dag;* **–gemunt,** bn. (*pas gemunt*).
Nieuw-Guine'a, v. (*het grootste eiland der aarde, 24 × Nederland*).
nieuw'heid, v. (*het nieuw-zijn*): *de gloed der – ligt nog op die japon.*
Nieuw-Hol'land, o. (*het vasteland v. Australië,* 1606 door Willem Jansen ontdekt).
nieu'wigheid, v. –heden (*iets nieuws op gebied van mode, kunst enz., soms met de bijgedachte aan iets verkeerds*): *–heden invoeren; van –heden niet gediend zijn.*
Nieuw'jaar, Nieuwjaar', o. (*eerste dag van het nieuwe jaar, de dag van 1 Januari*): *een gelukkig –! Z.-N. een zalig –! een knecht zijn – geven,* een fooi op Nieuwjaar.
Nieuw'jaarsbezoek, o. –en (*visite ter gelegenheid van het nieuwe jaar*); **–brief,** m. –brieven (*schriftelijke gelukwens op Nieuwjaar*); **–dag,** m. –dagen; **–fooi,** v. –en; **–geschenk,** o. –en; **–groet,** m. –en; **–kaart,** v. –en; **–koek,** m. –en (nl. *gebakken ter viering van het nieuwe jaar* o.a. *in Drente*); **–wens,** m. –en (*zegenwens op nieuwjaar*): *de – van Thomasvaar in de A'damse schouwburg,* bevattende een overzicht van de lands- en stadsaangelegenheden v. h. afgelopen jaar, met zegenwensen; ook, –jaars'bezoek enz.
nieuw'koop, m. –kopen (*een dier* b.v. *een paard, dat pas gekocht is*); **–koopje,** o. –s; **–lichter,** m. –s (1 *afgescheidene* [*1834*] *van de Hervormde Kerk;* 2 bij uitbr. *moderne, niet-orthodoxe*): 1 de naam – was een scheldnaam in de vervolgingstijd tussen 1830 en '40; 2 *de – Jan Luycken;* **–mare,** v. –n (*nieuwstijding*); **–melkt,** bn. (*van een koe, die pas gekalfd heeft*).
nieuwmo'disch, bn.: *een – kleed,* volgens de nieuw(st)e mode, de laatste smaak.
nieuws, o. (uit verbindingen als *iets nieuws*: *bericht, tijding*): *goed –, slecht –,* bericht; *wat voor –? geen –? het – van de dag! er is geen – onder de zon,* Bijbel: wat wij zien geschieden, is al geschied in vroegere tijd, zij het in andere vorm; zie nil novi enz.
nieuws'agentschap, o. –schappen: het Fr. – van *Havas* (1785–1858); het Engelse – van *Reuter* (1821–'89).
nieuws'blad, o. –bladen (*krant*).
nieuwsgie'rig, bn., bw. (*verlangende te weten,* soms ietwat ong., *dingen, die men niet nodig heeft te weten*): *zij was – (om) te horen; – naar;* zie Aagje; **nieuwsgie'righeid,** v.: *onze – gaande maken.*

nieuw'tje, o. –s (1 *de hoedanigheid van nog nieuw te zijn*; 2 *wat nog niet algemeen bekend is*): 1 *het – is er af*, het nieuwe; 2 *iemand een – vertellen.*
Nieuw-Zee'land, o. (*dubbel-eiland ten Z.-O. van Australië*); **–-Zee'lander,** m. –s.
Nieuwzee'lands, bn., bw. –*vlas.*
nieuw'zilver, o. (*zeker mengsel van zink, koper en nikkel*); zie argentaan.
nie'vers, bw. (Z.-N. *nergens*).
nie'zen, niesde, h. geniesd (*fniezen: bekende aandoening, waarbij met kracht de lucht wordt uitgestoten door neus en mond*): *bij verkoudheid moet men dikwijls –.*
Nifl'heim, o. Germ. myth. d.i. Nevelheim, de onderwereld, het dodenverblijf.
nigromancie', nigromantie', v. (Fr. nigromancie [Lat. niger = zwart]: *zwarte kunst*; *toverij, oproeping van geesten*).
ni'hil, onbep. vnw. ook als zn. gebruikt (Lat. *niets*): – *ob'stat*, er is geen bezwaar, formule, die het *Imprimatur* voorafgaat; zie censor librorum; zie ook nil.
nihilis'me, o. (*vroeger revolutionnaire partij in Rusland*): het – zag enkel voordeel in de vernietiging van het bestaande.
nihilist', m. –en (*aanhanger van het nihilisme*; wijsbegeerte: *iem., die iedere stellige overtuiging verwerpt*); vr. **–e,** –n.
nijd, m. (*bittere afgunst*; Z.-N. *aandrift*).
nij'das, m. nijdassen (*nijdige, gemelijke, ontevreden vent*): *een echte –!* zie neetoor.
nij'dasserig, nijdas'serig, bn., bw. (*nijdig, hatelijk, gemelijk*; *treiterachtig*).
nij'dig, 1 bn. (1 *bits, kwaad, vinnig*; 2 *zeer boos*, op een bepaald ogenblik; 3 *vijandig* met de bijbet. *iem. iets niet gunnende*; 4 vero., Z.-N. *zeer afgunstig*): 1 *een – kereltje*; *een –e hond*; 2 *hij werd erg –*; *zich – maken*; 3 *de –e doornen prikten mij*; *met –e ogen aanzien*; 4 *mensen die (op) haar – waren*; **2** bw. (1 *spijtig, kwaad*; 2 Z.-N. *fel, zeer*): 1 *hij keek –*; 2 Z.-N. *– werken*; *– koud.*
nij'digaard, m. –s (*benijder*).
nij'digheid, v. (*vijandigheid, hatelijkheid* [*van iem., die kwaad is*]).
I. nijd'nagel, nij'nagel, m. –s (*stroopnagel, plaats, waar de huid langs de nagel is ingescheurd, bijwas aan een nagel onzer vingers*).
II. nijd'nagel, m. –s = niet **I.**
nijg, bw. Z.-N.; zie nijdig inz. bet. 2.
nij'gen, neeg, h. genegen (*een buiging maken, het hoofd en de knieën buigen om te groeten of eer te bewijzen*, vooral van vrouwen): *de gravin neeg vriendelijk*; **nij'ging,** v. –en (*groet met of door buiging* b.v. *van het hoofd* of *de knieën*): *een diepe – maken.*
Nijl, m. (*rivier in Egypte*).
nijl'paard, o. en (*groot evenhoevig dier, rivierpaard*); **–reiger,** m. –s (*heilige ibis*).
nij'nagel, m. –s; zie nijdnagel **I.**
nij'pen, neep, h. genepen (1 *knijpen, knellen*, inz. in Z.-N. of vero.; 2 van koude: *snerpen*; 3 *benauwen*): 1 *iets –*; *iem. –*, knijpen; Z.-N. *de schoen nijpt*, knelt; 2 *de koude kan –*; 3 *het gevaar nijpt*; *het nijpt er*; *als het nijpt*, de nood komt aan den man.
nij'pend, bn. (*fel, doordringend*; *knellend*): *een –e kou, –e armoe.*
nij'per, m. –s (*knijper*; *kreeftsschaar*; *naam voor soorten van nijptangen*).
nijp'tang, v. –en, –tangetje (*werktuig om te nijpen* inz. *om spijkers te vatten en uit te trekken*: *knijptang*).
nij'ver, bn., bw.; nijverder, –st (*naarstig, arbeidzaam*): *de –e bij, een –e bevolking.*
nij'veraar, m. –s (Z.-N. *industrieel*).
nij'verheid, v. (1 vero. *arbeidzaamheid*; 2 *alle bedrijf, waarbij grondstoffen worden verwerkt*; *industrie*; *het fabrieckswezen*): 1 *de – van een bevolking*; 2 *handel en –.*
nij'verheidsgewassen, o. mv. (*planten, die grondstoffen leveren voor de industrie*, b.v. *vlas, hennep, suikerriet, tabak, beetwortel*); **–school,** v. –scholen (*vakschool voor de nijverheid*): *–scholen als weef-, tekenscholen.*
I. nik, m. nikken (*knik, buiging* vero.; Z.-N. *slag*).
II. nik, m. nikken (*snik*): *een laatste –.*
nik'kel 1 o. (Duits: [Kupfer]nickel = kobold, z. ald.; *een metaal, niet in gedegen toestand voorkomend, zilverwit, glanzig, vrij hard en zeer rekbaar*: *S. G.* = ± 9): *ons stuiverstuk is van –*; **2** m. –s (Z.-N. *nikkelstuk*); **–erts,** o. –en; **–staal,** o. (*staal met nikkel*, gekenmerkt door taaiheid, veel gebruikt voor panserplaten).
nik'kelen, bn. (*van nikkel of met een laagje nikkel overtrokken*): *– munten.*
nik'kelmunt, v. –en of **–stuk,** o. –stukken: *ons stuiverstuk is een –.*
nik'ken, nikte, h. genikt (intens. van *nijgen*: *met het hoofd knikken*): *tegen iem. –.*
nik'ker, m. –s; Germ. myth. boosaardige (water)geest; *de zwarte –*, de duivel; ook wel: neger, zwartje; zie nixe.
niks, vnw. (spreekt. *niets*): *hij zei –*; *een man v. –*, zeer onbeduidend; *e. boek van –.*
nil (van Lat. *nihil*), inz. in de vlg. zegsw.
nil no'vi sub so'le (Lat. *Er is niets nieuws onder de zon*); zie nieuws.
nil'lens, vz. (Z.-N. *trots*): *– al de stilte.*
nil volen'tibus ar'duum (Lat. *Niets* [*is*] *voor hen, die willen, moeilijk*, devies v. e. dichtgenootschap te A'dam van 1669).
nim'bus, m. (Lat.) nimbi; (Ned.) nimbussen (Lat. *stralenkroon, lichtkrans*; fig. *glans, luister*; *regenwolk*): *Christus geschilderd met een – om het hoofd*; ook nimbe, v.; zie aureool.
nimf, v. –en (Gr.-Lat. nympha = eig. bruid, huwbaar meisje: 1 *godin van lagere rang*; ook: [*lichtzinnig*] *meisje*; 2 *larve der insecten met een onvolkomen gedaanteverwisseling*): 1 *de –en bevolken de hele natuur*; zie Nereïden; 2 *uit de –* (of: *nymphe*) *komt na de laatste vervelling het volwassen insect*; **nim'fenstoet,** m. (*stoet v. nimfen*).
nim'mer, bw. (d.i. *nie-meer*, of nooit-meer: *te gener tijd*); **–meer,** bw. (*nooit meer*).
Nim'rod, m. –s (Bijbel: *achterkleinzoon van Noach*; *een geweldig jager*), zie Gen. 10 : 9; *enige heren bleken echte –s.*
Ni'neve(h), Ni'niveh, Bijbel: hoofdst. v. Assyrië, in zegsw. die iems. domheid aanduiden.
Ni'obe, v. myth. gemalin van Amphion, moeder van 7 zonen en 7 dochters, zij tartte Latona en haar kinderen werden door de 2 kinderen van Latona, nl. Apollo en Artemis, met pijlen gedood, zij zelf versteende van smart; fig. van smart versteende moeder. (be = bee).
nip, m. Z.-N. in zegsw.: *op de –, op het –je*, [a]) op het punt (staan), [b]) op het nippertje, z. ald.; ook, nip'pen.
ni'pah, m. (Mal. *stamloze moeraspalm, met zeer brede bladeren*: *hoog 5–8 m*; Lat. nipah fruticans); **–palm,** m. –en.

nip'pe, v. (Lat. nepeta: *neppe*).
nip'pel, m. –s (*tepelvormig, buisvormig voorwerp*: *naaf op haar buitenomvang beschroefd, dienende ter verbinding van buizen*).
nip'pertje, o. (verwant met *nijpen, nippen*): zegsw. *hij kwam (net) op het –*, op de laatste minuut; *loop, het is op het –*.
nirva'na, nirwa'na, o. (eig. uitgeblazen): bij de Boeddhisten is het – het ophouden van het persoonlijk bestaan, door oplossing in het opperwezen (na de dood).
nis, v. nissen (Fr. niche: *schulpvormige holligheid in e. muur tot plaatsing v. e. beeld*).
nitraat', o. nitraten (*zout, afgeleid van salpeterzuur*).
nitro . . ., v. Gr.-Lat. ni'trum = salpeter.
ni'tro-cellulo'se, v. (*ontplofbare stof*, verkregen door inwerking van rokend salpeterzuur op cellulose, bij aanwezigheid van zwavelzuur); **–-glycerine,** v. (*ontplofbare stof*, verkregen door inwerking van rokend salpeterzuur op glycerine, bij aanwezigheid van zwavelzuur).
niveau', o. niveau's (Fr. *waterpas; waterspiegel; nivelleerwerktuig*; fig. *peil, hoogte [van iems. kennis]*): *op laag –*; **–verandering,** v. –en (*daling of rijzing van delen der vaste landen ten opzichte van de zeespiegel*).
niveau'kanaal, o. –nalen (nl. *zonder sluizen*).
nivelleren, genivelleerd (Fr. *waterpas-maken; gelijkmaken*); **nivellering,** v. –en.
Nivo'se, v. (Fr. [Lat. nix = sneeuw]: *4e maand of Sneeuwmaand*, 21 Dec.–19 Jan.).
nix'e, v. –n: Germ. myth. vrouwelijke (verleidelijke) nikker; zie Lorelei.
ni'zam, m. –s (Arab. orde; afkorting van nisamul mulk = rijksregelaar, nu: *titel van den vorst van Haiderabad*): *– aska'ri*, staand Turks leger. (*a* v. *nizam* is lang).
njo, m. njo's (O.-I. uit *sinjo*; *als aanspreking*: *jongeheer, kind van Europeanen en Chinezen*; vero., min. *Indo-Europeaan*).
njo'njah, v. njonjah's (O.-I. *gehuwde Chinese of Europese vrouw*: *mevrouw*); minder juist *njo'nja, no'nja*.
Njord, m. Germ. myth. god der wateren en der zeeën, van regen en wind.
no, bw. (*ongaarne*): *we zien ze no van voor en allerliefst van achter*, nl. krijgslieden; gew. *nooi*; zie node **2**.
No'ach, No'ë, m.; Genesis 6 : 8–22; zie arke.
no'bel, Fr. noble, Lat. nobilis, **1** bn., bw. (*edel[moedig]; royaal, goedgeefs*): *een –e daad; zich – gedragen*; **2** m. –s, –en; z. rozenobel; **3** m., naam van den leeuw in de Reinaert.
No'belprijs, m. –prijzen: de Zweedse scheikundige, Alfred Nobel, liet bij zijn dood, 10 Dec. 1896, ± 25 millioen gulden na, van welks rente door de Zweedse Academie van Wetenschappen jaarlijks 5 prijzen, elk van ± 50 duizend gulden, toegekend worden voor de beste werken of verdiensten op 't gebied van physiologie en geneeskunde, scheikunde, physica, letteren en de verbroedering der volken.
no'biles, Lat. (It. **no'bili**) m. mv.: de aanzienlijken nl. de senaats- of regeringsmannen in het oude Rome; later in Venetië, de adellijke regerende geslachten.
nobiliteit', v. (Fr. [Lat. nobilitas]: *adeldom, -schap; ridderschap*).
nobility, v. (Eng. *de hoge adel in Eng.*).
nobles'se, v. (Fr. *de adel v. e. oord of land*): *– obli'ge*, (Fr.) Adeldom legt verplichtingen op, (ook: veel talent enz.) verplicht tot waardigheid in handel en wandel.
noch, ontkennend vgw. (*en niet*): *hij heeft – geld – goed; Jan – Piet zal komen*.
nochtans', noch'tans, bw. (eig. *nog + dan*: *nog bovendien, niettemin, echter*).
noctambu'le, m. en v. –s (Fr. *nacht- of slaapwandelaar[ster]*); **–bulis'me,** o.
noctur'ne, v. –s (Fr. [Lat. nocturnus = nachtelijk]: muz. eig. *nachtzang*: *muziek, die de indruk verklankt door de nacht op 't gemoed gemaakt*): *een – van Chopin*.
no'de 1 *van – hebben* (of: *zijn*), nodig hebben (of: zijn); **2** bw. (d. i. *door nood gedwongen, slechts in of door dwang en dus ongaarne*): *ik doe het –*, tegen mijn zin; zie no.
no'deloos, bn., bw. (*zonder noodzaak, onnodig*): *een nodeloze herhaling; z. – ophouden*.
no'den, noodde, h. genood (*uitnodigen*).
no'der, m. –s: *de –s ter begrafenis*.
no'dig 1 bn., bw. (*wat niet kan gemist worden*): *het –e geld; iets – hebben*, niet kunnen missen; *ik moet je – eens spreken*, noodzakelijk; *ik heb u niet –*, kan uw hulp missen; *daar hebt ge niet mee –*, gij hebt er niets mee te maken; **2 –e,** o.: *het – moet er zijn, weg met het overtollige*.
no'digen, nodigde, h. genodigd (*uitnodigen, inviteren*): *iem. te gast op een bruiloft –*.
no'diger, m. –s (*hij, die uitnodigt*): *– ter begrafenis*, aanspreker.
No'ë, m.; zie Noach; lees *No'-ee*.
noe'men, noemde, h. genoemd (1 *een naam geven*; ook: *bestempelen, betitelen*; 2 *zeggen, welke naam iem. of iets heeft*; 3 *een naam uitspreken*): 1 *men noemt hem den baron; iem. een schurk –*, zeggen, dat hij een schurk is; *genoemd naar zijn oom*; 2 *man en paard –*, zie Paard; 3 *hij noemde u ook; ik noem mij uw dienstwilligen dienaar; om maar iets te –*.
noemenswaard', –waar'dig, bn. (*waard, genoemd te worden, belangrijk*): *e. niet – verschil*, onbeduidend; *niets –s*.
noe'mer, m. –s (*aanduider in een breukgetal*): *in* $^5/_6$ *is zes de noemer*.
noen, m. (Lat. nona [hora] = negende [uur] van 's morgens 3 uur af gerekend: *middag om twaalf uur; in kloosters het 9e uur van de dag, die om 6 uur begon, dus 3 uur in de namiddag, tijd van de middaggodsdienst*; thans inz. Z.-N. *middagmaal*): *omtrent de –*.
noen'maal, o. –malen (Z.-N. *middagmaal*; N.-N. *lunch*); **–stond,** m. (Z.-N. 1 *rusttijd na de noen*; 2 *noenmaal*): 1 *de praatjes in de –*; 2 *de – eten*; **–tijd,** m.; **–zaal,** v. –zalen (purisme: *lunchroom*).
noes, bn., bw. (Z.-N. *schuin*).
I. noest, m. –en (*kwast in hout*).
II. noest, bn., bw.; noester, meest – (*naarstig, ijverig, arbeidzaam*): *– arbeiden; –e vlijt*.
noes'terig, noes'tig, bn. (*knoestig, hebbende kwasten of knoesten*): *–e planken*.
nog, bw. (1 *nu nog, tot de bedoelde tijd*; 2 *te eniger tijd*; 3 *voortdurend, bij voortduring*; 4 *bovendien, daarenboven, zelfs*; 5 Z.-N. *nochtans*): 1 *is uw vader – thuis; leeft uw moeder –?* 2 *zullen wij elkaar – weerzien?* 3 *hij hoest – altijd*; 4 *– thee? hij is – groter dan zijn lange broer*; 5 *ik had – gezeid*; Z.-N. *– zo groot*, tweemaal.
no'ga, v. (Fr. nougat [v. Lat. nux = noot]: *gebak uit amandelen, noten en gebrande*

suiker; mil. *gestampte aardappelen met bruine bonen*); **–blok,** m. –blokken (*stuk noga met chocolade er om heen*); **–koekje,** o. –s; **–kraam,** v. –kramen (*kermiskraam, waarin men noga verkoopt*); **–taart,** v. –en.
nogal', bw. (*tamelijk, vrij wel*): *'t is – goed.*
nog'maals, bw. (*nog eens, opnieuw, wederom*): *wees – gegroet,* nog een keer.
I. nok, m. nokken (*het nokken: snik*).
II. nok, v. nokken (*opperste rand van een dak, opperlijn van een dak; uiteinde van enig niet rechtopstaand rondhout, van een ra*).
III. nok, m. nokken (Z.-N. *knoop*).
I. nok'ken, nokte, h. genokt (*snikken*).
II. nok'ken, nokte, h. genokt (Z.-N. *knopen*): *netten –.*
nol(le), v. nollen (*duin, zandheuvel; besteend rijshoofd, strandhoofd; uitstekend overblijfsel v. e. voor het overige weggevallen dijk; bult, bonkige verhevenheid in een weiland*).
no'lens vo'lens (Lat. *goed- of kwaadschiks, tegen wil en dank, willens of onwillens*).
no'li me tan'gere (Lat. *raak mij niet aan*); zie mimosa en springzaad.
noma'den, m. mv. (Fr. nomades [Gr.-Lat. nomades = de kudden weidende en rondzwervend]: *rondzwervende herdersstammen*).
noma'disch, bn. (*rondtrekkend, zonder vast verblijf, zwervend*): *een – leven leiden.*
no'men, o. no'mina (Lat. *naam; naamwoord; benaming*): *– nes'cio,* de naam weet ik niet; *– note'tur,* de (uitgelaten) naam moet ingevuld worden; *– sit* (of: *est*) *o'men,* de naam zij (of: is) een voorteken.
nomenclatuur', v. nomenclaturen (Fr. [Lat. nomenclatura]: *vaste regels, waarnaar de namen in een vak van wetenschap,* b.v. *in de plantkunde, gegeven worden; naamregister*).
nominaal', bn. (Fr. *volgens de naam, de naam betreffende*): *de nominale waarde van een effect,* op het stuk uitgedrukt; zie reëel.
No'mina sunt odio'sa (Lat. *namen zijn hatelijk; men moet geen namen noemen*).
nomina'tie, v. nominatiën, –s (Fr. [Lat. nominatio]: *benoeming[srecht]; lijst der candidaten*): *op de – staan,* voordracht. (t = s).
no'minatief, m. nominatieven (spraakk. eig. *noemer, naamgever: eerste naamval*); ook, Lat. no'minativus, m. nominativi.
nom'mer(en), zie nummer(en).
nomografie', v. –grafieën (Gr. nomos = wet; letterl. wettenbeschrijving: *tak der wisk., die zich bezighoudt met de samenstelling van lijnfiguren, die zo eenvoudig mogelijk de betrekking aangeven tussen meer dan twee veranderlijke grootheden*); **–gram,** o. –grammen (*lijnfiguur, die een betrekking tussen meer dan twee veranderlijke grootheden grafisch voorstelt*).
I. non, v. nonnen (Lat. nonna, aanspreking v. e. oude vrouw: *klosterzuster*; Z.-N. *draaitol*); **nonnetje,** o. –s; **nonneke,** o. –s; **nonneken,** o. –s.
II. non, v. (O.-I. no'nah: *als aanspreking, juffrouw, jong meisje, kind van Europeanen of Chinezen*); etym. = non **I.**
no'na, v. (*slaapziekte*).
no'nah, v. nonah's (O.-I. *jong meisje, kind van Europeanen of Chinezen*; vero. of min. *Indo-Europese*); minder juist *nonna.*
nonactief', bn. (van een officier of ambtenaar: *niet in werkelijke dienst of buiten dienst*): *nonactieve officieren*; als zn.: *een ambtenaar op – stellen.*
nonactiviteit', v. (*de positie van een officier of ambtenaar, die tijdelijk buiten werkelijke dienst is en verminderd traktement heeft*): *– aanvragen; een officier op – stellen,* d.i. nonactief maken; *een ambtenaar op –.*
nonactiviteits'-traktement, o. –en.
non-beta'ling, v. –en (*niet-betaling*).
nonchalan'ce, v. (Fr. *achteloosheid, slordigheid, nalatigheid*); **nonchalant',** bn., bw. (Fr. *slordig, achteloos, nalatig, onachtzaam*).
non-combattant', m. –en (eig. *niet strijder,* inz. *mil., die niet behoeft te vechten*): *rode-kruispersoneel, koks enz. zijn –en.*
non'conformist, m. –en (Eng. *iem., die geen lid is van de Eng. staatskerk; iem. die zich niet gemakkelijk schikt in een bestaande toestand, opvattingen*).
no'ne, v. –n (Lat. nona = de negende: muz. *9de toontrap; interval van negen tonen*; R.-K. *gebed der 9de ure* d.i. *3 uur in de namiddag*; verg. noen).
non ex'pedit (Lat. *het is niet bevorderlijk, niet dienstig of aan te raden*).
non-interven'tie, v. (*het niet-tussenbeidetreden, het onzijdig-blijven*).
no'nius, m. noniussen (naar den Portugees Nunez, den uitvinder: *werktuig, om graden, lengten en hoeken nauwkeurig te meten*).
non'kel, nonk, m. –s, –en (Z.-N. *oom*).
non li'quet (Lat. *de zaak is niet duidelijk*), term in o.-Rome, bij vrijspraak door gebrek aan bewijs; zie **n.l.** (qu = kw).
non'na, v. nonna's, zie nonah.
non'nefortje, o. –s (*schuimpje, poffertje*).
non'nengewaad, o. –gewaden; **–kleed,** o. –klederen; **–klooster,** o. –s; **–orde,** v. –n; **–sluier,** m. –s.
non'netje, o. –s (*eendachtige wintervogel,* Lat. mergus albellus).
no'no (Lat. *ten negende*).
Non pla'cet (Lat. *het behaagt niet: tegen!*).
non plus ul'tra, o. zie nec plus ultra.
Non pos'sumus (Lat. *wij kunnen niet,* omdat het strijdt met onze beginselen; scherts. *ik verdraai het*).
Non scho'lae, sed vi'tae dis'cimus (Lat. *men leert niet voor de school, maar voor het leven*).
non'sens, m. (Eng. *onzin, zotteklap, wartaal*): *klinkklare –; – in 't quadraat.*
nonsensicaal', bn.; bw. (*vol nonsens*).
non-stop'-vlucht, v. –en (*vliegtocht zonder tussenlanding*).
non ta'li auxi'lio (Lat. *zulke hulp heb ik niet nodig*; letterl. *niet met zulke hulp*).
non'tonnen (O.-I. *ergens buiten staan kijken of luisteren bij publieke vermakelijkheden*).
nonvaleur', v. –s (Fr. *oninbare schuld; waardeloos iets, waardeloos papier*).
non'vlinder, m. –s (*vlinder, wit, met zwarte zigzaglijnen, die zijn eieren in de schors der dennen legt*; Lat. ocneria monacha): de rupsen der –s tasten de dennenaalden aan.
nood, m. noden (*dwang, geweld, ons door een sterkere aangedaan*; fig. *hachelijke toestand, kommer, ellende, gevaar, gebrek, behoefte*): zie hongers-, watersnood; *door de – gedwongen; in geval van –; in – verkeren; de – komt* (of: *gaat*) *aan den man,* het begint er ernstig uit te zien, het gevaar dreigt van nabij; *in de uiterste –,* bij het dreigendste gevaar; *geen –! het heeft* (Z.-N. ook: *er is*) *geen –,* er is geen gevaar; *klagers hebben geen*

–, gebrek; – *leert bidden*, in levensgevaar leert men God aanroepen; spreekw. *Als de – het hoogst is, is de redding nabij*, God geeft uitkomst, als het gevaar ten top is gestegen; zie ook breken, deugd, lood.
nood'anker, o. –s (*plechtanker, te gebruiken in geval van nood*); **–brug,** v. –bruggen (*hulpbrug*); **–dam,** m. –dammen (*dam, die in geval van nood zal dienen*); **–deur,** v. –en (*in gebouwen een deur, waardoor men bij brand kan ontkomen*); **–doop,** m. (R.-K. *gadoop*); **–drang,** m. (*nooddwang*): – *werkt als moed*; **–drift,** v. (eig. *behoefte, voedsel, al wat direct nodig is tot onderhoud des levens, levensmiddelen*): *de weeskens, die om – kermen*; *in iems.* – *voorzien*, levensbehoeften.
nooddruf'tig, bn. (*arm, behoeftig*): *een – ge-*
nood'dwang, m. (*uiterste nood*). [*zin.*
nood'gedrongen, –gedwongen, bn., bw. (*door nood er toe gebracht*): – *nam België de wapens op*; **–haven,** v. –s (*vluchthaven*); **–hulp,** v. –en (*tijdelijke* [*niet vaste*] *dienstbode*).
nood'jaar, o. –jaren (*rampspoedig jaar*); **–kerk,** v. –en (*hulpkerk*); **–kreet,** m. –kreten (*kreet in nood, angstkreet, jammerkreet*); **–landing,** v. –en (*door nood gedwongen landing* [op een andere plaats dan die der bestemming]): *de – van een vliegtoestel*; **–leugen,** v. –s (*leugen om bestwil*).
noodlij'dend 1 bn. (*gebrek lijdend, arm, behoeftig*): *–e mensen, –e kerken*; *–e fondsen*, nl. effecten, waarvan het couponbedrag op de vervaldag niet of slechts gedeeltelijk wordt uitbetaald; **2 –e,** m. en v. –n (*persoon, die gebrek lijdt*).
nood'lot, o. (*heidens beginsel van een ongekende en onafwendbare macht, dikwijls met de bijgedachte aan iets kwaads*; in het alg. *bestemming*): het – beheerste bij de heidenen zelfs de goden; verg. fatum; **–lot'tig,** bn., nw. (*ongelukkig, rampspoedig*): *een – ogenblik*, rampzalig; *een – e stap*, fig. die veel onheil ten gevolge heeft; **–mast,** m. –en (scheepst. *mast, om de in onrede geraakte mast te vervangen, om in tijd van nood te dienen*); **–munt,** v. –en (*geld van minder metaal, ook van papier, in tijd van nood geslagen of uitgegeven*): *in Leiden* (1574) *had men –en*, met het opschrift: *Haec Liberta'tis Er'go*, d.w.z. deze ter wille der vrijheid; **–peil,** o. (*peil, dat overeenkomt met de dijkhoogte*); **–rem,** v. –remmen (v. treinen: *verzegelde rem, in geval van nood* [*door de reizigers*] *te gebruiken*); **–schot,** o. –schoten (*kanonschot, gelost door een in nood verkerend zeeschip, door het dijktoezicht bij dijkbreuk of ijsgang*; fig. *laatste* [*vruchteloze*] *poging, om zich te redden*).
nood'sein, o. –en (*sein of teken, waardoor men* [inz. *een vaartuig*] *te kennen geeft, dat men in nood verkeert*); **–slachten,** noodslachtte, h. noodgeslacht (*vee slachten uit noodzakelijkheid op een tijd buiten de gewone dienst van een slachthuis, in de stal enz.*): *een koe –*, wegens een gebroken poot of ander ongeval; **–slachting,** v. –en.
nood'stal, m. –stallen (*hoefstal: gestel, waarbinnen paarden worden beslagen*).
I. nood'weer, o. (*hevig onweder, gevaarlijke storm, sneeuwstorm enz.*).
II. nood'weer, v. (*tegenweer, door nood gedrongen, noodzakelijke verdediging bij aanranding enz.*): *doodslag plegen uit –*.
noodwen'dig, bn., bw. (*noodzakelijk*): *een –e verandering*; *dat moet – gebeuren*; **–wen'digheid,** v., bet. 2 –heden (1 *noodzakelijkheid*; 2 *iets, dat noodzakelijk of onmisbaar is*): 1 *de – van de dood*; 2 *de eerste –wendigheden des levens*, de eerste levensbehoeften; **–'wet,** v. –wetten (*tijdelijke wet, hulpwet*); **–'zaak,** v. (*dwang*): *verzoeke niet te bellen buiten* (of: *zonder*) –, zonder dat het nodig is; **–za'kelijk 1** bn., bw. (*volstrekt nodig*): *een –e verbetering*; *in dit dorp moet – een dokter wonen*; **2** zn. o. **–e**: *het –e gaat vóór*; **–za'kelijkheid,** v.: *in de – zijn*, gedwongen.
nood'zaken, noodzaakte, h. genoodzaakt (*dwingen, nopen tot*): *iem. tot iets –*.
nooit, bw. (*nimmer, te gener tijd*, betrekking hebbende op het verleden en op de toekomst): *dat –, zei Van Speyk*, dat in geen geval (herinnering aan de dood van dien luitenant-ter-zee, 1831).
noop'ijzer, o. –s; zie nopijzer.
Noor, m. Noren (*inboorling, bewoner van Noorwegen*); zie Noormannen.
noord 1 o. (*het noorden*): – *en zuid werkten samen*; **2** v. (*de noordelijk gelegen landen*): *om de – houden*; zie om; *Barends en Heemskerk trachtten om de – Indië te bereiken*; **3** bw.: – *houden*, noordwaarts koersen.
Noord-Bra'bant, o. (*een onzer 11 provinciën*); **–bra'bants 1** bn., bw. ([*als*] *van, uit, in, eigen aan N.-B.*): *de –e klederdracht*; **2 –e,** v. –n (*vrouw, meisje uit N.-B.*).
noord'einde, o. (*einde aan de noordkant*): *hij woont aan het – van ons dorp*; **–elijk,** bn., bw. (*ten N. gelegen, van of naar het N.*): *de –e landen, de wind is –*; – *verder trekken*.
noor'delijken, de wind - lijkte, i. genoordelijkt (*naar het noorden draaien*).
noor'den, o. (1 *noordpunt in de horizon, het punt, lijnrecht gelegen tegenover het middag- of zuidpunt*; 2 *streken, in het noorden gelegen*; 3 *de noordpoollanden*; 4 *streek, noordelijk van een andere*): 1 *staat de zon in het –? de kamer ligt op het noorden*; 2 *het – v. Europa*; 3 *dieren van 't hoge –, als ijsberen*; 4 *ons schip liep naar het –*; *Groningen ligt ten – van Zwolle*.
noor'denwind, m. –en (*wind uit het N., koude, soms snerpende wind*).
noor'deraspunt, o. –en (*noordpool*); **–breedte,** v. (*breedte of afstand van e. punt ten noorden v. d. evenaar*): *Amsterdam ligt op 52° 22′ 30″ – of N.B.*; **–grens,** v. –grenzen (*grens aan de noordzijde*); **–halfrond,** o. (*de halve aardbol ten N. van de equator*); **–keerkring,** m. (*kreeftskeerkring*); **–kroon,** v. (*sterrenbeeld aan 't noordelijk hemelhalfrond*); zie zuiderkroon; **–kwartier,** o. (*noordelijk gelegen gedeelte ener provincie enz.*; inz. *destijds Holland ten N. van het IJ*); **–licht,** o. (*magnetisch verschijnsel i. d. poollanden, ook wel in ons land waar te nemen*); **–zon,** v.; zegsw.: *met de – verhuizen* (of: *vertrekken*), des nachts stil verdwijnen, de plaat poetsen (om schulden).
Noord'fries, bn.: *de –e dorpen*.
Noord-Hol'land, o.; **–hol'lands,** bn.
Noordhol'lands-kanaal, o. (nl. *A'dam–Den Helder, gegraven v.* 1819–'24, 79 *km lang*).
Noord'kaap, v. (*noordelijkste kaap van Europa, op het Noorweegse eiland Magerö*).
noord'kaper, m. –s (*walvisachtig zoogdier in de N. IJszee, dat zijn naam ontleent aan*

de Noordkaap: Lat. balaena biscayensis); **–kriek,** v. –en (Z.-N. *morel*); **–kust,** v. –en.

noord'noordoost 1 bw.: *de wind is* –, tussen N. en N.-O., *22,5° ten O. v. h. noordpunt*; **2** als zn. o.; **–noordwest 1** bw.: *de wind is* –, tussen N. en N.-W., *22,5° ten W. v. het noordpunt*; **2** als zn. o..

noordoost' 1 bw.: *de wind is* –, tussen het N. en O. in, *45° ten O. van het noordpunt*; **2** als zn. o.; **–oos'telijk,** bn., bw.: *in –e richting*; *– varen*; **–oos'ten,** o.: *de wind waait uit het* –; **–oos'ter,** m. –s (*N.-O. wind*); **–oos'teren,** de wind noordoosterde, is genoordoosterd (*naar het N.-O. lopen*).

noord'pool, v. (*noordelijk uiteinde van de aardas, noordelijk aspunt, ook van de hemelas*); **–poolcirkel,** m. –s (cosmogr. *denkbeeldige cirkel, op 22,5° afstand van de noordpool getrokken*): grens tussen de noordelijke koude en gematigde luchtstreek; **–poolexpeditie,** v. –s (*wetenschappelijke tocht ter bereiking van de noordpool*): de – v. Heemskerk en Barends, 18 Mei 1596–30 Oct. 1597, met de overwintering op Nova-Zembla; **–poolgebied,** o. (*landen en zeeën binnen de –poolcirkel*); **–poolgewest,** o. –en; **–poolland,** o. –en (*land binnen de noordpoolcirkel*); **–poolreis,** v. –reizen (*–tocht*); **–poolreizigers,** m. mv.; **–pooltocht,** m. –en (*tocht n. d. noordpool*); **–poolster,** v. –sterren; z. poolster; **–poolvaarder,** m. –s.

noords, bn., bw. ([*als*] *van, uit, in, eigen aan het noorden*): *de –e landen, – hout.*

Noord'se mythologie', v. (*het geheel van godsdienstige voorstellingen, mythen en sagen van N.-Europa*); z. b.v. Asen, Asgard, Odin, Thor, Loki, Walhalla.

Noord'se taal en let'terkunde, v. (*oude taal en letterkunde der Noren, Zweden, IJslanders, Denen*); zie Edda.

noord'ster, v. (*poolster*); **–waarts,** bw. (*in de richting naar het noorden*): *de Maas loopt in Limburg* –; **–west'** (*in de richting juist tussen N. en W.*) **1** bw.; **2** als zn. o.; **–wes'telijk,** bn., bw.: *in –e richting*; **–wes'ten,** o. (*hemelstreek, juist tussen N. en W.*): *een bui uit het* –; **–wes'ter,** m. –s (*wind uit het N.-W.*); **–wes'teren,** –westerde, i. genoordwesterd (*naar het N.-W. lopen*).

Noord'zee, v. (*deel v. d. Atl. Oceaan, dat onze W.- en N.-kusten bespoelt*).

Noordzee'-kanaal, o. (*kanaal van A'dam naar de Noordzee, gegraven van 1870–'71*): IJmuiden ligt aan de monding.

Noor'mannen, m. mv. (*zeerovers uit Noorwegen, Zweden en Denemarken, die van 809–1000 invallen deden in het Frankische rijk*): *de invallen der* –; zie Viking.

Noors, beter dan **Noor'weegs,** dat naar het Duits is gevormd **1** bn., bw. ([*als*] *van, uit, in, eigen aan Noorwegen*): *–e stokvis*; *– graniet*; **2** o. (*de taal*).

noos'lijk, no'zelijk, bn. (*schriklijk, afschuwelijk*; *spijtig*; *zondig*): gew. N.-Holl.

I. noot, v. noten (Fr. note, Lat. nota: 1 *zangnoot, toonteken*; 2 [*verklarende*] *aantekening*): 1 *de noten op de notenbalk*; *hele en halve noten*; zegsw. *veel noten op zijn zang hebben*, veel pretenties hebben, veeleisend zijn; 2 *een – aan de voet der bladzijde.*

II. noot 1 m. noten (*noteboom*): *wat een prachtige – staat daar*; **2** v. noten (*de vrucht*): *een – kraken*; *de bolster, de dop, de pit van een* –; *noten knuppelen of afslaan*; *een loze* –, zonder pit; fig. zie kraken; Z.-N. *noten met gaatjes*, een doorgestoken kaart, praatjes; nog: Z.-N. gewricht: *de arm is uit de* –.

noot'teken, o. –s (typ. *verwijzingsteken naar een noot, meestal een* *).

I. nop, v. noppen (*wolvlokje, pluis op wollen stoffen*; Z.-N. *mop* **I** 3); zegsw. *hij is goed in de noppen*, kleren; *hij was in de* (ook: *zijn*) *nopjes*, eig. heeft zijn mooie kleren aan, fig. is in zijn schik; *kinderen* (*een zegen des Heren*) *houden de noppen van de kleren*, eisen veel (geldelijke) offers.

II. nop (hengelaarsterm: *beet*): *de zaligheid van het – hebben is hem genoeg.*

nopal', v. (*fakkeldistel in Midden-Amerika*; Lat. nopalea coccinellifera).

no'pen, noopte, h. genoopt (eig. *steken, prikken*, vero.; *aanzetten, aansporen*; fig. *ergens toe noodzaken, dwingen*): *een paard tot spoed* –; fig. *door tegenspoed genoopt.*

no'pens, vz. (eig. *nopende*: *rakende, betreffende*): *iets mededelen – enige zaak.*

nop'ijzer, o. (*lakenbereidersgereedschap*).

nop'jesgoed, o. (*weetsel met nopjes er op*).

nop'pen, nopte, h. genopt (*laken, fluweel van oneffenheden zuiveren*); **nop'per,** m. –s.

nop'pes (*nop* **II**): *het was ieder ogenblik* –.

nop'pig, bn. (*ongelijk, oneffen, vol noppen*).

I. nor, v. (Barg. *gevangenis*): *iem. in de – brengen*; *hij zit in de* –; zie bajes.

II. nor, v. gmz. (afkorting: *normaalschool*).

no'ria, v. noria's (Sp. *ketting zonder eind met emmers of bakken, tot opvoer van water of van fijngemalen stoffen*).

no'rinbaar, m. norinbaren; zie orimbaar.

norm, v. –en (Fr. Lat. norma: 1 *maatstaf, regel, richtsnoer, model*; 2 typ. *verkorte titel v. e. boek aan de voet der eerste blz. van ieder vel*): 1 *naar een vaste* –; 2 *de – was vergeten.*

normaal' 1 bn., bw. (Fr. normal, Lat. normalis: *volgens de regel, regelmatig, gewoon*): *in normale toestand*, de gewone; *de pols is* –; *het normale verloop ener ziekte*, gewoon; *de normale arbeidsdag*, waarvan de duur vastgesteld is door wet of gewoonte; *hij is niet* –, [a]) niet wel bij het hoofd, [b]) dronken; *hij denkt niet* –, regelmatig, gezond; **2** zn. o. normalen: *invoering van de normalen*, zie normalisatie 2.

normaal'lessen, v. mv. (*opleidingslessen voor onderwijzer of onderwijzeres*); **–school,** v. –scholen (*school, inrichting tot vorming van onderwijzers of onderwijzeressen*); **–talon,** m. (*platinastaaf in 1792 op last der Franse regering gemaakt, welke bij 0° C. de juiste lengte van een m heeft*); **–woord,** o. –en (*grondwoord der klankmethode bij het aanvankelijk leesonderwijs*).

normalisa'tie, v. –s, normalisatiën (Fr. 1 *het normaliseren*; 2 staathuish., handel: *het beperken van een aantal soorten v. e. handelsartikel tot enkele soorten, die dan zeer nauwkeurig omschreven worden b.v. wat betreft maat, gewicht, kwaliteit enz.*): 1 *de – der rivier*; 2 *–vellen voor tekenbureaux*, tekenvellen op eenheidsformaat; *de Hoofdcommissie voor de – in Nederland.* (s = z).

normaliseren, genormaliseerd (Fr. *regelmatig maken, regelen naar een bepaald model*; waterb. *een regelmatige loop aan een rivier geven door aanleg van kribben, strekdammen enz.*). (s = z).

normalist', m. en v. -en (*leerling ener normaalschool*); vr. ook **-e**, -n.
normaliteit', v. (*regelmatige, behoorlijke of gewone gesteldheid of toestand*).
norma'liter, bw. (Lat. *volgens de regel*).
Nor'nen, v. mv., Germ. myth. de 3 Schikgodinnen, (evenals de Gr. Parcen) *Oerd* (het verledene), *Verdan'di* (het tegenwoordige) en *Skoeld* (het toekomende).
nors, bn., bw.; norser, meest – (*stuurs, bars*): *e. -e blik, e. – uiterlijk*; **-'heid**, v.
nor'tonpomp, v. -en (*welpomp*): pomp op een, onder van gaatjes voorziene, buis, welke spits uitloopt, en welke in de grond wordt gedreven, tot men water ontmoet.
noso . . ., van Gr. no'sos = ziek. (s = z).
nosoco'mium, o. nosoco'mia (Gr.-Lat. *hospitaal*); Gr. komeo = ik verzorg.
nos'sen, noste, h. genost (*spel met dominostenen*): *ze zaten er genoeglijk te –*.
nostalgie', v. (*heimwee*). (g = g).
no'ta, v. (Lat.) notae; (Ned.) nota's, notaatje (Lat. *teken, merkteken; schriftelijke aanwijzing, aantekening; kleine rekening*): *– nemen van*, kennis nemen van, het voor gezegd houden; zie ad notam; *diplomatieke –*, schriftelijke verklaring, mededeling van officiële zijde.
nota'bel, Fr. notable, Lat. nota'bilis, **1** bn. (*aanzienlijk, voornaam*): *-e ingezetenen v. d. stad*; **2** **-e**, -n (*voornaam of aanzienlijk burger*): *de -n van de stad*; Fr. gesch. *de bijeenroeping der -n onder Lodewijk XVI*, 1e. van 22 Febr. 1787–25 Mei '88, en 2e. van 6 Nov. 1788–12 Dec. '88 om te beraadslagen over de financiën; Prot. *de -n*, college v. toezicht op de kerkvoogdij.
no'ta be'ne (Lat. *let wel!*); zie **N. B.**
notariaat', o. notariaten (Fr. notariat, Lat. notariatus: *het ambt van notaris, zijn werkkring, standplaats; zijn praktijk*).
notarieel', bn., bw.: *een notariële akte*, akte, verleden door of voor een notaris; *de uitloting geschiedt –; een – examen*, een der examens voor candidaat-notaris; **-getuige**, m. -n (*getuige vereist door de wet voor het verlijden van notariële akten*).
nota'ris, m. notarissen (Lat. notarius = oorspr. snelschrijver: *openbaar ambtenaar, bevoegd tot het verlijden van alle authentieke akten, waarvoor geen ander ambtenaar bij uitsluiting is aangewezen*): *hypotheekakten worden voor een – verleden*; **-ambt**, o.; **-kantoor**, o. -kantoren; **-klerk**, m. -en.
no'te, v. (Z.-N. *optrengst van het land, oogst*).
no'teboom, m. -bomen (*vruchtboom*); **-dop**, m. -doppen (fig. *klein vaartuig op zee*).
no'telaar, m. -s, -laren (Z.-N. *noteboom*).
notemuskaat' (*muskaatnoot*), **1** (voorwerpsn.) v. -katen; **2** (stofn.), o.; **-muskaat'boom**, m. -bomen (O.-I. *boom*, inz. *op de Banda-eilanden*; Lat. myristica fragrans): de – begint in het 14e jaar perzikvormige vruchtjes te dragen tot hij 60–80 jaar oud is.
no'ten, bn. (*van notenhout*): *een – kast*.
no'tenbalk, m. -en (muz. *de vier of vijf evenwijdige lijnen met smalle tussenruimten, waarop en waartussen de noten geplaatst worden*); **-boek**, o. -en (*muziekboek*): **-bord**, o. -en (*zwart bord met notenbalken*).
no'tencultuur, v. (O.-I. *cultuur, kweking van muskaatnoten*).
no'tendruk, m. (*gedrukte muziek*).
no'tenhout, o. (*hout van de noteboom*): *geweerkolven worden gemaakt van –*; **-houten**, bn.: *een – kastje*; **-kraker**, m. -s (1 *tang, om noten te kraken*; 2 *zangvogel in Europa en Azië*; Lat. nucifraga caryocatactus macrorhynchus): 1 *een zilveren –*; 2 *de – leeft van hazelnoten, eikels enz.*
no'tennamen, m. mv.; de –: *ut* (later *do*) *re, mi* enz. zijn door Guido van Arezzo (1050) ontleend aan de eerste lettergrepen v. e. hymne ter ere v. Joh. den Doper.
no'tenpapier, o. (*muziekpapier*).
no'tenperk, o. -en (*muskaatnotentuin*).
no'tenschrift, o. (*muziekschrift*).
noteren, genoteerd (Fr. [Lat. notare]: *aantekenen*): *oprichters- en winstbewijzen worden in eensgevend geld genoteerd*; zie notering.
note'ring, v. -en (*optekening*; inz. *vermelding van de prijs of koers, in een prijscourant, van fondsen enz.*; [*prijs*]*bepaling*; *bepaalde prijs*; *prijscourant, koerslijst*): *– in eensgevend geld*, niet in procenten van de nominale waarde, doch rechtstreeks in eigen of vreemd geld.
no'tesloester, v. -s (Z.-N. *bolster der noot*).
no'tie, v. -s, notiën (Fr. notion: *begrip, idee*): *ik heb daar hoegenaamd geen – van*.
notifica'tie, v. -s, notificatiën (Fr. [*officiële of vormelijke*] *kennisgeving, bekendmaking*): *voor – aannemen*, voor kennisgeving. (t = s).
notificeren, genotificeerd (Lat. notificare: [*officieel of in de vorm*] *bekendmaken, ter kennis brengen*); ook, notifiëren. (Fr.).
noti'tie, v. -s (Lat. notitia: *aantekening, opgaaf*): *-s maken; – van iets nemen*, het de aandacht waardig keuren; *geen – van iem. nemen*, doen of hij er niet is.
noti'tieboekje, o. -s (*opschrijfboekje*).
notoir', bn. (Fr. *algemeen bekend, klaarblijkelijk, openbaar*); ook, noto'risch.
Notre-Da'me, v. (Fr. *Onze-lieve-Vrouw*; inz. *de grote kathedraal te Parijs*).
no'tulen, v. mv. (Lat. notula, Fr. notule: *kort schriftelijk verslag van hetgeen in een vergadering behandeld is, door de sprekers is gezegd, van hetgeen er is besloten enz.*): *de secretaris leest de –*; lees *no'telen*.
no'tulenboek, o. -en (*register van den secretaris voor de notulen*); lees *no'telen-*.
notuleren, genotuleerd (*notulen maken; in de notulen opnemen*).
not'weg, m. -wegen (*brede overweg*); gew.
nouveauté', v. nouveauté's (Fr. *nieuwigheid* [*op 't gebied der mode*]). (ou = oe).
no'va, o. mv. (Lat. meerv. van novum; *nieuwigheden, noviteiten*).
noveen', v. novenen; zie novene.
novel'le, v. -n (It. novella, d.i. nieuwtje: 1 letterk. *kort prozaverhaal, niet zeer diep gaande, episodische vertelling*, meestal *uitspanningslectuur*; 2 rechtst. *wijzigingswet*): 1 *een schrijver van -n*; 2 *een strafrecht-*.
novellist', m. -en (*novellenschrijver*); vr. **-e**, -n.
Novem'ber, m. (*11e maand, Slachtmaand*); eig. 9e maand: zie December.
nove'ne, v. -n (Lat. novena = negen dagen; R.-K. *godvruchtige oefening, gebeden enz. gedurende negen dagen* inz. *om een bijzondere gunst van God te verkrijgen*).
novi'ce, m. en v. -s (Fr. [Lat. novitius]: *naam v. d. pas ingetreden kloosterling, gedurende zijn of haar proeftijd*); l. *no-vie'-se*.

noviciaat', o. (*proeftijd v. kloosterlingen*).
noviet', Lat. **novi'tius**, m. novieten; (Lat.) novi'tii (*groen; student, die in een corps wil opgenomen worden*); l. *no'viet'sius*; vr. novi'tia, mv. novi'tiae; **novitiaat**, o. (*groentijd*).
no'vum, o. no'va (Lat. *nieuwigheid*).
nu 1 bw. (*thans, heden*): *het is – te laat; – en dan*; **2** vgw. (*daar, aangezien; terwijl*): *hij komt, – het te laat is*, terwijl; **3** tw. (*welaan*): *–, wat zeg jij?* spreekt. *nou*.
nuan'ce, v. –s, –n (Fr. *tint, schakering, kleurspeling*; fig. *fijne onderscheiding*).
nuanceren, genuanceerd (Fr. *tinten, schakeren*); **nuancering**, v. –en (*kleurafwisseling, schakering*).
nuch'tend, m. (Z.-N. *ochtend*).
nuch'ter, bn., bw.: nuchterder, –st (1 *nog niet gegeten hebbende*; 2 *niet dronken, geen sterke drank gebruikt hebbende*; 3 *nog niet de moedermelk gedronken hebbende*; 4 fig. *bezadigd; verstandig-kalm; koel-zakelijk*; 5 *van alle verdichting ontdaan*): 1 *ik ben nog –; iets innemen op de –e maag*; 2 *maar half –*; 3 *een-kalf*; 4 *de zaken – inzien; met het –e verstand beoordelen*; 5 *de –e waarheid*, zuivere.
nuditeit', v. –en (Fr. *naaktheid; naaktefiguur*).
nuf, v. nuffen (*ingebeeld of preuts meisje*); **nuf'fen**, nufte, h. genuft (*talmen, zeuren*).
nuf'fig, bn., bw. (*als [van] een nuffe*): *–e manieren; – doen*, nufachtig; **nuf'figheid**, v.
nuk, v. nukken (*luim, kuur, gril*).
nuk'kig, bn., bw. (*vol nukken*).
nul 1 v. nullen, nulletje (*het cijfer 0; nulpunt; niets*): *schrijf een –; twee graden onder –*; zegsw. *hij is een echte –*, een onbeduidend mens; *hij heeft – op het rekest gekregen*, een weigerend antwoord, een wijzing-van-de-hand; zie ook cijfer; **2** bn. (*nietig, waardeloos*): *dat is van – en gener waarde*, eig., *dat is – en van gener waarde*, waardeloos.
nulliteit', v. –en (Fr. *nietigheid*; ook: *onnozele bloed; onbeduidend mens*).
nul'meridiaan, m. –meridianen (*de eerste der meridianen*, thans over Greenwich, vroeger ook over Parijs en Ferro).
nul'punt, o. –en (*het punt op een thermometerschaal, waarbij het teken nul staat*): *het vroor 10° onder het –*; fig. *de belangstelling der leerlingen was tot het – gedaald*.
Nu'ma Pompi'lius, m. tweede koning van Rome; hij regelde de eredienst.
numerair', Fr. **1** bn. (*naar het getal*): *de –e waarde van munten*, naar de omloopswaarde; **2** o. (*het in omloop zijnde geld*).
numereren, genumereerd (Lat. numerare: *nummeren; tellen*).
Nu'meri, o. (mv. v. Lat. numerus = getal; Bijbel: *naam van Mozes' vierde boek, inhoudende de volkstelling der Israëlieten: boek der getallen*); zie Pentateuch.
numeriek', bn., bw. (Fr. numérique: *wat het aantal betreft, in getal uitgedrukt*): *de –e waarde*, getalwaarde; *de –e meerderheid; – overtreffen*.
nu'mero, o. numero's (Fr. numéro: *nommer, nummer*): *hij was bij dat examen – zes*; Z.-N. *iem. zijn – kennen*, zijn waarde.
numeroteren, genumeroteerd (Fr. *van nummers voorzien*).
numeroteur', m. –s (Fr. *nommertoestel: toestelletje om machinaal te nummeren*).
nu'mus, m. (Lat. *geld*).
numisma'ticus, m. numismatici (Lat. *munt- of penningkenner*); **–matiek'**, v. (Fr. numismatique: *munt- en penningkunde*).
num'mer, o. –s, nummertje (Fr. nombre: *cijfer, dienende om de plaats in een reeks aan te geven; getalmerk*): *het – v. e. huis*; zegsw. *iem. op zijn – zetten*, op zijn plaats; zegsw. *'t is een –!* 't is een fijne, een rare enz.
num'merbewijs, o. –bewijzen (*schriftelijk bewijs, dat het op auto of motorrijwiel gevoerde nummer juist is*); **–bord**, o. –en (*electrisch toestel met beweegbare nummers, die aangeven, waar het sein vandaan komt*).
num'meren, nummerde, h. genummerd (*een volgnummer geven; met nummers tekenen*): *bladzijden –, de huizen van een straat –*; mil. commando: –! elke man roepe zijn nummer in het gelid.
num'merplaat, v. –platen (*aan auto of motorrijwiel*): *een verlichte –*; **–schijf**, v. –schijven (*bij een automatische telefoon de schijf, waarmee men het nummer van iem., met wien men wil telefoneren, aangeeft*).
nuntiatuur', v. nuntiaturen (Lat. nuntiatura: *paleis, waardigheid v. d. nuntius*).
nun'tius, m. nuntiussen, Lat. nuntii (Lat. eig. bode: R.-K. *pauselijke vertegenwoordiger of gezant bij enige regering*).
nuptiaal', bn. (Fr. nuptial, Lat. nuptialis [nuptiae = bruiloft]: *de bruiloft, het huwelijk betreffende; huwelijks....*).
nurk, nork, m. –en (*knorrepot, grompot*).
nurks, bn.; nurkser, meest – (*vol grillen, knorrig, nors; onaangenaam-hatelijk*).
nurse, v. –s (Eng. *ziekenoppasster; kinderjuffrouw; min*).
nursery, v. nurseries (Eng. *kinderkamer*).
nus'selen, nusselde, h. genusseld (talmen, *beuzelen, treuzelen*).
nut 1 o. (1 *voordeel; opbrengst*; 2 *Mij. tot Nut van 't Algemeen*): 1 *dat is van veel –; het is ten algemenen nutte*; 2 *lid van het Nut*; in deze bet. met hoofdletter; **2** bn.; nutter, –st (*nuttig*): *e. nutte les*: meer gewoon is nuttig.
Nuts'lezer, m. –s (*iem., die als verhandelaar met een lezing optreedt in enige afdeling van het Nut*); **–lezing**, v. –en; **–school**, v. –scholen (*lagere school, door h. Nut opgericht*); **–vergadering**, v. –en (*samenkomst van leden ener Nutsafdeling*).
nut'teloos, bn., bw.; nuttelozer, -t (*zonder nut; vruchteloos*): *–loze moeite; zijn geld – uitgeven; moeite – aanwenden*; **–loos'heid**, v.
nut'ten, nutte, h. genut (1 *dienstig zijn tot*; 2 [*voedsel*] *gebruiken*): 1 *het nut mij niets*, helpt; 2 *iets nutten*, beter *nuttigen*.
nut'tig 1 bn., bw. (*van nut zijnde*): *een – boek, –e instellingen; zijn tijd – besteden*; **2 –e**, o.: *het –e met het aangename verenigen*; zie utile dulci; **nut'tigheid**, v. (*eigenschap van iets nuttigs*).
nut'tigen, nuttigde, h. genuttigd (*spijs of drank gebruiken; verorberen, eten, drinken*).
nut'tiging, v. (*gebruik van spijs of drank*; R.-K. *laatste hoofddeel der Mis*).
nympha'le, v. –n (*vlindergroep*).

O.

O. of **o.** – 1 *oost, oosten*; 2 *onzijdig*; zie **onz.**
o. a. – *onder anderen.*
Ob. of **ob.** – Lat. *o'biit*; zie aldaar.
obl. – *obliga'tie*; zie aldaar.
O. C. C. – Lat. *Or'do Carmelita'rum Calceato'rum* = orde der geschoeide Karmelieten.
O. C. D. – Lat. *Ordo Carmelitarum Discalceatorum*, orde der ongeschoeide Karmelieten.
Oct. – 1 *October*; 2 *Octaaf*; zie aldaar.
O. F. M. – Lat. *Or'dinis Fra'trum Mino'rum*, van de orde der Minderbroeders.
o. g. v. – *onder gewoon of gebruikelijk voorbehoud.*
I. o. i. – *onzes inziens*; **II. O.-I.** – *Oost-Indië.*
O.-I. L. – *Oostindisch Leger.*
O. K. – Amer.-Eng. *all correct?* in orde; l. [*okee'*.
O.-L. – *oosterlengte.*
O.L.V. – *Onze-lieve-Vrouw.*
I. o. m. – *onder meer*; **II. O. M.** – *Openbaar Ministerie*; zie ald.
O. M. O. – Z.N. (leraarsbond) *Officieel Middelbaar Onderwijs*; *maandblad v. die bond.*
onz. – *onzijdig.*
o/o – *percent* (p.Ct.), ten honderd.
o/oo – per duizend.
o. o. v. – *onvoorziene omstandigheden voorbehouden.*
O. P. – Lat. *Or'dinis Predicato'rum*, van de orde der Predikheren.
O. S. – (in de almanak) *Oude Stijl.*
O. S. B. – Lat. *Ordinis Sancti Benedicti*, van de orde van den H. Benedictus.
O. T. – *Oude Testament.*
O. V. – *Oude Verbond.*
I. o. w. – *onder wie of onder welke*; **II. O.W.** – *Oorlogswinst.*

o 1 v. o's, o'tje (1 als klank: *een klinker*; 2 als letterteken: *de vijftiende letter van het alphabet*; 3 *de gezamenlijke woorden in alphabetische orde van een woordenboek enz., die met een – beginnen*): 1 *de – van stok is niet de – van stoken*; Z.-N. *een o in 't cijfer zijn*, nul; 2 *schrijf vrolijk met één o*; 3 *de – van het Handwoordenboek*; **2** tw., uitroep v. smart, vreugde, bewondering enz.: *– zo!* **3** o. o's: *wat een o's v. verwondering!*
oa'se, v. –n (Lat.-Gr. oasis, oorspr. Koptisch; internationaal: *waterrijke laagte, vruchtbare streek in de woestijn*; fig. *lieflijke plek in een onaangename omgeving*): *de –n in de Sahara.*
o'bat, v. –s (O.-I. [*inlandse*] *medicijn*).
obduc'tie, v. –s, obductiën (Lat. obductio: *gerechtelijke schouwing van lijken*). (t = s).
obediëren, geobedieerd (Lat. obedire: *gehoorzamen*): *dan dat ik God den Here .... heb moeten –.*
obelisk', m. –en (Gr. obeliskos = spiesje: *spitszuil, grafzuil; pronknaald, 15–20 m hoog*): *de –en van Luxor te Parijs.*
o'-benen, o. mv. (*kromme benen*): *een oud man met –-*, naar buiten uitgebogen.
o'ber, m. –s (*oberkellner*: *eerste kellner*).
Oberam'mergau, o. (*dorp in Zuid-Beieren, waar om de 10 jaar beroemde passiespelen worden gegeven*); zie passiespel.
O'beron, m., myth. koning der Elfen.
o'biit (Lat. *hij, of zij, is gestorven*); zie de verkorting **Ob.**; lees *oo'-bie-it.*
ob'ject, o. –en (Lat. objectum: *voorwerp, zaak of persoon der beschouwing of behandeling*; fig. *het doel of het eindoogmerk*; spraakk. *voorwerp*). (j = j).
objec'tie, v. –s, objectiën (Fr. [Lat. objection]: *tegenwerping, bezwaar*); l. *opjek'-sie.*
objectief', Fr. objectif, **1** bn., bw.; objectiever, –st (het tegengestelde v. *subjectief*; *wat buiten iem. omgaat of bestaat*; *onbevooroordeeld, onbevangen*): *objectieve poëzie,* epische (verg. lyrische); *een zaak – beschouwen*, op zich zelf, niet naar eigen inzicht; **2** o. objectieven (*de naar het voorwerp gerichte lens in verrekijkers, camera's, enz.*). (j = j).
objectiviteit', v. (Fr. *het objectief-zijn*).
oblaat', Fr. oblat, Lat. obla'tus = de opgedragene, **1** m. oblaten (*jongeling, die in een klooster wordt opgevoed, met het doel dat hij later in de orde zal intreden*; *lid ener godsdienstige stichting, die geen belofte heeft afgelegd*; rechtst. *de aangezochte, degene, tot wie(n) een aanbod is gericht*); **2** v. oblaten (*oblie, ouwel*; *gewijde hostie*).
oblie', v. oblieën, oblietje (Fr. oublie, Lat. oblata = het opgedragene; zie ouwel: *dun, opgerold wafeltje*); **–ijzer,** o. –s (*tang, om oblieën in te bakken*).
obligaat', It. obliga'to = eig. verplicht: **1** m. en v. obligaten (*obligatist*); **2** bn. (*verplicht*); **3** bw. (muz. *de hoofdmelodie voordragende onder begeleiding der andere stemmen of instrumenten*): *– spelen, – zingen*, d.i. met begeleiding; **4** o. obligaten (*zelfstandige instrumentale of vocale partij in een muziekstuk*; *concertstuk voor één instrument gezet*, [*met begeleiding*]): *een – op de hoorn.*
obliga'tie, v. –s, obligatiën (Fr. obligation; *verplichting*; *schuldbekentenis*, inz. *v. e. staat, een vennootschap, welke als effect aan de beurs verhandelbaar is en dikwijls volgens loting afgelost wordt*): *een – geeft in tegenstelling met een aandeel, meestal een vaste rente*; **–houder,** m. –s (*eigenaar ener obligatie*): de – is eig. een schuldeiser en staat tegenover het lichaam, waaraan hij het geld heeft geleend, terwijl de aandeelhouder medeëigenaar v. d. zaak is, waarvan hij het aandeel bezit; **–lening,** v. –en (*openbare geldlening, tot stand komend door uitgifte van obligaties*).
obligatist', m. –en (*solist op enig instrument*); **–tis'te,** v. –n.
obligeant', bn. (Fr. *verplichtend*; *beleefd*).
obligeren, geobligeerd (Fr. [Lat. obligare]: [*aan zich*] *verplichten*; *noodzaken*). (g = g).
o'bligo, o. obligo's (It. *verplichting, verbintenis*; inz. *iems. geldelijke verplichtingen aan een ander door voorschot enz.*). (g = g).
oblong', bn. (Fr. [Lat. oblongus]: *langwerpig, rechthoekig*); **–-formaat,** o. (*boekformaat meer breed dan hoog, briefkaartvorm*).
o'bolus, (Lat.), obo'los (Gr.), obool', m. obo'len (*o.-Gr. pasmunt,* $^1/_6$ *drachme of* ± *8 cents*): *een – werd den overledene in de mond gelegd als veergeld voor Charon.*
obsceen', bn. (Fr. obscène, Lat. obscenus: *onzedelijk, schunnig, gemeen*); l. *op-seen'.*
obsceniteit', v. –en (Fr. [Lat. obsceni-

tas]: *ontuchtigheid; vuile aardigheid enz.*).
obscoen(iteit), zie obsceen enz.
obscurant'(ist), m. –en (Fr. *domper, duisterling, volksverdommer*). (sc = sk).
obscuriteit', v. in de laatste bet. mv. –en (Fr. [Lat. obscuritas]: *duisternis*; fig. *vergetelheid*; ook: *onbekend persoon*). (sc = sk).
obscuur', bn.; obscuurder, –st (Fr. [Lat. obscurus]: *duister; onbekend; van weinig aanzien*).
obsederen, geobsedeerd (Fr. *op iems. doen en laten nauwlettend achtgeven; lastig vallen*; v. e. gedachte: *niet kwijt kunnen raken*).
observa'tie, v. –s, observatiën (Fr. [Lat. observatio]: *waarneming, bespieding; op-, aanmerking*); **–korps,** o. –en (mil. *afdeling, die, een afwachtende houding aannemend, op alles scherp let om dan in verband met de omstandigheden te handelen*). (t = s).
observa'tor, m. (Ned.) –s, observato'ren; (Lat.) observato'res (Lat. *waarnemer; opmerker; hij, die waarnemingen doet op een observatorium*, inz. *sterrenkundige*).
observato'rium, o. (Ned.) –s, observato'riën; (Lat.) observato'ria (*met de nodige instrumenten voorziene waarnemingsplaats voor allerlei natuurverschijnselen*, inz. *astronomische; sterrenwacht, -koepel of -toren*).
observeren, geobserveerd (Fr. [Lat. observare]: *op- of aanmerken; gadeslaan; naleven*).
obses'sie, v. –s, obsessiën (Fr. [Lat. obsessio]: *dwangvoorstelling; dat, wat iem. onophoudelijk in zijn gedachten bezighoudt*).
obsoleet', bn. (Lat. obsoletus: *verouderd*).
obsta'kel, o. –s (Fr. obstacle: *hinderpaal*).
obstetrie', v. (Fr. [v. Lat. obstetrix = vroedvrouw]: *verloskunde*).
obstinaat', bn.; obstinater, –st (Lat. obstinatus: *eigenzinnig; koppig*).
obstipa'tie, v. (Lat. obstipatio: geneesk. *hardlijvigheid, verstopping*): *lijden aan –*.
obstruc'tie, v. –s (Fr. [Lat. obstructio]: geneesk. *verstopping*; fig. *dwarsdrijverij van een minderheid in een parlement [om de wetgevende arbeid onmogelijk te maken], in een vergadering enz.*). (ct = ks).
o'bus, m. obussen (Fr., Z.-N. *granaat*).
ocari'na, v. ocarina's (It. cig. gansje, naar de vorm; *blaasinstrument*, inz. *van terracotta met weke fluitklank*).
occa'sie, v. occasiën (Fr. [Lat. occasio]: *gelegenheid, geschikte tijd, aanleiding; [gelegenheids]koopje*): *bij –; geen – hebben*; Z.-N. *per –*, uit de tweede hand. (cc = kk).
occasioneel', bw. (Fr. occasionnel: *bij gelegenheid; toevallig*): *iem. – ontmoeten*.
Occident', o. (Fr. [Lat. occidens, het ondergaan]: *het Westen, Avondland*). (cc = ks).
occult', bn. (Fr. occulte, Lat. occultus: *geheim, verborgen*): *de –e wetenschappen*, b.v. necromantie, spiritisme enz. (cc = kk).
occultis'me, o. (*leer van het occulte; geheimleer: spiritisme, toverij enz.*). (cc = kk).
occupa'tie, v. –s, occupatiën (Fr. [Lat. occupatio]: *bezigheid; inbezitneming*). (cc = kk).
occuperen, geoccupeerd (Fr. [Lat. occupare]: 1 *bezetten, in bezit nemen*; 2 *bezighouden*; 3 rechtst. *optreden* [*als procureur*]): 1 *België –*; 2 *zich – met*; 3 *als procureur –*, optreden. (cc = kk).
oceaan', m. oceanen (Gr.-Lat. oceanus: internationaal woord: *wereldzee*; inz. aardr. *een deel der waterbedekking, dat zijn eigen circulatie heeft en in dit opzicht een zelfstandig geheel vormt*): *de Atlantische –*, zegsw. *een druppel in de –*, niet noemenswaardige bijdrage; *een – van licht*, zee. (e = ee).
oceaan'boot, v. –boten; **–stomer,** m. –s ([*stoom*]*schip dat de oceanen bevaart*); **–vlieger,** m. –s (*vlieger over een oceaan*); **–vlucht,** v. –en.
Oceani'den, v. mv. (*zeenimfen*). (e = ee).
Ocea'nië, o. (*eilanden in de Grote Oceaan, die tot Australië behoren*: Melanesië, Micronesië, Polynesië). (e = ee).
ocea'nisch, bn. (*de oceaan betreffende*; ook: *tot de eilandenwereld der Zuidzee behorend*): *–e waarnemingen*. (e = ee).
oceanographie', v. –graphieën (*diepzeeonderzoek; beschrijving der oceanen*).
Oce'anus (Lat.), Oke'anos, (Gr.) m. myth. de oudste der Titanen, gemaal van Thetis.
och (wisselvorm v. *ach*) **1** tw.: twijfel: *– kom! medelijden: – arme!* verbazing: *– loop! – wat! – waarom niet!* **2** zn. o.: *e. meewarig –*.
ocharm', *–ar'me(n)* tw.: uitroep v. deernis.
ochlo..., van Gr. och'los = gepeupel.
ochlocraat', m. –craten (*volksmenner, aanvoerder van 't gepeupel*).
ochlocratie', v. ochlocratieën, (*gepeupelregering, schoenlappersregering*). (t = s).
och'tend, uch'tend, m. -en (*morgenstond*; fig. *het eerste begin*): *des ochtends*.
och'tendbeurt, v. –en (*kerkdienst v. e. predikant in de ochtend*); **–bezoek,** o. –en; **–blad,** o. -bladen (*morgenkrant*); **–dienst,** m. –en (*kerkdienst vóór de middag*); **–drank,** m. –en; **–gebed,** o. –gebeden; **–gewaad,** o. –gewaden; **–krieken,** o. (*het aanbreken v. d. dag*); **–lied,** o. –liederen (*morgenlied*); **–lucht,** v.; **–schemering,** v. –en; **–stond,** m. –en; **–trein,** m. –en; **–uur,** o. –uren; **–zon,** v.
octaaf', v. en o. octaven (Lat. octavus = achtste: 1 muz. *9e toon van de grondtoon af, deze zelf mee inbegrepen; omvang van 8 tonen*; 2 *tijdperk van 8 dagen tot viering van enig R.-K. kerkelijk feest*; 3 *de twee quatrains van een sonnet*): 1 *een – spelen*; 2 *een – ter ere v. d. H. Jozef*; 3 zie sextet.
octaë'der, o. –s; zie achtvlak.
octant', v. –en (Lat. octo = acht: *astronomisch werktuig*): de – omvat $^1/_8$ deel v. e. cirkel: *met de – de zonshoogte opnemen*; ook: sterrenbeeld het dichtst bij de Zuidpool.
Octavia'nus, m. als keizer: *Augustus* 63 v. C.–14 n. C.; zie triumviraat.
octa'vo, van Lat. in octa'vo = in een achtste, **1** bw. (*ten achtste*); **2** o. octavo's (*boekformaat, waarbij het vel in achten gevouwen is of 16 blz. telt, aangeduid door 8°*); **3** bn. (*langwerpig-rechthoekig, van het formaat beschreven onder* **2**): *een –uitgave*.
octet', o. octetten (It. ottetto: muz. *stuk voor 8 stemmen of instrumenten*).
Octo'ber, m. –s (*10e maand, Wijnmaand*); eigenlijk: 8e maand volgens de Romeinse kalender; zie December.
octogoon', m. octogonen (*achthoek*): *de oude – van Akens dom*; (Gr. gonia = hoek).
oc'topus, m. octopussen (Gr.-Lat. letterl. achtpoot: *soort van inktvis met acht armen*).
octrooi', o. –en (Fr. octroi: *handelsmachtiging, vergunning; het aan den uitvinder van een voortbrengsel, werkwijze of verbetering daarvan, ingevolge de wet bij uitsluiting te*

verlenen recht op de resultaten zijner uitvinding [in Z.-N. brevet]; ook: *stads- of gemeentebelasting op eetwaren, dranken enz.*).
octrooieren, geoctrooieerd (*een octrooi verlenen aan iem. of iets*).
octrooi'raad, m. (*het officiële lichaam, aangewezen voor de behandeling van octrooi-aanvragen en de verlening van octrooien*); **–wet,** v. (*wet van 1910, regelend het octrooirecht voor uitvindingen*).
oculair', Fr. van Lat. oculus, z. ald., **1** bn. (*het oog betreffend, met de ogen beschouwend*): *een –e inspectie*; **2** o. –s (*een der lenzen in een kijker, die naar het oog gericht is; het oogglas*); ook, oculairglas.
ocula'tie, v. oculatiën (*het oculeren: griffeling*).
oculeren, geoculeerd (zie oculus: *een wijze van enten of griffelen*): *een roos –.*
o'culi, R.-K. *derde Zondag van de Vasten,* genoemd naar de beginwoorden van de mis genomen uit psalm XXIV : 15 *o'culi me'i sem'per ad Do'minum,* mijn ogen zijn steeds op den Heer gericht.
oculist', m. –en (Fr. *oogarts, ogendokter*).
o'culus, m. (Ned.) oculussen; (Lat.) o'culi (Lat. *oog; klein, rond venster, meestal roosvenster, plantenknop*; zie oculeren).
odalisk', v. –en (Turks: *kamenier, kamermeisje in de harem*); ook, odalis'ke.
o'de, v. –n (Gr.-Lat. letterl. gezang: dichtk. *lyrisch gedicht*: uiting van hoge geestdrift, teweeggebracht door de verhevenheid van het onderwerp): *– aan God.*
O'delsthing, o. (*rest, 3/4 van de Storthing in Noorwegen, dat overblijft na een uit de Storthing gekozen engere raad, Lagthing, 1/4 van het geheel*); zie Folkething.
o'dendichter, m. –s (*dichter ener ode*): W. v. Haaren: *Het menschelijk leven.*
ode'on, o'deon, o. –s (Fr. odéon [Gr.-Lat. odeum]: *muziektempel; concertgebouw; schouwburg in Parijs*).
odeur', v. –s (Fr. *reuk, geur, reukwater*): *een fijne –,* ook ir.; verkleinw.: *allerlei odeurtjes!* **–flesje,** o. –s (*reukflesje*).
O'din, Germ. myth. de oppergod, ook, Wodan, Alfadur of Alfater; zijn gemalin is Frigga, de Asen zijn hun kinderen, zijn ros is Sleipnir, de stormwind.
O'dinsjacht, v. –en (Germ. myth. *het woedende leger, de wilde jacht met Odin op Sleipnir aan de spits, beeld v. d. najaarsstorm*).
odio'sa, o. mv. (Lat. mv. van odiosum: *hatelijke dingen*); zie nomina.
o'di profa'num vul'gus, zie vulgus.
o'dium, o. (Lat. 1 *haat, vijandschap*; 2 *het hatelijke van iets*): 1 – *me'dicum,* ijverzucht der medici onderling; – *theolo'gicum,* [a]) haat, die wordt opgewekt door verschil van geloofsmeningen, [b]) haat onder godgeleerden; 2 *op hem viel al het –.*
Odoa'cer, m. gesch. vorst der Rugiërs, die een einde maakte (476 n. C.) aan het W.-Rom. rijk, door den laatsten keizer, Romulus Augustulus, af te zetten.
odol', o. (van Gr. odoon = tand: *mond-, tandwater of tandpoeder*): *een fles –.*
odome'ter, m. –s; zie hodometer.
Odysse'a, –see', v. (*heldendicht v. Homerus, over de zwerftochten v. Odysseus*).
Odys'seus, m.; zie Ulysses. (eu = ui).
oeconomie' enz., zie eco.... enz. (oe = eu).
oecume'nisch, bn. (Gr. oikoumene = bewoonde aarde: *de gehele aarde betreffend*): *het – concilie van 1870 te Rome,* van alle patriarchen en bisschoppen onder voorzitterschap van den Paus; *–e Beweging,* het streven naar samenwerking en toenadering tussen de verschillende Christelijke Kerken, uitgezonderd de R.-K. kerk. (oe = eu).
Oe'dipus, m. letterl. gezwollen voet; **1** o.-Gr. held, koning v. Thebe; **2** scherpzinnig en durvend man; **3** drama v. Sophocles. (oe = eu).
oef (*uitroep van benauwdheid*) **1** tw.: –, *wat een hitte!* **2** zn. o.: *een benauwd –.*
oe'fenaar, m. –s, oefenaren (Prot. *persoon, die bij het godsdienstig oefenen en bidden voorgaat*); **oefe'naarster,** v. –s.
oe'fenen, oefende, h. geoefend (1 *voortdurend met iets bezig zijn, zich bezighouden; bekwaam maken door herhalen*; 2 Prot. *godsdienstige bijeenkomsten houden tot onderlinge stichting* inz. *buiten de openbare eredienst om, in een bijzonder huis*; 3 *van zich doen uitgaan*; 4 van deugden: *betrachten; betonen*): 1 *een gymnast oefent zijn spieren; z. in de wapenhandel –,* bekwamen; *kinderen – in 't lezen; het geheugen –*; zie geoefend; 2 *Juffr. Laps hield veel van –*; 3 *macht oefenen; invloed –*; 4 *geduld –,* tonen.
oe'fening, v. –en (1 *het oefenen*; 2 [*school*]-*opgave om zich te oefenen*): 1 *machts–, straf–, wraak–; godsdienst–; – baart kunst; vrije en orde–en*; 2 *maak – acht.*
oe'fenperk, o. –en (*perk, waar worstelaars zich oefenen, worstelperk*; ook fig.).
oe'feuschool, v. –scholen (*school, waar men zich oefent,* ook fig.; België: *lagere school bij een normaalschool*); verg. leerschool.
oe'hoe, m. –s (*grootste Europese uil*; Lat. bubo bubo).
oei 1 tw. (Z.-N. uitroep van pijn, verbazing): *– ge doet me pijn!* **2** zn. m.: *'nen – laten.*
oeka'se, v. –n (*Russisch keizerlijk bevelschrift*); ook, oekas' en uka'se.
oe'ker, m. (Z.-N. *woeker*).
oelama', m. oelama's (Arab. geleerde; O.-I. en elders: *Moslims schriftgeleerde, voorganger en leraar in godsdienstige zaken*); ook wel *oela'ma*; minder juist *oelema'*.
oe'le, tw., (*gekheid*) uiting van ongeloof.
oelema', zie oelama'.
oe'miak of **um'jak,** zie kajak.
oer, o. (*ijzerhoudende aardkorst*); **–achtig,** bn. (*ijzerachtig, ijzerhoudend*): *–achtige gronden*; **–bank,** v. –en (*laag van oer*).
oer'dieren, o. mv. (*de laagste soort van alle dierlijke wezens; ééncelligen of protozoën* o.a. infusiediertjes); z. opm. bij oerwoud.
oer'grond, m. –en (*grond, die oer bevat*); **–laag,** v. –lagen (*oerbank*).
oer'mens, m. –en (*de mens, zoals hij oorspronkelijk in de natuur was*; fig. *iem. zonder enige beschaving*); **–os,** m. –ossen (*wilde stier der Europ. wouden, in de 17e eeuw uitgeroeid*; Lat. bos primigenius); **–oud,** bn. (*uit of van de hoogste oudheid, uit zeer oude dagen*): *–e gesteenten, –e overleveringen*; **–taal,** v. –talen (*primitieve taal, grondtaal*); **–tekst,** m. –en (*vroegste, eerste, oorspronkelijke tekst*); **–tijd,** m. –en (*de grijze voortijd*); **–vorm,** m. –en (*primitieve vorm*); **–woud,** o. –en (*maagdelijk woud*): *in het – van Afrika.* Opm. Het oorspr. Ned. voorvoegsel luidt *oor-* (verg. oorzaak, oorkonde enz.); *oer-* is eig. een germ.

oe'ser-oe'seran (Multatuli: *haarkringen*): *geen buffel had een — als de zijne.*
oes'ter, v. -s, -en, oestertje (Gr.-Lat. ostrea: *schaaldier, plaatkieuwig weekdier met één platte en één bolle schelp*): *Zeeuwse -s; hij gaapt als een -*, zeer wijd; *hij leeft als een -*, eenzaam; **-baard,** m. -en (*draadvormige zelfstandigheid, waarmee de oesters zich vasthechten*; Lat. byssus); **-bank,** v. -en (*plaats aan zee, waar men oesters vindt of kweekt*); **-cultuur,** v. (*het kweken van oesters*): *de Zeeuwse -*; **-handel,** m.; **-huis,** o. -huizen (*huis, waar oesters verkocht worden*); **-partij,** v. -en (*gezellig samenzijn onder 't gebruik van oesters* [*en wijn*]); **-pastei,** v. -en; **-plaat,** v. -platen (*zandplaat, waar zich oesters bevinden*); **-put,** m. -putten (*put met water van minder zoutgehalte dan de zee, waarin de oesters gespeend worden*); **-schelp,** v. -en (*tweeschalige schelp der oesters*; ook: *één der schelpen*); **-teelt,** v. (*het uitplanten van broed op pannen, op bijzondere wijze aan elkaar gehecht*); **-vaatje,** o. -s; **-vangst,** v.; **-zaad,** o. (*jonge oesters, die men op de oesterbanken plant*; ook: *broed*).
oet'sen, oetste, h. geoetst (Jiddisch: *bedriegen, foppen*): *oets jij mijn .... oets ik jou.*
oeu'vre, o. (Fr. *het gezamenlijke werk van een kunstenaar*).
oe'ver, m. -s (*kant, boord van een stroom, meer, rivier, vaart enz.*): *buiten de -s treden*, bij overstroming; *binnen de -s blijven, terugtreden*; fig. *de - des doods, van het graf*, het einde des levens.
oe'veraas, o. (*tot de haften behorende kort levende insecten*; Lat. palingenia longicauda); **-afstuiving,** v. -en (*het wegwaaien v. h. oeverzand*); **-haam,** m. -hamen (*visnet, waarmee men langs de oevers vist*); **-kruid,** o. (*waterweegbree*; Lat. alisma), **-loper,** m. -s (*snipachtige vogel, strandloper*, Lat. tringa tringa hypoleucos); **-pieper,** m. -s (*zangvogel van onze kust*; Lat. anthus spinolatta littoralis); **-staat,** m. -staten: *de vrijheid der oeverstaten.*
oe'verval, m. -vallen (*het wegzinken van een deel van de dijk en van het aangrenzende land*, inz. *in Zeeland*).
oe'verzwaluw, v. -en (*soort van bruine zwaluw, die in zandhellingen een gang graaft voor zijn nest*; Lat. riparia r. riparia).
of 1 (nevenschikkend voegw.: 1 tegenstellend; 2 schijnbaar gelijkstellend): 1 *ja - neen*; 2 *een adverbium - bijwoord*, anders gezegd; **2** (onderschikkend voegw.: 1 voorwaardelijk; 2 grammatisch verbindend): 1 *ik neem het aan, - gij het goedvindt - niet*; (meer toegevend: *ofschoon*): *- hij al boos is, het kan mij niets schelen*; (meer vergelijkend: *alsof*): *het is, - gij doof zijt*; 2 *ik vroeg hem, - hij kwam*; nog: *wil je mee? nou - ik! en -!*
offen'sie, v. -s, offensiën (Fr. offense, Lat. offensio: *belediging*).
offensief', Fr. offensif, **1** bn., bw. (*aanvallend*): *- en defensief verbond*, aanvallend en verdedigend verbond; *- optreden*; **2** o. -sieven (*het aanvallend optreden*): *de Fransen begonnen* (of: *gingen over tot*) *het -.*
of'fer, o. -s, offertje (eig. *wat wordt aangeboden*, inz. *aan de Godheid*; *offerande*); zie brand-, pleng-; *een bloedig -; een - brengen*, [a]) een gave geven, [b]) zich opofferen: *ten - brengen*, vrijwillig afstaan; fig. *het - zijner eerzucht*, slachtoffer; zegsw. *aan Bacchus -s brengen*, stevig drinken; R.-K. *ten - gaan*, (kerkelijke begrafenis) na het offertorium de pateen kussen en iets offeren.
of'feraar, m. -s, offeraren (*degene, die offert*).
of'ferande, v. -n (Lat. offerenda = gift bestemd om aangeboden te worden: *het aanbieden der offergave, het offeren*; *de offergave*; *offerplechtigheid*; R.-K. *deel der Mis vóór de Elevatie*; ook: *het gebed, het gezang hierbij*): *de - is een hoofddeel der Mis.*
of'ferblok, o. -blokken ([*houten*] *kistje of kastje voor 't ontvangen en 't bewaren van aalmoezen in kerken*); **-bus,** v. -bussen (*metalen trommeltje, waarin de aalmoezen kunnen gestort worden*); **-dier,** o. -en (*dier als slachtoffer* b.v. *in de tempel van Jeruzalem*).
of'feren, offerde, h. geofferd (Lat. offerre: [*aan de Godheid*] *een gave met de gebruikelijke plechtigheden aanbieden, opdragen*; *een offer brengen, aanbieden, opdragen*; *prijs geven*; *betalen*): *ieder moet een kleinigheid -; Gode zijn liefde -; aan de eerzucht -; aan de Muzen -; aan Bacchus -*, (wijn) drinken.
of'fergave, v. -n (*gift, die als offer afgestaan wordt*); **-kelk,** m. -en (*gewijde beker*); **-kist,** v. -en (*kist tot het bewaren van liefdegaven*); **-plechtigheid,** v. -heden; **-schaal,** v. -schalen; **-steen,** m. -stenen (*platte steen, welke de heidenen diende als altaar*).
offer'te, v. -s, -n (Fr. *aanbieding, aanbod*); handel: *vaste -.*
offerto'rium, o. (Ned.) -s, offertoriën; (Lat.) offerto'ria (Lat. v. offerre = offeren: R.-K. *offerande, deel der Mis*; z. offerande).
offervaar'dig, bn. (*bereid om een offer te brengen*; *bereidwillig om te geven*).
officiant', m. -en (Fr. *dienstdoend ambtenaar*; *priester in zijn bediening*).
offi'cie, o. -s, officiën (Fr. office, Lat. officium: *ambt, post, werkkring, ambtsbediening*): *het Heilig -*, de Inquisitie.
officieel', bn., bw. (Fr. officiel [Lat. officialis v. officium]: *van regerings- of ambtswege*; *echt, ambtelijk, wettig*): *officiële berichten, officiële sanctie*; *iets - meedelen*; *officiële notering*, koerslijsten, door desbevoegden of door beëdigde makelaars opgemaakt; *een - gezicht zetten*, deftig; *een - bezoek.*
officier', m. -en, -s, officiertje (Fr. officier [Lat. officiarius = ambtenaar]: 1 mil. *ieder, die hetzij op de vloot of in het leger enig bevel voert, een graad of rang heeft als of van luitenant of hoger*; België: *openbaar -*, bekleder van een openbare dienst; 2 in het rechtswezen: *ambtenaar* in verschillende opvattingen; 3 *hogere rang bij verschillende ridderorden*): 1 *- der infanterie*; *eerste -*; *de - van de dag*; *de - van de wacht*; *- van administratie*, belast met kleding, voeding, betalen van soldij; *- van gezondheid*, militair-arts, België: rechtst. ook: arts; zie hoofd-, vlagofficieren; 2 *- van justitie*, eerste rechterlijk ambtenaar bij een arrondissementsrechtbank; zie substituut; (in België = *procureur* [*des Konings*] en *substituut van den procureur*); 3 *- van den Nederlandsen Leeuw.*
officiers'aanstelling, v. -en: *zijn - krijgen*; **-rang,** m. -en; **-tafel,** v. -s (*gemeenschappelijke dis voor officieren*); **-traktement,** o. -en; **-uniform,** v. -en; **-weduwe,** v. -n.

officieus', bn., bw. (Fr. 1 *dienstwillig, voorkomend*; 2 *niet-officieel, half-ambtelijk*): 1 – *te werk gaan*; 2 *dit zijn officieuze berichten*.
officinaal', bn. (Fr. officinal: *in de apotheek voorhanden, geneeskrachtig*); ook, –neel.
officina'lia, o. mv. (Lat. *apothekerswaren*).
offi'cio (ex) (Lat. *ambtshalve*).
offi'cium, o. officia (Lat. *dienst, ambt; plicht*).
offreren, geoffreerd (Fr. offrir: *aanbieden*): *iem. iets* –.
ofschoon', onderschikkend vgw. (*hoewel, schoon*): – *het regent, ga ik wandelen*.
of'te (*of*), tegenst. vgw. vero., alleen in enkele uitdr.: *nooit – nimmer*; – *wel*, – *niet*.
o'gelijn, o. –s (fig. *lieveling*; *sieraad*): *het – van het volk*; w.i.g. of ir.
o'gen, oogde, h. geoogd (1 *het oog gevestigd houden op*; *verlangen naar*; 2 *streven naar*): 1 *zij oogden hunkerend naar de brij*; 2 *op iets* –, b.v. *op roem*; vero.
o'genblik, o., soms m. ogenblikken (*zeer korte tijdruimte*): *luister een* –, korte tijd; *een ondeelbaar* –, de kortst denkbare tijd; *een verloren* –, dat voor ernstige bezigheden niet gebruikt wordt; *voor een* –; *één –! in een* –; *zonder een – te aarzelen*; *op het juiste* –; *een helder – hebben*; *iems. laatste ogenblikken*, zijn stervensuur; zie onbewaakt.
ogenblik'kelijk, bw. (1 *zeer kort van duur*; 2 *terstond*): 1 *een –e indruk*; 2 *ga* –; als bn. als germ. beschouwd b.v. *er is geen – gevaar* (beter: *op het ogenblik*), *de –e behoefte* (beter: *de tegenwoordige*).
o'gendienaar, m. –s, –dienaren (*iemand, die een ander naar de ogen ziet, vleier*).
o'gendienst, m. ([*lage*] *vleierij*; *kruiperij*).
o'gendokter, m. –s (*oogarts*).
ogenschijn'lijk, bn., bw. (*naar het uiterlijk*; *schijnbaar*): *in –e rust*; *de kracht der – zo zwakke vrouw*; **ogenschijn'lijkheid**, v.
o'genschouw, v. (*beschouwing*): *iets in – nemen*, bekijken, bezichtigen.
o'gentaal, v. (*taal der ogen: blik*).
o'gentroost, v. (*naam v. verschillende éénjarige kruiden v. d. familie der leeuwenbekachtigen*; Lat. euphrasia): *de rode* –, *de gewone* –, middel tegen oogontsteking.
ogief', o. ogieven (Fr. ogive: bouwk. *kruisboog v. e. gewelf, waarvan de uitspringende armen elkander diagonaalsgewijze in de top kruisen, alwaar ze ook in een punt samenlopen*; bij uitbr. *spitsboog*); ook: **–boog**, m. –bogen (*Gotische spitsboog*); **–sgewij'ze** en **–gewijs'**; (g = g); zie ojief.
ogiva'le stijl, m. (*spitsbogenstijl*). (g = g).
ohm, o. –s (*eenheid van electriciteit en magnetisme*, voorgesteld door Ω, naar den Duitsen natuurkundige G. S. Ohm, 1787–1854).
oho' (*uitroep van vrolijkheid*) **1** tw.; **2** zn. o.: *een verbaasd* –.
oï'dium, o. (Lat. v. Gr. oëides = op een ei gelijkend: *schimmel op bladeren*, b.v. *op die van de wijnstok*); l. *o-ie'-die-um*.
oil-skin, o. (Eng. *gewaste taf*; ook: *oliejas*); zie alpaca, opm.
oir, o. (*erfgenaam, nakroost*); vero.; l. *oor*.
ojief', o. ojieven (*ogief*; meestal *ojief* in de bet.: *lijst, waarvan de kromming in dwarsdoorsnede half hol, half bol is*).
oka'pie, m. –s, **oka'pi**, m. okapi's (*tweehoevig dier in Centraal-Afrika, het midden houdend tussen een giraffe en een antilope*; Lat. okapia Johnstoni): *de – in 1890 ontdekt*.

I. o'ker, v. (Lat.-Gr. ochra = geel: *kleiaarde, met ijzeroxyde vermengd*; *berggeel*).
II. o'ker, m. (Z.-N. *okernoteboom*).
o'kernoot, ok'kernoot 1 v. –noten (*de gewone noot*); **2** m. –noten (*boom*); **–noteboom**, m. –bomen (Lat. juglans regia); Z.-N. **–notelaar**, m. –s (okker misschien = noker, Lat. nucarius = noten?).
oksaal', o. oksalen (Lat. doxale: *galerij in R.-K. kerken, dienend voor de zangers en het orgel* [achter in de kerk]; *zangerskoor*).
ok'sel, m. –s. –en, okselseltje (*holte onder de arm*): fig. *de – van een blad*, hoek door twee verschillende delen nl. blad met stengel of tak, der plant gevormd.
oks'hoofd, o. –en (*vochtmaat van 6 ankers of 232 l.* ook: *het vat zelf*).
Old'ambt, o. (*landstreek aan de Dollard*).
ol'derman, m. –s, –mannen of -lieden (older = ouder: *overheidspersoon*); vero.
olean'der, m. –s (Fr. oléandre [Lat.-Gr. lauridendrum = laurierboom]: *laurierroos, altijd groene heester*; Lat. nericum oleander).
oleanderpijl'staart, m. -en (*bontgekleurde nachtvlinder of sfinx, waarvan de rups zich met oleanderbladeren voedt*; Lat. deilephila nerii).
oleas'ter, m. –s (*wilde olijfboom*).
olei'ne, v. (*olievetstof, bestanddeel in oliën*).
oleographie', v. –s, oleographieën (*het kleurendrukken in olieverf v. e. op linnen schilderij, in 1813 uitgevonden*; *de reproductie*).
olewesjo'lem (Hebr. olow hasholaum = op hem de vrede: *zaliger*).
o'lie, v. oliën, olietje (Lat. oleum [Gr. elaion = uitgeperst olijvensap]: *vloeistof, uit plantaardige of dierlijke stoffen verkregen*; ook wel: *petroleum*): vette oliën: *lijn–, olijf–*; vluchtige of etherische oliën: *pepermunt–, rozen–*; zegsw. – *in het vuur*, nieuwe opwakkering van driften; – *in de branding* (of: *op de golven*) *uitstorten*, middel om de golfslag, fig. de hartstochten, te doen bedaren; zegsw. *er is geen – meer in de lamp*, [a]) de levensgeesten zijn verteerd, [b]) de beurs is plat, [c]) de fles is leeg; *een goede naam is beter dan goede* –, gaat boven alles; *hij is in de* – (Z.-N. *hij is* –), (licht) dronken; *de H. Olie*; zie Oliesel; Z.-N. – *drijft boven*, de waarheid, de deugd overwint; **–achtig**, bn.; **–achtigheid**, v.
o'liebol, m. –bollen (*bolvormige oliekoek*; fig. *dronkenmansgezicht*); **–bollenkraam**, v. –kramen (nl. *op de kermis*).
o'lieboot, v. –boten (*tankschip*); **–bron**, v. –bronnen (*petroleumbron*).
o'liedom, bn., bw. (*aartsdom*).
o'lie- en azijn'stel, o. –stellen, –stelletje (*tafelgerief, met flesjes voor olie en azijn*, ook: *met peperbusje en zoutvaatje*).
o'liefabriek, v. –en; **–fles**, v. –flessen; **–gas**, o. (*gas, uit olie verkregen*); **–handel**, m.; **–houdend**, bn. (*olie bevattend*); **–jas**, v. –jassen (*regenjas van geoliede stof*); **–jekker**, m. –s; **–kan**, v. –kannen ([*blikken*] *kan voor lampolie, met oor en tuit*); **–koek**, m. –en (*ronde koek met krenten enz., in raapolie gebakken*; *raap-, lijnkoek*); **–koop**, m. -kopen (*zwervende kwakzalver*): *de – verkocht geneeskrachtige oliën*, vero.; **–kop**, m. –koppen (*pijpekop van met olie doortrokken meerschuim*): *een mooi doorgerookte* –; **–kruik**, v. –en (*aarden kruik tot het bewaren van olie*); **–lamp**, v. –en; **–molen**,

m. –s (*pletmolen voor lijn- of raapzaad*).
o'liën, oliede, h. geolied (*met olie bestrijken, insmeren*): *hout –; geolied papier.*
o'lienoot, v. –noten; zie aardnoot.
o'liepalm, m. –en (*palmboom uit tropisch Afr. en Am.*; Lat. elaeis melanoeocca en elaeis guineënsis); **–plant,** v. –en (*plant, die olie oplevert*): *de olijf, het vlas zijn –en.*
O'liesel, o. (R.-K. *sacrament der stervenden*): *iem. het H.* (of: *het laatste*) *– toedienen.*
o'lieslager, m. –s (*fabrikant van olie,* inz. *van raap- en lijnolie, bezitter v. e. oliemolen*); **–slagerij,** v. –en (*oliefabriek*); **–spuit,** v. –en; **–spuitje,** o. –s (*spuit, waarmee olie wordt gespoten*); **–stamper,** m. –s (Z.-N. *olieslager*); **–steen,** m. (*zachte, gladde slijpsteen*): *een – wordt met olie bevochtigd*; **–stel,** o. –stellen (*petroleumstel*); **–vat,** o. –vaten (*vat voor of met olie*); **–veld,** o. –en (*terrein, dat oliebronnen bevat*); **–verf,** v. –verven (*verfstof, met olie bereid*): *met – schilderen op doek,* uitvinding, toegeschreven aan de gebroeders van Eyck in 1400; *een portret in –*; **–vlek,** v. –vlekken (*vlek, door olie veroorzaakt*); **–winning,** v. –en; **–zaad,** o. (soorten) –zaden (*lijn-, raapzaad*).
o'liezoet, o.; zie glycerine.
o'lifant, m. –en (o.-Fr. olifant, Lat. elephantus [Gr. elephas = ivoor]: 1 dierk. *slurfdragend, veelhoevig dier*; Lat. elephas indicus en loxodon africanus; 2 *ivoren krijgshoorn,* inz. *van den paladijn Roeland*; 3 *zwaar, log mens*): 1 *jacht op –en; tamme –en*; 2 *Roeland, bij Ronceval in nood, blaast op zijn – om Karel ter hulp te roepen*; 3 *wat een –!* een *salon–*; verkl. *olifantje,* oneig. soort van [a]) avondvlinder, [b]) snuitkever.
o'lifantenjacht, v. –en; **–jager,** m. –s; **–kraal,** v. –kralen (*perk voor getemde olifanten, waar men wilde olifanten in lokt*).
o'lifantshuid, v. –en (*dikke huid v. e. olifant*): zegsw. *een – hebben,* ongevoelig voor slagen, fig. voor critiek; **–orde,** v. –n (*ridderorde o.a. in Siam*); **–papier,** o. (*groot formaat van zwaar tekenpapier, met het woord olifant als watermerk*); **–tand,** m. –en (*een der slagtanden, bestaande uit ivoor*); **–tromp,** v. –en (*slurf*); **–voet,** m. –en (*klimplant in Z.-Afrika met dikke stengelvoet, in tijd van nood voedsel der Hottentotten*; Lat. testudinaria elephantipes): *de – heet ook Hottentotsbrood*; **–ziekte,** v. (*elefantiasis*).
olig(o)..., van Gr. o'ligos = weinig.
oligarch', m. –en (*medelid of voorstander v. e. oligarchie*); **–archie',** v. –archieën (*regering van enkele voorna'men,* d.i. *adellijke of patricische familiën*); **–ar'chisch,** bn., bw. (*door een oligarchie geregeerd; voor de oligarchie gestemd, haar betreffende*).
olijf', Fr. olive, Lat. oli'va, Gr. elai'a: **1** m. olijven (*olijfboom; olijftak*); **2** v. olijven (*de vrucht*): *uit de olijven perst men olijf- of slaolie*; **-achtig 1** bn. (*als een olijf van kleur,* nl. *donkergroenachtig*): *zijn –e gelaatskleur*; **2 –achtigen,** mv. (*familie, waartoe o.a. de sering en es behoren*; Lat. oleaceae).
Olijf'berg, m. (Bijb. *berg met olijven begroeid aan de N.-O. zijde van Jeruzalem, 818 m boven de zee*); zie Matth. 21 : 1; ook: *Olijvenberg.*
olijf'boom, m. –bomen (*boom, oorspr. uit Syrië en Palestina, thans ook in Z.-Frankrijk*; Lat. olea europaea): uit de bessen, ter grootte v. e. duivenei, eerst groen, later bruinachtig violet, perst men olie; **–groen** (*de olijfgroene kleur*) **1** o.; **2** bn.; **–hof,** m. –hoven (*olijvenboomgaard*): zegsw. *mijn liefste plek is een – geworden,* mijn hoogste geluk is in de diepste rampspoed verkeerd; **–kleurig,** bn. (*groenachtig bruin*); **–krans,** m. –en (*krans van olijfvebladen*); **–olie,** v.; **–tak,** m. –takken (*zinnebeeld des vredes*).
o'lijk 1 bn. (1 *van geringe stand, arm,* vero.; Z.-N. *in slechte staat*; 2 *min, niet veel bijzonders, beroerd*; vero.; 3 *dom, dwaas, onnozel*; 4 *slim*; ong. *doortrapt,* in N.-N. inz. gunstig: *guitig*; 5 *lelijk, onooglijk,* vero.): 1 zegsw. – *maar vrolijk,* ofschoon van geringe stand, niet rijk, toch gelukkig; Z.-N. *–e kleren*; 2 *–e nutjes*; 3 z. – *houden*; 4 ong. *–e dieven*; gunstig: *een – meisje*; 5 *een –e prul* (schilderij); **2** bw. (1 *slecht, niet naar de eis*; 2 *guitig*; 3 bijw. v. graad: *zeer*): 1 *hoe gaat het met Bertha? –, dokter*; 2 *iem. – aankijken*; 3 *iem. – beet gehad hebben.*
o'lijkerd, m. –s (*slimmerd, guit*).
o'lijkheid, v. (*slimheid, guitigheid*).
Olij'sel, o. (Z.-N. *Oliesel*).
Olij'venhof, m. (Bijbel: *tuin op de Olijfberg, waarin Jezus de nacht vóór Zijn lijden in grote benauwdheid doorbracht*; fig. *plaats der smarte*); ook, Hofje van Olijven.
olij'venhout, o. (*hout van de olijfboom*).
olij'venolie, v.; z. olijfolie; **–oogst,** m.; **–pers,** v. –en (*pers tot het maken van olijfolie*).
o'lim, bw. (Lat. *voorheen, eertijds, voormaals*): zegsw. *in de dagen van –,* in oude, lang verlopen dagen.
Olive'ten, Z.-N.: *het Hofken v. –,* Olijvenhof.
ol'la podri'da, o. (Sp. eig. vuile schotel = Fr. potpourri: *bijgerecht van allerlei fijngesneden en gekruid vlees*; fig. *ratjetoe, poespas, allegaartje*); lees *ol'ja.*
olm, m. olmen, olmpje (*iep*).
ol'mekruin, olm'kruin, v. –en.
ol'menhout, o.; ook: olmhout; **–loof,** o.; **–plantsoen,** o. –en.
ologra'phisch, bn.: zie holographisch.
Olymp', m.; zie Olympus.
Olym'pia, o. vlakte (tempelstad) in Elis, Z.-Gr., met de rivier Alphe'us, verzamelplaats van alle Griekse stammen ter gemeenschappelijke viering van de Olympische spelen ter ere van Zeus.
olympia'de, v. –n (*tijdvak v. 4 jaar tussen de Olympische spelen*; *Olympische spelen*): sinds 776 v. C. werd met –n gerekend.
Olym'pisch, bn. (*tot Olympia* [ook: *de Olympus*] *behorend*): *de –e spelen,* o.-Griekenland: volksspelen, van 776 v. C. tot ± 400 n. C., om de vier jaar gehouden; zie Olympia; thans: sportoefeningen in navolging van de Gr. o.a. te A'dam 1928.
Olym'pus (Lat.), **Olym'pos** (Gr.) m., **1** berg tussen Macedonië en Thessalië, verblijf der Gr. goden; **2** Gr. godendom.
om 1 vz.: om iets heen, rondom: – *de haard zitten, een band – een boek*; omstreeks: – *Kerstmis* (Z.-N. *rond*); te: – *tien uur*; wegens: – *het geld,* – *de regen*; geregeld te: – *middernacht*; nog: – *de andere dag*; *het is – te lachen,* Z.-N. = *om de grap*; – *u te helpen,* met de bedoeling; – *en bij de zestig,* ongeveer; *hij moest – den dokter,* moest den dokter halen; – *de Noord varen,* naar, in de richting van de noordelijke streken: Scan-

dinavië, Groenland enz.; – *strijd*, wedijverende met elkaar; – *het even*, volkomen hetzelfde; – *het hardst*, wedijverende in snelheid; – *het leven komen*, vgl. ombrengen; **2** bw. (*ergens omheen*; *voorbij*): *wind er een touw* –; *dat uur is alweer* –; *die weg is een half uur* –, langer dan b.v. het voetpad is; *de wind is* –, gekeerd; *wij doen het* – *en* –, ieder op de beurt; *de Eerste Kamer is* –, de regeringspartij is in de minderheid; *hij heeft 'm* –, is dronken; *de hoek* –; – vormt samenst. met w.w., scheidbaar (met klem op *om*), onscheidbaar (met klem op het w.w.); verg. *om'brengen*, *omar'men*.

o'ma, v. oma's (*grootmama*), in kindertaal.

omar'men, omarmde, h. omarmd (*in de armen sluiten, omhelzen*): –*d rijm*; zie rijm.

omar'ming, v. –en (*omhelzing*).

I. om'ber, v. (Lat. umbria [terra] = umbrische [aarde]): *donkerbruine, vette aardsoort, als verfstof bereid*).

II. om'ber, Fr. l'hombre, oorspr. Sp. = man, **1** o. (*zeker kaartspel*; meestal *omberspel*); **2** m. en v. –s (*persoon, tegen wien de twee andere partners spelen*).

om'berdoos, v. –dozen (*fichesdoos*).

om'beren, omberde, h. geomberd (*omber spelen*).

om'berpartijtje, o. –s (*gezelschap van drie personen, die omber spelen*; ook: *een spel omber*); **–spel 1** o. –spelen (*het kaartspel*); **2** o. –spellen (*stok van 10 kaarten*); **-tafel,** v. –s (*speeltafeltje voor het omber*).

om'bervis, m. –vissen (omber = Lat. umbra = schaduw: *zeebaars o.a. in de Middellandse Zee*; Lat. sciaena aquila).

om'bervogel, m. –s (*reiger in Z.-Afrika*; Lat. scopus umbretta).

Ombili(e)n'kolen, v. mv. (*kolen uit de Ombilienmijnen, ten O. v. Padang, Suma'tra*).

om'bladen, blaadde –, h. omgeblaad (*een blad van een boek omslaan*).

om'bladeren 1 bladerde –, h. om'gebladerd (*blaadjes omslaan [en hier en daar eens kijken]*); **2 ombla'deren,** –bla'derde, h. ombla'derd (lit. t. *met [laurier]bladeren omkransen*): *iems. hoofd met laurier* –.

om'bocht, v. –en (*de omgebogen kant*).

omboord', bn. (*met een boordsel omgeven*).

om'brassen, braste om, h. omgebrast (scheepst. *zeilen en raas door middel van een bras of touw, in andere richting stellen*).

ombrel'le, v. –s (Fr. [It. ombrella]: *parasol*).

om'brengen, bracht –, h. omgebracht (1 *om het leven brengen*; *doden*; 2 *rondbrengen*): 1 *duizenden* –; 2 *kranten* –.

ombrome'ter, m. –s (Gr. ombros = regen: *regenmeter*).

omdat', vgw. (*om reden dat, daar, dewijl*): – *ik ziek ben*; - *het vacantie is*.

omdij'ken, omdijkte, h. omdijkt (*met een dijk, dijken omsluiten*): *kwelders* –.

om'doen, deed –, h. omgedaan (1 *om het lichaam of een lichaamsdeel doen*; 2 Z.-N. *omploegen, omspitten*): 1 *een mantel, doek* –, omhangen, -slaan; 2 *een stuk land* –.

om'dolen, doolde –, h. omgedoold (*ronddwalen, al dolende rondgaan*).

om'draai, m. –en (1 *keer, omzwaai, wending*; 2 *de plaats, waar de weg een draai maakt, waar men een hoek omslaat*): 1 *de* – *van een rad*; 2 *bij de* – *van de weg*; nog: Z.-N. *op een* –, in een ogenblik.

om'draaien, draaide om, i. (1, 2, 3), h. (4, 5, 6, 7) omgedraaid (1 *onder het rijden, lopen, varen een draai maken en daardoor om een hoek heengaan*; 2 *in de rondte draaien, om zijn as of in een cirkel bewogen worden*; 3 *in die richting zich draaien of zich wenden, dat hetgeen vroeger vóór was, nu achter komt*; fig. *van partij, richting wisselen*; 4 *iets in de rondte draaien, iets om zijn as bewegen*; 5 *iets zo bewegen, dat hetgeen vroeger vóór was, nu achter komt, of hetgeen vroeger boven, onder komt enz.*; 6 *iets draaiend naar achteren keren, achterwaarts draaien of wenden*; 7 refl.): 1 *we draaiden een hoek om*; 2 *het hart draait me om in het lijf*, uitdrukking v. walging; 3 *de windwijzer is omgedraaid*; fig. *ineens omgedraaid, eerst communist, nu conservatief*; 4 *met snelheid het wiel* –; *een sleutel* –; 5 *het pakket naar alle kanten* –; 6 *de kop* –*de zag hij*; *iem. de nek, de hals* –, doden; 7 *z. snel* –*de greep hij hem vast*; v. liggende personen: *ik draaide me eens om en sliep verder*, legde mij op een andere zijde.

om'dragen, droeg –, h. omgedragen (*ronddragen*): *de veroverde standaarden plechtig* –, in optocht langs een bepaalde weg.

o'mega, v. omega's (Gr. *de laatste letter van het Griekse alphabet*; fig. *het einde*).

om'eggen, egde –, h. omgeëgd (*met de eg omwerken*): *gij moet de akker* –.

omelet', v. omeletten (Fr. omelette [v. Lat. lamella = blaadje]: *eierpannekoek*).

o'men, o. o'mina (Lat. *voorteken*): *dat is een slecht* –; zie nomen.

omfloer'sen, omfloerste, h. omfloerst (*met een floers omgeven*): *een trom* –.

om'gaan, ging om, h. (3), i. (1, 2, 3) omgegaan (1 *rondgaan, om iets gaan*; 2 *voorbijgaan*; 3 *verkeren met, omgang hebben*): 1 *het hoekje* –, sterven; *een straatje* –, wat rondlopen; 2 *de dag ging* –; 3 *met iem* –; *met bedrog* –; zie pek; nog: *wat ging er in hem om*, wat dacht, gevoelde hij? *dat gaat buiten hem om*, [a]) daar heeft hij niets mee te maken, [b]) daar trekt hij zich niets van aan; *in die winkel gaat veel* –, wordt veel verkocht; Z.-N. *voor iem.* –, uit de weg gaan.

om'gaande, bn.: *per* –, d.i. met de eerstvolgende post: *gelief mij per* – *te antwoorden*; beter: *onmiddellijk antwoord*.

om'gang, m. in bet. 1 –en (1 *rondgang*; *plechtige R.-K. processie*; Z.-N. *stoet, optocht*; 2 *het omgaan, gezellig verkeer*; 3 *galerij, trans v.e. toren*): 1 in deze bet. ook, ommegang: *de statige* – *der priesteren, driewerf om het altaar*; *een stille* –; *de* – *door de velden op Sacramentsdag*; 2 *aangenaam in de* –; *met iem.* – *hebben*; 3 *op de* – *van de domtoren*.

om'gangstaal, v. (*de gewone spreektaal*): *de* – *der lagere volksklasse*; *in de* –.

om'gekeerd 1 bn., bw. (*omgedraaid, in tegengestelde stand*): *een* –*e handschoen*; *precies* –; *in het* –*e geval*; *een kous* – *aantrekken*; – *evenredig*; **2 –e,** o.: *het* –*e van een breuk*, b.v. $^5/_2$ is het –e van $^2/_5$; *het* –*e van 4 is* $^1/_4$; *het* –*e van mooi*, het tegengestelde.

om'gelanden, m., v. mv. (*eigenaars, eigenaressen v. landen om enig aangewezen punt*).

om'gelegen, bn. (*omliggend, rondom gelegen*): *de* – *akkers, wateren enz.*

1 om'geven, gaf om, h. om'gegeven (*op de rij, in het rond geven*): *de kaarten* –; **2 omge'ven,** omgaf', h. omge'ven (*omringen*):

de vorst door een schitterende stoet –; de stad was met wallen en grachten –.

omge'ving, v. (1 *kring van personen, waarin iem. zich beweegt of verkeert*; 2 *nabijheid*): 1 *onze dagelijkse –; een vorst wordt door zijn – licht bedorven*; 2 *in de – van Den Haag wonen.* Opm. – = omstreken is een germ.

om'gezetenen, m. en v. mv. (*omwoners* 1).

omglo'ren, –gloorde, h. omgloord (lit. t. *met een gloor of lichtende krans omgeven*): *het hoofd van den heilige, met licht omgloord.*

om'gooien, gooide om, h. omgegooid (1 van staande voorwerpen: *met geweld omverwerpen*; 2 scheepst. van het roer: *vlug omwenden*; 3 van ruime kledingstukken: *haastig en zonder zorg omslaan*): 1 *gooi de fles niet om*; 2 *gauw het roer omgegooid!* 3 *ik gooide me mijn regenjas om*; nog: *gooi 'm eens om,* drink eens leeg.

omgor'den, omgordde of gordde –, h. omgord of –gegord (*kledingstukken of wapenen om de heupen vastbinden; omgeven met*): *de lenden – met een linnen doek; zich –,* fig. lit. t. zich gereedmaken.

om'haal, m. (1 *omslag, onnodige drukte*; 2 *krul van een letter*), in bet. 2 omhalen: 1 *een – van woorden; veel – maken; waartoe al die –?* 2 *met kleurige omhalen schrijven.*

om'hakken, hakte –, h. –gehakt (1 *door hakken vellen*; 2 *losmaken door middel v. e. hak*): 1 *de bomen laten –*; 2 *de grond –.*

om'halen, haalde –, h. omgehaald (*afbreken, omver'halen, omver'trekken in de richting naar zich toe*; Z.-N. *ompraten*; Z.-N. *geld inzamelen*): *een muur –*; **–haling,** v. (Z.-N. *geldinzameling*): *een – doen.*

om'hebben, [a]) *hij had 'm om,* zie om; [b]) Z.-N. omgeploegd, omver hebben.

omheen', bw., – komt voor in verbinding met *hier, daar, waar: de vijver, waar de jongens – liepen,* rondom heen.

omhei'nen, omheinde, h. omheind (*met e. heining omgeven*): *een tuintje –.*

omhei'ning, v. –en (*het omheinen*; [*planken*] *schutting*): *over de – klimmen.*

omhel'zen, –helsde, h. omhelsd (*om de hals vallen; de armen om de hals slaan*): *iem. –*; fig. *een godsdienst –,* aannemen.

omhoog', bw. (*opwaarts; boven*): *naar –,* in de hoogte; *de handen –! van –,* d.i. van de hemel; – vormt met w.w. scheidbare samenst. b.v. *–houden, –zien enz.*

omhul'len, –hulde, h. omhuld (*rondom bedekken, in iets wikkelen*): *met een mantel –; hoge bergen omhuld door* (of: *met*) *dikke nevels*; fig. *met luister omhuld,* omgeven.

omhul'sel, o. –s (*omkleedsel, omwindsel*): *'s mensen stoffelijk –,* zijn lichaam.

omineus', bn.; omineuzer, –t (Fr. [Lat. ominosus]: *onheilspellend*).

omis'sie, v. omissiën, –s (Fr. [Lat. omissio]: *uit-, weglating; nalatigheid, verzuim*).

omitteren, geomitteerd (Lat. omittere: *uit- of weglaten; overslaan*).

omka'den, omkaadde, h. omkaad (*met een kade of kaden omsluiten*): *een polder –.*

om'kantelen, om'kentelen, kantelde –, h. (1), i. (2) omgekanteld (1 *wentelen v. d. éne kant op de andere*; 2 *kantelend omvallen*): 1 *een balk, een pakkist, een steenblok –*; 2 *dat tafeltje is omgekanteld.*

omkan'ten, kantte –, h. omkant (*ergens een kant om maken*): *een emmer – met koperen randen.*

om'keer, om'mekeer, m. (*het omkeren; algehele verandering*): *een hele –.*

om'kenteren, kenterde –, i. omgekenterd (*omkantelen*): *de barkas is omgekenterd.*

om'keren, keerde –, h., i. omgekeerd (*omwenden, omdraaien, andersom plaatsen*): *een zandloper –, het hoofd –, een blad –*; refl. *ik keerde mij nog eens om en sliep rustig door,* zie omdraaien; zegsw. *een dubbeltje driemaal –,* zeer spaarzaam zijn; *het hart keert mij om* (of: *draait zich* of: *draait me om*) *in 't lijf,* ik walg er van; zie ook blad, blaadje, graf, rol en omgekeerd.

om'kijken, keek –, h. omgekeken (1 *achterwaarts kijken, het hoofd omdraaien en de blik naar achteren wenden*; 2 overdr.: *naar iem. of iets omzien, met belangstelling er naar zien*; 3 *rondkijken*): 1 *hij keek om, toen hij stappen hoorde; naar iem. –*; 2 *hij kijkt niet meer naar haar om; naar de kinderen –*; 3 *ik keek naar iem. om, die mijn goed zou dragen.*

1 om'kleden, kleedde om, h. om'gekleed; refl. *ik moet me even –,* beter: *verkleden*; **2 omkle'den,** omkleed'de, h. omkleed' (*met een kleed of lichaamsbedekking omgeven*; overdr. *met iets bedekken, omgeven*): *zijn lichaam is omkleed met staal; met trijp omklede sofa's*; nog: *een met redenen omkleed verzoek,* met bijvoeging van de reden.

omkleed'sel, o. –s (*omhulsel, bedeksel*).

omklem'men, omklemde, h. omklemd' (*de armen, de arm of de hand vast om iets heen slaan: iets of iem. met kracht en klem omvatten*): *zijn vuist omklemde een speer.*

om'klinken, klonk –, h. omgeklonken (1 v. spijkers enz. of de punten daarvan: *ze ombuigen door er tegen aan te slaan, ze omslaan en de uitstekende punten daardoor wegmaken*; 2 Z.-N. *omkantelen, doen vallen*): 1 *spijkers of bouten –*; 2 *een kar –*; nog: Z.-N. *mijn voet is omgeklonken,* omgezwikt.

om'komen, kwam –, i. omgekomen (1 *om het leven komen: het leven verliezen* [*door een ongeluk, gebrek enz.*]; 2 *rondkomen, genoeg hebben aan*; 3 *doorbrengen*): 1 *bij een brand, bij een schipbreuk –*; 2 *hij kan met zijn salaris niet –*; 3 *hoe moet ik die tijd –?*

om'komst, v.; zie ommekomst.

om'koop, m. (*de daad van omkopen*).

omkoop'baar, bn. (*veil voor geld*); **–heid,** v.: *de – der Turkse ambtenaren.*

om'kopen, kocht –, h. omgekocht (*door geld, geschenken enz. doen afwijken van zienswijze, partij, plicht*): *zich laten –.*

om'koper, m. –s (*iem., die omkoopt*).

omkoperij', v. –en: *wegens –*; **om'koping,** v. –en (*omkoop*): *de – van ambtenaren.*

omkoud' zijn (of: **worden) er –** (*het leven kwijt zijn of gaan raken*): *je bent er –.*

omkran'sen, omkranste, h. omkranst' (*met een krans omgeven, een krans doen om*; fig. *omgeven, omsluiten*): *het hoofd omkranst met bloemen; huizen, omkranst door iepengroen*; refl. *zich –,* z. met een krans sieren.

om'kreits, m. (lit. t. *omtrek, kring*).

om'krijgen, kreeg –, h. omgekregen (*er in slagen*: 1 *iets om het lijf te doen*, 2 *een tijd te doen verstrijken; ten einde brengen*): 1 *hoe zal ik die schort –?* 2 *hoe krijg ik die Zondag –?* nog: *'m –,* dronken worden.

omlaag', bw. (*naar beneden; in de laagte*): *het dal lag – aan de beek; de deur klemt –; naar – zien; naar – storten,* beneden;

scheepst. *de bootsman is* –, beneden in het logies; – vormt met w.w. scheidbare samenst., b.v. *–brengen*, bracht –, enz.
omlau'weren, omlauwerde, h. omlauwerd (lit. t. *met lauweren of laurieren bekronen*): *een dichter met omlauwerd hoofd.*
omle'geren, omlegerde, h. omlegerd (*omsluiten, omsingelen*; fig. *omringen*): *Civilis hield de stad omlegerd*; fig. *hij was omlegerd door het gevaar*; **–ing,** v. –en (*insluiting*).
om'leggen, legde of leide (lei) –. h. omgelegd of omgeleid (*om iets heen leggen; anders-om leggen*): *iem. een verband* –, leggen en vastmaken; *een plank* –, op een andere kant leggen; fig. *elk stuivertje* –, zuinig zijn; *zich* –, zich op een andere zijde leggen.
omleg'sel, o. –s (*belegsel, omboordsel; rand of boord [van verschillende kleur]*): *een damesrok met een – van fluweel.*
om'leiden, leidde –, h. omgeleid (*rondleiden; leiden langs de omtrek van een ruimte, langs iets*): *een vetten os* –, door de straten leiden; *een klimplant het balkon* –.
om'liggend, omlig'gend, bn. (*omgelegen*).
omlijs'ten, –lijstte, h. omlijst' (*met een lijst omgeven*): *een portret* –; fig. *bouwland, door akkermaalshout omlijst.*
om'loop, m. in bet. 3 omlopen (1 *het omlopen; kringloop; rondgang, circulatie; omwenteling*: 2 geneesk. *roosachtige verzwering*; 3 *rondlopende galerij, omgang, trans*): 1 *de – van het bloed; geld, papier in – brengen, aan de – onttrekken; de – der aarde om de zon*; 2 *hij heeft de – aan de vinger*; 3 *de – van een molen; een toren met twee omlopen.*
om'loopstijd, m. –en (*tijd, waarin een [hemel]lichaam zijn baan beschrijft*).
om'lopen, liep –, h. (1, 2, 3, 4, 5, 7). i. (1, 2, 3, 4, 5, 6) omgelopen (1 *om iets heen lopen*; 2 *zich binnen een ruimte in een rondgaande loop bewegen*; 3 *langs een omweg lopen*; 4 *rondlopen*; 5 *voorbijgaan*; 6 *draaien, omdraaien en van richting veranderen*; 7 *tegen iets oplopen en het doen vallen*): 1 *het stadje Hulst in een half uur* –; 2 *ik ga een eindje* –; 3 *niet deze weg volgen, dan loop je om*; 4 *het bloed, dat door de aders omloopt*; 5 *de dag liep –, de nacht begon te dalen*; 6 *de weerhaan is omgelopen*; 7 *een tafeltje* –; nog: *het hoofd zou me – van de drukte*, in de war raken.
omlo'veren, omloverde, h. omloverd (lit. t. *met lovers, met een loverkrans versieren, omkransen*): *eens dichters hoofd* –.
om'me ende bij (*ongeveer, omstreeks*), bijwoordelijke uitdr.: *zo – – –.*
om'megang, Z.-N.; zie omgang 1.
om'mekant, m. –en (*keerzijde*).
om'mekomst, v. (*afloop van een termijn*): *telkens na – van drie maanden dient hij een rapport in*; O.-I. – *van verlof*, einde.
Om'meland, o. –en (*land, gelegen rondom een plaats*); meestal in het mv.: *de Ommelanden van Groningen*, Hunsingoo, Fivelingoo en het Westerkwartier; **–lander, 1** m. –s (*bewoner van de Ommelanden*); **2** bn.: *een – boer*; **–lands,** bn.: *een –e reis*, met veel bezwaren, zoals in de Ommelanden.
om'mendom, bw. (Z.-N. *rondom, overal*).
om'(me)ring, m. (lit. t. *kromme lijn of kring, die een ruimte omsluit, de omtrek; ruimte binnen een omtrek, een vlak, door een kring omsloten*): *'s werelds wijde* –.
Ommerschans', v. (vroeger: *een kolonie van de Mij. van Weldadigheid*).
om'metje, o. (*omweg*): *met een* –; gmz.
om'mezien, om'zien, o.: *in een –(tje) gereed zijn*, nl. in een oogwenk, in een ogenblik; *een –tje geduld*, ogenblikje.
om'mezijde, v. –n (*ommekant*).
om'mezwaai, m. –en; zie omzwaai.
ommu'ren, –muurde, h. ommuurd (*met een muur, muren omgeven*): *een tuin* –; bij uitbr. *de stad, ommuurd met hoge wallen.*
omne'velen, omnevelde, h. omneveld (*met nevel omringen en daardoor verduisteren*): *wolken – de toppen*; fig. *de geest* –, voor denken ongeschikt maken.
Om'nia faus'ta (et pros'pera) (Lat. *alles moge u naar wens [en voorspoedig] gaan*).
om'nibus, m. omnibussen (internationaal woord, Lat. letterl. voor allen: *een rijtuig voor Jan en alleman: openbaar rijtuig, dat in een stad de gemeenschap tussen bepaalde punten onderhoudt*; tegenw. meestal [*auto-*]*bus*, z. ald.; ook: *soortgelijk voertuig v. e. hotel voor de gasten*): *een – voor twintig personen.*
omnipotent', bn. (Fr. [Lat. omnipotens]: *almachtig*); **omnipoten'tie,** v.
omnivoor', m. en v. omnivoren (Lat. omnis = alles + vorare = verslinden: *alles-eter*): *de mens is een* –, gebruikt dierlijk en plantaardig voedsel; *varkens zijn omnivoren.*
om'pagaaien, pagaaide –, h. en i. –gepagaaid (*pagaaien om iets heen, langs de omtrek ener bepaalde ruimte*): *een eilandje* –.
ompag'geren (O.-I. *omtuinen, omheinen*).
ompa'len, ompaalde, h. ompaald (*met paalwerk rondom afzetten, afsluiten, afbakenen*; fig. *omringen*): *een terrein* –.
ompa'ling, v. –en (*het ompalen; het paalwerk*).
ompan'seren, –pant'seren, ompan(t)serde, h. ompan(t)serd (*met een ijzeren of stalen panser omgeven*): *kanonneerboten laten* –.
ompran'gen, –prangde, h. –prangd (lit. t. *prangend omgeven, omknellen*).
om'praten, praatte –, h. omgepraat: *men heeft hem zien om te praten*, met mooie praatjes van inzicht doen veranderen.
omran'den, omrandde, h. omrand (*met een rand omgeven, beleggen*): *een menu, met gestyleerde bloemen omrand.*
omran'ken, omrankte, h. omrankt (lit. t. *met ranken omgeven*): *slingerplanten – het balkon.*
omras'teren, omrasterde, h. omrasterd (*met rasterwerk omsluiten, afscheiden*): *een hertenkamp* –; **–ras'tering,** v. –en.
om'rijden, reed –, h., i. omgereden (1 *rijden langs de omtrek van een voorwerp, een plaats*; 2 *her en derwaarts rijden*; 3 *langs een omweg rijden*; 4 *voorwerpen naar alle kanten heenbrengen, overal verspreiden*; 5 *rijdende omwerpen*; 6 Z.-N. *onderploegen*): 1 *ik moest het huis –, de oprit was achter*; 2 *een uurtje in het bos* –; 3 *ik ben een heel eind omgereden*; 4 *de studentenalmanakken* –; 5 *een kind* –; 6 *een stuk land, mest* –.
om'ring, m.; zie ommering.
om'ringdijk, m. –en (*dijk, die één of meer polders omringt; ringdijk*).
omrin'gen, omringde, h. omringd (*als in of met een ring*, d.i. *aan alle kanten, omgeven; omstuwen*): *de dames omringden de vorstin*; fig. *van, door, met gevaren omringd.*
om'ringkade, v. –n (*kade om een polder*).
om'rit, m. omritten (*het rijden om iets heen; het rondrijden, het rijden langs een omweg*):

de ruiters maakten een – op de heide.
om'roep, m. (*het omroepen* inz. *draadloos bekend maken*): *de Hilversumse –.*
om'roepen, riep –, h. omgeroepen (*bekend maken op de straat,* inz. *door den omroeper*; ook radio: *uitzenden*); **–roeper,** m. –s (*persoon, door de gemeente aangesteld, om iets* [*bij bekkenslag*] *bekend te maken*; thans inz. *radio-omroeper, berichtgever*); **–roeping,** v.
om'roepersbekken, o. –s; zie omroeper.
om'roeporkest, o. –en; **–vereniging,** v. –en (*vereniging tot radio-uitzendingen*).
om'roeren, roerde om, h. omgeroerd (1 *door-eenroeren*; 2 *her- en derwaarts roeren in,* met *in*): 1 *alles –, tot het beslag stijf wordt*; 2 *in de* [*brij –.*
om'ruil, m. (*het omruilen*).
om'ruilen, ruilde –, h. omgeruild (*voor iets anders in ruil geven, tegen elkander wisselen*): *fietsen, piano's –,* tegen andere inz. betere ruilen, meestal tegen vergoeding.
omschaâu'wen (lit. t.), **omscha'duwen,** omschaduwde, h. –schaduwd (*rondom beschaduwen, met koel en verkwikkend lommer bedekken*): *hoge linden – dat landhuis.*
omschan'sen, omschanste, h. omschanst' (*met een schans of schansen omringen*): *het kamp –*; fig. *omschanst met boeken en papieren,* omgeven; **–ing,** v. –en (*schanswerk*).
I. om'scheppen, schepte om, h. om'geschept (1 *naar de rij af in zekere kring scheppen*; 2 *overscheppen, in een ander vaatwerk doen*): 1 *de soep – onder de kinderen*; 2 *brij uit de kleine terrine in de grote –.*
II. om'scheppen, schiep om, h. om'geschapen (*door een herschepping veranderen, vervormen*): *het gebouw was omgeschapen tot* (of: *in*) *een paleis*; beter: *herscheppen.*
om'schieten, schoot –, h. (1, 2), i. (3, 4) –geschoten (1 *omverschieten, neerschieten*; 2 *in verschillende richtingen* [*in den blinde*] *schieten*; 3 *plotseling en haastig om iets heen komen*; 4 v. d. wind: *plotseling van richting veranderen*): 1 *de muren –*; 2 *op den vijand mikken en niet in 't wilde er in omschieten!* 3 *een hoek komen –*; 4 *de wind schoot om.*
omschor'sen, omschorste, h. omschorst (lit. t. [*als*] *met een schors omsluiten*): *de Alpen, dik met sneeuw en ijs omschorst.*
om'schrift, o. –en (*randschrift*): *een penning met een Latijnse spreuk als –,* d.i. opschrift om de rand heen.
omschrij'ven, omschreef, h. omschreven (*de grenzen van iets aangeven; nauwkeurig de bijzonderheden aangeven*): *zijn rechten –.*
omschrij'ving, v. –en (*het omschrijven: nadere beschrijving of verklaring, het scherp aangeven v. d. grenzen*): *de – van het begrip recht; een beknopte –; een onjuiste –.*
om'schudden, schudde –, h. omgeschud (*schuddend ledigen*): *een zak met appelen –.*
omsin'gelen, omsingelde, h. omsingeld (*als met een singel* d.i. *aan alle kanten omsluiten, meestal met vijandige bedoeling, insluiten, dicht omringen*): *een vesting –; een leger –; omsingeld door*; **–sin'geling,** v. –en.
om'slaan, sloeg –, h. (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7), i. (8, 9) –geslagen (1 *omvèr-slaan, omgooien door er tegen aan te slaan*; 2 [*achteloos*] *om het lijf, enig lichaamsdeel doen*; *omdoen*; 3 *omvouwen, ombuigen*; 4 *omkeren, wenden*; 5 *omklinken, ombuigen* [*door er met een hamer tegen te slaan*]; 6 *gelijkelijk verdelen over*; *een omslag van lasten maken*; 7 *zich* [*snel*] *om iets heen bewegen*; 8 *plotseling omvallen*; *een omgebogen of omgevouwen stand bekomen*; 9 *plotseling veranderen van wind of weer*): 1 *de lamp –; de storm heeft een aantal telegraafpalen omgeslagen*; 2 *een mantel, een doek –*; 3 *de pijpen* inz. *pantalon –*; 4 *een blad v. e. boek –*; 5 *een klinkbout –*; 6 *de polderlasten over de ingelanden –,* pondspondsgewijze verdelen; 7 *een hoek –; links of rechts –*; 8 *het rijtuig is omgeslagen, een paraplu slaat bij wind wel om*; 9 *de wind slaat om,* loopt van N. door W. naar Z.; *als het weer omslaat,* verandert; nog: *sla 'm eens om,* ledig je glas eens; Z.-N. *zijn voet is omgeslagen,* omgezwikt.
omslach'tig, bn., bw. (*met omhaal en onnodige drukte*): *een – verteller*; **omslach'tigheid,** v. (*te grote breedvoerigheid*).
om'slag 1 m. in bet. 2 –en (1 *omhaal, drukte*; 2 *belasting*): 1 *voor mij geen – maken; met weinig –, zonder veel –,* zonder complimenten; 2 *de hoofdelijke –,* (afgeschafte) gemeentelijke belasting voor elk hoofd v. e. gezin naar de mate v. zijn inkomen; **2** m. en o. –en (1 *omkleedsel*; 2 *linnen doek om een ziek lichaamsdeel, compres*; 3 *kruk, zwengel*): 1 *een linnen –; een – v. e. boek*; 2 *natte –en om het hoofd*; 3 *een boor met een – is een omslagboor.*
om'slagdoek, m. –en (*meestal schuingevouwen doek, sjaal, door vrouwen om de schouders geslagen en gedragen*).
om'slepen, sleepte –, h. omgesleept (*slepende rondvoeren; her- en derwaarts slepen; als een zware last met zich voeren*): *een zwak en ziekelijk lichaam met zich –.*
1 om'slingeren, slingerde –, h. om'geslingerd (*met een slingerende zwaai omver werpen; onderstboven slingeren*): *de orkaan heeft de oude bomen omgeslingerd*; nog: *de boeken hebben reeds een paar dagen omgeslingerd,* ordeloos hier of daar verstrooid liggen; **2 omslin'geren,** –slin'gerde, h. omslin'gerd (*slingerend omgeven*): *de slangen, die Laocoön –; de lianen – de boom.*
omslui'eren, omsluierde, h. omsluierd ([*als*] *met een sluier omgeven*): *het hoofd –; de nevelen – de bergtoppen.*
omslui'ten, –sloot, h. omsloten (1 *aan alle kanten insluiten, dicht omringen*; 2 *in zich sluiten, bevatten*; 3 *vast omklemmen, omvatten*): 1 *het dal door hoge bergen omsloten; een brede dijk omsluit die polder*; 2 *een teer lichaam omsloot een schone ziel*; 3 *met stalen vuist het gevest –*; **omslui'ting,** v. –en (*het omsluiten; omheining, omtuining*).
1 omspan'nen, omspan'de, h. omspan'nen (1 *omvatten, omsluiten met de vingers*; 2 *spannend omgeven*): 1 *kunt gij die knuppel –?* 2 *een enge pantalon omspande zijn benen*; **2 om'spannen,** spande –, h. om'gespannen (*anders spannen; paarden van plaats doen wisselen voor een wagen, koets enz.*).
om'spelden, speldde om, h. om'gespeld (*iets om het lijf, schouders, hals, middel, hoofd spelden*): *iem. een doek –*; (*zich*) *iets –; zij droeg een omgespelde zijden neusdoek.*
om'spitten, spitte –, h. omgespit (*de grond om'graven*): *een tuin –, een bloembed –.*
1 om'spoelen, spoelde om, h. om'gespoeld (van vaatwerk: *schoonmaken door er water over te gieten of het in het water heen en weer te klotsen*): *de glazen eerst –!* **2 omspoe'len,** omspoel'de, h. omspoeld' (*rondom bespoelen*): *omspoeld door de Oceaan.*

om'springen, h., i. omgesprongen (1 vero., lit. t. *met vlugge sprongen ronddansen*; 2 met vz. *met*: *met iem. of iets op de een of andere wijze omgaan*): 1 *nu lustig omgesprongen!* 2 *zonder'ing met iem.* –.
om'staan, inz. in de zegsw. *om iets* –, er om raden, door het lot laten beslissen.
om'(me)staand, bn. (*in een kring om iets heen, rondom staande*): *de –e huizen, kinderen.*
om'stander, m. (*iem., uit de ergens omheenstaande menigte, toeschouwer*); inz. mv. –s: *de –s lachten; een der –s.*
omstan'dig, bn., bw. (*breedvoerig en daardoor volledig wat de omstandigheden betreft*): *een – verslag; iets – mededelen.*
omstan'digheid, v. –heden (1 *breedvoerigheid, uitvoerigheid*; 2 *iets dat een handeling, voorval, toestand vergezelt*): 1 *met hoeveel – vertelde hij ons zijn avonturen!* 2 *van de –heden partij trekken; alles hangt af van de –heden*; rechtst. *verzachtende, verzwarende –heden,* bijzonderheden, die de misdaad verminderen of verergeren; *zijn geldelijke –heden,* geldelijke toestand; *in de gegeven –heden; onder geen enkele –,* geen voorwaarde; *in gezegende –heden,* zwanger.
om'steken, stak om, h. omgestoken (Z.-N. *omspitten*): *een tuin –.*
omstra'len, omstraalde, h. omstraald' (*straalsgewijze omringen*): *met roem omstraald.*
om'streek, v. –streken (*de omliggende landstreek,* dikwijls in het mv.): *de omstreken van Maastricht zijn mooi*; fig. *heel de – was op de been,* d.i. al de bewoners.
omstreeks' **1** bw. (*ongeveer, omtrent*): *hij verdient jaarlijks – duizend gulden; hij zal nu – te Delft zijn*; **2** vz. (*in de nabijheid van, ongeveer*): *het was – Pasen.*
omstren'gelen, –strengelde, h. omstrengeld (*strengelend omvatten of omwinden*): *het klimop kan een boom –*; fig. *door de band der liefde omstren'geld zijn.*
om'stulpen, –'**stelpen,** stulpte –, h. omgestulpt (*onderstboven keren, zodat de opening naar beneden is gericht*): *een mand –.*
1 om'stuwen, stuwde –, h. om'gestuwd (*zware voorwerpen omkeren*): *help die balen eens –*; **2 omstu'wen,** omstuwde, h. omstuwd' (lit. t. *in een drom* 1 *omgeven,* 2 *doen omgeven*): 1 *edellieden omstuw'den den koning*; 2 *zijn troon omstuwd' met hovelingen.*
omto'gen (lit. t. *omhuld, omkleed,* vd. van 't vero. *omtie'gen,* d.i. omtrekken): *de bergen met nevelen –; met damp –.*
om'trek, m. in bet. 1 omtrekken (1 *de buitenlijn, de grenslijn, grens; lijn of lijnen, waardoor een vlak wordt ingesloten*; 2 *omliggende land*): 1 *eerst de – tekenen! in omtrekken; de – van een cirkel enz.*; 2 *in de – van het dorp; niemand hier uren in de – kent hem.*
om'trekken, trok om, h. (1), i. (2) omgetrokken (1 *omvertrekken*; 2 *trekken langs de omtrek van een ruimte, een leger enz.*); 1 *de muren met brandhaken –*; 2 *de stoet trok tweemaal de markt om; 's vijands rechtervleugel –,* met het doel de terugtocht af te snijden, hem in de rug aan te tasten; *een –de beweging,* met dit doel.
omtrent' **1** bw. (1 eig. *in de rondte, aan alle kanten, rondom*; 2 *ongeveer, ten naaste bij*): 1 *geen sterveling –,* d.i. in de nabijheid; 2 *dat kost mij – een gulden*; Z.-N. (*noch*) *aan of - zijn,* in het geheel niet; **2** vz. (1 *in de omtrek; in de nabijheid van; nabij*; 2 *nopens*): 1 *– he stadhuis; – Pasen*; 2 *er zijn veel geruchten – hem in omloop,* d.i. betreffende.
omtui'nen, omtuinde, h. omtuind (*omsluiten door een tuin,* d.i. *door vlechtwerk of rasterwerk*); **omtui'ning,** v. –en (*omheining*).
om'vaart, v. (*het omvaren*): *de – om het voorgebergte; na een – van enige uren,* het varen langs een omweg.
omva'demen, omvademde, h. omva'demd (*met beide armen omsluiten*): *een boom –,* met uitgestrekte armen omvatten; ook:
omva'men, omvaamde, h. omvaamd'.
om'vallen, viel om, i. omgevallen (1 *door te vallen om komen te liggen; omslaan en op de grond of enige andere oppervlakte in liggende toestand neerkomen*; 2 van randen, boorden enz.: *zodanig vallen, dat zij om komen te liggen, dat zij een andere stand bekomen, dat binnen tot buiten wordt*): 1 *tafels vielen om, de karaf viel om; een omgevallen boom; – van 't lachen, van schrik, verbazing,* gevaar lopen van te vallen; *je valt om van de prijzen,* het is er peperduur; verwensing: *val om; je kan –*; 2 *door de warmte is mijn boordje omgevallen*; nog: Z.-N. vallende doen vallen (met *hebben*): *een tafel –.*
om'vang, m. (*omtrek; grootte; uitgestrektheid, ruimte, die iets beslaat*): *de – van enig lichaam; iets van veel –,* dikte; fig. *de – van een ramp,* uitgestrektheid.
omvan'gen, omving, h. omvan'gen (*omvatten*): *met de armen –*; fig. *met e. blik –.*
omvang'rijk, bn. (*van grote omvang*): *een – boekwerk, een –e stem.*
om'varen, voer –, h. (1), i. (2 en 3) –gevaren (1 *omver varen*; 2 *om iets heen varen*; 3 *varende een omweg maken*): 1 *de schipper heeft die paal omgevaren*; 2 *we zijn het eilandje omgevaren*; 3 *wegens de mist –.*
omvat'ten, omvatte, h. omvat (1 *omsluiten*; 2 *in zich houden*): 1 *een boom –*; 2 *dat examen omvat heel wat,* er behoort heel wat toe; **omvat'ting,** v. –en.
omver', bw. (*onderstboven*): – komt als eerste lid van samenstell. voor in scheidb. samengest. werkw., b.v. in: –blazen.
om'vliegen (1 *snel voorbijgaan*; 2 Z.-N. *omwaaien*): 1 *de avond vloog om*; 2 de keers vloog om, i. om'gevlogen.
om'vraag, v. omvragen (*stemming over enig voorstel in een vergadering en wel op de rij af*): *een voorstel in – brengen,* er een stemming over laten houden.
om'waaien, waaide, woei om, h. (1), i. (2) omgewaaid (1 *door de werking van de wind omvallen*; 2 *doen omvallen*): 1 *twee bomen waaiden om*; verwensing: *waai om; je kan –*; 2 *de storm heeft twee bomen omgewaaid.*
omwa'demen, omwademde, h. –wademd (lit. t. *rondom met een wadem of wasem omgeven*): *wouden met geuren omwademd.*
omwal'len, omwalde, h. omwald' (*met een wal, wallen omringen*): *aan de zeekant werd een stad niet omwald*; **omwal'ling,** v. –en (*het omwallen; de wal[len]*): *de –en van Maastricht van 1229 en 1298.*
om'wandeling, v. –en (1 *het rondom iets wandelen*; 2 *het verkeer onder de mensen*): 1 *na een – der singels gaat hij eten*; 2 *de – van Christus op aarde,* het leven.
om'waren, het spook waarde –, h. omgewaard (ook: om'waard) d. i. omgedoold

(*warend rondgaan, spokend ronddolen*; *warend omgeven*): *in die steppen waren wolven om*, her- en derwaarts gaan; z. waren.

om'wassen, waste om, h. omgewassen (van vaatwerk: *het aan alle kanten wassen*; *schoonmaken door het af te wassen*): *bezig met het theegoed om te wassen.*

om'weg, m. omwegen (*weg, die om* d.i. *langer is dan de gewone weg*): *een – nemen, makan*; fig. *iets zonder omwegen vragen*, d.i. recht op het doel af, rechtstreeks; *langs een –, langs omwegen zijn doel bereiken.*

om'wenden, wendde –, h. omgewend (*omkeren, omkantelen, omdraaien*): *het hoofd –, het roer –*; *zich –*, d.i. het hoofd, het lichaam achterwaarts wenden.

om'wentelen, wentelde –, h. omgewenteld (*het onderstboven keren*): *een steenblok –*; *de stroom wentelde het molenrad om*, deed draaien; *zich –*, om zijn as draaien.

om'wenteling, v. –en (1 *het omwentelen*; 2 *draaiing*; 3 *ommekeer*; *verandering*; 4 *staatkundige omkering, revolutie*): 1 *een bol ontstaat door de – van een halve cirkel om zijn middellijn*; 2 *de –en van een rad*; *de – der aarde om haar as*; 3 *die gebeurtenis bracht een hele – in ons lot*; 4 *de Russische –.*

om'wentelingsas, v. –assen (*werkelijke of denkbeeldige as, spil, waarom enig lichaam draait*): *de – der aarde*; **–geest,** m. (*geest van revolutie*); **–lichaam,** o. –lichamen (meetk. *lichaam, dat ontstaat door draaiing van enig plat vlak om een rechte lijn*): *een kegel, een bol zijn –lichamen*; **–lied,** o. –liederen (*lied, populair in de dagen van revolutie*, b.v. *de Marseillaise*; z. ald.).

om'wentelingssnelheid, v. –heden (*snelheid van omwenteling*): *de – van onze aarde*, nl. ± 465 m per seconde; **–tijd,** m. –en (*tijd, welke een [hemel]lichaam nodig heeft, om zijn omwenteling te volbrengen*): *de – der aarde is een etmaal*; **–vlak,** o. –vlakken (*gebogen vlak van een omwentelingslichaam*).

om'werken, werkte –, h. omgewerkt (1 *anders bewerken, vervormen*; 2 van de grond: *omploegen, omspitten*; ook van granen enz.: *dooreenwerken [om bederf enz. te voorkomen]*): 1 *een gedicht, een boek –*; 2 *een akker –.*

om'werpen, wierp –, h. –geworpen (1 *omgooien, omsmijten*; *ter aarde doen vallen*; 2 *vernielen, verwoesten*; 3 *naar de andere zijde werpen*; 4 *haastig omdoen*; 5 *door elkaar werken, omwerken*): 1 *een stoel, een pedestal –*; 2 *de oorlog zal uw huizen –*; 3 *het roer –*; 4 *een mantel –*; 5 *de grond, het hooi –*; refl. *zich –*: *hij wierp zich telkens op zijn legerstede –*, omdraaien.

om'wibbelen, wibbelde –, i. (1), h. (2) omgewibbeld (1 *wibbelend omvallen*; 2 *wibbelend doen omvallen*): 1 *dat tafeltje zal nog eens –*; 2 *het standerdje –.*

1 om'wikkelen, wikkelde –, h. om'gewikkeld (*om het lichaam wikkelen*): *ik heb haar een sjaal omgewikkeld*; **2 omwik'kelen,** omwikkelde, h. omwik'keld (*inwikkelen, geheel omgeven met*): *een kindje met een deken –*; fig. *een duistere samenzwering omwikkelde den vorst*; refl. *zich met een mantel –.*

omwik'keling, v. –en (*het omwikkelen*; *voorwerp om iets te omwikkelen, datgene, waarmee iets omwikkeld is*).

omwil'le van (Z.-N. *ter wille van*).

om'willen, wilde –, h. –gewild (*aan het lijf willen hebben*): *een boord, das –.*

omwin'den, omwond, h. omwon'den (*omgeven met iets, dat er om heen gewonden, herhaaldelijk er om heen geslingerd of gewikkeld wordt*; *omwikkelen*): *een pak met een eind touw –*; **–win'ding,** v. –en (*het omwinden*; *omwindsel*); **–wind'sel,** o. –s (*iets, dat dient om te omwinden*: *omhulsel*).

omwin'gerden, –wingerde, h. –wingerd (*omgeven [als] met een wingerd*).

om'wippen, wipte –, h. (1), i. (2, 3) –gewipt (1 *door wippen doen omvallen*; 2 *vlug om iets heengaan*; 3 *wippend omkantelen, omvallen*): 1 *een kipkar –*; *hij wipte het tafeltje –*; 2 *de jongen wipte vlug het huis –*; 3 *de stoel viel tegen het pedestal, dat omwipte.*

om'wisselen, wisselde –, h. –gewisseld (1 *verwisselen*; 2 *ruilen met elkaar*): 1 *bankbiljetten tegen zilver –*; 2 *als je liever vooruit rijdt, kunnen we wel –*; beter: *verwisselen.*

1 om'woelen, woelde –, h. om'gewoeld (1 *omwerken, loswroeten*; 2 *door elkaar halen*; 3 *woelende in wanorde brengen*): 1 *varkens woelen de grond om*; 2 *kasten en kisten – om iets te vinden*; 3 *de zieke heeft zijn bed erg omgewoeld*; **2 omwoe'len,** –woelde, h. omwoeld' (1 *iem. of iets omgeven met iets, dat er om heen gewoeld, herhaaldelijk en veelal net of geregeld er om heen gewonden wordt*: *bewoelen*; 2 *vast of dicht omgeven*): 1 *een koord met gouddraad –*; *een been met zwachtels –*; 2 *het klimop heeft die zuil geheel omwoeld.*

omwol'ken, –wolkte, h. –wolkt (eig. *met wolken omgeven*: fig. *als met wolken [ook van verdriet, rouw, leed] omgeven*): *dichte wierookdampen – het altaar*; fig. *een nevel omwolkt zijn oog, zijn voorhoofd.*

om'wonend, omwo'nend, bn. (*omringend, rondom wonend*): *de –e volken.*

om'woners, m. mv. (1 *personen, die om een aangewezen punt, land, stad enz. om ons heen wonen*; 2 cosm. *tegenvoeters*): 1 *de – van Nederland zijn Duitsers en Belgen*; *de – v. h. meer*; 2 *onze – verschillen 12 uur met ons in tijd.*

om'wroeten, wroette –, h. –gewroet (1 *zodanig dooreenwroeten, dooreenbewegen, dat al de delen dooreengeworpen worden*; *omwoelen*; 2 *her- en derwaarts wroeten*; *er in om woelen*): 1 *de mol wroet de grond –*; 2 *in het zand –*; fig. *historici in de oudheid –d.*

om'zadelen, zadelde –, h. –gezadeld (1 *van zadel doen wisselen*; 2 *opnieuw en anders zadelen*): 1 *de knecht moet die twee paarden –*; 2 *zadel mij dit paard om.*

om'zaten, m. en v. mv. (*omwonenden*).

om'zeggen, met laten: *laten –*, bekend maken, mondeling aan de huizen.

1 om'zeilen, zeilde om, h. (1, 2, 3), i. (1, 3) om'gezeild (1 *om of langs iets zeilen*; 2 *heren derwaarts zeilen*; 3 *langs een omweg zeilen*): 1 *die kaap –de*; 2 *jaren op zee –*; 3 *een heel eind –*; **2 omzei'len,** omzeilde, h. omzeild' (lit. t. *in een kring om een ruimte heenzeilen*): *om 's werelds assen te –*; *een moeilijkheid –*, uit de weg gaan.

om'zendbrief, m. –brieven (*circulaire*; *openbare rondgezonden brief*).

om'zet, m. in bet. 2 omzetten (1 *koop en verkoop op de markt of aan de beurs*; 2 in handelsondernemingen: *de totale verkoop over zeker tijdvak*): 1 *wekelijkse –, grote – in*; 2 *de maandelijkse omzetten met elkaar vergelijken.*

om'zetbelasting, v. –en (*belasting, bestaande in een éénmalige heffing van 4 % of 10 %*

van hier te lande geleverde roerende goederen, echter niet alle); België: *overdrachttaks.*
omzet'sel, o. –s, –en ([*omgaand*] *boord of belegsel van verschillende stof of kleur*).
1 om'zetten, zette –, h. om'gezet (*doen verwisselen van plaats; verwisselen tegen, met*): *woorden –*, anders schikken; nog: *zinnen –*, in andere vorm, b.v. in de lijdende brengen; *geld –*, in andere munt omwisselen; *door gisting wordt suiker in alcohol omgezet*, wordt suiker alcohol; *zijn beloften in daden –; daar kwam hij de hoek –*; **om'zetting,** v. –en; **2 omzet'ten,** omzet'te, h. omzet' (*omringen, omsluiten*): *het kasteel nauw omzet houden*, ingesloten; *een zakdoek, omzet met een fijn kantje*, omboord; *horloges met paarlen –*, rondom bezetten; **omzet'ting,** v.
omzich'tig, bn., bw. (*bedachtzaam, behoedzaam*): *een – bergbestijger; hij ging zeer – te werk*; **omzich'tigheid,** v.: *met grote –.*
om'zien 1 zag –, h. –gezien (1 *het hoofd omdraaien, omkijken*; 2 *om zich heen zien, hier en daar zien*): 1 *op dat geroep zag hij om*; 2 *we zullen eens – naar een nieuwe woning; niet – naar*; **2** o.; zie ommezien.
1 om'zomen, zoomde –, h. om'gezoomd (*e. zoom maken om*): *een zakdoek –*; **2 omzo'men,** –zoomde, h., is omzoomd' (*met e. zoom omgeven*): *een tijgervel met rood omzoomd.*
om'zwaai, om'mezwaai, m. –en (lit. t. *omdraai, omkeer*): *bij de – der seizoenen.*
omzwach'telen, –zwachtelde, h. omzwachteld (*met een zwachtel, zwachtels omwinden*): *een gewond been –*; **–zwach'teling,** v. –en.
om'zwalken, zwalkte –, h. omgezwalkt (*op zee her- en derwaarts trekken*; fig. *omdolen, rondzwerven*): *op zee –*, ronddolen.
1 om'zwalpen, zwalpte –, h. om'gezwalpt (lit. t. van water: *met zwellende golven heen en weer stromen*; van vaartuigen en personen: *her- en derwaarts op de golven drijven*): *de visser zwalpt langs bank en platen om*; **2 omzwal'pen,** –zwalp'te, h. omzwalpt' (lit. t. *golvend omringen*): *de hoge zee, die het eiland, het schip omzwalpt.*
om'zwerven, zwierf –, h. omgezworven (*omdolen, hier en ginds rondzwerven*): *na lang te hebben omgezworven.*
om'zwerving, v. –en: *Ulysses' –en.*
1 om'zweven, zweefde –, h. om'gezweefd (*om iets heen zweven*): *de vogel zweefde zijn nest –*; **2 omzwe'ven,** –zweef'de, h. omzweefd' (lit. t. *zwevend omgeven*): *wierookwolken – het altaar.*
om'zwikken, zwikte –, i. omgezwikt (*door zwikken omslaan*): *mijn voet is omgezwikt.*
onaan'gedaan, bn. alleen praedicatief (*niet geroerd, niet getroffen*) [1]).
onaan'genaam, bn., bw.; onaangenamer, –st (*niet pleizierig; onbehaaglijk; niet welkom; lastig; vervelend*): *een – mens.*
onaan'genaamheid, v. –heden (*verdrietelijkheid; iets, dat onaangenaam is: woord, verhouding enz.; geschil, twist*): *onaangenaamheden met iem. krijgen, hebben*, twist; *hoevele onaangenaamheden had ik mij kunnen besparen*, kwelling, verdrietelijkheid.
onaanzien'lijk, bn., bw. (*niet in aanzien zijnde; niet door personen van aanzien bewoond; geen aanzien gevend; niet groot*): *een – huis, een – uiterlijk, een – geslacht; een niet – vermogen; hij heeft zijn zaken niet – uitgebreid*; **onaanzien'lijkheid,** v.
onaar'dig, bn., bw. (*niet-aardig door gebrek aan geest, gevatheid, bevalligheid; onbeleefd; onaangenaam*): *wat ben je weer – geweest! dat is – van je; – doen*; veelal met ontkenning: *zij is niet –*, nog al aardig; *hij woont er niet –.*
onaar'digheid, v. –heden (*onheusheid, onvriendelijkheid*).
onacht'zaam, bn., bw.; onachtzamer, –st (*zonder zorg of oplettendheid*): *een onachtzame houding*; **onacht'zaamheid,** v. –heden (*onoplettendheid; onachtzame handeling*).
onaf'gebroken, onafgebro'ken, bn., bw. (*aaneengeschakeld, aanhoudend*): *een – worsteling; men roerde – de trom.*
onafhan'kelijk, bn., bw. (*van niem. afhankelijk, aan niem. onderworpen, vrij, zelfstandig*): *de –e rechterlijke macht; een – volk; een – bestaan; hij heeft in deze zaak geheel – gehandeld; – van iem., iets*; **onafhan'kelijkheid,** v. (*vrijheid, zelfstandigheid*).
onafkeer'baar, bn., bw. (Z.-N. *onafwendbaar*).
onafscheid'baar, bn., bw. (*niet afgescheiden kunnende worden; onscheidbaar; innig verbonden; niet te scheiden*): *welvaart is een –bare gezellin van de vrede.*
onafschei'delijk, bn., bw. (*onafscheidbaar*, maar meer gewoon; *innig verbonden*): *–e vrienden; – verenigd*; **onafschei'delijkheid.**
onafwijs'baar, bn. (*niet van de hand te wijzen*): *een – verzoek, een –bare eis.*
onafzet'baar, bn.: *een rechter behoort – te zijn*, niet ontslagen kunnende worden.
onafzet'baarheid, v.
onafzien'baar (*te uitgebreid om in zijn geheel te worden overzien*), **1** bn.: *een –bare vlakte; een –bare reeks*; **2** bw.: *– lang, breed.*
ona'ger, m. –s, –en (Bijbel: *wilde woudezel*).
onbaatzuch'tig, bn., bw. (*niet zelfzuchtig; belangeloos*): *een –e vriendschap; dat is – gehandeld*; **onbaatzuch'tigheid,** v.
onban'dig, bn., bw. (lit. t., vero.: *wild, geen band, breidel gehoorzamend*).
onbarmhar'tig, bn., bw. (*niet-barmhartig, ongevoelig, wreed*): *een – oordeel*; spreekt. *een – pak slaag*, ongenadig; *hij radbraakt het Frans –*, verschrikkelijk; **–heid,** v. –heden.
onbeant'woord, bn. (*niet door een antwoord gevolgd*): *iets – laten; – blijven; een beleefdheid, een groet – laten*, ze niet met een tegenbeleefdheid vergelden; *een –e liefde*, niet met wederliefde vergoed.
on'bebouwd (Z.-N. *ongebouwd*).
onbedaar'lijk, bn., bw. (*niet tot bedaren kunnende komen*): *een –e drift; – lachen.*
onbedacht', bn., bw. (*onbezonnen, onnadenkend*): *een – woord; een – afgelegde eed*; **–elijk,** bw. (*onbedachtzaam*): *iets – doen.*
onbedacht'zaam, bn., bw.; onbedachtzamer, –st (*onbezonnen; onvoorzichtig*): *onbedachtzame overijling; – te werk gaan.*
onbedacht'zaamheid, v. –heden (*onnadenkendheid, onbezonnenheid; uiting van*).
onbedijkt', bn. (*niet door dijken beschermd*).
onbedor'ven, bn. (1 *gaaf*; 2 fig. *onschuldig*): 1 *– vlees, – vis, – groente*, vers, fris; 2 *een – kind*, rein; *een – hart*; **onbedor'venheid,** v.

[1]) Vele doorzichtige afleidingen met *on-* werden niet of slechts beknopt verklaard.

onbedrieg'lijk, bn. (eig. *zonder bedrog*; fig. *oprecht, betrouwbaar*): *een – voorteken,* zeker; *met –e lippen.*
onbedui'dend, bn., bw. (*niet veel beduidend, weinig betekenend; nietig, beuzelachtig*): *een – opstel,* van weinig waarde; *niet –,* vrij belangrijk; **onbedui'dendheid,** v.
onbegon'nen, bn. (1 *zonder begin, zonder einde*; 2 *waaraan niet te beginnen is, onuitvoerbaar*): 1 *o – God!* eeuwig; 2 *dat is een – werk.*
onbegrensd', bn. (*zonder grenzen, onbeperkt, onmetelijk*): *een – uitzicht; een – vertrouwen, –e hoogachting*; **onbegrensd'heid,** v.
onbegre'pen, bn. (1 *niet in aard of wezen gekend*; 2 Z.-N. *onverklaarbaar*): 1 *deze schilder is een – talent*; 2 Z.-N. *een – gevoel.*
onbegrij'pelijk, bn., bw. (*niet te begrijpen*): *een –e angst, een – misverstand; – veel mensen,* zeer; **onbegrij'pelijkheid,** v.
onbehaag'lijk, bn., bw. (*een onaangename indruk makende: onbevallig, onaangenaam*): *–e manieren; – lachen*; **onbehaag'lijkheid,** v.
onbeheerd', bn. (*buiten beheer of toezicht*): *de wagen stond – op de weg; een –e nalatenschap,* d. i. waarvoor niemand zich opdoet of die door alle bekende erfgenamen verworpen is; *–e goederen; –e zeevonden,* waarvan de eigenaar onbekend is.
onbehol'pen, bn., bw. (*onhandig, stumperig*): *die man is in gezelschap –; – manieren; z. – uitdrukken*; **onbehol'penheid,** v.
onbehoor'lijk, bn., bw. (*niet passend, niet betamelijk, onwelvoeglijk, verkeerd*): *een – gedrag, een –e tijd, op een – uur; zich – gedragen*; **onbehoor'lijkheid,** v.
onbehou'wen, bn., bw. (eig. *niet-behouwen, ruw*; fig. *lomp, ongemanierd*): *wat een – lomperd! – te werk gaan*; zegsw. *een – stuk vlees,* een lomperd; **onbehou'wenheid,** v.
onbehuisd', bn. (*zonder woning*).
onbekend' 1 bn. (*niet bekend, vreemd; ongekend, weinig naam hebbende*): *hij is mij –; hij is – aan, bij ons; ik ben hier –; – met de toestand; hij is nog –*; alg. *de –e grootheid,* te zoeken; zegsw. *– maakt onbemind,* wien men niet kent, heeft men niet lief; **2 –e,** m. en v. –n: *de schone –*; **3 –e,** o., in de algebra v.: *een vergelijking met twee –n.*
onbekend'heid, v.: *zijn – met.*
onbekom'merd, bn. (*onbezorgd, opgeruimd*): *een – leven leiden*; **onbekom'merdheid,** v.
onbekookt', bn.: fig. *een – antwoord, voorstel,* niet rijpelijk overwogen; *–e plannen,* onbezonnen; **onbekookt'heid,** v.
onbekrom'pen, bn., bw. (*ruim, overvloedig*): *een – denkwijze,* niet kleingeestig; *uit een – beurs; – leven,* zonder geldzorgen; **–heid,** v.
onbekwaam', bn.; onbekwamer, –st (1 *niet bekwaam, onbedreven, niet geschikt*; 2 *beschonken*): 1 *hij is – i. z. vak; de vorst was – tot regeren*; 2 *men zag dien werkman nooit –.*
onbekwaam'heid, v. –heden (*ongeschiktheid, onbedrevenheid, gemis aan ervaring of routine*): *– aan den dag leggen, tonen.*
onbelast', Z.-N.: *iets zuiver en – verkopen,* onbezwaard 2.
onbeleefd', bn., bw. (*in strijd met de beleefdheid: niet-wellevend, onheus*): *een – antwoord; dat zou – zijn; – antwoorden.*
on'beleefderik, m. –en (Z.-N. *onbel. mens*).
onbeleefd'heid, v. –heden (*gemis aan beleefdheid, heusheid, wellevendheid, uiting van onbeleefdheid, onbeleefde bejegening*).
onbele'gen, bn. (*al te vers*): *dat brood is te –,* te nieuwbak'ken; *dat bier is –*; **–belem'merd,** bn. (*ongehinderd, vrij*): *een – uitzicht hebben; –e vrijheid*; **–bemerkt',** bn., bw. (*niet gezien of bespeurd*): *een – verdwijnen,* onopgemerkt; *iem. – weten te volgen.*
onbemid'deld, bn. (*niet gegoed, zonder geld of goed*): *zijn ouders waren –; hij is niet –,* hij is vrij vermogend; **–benoemd',** bn. (rekenk. *niet met een naam aangewezen*): *–e getallen,* zonder de naam der voorwerpen er bij; *de vermenigvuldiger is altijd –.*
on'benul, m. en v. onbenullen (*dommerik*).
onbenul'lig, bn., bw. (*dom, stom; zonder benul*): *een –e vent; – doen*; **–heid,** v. –heden.
onbepaald', bn., bw. (*niet begrensd, onbeperkt*): *de –e ruimte; voor –e tijd,* niet vastgesteld; *in iem. het –ste vertrouwen stellen; de –e wijs,* infinitief; *een – vnw.* b.v. men; *een – lidwoord* (of: *lidwoord van onbepaaldheid*), nl. een; *hij drukte zich – uit,* onduidelijk; *zijn verlof is – verlengd,* voor een niet afgeperkte tijd; **onbepaald'heid,** v.
onbeperkt', bn., bw. (*onbegrensd, onbepaald*): *een –e macht, het –st vertrouwen*; **–beproefd',** bn. (*niet in 't werk gesteld of toegepast, niet geprobeerd*): *wij zullen niets – laten, om u te redden*; **–bera'den,** bn., bw. (*onbezonnen, onbedacht*): *als een – knaap; een – huwelijk; in – drift; – handelen*; **–berecht',** bn. (R.-K. *niet bediend*): *de man stierf –*; **–bere'den,** bn.: *dat paard is nog –,* niet tot rijden gebezigd, niet aan den ruiter gewoon; *hij is een – ruiter,* onbedreven in het rijden; *een – cavalerist,* zonder paard; *bij de infanterie zijn de gewone officieren –,* zonder dienstpaard; **–beredeneerd',** bn., bw. (*onbedacht, onbezonnen*): *een –e drift, een –e weldadigheid; – handelen*; **–beredeneerd'heid,** v.; **–bereisd',** bn. (*geen ervaring van reizen hebbend*): *een – buitenman*; **–bere'kenbaar,** bn., bw. (1 *buitengewoon groot*; 2 fig. *vooraf niet te bepalen, onvast van karakter*): 1 *van – nut, onberekenbare gevolgen; een – groot voordeel; – veel onheil*; 2 fig. *die staatsman is wispelturig en –*; **–berijmd',** bn. (*rijmloos*): *de Verjaardag van Staring is –,* d. i. het zijn blanke verzen; *–e psalmen,* in proza.
onberis'pelijk, bn., bw. (*niet te berispen, niet af te keuren, geen kwaad van te zeggen: keurig, zonder gebreken*): *een – gedrag; hij was – gekleed*; **onberis'pelijkheid,** v.
onbeschaafd', bn. (*ongepolijst, ruw van vorm en* [fig.] *van manieren*): *een – volk; –e taal, manieren*; **onbeschaafd'heid,** v. heden.
onbeschaamd', bn., bw. (*geen schaamte hebbende*): *een – bedrieger, een –e blik, leugen; hij liegt –*; **–heid,** v. –heden.
on'bescheid, o. (*driestheid, overmoed, vermetelheid*), vero.: *luidruchtig –.*
onbeschei'den, bn., bw. (*aanmatigend-onwellevend; ongepast-nieuwsgierig*): *een – vraag, – blikken; een – antwoord,* ongepast; *zij keek – door het raam naar binnen*; **onbeschei'denheid,** v. –heden: *vergeef deze –.*
onbeschoft', bn., bw. (*lomp, grof, ruw in manieren; grof-brutaal, beledigend*).
onbeschoft'heid, v. –heden (*brutaliteit*).
on'beschofterik, m. –en (Z.-N. *onbeschoft mens*).
onbeschrij'felijk, bn., bw. (*alle beschrijvingen te boven gaande*): *–e angst; – veel lezen.*
onbeschroomd', bn., bw. (*niet verlegen, on-*

bedeesd): *een –e knaap, een –e gemeenzaamheid; iets – zeggen*; **onbeschroomd'heid,** v.
onbesla'gen, bn. (*zonder beslag, zonder ijzer*): *een nog – paard*; zegsw. – *ten ijs* (of: *op het ijs*) *komen*, eig. van paarden, fig. zonder goede voorbereiding; zie ijs.
onbeslecht', bn. (*niet beslist, niet vereffend*): *de strijd bleef –; iets – laten*, het niet door een beslissing ten einde brengen.
onbeslist', bn. (*niet uitgemaakt*; fig. *twijfelachtig*): *de strijd bleef –; een –e slag; iets – laten*, er geen uitspraak over doen; **–heid,** v.
onbespro'ken, bn., bw. (1 *onberispelijk, te goeder naam en faam*; 2 Z.-N. *onbetwist*): 1 *hij is – van gedrag; een – leven leiden; zich – gedragen*; 2 *een – gezag*.
onbestaan'baar, bn. (*niet kunnende bestaan*): – *met zijn hoge rang*, daarmede volstrekt en van nature strijdig; *een onbestaanbare wortelvorm*, b.v. √ – 2; **–heid,** v.
on'bestand, o. (lit. t. *onbestendigheid, veranderlijkheid*): *'s werelds –*.
onbestemd', bn., bw. (*onzeker, onbepaald, vaag*): *een – gevoel*; germ.
onbesten'dig, bn. (1 *niet bestendig, veranderlijk*; 2 *wispelturig, wuft, hakende naar verandering*): 1 – *weer*, ongestadig; 2 *het –e geluk*; **onbesten'digheid,** v.
onbestor'ven, bn.: *een – weduwe, weduwnaar*, d. i. gescheiden van de(n) echtgenoot, voorgoed of door uitlandigheid; – *vlees*, d. i. vers, pas geslacht; – *metselwerk*, vers, nieuw, nog niet hard.
onbesuisd', bn., bw. (*doldriftig, onstuimig, ruw, woest*): *–e krijgers*; – *te werk gaan*, onbehouwen; **onbesuisd'heid,** v. –heden.
onbetaal'baar, bn.; onbetaalbaarder, –st (eig. *niet betaald kunnende worden*): *een onbetaalbare oorlogsschuld*; fig. *een onbetaalbare dienst*, onschatbaar; *een onbetaalbare grap*.
onbetaald', bn. (*niet-betaald*): *–e rekeningen*.
onbeta'melijk, bn., bw. (*ongepast, onvoegzaam*): *een – woord, –e spotternij; zich – uitdrukken*; **onbeta'melijkheid,** v. –heden.
onbete'kenend, bn. (*niet veel betekenend; onbeduidend*): *het was een – man; iemand met een – voorkomen; een – voorval*, weinig belangstelling verdienend.
onbetuigd', bn.: *zich niet – laten*, Bijbel: niet nalaten getuigenis te geven, d.i. van zijn aanwezen de zichtbare blijken geven, bijv. op een feestmaal door flink toe te tasten, zie Hand. 14 : 17; *hij liet zich bij die collecte niet –*, gaf ruim; *de man liet zich bij de fles nooit –*, dronk veel.
onbetwist', bn., bw. (1 *algemeen erkend*, ook: *erkend als waar en juist; onbestreden*; 2 *wettig*): 1 *zijn –e verdiensten, een – dogma*; 2 *dat is zijn – eigendom; men huldigde hem – als koning*; **onbetwist'baar,** bn.
onbevan'gen, bn., bw. (*zonder vooroordeel*): *een – oordeel*, onpartijdig; *iem. – te gemoet treden*, vrijmoedig; germ.
onbevan'genheid, v. (*onpartijdigheid, afwezigheid van alle vooroordelen; naïeve openhartigheid*): *het verhaal, treft door zijn –; hij vertelde dat met grote –; kinderlijke –*.
onbeva'ren, bn. (1 *niet bevaren wordende*; 2 *niet veel gevaren hebbende*): 1 *een – rivierarm*; 2 *een – matroos*; spreekw. *Met – volk is het slecht zeilen*, onbedreven.
onbevat'telijk, bn., bw. (1 *traag van begrip, dom*; 2 *onbegrijpelijk*): 1 *een – leerling*; 2 *iets – voordragen*; **onbevat'telijkheid,** v.
onbevlekt', bn. (*niet-besmet, zuiver, rein*; fig. *schuldeloos, vlekkeloos*): *een – geweten*; zie ontvangenis; **onbevlekt'heid,** v.
onbevoch'ten, bn. (*onbetwist, onbestreden*): *een dwaalleer – laten; niet –* d. i. niet bekoord door de zonde: *niemand blijft –*.
onbevoegd' 1 bn., bw. (*niet-bevoegd, het recht missende*): *hij is – tot het geven van onderwijs; het – uitoefenen der geneeskunde; zich – verklaren*, zeggen, dat men het recht mist, om uitspraak te doen; 2 **–e,** m., v. –n.
onbevoegd'heid, v.
onbevooroor'deeld, bn., bw. (*niet behept met vooroordelen*): *kies hem als scheidsman, hij is –; – te werk gaan*, onpartijdig.
on'bevrozen, Z.-N.: *iem. – de waarheid zeggen*, vrijmoedig.
onbewaakt', bn. (*zonder bewaking of toezicht*): *de gevangene bleef –; –e overwegen; iets – laten*; fig. *in een – ogenblik*, waarin men onbezonnen, niet nadenkend te werk gaat.
onbeweeg'baar, bn. (eig. *niet te bewegen*): *een – rotsblok*; **onbeweeg'baarheid,** v.
onbeweeg'lijk, bn., bw. (*zich niet bewegende, roerloos; onverzettelijk*): *in –e houding; hij stond daar –; hij hield de ogen – op dat punt gevestigd*; **onbeweeg'lijkheid,** v.
onbeweend', bn. (*onbetreurd*): *de arme wees is – naar 't graf gedragen*.
onbewerkt', bn. (*niet bewerkt*): *–e stoffen*, ruwe artikelen.
onbewerk'tuigd, bn. (*niet voorzien van organen*): *de –e stof*, d. i. de dode stof.
onbewim'peld, bn., bw. (*onverbloemd, onverholen; openhartig*): *een –e verklaring; iets – mededelen*, zonder er doekjes om te winden.
onbewo'gen, bn., bw. (eig. *niet bewogen*): *de rots staat – in de branding*, onwrikbaar; *wie kan – blijven bij dat lijden!* gevoelloos, onverschillig; *de – zee*, kalm, stil, effen.
onbewolkt', bn. (1 *niet bewolkt, helder*; 2 fig. *opgeruimd*): 1 *een –e hemel*; 2 *met – voorhoofd*.
onbewoon'baar, bn. (*niet voor bewoning geschikt*): *een huis kan – worden verklaard*.
onbewoon'baarheid, v.
onbewoon'baar-verklaring, v. –en (*het verklaren door desbevoegden namens het gemeentebestuur, dat een huis niet langer bewoond mag worden*).
onbewust', bn. (*onbekend met, niet wetende; instinctmatig, onwillekeurig*): *hij is nog – van het gevaar; iets – doen*; **onbewust'heid,** v.: *de zee in al haar –*, nl. van haar „zijn".
onbezet' (*niet bezet, niet ingenomen door iem.; ledig*): *geen plaats bleef –; een betrekking, post – laten*, niet doen waarnemen.
onbezield', bn. (*levenloos, niet bezield*): *een – stuk hout of steen; er was geen licht in dat –e oog*; fig. *wat –e taal*, koud!
onbezien', bn. (*niet behoorlijk bekeken, onderzocht*): *hij kocht die kast –*, onbezichtigd.
onbeziens', bw. (*zonder de zaak gezien, onderzocht te hebben*): *een huis – huren*.
onbezocht', bn. (van landstreken, steden enz.: *door niemand bezocht wordend*): *Drente bevat nog tal van –e oorden*, eenzaam.
onbezoe'deld, bn. (*vlekkeloos, rein*): *de kleertjes waren nog –; een –e glans*.
onbezol'digd, bn. (*geen bezoldiging ontvangend*): *een – rijksveldwachter*.
onbezon'nen, bn., bw. (*onbedachtzaam, on-*

beraden, lichtvaardig [*in handelen en spreken*]): *hij was zo – op het ijs te gaan*; *– alles op het spel zetten*; **onbezon'nenheid,** v. –heden (*onbedachtzaamheid*; *handeling, die van onbedachtzaamheid blijk geeft*): *jeugdige –*.

I. on'bezorgd, bn. (*niet-besteld*): *de brieven bleven – liggen*; *–e pakketten*.

II. onbezorgd', bn., bw. (*zonder zorg, onbekommerd*): *– leven*; *een –e oude dag*; **–heid,** v.

onbezwaard', bn. (1 *zonder druk of zorg, onbekommerd*; 2 van zaken: *vrij van lasten of hypotheken*): 1 *een – geweten*; 2 *al die vaste goederen zijn –*.

onbezwalkt', bn. (*niet met damp beslagen*): *een –e spiegel*, helder; fig. *de –e deugd*, d. i. reine, zuivere; *een –e hemel*, onbeneveld.

onbezwe'ken, bn. (*volhardend, standvastig*): *zij streden met – moed*; *stand houden met – trouw*, d. i. onwrikbare trouw.

onbil'lijk, bn., bw. (*onredelijk, te veel eisend*): *hij is streng maar niet –*; *–e eisen, –e klachten*; *iem. – behandelen*; **onbil'lijkheid,** v. –heden: *dat zijn grove onbillijkheden*.

onbloe'dig, bn. (*waarbij geen of weinig bloed vergoten wordt*): *een – gevecht*.

onboetvaar'dig, bn. (*niet gezind tot boete en betering*): *hij stierf als een – zondaar*, verstokt; **onboetvaar'digheid,** v.

onbrand'baar, bn. (*niet kunnende branden*): *asbest is –*; **onbrand'baarheid,** v.

onbreek'baar, bn. (*niet te breken*): *– glas*; fig. *de –bare band des huwelijks*; **–heid,** v.

on'bruik, o. (*het tegengestelde van gebruik*): *in – raken*, niet meer gebruikt worden.

onbruik'baar, bn.; onbruikbaarder, –st (*niet te gebruiken*): *een – instrument*; **–heid,** v.

on'ce, v. –n (Fr. once [Lat. uncia]: *gewicht*): *een medicinaal pond had 12 –n*; vero.; Z.-N.

onchris'telijk, bn., bw. (*afwijkend van de geest der Christelijke leer*): *haat en wrok zijn –*; *hij spreekt –*; **onchris'telijkheid,** v.

on'dank, m. (*niet erkennen van het goede, dat men ondervonden heeft*; *vergelding van goed met kwaad*): *iets met – belonen*; zegsw. *– is 's werelds loon*, het goede wordt veelal met ondankbaarheid vergolden; *zijns -s*, tegen zijn wil.

ondank'baar, bn., bw.; ondankbaarder, –st (*niet erkentelijk voor weldaden*): *een – kind*; *– handelen*; fig. *een ondankbare rol*.

ondank'baarheid, v. –heden (*het ondankbaar zijn*; *blijk van ondank*).

ondanks', vz. (eig. *tegen de wil of de mening van*): *– mijn verbod*, trots, spijt.

on'deeg, v., in de zegsw. *te – maken*, onbruikbaar maken, bederven; *dat komt te –*, slecht van pas; *het is te – met*, niet gesteld, zoals het hoort; ook wel, on'dege.

ondeel'baar, bn., bw. (*niet in delen te splitsen*): *een – stofje*; rechtst. *een ondeelbare verbintenis*, die niet in gedeelten kan vervuld worden; rek. *een – getal*, dat geen delers heeft, b.v. 19; *een – ogenblik*, uiterst klein; *– klein*, uiterst; **ondeel'baarheid,** v.

on'der 1 vz. (1 *beneden, lager dan*; 2 *te midden van*; 3 *gedurende*): 1 *zij zitten – de boom*; *kinderen – de 7 jaar*; *– de waarde verkopen*, beneden; 2 *– de menigte bevond zich*; *zendeling – de heidenen*; *– vrienden*; 3 *– de regering van Karel V*; *– de les*, tijdens; *– het eten*; nog: zegsw. *– vier ogen*, zonder getuigen; *– ede, – belofte*, bij of door; *– curatele stellen*; *– het masker van*, bedekt met; *– de mensen komen*, met mensen verkeren; *– ons gezegd* (*en gezwegen*), in vertrouwen; *– (en door) elkaar*; *iets – zich hebben*, berusten bij; *het boek verscheen – een vreemde naam*; **2** bw. (*lager, minder, beneden*; *aan de benedenzijde van iets*; *naar beneden, naar de laagte*): *– hoorde ik hem hoesten*; *– in de kelder*; *– in de fles*; *naar –*; *van – op*; *van – de deur*; *ten – brengen*; *– aan* (*de voet van*) *de bladzijde*; *zevende regel van –*; inz. Z.-N. *– of boven*, min of meer, ongeveer; Z.-N. *er van – trekken*, van door; dit bw. sluit zich als eerste lid aan bij zelfst. nw., werkw. en bw., als: *on'derarm, onderhan'delen, on'deraan enz.*; met w.w. vormt – samenst., scheidbaar (met klem op *onder*), onscheidbaar (met klem op w.w.).

on'deraan, onderaan', bw. (*aan de onderkant*; *aan het benedeneinde*): *een stok met een punt –*; *hij zat geheel –*; *uw naam staat –*, als laatste.

on'deraannemer, m. –s (*iem. die van den eig. aannemer of hoofdaannemer tegen een vaste som bepaalde werkzaamheden aanneemt b.v. loodgieter, schilder*); verg. vakaannemer, duizendpoter.

onderaards', bn. (*onder de oppervlakte der aarde*): *een – gerommel, een –e gang*.

on'deradjudant, m. –en (*adjudant-onderofficier*); **–admiraal,** m. –s, –admiralen; zie vice-admiraal; **–af,** bw. (*van de benedenzij af*): *tel die rekening eens op en begin –*; ook: *van onderen af*, van het eind af; **–afdeling,** v. –en (*kleinere afdeling* [*v. e. grotere afdeling*]): *een – van een hoofdstuk*; **–arm,** m. –en (*benedenarm*); **–arms,** zie bovenarms.

I. on'derbaas, m. –bazen (*ploegbaas*).

II. on'derbaas, v. –bazen (van Fr. base [Lat. basis]: *voetstuk van een pilaar*).

on'derberm, m. –en (*de berm aan de onderzijde van de dijk*); **–bevelhebber,** m. –s (nl. *één rang onder den opperbevelhebber*).

on'derbinden, bond onder, h. ondergebonden (*onder de voeten binden*, dikwijls refl.): *zich, iem. de schaatsen –*.

on'derblijfsel, o. –s (*mens, dier of plant, zeer achterlijk in groei*); **–bootsman,** m. –lieden, –lui (*tweede bootsman*).

on'derbouw, m. (*bouwwerk, onder een ander geplaatst als steun*; inz. bruggenbouw: *de gezamenlijke pijlers en landhoofden, waarop de brug gelegd wordt*): fig. *lycea met een – van drie jaar*.

onderbre'ken, –brak, h. –bro'ken (*iets middenin afbreken*; *tijdelijk doen ophouden*): *zijn werk –*. Opm. germ. *is – in* en *hij onderbrak den spreker*, beter: *viel d. s. in de rede*; niet: *het spoorwegverkeer is onderbroken*, maar: *is gestoord*.

onderbre'king, v. –en: *zonder –*.

on'derbrengen, bracht –, h. –gebracht (*onder dak brengen, een onderkomen bezorgen*): *de vluchtelingen in het weeshuis –*.

on'derbroek, v. –en (*broek, die onder een andere broek gedragen wordt*).

on'derbuik, m. –en (*het lagere deel van de buik*): *pijn hebben in de –*; **–sziekte,** v. –n.

on'derdaan, m. en v. –danen (eig. *ondergeschikte, dienaar*; *een bewoner van een land met betrekking tot den vorst of de staat*): *ik blijf uw getrouwe –*; scherts. *mijn –danen*, [a]) de benen, [b]) de voeten.

onderdak', **on'derdak,** o. (*huis*[*vesting*],

woning, verblijf): *een – zoeken, geen – hebben.*
onderda'nig, bn., bw. (*zich aan iem. ondergeschikt, gehoorzaam betonende; ondergeschikt, onderworpen*): *– zijn aan zijn meerderen, de wet; uw –e dienaar* (beleefdheidsformule); *iemand – groeten,* op nederige wijze; **onderda'nigheid,** v.: *gedweeë –.*
on'derdeel, o. –delen (1 *het onderste gedeelte,* w.i.g.; 2 *een groter of kleiner deel van een hoofddeel of van een geheel*): 1 *het – van iems. aangezicht;* 2 *de delen en –delen van een stoommachine; dat is maar een –;* mil. *tactisch –,* zelfstandige gevechtseenheid b.v. een bataljon.
on'derdekken, dekte –, h. –gedekt (*toedekken, bedekken*): *een slapend kind goed –.*
onderdeks', bw. (eig. *onder het dek*): *de kapitein is –,* d. i. in de kajuit.
on'derdeur, v. –en (*benedenhelft ener in tweeën verdeelde deur*): *poes sprong op de –.*
onderdies', bw. (*intussen, onderwijl*).
on'derdoen, deed –, h. ondergedaan (1 *onder de voeten doen;* 2 *de mindere of de minste zijn*): 1 *iem., zich de schaatsen –;* 2 *in kracht voor iem. –,* achterstaan.
on'derdompelen, dompelde –, h. ondergedompeld (*geheel onder een of andere vloeistof* inz. *water duwen, doen zinken*): *dopelingen werden eertijds –gedompeld.*
on'derdompeling, v. –en: *een drievoudige –.*
onderdoor', bw. (*onder iets door*); dit bijw. vormt met w.w. scheidb. samenst., bijv. *hij reed de poort –, de jongens kropen de heg –;* evenzo: –gaan; ook. on'derdoor.
1 on'derdrukken, drukte –, h. on'dergedrukt (*naar beneden, omlaag drukken, onder iets drukken*): *vlees, dat in de pekel ligt, moet goed –gedrukt worden;* **2 onderdruk'ken,** –druk'te, h. onderdrukt' (*door overmacht in bedwang, in een staat van afhankelijkheid houden; bedwingen; verdrukken,* maar dit is sterker): *een volk –; hij had de kinderen Israëls met geweld –drukt',* Richt. 4 : 3; fig. *zijn toorn –,* bedwingen; *mevrouw kon een lachje niet –,* tegengaan, stuiten.
onderdruk'ker, m. –s (1 *iem., die onderdrukt';* 2 *dwingeland, tiran*): 1 *de – van de opstand;* 2 *weg met de –s!* **–druk'king,** v. –en (*het onderdrukken*): *– lijden; de – v.e. opstand, van onze hartstochten*
onderduims', bw. (Z.-N. *onderhands, heimelijk*).
on'derduwen, duwde –, h. –geduwd (*onder iets duwen*): *elkaar bij het zwemmen –.*
ondereen', bw. (*door elkaar, dooreen; onder elkander*): *de knaap gooit alle boeken –, de kinderen liepen –;* dit bijw. vormt met w.w. scheidb. samenst., b.v. –mengen.
on'dereinde, o. –n (*benedenzijde;* v. e. tafel: *het lagere einde*): *het – van een paal; de kinderen zaten aan het – der tafel.*
on'deren, bw.: met de voorzetsels *naar, van,* b.v. *naar – gaan,* beneden; *van –,* b.v. *uw japon is van – nat;* zegsw. *Heila, van –,* waarschuwing voor hen, die beneden staan of gaan; Z.-N. *ten – houden,* in bedwang houden; *zich ten – geven,* zich onderwerpen.
1 on'dergaan, ging –, is on'dergegaan (1 *naar beneden gaan: onder de kim, onder water gaan;* 2 *te gronde gaan, te niet gaan*): 1 *de zon ging –, de dobber ging –;* 2 *de luister van het Rom. Rijk is eindelijk –gegaan;* **2 ondergaan',** –ging', h. ondergaan' (*lijden, verduren, doorstaan*): *een straf, een operatie –.*
on'dergang, m. (1 *het ondergaan;* 2 *de val, verderf; het te gronde gaan*): 1 *de – der zon;* 2 *dat is zijn –; zijn – tegemoet.*
ondergeschikt' **1** bn. (1 *van iem. afhankelijk;* 2 *lager in rang;* 3 *van mindere betekenis; van weinig belang*): 1 *de leenheren waren den koning –;* 2 *in –e betrekking,* niet zelfstandig; *–e arbeid,* nl. onder de bevelen van een ander; 3 *een –e rol spelen, vervullen; dat is van zeer – belang;* **2 –e,** m. en v. –n (*hij of zij, die onder het gezag van een ander staat*): *bemind bij zijn –n;* **ondergeschikt'heid,** v. (*onderdanigheid; niet-zelfstandigheid*).
on'dergeschoven, bn. (*heimelijk of bedrieglijk in de plaats gesteld*): *een – testament,* onecht; *een – kind,* voor een ander kind heimelijk in de plaats gesteld, of, bij gebreke van een kind, valselijk als zodanig aangegeven; België: *een – naam.*
on'dergestoken, bn.: *een – processtuk,* ondergeschoven.
ondergete'kende, m. en v. –n (*ondertekenaar;* scherts. *ik*): *ik – verklaar.*
on'dergod, m. –goden (myth. *god van mindere rang*); **–godin,** v. –godinnen.
on'dergoed, o. –goederen (*lijflinnen, onderkleren*): *schoon – aantrekken.*
1 on'dergraven, groef –, h. on'dergegraven (Z.-N. *door graven onder de grond brengen*): *onkruid, mest–;* **2 ondergra'ven,** –groef', h. ondergra'ven (*ondermijnen*): *e. muur, e. wal –;* fig. *iems. gezag –,* aan 't wankelen brengen.
on'dergrond, m. –en (*benedenlaag*): *de – v. e. veenlaag,* beneden die laag.
ondergronds', bn. (*onder de grond zijnde, werkende*): *de –e spoorweg in Londen;* mijnwezen: *–e werken,* onder de grond, dienende tot een mijnontginning met inbegrip van de toegangen tot die werken, voorzover deze beneden de aanliggende grond zijn gelegen; *–e arbeiders; –e wortels.*
onderhand', bw. (Z.-N. *aanstonds*).
onderhan'delaar, m. onderhandelaren, –s (*persoon, die onderhandelt, middelaar*).
onderhan'delen, onderhandelde, h. onderhandeld (*met elkaar een zaak mondeling of schriftelijk behandelen, bespreken; trachten het met elkaar eens te worden*).
onderhan'deling, v. –en (*het onderhandelen*): *in – zijn, treden met; de –en afbreken.*
onderhands', bn. (*niet in het openbaar*): *een –e (ver)koop; een –e aanbesteding,* d. i. als één of meer personen of firma's tot inschrijven uitgenodigd worden, zonder openbare aankondiging; *een –e akte,* niet door of voor een openbaar ambtenaar b.v. een notaris verleden.
on'derhave, –haaf, v. (*aardveil*).
onderha'vig, bn. (*waarvan sprake is: behandeld, besproken wordende*): *in het –e geval.*
on'derhebbend, bn.: *de –e manschappen,* d. i. die, waarover men het bevel heeft.
onderhe'vig, bn. (*aan iets lijdende; onderworpen aan de inwerking of de invloed van*): *zeer – aan koorts; de zeevaart is – aan ontelbare wisselvalligheden,* blootgesteld aan.
onderho'ren, de rechter –hoor'de, h. hem onderhoord' (Z.-N. spreekt. *ondervragen*).
onderho'rig **1** bn. (1 *ondergeschikt;* 2 *afhankelijk*): 1 *de –e geloofsgenoten van een bisschop; de kapitein en de hem –e manschappen;* 2 *de aan Nederland –e koloniën;* **2** zn.

–e, m. en v. –n (*ondergeschikte*): *het lot zijner –n verbeteren.*

onderho'righeid, v. –heden (*het onderhorig zijn*; inz. *streek, eiland, behorende tot enig gebied*): *Celebes en –heden.*

I. on'derhoud, o. (1 *het onderhouden van iem.*; *het voorzien in zijn levensbehoeften*; 2 *het in goede staat houden van*; *verzorging, verpleging, voeding*): 1 *in zijn (eigen) – voorzien*, levensonderhoud; *het – van een gezin*; *gelden tot – van een leger*; 2 *het – van een kerk*; – **I** etym. = – **II.**

II. on'derhoud, o. (*gesprek*): *een – met iem. hebben*; *aan een – een einde maken.*

1 on'derhouden, hield –, h. on'dergehouden (*onder iets houden*): *bij het vechten iem.* –, onder zich houden, in bedwang houden; *bij 't zwemmen moet men het hoofd niet* –, onder water houden; *op deze wei kunnen we de schaatsen wel* –, onder de voeten houden; **2 onderhou'den,** –hield', h. onderhou'den (1 *met iem. spreken over iets*; *iem. iets onder het oog brengen*; 2 *doen voortduren*; 3 *naleven, opvolgen*; 4 *in stand, in orde, in staat houden*; 5 *verzorgen*; *van levensbehoeften, van het nodige voorzien*; 6 *aangenaam bezighouden*): 1 *iem. ernstig over iets* –; 2 *een briefwisseling* –; *een vuur* –; 3 *Gods geboden* –; 4 *een huis goed* –; *zijn Engels* –, zorgen het niet te verleren; 5 *een gezin* –; 6 *hij heeft mij een uurtje aangenaam onderhouden*; refl. *z. met iem.* – *over*, een gesprek voeren.

onderhou'dend, bn., bw. (*aangenaam bezighoudend*; *gezellig*): *een – boek*; *– vertellen.*

onderhou'der, m. –s (*verzorger*; *instandhouder*): *een – van Gods geboden.*

onderhoud'plichtig, onderhoudplich'tig 1 bn. (*gehouden, iem.* [*behoeftige ouders*], *iets* [*een weg, een dijk*] *in goede staat te houden*); 2 zn. –e, m. en v. –n.

on'derhout, o. (*kreupelhout*).

on'derhuid, v. (*huid onder de opperhuid*).

on'derhuids, –huids', bn., bw. (*onder de huid geschiedende*): *–e inspuitingen.*

on'derhuis, o. –huizen (*benedenhuis*).

onderhu'ren, –huur'de, h. onderhuurd' (1 *op slinkse wijze, ook door meer geld te geven, een reeds gehuurd pand enz. onder de hand huren met vervanging van den eersten huurder*; 2 *iets huren van den huurder uit de tweede hand*): 1 *iem. een knecht* –; 2 *van dit huis mogen geen delen onderhuurd worden.*

on'derhuur, v. (*het onderhuren* inz. in bet. 2: *huur uit de tweede hand*): *een bovenhuis in – aan een ander afstaan.*

onderin', on'derin, bw. (*beneden in iets*): *het boek ligt in die kist –.*

on'derkaak, v. –kaken (*de onderste, de beweeglijke kaak*); verg. bovenkaak.

on'derkant, m. –en (*benedenzijde*): *de – van een tafelblad*; verg. bovenkant.

onderkel'deren, –kelderde, h. onderkel'derd (1 *van een kelder voorzien*; 2 Z.-N. fig. *ondermijnen*): 1 *een kamer* –; *geheel onderkelderd*; 2 *het water onderkeldert de grond.*

onderken'nen, –ken'de, h. onderkend' (*kennen uit of onder andere personen of zaken*; *onderscheiden, herkennen*): *het is moeilijk die tweelingbroeders te* –; *een vogel aan zijn veren* –.

on'derkerk, v. –en; zie crypta.

on'derkin, v. –kinnen (*vlezige voortzetting van onderen aan de kin, bij welgedane mensen*): *een dame met een belangrijke –.*

on'derkleed, o. –klederen (Z.-N. *ondergoed*; *onderlijfje*).

on'derkok, m. –s (*tweede kok*).

on'derkomen 1 o. (*huisvesting, woning, onderdak*): *nergens een – vinden*; *een – zoeken*; **2** kwam onder, i. on'dergekomen (*onderdak komen, huisvesting vinden*): *gelukkig nog* –; **3 onderko'men,** bn. (*in verval door verwaarlozing*): *dat huis is –.*

on'derkoning, m. –en (*stedehouder, landvoogd* [*in naam van een koning*]): *de – van Brits-Indië*; **–koningschap,** o.

onderko'pen, –kocht, h. onderkocht' (*op slinkse wijze door koop in 't bezit raken van iets, dat een ander wilde kopen*): *hij heeft mij dat huis onderkocht.*

1 on'derkruipen, kroop –, i. on'dergekropen (*onder iets* inz. *de dekens kruipen*): *het was mij te vroeg, en ik ben er nog eens voor een uurtje ondergekropen*; **2 onderkrui'pen,** –kroop', h. onderkro'pen (*iem. behendig ten val brengen*; inz. *iem. in zijn bedrijf enz. behendig de voet lichten, listig trachten te verdringen, heimelijk en bedriegelijk een voordeel afwinnen, b.v. door werken tegen lager loon*): *iem. bij zijn klanten* –, door b.v. lagere prijzen te vragen dan de markt aangeeft.

onderkrui'per, m. –s (*iem., die onderkruipt*; min. *iem. die het werk van een staker doet*).

on'derkruipsel, o. –s (*iem., die zeer klein is*).

on'derlaag, v. –lagen (*laag beneden een of meer andere lagen*: *grondlaag, steunlaag*): *een zandgrond met een – van klei*; *de –lagen van een bedstede*, de planken, waarop het beddegoed rust; Z.-N. fig. *nederlaag.*

onderlangs', on'derlangs, bw. (*van onderen langs*): *gaan wij boven over de heuvel of –? de rivier, die er – stroomde.*

on'derlast, m. (*benedenlast*): *de – van het schip bestond uit zand.*

on'derleen, o. –lenen (*achterleen*).

on'derleenheer, m. –leenheren (gesch. *de leenheer v. e. achterleen*); **–leenman,** m. –leenmannen (*de houder van een achterleen*).

onderlegd', onderleid', bn. (*behoorlijk voorbereid, met de vereiste kennis, bekwaamheid toegerust*): *goed – zijn in Frans.*

1 onderleg'gen, –legde of –leide, h. onderlegd' of –leid' (*steunen door er iets onder te leggen*; *onder een voorwerp een ander leggen tot steun*; fig. *goed voorbereiden*; zie onderlegd): *een vat* –, het vast doen liggen door steunhouten; *letters, die te flauw uitdrukken,* –, ter drukkerij, een strookje papier er onderleggen; **2 on'derleggen,** legde on'der, h. on'dergelegd (*vloeren*).

on'derlegger, m. –s; in de spreektaal voor on'derligger, in: *een krant als –.*

on'derliggen, lag –, h. –gelegen (inz. Z.-N. *het onderspit delven*).

on'derliggend, bn. (*zwakker zijnde*; *het onderspit gedolven hebbend*): *de –e partij*, tegenstelling van: de bovendrijvende.

on'derligger, m. –s (in het alg. *een voorwerp, dat onder een ander ligt of gelegd wordt b.v. als steun, ophoging*; *balk, blok enz. waar iets op rust*): *een – voor een schrijfmachine*; *glazen, rubber –s*; zie onderlegger.

on'derlijf, o. –lijven (*onderste helft van het lijf beneden het middel*; *onderbuik*).

on'derlijfje, o. –s (*vrouwen-onderkledingstuk, onderkeursje*).

on'derlijk, o. –en (scheepst. *touwen boordsel onder in de rand van een zeil*).
onderlij'nen, onderlijnde, h. onderlijnd (*onderstrepen, onderhalen*): *al de vreemde woorden in een opstel met rode inkt –.*
on'derling, bn., bw. (*onder elkander, wederkerig, wederzijds*): *spaarkassen van –e bijstand; tot – genoegen; met – goedvinden; – beraadslagen,* met elkaar.
on'derlip, v. –lippen (*de benedenste lip*): *de – bijten van woede.*
on'derlopen, liep –, i. on'dergelopen (*door water overstroomd worden*): *laten –.*
on'derlosser, m. –s (*praam [bij 't baggeren]*): een – wordt gelost door 't naar beneden slaan van een luik in de bodem.
on'derluitenant, m. –s (*O.-I. militair*: geen officier, doch één rang hoger dan adjudant-onderofficier).
ondermaans' 1 bn. (*onder de maan nl. hier op aarde, aards*): *de wisselvalligheid der –e zaken;* **2 ondermaan'se,** o. (*de aarde, het aardse*): *aan al het – komt een einde.*
on'dermaat, v. (*verlies of vermindering in maat, door inkrimping enz. van vroeger gemeten waren;* bij overdracht van onroerend goed: *het nadelig verschil tussen de opgegeven en de werkelijke maat*): *het graan is ingedroogd, er is zeker –.*
on'dermeester, m. –s (*tegenstelling van bovenmeester,* schoolwet van 1806).
on'dermelk, v. (*taptemelk*).
ondermen'gen, ondermengde, h. ondermengd (*met andere stoffen vermengen*): fig. *met klachten –;* Z.-N. –mengelen.
ondermij'nen, ondermijn'de, h. ondermijnd' (1 *ondergraven;* 2 *verzwakken*): 1 *muren, gebouwen –;* 2 *de gezondheid –,* door drankmisbruik; *het gezag –, iems. positie –.*
onderne'men, –nam, h. onderno'men (*op zich nemen; aanvangen te doen; wagen; uitvoeren*): *iets durven –; een belangrijke zaak –,* wagen; *een verre reis –,* gaan doen; **–ne'mend,** bn. (*niet bevreesd iets te ondernemen* inz. *iets gevaarlijks of moeielijks; durvend, moedig*): *een – man, een –e firma;* **–ne'mer,** m. –s (*iem., die een zaak onderneemt, die een beroep of bedrijf voor eigen rekening uitoefent*); **–ne'ming,** v. –en (*het ondernemen; een zaak, meestal van gewicht, die men onderneemt; bedrijfszaak, expeditiezaak; zaak;* O.- en W.-I. *plantage*).
on'derofficier, m. –s, –en (*militair, een rang bekledend beneden die van tweeden luitenant en boven die van korporaal*): *een sergeant, een wachtmeester is –.*
on'derofficierskamer, v. –s (*vertrek in de kazerne, ten gebruike van de sergeants*); **–kleding,** v.; **–strepen,** v. mv. ([*gouden*] *strepen op elke mouw v. d. sergeant*); **–uniform,** v. –en; **–weduwe,** v. –n.
onderom', on'derom, bw. (*om de onderkant*): *naai die franje –.*
onderons'je, o. –s (scherts. *huiselijk kringetje; een huiselijk feestje, een bijeenkomst zonder omslag*): *een gezellig –;* fig. *ook de lekedichtjes zijn –s,* behoren tot de huiselijke poëzie; nog (ongunstig): onderling gekonkel van een bent, een clubje.
on'deroverste, m. of v. –n (R.-K. *plaatsvervanger van den Broeder-overste of van de Eerw. Moeder in een klooster*).
on'derpacht, v. (*onderhuur*).
onderpach'ten, –pacht'te, h. onderpacht' (*onderhuren [van landerijen]*): *een vreemde boer heeft hem dat stuk bouwland –pacht'.*
on'derpand, o. –en (*waarborg; zekerheidsstelling*): *iem. geld lenen op –; een huis als –; – geven;* fig. *mijn hand als – van trouw.*
onder pa'ri (*beneden de nominale waarde*).
on'derpastoor, m. –s (Z.-N. *kapelaan ener parochie*); **–prior,** m. –s (*in een klooster, hij, die onder den prior met leiding en toezicht belast is*).
on'derproductie, v. (*minder productie dan gevraagd wordt, onder gewone omstandigheden mogelijk is*): *– als gevolg v. sabotage.*
on'derra, v. –raas (*de onderste ra, het benedenste rondhout*): *de – van de grote mast heet grote ra, van de fokkemast fokkera.*
on'derrand, m. –en (*aan de onderkant liggende rand*): *de – van een behangsel.*
on'derricht, o. (*onderwijs: de kennis, welke men iem. meedeelt, om hem voor enig vak of bedrijf bekwaam te maken, ook verbonden met practische oefening*): *– in het timmeren.*
onderrich'ten, –richtte, h. onderricht (1 *leren, wat iem. nodig heeft; nodige kennis bijbrengen; onderwijzen;* 2 *voorlichten*): 1 *iem. – in het smeden;* 2 *ik zal u op tijd van alles –,* mededeling doen; **–rich'ting,** v. –en (*lering, onderwijs, voorlichting*): *– geven aan.*
onderroe'ren, Z.-N.; zie ondermengen.
on'derrok, v. –rokken (*rok, die vrouwen onder de bovenrok dragen*).
onderschat'ten, onderschatte, h. onderschat' (*te laag waarderen, beneden de waarde schatten*): *een niet te – tegenstander.*
on'derscheid, o. (*verschil*): *– maken, weten tussen .... en ....; oordeel des –s,* vermogen goed en kwaad te onderscheiden; *zonder –,* uitzondering; *met –,* oordeel; *de jaren van –* (of: *des –s*); *geen – gebruiken,* verstand.
onderschei'den 1 –scheidde, h. onderscheiden (1 *afscheiden, van elkaar scheiden als ongelijksoortig;* 2 *kenmerken;* 3 *onderkennen*): 1 *men –scheidt de honden in rassen;* 2 *een meer beschaafde toon –scheidde hem van de overige arbeiders;* 3 *de duisternis laat de ons omringende voorwerpen niet meer –;* refl. *zich – door nette manieren,* zich doen kennen; **2** bn., bw. (1 *verschillend;* 2 *uiteenlopend;* 3 *in groot getal;* 4 *op verschillende wijze*): 1 *de – kantons van Zwitserland;* 2 *de – gevoelens over een wetsartikel;* 3 *– redenen weerhouden hem;* 4 *de mensen spreken daar nog al – over;* nog: *de –beweringen van partijen,* respectief.
onderschei'denlijk, bw. (*respectievelijk*).
onderschei'ding, v. –en (*het onderscheiden;* inz. *ereblijk, eervolle vermelding*): *dat was een grote, eervolle –; i. d. bet. van distinctie is – een gallicisme.*
onderschei'dingsteken, o. –en, –s (*een teken, waaraan de rang of de waardigheid van hem, die het draagt is te onderkennen*): *een – dragen;* **–vermogen,** o. –s.
onderschep'pen, onderschepte, h. onderschept (*opvangen*): *brieven –,* opvangen, zodat ze hun bestemming niet bereiken.
on'derschikkend, bn., bw. (*afhankelijk*): *het – verband; – verbonden; – voegwoord,* verbindt hoofd- met bijzin.
on'derschikking, v. (*betrekking van bijzin tot hoofdzin*).
onderscho'ren, –schoorde, h. onderschoord

(1 *met één of meer schoren ondersteunen*; 2 lit. t. fig. *staande houden*): 1 *een gewelf, een uitgebroken muur* –; bij uitbr. *met de schouders* –; 2 *een stelling met bewijzen* –.
on'derschout, m. –en (gesch. *tweede schout*; O.-I. *onder-inspecteur van politie*).
onderschra'gen, onderschraagde, h. onderschraagd (*ondersteunen in loodrechte stand*; fig. *steunen*): *een gewelf met stutten* –; fig. *dapperheid, door beleid –schraagd*.
on'derschrift, o. –en (*wat onder een afbeelding geschreven staat*; *ondertekening*).
onderschrij'ven, –schreef, h. onderschreven (1 *ondertekenen*; 2 *goedkeuren, zich verenigen met*): 1 *wat gij nu beweert, zou ik niet graag* –; 2 *het oordeel v. e. deskundige* –.
onderschui'ving, v. (*het bedrieglijk in de plaats stellen van*): *de – van een naam*.
ondershands', bw. (eig. onder de hand; *niet publiek, in stilte*): *iets – verkopen*; verg. onderhands.
on'dersim, v. –simmen (*het onderste gedeelte van het hengelsnoer*).
on'derslag, m. (*de waterstroom, die tegen de onderkant aankomt van het waterrad, dat hij drijft*); **–slach'tig, –slags',** bn.: *–e raderen*.
on'dersneeuwen, sneeuwde –, i. –gesneeuwd (*door sneeuw bedekt worden*).
onderspan'nen, onderspande, h. onderspan'nen (meetk. *verbinden*): *gelijke koorden – in dezelfde cirkel gelijke bogen*.
on'derspit, o. (eig. *beneden-spit*: *spit van de diepere* [dus: *moeilijker*] *laag*): in zegsw. *het – delven*, moeten onderdoen, overwonnen worden; *in het – raken, zijn*.
onderspre'ken, ondersprak', h. ondersprō'ken (Z.-N. *bestellen, afspreken*).
on'derst, bn. (*laagst gelegen*): *de –e lagen, de –e lade, de –e plank*.
onderstaan', –stond', h. onderstaan' (1 *wagen, durven, ondernemen, beproeven*; 2 Z.-N. *lijden, verduren*): 1 *wat –staat gij u?* 2 *die man heeft veel onderstaan*.
on'derstaand, bn. (*hieronder*): *–e figuur*.
on'derstand, m. (*ondersteuning*): *Gelder zond – in manschap, Holland – in geld*; *– verlenen*; *iem. – geven*, geldelijke steun; *domicilie van* –, plaats, waar de behoeftige armlastig, d. i. geboren is.
onderst(e)bo'ven, bw. (*met het onderste boven*): *alles ligt* –, omver, overhoop.
on'derste, o. (*benedenste gedeelte*): *hij wil het – uit de kan hebben*, hij is al te hebzuchtig; zie lid.
on'dersteek, o. –steken; **–steekbekken,** o. –s, **–steeksel,** o. –s (*bekken, dat men een zieke onderschuift om hem zijn gevoeg te laten doen*).
onderste'ken, onderstak, h. ondersto'ken (Z.-N. *de kaarten wassen*).
on'derstel, o. –stellen (*toestel, waarop iets rust*): *het – van een rijtuig, wagen enz.*
onderstel'de, o. (*dat, wat men onderstelt, wat men als grondslag aanneemt van een bewijs of betoog*): *het – is onjuist*.
onderstel'len, –stelde, h. ondersteld' (*als waar aannemen*, nl. *als uitgangspunt van een redenering*; *iets als mogelijk of waarschijnlijk aannemen*): *– we, dat hij komt*.
onderstel'ling, v. –en (*het onderstellen*; *datgene, wat als waar wordt aangenomen*; *waarschijnlijke gissing*): *van de – uitgaan*.
ondersteu'nen, –steunde, h. ondersteund ([*van onderen*] *steunen, zodat iets niet kan vallen*; *onderschragen, onderstutten*; fig. *helpen*; *bijstaan*; van een verzoek: *helpen aandringen*): *iem. liefderijk* –, helpen met stoffelijke of zedelijke middelen; **–steu'ning,** v. –en (*het ondersteunen*; inz. *onderstand, hulp, bijstand, geldelijke steun*); **–steu'ningsfonds,** o. –en (*–kas*).
onderstre'pen, –streepte, h. onderstreept' (1 *ergens een streep of strepen onder trekken, onderlijnen*; 2 fig. *de nadruk op iets leggen*): 1 *de fouten* –; 2 *zijn mening duidelijk* –.
onderstre'ping, v. –en.
on'derstroom, m. –stromen (*stroom onder de oppervlakte van zee of rivier*): *een koude* –.
on'derstuk, o. –stukken (*benedengedeelte van iets, dat uit verschillende delen is samengesteld b.v. van een kachelbuis*; *benedendeel van een pakhuis*).
onderstut'ten, onderstutte, h. onderstut' (1 *met stutten onderschragen*; 2 fig. *ondersteunen, helpen*): 1 *met zuilen* –; 2 *door de sympathie der rijksvorsten onderstut*.
onderte'kenaar, m. –s, –tekenaren (*hij, die ondertekent, zijn naam onder iets gezet heeft*): *de –s v. e. verzoekschrift, van een adres enz.*; **–te'kenen,** –tekende, h. onderte'kend (*aan de onderzijde voorzien van zijn handtekening, zijn naam onder iets zetten*); **–te'kening,** v. –en (*het ondertekenen*; *handtekening onder een stuk*).
on'dertitel, m. –s (*bijtitel van een boek, toneelstuk, roman enz.*): *Palamedes met de – „Vermoorde Onnooselheyd"*.
on'dertrouw, m. (*het zich bij 't gemeentelijk en kerkelijk bestuur aangeven tot het aangaan v. e. huwelijk*): *ten – gaan, in – opnemen*; Z.-N. *– doen*.
ondertrouw'de, m. of v. –n (*bruid of bruidegom*); **–trou'wen,** –trouw'de, h. (1), i. (2) –trouwd', inz. in het passief, in bet. 2 (1 *in ondertrouw opnemen*; 2 *in ondertrouw opgenomen worden*): *mijn zoon is –trouwd*.
ondertus'sen, bw. (*inmiddels, onderwijl*).
ondervan'gen, –ving, h. ondervan'gen (*iem. of iets, die of dat valt, van onderen opvangen*; *onderstutten*; *onderscheppen*; fig. *steunen, schragen*): *lichtstralen* –; *een slag* –, *een houw* –, opvangen; *iem.* –, b.v. iem., die valt, opvangen; fig. *een bezwaar, een moeilijkheid* –, voorkomen, doen vermijden.
on'derverdelen, –verdeelde, h. –verdeeld (*delen, nader in delen splitsen*): *de vier afdelingen der poëzie kan men – in*; **–verdeling,** v. –en: *allerlei –en maken*.
on'derverhuren, –verhuurde, h. onderverhuurd (*een deel van 'tgeen men gehuurd heeft aan een ander verhuren*).
on'dervest, v. –en (Z.-N. *vest*).
ondervin'den, –vond, h. ondervon'den (*leren kennen*; [*een gevoel bij zich zelf*] *gewaarworden*; *ervaren*); **–vin'ding,** v. –en (*het ondervinden*; *het beleven van*; *een voorval, dat men heeft beleefd*; *ervaring, ervarenheid*): *iets bij – weten*; *door – wordt men wijs*.
ondervoed', zie vlg. woord.
on'dervoeding, v. (*toestand, waarin het lichaam verkeert bij onvoldoende voeding*): *er was – van mensen en dieren*.
on'dervoorzitter, m. –s (*vice-president*): *bij afwezigheid van den voorzitter neemt de – diens plaats in*, tweede voorzitter.
ondervra'gen, –vraagde of –vroeg, h. on-

dervraagd' (*iets vragen ter inlichting; iem. in 't verhoor nemen*); **–vra'ger,** m. –s; **–vraag'ster,** v. –s; **–vra'ging,** v. –en (*het ondervragen; verhoor*).
onderweg', bw.: *hij sprak – geen woord,* terwijl men op weg was; *– zijn, blijven.*
on'derwereld, v. (myth. *schimmenrijk, Hades*; overdr. *misdadigerswereld*).
on'derwerp, o. –en (vertaling v. h. Lat. *subjectum*: 1 *wat ten grondslag ligt aan een redenering, een redevoering enz.; de stof voor een opstel, een gedicht enz.; de zaak, waarover het gesprek loopt*; 2 spraakk. o. a. omschreven: *het deel van de zin, waarvan de nauwe betrekking tot het vervoegde ww. wordt uitgedrukt door overeenstemming in persoon en getal*): 1 *het – zijner lezing was de drankbestrijding; verschillende –en opgeven; een gesprek over een belangrijk –*; 2 *een verzwegen –*, b.v. *Let op! een loos –*, b.v. Het *regent; een voorlopig –*, b.v. Het *is goed, dat gij gaat.*
onderwer'pelijk, bn. (1 ambtenaarstaal: *het onderwerp uitmakende, waarover men handelt*; 2 *subjectief, willekeurig, afwisselende naar ieders smaak* w.i.g.): 1 *het –e wetsartikel*; 2 *de zeer –e opvatting van.*
onderwer'pen, –wierp, h. onderwor'pen (1 *onder gezag brengen*; 2 *de beslissing opdragen aan iems. uitspraak*; 3 *iem. of iets een behandeling doen ondergaan*): 1 *een volk –, een land –*; 2 *de geschillen – aan het Arbitragehof*; 3 *iem. aan een verhoor, een examen –*; refl. *z. –*, het gezag v. iem. of iets erkennen; *z. aan Gods wil –*, er in berusten; *ik onderwerp mij aan uw uitspraak*, erken ze als beslissend; **onderwer'ping,** v.
on'derwerpszin, m. –zinnen (*zin, die de dienst van onderwerp verricht*): *wie niet horen wil,* moet voelen.
on'derwicht, o. (*verminderd gewicht b.v. door indroging*; ook: *te gering gewicht van een koopwaar, manco*).
onderwijl', bw. (*inmiddels, in die tijd*).
on'derwijs, o. ([*geregeld*] *onderricht, lering in enig vak van wetenschap of kunst*): *– in het Frans; deugdelijk –, grondig –; hoofdelijk –; openbaar en bijzonder –*; Z.-N. *verplicht onderwijs*, leerplicht; **–inrichting,** v. –en; **–man,** m. –mannen (*persoon, die het onderwijs, zijn wetten, behoeften enz. kent*); **–wet,** v. –wetten (*wet op het lager, middelbaar, hoger enz. onderwijs*); **–zaken,** v. mv.
onderwij'zen, –wees, h. onderwe'zen (*onderrichten, ontwikkelen, leren*): *de jeugd –.*
onderwij'zend-personeel', o. (*al de onderwijzers aan een onderwijsinrichting*).
onderwij'zer, m. –s (*leermeester, die wettelijk bevoegd is* [*lager*] *onderwijs te geven*); **–wijzeres',** v. –wijzeressen.
onderwij'zersakte, v. –n (*akte van bevoegdheid tot het geven van l. o.*), Z.-N. **–diploma,** o. –diploma's; **–genootschap,** o.
onderwij'zing, v. –en (1 *de daad van iem. te onderrichten*, meer overeenkomende met *opvoeding* dan met *onderwijs*; 2 *vermaning, raadgeving, les*): 1 *nut trekken van uw onderricht en –*; 2 *–en en vermaningen.*
on'derwind, m. –en (*wind, die langs de oppervlakte der aarde waait*; z. bovenwind).
onderwin'den, zich, –wond z., h. z. onderwon'den (*iets gevaarlijks of moeilijks ondernemen, iets wagen; zich verstouten*): *z. iets –.*
onderwor'peling, m. en v. –en 1 (inz. lit. t. verachtelijk: *slaaf*); 2 **–e,** v. –n.
onderwor'pen, bn. (1 *onder gezag gebracht, ondergeschikt aan*; 2 *gelaten, lijdzaam, gedwee, deemoedig, berustend*; 3 *lijdend, blootgesteld, onderhevig aan*): 1 *een door de Romeinen – volk*; 2 *de nederige en – Christen*; 3 *wij allen zijn aan dwaling –*; **onderwor'penheid,** v.: *met –.*
on'derzaat, m. –zaten (*onderdaan*): *mijn lieve en willige –zaten*; verg. landzaat.
onderzee'boot, v. –boten (*duikboot*), ook: **onderzee'ër,** m. –s; als germ. beschouwd.
onderzees', bn. (*onder de oppervlakte der zee zich bevindende of levende*): *een –e telegraafkabel; –e schepselen.*
1 on'derzetten, zette –, h. –gezet (*laten onderlopen*): *een weiland –*; **2 onderzet'ten,** –zet'te, h. onderzet' (*met hypotheek bezwaren*); **–zet'ting,** v. –en (*hypotheek*).
on'derziel, v. –en (*onderlijfje*; fig. met bijgedachte aan binnenste van de ziel): *lof en laster raken niet aan zijn –.*
on'derzijde, v. –n (*onderkant*): *de – van een marmeren plaat.*
on'derzoek, o. (*de handeling van te onderzoeken*; met betrekking tot één bepaald onderwerp: *de gezamenlijke nasporingen*): *een ernstig –, een – instellen*; rechtst. *een – aan zich trekken; vernietiging, schorsing van het –; – aan het lichaam; bij nader –; vrijheid van –; – (doen) naar; de zaak is in –.*
onderzoe'ken, onr. w.w. –zocht, h. onderzocht' (*nauwkeurig nazien, nagaan, nasporen; een onderzoek instellen naar iets*): *kisten en koffers werden door de douane –zocht; een wonde –; een –de blik*; spreekw. *–zoek alle dingen en behoud het goede,* 1 Thess. 5 : 21; **–zoe'ker,** m. –s (*iem., die iets onderzoekt*); **–ing,** v. –en (*daad van onderzoek; een onderzoek*): *een nieuw veld van –; wijsgerige –en*; **–ingsreis,** v. –reizen; **–ingstocht,** m. –en.
on'derzoeksrechter, m. –s (België: *rechter van instructie*).
on'deugd 1 v. –en (1 [*zedelijk*] *slechte hoedanigheid*; 2 *zedelijke verdorvenheid*; 3 gunstig: *guitigheid, schalksheid*): 1 *vele –en ontsieren zijn karakter*; 2 *het pad der –*; 3 *de – zag die knapen uit de ogen*; **2** m. en v. –en (gunstig: *guitig-plaagziek, schalks iem.* inz. *jongetje, meisje*): *pas op, –.*
ondeug'delijkheid, v. (België: *het niet-echt of waardeloos zijn*): *de – v. nagemaakte aandelen.*
ondeu'gend, bn., bw. (1 *kwaad van aard, niet deugend*; van kinderen: *stout, ongezeglijk*; 2 *licht spottend, plaagziek*; 3 gunstig: *schalks*): 1 *een – paard; een – kind*; 2 *een –e blik*; 3 *hij kijkt altijd zo –*; **–heid,** v.
I. on'dicht, o. (*proza*): *dicht en –.*
II. ondicht', bn. (*niet dicht*): *een –e emmer,* lek.
ondich'terlijk, bn., bw. (*alledaags, prozaisch*): *een –e opvatting.*
on'dienst, m. –en (*slechte dienst*): *iem. geen – doen; ik hoop u geen – te bewijzen,* d. i. een goede dienst te bewijzen.
ondiens'tig, bn., bw. (*niet dienstig, nutteloos*): *dat is niet –*, wel bruikbaar; *iets niet – achten,* nuttig; **ondiens'tigheid,** v.
ondiep', bn. (*niet diep*): *een – water.*
on'diepte, v. –n (*ondiepe plek*): *een – vóór de haven.*
on'dier, o. –en (*monster, gedrocht*): *het – (de slang) sperde zijn kaken open*; fig. *de hertog van Alva, dat –*, onmens.

on'ding, o. –en (1 *iets onbestaanbaars*; 2 *iets van geen of weinig waarde, prul*): 1 *algemene mensenvrede, een –t* 2 *je hebt zeker weer een hoop –en gekocht.*
ondoen'lijk, bn. (*niet doenlijk, niet uitvoerbaar*): *het is mij –, elke dag zo ver te gaan.*
on'dom, Z.-N. in de zegsw. *ten ondomme,* zonder nut, reden.
ondoordacht', bn., bw. (*onberaden, onvoorzichtig*): *een – antwoord; – handelen.*
ondoordring'baar, bn. (*niet te doordringen*): *een ondoordringbare wildernis; de duisternis was er –,* het oog kon ze niet doorboren; *– voor;* **ondoordring'baarheid,** v.: nat. *de – der lichamen,* d. i. waar het éne is, kan het andere niet zijn.
ondoorgron'delijk, bn. (*niet te doorgronden of te begrijpen*): *een – geheim; Gods besluiten zijn –;* **ondoorgron'delijkheid,** v.
ondraag'baar, bn. (*te zwaar om te dragen*): *een ondraagbare last, een – gewicht.*
ondraag'lijk, bn., bw. (*niet te verdragen*): *een –e stank; een –e toestand; – warm,* in hoge mate; **ondraag'lijkheid,** v.
ondubbelzin'nig, bn., bw. (*vatbaar voor slechts één uitleg; klaar, duidelijk*): *hij ontving –e bewijzen of blijken van achting; zich – uitdrukken;* **ondubbelzin'nigheid,** v.
ondui'delijk, bn., bw. (*niet duidelijk*): *die brief is –, hij spreekt –; hij gaf dat niet – te kennen,* vrij duidelijk; *– schrijven,* moeilijk leesbaar; **ondui'delijkheid,** v.
onduleren, geonduleerd (Fr. [Lat. unda = golf]: *in slingerlijn lopen, slingeren; doen krullen, golven van haar*); **ondula'tie,** v. (*het onduleren*); **onduli'ne,** v. –s (Fr. *slingerlijn in de ornamentiek; haarkrulmiddel*).
onecht', bn. (*niet echt, vals; niet zijnde, wat de naam te kennen geeft*): *dat testament is –,* niet wettig; *e. – kind,* buiten huwelijk geboren; rekenk. *e. –e breuk,* waarvan nl. de teller groter dan de noemer is.
onecht'heid, v.: *de echtheid of – van een geschrift; de – van een getuigschrift.*
one'del, bn., bw. (*niet-edel*): *–e bedoelingen,* laaghartig; *–e metalen,* b.v. ijzer, koper; verg. edele; *zich – gedragen.*
oneens', bn. (*niet van hetzelfde gevoelen*): *de broeders zijn het totaal – op dit punt; hij is het met zich zelf –,* is besluiteloos.
on'eer, v. (*schande, smaad*): *dat doet u geen – aan; tot – strekken; zijn familie – aandoen.*
oneer'baar, bn. (*onzedelijk, onzedig*): *–bare handelingen; –bare kleding;* **–heid,** v.
oneer'lijk, bn., bw. (*niet te goeder trouw jegens anderen; bedrieglijk*): *–e middelen; –e concurrentie; –e bedoelingen,* in strijd met eer en goede trouw; **oneer'lijkheid,** v.
oneet'baar, bn.: *– ooft.*
onef'fen, bn. (*niet effen, ongelijk*; fig. *ruw, onbetamelijk*): *een – vlakte*; fig. *hij spreekt geen – woord*; Z.-N. *twintig frank en –,* iets meer dan; **onef'fenheid,** v. –heden.
onei'genlijk, bn., bw. (*niet in eigenlijke zin, figuurlijk; niet datgene zijnde, wat de naam aanduidt*): *het – gebruik van woorden en uitdrukkingen*; rekenk. *een –e breuk,* waarvan de teller een veelvoud is v. d. noemer b.v. $^{12}/_{4}$; *een woord – opvatten;* **–heid,** v.
onein'dig 1 bn., bw. (*zonder einde,* inz. fig. *buitengewoon groot*): *een –e verscheidenheid, de –e ruimte; de –e goedheid Gods,* zeer groot; *– groot,* elke denkbare afmeting te boven gaande; **2 –e,** o. (*wat zonder einde is*): *het –,* de (onbegrensde) ruimte van het heelal; *tot in het –*; **3 Onein'dige,** m.: *de –,* nl. God.
onein'digheid, v. (*de eeuwigheid; het heelal*).
one'nig, bn., bw. (*niet eensgezind, in twist*): *ze zijn omtrent vele zaken –; – leven;* **one'nigheid,** v. –heden (*tweedracht, ruzie*).
o'nera, o. mv. (Lat. mv. van onus: *lasten; drukkende bezwaren*).
onereus', bn.; onereuzer, –t (Fr. [Lat. onerosus]: *drukkend, lastig, bezwarend*).
onergden'kend, bn., bw. (*argeloos*); **–heid,** v.
onerva'ren, bn., bw. (*niet ervaren, niet bedreven, zonder ondervinding*): *een – reiziger; – handelen;* **onerva'renheid,** v. (*gebrek aan ondervinding of aan routine*).
one'ven, bn. (lees: *on-ee'-ven*; rekenk. *niet door 2 deelbaar*): *13 is een – getal.*
onfatsoen'lijk, bn.: *–e woorden.*
onfeil'baar, bn., bw. (*vrij van dwaling, zich niet kunnend vergissen; zeker gebeurend, onvermijdelijk*): *een dokter is niet –; een – geneesmiddel,* nooit falend; *– zeker,* stellig.
onfeil'baarheid, v. (*de hoedanigheid van onfeilbaar te wezen, van niet te dwalen*): *de – van den Paus,* R.-K. dogma, volgens hetwelk de Paus niet kan dwalen in zijn uitspraken over geloof en zeden, mits hij optreedt als opperherder.
onfraai', bn.: *de kerk van dat dorpje is niet –,* nog al fraai of mooi.
onfris', bn., bw.; –frisser, meest – (*niet fris, helder*): *– linnen; er – uitzien; zich – voelen,* onlekker; **onfris'heid,** v.
ongaar'ne, bw. (*node, met tegenzin*): *vader zag zo iets niet –,* nog al gaarne.
onga'lijk, bn., bw., (*niet bij elkaar passend; verkeerd; afzichtelijk*): vero.
ongans', bn. (*ongezond, ziekelijk, onwel*; ook: *garstig, gortig, gallig,* bij vee): *ik ben zo –,* gmz.; *–e schapen;* zie gans.
ongeacht' 1 bn. (*niet geacht, niet in aanzien*): *een degelijk man is in een gezelschap niet –*; **2** vz. (*niettegenstaande, ondanks*): *kalm – de beledigingen;* in bet. **2** germ.
ongebaand', bn. (*niet effen, met hindernissen*): *langs –e wegen, een –e wildernis.*
ongebe'den, bn. (*ongenood*): *gij zijt mij wellekom, al komt gij –,* vero.
ongebon'den, bn. (*niet ingebonden*): *werken van Cats, nog –; de – stijl,* niet aan maat of rijm gebonden; *een – levenswijze,* losbandig; zegsw. *– best,* niet gehuwd; **–gebon'denheid,** v. –heden (*losbandigheid, uitspatting*): *zich schuldig maken aan –heden.*
ongebouwd', bn. (*niet bezet met huis, schuur of stalling*): *–e eigendommen,* b.v. bouwlanden, weiden enz.; **–gebuild',** bn. (*niet gebuild*): *– meel,* nog vermengd met de zemelen; **–gedaan',** bn. (*onverricht*): *wat geschied is, kan men niet – maken,* alsof het niet gebeurd ware; *een koop – maken,* vernietigen; **–gedeerd',** bn. (*zonder letsel*): *de hond bracht het kind – aan de kant;* **–gede'semd,** bn. (*niet met zuurdeeg bereid*); Bijbel: gedurende het Pascha was bij de Joden het gebruik van – brood voorgeschreven.
ongedekt', bn., bw. (1 *zonder hoofddeksel*; 2 *niet met een tafellaken gedekt*; 3 handel: *zonder zekerheid van betaling*; 4 mil. *zonder beschutting*): 1 *met –en hoofde*; 2 *een –e tafel*; 3 *een – krediet*; 4 *de troepen stonden –.*
on'gedierte, o. (*schadelijk gedierte*): *tijgers*

en dergelijk –; inz. van zekere woekerdiertjes: *last hebben van* –.
on'geduld, o. (*de hoedanigheid van niet te kunnen afwachten*: *gejaagdheid, spanning*): *de kinderen waren vol* –; *uit* – *tipperde de heer Bruis met zijn wandelstok*; *met* – *iem. wachten*; **–gedul'dig,** bn., bw. (*niet in staat langer te wachten*): *–e gebaren*; *erg* –; – *wachten*; **–gedul'digheid,** v.
ongedu'rig, bn., bw. (*hakende naar afwisseling*; *onrustig*): *verwende kinderen zijn erg* –; *een beetje* –; *de hond,* – *met zijn poten krabbend*; **ongedu'righeid,** v.
ongedwon'gen, bn., bw. (*ongekunsteld, los, vrij*): *een* – *houding,* – *manieren, op* – *toon,* natuurlijk; *hij sprak zeer* –; **–heid,** v.
ongeëvenaard', bn., bw. (*zonder gelijke*): *een –e moed, een –e kleurenpracht, een –e luister*; – *lage prijzen*; – *succes.*
ongegeneerd', bn., bw. (1 *ongemanierd*; 2 *erg, zeer erg*; 3 Z.-N. *onbekommerd*): 1 *een –e houding*; – *ergens binnenkomen*; – *weg*; 2 *een* – *pak slaag,* erg; *iem.* – *de waarheid zeggen,* ruw; 3 Z.-N. – *leven*; lees: *–zjeneerd'.*
ongegeneerd'heid, v.
ongegrond', bn. (*niet steunende op goede grond*): *een –e vrees,* niet gerechtvaardigd; *die klachten zijn* –; **ongegrond'heid,** v.
ongehe'veld, bn. (*niet met heffe of gist toebereid, ongerezen*); Bijbel: *het feest der –e broden, genaamd Pascha*: Luc. 22 : 1; Matth. 26 : 17; zie ongedesemd.
ongehin'derd, bn., bw. (1 *niet gehinderd*; 2 *onbelemmerd*): 1 – *zitten werken*; 2 – *de grenzen overgaan*; **–gehoord',** bn., bw. (1 *niet gehoord zijnde*; 2 *zonderling, raar, vreemd*; 3 *buitengewoon,* meestal ong.): 1 *iem.* – *veroordelen*; 2 *een –e zaak*; *zo iets is* –; 3 *de –ste plagerijen,* ergste; *dat boek is* – *langdradig,* zeer; als zn. o.: *dat is iets –s.*
ongehoor'zaam, bn., bw. (*niet gehoorzaam aan iem. wien men ondergeschikt is*).
ongehoor'zaamheid, v.
ongekrenkt', bn. (lit. t. *gaaf, onbeschadigd*).
ongekreukt', bn. (eig. *zonder vouw*): fig. *–e trouw,* ongeschonden.
ongekuist', bn. (Z.-N. *niet schoongemaakt* fig. Z.-N. en N.-N. *niet verzorgd*): *–e taal.*
ongekun'steld, bn., bw. (*eenvoudig, ongedwongen*): *een* – *lied*; *hij sprak* –, natuurlijk.
ongekun'steldheid, v. (*natuurlijkheid*).
on'gel, v. (*gestold dierlijk vet*; *smeer, talk, reuzel*): *vettig als* –; **–achtig,** bn. (*hardachtig-vettig*); **–kaars,** v. –en (*vetkaars*).
on'geld, o. (Z.-N. *opgeld* in eig. bet.).
ongel'dig, bn.: *iets* – *maken, verklaren.*
ongel'digheid, v.: *de* – *v. e. vonnis.*
ongeleerd', bn. (*niet onderwezen*; *niet geoefend*): *het waren maar –e mensen*; – *in de kunst van spelen en zingen.*
ongele'gen, bn., bw.: *de haven was* –, Hand. 27 : 12, niet gunstig gelegen; *hij kwam op* – (of: *te ongelegener*) *tijd,* ongeschikt; *gij komt* –, niet van pas; *op een* – *uur.*
ongele'genheid, v. –heden (*ongunstige toestand, gesteldheid*): *in* – *komen, geraken*; *in geldelijke* –; *iem. in* – *brengen,* moeilijkheid.
ongelet'terd 1 bn. (*onbedreven in de kennis der letteren*); **2 –e,** m. en v. –n.
ongelijk' 1 bn., bw. (*niet gelijk, verschillend*; Z.-N. *van verschillend geslacht*): *een geraas, niet* – *aan dat van een verre donder*; meetk. *tegenover –e zijden staan in de driehoek –e hoeken*; *de weg was zeer* –, oneffen; *een –e strijd*; *een* – *huwelijk*; *de pols sloeg zeer* –; Z.-N. *–e personen*; **2 on'gelijk,** o. (*onbillijkheid*; *onrecht*; *niet gelijk*): *gij allen hebt* –, zijt niet in uw recht; *iem. in het* – *stellen*; *procederen op kosten van* –, d. i. die het proces verliest, moet de kosten betalen; *iem.* – *aandoen,* onrecht, Hand. 7 : 26; *ik kan hem geen* – *geven*; – *bekennen*; – *krijgen.*
ongelijkbe'nig, bn. (meetk. *niet gelijkbenig*): *een –e driehoek,* geen twee zijden gelijk hebbende; **–ma'tig,** bn., bw. (*niet gelijkmatig*): *de –e verdeling der goederen*; **–na'mig,** bn. (*van naam verschillend*): *twee –e grootheden,* b.v. appel, peer; *–e electriciteit,* positieve en negatieve.
ongelijkslach'tig, bn. (*niet gelijkslachtig*; z. ald.): *m, m², m³ zijn* –; **–soor'tig,** bn. (*niet van dezelfde soort*; alg. *niet uit dezelfde letterfactoren bestaande*): *–e voorwerpen,* b.v. delen van een servies, die niet bij elkaar behoren; **–vloei'end,** bn. (vero. spraakk. *sterk*); **–vor'mig,** bn. (*niet-gelijkvormig*); **–zij'dig,** bn.: *een –e driehoek,* geen drie gelijke zijden hebbende.
ongelijmd', bn. (*niet gelijmd*): – *papier,* niet met lijm bewerkt of doortrokken; **–gelijnd',** bn. (*zonder lijnen, niet gelinieerd*): – *papier*; **–gelikt',** bn. (eig. *niet schoon gelikt*; fig. *ongemanierd, ruw, ongepolijst*): *een –e beer,* een pasgeboren beertje (volksgeloof: de jonge beren krijgen hun fatsoen, doordat de moeder ze gestadig likt); fig. *daar lag hij* (*Goliath*) *de –e beer*; *een –e kerel,* lomp, ruw; **–gelikt'heid,** v.; **–gelinieerd',** bn. (*ongelijnd*).
ongelo'felijk, bn., bw. (*onaannemelijk*; *zeer groot*): *met –e moeite*; *dat alles is* –; – *snel,* in zeer korte tijd; **ongelo'felijkheid,** v.
ongelo'gen, bn., bw. (*naar waarheid*; *stellig*): *dat is* – *de tiende maal.*
on'geloof, o. (*het niet geloven aan iets inz. aan godsdienstige waarheden*): *zich een air van* – *geven*; *wereldzin en* –.
ongeloof'baar, bn. (*niet te geloven*); vero.
ongelo'vig 1 bn., bw. (*niet gelovende*; *blijk gevend van ongeloof, wantrouwen*): fig. *met een –e glimlach*; *hij schudde* – *het hoofd*; **2 –e,** m. en v. –n (*iem., die niet gelooft* inz. *aan een bepaalde godsdienstige waarheid*): *strijd tegen de –n,* (bij de Christenen) de heidenen, (bij de Mohammedanen) de Christenen.
ongelou'terd, bn. (*niet gezuiverd*): – *goud of zilver*; fig. *een –e smaak,* ongevormd.
on'geluk, o. ongelukken (*tegenspoed*; *ongunstige loop der omstandigheden*; *ongunstige toestand, omstandigheden*; *ramp, ongeval*): *dat was mijn* –, rampspoed; *pas op, er gebeuren ongelukken! zonder ongelukken aflopen*; *hij wil mijn* –, verderf; zegsw. *een* – *komt zelden alleen,* het ene ongeluk komt uit het andere voort; *er is altijd een geluk bij een* –; *zich een* – *lachen, schreeuwen,* verbazend luid; *een* – *begaan aan iem.,* (Z.-N. inz. *iem. een* – *doen*), zwaar kwetsen, doodslaan; *een* – *van een kerel,* mispunt; *jij* (of: *jou*) –! *Jan* –, ongeluksvogel; zie ambacht.
ongeluk'kig 1 bn., bw. (1 *rampspoedig, ellendig*; 2 *niet voorspoedig*; 3 *ongelukkigerwijze*): 1 *een* – *mens*; *Servië is een* – *land*; *iem.* – *maken,* in het verderf storten; *een –e liefde hebben*; 2 *ik was die avond zeer* – *in het spel*; *ik speelde zeer* –, met aanhoudend ver-

lies; 3 – *voor hem! uw voorstel werd – niet aangenomen*; **2 –e,** m. en v. –n (*beklagenswaardige; gebrekkige; ellendige*).
ongeluk'kiglijk, bw. (inz. Z.-N. *ongelukkig*).
ongeluk'kigerwijze, –wijs, –wij'ze, –wijs' bw. (*bij, door ongeluk*): – *kwam er een vetvlek op de mooie plaat.*
on'geluksbode, m. en v. –n (*brenger van een slecht bericht: Jobsbode*); **–dag,** m. –dagen (*dag van tegenspoed*): *Vrijdag is een –!* **–getal,** o.; z. –nommer; **–kind,** o. –kinderen (*ongeluksvogel* fig.); **–nommer,** o. (*het getal 13*); zie dertien; **–profeet,** m. –profeten (*iemand, die ongeluk voorzegt*); **–vogel,** m. –s (vero. *vogel, die ongeluk voorspelt*; fig. *iem., wien alles tegenloopt*).
ongemaakt', bn., bw. (*ongekunsteld*).
on'gemak, o. –gemakken (1 *hinder, last*; 2 *ongerief*; 3 *gebrek, kwaal*): 1 – *lijden om zijn evenmens een dienst te bewijzen*; 2 *de ongemakken der reis*; 3 *hij h. een – aan de voet.*
ongemak'kelijk, bn., bw. (1 *last veroorzakende; moeielijk*; 2 *erg, geducht*; 3 Z.-N. *ongesteld*): 1 *een –e houding, een – humeur,* lastig; *een –e jongen*; 2 *iem. een – standje geven*; – *er van langs krijgen*; 3 Z.-N. – *worden*; **ongemak'kelijkheid,** v.
ongemanierd', bn., bw. (*lomp*): *wat een –e jongen!* zonder goede manieren; *wat spreekt die man –!* **ongemanierd'heid,** v.
ongemas'kerd, bn. (*zonder masker*): *een –e dame op een gemaskerd bal.*
ongemeen', bn., bw. (*niet alledaags, ongewoon, buitengewoon*): *een ongemene klederdracht, een ongemene denkwijze; een ongemene geest,* zeldzaam; – *grote handschoenen.*
ongemeen'heid, v.
ongemeerd', bn. (*niet vastgelegd*): *dat schip ligt daar nog –*; zie meer(paal).
I. ongemerkt', bw. (*zonder bemerkt te worden*): *wij kwamen – buiten*; – *oud worden.*
II. ongemerkt', bn. (*zonder merkteken*): *die hemden, kousen enz. zijn nog –*; de delen van – **I** etym. = – **II.**
ongemoeid', bn. (*ongehinderd; met rust*): *laat die vreemdelingen –.*
ongemunt', bn. (*niet gestempeld, zonder muntstempel*): – *goud,* – *zilver.*
ongenaak'baar, bn.; ongenaakbaarder, –st (1 *niet te naderen*; 2 *trots*): 1 *de ongenaakbare rotsvesting*; 2 *de baron was haast –; ongenaakbare hoogheid,* al te fier, zeer hooghartig.
ongenaak'baarheid, v.: *de – van onze kust; de – van den vorst.*
on'genade, v. (*toorn, waarbij geen vergevingsgezindheid kan bestaan*; ook: *toestand van hem, die het voorwerp der – is; ongunst*): *in – vallen bij iem.,* de gunst (des vorsten) kwijtraken; *aan de – van wind en golven prijsgegeven zijn,* woede; zie ook genade.
ongena'dig, bn., bw. (*geen barmhartigheid kennend; zonder goedertierenheid; ruw, hard; zeer erg*): *een – heer; een – lot; hij gaf hem een –e slag; hij ranselde de hond – af*; – *warm; er – van langs krijgen.*
ongenees'lijk, –gene'selijk, bn., bw. (*niet te genezen*): *een –e kwaal*; – *ziek.*
on'geneugte, v. –n (*ongenoegen*); vero.
ongeno'digd, bn. (*ongenood*).
on'genoegen, o. (*misnoegen, ontevredenheid*): *zich iems. – op de hals halen; met iem. – krijgen, hebben,* onenigheid.
ongenood', bn. (*niet genodigd; niet welkom*): *mussen zijn in onze tuinen ongenode gasten*; **–geoe'fend,** bn. (*niet geoefend, onervaren; links*): *zij is nog – in het tennisspel; die vrijwilligers zijn nog –,* kennen de exercities nog niet; **–geoor'loofd,** bn. (*verboden*): *–e vermaken*; **–gepaard',** bn.: *–e handschoenen,* geen paar vormend; **–gepast',** bn., bw.; –er, meest – (*onbetamelijk*): *een –e vraag, een –e houding; zich – gedragen,* onbehoorlijk; **–gepast'heid,** v.; **–gepermitteerd',** bn., bw. (*onbehoorlijk; niet van pas komend*): *het is –, hier zo te roken; het stinkt hier –; hij reed – hard*; **–gepijnd',** bn.: *–e honing,* niet uitgeperst, lekhoning; **–gera'den,** bn. (*niet raadzaam*): *het is –, aldus te handelen.*
ongerech'tigheid, v. –heden (*boze, onrechtvaardige daad*; soms licht ir.): *zij, die –heden doen, zullen hun straf niet ontgaan.*
ongered'derd, bn. (*ongeordend, slordig*): *in dat huishouden is het een –e boel.*
on'gerede, o. (van het bijv. nw. *ongereed,* niet bij-de-hand): alleen met *in*: *de brief raakte in het -*, verloren, zoek, weg.
ongereed', Z.-N. zegsw. *met – geld kopen,* op crediet.
ongere'geld, bn., bw. (1 *niet door regels bestuurd, onregelmatig, wanordelijk*; 2 *losbandig*): 1 *–e troepen,* door volksbewapening op de been gebracht; *hij komt –*; 2 *een – leven; hij leeft –*; nog: *koopman in –e goederen,* b.v. restanten uit winkels; **ongere'geldheid,** v. –heden: *er zijn in dat regiment enige –heden voorgevallen,* wanordelijkheden.
ongere'kend, bn. als vz. gebruikt (*behalve de te noemen zaak*): *duizend gulden inkomen, – zijn pensioen,* niet medegerekend.
ongerept', bn. (*onaangeraakt; ongeschonden*): *de taart is – gelaten*; fig. *een –e naam,* zonder smet; *een eed heilig en – bewaren; in die –e wouden,* nooit betreden; **–heid,** v.
on'gerief, o. (*hinder, last*): *ergens – van hebben,* ongemak; – *veroorzaken.*
ongerie'felijk, bn. (*geen gemakken hebbende, gevende*): *een huis zonder kasten is –*; **ongerie'felijkheid,** v. –heden (*ongemak, last*).
ongerijmd' 1 bn. (*met het gezond verstand in strijd, dwaas*): *dit – denkbeeld; deze handeling moet – heten*; **2 –e,** o.: *tot het – herleiden*; meetk. *een bewijs uit het –,* waardoor men laat zien, dat de ontkenning van het gestelde tot een ongerijmdheid leidt; **–gerijmd'heid,** v. –heden (*in strijd met het gezond verstand; dwaasheid*): *allerlei –heden.*
ongeron'nen, bn. (*niet gestold*): – *bloed.*
ongerust', bn.; –er, meest – (*angstig, bekommerd; onrust te kennen gevend*): *wees daar niet – over; zich – maken over; hij zag mij met een –e blik aan*; **–gerust'heid,** v.
ongeschikt', bn.; –er, –st of meest – (*niet geschikt voor of tot*): *geheel – voor die werkkring; het is nu een –e gelegenheid,* niet gepast; – *maken voor*; **–geschikt'heid,** v.
ongeschoeid', bn. (*zonder schoeisel*): *met –e voeten; een – Karmeliet,* op sandalen, waarbij een deel der voeten bloot blijft; **–geschokt',** bn.: *het vertrouwen bleef –; een – gemoed,* d. i. vast, onwankelbaar; **–geschon'den,** bn. (*ongedeerd*): *haar eer, haar naam blijve –; het geloof – bewaren,* ongekrenkt, zuiver; *geen kerk bleef –,* d. i. in haar primitieve schoonheid; **–geschoold',** bn. (*niet geschoold*): *met – personeel moeten werken,* niet geroutineerd; *–e arbeider,* die

geen vak geleerd heeft b.v. een bootwerker; **–geschoond'**, bn. (*niet gezuiverd*): *een mud –e rogge*; zie wan; **–gescho'ren**, bn. (*niet geschoren*): *een – baard, een – heg; – kwam hij binnen*; zegsw. *een – bende*, ruwe troep.
on'geslagen, bw. (Z.-N. *niet geslacht*): *die koe weegt zoveel, – vlees.*
ongesta'dig, bn. (*onbestendig; telkens veranderend*): *– weer; een – karakter; het – lot.*
ongesta'digheid, v.: *de – van ons klimaat, de – der marktprijzen*, onvastheid.
ongesteeld', bn. (plantk. *zonder steel of geen steel hebbende*): *–e bladeren.*
ongesteld', bn. (*in lichte graad ziek*): *een – student ontbreekt het nimmer aan gezelschap.*
ongesteld'heid, v. –heden (*ziekte van mindere betekenis*): *een lichte –.*
ongestoffeerd', bn.: *een –e kamer*, zonder meubels, gordijnen enz.; **–gestoord'**, bn., bw. (*niet door iets* [*onaangenaams*] *afgebroken*): *een –e rust; – studeren*, zonder stoornis; **–gestraft'**, bn., bw. (*zonder straf*): *geen zonde blijft –; de olifant niet – tergen*, straffeloos; **–gestuim'**, bn., bw. (lit. t., vero. *onstuimig*): *de –e baren*; **–gestudeerd'**, bn. (*zonder academische opleiding*): *een – man.*
ongete'kend, bn. (*niet ondertekend*): *een –e brief*; **–getem'perd**, bn. (*onverflauwd*): *het licht valt daar –; met –e kracht*; **–getrouw'**, bn. (*niet getrouw, ontrouw*); **–getrouwd'**, bn. (*niet gehuwd*): *– gebleven.*
ongetwij'feld, bw. (*zonder twijfel*): *ze zouden – een zelfde lot hebben ondergaan; heeft dit geen nadelige invloed? –.*
on'geval, o. ongevallen (*onverwacht ongeluk*): niet *spoorwegongeval(len)*, maar *-ongeluk(ken)*.
On'gevallenwet van 1921, v. (*wet, waarbij werklieden, die tegen loon werkzaam zijn in een onderneming verzekerd zijn tegen geldelijke gevolgen van ongevallen, hun in verband met hun dienstbetrekking overkomen*).
on'gevallenverzekering, v.
ongeval'lig, bn. (*onaangenaam*): *uw bezoek was hem niet –*; **ongeval'ligheid**, v.
ongeveer', bw. (*ten naaste bij*): *ik woon – bij de poort; het is – elf uur*, nagenoeg.
ongeveinsd', bn., bw. (*oprecht*): *een –e liefde, een –e bewondering, een –e belangstelling; – spreken*; **–gevoeg'lijk**, bn. (*onbehoorlijk, onbetamelijk*); **–gevraagd'**, bn. (*zonder gevraagd te zijn*): *hij kwam – aan de dis; iem. een – afscheid, – zijn ontslag geven*; **–gewas'sen**, bn., bw. (eig. *niet gewassen*; fig. *lomp, brutaal*): *– handen*, vuil; *iem. – iets zeggen*, zonder omwegen; **–gewa'terd**, bn. (van stoffen: *ongevlamd*): *e. – zwart lint*; z. gewaterd; **–gewenst**, bn.: *–e gasten, elementen, vreemdelingen*; **–gewer'veld**, bn.: *–e dieren*, zonder inwendig benig geraamte, b.v. de koplozen; **–gewijd'**, bn. (*niet door een priester gewijd of gezegend*): *in –e aarde begraven*; ook: *de –egeschiedenis*, z. profaan; **–gewild'**, bn. (*ongewenst*): *uw tegenwoordigheid is –.*
ongewil'lig, bn. (*niet volgzaam, onwillig*).
ongewis', bn., bw.; –gewisser, meest – (*onrustig; onzeker*): *de hoed van Pieter dobberde op de –gewisse baren*, onbetrouwbaar; *de slagen des ridders begonnen – te vallen*; **–gewis'(se)**, o. (*onzekere, twijfelachtige*): *in het – zijn, in het –se rondtasten*; **–gewisheid**, v.; **–gewoon'**, bw., bn.; –gewoner, –st (1 *niet gewoon aan iets*; 2 *afwijkende van de gewoonte*; 3 *niet alledaags*; 4 *zeer*): 1 *wij zijn dit werken –*; 2 *een –gewone drukte*; 3 *een – iem.*; 4 *– belangrijk*; zn.: *dat is (n)iets –s.*
on'gewoonte, v. (*het niet-gewoon-zijn aan iets*): *dat is maar –*; **–gewraakt'**, bn. (*niet afgekeurd*): *de –e zeden*, niet bedorven.
ongeze'geld, bn. (*niet van een zegel voorzien*): *een – huurcontract.*
ongezeg'lijk, bn. (*ongehoorzaam* inz. van kinderen): *die knaap is erg –.*
ongezel'lig, bn. (*niet-gezellig, onprettig; niet spraakzaam, niet vriendelijk*): *een –e drukte; wat ben je weer –*; **ongezel'ligheid**, v.
ongezien' 1 vz. (*niettegenstaande*): *het huis is netjes onderhouden – zijn uitgebreidheid*, w. i. g.; **2 Ongezie'ne, de**, m. (*God*).
ongezind', bn. (*niet van zins; niet genegen tot*): *hij is – een voet te wijken; – tot iets zijn; hiertoe is mijn vader –; – om.*
ongezocht', bn. (1 *vanzelf zich voordoende*; 2 *natuurlijk, ongedwongen*): 1 *een –e gelegenheid*; 2 *een –e verklaring, –e scherts, op –e wijze*; **ongezocht'heid**, v.
ongezond', bn., bw. (in N.-N. inz. fig.; in Z.-N. eig. en fig.: *ziekelijk, een slecht gestel hebbende; nadelig voor het gestel*; van de geest: *nadelig voor iems. geestelijk welzijn*): *zwak en –; een –e kleur; –e lectuur*; als zn., o.: *iets ongezonds*; **ongezond'heid**, v.
on'gezouten, bn., bw. (eig. *niet gezouten*): *– boter*; fig. *– taal*, ruw; zegsw. *iemand – de waarheid zeggen*, zonder hem te sparen; fig. inz. ongezou'ten.
ongezuurd', bn.; zie ongedesemd.
on'god, m. ongoden (lit. t. *afgod*).
ongodist', m. –en (*godloochenaar, atheïst*).
ongodisterij', v. (*atheïsme*).
on'gunst, v. (*ongenade, wangunst*): *de – der fortuin; de – der seizoenen*, ruwheid.
ongun'stig, bn., bw. (*niet gunstig*: 1 *niet welwillend*; 2 *geen of geringe winst opleverend*; 3 *een slechte indruk van iem. of iets makende*): 1 *het lot was ons niet –; een –e wind*; 2 *–e jaren*; 3 *een – uiterlijk, een – oordeel; iets of iem. in een – daglicht stellen; hij liet zich zeer – over u uit*; **ongun'stigheid**, v.
onguur', bn. (*akelig, afschuwelijk; vreselijk; schrikwekkend*): *de ongure kop van Jormungand; een –gure geschiedenis; – volkje*, haveloos; *– weder*, ruw, bar; **onguur'heid**, v.
onhan'delbaar, bn.; onhandelbaarder, –st (1 *moeilijk te hanteren of te besturen*; 2 *koppig, onwillig*): 1 *e. – schip, e. onhandelbare machine*; 2 *een – karakter*; **onhandel'baarheid**, v.
onhan'dig, bn., bw. (1 *lomp, links*; 2 *niet gemakkelijk te hanteren*): 1 *wees niet –, een –e dienstbode, – zijn in of met iets*; 2 *een – boek.*
onhan'digheid, v. –heden.
onheb'belijk, bn., bw. (*ongemanierd*): *dat is –; –e praat*, onbeschaafd; *wat een – stuk vlees! – vloeken, iem. – bejegenen*, ruw, lomp.
onheb'belijkheid, v. –heden.
on'heil, o. –en (*ramp, groot ongeluk*): *e. dreigend –; allerlei –en; – stichten; tot iems. –.*
onhei'lig, bn. (1 *profaan*; 2 *goddeloos, laag*): 1 *het –e en het heilige*; 2 *de –e woede des volks; zijn ogen blaakten van een – vuur*, een onreine hartstocht; **onhei'ligheid**, v.
on'heilsbode, m. –n (*ongeluksbode*); **–dag**, m. –dagen (*dag van onheil*); **–kreet**, m. –kreten; **–macht**, v. –en; **–teken**, o. –s; **–tolk**, m. –en.
onheilspel'lend, bn. (*onheil of ramp als het*

ware voorspellend): *een – teken, een – antwoord; zijn blik was –.*
onherberg'zaam, bn.; onherbergzamer, –st (*ongastvrij; geen goed onderkomen of verblijf verschaffende; woest, verlaten*): *een – eiland, een–strand;* **–herberg'zaamheid,** v.
onherroe'pelijk, bn., bw. (*zodat er niets meer aan te doen is; onherstelbaar*): *een – afscheid; – vervlogen tijd;* **–herroe'pelijkheid,** v.
onherstel'baar, bn., bw. (*niet te herstellen of ongedaan te maken*): *een onherstelbare schade, een – verlies; dat is – bedorven.*
onheug'lijk, bn., bw. (*zeer lang geleden, zodat het uit het geheugen der mensen als het ware verdwenen is*): *sedert –e tijden; – lang.*
onheus', bn., bw. (*onwellevend, niet voorko'mend*): *een – antwoord; iem. – bejegenen.*
onheus'heid, v.: *opzettelijke –.*
onhisto'risch, bn. (*niet geschiedkundig, in strijd met de historie, niet waar gebeurd*).
onhof'felijk, bn., bw. (*onbeleefd, onwellevend*): *–e taal; hij sprak –;* **–heid,** v.
onhol'lands, bn. (*niet Hollands, in strijd met de aard en de zeden der Hollanders*): *–e denkwijzen, –e zeden.*
onhoud'baar, bn. (*niet te verdedigen*): *een –bare vesting;* fig. *een –bare toestand,* die niet zó kan blijven; *–bare beweringen.*
onhui'selijk, –huis'lijk, bn. (*niet gaarne thuis; ongezellig*): *die man is nog al –; wat is het daar –!* **onhuis'(e)lijkheid,** v.
onjuist', bn. (*niet juist; in strijd met de waarheid*); **onjuist'heid,** v. –heden (*iets, dat onjuist is, een onwaarheid*): *allerlei –heden.*
onjuri'disch, bn., bw. (*niet juridisch*): *–e praatjes; – te werk gaan.*
onken'nelijk, bn., bw. (Z.-N. *niet herkenbaar*): *hij was – (geworden).*
on'klaar, bn., bw.; onklaarder, –st (1 *niet helder*; 2 *niet in orde; in 't ongerede*): 1 *het water v. de put is – geworden; onklare woorden;* 2 *e. – anker,* b.v. i. d. ketting verward; *de brug werd – door aanvaring,* defect.
on'kosten, m. mv. (*buitengewone kosten*): *zonder –; met –; onnodige – vermijden; iemand op – jagen; – maken voor iets.*
onkreuk'baar, bn.; onkreukbaarder, –st (*niet te kreuken; ongerept*): *onkreukbare eerlijkheid,* onomkoopbaar; *een – geweten,* rein.
onkreuk'baarheid, v.
on'kruid, o. –en (*in 't wild groeiende planten, die vanzelf opschieten tussen de cultuurgewassen; nutteloos of schadelijk kruid*): *allerlei – verwijderen door schoffelen;* zegsw. *– vergaat niet,* de nuttelozen of onwaardigen blijven het langst leven.
onkuis', bn.; –er, meest – (*onrein van zeden, tot ongeoorloofde wellust geneigd, zich daaraan overgevende*).
onkuis'heid, v. –heden (*het onkuis wezen; daad tegen de reinheid van zeden; ontucht*).
on'kunde, v. (*onwetendheid; onbekendheid*): *uit –,* ten gevolge van onwetendheid.
onkun'dig, bn. (*onwetend; iets of iem. niet kennende*): *een – man; iem. is – van.*
on'land, o. –en (*onbruikbaar of woest land; moerassige grond*).
on'langs, bw. (*niet lang geleden, vóór korte tijd*): *ik heb hem nog – gesproken.*
onle'dig, bn. (*niet ledig; bezig [met minder belangrijke arbeid]*): *zich – houden.*
onlees'baar, bn., bw.; onleesbaarder, –st (*niet te lezen wegens slecht schrift*): *een onleesbare handtekening; – schrijven;* **fig.** *een – boek,* ongenietbaar; **onlees'baarheid,** v.
onlees'lijk, bn. (Z.-N. *onleesbaar*).
onlek'ker, bn. (*zich niet al te wel gevoelende*): *'t kind voelt zich –;* zie lekker.
onles'baar, bn. (*niet te lessen*): *een –bare dorst,* niet te verzadigen, te stillen.
onlijd'baar, bn. (*niet kunnende geleden worden, onlijdelijk*): *–bare pijnen.*
onlij'delijk, bn. (*ondragelijk*): *de pijn wordt –; –e dwang,* onuitstaanbaar; **–heid,** v.
onlo'gisch, bn., bw. (*niet logisch*): *een –e redenering; hij redeneerde zeer –.*
onloo'chenbaar, bn. (*niet te ontkennen*): *een –bare gelijkenis,* onwraakbaar; *–bare bewijzen,* niet te loochenen.
on'lust, m. in bet. 2 –en (1 *tegenzin; lusteloosheid; naarheid, ongerief*; 2 steeds in het mv. *twisten, woelingen*): 1 *een gevoel van –; nu is de winter, dor en schraal, met al zijn – heen;* 2 gesch. *de –en tijdens het 12-jarig bestand* (1609–'21).
onmaatschap'pelijk, bn. (*niet passend in een [geordende] maatschappij*); **–heid,** v.
on'macht, v. (1 *machteloosheid; onvermogen;* 2 *flauwte, bezwijming; bewusteloosheid*): 1 *zijn – moeten bekennen;* 2 *in – vallen.*
onmach'tig, bn. (*geen macht of kracht hebbende tot iets; niet in staat tot; machteloos*): *hij was – het paard in te houden.*
onma'tig, bn., bw. (*zonder maat;* fig. *buitensporig*): *een –e hitte; aan tafel –,* geen maat houdende in 't gebruik van spijs of drank; *– drinken;* **onma'tigheid,** v.
onmeedo'gend, bn., bw. (*meedogenloos*): *een – krijgsman; de dood is –,* kent geen medelijden; *– te werk gaan.*
onmeedo'gendheid, v.
onmeet'baar, bn.: *het getal √ 2 is –,* kan niet in een aangenomen maat worden uitgedrukt; fig. inz. in Z.-N. of vero. *onmeetbare woestijnen,* onmetelijk groot; **–heid,** v.
on'mens, o. –en (*wreedaard*): *Nero was een –.*
onmen'selijk, bn., bw. (*wreed, barbaars*): *zo'n handelwijze is –; –e wreedheid; iemand – behandelen;* **onmen'selijkheid,** v. –heden.
onmenskun'dig, bn., bw. (*geen blijk of bewijs van mensenkennis gevende*).
onmerk'baar, bn., bw.; onmerkbaarder, –st (*niet merkbaar, onwaarneembaar*): *een onmerkbare vertraging, een – lachje; de zieke nam – af.*
onme'telijk, bn., bw. (eig. niet te meten: *oneindig groot*): *het – ruim der schepping; – grote wouden;* **onme'telijkheid,** v.
onmid'dellijk, bn., bw. (*rechtstreeks; dadelijk*): *in de –e nabijheid des konings; de spion werd – doodgeschoten.*
on'min, v. (*onenigheid, twist*): *met iem. in – geraken, leven; in – met.*
onmis'baar, bn.; onmisbaarder, –st (*niet gemist kunnende worden; onontbeerlijk*): *–bare meubelen;* **onmis'baarheid,** v.
onmisken'baar, bn., bw.; onmiskenbaarder, –st (*duidelijk merkbaar; onloochenbaar*): *een onmiskenbare gelijkenis; hij gelijkt – op zijn vader.*
onmo'gelijk 1 bn., bw. (1 *niet mogelijk, niet kunnende plaatshebben of voortduren;* 2 *in zijn soort bespottelijk;* 3 *stellig niet*): 1 *het was – hem te overtuigen; ons leven werd zó –; het was mij – om; niet –! ik kon het – horen;* 2 *een –e hoed, een – kostuum; een –e vent,* on-

uitstaanbaar, onbruikbaar in gezelschap; 3 *ik kan – eerder komen*; refl. *z. – maken*, z. zó gedragen, dat men een betrekking niet langer kan bekleden enz.; *hij heeft zich voorgoed - gemaakt*, nl. als lid van een gezelschap, ambtenaar enz.; **2 –e,** o.: *het –e (van iem.) vergen; niemand eist van u het –.*

onmo'gelijkheid, v. (*het niet-mogelijk zijn*): *in de – verkeren van te helpen*; mv.: *dat behoort tot de –heden*, onmogelijke dingen.

onmon'dig 1 bn. (*minderjarig*, zie ald.; fig. *niet de nodige kennis van een vak bezittende*); **2 –e,** m., v. –n; **–mon'digheid,** v.

onnaden'kend, bn., bw. (*onbedachtzaam; onbezonnen; lichtzinnig*): *een – kind; – te werk gaan*; **onnaden'kendheid,** v.

onnaspeur'baar, bn. (*niet na te gaan; onbegrijpelijk*): *de wegen des Heren zijn –*, ondoorgrondelijk, meestal: **–naspeur'lijk,** bn.; **–naspeur'lijkheid,** v. –heden.

on'natuur, v. (*onnatuurlijkheid, gemaaktheid*): *zo iets is – en huichelarij.*

onnatuur'lijk, bn., bw. (*in strijd met de gewone gang der dingen*): *–e ouders mishandelen hun kinderen; een –e leestoon*, gemaakt; *– warm*; **onnatuur'lijkheid,** v. –heden (*iets, dat niet natuurlijk is; gemaaktheid*).

onnauwkeu'rig, bn., bw. (*niet juist, niet stipt, niet zorgvuldig*): *een – onderzoek; – vertalen*; **onnauwkeu'righeid,** v. –heden.

onne'derlands, bn. (*in strijd met het wezen der Ned. taal of met de aard der Nederlanders*): *een –e woordschikking.*

onneem'baar, bn. (*niet ingenomen kunnende worden*): *het –bare Gibraltar*; **–heid,** v.

onnet', bn. (*niet net; niet beschaafd*).

onno'dig, bn., bw. (*niet nodig, nutteloos, overtollig zonder noodzaak*): *–e woorden, uitgaven; – geld uitgeven.*

onnoem'baar, bn., bw. (eig. *niet te noemen; zeer groot*): *een – (groot) getal.*

onnoe'melijk, bn., bw. (*niet met een naam te noemen; zeer veel; erg*): *er zijn –e dwaalbegrippen uit die bron gevloeid; – klein.*

onno'zel, bn., bw. (eig. *onschadelijk*: 1 *onschuldig, zonder boosheid*; 2 *licht te bedriegen; dom*; 3 *onbeduidend*; 4 Z.-N. *kinds*): 1 *een – kind, een – schaap*, kindje; *– bloed vergieten*; Z.-N. *die man is –*, onschuldig; 2 *–e boeren bedotten; wat een –e bloed!* 3 *een – versje; een – klein stukje taart*; 4 Z.-N. *men zou er – van worden.*

onno'zelaar(d), m. –s (Z.-N. *onnozel, dom mens, bloed*).

Onno'zele-kin'deren, o. mv. (R.-K. *herinneringsdag aan de kindermoord te Bethlehem, op 28 Dec.*); zie Herodes de Grote; *op –– is het kleinste kind de baas in huis*; ook: **––kin'derendag,** m.

onno'zelheid, v. (*onschuld; domheid*): *in mijn – meende ik, merkte ik niet*, gebrek aan doorzicht (in wereldse zaken).

onnut' 1 bn. (*zonder nut; ondienstig*): *de –nutte loten of ranken afsnijden; een –nutte dienstknecht*, Matth. 25:30; fig. *–nutte klap*, ijdel; **2 on'nut,** m. en v. (*onbeduidend iem.*; Z.-N. gew. *smeerpoes*).

onomas'ticon, o. –s (Gr. onoma = naam: *lijst van [persoons]namen, woordenlijst*; ook: *verjaarvers, naamdicht*).

onomatopee', v. –topeeën (Gr. onoma = naam + poiein = maken: taalk. *klanknabootsend woord*), b.v. *koekoek, sissen, loeien enz.*

onomstoot'baar, bn., bw. (*niet omver te stoten, onwrikbaar*) meestal: **onomsto'telijk,** bn., bw.: *een –stotelijk bewijs*, onweerlegbaar; *die waarheid staat – vast.*

onomwon'den, bn., bw. (*duidelijk zichtbaar*; fig. *klaar, helder*); als germ. beschouwd; beter: *onverbloemd, onbewimpeld, openlijk.*

onontbeer'lijk, bn. (*niet gemist kunnende worden*): *het –e voedsel*; **–heid,** v.

onoog'lijk, bn., bw. (*onaangenaam voor het oog; onbehaaglijk*): *dat boek ziet er – uit; – geschilderd*; **onoog'lijkheid,** v.

onoordeelkun'dig, bn., bw. (*niet oordeelkundig; blijk gevende van gebrek aan oordeel, inzicht*): *–e critiek; – te werk gaan.*

onop'gemaakt, bn. (*niet opgemaakt*): *een –e drukproef; zij draagt het haar –.*

onop'gemerkt, bn., bw. (*zonder opgemerkt te worden*): *zij gingen – door de menigte; iets – laten; dit is niet – gebleven.*

onop'gevoed, bn. (*niet of slecht opgevoed: onbeschaafd, ruw, lomp*).

onophou'delijk, bn., bw. (*zonder ophouden, aanhoudend, voortdurend, gedurig, steeds*): *dat – gebabbel; hij plaagt ons –.*

onoplos'baar, bn. (*niet op te lossen*): *gips is – in water; dit vraagstuk is –*, er is b.v. een gegeven te min; *een onoplosbare vergelijking.*

onor'delijk, bn., bw.; zie wanordelijk.

onovergan'kelijk, bn. (*geen lijdend voorwerp bij zich kunnende hebben*).

onoverko'melijk, bn. (*niet te boven te komen*): *–e moeilijkheden.*

onovertrof'fen, bn. (*nog niet overtroffen; uitstekend*): *een – meester.*

onoverwin'baar, bn. (*niet te overwinnen, zeer machtig of krachtig*), meestal:

onoverwin'(ne)lijk, bn.: *een –e neiging*, b.v. *tot slapen; een –e afkeer; de –e vloot* (1588); **onoverwin'(ne)lijkheid,** v.

on'paar, bn.: *dit gedicht eindigt met een – rijm*, er ontbreekt een rijmregel; *wat raadt ge, paar of –?* oneven.

onpaedago'gisch, bn., bw. (*in strijd met de regelen der opvoedkunde*): *een –e daad.*

onpartij'dig, bn., bw. (*onbevooroordeeld*): *een – rechter; een – onderzoek; gij zult wel – oordelen*; **onpartij'digheid,** v.

on'pas (te), bijw. uitdrukking (*niet van pas, ongelegen*): *te pas en te –.*

onpas'selijk, bn. (*onwel, misselijk; geneigd tot braken*): *het vrouwtje was in de kerk – geworden*; **onpas'selijkheid,** v.

onpeil'baar, bn.; onpeilbaarder, –st (*niet te peilen*; fig. *ondoorgrondelijk*): *een onpeilbare diepte; het – raadsbesluit van God.*

onpersoon'lijk, bn. (*geen zelfbewust wezen zijnde; geen eigen aard hebbende of tonende*): *de Gr. goden zijn in ons oog –e wezens; een – ww.*, dat alleen in de 3de ps. enkelv. en de onbepaalde wijs voorkomt: *het regent.*

onplich'tig, bn. (Z.-N. spreekt. *onschuldig*).

onprac'tisch, bn., bw. (*weinig slag hebbend zich te redden; niet overeenstemmende met de eisen van het practische leven*): *een ten enenmale – mens; dat is al zeer –.*

on'raad, o. (*iets, dat de veiligheid bedreigt: boos plan, opzet; gevaar*): *er dreigt –; – bespeuren; daar is –.*

on'recht, o. (1 *ongelijk*; 2 *hetgeen onrechtvaardig en onbillijk is*; ook: *verongelijking, onrechtvaardige daad*): 1 *men houdt hem ten –e voor den dief*, zonder genoegzame grond

en in strijd met de waarheid; 2 *een schreeuwend –; – plegen*, onrechtvaardigheid; *iemand – (aan)doen; – lijden.*

onrechtma'tig, bn., bw. (*niet gegrond op, niet volgens recht* [*en billijkheid*]): *een –e eis; de –e bezitter*, oneerlijke; *zich een goed – toeeigenen*, in strijd met het recht; rechtst. *een –e daad*, handeling of verzuim in strijd met de algemene rechtsplicht, waardoor aan een ander schade wordt veroorzaakt.

onrechtma'tigheid, v.: *de – ener daad.*

onrechtvaar'dig, bn., bw. (*niet rechtvaardig; onredelijk, onbillijk*): *de –e rentmeester*, oneerlijk; *een –e beoordeling; op –e wijze verkregen; iem. – beoordelen*; **–rechtvaar'digheid,** v. –heden.: *de – der beoordeling.*

onrechtzin'nig, bn., bw. (*anders dan de geldende kerkleer vereist of toestaat; heterodox*): *Ds. was –*; **onrechtzin'nigheid,** v. –heden.

onre'delijk, bn., bw. (1 *onverstandig*; 2 *onbillijk*; 3 Z.-N. *redeloos*): 1 *een –e vrees*; 2 *een –e eis; hij eist – veel*; 3 Z.-N. *–e dieren.*

onre'delijkheid, v. (*onverstand; onbillijkheid*): *de – van zijn eisen.*

onregelma'tig, bn., bw. (*niet in overeenstemming met een vaste regel; ongeregeld*): *zijn studie was zeer –; een – kerkganger*; spraakk. afwijkend van de regel: *brengen is een – werkwoord; het kasteel is aan de achterkant – opgetrokken*; **onregelma'tigheid,** v. –heden: *allerlei –heden of liever vervalsingen in het beheer der gemeentefinanciën.*

onrein', bn. (1 *onzindelijk, vuil*; 2 *onheilig, onzuiver*; 3 *onkuis*): 1 *varkens zijn –e dieren*; 2 *een –e geest*; 3 *– van zeden, –e lusten.*

onrein'heid, v. –heden.

on'rijm, o. (*proza; rijmloos vers*): *de psalmen, in – in de Bijbel; Starings Verjaardag in –.*

on'roerend, bn. (*niet verplaatsbaar, vast*): *–e goederen*, b.v. huizen, landerijen, molens, bomenenz.; R.-K. *–e feestdagen*; verg. roerend.

on'rooms 1 bn. (*niet Rooms*, inz. *Protestants*); **2** zn.: *Rooms en –*, de gezamenlijke christenen.

on'rust, v. –en (1 *beweging, beroering; gejaagdheid, angst*; 2 *wieltje in een horloge, dat de slinger vervangt en steeds in schommelende beweging is*; ook: *slinger*; 3 scherts. *woelig kind*): 1 *uit haar ogen sprak –*; spreekw. *Die – zaait, moeite maait*; 2 *de – is een symbool van het leven*; 3 *jou kleine –, slaap toch!*

onrustba'rend, bn., bw. (*zorgwekkend*): *de toestand was –; een – verschijnsel.*

onrus'tig, bn., bw. (*voortdurend in beweging; woelig*): *de koeien werden –, de man was van –e aard*, ongedurig; fig. *een –e nacht; – heen en weer lopen*, gejaagd; *de zieke sliep –*, onvast; **onrus'tigheid,** v.

on'ruststoker, m. –s (*iem., die verdeeldheid teweegbrengt*); **–zaaier,** m. –s (*–stoker*).

I. ons, o. –en (Lat. uncia: *0,1 kg, hectogram*): *een – boter*, 100 g of 0.1 kg, vroeger: $^1/_5$ deel van een oud pond van 0.5 kg.

II. ons (1 pers. vnw.; 2 bez. vnw.): 1 *ze zag –*; 2 *– kind*; zn. *de onzen*, ons leger, onze aanhangers.

onsa'menhangend 1 bn., bw. (*zonder onderling verband*): *–e woorden, –e zinnen; – spreken*; **2 –e,** o.: *het – van zijn betoog.*

onscha'delijk, bn. (*geen schade doende of kunnende veroorzaken*): *een –e liefhebberij; iem. – maken,* [a]) hem verhinderen kwaad te doen, [b]) doden; **onscha'delijkheid,** v.

onschat'baar, bn.; onschatbaarder, –st (*niet te schatten, onwaardeerbaar*): *gezondheid is een – bezit; een onschatbare dienst.*

onscheid'baar, bn., bw. (*niet te scheiden*): *onscheidbare vrienden; ze zijn – verbonden*; spraakk. w.w., wier leden in de vervoeging niet gescheiden worden, als: misdoen'; **onscheid'baarheid,** v.

onschend'baar, bn. (*niet te schenden; onverbrekelijk*; v. e. vorst enz.: *niet ter verantwoording kunnende geroepen worden*): *de koning is –, de ministers zijn verantwoordelijk; de wetten zijn –*; **onschend'baarheid,** v.

onschoon', bn. (*lelijk, verre van schoon*): *veel van wat in klederdracht of mode voor schoon moet gelden is in waarheid on'schoon.*

on'schuld, v. (1 *schuldeloosheid*; 2 *het niet besef hebben van goed en kwaad*; 3 *onschuldige persoon of personen*): 1 *zijn – is voor den rechter gebleken; ik was mijn handen in –; in mijn – meende ik*; 2 *de kinderlijke –*; 3 *de – verdedigen*, onschuldige personen.

onschul'dig, bn. (1 *zonder schuld; geen kwaad gedaan hebbende*; 2 *zonder besef van goed en kwaad*; 3 *niets kwaads bedoelende; onschadelijk*): 1 *– bloed vergieten; ik ben er – aan; zo – als een lam*; 2 *een – kind*, geen onderscheid kennende tussen goed en kwaad, argeloos; 3 *een –e grap*, niet kwaad bedoeld; *een – middel; een – vermaak*, waar geen kwaad in steekt.

onsma'kelijk, bn., bw. (1 *onaangenaam van smaak*; 2 *ongenietbaar*): 1 *een – gerecht*; 2 *een –e geschiedenis; iets – beschrijven*; **–heid,** v.

on'spoed, m. –en (*tegenspoed, ongeluk*).

onster'felijk, bn. (*niet sterfelijk*; fig. *onvergankelijk*): *de ziel is –; de –e goden; –e eer.*

onster'felijkheid, v. (*de hoedanigheid onsterfelijk te zijn; het leven na de dood; eeuwigdurende roem*): *het geloof aan de –.*

onsterk', bn., bw. (*niet sterk of stevig*): *die schoenen zijn maar –*, slijten spoedig; *dat is licht en dicht en – gemaakt.*

onstich'telijk, bn., bw. (*kwetsend voor het godsdienstig of zedelijk gevoel*): *een –e houding in de kerk; die kluchtspelen werken – op het volk*; **onstich'telijkheid,** v. –heden.

onstof'felijk, bn. (*niet uit stof bestaande*): *de gedachte is –; het –e leven*, nl. der ziel.

onstui'mig, bn., bw. (*zich woest bewegende*; van weer: *buiig, stormig; heftig, hartstochtelijk, geweldig*): *de –e golven; –e liefde, –e vreugde; een – ros*, wild; *aanvallen met –e kracht; zijn hart jaagt –*; **–heid,** v. –heden.

ontaalkun'dig, bn., bw. (*strijdig met de aard der taal*): *een – woord; – spreken.*

ontaard', bn. (*verdorven*): *een –e vader.*

ontaard'heid, v. (*verdorvenheid*).

ontaar'den, –aardde, i. ontaard (*minder goed worden dan het voorgeslacht*; in het alg. *verbasteren*): *spaarzaamheid ontaardt wel eens in gierigheid*; **ontaar'ding,** v. –en (*het ontaarden*): *de – der goede zeden.*

onta'delen, ontadelde, h. ontadeld (eig. *de adeldom ontnemen*; fig. *verlagen*): fig. *huichelarij en leugen – den mens.*

ontbe'ren, –beerde, h. ontbeerd (*missen* [*waaraan men grote behoefte heeft*]; *niet bezitten*): *het nodige –; iets niet kunnen –*; **ontbe'ring,** v. –en (*gemis aan noodzakelijke lijfsbehoeften; gebrek, kommer*): *allerlei –en.*

ontbie'den, –bood, h. ontboden (*laten komen; iem. laten weten, dat hij komen moet*): *we zullen den koopman –.*

ontbijt', o. –en (*het eerste maal van de dag*): *het tweede* –; zie twaalfuurtje.
ontbij'ten, –beet, h. ontbeten (*zijn ontbijt gebruiken*): *zij – altijd met melk*, gebruiken bij hun ontbijt.
ontbijt'bordje, o. –s; **–goed,** o. (*kopjes en verder gerei*); **–kamer,** v. –s (*kamer, waarin ontbeten wordt*); **–koek 1** (voorwerpsn.), m. –en; **2** (stofn.), v.; **–servies,** o. –serviezen; **–tafel,** v. –s (*tafel, waaraan men ontbijt*).
ontbin'den, –bond, h. ontbonden (1 *losmaken*; 2 *bevrijden*; 3 *opheffen*): 1 *de handen van iem.* –; 2 *wie kan mij van mijn schuld –?* 3 *een commissie –, de Kamer* –; nog: (alg.) *een vorm in factoren –*, de factoren bepalen, waarvan de vorm het product is; **–bind'baar,** bn. (*ontbonden kunnende worden*): (alg.) *–bare factoren*; **–bin'ding,** v. –en (*het ontbinden, het losmaken*): (alg.) *de – van een vorm in factoren*; *een drijvend lijk in verregaande staat van –*, rotting; *in – overgaan*; fig. *het uur der – zal voor ieder eens slaan*, vrijwording der ziel; *de – der Tweede Kamer*, tijdelijke opheffing; *– der gemeenschap van goederen*, het doen ophouden der gemeenschap; *de – v. e. huwelijk*, het opheffen; **–bin'dingsbesluit,** o. (België: *koninklijk besluit tot ontbinding van Kamer en Senaat*); **–bin'dingsrecht,** o. (*het recht* [*v. d. vorst*] *tot ontbinding van de volksvertegenwoordiging*): *van het – gebruikmaken*.
ontbla'deren, ontbladerde, h. ontbladerd (*van de bladeren beroven of ontdoen*): *de storm, de herfst –bladert de bomen, het woud*.
ontbloot', bn. (*niet in het bezit van, verstoken*): *niet – van aanleg*; *– van alle grond*.
ontblo'ten, –blootte, h. ontbloot (*blootmaken*; fig. *ontdoen van, beroven*): *het zwaard –*, uit de schede trekken; *het hoofd –*, de hoed afnemen; *– van*; **–boei'en,** –boeide, h. ontboeid (lit. t. *van de boeien ontdoen*): fig. *de –boeide orkanen*, losgelaten; **–boe'zeming,** v. –en (*uiting van wat in het gemoed omgaat*): *–en van tederheid*; **–bol'steren,** –bolsterde, h. ontbolsterd (eig. *van de bolster ontdoen*; fig. *beschaven*): *noten –*; *een boersen knaap –*, manieren leren; **–bos'sen,** ontboste, h. ontbost (*een streek ontdoen van de bossen*); **–bran'den,** –brandde, i. ontbrand (*in vlam geraken, beginnen te branden*): *droge spaanders – licht*; fig. *iems. toorn, een oorlog kan –*; **–brei'delen,** –breidelde, h. ontbreideld (lit. t. *van de breidels ontdoen*; fig. *niet meer in bedwang houden*): *de hartstochten –*; **–bre'ken,** –brak, h. ontbroken (1 van iets, dat nodig is: *mankeren, niet voorhanden zijn*; *te kort schieten*; 2 v. personen: *niet aanwezig zijn*): 1 *in dat gezin –breekt alles*; *het –breekt hem aan geld*; *er –breekt niets aan het werk*; 2 *er –braken nog enige genodigden*; **–bun'selen,** ontbunselde, h. ontbunseld (Z.-N. *uit de windsels losmaken*); **–chris'tenen,** –christende, h. ontchristend (*ontkerstenen*).
ontcij'feren, –cijferde, h. ontcijferd (*cijferschrift lezen en begrijpen*; *iets, dat moeilijk te lezen is, lezen en begrijpen, oplossen, verklaren*): *een oorkonde –*; **–daan',** bn. (*ontsteld, geheel van streek*): *zij was er heel – van*.
ontdek'ken, –dekte, h. ontdekt (*vinden, te weten komen, dat iets bestaat*): *een eiland –, een planeet –, een waarheid –*; rechtst. *een strafbaar feit –*; inz. België: *een op heterdaad ontdekt misdrijf*; **–dek'ker,** m. –s (*iem., die ontdekt*): *de – van Amerika* (Columbus); *de – van een natuurwet*; **–dek'king,** v. –en (*daad van ontdekken*; *hetgeen ontdekt is*): *op – uitgaan*; *de – van de bronnen v. d. Nijl, van een natuurwet*; rechtst. *– op heterdaad*, op het ogenblik dat het feit gepleegd wordt of onmiddellijk daarna.
ontdek'kingsreiziger, m. –s (*iem., die op 't ontdekken van nieuwe landen uitgaat*).
ontdoen', –deed, h. ontdaan (*ontlasten*; *iets afnemen*): refl. *zich van iets –*, d. i. zich bevrijden; *zich van zijn klederen –*, ze uittrekken enz.; *ontdoe u van uw hoed*, afzetten.
ontdooi'en, –dooide, h. (1, 3), i. (2, 3) ontdooid (1 *doen wegdooien*; 2 *smelten van sneeuw en ijs, beginnen te dooien*; 3 fig. in de 2 bet.: *minder stijf en koel* [*doen*] *worden*): 1 *de zuidenwind heeft de bevroren vijver –dooid*; 2 *de rivieren –*; 3 *de wijn ontdooide hem*; *langzamerhand ontdooide hij*.
ontdui'ken, –dook, h. ontdoken (*duikende ontwijken*; fig. *zich ergens aan onttrekken*): *de slag*, fig. *belastingen –*.
ontegenspre'kelijk, bn., bw. (*onbetwistbaar*): *een – bewijs*; *– waar*.
ontegenzeg'lijk, bw. (*onwederlegbaar, onbetwistbaar*): *– heeft hij gelijk*.
ontei'genen, –eigende, h. onteigend (*het recht van eigendom overbrengen op anderen door afzonderlijk wetsbesluit, ten behoeve* b.v. *van werken van algemeen nut*): *een weide –*.
ontei'gening, v. –en (*de daad van onteigenen*): *– ten behoeve van*.
ontel'baar, bn., bw. (*niet te tellen, zeer groot*): *een ontelbare menigte*; *– veel huizen*.
ontem'baar, bn. (eig. *niet te temmen*; fig. *onbedwingbaar, niet te beheersen*): fig. *–bare driften*; *een –bare eerzucht*; **–heid,** v.
onte'ren, –eerde, h. onteerd (*beroven van de eer*; *schenden*); **onte'rend,** bn. (*schande aandoend*): *een – vonnis*.
onter'ven, –erfde, h. onterfd (*iem. uitsluiten als erfgenaam, voorzover de wet dit toelaat*): *een verren neef –*.
ontevre'den 1 bn. (*niet tevreden, onvergenoegd, misnoegd*): *– zijn over het werk*; *– zijn met zijn positie*; **2 –e,** m., v. –n: *de –n*.
ontevre'denheid, v. (*onvergenoegdheid, misnoegdheid*); **ontevre'denheidsbetuiging,** v. –en (O.-I. *officiële berisping*).
ontfer'men, zich, –fermde zich, h. zich ontfermd over (*medelijden hebben met iem. en hem dientengevolge voor het uiterste behoeden*; *medelijden tonen met*); **–fer'ming,** v. (*barmhartigheid*; *medelijden*); **–fron'sen,** ontfronste, h. ontfronst (*ontrimpelen*): *het voorhoofd –*; **–fut'selen,** –futselde, h. ontfutseld (*stilletjes of op listige wijze ontnemen*): *iem. iets –*; **–gaan',** –ging, is ontgaan (1 *aan iem. of iets ontkomen*; 2 *aan iems. oog of oor ontsnappen*; 3 *uit het geheugen verdwijnen*): 1 *dat voordeeltje –ging hem*, ontsnapte hem, ging verloren voor hem; 2 en 3 *dat is mij –*, [a]) ik heb het niet gezien, gehoord; [b]) ik ben het vergeten; **–gel'den,** –gold, h. ontgolden (*boeten, bezuren*): *hij moest het –*; **–ge'ven, zich,** –gaf zich, h. zich ontgeven (*zich uit het hoofd zetten*; inz. *iets voor een vergissing houden en er daarom niet meer aan denken*): *dat laat ik mij niet –*; **–gin'nen,** –gon, h. ontgonnen (*productief maken*; *voor de cultuur geschikt maken*): *een kolenmijn –*;

heide of zandgrond –; **–gin'ning,** v. –en (*het ontginnen; grond, die ontgonnen is of wordt*).
ontglip'pen, –glipte, i. ontglipt (*glippend ontsnappen*; ook fig.: *ontgaan, ontglijden*): *die aal zal u* –, ontglijden; fig. *dat woord is mij –glipt*; **–gloei'en,** –gloeide, h., i. ontgloeid (*gaan gloeien; in geestdrift geraken; ontbranden*; ook en dan meestal fig. *doen ontbranden*): fig. *deze taal deed de harten – in liefde voor de zaak*; **–goo'chelen,** –goochelde, h. ontgoocheld (fig. *een zoete waan ontnemen*): *daar stond de jongeling, geheel – goocheld*, ontnuchterd; **–goo'cheling,** v. –en (*ontnuchtering, beroving van enige illusie*).
ontgren'delen, –grendelde, h. ontgrendeld (*losgrendelen; openmaken door de grendels weg te schuiven*): *een poort, een deur* –.
ontgroei'en, –groeide, i. ontgroeid; meestal volt. deelw. (*voor iets te groot worden*): *de schoolbanken –groeid*, d. i. ontwassen; fig. *de ouderlijke tucht* –; *een volk kan (aan) een regeringsvorm –groeid zijn.*
ontgroe'nen, –groende, h. ontgroend (*een student door en na de groentijd in het corps opnemen*; fig. *ontbolsteren*): *een student* –.
onthaal', o. (*ontvangst*): *het – was feestelijk*; fig. *zijn voorstel vond een goed* –, d. i. werd gunstig opgenomen.
ontha'len, –haalde, h. onthaald ([*vriendelijk*] *ontvangen als gast; trakteren*): *zijn vrienden* –; *iem. op iets* –, b.v. de schoolkinderen op broodjes en chocolade; ir. *de man werd op een boetpredikatie –haald*, vergast; **–hal'zen,** –halsde, h. onthalsd (*onthoofden*), vero.; **–hef',** o.; zie ontheffing; **–hef'fen,** –hief, h. ontheven (*ontslaan van een verplichting; bevrijden, ontlasten*): *iem. van een verplichting, de ouderlijke macht* –; *een generaal van het commando* –; **–hef'fing,** v. –en (*vrijstelling; ontslag*): rechtst. – *van schuld*; **–hei'ligen,** –heiligde, h. ontheiligd (*de heiligheid van iets schenden*): *de Zondag* –; *de R.-K. kerken werden –heiligd*, ontwijd, b.v. door moord; **–hei'liging,** v. –en (*schennis*): *de – van de tempel.*
ontheis'teren, –heisterde, h. ontheisterd (lit. t. *verwoesten*): *de oorlog zal de velden* –.
onthoof'den, –hoofdde, h. onthoofd (1 *met bijl of zwaard het hoofd afslaan volgens gerechtelijke uitspraak*; 2 *met de guillotine doden*): 1 *Cromwell liet Karel I* – (1649); 2 *Lodewijk XVI werd onthoofd* (1793).
onthou'den, –hield, h. onthouden (1 *niet geven, terughouden, achterhouden*; 2 *in 't geheugen houden*): 1 *iem. zijn loon* –; 2 *iems. woorden* –; *onthou(d) je dag*, dreigement; *onthou(d) dat wel!* refl. *zich* –: *Pompejus – hield zich op zijn buitengoed*, verbleef; *z. van sterkedrank* –, aflaten van; *zich van stemming* –, niet stemmen; **–hou'der,** m. –s (*iem., die ergens geen gebruik van maakt, geheelonthouder*, zie ald.); **–hou'dersbeweging,** v.; **–hou'dingsdag,** m. –dagen (R.-K. *dag, waarop het verboden is vlees of vleesspijzen te gebruiken*); **–hul'len,** –hulde, h. onthuld (*van het hulsel ontdoen; ontsluieren*): *een standbeeld* –; *de waarheid* –, aan het licht doen komen; **–hulling,** v. –en; **–hut'sen,** –hutste, h. onthutst (*doen ontstellen, van streek brengen*): *zijn woorden – mij; zich* –.
onthutst', bn., bw. (*verbijsterd, ontsteld, ontzet*): *geheel* –; *iem.* – *aanstaren.*
on'tijd, m. –en, in zegsw.: *bij nacht en* –, op onbehoorlijke tijd; *dat voorstel kwam ten –e*, op een ongeschikt ogenblik.
ontij'dig, bn., bw. (*niet te rechter tijd*): *een – aanzoek, een – bezoeker*; fig. *een –e dood*, te vroeg, b.v. in de slag; *een – verschijnende vlinder*; **ontij'digheid,** v.
ontka'pen, –kaapte, h. ontkaapt (*afhandig maken*): *iem. iets* –; **–ken'nen,** –kende, h. ontkend (*niet erkennen, loochenen, niet bekennen*): *een daad* –; **–ken'nend,** bn. (*niet toestemmend*): *een – antwoord*; nooit *is een – bijwoord*, noch *is een – voegwoord*, geen *is een – lidwoord*; **–ken'ner,** m. –s.
ontken'ning, v. –en (*het ontkennen*).
ontken'tenis, v. (*de daad van ontkennen*).
ontker'keren, –kerkerde, h. ontkerkerd (*uit de kerker ontslaan*): fig. *de ontkerkerde geest voer naar God*, ontboeide, bevrijde.
ontker'stenen (eig. *ontchristenen, het geloof in het christendom ontnemen*); **–ker'stening,** v.: *de – der natie*; verg. kerstenen.
ontke'tenen, –ketende, h. ontketend (*bevrijden van de ketens*; bij uitbr. *losmaken, loslaten*): *een misdadiger* –; fig. *de oorlog* –.
ontkie'men, –kiemde, i. ontkiemd (*uit de kiem te voorschijn komen; ontstaan*): *het zaad gaat* –; fig. *ontkiemende liefde.*
ontkle'den, –kleedde, h. ontkleed (*van de kleren* [of: *van iets, dat als zodanig wordt voorgesteld*] *ontdoen*): zegsw. *men moet zich niet –, vóór men naar bed gaat* (of: *voor 't naar bed gaan*), moet zijn goederen enz. eerst afstaan na zijn dood; **–kleu'ren,** –kleurde, h. ontkleurd (*van kleur beroven*); **–kleu'ring,** v. –en (*het ontkleuren*): *–smiddelen*; **–kno'pen,** –knoopte, h. ontknoopt (1 *iets losknopen, dat uit te zamen geknoopte delen bestaat; losknopen*; ook: *de knopen ergens uitdoen*; 2 fig. vero. *verklaren; oplossen*): 1 *een jas* –; *een touw* –; 2 *een raadsel* –; **–kno'ping,** v. –en (*het ontknopen; deel van een drama, een roman enz., dat de afloop van de verwikkeling bevat*; ook: *de afloop zelf*).
ontko'men, –kwam, i. ontkomen (*ontsnappen*): *een gevaar* –; *ik wist te* –; *daaraan zal je niet* –; **–kop'pelen,** –koppelde, h. ontkoppeld (*het gekoppelde losmaken*): *jachthonden*–.
ontkur'ken, –kurkte, h. ontkurkt (*de kurk van iets afdoen*): *een fles* –.
ontlaad'tang, v. –en (nat. *werktuig tot ontlading der electriciteit*); zie ontlader.
ontla'den, –laadde, h. ontladen (1 *de lading, de last wegnemen*; 2 van vuurwapenen: *van de lading ontdoen* inz. *afschieten*; 3 *van de electriciteit ontdoen*): 1 *een kar, een schip* –; fig. *om het hart te* –, ontlasten van iets dat drukt; 2 *een geweer, kanon* –; 3 *een batterij* –; **–la'der,** m. –s (*iem., die ontlaadt*; inz. *werktuig tot ontlading van een electrische batterij*); **–lading,** v. –en; *een electrische* –; **–las'ten,** –lastte, h. ontlast (*ontdoen van een last; verlichten; ontheffen*): *wil ik u eens –? het hart –, het gemoed* –, lucht geven; *iem. van een taak* –; refl. *die rivier –last zich in zee*, mondt uit; *de wolken – zich in hagel*; **–las'ting,** v. (*het ontlasten*, inz. *van verschuldigde gelden; verlichting; afgang, stoelgang*): *iem.* – *geven van iets*, een bewijs, dat een verplichting werd nageleefd; **–la'ten,** –liet, h. (2), i. (1) ontlaten (1 van wat stijf enz. is: *zachter worden*; 2 van staal: *temperen*): 1 *de grond begint te* –; 2 *staal* –, voor de tweede maal verhitten om de vereiste buigzaamheid te verkrijgen;

–le'den, –leedde, h. ontleed (*in leden scheiden; de afzonderlijke delen onderzoeken; nauwkeurig onderzoeken in bijzonderheden*): *een dood dier –, een bloem –; een volzin –,* [a]) in zinsdelen, in rededelen ontbinden, [b]) in zinnen ontbinden; *een gedicht –, een kunstwerk –.*
ontle'digen, –ledigde, h. ontledigd (*ontdoen, bevrijden*): *zijn hart – van zorgen.*
ontle'ding, v. –en (*de daad van ontleden*): *de – of anatomie van een dier; de – van een volzin; de – van de personen van een toneelstuk; de – of analyse v. e. scheik. verbinding.*
ontleed'kamer, v. –s (*anatomisch laboratorium*); **–kunde,** v. ([*wetenschap der*] *anatomie*); **–kun'dig 1** bn. (*betrekking hebbende op de ontleedkunde, anatomisch*): *de –e les,* schilderij v. Rembrandt, Rijksmuseum te A'dam; **2 –e,** m. en v. –n (*anatoom*).
ontleed'mes, o. –messen (*mes van den ontleedkundige*): fig. *het – der critiek in iets zetten,* in bijzonderheden onderzoeken en nagaan; **–tafel,** v. –s (*tafel, waarop dode lichamen ontleed worden*).
ontle'nen, –leende, h. ontleend (*ontvangen; te danken hebben aan, putten uit*): *woorden aan het Engels –;* **–le'ner,** m. –s (België, rechtst. *die leent van een ander*); **–le'ren,** –leerde, h. ontleerd (*afleren, afwennen*); **–lij'ven,** –lijfde, h. ontlijfd (*van het leven beroven, doden*): *lang –lijfd door luchtgebrek zijn beide speellui;* lit. t.; **–lok'ken,** –lokte, h. ontlokt (*iem. er toe brengen iets los te laten, te zeggen, te verklappen, te uiten*): *een belofte –, een bekentenis, een kreet van smart –;* bij uitbr. *tonen aan een speeltuig –.*
ontlo'pen, –liep, i. ontlopen (*door weg te lopen ontkomen, ontvlieden*): *de hond is mij –; elkaar niet veel –,* verschillen van.
ontlo'veren, de storm –loverde, h. ontloverd (lit. t. *van lover, bladeren beroven*).
ontlui'ken, –look, h. (2), i. (1) ontloken (*het tegengestelde van luiken of sluiten*: 1 *openen, doen opengaan;* 2 *opengaan; zich ontwikkelen*): 1 *die roos zal haar bladeren –;* 2 *een –d talent; een –de liefde;* **–luis'teren,** –luisterde, h. ontluisterd (*van luister beroven*): *de misdaden, die zijn bestuur –;* **–lui'zen,** –luisde, h. ontluisd (*van luizen reinigen*): *Russische krijgsgevangenen –.*
ontman'telen, –mantelde, h. ontmanteld (eig. *van de mantel ontdoen,* steeds fig.): *een vesting –,* haar wallen slechten.
ontmas'keren, –maskerde, h. ontmaskerd (*iem. het masker afdoen;* fig. *in zijn ware gedaante* [altijd ong.] *laten zien*): *iem. –;* fig. *een huichelaar –; iem. – als een bedrieger;* **–menst',** bn. (*wreed; ontaard*): *een –e wreedaard;* **–mij'den,** ontmeed, h. ontmeden (Z.-N. *vermijden*); **–moe'digen,** –moedigde, h. ontmoedigd (*moedeloos maken, de moed benemen*); **–moe'ten,** –moette, h., i. ontmoet (1 *toevallig tegenkomen, toevallig samenkomen met;* 2 *opzettelijk samenkomen, tegemoetkomen; aantreffen*): 1 *we hadden elkaar meer ontmoet; de twee lijnen – elkaar in punt A; tegenstand –,* aantreffen; 2 *de heren plachten elkaar in de Witte te –;* **–moe'ting,** v. –en (*het ontmoeten; vijandig samentreffen, gevecht*); **–mug'gen,** –mugde, h. ontmugd (*van muggen ontdoen; de eieren vernietigen*): *de stallen –;* **–mug'ger,** m. –s: *de –s verdienen 4 gld. per dag;* **–mun'ten,** –muntte, h. ontmunt (*tot munt geslagen metaal weder versmelten*): *oud zilverwerk –.*
ontne'men, –nam, h. ontnomen (*afnemen, benemen*): *een kind een mes –; zich het leven –,* zich beroven van; **–nes'telen,** –nestelde, h. ontnesteld (*een vogel uit zijn nest halen*).
ontnuch'teren, –nuchterde, h. ontnuchterd (*nuchter maken;* fig. *ontgoochelen*): *dat koude bad ontnuchterde hem; geheel ontnuchterd door die koele ontvangst.*
ontoegan'kelijk, bn. (*niet te genaken*): *het arendsnest was –;* **ontoegan'kelijkheid,** v.
ontoelaat'baar, bn. (*niet toe te laten*); *–bare gezinnen,* die nl. niet in staat zijn door hun onmaatschappelijke gedragingen een woning behoorlijk te bewonen; beter: onduldbaar, ongeoorloofd.
ontoerei'kend, bn. (*onvoldoende*): *de bezetting was –, de gelden waren –;* **–heid,** v.
ontoere'kenbaar, bn. (*niet als een schuld aangerekend kunnende worden*): *een daad is –,* als de persoon, die ze pleegde, het onderscheid tussen goed en kwaad niet kende; *een krankzinnige is –;* de persoon is eig. *ontoerekeningsvatbaar,* doch men zegt: *hij, zij is –;* **ontoere'kenbaarheid,** v.
onto . . ., van Gr. oon (2de nv. on'tos) = zijnde.
ontologie', v. (*leer v. h. zijn;* nat. hist. *ontwikkeling v. e. organisme*); zie embryologie en palingenesie. (g = g).
ontolo'gisch, bn.: *het – bewijs van het bestaan van God,* betoog van het Godsbestaan op grond van het begrip van God.
on'tong (O.-I. *geluk*): *er was – in die haarwervels op de achterschoften.*
ontoon'baar, bn. (*te slordig, te gehavend om zich te kunnen vertonen: erg slordig*): *zij ziet er – uit; dat boek is –.*
ontper'sen, –perste, h. ontperst (lit. t. *afpersen, ontrukken*): *uw oog een traan –.*
ontploi'fen, –plofte, i. ontploft (*met een plof, een knal uiteenbarsten*): *de lading, het kruit, het gas ontplofte;* **–ploi'fingsgeluid,** o. –en (*het geluid v. e. ontploffing;* spraakk. *ontploffende medeklinker*): *de* p, b, t *zijn – geluiden;* **–plooi'en,** –plooide, h. ontplooid (*van de plooien ontdoen, gladstrijken; ontvouwen, ontrollen*): *laat nu de vreugd de rimpels van uw voorhoofd –; de vlag –; het leger ontplooide zich,* zich over een grote uitgestrektheid verdelen; lit. t. *de bloemen – haar kelken;* **–pop'pen, zich,** de vlinder –popte zich, h. zich ontpopt (*als vlinder, als insect uit de pop kruipen*): fig. *deze schilder heeft zich ontpopt als landschapschilder,* er is dat uit geworden; **–pres'sen,** –preste, h. ontprest (lit. t., vero. *ontpersen*): *tranen, het hart ontprest;* **–raad'selen,** –raadselde, h. ontraadseld (*oplossen, verklaren*): *de geheimen der toekomst willen –; kun je dat –?* **–ra'den,** –ried, –raadde, h. ontraden (*afraden; uit het hoofd praten*): *de aanneming ener wet –; iem. een huwelijk –;* **–rampeneren,** geontrampeneerd (van schepen en tuig: *havenen*), gew.; **–red'derd,** bn. (*in wanorde; gehavend; in verwarring gebracht*): *een – schip, een – huishouden; wat zag hij er – uit!*
ontrie'ven, –riefde, h. ontriefd (*gemak, genot ontnemen; ongemak veroorzaken*): *iem. –; ik ben er door ontriefd; als ik je niet ontrief;* **–roerd',** bn. (*aangedaan, bewogen*): *al de omstanders waren –; met –e stem;* **–roe'ren,** –roerde, h. (1), i. (2) ontroerd (1 *aandoen;*

treffen; 2 *aangedaan worden*): 1 *ieder der aanwezigen* –; 2 *de vrouw –de diep*; **–roe'rend,** bn. (*treffend*; *aandoeningen opwekkend*): *een – schouwspel*; **–roe'ring,** v. –en.

ontrol'len, –rolde, h. (2, 3, 4), i. (1) –rold (1 *rollende ontvallen*; 2 *uitrollen*; *openrollen, rollende openspreiden*; 3 refl. *vertonen, opdoemen*; 4 *ontstelen, ontfutselen*): 1 *traan op traan –rolt zijn oog*; 2 *een kaart, een vaandel, een banier* –; fig. *een tafereel* –; 3 *een prachtig landschap –rolde zich voor ons oog*; 4 *een koopvrouw haar beurs* –.

ontro'men, ontroomde, h. ontroomd (*van de room ontdoen*): *melk* –; **–ron'nen,** bn. (*ontlopen, ontgaan*): *'t gedreun der brug* –; zie rinnen; **–troost'baar,** bn. (*niet te troosten*): – *over het verlies*.

on'trouw 1 v. (*gebrek aan, schennis van trouw*): – *aan de dag leggen*; **2 ontrouw',** bn., bw. (1 *niet trouw aan woord, belofte of overeenkomst*; 2 *oneerlijk*): 1 *aan zijn plicht* –; fig. *mijn geheugen wordt mij* –, laat mij in de steek; – *handelen*; 2 *een –e rentmeester*.

ontrou'wig, bn. (Z.-N. *ontrouw, wantrouwig*).

ontro'ven, –roofde, h. ontroofd ([*door roof*] *ontnemen*): *iem. geld* –; *iem. zijn eer enz.* –; fig. *die kwaal –rooft mij alle kracht*, beneemt.

ontrui'men, –ruimde, h. ontruimd (1 *ruimte maken in of op*; *doen verlaten*; 2 *verlaten*): 1 *een zaal, een straat* –; *de tafel* –, al wat er op staat, er af nemen; 2 *de politie heeft de zaal doen* –; *de stad, een land* – (van bezettende troepen); **–rui'ming,** v. –en: *de – van Essen*; **–ruk'ken,** –rukte, h. ontrukt (*door rukken verwijderen, uit de hand rukken*): *den rover zijn buit* –; fig. *iets aan de vergetelheid* –, in de herinnering doen voortleven; **–rus'ten,** –rustte, h. ontrust (*onrust bij iem. wekken*): *allerlei oorlogsgeruchten –rustten de bevolking*; refl. *z.* –: *–rust u niet, alles komt terecht*; **–rus'tend** (*onrustwekkend*): *een –e tijding*; **–sche'pen,** scheepte, h. (1), i. (2) ontscheept (1 *uit het schip laten, aan land doen gaan*; 2 ook wel inz. Z.-N. *uit het schip gaan, landen*): 1 *enig volk daar ter plaatse* –; *de lading* –, aan wal zetten of aan land brengen; 2 *hij ontscheepte met een geringe macht aan de Zuidkust*; **–sche'ping,** v. –en (*het ontschepen*): – *v. troepen*.

ontscheu'ren, –scheurde, h. ontscheurd (*met geweld afrukken*); refl. *z.* –: *de jongeling ontscheurde z. aan die vermaken*, z. losrukken van; **–schie'ten,** –schoot, i. ontschoten (*ontglippen, ontglijden, ontvallen, ontgaan*): *een woord, een kreet kan iem.* –, snel en onverwachts ontsnappen; *zijn naam is mij –schoten*, ik ben zijn naam kwijt, vergeten; **–schoei'en,** –schoeide, h. ontschoeid (*de schoenen of het schoeisel uittrekken*); refl. *z.* –, z. ontdoen v. schoeisel; **–schou'wen,** ontschouwde, h. ontschouwd (Z.-N. *schouwen*): *een lijk* –; **–schui'len,** –school, h. ontscholen (*ontgaan door te schuilen*): *een regenvlaag* –, schuilen voor.

ontschul'digen, zie verontschuldigen.

ontsie'ren, –sierde, h. ontsierd (*de schoonheid benadelen, verminderen*): *deze fouten – uw stijl*; **–slaan',** –sloeg, h. ontslagen (1 *ontheffen, vrijgeven*; *vrij laten uit de macht v. e. ander*; 2 *niet langer in dienst houden, de betrekking opzeggen*): 1 *van alle rechtsvervolging* –; *uit de gevangenis* –; *iem. van een belofte* –; 2 *een knecht, een ambtenaar* –.

ontslag', o. (*handeling, waardoor men iem. ontslaat*): *iem. zijn (eervol)* – *geven*; *zijn – vragen, verzoeken, nemen, krijgen, indienen*; – *van rechtsvervolging*, verklaring, dat geen termen tot vervolging (meer) bestaan; België: – *van beschuldiging*; – *uit de gevangenis*; – *van een gevangene*, het loslaten; **–slag'nemer,** m. –s; **–slag'neming,** v. –en (*het nemen van ontslag*).

ontsla'ken, –slaakte, h. ontslaakt (lit. t. *banden of boeien losmaken*): *de dood –slaakt de kluisters*; *de –slaakte geest*, vrij; **–sla'pen,** –sliep, is – (fig. *sterven*): *in Gode, in den He(e)r(e)* – *zijn*; **–sla'pene,** m. en v. –n (*overledene*); **–slip'pen,** –slipte, h., i. ontslipt (*ontsnappen, ontglippen, ontkomen*): *aan het gevaar* –; *laat u geen uur* –; **–slui'eren,** –sluierde, h. ontsluierd (*ontdoen van de sluier*; fig. *aan het licht brengen*): *zich het gelaat* –; fig. *de verborgen zin van dromen* –, verklaren; **–slui'meren,** –sluimerde, i. ontsluimerd (lit. t. 1 *ontslapen*; fig. *in sluimering vallen*; 2 *ontwaken*): 1 *Zefir lag –sluimerd neer*; 2 *'t –sluimerd aardrijk juicht*; **–slui'pen,** –sloop, i. ontslopen ([*sluipende*] *ontkomen*): *het gevaar* –, *de politie* –; **–slui'ten,** ontsloot, h. ontsloten (*opensluiten*; fig. *openbaren, blootleggen*): *een deur* –; *zijn hart voor iem.* –; **–smet'ten,** –smette, h. ontsmet (*reinigen van smetstoffen, desinfecteren*): *een ziekenkamer* –, *beddegoed* –; **–smet'ting,** v.; **–smet'tingsdienst,** m. ([*gemeentelijke*] *inrichting tot ontsmetting*): *dat hoort tot de – onzer stad*; **–smet'tingsmiddel,** o. –en; **–smet'tingsoven,** m. –s (*desinfectieoven*); **–snaard',** bn. (*zonder snaren, ontdaan van snaren*): *het speeltuig hing –snaard in de wilgen verward*; **–snap'pen,** –snapte, i. ontsnapt (*ontkomen, ontgaan*): *de dief is –snapt*; *de gelegenheid laten* –, ontglippen; *aan het gevaar, het oog, iems. aandacht* –; *de stoom ontsnapt door de veiligheidsklep*; *je kunt er niet aan* –; **–snap'ping,** v. –en; **–snel'len,** –snelde, i. ontsneld (lit. t. *snel ontvlieden*): *als aan de dood –sneld*; **–span'nen,** –spande, h. – (1 *wat gespannen is, losmaken*; 2 fig. *door afleiding tot rust doen komen*): 1 *een boog* –; *het gelaat* –, uit de strakke plooien doen gaan; 2 *de geest – door vermaak*; refl. *zich* –, zich verpozen; **–span'ning,** v. –en (*het minder strak* [*doen*] *worden*; fig. *verpozing*): – *nemen*.

ontspin'nen, meestal refl., het –spon zich, h. zich ontsponnen (*z. ontwikkelen, ontstaan*): *een gesprek ontspint zich over*.

ont'sporen, de trein –spoorde, i. ontspoord (*uit de spoorrichels geraken, derailleren*); **–spo'ring,** v. –en (*deraillement*).

ont'springen, –sprong, is ontsprongen (1 *van of uit iets wegspringen*; 2 *zijn oorsprong hebben*): 1 *de dans* (de dodendans, z. ald.) *ontsprongen*, het dreigend gevaar ontkomen; 2 *de Rijn ontspringt op de Alpen*; *een traan ontspringt zijn oog*, ontwelt.

ontsprui'ten, –sproot, i. ontsproten (*uit iets spruiten*; fig. *ontstaan, afstammen*): *het gras begint te* –; fig. *uit de handel –spruit welvaart*; *uit een adellijke familie –sproten*.

ontstaan' 1 –stond, i. ontstaan (1 *een begin nemen, voortkomen uit*; 2 *in de steek laten*; in deze bet. w.i.g.): 1 *de rivier ontstaat op dat plateau*, neemt haar oorsprong; *een twist kan uit een nietigheid* –; *doen* –; 2 *scho-*

ne nimf (*Eenvoudigheid*) *–sta mij niet*; **2** zn. o.: *het – der aarde*; **–ste'ken,** –stak, h (1, 3), i. (2, 4) ontstoken (1 *doen ontbranden*; 2 *ontbranden*; 3 van lichaamsdelen, wonden enz.; *rood doen oplopen enz.*; 4 *rood oplopen*): 1 *een vuur –*; fig. *Gods toorn –*; 2 *in woede* (*doen*) –; 3 *die zalf heeft de wonde –stoken*; 4 *de wonde is –stoken*, rood opgezwollen; nog: Z.-N. *een vat –*, opsteken: **–ste'king,** v. –en (*het ontsteken*; *het ontstoken zijn*): *de – van de lading der kanonnen*; *er komt – bij de wonde*; verg. keel–, long–; **–steld',** bn. (*van streek, ontroerd, verschrokken, ontzet*): *de menigte stond – te kijken*; **–ste'len,** –stal, h. ontstolen (*door diefstal ontnemen*): *men heeft mij dat ontstolen.*

ontstel'len, –stelde, h. (2), i. (1) ontsteld (1 *schrikken, ontroeren*; *in verwarring, van streek raken*; 2 *doen schrikken, doen ontroeren*): 1 *hij ontstelde plotseling*; 2 *die tijding zal hem erg –*; **–stel'lend,** bn. (*ontroerend*): *– nieuws*; **–stel'tenis,** v. (*verwarring*; *ontroering*; *schrik*); **–stemd',** bn. (1 *vals van toon*; 2 *onaangenaam gestemd*): 1 *een –e viool*; 2 *vader was weer –*, uit zijn humeur.

ontstem'men, –stemde, h. ontstemd (1 *de vereiste toon, de vereiste toonhoogte doen verliezen*; 2 *in een onaangename stemming, uit zijn humeur brengen*): 1 *de vochtigheid zal die instrumenten –*; 2 *dat bericht zal vader –*; **–sten'tenis,** v. (*gemis, gebrek*; *niet voorhanden zijn*): *bij – van opvolgers*, d. i. er zijn er geen; *bij – van een burgemeester*, [a]) de burgemeestersplaats is vacant, [b]) de burgemeester is afwezig; **–stich'ten,** –stichtte, h. ontsticht (*ergeren*): *het gedrag des leraars zal de gemeente –*, aanstoot geven; **–sto'ken,** zie ontsteken; **–stop'pen,** ontstopte, h. ontstopt (Z.-N. *ontkurken*); **–strij'den,** –streed, h. ontstreden (*afstrijden*): *ik laat mij dat nooit –*, uit het hoofd praten.

ontta'kelen, –takelde, h. onttakeld (*aftuigen, van tuig ontdoen*): *een schip –*.

ontto'gen, vd. van het vero. *onttiegen*: *die schat wordt de aarde niet –!* d. i. onttrokken.

ontto'veren, –toverde, h. onttoverd (*v. d. betovering bevrijden*); **–trek'ken,** –trok, h. onttrokken (*onthouden, ontnemen*; *buiten iems. macht of bereik brengen*): *iem. een deel van zijn loon –*; *het bos onttrok hem weldra aan ons oog*; refl. *z. aan iets –*, z. van iets afmaken; **–trog'gelen,** –troggelde, h. onttroggeld (*door bedrog afhandig maken*).

I. onttro'nen, –troonde, h. onttroond (*van de troon beroven*): *een koning –*.

II. onttro'nen, –troonde, h. onttroond (*met mooie praatjes aftroggelen*).

on'tucht, v. (*onkuisheid*).

ontuch'tig, bn., bw. (*onkuis*): *een – leven leiden*, zedeloos; *–e handelingen.*

on'tuig, o. (*uitschot, afval*; fig. *gespuis*).

ontval'len, –viel, i. ontvallen (*door vallen uit iems. bereik raken, ontglippen*; *verloren gaan voor*): *het wapen is hem –*; fig. *de moed –viel hem*, ontzonk; *dat woord is mij –*, bij vergissing, ondoordacht gezegd; *wie veel kalt, veel –*; *zijn vrouw –viel hem vroeg*, stierf.

ontvang', m. (*ontvangst*): *in – nemen*; **–vang'-** of **–vangst'bewijs,** o. –bewijzen (*bewijs, dat iets ontvangen is*); zie reçu; **–vang'dag,** m. –dagen (*dag, waarop men bij voorkeur bezoeken ontvangt*); **–van'gen,** –ving, h. ontvangen (1 *in ontvangst nemen*; *krijgen*; 2 *bezoek afwachten*): 1 *een som gelds –*, *een brief –*; *onderwijs –*, *een goede opvoeding –*; *zijn boek werd goed –*, vond aftrek; *de vijand werd warm –*; 2 *Mevrouw zal vandaag niet –*, bezoek wachten; **–van'genis,** v. (R.-K. *de onbevlekte – der H. Maagd*, d. i. *zonder erfzonde*; feestdag 8 Dec.); **–van'ger,** m. –s (1 *iem., die iets ontvangt*; 2 *voorwerp, dat opvangt, opneemt*): 1 *de – van de brief*; inz. ambtenaar: *de – der belastingen, der registratie*; 2 *de – van een dakgoot*; **–vangerij',** v. –en (Z.-N. spreekt. *ambt, kantoor van den ontvanger*); **–van'gerskantoor,** o. –kantoren; **–vang'kamer,** v. –s (*kamer, waarin bezoekers ontvangen worden*); **–vangst',** v., in de 2e bet. –en (1 *het onthaal, het recipieren*; 2 *het ontvangen*; *de inning*): 1 *de – der gasten, een hartelijke –*; 2 *de – der pachten*; *de uitgaven regelen naar de –en*, de tering naar de nering zetten; *de berichten van –*; *na, bij* (*de*) *– der goederen*; *in – nemen*; **–vangst'bewijs,** o. –bewijzen; zie ontvang–; **–vangst'station,** o. –s (radio: *plaats, waar de uitzending wordt opgevangen*).

ontvan'kelijk, bn. (1 *vatbaar voor indrukken*; 2 rechtst. *vatbaar voor berechting*): 1 *een voor het schone – gemoed*; 2 *een vordering, een eis – verklaren*, de rechter is van oordeel, dat de vordering, de eis gegrond is op het recht; **ontvan'kelijkheid,** v.

ontva'ren, –voer, i. – (*voorbijgaan, verstrijken*): *de jaren – zo snel en zo vlug*; **–vein'zen,** –veinsde, h. ontveinsd (*niet uitkomen voor, verborgen houden*; *als niet bestaande doen voorkomen*): *zijn oogmerk –*; *ik kan mij niet –, dat ik maar half tevreden ben*, iets niet aan zich zelf willen bekennen; **–vel'len,** –velde, h. door die val zijn knie ontveld (*van het vel beroven of ontdoen*); **–vet'ten,** –vette, h. ontvet (*van de vetdelen ontdoen, zuiveren*): *wol –, cacao –*.

ontvlam'baar, bn. (*spoedig vlam vattende, kunnende ontvlammen*): *ontvlambare stoffen*; fig. *een licht ontvlambare verbeelding*; **–vlam'men,** –vlamde, h. (2), i. (1) ontvlamd (1 *ontbranden, ontsteken*; 2 meest. fig. *doen ontbranden, ontsteken*): 1 *in toorn –*; 2 *dit zal de verbeelding –*; **–vleesd',** bn. (*zonder vlees*; fig. *vermagerd*): *de arm was daar –*; *en een –e hand breekt uit de steen*; **–vlie'den,** –vlood, i. ontvloden (*ontvluchten, ontwijken*): *de verleiding –*; **–vluch'ten,** –vluchtte, i. ontvlucht (*wegvluchten, door te vluchten* [*trachten te*] *ontkomen*): *een stad –*; *een gevaar –*.

ontvoe'ren, –voerde, h. ontvoerd (*door weg te voeren aan iems. macht onttrekken*: *wegroven, schaken*): *een dochter* (*aan haar ouders*) –; **–voe'ring,** v. –en (*schaking*); **–vol'ken,** –volkte, h. ontvolkt (*van bevolking ontbloten*): *de oorlog ontvolkt de landen*, neemt een groot deel der bevolking weg; **–vol'king,** v.: *de – v. h. platteland*; **–von'ken,** –vonkte, h. (2), i. (1) ontvonkt (1 *ontbranden, ontvlammen*; 2 *doen ontbranden, ontvlammen*): 1 *in geestdrift –*; 2 *iem. in liefde voor de studie –*; *de moed –, een twist –*; **–voog'den,** –voogdde, h. ontvoogd (*ontheffen v. d. voogdijschap*); **–voog'ding,** v.

ontvou'wen, –vouwde, h. ontvouwen (1), ontvouwd (2) (1 *los vouwen, ontplooien*; 2 *uitleggen, verklaren*): 1 *hij heeft het tafellaken ontvouwen*; *de vleugels –*; 2 *hij heeft mij de redenen ontvouwd*; refl. *zich –*.

ontvreem'den, –vreemdde, h. ontvreemd (*ontstelen; iems. eigendom wegnemen*): *iem. iets,* inz. *geld* –; **–wa'ken,** –waakte, i. ontwaakt (*wakker worden*): *uit de slaap, uit de droom* –; **–wa'penen,** –wapende, h. ontwapend (1 *ontdoen van wapens;* 2 fig. *weerloos maken; stillen, doen bedaren*): 1 *hij zag zich –wapend, iem.* –; *een schip* –, ontdoen van het geschut; 2 *een zacht woord –wapent de toorn;* **–wa'pening,** v. –en: *Brazilië zal loyaal aan de – meewerken,* verminderen van aanvals- en verdedigingswapenen; **–wa'ren,** –waarde, h. ontwaard (*zien, bespeuren*): *ik ontwaarde een jong meisje; dat hij een kleine ongesteldheid mocht* –, gewaarworden; **–war'ren,** –warde, h. ontward (eig. *uit de war maken;* fig. *ophelderen*): *een streng garen* –; *een quaestie* –; Z.-N. *haar* –, loskammen; **–was'sen,** –wies, i. ontwassen (*te groot worden voor*): *de kinderschoenen* –; *de ouderlijke tucht* –, ontgroeid; **–wa'teren,** –waterde, h. ontwaterd (*ontlasten van het* [*overtollige*] *water*); **–wa'tering,** v. –en: – *van gronden.*

ontwei'en, –weide, h. ontweid (*ontdoen van het ingewand*): *een vis, een vogel, een stuk wild* –; zie geweide.

ontwel'digen, –weldigde, h. ontweldigd (*met geweld ontnemen*); **–wel'len,** –welde, i. ontweld (*ontspringen, ontvloeien*): *een beekje, dat aan de top des heuvels –welt; een traan ontwelt haar oog;* **–wen'nen,** –wende, h. en i. ontwend (*afwennen*): *iem. iets* –; *de studie* –; *deze jongens zijn orde en tucht ontwend.*

ontwerp', o. –en (*beraamd en omschreven plan; schets*): *het – van een nieuwe kerk, een – van een wet* (of: *een wets–,* z. ald.), voorgestelde; *een – van een roman;* **–wer'pen,** –wierp, h. ontworpen (*iets in schets tekenen;* fig. *maken; voorbereiden*): *het model, het bestek van een huis* –; *een plan* –, maken; *een wet* –, gereedmaken om voor te stellen; **–wer'per,** m. –s: *de – van een plan.*

ontwij'den, –wijdde, h. ontwijd (eig. *de wijding ontnemen: schenden; ontheiligen*): *een kerk* –; **–wij'ding,** v. –en.

ontwij'felbaar, bn. (*niet te betwijfelen, stellig*): *–bare zekerheid, de –bare waarheid.*

ontwijk', o. (*wijkplaats*): *een plaatsje van* –, d.i. een afgezonderde zitplaats, vero.; **–wij'ken,** –week, h., i. ontweken (*uit de weg gaan;* fig. *ontduiken; trachten te ontkomen;* v. e. vraag: *niet rechtstreeks beantwoorden*): *het gevaar* –; *de beantwoording van een vraag* –; **–wij'kend,** bn., bw.: *een – antwoord; ik antwoordde* –, niet rechtstreeks op de vraag; **–wik'keld,** bn. (1 *de volle wasdom bereikt hebbende;* 2 *beschaafd, kundig*): 1 *dat meisje is vroeg* –; 2 *een – man, een – publiek, gehoor; een –e geest,* door studie gevormd; **–wik'kelen,** ontwikkelde, h. ontwikkeld (1 *tot volle wasdom brengen; doen groeien;* refl. *tot volle wasdom komen, ontstaan;* 2 fot. *op een belichte, gevoelige plaat door kunstbewerkingen het beeld te voorschijn brengen;* 3 *uitwerken;* 4 *beschaven, vormen; beschaving, kennis bijbrengen;* 5 *verklaren, uiteenzetten*): 1 *de lente ontwikkelt snel de kiemen; grote kracht* –; *een dier ontwikkelt zich in de regel sneller dan een mens; er ontwikkelt zich electriciteit;* 2 *cliché's* –; 3 *een algebraïsche vorm, een muzikaal motief* –; 4 *de geest, het verstand* –; 5 *een stelsel, een plan* –; **–wik'keling,** v. –en (*het ontwikkelen: wasdom, groei, voortgang; vorming enz.*): *de – van lichaam en geest; algemene* –; *de – van gas; de – mijner plannen,* uiteenzetting; **–woe'keren,** –woekerde, h. ontwoekerd (*met moeite en inspanning verkrijgen*): *Nederland, aan de zee ontwoekerd,* veroverd op; *uren, aan de slaap ontwoekerd,* uitgewonnen op.

ontwoon', bn. (Z.-N. *ontwend*).

ontwor'stelen, –worstelde, h. ontworsteld (*worstelend ontrukken of losmaken*): *iem. een mes* –; *ons land is ontworsteld aan de baren;* refl. *z. aan de zonde* –; **–wor'telen,** –wortelde, h. ontworteld (*met wortel en tak uit de grond rukken*): *de storm had de beuk –worteld;* **–wor'teling,** v. –en; **–wou'den,** –woudde, h. ontwoud (*van wouden, bossen beroven*): *het – of de ontwouding van het Middellandsezeegebied;* **–wrich'ten,** –wrichtte, h. ontwricht (1 *uit het gewricht rukken of trekken;* 2 fig. *krachteloos maken, verlammen*): 1 *de arm* –, *de heup* –; 2 *onze ontwrichte samenleving,* uit het verband gerukt; **–wrich'ting,** v. –en; **–wrin'gen,** –wrong, h. ontwrongen (*loswringen;* fig. *afpersen, met moeite verkrijgen*): *iem. een mes* –; *iem. een belofte* –; *den vijand de zege* –, in zware strijd ontnemen; **–za'delen,** –zadelde, h. ontzadeld (1 *v. h. zadel ontdoen;* 2 *uit het zadel lichten*): 1 *een paard* –; 2 *de ridder zag zich ontzadeld;* **–zag',** o. (*eerbiedige schroom, eerbied; gevoel van het overwicht v. anderen*): *– voor iem. hebben, tonen; iem. – inboezemen; met – (vervullen); uit* –; *hij heeft* –.

ontzag'lijk, bn., bw. (*ontzag inboezemend; zeer groot, zeer veel, erg*): *een – leger, een –e menigte, een –e hoogte; dit kost – veel geld;* **–zag'lijkheid,** v.; **–zagwek'kend,** bn. (*ontzag inboezemend*): *een –e krijgsmacht; een –e stilte;* **–ze'gelen,** –zegelde, h. ontzegeld (*ontdoen van het zegel;* Z.-N. *de zegels van de honigcellen wegsnijden*): *een brief, een boedel* –; tegenst. verzegelen; **–zeg'gen,** –zeide, h. ontzegd, ontzeid (*weigeren*): *iem. een recht* –, niet toekennen, betwisten; *iem. de toegang* –; *mijn benen – mij de dienst; ik ontzeg u het recht om;* refl. *zich alle gemakken* –; **–zeg'ging,** v. (*weigering*): *de – van een eis.*

ontzei'len, –zeilde, h., i. ontzeild (*door middel van te zeilen ontkomen*): *wij hoopten den vijand te* –; *een klip* –, fig. een moeilijkheid ontwijken; Z.-N. *een molen* –, de zeilen wegnemen, oprollen (met: hebben).

ontze'nuwen, –zenuwde, h. ontzenuwd (*van kracht beroven; verzwakken, verslappen*): *weelde ontzenuwde Hannibals leger; een bewijs, een betoog* –, d. i. krachteloos maken, afdoend weerleggen; **–ze'nuwing,** v. –en.

ontzet' 1 o. (*bevrijding* inz. van legers, vestingen enz.): *het – van Leiden; er daagt – op; tot – komen opdagen;* 2 bn. (*ontsteld*): – *van schrik;* **–zet'ten,** –zette, h. ontzet (1 *een ambt ontnemen;* 2 *beroven;* 3 *bevrijden; de belegeraars verjagen;* 4 *van schrik verbijsteren*): 1 *de stadhouder werd uit zijn ambt ontzet;* 2 *van haard en erf* –; 3 *een stad* –; 4 *ontzet zijn door die gebeurtenis;* nog België: rechtst. *ontzette personen,* in staat van ontzetting (z. ald.) inz. volgens burgerlijk recht; **–zet'tend,** bn., bw. (*schrik inboezemend; verbazend groot*): *een – leger, (het is) –! hij is – rijk,* buitengemeen; *het doet mij (een) – genoegen;* **–zet'ter,** m. –s (*bevrijder*); **–zet'ting,** v. –en

(1 *de daad van ontzetten* in verschillende bet.; 2 *schrik*): 1 *de – uit een ambt*; *de – van de ouderlijke macht*; 2 *sprakeloos van –*; nog in België, rechtst.: *– van politieke en burgerlijke rechten*, criminele en correctionele straf; *wettelijke –*, onbekwaamheid (van den veroordeelde) om, tijdens de duur van de straf, zijn goederen te beheren en er over te beschikken, tenzij bij testament; (in burgerlijk recht) – = curatele, met: stelling onder toezicht van een „gerechtelijke raad".

ontzie'len, –zielde, h. ontzield (eig. *v.d. ziel beroven*: *doden*): *nu ligt hij daar ontzield*; **–zien',** –zag, h. ontzien (1 *vrezen, eerbiedigen*; 2 [*zoveel mogelijk*] *sparen*): 1 *den vijand –*; *iems. macht –*; 2 *gij moet hem wat –*; *geen moeite, geen onkosten – om*; refl. *zich –*: *hij ontziet zich notabene niet, mij te lasteren*, ziet er geen bezwaar in; *gij moet u wat –*, op uw gezondheid letten; **–zind',** bn. (*dwaas*): *– van droefheid*, beroofd van verstand; **–zin'ken,** –zonk, i. ontzonken (1 *wegzinken*; *verloren gaan*; 2 Z.-N. *slinken*): 1 *de moed ontzinkt mij*, d.i. begeeft mij; *de krachten ontzonken hem*; 2 Z.-N. *de opgezwollen hand zal dan –*; **–zwach'telen,** –zwachtelde, h. ontzwachteld (*de zwachtel wegnemen, loswikkelen*): *een ziek been –*; refl. *de bloemknop ontzwachtelt zich*, gaat open.

ontzwel'len, ontzwol, i. ontzwollen (Z.-N. *slinken*): *de arm zal –*.

onuitblus'baar, bn. (meest. fig. *niet geblust kunnende worden*): *een onuitblusbare haat*.

onuit'gegeven, bn. (*niet uitgegeven*; *niet in het licht verschenen*): *– geld*; *– gedichten*.

onuit'gemaakt, bn. (*onbeslist*): *het is* (*nog*) *–*.

onuitput'baar, bn. (*niet uit te putten*): *een –bare bron*; fig. *een –bare schat*, meestal:

onuitput'telijk, bn. (*niet te ledigen*; *waaraan geen einde schijnt te kunnen komen*): *een –e bron*, altijd vloeiende; *een –e voorraad steenkool*; fig. *een – onderwerp van gesprek*, men is er nooit over uitgepraat; *een – geduld*; **onuitput'telijkheid,** v.

onuitspreek'baar, bn. (*niet uitgesproken kunnende worden*): *een – woord*; **–heid,** v.

onuitspre'kelijk 1 bn. (*niet in woorden uit te drukken*): *Gods –e grootheid*; 2 bw. (*zeer*): *– gelukkig*; **onuitspre'kelijkheid,** v.

onuitstaan'baar, bn., bw. (*niet uit te staan of te verdragen*): *e. – gepoch*; *een – lelijk accent*; **onuitstaan'baarheid,** v.

onuitvoer'baar, bn. (*niet uit te voeren*): *dat plan is –*; **onuitvoer'baarheid,** v.

onuitwis'baar, bn., bw. (*niet uit te wissen*): *een onuitwisbare schande, een onuitwisbare indruk*; *dat is – in zijn geheugen geprent*.

onva'derlands, bn. (*niet eigen aan ons land of volk*; *niet als van een goed vaderlander*): *een –e verheerlijking van het buitenland*, strijdig met de gevoelens van een goed vaderlander; *leesboekjes met –e prentjes*.

onvast', bn., bw.; onvaster, meest – (1 *niet in vaste toestand verkerend*; *week*; 2 *licht te verstoren*; 3 *wankel*; 4 *wankelmoedig*): 1 *moerassig en – terrein*; 2 *een –e slaap*; 3 *dit steunt op –e gronden*; *– ter been*; *– op zijn schaatsen staan*; 4 *een – karakter*; **onvast'heid,** v.

onvat'baar, bn.; onvatbaarder, –st (1 *niet ontvankelijk*; 2 Z.-N. *niet duidelijk waar te nemen*): 1 *– voor vermaning*; *– voor verbetering*, niet geschikt; 2 *een – gerucht*; ook: immuun: *–voor kou*; **onvat'baarheid,** v.

onvei'lig, bn. (*gevaar opleverend*): *het waren –e tijden, rovers maakten er de wegen –*; (spoorw.) *het seinlicht stond op –*; **onvei'ligheid,** v. (*het onveilig zijn*).

onveran'derbaar, bn. (*niet kunnende veranderd worden*): *een – besluit*; **–heid,** v.

onveran'derd, bn. (*niet veranderd*): *iets – laten*, zoals het tot dusverre is; *mijn besluit is –*; *de toestand blijft –*, dezelfde.

onveran'derlijk, bn., bw. (*niet aan verandering onderhevig*; *steeds het- of dezelfde*): *–e wetten*; *God is –*; *hij zingt – hetzelfde liedje*.

onveran'derlijkheid, v.: *de – van het weer*.

onverantwoor'delijk, bn. (1 *niet verantwoord kunnende worden*; *niet verschoonbaar, niet goed te maken*; 2 *niet ter verantwoording kunnende geroepen worden*): 1 *een –e nalatigheid*, afkeurenswaardig, onvergefelijk; 2 *hij is daarvoor –*; **–heid,** v.

onverbas'terd, bn. (*niet ontaard*; *echt*): *de –e nakomelingen der Geuzen*.

onverbe'terbaar, bn. (*niet te verbeteren*): *een onverbeterbare drukfout*, niet of niet meer kunnende verbeterd worden; **–heid,** v.

onverbe'terlijk, bn., bw. (1 *voor verbetering onvatbaar*; *onherstelbaar*; 2 *niet verbeterd kunnende worden*; *voortreffelijk*): 1 *een –e dronkaard*; *een – kwaad*; 2 *hij zingt –*.

onverbe'terlijkheid, v.

onverbid'delijk, bn., bw. (*door bidden niet tot andere gedachten te brengen, onvermurwbaar*): *een – rechter*; *zij had hem – afgewezen*; *– streng*; **onverbid'delijkheid,** v.

onverbloemd', bn., bw. (*niet verbloemd, niet mooier voorgesteld dan het werkelijk is*; *rondborstig, oprecht*): *de –e wezenlijkheid*; *verhaal het mij –*, slechtweg.

onverbreek'baar, bn. (*niet te verbreken*): *een onverbreekbare trouw*, altijd standhoudend; *e. onverbreekbare eed*, onschendbaar; **–heid,** v.

onverbre'kelijk, bn., bw. (*niet verbroken kunnende worden*): *een –e verbintenis, een –e band van vriendschap*; *hij belooft zijn woord – te houden*; **onverbre'kelijkheid,** v.

onverdacht', bn. (*niet te verdenken*; *niet verdacht wordende*): *een –e getuigenis*.

onverde'digbaar, bn. (*niet te verdedigen*): *een –bare positie, een –bare stelling*; **–heid,** v.

onverde'digd, bn. (*niet verdedigd*): *een stad – laten*, zonder troepen.

onverdeel'baar, bn. (*niet te delen*): *een – eigendom*; zie ondeelbaar.

onverdeeld', bn., bw. (*niet in delen gescheiden*; *nog niet gedeeld*): *een –e boedel*; fig. *met –e aandacht, –e sympathie*, volle; *– gunstig*; *zich – aan een ambt wijden*, geheel en al.

onverdeeld'heid, v. (België: *onverdeelde boedel*): *in – leven*; *uit – treden*, een onverdeelde boedel verkopen.

onverdiend', bn., bw. (*niet verdiend*): *een –e straf*; *een schande – dragen*.

onverdien'stelijk, bn. (*van verdienste ontbloot*; *nietswaardig*): in de regel gebruikt met *niet*: *een niet – dichter, een niet –e redevoering*, nog al te prijzen.

onverdor'ven, bn. (*rein, zuiver*): *– zeden*.

onverdraag'baar, bn. (*niet te verdragen*; *onuitstaanbaar*): *een onverdraagbare last*; *het onverdraagbare Spaanse juk*.

onverdraag'lijk, bn. (1 *lastig, hinderlijk*; *onaangenaam*; 2 *onuitstaanbaar*): 1 (die pet) *is volstrekt hinderlijk en – in 't oplaten van vliegers*; *een – geschreeuw*; 2 *een –e hoogmoed*,

een –e hitte; **onverdraag'lijkheid,** v.
onverdraag'zaam, bn., bw.; onverdraagzamer, –st (*niet verdraagzaam,* inz. *op godsdienstig gebied, niet meegaand*): *hij is – op het stuk van godsdienst*; **–heid,** v.
onverdro'ten, bn., bw. (*niet ontmoedigd; zich niet latende terneerslaan; ijverig, volhardend*): *met – ijver,* onverpoosd; *– volharden; ik studeer –,* gestadig, volijverig.
onverdul'dig, bn. (Z.-N. *onlijdzaam; ongeduldig*): *niet – zijn*; **onverdul'digheid,** v.
onvere'nigbaar, bn. (*niet te paren, niet te verenigen*): *– met; onverenigbare begrippen; die ambten zijn –*; **–heid,** v. –heden.
onverflauwd', bn. (*niet verzwakkende*): *met –e gloed, een –e vriendschap.*
onvergang'baar, bn. (lit. t.): *onvergangbare verzen,* meestal: **onvergan'kelijk,** bn. (*niet licht vergaande of voorbijgaande*): *deugd is een – goed,* blijvend; **–heid,** v.
onvergeef'lijk, –verge'felijk, bn. (*niet kunnende vergeven worden; erg*): *een –e misslag, een –e nalatigheid*; **onvergeef'lijkheid,** v.
onvergelijk'baar, bn. (*niet met elkaar te vergelijken, niet op één lijn te stellen*): *Vondel en Bilderdijk zijn –.*
onvergelij'kelijk, bn., bw. (*uitmuntend, uitnemend*): *een – talent; de Bijbel is een – boek,* geen boek kan er mee gelijkgesteld worden; *dit gedicht is – schoon.*
onverge'telijk, bn., bw. (*te belangrijk, te schoon enz., om vergeten te kunnen worden*): *een – schouwspel; – schoon,* treffend.
onverglaasd', bn. (*niet met glazuur bestreken*): *– aardewerk*; **–vergol'den,** bn. (*onbeloond*): *God laat niets –, een – dienst*; **–verhin'derd,** bn., bw. (*onbelemmerd*): *een –e aftocht; nu kunt gij – spreken*; **–verhoeds',** bn., bw. (*onverwacht; zó onverwacht, dat men er niet op verdacht is*): *een –e aanval,* d. i. plotseling; *de –e sprong v. h. roofdier; hij gaf mij – een slag; iem. – aanvallen*; **–verho'len,** bn., bw. (*niet verborgen; rondborstig*): *– vreugde; hij geeuwde –,* openlijk; **–verhoopt',** bn., bw. (*onverwacht; zó, als men niet had durven hopen*): *een –e bijstand; bij – afsterven,* alsnog niet te voorzien; *mocht gij – niet kunnen komen,* tegen alle hoop in.
onverkies'baar, bn. (*niet gekozen kunnende worden*): *een minderjarige is – als lid van de gemeenteraad*; **onverkies'baarheid,** v.
onverkies'lijk, onverkie'selijk, bn. (*de voorkeur niet verdienende*).
onverklaar'baar, bn.; onverklaarbaarder, –st (*niet op te helderen*): *een – voorgevoel, een onverklaarbare angst,* waarvan men zich geen rekenschap kan geven; *het is ons –.*
onverklaar'baarheid, v.
onverkwik'kelijk, bn. (fig. *vervelend, naar*): *een –e geschiedenis.*
on'verlaat, m. onverlaten (*door en door slecht mens, booswicht, snoodaard*).
onverlet', bn. (*ongedeerd*): *de soldaten kwamen – de poort binnen,* ongekwetst; Z.-N. *een zaak – laten,* niet aanroeren.
onverma'kelijk, bn. bw.: *lang niet –,* onderhoudend, aardig; **onverma'kelijkheid,** v.
onvermeld', bn.: *dat mag niet – blijven.*
onvermengd', bn., bw. (*zuiver*): *– koper; dit goud is – zuiver*; fig. *– geluk,* rein.
onvermijd'baar, bn., bw. (*niet te vermijden*): *wat al onvermijdbare rampen, onvermijdbare misrekeningen; de mens dwaalt –.*
onvermijd'baarheid, v.
onvermij'delijk 1 bn., bw. (*niet kunnende vermeden worden, niet te ontgaan*): *de oorlog bleek –, een – gevolg; hij ware – neergestort*; **2 –e,** o.: *zich schikken in het –.*
onvermij'delijkheid, v.: *de – van de oorlog.*
onvermin'derd 1 bn., bw. (*niet-verminderd*): *uw ijver blijve –,* even krachtig; *ik acht u – hoog,* evenhoog als vroeger; **2** vz. (*behoudens*): *gij kunt het feest bijwonen – de verplichting ter vergadering te komen.*
onvermoei'baar, bn.; onvermoeibaarder, –st (*zeer sterk, krachtig*): *–bare ijver*; **–heid,** v.
onvermoeid', bn., bw. (*nooit vermoeid; zich niet latende vermoeien*): *–e inspanning,* voortdurende; *hij streeft – naar hoger,* aldoor; **onvermoeid'heid,** v.
on'vermogen, o. (1 *het niet in staat zijn*; 2 *het niet in staat zijn aan zijn geldelijke verplichtingen te voldoen*): 1 *zijn – om haar karakter te waarderen*; 2 *een bewijs van –*; rechtst. *verklaren in staat van kennelijk –,* rechterlijk vonnis, dat iem. buiten staat is zijn schulden te betalen.
onvermo'gend 1 bn. (1 *het vermogen, de kracht missende*; 2 *arm, onbemiddeld*): 1 *Alva was – de opstand te bedwingen*; 2 *–e vluchtelingen*; **2 –e,** m. en v. –n: *scholen voor minen –n,* waar geen of weinig schoolgeld wordt geheven.
onvermurw'baar, bn. (*niet te vermurwen*): *Alva was een – despoot*; **–heid,** v.
onverplicht', bn. (*niet verplicht, vrijwillig*): *dat is –e goedheid.*
onverpoosd', bn., bw. (*niet afgebroken*): *het was –e arbeid; hij werkt –.*
onverricht', bn. (*niet afgedaan*): *laat geen arbeid –; hij keerde onverrichter zake naar huis,* [a]) zonder iets uitgevoerd, [b]) zonder het beoogde doel bereikt te hebben.
onversaagd', bn., bw. (*onverschrokken, zonder vrees*): *een – strijder; den vijand – onder de ogen zien*; **onversaagd'heid,** v.
onverschil'lig, bn., bw. (1 *geen verschil opleverend*; 2 *onbetekenend*; 3 *zonder een bepaalde keuze of voorliefde*): 1 *het was hem –, met welke bal de arme Pieter spelen zou,* eender; 2 *zij sprak enige –e woorden,* onbetekenend; 3 *hij of zij is mij –,* ik voel geen genegenheid voor hem of haar; *met een – oog,* koel; *– evenwicht,* nat. als er bij iedere stand evenwicht is; *hij antwoordde –,* zonder belangstelling; **onverschil'ligheid,** v.
onverschrok'ken, bn., bw. (*zich niet latende verschrikken; stoutmoedig*): *een – krijger, met – moed; hij viel – aan,* dapper.
onverschrok'kenheid, v.: *Hollandse –.*
onversierd', bn. (*niet versierd, onopgesmukt*): *de zaal was –; een – verhaal.*
onversne'den, bn. (*zuiver, onvermengd*): *dit is – wijn, – Bordeaux.*
onverstaan'baar, bn., bw. (*niet te verstaan of te begrijpen*): *onverstaanbare woorden; die tekst is –; hij spreekt erg –,* onduidelijk; **onverstaan'baarheid,** v.
on'verstand, o. (*domheid, dwaasheid, onberedeneerdheid*): *Pieter had het – gehad, met zijn glacé-handschoenen te willen roeien.*
onverstan'dig 1 bn., bw. (*van geen verstand getuigende*; iets minder sterk dan *dom; dwaas*): *een – mens, een – gezegde,* onberedeneerd; *hij handelt –*; **2 –e,** o.: *het – er van is.*
onverstan'digheid, v.

onverstoor'baar, bn., bw. (*niet te storen*): *een – geluk; met onverstoorbare kalmte; met – zelfbehagen; hij rookte – door;* **–heid,** v.
onverstoord', bn., bw. (*rustig*): *een –e stilte; de knapen speelden –,* ongehinderd.
onverstor'ven (België: *niet of nog niet door erfenis toevallend*); zie verstorven.
onvertaal'baar, bn. (*niet kunnende [goed] vertaald worden*): *deze Eng. uitdrukking is eig. –;* **–vertaal'baarheid,** v.; **–vertaald',** bn.
onverteer'baar, bn. (*niet kunnende verteerd worden*): *een onverteerbare kost;* **–heid,** v.
onvertel'lijk, bn. (Z.-N. *niet te vertellen*): *wat ik daar heb gezien, is –.*
onverto'gen, bn. (*onfatsoenlijk, onbetamelijk, ongepast*): *men hoorde er geen – woord.*
onvertraagd', bn., bw. (*niet minderend in gang*): *de kameel stapt met –e vaart.*
onvervaard', bn., bw. (*onbevreesd*); **–heid,** v.
onvervalst', bn., bw. (*zuiver, niet vermengd*): *dat is –e melk, suiker; een taal – spreken,* niet met vreemde woorden.
onvervreemd'baar, bn., bw. (*niet aan anderen in eigendom kunnende overgaan*): *een – erfgoed, een – recht; de burgerlijke pensioenen zijn –; iets – bezitten;* **–heid,** v.
onvervuld', bn. (*niet vervuld wordende*): *haar plaats bleef –,* ledig; fig. *al uw wensen bleven –; een – gebleven belofte.*
onverwacht', bn., bw. (*niet verwacht of voorzien*): *een –e uitkomst, een – schouwspel; de storm rees –,* onvoorziens; **–heid,** v.
onverwachts', bw. (*plotseling; zonder op iets voorbereid te zijn*): *hij stond daar –.*
onverwelk'baar, bn. (1 *niet kunnende verwelken*; 2 fig. *onvergankelijk*): 1 *strobloemen zijn –;* 2 *des dichters onverwelkbre lof.*
onverwel'kelijk, bn., bw. (*onverwelkbaar*): *–e roem, –e lauweren;* fig. *– bloeien.*
onverwelkt', bn. (*fris*): *–e bladeren, –e bloemen;* fig. *–e jeugd, –e luister.*
onverwijld', bn., bw. (*zonder uitstel*): *–e hulp; – komen,* onmiddellijk.
onverwin'baar, bn. (*niet te overwinnen, onoverwinlijk*): *een –bare schaar;* **–heid,** v.
onverwin'lijk, –verwin'nelijk, bn.; **–heid,** v.; zie onoverwinnelijk.
onverwon'nen, bn. (*niet of nooit overwonnen*; ook: *onverwinbaar*): *een – held.*
onverwoest'baar, bn. (*onvergankelijk*): *de –bare schoonheid onzer taal, der natuur.*
onverwrik'baar, bn., bw.; onverwrikbaarder, –st (*door wrikken niet kunnende bewogen of van zijn plaats gebracht worden*; fig. *onveranderlijk*): *onverwrikbare dijken, – stevig;* fig. *een besluit is –, staat – vast;* **–heid.** v.
onverwrikt', bn., bw. (*pal, stevig*): *de staven bleven –, de soldaten stonden –; met –e moed,* onwankelbaar.
onverzaad'baar (eig. *niet te verzadigen*), b.v.: *roofdieren zijn –, een onverzaadbare dorst.*
onverza'delijk, bn. (fig. *niet, nooit te verzadigen*): *een –e eerzucht, een –e dorst naar roem;* **onverza'delijkheid,** v.
onverzeld', bn. (*alleen*): *de dame ging – op reis,* zonder gezelschap.
onverzet'baar, bn. (eig. *niet te verzetten of te verplaatsen*; fig. *vast, onwrikbaar*): *een onverzetbare wil;* **onverzet'baarheid,** v.; meer:
onverzet'telijk, bn., bw. (*standvastig, onbuigzaam*): *met –e koppigheid, de jongen bleef –; – volhouden;* **onverzet'telijkheid,** v. (meestal ong. *stijfhoofdigheid*).
onverzoen'lijk, bn., bw. (*niet te verzoenen*): *een –e vijandschap, met –e tegenzin; iem. – haten;* **onverzoen'lijkheid,** v.
onverzorgd', bn. (1 *zonder verzorger*; 2 *waaraan geen zorg is besteed*): 1 *vijf kinderen blijven – achter,* niet verzorgd; 2 *–e stijl,* slordig; *–e handen; een –e baard.*
onverzwakt', bn. (*nog onverminderd in kracht*): *zijn dichtvermogen – behouden.*
onvlaams', bn. (*in strijd met de Vlaamse taal, de Vlaamse aard*).
onvoeg'zaam 1 bn.; onvoegzamer, –st (*onbetamelijk, niet-oorbaar*): *e. onvoegzame kleding;* **2 onvoeg'zame,** o.: *het – van zijn taal,* onbehoorlijke; **onvoeg'zaamheid,** v.
onvoldaan', bn.; onvoldaner, –st (*onbevredigd*): *een neiging kan – blijven; ik was – over;* **–heid,** v. (*het onbevredigd zijn*).
onvoldoend' 1 bn., bw. (*niet toereikend*): *met –e middelen; zijn uitspraak was –e; een – cijfer; hij is –e; dat is – beantwoord;* **2 –e,** o. –s (*onvoldoend cijfer*): *ik had drie –s.*
onvoleind', bn. (*onvoltooid*): *de novelle Gerrit Witse bleef –;* ook, onvolein'digd.
onvolko'men, bn., bw. (*niet volledig, gebrekkig*): *een – klinker;* zie scherpkort; *een – verbranding;* **–heid,** v. –heden.
onvolle'dig, bn., bw. (*gebrekkig, onvolkomen*): *een – bericht; e. –e volzin,* elliptisch; *hij verklaarde dat verschijnsel –;* **onvolle'digheid,** v.: *de – zijner onderzoekingen.*
onvolmaakt', bn. (*onvoltooid, onvolkomen, gebrekkig*): *alle mensenwerk is –.*
onvolmaakt'heid, v.: *de – van het schepsel.*
onvolpre'zen, bn. (*nooit genoeg te prijzen*): *o, – God! de – Rembrandt.*
onvoltal'lig, bn. (*niet op het juiste tal*).
onvoltooid', bn. (*niet afgewerkt*): *een – kunstwerk; onvoltooid-tegenw., –verleden, –toekomende tijd,* tijden, waarin men zich de handeling als niet afgelopen voorstelt.
onvolwaar'dig, bn. (*met geestelijke of lichamelijke gebreken*); als zn.: *arbeid voor –en.*
onvolwas'sen, bn. (*niet volwassen, niet volgroeid*): *– vruchten, een – dier.*
onvoor'bedacht, bn., bw. (*niet vooraf bedacht, zonder opzet*): *een –e belediging; hij deed dat alles –;* als bw. ook: *–elijk.*
onvoor'bereid, bn., bw. (*niet voorbereid*): *hij deed geheel – dat examen; Van der Palm sprak zelden –; – als hij was.*
onvoorde'lig, bn., bw. (*zonder voordeel*).
onvoorwaar'delijk, bn., bw. (*onbeperkt, zonder beperking*): *de generaal eiste –e gehoorzaamheid; iets – afkeuren; – veroordelen.*
onvoorzich'tig, bn., bw. (*niet voorzichtig, niet behoedzaam*): *een – woord; – handelen.*
onvoorzich'tigheid, v. bet. 2 –heden (1 *het onvoorzichtig zijn*; 2 *onvoorzichtige handeling*): 1 *de – der jeugd;* 2 *een – begaan.*
onvoorzien', bn., bw. (*onverwacht*): *een post voor –e uitgaven, een –e gebeurtenis,* d. i. niet voorzien; *die benoeming kwam –.*
onvoorzie'nig, bn., bw. (Z.-N. *onnadenkend*).
onvoorziens', bw. (*plotseling*): *hij viel mij – aan,* onverwachts, onverhoeds; *op het –t.*
on'vrede, on'vree, m. (lit. t., vero. *twist, strijd, onenigheid*): *de vrede woonde in 't huis, en de – stond er buiten.*
on'vriend, m. –en: *thans zijn ze –en,* d. i. geen vrienden; *hij stierf van vriend en – beweend,* vijanden.
onvrien'delijk, bn., bw. (*niet vriendelijk*):

een – mens, een – woord; iem. – bejegenen.
onvrien'delijkheid, v. –heden.
onvrij' 1 bn.; –er, –st of meest – (1 *niet vrij*; 2 *gehorig*): 1 gesch. *de –e stand,* die der horigen; 2 *deze kamer* (of: *het*) *is erg –,* d. i. men kan ons hier zien, horen, bespieden; 2 **–e,** m. en v. –n (leenstelsel: *laat, lijfeigene, dorper, horige*); zie vrije.
onvrij'heid, v. (*het onvrij-zijn*): *in –.*
onvrijwil'lig, bn., bw. (1 *niet vrijwillig; gedwongen*; 2 Z.-N. *onwillekeurig*): 1 *een –e bekentenis*; 2 *een – gebaar.*
onvrou'welijk, bn., bw. (*niet a. e. vrouw passend, eigen*): *–e eigenschappen.*
onvrucht'baar, bn.; onvruchtbaarder, –st (*weinig of geen vruchten voortbrengend*): *een onvruchtbare landstreek*; fig. *een – dichter.*
onvrucht'baarheid, v. (*het onwaardig zijn*).
onwaar', bn. (*leugenachtig, niet waar*): *iets – maken, onware berichten.*
onwaard', bn. (*niet waard*): *die eer – zijn.*
on'waarde, v.: *iets v. – verklaren; v. – zijn.*
onwaardeer'baar, bn. (*niet te schatten*): *tevredenheid is een –bare schat*; **–heid,** v.
onwaar'dig 1 bn., bw. (*niet waardig zijnde*): *hij is de naam van mens –,* verdient niet; *z. – gedragen,* verachtelijk; 2 **–e,** m., v. –n.
onwaar'digheid, v.
onwaar'heid, v. –heden (1 *het niet-waar zijn*; 2 *leugen*): 1 *de – van die berichten*; 2 *hij debiteert allerlei onwaarheden.*
onwaarschijn'lijk, bn. (*te betwijfelen, niet licht gebeurende*): *dat verhaal is zeer –; dat lijkt mij –*; **onwaarschijn'lijkheid,** v.
onwan'kelbaar, bn., bw.; onwankelbaarder, –st (*onwrikbaar, vast*): *de onwankelbare wetten der natuur*; fig. *een – geloof, onwankelbare liefde en trouw; het volk bleef Oranje – trouw*; **onwan'kelbaarheid,** v.
on'weder, o. –s, **on'weer,** o. onweren (eig. *slecht weer; storing in de dampkring met donder en bliksem*): zegsw. *er is – aan de lucht,* er dreigt iets onaangenaams.
onwe(d)erleg'baar, bn., bw.; onwe(d)erlegbaarder, –st (*niet weerlegd kunnende worden*): *een – bewijs; hij toonde dat – aan.*
onwe(d)erleg'baarheid, v.
onwederstaan'baar, zie onweer–.
on'weer, o. onweren (*onweder*): *– aan de lucht.*
onweerleg'baar, zie onwederlegbaar.
on'weersbui, v. –en (*onweersvlaag van niet te lange duur*); **–lucht,** v. –en (*zwartbewolkte lucht, die onweer voorspelt*).
onweerstaan'baar, bn., bw.; onweerstaanbaarder, –st (*niet of moeilijk te weerstaan*): *een – verlangen; – geestig*; **–heid,** v.
on'weersvlaag, v. –vlagen (lit. t. *onweersbui*); **–vogel,** m. –s (*stormvogeltje,* ook, *stormzwaluw*; Lat. hydrobates pelagicus); **–wolk,** v. –en (*wolk met electriciteit geladen*).
onwel', bn. (*onpasselijk, ongesteld*): *zij werd in school –; hij gevoelt zich –.*
onwelk'baar, bn.; zie onverwelkbaar.
onwel'kom, bn. (*niet welkom*): *een –e lof; dit is mij niet –,* nog al welkom.
onwelle'vend, bn., bw. (*niet welopgevoed; onbetamelijk, onhebbelijk*): *een – man; een – antwoord; zich – gedragen.*
onwelle'vendheid, v.: *een – begaan.*
onwellui'dend, bn., bw.: *–e klanken, – klinken*; **onwellui'dendheid,** v.
onwelvoeg'lijk, bn., bw. (*strijdig met de welvoeglijkheid*): *–e taal; zich – gedragen.*
onwelvoeg'lijkheid, v.
on'weren, het –weerde, h. geonweerd (*donderen en bliksemen,* inz. *donderde*): *kom in huis, het gaat* (of: *zal*) *–,* er komt een onweder op; *het onweert,* er is onweer.
onwerk'zaam, bn. (*werkeloos, geen uitwerking hebbend*): *kinine is bij de slaapziektekoorts –*; **onwerk'zaamheid,** v.
onwe'tend, bn., bw. (*onkundig, geen kennis bezittend*): *wat zijt ge nog –! hij is – van gevaar; ik heb hem – leed gedaan*; **–heid,** v. (*onkunde*): *zijn – bleek telkens; hij heeft dat in zijn – gedaan,* onnozelheid; *uit –; door –,* tengevolge van onbekendheid met iets.
on'wetens, onwe'tens, bw. (*zonder het te weten*): *ik heb hem – gegriefd.*
onwetenschap'pelijk, bn., bw. (*niet beantwoordend aan de eisen der wetenschap*): *dat is een –e methode; de man ging nog al – te werk*; **onwetenschap'pelijkheid,** v.
onwet'telijk, bn., bw. (*zonder wettelijke grond, niet gegrond op enige bepaling der wet*): *een –e verordening; die gratificatiën zijn – verleend*; **onwet'telijkheid,** v.
onwet'tig, bn., bw. (1 *in strijd met enige bepaling der wet, strijdig met de wet, onrechtmatig*; 2 *buiten wettig huwelijk geboren*; 3 *oneerlijk*): 1 *een –e rechtbank, –e rechters; een huwelijk – doen verklaren*; 2 *een – kind*; 3 *– verkregen goed*; **onwet'tigheid,** v.
onwe'zenlijk, bn. (*niet werkelijk bestaande*): *deugd is een – goed.*
onwijs', bn., bw.; onwijzer, meest – (*dwaas, onverstandig; mal*): *een onwijze daad; wat kijkt die jongen – uit zijn ogen!* **–heid,** v.
on'wil, m. (*gebrek aan goede wil, verzet, tegenzin*): *het is niets dan –.*
onwillekeu'rig, bn., bw. (*niet opzettelijk*): *een – verzuim; –e bewegingen,* b.v. die van de longen; *– lachen.*
onwil'lens, bw. (*zonder te willen; onopzettelijk*): *willens of – gehoorzamen,* goed- of kwaadschiks; *iem. – beledigen.*
onwil'lig, bn., bw. (*niet gewillig; weerspannig*): *een –e knaap; – te* of *tot*; fig. *een –e manslag,* b.v. door onvoorzichtigheid; spreekw. *Met –e honden is het slecht hazen vangen,* die tegen hun zin een werk moeten verrichten, doen dit slecht; **onwil'ligheid,** v.
onwis', bn. (*niet geheel zeker*): *een onwisse blik,* onvast, onzeker; z. ongewis; **–heid,** v.
onwraak'baar, bn. (1 *niet te wraken of af te wijzen*; 2 *onafwijsbaar*; 3 *waar niets tegen ingebracht kan worden*): 1 *een onwraakbare getuige*; 2 *een onwraakbare rechter*; 3 *een – recht*; **onwraak'baarheid,** v.
onwrik'baar, bn., bw.; onwrikbaarder, –st (1 *niet van zijn plaats te wrikken, niet verwrikt kunnende worden*; 2 fig. *onomstotelijk, zeer vast*): 1 *een onwrikbare muur*; 2 *een – geloof; een – vertrouwen,* rotsvast; *dit staat – vast; in iem. – geloven*; **–heid,** v.
o'nyx, m. –en (Gr.-Lat. nagel: *onechte edelsteen, met veelkleurige strepen; nagelsteen*); **–vaas,** v. –vazen (*vaas van onyx*); l. *oo'niks.*
onzacht', bn., bw. (*hard, niet zacht*): *een – bed; in –e aanraking komen met,* vrij ruw of heftig; *met –e ruk,* vrij hard; *hij werd – gewekt,* ruw; **onzacht'heid,** v.
onza'lig, bn., bw. (*diep ongelukkig*): *een – lot, ogenblik; de –e klassenstrijd, die –e burgertwisten*; **onza'ligheid,** v.
onze'delijk, bn. (*niet volgens zedelijke begin-*

selen): *een – boek, –e vertoningen*, strijdig met de goede zeden; *een –e plaat*.
onze'delijkheid, v. –heden (*het onzedelijk zijn; onzedelijke daad*): *de – bestrijden*.
onze'dig, bn., bw. (*niet ingetogen, niet eerbaar; tegen de goede zeden*): *dat is –e taal, –e praat; –e woorden, –e afbeeldingen; zich – kleden*; **onze'digheid,** v. –heden.
onzeewaar'dig, bn. (*niet meer geschikt om zee te bouwen*): *een – schip*.
onzeg'lijk, bn., bw. (inz. Z.-N. *onuitsprekelijk; zeer*): *– mager*.
onze'ker 1 bn.; onzekerder, –st (1 *niet zeker, in twijfel wat te doen*; 2 *onvast*; 3 *onbetrouwbaar, wisselvallig*): 1 *hij is nog –, wat te doen*; 2 *met –e hand*; 3 *alles in dit leven is –; –e berichten; het is nog – of*; **2 –e,** o.: *iem. in het – laten; in het – omtrent iets*; **onze'kerheid,** v.: *iem. in – laten; in – verkeren*.
onzelfstan'dig, bn. (*geen zelfstandigheid bezittende*): *een schare van –e volgelingen*; spraakk. *-ier is een – achtervoegsel*, d. i. vormt op zich zelf geen lettergreep, b.v. *tui-nier*; **onzelfstan'digheid,** v.
onzelfzuch'tig, bn., bw. (*geen eigen voordeel beogend*): *–e vriendschap*.
Onze-lieve-Heer', m. (*God, de Godheid, Christus, als liefderijk heer en meester*).
onze-lieve-heers'beestje, onze-lieve-heers'haantje, o. –s (*schildvleugelig insect, zevenstippelig zwart torretje*; Lat. coccinella).
Onze-lieve-Vrouw', v.; zie Madonna.
onze-lieve-vrouwenbed'stro, o.; z. lieve-vrouwenbedstro.
onze-lieve-vrou'wenbeestje, o. –s (Z.-N. *onze-lieve-heersbeestje*).
onze-lieve-vrou'wendistel, v. –s (*melkdistel*).
Onze-lieve-vrou'wenkerk, v. –en; zie Lieve-vrouwenkerk, Notre-Dame.
on'zent (te), bijw. uitdrukking (*te onzen huize*; bij uitbr. *in onze streek, in ons land*).
on'zenthalve, bw. (*wat ons betreft*): *– mag hij gaan; groet uw familie –*, van onzentwege; **–wege (van),** bijw. uitdrukking (*uit naam van ons, van onze kant*): *hij zal van – geen felicitatie ontvangen*; **–wil (om),** bijw. uitdrukking (*ter wille of liefde van ons*): *hij heeft het om – gedaan*.
on'zerzijds, onzerzijds', bw. (*van onze kant*): *dat zou – kleingeestig zijn*.
Onze-Va'der, o. –s (*het gebed des Heren*, Lucas 11 : 2–5): *hij bad vijf ––s*.
onzicht'baar, bn. (*niet gezien kunnende worden*): *God is een onzichtbare geest; de komeet was voor het blote oog –*; **–heid,** v.
onzien'lijk 1 bn. (*onzichtbaar* inz. van iets geestelijks): *de –e Godheid, de –e wereld der geesten*; **2 Onzien'lijke, de,** m. (*God*).
onzij'dig, bn. (1 *buiten de partijen staande; neutraal, niet in een strijd betrokken*; 2 *tot een neutrale mogendheid behorende*; 3 spraakk. *noch mannelijk, noch vrouwelijk*): 1 *een –e vlag; zich – houden*, d. i. geen partij kiezen; 2 *–e schepen*; 3 *paard is –; het – taalgeslacht*.
onzij'digheid, v. (*neutraliteit*): *de – der kleine staten in een oorlog; gewapende –*.
on'zin, m. (*wartaal, zotteklap, nonsens*): *– verkopen, uitkramen; zo iets heet geleerde –*, dwaze taal, met veel geleerde woorden.
onzin'delijk, bn., bw. (*vuil, morsig*): *wat –e straten! het gaat in die huishouding – toe*.
onzin'delijkheid, v.
onzin'nelijk, bn. (*bovenzinnelijk; niet binnen het bereik der zinnen*): *de wetenschap der –e navorsing of de metaphysica*.
onzin'nig, bn., bw. (*dwaas, zot*): *een –e* (of: *– hoge*) *prijs*; **onzin'nigheid,** v. –heden.
onzui'ver, bn., bw.; onzuiverder, –st (*niet zuiver*): *– water; de –e opbrengst v. e. concert*, d. i. bruto; *in de hoge tonen is haar stem –; een –e uitspraak v. h. Engels; hij is – in de leer; hij redeneert –*; **–heid,** v. –heden.
ooft, o. (*boomvruchten, fruit*).
ooft'boom, m. –bomen (*vruchtboom*); **–bouw,** m. (*de teelt v. vruchtbomen*); **–handel,** m.; **–kelder,** m. –s (*kelder, om ooft* [*in de winter*] *in te bewaren*); **–teelt,** v.; **–verkoper,** m. –s (*fruithandelaar*).
I. oog, o. ogen (1 *orgaan van het gezicht; het gezichtsorgaan met de oogleden er over heen; blik, blikken naar een voorwerp; uitgestrektheid, welke men van een bepaald punt kan overzien*; 2 bij verg.: *iets met een oogvormige gedaante*): 1 *slechte ogen; het blote –; het gewapende –; het wit van het –, een bruin –; een blauw – slaan; aan één – is hij blind; een glazen –*, een kunstoog; Z.-N. *de ogen pellen*, van de staar lichten; *iem. de ogen uitsteken*, [a]) eig.; [b]) fig. hem verblinden door een hartstocht op te wekken: inz. N.-Ned. zijn afgunst, Z.-Ned. zijn hebzucht; *zijn ogen zijn groter dan zijn maag* (of: *buik*); *geen hand voor ogen kunnen zien*, niets; *iets met* (*zijn*) *ogen zien*, pleonasme; *een fraai – aan iets geven*, d. i. schijn, uiterlijk; *het – is er af*, het mooie uiterlijk; *het heeft geen –*, geen aardig voorkomen; *geheel – zijn* (verg. oor), met alle aandacht er bij zijn; *uit eigen ogen zien, kijken*, zelfstandig oordelen; *zich de ogen uit het hoofd schamen*, zeer; *dat zal in het – lopen*, opvallen; *iem.* (*iets*) *in het – houden*, hem in zijn doen en laten bespieden; *iets in het – krijgen*, d. i. bespeuren; *niem. naar de ogen behoeven te zien*, onafhankelijk zijn; *iem. naar de ogen zien*, naar iems. ogen zien, om zijn wensen te raden, letten op zijn wenken en wensen; *iets onder vier ogen*, zonder het bijzijn van een derde; *zijn ogen laten gaan over, het – houden op; voor ogen staan; zijn ogen niet kunnen geloven*, niet voor waar kunnen houden, wat men ziet; *voor iets geen oog* (of: *ogen*) *hebben*, er niets voor voelen; *niet veel – op iets hebben*, er geen kijk op hebben, het niet uit het ware oogpunt weten te beschouwen; *ogen van achteren en van voren hebben*, alles zien en opmerken; *zijn ogen in zijn zak hebben*, niets zien van hetgeen iedereen kan zien; *zijn ogen* (*goed*) *de kost geven*, goed opletten; scherp waarnemen; *heb je geen ogen in je hoofd?* tot iem., die niet goed uitkijkt; *iem. de ogen openen*, fig. iem. de waarheid doen zien; *grote ogen opzetten*, van verbazing; *geen – dichtdoen*, niet slapen; *het – trekken, in het – vallen, lopen*, de opmerkzaamheid trekken; *in mijn oog* (of: *ogen*) *heeft hij gelijk*, naar mijn opvatting; *met het – op*, [a]) eig., [b]) fig.; *met een half – iets zien*, niet met oplettendheid; *kom me niet meer onder de ogen*, laat je niet meer zien; (*ga*) *uit mijn ogen! voor het – van de wereld*, naar het; *op je ogen*, grappige bedreiging; *iets onder de ogen zien*, niet bang zijn voor, niet opzien tegen; *iets op het – hebben*, d. i. beogen, bedoelen: *uit het – verliezen*, niet denken aan;

God voor ogen houden, d. i. Gods geboden onderhouden; *uit het –, uit het hart*, men vergeet de afwezenden lichtelijk; *– om* (Z.-N. *voor*) *oog en tand om tand*, Bijbelse zegswijze, uitdrukkend het recht van wedervergelding bij de Israëlieten, Ex'odus 21 : 2–25; Z.-N. *op het – kopen*, afgaan op het uiterlijk; zie nog: brengen, doorn, oogje, paard, rad, splinter, zand, zeil; 2 *de ogen van een pauweveer*, de cirkelvormige zwarte glanspunten; *de ogen van een dobbelsteen*, de stippen van 1–6 op de zijvlakken; *het oog van een naald*, opening aan de kop; zegsw. *door het oog van een naald iets halen*, ook, *gaan* of *kruipen*, z. Matth. 19 : 24, ternauwernood aan een gevaar ontkomen, b.v. *de zieke heeft het door het – van een naald gehaald*; *laken door 't oog* (of: *de ogen*) *van een schaar halen* (of: *trekken*), fig. oneerlijk zijn in zijn beroep, w.i.g.; *de oogjes op de soep*, ronde vetdeeltjes; in de plantk. onontwikkelde knop: *de ogen van aardappels*, putten; zie oculeren; *de ogen aan een japon, waarin de haken grijpen*; zegsw. *dertien ogen gooien*, een onmogelijk groot geluk hebben; zie haak, alziend oog.

II. oog, o. (in samenst.: *eiland*): *Schiermonnik–, Callants–, Rottumer–*; etym. = oog **I.**

oog'appel, m. –s (1 *de meest cirkelvormige opening in het regenboogvlies*; *pupil*; 2 *oogbol* bij uitbr.: *het gehele uitwendige oog*; 3 fig. *het dierbaarste, wat men bezit*): 1 *heldere blauwe –s*; *blauwe ogen met een zwarte –*; 2 *de – puilt sterk uit*; 3 zegsw. *iem. bewaken, liefhebben als zijn –*, grootste schat.

oog'arts, m. –en (*dokter voor oogziekten*).

oog'bad, o. –baden (*napje of bakje tot het nemen van een oogbad*).

oog'bal, –bol, m. –ballen, –bollen (*het bolvormige lichaam, a. d. achterzijde begrensd door het netvlies, a. d. voorzijde door het hoornvlies*).

oog'getuige, m. en v. –n (*iemand, die iets met eigen ogen ziet of gezien heeft*): *– zijn van*; *het verhaal van –n*.

oog'glas, o. –glazen (*glas* [*werktuig met glazen*] *waarmee men het blote oog te hulp komt*: *monocle, kijker enz.*).

oog'haar, o. –haren (*wimper*); **–haartje,** o. –s.

oog'heelkunde, v. (*de wetenschap van den oogarts*); **–kun'dig 1** bn.: *een – tijdschrift*; **2 –e,** m. en v. –n (*oogarts*).

oog'hoek, m. –en (*hoek, gevormd door neus en voorhoofd*; *oogwinkel*).

oog'holte, v. –n (ontl. *holte, welke de oogbol met zijn omgevende organen bevat*).

oog'hoogte, v. (*de hoogte van het oog*).

oog'je, o. –s (*klein oog* inz. in zegsw. en fig.); zegsw. *een* (*goed*) *– op iem. hebben*, iem. wel mogen; *een – dicht doen* (of: *toedoen*), een overtreding niet willen zien; *een – houden op*, letten op; *iem. –s geven*, fig. vriendschappelijk bejegenen.

oog'jesgoed, o. (*stof, waarin ganzenoogjes geweven, gesponnen zijn*): *Haarlemmer –*.

oog'kas, v. –kassen (*benige holte v. h. oog*).

oog'klep, v. –kleppen (*ooglap*, [*vierkante*] *klep, a. h. hoofdstel bevestigd, om het dwars uitzien en schrikken te voorkomen*).

oog'lid, o. –leden (*oogdeksel*): *rode –leden*; *mijn –leden werden zwaar*, ik werd slaperig.

oog'lijder, m. –s (*iem., die aan een oogziekte lijdt*); **oog'lijdersgesticht,** o. –en.

oog'lijk, bn. (*net, aangenaam voor het oog*): *ergens een – voorkomen aan geven*.

ooglui'kend, eig. **oog'luikend,** bw. (eig. *met geloken of gesloten ogen*): *iets – toelaten*, d. i. terwijl men doet, of men het niet ziet.

oog'luiking, v.: *bij of met – toelaten*.

oog'meester, m. –s (Z.-N. *oogarts*).

oog'merk, o. –en (eig. *doel, dat men in het oog houdt*; *doel, bedoeling*; rechtst. *het meer verwijderd doel bij het plegen v. e. strafbaar feit*): *het – was een landing in Holland te doen*; *met het –*, met de bedoeling; *een misdadig –*; *zijn – bereiken, treffen*.

oog'ontsteking, v. –en (*ontsteking van het oog*): *last hebben van een –*.

oog'opslag, m. (*blik*): *in* (of: *met*) *één – alles zien*, dadelijk, terstond; *bij de eerste –*; *de – v. d. Hollandsen jongen is vrij*.

oog'punt, o. –en (1 perspectief: *de projectie van het oog op het tafereel, punt, waarin het tafereel wordt gesneden door de loodlijn, uit het oog daarop neergelaten*; verrekijker: *punt, waarin het oog moet geplaatst worden om het gehele veld van de kijker te kunnen waarnemen*; 2 *standpunt van beschouwing, beoordeling*): 1 *het – of middelpunt van de oogring* (verrekijker); 2 *uit een – van kunst*; *iets uit een bepaald – beschouwen*.

oog'rand, m. –en (*rand van een oog*); **–scheel,** o. –schelen (*ooglid, oogdeksel*); zie scheel; **–slag,** m. Z.-N.: *op een –*, in een oogwenk; **–spiegel,** m. –s (heelk. *werktuig, om het inwendige van het oog te onderzoeken, uitgevonden door Helmholtz, 1850*).

oogst, m. –en (*het inzamelen van de te velde staande gewassen*; *de te velde staande gewassen*; *de opbrengst v. d. akker*; in het alg. *opbrengst*): *een rijke –, de – inhalen*; *de regens bederven de –*, rijp gewas; *in de tijd v. d. –*, Augustus; *een – van zielen*, grote menigte.

oogst'appel, m. –s, –en (Z.-N. *vroegrijpe appel*); ook, zoe'ting.

oogst'bericht, o. –en (*opgave van de stand van de te wachten oogst in een land*).

oog'sten, oogstte, h. geoogst (1 *de oogst binnenhalen, verzamelen*; 2 fig. *verwerven*): 1 *het koren –, het vlas –*; spreekw. *Gelijk men zaait, zal men –*, naar men handelt, wordt men behandeld; *Die wind zaait, zal storm –*, [a]) wie oproer verwekt, zal er het slachtoffer van worden, [b]) men wordt dikwijls in dubbele mate gestraft door de gevolgen ener verkeerde handeling; 2 *lof, dank, bijval –*.

oog'ster, m. –s (*iem., die aan de oogst arbeidt*; *man, die oogst*); **oogst'ster,** v. –s.

oogst'feest, o. –en (*feest bij of na 't inhalen van de oogst*); **–klaver,** v. (Z.-N. *klaver, na de oogst gezaaid*); **–lied,** o. –liederen: *Starings –*: Sikkels klinken, sikkels blinken enz.

Oogst'maand, v. (*Augustus*).

oogst'tijd, m.: *in de –*.

oog'tand, m. –en (*hoektand i. d. bovenkaak*); zie tandformule.

oog'verblindend, oogverblin'dend, bn. (*zeer schitterend*): *–e pracht, –e luister*.

oog'vlies, o. –vliezen (*alg. naam voor de verschillende vliezen, die men aan de oogbol waarneemt*); **–water,** o. –s (*geneeskrachtig water voor zieke ogen*); **–wenk,** m. –en (*wenk met de ogen*): *ik ben in een – terug*, uiterst korte tijd; **–winkel,** m. –s (*ooghoek*), vero.; **–wit,** o. (*het witgekleurde deel van de oogbol*; ook: *doel*): *zijn – bereiken, treffen*; **–zalf,** v.

–zalven (*zalf ter genezing v. e. ziek oog*); –**zenuw,** v. –en (*gezichtszenuw*); –**ziekte,** v. –n (*ziekte aan een of aan beide ogen*).

ooi, v. ooien, ooitje (*wijfjes-, melkschaap*).

ooi'evaar, m. –s, ooievaren (eig. *die met geluk komt: steltloper, trekvogel, in de winter in Afrika*; Lat. ciconia c. ciconia): *benen als een –*, lange; *eten als een –*, schrokken.

ooi'evaarsbeen 1 o. –benen; **2** m. en v. –benen (*persoon met lange benen*), ook: –**poot,** m. –poten.

ooi'evaarsbek, m. –bekken (*onkruid*, Lat. geranium; ook: *naaldenkervel*, Lat. scandix pecten veneris); –**bloem,** v. –en (*gele lis*; Lat. iris pseudacorus); –**ei,** o. –eieren; –**familie,** v. –s (*nest met ooievaars*); –**hals,** m. –halzen; –**nest,** o. –en; –**vlucht,** v.

ooi'lam, o. –lammeren (*wijfjeslam*; fig. *dierbaar, enig bezit*): *dat kindje is mijn –!*

ooit, bw. (*te eniger tijd, in de toekomst of in 't verleden*): *kon ik u het – vergelden! had ik het – kunnen denken? heb je – van je leven?*

ook, bw., vgw. (1 *bovendien, daarenboven*; 2 *evenzo, evenzeer*; 3 als versterking van concessieve betekenis; 4 *dienovereenkomstig*, soms met *dan*; 5 in vragen: *bijgeval*, soms ongeveer = *evenzeer*): 1 *niet alleen nuttig, maar – aangenaam*; *zijn naam doet niets ter zake, – ken ik die niet*; *ik ben er – nog*, ik heb het in mijn macht tussenbeide te komen; 2 *mij ook goed! dat is – wat mooi! – al goed! dat is waar –! dat is – niet mis*; *ik houd van zwemmen en hij –*; 3 *hoe –, wat –! hij geeft veel, al is hij – niet rijk*; 4 *eenmaal op, was hij – weldra gekleed*; *zodat ik dan – maar besloot*; *waarom heb ik het – gedaan? hoe heet hij – weer?* 5 *ik zal kijken, of er – iem. is*; *kun je me – zeggen waar?*

oöliet' (Gr. oöon = ei + lithos = steen: *eiersteen, kuitsteen, kalk-korrelsteen*) **1** (stofn.), o.: *de korrels van – gelijken op viseieren*; **2** (voorwerpsn.), m. –en.

oom, m. omen, –s, oompje (*broer van vader of moeder*): *–lief; dat valt in –liefs smaak; Tijs–; – Hein*, de dood; zegsw. *daar ligt – Kool*, scherts. de sukkel; *de hoge omes*, de machthebbers, autoriteiten: *voor de omes komen*, examen doen; *Jan–* (of: *ome Jan*), de lommerd; Z.-N. *eerst – en dan oomkens kinderen*, het hemd is nader dan de rok;

oom'schap, o. (*de verhouding van oom tot neef of nicht*); –**zegger,** m. –s (*neef*); –**zegster,** v. –s (*nicht*).

oor, o. oren, oortje (1 *orgaan, zintuig van het gehoor*; *het zichtbare gedeelte van het gehoororgaan*; 2 bij overdr. *wat in vorm op een oor gelijkt*): 1 *grote oren hebben*; *het inwendige –, het uitwendige –*; *doof aan één –*; *ringen in de oren*, oorlellen; zegsw. *het – scherpen* (of: *spitsen*), scherp luisteren; *het – hebben, bezitten van iem.*, zijn vertrouwen bezitten en daardoor gemakkelijk gehoor bij hem vinden; *zijn – afwenden, zijn oren voor iets stoppen, sluiten*, niet willen luisteren; *iem. het – lenen*, naar hem luisteren; *ergens wel of geen oren naar hebben*, [a]) er wel zin of geen zin in hebben, [b]) (niet) naar luisteren b.v. naar een verzoek; *de oren laten hangen*, moedeloos zijn; *geheel – zijn voor iets of iem.*, aandachtig luisteren; *tot over de oren in de schulden zitten*, zeer diep; *zijn oren zullen tuiten*, er wordt in zijn afwezigheid druk over hem gesproken; *iem. de oren wassen*, terdege de waarheid zeggen; *iem. de oren van het hoofd eten*, veel eten; *het – strelen*, aangenaam zijn om te horen; *een open – vinden*, bijval; *iem. om de* (of: *zijn*) *oren geven*; *om zijn oren krijgen*; *met de hoed op één –*; *wie oren heeft om te horen, die hore!* Z.-N. *met – en poot*, met huid en haar; Z.-N. *iem. oren aannaaien*, (of: *iets aan de oren naaien*), iets wijsmaken; Z.-N. *veel om zijn oren hebben*, het zeer druk hebben; zie bijten, droog **1**, knopen, vel, villen, wolf; 2 *het – van een kruik enz.*, oorvormig handvat; spreekw. *Kleine potjes hebben ook oren*, de kinderen horen (en onthouden) meer dan men meent.

oor'aap, m. –apen (*halfaap met grote, kale oren*; Lat. galago).

oor'arts, m. –en (*geneesheer voor oorziekten*).

oor'baar 1 bn.; –baarder, –st (*voegzaam, gepast, betamelijk*): *een weinig oorbare vraag*; *zo iets wordt niet – geacht*; **2** o. (*nut, voordeel*): *ten – strekken*, nutte; ietwat vero.

oor'bel, v. –bellen (*oorsieraad*).

oor'blazen (onbep. wijs: *kwaadspreken*); zie blazen; –**blazer,** m. –s (*kwaadspreker*).

oord, o. –en (*plaats, plek*): *de heilige –en*, in Palestina; *van – tot –*; *een toevluchts–*; zie ook Frederiks–, en oort.

oor'deel, o. oordelen (1 *mening, gevoelen*; *goed- of afkeurende uitspraak*; 2 *rechtspraak Gods over den afgestorvene*; 3 *vermogen om te oordelen: verstand*): 1 *zijn – te kennen geven, uitspreken, opschorten*; *volgens, naar mijn –*; *ik ben van – dat*; *dat laat ik aan uw – over*; *dit is zijn –*; z. Paris; 2 *het bijzonder –, het laatste –*; zegsw. *met een hoed ten – komen*, scherts. steeds dragen, er niet van kunnen scheiden; *een leven als een –*, groot; 3 *een vlug, zuiver –*; *gebrek aan –*; *een helder –*; *– des onderscheids.*

oor'deelkunde, v. (*het vermogen om te oordelen*); zie critiek.

oordeelkun'dig, bn., bw. (*met of volgens het gezond oordeel: scherpzinnig, vol verstand*): *op –e wijze*; *iets – regelen.*

oor'deelsdag, m. (Bijbel. *de dag van het algemene oordeel*); zie doemsdag.

oor'deelvelling, v. –en (*het vellen v. e. oordeel*; *het oordeel, dat men velt*): *een juiste, een partijdige –.*

oor'delaar, m. –s, oordelaren (*beoordelaar*).

oor'delen, oordeelde. h. geoordeeld (1 *vonnissen, rechtspreken*; 2 *door redenering tot een gevolgtrekking komen*; 3 *keuren, achten, van mening zijn*): 1 *de rechters zullen – naar recht en wet*; 2 *te – naar*; *over iets kunnen –*; 3 *ik oordeel de gelegenheid geschikt.*

oor'den, zie oort.

oor'hanger, m. –s (*lange oorbel*): *een paar nieuwe gouden –s*; vroeger, oor'bag; –**heelkunde,** v. (*heelkunde der oren*); –**heelkun'dig,** bn.: *–e instrumenten*; –**ijzer,** o. –s (*hoofdsieraad* inz. *van goud of zilver*): *de –s der Friezinnen*; –**klep,** v. –kleppen (*beschermende oorlap aan een hoofddeksel*).

oor'konde, v. –n (1 *getuigenis, verklaring, die iem. aflegt*, vero.; 2 *geschreven stuk in de daartoe bestemde vorm opgemaakt, om als bewijs van het daarin vermelde te dienen: charter*): 1 *– geven*, getuigenis afleggen; 2 *privaatrechterlijke –n*; *een notariële –.*

oor'kondenboek, o. –en (*charterboek*): *–en van Holland en Zeeland.*

oor'kussen, o. –s (*hoofdkussen*): spreekw.

Ledigheid is des duivels –, is begin en bron van alle kwaad.

oor'lam 1 m. –lammen (Mal. orang lama datang = mens, die lang gekomen is: *oudgast*, vero.; inz. *oorlogsmatroos*); **2** o. –lammen (*rantsoen jenever*; *borrel*): *extra* –.

oor'lap, m. –lappen (*oorklepje aan muts of pet, om de oren b.v. tegen koude te beschermen*; Z.-N. *bof* 4); **–lel,** v. –lellen (*afhangend lapje aan een mensenoor*); **–lepeltje,** o. –s (*lepeltje, om het oor te reinigen*).

oor'lijder, m. –s (*lijder aan een oorziekte*).

oor'lof, o. (*vergunning, verlof*, enigszins vero.; Z.-N.; *afscheid*): *bij – van schepenen*; *met uw* –; *zonder* –; – *hebben*; in de 16e eeuw bet. – nog zoveel als *vaarwel*: –, *mijn arme schapen!* (Wilhelmuslied).

oor'log, m. oorlogen (1 *krijg, strijd tussen twee of meer volken*; 2 *ministerie v. defensie*): 1 *de – verklaren, een langdurige – voeren, ten – gaan, trekken*; *iem. de – aandoen*; – *voeren tegen*; *in – zijn met*; *een verdedigende* –; 2 – *moet bezuinigen* (of: *het departement van* –); nog: Z.-N. *de kleine* –, manoeuvres.

oor'logen, oorloogde, h. geoorloogd (*oorlog voeren*): *met, tegen Frankrijk* –; lit. t.

oor'logsbedrijf, o. –bedrijven (*krijgsverrichting*; *het soldaat zijn*): *het – ter hand nemen*, soldaat worden; **–behoeften,** v. mv. (*krijgsbehoeften*); **–belasting,** v. –en (*belasting ter voorziening in oorlogskosten*; ook: *oorlogsschatting*); **–bliksem,** m. –s (fig. *veldheer, held*); **–bodem,** m. –s (*schip*); **–contrabande,** v. (*al, wat dienen kan aan een der oorlogvoerende partijen*, b.v. *kruit, munitie enz.*); **–correspondent,** m. –en (*reporter, op het oorlogsterrein aanwezig*); **–fakkel,** v. –s (lit. t. *iets, dat de oorlog doet ontbranden*; ook: *de oorlog zelf*); **–feit,** o. –en (*oorlogsdaad*); **–gevaar,** o. –gevaren (*gevaar voor oorlog*; *gevaar, dat de oorlog oplevert*): *het – afwenden*; **–geweld,** o.; **–god,** m. (*god des oorlogs*, nl. *Mars*): *Napoleon I, het beeld van den* –; **–haven,** v. –s (*haven voor oorlogsschepen*): *Cadiz was de Spaanse* –; **–invalide,** m. –n (*tijdens de [wereld]oorlog verminkt soldaat*); **–kans,** v. –en: *de weifelende, onzekere* –; **–lasten,** m. mv. (*zware belastingen om en door de oorlog*); **–lening,** v. –en (*lening, uitgeschreven tot bestrijding van oorlogskosten*); **–molest,** o. (*schade door de oorlog geleden* inz. *van neutralen*); **–pad,** o.: zegsw. *Indianen zijn het – opgegaan*, hebben de strijd aangebonden; *op het – zijn*; **–recht,** o. (*het recht, dat bepaalt, wat i. d. oorlog al dan niet geoorloofd is*); **–reporter,** m. –s; **–roem,** m. (*krijgsroem*); **–schatting,** v. –en (*belasting in geld of in natura door den vijand geheven van een door hem bezette stad enz.*, ook: *v. d. overwonnen vijand*): *millioenen als – heffen*; *het cijfer der door Duitsland te betalen* –; **–schip,** o. –schepen (*schip, uitgerust om in de oorlog* inz. *ter zee te gebruiken*); **–toestand,** m.: *zich in – bevinden*; **–toneel,** o. –tonelen; **–vaan,** v. –vanen; **–verklaring,** v. –en (*aanzegging van oorlog*, of fig. *van strijd, van twist*); **–verminkte,** m. –n (Z.-N. *oorlogsinvalide*); **–vloot,** v. –vloten (*vloot van oorlogsschepen*); **–vuur,** o. (*de oorlog als een verwoestend vuur*); **–wee,** o. –weeën (*ellende, door de oorlog ontstaan*); **–winst,** v. –en (*winst door of tengevolge v. d. oorlog behaald*).

oorlogzuch'tig, bn. (*begerig naar oorlog, strijdlustig, krijgshaftig*): *de –e Franken*; *een – volk, een –e stemming, geest.*

oor'meester, m. –s (Z.-N. *oorarts*); **–pijn,** v. –en; **–ring,** m. –en (*oorsieraad*); **–robben,** m. mv. (*robben met kleine uitwendige oren*; Lat. otariidae); **–schelp,** v. –en (*uitwendig deel v. het oor*); **–sieraad,** o. –sieraden (b.v. *een oorbel*); **–smeer,** o. (*gele, vettige oorstof*); **–spiegel,** m. –s (*spiegel, om het inwendige oor te onderzoeken*).

oor'sprong, m. –en (1 *aanvang, begin, ontstaan*; 2 *bron*; *aanleiding*; 3 *afkomst, geboorte*; 4 *herkomst*): 1 *de – van een stroom, een rivier*; 2 *de – van een twist*; 3 *hij is van Duitse* –; 4 *de – van een woord.*

oorspron'kelijk 1 bn., bw. (1 *op het begin betrekking hebbende*; *het eerste in een opeenvolgende reeks*; 2 *niet vertaald, niet nagevolgd*; *authentiek*; 3 *geen anderen navolgend, zelfstandig*; 4 *herkomstig*): 1 *de –e betekenis*; *het woord slecht bet.* – *effen*; 2 *een –e roman*; *de –e tekst der Evangeliën*; 3 *een –e dichter*; *wat hij deed, hij was* –; 4 *de dahlia is – uit Mexico*; **2 –e,** o.: *ik las het boek in het* –, niet vertaald; **oorspron'kelijkheid,** v.

oor'suizing, v. –en (*suizen, ruisen in het oor* inz. als *ziekelijke gehooraandoening*).

oort, o. –en (1 vero. muntstuk: *twee duiten*, 1/4 *stuiver*; 2 gew. *het vierde deel v. e. kan, stoop, kroes*: *pint*): 1 zegsw. *staan kijken als een jongen, die zijn laatste –je versnoept heeft*, beteuterd; *geen –je waard*, niets; *voor een –je thuisliggen*; 2 (Drente) *een – melk*; nog: Z.-N. *oorden* (mv.), geld: *mijn oorden zijn op*; *woorden zijn geen oorden*, praatjes vullen geen gaatjes.

oort'jesband, o. (nl. *v. e. oortje per el*); **–doosje,** o. –s (*klein spaarpotje*); **–kaars,** v. –en (Z.-N. *kaars van een oortje*); **–school,** v. –scholen (Z.-N. vero. *school, waar het schoolgeld een oortje per dag was*).

oor'uil, m. –en (*uil met pluimen op de kop, waar zich de oren bevinden, bv. de ransuil*); **–veeg,** m. –vegen (*slag om de oren of in het gezicht*): *een – krijgen.*

oorverdo'vend, oor'–, bn., bw. (*doofmakend*): *een – krijgsgeschreeuw.*

oorverscheu'rend, oor'–, bn., bw. (eig. *het oorvlies brekend*): *een – lawaai*, vreselijk.

oor'vijg, v. –en; zie oorveeg.

oor'vlies, o. –vliezen (*trommelvlies*): *het – dreigde mij te scheuren van 't lawaai.*

oor'worm, m. –en (*rechtvleugelig insect, met bijtende monddelen en onvolkomen gedaanteverwisseling*): *de gewone* –, Lat. forficula auricularia; zegsw. *een gezicht zetten als een* –, ontevreden, gemelijk.

oor'zaak, v. oorzaken (*zaak, waaruit een andere noodzakelijk ontstaat, zo iets anders dit niet belet*): *de eerste, de naaste* –; *tot de – van iets opklimmen*; *ter –* (of: *oorzake*) *van*; zegsw. *kleine oorzaken hebben* (*soms*) *grote gevolgen*; *gelijke oorzaken, gelijke gevolgen.*

oorza'kelijk, bn. (*de oorzaak van iets in zich besluitende, er mede in betrekking staande, daartoe betrekkelijk, behorende*): *het – of causaal verband*, de betrekking tussen twee verschijnselen, waarvan het ene de oorzaak is van het andere; **–heid,** v. (*causaliteit*).

oor'ziekte, v. –n.

oost 1 o. en v. (*het oosten*): *om de – varen*, in oostelijke richting; zie noord; spreekw. *Oost*

west, thuis best, d. i. Eigen haard is goud waard; **2 Oost**, v. (*Nederlands-Oost-Indië*): *op de – varen*; spreekt. *naar de – gaan*, inz. dienst nemen in het Ned.-Oost-Ind. leger; aardr. *de Grote –*, de Molukken met Banda; **3 oost**, bn., bw. (*tegenstelling van west: in de richting van het punt van de gezichtseinder, dat 90° van het noorden verwijderd is*): *zijn weg ging nu west, dan –*, in de richting van; *de wind is recht –*; *de wind loopt –*.

oost'einde, o. (*oostelijk einde van stad of dorp*): *het – van Rotterdam*.

oos'telijk, bn., bw. (*ten O.; in, uit O. richting; in het oosten zich bevindende, wonende*): *de –e grens; wij gingen –; de wind is –er geworden; – van Batavia*.

oos'ten, o. (*kompas- of windstreek tegenover het westen; streek, waar de zon opkomt; een gedeelte van de aarde, dat ten opzichte v. e. bepaalde streek in het oosten ligt* inz. *ten opzichte van Europa*): *de Wijzen kwamen uit het –*, d. i. uit oosterse landen; *het daghet in den –*, [a]) naam v. e. Middelnederlands liedje, [b]) de toestand wordt beter.

Oos'tenrijk, o.; **–er**, m. –s; **–-Hongarij'e**, o.

Oos'tenrijks 1 bn., bw.; **2 –e**, v. –n.

oos'tenwind, oostenwind', m. –en (*wind uit het oosten*).

oos'teren, het oosterde, i. geoosterd (*oostelijk worden; afwijken van het noorden naar het oosten*): *de wind, de magneetnaald gaat –*.

Oos'tergoo, o. (*kwartier van Fr. met Leeuwarden, Dokkum en tal van dorpen*).

oos'tergrens, v. –grenzen (*grens aan de oostzijde*); **–kim**, v. (*de oostelijke gezichteinder, plaats of streek, waar de zon opkomt*); **–lengte**, v. (*de afstand van de nulmeridiaan af, in oostelijke richting*).

oos'terling, m. en v. –en (1 thans: *Aziaat, O.-Indiër*; 2 vroeger: *inwoner of koopman ener Hanzestad uit het Oostzeegebied*): 1 O.-I. *een vreemde –*, een buiten Indië geboren niet-christelijke Aziaat; 2 *zelfs –en bezochten de Dortse markt*.

oos'ters, bn. (*in het oosten* [inz. *van Europa, van de landen van Europa*] *gelegen, daarvan afkomstig; als in het oosten*; Z.-N. *beginnend te bederven, met sterke smaak* inz. v. vlees, ham): *de Oosterse Zee*, Oostzee; *–e kooplieden*, uit de Oostzeelanden; *–e reukwerken*, uit Azië of O.-Indië; fig. *–e verbeelding, –e pracht, –e stijl*, bloemrijk, groots; *–e talen*, Semietisch, Perzisch enz.; *de –e Kerk*, de Griekse kerk.

oos'tertrans, m. –en (lit. t. *oosterhemel*): *de maan rees aan de –*; **–zon**, v. (*de zon, als die in 't O. staat: opgaande zon*; ook: *de zon van de oosterlanden*, inz. *die van de Levant*).

Oostfries' 1 bn., bw.; **2** bw., o. (*de taal*).

Oost-Fries'land, o. (*N.-W.-hoek v. Duitsland*).

oost'ganger, m. –s (*koloniaal*), gmz.

Oost'hoek, m.: *de –*, het O. deel v. Java.

Oost-In'dië, o., zie Nederl.–; spreekw. *Men ziet op geen aap, als men uit –– komt*, wie veel heeft, zal veel geven; **–in'dië vaarder**, m. –s (*schip, dat op O.-Indië vaart*; ook: *de gezagvoerder*); **–in'disch**, bn., bw. ([*als*] *van, in, uit, eigen aan, betrekking hebbende op Oost-Indië*): *de –e Compagnie, 1602–1799; – doof zijn, zich – doof houden*, doen alsof men iets niet hoorde; zie kers **II**, kapper **II**.

Oostin'je, o.; zie Oost-Indië.

oost'kant, m. (*de zijde naar het O.*): *een dorp van de – naderen*; **–kust**, v. –en (*oostelijke kust*): *de – van Zweden*; **–land**, o. (*de Oostzeelanden*); **–moes'son**, m. (O.-I. *moesson uit het Z.-O.; de droge tijd van deze moesson*); op Java, van Mei tot November; **–noord-oost** (*N.-O. ten oosten*) **1** bw.; **2** zn. o.; **–passaat**, m. (*passaat uit het O.*); **–punt**, o. (*punt in de horizon, waar op 21 Maart en 22 Sept. de zon opgaat*).

Oostvlaams' 1 bn., bw. (*van of als in Oost-Vlaanderen*): *–e steden*; **2** o. (*de taal*); **–-Vlaan'deren**, o. (*provincie v. België*).

oost'waarts, bw. (*in de richting van het O., naar het O. toe*): *Duitsland ligt –*.

Oost'zee, v. (*de Baltische Zee*).

Oostzee'handel, m. (*handel op de Oostzee*); **–zee'haven**, v. –s.

oost'zijde, v. (*de oostelijke kant*): *men begon de stad aan de – uit te leggen*.

oo'tje, o. –s (*kleine letter o; nul*): zegsw. *iets, iem. voor een – in 't cijfer houden*, van gener waarde; zie cijfer; (*in 't*) *– knikkeren*, knikkerspel; *in 't – nemen*, in de maling.

oot'moed, m. (*gevoel van onderdanigheid* inz. *tegenover God: deemoed, nederige onderworpenheid*): *God dienen in, met diepe –*.

ootmoe'dig, bn., bw. (*met ootmoed; van ootmoed getuigend; nederig, onderworpen*): *hij is – van harte; ik ben uw –e dienaar*, beleefdheidsformule; *een –e bede; – danken; zich – buigen*; **ootmoe'digheid**, v.

op 1 vz. (1 ter aanduiding inz. van een betrekking van plaats of richting: *aan de bovenzijde rustende*; 2 van tijd: *in, na, bij, gedurende*): 1 *het boek, de pen ligt – (de) tafel; – Tessel; – zijn kamer; – straat; – zee; alleen – de wereld; – het dek springen*; 2 *– een morgen; – zekere dag; – jacht; – heden*; nog: *– zijn kousen*, zonder schoenen; *– zijn blote voeten; – verlangen*, volgens; *– deze manier*, aldus; *– school (zijn); allen – één na; – z'n Frans; – zijn hoogst*, ten hoogste; *– de koop toe* (Z.-N. *hoop*); **2** bw.: *berg – en af; de strijkstokken gaan – en neer*, naar omhoog en omlaag; *trap – en af; mijn geld was –*, verteerd; *ik was –*, [a]) uit bed, opgestaan, [b]) uitgeput; *de zon was nog niet –*, opgegaan; *vraag –; –! –!* sta op; *ben je al eens – geweest voor je examen*, examen afgelegd? zie ook opgaan en op-en-top; – komt voor als eerste lid van scheidb. samengestelde w.w., meestal in de zin van naar boven, naar omhoog, bijeen: op'baggeren, –bergen enz.; in de bet. van *open* in Z.-N. meestal *open* en niet *op*.

o'pa, m. opa's, opaatje (*grootvader*).

opaak', bn. (Fr. opaque, Lat. opacus: *ondoorschijnend, donker*; fig. *droevig*).

opaal', Gr.-Lat. opalus oorspr. Sanskriet (*halfedelgesteente*) **1** (voorwerpsn.), m. opalen; **2** (stofn.), o.: *– is melkachtig wit*.

op'aarden, aardde op, h. opgeaard (Z.-N. *aanaarden*).

op'baren, germ. = op de baar leggen.

op'bellen, belde –, h. opgebeld (*wakker bellen in de nacht of 's morgens vroeg; met de bel het signaal geven, dat men iem. per telefoon spreken wil*): *een dokter –; iem. –*.

op'bergen, borg –, h. opgeborgen (1 *wegsluiten, op een veilige plaats brengen*; 2 *op de daarvoor bestemde plaats wegbergen; na het gebruik oppakken, in de kast enz. leggen of zetten*; 3 *in een magazijn of pakhuis opslaan*): 1 *geld –*; 2 *de boeken –; zijn*

gereedschappen –; 3 *gestrande goederen* –.
op'beuren, beurde –, h. opgebeurd (*naar boven beuren, optillen*; fig. *bemoedigen*): *een kist* –; fig. *een –de tijding*; *het hoofd* –, weer moed vatten; **–beuring,** v. (*het opbeuren; troost*); **–biechten,** biechtte –, h. opgebiecht (*bekennen, naar waarheid mededelen*): *hij biechtte alles eerlijk op*; **–bieden,** bood op, h. opgeboden (bij een verkoping: *biedende hoger gaan, een hoger bod op iets doen*): *tegen iem.* –; **–binden,** bond op, h. opgebonden (1 *omhoog binden, in de hoogte vastmaken*; *in de hoogte doen zijn*; 2 Z.-N. *schoven binden*): 1 *de staarten der paarden* –, door er knopen in te leggen; *de staarten der koeien – met een leren riempje*; 2 *koren* –; nog: Z.-N. *iem. iets* –, op de mouw spelden; **–blazen,** blies –, h. opgeblazen (1 *in de hoogte blazen*; 2 *al blazende doen opzetten*; 3 mil. *in de lucht doen vliegen*): 1 *een veertje, tabaksrook* –; 2 *zijn wangen* –; fig. *een zaak* –, erger, groter voorstellen dan zij is; 3 *een spoorbrug* –.
op'blijven, bleef –, i. –gebleven (*niet naar bed gaan*).
op'blinken, blonk op, h. opgeblonken (Z.-N. *oppoetsen*); **–bloei,** m., b.v.: *Amsterdam kwam na 1579 tot* –; **–bloeien,** bloeide –, is opgebloeid (*gaan bloeien, tot bloei komen*); **–bod,** o. (*het opbieden*; *hoger bod bij een publieke verkoping*): *bij – verkopen*, aan den meestbiedende; **–boeien,** boeide op, h. –geboeid (*de boorden van een schip ophogen met planken*).
op'borrelen, borrelde –, i. –geborreld (*borrelend naar boven komen*): *–d water*.
op'borreling, v. –en.
op'bouw, m. (*het opbouwen*; fig. *bevordering, uitbreiding*); **–bouwen,** bouwde –, h. opgebouwd (*in de hoogte bouwen, bouwende oprichten, optrekken*; ook fig.): *vandaag slechten, morgen* –; fig. *–de critiek*. die op de gebreken wijst, doch meteen op de lichtpunten.
op'brassen, braste –, h. opgebrast (*de raas door middel van de brassen meer vierkant halen, zodat de hoek met de richting van de kiel minder scherp wordt*): *opgebraste zeilen*.
op'breken, brak –, h. (1, 2, 3), i. (4, 5, 6) –gebroken (1 *openbreken, losbreken*; 2 *afbreken en naar elders verplaatsen*; 3 *eindigen*; 4 *slecht bekomen, onaangename gevolgen hebben*; 5 *naar elders trekken*; 6 *van elkaar scheuren, met geweld openbarsten*): 1 *de vloer, de straat* –; 2 *de kramen, de tenten* –; 3 *een beleg* –, eindigen; 4 *dat eten breekt mij altijd op*; *dat drinken zal hem eens* –; zegsw. *het zal hem – als de hond de worst*; 5 *de vijand brak in stilte* –; 6 *de grond brak op en verstikkende gassen verspreidden zich*; nog: Z.-N.: *het weer breekt op*, verandert; **–brengen,** bracht –, h. opgebracht (1 eig. *omhoogbrengen*; *op tafel zetten, binnenbrengen*; 2 *opvoeden*; 3 *opleveren, voortbrengen*, 4 *betalen*; 5 *met geweld naar een bepaalde plaats* [inz. *het politiebureau*] *voeren*; 6 voetbal: *naar het vijandelijke doel brengen*): 1 *het hout, de turf* –, op de zolder; *het diner* –; 2 *kinderen* –; 3 *graan, vruchten* –; *dat land brengt niet veel op*; 4 *de belasting* –; *dat kan ik niet* –; 5 *een dronkeman* –, naar het politiebureau; *een schip* –, het dwingen naar een haven te stomen; 6 *een bal* –; **–brengst,** v. –en (1 *het voortgebrachte*; 2 *het bedrag, dat iets bij verkoop opbrengt, de verkoopsom*): 1 *de – van rogge*; 2 *de – van een onderneming*; ook: *de – ener belasting*, de totaalsom; **–bruisen,** bruiste op, is opgebruist (eig. *bruisende in de hoogte gaan*; fig. *opstuiven*): *een driftig man bruist spoedig* –, wordt licht toornig.
op'centen, m. mv. (*vermeerderde belasting*, nl. *met 1 % der hoofdsom*): *65 % – op het personeel*; *verkoping met 10 %* –, verhoging der koopsom; België: opcentiemen.
op'dagen, daagde –, i. opgedaagd (*verschijnen, voor den dag komen*): *de vijand kwam maar niet* –, d. i. voor den dag.
opdat', vgw. (*tot het doel dat, ten einde*).
op'dekken, dekte op, h. opgedekt (Z.-N. *dekken*): *de tafel* –; *een bed* –, opmaken.
op'delven, dolf –, h. opgedolven (*door graven te voorschijn brengen*, inz. *wat eerst bedolven was*; fig. *door navorsen weer vinden*): *steenkolen uit de grond* –.
op'dienen, diende –, h. opgediend (*spijzen op tafel zetten*; *opdissen*): *het maal* –; *er is opgediend*; **–diepen,** diepte –, h. opgediept (1 *uit de diepte ophalen, uitdiepen*; 2 *met moeite vinden*): 1 *geld uit een grote zak* –; *een sloot* –, slatten; 2 *waar heb je dat boek opgediept?* gevonden, in je bezit gekregen; **–dirken,** dirkte –, h. opgedirkt ([*te opzichtig*] *opschikken*): *zich* –, zich al te opzichtig kleden; **–dissen,** diste –, h. opgedist (*opdienen*; fig. *onthalen*; *verhalen*).
op'doeken, doekte –, h. (1, 2), i. (3) opgedoekt (1 *samen-, opvouwen*; 2 *afschaffen, niet meer met iets voortgaan*; *aan kant doen*; 3 *oprukken, weggaan*, gmz.): 1 *een zeil* –, *een vlag* –, stijf oprollen, omwinden en bergen; zie doek; 2 *een zaak* –, er mede ophouden; 3 *jij kunt voor mijn part wel* –; *doek op!*
op'doemen, doemde –, i. opgedoemd (*langzaam* [*uit de doom of nevel*] *te voorschijn komen*; *zich vaag in de verte vertonen*): *een schip zagen we in de verte* –; **–doen,** deed –, h. opgedaan (1 *kopen, inslaan, zich verschaffen* of *krijgen*; *vernemen*; 2 *te voorschijn brengen*; 3 refl. *te voorschijn komen*; *zich vertonen*; 4 *in orde brengen*; 5 Z.-N. *verkwisten*): 1 *turf* –; *veel kennis* –; *nieuws* –; *een ziekte* –; *waar heeft hij dat opgedaan?* 2 *het eten* –; 3 *het landschap doet zich op*; *er doen zich geen kopers op*, bieden zich aan; 4 *de was* – (meer: *doen*), vouwen; 5 Z.-N. *zijn geld, fortuin* –.
op'doffen, dofte –, h. opgedoft (soldatentaal: *tot glimmens toe opwrijven of oppoetsen*): *zijn leerwerk mooi* –; *piekfijn opgedoft*.
op'dokken, dokte –, h. opgedokt (*betalen, geld geven*): *hij moest* –.
op'donder, m. –s (*stomp, stoot*): *iem. een – geven*; **–donderen,** donderde op, i. opgedonderd (*zich wegpakken, uitrukken*): *donder op! je kan* –; plat.
op'dooi, m. (*dooi*): *de – met N.-W. wind*; gew.
op'draaien, draaide –, h. opgedraaid (1 *draaiende omhoog brengen*; 2 *draaiende opwinden*): 1 *de pianokruk* –; *een lamp* –, de pit v. e. petroleumlamp; 2 *een horloge* –, *een snaar* –; nog: zegsw. *iem. voor iets laten* –, [a]) het hem laten betalen, [b]) hem de verantwoording laten dragen; *dan moet ik er voor* –, [a]) betalen, [b]) het verantwoorden; nog: Z.-N. *iem. iets* –, wijsmaken, beetnemen.
op'dracht, v. –en (1 *last, taak*; 2 *toewijding als bewijs van eerbied, vriendschap*): 1 *zich van een – kwijten*; *iem. een – geven*; *ik heb*

in –, de last; 2 *de – van een boek*; R.-K. *zijn – doen*, b.v. als nieuw lid ener congregatie.
opdrach'tig, bn. (*gezwollen en rood b.v. van 't gelaat*): *een gezicht, – van de koorts.*
op'dragen, droeg –, h. opgedragen (1 *naar boven dragen*; van spijzen: *op tafel brengen*; 2 *zolang dragen, tot het versleten is*; 3 *gelasten*; *toevertrouwen*; 4 *toeëigenen, toewijden* als bewijs van eerbied): 1 *de soep* –; 2 *een broek* –; 3 *iem. een boodschap* –; *iem. de zorg voor de kinderen* –; 4 *iem. een boek* –.
op'dreunen, dreunde –, h. opgedreund (*op een dreun, op eentonige wijze opzeggen, voordragen*): *zijn lesje* –.
op'drijven, dreef op, h. opgedreven ([*op onnatuurlijke wijze*] *doen stijgen*): *de prijzen* –; *de eisen der examens* –, opvoeren.
op'dril, m. opdrillen (*oorveeg*); gmz.
op'dringen, drong op, h. (1, 2, 3), i. (1) opgedrongen (1 *opwaarts of voorwaarts dringen*; 2 *bij iem. aandringen om iets te kopen, te aanvaarden, te doen*; 3 refl. *op lastige, onaangename manier iems. gezelschap zoeken, van dienst willen zijn*): 1 *we drongen op*; 2 *dat geschenk heeft hij mij opgedrongen*; 3 *wat kan die vervelende vent zich* –; ook: *die gedachte drong zich aan mij op*; **–drin'gerig,** bn., bw. (*neiging hebbende om zich aan anderen op te dringen*): *het staat zo* –; **–drogen,** droogde –, i. –gedroogd (1 *droogmaken*; 2 inz. *droog worden*): 1 *zijn tranen* –; *een –d middel*; 2 *de straten drogen op*; **–duikelen,** duikelde –, h. –geduikeld (*opschommelen, opsnorren, opdiepen*): *waar heeft hij dat opgeduikeld*; **–duiken,** dook –, h. (bet. 2), i. (bet. 1) –gedoken (1 *boven het watervlak komen*; 2 *boven het water halen*): 1 *een onderzeeër kwam* –; overdr. te voorschijn komen: *hij kwam weer eens* –; 2 *het voorwerp werd opgedoken*; *iem. ergens* –, zoekende vinden.
op'duwen, duwde –, h. opgeduwd (*omhoog duwen*): *een handwagen tegen een hoogte* –.
op'dweilen, dweilde –, h. –gedweild (1 *schoon maken, dweilende*; 2 *dweilende wegnemen*): 1 *de gang* –; 2 *het water* –.
opeen', bw. (*op elkaar*; *dicht bij elkaar*), in scheidbare samenstell.: opeen'drijven.
opeens', bw. (*eensklaps, plotseling*).
opeis'baar, bn. (van gelden: *ingevorderd kunnende worden, als de dag der betaling is aangebroken of de termijn van uitstel verstreken is*): *het kapitaal is dan* –.
op'eisen, eiste –, h. opgeëist (*opvorderen*; *met nadruk eisen, dat iets gegeven worde*): *uitgeleende gelden* –; mil. *een vesting* –, de overgave eisen.
o'pen, bn., bw. (*niet gesloten*; *niet dichtgemaakt*; *vrij, onbelemmerd*): *een – mond, een – wagen, een – haard enz.*, d. i. niet gesloten; *mijn huis staat voor u* –, gij zijt mij welkom; *tot hoe laat zijn de winkels* –, verkopen ze? *een – sluis*, niet overwelfd, dus geen duikersluis; *een – brief*, [a]) niet gesloten, [b]) een openbare brief; *– tafel*, publiek; *een – stad*, zonder versterkingen; *een – been*, met wonden; *deze plaats is nog* –, onbezet; *het – veld*, het vlakke veld; *in de – lucht*, de vrije lucht; *– krediet*, blanco-krediet, d. i. niet tot een bepaalde som beperkt; *– bewaargeving*, het toevertrouwen van fondsen aan enige bank met het recht van beheer; *dat lag daar – en bloot*; *– zee*, buiten de banken; *uit een – reden*, zonder enige aanleiding; *een – gelaat, een – karakter*, oprecht; *– rondblikken*, vrijmoedig; *– met iem. spreken*, openhartig; *een – oog voor iets hebben*, gevoelig zijn voor; zie ook deur, kaart 2; in de bet. van *ontsloten*, in scheidb. samenst.: o'pendoen.
openbaar' 1 bn., bw. (1 *voor ieder toegankelijk*; *publiek*; 2 *zodat ieder het weten kan, klaar, duidelijk*; 3 *algemene aangelegenheden betreffend*): 1 *de openbare school*; *een openbare verkoop*; *iets – aanbesteden*; *de openbare weg*; 2 *dat feit is* –; *in openbare vijandschap*; 3 *een – ambt*; *een – officier*, z. ald.; [*een zaak van*] *– belang*; *een openbare instelling*; *openbare veiligheid*; *de openbare orde*, de ongestoorde uiterlijke rust en veiligheid in de staat en zijn delen; *het – Ministerie*, rechtst. college van ambtenaren, belast met het vervolgen van strafbare feiten, dat de strafeis stelt volgens het wetboek van het strafrecht en de vonnissen doet uitvoeren, zie **O. M.**; nog: *de openbare mening*, de algemene mening; *het – gerucht*, de in omloop zijnde geruchten; België: *de openbare trouw*, trouw aan 's lands wetten; **2** zn. o.: *in 't* –, voor het oog van iedereen, in 't publiek.
openbaar'heid, v. (*publiciteit*): *– aan iets geven*; *de – van een vergadering.*
openbaar'maken, maakte –, h. openbaargemaakt (*algemeen bekend of publiek, ruchtbaar maken*); ook, publiceren.
openba'ren, openbaarde, h. geopenbaard (*doen kennen*; *onthullen*; inz. van God: *bovennatuurlijke waarheden doen kennen*): *iem. de geheimen van iets* –; refl. *God openbaart zich in Zijn werken*; *verschil van mening openbaarde zich*; **–ba'ring,** v. –en (*het openbaren*; *hetgeen geopenbaard is*): *het goddelijk gezag der* –, van al 't geen God ons heeft doen weten in godsdienstige zin; *het boek der Openbaring*, Apocalyps; zie ald.
o'pendoen, deed open, h. opengedaan (*openmaken, openen*): *een slot* –, *een poort* –, *een sluis* –; fig. *zijn hand* –, mild geven.
op'-en-dop, bw. (Z.-N. *op-en-top*).
op-en-duit', bw. (eig. *op ende uit* d.i. *geheel en al*): *hij is* — *zijn vader.*
o'penduwen, duwde –, h. opengeduwd (*met een duw doen opengaan*): *een staldeur* –.
o'penen, opende, h. geopend (1 *opendoen, ontsluiten*; 2 fig. *beginnen met iets*; 3 refl. *zich ontsluiten*, ook fig.): 1 *de ogen* –; fig. *iem. de ogen* –; 2 *een vergadering* –, (van den voorzitter) verklaren, dat men met de werkzaamheden beginnen kan; *een zaak* –; *een school* –; 3 *de grond opent zich.*
o'pengaan, de bloem ging –, is opengegaan (1 *zich vanzelf openen*; 2 *opengedaan worden*): 1 fig. *zijn hart gaat* –, hij springt op van vreugde; 2 *de deur ging* –; nog: Z.-N. *de voeten* –, door'lopen **1,** 2.
o'pengewerkt, bn. (*met kleine openingen*; *à jour*): *–e handmoffes, –e kousen.*
openhar'tig, bn., bw. (*oprecht, hartelijk, rondborstig, gul*): *een –e bekentenis*; *– zijn*; *– spreken, antwoorden*; **–heid,** v.
o'penheid, v. (fig. *openhartigheid*).
o'pening, v. –en (1 *het openen, 't begin*; 2 *scheur, gat, reet, spleet*): 1 *– der Kamer*; 2 *een – in een heg*; zegsw. *iem. – van zaken geven*, op de hoogte brengen; **–srede,** v. –n (*redevoering bij de opening* in bet. 1).
o'penkoken, kookte –, i. –gekookt (Z.-N. *stukkoken*): *de aardappelen koken* –; **–liggen,**

lag –, h. –gelegen (Z.-N. *wonden vertonen*).
o'penleggen, legde –, h. opengelegd (*openen, openvouwen van iets, dat neergelegd is of wordt; openen, openbaren*): *zijn boeken –; de kaarten –.*
o'penlijk, bn., bw. (*onverholen, in 't openbaar*): *– geweld; iets – verkondigen.*
o'penlopen, liep –, h. –gelopen (1 *met geweld tegen iets aanlopen, zodat het openspringt,* inz. door er met een paal tegen te rammelen; 2 *al lopende een gat maken in; stuklopen*): 1 *het grauw was bezig de deur open te lopen;* 2 *zijn voeten –.*
openlucht'museum, o. –s (*stichting, welke bedoelt de bevordering van de studie der beschaving ten plattelande, zoals die zich uit in woningbouw, klederdracht, huisraad, enz.*): het Ned. Openluchtmuseum te Arnhem.
openlucht'school, v. –scholen (*school in de open lucht*): *– voor zwakke kinderen.*
openlucht'spel, o. –spelen (1 *spel in de open lucht van kinderen;* 2 *toneelspel in de open lucht*); **–lucht'theater,** o. –s (nl. *in de open lucht d. i. niet in enig gebouw*).
o'penluiden, luidde –, h. –geluid: Z.-N. *de kerk –,* door luiden het openen der kerk aankondigen.
o'penmaken, maakte –, h. opengemaakt ([*met aanwending van enige kracht*] *openen, open doen zijn*): *een blikken bus –;* fig. *iem. de mond –,* hem doen spreken.
o'penrijten, reet open, h. opengereten (*ruw openscheuren,* ook fig.): *oude wonden –.*
o'penslaan, sloeg –, h. (1), i. (2) –geslagen (1 [*met een slag*] *openmaken, openen;* 2 *plotseling* [*met zeker geweld*] *opengaan*): 1 *het deksel –; een boek –;* 2 *het raam sloeg open;* **–slaand,** bn. (*naar binnen of buiten opendraaiend*): *een – raam.*
o'pensluiting, v. –en (*het* [inz. *met valse sleutel*] *openen van deuren enz.*).
o'penspalken, spalkte –, h. opengespalkt (*wijd openen* [inz. *v. ogen*]): *–gespalkte kaken.*
o'penstaan, stond –, h. –gestaan (1 *niet gesloten, niet dicht zijn;* 2 v. e. rekening: *niet vereffend zijn;* 3 *vacant zijn*): 1 *de kast stond –; de –de deur;* fig. *de weg staat voor allen –;* 2 *e. –de rekening;* 3 *de –de betrekking van.*
o'pensteker, m. –s (*loper* 4).
o'penstellen, stelde –, h. –gesteld: fig. *de gelegenheid – tot iets,* openen.
op'enteren, enterde –, i. opgeënterd (scheepst. *in het want opklimmen*): *langs de weeflijnen –, naar de mars –.*
op'-en-top, bw. (eig. *op ende op: door en door, geheel en al*): *op-en-top zeeman.*
o'penvallen, v.el – is opengevallen (*al vallende zich openen; vacant worden*).
o'pera 1 v. opera's, operaatje (It. 1 *dramatische poëzie met muziek verbonden, die het overheersend aandeel heeft: zangspel, muziekdrama, muzikaal toneelspel;* 2 *de opvoering van een opera;* 3 *operagebouw;* 4 *het personeel: zangers, zangeressen enz.*): 1 *een – van Wagner; –bouffe,* vrolijke opera; *–comique,* oorspr. komische –, nu –, waarin de tekst gedeeltelijk gesproken wordt; *–se'ria,* ernstige opera, waarbij de tekst geheel gezongen wordt; 2 *we hoorden de – Faust;* 3 *dicht bij de Franse –;* 4 *de Italiaanse – in den Haag;* 2 meerv. v. opus, z. ald.: *–om'nia,* al de werken; *–selec'ta,* uitgelezen werken; **–gebouw,** o. –en.
operateur', m. –s (Fr. *snijkundig heelmeester, aanstoker, leider; filmoperateur*).
opera'tie, v. –s, operatiën (Fr. [Lat. operatio]: *heelmeesterskunstbewerking; onderneming volgens een vast plan, in de geldhandel of aan de beurs; oorlogsbedrijf, krijgsverrichting, legerbeweging*): *een – ondergaan.*
opera'tiebasis, v. –basissen, –bases (mil. *de streek, van waar uit een operatie tegen den vijand wordt ondernomen*).
operatief', bn., bw. (*snijkundig; op e. operatie betrekking hebbende*): *operatieve heelkunde; – ingrijpen,* door e. operatie inwerken.
opera'tiekamer, v. –s (*snijkamer; vertrek voor* [*heelkundige*] *operaties*).
opera'tielijn, v. –en (*richting, waarin bij een aanval een leger zich beweegt*); **–plan,** o. –plannen (*plan de campagne*); **–veld,** o. –en.
o'perazanger, m. –s; **–zangeres',** v. –essen.
opereren, geopereerd (Fr. [Lat. operari]: 1 [*be*]*werken;* geneesk. *een operatie verrichten, doen ondergaan;* 2 mil. *het zich bewegen v. krijgstroepen; militaire bewegingen uitvoeren*): 1 *een patiënt –;* 2 *het leger zou in drie afdelingen –.*
operet'te, v. –s (Duits [It. operetta]: *kleine opera, klein zangspel,* inz. *waarin de dialoog door zang wordt afgewisseld*); **–gezelschap,** o. –gezelschappen.
operment', o. (Lat. auripigmentum = *koningsgeel*); ook, orpiment.
op'eten, at –, h. opgegeten (*door eten opmaken*): *een boterham –; een boos dier heeft hem opgegeten,* nl. Jozef, Gen. 37 : 20; fig. *de nijd eet hem op,* doet hem kwijnen.
op'fleuren, fleurde –, h. (1), i. (2) opgefleurd (1 *tot bloei brengen;* fig. *opmonteren;* 2 *tot bloei komen;* fig. *opgemonterd worden*): 1 *die regenbui zal de bloemen wel –; hoop kan een terneergeslagen mens wat –;* 2 *hij is geheel opgefleurd;* **–fleuring,** v. –en.
op'flikken, flikte –, h. opgeflikt (*een beter aanzien geven, oplappen, herstellen*): *schoenen –; die dokter zal hem spoedig wat –.*
op'flikkeren, flikkerde op, h. (2), i. (1) opgeflikkerd (1 *opvlammen;* 2 fig. *opmonteren, opvrolijken*): 1 *de lamp flikkerde eensklaps weer op;* 2 *dat zal den zieke –.*
op'frissen, friste –, h. (1), i. (2) opgefrist (1 *fris maken;* 2 *fris worden*): 1 *een wandeling zal u wel wat –; iems. geheugen –,* iem. iets in het geheugen terugroepen; 2 *het is heel wat opgefrist na dit onweer;* fig. en ir. *daar zul je van –.*
op'gaaf, op'gave, v. opgaven (*mededeling; lijst;* germ. *taak, examenvraag, som*).
op'gaan, ging –, i. opgegaan (1 *naar boven, opwaarts gaan;* van de zon: *opkomen;* Z.-N. v. deeg: *rijzen;* 2 *bestijgen;* 3 met *in: geheel er door in beslag worden genomen; er zich geheel aan wijden;* 4 v. e. examen met *voor: gaan afleggen;* 5 *verteerd worden; opraken;* 6 v. e. deling: *geen rest overlaten;* 7 Z.-N. bij een spel: *beginnen*): 1 zie vlieger; zegsw. *– tot de tempel,* Bijb. nl. op de heuvel Sion in Jeruzalem; *tot een feest –,* het mee gaan vieren; *de zon gaat op;* zie ook licht **I 1** 9; Z.-N. *het deeg gaat op;* 2 *de trap –;* 3 *in die studie gaat zij geheel op;* 4 *hij gaat dit jaar voor Frans op;* in volt. verl. tijden: *hij is, was op geweest;* 5 *de kolenvoorraad gaat stilletjes op;* 6 rek. *die deling gaat niet op,* laat een rest; *die redenering gaat niet –,* is niet

logisch, sluit niet; 7 Z.-N. *wie gaat er op?* zie ook rook, weg; **–gaand,** bn.: *een –e berg,* d. i. steile; *de –e zon,* opkomende; zie zon; *een –e deling,* die geen rest laat; *–e bomen,* hoogstammig; **–gang,** m. –en (*het opgaan*): *de – der zon; te huur een bovenhuis met vrije –,* trap; zegsw. (*geen*) *– maken,* (geen) bijval vinden, (niet) in de mode komen; Z.-N. *in de(n) –,* in de lente; Z.-N. (spel) *wie heeft er de –,* moet beginnen? **–gave,** v. –n, z. opgaaf; **–geblazen,** bn. (1 *opgezet, dik, met lucht opgevuld*; 2 *verwaand*): 1 *– wangen*; 2 fig. *een – mens.* Opm. Als bn. dat een blijvende eigenschap uitdrukt: opgebla'zen.

op'geien, zie geien.

op'geld, o. –en (*agio, surplus; verkoping: bijbetaling bij het verschuldigd bedrag*): *het – op Hollands geld,* b.v. $1^1/_2$% bij omwisseling tegen vreemde munt; zegsw. *dat doet –,* is in trek; **–gemeld,** bn. (*bovengemeld*): *het –e plan*; **–geruimd,** bn., bw. (*vrolijk, in goede luim; blijmoedig*); **–gescheept,** bn. (*tot zijn last hebbende*): *ik bleef de hele avond met hem –.*

op'geschikt, bn. (*opgesmukt, opgesierd*).

op'geschoten, bn. (*flink opgegroeid; uit de kluiten gewassen*): *een – knaap.*

op'geschroefd, zie opschroeven.

op'getogen, bn. (volt. deelw. v. *optiegen,* optrekken: *verrukt*): *– v. vreugde*; **–heid,** v.

op'geven, gaf op, h. opgegeven (1 *in de hoogte geven, aanreiken*; ook: *afgeven*; 2 *spuwen, braken*; 3 *gelasten te doen; een taak opleggen*; 4 *verliezen; in de steek laten; hopeloos verklaren; niet meer kunnen*; 5 *vermelden, zeggen*; 6 Z.-N. *ingeven*; fig. *voorzeggen*; 7 Z.-N. *op de koop toe geven*): 1 *een zak graan –; hooi met een riek –; geef op, wat je daar hebt*; 2 *de teringlijder gaf veel –,* n.l. sputum; 3 *de leerlingen een thema –*; 4 *de moed –; ik geef het (nog niet) op; het werk –; een betrekking –,* neerleggen; *het spel –; de man is door den dokter opgegeven; de benen gaven het op*; 5 *je moet je naam – zijn; ziekte als reden –; iem. als lid bij het bestuur –; geef de prijs op van*; 6 *een paard een medicijn –*; 7 *ik geef nog drie franken op*; nog: zegsw. *hoog van iets –,* [a]) roemen van, [b]) snoeven; *z. – voor een examen,* aanmelden.

op'gewassen, bn. (*in wasdom of kracht gelijkstaande*): *tegen elkaar –*; fig. *het leger bleek niet – tegen zijn taak,* berekend voor; **–gewekt,** bn., bw. (*vrolijk gestemd*): *een – mens,* opgeruimd, monter; *een –e stemming; een – humeur hebben*; **–gewekt'heid,** v.; **–gewonden,** bn. (*verkerend in geprikkelde toestand, geestdriftig, zenuwachtig, overspannen, driftig enz.*); zie stand I 11; **–gewondenheid,** v.; inz. fig. opgewon'den(heid); **–gezet,** bn. (1 *gezwollen*; 2 Z.-N. *opgedirkt*): 1 *een – been*; 2 fig. *met iets – zijn,* er mee ingenomen; **–gezetene,** m. en v. –n (*plattelandsbewoner*); **–gezwollen,** bn. (*door zwelling dik geworden*): *een – voet.*

op'gieten, Z.-N.: *koffie –,* zetten.

op'gooi, m. (*toss*): *de tegenpartij won de –.*

op'gooien, gooide op, h. opgegooid (*in de hoogte gooien, omhoog werpen*): *een muntstuk, een kaart –,* open op tafel leggen; zonder object b.v. *jij moet –*; dobbelspel inz. een muntstuk in de hoogte gooien en zien of kruis of munt boven komt te liggen b.v. *willen wij er om –?* zie bal I en tossen.

op'graven, groef op, h. opgegraven (*door graven naar boven brengen; opdelven*): *een oud beeld –; lijken –*; ook: de grond door graven losmaken; *de aarde met de handen –.*

op'graving, v. –en: *–en te Pompeji.*

op'haal, m. ophalen (*dunne trek, fijn en dun gedeelte ener letter*); **–haalbrug,** v. –bruggen (*beweegbare brug, die met kettingen aan een balans omhoog gehaald kan worden: klap-, klepbrug*); **–haalnet,** o. –netten (*visnet, kruisnet, totebel*); **–haalwerktuig,** o. –en (*hijs*).

op'hakken, hakte –, h. opgehakt (*hakkend openmaken*; inz. fig. *grootspreken, pochen*).

op'hakker, m. –s (fig. *grootspreker, pochhans*), gmz.; **–hakkerig,** bn. (*blufferig*).

op'halen, haalde op, h. –gehaald (1 *omhoog halen*; 2 *inzamelen*; 3 *opfrissen, verbeteren*; 4 *in herinnering brengen; weer over spreken*): 1 *een brug –, de zeilen –; een gordijn –,* optrekken; *de schouders –,* te kennen geven, dat men [a]) iets niet weet of negeert, [b]) er niets aan kon doen; zie hart, neus; Z.-N. *een fles –,* wijn; 2 *gelden, giften –*; 3 *een kleur –,* beter doen uitkomen; *hij heeft (het) aardig opgehaald,* zijn toestand verbeterd; 4 *een quaestie –,* herinneren aan; *oude herinneringen –,* doen herleven.

ophan'den, bw. (*in de nabijheid, op til*): *de winter is –; – zijnde feesten.*

op'hangen, hing –, h. opgehangen (1 *iets in de hoogte hangen*; 2 *door middel v. e. haak, e. nagel doen hangen*; 3 *de doodstraf voltrekken door middel van de galg of de strop*): 1 *het wasgoed –*; 2 *zijn mantel –; een schilderij –*; 3 *een moordenaar –; zich –,* zelfmoord plegen door ophanging; nog: zegsw. *een tafereel van iets –,* het in geuren en kleuren doen kennen; Z.-N. *iem. iets –,* wijsmaken; **–hebben,** had –, h. –gehad (1 *in de hoogte hebben; op het hoofd hebben*; 2 *opgemaakt hebben* inz. van spijs en drank: *opgegeten, opgedronken hebben*): 1 *een nieuwe hoed –; het schip heeft te veel zeil op; de kraag van zijn jas –*; zegsw. *veel met iem. –,* zeer met iem. ingenomen zijn; 2 *hij heeft wat* (of: *te veel,* Z.-N. *hem*) *op,* wat veel gedronken; Z.-N. *een ei –,* in de verlegenheid zijn; **–hef,** m. (*overdreven lof*): *met veel –; (grote) – van iets maken,* bovenmate prijzen; *met – van iem., iets gewagen*; **–heffen,** hief –, h. opgeheven (1 *optillen; in de hoogte steken*; fig. *zedelijk beter maken*; 2 van de ogen: *opslaan*; 3 *afschaffen; het bestaan doen eindigen,* in deze bet. een germ.): 1 *een last –,* oplichten; *de armen –,* opsteken; *iem. –; de inlanders –*; 2 *de ogen tot iem. –*; 3 *een wet –* (beter: *buiten werking stellen, afschaffen*), *een school –* (beter: *sluiten*); *een faillissement –* (beter: *doen eindigen*); *een beslag –* (beter: *doen eindigen*); **–heffing,** v.

op'helderen, helderde op, h. (2), i. (1) opgehelderd (1 *helder worden,* inz. *van weer, lucht*; 2 *verklaren; toelichten*): 1 *de lucht helderde op*; fig. *zijn gelaat helderde op,* hij keek vrolijker; 2 *ik heb het hem opgehelderd*; **–heldering,** v. –en (*uitleg, verklaring*): *– geven*; **–hemelen,** hemelde op, h. –gehemeld (*opvijzelen, uitermate prijzen*): *Jan is zo dikwijls –gehemeld.*

ophiologie', v. (Gr. ophis = slang: *leer, kennis der slangen*).

O'phir, o. (Bijb. *het goudland, Arabië of Indië, van waar Salomo goud, ivoor en hout liet halen voor de tempelbouw,* 1 Kon. 9:28).

op'hitsen, hitste –, h. opgehitst (*opstoken*):

een hond –, aanvuren; *iem. tot wraak* –, aanzetten; **–hitser,** m. –s (*stokebrand*).
op'hoepelen, hoepelde –, i. opgehoepeld (fig. *maken, dat men weg komt*): *wil je eens gauw –! hoepel op!* **–hogen,** hoogde –, h. opgehoogd (*hoger maken*): *een terrein* –; **–hoging,** v. –en: *de – van het terrein.*
op'horen, hoorde –, h. opgehoord: *men zal er vreemd van* –, verbaasd zijn bij, zich erg verwonderen over het horen er van.
op'houden 1 hield op, h. (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8). i. (6) opgehouden (1 *omhooghouden; verhinderen te vallen*; 2 *uitsteken*; 3 *op dezelfde plaats houden*; inz. *op het hoofd houden*; 4 *hooghouden: op peil houden, niet kleineren*; 5 *terughouden, tegenhouden; belemmeren in 't werken*; 6 *eindigen, uitscheiden*; 7 refl. *tijdelijk verblijven, vertoeven*; 8 refl. *zich bezighouden met, omgaan met*, meestal ong.): 1 *het haar door haarspelden* –; *de lamp –de, ging hij mij voor*; (*een streng*) *garen* –, op de armen omhoog en uiteenhouden, zodat een ander het kan opwinden; 2 *de hand* –; 3 *de hoed* –; 4 *zijn naam* –, *stand* –; 5 *houd mij niet langer op; ik zal u niet* –; Z.-N. *zijn asem* –, inhouden; 6 – *met werken; houd op!* – *te bestaan*; 7 *hij houdt zich in Den Haag* –; *zich onderweg* –; 8 *ik kan me daar niet mee* –; *zich met allerlei gespuis* –; nog: *een perceel, een huis* –, niet verkopen, niet toewijzen voor de geboden som bij een veiling; **2** als zn. o.: *zonder* –, onophoudelijk.
op'hout, o. (*het hout v. e. loofboom boven de stam*): *het boertje berekent onder het opkijken het – van de boom.*
opiaat', o. (Lat. opiatum: *pijnstillend middel uit opium, slaapmiddel*).
opi'nie, v. –s. opiniën (Fr. [Lat. opinio]: *mening, gevoelen*): *bij zijn – blijven; van – veranderen; de publieke – trotseren*, tegen de stroom der meningen ingaan.
o'pium, o. (Gr.-Lat., oorspr. Arab. = amfioen: *heulsap, gedroogd slaapbollensap; verdovend middel*): – *schuiven*, roken; **–kit,** v. –kitten (*keet, waar men opium kan schuiven*); **–pijp,** v. –en (*pijpje voor het roken v. opium*); **–regie',** v. (*handelsmonopolie van de staat in opium*); **–schuiver,** m. –s (*roker v. opium*); **–sluiker,** m. –s (*–smokkelaar*; ook: *het schip*).
op'jagen, joeg of jaagde –, h. opgejaagd (1 *in de hoogte of naar boven jagen*; 2 *uit zijn leger jagen*; 3 *ophitsen*; 4 *doen stijgen*, enigszins ong.): 1 *stof* –; *iem. de trappen* –; Z.-N. *planten* –, forceren; 2 *een haas* –; 3 *honden tegen elkaar* –; 4 *de prijs* –.
op'kamer, v. –s (*hoger dan andere kamers op dezelfde verdieping gelegen kamer*, b.v. *boven een kelder in boerenwoningen; insteekkamertje, hangkamer*): *een kaaskelder en – daarboven*; dikwijls als verkleinwoord.
op'kammen, kamde –, h. opgekamd (1 *in de hoogte kammen*; 2 *overdreven prijzen, roemen*): 1 *de haren* –; 2 *iem.* (*geweldig*) –.
opkammerij', v. –en (*overdreven loftuiting*): *niets dan onderlinge* –.
op'kijken, keek op, h. opgekeken (1 *naar omhoog kijken; in de hoogte zien*; ook fig.; 2 *de ogen opslaan van zijn werk: opzien van dat, waar men juist mee bezig is*; ook fig.): 1 *uit de laagte* –; *naar het huis* –; fig. *naar* (of: *tegen*) *iem.* (of: *iets*) –, tegen iem. opzien; 2 *hij was aan het lezen, maar keek bij deze woorden op*; fig. *ergens* (*vreemd, raar, verwonderd*) *van* –, er vreemd van ophoren.
op'kikkeren, kikkerde –, h. (1), i. (2) opgekikkerd (volkst. 1 *opvrolijken; beter doen worden*; 2 *beter, vrolijker worden, opknappen*): 1 *dat zal hem* –; 2 *de zeezieken kikkerden wat op*; **–kisten,** kistte –, h. opgekist (*tijdelijk verhogen van een dijk met plank- of schotwerk, waartegen of waartussen men mest of zand aanbrengt*).
op'klapbed, o. –bedden (*bed, dat overdag tegen de wand wordt „opgeklapt"*).
op'klaren, klaarde –, h. (1), i. (2) opgeklaard (1 *klaar of helder*[*der*] *maken*; 2 *klaar of helder*[*der*] *worden*): 1 *de wind zal de lucht wel* –; fig. *een duistere zaak* –; 2 *de lucht klaart op; zijn gelaat klaarde op*, werd minder somber.
op'knappen, knapte –, h. (1), i. (2) opgeknapt (1 *reinigen, redderen, opschikken; mooier maken; beter maken, doen herstellen*; 2 *beter worden; mooier worden; in betere toestand komen*): 1 *een kamer* –; *de dokter zal hem wel* –; *laat hem dat zaakje eens* –, in orde brengen; 2 *de zieke knapt nu aardig op; het meisje knapt op.*
op'knopen, knoopte –, h. opgeknoopt (*ophangen* in bet. 3): *iem.* –.
op'koken, kookte –, h. opgekookt (*zachtjes opnieuw koken*): *groenten* –.
op'komeling, m. –en (*parvenu*).
op'komen, kwam op, i. opgekomen (1 *naar boven, in de hoogte komen*; 2 *boven de horizont komen; opgaan*; 3 *opvaren*; 4 *opgroeien, opschieten*; 5 *herstellen*; 6 *in de geest oprijzen, zich vormen, ontstaan*; 7 *verschijnen, te voorschijn komen*; toneel: *ten tonele komen*; 8 *zich verzetten tegen*): 1 *ik kwam de trap op*; Z.-N. *het deeg wil niet* –, rijzen; *ik viel en kon niet meer* –, mij oprichten; 2 *de zon zal spoedig* –; *er komt een onweer op*, drijft naar ons toe; *de vloed komt op*; fig. *hij is van niet opgekomen*; 3 *daar kwam een schip de rivier op*; 4 *het zaad, graan komt op het –d geslacht*, opgroeiend, de jeugd; 5 *hij zal van die ziekte niet meer* –; 6 *allerlei gedachten komen in mijn hoofd* –; *achterdocht zal niet bij haar* –, in haar ontstaan; 7 *de leden, die altijd trouw* –, ter vergadering; *laat ze maar* –; *Gijsbrecht komt op*; 8 *daar moet ik tegen* –; *tegen iem.* –, bestrijden; nog: *voor zijn rechten* –, ze verdedigen; als zn. o.: *het – van de vloed, de koorts*; **–komst,** v. (1 *opgang*; 2 *het verschijnen op een vergadering*; 3 *eerste ontwikkeling, bloei*; 4 *herstel*): 1 *de – der zon*; 2 *trouwe, flinke – der leden verwacht*; 3 *de – der Republiek*; 4 *de – v. d. zieke.*
op'koop, m. (*inkoop, aankoop*); **–ster,** v. –s.
op'kopen, kocht –, h. opgekocht (*alles, wat men van een artikel krijgen kan, kopen*): *vreemden kwamen het fruit* –; **–koper,** m. –s.
op'korten, kortte –, h. (1), i. (2) opgekort (1 [*door omhooghalen*] *korter maken*; 2 *korter worden*): 1 *de mouwen v. e. kledingstuk* –; 2 *de tijd v. h. examen begint al aardig op te korten*, te krimpen; **–krabbelen,** krabbelde –, i. opgekrabbeld (*al krabbelend overeind komen; uit een ziekte langzaam opkomen*).
op'krassen, kraste –, i. opgekrast (fig. *ophoepelen*; gmz. *sterven*): *gauw –!*
op'krijgen, kreeg op, h. opgekregen (1 *overeind krijgen*; 2 *met moeite op het hoofd zetten*; 3 *opgegeven krijgen*; 4 *opmaken, opeten, opdrinken*): 1 *ik kreeg hem niet op*; 2 *de hoed*

niet kunnen –; 3 *straf* –; 4 *het eten niet* –.
op'kroppen, kropte op, h. –gekropt (fig. *verbergen*): *zij moest al het verdriet maar* –, niet anderen mogen of kunnen kenbaar maken; *een opgekropte woede*; Z.-N. *opproppen*; –**kropping,** v.: – *van leed.*
op'kunnen, kon –, h. (1, 2, 3), i. (1) op'gekund (1 *kunnen opstaan, opklimmen*; 2 met *tegen*: *opgewassen zijn*; 3 *kunnen verbruiken*): 1 *niet* –; *de trap niet meer* –; 2 *tegen hem kan ik niet op*; 3 *zijn eten niet* –, er is te veel; *zijn plezier wel* –, verdriet hebben.
op'kweken, kweekte –, h. opgekweekt (*met zorg grootbrengen*): *een kind* –.
op'kwelmen, kwelmde op, i. opgekwelmd (Z.-N. *opwellen*).
op'laag, v. oplagen (Duits: Auflage: *het aantal te drukken exemplaren v. e. boekwerk*): *een – van 500 exemplaren*; ook, op'lage.
op'laaien, laaide op, i. –gelaaid (*opvlammen*); –**laaiing,** v. –en: *een ogenblik van* –, opleving, geestdrift.
op'lage, v. –n; zie oplaag; –**lappen,** lapte –, h. –gelapt ([*iets, dat niet veel meer waard is, ruw*] *repareren, verstellen*): *een oude jas* –; –**laten,** liet op, h. opgelaten (1 *vergunnen naar boven te komen*; *doen bovenkomen*; 2 *doen opstijgen*; 3 *laten opblijven*): 1 *als de dokter komt, zal ik hem* –; 2 *een vlieger* –; 3 *de kinderen tot 8 uur* –.
op'leggen, legde op, h. opgelegd (1 *leggen, plaatsen op iets*; 2 *opdragen*; *verplichten tot*; 3 *verbieden*; 4 *wegleggen*; *winnen*; 5 *opbergen*; 6 van schepen: [*tijdelijk*] *buiten gebruik stellen*, b.v. omdat geen vrachten beschikbaar zijn; *vastleggen*; 7 Z.-N. *inleggen*; 8 Z.-N. *geld bijleggen*): 1 *een zadel* –; 2 *een taak* –; 3 *het zwijgen* –; 4 *geld* –; 5 *graan* –; 6 *de Jan Pieterszoon Coen werd opgelegd* (of: *aan de ketting gelegd*); 7 Z.-N. *eieren, boter* –; 8 Z.-N. *nog tien frank* –; nog: *er nog een gulden op leggen*, verhogen met; *laten wij eens* – (schaatsenrijden); Z.-N. *ergens de hand* –, beslag leggen op, volkst.; –**legging,** v. –en: – *der handen*, zinnebeeldige, plechtige handeling; –**legsel,** o. –s (*strook*; *belegsel*); –**leiden,** leidde –, h. opgeleid (*opwaarts leiden*; Z.-N. *opbrengen* 5; fig. *vormen, kweken*; *voorbereiden tot*; *op het toneel, ten dans leiden*): *wie zal haar –? iem. voor een examen* –; – *voor onderwijzer*; –**leiding,** v. –en (Z.-N. *het opbrengen* in bet. 5; *geestelijke of zedelijke vorming, opkweking tot enig vak of ambt*): *een wetenschappelijke – genieten*; –**leidingsschip,** o. –schepen (*oorlogsschip, waarop jonge matrozen enz. worden geoefend*); –**leidingsschool,** v. –scholen (*vormschool voor een vak*).
op'letten, lette op, h. opgelet (1 *goed toezien, acht geven, zijn aandacht goed op iets vestigen*; 2 ook: *gadeslaan, bemerken*): 1 *slecht – bij de les*; –! 2 *zij lette alles op.*
oplet'tend, op'lettend, bn., bw. (*aandachtig, nauwkeurig oplettend*; *opmerkzaam*): *een – waarnemer, toehoorder*; – *iets gadeslaan.*
oplet'tendheid, v., in bet. 2 –heden (1 *aandacht, het oplettend zijn*; 2 *kleine beleefdheid, attentie*): 1 *een proef met – volgen*; 2 *iem. allerlei oplettendheden bewijzen.*
op'leukeren, leukerde –, h. opgeleukerd (*opvrolijken, doen opleven*): *Teun de Jager wist de oude besten met zijn vrolijke invallen op te* –; –**leven,** leefde –, i. opgeleefd (*weer tot nieuw leven komen*; *herleven*; *opfleuren* in bet. 2): *bij die woorden begon hij op te* –; *doen* –; Z.-N. *geld* –, opmaken; –**leveren,** leverde –, h. opgeleverd (1 *afleveren*; 2 *voortbrengen, opbrengen*): 1 *het aanbestede gebouw moet voor 1 Juni worden opgeleverd*; 2 *Java levert beste rijst* –; *die zaak levert een burgerbestaan* –; –**levering,** v. –en (*voltooiing volgens bestek van enig aangenomen werk*): *de – v. h. huis moet geschieden op 1 April*; –**leving,** v.: *een kleine – van de handel*, herleving; –**lezen,** las –, h. opgelezen (*met luider stem voorlezen*): *zijn opstel* –.
I. op'lichten, lichtte op, h. opgelicht (1 *optillen, opbeuren*; 2 *schaken, ontvoeren*; *gevankelijk wegvoeren*; 3 *door bedrieglijke middelen benadelen*): 1 *een gewicht* –; 2 *een meisje* –; *een staatkundigen tegenstander* –; 3 *een bank voor een groot bedrag* –.
II. op'lichten, lichtte –, i. opgelicht (*helder*[*der*] *worden*): *in het oosten zal het weldra* –.
op'lichter, m. –s (*iem., die oplicht*, inz. in bet. 3. *op bedrieglijke wijze geld of goederen weet afhandig te maken*; *bedrieger*); –**lichterij',** v. –en (*bedriegerij, bedrog, waarbij men iem. geld of goederen afhandig maakt*; *afzetterij*), ook: –**lichting,** v. –en (*het oplichten* in bet. 2 en 3): *een brutale* –.
op'loeven, loefde –, h. opgeloefd (*het schip tegen de wind laten lopen*).
op'loop, m. oplopen (*opschudding, samenscholing*): *een – op het marktplein*, relletje.
op'lopen, liep op, h. (1, 6), i. (bet. 1, 2, 3, 4, 5) opgelopen (1 *naar boven lopen*; 2 *iem. bezoeken*, gmz.; 3 *zwellen, opzetten*; 4 *een groot bedrag of grote schuld vormen, doordat er steeds nieuw geld, of nieuwe schuld bijkomt*; 5 *beginnen te lopen*; 6 *krijgen*, meestal ong.): 1 *een trap* –; *deze bergweg loopt sterk op*; 2 *kom bij gelegenheid eens* –; 3 *de gewonde arm is aan 't* –; *het water zal door de storm erg* –; 4 *schulden, interesten kunnen snel* –; *dat loopt zo op*; *een rekening laten* –; 5 *dat wachten verveelt me, ik zal alvast* –; *loop op*; 6 *waar heb jij dat nieuwtje opgelopen*, gehoord (toevallig); *een pak slaag, een ziekte, een geldboete* –; nog: Z.-N. *met iem., iets* –, ingenomen met.
oplo'pend, bn., bw. (1 *hoger wordend*; 2 *opvliegend, gauw boos, spoedig driftig*): 1 – *terrein*; 2 – *van aard*; –**heid,** v.
oplos'baar, bn. (*kunnende opgelost worden*): *dit vraagstuk is niet* –; *suiker is – in water*; **oplos'baarheid,** v.
op'lossen, loste op, h. (1, 3, 4), i. (2) opgelost (1 *een vaste of vloeibare stof met een vloeistof tot een vloeibaar, homogeen mengsel verenigen*; *in fijne delen scheiden*; 2 *opgelost worden*; 3 *verklaren*; *ontwarren, tot een bevredigend einde brengen*; 4 muz. *een dissonerend akkoord volgens de regelen der harmonieleer doen overgaan in een consonerend akkoord*): 1 *suiker* –; 2 *zout lost op in water*; 3 *een zwarigheid* –, *een raadsel* –; 4 *een accoord* –; refl. *suiker lost zich op in water.*
op'lossing, v. –en: *die – deugt niet.*
op'luchten, luchtte –, h. opgelucht (*opfrissen*; fig. *verlichten*): *hè, dat lucht op! beken uw schuld, dat zal uw gemoed* (of: *u*) –; –**luchting,** v.; –**luiken,** look –, i. opgeloken (*er beter uit gaan zien, weer fris worden*): *de bloemen luiken* –; *ik look weer als een arend* –, werd opnieuw gezond en sterk; –**luiste-**

ren, luisterde –, h. opgeluisterd (1 *glans verlenen*; 2 *helder[der] worden*): 1 *de muziek zal het feest* –; 2 *Keesjes ogen luisterden op*; **–luistering,** v.

op'maken, maakte op, h. –gemaakt (1 *opeten*; *verteren*; 2 *verkwisten, doorbrengen*; 3 *in orde maken, samenstellen*; *versieren*; 4 *de berekening maken van*; 5 v. e. rekening: *optellen en uitschrijven*; 6 typ. *de gezette tekst in pagina's afdelen*; 7 *gevolgtrekkingen maken, besluiten*; 8 Z.-N. *opstoken*): 1 *alle voorraad* –; 2 *zijn geld en goed* –; 3 *een bed* –; *het haar* –, kappen; *dameshoeden* –, van bloemen, linten enz. voorzien; *de was* –, z. opdoen 4; 4 *de kosten* –; *een bestek* –, de kosten berekenen van; *een inventaris* –; 5 *een rekening* –; 6 *een vel druks* –; 7 *uit die woorden kon men zijn plan* –; 8 Z.-N. *laat u toch niet* –; nog: refl. *zich – tot*, gereedmaken; Z.-N. *een opgemaakt spel*, doorgestoken kaart.

op'malen, maalde –, h. –gemalen (*malende omhoog voeren*): *het polderwater – in de boezems*; **–marcheren,** het leger marcheerde –, is opgemarcheerd (*op mars gaan, optrekken*): zegsw. *marcheer* –, pak je weg, ruk in! *dan kun je –!* **–mars,** m. –en (*het opmarcheren*) germ.; **–marsgebied,** o. (mil. *land, waardoorheen een leger oprukt om in het vijandelijk land te vallen*); ook, marche.

opmer'kelijk, bn., bw. (*opmerkenswaard, merkwaardig*; ook: *zonderling, vreemd*): *een – feit*; *hij was – gekleed.*

op'merken, merkte –, h. opgemerkt (1 *letten op, waarnemen, gadeslaan, zien*; 2 *een opmerking maken*): 1 *iets* –; *iem.* –, [a]) zien, [b]) de aandacht trekken; *mag ik u doen –?* 2 *hierbij moet ik –, dat . . . .*; **–merker,** m. –s (*persoon, die [scherp] ziet* inz. fig.).

opmerkenswaar'dig, bn.; –er, –st; meer en meest – (*waardig opgemerkt te worden*).

op'merking, v. –en (*het opmerken*; *het opgemerkte*; *het uiten of de uiting van zijn gedachte omtrent iets*): *een juiste – maken.*

op'merkingsgave, v. (*de gave om scherp waar te nemen*).

opmerk'zaam, bn., bw.; opmerkzamer, –st (*goed oplettend, nauwkeurig achtgevend*): *– gadeslaan*; *iem. op iets – maken*, zijn aandacht op iets vestigen; **opmerk'zaamheid,** v.

op'meten, mat –, h. opgemeten (*afmeten, uitmeten*: *de lengte, de oppervlakte, de inhoud meten*; *zó meten, dat men het in tekening kan brengen*): *een stapel stenen, hout* –; *een terrein* –; **op'meting,** v. –en (*het opmeten*).

op'monteren, monterde –, h. opgemonterd (*opvrolijken*): *die tijding zal vader* –.

op'name, v. –n (*het opnemen*; *wijze, waarop iets opgenomen* [in verschillende bet.] *wordt*; *hetgeen opgenomen is*, een foto b.v.): *een fotografische – doen*, photograferen; *tijd–*. Opm. – wordt als germ. beschouwd, indien men een handeling er mee bedoelt.

op'neemvod, v. –vodden (Z.-N. *dweil*).

op'nemen, nam op, h. opgenomen (1 *in handen nemen*; *omhoog nemen, opbeuren, oplichten*; 2 *verzamelen of vaststellen en het resultaat noteren*; 3 *meten en in tekening brengen*; *onderzoeken en in kaart brengen*; 4 fot. *photograferen*; 5 *ontvangen*; *toegang verlenen*; 6 *een plaats geven*; 7 *wegnemen, wegvegen*; 8 *van iem. lenen tegen rente*; 9 *bekijken*; 10 *bloeien, succes hebben*): 1 *neem het boek even op*; *u moet hier uw japon* –, hoger houden; 2 *stemmen* –; *de kas* –; *de temperatuur* –; 3 *een kust* –; 4 *bij volle zon* –; 5 *iem. in zijn familie* –; *in een hospitaal, een krankzinnigeninrichting* –; *de Maas neemt de Jeker op bij M.*; 6 *een stuk in de krant* –; 7 *het tapijt* –; *de vloer* –; 8 *contanten* –; 9 *iem. scherp* –; 10 *deze zaak zal hier wel* –; nog: zegsw. *iets goed* –, er niet boos om worden; *iets hoog* –, ten kwade duiden; *het voor iem.* –, zijn partij kiezen; *het tegen iem.* –, als zijn tegenstander optreden.

op'nemer, m. –s: *tijd–*; **–neming,** v.: *de – in een ziekenhuis.*

opnieuw', bw. (*nog eens*): *– schrijven.*

op'noemen, noemde op, h. opgenoemd (*een voor een vermelden, opsommen*): *te veel om op te noemen*; **–noeming,** v. –en.

opodel'doc, v. (Lat. balsamum opodeldoch [Gr. opos = plantensap]: *balsem tegen rheumatische pijn enz.*; *jichtzalf*).

op'offeren, offerde –, h. opgeofferd (*ten offer brengen*; *als een offer opdragen*; *toewijden, opdragen*): *zich* –, eigen belangen achterstellen; *zich aan God* –, wijden.

op'offering, v. –en: *zich een – getroosten.*

op'ontbieden, ontbood –, h. –ontboden (*iem. bij zich doen komen*): *een minister uit het buitenland* –; **–ontbod,** o. (*last, om te verschijnen*); **–onthoud,** o. (*verlet*; *vertraging*; *kortstondig verblijf*).

opos'sum, o. –s (*buidelrat in Midden- en Z.-Amerika*; Lat. didelphys; *het toebereide vel*); als bn. *een – kraag*; zie alpaca, opm.

op'pakken, pakte op, h. opgepakt (1 *vastpakken en in de hoogte tillen*; inz. *van de grond opnemen om zich toe te eigenen*; 2 *beetpakken en gevangennemen*; *inrekenen*): 1 *ik pakte hem als een kind op*; *de bedelaar pakte het geldstuk gauw op*; 2 *opgepakt wegens.*

op'pas, m., in de 2e bet. oppassen (*het oppassen, zorg*; O.-I. *inheemse politiedienaar, diender, ter beschikking v. d. ambtenaren bij het binnenlands bestuur*; *inheemse suppoost en boodschaploper op kantoren, bode*; ook: *inheemse politieagent, postbode*): Z.-N. *een goede – hebben*, goed verzorgd worden.

op'passen, paste –, h. opgepast (1 *verzorgen, bedienen*; 2 *op iets letten, acht geven op*; 3 inz. met *goed, braaf enz.*: *zijn plicht doen, zich goed gedragen*): 1 *een oude moeder* –; 2 *pas op, anders val je*, voorzichtig! 3 *– is de boodschap!*; Z.-N. *opgepast en niet gelachen!*

oppas'send, bn. (*van goed gedrag, zijn plichten naar behoren vervullend*): *een – jongmens, een – werkman.*

op'passer, m. –s (*iem., die oppast, bedient*, inz. in samenst. *ziekenverpleger*; *lijfknecht*; *soldaat-huisknecht*: *soldaat in persoonlijke dienst van een officier*): *zieken–*; *de – leidde het paard aan de teugel*; **–es',** v. –essen.

op'passing, v. (*verpleging, verzorging*): *er sterft menig student aan te veel* –.

op'passter, v. –s (*vrouw, die anderen oppast of verpleegt, verpleegster*).

I. op'per, m. –s, oppertje (*stapel veldhooi, hooihoop*): *in –s staan*; verg. heu'keling.

II. op'per, m. –s (*wal, van waar de wind komt*; *veilige ligplaats voor schepen*; *luwe of windstille plaats*); ook, opperd, m. –s.

op'perarm, m. –en (*bovenarm*).

op'perbest, bn., bw. (*allerbest*).

op'perbestuur, o.; **–bevel,** o. (*het bevel over 't geheel*): *het – voeren*; **–bevelhebber,** m. –s

(mil. *officier, die het hoogste bevel heeft*); **–bevelhebberschap,** o.
op'perbewind, o. (*opperbestuur*).
I. op'peren, opperde, h. geopperd (*aandragen van stenen, kalk enz. bij 't metselen*): *hij is nu aan 't –*, werkt als opperman.
II. op'peren, opperde, h. geopperd (1 *het hooi aan oppers of roken zetten*; 2 *voor de dag brengen, te berde brengen, spreken over iets, in 't midden brengen*): 1 *– komt in deze bet. vooral in Zuid-Nederl. voor*; 2 *een bezwaar –*; *een plan –*, *een bedenking –*.
op'pergaai, m. –en (Z.-N. *hoogste vogel in top van de gaaisprang*); zie afschieten.
op'pergebied, o. (*opperste heerschappij*); **–gebieder,** m. –s (*iem., die het hoogste gezag heeft, souverein*); **–gezag,** o. (*oppermacht*); **–heer,** m. –heren (*souverein*; Bijbel: *God*); **–heerschappij',** v. (*het souvereine gezag*): *de – in handen hebben*; **–hoofd,** o. –en (*algemeen hoofd, opperste*): *het – van een wilde stam*; **–huid,** v. (*buitenste bekleding van menselijk of dierlijk lichaam*; *epidermis*); **–last,** m. (*last op het dek van een vaartuig*).
op'permacht, v. (*hoogste macht*); **–mach'tig,** bn. (*de hoogste macht hebbend*; *zeer machtig, gebiedend*): *een – gebieder*.
op'perman, m. –mannen, –lui (v. Lat. operari: *helper v. e. metselaar, van straatmakers*).
op'perofficier, m. –en (bij de landmacht: *de generaal en de luitenant-generaal*; bij de zeemacht: *de vlagofficieren*); **–priester,** m. –s (Bijbel: *hogepriester*, ook: *priesterlijk lid van de Hoge Raad*; R.-K. *de Paus*); **–rabbijn,** m. –en; **–schenker,** m. –s; **–stalmeester,** m. –s (*titel ten hove*); **–ste,** bn.: *God is de – wijsheid*, de hoogste; **–stuurman,** m. –stuurlieden (*eerste stuurman*).
op'persen, perste –, h. –geperst (1 *door middel van het persijzer weer in zijn fatsoen brengen*; 2 *in de hoogte persen*): 1 *een kostuum laten –*; 2 *het water in de ketel –*.
op'pervlak, o. –vlakken (1 *het opperste vlak, het bovenste deel v. iets*; 2 *het vlak, dat iets van buiten begrenst*; *alle zijvlakken samen*; *de gehele uitgebreidheid v. e. lichaam*): 1 *het – der aarde*; 2 *het – van een bol*.
oppervlak'kig, bn., bw. (*zich aan de oppervlakte houdende, bevindende*, inz. fig. *niet grondig*): *een – onderzoek*; *iets – bestuderen*.
oppervlak'kigheid, v. –heden (*gebrek aan degelijkheid*): *de – van iems. oordeel*.
op'pervlakte, v. –n (1 *opperste vlak, bovenste gedeelte v. iets*; 2 *de buitenkant van iets, het vlak, dat iets van buiten begrenst*; 3 *de gehele uitgebreidheid van het uitwendige van iets*): 1 *de – van een meer*, bovenvlakte, spiegel; 2 *de ruwe – der hand*; 3 *de – der aarde is 510 millioen km²*.
op'perwachtmeester, m. –s (*sergeant-majoor, onderofficier bij de bereden wapens*).
op'perwal, m. –wallen (*opper* **II**).
Op'perwezen, o. (*de Godheid*).
op'perzaal, v. –zalen (*een boven de begane grond liggende zaal*; *bovenzaal*): *doorluchtige opperzalen*, Jerem. 22 : 14.
op'peuzelen, peuzelde op, h. –gepeuzeld (*al peuzelend opeten*; *op zijn gemak, met smaak opeten, verorberen*): *een kippetje –*.
op'pikken, pikte –, h. opgepikt (1 *met de snavel opnemen* [*en eten*]; 2 *medenemen*; *medevoeren*): 1 *de mussen pikken allerlei voedsel op*; 2 *de kapitein pikte een op zee drijvende roeiboot –*; *de politie pikte een dronken man –*, rekende in.
op'plakken, plakte op, h. opgeplakt (*op iets plakken, met kleefstof op iets bevestigen*): *een landkaart –*.
op'pompen, pompte op, h. opgepompt (1 *door middel v. e. pomp omhoog brengen*; 2 *met lucht vullen*): 1 *water –*; 2 *een band –*.
opponent', m. –en (Lat. opponens: *tegenstander*; *bestrijder*, inz. *in een debat enz.*).
opponeren, geopponeerd (Lat. opponere: *tegenwerpingen maken*; *tegenspreken*).
op'poppen, popte op, h. opgepopt (Z.-N. *opschikken*): *zich –*.
op'porren, porde op, h. opgepord (*met een porijzer oprakelen*; *door porren doen opstaan, opjagen*; ook fig.).
opportunis'me, o. (Fr. *politiek, die zonder bepaalde beginselen alleen rekening houdt met de omstandigheden en het gunstig ogenblik afwacht*); **–tunist',** m. –en (Fr. *aanhanger van het opportunisme*); **–tuniteit',** v. (Fr. [Lat. opportunitas]: *geschikte tijd*).
opportuun', bn., bw. (Fr. opportun, Lat. opportunus: *van pas, te gelegener tijd*).
opposant', m. –en (Fr. *iem., die oppositie voert, tegenstander*; rechtst. *eiser in verzet*, of, *hij, die verzet heeft gedaan*).
oppo̱si'tie, v. –s, oppositiën (Fr. [Lat. oppositio]: *tegenstand, tegenwerking* inz. *de partij, die tegen de regerende meerderheid is*; rechtst. *verzet*; ook: *tegenovergestelde stand van twee hemellichamen*): *in de – zijn*, tot de tegenpartij behoren; *– voeren*, tegenwerken; *– tegen een verstekvonnis*; **–blad,** o. –bladen (*krant der oppositie*); **–partij,** v. –en.
op'potten, potte op, h. opgepot (eig. *in een pot bewaren*; bij uitbr. *opgaren*): *geld –*; (tuinbouw) *planten –*, in een pot plaatsen, planten.
oppres'sie, v. (Fr. [Lat. oppressio]: *onderdrukking*; *benauwdheid, druk*).
opprimeren, geopprimeerd (Fr. [Lat. opprimere]: *verdrukken, onderdrukken*).
op'proppen, inz. als deelw. en als bn. gebruikt: *een straat opgepropt met kinderen*, tot barstens toe gevuld; *opgepropt vol*.
op'raapsel, o. –s (ongunstig: *verzinsel*).
op'rakelen, rakelde op, h. opgerakeld (*al rakelend uit de as omhoog brengen*; Z.-N. *opharken*): *het vuur –*; fig. *een oude twist –*, weer gaan spreken over.
op'raken, raakte op, i. opgeraakt (*opgebruikt, verteerd, uitgeput raken*): *de voorraad kan –*; *die man raakte op*.
op'rapeling, m. –en (Z.-N. *afgevallen, opgeraapte vruchten*): *dat is maar –*.
op'rapen, raapte op, h. opgeraapt (*van de grond opnemen*): *een appel –*; fig. *een opgeraapt stukje*, een verzonnen iets; zegsw. *men vindt* (of: *men heeft het*) *daar maar voor 't –*, het is in overvloed aanwezig; Z.-N. *steken –*, opnemen; zie steek.
oprecht', bn., bw. (1 *eerlijk*; *te goeder trouw*; 2 *echt, wezenlijk*): 1 *– zijn in handel en wandel*; *een – hart*; *vertel nu eens –*; *–e liefde*, zuivere, ongeveinsde; 2 *de –e Utrechtse theerandjes*, echte; **oprecht'heid,** v. (*eerlijkheid*; *rechtschapenheid, goede trouw*).
op'redderen, redderde –, h. opgeredderd (*opruimen, in orde brengen*): *een kamer, de boel –*; **op'reddering,** v. (*opruiming*).
op'rekenen, zie oprakelen.
op'rekken, rekte –, h. opgerekt (*in de lengte*

en breedte rekken): *het linnengoed* –.
op'richten, richtte op, h. opgericht (1 *omhoogheffen of -brengen*; 2 *stichten, bouwen*; *vestigen, openen*): 1 *een gevallen man* –; *omgewaaide palen weer* –; 2 *een gedenkteken, leesgezelschap* –; *z.* –, z. omhoog heffen.
op'richter, m. –s (*hij, die iets opricht*); **–s-aandeel,** o. –aandelen (*aandeel uitgereikt aan oprichters, waaraan bepaalde voordelen verbonden zijn*; ook: *oprichtersbewijs*); **–s-bewijs,** o. –bewijzen (*stuk zonder nominale waarde, dat geen aandeel in het maatschappelijk kapitaal vertegenwoordigt, doch den houder alleen enkele, statutair voorgeschreven rechten geeft b.v. een aandeel in de winst*).
op'richting, v. –en: *de* – *v. e. monument.*
op'rij, m. –en (*oprijlaan, oprit*).
op'rijden, reed op, i. opgereden (1 *naar boven rijden*; 2 *in een bepaalde richting voortrijden*; *verder rijden*; 3 *gaan rijden*): 1 *bij het* – *tegen, van een hoogte*; 2 *N. kwam naast hen* –; *de weg* –; 3 *vooruit! rij op!*
op'rijlaan, v. –lanen (*brede laan als rijweg naar een kasteel, een landgoed enz.*).
op'rijten, reet –, h. (1), i. (2) –gereten (1 *openscheuren*; 2 *scheurende opengaan*): 1 *de ever had de hond de borst –gereten*; 2 *tijdens de aardbeving reet de aarde op.*
op'rijzen, rees –, i. –gerezen (1 *gaan opstaan*; 2 *omhoog rijzen, zwellen*): 1 *alle senatoren rezen van hun zetels op*; 2 *het deeg begint op te rijzen.*
op'ril, v. oprillen (*tegen e. dijk oplopende weg*).
op'rispen, rispte –, h. opgerispt (*opbreken van spijs*; *winden of dampen uit de maag door de keel lozen*); **op'risping,** v. –en.
op'rit, m. opritten (*oprij*; *hellend oplopende weg*): *het hek van de* –; *een steile* –.
op'roeien, roeide op, h. opgeroeid (*stroomopwaarts roeien*): fig. *tegen de stroom* –.
op'roep, m. (*het oproepen*; *oproeping*).
op'roepen, riep –, h. opgeroepen (1 *te voorschijn doen komen*; 2 telegraafdienst: *waarschuwen, dat men seinen wil*; 3 *wekken*; 4 *ontbieden*; *gelasten te komen*; *bijeenroepen*): 1 *geesten, doden* –; *beelden uit het verleden* –; 2 *het kantoor te M.* –; 3 *de reizigers om 7 uur* –; 4 *iem. voor een examen* –; *de leden ter vergadering* –; **op'roeping,** v. –en.
op'roer, o. –en (1 *onstuimige, woeste, wilde beweging*; 2 *volksverzet in 't groot, opstand, omwenteling*): 1 *de elementen waren in* –; 2 (*een*) – *verwekken*; *een* – *dempen.*
oproe'rig, bn., bw. (*tot oproer geneigd, aansporend*; *in oproer zijnde*): *de –e gewesten, –e geschriften*; *het plebs werd* –; *een –e geest heerste onder* ....; **oproe'righeid,** v.
op'roerling, m. en v. –en (*oproermaker*): *sterf –!* voor het v. ook **–e,** –n.
op'roermaker, m. –s (*persoon, die oproer maakt, tot oproer aanhitst, deelnemer aan een oproerige beweging*): *de –s ophangen.*
op'roerkraaier, m. –s (*oproermaker*, maar sterker).
op'rollen, rolde –, h. (1, 3), i. (2) opgerold (1 *naar boven, opwaarts, omhoog, rollende brengen*; 2 *rollende opwaarts gaan*; ook: *rollende voorwaarts gaan*; 3 *tot een rol maken*): 1 *een ton tegen een heuvel* –; 2 *het rijtuig rolde het erf op*; 3 *een gordijn, een stuk linnen, een kaart* –; zie biezen, mat **II** 1; *een leger* –, in de flank aanvallen en voor en na de afzonderlijke afdelingen verslaan; refl. *zich* (*gemakkelijk laten*) –.
op'ruien, ruide –, h. opgeruid (*ophitsen, opstoken*; *openlijk aanzetten tot het plegen v. e. strafbaar feit*): *–de taal*; **–ruier,** m. –s; **–ruiing,** v. –en; **–ruimen,** ruimde –, h. opgeruimd (1 *wegruimen, wegdoen*; 2 *uitverkopen*; 3 *in orde brengen, ordenen*): 1 *ruim die boel eerst op*; 2 – *tegen verminderde prijzen*; 3 *een kamer* –; **–ruiming,** v. –en: – *houden onder*; – *van zomerartikelen.*
op'rukken, rukte –, i. –gerukt (*voorwaarts gaan*): *tegen den vijand* –, ingaan; *je kunt* –, ophoepelen; **–schepen,** scheepte –, h. opgescheept (*inschepen, inladen*): *iem. met iets of iem.* –, van eigen hals op die van een ander schuiven; zie opgescheept.
op'scheppen, schepte –, h. opgeschept (1 *met lepel, schop ergens in scheppen*; in het alg. *opdissen*; 2 *brani maken, opsnijden, snoeven*): 1 *de soep* –; *zal ik het eten maar –?* uit de pot scheppen op de schotel; *ik heb het ook niet voor 't* –; zegsw. *ergens de peentjes* (of: *de boel*) –, in rep en roer brengen, lawaaimaken; 2 *hij was weer aan het* –.
op'schepper, m. –s (*iem., die de boel opschept*; *lawaaimaker*; *branimaker*).
op'scherpen, scherpte –, h. opgescherpt (*scherper maken*): *een bijl* –; fig. *iems. verstand* –; *–de sausen*, pikante.
op'schieten, schoot –, h. (1, 4), i. (2, 3, 5, 6) opgeschoten (1 *naar boven schieten, doen gaan*; 2 *groeien*; 3 *vooruitkomen, vorderen*; 4 *in bochten leggen*; *de beuglijn in rondingen van* $^1/_2$ *m middellijn opleggen, d. i. op een hoop leggen, met de aanlijntjes naar de buitenzij*; 5 Z.-N. *in het zaad schieten*; 6 Z.-N. *driftig worden*): 1 *duiven* –; *een vlieger* –; *vuurpijlen* –; Z.-N. *aarde, zand* –; 2 *die rogge schiet aardig op*; 3 *met zijn werk* –; *schiet op*, [a]) maak voort, [b]) maak dat je wegkomt; *de tijd begint op te schieten*, in te krimpen; *ik kan met hem niet* –, overweg; 4 *touw* –; 5 *de rogge schiet op*; 6 *niet –!*
op'schik, m. (*het opschikken, bonte tooi*); **–schikken,** schikte –, h. opgeschikt (1 *tooien, sieren*; 2 *plaats maken*): 1 *een kamer* –; refl. *zich* –; 2 *wil je een beetje –?*
op'schoeien, schoeide –, h. opgeschoeid (*met planken en aarde hoger maken, aanhogen*): *een dijk* –; **–schommelen,** schommelde –, h. opgeschommeld (*bijeenscharrelen*): *zijn boeken weer* –.
op'schorsen, schorste –, h. opgeschorst (*uitstellen, verdagen*); **–schorten,** schortte –, h. opgeschort (1 *in de hoogte gorden en daardoor korter maken*; 2 *uitstellen, op een later tijdstip stellen*): 1 *een japon* –; 2 *een vonnis, oordeel, geding* –; **–schorting,** v. –en; **–schrift,** o. –en (*wat op iets geschreven staat: adres, titel*; *aanhef, hoofd, bovenschrift*); **–schrijfboekje,** o. –s (*notitieboekje*); **–schrijven,** schreef –, h. opgeschreven (*aantekenen, noteren*; *op iets schrijven om te onthouden*): *de namen* –; *iems. boedel* –; *schrijf het maar voor mij op*, zet het maar op mijn rekening; *dan kun je je wel* –, het opgeven, het bijltje er bij neerleggen; z. ook dood **1.**
op'schroeven, schroefde –, h. –geschroefd (*op iets schroeven*; *naar boven schroeven, opwinden*; *opdrijven* inz. *de stemming der toehoorders*; ook: *bovenmatig roemen, opvijzelen*): *een –geschroefde beschrijving*; *de lonen* –, omhoog jagen; **–schudding,** v. –en (*alarm*;

ontsteltenis; volksoploop): *een hele – teweegbrengen, veroorzaken.*

op'schuiven, schoof op, h. (1, 3, 5), i. (2, 4) opgeschoven (1 *schuivende omhoog doen gaan*; 2 *schuivende omhoog gaan*; 3 *in een bepaalde richting schuiven*; 4 *in een bepaalde richting verschoven worden*; 5 *doen opengaan door schuiven*; 6 *uitstellen*): 1 *het raam zo hoog mogelijk –*; 2 *–de schotsen*; 3 *schuif die boeken wat op*; 4 *schuif wat op voor mijnheer*, opschikken; 5 *het bedgordijn –*; 6 *een zaak –*.

op'schuiving, v. –en.

op'schutten, schutte –, h. opgeschut (*'t water keren, ophouden, tegenhouden door middel v. sluizen*): *het bovenwater –*.

op'sieren, sierde op, h. –gesierd (*opsmukken, optooien*): *e. kamer –*; fig. *e. verhaal –*.

op'siersel, o. –s, –en (*tooi, smuk*).

op'sjorren, sjorde –, h. opgesjord (*omhoogsjorren*): *de kisten –*.

op'slaan, sloeg op, h. (1, 2, 3, 4, 5, 7), i. (6) opgeslagen (1 *opwaarts slaan, in de hoogte slaan*; 2 van ogen of de blik: *omhoogrichten*; van gesloten ogen: *openen*; 3 *openen*; *openslaan*; 4 *in elkaar slaan, samenstellen, oprichten, doen verrijzen*; fig. *vestigen*; 5 *verhogen, duurder maken*; 6 *duurder worden*; 7 *opstapelen in een pakhuis*; 8 *opdoen, aanschaffen*): 1 *een bal –*; *de mouwen –*; 2 *de ogen –*; 3 *een boek –*; 4 *een tent, een kamp –*; 5 *de winkeliers zullen de prijzen –*; 6 *de prijzen slaan op*; 7 *het meel – in een entrepôt*; *materialen –*; 8 *zijn winterprovisie –*.

op'slag, m., in bet. 6 opslagen (1 *het opslaan*, inz. *der ogen*; *blik*; 2 *verhoging, vermeerdering van loon, pacht, prijs*; 3 *het opslaan, opleggen van koopmansgoederen*; 4 *plaats, waar goederen worden bewaard*; 5 *hoger bod, opbod*; 6 *omgeslagen gedeelte v. een kledingstuk*; 7 *uitspruitsel, gewas, dat opkomt zonder door den mens te zijn geplant of gezaaid*; *scheut onder aan een boom*): 1 *de – zijner ogen is oprecht*; 2 *voortdurende – van de eerste levensbehoeften*; *– van 5 gld.*; 3 *de – van goederen op de opslagplaats*; 4 *een – voor hout*; 5 *iets bij – verkopen*, d. i. de kopers bieden tegen elkaar op, noemen telkens een hogere prijs, verg. afslag; 6 *rode opslagen aan de mouwen ener uniform*; 7 *eiken –*.

op'slagplaats, v. –en (*pakhuis*; *opslag* 4).

op'slatten, slatte –, h opgeslat (*uitbaggeren, weer op behoorlijke diepte brengen*).

op'slechten, slechtte –, h. opgeslecht (scheepst. *opknappen*); **–slepen,** sleepte –, h. opgesleept (*naar boven slepen*; *stroomopwaarts slepen*): *een vrachtschip met een sleepboot naar de haven –*; **–slokken,** slokte –, h. opgeslokt (*naar binnen slokken, gulzig opeten, inzwelgen*): *de snoek slokt kleinere vissen op*; fig. *het deel der armen –*.

op'slorpen, op'slurpen, slorpte (slurpte) –, h. opgeslorpt (opgeslurpt) (*slurpend opdrinken, tot zich nemen*; *leegslurpen*; bij uitbr. *inzwelgen*): *een geklopt ei –*; *de grond slorpt het regenwater –*; **–sloten,** slootte –, h. opgesloot (*met sloten omgeven*; ook: *de sloot uitdiepen en de kanten schuin afsteken*): *een stuk land –*; **–sluiten,** sloot op, h. opgesloten (*achter slot en grendel brengen*; inz. v. personen; mil. *weder aaneensluiten*): *den jongen in het turfhok –*; *dat ligt er in opgesloten*, is er in vervat; ook refl. *toen sloot hij zich in zijn kamer op*; mil. *opsluitend gelid*, rij soldaten, onderofficieren en geoefende manschappen, twee passen achter het gelid, o. a. ter aanvulling van ledige plaatsen bij een gevecht; **–sluiting,** v. –en: *een jaar eenzame –*: België: lichte vrijheidsstraf in criminele zaken; **–smijten,** inz. Z.-N.; zie opgooien; **–smuk,** m. (*tooi, opschik*).

op'snijden, sneed op, h. opgesneden (1 *aansnijden, beginnen te snijden aan*; *opensnijden*; *geheel in stukken snijden*; 2 min. *opzeggen, vertellen*; 3 *bluffen, snoeven*): 1 *brood –*, *een kip –*; 2 *verzen –*; *onmogelijke verhalen –*; 3 *– over*; **–snijder,** m. –s (*iem., die opsnijdt*; inz. *pocher*); **–snijderij',** v. –en (*blufferij*): *niets dan –!* **–snijerig,** bn., bw. (*blufferig*).

op'snorren, snorde –, h. opgesnord (*opschommelen*): *iets ergens –*; gmz.; **–snuiven,** snoof op, h. opgesnoven (*in de neus ophalen*): *een geur –*; *water –*; **–solferen,** solferde op, h. opgesolferd (Z.-N. *wijsmaken*; *aansmeren*): *iem. iets –*; **–sommen,** somde –, h. opgesomd (*op de rij af achtereenvolgens noemen*): *al zijn grieven –*; **–spalken,** spalkte –, h. opgespalkt (*met een spalk openzetten*; *openspalken*): *een geslachte koe –*; fig. *de mond, de ogen –*, wijd openzetten; **–sparen,** spaarde op, h. opgespaard (*sparende bijeenbrengen, besparen*); **–spelden,** spelde –, h. opgespeld (*met spelden vastmaken, opschorten*): *een prent –*, a. d. wand; *een japon –*, met (sluit)-spelden opschorten; **–spelen,** speelde –, h. opgespeeld (1 *beginnen te spelen*; 2 *op zijn poot spelen, uitvaren, razen, tieren*): 1 *troef –*; 2 *tegen de knechten –*; **–sperren,** sperde –, h. opgesperd (*wijd openzetten*): *de muil –*; **–sporen,** spoorde –, h. opgespoord (*op het spoor zien te komen, zien te vinden*; *door zoeken vinden*): *het wild –*; *een dief –*; **–sporing,** v. (*het opsporen*); **–sporingsdienst,** m. (*lichaam. dienst, ingesteld van overheidswege en belast met het opsporen van delfstoffen*).

op'spraak, v.: *hij is* (of: *komt*) *in –*, men spreekt ongunstig over hem; *iem. in – brengen*.

op'spreken, inz. in de gebiedende wijs: *spreek op, wat wil je*, beginnen te spreken.

op'springen, sprong op, i. opgesprongen (1 *in de hoogte springen*; 2 *springende opengaan*; 3 *op iets springen, er met een sprong op gaan zitten*): 1 *de bal sprong op*; *de gevallen soldaat sprong op*; inz. van schrik, verrassing van zijn zitplaats opvliegen: *ik sprong verschrikt van mijn stoel op*; v. e. hond: *tegen iem. –*; *– van vreugde*; 2 *ik deed het deksel –*; 3 *spring op* (nl. *het paard*)!

op'staan, stond –, is opgestaan (1 *recht gaan staan, zich oprichten*; 2 fig. *in opstand komen*; 3 met *er*: *verlangen, eisen*; 4 *op het vuur staan*; 5 *gedreigd worden met*): 1 *van tafel –*; *gij moet –*, uit het bed komen; *de doden stonden op*, levend worden; *als je hem wilt foppen, moet je vroeg –*; 2 *de gewesten stonden op*; 3 *ik sta er op, dat gij . . . .*; 4 *het vlees staat al op*; 5 *er staat boete op*.

op'stal, m. opstallen (*het boven de grond gebouwde*): *de – van een erf*, d.i. de huizingen, stallen enz.; *het recht van –*, om nl. op eens anders grond te bouwen of te planten; *de – van een schip*, masten en want.

op'stand, m. –en (1 *oproer, revolutie*; 2 bouwk. *tekening van een gebouw, zoals men er tegen aan ziet*; 3 *de hele inrichting van een winkel: toonbank, kasten, bakken*; ook: *dat, wat zich op een vlak verheft*): 1 *er brak een –*

uit; *in – komen tegen*; 2 *deze – is fraai getekend*; 3 *winkelhuis met – te koop*; **–standeling,** m. en v. –en (*muiter, oproermaker*), vr. ook: **–e**; **–standing,** v. (*uit de dood verrijzen* inz. *verrijzenis des Heren*): *het feest der –*, Pasen; *ik ben de – en het leven*, Joh. 11:25.

op'stapelen, stapelde –, h. opgestapeld (1 *aan stapels zetten, al stapelende aan een hoop zetten*; 2 fig. *verzamelen*): 1 *turf, stenen, brandhout –*; 2 *de gierigaard tracht schatten op te stapelen*; refl. *moeielijkheden stapelden zich op*; **–stapeling,** v. –en; **–stappen,** stapte –, i. –gestapt (1 *stappende naar boven gaan, opwaarts treden*; 2 *in een bepaalde richting voortstappen*; 3 *opstaan en heengaan*; fig. *sterven*; 4 *op iets stappen, het betreden*; inz. *instappen* in een rijtuig enz.): 1 *een stoep –*; *een paar treden –*; 2 *beiden stapten de weg op naar V.*; 3 *het is al laat, laten wij –*; *de man is al lang opgestapt*; 4 *stap op en laat je wegen*; *een dikke menheer stapt op, maar vindt geen plaats.*

op'steken, stak –, h. (1, 2, 3, 5), i. (4) opgestoken (1 *in de hoogte steken*; *omhoog brengen*; 2 *wegsteken*; 3 *aansteken*; 4 *zich verheffen*; 5 scheepst. *losmaken, losgooien*): 1 *hooi –*; *de oproervaan –*; van een paard: *de staart –*; *wie het weet, mag de vinger –*; fig. *het hoofd –*, zich gaan verzetten; 2 *de degen –*, in de schede steken; *geld –*, opstrijken; *hij heeft er niet veel van opgestoken*, heeft er niet veel door geleerd; 3 *een kaars, een sigaar, een pijp –*, doen ontbranden; *willen we eens –*, roken? 4 *de wind steekt op*; 5 *de halzen –*; nog: gew., Z.-N. *een vaatje bier –*, door het insteken van een kraan openen om er uit te tappen; nog: Z.-N. *influisteren op school*; *opstoken*; *met de noorderzon vertrekken*; **–steker,** m. –s (*hooivork met lange steel*; *groot mes in een schede*).

op'stel, o. opstellen; opstelletje (*schets, ontwerp*; *verhandeling*; *steloefening, stijloefening, waarin het een of ander onderwerp behandeld wordt*): *een vrij –*, naar keuze; *een – maken over*; **–stellen,** stelde –, h. opgesteld (1 *ontwerpen*; 2 *vervaardigen, schrijven*; 3 *plaatsen, oprichten*; 4 mil. *plaatsen, in rang, in slagorde stellen*): 1 *stel maar eens iets op, dan zullen we het bespreken*; 2 *een brief, verhandeling –*; 3 *een nieuwe stoommachine –*; 4 *kanonnen –*; *de legers –*.

op'steller, m. –s (*hij, die iets opstelt*; purisme in Z.-N. *redacteur*; België: *lagere beambte op een ministerie*); **–stelling,** v. –en (*het opstellen*, inz. *het in orde stellen v. e. leger*): *de – van een machine*; *de – der troepen.*

op'stijgen, steeg op, i. opgestegen (1 *omhoogstijgen*; 2 *te paard, in een rijtuig stijgen*): 1 *de berg, de trappen –*; *een ballon, de Fokker stijgt op*; *–de geuren*; 2 *– en afrijden*; *hij steeg naast den voerman op*; **–stijven,** steef –, h. (2), i. (1) opgesteven (*stijf* 1 *worden*, 2 *maken*): 1 *het strijkgoed zal wel –*; *de wind stijft op*, wakkert aan; 2 *het linnen –*.

op'stoken, stookte –, h. opgestookt (1 *beter doen branden*; 2 *alles verbranden*; 3 *ontevredenheid tegen iem., twist verwekken*; *ophitsen*): 1 *de kachel –*; 2 *al het hout –*; 3 *twee jongens tegen elkaar –*; **–stoker,** m. –s (*ophitser*); **–stokerij',** v. –en (*ophitserij*).

op'stomen, stoomde op, i. opgestoomd (*in een bepaalde richting stomen*): *het – der vloot*; **–stootje,** o. –s (*relletje, oploop*): *er was een –*; **–stoppen,** stopte op, h. opgestopt (*volstoppen*; *de open ruimten aanvullen*): *– met*; **–stopper,** m. –s (*stomp, vuistslag*).

op'strijden, streed –, h. opgestreden (*betwisten*): *hij streed mij dat op*, d. i. wilde niet toegeven, dat het waar was; **–strijken,** streek –, h. opgestreken (1 *in de hoogte strijken*; 2 *opnieuw, glad strijken*; 3 *naar zich toe strijken*): 1 *het haar –*, *zijn knevel –*; 2 *een zakdoek –*, *een zijden hoed –*; 3 *geld, de winst –*, ontvangen; nog: zegsw. zie zeil; **–strijkmes,** o. –messen (schilders, glazenmakers: *een aan de voorzijde, als de scherpe kant v. e. mes, schuins bijgesneden stukje hout*, *spatel*; ook: *tempermes*); **–stuiven,** stoof –, i. opgestoven (1 *in de hoogte stuiven*; *tot een hoop stuiven*; 2 fig. *toornig worden*): 1 *het opstuivende zand*; 2 *hij stuift op als buskruit*, is zeer opvliegend; **–stuwen,** stuwde –, h. opgestuwd (*het water omhoog drijven of doen rijzen door dammen, schotten*).

op'takelen, takelde –, h. opgetakeld (1 *met een takel of takels ophijsen*; 2 *van tuig en takels voorzien*): 1 *vaten –*; 2 *een schip –*, optuigen; fig. *zich –*, zich opdirken.

optant', m. –en (Lat. optans, zie opteren **I**): *de Duitse –en hebben Polen verlaten.*

op'tassen, taste –, h. opgetast (*ophopen*; fig. *verzamelen*).

optatief', m. optatieven (spraakk. *wensende wijs*), b.v. *Lang leve onze vriend! Moge het u welgaan!* Lat. op'tativus, m. optativi.

op'tekenen, tekende –, h. opgetekend (*opschrijven, noteren*): *uitgaven –*.

op'telefoneren, telefoneerde –, h. opgetelefoneerd (*per telefoon waarschuwen*; *opbellen*): *iem. –*.

op'tellen, telde –, h. opgeteld (*bijeentellen*): *een rekening –*; fig. *de verdiensten van iem. –*, opnoemen; **–teller,** m. –s.

op'telling, v. –en, optellinkje (*bewerking, die de som v. 2 of meer getallen leert vinden*).

op'telsom, v. –sommen (*opgave, om te leren optellen*).

I. opte'ren, geopteerd (Fr. [Lat. optare]: *kiezen*; *de voorkeur geven*): *hij is gekozen in twee districten, welk zou hij –, denkt ge?*

II. op'teren, teerde –, h. opgeteerd (*al terend verbruiken*): *een erfenis –*, opmaken.

op'tica, optiek', v. in bet. 2 optica's (Gr.-Lat. optica, Fr. optique [Gr. oops = oog]: *gezichtkunde, leer* [*der wetten*] *van het zien en het licht*; *leerboek over optica*).

opticien', m. –s (Fr. *gezichtkundige*; ook: *maker van brillen en verdere optische instrumenten*); Lat. op'ticus, op'tici.

op'tie, v. (Fr. [Lat. optio]: *vrije keus*; [*recht van*] *voorkeur*): *een huurhuis een maand in – hebben*; *in – geven.* (t = s).

op'tillen, tilde –, h. opgetild (*van de grond opheffen*): *een zwaar voorwerp –*.

op'tima for'ma, zie: in – –.

optima'ten, m. mv. (Lat. optimates v. optimus z. ald.: *kapitalistische partij in 't oude Rome*; *de aanzienlijken, voornaamsten*).

optimis'me, o. (Lat. optimismus, internationaal woord: *gezindheid, die alles ten beste uitlegt, van alles de lichtzijde zoekt*): *een onverbeterlijk –*; verg. pessimisme.

optimist', m. –en (*iem., die alles van de beste zijde beschouwt*): *een beminnelijk –*.

optimis'tisch, bn., bw. ([*als*] *van een optimist*): *een –e levensbeschouwing*; *iets – voorstellen*, zeer gunstig.

op'timus, m. (Lat. *de beste*): – *ma'ximus* (= de grootste), titel van Jupiter.
op'tisch, bn. (*gezichtkundig*): *een – instrumentmaker*; *een – bedrog*, gezichtsbedrog; *een – instrument*, b.v. e. telescoop.
op'tocht, m. –en (*het ordelijk optrekken van een menigte*; [*feest*]*stoet*): *een – houden*; *de edelen trokken in – naar*; *– te paard.*
op'tooien, tooide –, h. –getooid (*opschikken, opsmukken, opsieren*): *een kind, de bruid –, een feestzaal –*; refl. *zich –.*
op'tomen, toomde –, h. –getoomd (1 *een paard de toom aandoen*; 2 *de rand van een hoed opslaan*): 1 *een paard –*; 2 *een vilten hoed –*; **–tornen,** tornde op, h., i. opgetornd (*wenden*, vero., in zegsw.): *tegen iets –*, er zich met moeite tegen opwerken; **–trede,** v. –n (*trede, opstap*; *verhevenheid, verhoogde plaats op de vloer ener kamer, podium*; *hoogte der treden ener trap*); **–treden,** trad –, i. –getreden (1 *in het openbaar spreken*; 2 *op het toneel verschijnen om zijn rol te spelen*; *muziek ten gehore brengen enz.*; 3 fig. *zijn rol spelen, verschijnen*; 4 *handelen, tot daden overgaan*): 1 *de nieuwe predikant zal morgen – voor de gemeente*; 2 *het – van den operazanger, toneelspeler*; 3 *in deze roman treedt een jonge dame op, die*; 4 *niet durven –*; *handelend –*; *– voor* (of: *tegen*) *iem.* (of: *iets*), hem verdedigen (tegen hem in verzet komen); zegsw. *– als*, [a]) handelen in overeenstemming met de aard der genoemde personen, [b]) zich vertonen en handelen in de genoemde hoedanigheid.
op'trekje, o. –s (*klein vertrek, woning*, [*zomer*]*verblijf*): *een – huren.*
op'trekken, trok –, h. (1, 2, 3, 5, 7), i. (4, 6) –getrokken (1 *omhoog, naar boven trekken*, van een schip: *stroomopwaarts trekken*; 2 *opbouwen*; *hoger maken*; 3 *optellen*; 4 *opmarcheren*; 5 *waken bij, zorgen voor*; 6 van de mist enz.: *langzaam verdwijnen*; 7 v. auto's enz.: *vlug een grote snelheid krijgen*): 1 *een gordijn –, een brug –*; *zich – aan een dakgoot*; *een schip de rivier –*; zegsw. *de neus voor iets –*, zijn kleinachting tonen; 2 *een muur –*; *een huis hoger –*; 3 *de posten van een rekening –*; 4 *de wacht, het leger trekt op*; *–tegen*; 5 *ik heb de hele nacht met het zieke kind opgetrokken*; 6 *de nevel trok op*; 7 *die auto trekt goed op*; *electrische treinen trekken beter op dan andere*; **op'trekkwast,** –en (*kwast met koord, waar men zich aan optrekt*): *een auto met –en*; verg. bed'dekwast.
op'trommelen, trommelde op, h. opgetrommeld (*door trommelen wekken, waarschuwen*; fig. *bijeenroepen*): *de kiezers –.*
op'tuigen, tuigde –, h. opgetuigd (1 scheepst. *de verschillende delen van het tuig op hun plaats stellen, optakelen*; 2 *een trekdier het tuig aandoen*; 3 *opdirken, opschikken*): 1 *een schip –*; 2 *een paard –*; 3 *wat is* (refl. *heeft zich*) *die boerin mooi opgetuigd!*
opulent', bn. (Fr. [Lat. opulens]: *gegoed, rijk*).
opulen'tie, v. (Fr. opulence, Lat. opulentia: *overvloed, grote rijkdom*). (t = s).
opun'tia, opuntia's, **–tie,** v. –s (*sierplant, met vlezige, platte stengels*). (t = s).
o'pus, o. o'pera (Lat. *werk* [*v. e. toondichter*]).
op'vallen, viel –, i. opgevallen (*in 't oog vallen, de opmerkzaamheid trekken*): *het viel mij, algemeen –, dat*; **–val'lend,** bn., bw. (*ongewoon, opzienwekkend, opmerkelijk*): *haar kleding was –*; *er – slecht uitzien*; –(d) wordt als germ. beschouwd; beter: *in het oog lopen(d), treffend, vreemd.*
op'vangen, ving –, h. opgevangen (1 *in de vaart vangen en tegenhouden*; 2 van vloeistoffen: *in iets doen lopen of verzamelen*; 3 van lichtstralen: *ondervangen en opnemen*; 4 van brieven: *onderscheppen*; 5 *vangen*; 6 van klanken of geluiden: *met het gehoor tot zich nemen*; in het alg. *in zich opnemen*; *ongemerkt* [*toevallig*] *horen*): 1 *een bal –*; *de slagen – met zijn schild*; 2 *bloed in een bekken –*; 3 *de stralen – en terugkaatsen*; *een blik –*; 4 *de vijand wilde de brieven –*; 5 *een paard – in de weide*, het daaruit ophalen; *een deserteur –*; 6 *een geluid, woord –.*
op'varende, m. en v. –n, inz. meerv. (*iem. van de bemanning of van de passagiers*): *bij die schipbreuk zijn al de –n omgekomen.*
op'vatten, vatte –, h. opgevat (1 *aanvatten en in de hoogte heffen*; 2 *ter hand nemen* in versch. oneig. toepassingen; 3 *iets of iem. op een bepaalde wijze beoordelen*): 1 *beiden vatten zwijgend de jukken weer op*; *de pen –*, om te schrijven nl.; *de wapens tegen iem. –*, grijpen naar; 2 *zijn taak weer –*; *de draad ener rede, van een verhaal weer –*, vervolgen; *een plan –*, vormen; *liefde voor iem. of iets –*, gaan gevoelen; *een gunstig denkbeeld – van*, aanvaarden, tot het zijne maken; 3 *iets als een belediging, verkeerd –*; *hoe vat jij dit op?* **–vatting,** v. –en (*het opvatten*; *mening, oordeel*; *uitleg*): *verschil van –*; *naar mijn –*; *een dichterlijke –*; *een verkeerde –.*
op'vijzelen, vijzelde –, h. opgevijzeld (*met vijzels of dommekrachten in de hoogte werken*; fig. *overdreven prijzen*): *een sluisklep –*; zegsw. *iems. werk –*, in de wolken verheffen.
op'vissen, viste op, h. opgevist (1 *door vissen naar boven brengen*; 2 *opdiepen*; *uitvorsen*; *opsporen, vinden*): 1 *een hoed –*; *een opgeviste drenkeling*, uit het water opgehaald; 2 *nieuwtjes –*; *iets ergens –*; *ik heb hem in de hele stad niet kunnen –.*
op'vliegen, vloog –, i. opgevlogen (1 *in de hoogte vliegen*; 2 fig. *driftig worden, opstuiven*): 1 *bij onze nadering vloog een koppel patrijzen –*; 2 *hij vliegt – als buskruit.*
opvlie'gend, bn. (*oplopend, opstuivend, driftig*): *een – mens*; **opvlie'gendheid,** v.
op'voeden, voedde –, h. opgevoed (*grootbrengen, lichamelijk en geestelijk vormen*).
op'voeder, m. –s: *de ouders zijn de natuurlijke –s hunner kinderen*; zie ook, paedagoog.
op'voeding, v. –en (*het opvoeden, het vormen naar lichaam en geest*): *zijn kinderen een goede – geven*; *bond voor lichamelijke –*, nl. door gymnastiek en spel.
op'voedkunde, v. (*leer der opvoeding*).
opvoedkun'dig, bn., bw.; **–voedkun'dige,** m. en v. –n (*iemand, ervaren in de paedagogie*); zie paedagoog.
op'voeren, voerde –, h. opgevoerd (1 *omhoog voeren*; fig. *hoger doen worden*; *de prijzen opdrijven*; 2 *ten tonele voeren*; *geven*): 1 *water uit een lager gelegen bak naar een hoger gelegen –*; *de eisen van een examen –*; *de prijs der levensmiddelen –*; fig. *de wedde –*, doen stijgen; 2 *een blijspel –*; in beide bet. als germ. beschouwd; **–voering,** v. –en (*het spelen, vertonen van een toneelstuk*); germ.
op'volgen, volgde –, h., i. opgevolgd (1 *voldoen aan, nakomen*; 2 *op iets of iem.*

volgen; in de plaats komen van): 1 *een bevel, een voorschrift* –; 2 *Koningin Wilhelmina is haar vader, Willem III, opgevolgd*; **–volger,** m. –s: *de – van Karel V*; *hij was mijn – in dat ambt*; **–volging,** v. –en; **–volgster,** v. –s; **–vor'derbaar,** bn.; **–vorderen,** vorderde –, h. opgevorderd: *zijn geld* –; **–vordering,** v. –en; **–vouw'baar,** bn.: – *rijwiel*; **–vouwen,** vouwde –, h. opgevouwen (*iets een of meerdere malen dichtvouwen, toeslaan*): *de zakdoek netjes* –; scherts. *zich* –, naar bed gaan; Z.-N. *die zaak is opgevouwen*, opgedoekt; **–vreten,** vrat op, h. opgevreten (v. dieren of [plat] v. mensen: *opeten*): *de rupsen vraten alles op*; *zich* (of: *zijn hart*) –, vergaan van nijd; **–vrolijken,** vrolijkte –, h. opgevrolijkt (*vrolijk maken, opbeuren, opmonteren*): *een zieke wat* –; **–vullen,** vulde op, h. opgevuld (*vol maken; volstoppen*): Z.-N. *een vogel* –, opzetten; **–vulsel,** o. –s (*dat, wat dient om op te vullen*).

op'waaien (1 *door de wind in de hoogte gedreven worden*; 2 *opwaarts jagen*): 1 – *als een velletje postpapier*; 2 *het water* –.

op'waarts, bw., bn. (*omhoog, naar boven*): *dit pad loopt al* –; *zij sloeg de ogen* –; *een –e heffing der armen*; *–e druk*.

op'wachten, wachtte –, h. opgewacht (*wachten tot iem. komt, soms met het doel kwaad te doen*): *aan de deur stonden de dronken kerels hem op te* –; *ik zal je bij de poort* –; **–wachting,** v. (*plechtig bezoek*): *zijn – maken bij een minister*; **–warmen,** warmde op, h. opgewarmd (1 *opnieuw warmen*; 2 oneig. *iem. warm maken voor iets*): 1 *de soep* –; *opgewarmde aardigheid*; 2 *ik zal hem wel* –; **–wassen,** wies op, wiesen op, i. opgewassen (*in de hoogte wassen, opgroeien*): *bamboe ziet men snel* –; *bij de eiken wies ik* –; **–wegen,** woog –, h. opgewogen (*even zwaar zijn als*); inz. fig. *tegen elkaar* –, evenveel waard zijn; *tegen goud* –, het gewicht aan goud waard zijn.

op'wekken, wekte –, h. opgewekt (1 *wakker maken*; *doen opstaan uit de dood of uit bezwijming*; 2 *prikkelen*; *doen ontstaan*): 1 *de levensgeesten van een drenkeling weder* –; *iem. uit de doodsslaap* –, hem weer levend maken; 2 *iems. moed* –; *iem. tot handelen* –; *de eetlust* –; *electriciteit* –; **–wek'kend,** bn., bw.: – *middel* (of: *een opwekkertje*), prikkelend; fig. *een – woord*, bemoedigend; *een –e preek*, stichtelijk; *een – gesprek*, prettig; *iem. – toespreken*; **–wekking,** v. –en: *de – van Lazarus*; – *van electriciteit*; *een woord van* –; **–wellen,** welde –, i., h. opgeweld (*naar boven wellen*): *tranen welden in haar ogen op*; *–de driften*, opbruisend (niet zo sterk); **–welling,** v. –en (*het opwellen*; inz. fig. *opbruising*): *in de eerste* –; *een – van toorn*.

op'werken, werkte op, h., i. opgewerkt (1 v. beeldhouwwerk enz.: *door het bewerken hoog doen opkomen*; 2 *afwerken of bijwerken*; ook: *opnieuw bewerken*; 3 refl. *zich met moeite overeind of naar boven brengen*; 4 refl. *zich uit de laagte of een minder gunstige toestand omhoog heffen*; 5 *langzamerhand naar boven gedreven worden*, ook fig.; 6 van vaartuigen: *in een zekere richting met moeite vooruitkomen*): 1 *de diepten en schaduwen hoog* –; 2 *een oude kast* –; *een tekening* –; *een gedoodverfd gesprek* –, nader uitwerken; 3 *zich met de handen* –; 4 *van nederige stand, heeft hij zich opgewerkt tot* ....; 5 *die vlek werkt telkens weer op*, komt telkens weer te voorschijn; 6 *tegen het getij* –; **–werpen,** wierp –, h. opgeworpen (1 *omhoogwerpen*; 2 v. e. plan, vraag enz.: *opperen*; 3 *aanleggen, maken*): 1 *de bal* –; 2 *een vraag* –; 3 *een schans, dam* –; refl. *zich – tot aanvoerder*, zich zelf maken tot; **–werping,** v. –en (*het opwerpen*; *wat opgeworpen wordt*, inz. fig. *tegenwerping*).

op'winden, wond –, h. opgewonden (1 *door middel v. e. windas omhoog brengen*; 2 *tot een kluwen maken*; *om iets winden*; 3 v. e. horloge: *spanning geven aan de veer*; 4 *driftig maken*; *in beweging brengen*): 1 *het anker* –; 2 *garen* –; 3 *een horloge* –; 4 *de menigte* –; *zich* –, kwaad worden, zich driftig, boos maken; *wind je toch zo niet op over een kleinigheid*; zie opgewonden; **–winding,** v. –en (1 *daad v. opwinden*; 2 *toestand van opgewondenheid*): 1 *de – van uurwerken*; 2 *de eerste – van de oorlog in 1914*.

op'wipper, m. –s (*werktuig om iets in de hoogte te doen gaan en in beweging te brengen, waaronder het geplaatst is*): *door middel van houten –s, onder de wielen geschoven, kregen de paarden de wagen van de pont*.

op'wrijven, wreef op, h. opgewreven (*door wrijven opknappen, weder glad en glanzig maken*): *een kast* –.

op'zeg, m. (Z.-N. *opzegging*): *hij heeft – gekregen*, de huur is hem opgezegd.

opzeg'baar, bn. (*kunnende opgezegd of teniet-gedaan worden*): *elke huur is mettertijd –, een opzegbare verbintenis*; **–heid,** v.

op'zeggen, zeide –, h. opgezegd of opgezeid (1 *uit het hoofd zeggen*; 2 *afzeggen*; *ontzeggen, verklaren, dat men niet langer zich aan iets houdt, er mee gediend is*; 3 *spreken, zeggen*): 1 *een gedicht* –; 2 *een knecht de huur* –; *de krant* –; *iem. het vertrouwen* –; *met een maand –s*; 3 *zeg op, wat is er*; **–zegging,** v. –en; **–zenden,** zond –, h. opgezonden ([*ver*]*zenden naar een bepaalde plaats*): *zijn papieren* –; *een landloper naar een kolonie* –.

op'zet 1 m. opzetten (1 naam van zaken of toestellen; 2 *het op touw zetten van iets, de wijze waarop dit geschiedt*): 1 *de koperen strik komt op een opzetje te staan*, dienende om iets hoger te maken of in de hoogte te houden; *de – of opzetteugel*, teugel, die dient om het hoofd van het paard overeind te houden; *een – of ontbijtservies*; 2 *de – van deze roman deugt niet*; **2** o. (*toeleg, plan, voornemen*; rechtst. *de bepaalde wil om het strafbaar feit te plegen*): *zijn – laten varen*; *een boos –, een stout* –; België: *kwaad, bedrieglijk* –, rechtst.; *iets met – doen*, expres, met een (slechte) bedoeling; *iets zonder – doen*; **–zet'telijk,** bn., bw. (*met voordacht, voorbedachtelijk*; *met het bepaalde voornemen*; *expres*): *een –e belemmering*; *hij deed het* –.

op'zetten, zette –, h. (1, 2, 3, 4, 5, 8), i. (6) opgezet (1 *op iets zetten*; 2 *op het spel zetten*; 3 *beginnen*; 4 *aanhitsen, opstoken*; 5 *de huid v. e. dier opstoppen*; 6 *oplopen, zwellen*; 7 *naderen* inz. in de onbep. wijs; 8 Z.-N. *opschikken*): 1 *een pet* –, *zijn bril* –, *de kroon* –; *het eten* –, nl. op het vuur; *de aardappels* –; 2 *een kwartje* –, b.v. op het ganzenbord wagen; 3 *een winkel* –; 4 *de publieke opinie tegen iets of iem.* –; *de burgers tegen de regering* –; 5 *een vogel, een hondje* –; 6 *je gekneusde arm zal wel* –; 7 *een onweer komt* –;

8 Z.-N. *kinderen* –; nog: *een keel* –, hard beginnen te schreeuwen; *een grote bek opzetten*; *grote ogen* –, verwonderd staan kijken; zie ook opgezet; **–zetting,** v. –en (*zwelling*): *een – van de lever.*

I. op'zicht, o. (1 *leiding, toezicht*; 2 *vrees voor, 't opzien tegen*; 3 *betrekking, aanzien*; 4 Z.-N., vero. *voorkomen*): 1 *kinderen niet zonder – laten*; *– hebben over*; 2 *hij liet het uit menselijk* –; 3 *in ieder* –; *in alle –en*; *ten –e van*, wat betreft; *te mijnen –e*, ten aanzien van mij; 4 *een statig* –, *fraai van* –; nog: Z.-N. *met, bij het eerste* –, gezicht.

II. opzicht' (handel: *op vertoon* [*betaalbaar*!]); de delen van – **I** = die van – **II.**

op'zichter, m. –s (*iem., die met het opzicht of toezicht belast is*; inz. *ambtenaar, belast met het opzicht*): *– bij de Waterstaat.*

opzich'tig, bn., bw. (*vreemd, zodat het de aandacht trekt*, enigszins ongunstig): *een –e kledij*; *– gekleed*; **opzich'tigheid,** v.

op'zien 1 zag –, h. opgezien (*naar de hoogte zien, omhoog zien*; *de blik opslaan*): *er vreemd van* –, erg verwonderd over zijn; *ik zie tegen al die moeite op*, bang zijn voor; *hoog tegen iem.* –, hem zeer hoog stellen; **2** o. (*verwondering, verbazing*): (*veel*) *– baren, maken, wekken.*

opzienba'rend, bn. (*verwondering, verbazing wekkend*): *een –e tijding, een – proces.*

op'ziener, m. –s (*iem., die met het opzicht is belast*, inz. *van hogere ambten*): *jacht–, school–*; *kantonnaal* –; zie opzichter.

op'zijn (koppeling van het bijw. *op* en *zijn*, niet in alle tijden): *mijn broer was te acht uur nog niet op*, opgestaan; *al het brood was op*, opgegeten, verbruikt; *de zon, de maan is al op*, boven de horizon; *de jalozie is nog niet op*, opgetrokken; *na die lange wandeling was zij op*, uitgeput.

op'zitten, zat –, h. opgezeten (1 *rechtop zitten, overeind zitten*; 2 *te paard gaan zitten*): 1 *laat* –, opblijven; *ons hondje kan* –; zegsw. *– voor iem.* (*en pootjes geven*), naar iems. pijpen dansen; *iem. doen* –, gedwee maken; 2 *–! kommandeerde de officier*; nog: *daar zal wat voor u* –, gij zult een strenge berisping, straf krijgen; Z.-N. *het zit er op*, het stuift er; Z.-N. *met een ei* – (of: *zitten*), in verlegenheid zijn; **–zoeken,** zocht –, h. opgezocht (1 *opsporen, trachten te vinden*; 2 *bezoeken, een visite brengen*): 1 *het wild* –, *den vijand* –, *een woord* –; 2 *iem.* –; *wanneer kom je me eens –?* **–zouten,** zoutte –, h. opgezouten (*in 't zout leggen*; fig. *iets voor* [*veel*] *later bewaren, opbergen, laten liggen, om er* [*veel*] *later gebruik van te maken*).

op'zuigen, zoog op, h. opgezogen (1 *door zuigen naar boven trekken, al zuigende tot zich nemen*; 2 *inzuigen, al zuigende in zich opnemen*): 1 *limonade door een strootje* –; 2 *zijn kleren zogen het water op.*

op'zuipen, zoop op, h. opgezopen (1 *gretig tot zich nemen, opdrinken*; 2 *door zuipen verteren*): 1 *de jenever* –; 2 *al zijn geld* –.

op'zwabberen, zwabberde –, h. opgezwabberd (*reinigen met de zwabber*): *het dek* –.

op'zwellen, zwol –, i. opgezwollen (*opzetten*): *tandvlees kan* –; **–zwelling,** v. –en; **–zwepen,** zweepte –, h. opgezweept (*opjagen, aanjagen*; fig. *ophitsen, aanvuren*): *de opgezweepte golven*; *de volkswoede* –.

o'ra (Lat. *bid*): *– et labo'ra*, bid en werk; *– pro no'bis*, bid voor ons.

oraal', bn., bw. (Fr. oral: *mond....*).

ora'kel, o. –s, –en (Lat. oraculum van orare = spreken: 1 *godsspraak, door priesters verkondigd* inz. *in bepaalde heiligdommen in de oudheid, waar de goden antwoord gaven op de tot hen gerichte vragen*; 2 *vraagbaak, raadsman, iem. van grote kennis en inzicht*; 3 *plaats, waar de orakelen werden gegeven*; 4 *het raadselachtige antwoord van het orakel*; 5 *gewichtige, haast onfeilbare uitspraak*): 1 *de –en waren bij de ouden hoog in ere*; 2 *het Delfts* –, Hugo de Groot; 3 *het – van Delphi*; 4 *de –en waren meestal voor dubbele uitleg vatbaar*; 5 *spreekwoorden als –en aangevoerd.*

ora'kelen, orakelde, h. georakeld (*spreken, alsof men orakeltaal doet horen*): *aldus orakelt hij in de Kamer*, spottend, evenals:

ora'keltaal, v. (*geheimzinnige taal*; *gewichtig schijnende uitspraken*): *wat een –!*

o'rang, m. –s (O.-I. oorspr. Mal. *mens*); vaak kleinerend: *vent* b.v. *een rare* –; lees *ang* als in *tang*; **–ba'roe,** m. (*nieuweling*), thans is alleen in gebruik: *baar*; ongebruikelijk ook: *norenbaar, orimbaar*; **–blan'da,** m. –blanda's (*Europeaan*); **–is'lam,** m. (Ned. O.-I. *Mohammedanen*); **–ka'ja,** m. –kaja's (*inheemse adellijke titel in de Maleis sprekende landen*); **–kee,** m. –kee's (vero. *volbloed Chinees*); **–ketjil',** m. –s (*de kleine man, het volk*); (e = ə); **–oe'tan,** m. –s (*staartloze, drie voet hoge aap op Sumatra en Borneo*; Lat. simia satyrus), ook, –oetang, –s.

orangea'de, v. (Fr. *verfrissende drank van oranjewater, suiker enz.*). (ge = zj).

Orangis'ten, m. mv. (Ierland: *nakomelingen van Prot., die daar na de slag aan de Boyne in Juli 1690 zich vestigden, door koning Willem III begunstigd*; *Prot. partij*, inz. *in Ulster*; België: *Oranjevrienden tijdens en na de Belgische omwenteling in 1830*).

I. oran'je, oorspr. Arab., **1** m. –s (*boom*); **2** v. –s (*roodgele vrucht*); **3** o. (*roodgele kleur*); **4** bn. (*oranjekleurig*).

II. Oran'je, m. (gesch. *Willem van Oranje, de Zwijger*): *de –s*, de Oranje-vorsten, leden van het huis Oranje; *– boven!*

oran'jeappel, m. –s, –en (*vrucht van de oranjeboom*; dikwijls ook: *sinaasappel*); **–bitter,** o. (*oranjekleurig bitter* [*met jenever*]); **–bloesem,** m. –s (*witte, welriekende bloesem van de oranjeboom*); **–boek,** o. –en (*door de regering uitgegeven stukken, bescheiden in boekvorm in oranjekleurig omslag*); **–boom,** m. –bomen (in het alg. *alle bomen van de familie der oranjes, in tropische, subtropische streken, in het Middellandse-zeegebied*; inz. *de gewone oranje met goudgele vruchten*): de sinaasappel-, de citroen-, de pomeransboom zijn soorten van de – of Lat. citrus.

I. oran'jehuis, o. –huizen (*oranjerie*).

II. Oran'jehuis, o. (*het Ned. vorstenhuis*).

Oran'jeklant, m. en v. –en (in de nadagen der Republiek: *prinsgezinde*), verg. Kezen.

oran'jekleur, v. (*roodgeel*); **–kleurig,** bn.: *een –e sjerp*; **–lint,** o. –en.

Oran'jeman, m. –mannen (*iemand, die Oranjegezind was*); zie patriot.

Oran'je-Nas'sau-orde, v. (*Ned. ridderorde, gesticht in 1892, in 5 klassen*, ter onderscheiding van Nederlanders en vreemdelingen, wegens verdiensten jegens het vorstelijk huis, de staat of de maatschappij).

oranjerie', v. oranjerieën (Fr. orangerie:

gebouw of serre, waarin de oranjebomen enz. des winters bewaard worden).
oran'jeschil, v. –schillen (*schil, buitenste omhulsel van de oranjeappel,* geneesm.).
o'rans, v. oran'ten (Lat. *biddende: geschilderde staande vrouwenfiguur, met opgeheven armen biddende*): *oran'ten in de catacomben.*
orateur', m. –s (Fr. *redenaar*).
ora'tie, v. –s, oratiën (Lat. oratio: *redevoering, toespraak; gebed in de Mis;* z. oremus).
ora'tio pro do'mo (sua), v. (Lat. *rede voor of ten bate van zijn huis* d. i. in zijn eigen belang, als Cicero, die na de terugkeer uit zijn ballingschap 57 v. C., een rede hield, om zijn afgebrand huis door de Senaat herbouwd te krijgen; thans: *redevoering ten eigen bate*). (tio = tsio).
ora'tor, m. (Ned.) –s, orato'ren (Lat. *redenaar*); (Lat.) orato'res.
orato'risch, bn., bw. (*redekunstig; op redenaarstrant [ietwat gekunsteld]; met redenaarstalent*): *–e wendingen in de stijl; hij sprak –.*
orato'rium, o. (Ned.) –s, oratoriën; (Lat.) oratoria (Lat. 1 *kleine R.-K. kapel, bidvertrek met altaar, kruisbeeld enz.;* 2 *episch-dramatische compositie voor soli, koor en orkest;* genoemd naar het bidvertrek [= oratorium] van F. Neri, waar gedialogiseerde bijbelverhalen, op muziek gezet, werden opgevoerd; 3 *naam van R.-K. geestelijke verenigingen*): 1 *in dit kasteelvertrek was vroeger het –;* 2 *de stof van het – is ontleend aan een heiligenlegende, de Bijbel enz.; een – van Händel;* 3 *het – van den H. Filippo Neri.*
orchest', o. –en; meer orkest'.
orches'trion, o. –s (Gr. orchestra = orkest; muz. *kabinetorgel, de instrumenten v. e. geheel orkest nabootsend*). (ch = k).
orchidee', v. orchideën (Gr. orchis = bol: *standelkruid,* inz. *i. d. tropen, met prachtige bloemen in allerlei kleuren*). (ch = ch).
or'cus, m.; zie Hades of Tartarus.
orda'le, o. (Lat.) orda'lia; (Ned.) orda'liën (gelatiniseerde vorm van Angelsaksisch ordal = oordeel: *godsoordeel, godsgericht*); Middeleeuwse ordaliën (het tweegevecht, de vuur-, waterproef) als bewijsmiddelen.
or'de, v. in bet. 2, 3, 4, 5, 6 –n (1 *regelmatige plaatsing of schikking van iets, regel, regelmaat; wijze, waarop iets geordend wordt, regelmatige opstelling;* 2 *geregelde toestand;* 3 *groep van aan elkaar verwante familiën v. dieren en planten;* 4 *vereniging van personen, die aan dezelfde regels gebonden zijn* inz. *vereniging van kloosterlingen;* bij uitbr. *ridderorde; corporatie;* 5 *rangorde in de R.-K. hiërarchie;* 6 *bouwstijl*): 1 *een man van –; in alphabetische –; hij stelde – op zijn zaken;* 2 *in een klas moet – zijn,* tucht; *– houden,* rust onder de leerlingen; *in een vergadering iets aan de – stellen,* zie dagorde; *buiten de – gaan, tot de – geroepen worden; alles is in orde* (en niet *order*), op regel, naar behoren geregeld; *in –, weer geheel op – zijn,* gezond; zie ook openbaar 1 3; 3 *de klasse der zoogdieren telt verschillende orden;* 4 *de – der Dominicanen, der Franciscanen, der Benedictijnen;* zie tertiaris; *de deken van de – der advocaten; de – van Oranje-Nassau;* 5 *de – der bisschoppen, der kardinalen; de kleinere –n; de hogere –n,* het subdiaconaat, diaconaat, priesterschap; 6 *er bestaan vijf –n wat betreft de zuil,* nl. *de Toscaanse, Corinthische, Jonische, Dorische, Romeinse.*
or'deband, m. –en (*lint ener ridderorde*).
or'debroeder, m. –s (*medebroeder van of in een geestelijke orde*); **–keten,** v. –s (*ketting ener ridderorde*); **–kleed,** o. –kleren, –klederen (*gewaad van den ordebroeder*).
or'dekruis, o. –en (*erekruis*).
ordelie'vend, bn., bw. (*gesteld op orde, de orde beminnende*): *een –e bevolking, zich – gedragen; alles ging zeer –.*
or'delijk, bn., bw. (*geregeld, volgens regel en orde*): *een – huishouden; zich – gedragen; alles ging –;* **or'delijkheid,** v.
or'deling, m. –en (*lid ener [derde] orde*); **–e,** v. –n.
or'delint, o. –en; zie ordeband.
or'deloos, bn., bw. (*zonder orde of regel*): *een – huishouden; alles lag – door elkaar,* verward; zie ordelijk; **ordeloos'heid,** v.
or'denen, ordende, h. geordend (1 *regelen, in orde brengen, schikken;* 2 *een kloosterling de wijdingen toedienen; als lid ener kloosterorde opnemen*): 1 *deze papieren moeten vóór alles geordend worden;* 2 *deze diakens zal men spoedig –;* zie regulieren.
or'dening, v. –en (*regelmatige schikking, plaatsing; regeling, inrichting*).
orden'telijk, bn., bw. (1 *fatsoenlijk;* 2 *redelijk, schappelijk*): 1 *Meeltje is een heel – meisje; jongen, gedraag je toch –;* 2 *de koper deed een – bod;* **orden'telijkheid,** v.
or'de- of figuur'oefeningen, v. mv. (gymnast. *die oefeningen, welke door middel van gymnastische bewegingen, regelmatige figuren leren beschrijven of doorlopen*).
or'der, v. –s (Fr. ordre: 1 *bevel, lastgeving; dienst;* 2 *opdracht, bestelling;* 3 *persoon, die tot uitbetaling iem. vervangt of voor hem tekent*): 1 *de kapitein gaf luidkeels zijn –s; er kwam – op –,* tal van bevelen; zegsw. *tot nader –,* eig. tot nadere lastgeving, tot later; *ik ben tot uw –s,* tot uw dienst; *nog iets van uw –?* 2 *volgens – ontvangt u hierbij de balen koffie;* 3 postwissel: *aan den heer X of –; aan eigen –; aan de – van;* **–boek,** o. –en (handel: *boek, waarin orders worden genoteerd*); **–briefje,** o. –s (rechtst. *een gedagtekend en ondertekend geschrift, waarbij iem. zich verplicht om de daarin uitgedrukte geldsom aan de order van een ander te voldoen met erkenning van genoten waarde of van waarde in rekening;* in het alg. *betaalbriefje*), ook: **–biljet,** o. –biljetten; zie acceptatie.
or'deteken, o. –en (*uiterlijk versiersel ener ridderorde*): *hij droeg het – van.*
ordinaal', m. ordinalen (Z.-N. *vles met ronde buik 's avonds door kantwerksters als lens gebruikt*).
ordinaat', v. ordinaten (Lat. ordinatus = eig. geregeld: *zekere meetk. lijn* o. a. *gebruikt bij het bepalen van een punt in de ruimte*).
ordinair', bn., bw. (Fr. [Lat. ordinarius = gewoon, regelmatig]: *gewoon, van gewone qualiteit; alledaags; niet fijn, plat*): *– goed; –e lui! foei, hoe – van je!* min.
ordina'ris, Fr. ordinaire, Lat. ordinarius 1 v. ordinarissen (*gaarkeuken, eethuis*), vero.; 2 bw. (Z.-N. *gewoonlijk*), volkst.
ordonnance'ring, v. (België: *het administratieve betaalbaar-stellen van gelden*).
ordonnans', m. –en (Fr. ordonnance: mil. *toegevoegd officier of mindere, die bevelen, rap-*

porten enz. moet overbrengen; Z.-N. *oppasser*); **–dienst,** m.; **––officier,** m. ––officieren.
ordonnan'tie, v. –s, ordonnantiën (Fr. ordonnance: *bevel, verordening, voorschrift; schikking van de figuren op een schilderij*).
ordonnateur', m. –s (Z.-N. *ambtenaar belast met de ordonnancering*).
ordonneren, geordonneerd (Fr. *gelasten, voorschrijven; schikken* [*de figuren van een schilderij*]).
orea'de, v. –n (Gr. oros = berg: *bergnimf*).
oreren, georeerd (Lat. orare = spreken: *een redevoering houden; uitvoerig en deftig redeneren; druk praten*): *hij zat daar te –.*
oreillons'passer, zie orillonspasser.
orembaai', v. –s ([*Moluks*] *vaartuig met hoog oplopende versierde steven en de muzikantenzitplaats op het platte dak der hut*).
ore'mus, o. (Lat. *laat ons bidden: oude beginformule van kerkelijke gebeden*): zegsw. *'t is daar –,* [a]) ruzie, [b]) is daar beroerd gesteld; Z.-N. *altijd* **dezelfde** –, gezanik.
Ores'tes, m., myth. zoon v. Agamemnon en Clytemnestra, door de Furiën vervolgd wegens moedermoord, door de Areopagus door toedoen v. Apollo en Athene vrijgesproken.
orgaan', o. organen (Lat. organum, Gr. organon = werktuig: *werktuig of instrument; zintuig en verder deel van mens, dier of plant, dienend voor een bepaalde functie; stem* inz. *van een zanger; spreekbuis, vertolker der meningen, courant van een partij*).
organ'die, o. (Fr.-Eng., oorspr. oosters woord: *katoenen weefsel*).
organiek', bn. (Fr. organique; alleen gezegd van wetten): fig. *organieke wetten,* hoofdwetten, uit de grondwet voortvloeiende.
organisa'tie, v. –s, organisatiën (Fr. *het organiseren; bewerktuiging;* inz. *regeling, op samenwerking der onderdelen berekend; wijze, waarop de verschillende delen tot een systematisch geheel zijn ineengezet;* ook: *een georganiseerd lichaam enz.*): *de rechterlijke –,* indeling van de rechterlijke macht.
organisa'tor, m. (Ned.) –s, organisato'ren; (Lat. *regelaar: hij, die ordent, regelt; iem., die bedreven is in het organiseren*).
organisato'risch, bn. (*als van een organisator*): *–e kracht, een – talent.*
orga'nisch, bn. (van planten en dieren: *bewerktuigd, v. organen voorzien, levend; betrekking hebbende op lichamen met een organisme*).
organiseren, georganiseerd (Fr. [*een zaak, een partij enz.*] *regelen, inrichten*). (s = z).
organis'me, o. –n (Fr. *organische bouw van levende wezens; georganiseerd lichaam, wezen, dat organen bezit; systematisch samenstel van verschillende onderdelen tot een bepaald doel*): *het – van mens en dier; de taal is een levend –*; Lat. organis'mus.
organist', m. –en (Fr. [Lat. organista]: *orgelspeler*).
orgea'de, v. (Fr. v. orge = gerst; oorspr. *afkooksel van gerst*; thans: *amandelmelk met suiker en citroenschillen; amandelpas*).
or'gel, o. –s, –en, orgeltje (Lat. organa, mv. van organum: *muziekinstrument, welks tonen worden voortgebracht door een luchtstroom, die uit blaasbalgen naar de orgelpijpen wordt geleid*): *de tonen van het –; op het – spelen; het – treden, trappen,* de blaasbalgen in beweging brengen, waardoor de wind in de orgelpijpen wordt geblazen; *het kind blies op een orgeltje,* mondharmonica.
or'gelbouwer, m. –s (*maker v.* [*kerk*]*orgels*).
or'gelconcert, o. –en (*concert op een kerkorgel*); **–draaier,** m. –s (*kermis- of liereman*).
or'gelen, de nachtegaal orgelde, h. georgeld (*het orgel bespelen,* w. i. g.; inz. fig. van het zingen van bepaalde vogels gezegd).
orgelist', m. –en; zie organist.
or'gelmaker, m. –s (*iem., die orgels vervaardigt*): *Meerten Jan, –.*
or'gelmuziek, v. (*orgelspel; muziekstuk voor e. orgel*); **–pijp,** v. –en (*een der pijpen van het orgel*): *de –en in de St. Pietersberg,* orgelpijp vormige holten; **–punt,** o. –en (muz. *punt met boogje boven e. noot, tot aanwijzing, dat zij aangehouden moet worden* 𝄐; ook: *lang aangehouden noot, terwijl de melodische en harmonische figuren in de bovenstemmen voortgaan*); **–register,** o. –s (muz. *rij v. pijpen in een orgel*); **–spel,** o.; **–speler,** m. –s; **–toon,** m. –tonen (*geluid, door een orgel voortgebracht*); **–trapper,** m. –s; zie orgel (trappen).
orgiast', m. en v. –en (eig. *ingewijde, die de orgiën meevierde*); **orgias'tisch,** bn., bw. (*dweepachtig opgewonden*). (g = g).
or'gie, v. orgiën (Gr.-Lat. orgia: *luidruchtig feest* inz. *ter ere van Bacchus gevierd; geheime godsdienstoefening*; thans: [*nachtelijk*] *drinkgelag, bacchanaal, slempmaal*). (g = g).
oriënt', o. (Fr. [Lat. oriëns]: *het oosten; morgenland*); z. Levant; lees *oo-rie-ent'.*
oriëntaal', Fr.-Lat. oriëntalis **1** bn. vero. (*oosters*); **2** o. (*gekeperde katoenen stof*).
oriëntalist', m. –en (*kenner, wetenschappelijk*] *beoefenaar van oosterse talen*).
oriënta'tie, v. (*het oriënteren*; R.-K. *het zó bouwen ener kerk, dat het hoofdaltaar in het O. staat*); zie linie.
oriënteren, zich, georiënteerd (Fr. orienter: eig. *het oosten zoeken; zich naar het oosten richten, naar de omgeving, om niet te dwalen*): *ik oriënteerde mij naar de omringende bergen; zich –,* [a]) de plaats nagaan, waar men zich bevindt, [b]) zich van de toestand, de verhoudingen op de hoogte brengen. (en = en).
oriflam'me, v. (Fr. [Lat. auriflamma]: oorspr. *de kerkelijke vaan v. de abdij v. St.-Denis* door koning Ph. August tot kroonvaan verheven bij de slag bij Bouvines op 4 Juni 1214: rood doek met wit rechtstandig kruis, gouden sterren en groene eindeikels).
originaliteit', v. (Fr. *oorspronkelijkheid*): *verrassende –; gebrek aan –.* (g = zj of g).
origi'ne, v. (Fr. *oorsprong, het ontstaan v. e. ding en de manier, hoe het ontstaat; bron; afkomst*): *van vreemde –.* (g = zj).
origineel', Fr. originel, Lat. originalis **1** bn., bw. (1 *oorspronkelijk; onvervalst;* 2 *eigenaardig* met de bijbet. van *zonderling*): 1 *de originele tekst;* 2 *een – mens,* die er eigen, meestal koddige manieren enz. op nahoudt; *een – karakter,* zonderling, vreemd-snaaks; **2** o. originelen, origineeltje (*de oorspronkelijke tekst; het echte stuk*): *het – ener akte,* niet het afschrift; *het – v. e. schilderij,* niet de kopie; **3** m. en v. (*oorspronkelijke geest; persoon, die zonderling-snaakse invallen kan hebben; rare snaak*): *Wagenstert was een –.* (g = zj).
orillons'passer, m. –s (Fr. oreillon = oortje, uitsteeksel in de vorm v. e. oor: *tekenpassertje*); ook: oreillons–. (ll = lj).

orimbaar', m. vero. zie orang-baroe.
Ori'on, m. **1** myth. een geweldig jager, in Gr., na zijn dood onder de sterren geplaatst met de hond (Sirius) naast zich; **2** sterrenbeeld tussen de N. en Z. hemel.
orkaan', m. orkanen (Sp. huracán: *hevige storm*[*wind*]); zie cycloon.
orkest', o. –en (Gr.-Lat. orchestra: *half cirkelvormige ruimte voor de koren in het Griekse theater*, nu in schouwburg en concertzalen: *plaats, waar de muzikanten zitten*; ook: *de gezamenlijke muzikanten, instrumenten*): *klein –, vol –*; **–directeur,** m. –en, of **–dirigent,** m. –en, of **–leider,** m. –s, of **–meester,** m. –s (*leider van een orkest*); **–partij,** v. (*dat gedeelte der muziek, hetwelk door het orkest moet worden uitgevoerd*); **–stuk,** o. –stukken (*muziekstuk voor een orkest*).
Orlan'do furio'so, m.; zie Roeland.
orleaan', o. (*plantaardige geelrode verfstof, naar de naam der plant*).
or'leans, o. (*zeker weefsel voor damesklediding, geheten naar de stad van die naam*).
ornaat', o. ornaten (Lat. ornatus: *plechtgewaad, liturgische dracht der geestelijkheid bij kerkelijke diensten*; *ambtsgewaad*); zegsw. *in vol –*, scherts. in deftige ambtskleding.
ornament', ornement', o. –en (Lat. ornamentum: *sieraad*; *versierend bijwerk, versiersel*); **ornamenteren,** geornamenteerd (*met ornamenten opsieren*).
ornamentiek', v. (*de leer van het ornamenteren*; *versieringskunst*).
ornithologie', v. (Gr. ornis = vogel: *leer der vogelen, vogelkunde*); **–loog'**, m. –logen ([*wetenschappelijke*] *vogelkenner*).
oro . . ., van Gr. o'ros = berg.
orograaf', m. orografen (*bergbeschrijver*); **–graphie'**, v. orographieën, –s (*beschrijving v. gebergten*); **–gra'phisch,** bn.: *–e kaarten*.
Or'pheus, m.: myth. Griekse zanger; hij betoverde door zijn zangen en de tonen zijner lier mensen en dieren, ja, zelfs de onbezielde natuur; lees *or'fuis*.
orpiment', o.; zie operment.
orseil'lemos, o. (*plant, waaruit men rode of paarse verfstof maakt, soort v. korstmos*).
ortho . . ., v. Gr. or'thos = recht, juist.
orthodox' **1** bn., bw. (*rechtzinnig, rechtgelovig*; *oudgelovig*; *streng van opvatting in zake geloofs- en zedenleer, zich stipt houdende a. d. religieuze bepalingen en voorschriften*): *e. – predikant, de –e leer, –e opvattingen, e. –e Jood*; **2 –e,** m. en v. –n (*rechtzinnige* [*i. d. Hervormde kerk*]; *rechtgelovige*).
orthodoxie', v. (*rechtzinnigheid i. d. godsdienst, het streng vasthouden a. d. kerkleer*).
orthographie', v. –graphieën (*kunst om juist te schrijven, spelkunst*; *spelling*[*stelsel*]).
orthogra'phisch, bn., bw. (*volgens of naar de regels der heersende spelling*).
orthopedie', –paedie', v. (*leer der middelen tot herstel van lichamelijke verkrommingen*; *kunst, om scheefgegroeide lichaamsdelen weer in de juiste vorm te brengen*); **–pe'disch,** bn. (*wat op de orthopedie betrekking heeft*): *–e gymnastiek*; **–pedist',** m. –en (*kenner der orthopedie, heelkundige voor scheefgegroeide ledematen enz.*). (ae, e = ee).
ortolaan', m. ortolanen (Fr. ortolan [Lat. hortulanus = tuinman]: *gorsachtige vogel*, April–Oct. in ons land; Lat. emberiza h. hortulana); ook: vreemdeling, korenschrijver.
os, m. ossen (*rund*): *een span ossen*; zegsw. *hij is een rechte –*, [a]) dommerik, [b]) Z.-N. nors mens; *zo dom als een –*, erg dom; *wat een –!* zie ezel.
O sanc'ta simpli'citas! (Lat. *O heilige eenvoud!*).
oscilla'tie, v. oscillatiën, –s (Fr. *slingering, schommeling*). (ll = l).
Osi'ris, m.; o.-Egypte: zonnegod (= Apis), die de landbouw leerde; z. Isis. (si = zie).
Osma'nen, m. mv. (*andere naam voor Turken, naar sultan Osman*, ± 1300).
os'mium, o. (Gr. osme = reuk, nl. v. het –zuur: *blauw-wit metaal, dat veelal bij platina voorkomt*); **–(gloei)lamp,** v. –en (*electrische gloeilamp met osmiumdraad*).
osmo'se, v. (Gr. oosmos = stoot: nat. *vermenging van twee vloeistoffen door een wand*); zie end-, exosmose.
ossa'rium, zie ossuarium.
os'segebraad, o. (*gebraden ossevlees*).
os'seknie, v. –knieën (Z.-N. *binnenwaarts gegroeide knie*).
os'sekop, m. –koppen (*kop van een os*; *soort van appel*); zie bucephalus.
os'seleer, os'senleer, o.: **–leren,** bn.
os'sendrift, v. –en (*een troep ossen*).
os'senhaas, m. –hazen (*lendestuk van een os*); **–huid,** v. –en (*vel van een os*).
os'senoog, o. –ogen (*oog van een os*).
os'senpikker, m. –s (*spreeuwachtige vogel in Afrika*; Lat. buphaga).
os'senvlees, o. (*vlees van ossen*).
os'senwagen, m. –s (*wagen, bespannen met ossen* inz. in Z.-A.): *per –*.
os'senweider, m. –s (*vetweider*).
os'serib, v. –ribben; **–tong,** v. –en (*tong v. e. os*; *als spijs*, ook: *de plakjes van zulke tong gesneden*; *naam van verschillende planten o. a. van het plantengeslacht anchusa*); **–vlees,** o. (*vlees van een os*).
ossua'rium, o. (Ned.) –s, ossuariën; (Lat). ossuaria (Lat. *knekelhuis*).
Osta'disch, bn., bw. (*naar de trant van Van Ostade, 1610–'85, Holl. schilder*): *passedijzende boeren, met de echt –e pijpjes*.
Os'tara, v.; Germ. myth. denkelijk: godin der herlevende natuur: *–feest of Osterfeest*, in 't begin van de lente.
ostenso'rium, o. (Ned.) –s, ostensoriën; (Lat.) ostensoria (Lat. R.-K. *monstrans*).
ostenta'tie, v. (Fr. [Lat. ostentatio]: *praalzucht, pronkerij, uiterlijk vertoon*; *ophef, grootspraak, bluf*). (tie = sie).
ostentatief', bn., bw.; –tiever, –st (Fr. ostentatif: *pralerig, vol grootspraak, bluffferig*; *op in het oog lopende wijze, er op berekend de aandacht te trekken*): *– optreden*.
osteologie', v. (Gr. osteon = been: *leer der beenderen*).
osteri'a, v. osteria's (It. *herberg, logement*).
ostracis'me, o. (Gr. v. ostrakon = scherf; o.-Athene: *schervengericht*): door het – verbande het volk bij meerderheid van stemmen hen die te invloedrijk schenen, voor 10 jaar b.v. Themistocles in 470 C.
O tem'pora, o mo'res! (Lat. *O tijden! o zeden!* klacht v. Cicero, 106–43 v. C. over de verdorvenheid van zijn tijd).
O'tium cum dignita'te (Lat. *Rust met waardigheid*, d. i. *een eervolle rust na een welbesteed leven*). (ti = tsie).
oto . . ., v. Gr. ous (gen. otos) = oor.

otographie', v. (*beschrijving v. het oor*); **-logie'**, v. (*wetenschap, die zich met het oor bezighoudt*); **-phoon'**, v. -phonen (*horentje, in gebruik bij hardhorenden*); **-scoop**, m. -scopen (*oorspiegel*).
otta'va rí'ma, v. (It. *stanza*, z. ald.).
ot'ter, m. -s, ottertje (*marterachtig roofdier*; Lat. putorius lutreola; fig. *domoor, stommerik*); zie vis-, zee-; *zo scheel als een -*, erg scheel; zie ook bolwerk.
ottoma'ne, v. -n (*Turks rustbed, lage sofa zonder leuning of rugsteun*).
Ottoman'nen, m. mv. zie Osmanen.
oubol'lig, bn. (*toornig; zonderling; snaaks; lastig*); Z.-N., vero.; ook wel *holbollig*.
oud 1 bn. (het tegengest. van *jong*: 1 *van zekere leeftijd*; 2 *bejaard*; 3 *voormalig; lang geleden, vroeger bestaande*): 1 *ik ben dertig jaar -, hoe - zijt gij? mijn -ste broeder*; 2 *Hindenburg was al een - man, toen hij veldheer werd; hoe ouder, hoe gekker*; bij uitbr. *-e wijn, - brood; hij leest in het Oude Testament*, de tegenst. van *nieuw*; *de -e talen*, Latijn en Gr.; *een oude zondaar*, in de zonde verhard; *wat een - wijf*, zeur, zanik; *het oude volk*, de Joden; *mijn oude lui*, vader en moeder; *een -e jonkman*; *de -e geschiedenis*, tot 476 n. C.; zegsw. *een -e rot van de beurs*, gewiekst beursbezoeker; z. Kralingen; 3 *een oud-minister*; *-er gewoonte*; *in -e dagen of tijden*; z. ook wereld(zee), Juliaanse kalender; **2** zn. o.: *- en jong*; *- in nieuw vieren, houden*, op oudejaarsavond opblijven; *- zot*, verliefdheid op oude leeftijd; **-achtig**, bn. (*oud uitziende of in manieren aan oude lieden doende denken* inz. v. jonge mensen, die er oud uitzien; *op jaren komende of zijnde*): *een - heertje*; *er - uitzien*.
oudbak'ken, bn. (*lang geleden gebakken; belegen, niet vers*; fig. *ouderwets*): *- brood*; fig. *- denkbeelden, een -e dracht*.
oudduits' 1 bn. (*de oude Duitsers betreffende*); **2** o. (*de Duitse taal vóór 1100*).
ou'de 1 m. en v. -n (*bejaarde*; bij uitbr. *vader*; scheepst. *schipper, kapitein*; ook: *directeur, bestuurder*): spreekw. zie piepen; *de -n*, Grieken en Romeinen; zie ouwe; *ik ben weer de oude*, zoals ik vroeger was; **2** o.: *alles bij het oude laten*, niets veranderen; **3** v. (Z.-N., vero. *ouderdom*).
oudeheer', m. -heren (*vader*); gmz.
oudejaar', o. (*de laatste dag des jaars*).
oudejaarsa'vond, m. -en (*de laatste van het jaar*): *- vieren i. d. kring der zijnen*; **--jaarsa'vondpreek**, v. -preken (Prot. *preek op oudejaarsavond*); **-jaarsnacht'**, m. -en (*de nacht van 31 Dec. op 1 Jan.*).
oude-kleer'koop, m. -kopen (*handelaar in oude kleren*); **--kle'renmarkt**, v. -en (*markt van gedragen kleren*).
ou'deman, -man', m.: Z.-N. v. e. kind: *den - hebben*, er uitzien als een oud mannetje.
oude-man'nenhuis, o. -huizen (*godshuis voor oude mannen*).
ou'der, m. en v. -s (*vader of moeder*): *al is een - arm, toch dekt hij warm; dit huis heeft ons behoord van - tot -*, van geslacht op (tot) geslacht. Meestal in het mv.
ou'derdom, m. (1 [*hoge*] *leeftijd*; 2 *oude mensen*): 1 *de - der eerste oudvaders*: Adam (930 jaar), Seth (912), Enos (905), Methusalem (969), Noach (950); *hij bereikte de hoge - van 92 jaar*; *in de gezegende - van*; 2 *de - eren*; **-spensioen**, o. -en (*het pensionneren, het pensioen van oude werklieden of oude* [*behoeftige*] *mensen*); **-swet**, v.: de - heeft ten doel om aan ieder ingezetene, arbeider of niet-arbeider, zowel man als vrouw, onder bepaalde voorwaarden de gelegenheid te geven bij de Rijksverzekeringsbank een vrijwillige pensioenverzekering te sluiten.
ou'derhart, o. (*hart of liefde der ouders tot hun kinderen*); **-liefde**, v. (*liefde v. kinderen tot hun ouders of omgekeerd*).
ou'derlijk, bn. (*van de ouders*): *de -e woning, het -e huis, het -e hart; de -e liefde*, liefde der ouders tot hun kinderen; *-e macht*, (rechtst.) het wettig gezag van de beide ouders over hun kinderen.
ou'derling, m. -en (eig. *man van leeftijd*, in deze bet. nog in Z.-N.; in Israël: *de vertegenwoordiger van het volk in het Sanhedrin*; bij de eerste Christenen: *de door de Apostelen gewijde voorganger*; Prot. *lid van de kerkeraad*); **ou'derlingschap**, o.
ou'derloos, bn. (*zonder ouders*): *ouderloze kinderen*, wezen; **ouderloos'heid**, v.
ou'derman, m. -mannen (Z.-N. *oudste lid van een gilde*).
ou'dermin, v. (*ouderliefde*).
ou'dermoord, m. (België: *doodslag op de wettige ouders, de wettige bloedverwanten in opgaande linie, de natuurlijke ouders*).
ou'derpaar, o. (*vader en moeder*).
ou'derplicht, m. -en (*plicht der ouders, om voor het tijdelijk en geestelijk welzijn hunner kinderen te zorgen*).
ou'ders, ou'deren, m. mv. (*vader en moeder*): *lieve -s*; zie ouder.
ouderwets' 1 bn.; -er, meest - (*naar de oude trant; niet meer in gebruik, in de mode*; [*als*] *uit vroegere tijd*): *een - huis, een - theeservies; een -e winter, zomer*, strenge winter, hete zomer; **2** bw.: *- gekleed, - gemeubileerd*.
Ou'de Stijl, zie Juliaanse kalender.
oude-vrou'wenhuis, o. -huizen (*godshuis voor oude vrouwen*).
oudewij'venpraatje, o. -s (*kletspraatje*).
oud'gast, m. -en (*iedereen, die lange tijd in Ned. O.-I. was*); vero. verg. baar.
oudgedien'de, m. -n (*oud-soldaat*).
oud'grootmoeder, v. -s (*overgrootmoeder*); **-grootvader**, m. -s (*overgrootvader*).
oud'heid, v. in bet. 2 oudheden (1 *het oudzijn*; 2 *voorwerp uit oude tijd*; 3 *oude tijd*): 1 *de - van een gebouw*; 2 *hij is koopman in oudheden*, antiquiteiten; 3 *in de grijze -*, in zeer oude tijden; *de geschiedenis der -; de helden der -*, nl. der oude geschiedenis.
oud'heidkamer, v. -s ([*klein*] *plaatselijk museum van oudheden*): *de - te Tiel*.
oud'heidkenner, m. -s (*archaeoloog*).
oud'heidkunde, v. (*wetenschap, kennis der oudheden*, b.v. *der Griekse en Romeinse*).
oudheidkun'dig 1 bn. (*met de oudheidkunde in verband staande*): *-e studiën, een - genootschap*; **2 -e**, m. -n (*oudheidkenner*).
Oudhol'lands, bn., bw. (*als van de oude Hollanders*): *-e degelijkheid*.
oud'je, o. -s (*grootvader of grootmoeder*; ook: *oude man of vrouw*): *onze beide -s*; van versleten voorwerpen: *wat een -!*
Oud-Katholie'ken, m. mv. (*zij, die zich in 1871 van de R.-K. kerk hebben afgescheiden*): *de fusie van - en Jansenisten in 1899*.

oud'moei, v. –en; zie oudtante.
oudne'derlands 1 bn. (*betreffende de oude Nederlanders*); **2** o.: men bedoelt met – de taal van Franken, Saksers en Friezen in ons land vóór de 12de eeuw; **–noors' 1** bn. (*betreffende de oude Noren*); **2** o. (*de taal*); **–sak'sisch 1** bn.: – *porselein*; **2** zn. o.
oud'oom, m. –s (*oom van vader of moeder*).
oud'overgrootmoeder, v. –s; **–vader,** m. –s (*vader v. d. overgrootmoeder of v. d. overgrootvader*).
oudroest' 1 o. (*versleten ijzeren voorwerpen*); **2** m. –en (*iem., die in oudroest handelt*).
ouds'her, bw. (*sinds lang*): *van – vrienden.*
oud'soldaat, m. –soldaten (*gewezen soldaat*).
oud'ste, m. –n (*de eerstgeborene, bejaardste*; fig. *wijste*): *de –n van Israël*, de oudsten als leiders; *de –n moeten de wijsten zijn.*
oudstrij'der, m. –s (*oud-soldaat*): *–s v. h. Metalen Kruis* (1830–'39), (thans inz. in België van soldaten uit de wereldoorlog).
oud'tante, v. –s (*tante van vader of moeder*).
oud'te, zie oude 3.
oudtestamen'tisch, bn. (*ontleend aan. betreffende, van, volgens het O.-T.*): *–e helden.*
oud'tijds, bw. (*eertijds, in oude dagen*).
oud'vader, m. –s (*aartsvader*): *de –s van het Oude Verbond*; *hij reist naar de –s*, sterft; zie patriarch.
oudva'derlands, bn. (*in het oude vaderland gebruikelijk*): *–e zeden en gebruiken*, van oudsher in ons land in zwang.
oudva'derlijk, bn., bw. (*patriarchaal*; fig. *ouderwets*).
ounce, v. –s ($^1/_{11}$ *Eng. pond*): *per – fijn.*
ou'taar, o. outaren, **ou'ter,** o. –s (*offerplaats, offertafel*), ook, altaar, autaar; lit. t. ook, *outaar', altaar', autaar'.*
outcast, m. –s (Eng. *verworpeling, paria*).
ou'ter, o.; zie outaar.
outilleren, geoutilleerd (Fr. *voorzien van werktuigen, materieel, gereedschappen*; *uitrusten*; fig. *documenteren*): *goed geoutilleerd.* (ll = ij).
outilla'ge, v. (Fr. *uitrusting, materieel*).
outsider, m. –s (Eng. *niet-ingewijde: iem., die buiten de quaestie staat, buitenstaander*; wedrennen: *paard, dat weinig kans heeft te winnen*; ook: *persoon, die bij solliciteren weinig in aanmerking komt*).
ouvertu're, v. –n, –s (Fr. *begin, opening*; *voorspel, inleiding ener opera*).
ou'we, d'n, m. (*familiaire benaming voor elken chef: directeur, scheepskapitein, baas, patroon enz.*; ook: *vader*): *wat zei d'n –?*
ou'wel, m. –s, ouweltje (*dun gebak uit bloem en water*; *ongewijde hostie*; *ouderwetse sluiting van brieven*; *omhulsel van poeiers enz.*).
ou'welijk, bn., bw. (*de kenmerken van ouderdom vertonende, de indruk wekkende van, passende bij iem. op leeftijd*; *oudachtig*): *een – voorkomen*; *hij doet zo –.*
ovaal', Fr. ovale van Lat. ovum = ei **1** bn. (*langwerpig rond, eivormig*): *een – gelaat*; **2** o. ovalen (*langwerpig, kromme gesloten lijn in een plat vlak*; *het binnen zulke lijn gesloten deel van dat vlak*).
ova'tie, v. –s, ovatiën, ovatietje (Fr. [Lat. ovatio]: *kleine, zegevierende intocht bij de oude Romeinen*; fig. *openlijk huldebetoon*): *iem. een – brengen*; l. *o-vaat'sie* of *ova'sie.*
o've n, m. –s, oventje (*gemetseld werktuig of gebouw met vuurhaard, bestemd voor het verhitten, drogen, distilleren enz. van verschillende zaken*; inz. *de besloten ruimte, die dient om brood te bakken*; Z.-N. *grote mond*): *een kalk–*; *het brood in de – schieten*; *een – tot het bakken van aardewerk, porselein enz.*; zegsw. *tegen een – gapen*, vergeefse moeite doen; **–beest,** o. –en (Z.-N. *kakkerlak*); **–buur,** o. (Z.-N. *huisje bij de oven*); **–paal,** m. –palen (*platte houten schop met lange steel, waarmee het brood in de oven geschoven wordt*); **–plaat,** v. –platen (*ijzeren plaat, waarop het deeg enz. gelegd wordt, dat in de oven moet bakken*); **–wisser,** m. –s (*stok met poetslap, voor de ovenvloer*).
o'ver 1 vz. (1 *zich bevindende op*; 2 *zich bewegende langs* [*een deel*] *ener oppervlakte*; 3 *zich bewegende verder van de zelfstandigheid*; 4 fig. in verschillende bet.): 1 *een kleed – de tafel*, op; 2 *– Utrecht naar Amsterdam*, langs; *het rol – de grond*; 3 *– de grenzen*; *het is – vieren*, later dan; 4 fig. *– iets nadenken*; *– iem. heersen*; Z.-N. *een plank – kant zetten*, op de kant; Z.-N. *– hoek*, overhoeks; *– de rivier*, aan de overzijde; *– land, – zee reizen*; *– straat lopen*, in; *een artikel – het toneel*, behandelende; *– dag*, gedurende; *zij heeft iets – zich*, zekere manieren; **2** bw.: *het onweer, gevaar is –*, voorbij; *er is geld –*, te veel; *de stad is –*, in 's vijands hand; *hij is –*, [a]) een klasse verhoogd, [b]) over de rivier, de weg enz.; *– het geweer*, schouder het geweer! zie over en weer; *te –*, in overvloed; in Z.-N. is *over* in tijdsbepalingen dikwijls = N.-N. vóór; – vormt met w.w. scheidb. en onscheidb. samenst., b.v. *o'verleggen, overleg'gen.*
o'veral, overal' 1 bw. (*op alle plaatsen*): *God is –*; **2** scheepst.: *er werd – geroepen!* alle man moest op het dek komen helpen; zie hens; *– maken*, klaar maken.
over-all, m. –s (Eng. [*linnen*] *kledingstuk, „over alles" heen gedragen voor vuil werk*).
overaltegenwoor'dig, bn. (*alomtegenwoordig*); **–heid,** v.: *de – Gods.*
o'verbekend, bn. (*algemeen bekend*): *zijn menslievendheid is –*; **–belasten** (*te zwaar belasten*); **–belasting,** v. –en; **–beleefd,** bn. (*al te beleefd, in te hoge mate gedienstig*).
Over-Be'tuwe, v. (*O. deel der Betuwe*).
o'verbevolking, v. (*te grote bevolking*): *de – der grote steden.*
o'verbevolkt, bn. (*te sterk bevolkt*): *is de bijenkorf –, dan gaan de bijen zwermen.*
o'verblijfsel, o. –s, –en (*hetgeen van iets overgebleven is*; *overschot, restant*; *spoor*): *de –s van een middagmaal*; zie kliek; *de –en van vroegere beschaving op Java.*
o'verblijven, bleef –, is overgebleven (1 *overschieten*; *ongebruikt blijven*; 2 *blijven leven na de dood van anderen*; 3 *blijven logeren, vertoeven*): 1 *al dit brood bleef over*; *er bleef ons niets over dan*, wij konden niets anders doen; 2 *de –den*, in leven gebleven; *–de planten*, in de winter niet stervende; 3 *een nacht –*; *een trein –.*
overbluf'fen, overblufte, h. overbluft (*door meer gebluf de mond snoeren*; *iem. met een vloed van woorden tot zwijgen brengen*; *uit het veld slaan door woorden of daden*): *iem. –*; *zich niet laten –*; *overbluft door het gejoel.*
overbo'dig, bn. (*onnodig*; *meer dan geboden is*): *–e moeite*; *een –e vraag*; **–heid,** v.
overboe'fen, overboefte, h. –boeft (Z.-N. *te veel eten*): *zich –*, zich volproppen.

o'verboeken, boekte –, h. overgeboekt (handel: *uit het ene koopmansboek in het andere overbrengen of overschrijven*).
overboord', zie boord.
1 o'verbrengen, bracht –, h. o'vergebracht (1 *v. d. ene plaats naar de andere, van een persoon naar een ander brengen*; 2 *v. h. éne koopmansboek i. h. andere overboeken*; idem, *het saldo ener rekening op een nieuwe rekening*; 3 *verklikken*; 4 *vertalen*): 1 *gevangenen, brieven* –; *iem. de groeten* –; 2 *creditposten* –; 3 *iets* –; 4 *e. gedicht uit het Latijn i. h. Ned.* –, overzetten; **2 overbren'gen,** –bracht', h. overbracht' (*doorstaan'*): *veel met een zieke* –.
o'verbrenger, m. –s (*verklikker*).
o'verbrenging, v. (*het overbrengen* inz. in bet. 1, 4).
o'verbrieven, briefde –, h. –gebriefd (*per brief mededelen*, inz. ong.: *verklikken*): *wie heeft hem dat nu –gebriefd?* **–briever,** m. –s.
overbrug'gen, overbrug'de, h. –brugd' (*met een brug of bruggen overspannen*; fig. *toenadering bewerken*): *de rivier zal hier overbrugd worden*; *een dal* –; zie viaduct.
o'verbuur, m. –buren (*buur a. d. overkant*).
o'vercompleet, bn. (*overtollig, boventallig*; *te veel*): *een – boekdeel*; *– personeel*.
o'verdaad, v. (*wat de grenzen van het betamelijke te buiten gaat*: *verkwisting, onmatigheid*): *in – leven*; zegsw. *– schaadt*, onmatigheid is nadelig.
overda'dig, bn., bw. (*overmatig, in of met overdaad, onmatig, buitensporig*): *– tafelgenot*; *gij leeft zeer* –; **overda'd gheid,** v.
o'verdek, o. –dekken (scheepst. *bovendek*).
overdek'ken, –dek'te, h. overdekt' (*geheel bedekken*): *de goederen aan wal met zeildoek* –; *een overdekte schotel*, met deksel; *een overdekte kegelbaan*, met overkapping; fig. *iem. met schaamte* –, overladen.
overden'ken, –dacht', h. overdacht' (*overpeinzen, overwegen*): *een plan* –; Z.-N. *zich* –, zich bedenken.
o'verdoen, deed –, h. overgedaan (1 *opnieuw* [*en beter*] *doen*; 2 *overdragen*; van hetgeen gekocht is: *tegen dezelfde prijs aan iem. afstaan*; ook: *verkopen zonderdat men koopman is*): 1 *zijn werk moeten* –; *het nog eens dunnetjes* –, inz. van de genoeglijke herhaling van een feestelijkheid; 2 *zijn zaken* –; *iem. meubels enz.* –, verkopen (tegen de kostende prijs).
overdon'deren, overdonderde, h. overdonderd (fig. *overbluffen, tot zwijgen brengen* [*met grote woorden*]): *zich niet laten* –; *dat was –d.*
overdood', bw. (Z.-N., vero. *voor dood*).
o'verdracht, v. –en (*het overdragen*): *de – van die fabriek*, het overgeven aan een nieuwen eigenaar; *de – van een uitgave*; nog: *bij* –, overdrachtelijk; **–drachttaks,** v. (België: *omzetbelasting*).
overdrach'telijk, bn., bw. (*metaphorisch*): *het – gebruik van woorden en uitdrukkingen*, b.v. *het oog van een naald.*
o'verdragen, droeg –, h. overgedragen (1 *afstaan in eigendom, doen overgaan*; *overgeven*; 2 *oververtellen*; 3 *overbrengen*; *van de ene plaats naar de andere dragen*): 1 *zijn neef al de rechten op de erfenis* –; *een schuldvordering aan iem.* –; 2 *iets aan iem.* –; 3 *draag dit even over*; *een rekening* –, van het ene boek in het andere schrijven.
overdre'ven, bn., bw. (*buitensporig*): *al, wat hij schreef, was erg* –, vergroot, meer dan werkelijk; *een –e beleefdheid, – zorg*, al te grote; *hij is – nauwgezet*, al te.
1 o'verdrijven, dreef –, i. overgedreven (*naar de overzijde drijven*; *voorbijdrijven*): *de bui is o'vergedreven*, naar een andere streek gedreven; **2 overdrij'ven,** –dreef', h. overdre'ven (*de grenzen der waarheid door vergroting overschrijden, een buitensporige voorstelling geven van*): *hij –drijft bij alles.*
overdrij'ving, v. –en (*daad van overdrijven*): *door – wordt menige zaak geschaad.*
I. o'verdruk, m. –drukken (*afdruk* inz. v. e. artikel, opstel; ook: *spanning van gas, groter dan de dampkringslucht*).
II. o'verdruk, bn. (*al te veel bezigheden hebbende*): *hij heeft het* –; de delen van – **I** etymologisch = de delen van – **II.**
o'verdrukken, drukte –, overgedrukt (1 in of uit een werk: *daarin, daaruit overnemen*; 2 *opnieuw drukken* inz. van reeds in druk verschenen geschriften): 1 *overgedrukt in, uit de Nieuwe Taalgids*; 2 *een lang stuk* –.
o'verduidelijk, bn., bw. (*zeer duidelijk*).
overdui'velen, overduivelde, h. overduiveld (*overbluffen*): *hij laat zich niet* – of (volkstaal) *–du'velen.*
overdwars', bn., bw. (*dwars, in de breedterichting*): *een balk – doorzagen, een –e doorsnede*; fig. *iem. – aanzien*, met kleinachting; *iem. – komen*, hinderen.
overeen', bw. met de grondbet.: *over, op elkander, gelijk*, vormt met w.w. scheidbare samenstell.; zie –komen, –stemmen.
overeen'brengen, bracht –, h. overeengebracht (*doen overeenstemmen*): *wij moeten beide plichten met elkaar zien – te brengen.*
overeen'komen, kwam –, i. overeengekomen (1 *gelijk zijn aan*; *overeenstemmen*; 2 *bij elkaar horen*; 3 *een overeenkomst sluiten, bepalen*; *afspreken*; *het eens worden of zijn*): 1 *deze twee rekeningen komen niet* –; *uw daden komen niet – met uw woorden*; 2 *deze twee kleuren komen goed* –, passen bij elkaar; 3 *zij kwamen –, elkaar te helpen.*
overeen'komst, v. –en (1 *gelijkheid, volkomen overeenstemming*; 2 *gelijkenis*; *overeenstemming in bepaalde opzichten*; 3 *het niet met elkaar in strijd zijn, het bij elkaar passen*; *harmonie*; 4 *het gezamenlijk afspreken, het samen besluiten*: *afspraak*; 5 *contract, verdrag, tractaat*): 1 *een toevallige – van naam*; 2 *punten van* –; *– van aanleg*; 3 *de – der vier Evangeliën*; 4 *volgens onze – krijgt hij* $^1/_1$ *der winst*; 5 *in de – is ieders recht duidelijk omschreven*; (rechtst.) *een – is een handeling, waarbij een of meer partijen zich jegens een of meer andere verbinden.*
overeenkom'stig 1 bn. (*overeenstemmend, overeenkomend*): *de kopie is – met het origineel*; meetk. *twee –e hoeken*; **2** vz. (*volgens, overeenstemmend met*): *dat is – de waarheid, niet – uw beginselen*; **- heid,** v.
overeen'stemmen, stemde –, h. overeengestemd (*overeenkomen, van hetzelfde gevoelen zijn*; *gelijk zijn aan*; *bij elkander behoren*; *gelijkenis vertonen*; *kloppen met, corresponderen*): *deze vrienden stemmen in alles* –, d.i. zijn van hetzelfde gevoelen; *dat stemt niet overeen met uw woorden*; **–stemming,** v.: *tot – komen*, tot gelijkheid van zienswijze,

mening; *dat is daar niet mee in –; in – met de feiten*; **–vallen,** viel –, i. –gevallen (Z.-N. *over elkander vallen*); **–zitten,** zat –, h. –gezeten: Z.-N. *met de armen –*, niets doen.
overeind', bw. (*rechtop*): *een paal – zetten.*
o'verendweer, bw. Z.-N. =
over en weer', bw. uitdr. (*heen en weer*): *hij loopt – – –; aardigheden worden – – – gewisseld*, wederkerig, van weerszijden.
overer'felijk, bn. (*kunnende overgeërfd worden*): *–e kwalen; kunst is niet –*; **–heid,** v.
o'vererven, erfde –, i., h. overgeërfd (eig. *bij erfenis overgaan*; fig. *door afstamming krijgen, behept zijn*): *goederen, die van vader op zoon –; spraakgebreken –*; **–erving,** v.
o'verfrak, m. –frakken (Z.-N. *overjas*).
o'vergaaf, v., zie o'vergave.
o'vergaan, ging –, i. –gegaan (1 *overgehaald worden en geluid geven*; 2 *van de ene plaats naar de andere gaan*; 3 *zich [al gaande] over iets bewegen*; 4 *bevorderd worden*; 5 *overgegeven worden*; 6 *een ander geloof, gevoelen aannemen*; 7 *in andere toestand komen*; fig. met een bepaling: *sterven* [verg. *overlijden*]; 8 *voorbijgaan*; 9 *beginnen met; besluiten tot*): 1 *de spoorwissel ging over; de bel gaat over*; 2 *de ballast gaat over*, schuift naar e. zijde; *van het ene schip op het andere –*; 3 *een brug –*; 4 *hij is naar de vijfde klas overgegaan*; 5 *de stad zal aan den vijand –*; 6 *tot de Islam –; tot iems. gevoelens –*; 7 *waren, die tot bederf –; in rood –; in elkaar –; tot een beter leven –*; 8 *de pijn, de bui gaat over*; 9 *tot stemmen –.*
o'vergaar, bn. (*al te gaar*): *–gare erwten.*
o'vergang, m. –gangen (*het overgaan*, in bijna alle bet. inz.: 1 *het gaan over iets*; 2 *verandering*; 3 *overgave*): 1 *den vijand de – over een rivier betwisten*; 2 *een snelle – van warmte tot koude; Vondels – tot het Katholicisme*, bekering; 3 *de – der stad.*
o'vergangsbepaling, v. –en (*bepaling bij een nieuwe wet, om de overgang van de oude wet tot de nieuwe te vergemakkelijken*).
o'vergangsexamen, o. –s (*examen van leerlingen, voor een hogere klasse*).
o'vergangstijd, m. (*tijd of tijdperk, tussen de ene toestand en de andere*); **–tijdperk,** o. –en; verg. tijdsgewricht.
overgan'kelijk, bn., bw.; zie transitief.
o'vergave, v. (*het overgeven, de daad van overgeven; overhandiging; uitlevering; overdracht, afstand*): *bij de – van een geschenk; de – van een stad*; in de bet. van *toewijding, berusting* een germ.
o'vergegeven, bn. (*slecht, boos, snood*): *een – booswicht, een – lichtmis.*
o'vergelukkig, bn., bw. (*zeer gelukkig*).
o'vergeven, gaf –, h. overgegeven (1 *iem. iets overreiken*; 2 *ter hand stellen*; fig. *overdragen*; 3 refl. *zich gevangen geven*; 4 refl. *verslaafd raken aan, zich laten beheersen*; 5 *braken*): 1 *geef me die pen eens over*; 2 *ik heb hem de stukken overgegeven; iem. zijn ambt –*; 3 *de vesting moest zich op genade of ongenade aan den vijand –*; 4 *zich aan het spel –*; 5 *de zieke gaf voortdurend over.*
o'vergeving, v. –en: *de volkomen – aan Gods H. Wil*, onderwerping.
o'vergevoelig, bn. (1 *al te gevoelig, al te vatbaar voor aandoeningen* inz. *al te prikkelbaar*; 2 *sentimenteel*): 1 *opbruisend, –*; 2 *–e verzen*; **overgevoe'ligheid,** v.
o'vergewicht, o.; zie overwicht.

1 o'vergieten, goot –, h. o'vergegoten (*uit het éne voorwerp, vat enz. in het andere gieten; opnieuw gieten*): *o'vergegoten wijn*; **2 overgie'ten,** –goot', h. –go'ten (*over iets heen gieten, gietend bedekken*): *vruchten met gesmolten suiker overgie'ten*; fig. *met hetzelfde sop –go'ten*, met dezelfde ondeugden.
o'vergisteren, bw. (Z.-N. *eergisteren*), volkst.
o'vergordijn, o. en v. –en (*tweede gordijn*, nl. *als siersel over een ander gordijn heen*).
o'vergrootmoeder, v. –s (*moeder v. grootmoeder of grootvader*); **–vader,** m. –vaders.
o'verhaal, m. –halen (*het overhalen*; inz. *plaats, waar men overhaalt: overzetveer*): *mijn vriend stond te wachten aan de –.*
o'verhaalschuit, v. –en (*veerschuit*).
overhaast', bn. inz. als bw. = overhaastig.
overhaas'ten, –haastte, h. overhaast' (*te zeer haasten*): *een zaak –*, niet genoeg tijd aan besteden; *z. –*, te grote haast maken; *gij moet mij niet –*, voortjagen met mijn werk; **–haas'tig,** bn., bw. (*al te haastig*): *een – vertrek; iets – afwerken*; **–haas'ting,** v. (*te grote spoed*): *met – werken, te werk gaan.*
o'verhalen, haalde –, h. overgehaald (1 *naar een andere zijde* inz. *over een water halen*; 2 *overreden, doen besluiten*; 3 v. e. veer: *spannen*; v. e. bel: *er aan trekken*; 4 *distilleren*): 1 *de veerman zal ons wel –*; 2 *iemand tot iets –*; 3 *de haan –*; ook: *overgehaald geweer*, met gespannen haan; 4 *dubbel overgehaalde likeur.*
1 o'verhand, (de) v. (*de meeste macht*): *de – hebben op den vijand*, in de meerderheid zijn, het winnen; *die mening heeft thans de –*, is de heersende; steeds met bepaalde w.w.: *de – krijgen, nemen, bekomen*; **2 o'verhand,** bw. (Z.-N. *beurtelings*).
overhan'digen, –handigde, h. overhandigd (*met de hand overreiken; ter hand stellen*): *iem. een brief –*; **–han'diging,** v.
overhands', bw., bn. (*twee zelfkanten tegen elkaar naaien op een bepaalde wijze, waarbij de ene hand over de andere gaat*): *– naaien; een –e steek.*
o'verhebben, had –, h. overgehad (1 *overhouden; meer hebben, dan nodig is, niet alles opgemaakt hebben*; 2 *willen missen; doen, geven voor*; 3 *te logeren hebben*): 1 *enig geld –*; 2 zegsw. *veel voor iem. –*, gaarne iets doen voor iem.; *er geen moeite voor –*; 3 *iem. –.*
overheen', bw. (*over iets heen*): *de kist, waar een kleed – lag; ergens – stappen*, [a]) van geringe bet. achten, [b]) tot iets licht besluiten; *ergens losjes – gaan*, oppervlakkig behandelen enz.; *hij is er nog niet –*, nog niet te boven gekomen; *ergens – komen, zich ergens – zetten*, te boven komen (v. smart enz.); *ergens – lezen*, bij het lezen niet opmerken.
o'verheer, m. –heren (Bijbel: *opperheer, meester*); Esth. 1 : 22.
overheer'lijk, o'verheerlijk, bn., bw. (*zeer lekker, bijzonder heerlijk*): *die wijn is –, een – schouwspel; dat smaakt –.*
overheer'sen, –heerste, h. –heerst (*beheersen, van overwegende invloed zijn*); **–heer'ser,** m. –s; **–heer'sing,** v. –en: *het land zuchtte onder vreemde –.*
o'verheet, bn. (*al te heet*): *–hete koffie.*
o'verheid, v. –heden (*personen, lichamen, aan wie het gezag is toevertrouwd*, inz. *door de wet met gezag bekleed*): *de burgerlijke –, de geestelijke –*; zie gesteld.

o'verheidsambt, o. –en (*ambt, waardoor men lid der overheid is*); **–dienst,** m. –en: *in –*; **–persoon,** m. –personen (*lid der overheid, autoriteit*).
o'verhellen, helde –, h. overgeheld (1 *overhangen*; 2 *neiging tot iets krijgen*): 1 *deze muur gaat –*, uit het lood zakken; 2 *tot iems. voorstellen –*, er oren naar krijgen; *tot het kwade –*, neigen tot: *er toe – iets te doen*; nog: *zijn blonde haar helde naar het rood over*, zweemde naar; **o'verhelling,** v. –en.
o'verhemd, o. –en (*fijn linnen hemd, over een ander heen gedragen; halfhemd*).
overhe'ren, –heerde, h. overheerd (*als heer besturen, heer zijn over; overweldigen*).
overhoeks', bw., bn. (*hoekswijs; schuin, van de ene hoek naar de andere; diagonaalswijze*): *paaltjes – verbonden; een –e lijn*, diagonaal.
overhoop', bw. (*dooreen, door elkaar, op elkaar; in de war, in wanorde*).
overhoop'gooien, gooide –, h. overhoopgegooid (*alles door elkaar gooien*): *een spel kegels –*; **–halen,** haalde –, h. overhoopgehaald (*dooreengooien, in wanorde brengen*; fig. *in een gesprek of rede alles door elkaar haspelen*); **–liggen,** lag –, h. overhoopgelegen (*verward door elkaar liggen*): zegsw. *met iem. –*, ruzie hebben; **–raken,** raakte –, i. overhoopgeraakt (*in verwarring komen*; fig. *het oneens worden met*): *al de papieren waren overhoopgeraakt*, d.i. in de war, dooreen; **–schieten,** schoot –, h. overhoopgeschoten (*neer-, doodschieten*); evenzo: **–steken,** stak –, h. overhoopgestoken.
overhoop'werpen, wierp –, h. overhoopgeworpen (1 *door elkaar werpen*; 2 mil. *in verwarring op de vlucht doen slaan*): 1 *stoelen en tafels –*; 2 *een vijandelijke bende –*.
overho'ren, –hoorde, h. overhoord (*afhoren, laten opzeggen*): *een knaap de les –*.
o'verhouden, hield –, h. overgehouden (1 *als overschot behouden, overhebben; sparen*; 2 *gedurende de winter bewaren in goede toestand*): 1 *we hebben nog heel wat overgehouden van het geld*; 2 *de azalea's –*.
o'verhouder, m. –s (*een lam, dat de winter overgehouden wordt, een schaap van* $^1/_2$ *tot* $1^1/_2$ *jaar*, min of meer gew.; *een overjarig varken; een melkkoe die men blijft melken tot een jaar lang en meer, nadat zij gekalfd heeft*).
overhui'ven, –huif'de, h. overhuifd' (*met een huif overdekken*): *een –huifde buffelkar*; zie huifkar; R.-K. *een –huifd altaar*.
o'verig 1 bn. (*nog voorhanden, nog onverbruikt; overgebleven*): *de –e dagen*, overblijvende; **2 –e,** o. (*de rest*): *voor het –*.
o'verigens, bw. (*voor 't overige*).
overij'len, zich, overijl'de zich, h. zich overijld' (*zich overhaasten*): *overijl u niet*, [a]) loop niet te haastig, [b]) neem niet te ras een besluit; *een –ijld besluit*; **overij'ling,** v. (*ijlende haast, te grote haast*).
Overij'sel, o. (*een onzer 11 provinciën*); **–aar,** m. –s (*man uit O.*); **–s,** bn., bw.
1 o'verjagen, jaagde (joeg) –, h. overgejaagd (*jagen of drijven over*): *hij joeg de varkens de weide –*; **2 overja'gen,** –jaag'de, h. overjaagd' (*door te sterk jagen afjakkeren*): *hij heeft zijn paard –jaagd'*.
overja'rig, bn. (1 *meer dan een jaar oud*; 2 *ouder dan een zeker aantal jaren*): 1 *dit is – fruit, deze zuurkool is –*; 2 *een – meisje*, wier eerste jeugd voorbij is.
o'verjas, v. –jassen (*jas, die over de andere jas heen wordt gedragen*).
o'verjurk, v. –en (*morsjurk*).
o'verkant, m. (*de tegenovergestelde zijde, gene zijde*): *aan de – der straat, der rivier*.
overkap'pen, overkap'te, h. overkapt' (*met een kap overdekken*): *het terrein voor het station gaat men –*; Z.-N. o'verkappen = omver–; **–kap'ping,** v. –en (*het overkappen; datgene, waarmede overkapt is*): *een ijzeren –*.
1 o'verkijken, keek –, h. o'vergekeken (*nog eens nazien [vluchtig]*): *ik heb van morgen de les nog eens overgekeken*; **2 overkij'ken,** –keek', h. overke'ken (*de blikken laten gaan, voor zover de uitgestrektheid reikt; overzien*).
o'verkleed, o., in bet. 1 –klederen, –kleren, in bet. 2 –kleden (1 *kleed, dat over de andere heen wordt gedragen*; 2 *kleed [vloer-, tafelkleed] van mindere stof, dat over een ander*, b.v. *over een tapijt wordt gelegd*): 1 *een overjas, een stofjas is een –*; 2 *er lag een linnen – over dat kostbare tapijt*; zie hoes.
o'verklimmen, klom over, i. overgeklommen (*over iets heen klimmen*): *een muurtje –*; *tegen 't – beveiligd*; **–klimming,** v. –en.
overklui'zen, –kluis'de, h. overkluisd' (*overwelven*): *een gracht –*.
o'verkoken, kookte over, i. overgekookt (*bij het koken overlopen*): *de melk laten –*; ook wel: *de pot kookt over*.
overko'melijk, bn. (*wat men te boven kan komen*): *die schade is wel –*, te herstellen.
1 o'verkomen, kwam –, i. o'vergekomen (1 *over iets heen komen*; 2 van golven: *over het boord heen gaan*; 3 *[van elders] bij iem. komen*): 1 *we konden de rivier niet –*; 2 *er kwam een golf over, die mij meesleurde*; 3 *mijn vader zal –*, hierheen komen; **2 overko'men,** –kwam', i. overko'men (*gebeuren* inz. v. e. ongeluk): *wat is u –*, wat is er met u gebeurd? *hem is een ongeluk –*; *zo iets kan hem alleen –*, zo (on)gelukkig als hij, is niemand; *wat overkomt je*, wat bezielt je, ben je mal?
o'verkomst, v. (*het overkomen*): *ik zag vaders – tegemoet*, bezoek.
overkort', bw. (Z.-N. *binnenkort*): *– komen*.
o'verkrijgen, kreeg –, h. overgekregen (1 *ergens overheen krijgen*; 2 *naar zich toekrijgen*; inz. *[van elders] op bezoek krijgen*): 1 *de voerman kon den ezel het bruggetje niet –*; 2 *ongedierte –*; *familie –*, nl. als logé's.
overkrop'pen, –krop'te, h. overkropt' (1 eig. *de krop te zeer vullen*: *te veel voedsel geven*, vero.; 2 *overladen*): 1 *een gans –*; 2 *met werk overkropt'*; *haar overkropt gemoed*.
o'verlaadhaven, v. –s: *een tijdelijke – te Maasbracht*; **–inrichting,** v. –en (nl. *om goederen over te laden*).
o'verlaat, m. –laten (*minder hoog gedeelte van een rivierdijk, om het overtollige water zijdelings af te voeren*): *de Beerse –*.
1 o'verladen, laadde –, h. o'vergeladen (*de lading van een schip, trein, wagen enz. naar een ander overbrengen*): *goederen –*; **2 overla'den,** –laad'de, h. overla'den (1 *te zwaar laden*; 2 *te veel werk opgeven*; 3 *[te] veel op iets brengen, leggen enz.*): 1 *een wagen –*; 2 *de jeugd met werk –*; 3 *zich de maag –*, te veel eten; *iem. met weldaden –*; *een tafel – met boeken*; **–la'ding,** v. –en: *– schaadt*.
overland', bw. (*geheel of gedeeltelijk te land*): *hij reisde – naar Jeruzalem*.
overland'mail, v.; zie landmail.

overlang', bw. (*vóór lang, lang geleden*).
overlangs', bw., bn. (*niet overdwars*): *een stok, een worst – doorsnijden*, d. i. in de lengte; *een –e doorsnede*.
o'verlast, m. (eig. *al te zware last*: fig. *hinder, leed*): *die bengels doen ons – aan*, hinderen, kwellen, plagen ons; *tot – van*.
o'verlaten, liet –, h. overgelaten (1 *overig laten, laten overblijven*; 2 *over iets laten gaan, rijden enz.*; 3 *laten zorgen voor*; 4 Z.-N. *de exploitatie v. e. zaak aan iemand verkopen*): 1 *niets van het eten –*; 2 *men liet na 6 uur niem. meer over*; 3 *ik zal dat aan jou –*; 4 *een winkel –*; nog: *iemand aan zijn lot –*, zich niet meer om hem bekommeren.
o'verlating, v. –en (*acte van aankondiging, dat men den assuradeur vaartuig en goederen overlaat*); zie abandonnement.
overle'den 1 bn. (*gestorven*); z. overlijden; **2 –e**, m. en v. –n (*afgestorvene*).
o'verleder, –leer, o. (*bovenleer*): *het – v. e. schoen*, dat de bovenvoet bedekt, tegenstelling met zoolleer; *het – v. e. koffer*.
overleg', o. (*nadenken; beraad*): zegsw. *– is het halve werk; iets met – doen; met gemeen –*, na gemeenschappelijke beraadslaging; *– plegen; in – treden met*; soms o'verleg.
1 o'verleggen, legde, lei(de) –, h. o'vergelegd, o'vergeleid (1 *iets ergens overheen leggen*; 2 *besparen, ter zijde leggen*; 3 *laten zien; tonen*): 1 *leg er een kleed over*; 2 *hij heeft een aardig sommetje o'vergelegd*; 3 *zijn stukken –*; nog (schaatsenrijden): *bij het rijden beurtelings de ene voet over de andere plaatsen*; **2 overleg'gen**, overleg'de (–leide), h. overlegd' (–leid) (*beraadslagen over: overwegen, overdenken*): *iets met iem. –*, met iem. regelen.
1 o'verlegging, v.: *na, onder – der stukken*; **2 overleg'ging**, v. –en, in deze bet. meestal *overleg: verdere – was nodeloos*.
overlest', bw. (Z.-N. *onlangs*).
overle'ven, –leefde, h. overleefd' (*langer leven*): *zijn kinderen –; zijn roem –*, gedurende zijn leven zijn roem zien verbleken.
overle'vende, m. en v. –n (*na'blijvende*).
o'verleveren, leverde over, h. o'vergeleverd (1 *overgeven; in het bezit, in handen stellen*; 2 *door mondelinge mededeling aan een volgend geslacht doen weten, van mond tot mond doen overgaan*): 1 *iem. de bewijsstukken –; een dief aan de politie –*; 2 *een sage, uit oude dagen overgeleverd*.
o'verlevering, v. –en (*het overleveren; het mondeling van geslacht tot geslacht overbrengen; het aldus overgebrachte*; inz. *geloofswaarheden, niet nadrukkelijk in de H. Schrift opgetekend, door mondelinge verkondiging tot ons gekomen*); zie traditie.
1 o'verlezen, las –, h. o'vergelezen (*nog eens [en beter] lezen*): *lees uw opstel nog eens –*; **2 overle'zen**, overlas', h. overle'zen (Z.-N. *belezen* **1**, 1): *een betoverde koe –*.
o'verligdag, m. –dagen (*dag, die een schip boven de gewone tijd ergens ligt om te laden of te lossen*); **–liggeld**, o. –en (*geld, verschuldigd wegens het overliggen v. e. schip*).
overlij'den 1 –leed, i. overle'den (eig. *overgaan; sterven*): *hij is gister overleden*; zie lijden **1**, 11; **2** o. (*dood*): *na zijn –*.
overlom'meren, –lommerde, h. overlom'merd (*overschaduwen*): *de linde –lommert het huisje*.
o'verloop, m., bet. 2, 3 –lopen, (1 *het over iets heen lopen, stromen, als gevolg van een te grote massa vloeistof*; 2 *waar men mag overlopen*; 3 *portaal, doorgang, smalle gang*; 4 Z.-N. *toeloop*): 1 *geen doorbraak maar een – van water over de kruin van de dijk; – van gal*; fig. *wij hadden – van bezoek*; 2 *hier is geen –, jongens, terug!* 3 *een donkere –*; 4 Z.-N. *– van volk*.
1 o'verlopen, liep –, h. en i. o'vergelopen (1 *over iets heen lopen*; 2 *over de rand heen vloeien van vloeistoffen*; 3 *van het ene naar het andere, van den een tot den ander overgaan*; inz. van soldaten: *deserteren*): 1 *hij liep de straat over*; 2 *de melk loopt over*; fig. *– van vriendelijkheid*; 3 *hij is naar den vijand –gelopen*; **2 overlo'pen**, –liep', h. overlo'pen (1 refl. [*te*] *erg vermoeien door lopen*; 2 [*te*] *dikwijls bezoeken*): 1 *ik heb mij –*; 2 *vrienden moeten elkaar niet –*; nog: Z.-N. *de lucht overloopt'*, (is overlopen), betrekt.
o'verloper, m. –s (mil. *deserteur*).
o'verloping, v. –en (*het overlopen: desertie*): *– tot den vijand*.
overluid', bw. (*met luider stem, hardop*): *hij zei dat alles –*, het was goed hoorbaar.
overlui'den, overlui'en, –luid'de, h. overluid': *men zal den dode morgen –*, d. i. de doodklok over of voor hem trekken.
Overmaas', bn.: *de –mase dorpen*, d. i. van de andere zijde, de zuidzijde der Maas in Z.-H., nl. Voorne, Putten enz.
o'vermaat, v. (*meer dan de vereiste maat*; fig. *buitensporigheid*): *tot – van smart, ramp, ellende*, d. i. alsof er nog geen smart enz. in voldoende mate was.
o'vermacht, v. (1 *meerdere macht, meerderheid*; inz. *grotere getalsterkte*; 2 rechtst. *lichamelijke of geestelijke niet te voorziene dwang, waardoor de aansprakelijkheid voor iems. doen of laten wordt opgeheven*): 1 *voor de – bukken, zwichten; de – hebben*; 2 *door –* b.v. *oorlog, niet op tijd zijn betalingen doen*; **–machtig, –mach'tig**, bn. (*veel meer macht hebbende dan een ander*): *de –e vijand*.
o'vermaken, maakte –, h. overgemaakt (1 *opnieuw [en beter] maken*; ook: *overschrijven*; 2 *overzenden*): 1 *de knaap moest zijn huiswerk –*; 2 *iem. geld –*, b.v. *per postwissel*; **–making**, v. –en: *– van gelden*.
o'verman, m. –lieden, –lui (*hoofd, leider, deken; buurman aan de overzijde; medespeler tegenover iem.*): *de – van een gild*; gew. *euverman*; in de eerste bet. vero.
overman'nen, –man'de, h. overmand' (*overweldigen door meerdere kracht of macht*): *de wacht werd –mand; door droefheid –mand'*, overstelpt; *door de slaap –mand'*.
1 overma'tig, bn., bw. (*de maat te boven gaande*): *–e weelde*, buitensporig; *zij dronken –, het was er – warm*; **2 o'vermatig**, bn., bw. (*al te matig*): *– leven*.
O'vermaze, o. (Land van): (*de streek gelegen tussen de Maas en de Roer*).
overmees'teren, –meesterde, h. overmeesterd (*overweldigen, bemachtigen, ten-onderbrengen, onderwerpen*): *een fort –, zijn drift en –; door de hartstocht overmeesterd*, meegesleept; **–mees'tering**, v. –en.
o'vermelker, zie overhouder i. d. 3e bet.
overmid'den, bw. (*over het midden heen*): *snijdt het –*, middendoor.
overmits', vgw. (*aangezien, omdat*); vero.
o'vermoed, m. (*laatdunkendheid; zelfover-*

schatting; buitensporige drieste stemming; vermetelheid, roekeloosheid).
overmoe'dig, bn., bw. (*vermetel*).
o'vermoeten, moet –, h. overgemoeten (1 *over iets heen moeten gaan, rijden, varen enz.*; 2 *opnieuw [en beter] moeten gemaakt worden*): 1 *een brug, rivier –, plein –,* naar de overkant; 2 *dat werk moet over.*
1 overmo'gen, onr. w.w., –mocht', h. overmocht' (*sterker zijn dan een ander, hem aankunnen; overwinnen*): *hij, die zes Noren vermag, is geen blohart*; **2 o'vermogen,** mocht –, i. o'vergemogen (1 *over iets heen mogen gaan, rijden enz.*; 2 *naar een hogere klas mogen overgaan*): 1 *jij mag de brug over*; 2 *hij mag niet over.*
o'vermorgen, bw. (*op de dag na morgen*): *morgen of –,* te eniger tijd.
o'vermouw, v. –en (*losse mouw over een andere mouw, morsmouw*): *de katoenen –.*
o'vernaad, m. –naden (*naad over een andere*); **–naads,** bn.: *een –e boot,* een roeiboot, waarvan de delen over elkaar zijn gelegd; *–e vier, –e twee.*
o'vernaaien, naaide over, h. o'vergenaaid (1 *iets overheen naaien*; 2 *opnieuw naaien*): 1 *een naad –*; 2 *dat moet overgenaaid worden.*
overnach'ten, –nachtte, h. in die herberg overnacht (*de nacht doorbrengen*).
o'vername, v. (*het overnemen*): *de – van een ontvangerskantoor, een winkel*; als germ. beschouwd, liever *het overnemen.*
o'vernemen, nam –, h. overgenomen (1 *uit iems. handen aannemen*; 2 *aan zich laten overdragen*; 3 *ontlenen*; 4 *navolgen*; 5 *voor eigen rekening exploiteren*; 6 *iets kopen van iem., die het voor enige tijd gekocht heeft, gewoonlijk tegen mindere prijs*): 1 *de last –*; 2 *de kolonel nam het bevel over,* nl. van zijn voorganger; 3 *woorden uit Bilderdijk –*; *kleine bladen nemen de berichten van grote over*; 4 *een lelijke gewoonte –*; 5 *een wijnzaak –*; 6 *die pas gekochte kast heb ik van hem overgenomen*; **–neming,** v. –en: *ter–aangeboden.*
o'vernoeming, v. –en (*metonymia,* z. ald.), b v. *het staal,* zwaard.
o'vernoes, bw. (Z.-N. *schuin*).
o'veroud, bn. (*zeer oud*): *–e tijden,* lang geleden.
o'veroudgrootmoeder, v. –s (*de moeder van een der overgrootouders*); **–oudgrootvader,** m. –s; **–oudmoei,** –en of **–oudtante,** v., –s (*tante van een der grootouders*); **–oudoom,** m. –s; ook, overovergrootmoeder enz.
o'verpad, o. –paden (*pad, dat dwars over een bouw- of weiland loopt*): *recht van –.*
overpein'zen, –peins'de, h. overpeinsd' (*peinzend beschouwen; nadenken over, overwegen*): *het lief en leed van 's mensen lot –*; nog: Z.-N. *zich –,* bedenken, nadenken over; **–pein'zing,** v. –en: *godsdienstige –en.*
o'verplaatsen, plaatste –, h. overgeplaatst (*elders plaatsen, verplaatsen*): *de luitenant werd –geplaatst,* d. i. naar een ander garnizoen; **–ing,** v. –en (*het overplaatsen*): *–vragen.*
o'verplanten, plantte –, h. overgeplant (*op een andere plaats planten*): *bloemen uit de potten in de volle grond –.*
overprik'kelen, –prik'kelde, h. overprik'keld (*door te sterk te prikkelen te gevoelig, ziekelijk maken*): *–prikkelde verbeelding*; **–prik'keling,** v. –en: *– van het gevoel.*
o'verproductie, v. –s (*te grote productie, overmatige voortbrenging*).
overre'den, –reed'de, h. overreed' (*met klem of kracht van redenen inwerken op iems. wil, iem. overhalen tot het doen of laten van iets*): *ik kon hem niet – zijn plan te laten varen; iem. – tot het veranderen van.*
overre'dend, bn., bw. (*geschikt, iem. te overreden*): *–e taal; – pleiten.*
overre'ding, v. (*het overreden*): *de gave der –.*
overre'dingskracht, v. (*de kracht, het vermogen om anderen te overreden*): *er is – toe nodig*; **–kunst,** v. –en.
o'verreiken, reikte –, h. overgereikt (*reikende overgeven, toereiken*): *iem. e. boek –.*
1 o'verrijden (1 *rijdende vervoeren van de ene zijde naar de andere*; 2 *over iets rijden*; 3 *nog eens rijden*; 4 Z.-N. *omverrijden*): 1 de koetsier reed ons –, h. ons o'vergereden; 2 *een plein –*; 3 *–, nog eens rijden, riep het publiek, toen de uitslag bekend werd*; 4 *een boom –*; **2 overrij'den,** overreed', h. –re'den (*omverrijden,* inz. met de bijgedachte van: *kwetsen, verminken*): *met een auto –.*
o'verrijp, bn. (*meer dan rijp*): *de peer is –.*
o'verrijwagen, m. –s ([*Rotterdamse*] *slepers-wagen*): *het lawaai der –s.*
o'verrok, m. –rokken (*jas of mantel over gewone kleren,* ietwat vero.; van vrouwen: *bovenrok*): *hij droeg een groene –.*
overrom'pelen, –rom'pelde, h. overrom'peld (*verrassen; onverwachts overvallen,* inz. *slagen bij het overvallen*; fig. *een voorstel enz. bij verrassing doen aannemen*): *Namen werd overrompeld; zijn plotseling voorstel overrompelde de vergadering*; **overrom'peling,** v. –en (*verrassing*): *de – van een fort.*
overscha'duwen, –scha'duwde, h. overscha'duwd (1 *met schaduw overdekken, naar alle zijden beschaduwen*; 2 *beschermen*; 3 *overtreffen*): 1 *de hut was door lindelover overschaduwd; een luchtige wolk heeft hen overschaduwd,* Matth. 17 : 5; 2 *de kracht des Allerhoogsten zal u –,* Lucas 1 : 35; 3 *zijn collega's –.*
o'verschakelen, schakelde over, h. overgeschakeld (*een andere electrische geleiding in de stroombaan schakelen*; van auto's: *op een andere versnelling brengen*): *geruisloos –.*
overscha'rig, bn. (*overschietend, buiten de indeling vallend*): *– vee,* te veel voor de gemeenschappelijke weide; *een –e heer.*
1 o'verschatten, schatte –, h. o'vergeschat (*opnieuw schatten*): *de waarde der landerijen eens –*; **2 overschat'ten,** –schat'te, h. overschat' (*een te hoge dunk hebben van*): *zijn krachten –*; **–schat'ting,** v.
o'verschenken, schonk over, h. overgeschonken (*van het ene vat in het andere schenken, overgieten*): *de rum in de karaf –.*
o'verschepen, scheepte –, h. overgescheept (*o'verladen van het ene schip in het andere*): *koffie, graan, erts –*; **–scheping,** v.
o'verscheppen, schepte –, h. overgeschept (*scheppende o'verbrengen*): *gij zult die vissen uit de kaar moeten – in deze schuit.*
o'verschieten, schoot –, i. overgeschoten (*overblijven*): *wat schiet nu voor mij –? het kan er niet op –,* het kan niet lijden.
1 o'verschilderen, schilderde over, h. o'vergeschilderd (1 *over iets heen schilderen*; inz. *bestaand schilderwerk bijwerken*; 2 *nog eens [opnieuw en beter] schilderen*): 1 *deze*

schilderij is geheel overgeschilderd; 2 *ik heb alles overgeschilderd*; **2 overschil'deren,** overschil'derde, h. overschil'derd (1 *beschilderen, verven*; 2 *over het bestaande schilderwerk heen schilderen*): 1 *met witte kalk* –; 2 *dat stuk is geheel overschilderd.*

overschit'teren, –schitterde, h. –schitterd (1 *helderder schitteren dan*; 2 fig. *ver in de schaduw stellen*): 1 *de zon overschittert alle andere hemellichamen*; 2 *de veldheerstalenten van Napoleon – die van alle veldheren.*

o'verschoen, m. –en (*schoen van elastiek, die over een andere schoen heen gedragen wordt, omdat hij geen vocht doorlaat*).

o'verschoon 1 bn., bw. (*in hoge mate schoon*): *een – gedicht*; *hoe – is de aard getooid!* **2 –schone,** v. –n (*zeer schone vrouw of meisje*): *Blanca, de –.*

o'verschot, o. –schotten (*wat overgebleven is*; *rest, restant*): *het stoffelijk –*, lijk; Z.-N. *– van gelijk*, meer dan gelijk.

overschreeu'wen, overschreeuwde, h. overschreeuwd (1 *harder schreeuwen dan*; 2 *iem. tot zwijgen brengen*; 3 *zo luid schreeuwen, dat men het over de gehele uitgestrektheid kan horen*; 4 refl. *zijn stem benadelen door te luid te schreeuwen*): 1 *zij – alle feestvierders*; 2 *de lasteraars –*; 3 *het plein –*; 4 *nooit zal hij zich –*; ook fig.

overschrij'den, –schreed', h. –schre'den (1 *stappen over*; [*met grote stappen*] *over iets heengaan*; 2 *te ver gaan, te buiten gaan*): 1 *kunt ge die greppel –? de grenzen van een land –*; 2 *zijn bevoegdheid –*; *een bedrag –.*

o'verschrijven, schreef –, h. overgeschreven (1 *nog eens schrijven, opnieuw schrijven*; 2 *afschrijven*; 3 Z.-N. *anoniem aanklagen*): 1 *een brief –*; 2 *jongen, je schrijft van je vriendje –*; 3 Z.-N. *iem. –*; nog: *het gekochte land werd overgeschreven op zijn oudsten zoon*, op zijn naam laten schrijven. Opm. – bet. eig. kopiëren, maar wordt ook evenals *afschrijven* en *uitschrijven* gebezigd met het bijdenkbeeld, dat dit geschiedt met een bepaald doel b.v. het overgeschrevene te bewaren. *Afschrijven* geschiedt steeds met zulke bedoeling. *Naschrijven* wordt inz. gebezigd voor *overschrijven* met het doel om iets aan een schrijver te ontlenen, meestal ongunstig. Bij *uitschrijven* denkt men a. h. geheel en al overschrijven; **–schrijving,** v. –en (*het overboeken*, ook *per girobiljet*); **–seinen,** seinde –, h. overgeseind (*seinende berichten, telegraferen*): *een bericht* (*doen*) –.

o'verslaan, sloeg –, h. (1, 2, 3), i. (4, 5, 6) overgeslagen (1 *al of niet opzettelijk weglaten*; *uitlaten*; *voorbijzien*; 2 *verzuimen*; *laten voorbijgaan*; 3 *voorbijgaan, passeren*; 4 *met snelheid overgaan van het ene voorwerp op het andere*; 5 *naar de andere zijde slaan*; *plotseling omvallen*; 6 *overgaan*): 1 *een woord, een regel, een bladzijde –*; *al die namen maar –*; 2 *hij slaat nooit een concert over*; 3 *men heeft hem bij die bevordering overgeslagen*; 4 *de vlammen sloegen van het ene gebouw op het andere over*; *de ziekte slaat op anderen over*, is besmettelijk; 5 *de telegraafpalen zijn naar deze zijde overgeslagen*; *de tong van de balans slaat naar links over*; 6 *tot iems. gevoelen –*; *tot revolutie –*; Z.-N. *het weer slaat over*, om; nog: *de kosten –*, (ongeveer) berekenen, ramen; *een overgeslagen halsboord*, omgeslagen; *zijn stem sloeg over*, in een andere toon overgaan, schel en onnatuurlijk gaan klinken.

o'verslag, m. –slagen (*omslag a. e. kleed*; fig. *berekening, raming*; vero. *overtoom*): *een – maken van de kosten.*

overspan'nen 1 –span'de, h. overspan'nen (1 *over iets uitspannen*; 2 *met uitgespannen hand overreiken*; 3 *te sterk spannen*; 4 fig. *te veel inspannen, te veel vergen van de geest, de verbeelding, de zenuwen*): 1 *een dansvloer met een zeil –*; 2 *iets kunnen –*; 3 *een boog, de snaar van een viool –*; 4 *het langdurig peinzen heeft hem –*; refl. *hij zal zich nog –*; **2** als bn. en bw. gebezigd volt. deelw.: *– denkbeelden*, overdreven, niet rekening houdend met de werkelijkheid; *– zenuwen*, overprikkeld; *hij is wat –*, overwerkt.

overspan'ning, v. –en (*het overspannen*; inz. 1 *ziekelijke toestand* [*van de geest*] *door te inspannende* [*geestes*]*arbeid*; 2 bouwk. *boog van een brug van pijler tot pijler*): 1 *die student lijdt aan –*; 2 *een brug met vier –en.*

o'versparen, spaarde –, h. overgespaard (*o'verleggen*): *een sommetje –.*

o'verspel, o. (*echtbreuk*): *gij zult geen – doen*, niet echtbreken, Ex. 20 : 14.

o'verspelen, speelde –, h. –gespeeld (*opnieuw spelen*): *een wedstrijd –.*

overspe'lig, bn., bw. (*zich aan overspel schuldig makende*): *het boos en – geslacht.*

o'verspringen, sprong over, h., i. overgesprongen (1 *over een verhevenheid of ruimte heenspringen*; 2 *zich springende over iets heen bewegen*; 3 *overslaan*; 4 *op of in iets anders springen*; *met een sprong van het een op het andere overgaan*): 1 *een greppel, een heg –*; 2 *heg en heuvels –*; 3 *enige bladzijden –*; *een klas –*; 4 *hij sprong op de reddingboot over*; *op een ander onderwerp –.*

o'verstaan, o.: *het examen afnemen ten – van den inspecteur*, in bijzijn van.

overstag', bw.: zeew. *– gaan, wenden*, over een andere boeg gaan, wenden; *– raken*, van de genomen streek tegen wind aanlopen, de wind van voren krijgen; fig. *iem. – werpen*, [a]) van gevoelen doen veranderen, [b]) hem doen ontstellen; *iem. – helpen*, doen vallen, de voet lichten.

1 o'verstappen, stapte –, h. o'vergestapt (1 *over iets heen stappen*; 2 *naar de overzijde stappen*; 3 *van trein veranderen*): 1 *een waterplas –*; 2 *zie hem eens komen –*; 3 *je moet te Arnhem –*, in een andere trein gaan; **2 overstap'pen,** –stap'te, h. –stapt' (*overslaan als van minder belang, voorbijgaan*; Z.-N. *e. land stappende meten*): *laat ons die kleinigheid nu maar –*; **–stap(kaart)je,** o. –s (*tramkaartje, dat recht geeft om over te stappen van de ene lijn naar de andere*): *conducteur, een –!*

o'verste, m. en v. –n (*de hoogste, de voornaamste, de eerste, de bestuurder, het hoofd*; mil. *aanspreektitel voor luitenant-kolonel*): *de – van een klooster*; z. rector, gardiaan; *de moeder–*, hoofd v. e. vrouwenklooster; *de broeder–*, hoofd v. e. fraterhuis.

o'versteek, m. –steken (Z.-N. *overzetveer*; Z.-N. *overstek*; N.-N. ook: *het oversteken*): N.-N. *de – van Shanghai naar Japan.*

o'verstek, o. –stekken (*datgene, wat over iets steekt*; *overhangend uitbouwsel van een huis*; *voorsprong van het lijstwerk van een kroonlijst, de basis ener zuil enz.*).

o'versteken, stak –, h., i. overgestoken (*naar de overzijde gaan*): *met een bootje de*

rivier –, overvaren; *'t Kanaal* –; zegsw. *gelijk* –, bij het ruilen elkaar de voorwerpen overreiken; *ik zou niet met hem willen* –, in zijn plaats willen zijn.
overstel'pen, –stelpte, h. overstelpt (fig. *overladen*): *met aanvragen overstelpt worden, overstelpt v. droefheid; iem. met verwijten* –; **–stel'ping,** v.: *de – v. h. gemoed.*
1 o'verstemmen, stemde –, h. –gestemd (*opnieuw stemmen, herstemming houden*): *men zal in dat district moeten* –; **2 overstem'men,** overstem'de, h. –stemd' (1 *de overhand krijgen door meerderheid van stemmen*; 2 *de overhand krijgen, overtreffen*; 3 *met de stem meer geluid maken dan iem. of iets anders; overschreeuwen*): 1 *de christelijke partijen werden niet overstemd*; 2 *wantrouwen overstemd door medelijden*; 3 *de spreker werd door het rumoer overstemd.*
O'versticht, o. (gesch. *Overijsel en later ook het landschap Drente*, gebied der bisschoppen v. Utrecht); zie Nedersticht.
1 o'verstromen, stroomde –, i. o'verstroomd (*al stromende over de rand lopen; overlopen*): *de regenton stroomde over*; **2 overstro'men,** –stroom'de, h. overstroomd' (1 *onder water zetten*; 2 fig. *met een groot aantal bedekken, overstelpen*): 1 *de Maas heeft weer alles overstroomd*; 2 *onze markt werd overstroomd' met Duitse goederen*; **–stro'ming,** v. –en (*het overstromen* inz. *buiten de oevers treden v. e. rivier of beek, het onder water stromen*): *de – in N.-Holland.*
overstuur', bn., bw. (scheepst. *over een andere boeg*): *er is iets* –, in de war, stuk; *hij raakte geheel* –, uit zijn gewone doen; *zijn zenuwen waren* –, van streek.
overtal'lig, bn. (*het juiste getal te boven gaande, meer dan vereist wordt, te veel*).
1 overte'kenen, overte'kende, h. overte'kend (*over iets heen tekenen*): *een houtskooltekening* –; **2 o'vertekenen,** tekende over, h. o'vergetekend (1 *natekenen*; 2 mil. *zich bij een ander korps laten inschrijven*; 3 *nog eens [en nu beter] tekenen*): 1 *een boomgroep van een gravure* –; 2 – *naar de Oost, bij de huzaren*; 3 *jongen, dat dien je nog eens over te tekenen*; **3** met wisselende klemtoon (van leningen: *meer dan voltekenen*): *de lening is ver overtekend.*
o'vertellen, telde over, h. overgeteld (1 *te veel tellen, boven het vereiste tellen of rekenen*; 2 *opnieuw natellen*): 1 *je hebt je verteld, ik tel vijf centen over*; 2 *de punten nog eens* –.
overtie'gen, ongebruikelijke onbepaalde wijs **1** overtoog', h. overto'gen (1 *overtrekken, over de gehele oppervlakte bedekken*: 2 *over iets heentrekken, zodat het overdekt wordt*): 1 *muren met kalk overtogen*; 2 in fig. verband: *met een sluier van geheimzinnigheid overtogen; het schaamrood overtoog haar wangen*; **2** toog o'ver, h., i. o'vergetogen (1 *boven over iets heen trekken*; 2 van wateren: *oversteken*): 1 *we togen over de bergkam*; 2 *zij waren de rivier overgetogen.*
overtijd', bw. (Z.-N. *onlangs*).
o'vertocht, m. –en (*het over iets trekken*, inz. *te water*): *de – over de Maas.*
overto'gen, zie overtiegen.
overtol'lig, bn., bw. (eig. *overtallig*: *boven het nodige getal, rijkelijker dan nodig is; te missen; in te grote mate*): *–e woorden; het – water*, te veel; *–e producten; dit zijn –e kleren*, onnodig; – *veel werk*, al te veel.
overtol'ligheid, v. –heden.
o'vertoom, m. –tomen (*sleephelling aan weerszijden v. e. dijk of kade, tot het overtrekken v. kleine vaartuigen met windas*). vero.
overtre'den, –trad, h. overtreden (fig. *verbreken, schenden*): *de wet* –, *de geboden Gods* –, niet houden; **–er,** m. –s (*iem., die e. gebod, e. wet overtreedt*); **–ing,** v. –en (*het overtreden v. e. wet, e. gebod, e. voorschrift; vergrijp*).
overtref'fen, –trof', h. overtrof'fen (*te boven gaan; uitblinken boven*): *Bilderdijk overtreft de dichters van zijn tijd; zich zelf* –.
overtref'fend, bn. (*al het andere te boven gaande*): *de –e trap(vorm)*, superlatief.
o'vertrek, o. –trekken (*wat over iets heen getrokken is*: *zijden, linnen enz. overkleedsel*): *het – van een peluw, van een bed.*
1 o'vertrekken, trok –, h., i. o'vergetrokken (1 *in een of andere richting trekken over; naar de andere zijde trekken*; 2 *i. e. andere richting gaan*): 1 *zij trokken de rivier over; de grenzen* –; 2 *de bui trekt over*; nog: *de schel* –, overhalen; *de haan* –, spannen; **2 overtrek'ken,** overtrok', h. overtrok'ken (*bekleden*): *een canapé met trijp overtrokken*; nog: Z.-N. *de lucht overtrekt'*, betrekt.
o'vertreksel, o. –s (*datgene, wat men over iets heen trekt om het te bedekken*).
overtroe'ven, –troef'de, h. overtroefd' (eig. *een hogere troef uitspelen, dan die gespeeld is*; fig. *overbluffen*): *iem.* –, b.v. door nog grotere brutaliteit (Z.-N. afranselen).
overtui'gen, –tuigde, h. overtuigd (1 *door het aanvoeren v. onomstotelijke bewijzen aantonen, dat iets waar is*; 2 *iem. brengen tot erkentenis van schuld*; 3 refl. *zich nauwkeurig op de hoogte stellen, dat iets zo is, zelf de bewijzen nagaan*): 1 *iem. van de waarheid van iets* –; *volkomen overtuigd*; 2 *e. knecht v. diefstal* –; *wie van u overtuigt mij van zonde*, Joh. 8 : 46; 3 *nu, ga u zelf* –.
overtui'gend, bn., bw. (*dienend, geschikt om te overtuigen*): *een – bewijs van de rondheid der aarde*; – *spreken.*
overtui'ging, v., in bet. 3 –en (1 *het overtuigen, daad van overtuigen*; 2 *sterk gevoel van de waarheid of valsheid ener zaak*; 3 *datgene, waarvan iem. overtuigd is*): 1 *stuk van* –; 2 *hij sprak met* –; *tot de – komen, de – hebben, dat*; 3 *dat zijn nu mijn –en*; **–skracht,** v.
o'veruur, o. –uren (*werkuur boven de verplichte uren*): *de –uren werden goed betaald.*
o'vervaart, v. –en (*overtocht; veer*).
o'verval 1 m. –vallen (1 *plotselinge of onvoorziene aanval*; 2 *klinkbout, sluitbout*): 1 *een vijandelijke* –; 2 *zwartgelakte overvallen*; **2** o. –vallen (*toeval; beroerte*): *hij kreeg een* –.
1 o'vervallen, viel –, i. o'vergevallen (*over iets heen vallen*; Z.-N. *breken*): *appels, die zijn overgevallen*, b.v. over de schutting; Z.-N. *zijn been* –; **2 overval'len,** –viel', h. overval'len (*onverwachts aanvallen, overrompelen*): *den vijand* –; *de nacht overviel' ons.*
o'vervaren, voer –, h. (1, 2), i. (2) –gevaren (1 *overzetten per boot*; 2 *naar de overzijde varen*): 1 *iem. de Maas* –; *lieve schipper, vaar mij over*; 2 *in twee uur* –.
o'ververhitten, oververhitte, h. oververhit (*boven het gewone verhitten*): *oververhitte stoom*, met een hogere temperatuur, dan met zijn spanning overeenkomt.
o'ververmoeid, bn. (*overmatig moede*).

o'ververmoeidheid, v.
o'ververtellen, vertelde over, h. o'ververteld (*aan een ander vertellen, overbrengen*): *vertel het niet over!*
o'ververzadigd, bn. (*meer dan verzadigd*): *een –e oplossing; –e stoom,* met teveel waterdeeltjes vermengd; zie ook blasé.
overvleu'gelen, –vleu'gelde, h. overvleu'geld (1 *met de beide vleugels van een leger omsingelen*; 2 fig. *overtreffen, het winnen van*): 1 *een legerkorps –*; 2 *de handel van Rotterdam zal die van Amsterdam –.*
o'vervlieger, m. –s (fig. *hoogvlieger,* meestal met een ontkenning): *hij is geen –,* munt niet uit boven anderen.
o'vervloed, m. (*grotere hoeveelheid dan nodig is; zeer grote hoeveelheid*): *in – leven,* weelde; *Egypte had – van koren* (of: *koren in –*), meer dan nodig was; fig. *uit de – des harten spreekt de mond,* Matth. 12 : 34; *ten –e,* daarenboven; zie hoorn **1.**
overvloe'dig, bn., bw. (*in ruime mate, in overvloed*): *een –e regen, een –e oogst; – van alles voorzien;* **overvloe'digheid,** v.
o'vervloeien, vloeide –, h., i. overgevloeid (1 *overlopen*; 2 *overvloed hebben van*): 1 *de bak is te vol, het water vloeit over; waar het hart van vol is, vloeit* (of: *loopt*) *de mond van over;* z. hart; *mijn hart vloeit over van dankbaarheid;* 2 *een land, –d van melk en honig.*
overvoe'den, overvoedde, h. overvoed (*te veel voedsel geven;* ook fig.): *een hond –; een overvoede verbeelding.*
o'vervoeding, v. (*te krachtige voeding*); zie de tegenstelling ondervoeding.
1 o'vervoeren, voerde –, h. o'vergevoerd (*overbrengen; over iets heen voeren, brengen, dragen enz.*): *de veerman voerde ons de rivier over; iem. de grenzen –*; **2 overvoe'ren,** –voer'de, h. overvoerd' (*ergens te veel aanvoeren*): *de markt – met producten.*
o'vervol, bn. (*al te vol*): *een – hospitaal.*
o'vervracht, v. –en (*hetgeen meer is dan het bepaalde gewicht bij een wagenlading*).
overvra'gen, –vraag'de (-vroeg), h. overvraagd' (*te hoge prijs vragen*): *in een solide winkel overvraagt men niet.*
o'vervriendelijk, bn. (*in zeer hoge mate, erg vriendelijk*): *dat is – van u.*
o'verwaaien, waaide (woei) –, i. –gewaaid (1 *overgevoerd, weggevoerd worden door de wind;* 2 *verdwijnen, overgaan*): 1 *de bladeren waaien over; de bui waait over;* 2 *dat zal wel –.*
o'verwaard, bn. (*meer dan waard*): *die stad is een bezoek –.*
o'verwaarde, v. (*grotere waarde dan vereist wordt*): *een ruime – voor die hypotheek.*
o'verwal, m. (O.-I. *de tegenovergelegen kust*): *Madoerezen van de –.*
I. o'verweg, m. –wegen (*weg over een andere heen;* inz. *kruising v. e. spoor- of tramweg met een gewone weg*): *sluitbomen bij de overwegen; onbewaakte –; –* **I** etym. = – **II.**
II. overweg', bw.: *hij kan met alle mensen –,* d.i. kan omgaan met; *hij kan met de Griekse vormen niet –,* kan er zich niet mee redden, heeft er veel moeite mee.
1 o'verwegen, woog –, h. o'vergewogen (*opnieuw wegen, nawegen; overwicht geven*): *de koopwaar nog eens –*; **2 overwe'gen,** –woog', h. overwo'gen (1 *meer gelden, de doorslag geven;* 2 *nadenken over, peinzen over*): 1 *ten slotte overwoog de gedachte aan zijn toekomst;* 2 *de minister overweegt....; iets rijpelijk –.*
overwe'gend, bn. (*zwaarder wegend; gewichtig;* fig. *afdoend*): *iets van – belang,* d.i. van een groot belang.
overwe'ging, v. –en (*het overwegen;* inz. fig. *overdenking*): *iets (ernstig) in – nemen; iem. iets in – geven;* zie ook meditatie.
o'verwegwachter, m. –s (*spoorbaanwachter bij een overweg, die de toegangshekken heeft te sluiten, als er treinen passeren*).
overwel'digen, –wel'digde, h. overwel'digd (*met geweld bemachtigen*): *een stad –*; **–wel'digend,** bn., bw. (*ontzaglijk*): *een –e drukte; dat is – schoon;* **–wel'diger,** m –s (*iem., die overweldigt* inz. *landen en volken*): *Alexander, Cyrus, Caesar waren –s;* **–wel'diging,** v.: *de – van België; – en onrecht.*
overwelf'sel, o. –s (*verwulf, gewelf*).
overwel'ven, –welf'de, h. overwelfd' (*met een gewelf overdekken*): *een kelder –.*
o'verwerk, o. (*werk boven het gewone of bepaalde*): *een arbeider doet –, als hij na de bepaalde tijd blijft doorwerken.*
1 o'verwerken, werkte –, h. o'vergewerkt (*meer of langer werken dan bepaald is*): *deze knecht heeft elke dag een uur o'vergewerkt;* **2 overwer'ken (zich),** –werk'te zich, h. zich overwerkt' (*door te langdurige arbeid zijn gezondheid benadelen*): *gij zult u nog –.*
o'verwicht, o. (1 *meer gewicht dan vereist wordt; dat, wat bij verkoop boven het bepaalde gewicht wordt gegeven, toegift;* 2 fig. *meer macht of aanzien, grotere invloed*): 1 *er is een kilo –,* doorslag; 2 *zedelijk –; het – hebben.*
overwin'naar, m. –s, overwinnaren (*iem., die overwint, die zegevierend uit de strijd komt*); **–winnares',** v. –winnaressen.
1 o'verwinnen, won –, h. o'vergewonnen (*oververdienen; van de winst overhouden*): *een aardig kapitaaltje –,* besparen; **2 overwin'nen,** overwon', h. overwon'nen (*de zege behalen; te boven komen*): *den vijand –; zijn hartstochten –; zijn beter ik overwon.*
overwin'nend, bn. (*de zege behalend*): *het –e leger, de –e partij, de –e macht.*
overwin'ning, v. –en (*het overwinnen; triomf, zegepraal*): *de – behalen op,* zege; *het heeft mij een – (op me zelf) gekost.*
o'verwinst, v. –en (*wat men oververdiend heeft of van zijn loon of wedde overlegt; bedrag dat van de totale winst overblijft na aftrek van een zeker percentage rente voor de firmanten* of *van een zeker percentage dividend voor de aandeelhouders;* vero.; *te grote winst, een soort van woeker*).
overwin'teren, –win'terde, h. overwin'terd (*gedurende de winter ergens blijven* [inz. *in koude streken*]): *de Hollanders moesten op N.-Zembla –,* 1596–'97, de winter doorbrengen; **–ing,** v. –en: *de – op Nova-Zembla.*
o'verwippen, wipte –, h., i. overgewipt (1 *over iets heen springen;* 2 *bij buren, kennissen even inlopen, hen even bezoeken*): 1 *een sloot –;* 2 *hij komt alle avonden even –.*
overwon'neling, m. en v. –en (*iem., die overwonnen is*); voor het v. ook **–e.**
overwul'ven, zie overwelven.
o'verzedig, bn. (*al te zedig*): *een – zusje.*
overzees', bn.: *overzeese landen, bezittingen,* aan gene zijde van de oceaan.
1 o'verzeilen, zeilde over, h. (1), i. (2) o'vergezeild (1 *opnieuw zeilen;* 2 *van de ene plaats naar de andere zeilen, per zeilschip*

een water oversteken): 1 *de boeiers moesten* –; ook: *het derde nummer werd overgezeild*; 2 *een meer* –; **2 overzei'len,** –zeil'de, h. –zeild' (*tegen een vaartuig aanzeilen, zodat het beschadigd wordt of zinkt, in de grond zeilen*): *de schoener heeft de bom overzeild.*

o'verzenden, zond over, h. overgezonden (*aan iem. iets toezenden, die elders is; naar elders zenden*): *onmiddellijk de brieven naar Den Haag* –; **–zending,** v.: *na – der stukken.*

o'verzet, m. –zetten (*veer*); **–zetboot,** v. –boten (*veerboot*); **–zetschouw,** v. –en (*veerpont*); **–zetschuit,** v. –en.

o'verzetten, zette –, h. –gezet (1 *overvaren, overvoeren*; 2 *vertalen, in een andere taal overbrengen*; 3 *nog eens zetten*): 1 *de veerman gaat, zal ons* –; 2 *het Evangelie van Mattheus is uit het Aramees in het Gr., uit het Gr. in het Latijn en hieruit in het Ned. overgezet*; 3 *wilt ge die zet* (*op het schaakbord*) *niet* –; **–zetter,** m –s (*vertaler*); **–zetting,** v. –en (*vertaling*): *de – van een roman in het Ned.*; **–zetveer,** o. –veren (*overhaalveer, klein veer*).

o'verzicht, o. bet. 2 en 3 –en (1 *vrij uitzicht, het overzien'*; 2 *hoofdlijnen of hoofdtrekken van een studievak, kort begrip; het boek, dat zulk overzicht bevat*; 3 *algemene samenvatting, beknopt verhaal van het gebeurde, v. e. inhoud; inhoudsopgave*): 1 *op deze heuvel hebt ge een – over het landschap*; 2 *een – der algemene geschiedenis*; 3 *dit – vergemakkelijkt de kijk op het hele werk.*

overzich'telijk, bn., bw. (*een gemakkelijk overzicht gevend; gemakkelijk te overzien*): *–e indeling; – behandelen*; als germ. beschouwd.

overzich'telijkheid, v.

1 o'verzien, zag –, h. –gezien (*vluchtig nazien of overlezen, terloops doorzien*): *zijn les eens* –; **2 overzien',** –zag', h. –zien' (1 *in zijn geheel zien, een overzicht hebben van*; 2 *het einde van iets zien*; 3 *nagaan, berekenen*): 1 *van die hoogte kan men het slagveld* –; 2 *die korenvelden zijn niet te* –; 3 *de gevolgen zijn niet te* –; germ. in de bet. van *over het hoofd zien.*

o'verzijde, –zij, v. (*de tegenovergestelde zijde*): *aan de – der straat, der rivier.*

o'verzoet, bn. (*al te zoet*): *die chocolade is* –; eveneens: **–zout,** bn.: *die saus is* –.

o'verzuinig, bn.: *een –e keukenmeid.*

o'verzwemmen, zwom –, h., i. –gezwommen (*over een water heen zwemmen*): *Lord Byron is de Hellespont overgezwommen.*

Ovi'dius, Naso, m. Rom. lyrisch dichter (43 v.–17 n. C.) door keizer Augustus in 9 n. C. uit Rome gebannen.

o'vo, zie ab ovo.

oxy..., van Gr. oxys = scherp, zuur.

oxyda'tie, v. oxydatiën, –s (*verbinding v.e. stof met zuurstof, verzuring; roesten*); i. *oksieda'sie.*

oxy'de, o. (*roest*); lees *oksie'de.*

oxyderen 1 –deerde, h. (1), i. (2) geoxydeerd (1 *een zuurstofverbinding veroorzaken*; 2 *zich met zuurstof verbinden; roesten*): 1 *stoffen, die de waterstof* –; 2 *het ijzer, aan de lucht blootgesteld, zal* –; **2** als zn. o.: *het – van ijzer in de open lucht*; lees *oksiedeeren.*

oxygeen', oxige'nium, o. (*zuurstof*); lees *oksiegeen'.*

oxygoon', m. oxygonen (Gr. gonia = hoek: *spitshoek; figuur met scherpe hoeken*); lees *oksiegoon'.*

oxymo'ron, o. –s (Gr. oxys + moros = dwaas, letterl. scherp-dwaas: *enge verbinding van twee tegengestelde begrippen*), b.v. *een jeugdig grijsaard; eendrachtig in tweedracht*; lees *oksiemo'ron.*

o'zie, o'zing, v. Z.-N.; zie eu'zie.

ozokeriet', o. (*een soort aardwas*): – *is een isoleerstof bij electrische geleidingen.*

o'zon, o. (Gr. ozein = rieken: *verfrissend riekend gas*): – *ontstaat uit zuurstof door electrische ontladingen, daardoor in de lucht na onweer aanwezig.*

ozonisa'tor, m. –s (lett. *iem. die ozoniseert*; inz. *toestel voor het bereiden van ozon*).

ozoniseren, geozoniseerd (*met ozon behandelen*): – *van drinkwater*, van bacteriën zuiveren door middel van ozon. (s = z).

ozonome'ter, m. –s (*werktuig ter bepaling van het ozon-gehalte der lucht*).

P.

1 p. – 1 Lat. *pa'gina*, bladzijde, ook, pag.; 2 Lat. *pa'ter*, vader; 3 Lat. *pa'tres*, vaderen; 4 Lat. *pa'triae*, des vaderlands; 5 Lat. *pi'us*, vrome; 6 Lat. *pon'tifex*, opperpriester; 7 Lat. *po'pulus*, volk; 8 Lat. *pri'mo*, [a]) ten eerste, [b]) de 1ste dag der maand; 9 *papier*, teken op koersnoteringen; z. **A.**; 10 It. *pia'no*, zacht; 6, 7, 9 meestal afgekort **P.**

p.a. – 1 Fr. *par ami* of *amie*, met d. i. door middel v. e. vriend of vriendin (op adressen); 2 *per adres* (op brieven).

par. – *paragraaf'*, afdeling (steken nl. §).

p.c. – 1 Fr. *par couvert*, ingesloten, onder omslag; 2 Fr. *pour condoléance* (op een visitekaartje), tot rouwbeklag.

pc., pct. – *pro cen'to*, percent, ten honderd.

P.D. – Lat. *Pro De'o*, om Gods wil, gratis.

p. e. – *par expres*; zie ald.

P. E. N., zie Penclub.

p. ex. – Fr. *par exemple*; zie ald.

p. expr. – Lat. *per expres'sum*; zie ald.

p.f. – 1 Fr. *par faveur'*, uit gunst; 2 Fr. *pour féliciter* (op visitekaartjes), tot gelukwensing.

p.f.v. – Fr. *pour faire visite*, om bezoek af te leggen (op visitekaartjes).

P. G. – *Protestantse godsdienst.*

Phil. Dr. – Lat. *Philoso'phiae Doc'tor*. Doctor of Meester in de wijsbegeerte.

P. K., beter **pk** – *paardekracht*; zie ald.; **pkh** – *paardekracht-uur*, arbeidseenheid.

pl. – Lat. *plura'lis*, meervoud.

p.m. – 1 Lat. *plus mi'nus*, ongeveer; 2 Lat. *pro memo'ria*, tot herinnering, om in gedachten te houden; 3 Lat. *pro'pria ma'nu*, eigenhandig; 4 Lat. *pi'ae memo'riae*, zaliger gedachtenis; 5 *pro* of *per mille*, per duizend; 6 Lat. *post meri'diem*, namiddag.

p.o. – 1 *per order*, op last van; 2 *per omgaande* (post).

p.p. – 1 *per post*; 2 *per procura'tie*, op lastgeving van, als lasthebbende; 3 Lat. *pa'ter pa'triae*, vader des vaderlands; 4 It. *pi'u pia'no*, iets zachter (muziek); zie piu.

p.p.c. – Fr. *pour prendre congé*, om afscheid te nemen (op visitekaartjes).
p.p.p. – It. *pianis'simo*, zeer zacht (muziek).
1 p.r. – Fr. *pour remercier*, om te bedanken; **2 P. R.** – *poste restante* (op brieven).
Pred. – *Prediker* (Salomo).
Pres. – *President'*, voorzitter.
Proc. – Fr. *Procureur'*; zie ald.
Prof. – Lat. *Profes'sor*, hoogleraar.
Prop. – 1 *Proponent'*; z. ald.; 2 (ook: **prop.**) *propaedeutisch* (*examen*); zie ald.
Prot. – 1 *protocol'*; 2 *Protestants*; zie ald.
P.S. – 1 Lat. *Post-scrip'tum*, naschrift; 2 *Polytechnische school*.
Ps. – *Psalm*.
p. st. – *pond ster'ling*.

p, v. p's; p'tje (1 als klank: *een medeklinker*; 2 als letterteken: *de 16de letter van het alphabet*; 3 *in een woordenboek enz. al de woorden in alphabetische orde, die met – beginnen*): 1 *de – is een labiaal en wordt gehoord aan het begin, in het midden en aan het einde van Nederlandse woorden*; 2 *een raadsheer met een – er voor*; 3 *zoek bij de –*; – is afkorting in zegsw. b.v. *de p(est) aan iem. hebben*; *in de p(iepzak)* of *de p(enarie) zitten*; *wat een p(loert), p(roleet), enz.*; de – wordt uitgesproken *pee*, geschreven *pee*, soms *pé*.
pa, m. pa's; paatje (*papa*).
paad'je, o. –s (*smal pad*).
I. paai, m. –en (Mal.-Portug. pay: *vader*; ietwat ong. *ouwe vent, oud man*; zeew. *oud, bevaren matroos, belast met het afgeven van sommige scheepsbenodigdheden*): *oud zijt gij, – Witbol! ouwe –*, oude kerel.
II. paai, v. –en (Fr. paye: *termijn v. betaling*; *het [in termijnen te betalen] bedrag*; gew. *loon*).
paaiement', o. –en (Fr. payement: *termijn van betaling*): *driemaandelijkse –en*.
I. paai'en, paaide, h. gepaaid (Fr. payer [Lat. pacare]: *tevredenstellen*; *in een kalme, bevredigde stemming brengen*; ook: *met woorden, een schone schijn, in slaap wiegen, inpalmen*; v. vissen: *paren*): *een kind – met zoetigheid*, sussen; *iem. met beloften –*, stillen.
II. paai'en, paaide, h. gepaaid (o.-Fr. peier v. peis = pik: *een schip met pik, teer, talk bestrijken*, [*onder de waterlijn*] *harpuizen*).
paai'plaats, v. –en (*plaats, waar de vissen samenscholen in de paartijd*); **–tijd**, m.
I. paal, m. palen; paaltje (Lat. palus: 1 *langwerpig, van onderen meestal toegespitst stuk hout* [*boomstam, balk*], *dat in de bodem ingeheid, gedreven enz. wordt*, voor verschillende doeleinden, later ook toegepast op dergelijke voorwerpen van steen, ijzer; 2 *merkteken ter aanduiding v. e. grens, een afstand*; 3 O.-I. *afstandsmaat, op Java* ± $^3/_{11}$ *uur of 1507 m, op Sumatra* $^1/_3$ *uur of 1852 m*; 4 *brood van bepaalde vorm*; 5 heraldiek: *strook v. e. andere kleur dan het schild, die dit loodrecht doorsnijdt*; 6 Z.-N. *ovenpaal*): 1 *de huizen in A'dam rusten op palen*; zegsw. *als een – boven water*, [a]) zeer vast, [b]) voor ieder duidelijk; *ijzeren paaltjes*; 2 z. ook puntje; zegsw. (*geen*) *– noch perk kennen*; *– en perk stellen*, beteugelen, te keer gaan, binnen zekere grenzen houden; *dat gaat de* (of: *alle*) *palen te buiten*, dat gaat al te ver; 3 *op een halve – van de kampong*, 4 *een krenten–*; *een paaltje of roggebrood*; 5 *het wapen van Delft is van zilver met een zwarte –*; 6 z. ovenpaal.
II. paal, v. palen (Lat. pala: *staak met houten schop, waarop het brood in de oven geschoten en er uitgehaald wordt*).
paal'balk, m. –en (*ruw beslagen hout van bepaalde afmetingen*); **–beschoeiing**, v. –en (*beschoeiing door middel van paalwerk*); **–bewoner**, m. –s (*bewoner v. e. paalwoning*) = **–mens**, m. –en; **–dorp**, o. –en; zie paalwoning; **–geld**, o. –en (*belasting door de schepen te betalen in de havens, die voor betonning, het onderhoud van paalwerken enz. zorgden*); vero.; **–gording**, v. –en (*gording, rij van meerpalen*; *zware eiken plank met rongen vastgeslagen aan paalwerk*); **–vast**, bn., bw. (*zo vast als een in de grond geheide paal*; fig. *ontwijfelbaar zeker, onwrikbaar*); **–werk**, o. –en (*samenstel van ingeheide palen*): *zeeweringen uit –*; *een kazerneplein, door – of palissaden omgeven*; **–woning**, v. –en (*woning op palen, veiligheidshalve boven het water van meren of aan de oever*): de –en zijn in Europa uit de vóórhistorische tijd, overblijfselen er van o.a. aan de meeroevers van Zwitserland; *de –en der Papoea's*; **–worm**, m. –en (*boorschelpdier, zeer schadelijk voor de zeeweringen*, waarschijnlijk door schepen naar Europa overgebracht; Lat. teredo navalis).
I. paan, m. panen, paantje (Portug. pano [Lat. pannus = stuk doek]: *doek of lap om het middel der negers, afhangend op de knieën*).
II. paan, v. paantje (Z.-N. *grof fluweel*).
paan'der, v. –s, paandertje (Fr. paynier [Lat. panarium = broodkorf]: *ronde of ovale korf* inz. *voor levensmiddelen*).
paap, m. papen (Gr.-Lat. papa; na de Hervorming, min.: *R.-K. geestelijke*; *Rooms-Katholiek*; naam van verschillende rechtopstaande zaken b.v. bij grondwerkers: *spekdam*); papen (Z.-N. *aronskelk*).
paap'je, o. –s (*inheems zangvogeltje, zomergast*; Lat. saxicola r. rubreta).
paaps, bn., bw. (*Roomsgezind, van Roomsen enz.*, min.): *liever Turks dan –*.
paap'se, v. –n; **paaps'gezind**, bn., bw.; **–gezindheid**, v.
paap'steen, m. –stenen (Z.-N. *mindere soort baksteen*).
paar, Lat. par, **1** o. paren, paartje; (*twee bijeenbehorende mensen, dieren, zaken*; *een stel van twee*; *een stel van twee mensen of dieren van verschillend geslacht*; *tweetal*; *koppel*): *een aardig –*, twee kinderen, verloofden; *het gouden, zilveren, koperen –*, echtpaar, dat zijn gouden, zilveren, koperen bruiloft viert; *een – schelpen*; *schoenen worden bij paren* (of: *bij het –*) *verkocht*, bij tweeën; **2** bn. (*even in getal*): *is het – of onpaar? – of onpaar spelen*, even of oneven; **3** onbep. telw. (*een stuk of wat*; *enige*): *een – koekjes*.
paard, o. –en (Lat. paraveredus: 1 dierk. *zoogdier uit de familie der eenhoevigen*; Lat. equus caballus; 2 *voorstelling van een paard*; 3 *naam van voorwerpen, die op een paard gelijken, er mee worden vergeleken of er aan doen denken*): 1 *het Arabische –*; *een – roskammen*; *te – zitten, stijgen*; *–en onder den man*, rijpaarden; *– en rijtuig houden*; zegsw. *gauw op zijn –(je) zijn*, lichtgeraakt zijn; *men moet een gegeven – niet in de bek zien*, bij een geschenk niet te nauwkeurig kijken; *de –en achter de wagen spannen* (Z.-N. *de wagen voor de –en spannen*), een zaak ver-

keerd aanpakken; *het oog van den meester maakt het – vet*, toezicht doet de zaken gedijen; *het beste – struikelt wel eens*, ook de beste kan wel iets verkeerd doen; *honger als een –*, erge honger; *sterk zijn als een –*, buitengewoon; *een oud – van stal halen*, een oude toespraak, rede nog eens houden; *iem. te – helpen*, vooruithelpen; *iem. over het – tillen*, iem. te zeer prijzen, zodat hij een te grote dunk van zich zelf krijgt, en aan de verwachting niet voldoen kan; *het hinkende – komt achteraan*, de bezwaren, lasten, kosten tonen zich op 't einde, men moet zich wachten voor al te grote, voorbarige blijdschap; *ik zal u man en – noemen*, [a]) ik zeg u de naam voluit, [b]) ik zal u alles in bijzonderheden vertellen; zie stang; Z.-N. *zo dom als het – van Christus*, zeer; *op zijn – springen*, opvliegen; zie ook haver, Pegasus; 2 *het houten* (of: *het Trojaanse*) *– binnenhalen*, zijn eigen ondergang of ongeluk argeloos bewerken; z. Sinon; *het – in het schaakspel*, een der stukken; *de –en van een mallemolen*; zie ook: hobbel-, stokpaard; gymnastiekwerktuig: *het – dient tot voltigeeroefeningen*; naam van twee sterrenbeelden: *het grote –, het kleine –*; 3 *het ijzeren –*, [a]) locomotief, [b]) de trein, [c]) fiets; *het – van leidekkers*, houten stoel met een haak op het dak vastgemaakt; *Fries –*, Friese ruiter; nog: Z.-N. snijbank voor stro.

paar'debek, m. –bekken; **–borstel,** m. –s (*borstel, om het haar v. e. paard glad te strijken en te reinigen*); **–deken,** v. –s (*dekkleed van een paard*); **–dief,** m. –dieven; **–kleed,** o. –kleden (*paardedeken*); **–kop,** m. –koppen: *anderhalf man en een –*, een klein publiek.

paar'dekracht, v. (*kracht v. e. paard*; inz. *maatstaf voor arbeidsvermogen, werkeenheid*): 1 – = 75 kg per seconde, d. i. het opheffen van 75 kg, 1 m hoog, in 1 seconde; *een machine van zestig –* (niet: *–en*); *een electrische –* = 736 volt-ampères; **–leugen,** v. –s (Z.-N. *grove leugen*); **–molen,** m. –s (Z.-N. *mallemolen*).

paar'deleer, paar'denleer, o. (*leer v. d. huid v. één, v. meer paarden*); **–leren,** bn.

paar'denarts, m. –en (*–dokter*; [*militair*] *veearts*); **–bloem,** v. –en (*samengesteldbloemige plant in het wild op weilanden groeiende*, Lat. taraxacum officinale; ook gew. van andere planten o.a. *zwartkoren*); **–boon,** v. –bonen (*zaad ener bekende peulvrucht, van zekere verscheidenheden der plant* vicia faba, inz. als dierenvoedsel); **–gast,** m. –en (Z.-N. *paardenknecht*); **–haar,** o. –haren (*haar*, inz. *uit de staart v. e. paard*; *weefsel van zulk haar*); **–haren,** bn. (*van paardenhaar*; *met paardenhaar opgevuld*): *een – horlogeketting*; **–horzel,** v. –s; z. horzel en pardoen **III**; **–jongen,** m. –s (O.-I. *stal- of paardenknecht*); **–kastanje** (*wilde kastanjeboom*; Lat. aesculus) **1** (boom), m. –s; **2** (vrucht), v. –s; **–koorts,** v. (Z.-N. *hevige koorts*); **–markt,** v. –en (*markt, waar paarden verhandeld worden*): *de – te Beusichem*; **–middel,** o. –en (eig. *een geneesmiddel voor paarden*; fig. [*al te*] *krachtig werkend geneesmiddel*); **–oog,** o. –ogen (Z.-N. fig. *stuk van 5 fr.*); **–peen,** v. –penen (*grote, witte peen, die tot paardenvoeder dient*; Lat. daucus carota); **–posterij,** v. –en (*post, die met paarden bediend wordt*; O.-I. *postdienst per postwagen*); **–schilder,** m. –s: *Ph. Wouwerman*, 1619–'68, *is een beroemd –*; **–slachter,** m. –s (*iem., die paarden slacht, om het vlees te verkopen*); **–slachterij,** v. –en; **–spel,** o. –spellen (*circus*; [*kermis*]*tent, waarin paarden kunsten verrichten, kunstrijders toeren doen enz.*); **–sport,** v.; **–stal,** m. –stallen (*stal voor één of meer paarden*); **–stamboek,** o. –en (*stamboek van raspaarden*; *register, waarin de afstamming der raspaarden wordt aangetekend*); **–tram,** v. –s (*tramweg, waarlangs de wagens door een paard worden voortbewogen*; *de wagens, de maatschappij*); **–tuiser,** m. –s (Z.-N. *paardenkoopman*); **–vlieg,** v. –en; zie daas en brems; **–volk,** o. (mil. *ruiterij*); **–vracht,** v. –en (*vracht voor paarden*; *vracht, zoveel als een paard dragen kan*; fig. *uiterst zware vracht*); **–wed,** o. –wedden (*waadbare plaats voor paarden*); **–wik,** v. –wikken (*paardenboon*).

paar'despreuk, v. –en (Z.-N. *dom gezegde*).

paar'destaart, m. –en (1 *staart van een paard, sterk vertakt gedeelte v. h. ruggemerg beneden de tweede lendewervel*; 2 *onderscheidingsteken van grootwaardigheidsbekleders in Turkije*: 3 *moerasplant, behorende tot de sporeplanten*; Lat. equisetum): 1 *een gecoupeerde –*; 2 *een pasja van drie –en*; 3 *kleine –, grote –*; in het mv. *–en*, naam van de familie waartoe de – behoort; z. akkerpaardestaart; **–toom,** m. –tomen; **–tuig,** o. –en (*al wat dient om een paard op te tuigen*); **–vijg,** v. –en (*uitwerpsel v. e. paard*); **–vlees,** o. (1 *vlees v. e. geslacht paard*; 2 *houtsoort, wegens de kleurgelijkenis met rauw vlees* inz. van de rizophara mangle; *hout v. d. paardevleesboom*): 1 zegsw. *die jongen heeft – gegeten*, is dartel, kan niet stilstaan of stilzitten; *gebraden –*; 2 *het harde – wordt als sierhout verwerkt*; **–voet,** m. –en (*voet v. e. paard*; inz. *horrelvoet*; Z.-N. *hoefblad*).

paard'je, o. –s; zie paard.

paard'jerijden, reed paardje, h. paardjegereden, inz. als zn. o. (*het rijden van een kind op iems. knie*).

paard'jesmolen, m. –s (Z.-N. *mallemolen*).

paard'mens, m. –en (*centaur*).

paard'rijden, reed –, h. –gereden (*te paard rijden*): *een uur –*, ook als zn. o.; **–rijder,** m. –s; **–rijdster,** v. –s.

paarl, v. –en; zie parel.

paarlemoer', o. (naar 't Fr. *mère-perle*, opgevat als: *moeder der parel*: *glanzende, binnenste laag van schelpdieren*).

paarlemoe'ren, bn.: *een paar – knoopjes*.

paars, Fr. pers, Lat. persus = perzikkleurig, **1** bn. (thans: *hebbende een kleur, die naar violet of purper zweemt*, inz. *violetkleurig*; vroeger: *groenachtig-blauw*): *hij zag – en blauw van de kou*; *seringen zijn – of wit*; *in de R.-K. liturgie is de –e kleur het zinnebeeld van boete*; **2** zn. o.: *in het – gekleed zijn*.

paars'gewijs, –gewijze, bw. (*bij paren*): *wij verlieten – de school*, twee aan twee.

paart, o. –en (Z.-N. *part, deel*).

paar'tijd, m. (*tijd van paring bij vogels, vissen enz.*); zie b.v. paaien **III**.

Paas'avond, m. –en (*avond vóór Pasen*; bij uitbreid. *Zaterdag vóór Pasen*): *op – paaseieren koken*.

paas'best 1 o. (*in de beste kleren*): zegsw. *hij was op zijn –*, had zijn mooiste pak aan; **2** bw.: *hij is – gekleed*.

Paas'biecht, v. –en (R.-K. *biecht voor de verplichte H. Communie gedurende de Paastijd*).
paas'bloem, v. –en (1 *bloem, die omstreeks Pasen bloeit*; 2 *de naam van verschillende planten*, o. a. *gele narcis*, Lat. narcissus pseudonarcissus): 1 *het madeliefje, de koekoeksbloem zijn –en*; 2 *de lichtgele kelken der –en*; **–brood,** o. –broden (*ongezuurd brood van tarwe en water, bij de Israëlieten*; ook: *krentenbrood, dat bij de eieren met Pasen gegeten wordt*).
Paas'communie, v. –s, –communiën (R.-K. *verplichte communie in de Paastijd*).
Paas'dag, m. –dagen (*een der dagen van het Paasfeest*): *eerste –, tweede –*.
paas'ei, o. –eieren (*symbool van het leven en der verrijzenis*; thans: *geverfd ei, gelijk men op het Paasfeest pleegt te eten*; *ei van suiker of chocolade, dat in de Paasdagen ten geschenke wordt gegeven*).
Paas'feest, o. –en (Israëlieten: *het feest van het ongedesemde brood*; *het duurde 7 dagen met een vooravond, waarop het Paaslam werd gegeten*; z. Pascha; Christenen: *het feest van 's Heren verrijzenis*); **–gezang,** o. –en (*kerkgezang op het Paasfeest*; *lied, toepasselijk op het Paasfeest*); **–kaars,** v. –en (*hoge, versierde kaars, die van Zaterdag vóór Pasen tot Hemelvaartsdag in de R.-K. kerken aan het altaar brandt*); **–kandelaar,** m. –s (Z.-N. *koperen kandelaar voor de Paaskaars*).
Paas'lam, o. –lammeren (1 *lam, dat de Israëlieten aten op de vooravond v. het Pascha*; 2 *een der namen van Jezus*; wapenteken: *een staand lam met een kerkvaantje in de linkerpoot*; 3 *jong lam*; *lam, omstreeks Pasen geboren*): 1 *het – slachten*; 2 *Christus, het –, gestorven voor onze zonden*; *een zilveren – op blauwe achtergrond*; 3 *het bibberend –*.
Paasmaan'dag, m. –dagen (*2de Paasdag*).
paas'os, m. –ossen (*gildos*, zie ald.).
Paas'plicht, m. –en (*verplichting voor de R.-K. om met Pasen te biechten en ten hoogtijd te gaan*); **–tijd,** m. (*veertien dagen of drie weken omtrent Pasen, waarin een R.-K. aan zijn Paasplicht kan voldoen*); **–vacantie,** v. –s, –vacantiën (*schoolvacantie omstreeks Pasen*); **–vuur,** o. –vuren (*groot veldvuur, dat men op een der Paasdagen ontsteekt*); **–week,** v. –weken (*week, beginnende met Paaszondag*; ook: *week vóór Pasen*); **–za'terdag,** m. –en (*Zaterdag vóór Pasen*); **–zon'dag,** m. –en (*de eerste Paasdag* [*altijd op Zondag*]).
paat, v. paten (Z.-N. *petemoei*).
paat'je, o. –s (*vadertje*); zie pa.
pace, v. (Eng. [Lat. passus = stap]; sport: *snelheid*; *gang*); **pacemaker,** m. –s (Eng. *gangmaker*). (pace = pees).
pacen, pacede, h. gepaced (Eng.-Ned. *gangmaken*).
pa'cha, m. pacha's; zie pa'sja, m. pasja's; l. beide: *pa'sja*.
pachome'ter, m. –s (Gr. pachys = dik: *diktemeter* [*van spiegelglas*]).
pacht, v. –en (Lat. pactum: 1 *rechtsgeldige regeling ten opzichte van de verplichting tot betaling v. e. jaarlijkse rente door hem, die enig vast goed van een ander ten gebruike krijgt*; *jaarlijkse schuldplichtigheid wegens een stuk onroerend goed*; ook in toepassing op tollen, veren enz.; *huur v. land, weide, hoeve, viswater enz.*; 2 *de pachtsom*; 3 *de pachttijd*): 1 *iets in – geven, hebben, nemen*; zegsw. *iets*, inz. *de wijsheid in – hebben*, alleen aanspraak maken op; 2 *– betalen*; 3 *de – is om*.
pacht'akte, v. –n (*gezegeld stuk, waarbij de pachtovereenkomst wordt geregeld*).
pacht'boer, m. –en (*pachter*).
pacht'ceel, o. –celen (*pachtakte*).
pach'ten, pachtte, h. gepacht (*in pacht nemen*): *een weide, een viswater –*, huren.
pach'ter, m. –s, pachtertje (*iemand, die iets pacht*, inz. *onroerend goed*); vr. *pachtster*, –s, Z.-N. *pachteres'*, v. –essen; **–sdochter,** v. –s.
pachterij', v. (Z.-N. *pachthoeve*).
pacht'geld, o. –en (*het geld der pacht, de huursom*); **–heer,** m. –heren; **–hoeve,** v. –n (*boerenhofstede, die gepacht is of verpacht wordt*) = Z.-N. **–hof,** o. –hoven.
pacht'schuld, v. –en (*onbetaalde pacht* bet. 2); **–som,** v. –sommen (*pachtgeld*).
pacht'termijn, m. –en (*termijn gedurende welke iets gepacht wordt*).
pacht'tijd, m. (*de tijd, die de pacht duurt*).
pachyderm', –en (Gr. pachys = dik + derma = huid: *dikhuidige*): *de olifanten zijn –en*; fig. *wat is dat voor een –?* lomp, onhandelbaar (ook: ongevoelig) mens. (ch = ch).
Pacific, m. (Eng. [Lat. pacificus = vreedzaam]: *Stille Zuidzee*); zie pacifiek.
pacifica'tie, v. (Fr. [Lat. pacificatio]: *de daad van vrede maken, bevrediging, vredestichting, vredesluiting, vrede*): (gesch.) *de – van Gent* (1576).
pacificeren, gepacificeerd (Lat. pacificare v. pax = vrede: *de vrede herstellen onder, tot rust en vrede brengen*); **pacifiëren,** gepacifiëerd (Fr. pacifier).
pacifiek', bn. (Fr. pacifique [Lat. pacificus]: *vredelievend, vreedzaam*; inz. ook: *onverstoorbaar kalm*); **Pacifiek'-spoorwegen,** m. mv. (uit het Eng. pacific: *spoorwegen in N.-Am., die eind of beginpunt hebben aan of nabij de Grote of Stille Oceaan*).
pacifis'me, o. (Fr. *het streven naar de wereldvrede, de strijd tegen al wat oorlog is*; *vredelievendheid*); **pacifist',** m. –en (Fr. pacifiste: *voorstander van de* [*wereld*]*vrede*).
pa'co, –kameel, m. paco's, –kamelen (*Peruviaans schaap, met fijne wol*).
pacotil'le, v. (Fr. *vrachtvrije bagage der matrozen*; *boeltje, rommelzo*; ook: *bocht, slechte waar*). (tille = tielje).
pact, o. Eng.: *het – Kellogg*; zie pakt.
I. pad, o. paden, paadje (1 *weg, gemaakt door de voetstappen van de mensen of dieren, die er langs gingen, soms opzettelijk gemaakte weg in het open veld, het bos enz.*; *smalle weg, voetpad*; 2 *met zekere zorg onderhouden voetweg*; 3 fig. *weg, levensweg*): 1 *e. binnen–, e. – door het woud*; *gij moet dit – inslaan*; *op het – zijn*, van huis; 2 *de paden in de tuin*; 3 *steil en doornig is mijn –*; *het verkeerde – opgaan*; *het – der deugd*.
II. pad, pad'de, v. padden, padje (1 *tot de ongestaarte amphibieën behorend dier*; 2 *korte, dikke persoon*; 3 bij verg. v. verschillende zaken): 1 zegsw. *hij zwelt op als een –*, wordt erg nijdig; *de gewone –* (Lat. buffo vulgaris) *wordt soms zo dik als een vuist*; 2 *uit mijn huis, opgeblazen boerin, dikke –!* 3 *de padden van de wagenas*, plaatje ter bevestiging van de veren.
pad'del, m. –s, paddeltje (Eng. paddle: *blad v. e. roeiriem, schoep v. e. scheprad* inz. *spaan v. e. kano*); verg. peddel.

pad'demoedernaakt, bn. (Z.-N. *spiernaakt*).
pad'denspog, o.; zie kikkerspog.
pad'denstoel, m. –en (1 *zwammen*; ook: *vruchtlichaam der zwammen*; 2 bij verg.): 1 zegsw. *oprijzen* (of: *verrijzen*) *als –en uit de grond*, van dingen, die vlug en veelvuldig komen; 2 *het bolvormig deel, dat zich op de koolspitstop afzet, heet –*; **–vergif(t),** o. (Z.-N. fig. *slechte spijs of drank*).
paddock, o. –s (Eng. *omheinde plaats* inz. *voor merries en veulens*; wedstrijden: *grasveld, waar de deelnemers v. d. wedstrijd zich voor het begin en na de afloop bevinden*).
Paddy, m. –s (Eng. *bijnaam voor een Ier*, uit Patrick, patroon van Ierland).
pa'die, v. (Mal. *rijst in de aar of op het veld staande*); ook: *padi, paddi*: *er is geen oorlog in 't land, die de – vertreedt*.
pa'disjah, m. padisjah's (Perz. pad = beschermend + shah = koning: *de Grote Heer*; *titel van den sultan van Turkije*).
pad'vinder, m. –s (eig. *iem., die een nieuw pad ontdekt in de wildernis, baanbreker*, ook fig.; inz. *knaap, aangesloten bij een in navolging van Engeland ontstane organisatie, die ten doel heeft knapen door oefening op te leiden tot moedige, vaardige, opofferende zelfstandige mannen*; *boyscout*); **–vindster,** v. –s (*lid v. e. soortgelijke meisjesorganisatie*).
padvinderij', v. (*alles, wat met de padvindersbeweging samenhangt*).
pad'vinderskamp, o. –en (*tijdelijke legerplaats van padvinders*); **–kostuum,** o. –s; **–uniform,** v. –en.
Pae'an, m. –s (Gr. *geneesheer der goden*; *bijnaam v. verschillende goden* o. a. *van Apollo*); **pae'an,** m. –s (*lied ter ere van Apollo*; *lof- en danklied, strijdlied, danklied*). (ae = ee).
paed . . ., v. Gr. pais (2de naamval paidos) = kind, knaap.
paedagogie', v. (Fr. pédagogie, Duits: Paedagogik [Gr. ago = ik leid]: *opvoeding der kinderen*; *opvoedkunde*; *leer der opvoeding, opvoedingskunst*, inz. *door de school*): *de taak der –*; **–gogiek',** v.; **–go'gisch,** bn., bw. (*opvoedkundig*; *betrekking hebbende op de opvoeding der kinderen*); **–goog',** m. –gogen (Fr. pédagogue, Lat.-Gr. paedagogus [Gr. agogos = leider]: *kinderopvoeder*; *opvoedkundige*). (ae = ee; go = go).
paediatrie', v. (Gr. iatreia = genezing: *kindergeneeskunde, leer der kinderziekten*).
paedologie', v. (*wetenschappelijke kinderstudie*); **–loog,** m. –logen.
paf 1 (*nabootsing v. e. plotselinge slag of smak, knal v. e. vuurwapen*), tw.: *pief – poef!* **2** m. paffen (1 *geluid v. e. afgeschoten vuurwapen*; 2 *slag, klap*): 1 *ik hoorde een –*; 2 *iem. een – om de oren geven*; **3** bn., bw. (1 *versteld, onthutst, sprakeloos-verbijsterd*; 2 *opgeblazen, dik, opgezet*; 3 *lusteloos, loom*): 1 *– staan over iets*; *ik ben er – van*; 2 *paffe wangen*; 3 *die warmte maakt iem. –*.
paf'fen, het pistool pafte, h. gepaft (*een paffend geluid maken, laten horen* b.v. *bij het schieten enz.*; *sterk hoorbaar tabak roken*): *er op los –*; *een –de zoen op de bolle wangen*; *ze zaten daar te –, dat je de rook kon snijden*.
paf'ferig, bn. (*opgeblazen*; *loom*; *paf makend*): *– van 't eten zijn, een – gezicht*; *– eten*; **paf'ferigheid,** v.
paf'fig, bn., bw. (*pafferig*).
pagaai', v. –en (Mal.: pengajoe: *losse roeispaan, kort en met breed blad, hebbende een kruk tot handvat, schepriem*).
pagaai'en, pagaaide, h., i. gepagaaid (*met de pagaai roeien*; *wrikken*): *een prauw –*.
pagad'der, m. –s, pagadderken (Sp. pagador = betaler: Z.-N. *klein kereltje*; *snaak*).
pagadet', v. pagadetten (dierk. *soort van oosterse duif, met een vlezig gewas op de neus en om de ogen*; fig. *behaagzieke vrouw*).
pagadet'terig, bn. (eig. *in elkaar gedoken als een duif, onwel, landerig*): *ik ben wat –*.
paganis'me, o. (*heidendom*).
paganist', m. –en (Lat. paganus v. pagus = dorp, land: *heiden, niet-christen*; eig. landbewoner, omdat het heidendom het langst op het land bleef voortbestaan).
paganis'tisch, bn., bw. (*heidens*).
I. pa'ge, m. –s, pagetje (Fr. [Gr. paidion = knaapje]: 1 *knaap* [*van aanzienlijke geboorte*] *als persoonlijke dienaar verbonden aan een persoon v. hoge rang*; inz. in toepassing op de jeugdige edelknapen in dienst van de ridders, aan het hof van vorsten; ook: *erejonker bij feesten of plechtigheden*; 2 *een soort van kleine dagvlinders*): 1 *een edelman met twee –s*; *twee kleine –s openden de stoet*; 2 *de zes soorten van –s behoren tot de Lycaenidae*.
II. pa'ge, v. –s (Fr. [Lat. pagina]: *bladzijde*).
pa'gekop, m.; **–kopje,** o. –s (*meisjes-, vrouwenhaardracht* zoals vroeger de pages).
pa'ger, m. –s (O.-I. *omheining, omtuining, schutting, heg*): *een bamboezen –*; ook wel gespeld: *pagger*; **–koffie,** v. (*die* nl. *groeit binnen de omheining v. d. kampoengs*).
pa'gina, v. pagina's, paginaatje (Lat. *bladzijde*; typ. *de gezette lettertypen, die een bladzijde vormen*); z. p. of **pag.**; **–titel,** m. –s (*opschrift boven elke pagina, vermeldende de titel van het boek*).
paginatuur', v. paginatu'ren (*nummering v. d. bladzijden*); **pagineren,** gepagineerd (Fr. *de bladzijde v. e. boek v. e. volgnummer voorzien*); **pagine'ring,** v. –en (*nummering der bladzijden*).
pag'ne, v. (*champagne*); gmz. (gn = nj).
pago'de, v. –n (Portug., oorspr. Perzisch: *afgodstempel in Oost-Indië, China en aangrenzende landen, ook een toren in piramidevorm*; *afgodsbeeld* [*met beweegbare kop*] *in zo'n tempel*; *goudmunt en rekenmunt in O.-I., goud-, zilver-, handelsgewicht*).
paillas', zie paljas. (ll = lj).
pail'le-geel, bn. (Fr. *strogeel*). (ll = lj).
paillet'ten, v. mv. (Fr. paillette = strootje [Lat. palea = stro]: *lovertjes*: *plaatje, reepje gouden of zilveren foelie of enig glinsterend metaal* inz. *versiering van kledingstukken b.v. van danseressen*). (ll = lj).
pain de lu'xe, o. (Fr. *fijn brood*).
pair, m. –s (Fr. [Lat. par]: eig. *de gelijke* [*v. d. koning*]: 1 *hoge vazal van de oude Franse koningen*; 2 1814–1848: *lid van het hoogste wetgevende lichaam in Frankrijk, hoogadellijke titel*): 1 *de 12 –s van Charlemagne*; 2 *de Kamers der –s vervangen door de Senaat*; verg. peer (Eng.); **–schap,** o. (*de waardigheid van pair*): *zich op zijn – beroepen*.
pais, v.; zie peis.
pa'jo(e)ng, m. –s (O.-I. *scherm als distinctief voor adellijken en gezaghebbers*; *zonne- of regenscherm*): *de gouden – voeren*, met het hoogste gezag bekleed zijn.
pak, o. pakken (1 *iets, dat bijeengepakt of in-*

gepakt is; inz. *een of meer zaken van gelijke of verschillende aard, die bij elkaar gebonden, opgerold, of met iets omwikkeld zijn, zodat zij een geheel vormen*; *bundel*; 2 *een bijeengevoegd geheel, zonderdat er van eigenlijk inpakken sprake is*; 3 *een geheel stel bovenkleren b.v. jas, vest, broek*; 4 *een dracht* [*slaag*]; 5 in samenst.: *nietswaardig volk, gespuis*): 1 *een –je vuil goed*; *kisten, balen, pakken*; (bepaalde hoeveelheid) *een –je thee, 1 hg wegende*; *een – chocolade*; *een –je postpapier*; zegsw. *over zijn met – en zak*, alles overgehuisd hebben; *met – en zak vertrekken*, met alles, wat men heeft of bezit en in pak of zak kan bergen, zijn dienst verlaten enz.; *daar valt mij een – van het hart*, een grote zorg heb ik nu minder; *bij de pakken neerzitten*, moedeloos zijn, de zaken maar op haar beloop laten; 2 *een – boeken, een – brieven*, stapel; 3 *een nieuw – kopen, zich laten aanmeten*; *een nat – halen*, [a]) nat regenen, [b]) in het water vallen; *van hetzelfde laken een –* (Z.-N. *een broek*) *krijgen*, op dezelfde wijze behandeld worden; *iem. in het – steken*, voorzien van kleren; toneel: *de voorstelling zit goed in 't pak*, is goed gemonteerd; 4 *hij kreeg een flink – slaag*; 5 zie boevenpak; nog: Z.-N. *– hebben op iem.*, vat; Z.-N. *dat is maar 'ne –*, handigheid.

pakaan', m. (Z.-N. *houvast, handvat*).

pa'kean, m. –s (O.-I. *pak, kostuum, kleding*): *donkere kleding staat toch beter dan die eeuwige witte –s*.

paket', v., **paket'boot**, v. paketboten (Eng. packetboat: *snelvarend stoomschip, dat op gezette tijden de brievenmaal overbrengt en mede ingericht is tot vervoer van personen en goederen*); **–vaart**, v. –en (*dienst v. paketboten*).

pak'ezel, m. –s (*lastezel*); **–garen**, o. (*garen om pakken mee dicht te naaien, te binden enz., paktouw*); **–goed**, o. –goederen (*reisgoed, bagage*); **–huis**, o. –huizen (*gebouw, bestemd om er koopwaren enz. in op te slaan, bergplaats v. koopwaren enz.*); **–huur**, v.; **–huisknecht**, m. –s (*knecht in een pakhuis*); **–huismeester**, m. –s (*opzichter v. e. pakhuis*; O.-I. *ambtenaar van de Compagnie, nu gouvernement, belast met het toezicht op de pakhuizen voor de koloniale waren*); **–ijs**, o. (*opeengepakt drijfijs* [*in de Poolzeeën*]): *in het – ingesloten*; **–jesdrager**, m. –s (*kruier, die pakjes enz. draagt en bezorgt*; *witkiel*).

pakka'ge, v. –s (*reisgoed, bagage*) nl.

pak'kamer, v. –s (*waar goederen ter verzending gesorteerd, bewaard en verpakt worden*).

pak'kebal, m. –ballen (Z.-N. *kaatsbal*).

pak'ken, pakte, h. gepakt (1 *verschillende voorwerpen* [*ordelijk*] *bijeenvoegen, zodat een pak ontstaat*; *een ruimte ordelijk vullen*: *een pak maken, inpakken*; 2 *dicht tot een vaste, ineengedrongen massa samenvoegen, samenpakken*; 3 *iets als een pak onder iets nemen*; 4 refl. eig. *zijn pak maken*; inz. *maken, dat men wegkomt*; 5 *met de arm omvatten, omarmen*; 6 *grijpen, beetpakken*; ook: Z.-N. *stelen*; 7 *vangen*; *gevangennemen*; ook: *betrappen*; 8 v. spijs en drank: *tot zich nemen*; 9 *begrijpen*; 10 v. e. ziekte: *krijgen*; 11 *onaangenaam aandoen, beklemmen*; 12 Z.-N. *treffen, roeren*; 13 *boeien, indruk maken*; 14 *houden, grijpen*): 1 *wij moeten nog –*, nl. onze reiskoffers; *het papier sorteren en –*, inpakken om te kunnen verzenden; zie bies; 2 *in de tram op elkaar gepakt*; *wij zaten als haringen in een ton gepakt*, vreselijk dicht opeen; 3 *een boek onder de arm –*; 4 *pak u onmiddellijk de deur uit*; 5 *vader pakte en kuste ons honderdwerf*; *iem. om 't middel –*; 6 *hij kon nog juist het touw –*; zegsw. *iem. te – hebben*. [a]) hem beethebben en niet loslaten, [b]) op onaangename wijze onder handen hebben, [c]) bedotten; Z.-N. *iem. zijn geld –*; 7 *de politie kreeg den dief te –*; *iem. bij de kraag –*; *de kommiezen hebben hem nog nooit gepakt*; *pak ze*; 8 *er eentje –*, een glas bier, borreltje gebruiken; 9 *dat kon hij maar niet te – krijgen*; 10 *hij heeft het erg te –*, is erg verkouden, ziek, verliefd enz.; *de koorts te – hebben*; 11 *de droge wind pakte me op de borst*; 12 *door dat toneel was hij zo gepakt, dat ....*; 13 *het toneelstuk pakte het publiek*; *in een –de vorm*; 14 *de sneeuw pakt niet*; *het anker pakt*; nog: Z.-N. *dat zal niet –*, lukken.

pak'ker, m. –s, pakkertje (1 *iem. die pakt*, inz. *haringpakker*; 2 inz. in verkl. *omhelzing*): 1 *staking der –s*; 2 *geef vader een lekker pakkertje*.

pakkerij', v. –en, pakkerijtje (1 *het pakken*; 2 *plaats, waar het inpakken geschiedt*): 1 *wat een – voor die reis*; 2 zie haring–.

pakket', o. pakketten (Fr. pacquet: *klein pak* inz. *bij de post*); z. postpakket en paket.

pakket'post, v. (*afdeling der posterijen tot verzending van postpaketten*).

pak'king, v. –en (*materiaal, bestaande uit leder, hennep, caoutchouc enz. tot water- en stoomdichte afsluiting van zuigerstangen, kompassen enz.*): *de – om de zuiger vaster aandrijven*; (waterbouwk.) *rijzen –*; **–zuiger**, m. –s (*die van pakking is voorzien*).

pak'kist, v. –en (*houten kist, om iets in te pakken*); **–korf**, m. –korven; **–linnen**, o. (*grof doek om goederen in te verpakken*); **–mand**, v. –en (*mand waarin men goederen pakt* inz. *om te verzenden*); **–naald**, v. –en (*lange, dikke naald met een langwerpig oog en omgebogen punt, dienend om balen enz. met touw toe te naaien*).

Pa'koe-a'lam, m. (*naam v. e.* [*van den sultan van Jogjakarta*] *onafhankelijken prins met een afzonderlijk gebied*): *bezoek aan den –*; verg. Mangkoenagoro.

pak'papier, o. –en (*grof en taai papier, om goederen in te verpakken*); **–schuit**, v. –en (*schuit met een ruim, dat van opstaande zijden is voorzien en met luiken overdekt is, voor 't vervoer van goederen op binnenwateren*); **–schuitdienst**, m. –en.

pakt, o. –en (Lat. pactum: *verbond, verdrag*).

pak'touw, o. (*dik of sterk touw, bindgaren, pakgaren*); **–wagen**, m. –s (*rijtuig tot het vervoer van vrachtgoederen, vrachtwagen*; Z.-N. *bagagewagen van een spoortrein*); **–zadel**, m. –s (*zadel, waarop een last gepakt kan worden*).

I. pal, m. pallen, palletje (*pen of klamp, om een draaiend werktuig, rad vast te zetten*; ook: *zetter* of *pen*); etym. = pal **II.**

II. pal, bw. (*vast, stevig*, inz. zegsw.): *– staan*, onwrikbaar, onbeweeglijk; *hij moest – te bed blijven*, voortdurend, onafgebroken; *de wind staat – in het oosten*, vlak.

paladijn', m. –en, paladijntje (Fr. paladin, Lat. palatinus: 1 eig. *heer v. h. paleis of v. h. palatium, hofedelman, krijgsoverste*, inz. benaming van de 12 pairs van Karel den

Groten; 2 bij uitbr. *een hoffelijk ridder*; thans: *overtuigd voorstander, beginselvast beschermer*): 1 *de –en van Karel den Groten*, b.v. *Roeland, Olivier, Ogier*; zie Roelandslied; 2 *Betjes –en legden het af*.

palaeo..., van Gr. palaí'os = oud . . .

palaeobotanie', v.; zie palaeontologie.

palaeograaf', m. –grafen (*kenner van het schrift der ouden*); **–graphie'**, v. (*kennis van de verschillende soorten van schrift uit de oudheid*). (ae = ee).

palaeolo'gen, m. mv. (*laatste dynastie van Byzantijnse keizers*). (ae = ee).

palaeologie', v. (*oudheidkunde*). (ae = ee).

palaeontographie', v. (*beschrijving van de fossiele overblijfsels der voorwereld*).

palaeontologie', v. (*wetenschap, die zich bezighoudt met fossiele planten en dieren*): *men onderscheidt bij de – de paleobotanie* (planten) *en de paleozoölogie* (dieren).

palaeontoloog', m. –logen.

palaeothe'rium, m. –s, –therliën (Gr. therion = wild dier· *uitgestorven paard uit het eoceen van Europa*). (ae = ee).

palaeozo'ën, m. mv. (*voorwereldlijke dieren*).

palaeozoölogie', v.; zie palaeontologie.

Palaesti'na, o.; zie Kanaän.

Palame'des, m. **1** Gr. koning voor Troje; valselijk door Ulysses van verraad beschuldigd, werd hij gestenigd; **2** treurspel v. Vondel, in 1625, zinspelend op het onthoofden v. Oldenbarneveldt, in 1619.

palankijn', m. –s, palankijntje (Port.-Fr. palanquin, oorspr. Sanskriet: *draagstoel in Indië* [*met verhemelte en gordijnen*] *door vier of zes mannen gedragen*; ook wel O.-I.: *vierwielig* [*palankijnvormig*] *rijtuig*).

pala'tie, v. –s (Z.-N. inz. te Antwerpen: *straat- en huisversiering*). (t = s).

palatijn', m. –en (Fr. palatin, Lat. palatinus: *paltsgraaf*; ook: *de naam v. e. Hongaarsen hogen ambtenaar*).

Palatijns', bn. (1 *de Palatinus betreffende*; 2 *van de Palts in Duitsland*): 1 *de –e heuvel*; *de –e erewacht*, pauselijke garden van leden der kleine burgerij en werklieden uit Rome; 2 *de –e bevolking*.

palatinaat', o. palatinaten (*paltsgraafschap*; *de Palts*).

Palati'nus, m. aardr. een der 7 heuvelen van Rome, ook Pala'tium genoemd; sedert Augustus hadden de keizers hun paleis, welk woord van Pala'tium is afgeleid.

pale ale, v., o. (Eng. eig. bleke ale = bier: *lichte ale*; *een glas, fles pale ale*).

paleer'sel, o. –s (Z.-N. *versiersel*).

palei', v. –en, paleitje (Fr. poulie: *katrol*; inz. *foltertuig, onderdeel v. het weefgetouw*): *iem. aan de – brengen*; ook, plei, polei.

paleis', o. paleizen (Fr. palais [Lat. palatium]: eig. *woning van keizer Augustus op de Palatinus*: 1 *vorstelijk verblijf*; *officiële woning van een* [*aarts*]*bisschop*; 2 *groot, weids gebouw*): 1 *het – des konings*; 2 *het – van justitie*, gerechtsgebouw of -hof; *het – voor Volksvlijt te A'dam*; *het – op de Dam*, eig. raadhuis van Jacob van Campen (8e wereldwonder; zie ald.); **–wacht**, v.

pa'len, paalde, h. gepaald (1 *als een paal in de grond zetten*; 2 *grenzen, raken aan*; 3 Z.-N. *afpalen*): 1 *de boom diep in de modder –*; 2 *een huis, palend a. d. synagoge*; 3 *een land –*.

paleren, gepaleerd (Z.-N. *tooien*; *versieren*).

pale'ring, v. –en (*versiering*).

pa'lesteel, m. palestelen (o.-Fr. palestel, van Lat. palla eig. lap: wapenk. *waterpas lopende, smalle dwarsbalk met drie of meer hangers in de bovenhelft van het schild over de andere figuren*): de – bet. oorspr. een jongere lijn.

Palestijns', bn., bw.: *het –e land* Palestina.

Palestri'na-stijl, m. (muz. *a-capella-stijl, vooral voor 6 of meer stemmen*; eig. *de stijl van Giovanni da Palestrina, ± 1520–'94, te Rome*).

pales'trisch, bn. (Gr. palaistra = worstelperk: *worstelstrijden enz. betreffende*).

palet', o. paletten (Fr. palette = paaltje [Lat. pala = spade]: 1 *kaatsplankje*: *dun, rond houten blad aan een steel en dienende om een vederbal heen en weer te kaatsen*; 2 *dun, ovaalvormig plankje, porceleinen plaatje met een gat er in voor de duim, waarop kleine hoeveelheden verf worden uitgestreken*; *verfbordje v. d. kunstschilder*; *zinnebeeld van de schilderkunst*): 1 *het – eist vlugheid van oog en hand*; 2 *de mannen van het –*, schilders; *Palet en Harp*, een werk van Alberdingk Thijm; in bet. 1 meestal v.

paletot', v. –s, paletootje (Fr. [oorspr. = Ned. paltrok]: *korte mansoverjas met zijzakken*; ook: *damesmantel*): *de houten –*, doodkist (-tot = to; -tots = toos).

palet'ten, palette, h. gepalet (*met de vederbal spelen*).

palfrenier', m. –s, palfreniertje (Fr. palefrenier [Lat. paraveredarius v. paraveredus = paard]: *stalknecht*; inz. *bijkoetsier*; *koetsiershelper* [*in livrei*]): *een zwarte –*.

Pa'li, o. (*heilige taal v. d. Z. kerk der Boeddhisten, verwant met het Sanskriet*).

pa'lin, Gr. = opnieuw, inz. in samenst.

palimpsest', m. –en (Gr. psestos = afgekrabd: *handschrift* inz. *perkamentrol, waarvan het oorspronkelijke schrift is uitgekrabd, om er iets anders op te schrijven*).

pa'ling, palinkje (*bekende slangvormige vis, bruin van kleur, geel aan de buik*; Lat. anguilla anguilla; zie aal), **1** m. –en (voorwerpsn.): *een vette – bakken*; *– peueren*, z. ald.; **2** v. (stofn.): *– in gelei*.

palingenesie', v. (Gr. *wedergeboorte, herschepping*; nat. hist. *het ondergaan van vormtoestanden, die bij voorouders voorkwamen tijdens de ontogenie*).

pa'lingfuik, v. –en; **–schaar**, v. –scharen.

pa'lingtrekken, o. (*zeker volksvermaak, waarbij een opgehangen paling door de deelnemers moet worden losgetrokken*): in Juli 1886 werd te Amsterdam het – verboden; het gevolg hiervan was het „palingoproer".

pa'lingvangst, v. –en; **–vel**, o. –vellen.

palinodie', v. –s, –odieën (Gr. *wederzang*; *herroeping van hetgeen men gezegd heeft*).

Palinu'rus, Palinuur', m. (myth. *stuurman v. h. schip van Aeneas*); **palinu'rus, palinuur'**, m. palinuren (fig. *leidend staatsdienaar*).

palissa'de, v. –n (Fr. 1 *toegespitste zware paal, waarvan een aantal in de grond gedreven in een aaneengesloten rij, dient als beschutting*; 2 *schanspaal*; *paalheining*): 1 *een rij aaneengesloten –n diende tot versperring van de toegang*; 2 *een – om het kruitmagazijn*.

palissaderen, gepalissadeerd (*met palissaden omringen*).

palissan'der, o.; als bn. zie alpaca opm.; **–hout**, o. (Amerikaans woord: *roodgeaderd*,

donkerpaars hout van een Z.-Amerik. boom [Lat. jacaranda brasiliana] *afkomstig o.a. uit Guyana*): *een kast met – ingelegd*; **–houten,** bn.: *een – pianino*, van palissander.
palissande'ring, v. –en.
pali'ta, v. palita's (O.-I. *nacht[olie]lampje*).
paljas', Fr. paillasse van paille = stro **1** v. paljassen (1 *bultzak, strozak*, gew., Z.-N.; 2 *stro in de stal voor de paarden*; *stro*): 1 *op een – naast den zieke slapen*; 2 *aan rijen uitgestrekt, de hoofden op de –*; *de koeien aten liever – dan goed hooi*; **2** m. paljassen (*een met stro opgevuigde hansworst*; in het alg. *hansworst, potsenmaker*; ook fig.): *de in alle kleuren geklede –*; fig. *die jongen wil den – spelen*; in bet. **2** ook pias.
pal'klamp, m. –en (*klamp tot steun van achteren aan de houten pallen v. e. spil*).
palla'dium, o. (Lat.) palladion (Gr.) **1** myth. het uit de hemel gevallen beeld van Pallas Athene in Troje, dat aldaar op de burcht bewaard werd, omdat het de onneembaarheid der stad waarborgde; door Ulysses en Diomedes geroofd; **2** fig. beschermend heiligdom: *de grondwet is het – der vrijheid*; **3** een hard wit metaal, genoemd naar de in dezelfde tijd, 1803, ontdekte asteroïde Pallas.
I. pal'las, m. pallassen (Duits: Pallasch, oorspr. Slavisch: *ruitersabel der zware cavalerie*).
II. Pal'las (Athe'ne), v.; zie Athene.
palliatief', o. palliatieven (Fr. palliatif [v. Lat. pallium = mantel]: *pijnstillend middel zonder geneeskracht*; *verzachtingsmiddel*; fig. *verbloeming, lapmiddel, bemanteling*).
Pallie'ter (Z.-N. *held van een gelijknamige roman van Felix Timmermans*; *die roman*); **pallie'ter,** m. –s (Z.-N. *levenslustige kerel*).
pal'lium, o. pallia (Lat. *Griekse mantel*; *witte wollen band met zes zwarte zijden kruisjes, op de schouders gedragen als ereteken v. aartsbisschoppen, primaten en patriarchen*).
I. palm, palmpje, Lat. palma = vlakke, uitgespreide hand, waarmee het blad vergeleken wordt **1** m. –en (1 *boom der tropen, bij ons ook sierplant, behorende tot de familie der palmaceae, eenzaadlobbig*; 2 *palmtak*): 1 *de –en leveren noten, wijn, olie*; 2 *de – is het zinnebeeld der overwinning*; zegsw. *de – wegdragen*, overwinnaar zijn, de prijs behalen; **2** v. (*altijd groene heester*; *buks* **II**): *een rand van –groen*; *de takken vervangen echte palmtakken op Palmzondag, in R.-K. streken worden de gewijde takken in kamers opgehangen, op de akker gestoken enz.*; **3** v. –en (*binnenhandvlakte*; vroeger: *de breedte van een hand aan de binnenzijde als lengtemaat*, nl. $^1/_{10}$ *m of 1 dm*).
palm'blad, o. –bladen of –bladeren; **–boom,** m. –bomen (*palm* **I 1** en **2**; ook naam voor andere planten: *jeneverbes, schietwilg*); **–boter,** v. (*hard geworden palmolie*).
I. pal'men, palmde, h. gepalmd (*iets omvatten en door hand over hand te grijpen naar zich toehalen*; refl. *hand over hand grijpend zich ergens heen voortbewegen*): *zich aan een touw naar boven –*.
II. pal'men, palmde, h. gepalmd (Z.-N. *met gewijde palmtakjes voorzien*): *een veld –*.
palmet', v. palmetten (Fr. palmette: bouwk. *versiering, op een palmblad gelijkend, aan zuilen enz.*; tuinbouw: *vorm, waarin vruchtbomen geleid worden*; *omgekeerde keper met de takken naar boven gericht*).
palm'hout, o. (*hout v. e. palm* **I 1** en **2**): *een beker van –*; **–houten,** bn.: *een – koker*.
palmiet', o. (Sp.-Port. palmito = palmpje: O.-I. *palmkool, toppen of jonge bladerknoppen van den palmboom*).
palmi'ne, v. (*vet uit de klappernoot*; *plantenboter*).
palm'olie, v. (*olie of vet, uit de vruchten van verschillende soorten v. oliepalmen*).
Palmpaas', **Palmpa'sen,** v. –pasen (*Palmzondag*; ook: *stokje, heestertak, gesierd met buksbladen, lintjes en goudpapier of bestoken met koek, vijgen enz., waarmede de kinderen op Palmzondag zich vermaken*).
palm'slag, m. –slagen; zie handslag.
palm'suiker, v. (*suiker, bereid uit de vruchten van sommige palmsoorten*); **–struik,** m. –en; zie buks **II**; **–tak,** m. –takken (eig. *tak v. e. palmboom*; fig. *teken van overwinning, ook van vrede*; *takjes van buks, op Palmzondag gewijd*); **–wijn,** m. (*geestrijk vocht, verkregen door gisting van suikerhoudend sap, dat bij insnijding vloeit uit de onrijpe bloemkolven van enige palmsoorten*).
Palm'zondag, **–zon'dag,** m. –zondagen (*Zondag vóór Pasen*); zie Palmpasen.
paloe'ter, m. –s (Z.-N. *bedrieger*).
palpita'tie, v. –s, palpitatiën (Fr. [Lat. palpitation]: *klopping*: *polsslag, hartslag*).
pal'ster, m. –s, palstertje (*pelgrimsstaf*; gew. *stok met een scherpe punt*).
pal'ter, m. –s, paltertje (houtzagerij: *haak met ring om balken te kantelen*).
palt'rok, m. –rokken (*bovenkleed van mannen, in verschillende tijden van verschillende vorm, in de 16de eeuw een soort van ruime mantel*, soms *pelgrimsrok*; bij verg. *een soort van houtzaagmolen*); **–mo'len,** m. –s.
Palts, **Palz,** v. (Duits: Pfalz; zie paleis; *twee voormalige staten in Duitsland*): *de Opper- en Beneden–*; *de keurvorsten van de –*.
palts'graaf, m. –graven (*hoge hofbeambte der oude Duitse keizers*; later: *een vorstelijke waardigheid of titel van personen, aan wie de Duitse keizer enkele souvereine rechten toekende, in Duitsland*); **–graafschap**; **–gravin,** v. –gravinnen.
palul', m. palullen (Z.-N. 1 *vod, prul*; 2 *nietswaardig man*): 1 *werp het bij de palullen*; 2 *een – van een vent*; *zatte –*, zatlap.
palurk', **prolurk',** m. –en (*proleet*).
pamflet', o. pamfletten (Eng. [Lat. pamfletus van Pamphilus, titel v. e. Middeleeuwse schoolkomedie]: *gedrukt geschrift van geringe omvang over een onderwerp van tijdelijke aard, blauwboekje*; inz. *klein, hekelend vlugschrift, schotschrift, smaadschrift*).
pamflettist', m. –en (*pamfletschrijver*).
pa'mor 1 o. (O.-I. eig. *mengmetaal*: *damascering*): *fraai – op een poesaka-lans*; **2** (*gedamasceerd*): *een oude –kris*.
pam'pa, v. pampa's, pampaatje (Sp. [Amerik. taal: bamba = steppe]: *boomloze grasvlakte in het Z. v. Z.-Amerika*); **–gras,** o.
pam'pelen, pampelde, h. gepampeld (*volstoppen*; *koesteren*; *kwakzalveren*).
pam'pelmoes, zie pompelmoes.
pampe'ra, m. pampera's (*hevige, vooral Z.-W.-wind in Z.-Amerika, buiige wind*).
pampernoel'je, v. –s (uit *kampernoelie*: *eetbare paddenstoel*).
pampoes'je, o. –s (Jav. pampoes: *slofje*).
pampoe'zeken, o. –s (Z.-N. lit. t. *pagadet* fig.).

Pam'pus, o. (*ondiepe plaats vóór A'dam, a.d. mond v. h. IJ*).

I. pan, v. pannen, pannetje (1 *min of meer bekkenvormig vaatwerk, gebruikt om er in te koken, te braden enz.*; 2 in verschillende technische toepassingen; 3 *min of meer op een pan gelijkende uitholling in iets*; vuurwapenen: *het gedeelte van het slot, waarin het kruit wordt gedaan*; werktuigk. *uitholling of metalen bedding, waarin een spil of een tap rust en ronddraait*; 4 *komvormige laagte in de aardbodem*, inz. in de duinen; 5 *bekkeneel, rond, bovenste gedeelte van de menselijke schedel*; 6 *plaat van gebakken klei of van glas, als dakbedekking*; 7 *rommel, een bende*; *herrie, warboel*; ook wel: *genoeglijke herrie*): 1 *een koeken–, een braad– enz.*; zegsw. *den vijand in de – hakken*, neersabelen, vernietigen; *hij is aan de –*, is gevangen, is er bij; *een veeg* (of: *een streek, een lik*) *uit de – geven* (of: *krijgen*), een berisping, zijn vet geven (of: zijn deel van iets krijgen, inz. in toepassing op een verwijt, schimpscheut); *hij bakt uit twee pannen*, spreekt met twee monden; *'t is panneke-vet*, [a]) in toepassing op een rijk, overvloedig onthaal, [b]) den gebraden haan uithangen; Z.-N. *iets voor een – eieren kopen*, een appel en een ei; 2 *de – in de zoutziederijen*, brede en wijde ijzeren bak, waaronder gestookt wordt om de pekel te doen verdampen; *een bed–*, metalen voorwerp met glimmende kolen of heet water, om het bed te verwarmen; 3 *kruit op de – doen*; *de pannen en tappen oliën*; 4 *de pannen bij Oostende*; *de zoutpannen* (z. ald.) *bij Triëst*; 5 *kaal op de –*; *hersenpan*; 6 *pannen bakken*; *dakpannen*; *onder de pannen slapen*, op zolder; zegsw. *er zijn te veel pannen op het dak*, er zijn te veel hoorders o.m. kinderen, die alles afluisteren; 7 *de hele – is geen cent waard*, rommel; *wat een –! 't is hier ook een –*, alles ligt hier verward dooreen; *'t was een dolle –!* nog (gew.): *een –(netje) maken* = de onderste lip laten hangen, pruilen.

II. Pan, m. myth. veld-, bos- en herdersgod, met horens en bokspoten, schrikaanjagende godheid; zie paniek, pansfluit.

III. pan . . ., v. Gr. pas (gen. pantos) = al.

pan'aarzen, –aarsde, h. gepanaarsd (eig. *met een pan voor de aars slaan*; *britsen*).

panacee', v., o. –s, panaceetje (Fr. [Gr.-Lat. panacea, v. Gr. pas = al + akeomai = ik genees]: oorspr. *fabelachtig kruid, dat alle kwalen genas*; thans: *geneesmiddel tegen alle kwalen*): *Mevr. Stork beweerde, dat eau de cologne een – is tegen alle vlekken.*

pana'che, v. –s (Fr. [Lat. penna = veer]: *vederbos*; *pluimbos*): *een – van struisveren.*

panacheren, panacheerde, h. gepanacheerd (Fr., België: *bij verkiezingen een stem uitbrengen op candidaten van verschillende partijen*): *het – is niet toegelaten.*

pa'nama(hoed), m. panama's, panamaatje, panamahoeden (*hoed van panamastro*).

Pa'namakanaal, o. (*kanaal door de landengte van Panama*, v. de Atl. Oceaan naar de Gr. Oceaan, geopend in Aug. 1914).

pancra'tium, o. –s, pancratia (Gr.-Lat. eig. alkamp: *worstel- en vuistkamp*). (t = ts).

pan'creas-, pan'kreasklier, v. (Gr. kreas = vlees: ontl. *alvleesklier, buikspeekselklier*).

pand 1 o. –en (1 *iets, dat strekt tot zekerheid van een verbintenis*; *waarborg, onderpand*, rechtst. *zakelijk zekerheidsrecht op roerend goed*; 2 *de voorwerpen, waarop pandrecht is gevestigd, die tot pand kunnen dienen*: *onderpand*; 3 *iets, dat tot waarheid of zekerheid strekt*; *bewijsstuk*; 4 *perceel* inz. *huis*; 5 *kostbaar bezit, schat* inz. *kind, echtgenote*; 6 *afdeling, vak*, in verschillende toepassingen): 1 *iem. iets tot – geven*; *iets in* (of: *te*) *– geven, houden, nemen, stellen, zetten*; *het recht van – op iets hebben*; 2 *een – lossen*; *de vijand hield een landstreek, een stad bezet als –*; *de –en in een Bank van Lening*; zie pandverbeuren; 3 *een eersteling, een – van Gods genade*; *zie uw vaders ring tot – der waarheid*; 4 *de notaris zal die –en onder de hamer brengen*; 5 *zijn dierbaarste –en door de dood weggerukt*; 6 *de –en v. e. kanaal, een dijk, een weg*; nog (Z.-N., vero.): kloostergang; zie pandhof; **2** o. –en (*zijstuk of slip v. e. jas of e. herenrok*): *een jas met –en* of *pandjesjas.*

pand(a)emo'nium, zie pandemonium.

pan'dan, m. pandanen (O.-I. *palmachtige boom met steltwortels, in een groot aantal soorten* inz. *aan het zeestrand*).

pand'beslag, o. (*het in beslag nemen van iets om als pand te dienen*).

pand'brief, m. –brieven (*obligatie, schuldbewijs, uitgegeven door een hypotheekbank, een kredietinstelling enz. tegen vaste rente*).

pandec'ten, v. mv. (Gr.-Lat. pandectae = eig. dat, wat alles ontvangt: *verzameling van Romeins burgerlijk recht, op last van keizer Justinianus gemaakt in de 6de eeuw, waarin de adviezen en uitspraken van voorname rechtsgeleerden systematisch zijn verwerkt en waaraan de keizer kracht van wet gaf*; bij uitbr. *werk, dat alles omtrent een onderwerp samenvat, verzamelwerk*).

pan'deling, m. en v. –en (*schuldslaaf, iem., die wegens schuld zich zelf in pand gegeven heeft en die voor den schuldeiser moet arbeiden, totdat de schuld door zijn arbeid is afgedaan* in O.- en W.-Indië); **–schap,** o. (*toestand van een pandeling*).

pandemie', v. pandemieën (Gr.-Lat. pandemia [Gr. demos = volk]: *algemene volksziekte*), ook: **pande'mische ziekte,** v.

pandemo'nium, o. (Gr.-Lat. [Gr. daimon = boze geest]: *algemeen verblijf der duivelen*, fig. *hels lawaai*; *verwarring*).

pan'den, pandde, h. gepand (*gerechtelijk in beslag nemen van de bezittingen v. e. schuldenaar*; *beslag leggen op een goed ter executie*): *iem. iets –*, bij hem beslag op iets leggen.

pan'der, m. –s (oorspr. *ambtenaar die de panden in beslag neemt*; ook: *pandhouder*).

pand'hof, m. –hoven (*binnenplaats van klooster, abdij of kathedraal*).

pand'houder, m. –s (*pandbezitter*; *de persoon, die een pand in handen houdt, die iets in onderpand ontvangen heeft*; *iem., wiens vordering door een pand verzekerd is*); **–houdster, –houderes,** v. –s, –houderessen.

pand'huis, o. –huizen; zie pandjeshuis; **–huishouder,** m. –s (O.-I. *houder v. e. pandjeshuis*); **–huiswet,** v. –wetten (*wet v. 1910 tot regeling v. h. pandhuis-bedrijf*).

pan'ding, v. –en (*het panden, het leggen van beslag op een goed van iem.*).

pand'jeshuis, o. –huizen (*huis, waar tegen overgifte van een onderpand geld geleend wordt, bank van lening, lommerd*).

pand'jesjas, v. –jassen; zie pand **2.**
pand'kering, v. –en (vero. *het verzet langs de weg van rechte tegen gerechtelijke panding*): oneig. *in de engte gedreven doet ook nog een rat–.*
pandoer', m. –en, pandoertje (Servo-Kroatisch of Hongaars: oorspr. *gewapende dienaar; grensbewaker tegen de Turken*; in het Oostenrijk-Hongaarse leger der 18de eeuw: *soldaat, berucht door wreedheid en snelheid; naam van een kaartspel*; Z.-N. spott. *gendarm*): zegsw. *dat was opgelegde – tussen die twee,* een doorgestoken kaart.
pandoe'ren 1 pandoerde, h. gepandoerd (*het pandoerkaartspel spelen*); **2** als zn. o.
pandoe'ring, v. (Z.-N. *pak slaag*).
Pando'ra, v. Gr. **1** myth. eig. (Gr. doron = geschenk) de Alles Schenkende, of Albegiftigde: de eerste vrouw, op bevel van Zeus naar de aarde gezonden en wel met een doos vol gaven en kwalen; toen zij deze opende, vlogen die over 't mensdom uit; alleen de Hoop bleef op de bodem liggen; fig. *de doos van –,* bron van veel leed; **2** naam ener planeet.
pand'recht, o. (*rechtom te panden; bevoegdheid door het recht verleend om een pand in beslag te nemen; recht van den crediteur op een roerende zaak, hem als waarborg gegeven*).
pand'spel, o. –spelen (*het pandverbeuren, waarbij van de medespelers, die een fout begaan, een pand wordt geëist, dat later moet worden ingelost* [*tegen allerlei grappige voorwaarden*]); ook, pandverbeuren.
paneel', o. panelen, paneeltje (o.-Fr. pannel v. Lat. pannus = lap: 1 *rechthoekig vak of gedeelte van iets* inz. *van een houten beschot, een deur, luik enz.*; 2 *stuk hout, bestemd om er in olieverf op te schilderen*; 3 *schilderij, schilderstuk op hout*): 1 *de panelen v. e. deur, v. e. lambrizering*; 2 *op – schilderen*; 3 *Schelfhouts panelen*; **–deur,** v. –en (*deur, samengesteld uit panelen*); **–raam,** o. –ramen (*lijst, waarin het paneel sluit*); **–schilder,** m. –s (*kunstschilder, die* inz. *op hout schildert*); **–zager,** m. –s (*inbreker, die een paneel doorzaagt, en zó inbreekt*; ook, spotn. *dolerende,* omdat bij een conflict de Dolerenden panelen uit de kerkdeur zaagden, om zich toegang te verschaffen).
paneer'meel, o. (*tot poeder gestampt of gewreven droog broodkruim, beschuit enz.*).
panegyriek', v. –en (Gr.-Lat. panegiricus = op een algemene feestvergadering [Gr. agyris] behorend: *lofprijzing, –rede; lage vleierij*); **panegyrist',** m. –en (*lofredenaar*).
pa'nem et circen'ces (Lat. *brood en circusspelen* [*willen wij*]): uit een der satiren van Juvenalis, 1e eeuw n. C.; de roep van het volk v. Rome in de keizerstijd.
pa'nen, bn. (Z.-N. *van paan* of *fluweel*).
paneren, gepaneerd (Fr. v. pain = brood: *in paneermeel wentelen; met paneermeel bestrooien, alvorens het te bakken*): *bakvis –.*
pan'fluit, v. –en z. pansfluit.
pange'ran(g), m. –s (Jav. en Soendanees: *titel* inz. *v. vorstelijke Javanen: heer*).
pangermanis'me, o. (*het streven naar politieke eenheid van alle Germanen* inz. *Duitsers*); **–germanis'tisch,** bn., bw.
pang'goeng, m. –s (O.-I. *stelling op palen*).
pang(h)oe'loe, m. –s (O.-I. *hoofd v. h. moskeepersoneel, dat zorgt voor de geregelde gang der godsdienstoefeningen, het rein houden van het gebouw enz.*): *de – is geen priester.*
pangli'ma, m. panglima's (O.-I. *hoofd, aanvoerder*; in de Maleise landen: *titel van een rijksgrote,* ook wel: *lid van de rijksraad*).
pan'haring (*verse, groene haring, geschikt om in de pan gebraden of gebakken te worden, dikwijls tot bokking gerookt*; ook wel *alvertje*) **1** (voorwerpsn.), m. –en; **2** (stofn.), v.
panhellenis'me, o. (*het streven der Hellenen of Grieken naar politieke eenheid*).
paniek', v. –en (Fr. panique [Gr. panikos = van Pan]: *algemene, plotselinge* [*ongegronde*] *angst of verslagenheid*): *er was een – in het leger; er kwam een – aan de beurs.*
panier', m. –s (Fr. letterl. *mand*; 18de eeuw: *hoepelrok; mandewagentje*).
pa'nisch, bn. (Duits: panisch): *een –e schrik,* paniek; zie ald. en Pan **II.**
panislamis'me, o. (*het streven van alle belijders van de Islam naar politieke eenheid*).
I. pan'je, v. –s (scheepsw. *stuk geteerd zeildoek, dat vissers op de rug dragen, wanneer zij een schuit op het hout helpen*).
II. pan'je, v. (afkorting: *champagne*).
pan'klaar, bn. (*gereed voor de pan*).
pan'kreasklier, zie pancreas-.
pan'lat, v. panlatten (Z.-N. *lat, waarop de dakpannen rusten*).
pan'likken, pan'nelikken, –likte, h. gepanlikt (fig. *vleien om daardoor voordeel te behalen; op de klap lopen*); **–likker,** m. –s (fig. *tafelschuimer*); **–likkerij,** v.
I. pan'ne, v. (Fr. *oponthoud, blijven steken met een auto of vliegmachine door een of ander ongeval* [*aan de motor*], *onklaar-zijn*).
II. pan'ne, v. –n; zie paan.
pan'nedeksel, o. –s.
pan'nekoek, m. –en (*in de pan gebakken* [*dunne meel*]*koek*): *–en bakken*; bij verg. [a]) platte ronde pet, hoed, [b]) plat bordje van geschilderd aardewerk, [c]) naam voor de sleutelbloem; zie omelet, struif.
pan'nenbakker, m. –s (*maker van dakpannen*); **–bakkerij',** v. –en.
pan'nendak, o. –daken (1 *bedekking v. e. gebouw met pannen, hard dak,* in tegenstelling met *strodak*; 2 *dak met pannen gedekt*): 1 *aanstrijken van –*; 2 *ginder op het rood –.*
panop'ticum, o. (Ned.) –s; (Lat.) panoptica (Gr. optikos = het zien betreffend: *verzameling v. allerlei bezienswaardigheden* inz. *v. wassen beelden van beroemdheden*).
panora'ma, o. panorama's (Gr. horama = gezicht, woord van ± 1789: 1 *rondtafereel: cirkelvormig schilderstuk met een werkelijke voorgrond, hetwelk een stad, een landstreek, een tafereel in zijn geheel voorstelt, terwijl de beschouwer in het midden staat*; ook: *het gebouw zelf*; 2 *een vergezicht naar alle of vele kanten,* b.v. *van een toren*; 3 *kaart of plaat, die een overzicht geeft v. d. loop v. e. rivier, een landstreek enz.*): 1 *het eerste – is van den Iersen schilder Robert Barker, die in 1787 er patent voor kreeg en de naam bedacht; het – staat op dit plein*; 2 *een prachtig – van de Maas*; 3 *– op de stad van een hoogte.*
pan'ser, o. –s, pansertje (Duits [oorspr. buikbedekker; pans = pens]: 1 [*borst*]*kuras, harnas, maliënkolder*; 2 *ijzeren, stalen bekleedsel* inz. *van de schepen*): 1 *een ondoordringbaar – bedekt het lijf*; 2 *een schip van een stalen – voorzien; het – van de onderzeese kabels*; **–dek,** o. –dekken (Duits: *panserbe-*

kleding v. e. schip onder de waterlijn); **–dekschip**, o. –schepen (*schip met een panserdek*): *een onzer –schepen te Curaçao.*

pan'seren, –de, h. gepanserd (*met een panser bekleden, van een pansering voorzien; met staal bekleden om iets ondoordringbaar te maken*): *een schip –*; fig. *gepanserd tegen spot en hoon; zwaar gepanserde brandkasten.*

pan'serfort, o. –en (mil. *fort met panserkoepels of kazematten*); **–koepel,** m. –s (*draaischijf, waarop een of twee vuurmonden zijn opgesteld, met een koepelvormig dak van panserplaten*); **–plaat,** v. –platen (*stalen plaat tot beschutting van schepen, brandkasten enz.*); **–schip,** o. –schepen (*schip, waarvan de boorden over de gehele lengte, of gedeeltelijk, tot omtrent 2 meter onder water zijn bekleed met panserplaten*); **–vloot,** v. –vloten.

pans'fluit, v. –en (*herdersfluit [van den god Pan]*; inz. *rietfluit van 7 of meer [riet]pijpen van ongelijke lengte en dikte, aan elkaar bevestigd*); ook, panfluit.

panslavis'me, o. (*het streven der Slaven naar politieke eenheid*); **–slavis'tisch,** bn., bw.

pantalon', v. –s, pantalonnetje (It.-Fr.: *personage in het blijspel: paljas met lange broek*, eig. San Pantalone, een Venetiaans heilige; [*lange*] *broek*; vero. *lange meisjespijpbroek*).

pan'ter, m. –s, pantertje (Gr.-Fr. panthère: *luipaard*; Lat. felis pardus); **–haai,** m. –en (*gelijgerde haai*; Lat. squalus canicula); **–kat,** v. –katten (*pantersoort o.a. de jaguar*).

pantheïs'me, o. (*leer, dat het heelal zelf de godheid is, of dat god en de wereld [de stof] één zelfstandigheid vormen*).

pantheïst', m. –en (Fr. of Eng.: *aanhanger van het pantheïsme*); **–theïs'tisch,** bn., bw. ([*als*] *van een pantheïst; betrekking hebbend op, volgens het pantheïsme*).

Pan'theon, o., Lat.-Gr. tempel in o.-Rome, ter ere van alle (zie pan **III**) goden (Gr. theos), 25 v. C. gebouwd; fig. ererustplaats voor overleden beroemdheden, b.v. in Parijs, 1814; *een letterkundig –*, uniformuitgave van beroemde letterk. werken.

pan'tjoeran, v. –s (O.-I. *waterleiding; bergbron, door een in de bergwand gestoken buis tot stortbad ingericht; fonteinbuis*).

panto . . ., v. Gr. pas (genit. pantos) = al.

pan'toen, m. –s (Mal. *gedicht*).

pantof'fel, v. –s, pantoffeltje (Fr. pantoufle, It. pantofola: *schoeisel met laag bovenwerk, dat men gemakkelijk kan aanschieten en weer uittrekken, huisschoen*; ook wel toegepast op buitenshuis gedragen schoeisel, oosterse en niet-Europese muiltjes enz.): zegsw. *onder de – zitten* (of: *staan*, of: *geraken*), onder de plak van zijn vrouw staan; *het op zijn –tjes af kunnen*, weinig te doen of te werken hebben; **–held,** m. –en (*iem., die onder de pantoffel zit*); **–parade,** v. (*het wandelen van een groot aantal personen op vaste plaats en vaste tijd, om elkaar te zien en om gezien te worden*; ook: *de plaats*).

pantograaf', v. pantografen (*tekenaap*).

pantomi'me, v. –n, –s, pantomimetje (Fr. [Gr.-Lat. pantomimus = speler uit een toneelstuk, waarin alles in gebaren = Gr. mimos wordt uitgedrukt]: *voorstelling van een dramatische gebeurtenis*, inz. *later een klucht of blijspel, door gebaren; gebarenspel* [*onder begeleiding van muziek en dans*]; in het alg. *gebarenspel*); **–mimiek',** v. (*gebarenkunde*); **–mi'misch,** bn., bw.; verkeerd is: *pantomine.*

pantser, pantserdek enz., z. **panser** enz.

pantsier', o. –s, vero.; zie panser.

panurg', m. –en (Fr. panurge, oorspr. Gr. eig. Manusje-van-alles: *sluw, boosaardig mens*, o.a. een persoon uit een werk v. Rabelais).

pan'vis of pan'nevis, v. (*vis, geschikt om in de pan gebraden te worden*; ook: *een gebraden of gebakken vis; een stoofschoteltje van schelvis of kabeljauw*).

pap, v. pappen (1 *half vast, half vloeibaar kooksel van meel, gort, rijst enz. met melk, karnemelk, water enz.; brij*; 2 *een dergelijk mengsel van andere stoffen; brij*; 3 in toepassing op weke, half vloeibare stof): 1 *– eten; iets moe zijn als koude –*; zegsw. *iem. de – in de mond geven*, hem het antwoord zeggen; *weinig in de – te brokken hebben*, [a]) weinig bezitten, [b]) geringe invloed hebben; Z.-N. *geen – meer kunnen zeggen*, bekaf zijn; zie aanbranden; 2 *een –je op een zweer; Bordeauxse –*, insectendodend middel op vruchtbomen; *hout –; een hoed zonder –*, stijf makend mengsel; 3 *de hele weg was een –.*

papa, m. papa's, papaatje (Lat. pa'pa = vader; 1 Fr. *vader*; 2 It. *paus*): 1 *papa' is thuis*; 2 *evvi'va il pa'pa!* leve de paus!

papa'bile, m. papabili, –s (It. *kardinaal, genoemd bij een pauskeuze als a.s. paus*).

papa'ja, v. papaja's (O.-I. *meloenachtige vrucht*).

papa'ver, v. –s, papavertje (*planten behorende tot de familie der papaverachtigen*, inz. *de klaproos*, Lat. papaver rhoeas; ook: *maankop, slaapbol*, Lat. papaver somniferum); **–olie,** v. (*olie uit papaverzaden, maanolie*); **–stroop,** v. (*slaapmiddel uit papaver*).

papegaai', m. –en, papegaaitje (o.-Fr. papegai, oorspr. Arab.: 1 *de vogels van de familie der papegaaien, psittaci, van de orde der schreeuwvogels, thuis behorende op het Z. halfrond*; 2 *iem., die anderen napraat, zonder het recht te verstaan, naprater*; 3 *houten vogel op een staak of boom, waarnaar geschoten wordt*): 1 *de groene –, de dwerg–*; 2 *zij is de – van haar moeder*; 3 *de – afschieten*, de prijs behalen.

papegaai'duiker, m. –s (*zeevogel, broedend langs de kusten van Gr.-Brit. en Z.-Scandinavië*; Lat. fratercula arctica grabae).

papegaai'ebek, m. –bekken; **–kooi,** v. –en ([*cilindervormige koperen*] *kooi*); **–kop,** m. –koppen; **–tong,** v. –en; ook, papegaais–.

papegaai'eziekte, v. (*ziekte veroorzaakt door para-typhusbacillen, veel voorkomende bij papegaaien*).

papei', v. (Fr. pépie; Z.-N. *pip*).

pa'penaad, m. papenaden (*brede platte naad in het midden der razeilen*).

pa'pendom, o. (min. *R.-K. geestelijkheid, de R.-K. kerk, haar aanhangers*).

pa'penvreter, m. –s (*hevig anti-Roomsgezinde*).

paperas'sen, v. mv. (Fr. paperasse, v. papier: *prulpapieren, beschreven, gedrukte papieren zonder waarde; papierenrommel*).

paperij', v. (min. *R.-Katholicisme* etc.).

papeterie', v. papeterieën, –s, papeterietje (Fr. *papierhandel: allerlei voorwerpen v. papier of karton; omslag, doos van papier en ander schrijfmateriaal*).

Papiamen'toe, o. (*West-Ind. mengtaal uit Sp., Portug., Ned. en negerelementen*; van Sp. papia = spreken); ook, het Papiaments.
papier', o. –en, papiertje (Gr.-Lat. papyrus: 1 eig. *de naam ener rietplant, uit wier stengel men bladen, om op te schrijven, vervaardigde*; nu: *stof van verschillende vezelachtige stoffen, linnen, lompen, stro enz. vervaardigd*; 2 inz. *stof, waarop men schrijft, drukt; een stuk of vel van deze stof*; 3 *geldswaardig papier: papieren geld, effecten, wissels, chèques enz.*; 4 afkorting van soorten papier): 1 *in ons land werd reeds in 1280 – uit lompen vervaardigd*; *– lijmen, scheppen, satineren*; *een riem –*; 2 zegsw. *zijn gedachte op het papier brengen, zetten*, schriftelijk uitdrukken; *hij heeft goede –en*, getuigschriften; zegsw. *het – is geduldig*, men schrijft, wat men wil; *zijn –en waren niet in orde*, identiteitsbewijzen, pas enz.; *op –*, (als handelsterm) ten verkoop gereed; *op de grond lagen blauwe –en*; 3 *de –en dalen, stijgen*; fig. zijn kansen, invloed enz. worden minder, groter; *dat loopt in de –en*, is zeer duur; *– aan toonder*, geldswaardig papier, dat op vertoon aan den houder wordt uitbetaald; *driemaands –*, vervallen na drie maanden; *kort –*, te betalen op zicht, hetzij uiterlijk drie dagen na zicht, hetzij uiterlijk acht dagen na de dagtekening; *lang –*, betaalbaar in langere termijnen dan kort –; Z.-N. *in slechte –en zitten*, verlegenheid; 4 zie behangsel–, pak–, post– enz.
papie'ren, bn. (1 *van papier vervaardigd; uit papier bestaande*; 2 *alleen op papier bestaande, niet werkelijk*; 3 in tegenstelling met goud en zilver; 4 *als van papier*; inz. *zwak, onsterk*): 1 *– manchetten; een – omslag; – bloemen*, kunstbloemen; 2 *de – gelijkheid van Frans en Vlaams in België; – oorlog*; 3 *– en zilveren roebels*; 4 *de witte – vleugeltjes van de vlinder; een – vrouwtje; – zolder*, onsterke vloer, onbetrouwbare grond inz. fig. in toepassing op zwak ijs.
papie'rengeld, o. (*in 't algemeen: papier dat de daarop uitgedrukte geldsom vertegenwoordigt, van staatswege uitgegeven met wettelijke koers en onder verplichting het als betaalmiddel aan te nemen; geldswaardig papier* in tegenstelling met *goud en zilver*): *het muntbiljet en het bankbriefje is –*; *wissels, bankbiljetten, chèques behoren tot het –*; ook: papier'geld.
papier'fabriek, v. –en; **–fabrikant,** m. –en; **–handel,** m. (*handel in papiersoorten*; ook: *fondsenhandel, wisselhandel*); **–korf,** v. –korven; beter: papier-, prullen-, snippermand; **–linnen,** o. (*van papier vervaardigde en het linnengoed nabootsende stof*): *– voor manchetten.*
papier-maché', 1 o. (Fr. letterl. *gekauwd papier: stof, verhard papierdeeg voor dozen, kistjes enz.*); 2 bn. *–– knopen*; z. alpaca opm.
papier'mand, v. –en (*snippermand*); **––merk,** o. –en (*watermerk in papier*); **–molen,** m. –s (*papierfabriek, door water of wind gedreven*); **–plant,** v. –en; zie papyrus.
papier-sans-fin', o., in bet. 2 papiers-sans-fin (Fr. letterl. *papier zonder einde*: 1 *machinaal papier van buitengewone lengte* inz. voor kranten, behangsel rollen; *papier per rol*; 2 handel: *lange wissel, die* nl. *bij verval wordt gecontinueerd*): 1 *men verkoopt het –––– bij de meter*; zie rotatiepers; 2 *–––– is een soort van wissels, die de kassier liever niet neemt*; ook, papier-zonder-eind, o.
papier'snipper, v. –s, **–snippel,** v. –s (*klein stukje papier*; ook: *strookje, reep papier*).
papil', papillen (*verhevenheden op het slijmvlies aan de bovenzijde der tong*).
papillot', v. papillotten (Fr. papillote: 1 *papierreepje om krullen mee in te zetten*; 2 *gekroesd stukje papier, dat men om het been van koteletten doet, om dit zonder zich vuil te maken, te kunnen aanraken, manchet*): 1 *papillotten leggen, zetten*, het haar in krulpapiertjes wikkelen; *met het haar in papillotten*: 2 *steek aan het been een grote –*. (ll = lj); **papillot'tepapier,** o.
Papiniaan'se pot, m. – potten (nat. *ijzeren pot, die hermetisch gesloten kan worden, naar den Fr. uitvinder [1681] Papin*).
papis'me, o. (min. *pausdom, pausgezindheid*).
papist', m. –en (Fr. min. *paap, Rooms-Katholiek*).
pap'je, o. –s (*papegaaitje*).
pap'kind, o. –kinders, –kinderen (*wichtje, dat met pap gevoed wordt*; *zwak kindje*).
pap'lap, m. –lappen (*hospitaalsoldaat*).
pap'lepel, m. –s (*kinderlepel, lepel om een kind pap te voeren*): zegsw. *hem met de – ingegeven*, van de jeugd af ingeprent.
Pa'poea, m. Papoea's (letterl. kroes: *de donker-, zwartbruine, kroesharige bewoners van Nieuw-Guinea en Melanesië*); **Pa'poeaas,** bn., bw.: *de Papoease bevolking.*
pap'pen, papte, h. (2), i. (1) gepapt (1 *tot pap worden, een brijachtige massa vormen*; 2 *met pap bestrijken of bedekken; warme [lijnmeel] pap leggen op, en zo weken, of stijf maken*): 1 (stoomw.) *de olie papte*, vermengde zich met een hoeveelheid water; 2 *roggebroden –*, vóór het bakken van boven met meelpap bestrijken; *op een zweer –*; *sterk gepapte katoen* met meelpap stijfgemaakt.
Pap'penheimer, m. –s (*soldaat van generaal Pappenheim, veldheer der keizerlijke troepen in de 30-jarige oorlog*): zegsw. *ik ken mijn –s*, ik ken mijn luitjes, ik weet, welk vlees ik in de kuip heb.
pap'perig, bn. (*pappig*).
papperlapap', tw. (*uitroep van niet-instemming, om iem. te doen zwijgen, te laten merken, dat hij iets zegt, dat onjuist is enz.*).
pap'pig, bn. (*brijachtig, niet vast*; v. personen: *dik, maar niet stevig*; *met een pappgezicht*): *dit brood is –*, week; *– land*; *er – uitzien*; nog (v. weefsels): *de zakdoeken zijn –*, vol pap, te veel geappreteerd.
pap'pot, m. –potten (*pot, waarin pap gekookt of opgediend wordt*): zegsw. *moeders –*, inz. toegepast op het bij huis blijven van volwassenen.
paps, m. –en (*vader, pa*); gmz.
pap'school, v. –scholen (Z.-N. *bewaarschool*); volkst.
papy'rus, m. papyrussen (Gr.-Lat. oorspr. Koptisch: 1 plantk. *hoog opschietend rietgewas*; Lat. cyperus papyrus; 2 *stof hieruit bereid*; 3 *handschrift op papyrus*): 1 de – leverde het papier der ouden; 2 *op – schrijven*; 3 *de papyrussen in de mummiekisten*; **–rol,** v. –rollen ([*beschreven*] *rol van papyrus*).
pap'zak, m. –zakken (*iem., die graag pap eet: dikkerd, dikbuik*; gew. *meikever*).
I. para', v. para's (*Turkse munt, 1/40 van een piaster*): 50 para's = ± 10 cents.

II. par(a)..., Gr. in samenstellingen: naast, bij, voorbij, om, tegen, verkeerd.

paraaf', v. parafen (Fr. parafe, Gr.-Lat. paragraphus = het er naast geschreven teken: *krul, pennetrek achter een handtekening*; ook: *teken, dat de handtekening vervangt* inz. *verkorte naamtekening door middel van één of meer beginletters*): *de – van den ambtenaar; zijn – plaatsen.*

paraat', bn. (Lat. paratus: *gereed; vlug, dadelijk*): *parate executie,* onmiddellijke uitvoering v. e. vonnis zonder verdere vorm van proces; *parate kennis,* waarvan men zich elk ogenblik terstond kan bedienen; **–heid,** v.

para'bel, v. –en, –s, parabeltje (Gr.-Lat. parabola = het naast elkaar stellen: *gelijkenis: een zinnebeeldig verhaal om in de vorm v. e. beeldspraak zijn hoorders te onderrichten omtrent geestelijke waarheden*): de – van den verloren Zoon (Bijbel).

parabo'lisch, bn., bw. (1 *bij wijze van, als in een gelijkenis*; 2 meetk. *in de vorm ener parabool, kegelsnede*): 1 *–e taal*; 2 *een –e spiegel slijpen.*

paraboloï'de, v. –n (*kegel, ontstaande bij wenteling v. e. parabool om haar as*).

parabool', v. parabolen, parabooltje (zie parabel: *kromme lijn, gelijk men verkrijgt door een kegelsnede, welker vlak evenwijdig loopt met een der beschrijvende lijnen van de kegel; kogelbaan*). **Fr.** *parabole.*

paracen'trisch, bn. (*ongelijkmiddelpuntig*).

parachu'te, v. –s, parachuutje (Fr. *val- of daalscherm*); **–sprong,** m. –en (*sprong v. e. grote hoogte met een parachute* inz. *uit een vliegtuig*).

parachutist', m. –en (*iem. die parachutesprongen doet,* inz. *als vermakelijkheidsnummer*); vr. ook parachutiste.

Paracleet', m. zie Parakleet.

para'de, v. –s, paradetje (Fr. [Sp. parada van Lat. parare = gereedmaken]: 1 *uiterlijk vertoon; pronk, praal*; 2 *feestelijke wapenschouw*; 3 *paradeplein*; 4 schermk. *het pareren, afweren v. e. houw, stoot*): 1 *dat staat daar alleen, om – te maken*; 2 *er was grote –*; zie ook garnizoen; 3 *hij woont aan de –*; 4 *Dolf begon enige –s te maken*; **–bed,** o. –bedden (*praalbed, waarop het lijk van een vorst, paus of ander hooggeplaatst persoon wordt tentoongesteld, vóór de begrafenis*).

para'demarche, m. –n, **–mars,** m. –en (*wijze, waarop de troepen bij gelegenheid ener parade marcheren; muziek, die deze mars begeleidt*); **–paard,** o. –en (*pronk- of staatsiepaard; iets, waarmee iem. parade maakt*); **–pas,** m. –passen (*gestrekte stap of pas, waarmede men in parade marcheert*).

paraderen, geparadeerd (1 mil. *parade houden, zich in parade opstellen*; 2 *pronken op in het oog vallende wijze; pralen, vertoning maken*): 1 *de troepen laten –; op schepen noemt men – het staan van de manschappen in het want, op de nokken der raas enz. als eerbewijzing*; 2 *met paarlen –.*

paradig'ma, o. (Ned.) paradigma's, (Gr.) paradigmata (Gr. *voorbeeld; modelwoord; schema van verbuiging of vervoeging*): *de paradigma's uit de spraakkunst.* (g = g).

paradijs', o. paradijzen (Fr. paradis [Lat.-Gr. paradeisos oorspr. Perz. eig. park]: 1 *lusthof, Eden van 't eerste menselpaar*; 2 *hemel, woonstede van God*; 3 *heerlijk lustoord*; 4 *engelenbak*): 1 in het – stond de Boom des Levens en de Boom der Kennis van goed en kwaad; 2 *heden zult gij met mij zijn in het –*; 3 *in dit Italiaanse –*; 4 *de bezoekers van het – lieten zich niet onbetuigd*; **–appel,** m. –en (*benaming voor verschillende vruchten: guldenappel, adamsappel,* ook: *de tomaat*); **–geschiedenis,** v. (*het Bijbels verhaal van Adam en Eva in het paradijs*): Vondels Adam in Ballingschap dramatiseert de –; **–kostuum,** o.; zie Adamskostuum; **–slang,** v. (*slang, welke volgens het Bijbelverhaal Eva verleid heeft*); **–vogel,** m. –s (in het mv. *prachtig gekleurde, tropische zangvogelfamilie*; Lat. paradisidae).

paradox', Fr. paradoxe, Gr.-Lat. paradoxum van Gr. para = tegen + doxe = mening **1** v. –en (*wonderspreuk; schijnbare tegenstrijdigheid; stelling, uitspraak, niet overeenstemmend met de gangbare mening, ogenschijnlijk ongerijmd*): *Multatuli's –en*; **2** bn., bw. (*wonderspreukig; als een paradox klinkende*): *–e stellingen.*

paradoxaal', bn., bw. (*paradox* **2**): *een paradoxale bewering; hij sprak –.*

paraferen, geparafeerd (van akten, koopmansboeken enz.: *tot kenteken van echtheid van een paraaf voorzien; met een paraaf waarmerken*): *een doorhaling op een wissel –.*

paraffi'ne, v. –n (uit Lat. parum = [te] weinig + Lat. affinis = verwant, woord in 1830 gevormd: 1 *wasachtige verfstof, door droge distillatie uit steen- of bruinkool, hout enz. verkregen, kleurloos of wit, reuk- en smaakloos*; 2 scheik. *algemene benaming gegeven aan bepaalde koolwaterstoffen*): 1 *zachte, harde –*; 2 *in Amerikaanse ruwe petroleum komen –n voor*; **–papier,** o. (*papier met paraffine vochtdicht gemaakt*).

parafrase(ren), zie paraphrase(ren).

parago'ge, v. –n (Gr. spraakk. *achtervoeging*), b.v. in *ieman(d), fazan(t).*

parago'gisch, bn.: *de –e* d *in* iemand.

paragraaf', v. paragrafen (Fr. zie paraaf: *afdeling v. e. hoofdstuk*; ook: *teken* §).

paragraferen, geparagrafeerd (*in paragrafen afdelen*).

Parakleet', m. (Gr.-Lat. paracletus = eig. er bij geroepen: *Trooster, de Heilige Geest*); ook. Paracleet.

paral(e)ip'sis, v. (Gr.-Lat. *praeteritio*).

parallel', Fr. parallèle, Gr.-Lat. parallelus, **1** bn., bw. (*gelijklopend, evenwijdig*; fig. *in aard overeenkomende, gelijk*): *die lijnen zijn of lopen –*; **2** v. parallellen (1 *parallelcirkel*; 2 *lijn of vlak, evenwijdig lopend aan een andere lijn of een ander vlak*; 3 *iets, dat door grote overeenkomst met iets anders een doorlopende vergelijking toelaat; vergelijking*): 1 *de parallellen op de kaart zijn breedtecirkels*; 2 *de – van een loodlijn; de – van een verticaal vlak,* b.v. de vloer en het plafond; 3 *een – maken, trekken tussen twee dichters.*

parallelepi'pedum = parallelopipedum.

parallel'klas, v. –klassen (*schoolklasse, waarin hetzelfde onderwijs gegeven wordt als in een andere*): *een klas, in –klassen gesplitst.*

parallellis'me, o. (*het parallel zijn*).

parallelogram', o. –grammen (Fr. [Gr.-Lat. v. Gr. parallelos = evenwijdig + gramme = lijn]: *vierzijdige rechtlijnige figuur, waarvan de tegenovergestelde zijden evenwijdig lopen*): werkt. *het – van* (of: *der*)

krachten, figuur, die in beeld brengt, dat de resultante van twee op een zelfde punt werkende krachten gelijk is aan de diagonaal van een daardoor gevormd parallelogram.
parallelopi'pedum, o. (Ned.) –s, (Lat.) –peda (Gr.-Lat. [Gr. epipedon = vlak]: *prisma, met een parallelogram tot grondvlak*).
parallel'weg, m. –wegen (*weg, die parallel loopt met een andere*).
paralogie', v. paralogieën (Gr. *dwaling*).
paralogis'me, o. –n (Fr. [Gr.-Lat. van Gr. paralogisesthai = verkeerde berekeningen maken]: *valse redenering, gevolgtrekking*). (g = g).
paralyseren, geparalyseerd (*verlammen; ontzenuwen*). (s = z).
paralysie', v. paralysieën (Fr. [Gr.-Lat. paralysis = losmaking]: *verlamming; beroerte*); ook, paralyse. (s = z).
paramat', o. (Eng. paramatta: stad in Nieuw-Z.-Wales: *keperstof v. katoen en wol*).
parament', o. –en (Fr. [Lat. paramentum van parare = versieren]: *sieraad*; inz. *de liturgische gewaden van den R.-K. priester; altaarkleden*): *onbruikbare –en verbranden*.
paramentiek', v. (Fr. *de leer of kennis der paramenten*): *de oud-testamentische –*, de kennis der Joodse tempeldracht.
pa'rang, v. –s (O.-I. *hakkapmes*).
paranimf', m. –en (Gr.-Lat. paranymphus [Gr. para = naast + nymphe = bruid]: *bruidsjonker, ceremoniemeester; persoon, die iem. ter zijde staat bij bepaalde plechtigheden* inz. *begeleider van iem., die promoveert*).
paranoi'a, v. (Gr. van para + noös = verstand: *krankzinnigheid*).
pa'ranoot, v. –noten (*olierijke noot van een Braziliaanse boom*); 2 m. –noten (*de boom*).
parapet', o. –s (Fr. [It. parapetto uit Gr. para + It. petto = borst]: *borstwering*).
paraphra'se, v. –n, –s (Fr. oorspr. Gr.-Lat. [Gr. para + phrasis = taal]: *verklarende omschrijving*): *een – v. e. gedicht*. (s = z).
paraphraseren (*in een verklarende omschrijving uitdrukken*): *een gedicht –*.
paraplu', v. parapluus, parapluutje, Fr. parapluie, v. –s (Fr. [Gr. para = tegen + Fr. pluie = regen]: 1 *regenscherm*; 2 Barg. *koepelgevangenis te Haarlem, Arnhem en Breda*): 1 *een groene –; zijn – opsteken, neerdoen, oprollen*; 2 *in* (of: *onder*) *de – zetten*.
paraplu'bak, m. –bakken (*bak, om parapluus in te zetten*); **–koopman,** m. –kooplui; **–stander,** m. –s (*toestel* [*met losse zinken bak onderin*] *om parapluus in te zetten*).
parasiet', Gr.-Lat. parasi'tus, eig. meeëter 1 m. –en (*tafelschuimer, klaploper*); 2 v. –en (*woekerdier, -plant, dat of die op of in een ander organisme leeft, daaruit voedsel trekt*).
parasitair', bn.: *–e ziekten*, door parasieten veroorzaakt; zie parasitisch.
parasiteren, geparasiteerd (*als een parasiet leven; klaploper zijn, op kosten van anderen leven of zijn genot zoeken*).
parasi'tisch, bn., bw. (*als een parasiet levend; klaplopend; woekerend*, nl. *van planten of dieren*); ook, parasitair'.
parasitis'me, o. (*het leven op kosten of ten koste van een ander*): – bestaat in de mensen-, de dieren- en de plantenwereld, b.v. lintworm, duivelsnaaigaren.
parasol', v. –s, parasolletje (Fr. [It. parasole van Gr. para + sole = zon]: *zonnescherm*).
parasta'ten, m. mv. (Gr. *zijpilaren*).
paravent', m. –s (Fr. [van Gr. para + Fr. vent = wind]: *tochtscherm, kamerschut, windschut*); lees *paravan'*.
Par'cen, v., Fr. parques, Lat. parcae; Gr. myth. de 3 Schikgodinnen, die 's mensen lot regelen: Clo'tho, de spinster; La'chesis, de lotbeschikster; A'tropos, de onafkeerbare; ook, Parken, Moiren.
parcours', o. (Fr. *doorlopen weg*).
pardaf', Z.-N. 1 tw., bw. (*pardoes*); 2 m. pardaffen (*slag*).
par'del, m. –s (Duits, Bijb. *panterachtig roofdier, luipaard*); zie kameelpardel.
pardessus', m. pardessus, pardessuutje (Fr. *overjas, demi-saison*) (enkelv. -sus = su; mv. -sus = suus).
I. pardoen', v. –s, pardoentje (It. *touw* [of: *staaldraad*] *dat van de top ener steng achter het want heen naar het scheepsboord loopt*).
II. pardoen', m. –en (Z.-N. *paardenhorzel*).
III. pardoen', o. (Fr. pardon; Z.-N. *aflaat; Angelus*[*gebed*]).
pardoe'nen, Z.-N. *het pardoent*, het Angelusklokje klept.
pardoes', **perdoes',** tw., bw. (*klanknabootsing van een doffe plotselinge slag of smak*; als uitroep: *waarachtig*; ook: *hals-over-kop, plotseling, ineens, onverwachts*): *– daar lag hij; hij sprong – in het water!*
pardon', Fr. v. Lat. perdonare = vergeven 1 o. (*vergiffenis; genade, kwijtscheldingen*): *zonder –*, zonder genade, onverbiddelijk; *– – vragen, geven*; 2 tw. (*neem me niet kwalijk; verschoning, het spijt me*; ook: *vergeef het me, het was niet zo*): *– mijnheer!*
pardonna'bel, bn. (Fr. *vergeeflijk*).
pardonneren, gepardonneerd (Fr. [Lat. perdonare]: *vergeven, door de vingers zien*).
pa'rel, v. –s, –en, pareltje, **paarl,** v. –en, paarltje (Fr. perle: 1 *rondachtige uitwas van dezelfde stof als het parelmoer*, inz. *in het binnenste bekleedsel van de schelp der pareloester, dat zich vormt om van buiten af in de schelp binnengedrongen voorwerpen*; 2 fig. *het puik*; 3 typ. *een der kleinste lettersoorten, groter dan diamant*; 4 bij verg. *allerlei zaken, die op een parel gelijken*): 1 *een medaillon, in –s gevat; –en aan een snoer rijgen; als een –tje in het goud* (*gevat*), fig. v. iem., die tussen aangename buren zit; *dat is een – aan zijn kroon*, iets, dat hem tot sieraad strekt of voor hem van veel waarde is; *valse –s*; zegsw. *paarlen voor de zwijnen werpen*, het heilige of schone aan onwaardigen verkwisten, zie Matth. 7 : 6; 2 *Cuba is de – der Antillen; een – van een vrouw*; 3 *– en diamant komen slechts bij uitzondering voor*; 4 *zweetdruppels rolden in –en van zijn voorhoofd; –tjes in het glas opstijgend*, luchtbellen; *–s op het oog*, witte vlek op het hoornvlies (Z.-N. soms: staar).
pa'relbank, v. –en (*bank onder water, waar zich veel pareloesters bevinden*); **–duiken,** o. (*het in-zee-duiken om pareloesters op te halen*); **–duiker,** m. –s (*–visser; naam v. e. watervogel*, Lat. colymbus a. articus; *werktuig tot de parelvisserij gebezigd*).
pa'relen, parelde, h. gepareld (1 *parelvormige blaasjes opgeven*; zie kralen; 2 *zich vertonen in de vorm van parels*; 3 *de vorm geven van parels*): 1 *de champagne parelt bij het inschenken*; 2 *het zweet parelde op haar*

voorhoofd; fig. *een parelende lach*; zie fig. gepareld; 3 zie gepareld; nog: *–de klanken*, waarbij alle tonen op zich zelf zeer helder en duidelijk worden gehoord.
pa'relgerst, v.; **–gort**, v.; zie gepareld; **–gras**, o.; **–grijs 1** bn., –grijze (*licht, blauwachtig grijs als een parel*): *– fluweel, parelgrijze zijde*; **2** zn. o.; **–hoen**, o. –hoenders (*fazantachtige vogel*, Lat. numida meleagris): *'t – in Afrika*; **–kleurig**, bn.
parelmoer', o.; zie paarlemoer.
parelmoe'ren, bn. (*van parelmoer*): *een – messenhechtje, een – portemonnaie*.
parelmoer'vlinder, m. –s (*naam van vlinders*): *de kleine –*, Lat. argynnis lathonia.
pa'relmos, o. (*leverkruid*; *Iers mos, een soort van gedroogd wier*, als geneesmiddel gebruikt; Lat. chondrus crispus).
pa'relmossel, v. –s (*een stroommossel, die de* z.g. *rivierparels oplevert*; Lat. margaritana margaritifera; ook wel: *paarloester*); **–oester**, v. –s (*schelpdier, dat de echte parels oplevert*, Lat. meleagrina margaritifera): de – wordt door duikers gevist in de Perzische golf, op de kust van Ceilon enz.; **–snoer**, o. –en (*halssnoer van parels*; *een aantal a. e. snoer geregen parels*); **–visser**, m. –s (*duiker naar pareloesters*); **–visserij**, v.
pa'relziekte, v. (*veeziekte, e. soort tuberculose met knobbelvorming op borst- en buikvlies*).
parement', o. –en; zie parament.
pa'ren, paarde, h. gepaard (1 *tot een paar maken*; 2 *twee aan twee rangschikken*; 3 *huwen*; 4 *verenigen*; 5 *een paar vormen* inz. *zich in de echt begeven*; 6 *zich verenigen, zich samenvoegen*; 7 refl. *zich tot een paar bijeenvoegen, huwen*; in het alg. *zich bijeenvoegen*): 1 *handschoenen –*; *klompen, schoenen, duiven –*; 2 *de dansers –*; *wij waren goed gepaard*; 3 *wie heeft die jongelui gepaard?* 4 *degelijkheid aan vlijt –*; 5 *de Mei is voor het – het best geschikt*: 6 *met dreunend hoorngeschal paart der geweren dof geknal*; 7 *als de vogeltjes zich –*; *geluk aan zeemanskunst moeten zich –*, *zich – aan* (of: *bij*).
parenta'ge, v. (Fr. [*bloed*]*verwantschap*).
parenthe'se, Gr.-Lat. **paren'thesis**, v. (Ned.) parenthe'sen, (Gr.) parentheses (eig. wat bij iets gezet wordt: *tussenzin, in een volzin, zonder daarmee in onmiddellijk grammatisch verband te staan* inz. *staande tussen haakjes of boogjes*; *de boogjes ( ) of haakjes [ ]*): *het goede, dat de mens doet (het is altijd maar weinig), is inderdaad zijn enige rijkdom*; zie in parenthesi.
pareren, gepareerd (Fr. [Lat. parare]: *sieren, opschikken*; schermkunst: *een slag, steek afwenden, afweren*; rijkunst: *een paard uit de gang tot stilstand brengen*); z. paleren.
paret', v. paretten, Z.-N. **1** (*gril, nuk*; *drukte*); **2** (*kriekenboom*); **–maker**, m. –s (*druktemaker*).
par exem'ple, bw. (Fr. *bij voorbeeld*).
par expres'se (Fr. *door een bijzonderen bode*), ook: per expres; zie **p. e.**
parfait-amour', v. (Fr. *zekere fijne likeur*).
parfor'ce, bw. (Fr. 1 *met alle geweld*; 2 jagersterm): 1 *hij wil – de deur uit*; in deze bet. dikwijls *parfors*; 2 *– dresseren*, door dwang, niet spelend, africhten; *een –hond*, Eng. jachthond; *een –jacht*, klopjacht, drijfjacht, d.i. jacht op groot wild, reeën en herten, met behulp van afgerichte honden en jagers te paard, waarbij het wild doodgejaagd wordt; *een –paard*, jachtpaard.
parfum', het, o. –s (Fr. [It. profumo van Lat. fumus = rook]: *geur*; ook ir. *heerlijke geur*; *reukwerk, -water*).
parfumeren, geparfumeerd (Fr. *welriekend maken*): *een kamer –*, doorgeuren; ook ir.
parfumerie', v. –s, parfumerieën (Fr. *het maken van parfum*; [*handel, winkel*] *reukwerk, -water*).
par hasard', bw. (Fr. *toevallig, bij toeval*).
parhe'lium, o. parheliën (Lat. [Gr. helios = zon]: *bijzon, bijmaan*: *dampkringsbeeld*).
I. pa'ri, It. **1** bw. (*gelijk, van gelijke waarde*): *de effecten staan –*, wanneer de reële waarde aan de nominale gelijk is, b.v. als de koers 100 bedraagt; **2** o. (*gelijke stand*): *de effecten staan boven –*, d.i. boven de nominale waarde; zie al pari.
II. pari', o. (Fr. *weddenschap*): *een – aangaan met iem. over iets voor ....*; pari **I** en **II** van Lat. par = gelijk.
pa'ria, m. en v. paria's (Eng.-Ind. *onreine*; *verstoteling, verworpeling*): de paria's behoren tot geen der Hindoekasten; fig. *een – der maatschappij*.
pa'riahond, m. –en (*verwilderde huishond in oosterse landen*).
pariëren, parieerde, h. geparieerd (Fr. [Lat. pariare = gelijk tegen gelijk zetten]: *wedden, een pari aangaan, verwedden*).
Parijs', bn., bw. ([*als*] *in, uit, van, eigen aan, betrekking hebbende op Parijs*): *de –e mode*.
Parijs'-blauw, o.; verg. Berlijns-blauw; **–rood** (*meniesoort*).
Parij'zenaar, m. Parijzenaren, –s.
pa'rikoers, m. –en (handel: *prijs van een handelsartikel, afgeleid uit notering aan een vreemde beurs en de wisselkoers tussen de twee betrokken landen*).
pa'ring, v. –en (*tot een paar verenigen*; *een paar worden*; nat. hist. *bevruchting*): *de – van kousen*; *oordeelkundige – van varkens*.
Pa'ris, m. (ook, Alexander), tweede zoon van Priamus, en rechter in de schoonheidstwist (zie twistappel); later schaker van Helena; zie ald.
Pa'risch-marmer, o. (*wit marmer van het eiland Paros in de Gr. archipel*).
Parisien', m. –s (Fr. *Parijzenaar*); **–sien'ne**, v. –s (*Parijse vrouw, Parijs meisje*).
pariteit', v. –en (Fr. [Lat. paritas]: *gelijkheid*; handel: *een koers, afgeleid uit de notering van enig artikel aan twee beurzen*; *overeenkomst van de marktwaarde van geldswaarden met de nominale waarden*; *de overeenkomstige prijs i. e. andere maatstaf uitgedrukt*; muntwezen: *de waardeverhouding tussen muntsoorten van verschillend metaal*).
paritei'tentafel, v. –s (*lijst of staat, waarop de overeenkomstige wisselkoersen tussen verschillende landen staan uitgerekend*).
park, o. –en (bijvorm van perk: 1 *afgeperkte ruimte, warande, waar dieren in het wild leven* inz. *dienende als jachtterrein*; 2 *een uitgestrekt terrein bij of om een kasteel of landhuis, bestaande uit bos of weiland, meestal door vijvers en kunstmatige aanleg verfraaid*; 3 *stuk grond van vrij grote afmeting bij of in een stad, beplant met bomen, heesters enz., openbare uitspannings- en wandelplaats*; 4 mil. *terrein, waar het geschut, de voertuigen, werktuigen enz. der*

artillerie zich bevinden; depot van materieel der artillerie, der genie, der aviatiek enz.; 5 afgeperkt stuk of vak v. e. dijk; 6 gew. in verbinding met een eigennaam: *een op zich zelf staand buurtje van bescheiden huisjes*): 1 *vrije visserij in de –en;* 2 *de prachtige –en bij en om de kastelen te Versailles;* 3 *een der grootste –en van Europa is de Dierentuin te Kopenhagen;* 4 *auto–; een – bombarderen;* 5 *een verdeling in kleine –en;* 6 *het Sophiapark aan de Singelgracht.*

parkeer'strook, v. –stroken: *–stroken langs trottoirs zijn niet doelmatig;* **–terrein,** o. –en; **–verbod,** o.; **–vergunning,** v. –en.

Par'ken, mv. Z.-N. zie Parcen.

parkeren, geparkeerd (*auto's „stallen", opstellen op een daarvoor aangewezen plaats in de open lucht*): *verboden te –.*

parket', o. parketten (Fr. parquet = klein park: *kleine afgeperkte ruimte;* inz. 1 *afgesloten ruimte als zitplaats der rechters in de gerechtszaal;* 2 *zitplaatsen in de schouwburg tussen de stalles en het parterre;* 3 *bureau v. h. openbaar ministerie,* ook: *de personen;* 4 *blokken, waaruit een ingelegde vloer wordt samengesteld* inz. in samenst.): 1 zegsw. *hij zit in een lastig, moeilijk, lelijk –,* grote moeilijkheid; 2 *het – was uitverkocht;* 3 *ten parkette;* 4 *een – van tegels.*

parket'vloer, m. –en (*een met regelmatige figuren ingelegde vloer* [*van kostbare houtsoorten gemaakt en glad gewreven*]).

parkiet', m. –en (It. parachito: *onderdeel van het geslacht der papegaaien,* inz. *in toepassing op de kleinere vogels met lange staart*).

parlan'do, bw. (It. muz. *meer sprekend dan zingend*).

parlement', o. –en (Fr. v. parler = spreken; vóór 1789 in Frankrijk: *oppergerechtshof; in Eng. het Hoger- en Lagerhuis;* ook wel gezegd van volksvertegenwoordigingen in andere staten; Z.-N., vero. *woordenwisseling, gesprek*): *– en regering.* (ent = ent).

parlementair', Fr. **1** bn., bw. (1 *betrekking hebbende op of behorende bij een parlementair* **2**; 2 *betrekking hebbende op, eigen zijnde aan het parlement; omzichtig; de vormen in acht nemend, beleefd*): 1 *de –e vlag;* 2 *een – mandaat* (*aanvaarden*); *–e welsprekendheid; zich – uitdrukken,* in betamelijke, welvoeglijke termen; *de –e vormen in acht nemen,* hoffelijk, beschaafd zich uitdrukken; **2** m. parlementairs, parlementairen (*onderhandelaar, die met de parlementaire of witte vlag naar den vijand wordt gezonden*).

parlementaris'me, o. (*het regeren met volksvertegenwoordiging*): *ontaarding v. h. –.*

parlemen'ten, parlementte, h. geparlement (*babbelen, praten; redetwisten*); gmz.

parlementeren, h. geparlementeerd (Fr. [Lat. parlementare]: *onderhandelen door tussenkomst van een parlementair;* ook: *lang en breed over iets redekavelen*). (men = men).

parlements'gebouw, o. –en (*gebouw, waarin het parlement vergadert; paleis der afgevaardigden* [*in Londen*]); ook, **–huis,** o. –huizen; **–lid,** o. –leden; **–zitting,** v. –en.

parlesan'ten, parlesantte, h. geparlesant (v. Sp. par los santos = bij de heiligen: vero. *vloeken;* thans: *redetwisten;* ook: *zwetsen, praten*); gmz.

parlevink', m. –en (*vink, die nu eens in 't hout, dan weer op het nabij gelegen land aan de vinkenbaan heen en weer vliegt*).

parlevin'ken, parlevinkte, h. geparlevinkt (*van de ene plaats naar de andere trekken om kleinhandel te drijven, schacheren, venten; koeteren, vreemd praten*).

parlevin'ker, m. –s (*iem., die uit parlevinken gaat* inz. *die met een vaartuig naar België of Noord-Frankrijk trekt om handel te drijven in kaas en andere waren;* vroeger: *schipper of zijn schuit, die tot ± 1870 te Amsterdam het Vechtwater aanvoerden*).

parloir', m. –s (Fr. *spreekkamer*).

parmant', zie parmantig.

parman'telijk, bw. (Z.-N. *stellig, zeker*).

parman'tig, bn., bw. (Fr. parement = tooi: *zelfbewust; deftig en fier,* soms met het denkbeeld, dat die houding niet geheel past; *moedig;* vroeger met *op: prat*): *een – heer; – stappen, – in 't rond kijken; hij zat – op een ros;* ook, parmant: *daar zaten twee haasjes heel parmant.*

Parmezaan' 1 m. Parmezanen (*iem. uit Parma*); **2 parmezaan',** (stofn.), v. (voorwerpsn.), m. parmezanen, parmezaantje (*kaassoort uit Parma*).

Parmezaans', bn., bw.

Parnas', Parnas'sus, m. berg ten N. van Delphi, aan Apollo en de Muzen toegewijd; zegsw. *de – bestijgen,* gaan dichten.

Parnassiaans', bn., bw.

parochiaal', bn. (Lat. parochialis: *tot een parochie behorend*): *– kerkbestuur.*

parochiaan', m. en v. parochianen (Lat. parochianus: *lid ener R.-K. kerkelijke gemeente*). (ch = scherpe g).

paro'chie, v. –s, parochiën, parochietje (Lat. parochia, [Gr. paroikia = nabuurschap]: R.-K. *kerkelijke gemeente onder een pastoor* [*parochus*]; *kerspel;* Z.-N. *gemeente*). (ch = scherpe g).

parochieel', bn., bw. (*wat de parochie betreft*): *het parochiële werk; deze buurt hoort – tot.*

paro'chiekerk, v. –en (*kerk v. e. parochie*).

parodie', v. parodieën, parodies, parodietje (Fr. [Lat.-Gr. parodia = eig. nagebootst gezang]: *boertige nabootsing, koddige omwerking* b.v. *v. e. ernstig gedicht; spotnabootsing*): *een – op het sonnet van Perk.*

parodiëren, h. geparodieerd (Fr. *iets, iem. boertig nadoen, iets ernstigs lachwekkend voordragen, voorstellen; in het belachelijke nabootsen*): *een gedicht –.*

paroniem', Fr. paronyme v. Gr.-Lat. paronymia = v. e. naam afgeleid **1** bn. (*stamverwant*); **2** o. –en (*stamverwant woord*): *–en zijn* b.v. *dronk* en *drank.*

paronoma'sia, v. paronomasia's (Gr.-Lat. [Gr. para + onoma = naam]: *verbinding van woorden met dezelfde klank, maar met verschillende betekenis*), b.v. *O, roem van uwen tijd, waar Roemer op mag roemen* (Vondel), nl. Tesselschaede (1594–1649). (s = z).

parool', o. parolen, parooltje (Fr. parole uit Gr.-Lat. parabola: 1 *wachtwoord, geheim herkenningswoord;* fig. *leus;* 2 *erewoord*): 1 *het – geven;* 2 *een krijgsgevangene op – loslaten,* op zijn erewoord (*parole d'honneur*), dat hij nl. niet zal trachten te ontsnappen enz.

par or'dre, bw. (Fr. *op last*); zie **p. o.**

paroxis'me, o. (Fr. [Gr.-Lat. paroxismus v. Gr. oxys = scherp, heftig]: *de hoogste graad van smart, kommer, verbittering enz.*).

parquet', o. parquetten (Fr.); zie **parket.**

Par'si, Parsi's, Par'sen, m. mv. (*aanhangers van de o.-Perzische leer van Zoroaster,* thans inz. woonachtig in de Vóór-Indische handelssteden en werkzaam in het bankwezen en de nijverheid).

I. part, o. –en (Fr. part: 1 *deel, gedeelte;* 2 *aandeel*): 1 *een perzik aan partjes; de* (of: *het*) *meeste* –, het merendeel, de meerderheid; 2 *elk moet zijn – hebben; een – hebben in een fabriek;* zegsw. *ergens–noch deel aan hebben; voor mijn* –, wat mij aangaat; nog: *de –en van een touw, een boeilijn,* gedeelte inz. v. e. takel tussen twee blokken in; Z.-N. *iets van goed – weten,* uit betrouwbare bron.

II. part, v. meestal mv. –en (*list, bedrog; streek, poets*): *iem. –en spelen,* bedriegen, beetnemen; *mijn geheugen begint mij –en* (of: *een part*) *te spelen,* laat mij in de steek.

parta'ge, v. (Fr. *verdeling; aandeel, erfdeel*). (g = zj).

parter're, o. –s (Fr. lett. op de grond: 1 *gelijkvloerse verdieping;* 2 *zitplaatsen, gelijkvloers in de schouwburg* nl. *achter het parket; de toeschouwers aldaar;* 3 *bloemperk in een tuin*): 1 *het – verhuren;* 2 *ik zal – nemen;* 3 *een tuin met heesterties in vier –s afgeschoten.*

parter'replaats, v. –en.

parthenogene'se, v. (Gr. *voortplanting door onbevruchte eieren*): *de darren ontstaan door –.*

Par'thenon, o. van Gr. parthenos = maagd: marmeren tempel v. Pallas Athene op de Acro'polis met prachtig beeldhouwwerk, gebouwd van 446–438 v. C.; fig. kunsttempel.

Parthe'nope, o. (*Napels*).

participant', m. –en (Fr. *deelhebber, deelgenoot; aandeelhouder*). (ant = ant).

participa'tie, v. (Fr. [Lat. partipatio]: *het hebben van aandeel in iets*).

participeren, h. geparticipeerd (Fr. [Lat. participare]: *aandeel of deel hebben in, deelnemen aan*).

participiaal', bn. (Lat. participialis: spraakk. *met een participium of deelw. in verband staande*): *–ale voorzetsels,* b.v. betreffende.

partici'pium, o. (Ned.) –s; participiën; (Lat.) participia (Lat. *deelwoord*).

particularis'me, o. (Fr. zie particulier: *het beginsel om ieder gewest in een rijk zijn partikuliere eigenaardigheden, rechten, bestuur enz. te doen behouden;* ong. *het* [*zelfzuchtig*] *stellen van bijzonder belang boven algemeen; het streven om zelfstandig te blijven en niet op te gaan in een groter geheel*).

particularist', m. –en (*aanhanger van het* [*taal*]*particularisme*): *Westvlaamse –en.*

particulariteit', v. –en (Fr. [Lat. particularitas]: *eigenaardigheid; het karakteristieke; nadere omstandigheid, detail*).

particulier', Fr. v. Lat. particularis van particula = deeltjes **1** bn. (1 *niet geldende voor allen of iedereen, maar behorende bij één bepaalde zaak of persoon of een aantal zaken en personen;* 2 *privaat, niet publiek*): 1 *iems. –e mening; een –e school,* bijzondere, niet openbaar; 2 *een – secretaris; iems. – leven; – persoon,* zonder officiële waardigheid; *een – schrijven; iem. in het – spreken,* onder vier ogen; **2** bw. (1 *afzonderlijk, onder vier ogen;* 2 *op intieme wijze*): 1 *een–onderhoud;* 2 *iem.–kennen;* **3** m. –en; vr. –**e** (*iem., die geen post bekleedt: ambteloos burger, privaat persoon*).

partie', v. partieën (Z.-N. *partij*); spreekt.

partiëel', bn., bw. (Fr. partiel: *gedeeltelijk, bij gedeelten*): *een partiële herziening.*

partij', v. –en, partijtje (Fr. partie [Lat. partita]: 1 *gedeelte van iets;* muz. *gedeelte, door een bepaalde stem of instrument uitgevoerd bij samenspel;* 2 *een groter of kleiner aantal personen; zekere onbepaalde hoeveelheid;* 3 *een aantal personen, toevallig bijeen zijnde;* 4 *de gezamenlijke personen, die iems. aanhang vormen;* 5 *een groep van personen, die hetzelfde willen, dezelfde beginselen, meningen enz. zijn toegedaan;* 6 *een aantal personen, bijeengekomen om zich gezamenlijk te vermaken; feestelijke bijeenkomst; feest;* 7 *een van twee of meer personen of verenigingen van personen, die tegenover elkaar staan wegens tegenstrijdige belangen;* ook in toepassing op *personen, die met elkaar een verbintenis of overeenkomst aangaan; personen, die tegen elkaar spelen;* 8 *spel tussen twee of meer personen gespeeld;* 9 *huwelijksverbintenis, -candidaat;* 10 *profijt, voordeel*): 1 *een bos–,* onderdeel v. e. landschap; *de donkere –en der schilderij;* muz. *de verschillende –en waren goed bezet; ik heb mijn – vergeten,* de muziek der partij; 2 *een – ontevreden mensen;* (ong.) *een – deugnieten,* troep; *kleine partijtjes aardappelen; bij kleine partijtjes; een – koffie;* 3 *een partijtje studenten tegenkomen;* zegsw. *van de – zijn,* ergens aan meedoen; 4 *de aanhang en de – der Lutheranen; iems.* – (of: *voor iem. de –*) *kiezen, nemen, trekken,* [a]) zijn belangen voorstaan, [b]) het voor iem. opnemen; – *kiezen* (of: *nemen*), een beslissing nemen, bij wien of wat men zich zal aansluiten; *de beste* (of: *verstandigste*) – *kiezen,* doen wat in de gegeven omstandigheden het meest geraden schijnt; 5 *de liberale –; buiten alle –en staan;* 6 *een stijve –; een – geven; naar partijtjes gaan; een promotie–;* 7 *rechter en – tegelijk zijn; zich – stellen* (*tegen iem.*), zich in rechte tegenover iem. stellen; *de procederende –en,* die onderling het proces voeren; *de beledigde –,* die zich benadeeld acht; *de burgerlijke –,* die schadevergoeding vraagt; *–en horen; de vorderende –,* reclamant; *de contracterende –en; de – in een verbintenis of contractant; de – met het grootste aantal punten; zijn – was hem te sterk,* tegenpartij; 8 *een – biljart, schaak, skaat; een partijtje maken;* 9 *een goede, rijke – doen,* rijk huwelijk sluiten; *dat meisje is een goede –;* 10 – *van iets trekken.*

partij'belang, o. –en.

partij'dig, 1 bn. (1 *vooringenomen, eenzijdig, niet boven de partijen staande, niet onbevangen in zijn oordeel;* 2 *van vooringenomenheid blijk gevende*): 1 *hij is – als hij over Bilderdijk schrijft;* 2 *een – oordeel;* **2** bw. (*op een wijze, die van vooringenomenheid blijk geeft*): *een zaak – behandelen,* de belangen van een der partijen tegen beter weten in voorstaan; **–heid,** v. ([*het zich laten leiden door*] *vooringenomenheid*): *hatelijke –.*

partij'ganger, m. –s (*de bevelhebber van een bende, welke niet in het legerverband opgenomen, meevecht aan de zijde ener oorlogvoerende legermacht; vrijbuiter;* bij uitbr. *aanhanger*); **–geest,** m. (*geest, die de aanhangers ener partij bezielt;* inz. *de neiging, de partijbelangen op de voorgrond te stellen*); **–genoot,** m. –genoten; **–leus,** v. –leuzen (*leus, wachtwoord ener partij; datgene, waarnaar een partij voornamelijk streeft*); **–man,**

m. –mannen (*iem., die tot een bepaalde partij behoort*; *iem., die in alles de belangen van één partij voorstaat*).

partij'schap, v. –schappen (*tweedracht*; *onrust, woeling*; *partij, factie van gelijkgezinden*): *–schappen tijdens het 12-jarig Bestand.*

partij'zucht, v. (*zucht om de belangen ener bepaalde partij voor te staan*; ook: *partijdigheid*).

parti'kel, o., v. –s, partikeltje (Lat. particula = deeltje: [*onbuigbare*] *rededeeltje*): *voegw., bijw. en voorzetsels heten –s.*

parti-pris', m. (Fr. *vooringenomenheid*): *een —— tegen iem. hebben*; *zonder ——.*

parti'tie, v. partities, partitiën (Fr. [Lat. partitio]: 1 *indeling, verdeling*; 2 muz. *al de partijen v. e. meerstemmig muziekstuk, regelsgewijze boven elkaar gevoegd, zodat de dirigent ze alle kan overzien*): 1 *de troepen ter – van Holland*; 2 *de – van Lohengrin.*

partituur', v. partituren; zie partitie 2.

partizaan', v. partizanen, partizaantje (It. partigiana = eig. wapen v. een partijganger: *hellebaard*).

part'ner, m. –s, partnertje (Eng. *deelgenoot*; *medespeler of maat in 't spel, mededanser*).

partuur', o. parturen, partuurtje (oud-Fr. parture [Lat. partitura]: *persoon, geschikt om met een ander een paar te vormen*; *evenknie*; *wederga, gelijke*): *uw broeder is geen – voor ons nichtje*; *hij vond in dien schermmeester zijn –.*

paruik', v. –en (Fr. *perruque*); zie pruik.

paru're, v. –s (Fr. *tooi*; *kraag en manchetten*; inz. *een stel met edele stenen*): *de – bestaat uit zeven stukken*; ook, paruur.

parvenu', m. parvenu's, parvenuutje (Fr. v. parvenir = tot een positie komen: *iem. van geringe afkomst, die door zijn verworven rijkdom opgeklommen in een hogere maatschappelijke klasse, zich de cultuur van die klasse niet heeft weten eigen te maken*; *opkomeling, nieuweling-rijke* [*die zich veel laat voorstaan op zijn rijkdom*]); **–achtig,** bn., bw.

I. pas, Fr. v. Lat. passus = schrede, **1** m. passen (1 *stap, schrede, trede, tred*; 2 *afstand, afgelegd bij het doen v. e. schrede*; 3 *passage, doortocht*; inz. *doorgang in een gebergte, inzinking tussen twee gebergten, bergengte*): 1 *een paar passen hier vandaan*; *de Ned. soldaat maakt een – van 75 cm en zet 120 passen per minuut*, d.i. *legt per uur 5.4 km af*; *een veerkrachtige –*; *die danseres neemt haar passen te groot*, bijzondere beweging der voeten; mil. *de gewone –, de loop–, de versnelde –, de storm–*; zegsw. *in de – lopen, blijven*, regelmatig met anderen stappen; *de – aangeven*; *de eerste – doen*; (rijkunst) *halve –*, half pas en half draf; *bij iem. in de – staan* (of: *zijn, komen*), in een goed blaadje staan; 2 *geen drie passen van mij af*; 3 *iem. de – afsnijden*, de door- of voortgang beletten; *de passen der Alpen*; **2** o. ([*geschikt*] *tijdstip, goede gelegenheid*; *in de gewenste maat*; *hetgeen betaamt*, in vaste uitdrukkingen): *twee klederkisten bewaarden op dit- (zelfde) –*; *op dat –*, op die tijd; *gij komt (juist) van –*; *gij komt mij nu niet van –*, goed gelegen; *dat kwam te pas*, [a]) kwam gelegen, [b]) was nuttig, dienstig, [c]) kwam ter sprake; *ergens bij te – komen*, er bij behoren; *hij moest er aan te – komen*, zijn hulp, ingrijpen was nodig; zegsw. *het komt hem in zijn kraam te –*; *het geeft geen –*, is niet gepast; *waar het – geeft*; *kwalijk te – zijn*, er slecht aan toe zijn; *iets in het gesprek te – brengen*, te rechter tijd er over spreken; *een kledingstuk juist van – maken*; *zo'n taal komt hier niet te –*, is niet betamelijk; nog: Z.-N. *goed, slecht te – zijn*, goed gezond, ongesteld; Z.-N. *op zijn – zijn*, op zijn gemak; **3** bw. van tijd (1 *nog niet lang, nauwelijks, juist, zoëven*; 2 *niet eerder dan, eerst*): 1 *– was ik thuis of ik moest*; *ik kom er – vandaan*; 2 *hij staat – om negen uur op*; *zijt ge daar nu –?* nog: bijw. van hoeveelheid: *ik heb – de helft af*, nauwelijks meer dan.

II. pas, m. passen (*paspoort, vrijbrief*): *iem. een – geven*; *een – viseren*, er visa of gezien onderzetten. – **II** etym. = – **I.**

III. pas, m. passen, pasje (inz. sedert het einde der 19de eeuw, afkorting van *passepartout*: *tramkaartje voor twee ritten, overstapkaartje*): *conducteur een pasje!*

pasang'grahan of **pasanggra'han,** v. –s (O.-I. *gebouw bestemd tot tijdelijk verblijf voor personen in 's lands dienst, die zich op reis bevinden, ook gebruikt door particulieren*); (g = g); minder juist: *pasangrahan.*

pa'sar, m. –s (Mal. *marktplaats, markt*; ook wel: *week van vijf dagen*); ook, pas'sar, pas'ser; **–gambir,** m. –s (*jaarmarkt op het Koningsplein te Batavia*); **–ma'lem,** m. –s (*avondmarkt* nl. *na 6 uur 's avonds*, inz. *Javaans avondfeest, waarbij de kinderen rondlopen met toeters, ballons, molentjes enz.*; in het alg. *kermis met jaarmarkt, geregeld in elke plaats van enige betekenis gehouden*): de –malem (e = ə) begint te Batavia einde Jan. als besluit v. h. Chinese oudejaar.

Pa'scha, o. (Gr.-Lat. oorspr. Hebr.-Aramees eig. h. sparen, voorbijgaan: *Pasen, herinneringsfeest v. Israëls uittocht uit Egypte*; Bijbel: *Paaslam*; fig. *Christus als offerlam*).

paschant', m. –en (R.-K. *hij, die zijn Paasplicht vervult*); **–e,** v. –n.

pas'contrôle, v. (*passencontrôle*).

Pa'sen, v. (verg. Pascha: eig. een datief meerv. van Paas: *feest van de Verrijzenis des Heren*, op de eerste Zondag na de eerste volle maan, welke volgt op de dag- en nachtevening der lente): zegsw. *als – en Pinksteren op één dag vallen, als – op Goede Vrijdag valt*, d.i. met S.-Jutmis, nooit; *een groene –*, Paasdag met bladeren aan de bomen; *een witte –*, Paasdag met sneeuw; R.-K. *zijn – houden*, Paascommunie.

pas'ganger, m. –s (*telganger, hakkenei*).

pas'geboren, bn. (*net geboren, kort geleden ter wereld gebracht*): *een – kind.*

pas'geld, o.; zie pasmunt.

Pasicrisie', v., de Nederlandse – (Gr. pan: *naam ener verzameling v. rechtspraken, alfabetisch geschikt naar de onderwerpen*).

pa'sja, m. pasja's (Turkije: *titel van hoge officieren, legeraanvoerders, gouverneurs* [*met drie graden, aangewezen door het aantal paardestaarten, dat voor hen uitgedragen werd*], *excellentie*); ook, pa'cha.

pa'sjalik, o. –s (*wingewest, onder e. pasja*).

pas'je, o. –s; zie pas **III.**

pas'jes, bw. (1 *zo even*; 2 *nauwelijks*): 1 *– nog was hij hier*; 2 *– zeven zijn.*

pas'klaar, bn., bw. (1 kleerm. *zover klaar, dat het op proef aangepast kan worden*; 2 fig.: *zo klaar gemaakt, dat het geheel past*): 1 *de mantel – maken*; 2 *denkbeelden – gemaakt voor de kiezers.*

paskwil', o. paskwillen, paskwilletje (It. pasquillo, verkl. v. Pasquino, e. beeld in Rome, waarop men spotdichten aanplakte: *beledigende spotternij in woord of beeld, schotschrift; bespottelijk of belachelijk iets*): *paskwillen maken; een – van een sonnet*, parodie; *een – van een vent.*

pas'lood, o. pasloden (*schietlood*; ook: *waterpas*): *met het – zien of de muur rechtstaat.*

pas'munt, v. –en (*pas- of kleingeld, ruilmiddel voor kleine betalingen of tot bijpassing*): *kwartje, dubbeltje, stuiver, twee-en-een-halvecentstuk, cent, halve cent*, uitsluitend voor rekening van het Rijk geslagen).

pas'poort, o. –en (Fr. passeporte = eig. passeer de poort: 1 *vrij-, verlofbrief, door de bevoegde autoriteit afgegeven, bewijs van te mogen passeren; pas*; 2 [*bewijs van*] *ontslag* [*uit de krijgsdienst*]): 1 *een buiten-, een binnenlands –*, autorisatie door een land te mogen reizen of om daar te verblijven; 2 *iem. zijn – geven*, [a]) uit de mil. dienst ontslaan, [b]) voorgoed wegsturen; *met een rood – de dienst verlaten*, niet eervol.

pasporteren, zie gepasporteerd.

passaat', m. passaten (Portug. of Sp. eig. gunstige wind voor de passage: *regelmatige wind, die bijna altijd uit dezelfde richting waait op bepaalde plaatsen* inz. *tussen de keerkringen in bepaalde jaargetijden*): *de N.-Oost–*, ten N. van de linie; **–gordel,** m. –s (*die streek der tropen, waar de passaten waaien*); **–wind,** m. –en.

passa'bel, bn., passabele (Fr. passable: 1 *overgegaan kunnende worden*; 2 *middelmatig, draaglijk*): 1 *de moerassen moesten – gemaakt worden*; 2 *de aardappelen zijn –.*

passa'ge, v. –s (Fr. 1 *doorgang, doortocht*; 2 *overvaart*; 3 *passagebiljet*; 4 *verkeer van mensen, voertuigen enz. op een bepaalde plaats in een straat enz.*; 5 *overdekte winkelstraat* [*voor voetgangers*], *galerij*; 6 *uitdrukking of volzin uit een boek; deel v. e. redevoering of geschrift*; 7 muz. *loop, phrase, periode; een voortzetting v. e. bepaalde notenfiguur gedurende verscheiden maten*): 1 *de – in een straat afsluiten, stremmen*; 2 *de – naar O.-I.*; 3 *– nemen*; 4 *hier is veel –*; 5 *de – te R'dam*; 6 *deze – goed onthouden!* 7 *een moeilijke –; de –s rolden, de akkoorden glansden*; **–biljet,** o. –biljetten (*biljet, afgegeven aan een passagier v. e. schip, ten bewijze, dat hij het geld voor de overtocht heeft betaald*); **–bureau,** o. –s (*kantoor, waar men passage kan bespreken, passagebiljetten nemen etc.*).

passagier', m. en v. –s (Fr. *reiziger per trein*, inz. *op een vaartuig*): *er waren veel –s voor de trein; de schipper, de officieren, de scheepsgezellen en de –s.* (g = zj).

passagie'ren, passagierde, h. gepassagierd (scheepst. van zeelui: *voor een dag* [*voor uitspanning*] *aan wal gaan, uitgaan*).

passagiers'biljet, o. –biljetten (*reisbiljet voor een rivier- of zeeboot*); **–boot,** v. –boten (*boot tot vervoer van reizigers en hun bagage*, tegenstelling: *goederen-, vrachtboot*); **–goed,** o. –goederen (*bagage der passagiers*); **–trein,** m. –en (*trein, die enkel passagiers en hun bagage vervoert*; tegenstelling: *goederentrein*). (g = zj).

I. passant', m. –en (Fr. 1 *voorbijganger*; 2 *doorreizende, reiziger of toerist, die voor zeer korte tijd*, b.v. *voor een dag en nacht, in een hotel verblijft*; 3 *band of platte reep, alleen aan de beide uiteinden vastgehecht, zodat er iets onderdoor gestoken kan worden, schouderbedekking aan uniformen*): 1 *naar de –en kijken*; 2 *de hotels in Bazel zijn inz. hotels voor –en*; ook: *als – in een Huis van Bewaring worden opgenomen*, doortrekkende gevangene; 3 *de – er op naaien.*

II. passant', zie en (ook: in) passant.

passan'tenhotel, o. –s (*hotel voor passanten* 2); **–huis,** o. –huizen (*doorgangshuis*; inz. *huis, bestemd tot verblijf voor doortrekkende gevangenen en andere onder verzekerde bewaring vervoerd wordende personen*); vero.

pas'sar, m. –s; zie pasar.

passa'to (*verlopen; jongstleden maand*).

passedies'je, o. (*dobbelspel*); vero.

passedie'zen, passediesde, h. gepassediesd (*passediesje spelen*): *–de boeren*; bij het – moet men met drie dobbelstenen boven tien (d.i. passer dix) en op twee stenen evenveel werpen; ook, passedijzen.

pas'selijk, bn., bw. (*redelijk, tamelijk*).

passement', o. –en (Fr. eig. iets, dat dient of geschikt is om over of langs iets gelegd te worden: *belegsel* inz. *in toepassing op allerlei smalle weefsels tot versiering van kleding; tres, boordsel van goud- of zilverdraad*): *militaire –en*, voor de uniformen; **–werker,** m. –s (*–maker*); **–winkel,** m. –s (*winkel, waar passement verkocht wordt*). (ment = ment).

pas'sen, paste, h. gepast (1 *afmeten, afpassen; op de juiste maat afmeten*, dikwijls fig.: 2 *zo voegen of schikken, dat iets komt te liggen, geplaatst wordt enz., gelijk men dat wenst*; 3 *van pas maken; aanmeten*; 4 kaartspel: *verklaren, dat men niet wenst aan te zeggen of te vragen, zijn beurt daartoe laten voorbijgaan*; 5 *nauwkeurig achtslaan op*; 6 *toezicht houden op iem. of iets en er voor waken*; 7 *iets zo inrichten, dat het geschiedt; zorgdragen, oppassen, dat iets gebeurt*; 8 *van pas zijn; de vereiste grootte en vorm hebben*; 9 fig. *bij, in iets behoren, niet buiten het kader vallen*; 10 *op zijn plaats zijn; voegen, betamen*; dikwijls onpers.; 11 *toepasselijk zijn op*; 12 *geschikt, bruikbaar zijn voor iem. of iets*): 1 *met passen en meten wordt de tijd versleten; geld –*, afpassen, zodat het juiste bedrag met behulp van pasmunt wordt neergeteld, b.v. *ik kan het niet –, geef me maar 30 cent terug*; 2 *met veel moeite twee buizen in elkaar –*; 3 *de kleermaker verzocht mij morgen te komen –; een nieuwe jas –*; ook wel: *iem. –*; zegsw. zie mouw; 4 *ik zal met mijn slechte kaarten maar –*; fig. *ik pas* (*er voor*), ik doe het niet; 5 *op zijn tijd –*, zorgen, dat men dan aanwezig is, doet, wat voorgeschreven is enz.; *op de deur, de bel –*, opletten of er gescheld wordt enz.; *op de kleintjes –*, zuinig zijn; *op zijn woorden, op zijn tellen –*, acht geven op wat men zegt of doet; *op zijn zaken –*, goede zorg voor dragen; 6 *op den zieke –; op de kleine zusjes –*; 7 *men passe de poorten te sluiten*, ietwat vero.; 8 *dit deksel past niet op die pot*; zegsw. *er is geen pot zo scheef* (of: *krom*) *of er past een deksel(tje) op*, inz. v. e. lelijk meisje, dat een man vindt; zie schoen, tang; *deze handschoenen –*; 9 *deze gedachte past niet in de redenering; dat antwoord past niet bij mijn vraag*, behoort er bij; 10 *deze uitdrukking past niet in uw mond; dit past den man van wetenschap*; 11 *– die*

woorden op het onderwerp? gepast zijn op iets, er mede in overeenstemming kunnen gebracht worden; 12 *dat huis past mij niet; het past mij niet nu te komen*, schikt; Z.-N. *als 't past*, bij gelegenheid.

pas'sencontrôle, v. (*het nazien der passen; de plaats waar dit gebeurt, de ambtenaren, die hiermee belast zijn*); ook, pas'contrôle.

pas'send, bn. (*zo zijnde, dat het bij iets anders past; van pas zijnde*; fig. *behoorlijk, gepast*): *een – kledingstuk; een –e uitdrukking; een – gebruik van iets maken.*

passe-partout', m. passe-partouts (Fr. *algemene sleutel, loper, dievensleutel, sleutel, die op alle sloten past; horlogesleutel van verscheiden pijpjes van verschillende grootte; doorlopende [pers]kaart, toegang gevende tot elke voorstelling enz.; doorlopend tramkaartje; kartonnen lijst om een plaat*).

I. pas'ser, m. –s (*pasar*, zie ald.).

II. pas'ser, m. –s (*tweebenig werktuig bij 't meten en tekenen of om cirkelbogen te beschrijven*); **–been,** o. –benen; **–doos,** v. –dozen (*doos voor passers met toebehoren*).

passerel'le, v. –s, passerelletje (Fr. *brug enkel voor voetgangers; smalle voetbrug, loopbrug*).

passe'ren, passeerde, i. (1, 2, 3, 4), h. (1, 2, 4, 5, 6, 7) gepasseerd (Fr. 1 *doortrekken*; 2 *voorbijgaan*; 3 *gebeuren*; 4 *overtrekken, overgaan*; 5 *bij een benoeming overslaan, niet bevorderen*; 6 *doorbrengen*; 7 *verlijden, tekenen*): 1 *de Koningin zal onze stad –*; 2 *wij passeerden een dichte auto; mag ik even –; je mag dat niet laten –*, dient er iets van te zeggen; *kunnen –*, er door kunnen; 3 *hier is sedert heel wat gepasseerd*; 4 *een brug, een rivier –; de linie –*; 5 *men heeft hem bij de jongste bevordering gepasseerd*; 6 *een avond-(je) bij iem. –*; 7 *een akte voor* (of: *bij*) *den notaris Z. gepasseerd*; nog: *voor iem. –*, doorgaan als; Z.-N. *gepasseerd zijn*, overleden.

passe-temps', m. (Fr. *tijdverdrijf*).

pas'sie, v. in bet. 2 passies, passiën (Fr. [Lat. passio]: 1 *het [laatste] lijden des Heren; het verhaal v. dat lijden*; 2 *hartstocht, drift*; 3 *hartstochtelijke liefhebberij*): 1 *de – preken*; zie vos; 2 *een hevige, demonische –*; 3 zegsw. *een – voor tennissen.*

pas'siebloem, v. –en (*benaming van een plantengeslacht*, Lat. passiflora coerulea, inz. *in de tropische gewesten van Amerika voorkomend*): *de – is genoemd naar een der soorten, in welker bloemen men de attributen van de passie des Heren meende afgebeeld te vinden.*

passief', Fr. passif, Lat. passivus, **1** bn., bw. (*lijdend, verdragend, lijdzaam; lijdelijk*): *een passieve tegenstand; hij is altijd even –; passieve handel*, handel, waarbij een land de voortbrengselen v. e. ander land invoert; spraakk. *een – werkwoord*, lijdend; **2** o. passieven, in bet. 1 meestal passiva (1 *de tegenstelling van actief: iems. gezamenlijke schulden*; 2 *een passief ww.*): 1 *in een faillissement is het – meestal groter dan het actief*; 2 *een – vervoegen*; **2** ook, pas'sief.

pas'siepreek, v. –preken (*preek over het lijden v. Jezus [in de passietijd]*).

pas'siespel, o. –spelen (*geestelijk drama*): *het – stelde het lijden en sterven van Jezus voor; de –spelen te Oberammergau.*

pas'sietijd, m. (R.-K. *de veertigdaagse vasten*; inz. *de 14 dagen vóór Pasen*).

pas'sieweek, v. –weken (*de lijdensweek, de week vóór Pasen*).

Passiezon'dag, m. –en (*de tweede Zondag vóór Pasen, of de 5e in de R.-K. vasten*).

pas'sim, bw. (Lat. *verspreid*).

passiona'to, bw. (muz. *hartstochtelijk*).

Passionist', m. –en (*lid van de Congregatie van het H. Kruis en Lijden van O. H. J. C.*): *de stichter is de H. Paulus v. h. Kruis* (1720).

passiviteit', v. (Fr. *het passief-zijn*).

passi'vum, o. passi'va (Lat. spraakk. *de lijdende vorm van een werkwoord; lijdend ww.*).

pas'sus, m. (Lat. *zinsnede*): *een – uit.*

pas'ta, o. pasta's (Lat. pasta: *deeg, kneedbaar mengsel; naam van pharmaceutische praeparaten*); verg. tandpasta.

pastei', v. –en, pasteitje (o.-Fr. pastée [Lat. pastata = gekneed deeg]: *gerecht van fijngehakt vlees of vis met andere ingrediënten tot een hutspot gekookt*; inz. *gerecht, bestaande uit een korst van fijn deeg met deksel en waarvan de holte gevuld is met fijn gehakt of gekruid vlees*; in verkl.: *gebakjes* inz. *met een ragoût van vlees of vis gevuld*; drukkerst. *uit het formaat en raam gevallen zetsel*); zegsw. *in – vallen*, typ. door elkaar vallen van zetwerk; fig. van andere ongelukken; zie brood; **–bakker,** m. –s (*bakker van pasteien*; Z.-N. *banketbakker*); **–korst,** v. –en.

pastel', Fr. van Lat. pastillus, verkl. v. pasta, **1** v. (*wede*; Lat. isatis tinctoria); een blauwe kleurstof werd uit de bladeren bereid; **2** o. pastellen (1 *kleurstift*: [*in staafvorm*] *gedroogde kleurstof*; 2 *tekening, schilderij met –*): 1 *een tekening in –, een – portret*; 2 *een – van Liotard*; **–schilder,** m. –s (*kunstschilder, die hoofdzakelijk in pastel werkt*); **–schilderen,** o.; **–tekening,** v. –en.

pas'ten, v. mv. (*deegstenen, afdruksels van gesneden stenen, oude munten enz. in zegelaarde; afgietsels er van in een deeg van gips, zwavel, kalk*).

pastenaak', zie pastinak.

pas'ter, m. –s (Z.-N. *pastoor*): *– v. te lande.*

Pasteur'-instituut, o. –instituten, **–inrichting,** v. –en (*inrichting van of volgens L. Pasteur, 1822–'95*, inz. *tot bestudering van micro-organismen, die ziekten veroorzaken*, o.a. *de hondsdolheid*).

pasteurisa'tie, v. (*het pasteurizeren*).

pasteuriseren, gepasteuriseerd (*melk, wijn enz. volgens de methode van Pasteur, van bacteriën zuiveren, door langdurig verhitten tot op een temperatuur van ± 70° C.*): *melk –*. (s = z).

pastil'le, v. –s (Fr. [Lat. pastillus z. pastel]: *reukballetje: gesuikerd praeparaat in platte of ronde vorm, dikwijls met een geneesmiddel toebereid: hoesttabletje enz.*): *salmiak –s.*

pastinak', v. pastinaken (Lat. pastinaca v. pastinare = de akker omspitten: *schermbloemige; witte wortel of peen, pinksternakel*; Lat. pastinaca sativa): *keukenbieten, pastinaken of koolsoorten*; Z.-N. pastenaak.

pastina'kenzaad, o.

pastoor', m. –s, pastoortje (Lat. pastor = [*zielen*]*herder*: in Z.-N. en N.-N. *hoofd ener parochie*): *naar den – gaan*, trouwen; Z.-N. ook: pas'tor; **-se,** v. –n (*domineesvrouw*).

pastoraal' 1 bn. (Lat. pastoralis: 1 *zielverzorgend, betrekking hebbende op, uitgaande van, behorende aan den geestelijken herder*; 2 *betrekking hebbende op herders en het landleven; landelijk*): 1 *een pastorale brief; pastorale theologie (–theologie)*, die practische godgeleerdheid, welke aanwijst, hoe het ambt

van zielenherder moet worden uitgeoefend; *pastorale goederen*, pastoralia; 2 *pastorale zeden*; 2 v. pastoralen (*pastorale*).

pastora'le, v. –n (It. *herdersspel*: *gedicht, muziekstuk, of dans, waarin het landleven wordt verheerlijkt*): *–n zijn* b.v. *Hoofts Granida en Vondels Leeuwendalers.*

pastora'lia, o. mv. (Lat. *zaken de pastorie betreffende*; ook: *pastoriegoederen*).

pastorie', v. pastorieën, **pastorij',** v. –en (Lat. pastoria: 1 *pastoorsplaats*; 2 *woning van een pastoor of van een predikant*): 1 *een drukke –*; 2 *de kapelaan ging de – binnen.*

I. pat, o. (Fr. [It. patta = quitte]: schaak: *toestand v. d. koning, waarin hij moet gespeeld worden en dit niet kan zonder zich schaak te zetten*); bn.: *de koning is –.*

II. pat, v. patten (Fr. patte = poot: *korte strook of lap, met het ene uiteinde aan een deel v. e. kledingstuk bevestigd en dat aan het andere einde door middel v. e. knoop kan worden vastgemaakt*; mil. *lapje van sprekende kleur op een uniform* inz. *een rood hoekje op een militaire kraag*): *patten op de zakken; een rode – op een blauwe kraag.*

patakon', m. –s (Sp. *benaming* [inz. in ons land en Sp.] *van een zilveren geldstuk, kroondaalder* ± *f 2,50*); ook, **patacon'.**

patard', m. –s (Fr. Z.-N. *oud-Vlaamse stuiver*).

patas', v. patassen (Sp. patache: *klein vaartuig v. h. verkeer tussen grote schepen*); vero.

patat', m. patatten (Sp. patata: Z.-N. *aardappel*): zegsw. *iemand patatten geven*, slaag.

pat'choli, –choeli, v. (Fr.-Eng., oorspr. Bengaals: *parfum, uit het blad v. e. kruid*).

paté', patee', v. paté's, patees, pateetje (Fr. 1 *pastei*; 2 *gebakje*): 1 *beschuitjes met –*; *– de foie gras*, ganzeleverpastei; 2 *enige paté's gebruiken*; nog: Z.-N. volkst. *iem. een – geven*, oorveeg.

pateel', v. patelen, pateeltje (Z.-N. *platte* [*aarden*] *schotel*).

pateen', v. patenen, pateentje (Lat. patena = schaal [verkl. patellus]: R.-K. *klein gouden of zilveren plaatje of schoteltje, bestemd om de Hostie er op te laten rusten*).

I. patent', o. (Fr. [lettre] patente, Lat. [litera] patens = open brief: *open brief, document op een niet gesloten vel perkament of papier, dat ieder dus lezen kan, uitgegeven en bezegeld door een souverein of autoriteit*; inz. *akte, waarbij een bepaalde last wordt verstrekt of een recht verleend; vergunningsbrief om een bepaald bedrijf uit te oefenen; octrooibrief, waarbij machtiging wordt verleend, met uitsluiting van anderen, gedurende zeker tijdverloop een uitvinding te mogen gebruiken; recht van patent, de belasting voor de akte om zeker beroep uit te oefenen*): *– nemen, geven*; Z.-N. *hij heeft – v. liegen*, liegt onbeschaamd.

II. patent', bn., bw. (Fr. [Lat. patens = open]: *uitstekend, zeer goed*): *hij is een –e kerel; zich – gedragen; hij ziet er – uit*; verg. patentolie, -sluiting etc.

patent'belasting, v. –en.

patente'ren (Fr. *een patent verlenen*): *een gepatenteerde bedelaar*, schaamteloze.

patent'olie, v. (*gezuiverde raapolie, voor lampolie geschikt gemaakt*); vero.

patentplich'tig, bn. (*gehouden om patent te nemen*).

patent'sluiting, v. –en; **–'wet,** v.

pa'ter, m. (Lat.) pa'tres, (Ned.) –s, patertje (Lat. eig. vader, ook, als aanspreking: *geestelijke ener R.-K. orde*): *–rector*, overste in een Jezuïetenklooster; *–gardiaan*, idem, in een Franciscanenklooster; *– fami'lias*, huisvader; *een patertje langs de kant*, [a]) beginregel van het liedje bij een bekende reidans, [b]) de reidans zelf; zie ook patres.

paternos'ter, Lat. m. en o. –s (*rozenkrans; het Onze-Vader; ketting zonder eind*; Barg. in het mv. *handboei, handketting*): *een dief de –s aandoen.*

paternos'teren, paternosterde, gepaternosterd (*de handboeien aanleggen*).

pa'tersbier, o. (*beste biersoort*).

pa'terskerk, v. –en (*kerk, door reguliere geestelijken of paters bestuurd*).

pa'terstuk, o. –stukken (*mooi tussenribstuk van een rund*).

pa'tersvaatje, o. –s (*beste vat wijn of bier*): *uit het – tappen*, de beste drank opzetten.

pathe'tisch, bn., bw. (Gr.-Lat. patheticus v. Gr. pathos, z. ald.: *hartstochtelijk; aandoenlijk, zielroerend; vol pathos*).

Pat(h)'mos, o. (*een der Sporaden in de Aegeische Zee, in de Rom. tijd ballingsoord*; fig. *onherbergzaam oord, gedwongen verblijfplaats, afzonderingsoord*): de Evangelist Joannes op –, zie Openb. 1 : 9; *stoort hem niet op zijn –.*

patho . . ., van Gr. pathos; zie ald.

pathogeen', bn. (*ziekte verwekkend*): *pathogene bacteriën zijn b.v. cholerabacteriën.*

pathologie', v. (Gr.-Lat. pathologia: *ziektenleer, ziektenkunde*).

patholo'gisch, bn., bw. (1 *op de ziektenleer betrekking hebbende, met de kennis der ziekten in verband staande*; 2 *op ziekte wijzende afwijking, ziekelijk*): 1 *laboratorium voor –e anatomie*; 2 *–e verschijnselen.*

patholoog', m. pathologen (*ziektenkundige*).

pa'thos, o. (Gr. lijden: *levendigheid, vuur, bezieling, hartstochtelijkheid; het aandoenlijke, treffende, roerende in uitdrukking*; ook: *hoogdravendheid* inz. *van een redenaar of spreker*): *een vals –; met – spreken.* (th = t).

patien'ce, o. (Fr. eig. geduld: *zeker kaartspel*); **–spel,** o. –spellen, –spelen.

patiënt', m. en v. –en (Fr. [Lat. patiens = lijdende]: [*geneeskundig behandeld wordende*] *zieke, lijder*); voor het vr. ook: **–e**: *het onderzoek van –en*; fig. iem., die iets onaangenaams moet ondergaan: *de – trad het zweetkamertje binnen.*

patiën'tie, v. (Lat. patientia: *geduld*; [*kaart-*] *geduldspelletje; zeker koekje*): *– hebben.*

pa'tig, zie **patik.**

pa'tih, m. patih's (O.-I. *ambtenaar-raadsman van een zelfbestuurder of regent, dikwijls als plaatsvervanger optredend*).

patijn', v. –en, patijntje (Z.-N., vero. *soort van houten schoeisel*; Z.-N. gew. *klomp*).

pa'tik, o. (*volksnaam voor ridderzuring, onkruid op graslanden*); ook, patig, o.

pa'tina, o. (Lat. *schaal; grijs-groen roest op oud brons, koperwerk enz.; witachtige laag rondom vuurstenen*).

patineren, gepatineerd (*een bronskleur aan iets geven*).

patisserie', v. patisserieën, –s (Fr. *pastei- of banketbakkerij*; ook: *gebakjes enz.*).

patissier', m. –s (Fr. *pastei-, banketbakker*).

patjak'ken, patjakte, h. gepatjakt (Z.-N. *hinken, mank gaan*).

pat'jakker, m. –s (vermoedelijk Jav.: *liederlijke vent, fielt, schurk, smeerlap*).
pa'tjat, m. –s (Mal. *kleine bloedzuiger*).
pa'tjoel, m. en v. –s (O.-I. *houweelvormige spade*); minder juist *pa'tjol*; afbr. pa-tjoel.
pa'tjoelen, pa'tjollen (O.-I. *met de patjoel werken of bewerken*).
patois', o. (Fr. *platte volkstaal, dialect*).
pa'tres, mv. (Lat. mv. van pater: *vaders; kerkvaders, oudvaders*): *ad –*, dood, gestorven; *ad – gaan*, sterven; *– conscrip'ti*, beschreven vaderen; zie beschrijven 1.
pa'tria, v. (Lat. *vaderland; schrijfpapier, naar het watermerk*): *pro –*, voor het vaderland; O.-I. *in, naar –*, Nederland.
patriarch', m. –en (Lat. patriarcha, Gr. patriarches = eig. hoofd [arches] ener familie [patria]: 1 *aartsvader, oudvader, stamvader*; 2 *hiërarchische waardigheid in de R.-K. en Gr.-K. kerk, één rang hoger dan aartsbisschop*): 1 *de –en van het Oude Verbond, nl. Abraham, Izaäk en Jakob*; fig. *de – van het dorp*, een eerwaardige grijsaard; 2 *de – van Jeruzalem, van Venetië*.
patriarchaal', bn., bw. (1 *aartsvaderlijk*; 2 *behorende bij of betrekking hebbende op een patriarch* bet. 2): 1 *een patriarchale uitspanning*, een ouderwets logement; *het gaat daar – toe*; 2 *de patriarchale waardigheid; de vijf patriarchale Basilieken te Rome*: St. Jan, St. Pieter, St. Paulus, H. Maria de Meerdere, St. Laurentius; nog (heraldiek): *het patriarchale kruis*, verkorte stam met twee verkorte dwarsbalken.
patriarchaat', o. patriarchaten (1 *het geestelijk gebied, ambt van een patriarch*; 2 *richting, volgens welke de stamhorigheid en opvolging in de mannelijke lijn bepaald is*): 1 *het – van Syrië werd door Rome in 1718 en 1784 erkend*; 2 zie matriarchaat. (ch = ch).
patriciaat', o. (1 *de gezamenlijke patriciërs*; 2 *de rang of titel van patriciër; edelburgerschap*): 1 *het gehele – van Amsterdam*; 2 *zijn – was nog te nieuw*.
patri'ciër, m. –s (Lat. patricius = behorende tot de patres, vaders of senatoren: 1 gesch. *edelburger in oud-Rome*; zie plebejer; 2 *adellijke burger van sommige Middeleeuwse Italiaanse republieken*; 3 thans: *iem. van aanzienlijke geboorte en stand*): 1 *de Rom. –s waren oorspr. zij, die de stad gesticht hadden, alsmede hun nakomelingen*; 2 *Ariosto, een – van Ferrara*; 3 *een Amsterdams – der 18de eeuw*.
patri'cisch, bn., bw. (*aanzienlijk*): *een – geslacht*, tot de patriciërs behorende.
patri'cius, m. (*schutsheer, beschermvoogd der kerk; Patrick*, z. ald.): de titel – droeg o.m. Karel de Grote (768–814).
Pa'trick, m. (*beschermheilige van Ierland*): ook: *St.–* of *St.-Patricius*; verg. Paddy.
I. patrijs', m. patrijzen (o.-Fr. pertris [Lat. perdix]: *familie van de orde der hoendervogels, tot welke familie als geslacht behoren de eigenlijke patrijzen of veldhoenders, waarvan de gewone patrijs* [Lat. perdix] *een soort is*): *een koppel, een klucht patrijzen*; stofn. v. zonder lidw.: *een stuk –*; jagerst. **het –**.
II. patrijs', v. patrijzen (Fr. patrice [Lat. patrix v. pater = vader]: *vadervorm; de stempel, waarmede, door hem in een zachtere stof te slaan, een matrijs vervaardigd wordt*).
patrijs'haan, m. –hanen (*mannetjespatrijs*); **–hond,** m. –en (*hond voor de jacht op patrijzen, bekend soort van jachthond*).
patrijs'poort, v. –en (scheepst. *kleine poort, in het midden der onderste batterijpoorten aangebracht voor licht en lucht*; ook in de hutten van het tussendek: *kajuitsraampje*).
patrijs'valk, m. –en (*bijnaam v. d. havik*).
patrij'zenei, o. –eieren; **–hen,** v. –hennen; **–jacht,** v. –en; **–nest,** o. –en.
patrimoniaal', patrimonieel', bn. (*tot het vaderlijk erfgoed behorend*): *patrimoniële goederen*.
patrimo'nium 1 o. patrimo'nia (Lat. *vaderlijk erfgoed, erfdeel*; ook, patrimo'nie); **2 Patrimo'nium,** o. (*naam ener werkliedenvereniging*).
patriot', m. patriotten (Fr. patriote [Gr.-Lat. patriota v. Gr. patris = vaderland]: *vaderlandsvriend, vaderlander*; geschied. *benaming v. verschillende politieke partijen, die zich beschouwden als de ware vaderlanders*; inz. in het laatst der 18e eeuw: *tegenstanders van den stadhouder*; Z.-N. 18de eeuw: *tegenstanders van Jozef II*; Z.-N. in 1830: *voorstanders van de Belgische onafhankelijkheid*).
patriotard', m. –s (Fr. Z.-N. *chauvinist*). (ard = aar).
patriotis'me, o. (*vaderlandsliefde*; ook: *de gezindheid van een bepaalde staatkundige partij*, zoals omschreven bij patriot).
patriot'tentijd, m. (gesch. 1785–'95: *de tijd der patriottische woelingen*; Z.-N. *Brabantse Omwenteling* 1787–1790 tegen Jozef II).
patriot'tisch, bn., bw. (*vaderlandlievend; uit de tijd der patriotten*).
patristiek', v. (*patrologie*).
Pa'troclus, m., boezemvriend van Achilles, door Hector verslagen en door Achilles gewroken; Gr. Pa'troklos.
patrologie', v. (*de kennis van de leer en de geschriften der kerkvaders*; zie *patristiek*).
patronaat', o. patronaten (Lat. patronatus van patronus, zie patroon: 1 *het ambt of de waardigheid v. patroon; beschermheerschap*; 2 *R.-K. vereniging van jonge meisjes of jongens onder leiding van een geestelijke en leken*): 1 *het – van St.-Lucas over de schilders; dit gesticht staat onder zijn –*; 2 *een meisjes– oprichten*.
patroneren, gepatroneerd (*beschermen, begunstigen*).
patrones', v. patronessen (*beschermvrouw, schutsvrouw, meesteres; schutsheilige*).
patrony'micum, o. (Ned.) –s, (Lat.) –ny'mica (Lat. *afstammingsnaam*), b.v. *Merovinger* (van Meroveus), *Woltering* (van Wolter).
patroon', patroontje, Fr. patron, Lat. patronus van pater, **1** m. –s, patronen (1 *heer, beschermer* inz. *benaming voor een toeziener, beschermer enz. van een ontslagen krankzinnige, voorwaardelijk veroordeelde enz.*; 2 *beschermheer van een stichting enz.*; 3 *verdediger, bevorderaar*; 4 *schutsheilige; patroonheilige van een gild*; 5 *hij, die aan 't hoofd van een zaak staat, de eigenaar van een handelshuis*; tegenstelling: *personeel; heer, meester, baas*): 1 *zijn – is zijn vaderlijke vriend geworden*; 2 *de bisschop was bereid als – der stichting op te treden*; 3 *als – der liberale beginselen optreden*; 4 *Chrispijn is de – der schoenmakers, Jozef der timmerlieden, Lucas der schilders, Hubertus der jagers*; 5 *de*

vreemdeling vroeg om den – te mogen spreken; **2** v. patronen ([*metalen, papieren*] *kokertje, met buskruitlading en kogel*): *losse patronen*, nl. zonder kogel; *scherpe patronen*, met kogel; **3** o. patronen (*model, vorm, voorbeeld*; ook: *decoratieve tekening, lijnen, figuren, ter versiering op behangsel enz.*): *wat een beeldig patroontje van een kraagje!*

patroon'riem, m. –en (*riem tot het meedragen van patronen*); **–tas,** v. –tassen (*lederen tas met draagriem, waarin de soldaat een voorraad* [*geweer*]*patronen draagt*).

patrouil'le, v. –s (Fr. mil. 1 *het patrouilleren, het doen van de ronde in een stad, kamp enz. met het doel om voor de veiligheid te zorgen, te verkennen enz.*; 2 *de personen, die de ronde doen enz.*; *rondgaande soldatenwacht, wachtronde*): 1 *op – gaan, de – doen*; 2 *de officier der –*; *de – raakte slaags*. (ouille = oelje).

patrouilleren, gepatrouilleerd (Fr. patrouiller = oorspr. door de modder ploeteren: *de* [*wacht*]*ronde doen, op verkenning gaan met een patrouille*; bij uitbr. *heen en weer lopen*).

pats 1 tw. (*klets*): *– daar kreeg hij een draai*; **2** v. –en (*klap, slag*): *iem. een – geven*.

pat'sak, m. patsakken (Z.-N. *vadsig mens*).

pat'sen, patste, h., i. gepatst (1 *met een pats neerkomen*; 2 *smijten, gooien*; ook: *doordraaien, handelen als een patser*): 1 *een sneeuwbal patste tegen de muur*; 2 *met geld –*.

pat'ser, m. –s, patsertje (*vuile lage vent, ploert, smeerlap*; *poen*; *onopgevoede druktemaker*; *doordraaier*); **pat'serig,** bn., bw.

pauk, v. –en (Duits: muz. *keteltrom*): *de –en slaan*; **pau'ken,** paukte, h. gepaukt (muz. *op de pauk slaan*).

paukenist', m. –en (muz. *paukenslager*).

pau'kenslager, m. –s.

paulet'te, v. (gesch. *jaarlijkse belasting in Frankrijk*, geheten naar Paulet, lid van de financieraad onder Hendrik IV 1589–1610): de – werd betaald door rechterlijke en financiële ambtenaren, die hun ambt op hun kinderen wilden doen overgaan.

Pauli'nisch, bn. (*van of als Paulus*): *de –e brieven*, de 13 brieven van den apostel Paulus, b.v. de brief aan de Romeinen.

Pau'lus, m.; zie Sint-Paulus.

pau'per, m. –s, paupertje (Lat. [*blijvende*] *arme*): *wat te doen voor de –s?* (au = ou).

pauperis'me, o. (Fr. of Eng. v. Lat. pauper: *chronische armoede in een land of streek, blijvende armoede der lagere standen*; *leer der verarming en de oorzaken er van*; *het geheel der behoeftigen*): *– is hier onbekend*.

I. paus, v. z. pau'ze.

II. Paus, m. Pausen (Lat. papa: *opperhoofd der R.-K. kerk*): *– bet. vader, vandaar ook H. Vader*; zegsw. *te Rome zijn geweest en den – niet hebben gezien*, ergens geweest zijn zonder het belangrijkste te hebben gezien; *hij is een echte paus*, duldt geen tegenstand.

paus'dom, o. (1 *het Rooms-Katholicisme*; 2 *het gezag, de waardigheid, de regering van den paus*): 1 ietwat vero. *ten bate van het –*; 2 *het – te Rome*; *het tweede jaar van zijn –*.

pau'selijk, bn., bw. (*betrekking hebbend op den paus, aan den paus behorende, eigen zijnde of van hem uitgaande*): *een –e encycliek*; *–e garde*, lijfwacht van den paus: de Edelwacht (Romeinse edelen), de Palatijnse Erewacht (Rom. middenstand), de Zwitserse Garde (Zwitsers) en de Gendarmerie; *–e kapel*, zangkoor, wanneer de paus officieert; *–e kleuren*, wit en geel; *–e* (of: *apostolische*) *zegen*, door of namens den paus geschonken.

pauseren, gepauseerd (*rusten, een kortere of langere tijd ophouden, stilhouden met iets om het later weer te beginnen*): *even –*; (s = z).

pause'ring, v. –en, pauserinkje. (s = z).

paus'gezind 1 bn.; **2 –gezinde,** m., v. –n.

pausin', v. (*vrouwelijke paus*).

paus'keuze, v. (*het kiezen van een paus door de kardinalen in het conclaaf*).

paus'schap, o. (*waardigheid van den paus*; ook: *het zijn van paus, de regering van een paus*): *het – van Leo XIII*.

pauw, m. –en, pauwtje (Lat. pavo: *benaming van een geslacht en een familie van hoenderachtige vogels, behorende tot de fazanten*, Lat. phasianidae; *de gewone –*, Lat. pavo cristatus, *in wilde staat o.a. op Ceylon*; *een sterrenbeeld*; *pauwestaart, duivensoort*; *zekere lipvis*, Lat. crenilabrus pavo): zegsw. *stappen als een –*, deftig; *zij is een echte –*, trots.

pau'wenei, o. –eieren (*ei v. e. pauw*).

pau'wenoog, o. –ogen (*oog van een pauw*; *schitterende, op een oog gelijkende vlek op zijn staartveren*; *naam van vlinders* wegens de ogen op de vleugels): *de dag–*, Lat. vanessa io; *de nacht–*.

pau'westaart, m. –en (*staart v. e. pauw*; ook: *duif met waaiervormige staart*).

pau'weveer, v. –veren (*nl. uit de staart*).

pauw'fazant, m. –en (*fazant met een vederpluim op de kop als die v. d. pauw*).

pau'wig, bn. (*als een pauw*): *met –e verwatenheid neerzien op de armen*.

pauwin', v. pauwinnen (*wijffespauw*; fig. *pronkerige vrouw, ijdele juffer*).

pauw'oog, –staart, zie **pauwenoog, pauwestaart.**

pau'ze, v. –n, –s, pauzetje (Lat. pauza, Gr. pausis: 1 [*kortere of langere*] *rustpoos, gedurende welke tijd men met iets tijdelijk ophoudt*: *rust*; 2 muz. *rustteken*): 1 *de – duurde een uur*; *in de –*; *tien minuten –*; 2 *een vierde –*.

pavadet'te, v. –n (*pagadet*).

pava'ne, v. –s (Fr. Sp. *oude deftige Sp. dans*; *de muziek*; Z.-N. *vals mens*).

paviljoen', o. –en, paviljoentje (Fr. pavillon van Lat. papilio = tent: [*grote en geriefelijke, met een kap voorziene leger*]*tent voor voornaame personen*; *een lichtgebouwd huisje of een slechts voor tijdelijk gebruik opgerichte, overdekte stellage in parken, op feestterreinen*; *tentvormig lust- of zomerhuisje*; *bij- of zijgebouw v.e. hotel enz.*; ook wel: *naam van grote gebouwen* b.v. het – in de Haarlemmerhout; *achterdek van een zeeschip*; *eerste kajuit op een stoomboot*; [*scheeps*]*vlag*).

pavoiseren (Fr. pavoiser: *met vlaggen, vlaggetjes sieren*): *gepavoiseerde schepen*. (s = z).

Pax, Lat. **1** myth. Rom. godin v. d. vrede; zie Irene; **2 pax,** v. (*vrede, eensgezindheid*): *– vobis'cum*, vrede zij met u; *– intran'tibus*, vrede zij (hun), die binnentreden; *– De'i*, godsvrede; zie treuga; lees *paks*.

paya'bel, bn. (Fr. payable: *betaalbaar*).

pé, v.; zie pee.

peardrops, zie peerdrops.

peau de Suède, v. (Fr. *fijne leersoort*).

peau'ter, o.; zie piauter.

peccadil'le, v. –n (Fr. oorspr. Sp. pecadillo: *kleine zonde of fout*).

pecca'tor, m. en v. (Lat.) peccato'res; (Ned.) –s (Lat. *zondaar*).
pecca'vi 1 (Lat. *ik heb gezondigd*); **2** zn. o. (*schuldbelijdenis*); lees *pekka'vie*.
pec'co, pec'cothee, v. (*een fijne theesoort*).
pech, o. (Duits: letterl. *pek*; fig. *ongeluk, tegenspoed*): *ik heb als toneelspeler veel – gehad*; **–vogel,** m. –s (*ongeluksvogel*).
pectoraal' 1 bn. (*de borst betreffende*); **2** o. en v. pectoralen (*borstmiddel*; *pectorale*).
pectora'le, v. –n (Lat. pectoralis v. pectus = borst: *borstversiering*; inz. R.-K. *borstkruis van abten en bisschoppen*).
pecu'nia, v. (Lat. *geld, vermogen*): – *non o'let*, geld stinkt niet, gezegde van *Vespasianus* (69–79 n. C.) tot zijn zoon *Titus*.
pecuniair', bn., bw. (Fr. [Lat. pecuniarius]: *geldelijk*): *–e belang*; **pecunieel',** bn., bw. (Fr. pécuniel [Lat. pecunialis]: *wat het geldelijke betreft, geldelijk*): *pecuniële zorgen*.
pedaal', o. pedalen (Fr. pédale [Lat. pedalis = op de voet of pes betrekking hebbend]: *hefboom door de voet in beweging gebracht*; *voetklavier van een orgel of pianino, trapper van een spinnewiel, een fiets enz.*).
pedagogie' enz.; zie paedagogie enz.
pedant', Fr. pedant = oorspr. opvoeder v. Gr. paideuein = opvoeden, **1** m. –en (*verwaand geleerde, opgeblazen schijnweter, schoolvos*; *iem., die onnodig gewicht hecht aan kleinigheden en zich schoolmeesterachtig houdt bij de in leerboeken vastgestelde regels*); **2** bn., bw. (*als een pedant, waanwijs, schoolvossig*): *een – ventje*; *hij sprak –*.
pedanterie', v. pedanterieën (Fr. *waanwijsheid, schoolvosserij*; *het te onpas tentoonspreiden van boekenwijsheid en het onoordeelkundig vasthouden aan voorgestelde regels*).
pedantis'me, o. –n (*pedanterie*).
peda'ti, v. pedati's (O.-I. *vrachtkar, wagen*). (e = ə).
ped'del, m. –s, peddeltje; zie paddel.
I. ped'delen (*kanoën*).
II. ped'delen, peddelde, h., i. gepeddeld (Eng. to pedal = de trappers in beweging brengen: *fietsen*): *hij is naar huis gepeddeld*; *we hebben heel wat gepeddeld*.
ped'delaar, m. –s.
pedel', m. –s, pedellen (Duits v. Lat. bidellus = gerechtsbode: *bode aan een universiteit, ook wel van een studentencorps*).
pedel'lekamer, pedels'kamer, v. –s (*loge of vertrek van den pedel*).
pe'des apostolo'rum (per) (Lat. *te voet, zoals de Apostelen plachten te reizen*); ook, pe'dibus apostolo'rum.
pedestal', zie piedestal.
pedicu're, m. en v. –s (Fr. [Lat. pes = voet + cura = zorg]: *voetverzorger* inz. *likdoornsnijder*).
pedome'ter, m. –s (Lat. pes = voet: *hodometer, wegmeter, schredenteller*).
I. pee, m. peeën, peetje (Z.-N. afk. v. peter: *vader*; *man, kerel*; *oude, versleten man*).
II. pee, m. zegsw. *alles in de –*, perfectie; *de – inhebben*, eig. de pest, ijselijk het land hebben; *de – aan iem. hebben*, eig. de pest aan iem. hebben, hem kunnen luchten noch zien; *in de – zitten*, penurie of penarie, nl. in grote nood; zie p.
III. pee, v. peeën (gew. *peen*; Z.-N. *peengras*).
peek, m. peken (*strandwachter*); gew.
pee'koffie, v. (*surrogaat van koffie*).
peel 1 v. pelen (*veenachtige grond*); **2 Peel,** v. (*grensgebied tussen N.-Br. en Limb.*).
peem, v. pemen, Z.-N. bijvorm v. pessem.
peen, v. penen, peentje (*benaming van verschillende soorten eetbare wortelen o.a. gele of rode wortel*); zie ook pastinak; **–'gras,** o. (*benaming voor verschillende grassoorten* inz. *kweek*); **–'haar,** o. ([*lelijk*] *geel haar*).
I. peer, peertje **1** m. peren (*pereboom*; Lat. pirus communis); **2** v. peren (1 *vrucht*; 2 bij verg. *peervormig voorwerp*): **1** *hoe smaakt je die –?* spottend, van iets onaangenaams, verg. muilpeer; *iem. met z'n* (of: *de*) *gebakken peren laten zitten*, hem teleurstellen; 2 *de – v. e. gloeilamp*, peervormige klok; *ronde parels en peren*, peervormige parel, als peer geslepen edelgesteente; *de – van het stadhuis*, peervormige torenversiering.
II. peer, m. –s (Eng. *lid v. h. Hogerhuis*).
III. peer, m. peren (Fr. père: Z.-N. *vader*; *oude man, vent*); volkst.
IV. Peer, m. (Z.-N. afkort. v. Peter, Petrus).
peerd, o. –en (mil. en gew. *paard*).
peer'drops, v. mv. (Ned.-Eng. *peervormige rode zuurtjes*).
peer'vormig, bn. (*de vorm ener peer hebbende*): *–e parelen*.
pees, v. pezen (1 in het alg. *zenuw*; ontl. *taai, niet samentrekbaar uiteinde van een spier, waarmede deze aan de beenderen is vastgehecht*; 2 *snaar, snoer van ineengedraaide of saamgevlochten darmen of draden*; in het alg. *koord, snoer*; 3 Z.-N. *oorveeg*): 1 *krachtige pezen*; 2 *de – van de boog*; zegsw. *hij heeft meer dan één – op zijn boog*, verweermiddel, argument; 3 *iem. een – geven*.
peet, m. en v. peten (Lat. patrinus = doopvader: *doopgetuige, doopheffer, -hefster*): *de peten zijn peter en meter*, d.i. doopvader en doopmoeder.
peet'je, o. –s (Z.-N. *grootvader*; *oude man*).
peet'oom, m. –s (*doopvader, naar wien de dopeling deels zijn voornamen krijgt, doopgetuige*); **–tante,** v. –s (*meter*).
peg, v. peggen (Z.-N. *houten pin*).
Pe'gasus, m. van Gr. pege = bron, **1** myth. het gevleugeld paard der Muzen: *de – bestijgen*, gaan dichten; *de – berijden*, dichter zijn; zie Hippocreen; **2** *sterrenbeeld*.
pe'gel, m. –s, pegeltje (1 *merkteken in maten voor vloeistoffen* inz. *voor dranken*; Z.-N. *puntige boorstaaf*; 2 *gulden*; 3 *ijskegel*): 1 *de kan moet tot aan de – vol zijn*; Z.-N. *boven zijn – zijn*, dronken; verg. peil; 2 *vijf Hollandse –s*; 3 *de Winter met –s in de baard*.
pe'gelen, pegelde, h. gepegeld (van vochtmaten: *een pegel aanbrengen, opdat men de voorgeschreven vloeistof kan afmeten*; fig. *zuipen*; Z.-N. *peilen*; Z.-N. *al te nauw meten, bedelen*; Z.-N. *afranselen*).
peg'gen, pegde, gepegd (Z.-N. *met peggen vastmaken*).
pei'ger maken (Barg. *mollen, doden*).
peignoir', m. –s (Fr. van peigner = kammen: *gemakkelijke ochtendjapon*).
peil, o. –en, peiltje (*merkteken om een bepaalde maat aan te geven, oorspr. bestaande uit een pegel of pin*; *aangenomen hoogtemerk, maatstaf voor hoogtestanden*, inz. *van waterstanden*; *hoogtepunt, graad van sterkte*): *Amsterdams –*, z. ald.; *iedere polder heeft een bepaald – voor zijn waterstand*; *Rotte–*; fig. *uw examen is beneden–*, zeer onvoldoen-

de; *dat gaat alle – te boven*, overschrijdt alle grenzen; *het zedelijk – van een volk*; *geen – kunnen trekken op iets of iem.*, geen staat kunnen maken; *dat staat op laag –*, is zeer min; *op – houden*, op de hoogte.

pei'len, peilde, h. gepeild (*de diepte v. e. water opnemen met peillood of peilstok*; *het alcoholgehalte v. jenever, v. wijn enz. bepalen*; in het alg. *de hoogte, grootte, diepte enz. bepalen*; radiotelegrafie: *contact trachten te krijgen met een station*): *een haven –*; *jenever –*, fig. *een wonde –*, de diepte er van meten; *de wonden der maatschappij –*, de kwalen onderzoeken; *iemands hart –*, tot op de bodem doordringen van zijn geheimen.

pei'ler, m. –s (*ambtenaar, die peilt* in de 1ste bet.).

peil'glas, o. –glazen (*glas door middel waarvan men het gedistilleerd peilt*; *glazen buis aan* [*de buitenvoorwand v.*] *e. stoomketel tot het waarnemen v. d. waterstand in de ketel*).

pei'ling, v. –en (*het peilen*).

peil'ketting, m. –en, **–keten,** v. –s (*ketting van een wijnroeier*); **–lood,** o. –loden (scheepst. *dieplood*); **–loos,** bn. (*zeer diep, zeer groot*): *de peilloze diepte*; **–schaal,** v. –schalen (*schaal, plaat, steen, bord, waarop een verdeling is aangebracht, met behulp waarvan men de waterstand kan aflezen*, inz. *met als nulpunt A.P.*; *waterhoogtemeter*): *de – tekende 4.8 + A.P.*; **–stift,** v. –en, zie sonde; **–stok,** m. –stokken (*lange stok met maatverdeling om diepten te peilen*; *soortgelijke stok bij het peilen van de waterstand in een schip enz., roeistok, meetstok*).

peintu're, v. (Fr. *schilderkunst*).

pein'zen, peinsde, h. gepeinsd (Fr. penser: *overdenken, ernstig nadenken over*): *– op*, [a]) denken over, [b]) denken aan, zijn gedachten richten op, [c]) bedacht zijn op, zinnen op; *dit vraagstuk bracht menig hoofd aan 't –*; *zitten – over*; **pein'zend,** bn., bw. (*in gepeins*): *een –e houding*; *iem. – aanstaren*.

peis, v. (Fr. paix: lit. t., vero. *vrede*).

peis'teren, peisterde, h. gepeisterd (Z.-N. 1 *weiden*; 2 *pleisteren* **II**).

pejera'tie, v. –s, pejeratiën (Lat. perjurare: een meineed doen, *meineed*). (j = j).

pejora'tie, v. –s, pejoratiën (Lat. peior = slechter: *verergering*). (j = j).

pek, pik, o. ook v. (*zwarte, kleverige stof verkregen door teerdistillatie o.a. van dennenhout*): *met – bestrijken*; *kokend –*; spreekw. *Wie met – omgaat, wordt er mee besmet*, wie met slechte mensen omgaat, neemt van hun kwade eigenschappen over; zie Hein.

pek'broek, pik–, m. –en (*zeeman, matroos*).

pek'draad, pik– (*draad, met pek besmeerd, schoenmakersdraad*) **1** (voorwerpsn.), m. –draden; **2** (stofn.), o.: *met – en els*.

pe'kel 1 v. (*zoutig vocht*, inz. *water, waarin zout opgelost is en waarin spijzen worden bewaard*): *vis onder de – houden*; zegsw. *hij zit in de –*, in de verlegenheid; **2** o. (*zeewater*).

pe'kelen, pekelde, h. gepekeld (1 *in de pekel leggen*; 2 *met pekel begieten*): 1 *vlees –*; 2 *de pekelwagens – de rails*; nog: *het vlees begint te –*, wordt goed zout.

pe'kelharing 1 (voorwerpsn.), m. –en; (stofn.), v. (*een gepekelde of gezouten haring*): *hij kocht een –*; *van – houden*; **2** m. –en (*magere hansworst of potsenmaker*); vero. in bet. **2.**

pe'kelnat, o. (*zeewater*; *de zee*); **–spek,** o. (*spek, dat gepekeld, ingezouten is*); **–veld,** o. (lit. t. *de zee*); **–vlees,** o. (*ingezouten vlees*); **–wagen,** m. –s (*wagen om tramrails van sneeuw en ijs te ontdoen door er pekel op te laten druppelen*); **–worst,** v. –en (*worst, die ingezouten is*, geen *rookworst*); **–zonde,** v. –n (*oude zonde*; ook wel: *kleine zonde*).

Pe'king, 1 o. (*stad in China*); **2 pe'king,** o. –s (*zijden stof naar de stad genoemd*).

Pekinees' **1** m. Pekinezen (*bewoner v. Peking*); **2 pekinees',** m. pekinezen (*hondensoort*).

pek'ken, pik'ken, –te, h. gepekt (1 *met pek vullen, besmeren*; 2 Z.-N. *ergens lang blijven zitten, plakken*): 1 *de naden van een boot –*; 2 *ergens –*; **pek'ker,** m. –s (Z.-N. *plakker*).

pek'krans, m. –en (*krans van pektouw*).

pek'ton, v. –tonnen (*ton voor pek*; ook: *lege ton met allerlei brandbare stoffen gevuld, te ontsteken bij openbare vreugdefeesten*); **–toorts,** v. –en; **–touw,** o. –en.

I. pel, v. pellen, pelletje (Lat. pellis = huid: *vlies of huid, waarmee iets omgeven is*; Z.-N. *schil*; Z.-N. in het mv. roos 7): *de – van een noot, van een ei, van een boom enz.*

II. pel, v. pellen, pelletje (*soort van hoenders, wier veren een bepaalde tekening vertonen nl. zwarte, dwars over het lichaam lopende evenwijdige strepen*): *eiergele pellen uit Engeland*.

Pelagiaan', m. Pelagianen (*aanhanger van Pela'gius, een Engelsen monnik in de 5e eeuw, die de erfzonde loochende*); **–s,** bn., bw.

pelagoscoop', m. pelagoscopen (Gr. pelagos = zee: *zeekijker, waarmede men in de diepte der zee kan zien*).

pelargo'nium, v. –s (Lat. van Gr. pelargos = ooievaar: *naam v. geraniumsoorten zoals de tuin-, de hanggeranium*).

Pelas'gen, m. mv.: gesch. oudst bekend volk in Griekenland.

pel'der, m. –s (Z.-N. *baarkleed*).

pêle-mêle, Fr. **1** o. (*mengelmoes, warboel*; *lijst of raam, waarin verschillende foto's naast elkaar zijn*); **2** bw.: *alles lag er pêle-mêle*, overhoop, door elkaar.

pe'len, peelde, h. gepeeld (*van de haren ontdoen, ontharen*): *huiden –*; Z.-N. *pellen* **I,** 1.

peleri'ne, v. –s (Fr. pélerine = pelgrimsmantel: *korte* [*dames*]*schoudermantel* van verschillende vorm; *grote afhangende kraag van een kraagmantel*; *kraagmantel*).

pel'erwt, v. –en (*doperwt*); gew.

peleton', o. –s; zie peloton.

Pe'leus, m. myth. koning der Myrmidoniërs in Thessalië, gemaal van Thetis, vader van Achilles. (eu = ui).

pel'grim, m. en v. –s (Lat. peregrinus = vreemde: *vreemdeling, zwerveling*; *bedevaartganger*): *de –s voor Lourdes enz.*

pelgrima'ge, v. –s (naar het voorbeeld van Fr. pélerinage: *bedevaart*).

pel'grimsgewaad, o. –gewaden; **–haven,** v. –s (O.-I. *haven, vanwaar schepen met pelgrims naar Mekka gaan*); **–hoed,** m. –en (*hoed, zoals de pelgrims dragen* inz. *aan welks opgetoomde kant een schelp is bevestigd*); **–kleed,** o. –klederen; **–mantel,** m. –s; **–reis,** v. –reizen (*tocht, reis naar een bedevaartplaats*); **–schelp,** v. –en (*St.-Jakobsschelp*; ook: *naam van een bepaald soort schelpen*). **–staf,** m. –staven (*palster, wandelstaf v. den pelgrim*); **–tas,** v. –tassen (*tas gelijk de pelgrims dragen*); **–tocht,** m. –en (*–reis*).

Pel'grimvaders, mv. (gesch. *Engelse puriteinen, sedert 1581 naar Holland gevlucht, in 1620 als kolonisten naar N.-A.*).
pelikaan', m. pelikanen, pelikaantje (Lat. pelicanus, Gr. pelikan = boomspecht: dierk. *grote zwemvogel v. het geslacht pelicanus, met een lange bek en een grote vliezige zak aan de onderkaak*): *men onderscheidt o. a. de witte of gewone –*, Lat. pelecanus onocrotalus; *de – is het zinnebeeld der zelfopofferende liefde*, want, naar de oude fabel, voedt de – zijn jongen met zijn bloed, daar hij zich zelf de borst openpikt.
pelikaans'krop, m. –kroppen (*snavelzak van een pelikaan*).
pelis'se, v. –n (Fr. Z.-N. *pelsjas*).
peli'ta, v. pelita's; zie palita. (e = ə).
pel'lagra, v. (It. [Gr. pella = huid + agra = ziekte]: *Milanese roos*: *met huidziekte gepaard gaande ziekte*).
I. pel'len, pelde, h. gepeld (*van de pel ontdoen*; Z.-N. *vervellen*): *een noot –, een ei –*; *gepelde garnalen*; zegsw.: zie ei(tje).
II. pel'len, o. –s (*een soort van stof*; *kostbaar zijden of ander weefsel*; thans inz. *linnen* [of: *halflinnen*] *weefsel met een klein werkje, blokjes, oogjes enz.* [in tegenstelling met *damast*] *voor servetten, handdoeken enz.*); **pel'lengoed,** o. (*dat linnen weefsel*).
Peloponne'sus, m., eig. eiland van Pelops, nu Morea, dat het Z. van Gr. vormt.
Peloponne'sisch, bn., bw. (*de Peloponnesus betreffende*): *de –e oorlog*, tussen Athene en Sparta om de hegemonie (431–404 v. C.), eindigend met de nederlaag v. Athene.
pelo'tespel, o. (*balspel*); **–bal,** m. –ballen (*harde bal van rubber, met leder omgeven, met een slaghout opgeslagen*); z. vlg. woord.
peloton', o. –s (Fr. verkl. van pelote = bal, kluwen van Lat. pillula = kogeltje; verg. een klompje mensen: *een kleine afdeling soldaten*; inz. *bataillonsafdeling, 20–40 man, halve compagnie*); thans inz. peleton.
pelotons'commandant, m. –en (*aanvoerder van een peloton*); **–svuur,** o. (*gelijktijdige losbarsting der geweren v. e. peloton*; *vuur, waarbij de even en de oneven pelotons afwisselend vuren*).
pels, m. pelzen (1 *dichtbehaarde dierenhuid*; 2 *het* [*met de haren er op*] *bereide, gelooide vel*; 3 bij uitbr. *bontjas, met bont gevoerde overjas*): 1 *de beer heeft een dikke –*; 2 *de zilverkleurige vossen leveren kostbare pelzen*; 3 *de Poolreizigers, met pelzen om de leden.*
pels'dier, o. –en (*dier, van wiens vacht bont gemaakt wordt*): *jacht op –en.*
pel'ser, m. –s (*grote sardijn der Noordzee*; Lat. clupea pilchardus).
pels'jager, m. –s (*jager op pelsdieren*: *sabeldieren, bevers, zilvervossen enz.*).
pels'jas, v. –jassen (*jas, met bont gevoerd* [*en met bontkraag en bonten mouwopslagen*]); **–muts,** v. –en (*bontmuts*).
pels'rob, m. –robben (*pels* [sealskin] *leverende rob*; Lat. arctocephalus ursinus).
pels'werk, o. (*bontwerk*; *pelterij*).
pelterij', v. (soorten) –en (*bontwerk*).
pelu'che(n), zie **pluche(n).** (ch = sj).
pe'luw, v. –en; zie peul, peuluw.
pem'mekan, pem'mikan, o. (*gedroogd, fijngestoten en tot koeken geperst* [*bizon*]*vlees*).
I. pen, v. pennen, pennetje (Lat. penna: 1 lit. t., vero. [*stevige*] *veer van vogels*; *slagveer*; 2 *vederschacht*; *ganzepen*; *pen van een spleet voorzien en tot schrijven dienend*; *metalen werktuig om mee te schrijven, schrijfpen*; fig. in verschillende opvattingen): 1 *de adelaar op zijn pennen drijvend*; 2 *de schacht, de baard, de bek, de punt van een –*; *stalen pennen (1830) en veren pennen*; *zijn – laten vallen*, pen en pennehouder; *een welversneden –*, eig. een goed vermaakte ganzepen, fig. een goede stijl; *van zijn – leven*, de kost verdienen met schrijven; *het is in de – gebleven*, niet ten uitvoer gebracht; *de – opnemen, op papier zetten*, gaan schrijven; *een scherpe –*, hij schrijft in scherpe bewoordingen; *iem. iets in de – geven*, voorzeggen, wat hij moet schrijven; *het is in de –*, er is sprake van, dat het zal geschieden; *de – voeren*, schrijver zijn; zie ook gal **II**; nog: *stalen –*, geklede rok, herenkledingstuk.
II. pen, v. pennen, pennetje (1 in het alg. puntig voorwerp: *houten of metalen nagel, pin, stift enz.*; 2 *knijper, prang*; 3 *stomp of spits toelopend uitsteeksel*): 1 *de houten pennen in een zool hameren*; *een hoed met een – vaststeken*; (breien) *de gevallen steken met de – opnemen*, breinaald; zegsw. (gew.) *een – hebben*, taak; 2 *iem. een – op de neus zetten*, intomen; 3 *een hondehalsband met pennen.*
penaal', poenaal', bn. (Fr. pénal, Lat. poenalis v. poena = straf: *dreigende met straf of boete*; *de straf betreffende*; *lijfstraffelijk*): *penale wetten*, strafwetten; *een voorschrift met penale sanctie*, waarvan de nakoming gewaarborgd wordt door een boete- of strafbepaling; Fr. Code pénal, Wetboek van Strafrecht, in 1810 onder Napoleon I tot stand gekomen, nog van kracht in België, in Nederland 1 Sept. 1886 vervangen door *een nieuw* Wetboek v. Strafr.
penaliteit', v. (Fr. [Lat. penalitas]: *strafbaarheid*; *strafwetgeving*; *straf*[*bepaling*]).
penalty, m. penalty's, penalties (Eng. *straf*); **–goal** (voetbalspel: *strafpunt*).
penant', o. –en (Fr. *muurvak, muurstijl tussen twee openingen, twee vensterkozijnen, deur en venster enz.*): *een breed –*; **–kast,** v. –en (*kastje voor* [ook wel: *in*] *een penant*); **–spiegel,** m. –s (*smalle spiegel tussen twee vensters*); **–tafel,** v. –s (*tafeltje tussen twee vensters*).
pena'rie, v.; zie penurie.
pena'ten, m. mv.: bij de Rom. de goede geesten des huizes, vereerd aan de huiselijke haard in het atrium; fig. *zijn – opzoeken*, naar huis gaan; zie laren.
pen'ce (Eng. mv. v. penny = stuiver).
penchant', o. –s (Fr. [*sterke voortdurende*] *neiging tot*; *een zwak voor iets*).
Pen'club, v. (*internationale vereniging van letterkundigen in 1920 opgericht door Mevr. Dawson Scott*; Pen is e. letterwoord: P [*poets, playwrights*, dichters en toneelschrijvers], E [*editors, essayists*, uitgevers en schrijvers van essays], N [*novelists*, romanschrijvers]).
pendant', o. –en (Fr. *tegenstuk, -beeld, -hanger*, inz. *schilderij*; ook: *twee op elkaar gelijkende zaken, die een paar kunnen vormen*): *die portretten zijn –en*, vormen een paar.
pendelo'que, v. –s (Fr. van pendeler = slingeren: *hanger van edelgesteente enz.*; *hanger aan een kroonlamp*; *diamant van een bepaalde vorm*).
pendo'po, v. pendopo's, pendopootje (O.-I.

open paviljoen, met hoog oprijzend dak op zuilen bij woningen van aanzienlijken voor het ontvangen van gasten).

pendu'le, v. –s (Fr. v. Lat. pendulus = neerhangend: *slinger*. vero.; [*staande*] *klok met slinger*): *een vergulde –*.

pe'ne, poe'ne (Lat. *straf, boete*): *op – van*.

Pene'lope, gemalin van Ulysses en moeder van Telemachus: toonbeeld van huwelijkstrouw; naast de uitspraak *Pe-nee'loopee*, ook naar Franse wijze (door Fénélons Télémaque uit 1699) *Penelo'pe*.

Pene'lope-arbeid, m. (fig. *een arbeid, die men telkens zelf te niet doet, om hem opnieuw aan te vangen*).

penetrant', bn., bw. (Fr. *doordringend*): *–e kou*; lees *peenetrant'*.

penetra'tie, v. –s (*doordringing*).

pen'gö, pengö's (*Hongaarse munt* = *f* 0,75).

pengoe'loe, m. –s; ook, pang(h)oeloe.

pen'houder, zie pennehouder.

peni'bel, bn. (Fr. pénible van peine = moeite: *pijnlijk, moeitevol*): *een –e toestand*.

penitent', m. en v. –en (Fr. [Lat. penitens]: *boeteling*; *biechteling*); vr. –e.

peniten'tie, v. –s, penitentiën (Lat. penitentia: *opgelegde straf als voldoening voor bedreven zonden of kwaad*; *boetedoening*): fig. *dat is een zware – voor mij*, [a]) straf, [b]) last, moeielijke, onaangename taak.

pen'nebuis, v. –buizen (Z.-N. *pennehouder*); **–houder,** m. –s (*houten of metalen staafje met gleuf of busje tot bevestiging der stalen pen*); **–kunst,** v. (*calligraphie*); **–likker,** m. –s (min. *klerk*): *'t is maar een –!* prozastuk van Potgieter; **–mes,** o. –messen (eig. *mesje, om ganzepennen te vermaken*; thans: *knipmesje*).

pen'nen, pende, h. gepend ([*veel en langdurig*] *schrijven*): *ik heb nog veel te –*; *zitten –*.

pen'nenbak, m. –bakken (*bakje voor* [*ganze*]-*pennen of pennenhouders*); **–koker,** m. –s (*koker om schrijfpennen in te bewaren*).

pen'ner, m. –s.

pen'neschacht, v. –en (*het holle, buisachtige gedeelte der veder v. e. vogel*); **–streek,** v. –streken (*haal met de pen*): *met één –*, door een enkel besluit van den machthebbende; **–strijd,** m. (*twistgeschrijf*); **–vrucht,** v. –en (*wat iem. geschreven heeft*: *boek, tijdschriftartikel enz.*); **–warie',** v. (Z.-N. *kramerij*).

pen'ning, m. –en, penninkje, penningske(n) (1 *kleine munt uit vroeger tijd*; *iets v. geringe waarde*; 2 in het alg. *muntstuk*; in het mv. *geld, een som gelds*; 3 *gegraveerd, geslagen, gegoten metalen plaatje*: *herinneringsmedaille, gedenkpenning*; *erepenning, medaille als beloning of prijs*; *metalen plaatje als herinneringsteken enz.*): 1 *de Hollandse – = een halve duit*; *hij bezit geen penning*; *zijn –ske offeren*; *het –ske der weduwe*, Markus 12:42; ook: *–sken*; 2 bras–, gods–, negotie–, spaar– enz.; zegsw. *hij is op de –* (of: *van – 16*), gierig; *'s lands –en*; 3 *de prijs is een gouden – ter waarde van 150 gld.*; *de honden dragen een –, als bewijs dat de belasting betaald is*; zie legpenning.

pen'ningkabinet, o. (*muntenkabinet, penningkamer, verzameling v. penningen en munten* [*wetenschappelijk gerangschikt*]); **–kruid,** o. (*naam van verschillende planten o.a. Judaspenning*); **–kunde,** v. (*wetenschap of kennis van munten*).

pen'ningmeester, m. –s (*de beheerder der gelden van een vereniging enz.*).

pennoen', o. –en, pennoentje (o.-Fr. pennon; Middeleeuwen: *wimpel a. d. lans* inz. *als herkenningsteken dienende en met een wapen versierd*).

pen'ny, v. pence (*Engelse stuiver*, $^1/_{12}$ *shilling of 5 cents*); **–-a-liner,** m. –s (Eng. *iem., die voor een stuiver per regel artikelen schrijft*; scherts. *reporter*); **–boot,** v. –boten.

pens, v. –en (1 *eerste afdeling van de maag der herkauwers*; 2 plat: *buik*; *lichaam*; *maag*): 1 *in de – wordt het ongekauwde voedsel bewaard*; verg. boek-, leb-, netmaag; 2 *die kousen heeft een Rus nu aan zijn –*; *op zijn – krijgen*, slaag; *iets warms in mijn –*; z. rolpens; nog: zegsw. *een pensje leggen*, de school verzuimen; Z.-N. (bloed)worst.

pensee', v. –s, penseetje (Fr. *driekleurig viooltje*).

penseel', o. penselen, penseeltje (o.-Fr. pincel [Lat. penicellus = borsteltje]: 1 *zacht haren schilder- of tekenkwastje*; 2 *de schilderkunst, het schilderhandwerk*): 1 *het – indopen, afspoelen*; *met een plat – aanstrijken*; *het – neerleggen*, ophouden met schilderen; 2 *Rubens' gloeiend –*.

pense'len, penseelde, h. gepenseeld (*met een penseel een stof op iets strijken*: 1 *schilderen*; 2 *bevochtigen, insmeren*): 1 *je zit, bij mijn ziel, je weer suf te –*; *een voortreffelijk gepenseeld doek*; 2 *je moet je ontstoken keel goed en diep –*; ook: *iem. –*.

pensioen', o. –en, pensioentje (Fr. pension [Lat. pensio = betaling, rente]: *jaargeld, toegekend aan eervol ontslagen ambtenaren na een bepaald aantal jaren*; ook: *het jaargeld, dat aan weduwen en wezen van vroegere ambtenaren wordt uitbetaald*): *op – gesteld*.

pensioen'fonds, o. –en (*kas, waaruit de pensioenen betaald worden*); **–kas,** v. –kassen (*–fonds*); **–wet,** v. –wetten (*staatswet, de pensioenen betreffende en regelende*).

pensioens'aanvrage, v. –n.

pensioens'korting, v. –en.

pension', o. –s, pensionnetje (Fr. 1 *kostgeld*; 2 *het geven van kost en inwoning tegen vaste betaling*; 3 *huis, waar men verblijf en kost heeft tegen vergoeding per dag of per week*; *kosthuis*): 1 *in* (*en*) *– gaan, zijn*; 2 *kamers met –*; *– aangeboden*; 3 *een – houden*.

pensionaat', o. pensionaten (Fr. pensionat [v. Lat. pensio = betaling]: *kostschool*): *naar* (*een*) *– gaan*; *een tweejarig –*, verblijf in een –; spott. Z.-N. gevangenis.

pensiona'ris, m. pensionarissen (Lat. pensionarius: gesch. 1 *in onze oude Republiek, bezoldigd rechtsgeleerd raadsman ener stad of v. e. gewest* [vertaald door: *loontrekkende Raadsman*]; 2 in het begin der 19de eeuw: *president der Bataafse republiek*): 1 *de – Oldenbarneveldt*; 2 *de – Schimmelpenninck*.

pensionnai're, m. en v. –s (Fr. *kostleerling*; ook: *iem., die een jaargeld ontvangt*).

pensionneren, gepensionneerd (Fr. *op pensioen stellen, pensioen geven*): *iem. –*.

pens'jager, m. –s (Z.-N. *stroper*).

pens'kermis, v. –kermissen (Z.-N. *maaltijd met pensen als hoofdgerecht* inz. *bij het slachten van een varken*).

pen'sum, o. (Lat.) pen'sa (Ned.) –s (Lat. *opgegeven* [*straf*]*werk*): *met behulp van –s*.

pent, v. (Lat. panata = broodpap: *brij-*

achtige spijs van melk enz., dikwijls met vruchten bereid): *we eten vanmiddag* –; gew.
pen'ta (Gr. *vijf*, in samenstellingen).
pentagoon', m. –gonen (Gr. *vijfhoek*).
pentagram', o. –grammen (Gr. *een vijfhoek in één trek getekend, een reeds aan de gnostici en Pythagoreeërs bekend teken*, ☆ insigne der Middeleeuwse bouwmeesters).
penta'meter, m. –s (Gr. *vijfvoetig dactylisch vers*); zie distichon.
Pentateuch', m. (Gr.-Lat. pentateuchus [Gr. teuchos = boek]: Bijb. *de vijf boeken van Mozes* nl. *Ge'nesis*, wording, *Ex'odus*, uittocht, *Levi'ticus*, wetten voor de tempeldienst, *Nu'meri*, telling, *Deuterono'mium* herhaling der wet). (eu = ui).
penta'thlon, Gr. o.: eig. de vijfstrijd (Gr. athlos = strijd), wedstrijd in 5 afdelingen te Olympia: springen, lopen, worstelen, werpen met de discus en vuistgevecht; om de prijs te krijgen moest men in elk dezer afdelingen overwinnaar zijn.
pen'tekening, v. –en (*tekening met de pen*).
pen'ter, m. –s (*talie, waarmede het anker op scheepsboord gelegd wordt bij het ophalen*); **–haak,** m. –haken (*haak om een zwaar touw* inz. *het ankertouw te kunnen omvatten*); **–talie,** v. –s.
penu'rie, v. (Fr. pénurie, Lat. penuria: *behoefte, nood*); thans meestal pena'rie: *hij zit in de* –, benauwdheid, (geld)nood.
pen'voerder, m. –s (*schrijver*; ook purisme: *secretaris*).
pe'pel, m. –s (Z.-N. *vlinder*).
pe'per, v. (Gr.-Lat. piper: *vrucht, korrel van de peperstruik*; ook: *tot poeder gemalen peperbollen*; *de peperstruik*, Lat. piper): *Spaanse* –, vrucht van Capsicum longum, *Cayenne*–, z. ald.; – *en zout*, [a]) geestig, pikant, [b]) grauw, wit en zwart (van grauwende haren); zegsw. *zij gingen – halen*, naar O.-I.; *hij werd om – gezonden*, ver weg; Z.-N. – *geven*, driftig te werk gaan; **–bol,** v. –bollen (Z.-N. *peperkorrel*); **–boompje,** o. –s (*giftige sierheester*; Lat. daphne mezereum); **–bus,** v. –bussen (*bus met fijne gaatjes, waardoor men de peper strooit*); **–duur,** bn., bw. (*zeer duur*).
pe'peren, peperde, h. gepeperd (*met peper bestrooien, inwrijven; sterk kruiden* ook fig.): fig. *'t is (sterk) gepeperd*, [a]) uitermate duur, [b]) zeer pikant; *e. gepeperde rekening*, zeer hoge.
pe'pereter, m. –s (meestal *pepervreter, toekan*); **–huisje,** o. –s (*een spits uitlopend papieren zakje*): *een – met vijgen*, drieh. spits builtje; **–koek** (*soort van koek uit meel met honig, suiker, stroop, gestoten peper gebakken*; Z.-N. *ontbijtkoek*; dikwijls ook van anders toebereide koeken: *kruidkoek*) **1** (voorwerpsn.), m. –en; **2** (stofn.), v.
Pe'perkust, v. (*deel v. d. kust van Opper-Guinea in N.-W.-Afrika*); **pe'perland,** o. (*Oost-Indië*; ook: *land, waar peper groeit*; *onderneming, waarop peper gekweekt wordt, pepertuin*): *iem. naar het – zenden*, ver weg.
pepermunt', v. –en (*lipbloem, plant, sterk aromatische menthasoort*; *de olie hiervan*; inz. *suikertabletje, met pepermuntolie toebereid*; afkorting van *pepermuntlikeur*); ook, peperment'; zie munt.
pepermunt'doosje, o. –s ([*platrond*] *doosje voor pepermuntjes*); **–je,** o. –s (*kleine pepermunt*; *een glaasje pepermunt*[*likeur*]); **–olie,** v. (*olie uit de pepermunt*); **–water,** o.
pe'pernoot, v. –noten, **–neut,** v. –en (*dobbelsteentje van peperkoek, van boven meestal bolrond*; *iem., die klein van stuk is*): *de kinderen speelden om –noten*.
pe'perstruik, v. –en; **–tuin,** m. –en (O.-I. [*omheinde*] *plaats, waar peper wordt verbouwd*); **–vreter,** m. –s; zie toekan; **–wortel,** m. (*mieriks*[*wortel*], *lepelblad*).
pepinièr'e, v. –s (Fr. [*boom*]*kwekerij*; fig. *kweekschool*).
pe'plon (Gr.), **pe'plum** (Lat.), o. (Lat. Gr.) pe'pla; (Ned.) –s (*mantelachtig overkleed, oorspr. alleen door vrouwen, later ook door mannen gedragen*): *het rijk geweven* –; ook: Lat. pe'plus, m.; Gr. pe'plos, m.
pep'pel, m. –s ([*Italiaanse*] *populier*); gew.
pep'pelen, bn. (*v. peppelhout*): – *klompen*.
pepsi'ne, v. (v. Gr. pepsis = spijsvertering: *ferment gevormd in de maag, dienend tot splitsing der eiwitten*).
pep'ton, o. –s (Gr. eig. gekookt, verteerd: *eiwitachtige stof uit eiwitstoffen, ontstaande* o.a. *door inwerking van pepsine*; ook: *kunstmatig bereide pepton uit vlees*).
per, vz. (Lat. It. *door, bij, met*): – *spoor*, – *schip*, – *post*, door middel van; – *pond*, voor of bij het pond; handel: *500 gld.* – *6 Augustus*, te betalen op.
per ac'cidens (Lat. *per toeval*).
perana'kan, m. –s (O.-I. eig. kind des lands: *in het land geboren, niet geïmmigreerde Chinees*) –.
per as'pera ad a'stra (Lat. *door het moeielijke tot de sterren*).
perceel', o. percelen, perceeltje (Fr. parcelle van Lat. particella = klein deel [pars]: *deel*; *stuk gronds, stuk onroerend goed*; *kaveling, zekere hoeveelheid, partij van iets*; *pand*): *enige percelen bouwland*; *dit werk wordt in percelen aanbesteed*; fig. *een raar, lastig*–, zonderling iemand; *een zwak* –, ziekelijk mens.
perceels'gewijs, –gewijze, bw.: *landerijen – veilen*, in percelen.
percent', o. –en (It. *ten honderd*); Opm.: minder juist zijn de zegsw. *vijf percent van* (= van elke honderd), *onder* (= van elke 95), *boven* (= van elke 105) *het honderd*; zie **pc., pct.,** % of **procent.**
percenta'ge, v. en o. (Fr.-Eng. *verhouding ten honderd*; *de hoeveelheid, het bedrag, percentsgewijze berekend als deel van een geheel*): *een klein – der brieven*; l. *–taa'zje*.
percen'tentafel, v. –s (*tafel, aangevende met hoeveel de notering v. e. artikel aan vreemde beurs vermeerderd of verminderd moet worden, om de parikoers aan eigen beurs te krijgen*).
percents'gewijs, –gewijze, bw. (*ten 100, in percenten uitgedrukt, gerekend*).
percep'tie, v. percepties, perceptiën (Fr. [Lat. perceptio]: *ontvangst, inning*; *de verrichting van de geest, waardoor indrukken en waarnemingen bewust worden*; ook: *het resultaat van het waarnemen*). (t = s).
percipiëren, gepercipieerd (*ontvangen*; ook: *waarnemen, begrijpen, vatten*).
percus'sie, v. (Fr. [Lat. percussio]: 1 *slag, stoot*; *botsing*; 2 inz. geneesk. *onderzoek door het kloppen op lichaamsdelen, om te horen of de inwendige organen: longen, hart enz. gezond zijn*): 1 *de lading door – ontsteken*; 2 – *bij buikziekten*; **–geweer,** o. –geweren

(*ouderwets geweer met slaghoedje*: *slag- of stootgeweer*); **–hamertje,** o. –s.
percute'ren, geperculeerd (Lat. percutere = stoten: *kloppen*, inz. geneesk. *onderzoeken door het kloppen op lichaamsdelen*): *iem.* –.
perden'do, bw. (It. *langzaam afnemend*).
perdoen', zie pardoen.
perdoes', zie pardoes.
perdu' (Fr. *verloren, weg*).
pè're, m. –s (Fr. *vader*): toneel: *père noble*, vaderrol.
pe'reat (Lat. *hij* [*zij*] *ga te gronde*; *weg met hem* [*haar*]; *stik!*). (e = ee).
pe'reboom, m. –bomen; zie peer **I.**
per'ekwatie, v. (Z.-N. *weddeverhoging in verhouding tot de duurte en de valuta*).
pe'rel, v. –s (Z.-N. *parel*).
pe'relaar, m. –s (Z.-N., lit. t. *pereboom*).
perem(p)toir', bn., bw. (Fr. [Lat. peremptorius = dodelijk]: *afdoend, beslissend*), ook: *perem(p)to'risch*: *een* – *argument*; rechtst. – *uitstel* (op de rol). (onherroepelijk) laatste.
pe'renhout, o. (*hout v. d. pereboom*).
pe'renmoes, o.; **–taart,** v. –en (*taart, met geconfijte peren bereid of belegd*).
pe'reschil, v. –schillen (*schil van een peer*).
per expres'sum (Lat. *door een afzonderlijken bode*), verkort: **p. expr.**
per fas' et ne'fas (Lat. *door recht en onrecht*; *door alle mogelijke middelen*).
perfect', bn., bw. (Lat. perfectus: *volmaakt*).
perfec'tie, v. (Fr. [Lat. perfectio]: *volmaaktheid*; *voortreffelijkheid*): *alles is in de* –, zodat er niets aan mankeert. (t = s).
perfectionneren, geperfectionneerd (Fr. *volmaken*; *meer en meer volmaken*): *de machine* –. (t = s).
perfec'tum, o. perfecta (Lat. *verleden tijd*).
perfi'de, bn. (Fr. [Lat. perfidus]: *vals, trouweloos, verraderlijk*): *het* – *Albion*, gezegde van Napoleon I.
perforeer'machine, v. –s.
perforeren, geperforeerd (Fr. [Lat. perforare]: *doorboren* inz. *met een reeks van kleine gaatjes*, b.v. *papier om het gemakkelijk te kunnen afscheuren*): *een blad postzegels is geperforeerd.*
Per'gamum, Per'gamus, o. (*stad in Mysië, het N.-W. van Klein-Azië*); zie perkament.
per'go et per'ago (Lat. *ik ga voort en zet door of voleindig*).
per'gola, v. pergola's, pergolaatje, (It. [Lat. pergula = doorvoering]: *met gebladerte overdekte booggang in tuinen*; *prieel*; *prieelvormige aanbouw*; in oude basilieken: *architraaf op zuilen om votiefgeschenken aan op te hangen*).
I. pe'ri, m. en v. peri's (Perzisch: *beschermgeest, weldadige geest*).
II. pe'ri (Gr. *om, rondom*, in samenstellingen).
Pe'ricles, beroemd staatsman v. oud-Athene, redenaar en veldheer; † 429 v. C.
perico'pe, v. –n (Fr.-Gr. *gedeelte uit de H. Schrift, dat als epistel of evangelie in vaste orde in de Mis voorkomt*); ook, perikoop.
periculeus', bn.; periculeuzer, –t (Fr. [Lat. periculosus]: *gevaarlijk, hachelijk*).
peri'culum, o. peri'cula (Lat. *gevaar, nood*): – *in mo'ra*, (er ligt) gevaar in uitstel.
peridot' (*valse smaragd, geelachtig groen*) **1** (voorwerpsn.), m.; **2** (stofn.), o.
periferie', v. zie peripherie.
perifra'se, zie periphra'se.
perihe'lium, o. –heliën (Lat. [Gr. helion = zon]: *naaste stand ener planeet bij de zon*); verg. aphelium.
peri'kel, o. perikels, perikelen (Lat. periculum: *gevaar*).
perikoop', v. perikopen; ook, pericope.
perime'ter, m. –s (*omtrek*).
perin'de ac cada'ver, Lat. **1** (uitdrukking uit de oefeningen van den H. Ignatius, stichter der Jezuïetenorde, waarmee blinde gehoorzaamheid aangeduid wordt: *als een lijk*); **2** als zn., o.: *het* – – – *kon op de poort van elke kazerne staan.*
perio'de, v. –n, periodetje (Fr. [Lat. periodus oorspr. Gr. peri = rondom + hodos = weg]: 1 *omloop, kringloop*; *tijdkring, tijdperk*; 2 stijl: *een volzin uit verschillende andere zinnen bestaande*, inz. *kunstig gebouwd*; ook: *een opeenvolgend gedeelte v. e. redevoering of geschrift, passage*; 3 rekenk. *cijfergroep, die terugkeert bij een repeterende breuk*): 1 *de veenvorming in haar verschillende* –*n*; 2 *de fraaie* –*n in de C. O.*; 3 $^1/_7$ = *0.142857* enz.: *hier vormen 142857 de* –; nog (muz.): volzin, bestaande uit voor- en nazin, die met elkaar een harmonische tegenstelling vormen.
periodiciteit', v. (Fr. *kringloop, regelmatige afwisseling*). (c = s).
periodiek', Fr. périodique, Gr.-Lat. periodicus, **1** bn. (*op geregelde tijden terugkerend, op bepaalde tijden verschijnend*): –*e geschriften*, dag-, week-, maandbladen; –*e winden*, geregeld op gezette tijden waaiende; –*e traktementsverhoging*, op vastgestelde tijdstippen; –*e verkiezingen*, b.v. om de 4 jaar; **2** bw. (*bij perioden, na verloop van een bepaalde tijd*): – *aftredende leden*; **3** v. –en (*periodiek geschrift*): *een tafel, bedekt met* –*en.*
peripate'ticus, m. peripatetici (Lat. [Gr. peri = rond + patein = wandelen]: *volgeling van Aristo'teles 384–322 v. C.*; scherts. *iem., die veel wandelt*).
peripate'tisch, bn.: *de* –*e philosophie*, nl. van Aristoteles, die zijn leerlingen al wandelend in het wandelpark (Gr. peripatos) van het Lyceum te Athene onderwees.
peripetie', v. (Fr. [Gr. peripeteia]: [*plotselinge*] *verandering, omkeer*; inz. *beslissende wending in het verloop v. d. handeling v. een drama*): *de* – *brengt de wending ten kwade of ten goede.* (t = t).
peripherie', v. –pherieën (Fr. [Gr.-Lat. peripheria]: (*cirkelomtrek, omtrek van door krommelijnen afgesloten figuren*; *buitenrand*).
periphra'se, v. –n (Fr. [Gr.-Lat. periphrasis]: stijl: *omschrijving*), b.v.: *het schip der woestijn*, kameel.
perip'teros, o. –pterossen (Gr. peri + pteros = gevleugeld: *tempel aan alle zijden met zuilen omgeven*).
periscoop', **–skoop',** m. –scopen (Gr. periskopeo = ik zie rondom: *optisch toestel, door hetwelk men in een duikboot kan zien, wat er a. d. oppervlakte van de zee geschiedt*; *soortgelijk toestel in loopgraven enz.*).
peristy'le, o. –n (Fr. bouwk. *met zuilen omgeven open plaats*; *zuilenhof, -gang*); Lat. (Gr. stylos = zuil) peristy'lium, o. peristylia.
perk, o. –en (1 *afgebakende* [*omheinde*] *ruimte*; 2 *tuinvak bezet met bloemen of planten*; 3 *begrenzing*): 1 *het perk voor het kaatsspel*; *strijdperk*; *de* –*en op de Molukken*, afge-

perkte tuinen voor muskaatnoten; 2 *een – met bloemen*, bed; 3 *alle –en te buiten gaan; zijn verbeelding binnen de* (of: *haar*) *–en houden*, beteugelen; zie paal **I.**

perkament', o., in bet. 2 –en (1 *de als papier of dun leder bereide, geoliede en gladgemaakte huid van schapen, geiten, kalven, ezels enz.*; 2 *een op perkament geschreven stuk*): 1 de kleur van het – (Lat. charta pergamena) was wit, purper, violet; de uitvinding wordt toegeschreven aan Pergamum; 2 *in –en en charters snuffelen.*

perkamen'ten, perkemen'ten, bn. (*van perkament*; *als perkament*): *boeken met – banden*; *het – gelaat van den geleerde.*

perkament'papier, o. (*papier, dat* [inz. *door behandeling met zwavelzuur of chloorzinkoplossing*] *op dierlijk perkament lijkt*): *iets afsluiten met –.*

perkanier', zie perkenier.

perka'ra, v. perkara's (O.-I. oorspr. Mal. *zaak, kwestie*; *geschil*; *rechtszaak*). (e = ə).

perkenier', m. –s (O.-I. *bezitter van een specerijtuin* inz. *een perk muskaatbomen in de Molukken*: *muskaatnootplanter*).

perkoen', m. –en (*eiken of dennen paal van 1.20–1.60 m lengte*).

Perm, o. (*5e en laatste periode van 't primaire tijdperk*, genoemd naar een Russ. gouvernement, waar deze formatie zich sterk vertoont).

permanent', bn., bw. (Fr. [Lat. permanens]: *voortdurend, onafgebroken, blijvend*): *–e droogte, een –e tentoonstelling*; *iets – volhouden*; *zich – verklaren*, niet uiteengaan (van vergaderingen); *–e gassen*, gassen, die niet vloeibaar kunnen gemaakt worden; *– wave* (Eng.), „blijvende" haargolf.

permanen'ten, permanentte, h. gepermanent (*een „permanent wave" aanbrengen*): *zich laten –.*

per mil'le (*met de duizend, per duizend*); verkort: **p. m.**; lees *per miel.*

permis', o. (Fr.); zie permit.

permis'sie, v. (Fr. [Lat. permissio]: *vergunning, verlof, toestemming*): *met* (*uw*) –, met (uw) verlof, beleefdheidsterm bij het doen van iets vrijmoedigs, vertellen van iets onsmakelijks enz.

permit, o. –s (Eng. *verlof- of geleibiljet*; *toelatingsbewijs*; *pas*).

permitteren, gepermitteerd (Lat. permittere: *veroorloven, vergunnen*): *zich de vrijheid, de weelde – van.*

permuta'tie, v. permutaties, permutatiën (Fr. [Lat. permutatio]: *verwisseling*; *verandering in de rangschikking*; *verplaatsing*). (tie = sie).

pernambuk'hout, o.; zie brazilie–.

pernicieus', bn.; pernicieuzer, –t (Fr. [Lat. perniciosus]: *verderfelijk*; *gevaarlijk*; *schadelijk*).

per occa'sie (*bij gelegenheid*).

perora'tie, v. –s, peroratiën (Lat. peroratio: *slotrede*; [*geestdriftig het voorafgaande samenvattend*] *slotwoord*).

per pe'des (Lat. *te voet*); zie pedes.

perpendiculair', Fr. v. Lat. perpendicularis van perpendiculum = paslood, **1** v. –s (*loodlijn*); **2** bn., bw. (*verticaal*).

perpendiculariseren, geperpendiculariseerd (*een loodrechte stand geven*); scherts. *zich –*, opstaan. (s = z).

perpetueel', bn. perpetuele (Fr. perpétuel [Lat. perpetualis]: *aanhoudend, bestendig*).

perpetueren, geperpetueerd (Fr. [Lat. perpetuare]: *doen voortduren*; *voortzetten, rekken*). (pe = pee).

perpe'tuum mo'bile, o. (Lat. *het eeuwig bewegende*; inz. *een eeuwig bewegend toestel, dat in beweging gezet, uit zichzelf bewegen blijft*; fig. *iets onmogelijks*; ook: *iemand, die of iets, dat zeer druk, beweeglijk is*).

perplex', bn., bw. (Lat. *onthutst, ontsteldverlegen, verbluft, paf, verbijsterd*): *– staan.*

perquisi'tie, v. perquisities (Fr. [Lat. perquisitio]: [*gerechtelijk*] *onderzoek, huiszoeking*); lees *perkwiezie'sie.*

per're (Z.-N. *tuimel*): *te – staan*, op het hoofd.

perron', o. –s, perronnetje (Fr. perron [v. Gr.-Lat. petra = steen]: 1 geschiedk. *grote steen of stenen bouwwerk als voetstuk v. e. zuil, kruis enz.*; 2 *brede stoep of bordes v. e. kerk of v. e. ander groot gebouw*; 3 *verhoging naast de spoorstaven, stenen opstap, doorlopende stoep*; ook: *de verhoogde stoep van een spoorwegstation, waardoor de reizigers gemakkelijk uit en in de rijtuigen stappen en op een trein kunnen wachten*; 4 *balkon, platform van tramwagens enz.*): 1 *het vroegere – bij de Dom te Utrecht*; 2 *een lakei wachtte op het – voor het paviljoen*; 3 *een uur op het – wachten*; 4 *tegen elkander gedrongen op het – van de tram*; **–kaartje,** o. –s (*kaartje, toegang gevende tot de perrons van een station*).

I. pers, v. –en (Lat. pressa v. premere = drukken: 1 *werktuig om te persen*; 2 *werktuig om geschriften en platen door de druk te vermenigvuldigen*: *drukpers*): 1 *een olie–, een hydraulische –*; 2 *een hand–*; *een snel–, een rotatie–*, door stoom-, gas- of electrische kracht gedreven; *het boek gaat* (of: *is*) *ter –e*; *ter perse leggen*, doen drukken; *ter perse*, aankondiging v. e. boek, dat gaat verschijnen; bij overdracht: *datgene, wat de drukpers door de druk vermenigvuldigt, voortbrengt* inz. *kranten, tijdschriften*: *de –*, de dagbladen; *de grote –*, de grote bladen; *het oordeel van de –*, van de critici (voor de dagbladen); *de – aan banden leggen*, in haar vrijheid belemmeren; *vrijheid van druk–*, de vrijheid om alles te publiceren behoudens verantwoordelijkheid voor de wet; *de – heet wel de koningin der aarde*; *de – reed achter de stoet aan*, journalisten.

II. pers, v. –en (Fr. perche: Z.-N. *staak, stang*): *de gaai van de – afschieten.*

III. Pers, m. Perzen (*bewoner van Perzië*); **pers,** m. perzen (*Perzisch tapijt*) in deze bet. ook persje.

per sal'do (It. *ter vereffening*; *als te goed, als overschot van de vorige rekening*). (s = s).

pers'brood, o. (*zetwerk ter drukkerij, dat bleef liggen in drukke dagen en bij slapte wordt ter hand genomen*).

pers'bureau, o. –bureau's (*bureau ter behandeling van perszaken en het verstrekken van inlichtingen aan de pers*); **–congres,** o. –congressen; **–correctie,** v. –s (*het verbeteren der drukfouten ter drukkerij*); **–delict,** o. –en (*delict door middel van de pers begaan* inz. *een vergrijp tegen de wetgeving op de pers*): *laster in een krant vormt een –.*

perse' (Lat. *uiteraard, vanzelf, zonder hulp van anderen*; ook: *noodzakelijk, met alle*

geweld): *hij wil per se aldus*; l. *per see*.
persecuteren, gepersecuteerd (Fr. *vervolgen*); **persecu'tie,** v. persecuties, persecutiën (Fr. [Lat. persecutio]: *vervolging*). (t = s).
Perseï'den, mv. (*kometengruis, groep vallende sterren, afkomstig uit een punt van het sterrenbeeld Perseus, tussen half Juli en half Augustus*); zie St.-Laurens.
per'sen, perste, h. geperst (1 *met kracht drukken*; *sterk samendrukken*; 2 *door middel ener drukkende kracht zekere gedaante aan iets geven*; 3 *door sterk drukken in een bepaalde richting stuwen, drijven*; 4 *sterk drukken om iets v. d. vochtigheid te ontdoen of het sap er van te winnen*; 5 *iem. tot iets nopen of dringen*): 1 *hij perste zijn zoon aan zijn borst*; *linnen* –, zorgvuldig opgevouwen in een linnenpers glad maken; *laken* –, glad en glanzend maken in de lakenpers; 2 *ballen van geperst papier*; *geperste loden platen*; 3 *iem. de tranen uit de ogen* –; 4 *druiven* –, *olie* –; 5 *door nood, honger geperst*.
Perse'phone, v., Gr. myth. dochter van Zeus en Demeter, door Hades geschaakt en tot koningin der onderwereld verheven; bij de Rom. Proser'pina. (ne = nee).
per'ser, m. –s (*de persoon die perst, benaming van werklieden in verschillende bedrijven*).
Per'seus, m. **1** myth. zoon van Zeus, held van Argos; hij houwt Medusa het hoofd **af**; zie Aegis; **2** m. (*sterrenbeeld aan de N. hemel*). (-seus = -zuis).
pers'gas, o. (*lichtgas onder sterke persing, om de lichtsterkte te vergroten*).
per'sico, v. persico's (It. *likeur, bereid uit alcohol op perzikpitten*); lees *per'ziekoo*.
persien'ne, v. –s (Fr. *buiten-zonneblind*).
persifla'ge, v. –s (Fr. *het persifleren*); (g = zj); **persifleren,** gepersifleerd (Fr. *onjuiste bespottelijke voorstelling geven, belachelijk maken, op fijne wijze bespotten*).
pers'ijzer, o. –s (*strijkijzer v. e. kleermaker*).
per'sing, v. –en (*het persen*).
persisteren, gepersisteerd (Fr. [Lat. persistere]: *volharden*, b.v. *bij een verklaring, volhouden*).
pers'kaart, v. –en (*verslaggeverskaart*); **–klaar,** bn. (*gereed voor de pers*); **–loon,** o. (*loon voor het persen*).
pers'misdrijf, o. –misdrijven, zie –delict.
pers'muskiet, m. –en (schimpn. [*onbescheiden*] *reporter, dagbladschrijver, journalist*).
persona'ge, o. en v. –s (Fr. *persoon*; toneel: *rol in een toneelstuk*): *een raar, een vreemd* –; *hoge –s*, hooggeplaatste personen.
perso'na gra'ta, v. (Lat. *iem., die zeer gezien of gewild is*): *de Engelse gezant was aan het Franse hof geen* – –.
persona'lia, o. mv. (Lat. *bijzonderheden, één of meer personen betreffende*; ook: *gedeelte van krant of tijdschrift, dat speciaal over aangelegenheden van personen handelt*).
personaliteit', v. –en (Fr. personnalité: *persoonlijkheid*; in het mv. *opmerking of uiting betreffende een persoon* inz. *van onaangename of beledigende aard*; *persoonlijke belediging*): zegsw. *iem. –en zeggen*.
personeel', Fr. personnel, **1** bn., bw. (*persoonlijk*): *de toegangskaart is strikt personeel*, slechts voor een bepaalden persoon; *personele Unie*, vereniging van twee of meer staten door de omstandigheid, dat zij geregeerd worden door denzelfden vorst; *personele belangen*, hem zelf betreffende; *personele belasting is e. rijksbelasting, geheven van elk hoofd van een gezin*; **2** o. (1 *al de personen, die men in dienst, aan het werk of in zijn dienstkring heeft*; *de gezamenlijke bedienden, beambten enz.*; 2 *personele belasting*): 1 *het – der school*; 2 *het hoge* –; zie statuut.
persone'le belas'ting, zie personeel **1**.
perso'nenlift, v. –en (hotels: *lift gebruikt uitsluitend voor personen, niet voor bagage*); **–trein,** m. –en (*trein, die hoofdzakelijk bestemd is voor het vervoer van personen*, in tegenst. met *goederentrein*; ook wel: *trein voor het gewone reizigersverkeer*, in tegenst. met *sneltrein enz.*, beter: stoptrein).
perso'nenverkeer, o. (*verkeer van mensen*, inz. *van passagiers op treinen en boten*).
personifiëren, gepersonifieerd (Fr. personnifier: *verpersoonlijken*; *iets onpersoonlijks, levenloze dingen als personen, als levend voorstellen*).
personifica'tie, v. –s, personificatiën (Fr. *persoonsverbeelding*; b.v. Vader Rijn). (t = s).
persoon', m. en v. personen, persoontje (Lat. persona, Fr. personne: 1 toneel: *rol*; *speler*; 2 *uit een afzonderlijk zelfstandig wezen bestaand, een individu*; 3 *het levende lichaam v. e. menselijk wezen*; 4 *iems. individuele persoonlijkheid*; 5 *een persoonlijk wezen*, in tegenstelling met een zaak; 6 rechtst. *een menselijk wezen of een lichaam* [*vereniging enz.*], *hebbende rechten en plichten door de wet erkend*; 7 spraakk. *elk der drie klassen der persoonlijke vnw.*; ook: *werkwoordelijke vorm*): 1 *sprekende personen*; *stomme personen*, figuranten; *de personen v. e. roman*; 2 *het kost een gulden per* –; *publieke personen*; *dekken voor vier personen*; 3 *aanranding van den – des Konings*; *klein van* –; *mijn –tje*, ik; *in persoon*, zelf; 4 *sympathiek of niet, hij is een* –, persoonlijkheid; 5 *vervoer van personen en goederen*; 6 *de gemeente als burgerlijk* –; *er zijn natuurlijke personen* (mensen), *en rechtspersonen*; 7 *de eerste* (spreker), *de tweede* (toegesprokene), *de derde* (persoon of zaak, waarover men spreekt) –; *jij schrijft is de tweede – van schrijven*.
persoon'lijk 1 bn. (1 *behorende tot of betrekking hebbende op een bepaalden persoon*; 2 *een persoon zijnde, een eigen wezen hebbende*; 3 *door iem. in persoon verricht*; 4 *iems. persoon betreffende*; 5 tegenstelling van *zakelijk*; 6 spraakk.): 1 *dit is zijn –e verdienste*; *– eigendom*; *de toegangsbewijzen zijn strikt* –, een ander mag er geen gebruik van maken; *een –e belediging*; bij uitbr. *mijnheer, u wordt* –, beledigend; *redenen van –e aard*, alleen personen rakend; 2 *God is een – Wezen*; *iem. met een sterk – karakter*, een sterk uitkomend, eigen karakter hebbend; 3 *– bedrog*; *–e dienstplicht*; *een – onderhoud met*; 4 *–e onafhankelijkheid*; *een –e vriend*, met wien men in persoon is bevriend; *–e vrijheid*; 5 *–e en zakelijke verbintenissen*, waarbij de persoon of wel een zaak verbonden wordt; *–e belasting*, geheven op een persoon in tegenstelling van op onroerende goederen; verg. personeel; 6 *het – voornaamwoord wijst aan*, de eerste, de tweede, de derde persoon; **2** bw. (1 *voor zijn persoon, ten opzichte van hem zelf*; 2 *in* [*eigen*] *persoon*): 1 *– aansprakelijk*; 2 *– werd door mij het boek gebracht*.

persoon'lijkheid, v. –heden (*datgene, wat een persoon karakteriseert; iem. met een zeer persoonlijk wezen en karakter*; ook: *personaliteit, persoonlijke belediging*); in de bet. van *een bekend man* b.v. *een politieke* – germ.
persoons'verbeelding, v. –en (*de voorstelling van iets onpersoonlijks, een levenloos ding, een begrip of abstractie als een persoon,* d.i. *als een mens*), b.v. *de twist als persoon optredend*; zie personificatie; **–verwisseling,** v. –en.
pers'overzicht, o. –en.
perspectief' 1 o. perspectieven (*een doorzicht; vergezicht, verschiet; uitzicht*): *een mooi* –; **2** v. (*doorzichtkunde als wetenschap: de kunst, om voorwerpen af te beelden, te projecteren op een plat vlak, zó als zij zich v. e. gegeven standpunt aan het oog v. d. waarnemer voordoen*): *de regels der* –; Lat. ars (= kunst) perspecti'va (van perspi'cere = doorzien).
perspecti'visch, bn., bw. (*volgens de leer der perspectief; behorende tot de perspectief*): *een –e tekening; – zien.*
pers'penning, –en (*legitimatiebewijs van den journalist*): *de – bevat aan de ene zijde het portret van den houder, aan de andere zijde diens naam en de naam van zijn blad.*
pers'plank, v. –en (*plank, waarop of waarmee geperst wordt*): *de – van den kleermaker, kaasmaker, boekbinder*; **–pomp,** v. –en (*pomp, werktuig, waarbij de werking door een persende druk wordt verkregen,* b.v. *een brandspuit*).
pers'revisie, v. –s (*laatste drukproef*).
pers'stem, v. –stemmen.
persuaderen, gepersuadeerd (Fr. [Lat. persuadere]: *overreden; overhalen*). (s = s).
pert, v. –en (Z.-N. *list, poets, part* **II**).
per'te, v. –s (Fr. *verlies; geldverlies*).
per'tig, bn., bw. (Z.-N. *levenslustig, flink*): *– te paard zitten.*
pertinent', bn., bw. (Fr. *stellig, afdoend*): *een –e verklaring,* nadrukkelijk; *hij weigerde* –, beslist; *een –e leugen, – liegen,* onbeschaamd. (nent = nent).
pertizaan', v. pertizanen; zie partizaan.
pertjoe'ma, bw. (O.-I. *kosteloos, tevergeefs*); vero. (e = ə).
perturba'tie, v. –s, perturbatiën (Fr. [Lat. pertubatio]: *storing, verwarring*). (tie = sie).
Pe'ru, o. (*republiek in Z.-Amerika*).
Peruaan', m. Peruanen.
Pe'rubalsem, m. (*geelbruine, stroopachtige geurige zalf*): *de – wordt bereid uit de bast v. d. balsemboom in Z.-Amerika o.a. in Peru: middel tegen huidwonden.*
Peruviaans', bn., bw. (*van, betreffende Peru*).
Peruviaan'se, v. –n.
Pe'ruzilver, o. (*een soort van nieuwzilver met slechts 2 % zilverwaarde*).
pervers', bn., bw. (Fr. [Lat. perversus]: *afwijkende van de rechte weg; zeer slecht; in de grond verdorven*); lees *per-vers'*.
perversiteit', v. in de 2de bet. –en (Fr. [Lat. perversitas]: *verdorvenheid; inslechte handeling enz.*). (s = z).
per vo'ta majo'ra (Lat. *bij meerderheid van stemmen*).
Per'ië, o. (*bekend land in Azië*); z. Iran.
per'zik, Lat. persica, eig. de Perzische, **1** m. perziken (de boom; Lat. prunus persica); **2** v. perziken (vrucht); **–(e)boom,** m. –bomen; **–(e)pit,** v. –pitten.
Per'zisch 1 bn., bw. ([*als*] *van, uit, in, eigen aan, betrekking hebbende op Perzië of de Perzen*): *de –e golf*; **2** o. (*de taal*); **3 –e,** v. –n.
pesan'te, bw. (It. muz. *slepend*).
pese'ta, v., peseta's (*Spaanse munt*[*eenheid*] = 100 *centimo's*); lees peze'ta.
pe'so, v. peso's (*munteenheid in Argentinië, Mexico en Chili*): sedert 1905 is in Mexico de – munteenheid (wettelijke waarde 1,24 gld.); zie ook: dollar.
pes'sem, v. –en (Z.-N. *hondsgras, kweek*).
pessimis'me, o. (Lat. pessimismus van pessimus = zeer slecht: *zienswijze, dat de wereld zo slecht mogelijk is, dat het heelal een mislukte schepping is*; in het alg. *zwaarmoedige, zwartgallige levensbeschouwing; zucht om overal slechts het slechte te zien*).
pessimist', m. –en (Fr. *iemand, die alles in de wereld slecht en naar vindt, zwartgallige; iem., die van nature geneigd is alles van de slechtste zijde te nemen*); vr. **–e,** –n.
pessimis'tisch, bn., bw. (*tot pessimisme overhellend*): *een –e levensbeschouwing; – iets beoordelen.*
pest, v. –en (Fr. peste, Lat. pestis: *plotseling optredende, snel verlopende besmettelijke ziekte, veroorzaakt door de pestbacil, wier haarden zijn in Beneden-Egypte, China en Indië, overgebracht door de rattenvlo; naam v. dierenziekten*; fig. *iets, iem., schadelijk als de pest: verderf, ondergang; zedenbedervend mens*): *de – overbrengen; ik schuw hem als de* –; *de jenever is de – der samenleving,* verderf; *de witte* –, T. B. C.; zegsw. *iem. de – aanjagen,* hem treiteren; *de – inhebben,* verschrikkelijk het land hebben; *de – aan iets (gezien) hebben,* een verschrikkelijke hekel; *hij is de – voor die jongelui*; z. pee en p.
pest'bacil, m. –bacillen (*de pest veroorzakende bacil*); **–blaar,** v. –blaren of **–buil,** v. –en (*etterbuil, door de pest veroorzaakt*; fig. *iem., die verderfelijk is voor zijn omgeving*).
pes'ten, pestte, h. gepest (*treiteren, judassen, het leven zuur maken*): *iem.* –; gmz.
pest'epidemie, v. –epidemieën (*het epidemisch heersen van de pest*): *de – in China.*
pesterij', v. (*judasserij*): *dat was* –.
pest'geval, o. –gevallen; **–gezwel,** o. –gezwellen; **–haard,** m. –en (*broeinest der pestziekte*); **–hol,** o. –holen (fig. *plaats van verderf*); **–huis,** o. –huizen (*huis, waarin pestlijders wonen of overleden zijn; huis, door de overheid aangewezen als verblijf voor pestlijders*).
pestilen'tie, v. pestilentiën (Lat. pestilentia: *pestziekte*; ook fig.).
pest'koorts, v. –en (*koorts, door de pestziekte veroorzaakt*); **–kop,** m. –koppen (*judas, treiteraar*); **–lijder,** m. –s; **–lucht,** v. (*lucht, die een pestlijder afgeeft*; fig. *verpeste lucht, gemene stank*); **–vogel,** m. –s (*een fraai getekende vogel, wintergast*; Lat. bombycilla garrulus; ook: *sneeuwvogel*): *de – gold in de middeleeuwen als voorbode van de pest*; **–ziekte,** v. –n (*pest,* ook als veeziekte).
pet, v. petten ([*buitenshuis gedragen*] *hoofddeksel van mannen en knapen, van verschillende vorm,* inz. *muts met een klep*): *een zijden, een lakense* –; *de – afnemen*; zegsw. *dat gaat boven mijn –(je),* of *dat krijg ik niet onder mijn –(je),* daar kan ik niet bij; *rode –,* [a]) stationschef, [b]) iem. met een rode pet, die uit naam van een incassobureau slechte betalers komt manen.

pe'tegift, v. –en (*geschenk van peettante of peetoom, pillegift*); **–kind,** o. –eren (*peetzoon of -dochter*); **–moei,** v. –en (*peettante*).
I. Pe'ter, m., Petertje; zie Pieter.
II. pe'ter, m. –s, petertje (Lat. patrinus = doopvader: *peetoom*); **–schap,** o.
Pe'terman, m. –mannen (*inwoner van Leuven*; enkelv. *bruin Leuvens bier*).
peterse'lie, pieterse'lie, v. (Lat. petrosilium = steeneppe: *tuinplant, soepgroente*; Lat. petroselinum sativum); **–saus,** v. (*saus met fijngesneden peterselieblaadjes*).
petie'ter, m. –s (Z.-N. *kleuter; pink*).
petie'terig, bn. (Fr. petit: *klein, nietig*): *een – doosje; een – klein sleuteltje*; **–heid,** v.
peting'gi, m. petinggi's (O.-I. *dorpshoofd*). (e = ə).
petit-gris', o. (Fr. *grijze pelterij v. d. huid v. eekhorentjes* [*uit Siberië*]); z. opm. alpaca.
peti'tie, v. petitiën, –s (Fr. [Lat. petitio]: *verzoek*[*schrift*], inz. *aan de hoge regering gericht*): *recht van –.*
petitiona'ris, m. –narissen (Lat. petitionarius: *persoon, die een petitie indient*).
petitionneren, gepetitionneerd (Fr. [*met velen*] *een verzoekschrift indienen*): *de verenigingen zullen –.*
petitionnement', o. –en (*het indienen* [*met velen*] *van een verzoekschrift; het verzoekschrift* [*door velen ondertekend*]): *volks–.*
petit-maî'tre, m. petits-maîtres (Fr. *modegek, pronker, fat, saletjonker*).
petit'sels, o. mv. (Fr. pétéchie: Z.-N. *koortsvlekken*).
petoet' v. (soldatentaal: *cel, gevangenis*): *in de – slingeren,* arrest geven.
petr(o)..., v. Gr. petros = steenrots.
petrefact', o. –en (*versteend voorwerp*).
petrificeren, gepetrificeerd (*verstenen* in bet. 1 en 2).
petrographie', v. (*beschrijving der steensoorten of gesteenten*).
petro'leum, v. (Gr.-Lat. *steenolie; brandbare aardolie*): *– verkregen door boring.*
petro'leum-aandeel, o. –aandelen (*bewijs van aandeel in een petroleummaatschappij*).
petro'leumblik, o. –blikken (*blikken voorwerp tot berging van petroleum* inz. *met tuit, waarin petroleum gesleten wordt*); **–bron,** v. –bronnen (*plaats, waar petroleum opwelt*); **–gas,** o. (*lichtgas, uit petroleum gestookt*); **–haven,** v. –s (*deel v. e. haven, waar de petroleumschepen liggen*); **–kachel,** v. –s (*kachel, waarin de warmte verschaft wordt door het verbranden van petroleum*); **–kan,** v. –kannen (*metalen kan voor of met petrol.*); **–lamp,** v. –en; **–licht,** o. –en; **–maatschappij,** v. –en (*vennootschap, die petroleumbronnen exploiteert en in petroleum handel drijft*); **–motor,** m. –moto'ren, –s (*motor, door petroleum gedreven*); **–spiritus,** m. (*de vluchtige delen van de ruwe aardolie*); **–tank,** zie tank; **–tankschip,** o. –schepen (*vaartuig, ingericht tot het losse vervoer en het oppompen van petroleum*); **–toestel,** o. –toestellen (*kooktoestel*); **–vat,** o. –vaten ([*metalen, houten*] *vat, waarin men petroleum verzendt*); **–veld,** o. –en; **–waarden,** v. mv. (*obligatiën in een petroleumbron-exploitatie*).
petroleur', m. –s (Fr. *iem., die bij oproer brand sticht met petroleum* [*in 1871 te Parijs*]); **petroleu'se,** v. –s, vero.
petro'lie, v. (*petroleum*).
Petronel'la, v. (*vrouwen-, meisjesnaam*).
Pe'trus, m.; zie Pieter en Sint-Pieter.
pet'tem, v. Z.-N.; zie pessem.
pet'tengoed, o. (*stof, waar petten van gemaakt worden*); **–maker,** m. –s.
pet'to, (in) (It. [Lat. pectus = borst]: *in de borst*): zegsw. *in – houden,* eig. in zijn borst, binnenste, d.i. tot gelegener tijd bewaren, voor zich houden; *in – hebben,* in voorraad hebben, als het nodig mocht zijn.
peu'eraar, m. –s (*iem., die peurt*; spotnaam: *Leidenaar*).
peu'eren, peuerde, h. gepeuerd (*vis* inz. *paling vangen met een peur*): *uit – gaan.*
peuk, m. –en (*kort eindje v. iets, stompje; eindje sigaar*): *een –je kaars; een lekker –je.*
peu'kel, v. –s (*puistje*); ook, pukkel.
I. peul, v. –en, peultje (1 *vrucht uit een blad ontstaan bij vlinderbloemigen; schil van peulvruchten* inz. *bonen en erwten*; 2 *een tuingroente, verscheidenheid van de zaaierwt,* inz. in het mv.): 1 *vijf erwten zaten in een –, vijf erwten van fatsoen*; 2 *jonge –en; de pluk der –en; –en afhalen,* [a]) van de vezeldraden ontdoen, [b]) fig. een gemakkelijk werk.
II. peul, v. –en (*peuluw, peluw; langwerpig onderkussen, waarop het* [*kleinere*] *hoofdkussen wordt gelegd*; ook: *hoofdkussen*; bij uitbr. *bulster, legerstede*).
peul'dop, m. –doppen (*peulschil*); **–erwt,** v. –en (*erwt, die met de schil gegeten wordt*); **–gewas,** o. –gewassen; **–schil,** v. –schillen (fig. *kleinigheid, klein of nietig persoontje*): fig. *dat is maar een –(letje); in waarheid hij is een –*; **–vrucht,** v. –en (*peulvormige vrucht* inz. *bonen, erwten, linzen enz.; gewas, waaraan erwten en bonen groeien*).
peu'luw, pe'luw, v. –s, –en (peul **II**).
peur, v. –en (*tros of franje van aardwormen of pieren, aan draden geregen en bevestigd aan een lijn, vistuig*): *op aal vissen met een –.*
peu'ren, zie peueren; **–der,** m. –s; zie peueraar.
peur'stok, m. –stokken (*korte stok, waaraan de peur is vastgemaakt*).
I. peut, m. –en (*slag, klap*): *iem. – geven,* slaag.
II. peut, v. –en (Z.-N. gew. *jonge boom*).
peu'ter, m. –s (1 *pijpewroeter*; 2 *iem., die klein is*; ook liefkozend: *kind*; 3 *slag, klap*): 1 *geef me even de –*; 2 *wat –s van jongens! waar blijven de –s?* kleintjes; 3 *iem. een –, –s geven.*
peu'teren, peuterde, h. gepeuterd (1 *met de vinger of met een puntig voorwerp wroeten*; ook in 't alg. *futselen, wroeten, morrelen*; 2 *aan iets knutselen, er allerlei kleine verbeteringen aanbrengen*; ook: *prutsen, zonder veel uit te richten aan iets arbeiden; fijn en geestdodend werk verrichten*): 1 *in de neus –*, pulken; 2 *ik zit de hele dag te – aan dit schrijfwerk*; **–aar,** m. –s (*knutselaar; iem., die beuzelachtig bezig is, zich met minutieuze onderzoekingen bezighoudt*): *een – op de viool*; **–ig,** bn., bw. (*beuzelachtig; kleingeestig; veel gepeuter vereisend*): *–e letters; wat schrijf je –!* kriebelig.
peu'terwerk, o. (*werk, dat tijd en aandacht kost, maar van weinig waarde is*).
peu'zel, m. en v. –s (*treuzel, talmer; dreumes, kleuter*): *de –s,* kleine kinderen.
peu'zelen, peuzelde, h. gepeuzeld (*langzaam en bij kleine beetjes op zijn gemak eten*): *de kinderen zaten lekker te –; e. snipje –.*
peu'zelwerk, o., peuzelwerkje, o. (1 *bezigheid, die niet veel te beduiden heeft*; 2 *een ge-*

recht, dat men al peuzelende opeet): 1 *dat is een goed –je voor van avond*; 2 *die kleine vissen, dat is een echt –*.

pe'zerik, m. pezeriken (*bulle-, varkenspees*).

pezerul', m. pezerullen (Z.-N. *pezerik*, inz. *varkenspees*).

pe'zewever, m. –s (Z.-N. *zemelknoper*).

phaenologie', v. (Gr. letterl. verschijnselleer: *de studie van het verband tussen de organische natuurverschijnselen en de weersomstandigheden*).

phaenomeen', o. phaenomenen (Fr. phénomène, Lat.-Gr. phainomenon = het zich zinnelijk vertoond hebbende: *ieder waarneembaar verschijnsel: lucht-, natuurverschijnsel; een zeldzaam verschijnsel, zonderlinge gebeurtenis; een genie*); ook, phenomeen.

phaenomenaal', bn., bw. (Fr. phénoménal: *waarneembaar met de zinnen*; inz. *buitengemeen, verbazingwekkend*); ook, phenomenaal.

Pha'ëton, Gr. letterl. lichtend, **1** m., myth. zoon van Helios, die na lang smeken de zonnewagen mag rijden, doch de paarden niet kan houden, zodat deze uit de zonnebaan raken en de aarde begint te verschroeien; – wordt dan door de bliksem van Zeus gedood; met herinnering hieraan: **2 pha'ëton,** m. –s (*lichtgebouwd open rijtuig op vier, ook twee wielen, gewoonlijk getrokken door twee paarden; keerkringsvogel*).

pha'lanx, v. –en, phalangen (Gr.-Lat. *slagorde van zwaargewapenden* inz. *die der Macedoniërs; dicht aaneengesloten menigte; keurbende*): *de Macedonische –*; l. *fa'lanks*.

phantaseren, gephantaseerd (Fr. fantasier: *zijn gedachten, zijn verbeelding de vrije loop laten; allerlei* [*onder een verhaal er bij*] *verzinnen; met zijn verbeelding scheppen*; muz. *op een muziekinstrument aan zijn muzikale opwellingen voor de vuist weg uiting geven*); ook, fantaseren.

phantasie', v. phantasieën, phantasietje (Fr. fantaisie [Gr.-Lat. phantasia van phan- = schijn]: 1 *verbeelding*[*skracht*]; 2 *hersenschim, droombeeld*; 3 *vreemde inval*, 4 muz. *improvisatie op een of ander muziekinstrument*): 1 *de scheppende – v. e. dichter*; 2 *de revolutiemannen met hun onzinnige phantasieën*; 3 *het was een – van me*, gril; 4 *het klavier leent zich voor vrije –*; ook, fantasie.

phantasmagorie', v. –magorieën (Fr. *schijngeestenoproeping; het te voorschijn roepen van spookachtige gedaanten door middel van optische toestellen; toverbeeld*); ook, fantasmagorie.

phantast', m. –en; zie fantast.

phantas'tisch, bn. (*op verbeelding berustend; toverachtig mooi; grillig, wonderlijk*); ook, fantastisch.

phantoom', o. phantomen; zie fantoom.

Pha'rao, 1 m. Pharao's, Pharaonen Pharaootje (Egyptisch letterl. groot huis: *titel der oude Egyptische koningen*); **2 pha'rao,** o. (*naam v. e. kaartspel*, daar hartenkoning ook Pharao heette); **3 pharao,** m. ([Brussels] *bier*); ook, Far(a)o, far(a)o; **pha'raorat,** zie ichneumon.

pharmac(o)..., van Gr. phar'makon = gift, geneesmiddel.

pharmaceut', m. –en (Gr. pharmakeus = giftmenger: *apotheker, artsenijbereider, -kenner; student in de pharmacie*); (ceu = sui); **–ceu'tica,** v. (Gr.-Lat. pharmaceutica [ars]: *artsenijbereidingskunst, apothekerskunst*); **–ceu'tisch,** bn. (*tot het gebied der pharmacie behorende; de artsenijbereiding betreffend*): *het – weekblad*.

pharmacie', v. (Fr. [Gr.-Lat. pharmacia]: *artsenij*[*meng*]*kunde, kennis van de geneesmiddelen en hun bereiding; apotheek*).

pharmacologie', v. (*artsenijleer*); **–copoe'a,** v. (Gr. pharmacopoiia = het bereiden van geneesmiddelen: *boek, bevattende een lijst van geneesmiddelen en de wettelijke voorschriften omtrent hun bereiding; apothekers-receptenboek*); (oe = eu); ook, pharmacopee', v.: *de Nederlandse –*; **–cotheek',** v. –theken (*huis- of reisapotheek*).

pha'rus, m. pharussen (Gr.-Lat. *vuurtoren, kustlicht*; oorspr. *eiland bij Alexandrië met een vuurtoren, een der zeven wereldwonderen*).

pha'se, v. –n, –s (Fr. [Gr.-Lat. phasis = verschijning]: *schijngestalte der maan, ontwikkelingstrap, stadium*; natuurk. *elke bijzondere stand of waarde in een terugkerende opeenvolging van bewegingen of veranderingen*); ook, fase.

phenol', o. (19de eeuws woord v. Gr. phainein = schijnen, omdat het bereiden van dit produkt een gevolg was van het maken van lichtgas: *carbolzuur, product uit koolteer, ontsmettingsmiddel*); ook, fenol.

phenomeen', zie phaenomeen, phaenomenaal.

Phi'dias, van Athene: Gr. beeldhouwer, bouwmeester van het Parthenon, vriend van Pericles, ± 432 v. C.

phil(o)..., v. Gr. phi'los = houdende van.

philanthroop', m. philanthropen (*mensenvriend; iem. die door weldadigheid het lot van armere medemensen zoekt te verzachten*); **–thropie',** v. (*mensenliefde; menslievendheid, liefdadigheid*); **–thro'pisch,** bn., bw. (*liefdadig, menslievend*): *een –e inrichting*; ook, filantroop, filantropie, filantropisch.

philatelie', v. (Gr. ateles = belastingvrij, gefrankeerd: *postzegels verzamelen en geordend bewaren; postzegelkennis*); **–atelist',** m. –en (*kenner en verzamelaar van postzegels*); **–atelis'tisch,** bn.: – *allerlei* (te = tee).

philharmo'nisch, bn. (*toonkunstminnend*): – *concert*, concert der vereniging de Philharmonie; lees *fiel–*.

Philhelleen', m. –hellenen (*Griekenvriend*).

Philippen'zen, m. mv.: *de brief aan de –*.

philip'pica, v. philippica's (Lat. [oratio] philippica: *heftige strafrede, als die van Demosthenes, om de Atheners te waarschuwen tegen koning Philippus van Macedonië*): *een – houden*.

Philippij'nen, de, eilandengroep in O.-I.

philippi'ne, v. –s (*amandel met 2 pitten; weddenschap aan het gezamenlijk eten* [*ieder een*] *daarvan verbonden: afspraak met de voorwaarde, dat degene, die het eerst in gebreke blijft, den andere een geschenk moet geven*); oorspr. bestond de afspraak in de verplichting den andere het eerst met Philippe (of: Philippine) te begroeten: *een – hebben met*; ook, filippine.

Philippi'no, m. Philippino's (*bewoner der Philippijnen*).

Philip'pus, koning van Macedonië, 382–336 v. C., vader v. Alexander den Groten.

Philip'pus-gulden, –daalder, m. –s (*gou-*

den en zilveren munten met een beeld v. e. vorst, die Philippus heette; inz. munten v. Philips II en andere Sp. vorsten b.v. *daalder ± 3 gulden, geslagen van 1500–1595*).

Philis'ter, m. –s, **Philistijn',** m. –en **1** (in het mv. *volk aan de kust v. Phoenicië*); **2 philis'ter,** m. –s, **philistijn',** m. –en (stud. *niet-student, ploert*; *iem. van platvloerse opvattingen*).

philisterij', v. (*plat-burgerlijkheid*).

philologie', v. philologieën (Fr. [Gr.-Lat. philologia]: eig. *taalliefde*; *wetenschap van de beoefenaars van de taal en letteren* [bij uitbr. *van de geschiedenis en oudheidkunde*] *v. e. volk* inz. oorspr. in betrekking tot die der Grieken en Romeinen; *taalwetenschap*): *de – in engere zin omvat de wetenschap van de taal en van de literatuur*; *de Germaanse, de Romaanse –*; (g = g); **–lo'gisch,** bn., bw. (*wat op de philologie betrekking heeft*); **–loog',** m. –logen (Gr.-Lat. philologus: *wetenschappelijk beoefenaar der taal en der letteren*; *taalgeleerde, -kundige*); **–lo'gencongres,** o. –congressen;

phi'lomeel', v.; zie filomeel.

phi'losoof', m. –sofen (Gr.-Lat. philosophus: *wijsgeer*; *beoefenaar der wijsbegeerte*; *student in de wis- en natuurkunde*; ook: *naam v. e. gerecht, op verschillende wijze toebereid o.a. vlees en aardappelen in afwisselende laagjes in een schotel gebakken*; Z.-N. *slimmerik, wijsneus*): *mijmeren als een –*; 1. *filoozoof'*; **–sopheren,** gephilosopheerd (*wijsgerige bespiegelingen houden*; *handelen over een wijsgerig vraagstuk*; *een stof wijsgerig behandelen*; *nadenkend peinzen*); **–sophie',** v. –sophieën (Gr.-Lat. philosophia, oorspr. *liefde tot de wijsheid*; [*wetenschap der*] *wijsbegeerte*): *doctor, student in de –*, wis- en natuurkunde; *de – van Hegel*, wijsgerig stelsel; **–so'phisch,** bn., bw. (*wijsgerig*): *een –e beschouwing*.

phil'trum, o. (Ned.) –s, (Lat.) phil'tra (Gr.-Lat. *tover-, minnedrank*).

phlegma'(ticus), zie flegma(ticus).

phlox, m. –en (Gr. vlam: *éénjarige sierplant uit N.-Am.*: *vlambloem, herfstsering*).

Phoe'bus, Lat., m. myth. eig. deschitterende, Apollo, Zonnegod. Gr. Phoi'bos. (oe = eu).

phoe'nix, m. –en; zie feniks. (oe = eu).

phon(e)..., stam van Gr. pho'nein = spreken, of pho'ne = stem.

phoneem', o. phonemen (*klankgemiddelde*).

phonetiek', v. (Fr. [Gr.-Lat. phoneticus]: oorspr. *het juiste gebruik der stem bij het spreken en zingen*; thans inz. *deel der taalwetenschap*; *klankleer*): *de – der Fr. taal*; ook, phone'tica, v. (e = ee).

phone'tisch, bn., bw. (1 *betrekking hebbende op de spraakklanken*; 2 *de uitspraak nauwkeurig weergevende*): 1 *– onderzoek*; 2 *– schrift*.

phonograaf', v. –grafen (Gr. phone + graphus = schrijver: *toestel om automatisch klanken op te vangen en later weer te geven*; *zang- en spreektoestel*); **–gra'phisch,** bn., bw.: *– opnemen*; ook, fonograaf.

phonogram', o. –grammen (*plaat, rol v. d. phonograaf met of zonder opname*; ook: *door de telefoon overgebracht bericht*): *een archief van dialectische –grammen*.

phono'la, v. phonola's (*piano-speelapparaat*; *toestel, waardoor een piano werktuiglijk door luchtdruk bespeeld kan worden*).

phonologie', v.: de – onderzoekt de geluidsvoorstellingen van de menselijke taal; haar doel is te verklaren, waarom de klanken van de taal en van een taal zo zijn en niet anders.

phonoscoop', m. –scopen (*instrument tot het waarnemen van geluiden*; *klankschouwer*).

...phoon, van Gr. -phonos = klinkend.

phos..., zie photo.

phosphoor'tje, o. –s (Z.-N. vero. *lucifer*).

phos'phor, m. ook o.; ook, fosfor; zie phosphorus.

phosphorescen'tie, v. (*eigenschap van lichamen, om in 't donker licht af te geven*). (sc = ss).

phospho'risch, bn. (*lichtgevend in 't donker*).

phosphoresce'ren, gephosphoresceerd (*zonder gloeiings- of verbrandingsproces licht van zich geven in het donker*). (sc = ss).

phos'phorus, m. (Gr.-Lat. letterl. lichtdrager: 1 *morgenster, de planeet Venus*; 2 scheik. *geelachtige, doorschijnende zelfstandigheid, veel voorkomende in verbinding met andere elementen, licht ontvlambaar en bij gewone temperatuur langzaam verbrandend, zodat het in de duisternis licht verspreidt*): 1 *de naam – voor morgenster in de taal der wetenschap*; 2 – (meestal *phosphor* of *fosfor*) *voor lucifers*.

photo [1]**...,** van Gr. phoos (gen. pho'tos) = licht: zie ook, foto.

pho'tobacteriën, v. mv. (*lichtgevende bacteriën*).

photograaf', m. –grafen (*iem. die photographeert, foto's maakt* inz. *iem. die er zijn beroep van maakt*; *lichtbeeldenmaker*): *een bekwaam –*; *amateur–*.

photogram', o. –grammen (*lichtbeeldopname, foto*).

photographe'ren, gephotographeerd (eig. *schrijven met licht*; *lichtbeelden maken, photographisch afbeelden*): *zich laten –*.

photographie', v. –s, photographieën in bet. 2, photographietje (1 *de kunst om lichtbeelden voort te brengen, afbeeldingen te maken, met hulp van chemische inwerkingen, op een zeer gevoelige plaat of papier door middel van licht*; 2 *lichtdrukbeeld, kiek*): 1 *is de – een kunst? kleuren–*; 2 *een – van iets nemen*.

photographie'artikelen, mv.; **–toestel,** o. –toestellen; **–stander,** m. –s.

photogra'phisch 1 bn. (*van, nodig voor, door middel van of betreffende de photographie*): *langs –e weg*; **2** bw.: *– afbeelden*.

photogravu're, v. –s in bet. 2 (*heliogravure*; *procédé, waarbij men een cliché van zink verkrijgt, waarop photographieën zijn overgebracht*; *de afdruk*); **–lithographie',** v. in bet. 2 –s, –lithographieën (*het overbrengen van photographieën op steen*: *lichtsteendruk*; *de afdruk*); **–logie',** v. (*leer van het licht*); **–phobie',** v. (*lichtschuwheid*); **–phoon',** v. –phonen (*lichttelephoon, instrument, waarmee geluiden worden overgebracht met behulp van lichtstralen*); **–sfeer',** v. –sferen (*lichtkring om de zon*); **–therapie',** v. (*genezing door lichtstralen*); **–tropie',** v. (*het zich wen-*

[1]) In plaats van *photo* wordt zeer veel *foto*, ook in samenst., geschreven, b.v. fotograaf, fotograferen enz.

den van organismen inz. *planten naar of van het licht*); **–typie'**, v. (*lichtdruk*); **–zincographie'**, v. in bet. 2 –s, –zincographieën (*de kunst om foto's op zinkplaten over te brengen; de afdruk*).

phra'se, v. –n, –s (Fr. [Gr.-Lat. phrasis = spraak, wijze van spreken]: 1 *spreekwijze, uitdrukking; volzin*; ook: *vast gezegde*; 2 *zinledige uitdrukking of zegswijze, nietszeggende volzin met schone woorden*; 3 muz. *melodische figuur, die in één adem wordt gezongen, onderdeel ener langere passage*): 1 *een veelzeggende – in een rede; deze – nu, is een dokters–*; 2 *niets dan –s, bombast*; 3 *een – uit een aria*); (s = z); ook, frase.

phraseren, phraseerde, gephraseerd (Fr. [*muzikaal*] *interpungeren, voordragen op een wijze, waaruit de bouw ener periode of het rhythme ener compositie duidelijk blijkt*); (s = z); ook, fraseren.

phraseologie', v. phraseologieën (Gr.-Lat. phraseologia: 1 oorspr. *verzameling van spreekwijzen en zegswijzen*; 2 *woordenkeus en zinsbouw v. iem.*; 3 *het gebruik van holle phrases*): 1 *nieuwe – van het Frans*; 2 *de – van Potgieter*; 3 *dit is niets dan –*, klinkklank. (s = z).

phraseur', m. –s (Fr. *iem., die holle phrases gebruikt; praatjesmaker*): *wat een –*.

phrenesie', phrenetiek', zie frenesie enz.

phrenologie', v. (Gr. phrein = verstand, hersens: *schedelleer, hersenbouwleer*).

Phry'gische muts, v. – –en ([*rode*] *kegelvormige muts, reeds bij de Romeinen als zinnebeeld der vrijheid door Brutus op munten afgebeeld* [*slaven mochten geen hoofdbedekking hebben*]; *later* inz. *het zinnebeeld der Franse Jacobijnen*).

phthi'sis, v. (Gr.-Lat. [Gr. phthino = ik verdwijn]: geneesk. *tering*); l. *ftie'zis*.

phylacte'rie, o. (Ned.) phylacte'riën, (Gr.) phylacte'ria (Gr.-Lat. phylacterium: *wachtpost, -huis; beschermmiddel; Joodse gebedsriem*; ook: *gewijde kruisen, medailles enz.*).

phy'lax, m. –en (Gr. *wachter, beschermer*).

phylloxe'ra (vasta'trix), v. phylloxera's (Gr. phyllon = blad + xeros = verdord: *druifluis*).

phy'logenie, v., **–gene'se,** v. (*ontwikkeling van een organisme in de loop der tijden*).

physi..., v. Gr. physis = natuur, kracht.

physia'ter, m. –s (*natuurarts, -dokter*).

physiatrie', v. (*de geneeskracht der natuur; natuurgeneeswijze*). (s = z).

phy'sica, v. (Gr.-Lat. *natuurleer; natuurkunde, natuurwetenschap*). (s = z).

phy'sicus, m. phy'sici (Lat. *natuurkundige*).

physiek', Fr., Gr.-Lat. physicus, **1** bn., bw. (*de stoffelijke natuur, het lichaam betreffende, lichamelijk*): *zijn –e krachten schoten te kort; zijn – gestel*, lichaamsgestel; *– onmogelijk*, (misschien oorspr. betekende: strijdig met de wetten der natuur), volstrekt; **2** v. (*natuurleer, -wetenschap*); **3** o. (*natuurlijke gesteldheid van het lichaam, lichaamsgestel*): *zijn ijzersterk –*; l. *fiziek'*.

physiocraat', m. –craten (*aanhanger van de leer der natuurkracht, of van het physiocratisme*); **–cratie',** v. (*natuurkracht, het vermogen der natuur*); **–cratis'me,** o. (*economisch stelsel, gegrond op het beginsel, dat de bodem van het land en de landbouw de bron zijn van alle welvaart en rijkdom*); **–gnomie',** v.; zie physionomie; **–graphie',** v. –graphieën (*natuurbeschrijving*); **–logie',** v. (vroeger: *de wetenschap der natuur*; thans inz.: *de wetenschap van de normale levensverrichtingen van levende wezens*): *de – der planten*; **–lo'gisch,** bn., bw. (*van of betreffende de physiologie*); **–loog',** m. –logen (*kenner, navorser van de levensverschijnselen der levende natuur*); **–nomie',** v. –nomieën (*gelaatsuitdrukking, gelaatstrekken, gelaat; uiterlijk voorkomen*): *de lelijke – v. d. schurk*.

phy'sis, v. (Gr. *de natuur*).

phy'sisch, bn., bw. (*betrekking hebbende op de* [*stoffelijke*] *natuur, overeenkomende met de natuur; natuurkundig*): *de –e therapie*, de geneeswijze zonder medicamenten; *een – laboratorium*, natuurkundig.

phyto..., van Gr. phy'ton = plant.

phytographie', v. in de tweede bet. –graphieën (*plantenbeschrijving; boek, waarin planten beschreven worden*); **–logie',** v. (*plantenleer, -kunde*); **–pathologie',** v. in de tweede bet. –logieën (*leer der plantenziekten; plantenziektenkunde; boek, waarin de plantenziekten geleerd en bestudeerd worden*); **–phili'ne,** v. (*middel tot verdelging van schadelijke insecten op planten*); **–tomie',** v. –tomieën (*plantenontleedkunde; boek*).

pi, v. (naam van de Gr. letter p, π, als wetenschappelijk teken gebruikt: *het onmeetbare getal, dat de verhouding uitdrukt tussen de middellijn en de omtrek v. d. cirkel*): Archimedes vond $^{22}/_{7}$; zie Ludolphiaans.

pi'ae memo'riae, Lat. d.i. *te zaliger gedachtenis*; op graftomben enz. (ae = ee).

pi'a fraus, v. (Lat. letterl. *vroom bedrog*).

piani'no, v. pianino's (It. *kleine soort van piano*; dikwijls ook: *de gewone piano*).

pianis'simo, bw. (It. muz. *uiterst zacht*).

pianist', m. –en (Fr. [It. pianista]: *pianospeler*); **–e,** v. –n.

pia'no, It. muz. **1** v. piano's (afkorting van *pia'no e for'te*, zacht en hard: *snaarinstrument met klavier*): *zich voor* (of: *aan*) *de – zetten; zich op de – laten horen; een compositie voor –*; **2** bw. (*zacht*): fig. *– aan doen*; **3** o. piano's (*passage, welke piano moet worden gezongen of gespeeld*): *het – klonk te hard*.

pia'noconcert, o. –en (*concert voor piano of van pianomuziek*); **–fabriek,** v. –en; **–fabrikant,** m. –en (*maker van piano's*; ook: *eigenaar van een pianofabriek*); **–klasse,** v. –n (*klas, waarin enkel pianoles wordt gegeven*); **–krukje,** o. –s (*stoeltje zonder leuning*); **–les,** v. –lessen; **–muziek,** v. (*muziek op, muziekstuk voor de piano*).

pia'no-forte, v. piano-fortes, zie piano.

piano'la, v. pianola's; zie phonola.

pia'no-orgel, o. –s ([*kermis*]*orgel, dat de klank heeft van een piano*).

pia'nospel, o.; **–spelen,** speelde –, h. –gespeeld (*op de piano spelen*).

pias', m. piassen (*paljas, rare, aanstellerige kwibus; grappenmaker; strozak*).

pias'serig, bn., bw. (*als een pias, kluchtig*); ook, pias'sig.

pias'ter, m. –s (It. piastra = metalen schijf [Lat. emplastra]: *Spaans-Amerikaanse peso duro*, bij ons ook *patakon* of *Spaanse mat* genoemd; Tunis: *rekenmunt; Turkse zilvermunt*, ± *f* 0,11).

piau'ter, peau'ter, o. (o.-Fr. peautre: *metaal, bestaande uit lood en tin*).

pi'a vo'ta, o. mv. (Lat. *vrome wensen,* [*die waarschijnlijk nooit vervuld worden*]).
piaz'za, v. piazza's (It. [Lat. platea]: *plein, marktplein,* ook wel: *straat*); l. *pieat'-za.*
picador', m. –s (Sp. *stierenbevechter te paard; lansruiter, die* nl. *door lansstekken den stier prikkelt*).
picaresk', bn.: *–e roman,* schelmenroman.
pi'caro, m. picaro's (Sp. *spitsboef, schelm*).
pic'colo, It. **1** bn. (*klein*): *–fluit,* kleine octaafdwarsfluit; **2** m. piccolo's (*koffiehuis- of hoteljongen*); (als kaartterm) – (of: *pico*) *spelen,* aannemen om slechts één slag, niet meer, noch minder te maken.
pickles, v. mv. (Eng. *in azijn ingemaakte sterk gekruide augurken, komkommers enz.*).
Pic'kelhaube, v. –n (Duits: *punthelm*).
picknick, m. –s (Eng., oorspr. Fr. *gemeenschappelijk uitstapje naar buiten, waarbij de deelnemers provisie meenemen, die ze gemeenschappelijk opeten*): fig. *een pic-nic in proza, bloemlezing uit „De Nieuwe Gids"*; ook: pic'nic.
pick'nicken, picknickte, h. gepicknickt (*een picknick houden*): *in het bos –.*
pickpocket, m. –s (Eng. to pick = snijden + pocket = zak: *zakkenroller*).
picri'nezuur, o. (Gr. pikros = bitter, scherp: *ontploffingsstof, in 1877 uitgevonden, ontstaande door inwerking van salpeterzuur op verschillende stoffen* o.a. *harsen*).
pictu'ra, v. (Lat. *schilderkunst*).
picturaal' 1 bn., bw. (*betrekking hebbende op de schilderkunst; schilderachtig*); **2 picturale,** o.: *het – in de stijl,* het schilderende; ook pictureel, het picturele.
pi'djetten (O.-I. [Mal. pitjit = samendrukken] *masseren*); (e = ə); onjuiste schrijfw.: *pidjitten, pietjitten.*
piè'ce, o. –s (Fr. *stuk: muziekstuk, geldstuk*): *– de résistance,* hoofdschotel; *– de milieu,* middenstuk (ener tafelversiering), sierstuk.
pie'chem, m. –s (oorspr. Hebr.: *dwaas, onmogelijk mens*; ook spott. *Israëliet*).
pied-à-ter're, o. pieds-à-terre (Fr. *optrekje, buitenhuisje*); lees *pie-ee'.*
piedestal', o. –stallen (Fr. *hoekig of rond voetstuk*); meestal pedestal'.
pief'paf', pif'paf', tw., dat een paar opeenvolgende doffe geluiden (v. afgeschoten vuurwapens) weergeeft; ook, piefpafpoef.
pie'gem, zie piechem.
I. piek, v. –en (Fr. pic of pique: 1 *spies, lans*; 2 aardr. *kegelvormige bergspits, spits toelopende hoge bergpunt*; 3 *soort houweel, puntig delf- of hakwerktuig*; 4 *kegelvormige of met spitse punt uitstekende zaken*; 5 *achterste ruimte in het onderachterschip*; 6 *wrok, haat tegen iem.*; ook: *hatelijkheid tegen iem.*): 1 zegsw. *de* (of: *zijn*) *– schuren,* er van doorgaan; 2 *de – van Teneriffe* (3716 m); 3 *met –en en houwelen het ijs stukslaan*; 4 *–en ijs; een – haar*; 5 *midscheeps geramd, bleef het vaartuig aan de – van de „Tromp" hangen*; ook: achtereinde van de gaffel; 6 *een – op iem. hebben,* meer pik; *iem. een – geven.*
II. piek, m. –en(s) (gew. *gulden*): *de man 4 –.*
pie'kelen, zie pikelen.
I. pie'keren, piekerde, h. gepiekerd (O.-I. *nadenken, tobbig peinzen of zinnen over, tobben*): *zitten – op, over dat vraagstuk.*
II. pie'keren, piekerde, h. gepiekerd (*herhaaldelijk steken* inz. *naaien*): *steeds weer –.*
pie'keval, o. –vallen (scheepst. *touw, aan de piek of de gaffeltop*); zie val.
piek'fijn, bn., bw. (*hoogst net en fijn; bijzonder keurig*): *e. –e mijnheer; – gekleed.*
piek'tijd, o. –en (*tijd, dat het 't drukst is*).
piel, v. –en (*roepnaam der eend, jonge eend*): *een eend met –en; piele, piele!*
Piëmont', o. (letterlijk bergvoet: *provincie in 't W. der Lombardijse vlakte*).
Piëmontees', **1** m. Piëmontezen; **2** bn. verb. vorm: Piëmontese.
piempampoen'tje, o. –s (Fr. papillon: Z.-N. *onze-lieve-heershaantje*).
pien'ter, bn., bw. (uit het gelijkluidende Jav. woord: *bij de hand, flink, slim; gewikst*): *een –e kerel; – glimlachen.*
piep 1 klanknabootsend tw.: *– – zei de muis in het schilderhuis* (Z.-N. *vogelhuis, schotelhuis*); *– zei de deur en binnenkwam ....*; **2** Z.-N. m. (*het piepen*).
pie'pa, m. piepa's (scherts. *pa*): *je lieve –.*
I. pie'pel, Z.-N.; zie stapel **II.**
II. pie'pel, m. –s (Lat. papilis; Z.-N. *vlinder*).
pie'peling, m. –en (Z.-N. *kleine soort van piepende trekvogels*).
I. pie'pen, piepte, h. gepiept (1 klankn. *een geluid maken als jonge vogels of muizen*; 2 *in de hete as braden, poffen*; 3 Z.-N. *loeren*): 1 *een deur kan –; een –d geluid; ratten en muizen –*; spreekw. *Zoals de ouden zongen, – de jongen,* de kinderen spreken als de ouders, ook: doen op hun manier de ouders na; 2 *aardappels, appels –*; 3 *door het venster –.*
II. pie'pen, piepte, h. gepiept (zeemanst. *slapen*): *eens lekker gaan –*
III. pie'pen, piepte, h. gepiept (Barg. *stelen; pakken*); zie ezel 4; nog: *het is gepiept,* klaar; *hij heeft 'm gepiept,* is weg; *we zijn gepiept,* we zitten er lelijk in.
pie'per, m. –s, piepertje (*iem., die piept; graspieper; lokfluitje; aardappel*; Z.-N. *zoen*): soldatentaal: *scherpe –s,* patronen.
pie'perig, bn., bw. (*piepend*): *een –e stem, een – gelwid,* zwak, schril, dun-hoog.
piep'jong, bn. (*erg jong*): *een – ventje; een – luitenantje,* grasgroen, pas aangesteld.
piep'kuiken, o. –s (*zeer jong kuiken*).
piep'stem, v. –stemmen (*schrille, hoge stem*): *'t kind schrok van die schrale –.*
piep'zak, m., in de uitdr. *in de – zitten,* d.i. in de angst, de benauwdheid; gmz.
I. pier, v. –en, piertje (*aardworm*): *dood als een –,* morsdood; *voor de –en zijn,* verloren.
II. pier, v. –en (Eng. *in zee vooruitstekende smalle dam,* inz. [*op pijlers rustend*] *wandelhoofd*): *de – te Scheveningen.*
III. Pier, m. (Pieter: gesch. *een Friese vrijbuiter, Lange – geheten, † 1520*): zegsw. *ik wil de kwade* (of: *kwaaie*) *– niet zijn,* wil de schuld niet hebben; *ik ben altijd de kwade* (of: *kwaaie*) –, de zondenbok.
pie're, v. –n (Z.-N. *klem; val van een duiventil; duivenhok*).
pieremacho'cheltje, o. –s (*log, of wonderlijk persoon of voorwerp*; inz. *roeischuitje, dat men huurt*): *een – huren voor een dag.*
pie'rement, o. –en (*groot straatorgel*).
pie'ren, pierde, h. gepierd (gmz. *foppen*; Z.-N. *vangen, stelen*): *gepierd zijn,* beetgenomen.
pie'renland, o.: *naar het – gaan,* sterven.
pie'renverschrikker, m., inz. pierenverschrikkertje, o. –s (*borreltje*); gmz.; z. spatje.
pie'rewaaien, pierewaaide, h. gepierewaaid

(oorspr. Russisch = fuiven: 1 *doordraaien; aan de zwier zijn; nachtbraken*; 2 Z.-N. *doelloos vertoeven*): 1 *lopen* –; 2 *hij bleef er – met de ellebogen op de dis*; **–waaier,** m. –s (*lichtmis, doordraaier*).

pie'ring, m.–en (Z.-N. *pier* I; *mager mens*).

Pier'lala, m. (*kluchtig persoon uit verschillende* [Z.-N.] *volksliederen*): – *zat in de kist.*

Piero', Pierrot', m. –s (Fr. eig. *Pietertje*: [*in het wit geklede*] *hansworst van het Franse toneel; vastenavondzot als Pierrot gekleed; pierrotkostuum*); lees *pjer-roo'*.

I. Piet, m. –en (uit *Pieter*: *mansnaam*): zegsw. *'t is een hele* –, [a]) een hele m'nheer; [b]) iem., die veel weet, een kraan; *de grote, hoge –en,* de hoge heren; *een stijve, een malle* –; *zwarte* –, [a]) knecht van St.-Nicolaas, [b]) schoppenboer; z. zwartepieten; – *Snot,* z. ald.; *dikke piet,* [a]) zeker gebak b.v. *hete melk met dikke pieten,* [b]) dikke kalfskarbonade; *piet en pook zijn met,* dikke vrienden zijn met.

II. piet, m. –en (*benaming voor een vogel*).

III. piet, v. –en (Z.-N. *honk, meet*).

IV. piet, bw. Z.-N. zegsw. *zich–houden,* koest.

piëta', v. piëta's (It. eig. *erbarming*: *voorstelling, sinds de 14e eeuw, van Maria, dragende het dode lichaam van Jezus op de schoot*); l. *pi-ee-ta'* of *pi-ee'-ta.*

piet'dood, bn. (Z.-N. *morsdood*).

piëteit', v. (Fr. [Lat. piëtas v. Lat. pius = vroom]: *vroomheid; vereering; kinderlijke liefde, eerbied jegens overledenen, oude gebruiken enz., liefdevolle gedachtenis*).

Pie'ter, m. (eigennaam); zie Sint–.

pie'terig, bn. bw. (1 *klein, min, tenger*; 2 *als een Piet*): 1 *een – ventje*; 2 *wat zie je er – uit!; zich – kleden,* erg netjes.

pie'terman (*stekelvinnige zeevis*; Lat. trachinus draco) **1** (voorwerpsn.), m. –s; **2** (stofn.), v.: *de – in de Noordzee.*

Pieternel', v. (*meisjes-, vrouwennaam*): *Thomasvaer en –.*

pieterse'lie, v.; zie peterselie.

Pie'terspenning of **Sint–,** m. (*vrijwillige gift der R.-K. aan de H.-Stoel*): *een collecte voor de –.*

piëtis'me, o. (v. Lat. piëtas: *Protestantsgodsdienstige beweging uit de 17de eeuw met het doel vroomheid en daadwerkelijk geloof te doen herleven*; ong. *overdreven mystieke vroomheid*); verg. piëteit.

piëtist', m. –en (*aanhanger van het piëtisme*; ongunstig: *pilaarbijter, femelaar*).

piëtisterij', v. (ong. *kwezelarij, femelarij, schijnvroomheid*).

I. piet'je, o. –s (naar den man op de beeldenaar: *oude Zeeuwse zilvermunt van* $6^1/_2$ *stuiver,* $^1/_8$ *Zeeuwse rijksdaalder*).

II. Piet'je, o. (verkleinvorm van Piet, ook van Petronella): Z.-N. – *de dood,* de dood.

pie'tjitten, zie pi'djetten.

pietlut', m. en v. –lutten (*kleingeestig mens*): zegsw. – *hebben,* koude drukte.

pietlut'tig, bn. (*kleinzielig, sulachtig, zeurig*): *een –e vent,* een erwtenteller.

Piet Snot', m. (*snotneus*): *hij stond te kijken als* – –, bedremmeld; (Z.-N. *Pietje S.*).

pieus', bn.; pieuzer, –t (Fr. [Lat. pius]: *vroom*).

pie'zeltje, o. –s (*kleine hoeveelheid*).

piëzome'ter, m. –s (Gr. piëzein = drukken: *drukkingsmeter*): *de – bepaalt de graad van de samendrukbaarheid van vloeistoffen.*

pif'paffen, pifpafte, h. gepifpaft (klankn. *met een vuurwapen schieten*).

pigment', o. (Lat. pigmentum = verfstof, van pingere = schilderen: *kleurstof in weefsels* b.v. *van huid en haren*).

pij, v. –en, pijtje (1 vroeger: *overkleed van ruwe stof*; 2 nu inz. *habijt, wollen of haren opperkleed van kloosterlingen*): 1 *de grijze – des bedelaars*; 2 *een monnik in bruine –.*

pij'jekker, m. –s (pij + jekker: *korte mansoverjas,* inz. *zeemansjas*): *een duffelse* –; soms: *pijjakker*; zie jekker.

pij'ken, v. –s (Fr. *pique*; Z.-N. gew. *schoppen* I).

pijl, m. –en, pijltje (1 *flits, schicht, dun, cilindervormig, houten, rieten voorwerp, scherp gepunt, soms geweerhaakt en gevederd,* inz. *bestemd om met een boog naar een doel geschoten te worden*; Z.-N. *haarpijl, grashalm*; 2 *nabootsing, afbeelding van zulk een pijl, voorwerp, dat in vorm er op lijkt*; 3 meetk. *afstand van de koorde tot de boog van een cirkel*): 1 (*met*) *–en schieten; vergiftige –en met de blaaspijp afschieten; met – en boog*; fig. *de zon schoot gloeiende –en; de –en van de laster*; zegsw. *als een – uit de boog,* zeer snel; *hij heeft al zijn –en verschoten,* hij weet niets meer te zeggen, heeft geen argumenten meer; *ik heb nog andere –en in mijn koker* (of: *andere –en* of: *meer dan een – op mijn boog*), andere middelen; *het sterrenbeeld, de –; Amors –,* de liefde; 2 *met pijltjes de richting aanwijzen; zij droeg een gouden pijltje aan haar hals*; 3 *hoe groot is de –?*

pijl'bundel, m. –s (*bundel pijlen*; fig. *zinnebeeld van eendracht*); ook, pijlenbundel.

pij'ler, m. –s, pijlertje (*vrijstaande drager van bogen of gewelven, schoorzuil, steunpilaar*): *de –s van een spoorbrug.*

pijl'gewicht, o. –en (*gewicht, bestaande uit holle in elkaar sluitende gewichten, in de vorm van kegeltjes, holle bakjes of schaaltjes; sluitgewicht*).

pijl'gift, o. –en (*giftsap, waarmee soms de pijlspitsen besmeerd worden*); **–inktvis,** m. –vissen (*inktvissengeslacht met een toegespitst lichaam en driehoekige vinnen aan het achterste deel van het lijf*; Lat. loligo forbesi); **–koker,** m. –s (*koker als bewaarplaats van pijlen* inz. *door den boogschutter aan een riem over de schouder gedragen*); **–kruid,** o. (*adderkruid*); **–staart,** m. –en ([*gevederd*] *achtereinde v. e. pijl; staart in de vorm v. e. pijl; dier met een pijlstaart* inz. *een soort van rog met scherpe stekels op de staart,* Lat. trigon pastinaca; *de rups van de pijlstaart-*[*vlinder*], *met een stekel achter op het lichaam; een soort van eend,* Lat. dafila acuta); **–wortel,** m. –s (*knolvormig gewas in tropisch Amerika*); **–wortelmeel,** o. (*meel, uit de pijlwortel getrokken*); ook, arrowroot.

I. pijn, m. –en (Lat. pinus: *geslacht van naaldbomen, waartoe behoort de grove den*).

II. pijn, v. –en (Gr.-Lat. poena: 1 *straf*; 2 *smartelijke gewaarwording van het lichaam*; 3 *zielesmart, verdriet*): 1 *de eerste der helse –en,* pijniging; zie band 1 2; 2 *ongevoelig voor –; – hebben, gevoelen, verdragen, veroorzaken, doen; de – verlichten; – in het lijf; hevige – aan mijn vinger*; 3 *het doet mij –,* grieft mij, doet mij leed; *een zoete –,* de liefde.

pijn'appel, m. –s (*kegelvormige vrucht van de pijn, met schubben, waartussen de zaden*).

pijn'bank, v. –en (gesch. *folterbank der lijfstraffelijke rechtspleging*): zegsw. *iem. op de – leggen*, fig. hem kwellen; *op de – liggen*, gefolterd worden, ook fig.
pijn'boom, m. –bomen (*pijn* **I**): *de zee–*.
pij'ne, v. (*moeite, last, smart*): *het is de – waard*, de moeite; oudere vorm v. pijn.
pij'nen, pijnde, h. gepijnd (*straffen, kwellen*, vero.; inz. *drukken, persen*): *de uit raten geperste honig heet gepijnde honig*.
pij'nigen, pijnigde, h. gepijnigd (1 *straffen*, vero.; 2 *op de pijnbank leggen, folteren*; 3 *pijn aandoen, lichamelijk* of *geestelijk*): 1 *– in het helse vuur*; 2 *de dief door – tot bekentenis gebracht*; 3 *de ogen –*; *het kind wreed met vragen –*; ook: refl. *zich – met eerzucht*, aftobben; **pij'niger,** m. –s (*beul, folteraar*); **pij'niging,** v. –en (*foltering, marteling*).
pijn'lijk 1 bn. (1 v. personen: *lichaamspijn gevoelende*; 2 v. h. lichaam: *zeer doende*; 3 *blijk gevende of een gevolg zijnde van pijn*; 4 *lichamelijke pijn veroorzakende*; 5 *leed of verdriet doende*; *smartelijk, verdrietig*; 6 *moeitevol*; *overnauwkeurig, uiterst zorgvuldig*): 1 *– worden van het zitten*; 2 *–e handen*; 3 *–e trekken*; *een – geluidje*; 4 *een –e wonde*; 5 *een –e gedachte*; *iets –s*; *een –e situatie, verhouding*, netelig, onaangenaam, penibel; *een –e stilte volgde*; 6 *met –e zorg aanstoot vermijden*; **2** bw. (1 *met pijn, op een wijze, die pijn veroorzaakt*; 2 *op een wijze, die smart of leed doet, kwelt*; 3 *op een wijze, die blijk geeft van of het gevolg is van smart, kwelling, een onbehaaglijk gevoel*): 1 *mijn scheen werd – geraakt*; *– lopen*; 2 *iets – (doen) gevoelen*; *dit deed mij – aan* (of: *trof mij*); 3 *zijn gelaat – vertrekken*.
pijn'loos 1 bn. (1 *geen pijn gevoelende*; 2 *geen pijn veroorzakende of niet gepaard gaande met lichaamspijn*): 1 *de zieke is –*; 2 *een pijnloze operatie*; **2** bw.: *honden – afmaken*.
pijn'stillend, bn. (*pijnbedarend, -verzachtend*): *–e middelen*, pijn verdovend.
pijp, v. –en (Lat. pipare = piepen: 1 *muziekinstrument, dat door het blazen van lucht door een holle buis met openingen, tonen voortbrengt*; *fluit*, vero. of gew.; *orgelpijp*; 2 *holle, ronde buis* inz. *bestemd om vloeistoffen of gassen door te laten*; 3 *buisvormig voorwerp*; 4 *doorgang of gat, dat op een buis gelijkt*; 5 bij verg. met een buis in verschillende toepassingen; 6 *rookwerktuig* inz. *een nauwe buis van klei of pijpaarde, met een kop aan het ene einde om daarin tabak te doen*; ook: *zulk een pijp met tabak*; 7 *cilindrische voorwerpen, die van binnen niet hol zijn*; *staaf, stang*; 8 *langwerpig vat van verschillende grootte*): 1 *muziek van –en en trommelen*; zegsw. *naar iems. – dansen*, meestal pijpen, z. ald.; *de –en van een orgel zijn buizen van hout, tin of orgelmetaal*; 2 in het alg. *loden, ijzeren –en*; *de – van de kachel*; *de – van een stoomboot*, (beweegbare) metalen cilinder, waardoor de rook naar buiten komt; *de – van een brandspuit*, koperen buis aan het einde der slang; *de lucht– gaat over in twee –en, die naar de longen voeren*, luchtweg; *de – van een sleutel*, buisvormige holte aan het uiteinde; 3 *de – der armen, der achterbenen*, groot hol been van arm en been; zie ook mergpijp; (weverij) gevulde klos; 4 (jagerst.) benaming voor de gangen van een dassen-, vossen- en konijnenhol: *de konijnen zien –en graven*; (eendenkooi) ieder der grachten, die in de kooiput uitkomen: *de sloten en –en der eendenkooi*; 5 *de muts met –en of pijpjes*, rolronde plooitjes; *een broek met lange –en*, gedeelte van de broek, hetwelk de benen bedekt; *De Pijp*, buurt in Amsterdam; 6 *–en bakken*; *een Goudse –*; *een Duitse – of moffenpijp*, met porceleinen (beschilderde) pijpekop aan een gedeeltelijk buigzaam roer; *een – opsteken*; zegsw. *een lelijke* (of: *vuile, kwade*) *– roken aan* (of: *van*), dat kan hem lelijk opbreken; *dat is geen – tabak waard*, weinig of niets; *een – tabak verlet niet*, men heeft altijd nog wel tijd om een – aan te steken; *nu breekt mijn –*, mijn klomp; 7 *een – lak, zoethout*; *een – snot*; 8 *een – Spaanse wijn*; *een – olie*; nog: *in de – branden*; zie Maarten.
pijp'aarde, v. (*een fijne, taaie blauwachtige soort van klei*): *gouwenaars van –*.
pijp'been, o. –beenderen (ontl. *lang pijpvormig been*): *–beenderen in onze ledematen*.
pijp'bloem, v. –en (*kruid- en heesterachtig gewas*); zie aristolochia.
pij'pedop, m. –doppen, pijpedopje ([*gevlochten metalen*] *dopje om de tabak of vonken in de pijpekop te houden*): *een zilveren –*.
pij'pekop, m. –koppen (*ronde kop van een tabakspijp*): *een zwartgerookte –*.
pij'pekoter, m. –s (*metalen, benen, houten staafje of ander puntig voorwerp, waarmee men de kop van een tabakspijp reinigt*: *pijpuithaler, pijpewroeter*); ook, pij'pekeuter.
pij'peling, m. –en; zie piepeling.
pij'pen, peep, h. gepepen (*op een fluit spelen, blazen*), vero.: zegsw. *naar iemands – dansen*, d.i. dansen op de wijs, die een ander voorfluit, fig. alles moeten doen, wat iemands gril of luim hem ingeeft; Z.-N. *een muts –*, de plooien leggen.
pij'penbakker, m. –s (*iemand, die van pijpaarde tabakspijpen vervaardigt*); **–boor,** v. –boren (*werktuig, waarmede men in de fabriek pijpen uitboort*); **–fabriek,** v. –en (*–bakkerij, fabriek, waar men* [*stenen tabaks*]*pijpen maakt*); **–lade,** v. –en (*lade of bergplaats van Goudse pijpen*; fig. *lang en zeer smal vertrek*); **–mand,** v. –en (*mandje, waarin lange stenen pijpen worden verzonden*); **–rek,** o. –rekken (*wandrekje met insnijdingen, om er* [*Goudse*] *pijpen bij de kop in op te hangen*).
pij'pepeuter, m. –s (*pijpekoter*).
pij'per, m. –s (*fluitspeler* [*bij de marine*]).
pij'peroer, o. –en (*het roer ener* [*Duitse*] *tabakspijp*); **–steel,** m. –stelen (*steel ener stenen tabakspijp*); **–wroeter,** m. –s (*pijpekoter*).
pijp'kanoel, v. en o. (*kaneel in pijpvorm*).
pijp'kruid, o. (*naam v. verschillende planten o.a. nachtegaalskruid, wilde kervel*).
pijp'werk, o. –en (*de gezamenlijke pijpen van een orgel*): *het – van 't groot manuaal*.
pijp'zak, m. –zakken (*doedelzak*).
pijp'zwavel, v. (*zwavel in pijpvorm*).
pijp'zweer, v. –zweren (*fistel*).
pij'zel, m. –s (Lat. pisale; Z.-N. *graanzolder*).
I. pik, m. pikken (Fr. pique: 1 *een lichte stoot of prik*; 2 fig. *een steek*; 3 *beschadiging, wonde enz.* door het pikken met een scherp voorwerp ontstaan): 1 *een – met een speld*; 2 *een – krijgen*; 3 *een –, die bloedde*; ook: vlek, ontstaan door de beet van een vlo.
II. pik, m. (*haat, wrok*; Z.-N. *hatelijkheid*): zegsw. *een* (of: *de*) *– op iem. hebben*, hem

niet mogen lijden en dit laten blijken.
III. pik, o.; zie pek.
IV. pik, v. pikken (*soort houweel*; Z.-N. *korte zeis*).
V. pik in zegsw.: *'t is fijne –*, 't is iets fijns, bijzonder fraai in zijn soort.
pikant', bn., bw. (Fr. piquant: 1 *prikkelend op de tong, het verhemelte*; *scherp, stekelig*; 2 fig. *hatelijk, vinnig*; *de belangstelling, de nieuwsgierigheid prikkelend*; *puntig-leuk, guitig-geestig*; ook wel: *gewaagd, aanstoot gevend*): 1 *een –e saus*; 2 *een –e geschiedenis*; *zich – uitdrukken*; zelfst. *iets –s*.
pikan'tig, bn. (Z.-N. *nijdig, jaloers*).
pikanterie', v. pikanterieën (van pikant met het Fr. achtervoegsel -erie in ons taalgebied gevormd: *iets pikants*; *het pikant zijn*; *bitsheid*; *stekelig gezegde*; ook: *wrok*, [*verholen*] *vijandschap*): zegsw. *iem. pikanterieën zeggen*, hem steken onder water geven.
pik'broek, m. –en; zie pekbroek.
pik'donker, bn., bw. (*erg donker*), ook, pik'kedonker: *het is –*; als zn. o.: *in het –*.
pik'draad, zie pek-, prikkeldraad.
piké', o. (*piqué*).
pikeren, gepikeerd (Fr. piquer: *steken*; *stikken, doornaaien*; zie piqué; op kantoren enz.: *gecontroleerde posten met een streepje aanschrappen, aftekenen*; fig. z. gepikeerd).
pi'kelen, zie pikollen.
I. piket', o. piketten (Fr. piquet = eig. paaltje [v. pique] voor de paarden v. h. *piket*; *marsvaardige afdeling troepen* inz. *kleine afdeling soldaten tot ondersteuning der veldwacht*; *brandpiket*; *piketpaal*).
II. piket', o. piketten (Fr. piquet: *kaartspel met 32 kaarten voor 2 spelers*).
piket'paal, m. –palen (*paal van onderscheiden afmetingen, die in de grond geslagen wordt*: *richtpaal bij uitbakening van wegen enz.*; *tentstijl*; scherts. *peen*).
piket'ten, pikette, h. gepiket (*piket spelen*).
pikeur', m. –s (Fr. *jager te paard*; *voorrijder, rijmeester, paardenafrichter*).
pik'haak, m. –haken (*haak, waarmee men pikken kan*: *schippershaak*; inz. *steel met omgebogen ijzeren tand, waarmede de korenhalmen, die men met de pik afslaat, worden bijeengehouden en verzameld*; *zichthaak*).
pik'haan, m. –hanen (*haantje van krentenbrood of koekdeeg op een palmpaas*).
pik'houweel, o. –houwelen (*houweel, dat aan de ene zijde een gebogen beitel* [*houweel*], *aan de andere een spits toelopende punt* [*pik*] *heeft*).
pikkedil'len, mv. (Sp. pecadillo: *kleinigheden, nesterijen, kleine fouten*).
pik'kel, m. –s (Z.-N. *poot van tafel of stoel*; gmz. *voet*): *niet vast op zijn –s staan*; **–en,** pikkelde, h. gepikkeld (Z.-N. *hinken*; *gaan*).
I. pik'ken, pikte, h. gepikt (1 *met de snavel bijten of slaan, steken*; 2 *met een puntig voorwerp in iets prikken om het beet te vatten*; *pikkende oprapen, eten*; 3 *met een scherp voorwerp prikken*; *naaien*; 4 Z.-N. *uitkiezen*; *stelen*; 5 Z.-N. *met een korte zeis maaien*): 1 *de vogel pikte tegen de ruit*; *vechtende hanen – elkaar in de kam*; 2 *de kanarie pikt het zaad uit zijn bakje*; *aardappels met de vork uit de schotel –*; *een graantje –*, een borrel drinken; 3 *ik heb mij aan de dorens gepikt*; *ik zit de hele morgen te –*; 4 Z.-N. *'t beste –*; *hij heeft een appel gepikt*; *geld –*; 5 Z.-N. *het graan –*.
II. pik'ken, pikte, h. gepikt (1 *pekken, met pik bestrijken, vullen, insmeren*; 2 *kleven als pik*): 1 *houtwerk –*; 2 *de lijm pikt*.
pik'ker, m. –s (Z.-N. *maaier*).
pi'koel, o. –s (O.-I. eig. *schoudervracht, zoveel als aan een draagstok aan beide einden v. e. juk door een man gedragen kan worden*; *door de regering vastgestelde maat voor droge waren en door de regering vastgesteld handelsgewicht*): *een – zout is ± 56 kilogram*; *als handelsgewicht is – 100 kati, 125 Amsterdams pond, 61,7613 kg*; vaak: *pi'kol, pi'col*.
pi'koelan, m. –s (O.-I. *draagstok over de schouder te dragen met de last aan de beide uiteinden*); vaak: *pikolan*.
pi'koelpaard, o. –en (*lastpaard*).
pi'kollen, pikolde, h. gepikold (*aan een pikoelan over de schouder dragen*).
pik'zwart, bn., als zn. o. (*erg zwart*): *–e inkt, –e haren*, pikdonker; *een –e lucht*; *in het –*, geheel in het zwart gekleed.
pil, Fr. pilule, Lat. pilula, **1** v. pillen, pilletje (1 *klein balletje of klompje, gemaakt van enig geneesmiddel en bestemd om in zijn geheel te worden doorgeslikt*; 2 *een* [*bijna*] *ronde klomp van iets*, inz. *een dikke homp brood, dikke* [*rogge*]*boterham*): 1 *pillen draaien, maken, rollen*; *pillen slikken*; fig. *een bittere –*, een pijnlijke zaak, iets onaangenaams (doen maar met vooruitzicht op goede gevolgen); *een harde –*, [a]) die zaak is pijnlijk te volbrengen, [b]) de eerste, erge teleurstelling; *de – vergulden* of *iem. vergulde pillen laten slikken*, een onaangename zaak fraai of aannemelijk voorstellen, iets pijnlijks met zachte woorden omkleden; 2 *twee pillen van boterhammen*; O.-I. *– nummer elf*, vergif; **2** m. pillen (*persoon, die veel met pillen omgaat*: inz. *apotheker, plattelandsheelmeester, scheepsdokter enz.*; eertijds: *militaire student in de geneeskunde*): *dat had de – ook gezegd*.
pilaar', m. pilaren, pilaartje (Lat. pilarium van pila = zuil: *kolom, pijler, paal, steunzuil*); **–bijter,** m. –s (*schijnvrome kerkloper*).
pilaar'heilige, m. –n (in de eerste eeuwen van het Christendom: *zuilheilige*, o.a. *in N.-Egypte*): *een – bracht een groot deel van zijn leven door op een pilaar*; *ik stond daar als een –*, bewegingloos.
pilas'ter, m. –s (Fr. pilastre [Lat. pilastrum v. pila]: [*vierkante*] *niet vrijstaande pilaar, die uitspringt ten opzichte van de muur, waarin of waartegen hij is aangebracht*).
Pila'tus 1 voluit: Pon'tius –, de 6e Rom. landvoogd over Palestina, van 26–36 n. C.; toen hij in de Paschatijd met zijn troepen te Jerusalem toefde om de orde te bewaren, kwam de Joodse Hoge Raad hem vragen, Jezus' doodvonnis te bekrachtigen; zegsw. *iemand van Herodes naar – zenden*, Lukas 23 : 7–11; met alliteratie: *iem. van Pontius naar Pilatus zenden*, van stuurboord naar bakboord; **2** m., berg aan het Vierwoudstedenmeer.
pi'lau, v. (Turks: *gekookte rijst met schapenvlees en specerijen*).
pil'legift, v. –en (uit: *pille* = doopkind en *gift*: *doopgeschenk der doopheffers*).
pil'lendoos, v. –dozen (*rond doosje, waarin de apotheker pillen aflevert*; mil. *verborgen ingegraven mitrailleurspost*).
pil'lendraaier, m. –s (scherts. *apotheker*; dierk. *scarabee*, z. ald.).

pi'lo, o. (Eng. pillow = peluw: *half linnen, half katoenen bekeperde broek- en jasstof voor arbeiders*; gew. *anijsdrank*); z. alpaca opm.
piloot', m. piloten (Fr. pilote: *loods; stuurman; vliegtuigbestuurder*; ook: *jekker*).
pils, pil'sner, pil'sener, o. (1 *een soort van bier*; 2 *een glas, flesje* ervan): 1 – naar Pilsen in Bohemen; 2 *kellner, twee –!*
piment', o. (Fr. [Lat. pigmentum]: *specerij van de pimentboom; Jamaïcapeper*); **–boom,** m. –bomen (*een der verschillende pimentsoorten o.a. gecultiveerd op Jamaïca*); **–olie,** v. (*etherische olie, uit piment*).
pimpanpoen'sje, z. piempampoentje.
I. pim'pel 1 m.: *aan de – zijn,* drank; **2** Z.-N. bw.: *hij is –,* simpel.
II. pim'pel, v. –s (*pimpelmees*).
pim'pelaar, m. –s (*iem., die graag pimpelt*).
pim'pelen, pimpelde, h. gepimpeld (*drinken* inz. *onmatig drinken; aan de drank zijn; pooien*): *ze zaten lekker te –.*
pim'pelmees, v. –mezen (*geel zangvogeltje met blauwe kop en blauwe vleugels, rupseneter*; Lat. parus coeruleus): zegsw. *het is een –,* [a]) zwak, lafhartig persoon, [b]) nietig ventje.
pim'pelpaars, bn. (*blauwachtig paars*): *zijn gezicht is – van de kou, een –e neus.*
pimpernel', v. pimpernellen (o.-Fr. pimpernelle: benaming van planten o.a. van het geslacht Pimpinella, *als toekruid gekweekt schapenvoeder*, Lat. poterium).
pim'pernoot, v. –noten (Duits: Pimpernuss; Lat. staphylea: *pistachenoot*).
pin, v. pinnen, pinnetje (1 *kleine metalen staaf of cilindervormig stukje hout: spie, bout,* [*houten*] *nagel*; 2 *voorwerp in de vorm v. e.* [*puntig*] *staafje*; 3 *knijper, prang*; 4 *stomp of spits toelopend uitsteeksel*; inz. *uitstekende* [*metalen*] *punt, die op iets is aangebracht*; 5 *bout of punt, waarop iets ronddraait of zich kan bewegen*; 6 gew. *jonge spiering*; 7 Barg. *ketel*; 8 *gierig persoon*): 1 *stalen, houten pinnen; een schoenmakers–*; 2 *met e. pinnetje het vergif op de pijlpunten strijken; een pin viel uit de breikous,* breinaald; zie ook pinegel; 3 *iem. een – op de neus zetten*; zie pen; 4 *de pinnen van een riek; de stalen – van een werptol*; 5 *de deur draait op vermolmde pinnen*; 6 *sardines en pinnen*; 7 *e. koperen –*; 8 *dat is 'n –*; nog: Z.-N. *voor de pinnen komen,* voor de dag.
pinacotheek', v. pinacotheken (Gr. pinax = tafel: *verzameling van schilderijen, kunstkabinet*): *de nieuwe – te München.*
pina'kel, m. –s (Fr. pinacle, Lat. pinnaculum = tin, gevel: *siertorentje* [*in de gotiek*], b.v. bij vensters, daklijsten).
pi'nang, O.-I. **1** m. –en (*betelpalm, in de Maleise Archipel, van welks noot men een stukje bezigt als ingrediënt der sirihpruim*); **2** v. –en (*befelnoot*); zie betel.
pi'nangnoot, v. –noten.
pinas', v. pinassen (Fr. pinasse, Lat. pinacea = pijnhouten schip: 16de en 17de eeuw: *soort van smal, klein zeilschip met vierkante achtersteven, met twee of drie masten en dat ook geroeid kon worden; grote roeiboot die ook zeil kan maken, deel van de uitrusting v.e.* [*oorlogs*]*schip* inz. in Engeland).
pince-nez', m. pince-nez's (Fr. letterl. neusknijper: *knijpbril, lorgnet*).
pincet', o. pincetten (Fr. pincette: *tangetje voor het aanvatten en vasthouden van kleine of fijne voorwerpen* inz. *instrument van heel meesters enz.*). (c = s).
pincher, m. –s (Eng. *soort van jachthond*).
pin'da, v. pinda's (negerwoord: *apennootje*); **–chinees,** m. –chinezen, of **–man,** m. –mannen inz. **–mannetje** (*Chinees, die pinda's of lekkernijen uit pinda's bereid, verkoopt*); **–kaas,** v. (*van fijngemalen olienoten bereide „kaas" als toespijs*).
Pin'darus, m., de grootste lierdichter van Gr. (522–442 v. C.) te Thebe.
Pin'dus, m. (*grensgebergte tussen Thessalië en Epirus, verblijf der Muzen*).
pin'egel, m. –s (*stekelvarken*); gew.
pin'gel, v. –en, –s (Lat. nux pinea: *kernen van de pijnappel, het eetbare zaad van pinus pinea en andere pijnboomsoorten*; Z.-N. *lang touw, een vinger dik*).
pin'gelaar, m. –s (*iem., die graag pingelt*).
pin'gelen, pingelde, h. gepingeld (*aanhoudend of kleingeestig afdingen*).
pin'go, v. pingo's; zie pinguïn.
ping'pongspel, o. (Eng. *tafel-tennisspel*, naar het geluid der balletjes).
pin'guïn, v. –s (misschien van Lat. pinguis = vet: *vetgans der antarctische streken, in troepen levende, met zwarte kop en rug en witte borst, rechtop lopende, duiker, waarvan de vleugels in roeiorganen veranderden*; Lat. spheniscifórmes); l. *pin'gwin* of *pin'goe-in.*
pin'helm, m. –en (Z.-N. *punthelm*).
I. pink, m. –en (1 *kleinste vinger; gedeelte van de handschoen, dat de pink bedekt*; 2 *zoet gebak in de vorm van een pink of vinger*): 1 *een ring aan zijn –*; zegsw. *de een heeft meer verstand* (of: *is beter*) *in zijn –, dan de ander in zijn hele lijf; zijn – voor iets willen geven; de – afwerken*; 2 *pinkjes smullen*; zie ook pinker.
II. pink, m. en v. –en (*jong rund*).
III. pink, v. –en (*vissersvaartuig met platte kiel* [*ronde voorsteven en één mast*]).
I. pin'kelen, pinkelde, h. gepinkeld (*pinkeren*).
II. pin'kelen, pinkelde, h. gepinkeld (*pinkogen; flonkeren; tintelen*).
I. pin'ken, in de zegsw. *bij de – zijn,* bij de hand; *vroeg bij de – zijn,* vroeg op.
II. pin'ken, pinkte, h. gepinkt (*de pinken in elkaar slaan; met de pink wegnemen*).
III. pin'ken, zie pin'keren.
IV. pin'ken, pinkte, h. gepinkt (*met de ogen knippen; flikkeren*).
pin'ker of **pink,** m. –s (*het puntig toelopend houtje, bij het pinkeren in gebruik*).
pin'keren, pinkerde, h. gepinkerd (*het pinkerspel spelen, waarbij de pinker met een stok of plankje wordt weggeslagen, waarna de tegenpartij tracht de pinker binnen een bepaalde ruimte te werpen, wat de andere partij belet door hem met de stok terug te slaan*).
pin'kers, m. mv. ([*haren der*] *oogleden*).
pink'ogen, pinkoogde, h. gepinkoogd (*met de ogen knippen; de ogen half dichtknijpen* b.v. om scherper te zien, *turen*).
Pink'ster, v. (*als Christelijk feest de 50e dag na Pasen*), meestal, *Pinksteren*; z. ald.
Pink'steravond, m. –en (*avond vóór Pinksterzondag*); **pink'sterbloem,** v. –en (*veldkers*; Lat. cardamine pratensis; *ook het gele lis heet wel –*; fig. *jongen of meisje, op Pinksterdag fraai uitgedost, die met Pinksteren wordt rondgeleid, waarbij liedjes worden gezongen en giften verzameld wor-*

den, ook pinksterbruid): *keer je eens om, –!*
Pink'sterdag, m. –dagen (*dag van Pinksteren*): *er zijn twee –dagen*, nl. *Pinksterzondag* en *Pinkstermaandag*; **–dins'dag,** m. –dinsdagen (*Dinsdag na Pinksteren*): *– heet ook wel Pinksterdrie.*
Pink'steren, v. (eig. *te Pinkster*; z. ald.).
Pink'sterfeest, o. (*feestdag v. Pinksteren*): het – herdenkt de nederdaling v. d. H. Geest over de Apostelen; **–kroon,** v. –kronen (*krans v. groen en bloemen, met Pinksteren opgehangen*); **–maan'dag,** m. –maandagen (*tweede Pinksterdag*).
pinksterna'kel, v. –s; zie pastinak; **–roos,** v. –rozen (*pioen*).
Pink'stervacantie, v. –s, –vacantiën (*schoolvacantie in de Pinksterweek*); **–vreugde,** v. (*vreugde over het Pinksterfeest*); **–vuur,** o. –vuren (*het vuur, dat op het Pinksterfeest op de discipelen van Jezus nederdaalde*; fig. *heilige geestdrift, goddelijke bekeringsijver*; *veldvuur, vreugdevuur, ter ere van het Pinksterfeest ontstoken*); **–week,** v. –weken (*de week, beginnende met Pinksterzondag*); **–zon'dag,** m. –zondagen (*de eerste Pinksterdag*).
pink'stier, m. –en (*éénjarig stiertje*); **–'vaars,** v. –vaarzen (*vrouwelijk jong rund*).
pin'nemuts, v. –en (Z.-N. *mannenslaapmuts*).
pin'nen, pinde, h. gepind (1 *van een of meer pinnen voorzien*; 2 *met een of meer pinnen doorboren, om iets daardoor in verband te houden of te bevestigen*; 3 *met een pin of een pinvormig voorwerp bewerken*): 1 *een stok –*; *een muur – tegen het overklimmen*; 2 *zolen –*, *laarzen –*; 3 *een muts –*, in pijpjes (bet. 5) leggen; nog: *zich –*, zich te sterk inrijgen.
pins'bek, o. (naar den uitvinder Chr. Pinchbeck te Londen † 1732: *goudkleurige legering van koper en zink*); **pinsbekken,** bn.
pin'sen (Fr. pincer: Z.-N.; zie pitsen).
pint, v. –en (*oude vochtmaat* inz. van 6 dl; *kan of pot, die een pint kan inhouden*; *zulke pot met wijn enz.*): Z.-N. *een – bier*, glas.
pin'ten, pintte, h. gepint (Z.-N. *drinken*).
I. pin'ter, m. –s (Z.-N. *drinker*).
II. pin'ter, zie pienter.
pin'xit (Lat. op schilderstukken: *hij, zij heeft* [*dit*] *geschilderd*); ook, *Pinx.* of *Px.*
pioen', v. –en, pioentje (Gr.-Lat. paeonia: *naam van verschillende ranonkelachtige planten*; inz. *de struikpioen of pinksterroos*).
pioen'roos, v. –rozen (*pioen*).
pion', m. –s, pionnetje (Fr. pion [Lat. pedo = voetknecht]: schaakspel: *de boer*).
pionier', m. –s (Fr. pionnier: eig. *schansgraver*; fig. *baanbreker*): *zendelingen en missionarissen zijn de –s der beschaving.*
pionie'ren, pionierde, h. gepionierd (*als veldpionier werken*): *vechten of –.*
pionie'roos, v. –rozen (*pioen, pioenroos*).
piot', m. piotten (min.: *soldaat*, inz. *infanterist*; in Z.-N. niet altijd minacht.).
pip, v. (Lat. pituita = slijm, snot: *bekziekte van het pluimgedierte*): *die hoenders hebben de –*; *hij ziet er uit, of hij de – heeft*, ziekelijk; verwensing: *krijg de –!*
I. pi'pa, m. pipa's (*vader, papa*); gmz.
II. pi'pa, v. pipa's (*Surinaamse pad*; Lat. pipa).
pipet', v. pipetten (Fr. pipette = pijpje: [*glazen, aan een uiteinde spits uitlopend*] *buisje om vloeistoffen op te zuigen, over te brengen of te meten*: *zuigbuis*).
pip'peling, m. –en (Fr. pépin = vruchtepit: *soort van zoete appel*): *Engelse –en.*
pips, bn.; –er, meest – (eig. *de pip hebbende*; van personen: *mat en lusteloos er uitziende, ziekelijk*): *zij ziet (er) – uit*; ook: *een – sproetenwangetje, een – gezicht.*
piqué', o. (Fr. *soort van weefsel*, inz. *van katoen, met een verhoogd weefsel*; *stof met een stiksel, dat een patroon van regelmatige ruiten vormde*; later: *katoenen stof met zulk een patroon*; diamantslijperij: *lichtelijk onzuiver goed*): *een wit –-vest*, zie echter ook alpaca opm.; lees *pie-kee'*.
pique-ni'que, m. –s; zie picknick.
piraat', m. piraten (Fr. pirate [Lat. pirata, Gr. peiratos]: *zeerover, zeeschuimer*): volkswoord *een piraatje*, sigaret.
piramidaal', pyramidaal', bn., bw. (Fr. pyramidal, Lat. pyramidalis: 1 *in de vorm ener piramide*; 2 fig. *ontzettend groot, verbazingwekkend*): 1 *een piramidale zuil*; 2 *piramidale nonsens*; *– opsnijden.*
pirami'de, v. –n (Fr. pyramide, Lat.-Gr. pyramis = eig. soort v. koek: 1 *vierzijdig, spits toelopend grafgebouw der Egyptische koningen*; 2 bij verg. *bouwwerken of voorwerpen in piramide-vorm*; 3 *lichaam, waarvan het grondvlak een vierkant* [ook: *een driehoek, zeshoek enz.*] *is, terwijl de zijvlakken als driehoeken oprijzen en in één punt samenkomen*): 1 *de –n zijn de graven der Pharao's*; 2 *de – van Austerlitz bij Utrecht*; *–n met banket*; van gymnastenvertoningen: *een – vormen*; 3 *een afgeknotte –*; *hexagonale –.*
pirouet'te, v. –n (Fr. oorspr. kindermolentje, draaitol: *omdraai op één voet, of op de punt der tenen bij dans*; *zwenk of draai, die een paard maakt zonder van de plaats te komen, draaisprong*): *de vlieger liet zijn machine –n maken*, draaiingen in spiraalvorm.
pirouetteren, gepirouetteerd (Fr. *een zwenking maken*; *op één voet enz. omdraaien*). (ou = oe).
pis-aller', o. (Fr. *ergste geval*; *iets, wat men doet of aanwendt bij gebrek aan beter*; *laatste middel in de nood*). (i = ie).
pi'sang, O.-I. **1** m. –s (*banaan, bacove*; Lat. musa): *een rare –*, rare sinjeur; *een leuke –*; *dat is de ware –*, dat, waar het op aankomt, wat men nodig heeft; **2** v. –s (*als vrucht*); **–boom,** m. –bomen. (s = z).
pisciculituur', v. (Lat. piscis = vis: *kunstmatige visteelt*).
pisci'ne, v. –n (Fr. [Lat. piscina]: *vijver voor kunstmatige visteelt*; *zwembassin*; ook: *waterbekken, doopbekken*; R.-K. *nis naast het altaar, met waterafloop en soms dienende tot plaatsing der miskannetjes*).
pis'sebed, v. –bedden (*schaaldiertje*): *de kelder– heet wel varkentje*; Lat. porcellio scaber.
pista'che, v. –s (Fr. pistacium, oorspr. Perzisch: *groene amandel of pimpernoot*; *de geconfijte of gesuikerde pit van deze noot*; *knalbonbon*; *de naam v. e. groene kleur*); **–boom,** m., –bomen (*groene amandelboom*).
pis'te, v. –s (Fr. *baan*; *renbaan* [*i. e. circus*]; *vliegbaan, -terrein*; *spoor* [*v. dieren*]).
pisto'le, v. (Fr. *afgezonderd vertrek in huizen van bewaring, waar de gedetineerden op eigen kosten* [*voor een pistool* **I**] *konden leven*): *à la – zitten.*
pistolet' **1** v. en o. pistoletten (Fr. *pistool* **I**);

2 Z.-N. m. –s ([*rond*] *broodje*). (**2** et = ee).
piston', m. –s (Fr. *zuiger*; *luchtklepje*; ook: *stempel*; *cornet à piston*, ook: *de bespeler*).
pistonist', m. –en (*pistonblazer*).
I. pistool', v. pistolen (Fr. pistole, oorspr. *stukje, plaatje*: *oude benaming van buitenlandse gouden munten*, inz. *v. de Spaanse kroon en de Franse louis d'or*).
II. pistool', v., o. pistolen, pistooltje (Fr. pistole: *klein handvuurwapen*); **–schot**, o. –schoten.
pit 1 v. pitten (1 *een der zaadkorrels van een vrucht*, inz. *van verschillende ooftsoorten*; 2 *de door het vruchtvlees ingesloten steen*: *steenpit, kraaksteen*; 3 *het zachte eetbare binnenste van een noot, amandel enz.*: *keest, kern*; 4 *de wiek, het lemmet, de draad van een kaars*; 5 *het lemmet van een lamp*; 6 *schijfje karton of kurk met een in was of terpentijn gedrenkt stukje draad*; 7 *brander van gaslicht*; 8 *de vlam, lichtgevend gedeelte, het brandende uiteinde van de pit van een lamp*): 1 *de pitten van een appel, druiven, rozijnen*; *pitten zaaien*; 2 *de pitten van kersen en pruimen*; 3 *kraak de steen en geef mij de –*; *pitten van amandelen*; 4 *met een snuiter het verkoolde deel der – wegnemen*; 5 *de – opdraaien*; zegsw. *op de – leunen*, [a]) op den souffleur steunen (eig. over de lamp van den souffleur gebogen zijn), [b]) hulp nodig hebben, fig. inz. voorschot vragen op traktement; 6 *een doos met pitten voor nachtlichtjes*; 7 *de gaslamp, één –, met een kap*; 8 *een walmend pitje*; **2** o. (1 *het binnenste deel van boomstammen, takken*; *merg*; 2 *kracht*; 3 *de kern, het wezenlijke van iets*; 4 *innerlijke waarde, kernachtigheid*): 1 *het – van een vlierboom*; 2 *Jan Salie zonder – of merg*; 3 *– van wijsheid*, uitgelezen; 4 *daar zit – in dat laken*; *een redevoering vol –*; zie pitten **II.**
pitchpine, m. –s (Eng. *N.-Am. den, opleverend hard timmerhout*; *het hout*); ook, Amerikaans grenenhout; als bn.: *een – ameublement*; zie alpaca opm.
piteus', bn. (Fr. piteux: *erbarmelijk*).
pithecanthro'pus erec'tus, m. (Lat. *aapachtig dier, waarvan fossiele resten zijn gevonden op Java, d. sommige geleerden beschouwd als v. hoge waarde voor de afstammingsleer*).
pi'thon, m. –s; zie python.
pit'jes, zie pitten **II.**
pi'tjitten, zie pi'djetten.
pi'toor, m. pitoren, **pu'toor**, m. putoren (*roerdomp*); zie butoor.
pit'riet, o. (*bindrotting of Spaans riet, die zich van de bast laat ontdoen*): *tafeltjes van –*; **pi'trieten**, bn.: *– tuinmeubelen*; zie ook alpaca opm.; ook, pitrotting.
pit'se, v. –n (*zweep*); ook: *pietse*; volkst.
pit'sen, pitste, h. gepitst (Z.-N. *nijpen, knellen*): *de vingers –*, tintelen; **pit'ser**, m. –s (Z.-N. *vrek*).
pitsjaar', m. pitsjaren (*seinvlag*).
pitsjaars'vlag, v. –vlaggen.
pitsja'ren, pitsjaarde, h. gepitsjaard (van Mal. bitjara = raadpleging: *bijeenkomen der verschillende scheepskapiteins voor het houden van krijgsraad*; *een sein geven door middel van een vlag, dat men scheepsraad wil houden*; in het alg. *door middel van een seinvlag aan boord roepen*).
I. pit'ten, pitte, h. gepit (ton. *leunen op den souffleur*; zie pit **1** 5); zegsw. *hij groeit naar het hok*, van een acteur, die pit.
II. pit'ten, in verband gebracht met pit, maar oorspr. pitjes (O.-I. pi'tjis = geld): in zegsw. *pitten of pitjes hebben*, duiten, geld; *iem. met pitten*, rijk.
pit'tig 1 bn. (1 *v. e. pit voorzien*; 2 *merg hebbende*; 3 *krachtig, energiek*; 4 van zaken, spijzen: *waar pit in zit, niet flauw*; 5 *kernachtig, geestig*; 6 *aantrekkelijk, lief, aardig*, inz. van iets kleins): 1 *–e mandarijntjes*; 2 *–e vliertakken*; 3 *een – wijfje*; 4 *een –e sigaar*; 5 *een – gezegde*; *een –e stijl*; 6 *een – kleintje*; **2** bw. (1 *op een wijze, die blijk geeft van geestkracht en snedigheid*; 2 *op kernachtige wijze, zaak- en geestrijk*): 1 *zij leek op tante, maar keek –er uit haar ogen*; 2 *– zijn gedachte uitdrukken*; **–heid**, v.: *de – van deze tabak*.
pittoresk', bn., bw. (It.-Fr. pittoresque: *schilderachtig*).
pit'vis, m. –vissen (*schelvisduivel*; Lat. callionymus lyra).
pit'vrucht, v. –en (*vrucht met een klokhuis, waarin de pitten of zaden zitten*): *appels, peren en kweeën zijn –vruchten*.
piu', bw. (It. muz. *meer*): *– alle'gro, for'to, mo'to*, wat sneller, krachtiger; l. *pioe'*.
pi'xis, m. pixes; zie ciborie.
pizzica'to, It. muz. **1** bw. (*de snaren met de vingers te tokkelen*); **2** o. pizzicato's (*stuk, aldus gespeeld*): *e. – v. Saint-Saëns*. (zz = tsj).
plaag, v. plagen (Lat. plaga = slag, wond: 1 *een door God gezonden straf, bezoeking, kastijding*; *onheil, ramp*; **2** bij uitbr. *onheil, ramp*; *kwelling, verdriet*; *onaangenaamheid en last*; 3 *ziekte*, inz. *besmettelijke ziekte*; 4 *iem., die een plaag is, last, kwelling aandoet*; 5 met de bijged. aan plagen: *plaaggeest*): 1 *de tien plagen van Egypte*; 2 *de hel met al haar plagen*; *de plagen van de geest, van het lichaam*; *jicht is een –*; *iets wordt (tot) een –*, iets hinderlijks, iets, waarvan men moeite en onaangenaamheid ondervindt; 3 *noch pest, noch –*; 4 *mijn last, mijn lust, mijn – en toch.... mijn vriend*; 5 *och –, schei uit*.
plaag'duivel, m. –s (*kwelduivel*, inz. fig. *plaaggeest*); **–geest**, m. en v. –en (*bovennatuurlijk of spookachtig wezen, dat de mensen plaagt en kwelt*; inz. fig. *iem., die anderen plaagt of kwelt*): *een lastige –*; *ondeugende –*; **–stok**, m. –stokken (Z.-N. *plaaggeest*); **–ziek**, bn., bw. (*gaarne plagende*): *een – kind*; *– zeide hij*; **–zucht**, v. (*lust tot plagen*).
plaan'boom, m. –bomen (*plataanboom*).
plaas'ter, Z.-N. **1** v. –s (*pleister*); **2** o. –s (*kalkmengsel*); **3** v. –s (*plakker* **I**, 1e bet.).
I. plaat, v. platen (o.-Fr. plate = plat voorwerp: *vlak en plat hard voorwerp of stuk van een bepaalde stof*, van geringe dikte in verhouding tot de grootte, meestal vierkant; hieruit de bet. 1–4: 1 *vlak stuk steen enz.*; 2 *geplet of gegoten blad van een of ander metaal*; 3 *voorwerpen van dergelijke gedaante van allerlei andere stoffen gemaakt*; 4 met betrekking tot gravures: *gladgeslepen stuk metaal, bestemd om er op te graveren, te etsen enz.*; *de gegraveerde plaat*; *de afdruk*; 5 *dikke plank*; 6 *zandbank, ondiepte in zee of in rivieren, die zich enigszins als een vlakte uitstrekt*): 1 *een – marmer*; *de marmeren – van de schoorsteen*; 2 *geperste loden platen*; *gegolfde platen*; in toepassing op vlakke stukken metaal met tekens, letters enz.: *de zilveren – van het loodswezen*; 3 *een plaatje*

lak; *bamboezen plaatjes*; *platen zoolleer*; *een glazen* –; 4 *metaal voor platen*; *een – snijden*, er de voorstelling op aanbrengen, die men door de druk wil vermenigvuldigen; *in – brengen*; *de muur hing vol platen*; *een boek met koperen platen*, kopergravures; *in* –, in afbeelding; 5 *deze platte, brede stukken hout van meer dan 5 cm dikte, heten platen*; 6 *droge platen*, die boven het water uitsteken; *de robben lagen zich op een – te koesteren*; nog (zie bet. 1–3): *de gouden – van een horloge*, wijzerplaat; *met de voeten op de* –, haardplaat, schoorsteenplaat; *de – van een grammofoon*, dunne schijf, waarmee (door middel van een naald) klanken worden overgebracht en weergegeven; *gevoelige, lichtgevoelige platen*, blad metaal, glas, dat dient om het lichtbeeld op te vangen; zegsw. *de – poetsen*, of *'m poetsen*, er van door gaan, zich uit de voeten maken, stilletjes heengaan; *het valt als* (*een druppel*) *water op een gloeiende* –, het is terstond weder verdwenen; nog Z.-N. *plaatijzer*.

II. plaat, v. platen (Z.-N. gew. *pladijs*).

plaat'druk, m. –drukken in bet. 2 (*het drukken met behulp van in koper enz. gegraveerde platen*; *afdruk van zulk een plaat*); **–drukken,** o.; **–drukker,** m. –s (*iem., wiens ambacht het is prenten te drukken*); **–handel,** m.

plaat'ijzer, o. (*ijzer in de vorm van platen*): *een kachelmantel van* –; *geribd, dun* –.

plaats, v. –en (o.-Fr. place [Lat. platea = straat, brede binnenplaats]; 1 *open, onbebouwd stuk grond vóór of binnen de muren v. e. gebouw, soms met stenen of tegels geplaveid*; 2 *plein in stad of dorp*, inz. Z.-N.; 3 *dergelijke open ruimte buiten in het veld*; *slagveld* in zegsw.; 4 *ruimte, die een persoon of een zaak inneemt*; 5 *ruimte, die kan ingenomen worden, die beschikbaar is*; 6 *een al of niet nader bepaald punt of deel in de ruimte*; 7 *een bepaalde plek op de oppervlakte van iets of als onderdeel van een lichaam*; 8 *het punt of de plek, waar iem. of iets zich bevindt*, met betrekking tot de ligplaats of plaatsing daarvan; 9 *een deel van de ruimte, waar mensen wonen*; 10 *een bepaald, aangewezen en beperkt gedeelte in een ruimte, groot genoeg en bestemd om iem. gelegenheid te geven er te staan of te zitten*; 11 *een bepaald gedeelte van een boek of geschrift*; 12 *een door iem. of iets ingenomen plek of ruimte*, met betrekking tot de geschiktheid of bevoegdheid daartoe): 1 *de kinderen spelen op de* –; *een overdekte – met een pompje*; 2 *rond de – winkels*; *de Mariaplaats te Utrecht*; 3 *de – ruimen*, fig. het veld ruimen; *op de – blijven*, sneuvelen; *de – van een gasfabriek*, terrein; 4 zonder mv. en lidw. – *beslaan, innemen*, een zekere ruimte vullen; *een – openlaten, inruimen*; 5 *ik heb geen* –, *schik wat op*; – *voor iem. of iets openlaten*; – *maken voor*; –, maak plaats, ruimte, uit de weg; 6 *de* –, *waar de kerk staat*, oord, plek; *ter –e waar*; *ter behoorlijke, juiste –e*; *openbare –en*, plaatsen, die tot openbaar nut strekken of waar men in 't publiek samenkomt; *zekere* –, secreet; zegsw. *Men kan niet op twee* (*drie, zeven*) *–en tegelijk zijn*, [a]) niet overal zijn, [b]) niet voor alles tegelijk zorgen; – *van bestemming, vertrek, aankomst*; – *van geboorte*; in tegenstelling met *tijd*: *bijwoorden van – en tijd*; 7 *op die – heb ik pijn*; *een zwakke* –, fig.; 8 *iets op* (of: *aan*) *zijn – laten*, fig. het laten voor wat het is; *de kist is niet van de – te krijgen*; *op de – doodblijven*, plotseling, daar waar men is, sterven; zegsw. *wij hebben hier geen blijvende* –, wij zijn sterfelijk; *hier ter –e*, alhier; zie rust; 9 *hij zocht naar de – op de kaart*, stad, dorp, vestiging v. mensen; mil. *een* [a]) *versterkte*, [b]) *open* –, [a]) met bezetting, [b]) zonder wallen, grachten enz.; *bij Alkmaar liggen welvarende –en*, boerderij met de daarbij behorende landerijen, hoeve; 10 *–en aanwijzen*; *–en nemen*, biljetten; *een open* –, niet bezet; *er zijn in dat zaaltje 900 –en*, zit- of staanplaatsen; 11 *ter aangehaalde –e*; *deze – uit Vondel is duister*; 12 *het is hier de – niet om daarover te spreken*, niet de geschikte gelegenheid; *op zijn – zijn*, daar zijn, waar het past. waar dit aan het doel beantwoordt; *iets op zijn – zetten*, er voor bestemde; *de eerste* –, ter aanwijzing van de rangorde; *in* (of: *op*) *de eerste, tweede* –; *iems. – vervullen*, voor hem in de plaats treden; *in mijn, uw* –; *een goede* –, ambt, bediening; *in – van*, (ook: *in – dat*), in strijd met hetgeen men verwacht of goedkeurt; *in de – van*, in stede van; zie ook recht **1,** 2; zegsw. (bet. 4–5) meestal aan elkaar geschreven; *–grijpen, –hebben*; *–nemen*, gaan zitten; Z.-N. *opgestaan is – vergaan*, of *die opstaat, verliest zijn* –.

plaats'bekleder, m. –s (*iem., die een plaats* [*voor een ander*] *bekleedt*; *plaatsvervanger*).

plaats'beschrijving, v. –en (*het beschrijven van een plaats of plaatsen, stad, dorp enz.*); zie topographie; **–bespreking,** v. –en (*het bespreken van plaatsen in een schouwburg, mailtrein, boot enz.*; inz. *het vooraf-nemen van een plaats in het theater enz. tegen een kleine vergoeding*); **–bewijs,** o. –bewijzen (*plaatskaartje, bewijs dat recht geeft op een bepaalde plaats in schouwburg enz.*).

plaats'commandant, m. –en (*bevelvoerende officier in een vesting of garnizoensplaats*).

plaats'deur, v. –en (*deur, die een* [*binnen-*] *plaats afsluit en daartoe toegang geeft*).

plaat'selijk 1 bn. (1 *betrekking hebbende op een plaats, op een bepaald deel der ruimte*; 2 *tot een zekere plaats zich bepalende*; 3 *van een plaats of gemeente*): 1 *een – onderzoek*; 2 *het onweer was slechts* –; *een – gebrek*, aan een of ander lichaamsdeel; *–e keuze*, wettelijke regeling, waardoor de inwoners het recht krijgen bij meerderheid van stemmen de verkoop van sterkedrank te verbieden (Eng. *local option*); *–e tijd*, tijd, die voor een bepaalde plaats geldt; *een – comité*; 3 – *bestuur*; **2** bw.: – *brengen de herten af en toe schade teweeg*, hier en daar.

plaat'sen, plaatste, h. geplaatst (1 *een plaats geven*; *zetten*; 2 van geld: *beleggen*; 3 *een betrekking geven*): 1 *een kachel* –; *een advertentie* –, nl. in de krant; 2 *geld* –; 3 *zijn zoon is goed geplaatst*, h. een goede betrekking; nog: *een grap* –, te berde brengen op een geschikt ogenblik; sportt: *niet geplaatst zijn*, niet tot de prijswinners behoren.

plaats'gebrek, o.: *wegens – uitstellen*.

plaats'geheugen, o. (*geheugen, dat vooral sterk is, waar het de plaats der dingen betreft*).

plaats'geld, o. (Z.-N. *staangeld* 1 *in hallen of op jaarmarkten*).

plaats'grijpen, greep –, h. plaatsgegrepen (*tot stand komen*; *gebeuren*).

plaats'hebben, had –, h. plaatsgehad (*gebeuren, geschieden*): *wanneer zal dat bal –?*
plaat'sing, v. –en (1 *het geven van een plaats aan iem. of iets*; 2 *het* [*doen*] *opnemen van een stuk enz. in een courant, tijdschrift*; 3 *het vinden van een afnemer voor koopwaren*; 4 *de wijze, waarop iem. of iets geplaatst is of wordt*): 1 *de – van een handtekening*; *de – van een piano*; *– vinden op een kantoor*; 2 *de – van een advertentie, een artikel*; 3 *een solide – voor dat kapitaaltje*, belegging; 4 *de – der troepen.*
plaats'kaartje, o. –s (*plaatsbewijs*).
plaats'majoor, m. –s (eertijds: *naam van een niet-commanderend hoofdofficier in een garnizoensplaats of vesting, met administratie belast*; ook: *ondermajoor of plaatsmajoor van de 2de klas*; soms: *majoor ener plaats*).
plaats'naam, m. –namen (*eigennaam ener plaats*): *de etymologie van –namen.*
plaat'snijder, m. –s (*graveur in koper enz.*).
plaats'opneming, v. –en (*het opnemen, onderzoeken, beschrijven v. e. plaats*; inz. *locale inspectie door de rechterlijke macht in verband met een misdaad*); **–ruimte,** v. (*ruimte ener plaats*; *ruimte, waar iets gezet, gehangen of geborgen kan worden*): *gebrek aan –*; **–vervangend,** bn. (*iems. werkzaamheden* [*bij afwezigheid*] *waarnemend*): *– kantonrechter, griffier*; **–vervanger,** m. –s (1 *iem., die de plaats van een ander inneemt*; *iem., wien opgedragen of geoorloofd is eens anders taak te vervullen, deze voor hem waar te nemen*; 2 *opvolger van iem.*; 3 vroeger mil. *remplaçant*): 1 *– van den predikant*; *in de dienst voorzien door –s*; 2 *de – stond gereed hem na zijn dood te vervangen*; 3 *een – stellen*; **–vervangster,** v. –s; **–vervanging,** v. (*het innemen van de plaats v. e. ander*; vroeger mil. *remplacement*); **–vinden,** vond –, h. plaatsgevonden (1 *plaatshebben*; 2 *een plaats vinden*): 1 *wanneer vond die moord –?* 2 *zal ik in die volle zaal nog –?*
plaats'zin, m. (*gave, om zich gemakkelijk te oriënteren en de richting naar een vast punt of een gegeven plaats te vinden*): *– v. bijen.*
plaat'werk, o. –en (*een aantal bijeenbehorende gravures, platen enz.*; *boek, waarin platen, tekeningen enz. de hoofdinhoud vormen en niet de tekst*; *het werken in plaatijzer*; *hetgeen van plaatijzer gemaakt wordt*).
placen'ta, v. (Gr.-Lat. letterl. koek: *vlies, dat de verbinding vormt tussen 't moederdier en 't zich ontwikkelende jong*).
placer, o. –s (Eng. *zand met gedegen metalen vermengd*; inz. *goudveld*).
pla'cet, o. (Lat. *het behaagt, wordt ingewilligd*: *koninklijke toestemming*): *het recht van –*, nl. van sommige vorsten, om de afkondiging van pauselijke verordeningen en bisschoppelijke besluiten al of niet te doen plaats hebben.
pladijs', v. pladijzen, **pladdijs',** v. pladdijzen (Lat. platessa: *een soort van schol*).
plafond', o. –s (Fr. uit plat = vlak + fond = grond: 1 [*vlakke, gestukadoorde*] *zoldering*; *de bekleding der zoldering*; 2 vliegw. *hoogtegrens*): 1 *een keurig geschilderd –*; 2 *5000 m – hebben*; meestal Fr. uitspr.
plafonneer'der, m. –s.
plafonneren, geplafonneerd (Fr. *een plafond maken, van een plafond voorzien*; Z.-N. *stukadoren*).
plafonnier', m. –s (*plafonneerder*).
plag, plag'ge, v. plaggen (*afgestoken gras*; *heizode*): *een vuur van plaggen.*
pla'gen, plaagde, h. geplaagd (1 *iem. kwellingen of overlast aandoen, hinder of last veroorzaken*; 2 *uit scherts of boosaardige lust lastig vallen, hinderen, kwellen*; 3 *iem. lastig vallen met het oog op enig doel*; *hem dringen om iets te doen, te geven enz.*; 4 *iem. kwellen, zijn gemoedsrust roven*; 5 refl. *zich kwellen, zich moeite aandoen, zich aftobben*): 1 *met schuldeisers geplaagd*, er de last van ondervindende; *'t zijn zenuwen, die mij –*; 2 *katten en honden –*; *mag ik u even –?* beleefdheidsformule, als men iem. een weinig overlast aandoet; *het is maar om te –*, schertsend boos of ongeduldig maken; *iem. met iem. of iets –*, inz. in toespeling op een bekende of verondersteld verliefdheid; 3 *die alle meisjes om zoenen plaagde*; 4 *de nieuwsgierigheid plaagt hem*; *de arme geplaagde man*; 5 *zich plagend om niets.*
pla'gerig 1 bn. (1 *geneigd om te plagen, gaarne plagende, plaagziek*: 2 *blijk gevende van plaagzucht*): 1 *een –e broer*; 2 *een –e opmerking*; **2** bw. (*op plagende wijze, met de bedoeling iem. te plagen*): *– lachen.*
pla'gerij, v. in bet. 2 –en (1 *het telkens of aanhoudend plagen of kwellen*; 2 *kwelling, die men iem. aandoet*, inz. in toepassing op het schertsend kwellen): 1 *wederkerige –*; 2 *het sein tot nieuwe –en*; *het regende lieve –en*; ook in deze bet. **plagerij'tje,** o. –s.
plag'genhut, v. –hutten (*hut met heideplaggen bekleed*, inz. *met wanden van rechthoekige en een dak van ronde plaggen, rustend op dennestammen*); **–steker,** m. –s (*heiboer, die plaggen steekt*).
plagiaat', o. plagiaten (Fr. plagiat [Lat. plagiatus = mensenroof]: *het zich toeeigenen van het geestelijk werk van anderen en als eigen werk openbaar maken*; *letterdieverij*): *– plegen*; *een onbeschaamd –.*
plagia'ris, m. plagiarissen, **plagia'tor,** m. –s, plagiato'ren (Lat. *iem., die zich schuldig maakt aan plagiaat*; *letterdief*).
plaid, v. –s (Eng. *langwerpige doek*, [*met een Schots patroon*] *gebruikt als mantel of jas*, oorspr. *in Schotland*; thans ook: *reisdeken*).
plain'te, v. –s (Fr. *klacht*; *aanklacht*).
plaisanterie', v. –s, plaisanterieën (Fr. *kortswijl, scherts*).
I. plak, v. plakken (1 *strafwerktuig in de oude school*, z. voorbeeld; 2 vero., Z.-N.: *slag, oorveeg*): 1 *de – was een korte stok met een schijf aan het ene uiteinde, waarmee de schoolmeester de kinderen een gevoelige slag op het binnenste der hand kon geven*; zegsw. *iem. onder de – houden* (of: *hebben*), in bedwang houden, beheersen; *onder de – zitten, komen, zijn*, niets te zeggen hebben, onder de macht van een ander komen; *de – ontwassen* (of: *ontgroeid*) *zijn*, geen kind meer zijn; 2 *een – in de hand*; *iem. een – geven*; Z.-N. *op de – kopen*, op crediet.
II. plak, v. plakken (1 *dunne schijf, plat vlak stuk van iets*; 2 *iets dat in vorm op zulke schijf gelijkt*; 3 *benaming v. e. munt*): 1 *een –(je) rookvlees*; 2 *een – chocolade*; *plakken noga*; Z.-N. (spreekt.) *nummer(plaat) van auto, fiets*; 3 *de – was vroeger van verschillende waarde, soms een stuiver, thans meestal halve stuiver, $2^1/_2$-centstuk.*
plak'boek, o. –en (*boek* [*met wit papier of*

gekleurd] *waarin men iets plakt*, inz. *een boek, waarin men prenten enz. opplakt*); **–brief,** m. –brieven (*aanplakbiljet*; ook: *etiket*): *bij* (*middel van*) *plakbrieven*, door aanplakking; in bet. van etiket inz. *plakbriefje*.

plak(k)et', v. plak(k)etten (Fr. plaquette: 1 *kleine plaat van metaal of porselein enz. ter versiering van een muur of van meubels*; 2 *langwerpige vierkante medaille*; *penningplaat*): 1 *een met bronzen plaketten versierde schoorsteenmantel*; 2 *tentoonstelling van medailles en plaketten*; nog: vero. Z.-N. *muntstuk van 16 cent*.

plakkaat', o. plakkaten (Fr. placard v. plaque: 1 gesch. *aangeplakte kennisgeving der bevoegde overheid of der landsregering*; *bevelschrift, edict*; *opgeplakte bekendmaking*; zie bloedplakkaten; 2 *een groot stuk papier*; 3 *klad*; 4 *metalen plaat of plaket*): 1 *overtreders van de plakkaten*; 2 *iem. een – op zijn rug spelden*; 3 *daar ligt een heel – op het schrift*; 4 *al die plakkaten der ridderorden, al dat goud der uniformen*.

plakkaat'boek, o. –en (gesch. *boek, waarin de uitgevaardigde plakkaten worden ingeschreven*; *verzameling van plakkaten*): *het grote –*, bevattende de verordeningen, uitgevaardigd door Karel V (1500–'58).

plak'ken, plakte, h. geplakt (1 *met een kleefstof op iets anders bevestigen*; 2 *iets door plakken vervaardigen*; 3 *door iets vast te kleven, er iets op te plakken weder stevig of netjes maken*; 4 v. e. kleefstof: *goed kleven*; 5 *kleven, houden, nadat het met kleefstof is bevochtigd*; 6 *op iets vastkleven*; 7 van personen: *niet van hun stoel kunnen opstaan, maar overmatig lang blijven*; 8 *iets plat en vlak maken*; 9 Z.-N. *in de handen klappen*; 10 Z.-N. *op crediet kopen of drinken*; 11 Z.-N. *stukadoren*): 1 *een kaart op linnen –*; 2 *zakjes –*; 3 *het gescheurde prentenboek –*; 4 *die lijm wil niet meer –*; *lijm, gom plakt aan de vingers*; 5 *dat papier wil niet –*; 6 *zijn hemd plakt op zijn lichaam*; 7 *ergens blijven –*; *hij houdt van –*, laat in een café enz. zitten; 8 *– noemt men het met de spade vastslaan van graszoden*; 9 *plakt een keer in uw handen*; ook: 10 *hij is weer aan 't –*; 11 *muren –*.

I. plak'ker, m. –s (*iem., die gaarne laat blijft zitten in het café enz.*; Z.-N. *stukadoor*).

II. plak'ker, m. –s (uit plakkaard = de gevlekte: *koolmees*); gew.

plak'kerig, bn. (*kleverig*): *–e handen*; *– goedje*; *– haar*, als gekleefd.

plak'plaatje, o. –s (*veelkleurig plaatje, dat opgeplakt wordt op papier*); **–pleister,** v. –s (*hechtpleister*; fig. *plakker*; ook: *een meisje, waardoor een vrijer wordt aangetrokken*); **–prentje,** o. –s (*plakplaatje*); **–stijfsel,** v. (*stijfsel, om mee te plakken*); **–tafel,** v. –s (*tafel, waarop het nog vochtige stijfselgoed op elkaar gelegd en platgestreken wordt*).

plak'zegel, o. –s (*zegel, dat op iets geplakt wordt*; inz. *belastingzegel, dat op het zegelplichtige stuk wordt vastgekleefd* inz. *dat voor quitanties* [*10 cents*]).

plammod'der, m. (Z.-N. *slijk*).

plammo'ten, plammootte, h. geplammoot (Z.-N. *bevlekken* inz. *met vuile handen*).

plamu'ren, plamuurde, h. geplamuurd (suikerfabricage: *gelijkmaken van de voet der suikerbroden in de vormen*; *het hout of doek, dat men beschilderen wil, met plamuur bestrijken, zodat de oneffenheden verdwijnen*).

plamuur', o. (*datgene, waarmee men plamuurt*; *mengsel van gekookte lijnolie met pijpaarde, en lood- of zinkwit*), ook: **–sel,** o.

plan, o. plannen, plannetje (Fr. plan [Lat. planum = oorspr. vlakke oppervlakte]: 1 *afbeelding, tekening, schets van iets, op een plat vlak geprojecteerd*; *plattegrond*; *het in tekening gebrachte, uitgewerkte ontwerp van een bouwwerk*; 2 *ontwerp, uitgewerkt schema, aangevende de wijze, waarop iets moet worden ingericht en ten uitvoer gelegd*; 3 in ruimere zin: *ontworpen stelsel, volgens hetwelk men iets wil doen*; 4 *opzet of voornemen tot*; 5 *een van de gedeelten, waarin men met betrekking tot het perspectief een schilderij of vergezicht verdeelt*; onelg. *het niveau, de hoogte, waarop iets staat*): 1 *een – maken, tekenen*; *het – van een huis*; *het – der geprojecteerde straten*; 2 *het – van een roman*; *dat strookt met* (of: *ligt in*) *het –*; 3 *naar een* (*bepaald*) *– te werk gaan*; *een – maken, beramen*; 4 *het is het –*; *iems. –*, het voornemen bestaat bij iem.; *van een – afweten*; *een – vormen, smeden, ontwerpen, beramen*; *een – verwezenlijken*; *een – opgeven*; *een – valt in duigen*; *– hebben*, voornemens zijn; Z.-N. *zijn – trekken*, zich uit de slag trekken; 5 *men spreekt van het eerste, het tweede enz. –* voor: de voorgrond en de daarop volgende gedeelten; *dit toneelstuk staat op een hoger – dan het vorige*.

planchet', o. planchetten, –s (Fr. planchette = plankje: *meettafeltje*; *borstplankje of -plaat*, in gebruik o. a. bij draaiers). (ch = sj).

plan de campa'gne, o. (Fr. mil. *ontwerp van de beweging der troepen bij een veldtocht*; bij uitbr. *van te voren opgemaakt plan*).

planeer'hamer, m. –s (*afslechthamer*).

planeet', v. planeten (Gr.-Lat. planeta = oorspr. dwaler: 1 *dwaalster*: *donker hemellichaam, om de zon wentelend en van haar licht en warmte ontvangend, en zijn plaats ten opzichte van de vaste ster voortdurend veranderend*, b.v. *Mercurius, Venus, de Aarde, Mars*; 2 *benaming voor de gezamenlijke voorspellingen betreffende de invloed van een bepaalde planeet, voorkomende in het Groot Planeetboek en daaruit overgedrukt op losse blaadjes papier*; *zulk papiertje, waarop iemands toekomst te lezen staat*): 1 *onze –*, de aarde; zegsw. *onder een gelukkige – geboren zijn*, bestemd voor geluk; 2 *een – trekken*, zie horoscoop; *iem. zijn – lezen*, zijn lot voorzeg'gen; **–stelsel,** o.; z. planetenstelsel.

planeren, geplaneerd (Fr. *oneffenheden wegnemen*; inz. *metaal met hamers gladkloppen*; ook: *zweven, in zweefvlucht dalen*).

planeta'rium, o. (Ned.) planetariën, –s; (Lat.) planeta'ria (Lat. *toestel, waardoor de beweging der planeten om de zon wordt voorgesteld*; *lijst der planeten*): *het – van Eisinga*.

plane'tenstelsel, o. (*de gezamenlijke planeten, welke om een zon wentelen*).

planetoï'den, v. mv. (*kleine planeten*, o. a. *tussen Mars en Jupiter*). (e = ee).

planime'ter, m. –s (*vlak- of vlaktemeter*).

planimetrie', v. (*vlakke meetkunde*).

planisfeer', v. –sferen (*voorstelling van een halfrond* [*aarde of hemel*] *op e. plat vlak*).

I. plank, v. –en (Lat. planca: 1 *een in de lengte uit een boomstam gezaagd plat stuk hout, dat breder is dan dik en langer dan breed*; 2 in verschillende bijzondere toepas-

singen o.a. in het mv. *toneel*): 1 *dikke –en noemt men platen; ongeschaafde –en; een huis van vier* (of: *zes*) *–en*, doodkist; *met –en beschieten; eiken –en; –en zagen*; 2 *op de –en komen*, [a]) als toneelspeler optreden, [b]) in het alg. voor den dag komen, [c]) van toneelstukken: opgevoerd worden; *een strijk–, een bedde–, een boeken–, een pers–; het is van de bovenste –*, iets van de eerste rang; *de – misslaan*, zich vergissen; *de – mis zijn*, iets verkeerd doen, het mishebben (misschien ontleend aan het kegelspel); *hij heeft een – voor het hoofd*, [a]) is een onbeschaamd mens, [b]) is zeer onbevattelijk.

II. plank, v. –en (Fr. plante: Z.-N. *voetzool*).

plan'ken, bn. (*van planken of delen gemaakt; houten*): O.-I. *een – jas*, geklede jas.

plan'kenbeschot, o. –beschotten (*beschot, afscheiding van planken*); **–huis,** o. –huizen (*huis, van planken opgetrokken*; fig. *doodkist*); **–koorts,** v. (*zenuwachtige vrees van* [*jonge*] *acteurs vóór het optreden*); **–loods,** v. –en (*loods van planken; houtloods, opslagplaats voor hout*); **–vloer,** m. –en; **–vrees,** v. (*plankenkoorts*).

planket', o. planketten (*plankenvloer, plankenbeschot; latwerk voor leibomen*).

planket'sel, o. –s (*beschot van planken*).

plankier', o. –en, plankiertje (o.-Fr. planchier: *een bekleding met planken: houten vloer van steigers, aanlegplaatsen enz.; naam voor het perron v. e. spoorwegstation*; Z.-N. *stenen bevloering langs huis of stal, trottoir*).

plankijs', o. plankijzen (*op palen gebouwde plankenvloer boven het water, plankier* in de 2de bet.): *wassen op het –*; gew.

plank'ton, o. –s (Gr. eig. *het drijvende*, woord v. d. Duitser V. Hensen ± 1889: *drijvende of zwevende dierlijke en plantaardige organismen in rivieren, zeeën enz., voedingsmiddel van de andere waterdieren*).

plan'nenmaker, m. –s (*iem., die allerlei plannen maakt of smeedt*, dikwijls ongunstig); **–smeder,** m. –s.

pla'no, zie in plano.

plan'plan', bw. (O.-I. *zachtjes aan*).

plansier', o. –en (o.-Fr. planc[h]ier: *deel van de kroonlijst*).

plant, v. –en (Lat. planta: 1 *elk van stengel en bladeren voorzien gewas, dat zijn voedsel uit de aarde trekt*; inz. met beperking tot de kleinere gewassen met uitsluiting der bomen; 2 bij uitbr. toegepast op al wat in de aarde groeit): 1 *de – kiemt, loopt uit, groeit, kwijnt, verdort, sterft; in het wild groeiende –en; –en (op)kweken, verzorgen*; bij verg. en fig.: *de psychologie is een jonge –*, staat nog in het begin van haar ontwikkeling; *een tedere –, een teer plantje*, iets [a]) dat veel zorg vereist, [b]) dat weinig verduren kan; 2 *een – is een levende eenheid, in 't alg. zonder willekeurige beweging; eenjarige –en*; nog: Barg. = beurs.

plan'ta, v. (*plantenboter*).

plant'aarde, v. (*tuin- of teelaarde*).

plantaar'dig, bn. (*van de aard ener plant, tot de planten behorende, uit planten bestaande of daarvan afkomstig*): *turf is een –e stof; – voedsel*, uit het plantenrijk afkomstig.

planta'ge, v. –s (Fr. 1 *beplanting* inz. *in de tropen, uitgestrektheid gronds als kweekplaats van bepaalde gewassen*; 2 *plantsoen, openbare wandelplaats*, dikwijls straatnaam geworden): 1 *suiker-, koffie-, tabaksplantages*; 2 *de Plantage te Rotterdam*.

plant'bestaan, o. (*plantenleven* 2).

plant'dier, o. –en (in 't alg. *dier, dat uiterlijk aan een plant doet denken; straal-, bloemdier*): *de zeeanemoon is een –*.

plan'ten, plantte, h. geplant (Fr. [Lat. plantare]: 1 *gewassen enz. in de grond plaatsen, zodat ze wortel kunnen schieten en groeien*; 2 van cultuurgewassen: *aanplanten en kweken*; 3 bij verg. met het in de grond zetten v. e. boom: *in de grond of bovenop iets zetten om daar tijdelijk te blijven staan*; 4 in 't alg. *op iets plaatsen of stevig vastzetten*; 5 *ergens blijvend plaatsen* in oneig. en fig. bet.; 6 refl. *ergens post vatten*; 7 refl. *zich stevig vastzetten in iets*): 1 *bomen –*; bij uitbr. *bloemen, vruchten –; poten en –*; 2 *tabak –, koffie –*; 3 *de standaard –; de vaan des oproers, de oorlogsvaan –*, oproer maken, oorlog gaan voeren; *de vlag op de wallen –; een daar geplant ijzeren kruis; het geschut –*, in positie brengen voor het afschieten; *iem. een dolk enz. in het hart –*, hem daarmee doorboren; 4 *telkens de voeten –d op de minst stenige plaatsen; de voeten in de grond –*, zich schrap zetten; 5 *waar 't heilig recht zijn zetel plant; oesters –*; (Bijbel) van mensen: *ick salse getrouwelick in desen lande –*, een vaste woonplaats geven; verg. volksplanting; *diep in het hart –*, b.v. leringen ingang doen vinden; 6 *ik plantte mij voor mijn schrijftafel*; 7 *de poten – zich in de sneeuw*.

plan'tenaardrijkskunde, v. (*de wetenschap, die zich ten doel stelt de verspreiding der gewassen over onze aarde na te gaan*); **–album,** o. –s (*boek met gedroogde en opgeplakte planten, herbarium; een aantal afbeeldingen van planten in kleurendruk*); **–atlas,** m. –atlassen (*verzameling van afbeeldingen van planten*); **–beschrijving,** v. –en ([*wetenschappelijke*] *be- of omschrijving van planten, van de kenmerken der verschillende planten*); **–boek,** o. –en, ook plant'boek (*plantenalbum*; ook: *boek dat over planten handelt, waarin planten staan afgebeeld*): **–boter,** v. (*botersurrogaat van plantenvet*); **–bus,** v. –bussen (*botaniseertrommel: langwerpige blikken bus om in 't wild groeiende planten en delen daarvan te kunnen verzamelen en ongeschonden vervoeren*).

plan'tencel, v. –cellen; zie cel.

plan'tenetend, bn. (*zich met planten voedende*): *–e dieren*.

plan'teneter, m. –s (*mens, die niets eet, wat van* [*geslachte*] *dieren komt, vegetariër*; ook: *plantenetend dier*).

plan'tengeographie, v. (*plantenaardrijkskunde*); **–geographisch,** bn., bw.

plan'tengif, o., **–gift,** o. –giften (*vergif, dat in sommige planten voorkomt of uit sommige planten bereid wordt*); **–gordel,** m. –s (*deel der aardoppervlakte, waarbinnen bepaalde planten of plantenvormen voorkomen*): *acht –s*; **–groei,** v. (1 *de groei, het toenemen in grootte van een plant*; 2 *het groeien, het ergens voorkomen van planten*; ook: *het resultaat*; 3 *de gezamenlijke planten, die ergens groeien; de aard en het voorkomen van wat er wast in een bepaalde streek: vegetatie*): 1 *langzame –; de waarde van meststoffen voor de –*; 2 *deze – was een bescherming voor de berm*; 3 *de – van IJsland; een weelderige –*; **–haar,** o.

–haren (1 *een haar van een plant, haarvormig aanhangsel der opperhuid van bladeren, stengels enz.*; 2 als verzamelnaam zonder mv.: *haar van planten* inz. *een surrogaat voor paardenhaar, geleverd door plantendelen*): 1 *weke, harde, buigzame, onbuigzame plantenharen*; 2 –, *zogenaamd crin végétal.*

plan'tenivoor, o. (*plantaardig ivoor, het hardgeworden kiemwit van zekere palmsoort*).

plan't(en)kenner, m. –s (*plantkundige, botanicus: iem., die de namen en eigenschappen van bepaalde of vele planten kent, de planten bestudeert enz.*); **–kennis,** v.; **–kleed,** o. (*de begroeiing met planten*).

plan't(en)kunde, v. (*wetenschap, die zich bezighoudt met de kennis der planten in de ruimste zin, die de aard en het wezen der planten tracht te kennen: botanie*; ook: *boek over plant(en)kunde*): *plant- en dierkunde*; **–kun'dig,** bn. (1 *in de plantkunde ervaren*; ook in zelfstandig gebruik: *kruidkundige, botanist*; 2 *tot de plantkunde in betrekking staande enz.*): 1 *een –e assistent*; zelfstandig: *een beroemd plantkundige*; 2 *een – woordenboek.*

plan'tenkwekerij, v. –en.

plan'tenleer, v. (*kennis, leer der planten*).

plan'tenleven, o. –s (1 *het leven der planten*; 2 fig. *een eentonig, rustig en doelloos leven, een leven zonder inhoud*; 3 *ontstane plantengroei; vegetatie*): 1 *het – met zijn verschijnselen*; 2 *een – leiden*, vegeteren; 3 *een rijk –; geen – in deze sneeuwwoestijnen.*

plan'tenrijk, o. (*een van de drie rijken der natuur: de gezamenlijke planten als geheel beschouwd tegenover dieren en delfstoffen*).

plan'tentuin, m. –en (*kruidtuin, tuin waarin planten worden gekweekt voor wetenschappelijke en practische doeleinden*): *'s Lands Plantentuin te Buitenzorg*; zie hortus.

plan'tenziekte, v. –n (*ziekte, waaraan planten onderhevig kunnen zijn*); **–ziektenkunde,** v.; **–ziektenkundig,** bn.: *de woorden Phytopathologische Dienst werden veranderd in –e dienst* in de Wet van 4 Dec. 1920; **–ziektewet,** v.: *de – van 17 Juli 1911.*

plan'ter, m. –s (1 *iem., die plant: bomen, gewassen enz.*, inz. *iem., die plant of laat planten om van het geplante genot, nut enz. te hebben*; 2 *iem., die cultuurgewassen aanplant en kweekt, die een plantage heeft, leider of eigenaar er van is*; 3 *poter, pootaardappel*): 1 *Eer 't boompje is groot, is het plantertje dood*; 2 *een rijke – in Deli*; 3 *aangeboden –s van Schoolmeesters, Eigenheimers.*

planteren, planteerde, h. geplanteerd (Fr. planter; bij horlogemakers: *de raderen van een uurwerk vastzetten en stellen*).

planterij', v. –en (1 *de handeling of daad van het planten*; 2 *het resultaat van het planten: beplanting, aanplant; de plaats, waar men kweekt, ook als bedrijf, plantage*): 1 *bezig met de –*; 2 *een – of kweektuin.*

planteur', m. –s (Fr. letterl. tabaksplanter: *zekere fijne sigaar, op de tabaksplantages zelf van fijne tabak vervaardigd*).

plant'goed, o. (*wat bestemd is of dient om geplant te worden*; ook wel: *kleine aardappels, kleine kinderen, klein grut*): *het – in de grond zetten; broed en – van oesters.*

plan'ting, v. –en (1 *de handeling of de daad van het planten, aanplant; het plantsel, hetgeen geplant wordt of het resultaat is van het planten*; 2 *de plaatsing van iets*; 3 tegenwoordig inz. in samenst.: *kolonie*): 1 *hierna heeft de – plaats*; 2 *de – van het haar*; 3 zie volksplanting.

plant'kunde, v.; zie plantenkunde.

plant'lore, v. (nieuwe Eng. formatie naar het voorbeeld van folklore: *studie der planten in verband met het volksleven*).

plant'luis, v. –luizen (*bladluis*).

planton', m. –s (Fr. letterl. jonge loot: *ordonnans*).

plant'sel, o. –s (*datgene wat geplant is*).

plantsoen', o. –en, plantsoentje (Fr. plançon = stek, loot: 1 verzameln. zonder mv.: *jonge bomen en heesters, om bossen, wegen enz. mede te beplanten*; ook: *geplant jeugdig gewas, aanplant van jonge bomen*; 2 *met bomen en heesters beplant terrein*; inz. *beplanting binnen een stad of dorp ingericht voor openbare wandelplaats*): 1 *de aankweek van jong –; het – behoeft aanbinding*; 2 *een – aanleggen; ze zaten in het –.*

plap'peren, plapperde, h. geplapperd (Duits, klanknabootsing: *babbelen, snappen; nutteloos en dwaas spreken; klapperen; het geluid laten horen, dat een vloeistof maakt, waarin men roert en ploetert*, inz. van dieren, watervogels: *plassen, slobberen, ploeteren*).

pla'que, v. –s (Fr. *plaat, plek* [*op de huid*]; *ster ener ridderorde*; Z.-N. *nummerplaat*).

plaquet'te, v. –n (Fr. eig. kleine plaat; *penningvormig voorwerp van gips enz., met reliëfafbeelding van een persoon of zaak; gipsen, metalen gedenkplaat*); zie plaket.

I. plas 1 m. plassen (1 *kuil waarin water staat, dat na regen of overstroming niet in de bodem is getrokken*; 2 *poel, stilstaand water*, inz. in toepassing op moerassige terreinen en uitgegraven, met water volgelopen gronden; 3 *een wijde uitgestrektheid water, een grote watervlakte*; 4 *een grote hoeveelheid vocht*): 1 *door en over de plassen stappend; een – water*; ook: *een – bloed; een – melk*; 2 *meren, poelen en plassen; plassen uitmalen en bedijken*, meren, meertjes; *de – bij een plasmolen*, watervang om het molenrad in beweging te brengen; *uit beek en –*; ook van een bevroren watervlak: *daar reed een schippertje over de –*; 3 *grote –, grote –, ik wou je leeggemalen was; de wijde, de grote, de zilten –*, de zee; 4 *zo'n – drink ik niet*, b.v. een groot glas bier; **2** als bn. in de zegsw. *dras en – zetten*, aan een plas gelijk maken.

II. plas, m. of v. plassen (*rond en plat broodje* [*met krenten*]; ook wel: *langwerpig krentenbrood*); min of meer gew.

III. plas, v. plassen (*jonge elft, fint*).

IV. plas 1 tussenwerpsel: – – *door het water*; **2** m.: *met een – viel hij in 't water.*

plas'berm, m. –en (waterbouwk. *bekleding met riet, rijshout, puin, ook met steen om de onderliggende bodem tegen de werking van overstortend of aflopend water te beschermen; vlakke bedekking met rijshout, die water doorlaat, maar het slib daarin, terughoudt*).

plas'dank, m., meestal **plas'dankje,** o. –s (1 *dankbetuiging, gunst van iem., die men om hem voor zich te winnen, ter wille is*; 2 ook minacht.: *een korte dankbetuiging, waar op een beloning gerekend wordt*): 1 *een –(je) behalen, verdienen, pogen te verdienen*; 2 *hij moest met een –(je) tevreden zijn.*

plas'ma, o. (Gr. eig. het gevormde: *het vloeibare, kleurloze bestanddeel van het bloed* [*bloedwei*] *en de melk*).

plas'molen, m. –s (*watermolen bij een plas of poel, de watervang om het molenrad altijd in beweging te brengen*; zie plas **I** 2).

plas'regen, m. –s (*slag- of stortregen*): *zware –s*; **–regenen,** plasregende, h. geplasregend (*slag-, stortregenen*).

plas'sen, plaste, h. (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7), i. (4, 5, 6) geplast (1 *een vloeistof in plassen uitstorten, met een klets of morsend ergens op of in gooien*; 2 *in of met water reinigen, schoonmaken*; 3 van personen of zaken: *in water of een andere vloeistof slaan of bewegen* [*met een klaterend of klotsend geluid*]; 4 *door een vloeistof, slijk enz. waden of zich voortspoeden*; 5 van vloeistoffen: *in plassen over of langs iets stromen*; 6 van water enz.: *naar beneden storten met het eigenaardige geluid van neervallend water*; 7 *in beweging zijn of komen met klaterend, klotsend geluid*): 1 *water in de gang –*; zonder object: *met water –*; *plas niet zo*; 2 *wassen en –*; meestal zonder object; 3 *de raderen –, de machine dreunt* (v. e. stoomboot); *de kinderen – gaarne in het water*, ploeteren, spartelen, zich bewegen; *met zijn handen in het water –*; fig. *in* (*het*) *bloed –*; oneig. lit. t. *de hond plaste met de pootjes in de lucht*; 4 *door de modder –*; *tot de enkels door het bloed –*; 5 *het water plast langs trap en gang*; *de koffie plaste op de grond*; oneig. *het daglicht plast vrolijk door de alkoofdeuren*; 6 *een –de stortregen*; *stromend plaste de regen neer op de vijver*; onpersoonl. *het regende niet, het plaste*; 7 *het beekje ruist en plast*; **plas'ser,** m. –s; **plasserij',** v. –en (*geplas*); **plas'ster,** v. –s.

plasticiteit', v. (Fr. *het plastisch* [in versch. opvattingen] *zijn*; inz. 1 *kneedbaarheid*; 2 *aanschouwelijkheid*): 1 *de – van klei*; 2 *de – der beschrijving*.

plastiek', v. (Fr. plastique [Gr.-Lat. van Gr. plassein = vormen]: 1 *de kunst van iets te modelleren, te boetseren, uit te houwen, te snijden*; 2 *plastische uitbeelding van iets*): 1 *de Helleense –*; 2 *voorstellingen en reliëf of in –*; fig. *de – der taal*, beeldende kracht.

plas'tisch, Duits plastisch **1** bn. (1 *de eigenschap bezittende van aan iets een gedaante, e. vorm te kunnen geven* inz. *uit e. vormeloze massa scheppend, boetserend*; 2 *de eigenschap hebbende van de groei of de vorming van natuurlijke delen* inz. *v. e. levend organisme, te veroorzaken of te bevorderen*; 3 *de eigenschap hebbend van te kunnen worden gemodelleerd, in een andere vorm gebracht te kunnen worden*, inz. *door kneden*; 4 *gekenmerkt door of in verband staande met vormgeving*: *gemodelleerd, tot de plastiek behorende enz.*; oneig. *aanschouwelijk, zeer duidelijk beeldend*): 1 *–e kunsten*, zoals boetseren en beeldhouwen; *het – vermogen*; 2 *–e of weefselvormende voedingsmiddelen*; 3 *de klei door kalk minder – maken*; *een – deeg*; 4 *–e voorstellingen van menselijke lichaamsdelen*; *zin voor –e schoonheid*; als zn. *de grenzen van het –e*; oneig. *een –e voorstelling van iets geven*; **2** bw. (meestal fig. *op aanschouwelijke, uitbeeldende wijze*): *het gebeurde – voorstellen*.

plastron', o. –s, plastronnetje (Fr. plastron; schermen: *lederen, gewatteerd borststuk als beschutting*; *brede platte* [*heren*]*das*; *gesteven front van een overhemd* [*zonder plooien*]; *versierd voorstuk in de keurs van een japon*, ook: *een los* [*kanten*] *front, stof, waar van deze voorstukken worden vervaardigd*).

I. plat, zie platje.

II. plat, o. platten **1** zn. (1 *het platte vlakke gedeelte van iets*: [a]) *de brede platte zijde*, in tegenstelling met de smalle zijde; [b]) *het vlakke bovengedeelte van iets* b.v. *een platte afdekking, een klein vlak dak*, [c]) in de weverij; 2 *de taal van het platteland, de volkstaal, de streektaal*; 3 *een soort van botter*; 4 *dat wat plat, laag bij de grond is, weinig verheven, alledaags*): 1 [a]) *met het plat van de degen*; *boeken, op rug en plat versierd*, de platte voor- en achterzijde; met betrekking tot bakstenen en gezaagd hout: *op het* (*zijn*) *plat*, op de vlakke brede zijde; [b]) *een pothuis, gedekt met een plat van hetzelfde soort hout*, een platte afdekking; *een uitzicht op een platje*, klein vlak dak over een (lager) gedeelte van een gebouw; [c]) *platten of effen stoffen*, zonder ribbetjes; 2 *plat spreken*; 3 *kwakken en platjes van Maassluis*; 4 *het platte, lelijke, gemene*; **2** bn. platter, platst (Fr. plat, Gr. platys: 1 *vlak* in verschillende opvattingen; 2 Z.-N. *week, zacht, mals*; 3 Z.-N. *slim, schelms*; 4 *klaar, duidelijk*; 5 gew. *eenvoudig, gewoon*; *niet verheven, alledaags, laag bij de grond*): 1 vlak en breed met betrekking tot zaken, die vlak van vorm en oppervlakte zijn: *platte bladen der plompen, de platte hand*, de uitgespreide vlakte van de hand; vlak met betrekking tot zaken, waarvan de bodem of de onderkant min of meer plat is: *een platte modderschuit*, platbodemd; *een platte schaal of pan*, ondiep; vlak en niet hoog: *platte dozen, een hoed met geen te hoge of te platte bol*; *platte boog*, boog die geen spanning heeft, waterpas is; vlak in tegenstelling met iets dat rond of gewelfd is: *de platte spiegel van een schip*, niet gebogen spiegel, vierkant afgesneden achterschip; ook wel van lange, smalle zaken, die ook rond kunnen zijn: *een platte plompe sigaar*; *een plat steentje*, vlak en niet dik; *een platte neus*, die weinig uitsteekt, enigszins ingedrukt schijnt; zie ook platvoeten, platvis; *een platte beurs*, ledig, verg. platzak; vlak en effen: *een plat vlak*, zonder enige verhevenheid; *draadnagels met platte koppen*, een effen vlak vertonende; (diamantslijperij) – *op –*, van een steentje, dat van boven en van onderen plat is; *een – dak*, vlak of van boven effen; *een platte stoep*, een vlakke stenen verhoging langs de voorgevel van een huis; *een platte kraag*, niet geplooid; *ons platte vaderland*, zonder verheffingen; *het platte land*, het open veld in tegenstelling met de steden, buiten de stad; *plat glas*, ramen met liggend glas, om daaronder groenten te kweken; *platte kinderen*, die nog niet kunnen lopen; 2 *platte boter*; 3 *den duivel te – zijn*, te slim, verg. ook platje; 4 *in – Hollands*, klaar, zuiver, onvervalst, in duidelijke taal; 5 *de oude platte zeden*; *een – banaal mens, platte onbeduidendheid, een platte ui*, plomp, triviaal; van de uitspraak van een taal: – *Amsterdams*, verg. bet. 4; **3** als bepaling van gesteldheid (1 *op de vlakke zijde*; 2 met betrekking tot wat hoog of min of meer verheven was en door de handeling plat of vlak wordt; 3 met betrekking tot het vormen van een min of meer effen vlak door iets): 1 *zich – op de*

grond werpen; 2 *het koren was door hagel – komen te liggen*; verg. ook **platslaan**; 3 *de uitgerafelde touwtjes worden – uiteengespreid*; 4 bw. (in verschillende opvattingen van plat o.a.: 1 *vlak tegen iets aansluitende*; *zonder tussenruimte*; 2 *eenvoudig, gewoonweg*; 3 *plomp, ordinair*; 4 van een uitspraak: *niet A. B.*): 1 *de haver is – tegen de grond geslagen*; *iets – opeenlijmen* (van timmerlieden enz.); 2 *niet – navolgen, maar kunstig zich eigen maken*; 3 *zich – uitdrukken*; 4 *– spreken*, in dialect; zie ook plat **II, 1** 2.

plataan' **1** m. platanen (Gr.-Lat. platanus van Gr. platys = breed wegens de uitstaande takken: *loofboom uit N.-A. en het Middellandse-zeegebied*; Lat. platanus occidentalis uit N.-A. en platanus orientalis uit het Oosten); **2** o. (*plataanhout*).

plat'-af, bw. (*vlakaf, ronduit*).

plat'-Amsterdams, –-Rotterdams enz., o. (*de platte A., R. volkstaal*).

plat'bek, m. –bekken (*Am. mus*).

plat'bodemd, plat'boomd, bn. (van schepen: *met platte bodem, van onderen vlak gebouwd en weinig diepgang*): *–e vaartuigen*.

plat'broek, m. –en (Z.-N. *karakterloos mens, lafaard*); **–erij',** v. (Z.-N. *karakterloosheid, lafheid*).

plat'draad **1** o. (*plat metaaldraad*); **2** m. (*plaats in het geweven goed, waar twee kettingdraden samenvallen*).

Plat'duits **1** bn. (thans inz. *dialectisch Nederduits, de volkstaal van de Noord-Duitse laagvlakte van Duitsland*): *de –e gedichten van Klaus Groth*; **2** o.: *het Duitse Nederduits of – en het Nederlandse Nederduits of Nederlands*.

plat du jour', o. plats du jour (Fr. *gerecht van de dag in een restaurant*; *dagschotel*).

plateau', o. plateau's, plateautje (Fr. [verkl. van Fr. plat]: 1 *een vlak en meestal hoger gelegen terrein*; inz. in de aardr. *hoogvlakte, tafelland*; 2 *een vlakke plaat*: inz. *een schenk- of presenteerblad*): 1 *het – van Auvergne*; *een onderzees –*; 2 *een groot zilveren –*; als wandversiering: *een ovaal – van blauw Delfts*.

plateel', o. in bet. 1 platelen, plateeltje (o.-Fr. platel: 1 *vlakke schotel of schaal* [*van hout, tin, aardewerk enz.*]; 2 *een bepaald soort van aardewerk* inz. *Delfts aardewerk*): 1 min of meer vero. of gew.; 2 *rood –, bruin –*; **–bakker,** m. –s (eig. *iem., die platelen* [bet. 1] *bakt*, geen pottenbakker; thans inz. *iem., die Delfts aardewerk maakt*); **–bakkerij',** v. –en (*de handeling, het bedrijf*; *de plaats, de fabriek*); **–goed,** o. (*aardewerk*).

platform', o. –en, –formpje (Eng.-Fr. plateforme: 1 *platte verheffing van de bodem, plateau, terras*; 2 bouwk. *plat dak, platte afdekking van een gebouw* inz. Z.-N.; 3 *plat vlak gevormd door middel van planken enz.* b.v. *plat gedeelte aan het einde ener locomotief, waarop de machinist staat, balcon van spoor- en tramwagens, vloer op wielen* voor het verplaatsen v. spoorwagens): 1 *een vrij uitzicht van het –*; 2 *een huis met een –*; 3 *de kap om het –*; *op het – liggen twee rails*.

plat'heid, v. in bet. 2 –heden (1 *het plat of vlak zijn*; 2 *alledaagsheid, niet-verhevenheid, onbeduidendheid*; *grofheid, trivialiteit*; ook: *uiting van geestelosheid, trivialiteit*): 1 *de – van de St.-Pietersberg*; 2 *de – van politieke idealen*; *een klucht vol platheden*.

pla'tina, o. (Sp. van plata = zilver: *een zilverwit edel metaal*: *witgoud*): enkel in gedegen toestand gevonden, b.v. in Californië; zijn S. G. is 21.4, het smelt bij ruim 1900° C.; zie alpaca opm.; **–draad** **1** m. –draden (voorwerpsn.); **2** o. (stofn.); **–wasserij,** v. –en (*het afzonderen van platinakorrels uit rivierzand*).

pla'ting, v. –en ([*plat houten*] *bekleedsel van een oeverwal, walbeschoeiing*).

plat'ie, o. –s (*guitje*): *die knaap is een echt –*.

plat'lood, o. (*geplet lood, deklood*).

plat'luis, v. –luizen (N.-N. phtirius inguinalis, *levend op behaarde huidplekken, maar niet op het hoofd*; Z.-N. *wandluis*; Z.-N. *stuk van één centiem*).

plat'neus, m. en v. –neuzen (*persoon*).

Pla'to, wijsgeer te Athene, leerling v. Socrates, leermeester v. Aristoteles, 430–348 v.C.

plato'nisch, bn., bw. (*van of behorende bij Plato, volgens de leer van Plato*): *–e liefde*, geestelijke liefde, liefde zonder zinnelijk element; *–e wensen*, onbaatzuchtig.

plat'rond, bn. (*plat en rond*): *een gulden is –*.

plat'schieten, schoot –, h. platgeschoten (*tot puin schieten, omverschieten*): *e. fort –*.

plat'sel, o. –s (*iets dat geplet of platgeslagen is*: *geplet zilver- of gouddraad*).

plat'slaan, sloeg –, h. platgeslagen (*door slaan platmaken*): *de hagel sloeg het koren –*; *een staaf ijzer –*, uitpletten.

platte-drie'hoeksmeting, v. (*de meting van een driehoek, liggende in een plat vlak*).

plattegrond', m. –en (*grondtekening, afbeelding van het grondvlak van een gebouw, grondtekening ener stad, van een dorp of terrein, horizontale projectie*).

plat'te kit, v. (Barg. *opkopers-, helerszaak*).

platteland', o. (*het vlakke land, het open veld, het buiten de steden gelegen land*; *buiten*): *de lonen op het –*; *ten plattelande*, buiten de steden; **–er,** m. –s (*iem., die op het platteland woont of thuis hoort*: *boer*).

plattelands'bevolking, v. –en.

plattelandsheel'meester, m. –s (*heelmeester ten plattelande*; inz. *iem., die volgens de wetten van 1818 en 1865 de bevoegdheid had op het platteland de geneeskunde te beoefenen*).

platteren, geplatteerd (*met een dun laagje metaal bedekken*): *met goud geplatteerd zilver heet doublé*.

plat'ting, v. –s (ook –en) (scheepst. *platte streng of band van samengevlochten kabel- of andere garens*).

plat'trappen, trapte plat, h. platgetrapt (*door trappen maken dat iets plat wordt*): *een platgetrapte kers*; *platgetrapte grashalmen*.

plat'treden, trad plat, h. platgetreden (*vertreden, vertrappen*): *de platgetreden korenvelden*; *platgetreden wegen* (of: *paden*), fig. reeds lang gevolgd, waaraan niets nieuws is.

platuit', bw. (*ronduit, zonder voorbehoud*).

plat'vis **1** m. –vissen (*vis, die plat is*; *naam van een familie van vissen, gekenmerkt door een plat lichaam en een gebrek aan symmetrie van de kop*): *de schol is een –*; *heilbot, griet zijn platvissen*; **2** stofn. v.

Plat'vlaams, o. (Z.-N. *de volkstaal*).

plat'voet **1** m. –en (in 't alg. *een platte, brede voet*; inz. *brede voet zonder voetholte of welving, zodat de hele zool plat op de grond rust*; *platvoetwacht*; z. ald.); **2** m. en v. –en (*iem. met platvoeten*); **–voetwacht,** v.

(*wacht aan boord van 4 tot 8 uur 's avonds*).
plat'weg, bw. (*zonder omwegen, ronduit*; ook wel: *zo maar, met gewone woorden*).
plat'zak, bn. (oorspr. zn. iem., die plat van zak is, meestal praedicatief gebruikt en dan opgevat als bn.): – *zijn, thuiskomen,* [a]) zonder geld, [b]) zonder buit van de jacht.
plat'zetsel, o. (*boekwerk*, geen smoutwerk, zie vlg. woord); ook: **plat'werk,** o.
plat'zetter, m. –s (*letterzetter die plat zet, die de regels zonder interlinies tegen elkaar zet*; ook: *zetter, die gewoonlijk aan boekwerk bezig is*, in tegenstelling van smoutwerk).
plausi'bel, bn. (Fr. [Lat. plausibilis van plaudere = goedkeurend in de handen klappen]: *toejuichenswaard; aannemelijk, geloofwaardig lijkende*).
Plau'tus, m., Rom. blijspeldichter, 204–181 v. Chr., o.a. van *Aulula'ria*, later door Hooft nagevolgd met *Warenar*.
plavei', v. –en (*straatsteen, vloersteen*).
plavei'en, plaveide, h. geplaveid (*bestraten, [met straatstenen] bevloeren*).
plavei'sel, o. –s (*datgene waarmee iets geplaveid is, bestrating met keien, klinkers enz.*).
plavuis', v. plavuizen (*gebakken vloertegel*): *er zijn rode en blauwe plavuizen*; zie estrik.
pla'za, v. (Sp. *plein [voor stierengevechten]*).
plebaan', m. plebanen (Lat. plebanus: *deken-pastoor ener bisschoppelijke kerk, ener kathedraal*).
plebe'jer, m. –s (o.-Rome: *niet-patriciër, gewoon burger*; thans: *iem., die tot het plebs behoort, de gemene volksklasse*): de Rom. –s misten oorspr. allerlei rechten; in 287 v. C. gelijkgesteld met de patriciërs.
plebe'jisch, bn., bw. (*van, behorende tot de plebejers, aan het mindere volk eigen; grof*).
plebisciet', o. –s (Lat. plebiscitum: *volksbesluit bij algemene stemming*): door een – wordt een regeringsdaad goed- of afgekeurd: *een – instellen, houden*.
plebs, o. (Lat. *de plebejers; het lage volk*; soms ong. *het grauw*).
plecht, v. –en (scheepst. *vast voor- of achterdek van een [klein] vaartuig*; op open vaart. *het overdekte voorgedeelte*).
plecht'anker, o. –s (scheepst. *zwaar anker op de plecht; noodanker*; fig. *behoud, laatste redmiddel*): *het geloof is den vrome een – in de nood*, toeverlaat.
plecht'gewaad, o. –gewaden (*ambtsgewaad; deftige [feest]kledij bij plechtige gelegenheid*).
plech'tig 1 bn. (*geheel naar de vorm zijnde, met inachtneming van alle vormelijkheden en gebruiken* inz.: 1 *met volle staatsie, statig en in de vorm*; 2 *in de vereiste vorm geschiedende, zodat er formeel niets aan ontbreekt*; 3 *tot ernst stemmende gevoelens opwekkende, ernstig, stemmig*; 4 *een statige, ernstige indruk makende*): 1 *–e vergadering der Academie; een –e intocht; een – Lof*; 2 *een –e eed; iem. de –e verzekering geven*, nadrukkelijk verzekeren; 3 *een – uur; –e ceremoniën*, ook bij bet. 1; 4 *de kamer had een ouderwets – voorkomen; –e taal; –e stilte*; **2** bw. in soortgelijke toepassingen als bn.: 1 – *iets herdenken*; 2 *Filips II – afzweren; iets – beloven*; 4 – *klonk het kerkgezang*.
plech'tigheid, v. in bet. 3, 4 –heden (*het plechtig zijn; indrukwekkende statigheid*: 1 *staatsie bij iets tentoongespreid, waarmee iem. behandeld wordt*; 2 *het plechtige dat iets eigen is; de plechtige en statige indruk, die iets maakt*; 3 *plechtig gebruik, ceremonie*; 4 *plechtige handeling met alle ceremonieel; het ceremonieel bij een plechtige gelegenheid*): 1 *met grote –, met militaire –*; 2 *een lakei met onbeweeglijke – rondkijkend*; 3 *de – van de doop*; 4 *godsdienstige, kerkelijke plechtigheden; de korte – op het kerkhof was spoedig afgelopen*, begrafenis; *een openbare –*.
plecht'matig, bn. (Z.-N. vero. schrijft.: *plechtstatig*): *een –e stilte; een – zwijgen*.
plechtsta'tig, bn., bw. (*met plechtigheid, hoogst statig*): *een –e ommegang*; **–heid,** v.
plec'trum, o. Ned. –s, Lat. plectra (Gr.-Lat. *klein ivoren, houten, metalen of schildpadden plaatje, waarmee de snaarinstrumenten der ouden* [nu: *de mandoline*] *betokkeld werden*).
plee, v. –s (Fr. petit [cabinet]: *bestekamer*).
pleeg, v. plegen (*afkorting v. pleegzuster* bet. 2).
pleeg'broeder, m. –s (*knaap, in een gezin opgenomen en als broeder der eigen kinderen opgevoed; broeder-ziekenverpleger*); **–dochter,** v. –s (*aangenomen meisje in een gezin*); **–kind,** o. –kinderen (*aangenomen of opgenomen kind in een gezin*); **–moeder,** v. –s (*vrouw, die een kind als het hare heeft opgenomen*); **–ouders,** m. mv.; **–vader,** m. –s; **–zoon,** m. –zonen (*aangenomen knaap in een gezin*); **–zuster,** v. –s (*meisje, in een gezin opgenomen en als zuster der eigen kinderen opgevoed; [kloosterlinge-]ziekenverpleegster*).
pleet, o. (Eng. plated = met een dunne plaat bedekt: *Engels zilver*, d. i. *koper, ijzer, overdekt met een dun laagje zilver, goud of platina*): *–werk; een lepel van –zilver*; ook: *goud–*.
I. ple'gen, pleegde, h. gepleegd (1 *verzorgen*, vero.; 2 *zich met iets bezighouden, iets uitoefenen of verrichten* in verschillende toepassingen: *bedrijven, doen*): 1 *zieken –*; zie pleegbroeder; 2 *afgoderij –*, een afgod vereren en dienen; enigszins vero. (*een*) *zonde* (of: *kwaad*) –, zich daaraan schuldig maken; *vijandelijkheden –; rouw –*, bedrijven; vero. (verg. rechtspleging) *recht (en onrecht)* –, doen wat recht (of onrecht) is; inz. van iets in strijd met de rechtsorde: *indien het strafbaar feit wordt gepleegd* ....., tegenw. inz. met betrekking tot een toerekenbaren dader, in tegenstelling met *begaan; een misdaad, moord, diefstal –; geweld –*, [a]) wederrechtelijke handelingen verrichten tegen iem. of iets, molesteren, [b]) in 't alg. geweld gebruiken, dwang uitoefenen, [c]) iets geweld aandoen, zodat het geschonden wordt of woorden verkeerd worden uitgelegd; *raad –*, zich van iems. raad bedienen; *overleg –* met iem., overleggen; **plegen I** etymologisch = **plegen II.**
II. ple'gen, placht, volt. deelw. ontbreekt (*de gewoonte hebben, gewoon zijn iets te doen*): *hij placht hier veel te komen*; onpersoonlijk: *het pleegt te geschieden*, het is regel.
ple'ger, m. –s (1 *iem., die iets doet*; 2 glasblazerij: *werkman, die de flessen in de koeloven rangschikt en opstapelt*): 1 *de – van het misdrijf*; 2 *de – stond gereed met zijn ijzer*.
I. plei, v. –en (Sp. playa, Lat. plaga: scheepst. *landpunt in zee, uitstekend tussen twee riviermonden*).
II. plei, zie palei, polei.
Pleia'den, v. mv. (Gr. Pleias: *sterrenbeeld, zevengesternte*, naar Pleias, een der 7 doch-

ters v. Atlas, als sterrenbeeld aan de hemel geplaatst; *groep van 7 personen of zaken*; inz. *7 Gr. tragediedichters in Alexandrië; Fr. dichtergroep ± 1550 met als leider Ronsard*).

pleidooi', o. –en (van Fr. plaidoyer, Lat. placitum: *pleitrede* [*van een advocaat*], *verdedigingsrede*): *een – houden; een warm –*.

plei'en, pleide, h. gepleid (gew. naam van verschillende jongensspelen o. a. van *kiskassen*).

plein, o. –en, pleintje (Fr. plain [Lat. planus = vlak] 1 *effen vlakke plek grond*; 2 *een open onbebouwde ruimte, bij of tussen bouwwerken; een open ruimte binnen een gebouw of een complex van gebouwen* [*geplaveid en tot het gebouw behorende onbebouwde oppervlakte*]; 3 *open ruimte in een stad of dorp, somtijds met bomen beplant, met standbeelden en monumenten versierd*): 1 *de kinderen spelen op het – vóór het kasteel*; 2 *door de poort kwam men op een groot – omgeven door een muur*; 3 *grote, ruime pleinen en brede straten; het monument op Plein 1813*.

pleinpouvoir', o. (Fr. *volmacht*).

plein'vrees, v. (*ziekelijke gemoedstoestand van iem., waardoor hij geen plein alleen durft overgaan; ruimtevrees, agoraphobie*).

pleis'ter 1 v. –s, pleistertje (bijvorm van plaaster: *uitwendig heelmiddel om op een wonde te leggen*, nl. *taaie, kleverige, geneeskrachtige zelfstandigheid op linnen, taf enz. gestreken*; ook: *hechtpleister*): *een – op de wond*, fig. een verzachting, vergoeding; **2** o. (1 *specie, waarmee gepleisterd wordt* inz. *mengsel van kalk of leem met zand, gips, cement enz.*; 2 *gips*, in verschillende vorm o. a. *gebrand gips, gipsbrij om mee te gieten*): 1 *het – valt van de muren*; 2 *watervrij gips wordt gebrand gips of – genoemd; een beeld van –; iets in – gieten, afvormen enz.*, er een pleisteren afgietsel van maken; **–afgietsel,** o. –s (*uit pleister gegoten beeld*); **–beeld,** o. –en.

I. pleis'teren, bn. (*van pleister of gips gemaakt of gegoten*).

II. pleis'teren, pleisterde, h. gepleisterd (*met pleister of gips bestrijken*): *gepleisterde muren; witgepleisterde graven*, huichelaars (Bijbel).

III. pleis'teren, pleisterde, h. gepleisterd (eig. *het lastdier laten grazen of weiden*: bij uitbr. *in een herberg gaan, aanleggen*, [*korte tijd*] *rust houden; toeven*); Fr. paître.

pleis'terkalk, v. (*gebrande gips; pleisterspecie, kalkmengsel, waarmee men pleistert*).

pleis'terplaats, v. –en (*plaats, halte op de weg, waar men* [*korte tijd*] *rust houdt, vertoeft*).

pleis'terwerk, o. –en (*het pleisteren of stukadoren van een muur of plafond; de bepleistering zelf; beeldwerk in, gietwerk van pleister*).

I. pleit, v. –en (*platbodemd vaartuig*).

II. pleit, o. (o.-Fr. plait, Lat. placitum: *rechtsstrijd, rechtsgeding, proces*, ook wel: *pleidooi*; in ruimere zin: *geschil, strijd*): *het – beslechten*, het geschil tot een beslissing brengen door een uitspraak; *het – beslissen*, het geschil uitmaken; *het pleit is beslist*, de beslissing is gevallen; *het pleit winnen, verliezen*, in een geschil gelijk, ongelijk krijgen, de zaak winnen, gewonnen moeten geven; *het – gewonnen hebben*, er boven op zijn; *Nog hield het schriklijk – van dwang en vrijheid aan*, strijd tussen; **–bezorger,** m. –s (1 *de rechtskundige, die het geding voor partijen voert en haar in proces vertegenwoordigt, procureur*; 2 *advocaat, voorspraak, verdediger*): 1 *de – is iets heel anders dan de advocaat, die der partijen raadsman is en haar zaak besluit*; 2 *kundige –s, artsen, predikanten en leraren*; **–bezorgster,** v. –s.

plei'te (Hebr. plêtô = vlucht in uitdrukkingen): *– gaan*, [a]) als bankroetier zich uit de voeten maken, [b]) bankroet gaan.

plei'ten, pleitte, h. gepleit (1 *voor het gerecht de zaak van partijen bevorderen en verdedigen* inz. van advocaten: *een zaak bepleiten; de verdediging voeren in een geding*; 2 bij uitbr. *een pleidooi voor iem. of iets houden, iets bepleiten*; 3 *iets voor de rechtbank eisen* eig. en fig.): 1 *hij voelde zich aangetrokken tot –; als burgerlijke partij in een zaak –; een –d advocaat*, die vooral zijn werk maakt van het optreden als verdediger voor de rechtbank; 2 *voor iem.* (of: *iets*) –, zijn voorspraak zijn; *voor* (of: *tegen*) *iem.* (of: *iets*) –, in zijn voordeel (of: nadeel) spreken, in zijn voordeel (of: nadeel) getuigen; *ten voordele, ten nadele van* (of: *voor, tegen*) *iem.* (of: *iets*) –; 3 *verzachtende omstandigheden –*, [a]) eig., [b]) fig. iets vergoelijken, iem. trachten te verschonen.

plei'ter, m. –s (*iem. die pleit* bet. 1, 2, 3): *– beweerde dat; e. welsprekend –*; **pleit'ster,** v. –s.

pleit'kunst, v. (*de kunst om te pleiten en een welsprekend pleidooi te houden*): *ervaren in de –*; **–rede,** v. –redenen (*pleidooi, redevoering, die een advocaat houdt ter verdediging van het recht van de door hem vertegenwoordigde partij*): *een merkwaardige –*; bij uitbr. *een vurige – houden voor ontwapening*, ten gunste van; **–zaak,** v. –zaken (*rechtszaak, waarin pleidooien gevoerd worden, geding, proces*); **–zaal,** v. –zalen (*de kamer of zaal, waar gepleit wordt en waar de vonnissen gewezen worden; rechtszaal*).

pleizant', zie plezant.

pleizier', plezier', o. –en (Fr. plaisir v. Lat. placere = behagen: *een gevoel van welbehagen of welgevallen, veroorzaakt door iets, dat men aangenaam vindt of waarin men genoegen schept*: *vermaak; genoegen*): *– hebben in iem. of iets*, er welgevallen in hebben, er behagen in scheppen; *met –*, [a]) met welgevallen, genoegen, vreugde, [b]) als beleefdheidsformule: met genoegen, gaarne, [c]) gmz. met gemak b.v. *ik haal hem in met –; – van iets hebben*, er genoegen van hebben; *voor zijn – reizen*, tot zijn vermaak; *– doen*, [a]) iem. aangenaam zijn, genoegen doen b.v. *dat doet mij –*, [b]) iem. iets aangenaams aandoen, hem een genoegen bereiden b.v. *je doet me daarmee veel –; iem. het – doen*, hem ter wille zijn, een dienst bewijzen; *– hebben* (of: *er – in hebben*) *iets te doen*, iets gaarne doen; *– in iets vinden*; uit –, omdat men er genoegen in vindt; *voor* (of: *om*) *zijn –*, uit liefhebberij, omdat men er lust in heeft; *voor iems. –, ten pleiziere van iem.*, om hem genoegen te doen; *de dag was aan – gewijd*, vermaak; *– maken, – hebben*, pret; *zijn – wel opkunnen*, verdriet hebben; *voor zijn – uit zijn*, [a]) om zich te vermaken, [b]) ir. verdriet hebben van of bij iets; (*ik wens je*) *veel –! het is een – (om te zien)*, een waar genoegen, een lust voor de ogen; *iem. een – gunnen*, dikwijls ir.; *een pleiziertje*, een genoegen, een pretje; *dat is ook geen pleiziertje*, iets dat niet prettig is.

pleizier'boot, v. –boten (*stoomboot, motorvaartuig, waarmee men voor pleizier uit varen gaat*; inz. *boot met pleizierreizigers*; *boot die tegen verminderde prijs een extra-reis maakt*).
pleizie'ren, inz. in onbep. wijs: *iem.* –, (een) pleizier doen, genoegen doen; *iem. met iets* –, iem. er genoegen door verschaffen, inz. iem. ergens mee van dienst zijn.
pleizie'rig 1 bn. (1 van zaken: *pleizier verschaffende, vermaak gevende, genoeglijk, aangenaam, vermakelijk*; 2 van personen: *prettig in de omgang*; ook: *vrolijk, opgewekt, lustig*): 1 *ik wens je een –e reis*; *– is anders*; *het was voor mij* –; *iets (niet) – vinden*; *dat is ook* –, ir. verre van aangenaam; *iets –s*, iets genoeglijks; 2 *–e lui, om mee om te gaan*; *–e, vrolijke mensen*; **2** bw. (*op een aangename, genoeglijke wijze, op een wijze die een aangenaam gevoel verwekt, die vermaak geeft*): *we leven – en teder en trouw.*
pleizier'maker, m. –s (*pretmaker*; toneelt. *papieren poppetje of vodje, dat men een man aan zijn jas of een dame aan haar mantel speldt*); **-reis,** v. –reizen (*reis die men voor zijn genoegen doet*); **–reiziger,** m. –s (*iem. die voor zijn pleizier op reis is, die een pleizierreis maakt*); **–rijtuig,** o. –en (*een rijtuig, dat men voor zijn genoegen houdt*; *rijtuig, waarmee een gezelschap voor zijn pleizier uit rijden gaat*); **–trein,** m. –en (*extra-trein naar een bepaalde plaats* [*tegen verminderde prijs*]); **–vaart,** v. –en (*het varen voor genoegen*; *watertochtje tot ontspanning*; *vaart met een pleizierboot*); **–vaartuig,** o. –en (*een vaartuig dat men voor zijn genoegen houdt*): *het houden van –en.*
Pleja'den, v. mv.; zie Pleiaden.
plek, v. plekken (1 *vlek* inz. in Z.-N. *een vuile vlek, die door bezoedeling op iets komt*; 2 *vlek, een klein gedeelte der oppervlakte, dat anders van kleur is dan de oppervlakte er om heen*; 3 *plaats, stede* in verschillende toepassingen): 1 Z.-N. *het kleed is vol plekken*; 2 *witte plekken of vlekjes aan kop en borst*; *zich een blauwe – stoten, vallen*; 3 *een warm plekje in de zon*, een deel van de grond of het landschap; *een kale – op het hoofd*; *een gevoelige* – ook fig.; *een plek(je) gronds*, een zekere uitgestrektheid; *de liefste – op de aarde*, punt, oord, plaats; *wat een bekoorlijk plekje*, met het bijdenkbeeld aan geringe uitgestrektheid, of aan het liefelijke enz.; *het mes lag op dezelfde* –, punt, plaats.
plek'ken, plekte, h. geplekt (Z.-N. *vlekken*; Z.-N. *plakken*).
plek'ker, m. –s (Z.-N. *stukadoor*; *plakker* **I**).
plek'kerig, bn. (*vlakkerig, vuile of gevlekte plekken vertonende*): *de muur is* –.
I. plemp, m. –en (*een hoeveelheid vocht, zoveel als tegelijk wordt uitgegoten*): *een – melk*, gew.
II. plemp, v. (*een soort van vissersvaartuig*).
plem'pen, plempte, h. geplempt (*iets in een vloeistof storten*; *een met water gevulde ruimte volwerpen met puin, zand enz.*): *een sloot* –.
plenair', bn. (in het Ned. gevormd niet-Fr. woord: *volledig, voltallig*; *in pleno*): *een –e vergadering, een –e zitting.*
plen'gen, plengde, h. geplengd, lit. t. (*uitgieten, storten*): *tranen* –; *wijn* – (*als offer*); *iems. bloed* –, iems. bloed vergieten.
pleng'feest, o. –en (*offerfeest, waarbij een plengoffer gebracht wordt*); **–offer,** o. –s (*offerande, bestaande in het plengen van een vloeistof b.v. melk, wijn of bloed op een altaar, bij een maaltijd, een graf*).
plenipotentia'ris, m. plenipotentiarissen (Fr. plénipotentiaire met Lat. uitgang -arius: *gevolmachtigd gezant of minister*). (ti = si).
plentie (Eng. plenty: *genoeg, overvloed*): *geld* –; ook als bn.: *– geld*, veel, overvloedig.
ple'num, o. (Lat. *de gehele commissie, vergadering*); zie in pleno.
plen'zen, plensde, h. geplensd (met een vloeistof inz. water als onderwerp: *klotsen*; *gutsen, stromen*): *de regen plensde uit de hemel neer in onbehoorlijke hoeveelheden.*
pleonas'me, o. –n (Gr.-Lat. pleonasmus = overvloed: *woordovertolligheid*): *–n als: niet in staat u te kunnen helpen*; **pleonas'tisch,** bn., bw. (*met een pleonasme*; *overtollig* [*in woorden*]): *het – gebruik van.*
ple'ten, bn. (*van pleet gemaakt*); zie pleet.
plet'hamer, m. –s (*zware platte hamer, om metalen te pletten*).
pleti', v.; zie plee.
plet'molen, m. –s (*werktuig, om metaal te pletten*); **–pers,** v. –en (*pers der boekdrukkers, om het bedrukte papier te gladden*); **–rol,** v. –rollen; **–vorm,** m. –en.
plets, o. (Schots plaid: N.-N. vero. *grof laken, grof weefsel*).
plet'ten, plette, h. geplet (1 *hevig slaan*; *verbrijzelen*, inz. als technische term; 2 *platslaan, -drukken, -treden, -persen*; *vlak maken, effenen*; 3 *plat worden, moeten krijgen*): 1 *keien* –, met de straatwals verbrijzelen, walsen; *olie* –; 2 *haren, geplet tegen 't achterhoofd*; van metalen: *lood* –, in bladen uitslaan, met een wals platpersen enz.; 3 *fluweel plet gauw*; **plet'ter 1** m. –s (*persoon, machine die plet*); **2** zegsw.: *te – slaan*, d.i. vermorzelen; *te – vallen*, morsdood.
plet'teren, pletterde, h. gepletterd (freq. van *pletten*: *geheel plat slaan*; *verbrijzelen*).
pletterij', v. –en (*het pletten*; inz. *inrichting, waar metalen geplet worden*).
plet'werk, o. –en (*het pletten*; *wat men plet of geplet heeft*; *toestel tot het pletten van metalen*).
pleu'ra, v. pleura's (Gr. eig. mv. van pleuron: *rib, zijde*; geneesk. *borstvlies*).
pleureu'se, v. –n (Fr. *rouwband*; *rouwrand om brieven en enveloppen*; ook: *lange afhangende* [*struis*]*veer op een dameshoed*).
pleu'ris, v., ook o. pleurissen (Gr. *ontsteking v. d. pleura*); ook, pleuri'tis; **–lijder,** m. –s.
pleuri'tisch, bn. (*door* of *als van pleuris*).
plevier', v. –en; zie pluvier.
plezant', pleizant', bn. (Fr. plaisant; Z.-N. *pleizierig*): *–e mannen.*
plezier' enz., zie pleizier enz.
plicht, m. –en (*zedelijke gehoudenheid, zedelijke gebondenheid of verplichting*; *hetgeen van iem. geëist wordt door enig gezag boven hem, een persoon, de moraal, de godsdienst, het geweten*): *iets is mijn* –; *de – tot, jegens*; *de – der liefde*; *zich tot een – maken, stellen*; *scherprechter doe uw* –, voltrek het vonnis; *handelen volgens eer en* –; *zijn – verzaken*, niet nakomen; *zijn – betrachten*, volbrengen; Z.-N. *ik heb er geen – aan*, schuld.
plicht'besef, o. (*het besef van 't geen plicht is*): *het ontbreekt hem aan* –.
plicht'getrouw, plichtsgetrouw, bn., bw. (*trouw aan zijn plicht, braaf en nauwgezet zich aan zijn plicht houdend*; *zijn plicht doende*); **–gevoel, plichtsgevoel,** o. (*plichtbesef*).

plich'tig, bn. (1 N.-N. in samenst.; 2 Z.-N. *schuldig*): 1 dienst–, school–; 2 Z.-N. *hij is – aan die misdaad.*

plichtma'tig, bn., bw. (*volgens plicht, zó, als de plicht gebiedt; als een opgelegde taak,* in tegenstelling met: uit vrije verkiezing of: spontaan; inz. als bw.).

plicht'pleging, v. –en ([*overdreven*] *hoffelijkheid, beleefdheidsbetuiging*): *wat al –en,* complimenten! *een ijdele –.*

plichts'besef, zie plichtbesef; **–betrachting,** v. (*het betrachten, het doen van zijn plicht*): *trouwe –*; **–halve,** bw. (*uit hoofde van de plicht, omdat de plicht het vordert*); **–vervulling,** v. (*–betrachting*).

plicht'vergeten, bn. (*zijn plicht verwaarlozend*): *een – burger, een – ambtenaar.*

plicht'verzuim, o. (*het niet voldoen aan zijn plicht* inz. gebezigd in betrekking tot ambtenaren, die nalatig zijn in hun dienst): *zich aan – schuldig maken; iem. wegens – ontslaan.*

pliëren, geplieerd (Fr. *in- of ombuigen, vouwen*; fig. *wijken, zich onderwerpen*).

plint, v. –en (Fr. plinthe, Gr.-Lat. plinthus = vierkante tegel: *vloerlijst, vlakke lijst van hout, graniet, marmer enz. onder langs de wand van een kamer enz.*).

Pli'nius, de Oudere (23–79 n. C.), Rom. natuuronderzoeker, † bij de uitbarsting v. d. Vesuvius in 79 n. C.; zie Pompeji.

plissée', v. –'s (Fr. *machinaal geplooide stof* inz. als garneersel; *plooisel*).

plisseer'machine, v. –s (*werktuig om te plisseren*).

plisseren, geplisseerd (Fr. *in fijne plooien leggen, machinaal in kleine, regelmatige plooitjes persen*).

plod, m. en v. plodden (Z.-N. *traag, lui mens; goedzak; plakker* **I**).

I. ploeg 1 m. –en (*bekend landbouwwerktuig*; bij verg. van andere gereedschappen): het kouter van de –; zegsw. *hij komt zo achter de – vandaan,* is erg boers, onbeschaafd; zie hand; **2** v. –en (*ploegschaaf*; vero. *werktuig der boekbinders om de boeken aan de kanten gelijk af te snijden*).

II. ploeg, v. –en (*bijeenbehorende groep van mensen* inz. *afdeling werklieden, onder toezicht of leiding van een ploegbaas*; ook: *afdeling*): *een – arbeiders; de tweede – der candidaten; een – roeiers;* ploeg **II** vermoedelijk etym. = ploeg **I**; **–'baas,** m. –bazen (*hoofd van een ploeg arbeiders enz.*).

ploeg'boom, m. –bomen (*balk* of *ijzeren stang, waarin het kouter zit en waaraan de ploegschaar is bevestigd*).

ploe'gen, ploegde, h. geploegd (*met de ploeg bewerken*): *de akker –; het strand –,* nutteloos werk doen; fig. *de zee –,* bevaren.

ploe'genstelsel, o. (*stelsel, waarbij men de arbeiders in ploegen laat werken*).

ploe'ger, m. –s (*iem., die ploegt*; lit. t. *boer, landman; schaafmachine bij het bewerken van metalen*): *de – wekt zijn os.*

ploeg'ijzer, o. –s (*puntig ijzeren werktuig dat achter het kouter aan het ploeghout is bevestigd en de grond van onderen lossnijdt, ploegschaar; kouter; het eig. mes, het snijdend onderdeel aan het ploegmes der boekbinders*); **–kouter,** o. –s; **–os,** m. –ossen (*de ploeg trekkende os*); **–paard,** o. –en; **–schaaf,** v. –schaven (*schaaf, om een gleuf in de dikte-zijde ener plank te maken*); **–schaar,** v. –scharen (*ploegijzer* in de 1ste bet.): *de – werpt de korst al snijdend om;* **–schaarbeen,** o. (*schedelbeen*); **–staart,** m. –en (*ploegstuur: het achter aan de ploegboom bevestigde hout of elk der beide houten, waarmee de ploeg wordt bestuurd*).

ploert, m. –en (*onbeschaamde, poenige vent, patser; bekrompen persoon, zonder ontwikkeling of geest; schoft, gemeen sujet*; stud. *huisbaas; niet-student*): O.-I. *de koperen –,* de zon; **–'achtig,** bn., bw. ([*als*] *van een ploert; gemeen, laag*): *– handelen.*

ploer'tendoder, m. –s (*dikke stok met loden knop; touw met loden bol aan elk uiteinde*); **–dom,** o. (stud. *de niet-studenten*); **–streek,** m. –streken (*gemene streek*).

ploerterij', v. –en (*ploertige streek*; stud. *de hospes of hospita met bijbehorend gezin*).

ploer'tig, bn., bw. (1 *ruw, ongemanierd, druk, branieachtig; poenig, niet fijn*; 2 *laag, gemeen*): 1 *die jongen heeft iets grofs, iets –s; een –e kamerversiering;* 2 *'t was – tegenover zijn vrouw;* **ploer'tigheid,** v. –heden.

ploertin', v. ploertinnen (stud. *hospita*).

ploe'teraar, m. –s (*iem., die hard werkt*).

ploe'teren, ploeterde, h. geploeterd (*in het water plassen,* b.v. *van eenden*; ook: *in modder, slijk of vuil waden*; fig. *zwoegen, hard werken* [*vaak zonder resultaat*]; *tobben*): *– aan een woordenboek.*

plof 1 tw. (*om het geluid weer te geven, dat een vallend,* ook *stotend, lichaam maakt, of het geluid van een plotseling ontbrandend of ontsnappend gas*): *–! daar lag hij!* **2** m. ploffen (*dof geluid; doffe slag, val, smak*).

plof'fen, plofte, i. (1), h. (2, 3, 4) geploft (1 *een plompend geluid in een vloeistof, een dof geluid veroorzaken door te vallen, met een doffe slag vallen;* 2 *met een bons stoten;* 3 *een bonzend, poffend of knallend geluid laten horen* van een ontsnappend of in brand vliegend gas; 4 *doen plonzen, vallen, neergooien*): 1 *hij plofte als een molensteen in het water; het – der aarde op de kist;* 2 *de stier plofte met de kop tegen de schutting;* 3 *het – van de motor werd onregelmatig;* 4 *iemand, iets op de grond, in het water –.*

plof'fer, m. –s (*explosief, ontploffingsgeluid*).

plok, m. plokken (*handvol; plokgeld*): *een – klaver*; ook: pluk, m. plukken.

plok'geld, o. –en (*strijkgeld bij een verkoop*); ook: **plok'penning,** m. –en.

plok'worst, v. –en (plok = stukjes vet: *gerookte worst, bestaande uit gehakt stierenvlees en kleine stukjes varkensvlees en kruiderij*).

plomb, v. –s (Fr. *overtrokken stuk lood dienend om het naaiwerk vast te zetten*).

plom'be, v. –s (Fr. *stuk lood, zegellood*; [*holle-*]*tandvulsel*).

plombeer'sel, o. –s (*datgene, waarmee iets geplombeerd wordt* inz. *tanden*).

plomberen, geplombeerd (Fr. *met lood* [*een loodje, een loden zegel*] *verzegelen,* b.v. *belastbare goederen bij doorvoer; holle kiezen vullen met een plombe*).

plombiè're, v. –s (Fr. naar de Fr. badplaats Plombières: *vruchtenijs*).

I. plomp 1 tw. (*om het geluid aan te duiden dat een zwaar voorwerp veroorzaakt, als het in een vloeistof valt*): *–! daar viel hij!* **2** m. –en (*geluid, door een* [*in het water*] *vallend lichaam veroorzaakt*): *de knaap viel met een – in het water,* doffe slag.

II. plomp, m. –en (*waterboterbloem*): *de gele* –, Lat. nuphar luteum.
III. plomp, bn., bw. (1 van personen of hun lichaamsdelen: *dik, log, grof, onbehouwen; zwaar lomp*; 2 van voorwerpen: *slecht van vorm en verhouding*; 3 *onbeschaafd, ruw, lummelachtig, onbeleefd, ongemanierd*; 4 *grof, niet fijn van gevoel, ploertig*): 1 *een –e, benige jongen; een –e gang; de olifant met zijn – lichaam*; 2 *–e meubels, laarzen*; 3 *–e polderjongens; –e taal*; 4 *–e aardigheden; iets – uitdrukken*; nog enigszins vero. dom b.v. *zij met hun – mensenverstand.*
plom'peblad, o. –bladen, –bladeren, –blaren ([*op 't water drijvend*] *blad v. plomp* **II**).
plom'pen, plompte, i. (1), h. (2) geplompt (1 *met een plomp of plof vallen*; 2 *met een plof of plomp doen vallen*): 1 *ik hoorde het kind in het water* –; 2 *iets in het water* –.
plomp'heid, v. –heden (*eigenschap van plomp zijn; plompe handeling*).
plomp'verloren, bw. (*plotseling, in 't wilde weg, zonder zich te bedenken*): *de smokkelaars wierpen toen de goederen – in de vaart.*
plomp'weg, bw. (*botweg*): *iets – zeggen.*
plon'deren, zie plunderen.
plons 1 tw.: *– – en daar verdween hij in het water*; **2** m. plonsen (*geluid van een* [*in het water*] *vallend lichaam; plomp*): *met een* –.
plons'stok, m. –stokken (*stok, waarmee vissers de vissen opjagen in de netten*).
plon'zen, plonsde, h. (2), i. (1) geplonsd (1 *in 't water plompen, vallen, plassen*; 2 *met een plons in het water smijten*): 1 *hij plonsde in 't water*; 2 *iets in het water* –.
plooi, v. –en, plooitje (*vouw*): *een valse* –, die ergens niet in behoort; zegsw. *de mond in de-zetten,* een ernstig gezicht zetten; *nooit uit de – gaan, komen,* altijd even ernstig of stijf blijven; *een goede – aan iets geven,* wending; *de –en gladstrijken,* fig. (kleine) verkeerdheden wegnemen; Z.-N. *op zijn –en zijn,* zich gezond gevoelen.
plooi'baar, bn.; plooibaarder, –st (eig. *kunnende geplooid worden*; fig. *meegaande, gewillig*): fig. *een – karakter*; **–baarheid,** v.
plooi'bout, m. –en (*ijzeren bout of priem, die heet gemaakt wordt en waarmee men dan plooien maakt*): *een – heet maken.*
plooi'en, plooide, h. geplooid (1 *in de plooi leggen, plooien maken in*; 2 fig. *schikken, regelen; vergoelijken*; 3 Z.-N. *buigen*): 1 *een vrouwenrok –, een overhemd –, een muts –*; 2 *hij weet het altijd zo te –, dat het goed uitkomt*; refl. *zich weten te –,* zich weten te schikken naar de omstandigheden; 3 Z.-N. *ijzer –*; nog: Z.-N. *die rok plooit,* vormt plooien.
plooi'sel, o. –s (*strook, ook v. kant of tule*).
ploon, o. (Z.-N. *huidziekte van de biggen*).
ploot, v. ploten (*schapevacht waarvan de wol is afgeschoren*); **–wol,** v. (*wol van schapevellen, niet van levende schapen*).
plo'ten, plootte, h. geploot (*de vachten der schapen van wol ontdoen*); **plo'ter,** m. –s; **ploterij',** v. –en (*de werkplaats*).
I. plots 1 tw.; **2** m. (*geluid van een vallend lichaam*): *het gaf een* –; klanknabootsend woord, vermoedelijk = plots **II.**
II. plots, bw. (*plotseling, in ééns*).
plot'seling, ook wel **plot'selijk,** bn., bw. (*eensklaps, onverwachts*): *een –e dood; hij stierf –, het hield – op,* eensslags.
plot'sen, plotste, h., i. geplotst (*met een plots vallen; met een plots smijten*).
plu'che, v. (Fr. [Lat. pilus = haar]: *wolfluweel*); zie alpaca opm., lees *pluusje.*
I. plug, v. pluggen (*stop van een vat of buis; schroefbout*; ook: *houten schoenpin* en *deutel*).
II. plug, m. pluggen (*losbol; ploert*).
pluim, v. –en, pluimpje (1 *veder; vederbos*; 2 *kwastje*; 3 *staart*; 4 *zekere bloeiwijze*): 1 *zo licht als een –; een hoed met –en*; fig. *iem. een pluimpje geven,* prijzen, hem een complimentje maken; *een pluimpje krijgen; iem. een – op de muts* (of: *de hoed*) *steken,* eig. hem mooi maken, hem prijzen; Z.-N. *zijn –en laten,* het bekopen; 2 *de leeuw heeft een – aan de staart*; 3 jagerst. zie haas; 4 *de kastanjebloei is een –.*
pluima'ge, v. –s (*gevederte*): *Vogels van diverse –,* een bundel schetsen over verschillende onderwerpen v. C. Vosmaer. (g = zj).
pluim'bal, m. –ballen (*vederbal, volant*).
plui'men, pluimde, h. gepluimd (1 *ontdoen van de veren*; 2 *met pluimen voorzien, opsieren*): 1 *een vogel –,* plukken; fig. *iem. –,* geld aftroggelen; 2 *een hoed –.*
pluim'gedierte, o. (*gevogelte*).
pluim'graaf, m. –graven (*oudtijds adellijk opzichter van 's konings gevogelte*; scheepst. *verzorger van het pluimgedierte aan boord*).
pluim'gras, o. (Z.-N. *windhalm*).
pluim'pje, o. –s; zie pluim 1 voorbeelden.
pluim'riet, o. (*riet,* inz. *aan waterkanten; struisriet*; Lat. arundo phragmites).
pluim'staart, m. –en (*langharige staart met een pluim*): *een hond met een –.*
pluim'strijken, pluimstrijkte, h. gepluimstrijkt (*vleien; flikflooien*); inz. als onbep. wijs; **–strijker,** m. –s; **–strijkerij',** v. –en.
pluim'varen, v. –s (*een onzer mooiste varens, koningsvaren*; Lat. osmunda regalis).
pluim'vee, o. (*gevogelte*).
pluim'ziekte, v. (Z.-N. *hoenderziekte, waarbij de pluimen of veren uitvallen*).
I. pluis, bn. (*in orde, veilig*): zegsw. *het is daar niet –,* [a]) het is daar niet, zoals het behoort, [b]) er hapert iets, [c]) het is er niet te vertrouwen.
II. pluis 1 v. pluizen (*pluche*); **2** o. (*geplozen touw of werk*); **–je,** o. –s (*vlokje*).
pluis'touw, o. –en; **–werk,** o. (*pluis* **II, 2**).
plui'zen 1 ploos, h. geplozen (*tot pluisjes trekken, uitrafelen, afpluizen*; ook: *napluizen*): *de matroos ploos een eindje touw; die hond houdt van –,* beentjes afknagen; *daar heb je heel wat aan te –,* werk aan; **2** pluisde, h. gepluisd (*pluisjes afgeven*): *dit servet, die zakdoek pluist*; **plui'zer,** m. –s (fig. *napluizer*); **pluizerij',** v. –en.
plui'zerig, plui'zig, bn. (*vol pluisjes*): *een – servet.*
pluk, m. (in de bet. van *plok*) plukken (*het plukken; de oogst*; ook: *plok* d.i. *handvol; plokgeld*; Z.-N. *pluksel*): *de – der aalbessen, der bonen enz.*; fig. *ik heb daar een hele – aan,* een langdurige arbeid.
pluk'haren, plukhaarde, h. geplukhaard (*vechten, handgemeen zijn*): *de knapen waren aan 't –,* bakkeleien.
pluk'ken, plukte, h. geplukt (1 *van een tak een stengel afbreken, losmaken*; 2 *van de veren ontdoen*; fig. *geld aftroggelen*; 3 *vlokjes afhalen*): 1 *appels, kersen –, bloemen –*; fig. *de vruchten van zijn arbeid –,* de voordelen van zijn arbeid genieten; 2 *een kip –*; fig.

ze zullen me op die fancy-fair –; 3 *de zieke deed niets dan aan de dekens –*.
pluk'penning, m. –en; zie plokpenning.
pluk'sel, o. –s (*tot draden uitgehaald oud linnen*): *men legt – op wonden*.
pluk'tijd, m. –en (*vaste tijd voor het plukken van allerlei ooft, oogsttijd van fruit*).
plumeau', m. plumeau's (Fr. *veren stoffer, aan lange steel; vederdek, veren dekkussen*).
plum'pudding, m. (Eng. *pudding met veel rozijnen, krenten, ingemaakt fruit, gewoonlijk met rum overgoten, brandend opgediend*).
plun'deraar, m. –s (*iem., die plundert*).
plun'deren, plunderde, h. geplunderd (*roven, alles weghalen, stelen*); vero.: fig. *een dichter –*, plagiaat plegen.
plun'dering, v. –en (*het plunderen*).
plun'dermarkt, v. –en (*voddenmarkt*).
plun'derziek, bn. (*roofzuchtig*): *– grauw*.
plun'je, v. (*kleding*; ong. *haveloze, zonderlinge kleding*): *zijn Zondagse –; zijn oude –*; **–zak,** m. –zakken (*zak voor de plunje*).
plura'lis, m. (Lat. spraakk. *meervoud; meervoudsvorm*): *– majesta'tis*, majesteitsmeervoud (het meervoudige *Wij* in staatsstukken); *– modes'tiae*, bescheidenheidsmeervoud *wij* voor *ik*, waarvan een schrijver zich bedient. (ae = ee).
pluraliteit', v. (Fr. *meerderheid, grootste getal*).
pluriformiteit', v. (*veelvormigheid*).
I. plus (Lat. *meer*; + *of staand kruisje*: *toegevoegd aan, bijgeteld bij*; in de rek. en alg. *optelteken*; ook: *positieteken, tegenstelling v. het* minteken; natuurk. *boven*) **1** bw.: *Maastricht ligt 43 m + A. P.*, boven A'dams peil; **2** zn., o.: *zet hier een –*, plusteken; *dit – komt van pas*, overschot.
II. plus, v. (Fr. peluche: Z.-N. *pluche*; Z.-N. *pluis*[*je*], in deze bet. mv. plussen).
plusmi'nus (Lat. *meer of min, ongeveer, aangeduid door* ±), **1** bw.: ± *tienduizend gulden*; **2** o.: *zet hier een –*, plusminusteken.
plus'teken, o. –s, nl. +.
Plutar'chus, Rom. schrijver (± 50–120 n. C.) van vergelijkende levensbeschrijvingen, b.v. van Demosthenes en Cicero.
Plu'to, Plu'ton, m. Gr. myth. oppergod der onderwereld; zie Hades.
plutocraat', m. –craten (Gr. ploutos = rijkdom: *geldaristocraat; kapitalist*); **–cratie',** v. (*heerschappij van het geld*, d.i. *v. h. kapitaal*); **–cra'tisch,** bn., bw.: *een –e regering*, van de kapitalisten.
pluto'nisch, bn. (*in het binnenste der aarde door het onderaardse vuur ontstaan of er door naar boven geheven*): *–e gesteenten*.
plutonis'me, o. (geol. *stelsel, dat alle vervormingen in de aardkorst aan het vuur toeschrijft*); verg. neptunisme.
Plu'tus, Lat., **1** myth. god van de rijkdom, door Jupiter van 't gezicht beroofd, opdat hij blindelings zijn gaven zou uitdelen; **2 plu'tus,** m. = geld; Gr. Ploutos.
pluvia'le, v. pluvialen (Lat. pluvia = regenmantel: R.-K. *liturgisch gewaad: een van voren open tot de voeten neerhangende mantel o.a. bij processies gedragen*).
pluvier', v. –en (Fr. van Lat. pluvia = regen: *steltvogel; snipachtige vogel, aan zee, op duinen, heide*); de goud– of wilster, Lat. charadrius apricarius oreophilos; zie strand–.
pluviome'ter, m. –s (*regenmeter*).
Pluviô'se, v. (Fr. *vijfde maand of Regenmaand, van 20/22 Jan. tot 18/20 Febr.*).
Plu'vius, Lat. myth. regengod, Jupiter.
pneu'ma, v. (Gr. *adem, wind, lucht*).
pneumatiek', v. (*leer v. d. beweging en de druk der luchtsoorten*); ook, –ma'tica, v.
pneuma'tisch, bn. (*op de pneumatiek betrekking hebbende; de lucht betreffende; door luchtdruk gedreven; met lucht opgevuld wordende*): *de –e machine*, luchtpomp; *een –e spoorweg*, door luchtdruk werkend; *–e banden*, luchtbanden van rijwiel of auto; *–e telegraaf'post*, schietblaasbalg, buizenpost, inrichting, waarmede brieven enz. in buizen door luchtdruk van de ene plaats naar de andere worden geschoten, o.a. in Berlijn, Wenen, Parijs.
pneumonie', v. (Fr. [Gr. pneumonia]: *longontsteking*).
po'chel, m. –s (*hoge rug, bochel*): zegsw. *iem. zijn – vol schelden*, hem duchtig over de hekel halen, uitschelden; *iem. op zijn – geven*, hem slaag geven; ook fig.
po'chen, pochte, h. gepocht (*bluffen, snoeven*).
po'cher, m. –s; **–erij',** v. –en (*snoeverij*).
pochet', v. pochetten, –s (Fr. pochette: *zakje, klein* [*gekleurd*] *zakdoekje in de linker bovenzijzak*): *–s van fijne kunstzijde*.
poch'hans, m. –hanzen (*zwetser*).
po'co, bw. (It. muz. *weinig, iets*): *– a –*, van lieverlede; *un –*, een weinig.
po'culum, m. –s; (Lat.) pocula (Lat. *beker*).
po'dagra, o. (Lat.-Gr. [van Gr. pous, gen. podos = voet + agra = prooi, vangst, in samenst. jicht, verlamming]; *voetjicht, pootje*).
podagreus', bn.; podagreuzer, –t (Fr. podagreux: *lijdende aan voetjicht, het pootje hebbende*): *een podagreuze papa met zijn dochters*.
podagrist', m. –en (*voetjichtlijder*).
pod'ding, m. –en (*een meelspijs* [of: *een chocoladebeslag*], *met allerlei ingrediënten, als suiker, amandelen enz.*); zie pudding.
podes'ta, m. podesta's (It. *machthebber, landvoogd; burgemeester*); ook: **podestaat',** m. podestaten; v. Lat. potestas.
po'dium, o. (Ned.) –s, podiën; (Lat.) po'dia (Gr.-Lat. eig. voetje: *optree, een verhoog, dat als platform dient; toneelverhoging*).
podome'ter, m. –s (v. Gr. pous, z. podagra: *schredenteller, pasteller*); zie hodometer.
poe'asa, v. (O.-I. *Mohammedaanse vastenmaand*).
poed, o. –s; zie pud.
poe'del, m. –s, poedeltje (1 *kroesharige hond*; 2 *misworp, misschot*): 1 *een – leert gemakkelijk kunstjes*; 2 *hij maakte twee keren achter elkaar een –*, worp, waarbij de bal van de plank gaat. Opm. in bet. 2 soms uitgespr. *poedèl*; verg. *bok* = fout, *zwijn* = bof.
poe'delen, poedelde, h. gepoedeld (*knoeien, fouten maken*): *wat ben ik aan 't –!*
poe'delhond, m. –en (*poedel* 1).
poe'delnaakt, bn. (*spiernaakt*).
poe'der, poei'er 1 o. (*tot fijn gruis of fijne korrels gestampte, vergane enz. vaste stof; schoonheidsmiddel*; Z.-N. *buskruit*): *tand–*; Z.-N. *– geven*, kemp; **2** v. –s, poeiertje (*geneesmiddel* [*in poeiervorm*] *waarvan elke dosis in een papiertje is gevouwen*): *–s innemen*; **–chocolade,** v. (*chocolade in poedervorm*); **–donsje,** o. –s; **–doos,** v. –dozen.
poe'deren, poederde, h. gepoederd (*haar, pruik enz. met* [*welriekend*] *poeder bestrooien*; Z.-N. *afranselen*): *een gepoederde pruik; zich –; zijn neus –*.

poe'derhoorn, m. –s (Z.-N. *kruithoorn*); **–kwast,** m. –en (*kwast, waarmee men zich poeiert*); **–mantel,** m. –s, vero. (*linnen of katoenen kleed, dat men omhing, als men zich liet poederen*).
poëem', o. poë'men (Gr.-Lat. poëma: *gedicht*); lees *poo-eem'*.
poëet', m. poëten (Gr.-Lat. poëta: *dichter*); lees *poo-eet'*.
I. poef 1 tw., klankn. van een dof geluid; **2** zn., m.: *met een zwakke –*.
II. poef, v. –s (Fr. pouf: *rond voetsteuntje; ronde opgevulde lage stoel zonder leuning; dik kussen op de vloer*); etym. = – **I.**
III. poef, m. (Z.-N. *krediet, pof*): *ik heb er geen – op,* verwacht er niet veel van.
poe'fen, Z.-N.; zie poffen.
poeha', **–haai',** o.; zie boeha.
poei'er(en), zie poeder(en).
poei'erig, bn. (*stoffig als poeder*).
I. poel, m. –en, poeltje (*moerassig stilstaand water; draskolk; [met waterplanten overdekte] plas*): fig. *een – v. ongerechtigheden,* afgrond.
II. poel, v. –en (Z.-N. [*jonge*] *hen*).
poe'lau, v. (O.-I. *eiland*); ook, poe'lo.
poelepetaat', m. poelepetaten (Fr. poule pintade: *parelhoen*).
poelet', polet', o. (*soepvlees van de borst van een kalf*); **–soep,** v. (t = t).
poelier', m. –s (Fr. *koopman in gevogelte of wild*); Z.-N. poelenier'.
poel'je, v. –n, –s (*hoen, kip*); gew.
poel'snip, v. –snippen (*een grote watersnip*; Lat. capella media); **–vogel,** m. –s.
poë'ma, o. (Ned.) poëma's; (Lat.-Gr.) poë'mata (Lat.-Gr. *dichtwerk*).
poe'ma, m. poema's (*Z.-Am. leeuw, katachtig roofdier ter lengte van 1 m, geelachtig soort van jaguar*; Lat. felis concolor).
I. poen, m. (Barg. *geld, duiten*): *rijklijk –*; zegsw. *om de – is 't al te doen*; gmz.
II. poen, m. –en (*opschepper, sjappie, proleet; gemene vent*): *een – van een vent.*
III. poen, m. –en (Z.-N. *zoen*).
poenaal', zie penaal. (oe = eu).
poe'ne, zie pene. (oe = eu).
poe'nig, bn., bw. (*als een poen* **II**): *wat ziet hij er – uit!*
poenitent' enz.; zie penitent enz. (oe = eu).
poe'nitet (Lat. *het berouwt mij*); als zn. o.: *een – drinken,* een glas (als boete) drinken oorspr. met de woorden: *– me peccasse,* ik heb berouw gezondigd te hebben. (oe = eu).
poen'ka, pun'ka(h), v. poenka's, punkah's (Vóór-Indië: *grote waaier, aan de zoldering opgehangen en door touwen bewogen, om koelte aan te brengen*).
poep, m. –en (schimpn. *arme boer uit Westfalen, Hans Mof*); **Poe'penland,** o. (schimpn. *Westfalen en N.-Duitsland*).
poer, v. –en (*peur, tros aardwormen*).
Poe'rem, o. (Isr. *feest van de loten: Maartfeest of Hamansfeest*; fig. *drukte, beweging, bluf*); meestal gespeld **Pu'rim.**
poe'ren, poerde, h. gepoerd; zie peu(e)ren.
poe'ri, v. poeri's (O.-I. *burcht, binnenstad; vorstelijk [versterkt] paleis*).
I. poes, v. –en (1 *roepnaam van de kat*; ook: *de kat zelf*; 2 *halsbontje voor vrouwen*; 3 *vleinaam voor kindje, liefje*): 1 *daar zitten twee poesen; – is de vocatief van kat*; zegsw. *hij is (een vogeltje) voor de –,* hij is verloren; *dat is niet voor de –,* is van betekenis; 2 *een – om de hals*; 3 *kom hier, –,* lief kind.
II. poes, o. en v. (*salpeterachtige uitslag v. d. kalk*); misschien etymologisch = poes **I.**
poesa'ka, v. poesaka's (O.-I. oorspr. Mal. *erfstuk, erfenis*).
poe'sing (O.-I. oorspr. Mal. *duizelig*).
poes'je, o. –s; zie pousse-café.
poesjenel', m. poesjenellen (Fr. polichinelle; Z.-N. *hansworst; marionet*).
poesjenel'lenkelder, m. –s (Z.-N. *marionettenspel* [*te Antwerpen*]).
poes'lief, bn. (*fluweelachtig lief,* met de bijgedachte aan *valsheid* of *onoprechtheid*): *zij was – tegen mij*; **–mooi,** bn. (*zo mooi als poes, die zich schoon gelikt heeft*): *kind, je bent –* of *zo mooi als poes.*
poes'pas, m. (*mengelmoes, rommelzo*).
poes'ta, v. poesta's, poesten (*grassteppe in Hongarije*): *de herders in de –.*
poes'ten, poestte, h. gepoest (*met kracht blazen*): *in het vuur –*; verg. Assepoester = die in de as poest.
poes'ter, m. –s (*iem., die poest; blaaspijp*).
poet'je, o. –s (It. putto = beeldje: *lief, mooi, aanvallig, beeldschoon wezentje*): *drie –s van gratietjes.*
poë'ta, m. poë'tae (Gr.-Lat. *dichter*): *– laurea'tus,* Lat. gelauwerd dichter, ook wel hofdichter; *ora'tor fit, poëta na'scitur,* Lat. de redenaar wordt gemaakt (door oefening), de dichter wordt (als zodanig) geboren.
poëtas'ter, m. –s (*rijmelaar, pruldichter*).
poëtasterij', v. –en (*rijmelarij*).
poëtick', v. (*theorie der dichtkunst*).
poë'tisch, bn., bw. (*dichterlijk*). (ë = ee).
poëtiseren, gepoëtiseerd (Fr. *dichterlijk behandelen, voorstellen, idealiseren*). (ë = ee).
poets, v. –en (*klucht, grap, pots*): zegsw. *iem. een – spelen,* een kool stoven.
poet'sen, poetste, h. gepoetst (*door middel v. borstel, poetsmiddel enz. schoonmaken, doen blinken; wrijvend glimmend maken*): *de schoenen, de tanden, leder, zilverwerk –*; z. plaat **I.**
poets'gerei, o.; **–katoen,** o. (*boomwol, waarmee men* [inz. *machinedelen*] *poetst*); **–lap,** m. –lappen (*lap, die gebruikt wordt, om te poetsen*); **–pommade,** v. –s (*smeersel, om mee te poetsen*); **–ster,** v. –s (*vrouw, werkster, die poetst*); **–stok,** m. –stokken; **–zak,** m. –zakken (mil. *zak voor poetsbenodigdheden*).
poe'zel, bn. (*mollig, dik-zachtvlezig: poezelig*): *–e handjes*; **–achtig, –ig,** bn.: *een – wicht*; **–(acht)igheid,** v.
poëzie', vero. **poëzij',** v. (Fr. poésie [Gr.-Lat. poësis]: 1 *dichtkunst*; 2 *het dichterlijke*; 3 *gedichten, verzen*): 1 *lyrische, epische, dramatische, didactische –*; 2 *de – in het leven*; 3 *een bundel –*; lees *po-ee-zie'* of *–zij.*
poëzie'-album, o. –s (*album voor versjes* inz. *tot aandenken van vrienden, kennissen*).
I. pof, m. (*krediet*): *op de – halen* (of: *kopen*), d. i. niet dadelijk betalen.
II. pof 1 tw., klanknabootsing van een dof geluid: *– daar lag het*; **2** m. poffen (*doffe slag, stoot, klap*): *dat gaf een –.*
III. pof, v. poffen (*bol uitstaand versiersel op de mouwen of de rok ener japon*); pof **I, II, III** zijn etymologisch verwant.
pof'adder, v. –s (*vergiftige adder in Z.-A.*).
pof'broek 1 m. en v. –en (*persoon, die [voortdurend] poft, op krediet koopt*), gmz.; **2** v. –en (*broek met korte, opgepofte pijpen*).

pof'fen, pofte, h. gepoft (1 *met een doffe slag doen neerkomen*; w.i.g.; 2 *op krediet kopen*; 3 *in de hete as of op een plaat braden*): 1 *iets tegen de grond* –; 2 *die vrouw wil altijd* –; 3 *kastanjes – in de hete as*; dikwijls = *paffen* b.v. mil. term voor: *schieten*.
pof'fertje, o. –s (*broedertje*): *–s bakken*.
pof'fertjeskraam, v.–kramen(*kermiskraam, waarin poffertjes gebruikt kunnen worden*).
pof'fertjespan, v. –pannen (*pan met ronde kuilen, om poffertjes in te bakken*).
po'gen, poogde, h. gepoogd (pogen) (*trachten, streven naar, zijn best doen, zijn krachten inspannen*): *de dief poogde te ontsnappen; ik heb hem – te overreden*.
po'ging, v. –en (*het streven; moeite, welke men aanwendt voor een bepaald doel*): *een – doen om iets te bekomen; al zijn –en bleken vergeefs; een ijdele –; een – wagen*; rechtst. *een strafbare –* (tot misdaad b.v.).
pogrom', v. –s (Russ. [*georganiseerde*] *plotselinge, heftige* [*joden*]*vervolging; verwoesting, vernieling*; eig. *elke actie met geweld*).
poilu', m. poilu's (Fr. *behaard*: naam voor *een gewoon soldaat* [*aan het front*]; *ijzervreter*): *le – inconnu*, de onbekende soldaat.
point, o. –s (Fr. *punt, steek, stoot; ogen op dobbelstenen*); **-d'Angleter're,** o. (Fr. *een der fraaie handwerken: geborduurde bloemen op tulen grond*); **– d'honneur',** o. (Fr. *eergevoel*), volkst.: ponteneur'; **–d'orgue,** o. points d'orgue (*orgelpunt*).
poin'te, v. –s (Fr. eig. *punt*; fig. *het fijne, de geestigheid van een zet*).
poin'ter, m. –s (Eng. jagerst. *patrijshond, gladharige staande hond*).
pointeren, gepointeerd (Fr. van posten in koopmansboeken: *bij vergelijking aanstippen, vergelijken*; kaartspel: *zetten op* [*tegenover den bankhouder*]; mil. *het geschut richten*).
pointeur', m. –s (Fr. *geschutrichter*).
point-lacé', o. (Fr. *een der fraaie handwerken: borduursel met lintvlechtwerk*).
pok, v. pokken (*puistje, zweertje*; in het mv. *naam van verschillende ziekten* inz. *waterpokken*): *door* (of: *van*) *de pokken geschonden; dit kind heeft, krijgt de pokken*.
pok'achtig, bn. (*lijkende op een pok*).
pokaal', meestal: bokaal.
pok'daal, v. –dalen (*poklitteken, pokput*).
pokda'lig, bn., bw. (*van de pokken geschonden, mottig*): *een – gezicht*, vol pokputten.
po'ken, pookte, h. gepookt (*met de pook in het vuur, de kachel roeren, rakelen*): *in de kachel –, in 't vuur –*.
poker, o. (Eng. *soort van kaartspel*).
pok'hout, o. (*hard harsrijk hout van guajacum, een West-Indische boomsoort o.a. in Suriname*; Lat. guajacum officinale).
pok'kel, v. –s (*pukkel, peukel*).
pok'ken, pokte, h. gepokt: *gepokt en gemazeld hebben*, de pokken en mazelen gehad hebben; fig. heel wat gesukkeld hebben.
pok'kenbriefje, o. –s (*vaccinatiebewijs*).
pok'kenepidemie, v. –epidemieën (*het epidemisch uitbreken der pokziekte*). (e = ee).
pok'put, m. –putten (*pokdaal*); **–stof,** v. (*koepokstof*); **–ziekte,** v. –n.
I. pol, m. pollen, polletje (*stronkje; samengegroeide klomp planten*): *een – gras*.
II. pol, m. pollen, polletje (Z.-N. *handje*).
polair', bn. (Fr. *de pool betreffende*; fig. *tegenovergesteld, recht tegenover*): *– landijs*.
Polak', m. Polakken (*Pool*, enigsz. minacht.).
polak'ker, m. –s (Fr. polacre: scheepst. *soort van vaartuig in de Middell. Zee*).
polarisa'tie, v. (Fr. *het mededelen of aannemen van polariteit; wijziging van de aard der lichtstralen, zodat zij na teruggekaatst of gebroken te zijn, ongeschikt zijn in bepaalde richtingen te worden teruggekaatst of gebroken*).
polariteit', v. (Fr. *neiging van vrij zwevende magneten naar de magnetische polen*).
I. pol'der, m. –s, poldertje (*door dijken of kaden afgescheiden terrein, zodat men het buitenwater kan keren en het binnenwater kunstmatig kan afvoeren*).
II. pol'der, m. –s (Z.-N. *hoenderkot; slaapplaats van knechten in de stal*).
pol'derbelasting, v. –en (*belasting tot onderhoud van de dijken, kaden, gemalen enz., door elk der ingelanden, naar rato van zijn eigendom in de polder, te betalen*); **–bemaling,** v. –en (*het bemalen v. e. polder*); **–bestuur,** o. –besturen (*het college van bestuurders van een polder*); verg. dijkheemraad; **–boer,** m. –en (*boer uit de polderstreek*); **–dijk,** m. –en (*dijk om een polder*); **–district,** o. –en (*naam van de hoofdwaterschappen in Gelderland*): *het – Neder-Betuwe*; **–gast,** m. –en, **–jongen,** m. –s (*dijkwerker, dijker, grondwerker*); **–gemaal,** o. –gemalen (*molen,* [*stoom*]*werktuig tot bemaling van een polder*); **–keet,** v. –keten (*loods als verblijf van polderjongens*); **–koorts,** v. (Z.-N. *moeraskoorts*).
pol'derland, o. –en in de 2de bet. (*het gebied, dat voor het grootste gedeelte beneden A. P. ligt*; ook: *land in een polder*); **–lasten,** m. mv.; zie polderbelasting; **–meester,** m. –s (*lid van een polderbestuur*); **–molen,** m. –s (nl. *tot bemaling v. e. polder*); **–peil,** o. (*vastgesteld peil voor de gewenste hoogte v. h. polderwater*); zie winter-, zomerpeil; **–schouw,** v. (*inspectie van een polder* inz: *wat betreft sloten, wegen enz.*); **–sluis,** v. –sluizen (*sluis in een polder, waardoor men water in of uit een polder kan laten*); **–water,** o. (*het water in de sloten v. e. polder*); **–werker,** m. –s (*poldergast*).
polei', v. –en (*foltertuig, tot uitrekking dienend*); ook: plei, palei; vero.
pole'micus, m. Lat. polemici, **polemist',** m. –en (Gr. polemos = oorlog, twist: *twistschrijver*).
polemiek', v. (Fr. polémique: *twistgeschrijf, pennestrijd*); **pole'misch,** bn. (*twistend*): *–e geschriften*, d.i. twistgeschriften.
polemiseren, gepolemiseerd (Fr. *een pennestrijd voeren*). (s = z).
Po'len, o.: *de republiek –*.
polen'ta, v. (It. *Italiaans nationaal gerecht: dikke pap meestal van maïsmeel, maar ook van aardappelen, meel, kastanjes*).
poleren, gepoleerd (Fr. polir: *polijsten, doen glanzen*; van geweerlopen: *glad uitboren*).
poli', bn. (Fr. *gladgemaakt, gepolijst; wellevend*): *cuivre –*, gepolijst koper.
polichinel', m. –s (*hansworst, Jan Klaassen, grappenmaker*): *– in de poppenkast*.
poliep', v. –en (Fr. polype [Gr. polypous = veelvoet]: 1 dierk. *neteldier uit zoet- en zeewater*; 2 *ziekelijke vleeswoekeringen: vleesuitwas, slijmvliesgezwel*): 1 *de –en vormen vaak een kalkomhulsel*; 2 *een – in de neus*.

polie'ren, polierde, h. gepolierd (Fr. polir; Z.-N. *polijsten*).
poliet', bn., bw. (Fr. poli: *beleefd, glad, blinkend*; ook fig. *verfijnd, gedistingueerd*).
polijs'ten, polijstte, h. gepolijst (*doen glanzen*; fig. *beschaven, verfijnen*): *hout* –.
polijs'ter, m. –s (*man, die polijst*).
polijst'ster, v. –s (*vrouw, die polijst*).
polijst'hamer, m. –s; zie planeren; **–papier,** o. (*schuurpapier*); **–staal,** o. –stalen (*van een hecht voorzien staal, om te poleren*); **–steen,** m. –stenen (*harde steen, om mee te poleren*); **–werk,** o. –en (*poleerarbeid; de gepolijste dingen*).
polikliniek', v. –en (*inrichting tot geneeskundige hulp aan minvermogende, lopende patiënten, doch niet verblijvend, ook [aan universiteiten] tot onderwijs dienende*); z. kliniek.
po'lis, v. polissen (Fr. police: *verzekeringsbewijs, akte van assurantie of verzekering*).
polisson', m. –s (Fr. *straatjongen; deugniet, kwajongen*; ook gunstig: *guit*).
polites'se, v. (Fr. *hoffelijkheid, beleefdheid, welgemanierdheid*).
politicas'ter, m. –s (*slecht politicus*).
poli'ticus, m. poli'tici (Lat. [Gr. polis = staat, stad]: *staatkundige; iem., die zich met politiek bemoeit; handig-schrander mens*).
poli'tie, 1 v. (v. Gr. politeia: *toezicht op de openbare orde en veiligheid; instelling voor de openbare veiligheid, de gezamenlijke ambtenaren en beambten*): *de geheime* –; *bereden* –; België: *de – over een vergadering hebben*, voor de goede orde zorgen; **2** m. –s (*politie-agent*); **—agent,** m. –en (*diender*); **–bevoegdheid,** v. –heden (Z.-N. rechtst.); **–bureau,** o. –bureau's (*kantoor v. d. politie*), volkst. *–bero*; **–commissaris,** m. –commissarissen (*in een stad, hoofdambtenaar van politie*); **–dienaar,** m. –s (*politieagent*); **–hond,** m. –en (*hond, gedresseerd om de politie in haar taak, vooral bij opsporing, bij te staan*); **–huisje,** o. –s (*dag- of nachtverblijf van agenten*); **—inspecteur',** m. –s, –en (*inspecteur bij de politie*).
politiek', v. Fr. politique, v. Lat.-Gr. politikos = van de staat **1** (1 *staatkunde; geheel van parlementaire beginselen*; 2 *gedragslijn*; 3 *schranderheid, geslepenheid*; 4 *burgerkleding*, met: *zijn in*): 1 *de binnenlandse* –; *socialistische* –; 2 *zachtjes aan was zijn* –; 3 *met veel – te werk gaan*; 4 *luitenant was in* –; **2** bn., bw. (1 *staatkundig, op de politiek, de staatkunde betrekking hebbende*; 2 *geslepen, handig-schrander*): 1 *–e partijen*; 2 *een – man; dat was (niet) – van je; – optreden*.
poli'tiekamer, v., in bet. 2 –s (1 mil. *straf voor kleine vergrijpen*; 2 *het vertrek, waarin de straf wordt ondergaan*): 1 *drie dagen* –; 2 *in de – zitten*; **–maatregel,** m. –en (*maatregel in 't belang der openbare orde, zedelijkheid of gezondheid*); **–macht,** v. (*–bevoegdheid*; ook: *een aantal agenten onder leiding v. e. superieur*): *een sterke – bezette de toegang*; **–muts,** v. –en (mil. *soldatenmuts, kwartiermuts, veldmuts*): *een papieren –voor de jeugd*; **—overtre'ding,** v. –en; **–post,** m. –en; **–rechter,** m. –s (in verschillende landen: *rechter, die op korte termijn vonnis velt bij politieovertredingen*); **–reglement,** o. –en (*–verordening, –instructie*); **–straf',** v. –straffen (*straf op politieovertreding*); **—vaartuig,** o. –en (*boot ten gebruike der politie in havensteden*); **–verordening,** v. –en; **–wet,** v. –wetten (*wet op de openbare orde en veiligheid*); **–wezen,** o. (*de inrichting der politie en wat daarmee in verband staat*); **–zaak,** v. –zaken (*zaak, welke met de politie in aanraking brengt*).
politiseren, gepolitiseerd (*over staatszaken redeneren, schrijven*; spott. *tinnegieten*). (s = z).
politoer', o. (Duits Politur: *glans, glansmiddel*, inz. *tot het opboenen van fijne meubels*); **politoe'ren,** politoerde, h. gepolitoerd (*glad en glanzig wrijven met politoer*).
polk, m. –en (Z.-N. *kuil [van hoenders]; leger [van een haas]; muik*).
pol'ka, v. polka's (pulka = halfpas: [*Boheemse*] *snelle dans in* $^{2}/_{4}$ *maat*); **–haar,** o. –haren (*a. d. onderzijde krullend hoofdhaar, dat halflang onder gelijk is afgeknipt*); **—mazur'ka,** v. —mazurka's (*een soort van polkadans*); **–meel,** o. (Z.-N. gew. *maïsmeel*); **–zeep,** v. (*volksnaam voor soda*).
pollak', m. pollakken (*een soort van dors in de Noordzee*; Lat. gadus pollachius).
pol'len, m. mv. (*klompjes stuifmeel, bloemenstof aan de meeldraden der bloemen*).
pol'lepel, m. –s (uit *potlepel: keukenlepel met lange steel*; Z.-N. fig. *grote hand*): gmz. *de – van den stationschef*, spiegelei.
pol'levij, v. –en (Sp. polev· [Fr. pontlevis]: *achtersteunlap van een schoen*); in Z.-N. pollevie', v. pollevieën.
po'lo, o. (*polospel*); **–hemd,** o. –en.
Polonai'se 1 v. –s (Fr. *Poolse*); **2 polonai'se,** v. –s (*Poolse dans; wijde vrouwenmantel; herenjas*, zie Pools; *roomtaart*).
po'lospel, o. –spelen (polo, letterl. bal: *hockeyspel van Eng.-Indische oorsprong, waarbij de spelers te paard zitten en met een kolf de bal voortdrijven; soms ook op schaatsen, rijwielen gespeeld of in het water*).
I. pols, m. –en (1 *deel van de onderarm boven de handwortel*; 2 *stoot of slag van een slagader; polsader*): 1 *de dief had een paternoster om elke* –; 2 *een geregelde* –; *de – van den koortslijder klopt, jaagt; de dokter voelt den patiënt de* –; fig. *iem. de – voelen*, [a]) examineren, [b]) polsen.
II. pols, m. –en (*springstok*): *de – van den polsdrager is meestal een taaie sliet*; zegsw. *verder willen springen dan de – reikt*, meer willen, dan men (financieel) kan.
pols'ader, v. –s, –en (*ader van de pols*).
pols'drager, m. –s (*helper v. d. jager*).
pol'sen, polste, h. gepolst (*met de polsstok roeren in 't water; de pols voelen*; inz. fig. *iems. mening of opvatting zoeken te weten te komen*): *pols hem eens over die zaak*.
pols'horloge, o. –s (*armbandhorloge*).
pols'slag, m. –slagen: *een regelmatige* –; fig. *de – voelen*, leven bespeuren. b.v. *aan de Theems voelt men de – van de wereldhandel*.
pols'stok, m. –stokken (*pols of springstok*).
poltron', m. –s (Fr. *lafaard, bloedaard*).
poly . . ., van Gr. polys = veel.
polyandrie', v. (*huwelijk v. e. vrouw met meer dan één man*); **–archie',** v. (*regering van velen*); **–chromeren,** gepolychromeerd (*het beschilderen van beelden, kerkwanden, zuilen enz. met vele kleuren*); **–chromie',** v. (*veelkleurige beschildering*); **–gamie',** v. (*huwelijk v. e. man met meer dan één vrouw*): *de – der Moslemin*; **–glot'te,** Gr. glotta = tong, taal, **1** v. –n (*woordenboek, dat verschillende*

talen behelst; boek of geschrift met veeltalige tekst); **2** m. en v. –n (*persoon, die veel talen kent*): *Mezzofanti* (1774–1849), *een –, kende 58 talen*; ook polyglot in bet. 2; **–glot'tisch,** bn.: *een –e stijl*, doorspekt met uitheemse woorden.

polygoniometrie', v. (*toepassing der hoekmeting of goniometrie op veelhoeken*); **–goon',** m. –gonen (meetk. *veelhoek*); **–graphie',** v. (*veelschrijverij*); **–his'tor,** m. –s (*kenner van verschillende vakken van wetenschap, veelweter*, soms ietwat ong.).

Polyhym'nia, v. myth. de muze voor gezang (en welsprekendheid); ook, Polymnia.

Polyne'sië, o. (*een der drie groepen der Australische eilanden*; zie Oceanië).

polyphaag', m. –phagen (*veeleter, veelvraat*).

Polyphe'mus, Lat., Gr. -phe'mos, m. myth. zoon van Neptunus, cycloop. op Sicilië, sluit Ulysses en zijn tochtgenoten in een hol, om er elke dag één te verslinden; Ulysses maakt hem blind en ontsnapt.

polyphoon', bn. (*veelstemmig*); **–phonie',** v. (*muziek, bestaande uit minstens twee zelfstandige partijen, waarbij elk der partijen zelfstandig is; veelstemmigheid*); zie homophoon; **–sylla'be,** v. –n (*meerlettergrepig woord*); **–syn'deton,** o. –s (*veelvuldige verbinding door voegwoorden[herhaling]*), b.v. *Caesar was en veldheer en redenaar en geschiedschrijver*; **–techniek',** v. (*leer der kunsten en industriële verrichtingen; het gezamenlijke technisch kunnen en weten*); **–tech'nisch,** bn. (*vele kunsten en wetenschappen omvattende, het gehele gebied der techniek betreffende*): *de –e school te Delft*, hogeschool ter opleiding van ingenieurs.

polytheïs'me, o. (*veelgodendom*); **–theïst',** m. –en (*aanbidder van veel goden*).

pomerans', v. –en (It. pomerancia = goudappel: *bitteroranjeappel; pomeransbitter; glaasje jenever met pomeransbitter*; ook: *dopje aan de punt van de keu, van de schermdegen*); **–bitter,** o. (*elixer, getrokken op schillen van de oranjeappel*).

pomma'de, v. -s (soorten) (Fr. *haarzalf; lippenzalf*).

pommaderen, gepommadeerd (Fr. [*de haren*] *met welriekende pommade bestrijken*).

pommelee', m. –s (Fr. pommelé: Z.-N. *schimmelpaard*).

pomologie', v. (Lat. pomum = [boom-] vrucht: *ooftkunde*); **–lo'gisch,** bn. (*op de ooftkunde betrekking hebbende*): *een – woordenboek*; **–loog',** m. –logen (*ooftkundige*).

Pomo'na, v. **1** Lat. myth. godin van tuin en ooft; **2** naam v. vegetarische restaurants.

pomp, v. –en (*werktuig tot het doen oprijzen van water*; Z.-N. *spanjolet*): *zuig- en perspompen; loop naar de –!* de weerlicht.

pompadour', o. (Fr. *japonstof, doorweven met bloemetjes, naar de favoriete van Lodewijk XV*); **pompadou'ren,** bn.; z. alpaca, opm.

pomp'bak, m. –bakken (*opvangbak van 't water onder de pompkraan*); **–buis,** v. –buizen (*loden buis in de pomp, waarin de zuiger op en neer bewogen wordt*).

Pompe'ji, Pompe'ii stad in Campanië aan de voet v. d. Vesuvius, in 79 n. C. met Herculaneum en Stabiae onder de as bedolven; in 1748 begon men de opgraving.

Pompe'jus of Gnejus – Magnus (de Grote) 106–48 v. C., bij Pharsa'lus door Caesar verslagen, 48 v. C.; zie triumviraat.

pom'pelmoes, v. pompelmoezen (O.-I. *grote, zoetzure vrucht, lijkende op een sinaasappel; de boom*; Lat. citrus decumana).

pom'pen, pompte, h. gepompt (*het water met een pomp opvoeren*; knikkerspel: *stuiken*): *– of verzuipen!* **pom'per,** m. –s.

pomperij', v. –en (*verlokking, praalvertoning*): *den duivel en zijn –en verzaken*; vero.

pompernik'kel, m. –s (*grof zwart brood der Westfalers, soms 30 pond zwaar, dat zonder gist uit roggemeel is gebakken*).

pompeus', bn.; pompeuzer, –t (Fr. *vol staatsie, deftig*): *pompeuze stijl*, hoogdravend.

pomp'gast, m. –en; zie brandspuitgast.

pompier', m. –s (Fr. *spuitgast*); lees *–ier*.

pompoen', m. –en (*kalebas*).

pomp'olie, v. (mil. *olie, waarmee een geweerloop gereinigd wordt en ingevet*).

pompon', m. –s, pomponnetje (Fr. *wollige bol als versiersel op schoeisel, op sjako's enz.*): Z.-N. *de – zijn*, de (het) schitterendste.

pomp'station, o. –s (*gebouw, waarin het water ener waterleiding wordt opgepompt*); **–steen,** m. –stenen (Z.-N. *gootsteen*); **–stok,** m. –stokken (*pompstang*): zegsw. *hij weet van pomp noch –*, niets; **–water,** o.; **–zuiger,** m. –s (*zuiger, die het water in de pompbuis ophaalt*); **zwengel,** m. –s.

pon, v. ponnen, ponnetje (*nachtjapon, nachtkleed* [*voor vrouwen en meisjes*]).

ponceau', Fr. **1** v. ponceau's (*klaproos*); **2** o. (*hoogrode kleur*); **3** bn. (*hoogrood*).

pon'cho, v. poncho's (Sp. *mantel, bestaande uit een vierkant stuk doek met in 't midden een opening om het hoofd door te steken* inz. *in Z.-Amerika*); lees *pon'tsjo*.

pond, o. –en (1 vroeger: *gewichtseenheid*; 2 *zekere geldswaarde*): 1 *in ons land was een – 0,5 kg, een medicinaal – was 0,375 kg*; 2 *een – Vlaams was f 6,00*, verdeling: 20 schellingen, 240 groot, 960 duiten of 2880 mijt; *een – sterling* (Eng.), vroeger *f* 12,00, 20 shilling van 12 pence; Bijbel: een pond, ± *f* 50, is 100 drachmen.

pon'degoed, o. (*allerlei rommel, die bij 't pond verkocht wordt*); **–goedwinkel,** m. –s (*rommelwinkel*), gew.

pon'demaat, v. –maten (*oude Friese vlaktemaat 0,3678 ha*).

pon'der, m. –s (*ponderboom*; in samenst. *zoveel pond wegende*): *zes– enz.*

pon'derboom, m. –bomen (*hooiwagenboom*; *lange boom boven op een voer hooi gebonden*).

pond'koek (*goedkope soort stroopkoek, die bij het pond wordt verkocht*) **1** v. (stofn.); **2** m. –en (voorwerpsn.); ook, ponde–, pont–.

pon'dok, v. –s (O.-I. *tijdelijke verblijfplaats; optrekje*, thans ook: *vacanti?*).

pondspondsgewij'ze, –gewijs', bw. (*naar evenredigheid*): *de winst zal – verdeeld worden*, naar verhouding van ieders inleg.

po'nem, po'nim (Hebreeuws: *gezicht*): *– hot*, het lijkt er niets na.

poneren, geponeerd (Lat. ponere: *stellen, voordragen; onderstellen*): *een stelling –*.

pon'go, m. pongo's; zie gorilla.

pon'jaard, m. –en (Fr. poignard: *dolk*).

ponk, m. –en (Z.-N. *geld, spaarpot*); **pon'ken,** ponkte, h. geponkt (Z.-N. *sparen, potten*).

I. pons, v.; zie punch.

II. pons, m. –en (in het alg. *stalen cilindervormig werktuig, waarmee men gaten boort*:

werktuig; ook: *machine, toestel, dat gaten boort in metalen platen; werktuig, waarmee men drijfwerk in metaal aanbrengt; drevel*).
pons asino'rum, v. pon'tes asino'rum (Lat. fig. *ezelsbrug*).
pon'sen, ponste, h. geponst (*met een pons* [*gaten*] *boren*): *een vijfpuntige ster – in.*
ponsoen', m. –en (*stalen goudsmidsstaafje 3–10 mm dik; steekpriem; keurstempel*).
pont, v. –en (*platboomd overzetvaartuig, tot vervoer van mensen, dieren en wagens*).
pon'tekoek, zie pondkoek.
ponteneur', zie point d'honneur.
pontenier', m. –s (*pontonnier*); volkst.
pontia'nak, v. –s (O.-I. *boze geest*).
pon'tifex, m. ponti'fices (Lat. eig. *bruggenmaker*: *lid v. h. hoogste priestercollege in oud-Rome*; later: *bisschop; opperpriester; de paus*): *de voorzitter heette – max'imus.*
pontificaal', Lat. pontifica'lis = priesterlijk, **1** o. (*plechtgewaad v. paus of bisschop*): fig. *in – zijn*, in plechtgewaad; **2** bn., bw. (*op den pontifex betrekking hebbende*; [*opper*]*priesterlijk; bisschoppelijk; pauselijk; zeer plechtig*): *een pontificale mis*, b.v. in St.-Pieter te Rome, door den Paus gecelebreerd.
pontificaat', o. pontificaten (*het ambt of de waardigheid van opperpriester of pontifex*; ook: [*de duur ener*] *pauselijke regering*).
pontifica'le, o. (Ned.) –n; (Lat.) pontificalia (Lat. *liturgisch boek met de formulariën voor de bisschoppelijke ambtsverrichtingen*).
pontijns', bn. (Lat. pontus = zee: *aan of bij zee gelegen*): *de Pontijnse moerassen in Italië.*
Pon'tius Pila'tus, m.; zie Pilatus.
pon'to, v. ponto's (Sp. punto = punt: *4de troef in het omber- en quadrillespel*, in het rood: *hartenaas of ruitenaas*, in het zwart: *schoppenheer of klaverenheer*).
ponton', v. –s (Fr. *platte schuit met sterke boorden voor schipbruggen*; ook: *ijzeren bak als onderdeel van een drijvend dok, aanlegplaats enz., brugschuit*); **–brug,** v. –bruggen.
pontonnier', m. –s (Fr. *soldaat-schipbrugmaker*).
po'ny, m. pony's, ponytje (Eng. poney [Lat. pullanus = jong dier]: *klein paard, hit*; verkorting voor *ponyhaar*); ook, *ponny.*
po'ny-haar, o. (*laag over het voorhoofd gekamd hoofdhaar, zoals de pony's 't van nature hebben*): *fabrieksmeiden met –.*
pooi'en, pooide, h. gepooid (*drinken, zwelgen*): *nog zat men te peuz'len en hartig te –.*
pooi'er, m. –s (*drinkebroer; gemene vent*); gmz.
I. pook, m. poken (*puntig, omgebogen ijzer, om het vuur op te porren*).
II. pook, v. poken (Z.-N. *zak*; fig. *lijf; deugniet*).
I. Pool, Pooltje **1** m. Polen (*inboorling van Polen*), vr. *een Poolse*; **2 pool,** v. polen (*lange overjas, ongevoerde schansloper van dikke stof met gordelband of ceintuur*, misschien in verband met pool **II** ontstaan).
II. pool, v. polen (Gr.-Lat. polus: *aspunt, uiteinde der denkbeeldige aard- of hemelas*; ook: *streek, land bij de noord- of zuidpool*): *de noord- en de zuid–*; nog: nat. *de – van een magneet*, uiteinde van een magneet, waar de aantrekking zich voornamelijk openbaart.
Pool'archipel, m. (aardr. *de eilanden der* [*N.*-]*poolgewesten*): *robbenslag in de –.*
pool'beer, m. –beren (*ijsbeer*); **–cirkel,** m. –s (*parallel op 23½° van de pool*): *de noord- en de zuid–*; **–expeditie,** v. –s, –expeditiën (*tocht naar de poolstreken* [*met wetenschappelijke doeleinden*]); **–gewest,** o. –en (*gewest binnen een der poolcirkels*); **–ijs,** o. (*ijs in de poolzeeën*).
pool'kat, v. –katten (Eng. polecat: *bunzing*; in het alg. *wezelachtig dier o.a. stinkdier*).
pool'koude, v. (*koude der of als in de poolstreken*); **–landen,** o. (*landen en eilanden binnen de poolcirkels*); **–licht,** o.; zie noorderlicht; **–reiziger,** m. –s (*iem., die in de poollanden reist of er op ontdekkingen uitgaat*).
Pools 1 bn., bw. ([*als*] *van, uit, in, eigen aan, betrekking hebbende op Polen*): *een –e vrouw*; *een overjas van – maaksel*, (vroeger) korte, elegante jas met brandebourgs; *een –e landdag*, rumoerig, verwarde vergadering; zegsw. *het ging er – toe*, ruzieachtig; **2** o. (*de taal*); **3 –e,** v. –n (*Poolse vrouw*).
pool'schip, o. –schepen (*schip, extra-gebouwd voor een tocht naar de N.- of Z.-pool*).
pools'hoogte, v. (cosm. *hoogte v. d. pool boven de horizon*): *de – is gelijk aan de geographische breedte ener plaats*; zegsw. *– nemen*, zien, waar men is; fig. onderzoek doen naar de stand ener zaak.
pool'ster, –star v. (*ster van de tweede grootte in de Kleine Beer*): de – staat in de nabijheid van de hemelnoordpool en is nagenoeg onbeweeglijk; vóór het kompas inz. oriënteringsmiddel; zie tramontane; **–streken,** v. mv. (*gebied binnen de beide poolcirkels*); **–stroom,** m. –stromen (*luchtstroom v. d. polen naar de evenaar*); **–vos,** m. –vossen (*vos der poollanden*, 's winters wit, 's zomers blauw-grijs; Lat. canis lagopus).
pool'zee, v. –zeeën; zie ijszee.
I. poon, v. ponen (*plat* [*kanaal*]*scheepje*).
II. poon, m. ponen (*knorhaan*).
poor, m. poren (Lat. porrum: Z.-N. *prei*).
I. poort, v. –en (Lat. porta: 1 *doorgang in een muur of iets dergelijks, waarbinnen op een open ruimte een of meer gebouwen staan*; 2 *grote toegangsdeur in een gebouw*; 3 *smalle steeg tussen twee huizen; een aantal arbeiderswoningen achter de gewone huizen gebouwd, waarheen men toegang heeft door een nauwe steeg*; 4 *onderdeel van een omwalling: gewelfde doorgang met zware afsluitdeuren*; 5 *doorgang, toegang* inz. *doorgang tussen twee berghoogten of ruggen*; 6 scheepst. inz. in samenst.: *venster*, [*vierkante*] *opening*; 7 naam voor verschillende delen v. h. menselijk lichaam o. a. *aarsopening*; 8 bij verg. bij allerlei spelen): 1 *eenmaal door de poort, zagen we de villa voor ons liggen*; 2 *de – v. c. koetshuis*; *een laag rond poortje*, deurtje, hekje; 3 *ruzie in het poortje*; 4 *de –en ener middeleeuwse stad*; *de – sluiten, verrassen*; inz. hist. term; 5 *de – der tranen*, de straat v. d. Rode Zee naar de Indische Oceaan; *de Westfaalse –*; 6 *patrijs–, geschut–*; 7 zie poortader; 8 *de poort bij het kegelspel*; *het poortje van het croquetspel*; nog fig. *de poort des Hemels, des Levens*; *de –en der hel.*
II. poort, v. –en (Lat. portus: *stad*); vero.
poort'ader, v. –en (*ader, komend uit de ingewanden en zich vertakkend in de lever*).
poor'ter, m. –s (gesch. *burger, stedeling*; zie poort **II**); vero.
poor'teren, poorterde, h. gepoorterd (gesch. *het poorter- of burgerrecht verlenen*).
poorterij', v. –en (gesch. *burgerij*); vero.
poor'terschap, o. (*burgerschap*); vero.

poort'raam, o. –ramen; zie vleugelraam.
poos, v. pozen (*korte [rust]tijd, pauze, tijd*; Z.-N. *korte werktijd*): *bij pozen*, nu en dan; *een hele –*; Z.-N. *een poosken doen*, een uiltje vangen.
I. poot, m. poten (*been van een dier*; gmz. plat: *hand, voet v. e. mens*): *een voor–, een achter–*; *geef me een –*, hand, gmz.; *wat schrijft hij een –!* slecht; plat: *blijf er af met je poten*; *kijk, waar je je poten zet!* Z.-N. *op vier poten*, op handen en voeten; bij uitbreiding: *de – of poten van een tafel, van een schraag*; zegsw. *iets op (zijn) poten stellen, zetten*, flink in orde brengen; *dat staat op (zijn) poten*, [a]) dat staat solide, vast, [b]) is goed in orde, rust op goede gronden; *op zijn – spelen*, driftig worden, uitvaren, opspelen; *op zijn achterste poten gaan staan*, als een steigerend paard, fig. driftig zich tegen iets verzetten, opstuiven; zie pootje.
II. poot, v. poten (*stekje, lootje, aflegger*).
pootaan', bw.: *– spelen*, duchtig aanpakken.
poot'aardappel, m. –s (*aardappel, geschikt om te poten, plantaardappel, poter*).
I. poot'je, o. –s (*verkl. van poot*): *de –s van een mol, de –s van een komfoor*; *wat schrijft hij een –*, slecht; zegsw. *op zijn –s terechtkomen*, goed terechtkomen, als een kat, die springt of valt van een hoogte; *met hangende –s aankomen*, evenals een opzittend hondje: nederig; *iem. een – draaien* (of: *zetten*), beentje lichten, ook fig.
II. poot'je, o. (schertsend uit podagra gevormd: *voetjicht*): *de man had het –*.
poot'je(s)baden, o. (*met blote voeten aan het strand door het [zee]water lopen*).
poot'vast, bn. (Z.-N. *gierig*).
poot'vis, v. (verzamelwoord: *visbroedsel*); als voorwerpsn. m. –vissen.
poot'ziekte, v. (Z.-N. *klauwzeer*).
pop 1 v. poppen (1 *speelgoed voor meisjes, nagebootste menselijke figuur*; 2 *stadium bij vele insecten, waarin het dier zich ontwikkelt binnen de pophuid*; 3 *wijfjesvogel*; 4 Z.-N. *twaalf tot zestien strengen saai*): 1 *nog met de – spelen*, kind(erachtig) zijn; *de poppen in een wassenbeeldenspel*; zegsw. *daar heb je de poppen aan het dansen*, herrie; *poppetjes tekenen*; 2 *er zijn bedekte, onbedekte poppen en tonnetjespoppen*, die nl. in de oude larvenhuid zijn besloten; 3 *de – van een kanarie*; 4 Z.-N. *een – kopen*; **2** m. (stud. naar de beeldenaar: *gulden*): *dat kost mij tien –*.
po'pans, m. –en (Duits: *boeman, bullebak*).
po'pe, m. –n (Russisch: [*wereldlijk*] *priester van de Grieks-orthodoxe kerk*; Eng. *paus*).
po'pel, m. –s (*populier*).
po'pelen, popelde, h. gepopeld (*snel kloppen*): *mijn hart popelt van angst*.
popeli'ne, o. (*halfzijden, glanzend weefsel*); als bn. *– jurken*; zie alpaca, opm.
pop'pegoed, o. (*kleedjes der pop*; *speelgoed*; fig. *iets kinderachtigs kleins*); **–jurk,** v. –en.
pop'penkast, v. –en (*draagbaar theater [der kermis] met poppen als spelers*); **–kraam,** v. –kramen ([*kermis*]*kraam met kinderspeelgoed en poppen*; fig. *peuterig prutswerk*); **–maker,** m. –s (*iem., die poppen maakt*; ook: *maker van het binnenwerk van sigaren, zonder het dekblad*); **–spel,** o. (*spel, waarin poppen op het toneel komen, marionettenspel*; ook: *kinderspel*); **–wagen,** m. –s (*kinderwagentje voor de pop*): *spelen met de –*.
pop'perig, bn., bw. (*popachtig*: *klein-peuterig-stijf*; *klein-stijf-netjes*): *een – tuintje*; *– gekleed*; **pop'perigheid,** v.
pop'pig, bn., bw. (*popperig*).
pop'pigjes, bw. (*popperig-netjes*): *de kleren zitten –*; *alles was er even –*.
populair', bn., bw. (Fr. [Lat. popularis]: *bij het volk geliefd*; *verstaanbaar voor het volk*; *volks....*): *een – vorst, minister enz.*; *die acteur is –*; *–e voordrachten*; *– spreken*.
populariseren, gepopulariseerd (Fr. *voor het volk verstaanbaar en bevattelijk maken*; *bij het volk ingang doen vinden*). (s = z).
populariteit', v. (Fr. [Lat. popularitas]: *het populair zijn*; *verstaanbaarheid*; *bemindheid, getaptheid bij het volk*): *de – van Oranje*.
populier', m. –en (*loofboom, popel, peppel*; Lat. populus): *de Italiaanse –*; **–en,** bn.: *– klompen*; **–hout,** o. of populie'renhout.
po'pulus, m. populi (Lat. *volk*).
I. por, m. porren, porretje (*stoot, duw, steek*): *iem. een – in de zij geven*; *een – met een mes*.
II. por, v. porren (Z.-N. *wrat, puist*).
por'der, m. –s (*iem., die port* inz. *die wekt*): fig. *de grote –*, de Dood.
porei', m. –en (Fr. poirée; Z.-N. *prei*).
poreus', bn.; poreuzer, poreust (Fr. *met [talrijke, goed waar te nemen] poriën*).
poreus'heid, v. (*het poreus-zijn*).
porfier', o. (Gr. porphyra = purper: *granietachtig gesteente, purpersteen*): *badkuipen v. –*.
porfie'ren, bn.: *een – vaas*.
po'rie, v. poriën (Lat. porus: *kleine ruimte tussen de vaste delen der lichamen*; *uiterst fijne, haast onzichtbare opening*; *lucht-, zweetgaatje*): *de poriën der opperhuid*.
por'ijzer, o. –s (*pook*).
pornograaf', m. –grafen (Gr. pornos = ontuchtig: *zedenkwetsend schrijver*); **–graphie',** v. (*vuilschrijverij*); **–gra'phisch,** bn., bw.: *–e lectuur*, onzedelijk.
por'ren, porde, h. gepord (1 *met een puntig voorwerp het vuur omhalen, poken*; 2 *aanzetten*; 3 *kloppen, wekken*; 4 *duwen, een stoot geven*): 1 *in het vuur, de kachel –*; 2 *den leerling wat –*; 3 *om vijf uur –*; 4 *hij porde me in de rug*; **por'ring,** v. (*het porren*).
I. porselein', postelein', v. (*groente*; Lat. portulaca sativa).
II. porselein', o. (soorten) –en (Fr. porcelaine: *fijn aardewerk*): *Chinees –*; **–aarde,** v. (*grondstof van het porselein*); zie kaolin; **–en,** bn. (*van porselein*): *een – eetservies*; **–fabriek,** v. –en (*fabriek, waar porselein vervaardigd wordt*): *de –en te Maastricht*; **–handel,** m.; **–kast,** v. –en (*kast om porselein in te bewaren*): spreekw. *Voorzichtigheid is de moeder der –*, die voorzichtig is, doet niet gauw iets verkeerd, veroorzaakt geen ongeluk; **–kleur,** v. –en; **–lak,** o. –lakken (*witte lakverf, om iets een porseleinkleur te geven*); **–schilder,** m. –s (*iem., die in een fabriek op porselein figuren enz. schildert*).
por'ster, v. –s (*vrouw, die uit porren of wekken gaat*): *Mie de –*; zie porren 3.
I. port, m. (*witte of rode wijn, die veel uit Oporto wordt uitgevoerd*, thans inz. morgenwijn, vroeger ook tafelwijn).
II. port, o. –en (Fr. *vrachtloon voor brieven, drukwerken enz.*), ook, (It.) porto.
portaal', o. portalen (o.-Fr. portal, Lat. portale: *grote deurnis*: *ingang, voorhal van een groot gebouw*; ook: *brede overloop, ruimte op een [boven]gang*).

Por'ta Ni'gra, v. (Lat. eig. *zwarte poort*: *noordelijke stadspoort v. h. Rom. Trier* met 3 verdiepingen en boogvensters, ± 300 n. C.).
Por'te, v.: vero. *de Hoge –,* [a]) paleis v. d. grootvizier v. Turkije, [b]) de Turkse regering.
porte-brisée', v. portes-brisées (Fr. *vouwdeur, dubbel openslaande deur, waarvan de éne helft bij het openen op de andere slaat*); **–-ciga'res,** m. mv. = enkelv. (Fr. *sigarenstandaard, sigarenkoker*); **–-crayon',** m. porte-crayons (Fr. *tekenpen*).
portée', v. (Fr. 1 *draagwijdte van een vuurwapen*; 2 *omvang, strekking, belangrijkheid, betekenis*): 1 *de – van een modern kanon*; 2 *de – van enig voorstel.*
portefeuil'le, v. –s (Fr. 1 *brieventas*; *tas voor papieren, akten enz.*; *map*; 2 *de tas, waar de staatsstukken van den minister zich in bevinden*; bij uitbr. *het ministerambt*; 3 *de denkbeeldige bewaarplaats van geldswaardige papieren of van iets anders*): 1 *een leren –*; 2 *de – van oorlog*; *de – neerleggen, aanvaarden*; *een minister zonder –*; 3 *geld in – (hebben)*; *zijn verzen in – houden*; *aandelen in –*, nog niet uitgegeven; **–kwestie,** v.: *de – stellen,* van een gunstige stemming zijn aanblijven (als minister) afhankelijk stellen.
por'telbier, o. (*schuimbier*).
por'telen, portelde, h. geporteld (*borrelen, opschuimen*).
porte-let'tres, m. mv. = enkelv. (Fr. *brievenhanger; zakbrieventas*).
por'telwei, v. (*hui uit gewrongen kaas*).
porte-manteau', m. porte-manteau's (Fr. *staande kapstok* [*voor overkleren*]).
portemonnaie', –nee', v. –s, portemonneetje (Fr. *geldtasje, -beurs*).
por'ter, m. (*zwaar donkerbruin Eng. bier*).
porte'ren (Fr. se porter); zie geporteerd.
port'glas, o. –glazen (*glas voor portwijn*).
por'ticus, m. portici (Lat. *zuilenhal, gewelfde of overdekte* [*wandel*]*gang*); zie arcade.
por'tie, v. –s, portiën, portietje (Fr. [Lat. portio]: *deel, aandeel, bepaalde hoeveelheid*; Z.-N. *gerecht* **II**; Z.-N. *zoodje*). (t = s).
portiek', v. –en (Fr. portique [Lat. porticus]: inz. *overwelfde deur*): *de –en van de Keulse dom*; *een huis met een artistieke –.*
I. portier', m. –s, portiertje (Fr. *deur- of poortwachter*; in scholen: *ondergeschikte bediende, die behalve met het openen en sluiten der deuren, met allerlei ander werk, onderhoud van lokalen enz. belast is*; hotel: *hotelbediende, die kamers aan de gasten toewijst enz.*).
II. portier', o. –en, portiertje (Fr. *deur van koets of wagon*, [*spoor*]*wagen*); **I** – etym. = – **II.**
portiè're, v. –s (Fr. *deur-voorhang*, [*schuin-afhangend staatsie*]*gordijn*): *zware –s.*
portier'raampje, o. –s (*venstertje i. h. portier*).
portier'ster, v. –s (*vrouwelijke portier*).
portion'culafeest, o. –en (Lat. portiuncula = deeltjes: R.-K. *aflaatfeest op 2 Aug.*): Z.-N. zegsw. *Portionkele, te acht ure donkere.*
Port'land-cement', o. (*metselspecie* [*oorspr. van Portland a. d. Zuideng. kust*], *cement*).
por'to, o. porto's, porti (It. *port* **II**).
porto-fran'co, v. porto-franco's (*vrijhaven*).
Portori'co, o. **1** (*eiland der Grote Antillen*); **2 portori'co,** v. (*de tabak van dat eiland*).
portret', o. portretten (Fr. portrait: *geschilderd* [ook wel: *gephotografeerd*] *afbeeldsel v. e. mens, beeltenis*): *een – laten maken*; *wat een oud, zo'n oud –*, oud iem.! Z.-N. *portretten trekken*, photograferen; **–-album,** o. –s (*boek tot het bewaren van photografische portretten*); **–lijst,** v. –en; **–schilder,** m. –s (*schilder van portretten*).
portretteren, geportretteerd (*iems. portret in pastel, crayon of olieverf maken*).
Portugees' 1 m. Portugezen (*bewoner van Portugal*): *de Portugezen vonden de zeeweg naar O.-I. in 1498*; **2** bn., bw.: *Portugese vaartuigen*; **3 –e,** v. –n; **4** o. (*de taal*).
portulak', v. portulakken (*een der soorten van de portulakaceeën* inz. *de posteleingroente* [*portula'ca sati'va*] *of de tuinbloem*).
portuur', o. porturen (*tegenpartij, tegen wie men opgewassen is*): *wij zijn in alle geval passende porturen:* zie partuur.
port'vrij, bn. (*vrij van port, franco*).
port'vrijdom, m.: *– genieten.*
port'wijn, m. –en (*port* **I**).
port'zegel, o. –s (*frankeerzegel voor boeteport*).
pos, v. possen (*kleine baarsvis*; Lat. acerina cernua).
po'se, v. –s (Fr. *houding, stand v. h. lichaam*; *aanstellerij*): *een – aannemen.* (s = z).
Posei'don, m., Gr.; zie Neptunus **1.**
poseren, geposeerd (Fr. 1 *zitten voor een schilder om zijn portret te laten maken*; 2 *een gekunstelde houding aannemen* [*om zich interessant te maken*]; *zich een air geven*): 1 *voor een portret –*; 2 *een jongeling, die zich toelei op het –.* (s = z).
poseur', m. –s (Fr. *aanstellerig iem.*).
posi'tie, v. –s, positiën (Fr. [Lat. positio]: 1 *stelling, plaats*; *ligging van zaken*; 2 *betrekking*; *rang in de maatschappij*; 3 dansen: *voetplaatsing*; *toestand*; muz. *bepaalde ligging der linkerhand bij het bespelen van een strijkinstrument*): 1 *in de – staan*; *een onneembare –*; *de – was gunstig*; 2 *een goede – in Indië*; *zijn maatschappelijke –*; 3 *i. d. eerste –.*
positief' 1 bn., bw.; positiever, –st (*stellig, bepaald, vast, zeker*): *positieve gegevens*; *zij is altijd zo –*, nuchter; *positieve electriciteit*; alg. *positieve grootheden*, niet-negatief; *dat weet ik –!* **2** o. positieven (foto: *het positieve beeld*; *de afdruk*); **3** m. positieven (*de stellende trap*), Lat. positi'vus, m. positivi; Fr. positif.
positie've, v. (*verstandelijk bewustzijn*): *hij is niet recht bij zijn –*, niet wel bij 't hoofd; *hij raakt van zijn –.*
positivis'me, o. (*wijsgerige richting* [inz. *stelsel v. A. Comte*] *welke het gebied van het weten bepaalt tot wat met de zinnen kan worden waargenomen*; *stellige wijsbegeerte*); **–vist',** m. –en; **–vis'tisch,** bn., bw.
posses'sie, v. –s, possessiën (Fr. [Lat. possessio]: *bezit, bezitting, have*).
possi'bel, bn. (Fr. possible, Lat. possibilis: *mogelijk, doenbaar*); **possibiliteit',** v. –en (Fr. [Lat. possibilitas]: *mogelijkheid*).
I. post, m. –en (*recht opstaand steunhout of pilaar*; inz. *deurstijl*).
II. post 1 m. –en (1 mil. *plaats, waar een wacht uitgezet is*; *de uitgezette wacht*; 2 *een schildwacht*; *wachter*; 3 *onderdeel van een rekening of begroting*; 4 *bediening, standplaats, ambt*; *taak*; 5 *postbode*): 1 *bij de molen hadden wij een –*; *op zijn – blijven*, fig. zijn plicht blijven doen; *op – staan, trekken*; *een verloren –*; 2 *een – uitzetten bij gevaar voor inbraak*; 3 *de verschillende –en samenstellen*; *enige –en afdoen*; 4 *deze ambtenaar staat al jaren op dezelfde –*; *een – van vertrouwen*;

ik moet om 5 uur op mijn – zijn; het –je van stadsbode; 5 *daar komt de – al aan!* nog: Z.-N. *een – pakken*, [a]) er van door gaan, [b]) er van langs krijgen; **2** v. in bet. 3 –en (1 *openbare instelling, tegenwoordig* inz. *dienende tot het vervoer van brieven enz., tot het overmaken of incasseren van geld, tot het verzenden van kleinere pakketten enz.; posterijen*; 2 *postwagen, -paarden, -auto*; 3 *postkantoor, brievenbus*): 1 *over de – sturen; per (kerende) –*; 2 *de – rijdt voorbij*; 3 *breng deze brief naar de –; op de – doen*, posten; **3** o. (*postpapier*): *een blaadje –*.

III. post, v. –en (*pos*, z. ald.).

post'administratie, v. (*beheervoering der posterijen of v. e. postkantoor*); **–ambtenaar,** m. –ambtenaren (nl. *bij de posterijen*).

postament', o. –en (*pedestal*).

post'auto, v. –auto's (*auto voor 't vervoer der post*); **–bewijs,** o. –bewijzen (*schriftelijk en gestempeld bewijs, waaruit blijkt, dat men ter post hoogstens 10 gulden gestort heeft*); **–blad,** o. –bladen (*blad met gegomde, geperforeerde rand en een postzegel*); **–boot,** v. –boten (*boot, waarmee de post verzonden wordt*); **–box,** v. –en, **–bus,** v. –bussen (*bus of vak in een postvestibule voor brieven, gericht aan die personen of handelshuizen, welke deze bus door eigen personeel doen lichten*); **–chèque,** v. –s (*chèque ter betaling aan niet-rekeninghouders door rekeninghouders*); **–chèque- en gi'rodienst,** m. (*rijksinstelling, verbonden aan de posterijen*): de dienst heeft ten doel allerlei vereffeningen tussen debiteuren en crediteuren te bewerkstelligen op eenvoudige wijze; in België: post'checkambt, o.; **–commandant,** m. –en (*commandant v. e. militaire post*); **–commies,** m. –commiezen (*hogere ambtenaar der posterijen*); **–dienst,** m., in de laatste bet. –en (*dienst der postambtenaren, de dienst der posterijen, vervoerdienst per post*; ook: *lijst der postdiensten*); **–directeur,** m. –s, –en (*hoofd van een postkantoor*); **–duif,** v. –duiven (*reisduif, die berichten overbrengt*).

postelein', v.; zie portulak.

pos'ten, postte, h. gepost (1 *op de post doen*; 2 *op de uitkijk staan, posten uitzetten om te zien, wie niet staakt, om de werkwilligen van hun werk af te houden door overreding, hinderlijk volgen enz.*): 1 *zijn brieven gaan –*; 2 *de postende arbeiders scholden hem uit.*

post'- en telegraaf'kantoor, o. –kantoren (*gebouw der posterijen en der telegraphie*).

pos'ter, m. –s (*iem. die post* inz. in bet. 2).

posteren, geposteerd (Fr. *plaatsen*): *zich ergens –; iem. ergens –*.

poste-restan'te, bn. (Fr. op brieven: *wordt v. h. postkantoor afgehaald*): zie **P. R.**

posterieur', Fr. bn. (*later*).

posterij'en, v. mv. (post **II, 2,** 1: *openbare instelling tot vervoer van brieven enz.*).

posterio'ra, o. mv. (Lat. *de achterdelen*).

posterio'ri, a – (Lat. *van achteraf*): *een bewijs, een redenering a –*, argumentatie, in welke men van de gevolgen tot de oorzaken of beginselen opklimt; verg. *a prio'ri*.

posterioriteit', v. (*tegenst. v. prioriteit*).

posteriteit', v. (Fr. postérité [Lat. posteritas]: *nakomelingschap*).

post'formaat, o. (*de gewone vorm v. brieven*); **–gids,** m. –en (*officieel handboek, met alle voorschriften, de post betreffende*); **–girobiljet,** o. –biljetten; zie girobiljet; **–hengst,** m. –en (scherts. *ambtenaar der posterijen*); **–hoorn,** m. –s (*hoorn van den postiljon; wapenteken; stempel in postpapier*; dierk. *zoetwaterslak*, Lat. planorbis corneus); **–houder,** m. –s (O.-I. *burgerlijk ambtenaar, die in een afgelegen streek het gezag der regering vertegenwoordigt*).

post' hoc, ergo prop'ter hoc (Lat. *daarna en derhalve daarom*): sophisme, wijl, wat op elkaar volgt, niet uit elkaar volgt.

post'humus, m. –humi (Lat. *kind, na 's vaders dood geboren*); **–huma,** vr. –humae.

posthuum', bn. (Fr. [Lat. posthumus]: *komend of verschijnend na de dood* b.v. *v. e. schrijver*): *posthume gedichten*, (Lat. o'pus post'humum); ook, postuum.

posti'che, bn. (Fr. *later bijgekomen; vals, nagemaakt*); **posticheur',** m. –s (Fr. *maker van valse haarvlechten; kapper-haarwerker*).

postiljon', m. –s (Fr. postillon: *postvoerman, postrijder*).

postil'le, v. –n (Lat. eig. *post il'la [ver'ba tex'tus]* volgens die [woorden van de tekst]: *kanttekening bij een [Bijbel]tekst, korte uitlegging; predikboek, stichtelijk uitlegboek van godsdienstige waarheden*); 1. *–iel'je*.

post'-incunabel, m. –en (*drukken van ± 1501–1550*; zie incunabel).

post'kaart, v. –en (*landkaart met de postwegen, postkantoren, enz. er op; purisme voor ansicht*; Z.-N. *briefkaart*); **–kantoor,** o. –kantoren (*kantoor voor de posterijen*); **–kar,** v. –karren (*rijtuig voor brievenvervoer*).

postlu'dium, o. –s (Lat. muz. *naspel*).

post'meester, m. –s (*directeur v. e. paardenposterij*), vero.; **–merk,** o. –en (*poststempel*); **–paard,** o. –en (*snellopend paard*, bij de paardenpost); **–pakket,** o. –pakketten (*pakje enz. van ten hoogste 5 kg, dat per post verzonden wordt of is*): *als – verzenden*; **–pakketdienst,** m. (*afdeling der posterijen voor het vervoer van postpakketten*); **–pakketformulier,** o. –en; **–pakkettenwagen,** m. –s; **–papier,** o. ([*dun, licht*] *papier om brieven op te schrijven; briefpapier, vroeger met een posthoorn als watermerk*); **–penning,** m. –en (*penning als identiteitsbewijs van bestellers*); **–quitantie,** v. –s, –quitantiën; (qui = kwie); **–rekening,** v. –en.

postscrip'tum, o. postscripta (Lat. *naschrift, toevoegsel aan een brief*); zie **P. S.**

post'spaarbank, v. –en (*afdeling der post tot inleg van spaargelden; spaarbank onder beheer der posterijen*); zie spaarkas; **–spaarbankboekje,** o. –s; **–stempel 1** m. –s (*voorwerp, om mee te stempelen*); **2** o. –s (*afdruk, postmerk*); **–stuk,** o. –stukken (*ieder stuk, dat per post verzonden wordt*); **–trein,** m. –en (*trein met postwagon er in*).

postulaat', o. postulaten (Fr. postulat, Lat. postulatum: *stelling, uit een verklaring op te maken en zonder bewijs aan te nemen*; kloostер: *tijd van 3–12 maanden, die het noviciaat van 1–3 jaren voorafgaat; vooropgestelde voorwaarde; eis, vordering; verordening*).

postulant', m. en v. –en (Fr. [Lat. postulans]: *nieuweling, candidaat, dinger naar; iem., die in enige geestelijke orde wenst opgenomen te worden*); vr. ook **–e,** –n.

postuleren, gepostuleerd ((Fr. [Lat. postulare]: *dingen, solliciteren naar; als voorwaarde vooropstellen*; recht. *optreden, werkz. zijn bij*)

Post'unie, v. (*internationale overeenkomst betreffende het vervoer v. brieven en pakketten en de verrekening er van onderling*): *de* – is de 9e October 1874 te Bern gesloten en sedert 1 Jan. 1875 in werking.
postuum', zie posthuum.
postuur', o. posturen (Fr. posture: *gestalte, lichaamsbouw*; [*aangenomen*] *houding, stand*; Z.-N. *klein beeld*): *klein van* –; *zich in* – *stellen* (of: *zetten*), een houding aannemen; Z.-N. *een* – *op de schouw zetten.*
Post'verbond, o.; zie Postunie.
post'verkeer, o. (*het verkeer door of over de post, verzending per post van brieven enz.*); **–vlucht,** v. –en (*verzending van brieven enz. per vliegtuig*): *de –en naar en van Indië*; **–wagen,** m. –s (*postkar; diligence; wagen in de trein voor de post*); **–weg,** m. –wegen (*heirbaan*; O.-I. *de door Daendels van 1808–'11 aangelegde grote weg van W. naar O.*, 300 uur gaans van Anjer tot Banjoewangi); **–wet,** v. –wetten (*wet, waarbij het postwezen is geregeld*); **–wezen,** o. (*alles, wat betrekking heeft op het vervoer van brieven enz.*); **–wissel,** m. –s (*formulier, waarmede men gelden per post kan verzenden; het overgemaakte bedrag*); **–wisselformulier,** o.–en; **–zak,** m.–zakken (*brievenmaal*).
post'zegel, m. –s (*zegeltje van verschillende waarde, kleur en tekening, waarmede men frankeert*, in 1840 uitgevonden door den Eng. postmeester Sir Rowland Hill en in 1842 in Engeland ingevoerd); **–album,** o. –s (*album voor postzegels*); **–bevochtiger,** m. –s (*toestelletje om de gom van postzegels vochtig te maken*); **–doosje,** o. –s (*doosje met vakjes voor postzegels*); **–handel,** m. (*handel in afgestempelde postzegels*); **–verzamelaar,** m. –s (*liefhebber, die* [*afgestempelde*] *postzegels verzamelt*); **–verzameling,** v. –en (nl. *van* [*afgestempelde*] *postzegels*).
pot, m. potten (1 *aarden of metalen* [*cilinder- of vaasvormig*] *vaatwerk tot verschillende doeleinden gebezigd*; 2 spel: *bakje voor de algemene inzet; de algemene inzet*; 3 *een zekere maat*): 1 *een bloem–, koffie–, melk–, thee–, een zout–*: *potten en pannen*; zegsw. *daar is voor u een potje te vuur*, gij hebt er iets onaangenaams te wachten; *ergens een potje mogen breken*, ergens iets mogen doen, dat een ander kwalijk wordt genomen, ergens een streepje vóór hebben; zie ook betalen; (*kleine*) *potjes hebben ook oren*, (als waarschuwing) kleine kinderen luisteren soms scherp toe; *een potje maken*, veel geld verdienen; *hij is zo dicht als een* –, erg gesloten; zie ook ketel; *eten uit de* – *van Egypte* (Bijbel), overvloed hebben, als de Israëlieten in Egypte, Exod. 16 : 3; *wat de* – *schaft*, het gewone eten; *iem. in de* – *zetten*, de gevangenis; *zo doof als een* –; Z.-N. *rond de* – *draaien*, (een vraag) ontwijken; zie ook dood 1, hond 1, Papiniaanse, passen; 2 *ieder een stuiver in de* – *zetten*; *de* – *winnen*; zie potspel; potverteren; *alle boeten gaan in de* –; zie potgeld; 3 *een* – *bier, een* – *gember*; *een potje bier drinken*, glas.
pota'ge, v. –s (Fr. [*groente*]*soep*); zie Jan Potage.
pot'as, v. (*kaliumcarbonaat*: *een vroeger* inz. *uit houtas gewonnen loogzout*).
pot'asloog, v. (*een der bestanddelen van harde en zachte zepen*).
potas'sium, o. (*zeker week metaal van zilverachtige kleur*); zie kalium.
pot'bloem, v. –en (*bloem, welke in een bloempot groeit*): *de cactus is een* –.
pot'dicht, bn. (1 *geheel dicht*; 2 *gesloten, zeer geheimhoudend*): 1 *de kamer is* –; 2 *hij was* –, er was niets uit hem te halen.
pot'doof, bn. (*geheel doof*): *een potdove vrouw.*
I. po'teling, m. –en (*te poten plant, vis*).
II. po'teling, m. –en (volkst. *sterke kerel*).
po'ten, pootte, h. gepoot (*in de grond zetten* inz. *van planten, waarvan de zaden een voor een in rijen in de grond gelegd worden*): *aardappels* –; *boompjes* –.
potentaat', m. potentaten (Fr. potentat: *macht- of gezaghebber, mogendheid, vorst*): zegsw. *een rare* –, een zonderlinge man.
potentiaal', Lat. potentia'lis v. poten'tia = macht, vermogen, 1 bn. (*vermogend; aanwezig, maar nog niet zich uitend, nog niet werkend*; geneesk. *innerlijk werkend, niet dadelijk, in 't verborgen*), ook, potentieel; 2 v. potentialen (*electrisch vermogen, electrische kracht*, inz. *in de lucht, die een met electriciteit geladen geleider omringt*); **–verschil,** o.–verschillen: als bij twee geleiders, na onderlinge verbinding, electriciteit van de één op de andere overgaat, dan is er ––.
poten'tie, v. (Lat. potentia: *vermogen*).
po'ter, m. –s (1 *iem., die iets poot*; 2 *pootaardappel*): 1 zegsw. *als 't boompje groot is, het potertje dood is*; 2 *krachtige* –*s.*
potestaat', m. potestaten (gesch. *aanvoerder of landvoogd in Friesland*); zie podesta.
potestatief', bn. (Fr. potestatif: rechtst. *afhankelijk van de wil* [*van hem, die zich verbindt*]): *een potestatieve voorwaarde.*
pot'eten, zie potnat.
pot'geld, o. –en (*geld in of uit de spaarpot*; ook: *opgespaard of opgepot geld*).
pot'huis, o. –huizen (*laag huisje* [*half boven, half onder de grond*] *leunend tegen een hoog huis*): *het* – *van den schoenlapper.*
potichomanie', v. (Fr. *kunst, om door opplakking van figuren op glaswerk* [*Japans of Chinees*] *porselein na te maken*). (ch = scherpe g).
Po'tifar, m., overste der lijfwacht van den destijds regerenden Pharao; – kocht Jozef, Jacobs zoon, als slaaf.
po'tig, bn. (v. e. gew. poot = hoofd, eig. hoofdig: *sterk*; *met flinke handen*): *een* –*e kerel*; *een* – *wijf*, fors.
pot'jerol, o.: *zij was een* –, klein, dik, rond.
pot'jeslatijn, o. (*apothekerslatijn, zoals* nl. *de apothekers op hun potjes hebben*; fig. *slecht Latijn, kramerslatijn*).
pot'kachel, v. –s (*eenvoudige kachel met een gegoten pot*); **–kijker,** m. –s (*keukenpiet*); **–lammetje,** o. –s (*lam, dat met de zuigpot wordt opgefokt*); **–lepel,** m. –s (*pollepel*).
pot'lood 1 o. (*mengsel v. graphiet en leem; poetsmiddel voor kachels enz.*): *een doosje* –, poeier v. potlood; **2** o. potloden (*schrijfvoorwerp* inz. *bestaande uit een staafje graphiet omgeven door hout*): *met een* – *schrijven.*
pot'loden, potloodde, h. gepotlood (*met potlood* 1 *inwrijven*): *kachels* –; **–loodtekening,** v. –en (*tekening in crayon*).
pot'nat', o.: *het is één* –, ze zijn van één soort (ongunstig), 't is alles even min; *een raar* – (of: *poteten*), een rare snijboon.
potpourri', v. en o. potpourri's (Fr. fig.

mengelmoes; muz. *muziekstuk, uit onderscheiden aaneengeregen brokstukken v. e. groter werk of v. verschillende werken bestaand*).
I. pots, v. –en (*poets, klucht, grap*).
II. pots, v. –en (Duits Kapuze: Z.-N. *muts* [*zonder klep*]).
pot'scherf, v. –scherven (*stuk v. e. pot, diggel*).
pot'senmaker, m. –s (*hansworst*).
potsier'lijk, bn., bw. (verwant met *pots* of *poets*: *kluchtig, komiek, snaaks*).
pot'sig, bn., bw. (*potzierlijk*).
pot'spel, o. –spelen (*zeker soort biljartspel met gezamenlijke inleg*).
pot'stuk, o. –stukken (*spaarpenning*; Z.-N. *zonderling* [*vervelend*] *iem.*; *raar potnat*): *het laatste – ging aan brood,* potgeld.
pot'tebakker, m. –s (*knikker van kleiaarde*).
pot'ten, potte, h. gepot (*geld bewaren*; fig. *schraperig zijn*; v. planten: *in potten doen*).
pot'tenbakker, m. –s (*bakker van potten*); **–bakkerij',** v. –en.
pot'tenbakkersschijf, v. –schijven (*loodrechte as m. boven- en benedenschijf: draaibaar werktuig tot het maken van rond aardewerk*).
pot'tenkast, v. –en (*keukenkast voor potten en pannen*); **–markt,** v. –en (*markt of markthoek voor potten en pannen*); **–trien,** v. –en (*vrouw, die met aarden potten langs de deuren vent, pottenwijf*); **–winkel,** m. –s (*winkel, waar potten verkocht worden*).
pot'ter, m. –s: *hij is een –,* schraper.
pot'uil, m. –en (Z.-N. *onbeschofte lomperd*).
pot'verteerder, m. –s: *vrolijke –s.*
pot'verteren, o. (*het op feestelijke wijze opmaken van de gemeenschappelijke pot*).
pot'vis, m. –vissen (*walvisachtig zoogdier van ± 20 m*; Lat. physeter macrocephalus).
pou'dre de riz, v. (Fr. *rijstepoeder, blanketsel*).
pouf, m. –s; zie poef **II.**
poular'de, v. –s (Fr. *vetgemest hoen*).
pou'le, v. –s, –n (Fr. Z.-N. *inzet bij een spel*; *poulespel*): *– van 5 frank*; **–spel,** o. (*biljartpotspel met inzet*): *het – spelen.* (ou = oe).
poulet', o. (*vlees van de borst van een kalf*; ook wel op Fr. menu's: *kip, kuiken*).
pour, vz. (Fr. *om, voor, tot*); zie **p.f.** enz.
pour acquit' (Fr. onder een rekening: *voldaan*); lees *poer akkiet'*.
pourboi're, m. en o. –s (Fr. *drinkgeld, fooi*).
pourparlers', o. mv. (Fr. *besprekingen vooraf*; *heen en weer gepraat*). (ers = ees).
pousse-café', m. –café's (Fr. bij het dessert: *glaasje likeur na een kop koffie*; *poesje*).
pousseren, gepousseerd (Fr. *voortstoten, -drijven*; *vooruithelpen*): *iem. –; een kaartje –.*
pouvoir', o. (Fr. *macht, vermogen*; *bewind*).
po'ver, bn., bw.; poverder, –st (Fr. pauvre: *arm, armoedig, armzalig, onbeduidend*): *een – loon, een – bestaan*; *hij ziet er – uit.*
po'vertjes, bw. (*armoedig, schraal*).
po'zen, poosde, h. gepoosd (*verwijlen, rusten, ophouden*); zie pauseren.
praai'en, praaide, h. gepraaid (scheepst. *een schip op zee met een roeper iets toeroepen om antwoord te krijgen, of door middel ener seinvlag iets vragen*); **praai'rapport,** o. –en: *het – van Hr. Ms. Triton luidt.*
praal, v. (*pronk, luister, vertoon*).
praal'bed, o. –bedden (*pronkbed*; zie paradebed); **–graf,** o. –graven (*graftombe*); zie mausoleum; **–hans,** m. –hanzen (*pochhans*); **–vertoon,** o. (*het tentoonspreiden van praal of luister*); **–wagen,** m. –s (*opgesierde wagen in een optocht*); **–ziek,** bn. (*–zuchtig*); **–zucht,** v. (*zucht om te pralen, te pronken*).
I. praam, v. pramen (*klein, plat vaartuig*).
II. praam, m. pramen (lit. t. *beklemming*): *dan week de – der droefenis,* druk, knel.
praat, m. (*gepraat, gebabbel*; ook wel: *gesprek, het spreken*): *gemene, vuile –,* schunnigheden; *iem. aan de – houden*; *veel –s hebben.*
praat'achtig, bn.; **–al,** m. en v. praatallen (*babbelaar*[*ster*]); **–graag,** m. en v. –gragen (*iem., die graag babbelt*); **–je,** o. –s (*klein of onbeduidend gesprek*): *een – met iem. maken,* een gemeenzaam gesprek houden; *dat is maar een –,* verzinsel; *och wat, –s! zoals het – gaat*; *zich niet storen aan de –s der mensen,* wat de mensen ergens van zeggen; zie gat **1,** vaak; **–jesmaker,** m. –s (*kletsmajoor*; *bluffer*); **–ster,** v. –s (*vrouw, die gaarne babbelt of praat*): *'t is een aardige –,* ze kan aardig babbelen; **–stoel,** m. in de zegsw.: *hij zit weer op zijn –,* babbelt er weer op los; **–vaar,** m. –s (*praatzieke* [*oude*] *man*); **–ziek,** bn. (*babbelachtig*); **–zucht,** v.
pra'chen, prachte, h. gepracht (*vleiend vragen, smekend afvragen*); vero., lit. t.
pracht, v. (*luister, glans, schitterende schoonheid, praal, heerlijkheid*): *– en praal*; *een – van een huis*; *Salomon in al zijn –.*
pracht'album, o. –s (*zeer mooi album*); **–band,** m. –en (*fraaie boekband*): *in –.*
prach'tig, bn., bw. (*rijk, heerlijk*): *een – boek*; *– hoor! dat zou – zijn.*
prachtlie'vend, bn. (*de pracht beminnende*): *de –e Bourgondische vorsten*; **–stuk,** o. –stukken; **–uitgave,** v. –n; **–werk,** o. –en (*fraai, geïllustreerd boekwerk in prachtband*).
prac'tica est mul'tiplex (Lat. *de practijk is veelvoudig of verschillend,* d.i. *de een doet het zus, de ander zo*).
prac'ticus, m. practicussen, practici (Lat. *ervaren vakman*; ook: *practisch man*).
practijk', v. (Gr.-Lat. practica: *tegengestelde van theorie, de toepassing der theorie*): *de theorie en de – der rekenkunde*; *iets in – brengen,* toepassen; zie ook praktijk.
prac'tisch, bn., bw. (*op de practijk gegrond*; *gemakkelijk en doelmatig*): *een –e inrichting*; *een – plan*; *– te werk gaan*; men zegge niet (angl.) *– vrij van bacteriën,* maar *feitelijk.*
pradjoe'rit, m. –s (O.-I. *inheemse politiesoldaat*). (j = zj).
prae, Lat. **1** vz. en bw. (*voor* in samenstellingen); **2** o.: *het* (soms: *de*) *– hebben,* de voorrang of de voorkeur; Fr. **pré.** (ae = ee).
prae'advies, zie pre'advies[1]).
praecep'tor, m. (Lat.) praecepto'res (Ned.) –s, praecepto'ren (Lat. *leraar, leermeester*).
praeceptoraat', o. –raten (*leraarsambt*).
praedicaat', o. praedicaten (Lat. praedicatus = het uitgezegde: *naam*; *ambts- of eretitel*; spraakk. *gezegde*; inz. *naamwoordelijk deel van het naamw. gezegde*; *cijfer, beoordeling*): *het – „voldoende" behalen.*
praedicatief', bn., bw. (spraakk. *niet attributief, als naamw. deel v. h. nw. gezegde*): *het praedicatieve gebruik der bn.,* b.v. *de toren is hoog*; *hij kwam ziek thuis*; *een bn. – gebruiken.*
praefa'tie, v.; zie prefatie. (t = s).
praefix', o. –en (Lat. praefixum: *voorvoeg-*

[1]) De woorden met *prae-*, die hier niet voorkomen, zoeke men onder *pre-*.

sel): *be-*, *her-*, zijn –en; lees *preefiks'*.
prae'historie, v. (*vóór-historie* nl. vóór de aanvang der [ons bekende] geschiedenis).
praehisto'risch, bn. (*vóór-historisch*).
praeparaat', o. praeparaten (Lat. praeparatum: *klaargemaakt middel*; *iets, dat toebereid is*): *anatomisch* –, voor de ontleedkunde toebereid lichaamsdeel. (ae = ee).
praepareren, gepraepareerd (Lat. praeparare: *voorbereiden*; *toebereiden*): *een voet – voor een anatomische les*; *zich – voor*. (ae = ee).
prae'sens, o. praesen'tia (Lat. spraakk. *de tegenwoordige tijd v. e. werkw.*); l. *pree'zens*.
prae'ses, m. prae'sides (Lat. *president*).
praesidiaal', bn., bw. (*den voorzitter betreffend, wat des voorzitters is*).
praesi'dium, o. praesidia (Lat. *voorzitterschap*).
praeteri'tio, v. (Lat. *voorbijgang*; stijlfiguur om de aandacht op het „voorbijgegane" te vestigen), b.v.: *ik wil niet spreken van zijn moed, zijn trouw, zijn beleid, maar ik herinner enz.*; (ti = tsie).
prae'tor, m. (Ned.) –s, praeto'ren; (Lat.) praeto'res (oud-Rome: eig. *iem., die voorop gaat*: *overheidspersoon* o.a. *belast met de rechtsbedeling*; ook: *landvoogd*); ook, pre'tor.
praetoria'nen, zie pretorianen.
praeto'rium, o. (Lat. oud-Rome: *ruimte in de legerplaats, waar de tent van den veldheer of prae'tor was opgeslagen, hoofdkwartier*; Bijb. *de ambtswoning van den Romeinsen landvoogd in Jeruzalem, gewoonlijk „rechthuis" genoemd*); zie Markus 15 : 16.
pragma'tisch, pragmatiek', bn., bw. (Gr. pragma = zaak, daad: *algemeen nuttig*; *leerrijke oplossing gevend*; *feitelijk*): *de geschiedenis pragmatisch behandelen*, d.i. aan de hand der feiten, niet bespiegelend, maar oorzaken en gevolgen ter lering behandelend; *de pragmatieke sanctie*, algemeen geldige en onaantastbare landsverordening, inz. van keizer Karel VI in 1724, waarbij zijn dochter Maria Theresia hem zou opvolgen.
pra'hoe, v. –s (O.-I. *inheems vaartuig, prauw*).
Prairial', m. (Fr. *9e maand of Grasmaand van 20/21 Mei tot 18/19 Juni*).
prai'rie, v. prairiën, prairietje (Fr. prairie = weide: *boomloze, uitgestrekte grasvlakte*, inz. *in N.-Amerika*); **–brand,** m. –en (*brand in de prairie*); **–gebied,** o. –en; **–gras,** o.; **–hond,** m. –en (*Amerik. knaagdier*; Lat. cynomys socialis); **–wolf,** m. –wolven (*soort van wolf*; Lat. canis latrans). (ai = è).
prakkezeren, geprakkezeerd (*peinzen*; *over iets piekeren*; *uitdenken*), gmz.; ook, prakkizeren.
praktijk', v. in bet. 3 –en (1 *cliëntele v. e. advocaat, notaris of dokter*; 2 *werkzaamheid als advocaat, notaris of dokter*; *duur van die werkzaamheid*; 3 mv. *kunstgrepen, streken*; *slechte of ongeoorloofde daden*): 1 *hij krijgt al een aardige –*; 2 *een drukke –*; *een 30-jarige –*; 3 *een man van kwade –en*; zie practijk.
praktizeren, gepraktizeerd (Lat. practizare; v. geneesheren en rechtsgeleerden: *het vak uitoefenen*).
praktizijn', m. –s (*praktizerend geneesheer, advocaat*; *zaakwaarnemer*); vero.
pra'len, praalde, h. gepraald (*schitteren*; fig. *ophef maken, vertoon maken*; *snoeven, pochen*): *de zon praalde aan de blauwe hemel*; *hij praalt op zijn afkomst*.
pra'ler, m. –s (*pronker, snoever, pocher*): spreekw. *Grote –s, slechte betalers*.
pralerij', v. –en (*pronkerij, snoeverij*).
prali'ne, v. –s (Fr. naar den maarschalk Pralin † 1675: *door gebrande suiker omgeven amandel*; *chocolade-bonbon*).
pra'men, praamde, h. gepraamd (*drukken, knellen*); vero.; Z.-N. – *bij iem.*, aandringen.
I. prang, v. –en (*drukking, klemming, nood*): Z.-N. *iem. de – op de neus zetten*, het mes op de keel, in het nauw brengen.
II. prang, v. (O.-I. *strijd*; *oorlog*).
pran'gen, prangde, h. geprangd (lit. t. *klemmen, knellen, drukken*; fig. *benauwen*): *droefheid kan ons hart –*; *prangend wee*.
pran'ger, m. –s (*neusknijper v. paarden en stieren*; *molenklem of -praam*; *klemhaak*).
prang'-sa'bil, v. (O.-I. *heilige oorlog* nl. *tegen de kafirs of ongelovigen*); zie prang **II.**
pra'oe, O.-I., zie prauw.
prat, bn., bw.; pratter, –st (*trots, hoogmoedig*): *– op iets gaan, zijn*, er trots op zijn, er zich op laten voorstaan; **prat'heid,** v.
pra'ten, praatte, h. gepraat (*spreken, kouten, babbelen, snappen*): *iem. naar de mond –*, zoals hij het gaarne hoort; *iem. aan het – (zien te) krijgen*; *– als Brugman! hij heeft mooi –*; *met hem valt niet te –*, hij is onredelijk; *– over*; *daar weet ik van mee te –*, daar heb ik ondervinding van; *iem. iets uit het hoofd –*, zijn plan, mening doen wijzigen.
I. pra'ter, m. –s (*iem., die veel praat*).
II. Pra'ter, o. (*bekend park bij Wenen*).
prat'ten, pratte, h. geprat (*pruilen*); gew.
prat'ziekte, v. (*kwijnende ziekte*).
prauw, v. –en, prauwtje (O.-I. *inheems vaartuig van allerlei soort en grootte*).
prau'wel, v. –s (*wafel*); **–ijzer,** o. –s.
prauw'loon, o. –lonen; **–voerder,** m. –s (*–schipper*).
práx'is, v. (Gr.-Lat. *practijk*; *ervaring*; *praktijk*): *– est multiplex*; zie practica.
Praxi'teles, m.: een der grootste beeldhouwers in Athene (± 350 v. C.).
pré, o. (Fr. [Lat. *prae*]: *voor*); zie prae.
pre'advies, o. –adviezen (*voorlopig uitgesproken gevoelen, voorlichting*): *het – van B. en W.*
preala'bel, bn. (Fr. préalable: *voorafgaande*): *de –e quaestie*, punt, te behandelen vóór over te gaan tot de orde van den dag.
preambu'le, v. –s (Lat. praeambulum: *uitweiding vooraf*; *inleiding*; muz. *praeludium*).
preben'de, v. –n (Lat. praebenda: oorspr. *inkomsten v. e. geestelijke uit het algemene kerkelijke vermogen*; thans inz. *inkomen v. e. geestelijke uit een geestelijke stichting*); ook, praebende.
precair', bn. (Fr. [Lat. precarius = door bidden verkregen]: 1 *onzeker, bedenkelijk, zorgelijk*; 2 recht. *ter bede*, in deze bet. ook *precario*): 1 *de toestand is –*; 2 *–e vergunning*.
preca'ria, v. (Middeleeuwen: *bede*; verder: *een geleend goed, renteopleverend voor een bepaalde tijd*, b.v. *gedurende iems. leven, drie generaties*); ook, precarie'.
preca'rio (*ter bede*; zie precair 2; *naam van sommige gemeentelijke belastingen* o.a. te Amsterdam voor lichtreclame): *Afd. rentegevende eigendommen, Precario en Kadaster*.
precau'tie, v. –s, precautiën (Fr. précaution: *voorzichtigheid*; *voorzorg*). (t = s).
precedent', o. –en (Fr. précédent [Lat.

praecedens]: *besluit of voorbeeld van vroeger, waarop iem. zich beroepen kan*): *een gevaarlijk* –; *een* – *stellen.*

precederen, geprecedeerd (Fr. précéder [Lat. praecedere]: *voorgaan, voorafgaan, de voorrang hebben*).

precept', o. –en (Fr. précepte: *voorschrift*).

precep'tor, m.; zie praeceptor.

precies', bn., bw.; preciezer, preciest (Fr. précis: *juist, nauwkeurig, stipt*): – *wat ik ook zei*; *het kwam* – *zo uit, als ik gezegd had*; *dat past* –; *hij is al te* –; *ik begin* – *op tijd.*

precieus', Fr. précieux, **1** bn.; precieuzer, precieust (*kostbaar*; ook: *geaffecteerd, gekunsteld, opgesierd*): *een precieuze stijl*, gemaakt; (pre = pree); **2 –cieu'se,** v. –s (Fr. *lid van een damesgezelschap in Parijs, dat in de 17e eeuw taal en smaak wilde verfijnen*): Molière (1622–'73) schreef „*Les Précieuses ridicules*", belachelijke hoofse juffers (1659).

precio'sa, pretio'sa, o. mv. (Lat. mv. v. pretiosum: *kostbaarheden, juwelen*).

precipitaat', o. –taten (scheik. *neerslag*).

precipita'to, bw. (It. muz. *zeer versneld*).

precipiteren, geprecipiteerd (Fr. [Lat. praecipitare = afstoten]: *scheikundig neerslaan of bezinken*; *verhaasten, overijlen*).

preciseren, gepreciseerd (Fr. *juist[er] of nauwkeurig[er] bepalen of omschrijven, scherp[er] omlijnen*; *precies aangeven*). (s = s).

precisio'ne (con) (It. muz. *zeer accuraat*).

preconisa'tie, v. –s, preconisatiën (Fr. [Lat. praeconium = openlijke bekendmaking]: *aanprijzing*; R.-K. *bevoegdverklaring door den paus*). (t = s).

predestina'tie, v. (Fr. [Lat. praedestinatio]: *voorbeschikking*): *de leer der* –, der uitverkiezing: strijdpunt tussen de Arminianen en Gomaristen (1618).

predestineren, gepredestineerd (Fr. [Lat. praedestinare]: *voorbeschikken*).

predicaat', o. –caten; zie praedicaat.

pre'dikambt, o. (*het ambt van predikant*).

predikant', m. –en (1 *dominee*; 2 *kanselredenaar*): 1 *deze* – *heeft emeritaat aangevraagd*; 2 *deze pastoor is een talentvol* –.

predikants'plaats, v. –en; **–traktement,** o. –en; **–woning,** v. –en.

predika'tie, v. –s, predikatiën (*het prediken*; *preek, kanselrede, leerrede*).

pre'diken, predikte, h. gepredikt (Lat. praedicare: *de waarheden van een godsdienst openlijk verkondigen*; inz. *de christelijke leer verkondigen, preken*): *het Evangelie* –.

pre'diker 1 m. –s (*predikant*); **2 Pre'diker,** m. (*een der zedenkundige boeken van het Oude Testament*).

pre'dikheer, m. –heren (*Dominicaan*; Z.-N. *meikever*): *de orde der* –*heren*, gesticht in 1215 te Toulouse door Sint-Dominicus.

pre'dikstoel, preek'stoel, m. –en (*kansel*).

predilec'tie, v. –s, predilectiën (Fr. *vooringenomendheid, voorkeur*); **–disposi'tie,** v. (Fr. [Lat. praedispostio]: *aangeboren geschiktheid*; ook: *vatbaarheid, aanleg*); **–domineren,** gepredomineerd (Fr. [Lat. praedominare]: *over- of beheersen, overwicht hebben*).

pree, m. (Fr. prêt: Z.-N. *werkloon*; *zakgeld*; *betaaldag*): *zijn* – *ontvangen*; *'t is vandaag* –.

preek, v. preken (*rede, waarin een of andere godsdienstige waarheid in het openbaar wordt verkondigd, toegelicht enz.*; *predikatie, leerrede*; spott. [*saaie*] *vermaning*).

preek'beurt, v. –en (*de beurt, dat een predikant moet optreden voor zijn gemeente*).

preek'heer, m. –heren (*predikheer*; Z.-N. *wit bestoven meikever*).

preek'stoel, m. –en (*predikstoel, kansel*).

preek'toon, m. (*eigenaardige toon, waarin sommige predikanten bij 't preken vervallen*): *verlos ons v. d.* –, *Heer!*

preek'trant, m. –en (*preekwijze*).

prefa'tie, v. –s, prefatiën (Lat. praefatio: *voorrede, voorbericht*; R.-K. *inleiding tot de Consecratie in de Mis*; *het gebed*).

prefect', m. –en (Lat. praefectus; oud-Rome: *titel van onderscheiden ambtenaren-opzichters*; Frankrijk: *bestuurder van een departement*; *hoofd van politie*; *in een R.-K. kostschool of congregatie de persoon, die de orde handhaaft, de regeling van zaken heeft*; ook: *voorganger, leider*; in België: *rector* 2).

prefectuur', v. – uren (Lat. praefectura: *stedehouderschap*; *het gebied of de bureau's van een prefect*).

prefera'bel, bn. (Fr. préférable: *verkieslijk*).

preferent', bn. (Fr. [Lat. praeferens]: *bevoorrecht, de voorkeur gevend*; *verkieslijk*): –*e aandelen*, met een voorrecht b.v. vóór de gewone aandelen recht gevend op dividend en uitkering bij liquidatie; –*e schulden*, die bij voorrang boven andere (tot het volle bedrag) betaald moeten worden.

preferen'tie, v. –s, preferentiën (Lat. praeferentia, Fr. préférence: *voorkeur*): – *hebben.*

prefereren, geprefereerd (Fr. *hoger stellen, voortrekken, de voorkeur geven*): – *boven.* (pre = pree).

pregnant', bn. (Fr. prégnant [Lat. praegnans = zwanger]: *gewichtig*; fig. *zinrijk, vol denkbeelden*); lees *preg-nant'*.

prei, v. –en (*look*; Lat. allium porrum).

prejudi'ce, v. (Fr. [Lat. praeiudicium]: *vooroordeel*; *nadeel, schade, afbreuk*): *ter* – *van*, ten nadele van. (j = j).

prejudicieel', België: rechtst. – *geschil*, geschilpunt v. burgerlijk recht i. strafzaken.

prejudiciëren, geprejudicieerd (Fr. [Lat. praeiudicare]: *op een oordeel vooruitlopen, voorbarig oordelen*; *nadeel toebrengen, in rechten verkorten*).

prejugé', o. prejugé's (Fr. *vooroordeel*).

pre'ken, preekte, h. gepreekt (*een preek houden*; fig. *iemand met waarschuwing en vermaning lastig vallen*; spott.: *den zedenmeester spelen, een zedenpreek houden*); zie vos en stoel 1; **pre'ker,** m. –s (*prediker*).

prelaat', m. prelaten (Fr. prélat [Lat. praelatus]: R.-K. *geestelijke van hoge rang, waardigheidsbekleder in de kerkelijke hiërarchie*; ook in het Anglicaanse Engeland en het Lutherse Zweden): R.-K. prelaten dragen paarse distinctieven.

preliminair', bn. (Fr. *inleidend, voorafgaand*).

preliminai'ren, v. mv. (*voorlopige beschikkingen, stappen*): *de* – *tot de vrede*, de voorlopig vastgestelde en door partijen goedgekeurde punten, waardoor men verder tot het definitief sluiten van vrede kan geraken; ook, prelimina'riën.

prelu'de, v. –s, –n (Fr. [Lat. praeludium]: muz. *voorspel, inleiding*).

preluderen, gepreludeerd (Fr. [Lat. praeludere]: muz. *een voorspel spelen*).

prematuur', bn. (Fr. [Lat. praematurus]: *vroegtijdig, vroegrijp*; *voorbarig, ontijdig*).

premedita'tie, v. –s, premeditatiën (Fr. [Lat. praemeditatio]: *voorafgaand overleg*; met *met*: *met voorbedachten rade*). (tie = sie).
premediteren, gepremediteerd (Fr. [Lat. praemeditari]: *vooraf beramen*, inz. *iets slechts*).
pre'mie, v. –s, premiën (Lat. praemium: 1 *prijs, beloning*; *ereloon, bijprijs of tweede prijs in een loterij*; 2 *vaste som per 100 of 1000, die men aan een assurantie-maatschappij bij verzekering jaarlijks vooruitbetaalt*): 1 *een – winnen*; 2 *de – is reeds betaald*; **–coupon,** v. –s (*interestbewijs ener lotenlening*); **–lening,** v. –en (*lening, waaraan verbonden zijn bij het aflossen premiën, door het lot aan te wijzen*); **–lot,** o. –loten (*aandeel in een premielening*); **–plaat,** v. –platen (*plaat, die bij intekening op enig [kostbaar] boekwerk als premie wordt toegegeven*).
premier', m. –s (Fr. *eerste, voornaamste*): *hij is de –*; *de – van het kabinet*, minister-voorzitter, de eerste minister; Fr. uitspr.
premiè're, v. –s (Fr. *eerste voorstelling of opvoering v. e. toneelstuk of opera enz.*): kaartsp. *de premières halen*, de eerste zes slagen in het quadrillespel maken.
premier' ris'que, Fr.: *verzekeren – –*, elke gedeeltelijke schade wordt ten volle uitgekeerd, ook al is het verzekerde bedrag kleiner dan het verzekerde belang (d.i. de waarde van het verzekerde voorwerp).
pre'mievrij, bn. (*zonder dat men premie behoeft te betalen*): *een –pensioen*; *een polis – maken*.
premis'se, v. –n (Fr. prémisse, Lat. praemissae [propositiones]: *een der eerste twee stellingen ener sluitrede, waaruit het besluit of de conclusie dan wordt getrokken*), b.v. *Alle mensen zijn sterfelijk* (major), *Ik ben een mens* (minor), conclusie: *Ik ben sterfelijk*; ook, praemisse.
pren'gel, m. –s (*lomperd, vlegel*); gew.
pren'gelaar, m. –s (Z.-N. *pingelaar*; *zanikkous*; *dwingerig mens*).
pren'gelen, prengelde, h. geprengeld (Z.-N. *pingelen*; *zaniken*; *pramen*; *afdwingen*; *priegelen*); vaak, pren'kelen.
prent, v. –en (*gedrukte [gekleurde] plaat*; in het alg. *afbeelding*); zie prentje.
prent'achtig, bn. (*als een prent, als op een prent*): *een –e juffer*, stijf.
prent'briefkaart, v. –en (*briefkaart met een of andere [gekleurde] afbeelding*).
pren'ten, prentte, h. geprent ([*in*]*drukken*): *z. iets diep i. h. geheugen –*, griffen.
pren'tenbijbel, m. –s (*bijbelboek met platen*).
pren'tenboek, o. –en (*kinderboekje met prenten*); **–kabinet,** o. –kabinetten (*bewaarzaal van platen, gravures, etsen enz.*).
pren'terig, bn., bw. (*prentachtig, nuffig, stijf, preuts*): *een –e dame*; *er – uitzien*.
prent'je, o. –s (*kleine prent*; *afbeelding van een heilige*): *een kind een – geven*; *–s kijken*; Z.-N. sant'je, santin'netje.
prent'kaart, zie prentbriefkaart.
prent'kunst, v. (*graveer-, etskunst*).
pre'numerando (Lat. *door vooruitbetaling*).
preoccupa'tie, v. –s, preoccupatiën (Fr. [Lat. praeoccupatio = vroegere bezetting]: *vooringenomenheid*; *bezorgdheid*; *vooropgevatte mening*; *afgetrokkenheid*). t = s).
preparaat', o.; zie praeparaat.
prepara'tie, v. –s, preparatiën of **prepa-ratief,** o. –tieven (Fr. [Lat. praeparatio]: *toe- of voorbereiding, aanstalte*): *–s maken*.
prepareren, geprepareerd (Fr. [Lat. praeparare]: *toebereiden, gereedmaken*): *zich –*.
preponderan'tie, v. (Fr. prépondérance: *overwicht*). (tie = sie).
preposi'tie, v. –s, prepositiën (Fr. [Lat. praepositio]: *vooropplaatsing*; *voorzetsel*).
Pre'raphaëlieten, m. mv. (*aanhangers van de mening, dat de schilderkunst vóór ± 1500, vóór Raphaël, haar hoogtepunt had bereikt en als model moet beschouwd worden*).
prerogatief', o. –tieven (Fr. prérogative [Lat. praerogativum]: *voorrecht*): *de prerogatieven der Kroon*, b.v. het recht van genade.
presbyopie', v. (Gr. presbys = oud: *verziendheid* [*door ouderdom*]). (y = ie).
presby'ter, m. –s (Gr. presbyteros = de oudere: *oudste aanzienlijke* [*niet priesterlijke*] *kerkbeambte*; ook: *priester*).
Presbyteriaan', m. –anen (*lid der orthodoxe of streng Hervormde kerk in Engeland, Schotland en Amerika, die geen bisschoppen erkent, maar alleen presbyters of oudsten*).
presbyte'rium, o. (Ned.) –s, presbyte'riën; (Lat.) presbyte'ria (Lat. *priesterkoor in een R.-K. kerk*; *college van priesters, presbyters*).
prescrip'tie, v. prescriptiën, –s (Fr. [Lat. praescriptio]: *voorschrift*; recht. *verjaring van een recht*); lees *preskrip'-sie*.
préséan'ce, v. (Fr. *voorrang*[*srecht*]).
presen'ning, v. –s (Fr. préceinte [Lat. praecincta = omgording]: zeew. *geteerd zeildoek als dekkleed over luiken of goederen*); **–reep,** m. –repen (*reep geteerd zeildoek*).
I. present', o. –en (*aangeboden geschenk, gift, gave*; Fr. *présent*, van *présenter* = aanbieden): *iets – geven*; *iets – krijgen*; lees *prezent'*.
II. present', bn. (*aanwezig*: *antwoord bij een oproeping van namen*; ook: *helder van geest*; van Fr. *présent*, uit het Latijn *prae'sens* = tegenwoordig): *– hoor!* lees *prezent'*.
presenta'bel, bn. (Fr. présentable: *geschikt om voorgesteld, om aangeboden te worden*; *toonbaar*): *hij is niet –*. (s = z).
presenta'tie, v. –s (Fr. [Lat. praesentatio]: 1 *voorstelling*; 2 *aanbieding*): 1 *de – van iem. in de hogere kringen*; 2 *de – van een wissel*.
presenteer'blaaoje, o. –s (*schenkblaadje*).
presenteer'trommeltje, o. –s. (s = z).
presen'ten, m. mv. (*die tegenwoordig zijn*); de tegenst. van absenten. (s = z).
presenteren, gepresenteerd (Fr. [Lat. praesentare]: *voorstellen*; [*tot gebruik*] *aanbieden*; mil. *het geweer vóór houden*): *koekjes –*; *het is mij gepresenteerd*; *een rekening –*, indienen; *presenteert het geweer! zich –*, zich [a]) voorstellen, bij of aan iem., [b]) aanbieden voor een betrekking; *zich goed –*, goed voordoen.
present'-exemplaar, o. –exemplaren (*gratis-exemplaar*); Z.-N. purisme: geschenk'-nummer.
presen'tie, v. (Lat. praesentia: *tegenwoordigheid*): *in mijn –*; *in – van*; **–geld,** o. –en (*zitgeld*; *geld, dat uitbetaald wordt voor het bijwonen van een vergadering*); zie zitpenning; **–lijst,** v. –en (*lijst der aanwezigen in een vergadering, door dezen zelf getekend*).
present'je, o. –s (*klein cadeau*): fig. *een – van een jongen*, een deugniet; lees *prezent'je*.
preservatief', Fr. préservatif, **1** bn. (*bewarend*): *preservatieve maatregelen*; **2** o. preservatieven (*voorbehoedmiddel*). (s = z).

preserveren, gepreserveerd (Fr. [Lat. praeservare]: *bewaren; behoeden voor*). (s = z).
president', m. –en (Fr. président [Lat. praesidens]: *voorzitter; hoofd van een republiek*); **–e,** v. –n; **–schap,** o. (s = z).
president-arm'voogd, m. –en (Prot. *voorzitter van een armbestuur*).
presidentieel', bn. (Fr. présidentiel: *van den president; tot de waardigheid van voorzitter behorende*): *een presidentiële rede* nl. door den praeses ener vereniging. (t = ts).
presidents'hamer, m. –s (*hamer, door een president gebruikt tijdens de vergadering*): *met een slag van den – opent en sluit de voorzitter de vergadering*; **–zetel,** m. –s (*stoel of zetel van een president*): *de – bekleden,* voorzitter zijn.
presideren, gepresideerd (Fr. [Lat. praesidere]: *voorzitten, als voorzitter leiden*): *een vergadering –; wie presideerde?* (s = z).
presidiaal', bn. (Fr. présidial [Lat. praesidialis]: *van den president uitgaande, hem betreffende; voorzitters....*). (s = z).
presi'dio, o. presidio's (Sp. *vesting; strafkolonie*; inz. *de vestingen-strafkolonies van Marokko b.v. Ceuta*); – = vlg. woord.
presi'dium, o. (Ned.) –s; (Lat.) presidia (Lat. *voorzitterschap*). (s = z).
pressant', bn. (Fr. *dringend; geen uitstel lijdend*): *een –e boodschap.*
pres'sen, preste, h. geprest (1 *dwingen*; 2 *met list of geweld aanwerven*): 1 *iem. tot iets –*; 2 *matrozen –.*
presse-papier', o. –s (Fr. eig. *papierneerdrukker*: *voorwerp van glas, marmer enz. op papieren gelegd, om ze vast te houden*).
presseren, gepresseerd (Fr. [Lat. pressare]: *dringen; spoedeisend zijn*): *het presseert.*
pres'sie, v. –s, pressiën (Fr. [Lat. pressio]: *drukking; drang*): *– op iem. uitoefenen,* zedelijke drang.
prestant', m. –en (Fr. *hoofdpijp v. e. orgel*).
presta'tie, v. –s, prestatiën (Fr. [Lat. prestatio]: *het presteren; dat, wat men presteert* d.i. *doet, verricht, tot stand brengt; verricht werk*; ook: *het nakomen v. e. verbintenis*): *–s op 't gebied der kunst; dat is een hele –.*
presteren, gepresteerd (Lat. praestare: *doen; bewijzen, afleggen; vervullen; tot stand brengen*): *diensten –; een eed –; hij presteert niet veel,* kan niet veel, is niet vak-bekwaam.
prestidigitateur', m. –s (Fr. eig. *snelvingerige*: *goochelaar, jongleur*). (g = zj).
presti'ge, o. (Fr. [Lat. praestigiae = begoocheling]: *zedelijk overwicht, invloed*): *zijn – hoog houden* (of: *ophouden*); l. *tiezje.*
prestis'simo, bw. (It. muz. *zeer snel*).
pres'to, bw. (It. muz. *gauw, snel, gezwind*).
presumeren, gepresumeerd (Fr. [Lat. praesumere]: *vermoeden; veronderstellen*). (s = z).
presum(p)'tie, v. –s, presumptiën (Lat. praesumptio, Fr. présomption: *vermoeden, verdenking; argwaan*): *– op iem. hebben*; (t = s).
presum(p)tief', bn. (*vermoedelijk*). (t = s).
pret, v. (*vreugde, plezier*): *– hebben over; – maken; dolle – gehad! dat was een –! een Jan-Pret,* een vrolijk, opgeruimd persoon.
pretendent', m. –en (*iem., die aanspraak op iets maakt, vooral op de kroon of de troon v. e. land*; ook: *minnaar; eiser*).
pretenderen, gepretendeerd (Lat. praetendere: *eisen, aanspraak maken op; beweren*).
preten'tie, v. pretentiën, –s (Fr. prétention: 1 *aanspraak, recht, vordering*; 2 *aanmatiging*): 1 *een – op iem.,* schuldvordering; 2 *vol –s; zonder enige –*; ook preten'sie.
pretentieus', bn., bw.; pretentieuzer, –t (Fr. prétentieux: *aanmatigend; veel pretenties hebbend; ingebeeld, nuffig*). (ti = sie).
prêteren, geprêteerd (Fr. [Lat. praestare]: *lenen; medegeven, rekken*): *zich tot iets –,* laten gebruiken.
prete'ritum, o. (Ned.) –s; (Lat.) preterita (Lat. spraakk. *verleden tijd*).
pretext', o. –en (Fr. prétexte [Lat. praetextum]: *schijngrond, voorwendsel, voorgeven*).
pre'tor, m. –s, preto'ren; zie praetor.
pretoria'nen, m. mv. (*lijfwacht der Romeinse keizers*); zie praetorium.
pret'tig, bn., bw. (*plezierig, aangenaam*): *een – uitstapje; – bezig zijn.*
preu'kelen, preukelde, h. gepreukeld (*met de pook in het vuur roeren of rakelen*).
preu'telaar, m. –s (*mopperaar*).
preu'telen, preutelde, h. gepreuteld (*knorren, pruttelen*).
preu'telig, bn., bw. (*knorrig, kregelig*).
preuts, Fr. preux, misschien hypercorrecte vorm voor vroeger *preus*, **1** bn., bw.; preutser, meest – (*fier,* vero.; *overzedig, gemaakt eerbaar*): *wat een –e dame! zich – aanstellen*; **2** –e, v. –n (*overzedige juffer*); **preuts'heid,** v.
preu've, pro've, v. –n (Fr. preuve, z. prove: *onderhoud uit een gesticht van liefdadigheid*): Z.-N. *ik heb er de preuve van,* het bewijs.
prevaleren, geprevaleerd (Lat. praevalere: *de voorrang hebben; het overwicht hebben*).
prevarica'tie, v. –s, prevaricatiën (Lat. praevaricatio: *ambtsmisdrijf; ontrouw beheer*).
pre'velen, prevelde, h. gepreveld (*zacht lispelen*): *in zich zelf wat –; een schietgebedje –,* binnensmonds zeggen.
preveniëren, geprevenieerd (Lat. praevenire, Fr. prévenir: *voorko'men; iem. vooraf van iets verwittigen, iem. waarschuwen*).
preven'tie, v. –s, preventiën (Fr. *voorkoming; vooroordeel; waarschuwing*). (t = s).
preventief', bn., bw. (Fr. préventif: *vóórkomend*; recht. *voorlopig*): *een – middel; preventieve hechtenis,* vóórhechtenis, d.i. tot zolang vonnis is gewezen; – *zitten.*
prevôt', m. –s (Fr. [Lat. praepositus]: *iem., met een getuigschrift van meesterschap; meester op de degen of een ander wapen*).
prezen'ning, v. –s; zie presenning.
Priaap', Pri'apus, **1** m. myth. god v. wijnbouw, tuinbouw en veefokkerij, zoon van Bacchus en Venus; **2** **priaap', pri'apus,** m. vogelverschrikker.
Pri'amus, m., de laatste koning van Troje, vader v. Hector en v. Paris; zie Hecuba.
priëel', o. priëlen, priëeltje (*loof- of zomerhuisje, huisje van latwerk en groen*).
prie'gel, m. (*slaag, ransel*); gmz.
prie'gelen, priegelde, h. gepriegeld (*afrossen*).
prie'geling, v. –en (*een pak ransel*).
priel, m. –en (scheepst. *nauwe doorgang tussen zandbanken, vaargeul*).
priem, m. –en, priempje (*dun, lang voorwerp met een punt om te steken, te boren enz.*: *breinaald, dolk, els*): Z.-N. *geen –,* niets.
prie'men, priemde, h. gepriemd (*gaten maken met een priem*; fig. *doorboren*).
priem'getal, o. –getallen (rekenk. *ondeelbaar getal*): –getallen zijn b.v. 3, 5, 7 enz.
pries, v. (Z.-N. *snuifje*); zie prise.

pries'ter, m. –s (Gr. presbyteros = oudere: *bestuurder der godsdienstige handeling,* inz. *offeraar*: 1 *heidens priester*; 2 *Joods priester, afstammeling van Aäron*; 3 *geestelijke, door een bisschop gewijd*): 1 *de –s van Baël, v. Apollo, v. Odin*; 2 *de –s en Levieten in Israël*; 3 *de – is de bedienaar der sacramenten*; bij overdr. *de –s der kunst*; **–ambt,** o.: *het – bekleden*; **–dom,** o. (*priesterschaar*); **–es',** v. priesteressen (*bij de heidenen: een vrouw, bekleed met het priesterambt*); **–gewaad,** o. –gewaden; **–koor,** o. –koren (R.-K. *afgesloten deel der kerk vóór het hoogaltaar, hoogkoor*); zie presbyterium; **–lijk,** bn., bw.: *de –e waardigheid*; **–rijwiel,** o. –en; **–schap 1** o. (*één der zeven sacramenten i. d. R.-K. kerk*; ook: *waardigheid van priester*); **2** v. –schappen (collectief: *al de priesters*): *de Joodse –*; **–wijding,** v. –en (R.-K. *het wijden tot priester door den bisschop*).

priet'praat, m. (Z.-N. *kletspraat*).

prij, v. –en (*kreng, aas*; ook: *feeks*).

prijk: *te – staan,* prijken.

prij'kel, prijkeleus', Z.-N.; zie perikel.

prij'ken, prijkte, h. geprijkt (*pralen, pronken*): *met titels –*.

I. prijs, m. prijzen (o.-Fr. pris, van Lat. pretium = waarde: 1 *de in geld uitgedrukte waarde van goederen*; 2 *datgene, wat iem. door het lot ten deel valt*; 3 *bekroning, onderscheiding, ereprijs*; 4 *loon, beloning*; 5 *grote waarde*): 1 *voor de – van tien gulden,* waarde, koopsom; *onder de – verkopen,* lager dan de marktprijs; *naar de – vragen*; *op – houden*; *tegen hoge, lage –*; *voor die –*; *in die winkel zijn vaste prijzen,* er wordt niet afgedongen; *de allernaaste –*; *iets beneden de – kopen*; *iets van de – laten vallen,* de waar goedkoper geven; zegsw. *iets tot elke – willen hebben,* er alle moeite voor willen doen om het te krijgen; *voor geen – ter wereld zou ik dat willen missen*; verg. fabrieks–, spot– enz.; 2 *een – trekken in de loterij*; *in deze verloting zijn niets dan prijzen*; 3 *die jongen kreeg drie prijzen*; bij wedstrijden enz.: *met de eerste – gaan strijken*; 4 *een – op zijn hoofd zetten,* een som uitloven voor die hem vangt of doodt; 5 *op - stellen*; *– stellen op,* waarde hechten aan.

II. prijs, v. prijzen (Fr. prise, van prendre = nemen: *buit*): *een schip – maken,* buitmaken, veroveren; *voor goede – verklaren.*

prijs'beest, o. –en (Z.-N. *geprimeerd beest*; *een zeer vet of flink beest*).

prijs'courant, v. –en (*lijst van koopwaren, effecten enz. met vermelding van de prijs*).

prij'selijk, prijs'lijk, bn., bw. (*loffelijk, prijzenswaardig*).

prijs'geld, o. –en (*aandeel in de opbrengst van de prijs of de buit*); **–geven,** gaf –, h. –gegeven (*weerloos overgeven*; *afstand doen van*): *het schip – aan wind en golven*; **–hou'dend,** bn. (*op vaste prijs blijvende*): *Amerikanen –*; **–kamp,** m. –en (*wedstrijd om een prijs*); **–lijst,** v. –en (*prijscourant*); **–niveau,** o.: het – meet men door middel van indexcijfers. Men neemt van een aantal goederen het prijsgemiddelde in een bepaalde periode en drukt dit uit in een als basis aangenomen gemiddelde van een bepaalde periode; **–notering,** v. –en (*opgave van de prijs der waren, v. d. koers der effecten enz.*); **–opgaaf, –opgave,** v. –opgaven (*opgave van de prijs*; *prijscourant*): *– gevraagd*; **–rechter,** m. –s (*iem., die bij een wedstrijd de prijs toewijst*; ook: *hij, die bij de verdeling van de prijs, het prijsgeld bepaalt*); **–uitdeling,** v. –en (*het uitreiken van prijzen*): *een plechtige –*; **–verklaren,** verklaarde prijs, h. prijsverklaard (*een schip als prijs of buit verklaren*); **–vers,** o. –verzen (*gedicht, bij een wedstrijd bekroond*); **–vraag,** v. –vragen ([*wetenschappelijk*] *onderwerp, voor welks goede behandeling openlijk een prijs wordt of is uitgeloofd*).

I. prij'zen, prees, h. geprezen (*loven, roemen*; *verheerlijken*): *Vondel wordt meer geprezen dan gelezen*; *God –*; zegsw. *iedere koopman prijst zijn waar*; refl. *zich zelf –*, eigen lof verkondigen; *goede waar prijst zich zelf,* goede wijn behoeft geen krans.

II. prij'zen, prijsde, h. geprijsd (*van een prijscijfer voorzien, de prijs er bij vermelden*).

prij'zenhof, o. (*gerechtshof, dat oordeelt over het te recht of ten onrechte prijsverklaren van schepen*): *het internationaal –*.

prijzenswaar'dig, bn.; prijzenswaardiger, –st of meer, meest – (*waard geprezen te worden*; *loffelijk*): *een –e daad*; ook, –waard.

prij'zig, bn. (*bij prijs, duur*): *het spek blijft van 't jaar –*; zie prijshou'dend.

I. prik, m. prikken (*lichte steek met een puntig voorwerp*; *de hierdoor gemaakte opening*): zegsw. *iets op een – weten,* nauwkeurig.

II. prik, m. prikken (*tot de rondbekken behorend visachtig dier, negenoog*; Lat. petromyzon): *de – als aas bij de beugvisserij.*

prik'je, o. –s (*kleinigheid* [*in geld*]): zegsw. *iets voor een – kopen,* spotprijs.

prik'kel, m. –s, –en (1 *puntig ijzertje of priempje*; *werktuig met een scherpe punt*; *stekel*; 2 fig. *aansporing, aanmoediging*): 1 zie verzenen; *de –s van prikkeldraad*; 2 *dat was voor hem een –*.

prik'kelbaar, bn.; –baarder, –st (*licht gevoelig*; *licht geraakt, kittelorig*): *een – man.*

prik'kelbaarheid, v. (*lichtgeraaktheid*).

prik'keldraad, o. (stofn. *vertind ijzerdraad, op regelmatige afstanden van stekels voorzien*): *met – afsluiten*; *een –versperring.*

prik'kelen, prikkelde, h. geprikkeld (freq. van *prikken*: *een prik, prikken geven*; *branden, bijten* b.v. van specerijen op de tong; fig. *opwekken*; *aansporen*; *irriteren*): *iems. nieuwsgierigheid –*, gaande maken; *dat prikkelt mijn zenuwen*; **prik'keling,** v. –en.

prik'kellectuur, v. (*verhalen van fantastische, sluwe, bloederige misdaden, dikwijls ook de sexuele hartstochten prikkelend*).

prik'ken, prikte, h. geprikt (*steken met een scherp puntig voorwerp*): *iem. of zich – met...*

prik'plank, v. –en (*een plank met gaatjes, waarin men prikt. In de gaatjes bevinden zich genummerde opgerolde papiertjes, waarvan een deel recht geeft op een of ander cadeau*): *is de – een overtreding der loterijwet?*

prik'slee, v. –sleeën (*kleine, lage slee, die met twee gepunte stokken wordt voortgeprikt*).

prik'tol, m. –tollen (*werptol*); zie drijftol.

pril, bn. (*jong, eerste* in bepaalde verbindingen): *de prille jeugd*; *het prille groen.*

pri'ma, v. Lat. primus, **1** bn. (*eerst, best, fijnst*): dat is –; **2** v. prima's (*eerste, beste, fijnste in zijn of haar soort*; België, Duitsland: *hoogste klas v. e. gymnasium enz.*).

primaat', m. primaten (Fr. primat, Lat.

primatus = eerste: *titel v. kerkelijke hoogwaardigheidsbeklederS o.a. v. e. aartsbisschop als eerste bisschop v. e. land, v. d. paus als eerste onder de bisschoppen, van Petrus als eerste onder de apostelen*): *de kardinaal– van België*; –'**schap,** o. (*waardigheid v. primaat*).

prima-don'na, v. prima-donna's (It. *eerste toneelspeelster of opera-zangeres*).

prima'ge, v. (Fr. *toeslag op de vracht in* %) *uitgedrukt als premie voor den kapitein, indien deze aan bepaalde voorwaarden zich houdt*); zie kaplaken.

primair', bn. (Fr. [Lat. primarius]: *eerst, oorspronkelijk*; *oer.* .): *–e getallen*; z. priemgetallen; *–e kleuren*; z. grondkleuren; *een –e vordering,* [a]) wat in de eerste plaats gevorderd wordt, [b]) die vóór andere betaald moet worden; *het –e tijdperk.*

pri'ma vis'ta (It. handel: *op zicht, op vertoon te betalen,* b.v. *een wissel*).

pri'me, v. –s (Fr. Z.-N. *premie*); l. priem.

primeren, geprimeerd (1 *voorgaan, primair zijn*; 2 Z.-N. *een premie toekennen*): 1 *dit primeert*; 2 *een geprimeerde hengst.*

primeur', v. in de 2de bet. –s (Fr. 1 *het eerste*; *eerste bericht enz.*; 2 in het mv.: *eerste jonge groenten, vruchten*): 1 *de – van iets hebben,* de eerste zijn. wien iets bericht of toegestaan wordt; 2 *fijne –s.*

primitief', Fr. primitif, Lat. primitivus, **1** bn., bw.; primitiever, –st of meest – (1 *gebrekkig, voor verbetering vatbaar*; *zeer eenvoudig samengesteld*; *eenvoudig, zonder enige kunst*; 2 *allereerste*; *aanvankelijk, oorspronkelijk*): 1 *de verlichting in dit dorp is nog zeer –*; *een primitieve woning*; 2 *de primitieve bet. van het woord* slecht *is*: *effen, vlak, eenvoudig*; **2 primitie've'n,** m. mv. (kunst: *voorlopers ener klassieke periode, grondleggers, wegbereiders*): *de Vlaamse –*, b.v. de gebroeders Van Eyck, Hans Memling.

pri'mo (Lat. *ten eerste*; *de eerste dag der maand*): *pro –*, ten eerste, vooreerst; *– en secun'do,* (handel) eerste en tweede wisselbrief; als bij verzending naar overzeese gewesten de eerste zoek raakt, dient de tweede, en omgekeerd; *met – Maart.*

primordiaal', bn. (Fr. [Lat. primordialis]: *oorspronkelijk, in eerste aanleg*).

pri'mula, v. primula's (*sleutelbloem, winterbloeister als kamerplant*): eig. Lat. – *ve'ris,* eersteling der lente; zie cyclame.

pri'mus, m. (Lat.) pri'mi; (Ned.) primussen (Lat. *eerste* inz. *eerste-prijsbehaler op een school*): *dan doen alle primussen gratiassen*; *– in'ter pa'res,* de eerste onder zijns gelijken.

prin'ceps, m. prin'cipes (Lat. *de eerste*; *de vorst*; *Romeinse keizer*).

principaal', Fr. Lat. principalis, **1** m. principalen (*hoofdpersoon*: *patroon, hoofd ener zaak, heer, lastgever*); **2** bn., bw. (*eerste, voornaam*; *hoofdzakelijk*; rechtst. *oorspronkelijk*).

principa'le: rechtst. *ten principale recht doen,* ten gronde, op de hoofdzaak; *de zaak ten principale,* de zaak zelf.

princi'pe, o. –s (Fr. [Lat. principium]: *grondregel, -beginsel, -stelling*; ook: *motief* of *beweeggrond*): *er vreemde –s op na houden*; *in – tegen iets zijn*; *uit – weiger ik*; *hij, met zijn –s, kan dat niet goedkeuren.*

principieel', bn., bw. (*krachtens een beginsel*: *in beginsel*): *een – tegenstander*; *principiële bezwaren,* voortvloeiende uit principes; *een principiële quaestie,* beginselquaestie; *iets – doen uitmaken.*

princi'pium, o. (Ned.) princi'piën; (Lat.) princi'pia (Lat. *begin*[*sel*]): *princi'piis ob'sta,* verzet u tegen het begin, zet niet de eerste stap op de verkeerde weg.

prins, m. –en (Fr. prince van Lat. princeps = eerste: *koningszoon*; *vorst, heer van een prinsdom*; *erevoorzitter van een rederijkerskamer*): *hij is – van den bloede,* d. i. uit een regerend stamhuis; *Prins Bismarck,* titel; zegsw. *van den – geen kwaad weten,* totaal onschuldig of argeloos zijn; *den – gesproken hebben,* aangeschoten zijn.

prins'dom, o. –dommen (*gebied van een prins*): *het – Oranje.*

prin'selijk, bn., bw. (*van, als of eigen aan een prins*): *een – leven leiden.*

prinsemarij', **prinserij',** v. (Barg.: *politie*).

prin'sengeus, v.; zie geus **II.**

prin'senhof, o. (*residentie van een prins*; ook: *het stadhuis te A'dam*); **–vlag,** v. –vlaggen (*de vlag van Oranje*): *de – was oranje, wit en blauw* (*oranje-blanje-bleu*).

prinses', v. prinsessen (Fr. princesse: *vrouw v. e. prins*; *vrouwelijke prins*; Z.-N. *prinsessenboontje*).

prinses'senbier, o. (*een soort van wit bier*); **–boon,** v. –bonen (*slaboontje*); **–boontjes,** o. mv. (*suikerboontjes*).

prins'gezind 1 bn.; **2 –e,** m. –n (*in de dagen onzer Republiek degene, die vóór den Prinsstadhouder was*).

Prins'jesdag, m. (*openingsdag der Kamers*).

print, v. –en; zie prent.

printanière, v. (Fr. v. Fr. printemps = lente: *soep, van jonge groenten enz. bereid*).

Prinzi'piënreiterei, v. (Duits: *beginseldrijverij*).

pri'or, m. –s (Lat. eig. *de eerste*, nl. *overste in een mannenklooster van Benedictijnen, Dominicanen, Augustijnen enz.*); **–schap,** o. (*de waardigheid, de rang van prior*).

prio'ra, o. mv. (Lat. *voorafgaande feiten*).

prioraat', o. prioraten (Fr. [Lat. prioratus]: *waardigheid, ambt, het bestuur v. e. prior*[*es*]).

priores', v. prioressen; **priorin',** v. priorinnen (*kloosteroverste in een vrouwenklooster*).

prio'ri, a (Lat. *van vooraf*): *een bewijs, redenering a –*, argumentatie, in welke men van de aard der oorzaak tot de aard der gevolgen besluit; verg. posteriori.

priorij', v. –en (*klooster met een prior of priores*; ook: *de kerk van zo'n klooster*).

prioriteit', v. (Fr. priorité: *voorrang, voorkeur*; *ouder zijn*; *vroegere dagtekening*).

prioriteits'aandelen, o. mv.; zie preferente aandelen; **–beginsel,** o. –en; **–lening,** v. –en (*lening, die vóór andere gaat en met bijzondere voordelen*).

pri'orschap, o. (*prioraat*).

pri'se, v. –n (Fr. *buit, vangst, prijs, veroverd schip*; *snuifje*).

pri'se d'eau, v. prises d'eau (Fr. *waterwingebied, -voedingsplaats*); zie winplaats.

priseer'der, m. –s (*schatter*). (s = z).

priseren, gepriseerd (Fr. *waarderen, de prijs van iets bepalen*). (s = z).

pris'ma, o. (Ned.) prisma's, (Gr.) prismata (Gr.-Lat. eig. het gezaagde: *lichaam met twee parallelle, gelijke grondvlakken en zoveel parallelogrammen tot zijvlakken, als een grondvlak zijden heeft*: *kantzuil*; *driezijdig*

langwerpig geslepen glas); **–kijker,** m. –s (nl. *met prismatische lenzen*).
prisma'tisch, bn. (1 *met de vorm v. e. prisma*; 2 *door een prisma ontstaan*): 1 *–e lichamen*; 2 *–e kleuren,* regenboogkleuren.
prismoï'de, v. –n (*zeker meetkundig* [*min of meer prismavormig*] *lichaam*).
prison', v. –s (Fr. [Lat. prehensio]: *gevangenis*); in Z.-N. o.
privaat', Lat. privatus v. privare = beroven, **1** o. privaten (*plee, W. C., bestekamer*); **2** bn. (*bijzonder, particulier*): *het algemeen, het – belang*; *private personen,* particulieren.
privaat'audiëntie, v. –s (*particuliere audiëntie*); **–bezit,** o. (*particulier eigendom*); **–college,** o. –s (*college voor enkele toehoorders, die zich daarvoor aanmelden*); **–docent,** m. –en (*onbezoldigd leraar aan een hogeschool in één afzonderlijk vak*); **–les,** v. –lessen (*les aan één of twee leerlingen*); **–leven,** o. (*ambteloos leven*; *iems. leven niet in het openbaar, niet als officieel persoon, privéleven, gezinsleven*); **–persoon,** m. –personen (*ambteloos burger*); **–recht,** o. (*recht, dat de betrekkingen regelt tussen bijzondere personen, tussen de burgers onderling*); tegenst. is publiekrecht; **–rechtelijk,** bn., bw. (*tot het privaatrecht behorende*).
privatief', Fr. z. privaat, **1** bn. (*uitsluitend in eigendom v. iem., eigen*; *afzonderlijk*): *privatieve jacht,* eigen jacht (ener heerlijkheid); **2** o. privatieven (*ww. dat een ontdoen van uitdrukt*): *schillen is een –.*
priva'tim, bw. (Lat. *in 't bijzonder*; *voor zich zelf*; *afzonderlijk*; *in 't geheim*).
privatis'simum, o. (Ned.) –s; (Lat.) privatissima (Lat. *college over bijzondere onderwerpen, door den hoogleraar aan één of meer* [*meergevorderde*] *studenten gegeven*).
privé', o. (Fr. *eigen, zelf*): *voor zijn – handelen,* tot eigen baat, niet als ambtenaar; *in –,* voor zich zelf, uit eigen beurs.
privé'-kantoor, o. –kantoren (*niet-publiek kantoor*); **–'-leven,** o. (*buitenambtelijk leven, privaat leven*): *zijn –– gaf aanstoot.*
privile'ge, o. –s, **privile'gie,** o. –s, privilegiën (Fr. privilège, Lat. privilegium: 1 *voorrecht, wettelijk toegestaan recht, uitzonderingsrecht*; 2 [*vorstelijke*] *vergunningsbrief of vrijbrief*): 1 *de –s van de adel in Fr. vóór 1789*; 2 verg. Groot-Privilege.
privilegiëren, geprivilegieerd (Fr. *bevoorrechten, een privilege schenken*). (g = g).
prix, m. (Fr. *prijs, waarde*): *– fixe,* vaste prijs, l. *prie fieks*; *à tout –,* tot elke prijs.
pro, Gr.-Lat., **1** vz. (*voor, ten, naar, tot enz.*): (Lat.) *– a'ris et fo'cis,* voor altaren en haardsteden, nl. strijden; *– De'o,* om Godswil, gratis; *– juventu'te,* [a]) voor de jeugd, [b]) naam ener vereniging, die zich het lot van verwaarloosde kinderen, jonge misdadigers enz. aantrekt; *– memorie,* ter herinnering; z. ook memorie; *– po'pulo,* voor het volk; *– pa'tria,* [a]) voor het vaderland, [b]) naam van een papiersoort; **2** o.: *het – et* (of: *en*) *con'tra* (tegen) *ener zaak.*
probaat', bn. (Lat. probatus: *betrouwbaar*): *een – middel,* op de proef goed bevonden.
proba'bel, bn. (Fr. [Lat. probabilis]: *waarschijnlijk*); **probabiliteit',** v. (Fr. [Lat. probabilitas]: *waarschijnlijkheid*).
proba'tie, v.: Z.-N. *op –,* proef; volkst.
proba'tum est (Lat. *het is door de proef bewezen goed te zijn*; *'t is uitmuntend*).
probeer'sel, o. –s (*proef*); **probeer'steen,** m. –stenen (*proefsteen, toetssteen*).
proberen, geprobeerd (*beproeven, de proef van iets nemen*; *onderzoeken*; *toetsen*): *heb je het al eens geprobeerd? dat moet je niet met mij –! we zullen het eens een jaar met je –.*
probiteit', v. (Fr. [Lat. probitas]: *rechtschapenheid*).
probleem', o. problemen, probleempje (*opgave, vraagstuk*; *twijfelachtige strijdvraag*; *op te lossen vraagstuk*); Gr.-Lat. proble'ma.
problematiek', **problema'tisch,** bn. (*onuitgemaakt, twijfelachtig*; *moeilijk op te lossen*).
procédé', o. procédé's, procédeetje (Fr. *methode, wijze van doen*).
procederen, geprocedeerd (Fr. [Lat. procedere]: *te werk gaan*; *een proces voeren*).
procedu're, v. –s, –n (Fr. *werkwijze*; *wijze van bereiding*; inz. *rechtsgeding of rechtszaak*; ook, *rechtspleging*); zie proces.
procent', o. –en; zie percent.
proces', o. processen (Fr. [Lat. processus]: *rechtsgeding*; *rechtshandel*; *wijze van behandeling*; *verloop, ontwikkelingsgang*): *iem. een – aandoen, een – voeren*; *het – ener ziekte*; **–kosten,** m. mv. (*kosten v. e. rechtsgeding*).
proces'sie, v. –s, processiën (Fr. [Lat. processio]: *plechtige kerkelijke omgang, plechtige bede- of kerkvaart*; *plechtige optocht van priesters en leken*; *een hele stoet, rij*).
proces'siesgewijze, –gewijs, bw. (*op de manier van een processie*): *de Edelen trokken – naar het paleis van Margareta* (1566).
proces'sievlinder, m. –s (*vlinder, tot de nachtpauwogen behorend*; Lat. cnethocampa processionea): *de rups van de – is verderfelijk voor de eiken.*
proces'stuk, o. –stukken (*document, dat betrekking heeft op een proces*).
processueel', bn. (rechtst. *in het geding*): *processuele houding, handeling.*
proces-verbaal', o. processen-verbaal (Fr. procès-verbal: *van ambtswege geschreven woordelijk verslag van de toedracht ener gebeurtenis, ener overtreding, van de gang ener rechtszaak enz.*; [*akte van*] *bekeuring*).
pro'chie, v.; zie parochie.
proclama'tie, v. –s, proclamatiën (Fr. [Lat. proclamatio]: *afkondiging of openlijke bekendmaking aan het volk*).
proclameren, geproclameerd (Fr. [Lat. proclamare]: *uit- of afroepen, afkondigen*): *iem. – tot.*
procli'sis, v. (Gr.-Lat. eig. *aanleuning vóór aan een woord*; [*toonloze*] *aansluiting v. e. eenlettergrepig woordje aan het onmiddellijk volgende*), b.v. (*i*)*kwas,* (*he*)*tboek enz.*
procli'tisch, bn., bw. (*zich* [*toonloos*] *aansluitend aan een volgend woord*).
pro-con'sul, m. –s (o.-Rome: *ex-consul als stadhouder over een provincie*).
pro contant' (*tegen gerede betaling*).
pro co'pia (Lat. *voor afschrift*).
Procrus'tes, m. Gr. myth. eig. *de uitrekker,* die nl. gevangen reizigers op een bed uitrekte of de uit- of overstekende leden afhieuw; door Theseus gedood; fig. *het –-bed der critiek*: critici willen gaarne iets bijvoegen of iets afdoen; *op het –-bed leggen,* [a]) een (gewelddadige) verlenging of verkorting doen ondergaan, b.v. een wet, [b]) pijnigen.
procura'tie, v. –s (Fr. [Lat. procuratio]:

schriftelijke volmacht om uit naam van anderen te handelen); **–houder,** m. –s (*gevolmachtigde,* b.v. *v. e. bankiershuis*). (t = s).
procura'tor, m. (Lat.) procurato'res; (Ned.) –s, procurato'ren (Lat. 1 o.-Rome: *degene, die in een provincie het geld moest innen voor den Rom. keizer en ook wel belast werd met het stadhouderschap over kleine provincies*; 2 R.-K. *de door den prior gekozen beheerder der geldmiddelen en verdere stoffelijke zaken in een klooster*): 1 *de – van Judea, Pontius Pilatus*; 2 *de – van het St.-Agnietenklooster.*
procureren, geprocureerd (Fr. [Lat. procurare]: *verschaffen*).
procureur', m. –s (Fr. [*rechtsgeleerde*] *vertegenwoordiger ener procederende partij*): *de – zorgt voor het vormelijke gedeelte van het proces; zijn belangrijkste werk is het nemen van de conclusiën* = België: pleitbezorger; België: – [*des Konings*], officier van justitie.
procureur-generaal', m. –s-generaal (*officier van justitie, hoofd van het parket bij een gerechtshof of de Hoge Raad*).
procureur'schap, o. (*ambt v. procureur*).
prodeaan', m. prodeanen (v. pro Deo; zie pro **1**: rechtst. *de kosteloos procederende*).
pro De'o, Lat.; zie pro **1**.
pro do'mo, Lat.; zie oratio.
producent', m. –en (*voortbrenger*), verg. consument.
produceren, geproduceerd (Lat. producere: *te voorschijn of voor den dag brengen; voortbrengen, vervaardigen, kweken, telen*).
product', o. –en (Lat. productum: *voortbrengsel van landbouw, nijverheid of kunst; opbrengst, vrucht; bedrag*; rechtst. *in het geding gebracht stuk*; rek. *uitkomst ener vermenigvuldiging*), ook, produkt; **–duc'tie,** v. (Fr. [Lat. productio]: *voortbrenging*; rechtst. *in het geding gebracht stuk*): *–goederen,* bezittingen tot voortbrenging van nuttige zaken b.v. fabrieken enz.; **–ductief',** bn.; productiever, –st (Fr. *voortbrengend; vruchtbaar; winstgevend*): *een uitvinding – maken*; **–duc'tiekosten,** m. mv. (*kosten, verbonden aan de voortbrenging van economische goederen*); **–ductiviteit',** v. (Fr. *vruchtbaarheid; voortbrengende of scheppende kracht*).
Pro Eccle'sia et Ponti'fice, Lat. d. i. voor Kerk en Opperpriester, devies van het pauselijk erekruis van verdienste, ridderorde, ingesteld door Leo XIII (1878–1903) bij zijn priesterfeest in 1888.
proef, proe've, v. proeven (1 *toets, onderzoek naar de juistheid of degelijkheid van iets; onderzoek om te zien of iets is, zoals het wezen moet*; 2 *blijk, bewijs*; 3 rekenk. *bewerking om de juistheid ener andere rekenk. bewerking vast te stellen*; 4 natuurk. of scheik. *handeling om enig verschijnsel te veraanschouwelijken of te achterhalen*; 5 *proefje om iets te keuren; deel van iets, waardoor men over het geheel kan oordelen: monster, staal*; 6 typ. *voorlopige afdruk, drukproef*; 7 *keur*): 1 *iem., iems. geduld op de – stellen; een zware – doorstaan; proeven nemen met; een week op – werken*; 2 *een – van bekwaamheid afleggen*; 3 *de – op een deling*; zegsw. *de – op de som,* het doorslaand bewijs; 4 *proeven doen met de luchtpomp, met waterstofgas*; 5 *een proefje wijn, boter enz.; zend hem een – van dat laken*; 6 *een gecorrigeerde –*; 7 *de – op gouden voorwerpen.*
proef'balans, v. –en (hand. *staat van alle grootboekrekeningen met de tellingen harer debet- en creditposten om te onderzoeken, of er evenwicht in het grootboek is*): *de tellingen van journaal en – moeten overeenstemmen*; **–ballon,** m. –s (*kleine ballon, opgelaten om de richting en kracht van de wind te leren kennen*; fig. *middeltje, om de stemming, de richting, de zienswijze van een persoon of van een vergadering te leren kennen*); **–blad,** o. –bladen (*afdruk, dienende als proefvel, drukproef*); **–boring,** v. –en (*het boren op proef naar delfstoffen*); **–dier,** o. –en (*dier, waarop proefnemingen gedaan worden*): *apen als –en* b.v. *door inspuiting een of andere ziekte* (*typhus*) *bij hen opwekken*; zie vivisectie; **–druk,** m. –drukken (boekdr. *eerste afdruk, welke als proef moet dienen*); **–flesje,** o. –s (*flesje met een proefje wijn enz.*); **–houdend,** bn. (*echt, van goed gehalte*); **–jaar,** o. –jaren (*jaar op proef*): het – dient om het bewijs te geven, dat men b.v. voor het klooster roeping heeft; ook: een tijdelijke aanstelling b.v. als leraar; **–konijn,** o. –en; **–konijntje,** o. –s; zie –dier: fig. *als – [moeten] dienen*; **–les,** v. –lessen (*schoolles, gegeven om een proef af te leggen van onderwijskunst*); **–lokaal,** o. –lokalen (*lokaal van een brander, brouwer of wijnkoper, waar men hun dranken kan proeven; tapperij*); **–naald,** v. –en (*toetsnaald*): de – wordt over de toetssteen gestreken om het achtergebleven spoor te vergelijken met dat van het te keuren voorwerp; **–neming,** v. –en (*het nemen van een proef tot onderzoek van hoedanigheid, gehalte*); **–nommer, –nummer,** o. –s (*nummer van een dagblad enz. ter kennismaking*); **–ondervin'delijk,** bn., bw. (*door proeven gestaafd; op proeven en waarneming gegrond*): *–e natuurkunde,* d. i. de physica; *– bewijzen.*
proef'preek, v. –preken (Prot. *preek v. e. theologisch candidaat* [ook: *van een proponent*] *als proef op een vacante plaats*); **–rit,** m. –ritten (*eerste rit, als proefneming, met wagen, tram, trein enz.*); **–schrift,** o. –en (*schoonschrift als proef*): *academisch –*, geschrift van een doctorandus, waarop hem de titel van doctor wordt verleend: *een – verdedigen*; zie dissertatie; **–station,** o. –s (*landbouwproefstation, inrichting, waar zaden, grondsoorten, meststoffen, landbouwproducten enz. wetenschappelijk onderzocht worden; de plaats, het gebouw*); **–steen,** m. –stenen (*toetssteen voor goud en zilver*); **–stomen,** stoomde –, h. –gestoomd (v. e. [stoom]schip: *een proeftocht maken*; ook fig.); **–stuk,** o. –stukken (*meesterstuk bij de voormalige gilden*): zegsw. *zijn – leveren,* bewijs van bekwaamheid afleggen of inleveren; **–termijn,** m. –en, beter: **–tijd,** m. –en (*tijd, dat men ergens,* b.v. *in een klooster, op proef is; tijd van zelfbeproeving*): *na driejarige – werd hij tot de geloften toegelaten*; **–tocht,** m. –en (*reis, welke als proef moet gelden*): *een – met een nieuwe vliegmachine doen*; **–tuin,** m. –en (*landbouwtuin, tuin tot het nemen van proeven in het telen en kweken van kruiden, groenten enz.*); **–veld,** o. –en (*akker, waarop landbouwproducten tot proef geteeld worden*); **–werk,** o. –en (school: *werk, waaruit iems. kennis moet worden vastgesteld,* b.v. bij overgangsexamen); **–zending,** v. –en; **–zuivelboerderij,** v. –en (*boerderij, waar men op het gebied van veeteelt, zuivelbe-*

reiding enz. proeven neemt): *de – te Hoorn.*
pro et con'tra, o.; zie pro **2.**
proes'ten, proestte, h. geproest (*niezen*; v. paarden: *snuiven*; *de lach niet kunnen inhouden en uitbarsten*): *de zwemmer snoof en proestte*; *– van het lachen.*
proe've, v. –n; zie proef.
proe've'n, proefde, h. geproefd (1 *onderzoeken, hoe iets smaakt*; inz. *een kleine hoeveelheid van iets nemen om te onderzoeken, hoe iets smaakt*; 2 *ondervinden, leren kennen*): 1 *de wijn goed –*, keuren; *ergens van –*; 2 *nu kan hij dat leed ook eens –*; *men kan uit dat gedicht den Engelsman –.*
proe've'r, m. –s (*drinkebroer*).
prof, m. proffen (stud. *professor*).
profaan', bn., bw. (Fr. profane, Lat. profanus: *ongewijd, werelds, niet-kerkelijk*; *oningewijd*; *onbeschaafd*; zie vulgus; ook: *goddeloos, onheilig*; *het heilige misbruikend of bespottend*): *de profane geschiedenis.*
profana'tie, v. –s, profanatiën (Fr. [Lat. profanatio]: *ontheiliging, heiligschennis*).
profaneren, geprofaneerd (Fr. [Lat. profanare]: *ontheiligen, ontwijden*; *met het heilige spotten*).
profeet', m. profeten (v. Lat. profiteri, z. profeteren: *in het O. T. een door God verlicht heilig man, die aan anderen*, b.v. *een koning, de waarheid durft zeggen of een straf aankondigen, godsgezant*; *iem., die de toekomst voorspelt*: *voorzeg'ger, ziener*): *de – Elias, Elizeüs, Jesaja, Ezechiël*; het O. T. telt 45 profeten en 3 profetessen, en van 16 zijn de profetieën opgetekend, zij leefden 1100–400 v. C.; zegsw. *een –, die brood eet*, wiens voorspellingen geen waarde hebben; *een – is niet ongeëerd dan in zijn vaderland*, (Bijbel) geen man van verdienste wordt in zijn eigen land zo geëerd als in het buitenland, Matth. 13 : 57; ook: *geen – is in zijn (eigen) land geëerd*; *ongeluks–*, die rampen voorspelt (1 Kon. 22 : 18).
profes'sen, profeste, h. geprofest (*de gelofte doen afleggen als kloosterling*).
profes'ser, zie professor.
professeur', m. –s (Fr. *onderwijzer*; [*hoog-*] *leraar*; ook: *iem., die van een kunst*[*vaardigheid*] *zijn beroep maakt*): *– de billard*, beroepsbiljarter.
profes'sie, v. –s (Fr. [Lat. professio]: *openlijke bekentenis*; *beroep, betrekking*; *het afleggen der kloostergeloften*): *hij is van –.*
professional, m. –s (Eng. *iem., die een tak van sport als beroep uitoefent*).
profes'sor, m. (Ned.) professo'ren, –s; (Lat.) professo'res (Lat. *leraar*, inz. *hoogleraar*): *–in.*
professoraal', bn., bw. (1 *tot het hoogleraarsambt behorende*; 2 fig. *hooggeleerd*; *allerdeftigst*; *beslissend*): 1 *de professorale toga*; 2 *op professorale toon*; *Stoffel zei dat zo – mogelijk.*
professoraat', o. professoraten (*hoogleraarsambt, -stoel*; *tijd van iems. professoraat*).
profe'tenambt, o. (Bijb. *de waardigheid van profeet*); **–bez(i)e,** v. –(ië)n (Z.-N. *vrouw, net, doch eenvoudig gekleed*; *paardevijg*); **–broodje,** o. –s (*zeker fijn kadetje*), zie ook Jerem. 37 : 21; **–mantel,** m. –s (Bijbel: *kenteken van het profetenambt*); **–school,** v. –scholen (Bijb. *voorbereidingsschool der profeten*): de –scholen werden door den profeet Samuel gesticht, waar jonge mannen door studie der Mozaïsche wet en een ascetische levenswandel tot godsdienstleraars werden opgeleid; **–staf,** m. –staven (Bijb. *teken der profetenmacht*).
profeteren, geprofeteerd (Lat. profiteri = openlijk verklaren: *voorzeg'gen, voorspel'len*).
profetes', v. profetessen (*vr. profeet*).
profetie', v. profetieën (Gr.-Lat. prophetia: (*voorzegging van wat zeker zal gebeuren en door geen menselijk verstand te voren kan geweten worden*; *voorspelling*). (t = s).
profe'tisch, bn., bw. (*voorzeg'gend*): *hij sprak op –e toon*; *de –e kracht v. dromen.*
profi'ciat, Lat. **1** (*wel bekome het u! geluk er mee!*); **2** als zn. o.: *een hartelijk –.*
profiel', o. –en, profieltje (Fr. profil [It. profilo v. Lat. filum]: in het alg. *tekening v. e. voorwerp van ter zijde*: 1 *het gelaat van ter zijde*; 2 bouwk. *verticale doorsnede in de lengte of in de breedte*): 1 *een Grieks –, een regelmatig –*; *iem. in – tekenen, schilderen*, van ter zijde gezien; z. en profiel; 2 *het – van een te bouwen huis*, evenzo: *het – van een dijk, kanaal*; nog: het beloop v. e. lijst.
profijt', o. –en (Fr. profit [Lat. profectus = toename]: *voordeel, winst, nut*): rechtst. *ten –e van het verleend verstek*, ingevolge.
profij'telijk, bn., bw. (1 *voordelig, winstgevend*; 2 rechtst. *geldig*): 1 *komt mijn voorstel u – genoeg voor?* 2 *een besluit zonder protest voor–opnemen*; Z.-N. in bet. 1 ook profij'tig.
profij'tertje, o. –s (*kokertje op een blaker, om er de eindjes kaars op af te branden*).
profileren, geprofileerd (Fr. [It. profilare]: *een profiel aan iets maken*; *iets in profiel tekenen*).
profiteren, geprofiteerd (Fr. z. profijt: *voordeel of nut trekken uit*; [*goed*] *gebruik maken van, veel opsteken*): *– van de gelegenheid*; Z.-N. *wilt ge niets –*, nuttigen?
pro for'ma (Lat. *voor de leus, de vorm*).
profun'dis, zie De profundis.
profu'sie, v. (Fr. [Lat. profusio]: eig. *vergieting*; fig. *verkwisting*; *overvloed*). (s = z).
prognat(h)is'me, o. (Gr. gnathos = kaak: *het vooruitspringen v. h. onderste deel v. h. aangezicht*), ook: **progna'tie,** v.
progno'se, v. –s (Gr.-Lat. prognosis: geneesk. *voorzeg'ging, voorspel'ling*; *aanwijzing van de vermoedelijke loop ener ziekte*).
prognos'ticon (Gr.), **prognos'ticum** (Lat.), o. (Lat., Gr.) prognostica; (Ned.) –s (*voorspelling, voorteken, voorbode*; *horoscoop*).
prognostiek', v. (*voorzeggingskunst*).
program'ma, o. programma's, programmaatje (Gr.-Lat. 1 *lijst, overzicht, opsomming van wat bij een feest enz. zal plaats hebben of gegeven zal worden*; 2 politiek: *beginselverklaring en opgave van de te volgen gedragslijn, van de na te streven idealen enz.*): 1 *het – der feesten*; *het – der cursuslessen*; *het staat op het –*, fig. men is van plan; *het blijft op het –*, fig. men gaat steeds voort met; 2 *het – der R.-K. staatspartij*; ook: program', o. –s; **–muziek,** v. (*muziek, waarbij gebruik gemaakt wordt van allerlei hulpmiddelen om een gebeuren te verklanken, als tekst, motto's*); tegenst. absolute muziek.
progres', v. progressen (*vordering*).
progres'sie, v. –s, progressiën (Fr. [Lat. progressio]: *vooruitgang, voortgang, opklimming bij trappen*: *reeks*): *– bij jaarwedden.*
progressief', bn., bw. (Fr. progressif: *voortschrijdend, opklimmend*; *trapsgewijze,*

regelmatig toenemend): *progressieve assimilatie*, b.v. in: *lommerd* uit *lomberd*; *een progressieve belasting*; *het schoolgeld – heffen*, stijgend volgens 't vermogen der ouders.
progressist', m. –en (*voorstander, aanhanger van de vooruitgang*).
progressis'tisch, bn. (*vooruitstrevend*).
progroom', m. –s; zie pogrom.
prohiberen, geprohibeerd (Fr. [Lat. prohibere]: *verbieden, verhinderen*).
prohibitief', bn. (Fr. prohibitif: *werend, verbiedend, afhoudend*).
prohibi'tie-stelsel, o. (*stelsel van beperking van de vrije in- en uitvoer*).
prohibitionist', m. –en (*voorstander van verbodsbepalingen* inz. *van hoge rechten op invoer en uitvoer*): *–en en vrijhandelaars*.
project', o. –en (Lat. projectum: *bedoeling, oogmerk, ontwerp; plan*): *–en maken*.
projecteren, geprojecteerd (*ontwerpen, plannen maken, voornemens zijn; door tekening in projectie voorstellen*; v. lichtstralen: *uitschieten*).
projec'tie, v. –s, projectiën (Fr. [Lat. projectio]: *worp; afbeelding van een voorwerp, vlak of lijn op een plat vlak*; [*land- en zee-*] *kaartentekening*; nat. *uitstraling*); **–lantaarn**, v. –s (*verbeterde sciopticon*). (j = j).
projectiel', o. –en (Fr. projectile: *weggeworpen lichaam*, inz. *wat door een vuurmond geworpen wordt*). (j = j).
pro juventu'te, zie pro **1.**
I. prol, v. (*brij, bestaande uit schijven zoete appelen en stukjes bruin brood, gekookt in karnemelk*; ook: *appelprol*).
II. prol, m. prollen (*proleet*).
proleet', m. proleten (*proletariër*, z. ald.; *sjap*[*pie*]; stud. *niet-student, philister*).
proletariaat', o. (*de gezamenlijke armen, de gezamenlijke proletariërs: vierde stand*): *het geleerde –; de dictatuur van het –*.
proleta'riër, m. –s (oorspr. *arme, niet belastbare burger in Rome, die alleen door zijn pro'les* [Lat. nakomelingschap] *de staat nuttig is*; thans: *behoeftige; iem., die voor zijn levensonderhoud niets bezit dan zijn arbeidskracht en die, zo arbeid ontbreekt, tot armoede vervalt*).
proleta'risch, bn., bw. (*tot het proletariaat behorende; eigen aan, de aard hebbende van den proletariër*).
pro li'bito (Lat. *ad libitum, naar believen*).
prol'lig, bn., bw. (*dik, als prol*): fig. *wat zit hij – in de winterkleren!*
pro lo'co (Lat. *voor de plaats*).
pro'logus, m. prologi (Gr.-Lat. *proloog*).
prolonga'tie, v. –s, prolongatiën (Fr. prolongation: *betalings-termijnverlenging* inz. bij wissels en bij speculatie op termijn; ook: *belening op korte termijn; geldlening tegen onderpand van effecten* [*wier waarde minstens 20 % hoger is dan het verschuldigde*]; *de rente van deze geldlening*).
prolongeren, geprolongeerd (Fr. [Lat. prolongare]: *verlengen; de vervaltermijn van een wissel verlengen*). (g = g).
proloog', m. prologen (Gr.-Lat. prologus: *voorrede, inleidingsrede, voorafspraak*): *de – in G. van Aemstel*.
pro memo'rie, zie pro en memorie.
promena'de, v. –s (Fr. *wandeling; wandelweg*); **–dek**, o. –dekken (*wandeldek*).
promeneren, gepromeneerd (Fr. se promener [Lat. promenare]: *wandelen*).
promes'se, v. –n (Fr. [Lat. promissum]: *belofte; schuldbekentenis met belofte om op een bepaalde tijd te betalen*; zie ook schatkistpromesse; *orderbriefje*).
Prome'theus, m. myth. zoon v. Ja'petus, een Titan, roofde het vuur uit de hemel en leerde het de mensen kennen; tot straf zond Zeus Pandora, ketende – met diamanten boeien aan een rots, waar een adelaar overdag zijn lever, die des nachts weder aangroeide, uitpikte; Hercules doodde de vogel en verloste –. (eu = ui).
pro mil'le, per mille (*per duizend* of ‰).
prominent', bn. (Fr. proéminent [Lat. prominens]: *vooruitspringend, uit'stekend*).
promo'tie, v. –s, promotiën (Fr. [Lat. promotio]: 1 *bevordering tot hogere rang*; 2 *plechtigheid, waarbij een doctorandus de titel van doctor wordt toegekend*): 1 *er was weinig – bij dat wapen; een snelle – maken*; 2 *ik woonde de – bij; een – honoris causa*, zie ald.; **–partij**, v. –en ([*studenten*]*feest bij een promotie*). (t = s).
promo'tor, m. (Ned.) –s, promoto'ren; Lat. promoto'res (Lat. *bevorderaar, voornaamste drijver ener zaak, aanstoker; professor, onder wiens leiding een doctorandus promoveert*): *wie is de –? mijn – was prof. K.*
promoveren, h (1, 3), i. (2) gepromoveerd (Lat. promovere: 1 *bevorderen*; 2 *de academische graad van doctor verwerven*; 3 *de academische graad v. doctor verlenen*): 1 *iem. –*; 2 *wanneer zult gij –? – op stellingen* (op = op grond van); 3 *iem. – tot doctor hono'ris cau'sa*.
promoven'dus, m. promovendi (Lat. *doctorandus, die op het punt staat te promoveren*). (en = en).
prompt, bn., bw. (Fr. prompt [Lat. promptus]: *vaardig, gereed; haastig, gezwind; zonder tijdverlies; op de bepaalde tijd; stipt op tijd*): *een –e bediening, een – betaler; – op zijn tijd passen*.
promulga'tie, v. –s, promulgatiën (Fr. [Lat. promulgatio]: *afkondiging; uitvaardiging*).
pron'del, m. –s (Z.-N. *prul, vod*); **–markt**, v.
pro'nikgetal, o. –getallen (rek. *som van een kwadraat en zijn wortel*), b.v. 6 = 2 × 2 + 2.
pronk, m. (*het pronken; sieraad; overdreven opschik*): *dwaze –; veel –, maar weinig goede smaak*; zegsw. *te – staan*, vero. strafoefening: aan of op de kaak staan.
pronk'appel, m. –s (*pompoen*), gew.; **–boon**, v. –bonen (*grote, fraai gekleurde sierboon*).
pron'ken, pronkte, h. gepronkt (*vertoon maken; pralen met ijdele opschik*; Z.-N. *pruilen*).
pron'ker, m. –s (*iem., die pronkt met ijdele opschik; saletjonker*); **pronkerij'**, v. –en.
pron'kerig, bn., bw. (*ijdel, opgeschikt, pralend*): *een – heertje; – gekleed*, opgedirkt.
pronk'juweel, o. –juwelen (*kostbare edelsteen*): fig. *een – van een vrouw*, die nl. uitmunt door deugden of schoonheid; **–kamer**, v. –s (*kamer, waarin de mooiste meubels staan, salon*); **–kast**, v. –en (*kast met fraaie en kostbare dingen*); **–sieraad**, o. –sieraden (*een of ander mooi voorwerp, iets schoons*); **–ster**, v. –s (*vrouw, meisje, die pronkt; behaagzieke vrouw*); **–stuk**, o. –stukken (*voorwerp, waarmee men pronkt; kostbaar sieraad*): fig. *een – van deugd*; **–ziek**, bn. (*–zuchtig, gaarne pronkende*): *een –e vrouw*; **–zucht**, v.
prono'men, o. pronomina (Lat. *voornaam-*

woord); **pronominaal'**, bn., bw. (*voornaamwoordelijk*).
prononceren, geprononceerd (Fr. [Lat. pronuntiare]: *uitspreken; uitspraak doen; sterk doen uitkomen*).
prononcia'tie, v. (Fr. prononciation [Lat. pronunciatio]: *uitspraak*). (t = s).
pron'selaar, m. –s (*knoeier; kwanselaar*).
pron'selen, pronselde, h. gepronseld (*knoeien, broddelen; kwanselen*).
pron'selgeld, o. (*zakgeld, pasgeld*).
pront, bn., bw. (Fr. prompt; Z.-N. *flink, mooi, trots*): *een – mens.*
pronunciamien'to, o. pronunciamiento's (Sp. v. Lat. pronuntiare: *openbare bekendmaking*; inz. *manifest of protest* [*van Spaanse of Z.-Am. krijgsoversten en soldaten*] *tegen de regering; de* [*militaire*] *opstand zelf*).
pronuncia'tie, z. prononciatie. (t = s).
prooi, v. –en, prooitje (Fr. proie: *buit*, waarvan men zich met geweld meester maakt, inz. van wilde dieren of van hetgeen met wilde dieren wordt vergeleken): *de duif wordt een – van de sperwer*; fig. *de boerderij werd een – der vlammen*, zij ging in vlammen op; *hij is aan wanhoop ter –*, overgegeven; ook wel: *ten – zijn, vallen.*
proosdij', v. –en (*woning, ambt v. e. proost*).
I. proost, m. –en (Lat. propositus: *voorzitter v. e. kapittel van kanunniken, ook belast met het beheer der tijdelijke goederen van het kapittel, de regeling der tijdelijke zaken*).
II. proost (*prosit*, z. ald.).
prop 1 v. proppen (*stop van hooi, werk, stro, hout enz.*; ook: *balletje deeg of voedsel; balletje papier*): *met een – de opening stoppen; een – in de mond belette hem het spreken; met proppen gooien*; zegsw. *met iets op de proppen komen* (of: *iets op de proppen brengen*), er mee voor de dag komen, iets te berde brengen; *weer op de proppen*, op de been; **2** m. en v. proppen (*kort, dik persoontje*); zie ook propje.
propaedeu'se, v., **propaedeu'tica,** v. (Gr.-Lat. v. Gr. propaedeuein = van te voren onderrichten: *voorbereidingswetenschap; voorbereidende kundigheden; algemene inleiding tot een wetenschap*).
propaedeu'tisch 1 bn. (*voorbereidend*): *een – examen*, in de –e vakken; **2** o. (*propaedeutisch examen*): *zijn – doen.* (eu = ui).
propagan'da, v. (Lat. v. propagare = verbreiden: 1 *streven om voor kerkelijke, staatkundige of sociale meningen of waarheden aanhangers te winnen*; ook: *het middel hiertoe*; 2 R.-K. *instelling tot geloofsverbreiding onder de heidenen*): 1 *– voor iets maken*; 2 *de – of congrega'tio de propagan'da fi'de.*
propaganderen, gepropagandeerd (*propaganda maken voor*); **propagandist',** m. –en (*persoon, die propaganda maakt*; inz. bij verkiezingen: *stemmenwerver*): *een – voor de drankbestrijding*; **propagandis'tisch,** bn., bw. (*propaganda makend*): *–e vergaderingen.*
propageren, gepropageerd (Fr. [Lat. propagare]: *voortplanten; uitbreiden; ingang trachten te doen vinden*). (g = g).
pro pa'tria, pro-pa'tria-papier, zie pro.
propeller, v. –s (Eng. *voortstuwende schroef van een stoomboot, luchtschip enz.*).
pro'per, bn., bw.; properder, –st (Fr. propre [Lat. proprius]: *net; zindelijk*): *–e handen; z. – wassen*; **pro'pertjes,** bw.: *alles is –.*
prophylac'tisch, bn. (*voorbehoedend, afwerend*): *–e middelen*, b.v. kinine tegen malaria.
prophyla'xis, v. (Gr.-Lat. *voorbehoeding, voorkoming v. ziekten; leer over de middelen om ziekten, enz. te voorkomen*); vernederlandst: prophyla'xe; zie phylax.
prop'je, o. –s (*borreltje*); zie spatje.
prop'jes, o. (stud. *propaedeutisch* **2**): *– doen.*
prop'jesschieten, o. (volkst. *borreltjes drinken*).
proponeren, geproponeerd (Lat. proponere: *voorstellen*).
proponent', m. –en (Lat. proponens: *voorsteller; bevoegd verklaard, maar nog niet geplaatst predikant; candidaat-predikant*).
proponents'plaats, v. –en (*kleine Hervormde gemeente, waar een pas van de Universiteit komend predikant voorganger is*).
propoost', o. –en (Lat. propositum: *aanbod, voorslag; gesproken woorden*).
propor'tie, v. –s, proportiën (Fr. [Lat. proportio]: *evenredigheid, verhouding; afmeting*): *in –*, in verhouding.
proportioneel', bn., bw. (Fr. proportionnel: *in verhouding; evenmatig*).
propos', zie apropos.
proposi'tie, v. –s, propositiën (Fr. [Lat. propositio]: 1 *voorstel, voorslag, aanbod*; ook, *hoofdstelling*; 2 dichtk. *voorstelling v. het onderwerp bij de aanvang v. e. heldendicht*): 1 *iem. een – doen; de – in een redenering, een preek*; 2 *de eerste regel van Bilderdijks epos „Ik zing den ondergang van d'eersten wareldgrond" bevat de –.*
prop'pen, propte, h. gepropt (*met kracht opstoppen, opvullen*): *proppend vol.*
prop'penschieter, m. –s (*jongensspeelgoed, klapbus*; ook: *drinkebroer*).
pro'pria auctorita'te (Lat. *op eigen gezag, uit eigen macht*); **– cau'sa** (Lat. *in eigen zaak*); **– ma'nu** (Lat. *eigenhandig*); z. **p. m.**
pro'prio mo'tu (Lat. *uit eigen beweging*).
prop'ter hoc, zie hoc en post hoc.
prop'vol, bn. (*tjokvol*): *de zaal was –.*
propylee'ën, v. mv. (Gr. propylaea: *voorhof*, zuilengangen als toegang tot de Gr. tempels, inz. die van de burcht te Athene, ten tijde van Pericles vervaardigd).
pro ra'to (Lat. *naar evenredigheid, in verhouding tot ieders deel*); ook: naar rato.
proroga'tie, v. (Fr. [Lat. prorogatio]: *verlenging, uitstel*; rechtst. *verkorte manier van procederen, waarbij men een geding, met voorbijgaan van den rechter in-eerste-aanleg, aanstonds aan den rechter-in-beroep voorlegt*): *– van rechtspraak*, uitbreiding.
prosce'nium, o. (Lat.) proscenia; (Ned.) –s (Gr.-Lat. o.-Rome: *het toneel in engere zin* d. i. *de door achter- en zijwanden begrensde ruimte*; thans: *voortoneel, het voorste deel* nl. *vóór het gordijn*). (sc = s).
proscrip'tie, v. –s, proscriptiën (Fr. [Lat. proscriptio]: *banning, vogelvrijverklaring*); lees *proo-skrip'sie.*
prosec'tor, m. (Lat.) prosecto'res; (Ned.) –s, prosecto'ren (Lat. *voorsnijder, opensnijder*; inz. *adsistent in de anatomie*).
prosecu'tie, v. –s, prosecutiën (Lat. prosecutio: *vervolging*).
proseliet', m. –en (Fr. prosélyte [Gr.-Lat. proselytos = eig. *aankomeling, er bij gekomene*]: *een* [*bekeerde*] *heiden, die Joodse gebruiken*, b.v. *sabbatsviering overnam;*

in het alg.: *nieuwbekeerde, bekeerling*).
proselie'tenmaker, m. –s (inz. ong. *zieltjesjager*); **–makerij,** v. (inz. ong. *opdringerige bekeringsijver*).
Proser'pina, v., Lat. myth. gemalin van Pluto, de koningin der onderwereld.
pro'sit, Lat. **1** (*wel bekome het u! gezondheid!*); **2** zn. o.: *een vrolijk –.*
prosodie', v. (Fr. [Gr.-Lat. prosodia = eig. het er bij zingen]: *accent*; dichtk. *leer der versmaten, van de klemtoon, de lengte en kortheid der sylben*); zie versificatie.
prosopographie', v. –graphieën (Gr. prosopon = gelaat, persoon: *beschrijving van iems. karakter en levensomstandigheden*).
prosopopei'a, v. (Gr.-Lat. *personificatie*; ook: *het gebruiken v. historische persoonlijkheden in een literair werk als drager v. e. of ander idee b.v. Sokrates in de dialogen v. Plato*).
prospect', o. –en (*uitzicht, verschiet; uitwendige opstand van een gebouw in tekening, plantekening; prospectus*, z. ald.).
prospec'tor, m. –s (eig. Lat., inz. in Eng. gebruikelijk: *mijnbouwkundige, die terreinen voor mijnontginning onderzoekt*).
prospec'tus, o. (Lat.) prospectus; (Ned.) prospectussen (Lat. *voorlopige aankondiging*, b.v. *van een boek met opgave van formaat, letter, prijs enz.; allerlei gegevens, beschrijving der voorwaarden enz. bevattend overzicht ener uit te geven lening enz.*).
prosperiteit', v. (Fr. [Lat. prosperitas]: *welvaart, bloei, voorspoed*).
pros'sen, proste, h. geprost (*knoeien*; Z.-N. *villen*); **prosser,** m. –s (Z.-N. *vilder*).
pro'tasis, v. protasissen (Gr.-Lat. *vóórzin*).
protec'tie, v. (Fr. [Lat. protectio]: [*invloedrijke*] *bescherming; hoede, begunstiging; protectionisme*); l. *–tek'sie*; **–handel,** m.
protectionis'me, o. (*het stelsel van beschermende invoerrechten*).
protectionist', m. –en (*voorstander van beschermende rechten*); **–is'tisch,** bn., bw.: *–e invoerrechten; – redeneren.*
protec'tor, m. (Lat.) protecto'res; (Ned.) protecto'ren, –s (Lat. *beschermer*; gesch. *titel van verschillende personen, rijksbeschermheer*): *Cromwell – van Engeland* 1648–'58.
protectoraat', o. bet. 2 protectoraten (1 *beschermheerschap*; 2 *land, waarover dit wordt uitgeoefend*): 1 *onder Engels –*; 2 *Perzië is geen Engels –*; zie beschermen.
protégé', m. protégé's; vr. **protégée,** protégées (Fr. *beschermeling, gunsteling*).
protegeren, geprotegeerd (Fr. [Lat. protegere]: *beschermen, vooruithelpen*).
proteï'nestoffen, v. mv. (Gr. protos = eerste: *eiwitstoffen*).
protest', o. –en (Fr. proteste: *tegenspraak; verzetaantekening; mondeling of schriftelijk verzet; officiële constatering, dat de acceptatie of betaling v. e. wissel geweigerd wordt*): *algemeen –; – aantekenen tegen; onder –.*
Protestant', m. –en (oorspr. *naam der aanhangers van Luther, die protest aantekenden tegen de besluiten op de rijksdag te Spiers*; thans: *algemene naam van de leden der christelijke kerkgenootschappen na en door de Hervorming ontstaan; Hervormde*).
Protestan'tenbond, m. (*vereniging van 1870 van moderne Protestanten*); **–dag,** m. –dagen; verg. Katholiekendag.
Protestantis'me, o. (*leer en geloof der Protestanten of Hervormden*).
Protestants', bn., bw. (*Hervormd*): *een–e gemeente, het –e geloof, de –e kerk*; **–gezind,** bn.: *een –gezinde bevolking.*
protesta'tie, v. –s, protestatiën (Fr. [Lat. protestatio]: *verzekering, betuiging; het protesteren; het protest, het opkomen tegen*).
protesteren, geprotesteerd (Fr. [Lat. protestare]: *zich verzetten, verzet aantekenen, opkomen tegen*; hand. *het opmaken der akte van protest door een notaris, een deurwaarder of den griffier van een kantongerecht*): *– tegen.*
protest'meeting, v. –en; **–vergadering,** v. –en: *een – beleggen, houden tegen.*
Pro'teus, m. **1** Gr. myth. voorspellende zeegod, die verschillende gedaanten kon aannemen; **2** wispelturig mens. (eu = ui).
pro'thesis, v. (Gr.-Lat. *voorvoeging van een of meer klanken vóór aan een woord*), b.v. in *slinker* (linker).
proto . . ., van Gr. pro'tos = eerste.
protocol', o. protocollen (Gr.-Lat. protocollum [Gr. kolla = lijm] = eerste aan een papyrusrol gelijmd blad, **1** (*proces-verbaal; gerechtelijke akte; ambtelijk bericht van het voorgevallene of behandelde; getrouw verslag v. e. staatkundige vergadering of v. e. congres; notarieel aktenboek; archief v. e. notaris*; ook: *bijvoegsel bij een verdrag enz.*): *een – maken; chef van het –*, opperceremoniemeester; **2** m. protocollen (Z.-N. *betweter; pruttelaar*).
protocol'len, protocolde, h. geprotocold (*zeker gezelschapspel*; Z.-N. *pruttelen*).
protonota'rius (aposto'licus), m. protonota'rii (aposto'lici) (Lat. *lid v. h. college der zeven pauselijke notarissen, belast met het opmaken van alle akten in de pauselijke kanselarij*; ook: *pauselijke eretitel*).
protoplas'ma, o. –plasmen (Gr.-Lat. eig. eerst gevormd: *eiwitachtige stof, de levende stof der dierlijke en plantaardige cellen*).
prototy'pe, o. –n (Gr. prototypon: Bijb. *voorafbeelding*; ook: *oorspronkelijk model, eerste afdruk ener ets, gravure enz.*).
protozo'ön, o. (Gr.) protozo'a; (Ned.) protozoën (Gr. zoëin = leven, eig. eerstlevend: *ééncellig diertje*).
prot'sen (*bluffen, drukte maken*).
protuberan'tie, v. –s (Lat. protuberantia van protuberare = uitgroeien: geneesk. *uitwas, gezwel*; sterrenk. *plek in een hemellichaam, sterker licht uitstralend dan de omgeving*).
prouveren, geprouveerd (Fr. *bewijzen; pleiten, in 't voordeel zijn van*): *niet voor hem –.*
pro've, v. –n (Lat. provenda: *liefdegave; gift in brood, vlees enz.; levenslang onderhoud in of door een liefdadig gesticht*).
Provençaal', m. Provençalen (*bewoner van Provence, in Z.-Fr.; ridderlijke minnezanger der 12e en 13e eeuw*). (ç = s).
Provençaals' **1** bn., bw. (*van Provence*): *de –e dichters*; **2** o. (*taal in Z.-Fr.*). (ç = s).
Proven'ce-olie, v. –oliën (*olijfolie* [*uit Provence*]).
provenier', m. –s (*degene, die een prove geniet*; ook: *hij, die in een armhuis levenslang een vast onderhoud geniet*); **–shuis,** o. –huizen (*gebouw of gesticht voor proveniers*).
provenu', o. provenu's (Fr. *opbrengst; winst*).
prover'be (Fr.) o. –s; **prover'bium** (Lat.) o. proverbia (*spreekwoord; kern-, zedenspreuk*).
proviand', v. (Duits Proviant [It. pro-

vianda]: *mondvoorraad, leeftocht*); **–eren,** geproviandeerd (*van leeftocht voorzien*); **–schip,** o. –schepen; **–wagen,** m. –s (mil. *wagen met levensmiddelen voor de troepen*).

providen'tie, v. (Lat. providentia: *voorzienigheid, voorzorg*).

providentieel', bn. providentiële (Fr. providentiel: *vooruitziend; door de Voorzienigheid beschikt*).

provinciaal', Fr. provincial, Lat. provincia'lis **1** bn. (*gewestelijk; van, eigen aan, betreffende een provincie*): *de Provinciale Staten,* college van rechtstreeks gekozenen in elke provincie, voorzitter de Commissaris der Koningin (België: Provinciale Raad); *een provinciale synode* (of: *concilie*), vergadering der R.-K. bisschoppen ener kerkprovincie; *de provinciale waterstaat,* afdeling van bestuur, belast met de zorg voor en het toezicht op de wegen enz. v. e. gewest; *het provinciale bestuur,* nl. de Commissaris der Koningin, de Gedeputeerde Staten en de Provinciale Staten (België: Gouverneur, bestendige deputatie en prov. raad); *een – dagblad,* met inz. gewestelijk nieuws; **2** m. provincialen (*iem. uit de provincie, niet uit een grote stad, dorpeling*; R.-K. *hoofd ener orde in een kerkprovincie*).

Provincia'le Sta'ten, syno'de enz.; zie provinciaal **1.**

provincialis'me, o. –n (Fr. 1 *gewestelijke uitdrukking*; 2 *kleinsteedse bekrompenheid*; 3 *gehechtheid aan zeden, gewoonten der eigen provincie*): 1 *het Gronings –* „Waar ben je weg" = vandaan? 2 *een bekrompen –*; 3 *het – der Friezen.*

provincialist', m. –en (*iem. gehecht aan zeden, gewoonten der eigen provincie*; ook *iem. uit de provincie, niet uit de hoofdstad*).

provin'cie, v. –s, provinciën, provincietje (Lat. provincia, Fr. province: 1 *onderdeel v. e. rijk,* [*win*]*gewest, landsafdeling*; 2 R.-K. *kerkelijke afdeling*; 3 *afd. der Hervormde Kerk, omvattende vele classes*; 4 *naam, die de A'dammers geven aan het overige deel van Nederland,* het Parijse la Province): 1 *de eerste Rom. –, Sicilië; de – Utrecht*; 2 zie kerkprovincie; 3 *de classes ener –*; 4 *iem. uit de –; een dagblad uit de –.*

provin'ciehout, o. (*campêchehout*); **–roos,** v. –rozen (*zekere vleeskleurige roos*).

provi'sie, v. in bet. 1 –s, provisiën (Fr. [Lat. provisio]: 1 *voorraad van levensmiddelen, mondvoorraad*; 2 *percentsgewijs loon van makelaars, bankiers enz.*): 1 *een – aardappelen, steenkolen opdoen*; 2 *de – is* $^3/_{10}$%; nog: Z.-N. *bij –,* intussen. (s = z).

provi'siekamer, v. –s (*voorraadkamer*); **–kast,** v. –en (*kast tot berging van levensmiddelen*); **–kelder,** m. –s.

provisioneel', bn., bw. (Fr. provisionnel: *bij voorbaat, vooruit, uit voorzorg, voorlopig*).

provisoir', bn., bw. (Fr. [Lat. provisorius]: *provisioneel*): *slechts –.*

provi'sor, –s, proviso'ren (Lat. 1 *zaakbezorger; bestuurder, procurator* in bet. 2; 2 [*door een examen bevoegd*] *beheerder ener apotheek*): 1 *de – v. e. stichting, e. klooster*; 2 *een – stellen.*

provoca'tie, v. –s, provocatiën (Fr. [Lat. provocatio]: *uitdaging, -tarting*). (c = k).

provoceren, geprovoceerd (Lat. provocare: *uittarten; uitlokken*). (c = s).

provoost', m. –en, etym. = *prévôt* en *proost* **1** (mil. *opziener van orde en tucht in een legerplaats*), vero.; **2** v. (*militair straflokaal*): *de soldaat kreeg drie dagen –,* opsluiting; **–geweldige(r),** m.; zie geweldiger.

pro'za, o. (Lat. prosa v. oratio provorsa = recht vooruit, doorlopende rede: *de taal van het dagelijks leven; ongebonden stijl; geschrift in proza; nuchterheid; alledaagsheid*): *– en poëzie; een bundel –; lyrisch –*; fig. *het – van het leven,* alledaagse; **proza'isch,** bn., bw. (van stijl: *ongebonden; niet dichterlijk; gewoon, alledaags, nuchter, plat*).

prozaïs'me, o. (*eigenaardigheid van de prozastijl*; fig. *het alledaagse*).

prozaïst', m. –en (*iem., die proza schrijft*).

pro'zamens, m. –en (*koel-nuchter mens, het tegengestelde van een idealist*); **–schrijver,** m. –s (*prozaïst*); **–stijl,** m.; **–verhaal,** o. –verhalen (*verhaal in proza*); **–werk,** o. –en: *het – van V.*

pru'de (Fr.), van Lat. provi'dus **1** bn. (*preuts, kwezelachtig zedig*); **2** zn. v. –n.

pruden'tie, v. (Lat. prudentia: *voor-, omzichtigheid; beleid; verstandig oordeel*). (t = s).

pruderie', v. pruderieën (Fr. *kwezelachtige* [*schijn*]*zedigheid; preutsheid*).

pruik, paruik', v. –en (Fr. perruque: 1 *kunstmatig vervaardigd hoofddeksel van vals haar*; *valse haardos*; bij uitbr. *dik, verward hoofdhaar*; 2 scherts. *ouderwets man*; 3 bij verg. *uithangsel van een gestopte tabakspijp*): 1 *–en zijn uit de mode; een jongen met een woeste –*; zegsw. *hij heeft de – op,* nl. de bokkepruik, z. ald.; *de – staat* (of: *zit*) *hem scheef,* hij is slecht gemutst; 2 *wat een oude –!* 3 *zijn pijp met een – stoppen.*

prui'kebol, m. –bollen (*houten kop, waarop een pruik gemaakt wordt*; fig. *iem. met een verwilderde haarbos*).

prui'kenmaker, m. –s (*iem., die pruiken maakt*): *op een –sdrafje,* enigszins gejaagd.

prui'kentijd, m. (*laatste deel der 18e en 't begin der 19e eeuw, Jan-Salie-tijd*; fig. *tijd van onnatuur en gemaaktheid*): *portretten, dichters uit de –.*

prui'kerig, bn., bw. (*aan de pruikentijd eigen: ouderwets*); **prui'kerigheid,** v.

prui'len, pruilde, h. gepruild (*mokken*; [*zwijgende*] *misnoegen of wrevel tonen, omdat men zich verongelijkt acht*): *Jantje zat te –.*

pruil'hoek, m. –en (*plaats, waar men gaat zitten pruilen*).

pruim, pruimpje, Lat. pru'num, **1** m. –en (*pruimeboom*; Lat. prunus): *die – bloeit prachtig*; **2** v. –en (1 *gele of blauwe vrucht van de pruimeboom*; 2 *stukje of plokje tabak om op te kauwen*): 1 *de wilde –, de blauwe –, de gele –*; 2 *een – achter de kiezen*; Z.-N. *een – ophebben,* aangeschoten zijn.

prui'meboom, m. –bomen (*pruim* **1**).

pruimedant', v. –en (Fr. *prune d'ente,* d.i. pruim v. e. geënte boom: *grote blauwe gedroogde Fr. pruim*); verg. prunel.

prui'melaar, m. –s (Z.-N. *pruim* **1**).

prui'memond, m. (*een preuts mondje*): *zij trok een –je.*

prui'men, pruimde, h. gepruimd (1 *tabak kauwen*; 2 fig. *smakelijk eten*): 1 *–de boeren*; 2 *de kinderen zaten lekker te –.*

prui'menkonserf, o.; **–taart,** v. –en.

prui'mepit, v. –pitten (*pit in een pruimesteen*).

prui'mer, m. –s (*iem., die tabak pruimt*; ook:

iem., die smakelijk eet); zie pruimen.
pruimerij', v. –en (*het pruimen*; ook: [*lekker*] *voedsel, spijs*): *voor de – zorgen.*
prui'mesteen, m. –stenen (*steen der pruim*).
pruims, bn., bw. (*ernstig, diepdenkend*; ook: *niet opgeruimd*): *Toon trok de mond in een –e plooi; hij keek erg –*; gew.
pruim'tabak, v. (*tabak, om te pruimen*).
Pruis, m. –en (*inboorling van Pruisen*).
I. prui'sen, Z.-N. bijvorm v. bruisen.
II. Prui'sen, o. (*Duitse staat,* oorspr. *een Slavisch volk,* verg. *Beieren*).
Prui'sisch, bn., bw. ([*als*] *in, van, uit, eigen aan, betrekking hebbende op Pruisen of de Pruisen*): zegsw. *dat ziet er – uit,* lelijk, slecht; vergelijk Spaans; *het is er – toegegaan,* heftig.
Prui'sisch-blauw, o. (*Berlijns-blauw, kleurstof*); **–-zuur,** o. (*blauwzuur*).
prul, o. prullen, prulletje (*nietig, waardeloos ding, beuzeling, vod*): *allerlei prullen; wat een –! een – van een vent,* of: *een prulvent* = Z.-N. **prul'leman,** m. –mannen.
prul'achtig, bn., bw. (*onbeduidend, nietig, beuzelachtig*).
prul'dichter, m. –s, pruldichtertje (*rijmelaar, poëtaster*).
prulla'ria, o. mv. (*allerlei prullen*).
prul'lenboel, m. (*prullerij, rommel*); **–kast,** v. –en (*bergplaats voor prullen*); **–kist,** v. –en; **–mand,** v. –en (*snippermand*): *naar de – verwijzen.*
prullerij', v. –en (*beuzeling, vod*).
prul'lewerk, prul'werk, o. –en (*werk, dat geen of weinig waarde heeft*).
prul'lig, bn. (*nietig, voddig*).
prul'poëet, m. –poëten (*pruldichter*); **–poëzie,** v.; **–schrijfster,** v. –s; **–schrijver,** m. –s.
prumel', v. prumellen, **prunel'**, v. prunellen (*van pit en schil ontdane, gedroogde witte pruim*).
pru'ne, Fr. **1** v. –s (*pruim*); **2** bn. (*roodpaars*): *een – japon.*
prut 1 v. (*dikke, brijachtige stof, bezinksel van vloeistoffen*; inz. *gestremde melk, wrongel*); **2** bn. (*verdikt; bedorven; niet zuiver*): zegsw. *het is daar niet –,* in orde.
pruts, v. –en (*iets, wat niet deugt, klein, gering is; ding van geen waarde; vod*): fig. *– van volk,* d. i. gepeupel.
prut'selen, prutselde, h. geprutseld (*knoeien, onhandig bezig zijn, prutsen, knoeierig werken*); **prut'selwerk,** o.; ook:
prut'sen, prutste, h. geprutst: *– aan.*
prut'ser, m. –s; **pruts'werk,** o.
prut'telen, pruttelde, h. geprutteld, ook preutelen (1 *borrelend koken*; 2 *mopperen*): 1 *de brij, de koffie staat op het vuur te –*; 2 *het oudje deed niets dan – over de duurte.*
prut'telaar, m. –s (*mopperaar*); **pruttelaarster,** v. –s; **pruttelarij'**, v. –en.
prut'telig, bn. (*knorrig*): *een – oud man,* brommig, mopperig.
prut'terig, bn. (*als prut, klonterig, verdikt*): *de brij is –.*
psalm, m. –en, psalmpje (Gr.-Lat. psalmus [Gr. psallein = snaren tokkelen]: *plechtig godsdienstig lied,* inz. *een der geestelijke gezangen uit de Bijbel: gewijde harpzang*): de –en van koning David.
psalm'berijming, v. –en (*het op-rijm-stellen van de psalmen* [*van David*]): de – van Marnix van St.-Aldegonde (1538–'98), van Dathenus (1531–'90), Ten Kate (1819–'89); **–boek,** o. –en (*boek met* [*de berijmde*] *psalmen*); **–bord,** o. –en (Prot. *kerkbord*); **–-briefje,** o. –s (Prot. *lijst v. psalmen en gezangen*): de predikant verstrekt het vóór de kerkdienst aan organist en voorlezer; **–-dichter,** m. –s; **–gezang,** o. in bet. 2 –en (*het zingen v. e. psalm; kerkelijk lied*).
psalmist', m. –en (*dichter, zanger van psalmen*): *de koninklijke –,* koning David.
psalmodie', v. psalmodieën (*psalmgezang*).
psalmodiëren, gepsalmodieerd (Gr. ooide = gezang: *psalmzingen; eentonig opdreunen*).
psalm'vertaling, v. –en (*overzetting van een psalm,* [*niet in versmaat*]).
psalm'zingen, o. (*het zingen van psalmen*).
psal'ter, o. –s (*psalterion* in bet. 1 en 2).
psalte'rion (Gr.), **psalte'rium** (Lat.) o. (Lat., Gr.) psalte'ria; (Ned.) –s (1 *op een harp gelijkend veelsnarig tokkelinstrument*; 2 *psalmboek*): 1 *het – is nog bij de Perzen in gebruik*; 2 *het – Romanum,* psalmenverzameling volgens den H.-Hieronymus (383).
pseu'do . . . (v. Gr. pseudos: *vals, nagemaakt; bedrieglijk, misleidend*): *een –-schoolopziener,* als zodanig zich uitgevend.
pseudoniem' **1** o. –en (Fr. pseudonyme [Gr. onoma = naam]: *schuilnaam*); **2** bn.
pst (*geluid, om iem. te roepen, zijn aandacht te trekken*) **1** tw.: *–, halo!* **2** zn. o.: *een langgerekt pssssst!*
Psy'che, v. (Gr. *ziel*), **1** als eigennaam: myth. de vlindervleugelige minnares van Eros; **2 psyche,** verpersoonlijking der ziel in de gedaante van zo'n meisje; l. *psie'-che.*
psyché', v. psyché's (Fr. hetzelfde woord als het voorafgaande: *grote draaispiegel*).
psychia'ter, m. –s (Gr. *dokter voor zielsziekten*); **–atrie'**, v. (Gr. *leer der zielsziekten*); **–a'trisch,** bn., bw. (*de psychiatrie betreffende*): *psychiatrische deskundigen.*
psy'chisch, bn., bw. (*de ziel betreffende*).
psychologie', v. (*zielkunde*).
psycholo'gisch, bn., bw. (*van of betreffende de zielkunde; zielkundig*): *–e romans.*
psycholoog', m. –logen (*zielkundige*).
psychopaath' (Gr. letterl. *zielsziekte*; rechtst. *een persoon, bij wien tijdens het begaan van een strafbaar feit gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke storing der geestvermogens bestond*).
psychopa'thenasyl, o. –en, **–inrichting,** v. –en (*inrichting, waarin de door den strafrechter veroordeelde psychopathen na het ondergaan van hun straf bij vonnis van den strafrechter worden verpleegd*).
psycho'se, v. (*zielsziekte*).
psy'chotechniek, v. (*methode om iems. psychische eigenschappen te onderzoeken*).
psy'cho-therapie', v. (*behandeling van zielsziekten* [*door geestelijke beïnvloeding*]).
psy'chrometer, m. –s (Gr. psychros = koel: *hygrometer, vochtigheidsmeter*).
Ptoleme'us, gesch. gemeenschappelijke naam der vorsten van Egypte, 323–30 v. C.
pu, v. pu's (*Chinese lengtemaat,* ± *1,67 m*).
pu'ber, m., v. –s (*iem. van een leeftijd tussen kind en adolescent*).
puberteit', v. (Fr. [Lat. pubertas]: [*tijd van de*] *huwbaarheid, geslachtsrijpheid*).
puberteits'jaren, mv.
publica'tie, v. –s, publicatiën (Fr. [Lat. publicatio]: *bekendmaking, openbare af-, aankondiging*; van een boek enz.: *uitgave*).

publiceren, gepubliceerd (Lat. publicare: *bekendmaken; af-, aankondigen; door de druk in het licht geven*).
publicist', m. –en (Fr. vroeger: *schrijver over, leraar in, kenner van staatsrecht*; thans: *schrijver over openbare aangelegenheden*, inz. *staatkundige; dagbladschrijver*).
publiciteit', v. (Fr. *bekendheid, openbaarheid*): *geen – ergens aan geven*, ruchtbaarheid.
publiek', o., Fr. public, Lat. pu'blicus, **1** (1 *de mensen, de bezoekers, het gehoor enz. in een publieke zaal*; 2 *het openbaar*): 1 *het – was enthousiast; veel – trekken; het grote –*; 2 *in het – optreden*; **2** bn., bw. (1 *niet-geheim, niet voor enkelen maar voor iedereen bestemd, toegankelijk; openlijk, openbaar*; 2 *wereldkundig, ruchtbaar*; 3 *van de staat, de gemeente uitgaande*): 1 *de examens zijn niet –; op de –e weg*, openbare; *de –e opinie*, de openbare mening; *iets – verkopen*; 2 *een – schandaal; iets – maken; – worden*; 3 *–e werken*.
publiek'recht, o. (*het recht, dat de verhouding regelt tussen de burgers en de staat*).
publiekrech'telijk, bn., bw.
publikaan', m. publikanen (Lat. publicanus: *tolpachter bij de oude Romeinen, staatspachter, tollenaar*); zie Luc. 18 : 10.
pu(c)k, m. –s (Eng. pug: *kleine doghond*).
pud, o. –s (Russisch: *gewicht van 40 Russische ponden, of ruim 16 kg*).
pud'ding, m. –en (Eng. *podding*).
pud'dingpoeder, o. (*poeder als grondbestanddeel van een pudding*); **–vorm,** m. –en (*vorm van een pudding; vorm om daarin een pudding te laten stijf worden*).
pue'blo, v. pueblo's (Sp. *gemeente, plaats*).
pueriel', bn. (Fr. puéril [Lat. puerilis]: *kinderachtig*); **pueriliteit',** v. –en (Fr. [Lat. puerilitas]: *kinderachtigheid*).
I. puf, v. (*lust, trek*): *ik heb er geen – in*; gmz.
II. puf, v. (*ondermaatse zeevis*).
puf'fen, pufte, h. gepuft (*blazen, vooral van de warmte*; fig. *snoeven, bluffen*): *zitten –; puffende locomotieven*; **puf'ferig,** bn. (*blazerig, benauwd van de warmte*).
pug, v. puggen (Z.-N. *harde slag; berisping*).
pui, v. –en, puitje (*benedendeel v. e. winkelgevel, ondergevel, voorkant of bordes v. e. stadhuis, waar bekendmakingen worden afgelezen; gevel*): *een artistiek puitje*.
puid, m. Z.-N.; zie puit (= kikker).
pui'denvilder, m. –s (Z.-N. *mesje om kikkers te villen; slecht bot mes*).
puik 1 o. (*het beste, het uitste'kende, het voortreffelijkste, het uitgelezenste*): *het – van uwen aardschen schat; het – der schonen; het –je*, het allerbeste; **2** bn. (*best, uitmuntend*): *–e waren, –e groenten*.
puik'best, bn., bw. (*opperbest, zeer puik*).
puik'dichter, m. –s (*uitmuntend dichter*).
pui'ker, m. –s (Z.-N. *visnet, fuik*).
puik'juweel, o. –juwelen (*pronkjuweel*); **–schilder,** m. –s (*uitstekend schilder*): *Rembrandt de –*; **–sieraad,** o. –sieraden (*kostbaar sieraad*); **–stuk,** o. –stukken (*meesterstuk*).
puil'ader, v. –s (*ader, die uitpuilt, spatader*).
pui'len, puilde, h. gepuild (*buitenwaarts uitzwellen*): *de ogen puilden uit de kassen*.
puil'oog 1 o. –ogen (*uitpuilend oog*); **2** m. en v. –ogen (*iem. met puilogen*).
pui'men, puimde, h. gepuimd (*met puimsteen gladwrijven*).
puim'steen (Lat. pumex: *lichte, poreuze vulkanische steen*) **1** (voorwerpsn.), m. –stenen; **2** (stofn.), o.: *met – hout gladschuren*.
puin, o. (*stukken steen, afval van metselwerk of muren*): *een muur kan in* (of: *tot*) *– vallen; verboden – te storten*, afval.
puin'hoop, m. –hopen (*stapel puin; bouwval*).
pui'sje, o. –s: (*een*) *– vangen of puisjesvangen* = **puis'jevangen,** ving –, h. puisjegevangen (*beldeurtje spelen*); minder goed puistjevangen.
puissant', bn., bw. (Fr. *machtig, vermogend*): *– rijk*, schatrijk. (t = t).
puist, v. –en (*blaar, etterzweer*): zegsw. *zich een – lachen*; zie bochel; *de – aan iets hebben*, hekel; verg. mier; gmz.
puit, m. –en (*puitaal*; ook: *kikker*); gew.
puit'aal, m. –alen (*levendbarende zeevis Noord- en Oostzee*; Lat. zoarces viviparus, soms „magge", ten onrechte ook *kwabaal* genoemd).
puk, m. pukken; zie puck.
puk'kel, v. –s, pukkeltje (*puistje, bobbeltje*).
I. pul, v. pullen, pulletje (Lat. [am]pulla: *kruikje, dikbuikig kannetje; brede, hoge vaas*).
II. pul, v. pullen (Fr. poule; Z.-N. *jonge hen*).
pul'chri stu'dio (Lat. *ter beoefening van het schone*).
pul'chrum pro pa'tria mo'ri (Lat. *het is schoon voor het vaderland te sterven*).
pul'ken, pulkte, h. gepulkt (*peuteren* [*met de vinger ergens in*]): *in zijn neus –*.
pul'lebroer, m. –s (*drinkebroer*).
pullman-car, v. –s (Eng. *salonspoorrijtuig naar den Amerik. industrieel Pullman*); **–trein,** m. –en; **–wagen,** m. –s.
pull-over, v. –s (Eng. letterl. doe over: *truivest*): *een – van Zwitserse wol*.
pulp, v. (Lat. pulpa: *zeker veevoeder: beetwortelmoes, uitgeperste beetwortels ontdaan van de suikerstof*; papierfabrieken: *houtpap*; aardappelfabrieken: *aardappelbrij*).
pul'que, m. (Sp. *Mexicaanse alcoholische drank, uit het sap der agave*); l. *poel'ke*.
pulsa'tie, v. –s (Fr. [Lat. pulsatio]: *harteklop, polsslag*). (s = z; t = s).
pulsatief', bn. (Fr. pulsatif: *kloppend; met kloppingen gepaard*). (s = z).
pulseren, gepulseerd (Lat. pulsare: *slaan, kloppen*). (s = z).
pul'ver, o. (*poeder, stof*; gew. *buskruit*).
pulvérisateur' (Fr.), **pulverisa'tor** (Lat.) m. –s (*besproeiingswerktuig om een vloeistof fijn verdeeld te spuiten; stuifsproeier*, inz. gebruikt bij planten of bij inhalatie).
pulveriseren, gepulveriseerd (Fr. [Lat. pulverisare]: *tot poeder wrijven, stampen*). (s = z).
pu'ma, m. puma's; zie poema.
pum'mel, m. –s (1 *onbehouwen lomperd*; 2 *steunijzer*): 1 *een boeren–*; 2 *de –, waarop de brug rustte, was gebroken*.
pum'melig, bn., bw. (*als een, op de wijze v. e. pummel*): *een –e jonge man*.
pu'na, v. puna's (*kille hoogvlakte in Z.-Am.*).
punai'se, v. –s (Fr. *wandluis; koperen stiftje met platte kop tot het vastzetten van platen enz.; duimpje, duimspijkertje*).
I. Punch, m. (Eng. [It. pulcinella]: *hansworst der poppenkast*; ook: *Londens politiek satirisch tijdschrift*). (ch = sj).
II. punch, v. (Eng. *zekere drank*; eig. Indisch pant'cha = *vijf* naar de oorspr. vijf ingrediënten, nu meestal uit *arak* of *rum, suiker,*

citroenwater; ook, *pons*); **–bowl,** m. –s; **–glaasje,** o. –s. (ch = sj).
punctualiteit', v. (Fr. ponctualité: *stiptheid, juistheid, nauwkeurigheid*).
punctua'tie, v. (Fr. ponctuation, Lat. punctuatio: *interpunctie*). (tie = sie).
punctueel', bn., bw. (Fr. ponctuel, Lat. punctualis: *stipt, nauwkeurig*).
punc'tum, Lat. **1** o. punc'ta (*rustteken, stip, punt*); **2** tw. (*klaar, basta, afgedaan*).
punctu're, v. –s (Lat. punctura: *prik, steek*; v. e. fietsband: *lek, klein gaatje*); vernederlandst: punctuur, v. –turen.
Pu'nisch, bn. (*Carthaags*): de 3de –e oorlog (tussen Rome en Carthago) eindigde met Carthago's ondergang in 146 v. C.; *–e trouw,* trouweloosheid.
punt 1 v. –en (1 *spits, uiteinde*; 2 landtong; 3 spraakk. *sluitteken*): 1 *de – van een naald, een mes, een degen*; zegsw. *daar kun je een –* (of: *–je*) *aan zuigen,* een voorbeeld aan nemen; *de –jes zijn er bij hem af,* de bijzonderheden weet hij niet meer; *iets in de –jes kennen,* tot in de fijnste bijzonderheden; *dat was in de –jes,* tot in het geringste in orde, keurig; Z.-N. *op zijn – zijn,* nauwgezet, netjes; 2 *een – omzeilen*; 3 *een – achter een zin zetten*; **2** o. –en (1 *stipje*; 2 meetk. *stip, einde ener lijn*; 3 *een bepaalde plaats*; 4 *onderdeel van een verhandeling, lezing, gesprek enz.*; 5 *merk of aanduiding*; *maat, waarin winst of verlies wordt uitgedrukt*): 1 zegsw. *de –jes op de i's zetten,* precies zijn; 2 *een cirkel trekken, die door drie –en gaat*; verg. snij-, toppunt; 3 *op dat – van de weg*; *het – in de horizon, waar de zon op 22 Juni opkomt*; 4 *de –en van een aanklacht*; *–en voor een opstel,* onderdelen, gegevens; *–en van behandeling,* onderwerpen; *over dat – werden ze het eens*; *– voor punt*; 5 *voor elk vak kan men tien –en halen* (school, examen of wedstrijd); *ik geef u op het biljart vijf punten voor*; nog: *op het – van eer,* wat het eergevoel betreft; *het – in quaestie,* zaak; *op 't – staan van te,* gereed om (ook: *op het – zijn*); *als –je bij paaltje komt,* als het op stuk van zaken aankomt; z. dood **2.**
punt'baardje, o. –s: *iem. met een –.*
punt'dicht, o. –en (*kort gedicht met een geestige zet* [*in de laatste versregel*]); zie epigram; **–dichter,** m. –s: *Huygens is –.*
punt'draad (*prikkeldraad, rasterdraad*) **1** (stofn.), o.; **2** (voorwerpsn.), m. –draden.
pun'ten, puntte, h. gepunt (*aanspitsen*; *een punt maken aan*): *een paal –.*
pun'ter, m. –s (*puntige schuit, met platte bodem* inz. *in de veenstreken*).
I. punte'ren, gepunteerd (*afstippelen, bestippen* [*voor het afwerken van metalen*]; *de voorlopige voorwaarden ener overeenkomst vaststellen*).
II. pun'teren, punterde, h., i. gepunterd (*met, in een punter varen*).
pun'tig, bn., bw. (1 *spits, scherp*; 2 *snedig*; 3 *proper, net*): 1 *een –e rots*; 2 *een – gezegde,* geestig, hekelend; 3 *ze is in alles zo –,* net, zindelijk; **pun'tigheid,** v. –heden.
pun'tje, o. –s; zie punt **1** en **2.**
punt'lijn, v. –en (typ. *stippellijn*).
punt'zak, m. –zakken (Z.-N. *peperhuisje*).
pupil', Fr. pupille, Lat. pupil'la, **1** m. en v. pupillen (*minderjarig pleegkind*; *voedsterling*; *kostleerling*); **2** v. pupillen, pupilletje (ontl. *oogappel*; fig. *lieveling*).
pupil'lenschool, v. (mil. *opleidingsschool* [*vroeger te Nieuwersluis*]; nog in België o.a. te Aalst inz. voor kinderen van o.-militairen).
purée', v. (Fr. *zeer fijn door een zeef tot pap geperste of gewreven peulvruchten, aardappelen, tomaten,* ook, *vlees*): *in de –,* misère.
pu'ren, puurde, h. gepuurd (lit. t. *zuiveren, louteren*; *zuigen uit, halen uit*).
purga'tie, v. –s, purgatiën (Fr. [Lat. purgatio]: *buikzuivering*).
purgatief', o. purgatieven (Fr. purgatif [Lat. purgativus]: *buikzuiverend middel*).
purgato'rium, o. (Lat. *vagevuur*).
purgeren, gepurgeerd (Fr. [Lat. purgare]: *de buik zuiveren* [*door ontlasting*]; fig. *zich zuiveren, verantwoorden*): *laten –*; **–drank,** m. –en (*drank om te purgeren*). (g = g).
purifica'tie, v. (Fr. [Lat. purificatio]: *reiniging, zuivering*).
purifiëren, gepurifieerd (Fr. *zuiveren*).
Pu'rim, Pu'rimfeest, o.: het – dient ter herinnering aan de redding der Joden in Perzië; zie Esther 9 : 24; l. *Poe'rim.*
puris'me, o. –n (Fr.-Lat. [v. Lat. purus = zuiver]: [*streven naar*] *taalzuivering*; ongunstig: *taalzifterij*; ook: [*op gezochte wijze*] *vertaald vreemd woord, vreemde uitdrukking*).
purist', m. –en (Fr. *taalzuiveraar*).
puristerij', v. –en (*overdreven taalzuivering*).
Puritein', m. –en (*in Eng. naam v. e. bepaald soort van strenge Protestanten*; ook: *nauwgezet gelovige*): de –en willen de kerk vrijmaken van menselijke instellingen; dit is de ware reinheid (Lat. puritas) der kerk.
Pur'mer, v. (*meerpolder in N.-Holland*).
pur'per, o. (Lat. purpur: *blauw-, paarsrode verfstof*; *mantel, kleed van purperen stoffen*; *wol enz.* [*in*] *purper geverfd*): het – is waarsch. een uitvinding der Phoeniciërs (purperslakken); het – werd de kleur der heersers: *het koninklijke –*; thans kleur van het gewaad van prelaten en bisschoppen: zegsw. *die geestelijke heeft het – ontvangen,* is verheven tot prelaat; zie alpaca, opm.
pur'perachtig, bn. (*als purper*).
pur'peren 1 bn. (*van purper*; ook: *purperkleurig*): *een – mantel*; *– wolkjes*; **2** purperde, h. gepurperd (*purperkleurig maken*).
pur'perglans, m. –en (*purperkleur*): *de – v. h. avondrood*; **–gloed,** m.; **–kleu'rig,** bn.: *een – gelaat,* rood-paars van kleur; **–reiger,** m. –s (*roodbruine reigersoort, ook in de zomer aan het Naardermeer*; Lat. ardea p. purpurea); **–rood 1** bn. (*donker-, blauwrood evenals purper*): *zijn vlezige gezicht werd – van toorn*; **2** als zn. o.; **–slak,** v. –slakken (*buikpotig weekdier, dat het purper der oudheid opleverde*; Lat. purpura lapillus).
purpriet', o. (*kleurstof in rode wijn*).
purpuri'ne, v. (*kleurstof uit meekrap*).
pur'-sang, Fr. **1** bn. (inz. van paarden: *volbloed,* d. i. *van een zuiver of echt ras*); **2** m. en v. pur-sangs (*raspaard*).
purser, m. –s (Eng. van purse = beurs: *betaalmeester, administrateur aan boord*).
push'ball, o. (Eng. *balspel te paard, duwbal*).
pusillaniem', bn., bw. (Fr. pusillanime [Lat. pusillanimus]: *kleinmoedig*; *onbeduidend*).
put, m. putten (1 *in de grond gemaakte diepte, geboorde opening*; *kuil*[*tje*]; *schacht*; 2 *figuur op het ganzenbord*): 1 *een – graven, een – dempen*; verg. beer–, regen–, zink–;

putjes in de wangen; zie kalf; nog: Z.-N. *in het –je van de winter*, hartje; 2 *in de – zitten*, fig. [a]) in verlegenheid zijn, [b]) geen uitweg weten, [c]) terneergeslagen; **–baas,** m. –bazen (*voorman van een ploeg polderjongens, aardewerkers enz.*); **–boor,** v. –boren (*aardboor, grondboor om putten te boren*); **–galg,** v. –en (*toestel boven een put om water te kunnen ophalen*); **–haak,** m. –haken (*stok met haak, waarmee de putemmer met water uit de put wordt opgehaald*): zegsw. *getrouwd zijn over de –*, in vrije liefde verenigd; **–huisje,** o. –s (*afdakje boven een put met rol en ketting, om water op te halen*).

put'jesschepper, m. –s (*lediger van beerputten*).

put'lut, o. (*koude drukte, onnodige omslag*): *veel – hebben*; gmz.

pu'toor, m. putoren; zie pitoor.

put'rad, o. –raderen (*rad aan een put*): *het – wordt door een zwengel bewogen*.

puts(e), v. putsen ([*houten, leren, metalen*] *scheepsemmer*).

Putsch, m. (Zwitsers-Duits: oorspr. *plotselinge heftige regenbui*; thans: *plotselinge revolutionnaire beweging*).

put'sen, putste, h. geputst (scheepst. *water scheppen met een puts*).

puttee, m. –s (Eng. inz. in het mv. *beenwindsel*; *brede band, die om het onderbeen gewikkeld en vastgemaakt wordt*).

put'ten, putte, h. geput (1 *water ophalen*; 2 fig. *halen uit, ontlenen aan*): 1 *een emmer water –*; 2 *waaruit heb je dat geput?*

put'ter, m. –s (*iem., die water put*; fig. *drinkbroer*; dierk. *distelvink*; z. ald.).

put'ting, v. –s of **put'tingwant,** o. (*touwwerk, dat dient om het stengewant te zetten*).

put'water, o. (*water uit een put*).

puur, bn., bw. (Fr. pure, Lat. purus: *zuiver, onvervalst*; *bloot, louter*): *– goud*; *pure onzin*; *– om te treiteren*, enkel.

puzzle, v. –s (Eng. oorspr. *moeilijke kwestie*: *behendigheidsspel*, inz. *berustende op het ontwarren v. e. tekening of afbeelding, op het in elkaar zetten van figuren enz.*; *raadsel*; *moeilijkheid, vraag*): *kruiswoorden–*.

puz'zlen, –de, h. gepuzzled (*zich met puzzles bezighouden*); ook, puz'zelen, puzzelde, gepuzzeld.

pygmee', m. pygmeeën. v. Gr. pygme = vuist; myth. fabelachtige dwerg(en) in Afrika of in Indië bij Homerus en ook Herodotus; fig. onbeduidend, nietig, klein mens.

pyja'ma, v. pyjama's (Japans: *nachtgewaad*: *ruime broek en jas v. lichte stof*); l. *piedja'ma* of *piezja'ma*. De spelling pyama is niet geheel juist.

Py'lades 1 m., myth. trouwe gezel van Orestes; **2** fig. trouwe vriend.

pyramidaal' enz.; zie piramidaal enz.

Pyrenee'ën, m. mv. (aardr. *grensgebergte tussen Frankrijk en Spanje*): *het –nese schiereiland*, Spanje en Portugal.

pyr(o)..., van Gr. pyr = vuur.

pyriet', o. (*zwavelkies, zwavelhoudend erts*; *zwavelverbinding in steenkool*).

pyromanie', v. (*manie, ziekelijke neiging tot brandstichting*).

pyrome'ter, m. –s (*vuurmeter*, nl. *tot meting van hoge temperaturen*).

pyro'pe, m. en o. –n (*donkerrode granaat*).

pyrotech'nicus, m. pyrotechnici (Lat. *vuurwerkmaker*).

pyrotechnie', v. (*vuurwerk*): fig. *een – van geestige zetten*; **–technick',** v. (*vuurwerkerskunst*; *kunst om vuurwerk te maken*).

Pyr'rha, v.; zie Deucalion.

pyrrhonis'me, o. (*twijfelleer, -zucht*): *het – heet naar den Gr. wijsgeer Pyrrho*.

Pyr'rhus-overwinning, v. –en (gesch. *overwinning door Pyrrhus, koning van Epirus, op de Romeinen behaald in 279 v. C.*; fig. *schijnoverwinning, die den overwinnaar zo verzwakt, dat hij niet meer tegen den overwonnene opgewassen is*).

Pytha'goras, beroemde Griekse wijsgeer, ± 582 v. C. te Samos geboren, † ± 500.

pythago'risch, bn. (*van, als van, volgens de leer enz. van Pythagoras*): *de –e tafel*, de tafel v. vermenigvuldiging; meetk. *de –e stelling*, of *de stelling v. Pythagoras*: in de rechthoekige driehoek is, als *a* en *b* de rechthoeksz. en *c* de hypotenusa is $a^2 + b^2 = c^2$; *een – zwijgen*, langdurig, zoals de wijsgeer het oplei aan nieuwe leerlingen.

Py'thia, v. **1** priesteres van het orakel van Apollo te Delphi, die vanaf een drievoet profeteerde; bij uitbr. waarzegster; **2** de Pythische spelen; z. vgl. woorden.

Py'thisch, bn. (*Apollo, den Python-doder, betreffende, hem gewijd*): *de –e spelen*, om de 4 jaar te Delphi ter ere van Apollo.

Py'thon 1 m., draak, bij Delphi door Apollo gedood; **2 python,** m. –s (*tijgerslang, niet vergiftige slang v. 8–10 m, Z.-O.-Azië en N.-O.-I.*).

Q.

q – *quintaal*.

q.a. – Lat. *quod attes'tor*, wat ik getuig.

Q.B.F.F.Q.S. – Lat. *Quod bo'num, fe'lix, faustum'que sit*, hetgeen goed, gelukkig en gezegend moge zijn: God zegene dit.

Q.F.F.Q.S. – *Quod fe'lix, faustum'que sit*, hetgeen gelukkig en gezegend moge zijn.

q.e. – Lat. *quin'ta essen'tia*; zie quintessens.

q.e.d. – Lat. *quod e'rat demonstran'dum*; zie ald.

q.l. – Lat. *quan'tum li'bet*; zie ald.

q.p. of **q.pl.** – Lat. *quan'tum pla'cet*; zie ald.

q.q. – Lat. *qualita'te qua*; zie ald.

q.s. – Lat. *quan'tum sa'tis* of *suf'ficit*; zie ald.

quaer. – Lat. *quae'ritur*; zie ald.

quaest. – Lat. *quaes'tio*; zie quaestie.

quat. – *quatertem'per(dag)*; zie ald.

q.v. – Lat. *quan'tum vis*; zie ald. [1])

q, v. q's, q'tje (1 als klank: *een medeklinker*; 2 als letterteken: *de 17e letter v. h. alphabet*; 3 *al de woorden in alfabetische volgorde in een woordenboek enz., die met – beginnen*):

[1]) De *qu* als *kw* uit te spreken; in Fr. woorden is de uitspraak van *qu* = k, in vernederlandste Fr. woorden ook wel = kw.

1 *de – is een keelklank*; 2 *onduidelijke q's schrijven*; 3 *de – is een korte letter*.
qua, bw. (Lat. *als*; *in hoedanigheid van*): – *dokter*, in de hoedanigheid van; Lat. – *ta'lis*, als zodanig; zie ook qualitate qua.
quadraat', zie kwadraat.
quadrage'na,-geen', v. quadrage'nen (Lat. *boetedoening van 40 dagen*; *kwijtschelding van straffen, beantwoordende aan genoemde boetetijd in de R.-K. kerk*).
quadrage'sima, v. (Lat. R.-K. *40-daagse vasten, boetedoening*; ook: [oorspr. 40ste dag] *6de Zondag voor Pasen*): in de eerste bet. meest *quadragesimaal'-vasten*.
quadrant', o. –en (Lat. quadrans: *het vierde gedeelte van een cirkel*; *werktuig om de breedte op zee te meten, hoekmeter, hoogtemeter, graadboog*); ook, kwadrant.
quadratuur', v.: *de – van de cirkel*, het veranderen van een cirkel in een vierkant van gelijke grootte; fig. iets onmogelijks.
quadreren, gequadreerd (*in het vierkant brengen*; *de oppervlakte berekenen*; *in de 2e macht verheffen*; fig. *bij elkaar passen*).
quadr(i)..., **quadru...** in samenst.: *vier–*.
qua'driga, v. quadrigae of quadriga's (Lat., beter qua'drigae mv.: [*zege- of strijd*]*wagen, met vier paarden naast elkaar bespannen*).
quadril'le, v. –s (Fr. *dans met een even aantal in een vierkant tegenover elkaar geplaatste paren*; *troep stierenbevechters*; *kaartspel voor vier personen*). (qu = k).
quadrilleren, gequadrilleerd (*het quadrillespel spelen*). (qu = k).
quadrillioen', o. –en (*millioen i.d. 4de macht*).
quadri'vium, o. (Lat. *het viertal hogere, vrije kunsten*); zie vrije kunsten.
quadroon', m. quadronen, vr. ook: **–drone,** lees: *kwadroon*; zie quarterone.
quadrupe'den, m., mv. (Lat. quadrupedes [pes = voet]: *viervoetige dieren*).
quadru'pel, bn. (Fr. quadruple [Lat. quadruplex]: *viervoudig*): *Quadrupel-alliantie*, viervoudigverbond (26 Oct. 1666). (qua = kw).
quae'ritur (Lat. *er wordt gevraagd, de vraag is*); afgekort **quaer.**
quaes'tie, v. –s, quaestiën (Lat. quaestio: *vraagstuk*; *geschilpunt*; *strijdpunt, geschil*): *de persoon of zaak in –*, waarover gehandeld wordt; *er is geen – van, dat lijdt geen –*, het spreekt vanzelf; *kabinetsquaestie*, z. ald.
quaestieus', bn.; quaestieuzer, –t of meest– (Lat. quaestuosus: *onzeker, betwistbaar, onopgelost*). (t = t; qu = kw).
quaes'tor, m. (Lat.) quaesto'res; (Ned.) –s, quaesto'ren (Lat. *Romeins ambtenaar*: *schatmeester*; stud. *penningmeester*; België: *lid, belast met het inwendig beheer van Kamer of Senaat*).
quaestuur', v. (Lat. quaestura: *ambt van quaestor*).
quag'ga, v. quagga's (negertaal: *gestreept paardachtig dier in Afrika, sinds kort uitgestorven*; Lat. equus quagga).
qualifica'tie, v. –s, qualificatiën (Fr. *betiteling, toekenning ener eigenschap*; rechtst. v. e. feit, handeling: *rechtskundige benaming*; *geschiktheid, deugdelijkheid*). (qu = kw).
qualificatief', bn. (Fr. *nader bepalend*).
qualificeren, gequalificeerd (*een zaak benoemen, beschrijven, een zekere titel geven*; rechtst. *een rechtskundige naam geven*; *geschikt, vatbaar, gerechtigd maken*); ook, qualifiëren. (qu = kw). (Fr.) qualifier.
qualita'te qua (Lat. *in de hoedanigheid van, ambtshalve*; *met volmacht*); zie **q. q.**
qualitatief', bn., bw. (Fr. *volgens de waarde, de gesteldheid, het gehalte*). (qu = kw).
qualiteit', v. –en (Fr. [Lat. qualitas]: *gesteldheid, hoedanigheid, aard*; *eigenschap van een ding of van een persoon*; *titel, die iemands stand of rang aanduidt*; *goede hoedanigheid*); (qu = kw); ook, kwaliteit.
qua'liter ta'liter, Lat. hoe het ook zij.
quand mê'me (Fr. *hoe het ook ga*; *tot elke prijs, in weerwil van alles*).
quant à moi' (Fr. *wat mij betreft*); *zijn quant à soi*, gevoel van eigenwaarde.
quantitatief', bn., bw. (Fr. *volgens de hoeveelheid, naar de grootte*). (qu = kw).
quantiteit', v. –en (Fr. [Lat. quantitas]: *hoeveelheid, bedrag, grootte, tijdduur*; dichtk. *duur der lettergrepen, in een vers*). (qu = kw).
quan'tum, o. (Lat. *hoeveelheid*; *bedrag*; *dosis*; *getal*; *maat*): – *li'bet*, zoveel als men belieft, zie **q. l.**; – *pla'cet*, zoveel men wil, voorzover men wil, zie **q. p.**; – *sa'tis*, – *suf'ficit*, zoveel als genoeg is, zie **q. s.**; – *vis*, zoveel gij wilt, zie **q. v.**
quarantai'ne, v. (Fr. *gedwongen verblijf gedurende een bepaalde tijd, op een bepaalde plaats* inz. voor schepen enz., die van plaatsen komen, waar een besmettelijke ziekte heerst [vroeger 40 dagen]; ook: *de plaats zelf*): *een schip in – plaatsen*. (qu = k).
quart, v. –en (Fr. [Lat. quartus = vierde]: muz. *de vierde toon van de grondtoon af, deze zelf mee inbegrepen*); meest kwart.
quartair', bn. (Fr.) quarta'rius (Lat.), eig. *vierde*; geol. *het –e tijdperk*, de jongste aardvorming, diluviale en alluviale. (qu = kw).
quartero'ne, quadro'ne, m. en v. –s (Sp. *kind van een blanke en een tercerone of omgekeerd*); ook, quarteroon', quadroon'.
quartet', o. quartetten; zie kwartet.
quartijn', m. –en; meestal: kwartijn.
quar'to, Lat. **1** bw. (*ten vierde*), van een vel papier: *in –*, in vieren gevouwen; **2** o. quarto's: *een (in) –*, een boekformaat, waarbij het vel in vier bladen is gevouwen.
qua'si (Lat. *schijnbaar, nagenoeg, bijna, als 't ware*): *hij deed –, als verstond hij mij niet*, kwansuis; *een – dokter*, kwakzalver.
qua'simodo, m. (Lat. *eerste Zondag na Pasen* naar de beginwoorden van de tekst na de Introïtus: Qua'si mo'do ge'niti = als nieuwgeborenen).
quatertem'perdag, m. –dagen (Lat. quatuor tempora = vier jaargetijden: R.-K. *een der drie vastendagen telkens bij 't begin van een nieuw jaargetijde en wel op Woensdag, Vrijdag en Zaterdag*); *het is –(dag)*.
quatrain', o. –s (Fr. *vierregelige strophe* inz. *in een sonnet*): *de 2 –s vormen het octaaf*. (qu = kw).
quatre-mains', Fr. **1** bw. (van pianospel: *vierhandig*): – *spelen*; **2** v. (*pianostuk, voor 4 handen gezet*): *een – spelen*. (qu = k).
qua'tuor, o. (Lat. *vier*; *een viertal*; *kwartet*).
queen, v. (Eng. *koningin*).
querulant', m. –en (Lat. querulans, gen. querulantis: *proceszuchtige*; *iemand, die zich altijd verongelijkt waant*; *iem., die altijd met klachten aankomt*). (qu = kw).
queue, v. queue's (Fr. zie keu): – *maken*.
qui'bus, m. quibussen (Lat. *een vreemde,*

rare vent; *kwast*); meestal kwibus.
qui'dam, m. –s (Lat. onbep. vnw. *iemand, een zeker persoon*; *iem., die gekke streken uithaalt*); meestal kwidam.
quidproquo', o.; zie quiproquo.
quiëtis'me, o. (v. Lat. quies = rust): het – is een mystieke richting in het Protest. Christendom, waarbij gestreefd wordt naar een zich geheel verdiepen in de Godheid, met vernietiging van elke persoonlijke werkzaamheid; **quiëtist',** m. –en (*aanhanger van het quiëtisme, stille dweper*).
quinquage'sima, v. (Lat. oorspr. *50ste dag*: *7de Zondag voor Pasen, Vastenavond-Zondag*; ook: *50ste* [*dag*] *na Pasen, Pinksteren, of de tijd tussen Pasen en Pinksteren*).
quinquet', zie kinkee.
quint, v. –en (Fr. quinte, Lat. quintus = vijfde: muz. *de vijfde toon, deze zelf mee inbegrepen, v. d. grondtoon*; *hoogste snaar op snaarinstrumenten*); ook, kwint; zegsw. *de – sprong hem*, hij werd erg boos.
quintaal', o. quintalen (Arab. quintâr = gewicht van 100 pond: *centenaar*): het – is niet overal gelijk, thans in Eng. en Amerik. = 50 kg, in Spanje = ± 46 kg.
quint'essens, v. (Lat. quinta essentia = eig. het vijfde element: *de tot vijfmaal overgehaalde geest van een vloeistof*: *het fijnste, beste ener zaak*: *de kern*); zie **q. e.**
quintet', o. quintetten (Fr. quintette: *vijfstemmig muziekstuk*; *muziekuitvoering van vijf personen*); ook, kwintet. (qu = kw).
quin'to, bw. (Lat. *ten vijfde*).
quiproquo', o. quiproquo's (Lat. *de een voor d.ander*:*misverstand,verwisseling*).(qu =kw).
Quiri(e)'ten, m. mv. (Lat. Quirites: *erenaam der oud-Romeinse burgers*).
Quirina'lis, m., **Quirinaal',** o. (Lat. *een der zeven heuvelen van Rome, waarop zich thans het paleis v. d. It. koning bevindt*; fig. *de It. regering*). (qu = kw).
quitan'tie, v. –s, quitantiën (Fr. quittance: *bewijs van ontvangst*); gewoonlijk: kwitantie: – *vragen, de –s bewaren*.
quitan'tiezegel, o. –s (*plakzegel van 10-cents op een kwitantie v. f 10 of hoger*).
quiteren, gequiteerd (Fr. quitter: *kwijting verlenen, voor voldaan ondertekenen*; *afzien van, verlaten*); (qu = kw); soms: kwiteren.
quit'te, bn. (Fr. *los, vrij, ledig*; *zonder winst of verlies*): *we zijn –*, we hebben niets meer van elkaar te vorderen. (qu = k).
qui-vi've, Fr. **1** (eig. *wie is daar? werda?*); **2** als zn.: zegsw. *op zijn qui-vive zijn*, hoede; (qu = k); zie werda?
quod absur'dum (Lat. *hetgeen ongerijmd zou zijn*); lees *kwot*.
quod e'rat demonstran'dum (Lat. *hetgeen te bewijzen was*); zie **q. e. d.**
quod'libet, o. –s (Lat. *wat men belieft, allegaartje*; *platte opmerking, laffe woordspeling*; *kwinkslag, spotternij*): *een muzikaal –*, een potpourri.
quod li'cet (Lat. *wat geoorloofd is*).
Quod li'cet Jo'vi non li'cet bo'vi (Lat. *wat Jupiter past, is den os niet veroorloofd*: *wat den een past, past niet allen*).
quo'rum, o. –s (Lat. eig. van wie: *wettelijk aantal leden van een college, dat minstens vereist wordt om wettig een besluit te nemen*; ook: *aantal stemmen, dat wettelijk vereist wordt om gekozen te zijn*).
quos e'go! (Lat. *ik zal ze....!*). (qu = kw).
quo'ta, v. quota's (Lat. quota [pars] = hoeveelste deel: *evenredig aandeel*); ook quo'te, quo'ten. (qu = kw.)
quoteren, gequoteerd (*naar evenredigheid verdelen*; *tekenen, merken* b.v. *met letters, nummers enz.*): *iets – aan*. (qu = k).
Quot ho'mines, tot senten'tiae (Lat. *zoveel hoofden, zoveel zinnen*); l. *kwot*.
quotiënt', o. –en (Lat. quoties = hoe vaak? Fr. quotient: *delingsuitkomst*). (qu = k).
quotisa'tie, v. –s, quotisatiën (*berekening van ieders aandeel*); **quotiseren,** gequotiseerd (*naar verhouding verdelen, ieders aandeel* [*in de belastingen*] *bepalen*). (s = z).
quo'tum, o. (Ned.) –s; (Lat.) quota (Lat. *hoeveelheid, evenredig aandeel*). (qu = kw).
quous'que tan'dem (Lat. *hoe lang nog?*).
quo va'dis (Do'mine) (Lat. 1 *waar gaat gij heen* [*Heer*]; 2 bekende roman v. d. Pool Sienkiewicz); l. *kwo* en *Sjienkjee'wiets*.

R.

r. – 1 Lat. (op recepten) *re'cipe*, neem; 2 *resp.* 1, z. ald.; 2 *Réaum.*, z. ald.; **R.** O.-I. *Ra'den*, z. ald.
R.B. – *Rijksbomen*.
R.D. – 1 *Rijksduiker*; 2 Lat. *Reveren'dus Do'minus*; bij aanspreking: *Reveren'de Do'mine*, eerwaardige heer.
Réaum. – *Ré'aumur*; (u = uu); zie ald.
rec. – *recensent'*; zie ald.
red. – *redacteur'*, *redac'tie*; zie ald.
ref. – *referent'*, verslaggever.
reg. – 1 *regel*; 2 *regering*; 3 *regiment*; z. ald.
resp. – 1 Lat. *respon'de* of *respondea'tur*, men antwoorde of er worde geantwoord; 2 *respectievelijk*.
R.G. – *Rijksgrond of -grens*.
R.H.B.S. – *Rijks-hogere-burgerschool*.
R.I. – Lat. *Roma'num impe'rium*, het Rom. rijk.
R.I.P. – Lat. *Requies'cat in pa'ce*; zie ald.
R.-K. of **R.-C.** – *Rooms-Katholiek*.
R.K.S. – *Rijkskweekschool voor onderwijzers*.
R.M. – O.-I. *Ra'dèn Mas*, z. ald.
R.M.A. – O.-I. *Ra'dèn Mas Ar'ja*, z. ald.
R.N.L. – *Rijksnormaallessen*.
R.P. – 1 Lat. *Reveren'dus* (als aanspreking: *Reveren'de*) *pa'ter*, eerwaardige vader; 2 *Rijksplantsoen*; **r. p.** *réponse payé*.
Rs. of **rs.** – Portug. *réis* **II**; zie ald.
R.W. – *Rijksweg*.

r, v. r's, r'tje (1 als klank: *een medeklinker*; 2 als letterteken: *de 18de letter van het alphabet*; 3 *al de woorden in een woordenboek enz., die met – beginnen*): 1 *de – in brouwen*; 2 *een kleine –*; 3 *de – is omgewerkt*.
I. Ra, m. (*oud-Egyptische zonnegod*).
II. ra, v. raas (*lang rondhout, dat kruisgewijze aan een mast of een steng hangt en waaraan op schepen de zeilen hangen*).
raad, m., in bet. 2, 3, 4, 5 raden (1 *raadgeving*; *aanbeveling om iets te doen, te laten*;

hulp, steun, voorlichting; 2 *iem., die geraadpleegd wordt of raad geeft*; 3 in het alg. *aantal personen, bijeengekomen om over een of andere zaak te beslissen*; 4 *adviserend of besturend college*; *de vergadering van raden*; 5 *elk lid van zulk een college*): 1 *iemand met – en daad bijstaan*; *– schaffen*; *daar is wel – voor* (of: *op*); *geen – meer weten* (*met*); *geen – willen aannemen*; *– inwinnen bij*; *overal – voor weten*; *op zijn –*; *op – van den dokter*; zegsw. *hier was goede – duur*; *komt tijd, komt –*; Z.-N. *raad na – komt te laat*, als het kalf verdronken is, dempt men de put; 2 *'s Konings raden*; 3 *de familieraad*; 4 *de Hoge –, de – van Beroerte, de – van Indië*, zie ald.; in België: *de hoge – v. nijverheid en handel, v. landbouw*; *de gemeente– of – der stad*; *lid van de –*; 5 *onze stad telt 25 raden*; *hij is – v. Indië*.

raad'geefster, v. –s (*vr. persoon, die raad geeft*): fig. *drift is een slechte –*.

raad'gevend, bn. (*adviserend*): *een –e stem in een vergadering hebben*; *– lichaam*.

raad'gever, m. –s (*iem., die raad geeft*).

raad'geving, v. –en (*raad* in bet. 1; *advies*): *niet naar –en luisteren*.

raad'huis, o. –huizen (*gemeentehuis*); **–huiskelder,** m. –s; zie raadskelder.

raad'je, o. –s (*verkleinwoord van rad*).

raad'kamer, v. –s ([*niet-openbare*] *vergadering van de rechtbank of van het gerechtshof*): *de rechtbank, in – vergaderd*.

raad'pensionaris, m. –pensionarissen (vroeger: *eerste staatsambtenaar in Holland*); zie landsadvocaat; ook raad–.

raad'plegen, raadpleegde, h. geraadpleegd (*om raad vragen*; *raad inwinnen bij*): *een deskundige –, iem. over iets –, een dokter –*.

raads'besluit, o. –en (eig. *het in een* [*gemeente*]*raad beslotene*; *besluit, door een raad genomen*): *vastgesteld bij – van 21 Oct. j.l.*; nog: *de –en Gods*, beschikkingen.

raad'sel, o. –s, –en (1 *iets, dat geraden moet worden*; *iets, waarvan de zin, de betekenis moet gezocht worden*; 2 fig. *een duistere zaak*): 1 *iem. een – opgeven, een – oplossen*; 2 fig. *dat is mij een –*; *in –en spreken*; *de –en des levens*, geheimenissen.

raad'selachtig, bn., bw. (*duister, ingewikkeld, geheimzinnig*): *een – verschijnsel, –e woorden*; *– doen*; **–achtigheid,** v.

raads'heer, m. –heren (*rechter in een der 5 gerechtshoven en in de Hoge Raad* [in België: *in de hoven van beroep en het hof van verbreking*]; *een der stukken op het schaakbord*; *soort v. duif*; vroeger: *gemeenteraadslid*).

raads'kelder, m. –s (Duits: Ratskeller: *stadskelder, stadstaveerne* [*onder het stadhuis*]; *raadhuiskelder, ingericht door een besluit van de raad tot eet- en drinkgelegenheid*).

raad'slag, m. –slagen (1 *beraadslaging*, vero.; 2 Z.-N. *gissing*): 1 *de –slagen der goddelozen*, overleggingen; 2 Z.-N. *maar een –*.

raads'lid, o. –leden (*lid van een* [*gemeente*]*raad*); **–man,** m. –lieden, –lui (*raadgever*): België: *gerechtelijke –*, door den rechter aangesteld; **–vergadering,** v. –en (*vergadering van een* [*gemeente*]*raad*); **–verslag,** o. –verslagen (nl. *van een –zitting*); **–zitting,** v. –en (*vergadering van een* [*gemeente*]*raad*).

Raad van ar'beid, m. (*orgaan dat met de dagelijkse uitvoering van de sociale verzekering is belast*); **– van beheer',** m. (*college van beheer, van toezicht* b.v. *op de staatsspoorwegen*); **– van beroep',** m. Raden van beroep (*college, waarop men bij geschillen zich kan beroepen*, inz. *rijksinstelling, waarop men zich bij belastinggeschillen kan beroepen om recht te krijgen*); **– van beroer'te,** m. (gesch. *rechtbank, door Alva benoemd, tot bestraffing van de deelnemers aan de beroerten of opstand*); zie bloedraad; **– van In'dië,** m.; in de 2de bet. ra'den (O.-I. *college van vijf leden, dat den Gouverneur-Generaal van advies dient, en met dezen als voorzitter*; ook: *een lid v. deze raad*); **– van Sta'te,** m. (*college v.* [*N.-N. 14*] *personen met een vice-president en het hoofd v. d. staat als president, dat de kroon en de hoofden der departementen voorlicht*).

raad'zaal, v. –zalen (*vergaderzaal van een* [*gemeente*]*raad*).

raad'zaam, bn., bw.; raadzamer, –st (*aan te raden, heilzaam, nuttig*): *die studie is niet – voor u*; *dat is voor haar niet –*; **–heid,** v.

raaf, v. raven (dierk. *grote kraaiachtige vogel met dikke snavel, glanzig zwarte veren en zwarte poten*; Lat. corvus c. corax; sterrenk. *naam van een sterrenbeeld*): *de – krast*; zegsw. *stelen als de raven* (of: *als een raaf*), brutaalweg; *al zouden de raven het uitbrengen*, als de mensen een misdaad niet aan 't licht kunnen brengen, de raven zullen het doen: ten slotte komt alles uit; *een witte –*, iets zeldzaams.

raaf'achtigen, m., mv. (dierk. *een familie van zangvogels*; Lat. corvidae): *tot de – behoren* o. a. de raven, roeken, eksters.

raag'bol, m. –bollen (*raagborstel*: *halve-bolvormige borstel a. e. lange stok* inz. *om spinrag weg te nemen*); **raag(s)hoofd,** o. –en.

raai, v. –en (*richting, uitgezette lijn*; *as van kribben*); zie kilometerraai.

raai'en, men raaide, h. geraaid (*peilingen doen op een rivier* [meest *loodrecht in een richting op de stroom*]); zie afraaien.

raai'gras, o. (*in weiden veel voorkomende grassoort*; Lat. lolium): *een toef –*.

raai'werk, o. (*paal met latwerk om de vaargeul aan te duiden*).

I. raak, v. raken (*achterste deel van het gehemelte*): *de – is ontstoken*.

II. raak, bn., bw. (*geraakt, getroffen*): *die klap was –*, kwam aan, deed zeer; *een – schot*, treffer; verg. luk'raak; *hij sloeg de bal –*; zegsw. *die was –, zegt* ad rem.

raak'cirkel, m. –s (*cirkel, die met een andere slechts één punt gemeenheeft*).

raak'gooien, gooide –, h. raakgegooid (*treffen, raken door te gooien met iets*): *die jongen gooit meestal –*, treft zijn doel.

raak'lijn, v. –en (*lijn, die een cirkelomtrek in één punt raakt*); **–punt,** o. –en (*punt, dat cirkelomtrek en raaklijn gemeenhebben*).

raak'schieten, schoot –, h. raakgeschoten (*treffen bij het schieten*): *Teun de Jager schoot –*; **–schot,** o. –schoten (*een schot, dat raak is*); **–slaan,** sloeg –, h. raakgeslagen (*treffen met slaan*): *hij sloeg –*, trof (gevoelig).

I. raam, v. (Z.-N. gew. *spruw*).

II. raam 1 m. (*raming*): *hij deed er een – naar*; *de schutter nam zijn – te hoog*, d. i. mikpunt; **2** o. ramen, raampje (1 *lijst, lijstwerk*; *omlijsting*; 2 *venster*, en wel: *de houten omlijsting, het glas met de omlijsting, het glas, de ruit*; 3 *houtwerk enz., waarin of waarop iets gespannen wordt*; *omspanning, spanraam*;

4 *papiervorm*; 5 tuinders: *broeiraam*; *oppervlakte, gedekt met een –*): 1 *het – v. e. spiegel*; 2 *een voorgevel met vier ramen*; *sluit al de ramen, er komt onweer*; *er vloog een bal door het –*; *met open ramen zitten*; *uit het – kijken*; *het ligt overal voor de ramen* (of: *het raam*); 3 *het schilderdoek wordt op een – gespannen*; *–antenne*; *het – van een spanzaag*; *het droogener dekenfabriek*; 4 *Hollands papier wordt geschept op een –*; 5 *enige ramen werden bezaaid met spinazie*; *onder de ramen de tomaten verspenen*.

raam'kozijn, o. –en (*kozijn, waarin het raam past*); **–lood,** o. –loden (*loden of ijzeren gewicht in het kozijn van een schuifraam, dienende als tegenwicht*); **–stok,** m. –stokken (*lange stok voor het openen en sluiten van hoge klepramen*).

raam'zaag, v. –zagen (*spanzaag*).

raap, v. rapen (Lat. rapa: plantk. *vlezige wortel van de knol*; *knol*; *koolraap*, Lat. brassica napus napo brassica; plat: *lichaam*): zegsw. *iem. in zijn – schieten* (Z.-N. *in zijn rapen zitten*); *zich voor zijn – schieten*.

raap'bord, o. –en (mets. *langwerpig vierkant kalkbord met handvat er onder, bij 't bepleisteren van muren enz. in gebruik*).

raap'koek, m. –en (*veevoeder in de vorm v. langwerpige, platte koeken, uit uitgeperst raap- of koolzaad*); **–olie,** v. (*olie, uit raapzaad*); **–stelen,** mv. (*jonge stengels van rapen, die men als moes bereidt*).

raap'werk, o. (*het bepleisteren van muren, pleisterwerk*); verg. berapen.

raap'zaad, o. (*koolzaad, aveelzaad*).

raar, bn., bw.; raarder, –st (Fr. rare [Lat. rarus]: *ongewoon, zeldzaam*): *een – geval*; *een rare Chinees, een – mens* (of: *een rare*), zonderling iem.; *men spreekt – over hem*, vreemd; *ik voel me zo –*; *ben je –*, niet goed wijs?

raas'bol, m. –bollen (*lawaaimaker*).

raas'kallen, raaskalde, h. geraaskald (*onzinnig praten, ijlen*).

raas'donders, v. mv. (*grauwe erwten*; eig. *ongare erwten, die ratelend in de schotel vallen*): *– met spek*.

Raas'maandag, m. –en (*koppermaandag*).

raat, v. raten (*honigraat*).

rabar'ber, v. (*plant*, Lat. rheum undulatum; ook: *geneesmiddel, uit een rabarbersoort* [Lat. rheum officinale] *getrokken*; *groente, moes van rabarberstelen*); **–bitter,** o. (*aftrekseel van rabarber*); **–steel,** m. –stelen (*bladsteel als groente*); **–stroop,** v. (*purgeermiddel*).

rabat', o. rabatten, in bet. 1 gmv. (Fr. rabat = eig. het neergeslagene: handel: *korting op de waarde*, [a]) een betrekkelijk laag percentage, wanneer een extra-korting wordt toegestaan aan een belangrijken afnemer, [b]) een betrekkelijk hoog percentage, wanneer de wederverkoper aan vaste verkoopprijzen is gebonden en het rabat zijn winst voorstelt; *omgeslagen zoom, neerslag, bef, kraag* [*v. geestelijken enz.*]; *geplooide strook v. e. gordijn*; *smal tuin- of bloembed*; bouwk. *sponning*); **–ijzer,** o.

rabaut', m. –en (*deugniet, landloper*; Z.-N. *rabauw, winterappel*).

rabauw', v. –en (Fr. *grauwe renet, winterappel*); rabaut en rabauw v. Fr. ribaud.

rab'belen, rabbelde, h. gerabbeld (*schielijk spreken of lezen en daarbij alles door elkaar haspelen*; *veel te haastig werken*).

rab'belaar, m. –s; **–aarster,** v. –s.

rab'belkous, m. en v. –en (*kletskous*); **–taal,** v. (*nonsens, wartaal*; *brabbeltaal*).

rab'bi, ra'bi, m. ra(b)bi's (Hebr. eig. *mijn* (= i) *meerdere* (= rab), *mijn leraar*: *Joodse godsdienstleraar, ook in de dagen van Jezus*): – was een eretitel, waarmee men ook schrift- of wetgeleerden aansprak, evenals met *rabbo'ni* = onze meester.

rabbijn', m. –en (vernederlandsing v. *rabbi*; Ned. en België inz. *Joodse geestelijke*): *– der Ned. Israëlietische hoofdsynagoge*.

rabbijns', bn., bw. *de–e taal, de–e letterkunde*, d.i. de Nieuw-Hebreeuwse; na de Talmudperiode of ook uit de laat-middeleeuwse periode van het Jodendom.

rabbinaal', bn., bw. (*van of door een rabbijn*): *– toezicht op het bakken van brood*.

rabbinaat', o., bet. 2 rabbinaten (1 *waardigheid*; 2 *kerkelijk gebied v. e. rabbijn*): 1 *het – verwerven*; 2 *de Nederlandse rabbinaten*.

rabot' (Fr. ribote) in Z.-N. zegsw. *op – zijn, gaan*, zwier.

race, v. –s (Eng. *wedstrijd, wedloop, wedren*).

ra'ce-auto, v. –auto's.

ra'cebaan, v. –banen (*renbaan*); **–boot,** v. –boten; **–fiets,** v. –en; **–paard,** o. –en (*renpaard*); **–wagen,** m. –s.

ra'cen (Eng. to race: *in de wedde lopen, rijden of fietsen*; bij uitbr.: *zeer snel lopen, rijden enz.*): *ze zijn daar aan 't –*.

ra'cer, m. –s (Eng. *iem., die racet*; *deelnemer aan een wedren*; ook: *renpaard*).

rachi'tis, v. (Gr. rachis = rug[gegraat]: *Engelse ziekte, kinderziekte*).

Raci'ne, Jean Baptiste, beroemd Frans dramatisch dichter, 1639–1699 o. a. v. d. toneelstukken Athalie en Britannicus.

I. racket, o. –s (Eng.-Fr. [oorspr. Arab. = handvlak]: *slagnetje van gespannen snaren in ronde beugel met handvat*: inz. *tennisraket*).

II. racket, v. (Am. *afdreigers-, afpersersorganisatie, die zakenlieden door de bedreiging hun zaak te benadelen, afperst*); **racketeer,** m. –s (*lid v. e. racket*; *afperser*).

I. rad, o. bet. 1 raden, raderen; radje, raadjes, radertjes (1 *wiel*; 2 *strafwerktuig in oude dagen*): 1 *een – van een wagen, een machine, een horloge*; fig. *het – der fortuin*; zie Fortuna; *– slaan*; zegsw. *iem. een – voor de ogen draaien*, bedriegen, misleiden; *hij is daar het vijfde – aan de wagen*, overtollig en hinderlijk; spreekw. *Het slechtste – maakt het meeste geraas*, de lomperds schreeuwen het hardst; verg. kam-, molen-, tandrad; 2 z. radbraken; zegsw. *hij groeit op voor galg en –*, wordt een booswicht; *met galg en – dreigen*, strenge straf; *iem. op het – leggen*.

II. rad, bn., bw.; radder, –st (*vlug, snel, rap*): *de tijger met zijn radde leden*; *de zaakwaarnemer, verbazend – sprekende*; *– van tong*.

Rad'boud-stichting, v. (*in 1905 gevestigd te Utrecht*: *beoogde het stichten van een R.-K. hogeschool of het vestigen van R.-K. leerstoelen a. d. hogescholen van ons land*).

rad'braken, –braakte, h. geradbraakt (gesch. *rechtspleging, waarbij de delinquent op een rad geledebraakt werd*): fig. *wij kwamen geradbraakt uit de bolderwagen*; *hij –braakt elk uitheems woord*, spreekt het zeer slecht uit; *geradbraakt Frans*, verknoeid.

rad'diertjes, o. mv. (*microscopisch klei-*

ne ééncellige diertjes; Lat. radiolaria).
rad'draaier, m. –s (eig. *iem., die het rad draait*; fig. ong.: *belhamel, roervink, aanstoker*).
ra'de, v., in samenstellingen als: *Kerkrade, Amstenrade*; verg. rode.
radeer'gummi, o. (*gomelastiek*); **–mesje,** o. –s (*klein mesje, om te raderen*).
ra'deloos, bn.; radelozer, –t (*geen raad meer wetende, ten einde raad; wanhopig*): *– zijn van pijn; –, redeloos, reddeloos.*
radeloos'heid, v.: *Judas verviel tot –.*
I. ra'den, ried of raadde, h. geraden (1 *raadgeven, aanraden*; 2 *gissen, ramen, vermoeden*): 1 *iem. het beste –; laat je –; het is u geraden, excuus te vragen; het is je geraden; dat zou ik je –!* dreigement; 2 *gij zult nooit –, wie komt; naar iets –; nou geef ik je te –.*
II. Ra'den, m. –s (O.-I. *Jav. adellijke titel*, ook wel door het spraakgebruik gegeven aan aanzienlijke Javanen). (e = è). Hoge adellijke titels zijn **Raden Mas, Raden Mas Ar'ja** (ook gespeld: Ario), **Raden Adipa'ti** (vero. Adhipatti); vrouwelijke adellijke titels: **Raden A'djeng** (e = ə), thans als regel slechts voor meisjes van stand: *juffrouw, freule*; **Raden A'joe,** thans meestal slechts voor getrouwde vrouwen: *mevrouw.*
ra'denrepubliek, v. –en (*republiek met een bestuur van raden, vertegenwoordigers van soldaten, arbeiders enz.; sovjetrepubliek*).
ra'derbaar, v. –baren (*ziekenwagentje op wielen*); **–boot,** v. –boten (*stoomboot met twee schepraderen*); verg. schroefboot; **–brancard,** m. –s (mil. *brancard op wielen*); **–diertjes,** o. mv. (*aan de spoelwormen verwante wormachtige diertjes, veel in sloten voorkomende*; Lat. rotatoria): *aan de kop der – is een radvormig orgaantje met trilharen.*
raderen, geradeerd (Lat. radere: *wegkrabben, uitkrabben* b.v. *een inktvlek; etsen*).
ra'derkast, v. –en ([*halfcirkelvormige*] *bedekking van de schepraderen ener raderboot*); **–stoomboot,** v. –stoomboten; zie raderboot; **–werk,** o. (1 *samenstel van in elkaar grijpende raderen, om een beweging over te brengen*; 2 fig. *inrichting*): 1 *het – van een horloge*; 2 *het – der regering.*
rad'heid, v. (*snelheid, vlugheid*): *– v. tong.*
Rad'hen, m. –s; zie Raden **II.**
I. radia'tie, v. –s (Lat. radiatio [van radiare = stralen uitwerpen; zie radius]: *uitstraling, straalwerping*).
II. radia'tie, v. –s (v. raderen, z. ald.: *het door'strijken v. e. post in een rekening*).
radia'tor, m. (Ned.) –s, radiato'ren (Lat. *toestel tot verhoging van het uitstralingsvermogen van verwarmingsbuizen bij stoomverwarming of tot het vergroten van het afkoelingsvlak van motoren*; nat. *toestel tot het verwekken v. electrische vonken*).
radicaal', Fr. radical van Lat. radix = wortel **1** bn., bw. (*wat de grond of wortel ener kracht of eigenschap uitmaakt; ingeworteld; grondig, diep*): *een radicale hervorming, genezing; iets – bederven,* in de grond; *de vriendschap – afbreken,* volkomen; **2** m. radicalen (*lid van de partij, die een grondige herziening van de staatswetten beoogt in zeer vooruitstrevende zin*); **3** o. radicalen (*verzuurbare basis van de zuren; hoofdvereiste, grondeigenschap; bevoegdheidsbewijs, diploma, bul*): *het – van arts, leraar enz.*
radicalis'me, o. (Fr. *de leer, het streven der radicalen*).
radijs', v. radijzen (Fr. radis [Lat. radix = wortel]: *kruisbloemig gewas*; Lat. raphanus sativus radicula): *witte radijzen.*
ra'ding, v. –en (*grensscheiding*): *de Hollandse –,* tussen het Gooi en Utrecht.
ra'dio 1 o. radio's (*radiogram*; z. ald.); **2** v. radio's (1 *draadloze omroep; het zendstation*; 2 *ontvanginrichting, -toestel*): 1 *de –, een cultureel belang; de – te H.*; 2 *een – aanschaffen; heb je ook een –?* **3** bw. (*draadloos*): *– wordt uit Valparaiso geseind*; z. radius.
radioactiviteit', v. (nat. *stralende kracht, eigenschap om stralen uit te zenden, die ondoorzichtige stoffen doordringen, op een gevoelige plaat inwerken, fluorescentie veroorzaken enz., vooral van radium*); **–baken,** o. –s (*inrichting bij vliegvelden, waardoor het mogelijk is bij blindvliegen door radioseinen de landing zonder gevaar te doen plaatshebben*); **–gram',** o. –grammen (*foto, verkregen door x-stralen; radiotelegram*); **–grapheren,** geradiographeerd (*photographeren met behulp van x-stralen*); **–graphie',** v.; **–lezing,** v. –en; **–me'ter,** m. –s (*graadboogmeter, werktuig tot het meten van de poolshoogte*; nat. *werktuig, om de sterkte van lichtstralen te meten*); **–nieuws,** o.; **–peiling,** v. –en; **–positie,** v. –s (*ligging v. e. schip ten opzichte van zijn verbinding m. e. radiostation*): *de –s der Ned. passagiersschepen op 21 April*; **–programma,** o. –programma's; **–telegrafie',** v. (*draadloze*); **–telegram,** o. –telegrammen (*draadloos overgebracht telegram*).
radiotelefonie', v. (*draadloze telefonie*).
radiotherapie', v. (*therapie door bestraling: met radiumstralen enz. b.v. bij kanker*).
ra'diotoestel, o. –toestellen.
ra'dium, o. (van Lat. radius: scheik. *een element, dat in zeer geringe hoeveelheid voorkomt in pekblende, een mineraal, gevonden in Joachimsthal in Bohemen*: eerst in 1898 ontdekt door M. P. Curie en zijn vrouw, te Parijs): *– geeft licht in het donker.*
ra'dius, m. (Ned.) radiussen, radiën; (Lat.) ra'dii (Lat. *licht-, zonnestraal; straal* **1** 4).
ra'dix, m. radi'ces (Lat. *wortel; wortelgetal; wortelwoord*).
rad'ja(h), m. radja's (Mal. [oorspr. Sanskr.]: *vorst*): *de – van Lombok werd onttroond.*
rad'krans, m. –en; zie flens.
rad'lijn, v. –en; zie Cycloïde.
rad'spaak, v., –speek, v.; zie spaak.
raduis', o. raduizen (Z.-N. *afgelegen plaats of vertrek*).
rad'venster, o. –s; zie roosvenster.
rad'vormig, bn. (*de vorm v. e. rad hebbend*): *een – venster*; zie radvenster.
raf, v. (*bereide rugvinnen van heilbot*).
rafac'tie, v.; zie refactie; lees *–fak'sie.*
ra'fel, v. –s (*losgeraakte draad v. e. weefsel*); **–draad,** m. –draden; **–en,** rafelde, h. gerafeld (*pluizen, draden uithalen*; ook: *loslaten van draden*); **–ing,** v. (*het rafelen*).
ra'felzijde, v. (*uitgerafelde zijde*).
raf'fel, m. (Z.-N. *geraffel*).
raf'felen, raffelde, h. geraffeld (*slordig en haastig iets doen, spreken, lezen enz.*; Z.-N. *schrapen* 2).
raf'fia, v. raffia's (*palmsoort uit Amerika en W.-Afr.*; Lat. raphia vinifera): van de –vezels vlecht men mandjes.
raffina'de, v. (*zuivering* inz. *van suiker; de gezuiverde suiker*).

raffinaderij', v. –en (*fabriek, inrichting, waar men raffineert*, inz. *ruwe suiker*).
raffinadeur', m. –s (Fr. *zuiveraar van suiker, petroleum enz.* inz. *suikerzieder*).
raffinement', o. (Fr. *te grote verfijning, overbeschaving; uitgezochte sluwheid*).
raffineren, geraffineerd (Fr. v. fin = fijn: *zuiveren, verfijnen, veredelen*): *petroleum, suiker –; e. geraffineerde schurk*, doortrapt.
raffle'sia, v. rafflesia's (O.-I. *stengelloze woekerplant*, naar *Raffles*, Eng. gouverneur-generaal op Java 1811–16): *een soort heeft reusachtige bloemen met een middellijn van ± 80 cm en weegt ± 5 kg.*
raf'ter, m. –s (*van boven gesplitste deel of plank o. a. gebruikt voor schuttingen*).
rag, o. (*spinrag; spinnewebdraad*).
ra'ge, v. (Fr. [Lat. rabies]: *razernij*; fig. *verzotheid op iets*): *het is, werd een –*.
ra'gebol, m. ragebollen; zie raagbol.
ra'gen, raagde, h. geraagd (*zuiveren van rag met de raagbol*).
rag'fijn, bn. (*fijn als spinrag*): *–e kant*.
raglan, m. –s (Eng. *wijde herenmantel*).
rag'narökr, v., zie godenschemering.
ragoût', m. –s (Fr. [v. Lat. re-ad-gustare = de eetlust prikkelen]: *stukjes vlees, vis met gekruide saus; sterk gekruid en gesaust vleesgerecht*; fig. *mengelmoes*).
ragtime, v. –s (Eng. van rag = woest + time = tijd: *woeste dansmuziek, -liedjes*).
raid, m. –s (Eng. *strooptocht; tocht, snel uitgevoerde onderneming in een vijandelijk land*): *een lucht- met Zeppelins*.
Raiff'eisenbank, v. –en (*onderlinge boerenleenbank, naar den oprichter genoemd*).
rail, v. –s (Eng. [Lat. regula]: *spoorstaaf, richel*): *–s op de biels vastgeklonken; uit de –s lopen*; **–auto,** v. –auto's (*auto op rails*): een nieuwe – der Ned. Spoorwegen.
railleren, gerailleerd (Fr. [Lat. radula = krabber]: *spotten, schertsen*); l. *raljeeren*.
raillerie', v. raillerieën, –s (Fr. *scherts*).
raison', v. (Fr. [Lat. ratio]: *verstand; rede; oorzaak, grond; recht*): *dat heeft geen – d'être*, recht of reden van bestaan.
raisonna'bel, bn. (Fr. raisonnable: *billijk, redelijk; behoorlijk; verstandig*).
raisonnement', o. –en (Fr. *redenering, verstandige beoordeling; tegenspraak*).
raisonneren, geraisonneerd (Fr. *redeneren; tegenwerpingen maken, tegenstribbelen*).
raisonneur', m. –s (Fr. *iem., die gaarne raisonneert; tegenspreker*).
ra'jap, m. –s (O.-I. *witte mier*).
rak, o. rakken (*recht uitlopende strook v. weg of vaart; rechte rij of reeks*): *een ruim bezeild –*; in samenst. *Damrak, Skagerrak*; vero. *elzen–*, rij.
ra'kel, m. –s (*pook, rakelijzer*; Z.-N. *hark*).
ra'kelen, rakelde, h. gerakeld (*bijeenscharen; het vuur oppoken*; Z.-N. *harken*).
ra'kelijzer, o. –s (*ovenkrabber, lang ijzer om het vuur op te stoken of uit te halen; pook*).
ra'kelings, bw.: *de sneeuwbal ging – langs mijn hoofd*, strijkelings; *iemand – voorbijgaan*, zo, dat men hem bijna aanraakt.
ra'ken, raakte, h. (1, 2, 3, 4), i. (5) geraakt (1 *treffen door een stoot, schot, slag*; 2 *bewegen, roeren*; 3 *betreffen*; 4 *aanraken*; 5 *geraken tot*): 1 *de schijf –*; z. ook wal; 2 *iems. hart –*; 3 *dat raakt hem niet*, gaat hem niet aan; *dat raakt mij van zeer nabij*; 4 *zonder het net te –*; *de cirkels – elkaar*; 5 *in brand –*, vlamvatten; *slaags – met den vijand*; *aan het praten –*, komen te spreken. in gesprek komen; *van zijn stuk –*, verlegen worden; *in vervoering –*; *hoe aan geld te –? uit de mode –*, oudmodisch worden; nog: *hij raakt 'm*, eet of drinkt veel.
ra'kende, vz. (*betreffende*): *allerlei nieuws – de oorlog; – onze buitenlandse reis*.
I. raket', v. raketten (plantk. *kruisbloemig kruid o. a. de gewone raket*, Lat. sisymbrium officinale).
II. raket', raketten **1** v. (*in stralen uiteenspattende vuurpijl*); **2** o. (*racket*).
raket'ten, rakette, h. geraket (*kaatsen met een pluimbal; balspel, waarbij de bal met een kaatsnet wordt opgeslagen*).
raket'bal, m. –ballen; **–spel,** o. –spelen, in de 2de bet. –spellen (*raketten*; ook: *de raketbenodigdheden: ballen, raket enz.*).
ra'kit, v. –s (Java: *vlot*; op Sumatra: *op de rivier drijvend vlot met woonhuis er op*).
rak'ker, m. -s (1 vero. *dievenleider, schoutdiender*; 2 thans: *kwajongen*): 1 *de schout en zijn –s*; 2 *jou –*, deugniet!
ral'len, ralde, h. gerald (*rellen, snappen*).
rallentan'do, bw. (It. muz. *afnemend in snelheid, vertragend, langzamer wordend*).
rally, v. (Eng. hereniging: *auto-wedstrijd over een grote afstand van verschillende beginpunten naar één eindpunt*).
ral'reiger, m. –s (*zeldzame reigersoort*; Lat. ardeola ralloïdes).
ram, m. rammen; rammetje (*mannetjesschaap; het eerste teken in de dierenriem*; gesch. *stormram*); verg. ooi.
Ramadhan' (met lange a's), ook **Ramadan'**, m. (Islam: *de 9e maand, de maand der grote vasten*); de Turken zeggen: Ramazan'; in de – mag slechts na zonsondergang gegeten en gedronken worden; in O.-I. poeasa, z. ald.
ramboer'zing, m. –en (Fr. rambour; Z.-N. *soort van rode zure appel*).
ra'mé, ra'mi, v. –'s (O.-I. *netelachtige plant* [Lat. urtica niveau] *m. vezels* o. a. *grondstof v. gloeikousjes, papier*); onjuist *rameh*.
ra'men, raamde, h. geraamd (vero.: *mikken*; thans: *begroten, schatten*): *de kosten –*.
ramenas', v. ramenassen (It. ramolaccio: *knolradijs met zwarte schil; de wortel*; Lat. raphanus sativus vulgaris); **–schil,** v. –schillen.
ra'ming, v. –en (*begroting, schatting*): *naar of bij –*.
rammei', v. -en (gesch. *stormram*).
rammei'en, rammeide, h. gerammeid (*met de stormram beuken*): *een poortdeur –*.
ram'mel 1 m. en v. –s (*babbelaar*): *Mevrouw Dorbeen was een –*; **2** m. (*mond*; Z.-N. *gebabbel*; Z.-N. *ram'melaar* **I**): *hou je –!* **3** in zegsw. *hij kreeg (een pak) –*, afranseling.
I. ram'melaar, m. –s (*bekend kinderspeelgoed; rinkelbel met steel; babbelaar, kletsmajoor*): *een gouden –*, met gouden steel.
II. ram'melaar, m. –s (*mannetjeshaas, -konijn*).
ram'melaarster, v. –s (*babbelkous*).
rammelas'sen, rammelaste, h. gerammelast: *de boel door elkaar –*, gooien.
ram'melen, rammelde, h. gerammeld (1 *leven, geraas maken*; 2 *zeer druk in het wild praten*; 3 van schilderijen, enz.: *over-*

laden, druk zijn; van gedichten enz.: *bombastisch zijn*): 1 *met de sleutels –; de hond rammelt met zijn ketting*; fig. *hij rammelt van de honger*, heeft erge honger; 2 *wat rammelt zij!* 3 *–de verzen; wat een –de schilderij*; nog: *iem. eens door elkaar –*, afrossen.
ram'meling, v. –en (*afranseling*), gmz.: *een – krijgen, een – geven*, afrossing.
ram'melkast, v. –en (*oude reiswagen, oude vigilante enz.; oude piano*); gmz.
ram'melkees, m. –kezen of **–kous,** m. en v. –en of **–slag,** m. –slagen (*kletskous*).
ram'men, ramde, h. geramd (1 *rammelen*; 2 *overvaren* inz. *dwarsscheeps* [*en tot zinken brengen*]; *dwarsscheeps op een ander schip varen* [*en in de grond boren*]): 1 *poorten en deuren –*; 2 *een duikboot –*.
rammenant', o. (Z.-N. *uitschot*): *– van vruchten; – van volk*.
ramp, v. –en (*onheil, groot ongeluk*).
ram'paard, o. –en (*scheepsaffuit*).
rampas'sen, rampaste, h. gerampast (O.-I. *roven, buitmaken, kapen, grissen*).
rampeneren, zie ramponeren.
ram'pok, v.; zie ketjoe.
ram'pokken, rampokte, h. gerampokt (O.-I. vero. *één of meer tijgers ter gelegenheid van een feest binnen een carré van met lansen gewapenden loslaten, en als er een wil doorbreken, hem op de lans opvangen; een rampokpartij geven of er aan deelnemen*; ook: *in benden 's nachts gaan roven*).
ram'pokker, m. –s (*deelnemer aan een rampokpartij; iem., die rampokt*).
ram'pokpartij, v. –en (*een feest, waarbij gerampokt wordt; het met gewapende benden 's nachts gaan roven*).
ramponeren, geramponeerd (*vernielen, bederven, zwaar beschadigen*), ook, rampeneren.
ramp'spoed, m. –en (naar analogie *v. tegenspoed: wederwaardigheid, ongeluk, onheil*).
rampspoe'dig, bn., bw. (*vol onheil, ongelukkig*): *een –e oorlog*.
rampza'lig, bn., bw. (*hoogst ongelukkig, noodlottig*): *het – huwelijk van Oranje met Anna van Saksen; hij kwam – om het leven*.
rampza'ligheid, v. –heden.
ram'schen, ramschte, h. geramscht (*opkopen* inz. *tegen lage prijs bij een gedwongen verkoop, een failliet, oneerlijk verkrijgen*): *'t is geramscht*; ook ramsjen.
Ran, v. Germ. myth. gemalin van Aegir.
ran'cher (Eng.), **ranche'ro,** m. ranchero's (Sp.) (Amerika: *bezitter, bewoner v. e. rancho: vee- en paardenfokker*); **ran'cho,** v. rancho's (Sp. *landgoed, hoeve*, inz. *met veeteelt en paardenfokkerij in Mexico*). (ch = tsj).
rancu'ne, v. –s (Fr. [v. Lat. rancor = ransige smaak]: *wrok*): *– hebben tegen*.
rand, m. –en (*buitenste omtrek; omlijsting; boord, kant*): *de – v. e. afgrond; de – v. e. woud; de –en v. e. tafel; de – v. e. behangsel*; fig. *aan de – des grafs; op de – des verderfs*, de ondergang nabij.
ran'den, randde, h. gerand (*met een rand maken of omgeven*); zie omranden.
rand'gebergte, o. –n (aardr. *gebergte als rand ener hoogvlakte*): *de Spaanse –n*.
rand'glosse, v. –n (*kanttekening*, nl. *op de rand van een geschrift*).
ran'djau, v. –s (O.-I. oorspr. Mal. *voetangel o. a. v. aangepunte bamboestokken*); onjuiste schrijfw. *randjoe*; **–versperring,** v. –en; verg. prikkeldraad.
rand'schrift, o. –en (*schrift in of op de smalle rand van munten enz.*): *God zij met ons, is het – v. e. rijksdaalder en van een gulden*; **–staat,** m. –staten (*kleine staat op een der grenzen v. e. groter rijk*): *Estland, Letland zijn –staten*; **–stempeling,** v. –en (*omlijsting met randschrift rondom de beeldenaar van munten*): op guldens en rijksdaalders, ook langs de muntzijde; **–versiering,** v. –en (*versiering aan of op de rand van iets*).
rang, m. –en (1 *rij, reeks; plaats*; 2 *volgorde, orde; waardigheid*; 3 *stand*): 1 *de eerste, tweede – in de schouwburg*; 2 *die officier is in – bevorderd; opklimmen van – tot –; een hoge – bekleden; een geleerde van de eerste –*; 3 *alle –en en standen waren op het ijs*.
rang'cijfer, o. –s (*rangnummer*).
rangeer'der, m. –s (*spoorbeambte, belast met het ineenzetten, op een ander spoor brengen, van een trein*). (g = zj).
rangeer'locomotief, v. –locomotieven (*die* nl. *bij het rangeren dienst doet*); **–emplacement, –terrein,** o. –en (*groot terrein voor het rangeren van treinen.*) (g = zj).
rangeren, gerangeerd (Fr. *in orde brengen, ordenen; het op een ander spoor brengen, inelkaar-zetten van treinen*). (g = zj).
rang'examens, o. mv. (vroeger onder de schoolwet v. 1806: *onderwijzers-examens voor de 4e. 3e, 2e en 1e rang*); **–getal,** o. –getallen (zie *rangtelwoord*); **–lijst,** v. –en (*lijst van persoonsnamen naar de rang, welke zij ten opzichte van elkaar innemen*); **–nummer,** o. –s (*nummer dat de plaats van iem. op de ranglijst aanwijst*); **–orde,** v. (*volgorde naar rang*); **–regeling,** v. (*rechterlijke rangschikking van schuldeisers bij een faillissement, volgens welke de restante gelden onder de schuldeisers moeten worden verdeeld*); **–schikken,** rangschikte, h. gerangschikt (*regelen, ordenen; de volgorde aangeven; iets brengen onder e. soort, orde enz.*): *de boeken in een kast –; een stoet –; de dieren in klassen en orden –*; **-schikking,** v. –en (*het rangschikken, ordening*); **–telwoord,** o. –en (*telwoord, dat de plaats van een voorwerp aangeeft in een rij van gelijksoortige dingen*): b.v. *de eerste dag der maand*.
I. rank, v. –en (*dunne twijg; slanke stengel; scheut; klawier, klauwier*; Z.-N. *rist*): *een wijnstok vol –en*; Z.-N. *een – bonen, ajuinen*; etym. verwant met rank **II.**
II. rank, bn., bw. (vroeger: *mager*; thans inz. gunstig: *slank; lang en smal*): *een –e boot; –e sparren; een –e leest; – van gestalte*; **–gebouwd,** bn. (*van slanke bouw*): *een –e kruiser*.
ranon'kel, v. –s (Lat. ranunculus: *boterbloemachtige plant*); **–achtigen,** v. mv. (*grote familie van overblijvende planten*): tot de – behoort de clematis.
rans, bn., bw.; –er, ranst (van vetten, oliën enz.: *sterk smakend, in het eerste stadium v. bederf verkerende; garstig*): *die olie is –; dat vet, die boter smaakt –*; ook, ran'sig.
ran'sel, m. in bet. 1 –s, ranseltje (1 *vierkante soldatenrugtas*; 2 *lichaam*; 3 *slaag*): 1 in de – voert de soldaat allerlei mee; *turf in je –!* 2 *iemand wat op zijn – geven*, hem slaan; *zijn – volstoppen*, onmatig eten; 3 *iem. – geven; een pak –*; gmz.
ran'selen, ranselde, h. geranseld (eig. *iem.*

op zijn ransel geven, onbarmhartig slaan).
ran'sig, bn., bw. (*rans*).
rans'uil, m. –en (*grote katuil*; Lat. asio o. otus): de – heet ook ooruil.
rantsoen', **ransoen',** o. –en (Fr. rançon [Lat. redemptio]: *losprijs*; *afgepaste hoeveelheid spijs of drank* b.v. *voor elk der soldaten, burgers enz.*): *op – stellen*, rantsoeneren.
rantsoeneren, ransoeneren, geran(t)soeneerd (*vrijkopen, lossen*; *op rantsoen stellen*).
ran(t)soene'ring, v. –en.
raout', m. –s (Fr. [hetzelfde woord als *rot* **II**]: *avondpartij aan het hof, zonder bal*): *een – bij de Koningin*; lees *ra-oe'*.
rap 1 bn., bw.; rapper, –st (*vlug, snel*; Z.-N. *schrander, slim*): *een rappe gast*; *– ter been zijn*; fig. *– met de mond*, vlug ter taal; Z.-N. *iem. te – zijn*; **2** zn. 1 met de bijgedachte aan rapalje (zie ald.): *Jan Rap* (Z.-N. Rap en Ruig), het grauw, meestal *Jan – en zijn maat*, omdat hij altijd lui van zijn soort om zich heeft; 2 min. *liberaal*: *Jan – is zeer vrijzinnig, zeer!* **3** Z.-N., o. (*roof* [*op een wond*]; *schurft*).
rapai'lle, rapal'je, o. (o.-Fr. raspaille: *gepeupel*).
rapé', v. (Fr. *geraspte snuiftabak*).
ra'peling, m. –en (Z.-N. *wat opgeraapt wordt* inz. v. vruchten).
ra'pen, raapte, h. geraapt (1 *verzamelen, oprapen*; 2 *met kalk bestrijken, bepleisteren*): 1 *eieren – in de duinen*; zegsw. *hij doet niets dan – en schrapen*, is een geldwolf; 2 zie raapbord.
rapier', o. –en (Fr. rapière: *lange degen*).
rapons'je, o. –s; zie rapunsel.
rappel', o. (Fr. *terugroeping*[*ssein*]): *een brief van –*, [a]) waarbij iem. b.v. een gezant teruggeroepen wordt, [b]) brief ter herinnering.
rappeleren, gerappeleerd (Fr. *terugroepen*; *herinneren*): *iem. iets –*; *zich iets –*.
rappelement', o. –en (*standje, berisping*).
rappo'nisch, bn., bw. (*zeer sterk*, nl. *als de vroeger vermaarde athleet Rappo*).
rapport', o. –en (Fr. 1 *bericht, verslag*; school: *staat, overzicht van gedrag, vlijt, vorderingen*; 2 *betrekking, gemeenschap, verband*): 1 *een – indienen*; *een ongunstig – uitbrengen over*; *– van iets maken*, iets aan een hogere macht, aan een autoriteit rapporteren; *Jan, je krijgt een één op je –*; *nul op het –krijgen*, niet slagen; 2 *zich met iem. in – stellen*; nog mil.: *op het – moeten komen*.
rapporteren, gerapporteerd (Fr. [Lat. reportare = eig. terugbrengen]: *berichten, melden*; *verslag doen, uitbrengen*).
rapporteur', m. –s (Fr. *verslaggever, steller van een rapport*); zie ook referent.
rapso'de, rapsodie', zie rhapsode enz.
rapun'sel, rapunt'sel, o. –s (*klokjesachtige plant*; Lat. phyteuma).
ra'ra a'vis, m. ra'rae a'ves (Lat. *zeldzame vogel*; fig. *een witte raaf*).
rarefac'tie, v. (Fr. [Lat. rarefactio v. Lat. rarefacere = verdunnen]: *verdunning der lucht door warmte*). (ct = ks).
rarekiek', m. –en (*kijkkast met rare dingen*; *de kermisman zelf*).
ra'righeid, v. –heden (*vreemdheid, zeldzaamheid*; *vreemdsoortig ding*).
rariteit', v. –en (Lat. raritas: *zeldzaamheid*; *vreemd, zeldzaam voorkomend voorwerp*).
raritei'tenkamer, v. –s (*kamer, bewaarplaats voor of met rariteiten*); **–kast,** v. –en; **–verzameling,** v. –en (*–collectie, –kabinet*).
I. ras, o. rassen (zeew. *wieling, draaikolk*).
II. ras, o. (*grove, wollen gekeperde kledingstof uit Arras of Atrecht*).
III. ras, o. rassen (*geslacht van mensen of dieren*; fig. *soort, aard*): *mensenrassen*; *van gekruist, gemengd, zuiver –*; zegsw. *er zit – in hem*, er steekt pit in hem.
IV. ras, m. rassen (Abessynië: *prins*).
V. ras, bn., bw. rasser, meest ras of (: rast) (*snel, vlug, gezwind*): *met rasse schreden*; *geluk en glas breekt even –*.
rasama'la, m. rasamala's (O.-I. *boom op Java* [*in de Preanger*]); *het hout van de – is bouwhout*; *ka'joe –*, reukhout o. a. v. d. Molukken.
ras'echt, bn. (*van zuiver ras*): *een –e Arabier*.
raseer'mes, o. –messen, beter scheermes.
raseren, geraseerd (Fr. [It. rasare v. Lat. radere = schaven]: *scheren*; *met de grond gelijkmaken*; ook: *strijken, rakelings langs, scheren over*).
ras'hoen, o. –hoenders (*hoen v. zuiver ras*); **–hond,** m. –en (*hond v. goed ras*).
raskol'nik, m., v. –en (Rusland: *scheurmaker*: *van de Russisch-orthodoxe Kerk afgescheiden sekten*; Russ. raskol = splitsing).
rasp, v. –en (*vijlwerktuig, keukengereedschap, met prikkels bezet werktuigje om fijn poeder van iets af te halen, fijn te maken*): *een driekante –, een platte –, een notemuskaat–*.
ras'paard, o. –en (*paard van zuiver ras*).
ras'pen, raspte, h. geraspt (*fijnmaken met een rasp, met de rasp bewerken*): *een muskaatnoot –, een suikerbrood –, verfhout –*.
rasp'huis, o. –huizen (*gevangenis te Gent en vroeger te Amsterdam, waar landlopers enz. Brazilie- of provinciehout moesten raspen*); **–vijl,** v. –en (*werktuig aan de ene kant rasp, aan de andere vijl*); **–zaag,** v. –zagen (*werktuig om tandenkammen te zagen*).
ras'ploert, m. –en (*geboren ploert*).
ras'senhaat, m. (*haat tussen twee of meer mensenrassen*, b.v. *tussen blanken en negers*); **–strijd,** m. (*strijd of haat tussen twee of meer mensenrassen*); **–vermenging,** v. –en.
rassureren, gerassureerd (Fr. *geruststellen*): *iem. –*.
rasteel', o. rastelen (Z.-N. *ruif*).
ras'ter, m. –s, rastertje (*brede, grove lat*: *staande lat van hekwerk*): term ook in gebruik bij 't reproduceren van *autotypieën*: *fijn –, grof –*; **–draad** (*puntdraad*, zie ald.) **1** (voorwerpsn.), m. –draden; **2** (stofn.), o.; **–werk,** o. (*omheining, uit latwerk*).
ras'tering, v. –en (*het rasteren*; inz. *rasterwerk, omheining*).
ras'zuiver, bn. (*v. zuiver ras*): *een –e pincher*.
rat, v. ratten, **rot,** v. rotten (*knaagdier van het geslacht muis*); zie Frans **1**, kelder–, kerk–, water–; *de bruine –*, Lat. mus decumanus; *de zwarte –*, mus rattus; zegsw. *zo kaal als een –*, [a]) totaal niets bezittend, [b]) kaalhoofdig; zegsw. *zo slim als een –*; *een oude – (in de val)*, een ervaren, geslepen man (verschalkt, met list misleid).
ra'ta, v. (Lat. eig. *pars –*, d.i. *evenredig deel*): *pro –* (of: *rato*); ook: *naar rata* of *rato*.
rata'fia, v. (*vruchtenbrandewijn*).
ratan'hiawortel, m. –s (*bloedvloeiing-stelpend geneesmiddel, wortel van een o. a. in Peru groeiende struik*; Lat. krameria triandra).

rataplan', m. (Fr. *trommelslag, geluid van een trommel*): zegsw. *daar heb je de hele –*, heel de boel, al de rommel.
ratatouil'le, v. (Fr. *dooreengestampt middageten*, nl. *vlees, groenten en aardappelen in de kazerne*), meest: ratjetoe', rats.
ra'tel, m. –s (*houten klepper, waarmede men een ratelend geluid maakt*; v. ratelslangen: *een ratelend geluid makend orgaan aan de staart*; fig. *mond*; *snapper, rammel*): fig. *hou je –*; *haar radde – staat geen ogenblik stil*, tong; *hij is een –*, in deze bet. ook v.; Z.-N. *hij ligt met de – in de keel*, doodsreutel, ligt op sterven.
ra'telaar, m. –s (*babbelaar, prater*; *ratelpopulier*; ook: *een half-parasietische plant*, Lat. alectorolophus).
ra'telen, ratelde, h. gerateld (1 *geluid maken met een ratel*; 2 bij uitbr. v. min of meer heldere geluiden, die op ratelen gelijken; 3 *kakelen*; 4 Z.-N. *reutelen*): 1 *vroeger ratelde de klepperman elk uur*; zie ratelwacht; 2 *rijtuigen – over de stenen*; *de donder ratelt*; 3 *zij stonden hele middagen te –*; 4 Z.-N. *hij ratelt reeds*; verg. ratel.
ratelier', m. –s (Fr. [v. Lat. rastellum = hark]: *geweerrek*; *kunstgebit*). (ier = jé).
ra'telkous, m. en v. –kousen (*babbelkous*); **–populier**, m. –en (*esp, trilpopulier*); z. ratelaar; **–slag**, m. –slagen (*slag met een ratel*; fig. *donderslag, die ratelend klinkt*); **–slang**, v. –en (*giftslang in N.-Amerika, naar de uit hoornachtige ringen bestaande ratel aan de staart*, Lat. crotalus horridus); **–wacht**, m. –en (*nachtwaker met een ratel*); vero.
ratifica'tie, v. ratificatiën, –s (Fr. [Lat. ratificatio]: *bekrachtiging of goedkeuring van een staatsdocument door de betrokken regeringen*; *dit staatsdocument zelf*).
ratificeren, geratificeerd (Fr. ratifier: *bekrachtigen, goedkeuren*, inz. *door of namens de regering*): *een verdrag –*.
ratihabi'tie, v. –s, ratihabitiën (Lat. ratihabitio: rechtst. *goedkeuring, bekrachtiging*).
ratijn', o. (*krullige wollen stof*); **–en**, bn.
ra'tio, v. (Lat. *rede, oorzaak, grond*): rechtst. *– ju'ris*, algemene rechtsbeginselen; *– le'gis*, strekking.
ratiné', Fr., o.; z. ratijn en alpaca, opm.
rationaal', bn. (Fr. rational, Lat. rationalis: *gegrond op de rede*; v. getallen: *ten volle uitrekenbaar*); ook, rationa'bel. (t = ts).
rationalisa'tie, v. –s: *de – v. e. bedrijf*.
rationaliseren, gerationaliseerd (*praktischer, rationeler inrichten* b.v. *met het oog op besparing van arbeidskrachten*). (s = z).
rationalis'me, o. (Fr. *redegeloof*: *het systeem van hen, die uitsluitend de menselijke rede als enige kenbron huldigen en in geloofszaken slechts dat laten gelden, wat men met het verstand kan begrijpen*); **rationalist'**, m. –en (*aanhanger van het rationalisme*); **rationalis'tisch**, bn., bw. (*met het rationalisme overeenkomende*): *–e geschriften*.
rationeel', bn.; rationeler, –st (Fr. rationel: *op de rede, op redelijke gronden berustend*).
rat'jes, m. mv. (Barg. *maréchaussée's*).
ratjetoe', v.; zie ratatouille.
ra'to, zie rata.
ra'toe, m., v. –s (O.-I. *vorst, vorstin*).
I. rats, v. (*ratjetoe*; fig. *verlegenheid, angst*): zegsw. *in de – zitten*, benauwdheid.
II. rats, bw. (Z.-N. *ras*): *hij was – weg*.
rat'sen, ratste, h. geratst (*wegkapen*).
rat'tekop, m. –koppen.
rat'ten, ratte, h. gerat (Z.-N. *ratsen*): *iem. –*, te pakken krijgen.
rat'tengif, –gift, o. (*rattenkruit, arsenicum*).
rat'tenhol, o. –holen (*hol of gat, waarin ratten huizen*; bij uitbr. *plaats, kelder enz., waar veel ratten zijn*); **–klem**, v. –klemmen; **–kruit**, o. (*vergift tot het doden van ratten, arsenicum*); **–nest**, o. –en; **–val**, v. –vallen; **–vanger**, m. –s (*kamerjager*, z. ald.; *hond, die ratten doodt*); **–vergif**, o. (*rattengif*; Z.-N. *slecht eten of drinken*).
rat'testaart, m. (fig. *kleine ronde vijl* o. a. *van den timmerman*); **–vel**, o. –vellen.
rattraperen, gerattrapeerd (Fr. *weder vangen*).
ratu're, v. –s (Fr. [It. raditura]: *doorhaling v. e. woord met de pen, uitgekrabde plaats in e. geschrift*); ook, ratuur, v. raturen.
rauw, bn., bw. (1 *ongekookt*; *niet bereid, gaar*; 2 *van de huid ontbloot*; v. e. wond: *open*; 3 v. d. keel: *ontstoken*; *schor*; 4 *krijsend, schor*; 5 fig. *hard, onaangenaam*): 1 *–e aardappels, – vlees*; zie boon; 2 *een –e wonde*; *het –e vlees*; 3 *met –e keel*; 4 *een –e kreet, een –e stem*; 5 fig. *dat viel mij – op 't lijf*; **rau'welijk**, bw. (fig. *op ruwe, onbeschaafde wijze*; *zonder enige aanleiding, onverwachts*): fig. *hij viel me zo maar – op 't lijf*; ook, rau'welings.
rau'wigheid, v. –heden (*rauwheid*).
rava'ge, v. –s (Fr. [v. ravir, Lat. rapere = roven]: *verwoesting, vernieling*).
ravageren, geravageerd (Fr. *verwoesten*).
ra'vanger, m. –s (zeew. *steuntouw der ra*).
ra'vebek, m. –bekken (eig. *bek van een raaf*; bij overdr. *buigtangetje*; naam van andere voorwerpen met kromme punten; zeew. *noodhaak*).
ra'vebeksuitsteeksel, o. –s (ontl. *voortop in de vorm v. e. ravebek v. h. schouderblad*).
ravelijn', o. –en (Fr. ravelin [It. rivellino]: *halvemaanvormige voorschans*).
ra'venaas, o. –azen (*aas voor de raven, kreng*; fig. *galgenaas, hangebast*); **–gekras**, o.; **–nest**, o. –en.
ra'venzwart, bn. (*glanzend zwart als de veren der raven*): *een meisje met – haar*.
ra'veveer, v. –veren (*veer van een raaf*).
ravijn', o. –en (Fr. ravin v. ravir eig. beek, die alles meesleept: *holle weg, bergkloof*).
ravitailleren, geravitailleerd (Fr. *proviandeeren*).
ravot'ten, ravotte, h. geravot (*luidruchtig stoeien, wild spelen, joelend achter elkaar aan lopen*): *jongens –*; Z.-N. ook, ravot'sen.
ra'wa, v. rawa's (O.-I., oorspr. Mal. *moeras*).
rayeren, gerayeerd (Fr.) ook **royeren**, geroyeerd (*doorhalen, doorschrappen, uitdoen*): *iem. – als lid*.
rayon', o. –s (Fr. [Lat. radius]: *straal*; *terrein, dat men met geschut uit een vesting kan bestrijken*; *vak in een bibliotheek*; *afdeling of branche ener grote zaak*).
rayonnant', bn. (Fr. *stralend*; *schitterend*).
ra'zen, raasde, h. geraasd (1 *een dol leven, geweld, rumoer maken*; 2 *in dolle vaart zich voortbewegen*; 3 *tieren, heftig uitvaren*): 1 *de jongens – en tieren*; 2 *de motorrijders raasden over de weg*; 3 *zij raasde als een bezetene*.
ra'zend 1 bn., bw. (*woedend, dol*): *een –e hond, een –e kat*; fig. *het is om – te worden*, zeer boos; *ben je –*, dol? *je maakt me – met*

je radio; hij is – op me; een –e honger, een –e pijn, hevig, erg; *– veel geld*, zeer; **2 -e**, m. en v. –n (*iem., die razend, buiten zichzelf [van woede] is*): *zij vochten als –n.*
razernij', v. (*dolheid*): *een aanval van –*; myth. *de drie –en*, zie furie.
razijn', v. –en (*rozijn*).
raz'zia, v. razzia's (Fr.-It. oorspr. Arab.: *strooptocht van Berberstammen tegen Christenen, van de Fransen in N.-Afr. tegen oproerige stammen; drijfjacht van politie op allerlei gespuis*; ook: *algemene opruiming*).
re, v. re's (*naam ener muzieknoot, 2de van de toonladder*). (re = ree).
I. reaal', m. realen (Sp.-Portug. real, eig. koninklijk: *oude Spaanse zilvermunt na 1870 niet meer in omloop* ± *f* 0,25; in Portugal en Brazilië alleen nominale munt, in het mv. réis, z. ald.): *real de vellon, f* 0,125; *real de plata*, zilveren – ± *f* 0,25. (re = ree).
II. reaal', bn.; hetzelfde als reëel.
reac'tie, v. –s, reactiën (Fr. [Lat. reactio]: *het reageren; door een actie veroorzaakte terugwerking; nadelige gevolgen van al te grote inspanning of te snelle vooruitgang; het streven der reactionnairen; de partij zelf*; in het alg. *terug-, tegenwerking*).
reactionnair', Fr. **1** m. –en (*tegenstrever; in de staatkunde iem., die de bestaande toestanden tot vroegere wil terugbrengen*; dikwijls ong.: *oerconservatief*); **2** bn., bw. (*tegenstrevend, tegenwerkend*; [*als*] *van een reactionnair*; ong.: *tegen de vooruitgang*).
reageer'buis, v. –buizen (scheik. *cilindervormig glazen buisje, dat gebruikt wordt bij het nemen van proeven*). (re = ree).
reageer'middelen, o. mv.; z. vlg. woord.
re'agens, o. reagen'tia (Lat. *terugwerkend middel*; in het mv. inz.: *chemische verbindingen, dienende om de aard van andere verbindingen te leren kennen, door middel van karakteristieke reacties, die bij wederzijdse inwerking te voorschijn geroepen worden*).
reageren, gereageerd (Lat. reagere, Fr. réagir: *tegenstand bieden, tegenwerken; een zekere terugwerking vertonen als gevolg van een inwerking* inz. in de scheik.; fig. *op iets ingaan*): *op een hatelijkheid –.*
rea'lia (Lat.), **rea'liën,** o. mv. (Lat. re'alis v. res = zaak: *werkelijke dingen, zaken; feitenkennis*; ook wel: *vakken als: geschiedenis, aardrijkskunde, natuurkunde*).
realisa'tie, v. realisatiën, –s (Fr. éalisation: *omzetten in klinkende munt; verwezenlijking*).
realiseren, gerealiseerd (Fr. *verwezenlijken; waren of effecten te gelde maken; zich bewust maken*). (s = z).
realis'me, o. (Fr. *leer der werkelijkheid; zin voor het werkelijke; richting in de kunst, welke de werkelijkheid zo getrouw mogelijk wil weergeven*); verg. naturalisme.
realist', m. –en (Fr. réaliste: *aanhanger of beoefenaar van het realisme in de kunst*; ook: *nuchter, alleen met de feiten rekening houdend persoon*).
realis'tisch, bn., bw. (*het realisme huldigend in de kunst; volgens de leer van het realisme, de werkelijkheid zo getrouw mogelijk weergevend*; ook: *plat-nuchter*): *–e schrijvers; – beschreven*; zie realist.
realiteit', v. (Fr. [Lat. realitas]: *wezenlijkheid, werkelijkheid*).
rea'liter, bw. (Lat. *werkelijk*).
Real'politik, v. (Duits: *politiek, die van alles tastbare voordelen wil verkrijgen*, ook, *die rekening houdt met de realiteit*). (a = aa).
Re'a Sil'via, moeder v. Romulus en Remus.
Re'aumur, René Antoine de: Frans natuurkundige (1683–1757), ontwerper v. d. 80-gradige thermometer; l. *ree'oomuur.*
rebab', v. –s (O.-I. *strijkinstrument, soort viool, behorende bij de gamelan*, z. ald.); (e = ə).
reb'be, m. –n (Hebr. *rabi*): – is de titel van den godsdienstleraar, ook van den Joodsen onderwijzer, huisleraar.
rebel', m. rebellen (Fr. rebelle [Lat. rebellis = de oorlog hernieuwend]: *oproerling, muiter*).
rebelleren, gerebelleerd (Fr. [Lat. rebellare]: *in opstand komen, muiten, oproerig worden: met geweld zich verzetten*).
rebellie', v. (*muiterij, gewelddadig verzet tegen het openbaar gezag, oproer*).
rebel'lig, rebels', bn., bw. gmz.; –er, meest –: *de schooljongens werden – door al het straffen*, weerspannig, balsturig.
re'bus, m. rebussen (Lat. eig. door dingen [res]: *beeldraadsels, figuurraadsels*): *een – oplossen*; lees *ree'-bus.*
rebut', o. (Fr. *weigerend antwoord; wrakgoed, bedorven waar; uitschot*).
rebutant', bn. (Fr. *terugstotend, bars*).
recalcitrant', bn. (Fr. récalcitrant: *koppig, onwillig*): *een –e jongen, een – karakter*, weerspannig, tegenstribbelend. (ci = si).
recapitula'tie, v. –s, recapitulatiën (Fr. [Lat. recapitulatio]: *korte, samenvattende herhaling van de hoofdinhoud*). (re = ree).
recapituleren, gerecapituleerd (Fr. [Lat. recapitulare]: *in hoofdpunten of beknopt samenvattend en opsommend herhalen*).
recensent', m. –en (Lat. *beoordelaar van boeken, geschriften enz. i. e. krant enz.*).
recenseren, gerecenseerd (Fr. [Lat. recensere]: *beoordelen*, inz. *boeken enz.*): *gunstig –.*
recen'sie, v. recensiën, –s (Fr. [Lat. recensio]: *beoordeling van boeken enz.*); **–exemplaar,** o. –exemplaren.
recent', bn. (Fr. récent, Lat. recens: *van jonge datum; nieuw, pas gebeurd*): *dat feit is –, is van –e datum.* (en = en).
recepis', o. recepissen (Lat. recepisse = ontvangen hebben: *ontvangstbewijs* inz. *voorlopig bewijs van storting in een geldlening enz.*); lees *reesepis'.*
recept', o. –en (Lat. receptum: *voorschrift ter bereiding van geneesmiddelen door den dokter*; ook *van spijzen, verven enz.*; zie recipe).
recep'tenboek, o. –en (*apothekersboek ter inschrijving v. d. gereedgemaakte recepten*); **–bus,** v. –bussen (*bus, waarin recepten kunnen gedeponeerd worden*).
recepteren, gerecepteerd (*een recept klaarmaken*).
recep'tie, v. receptiën, –s (Fr. [Lat. receptio]: *het ontvangen* b.v. *bij een verloving, van hen, die komen gelukwensen, aan het hof enz.; de tijd, de plaats der receptie; de aanneming van iem. als lid v. e. gezelschap*; rechtst. *het recipiëren*): *– houden.*
recep'tiekamer, v. –s (*kamer, waarin receptie gehouden wordt*); **–kosten,** m. mv. (*de kosten, vergoed* b.v. *aan hooggeplaatste ambtenaren voor officiële recepties*); **–zaal,** v. –zalen (*zaal tot ontvangst*).
receptuur', v. (Lat. receptura: *de kunst van artsenijbereiding*). (re = ree).

reces', o. (Lat. recessus: *schriftelijk vergelijk; verzuimde betaling ener som, achterstand; tijdelijke verdaging der zitting* b.v. *der Tweede Kamer*): *de vergadering is op – gescheiden of (uiteen)gegaan*, tot nadere bijeenroeping uiteengegaan; *op – zijn.*

recet'te, v. –s (Fr. *ontvangst, de entréegelden bij concerten, opera's enz.*).

recher'che, v. –s (Fr. *afdeling der politie, belast met opsporing, navorsing*).

rechercheren, gerechercheerd (Fr. *nauwkeurig onderzoeken; uitvorsen*).

rechercheur', m. –s (Fr. *politie-beambte, belast met het onderzoek naar misdaden of het opsporen v. misdadigers: speurder*).

recher'che-vaartuig, o. –en (*vaartuig voor ambtenaren der recherche, tegen sluikerij*).

recht 1 bn., bw. (het tegengest. van *krom*: 1 *in dezelfde richting voortgaande, niet scheef*; 2 *juist, goed, waar*; 3 *nauwkeurig, ten volle, in hoge mate*; 4 *billijk; rechtvaardig, geoorloofd*): 1 *een -e lijn, zo – als een kaars; – van lijf en leden; – op hem af; – vooruit!* zegsw. – *door zee gaan*, niet met listen en streken omgaan (Z.-N. – *voor de vuist*); Z.-N. - *op –*, in een rechte lijn; 2 *dat is de –e weg; te –er tijd; van 't –e pad afdwalen*, fig. zich aan verkeerdheden schuldig maken; zegsw. *hij is de –e man op de –e plaats*, de man, die geknipt is voor die betrekking; zie Jozef; 3 *ik ben niet – wel; hij is niet – bij zijn verstand; dat weet ik niet – meer; ik vertrouw hem niet –*; 4 *dat is niet – van u gedaan; hij doet wat – en billijk is*; **2** o. –en (1 *wetten, voorschriften enz. regelende de maatschappelijke samenleving*; 2 *het gerechtigd zijn; wat iem. toekomt, waarop hij aanspraak heeft; bevoegdheid, voortvloeiende uit 's mensen natuur, uit het bekleden van enig ambt, waardigheid of positie, uit de wet, verordeningen, reglementen enz.*; 3 tegenstelling van: *onrecht; gerechtigheid*; 4 *rechtsgeleerdheid, -wetenschap*; 5 *rechterlijke uitspraak*; 6 inz. in het mv. *belasting*): 1 *het Nederlandse –; het Romeinse –; het Kerkelijk –*; Burgerlijk –; 2 spreekw. zie keizer; men onderscheidt persoonlijke –en, d. i. ten opzichte van personen, zoals recht om betaling ener schuld te vorderen, en zakelijke –en, d.i. waardoor zaken aan iems. heerschappij worden onderworpen, zoals –en v. bezit, eigendom, vruchtgebruik enz.; *waar –en zijn, zijn ook plichten; de Koning heeft het – van gratie; het – op de kroon; stem–; met 't volste –; met –; op zijn – staan; tot zijn – komen* (germ. beter: er wordt recht gedaan aan); - *hebben op; – is –*, moet geschieden; zie ook aanvullend en dwingend recht; 3 *het – moet zijn loop hebben; – gaat boven macht; iem. – laten wedervaren*; 4 *student, meester in de rechten*; 5 *–spreken; in –en optreden; in en buiten rechte* (ook: *rechten*) *vertegenwoordigen*, voor de rechtbank en in het maatschappelijk verkeer; *iem. in –en vervolgen*; 6 *in- en uitgaande –en; – van successie en registratie*; nog Z.-N. *de kerk(e)–en* of *kerkelijke –en*, laatste sacramenten.

recht'aan, –aan', bw. (*in rechte richting, al maar rechtuit*): *je gaat maar rechttoe, –!*; **–af'**, bw., Z.-N.: – *gezeid*, onbewimpeld.

recht'bank, v. –en (*college van rechters*, inz. *zetelend in de hoofdplaats v. e. arrondissement en oordelend in burgerlijke zaken, handels- en strafzaken*): *de – van het geweten*; België: – *van eenvoudige politie* (voor overtredingen).

recht'buigen, boog –, h. rechtgebogen (*buigende rechtmaken*): *een stang, een tak –*; **–door'**, bw. (Z.-N. *rechtuit*); **–draads, –draads'**, bw., bn. (*volgens of op de draad*): – *zomen, – naaien; – hout*, waarvan nl. de draad in de volle lengte doorloopt: – hout is nodig voor ladderbomen en rekstokken.

rech'te 1 v. –n (meetk. *rechte lijn*); **2** o.: *het – er niet van afweten.*

rech'telijk, bn., bw. (*overeenkomstig het recht, gerechtelijk, naar, in rechten*): *een –e vervolging; iets – bezitten.* Bij afleidingen van *recht*: *rechtelijk*, van *rechter*: *rechterlijk*, dus *staatsrechtelijk*, maar *scheidsrechterlijk.*

rech'ten, rechtte, h. gerecht (Z.-N. *spitsen*): *de oren –.*

rech'tens, bw. (*volgens recht, rechtmatig*): *dat komt mij – toe.*

rech'ter, m. –s, (lit. t.) –en (*lid ener rechtbank; iemand, die gehouden is recht te spreken, die beslist, wat recht is*): – *in de arrondissementsrechtbank*; zegsw. *niemand kan – zijn in (zijn) eigen zaak; God is de – van levenden en doden*, d. i. *de opperste –; – van instructie* (België: *onderzoeksrechter*), belast met het voorlopig onderzoek ener strafzaak; *een zaak voor den – brengen.*

rech'terarm, m. –en (*arm t. rechterzijde*).

rech'ter-commissa'ris, m. rechters-commissarissen (*rechter, aan wien een bijzondere last, b.v. het voorbereidend onderzoek, is opgedragen in civiele gedingen*): –– *in het faillissement der weduwe Van Veen.*

rech'terhand, v. –en (eig. *hand aan de rechterarm*; fig. *helper, steun*): *het dochtertje is moeders –; De Ruyter, der Staten –.*

rech'terkant, m. (*kant ter rechterzijde*).

rech'terlijk, bn., bw. (*eigen aan, behorende aan, betrekking hebbende op een rechter, van of door een rechter, tot het rechtswezen behorende*; zie echter rechtelijk): *de –e macht, de -e organisatie*, nl. kantongerecht, arrondissementsrechtbank, gerechtshof, de hoge raad; *een – onderzoek, het – ambt, een –e uitspraak; iets – beslissen.*

rech'teroever, m. –s (*oever a.d. rechterhand, als men stroomafwaarts ziet*): *Arnhem ligt aan de – van de Rijn.*

rech'tersambt, o. (*het ambt van rechter*).

rech'terschap, o. (*de rechterlijke waardigheid*): *hij werd benoemd tot het –.*

rech'terstoel, m. –en (*zetel des rechters*; ook: *de rechter zelf; de rechtbank*): *voor de – Gods; de – der geschiedenis*, vierschaar.

rech'ter van instruc'tie, m. rechters van instructie; zie rechter en instructie.

rech'tervleugel, m. –s (*vleugel van een vogel aan de rechterkant*; fig. *de rechterafdeling van een leger*); zie vleugel; **–wang**, v. –en (*wang ter rechterzijde*): *zo wie u op de – slaat, keert hem ook de andere toe*, Matth. 5 : 39, wees zachtmoedig; **–zijde**, v. –n (1 *zijde aan de rechterhand, aan de rechterkant van het lichaam*; 2 *de leden ener volksvertegenwoordiging, die aan de rechterkant zitten, van de voorzittersstoel af gerekend*; inz. in ons land: *de Christelijke partijen* [*in de Kamer*]): 1 *hij zat aan de – van den gastheer; gewond in de –*; 2 *de – stemde tegen.*

rechtevoort', bw. (*tegenwoordig, thans*; ook wel: *aanstonds*); gew.

recht'geaard, bn. (*rechtschapen*): *een – mens; een – Nederlander.*
rechtgelo'vig, bn. (*stipt of vast in het geloof; rechtzinnig, orthodox*); **–gelo'vigheid,** v.
recht'hebbende, m. en v. –n (*iemand, die recht op iets heeft*).
recht'heid, v. (*het recht-zijn*): *de – van een straat, een spoorlijn, een lijn.*
recht'hoek, m. –en (*vierhoek met rechte hoeken*); **–hoekig, –hoe'kig,** bn., bw. (*met rechte hoeken; met een rechte hoek*): *een –e driehoek,* met een hoek van 90°; *– elkaar snijdende lijnen,* loodrecht; **–hoekszijde,** v. –n (*zijde van een rechthoekige driehoek aan de rechte hoek*).
recht'huis, o. –huizen (1 *gebouw, waarin de rechter rechtspreekt, waar gevonnist wordt;* 2 *gemeentehuis op een dorp; naam v. een hotel, herberg in sommige dorpen,* oorspr. *de herberg, waarin de raadkamer is*): 1 *het – van Pilatus,* Matth. 27 : 27 en Joh. 18 : 28, thans gerechtshof; 2 *te Baarn in het –; het hotel „Het Rechthuis" te Muiderberg.*
rech'tigen, rechtigde, h. gerechtigd (*machtigen, recht geven, autoriseren*): *hij was daartoe gerechtigd;* zie gerechtigd.
recht'kloppen, klopte –, h. rechtgeklopt (*kloppend rechtmaken*): *een staaf –;* **–lij'nig,** bn., bw. (*uit rechte lijnen bestaande, met rechte lijnen*): *een –e figuur; – tekenen,* bouwkundig tekenen: het vervaardigen v. tekeningen met haak, passer en liniaal.
recht'maken, maakte –, h. rechtgemaakt (*rechtlijnig of rechtstandig maken*): *de scheiding in 't haar –; een scheef beeldje –.*
rechtma'tig, bn., bw. (*volgens recht; overeenkomstig de wet, billijk, rechtvaardig*): *de –e bezitters; een – aandeel; –e aanspraken; dat komt ons – toe;* **rechtma'tigheid,** v.
rechtop', recht'op, bw. (*recht naar omhoog gericht*): *loop toch –,* niet gebogen.
recht'opstaand, bn. (*rechtop, recht omhoogstaande*): *een –e ladder,* steil.
recht'over, bw. (*vlak aan de overzij*): *hij woont hier –;* vz. *de pastorie is – de kerk.*
rechts 1 bn. (1 *van, door, met, aan de rechterhand, de rechterzijde;* 2 *de rechterzijde* in bet. 2 *aanhangende, er toe behorende enz.*): 1 *de –e kant,* meestal *rechterkant; het –e huis; hij is –;* verg. links; 2 *de –e partijen hebben verloren;* **2** zn. (*rechtse partijen*): *– zal tegenstemmen;* **3** bw. (*aan de, ter, naar de rechterzij*): *– afslaan;* mil. *–, richt u! – uit de flank!*
rechtsaf', rechts'af, bw. (*ter rechterzijde af*): *de wandelaar sloeg –.*
rechts'ban, m. (*rechtsgebied*), vero.; **–bedeling,** v. (*de wijze, waarop en de wetten, waarnaar recht gesproken wordt; de bediening van het recht*); **–begrip,** o. –begrippen (1 *begrip of gevoel in zake recht en onrecht;* 2 *rechtskundig begrip*): 1 *het – is den mens aangeboren;* 2 *bezit en eigendom als –begrippen mogen niet verward worden;* **–bewustzijn,** o.: *het – van het volk.*
rechtscha'pen, bn., bw. (*eerlijk, oprecht, deugdzaam*): *een – man; – handelen.*
rechtscha'penheid, v.: *zijn bekende –.*
rechts'college, o. –s (*college van rechters*); **–dwang,** m. (*maatregel van dwang, geweld, door de rechterlijke macht*); **–gebied,** o. (*streek, binnen welke een rechtscollege de rechtspraak uitoefent*): België: *regeling v. –;* **–gebouw,** o. –en (*gerechtshof*); **–gebruik,** o. –en (*–formaliteit*); **–geding,** o. –en (*proces*); **–gel'dig,** bn., bw. (*in rechten geldig of v. kracht, wettig; op wettige wijze*).
rechts'geleerd 1 bn. (*het recht tot voorwerp van studie gemaakt hebbende*); **2 –e,** m. en v. –n (*iem., die het recht bestudeerd heeft, kennis bezit van het recht: jurist, advocaat*).
rechts'geleerdheid, v. (*kennis, wetenschap van het recht; jurisprudentie*); **–geschiedenis,** v. (*geschiedenis van het recht*): spreekt. *dat wordt een –,* zaak, die voor het gerecht komt; **–gevoel,** o. (*het gevoel voor recht en onrecht*): *die oorlog kwetst het –;* **–grond,** m. –en (*grond, waaraan een vordering, een voorschrift, een wet enz. haar rechtsgeldigheid ontleent*); zie rechtstitel; **–handel,** m. (*proces*); **–handeling,** v. –en (rechtst. *handeling met beoogd rechtsgevolg* b.v. *een contract*); **–ingang verle'nen** (*verklaren, dat een zaak door de rechtbank in behandeling zal genomen worden*): *tegen iem., aan een klacht – –;* **–kun'dig,** bn. (*betrekking hebbende op de wetenschap van het recht*): *op –e gronden; –e bijstand;* **–macht,** v. (*bevoegdheid van een rechtbank*); **–middel,** o. –en (*middel tot handhaving v. e. recht* b.v. *rechtsvordering; middel, om tegen een vonnis op te komen,* b.v. *hoger beroep*).
rechts'om, –om', bw. (*naar de rechterzijde*).
rechts'omkeer(t), –omkeer(t)', bw. (mil. commando: *zwenking in een halve cirkel naar rechts*): *– maken,* teruggaan.
rechts'persoon, m. en v. –personen (*alles buiten den mens, wat onderwerp van rechten zijn kan* b.v. *staat, vereniging, stichting enz.*): *een vereniging als – erkennen;* **–persoon'lijkheid,** v. (*bevoegdheid, om in rechten op te treden*): *– aanvragen,* bij de hoge regering genoemde bevoegdheid vragen; *–verkrijgen;* **–philosophie,** v. (*de wijsbegeerte van het recht*); **–pleging,** v. –en (*het uitoefenen van het recht, wijze waarop dit geschiedt*): *mondelinge –; – in strafzaken.*
recht'spraak, v. (*uitspraak v. e. rechter; gewijsde, arrest; verzameling van vonnissen*).
rechts'practijk, v.: *in mijn lange –.*
recht'spreken, sprak –, h. –gesproken (*gerechtelijke uitspraak doen*).
rechts'taal, v. (*taal of termen, waarvan rechtsgeleerden zich bedienen*): *de – handhaaft in het gebruik der woorden een juiste onderscheiding, die de spreektaal niet kent.*
rechtstam'mig, bn. (*met rechte stam*): *–e pijnen, –e populieren.*
rechtstan'dig, bn., bw. (*loodrecht*): *–e lijnen; de zon schiet in de tropen haar stralen – op de aarde neer.*
rechts'term, m. –en (*term, uitdrukking bij rechtsgeleerden in gebruik*); **–titel,** m. –s (*rechtsgrond*): *op welke – steunt het, dat de arbeider werk eist van de staat?*
recht'streeks, –streeks', bw., bn. (*regelrecht, zonder omwegen, direct, zonder tussenkomst*): *hij wendde zich – tot den minister; een –e verbinding; een –e vraag.*
rechts'verdraaiing, v. –en (*het voorbedachtelijk verkeerd uitleggen van artikelen der wet*); **–verkrachting,** v. –en (*daad v. iemand, die het recht verkracht,* d.i. *schendt*); **–vervolging,** v. (*het vervolgen door den rechter*): *tot – overgaan; een – tegen iem. instellen,* hem bij den rechter **aanklagen**; *ontslag van –;* **–vordering,** v. –en (*het opeisen*

van zijn recht, eis, aanklacht): *een – instellen*; *wetboek van burgerlijke –*, waarin de procedure in burgerlijke zaken is geregeld; **–vorm**, m. –en (*formaliteit*): *–en ter terechtzitting*, **–vraag**, v. –vragen (*rechtsquaestie*); **–wege**, van –, volgens recht, rechtens: *dat behoort haar van – toe*; **–weigering**, v. (*weigering om iemand recht te doen*); **–wetenschap**, v. (*rechtsgeleerdheid*); **–wezen**, o. (*het recht en al, wat daarmee in betrekking staat*); **–zaak**, v. –zaken (*rechtsgeding*); **–zaal**, v. –zalen (*zaal, waarin de rechtbank zitting houdt*); **–zekerheid**, v.

recht'toe, –toe', bw. (*in rechte richting*): *loop maar –*; zegsw. *het gaat daar niet –*, naar behoren; **–uit, –uit'**, bw. (*in een rechte richting*; fig. *ronduit*): *loop of ga maar –*, zonder rechts of links af te wijken; *hij spreekt altijd –*; met w.w. vormt – scheidbare samenst.: *–gaan, enz.*; de leden der onbep. wijze en der volt. deelw. worden aaneengeschreven, b.v. *rechtuitkijken, rechtuitgekeken enz.*

rechtvaar'dig 1 bn., bw. (*in overeenstemming met het recht handelende*; *rechtmatig*; *billijk, eerlijk*): *een –e straf*; *God is –*, geen onrecht doende of duldend; *iem. – behandelen*; *– handelen*; **2 –e**, m. en v. –n (*deugdzame*; *brave mens*): *misschien zijn er vijftig –n in de stad*, Gen. 18 : 24.

rechtvaar'digen, –vaardigde, h. gerechtvaardigd (*de rechtvaardigheid van iets aantonen*): *dat zal mijn oordeel –*, billijk doen blijken; *ik zal later mijn houding –*, verantwoorden; *zich –*, zich zuiveren v. blaam of schuld.

rechtvaar'digheid, v. (*het rechtvaardig zijn, eerlijkheid*): *onkreukbare –*.

rechtvaar'diging, v.: *ter –*; *te zijner –*.

rechtvaar'diglijk, bw. (*op rechtvaardige wijze*): *zich – van een taak kwijten*.

recht'verkrijgende, m. en v. –n (*iemand, die door koop, erfenis enz. opvolgt in de rechten van een ander*).

rechtvleu'gelig 1 bn. (van insecten: *met vleugels, die langs rechte overlangse lijnen worden opgevouwen*); **2 –en**, m. mv. (Lat. orthoptera), b.v. sprinkhanen.

rechtzin'nig 1 bn., bw. (*rechtgelovig, orthodox*; Z.-N. *openhartig*): Z.-N. *ik zeg u – de waarheid*; **2 –e**, m. en v. –n; **rechtzin'nigheid**, v. (*orthodoxie*; Z.-N. *openhartigheid*).

recht'zweer, m. –s (Z.-N. gew. *volle neef of nicht*); verg. andersweer.

recidi've, v. (Fr. récidive [Lat. recidivus = terugvallende]: *terugval in het kwaad, herhaling van een misdrijf*). (re = ree).

recidivist', m. en v. –en (Fr. récidiviste: rechtst. *iemand, die reeds eenmaal hetzelfde misdrijf pleegde*; *herhalingsmisdadiger*); vr. ook **–e**. (re = ree).

recief', o. (*ontvangbewijs*).

reciet', o. –en (Fr. récit v. Lat. recitare = voordragen: *voordracht van enig gedicht enz.*; *het reciteren*); ook, recitatie.

re'cipe, zie **R.**

recipiënt', m. –en (Fr. [Lat. recipiens = opnemer]: *klok van een luchtpomp*; *vat ter opneming van het vocht, door distillatie voortgebracht*; *persoon, die iemand als lid ener vereniging ontvangt, installeert*).

recipiëren, gerecipieerd (Lat. recipere: *opnemen of toelaten in een gezelschap*; *ontvangen, onthalen*; ook: *receptie houden*; rechtst. *het doelbewust overnemen van vreemd recht*, verg. infiltratie).

reciproceren, gereciproceerd (Fr. réciproquer, Lat. reciprocare: *beantwoorden*, b.v. *van een troonrede*; *met gelijke munt betalen, betaald zetten*).

reciprociteit', v. (Fr. *wederkerigheid*).

recipro'que, bn., bw. (Fr. [Lat. reciprocus]: *wederzijds, wederkerig*): *– getallen*, b.v. $^5/_6 \times {}^6/_5$. (re = ree).

recital', o. –s (Eng. muz. *solo-uitvoering* inz. *op een piano*); met Fr. of Eng. uitspr.

recitatief', o. recitatieven (Fr. récitatif: *het zingende spreken, declamatorische zang*).

reciteren, gereciteerd (Fr. [Lat. recitare]: *opzeggen, voordragen*): *een gedicht –*.

reclamant', m. –en (Fr. [Lat. reclamans]: rechtst. *klager, eiser, iem., die iets terugvordert, die bezwaren indient*); vr. **–e**, –n.

reclama'tie, v. –s, reclamatiën; zie reclameren.

recla'me, v. –s (Fr. *terugvordering*; *beklag, bezwaar*[*schrift*]; *publieke aanprijzing van iets*): *een – indienen*; *voor iets – maken*; **–bord**, o. –en; **–plaat**, v. –platen.

reclameren, gereclameerd (Fr. [Lat. reclamare]: *terugvorderen*; *bezwaren indienen, aanspraak op iets maken*; *opkomen tegen iets*): *– over*.

reclasse'ring, v. (rechtst. *maatschappelijk herstel*; *plaatsherstel*): Centraal College van Reclassering, opgericht bij Koninklijk besluit van 24 Dec. 1910, met de taak, personen, uit een gevangenis ontslagen of voorwaardelijk in vrijheid gesteld, aan een betrekking te helpen.

recogni'tie, v. –s, recognitiën (Fr. [Lat. recognitio]: [*gerechtelijke*] *erkenning v. iem. of iets voor hetgeen men het uitgeeft*; *recognitiegeld*); **–geld**, o. –en (*geld, dat elk jaar betaald wordt als erkenning v. rechten enz. van den erfpachter aan den eigenaar*). (cog = kog).

recommanda'bel, bn. (Fr.: *aanbevelenswaardig*); **recommanda'tie**, v. recommandatiën, –s (Fr. *aanbeveling*).

recommanderen, gerecommandeerd (Fr. *aanprijzen, ernstig aanbevelen*): *iets –, iem. –*; *zich –*, zich in iems. welwillendheid aanbevelen; *z. gerecommandeerd houden*, aanbevolen.

reconstruc'tie, v. –s, reconstructiën (Fr. reconstruction: *herbouwing, wederopbouwing*).

reconstrueren, gereconstrueerd (*herbouwen*; *uit enige gegevens het vroegere geheel in elkaar zetten*).

reconvalescent', Fr. van Lat. convalescens = sterker wordend, **1** bn. (*herstellende, aan de beterhand*); **2** m. en v. –en (*zieke, die aan de beterhand is*); vr. **–e**, –n.

reconvalescen'tie, v. (*herstelling v. e. zieke*).

reconven'tie, v. –s, reconventiën (rechtst. *tegeneis*).

record', o. (Eng. *protocol* inz. *de oorkonden van de Engelse wetgeving*; sport: *het hoogste, wat bereikt is*): *het – slaan, verbeteren*, het grootste bereikte succes nog overtreffen; **–houder**, m. –s; **–tijd**, m. –en: *binnen –*.

recrea'tie, v. –s, recreatiën (Fr. [Lat. recreatio]: *ontspanning, uitspanning*; *de tijd*): *het uur van –*, verpozing, rust (in kostscholen en kloosters). (e = ee).

recru'tenschool, v. –scholen (*school voor recruten*; inz. *handboekje voor hetgeen recruten moeten leren, exercities enz.*).

recruteren, gerecruteerd (Fr. *troepen werven, lichten*; *aanwerven*); **recrute'ring**, v. –en.

recruut', m. recruten (Fr. recrute [recrue = eig. nagroei]: *nieuw, onafgericht, aangeworven soldaat, loteling*); zie milicien.
rec'ta (Lat. vrouwelijk van *rectus*, bn.): (Lat.) *vi'a* –, langs de rechte weg; (Lat.) *li'nea* –, in de rechte lijn; –*papier*, –*wissel*, onoverdraagbaar; –*endossement*, endossement aan een bepaald persoon.
rectifica'tie, v. –s, rectificatiën (Fr. *verbetering, herstelling; herhaalde distillatie*).
rectificeren, rectifiëren, gerectifi(c)eerd (Fr. rectifier: *verbeteren; door gedurige overhaling zuiveren en versterken*).
rec'to (fo'lio) (Lat. *op de eerste zijde van een blad, de voorzijde*); verg. verso.
rec'tor, m. (Lat.) recto'res; (Ned.) –s, recto'ren (Lat. 1 *geestelijke leider in enig klooster of godshuis*; ook: *onderpastoor*; 2 *bestuurder of directeur van een Latijnse school, lyceum of gymnasium*; 3 *voorzitter van een academische raad, studentencorps enz.*): 1 *de – van een Jezuïetenklooster; de – van een weeshuis; de – van een bijkerk*; 2 *de – van een lyceum*; 3 *de – van de senaat*; **rectoraal'**, bn., bw. (*den rector betreffende*): *de rectorale waardigheid*; **rectoraat'**, o. rectoraten (*ambt of waardigheid van een rector, ambtsduur*).
rec'tor magni'ficus, m. recto'res magni'fici (Lat. *voorzitter van de academische raad of senaat*); in België alleen rector.
reçu', Fr. **1** o. reçu's ([*schriftelijk*] *ontvangstbewijs*); **2** bn. (*algemeen* [*in de mode*], *gebruikelijk, geoorloofd*): *dat is –*; 1. *resuu'*.
recueil', o. –s (Fr. *verzameling, bundel*): *het – militair*, verzameling v. voorschriften, het leger betreffende; lees *rekuilj'*.
recul', m. (Fr. Z.-N. *achteruitgang*).
reculeren, gereculeerd (Fr. *achteruitgaan*).
recurrent', m. –en (Lat. *iem., die hulp zoekt*).
recuseren, gerecuseerd (Fr. [Lat. recusare]: *weigeren*). (s = z).
redacteur', m. –s, –en (Fr. *opsteller, schrijver, leider van een krant of tijdschrift*).
redac'tie, v. redactiën, –s (Fr. rédaction: 1 *gezamenlijke redacteuren v. e. dagblad of tijdschrift*, Z.-N. opstelraad; ook: *het kantoor, bureau der –; het gereedmaken, opstellen van een dagblad, tijdschrift enz.*; 2 *de wijze, waarop e. denkbeeld enz. onder woorden is gebracht, inkleding*): 1 *de – van het Handelsblad*; 2 *de – van een wetsartikel*; **–bureau,** o. –bureau's (*kantoor der redactie* 1); **–kosten,** m. mv. (*kosten, verbonden aan het redigeren van krant of tijdschrift*). (re = re).
redactioneel', bn. (Fr. rédactionnel: *tot de redactie behorend, van de redactie* [*uitgaande*]; ook: *de wijze van stellen betreffend*): *het redactionele gedeelte der wet of der verordening*.
redactri'ce, v. –s (Fr. *vrouw als redacteur*).
red'deloos, bn., bw. (*niet te redden; onherstelbaar*): *zijn zaak is –; hij is – verloren*.
reddeloos'heid, v. (*toestand van iemand, die of van iets, dat reddeloos is*).
red'den, redde, h. gered (*uit het gevaar helpen*): *een kind –; iem. van de dood –; iem. het leven –*; (*we zijn*) *gered! zich weten te –*, te helpen; **red'der,** m. –s (*man, die redt*).
red'deraar, m. –s.
red'deren, redderde, h. geredderd (*in orde brengen, regelen*; [*bezig zijn met*] *rangschikken*): *een kamer –; een boedel –*, een erfenis volgens het testament in orde brengen; z. beredderen; **red'dering,** v. (*drukte, omslag*).
red'ding, v. –en (*het redden*).
red'dingboei, v. –en (*kurken ring, overtrokken met wasdoek*); **–boot,** v. –boten (*vaartuig, ingericht en bestemd tot redding v. schipbreukelingen*); **–gordel,** m. –s (*reddingboei*, [*kurken*] *gordel om er op te drijven*); **–leger,** o. (*Heilsleger*); **–station,** o. –s (*plaats langs de kust, waar reddingboten, vuurpijlen enz. aanwezig zijn tot het redden v. schipbreukelingen*); **–toestel,** o. –toestellen. De spelling reddingsboei, reddingsboot enz. is niet verkieslijk.
I. re'de, v. (*uitdrukking in woorden van een afgesloten, samenhangende gedachtengang in goedgeordende vorm, met het doel te overreden, bepaalde gevoelens op te wekken enz.*; *gesprek; toespraak; vertoog*): *de delen der –; iem. in de – vallen*, hem interrumperen; *de spreker hield een indrukwekkende –*, redevoering; verg. lijk–, troon–, met het meerv. –redenen; etymologisch = rede **II.**
II. re'de, v. (*denkvermogen; gezond verstand; oordeel*): *de mens is begaafd met –; aan de – plaats geven; iemand tot – brengen*, tot gebruik van zijn verstand, maken, dat hij weer naar gezond verstand luistert; *naar – luisteren; dat ligt in de –*, spreekt vanzelf.
III. re'de, v. –n (*veilige, tijdelijke ankerplaats bij de kust*): *de – van Semarang*.
IV. re'de, ree, bn.; reder, reedst (*gereed*).
re'dedeel, o. –delen (*woordsoort*): *10 –delen*.
re'dekavelen, redekavelde, h. geredekaveld (eig. *zijn rede met overleg ordenen* [= *kavelen*], *ernstig en zaakkundig redeneren; over iets praten, keuvelen*; ook: *redetwisten*): scherts. *hij stond een kwartier lang met zijn medestudent te –*; **–kaveling,** v. –en (*redenering; dispuut, redetwist*).
re'dekunde, v. (*leer der welsprekendheid*).
redekun'dig, redekun'stig, bn., bw. (*volgens de rede*): *een –e ontleding*, nl. naar de begrippen: onderwerp, gezegde, voorwerp, bepaling; *een zin – ontleden*.
re'dekunst, v. (*wetenschap, die leert wèl te spreken*): ook, re'dekunde; **–kun'stig,** bn. (*betrekking hebbende op de welsprekendheid*): *–e figuren*, tropen.
re'delijk, bn., bw. (1 *met rede begaafd, verstandelijk*; 2 *billijk*; 3 inz. als bw. *tamelijk*): 1 *de mens is een – wezen; gij zijt te –, om zo iets te verlangen*, verstandig; 2 *dat zijn –e voorstellen*; 3 *hij heeft een – inkomen*, tamelijk; *het gaat –*, niet slecht.
re'delijkerwijze, –wij'ze, –wijs, –wijs', bw. (*volgens recht, met billijkheid*): *trouwe plichtsbetrachting kan men – van u verwachten*.
re'delijkheid, v. (*billijkheid*): *de – van het voorstel*.
re'deloos, bn.; redelozer, –t (*zonder verstand*): *het redeloze vee*; fig. onzinnig: *het volk was –* (1672); **redeloos'heid,** v.
Redemp'tor, m. (Lat. *Verlosser, Heiland*).
Redemptorist', m. –en (R.-K. *lid van de congregatie van den Allerheiligsten Verlosser*, gesticht door de H. Alphonsus van Liguori 1732).
I. re'den, v. in bet. 1 redenen, in bet. 2 redens (1 *beweeggrond, grond, oorzaak*; 2 rekenk. *verhouding*): 1 *wat is de – van uw stilzwijgen? om –en van gezondheid; gegronde –en; – te meer om; daar heb ik mijn – voor; zonder enige –; niet zonder –; iem. – doen ver-*

staan, hem tot rede brengen; *iemand wel of geen – geven tot iets*, aanleiding; *om – van*, ter oorzake van; 2 *een meetkundige –*, getal, dat aanwijst, hoeveel maal het éne getal in het andere begrepen is; *een rekenkundige –*, verschil tussen twee getallen.

II. re'den, reedde, h. gereed (*gereedmaken, toerusten; een schip uitrusten*).

re'denaar, m. –s, redenaren (*iem., die een rede houdt; woordvoerder in een vergadering enz., spreker*; inz. *iem., die de gave der welsprekendheid bezit; talentvol predikant*).

re'denaarsgave, v. –n (*de gave van wel te spreken*); **–gestoelte,** o. –n (*gestoelte, waarin een redenaar gaat staan*); **–talent,** o. –en (*talent, gave der welsprekendheid*): *het – v. Demosthenes, Cicero, v. d. Palm enz.*

redena'tie, v. –s (volkst. *redenering*).

redeneer'kunde, v. (*wetenschap der logica*); **–trant,** m. (*wijze, waarop men redeneert*).

redeneren, redeneerde, h. geredeneerd (*betogen; zijn gevoelen of mening uiten over iets, ontwikkelen; praten over een zaak*): *daar is niet tegen te –; – over.*

redene'ring, v. (soorten) –en (*het redeneren*): *wat een dwaze –! een logische –.*

re'dengevend, bn., bw. (*causaal*): *een – voegwoord*, b.v. *want, omdat; – verbinden.*

re'der, m. –s (*uitruster van schepen*).

rederij', v. –en (*rederij ontstaat, wanneer twee of meer personen een schip tot gemeenschappelijk voordeel gebruiken of uitrusten*).

re'derijk, bn. (*woordenrijk, gemakkelijk sprekend, beschikkend over veel woorden*).

re'derijker, m. –s (*beoefenaar der welsprekendheid; lid v. e. rederijkerskamer*; ongunstig: *bombastisch spreker, schrijver*).

re'derijkerskamer, v. –s, of kamer van rhetorica (*als gilde ingerichte letterkundige vereniging van burgers, die zich wilden oefenen in het voordragen, toneelspelen en dichten, dikwijls onder geestelijke leiding* inz. op het einde der middeleeuwen; thans dikwijls: *toneelvereniging*): de oudste –s vindt men in Z.-Nederland, b.v. de *Al'pha en O'mega* te Yperen, in de 14e eeuw; de Noordned. –: *De Eglantier*, met de zinspreuk „In liefde bloeyende"; elke – had een bestuur: *prins of keizer* d. i. erevoorzitter, *factor*, die de stukken liet instuderen enz. en er vaak de maker van was; de *deken* of overman; nog was er een *nar*; z. landjuweel, sinnespel.

re'detwist, m. –en (*redestrijd, disputut*); **–twisten,** redetwistte, h. geredetwist (*disputeren*): *over iets met iemand –*; **–voeren,** redevoerde, h. geredevoerd (*een redevoering houden*); **–voering,** v. –en (*uitgesproken [grote] rede, aanspraak, toespraak*); **–wisseling,** v. –en (*gesprek, onderhoud over enig onderwerp*); **–ziften,** redeziftte, h. geredezift (*vitten op iemands woorden, spijkers op laag water zoeken*).

redhibitoir', Fr. rechtst.: *–e rechtsvordering*, vordering tot tenietdoening van koop.

redif', m. –s (Arab. eig. aanvulling; vroeger: *Turkse landweer; landweersoldaat*).

redigeren, geredigeerd (Fr. [Lat. redigere]: *de redactie voeren*; [*op*]*stellen; voor de drukpers gereedmaken*). (g = g).

redivi'vus, bn. (Lat. *herleefd*).

red'middel, o. –en (*middel tot redding*).

redouta'bel, bn. (Fr. redoutable: *geducht*).

redou'te, v. –s (Fr., oorspr. Ital. ridotto = réduit: 1 *kleine veldschans*; 2 [*gemaskerd*] *bal*): 1 *de – werd weldra genomen*; 2 *er is van avond –(bal); de –zaal te Maastricht.*

redres', o. (Fr. *herstel*): *er is geen – mogelijk.*

redresseren, geredresseerd (Fr. *herstellen*).

red'ster, v. –s (*vrouw, meisje, die, dat redt*).

reduceren, gereduceerd (Lat. reducere: *terugbrengen, verminderen; herleiden van munten enz.*).

reduc'tie, v. –s, reductiën (Fr. [Lat. reductio]: *vermindering; herleiding*): *– van prijs*; **–getallen,** o. mv. (*herleidingsgetallen van vreemde munten in eigen munt; getal, dat de verhouding tussen een vreemde muntsoort en een eigen aangeeft*): **–prijs,** m. –prijzen (*verminderde prijs*). (c = k).

reduit', m. –s (Fr. réduit: mil. *verborgen schans; laatste toevluchtsoord; vluchtschans*). (re = ree).

reduplica'tie, v. –s, reduplicatiën (Fr. [Lat. reduplicatio]: spraakk. *verdubbeling*), b.v. *mama, papa, zigzag; ww. met –.*

red'zeil, o. –en (*vangzeil*).

I. ree, v. reeën, reetje (*een klein soort van hert*; Lat. capreolus).

II. ree, v. reeën (*buitenhaven*); zie rede **I.**

III. ree, bn. (*gereed, klaar*): *h. schip ligt –.*

IV. ree, v. reeën (Z.-N. *spoor, voor; lijn*).

ree'bok, m. –bokken (*mannetjesree*).

ree'bout, m. –en (*bout van een reebok*).

reeds, bw. (*bereids, alreeds*): *het is – laat.*

reëel', bn. (Fr. réel: *wezenlijk bestaande, werkelijk, zeker, vast; feitelijk, zakelijk*): *de reële waarde van geld, effecten*; verg. ideëel en nominaal.

reef, o. reven; zie rif **II.**

ree'geit, v. –en (*wijfjesree*).

ree'gracht, v. –en (Z.-N. *kleine afvoergracht tussen twee akkers*).

I. reek, v. reken (gew. voor *riek*).

II. reek, v. reken (*rij, reeks*): *in de – gaan.*

ree'kalf, o. –kalven (*jong van een reegeit*).

reeks, v. –en (*rij van in orde staande dingen: volgorde; aaneengeschakelde rij*): *een – van jaren, een – van rampen, een – van geslachten; een meetkundige –*, rij getallen, van welke elk volgend een zelfde veelvoud of deel van het vorige is; *een rekenkundige –*, rij getallen, van welke elk volgend een zelfde verschil groter of kleiner is.

reel, bn.; reler, –st (Z.-N. *slank*); verg. rilde.

ree(n)'genoot, Z.-N.; zie reingenoot.

reep, m. repen (1 *lange en smalle strook*; 2 *een eind touw, ketting* in verschillende toepassingen; z. bet. 5; 3 Z.-N. *hoepel*; 4 *staaf metaal*; 5 visserij: *zwaar touw of kabel, waaraan de vleet of het haringnet hangt*): 1 *een – linnen, katoen, papier; een stuk doek aan repen scheuren, een – chocolade, een – lood*; 2 *de – van een katrol, een takel*; z. klok-, stuur-, valreep; *de over een kanaal gespannen – v. e. veerpont*; 3 *met de – spelen*; 4 *een – staal*; 5 *de – uitzetten*; zie repel.

ree'schaaf, rei'schaaf, zie rijschaaf.

I. reet, v. reten (*plaats, waar het vlas ligt te weken*): *in de – liggen*; zie reute.

II. reet, v. reten (*spleet, smalle opening*): *hij keek door een – in de schutting; de deur stond op een –.*

III. reet, re'te, v. reten (*hennepbraak*), misschien etymologisch = reet **II.**

reeuw, o. (*doodsschuim, doodszweet*; Z.-N. *uitwaseming van een lijk*).

reeu'wen, reeuwde, h. gereeuwd (*een lijk afleggen, het wassen en reinigen*).
reeuw'stro, o. (Z.-N. *lijkstro*); **-zweet,** m. (Z.-N. *doodszweet*).
ree'vlees, ree'ëvlees, o.
refac'tie, v. refactiën, -s (Fr. réfaction: *korting op het gewicht wegens gedeeltelijke beschadiging van koopmansgoederen*); l. *-faksie*.
refecto'rium, o. (Ned.) -s, -to'riën; (Lat.) -to'ria (Lat. *eetzaal i. e. klooster of school*).
referaat', o. referaten (*verslag, rapport*).
referein', o. -en; zie refrein.
referein'feest, o. -en (letterk. *feestelijke wedstrijd van rederijkerskamers*).
referenda'ris, m. referendarissen (Lat. vroeger: *naam van verschillende ambtenaren o. a. zegelbewaarder*; thans o. a. *titel van een hoofdambtenaar aan een departement*).
referen'dum, o. (Lat.) referenda; (Ned.) -s (Lat. *verslag met bijbehorende voorstellen; volksstemming over wetsvoorstellen b.v. in Zwitserland; hoofdelijke stemming*): *een - onder de mijnwerkers*. (en = en).
referent', m. -en (Lat. referens: *verslaggever; inleider van een onderwerp; rapporteur*; [*boek*]*aankondiger*).
referen'tie, v. -s, referentiën (Fr.-Lat. referentia: *inlichtingen, aanwijzingen; getuigenissen*): *voorzien van goede referentiën*.
refereren, gerefereerd (Fr. [Lat. referre]: *berichten, verslag geven*): *zich - aan*, verwijzen naar, zich houden aan, zich beroepen op.
refer'te, v. -s (*verwijzing naar, beroep op iets*): *onder - aan*, verwijzing.
reflectant', m. en v. -en (*gegadigde*).
reflecteren, gereflecteerd (Lat. reflectere: 1 *weerkaatsen*; 2 *ergens acht op geven; ambiëren; gading hebben in*): 1 *het water reflecteert*; 2 *op iets-*; **reflecte'renden,** m., v. mv.
reflec'tie, v. reflectiën, -s (Fr. [Lat. reflexio]: *overweging, bedenking; terugkaatsing, weerspiegeling; het acht geven op*): *- op iets slaan*, er acht op geven.
reflec'tor, m. -s, reflecto'ren (Lat. *straal- of lichtkaatser; spiegeltelescoop*); ook, (Fr.) réflecteur.
reflex', m. -en (*terugwerking, -kaatsing*).
reflex'beweging, v. -en (*onwillekeurige spierbeweging*).
reflex'ie, v. -s, reflexiën; zie reflectie.
reflexief', Fr. réflexif, Lat. reflexivus, **1** bn. (spraakk. *wederkerend*): *een toevallig - ww.*: *zich wassen; een wezenlijk - ww.*: *zich vergissen; het - voornw.*, nl. *zich*; **2** o. reflexieven (*wederkerend w.w.*).
reform', refor'me, v. reformen (Fr. réforme: *verbetering, vervorming*): van mil. paarden: *op - stellen*, afdanking.
reformateur', m. -s (Fr. [Lat. reformator]: *hervormer van iets*).
reforma'tie, v. -s, reformatiën (Fr. [Lat. reformatio]: *hervorming*; inz. *de kerkelijke hervorming der 16e eeuw*).
reformeren, gereformeerd (Fr. [Lat. reformare]: *hervormen, een andere of betere vorm geven*).
reformist', m. -en (Fr. réformiste: *verbeteraar; iem., die op hervorming b.v. van wetgeving, aandringt*); Eng. *reformer*.
reform'paard, o. -en (mil. *afgedankt of afgekeurd paard*).
refractair' (Fr.), refractarius (Lat.), **1** bn. (*weerspannig*); **2** m. -s (mil. *dienstweigeraar*).
refrac'tie, v. -s, refractiën (Fr. [Lat. refractio]: *straalbreking*). (t = s).
refrac'tor, m. -s (Lat. *kijker, waarin het licht gebroken wordt; dioptrische kijker*).
refrein', o. -en (1 *keerwoord, -vers, -rijm; herhaling v. bepaalde woorden aan 't einde der strophen, van een bepaalde versregel na e. zeker aantal andere*; 2 *dichtvorm der rederijkers*: *gedicht met een refrein*): 1 *alleen het - kende ik van het lied en zong het dapper mee*; 2 *de -en van Anna Bijns*.
ref'ter, m. -s; zie refectorium.
refugié', m. refugié's (Fr. *uitgewekene om geloofsvervolging of politiek*); *de refugié's*, de Hugenoten, die na de herroeping v. h. Edict v. Nantes, in 1685, Frankrijk verlieten. (re = ree).
refu'gium, o. (Lat.) refu'gia, (Ned.) -s, refugiën (Lat. *toevluchtsoord*): *- peccato'rum*, toevlucht(soord) der zondaren.
refuseren, gerefuseerd (Fr.: *weigeren*). (s = z).
refuta'tie, v. -s, refutatiën.
refuteren, gerefuteerd (Fr. [Lat. refutare]: *weerleggen*).
refuus', o. refuzen (Fr. refus: *weigering, weigerend antwoord*; fig. *blauwtje*).
I. regaal', Lat. rega'lis = koninklijk, **1** o. regalen (*orgelregister, dat de menselijke stem nabootst*, zie vox humana; *gastmaal; boekenplank; groot soort drukletter; landsheerlijk recht, hoogheidsrecht*, ook: *de uiterlijke tekenen ervan*, in deze bet. meestal in het mv.); in de bet. van *landsheerlijk recht enz.*, in het mv. regaliën of (Lat.) rega'lia; **2** bn. (*den koning betreffende; koninklijk*; bij uitbr. *voortreffelijk*): *regale rechten*, koninklijke, landsheerlijke rechten.
II. regaal', o. (Fr. réalgar [Arab. rahj-al-ghār]; Z.-N. *rode arsenikblende, vergif*).
regaal'-papier, o. (*e. groot soort v. papier*).
regaleren, geregaleerd (Fr. *heerlijk onthalen, vergasten*).
rega'lia, rega'liën, zie regaal I.
regard', m. -s (Fr. *blik, oogopslag, aanzien; opmerkzaamheid*): *- of geen - slaan op*, letten op; lees *re-gaar*.
regarderen, geregardeerd (Fr. *betrekking hebben op, betreffen, aangaan; in aanmerking nemen*): *dat regardeert mij niet*.
regat'ta, v. regatta's (It. *wedstrijd met gondels in Venetië*; thans: *roei-, zeilwedstrijd*).
regeer'der, m. -s (*bestuurder*).
re'gel, m. -s, -en, regeltje (1 *liniaal, latje, waarlangs lijnen getrokken worden*; 2 *schrijflijn; lijn, waarop geschreven wordt*; 3 *de woorden op deze lijn*; 4 *woorden*; 5 *gewoonte; hetgeen gewoonlijk geschiedt*; 6 *voorschrift; richtsnoer; verordening*): 1 *geef me eens even de -*, inz. Z.-N.; 2 *op een nieuwe - beginnen*; 3 *een - schoonschrift*; 4 *de gedachte in deze -en vervat*, in dit stuk, deze brief; *tussen de -s lezen; schrijf me even een -tje*, een kort woord; 5 *in de -*, gewoonlijk, doorgaans; *in strijd met* (of: *tegen*) *alle -; zich tot - stellen; iets als vaste - aannemen; dat is tegen de -*, de gewone gang van zaken; *de gulden -*; 6 *een taal-; volgens de eerste - van de spelling; de -s voor het whistspel; de - ener kloosterorde*, geheel van voorschriften.
re'gelaar, m. -s (*iemand, die regelt; deel van een werktuig, regulator*).
re'gelen, regelde, h. geregeld (*schikken, or-*

denen; Z.-N. *liniëren*): *dat is geregeld bij de wet*; *zich naar iets* –, richten.
regeleren, geregeleerd (*regelen*; ook: *liniëren*); w. g.
regelet', o. regeletten (Z.-N. *liniaal*).
re'geling, v. –en (*het regelen, schikking*; *verordening*): *een – treffen*; zie rechtsgebied.
re'gelingscommissie, v. –commissiën, –s (*college van of tot regeling ener zaak*).
re'gelloos, bn.; regellozer, –t (*zonder enige regel*): *geen taal is* –; fig. *hij werkt, leeft* –, ordeloos; **regelloos'heid,** v.
re'gelmaat, v. (*ordelijke schikking*).
regelma'tig, bn., bw. (*volgens de regel, geregeld, zonder afwijkingen*; *gelijkmatig, zich gelijk blijvend*): *een – w.w.*; *een –e veelhoek*, met gelijke zijden en hoeken; *de –e wisseling der getijden*; *de regulateur tikt zacht en* –.
regelma'tigheid, v. (*het regelmatig zijn*; *regelmaat, orde*): *de –, waarmede dag en nacht elkaar opvolgen*; *de – van de bouw van een kerk*, symmetrie.
re'gelrecht, bw., ook bn. (*zonder omwegen, lijnrecht, op den man af*).
re'gen, m. –s (1 *atmosferische neerslag*: *tot nedervallende druppels verdichte waterdamp*; bij verg. van andere neervallende stoffen; 2 *grote* [*neervallende*] *hoeveelheid*): 1 *kwam er maar –! een zachte* –; *de regen valt in stromen neer*; spreekw. *Na – komt zonneschijn*, d. i. na lijden komt verblijden, voorspoed volgt op tegenspoed; zie ook drop; 2 *een – van kogels* (of: *kogel–*); *een – van telegrammen*; **–achtig,** bn. (1 *met regen dreigende*; 2 v. e. jaargetijde: *waarin het telkens regent*): 1 *het is – van morgen*; *een –e lucht*; 2 *een –e zomer*; **–arm,** bn. (*gebrek aan regen hebbend*): *Palestina is een – land*; **–bak,** m. –bakken (*gemetselde* [*ondergrondse*] *vergaarbak van regenwater*); **–boog,** m. –bogen (*optisch hemelverschijnsel, cirkelvormige zevenkleurige boog aan de hemel*; bij verg. van dergelijke straalbrekingen): de kleuren zijn van boven naar beneden: *rood, oranje, geel, groen, blauw, indigo, violet*; **–boogvis,** m. –vissen (*een soort van lipvis*); **–boogvlies,** o. –vliezen (*de iris van het oog, het gekleurde gedeelte*); **–bui,** v. –en (*regenvlaag*); **–dag,** m. –dagen (*dag, dat het* [*bijna voortdurend*] *regent*): *200 –dagen per jaar*; **–druppel, –droppel,** m. –s (*neervallende droppel regenwater*).
re'genen, het regende, h. geregend (1 *het in droppels neervallen van verdichte waterdamp*; 2 *doen in droppels neervallen v. verdichte waterdamp*, vero.; 3 *in grote menigte neervallen*): 1 *het regent, dat het giet*; 2 Bijbel: *God regent over rechtvaardigen en onrechtvaardigen*; 3 fig. *het regent scheldwoorden*; *het regende as*.
regenera'tie, v. –s (Fr. [Lat. regeneratio]: *weder-ontstaan*; *wedergeboorte*; nat. hist. *weder aangroeien van verloren gegane lichaamsdelen*). (e = ee).
re'genfluiter, m. –s (*volksnaam v. d. regenwulp*); **–jas,** v. –jassen (*overjas v. e. goed, dat de regen niet doorlaat*; *gummi-, olieoverjas*); **–kaart,** v. –en (*kaart, aanduidend de verdeling van de regen over de aardoppervlakte*); **–lucht,** v. –en (*lucht, die regen aankondigt*); **–maand,** v. –en (*maand, waarin het veel regent*); zie Pluviose; **–maker,** m. –s (*tovenaar onder de negers enz., die voorgeeft het te kunnen doen regenen*); **–mantel,** m. –s (*lange mantel, beschuttend tegen regen*); **–massa,** v. –massa's; **–meter,** m. –s (*werktuig, ter bepaling van de hoeveelheid regen, die jaarlijks op een plaats valt*); **–put,** m. –putten (*waterdichte put voor regenwater*); **–rivier,** v. –en (*stroom, in hoofdzaak gevoed door de atmospherische neerslag van haar stroomgebied*, b.v. *de Maas*); **–scherm,** o. –en (*paraplu*).
regent' m. –en (Fr. régent, Lat. regens = regerende: 1 *bestuurder, bewindhebber*; inz. *beheerder van een gesticht enz.*; 2 *rijksbestuurder, plaatsvervanger van een vorst bij diens minderjarigheid enz.*; 3 O.-I. *inheems bestuursambtenaar van hoge rang*; 4 Z.-N. *leraar aan een middelbare school*, eig. geaggregeerd leraar; 5 *beroemde diamant*): 1 *de –en van een wees-, een armhuis*; 2 *de hertog van Orleans was – tijdens de minderjarigheid van Lodewijk XV, 1715–'23*; 3 *de – van Lebak wachtte op Max Havelaar*; 4 *een – benoemen*; 5 *de Regent ontleent zijn naam aan den hertog van Orleans*.
regen'ten-contract', o. –en (18de eeuw: *overeenkomst tussen de aristocratische familiën ener stad, krachtens welke zij de ambten en bedieningen onder haar leden verdeelden*); ook: contract van correspondentie; **–kamer,** v. –s (*kamer, waarin de regenten van een wees- of godshuis hun vergadering houden*); **–raad,** m. (België: *beheerraad van de Nationale Bank, bestaande uit den gouverneur, drie directeuren en negen regenten*); **–regering,** v. (gesch. *het regeren van een aantal aanzienlijke families in de 18de eeuw, die alle ambten en posten bekleedden*; zie regenten-contract); **–stuk,** o. –stukken (*schilderstuk, voorstellende de gezamenlijke regenten of regentessen van een weeshuis enz.*).
regentes', v. regentessen (*vrouw. regent*; Z.-N. [*graad van*] *lerares aan een middelbare school*): de Koningin-– Emma (1890–'98).
re'gentijd, m. –en (*tijd, waarin veel regen valt*; inz. O.-I., *natte-moessontijd*): *de kleine* –, van November tot begin Februari; *de grote* –, van Februari tot einde April.
re'genton, v. –tonnen (*vat voor regenwater*).
regent'schap, o. –schappen (1 *waardigheid, bestuur van regent* inz. in bet. 2 en 3; *de tijd, dat deze regeert*; 2 Java, Madoera: *een der 70 afdelingen, waarin de gewesten, behalve Batavia en de Vorstenlanden, verdeeld zijn en aan het hoofd waarvan een inlands ambtenaar is geplaatst*): 1 *iem. het – opdragen*; 2 *het hoofd van het inlands bestuur v. h.* –.
re'genval, m. (*hoeveelheid regenwater, vallend gedurende een jaar*): *de* – van A'dam is 669 mm; **–verzekering,** v. –en: *goedkope trein met* –; **–vlaag,** v. –vlagen (*regenbui* inz. in Z.-N.); **–water,** o. (*water, dat als regen is neergevallen*); **–wolk,** v. –en (*wolk, waaruit regen nedervalt*); **–worm,** m. –en, –wormpje (*aardworm*, z. ald.); **–wulp,** m. –en (*doortrekkende vogel*; Lat. numenius p. phaeopus); **–zon,** v. (*geelachtige zonneschijn, die regen voorspelt*); **–zonnetje,** o. –s: *het is een* –, *neem een paraplu*.
regeren, regeerde, h. geregeerd (1 *heersen*; *besturen*; 2 *doen gehoorzamen, bedwingen*): 1 *de kunst van* –; *over een land* –; *een volk* –; zie heer **I,** 5; 2 *een paard* –; nog: *een naamval* –, vereisen.
rege'ring, v. –en (1 *het regeren*; *bestuur, be-*

wind, oppergezag; 2 *personen, aan wie het bestuur is opgedragen*; *ministerie enz.*; 3 *tijd, dat een vorst regeert*): 1 *de – van Karel V*; *aan de – komen*; *de – neerleggen, aanvaarden*; 2 *maatregelen der –*; *de – overweegt*; *lid der –*, vroedschap, vero.; 3 *gedurende, onder de – van.*

rege'ringloos, bn. (*zonder regering*).

regeringloos'heid, v. (*anarchie*).

rege'ringsartikelen, o. mv. (distributie: *allerlei waren, die door de regering onder de distributiewet waren gebracht en niet boven de maximumprijs aan de consumenten mochten verkocht worden*); **–commissaris,** m. –commissarissen (*persoon, door de regering met een bijzondere opdracht belast*); **–jongen,** m. –s (*minderjarige knaap, die onder de voogdij der regering staat*); **–kringen,** mv.: *in –*; **–ontwerp,** o. –en (*concept v. wet, door de regering ingediend*); **–partij,** v. –en (*politieke partij, die aan de regering is*); **–persoon,** m. –personen (*lid der [lands]regering, minister*); **–reglement,** o. –en (*reglement, waaraan de regering gehouden is*; inz. *niet officiële naam van het staatsstuk, waarin de hoofdlijnen van het staatsrecht en een aantal punten v. het administratief recht v. Ned.-I. worden aangegeven*); **–tijd,** m. (*tijdperk, gedurende hetwelk een vorst regeert*); **–varken,** o. –s; z. –artikelen; **–vorm,** m. –en (*wijze, waarop het bestuur van een land is ingericht*): *de eenhoofdige –, de republikeinse –*; **–wege,** in de uitdr. *van –*, van de regering uitgaande; **–zaak,** v. –zaken (*zaak, die tot de zorg der landsregering behoort*).

reg'gen, regde, h. geregd (*de mast van een vaartuig neerleggen*; *op zijn reg [rug] leggen*).

regidor', m. regido'res (Sp. [*gemeente-*]*bestuurder, gemeenteraadslid*).

regie', v. regieën (Fr. régie: 1 toneel: *spelleiding*; 2 *beheer van zekere staatsmonopoliën of staatsinkomsten*; *staatsmonopolie*): 1 *de – was goed verzorgd*; 2 *tabaks– in Frankrijk.*

regi'me, o. –s (Fr. régime: 1 *leefregel, eetregel*; *richtsnoer*; 2 *regeringsstelsel, bestuur van de staat*): 1 *een – volgen*; 2 *het ancien –*, regeringsvorm, -toestand van de oude tijd, inz. onder de Bourbons in Fr. vóór de revolutie.

regiment', o. –en (Fr. régiment, Lat. regimentum: 1 *bestuur*, vero.; 2 *troepenafdeling, evenmatig deel van een leger*): 1 *dat ik zal wederkeren in mijnen –*; 2 *een – staat onder bevel v. e.* (*luitenant-*)*kolonel.*

regiments'commandant, m. –en (mil. *hoofdofficier, die over een regiment het commando heeft*: [*luitenant-*]*kolonel*); **–dokter,** m. –s (*officier v. gezondheid*); **–kind,** o. –eren (*kind v. e. soldaat, dat bij het regiment werd opgevoed tot soldaat of marketentster*); vero.; **–overste,** m. –n (*luitenant-kolonel*).

regisseur', m. –s (Fr. régisseur: *rekenplichtig beheerder, rekeningvoerder*: *toneelbeheerder*, nl. *die de rollen uitdeelt en de opvoering van het stuk regelt en leidt, spelleider*).

regis'ter, o. –s (Fr. registre, Lat. registrum: 1 *inschrijvingsboek, naamlijst*; *goed geordende inhoudsopgave*; *klapperboek, waarin akten enz. gerechtelijk worden opgetekend*; 2 muz. *de gezamenlijke orgelpijpen of -tongen, in één soort van geluid*; ook: *een zeker deel van de stemomvang*; 3 *bladwijzer in een boek*): 1 *een – aanleggen*; *een alphabetisch –*; zegsw. *geen schoon – hebben*, geen geheel vlekkeloos verleden; 2 *alle –s openzetten*; *zijn stem ligt in een –, te laag voor die partij*; 3 *er ligt een – bij die bladzijde.*

regis'terton, v. –tonnen (*maat voor de inhoud van zeeschepen* = 2.83 m^3).

registra'tie, v. (*officiële inschrijving van akten in een wettelijk register met fiscaal doel*); in België: *– en domeinen*, het beheer over de – en de staatseigendommen.

registra'tiekantoor, o. –kantoren; **–kosten,** m. mv.; **–wet** v. –wetten (*wet van 1917 tot heffing van registratie-rechten*).

registreren, geregistreerd (Fr. registrer: *in het openbaar register der registratie inschrijven, inboeken*).

reglement', o. –en (Fr. réglement: 1 *verordening, voorschrift*; 2 Z.-N. *orde*): 1 *– van orde*; 2 Z.-N. *die vrouw heeft geen –.*

reglementair', bn., bw. (Fr. réglementair: *van, betreffende of volgens een reglement*): *–e voorschriften*; *iets – vaststellen.*

reglementeren, gereglementeerd (Fr. *aan een reglement onderwerpen*): *iets –*, bij verordening vaststellen, ordenen.

regres', o. (Lat. regressus: *regressie*; fig. *weigering*; rechtst. *verhaal*).

regres'sie, v. –s, regressiën (Fr. [Lat. regressio]: *terugkeer, teruggang*).

regressief', bn., bw. (Fr. régressif: *teruggaand, terugwerkend*): *de geschiedenis des vaderlands – behandelen*; *regressieve assimilatie* (spraakk.), als in: *litteken* uit *likteken*, *pollepel* uit *potlepel enz.*; zie progressief.

regretteren, geregretteerd (Fr. *betreuren*).

regulair', bn. (Fr. *regelmatig, geregeld*).

regularisa'tie, v. –s, regularisatiën (Fr. *vereffening, ordening, regeling*). (t = s).

regulariseren, geregulariseerd (Fr. *regelmatig maken b.v. de loop ener rivier*; *reguleren*).

regulariteit', v. (Fr. *regelmatigheid*).

regulateur', m. –s (Fr. *regulator*; inz. *een zeer regelmatig gaande hangklok*).

regulatief', o. regulatieven (Fr. régulatif: *voorschrift, richtsnoer, verordening*).

regula'tor, m. –s, regulato'ren; (Lat. *regelaar*; *deel v. e. machine, dat dient om de gang der machine regelmatig te doen plaatshebben, b.v. bij een stoommachine, de toevoer van stoom in de cilinder regelend, bij blaasinstrumenten, ter verkrijging van een regelmatige luchtstroom enz.*).

reguleren, gereguleerd (Lat. regulare van regula = regel: *regelen, schikken, in orde brengen, regulariseren*): *het regulerend verstand.*

regulier', Fr. régulier, **1** bn. (*regelmatig, volgens orde*; *tot de ordesgeestelijken behorende*): *–e geestelijken*; **2** m. en v. –en (inz. in het mv.: R.-K. *kloosterlingen, die volgens een kerkelijk goedgekeurde regel te zamen wonen en leven*; *ordesgeestelijken*).

rehabilita'tie, v. –s (Fr. *herstel in de vorige stand of staat*, inz. *van gefailleerden, die hun schuldeisers hebben bevredigd*; *herstel in naam en eer*): *een zedelijke –.* (re = ree).

rehabiliteren, gerehabiliteerd (Fr. *in de vorige stand of staat herstellen*; *iem. zijn goede naam teruggeven*; *rehabilitatie geven*): *zich –.*

rei 1 m. –en (1 *koor* inz. *in de vroegere toneelstukken der 17de eeuw, optredend na elk bedrijf en de gevoelens van de denkbeeldige toeschouwers vertolkend over hetgeen in het bedrijf gebeurd was*; bij uitbr. *aantal saambehorende personen enz.*; 2 *datgene, wat door*

de rei of het koor wordt gezongen; dans door zulk een rei uitgevoerd; bij uitbr. *ook van een dans in de open lucht*): 1 *de –en in Vondels Lucifer; een – van maagden; de hemelse –en,* de Engelen, Zaligen; 2 *de versmaat der -en uit Lucifer; de – aanvoeren;* zie coryphee; *de rijzigste der schonen danst bevallig voor in de –;* **2** v. –en (*meetlat* inz. *bij het waterpassen;* Z.-N. [*stads*]*gracht*).

rei'en, reide, h. gereid (*in koor zingen, dansen*).

rei'ger, m. –s (*ooievaarachtige moerasvogel, stelltloper;* Lat. ardea c. cinerea): *de blauwe – komt bij ons voor;* –**achtigen,** m. mv. (*familie der reigers*); –**bos,** m. –bossen (*bos van witte reigerveren*); –**valk,** m. –en (*slechtvalk;* Lat. falco c. peregrinus); –**veer,** v. –veren.

rei'ken, reikte, h. gereikt (1 *aanbieden, toereiken, geven;* 2 *zich uitstrekken tot;* 3 *de hand naar iets uitstrekken*): 1 *elkander de hand –; iem. de* (*behulpzame*) *hand –,* hem helpen; 2 *zover het oog reikt, staat alles onder water; het water reikt ons tot de knieën;* 3 zegsw. *hij wil met de hand aan de hemel –,* het onmogelijke doen.

reik'halzen, reikhalsde, h. gereikhalsd (*erg verlangen*): *de schoolknapen reikhalsden naar de vacantie;* –**halzend,** bn. (*vol verlangen*): *– naar iets uitzien; iets – te gemoet zien.*

rei'len, in de uitdr.: *zoals het reilt en zeilt,* eig. zó als het schip reilt (in plaats van een vero. rijdt = voor zijn anker ligt) en zeilt d. i. met al, wat er in, op of aan is; fig. *het huis, zoals het reilt en zeilt.*

reil'top, m. –toppen (scheepst. *vlaggestok*).

I. rein 1 bn., bw. (1 *zuiver, onbesmet, onbevlekt; schoon;* 2 muz. *wellwidend, zuiver van toon;* 3 *eerbaar, kuis, zedelijk onbevlekt*): 1 *zijn kleren – houden; met –e handen; –e dieren,* zie kauscher; *dat is je reinste onzin,* klinkklare; 2 *een – octaaf;* 3 *een – gemoed, een – geweten, – zijn van zonden;* in bet. 1 en 2 als germ. beschouwd, men zegge dus niet *rein water,* maar: *schoon, zuiver water;* **2 –e,** m. en v. –n: *den –e is alles –,* misbruik maakt de dingen onrein, Titus 1 : 15; **3 –e,** o.: *alles weer in het –e brengen,* terechtbrengen, wat bedorven is, weer goedmaken.

II. rein, m. –en, **reen,** m. renen (Z.-N. *akkergrens*).

III. rein, m. (Z.-N. gew.: *regen*).

Rei'naert de Vos', of Van den Vos Reinaer'de: beroemd dierenepos der 13e eeuw.

reinardie',reinaardij', v. reinardieën (*sluwheid, bedrieglijkheid, listigheid, geslepenheid*).

reïncarna'tie, v. –s (Fr. [Lat. reïncarnatio]: *wedervleeswording*). (re = ree).

rein'cultuur, v. –culturen (*het kweken van bacteriën van één en dezelfde soort*); germ.

rei'ne, v. –s (Fr. *koningin*): *la – du bal,* gevierdste danseres.

reine-clau'de, v. reines-claude (Fr. *een soort van zoete, geelgroene pruim*).

I. rei'nen (v. akkers: *palen, grenzen*); gew.

II. rei'nen (gew.; Z.-N. *regenen*).

rein'genoot, m. –genoten (*bezitter van een aangrenzend land of akker*); gew.

rein'heid, v. (*het rein-zijn,* eig. en fig.): *de – van het lichaam; – van zeden.*

rei'nigen, reinigde, h. gereinigd (*zuiveren*): *een kamer –,* schoonmaken; *een wonde –, zijn handen –; zich –; zich de tanden –.*

rei'niging, v. –en (*het reinigen;* inz. *gemeentelijke tak van dienst, belast met het rein houden van straten en pleinen ener stad; reinigingsdienst, stadsreiniging*): *bij de – zijn,* er een postje bij hebben.

rei'nigingsdienst, m.; zie reiniging.

Rein'tje, o.: *– de Vos;* zie Reinaert.

rein'vaar, v. –varen (*steenvaren*); Z.-N. rein'vaan, ook: koek'kruid; –**wilg,** m. (Z.-N. *liguster*).

I. re'ïs, m. reïssen (Arab.-Turks, eig. kop: [*scheeps*]*bevelhebber*): *– effen'di,* rijkskanselier, minister van Buitenlandse Zaken.

II. réis, v. (Portug. mv. van real, z. reaal: *rekenmunt,* nl. *0.001 van een milreis,* z. ald.), spreek uit: reis; dikwijls gespeld op Braziliaanse postzegels en banknoten *reis,* het mv. van *rei* = koning, uitgesproken *re-eis.*

III. reis, v. reizen (1 *tocht, uitstap; het trekken van een plaats naar een andere;* 2 *keer, maal*): 1 *een – van een dag* of *een dag–; de heen–, de terug–; een lucht–; een voet–; een plezier–; een zee–; op – gaan* (*naar*); zegsw. *de grote – aannemen, aanvaarden,* d. i. sterven; *van een koude* (of: *kale*) *– thuiskomen,* met de kous op de kop; *goede –! enkele –,* geen retour; 2 *enige reizen achtereen herhaald;* vero. reize.

reis'apotheek, v. –theken (*kistje, tasje met medicijnen, dat men op reis meeneemt*); –**artikel,** o. –en (inz. in het mv. *voorwerpen, die men op reis nodig heeft of kan nodig hebben*): *handel in –en;* ook: –**benodigdheden,** v. mv.; –**avontuur,** o. –avonturen; –**bibliotheek,** v. –theken (*collectie boeken, die na lezing door het volk v. dorp of gehucht, elders dienst gaat doen*); –**biljet,** o. –biljetten (*bewijs van betaling voor e. aangeduide reisroute*); –**boek,** o. –en (*reisgids*); –**bureau,** o. –bureau's (*bureau, dat zich belast met het in elkaar zetten van reizen, bezorgen van reisbiljetten, bespreken van logies enz.*): *het – Lissone;* –**dagen,** m. mv. (nl. *dat men achtereen op reis is*); –**deken,** v. –s (*grote deken, die men op reis meeneemt*); –**duif,** v. –duiven (*postduif*).

reis- en verblijf'kosten, m. mv. (*vergoeding van de reis en het verblijf elders,* b.v. *aan examinatoren*).

reis'geld, o. –en (*geld, dat voor de reis nodig is*); –**gelegenheid,** v. –heden (*middel van verkeer of vervoer*); –**genoegens,** o. mv.; –**genoot,** m. –genoten (*iem., met wien men reist*); vr. –**genote;** –**genot,** o. (*genot, dat men op reis smaakt*); –**gezel,** m. –gezellen; –**gezelschap,** o. –gezelschappen (*personen, die samen een reis doen;* ook: *reisbureau*); –**gids,** m. –en (*spoorwegboekje; boek met opgaven van reisbijzonderheden*): *Baedeker is een goede –;* –**goed,** o. (*bagage*); –**koffer,** m. –s (*koffer voor reisbenodigdheden*); –**kosten,** m. mv. (*geld, dat de reis kost*): *de – zijn voor rekening van den pastoor;* –**kostuum,** o. –kostumen (*reiskledij, -gewaad*); –**kredietbrief,** m. –brieven; zie kredietbrief.

reis'lectuur, v. ([*lichte*] *lectuur op reis*); –**lust,** m.; –**makker,** m. –s (*reisgenoot*); –**mantel,** m. –s (*mantel, geschikt om op reis te dragen*); –**pas,** m. –passen (*paspoort, pas om de grenzen van een land te kunnen overgaan*); –**penning,** m. –en (*reisgeld;* ook: *gift in geld voor behoeftige reizigers b.v. voor kinderen ener vacantiekolonie*); –**pet,** v. –petten (*pet, die men op reis draagt*); –**plan,** o. –plannen (*plan voor een reis*); –**seizoen,** o.

–en (*tijd van 't jaar, dat vele mensen op reis gaan of zijn*, b.v. *Augustus*); **–tas,** v. –tassen; **–tijd,** m. (*tijd, geschikt om te reizen*); **–toilet,** o. –toiletten (*reiskostuum*); **–vaar'dig,** bn.: *hij stond –*, d.i. gereed om te vertrekken; **–verhaal,** o. –verhalen (*verhaal van een reis*): *een boeiend –*; **–wijzer,** m. –s (*reisgids*; België: rechtst. *officieel stuk met opgave van de af te leggen reis*).

reïtera'tie, v. –s, reïteratiën (Fr. [Lat. reiteratio]: *herhaling*).

rei'zekens, bn. (Z.-N. *eventjes, nauwelijks*).

rei'zen, reisde, h., i. gereisd (*een reis doen; vreemde landen bezoeken*): *naar Londen –, heen en weer –, voor zijn pleizier –; voor een huis of voor een firma –*, handelsreiziger zijn; *te voet, per boot, per trein –*.

rei'zend, bn.: *het –e publiek; een – gezelschap*, toeristen; *–e toneelspelers*.

rei'ziger, m. –s (1 *iemand, die reist*; 2 *handelsreiziger*): 1 *er waren veel –s in de trein; de –s der derde klasse*; 2 *hij is – voor dat huis*.

rei'zigster, v. –s.

I. rek, m. (*rekbaarheid; veerkracht*): *er zit geen – in dat linnen; dat metaal heeft grote –*; etymologisch = – **II.**

II. rek, o. rekken (1 *latwerk, toestel, om iets op te drogen, droogrek*; 2 *stelling om iets op te plaatsen*; afkorting van: *boeken-, geweer-, eier-, pijpenrek*; 3 *lengte, eind weegs; deel ener rivier*; 4 [*lang*] *tijdsverloop*; 5 *roest van hoenders*; 6 *gymnastiekwerktuig*: *rekstok*): 1 *wasgoed op het – hangen; gedrukte vellen op het – hangen om te drogen*; 2 *de boeken in of op het – zetten*; 3 *het is een hele – van M. naar L.; het – Tiel-Ochteren van de Waal*; verg. rak; 4 *de schooltijd van Sept. tot Kerstmis is geen kleine –*; 5 *hij gaat met de kippen op het –*, zie stok; 6 *werken aan het –*.

III. rek, v. (Z.-N. *kikkerrit*).

rek'baar, bn.; rekbaarder, –st (*gerekt kunnende worden, elastisch*): *onder alle metalen is goud het –ste*; fig. *een rekbaar wetsartikel*; **–baarheid,** v. (*het rekbaar zijn*; inz. *het vermogen, van gedaante te veranderen door trekken of drukken, zonderdat de samenhang der delen verbroken wordt; veerkracht*): *– van elastiek*; **–band,** m. –en (Z.-N. *elastiek*); **–bank,** v. –en (*werktuig van den metaaldraadtrekker*).

re'ke, v. –n, Z.-N.; zie reek **II.**

re'kel, m. –s (*mannetjeshond, -vos, -wolf*; fig. *onbeschoft mens; vlegel, deugniet*): *onbeschofte –! die kleine –! dat rekeltje!*

re'kelachtig, bn., bw. (*vlegelachtig*): *–e manieren; zich – aanstellen*.

re'kenaar, m. –s, rekenaren (*iemand, die rekent of bekwaam is in 't rekenen*).

re'kenboek, o. –en (*boek, waaruit men rekenen leert, boek met rekensommen*); **–bord,** o. –en (*schoolbord voor rekenwerk*).

I. re'kenen, rekende, h. gerekend (*inrekenen, met as bedekken*): *het vuur –*; gew.

II. re'kenen, rekende, h. gerekend (1 *cijferen, met getallen werken; met getalbegrippen denken*; 2 *daarvoor houden, achten, als zodanig beschouwen*, ook refl.; 3 *veronderstellen*; 4 met *op*: *vertrouwen, staat maken*): 1 *goed kunnen –; juist en vlug uit het hoofd –; leren – met letters* (algebra); *we hebben* (*een uur*) –, rekenles; *we – alleen met guldens; door elkaar gerekend*, gemiddeld; *wat rekent hij er voor*, vraagt hij? 2 *ik reken dat als mijn plicht*; refl. *zij – zich tot de notabelen; hij rekent zich gelukkig*; 3 *ik reken, dat jij komt*; 4 *op iems. komst –; op zijn vrienden kunnen –*.

re'kenfeil, v. –en; **–fout,** v. –en (*fout in de berekening*); **–hof,** o. (België: *rekenkamer*).

re'kening, v. –en (*nota, opgave van geleverde goederen of van verrichte werkzaamheden, alsmede van het bedrag, dat er voor betaald moet worden*; ook: *het papier, waarop de – staat*; boekhouden: *staat met debet- en creditzijde, waarop zodanig aantekening wordt gehouden, dat het ontstaan van een bezitting of een schuld wordt afgescheiden van het tenietgaan*): *– en verantwoording afleggen, verschuldigd zijn*; (*geen*) *– houden met* (gallicisme: tenir compte de; beter: *te rade gaan met, op allerlei moeielijkheden bedacht zijn*); *de – opmaken; –en schrijven; buiten – laten; voor – van; voor gezamenlijke –; korte – maakt lange vriendschap; tot slot van –*, op het einde van de zaak; *op – stellen; in – brengen, hoge –en maken; dat is voor mijn –*, fig. ik stel mij verantwoordelijk, neem dat op mij; *op –*, in mindering; *zijn – er bij vinden*, voordeel; zie kind, streep, zak.

re'kening-courant', v. rekeningen-courant (handel: *lopende rekening*, b.v. *tussen een particulier en een bankier, waarin debet en credit geregeld worden opgetekend; staat of lijst van debet en credit*): *in –– staan*.

re'keningstuk, o. –stukken (*stuk als of met een rekening overgelegd*); **–wet,** v. (België: *wet op de algemene rekening v. d. staat*).

re'kenkamer, v. (*college van staat, dat waakt over het goed beheer van 's lands gelden, in ons land en ook in O.-Indië*).

re'kenkast, v. –en (*rekenraam*); **–kunde,** v. –n (*leer der getallen; cijferkunde, waardoor men de getallen leert schrijven, ontbinden, samenstellen enz.; wetenschap, die zich bezighoudt met de eigenschappen der getallen*; ook: *leerboek over de cijferkunde*); **–kun'dig,** bn. (*tot de rekenkunde behorende, er op betrekking hebbende*): *–e vraagstukken*; **–les,** v. –lessen (*les in het rekenen; les uit een rekenkunde*); **–machine,** v. –s (*rekenraam; werktuig, waarmee men machinaal optellingen, aftrekkingen kan verrichten*); **–meester,** m. –s (*onderwijzer in de rekenkunde*; fig. *knap rekenaar*); **–methode,** v. –s, –n (*stelsel, dat men bij zijn rekenonderwijs volgt*): *de – van Versluys*; **–munt,** v. –en (*niet* [*meer*] *bestaande munt, waarvan de naam gebruikt wordt om een bepaalde geldswaarde uit te drukken* b.v. *guinje, daalder*); **–plich'tig,** bn. (*verplicht, verantwoording te doen van ontvangsten en uitgaven*); **–plich'tige,** m. –n (Z.-N. *boekhouder*); **–raam,** o. –ramen (*hulpmiddel bij het elementaire rekenen, balteller* nl. *een raam met horizontale staven, waarin 16 ballen kunnen schuiven*); **–schap,** v. (*verantwoording*): *– geven van; zich – van het gewicht der zaak geven; – eisen*; **–school,** v. –scholen (*rekenmethode*); **–som,** v. –sommen (*rekenkundige opgave*); **–tafel,** v. –s (*afdeling der rekenkamer*); **–wijze, -wijs,** v. –wijzen).

rekest', o. –en; Z.-N. **rekwest;** zie request enz.

I. rek'ke, v. –n (*vogelaarsstok*).

II. rek'ke, v. –n (jagerst. *wijfjesree in het 3e jaar*).

rek'kebekken (Z.-N. *trekkebekken; twisten*).

rek'kelijk, bn., bw. (1 *zich rekkende, gemak-*

kelijk gerekt kunnende worden; zacht, lenig; 2 fig. *meegaand, inschikkelijk*): 1 *dat leer is* –; 2 *een – mens, een – geweten; de bet. van menig woord is* –.

I. rek'ken, rekte, h. (1, 2), i. (3) gerekt (1 *uitrekken; langer, wijder maken*; 2 van paarden: *harddraven, in gestrekte galop lopen*; 3 *langer, wijder worden*): 1 *een ontwakende hond rekt zijn leden; het gewassen linnen* –, *metaaldraad* –; fig. *een bezoek, gesprek* –, lang doen duren; *een onderhandeling onnodig* –; Z.-N. *een konijn* –, rekkende doden; 2 *de paarden gingen* –; 3 *dat leer gaat* –.

II. rek'ken, ze rekten, ze zijn gerekt (*op het rek gaan van hoenders*): *de kippen – al.*

rek'ker, m. –s (Z.-N. *elastiek* 2): *schoen met –s.*

rek'kerig, bn. (*lust gevoelende zich te rekken, lui*): *–e conversatie*, vervelende.

rek'schoen, m. –en (Z.-N. *schoen met rekkers*).

rek'stok, m. –stokken (*horizontaal geplaatste stok of staaf voor armoefeningen*).

rel, m. (*het rellen; gerucht*); zie relletje.

relaas', o. relazen (Fr. [Lat. relatio]: *verhaal, verslag*; ook: *een lang, uitvoerig verslag, verhaal*): *een lachwekkend – v. e. zeereis*; rechtst. – *van registratie*, vermelding.

relâ'che, v. (Fr. *rust, uitspanning, ophouden met werk*; toneel: *term om uit te drukken, dat er geen voorstelling is*). (re = re).

relap'sus, Lat. **1** m. (*terugval*); **2** m. en v. relapsussen (*afvallige, renegaat*). (re = re).

rela'ta refe'ro (Lat. *ik verhaal, hetgeen gezegd is*).

rela'tie, v. –s, relatiën (zie relaas: *aanwijzing, vermelding; de betrekking, waarin zaken of personen tot elkander staan*; ook: *de personen, die in betrekking staan*): *–s met iemand aanknopen; die koopman heeft veel relatiën*, handelsbetrekkingen.

relatief', Fr. relatif, **1** bn. (*betrekkelijk*): *de relatieve waarde der cijfers*; zie absoluut; **2** o. relatieven; Lat. relati'vum, o. relati'va (*betrekkelijk voornaamwoord*).

relativiteit', v. (*betrekkelijkheid*); **–s'theorie,** v.: *de – van Einstein.*

relaxa'tie, v. –s, relaxatiën (Fr. [Lat. relaxatio]: *ontspanning, verzachting van straf*).

relevant', bn. (rechtst. *op de voorgrond tredend, ter zake dienend, van betekenis*).

releveren, gereleveerd (Fr. [Lat. relevare]: *in 't licht stellen, doen uitkomen; ontheffen van een verplichting*; ook: *horen tot*).

reliëf', o. bet. 1 en 3 –s (Fr. [It. reliëvo = verhoging]: 1 *verhoogd beeld-, drijf- of gietwerk, dat* nl. *uit de achtergrond is opgeheven*; 2 *aanzien, waardij, belangrijkheid*; 3 aardr. *miniatuurnabootsing van hoogten en laagten van een deel der aardoppervlakte*): 1 *haut–*, dat het rondom vrije beeldwerk nadert; *demi–*, waar de helft der natuurlijke dikte wordt gezien; *bas–*, dat zich vlak vertoont; bij verg. *het landschap heeft een rijk* –, grote afwisseling van hoogten en laagten; *en* –; 2 *dat zal – geven aan mijn verklaring*; 3 *een nauwkeurig* –; **–druk,** m. (*opstaande letters of hoogdruk, voor blinden*); verg. Brailledruk; **–kaart,** v. –en (*kaart, waarop het reliëf v. h. land, de hoogten en laagten duidelijk zijn aangegeven*; ook: *kaart met verhogingen voor blinden*; *reliëf* in bet. 3). (re = re).

relief'commissie, o. –s (Eng. relief: *hulp-, steuncommissie*).

reliek', v. en o. –en (Fr. relique: *als heilig beschouwd overblijfsel*, inz. *klederen, gebeenten van heiligen*, of *zaken, welke met een heilige, met Christus of zijn Moeder in aanraking zijn geweest*); zie reliquie.

reliek'schrijn, o. en m. –en (*versierd kistje, waarin een reliek bewaard wordt*).

reli'gie, v., in bet. 1 –s, religiën (Fr. [Lat. religio]: 1 *geloofsleer, godsdienst; kerk of kerkgenootschap, kerkelijke belijdenis*; 2 *godsvrucht*): 1 *het verschil tussen deze twee religiën; van dezelfde – zijn; de Christelijke* –; 2 *die mensen hebben veel* –. (g = zj).

reli'gietwist, m. –en (*godsdiensttwist*).

religieus', Fr. religieux, Lat. religiosus **1** bn., bw.; religieuzer, –t (*godsdienstig, vroom*): *een – mens*, godvrezend; – *leven; de religieuze kunst*; **2 religieu'ze,** m. en v. –n ([*vrouwelijke*] *kloosterling*). (g = zj).

reli'gievrede, m. (*godsdienstvrede*): *de – van Neurenberg in 1532.*

relikwie', Z.-N. spelling voor reliquie.

re'ling, v. –s (scheepst. *houten, thans meestal stalen, veiligheidsleuning, staketsel*).

reliquia'rium, o. (Ned.) –s, reliquiariën; (Lat.) reliquiaria (Lat. *reliekhouder, -schrijn*). (qu = kw).

reliquie', v. reliquieën (Lat. reliquiae mv.: *reliek*). (qu = kw).

rel'len, relde, h. gereld (*babbelen, druk praten, kakelen*).

rel'letje, o. –s (*kortstondige opschudding*): *de straatjongens hadden een – met e. dronkenman*, opstootje, oploopje; verg. rel.

rel'muis, v. –muizen (*knaagdiertje met winterslaap, levend op bomen*; Lat. myoxus glis): *de – in Bohemen.*

rem, v. remmen, remmetje (*toestel, om wagens, voertuigen in hun loop te doen vertragen of te doen stilstaan*): *de remmen werkten niet*; zie Westinghouse-rem; fig. *een – zijn*, iets (zoveel mogelijk) tegenhouden.

remarqua'bel, bn. (Fr. remarquable: *opmerkenswaardig, opmerkelijk, merkwaardig*).

remar'que, v. –s (Fr. *aanmerking; opmerking*): *iem. een – maken.*

remarqueren, geremarqueerd (Fr. *aanmerken; opmerken*).

rem'blok, o. –blokken (*blok* inz. *stuk hout, dat bij het remmen op het wiel drukt*).

rembours', rembour'sement, o. (Fr. *terugbetaling*; van een wissel: *dekking; betaling van de waarde en de verzendingskosten van een pakket bij de ontvangst daarvan*): *onder* –, onder dekking van betaling.

Rem'brandt van Rijn, de grootste Nederlandse schilder, te A'dam. (1606–'69).

Rembrandtiek', bn., bw. (*in de trant van Rembrandt*): *een – schouwspel*, vol licht en gloed.

reme'die, v. en o.; in bet. 1 remediën, –s (Lat. remedium: 1 *geneesmiddel; hulpmiddel*; 2 *door de wet toegestane geringe afwijking v. het officieel vastgestelde gewicht en gehalte bij het slaan van munten*): 1 *daar is geen – voor*, hulp; *een – tegen de liefde*, lelijke vrouw, man; 2 bij het gouden tientje is de – 0,002 op 't gewicht, die op het gehalte is 0.0015 delen fijn goud; ook: ruimte.

remediëren, geremedieerd (Fr. [Lat. remediari]: *verhelpen; beter maken*).

reme'dium, o. (Ned.) remediën, –s; (Lat.) remedia (Lat. *remedie*).

remigrant', m. en v. –en (Fr. [Lat. remi-

grans = terugkerend]: *uitgewekene, terugkerende in 't vaderland*); vr. ook: **–e**; verg. emigrant en immigrant.
reminiscen'tie, v. –s, reminiscentiën (Lat. reminscentio: *herinnering, heugenis*).
Reminis'cere, v. (R.-K. *2de Zondag in de Vasten*, naar het begin v. d. Introïtus uit Ps. 25 : 6: – Do'mine = gedenk Heer).
remi'se, v. –s (Fr. *zending, overmaking* inz. *van geld, waren, wissels enz.; uitstel, nalating; vermindering*; schaken: *kamp-op, onbeslist gebleven*; kaartspel: *enkelvoudig verloren*, als de speler niet meer slagen haalt dan zijn tegenspelers; *bewaarplaats* inz. *voor wagens enz., tramwagen- of koetshuis*).
remis'sie, v. remissiën, –s (Fr. [Lat. remissio]: *terugzending; opheffing v. e. verbod; vermindering, nalaten* b.v. *van koorts; afslag of korting op belasting, straf enz.*).
remittent', m. –en (Fr. [Lat. remittens]: *overmaker van geld*; handel: *de eerste wisselhouder of ontvanger*).
remitteren, geremitteerd (Lat. remittere: *terug- of overzenden; geld, wissels of effecten overmaken; iets van een vordering laten vallen*).
rem'men, remde, h. geremd (*de rem gebruiken; de beweging van iets tegenwerken*; ook fig.): *te sterk –; iem. wat –.*
rem'mer, m. –s (*persoon, die* [*op treinen*] *het remtoestel bedient*; ook: *het toestel*).
remonstrans', m. –en; zie monstrans.
Remonstrant', m. –en (gesch. *volgeling van Jac. Arminius*, 1560–1609); z. vlg. woord.
remonstran'tie, v. (Lat. remonstrantio: *tegenvoorstelling, tegenbetoog*; gesch. *bezwaarschrift, in 1610 door de Arminianen aan de Staten v. Holland ingediend, tevens betoogschrift of verweer, ten bewijze, dat hun leer niet gevaarlijk was voor de staat*).
Remonstrants', bn., bw. (*eigen zijnde aan, betrekking hebbende op de leer der Remonstranten*): *–gezind, de –e Broederschap.*
remon'te, v. (Fr. *jaarlijkse aanvulling van paarden voor de krijgsdienst, om de onbruikbare te vervangen*); **–commissie,** v. –s, –commissiën (*commissie tot aankoop van krijgspaarden*); **–depot,** o. –s (*plaats, waar de remontepaarden worden afgericht*): *de paarden, jonger dan vijf jaar, worden in –s bewaard*; (pot = po); **–paard,** o. –en (*mil. aanvullingspaard, aldus genoemd, totdat zij geheel afgericht zijn*).
remontoir', o. –s (Fr. v. remonter = opwinden: *zakuurwerk, dat zonder afzonderlijke sleutel wordt opgewonden*).
remous', v. mv. = enkelv. (Fr. *tegenstroom in de lucht; luchtkolk*).
remplaçant', m. –en (Fr. *plaatsvervanger, vroeger* b.v. *in de krijgsdienst*); **–e,** v. (ç = s).
remplaceren, geremplaceerd (Fr. *in iems. plaats treden; plaatsvervangen*). (em = am).
rem'schoen, m. –en (*boogvormig stuk ijzer, waar het rad in past en dat tegen het rad kan aangedrukt worden; ijzeren slof*): *een – dient om een rollend voertuig op een hellend vlak in te houden*; zie rem.
rem'toestel, o. –toestellen; zie rem.
Re'mus, m.; zie Romulus.
I. ren, m. rennen (*snelle loop; galop*): *in volle –.*
II. ren, ren'ne, v. rennen (*kippenloop*; Z.-N. *hoenderkorf, krat voor het vervoer van biggen*).
Renaissan'ce, v. (Fr. *wedergeboorte*; inz. *hernieuwing van de studie der oudheid, kunsten, wetenschappen enz. oorspr. in Italië*); **–stijl,** m. ([*bouw*]*stijl onder invloed van de Renaissance in de 15de en 16de eeuw*). (re = re).
ren'baan, v. –banen (*afgepaalde plaats voor wedrennen*); **–bode,** m. –n (*koerier*).
rencon'tre, v. –s (Fr. *ontmoeting; samentreffing; gevecht, treffen*).
renda'bel, bn. (Fr. rendable: *rente-opleverend*): *een tram – maken.* (ren = ren).
rendant', m. –en (Fr. *rekeninghouder, verantwoordelijke kassier*).
rendement', o. (*opbrengst; winst, verkregen door industrie, mijnwezen enz.*).
renderen, gerendeerd (*winst opleveren*): *iets –d maken.*
rendez-vous', o. (Fr. *afgesproken plaats van bijeenkomst*; ook: *de afspraak of bijeenkomst zelf*): *elkaar –– geven*, elkaar ergens bescheiden; *–– spelen*, braken.
ren'dier, o. –en (*soort van hert*; Lat. rangifer tarandus): *Lappen met –en.*
ren'dierleder, o. (*leer v. e. rendierhuid*); **–mos,** o. (*korstmos*; Lat. cladonia rangiferina; *veevoeder*): in Jutland wordt van – brood bereid; **–vel,** o. –vellen.
renegaat', m. renegaten (Fr. renégat. Lat. renegatus: *afvallige, geloofsverzaker; iem., die zijn politieke overtuiging verloochent*).
renet', v. renetten (Fr. reinette = koninginneappel: *een soort van winterappel*).
renewa'tie, v. (Z.-N. *ondergang, verderf*).
reneweren, gereneweerd (volkst. voor *ruïneren*).
ren'nen, rende, h. en i. gerend (*zeer snel lopen; galopperen*): *het paard heeft een hele poos gerend; hij rende naar buiten.*
renommée', v. (Fr. *roem, vermaardheid, faam*): *par –*, bij name of geruchte.
renon'ce, v. (Fr. kaartspel: *het niet-hebben der gevraagde kleur en dus moeten verzaken*): *– hebben.*
renonceren, gerenonceerd (Fr. *van iets afzien; de kleur niet bijspelen, niet bekennen, verzaken*).
renon'kel, v. –s (plantk. *ranonkel*).
renoveren, gerenoveerd (Lat. renovare: *ver- of hernieuwen, verbeteren, restaureren, opknappen*; v.e. wissel: *de vervaltijd later stellen*).
ren'paard, o. –en (*paard v. d. renbaan*).
ren'perk, o. –en (*renbaan*).
rens, rins, bn., bw. (*rijns*).
renseignement', o. –en (Fr. *aanwijzing, inlichting*): *–en inwinnen.*
rentabiliteit', v. (Fr. rentabilité: *het rente opleveren*; ook: *het geheel van baten, dat met een bepaalde belegging verkregen wordt*): *de – van een onderneming*, [a]) het rente-gevend zijn, [b]) de verhouding tussen de behaalde winst en het in de onderneming werkzame kapitaal. (en = en).
rent'ambt, o. –en (*betrekking of post van rentmeester*, ook: *het gebied*).
ren'te, v. –n (Fr. [Lat. rendita]: 1 *interest, opbrengst van een kapitaal*; 2 *pacht, huur*; 3 *pensioen*): 1 *de – van een kapitaal; op – zetten; van zijn –n leven*, rentenieren; 2 *de land– op Java*; 3 *ouderdoms-, invaliditeitsrente*; **–betaling,** v. –en; **–coupon,** m. –s; zie coupon 1; **–gevend,** bn. (*interest op brengend*).
ren'tegoed, o. –goederen (*land, door de staat gekocht voor kleine boeren*): deze boeren betalen elk jaar een rente en worden na een bepaald aantal jaren eigenaars.

ren'tekaart, v. –en (*kaart tot het opplakken van rentezegels*).
ren'teloos, bn., bw.: *een – voorschot,* kapitaal, waarvan geen rente betaald wordt.
ren'ten, rentte, h. gerent (*rente opbrengen*; fig. *winst opleveren*): *dat kapitaal rent 5 %*; fig. *mijn leven zal –,* vrucht dragen.
rentenier', m. –s (*iemand, die van zijn renten leeft*; *iem., die niets uitvoert*): *de kleine –s.*
rentenie'ren, rentenierde, h. gerentenierd (*van zijn rente leven*; scherts. *niets uitvoeren*): *ben je weer aan 't –?*
rentenier'ster, v. –s (*vrouw. rentenier*).
ren'tenummer, o. –s (*nummer v. e. verzekerde volgens de invaliditeitswet, dat o. a. voorkomt op de rentekaart*); **–schuldenaar,** m. –s (*die een rente schuldig is*).
ren'testandaard, m. –en (*rentevoet, bedrag van het percent*): *een hoge, lage –.*
ren'tevoet, m. (*rentebedrag, percentage*).
ren'tezegel, o. –s (*premiezegel, ingevolge de invaliditeitswet op rentekaarten te plakken, en rechtgevende, al naar de omstandigheden, op ouderdoms-, invaliditeits-, weduwen- of wezenrente*).
ren'tjong, v. –s (O.-I. op Sumatra: *gebogen dolkmes*; *naam v. e. letterschrift, o. a. bij de Midden-Maleise bevolking in Benkoelen en Palembang in zwang, vermoedelijk naar* Mal. rentjong = schuin, puntig).
rent'meester, m. –s (eig. *iem., die voor zijn heer de renten,* d. i. *de pachten of huren int*; ook: *beheerder van een landgoed*); **–meesterschap,** o. (*de betrekking van rentmeester*).
renuncia'tie, v. –s, renunciatiën (Lat. renuntiatio: *afstand*; *verwerping*). (t = s).
renvooi', o. –en (Fr. renvoi: *verwijzing,* b.v. *naar een blz. in een boek*; *het inlassen van één of meer woorden in een akte, kantverbetering*); **–teken,** o. –s (*verwijzingsteken*). (en = an).
renvoyeren, gerenvoyeerd (Fr. *terugzenden*; *ontslaan*; rechtst. *verwijzen*). (en = an).
reorganisa'tie, v. –s, reorganisatiën (Fr. *veranderde, verbeterde inrichting*; *hervorming*): *de – van ons leger.* (s = z).
reorganiseren, gereorganiseerd (Fr. *beter of nieuwer inrichten*). (s = z).
rep, m.: *in – en roer,* in opschudding.
repara'bel (Fr. [Lat. reparabilis]: *herstelbaar*).
reparateur', m. –s (Fr. *hersteller*).
repara'tie, v. –s, reparatiën (Fr. [Lat. reparatio]: *herstelling*).
repareren, gerepareerd (Fr. [Lat. reparare]: *verbeteren*: *herstellen*; *weer in orde maken*). (re = ree).
repartie', v. –s (Fr. [*snedig*] *antwoord*): *een geestige –, de moeder v. d. schaterlach.* (t = t).
reparti'tie, v. –s, repartitiën (Fr. *verdeling naar verhouding*; *omslaan van belastingen*).
repasseren, gerepasseerd (Fr. *weer voorbijkomen*; *teruggaan*; *nazien, doorlopen* [van rekeningen enz.]; *een rekening nogmaals doorlopen*; *het aanzetten van een mes*; *strijken van wasgoed*; van een nieuw uurwerk: *de radertanden aanscherpen*).
repatriëren, gerepatrieerd (Lat. repatriare: *in of naar zijn vaderland* [*doen*] *terugkeren*).
re'pe, v. –n; Z.-N. bijvorm v. re'pel, m.
I. re'pel, m. –s (*vlaskam, om de zaaddozen van het vlas te rukken*).
II. re'pel, m. –s (*smalle strook*).
re'pelen, repelde, h. gerepeld (*het pas geoogste vlas op de repel bewerken*).
I. re'pen, reepte, h. gereept (Z.-N. *repelen*).
II. re'pen, reepte, h. gereept (Z.-N. *hoepelen*).
repercus'sie, v. –s (Fr. [Lat. repercussio]: *terugkaatsing v. geluiden, lichtstralen enz.*).
repertoi're, o. –s (Fr. *lijst van toneelstukken, voordrachten, liederen enz. van een toneelgezelschap, lezer, zanger enz.*; rechtst. [*dag-*] *register*; ook: *repertorium*): *Gijsbr. van Aemstel is te A'dam een –stuk.*
reperto'rium, o. (Lat.) repertoria; (Ned.) repertoriën, –s (Lat. *zaakregister, aanwijzingsboek, klapper*; ook: *repertoire*).
repeteer'geweer, zie repetitiegeweer.
repetent', m. –en (Lat. repetens: rekenk. *we'derkerend cijfer of groep van cijfers ener repeterende breuk*).
repeteren, gerepeteerd (Fr. [Lat. repetere]: *herhalen, her-zeggen*; van toneelstukken: *instuderen*; rek. *het in een geregelde volgorde terugkeren van tiendelige breukgetallen*).
repeti'tie, v. –s, repetitiën (Fr. [Lat. repetitio]: *herhaling*; *herhaalde oefening*; v. toneelstukken: *instudering*; school: *herhalingswerk*; rechtst. *terugvordering*).
repeti'tiegeweer, o. –geweren (mil. *geweer, waaruit na één lading tal van schoten kunnen worden gedaan, snelvuurgeweer*); **–horloge,** o. –s (*horloge met slagwerk, dat men ieder ogenblik het laatst verlopen uur kan laten slaan*); **–werk,** o. (school: *herhalingswerk*).
repeti'tor, m. (Lat.) repetito'res, (Ned.) –s, repetito'ren (Lat. *iem., die de colleges van een hoogleraar met een student repeteert*; *herhalend leermeester bij een hogeschool*; *leider bij het instuderen van stukken aan het toneel*).
repliceren, gerepliceerd (Lat. replicare: *antwoorden, iets wederleggen, terugzeggen, hervatten*).
repliek', v. –en (Fr. réplique: *antwoord, wederlegging, eerste verweerschrift*): *iemand van – dienen,* tegenbescheid; zie dupliek.
repliëren, gereplieerd (Fr. *weder samenvouwen*; refl. mil. *terugtrekken, -deinzen*).
reporta'ge, v. (*berichtendienst v. een dagblad*): *een goede –; radio–.*
reporter, m. –s (Eng. *bericht-, verslaggever*).
rep'pen, repte, h. gerept (1 *bewegen*; 2 *aanraken* inz. fig.): 1 *zich kunnen – noch roeren*; *rep je, rep je,* haast u, vlug; 2 *de ongerepte wouden der Amazone,* maagdelijke; *– over* (of: *van*) *iets,* er over spreken.
rep'pig, bn. (Z.-N. *gemeen*): *– volk,* verg. Jan Rap.
represail'le-maatregel, m. –en (Fr. représaille: *vergeldingsmaatregel*).
representant', m. –en (Fr. représentant: *vertegenwoordiger* inz. *v. het volk*). (s = z).
representa'tie, v. –s, representatiën (Fr. [Lat. repraesentatio]: *vertegenwoordiging*; *plaatsvervulling*; *toneelopvoering*). (s = z).
representeren, gerepresenteerd (Fr. [Lat. repraesentare]: *vertegenwoordigen*; *vertonen*).
repres'sie, v. –s (Fr. [Lat. repressio]: *onderdrukking, beteugeling*).
repressief', bn. (Fr. répressif: *onderdrukkend*): *repressieve maatregelen,* beteugelend, nadat het feit of kwaad bedreven is.
répriman'de, v. (Fr. *berisping*).
reprimeren, gereprimeerd (Fr. [Lat. reprimere]: *beteugelen, onderdrukken, stuiten, verhinderen*).
repri'se, v. –s (Fr. *her- of terugneming, herhaling*; muz. *herhaling van het hoofdmo-*

tief ener aria enz.; ton. *wederopvoering*).
reproba'tie, v. –s (Fr. [Lat. reprobatio]: *verwerping*).
reproduceren, gereproduceerd (*opnieuw voortbrengen; vermenigvuldigen, verveelvuldigen*).
reproduc'tie, v. –s, reproductiën (Fr.: *het weder voortbrengen; iets,* b.v. *een schilderij, gravure, vervaardigd naar e. ander als model; afdruk v. e. foto als cliché; weder bewust geworden gedachtenbeeld*); **—vermogen,** o.
reproductief', bn.; reproductiever, –st (Fr. reproductif: *opnieuw voortbrengend, herstellend*).
reptiel', o. –en (Fr. reptile, Lat. reptilis = kruipend: *kruipend dier*): de –en hebben een niet constante lichaamstemperatuur, ademen door longen, leggen eieren en hebben een met schubben bedekte huid, b.v. schildpadden, slangen.
repti'liën, o. mv.; zie reptiel.
republiek', v. –en (Fr. république [Lat. res publica]: *gemenebest; staat, waar het oppergezag niet in handen is v. e. vorst maar bij een gekozen president, een directorium enz. berust*): Z.-N. zegsw. *een echte –*, tuchteloze inrichting, vergadering. (re = ree).
republikein', m. –en (*voorstander van een republikeinse regeringsvorm; burger van een republiek*). (re = ree).
republikeins', bn., bw. (*gemenebestgezind*; [*de regeringsvorm van*] *een* [of: *de*] *republiek toegedaan*): *Republikeinse kalender,* kalender der Franse revolutie van 22 Sept. 1792 tot 1 Jan. 1806; hij telde 12 maanden van 3 decaden of 3 × 10 dagen: 1. Vendémiaire, Brumaire, Primaire, d. i. herfstmaanden; 2 Nivôse, Pluviôse, Ventôse, d. i. wintermaanden; 3. Germinal, Floréal, Prairial, d. i. lentemaanden; 4. Messidor, Thermidor, Fructidor, d. i. zomermaanden; bovendien 5 feestdagen of Sansculottiden: het feest v. h. genie, v. d. arbeid, der daden, der beloningen, der meningen, en, om de 4 jaar, der omwenteling.
repuls', v. –en (Lat. repulsus: *afwijzing*).
repul'sie, v. –s (Fr. [Lat. repulsio]: *terugstoot; afwijzing*).
reputa'tie, v. –s, reputatiën (Fr. [Lat. reputatio]: *achting, eer*; [*goede*] *naam, roep, aanzien*): *zijn – wagen.*
request', o. –en (*verzoek of smeekschrift*): rechtst. *—civiel,* buitengewoon rechtsmiddel voor sommige gevallen wettelijk toegestaan, waarbij herroeping van een vonnis verzocht wordt aan denzelfden rechter, die het gewezen heeft; *een – indienen bij; per –.* (qu = kw, ook = k); zie rekest'.
requestrant', m. –en (o.-Fr. *inzender van een request*); vr. **–e,** –n. (qu = kw).
requestreren, gerequestreerd (*een verzoekschrift indienen*).
re'quiem, o. –s (4de nv. van het Lat. requies = rust: *doden-, zielmis; muziek en gezang daarbij*); – is het eerste woord van de bede: – *aeter'nam do'na e'i(s), Do'mine,* Heer, geef hem of haar (hun of haar) de eeuwige rust; lees *ree'-kwie-em.*
re'quiem-mis, v. —missen; ook: mis van – (*mis voor een overledene, dodenmis*): bij de —— zijn de misgewaden in zwarte kleur.
requies'cat in pace (Lat. *hij of zij ruste in vrede*); mv.: *requies'cant in –*; zie R. I. P. (qu = kw).
requirant', m. –en (*eiser; lastgever*).
requireren, Lat. requirere, gerequireerd, **1** (1 *vorderen, opeisen van rechts- of ambtswege*; 2 mil. [*in een bezet land*] *levensmiddelen enz. opeisen*): 1 *het Openbaar Ministerie requireerde vrijspraak*; **2** *de vijand requireerde paarden en wagens*; **2** o.: *het – van stro.* (qu = kw).
requisie'ten, o. mv. (Lat. requisitae [res]: *hetgeen vereist wordt*; inz. *voorwerpen, bij een toneelvoorstelling benodigd, als: stoelen, tafels, gordijnen enz.*). (qu = kw).
requisiteur', m. –s, –en (Fr. *iem., die voor de toneelbenodigdheden zorgt*). (qu = kw).
requisi'tie, v. –s, requisitiën (Fr. [Lat. requisitio]: *opvordering; eis*): *– van levensmiddelen door den vijand.* (qu = kw).
requisitoir', o. –en (Fr. rechtst. *eis, vordering v. het Openbaar Ministerie*); l. *–toor.*
res, v. (Lat. *zaak*): *– pu'blica,* algemene zaak, belang, gemenebest; *– du'bia,* twijfelachtige zaak; *– nulli'us,* zaak, die aan niemand toebehoort.
rescon'tre, v. –s (Fr. *af- of verrekening bij speculaties in de effectenhandel*); **–dag,** m. –dagen (*meestal de primo en de medio van iedere maand*); **rescontreren,** gerescontreerd (*af-, verrekenen, vereffenen*; rechtst. *weerleggen, ondervangen*).
rescript', o. –en (Lat. rescriptum: *beschikking van enige autoriteit, schriftelijk bescheid*): *een vorstelijk –; een pauselijk –*, als antwoord op een theologische vraag.
rescrip'tie, v. –s, rescriptiën (Fr. [Lat. rescriptio]: *schriftelijke last tot inning of uitbetaling ener geldsom*).
re'seda 1 v. reseda's (*zeker bloempje*): *de wilde –*, Lat. lutea; **2** bn. (*grijsachtig groen*); **3** o. (*de kleur*); (re = ree; s = z); Lat. rese'da mor'bos = bedaar de ziekten.
re'sem, m. –s (Z.-N. *rist; rij; reeks*).
reservaat', o. reservaten (Eng. reservation, Lat. reservatis: *voorbehouden stuk land, waarop beslag gelegd is voor bepaalde doeleinden, hetzij als nationaal park, hetzij voor woonplaats* enz.): *een veenheide— in Drente; een Indianen— in N.-A.* (s = z).
reserva'tis reservan'dis (Lat. *met het nodige voorbehoud*).
reser've, v. in bet. 2 –s (Fr. réserve [v. Lat. reservare]: in het alg. *hetgeen achtergehouden wordt, om later onder bepaalde omstandigheden te gebruiken; noodvoorraad*: 1 *voorbehoud, beding*; 2 mil. *wat achtergehouden wordt om in tijd van nood dienst te doen*): 1 *een bericht meedelen, iets aannemen onder –*; 2 *Maurits hield bij Nieuwpoort* (1600) *enige troepen als –; –s van munitie*; ook = reservefonds, z. ald. (s = z).
reser'vefonds, o. –en (in het alg. *geld, uit de winst afgezonderd en opgespaard, tot dekking van onvoorziene uitgaven; zekerheidskas of reservekas*; handel: *ingehouden winst die, al naar de bestemming van het fonds, in of buiten bedrijf belegd wordt*); **–kader,** o. (mil. *kader, dat in vredestijd wordt opgeleid om in oorlogstijd het ontbrekende kader aan te vullen*); **–kapitaal,** o. –kapitalen (in het alg. *reservefonds* in de 1ste bet.; handel: *door reserveren vrij gekomen gelden, buiten bedrijf belegd*); **–officier,** m. –en (*officier der reserve*): *een – treedt op bij manoeuvres, mobilisatie en in geval van oorlog*). (re = re).

reserveren, gereserveerd (Fr. [Lat. reservare]: *voorbehouden; in reserve houden, bewaren; van te voren bespreken*). (s = z).
reser'vetroepen, m. mv.
reservist', m. –en (Fr. réserviste: mil. *iemand van de reservetroepen*). (s = z).
reservoir', o. –s (Fr. *vergaarbak; bewaarplaats van water enz.*). (s = z).
resident', m. –en (Fr. [Lat. residens]: 1 *gevolmachtigde ener regering, van lagere rang dan een gezant*; 2 O.-I. *hoofd ener residentie*): 1 *onze minister – te Constantinopel*; 2 *de – is een Europese bestuursambtenaar van hoge rang*; **–se,** v. –n (vero. *vrouw van den resident*). (re = ree; s = z).
residen'tie, v. residentiën, –s (*hofstad; ambtsgebied v. e. resident in O.-I.*); **–huis,** o. –huizen (O.-I. *woning v. e. resident*).(re = ree; t = s).
residen'tiestad, v. –steden (*hofstad*).
resident'schap, o. (O.-I. *gewest, waardigheid, ambtstijd van een resident*).
resideren, geresideerd (Fr. [Lat. residere]: *verblijf houden* b.v. *v. e. vorst*). (re = ree).
résidu', o. –en, residu's (Fr. *overblijfsel; bezinksel*): *– van petroleum*; fig. *het – der maatschappij*, de heffe des volks; rechtst. *het – ener nalatenschap*, overschot. (re = ree).
resigna'tie, v. –s, resignatiën (Fr. [Lat. resignatio]: *ontzegeling*; inz. *afstanddoening, ontslagindiening; berusting, gelatenheid*).
resigneren, geresigneerd (Fr. [Lat. resignare]: *ontzegelen*; inz. *een ambt neerleggen*; refl. *berusten, zich schikken*). (s = z).
resilia'bel, bn. (Fr.): rechtst. – *contract*, ontbindbaar; **resilia'tie,** v. (Fr. rechtst. *terugtreding, ontbinding*). (s = z).
resineren, geresineerd (Fr. *met hars doortrekken*): *geresineerde wijn*. (s = z).
resineus', bn. (Fr. *harsachtig*).
résistan'ce, v. (Fr. *weerstand, tegenkanting*): *pièce de –*, hoofdschotel ook, resisten'tie.
resisteren, geresisteerd (Fr. [Lat. resistere]: *weerstaan*). (res- = rez-).
resolu'tie, v. –s, resolutiën (Fr. [Lat. resolutio]: *besluit, beslissing*; ook wel: *oplossing [in een vloeistof]*; rechtst. *ontbinding*). (s = z).
resoluut', bn., bw.; resoluter, –st (Lat. resolutus: *vastberaden; ronduit*). (s = z).
resolveren, geresolveerd (Lat. resolvere: *besluiten, vaststellen*). (s = z).
resonans', v.; **–bodem,** m. –s (Lat. weerklinkend; v. e. piano, viool: *klankbodem*).
resonan'tie, v. (*weerklank; naklank*).
resona'tor, m. –s (Lat. *toestelletje, om de klanken in hun samenstellende tonen te ontleden*). (s = z).
resoneren, geresoneerd (Fr. [Lat. resonare]: nat. *medetrillen, weerklank geven*). (s = z).
respect', o. (Fr. *eerbied, ontzag*; ook wel: *opzicht*): *mijn – aan mevrouw! met uw –*; Z.-N. *zich op zijn – houden*, zelfrespect hebben.
respecta'bel, bn., bw. (Fr. *achtenswaardig*).
respecteren, gerespecteerd (Fr. [Lat. respectare = naar iets zien]: *achten, eerbiedigen, eren; ontzien, ongemoeid laten*).
respectief', bn. (Fr. *wederkerig, wederzijds; onderscheidenlijk*): *de respectieve namen*, de naam, die ieder der dingen of personen draagt; *mijn respectieve meesters*. (c = k).
respectie'velijk, bn., meestal bw. (*respectief, onderscheidenlijk*): *zij drieën delen een som gelds, – in verhouding van 2 : 3 : 5*.
respectueus', bn. (Fr. *eerbiedig*).
respijt', o. (o.-Fr. respit: *kort uitstel [van betaling] na de vervaltijd*): *–dagen, respectdagen*, uitsteldagen (bij een wissel) van betaling.
respira'tie, v. –s (Fr. [Lat. respiratio]: *het ademen, ademhaling*; fig. *verademing*).
respira'tietoestel, o. –toestellen.
respira'tor, m. –s (Lat. *toestel [van zeer fijn draadwerk], om in te ademen lucht te zuiveren of op gelijke warmte te houden*; ook: *toestel om regelmatige ademhaling te bevorderen*): *een – voor longlijders*.
respireren, gerespireerd (Fr. [Lat. respirare]: *luchtscheppen, ademhalen; wat uitrusten, zich herstellen*).
responderen, gerespondeerd (Lat. respondere: *antwoorden; antwoorden op responsiecolleges; instaan voor, borg blijven; weerleggen*).
responsa'bel, bn. (Fr. responsable: *verantwoordelijk, aansprakelijk*); **–sabiliteit,** v.
respon'sie, v. –s (Lat. responsio: *beantwoording*); **–college,** o. –s (stud. *college, waarop door den professor vragen gesteld worden ter beantwoording*). (s = z).
respon'sum, o. (Lat.) respon'sa, (Ned.) –s (Lat. [*schriftelijk*] *antwoord; bescheid aan een bestuur of een overheid*).
res pu'blica, zie res en republiek.
ressort', o. in bet. 1 –s (Fr. 1 *drijfveer, springveer*; fig. *geheime beweegreden*; 2 *vak, gebied, bestuur*; v. e. rechtbank: *aanleg; werkkring, ambtsgebied*): 1 *de –s v. e. springmatras*; 2 *dat behoort tot mijn –*; in bet. 1 lees *res-sor'*, in bet. 2 lees *ressort'*.
ressorteren, geressorteerd (*behoren onder, tot*, b.v. *onder enig rechtsgebied*): *– onder*.
ressour'ce, v. –s (Fr. *hulpbron, toevlucht*): *nog al –s hebben*, middelen.
rest, v. –en (Fr. reste: *overschot*).
restant', Fr. restant, Lat. restans, **1** o. –en (*rest, overschot van een partij koopgoederen*); **2** v. –en (inz. in het mv. *effecten, die uitgeloot en nog niet afgelost zijn*); **3** m. –en (*achterstallige schuldenaar*).
restaurant', o. –s (Fr. *inrichting, waar bereide spijzen en ook dranken zijn te bekomen en kunnen gebruikt worden; eethuis*).
restaurateur', m. –s (Fr. *hersteller van beschadigde kunstwerken, gebouwen enz.; houder van een restaurant*).
restaura'tie, v. –s (Fr. [Lat. restauratio]: 1 *het restaureren*; fig. *het herstel van een vorstelijk huis*; 2 *restaurant*): 1 *de – van een oude gevel; de – der Stuarts*; 2 *een goede –*.
restaura'tiewagen, m. –s (*spoorwagon, ingericht als restaurant*).
restaureren, gerestaureerd (Fr. [Lat. restaurare]: 1 *tot zijn oorspronkelijke toestand terugbrengen*; 2 *door spijs, drank of slaap verkwikken*): 1 *een kathedraal –*; 2 *een uur rust zal mij wel –*; refl. *zich –*.
res'ten, restte, is gerest (*overblijven*): *hem rest niets dan de eer*.
resteren, geresteerd (*resten, overblijven*; schuld: *achterstallig zijn*): *–de schuld*.
restitueren, gerestitueerd (Fr. [Lat. restituere]: *teruggeven, terugbetalen*).
restitu'tie, v. –s, restitutiën (Fr. [Lat. restitutio]: *teruggave; schadevergoeding*): *– doen*.
restor'no, v. restorno's (It. handel: *het gedeelte van de premie, dat de assuradeur teruggeeft, ingeval een gesloten verzekering geheel of ten dele vervalt*).

restric'tie, v. –s, restrictiën (Fr. [Lat. restrictio]: *beperking; voorbehoud*); l. *–strik'sie.*
restringe'rende middelen, stoppende. (g = g).
resultaat', o. resultaten (Fr. résultat, z. resulteren: *uitslag, uitkomst; gevolg, afloop*): *het – v. e. onderzoek; een bevredigend –; zonder –.* (s = z).
resultan'te, v. –n (werkt. *kracht, grootheid enz., die ontstaat uit de samenstelling van verscheiden krachten, grootheden enz.*).
resulta'tenrekening, v. –en (*verlies- en winstrekening*).
resulteren, geresulteerd (Fr. [Lat. resultare]: *uit iets volgen, voortvloeien, ontstaan*). (re = ree; s = z).
resumé', o. resumé's (Fr. *korte samenvatting, kort begrip, beknopt overzicht*). (re = ree).
resumeren, geresumeerd (Fr. [Lat. resumere]: *iets kort samenvatten*). (re = ree).
resum'tie, v. –s, resumtiën (Fr. [Lat. resumptio]: *korte samenvatting*). (t = s).
resurrec'tie, v. –s, resurrectiën (Fr. [Lat. resurrectio]: *opstanding*).
reta'bel, v. of o. –s (Fr. rétable, Lat. retabulum: *achterbouw v. e. altaar; altaarblad*).
retard', o. (Fr. *vertraging*): *en* (Z.-N. *in*) –, ten achter, te laat; lees *retaar'*.
retarderen, geretardeerd (Fr. [Lat. retardare]: *vertragen*).
re'ten, reette, h. gereet (Z.-N. *in de reet* I *zetten; roten*): *vlas –.*
retenue', v. (Fr. *terughouding*; Z.-N. schoolt. *voor straf nablijven of terugkomen*): rechtst. *recht van –*, van aanvaarding.
retenu'to (It. muz. *langzamer, ingehouden*).
reticen'tie, v. –s, reticentiën (Lat. reticentia; *afbreking der rede, waarbij hetgeen zou moeten volgen, te denken wordt gelaten*).
reticu'le, v. –s (Fr. [Lat. reticulum = netje]: *zijden of fluwelen damestasje, werkzakje*); spreekt. ridicule.
re'tina, v. (Ned.) retina's; (Lat.) retinae (Lat. ontl. *netvlies van het oog*).
retiniet', o. (Gr. retine = hars: aardk. *voorwereldlijke fossiele gele aardhars*).
retira'de, v. –s (Fr. *wijkplaats; bestekamer, W. C.*).
retireren, geretineerd (Fr. *terugtrekken, aftrekken*): *zich –*, [a]) zich uit zaken terugtrekken, [b]) zich ter ruste begeven.
retor'sie, v. –s, retorsiën (Fr. [Lat. retorsio]: *tegenbewijs*; ook: *wedervergelding*).
retort', v. –en (Fr. retorte: *kolfglas; kromhalzig glazen vat; distilleerkolf*).
retou'che, v. –s (Fr. *opwerking of bijwerking*, b.v. *van een foto, een schilderij; de op- of bijgewerkte plaats*); l. *retoesj.*
retoucheren, geretoucheerd (Fr. *opfrissen, opwerken*; ook: *de laatste hand aan iets leggen*): *een oud schilderij –; een photographie –*, al tekenend opwerken; l. *retoesjeren.*
retour', Fr. **1** v. –en (*terugvracht, -reis, -zending*); **2** o. –s (*terugreis-biljet*); **3** bw. (*terug*); **–biljet,** o. –biljetten (*een plaatskaartje voor de heen- en terugreis*); **–handel,** m. (*ruilhandel*): b.v. *– in goederen*; **–kaartje,** o. –s (*retourbiljet*).
retourneren, geretourneerd (Fr. *omkeren; terugkeren; terugzenden*).
retour'schip, o. –schepen (*een* [inz. *uit O.-I.*] *naar het vaderland terugkerend schip*); **–vliegtuig,** o. –en: *het – Leeuwerik is uit Batavia vertrokken*; **–vloot,** v. –vloten (*een naar het vaderland terugkerende vloot*, inz. *der O.-I. Compagnie*); **–vracht,** v. –en (*goederen, die voerman of schipper enz. dikwijls voor verminderde vrachtprijs mee terugneemt*).
retrac'tie, v. –s (Fr. [Lat. retractio]: *terugtrekking; optrekking van spieren*).
retraitant', m. –en (*iem., die aan een R.-K. retraite deelneemt*); **–e,** v. –n.
retrai'te, v. –s (Fr. 1 *terugtocht, aftocht*; Z.-N. *sluitingsuur*; 2 R.-K. *dagen van geestelijke afzondering en gebed*): 1 (mil.) *– blazen of slaan*, aftocht; 2 *in – gaan*; **–huis,** o. –huizen (*inrichting, waar R.-K. retraites worden gegeven*).
retranchement', o. –en (Fr. *verschansing, veldschans, sterkte*). (ment = ment).
retribueren, geretribueerd (Fr. [Lat. retribuere]: *teruggeven; vergoeden*).
retribu'tie, v. –s, retributiën (Fr. [Lat. retributio]: *teruggave; vergoeding; heffing die rechtstreeks verband houdt met een door de overheid bewezen dienst* b.v. schoolgeld voor genoten onderwijs). (tie = sie).
re'tro, bw. (Lat. *terug, rugwaarts*): *–actief*, terugwerkend; *va'de – Sa'tanas*, ga weg S.
retrogra'de, v. –s (*vers, waarvan de regels, ook van achter naar voren gelezen, zin opleveren*, inz. *van de rederijkers der 15de en 16de eeuw*; ook, kreeftdicht; *rugwaartse beweging op 't gebied v. wetenschap of kunst*).
retrogra'de-metho'de, v. (handel: *methode van renteberekening in rekening-courant*).
retrogra'do, bw. (It. muz. *al langzamer*).
retrospectief', bn. (Fr. *terugblikkend*): *retrospectieve beschouwingen*, van 't verleden.
retrozijn', m. –en (vernederlandsing v. h. Franse rhetoricien: *rederijker*).
reu, m. –en (*mannetjeshond, rekel*).
reu'gel, m. –s, bijvorm van rogel.
reuk, m. –en (1 *reukzin, het vermogen om door middel van de reukzenuwen een gewaarwording te krijgen*; 2 *fijne, door het reukorgaan waargenomen, uitwaseming; lucht*; 3 in zegsw. *roep, naam*; 4 *reukwater, parfum*): 1 *de – is een der vijf zintuigen; de honden hebben een fijne –*; fig. *de – van iets hebben*, lucht; 2 *zij gaan op de – af*; 3 *die man staat in een slechte of kwade –*, niet gunstig bekend; 4 *waar koopt gij die –? allerlei reukjes*; **–altaar,** o. –altaren (*altaar, waarop reukwerk ontstoken werd* b.v. *wierook*).
reu'keloos, bn., bw. (*zonder reuk*): *goed water is –; het – verwijderen van faecaliën.*
reuk'flesje, o. –s ([*fraai geslepen*] *flesje met of voor odeur*); **–gras,** o. (*welriekende grassoort*); **–hout,** o. (*welriekend hout*): – of Weichselhout, afkomstig van prunus mahaleb, wordt o. a. gebruikt voor roeren aan Duitse pijpen; **–olier,** o. –s (*olier op een reukaltaar*); **–orgaan,** o. –organen (*orgaan, waarmee men ruikt, neus*); **–water,** o., (soorten) –en (*welriekend water*); **–werk,** o. (soorten) –en (*odeur*): *eau de cologne is –*; **–zeep,** v. –zepen (*welriekende zeep*); **–zenuw,** v. –en (*zenuw, die reukprikkels overbrengt*).
reü'nie, reünie', v. –s (Fr. *hereniging, gezellige bijeenkomst van oud-studenten, oudstrijders enz.*). (re = ree).
reünist', m. –en (*deelnemer aan een* [*studenten*]*reünie*).
reus, m. reuzen (*iemand of iets v. zeldzame grootte*: in engere zin: *mensen van meer dan 2 meter lengte*; zie ook: Reuzen):

Goliath was een –; de eik is een – onder de planten, de olifant onder de dieren.
reusach'tig, bn., bw. (*als een reus; buitengewoon groot*): *een – woud; een –e onderneming; – groot*; **reusach'tigheid,** v.
reüsseren, gereüsseerd (Fr. réussir: *gelukkig slagen; goed uitvallen; vooruitkomen*).
réussi'te, v. (Fr. *goede uitslag of afloop, het welslagen, gewenste uitkomst*).
reu'te, ro'te, v. –n; zie reet **I,** root.
reu'tel 1 m. (*reuteling, rochelende ademhaling* b.v. *van een stervende*); **2** m. en v. –s (*iem., die reutelt*).
reu'telaar, m. –s (*iem., die reutelt*; fig. *grompot*); **–ster,** v. –s.
reu'telen, reutelde, h. gereuteld (1 *rochelen als een stervende*; 2 fig. *onsamenhangend babbelen, zeuren*): 1 *de zieke begint al te –*; 2 *wat reutel je toch?*
I. reu'ter, m. –s, reutertje (*zeef*).
II. Reu'ter (Eng. *nieuwsagentschap*; z. ald.).
reu'ze, bn. alleen praedicatief, afkorting v. een samenst. (*reusachtig*): *dat was –!*
reu'zel 1 m. –s (*vetweefsel in de buik van dieren,* inz. *van varkens*); **2** v. (*gesmolten varkensreuzel,* stofn.).
reu'zelen, reuzelde, h. gereuzeld (Z.-N. *ritselen*): *droge bladeren –.*
Reu'zen, m. mv.; de – spelen in de mythologie van alle volken een grote rol als verpersoonlijkingen van natuurkrachten; Noords-Germ. myth., vijanden der Asen, zij woonden op hoge bergen, ook in dichte wouden; ze heten ook Joten, Hunen; verg. hunebedden, Titanen.
reu'zenarbeid, m. (*wondergroot werk*); **–beeld,** o. –en; **–duizendpoot,** m. –duizendpoten (*reusachtige duizendpoot der tropen*); **–geitenmelker,** m. –s (*grote nachtzwaluw in Z.-Amerika*); **–graf,** o. –graven; z. hunebed; **–haai,** m. –en (*een der grootste haaisoorten tot 12 m lang*; Lat. selache maxima); **–hagedis,** v. –hagedissen (*krokodilachtig dier der voorwereld*); **–kracht,** v. –en (*buitengewone kracht*); **–luiaard,** m. –s (*een voorwereldlijk tandeloos dier*; Lat. megatherium americanum); **–massa,** v. –massa's (*ontzettend grote hoeveelheid*); **–olifant,** m. –en (*olifant der voorwereld, mammouth*); **–plan,** o. –plannen (*groots ontwerp*); **–salamander,** m. –s (*salamander ter lengte van 1.5 m,* o. a. *in Japan*; Lat. megalobatrachus maximus); **–schelp,** v. –en (*dikke, geribde schelp, soms 1 m groot*; Lat. tridacna gigas); **–schildpad,** v. –padden (*uitgestorven schildpad meer dan 1,50 m lang en 1 m hoog* o. a. testudo gigantica).
reu'zenschrede, v. –n (*buitengewoon grote, wijde stap*): zegsw. *met –n vooruitgaan,* flink, snel; **–slangen,** v. mv. (*grote slangen* [Lat. boidae], *die door omknelling haar prooi doden* o. a. *python en boa*); **–stad,** v. –steden (*zeer grote stad*); **–stap,** m. –stappen (*reuzenschrede*); **–strijd,** m. (myth. *de strijd der reuzen tegen de goden*; zie Titan; ook: *strijd van reuzen of van reuzenkrachten onderling; grote en woeste strijd*); **–tarwe,** v. (*gebaarde tarwe met hoge halm*); **–volk,** o. –en (*volk van reuzen*); z. Enakskind; **–werk,** o. –en (*ontzaglijk groot en moeilijk werk*); **–zwaai,** m. –en (*omzwaai met gestrekte armen en gestrekt lichaam aan de rekstok*).
reu'zig, bn., bw. (*reusachtig, zeer groot*).
reuzin', v. reuzinnen (*vrouwelijke reus*).
revan'che, v. (Fr. *genoegdoening, vergelding, wraak*): *– nemen*; (spel) *iem. – geven,* kans, het verlorene terug te winnen.
Réveil', o. (Fr. eig. *ontwaking,* inz. *godsdienstige herleving in de Herv. kerk ± 1840*).
réveil'le, v. (Fr. *het trompet-, hoorn-, trom- of pijperssignaal, om soldaten of matrozen te wekken*): *de – blazen,* op de hoorn; *de – slaan,* op de trom.
réveillon', m. (Fr. *feest,* inz. *maaltijd op Kerstnacht*): *de – te Parijs.*
re'velaar, m. –s (*iemand, die revelt*).
revela'tie, v. –s, revelatiën (Fr. [Lat. revelatio]: *ontdekking, onthulling, openbaring*). (re = ree).
re'velen, revelde, h. gereveld (*zottepraat uitslaan, leuteren, raaskallen; suffen*).
re'ven, reefde, h. gereefd (scheepst. *de zeilen kleiner maken, ze inplooien*).
revenu', o. –en (Fr. *inkomen*): *de –en van iets trekken,* inkomsten. (re = re).
reverbeer'oven, m. –s (*oven der metaalbewerkers, vlamoven, waarin het vuur en de vlammen door de wanden worden teruggekaatst tot over de te smelten voorwerpen; puddel-, strijkoven*); oorspr. reverbè're-oven. (re = ree).
reverbè're, v. –s (Fr. *veelarmige straatlantaarn, spiegellantaarn,* nl. *met reflectors*; ook: *gepolijste holle spiegel*). (re = ree).
reverendis'simus, m. (Lat. *hoogstwaardige*).
reveren'tie, v. reverentiën, –s (Lat. reverentia: *eerbied; beleefdheidsbetuiging; nijging*).
rêverie', v. rêverieën (Fr. *dromerij, mijmering; muziekstuk van dromerige aard*): *een – van Vieuxtemps.*
revers', m. revers (Fr. *de keer- of achterzijde van munt of penning; op- of omslag van jas of vest; tegenspoed, tegenslag*): in 't enkelv. de slot –s niet, in 't meerv. ze wel uitspreken.
revet', Z.-N.; zie rivet.
revier', o. –en (hetzelfde woord als *rivier,* maar in vero. opvatting: *district, kring, gebied*): *een kolen- of mijn-, een jacht-.*
revie'ren, revierde, h. gerevierd (hondensport: *een terrein afzoeken*). (re = re).
review, v. –s (Eng. *tijdschrift; revue*).
revindica'tie, v. –s (Lat. revindicatio, reivindicatio: *opvordering van eigendom; recht om een zaak als eigendom op te vorderen*). (re = ree).
revi'sie, v. –s, revisiën (Fr. [Lat. revisio]: 1 *herziening; tweede proefblad*; 2 rechtst. in strafzaken: *herziening van een strafvonnis door de Hoge Raad op grond van later gebleken feiten en omstandigheden*): 1 *verzoeke om –* (op een drukproef); 2 *– van het proces.*
revisionnis'me, o.; zie vlg. woord.
revisionnist', m. –en (Fr. révisionniste: *sociaal-democraat, die op herziening der wetten aandringt, in de geest van het sociaaldemocratisch ideaal en hierbij de medewerking van de burgerlijke partijen niet afwijst*; meer alg. *iem. die naar herziening streeft* b.v. van vredesverdragen). (re = re).
revi'sor, m. (Lat.) reviso'res; (Ned.) reviso'ren, –s (Lat. *naziener; corrector*). (re = re).
revoca'tie, v. –s, revocatiën (Fr. [Lat. revocatio]: *herroeping, intrekking*; Z.-N. spreekt. *ontslag, ontzetting uit een ambt*). (re = ree).
revoir', o. (Fr. *wederzien*): *à* of *au –,* tot weerziens. (re = re).

revoltant', bn. (Fr. *ergerlijk, aanstotelijk, schandelijk*). (re = ree).
revol'te, v. –s (Fr. *opstand*). (re = ree).
revolteren, gerevolteerd (Fr. *in opstand komen of brengen, revolutie maken*). (re = ree).
revolu'tie, v. –s, revolutiën (Fr. révolution: *omwenteling van een hemellichaam om een ander; staatsomwenteling*; fig. *gehele omkeer*); **–bouw**, m. (*wijze van huizenbouw, door het volk genoemd: licht, dicht en onsterk*); **–geest**, m. (*geest v. omwenteling*); **–mannen**, m. mv. (*mannen, die revolutie willen of maken*); **–tijd**, m. –en; **Revolutie-tribunaal**, o. (gesch. *gerechtshof tijdens de Franse revolutie, in 1793*). (re = ree).
revolutionnair', Fr. **1** bn. (*omwentelingsgezind; door een omwenteling, algehele omkeer*); **2** m. –en (*omwentelingsgezinde*).
revol'ver, v. –s (Eng. van Lat. revolvere = draaien: *draaipistool met zes patronen, die automatisch voor de loop gebracht en afgeschoten kunnen worden*); **–schot**, o. –schoten.
revue', v. –n, –s (Fr. 1 *wapenschouw, monstering*; 2 *titel van tijdschriften*; 3 *operetteachtig toneelstuk, uit los samenhangende tonelen bestaande, waarin meestal de gebeurtenissen van een tijd satiriek worden behandeld*): 1 *de – laten* (of: *doen*) *passeren*, één voor één beschouwen, nl. in volgorde; *de – passeren*, nauwkeurig bekeken, gemonsterd worden; 2 *de Revue der sporten*; 3 *een schitterend gemonteerde –*. (re = re).
rex, m. re'ges (Lat. *koning*); **regi'na**, v. reginae (Lat. *koningin*).
rez-de-chaussée', m. enkelv. = mv. (Fr. *benedenste of gelijkvloerse verdieping*).
rhabdomant', m. –en (Gr. rhabdos = staf + mantis = profeet: *roedeloper*); **rhabdomantie'**, v. (*de kunst der wichelroede*).
Rhamadan', onjuist, zie Ramadhan.
rhapso'de, m. –n (Gr. rapsooidos, misschien zanger v. aaneengenaaide teksten: *rondtrekkende volkszanger, die gedichten voordroeg*).
rhapsodie', v. –s, rhapsodieën (Gr. dichtk. [*episch*] *gedicht door den rhapsode voorgedragen; fragment van een gedicht; instrumentale compositie met als grondslag volksmelodieën*).
rhapso'disch, bn., bw. (*niet samenhangend; samengelapt of -geflanst*).
Rhe'a, v., myth. gade van Saturnus, moeder van Jupiter, Neptunus en Pluto.
rheome'ter, m. –s (Gr. rheëin = stromen: nat. *electrische-stroommeter*).
rhe'tor, m. (Ned.) –s, rheto'ren; (Lat.) rheto'res (Gr.-Lat. *redenaar, leraar i. d. welsprekendheid*).
rheto'rica, v. (Gr.-Lat. *de leer der welsprekendheid*; ong. *bombast*).
rhetoriek', v. (Fr. rhétorique: *welsprekendheid*; ong. *bombast*).
rheto'risch, bn. (*redekunstig*; ong.: *bombastisch*): *een –e wending; –e vraag*, nl. als klemmende bevestiging of ontkenning, b.v. *Zoudt ge zo iets kunnen beweren?*
rheu'ma . . ., Gr. stroom.
rheumatiek', v. (*spieraandoening, pijn in de spierbundels*).
rheuma'tisch, bn. (*met rheumatiek behept; tengevolge van rheumatiek*): *–e pijnen*.
rheumatis'me, o.; zie rheumatiek.
rhino'ceros, m. rhinocerossen (Gr. ris, gen. rinos = neus + keras = hoorn: *neushoorn*).
rhizophoor', **–phore**, v. –phoren (Gr. riza = wortel + pherein = dragen; *wortelboom, tropische 10–25 voet hoge boom der kust, met luchtwortels*; Lat. rhizophora).
rhododen'dron, m. –s (Gr. rhodon = roos + dendron = boom: *uit W.-Azië afkomstige heesterachtige plant in verschillende variëteiten: alpenroos, bergroos*).
rhomboï'de, v. –n (meetk. *scheefhoekig parallelogram*).
rhom'bus, m. rhombussen (Gr.-Lat. *toverrad*; meetk. *ruit*).
rhyth'me, o. –n (Gr. rythmos = stroom: *regelmatige beweging, afwisseling in verzen* [zie arsis en thesis], *ook in muziek en danskunst*); lees *rit'me*.
rhythmiek', v. (*leer der maatsoorten, ook der versvoeten*); lees *ritmiek'*.
rhyth'misch, bn., bw. (*versmatig, klankmatig*, d. i. *met regelmatige afwisseling v. verheffing en toondaling*): *– proza*.
rhyth'mus, m., Lat.; zie rhythme.
riant', bn. bw. (Fr. *er vrolijk en bekoorlijk uitziend; vrolijk en bekoorlijk* [*gelegen*]): *een – uitzicht; – gelegen*.
rib, rib'be, v. ribben rib(bet)je (1 ontl. *een der platte, dunne boogvormige beenderen, die de borstkas omsluiten*; bij uitbr. *zijden, lendenen*; 2 *ribbestuk*; 3 wisk. en vormleer: *kantlijn, samenkomst van twee lichaamsvlakken*; 4 *soort dunne balk*; 5 *spant, gebogen stuk hout van een scheepsromp*; 6 veen: *smalle strook lands, die men voorheen bij het uitvenen liet staan tegen de aandrang van het water*; 7 *smalle verhoging of verhevenheid aan de oppervlakte v. e. voorwerp*; inz. *onevenheid aan de oppervlakte van vruchten en plantenstengels*): 1 *je kunt zijn ribben wel tellen*, hij is broodmager; 2 *een varkens–, een runder–; de valse ribben; iem. de ribben smeren*, ranselen; *dat is een – uit je lijf*, een flinke aderlating, fig.; 3 *de ribben van een vierzijdige piramide*; 4 *de ribben van een dak*; 5 *de ribben van een schuit vernieuwen*; 6 *de turfgraver moet de ribben niet te smal maken*; 7 *de ribben van een blad* b.v. *van salade*.
rib'bel, v. –s, ribbeltje (*kleine ribbe, smalle verhoging, dunne verhoogde streep*).
rib'beling, m. –en (*een zoetachtige appel met ribvormige lijnen over de schil*).
rib'benband, m. –en (*geribde boekband*).
rib'benkas(t), v. (*het benig samenstel der ribben*; gmz. *lijf, lichaam*): zegsw. *iemand op zijn – geven*, afranselen; volkst.
rib'bestoot, m. –stoten (*stoot tegen een of meer ribben, in de zijde*; fig. *bars antwoord*); **–stuk**, o. –stukken (*ribstuk; stuk vlees aan de ribben v. e. geslacht dier* [*tot voedsel bestemd*]); **–tjesgoed**, o. (*weefsel, waarvan het kettinggaren zo dik is, dat het ribbels aan de oppervlakte veroorzaakt*).
rib'kwallen, mv. (*soort van kwallen*; Lat. ctenophora).
ricam'bio, m. (It. *met protest teruggaande wissel*).
richard', m. –s (Fr. *rijkaard*); l. *–sjaar'*.
ri'chel, v. –s (*dunne balk, lat; uitstekende rand of lijst; latje; schotelrek*; Z.-N. *spoorstaaf*; Z.-N. *vensterbank*): *vee v. d. –*, schorem.
richt'baak, v. –baken (*stalen, ijzeren stangen, gebezigd bij het richten op voorwerpen, die men van de vuurmond niet ziet*).
rich'ten, richtte, h. gericht (1 *recht maken*; 2 *in een rechte lijn komen of brengen*; 3 *in een*

bepaalde richting stellen, plaatsen, brengen; 4 *in een bepaalde richting doen gaan*; 5 *sturen, zenden*): 1 *kromgebogen geweerlopen* –; 2 *een troep* –, *noemt men: het front in een bepaalde rechte lijn brengen; rechts richt u! zich naar iem.* –, regelen; *zich naar de omstandigheden* –, schikken; 3 *horizontaal gericht*, in horizontale richting geplaatst of zich bevindende; *een stuk geschut* (ook: *het vuur*) – *op*, naar, tegen; *het oog* – *op, ten hemel* –; *zich tot iem.* –, zich naar iem. toewenden om hem aan te spreken; 4 *zijn schreden* – (*naar*), gaan; *de steven, de koers* – *naar*, ergens heen varen; 5 *een brief aan mij* –; *het woord* – *tot iem.*, aan- of toespreken; *een vraag* – *aan*; nog: *zijn aandacht* – *op*, vestigen op; *gericht zijn op*, beogende; *te gronde* –, ruïneren, naar de kelder doen gaan; *gericht zijn tegen iem. of iets*, vijandig staan tegenover.

rich'ter, m. –s, –en (Bijb. *bestuurders in Israël, vóór de koningen*; verg. Gideon): het boek *Richteren*, met 21 hoofdstukken.

rich'tig, bn., bw. (*recht, niet verkeerd, waar; juist, naar behoren*): *is alles* –? in de haak, in orde; – *spreken, schrijven*, nauwkeurig; *het is hier niet* –, veilig, pluis.

rich'ting, v. –en (1 *het richten*, in verschillende bet.; 2 *stand of beweging naar een zekere zijde*; 3 *strekking, streek; rechte lijn, waarin iets zich beweegt, zich uitstrekt, zich plaatst*; 4 *gezindheid, denkwijze*): 1 *de* – *der troepen*, [a]) het (zich) in het gelid scharen, [b]) het gelid; *de* – *v. e. kanon*, [a]) het zo plaatsen, dat men daardoor het doel kan treffen, [b]) de juiste stand zelf; 2 *een* – *geven aan*; *een* – *nemen*, fig. wending; 3 *in schuine, horizontale* –; *in de* – *van het zuiden*; 4 *een nieuwe godsdienstige* –; **–aanwijzer,** m. –s: –*s en stoplichten aan trams.*

richt'lijn, v. –en (*lijn, gespannen om daarlangs grondvesten te delven, metselwerken te verrichten; richtsnoer; denkbeeldige lijn over welke bij vuurwapenen gericht wordt*); **––lood,** o. –loden (*schietlood*); **–schroef,** v. –schroeven (*stelschroef* inz. *schroef, door middel waarvan men* [*scheeps*]*geschut de vereiste richting in het verticale vlak kan geven*); **–snoer,** o. –en (1 *lijn, koord in strak gespannen toestand dienende om de rechte lijn aan te geven, waarlangs iets evenwijdig gebracht moet worden*; 2 fig. *voorbeeld, waarnaar men iets of zich zelf richt; datgene, waarnaar men iets of zich richt: leidraad*): 1 *het* – *in gebruik bij timmerlieden, metselaars, leidekkers*; 2 *dat zal u tot* – *strekken.*

rici'nus, m., **rici'nusboom,** m. –bomen (*wonderboom, van de familie der wolfsmelkachtigen, waarvan de zaden ricinusolie opleveren*; Lat. ricinus communis); **–olie,** v. (*wonderolie*, inz. *purgeermiddel*).

rick'sha, zie riksja.

ricocheren, gericocheerd (Fr. *terugspringen; op- en verder springen*): *het* – *van een kogel.*

ricochet'schot, o. –schoten (*schot, waarbij een kogel enige malen op de grond of op het water afstuit en zich dan weder verheft*).

rid'der, m. –s, vroeger ook –en, riddertje (1 middeleeuwen: *iem., die door ridderslag is opgenomen in de ridderstand*; 2 *lid van een ridderorde*; 3 *de laagste rang der getitelde edelen in de hedendaagse Ned. adelstand*; 4 *iem., die een vrouw onder zijn hoede neemt*; 5 spott.): 1 *de* – *en zijn schildknaap*; *iem. tot* – *slaan*, in de ridderschap opnemen; 2 – *ener orde*, b.v. – *van Malta*; *een dolend* –, die op avontuur uitging; – *in de orde van Oranje-Nassau*, bezitter der laagste klasse dezer orde; 3 *de titel* – *is te rangschikken tussen Jonkheer en Baron*; 4 *ik was Christientje's* –; 5 *een* – *van de droevige figuur*, die er haveloos uitzag of belachelijk was, z. Don Quijote; – *van de pen*, klerk; – *van de el*, bediende in een ellewinkel; – *van de schaar*, kleermaker.

rid'deren, ridderde, h. geridderd (eig. *tot ridder slaan*; nu: *met een ridderorde begiftigen; decoreren*): *onze wethouder is geridderd.*

rid'dergedicht, o. –en; z. ridderroman en Karelromans; **–goed,** o. –goederen (oorspr. *een goed, uitgestrektheid gronds, toebehorende aan een ridder; adellijk goed, dat zijn bezitter recht gaf onder bepaalde voorwaarden in de ridderschap van zijn provincie te worden beschreven*): zegsw. *geef af je* –, dat wat je daar hebt; **–hofstede,** v. –n; zie havezate; **–kruis,** o. –en (*een kruis als uiterlijk versiersel van een ridderorde*); **–lijk,** bn., bw. (1 *de eigenschappen vertonende v. e. ridder: dapper, edelaardig, edelmoedig; wellevend, hoffelijk, galant*; 2 *van, over, tussen enz. ridders; ridder* ....): 1 *hij was* – *en moedig*; –*e trouw*; –*e cavalieren*; *een* –*e, hoffelijke toon*; *iets* – *bekennen, zich* – *gedragen*; 2 *de* –*e tijd*, –*e zeden*; *de* –*e eer, de* –*e poëzie*; **–lijkheid,** v. (*de hoedanigheid, de aard, de eigenschappen v. e. ridder; edelmoedigheid, hoofse voorkomendheid jegens dames*): *de* – *van Elegast*; *de* – *van den jongen beviel haar*; **–lint,** o. –en (*lint, waaraan een ridderorde hangt*; ook: *de ridderorde*): *het blauwe* –; *het uitzicht op een* –; **–orde,** v. –n (1 in het alg. *de grote orde of vereniging, waartoe alle ridders* [*in de middeleeuwen*] *zich achtten te behoren*; 2 *een bepaalde vereniging van geestelijke ridders*; 3 *instelling o. a. tot beloning of erkenning van bewezen diensten*; 4 *de onderscheiding ten blijke van verdiensten*; ook: *het uiterlijk versiersel*): 1 *door de ridderslag werd men lid der* –; 2 –n waren: de Johanniters, de Tempeliers; 3 zie Ned. Leeuw, Mil. Willemsorde; 4 *het toekennen ener* –; **–roman,** m. –s (middeleeuwen: *berijmd verhaal van ridderavonturen*; later ook in proza); zie –gedicht; **–schap 1** v. –schappen (*de gezamenlijke ridders; een groter of kleiner aantal ridders*; tijd der republiek: *college van edelen, vormende een lid der staten van sommige gewesten*); **2** o. (*de waardigheid, stand van ridder*); **–slag,** m. (*symbolieke ceremonie: slag met het plat van een ontbloot zwaard, den jongen edelman in de nek, op schouder of rug gegeven als teken van opname in de ridderstand*); **–spel,** o. –spelen (*steekspel, tornooi*); **–spoor,** v. –sporen (*spoor* [inz. *gouden*] *aan de voet v. e. ridder; boterbloemige tuinbloem*; Lat. delphinium); **–stand,** m. (*de ridderschap, al de ridders*; ook: *de waardigheid van ridder* in verschillende bet.); **–tijd,** m. –en (*tijdperk der Middeleeuwen*): *in de* –; **––wezen,** o.; **–woord,** o. (*erewoord als ridder*); **–zaal,** v. –zalen (*burchtzaal, de grote zaal in kasteel of burcht; bekend gebouw op het Binnenhof te Den Haag*); **–zate,** v. –n (*ridderlijk landgoed*).

Rid'ders van de Ron'de Ta'fel, m. mv. (*de twaalf ridders van koning Arthur, die de*

heilige Graal opsporen o. a. Lancelot, Walewein, Parcival en Galahad, de vinder van de Graal, terwijl *Keye* de narrige rol speelt).
Rid'ders van St.-Jan', zie Johanniters.
rideau', o. rideau's (Fr. *voorhanggordijn*; mil. *kleine aarden wal, waardoor e. bende gedekt wordt; e. in haast opgeworpen verschansing*).
I. ridicu'le, ridicuul', bn., bw. (Fr. [Lat. ridiculus]: *belachelijk*).
II. ridicu'le, v. –s; zie reticule.
ridiculiteit', v. –en (Fr. *belachelijkheid*).
riek, v. –en (landbouw: *vork met drie* [soms: *twee of vier*] *tanden*).
rie'ken, rook, h. geroken (*reuk verspreiden*): *de rozen –; de man rook naar brandewijn*; fig. zie mutsaard; Z.-N. *ruiken*.
I. riem, m. –en, riempje (1 *lange, smalle strook of reep*, inz. *van de tot leder toebereide huid v. e. dier; leren band*; [*leren*] *band om het middel, gordel*; 2 *roeispaan; houten werktuig, bestaande in een lange schacht of steel, die aan het ene einde in een lang en plat blad uitloopt*): 1 *een schoen–; een sjees op –en; een degen–; de buik– van een paard*; werkt. *een – zonder eind*; spreekw. *Het is goed –en snijden uit andermans leer*, [a]) men kan gemakkelijk royaal zijn met het geld van een ander, [b]) men teert makkelijk op kosten van een ander; zie ook hart; 2 *–en en zeilen gebruiken*, met alle kracht voortgaan; *aan de –en zitten*, roeien; *de –en binnenhalen*; zegsw. *men moet met de –en roeien, die men heeft*, men moet zich behelpen met de gereedschappen, de krachten, die men heeft; *met eigen –en roeien*, met eigen vermogen of kracht werken; *eerst in de boot, keus van –en*, die eerst komt, eerst maalt; nog Z.-N. *van de –* (of: *spanriem*) *krijgen*, slaag.
II. riem, m. –en (*papiermaat: 20 boek, 480 of 500 vel*).
rie'men, riemde, h. geriemd (Z.-N. *met een riem vastbinden*).
riem'slag, m. –slagen (*slag met de roeispaan in het water*): *krachtige –slagen*.
rie'schaalde, bn., bw.; zie rietschalig.
ries'ter, zie rister.
riet, o. (soorten) –en (*grassoort* inz. *in het water of op moerasgrond groeiende*; Lat. arundo; *een stengel*): *in ons land groeit het – in sloten, poelen; Indisch –*, zie rotan; *in O.-I. is – suikerriet*, zie riettuin; *hij zal het gekrookte – niet verbreken*, hij zal den zondaar door zachtheid opheffen, Matth. 12 : 20; zegsw. *de zaken in 't – sturen* (of: *laten lopen*), in de war, door onhandigheid of verwaarlozing; *het loopt daar in 't –*, in de war, mis, verkeerd; zie kluitje; nog: een stok van bamboes: *een slag met zijn riet; Spaans riet*, rotting; zie ook rietje.
riet'achtig, bn. (*lijkende op riet*; ook: *tot de rieten behorende*): *gras met –e stengels*; **–akker**, m. –s ([*laag gelegen*] *stuk land, met riet begroeid: rietveld*); **–bos 1** m. –bossen (*bundel riethalmen; dichte bos riet*); **2** o. –bossen (*rietakker*); **–dekker**, m. –s (*werkman, die de boerenhuizen met riet dekt, rieten daken maakt, herstelt enz.*).
rie'ten, bn. (*van, met riet*): *een – dak; een – stoel*, met rieten zitting.
riet'gans, v. –ganzen (*soort van gans, in ons land overwinterend*; Lat. anser f. fabalis); **–gewas**, o. –gewassen (*rietplant*).
I. riet'gors, v. en o. –gorzen (*gors of aangeslibd land, met riet begroeid*).
II. riet'gors, v. –gorzen (dierk. *vogel, van Maart tot October in onze rietvelden*; Lat. emberiza s. schoeniclus); ook, rietmus.
riet'gras, o. –grassen (*benaming v. verschillende* [*rietachtige*] *planten b.v. kanariegras, zegge, driekantig lis*); **–hoen**, o. (*waterhoentje*; Lat. gallinula chloropus).
riet'je, o. –s ([*deel van een*] *strohalm, met behulp waarvan men „koele" dranken drinkt* d. i. *opzuigt*): *ranja met een –*.
riet'kolf, v. –kolven (*worteleind van de rietplant, knobbel, waaruit het riet voortspruit*; ook: *lisdodde*); **–land**, o. –en ([*moerassig*] *land, begroeid met rietplanten en rietgras*); **–lijster**, v. –s (*karkiet*; z. ald.; *rietzanger*); **–mat**, v. –matten (*mat van riet, tot beschutting van abrikozen, perziken enz. tegen wind en koude*, op steenovens ter bescherming der pas gevormde stenen); **–mijt**, v. –en (*hoge stapel van rietbossen, die aan een hoofdvaart wordt opgezet*); **–mus**, v. –mussen (*rietgors* **II**); **–peer**, v. –peren (*langwerpige, puntig uitlopende, bruinachtige peer*); **–pijp**, v. –en (*herdersfluit; uit een riethalm vervaardigde fluit*).
riet'schalig, –schaalde, bn., bw. (Z.-N. 1 *v. e. boom, waarvan de houtlagen niet vast aaneengegroeid zijn*; 2 *vermolmd*; 3 *gevaarlijk, roekeloos*): 1 *populieren in natte grond zijn gewoonlijk –*; 2 *die boom is –*; 3 in W.-Vl. *een –e onderneming; een –e kerel*.
riet'scherm, o. –en (*scherm van riet om het aanstuiven van zand* [*duinen*] *te bevorderen of het verstuiven tegen te gaan*); **–schorre**, v. –n (*rietgors* **I**; *met riet begroeide plaats langs de oever ener rivier*); **–schutting**, v. –en (*rietscherm*; ook: *een schutting van riet, b.v. in een eendenkooi*); **–suiker**, v. (*suiker uit suikerriet*; Lat. saccharum officinarum; schelk. *suikersoort, aangetroffen in suikerriet, de beetwortel, en andere planten* in tegenstelling met *druivensuiker* en *vruchtensuiker*); **–tuin**, m. –en (O.-I. *kweekplaats van suikerriet*); **–veld**, o. –en (*rietland*; ook: *veld, waarop suikerriet wordt verbouwd*).
riet'vink, m. –en (*rietgors*); **–voren, –voorn**, m. –s (*ruisvoren*; Lat. leuciscus erythrophthalmus); **–wouw**, m. –en (*de bruine kiekendief*); **–zanger**, m. –s (*vogelsoort, in 't riet nestelend*; Lat. acrocephalus schoenobaenus); **–zodde**, v. –n (*drijvend stuk laagveen op de bodem van meren of plassen gevormd en omhoog gekomen*; Zaanstreek: *strook riet om een stuk land*; ook *rietkrag*).
I. rif, o. riffen (*klip; smalle ondiepte of bank uit harde grond* [*zand, rotskoraal*] *bestaande; koraalbank*).
II. rif, o. reven (*horizontale strook aan het zeil, die kan worden ingenomen en waardoor de oppervlakte van het doek in verticale richting wordt verkleind*); ook, reef.
III. rif, o. riffen (*geraamte, skelet*).
Ri'gabalsem, m. (*zekere balsem uit Riga, als uitwendig geneesmiddel*).
rigoreus', bn., bw.; rigoreuzer, –t (*zeer streng*).
rigoris'me, o. (Fr. [Lat. rigor = stijfheid, hardheid]: [*te*] *strenge zedenleer*).
rigueur', v. (Fr. *gestrengheid; hardheid*).
rij, v. –en, rijtje (1 *reeks*; van soldaten: *gelid*; 2 *lat, liniaal; richtlat*): 1 *een – huizen, rij aan –; aan een –; in –en; in een –, in de – lopen; op een –; de –en strijders*; ook fig. *de*

–en zijner volgelingen; de eerste –en in de stalles, reeks zetels; zegsw. *van de –*, van 't rijtje af, naar volgorde te werk gaan; *een bonte –*, menigte personen of zaken, onderling sterk verschillende en toch een eenheid vormende; 2 *de – van timmerlui, metselaars.*

rij'baan, v. –banen (*baan in een rijschool of manege, waarop men zich in het paardrijden oefent; manege, rijschool; baan op het ijs, waarop men schaatsenrijdt; geasphalteerd gedeelte van een weg, dat door auto's enz. bereden wordt*, in tegenstelling met b.v. het rijwielpad); **–bewijs,** o. –bewijzen (*bewijs, dat men een auto, taxi, motorfiets mag besturen*): *elke chauffeur moet in het bezit zijn v. c. –*; verg. rijvaardigheidsbewijs; **–broek,** v. –en (*enge broek der paardrijders, gedeeltelijk van leer*); **–dek,** o. (*gedeelte van een pont, waar auto's en voertuigen staan*): *een – van 7 m breed en 34 m lang.*

rij'den, reed, h. (in alle bet.), i. (1, 2, 3, 4) gereden (1 *zich doen voortbewegen, zittende op een paard of ander rijdier*; 2 *op een voertuig*; 3 *schaatsenrijden*; 4 v. voertuigen: *zich voortbewegen*; 5 v. e. weg: *zich laten berijden*; 6 v. schepen: *geankerd zijnde stampen*; 7 *onrustig over een oppervlakte wrijvend en schuivend heen en weer bewegen*; 8 schoolwoord: *slechte antwoorden geven*; O.-I. *een goede beurt maken*; 9 *op een rijdier zittend, het doen lopen en besturen*; 10 *een voertuig voortbewegen en besturen*; 11 *iem. of iets in een voertuig vervoeren*; 12 *door rijden, rijdende maken, doen ontstaan*): 1 *te paard –*; *wat moet Sinterklaas voor jou –*, brengen; oneig. *op een stokpaardje –*, z. ald.; *op een bezemsteel –*; 2 *op een fiets –*; *op het land rijdt men, op het water vaart men*; *iem. in de wielen –*, tegenwerken; *visites –*, rondrijden om bezoeken te brengen; *met (zijn) eigen paarden –*, mennen; *mest naar het land –*, brengen; 3 *eerst reed zij, toen gleed zij*; *op schaatsen –*; 4 *een schip vaart, een wagen rijdt*; 5 *de weg rijdt slecht*; v. ijsbanen: *de baan reed slecht*; 6 *voor* (ook: *voor een, zijn*) *anker –*; 7 *op zijn stoel zitten te –*; 8 *op die dwaze vragen zullen de candidaten –*; 9 *springpaarden, gereden door officieren in uniform*; *een paard op de stang –*; fig. *iem. op de stang –*; 10 *locomotieven – met een tender voorop*; 11 *iem. naar huis –*; *zich laten naar huis –*; 12 *carrousel –*; *een baantje, rondje –*; nog: zegsw. *op de tong –*, in opspraak zijn, het onderwerp zijn van lasterlijke praatjes; *rijden en omzien*, twee werken te gelijk doen; Z.-N. *gereden zijn*, gefopt, volkst.; zie gans, mol.

rij'der, m. –s (1 *iem., die [te paard] rijdt, ruiter*; 2 *iem., die met paard en wagen rijdt, voerman, koetsier*; 3 *iem., die met een auto, met een rijwiel rijdt: automobilist, wielrijder*; 4 *schaatsenrijder*; 5 *voormalig muntstuk met een ruiter als beeldenaar*; 6 Z.-N. *rammelaar*): 1 *ros en – hebben slechts één doel*; *een gele –*, rijdende artillerist; 2 *deze postiljon was mijn vaste –*; 3 *de – zal vóór zijn vertrek een contrôlezegeltje halen*; 4 *vlugge –s op Friese schaatsen*; 5 *een gerande –*, of *gouden – was f 14*; *een zilveren – of dukaton was f 3.15*; 6 zie rammelaar **II; rij'deres,** v. –essen.

rij'en, zich, rijde z., h. z. gerijd (*een of meer rijen vormen*): *bomen z. –d langs de weg.*

I. rijf, v. rijven, rijfje (*rasp*; ook: [*houten hooi*]*hark*).

II. rijf, v. rijven (Z.-N. *reliekschrijn*).

rijg'bottine, v. –s (*bottine met rijggaten*).

rijg'draad, m. –draden (*draad, om iets te rijgen*, in de laatste bet.); verg. drieg'draad.

rij'gen, reeg, h. geregen (*met een snoer tot een reeks verenigen*; *met een grote steek voorlopig naaien*): *kralen aan een koordje –*; *zijn schoenen –*; zegsw. *iemand a. d. degen –*, doorsteken.

rijg'koord, o. –en (Z.-N. *rijgsnoer*); **–laars,** v. –laarzen (*hoge schoen met rijggaten*); **–lijf,** o. –lijven (*korset*); **–naald,** v. –en (*platte naald met lang en wijd oog en zonder scherpe punt*), ook, **–pen,** v. –pennen, of **–pin,** v. –pinnen; **–schoen,** m. –en (*schoen met rijggaten*); **–snoer,** o. –en (*veter*); **–veter,** m. –s (*veter met koperen stift, om schoenen enz. door hem door de vetergaten te halen of om haakjes te slaan, vast te maken*).

rij'jool, m. –jolen; zie jool.

I. rijk 1 bn., bw. (1 *veel geld en goed bezittend, vermogend*; 2 *bezittend, hebbend*; 3 *veel hebbend of opleverend*, hetgeen de bepaling uitdrukt; 4 *kostbaar*; 5 *kostelijk, heerlijk*; 6 *gelukkig*): 1 *een – heer*; *– zijn*; *een –e erfoom*; zie Cresus; 2 *ik wou, dat ik 10 gld. – was*; *ik ben er geen cent –er door geworden*; 3 *– aan geld en goed*; *een land, – aan steenkolen*; *–e mijnen*; 4 *–e meubelen*; *een –e oogst*, met de bijgedachte aan grote hoeveelheid; 5 *een – gezicht*; ir. *die* (of: *dat*) *is –*, wat een flater enz.; 6 *den koning* (of: *den prins*) *te –*, de gelukkigste aller stervelingen; nog: *een – huwelijk*, een huwelijk, waardoor iem. rijk wordt; *een –e taal*, met veel hulpmiddelen, woordenrijk; **2** bw. (1 *op kostbare wijze*; 2 *op ruime, overvloedige wijze*): 1 *– gemeubileerd, gekleed*; 2 *iem. – begiftigen*; **3** (*de rijke man of vrouw*), in uitdrukk. als: *– en arm* (of: *arm en –*) *was op de been*; **4** een soort v. achtervoegsel, b.v. in: *blader–, liefde–*, (ij uitgesproken als ei); zie rijke.

II. rijk, o. –en (1 *heerschappij, regering*, in zegsw.; 2 *gebied, staat, land*; 3 *het Koninkrijk Nederland*; 4 vroeger: *gebied ener stad*; 5 overdrachtelijk): 1 *zijn – zal niet lang duren, loopt ten einde*; *zijn – is* (of: *heeft*) *uit*, het is gedaan met zijn gezag, invloed; *het – alleen hebben*, naar eigen wil kunnen handelen; 2 *de –en van Europa*; *het Hemelse Rijk*, China; *een koloniaal –*; 3 *door het – aangesteld*; *de ingezetenen des Rijks*; 4 *het Rijk van Nijmegen*; 5 *Gods –*, [a]) de hemel, [b]) het geestelijk Godsrijk op aarde; tegenst.: *het – van Satan*; *het – der phantasie*, gebied, waar de phantasie heerschappij voert; *de drie –en der natuur*, afdelingen, nl. het dieren-, planten-, delfstoffenrijk; **– I** etym. = **– II.**

rijk'aard, m. –s (ong. *zeer rijk man*).

rijk'dom, m. in bet. 2 en 4 rijkdommen (1 *het rijk zijn, het bezit van vele aardse goederen*; 2 *rijk bezit, geld en goed, schatten enz.* ook fig.; 3 *de rijken, de rijke mensen*; 4 staathuish. *goederen, die den mens van nut zijn*; 5 *kostbaarheid, pracht*; 6 *grote hoeveelheid* van hetgeen in een bepaling wordt genoemd): 1 *tevredenheid gaat boven –*; 2 *onmetelijke rijkdommen*; fig. *een – van liefde*; *de – onzer dialecten*; 3 *de – gaat gekleed in kanten en satijn*; 4 *de natuurlijke rijkdommen van Rusland*; 5 *kamers met moderne – gemeubileerd*; *– van tooi*; 6 *– van gedachten.*

rij'ke, m. en v. –n, rijkelui (*rijke persoon*).

rij'kel, m. –s (Z.-N. *drempel, vensterbank, uitstekende boord*).
rij'kelijk, bn., bw. (*overvloedig, ruim*): *een – bestaan; iem. – belonen; – voorzien van.*
rijkelui', m. mv. gmz. (*rijke mensen*): *rijkeluis kinderen; rijkeluis wens,* d. i. twee kinderen, een jongetje en een meisje.
rijk'geladen, bn. (*met kostbaarheden of kostbare waren geladen*): *de – zilvervloot.*
rijk'heid, v. (1 *grote hoeveelheid, overvloed* van hetgeen de bepaling noemt of men verwacht; 2 *luister, pracht, kostbaarheid*): 1 *de – v. e. goudmijn;* 2 *de – ener uitrusting, ener kledij.*
rij'kleed, o. –klederen (*amazonenkleed*).
rij'knecht, m. –en (*jockey; paardenknecht, stalknecht*); zie ook, pikeur.
rijks'abt, m. –en (gesch. *een door den Duitsen keizer benoemde abt*); **–academie,** v. –s, –academiën (*een door het rijk gestichte en onderhouden inrichting van wetenschap of kunst*): *de – van beeldende kunsten te Amsterdam;* **–acht,** v. (gesch. *rijksban*); zie acht; **–adel,** m. (*de adel van het rijk, heel de adeldom samen*); **–adelaar,** m. –s, –adelaren (*de adelaar in een rijkswapen*); **–advocaat, –advocaat',** m. –advocaten (*advocaat, door de regering benoemd, om de belangen des rijks in rechten te verdedigen*); **–ambtenaar, –amb'tenaar,** m. –s, –ambtenaren (*ambtenaar, in dienst bij of van het rijk*); **–appel,** m. –s (*gouden bal of bol met gouden banden omsloten, waarop, sedert het Christendom, een kruis of kroon en kruis, het wereldrond voorstellende; zinnebeeld van het wereldgezag*); **–archief,** o. –archieven (*openbaar archief van het rijk, door rijksambtenaren beheerd*); **–archivaris,** m. –archivarissen (*bestuurder van een rijksarchief*).
rijks'ban, m. (*uitbanning uit het [heilige Roomse] rijk*); **–bedelaarsgesticht,** o. –en (*inrichting, waarin wegens bedelarij veroordeelden van rijkswege worden opgenomen*); **–belasting, –belas'ting,** v. –en (*belasting, aan het rijk te betalen*): *inkomsten-, grond-, vermogensbelasting is –;* **–bemid'delaar,** m. –s; **–betrekking, –betrek'king,** v. –en; **–beurs, –beurs',** v. –beurzen (*studiebeurs, jaarlijkse toelage, door het rijk vergeven*): *een – krijgen;* **–bouwkun'dige,** m. –n (*hoofdambtenaar, belast met het oppertoezicht op rijksgebouwen, het maken van nieuwe plannen, bestekken enz.*): *bij besluit van 29 Februari werd de titel Bouwkundige voor Landsgebouwen veranderd in die van Rijksbouwmeester;* **–bureau,** o. –bureau's: – tot onderzoek van handelswaren te Leiden, hebbend ten doel het onderzoeken van handelswaren ten bate van winkeliers en kleinhandelaars; **–daal'der,** m. –s (*benaming voor onderscheidene voorheen in omloop zijnde zilveren munten;* thans inz. *Ned. zilveren standpenning van ƒ 2.50*): *nieuwe –s; de Zeeuwse –* of *Zeeuw* = *ƒ* 2.60, hij had twee 26ers, elk van *ƒ* 1.30, vier 13-tjes van *ƒ* 0.65, 8 pietjes van *ƒ* 0,325.
Rijks'dag, m. –en (*volksvertegenwoordiging o. a. in Duitsland, Hongarije; de vergadering*).
rijks'gebied, o. (*het grondgebied van een rijk*); **–gebouw, –gebouw',** o. –en (*gebouw v. d. staat*); **–gesticht, –gesticht',** o. –en: *de –en Veenhuizen en Hoorn;* **–grens,** v. –grenzen (*grenslijn van enig rijk*); **–grond, –grond',** m. –en (*grond, die aan het rijk behoort*); **–grote,** m. –n (*hooggeplaatst edelman* inz. *deelnemend aan de rijksregering; magnaat*); **–hogereburgerschool,** v. –scholen (*school v. middelbaar onderwijs, door het rijk opgericht en onderhouden*); **–inkomstenbelasting,** v.; **–insignes,** o. mv. (*de zinnebeelden der souvereine macht: schepter en kroon, rijksappel en zwaard enz.*); **–instelling,** v. –en (*een instelling, met het een of ander doel door het rijk gevestigd en onderhouden; het gebouw, de lokaliteit*); **–kamergericht,** o. (gesch. *rechtbank, ingesteld door Maximiliaan I op de rijksdag te Worms, 1495, tot handhaving v. d. eeuwige landsvrede*); **–kanselier,** m. –s, –en (*hoogste regeringsambtenaar [als plaatsvervanger van den vorst]; in Duitsland de eerste minister van het rijk*); **–klerk,** m. –en (*rijksbeambte, aangesteld op een belasting- of registratiekantoor*); **–kweekschool, –kweek'school,** v. –kweekscholen (*opleidingsschool voor onderwijzers; vormschool, door het rijk opgericht en onderhouden*): *de –scholen voor onderwijzers en -wijzeressen;* **–landbouwleraar,** m. –s, –leraren (*ambtenaar van het rijk, tot voorlichting van de landbouwende stand*); **–landbouwproefstation,** o. –s (*inrichting van het rijk, waar onderzoekingen worden gedaan ten behoeve van de landbouw en advies gegeven inzake de landbouw*): *het – te Maastricht;* **–landbouwschool,** v. –scholen (*inrichting van het rijk, tot wetenschappelijke en practische studie van landbouwkunde*): *de – te Wageningen,* thans hogeschool; **–leen,** o. –lenen (gesch. *leengoed, behorende aan de Duitse kroon*); zie kroonleen; **–leerschool,** v. –scholen (*lagere school, verbonden aan een rijkskweekschool*).
rijks'mark, v. –en; zie mark.
rijks'middelbare school, v. (in België: *H. B. S. met 3–5-jarige cursus, soms met Latijn en Grieks*); **–normaalschool,** v. –scholen (*school voor de opleiding van krachten voor de middelbare scholen*); zie regent(es).
Rijks'munt 1 v. (*inrichting, gebouw, fabriek van het rijk, waar munt geslagen wordt*): *onze Rijksmunt te Utrecht;* **2 rijks'munten,** v. mv. (*wettig betaalmiddel*); tot ieder bedrag dienen in ons land: *het tienguldenstuk,* in goud; *de rijksdaalder, de gulden, de halve gulden,* in zilver; tot beperkt bedrag: de pasmunt.
Rijks'museum, –muse'um, o. (*museum te Amsterdam, door het rijk opgericht en onderhouden voor het tentoonstellen van schilderijen van onze grote meesters en van verdere voorwerpen van kunst,* 1885).
rijks'normaalschool, v. –normaalscholen (*normaalschool, door het rijk opgericht, onderhouden*): *de – voor tekenleraren te Amsterdam;* **–opvoedingsgesticht,** o. –en (*instelling van wege het rijk, tot opvoeding van verwaarloosde of aan de ouderlijke tucht ontrokken kinderen*): *de –en* te Avereest, te Doetinchem, zie ook Kruisberg; **–pensioen,** o. –en (*pensioen, uit te betalen door het rijk*); **–politie,** v. (*de politie, door het rijk ingesteld*): *de rijksveldwacht en maréchaussée vormen de –;* (t = s); verg. gemeentepolitie.
Rijks'postspaarbank, –postspaar'bank, v. (*spaarbank, door het rijk aan de posterijen verbonden*): de – is opgericht krachtens de wet van 25 Mei 1880; verg. Z.-N. Spaaren Lijfrentekas.

rijks'rietvlechtschool, v. (*vakschool voor rietvlechters, door het rijk opgericht en onderhouden te Noordwolde*); **-schepter,** m. -s (*een der rijksinsignes,* z. ald.); **-seruminrichting,** v. -en: *de - te Rotterdam* maakt de nieuwere veeartsenijkundige gegevens inz. met betrekking tot de infectieziekten der dieren o. a. dienstbaar aan de veeteelt en levert ook sera voor den mens; lees *-see'rum-*; **-sieraden,** o. mv. (*rijksinsignes*; inz. O.-I. *de verschillende voorwerpen, die door de inlandse bevolking als de schutspatroons van hun vorsten en als de symbolen hunner macht beschouwd worden, ook omdat daarin de zielen der gestorven heersers aanwezig zouden zijn*); **-stad,** v. -steden (gesch. *in het Duitse rijk een stad, destijds alleen afhankelijk van den keizer*): *Bremen was een -*; **-staf,** m. -staven (*heerssstaf*; fig. *heerschappij*); z. rijksschepter; **-standen,** m. mv. (*in het Duitse rijk de standen, die staatkundige rechten bezaten, eerst de adel en de geestelijkheid, later ook het volk*).

rijks'telefoon, -telephoon, v. (*telefoon, door het rijk aangelegd en onderhouden*); **-telegraaf,** v. (*telegraaf, door het rijk aangelegd en onderhouden*); **-tol,** m. -tollen; zie douane; **-tuinbouwwinterschool,** v. -scholen (*rijkscursus voor tuinbouwkunde in de winter; het gebouw*): *het terrein der - te Boskoop*; **-universiteit,** v. -en (*hogeschool, door het rijk opgericht en onderhouden*); **-veearts,** m. -en (oorspr. *titel, niet officiële, aangenomen door de veeartsen, die aan de Rijksveeartsenijschool te Utrecht een wetenschappelijke opleiding hadden gehad, thans nog wel gebezigd van veeartsen*).

Rijksveeartsenij'school, v. -scholen, later: **Veeartsenijkun'dige Hogeschool',** v. (*rijkshogeschool voor veeartsen*; thans: *veeartsenijkundige faculteit aan de Rijksuniversiteit te Utrecht*).

rijks'veldwacht, v. (*de dienst van de handhaving van de orde op het platte land door de rijkspolitie; het corps rijksveldwachters*); **-veldwachter,** m. -s (*politieman der rijksveldwacht*).

Rijks'verzekeringsbank, v. (*rijksinstelling te Amsterdam, belast met de uitvoering der ongevallen-, invaliditeits-, ouderdoms- en land- en tuinbouwongevallenwet, voor zover ook niet andere verenigingen en maatschappijen deze wetten mogen uitvoeren*).

rijks'wacht, v. (België: *gendarmerie,* in N.-N. *maréchaussée*).

rijks'wapen, o. -s (*het wapen v. e. staat*): in het Nederlandse - vindt men twee staande of klimmende, gekroonde leeuwen.

Rijks'waterstaat, m.; zie waterstaat en brug.

rijks'weg, m. -wegen (*weg, door het rijk aangelegd en onderhouden*); **-wege, -we'ge,** van -, d. i. door of van wege het rijk.

rijks'werkinrichting, v. -en (*instelling van wege het rijk tot het doen van nuttige arbeid voor landlopers enz.*); zie Veenhuizen.

rijks'wet, v. -wetten (*wet geldende voor het gehele rijk*); **-zuivelconsulent,** m. -en (*deskundig ambtenaar van rijkswege aangesteld, die bij de zuivelbereiding kan voorlichten*); **-zuivelstation,** o. -s (*inrichting van het rijk, tot advies betreffende zuivelproductie enz.*): *het - te Leiden*; **-zwaard,** o. (*een der rijksinsignes*).

rij'kunst, v. (*de kunst van [paard]rijden*): *de lagere -, de hogere -*; **-laars,** v. -laarzen (*hoge ruiterlaars*); **-les,** v. -lessen (*onderricht i. h. [paard]rijden*).

I. rijm, m. (*bevrozen dauw, rijp*).

II. rijm, o. -en, rijmpje (1 *gelijkheid van klank in verband met het rhythme of de klemtoon in verzen of in woorden,* inz. *gelijkheid van klank der laatste betoonde lettergrepen in dichtregels, benevens der onbetoonde, die er op mochten volgen*; 2 *rijmklank, -woord, -regel*; 3 *berijmd dicht van niet al te grote omvang, dat slechts aan bescheiden eisen voldoet*): 1 *staand of mannelijk -*, nl. van betoonde slotlettergrepen, b.v. *vaan : baan, wee : zee; slepend of vrouwelijk -*, met een onbetoonde lettergreep na de betoonde, *vreemden : beemden; glijdend -*, als er twee onbetoonde lettergrepen achter de betoonde komen: *bladeren : naderen; dubbel -*, als twee lettergrepen achter elkaar gelijkklinken: *oordeel : voordeel; voor-* en *middel-*, d. i. vóór aan de versregel, of in 't midden, b.v.: *Ruisende* wanden en schitterende zalen, *Bruisende* bekers en ram'lende schalen enz.; Zij *klinken* en *drinken* en leggen wat aan; *gepaard -*, twee onmiddellijk op elkaar volgende regels rijmen; *gekruist -*, de regels rijmen om de andere; *gebroken -*, tussen de rijmverzen staan rijmloze versregels; *omvattend -*, een rijmpaar omsluit het andere; *slag-*, (bijna) alle versregels van een strophe rijmen; zie alliteratie, assonantie, refrein 1; *op - brengen*; 2 *kent ge een - op Gascogne? hij, het papier vindende, waar die aanhef opstond, schreef er het volgende - onder*; 3 *gezamenlijke gedichten en -en van J. J. A. Goeverneur; -pjes en vertellingen voor het kleine volk d. P. Louwerse.*

rijm'bijbel, m. -s (*bijbel op rijm*): *Maerlants - was in 1271 voltooid.*

rij'melaar, m. -s (*pruldichter*); **rijmelarij',** v. -en (*slecht, prullig dichtwerk*).

rij'melen, rijmelde, h. gerijmeld (*slechte of prullige verzen maken*).

rij'meloos, bn.; zie rijmloos.

I. rij'men, rijmde, h. gerijmd (1 *rijmende verzen maken; op rijm dichten*; minachtend: *rijmelen*; 2 v. gedichten: *rijm hebben*; 3 v. regels: *rijm vormen*; 4 *overeenstemmen, overeenkomen*; 5 *in overeenstemming brengen* inz. met een ontkenning): 1 *de kunst van te -*; 2 *een gedicht kan lelijk zijn en toch mooi -*; 3 *twee woorden kunnen op* (of: *met*) *elkaar -*; 4 *zulk een daad rijmt niet met zijn beginselen*; 5 *dat verhaal wist ik niet te - met hetgeen ik gezien had*; verg. ongerijmd.

II. rij'men, rijmde, h. gerijmd (Z.-N. *rijpen* **II**).

rij'mer, m. -s (*verzenmaker, -smeder,* min of meer ongunstig): *Jan de Rijmer,* een naam, die Goeverneur zich zelf gaf.

rijmerij', v. -en (*het rijmen; rijmelarij*).

rijm'klank, m. -en (*de gelijke klank, die men rijm noemt; ieder der gelijk klinkende klanken*; ook: *rijmwoord*); **-kroniek,** v. -en; zie kroniek; **-kunst,** v. (*de kunst van op rijm te schrijven*); **-loos,** bn. (*zonder eindrijm*): *-loze verzen,* blanke verzen, b.v. die van Starings Verjaardag; **-pje,** o. -s (*versje*): *een onbeduidend -*; **-woord,** o. -en (*woord, dat rijmt op een ander woord*); **-woordenboek,** o. -en (*boek, waarin de gebruikelijkste rijmwoorden waren bijeenver-*

zameld en gerangschikt met het oog op de practische beoefening der dichtkunst): het – van Witsen Geysbeek, van 1829.

Rijn, m. (*bekende rivier*): *water naar de – dragen,* overbodig werk doen.

Rijn'aak, v. –aken (*aak, die de Rijn, ook in Duitsland, bevaart*); **–boot,** v. –boten (*schip, dat de Rijn bevaart*; inz. [*pleizier*]*stoomboot tussen Keulen en Mainz*).

Rijn'land, o. (*hoogheemraadschap in Z.-H.*; ook: *Rijnprovincie*): in – liggen de stad Leiden en tal van dorpen; **–lander,** m. –s (*Duitser der Rijnprovincie*; *schip,* inz. *vrachtschip, dat de Rijn bevaart*); **–lands,** bn. (*eigen aan, behorende tot* 1 *het Rijnland,* 2 *het Duitse land a. d. Rijn*): 1 *de –e polders*; 2 *de –e bevolking*; *een –e voet,* ± 0.313 m; *een –e duim,* 0.026 m; *een –e morgen,* ruim 85 a; **–mond,** m. –en (*een der monden v. d. Rijn*): *de – bij Katwijk*; **–oever,** m. –s; *de rechter –*; *de linker –*; **–provincie,** v. (*deel van Pruisen,* nl. *Rijn-Pruisen*).

Rijns 1 bn., bw. (*in enigerlei betrekking staande tot de Rijn, van de Rijn*; *van de Rijn afkomstig of daar behorende*): *de blonde Rijn, beplant met –e wijn*; **2 rijns,** bn. (*zuurachtig als Rijnse wijn*): *een –e appel.*

Rijn'schip, o. –schepen (*schip, dat de Rijn bevaart*): *het stalen – Juliana.*

Rijnse-wijn'fles, v. –wijnflessen (*langhalzige, groengele fles voor Rijnwijn*).

Rijn'steen 1 m. of v. (soortn.) (*baksteen van de rivierklei langs de Oude Rijn nabij Leiden en Woerden*); **2** m. –en (voorwerpsn.); **–streek,** v. –streken (*landstreek langs de Rijn*); **–stroom,** m. (*de Rijn*); **–vaart,** v. (*scheepvaart op de Rijn*); **–vaartacte,** v. (*overeenkomst tussen verschillende staten o. a. Nederland, Baden, Beieren, Frankrijk, Pruisen aangaande scheepvaart, tolheffing enz. op de Rijn*); **–verbond,** o. (*verbond van 1806 van Duitse vorsten langs de Rijn, opgericht door Napoleon I en onder zijn voorzitterschap*); **–vlot,** o. –vlotten (*houtvlot op de Rijn*); **–water,** o.; **–wijn,** m. –en (*wijn, aan de Rijn verbouwd*; inz. *goudgele wijnsoort uit het middelstroomgebied*); **–zalm,** m. –en (*zalm, in de Rijn gevangen*).

I. rijp, m. (*rijm, bevroren dauw, nevel*).

II. rijp, v. –en (*rups*); gew.

III. rijp 1 bn. (1 van vruchten enz.: *de volle wasdom bereikt hebbende, geschikt om geoogst, geplukt te worden*; 2 van andere zaken, van personen enz.: *hun volle wasdom of ontwikkeling bereikt hebbende*; 3 van handelingen enz.: *wel overwogen, niet onbekookt*; 4 *door rijpheid gekenmerkt*; 5 *geschikt voor een bepaald doel*): 1 *–e appels*; *het koren is –*; z. rot **III**; 2 *een –e maagd,* huwbaar; *de zweer is –,* op het doorbreken staand; *een – oordeel,* bezadigd; 3 *met, na – beraad, overleg*; 4 *een man van –e leeftijd,* van gevorderde leeftijd; 5 *het plan is – ter voltrekking*; *je bent – voor Meerenberg*; **2** bw. (*rijpelijk, met ernst en aandacht*): *iets – overwegen*; **3** zn. o.: *de jongen las – en groen,* geschikt en ongeschikt.

rij'paard, o. –en (*paard, geschikt om bereden te worden*).

rij'pad, o. –paden (*pad voor paard- of wielrijders, voor wagens*: *ruiter-, rijwiel-, wagenpad*): rechtst. *erfdienstbaarheid van –,* recht om over eens anders land paard te rijden.

rij'pelijk, bn., bw. (fig. *ernstig en gezet*): *iets – overwegen*; *– nadenken over iets.*

I. rij'pen, rijpte, h. (1), i. (2) gerijpt (1 *rijp maken*; 2 *rijp worden*): 1 *de zon rijpt de vruchten*; 2 *de vruchten –*; *de zweer rijpt*; fig. *een besluit, een plan kan –*; *het rijpend oordeel, verstand*; *– tot,* zich ontwikkelen tot.

II. rij'pen, rijpte, h. gerijpt (*in lichte graad vriezen*): *het rijpt,* er valt rijp.

rijp'heid, v. (*de toestand van rijp zijn*): *in volle –*; *– v. oordeel*; *een plan komt tot –.*

rij'proef, v. –proeven (*vaardigheidsproef in het rijden* [*met motorrijtuigen*]): *e.–afleggen.*

rijs 1 o. rijzen, gew. rijzers (1 *boomtak, twijg*; 2 *een spruit, loot, stek*): 1 *erwtenrijzen,* staken; (als brandhout) *– op het vuur gooien*; *rijzen garen,* dorre takken sprokkelen; 2 spreekw. *Jonge rijsjes kan men buigen* (*maar oude bomen niet*), de wil van kinderen kan men nog richten; **2** o. (verzamelnaam: *afgebroken, -gesneden, -gehouwen takken*): *het vuur, gevoed met knappend –*; bij waterstaatswerken: *de levering van –,* samengebonden, op vaste maten afgehakte wilgentwijgen enz.; *een bundel –*; nog: Z.-N. *de rijzen,* (bossen) rijshout.

rijs'berm, m. –en (*versterking van de voet van een dijk door rijswerk*): *zij (de baren) klimmen tegen 't hangen des rijsberms*; **–beslag,** o. (*beschoeiing der buitenglooiing v. e. dijk met rijsvlechtwerk*); **–bezem,** m. –s (*bezem van dunne berketakjes*).

rij'schaaf, v. –schaven (timmerm. *grote lange schaaf dienend voor het gladschaven of opzoeten van grote houtvlakken*).

rij'school, v. –scholen (*gebouw, waar men leert paardrijden, overdekte rijbaan, manege*; ook: *wielrijschool*).

rijs'dam, m. –dammen (*dam van rijswerk ter bescherming van de oever in het water uitgebracht*).

rij'selen, zie rijzelen.

rijs'hout, o. (*takken en twijgen van bomen, afgebroken, gehouwen enz.* en dienende voor verschillende doeleinden; inz. *takken, twijgen van wilgen en andere taaie houtsoorten* [*op vaste maten afgehakt en samengebonden*] *bij waterstaatswerken*; naam van wilgensoorten: *bindwilg*).

rijst, v. (*bekende graansoort, behorende tot de familie der grassen*; Lat. oryza sativa; 1 *het gewas*; 2 *het graan of koren*; 3 *de toebereide spijs, kooksel, gerecht*; 4 bij verg. van andere planten): 1 *men verbouwt – op Java*; 2 *uitvoerhaven van –*; *een handvol –* (inz. gedopt en gepeld); 3 *een schotel –*; 4 *tweekorrelige tarwe of gort–.*

rijst'blok, o. –blokken (O.-I. *uitgehold houten blok, tot het stampen der padie*); **–bouw,** m. (*telen van rijst*); **–diefje,** o. –s (*rijstvogeltje*).

rijstebrij', **rijs'tebrij,** v. (*brij, gekookt v. rijst en melk*).

rijstebrij'berg, m. (*berg van rijst, die de toegang tot Luilekkerland afsluit*): fig. *eerst moet men een – dooreten,* eerst de moeilijkheden overwinnen.

rijs'temeel, o. (*meel, van rijst gemalen,* ook *van rijstafval, als veevoeder*); **–melk,** v. (*melk, waarin rijst is gekookt*); **–pap,** v. (*rijstebrij*); **–soep,** v. (*soep, waarin rijst is gekookt*); **–taart,** v. –en (*–vla*).

rijst'papier, o. (*zacht, dof, melkwit Chinees papier*): *een tekening op –*; **–pellerij,** –en (*inrichting, om rijst v. d. bolster te ontdoen*);

ook: **–pelmolen,** m. –s; **–pelmachine,** v. –s (*machine, om rijst te pellen*); **–tafel,** v. (O.-I. *maaltijd, waarvan het voornaamste gerecht uit rijst bestaat, maar met talrijke bijgerechten*); **–tafelen,** –tafelde, h. gerijsttafeld; **–veld,** o. –en (*veld, waarop rijst verbouwd wordt*); *natte –en of sawah's; droge –en*; **–vogeltje,** o. –s (*vinkachtige vogel, zeer schadelijk voor het te velde staande rijstgewas*; Lat. munia oryzivora).

rijs'waard, v. –en (*griendgrond,* d. i. *met wilgenhout beplante buitendijkse grond langs een rivier*; ook wel: *de op de – groeiende wilg*); **–werk,** o. –en (*de verwerking v. rijs of rijshout* inz. i. d. waterbouwkunde; *waterbouwkundig werk in hoofdzaak uit rijshout gemaakt; het hierbij verwerkte rijs*).

rij'ten, h. (1), i. (2) gereten (1 *scheuren, stukscheuren*; met *van* of uit: *rukken*; 2 *in stukken gaan, scheuren*): 1 *iem. de kleren van 't lichaam –*; 2 *de zeilen –*; *het hout is gereten,* gespleten.

rij'toer, m. –en (*ritje per rijtuig of te paard*): *een –(tje) maken.*

rij'tuig, o. –en ([*particulier*] *voertuig door paarden getrokken, voor personen: koets, vigiante, equipage*; ook wel: *voertuig, door stoom, electriciteit enz. bewogen*): *neem een –*; *een – met vier paarden*; **–kap,** v. –kappen (*beweegbare kap v. e. rijtuig*); **–lak,** o. (*lakverf tot het beschilderen van rijtuigen*): *nooit barstend –*; **–maatschappij,** v. –en (*vereniging tot het verhuren van rijtuigen*); **–schilder,** m. –s (*verver of lakker v. rijtuigen*).

rijvaar'digheid, v. (*vaardigheid i. h. rijden* inz. *met motorrijtuigen*); **–sbewijs,** o. –bewijzen (*bewijsstuk na examen, dat men geacht wordt in staat te zijn motorrijtuigen te besturen*): *een aanvraag om een rijbewijs en een –.*

rij'ven, reef, h. gereven (*harken; raspen*); gew.

rij'voering, v. –en (*bovendek v. e. brug*).

rij'weg, m. –wegen (*weg, die mag* [of: *die geschikt is om*] *met paard, rijtuig, auto enz. bereden* [*te*] *worden*; ook wel: *oprijlaan*).

rij'wiel, o. –en (minder gemeenzaam dan *fiets*); **–band,** m. –en (*band van rubber om de wielen der fiets*); **–belasting,** v.; **–fabriek,** v. –en; **–fabrikant,** m. –en; **–hersteller,** m. –s; **–kaart,** v. –en: *om de fiets per spoor mee te kunnen nemen, dienen de –en*; **–pad,** o. –paden (*pad, speciaal voor* [*motor*]*wielrijders*); **–pedaal,** o. –pedalen; **–plaatje,** o. –s (*plaatje als bewijs dat men de rijwielbelasting heeft betaald*); eig. belastingrijwielplaatje; **–school,** v. –scholen (*school of inrichting, waar men het wielrijden kan leren*); **–stander,** m. –s: *–s in soliede uitvoering.*

rij'zadel, o. –s (*zadel bij het rijden* [*op paard of ezel*] *gebezigd*); verg. pakzadel.

rij'zelen, rijzelde, h. gerijzeld (Z.-N. van graan, zaad enz.: *af-, uitvallen*).

I. rij'zen, bn. (*van rijs gemaakt*): *– bezems.*

II. rij'zen, rees, i. gerezen (1 *overeind gaan staan, zich oprichten*; 2 *zich* [*geleidelijk*] *naar boven in opwaartse richting bewegen; omhooggaan; in hoogte toenemen, hoger worden of komen*; 3 *zich recht in de hoogte uitstrekken, loodrecht oprijzen*; 4 *een hogere graad of trap bereiken, toenemen in*; 5 *opkomen, zich voordoen, ontstaan*; 6 Z.-N. *naar de laagte gaan of komen; vallen, dalen*): 1 *van zijn zetel –*; scheepst. *–! –! –! stuurboordskwartier –!* woorden, waarmede in het volkslogies (vroeger) de manschappen gewekt werden; *zijn haren rezen te berge*; 2 *een stofwolk rijst; met het – der zon,* opgaan (ook van de dag); *het land der rijzende zon,* Japan; fig. *een lied rijst; de –de zon aanbidden,* iem., wiens aanzien, macht stijgende is; *een barometer rijst of daalt; het kwik rijst; gist doet het deeg –,* zich uitzetten; 3 *hoog rijst de toren tussen het groen*; 4 *in iems. achting –; in eer, aanzien –; in waarde –; de boter rijst* (ook: *de prijs*) *rijst; de prijzen doen –; zijn hoop rees ten top,* toenemen; 5 *de moeilijkheden, die toen rezen; de vraag rijst, of; voor de geest, de ogen –*; 6 *als het graan overrijp is, gaat het –,* het laat de korrels vallen; *de bladeren –*; zie rijselen, rijzelen.

rij'zig, bn., bw. (*slank van vorm*): *een –e gestalte; de – groeiende populier.*

rij'zweep, v. –zwepen (*zweep v. d. ruiter*).

Ri'ka, v. (vrouwen-, meisjesnaam: *Hendrika*).

rik'kekikken, rikkik'ken, –kikte, h. gerikkekikt of gerikkikt (redupl. van *kikken*: *het kwaken der kikvorsen*).

rik'ketik, in zegsw. *mijn hartje gaat van –* (of: *rikketikke tak*), klopt snel; *hij zit in zijn –,* in de piepzak; gmz.

rik'ketikken, –tikte, h. gerikketikt (klankn. *regelmatig tikken*): *hoor dat horloge –!*

riks, m. –en (spreekt. *rijksdaalder*).

rik'sja, v. riksja's (*tweewielig rijtuigje voor één persoon, door één man getrokken in Japan, China, Indië, Zuid-Afrika in gebruik*); Eng. ri(c)ksha of jinriksha.

ril, m. (*rilling*): *er liep een – over mijn lijf.*

ril'de, bn. (Z.-N. *slank, tenger*): *de – jonkvrouw, een – vaas*; ook, reel.

ril'len, rilde, h. gerild (*trillen, beven, huiveren*): *– van kou, van de koorts; het is om van te –; ik ril, als ik er aan denk*; **rilling,** v. –en: *een koude –,* huivering, beving.

rim'boe, v. –s (O.-I. oorspr. rim'bo, rim'ba: *oerwoud; wildernis*).

rim'pel, m. –s, rimpeltje (1 *plooi, groef, vouw, kreuk*; 2 *lichte golf*): 1 *een voorhoofd zonder –*; fig. *een hoofd vol kreuken, een geweten zonder –,* smet; 2 *de zee had geen –,* was effen.

rim'pelen, rimpelde, h. (1, 2, 3), i. (4, 5) gerimpeld (1 *rimpels doen krijgen of in rimpels trekken*; 2 *rimpels, plooien of ribben in blikwerk maken*; 3 *licht doen golven*; 4 *rimpels krijgen*; 5 *licht golven*): 1 *de zorgen – zijn aangezicht*; 2 *blik –*; 3 *de zefier, –d het meer*; 4 *zijn huid begint te –*; 5 *het –de water*; refl. *het voorhoofd rimpelde zich.*

rim'pelig, bn. (*met of vol rimpels, gerimpeld*): *een – voorhoofd; een –e winterappel.*

rim'peling, v. –en: *een lichte –.*

rim'ram, m. (*bombast, ijdele klap*; ook: *gedaas, zinledig of vervelend gepraat, flauw geklets*): *ik versta niets van die –.*

rin'de, v. (*run*); gew.

rinforzan'do, bw. (It. muz. bij verkorting: rf.: *in sterkte toenemend*). (z = ts).

ring, m. –en, ringetje (i. h. alg. *cirkelvormig voorwerp; kring, cirkel*: 1 *cirkelvormig voorwerp,* als versiersel v. h. lichaam; 2 *metalen, houten enz. ring,* tot andere doeleinden gebezigd; 3 *ringvormig iets*; 4 *gesloten gebogen lijn, die ongeveer een cirkelomtrek is; min of meer dikke kring of cirkel*; 5 *een éénheid van gebiedsindeling: kreits, district*- Prot. *kerkelijk district; administratieve een; heid van kerkelijke indeling: classis-onder-*

deel; ook: *de gezamenlijke predikanten of de vergadering van de predikanten van een ring*): 1 *een gouden* –; als teken der waardigheid v. hogere geestelijken, zie ring en staf; *de vissers–van den paus; de schipper droeg–en in de oren*; spreekw. *Al draagt een aap een gouden –, het is en blijft een lelijk ding*; 2 *een ivoren –; sleutels aan een zilveren –; een gordijn–*; zegsw. *door een ringetje kunnen halen*, er keurig, fijn, in de puntjes uitzien (eig. v. een doekje of iets dergelijks, dat men door een ringetje haalt of trekt); *de – steken*, z. ringsteken; gymn. *de –en*, twee met leer omklede ijzeren ringen, voor hang- en zwaaioefeningen; 3 *de –en van het strottenhoofd*, ringvormig kraakbeen; 4 *een – om de maan* (N.-N. meestal *kring*); *de –en van Saturnus*; *de –en op de horens v. e. rund*; *een – van vijanden*; 5 *in de Bataafse republiek bestond een departement uit zeven –en*; Prot. *de – van Arnhem*; *vergadering van de –*.

ring'baan, v. –banen (*ringvormige spoor- of trambaan om een grote stad*).

ring'baard, m. –en (*ringvormige baard*).

ring'bestuur, o. –besturen (*bestuur van een kerkelijke ring*); **–broeders,** m. mv. (*predikanten tot dezelfde ring behorende*).

ring'dijk, m. –en (*dijk, die één of meer dan één polder omringt*).

rin'gelduif, v. –duiven (*wilde houtduif*).

rin'gelen, ringelde, h. geringeld (1 van dieren: *ze door een ring door de neus, het oor te doen, betomen, bedwingen*; 2 fig. [vero.] *temmen, bedwingen*): 1 *een varken –*; 2 *iem. –*; zie ook ringeloren.

rin'gelmus, v. –mussen (*ringmus*; Lat. passer m. montanus); ook, *–mos*.

rin'geloren, ringeloorde, h. geringeloord (eig. v. dieren: *door ze een ring door het oor te doen, bedwingen*; meestal fig. *iem. naar zijn hand zetten, dwingen, plagen, kwellen, op de kop zitten, koeionneren*): eig. *een beer –*; fig. *ik wil mij hier niet laten –*.

rin'gelrups, v. –en (*ringrups*).

I. rin'gen, m. mv.; zie ring 2.

II. rin'gen, ringde, h. geringd (1 *ringelen*; 2 v. vogels: *e. genummerde ring aan de poot doen*; 3 *aan een ring vastleggen*; 4 *ergens een ring[etje] om heen doen*): 1 *varkens –*, vero.; 2 *jonge vogels –*; 3 *een schuit –*; 4 *sigaren –*, er een bandje, banderol om heen doen.

ring' en staf, m. (R.-K. *waardigheidstekenen van een bisschop*): *het overreiken v. – – –*, tot bisschop verheffen; zie investituur.

ring'fazant, m. –en (*fazant met ringkraag*).

ring'git, v. –s (O.-I. *rijksdaalder*; ook: *dollar*).

ring'kade, v. –n (*kade om een polder*).

ring'kraag, m. –kragen (geschied. *ijzeren halskraag, die ook gedeeltelijk borst en schouders beschermde*; *ringvormige vlek om de hals v. e. dier*); **–meisje,** o. –s (*meisje, dat een bandje om de sigaren maakt*); **–merel,** v. –s (*beflijster*; zie ald.); **–mus,** zie ringelmus; **–muur,** m. –muren ([*zware*] *muur, die iets omringt*); **–oven,** m. –s (*ringvormige steenoven*); **–rijden,** o. (*vermaak, waarbij de spelers, te paard of op een fiets gezeten, onder het rijden een ring, aan een staak of touw bevestigd, zoeken af te steken*: *ringsteken te paard*); **–rups,** v. –en (*rups, genoemd naar de ring, waarin de vlinder haar eieren om de takken legt*; Lat. bombyx neustria); ook, ringelrups; **–slang,** v. –en (*0,8 m inlandse, niet vergiftige slang*; Lat. tropidonotus natrix); **–sloot,** v. –sloten (*smalle ringvaart*); **–spoorweg,** m. –en; zie ringbaan; **–steken,** o. (*ringrijden*; ook: *ringrijden, waarbij de ring niet meer te paard gestoken wordt, maar in een draaimolen, wagen, slede enz.*); **–vaart,** v. –en (*brede ringsloot om een meerpolder of droogmakerij*); **–vinger,** m. –s (*vierde vinger der hand, bij de duim beginnende, waaraan de ring gedragen wordt*); **–wormen,** m. mv. (*onderafdeling wormen, geheten naar de min of meer duidelijke ringen of segmenten*; Lat. annelida; ook: *een soort huiduitslag*): *de bloedzuigers zijn –*.

rink, m. –s (Eng. *vloer voor rolschaatsen*).

rin'kel, m. –s (*metalen plaat, blikken, ijzeren, koperen plaatje, dienende om er geluid mee te maken*): *een hoepel met –s*.

rin'kelbel, v. –bellen (*een rinkelende bel* [of: *belletje*] b.v. aan de zotskap; *kinderspeelgoed, waaraan rinkelende belletjes zijn*; *rammelaar*).

rin'kelbom, v. –bommen (*tamboerijn*).

rin'kelen, rinkelde, h. gerinkeld (klankn. *een hel klinkend geluid maken*): *de rijksdaalders rinkelden in zijn zak; – met zijn sleutels*.

rin'kelrooien, rinkelrooide, h. gerinkelrooid (*pierewaaien, zwieren*); **–rooier,** m. –s (*lichtmis, zwierbol*); **–rooister,** v. –s.

rinket', o. rinketten (*valdeurtje of schuif aan de waterkerende zijde van een sluisdeur*; Z.-N. *winket, deurtje in een grote deur*).

rinkin'ken, rinkinkte, h. gerinkinkt (*als het ware met een echo weerklinkende, luid en helder geluid geven, klinken*, b.v. *van rammelende kettingen*).

rin'nen (*lopen*); vero.; zie geronnen.

rins, bn. (*fris-zuur*): *deze wijn is –*.

rins'heid, v.; zie rijns 2.

rioleren, gerioleerd (*van een riool of riolen voorzien*): *een straat –, een park –*; **riole'ring,** v. –en (*het rioleren; samenstel van riolen*).

riool', o. riolen (Fr. rigole: *overdekt onderaards afvoerkanaal van water, faecaliën enz.*; Z.-N. *goot*); **–stelsel,** o. –s (*het samenstel van de riolen ener stad*).

riposteren, geriposteerd (Fr. *een tegenstoot toebrengen*; fig. *een snel en afdoend antwoord geven*).

rip'pen, ripte, h. geript (Z.-N. *afristen, -rijten*).

rips, o. (*ribbetjesgoed, weefsel*); ook, ribs.

ris, v. rissen (*rij, reeks*): *een – bloemknoppen*.

risée', v. (Fr. *persoon, om wien men algemeen lacht*; fig. *spot, bespotting*): *een toneelspeler is soms de – van het publiek*.

ri'sico, o. en v. risico's (It. oorspr. Arab. *gevaarlijke kans, gevaar van schade, geldverlies*): *na de koop en vóór de levering is het – van een zeker en bepaald voorwerp voor rekening van den koper*; zie genuskoop; *van elk – ontheven*; *op – van*; *op eigen –*. (s = z).

ris'pen, rispte, h. gerispt (Z.-N. *oprispen*; *afristen*).

risquant', bn. (Fr. *gewaagd*). (qu = k).

risqueren, riskeren, gerisqueerd (Fr. risquer: *wagen, op 't spel zetten, gevaar lopen*).

rist, v. –en (1 *een bundel*; 2 *aantal aaneengeregen voorwerpen*; 3 *een aaneenschakeling, rij of reeks v. gelijksoortige personen, voorwerpen*; bij uitbr. *een menigte zaken of personen*): 1 *een – wier*; 2 *een – vinken*; 3 *een – portretten*; *een – neven*; ook ris.

ris'ten, ristte, h. gerist (*tot een rist bijeen-*

voegen, maken): *vinken* –, aaneenrijgen.
ris'ter, m. en v. –s (*strijkbord, d. i. omgebogen bord terzijde van de ploeg*).
I. rit 1 m. ritten (1 *het rijden v. e. mens op een rijdier, voertuig, schaatsen*; 2 *het rijden v. e. paard, voertuig*): 1 *snel als de – der doden*; *een – te paard doen*; *een –je maken*; 2 *de trein vangt de – aldaar aan*; **2** v. ritten (*gang, loop*[*graaf*] *v. e. muis, mol*): *een mollen–*.
II. rit, o. (*kikkerrit, kikkerkuit*).
ritardan'do, bw. (It. muz. *vertragend, langzaam afnemend in snelheid*).
ri'te, v. –s, –n (Fr. *ritus*).
ritenu'to, bw. (It. muz. *inhoudend*).
rit'meester, m. –s (*kapitein der cavalerie*); **–instructeur,** m. ritmeesters-instructeurs (*kapitein en leraar tevens in de rijkunst*).
rit'naald, v. –en (*larve van een kniptor*).
ritornel', o. –s (muz. *herhaling van het thema*; verder: *drieregelig Italiaans volksliedje*); It. ritornel'lo, o. ritornello's.
I. rits, tw. (klankn. *het geluid, wanneer iets plotseling gescheurd, gereten enz. wordt*; ook in het alg. ter aanduiding v. e. plotselinge snelle beweging: *plots, op slag*): *hij scheurde het – – vaneen!*
II. rits, m. –en (*groef, gleuf, inkrassing*; inz. *merk op een vat*): *een – maken*.
rit'selen, ritselde, h. geritseld (*het geluid maken, dat men hoort als bladeren, takken enz. lichtelijk bewogen worden*; in het alg. in toepassing op alle licht, nauw hoorbaar geluid): *dorre bladeren –*; *muizen –*.
I. rit'sen, ritste, h. geritst (*ergens een rits, inkrassing, groef, keep enz. in maken*; inz. *bonen of vaten m. e. brandijzer merken*; slöjd: *het karton half doorkerven*).
II. rit'sen, ritste, i. geritst (Z.-N. 1 *snel, haastig wegkomen*; 2 *glijden*; 3 *uitglijden*): 1 *hij is er van door geritst*; 2 *de paling ritste uit mijn hand*; 3 *ik ritste op het ijs*.
rits'ijzer, o. –s (*benaming voor verschillende soorten van werktuigen, om inkrassingen te maken*: *merkijzer voor hout enz.*); **–sluiting,** v. –en klanknabootsend (*bepaalde sluiting*): *een tasje met –*.
rituaal', o. ritualen (Lat. rituale v. ritus: *voorschrift v. gebruiken en ceremoniën bij enige eredienst*; *geschrift of boek bij rituele handelingen in gebruik*); zie ritueel.
ritualis'me, o. (*richting in de Anglicaanse kerk, voor'staande R.-K. ceremoniën*).
ritueel', Fr. rituel, Lat. ritualis, van ritus, **1** bn., bw. (*de ritus betreffende, tot de ritus behorende*; *door de ritus voorgeschreven*; *volgens de ritus bij enige eredienst gebruikelijk*): *de rituele gebeden*; *het slachten geschiedt –*; **2** o. (*ritus*): *het – van de episcopale eredienst*.
ri'tus, m. riten (Lat. *wijze van het verrichten van kerkelijke plechtigheden, kerkgebruik, wijze van eredienst*; *geheel der godsdienstige gebruiken, kerkelijke ceremoniën*).
rivaal', m. rivalen, Fr. **rival',** m. –s (*mededinger, medeminnaar*).
rivaliseren, gerivaliseerd (Fr. *meedingen, wedijveren*). (s = z).
rivaliteit', v. (Fr. *ijverzucht, wedijver*).
riveer'nagel, m. –s.
riveren, geriveerd (Fr. Z.-N. *klinken* **II**).
rivet', m. –s, l. rives' (Fr. Z.-N. *klinknagel*).
rivier', v. –en, riviertje (Fr. rivière [v. Lat. ripa = oever]: *een min of meer aanzienlijk stromend water, dat door de vereniging van beken ontstaat en zelf zich een weg baant naar een andere rivier, naar een meer of naar de zee*): *de bron, de loop, de mond v. e. –*; *open –*, niet door een sluis afgesloten; *aan de –*; *de – op, af*; zie ook revier.
Rivièra, v. (It. riviera: *oever- of kustland*; *mooi landschap in Z.-Frankrijk en Italië aan de voet der Zee-Alpen*): *de Italiaanse –*.
rivier'aal (*aal of paling in een rivier levende*) **1** (voorwerpsn.) m. –alen; **2** (stofn.), v.; **–arm,** m. –en (*e. d. delen, waarin zich een hoofdrivier* [*bij haar mond*] *splitst*); **–bed,** o. –bedden, of **–bedding,** v. –en (*het bed v. e. rivier,* inz. *de bodem*); **–bericht,** o. –en (*bericht omtrent de waterstand of de ijsgang in een rivier of in rivieren* [*in couranten*]): *de rubriek –en*; *telegrafisch –*; **–bezinking,** v. –en (*stroken alluvium, ontstaan uit overstromend rivierwater, aan weerszijden van een rivier*; *stoffen, als grind, zand, klei, die zich uit het rivierwater afzetten of afgezet hebben*); **–boot,** v. –boten ([*stoom*]*boot, welke een rivier bevaart*); **–correspondentie,** v. (*ingestelde correspondentie of verstandhouding bij hoog water of bij ijsgang tussen de verschillende posten, opgesteld langs de beide oevers der hoofdrivieren en bezet door ambtenaren v. d. rijkswaterstaat*); **–dal,** o. –dalen; **–dijk,** m. –en; **–duinen,** v. mv. (*zandheuvels langs sommige rivieren, ontstaan door erosie van de zandige bodem en uitdroging der oevers*); **–forel,** v. –forellen (*forel uit een rivier*); **–god,** m. –goden (myth. *stroomgod*); **–godin,** v. –godinnen.
rivier'grind, o. (*grind uit een rivier, gladgeslepen en eenvormig door het stromend water*): *– voor wegen*; **–kaart,** v. –en (*kaart, waarop een rivier geheel of gedeeltelijk is afgetekend*; inz. *een der kaarten of bladen, waarop een gedeelte der rivier met alle bijzonderheden,* nl. *raaien, dijken, uiterwaarden, zijn vermeld, meestal op schaal 1 : 10000*; ook: *de gezamenlijke bladen, die de kaart van een rivier vormen of die de kaart der hoofdrivieren in Nederland vormen*); **–klei,** v. (*klei uit rivierwater bezonken,* verg. *zeeklei*); **–kreeft,** m. –en (*kreeft, levende op de steenachtige bodem van sommige rivieren of beken*; Lat. astacus fluviatilis); **–mond,** m. –en (*uitmonding ener rivier in de zee of in een andere rivier*); **–mossel,** v. –s (*benaming van verschillende soorten van mosselen, die in zoet water leven*; zie zwanenmossel); **–otter,** m. –s; zie otter; **–paard,** o. –en (*nijlpaard, hippopotamus*); **–paling,** m. –en, als stofn. v. (*rivieraal*); **–politie,** v.: *het motorbootje v. de –*; **–recht,** o.: *het algemeen – over de rivieren*; **–rechtelijk,** bn., bw.: *van – standpunt*; **–schip,** o. –schepen (*schip, dat de rivieren bevaart*); **–slib,** v. en o.; **–snoek,** m. –en; **–stand,** m. –en (*hoogtestand van het water in een rivier*): *hoge, lage, gemiddelde –en*; *middelbare –* (M. R.), gemiddelde hoogte der rivieren gedurende de 6 zomermaanden over een reeks van jaren waargenomen; **–tocht,** m. –en (*reis per boot op een rivier*); **–tochtje,** o. –s; **–vaart,** v. (*de vaart, het varen op de rivieren*): *machinist voor de – gevraagd*; **–vak,** o. –vakken (*bepaald gedeelte v. e. rivier tussen twee dwarsprofielen*); **–varken,** o. –s (*waterzwijn*); **–vis** (*vis, die zich in de rivieren ophoudt*; *één zoetwatervis*, b.v. *baars, snoek, enz.*) **1** m.

–vissen (voorwerpsn.); **2** v. (stofn.); **–water,** o.; **–werk,** o. –en (*werk, dat uitgevoerd wordt tot verbetering v. e. rivier; het tot stand gebrachte werk: dam, hoofd enz.*).
rizopho're, v. –n; zie rhizophoor.
roastbeef, m. en o. –s (Eng. *geroosterd gebraden stuk rundvlees*); zie rosbief.
I. rob, m. robben (*zeehond,* z. ald.; ook: *de naam van een gehele orde van vinvoetige dieren, waartoe de zeehonden, oorrobben, walrussen behoren*): *robben slaan.*
II. rob, v. robben (*vismaag*).
III. rob, v. (soorten) robben of rob (*gekookt vruchtensap*; [*dik*] *vruchtenmoes, vruchtengelei enz.*): – *van jenevervruchten.*
rob'bedoes, m. en v. –doezen (*wild en ruw mens, wildeman*; inz. *wilde, woeste, ruwe jongen, een wilde meid, wild kind*).
rob'bedoezen, –doesde, h. gerobbedoesd (*druk stoeien, wild en ruw zijn, spelen*).
rob'beknol, m. –s, –knollen (*dik rond kereltje, potjerol; vreetzak, gulzig ventje*).
rob'benhuid, v. –en; **–jacht,** v. –en; **–jager,** m. –s (*iem., die zijn bedrijf maakt van het jagen op robben; robbenschip, schip voor de robbenvangst*); **–schip,** o. –schepen; **–slag,** m. (*robbenvangst*); **–spek,** o.; **–traan,** v. (*traan uit robbenspek*); **–vangst,** v.
I. rob'ber, m. –s (*flesvormige lap om de inkt in de sneden of lijnen der plaat te wrijven, plaatdrukkersgereedschap*).
II. rob'ber, m. –s, robbertje (Eng. rubber; whisten: *een toertje van drie partijen, waarvan men er twee moet winnen*; bridge: *twee manches*): zegsw. *'n robbertje vechten.*
III. rob'ber, m. –s (Z.-N. *dief*); **rob'beren,** robberde, h. gerobberd (Z.-N. *stelen*).
rob'bevel, o. –vellen (*vel van een rob*).
ro'be, v. –s (Fr. *tabbaard, toga; damesjapon*; Z.-N. *nachthemd* inz. voor kinderen, uitspr. ō): – *de chambre,* sjamberloek; *robes et confections,* dameskleederen op maat; Fr. uitspr.
robijn' (Lat. rubinus = roodachtig: *karmozijnrode, doorschijnende, echte edelsteen,* nl. *de oosterse of rode saffier*) **1** robbijntje m. –en (voorwerpsn.): *de – is het zinnebeeld der liefde*; **2** o. (stofn.).
robinsona'de, v. –s, –n (*geschiedenis in de trant van het werk van den Engelsman Daniël Defoe, waarvan het eerste deel in 1719 verscheen*: Leven en lotgevallen v. Robinson Crusoë v. York, *een schipbreukeling, die alleen op een eiland leefde*).
robuust', bn. (Fr. robuste, Lat. robustus [v. robur = kracht]: *sterk, stevig, krachtig gebouwd*).
rocail'le, v. (Fr. *grot-, schulpwerk*).
rocambo'le, v. –s (Fr. *Sp. sjalot, kleine ui*).
ro'chel, v. –s (*fluim; reutel*).
ro'chelaar, m. –s.
ro'chelen, rochelde, h. gerocheld (*schrapend keelgeluid maken bij het ophoesten van fluimen; fluimen opgeven, spuwen*; in het alg. *een rauw reutelend keelgeluid maken*; ook: *reutelen bij 't sterven*).
rochet', v. rochetten (Lat. roccus: R.-K. *eregewaad, door geestelijken bij kerkelijke gelegenheden gedragen, doch zonder liturgisch karakter, in vorm gelijk aan een koorhemd, maar met gesloten enge mouwen*; ook wel gezegd van: *het korte koorhemd, gedragen door koorknapen*); l. *ro-sjet'.*
ro'coco-stijl, m. (v. het Fr. rocaille: eig. *smaak voor schelp- en grotwerk: bouw- en sierstijl uit de pruikentijd, 2e helft der 18e eeuw*): *de – maakt jacht op effect.*
I. ro'de, v. –n, rooi, rade, raai (vero. zn., nog in plaatsnamen: *land, waar bomen zijn gerooid en dat omgeploegd is*): b.v. *St.-Oedenrode, Wanrooi, Kerkrade, Venraai.*
II. ro'de, m. en v. –n (1 *iem. met rood haar*; 2 *naam v. spelers, die een partij vormen en in het rood gekleed zijn of een rood onderscheidingsteken dragen*; 3 *aanhanger der uiterste linkerpartijen*): 1 *bijgenaamd de rooie*; 2 *de –n drongen op bij de laatste ronde*; 3 *ik ben geen rooie, geen sociaal! de –n*; nog: *Hollandse muizen, geeltjes, –n,* rode aardappelen.
rode haan', zie haan.
rodehond', m. (geneesk. *besmettelijke uitslag op borst en rug, vooral in O.-I.*).
rodekool', v. –kolen (*kool met paarsrode bladen*; Lat. brassica oleracea capitata).
Rode-Kruis', o. (*teken van een vereniging, zich uitstrekkende over alle beschaafde landen, die gewonde soldaten op de slagvelden opzoekt en verzorgt*): de stichter is Henri Dunant (1828–1910); het Nederlandse –– is opgericht in 1867.
rodeloop', m. (*bloeddiarrhee*).
rode republiek', – **terreur',** zie rood **1.**
Rode Zee', v. (aardr. *Schelfzee*).
rodomonta'de, v. –s (Fr. [It. rodomont, naam v. een snoever]: *snoeverij*).
roe, v. roeden; zie roede, gard.
roe'bel, m. –s (Russisch = ropij, zie ald.; *munt- en rekeneenheid in Rusland*): *zilver(en) –s,* ± *f* 1,25; *goud(en) –s,* ± *f* 2; *papier(en) –s,* ± *f* 0,36; een – is 100 kopeken; **–koers,** m. –en (*waarde v. d. roebel aan de beurs*).
roe'de, roe, v. roeden (1 *rijs, twijg; samengebonden bundel rijzen enz.*; als strafwerktuig: *gard, tuchtroede*; 2 *stok of staf,* inz. in samenstellingen; 3 [*metalen*] *staaf of stang*; 4 als maat: *peilstok, lengtemaat, vlaktemaat, inhoudsmaat*; 5 *staak, paal, balk*; 6 bij verg. lit. t. *staart v. e. komeet*; 7 inz. Z.-N. *rechterkant van een span*): 1 *de roede ontwassen zijn,* niet meer onder de tucht van ouders en meesters staan, zelfstandig zijn; *de – kussen,* voor de (rechtvaardige) straf danken; Z.-N. *onder de – houden,* in bedwang; 2 *wichel–,* z. ald.; gesch. *de rode –,* [a]) de roodgeverfde stok als teken van den ambtenaar met het berechten van halszaken belast of die de doodvonnissen moest ten uitvoer brengen, [b]) de ambtenaar zelf, of de gerechtsdienaar, die de – droeg; 3 *gordijnen aan koperen –n*; 4 *met de – de diepte meten*; de Amsterdamse –, ruim 3,75 m, had 13 voet; de Rijnlandse – 3,767 m, had 12 voet; de vierkante – = de a of dam^2; *de – turf*; 5 *balken en –n; molen–,* z. ald.: 6 *een komeet met uitgespannen –*; 7 *een paard te(r) – leggen*; verg. hengel–, tucht–.
roe'deloper, m. –s (*persoon, die met een wichelroede* [z. ald.] *werkt, rhabdomant*).
roe'djak, v. (O.-I. *gerecht van onrijpe vruchten aan stukken of in reepjes gesneden, met azijn, soja, Sp. peper en suiker*).
I. roef, v. roeven (*dakvormige houten kap; dakvormige overkapping*; inz. *overdekt verblijf van niet grote afmeting in of op binnenvaartuigen: scheepskamertje*; inz. in een trekschuit achter in: *achteronder*).
II. roef, tw.: klankn. van een geluid, ont-

staan door snelle beweging, ter aanduiding van iets, dat plotseling en snel geschiedt; –, –! vlug, snel.

roe'fel, roe'felen, Z.-N.; zie roffel(en).

roei'bank, v. –en (*bank voor den roeier of de roeiers, doft*): *de achterste –; losse –en;* **–boot,** v. –boten (*bootje, om met riemen voort te bewegen*); **–dol,** m. –dollen (*opstaande pen, om de roeiriemen vast te zetten*).

I. roei'en, roeide, h. (1, 2, 3, 4, 5), i. (1, 2) geroeid (1 *met de riemen of roeispanen werken om een vaartuig voort te bewegen; zich –de voortbewegen;* 2 *in een roeiboot spelevaren;* 3 bij verg. *zwaaien of slaan met armen of benen;* 4 *met de roeiriemen voortbewegen;* 5 *roeiende vervoeren*): 1 *wij roeiden naar het wrak;* zegsw. *tegen de stroom is 't kwaad –,* het valt moeilijk tegen de publieke opinie, de gewone loop van zaken, in te gaan; zie riem **I,** 2; overdr. v. e. vliegtuig: *een half uur roeiden we door dikke wolken,* vliegen; 2 *een bootje huren om een uurtje te –;* sport: *– in vierriemsgieken;* 3 *met zijn armen in de lucht –de;* 4 *we roeiden de boot aan land;* 5 *ze roeiden ons naar het schip;* **roei'er,** m. –s.

II. roei'en, roeide, h. geroeid (*met de peilstok peilen, het alcoholgehalte bepalen*): *wijn –, jenever –;* **roei'er,** m. –s (*ambtenaar der belasting, die vaten of vochtmaten roeit*).

roei'- en peil'kunde, v. (*de leer, de kunst om het alcoholgehalte van sterke drank of wijn, ook om het volume v. d. voorraad te bepalen*).

roei'pen, v. –pennen; zie roeidol; **–riem,** m. –en (*roeispaan*); **–schip,** o. –schepen (*galeischip, door roeiriemen voortbewogen*); **–schuit,** v. –en (*klein open roeivaartuig, roeibootje*); **–spaan,** v. –spanen (*riem* **I** 2); **–sport,** v. (*het roeien als lichaamsoefening*); **–strop,** m. –stroppen (*strop, waardoor de roeispaan gestoken wordt*); **–vaartuig,** o. –en (*roeischip, -schuit*); **–vereniging,** v. –en (*vereniging van personen, die zich oefenen in het roeien*); **–wedstrijd,** m. –en.

roek, m. –en (*een soort van kraai;* Lat. corvus f. frugilegus).

roe'keloos, bn., bw.; roekelozer, –t (*zonder zorg met betrekking tot de gevolgen ener handeling of een daaraan verbonden gevaar; in hoge mate onbezonnen; vermetel; onverschillig;* ook wel: *woest, wild*): *een roekeloze jongen, daad; – zijn leven wagen;* **roekeloos'heid,** v. –heden (*het roekeloos zijn; verregaande onbezonnenheid of onbezonnen daad*).

roekoe'ken, –koekte, h. geroekoekt (klankn. *het geluid v. duiven*); ook, roekoe'ën.

Roe'land, m.: *een razende –,* d. i. een dol, woest krijgsman, ontleend aan het heldendicht *Orlan'do furio'so,* van den Italiaansen dichter Ariosto, 1474–1533.

Roe'landslied, o. (*middeln. fragment, ± 1000 verzen, v. e. Chanson de Roland-vertaling*): het *Chanson de Roland* verhaalt de dood van Roeland, Olivier en den bisschop Turpijn; bij Ronceval (N.-Spanje) wordt de achterhoede van Karels leger ten gevolge van het verraad van Ganelon, door de Moren vernietigd; z. Durandal, olifant.

roem, m. (1 in zegsw. *eigen lof, grootspraak;* 2 *het geroemd worden, lof en eer, die aan iem. of iets door anderen wordt toegekend;* 3 *persoon of zaak, waaraan iem. of iets anders zijn roem te danken heeft; de eerste, de beste, voortreffelijkste;* 4 kaartspel: *het aankondigen of melden, dat men zekere voordelige kaarten in handen heeft;* Z.-N. *troef*): 1 zegsw. *ergens – op dragen,* zich verheffen op iets; 2 *de – van Napoleon; de – van Rembrandt;* 3 *de – van zijn geslacht; zijn onomkoopbaarheid is zijn –;* 4 kaartspel: *heeft iemand –?* drie opeenvolgende kaarten.

Roeme'nië, o.; **Roemeens',** bn., bw.

roe'men, roemde, h. geroemd (1 *roem dragen, zich beroemen, zich verheffen op,* meestal met *op;* 2 godsdienst: *zich in God en zijn Koninkrijk gelukkig prijzen;* 3 *de roem, de lof verkondigen van, prijzen;* 4 kaartspel: *aankondigen of melden, dat men zekere voordelige kaarten in handen heeft*): 1 *– op ondervinding;* 2 *leren – in de genade Gods,* verheerlijken, loven; 3 *zij roemden om strijd de kracht hunner buffels;* 4 *ik roem, nu jij;* met voorwerp: *een vierkaart –.*

Roe'mi, m. Roemi's (letterl. Romein: *Europeaan* tegenover Mohammedaan).

roe'mer, ro'mer, m. –s (1 *groot wijnglas, veelal rondgeblazen en groen;* 2 *inhoud v. e. roemer;* 3 Z.-N. *kelkvormig drinkglas*): 1 *een fles met drie –s;* 2 *drink met mij een – wijn;* 3 *een roemer(tje) jenever.*

roem'rijk, bn., bw. (*met veel roem*): *een –e overwinning, een –e regering; – ten einde brengen;* **roem'rijkheid,** v.

roemruch'tig, bn., bw. (*vermaard, beroemd*): *een – held, een – wapenfeit.*

roem'vol, bn., bw. (*roemrijk*): *e. –volle daad.*

roemwaar'dig, bn. (*waard of waardig geroemd te worden*): *–e daden;* **–heid,** v.

roem'zucht, v. (*zucht, begeerte naar roem*); **roemzuch'tig,** bn., bw.

roep, m. in bet. 2 –en (1 *het roepen, luid verheffen der stem; kreet; kreten, geschreeuw;* 2 R.-K. Z.-N. *huwelijksgebod, -afkondiging in de kerk;* 3 *gerucht;* gunstig: *faam, roem;* 4 Z.-N. *roeping*): 1 *luid klonk de – van vrouwen; de – van de koekoek; de – om belastinghervorming* (fig.); *een ongeduldige –;* 2 *ze hebben de tweede – reeds gehad;* 3 *hij heeft* (of: *staat in*) *de – van; er gaat een – van hem uit, dat....;* 4 *zijn – volgen.*

roe'pen, riep, h. geroepen (1 *de stem luide verheffen; schreeuwen;* 2 *zijn stem luide verheffen om iem. te doen komen* met *om* [Z.-N. *op*]; 3 *zich met uitbundige lof over iem. of iets uitlaten* met *over;* 4 met *tot: bidden tot God;* 5 *iets schreeuwen, met luider stem zeggen;* Z.-N. *bij opbod verkopen;* 6 *door de stem luide te verheffen* inz. *door iems. naam luide uit te spreken iem. trachten opmerkzaam te maken, te doen luisteren;* 7 *iem. ontbieden of verzoeken te komen; naar een bepaalde plaats ontbieden, gelasten daar te verschijnen;* 8 *iem., iets in een zekere toestand brengen;* 9 *iem. tot een ambt, bediening enz. verkiezen of benoemen;* 10 *iem.* [*met luider stem*] *wekken;* 11 Z.-N. *de huwelijksgeboden of roepen afkondigen*): 1 *– en schreeuwen; de koekoek roept; wacht tot ik roep;* 2 *het kind roept om zijn moeder;* fig. *om brood, wraak –,* om te verkrijgen; Z.-N. *op iem. –;* Z.-N. *achter iem. –,* iem. naroepen; 3 *ze riepen er over, dat hij zo geleerd was;* 4 *– tot God;* 5 *roep: houdt den dief; moord en brand –; wraak –,* eisen; Z.-N. *meubelen –;* 6 *wie riep me daar?* 7 *laat den dokter –; onder de wapenen –; voor het gerecht –; God heeft hem tot zich geroepen,* hij is gestorven; fig. *zich iets voor de geest –*

8 *iets in het leven* –; 9 *iem. tot een hoge post* –; *geroepen zijn tot*, verkozen, benoemd zijn tot; 10 *hoe laat wil je geroepen worden?* nog: *Velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren*, Matth. 22 : 14, velen menen, dat zij tot iets hogers bestemd zijn, doch dit is maar met weinigen het geval; 11 Z.-N. *de pastoor zal ze* –; *ze zijn geroepen*, de huwelijksgeboden zijn afgekondigd.

roe'pende, m. en v. –n (*iemand, die roept*): *de stem des –n in de woestijn*, Markus 1 : 3: iemand, die waarschuwt, maar naar wien men niet luisteren wil; zie vox.

roe'per, m. –s (1 *spreektrompet, voorwerp om de stem over een grote afstand of boven luid geraas te doen horen*; 2 in samenst. of gew. *iem., die roept*; Z.-N. *oproeper*; *strot, keel*); 1 zie scheeps–; 2 zie om–.

roep'geld, o. (Z.-N. *geld voor d. oproeper*).

roe'ping, v. –en (*Gods voornemen met den mens*; *het geroepen of bestemd zijn tot een bepaalde levenstaak, ambt enz.*; *datgene, waartoe men zich geroepen of bestemd voelt*; *bestemming*; *innerlijke aandrift, neiging*): *de Koningin, beseffende haar verheven* –; *zijn – volgen, aan zijn – beantwoorden, zijn – vervullen*; *zijn – gemist*; *zich zijn – waardig tonen*; *iets is iems.* –; *zijn – zich bewust worden*; *– gevoelen voor het onderwijs.*

roep'naam, m. –namen ([*korte*] *naam om dier of mens te roepen*); zie poes, Ko.

roep'stem, v. –stemmen (*stem, die* [*iem.*] *roept*; *roeping*; *stem, die iem. oproept, aanmaant, aanspoort, opwekt*; *vermaning*; *verzoek, bede om hulp*): *de – van de plicht, de – van het geweten*; *aan een – gehoor geven.*

roep'zaal, v. –zalen (Z.-N. *verkooplokaal*).

I. roer, o. –en, –s roertje (*onderdeel v. e. schip, dienende om te sturen*: *het in het water hangende deel, ook de delen, waarmee het eig. roer bestuurd wordt, roerpen, stuurrad*; fig. *macht, bestuur*): fig. *wie staat in die zaak aan het –, wie zit aan het –*, heeft de leiding? *het – van de staat*, de regering; *aan het – komen*, de regering in handen krijgen; *hou je roer recht!* tegen een dronkaard, die over de weg laveert.

II. roer, o. –en, –s (*rieten pijp*; *geweer of vuurroer*; *buis v. e.* [*Duitse*] *tabakspijp*).

III. roer 1 in zegsw. *in rep en –*, in grote opschudding; **2** v. (*een soort buikloop*): *de – der bijen.*

roer'bak, m. –bakken (*bak bij de papierbereiding, waarin lompen fijn gemalen en met water tot een pap geroerd worden*; bij uitbr. *maalbak, hollander*); zie Hollander.

roer'domp, m. –en (*schuwe, reigerachtige moerasvogel, genoemd naar het doffe, zware geluid van het dier in de paringstijd*; Lat. botaurus s. stellaris): *de – heet ook butoor, domphoorn of reidomp.*

roe'ren, roerde, h. geroerd (1 [*bij herhaling, bedrijvig, druk*] *bewegen*; 2 v. muziekinstrumenten: *er geluid aan ontlokken*; 3 van stoffen: *dooreenmengen, omroeren*; 4 *ontroeren, vertederen, aandoen, treffen*; 5 *aanraken, aanroeren*; 6 refl. *zich bewegen, verroeren*): 1 *geen wind roert de twijgen*; *de handen, de armen enz.* –, in de weer zijn, hard werken; *zijn tong, mond* –, [a]) spreken, [b]) druk praten, kletsen; *de snater* –; 2 *de snaren* –; *de trom* –, fig. met ophef v. iets spreken; 3 *de pap* –, *de stroop in de brij* –; ook zonder voorwerp: *in de melktobbe* –; 4 *zijn hoorders weten te* –; *iem. diep, tot tranen* (*toe*) –; 5 *Kruidje-roer-mij-niet*; 6 *de gans kan zich in dat hokje wenden, noch* –; *niem. durfde zich te* –; *het lagere volk begon zich te* –, op de been komen, in opstand komen; nog: zegsw. *hij kan zich goed* –, is vrij in zijn bewegingen, inz. is nog al bemiddeld; *ergens niet aan* –, ergens niet aankomen, fig. ongerept laten, er afblijven; zie ook roervink.

roe'rend, bn., bw. (1 *aandoenlijk*; 2 *niet vast*): 1 *een – verhaal*, d. i. treffend; *hij sprak* –, aandoenlijk; *het – eens zijn*, (ir.) geheel; 2 *–e feestdagen*, R.-K., die steeds op dezelfde weekdag, doch niet op dezelfde datum vallen, b.v. Pasen, Pinksteren, de andere heten *onroerend*, b.v. Kerstmis (altijd op 25 Dec.); *–e goederen*, verplaatsbare: *vee, meubelen, schuiten enz.*; tegenst. *vaste.*

roer'ganger, m. –s (scheepst. *matroos, aan 't roer staande*); ook, man-te-roer.

roer'hard, bn. (*lastig te sturen*): *een – schip*, dat slecht naar het roer luistert.

roe'rig, bn. (*beweeglijk*; *druk, levendig*; *de orde verstorend*): *kinderen zijn –, het was – in de stad*; *een – lid*; **roe'righeid,** v.

roe'ring, v. –en (*beweging, opschudding*).

roer'loos, bn., bw. (*zich niet roerende, onbeweeglijk*; fig. *onbewogen, onverschillig*): *een roerloze stilte*; *de molenwieken hingen* –; *hij stond – bij het lijk*; **roerloos'heid,** v.

roer'om, m. roerommen, –s (*meelspijs*; *mengelmoes, poespas*).

roer'pen, roer'pin, v. –pennen (*houten of ijzeren hefboom om het roer te bewegen*).

roer'sel, o. –en, –s (*beweeggrond, beweegreden, drijfveer*): *de –en des harten.*

roer'spaan, v. –spanen (*spaan, stok, stang, waarmee men iets* [*om*]*roert*; *roerpen*); **–stel,** o. –stellen (scheepst. *toestel, waarmee het roer aan de steven hangt en waarop het draait*); **–vink,** m. –en (*lokvink van een vogelaar*; fig. *opruier, belhamel*).

roes, m. roezen (1 [*lichte*] *bedwelming door sterke drank*; 2 *ruwe koop, rommel* inz. in zegsw.): 1 *zijn – uitslapen*; *in een – zijn*; fig. *in de eerste – der overwinning*, opwinding; 2 *iets bij de – kopen of verkopen*, in het wilde weg, zoals het daar ligt.

I. roest 1 o. (*roodkleurige, bruingele bedekking aan de oppervlakte v. ijzer, staal* [ook wel van andere metalen] *ontstaan door verbinding met zuurstof* inz. *door de werking van lucht of vochtigheid*): *koper van het – zuiveren*; **2** v. (*een plantenziekte*; *de zwammen, die de ziekte veroorzaken*; Lat. uredineae): *– in aardappelen*; **3** m. (*het roesten*): *– verteert het ijzer.*

II. roest, v. en o. –en (*rust- of slaapplaats der hoenders*: *het hok*; ook: *lat in het hoenderhok, waarop de hoenders slapen*).

roest'bruin, bn.: *een – zeil.*

roes'ten, roestte, i. geroest (van metalen, *met roest overdekt worden*): *ijzer roest licht*, krijgt gauw roestvlekken; *Rust roest.*

roes'tig, bn. (1 *met roest bedekt, verroest*; 2 van planten: *door de roest* **I 2** *aangetast*): 1 *een – slot, een –e sleutel, een – mes*; 2 *de aardappelen worden* –; **roes'tigheid,** v.

roest'vlek, v. –vlekken (*plekje op ijzeren of stalen voorwerpen, dat geroest is*; ook: *vlek door de plantenziekte „roest" op gewassen veroorzaakt*); zie ook, ij'zermaal.

roest'vogels, m. mv. (*musachtigen*).

roest'vrij, bn.: *tafelmessen –.*
roest'zwammen, v. mv.; zie roest **I 2.**
roet, o. (1 *schoorsteenzwart: zwart afzetsel, ontstaan door verbranding van hout, turf enz.*; 2 Z.-N. *vet, ongel*): 1 *zo zwart, zo bitter als –*; zegsw. *iemand – in 't eten gooien,* zijn genoegen vergallen, de boel bederven; 2 *het – ener kaars.*
roe'taard, m. –s (Z.-N. *meerkol*).
roet'achtig, bn., bw. (*gelijkende op, smakende of riekende naar roet*): *een –e smaak; het riekt hier –.*
roet'hanne(n), m. –s (Z.-N. *meerkol*).
roet'kaars, v. –en (Z.-N. *vetkaars*).
roet'mop, m. –moppen (eig. *mop, kluit roet; iem., die er zwart en vuil uitziet; schoorsteenveger enz.; O.-I. kleurling*).
roet'zwart 1 bn. (*zwart als roet*); **2** als zn. o.
roe'zemoezen, roezemoesden, hebben geroezemoesd (*op onstuimige, wilde, woeste, ruwe wijze rumoer, lawaai maken; onstuimig, wild, woest te werk gaan*; ook wel: *dof gonzend geluid geven*): *onder zulk – zou Belzebub zelf overduiveld de plaat poetsen.*
roezemoe'zig, bn. (*wild, wanordelijk, rommelig; druk*; ook: *dof gonzend, ruisend*): *het is daar te –; het is – weer,* roezig.
roe'zen, roesde, h. geroesd (*ongeteld* d. i. *bij de roes kopen of verkopen*): *wij zullen maar –,* bij de verkoop alles dooreenslaan.
roe'zig, bn., bw. (*rumoerig, woelig, druk*): *het – af- en aangerij van auto's; – weer,* winderig, onstuimig; *haren, die – fladderen om het hoofd,* wild, wanordelijk; **roe'zigheid,** v.
I. rof'fel, m. –s (*schaaf, om het ruwste v. h. hout weg te nemen*): fig. *er met de – overheen lopen,* met de Franse slag afwerken.
II. rof'fel, m. –s (*zekere trommelslag, bestaande in een zeer snelle herhaling van gelijkmatige korte slagen, met beide stokken afwisselend gegeven*): *de – slaan*; zegsw. *door de – gaan,* door de spitsroeden gaan, terwijl de trom geroerd wordt; *een – krijgen,* [a]) een strenge berisping, [b]) Z.-N. slaag.
rof'felaar, m. –s (*werkman, die met de roffel werkt; knoeier*).
I. rof'felen, roffelde, h. geroffeld (*het ruwe afschaven, met de roffel bewerken*; fig. *slordig werken, knoeien*; Z.-N. *haastig [af]werken*).
II. rof'felen, roffelde, h. geroffeld (*een roffel slaan*): *de tamboers –; de trommen –; op de trom –; met de vingers op de tafel –.*
rof'felig, bn., bw. (*ruw, slordig*).
rof'felschaaf, v. –schaven; zie roffel **I.**
rof'felvuur, o. (*zeer sterk geschutvuur, naar het geluid der snel op elkaar volgende schoten*).
rof'felwerk (*afgeroffeld werk*).
rof'felzaag, v. –zagen (timm. *fijn, puntig zaagje*); ook: toffelzaag, kapzaag.
rog (*kraakbeenvis, in verschillende soorten voorkomend* o. a. *de sidderrog*), **1** m. roggen (voorwerpsn.); **2** v. (stofn.): *– eten.*
ro'ge, m. –n, **ro'gel,** m. –s (Z.-N. *viskuit; kuitharing*).
rog'ge, v. (*welbekende graansoort: de plant, het gewas, het graan*; Lat. secale cereale): de – behoort tot de familie der grassen; er is *winter-* en *zomer–* (naar de tijd van zaaien), eveneens *Sint-Jans–,* (24 Juni); *de – belooft veel; een schepel –; een sneetje –,* roggebrood; *een roggetje,* roggebroodje; **–aar,** v. –aren; **–akker,** m. –s; **–brood,** voorwerpsn. en stofn. o. –broden (*brood van roggemeel*): *– eten; een – kopen*; **–meel,** o.
rog'genvangst, v. (*vangst van roggen*).
rog'geoogst, m. (*oogst v. d. rogge*); **–pakhuis,** o. –pakhuizen; **–schoof,** v. –schoven; **–stoet,** v. –en (*–mik*), gew.; **–stro,** o. (*uitgedorste roggehalmen*): *een wagon prima –.*
rog'gevel, o. –vellen (*vel van een rog*).
rog'geveld, o. –en (*veld, waarop rogge groeit*).
I. rok, o. rokken (*spinrokken*); zie rokken; etym. verwant met rok **II.**
II. rok, m. rokken (1 in het alg. *kledingstuk van mannen en vrouwen: overkleed over het hemd of blote lichaam gedragen; over andere klederen* inz. in vroeger dagen; 2 thans: *geklede zwarte jas met weggesneden voorpanden*; 3 van vrouwen: *kledingstuk van de heupen tot de voeten vallende en de benedenhelft v. h. lichaam bedekkende*; 4 bij verg. in verschillende toepassingen): 1 *Jozefs veelvervige rok; de Heilige Rok (– zonder naad),* het ongenaaide kleed des Heren; *een – van groen laken met gouden knopen*; 2 *in – en witte das*; 3 *met – bedoelt men meestal boven–, anders spreekt men van onderrok*; zegsw. *aan moeders – hangen,* v. kinderen; 4 *een – van klei om de buis,* omhulsel; *de bloembol bestaat uit rokken,* afzonderlijk deel; nog: *een rokje uittrekken,* vermageren.
III. rok, m. –s (myth. *fabelachtige grote vogel der 1001-nacht*): *de vogel –.*
rok'beschermer, m. –s (*netwerk aan het achterwiel van een damesrijwiel*).
rokelijn', o. –en; zie rochet.
ro'ken, rookte, h. gerookt (1 *rook, damp van zich geven*; 2 Bijbel: *een brand- of reukoffer brengen*; 3 *de rook van tabak genieten door hem in de mond te zuigen en uit te blazen*; 4 *in de rook hangen om te drogen en te verduurzamen,* overgankelijk en onovergankelijk; 5 *in rook doen vervliegen door de mond*): 1 *nat hout rookt sterk; daar moet de schoorsteen van –,* fig. daar verdient men zijn brood mee; *– van bloed, –d ingewand; –de schotels,* dampende; *–de puinhopen; het –de lemmet niet uitblussen,* Matth. 12 : 20, fig. den zondaar zult ge opbeuren en terechtbrengen; 2 *ende rookte op de hoogten,* I Kon. 3 : 3; 3 *– is verboden; we zaten te –*; 4 *het vlees moet drie maanden –; gerookte paling; zalm –*; 5 *een pijp (tabak) –; cigaretten –.*
ro'ker, m. –s (*persoon, die tabak enz. rookt,* inz. *die de gewoonte heeft te roken*).
rokerij', v. –en (*plaats, inrichting, waar vis, vlees in de rook gehangen wordt*).
rok'ken 1 o. –s (*stok boven aan het spinnewiel, waaromheen men het vlas of de wol bindt, dat of die men spinnen wil*); **2** rokte, h. gerokt (*vlas op een spinrokken winden*; fig. *beramen; veroorzaken*).
rok'kenen, rokkende, h. gerokkend; zie rokken **2.**
roks'knoop, m. –knopen (*knoop v. e. herenrok*); **–kraag,** m. –kragen (*kraag van een herenrok*); **–mouw,** v. –en; **–pand,** o. –en; **–(s)zak,** m. –zakken (*achterzak in een herenrok; zak in een vrouwenrok*).
rol 1 v. rollen, rolletje (1 *stuk perkamentpapier, beschreven of bestemd om beschreven te worden, dat men om het gemakkelijk te hanteren, oprolde*; 2 *registerlijst, catalogus,* in verschillende opvattingen; rechtst. *register, lijst van zaken, die voor het gerecht moeten behandeld worden*; mil., scheepst. *lijst van*

manschappen, schepelingen enz.; 3 toneel: *het papier, waarop, hetgeen de toneelspeler te zeggen heeft, staat geschreven; hetgeen op het papier staat; al hetgeen* [*woorden, gebaren enz.*], *waardoor een toneelspeler een persoon nabootst, voorstelt enz.*; 4 *een in de vorm van een cilinder opgerolde enz. hoeveelheid van het een of ander*; soms: *een bepaalde maat*; 5 *een cilindervormig of rolrond stuk hout, steen, enz. tot verschillende doeleinden gebruikt*; 6 *het rollen v. e. kanarievogel, wijze v. zingen*, ook wel v. andere vogels): 1 *hij spreidde de – uiteen en las het volgende gedicht voor; dit is Vondel met zijn –*, een afbeelding v. Vondel met een rol papier; 2 *de zaken worden op de – gesteld, gebracht; de deurwaarder houdt de –*, roept ieder op de beurt af; *een zaak van* (of: *uit*) *de – schrappen, afvoeren*, fig. als afgedaan beschouwen; mil., scheepst. *in de – staan*, tot de bemanning behoren; *de – der schutters aflezen; de – der matrozen*; 3 *zijn – van buiten kennen, leren; de – spelen van hertog*; fig. *een (grote) – spelen*, zich door grote, gewichtige daden onderscheiden; *een valse, mooie – spelen; de rollen omkeren* (of: *verwisselen*), fig. de onderlinge verhouding tussen twee of meer personen zodanig veranderen, dat de ene in de plaats van den ander treedt, b.v. van beschuldigde, aanklager worden; *de – der middeleeuwen*, de taak der; *een – spelen*, poseren, veinzen; *in zijn – blijven, uit zijn – vallen*, in de aangenomen pose, veinzerij volharden, of haar onvoorziens opgeven; 4 *de schorten in een rolletje meenemen; een – kaartpapier; een rolletje centen; een rolletje tabak*, Z.-N. saamgewrongen streng pruimtabak; 5 *een koperen –; de – v. e. rolgordijn; ijzeren rollen of walsen*, pletrollen; landbouw: *de boer trok zelf de –*, houten of ijzeren cilinder, draaiende om een as in een raam, dienende om aardkluiten te breken of het land vlak te maken; *houten rollen onder zware voorwerpen gesteld, om deze over de grond te rollen; de rolletjes onder de poten der tafel*, platte schijf in het midden doorboord en om een as of spil draaiend, wiel of wieltje (zonder spaken); *dat gaat* (of: *loopt*) *op rolletjes* (of: *een rolletje*; Z.-N. *wieltjes*), voorspoedig, als gesmeerd; *zijn rolletje(s) laten aflopen*, zich lustig laten gaan, volop genieten; 6 in deze bet. ook m.: *de – van de kanarievogel*; 2 m. zegsw. *aan de – zijn, gaan*, de zwier.

rol'apen, m. mv. (*apen, die hun staart om de takken der bomen rollen ten einde zich daaraan vast te houden*; Lat. cebus).

Ro'landslied, o.; zie Roelandslied.

rol'bed, o. –bedden (*bed op rollen*).

rol'beroerte, v. –s (*beroerte, waarbij men over de grond rolt*): *krijg een –!* plat.

rol'blind, o. –en (*buitenblind, bestaande uit door scharnieren aan elkaar verbonden platbrede latten, welke op een rol worden op- en afgelaten of -gedraaid*).

rol'der, m. –s (Z.-N. *zwierbol*).

rol'gordijn, o. –en (*gordijn, dat rollende op en neer gelaten wordt, om een rolronde stok rolt; valgordijn*): *laat de –en neer*; **–jaloezie,** v. –jaloezieën: *een kast met –*.

rol'klaver, v. (*vlinderbloemige voederplant*; Lat. lotus corniculatus).

rol'laag, v. –lagen (1 *een in het verband gewerkte laag, van op hun kant of kop gemetselde stenen*; 2 *een rij op hun kant gemetselde stenen, welke een weinig boven de gewone bestrating uitsteekt en dient om deze van de niet bestrate grond af te sluiten*): 1 een – ziet men boven ramen, onder kozijnen of ter afdekking van muren; 2 *over een hoge – van klinkers heen stappen*.

rolla'de, v. –s, –n (Fr. roulade: *rollende*).

rol'lebollen, –bolde, h. gerollebold (*spelend van een helling afrollen, over de kop of bol rollen, buitelen*).

Rol'leken, o.: *het –*, huis voor vondelingen te Gent 1820–1863 (naar de cylinder of rol, waarin de kinderen gelegd werden), later gevangenis (1901).

rol'len, rolde, h. (4, 7, 8, 9, 12, 13, 14, 15, 16, 17), i. (1, 2, 3, 5, 6, 10, 11) gerold (1 *zich al rondwentelende voortbewegen over een vlak*; 2 *zich op rollen of wielen voortbewegen*; 3 *zich al wentelend en golvend voortbewegen of bewegen*; 4 van de ogen: *zich in de rondte bewegen of ronddraaien in de kassen*; 5 *buitelen, duikelen, tuimelen*; 6 *rondwentelend naar beneden tuimelen of vallen*; in het alg. *vallen*; 7 van geluiden: *zich in de ruimte voortplantend, diep en luid weerklinken*; 8 van nachtegalen, kanaries: *het eigenaardige geluid laten horen*; 9 van woorden, verzen enz.: *glad lopen, vloeien*; 10 v. tranen: *afdruppelen*; 11 *gemakkelijk gaan* in zegsw.; 12 *al rondwentelende voortbewegen over een oppervlak*; 13 *iem. rondwentelen*; 14 *rolvormig in elkaar winden*; 15 *door rollen, al rollende vormen*; 16 *glad of plat maken met een rol*; 17 Barg. *op behendige wijze uit de zak stelen, ontfutselen*): 1 *rollende vaten*; zegsw. *een dubbeltje kan vreemd –*, een zaak kan soms een vreemde loop nemen; 2 *het rijtuig rolde snel; –d materiaal*, wagens, locomotieven enz.; 3 *zo rolt de Rijn weer langs zijn boorden*; 4 *zijn ogen rolden, het schuim kwam op zijn mond*; 5 *de jongens rolden over elkaar*; 6 *de stenen rolden naar beneden; de beker rolde op de grond; van de trappen gerold zijn*, zijn haren hebben laten knippen; 7 *de donder rolt*; 8 *–d tierelieren*; 9 *de alexandrijnen rolden over onze hoofden*; 10 *tranen – langs mijn wangen*; 11 *ergens door* (of: *doorheen*) *rollen*, er gemakkelijk doorkomen; 12 *een vat de deur in –; de ziekenstoel naar binnen –*, op rollen, wielen voortbewegen; 13 *iem. in de sneeuw –*; 14 *het vast – van sigaren; zijn matten –*; z. oprollen; 15 *kachelbuizen –, sigaren –; klei – voor de pijpen*; 16 *een stuk vlasland –; deeg –*, met een rolstok dun of plat maken, uitrollen; 17 *iem. zijn beurs –*; ook: *die mijnheer is gerold*, bestolen; nog (refl.): *zich in het zand –*, zich om en om wentelen; Z.-N. *hij doet niets dan –*, boemelen.

rollen'de, v. –n (*opgerold stuk rundvlees met een touwtje stevig bijeengehouden*).

rol'lengieterij, v. (boekdr. *het gieten van de inktrollen in een cilinder*); **–specie,** v. (boekdr. *het materiaal, dat voor het gieten van de inktrollen wordt gebruikt*).

rol'ler, m. –s (scheepst. *zware golf, breker*).

rolleren, gerolleerd (toneel: *de rollen verdelen*).

rol'luik, o. –en (*rolblind*).

rol'mops, m. (*opgerolde halve haring in een fles met azijn en kruiderijen*).

rol'paal, m. –palen (*ronde paal, hetzij zelf om een as kunnende draaien, hetzij vast en*

voorzien van een cilindervormig, evenwijdig korter stuk, dat om een as kan draaien): *de – dient tot geleiding van jaaglijnen bij het varen door bochten in kanalen.*

rol'paard, o. –en (scheepst. *affuit*).

rol'pens, v. –en (*stuk pens v. e. rund, met vlees en kruiderij gevuld, opgerold en toegenaaid*); **–prent,** v. –en; zie film; **–prentnieuws,** o.; **–rond,** bn. (*rond als een rol*): *–e zuil; een – mopshondje*; **–schaats,** v. –en (*schaats op rolletjes, waarmee men zich over de vlakke vloer kan bewegen*); **–steen,** m. –stenen (*stenen rol*; ook: *rond afgeslepen, geschuurde steen van het gebergte door het water afgevoerd*): *met de – breekt men de kluiten*; **–stoel,** m. –en (*stoel op rolletjes*); **–stok,** m. –stokken (*deegrol*; ook: *gereedschap* b.v. *der hoedenmakers*); **–trap,** v. –trappen; zie trottoir-roulant.

rol'vast, bn. (toneel: *zijn rol vast kennende*): *die toneelspeler bleek niet erg –.*

rol'wagen, m. –s (*wagentje op lage wielen, dienende om zware lasten te versjouwen; soort van Chinese porseleinen vaas*).

Romaans' **1** bn., bw. (*eigen zijnde aan of betreffende de Romanen*): *de –e talen,* van de Romeinse taal afstammende, b.v. het Spaans, Portugees; *de –e volken,* Italianen, Spanjaarden enz.; *de –e stijl,* bouwtrant der 12e eeuw met rondbogen; **2** o. (*de Romaanse talen*; in engere zin: *het Retoromaans in Graubunderland*).

Roma'gna, v. (*landschap in N.-Italië, oostelijk deel van Emilia,* met o. m. Bologna, Ravenna). (gn = nj).

roman', m. –s, romannetje (Fr. roman [Lat. romanice]: oorspr. *verhaal i. h. Romaans, de volkstaal van Frankrijk in de middeleeuwen* niet in het Latijn; *middeleeuws berijmd verhaal; verdicht verhaal in proza, dat ver afstaat van het gewone leven,* soms met ong. bijbet.; *verdicht verhaal in proza, waarin de handelingen der personen in verband met hun karakter en innerlijk leven worden beschreven,* als ernstig kunstwerk beschouwd): *een – schrijven; een – tot een toneelstuk omwerken*; men onderscheidt: de *historische –,* b.v. Jan Faessen; de *strekkings–,* b.v. Hanna de freule; de *zeden–,* b.v. Sara Burgerhart; de *herders–*; de *schelmen–*; de *– in brieven,* b.v. Sara Burgerhart, Majoor Frans.

roman'ce, v. –s, –n (Fr. 1 *oud volkslied in eenvoudige trant over een roerende gebeurtenis; soortgelijk kunstdicht in strophen*; 2 *lied over enig teder of aandoenlijk onderwerp*): 1 *Bilderdijks –, Urzijn en Valentijn enz.*; 2 *Amelie zong Duitse –s*; *– voor viool.*

romancier', m. –s (Fr. *romanschrijver*).

romanciè're, v. –s (Fr. *romanschrijfster*).

Roma'nen, m. mv. (*volken, die afstammen van de Romeinen of geromaniseerd zijn* o. a. *Fransen, Portugezen, Spanjaarden*).

romanesk', bn., bw. (Fr. romanesque; niet ong.: *op de wijze der romans, verdicht*; ong.: *overdreven romantisch of dweperig*): *onze half –e begraafplaatsen.*

roman'held, m. –en (*held, zoals in een roman kan voorkomen, hoofdpersoon v. e. roman*); **–lectuur,** v.; **–schrijver,** m. –s; **–schrijfster,** v. –s.

romaniseren, geromaniseerd (Fr. 1 *taal en zeden van de Romeinen doen overnemen*; 2 *Romaanse invloed doen ondergaan, een Romaans karakter doen aannemen*): 1 *Gallië –*; 2 *het geromaniseerde Engels.*

Romanist', m. –en (Duits: Romanist, Fr. romaniste: *iem., die een bijzondere studie maakt van de Romaanse talen*; ook wel: *Vlaamse schilders, onder de invloed staande der Italiaanse Renaissance-schilders*).

roman'ticus, m. romantici (Lat. *beoefenaar, aanhanger der romantiek; iem. met romantische aanleg*).

romantiek', v. (Fr. romantique: *letterkundige richting in Europa op het einde der 18de en begin der 19de eeuw, waarbij* inz. *de middeleeuwen verheerlijkt werden en gevoel en verbeelding op de voorgrond treden,* ook wel in toepassing op een soortgelijke richting in de schilderkunst).

roman'tisch, bn., bw.; –er, meest – (1 *gelijk men i. e. roman aantreft: sterk sprekend tot gevoel en verbeelding; avontuurlijk*; ong.: *dichterlijk dromend en geen rekening houdend met de werkelijkheid*; 2 *als tegenstelling van klassiek*; inz. *volgens de geest van, betrekking hebbende op de romantiek*): 1 *een – verhaal; een – dal,* vol afwisselend natuurschoon; *niet zeer –; dromerig en – van natuur*; 2 *het –e drama,* dat zich niet hield aan de drie eenheden (17de en 19de eeuw); *de –e school,* de kunstrichting der romantiek.

romantis'me, Fr. o.; zie romantiek.

roman'wereld, v. (*de wereld, zoals die in een roman getekend wordt*).

Ro'me, o.: hoofdstad van het Rom. rijk, ± 753 v. C. volgens de sage door Romulus en Remus aan de Tiber gesticht; na Constantijn den Groten ± 337 n. C. leed de stad, door invallen der Barbaren; zie vandalisme; na 800 n. C., hoofdstad v. d. Kerkelijke Staat, in 1871 n. C. v. h. koninkrijk Italië; zegsw. *alle wegen leiden naar –,* men kan op verschillende wijzen zijn doel bereiken; *met vragen komt men te –*; spreekw. *– is niet op één dag gebouwd* (*en Keulen en Aken niet tegelijk*), een groot of groots werk kan niet in korte tijd tot stand komen; bij uitbr., [a]) het Romeinse rijk; [b]) de Pauselijke macht, het Rooms-Katholicisme: [a]) *Gallië werd aan – onderworpen*; [b]) *– en Dort,* het Katholicisme en het Calvinisme; – heet ook: *de eeuwige stad, de stad der zeven heuvelen*; zie Paus **I.**

Romein', m. –en (o.-Fr. Romain: 1 *burger van het oude Rome, onderdaan van het Romeinse rijk*; 2 *inwoner van het middeleeuwse of tegenwoordige Rome*; 3 *gewone lettertype van de staande drukletter, afkomstig van het lettertype, dat in de oude Romeinse inschriften en handschriften werd gebezigd,* inz. in tegenstelling met *cursief* of *Gothisch*): 1 *de komst der –en in ons land*; 2 *de paus, door de geestdriftige –en met jubel ontvangen*; 3 *groot –, klein –.*

Romeins', bn., bw. (*van, over, uit Rome, van de aard der Romeinen* in bet. 1 en 2): *de –e geschiedenis; de –e taal,* d. i. het Latijn; *–e munten, het –e recht; –e cijfers,* b.v. *I. V. C.*

ro'men, roomde, h. geroomd (*ontdoen v. d. room*): *de melk –*; zie ondermelk.

ro'mer, m. –s; zie roemer (*wijnglas*).

rom'mel, m. rommeltje (*boel, die overhoop is; rommelzo, dingen v. weinig waarde*; Z.-N. *het rommelen* of *rammelen*; fig. *kletspraat*): *maakt toch zo'n – niet! wat een oude –!*

rom'melen, rommelde, h. gerommeld (klankn. *dof dreunen, een dof geluid doen horen*): *de donder rommelt,* d. i. gromt; *wat lig je in die oude papieren te –!* ze overhoop te halen en te snuffelen.

rom'melig, bn., bw. (*rommeling in de ingewanden enz. hebbend; niet net, niet ordelijk, overhoop*): *een –e boel, een – huishouden; het ziet er hier – uit;* **rom'meligheid,** v.

rom'melkamer, v. –s (*kamer tot berging van rommel*); **–kast,** v. –en.

rom'melkruid, o. (*mengsel van kruiderijen, specerijen*).

rom'melpot, m. –potten ([*Keulse*] *pot, overspannen met een* [*varkens*]*blaas, in het midden waarvan een rietje wordt gestoken, dat vochtig gemaakt en met de hand op en neer wordt bewogen, zodat de in trilling gebrachte blaas een dof geluid voortbrengt;* Z.-N. *knorrepot*): *Vondel met Roskam en Rommelpot,* als hekeldichter; *de Rommelpot van 't Hanekot,* satire op de onderlinge verhouding der A'damse predikanten dier dagen; **–zolder,** m. –s (*zolder voor rommel*); **–zo, –zooi,** v. –zooien (eig. *een zootje vis van allerlei soort, tezamen gekookt en opgedist; allerlei rommel; een allegaartje*); **–zootje,** o. –s.

rom'mendom, rom'mentom, bw. (Z.-N. *rond end'om; van of aan alle zijden*): *wij zaten – in het water,* aan alle kanten.

I. romp, m. –en (1 *lichaamsdeel van mens en dier, zonder de uitstekende delen,* inz. *zonder het hoofd;* 2 *het lichaam v. e. schip zonder de tuigage;* 3 v. e. gebouw: *het zware, massieve lichaam;* ook: *het geraamte;* 4 bij verg. in allerlei toepassingen): 1 *de – van een mens; het hoofd van de – slaan;* 2 *de – v. h. schip was één ijslaag;* 3 *de zwarte –en der huizen; de – van de gebouwen,* zonder vloeren enz.; 4 *de – v. e. brandkast,* de omgaande wand; nog: slechte, gebroken muskaatnoot, stuk muskaatnoot, kruidnagel; gew. *een rompje,* onderlijfje zonder mouwen.

II. romp, v. (Z.-N. *schors; cilindervormig mussennest uit een stuk schors gesneden*).

rom'pel, m. –s (Z.-N. *rimpel, plooi*).

rom'pelig, bn. (*hobbelig, oneffen*): *het –e ijs.*

Romp'parlement, o. (Eng. gesch. *het parlement in 1648 onder Cromwell*): het – bestond uit weinige leden, die men de romp van het parlement noemde.

romp'slomp, m. (*warboel: groot, onhandig nutteloos voorwerp;* inz. *omslachtige, vervelende drukte, beslommering*): *'t is een hele –,* drukte; *wat een –!*

Ro'mulus, m., stichter en eerste koning van Rome; tweelingsbroeder van Remus.

rond 1 bn. (1 *alle delen van het oppervlak op gelijke afstand van het middelpunt hebbende; bol- of kogelvormig;* ook wel: *gedeeltelijk bolvormig;* 2 *cilindrisch, rolrond;* 3 *cirkel-, kringvormig;* ook: *gedeeltelijk cirkelvormig;* 4 *gevuld; niet hoekig of scherp van lijnen en omtrek;* 5 *vol, welluidend, volklinkend;* 6 van tijdruimten: *geheel, vol;* 7 van getallen enz.: *afgerond tot tientallen, honderdtallen enz.;* ook: *bij benadering juist, slechts, ongeveer;* 8 *ongeveinsd, openhartig; rondborstig* [*bij het ruwe af*]): 1 *een –e ivoren knop; een –e kogel; –e bellen;* 2 *een –e staaf;* 3 *een –e vijver; een – gebouw,* met cirkelvormige plattegrond; *een –e wenkbrauw;* 4 *zijn – buikje; –e, mollige armpjes; een –e kin;* 5 *een –e boerinnestem;* 6 *een – jaar;* 7 *in –e cijfers; we zullen de som – maken;* Z.-N. *een –e som,* een flinke som; 8 *een –e vent; een –e flinkheid; –e taal; met –e woorden,* onverbloemd, duidelijk; *een –e lach,* gulle; *goed Zeeuws, goed –;* **2** o. –en als zn. (1 *in het* –[*e*], [a]) in een cirkel, in een *kring,* [b]) in de omtrek, [c]) in alle richtingen; 2 *bol;* 3 *een ronde cirkelvormige ruimte; een ronde plaat, medaillon, paneel enz.*): 1 *sla uw ogen in het –; nergens in het –;* 2 *dit –,* de aarde; 3 *een – voor bloemen; er stond een reliëf in een –;* **3** bw. (1 *bol-, cilinder-, cirkelvormig;* 2 *gevuld;* 3 *ongeveinsd, openhartig*): 1 *– gezwollen, gedraaid, gebreid;* 2 *de hals stond – op de romp;* 3 *– zijn mening zeggen;* zegsw. *ergens – voor uitkomen;* **4** vz. (1 *om, rondom, om iets heen;* 2 Z.-N. *in de omtrek;* 3 *om en bij;* 4 Z.-N. *in alle richtingen*): 1 *– de tafel;* 2 *– Gent wonen;* 3 *hij is – de 50 jaar* (beter: *een goede 50 j.* of: *ongeveer*); 4 *hij wierp zijn blikken – de kamer;* – komt voor als eerste lid van scheidbare samenst. met w.w., als: *rondbrengen enz.,* met de bet. *in de rondte, naar de rij af, naar alle zijden.*

rondas', v. –assen (Fr. rondace: *ovaalvormig of rond schild*): *krakende rondassen.*

rond'bazuinen, bazuinde rond, h. rondgebazuind: *nieuwtjes, berichten –,* d. i. met veel ophef rondom wereldkundig maken (die geheim moesten blijven).

rond'boog, m. –bogen (bouwk. *half-cirkelvormige boog, in de Romaanse stijl*).

rondbor'stig, bn., bw. (*openhartig, oprecht, niet achterhoudend*): *een –e bekentenis; – bekennen;* **rondbor'stigheid,** v.

rond'brengen, bracht –, h. –gebracht (*overal bekend maken;* van spijzen of dranken: *rondpresenteren;* van boeken, kranten enz.: *naar de rij af brengen of bezorgen bij elk der personen*); ook, *om'brengen;* **–brieven,** briefde –, h. –gebriefd (*per brief, in zijn kring bekend maken;* ook: *overal rondvertellen,* inz. zaken, die geheim moesten blijven): *een nieuwtje –;* **–delen,** deelde –, h. rondgedeeld (*iets in een kring van personen uitdelen, zodat ieder op zijn beurt zijn aandeel krijgt*): *de boeken in de klas –;* **–dolen,** doolde –, h. rondgedoold (*dolen, zwerven in alle richtingen; binnen een ruimte; ronddwalen*).

I. ron'de, v. –n (1 *bol, sfeer,* vero.; 2 Z.-N. *cirkel, kring*): 1 *–n zonder tegenwicht;* 2 *een – tekenen;* fig. *de dag sluit zijn –.*

II. ron'de, v. –s (Fr. ronde: 1 *rondgang door een patrouille met het doel de wachtposten te controleren, voor de veiligheid te zorgen enz.;* 2 in het alg. *rondgang, omgang om te zien of alles in orde is;* 3 *de patrouille, die de – doet*): 1 *de – doen;* 2 *de agenten ontdekten op hun – de brand; de brievenbesteller op zijn –; het verhaal doet de –;* 3 *de kommandant van de –;* nog: Z.-N. *een ronde(ken) doen,* toertje.

III. ron'de, v. –n, –s (Z.-N. *rondedans, rondgezang; een glas bier, borrel voor ieder van het gezelschap* [N.-N. rondje]; sport: *een aantal spelen, waarbij ieder aan de beurt komt, dat een geheel vormt in een wedstrijd;* boksen: *een enkele partij;* wielerwedstr.: *het eenmaal rondrijden van de baan*); ronde **III** etymologisch = – **I** en **II.**

rondeau', o. rondeau's (Fr. *gedicht van meestal 13 regels, verdeeld in drie strophen, rondeel,* z. ald.; muz. meestal *rondo'* It.: *soort capriccio, muzikale compositie, waar-*

van het hoofdthema telkens terugkeert).
ron'dedans, m. –en (*dans, hand aan hand in het rond*).
rondeel', o. rondelen (o.-Fr. rondel: *rond buitenwerk aan een wal, ronde toren*; dichtk. *gedicht van dertien vijfvoetige jambische verzen, lopende over twee rijmklanken; de 1e, 7e en 13e regel zijn gelijk*).
rondement' (Fr. *ronduit, zonder omwegen*).
ron'den, rondde, h. gerond (*rond maken, afronden*): *een gekapt gat wat –*.
Ron'de Ta'fel, v.; zie Tafelronde.
rond'fladderen, de jonge vogel fladderde –, h. rondgefladderd (*her- en derwaarts fladderen*): *vleermuizen ziet men 's avonds –*.
rond'gaan, ging rond, i. –gegaan (1 *in de rondte, in een kring gaan of zich bewegen*; 2 *zich bewegen in alle richtingen binnen de aangewezen ruimte*; 3 *her- en derwaarts gaan, zich in verschillende richtingen bewegen*; 4 *naar de rij af komen bij elk der personen, die tot een kring behoren*): 1 *de wijzers gaan rond*; 2 *hij liet zijn ogen de kamer –*; 3 *eenzaam ging ik rond; zijn gedachten vrij laten –*; 4 *huis aan huis –*; zegsw. *– met*, met een collecteschaal, lijst enz.; *de beker ging lustig –*; *allerlei praatjes gaan –*, men vertelt allerlei; *de koekjes gingen –; een –de brief*.
rond'gezang, o. –en (*lied in coupletten, van welke elk der in een kring gezeten leden van een gezelschap beurtelings er een staande moet voordragen*): *een – aanheffen*.
rond'heid, v. (*het rond-zijn*; fig. *oprechtheid*): *de – der aarde*, ronde vorm; *de – van iemands karakter*.
rond'hoofd, o. –en (Eng. gesch. *soldaat van het parlementsleger onder Cromwell, scheldnaam voor puritein, naar hun gewoonte het haar kortgeknipt te dragen*); zie rondkop.
rond'hout, o. –en (scheepst. *rolrond hout, waaraan het tuig v. e. schip wordt bevestigd*): *masten, raas, stengen, sprieten zijn –en*; thans grotendeels van staal.
ron'digheid, v. (*het min of meer rond-zijn*).
ron'ding, v. –en (*het rond-zijn; ronde [gebogen, gewelfde] vorm; het deel v. e. voorwerp, dat een ronde vorm heeft*): *de – v. e. bol, de – van een stoomketel; aan een getekende bol meer – geven; de –en v. e. weg*.
rond'je, o. –s (*een rond voorwerpje, figuurtje enz.*; inz. kaartspel: *een beurt voor ieder van de kring of het gezelschap; een glas bier, borrel voor ieder van het gezelschap*): *laten we nog één – spelen; een – moeten geven*.
rond'kop, m. –koppen (*spijker met ronde kop*; ook: *rondhoofd*).
rond'loop, m. –lopen (*gymnastiekwerktuig*): *de – bestaat uit 4 touwen boven aan een draaibare ijzeren schijf bevestigd, en dient voor oefeningen in het lopen en zweven*.
rond'lopen, liep –, h., i. rondgelopen (1 *in de rondte, in een kring lopen*; 2 *lopen in alle richtingen binnen een aangegeven ruimte*; 3 *her- en derwaarts lopen*): 1 *in een kring –; het perk –*; 2 *ik liep de kamer rond*; 3 *enige –de kippen*; zegsw. *– met*, [a]) met een of ander voorwerp rondgaan, [b]) met zich rondgedragen, b.v. *met een denkbeeld lang –*.
rond'moeten, moest –, h. rondgemoeten (Z.-N. *om iets heen moeten gaan of lopen*).
ron'do, o. rondo's; zie rondeau.
rond'om, rondom' 1 bw. (*aan alle kanten*): *brede linden, die – het plein versierden*; **2** vz. (*om, om .... heen*): *– de toren van het stadhuis; ik sloeg de ogen – mij; – de tafel; – ons was alles water*, om ons heen.
rond'reis, v. –reizen (*reis, welke men doet in zekere kring, veelal met het doel iets na te gaan, zekere personen, inrichtingen te bezoeken*); **–reisbiljet,** o. –biljetten (*boekje met biljetten, geldig voor een rondreis op spoorwegen, boten*); **–rijden,** reed –, h., i. –gereden (1 *in de rondte rijden*; 2 *hier en daar rijden*; 3 *rondventen* (met rijtuig); 4 Z.-N. *rondverteld worden*; 5 Z.-N. *rondslingeren*): 1 *om het eiland, langs het strand –*; 2 (*de stad*) *eens –*; 3 *de bakkers rijden rond van 7 uur af*; 4 Z.-N. *vreemde geruchten rijden rond over hem*; 5 Z.-N. *je boeken laten –*; **–rit,** m. –ritten (*kringrit door verschillende landen, provinciën of steden, met rijwielen enz.*).
rond'scheppen, schepte –, h. –geschept (Z.-N. *scheppend naar de rij af bedienen*): *schep de soep nog eens rond*.
rond'schrift, o. (*zeker soort van schrijfletter, zogenaamd Frans schrift, dik in de rondingen*); zie schuinschrift, steilschrift; **–schriftpen,** v. –pennen (*pen met stompe punt voor rondschrift*).
rond'schrijven, o. (*een schrijven aan de personen van een bepaalde kring*; inz. *dienstbrief aan ondergeschikte ambtenaren*).
rond'sel, o. –s (*het kleinste van twee op elkaar werkende raderen met minstens vijf tanden*; ook: *schudglas voor olie en azijn*).
rond'te, v. –s, –n (*het ronde; kring; rondom; aan alle kanten; in [de] omtrek; her- en derwaarts*, verbonden met *in*): *gaat nu allen in de – zitten; uren in de –*.
rond'uit, ronduit', bw. (*vrij uit, zonder omwegen*): *– zijn mening zeggen; – gezegd*.
rond'vendelen, vendelde –, h. –gevendeld (Z.-N. *rondzwieren, rondslenteren*).
rond'vertellen, vertelde –, h. rondverteld (*aan verschillende personen, naar alle kanten, overal vertellen*): *niet –! –vlucht,* v. –en (*kringvlucht met vliegtuigen of luchtschepen*).
rond'vraag, v. –vragen (*vraag aan het einde ener vergadering door den voorzitter aan de tegenwoordige leden op de rij af, of ze nog iets mee te delen of in het midden te brengen hebben; omvraag*): *iets in – brengen*.
rond'waren, waarde –, h. rondgewaard (van geesten: *her- en derwaarts waren, spokend ronddolen*; bij uitbr. en fig. van onstoffelijke begrippen): *geesten waren rond; de pest waarde rond; zijn ogen waarden rond* (soms zonder de bijgedachte van schrik).
rond'zeggen, zegde rond, h. –gezegd (Z.-N. 1 *rondvertellen*; 2 *ter kennis brengen v. e. aantal personen*): 1 *e. nieuws –*; 2 *e. begrafenis –*.
rong, v. –en (*elk der vier houten of ijzeren staanders, aan elke kant van de wagen twee, waartegen de wagenladders steunen; ijzeren bout om zware stukken hout aan elkaar te bevestigen*): *een mallejan met ketting en ijzeren –en*.
rong'geng, v. –s (O.-I. *inlands dansmeisje*).
ronk, m. (Z.-N. 1 *ronkend geluid*; 2 *rondlopend gerucht*): 1 *de – van een machine*; 2 *ik heb zo een – gehoord*.
ron'ken, ronkte, h. geronkt (klankn. *snorken in de slaap*; van kevers enz.: *snorren, gonzen, brommen*; van werktuigen: *een zacht of hard, min of meer dof geluid maken*): *ik hoorde hem –; het –d bietje; de auto's ronkten;*

nog: *–de taal*, snoevende; Z.-N. *ik heb er iets van horen –*, fluisteren, bedektelijk horen vertellen; **ron'ker,** m. –s (Z.-N. *meikever*).
ron'selaar, m. –s (*soldaten-, matrozenwerver, zielverkoper*; ook: *schacheraar*).
ron'selen (*ruilen, kwanselen; werven* inz. met de bijgedachte aan *list* of *geweld*).
röntgenoloog', m. –logen.
rönt'genonderzoek, o. (*onderzoek met Röntgen-stralen*).
Rönt'gen-stralen, m. mv. (*x-stralen: electrische stralen*, genoemd naar den ontdekker 1895, W. K. Röntgen, professor te Würzburg † 1923): de –– gaan b.v. door hout en vlees, zonder merkbare verzwakking, maar bijna niet door metalen en beenderen. (ö = eu).
ron'zebons, v. –bonzen (*draagbare poppenkast*; O.-I. *inheems muziekcorps met Europese instrumenten, blaaspoepencorps*).
rood 1 bn. (1 *de kleur hebbende, die zich vertoont aan het laagste einde van het spectrum, waarvan de stralen het minst gebroken worden*, eig. en oneig. bij vergel.; 2 *roodachtig, bruin, roodbruin, ros[sig]*): 1 *– als bloed; – van bloed*, bevlekt, gekleurd door bloed; *– worden, een rode kleur krijgen*, een kleur krijgen, blozen; *vingers – van de kou; rode ogen*, [a]) v. albino's, konijnen, [b]) ontstoken, [c]) met bloed belopen, [d]) gezwollen (van wenen); *– vlees*, vol bloed, met bloed gekleurd; *rode rozen; rode wijn; rode steen*, soort van baksteen; *de rode haan*, vlammen, brand, vuur; *rode lichten*, door roodgekleurd glas schijnend; *de rode vlag*, zinnebeeld, [a]) van strijd: oorlogsvlag, [b]) van revolutie, socialisme, [c]) van onveiligheid of stremming der passage; zegsw. *voor de rode deur gaan, komen*, [a]) zich in ondertrouw laten opnemen, [b]) in de gevangenis, [c]) voor een meerdere moeten verschijnen; *het rode dorp*, z. ald.; *een – ruggetje*, bankbiljet van 1000 gld.; oneig. socialistisch, communistisch enz.; *de rode republiek*, gesch. de republiek in Fr. tijdens het Schrikbewind, of zoals ze zal zijn als Sociaal-Democratische; *de rode terreur* (Fr. revolutie), de dagen van Robespierre's oppermacht, 31 Mei 1793 tot 17 Juli '94; 2 *– haar; een rode kerel*, rood haar hebbend; *– koper*; zegsw. *geen rode cent* (of: *duit*), niets; **2** o. (1 *de rode kleur* in versch. opvattingen; 2 *een rode stof*; 3 *plantenziekte*): 1 *de stieren willen geen – zien; het – der Nederlandse vlag; een hoog – bedekte haar wangen*, blos; *morgen–, avond–*; 2 *een fles –*, bessenjenever; *Berlijns –*, verfstof; *met – de lippen kleuren*, rode kleurstof; 3 *de perziken, aangetast door het –*.
rood'aarde, v. (*aardsoort, mengsel van klei of leem en ijzeroxyde, roodbruin van kleur*); **–aarden,** roodaardde, h. geroodaard (*met roodaarde inwrijven en poetsen*); **–achtig,** bn. (*enigszins rood*); **–baard,** m. –en (*iem. met rode baard*; ook: *naam van sommige planten en dieren*, Z.-N. *roodborstje, poon, zeehaan*): *wat zei die –?* **–bloe'dig,** bn. (*hebbende rood bloed*): *–e dieren, als zoogdieren, vogels, vissen enz.*; **–bont 1** bn. (*wit met rode plekken*): *een –e koe*; van stoffen: *–e kussentijken*, geschakeerd met rode ruiten of strepen; **2** m. –en (*roodbont rund, paard*); **3** o. (*de roodbonte kleur*); **–borstje,** o. –s (*zangvogeltje met rode borst*; Lat. erithacus r. rubicula); **–borsttapuit,** m. –en (*zangvogel, in ons land broedend*; Lat. saxicola torquata rubicola); **–bruin 1** bn. (*bruin, naar 't rood zwemende*): *de –e heidevelden*; **2** o. (*de kleur*).
rood'geel, bn. (*roodachtig geel*): *– goud*.
rood'gloeiend, bn., bw. (*zo gloeiend, dat het rood is*): eig. *– ijzer*; fig. *–e wangen*; **–ha'rig,** bn. (*met rode haren*); **–huid,** m. en v. –en (*Indiaan van [N.-]Amerika*) **–kapje,** o. –s (eig. *meisje met een rood kapje of mutsje op*); de vertelling van Moeder de Gans, geheten: Roodkapje en de Wolf; **–kop,** m. en v. –koppen (*vogel met roodbruine kop en hals*; Lat. nyroca f. ferina); **–koper,** o. (*donkerrood onvermengd koper*); verg. messing; **–koperen,** bn. (*van roodkoper*): *een – waterketel*; **–koraal,** o. –koralen (*bloedkoraal*); **–korst,** v. –en (*Edammer kaasje*); **–krijt',** o. (*roodaarde, verwerkt tot tekenen gebezigd*): *teken met –*; *koper poetsen met –*, met poeder v. –; **–nek,** m. –s, –nekken (Z.-Afr. *Eng. soldaat*); **–rok,** m. –rokken (*Eng. soldaat [der 17e eeuw], met rode uniformjas*); **–schimmel,** m. –s (*grauwrode schimmel, wijnschimmel*); **–staart,** m. Z.-N. = **–staartje,** o. –s (*zomervogel in onze streken, zangvogel, naar de roodbruine kleur van de staart geheten*): *het gekraagde –*, Lat. phoenicurus p. phoenicurus; *het zwarte –*, Lat. p. ochrurus gibraltariensis; **–valk,** m. –en (*torenvalk*, z. ald.); **–vonk,** o. (*besmettelijke huidziekte*, in N.-N. de naam voor de minder gevaarlijke *rodehond*); **–vos,** m. –vossen (*paard met roodbruin haar*); **–wan'gig,** bn. (*met rode wangen*): *–e knapen*; **–zij'den,** bn. (*van rode zijde*): *een – zakdoek*.
I. roof, m. (1 *het roven: openlijk gewelddadig wegnemen van hetgeen een ander toebehoort*; ook van dieren; 2 *hetgeen geroofd wordt, het geroofde*): 1 *– en moord; een – begaan, plegen; van – leven*; 2 *op – uitgaan; de – in veiligheid brengen*; nog: Z.-N. *geschoren wol, vacht van een schaap*.
II. roof, v. roven (*korst ener wond*).
roof'achtig, bn., bw. (*diefachtig*): *de ekster is –*.
roof'bouw, m. (*wijze van landbouw, welke de grond uitput*, b.v. *door onvoldoende bemesting*; fig. *van mijnen*); **–dier,** o. –en (*verscheurend of vleesetend zoogdier* inz. in het mv. Lat. carnivora; bij uitbr. ook van niet-zoogdieren, die van roof leven); **–gie'rig,** bn. (*begerig naar roof*): *–e negerstammen*; **–goed,** o. (*goed, dat geroofd is*); **–haai,** m. –en; zie mensenhaai; **–moord,** m. –en (*moord, gepleegd om te kunnen stelen*), germ., beter: *moord met beroving*; **–nest,** o. –en (fig. *plaats, waar rovers*, bij uitbr. *hebzuchtige personen, hun roof heen slepen; schuilplaats van rovers, roofridders enz.*); **–ridder,** m. –s (middeleeuwen: *ridder, die van roof en plundering leefde en meestal in een sterke burcht verblijf hield*); **–schip,** o. –schepen (*schip, welks bemanning op roof vaart, waarvan de manschappen zeerovers zijn*); **–staat,** m. –staten (*staat of rijk, welks bewoners zeeroof of andere roof plegen*); **–tocht,** m. –en (*tocht of expeditie om te roven*): *de –en der Arabieren*; **–vogel,** m. –s (*vogel, zich voedend met het vlees van buitgemaakte dieren*): *gieren, valken en uilen zijn –s*, met kromme snavel en scherpe klauwen; **–ziek,** bn. (*roofgierig, -zuchtig*); **–zucht,** v. (*begeerte naar roof*); **–zuch'tig,** bn.

I. rooi, v. (*het mikken, het aanleggen*): *de – te hoog nemen*; verg. raam, nog: *rechte lijn, raai*; zie rooilijn.
II. rooi, v. (*last, moeite, armoede*): *met –*, amper, nauwelijks; gew.
rooi'e, zie rode.
rooie dorp', o. (*gevangenis*, oorspr. de gevangenis bij het Leidse Plein te A'dam; waar vroeger een molen stond, waarbij een aantal huisjes met rode daken).
I. rooi'en, rooide, h. gerooid (1 *in de rooilijn zetten; de stand of de loop regelen in de rechte lijn of volgens de juiste richting, van gebouwen enz.*; 2 *het klaarspelen, redden, in orde brengen*): 1 *– van huizen*; 2 zegsw. *ik zal het alleen wel –*, klaarspelen; *zij kunnen het met elkaar niet –*, vinden.
II. rooi'en, rooide, h. gerooid (*van boom-[wortels], aardvruchten, onkruid: uit de grond halen, trekken enz., na de grond te hebben omgewoeld*): *bomen –*, met wortel en al uit de grond halen; *een bos –*; *aardappels –*, d.i. uitgraven of uitdoen; *een akker –*, zuiveren van onkruid.
rooi'lijn, v. –en (*lijn, die de grens aangeeft van de openbare weg, richtlijn, waarin gebouwd wordt of moet worden*).
rooi'meester, m. –s (*ambtenaar, belast met het aanwijzen van de rooilijn bij de bouw van huizen; bouwopzichter*).
rooi'nek, m. –nekken, –s; zie roodnek.
I. rook, v. roken (*hoop hooi, hooistapel*).
II. rook, m. (*vluchtig voortbrengsel, zichtbaar van brandende of smeulende stoffen*, dikwijls als zinnebeeld van vluchtigheid, onbestendigheid): fig. *in – opgaan*, verdwijnen; *geen – zonder vuur; onder de – van Amsterdam*, vlak bij; *het vervliegt als –*, zeer snel.
rook'coupé, m. –coupé's (*wagoncoupé, waarin gerookt mag worden*).
rook'gordijn, o., v. –en (*gordijn van rook*; inz. *opzettelijk verwekte rook, om daarmee een schip enz. aan het gezicht te onttrekken*); **–helm,** m. –en (*beschermend hoofddeksel van brandweergasten tegen rook*): *de –en opzetten*; **–kamer,** v. –s of **–salon,** o. –s (*in grote hotels, op de boten enz., afzonderlijk vertrek voor hen, die willen roken*); **–kanaal,** o. –kanalen (*pijp, buis, enz. waardoor de rook naar de schoorsteen wordt gevoerd, rookbuis, rookgang*); **–maske'ring,** v. –en, zie nevel 2; **–pluim,** v. –en: *de tram ontwikkelde zware –en*; **–scherm,** o. –en (*vuurscherm*); **–spek,** o. (*gerookt spek*); **–stel,** o. –stellen (*stel, tafeltje met rookbenodigdheden, rookgerei*); **–vang,** v. –en (*toestel boven de lamp, dat de rook opvangt; gedeelte boven een vuurplaats, van onderen wijd, naar boven zich vernauwende, dat de rook opvangt en naar de schoorsteen afvoert*); **–verdrijver,** m. –s (*toestel boven schoorstenen, ten doel hebbende het opstijgen van de rook aan de nadelige gevolgen van valwinden te onttrekken*; ook wel: *schoorsteenveger*); **–vlees',** o. (*gerookt vlees* inz. *v. het muisje of een spierstuk v. h. rund*); **–wolk,** v. –en (*wolk van rook*); **–worst,** v. –en; **–zuil,** v. –en (*zuilvormige rookwolk*); **–zwak,** bn. (*dat weinig rook geeft*): *– buskruit*, bestaande inz. uit geperste schijfjes schietkatoen.
room, m. (*vet, boterachtig deel der melk; gerecht, waarvan room het hoofdbestanddeel is*; fig. *het puik, het beste*): *er is zoete en zure –*.
room'boter, v. (*natuurboter, boter uit [melk-] room*); zie kunstboter.
room'horentje, o. –s (*crême-gebakje in de vorm van een hoorntje*); **–ijs,** o. (*lekkernij van bevroren room, suiker, gelatine en andere ingrediënten*); **–kleu'rig,** bn. (*de kleur van room hebbende*): *–e Brusselse kant*.
Rooms 1 bn., bw. (1 *behorende tot de R.-K. kerk*; 2 *volgens de leer der R.-K. kerk*; 3 *Romeins*, alleen in vaste verbindingen, vero.): 1 *die dame is –; daar staat de –e kerk; hij is – gedoopt*; 2 *–e godsdienstoefeningen*; 3 *het Heilige –e Rijk*, het oude Duitsland; *–(e) koning*, gesch. titel van den keizer v. Duitsland vóór zijn kroning: graaf Willem II werd – – in 1247; **2 –e,** m. en v. –n (*Rooms-Katholiek*).
Rooms'gezinde, m. en v. –n (*de R.-K. godsdienst belijdende of die genegen*).
Rooms-Katholiek' 1 bn., bw. (*Rooms* in bet. 1 en 2); **2** als zn., m. en v. –en.
Rooms-ko'ning, m. –en; zie Rooms.
room'soes, v. –soezen (*soes, met room gevuld*); **–taart,** v. –en (*taart, met crême als hoofdbestanddeel*).
roos, v. rozen (1 plantk. *rozestruik en rozebloem, bekende bloem en plant*, Lat. rosa, ook wel de naam voor andere planten; 2 in fig. toepassing: *beeld van iets aangenaams, liefs enz.*; 3 *als zinnebeeld*; 4 *schone maagd*; 5 *blos* inz. in het mv.; 6 *voorwerp of figuur, een roos* in bet. 1 *voorstellende*; 7 *benaming ener ongesteldheid of ziekte*, inz. *huidontsteking*; 8 v. e. kompas: *ronde schijf met de 32 windstreken*; 9 *ronde plek in het midden v. e. schietschijf*; 10 *diamant met plat grondvlak en het oppervlak met facetten in de gedaante v. e. afgeknotte pyramide*): 1 *de roos is de koningin der bloemen; tamme en wilde rozen; soorten van rozen* b.v. mos–, thee–, maand–; *de Gelderse – of sneeuwbal*; 2 zegsw. *de tijd baart rozen*, op de duur komt veel terecht; *hij gaat, hij wandelt op rozen*, in voorspoed, geluk leven; spreekw. *Geen rozen zonder doornen*, geen lief zonder leed, alles heeft een onaangename zijde; 3 zie sub ro'sa; *de – is het zinnebeeld der liefde, der schoonheid, van het lijden* (op de graven); 4 *de – van De'kama*, titel v. e. roman van v. Lennep; (Bijbel) *Ick ben een roose van Saron*, Hooglied 2:1; R.-K. *de geheimzinnige –*, de H. Maria; 5 *met rozen op de wangen*; zegsw. *slapen als een –*, heerlijk, vast slapen, als kinderen, die in hun slaap een hoogrode kleur krijgen; 6 *de gouden – of deugdroos*, op Laeta're gewijde gouden –, met diamanten bezet, zinnebeeld van Christus, als ereblijk door den Paus gegeven aan personen, steden enz., symboliserende hun deugden; *de rode –*, kenteken v. h. huis van Lancaster, *de witte –*, idem v. h. huis van York, in de 30-jarige Eng. successie-oorlog (1455–'85); 7 zie bel-, gordel-, netelroos; *een haarmiddel tegen –*, waarbij de hoofdhuid schilfers loslaat; 8 *de – v. het kompas*; 9 *in de – treffen*; *–, – riep hij*, raak, raak; 10 *een gouden ring met heldere –; roosjesslijper*, z. ald.
roos'achtig 1 bn. (*op een roos gelijkende, iets hebbende v. e. roos b.v. met betrekking tot kleur*): *de appelboom heeft –e bloesems; –e tint*; **2 –en,** v. mv. (*plantengeslacht, waartoe planten behoren, die in kenmerken overeenkomen met de roos*; Lat. rosaceae).
roos'bloemigen, v. mv.; z. roosachtigen.

roos'je, o. –s (*kleine diamant, meestal afval van grotere*); zie roos 10.
roos'(jes)schelling, m. –en (*oude schelling van 30 cts. met een roosje als beeldenaar*); verg. scheepjesschelling.
roos'jesslijper, m. –s (*diamantbewerker, die roosjes slijpt*); **–snijder,** m. –s (*diamantbewerker, die de roosjes snijdt, de vorm voorbereidt van den roosjesslijper*).
roos'kleur, v. (*kleur der rode roos*).
roos'kleurig, bn., bw. (*de kleur hebbende der rode roos*; fig. *schoon, veelbelovend*; [*te*] *gunstig voorgesteld*): *–e linten,* fig. *een –e toekomst; iets – voorstellen*; ook (inz. fig.) rooskleu'rig.
roos'ten, roostte, h. geroost (*bruin braden op een rooster*; van plantaardige delen: *aan de hitte of warmte van vuur blootstellen,* met verschillende doeleinden; scheik. *verhitten van mineralen aan de lucht*): *brood –, vlees –; geroost rijstemeel*; scheik. *– van loodglans.*
roos'ter, m. –s (1 *raamwerk van evenwijdig lopende staven,* voor allerlei doeleinden gebruikt en in verschillende soorten; 2 *tabel op papier, door elkaar kruisende horizontale en verticale lijnen in vierkante vakken verdeeld*; bij uitbr. fig. *vastgestelde orde van werkzaamheden*; *lijst*): 1 vroeger keukengereedschap: *op de – braden*; *St.-Laurens op de –,* folterwerktuig; Z.-N. *iem. op de – leggen,* (fig.) folteren, tergen; *de – in de kachel,* waarop de brandstof ligt, waardoor de lucht toegang heeft en de as naar beneden wordt verwijderd; *een – tot dekking van een zinkput,* dienende tot afwering van vuil; *een – voor de kelderopening,* dienende om licht en lucht door te laten; *een kleine – voor de deur om de voeten te vegen*; 2 *een – van personen,* die b.v. op een bepaalde datum, als lid v. e. vereniging, van een bestuur enz. moeten aftreden; *volgens – aftreden*; *een – van werkzaamheden hangt in elke schoolklas.*
roos'teren, –de, h. geroosterd (*roosten*).
roos'tering, v. –en (Z.-N. *roosterwerk*).
roos'terwerk, o. (*traliewerk, roostervormig samenstel*).
roos'venster, o. –s (*cirkelvormig raam of ster'venster, van uit het middelpunt door staven gedeeld, ter verlichting der beuken, boven de portalen van kathedralen geplaatst*); ook: rad- of Catharinavenster.
I. root, v. roten (*plaats, waar men het vlas laat roten*), ook, reute en reet.
II. root, v. roten (Z.-N. *rij*).
ro'paard, o. –en; zie rolpaard.
ro'pen, roopte, h. geroopt; meestal roppen.
ropij', v. –en (Eng. rupee [oorspr. Sanskriet = bewerkt zilver]: *munt van zilver of goud in Brits-I. en verder in Azië*): 1 Engelse – was ± *f* 1.15; 1 Perzische – ± *f* 0.95; in O.-I. heette de gulden ook – (nog in versch. inheemse talen: *roepi'ah*); ook, roepij; zie roebel.
rop'pen, ropte, h. geropt (*uittrekken, met de hand ergens iets afrukken*): *gras – voor z'n konijnen.*
I. ros, o. rossen (Z.-N., lit. t. *paard*; Z.-N. *knol* 2): *een edel, moedig, fier –; het stalen –,* fiets; *het ijzeren –,* [a]) fiets, [b]) spoortrein.
II. ros, m. (*slaag*): *iemand – geven.*
III. ros, v. rossen (Fr. rosse; Z.-N. *feeks*).
IV. ros, bn.; rosser, –t (*v. een kleur tussen rood en geel, al of niet met bruin gemengd*): *de rosse vlammen*; *e. rosse gloed*; *e. rosse baard.*
ros'achtig, bn. (*zwemende naar het rosse*): *een –e baard, –e vlammen.*
rosa'rium, o. (Lat.) rosa'ria; (Ned.) rosa'riën, –s (Lat. *rozenkrans, bidsnoer*; *rozengaarde, -perk, -kwekerij*).
ros'baar, v. –baren (*draagkoets, draagzetel, draagstoel door paarden, muilezels of wel door mannen gedragen*; ook wel: *draagbaar, waarop een lijk van een vorst enz. werd vervoerd*): *de – stond gereed*; vero.
ros'beier, m. –s (*in de legende, het paard der vier Heemskinderen, Beijaert*; ook: *staatsiepaard*; spottend: *oude, magere knol*).
ros'bief, m. (Eng. roastbeef: *geroosterd* [*naar Engelse wijze*] *of gebraden stuk rundvlees* inz. *een lendestuk*).
ro'se, bn. (Fr. *rooskleurig*); zie roze.
roset', o. rosetten; zie rozet.
ros'geel, bn. (*rosachtig geel*): *–gele haren.*
rosha'rig, bn. (*met ros of roodachtig haar*).
ros'kam, m. –kammen (*ijzeren, wijdgetande kam met steel, waarmede men de* [*huid*]*haren v. e. paard reinigt*; *paardenkam*); fig. scherpe hekeling: *de Roskam van Vondel* (1630), hekeldicht (verg. harpoen), op de baatzucht der regenten van die dagen.
ros'kammen, roskamde, h. geroskamd (eig. *een paard met de roskam reinigen*; fig. *gispen, doorhalen, hekelen*).
rosmarijn', rozemarijn', m. (Lat. ros marinus = zeedauw: *lipbloemig heestergewas met bleekblauwe bloemen, oorspr. uit Z.-Europa*; Lat. rosmarinus officinalis); **–olie,** v.; **–zalf,** v. (*geelachtig aromatische zalf* o. a. bij gewrichtspijn aangewend).
ros'molen, m. –s (*door een paard of ros, soms ook een ander trekdier, in beweging gehouden molen*): zegsw. *hij loopt in de –,* [a]) verricht voortdurend hetzelfde machinale werk, [b]) werkt zwaar, hard voor zijn brood; verg. tredmolen.
I. ros'sen, roste, h. gerost ([*hard,* inz. *wild, woest, onvoorzichtig*] *rijden*): *hij wilde wat gaan – in zijn coureuse*; zegsw. *hij doet niets dan rijden en –,* hij leeft verkwistend en voert niets degelijks uit.
II. ros'sen, roste, h. gerost (afkorting van roskammen? fig. *iem. slaan*); zie afrossen.
ros'sig, bn. (*rosachtig*): *hij is wat – van haar*; verg. Barbarossa; *'t – schijnsel van de haardvlam.*
rossinant', m. –en; zie rozinant.
rost, Z.-N. bijvorm van ros **IV.**
I. rot, v. rotten; zie rat.
II. rot, o. rotten (*troep*; *legerschaar, gewapende bende*; vero. inz.: 1 *de manschappen, die in de normaalstelling ener troepenafdeling achter elkaar staan*; 2 *vier geweren op bepaalde wijze tegen elkaar gezet*): 1 *het – telt zoveel man, als er gelederen achter elkaar staan*; *rotten links, rotten rechts,* de manschappen moeten links- of rechtsuit in 't gelid marcheren; 2 *de geweren in rotten zetten.*
III. rot, bn.; rotter, rotst (1 *in staat van rotting of bederf*; 2 fig. *bedorven*): 1 *de appel is –; een rotte mispel*; zegsw. *vroeg rijp, vroeg –,* vroege vruchten rotten spoedig, fig. vroeg wijs, vroeg zot; 2 *rotte toestanden*; *zich – vervelen*; *dat is –,* beroerd.
IV. rot, zie rotkreupel.
ro'tan, o. en m. (O.-I. *palmriet, rotting*; Lat. calamus rotang: *rotanstok*): *een ladder, van –*

gevlochten; met de –; als bn. z. alpaca, opm.
Rotary-club, v. (Amerik.-Eng. rotary = getand wiel, het zinnebeeld: *club van vertegenwoordigers van zeer verschillende levensberoepen: zakenmensen, ambtenaren,* 1905): De hele beweging heet ook *Rotary,* de leden *rotariërs, rotarians;* zij stelt o. a. als beginsel voorop het dienen van elkaar.
rota'tie, –s, rotatiën (Fr. [Lat. rotatio]: *wenteling, draaiing*): *de – der aarde om haar as;* **–pers,** v. –en (*snel werkende drukpers, dagbladpers, uitgevonden 1837*): men bezigt papier-sans-fin, in rolvorm; een – drukt duizenden exemplaren per uur en telt ze.
ro'telaar, m. –s (Z.-N. *rammelaar* **I**).
ro'telen, rotelde, h. geroteld (Z.-N. *rammelen, ratelen, reutelen*).
ro'telings, bw. (Z.-N. *in de root, op een rij; beurtelings*).
ro'ten, rootte, h. geroot (*de stengels van hennep of vlas aan de werking van water blootstellen, ten einde de bastvezels los te maken;* ook van het vlas enz.: *deze bewerking ondergaan*): *vlas –; het rotende vlas.*
roteren, het roteerde, h. geroteerd (Lat. rotare: *ronddraaien, z. om zijn as bewegen*).
rot'gans, v. –ganzen (*gansachtige vogel, in koude streken thuisbehorende, bij ons gedurende de trek waargenomen;* Lat. branta b. bernicula; in Brabant: *aalscholver*).
rot'gezel, m. –gezellen (*wapenbroeder, lid v. e. rot of bende;* ong.: *samenzweerder*).
rot'je, o. –s (*klapper, voetzoeker; aardappelsoort; plat beschuitje*).
rot'kreupel, o. (*besmettelijk klauwzeer* [*onder de schapen,* soms bij *koeien*]).
rot'meester, m. –s (*commandant v. d. wacht bij de dijk, als dijkbreuk dreigt*).
roton'de, v. –n, –s (Fr. [It. rotonda v. Lat. rotondus = rond]: *gebouw, van buiten en van binnen rond; rondbouw, ronde hal; lange, ronde damesmantel*).
ro'torschip, o. –schepen (*vaartuig, waarbij de stuwende kracht wordt verkregen door de wind te laten blazen tegen een of meer draaiende cilinders of rotoren*): *het – van Flettner.*
rots, v. –en (*grote, ruwe steenmassa uit één stuk, als een natuurlijke verhevenheid boven de aardbodem uitstekende op het land of in de zee*); **–achtig, –ig,** bn.: *St.-Helena is een – eiland,* met veel rotsen.
rot'sen, rotste, h. gerotst (Z.-N. *rossen* **I**).
rots'blok, o. –blokken (*brok rotssteen*); **–gevaarte,** o. –n; **–kloof,** v. –kloven; **–kristal,** o. –kristallen (*bergkristal, kleurloos, waterhelder*); **–mus,** v. –mussen (*soort van mus, in ons land zeldzaam;* Lat. petronia p. petronia); **–pelikaan,** m. –pelikanen; zie Jan van Gent; **–punt,** v. –en (*uit'stekend deel v. e. rots*); **–spelonk,** v. –en; **–spleet,** v. –spleten; **–vast,** bn. (eig. *vast als een rots; onwrikbaar, onwankelbaar*): *een – geloof;* **–wand,** m. –en (*steile, kale zijkant ener rots*).
rot'tan(g), o. en m.; zie rotan.
rot'ten, rotte, h. (2), i. (1) gerot (1 *tot bederf of ontbinding overgaan; in toestand van bederf of ontbinding verkeren; rot worden, zijn;* 2 *roten*): 1 *vroege boomvruchten gaan spoedig –;* biol. – *heeft* inz. *betrekking op eiwitten, gisten op koolhydraten;* 2 *vlas – of roten.*
rot'tenkruit, zie rattenkruit.
Rotterdam', o. (*bekende stad in Z.-Holland*): zegsw. *hij is naar –,* hij is dood.
Rotterdam'mer, m. –s (*een persoon, die te Rotterdam woont of van R. afkomstig is; de N. R. Courant*).
Rotterdams', bn., bw. (*Rotterdam betreffende, te, uit, van R.*): *de –e taal of het –.*
Rotterdam'se of **Nieuwe Wa'terweg,** m., voltooid in 1896 door doorgraving van de Hoek van Holland.
rot'ting, m. –en, rottinkje (*een stok van rotting, een rotanstok;* in het alg. *rieten stok, wandelstok*); voor het gebruik als bn.: *een – zitting,* zie alpaca, opm.
rot'tingolie, v. (*slaag, ransel*): *iem. – geven;* **–straf,** v. (O.-I. *het toedienen van slagen met een rotting*): *de –straf is afgeschaft.*
roué', m. roué's (Fr. eig. geradbraakte, galgebrok: *losbol, lichtmis van voorname stand*): *de term – is uit de dagen van het Regentschap van Philips van Orleans, 1715–'23.*
rou'ge, Fr. **1** bn. (*rood*); **2** o. (*rood blanketsel, toiletmiddel om lippen en wangen rood te kleuren*); **—et-noir,** o. (Fr. *rood en zwart,* d. i. *kansspel met balletjes of kaarten*); **— végétal,** o. (*plantenrood, rood blanketsel*).
roula'de, v. –s (Fr. *iets, dat opgerold is; opgerold kalfsvlees;* muz. *toonroller, reeks van snel opeenvolgende tonen op één lettergreep, tussen de wezenlijk tot het stuk behorende noten ter versiering aangebracht*).
rouleau', m. rouleau's (Fr. *rolhout, rolgordijn*).
rouleren, gerouleerd (Fr. *rollen,* v. geld: *in omloop zijn;* Z.-N. *zwierbollen*).
roulet'(te), v. (Fr. *rolletje; rolschijf; kansspel met balletjes op een draaibord*); **–tafel,** v. –s: *aan de – zitten.*
rou'te, v. –s, –n (Fr. *richting, koers; tocht, mars;* Z.-N. volkst. *baan, spoorweg*).
routi'ne, v. (Fr. *geoefendheid, vaardigheid door gewoonte verkregen;* ongunstig: *sleur*).
I. rouw, m. (1 [*grote*] *smart, droefheid; treurnis;* 2 *uiting van smart;* 3 *rouwkledij; rouwfloers, rouwstof enz.*): 1 *dagen van rouw;* 2 *– bedrijven;* 3 *de familie was in de –,* zwart gewaad; *er is lichte, halve en zware –; de witte –,* nl. der Chinezen, bij hen is wit de rouwkleur; scherts. *zijn nagels zijn in de –,* met vuil onder de randen.
II. rouw, bn., bw. (*ruw* inz. in Z.-N.): *–e klanten,* ruwe kerels.
rouw'artikelen, o. mv. (*kledij en sieradiën voor mensen, die in de rouw zijn*); **–auto,** v. –auto's (*auto, waarin een lijk wordt vervoerd, die als lijkwagen dienst doet*): *achter de – volgde de auto met den vertegenwoordiger van H. M.;* **–band,** m. –en (*zwarte band* [*om arm of hoed*], *als teken van rouw*); **–beklag,** o. (*betuiging van deelneming bij sterfgeval*): *verzoeke van – verschoond te blijven; brief van –;* **–brief,** m. –brieven (*brief met zwarte omranding v. iem., die in de rouw is; brief van kennisgeving van iems. overlijden*); **–das,** v. –dassen (*zwarte of witte das, ten teken v. rouw*).
I. rou'wen, rouwde, h. gerouwd (1 *berouwen;* 2 *droefheid, smart gevoelen;* 3 *in de rouw zijn, rouw dragen*): 1 *het zal u –;* 2 *het –d harte;* 3 *zwaar – over een verlies.*
II. rou'wen, rouwde, h. gerouwd (*het laken met kaardedistels herhaaldelijk strijken om het glad en effen te krijgen*).
rouw'floers, o. (*zwart krip, een zwarte sluier,* ook fig. *rouwsluier*); **–geklag,** o. (*het klagen* [*der familie*] *om enig sterfgeval*); **— gewaad,** o. –gewaden (*gewaad, dat men*

draagt als teken van rouw); **–goed,** o. –goederen (*rouwkleren; kledingstof voor rouwkleren*); **–ig,** bn. (*bedroefd, treurig*): zegsw. *ik ben er niet erg – om*; **–jaar,** o. –jaren (*jaar en zes weken, dat men rouw draagt*); **–japon,** v. –japonnen (*zwarte japon van een dame, die in de rouw is*); **–kamer,** v. –s (*kamer, waar het lijk wordt neergezet in de kist; ze is zwart gedrapeerd, met brandende kaarsen om de lijkkist*); **–kapel,** v. –kapellen (*–kamer*; ook: *deel ener kerk, in rouw gehuld*), ook: chapelle ardente; **–klacht,** v. –en (*weeklacht, jammerklacht als uiting van rouw*); **–klagen,** rouwklaagde, h. gerouwklaagd (*weeklagen* inz. *treuren of klagen om iems. dood*); **–kleed,** o. in bet. 1 en 2 –kleren (1 *kleding*; 2 *kledingstuk, die, dat men draagt als teken van rouw*; 3 *dekkleed over een doodkist*; 4 *zwart kleed ten teken van rouw over iets gehangen*): 1 fig. *een somber – draagt Natuur*; 2 *het dragen van rouwkleren*; 3 *een eikenhouten kist, bedekt met een –*; 4 *een troonhemel behangen met een –*; **–kleur,** v. –en (*kleur, waardoor men zijn rouw aan de(n) dag legt*): *zwart is bij ons de –*.

rouw'koop, m. (*de som, het geld, de vergoeding, die men geven moet om een gedane koop ongedaan te maken*): *– geven, hebben, – betalen; met – ergens af komen*; ook: rouw'geld; **–lint,** o. –en (*zwart lint als teken van rouw*); **–papier,** o. ([*post*]*papier met rouwranden*); **–rand,** m. –en (*zwarte rand om brieven en enveloppen als teken van rouw*): fig. *–en aan de vingers hebben*, vuile nagels; **–sluier,** m. –s (*zwart krippen sluier, bij het damesrouwgewaad*; ook: *rouwfloers, zwarte sluier, waarmee men iets ten teken van rouw bedekt*); **–strik,** m. –strikken (*strik van rouwfloers als teken van rouw*); **–tijd,** m. (*tijd, gedurende welke men rouw draagt*); **–vlag,** v. –vlaggen (*zwarte vlag, waarmee de dood v. iem.* [*aan boord*] *wordt betekend*): *van alle publieke gebouwen is de – uitgestoken*.

rouwmoe'dig, bn., bw. (*berouwvol*): *een – gebed, – schuld belijden*.

I. ro've n, roofde, h. geroofd (*de roof of korst van de wond nemen*).

II. ro've n, roofde, h. geroofd (*met geweld ontnemen, wegnemen wat een ander toebehoort*): *geld of goed –; de soldaten gingen aan 't –*, plunderen, stelen; fig. *iems. eer –*.

ro'ver, m. –s (*iem., die rooft*, inz. *die v. roof leeft*): *in de handen v. –s vallen; –tje spelen*.

ro'verbende, v. –n; **–hoofdman,** m. –mannen; **–ij',** v. –en (*het roven*): *– plegen*; **–kapitein,** m. –s (*zeeroverhoofdman*).

ro'vershol, o. –holen; **–nest,** o. –en (*roofnest*).

row, v. –s (Eng. eig. *standje, ruzie, twist*: inz. O.-I. *opstootje met veel getier en geraas*): *de – der Chinezen op Deli*.

royaal', Fr. royal = koninklijk, **1** bn.; royaler, –st (1 [*koninklijk*] *mild, onbekrompen*; 2 *niet kleinzielig of kleingeestig*; 3 *ruim en groot, flink v. afmeting*): 1 *papa was zeer –; hoe kaler hoe royaler*; 2 *een royale vent*; 3 *royale ramen*, **2** bw. (*op een royale* bet. 1, 2, 3 *manier*): 1 *ergens – van genieten*; 2 *– handelen* (ook: gul, rondborstig); 3 *– brede ramen*; **3** o. (*royaalpapier: groot papierformaat, papiersoort*).

royalis'me, o. (Fr. *koningsgezindheid*).

royalist', m. –en (Fr. royaliste: *koningsgezinde, aanhanger van het koningschap*).

royalis'tisch, bn., bw. (*koningsgezind*).

royaliteit', v. –en (*mildheid; flinkheid*).

royement', o. –en (*het schrappen, het royeren*): (rechtst.) *– van de rol, v. e. inschrijving op een hypotheek*, doorhaling; ook, rayement.

royeren, geroyeerd (Fr. rayer [o.-Fr. royer]: *wegkrabben, schrappen; iem. als lid schrappen v. e. vereniging*): zegsw. *iemand – als lid*.

ro'ze 1 bn. (*licht-rooskleurig*): *de – poten en veren der flamingo's*; **2** als zn. o.: *het – hunner vleugelen*; meestal: rose; l. *ro-ze*.

ro'zeblad, o. –bladen, –blaren (*bloemblad v. e. roos*): *witte, gele –bladen*; ook: *groen blad v. d. rozestruik*; **–boom,** m. –bomen, –boompje (*het gewas, waar de roos aan groeit, rozelaar, rozestruik* inz. *stamroos*); **–bottel,** v. –s (*bottel,* [*zogenaamd*] *vruchtje der roos*); **–knop,** m. –knoppen (*knop v. e. roos*); **–laar,** m. –s, rozelaren (Z.-N., lit. t. *rozestruik, rozeboom*); **–marijn',** m.; zie rosmarijn.

ro'zenbed, o. –bedden (*perk, bed met rozen*); **–bokje,** o. –s (*een soort v. boktor, schildvleugelig insect*; Lat. aromia moschata): *het – leeft op wilgebomen*; **–feest,** o. –en (*landelijk feest, waarbij het deugdzaamste meisje v. h. dorp een krans van rozen ontvangt en de naam krijgt v. rozenmaagd*); **–gaard,** m. –en (lit. t. *tuin v. rozen*); **–geur,** m. –en (*geur v. rozen*): *– en maneschijn*, gezegd van een toestand van gelukzaligheid inz. van verliefden; dikwijls met ontkenning, om een toestand aan te duiden, die het tegenovergestelde is; **–hoed,** m. –en (*krans v. rozen*); **–hoed'je,** o. –s (R.-K. eig. *kransje v. rozen* als tooi: *rozenkrans*; meestal: *vijf tientjes voorafgegaan door het Credo, twee Onze-Vaders en drie Wees-gegroeten met een Gloria*, dus $^1/_3$ van een *rozenkrans*); **–hout,** o. (*welriekende houtsoorten uit* West-Indië, Lat. ampris balsamifera); **–kleu'rig,** bn. (*rooskleurig*; fig. *gunstig*): *het ziet er niet – uit*.

ro'zenkrans, m. –en (*krans van rozen, gevlochten als tooi enz.*; 1 R.-K. *gebed bestaande uit vijftien tientjes* [*ieder tientje = tien Wees-gegroeten*], *waarbij ieder tientje wordt voorafgegaan door een Onze-Vader en een Gloria, terwijl het geheel wordt voorafgegaan door het Credo met een Onze-Vader, drie Wees-gegroeten en bij elk Wees-gegroet een Gloria*: bij elk tientje overweegt men een der vijf blijde, droevige en glorierijke geheimen van het verlossingswerk; 2 *het bidsnoer met kralen, waaraan de rozenkrans gebeden wordt*): 1 *een – bidden*; 2 *de kralen van de –; een zilveren –*; Opm. Dikwijls wordt – gebruikt in de bet. v. rozenhoedje; z. ald.

Ro'zenkruisers, m. mv. (*geheim genootschap* inz. *in Duitsland, dat gesticht zou zijn door een legendarischen Christian Rosenkreuz*): *de – worden dikwijls beschouwd als een vertakking der vrijmetselarij*.

ro'zenkwekerij, v. –en (*het kweken van rozen*; ook, *de kweekplaats*).

ro'zenmaagd, v. –en; zie rozenfeest.

Ro'zen-Maan'dag, m. (Duitsland: *Carnavalsmaandag*): *de optocht op –*.

rozeno'bel, m. –s (Eng. rose noble: *oude Engelse gouden munt met de afbeelding v. e. roos er op: later ook in Nederland geslagen*): de waarde van een – was ± *f* 12.

ro'zenolie, v. (*etherische olie, uit de bladen van enige rozensoorten getrokken*): *– van*

Perzië; **–perk,** o. –en (*bed met rozen*); **–tint,** v. –en (*rozenkleur*); **–tuin,** m. –en (*tuin, waarin rozen gekweekt worden*); **–water,** o. (*water, waarin rozeblaren zijn afgetrokken*).
ro'zerood 1 bn. (*rooskleurig*); **2** o. (*rozenkleur*): *het – der wang.*
ro'zestam, m.–stammen (*stam v. e. stamroos*).
ro'zestek, v. –stekken (*stekje of plantstokje*).
ro'zestok, m. –stokken (*blijvend deel v. h. hertsgewei, waarop zich de nieuwe takken elk jaar ontwikkelen, hoornknobbel op het voorhoofdsbeen*).
ro'zestruik, m. –en ([*kleine*] *rozeboom*).
rozet', v. rozetten (Fr. rosette = kleine roos: 1 *roosvormig sieraad*; 2 *ronde knoop in het knoopsgat, als teken ener ridderorde*; 3 bouwk. *op een roos gelijkend, concentrisch ornament op een muur, een zolder*ing; 4 *plaat met gaatjes ter afsluiting van vuil*; 5 *roos* bet. 10): 1 *een klein verguld –je op de boekband*; *een rouwband met een –*; 2 *burgerheren met een – in het knoopsgat*; 3 *een – of medaillonvormig middenstuk van een plafond*; *onder de schakelaar is een houten –*, ter afsluiting; 4 *e. – op het uitloopgat plaatsen*; 5 z. roos 10.
ro'zetak, m. –takken (*tak v. e. rozeboom*).
ro'zig, bn. (1 *rooskleurig*; 2 *door roos ontstoken*; 3 *roos verwekkend*): 1 *mijn – kind*; 2 *de huid is daar wat –*; 3 *die ragoût was –*.
rozijn', v. –en, rozijntje (*gedroogde druif* inz. van zekere soorten uit Z.-Europa).
rozij'nenbaard, m. –en (*krentenbaard*).
rozinant', m. –en (Sp. rocinante: *paard van Don Quichot*; *knol*).
rubar'ber, m., Z.-N. bijvorm van rabarber.
ruba'to, bw. (It. muz. *met gevoel- en gloedvolle voordracht, waarbij men minder let op de tijdmaat*).
rub'ber, v. en o.; –s (soorten) (Eng. v. to rub = wrijven: *verhard sap v. de rubberboom*; ook: *het gewas, de rubberboom*): *–aanplanting*; *–uitvoer uit W.-I.*; zie alpaca, opm.
Ru'bens, Petrus, Paulus, groot Vlaams schilder, 1577–1640; **–bruin,** o. (*bruine tint, zoals Rubens die aanwendde*).
Ru'bico(n), m. (*N.-O. grensrivier van Italië en de vroegere Romeinse provincie Gallia Cis-Alpina*): zegsw. *de – overtrekken*, een onherroepelijke stap doen, zoals Julius Caesar deed in 49 v. C.; zie teerling.
rubrica'tor, m. rubricato'ren, –s (Lat. *in de middeleeuwen de man, die de grote aanvangletters in kleuren, meestal rood* [= Lat. ruber] *tekende*).
rubriceren, gerubriceerd (*rangschikken, in rubrieken indelen, onder een rubriek brengen*).
rubriek', v. –en (Fr. rubrique, Lat. rubrica v. Lat. ruber = rood: *opschrift, afdeling, titel, in oude handschriften met rode inkt uitgevoerd*; R.-K. *kerkelijk voorschrift* [*in het rood gedrukt in de liturgische boeken*] *betreffende de eredienst*): *onder de –*.
ru'che, v. –s (Fr. *geplooid oplegsel aan dameskleren*): *een japon, met –s gegarneerd*; als bn. zie alpaca, opm.
rucht'baar 1 bn. (*algemeen bekend, openbaar*, in bepaalde verbindingen): *– maken*; *– worden*, wereldkundig; **2** bw. (Z.-N. *met veel geluid en lawaai*): *'t – roerend staal*; **–heid,** v. (*bekendheid*): *– aan iets geven*; *– krijgen*; **–making,** v. (*het openbaarmaken v. iets*, inz. ong.); België: rechtst. *kwaadwillige –*.
rudiment', o. –en, **rudimen'tum** (Lat.), o. rudimenta (*allereerste grond of beginsel*; *onontwikkeld orgaan, lichaamsdeel*).
rudimentair', bn. (Fr. *in ontwikkeling achtergebleven*; *in beginsel aanwezig*): *–e organen*.
Rudolfi'nische ta'fels, v. mv. (*planetentafels van Tycho de Brahé en Kepler*): geheten ter ere van keizer Rudolf II, 1576–1612.
rug, m. ruggen; rugje of ruggetje 1 (*lichaamsdeel, lange zijde van de romp, bij mens en dier tegenover de borst en de buik*; *de rugzijde, achterste zijde*; 2 overdrachtelijk in verschillende opvattingen; 3 *het gedeelte v. e. kledingstuk, dat de rug bedekt*): 1 *een kromme, een scheve – hebben*; *op de – van een olifant, van een kameel zitten*; *– aan –*; zegsw. *den vijand de – toekeren*, d. i. op de vlucht slaan; *iemand de – keren*, hem minachting tonen; *de fortuin heeft hem de – toegekeerd*, niets wil hem meer gelukken; *dat examen is alweer achter de –*, voorbij; *hij deed het achter mijn –*, zonder dat ik het wist; *een brede – hebben*, [a]) v. iem., die van alles de schuld krijgt, [b]) v. iem., die veel kan verdragen, [c]) v. iem., die zich weinig van iets aantrekt, berispingen, laster enz., [d]) v. iem., die er dik in zit; *het geld groeit mij niet op de –*, ik kom er niet zo gemakkelijk aan, ik moet er hard voor werken; 2 *de – der duinen*; *een berg–*, langgerekte (gewelfde) bovenzijde v. e. gebergte, heuvels enz.; *de – van een mes, bijl*, de stompe bovenzijde; *een straat met een –*, in het midden iets hoger; *de Russische land–*, lange, smalle hoogte; *de – van een papier*, de achterkant of keerzijde, b.v. *op de – van een wissel schrijven*, endosseren; *de – v. e. boek*, [a]) de plaats, waar de bladen saamgenaaid zijn of moeten worden, [b]) het gedeelte van de boekband, dat de rug bedekt; *de – van een fauteuil*, rugleuning; 3 *de – is verknipt*.
rugby, o. (Eng. *voetbalspel, waarbij ook met de handen gespeeld wordt*).
rug'gebeen, o. Z.-N., vero. = **rug'gegraat,** v. –graten (1 *wervelkolom bij mens en gewerveld dier*; 2 fig. [*innerlijke*] *kracht, energie, pit*): 1 *de – breken*, de hals breken; 2 *een toneelstuk zonder –*; *– tonen*; nog: *een bergketen vormt de as of – van een eiland*, lang, vast gedeelte, waarom zich de andere delen bevinden.
rug'gegraatsverkromming, v. –en (*het kromgroeien of zijn der wervelkolom*).
rug'gelings 1 bw. (1 *achterover*; *in de houding op de rug*; 2 *achterwaarts*; 3 *achterste voren*; 4 *met de ruggen tegen elkaar*): 1 *– zwemmen*; 2 *hij viel – van het paard*; 3 *– op een ezel door de stad geleid*; 4 *– gebonden en in zee geworpen*; **2** bn. (*rugwaarts, achterwaarts*): *e. –e sprong*.
rug'gemerg, o. (*zenuwcellen i. h. wervelkanaal*); **–mergstering,** v.
rug'gespraak, v. (van afgevaardigden: *het overleg of beraad, dat zij moeten plegen met hun lastgever*[*s*], *over hetgeen ter tafel is gebracht te midden van hen of bij hem tot wie*[*n*] *zij zijn afgevaardigd*; bij uitbr. *overleg met iem., op wiens mening men prijsstelt, voordat men een besluit neemt*): *– houden, hebben, voeren met*.
rug'gesteun, m. (1 eig. *een steun in de rug*; 2 fig. *krachtige hulp*): 1 *een tabouret heeft geen –*; 2 *uw medewerking was ons een belangrijke –*; ook, rug'steun.
rug'gestreng, v. –en (*ruggegraat, wervelkolom, bijzonder van dieren*).

rug'titel, m. –s (*titel op de rug v. e. boek*).
rug'vin, v. –vinnen (*vin op de rug v. e. vis*).
rug'waarts, bw., bn. (*achteruit, achterwaarts*): – *gaan; een –e beweging.*
rug'wervel, m. –s (ontl. *wervel, waaraan de ribben vastzitten*).
rug'zak, m. –zakken (*toeristen-ransel*); germ.
Rühm'kort, m.: eig. *klos van –,* inductieklos, uitgevonden door Rühmkorf (1851), waarin stromen van kleine electromotorische kracht worden omgezet in die van grote kracht. (ühm = uum).
I. rui 1 m. (*het ruien der vogels*); **2** m. en v. (inz. Z.-N. *schurftachtige uitslag op de huid van dieren,* inz. *van katten en honden*).
II. rui, v. –en (Z.-N. *vliet, gracht*): *de suikerrui te Antwerpen.*
I. rui'dig, bn. (*schurftig*): *een – schaap;* vero.; zie ruit **IV.**
II. rui'd(ig), bn., bw. (Z.-N. *ruw, grof, woest*).
rui'en, ruide, h. geruid (1 van vogels: *op regelmatige tijden v. veren wisselen;* 2 van zoogdieren: *op regelmatige tijden verharen, wisselen van haren;* ook wel v. bomen: *bladeren verliezen*): 1 *de kippen – en leggen niet;* 2 *de kat gaat –;* zie ruiven.
ruif, v. ruiven (*schuin lat- of traliewerk als voederrek in stallen*); ook, rui'fel, v.; ook Z.-N. = rui **I, 1** en dan m.
ruig, bn., bw. (*harig;* inz. *borstelig, met stijve haren begroeid; stekelig, ruw; begroeid met wild gewas;* v. stoffen: *grof, ruw;* ook: *wild, woest*); **ruig'heid,** v.
ruig'geborsteld, bn. (*hebbende ruige,* d.i. *harde borstels of rugharen*): *het –e everzwijn.*
ruig'hei, v.; ook, struik'hei.
ruig'potig, bn. (*met veren aan de poten*): *een –e arend, een – hoen.*
ruig'te, v. –n (*allerlei wild gewas*).
ruigt'oogst, m. (*oogst van riet en biezen*).
rui'ken, rook, h. geroken (1 *reuk van zich afgeven, verspreiden;* 2 *de gedachte opwekken, iets hebben van;* 3 *aangename reuk afgeven, geuren;* 4 *onaangename reuk van zich geven, stinken;* 5 *reuk opnemen, inademen, gewaarworden;* 6 *iets met de reukzin gewaarworden;* 7 overdrachtelijk: *bemerken*): 1 *die koffiekan ruikt duf; naar jenever –; het rook lekker;* zie lamp 1, mutsaard; 2 *dat ruikt naar bureaucratie;* 3 *–d viooltje,* Maarts viooltje; *–de kruiden;* 4 *uit zijn adem –,* een stinkende adem hebben; *dat ruikt een uur in de wind,* stinkt erg; 5 *geef dat flesje eens aan, laat eens –; aan een bloem –;* zegsw. Z.-N. *aan iem. of iets niet kunnen* (of: *mogen*) –, er de vergelijking niet mee kunnen doorstaan; Z.-N. *naar iets mogen –,* het niet krijgen; 6 *de jachthond ruikt het wild; de stal –,* van paarden, die zich naar huis spoeden; *overal rook je de poffertjes;* zegsw. *kruit geroken hebben,* ondervinding op het slagveld hebben; zie lont; *iem. niet kunnen – noch* (of: *of*) *luchten;* 7 inz. in zegsw. *hoe kan ik dat –,* weten.
rui'ker, m. –s, ruikertje (*enige bloemen* [*met smaak*] *bijeengebonden en geschikt* [*met groene bladeren*]; *bouquet;* biljart: *een beest*).
ruil, m. –en (*het ruilen; wisseling, verwisseling van staat*): *een goede – doen,* meer ontvangen, dan men geeft; *iets in ruil geven, ontvangen voor* (of: *tegen*) *iets anders.*
rui'lebuit, m. –en (*iem., die veel van ruilen houdt; koopman, die ruilhandel drijft; ventende koopman*).
rui'lebuiten, ruilebuitte, h. geruilebuit (d.i. *ruilen en buiten: ruilhandel drijven in 't klein*); **–buiter,** m. –s (*ruilebuit*).
rui'len, ruilde, h. geruild (1 in het alg. van zaken: *in de plaats van andere geven of nemen;* 2 van koopwaren: *tegen andere waren geven of nemen, ruilhandel drijven;* 3 staathuish. *voortbrengselen van zijn arbeid uitwisselen tegen andere zaken, die men behoeft;* 4 overdr. van een staat: *verwisselen;* 5 schaakspel: *elkaar dezelfde stukken slaan*): 1 *postzegels, plaatjes met elkaar tegen* (of: *voor*) *andere ruilen;* zonder voorwerp: *als twee –, moet er een huilen;* 2 *onder elkaar – van fondsartikelen tussen uitgevers; – en buiten;* 3 *hun goederen – zij slechts tegen andere goederen;* zonder voorwerp: *als twee –, hebben zij van weerszijden een bepaalde zaak te geven en te ontvangen;* 4 inz. met ontkenning: *ik zou mijn leven niet willen – voor het uwe;* zonder voorwerp: *met iem. van plaats –; ik zou met hem niet willen –,* vind mijn lot, toestand enz. beter; 5 *we zullen eens – en zien, of we dan remise kunnen maken.*
ruil'handel, m. (*handel, waarbij koopwaren tegen elkaar in plaats van tegen geld worden verwisseld*): – *drijven.*
rui'ling, v. –en (*het ruilen;* rechtst. *overeenkomst, waarbij partijen zich verbinden om aan elkander wederkerig een zaak in de plaats van een andere te geven*): – *van grond.*
ruil'middel, o. –en (*middel, waardoor men in het maatschappelijk verkeer de voortbrengselen van zijn arbeid ruilt tegen andere zaken, die men behoeft; middel, waardoor goederen, diensten enz. tegen elkaar worden geruild*): *–en als schelpen, spiegeltjes; de geldmunt of het geld is het algemene –;* **–verkaveling,** v. –en (*een nieuwe verbeterde verkaveling van de bijeengevoegde grondeigendom van verschillende eigenaren*): – *heeft o.a. ten doel ondoelmatige vorm der percelen te verhelpen;* **–verkeer,** o. (1 *verkeer bestaande in onderlinge ruiling van zaken;* 2 staathuish. *het algemeen maatschappelijk verkeer, waardoor ieder de voortbrengselen van zijn arbeid ruilt tegen andere zaken, die hij behoeft*): 1 *het – met buitenlandse genootschappen;* 2 *het – onderstelt ruilmiddelen;* **–waarde,** v. (*waarde, die een zaak heeft, in zoverre zij tegen andere dingen kan geruild worden*): – *is geen gebruikswaarde.*
ruim 1 bn. (1 *zich ver uitstrekkend in alle richtingen;* 2 van min of meer beperkte ruimten: *veel ruimte biedend;* 3 *open, vrij;* 4 *niet door iets of iem. ingenomen of bezet;* 5 *onbelemmerd, vrij; niet door bezigheden in beslag genomen;* 6 *veel kunnende bevatten;* 7 *wijd, niet nauw* [*omhullend, omgevend*]; 8 *gevierd, niet kort of strak;* 9 *uitgebreid, omvangrijk, aanmerkelijk;* 10 van tijd: *vrij lang;* 11 van maten enz.: *groot, groter dan precies afgepast;* 12 *in flinke hoeveelheid; rijkelijk;* 13 van iems. geldelijke toestand: *onbekrompen;* 14 *niet bekrompen, niet kleingeestig, niet eng;* 15 *niet benauwd, niet gedrukt;* 16 v. een geweten: *niet angstvallig, het niet nauw nemend;* 17 v. d. wind: *door het Westen naar het Noorden lopend;* ook: *gunstig, niet scherp*): 1 *het –e hemelrond; de –e wereld.* wijde; 2 *een – lokaal; een –e straat,* breed; zegsw. *een –e plaats in iets beslaan,* een belangrijk deel uitmaken van; 3 *een – uitzicht over een*

weiland, niet begrensd; *de –e lucht*, de vrije lucht; *het –e veld*, het vrije, vlakke veld; *de –e zee*, niet door de kust omgeven, buiten de banken; *het –e sop*; 4 *iem. het veld – laten*, door zich terug te trekken gelegenheid laten tot; *– baan maken*, de weg vrij maken van belemmeringen, een doortocht banen; *– baan!* maakt plaats; 5 *de handen – hebben*, vrijheid van beweging of handeling hebben; 6 *een –e zak*; oneig. v. het hart; 7 *een – gewaad, –e rok; gezeten in een ouderwetse, –e fauteuil*, waarin men gemakkelijk zit; *in –e kring, omvang bekend maken*, wijde; 8 *de –e teugel vieren*, laten; 9 *– gebruik van iets maken; een –e keus hebben*; 10 *een (ge)–e tijd*; 11 *in –e mate; op –e schaal*, grote; 12 *–e winsten; een –e gift*; beursbericht: *geld blijft –; – bij kas*, goed bij kas; 13 *–e omstandigheden*, onbekrompen; *het niet – hebben*, zich moeten bekrimpen; *uit een –e beurs*, welvoorziene; *uit een –e hand*, milde, royale; 14 *–e begrippen; een – standpunt*, inzicht; *een –e blik*; 15 *het hart wordt warm en –*; 16 *hij had een – geweten, maar min of meer versleten; – van geweten*; 17 *de –e wind; de wind liep om en werd –*; **2** bw. (1 *zo, dat iets zich min of meer ver uitstrekt, veel plaats inneemt*; 2 *zo, dat zich iets vrij en onbelemmerd kan bewegen*; 3 *rijkelijk, volop*; 4 *meer dan*; 5 *onbekrompen, royaal*; 6 *niet kleingeestig*; 7 *niet beklemd, benauwd*): 1 *de bomen – planten; – wonen*, [a]) in een ruim huis wonen, [b]) een ruim uitzicht hebben; 2 *het dier kan zich in dat hok niet – genoeg bewegen; zich – bewegen*, oneig. onbekrompen kunnen leven; 3 *ergens – in zitten; – met aardse goederen gezegend*; 4 *– een veertigtal personen; – halfacht*, over; *– zo veel pleizier; – zo goed*, wel; 5 *– zijn brood hebben*; 6 *– denken*; 7 *– ademen; –er ademhalen*, van iem., die van een druk ontheven is of zich gelukkig voelt; **3** o. (1 *ruimte*; inz. *begrensde ruimte*; 2 *de ruimte van het heelal; luchtruim; de ruime zee*; 3 v. e. schip: *de inwendige ruimte onder het benedenste dek, waarin goederen enz. worden geborgen*; 4 in een Prot. kerk: *de ruimte, waar de zitplaatsen voor de vrouwen staan, omgeven door de banken der mannen*; 5 op een trekschuit: *de ruimte voor de passagiers, die niet in de roef plaatsnamen*): 1 *'t – der wijde kloosterzalen*; 2 *het onmetelijk(e) –; het ijle –; het – der hemelen; het – der golven*; 3 *de goederen verdwenen in het –*; 4 *in het – der kerk hingen drie kerkkronen*; 5 *zittend in – of roef*.

ruim'baan, –baan', zie ruim **1** 4.

rui'men, ruimde, h. geruimd (1 *ledig maken, ontdoen van zijn inhoud*; 2 *opruimen, wegdoen*; 3 *verlaten*; 4 van de wind: *door het Westen naar het Noorden lopen*; ook: *gunstiger worden*): 1 *een beerput –; een sloot –*, van vuilnis zuiveren; 2 *iets uit de weg –*, [a]) eig. b.v. puin, [b]) oneig. b.v. bezwaren; *iem. uit de weg –*, (heimelijk) van kant maken; 3 *het veld –*, voor den vijand wijken; *een stad –; zijn plaats voor iem. –*; 4 *de wind begon twee streken te –*; zie krimpen.

ruim'naald, v. –en (*stalen of koperen naald tot het ruimen of reinigen van het zundgat; laadpriem; stalen naald, waarmee men geboorde gaten ruimt of reinigt*): *de – werd er bot bij*; ook, ruim'ijzer, o. –s.

ruim'schoots, –schoots', bw., bn. (eig. *met ruime schoot: in ruime mate, meer dan genoeg*): *zijn straf – verdiend hebben; –e aalmoezen*, overvloedig.

ruim'te, v. –s–n(1 *plaats om zich uit te breiden of uit te strekken*, zonder lidwoord; 2 *plaats of afstand tussen twee zaken, tussenruimte*; 3 *speelruimte; geringe afwijking, vergund bij het door de wet nauwkeurig bepaalde gewicht en gehalte der muntstukken*; 4 *een door grenzen bepaalde plaats*; 5 *het heelal; het luchtruim; de volle zee, het ruime sop*; 6 wisk. en natuurk. *de onbegrensde uitgebreidheid, waarin zich de lichamen bevinden of bewegen; een begrensd deel daarvan*; 7 in de wijsbegeerte als een vorm van denken; 8 *grootheid, grootsheid*; 9 *rijkelijkheid*; 10 *overvloed van*; 11 *onbekrompenheid van middelen, welstand*; 12 *breedheid van opvatting, geest; onbekrompenheid*; 13 *verruimd gevoel, onbeklemdheid*): 1 *er is – genoeg in dit huis voor een groot gezin; – innemen, beslaan; – maken door enige stoelen op zij te zetten; – laten*, fig. gelegenheid laten; ook van de tijd: *– van tijd*; 2 *de – tussen twee regels; de – (aan)vullen*; 3 zie remedie 2; *bij goudgeld wordt de – scherper beperkt dan bij zilvergeld*; 4 *holle, kille –n, geheimzinnig met fakkels verlicht; een eetzaal, een kinderkamer en een – voor allerlei rommel*; 5 zonder bepaling: *in de – staren; praten, gezwam in de –; de oneindige –*; fig. *zich op de – houden*, [a]) zich buiten schot houden, zich niet blootgeven, [b]) zich niet verbinden door een belofte; *geef hem de –*, [a]) laat hem passeren, [b]) bemoei je niet met hem; *de – kiezen*, [a]) zee kiezen, [b]) er van door gaan; 6 *de – tussen de grenzen ener figuur noemt men de inhoud of de grootte; de – van deze kamer is 100 m³*, kubieke inhoud; 7 *– en tijd zijn begrippen, die met onze voorstelling van alle zaken verknocht zijn*; 8 *– van fantazie*; 9 *de – der gift*; 10 *– schaadt nooit, al is 't maar in geld*, beurst. *grote – op de geldmarkt*; 11 *in (de) – leven, de – hebben*; 12 *– van geest, hart, blik*; 13 *dit gaf mijn hart –*; Bijbel: *In benauwtheyt hebt gy my ruymte gemaeckt*, Ps. 4 : 2.

ruim'tematen, v. mv. (*inhoudsmaten*): de eenheid der – is de m³ of de stère enz.

ruim'tevrees, v. (*pleinvrees*).

ruin, m. –en (*paard, gesneden hengst*).

ru'ïne, v. –n, –s (Fr. ruine, Lat. ruïna: 1 *het in puin vallen, vervallen*, inz. overdrachtelijk: *ondergang, verderf*; 2 mv. *bouwvallen, puinhopen*; 3 enkelv. *bouwval*; ook fig.): 1 *dat is een – voor mij*, geldelijke ramp; 2 *de –n van het huis Brederode*; 3 *de – van het kasteel*; fig. *hij, een toonbeeld van kracht, was nu een –*; l. *ru-ie'ne*.

ruïneren, geruïneerd (Fr. 1 *verwoesten; kapot maken* inz. tegenw. in de volkst.; 2 *zijn vermogen doen verliezen, tot armoede brengen*; 3 refl. *maken, dat men zijn vermogen verliest, zich arm maken*): 1 *jongen je reneweert je goed*; 2 *zijn speculaties – hem; geruïneerd zijn*; 3 *hij ruïneert zich met speculeren*.

ruïneus', ruïneuzer, –t, Fr. ruïneux, **1** bn. (*ruïnerend, verderfelijk; tot armoede voerend*): *dit concept, – voor de staat* (vero.); *een ruïneuze overplaatsing*; **2** bw. (*op verkwistende wijze*): *– met zijn tijd omspringen*.

ruis, m. ruizen (*benaming van vissoorten, behorende tot de karpers* inz. *van de ruisvoorn*, Lat. cyprinus erythrophthalimus).

I. rui'sen, ruiste, h. geruist (*naam v. e.*

geluid, dat zowel zwaar en dof, ook woest, als licht zacht en liefelijk kan zijn): *de bomen ruisten in de wind*; *'t – van het ranke riet*; *de wind ruist door het gebladerte*; *de regen ruist*, heftig stromen; *men hoorde van ver de golven –*; *het – v. e. beek*; *daar ruist een lied*, weerklinkt door de gewelven; *de oren – me*, toeten, gonzen; *–de zijde*; ook van personen, die een –de stof dragen: *–d stevende mama binnen*; onpersoonlijk: *het ruist in mijn oor*; met voorwerp: *Mary, ruist het geurig lover*.

II. rui'sen, ruiste, h. geruist (Z.-N. *wrijven, schuren*; *schurken*).

rui'singsgeluid, o. –en (*schuringsgeluid*).

ruis'pijp, v. –en (*doedelzak*; ook: *rietpijp, rietfluit*).

ruis'voren, –voorn, m. –s; zie ruis.

I. ruit, v. –en (1 meetk. *vierhoek met gelijke zijden en scheve hoeken*; bij uitbr. voor iedere gelijkzijdige vierhoek; 2 *ruitvormige figuur of voorwerp*; 3 *glazen plaat, oorspronkelijk ruitvormig, nu meestal van rechthoekige of vierkante vorm, in het raamwerk v. e. venster bevestigd*): 1 *een – met een rechte hoek wordt vierkant genoemd*; *een wapenschild met vijf zwarte –en*; 2 *aas van –en*, roodgekleurd ruitvormig figuurtje; (van stoffen) *de –en in een weefsel*; *een pantalon met –en*, vierhoekjes; ook: *stof met ruiten* b.v. *dat is een mooie ruit*; zie ruitje; *de –en van een wafelijzer, de –en van een dambord*, vierkantjes, vierkant perkje; *een diamant, een edelsteen met –en*, geslepen vierkantjes; zie briljant, facet; 3 *een – snijden, inzetten*; *ronde –en met gebogen lijnen afsnijden*; *beslagen, bevroren –en*; *door de –en kijken*; *de –en rinkelen*; zegsw. *een mooi gezicht door een kapotte –*, tot een huilend kind; zegsw. *het is een ruit uit een glas*, er is niet veel bij verloren; *zijn eigen –en inslaan*, zijn eigen zaken (moedwillig) bederven; *–en tikken*, een ruit inslaan met het doel om te stelen.

II. ruit, v. (*benaming voor het plantengeslacht ruta*, inz. *wijnruit*; ook voor andere planten: *wilde ruit*, thalictrum flavum).

III. ruit, v. (gew. *onkruid*; ook: *uitgetrokken onkruid, geroopt gras*).

IV. ruit, v. (*schurft* [*bij dieren*]); zie rui **I, 2.**

I. rui'ten 1 v. mv. (mv. van ruit = vierkante figuur: *een der vier figuren in 't kaartspel*): *in de – spelen, – troef maken*; **2** bn. (*van geruite stof*): *een – jurk*.

II. rui'ten, ruitte, h. geruit (*ruiten snijden of maken in iets*): *papier –, een weefsel –*.

III. rui'ten, ruitte, h. geruit (*plunderen*).

IV. rui'ten, ruitte, h. geruit (Z.-N. gew. *kwinkelen, babbelen*).

ruitenaas', o. –azen; **–boer',** m. –en.

rui'tenbreker, m. –s (Z.-N. *woestaard*).

ruitenheer', m. –heren; **–vrouw',** v. –en.

ruiten'wisser, m. –s (*toestelletje, dat bij regenweer de ruiten v. e. auto automatisch wist*).

rui'ter, m. –s, ruitertje (oorspr. *straatrover, landloper*: 1 *paardrijder, man te paard*; 2 *cavalerist*; 3 bij verg. naam van voorwerpen, o.a. *licht gewicht, onderdeel van grammen*; *droogrek*; met *Spaanse of Friese*: *boom of haspelstok met houten of ijzeren lanspunten of pinnen bestoken versperring van toegangen, grachten, wateren*; 4 dierk. *vogel uit N. streken, hier doortrekkende waargenomen*): 1 *hij is een knap –*; verg. Zondagsruiter; 2 *een bende –s kwam aandraven*; *–s te paard*, [a]) tegenover voetgangers, [b]) opgestegen cavaleristen; 3 *een Friese, Spaanse –*; 4 *bos–*, Lat. tringa glareola.

rui'terbende, v. –n (*aantal ruiters, onder een aanvoerder*; *afdeling ruiterij*); **–gevecht,** o. –en (*gevecht met of tussen ruiterij*): *het – bij Turnhout op 22 Jan. 1597*.

ruiterij', v. (*paardenvolk, cavalerie*).

rui'terlijk, bn., bw. (*openhartig, onbewimpeld*): *een – antwoord*, d.i. rond, rondborstig; *hij kwam er – voor uit*, d. i. openhartig, oprecht; **rui'terlijkheid,** v.

rui'terstandbeeld, o. –en (*standbeeld in de gedaante van een ruiter te paard*).

rui'ter(s)zalf, v. (*zalf tegen de ruit* **IV**).

rui'tervaan, v. –vanen (*vlaggetje met één of twee punten a. e. lans*); zie pennoen.

rui'terwissel, m. –s; zie schoorsteenwissel.

ru'it ho'ra, zie hora ruit; lees *ru'-it*.

rui'tijd, m. (*tijd, waarin dieren*, inz. *vogels ruien*, b.v. *Augustus*); zie ruien.

rui'tje, o. –s (*kleine ruit*; inz. *stof met ruitjes er in geweven*): *wat een beeldig –!*

ruit'jesgoed, o. (*stof, die geruit is*).

rui'ven, ruifde, geruifd (Z.-N. *ruien*).

rui'zelen, de wind ruizelde, h. geruizeld (lit. t. *zacht ruisen*): *de dorre blaren –*.

rui'zemuizen, men –muisde, h. geruizemuisd (*bijvorm van roezemoezen*).

rui'zig, bn. (Z.-N. *moeilijk*; *lastig*): *een – werk, kind*.

ruk, m. rukken (1 *snelle trekkende beweging*: *een haal, schok, trek*; 2 *afstand, over welke de ruk zich beweegt*): 1 *in een – iets doen*, ogenblik; *een – aan iets geven*; *met één –*; *met* (*korte*) *rukken*; 2 *een rukje op zij schuiven*.

ruk'ken, rukte, h. (2, 3, 4, 5), i. (1) gerukt (1 v. e. krijgsmacht: *trekken*; 2 *een snelle, plotselinge, korte beweging* [of: *bewegingen*] *maken*; *een ruk* [of: *rukken*] *geven*; 3 *met een snelle, plotselinge, heftige beweging, een ruk, iets van zijn plaats trekken of iem.*, ook fig.; 4 *meeslepen, meevoeren*, fig.; 5 *met een ruk of rukken stukscheuren*): 1 *de legers rukten langs het strand*; *ten strijde, te velde* (of: *in de strijd, in het veld*) –, ten oorlog trekken; 2 *aan een mantel –*; *–de pijnen*, trekkend, schietend; 3 *iem. iets uit* (*de*) *handen –*; *zich de haren uit het hoofd –*; *de woorden uit hun verband –*, het verband verbreken; *iem. ten grave –*, slepen plotseling of snel; 4 *hij zal u – en medeslepen over heg en steg*; 5 *iets aan* (of: *in*) *stukken, flarden –*.

ruk'vlaag, v. –vlagen (*rukwind*).

ruk'wind, m. –en (*plotselinge, felle, uitschietende wind*).

I. rul, bn.; ruller, –st (1 v. aarde: *pulverig*; *niet vast, los*; 2 v. zand: *mul*; 3 v. rijst: *droog* [*gekookt*]; 4 *ongelijk, oneffen, hobbelig*): 1 *rulle tuinaarde*; 2 *in het rulle zand wegzinken*; ook: *rulle wegen*; 3 *rulle rijst met bessensap*; 4 *–ijs*.

II. rul, v. (*driftige toeloop van kopers, sterk vertier in sommige waren*): *ter beurze een – in de tabak*, buitengewone vraag.

Rule Britannia, o. (Eng. *aanvangswoorden van het Eng. volkslied*: *Heers, Brittanje*).

rul'ijs, o. (*hobbelig, oneffen ijs*).

rul'len, rulde, h. geruld (Z.-N. *een gonzend, snorrend geluid maken*; *mompelen, pruttelen*; *kletsen* 3; [*boekweit*] *pellen*).

rum, v. (Mal.-Eng. *geestrijke drank uit suikerrietsap getrokken*; *een glas, fles rum*); –

boon, v. –bonen (*suiker- of chocoladeboon met rum er in*); **rum'metje,** o. –s(*glaasje rum*).
rumatiek' enz.; zie rheumatiek enz.
rum'gelei, v. –en (*gelei, met rum bereid*).
rum'grog, m. –s (*grog van rum*).
rumoer', o. (Fr. rumeur, Lat. rumor: *verward geraas; opschudding, getier*): *wat een –!* fig. *wat een – voor zo'n bagatel!*
rumoe'ren, rumoerde, h. gerumoerd (*geraas of rumoer maken*).
rumoe'rig, bn. (*vol rumoer; rumoer makend, levendig, druk*): *e. –e vergadering, –e kinderen; de –e zee,* onstuimig; **rumoe'righeid,** v.
rumoer'maker, m. –s (*lawaaimaker*).
ru'mor in ca'sa (Lat. [*er is*] *leven in de hut*); fig. er is rumoer, drukte in een vergadering enz., beweging in de gemoederen.
rum'pijp, v. –en (*groot, langwerpig vat, waarin rum wordt aangevoerd*); zie pijp.
rum'podding, rum'pudding, m. –en (*pudding met rum*); **–taart,** v. –en.
I. run, v. ([*fijngemalen*] *eikenschors*; ook: *looizuurhoudend blad van run bereid*).
II. run, m. (Eng. *grote toeloop*; inz. bij een paniek: *het bestormen ener bank door de menigte, die haar geld opeist enz.*).
rund, o. runderen, runders (1 *huisdier, gehouden om zijn melk en vlees, ook als trekdier*; Lat. bos taurus; 2 *het volwassen dier* in tegenstelling met *het kalf*; 3 dierk. *geslacht van de familie van de holhoornigen, behorende tot de onderorde der herkauwende dieren*; in engere zin: *een soort van dit geslacht*): 1 *schapen, runderen en ezels*; 2 *een grazend – en spelende kalveren; bloeden als een –*, nl. dat geslacht wordt; 3 *de buffels rekent men tot de runderen.*
run'derdaas, v. –dazen (*runderhorzel*); **–haas,** m. –hazen (*haas van een rund*): *waarom een – het land heeft aan een slager*; **–harst,** m. –en (*lendestuk van koe of os*): *– met bruine bonen*; **–horzel,** v. –s (*op een honingbij gelijkende vlieg, waarvan de larve in het rund leeft*; Lat. hypoderma bovis); **–lapjes,** o. mv. (*lapjes, schijfjes rundvlees*); **–pest,** v. (*zeer besmettelijke ziekte onder het rundvee en andere herkauwende dieren* inz. *schapen; veepest*); **–rib,** v. –ribben; **–stal,** m. –stallen (*stal met of voor runderen*).
rund'vee, o. (*hoornvee, collectieve naam voor runderen*); **–veestamboek,** o. –en (*stamboek voor rundvee*); **–vet,** o. (*vet van een rund of runderen*); **–vlees,** o. (*vlees van een* [*volwassen*] *rund,* in tegenstelling met *kalfsvlees*); **–worst,** v. –en (*worst, van rundvlees gemaakt*); **–ziekte,** v. –n (*ziekte onder runderen,* inz. *veepest*).
ru'nen, v. mv.: oude Germaanse schrifttekens, (waarschijnlijk een gewijzigd Lat. alphabet), ook geheim- en toverschrift, met een hoekige vorm, daar zij inz. bestemd waren ingekrast, ingesneden te worden.
ru'nenschrift, o. (nl. *met of in runen*).
ru'nenspreuk, v. –en (*spreuk in runenschrift; toverformule*).
ru'nisch, bn., bw. (*betrekking hebbende op, bestaande uit, behorende tot de runen; in runen geschreven*): *–e letters; –e poëzie.*
run'molen, m. –s (*molen, waar eikenschors tot run gemalen wordt*).
I. run'nen, runde, h. gerund (lit. t. *lopen, rennen*): *het paard van Marco houdt vol te –.*
II. run'nen, runde, i. (eerste bet.), h. (tweede bet.) gerund (*stollen; doen stollen*); gew.; – **I** en **II** zijn etymologisch = *rennen.*
III. run'nen, runde, h. gerund (Z.-N. *huidvetten*).
run'sel, o. (*gestremde melk, stremsel; leb*).
rups, v. –en (*larve van een vlinder*).
rups'auto, v. –auto's (*auto met rupsbanden*); **–band,** m. –en (*velling bestaande uit een band zonder einde, welke over twee of meer wielen loopt en ten doel heeft het draagvlak groter te maken, dan wanneer dit enkel door de wielen gevormd wordt*).
rup'sendoder, m. –s (*doder of eter van rupsen,* b.v. *de koekoek* inz. *soort van sluipwesp,* Lat. ammophila affinis); **–ei,** o. –eieren (*vlinderei*); **–nest,** o. –en (*spinsel vol rupseneieren*); **–plaag,** v. –plagen (*plaag, bestaande in grote schade door ongewoon veel rupsen*); **–schaar,** v. –scharen (*schaar, waarmede rupsennesten uit de bomen geknipt worden*).
rups'klaver, v. (*vlinderbloemige plant*; Lat. medicago).
rups'velling, v. –en (*rupsband*).
rups'wiel, o. –en (*wiel met rupsbanden bij vervoer van zware lasten over zeer ongelijk terrein,* b.v. *bij tanks om inzinken te voorkomen, bij autorijden door zand enz.*).
ruptuur', v. rupturen (Fr. rupture [Lat. ruptura]: *breuk, scheur, 't breken of verbreken*; fig. *vredebreuk, onenigheid*).
ruraal', bn. (Fr. rural, Lat. ruralis v. rus = land: *landelijk; betgeen de landbouw betreft; boers*): *rurale gedichten,* veldzangen; *een rurale gemeente,* dorp.
I. Rus 1 m. Russen (1 *persoon, die behoort tot de oostelijke afdeling der Slaven*; 2 *ingezetene van het Russische rijk*; ook: *vertegenwoordiger van Rusland: het Russische rijk, het Russische leger enz.,* inz. in het mv.; 3 mv. *Russische effecten, geldswaardige papieren*): 1 *de drie stammen der Russen*; 2 *een – en een Duitser; de Russen werden verslagen*; 3 *verloren hebben in Russen*; **2 rus,** m. russen (Barg. *smeris, rechercheur*); *de – bracht me naar meneertje.*
II. rus, m. russen (Z.-N. *zode, plag*): *onder de* (*groene*) *– liggen,* op het kerkhof.
III. rus, m. russen (*bies*): *in onze weiden zijn twee soorten van russen: de lis,* Lat. juncus, *de veldbies,* Lat. luzula.
rush, m. –es (Eng. *plotselinge, snelle toevloed van mensen naar een plaats; aandrang, levendige vraag*; voetbal: *snelle ren*).
rus'leder, –leer, o. (*Russisch-Moscovisch leder, juchtleer*); **–leren,** bn. (*van rusleer*).
rus'sen, bn. (*van biezen gewerkt*): *de – zitting van een houten stoel; – matten.*
russificeren, gerussificeerd ([*met dwang*] *Russisch maken*).
Russin', v. Russinnen (*Russische vrouw*).
Rus'sisch 1 bn., bw. ([*als*] *van, uit, in, eigen aan, betrekking hebbende op Rusland*): *de –e kerk,* Griekse; **2** o. (*de taal*).
Russomanie', v. (*grote voorliefde voor Rusland of voor al, wat Russisch is*); **–phiel',** m. –en (*Russenvriend*); **–phobie',** v. (*vrees voor de macht of de invloed der Russen*).
rust, v. –en (1 *toestand, die intreedt bij het ophouden van vermoeienis of inspanning, en het daarmee gepaard gaande gevoel van ontspanning; verpozing, verademing*; 2 *slaap*; 3 *doodsslaap*; 4 *het vrij zijn van,* [a]) inspanning, arbeid enz., [b]) ambtsbezigheden; 5 *luiheid*;

lediggang; 6 *het vrij zijn van pijn of smart*; 7 *het vrij zijn van last of hinder*; 8 *het vrij zijn van twist, onenigheid, oorlog*; 9 *innerlijke vrede*; 10 *stilte, afwezigheid v. geluiden*; 11 *beweginloosheid*; 12 muz. en verskunst: *pauze*; *pauzeteken*; 13 *planken, ijzeren vloering aan de buitenkant van het schip ter hoogte van het bovendek op zijde van iedere mast*; 14 *inkerving*): 1 *een weinig – nemen*; mil. commando: *op de plaats –*, met één voet op de lijn van het gelid, terwijl de andere, rechtervoet, vrij is, stilstand zonder in de militaire houding te staan; 2 *zich te(r) –e begeven*; *een diepe –*; *wel te –e*; 3 *de eeuwige – ingaan*; *zich* (of: *het hoofd*) *te(r) –e leggen*, sterven; *iem. te(r) –e leggen*, begraven; 4 *de – deed mij goed*; *minister in –e*, die zijn ambt heeft neergelegd; 5 spreekw. *– roest*, stilstand, luiheid geeft bederf; 6 *bidden voor de – van den overledene*; 7 *iem. met – laten*; 8 *de huiselijke –*; *een land tot – brengen*; *de openbare – verstoren*; 9 *vrede en –*; *– noch duur hebben*; *tot – komen*; 10 *de – storen*; 11 *de slinger v. e. klok is geen ogenblik in –*; nat. *er is volstrekte en betrekkelijke –*; 12 *de – achter de derde voet in de alexandrijn*, verssnede; muz. *twee hele maten –*; *hier staat een –*, rustteken; 13 *de brede –en van een raderboot*, zware, met ijzer beslagen rand aan het bovendek, buiten boord overstekende; 14 *het geweer in de – zetten*, zó, dat de haan niet kan overgaan.

rust'altaar, o. –altaren (R.-K. *hulpaltaartje, opgeslagen op de processieweg, waar de zegen gegeven wordt met het Allerheiligste*; Z.-N. *heiligenhuisje*); **–anker,** o. –s (*zwaar anker, vroeger in de rusten gevierd*); **–bank,** v. –en (*bank, om op uit te rusten*; ook: *canapé*): *–en laten aanbrengen*; **–bed,** o. –bedden (*legerstede*; ook: *bed om op uit te rusten*, en *geen bed om op te slapen*; *divan*); **–dag,** m. –en (*dag, waarop niet gewerkt wordt: feestdag, vacantiedag, Zondag*).

rus'teloos, bn., bw.; rustelozer, meest – (*zonder rust*; *voortdurend in beweging, bezig, werkende*): *rusteloze arbeid*; *de zieke bracht de nacht – door*, zonder te slapen; *hij werkte – verder*, zonder ophouden; **rusteloos'heid,** v. (*voortdurende beweging, voortdurend bezig zijn*; *ongedurigheid*): *de – der jeugd*; *e. zekere –*.

I. rus'ten, rustte, h. gerust (1 *rust houden na arbeid of vermoeienis*; *uitrusten, verpozen*; 2 *rust houden door de slaap, slapen*; ook: *in de houding van een slapende rust houden*; 3 *de eeuwige slaap slapen, in het graf liggen*; 4 *vrij zijn van arbeid enz.* inz. *van ambtsbezigheden of andere werkzaamheden na het neerleggen van ambt of bedrijf*; 5 *innerlijke vrede hebben*; 6 van zaken, werktuigen enz.: *in rust, in bewegingloze toestand zijn*; 7 v. onstoffelijke zaken: *in onaangeroerde toestand zijn*; 8 *niet voortgaan, ophouden*; 9 *behaaglijk stilliggen*; 10 *liggen, staan, zich bevinden* van stoffelijke en onstoffelijke zaken; 11 *als iets bezwarends, als een last drukken op*; 12 *steunen, gedragen worden door*; 13 *gegrondvest, gebaseerd zijn op*; ook fig.; 14 v. d. ogen: *gevestigd zijn op*; 15 *leunen op of tegen, om rust of steun te verkrijgen*): 1 *na gedane arbeid is het goed –*; *uithangbord „De Rustende Jager"*; *van zijn arbeid –*; *niet – voor*; 2 *de zieke had weinig gerust*; *rust wel*; *wel te –*; *hij slaapt niet, hij rust wat*; 3 *Hier rust ....*; *hij ruste in vrede*; 4 *een –d hoogleraar*; *–de schutterij*, nonactief; 5 *rust mijn ziel*; 6 *het zwaard rustte niet*; *het penseel laten –*; 7 *dit vraagstuk laten we –*; 8 *dit werk moet enige tijd (blijven) –*; *de zaak voorlopig laten –*; 9 *zijn hand rustte op het blonde hoofd van zijn zoontje*; 10 *de dauw rust op de bladeren*; *een wolk rust op zijn voorhoofd*; *een vloek rust op die familie*; 11 *de op de eigendommen –de hypotheken*; *een taak rust op mij*; 12 *de muur rust op twee kolommen*; 13 *de dijken – op de kleilaag*; *dat rust op waarneming*; 14 *zij voelde zijn blik op haar –*; 15 *op zijn stok –*; *laat het geweer tegen de schouder –*.

II. rus'ten, zich, rustte zich, h. zich gerust (*zich gereedmaken*): *zich ten strijde –*.

rust'geld, o. (Z.-N. *pensioen*).

rusticiteit', v. (Fr. [Lat. rusticitas]: *landelijke eenvoud*; ongunstig: *boersheid*). (ci = sie).

rustiek', bn. (Fr. rustique [Lat. rusticus]: *landelijk, eenvoudig*; ong.: *boers, lomp, ruw*; *in zijn natuurlijke toestand gelaten, of althans daarvan de indruk makend*): *een –e brug*, als door de natuur gevormd, b.v. van op maat gezaagde stammen als vloer, en met dikke takken als leuning, beide ongeschild; als bw.: *– bewerken*.

I. rus'tig 1 bn. (1 *vrij van arbeid*; 2 *vrij van [tijdelijke] zorgen*; 3 v. e. nacht: *niet slapeloos*; 4 *in rust, niet of weinig in beweging*; 5 *niet in onregelmatige, snelle, gejaagde beweging*; 6 *vrij van innerlijke beroering*; *kalm, bedaard*; *onbewogen, koel*; 7 *stil, geluidloos*; 8 *niet luidruchtig*; *niet druk*; 9 *ongestoord*; *niet belemmerd of gehinderd*; 10 *niet oproerig*): 1 *een –e oude dag*; 2 *het was geen – jaar voor hem*; 3 *de zieke had een –e nacht*; 4 *de –e lucht*; *de zieke was nu –*; 5 *een –e ademhaling*; 6 *een – leven zonder emoties*; *een –e kalmte*; 7 *een –e stilte*; 8 *– licht*; *–e klanken*; 9 *in het – bezit van zijn erfdeel*; 10 *de stad was –*; **2** bw. in bijna al de bet. v. het bn.: *– leven*; *de nacht – doorbrengen*; *laat de plant – groeien*; *het hart sloeg –*; *de vlam brandt –*; *iets – afwachten*, zonder vrees; *iets – kunnen doen*, zonder vrees voor gevaar, veilig; *– kunnen studeren*; *– slapen*.

II. rus'tig 1 bn. (*de voor een strijd vereiste eigenschappen bezittende*; *moedig, dapper*): *een – krijger van dertig jaren*; *– in het gevaar*; **2** bw. (*op een kloeke, flinke wijze*): *ik hief eens – aan te zingen*; ietwat vero.

rus'tigheid, v. (1 *afwezigheid van onregelmatige beweging, gelijkmatigheid*; 2 *innerlijke rust*; *kalmte, bedaardheid*; 3 *afwezigheid van lawaai, ophef, drukte*): 1 *de – van het licht*; 2 *– van geest*; *met grote – sprak ze*; 3 *met de – van echte wetenschap*.

rus'tigjes, –lijk, bw. (*op rustige wijze*).

rus'ting, v. –en (*wapenrusting, harnas*).

rust'jaar, o. –jaren (*sabbatsjaar*, zie ald.); **–kamer,** v. –s (vero. *wapenkamer*); **–kuur,** v. (*geneeswijze, die in hoofdzaak in rust bestaat*); **–lievend,** bn. (*van vrede houdende*); **–plaats,** v. –en (*plaats, om te rusten, waar men rust*: *pleisterplaats, slaapplaats enz.*; verbonden met *laatste*: *kerkhof*); **–punt,** o. –en (*punt, bepaalde plaats, waar men tijdelijk rust neemt*; *vast tehuis of toevluchtsoord*; *steunpunt, punt, waarop iets rust*; *punt als teken van rust, pauze*; *–teken*); **–stoel,** m. –en (*leuningstoel*); **–teken,** o. –s (*teken, dat een rust te kennen geeft in de gesproken rede*; muz.

punt met boogje er over heen, ook: *boogje boven een noot, aanduidend een onbepaalde rust*); **–tijd,** m. –en (*tijd van rust; schofttijd, vacantie enz.*); **–uur,** o. –uren (*uur, gedurende hetwelk men niet werkt; bedtijd, uur van verpozing*); **–verstoorder,** m. –s (*iem., die de rust van anderen verstoort*); **–verstoring,** v. –en (*het verstoren der [publieke] rust door opstootjes enz.*).

rut, in de zegsw. – *zijn,* blut, geen geld meer hebben, alles bij het spel verloren hebben; *iem. – spelen,* hem alles afwinnen.

rutsch'baan, v. –banen (Duits: *glijbaan met sterke golvingen, hobbelbaan als kermisvermaak en in speeltuinen*); l. *roetsj'–*.

ruw 1 bn. (1 v. planten: *ruig, harig; borstelig, stekelig*; 2 van stoffen: *harig, grof*; 3 *grof, niet fijn*; 4 *oneffen, ongelijk, niet glad van oppervlak*; 5 *onbewerkt; onafgewerkt*; 6 *oppervlakkig, in grove trekken, globaal*; 7 *primitief, elementair*; 8 v. weer of wind: *guur, bar; wild en onstuimig*; 9 *hard, hardvochtig, streng, wreed*; 10 *onbeschaafd, ongemanierd, lomp*; 11 *niet gevoelig; grof bewerktuigd*; 12 *wild en woest*): 1 – *loof; –e paaraestaart*; 2 *–e handdoeken*; 3 *–e, boerse trekken*; 4 *het hout is –; –e handen; een –e weg,* hobbelig, niet gelijk, ook fig.; *een –e plank*; 5 *–e cacao; – vlas,* ongehekeld; *–e diamant,* ongeslepen; *– zink, ijzer enz.,* zoals zij uit de hoogoven komen; *–e suiker,* ongeraffineerd; *tabak in –e staat*; 6 *een –e schets; een –e schatting; de –e opbrengst,* bruto, onzuiver; 7 *een –e ladder*; 8 *– weer; een –e wind, een – klimaat*; 9 *gewetenloos en –; een – karakter*; 10 *ongeleerde en –e mannen; –e zeden; een –e gast, klant; – geweld; –e uitdrukkingen*; 11 *een –e zeebonk*; 12 *op –e wijze; met –e hand; –e spelen*; **2** bw. (1 *op onbeschaafde, lompe wijze*; 2 *op hardvochtige, gevoelloze wijze*; 3 *op forse wijze*; 4 *op zorgeloze en roekeloze wijze*; 5 *globaal, bij schatting*; 6 *niet [volkomen] afgewerkt*): 1 *iem. – afwijzen*; 2 *zijn stem klonk hard en –*; 3 *de onderhandelingen werden – afgebroken,* brusk; 4 *– spelen*; 5 *opkopen – per kilo*; 6 *– gegoten lettertypen*; **3** o. (*ruwe diamant*): *het – is duur.*

ru'waard, m. –en, –s (*toeziener; tijdelijk bewindvoerder, landvoogd*); vero.

ruw'bast, m. –en (*lompe, onbeschofte vent*).

ruwbla'dig, bn. (*ruw van blad zijnde*).

ruwbla'digen, v. mv. (*plantenfamilie met ruwe beharing*; Lat. asperfoliaceae).

ruw'doek, o. (*benaming van het laken, als het pas van de weefstoel komt*); **–glas,** o. (*niet geslepen en gepolijst glas en daardoor niet doorzichtig*); **–ha'rig,** bn. (*ruig van haar*): *een –e hond, de –e beer.*

ru'wen, ruwde, h. geruwd (technische term: van laken: *kaarden*; van rubber: *met een ruw, niet-glad oppervlak voorzien*): *matten met geruwde rubber.*

ruw'heid, ru'wigheid, v. –heden (*het ruwzijn* in verschillende bet.; inz. *oneffenheid*; fig. *ongemanierdheid*).

ruw'ijzer, o. (*door smelting in hoogovens uit ijzererts verkregen ijzer*); **–koper,** o.

ruw'kruid, o. (*Lieve-vrouwenbedstro*).

ru'zie, v. –s (*twist; krakeel; gekijf*): *– met iem. hebben; – maken over; met ruzie,* met moeite, nauwelijks; *de – afdrinken; hooglopende –; – zoeken*; nog Z.-N.: *moeite, last.*

ru'ziemaker, m. –s; **–toon,** m. (*hoge en scherpe kijftoon*); **–zoeker,** m. –s (*twistzoeker*).

S.

S. of **s.** – 1 Lat. *Sa'lus,* heil, welzijn; 2 Lat. *Sig'num,* teken, merk; 3 It. *So'lo* (muz.) alleenzang; 4 It. *Sopra'no,* sopraan; 5 *stère,* m³; 6 Lat. *signe'tur*; zie **sign.** en **St.**

salv. tit. – Lat. *sal'vo ti'tulo*; zie **s.t.**

sc. – 1 Lat. *sci'licet,* namelijk; 2 z. **sculps.**

sculps. – Lat. *sculp'sit,* hij, zij heeft (het) gegraveerd.

scr. – Lat. *scrip'sit,* hij, zij h. het geschreven.

S. D. A. P. – Sociaal-democratische Arbeiderspartij; ook *Esdeapee,* afl. *Esdeapeeër.*

S. D. G. – Lat. *So'li De'o glo'ria*; zie ald.

sec. – *secunde,* z. ald.

S. E. C. – Lat. *Sal'vo erro're cal'culi*; zie ald.

Sen. – 1 Lat. *Sena'tor, Senaat*; 2 **Sr.** 2.

S. E. & O. – Zie *Sal'vo erro're et omissio'ne.*

seq. of **sq.** – Lat. *se'quens,* de, het volgende.

s. g. – *soortelijk gewicht*; zie ald.

sh. – *shilling.*

S. H. – Lat. *Sal'vo hono're,* m. behoud v. eer.

S. H. & S. – Lat. *Sal'vo hono're et stipen'dio,* met behoud van eer en jaarwedde.

S. H. & T. – *Sal'vo hono're et ti'tulo,* met behoud van eer en titel.

S. I. – *Sa'rekat Is'lam*; zie ald.

sign. – 1 Lat. *signe'tur,* men ondertekene; 2 Lat. *signatum erat,* was getekend.

S. J. – achter de (eigen)naam: Lat. *Societa'tis Je'su,* lid der Jezuïetenorde.

S. M. C. – Lat. *Sa'cri ministe'rii candida'tus,* candidaat van het heilige leraarsambt.

S. O. S. – Eng. *Save our souls,* red onze zielen d.i. ons leven, radiografisch noodsein; (in werkelijkheid bestaat thans geen noodsein S. O. S. Het internationale roepteken: 3 punten, 3 strepen en weer 3 punten, duidt niet de letters S. O. S. aan).

S. P. D. – Lat. *Salu'tem plu'rimam di'cit,* hij groet u zeer, opschrift v. e. Latijnse brief.

S. P. Q. R. – Lat. *Sena'tus Populus'que Roma'nus,* de Romeinse Senaat en het Romeinse volk; zo ook S. P. Q. H., de raad en het volk in Den Haag enz.

S. P. T. T. Z. – *Spoorwegen, Posterijen, Telegraaf, Telefoon, Zeewezen* (in België).

sq. – *se'quens,* de of het volgende; zie seq.

Sr. – 1 Lat. *Sieur,* heer; 2 *senior*; zie **Sen.**

S. S. – 1 Lat. *Sa'cra Scriptu'ra,* de H. Schrift; 2 *Staatsspoorwegen*; 3 *Stoomschip.*

s. s. t. t. – Lat. *sal'vis ti'tulis,* behoudens de titels.

s. t. – Lat. *sal'vo ti'tulo,* onverminderd, behoudens de titel.

St. – *Sint,* heilige (ook wel **S.**).

Stbl. – *Staatsblad.*

Stct. – *Staatscourant.*

sup. – 1 Lat. *su'pra,* boven; 2 Lat. *superior.*

s. v. – Lat. *sal'va ve'nia,* met verlof (gezegd).

s. v. p. – Fr. *s'il vous plaît,* als het u belieft.

s. v. v. – Lat. *sit ve'nia ver'bo,* met verlof gezegd.

synd. – *syndicaat'*; zie aldaar.

s, v. s's, s'je (1 als klank: *een medeklinker*; 2 als teken: *de negentiende letter van het alphabet*; 3 *al de woorden in een woordenboek enz. onder* –): 1 *naar de plaats in de mond, waar de – gesproken wordt, noemt men de – tandmedeklinker of dentaal*; 2 *een mooie* –; 3 *moet ik zoeken bij de – of bij de z?* nog: naam van sommige zaken met de vorm van een s, in het mv. meestal *essen* geschreven: *een ketting met haak en s.*

sa, tw. (*welaan! komaan!*): – *mannen* –!

I. saai, o. en v. (soorten) –en (*zekere gekeperde wollen stof*; Z.-N. *sajet, [half]wollen weef- of breigaren*); **–wever,** m. –s.

II. saai 1 bn. (1 van personen: *waarvan weinig uitgaat, weinig levendig*; 2 van toestanden enz.: *vervelend, weinig bewogen*): 1 *een –e kerel*; 2 *het is er vrij* –; **2** bw. (*op vervelende wijze*): – *praten.*

I. saai'en, o. –s (*schrobnet met kleine mazen*).

II. saai'en, bn. (*van saai*: Z.-N. *van sajet*).

saai'heid, v.

saam, bw.; zie samen.

Sab'bat, m. sabbatten (Hebr. *wekelijkse gewijde rustdag der Israëlieten*, nl. *op onze Zaterdag*; in het alg. *rustdag*); **–dag,** m. –dagen, of Sab'batsdag; **Sabbatist',** m. en v. –en (*naam van de aanhangers van verschillende secten, die de viering van de Sabbat naast of in plaats van de Zondag eisen*).

Sab'batsdag, m. –dagen; **–jaar,** o. –jaren (*het zevende jaar*): *de akker moest volgens de wet van Mozes in het – blijven liggen*; **–lamp,** v. –en (*lamp, die bij de Joden op de Sabbat ontstoken wordt*): *de – is een hanglamp met vijf tot acht in 't rond aangebrachte olielampjes en wordt Vrijdagavond ontstoken*; **–reis,** v. –reizen (*afstand van 2000 schreden, waarover Joden op de sabbat mogen reizen*); **–rust,** v. (*rust van arbeid op sabbat*); **–schender,** m. –s (*man, die de rust van de sabbat schendt*); **–schennis,** v.; **–vrouw,** v. –en (*christenvrouw, die op de sabbat in een Israëlietisch gezin het werk verricht*).

sab'beren, zie zabberen.

I. sa'bel, o. (Russisch: 1 *bont v. h. sabeldier*; 2 wapenk. *zwarte kleur*): 1 *een kraag van* –; 2 *een gouden leeuw in een veld van* –.

II. sa'bel, v. –s, sabeltje (Slavisch: *gebogen zwaard met één snede*; *metselaarsgereedschap tot het aanstoppen van blokken steen met mortel*): *een zware* –; *schermer op* –.

sa'beldier, o. –en (*marterachtig dier, dat het sabelbont oplevert* inz. in N.-Siberië; Lat. mustela zibellina); ook, –marter.

sa'belhouw, m. –en; **–kling,** v. –en; **–knop,** m. –knoppen (*knop boven aan het gevest*); **–koppel,** m. –s (*riem, waaraan de sabel hangt*); **–kwast,** m. –en; **–schede,** v. –n.

Sabe'na, v. (letterwoord: *Belgische Luchtvaartmaatschappij*).

sabota'ge, v. (Fr. *het moedwillig bederven of beschadigen van materieel, gereedschappen enz., door arbeiders als strijdmiddel, zonderdat de daders vat op zich geven*; *opzettelijk iets in de war sturende handeling*).

saboteren, gesaboteerd (Fr. *sabotage plegen*, eig. en fig.).

sabreur', m. –s (Fr. *houwdegen, ijzervreter*; sport: *sabelschermer*).

sacchari'ne, v. (v. Gr.-Lat. saccharum = suiker, oorspr. Sanskr.: *stof van sterk zoetmakend vermogen, doch zonder voedingswaarde*, in 1879 in Baltimore door Fahlberg uit steenkolenteer afgescheiden); l. *sakkari'ne.*

sa'chem, m. –s (*Indiaans opperhoofd*).

sachet', o. –s (Fr. eig. kleine zak [sac]: inz. *pakje met welriekende stoffen, dat tussen linnengoed, postpapier enz. gelegd wordt*).

Sach'senspiegel, m. (*oud Duits wetboek der Middeleeuwen*). (ch = k).

sa'cra, o. mv. (Lat. *heilige voorwerpen*).

sacrament', o. –en (Lat. sacramentum: *genademiddel*; R.-K. *elk der zeven uitwendige tekenen door Christus ingesteld, waardoor genade wordt aangeduid en gegeven*: *het Doopsel, het Vormsel, het H. Sacrament des Altaars, de Biecht, het H. Oliesel, het Priesterschap en het Huwelijk*; inz. *Sacrament des Altaars*, ook: *het H. Oliesel*; Prot. *elk der kerkelijke gewijde handelingen, die als instellingen van Christus worden beschouwd* nl. *doop en avondmaal*).

sacramenta'liën, v. mv. (R.-K. *plechtigheden bij het toedienen der sacramenten*; ook: *zegeningen*; *gewijde voorwerpen enz.*).

sacramenteel', bn. (Fr. sacramentel: *tot e. sacrament behorend*): *sacramentele woorden.*

Sacraments'dag, m. –dagen (R.-K. *feestdag op de 2de Donderdag na Pinksteren, ingesteld door paus Urbanus IV, in 1264*).

sacreren, gesacreerd (Fr. [Lat. sacrare]: *heiligen, wijden, zalven*; ook *vloeken*).

sacrificeren, –fiëren, gesacrifi(c)eerd (Fr. sacrifier, Lat. sacrificare: [*op*]*offeren*).

sacrifi'cie o. –s, sacrificiën (Fr. sacrifice, Lat. sacrificium: *offer*): het – der Mis.

sacrilè'ge, o. –s (Fr. *heiligschennis*), ook: **sacrile'gie,** v. –s, sacrilegiën, Lat. **sacrile'gium,** o. sacrile'gia. (g = g).

sacristein', m. –en (Fr. sacristain [Lat. sacrista]: R.-K. *koster*): *de – met sleutels.*

sacristie', v. –s, sacristieën, **sacristij',** v. –en (Fr., Lat. sacristia: *kerkekamer, kamer naast de kerk als bewaar- en kleedkamer*).

Sadducee'ër, m. –s, Sadduceeën (*een niet aan de opstanding der doden gelovende Israëlietische sekte, in de dagen van Christus*).

sa'do, v. sado's (O.-I. [Fr. dos-à-dos]: *rijtuig op twee wielen, waarin men rug aan rug zit*).

Sae'vis tranquil'lus in un'dis, Lat. *Kalm te midden der woedende baren*: leus van Willem den Zwijger (1533–'84). (qu = kw).

safe, Eng. **1** bn. (*veilig, zeker*); **2** v. –s (*safe-deposit*): *geld in de – brengen.*

safe-deposit, v. –s (Eng. *inrichting om geld, geldswaardige papieren enz. veilig te bewaren*: *brandvrije bewaarkluis*); **–loket,** o. –loketten (*loket of vak i. e. safe-deposit*).

safety first (Eng. *vóór alles veiligheid*).

saffiaan', o. (*fijn marokijn*, naar Sa(f)fi, stad in Marokko, of Perzisch = geiteleer); als bn.: *een – beursje*; zie alpaca, opm.

saffier', Lat. sapphirus, oorspr. Gr.-Hebr. ([*hemelsblauwe*] *edelsteen*), **1** (voorwerpsn.), m. –en; **2** (stofn.), o.; **–blauw,** bn.

safflor', o. (Fr. safflour, oorspr. Arab.: *uit Egypte afkomstige plantensoort, die een rode of gele verfstof oplevert*).

Saf'fo, v.; zie Sappho.

saffraan', v. (Fr. safran, oorspr. Arab.: *specerij en kleurstof uit de stampers v. e. krokussoort*; *de plant*; Lat. crocus sativus); **–kleurig,** bn. (*lichtgeel*): *een – lint.*

sagaai', v. –en (*werpspies*); zie assagaai.

sa'ge, v. –n (Duits: eig. *vertelling*; *volksoverlevering, door de phantasie uitgebreid, meest-*

al berustend op historische grondslag, verg. mythe; in het alg. *overgeleverd romantisch verhaal* inz. *uit het heldentijdperk*).
sa'gen, zie versagen.
sa'go, v. (O.-I., Mal. sagoe: *voedingsmiddel, bereid uit het merg van palmsoorten* inz. *van de sagopalm; palmmeel*); **–meel,** o.; **–melk,** v. (*melk, waarin sago gekookt is*); **–palm,** m. –en (O.-I. *naam van enige palmsoorten, die sago opleveren*; Lat. sagus); **–soep,** v. (*soep, met sago bereid*); **–weer, sa'guweer,** v. (O.-I. *palmwijn*; zie ald.).
Sa'hara, v. (Arab. eig. de grijs-rode; aardr. *de grote woestijn van N.-Afrika*).
saillant', Fr. **1** bn. (*vooruitspringend*; **fig.** *in het oog springend*); **2** v. –s (*vooruitspringend deel ener versterkte linie*).
saillie', v. –s (Fr. bouwk. *uitstek, uitsteeksel*; fig. *vernuftige uitval, geestige zet*).
sajet', v. en o. (soorten) sajetten (Fr. sayette: *halfgekamd wollen garen; getwijnd breien stopgaren*); **sajet'ten,** bn.: – *kousen*.
saj'jid, m. -s (O.-I. *betiteling van Arabieren van adel, die hun geslacht afleiden van den Profeet*).
sa'joer, v. (O.-I. *groente*); meestal: *sa'joeran*, zelden: *sa'joer-ma'joer* (allerhande groenten).
sak, m. sakken (Fr. oorspr. Hebr.: *ruim dameskleed, japon der 18e eeuw*).
sake', saki', v. (Japan: *alcoholische drank uit rijst*).
sakerdaan'hout, o. (*kostbare, thans onder die naam niet meer bekende houtsoort*).
sak'keren, sakkerde, h. gesakkerd (Z.-N. *vloeken*).
sakkerloot', tw. (*bastaardvloek*); ook: **sapperloot',** uitdrukking van verbazing.
sak'kers, bn. (Z.-N. *vervloekt*).
Saks, m. –en (*bewoner van Saksen*); dit woord is beter dan: *Sak'ser*.
sak'sen-wei'mar, m. –s (*hoge, stijve kepi met grote leren klep*).
Sak'sisch, bn.: – *porselein, een –e kanarie*; **–blauw,** o. (*lichtblauwe kleurstof*).
sala'de, sla, v. (Fr. salade: *bekende bladplant*; Lat. lactuca sativa); zie sla; **–lepel,** m. –s; **–olie,** v.; **–vork,** v. –en.
salaman'der, m. –s (Gr.-Lat. salamandra: *tweeslachtig dier, in uiterlijk veel op een hagedis lijkend; scheldwoord*).
salami'ne, v. (*zware zijdestof*).
salang(a)an', v. salanganen (v. Mal. sarang = nest: *klipzwaluw* inz. *op de Soendaeilanden, die de eetbare vogelnestjes bouwt*; Lat. collocalia fuciphaga).
salariëren, gesalarieerd (Fr. *een salaris geven, bezoldigen; een salaris verbinden aan*): *iem., iets* –.
sala'ris, o. salarissen (Fr. salaire, gelatiniseerd: *bezoldiging*); **–regeling,** v. –en.
salderen, gesaldeerd (*het saldo opmaken en door betaling vereffenen: rekeningen afsluiten*).
sal'dibalans, v. –en (*staat, met behulp van de proefbalans opgemaakt, bevattende de saldi van alle rekeningen in het grootboek*).
sal'do, o. saldo's, saldi (It. *overschot, verschil tussen credit en debet, slot*): *batig* –, winst; *nadelig* –, verlies; – *trekken*, bepalen.
sa'lemli(e)k, v. –s (*wekelijkse optocht op Vrijdag van den sultan naar de moskee*).
sa'lep, v. (Arab. *wortel van standelkruidsoorten, waaruit een geneeskrachtige drank bereid wordt; de drank*); **–drank,** m. –en.
salet', o. saletten (Fr. salette eig. zaaltje: *gezelschapszaal, ontvangkamer, salon*, vero.; *avondje, gezellige bijeenkomst in de 18e eeuw, kransje*); **–jonker,** m. –s (*modefat*), vero.
sali . . ., van Lat. sal = zout.
salicyl'watten, v. mv. (*antiseptische watten, doortrokken met een salicyloplossing*).
salicyl'zuur, o. (*bederfwerend middel*).
sa'lie 1 v. (plantk. *lipbloemige plant*; Lat. salvia; *geneesmiddel of kruiderij, uit de salie bereid*; ook: *saliemelk*): – *drinken*; **2** m. –s (*Jan Salie*): *een echte* –; **–melk,** v. (*melk, getrokken op saliebladeren*).
sali'ne, v. –n (Fr. *zoutmijn; zoutziederij*).
salinome'ter, m. –s (*meter v. h. zoutgehalte*).
Sa'lisch, bn. (*betrekking hebbende op, van of volgens de Salische Franken*): *de –e wet*, (5e eeuw), die de vrouwen van de erfenis, later van de troonopvolging uitsloot.
Sal'land, o. (*graafschap in Overijsel*).
salmagun'di, o. (*haringsla*; bekend werk van Potgieter 1808–1875).
sal'mi, o. (*gebraden wild, gevogelte in pikante saus, een soort van ragoût*).
salmiak', salmoniak', v. (scheik. *sal ammoniacum, ammoniumchloride*).
Sa'lomo(n), zoon v. David, om zijn wijsheid beroemde koning der Joden, ± 950 v. C.: *de wijsheid v.* –; *de Tempel v.* –.
sa'lomonszegel, v. –s (*in 't wild groeiend lelieachtig plantje*; Lat. polygonatum).
salon', o. (soms, m.) –s, salonnetje (Fr. *ontvangkamer, mooie kamer; zulk een vertrek, als geregelde plaats van samenkomst van een gezelschap van personen uit de uitgaande wereld*; in samenstellingen: *vertrek, ingericht tot het ontvangen van cliëntele*; ook: *zaal tot expositie v. schilderijen enz.; jaarlijkse tentoonstelling van schilderijen enz.* inz. *te Parijs*); **–ameublement,** o. –en; **–boot,** v. –boten (*mooi ingerichte passagiersboot*); **–held,** m. –en (*gezelschapsmens, die in salons een goed figuur maakt* [*maar weinig betekent*]); **–muziek,** v. (*lichte, oppervlakkige muziek*); **–trein,** m. –en (*trein met salonwagens*); **–wagen,** m. –s (*spoorwagon, als salon ingericht*): *de koninklijke* –.
salpe'ter, o. (Lat. sal petrae = steenzout: *kaliumnitraat, delfstof* inz. als bestanddeel v. buskruit en als meststof bekend); **–zuur, 1** o. (*sterkwater, bijtend vocht, met behulp van zwavelzuur uit salpeter verkregen*): *zouten afgeleid van – heten nitraten*; **2** bn.
saltimban'que, m. –s (Fr. *kunstenmaker*).
sal'to, m. salto's (It. *sprong*); **––morta'le,** m. ––mortale's (*halsbrekende sprong, waarbij de springer over de kop buitelt zonder de grond te raken*; fig. *een groot waagstuk*).
salueren, gesalueerd (Fr. *groeten*; mil. *de militaire groet brengen, aanslaan*).
sa'lus po'pulo (Lat. *aan het volk heil!*).
saluut', o. (Fr. salut: 1 oudtijds in begroetingen in de aanhef van min of meer officiële brieven: *heil*; 2 *afscheidsgroet*; 3 *groet* inz. militaire groet of van een schip): 1 *aan allen, die deze zullen horen –!* 2 *nog iets? anders* –; 3 *een – met de degen; een – met het vaandel*; **–schot,** o. –schoten (*ereschot*).
sal'va approbatio'ne (Lat. *behoudens goedkeuring*).
Salvation-army, o. (Eng. *Leger des Heils*).
Salva'tor, m. (Lat. *Redder, Heiland*).
sal've (Lat. *wees gegroet, welkom*): – *regi'-*

na, wees gegroet koningin, R.-K. lofzang ter ere van de H.-Maagd.

I. sal'vo, o. salvo's (It. salva: *gelijktijdige losbranding van vuurwapenen*; bij uitbr. v. uitroepen, van een menigte); **–vuur,** o.

II. sal'vo erro're et omissio'ne (Lat. *behoudens fouten en misstellingen*): verkort onder rekeningen-courant; zie **S. E. & O.**; – erro're cal'culi, behoudens rekenfouten, zie **S. E. C.**; – **hono're,** zie **S. H.**; – **ti'tulo,** zie **s. t.** en **s. s. t. t.**

Salz'kammergut, o. (*het zoutrijk domeingoed van Oostenrijk in de Stiermarkse Alpen*); lees *zaltskammergoet*.

samaar', v. samaren, samaartje (o.-Fr. samare: *lang vrouwenkleed*; ook v. mannen: *lange mantel, lang, ruim ambtsgewaad*); vero.

Samari'a, o. (Bijb. *hoofdstad van Israël*, ± *889 v. C. gesticht*; ook: *gedeelte van Palestina*).

Samaritaan', m. Samaritanen (*bewoner van Samari'a in Christus' tijd*; fig. zie Luc. 10: 30–37: *iem., die zich over een ander ontfermt, zonder daartoe aangewezen te zijn*): *de barmhartige –*; **–se,** v. –n.

sam'bal, v. (O.-I. *scherpe toespijs bij de rijst*).

sambeni'to, o. sambenito's (Sp. uit saco bendito [Lat. saccus benedictus] of waarschijnlijker uit San Benito, een scapulier, oorspr. de San Benito: *ketterhemd*: *geel hemd met afbeeldingen van duivels en vlammen, waarin de door de Inquisitie veroordeelde ketters verbrand werden*; *ook bij een auto-da-fé gebruikt als bespotting*). (e = ee).

sam'bo(e)k, v. –bokken; zie sjambok.

sambreel', v. sambrelen (Z.-Afr. *zonnescherm*).

sameet', o. (o.-Fr. samit: *fluweel*); vero.

sa'men, te za'men, bw. (*bij elkaar, te gader, als een geheel beschouwd*; *onderling, onder elkander*): – *met*; als eerste lid van samenst. meestal *samen*, soms *saam*; het vormt scheidbaar samengestelde w.w., als:

sa'menbinden, bond –, h. –gebonden (*door binden aaneenhechten*: *bijeen-, aaneenbinden*): *takken tot een rijsbos –*.

sa'mendoen, deed –, h. –gedaan (*zich voor een of andere handeling aaneensluiten*; *te zamen met iem. iets doen*).

sa'menflansen, flanste –, h. samengeflanst (*op slordige wijze met elkaar verbinden of verenigen tot een geheel*): *een opstel –*.

sa'mengaan, ging –, h., i. samengegaan (eig. *te zamen, in elkaars gezelschap gaan*; v. eigenschappen: *aanwezig zijn bij een zelfden persoon, een zelfde zaak, gepaard gaan*): *hebzucht en altruïsme kunnen niet –*; – *met*.

sa'mengeordende wetten, v. mv. (België: *in onderling verband gebrachte wetten over een bepaald onderwerp*).

sa'mengesteld, bn. (*niet-enkelvoudig, uit verschillende bestanddelen gevormd*): spraakk. *een –e volzin*, uit twee of meer enkelvoudige zinnen bestaande; *een – blad*, met verscheiden blaadjes aan één steel; *–e interest*, interest op interest; – *oog*, facetoog, bestaande uit een groot aantal enkelvoudige oogjes b.v. bij insecten; *een –e stof*, scheik. een mengsel of verbinding van twee of meer enkelvoudige stoffen of elementen.

samengesteldbloe'migen, v. mv. (composieten: *familie, waarvan de bloemen uit meer dan één individu bestaan*).

sa'mengezworenen, m. mv. (*deelgenoten aan een samenzwering*); ook, saam–.

sa'menhang, m. (*onderling verband*): *in –*.

sa'menhangen: *dat hangt samen met*; België: *–de misdrijven*, tegelijkertijd gepleegd door verschillende personen samen of na afspraak op verschillende tijden.

sa'menhoren, hoorde –, h. samengehoord (*bij elkaar behoren of passen*); **–ho'righeid,** v.: *de – van die twee partijen*; als germ. beschouwd; **–komst,** v. –en (*gelegenheid of keer, dat twee of meer personen samenkomen*; inz. *vergadering* [*van meer dan twee personen*], *bijeenkomst*); **–leving,** v. (1 *het samen leven of verkeren in de maatschappij, als man en vrouw*; *omgang, verkeer*; 2 *het geheel der met elkaar verkerende mensen*; *maatschappij*): 1 *neiging van den mens tot –*; 2 *de moderne –*; **–loop,** m. (1 *plaats, waar rivieren, wegen, zich verenigen*; 2 van omstandigheden: *toevallige en gelijktijdige vereniging*): 1 *Coblenz ligt aan de – van twee rivieren*; 2 *een – van omstandigheden*; rechtst. – *van misdrijven*; **–raapsel,** o. –s (*mengelmoes*): *een – van leugens*.

sa'menrotten, rotten –, hebben en zijn samengerot (*met oproerige of kwade bedoelingen te hoop lopen*): *de rebellen gaan –*.

sa'menscholen, schoolden –, hebben en zijn samengeschoold (*groepsgewijze bijeenkomen*, inz. *v. e.* [*dreigende*] *menigte*): *de menigte schoolde – voor het stadhuis*; **–scholing,** v. –en: *–en van meer dan drie personen*.

sa'mensmelten, h. (1), i. (2) samengesmolten (1 *door smelten tot een geheel maken*; *een volkomen vereniging tot stand brengen*; 2 *door smelten tot e. geheel worden*; *zich volkomen verenigen*): 1 *koper en tin –*; *tot e. volk –*; 2 *metalen kunnen –*; *de stemmen smolten samen*.

sa'menspannen, spande –, h. samengespannen (*een komplot smeden*): *tegen de regering –*; **–spanning,** v. –en, België: – *tegen den Koning*; *een – smeden*.

sa'menspraak, v. –spraken (inz. Z.-N. *tweespraak*).

sa'menstel, o. (*uit onderling verschillende bestanddelen gevormd geheel*; *wijze van samenstelling*: *inrichting, bouw*).

sa'menstellen, stelde –, h. samengesteld (*iets tot een geheel maken uit verschillende bestanddelen*): *een stoommachine –*; *water is een –gesteld stof*; *luchtbol is een –gesteld woord*.

sa'menstelling, v. –en (1 *het samenstellen*; 2 *wijze, waarop iets samengesteld is*; 3 *iets, dat samengesteld is*, inz. spraakk. *woord, dat door verbinding van twee of meer woorden is gevormd*): 1 *de – der ww.*; 2 *de veranderde – der Kamer*; 3 *de – jachthond*.

sa'mentellen, telde –, h. –geteld (*optellen* inz. Z.-N.); **–telling,** v. –en.

sa'mentrekken, trok samen, h. (1, 2, 3), i. (4) –getrokken (1 *naar elkander trekken, bijeentrekken*; 2 *door trekken tot een kleinere omvang brengen*; 3 spraakk. van twee lettergrepen of van twee of meer zinnen: *door verkorting* [*d. i. uitstoten van letters, weglaten van gemeenschappelijke zindelen*] *tot één maken*; 4 *naar elkander toe trekken*; *zich –*): 1 *troepen –*; 2 *de wenkbrauwen –*; 3 *twee zinnen –*; *weer is samengetrokken uit weder*; 4 *de onweerswolken trokken samen*; **–trekking,** v. –en (*het samentrekken* inz. in bet. 3); **–trekkingsteken,** o. –s (*teken, dat twee lettergrepen tot één zijn versmolten*), b.v. *rûan* (raden).

sa'menvloeien, vloeide–, is samengevloeid (*zich vloeiend verenigen*): *twee beken kunnen –, ook twee kleuren; –de pokken.*
sa'menvoeging, v. (*het samenvoegen,* in België: als rechtst.: *van verschillende akten van beschuldiging wegens eenzelfde misdrijf*).
sa'menweefsel, o. –s (*samengeweven geheel; iets, dat op ingewikkelde wijze is samengesteld, samenstelsel,* meestal ongunstig): *een – van leugens.*
sa'menzweren, ze zwoeren –, hebben –gezworen (*zich tot iets, meestal iets kwaads, in het geheim met anderen verbinden*); **–zweerder,** m. –s; **–zwering,** v. –en (*het samenzweren, komplot*).
sam'melaar, m. –s.
sam'melen, sammelde, h. gesammeld (*talmen, teuten*).
sa'moem, m. –s; zie samum.
Samojeed', m. Samojeden (*lid v. e. stam, wonende aan de kusten der N.-IJszee*).
samoreus', v. samoreuzen (*lang, plat vrachtschip, voor de binnenvaart in de Sambre- en Meuse-streek, uit welke namen het woord misschien is samengetrokken*).
samovar', v. –s (eig. *zelfkoker; Russische theeketel*), ook, samowar'.
sam'pan, –pang, m. –s (O.-I. oorspr. Chinees: *drieplank; klein kustvaartuig in de Indische archipel; sloep in vele soorten*).
Sam'son, m.; zie Simson.
Sa'muel, m. (Bijb. *de laatste der Richteren,* ± 1060 v. Chr.): *de twee boeken – bevatten de geschiedenis van Samuel en van de beide eerste koningen, Saul en David.*
sa'mum, sa'moem, m. –s (Arab. eig. giftige wind: *hete woestijnwind, chamsin*).
samu'rai, v. (*Japanse krijgsadel*).
sanato'rium, o. sanatoria (Lat. v. sanus = gezond: *gezondheidsinrichting, herstellingsoord*).
San'cho Pan'za, schildknaap van Don Quijote; tegenover zijn idealistischen heer vertegenwoordigt hij het gezond verstand, een nuchtere, practische levensopvatting, grenzend aan het platte; l. *Sant'sjo Pant'sa.*
sanc'tie, v. –s, sanctiën (Fr. [Lat. sanctio]: 1 *bevestiging, goedkeuring, bekrachtiging;* 2 *waarborg,* [*economische*] *dwangmaatregel om verdragsbepalingen te doen uitvoeren*): 1 *wettelijke – aan een bestaande toestand geven;* 2 *opheffing der –s;* lees *sank'sie.*
sanctionneren, gesanctionneerd (Fr. *bekrachtigen; sanctie verlenen aan*). (t = s).
sanctua'rium, o. (Ned.) –s, (Lat.) sanctuaria (Lat. *het heiligdom*: R.-K. *priesterkoor, heiligdomskamer, reliekschrijn*).
Sanc'tum Sancto'rum, o. (Lat. *het Heilige der Heiligen*).
sanc'tus, Lat. **1** bn. (*heilig*); **2** o., ook m. (*deel der Mis vóór de Consecratie, inleidend gebed of lied*).
sandaal', v. sandalen, sandaaltje (Fr. sandale [Gr.-Lat. sandalium]: *bindzool, snoerzool, schoeisel, bestaande uit een met banden aan de voet bevestigde zool*).
sandalwood, zie sandelwood.
san'darak, v. en o.; zie sandrak.
san'del-, san'dalboom, m. –bomen (oorspr. Arab. *Indische boomsoorten, waarvan het hout voor meubelen, als verfhout en in de geneeskunde gebruikt wordt;* Lat. pterocarpus santalinus); **–hout,** o.
san'delwood, o. –s (Eng. eig. *sandelhout: een paard van Soemba of Sandelhout-eiland*).
san'drak, o. (Fr. sandaraque, Gr. sandarake: *soort metaal;* ook: *harssoort*).
sand'sjak, m. –s (Turks: *afdeling, provincie, district van een vilajet*).
sandwich, m. –es (Eng. *dun vleesboterhammetje: twee op elkaar gelegde dunne sneetjes brood met vlees, kaas enz. er tussen, genoemd naar den Engelsen graaf Sandwich*).
sandwichman, m. –mannen (*man, met reclameborden op rug en borst*).
saneren, gesaneerd (Lat. sanare) beter: *gezond maken, verbeteren;* **sane'ring,** v. –en: *de – der financiën,* beter: in orde brengen, regelen.
sangfroid', o. (Fr. *koelbloedigheid*).
sangui'nicus, m. sanguinici (Lat. *iem., die sanguinisch, driftig, oplopend is*).(gui = gwie).
sangui'nisch, bn. (*bloedrijk, volbloedig;* fig. *vurig, driftig*): *een – temperament.*
San'hedrin, o. (Hebr. *de Hoge Raad, Joods gerechtshof in Jeruzalem*).
sanitair', bn. (Fr. *de gezondheid betreffende, uit een oogpunt van gezondheidsleer; tot de gezondheidsdienst behorende*): *een –e wetgeving, de –e dienst; –e artikelen; onder – aardewerk worden verstaan badkuipen, ondersteken, zeepbakjes, wastafels enz.*
sa'nitas, v. (Lat. *gezondheid!*).
San-Mar'co, v. (*St.-Marcuskerk in Venetië*).
sans-atout' (Fr. *zonder troef*).
sansculot'te, m. –n, –s (Fr. *iem., die geen kniebroek of culotte droeg, maar een lange pantalon: revolutionnair in 1789*).
Sansculotti'des, v. mv. (Fr. *vijf* [*in een schrikkeljaar zes*] *de Republikeinse kalender aanvullende feestdagen*).
sans-façon', o. (Fr. *zonder complimenten: ongegeneerdheid*): *blijf dineren, maar ——!*
sans-gê'ne, o. (Fr. *ongedwongenheid; als bij zich thuis, vrij en ongedwongen*).
Sans'krit, Sanskriet', o. (*oude taal der Hindoes*): *het – vervult bij de Brahmanen de rol van het Latijn in de R.-K. kerk.*
Sanskri'tisch, bn.: *de –e taal en letteren.*
Sanskritist', m. –en ([*wetenschappelijk*] *kenner of beoefenaar van het Sanskrit*).
Sans-souci', o. (Fr. eig. *zonder zorg; buitenzorg*): kasteel bij Potsdam, geliefde verblijfplaats v. Frederik den Gr. 1712–'86.
sant, m. –en (Sp. santo [Lat. sanctus]: [*manlijke*] *heilige*).
santé', v. (Fr. *gezondheid;* bij het toedrinken: *op uw gezondheid*); ook, **sant'jes.**
san'tekwant, v. –en (Z.-N. *oorveeg*).
santenboetiek', v. (*santenkraam*); oorspr. *santenboutique* = heiligenbeeldjeswinkel.
san'tenkraam, v. (*kraam, waarin heiligenbeeldjes worden verkocht;* spott.: *de hele rommel of boel*): *de hele –.*
santin', v. santinnen (*vrouwelijke heilige*).
santin'netje, o. –s (Z.-N. *prentje met een heilige vrouw of heilige maagd er op*).
sant'je, o. –s (Z.-N. *prentje, waarop een heilige is afgebeeld; bidprentje*).
santoni'ne, v. (*uit de zaden van het St.-Janskruid gewonnen wormdrijvend middel*).
santo'rie, v. (Fr. centaurée, Lat. centaurea: *duizendguldenkruid*).
San'tos-kof'fie, v. (*koffie, uitgevoerd uit Santos, uitvoerhaven van São Paulo, een der federatieve staten van de republiek Brazilië*).

san'tri, m. santri's (O.-I. op Java: *leerling ener school voor [Mohammedaans] godsdienstonderwijs*).
sap, o. sappen (*levensvocht in organische lichamen, planten, dierlijke lichamen*; Z.-N. fig. *kracht*).
sap'(p)anhout, o. (Mal. *hout van een Indische boomsoort* [Lat. caesalpinia sappan], *roodkleurend verfhout*).
sap'groen, o. (*groene kleurstof, uit de bessen van de kruisdoorn*); zie sapverf.
sa'pi, v. sapi's (O.-I. *rund*, tegenover karbouw = buffel).
sapien'ti sat (Lat. *voor den wijze genoeg*), d.i. een goed verstaander heeft maar een half woord nodig. (ti = tie).
sap'pe, v. –n, –s (Fr. [*met schanskorven enz. gedekte*] *loopgraaf*; *onderaardse gang naar of van een vesting enz.*).
sapperen, gesappeerd (*het aanleggen van sappen*).
sap'pel, Barg. *z. te – maken*, z. afjakkeren.
Sap'pen, zie Zappen.
sapperdekriek', **sapperloot',** **sapperment',** tw.; zie sakkerloot.
sappeur', m. –s (Fr. *soldaat, die sappen maakt*; vroeger: *infanteriesoldaat, vóór het regiment marcherende met een grote blanke bijl over de schouder, bijleman*).
sappeurs'baard, m. –en (*lange, volle baard*).
Sap'pho, v., Gr. lierdichteres, ± 600 v.C.; l. *Sap'-foo, Saf'foo*; *de Nederlandse –*, de Antwerpse dichteres Anna Bijns (16e eeuw).
sap'pig, bn. (*rijk aan sap* inz. v. vruchten; ook in toepassing op geestelijk gebied): *een –e kers*; *– vlees*, mals; *– geschilderd*, welig, vol leven; *–e taal*.
sap'pigheid, v. (*het sappig-zijn, het bevatten van veel sap*): *de – van sommige peren*.
sap'rijk, bn. (*rijk aan sap*): *–e peren*.
saprophiet', v. –en (Gr. sapros = rot: *plant, van rottende stoffen levende*). (ph = f).
sap'verf, v. –verven (*verf, die de ondergrond laat doorschijnen*).
Sa'ra, v. (*Abrahams vrouw*, ± 1700 v. C.).
saraban'de, v. –s (Fr. [Sp. zarabanda]: *Spaanse dans*; *muziekstuk voor deze dans*).
Saraceen', m. Saracenen (Arab. sarki = oosten: *Muzelman*; oorspr. *Bedoeïnenstam*).
Saraceens', bn., bw. (*eigen aan of betreffende de Saracenen*): *het –e heir, – gebroed*.
saraceens'kruid, **sarazijns'–,** o. (*pijpbloem*; ook: *helmbloem*; Lat. corydalis).
sarcas'me, o. –n (Fr. [Gr.-Lat. sarcasmus v. Gr. sarx = vlees, eig. vlees bijtend]: *bittere, bijtende spot*; *uiting van sarcasme*).
sarcas'tisch, –er, meest – **1** bn. (*bitterspottend*; *vervuld van bittere spot*): *op –e toon spreken*; **2** bw. (*met bittere, bijtende spot*): *– opmerken*.
sarcoom', o. (Gr. sarx = vlees: *kwaadaardige tumor* [= *gezwel*] *uit bindweefselcellen*).
sarcophaag', v. sarcophagen (Gr. sarx = vlees, letterlijk: *vleesetend*; *stenen doodkist, vooral door de ouden* b.v. *de Romeinen gebruikt, van een steensoort, die het vlees spoedig deed vergaan*; ook: *grafmonument als een –*): *de – van Charlemagne*; l. *sarkofaag'*.
sardien'tje, o. –s (*sardijntje*); spreekt.
sardijn', v. –en, Fr. **sardi'ne,** v. –s (*haringachtig visje in de Middellandse Zee en de Atlantische Oceaan levende, tot aan de kusten van Bretagne, genoemd naar Sardinië*; Lat. alausa pilchardus): *de – in olijfolie ingemaakt en in blikjes verzonden*.
sardi'nenblikje, o. –s (*platte blikken doos voor of met sardinen*); Z.-N. **–doos,** v. –dozen.
sardo'nisch, bn., v. Gr. sar'doon = grijnzend: *een –e lach*, grijnslach, bittere lach.
sar'donyx (Gr.-Lat. *half doorschijnende witachtige steensoort met strepen en aderen*, inz. voor het snijden van camée's gebruikt; eig. *onyx v. Sardinië*), **1** m. –en (voorwerpsn.); **2** o. (stofn.).
Sarè'kat Is'lam, v. ook, Sari'kat – (O.-I. *economisch-politieke vereniging en partij op Mohammedaans-godsdienstige grondslag*).
Sarè'kat Ra'jat, v. ([*uiterst-linkse*] *volkspartij*).
sar'ge, v., in bet. 2 –n (*wollen stof*; Z.-N. *wollen deken*); in bet. 2 ook Z.-N.: **sar'gie,** v. sargiën, –s; zie serge.
sa'roeng, v. –s (O.-I. *tot een wijde koker dichtgenaaide kaïn, als onderlijf- en beenbekleding voor mannen en vrouwen, van de heupen tot op de voeten neerhangende met strakke plooien van voren*); ook [vroeger]: *négligé der Europese dames in O.-I.*); minder juist *sarong*.
sar'ras, m. sarrassen (*ruitersabel*).
sar'ren, sarde, gesard (*tergend plagen, tergen, treiteren*): *een hond –*.
sar'rig, bn., bw. (*tergend, plagend*; *plaagzuchtig*): *een – gebaar*; *– kijken*.
I. sas, v. sassen (*snel verbrandend, licht ontvlambaar mengsel voor vuurwerk enz.*).
II. sas, o. sassen (vero., Z.-N. *sluiskolk, schutsluis*): zegsw. *in zijn – zijn*, schik.
Sa'sak, m. –s (O.-I. *Mohammedaanse bewoner van Lombok*).
sas'deur, v. –en (Z.-N. *sluisdeur*); **–huis,** o. –huizen (Z.-N. *huis van den sluiswachter*); **–meester,** m. –s (Z.-N. *sluiswachter*).
sas'safras, Sp. oorspr. uit een Amer. taal, **1** m. sassafrassen (*N.-Amerik. laurierboom*; Lat. sassafras officinale); **2** o. (*hout en bast van de wortel* o.a. zweetmiddel; ook: *drank, getrokken op bladeren of bast*).
sas'senbloed, o.: *het gaat van –*, met grote opoffering (eig. *van 's harten bloede*).
sassenier', m. –s, Z.-N.; of **sas'ser,** m. –s (*sluiswachter*).
sas'sluis, v. –sluizen (*schutsluis*).
sa'tan, m. –s (Gr.-Lat. satanas, oorspr. Hebr. *de vorst der gevallen engelen*; *de duivel*; *iem. met een laag en geslepen karakter*; gunstig: *duivelskunstenaar*).
sata'nisch, bn., bw. (*duivels*): *een –e blik, een –e lach*; *ik was – nijdig*.
sa'tans, bn., bw. (*duivels*; *verwenst*).
sa'tanskind, o. –kinderen (eig. *kind van satan, duivelse man of vrouw*); **–werk,** o. (*een schandelijk, zeer lastig werk*).
sa'te, v. (O.-I. *stukjes vlees, aan een pin geregen en geroosterd*); zelden: *sa'tai*. (e = ee).
satelliet', m. –en (Fr. satellite, Lat. satelles: *wachter, trawant*; *bijplaneet, maan, hemellichaam, dat een ander, waarom het zich beweegt, op zijn baan vergezelt*; *persoon, die zich in zijn denkbeelden en handelingen geheel richt naar een ander, in wiens omgeving hij zich gewoonlijk ophoudt*): *de maan is de – der aarde*; *de jongeling trad met zijn – de kamer uit*.
sa'ter, m. –s, satertje (Gr.-Lat. satyrus: *bosgod, veldgod met horens en bokspoten*; *volgeling van Bacchus*; fig. *lelijk mens*).

satijn', o. (soorten) –en (Fr. satin, oorspr. Arab. naam v. de Chinese uitvoerhaven: *glanzige zijde, atlas; zijden of halfzijden glanzende stof*); **–achtig,** bn. (*lijkende op satijn*).
satij'nen, bn. (*van satijn*): *een – das.*
satineren, gesatineerd (Fr. *glad en glanzend maken* [*als satijn*]; *een satijnachtig voorkomen geven aan*): *papier –.*
satinet', o. (Fr. *katoenen satijnweefsel: katoenen stof met een satijnachtige glans*); zie alpaca, opm.
sati're, v. –n (Fr. [oorspr. Gr. Lat. misschien aldus genoemd, omdat de spelers in de hekelende blijspelen satermaskers droegen]: *hekeling; spot- of hekeldicht*): *een vinnige –.*
sati'rendichter, m. –s (*hekeldichter*).
sati'ricus, m. sati'rici (Lat. *hekeldichter, satirisch schrijver, spotter*).
satiriek', bn., bw. (Fr. satirique: *spottend, hekelend spotachtig; als in een satire*): *een – weekblad, een – gedicht; Mult. wist – te schrijven*; ook wel (Duits):
sati'risch: *een – gezegde; – lachen.*
satisfac'tie, v. (Fr. [Lat. satisfactio]: [*gevoel van*] *voldoening; genoegdoening*): *– van iets hebben; iem. – geven.*
satraap', m. satrapen (Gr.-Lat. satrapes: *landvoogd in het oude Perzië; willekeurig* [*weelderig levend*] *heerser*); **satrapie',** v. satrapieën (*ambt, gebied v. e. satraap*).
saturna'liën, saturna'lia, o. mv. (*Saturnusfeesten in o.-Rome van 17–24 December, zich kenmerkend door losbandigheid*).
Satur'nus 1 m. myth. Oud-Italische god van landbouw, later vereenzelvigd met Chronos. Hij zou van de troon gestoten, op zijn vlucht gastvrij in Italië zijn opgenomen en daarvoor landbouw en beschaving hebben ingevoerd: zo werd zijn regering een tijd van geluk: de gouden eeuw. Zijn drie zonen waren Jupiter, Neptunus, Pluto, zijn dochters Juno en Vesta; **2** m. (*grote planeet, door ringen omgeven*; scheik. *lood*).
sa'tyr, m. –s; zie sa'ter. (y = i).
saty'risch, bn., bw.; zie satiriek.
saucijs', saucijzen (Fr. saucisse: *kleine, ongerookte* [*gekruide*] *worst*); inz. *–je.*
saucij'zebroodje, o. –s (*broodje van fijn deeg gebakken, gevuld met gehakt of gekruid varkens- of kalfsvlees*).
saucis'(se), v. saucissen (Z.-N. *saucijs*).
Saul, m., Bijb. de eerste koning van het Joodse volk, ± 1025 v. C.
saumon', Fr. **1** m. (*zalm*); **2** bn. (*zalmkleurig, bleekrood*).
sau'rus, m. saurussen, sauriërs (Lat.-Gr. sauros = hagedis: *reusachtig, hagedisachtig dier*; ook wel: *reusachtige krokodil*): *logge sauriërs*; verg. mosasaurus.
saus, v. –en (Fr. sauce: 1 *toebereid nat, bij spijzen gebruikt als bijgift*; 2 tabak: *vloeibare massa, waarin men tabak drenkt om een bijzondere smaak er aan te geven*; 3 in het alg. *dunne, vloeibare massa* [*v. e. kleurende stof*]; 4 *regen*; 5 Z.-N. *slaag*): 1 *boter–, eier–, room–*; Z.-N. *'t is – naar het kommeken,* lood om oud ijzer; 2 *pruimtabak, zwart door onderdompeling in de een of andere –*; 3 *bestrijken met een dunne – van een of ander bindmiddel*; 4 *wij krijgen –*; 5 *– krijgen.*
sau'sen, sauste, h. gesaust (*met saus begieten, drenken, kleuren*): *tabak –; gesaust teen.*
saus'je, o. –s (volksetym. van Curaçaose amandel: *apennoot*).
saus'kom, v. –kommen (*deel v. e. eetservies, dienend om de saus te bevatten en op te dienen*); **–lepel,** m. –s; **–pan,** v. –pannen.
sauteren, gesauteerd (Fr. *snel bruin braden van vlees of aardappelen op een flink vuur*).
Sauter'nes, m. (Fr. *zoete, witte wijn,* inz. *bij vis, naar een dorp in de Gironde*).
sauve-qui-peut', o. (Fr. eig. *redde zich wie kan: ordeloze vlucht*).
sauveren, gesauveerd (Fr. *redden*).
savan'ne, v. –n (Sp. sabana: *grasvlakte met verspreide boomgroepen*).
savan'te, v. –s (Fr. *geleerde vrouw*; ong.: *blauwkous*).
sa'velboom, m. –bomen (*zevenboom, kegeldragende heesterachtige boom in Z.-Europa*; Lat. sabina officinalis).
savoir-fai're, o. (Fr. eig. *weten hoe te doen*: *bedrevenheid, handigheid*).
savoir-vi'vre, o. (Fr. eig. *weten te leven*: *levenskunst; wellevendheid*[*skunst*]; *kunst, om met mensen om te gaan*).
savonet', v. savonetten (Fr. eig. *zeepballetje; horloge met kapdeksel*); **–horloge,** o. –s.
savoureren, gesavoureerd (Fr. *met smaak verorberen*; fig. *langzaam en innig genieten*).
Savoyaard', m. –s (*bewoner van*. inz. *jongen uit Savoye*): *de – is* inz. *schoorsteenveger.*
savoyekool', v. –kolen (*witgele sluitkool met gekrulde bladeren*; Lat. brassica oleacea bullata): *wij eten van middag –* of *savoye.*
sa'wah, v. sawah's (O.-I. *geterrasseerd, meestal bevloeibaar bouwland* inz. voor rijst); **–bouw,** m.; l. *sa'waa.*
sa'wo, m. sawo's (O.-I. *lage, dikke boom, bruinachtig-rood meubelhout opleverend*); minder juiste schrijfw. *sa'woe, sau*; **–hout,** o.; **–mani'la,** v. –manila's (*lage boom, in West-Indië inheems, thans overal in de tropen gekweekt om de smakelijke vruchten, ook fijn meubelhout opleverend*; Lat. mimusop; *de juttepeerachtige appel*).
saxofoon', v. –fonen (muz. *koperen blaasinstrument, naar den uitvinder Adolphe Sax,* 1814–1894); vero. **sax'hoorn,** m. –s.
sca'bies, v. (Lat. *schurft*); l. *ska'-bie-es.*
scabio'sa, v. (Lat. scabies: *schurftkruid*).
scabreus', bn. (Fr. *ruw; gewaagd, schuin*).
sca'la, v. scala's (It. *trap; toonladder; gradenschaal; schouwburg-opera*).
scalp, m. –en ([*afgetrokken*] *behaarde hoofd- of schedelhuid*).
scalpeer'mes, o. –messen (*mes, waarmede de Indianen scalperen*).
scalpel', o. –s (Fr. [Lat. scalpellum]: *ontleedmes*). (sc = sk).
scalperen, gescalpeerd (v. Eng. to scalp: *de huid van de hersenpan trekken als zegeteken; vroeger gebruik bij de roodhuiden*).
scammo'nium, o. (Gr.-Lat. *gomhars van het wortelsap der* convalvulus scammonia). (sc = sk).
scandaleus', bn.; scandaleuzer, –t (*schandaleus*). (sc = sch).
scanderen, gescandeerd (Fr. *verzen in voeten afdelen; de versmaat sterk laten horen bij het zeggen der verzen, naar de maat opzeggen*). (sc = sk).
Scandina'visch, bn., bw. (*eigen aan, betrekking hebbende op, uit, van Scandinavië*): *de –e talen,* Noors, Deens, Zweeds.
scaphan'der, m. –s (Fr. scaphandre: *zwemvest; luchtdichte duikerkleding*); l. *ska-fan'der.*

scapulier', o. –en, –s, scapuliertje (Lat.-Fr. scapulaire, v. Lat. scapulae = schouders: R.-K. *schouderkleed van sommige geestelijke orden: strook stof, op borst en rug over het bovenkleed gedragen*; ook: *in verkleinde vorm: lapjes gewijde stof, in zwarte, blauwe, witte of bruine kleur, door linten of band met elkaar verbonden onder de kleding* [*door leken*] *op borst en rug te dragen*). (sc = sk).
scarabee', v. scarabeeën (Fr. [Lat. scarabaeus]: *mest- en graafkever*, ook *pillendraaier*; *heilige kever in Egypte*; Lat. scarabaeus sacer; *nabootsing als amulet enz.*). (sc = sk).
scaramou'che, m. –s (Fr. *hansworst i. h. It. blijspel* [*der 17e eeuw*]; *grappenmaker*).
scarlati'na, v. (Lat. z. scharlaken: *roodvonk*).
scè'ne, v. –s (Fr. *toneel: plaats der handeling; onderafdeling v. e. bedrijf, ze begint wanneer een nieuwe persoon optreedt; huiselijk standje*; [*pijnlijk*] *voorval*): *iem. e. – maken*, heftige verwijten doen. (sc = s).
scepticis'me, o. (Fr. [Gr.-Lat. scepticismus v. Gr. skepsis = eig. onderzoek]: *wijsgerig stelsel, dat de menselijke geest als onbekwaam beschouwt om iets met zekerheid te weten*, inz. *in geloofszaken*; *twijfelzucht*).
scep'ticus, m. sceptici (Lat. *iemand, die h. scepticisme aanhangt*; *twijfelaar*). (sc = s).
scep'tisch, bn., bw. (*geneigd tot twijfel*; *twijfel uitdrukkend*; *twijfelzuchtig*). (sc = s).
scha, v.; zie schade.
schaaf, v. schaven ([*timmermans*]*gereedschap om oppervlakken* inz. *v. houten of metalen voorwerpen effen te maken*): *e. blok– of gerf–, een ploeg–*; *er met de ruwe, de fijne – overgaan*; **–bank,** v. –en (*bank, dienende om er hout op te schaven*); **–beitel,** m. –s (*beitel, waarmede een schaaf snijdt*).
schaaf'sel, o. (*het afgeschaafde, de krullen*).
schaak, Perzisch eig. koning, **1** o. (*schaakspel*): *een partij – spelen*; **2** bw. (*de positie van een figuur*, inz. *koning en koningin, die genomen kan worden*): *een stuk – zetten, de koning is of staat –*, kan genomen worden; *– de koning!* waarschuwing van den tegenspeler, dat de koning – staat.
schaak'bord, o. –en (*vierkant bord, verdeeld in 64 ruiten, afwisselend in twee kleuren*); **–mat,** bn. (Arab. mat = dood; eig. *de koning is dood; stand van het schaakspel, waarbij de koning en dus de partij verloren is*): zegsw. *hij is – gezet*, weet geen uitweg; **–meester,** m. –s (*matador in het schaakspel*): *Dr. Euwe, de –*; **–partij,** v. –en (*een spel schaak*; *de schaakspelers zelf*); **–spel,** o. –spellen (*schaakbord met de stukken*; *spel met 2 × 16 figuren gespeeld, waarbij het doel is de koning van de tegenpartij schaakmat te zetten*); **–spelen,** o. (nl. *het spelen op het schaakbord*); **–speler,** m. –s; **–stuk,** o. –stukken (*figuur v. e. schaakspel*): er zijn 32 –stukken: *koning, koningin, raadsheer* (of: *loper*), *kasteel* (of: *toren*), *paard, pion*; **–wedstrijd,** m. –en; **–wereld,** v.
I. schaal, v. schalen, schaaltje (Lat. scala, eig. *ladder*: 1 *een op systematische wijze verdeelde lijn, die als maatstaf dient*; 2 *toonladder*): 1 *peil–; barometer–; een kaart, getekend op een – van 1 : 1000*, aanwijzing omtrent de grootte ener tekening ten opzichte van de werkelijkheid; fig. *een zaak op grote, op reusachtige – drijven; een uitdeling houden op ruime –*; 2 zie toon–.
II. schaal, v. schalen, schaaltje (1 [*kalk- of hoornachtig*] *bedeksel, buitenste bekleding*; 2 *ondiep en wijd vat, meestal rond van omtrek en van onderen gebogen of minder wijd dan van boven; schotel, kom*; 3 *een der balansborden, -platen, -vaten*; bij uitbr. *weegtoestel; weegschaal*): 1 verg. eierschaal; *de – v. e. kreeft; een eenkleppige – of kinkhoorn, een tweekleppige –*, b.v. van een mossel; *de schalen v. e. kever*, dekschilden, *van een boom*, de twee buitenste planken; 2 *een – met melk, met fruit, een drink–; met – en bussen rondgaan in de kerk*; 3 *de koperen schalen in de winkel; de – slaat over*, fig. [a]) een partij krijgt de overhand, [b]) wordt in het gelijk gesteld; zegsw. *dat legt gewicht in de –*, is van invloed op de beslissing; **–collecte,** v. –n (*collecte met open schaal*).
schaal'dier, o. –en (*kreeften en krabben*).
schaam'achtig, bn. (*een weinig verlegen; spoedig beschaamd*); **–been,** o. –beenderen (ontl. *deel van het bekken*); **–rood 1** o. (*blos, rode kleur, door schaamte te voorschijn geroepen*): *iem. het – op de kaken jagen*; **2** bn. (*rood van schaamte*); **–schoen,** i. d. zegsw. *zijn –en* (of: *schaamteschoenen*) *uittrekken*, alle schaamte afleggen.
schaam'te, v.: *alle – afgelegd hebben; valse –*, [a]) ongegronde schaamte, inz. over het verraden van aandoeningen en edelmoedige opwellingen, [b]) misplaatste hoogmoed; **–lijk,** bn., bw. (Z.-N. *beschamend, schandelijk*); **–loos,** bn., bw.; –lozer, –t (*geen schaamte gevoelend; geen schaamtegevoel bezittend; zonder schaamte, cynisch*): *een – bedrieger*; onbeschaamd is zwakker; **–loos'heid,** v.
schaap, o. schapen (*woldragend, tweehoevig herkauwend zoogdier*; Lat. ovis aries; *hulpeloos, weerloos, deerniswaardig persoon*): het mannetjesschaap heet *ram*, het wijfjesschaap *ooi*, het jong *lam*; zegsw. *de schapen scheren*, winst behalen; *een – van een kind*, bloed; *dat arme –; zo'n mal –!* scherts. *het verloren* (of: *verdoolde*) *– is terecht*, wat zoek was, is teruggevonden, zie Luc. 15 : 4–6; *als schapen ter slachtbank leiden; – en wolf*, spel op het dambord; zie dam, droge, mak, scheiden 4, schurftig.
schaap'achtig, bn., bw. (*als* [*van*] *een schaap*; fig. *onnozel, dom*): *een – gezicht zetten; er – uitzien*; **–herder,** m. –s (*herder, die schapen hoedt*; Z.-N. *witte kwikstaart*).
schaap'jes, mv. (fig. *schapenwolkjes*).
schaap'kameel, o. –kamelen (*lama*).
schaaps'klederen, –kleren, o. mv. (fig. *het uiterlijk van deugd*): *een wolf in –* (of: *in schaapsvacht, in een schapevacht*), schadelijk, slecht mens, die zich onschadelijk, goed, voordoet; zie Matth. 7 : 15.
schaaps'kooi, v. –en (*stal voor schapen*); **–kop,** m. –koppen (fig. *lomperd*); **–leder, –leer,** o.; **–lederen, –leren,** bn.; **–vacht,** v. –en.
I. schaar, v. scharen (*afdeling opgestelde, samen marcherende, strijdende krijgslieden; aaneengesloten of althans samenhangende menigte*; in het alg. *menigte*); zie schare.
II. schaar, v. scharen, schaartje (1 *knipwerktuig*; 2 *kouter*; 3 *tot grijpen ingericht paarsgewijs voorkomend orgaan van sommige gelede dieren* [schaaldieren]): 1 *een effecten–, een borduur–*; zegsw. *daar hangt de* (*gouden*) *– uit*, fig. het is er duur; 2 *een ploeg met ijzeren –*; 3 *de scharen der kreeft*.

III. schaar, v. scharen (Z.-N. *schaarde*).
schaar'bos, o. –bossen (Z.-N. *bos hakhout*).
schaar'de, v. –n (*breuk of kerf*, inz. *in het scherp van een snijwerktuig; scherf*): *het mes is vol –n; de –n uitslijpen*, fig. een gebrek wegnemen; ook, schaard.
schaar'den, schaardde, h. (1), i. (2) geschaard (1 *schaarden, kerven doen ontstaan in de snede van*; 2 *kerven in de snede krijgen*): 1 *'t ploegmes schaardt zich bot op deze grond*; 2 *de zwaarden – op de beukelaars.*
schaar'dijk, m. –en (*dijk zonder uiterwaarden*).
schaar'hout, o. (*kreupelhout, hout, dat van tijd tot tijd gekapt wordt, hakhout*): *het – blonk van poeierfijne rijm.*
I. schaars 1 bn. (*weinig voorhanden, zeldzaam; niet talrijk; gering in hoeveelheid*): *fruit is dit jaar –; e. –e tijd*, waarin niet veel te krijgen is; *e. – loon*, karig; 2 bw. (1 *op karige, krappe wijze*; 2 *nauwelijks, ternauwernood; zelden*): 1 *– bedeeld, voorzien*; 2 *ik zie je –.*
II. schaars, v., o. –en (Z.-N. *scheermes*).
schaars'heid, v. (*schaarste*).
schaar'slijp, –sliep, m. –en (*scharenslijper*).
schaars'te, v. (*omstandigheid, dat iets in geringe hoeveelheid voorkomt of te krijgen is; gebrek* [*aan*]): *– van levensmiddelen.*
schaar'weide, v. –n (*gemeenteweide*).
schaats, v. –en (*gebogen stalen reep met houten of metalen voetrust, om op het ijs te rijden*): *Friese –en; de –en onderbinden; hij rijdt een goede –*; zegsw. *hij heeft een vreemde* (of: *scheve*) *– gereden*, vreemd, onbehoorlijk gedaan, wonderlijke, onbehoorlijke dingen beweerd; Z.-N. gew. *stelt.*
schaat'sen, schaatste, h., i. geschaatst (niet alg.: *schaatsenrijden*).
schaat's(en)band, m. –en; als stofn. o. (*band om de schaatsen vast te binden*).
schaat'senrijden, o. (*het rijden of glijden op schaatsen*): *ik ga –; ben je aan 't –*; **–rijder,** m. –s; **–rijdster,** v. –s.
schaats'hout, o. –en (*houten voetsteun ener schaats*); **–ijzer,** o. –s (*het stalen omgebogen onderdeel ener schaats*).
schaâuw, v. (lit. t. *schaduw*).
schab, v. schabben (Z.-N. *schap, kast*).
schab'b(er)ig, bn., bw. (*kaal, armoedig*): *de ene vent ziet er nog al –er uit dan de andere; een –e jas.*
schab'bernak, v.: Z.-N. in de zegsw. *iem. bij zijn – pakken*, bij de kraag.
schab(e)let'ter, m. –s (Z.-N. *veldwachter, agent van politie*, meestal ir.); *a* is kort.
schabel', v. schabellen (*zit-, kniel-, voetenbankje*); in N.-N. w. i. g.
schabloon', v. schablonen (Duits: Schablone v. Fr. échantillon = staaltje: *model, staal; vorm*, b.v. *houten model van een stukadoor; uitgesneden blad, dat het mogelijk maakt bepaalde vormen snel na te schilderen, te tekenen, te snijden; mal*). (sch = sj).
schabou'welijk, bn. (Z.-N. *schromelijk; gevaarlijk*): *– nieuws; een –e baan.*
schabrak', v. en o. schabrakken, schabrakje (Duits: Schabrak [oorspr. Turks ?] *sierlijk paardedekkleed, zadelkleed*).
schach, m. schachs ([*Perzisch*] *koning*). (ch = sj); juistere schrijfw. is sjah (a = lange a).
scha'chelen, zie schacheren.
scha'cheren, schacherde, h. geschacherd (1 *minderwaardige, ongeregelde of bedrieglijke handel drijven* [*op kleine schaal*]; 2 *veel loven en bieden, pingelen* inz. van een koopman): 1 *valt er niets te –? in loten –*; 2 *hij stond met den koper over de prijs te –.* (sch = sj). oorspr. Hebr.
I. schacht, m. –en (Z.-N. *recruut, snaak*).
II. schacht, schaft, v. –en (1 *steel, stok, staak, steng; stang, buis*; 2 lit. t. *pijl*; 3 lit. t. *vleugel, vlerk*; 4 *kokervormige uitgraving, die toegang geeft tot een mijn*): 1 *de – van een lans; de – van een laars; de – van een sleutel; de – van een zuil*, opgaand deel ener zuil tussen voet en kapiteel; *de – van een anker*, het eigenlijke lichaam van het anker, waaraan de armen en de ring of de harp zitten; 2 *Cupido's –*; 3 *de ooievaar met uitgespreide –en*; 4 *afdalend in de donkere –; een – is iedere verticale toegang van de oppervlakte in de ondergrondse werken, er zijn hijs-, lucht-, pompschachten.*
schacht'kooi, v. –en (mijn: *lift voor werklui en wagens in de mijnschacht*).
schad'de, v. –n (*gedroogde zode, van veenachtige heidegrond, als brandstof gebruikt*).
scha'de, scha, v. (1 *nadeel*; 2 *waardevermindering* [*door enig geweld*]): 1 *– doen, aanrichten, lijden; de – verhalen op; tot – van zijn gezondheid; met – en schande ergens afkomen; met – en schande wordt men wijs*; 2 *– toebrengen; – door brand veroorzaakt; zijn – inhalen*, het verlorene inwinnen.
scha'delijk, bn., bw. (*schade veroorzakende, nadelig; geen voordeel opleverend, onvoordelig*): *een – dier; dat zal – voor je aflopen; een –e koop*; **scha'delijkheid,** v.
scha'deloos, bn., bw. (*geen schade doende*): *een – middel*; meestal onscha'delijk.
scha'deloosstellen, stelde –, h. schadeloosgesteld (*de geleden schade vergoeden; een onaangename ervaring door iets pleizierigs vergoeden*): *iem. – voor*; **–stelling,** v. –en.
scha'den, schaadde, h. geschaad (*nadeel toebrengen; nadelig zijn*): *de gezondheid –.*
scha'depost, m. –en (*post, waaronder een schade geboekt wordt; uitgave, die geen voordeel aanbrengt; onkosten, waarop men niet gerekend had*).
scha'de-, scha'vergoeding, v. –en (*herstel van berokkende schade; hetgeen men krijgt*): *– eisen van iem.*
scha'duw, v. –en (1 *gedeelte van een ruimte, waar het licht onderschept is, of waar het licht niet rechtstreeks doordringt; de toestand hiervan*; 2 *vorm, waarin een lichaam door het licht te onderscheppen, zich ergens aftekent*; 3 [*plaats van*] *beschutting tegen licht en warmte* inz. *van de zon*; 4 *iets, dat* [*grotendeels*] *de kracht of waarde mist van wat het moet voorstellen of wat het oorspronkelijk geweest is*): 1 *in vage massa's – lag het park*; zegsw. *iem. of iets in de – stellen*, overtreffen; *licht en – op schilderijen*, weinig verlichte plek (van beperkte omvang); *groene –en beefden over de rivier*; 2 *de zwarte – bewoog op het neergelaten gordijn; iem. volgen als zijn –*; zegsw. *niet in iems. – kunnen staan*, ver de mindere zijn; 3 *in de – der olmen*; 4 *een – van geluk is het geluk op deze aarde; hij is nog slechts een – van wat hij was*; **–beeld,** o. –en (1 *beeld, dat slechts uit schaduw bestaat, een schim is; voorgespiegeld beeld; hersenschim*; 2 *beeld, dat ontstaat, doordat men de schaduw v. e. persoon of zaak zich op een licht vlak*

doet aftekenen; silhouet): 1 *als een – verdwijnen*; 2 *met zijn vingers –en van dieren op de muur maken*; **-en**, schaduwde, h. **ge**schaduwd (*schaduw aanbrengen aan of in* [*een tekening enz.*]): *een figuur –*; **–rijk**, bn.: *–e lanen*; **–zijde**, v. –n (1 *zijde, die in de schaduw ligt*; 2 *nadeel, aan een zaak verbonden*; *keerzijde*): 1 *de – van een tuin*; 2 *de – van klassikaal onderwijs*.

schaf'felen, schaffelde, h. geschaffeld (Z.-N. *sloffen*; *slenteren*; *sukkelen*).

schaf'ten, schafte, h. geschaft (*bezorgen, verstrekken*, in bepaalde verbindingen): *raad –, hulp –*; *wat zal de keuken –?* nog: Z.-N. *– op*, letten op.

schaft, v. –en; zie schacht.

schaf'ten, schaftte, h. geschaft (*middagmalen door werklui, matrozen enz.*; inz. *rusten, het werk afbreken ten behoeve v. e. maaltijd*).

schaft'kelder, m. –s (*volkseethuis* [*i. e. kelder*]; *gaarkeuken*); **–tijd**, m. –en; **–uur**, o. –uren.

scha'kel, v. –s, schakeltje (1 *schalm*; *een der in elkander grijpende leden ener ketting*; 2 fig. *verbinding* [*slid*] *tussen personen, denkwijzen*; 3 *driekantig visnet*, vero., gew.; 4 Z.-N. *takje van een aar*): 1 *ijzeren –s*; 2 *een – in dit stelsel*; *de ontbrekende –*; 3 *met de – vissen*; 4 Z.-N. *er ontbreken veel –s in de aren*.

scha'kelaar, m. –s (*toestel, waardoor een electrische geleiding wordt in- en uitgeschakeld*): *waterdichte –s voor vochtige ruimten*.

scha'kelbord, o. –en (*bord, waarop zich* [*genummerde*] *schakelaars voor verschillende electrische geleidingen bevinden*).

I. scha'kelen, schakelde, h. geschakeld (1 *als de leden ener ketting aaneenhechten*, met *aan* of *in*; vero.; 2 electr. *in de electrische stroom inlassen*; 3 Z.-N. van aren: *zich regelmatig vertakken*): 1 *elk woord geschakeld aan het nevenwoord*; 2 *wisselstromen, op bijzondere wijze ten opzichte van elkaar geschakeld*; 3 *dat koren schakelt maar half*.

II. scha'kelen, schakelde, h. geschakeld (*met de schakel* [in bet. 3] *vissen*); gew.

scha'keling, v. –en (*de handeling van schakelen* inz. in bet. 2; ook: *het schakelbord*).

scha'kellijm, m. (*vloeibare lijm, genoemd naar den papierhandelaar Schakel te A'dam*).

scha'kelnet, o. –netten (*schakel* in bet. 3).

I. scha'ken, schaakte, h. geschaakt (1 *roven*; 2 inz. *een meisje of vrouw met geweld ontvoeren*): 1 *een kusje –*; 2 *zich laten –*.

II. scha'ken, schaakte, h. geschaakt (*schaakspelen*): *een wurtje –*.

I. scha'ker, m. –s (*iem., die een vrouw of meisje ontvoert, ontvoerd heeft*).

II. scha'ker, m. –s (*iem., die schaakspeelt, die het schaakspel beoefent*); vr. *schaakster*.

schake'ren, schakeerde, h. geschakeerd (eig. *op de wijze van de vakken v. e. schaakbord schikken*: 1 *met afwisseling van kleur schikken*; 2 *met afwisseling schikken of samenstellen*): 1 *fijn geschakeerde kleuren*; *een rijk geschakeerd tapijt van bloemen*; 2 *allerlei vormen van kennis en wetenschap en rede – zich tot beelden en groepen*.

schake'ring, v. –en (1 *verscheidenheid van naast elkaar geplaatste kleuren*; *kleurschikking*; 2 *verscheidenheid ener hoofdkleur*; *nuance, tint*; 3 *verscheidenheid van eigenschappen, denkbeelden enz.*): 1 *de heide met haar duizend lieflijke –en*; 2 *allerlei –en van rood*; 3 *de vele –en in de socialistische partij*.

scha'king, v. –en (*de handeling van schaken, ontvoeren*): *een avontuurlijke –*.

scha'ko, v. scha'ko's, thans, sjako'.

schal, m. (*geschal, schallend geluid*).

schal'bijter, m. –s; zie scharrebijter.

scha'len, schaalde, h. geschaald: Z.-N. *een boom –*, de buitenste planken er van afzagen.

scha'lie, v. schaliën, –s (Z.-N. *daklei*; *schrijflei*): *naar school met boek en –*; *een dak met schaliën dekken*; **scha'lie-** of **scha'liëndak**, o. –daken (*leiendak*); **–dekker**, m. –s.

schalk 1 m. –en (1 vero. *knecht*; 2 *guit, grappenmaker*): 1 *Godschalk*, knecht Gods; 2 *e. –van een jongen*; **2** bn., bw. (*op vrolijke wijze plaagzuchtig*; *op grappige wijze iets doende of zeggende, wat eigenlijk niet past*; *guitig*): *een – oog*; *– opkijkende*.

schalks, bn., bw. (*schalk* **2**): *met een –e lach*; *– lachen*; **schalks'heid**, v. –heden.

schal'lebijter, m. –s; zie scharrebijter.

schal'len, schalde, h. geschald (*een krachtige, heldere, min of meer dreunende klank voortbrengen*; *luid klinken*): *trompetten –*; *de vreugdekreten –*.

schalm, m. –en, schalmpje (*schakel* 1).

schalmei', v. –en, schalmeitje ([*houten*] *blaasinstrument, een soort primitieve hobo*; *een primitieve soort fluit*: *herdersfluit, veldpijp*).

schal'men, schalmde, h. geschalmd (*bomen merken, door een weinig van de schors af te hakken en die plek te tekenen*; *met een hakmes een slam van de takken of een tak van zijtakjes ontdoen*; inz. Z.-N.).

schalm'laag, v. –lagen (Z.-N. *de eerste schuinse laag onder aan een gewelf*).

scha'loos, bn., bw.; zie schadeloos.

Schamanis'me, zie Sjamanisme.

I. scha'mel, m. –s (*laag houten bankje* inz. *voor den bestuurder van een wagen, bok*; ook: *houten driepoot*); zie schemel.

II. scha'mel, bn., bw. (*armoedig, armelijk*; *behoeftig*; *armzalig*): *een –e woning, –e armen*; *onder mijn – dak*; *– gekleed*; **–heid**, v.

scha'men, zich, schaamde zich, h. zich geschaamd (*zich verlegen en onbehaaglijk voelen, schaamte gevoelen*): *foei! schaam je wat! z. over iets of iem. –*; *z. over zijn afkomst –*; *z. de ogen uit het hoofd –, z. dood –*, zeer; *z. voor iem. –*, schaamte gevoelen om hem.

schamp, m. –en (Z.-N. *het schampen*; *schimpscheut*).

schampa'vie, Z.-N. zegsw.: *– spelen*, de plaat poetsen.

schamp'dek, o. –dekken (*afdekking, waarlangs vocht of vuil afglijdt* b.v. *aan een schip*; ook: *afdekking tegen stoten of schuren*).

scham'pen, de kogel schampte, h. geschampt (*van terzijde even raken*; *afglijden, afstuiten*; Z.-N. *schimpen, smalen*).

scham'per, schamperder, –st **1** bn. (van uitingen of houdingen: *op minachtende of geringschattende wijze spottend*): *–e taal*; *een –e trek om zijn mond*; **2** bw. (*met minachtende, geringschattende spot*): *– lachen*.

scham'peren, –de, h. geschamperd (*schamper iets zeggen*): *een braaf man, schamperde hij*.

scham'perheid, v. schamperheden.

schamp'paal, m. –palen (*paal, die een hoek v. e. gebouw, een brugleuning, een boom enz. beschermt tegen aanrijding*; ook: *wrijfpaal voor 't vee*).

schamp'schot, o. –schoten (*schot, dat ter zijde afglijdt en licht wondt*).

schand, v.; zie schande.
schandaal', o. schandalen, schandaaltje (Gr.-Lat. scandalum: 1 *aanstoot, ergernis*; 2 *gebeurtenis, feit, die of dat aanstoot* inz. *opspraak geeft*: *schandelijke handeling, schanddaad*): 1 – *geven*; 2 *een publiek* –; *het is een* –, het is onduldbaar, ergerlijk!
schandaleus', bn.; schandaleuzer, meest – (Fr. scandaleux: *schandelijk, aanstotelijk, ergerlijk*): *een – bedrijf*; in N.-Ned. vero.
schanda'lig, bn., bw. (*schandelijk, schandaleus*; *in hoge mate ergerlijk*): *een – gedrag*; – *zeg! zich – gedragen.*
schandaliseren, geschandaliseerd (Lat. scandalisare: *ergernis verwekken*; *te schande maken, schande aandoen: toetakelen*; *erg beschadigen*). (s = z).
schand'(e)bord, o. –en (*bord, waarop iems. schande wordt bekend gemaakt*; inz. *kruistitel*); **–daad,** v. –daden (*schandelijke daad*): *de schanddaden van de wereldoorlog.*
schan'de, schand, v. (1 *staat van oneer*; 2 *iets, dat tot oneer strekt*): 1 *tot – verstrekken*; 2 *er steekt geen – in*; *het is (een)* –, het komt niet te pas; *het is (bepaald)* –! – *van iets spreken*, zich met verontwaardiging er over uitlaten; nog: *iem. te – maken*, logenstraffen.
schan'dekoop, bn., bw. (*spotgoedkoop*).
schan'delijk 1 bn., bw. (*tot schande strekkend*): –*e voorstellen*, onterend; –*e wreedheden*; *een –e dood sterven*; **2** bw. (*op een wijze, die schande brengt*; *op schandalige wijze*): *iem. – behandelen*; – *duur*, zeer.
schand'merk, o. –en (*schandteken*, b.v. *e. brandmerk*); **–paal,** m. –palen (*paal, waaraan veroordeelden tot hun schande werden tentoongesteld*): zegsw. *iets aan de – nagelen*, de aandacht vestigen op het schandelijke ener handeling; **–straf,** v. –straffen (*onterende straf*); **–teken,** o. –s, –en (*schandmerk*; fig. *onterend teken*); **–vlek,** v. –vlekken: *hij is een – voor zijn* (of: *der*) *familie*, d.i. strekt tot grote oneer; **–vlekken,** schandvlekte, h. geschandvlekt (*een vlek werpen op de eer van*; *oneer aandoen*): *zijn familie* –; *iems. eer* –; **–zuil,** v. –en (*zuil om te onteren*, verg. *erezuil*): een – werd door de Spanjaarden in Brussel opgericht, waar het huis van Floris van Pallant, in hetwelk het Smeekschrift der edelen in 1566 was opgesteld, had gestaan.
schans, v. –en (mil. *verschansing, versterking in het veld opgeworpen, open of gesloten*; gew. *takkebos*); zie Ommer–.
schans'graver, m. –s (*iem., die grondwerk verricht voor verschansingen*); **–korf,** m. –korven (*mand, dienende om met aarde gevuld, een verschansing te helpen vormen*); **–loper,** m. –s (*tegen weer en wind beschuttende lange wijde* [*zeemans*]*jas*); vero.
schap, o. en v. schappen (Z.-N. of oostelijke dialecten: *plank in een kast of langs een wand*; Z.-N. *kast, schapraai*): *de bovenste* –.
scha'peborst, v. –en; **–bout,** m. –en; **–kop,** m. –koppen; **–leder, –leer,** o., ook: *schapenle(d)er* en *schaapsle(d)er*.
scha'penbloem, v. –en (*witte klaver*; Lat. trifolium repens); **–boter,** v. (*boter van schapenmelk*); **–hok,** o. –hokken (*–kooi*); **–kaas,** v. (*kaas van schapenmelk*); **1** (stofn.); **2** –kazen (voorwerpsn.); **–kervel,** v. (*wilde kervel*); **–klaver,** v. (*klaverzuring*, z. ald.); **–markt,** v. –en; **–melk,** v.; **–ras,** o. –rassen; **–scheerder,** m. –s (*iem., die de schapen van de wol ontdoet*); **–stal,** m. –stallen; **–vlees,** o. (nl. *van schapen*); **–weide,** v. –n; **–wol,** v.; **–wolkjes,** o. mv. (*kleine in tamelijk regelmatige groepen voorkomende witte wolkjes* [*die aan een vlokje wol doen denken*]); **–zuring,** v. (*klaverzuring*).
scha'per, m. –s (*schaapherder*).
scha'pevacht, v. –en: *een wolf in* –; zie schaapskleren; **–vel,** o. –vellen; **–vlees,** o. (*vlees van één schaap*).
scha'pevlies, o. –vliezen (*buikvlies v. e. schaap* o.a. gebruikt om er te braden voorwerpen in te wikkelen; ook: *de vacht van een schaap*); zie gulden en vlies.
schap'pelijk, bn., bw. (*redelijk, fatsoenlijk*; *tamelijk goed*; *niet overdreven*): *een –e prijs*; *het – met iem. maken*, niet te veeleisend zijn; *een –e kerel*; **schap'pelijkheid,** v.
schap'pie, zie sjappie.
schapra'de, v. –n, **schapraai',** v. –en (*plankenkast*; *etens-, proviandkast*); gew.
schapulier', o. –en; zie scapulier.
schar, v. scharren, scharretje (*kleine platvis* inz. *gedroogd gegeten*; Lat. pleuronectes limanda).
schar'bier, o.; zie scharrebier.
schardijn', v. –en (Zeeland: *naam van sprot*): *de Zeeuwse – is geen sardijn.*
scha're, v. –n; zie schaar **I.**
I. scha'ren, schaarde, h. geschaard (*bij elkander opstellen, tot een geheel opstellen, op regelmatige wijze opstellen, rangschikken*, dikwijls refl.; *rangschikken*): *een leger in slagorde* –; *ik schaar mij aan uw zijde*; *de gasten schaarden zich om de dis*; van hetzelfde grondwoord als scharen **II.**
II. scha'ren, schaarde, h. geschaard (van land: *ieder gerechtigde zijn aandeel daarin toewijzen*; van vee: *in een gemene weide, de schaarweide, brengen*).
III. scha'ren, spreekt. schaarden.
scha'renslijp, –sliep, m. –en of **–slijper,** m. –s (*iemand, die messen en scharen voor geld slijpt* inz. *iem., die daartoe met een slijptoestel op wielen langs de huizen gaat*).
scharla'ken, oorspr. Perz. o.-Fr. escarlate, vervormd door de gedachte aan laken, **1** o. (*helderrood laken*): *een tabbaard van* –; **2** bn. (*van scharlaken*; *helderrood*): *een – toga.*
scharla'kenkoorts, v. (*hevige roodvonk met koorts*); **–rood,** bn. (*rood als scharlaken*): *de –rode kardinaalshoed.*
scharla'kens, bn. (*van scharlaken*): *een –e toga, een –e mantel.*
scharlei', scharluin', zie scherlei enz.
scharmaai'en, scharmaaide, h. gescharmaaid (*met armen of benen of met een voorwerp zwaaiende bewegingen maken*, inz. in N.-Holland): *de drinkebroer naderde –d.*
scharmin'kel, m. –s (*geraamte, lang en broodmager mens*; Z.-N. *geraas, spektakel*).
scharmin'kelig, bn., bw. (*als een scharminkel*): *e. – ventje, e. –e inlander*; – *mager.*
scharnier', o. –en, scharniertje (Fr. charnière: [*metalen*] *toestel om twee voorwerpen draaibaar te verbinden, bestaande uit twee, soms meer delen, die in elkaar grijpen en verbonden zijn door een pen, om welke ze kunnen draaien*; *draaibare koppeling*): *de –en van het deksel*; **–gewricht,** o. –en (*gewricht, waarbij de beenderen bewegen in één vlak*, b.v. *het kniegewricht*).

schar're, v. –n (*schar*).
schar'(re)bier, o. (*dun en schraal bier*).
schar'rebijter, m. –s (*grote loopkever*; Lat. carabus auratus).
schar'relaar, m. –s (*iem., die zich moeilijk of onbeholpen voortbeweegt; iem., die op ongeregelde en weinig betekenende wijze zaken doet, brekebeen in zijn vak; zeldzame vogel*, Lat. caracias g. garrulus).
schar'relbenen 1 o. mv. (*zich onbeholpen bewegende benen; korte, kromme benen*): *de taks op zijn* –; **2** scharrelbeende, h. gescharrelbeend (*moeilijk of strompelend lopen*, d.i. *met wijd van elkaar staande benen, stumperig schaatsenrijden*).
schar'relen, scharrelde, h. gescharreld (1 van hoenders: *de grond omwoelen*; 2 *zich op onzekere, moeilijke wijze voortbewegen*; 3 *zaken doen, die geen geregeld bestaan opleveren*; 4 *„losse" verkering hebben*): 1 *in het zand* –; *bij elkaar* –, met moeite bij elkaar brengen; 2 *achter een stoeltje op het ijs* –; 3 *met assuranties zo wat* –; 4 *ze – zo wat.*
schar'ren, scharde, h. geschard (1 *schrafelen, krabbelen*; 2 Z.-N. *krabben; schrapen*): 1 *de hoenders – i. h. zand*; 2 *geld bijeen*–.
schar'ten, schartte, h. geschart (Z.-N. *krabben*).
schat, m. schatten (1 *een geheel van voorwerpen of stoffen, dat een grote waarde vertegenwoordigt*; 2 *groot bezit aan geld*[*swaarde*]; 3 in het alg. *grote, onbepaalde geldswaarde*; 4 *geheel van grote geestelijke of zedelijke waarde*; 5 *overvloed van, rijkdom aan*; 6 *iem., die een ander bijzonder aan het hart ligt*; ook: *iem., die zeer lieftallig is, zich zeer beminlijk heeft gedragen*): 1 *de eigendom v. e. gevonden* –; 2 *er schatten aan verdienen*: 3 *schatten aan arbeidskracht*; 4 *gezondheid is de grootste* –; 5 *een – van bijzonderheden, van kennis*; 6 *beste* –; vleinaam: *mijn –(je)*.
schat'bewaarder, m. –s (Z.-N. *thesaurier, schatmeester, penningmeester*).
schat'ekster, v. –s (*grauwe klauwier*).
scha'teren, schaterde, h. geschaterd (1 *weerklinken, weergalmen*; 2 *luidkeels lachen*): 1 *het schatert langs de ree*; 2 *lachen, dat men schatert; de kinderen – van pret.*
scha'terlach, m. (*luidklinkende lach*).
scha'terlachen, –lachte, h. geschaterlacht (*luidkeels lachen*).
schat'graver, m. –s (*iem., die naar verborgen schatten graaft*); **–kamer,** v. –s (*vertrek, waarin schatten bewaard worden*, inz. *van een vorst, een staat*): fig. *het Woordenboek der Ned. taal is een – op taalgebied*; **–kist,** v. –en (*kist, waarin iem. zijn schatten bewaart of die schatten bevat; staatskas; de openbare geldmiddelen, de financiën*); zie agent; **–kistbiljet,** o. –biljetten (*schuldbekentenis van minstens f 100, door de regering uitgegeven voor niet langer dan een jaar, om in de geldbehoefte van 't ogenblik te voorzien*); **-kistbon,** m. –s; **–kistpromesse,** v. –n (*staatsschuldbewijzen, waarvan de rente bij de uitgifte verrekend wordt ten bedrage van 1000 gld. of veelvouden dier som met vaste vervaldag, ten hoogste 12 maanden na de uitgifte*).
schat'lijster, v. –s (*kramsvogel*).
schat'meester, m. –s (*schatbewaarder, bewaarder der geldmiddelen, penningmeester*).
schatplich'tig, bn. (*verplicht schatting of belasting op te brengen*): – *aan*, cijnsbaar.
schat'rijk, bn. (*ongemeen rijk*).
schat'tebout, m., v. (*schat* 6).
schat'ten, schatte, h. geschat (1 *de waarde van iets bepalen, ramen, taxeren*; 2 de in een bepaling uitgedrukte *waarde hechten aan; aanslaan*; 3 *houden voor, aanzien voor, beschouwen als; achten*): 1 *de schade wordt op een ton gouds geschat; ze hebben mijn mobilair te hoog geschat*; 2 *iets op de rechte prijs, naar waarde* –; *iets te gering* –; 3 inz. refl. *zich gelukkig* –, rekenen.
schat'ter, m. –s (*iem., wien is opgedragen de waarde van bepaalde goederen te schatten; taxateur*): *beëdigd* –.
schat'ting, v. –en (1 *de handeling van schatten in* bet. 1, *de uitkomst van die handeling; taxatie; raming*; 2 *wijze van schatten; waardering*; 3 *afgedwongen heffing of belasting* inz. door een veroveraar; *cijns*): 1 *de – van de gebouwde en ongebouwde eigendom; een globale* –; 2 *in iems.* –, [a]) in zijn waardering, [b]) naar zijn waardering; 3 *de – der Friezen bestond in ossenhuiden.*
schat'tig, bn., bw. (fig. *lief, aardig*): – *kindje! dat hoedje staat je* –.
schauw'(te), v. Z.-N.; zie schaduw.
schavak', m. –vakken (Z.-N. *los werkman*).
schave'len, schaveelde, h. geschaveeld (1 Z.-N. *in orde brengen, redderen*; 2 Z.-N. refl. *zich schikken bij het neerzitten*; 3 van de wind: *afnemen, gaan liggen*; 4 van touwwerk: *schuren, schaven*): 1 *alles eerst behoorlijk* –; *de zeilen* –, naar de wind zetten; 2 *zich zo goed mogelijk in het rijtuig* –; 3 *de wind begint te* –; 4 *dat touw schaveelt*; nog: Z.-N. *zich wegpakken*; ook, schavie'len.
scha'veling, m. –en (Z.-N. [*schaaf*]*krul*).
scha'ven, schaafde, h. geschaafd (1 *gladmaken* [*met een schaaf*]; 2 fig. *ontdoen van ruwheden* in oneig. zin, *beschaven, verbeteren*): 1 *een plank, huiden* –; bij uitbr. *zijn been* –, ontvellen; 2 *aan dien knaap valt nog heel wat te* –.
schaverdijn', v. –en (Z.-N. *schaats*).
schaverdij'nen, schaverdijnde, h. geschaverdijnd (Z.-N. *schaatsenrijden*).
scha'vergoeding, v. –en; zie schade–.
schavot', o. schavotten (Fr. échafaud: *stellage*, inz. *tot uitoefening der lijfstraffelijke rechtspleging*): *het – bestijgen, op het – sterven*; **–kleur,** v. (*vaalrode kleur*); vero..
schavotteren, geschavotteerd (*op het schavot een straf doen ondergaan*; fig. *erge schande aandoen*).
schavuit', m. –en (*schelm, boef, schurk*).
schavui'tenstreek, m. –streken; **–stuk,** o. –stukken(*schelmstuk*); **schavuiterij',** v. –en.
sche'de, v. –n (1 *omhulsel voor het lemmet v. e. mes, degen of zwaard*; 2 bij uitbr. *omhulsel, koker*): 1 *de – van een sabel, mes enz.*; 2 *de –n van een stengel, van een plant.*
sche'del, m. –s, schedeltje (*bovendeel van het hoofd van den mens en van de kop van hogere diersoorten* inz. met de gedachte aan de beenderen: *hersenpan, hersenkas; kruin, hoofd; het geraamte van het bovendeel van het hoofd*; ook: *een geheel doodshoofd*): *een harde – hebben*, ook fig.; **–beenderen,** o. mv.; **–boor,** v. –boren (*boor voor schedeloperaties, trepaneerboor*); **–breuk,** v. –en (*breuk of spleet in de hersenpan*); **–leer,** v. (*leer omtrent de plaats van verschillende vermogens onder de schedel, volgens welke men uit de*

vorm van de schedel iems. karakter, wil, neigingen kan leren kennen); **–meting,** v. –en; zie bertillonnage.
Sche'delplaats, v.(*Golgotha*); z.Matth.27:33.
sche'delpunt, o. –en (*kruinpunt, zenith*).
I. schee, v. scheeën (Z.-N. *grensscheiding*).
II. schee, v. scheeën (*schede*).
I. scheef, v. scheven (*houtachtig stukje afvaldeel van hennep of vlas*).
II. scheef, bn., bw.; schever, –st (*afwijkend van de rechte, loodrechte, rechthoekige of evenwijdige richting,* met de bijgedachte aan iets onregelmatigs en niet in toepassing op een helling, zoals *schuin*: *niet recht, schuin*): *dit meisje groeit* –; fig. verkeerd: *een scheve voorstelling van iets geven; een scheve verhouding,* niet meer zuivere; Z.-N. *het zit* –, is niet in de haak (fig.).
scheef'been, m. en v. –benen (*persoon met een krom, scheef been*); **–hals,** m. en v. –halzen (*iem. met een scheve hals*); **–neus,** m. en v. –neuzen; **–o'gig,** bn. (*met scheve ogen*): –*ogige Chinezen.*
I. scheel, o. schelen, scheeltje (*ooglid; deksel* inz. Z.-N.): *het – van een doodkist*; spreekw. *Geen potteken, of er past een –ken op,* (Z.-N.) iedere man kan wel een vrouw krijgen.
II. scheel, o. schelen (*geschil*); vero.
III. scheel, bn., bw.; scheler, –st (1 van ogen: *niet volkomen overeenstemmend gericht*; v. e. persoon: *met niet volkomen overeenstemmend gerichte ogen*; 2 in bepaalde toepassingen: *gebogen, krom*): 1 *een – oog; een – meisje; die man kijkt –*; zegsw. *ik wil geen schele ogen maken,* jaloezie opwekken; zie oog; 2 *een schele of gedraaide zaagsnede.*
scheel'oog, m. en v. –ogen (*iem., die scheel ziet*); **–zien,** o. (*het met schele ogen zien*).
scheem, m. schemen (gew., Z.-N. *schaduw*).
I. scheên, Z.-N.; zie scheiden.
II. scheen, v. schenen, scheentje (1 *voorzijde v. h. onderbeen; scheenbeen*; 2 bij verg. *smal en meestal plat stuk hout of metaal* in verschillende toepassingen): 1 zegsw. *hij liep een blauwe –,* [a]) hij werd door het meisje afgewezen; [b]) Z.-N. mislukte; 2 *de schenen of de treden van een trap,* ter beschutting; *de schenen van een ijsschuitje,* schaatsen.
schen'been, o. –beenderen (ontl. *been, aan de voorzijde van het onderbeen*); **–dekker,** m. –s (*onderbeenbeschermer bij golfspel*); **–stuk,** o. –stukken (*deel v. h. harnas, reikend van de knie tot de enkel*).
scheep (bw. v. plaats uit *te scheep*: *naar, in of op het* [of: *een*] *schip; aan boord*): *hij gaat –*; zegsw. *Daar men voor – komt, moet men voor varen,* men kan niet naar willekeur zijn positie veranderen.
scheep'gaan, ging –, is –gegaan (*zich inschepen, aan boord gaan*).
scheep'jesschelling, m. –en (*oude zilvermunt met een scheepje er op, waarde: 30 cts*).
scheep'rijk, bn. (*vol schepen*): *ons – IJ.*
scheeps'aandeel, o. –aandelen (*aandeel in een schip of een scheepvaartmaatschappij*); **–affuit,** v. –en (*onderstel van een scheepskanon, rolpaard*); **–agent,** m. –en (*vertegenwoordiger van scheepvaartdiensten*); **–behoeften,** v. mv. (*alles, wat tot de uitrusting van een schip behoort,* inz. *levensmiddelen*); **–bericht,** o. –en; **–beschuit,** v. –en (*harde beschuit, die lang bewaard kan blijven*); **–bevrachter,** m. –s, zie bevrachter, cargadoor; **–bewijs,** o. –bewijzen (*bewijs van eigendom v. e. schip*); **–blok,** o. –blokken (*hijsblok*); **–bouw,** m. (*het* [*bedrijf van*] *bouwen van schepen*).
scheeps'bouwkundig bn. (*kennis hebbende v. het bouwen v. schepen*).
scheeps'bouwkundig-ingenieur, m. –s.
scheeps'bouwmeester, m. –s (*iem., die de leiding heeft bij of het ontwerp maakt voor het bouwen v. e. schip*).
scheeps'dokter, m. –s (*arts op een zeeschip*); **–gelegenheid,** v. –gelegenheden (*reisgelegenheid met een schip*; ook: *gelegenheid, om iets per schip te verzenden*): *met of per –*; **–hol,** o. –holen (*het ruim v. e. schip*); **–jongen,** m. –s (*jongen, die in de laagste rang en tevens als leerling op een schip dient*: *leerlingmatroos*); **–journaal,** o. –journalen (*dagregister, dat de schipper of gezagvoerder verplicht is te houden, waarin geregeld alle waarnemingen en verrichtingen worden opgetekend*); **–kaak,** v. –kaken (*scheepsbeschuit*); **–kameel,** o. –kamelen (*twee lichters, met kettingen verbonden, waarmede schepen over ondiepten enz. gebracht worden*); **–kapitein,** m. –s; **–klerk,** m. –en (*adspirant-officier van administratie*); **–kok,** m. –s; **–kompas,** o. –kompassen: van de Nederlanders is de verdeling der kompasroos in 32 streken.
scheeps'kost, m. (*kost, die op een schip wordt opgedist, kost der bemanning*); **–lading,** v. –en (*zoveel als een schip geladen heeft of kan laden; grote hoeveelheid*); **–lantaarn, –lantaren,** v. –s; **–last,** m. –en (*in schipperstaal een lading van 2000 kg*); **–luik,** o. –en; **–papieren,** mv. (*de identiteitsbewijzen enz., die aan boord moeten zijn*); **–raad,** m. –raden (*raad, gevormd door de scheepsofficieren en eventueel andere met gezag beklede personen, op kleine schepen ook wel door de gehele bemanning, die overleg pleegt en besluiten neemt in voorgeschreven of moeilijke gevallen; bijeenkomst van dit lichaam*); **–recht,** o. (*recht, dat op schepen geldt*): zegsw. *driemaal is –*, alle goede zaken driemaal, scherts. rechtvaardiging voor het driemaal herhalen v. e. handeling; **–roeper,** m. –s (*spreekhoorn, –trompet, toestel om zich op grote afstand verstaanbaar te maken*); **–rol,** v. rollen (*naamlijst der bemanning*); **–ruimte,** v. (*tonnenmaat van één of meer schepen tot vervoer van goederen*): *gebrek aan –.*
scheeps'timmerman, m. –lui, –lieden (*iem., wiens vak het is houten schepen te timmeren; iem., die aan boord belast is met timmerwerk*); **–timmerwerf,** v. –werven (*werf, waar schepen gebouwd worden*); **–ton,** v. –tonnen (*inhoudsmaat voor schepen*): een – voor de binnenvaart is 1 m³, een – voor zeeschepen of registerton, 2,83 m³; **–verband,** o. (*–hypotheek, verbinding v. e. schip ten behoeve ener schuld*); **–volk,** o. (*de gezamenlijke matrozen op een schip, soms met inbegrip van den gezagvoerder en de officieren*; in het alg. *zeelieden*); **–want,** o. (*takelage van een schip*).
scheep'vaart, v. (*het bedrijf van met schepen te varen, de omstandigheid, dat ergens schepen varen*; ook: *het geheel der ergens varende schepen*): *op de Waal is veel –*, riviervaart; *de – langs onze kusten,* zeevaart; **–vaartakte,** v. (*akte van Navigatie*);

zie akte; **–vaartlijn,** v. –en (*regelmatige bootverbindingen*); verg. wild en lijnboot; **–vaartmuseum,** o.: *het – te Antwerpen*; **–vaartverkeer,** o. (*het gaan en komen van schepen: scheepvaartbeweging*).

I. scheer, v. scheren (*klein rotseiland aan de kust* [*van Scandinavië en Finland*]).

II. scheer, v. scheren (Z.-N. *schaar, aalgeer*).

scheer'bekken, o. –s (*barbiersbekken*).

scheer'der, m. –s (*iem., die van scheren zijn beroep maakt*): *een schapen–*; z. ald.

scheer'doek, m. –en (*doek, die bij het scheren over schouders en borst gelegd wordt*); **–doos,** v. –dozen (*doos met scheergereedschap*).

scheer'gereedschap, o. –schappen; **–kwast,** m. –en (*kwastje, om in te zepen*).

scheer'ling, v. –en (*schermbloemige plant, gevlekte scheerling of dollekervel, giftplant*; Lat. conium maculatum; gew. ook *pijpkruid, hondspeterselie*).

scheer'lings, bw. (*rakelings*): *zes kleine vogels repten zich – langs de zilveren mazen van het ragfijne net.*

scheer'mes, o. –messen (*mes tot het afscheren van baard of knevel*); **–riem,** m. –en (*riem, waarop het scheermes wordt aangezet*).

scheers, v. en o. –en (Z.-N. *schaars* **II**).

scheer'spiegeltje, o. –s (*kleine spiegel, waarvoor men zich scheert*); **–water,** o.; **–winkel,** m. –s (*kapperszaak*; *winkel v. e. barbier*); **–wol,** v. (*wol, die door het scheren van schapen verkregen wordt*); **–zeep,** v. –zepen (*sterk schuimende barbierszeep*).

scheer'zolder, m. –s (Z.-N. *vliering*).

scheg, scheg'ge, v. scheggen (*min of meer wigvormige versterking van voor- of achtersteven van een schip*; ook: *wig*).

I. schei, v. –en (*scheiding in het haar*).

II. schei, v. –en (*dwarshout, dwarsijzer*; Z.-N. *lang en dik stuk hout*).

schei'boter, v. (*boter van de melk ener koe, die pas in de wei is*).

scheid'baar 1 bn. (*gescheiden kunnende worden*, inz. van samengest. ww., waarvan de samenstellende delen bij de vervoeging gescheiden worden): *het – ww.* a'demhalen; **2** bw. (*zo, dat scheiding kan plaats hebben*): *– samengestelde werkw.*

scheid'brief, m. –brieven (Bijb. *brief, waarmede een Israëliet aan de vrouw het huwelijk opzei*, Deut. 24 : 1).

schei'den, scheidde, h. (1, 2, 3, 4, 6, 9, 10, 11), i. (5, 7, 8) gescheiden (1 *de aansluiting, de samenhang verbreken of verbroken houden met of tussen*; 2 *splitsen, verdelen*, hetgeen vroeger een eenheid uitmaakte; 3 *het huwelijk ontbinden*; *bepaalde echtelijke gebruiken opheffen*; 4 *de ene van twee ineengevloeide, vermengde enz. zaken uit de andere verwijderen*; 5 *uiteengaan, zich van elkaar verwijderen*; 6 *een einde maken aan een samenzijn*, inz. van echtgenoten; 7 *uiteengaan*; 8 *heengaan, vertrekken*; 9 refl. *uiteengaan, zich van elkander verwijderen*; 10 refl. *van iem. heengaan*; 11 refl. *zich losmaken van, zich afscheiden van*): 1 *een rivier scheidde ons van het kasteel*; *een rivier kan twee landen –*; 2 *het hoofd van de romp –*; *een meisje met gescheiden haar*; 3 *zich laten –*; 4 *zilver van de bijgemengde onzuiverheden –*; *deze kwesties moet men scherp van elkaar –*; *het kaf van het koren –*; *de schapen van de bokken –*, de goeden van de kwaden; 5 *hier moeten wij –*; 6 *in onmin –*; *tijd van –*; 7 *bij het – van de markt*; zie markt; 8 *uit het leven –*; 9 *hier – zich onze wegen*; 10 *zich van haar zoon –*; 11 *België scheidde zich af in 1830.*

schei'ding, v. –en, scheidinkje (1 *het scheiden*, 2 *het gescheiden zijn*; 3 *scheilijn, grens*[*lijn*]): 1 *– van ziel en lichaam*; *– van tafel en bed*, (rechtst.) wettelijke opheffing van de samenwoning van twee echtgenoten; *– van kerk en staat*, verbreking van alle bijzondere betrekkingen tussen deze beide; 2 *onze – zal niet voor eeuwig zijn*; 3 *een rivier is vaak een – tussen twee rijken.*

scheid'paal, m. –palen (*grenspaal*).

scheids'gerecht, o. –en (*college v. scheidsrechters*); **–lijn,** v. –en, **–linie,** v. –liniën, –s, zie scheilijn; **–man,** m. –lieden (*iem., die een geschil bijlegt of daarin of in een wedkamp uitspraak doet, twistbeslechter, middelaar*); **–muur,** m. –muren (*muur, die een afscheiding vormt*); **–rechter,** m. –s (1 *iem., die door partijen in een geschil wordt aangewezen of aanvaard om tussen hen uitspraak te doen*; *arbiter*; 2 *iem., wien bij een spel, wedstrijd enz. de zorg voor de naleving der spel- en wedstrijdregels is opgedragen*): 1 *als – in een aangelegenheid v. e. schip geroepen*; 2 *de – verklaarde de doelpunten ongeldig*; **–rech'terlijk,** bn. (*van of door één of meer scheidsrechters*): *een –e beslissing.*

schei'er, m. –s; zie schei **II**; **–en,** scheierde, h. gescheierd (Z.-N. *tot scheiers kloven*).

schei'grep, v. –greppen (*slootje tussen twee akkers enz.*); zie grep.

scheik, m. –s (Arab. *oude man, grijsaard*, titel inz.: *oudste, hoofd van een stam*): *de machtige – der Senoussi*; *scheik* is minder juiste schrijfw.; zie sjaich en seh; **–oel Is'lam,** zie groot-mufti; (sch = sj).

schei'kunde, v. (*chemie, wetenschap, die zich bezighoudt met het onderzoek der samenstelling van stoffen uit niet verder scheidbare grondstoffen en van de veranderingen, die zij door afscheiding van of verbinding met bepaalde stoffen of grondstoffen kunnen ondergaan*): *analytische –, organische –.*

scheikun'dig 1 bn. (*op het gebied der scheikunde*): *een – onderzoek*; *–e tekens*, b.v. C. voor *Carbonium* (*koolstof*); *een – laboratorium*; **2** bw. (*volgens, met behulp van de scheikunde*): *iets – onderzoeken*; **3 –e,** m. en v. –n (*iem., die zijn studie gemaakt heeft van de scheikunde*; *iem., die een betrekking bekleedt op scheikundig gebied*).

schei'kunst, v. (vero. voor *scheikunde*).

schei'lijn, v. –en (*grenslijn, -linie*); **–muur,** m. –muren; **–sloot,** v. –sloten (*sloot ter afscheiding van percelen*); **–teken,** o. –s (*leesteken, komma, punt enz.*); **–vocht,** o. (*salpeterzuur*; *mengsel van zwavelzuur en salpeterzuur, koningswater*).

I. schel, v. schellen, schelletje (1 [*metalen*] *klokje, waarmee men een hoge toon voortbrengt* [*met klepel of hamer*]; *bel*, maar minder **alg.**; 2 *de gehele inrichting met trekker, drukker enz.*): 1 *een narrekap met schellen*; *een electrische –*; 2 *het koord der –.*

II. schel, v. schellen (*schil*, vero.; *vlies over het oog*): zegsw. *de schellen zullen hem van de ogen vallen*, hij zal tot inzicht van de waarheid komen, Hand. 9 : 18.

III. schel, bn., bw.; scheller, schelst (1 *helder v. geluid, hoog klinkend*; 2 v. kleuren,

licht: *scherp uitkomend, pijnlijk voor het gezicht*): 1 *een – gefluit*; 2 *schelle kleuren*; **–heid,** v. (*scherpe klank*): *de – der spoorfluit*.
Schel'de, v. (*hoofdrivier in Zeeland*).
schel'den, schold, h. gescholden (1 *iem. uitmaken voor iets lelijks*; *iem. krenkende namen toevoegen*; 2 *krenkende of beledigende woorden uitspreken* inz. *op heftige, ruwe toon*): 1 *iem. de huid vol -*; 2 zegsw. – *doet geen zeer* (*slaan zoveel te meer*); – *als een viswijf*; – *op*; nog: Z.-N. *knorren, kijven*.
scheld'naam, m. –namen (*beledigende of krenkende bijnaam, schimpnaam*).
scheld'woord, o. –en (*schimpwoord, beledigend woord*).
schel'eend, v. –en (*klapper- of kwaakeend*).
I. sche'len, scheelde, h. gescheeld (*verschillen*): *dat scheelde niet veel, slechts een haartje*; *er scheelt iets aan*, hapert; *wat scheelt u?* deert? *het scheelt hem in 't hoofd*, hij is niet recht wijs.
II. sche'len, scheelde, h. gescheeld (v. h. haar: *scheiden*): *het haar –*.
schelf, schel've, v. schelven (*zorgvuldig opgestapelde hoop hooi, stro, ongedorst graan, vlas, riet enz.*; gew. *mijt*; Z.-N. *hooi- of strozolder*): *tussen twee schelven hooi*.
Schelf'zee, v. (Bijbel: *de Rode Zee*).
schel'klinkend, bn. (*een schelle klank gevend*); fig. *–e titels, -e lof*.
schel'knop, m. –knoppen (*knop van een* [*huis*]*bel*); **–koord,** o. –en (*afhangend koord aan een kamer- of gangschel*).
schel'kruid, o. (*stinkende gouwe*).
schel'lak, o. (v. schel [= schil] + lak: *harsachtige stof, uit de uitvloeiingen, door een soort van schildluis teweeggebracht, op Indische vijgensoorten*; *bruinachtig vernislak*).
I. schel'len, schelde, h. gescheld (*bellen*: 1 *een of de schel overhalen*; 2 *het geluid v. e. schel geven*; 3 *door middel v. e. schel ontbieden*): 1 *aan een deur –*; 2 *door het – werd ik opmerkzaam*; 3 *de meid – om theewater*.
II. schel'len, schelde, h. gescheld (*van de schil ontdoen*): *appels –*; gew., Z.-N.
schel'lenboom, m. –bomen (*muziekinstrument, bestaande uit een draagboom met dwarshouten, waaraan schelletjes hangen*).
schel'ling, m. –en (*oude munteenheid*, inz. *zilverstukje van zes stuivers*); roosjes–.
schel'linkje, o. –s: zegsw. *op het schellinkje zitten*, in de oude (Amst.) schouwburg, op de goedkoopste plaats.
schelm, m. –en (*boosdoener, schurk*, in deze bet. w.i.g.; niet ong. *overmoedige grappenmaker, guit, schalk*): *–en en gauwdieven*; *arme –!* drommel; **–achtig,** bn., bw. (*als of van een schelm*; *snaaks, guitachtig*): *een – gezicht*; – *te werk gaan*.
schel'menpak, o. (*troep schelmen*); **–roman,** m. –s (*roman, waarin schelmen de hoofdpersonen zijn*); zie picaro.
schelmerij', v. –en (*geheel van schelmachtige handelingen*; rechtst. *baratterie*; *schelmachtige daad, schurkenstreek*).
schelm'pje, o. –s (*guitig, schalks kind*).
schelms, bn., bw.; schelmser, meest – (*schelmachtig*; gunstig: *grappig-plaagzuchtig*; *guitachtig, snaaks, als een schelmpje*): *een paar –e ogen*; *er – uitzien*.
schelm'stuk, o. –stukken (*handeling, die iem. tot schelm stempelt*: *schelmerij, schandelijke daad*): *een – bedrijven*.

schelp, v. –en (1 [*kalken*] *schaal van enig weekdier*; 2 *sieraad of gebruiksvoorwerp, dat een schelp nabootst*; 3 *gerecht in een echte of nagemaakte schelp opgediend*; 4 bij verg. van lichaamsdelen of voorwerpen): 1 *oester–en*; *een pad met –en bestrooid ter verharding*; 2 *porceleinen –en met gebakjes*; 3 *na de soep kregen we een –(je)*; 4 *een oor –*; *een ijzeren –*, gietvorm; zie schulp.
schelp'aarde, v. (kalkaarde); w.i.g.
schelp'dier, o. –en (*weekdier, in een schelp levend*, b.v. *een mossel*): *–en afgezet tegen de ijzeren schepen*.
schelp'kalk, v. (*kalk uit schelpen gebrand*).
schelp'net, o. –netten (*net, waarmee schelpjes gevist worden*).
schelp'visser, m. –s (*man, die schelpen vist*); ook, schelpenvisser.
sche'luw 1 bn. (*scheel* vero.; houtbewerkers: *onregelmatig enigszins uit het vlak gebogen*): *platen, in de lengte –*; **2** bw. (*scheel* vero.; *enigszins uit het platte vlak*): *dat dak ligt –*; *het – trekken v. hout*; **sche'luwte,** v.
schel'ven, schelfde, h. geschelfd (*tot een schelf opzetten*; *schelven, een schelf maken*): *het hooi –*; *het graan –*, tassen.
schel'vis (*bekende vis*; Lat. gadus aeglefinus), **1** (voorwerpsn.), m. –vissen; **2** (stofn.), v.
schel'visduivel, m. –s (*pitvis*).
schel'visoog, o. –ogen (fig. *dof, uitpuilend oog met weinig uitdrukking*); **–vangst,** v.
schel'wortel, v. (vero. *stinkende gouwe*, of *speenkruid*).
sche'ma, o. (Lat.) sche'mata; (Ned.) schema's, schemaatje (Gr.-Lat. *beeld*; *getekende voorstelling, een vereenvoudigd of algemeen geldend beeld gevend van een inrichting, samenstelling, werking*; inz. *schets, kort overzicht*): *het – in Fig. 2*; *een – uitwerken*.
schema'tisch 1 bn. (*schetsmatig, als schets, als overzicht*): *een –e tekening*; **2** bw. (*volgens, door een schema*): – *voorgesteld*.
sche'mel, m. –s, schemeltje (*voetenbank*[*je*]).
sche'melen, Z.-N. bijvorm van schemeren.
sche'mer, m. (*half, flauw, zwak licht*; *tijd tussen licht en donker*; *vage schijn, vage gewaarwording*): *in de – zitten*; **–achtig 1** bn. (1 *naar de toestand tussen licht en donker zwemend*; 2 [*nog*] *niet volkomen helder*): 1 *het wordt een beetje –*; 2 *–e voorstellingen van iets hebben*; **2** bw. (1 *als in de tijd tussen licht en donker*; 2 *op* [*nog*] *niet volkomen heldere wijze*): 1 – *verlicht*; 2 *zich iets – voorstellen*; **–avond,** m. –en (*deel v. d. avond, waarin de schemering valt*); **–donker, –duister 1** bn. (*halfduister*); **2** o.: *in het – zitten*.
sche'meren, schemerde, h. geschemerd (1 *zich als een flauw of half licht vertonen*; 2 *in een toestand tussen licht en donker verkeren*; 3 *in een flauw of half licht zichtbaar zijn*; 4 *in de schemer zittend, de tijd laten voorbijgaan*; 5 *zich onrustig en verward voordoen*; 6 *enigszins verblind zijn*; 7 onpers. ww. *tussen licht en donker zijn*; 8 onpers. ww. *in de war raken, zich geen heldere voorstellingen vormen*; 9 onpers. ww. *niet duidelijk zien*): 1 *het daglicht door de gordijnen zien –*; 2 *in het –d vertrek*; 3 *schimachtig schemerden de villa's tussen het donkere geboomte*; 4 *gezellig –*; 5 *door de tranen begonnen de letters voor mijn ogen te –*; 6 *de ogen – er mij van*; 7 *het schemert*; *het gaat, begint te –*; 8 *bij al die geleerdheid schemerde het hem*; 9 *het schemer-*

de mij voor de ogen; nog: *er schemert mij zo iets voor de geest*, ik herinner mij flauw.
sche'merig, bn., bw. (*tussen licht en duister, onklaar, op onheldere wijze*): *een – licht; de lamp brandt –.*
sche'mering, v. –en (*half, flauw of zwak licht; tijd tussen licht en donker; toe- of afnemend daglicht, als de zon reeds* [of: *nog*] *onder de kim is*): *de morgen–, de avond–.*
sche'meringscirkel, m. –s (*denkbeeldige cirkel, 16° beneden de horizon*): *als de zon zich in de – bevindt, begint des morgens of eindigt 's avonds de sterrenkundige schemering*; **–vlinder,** m. –s (*vlinder, die in de schemering vliegt* b.v. *de doodshoofdvlinder*).
sche'merlamp, v. –en (*lamp, die dient om in een vertrek een schemerachtig, zacht licht te geven, om bij te schemeren*); **–licht,** o. (*licht der schemering, zwak licht*); **–tijd,** m.
schend'brief, m. –brieven (*beledigende brief*).
schend'brok, m. en v. –brokken (*lasteraar*).
schen'den, schond, h. geschonden (1 v. e. persoon of lichaamsdeel: *kwetsen, misvormen*; 2 vero., Z.-N. *beschadigen, bederven*; 3 *inbreuk maken, zich niet houden aan*; 4 v. e. belofte: *onrechtmatig niet nakomen*; 5 v. iems. eer of goede naam: *afbreuk doen*; 6 *ontwijden, ontheiligen*): 1 *van de pokken geschonden*; zie neus; 2 *de stukken van dat porselein zijn geschonden*, niet gaaf; zie munt; 3 *de schendende* (meestal *schennende*) *hand*; *een bepaling –; de wet –*, [a]) de wet niet handhaven; [b]) vero. de wet (als particulier) overtreden; *de neutraliteit –*; 4 *een belofte, een eed –*; 5 *iems. eer, goede naam –*; 6 *de sabbat –, een graf –*; **schen'der,** m. –s.
schenderij', v. –en (*het schenden*, inz. *in samenstellingen*); zie b.v. straat–.
schen'dig, bn. (*schandelijk*): *een – bedrijf*, onterend; *een – stuk*, eerrovend.
schen'ding, v. –en (*het schenden, de handeling van schenden, de omstandigheid, dat iets geschonden is of wordt*): *– van grondgebied*; België: rechtsst. *–van rechten, van een afsluiting.*
schend'ster, v. –s.
schend'tong, m. en v. –en (*lasteraar*).
schenk, m. –en; zie schink, schenkel.
schenka'ge, v. –s (vero. of licht ir. *schenking, geschenk*). (g = zj).
schenk'blad, o. –bladen (*presenteerblad, blad, waarop ingeschonken dranken worden voorgediend*): *een verlakt –.*
schenk'bord, o. –en (Z.-N. [*houten*] *schenkblad*): *Veria, met het – in de hand staande.*
schen'kel, m. –s, schenkeltje (*onderbeen tussen knie en voet*, soms ook in toepassing op het gehele been buiten de voet; bij dieren: *gedeelte van de achterpoten, dat beantwoordt aan de schenkel van den mens*; ook wel: *dijbeen*; Z.-N. *schenkelvlees*); **–vlees,** o. (*vlees van de schenkel van een dier*, inz. *ham*): *twee pond – voor de soep.*
schen'ken, schonk, h. geschonken (1 *een vloeistof uit een* [*bepaaldelijk tot dat doel ingericht*] *vat in een ander gieten*; 2 *een drank in een beker, bekers, glazen, kopjes enz. doen*; 3 in het alg. *een gezelschap van drank voorzien*; *een drank in bepaalde kring of aan zijn gasten aanbieden*; 4 [*drank*] *verkopen, slijten*; 5 *ten geschenke geven, iem. iets vereren, geven*; 6 *deelachtig doen worden, verlenen*; 7 *kwijtschelden*; *van een verplichting iets te geven, te laten horen, ontslaan*; 8 *laten behouden*): 1 *water op de thee –*; 2 *wijn – in gouden bekers*; 3 *'s avonds thee –*; *iem. klare wijn –*, alles openhartig zeggen; 4 *hier schenkt men bier en brandewijn*; 5 *iem. iets op zijn verjaardag –*; 6 *iem. zijn vertrouwen –*; *vergiffenis, vriendschap –*; *aandacht –*; *als God mij leven en gezondheid schenkt*; 7 *iem. werk –*; *ik schenk u de verdere beschrijving*; 8 *iem. het leven –*, niet ontnemen; nog: *kinderen –*, van de vrouw aan den man; *iem. zijn dochter –*, ten huwelijk geven; *iem. haar hand en hart –*, als echtgenoot aanvaarden.
schen'ker, m. –s (1 *hij, die wijn enz. inschenkt*, vroeger hofambt; 2 *gever*; België: rechtst. *donateur*): 1 Bijb. *de – kwam vrij, de bakker werd gehangen*, zie Gen. 40 : 21, 22, (aanmoediging tot drinken); 2 *God is de – van alle goeds*, gever.
schen'king, v. –en (*het schenken; geschenk; gift*; rechtst. *overeenkomst, waarbij de schenker bij zijn leven, om niet en onherroepelijk enig goed afstaat ten behoeve van den begiftigde, die hetzelve aanneemt*): *een – met de warme hand* (België: *een – onder de levenden*), terwijl men nog leeft; *– bij overlijden*, zie legaat; *een akte van –*, wettelijke overdracht van geschonken goederen.
schenk'kan, v. –kannen (*grote kan, om er uit te schenken*); **–ketel,** m. –s (*theeketel*).
schenk'ster, v. –s (*vr. schenker*).
schen'nen, schon, h. geschonnen: *de –de hand aan iets slaan*; meer: schenden.
schen'nis, v. (*de handeling van schenden* inz. *ontering; ontheiliging*); zie graf-, heilig-, majesteits-, sabbatsschennis.
schep, m. scheppen (1 *zoveel éénmaal opgeschept kan worden*; *e. schepper vol*; 2 *zeer veel*; *e. menigte*): 1 *e. – kolen*, schopvol; *er e. –je opdoen*, [a]) zijn bod of eis verhogen, [b]) wat meer kracht ontwikkelen, [c]) e. verhaal aandikken; 2 *dat kost een – geld*; *een – mensen*; Z.-N. *een – ophebben*, dronken zijn.
schep'bord, o. –en (*plank, ijzeren of houten schoep aan een scheprad*).
sche'pel, o. –s, schepeltje (*0.1 hl, inhoudsmaat voor droge waren*): *een – rogge.*
sche'peling, m. en v. –en (*iemand, die op een schip vaart, met uitzondering van de passagiers*); voor het v. ook **–e.**
sche'pelsmand, v. –en (*mand, die een schepel inhoudt*); **–zak,** m. –zakken.
I. sche'pen, scheepte, h. gescheept (1 *inschepen*; 2 *met een schip vervoeren*; 3 als deelw. inz. fig. *scheepgaan*): 1 *aardappelen –, granen –*; 2 *een vaartuig met wijn, gescheept door een koopman te M.*; 3 *met iem. gescheept zijn*, er niet meer van af kunnen.
II. sche'pen, m. –en (*lid der vroedschap, wethouder, voormalig overheidspersoon, in eerste aanleg rechtsprekend, later met wetgeving en bestuursfuncties belast*; België: *wethouder*): *schout en –en*, het voormalige stadsbestuur; zegsw. *de jongste – wijst* (of: *velt*) *het vonnis*, d.i. de jongste geeft de beslissing of oplossing, gezegd van kinderen, die het hoogste woord willen hebben, de beslissing willen geven, immers: *de jongste – moest het eerst vonnissen*; **–ambt,** o. België.
sche'penbank, v. –en (oudtijds: *rechtbank, gevormd door schepenen*); **–brief,** m. –brieven (*acte, afgegeven door schepenen*); **–college,** o. België.; **–dom,** o. (*college van schepenen; hun waardigheid, rechtsgebied*);

–kamer, v. –s (*hun vergaderzaal*); **–recht,** o. (*rechtsbedeling door schout en schepenen*).
sche'per, m. –s (*schaper, schaapherder*).
schep'net, o. –netten (*zakvormig net aan een beugel of hoepel met stok, om vis* b.v. *uit bun of kaar te scheppen*).
I. schep'pen, schepte, h. geschepen (1 *putten, uit een vloeistof korrelige stof of weke massa met een hol of plat voorwerp naar boven brengen of daaruit verplaatsen*; als voortgezette handeling: *die stof opnemen en naar een plaats brengen of verwijderen vandaar*; 2 papierbereiding: *het opnemen van de voor een vel benodigde hoeveelheid papierstof met de vorm*; 3 van adem enz.: *tot zich trekken, opnemen*; 4 v. e. stemming, gezindheid: *zich die verwerven*): 1 *een emmer water –; een bord vol soep –, sneeuw –*; 2 *handpapier wordt door te – verkregen*; 3 *een zeil meer wind doen –; adem –*; fig. *weer adem –*, weer tot rust komen, zich bevrijd voelen; zie ook lucht **1** 4, 5; 4 *vreugde – in; moed –*; nog: *een zwerm bijen –*, jonge kolonie vormen; (vechten): *iem. –*, het hoofd tussen iems. benen steken, hem met de nek opvangen en over zijn hoofd werpen.
II. schep'pen, schiep, h. geschapen (1 *uit het niet voortbrengen*; 2 bij verg. van kunstenaars enz.: *voortbrengen uit zich zelf; vormen; gedaante, gestalte geven*; 3 *veroorzaken*): 1 *God schiep hemel en aarde*; 2 *een kunstwerk –; nieuwe woorden –*; 3 *betere toestanden –*, teweegbrengen; *orde –*.
schep'pend, bn. (*makend, vormend*): *de –e verbeelding van een kunstenaar*.
I. Schep'per, 1 m. (*de Godheid, God*): *God, de – van hemel en aarde*; **2 schep'per,** m. in bet. 1 –s (1 *maker, vormer, vooral van kunstvoorwerpen*; 2 *tot-stand-brenger; bewerker*): 1 *de – van het paleis van justitie*; 2 *Bismarck, de – van de grootste politieke synthesis dezer eeuw*.
II. schep'per, m. –s, scheppertje (1 *iem., die schept* inz. *werkman, die papier schept*; 2 *gereedschap om mee te scheppen uit vloeistof of massa*): 1 *de – moet klonters op het pas gevormde vel wegnemen*; 2 *houten –tjes*.
schep'ping, v. –en (1 *de daad van scheppen*; 2 *het geschapene; heelal; kunstwerk*): 1 *de – der wereld; de – van een kunstwerk*; 2 *heel de – looft den Heer; de heer der –*, de man; *de –en van een dichter, een componist*.
schep'pingsboek, o. (Bijbel: *het eerste boek, openend met de schepping der wereld*, nl. *Genesis*); **–geschiedenis,** v.; **–kracht,** v. (*vermogen, om te scheppen* **II** 1 en 2); **–verhaal,** o. (*het [Bijbels] verhaal over de schepping der wereld*); **–vermogen,** o. (*het vermogen, om te scheppen, –kracht*).
schep'rad, o. –raden, –raderen (*rad, er op ingericht om door om te wentelen water te verplaatsen* inz. *van schoepen voorzien*): *het – van een raderboot, van een watermolen*.
schep'sel, o. –en, –s, schepseltje (1 *geschapen wezen: dier, mens*; 2 van vrouwen, meisjes, kinderen): 1 *alle –en loven God; geen –*, niemand; 2 gunstig met iets beschermends: *een zacht, argeloos –tje*; ongunstig: *zulk een vals –*; medelijdend: *zo een verlaten –*.
schep'ter, m. –s, scheptertje (Gr.-Lat. sceptrum, Fr. sceptre: *rijksinsigne: koningsstaf, heerssersstaf: sierlijk bewerkte staf, die een vorst bij plechtige gelegenheden als symbool van zijn gezag voert*; overdrachtelijk: *gezag, heerschappij*): *de – zwaaien*, heersen. (sch = sch of s of sk).
schep'vat, o. –vaten (*voorwerp, om water te scheppen* inz. *uit een put; hoosvat, puts*).
I. sche'ren, schoor (scheerde inz. in bet. 2, 3, 4), h. geschoren (1 *de oppervlakte van iets strijkelings met een mes, schaar er over gaande, kaal, glad maken; glad afsnijden, afknippen; kaalmaken*; 2 *strijkelings doen gaan over of bewegen langs*; 3 *zich snel verwijderen, maken, dat men wegkomt* refl.; 4 *vlak langs of over een zaak strijken*): 1 *de schapen –; een heg –; bomen –*, de takken op gelijke lengte afsnijden; *de baard –, de kruin –*, zie kruinschering; *iem. –; de varkens –*, aan het kortste eind trekken; *een weefsel –, laken –*, de opstaande of uitstekende draden of haren gelijk afsnijden; refl. *hij scheert zich zelf*; Z.-N. *geen oude top –*, niet oud worden; Z.-N. *iem. – zonder zeep*, foppen; *zijn boer –*, wild te keer gaan; 2 *een steentje langs het water –*, zie zeilen; 3 *scheer je van hier* (of: *weg*); 4 *de zwaluw scheert het watervlak; de riemen scheerden het water*; ook: *langs het water, door de lucht –*.
II. sche'ren, schoor, scheerde, h. gescheerd, geschoren (1 *spannen*; 2 *opzetten, aanslaan*: *de draden van het kettinggaren door de kammen heen op de weefboom spannen*; 3 *garen samenleggen tot een bundel bij het touwslaan*): 1 scheepst. *een lijntje, touw –*; 2 *te – draden*; 3 *– en ineendraaien*; etym. = scheren **I.**
III. sche'ren, v. mv. (*plant uit de familie der waterkaarden*; Lat. stratiotes aloïdes): *– in ondiep, stilstaand water vormen drijftillen*.
sche'renkust, v.; zie scheer **I.**
scherf, v. scherven (*stuk glas of aardewerk*): Z.-N. *wie de pot breekt, betaalt de scherven*, betaalt het gelag.
scher'fel, m. –s (Z.-N. *kleine scherf, schilfer*).
sche'ring, v. –en (*het scheren* **I** en **II**; afleid. van *scheren*, spannen: *ketting, lengtedraden v. e. weefsel*): *– en inslag*, de bestanddelen van een weefsel; fig. zie inslag.
scherlei', v. (naam van verschillende kruiden: *een soort salie*; ook: *pijpkruid*); vero.
scher'lings, bw. (Z.-N. *schrijlings*).
scherluin', m. –en (*sjalot; schavuit, schelm*): *een – van een jongen*; vero.
scherm, o. –en, schermpje (*iets, dat beschermt*: 1 *plat of gebogen voorwerp, dat dient om licht tegen te houden, tot bescherming tegen stralende warmte; draagbare afschutting, wand* inz. *met papier of andere dunne, ondoorzichtige stof beplakt om een deel v. e. vertrek aan het gezicht te onttrekken enz.*; 2 *toneelgordijn; doek*; 3 *losse toneelwand, coulisse*; 4 plantk. *zekere bloeiwijze*): 1 *een regen–, een vuur–, een zonne–; een ijzeren –; een zwart – met gouden vogels*; 2 *het – laten zakken*; 3 *de zij–en*; fig. *achter de –en zien* (of: *kijken*), zich vergewissen van verborgen bedoelingen, verhoudingen; *achter de –en blijven* (of: *zich houden*), niet openlijk optreden en toch de drijfkracht (helpen) vormen; 4 *de scheerling bloeit in een –*.
schermbloe'migen, v. mv. (*planten, wier bloemen een scherm vormen*, b.v. *de scheerling*; Lat. umbelliferae).
scherm'degen, m. –s (*degen, om mee te schermen*); zie floret.
scher'men, schermde, h. geschermd (1 *zich oefenen met blanke wapens* inz. degen, ba-

jonet, ook met stokken [volgens bepaalde regels]; 2 *druk in het rond zwaaien met iets*; 3 in zegsw. op geestelijk gebied): 1 *in de positie van iem., die – gaat; leren –*; 2 *op zijn hoofd staande, – met zijn benen*; 3 *met iets –*, met veel drukte, in het wilde iets als argument gebruiken; *met woorden –*, grote woorden gebruiken; *in het wilde, in de lucht, in den blinde –*, [a]) er maar een slag naar slaan, redeneren zonder vaste grondslag, veel en ijdel praten, [b]) strijd voeren tegen een standpunt, dat niemand inneemt; gew. *het – van kieviten*, druk opgewonden gebaren.

I. scher'mer, m. –s (*iemand, die schermt, zich toelegt op of de schermkunst verstaat*).

II. Scher'mer, v. (*N.-Holl. meerpolder*).

scherm'handschoen, m. –en ([*opgevulde*] *leren handschoen bij 't schermen gedragen*); **–kunst,** v.: *de – beoefenen*; **–les,** v. –lessen; **–masker,** o. –s (*masker van ijzerdraad, dat bij 't schermen gedragen wordt*); **–meester,** m. –s (*leermeester in de schermkunst*).

schermin'kel, m. –s (*scharminkel*).

schermut'selen, schermutselde, h. geschermutseld (*met kleine benden en ongeregeld vechten zonder beslissing* inz. van voorposten, verkenners; fig. *met woorden elkaar plagend prikkelen*); **–ing,** v. –en (ook fig.).

scherm'vereniging, v. –en; **–zaal,** v. –zalen (*lokaal tot oefening in het schermen*).

scherp 1 bn. (1 *met een fijne* [*geslepen*] *punt of snede; goed doordringend of snijdend*; 2 v. kanten, hoeken: *niet afgerond of afgeplat, niet stomp*; 3 *met kleine harde punten of kanten, niet zacht aanvoelend*; 4 v. weersverschijnselen: *zich pijnlijk doende gevoelen, snijdend, prikkelend*; 5 v. gevoelens, bejegeningen: *veel pijn of kommer veroorzakend*; 6 v. e. strijd: *heftig*; 7 v. reuk, smaak enz.: *bijtend*; 8 v. uitingen en personen: *een ongunstig oordeel pijnlijk of onvriendelijk doende gevoelen, uitkomen*; 9 *streng*; 10 *nauwkeurig op alles lettend*; 11 *met een fijn onderscheidingsvermogen*; 12 *zich duidelijk aftekenend, niet vervloeiend*): 1 *een – mes; een –e zeis en geen botte; een –e doorn*; 2 *een –e hoek*, met minder dan 90°; *een –e neus; een –e zeiler*; 3 *– zand*; 4 *een –e Noordenwind*; 5 *een –e pijn*; 6 *een – gevecht*; 7 *een – vocht; de –e smaak van tabak*; 8 *een –e critiek; – in zijn oordeel zijn*; 9 *een – verbod*; 10 *– toezicht op de plukkers houden*; 11 *een – gehoor, gezicht; een –e blik* (ook: doordringende, onderzoekende blik); 12 *een gezicht met –e trekken; een – contrast vormen; –e beelden geeft deze lantaarn*; nog: *in scherpe draf*, snel; Z.-N. *een –e kreet*, doordringend; *–e patronen*, met vermogen te doden, te wonden, te vernielen; **2** (als bw. in bijna al de bet. van het bn.): 1 *een – gepunte naald*, zo, dat een goed stekende punt gevormd is; 2 *– gebouwde schepen*, met betrekking tot het beloop van voor- of achtersteven of aan de kiel; Z.-N. *een paard – zetten*, zie **3**, 2; 4 *de wind blies – uit het oosten*, met pijnlijk voelbare kracht; 7 *een – goor-zure lucht*; 8 *iem. – beoordelen; – honend*; 9 *iets – verbieden*; 10 *– op iets letten, toezien*; 11 *– zien en horen*; 12 *een – verlicht raam; dit kwam –er tot zijn recht*; nog: *– concurreren*, zo dat er slechts een kleine winstmarge overblijft; **3** o. (1 *snede of punt van een wapen of werktuig*; 2 *stel ijzeren punten, waarmee de hoefijzers van paarden voorzien worden bij gladde straten, ijs enz.*; 3 in zegsw. met *met: al wat dient om met vernielende kracht uit een vuurwapen te worden geschoten: kogels, schroot*): 1 *het – van een mes, een bijl*; 2 *een paard bij vorst op – zetten*, met scherpe kalkoenen beslaan; 3 *een kanon met – laden; met – schieten*.

scher'pen, scherpte, h. (1, 2, 3, 4), i. (5) gescherpt (1 *scherp van snede maken, slijpen, wetten, aanzetten*; 2 *puntig maken*; 3 *op scherp zetten*; 4 fig. *scherpzinniger of fijner van waarneming maken, opscherpen, opwekken*; 5 zeew. *tegenlopen*): 1 *een bijl, een zeis –; een molensteen –*, zie billen; 2 *een stok, een pin –*; 3 *een paard –*; 4 *het oordeel –; het gehoor, het gezicht –*; 5 *de wind begint te –*.

scherp'heid, v. (*het scherp zijn*).

scherphoe'kig, bn. (*met scherpe hoeken* inz. meetk., *met hoeken, kleiner dan 90°*): *een –e driehoek*; verg. stomphoekig.

scher'ping, v. –en (*het scherpen*): *de – van een mes*; fig. *– van het oordeel, het gezicht*.

scherp'kort, bn. (spraakk. *met een korte doch niet doffe klank*): *de –e a, e, o*, b.v. *in pad, bed, schot*; ook, onvolko'men.

scherp'lang, bn. (*met een lange en duidelijke klank*): *de –e aa, ee*, b.v. *in paard, peer*; ook, volko'men.

scherp'rechter, m. –s (*beul*).

scherp'schutter, m. –s (*iemand, die uitstekend schiet, bedreven schutter*).

scherp'snijdend, bn. (*zeer scherp van snede*): *een – mes, zwaard*; ook fig.: –snij'dend.

scherp'te, v. (*de eigenschap scherp te zijn, de omstandigheid, dat iets scherp is*): *de – van een mes*; fig. *de – van het gezicht, de – van het verstand; de – van een stem; de – van salpeterzuur; de – van een antwoord*.

scherp'ziend, bn. (*scherp ziende; een scherpe blik hebbende*): *een – oog; de –e arend*; fig. *een –e geest*; ook fig. scherpziend'.

scherpzin'nig 1 bn., bw. (1 *met een fijn onderscheidend oordeel en verstand; zeer schrander, vernuftig*; 2 *van een scherp verstand getuigend*): 1 *een – denker*; 2 *een – antwoord*; **2** bw. (*op een wijze, getuigend van deze eigenschap*): *– antwoorden*; **–heid,** v.

scher'relen, Z.-N.; zie scharrelbenen **2.**

scherts, v. (*het maken van grappen; grappige beschouwing of opvatting; gekheid; grappig gezegde, aardigheid; kortswijl; boert*, maar meer edel; *onschuldige spotternij*): *het was slechts –; geestige –; geen – verstaan; nu, alle – ter zijde*, de zaak ernstig opgevat.

schert'sen, schertste, h. geschertst (1 *onschuldig spotten, gekheid maken; boerten* maar meer edel; 2 ietwat vero. *spotten* met de bijgedachte aan stekeligheid): 1 *dansen, lachen en –*; 2 zegsw. *niet met zich laten –*.

scher'ven, scherfde, i. gescherfd (1 Z.-N. van aardewerk enz.: *afschilferen*; 2 *in scherven vallen*): 1 *die kan begint te –*; 2 *vocht en glas spatte en scherfde om hem heen*.

scher'vengerecht, o. (*ostracisme*).

scherzan'do, bw. (It. muz. *schertsend, luimig voor te dragen*); lees *skert-san'doo*.

scher'zo, o. It. scherzi, Ned. scherzo's (It. muz. *schertsend muziekstuk*, o.a. *deel ener sonate*); l. *skert'so*.

schets, v. –en (1 *vluchtige* [*eerste*] *tekening van de hoofdlijnen of hoofdtrekken; ontwerp;*

2 *uitbeelding in woorden van de hoofdtrekken ener zaak*: *korte beschrijving*; *kort overzicht*; ook: *het boek*): 1 *een ruwe* –; *een potloodschets*; 2 – *der vaderlandse geschiedenis*; –*en uit de geschiedenis*; *een levensschets*.

schets'boek, o. –en (*boek van een schilder, tekenaar om er schetsen in te maken*).

schet'sen, schetste, h. geschetst (*in hoofdlijnen, hoofdtrekken tekenen, schilderen*; *in schets maken*): *een landschap* –, *een portret* –; *wie schetst mijn verbazing? iems. karakter* –, beschrijven.

schet'teren, schetterde, h. geschetterd (1 *een krachtig, uit een reeks van herhalingen bestaand geluid voortbrengen of vormen*, minder helder, meer scheurend dan *schateren*; 2 *druk en luidkeels aanmatigende beweringen, onbekookte aanmerkingen verkondigen, lawaaierig beweren, een grote mond opzetten*): 1 *dan* – *de trompetten*; 2 *de hele avond zat hij te* – *over alles en nog wat*.

scheu'ken, scheukte, h. gescheukt (*zich schurken*; *zich* [*wegens jeuk*] *de leden wrijven*): *de koeien* – *zich a. d. wrijfpaal*.

scheuk'paal, m. –palen (*wrijfpaal*).

scheur, v. –en, scheurtje (*barst, kloof, reet, spleet*): *een* – *in een pantalon*, plaats, waar ze gescheurd is; –*en en leuren*, vodden.

scheur'almanak, m. –almanakken; zie scheurkalender en duikalmanak.

scheur'buik, v. (Lat. scorbutus: *ziekte, zich o.a. kenmerkend door darmaandoeningen, door gezwollen, ontstoken tandvlees, vooral onder matrozen, als gevolg v. gebrek aan vitaminen*).

scheur'dwang, m. (*wettelijke verplichting om een gedeelte wei- in bouwland om te zetten*).

scheu'ren, scheurde, h. (1, 2, 3, 4), i. (5) gescheurd (1 *door trekken een spleet of smalle opening in iets maken*; 2 *verscheuren* inz. nog in zegsw.; 3 *losscheuren, door trekken verwijderen, afscheuren*; 4 van grasland: *omploegen, omspitten ten einde er bouwland van te maken*; 5 *een scheur of scheuren krijgen*): 1 *scheur zijn goed niet*; *zijn jas* – *aan een spijker*; 2 *in tweeën, in stukken* –; *zijn kleren* – *van rouw*, Matth. 26 : 65; 3 *de jongen dreigt me de panden van mijn jas te* –; 4 *teelt op gescheurd grasland*; 5 *de voorhang des tempels scheurde in tweeën van boven tot beneden*; *het scheurt licht*; ook: *de muur begint te* –; refl. *zich* (*aan een spijker*) –, nl. zijn kleren; *zich uit de armen zijner gade* –, losrukken; **scheu'ring,** v. bet. 1 –en (1 *het krijgen v. e. scheur of scheuren*; fig. *scheiding, splitsing*; 2 *het omzetten van wei- in bouwland*): 1 *de* – *van het Joodse rijk*; fig. *een* – *in de kerk aanrichten*, verdeeldheid, zie scheurmaker; 2 *gedwongen* –.

scheur'kalender, m. –s (*almanak, bestaande uit 365 of 366 losse blaadjes, tot een blokje verenigd, van welke men er elke dag één afscheurt*): *een humoristische* –.

scheur'maker, m. –s (*iem. die verdeeldheid of splitsing tussen personen verwekt*, inz. *iem., die zich afscheidt van de R.-K. kerk, omdat hij weigert het kerkgezag te erkennen*).

scheur'mand, v. –en (*papiermand*).

scheur'papier, o. (*waardeloos papier, dat gerust verscheurd kan worden*; Z.-N. *pakpapier*).

scheut, m. –en (verwant met *schieten*: 1 *loot, uitloper aan een plant*; 2 *het snel omhoog- of opgroeien*; *eind, dat iem. of iets opgroeit*; 3 *kleine, met een enkele beweging geschonken hoeveelheid ener vloeistof*; Z.-N. *grote borrel*; 4 *snelle, doordringende gewaarwording*; inz. *korte, hevige pijn, die door een lichaamsdeel schijnt te schieten*; 5 Z.-N. *het schieten, schot*): 1 *een wortel*–; 2 *de jongen heeft dit jaar een hele* – *gekregen*; 3 *een* –*je water, wijn, azijn*; 4 *een* – *in de rug krijgen*; 5 *de* – *van een geweer, boog*; nog: scheepst. – *geven*, vieren; Z.-N. *zijn* – *nemen* (*pakken*), recht voor zich uit en snel weglopen.

scheu'tig, bn. (1 *flink opgeschoten, slank, rijzig*; 2 *onbekrompen in het geven van geld*; *goedgeefs, vrijgevig*): 1 *zij is* – *van gestalte*; 2 *oom was erg* –; **scheu'tigheid,** v.

schib'be, v. –n (*dun, afgespleten deel*); gew.

schibbo'leth, o. –s (Hebr. misschien = aar: *woord, aan de uitspraak waarvan Jephtha de bij het veer over de Jordaan vluchtende Ephraïmmers herkende*; *herkenningswoord, wachtwoord, om vriend van vijand te onderscheiden*; *uiting of handeling, die het al dan niet bezitten v. e. bepaalde eigenschap met beslistheid doet uitkomen*); zie Richteren 12 : 5 en 6; verg. schild en vriend.

I. schicht, v. –en (mijnbouw: *ploeg arbeiders*; ook: *laag ener grondsoort*); germ.

II. schicht, m. –en (lit. t. *pijl, flits*, nat. hist. *bloeiwijze, waarbij de zijassen beurtelings links en rechts van de as ontspringen*).

schich'tig 1 bn. (*schuw, schrikachtig*): *een* – *hert*; *de paarden werden* –; **2** bw. (*op schuwe, schrikachtige wijze*): *de kinderen keken* – *naar ons en vertrouwelijk naar de eenden*.

schie, v. schieën (Z.-N. *spie, wig*).

Schiedam'mer 1 m. –s (*iem. uit Schiedam*): *hij is* –; **2** bn.: – *vocht*; **3 schiedam'mer,** m. –s (*jenever* [*uit Schiedam*]; *een fles, een glaasje jenever*): *aannemen twee* –!

schie'fer, o. (*leisteen*); germ. (sch = sj).

Schie'land (*hoogheemraadschap in Z.-H.*): in – liggen de steden Rotterdam, Schiedam en Delfshaven en vele dorpen.

schie'lijk, als. bn. vero. gew. alleen in vaste verbindingen (*vlug, haastig, snel, plotseling*; *weldra, gauw*): *een* –*e dood*; – *lopen*; *het meisje deed* – *open*; **schie'lijkheid,** v.

schie'man, m. –lieden, –lui (scheepst. vroeger: *onderofficier, tweede bootsman, bepaaldelijk belast met de zorg voor het voertuig en de ankers*); **–mannen,** schiemande, h. geschiemand (in het alg. *werkzaamheden verrichten aan touwwerk, het tuig opredderen*): fig. *hoe dit te* –, redderen? **–mansgaren,** o. (*dun touw van twee of drie draden* inz. *uit oud touwpluis of werk gedraaid ter omwoeling van de touwen enz.*).

I. schier, bn. (van eieren: *bedorven*); gew.

II. schier, bw. (*bijna*): *het gras groeit* – *overal*; *de* – *eindeloze heidevelden*.

III. schier, m. Z.-N.; bijvorm v. schei **II.**

schier'aal (*aal met helderwitte buik*), **1** (voorwerpsn.) m. –alen; **2** (stofn.), v. gew.

schier'eiland, –ei'land, o. –en (d.i. *bijna een eiland*; *stuk land of land aan de meeste zijden door water omgeven*): *het Iberisch* –.

Schie'ringers, mv. (gesch. *de volkspartij in Friesland, einde der 13e eeuw*): de burgerkrijg der – en Vetkopers; z. ald.

schier'monnik, m. –monniken (*monnik in grijze* [= schier] *pij*): zij woonden op het oog of eiland, naar hen genoemd.

schiet'baan, v. –banen (*terrein voor het schieten naar een doel in horizontale richting*).

schie'ten, schoot, h. (1—9), i. (10, 11, 12, 13, 14) geschoten (1 *een projectiel werpen door middel van een daartoe ingericht werktuig* inz. een vuurwapen, een boog; 2 *treffen, raken*; 3 *door treffen met een projectiel bemachtigen, in een bepaalde toestand brengen*; 4 bij uitbr. of verg. *uitwerpen van lichtstralen*; 5 *iem. in de gaten hebben*; ook: *zien, opmerken*, gew.; 6 met *aan het lijf: haastig aantrekken*; 7 v. visnetten: *uitzetten*; 8 *graven*; 9 *door uitgroeien het deel vormen, dat het voorwerp noemt*; 10 *zich* [*snel of plotseling*] *verplaatsen in de richting, die een bepaling noemt*; fig. van gedachten enz.: *plotseling opkomen*; 11 *zich snel* [*in een rechte lijn*] *verplaatsen, snel voortgaan*; 12 *plotseling in een toestand geraken, die een bepaling noemt*; 13 *kiemen, ontkiemen, wortels vormen*; ook: *zaad vormen*; 14 v. kristallen: *zich afzetten*, vero.): 1 *hij schiet zijn pijl, die snort*; inz. zonder voorwerp: *met een geweer, kanonnen, bogen* –; *met kogels* –; *in de lucht* –; *naar het doel* –; zie duif, spek; 2 *zich voor de kop* –; *iem. in de arm* –; 3 *twee hazen* –; zie ook: bok; *een schip reddeloos* –, *in de grond* –, boren; *een patrijs vleugellam* –; *een bres* – *in de muur*, als resultaat verkrijgen; 4 *de zon schoot haar stralen op het aardrijk*, wierp; *zijn ogen schoten vuur, vlammen*; 5 *ik had hem geschoten, toen hij dit zei*; *heeft iem. je geschoten?* 6 *ik schoot mijn kleren aan 't lijf*; zie aanschieten; 7 *want in zee* –, vero.; 8 *een vaarwater laten* –; 9 *wortel* –, fig. zich een vaste grondslag verwerven, inburgeren; zie klimaat–; 10 *hij schoot op mij af*; *de vlieger schoot eensklaps naar beneden*; *onder het ijs* –; zie slof; *tranen schoten haar in de ogen*, kwamen plotseling op; fig. *dat wil me niet te binnen* –; *de gedachte schoot mij door het hoofd*; van wateren: *de vliet, die van een steile rotse schiet*; 11 *de haaien* – *door het water*; *iets laten* –, niet langer tegenhouden, fig. prijsgeven; *laat hem* –, [a]) laat hem zich verwijderen, [b]) bemoei u niet meer met hem; 12 *uit de slaap, de droom* –; *haar ogen schoten vol tranen*; *in een lach* –, plotseling beginnen te lachen; 13 *aardappelen* – *reeds*; *in het zaad* –; *als het koren in zijn aren schiet*; 14 *het zout schiet in kristallen op de bodem van het glas*; nog: *een walvis* –, met een harpoen raken; *brood in de oven* –, op een plank doen; *kuit* –, viseieren uitwerpen; *de zon, de sterren* –, de hoogte bepalen; *te kort* –, in gebreke blijven, niet toereiken.

schie'ter, m. –s (*schietspoel*; *deel v. e. slot, schoot*; *iem., die schiet*; *naam van verschillende insecten* inz. *boeken- en klerenmot*).

schiet'gat, o. –gaten (*opening, om er door te vuren bij een borstwering, schip enz.*; *gat door schoten in een schijf gemaakt*).

schiet'gebed, o. –gebeden (*kort gebed*, b.v. *in nood: o Heer, wees mij genadig*): *een –je*.

schiet'gevaarte, o. –n (*getimmerte, om stenen enz. binnen een vesting te werpen*).

schiet'geweer, o. –geweren (*handvuurwapen*); thans geweer.

schie'ting, v. –en (Z.-N. *schuttersprijskamp*).

schiet'katoen, o. (*ontploffende stof*, verkregen door zuivere katoenvezels te dompelen in zwavelzuur, in 1845 uitgevonden).

schiet'kist, v. –en (mijnwezen: *kist tot berging van ontplofbare stoffen*).

schiet'lap, m. –lappen (Z.-N. *lederen lap, die boogschutters om de linkerarm binden*).

schiet'lood, o. –loden (*paslood*; *koord met lood of een ander gewicht bezwaard, waarmee men de loodrechte richting bepaalt*).

schiet'masker, o. –s (*toestel tot het minder wreedaardig doden van slachtvee*).

schiet'meester, m. –s (*hij die belast is met het laten springen van gesteenten in de mijnen door middel van dynamiet en andere ontploffingsmiddelen*): *door den* – *werd een schot ontstoken door middel van een lont*.

schiet'mot, v. –motten (*insect van de orde der trichoptera: kokerjuffer*): het volwassen insect gelijkt op een mot.

schiet'oefening, v. –en (*oefening in het schieten*); **–partij,** v. –en: *een kleine* –, *geen revolutie!* **–schijf,** v. –schijven (*schijf, waarop men schiet*); **–school,** v. –scholen (mil. *inrichting, waar men schieten leert, waar proeven genomen worden in het schieten, waar officieren en onderofficieren opgeleid worden tot goede schutters en gevormd tot onderwijzers in het schieten*).

schiet'schouw, v. –en (*pak- of marktschip in geregelde beurtvaart*, inz. *platboomschuit, gebruikt wordend bij het verkeer over niet geheel betrouwbaar ijs, door duwen voortbewogen, ijsboot*).

schiet'schuit, v. –en (*veerschuit, die gerechtigd was ook buiten de vaste ligplaats te gaan laden of lossen*); vero.

schiet'sleuf, v. –sleuven (*sleuf in walmuren, fortwerken enz. om door te schieten*).

schiet'spoel, v. –en (*links en rechts schietende spoel met inslaggaren, die bij het weven door het vak van de ketting wordt geworpen*).

schiet'wilg, m. –en (*niet geknotte wilg*, tegenstelling van knotwilg; *naam van de soort* salix alba H.).

schif'ten, schiftte, h. (1, 2), i. (3, 4, 5) geschift (1 *het ongelijksoortige uit een massa of mengeling van elkaar afzonderen* inz. het bruikbare van het onbruikbare; 2 *als ongelijksoortig* [inz. als van hoger waarde] *afzonderen*; 3 v. eiwithoudende stoffen inz. melk: *door het stremmen van het eiwit ongelijkmatig van samenstelling worden*; *zuur worden*; 4 van verf, z. vb.; 5 v. e. weefsel: *uiteenwijken der draden* inz. Z.-N.): 1 *de bouwstoffen* –; *niet alles te nauw* –; 2 *het kaf van het koren* –; *het ware van het valse* –; 3 *de melk begint te* –; 4 *onder* – *verstaat men een op hoopjes trekken der aan te brengen verflaag*; 5 *de zijde gaat* –; **schif'ting,** v. –en.

schijf, v. schijven (1 in het alg. *platrond* [*massief*] *voorwerp*; 2 *schijnbare vorm van zon of maan*; 3 *speeltuig*, o.a. bij damspel; *werptuig, discus*; 4 *geldstuk*; 5 aan een blok enz.: *draaiend deel, waarover een touw loopt*; 6 *platrond signaal, of signaal bestaande uit een arm, die in een platrond uitloopt*; 7 *platrond been in het kniegewricht* in samenst.; 8 *platrond stuk* [*kalfs- of varkens*]*vlees*; 9 *afgesneden* [*overdwars*] *plat stuk van een voorwerp*; 10 *doel voor schietoefeningen, waarop men na kan gaan, waar het geraakt is* [dus niet een doel, dat af- of stukgeschoten moet worden]; 11 plantk. *'t vlakke deel v. e. blad*): 1 *schijven van gevulcaniseerde caoutchouc*; 2 *de bloedrode* – *der ondergaande zon*; 3 *werpen met schijven*; *dam*–; 4 *gouden en zilveren schijven*, inz. in het mv.; 5 *een touw, lopend over een* –; zegsw. *het loopt over veel*

schijven, doordat er veel tussenpersonen in betrokken zijn, gaat het omslachtig (ook wel: onzeker); 6 *de wisselstand kenbaar gemaakt door schijven en lichtjes*; *de – geven*, het signaal op veilig stellen; 7 *de knieschijf*; 8 *de karbonaden en de –*; 9 *schijfjes*; *enige dunne schijfjes worst*; 10 *naar de – schieten*; *de – raken, missen*; *een beweegbare –*; 11 *bladeren, voorzien van een – en een steel.*

schijf'schieten, o. (mil. *het schieten naar een schijf* [*met enig vuurwapen*]).

schijn, m. (1 *uitstralend of op een zaak of in een ruimte vallend licht*; 2 Z.-N. *glans*; 3 [*bedrieglijk*] *voorkomen*; 4 *zweem, spoor*; 5 *zeer kleine hoeveelheid* inz. als verkl.): 1 *mane–*; *de – van de lamp*; 2 *een goudachtige –*; 3 *de, een – van*; *alle – hebben van*; *de – vermijden, tegen zich hebben*; *in – (of)*; *– en wezen*; 4 *geen – (of schaduw) van*, geen spoor; 5 *een –tje dons op de bovenlip*; zie schijntje.

schijn'aanval, m. –aanvallen (mil. *aanval in schijn, gefingeerde aanval, om de aandacht van de eigenlijke aanval af te leiden*); **–baar,** bn., bw. (*naar de schijn, niet in werkelijkheid*): *de schijnbare beweging der zon*; *– kalm*; **–beeld,** o. –en (*bedrieglijk beeld*; fig. *hersenschim*); **–beweging,** v. –en (1 *beweging, welke in schijn bestaat*; 2 *beweging om de aandacht van de eigenlijke beweging af te leiden*): 1 *de – der zon om de aarde*; 2 *bij het schermen –en maken*; *hij deed of hij wilde betalen, maar het was een –*; **–deugd,** v. –en (*gehuichelde deugd*); **–dode,** m. en v. –n (*iemand, die naar de schijn dood is, maar nog leeft*); **–dood 1** m. (*schijnbare dood*); **2** bn. (*schijnbaar dood*); **–doodpistool,** o. –pistolen (*pistool, waarmee men iem. korte tijd kan bedwelmen*).

schij'nen, scheen, h. geschenen (1 *licht verspreiden*; 2 *de genoemde voorlopige indruk maken* [a]) zonder de bedoeling, dat de indruk bepaald onjuist, [b]) met de bedoeling, dat de indruk bepaald onjuist is; vaak onpers.): 1 *de zon schijnt fel*; *de sterren – in volle glans*; van licht: *en het licht scheen in de duisternissen*; 2 [a]) *nu zij kalm scheen*; *hij schijnt een eerlijk man te zijn, vertrouw hem*; *kwaadspreken – de mensen overal te doen*; [b]) *hij schijnt eerlijk, maar vertrouw hem niet*; *de maan doet alle voorwerpen anders –*, een ander voorkomen hebben; in bet. [a]) en [b]): *het schijnt, naar het schijnt, het schijnt mij, dat.*

schijn'geleerde, m. en v. –n (*iemand, die in schijn, niet in werkelijkheid geleerd is*); **–geleerdheid,** v.; **–geloof,** o. (*vals geloof*); **–geluk,** o. (*onecht geluk*); **–gestalte,** v. –n: *de –n der maan*; zie maangestalten; **–grond,** m. –en (*voorwendsel: drogreden*).

schijnhei'lig, bn., bw. (*in schijn heilig*; *huichelachtig vroom*): *een – mens*, geveinsd vroom; *een – vroom gezicht zetten.*

schijnhei'ligaard, m. –s, Z.-N. = **schijnhei'lige,** m. en v. –n (*schijnvrome*).

schijnhei'ligheid, v. (*geveinsde vroomheid, huichelarij*).

schijn'koning, m. –en (inz. in Z.-N. als vertaling van Fr. roi fainéant: *naamkoning*).

schijn'raket, v. –raketten (*familie der kruisbloemigen*; Lat. crucastrum poliichii).

schijn'reden, v. –en (*drogreden*).

schijn'schoon 1 bn. (*schijnbaar schoon, schoon in schijn*); **2** o. (*het schijnbaar schone*): *zich aan het – der wereld vergapen.*

schijn'sel, o. –s (1 *schijn, licht*; inz. *zwak, flauw licht*; 2 vero. *verschijning, schim, schaduwbeeld*): 1 *het – der maan, der sterren*; *een onzeker geel – viel naar binnen*; 2 *het is een –, dat bij het grijpen vlucht.*

schijn'tje, o. –s (1 *een weinigje, een beetje*; 2 gew. *een* [*schijnheil'ge*] *deugniet*): 1 *dat kost een – (geld)*: *daar is geen – van waar*, totaal niets; 2 *ik beweerde altijd, het is een –.*

schijn'vermaak, o. –vermaken (*onwezenlijk vermaak*); **–vriend,** m. –en (*voorgewende vriend*); **–vroom,** bn. (*schijnheilig*): *–vrome handelingen*; **–werper,** m. –s (germ. *lichtwerper, zoeklicht*); **–zoet,** o. (*bedrieglijk genot*): *het – der wereldse genoegens.*

schij'veling, m. –en (*soort van appel met platte vorm*).

schik, m. (1 *behoorlijkheid, welvoeglijkheid, pas*, in zegsw.; 2 *genoeglijke stemming, behagelijk gevoel, genoegen*): 1 *het turfvuurtje was er alleen. opdat er met – stoelen omheen zouden kunnen worden gezet*, met fatsoen; 2 *veel – hebben*; *hij heeft – in 't leven*; *hij is niet in zijn –*, nl. niet in goede luim; *niet in zijn – met*; Z.-N. *naar mijn –*, gissing.

Schik'godinnen, v. mv.; zie Parcen.

schik'kelijk, bn.. bw. (*redelijk*; *tamelijk*; *fatsoenlijk*; *vrij wel, schappelijk*): *een –e prijs, een – inkomen*; *het met iem. – maken*, niet te veel van iem. verlangen; **–heid,** v.

schik'ken, schikte (z.), h. (z.) geschikt (1 *maatregelen nemen voor*; *in orde brengen*; 2 *een botsing of tegenstelling tot oplossing brengen, doordat ieder wat toegeeft*; 3 *in een regelmatige of passende stand brengen, ordenen*; 4 refl. *zich plaatsen op een regelmatige of doelmatige manier*; 5 refl. *in iets berusten*; 6 *gelegen komen*; 7 *tot een oplossing komen, aflopen*, [*beginnen*] *goed* [*te*] *gaan*; 8 Z.-N. *gissen*; 9 Z.-N. *voornemens zijn*): 1 *het kan deze week niet geschikt worden*; 2 *laten wij de zaak onder ons –*; 3 *stoelen om de tafel –*; *de twijgen in een grote vaas –*; 4 *zich om de tafel –*; *hij schikte zich gemakkelijker op zijn benen en begon te lezen*; 5 *zich in alles kunnen –*; *zich naar elkaar –*; *ik schik mij naar uw wil*; 6 *de visite schikte mij volstrekt niet*; 7 *het schikt nogal* (of: *wel*), de toestand of uitkomst is bevredigend; *het begint nu langzamerhand te –*; 8 *ik schik, dat hij morgen komt*; 9 *wanneer schikt gij te vertrekken.*

schik'king, v. –en (1 *ordening, rangschikking*; 2 *overeenkomst, waarbij aan beide zijden wat wordt toegegeven*): 1 *de – der gasten stond hem niet aan*; 2 *een – treffen.*

schil, schel, v. schillen, schellen, schilletje (*buitenste bekleding van verschillende zaken uit het planten- en dierenrijk*: *bast*; *velletje*; *omkleedsel*; v. e. ei: *dop*): *de – van een appel*; *aardappelen met de – opgediend*; *laat niet, als dank voor het aangenaam verpozen, den eigenaar van het bos de schillen en de dozen.*

schild, o. –en (1 gesch. *wapentuig* [*platte, enigszins gebogen schijf van een harde of taaie stof*] *gedragen a. d. linkerarm tot dekking tegen houw of steek, tegen lans of pijl*; 2 *schuts, bescherming*; *beschermer*; 3 *geslachtswapen, -bord, deel v. e. adellijk wapen*; 4 *schaal, hoornachtig bekleedsel*; *rugbekleedsel v. schildpadden*; 5 *stalen plaat aan snelvuurgeschut*; 6 Z.-N. *uithangbord*): 1 *de ridder voerde – en lans*; zegsw. *iem. op het – verheffen*, hem tot aanvoerder, tot koning

verheffen; fig. 2 *het gebed is een – in de verzoeking of bekoring*; *Mijn – ende betrouwen, zijt gij, o God, mijn Heer* (Wilhelmuslied); 3 *A'dam voert drie witte kruisen in het – van zijn wapen*; zegsw. *wat voert* (of: *heeft*) *hij in zijn* (of: *het*) *–?* wie is hij, is hij vriend of vijand, welke bedoelingen heeft hij? *hij voert niets kwaads in zijn –*, heeft geen boze bedoelingen; 4 *de –en v. een kever*, vleugelbedeksels; verg. schildpad; 5 *het – dient tot dekking der artilleristen tegen kogels*; 6 Z.-N. *er hangt een – boven de deur*.

schildboor'tig, bn. (*door zijn geboorte gerechtigd tot het voeren van een wapenschild*).

schild'dak, o. –daken (gesch. *dak van samengevoegde schilden*): *het Romeinse –*.

schild'drager, m. –s (*iem., die het schild v. e. aanzienlijk krijgsman draagt*; ook: *schildknaap*): (Bijbel) *ende de schildrager gingh voor sijn aengesichte*, 1 Sam. 17 : 7.

schild en vriend; in Brugge 1302, zouden de Fransen gedwongen zijn geworden deze woorden te zeggen om hen hieraan te herkennen (hist. niet bewezen); zie schibboleth.

schil'der, m. –s, schildertje (*persoon, die schildert*: 1 *verver*; 2 *kunstschilder*): 1 *de –s en stukadoors staakten*; 2 *de Amsterdamse grote –s*; **–academie,** v. –s, –academiën (*leerschool voor schilders*): *de – te Antwerpen*; **–achtig,** bn., bw. (*waard geschilderd te worden, bekoorlijk, schoon*): *het – Gooi, een –e klederdracht*; *een – gelegen eiland*; **–boek,** o. –en (*boek met levensbeschrijvingen v. kunstschilders*): *het – van Carel van Mander*.

I. schil'deren, schilderde, h. geschilderd (1 *met een verflaag bestrijken, verven*; 2 *met verf aanbrengen*; 3 *met behulp van verf als [schone] voorstelling of afbeelding scheppen*; *met behulp van verf afbeelden, uitschilderen*; 4 *het vak of de kunst van schilder uitoefenen*; 5 *beschrijven, levendig voorstellen*): 1 *hij laat zijn pui rood –*; 2 *een grote K op de wagen –*; 3 *een heerlijk geschilderde kop*; *portretten –*; *een landschap –*; 4 *op doek, op een paneel –*; *met olieverf, met sapverf –*; *naar de natuur –*; 5 *de dichter, de romanschrijver kan toestanden, karakters enz. –*; afgeleid van het zelfde grondwoord als schilderen **II.**

II. schil'deren, schilderde, h. geschilderd (*op schildwacht staan*): *wat sta jij daar te –?* wachten en op en neer lopen.

schilderes', v. schilderessen.

schil'derhuis, o. –huizen, schilderhuisje (mil. *verplaatsbaar militair wachthuisje, waarin een schildwacht beschutting vindt*).

schilderij', v. en o. –en, schilderijtje (1 *schilderstuk, een geschilderde voorstelling op een paneel of opgespannen doek*; 2 bij uitbr. *ingelijste plaat of prent*; 3 *levendige beschrijving*; 4 *iets zeer fraais, schilderachtigs, iets als een schilderij*): 1 *verkoping van –en*; 2 *vier –en aan de wand*; 3 *een – ophangen van het buitenleven*, een schoon tafereel schetsen; 4 *die kleine jongen met die hond, het is een –*.

schilderij'ententoonstelling, v. –en.

schilderij'koord, o. –en (*koord, waaraan een schilderij hangt* of *kan hangen*); **–lijst,** v. –en (*lijst of omraming ener schilderij*).

schil'dering, v. –en (1 *de handeling, de wijze van schilderen*; 2 *het geschilderde*; *geschilderde voorstelling*; *afbeelding in kleuren*; 3 *levendige beschrijving*): 1 *zijn – in waterverf*; *de kracht van – in Wilhelm Tell*; *de – v. Michel Angelo is vlak*; 2 *mooie muurschilderingen*; 3 *de – van het lijden onzer vaderen*.

schil'derkunst, v. (*het schilderen als kunst*).

schil'dersbent, v. (*vereniging, club*); vero.

schil'derschool, v. –scholen (*leerschool voor schilders* w.i.g.; meestal: *groep van schilders, die in een zelfde richting werken en van wie sommige als leerlingen of navolgers van anderen zijn te beschouwen*; *richting in de schilderkunst*): *de Hollandse –*.

schil'dersezel, m. –s (*schilderij-drager*; *schraag, waarop men een schilderij zet*).

schil'dersleven, o.

schil'derstok, m. –stokken (*stok of lat, waarop de schilder bij 't werk zijn hand laat rusten*); **–stuk,** o. –stukken (*schilderij*).

schil'dersverdriet, o.; **–swinkel,** m. –s (*werkplaats v. e. huisschilder*).

schil'derwerk, o. –en (*dat, wat geschilderd* [bet. **I,** 1, 2] *is of geschilderd moet worden*): *het – der gewelfde zoldering*, geheel van geschilderde voorstellingen; *het – afzonderlijk aanbesteden*, verfwerk.

schild'houder, m. –s (*afbeelding van mens of dier, ter weerszijden van het schild getekend*): *het Bossche wapen heeft twee wildemannen of reuzen als –s*; ook, tenant'.

schild'klier, v. –en (ontl. *klier aan de voorzijde van het strottenhoofd*).

schild'knaap, m. –knapen (1 *jongeling, die voor een ridder of ander aanzienlijk krijgsman [buiten de strijd] het schild draagt*; 2 titel: *adellijke jonkman, die zich voorbereidt tot de ridderslag*): 1 *de trouwe – aan zijn zij*; 2 *ridders, schildknapen en gewone edelen*.

schild'luis, v. –luizen (*halfvleugelig insect*; Lat. coccina): *de cochenille is een –*.

schild'pad 1 v. –padden (in het mv. *viervoetig kruipende dieren*, die de orde chelonia vormen, *met rug- en buikschild*): *de moeras–*, *de land–*, *de karet–*; bij verg. op technisch gebied: *–padden bij sluisdeuren*, windassen; **2** o. (*het bewerkt rugbekleedsel van schildpadden*): *een doosje van –*.

schild'padden, bn. (*van schildpad*): *een – bril, een – lepeldoosje, boekbandje*.

schild'padsoep, v. (eig. *soep van schildpadvlees*; *in smaak hierop gelijkende, sterk gekruide bruine soep*): *heerlijke –*.

schildvleu'gelig 1 bn.: *een tor is een – insect*; **2 –en,** m. mv. (Lat. coleoptera: *insecten, waarvan de twee voorste vleugels veranderd zijn in harde schilden*).

schildvor'mig, bn. (*de vorm van een schild hebbende*): *het – kraakbeen*.

schild'wacht 1 m. –en (eig. *iemand, die bij het buiten de tent opgehangen schild van den edelman op post stond*; thans: *soldaat op wacht*): *–en uitzetten*; *de – roept*: *werda!* **2** v. (*het wachthouden*): *op – staan*.

schild'wachthuisje, o. –s; zie schilderhuis(je).

schil'fer, v. –s, schilfertje (*los deeltje van een dunne laag*; *dun blaadje, schubje van iets*): *de kalk valt in –s af*; *hoofd–*, schin.

schil'feren, schilferde, h., i. geschilferd (*schilfers afgeven, in schilfers uiteenvallen, als schilfer afvallen*): *het plafond gaat –*; *bij melaatsen schilfert de huid*.

schil'ferig, bn. (*met schilfers bezet, uit schilfers bestaande*; *schilfers vormend, bladerig*): *de –e klauwen van de papegaai*.

schil'len, schilde, h. geschild (*van de schil*

ontdoen): *een appel –*; *Z.-N. verschillen, schelen*; zie appel **II.**

Schil'ler, Friedrich von Schiller, Duits dichter en prozaschrijver 1759–1805; bekende drama's: Wallenstein, W. Tell.

schil'letje, o. –s (*glaasje brandewijn, waarin citroenschillen zijn getrokken*).

schil'ling, zie shilling.

schim, v. schimmen, schimmetje (1 *schaduw* in bet. 2; 2 *gedaante, slechts vaag waar te nemen, of niet de indruk makend massief te zijn*; 3 *geest van een afgestorvene, spook*; 4 *schaduw* in bet. 4): 1 *hij volgde hem als zijn –*; *Chinese schimmen*, schaduwbeelden van platte figuren, die men achter een doorschijnend scherm laat bewegen; 2 *duivelse gedachten als schimmen, die verdwijnen voor het licht*; 3 *het rijk der schimmen*; *er uitzien als e. –*, mager; 4 *e. – van vroegere grootheid.*

I. schim'mel, m. –s, schimmeltje (*grijsachtig wit paard* [waarvan de haren aan schimmelgroei doen denken]): *–s met roze neusgaten*; etym. = schimmel **II.**

II. schim'mel, v. soorten –s (*witachtig-grauwe uitslag, plantje, behorend tot de zwammen, dat op dode of levende stoffen groeit, draadvormige parasieten of saprophieten*): *de –s zijn haarden van ziekten.*

schim'melbek, m. –bekken (scheldn. *melkmuil, baardeloze knaap*).

schim'melbles, m. –blessen (*schimmel met een bles aan het voorhoofd*).

I. schim'melen, schimmelde, i. geschimmeld (*met schimmel bedekt worden, beschimmelen*): *in vochtige kasten gaat het leer –.*

II. schim'melen, schimmelde, h. geschimmeld (*het schimmelspel spelen*): *gaan –.*

schim'melig, bn. (*enigszins beschimmeld*; *op schimmel gelijkend*): *– worden.*

schimmelkleu'rig, bn. (*grijswit*).

schim'melplant, v. –en (*schimmel* **II**).

schim'melspel, o. –spellen (*klok-en-hamerspel, waarbij een schimmel e. d. figuren is*).

schim'menrijk, o. (myth. *verblijf der schimmen*: *de Elyzese velden enz.*).

schimp, m. (*schampere spot, hoon*): *allerlei – en smaad*; *een – voor de hele familie.*

schimp'dicht, o. –en (*spot- of hekeldicht*); **–dichter,** m. –s.

schim'pen, schimpte, h. geschimpt (*honende woorden spreken, schamper uitvallen, honend afgeven op*): *– op geld en geldzakken.*

schimperij', v. –en (*geschimp*).

schim'pig, bn., bw. (*smadelijk honend*): *een –e lach*; *– spreken.*

schimp'lied, o. –liederen (*honend lied*); **–naam,** m. –namen (*scheldnaam*); **–rede,** v. –redenen (*honende taal*); **–scheut,** m. –en (*honend verwijt*; inz. *bedekte hatelijke toespeling*): *–en op*; **–schrift,** o. –en (*schotschrift*); **–woord,** o. –en (*honend woord, scheldwoord*).

schin, schin'ne, v. (*schilfertjes van de huid* inz. *op het hoofd*; *roos*).

Schinderhan'nes, roverhoofdman ± 1790 aan de Rijn, in 1803 te Mainz onthoofd.

schin'gen, schong, h. geschongen (Z.-N. gew. *licht geven, glanzen*): *de zon schong helder.*

schink, m. –en (min of meer gew. *ham, gezouten en gerookt dijstuk v. een varken*).

schin'kel, m. –s (*dijbeen*); zie schenkel.

schin'kelhaak, m. –haken (*touw met haken, om vaten mee op te hijsen*).

schip, o. schepen, scheepje (1 *vaartuig van enigszins aanzienlijke afmetingen* inz. *bestemd voor de zeevaart*; 2 *afbeelding of nabootsing van een schip*, als sieraad, kinderspeelgoed enz.; 3 *hoofdruimte van een kerkgebouw* inz. in onderscheiding van het koor): 1 *– en lading*; *grote schepen*; *een – uitrusten, laden, lossen, bevrachten*; *het – der woestijn*, de kameel; *het – van staat*, de staat bij een schip vergeleken; *zijn schepen achter zich verbranden*, zich de terugtocht onmogelijk maken; *een – met zure appelen*, een opkomende [a]) bui, [b]) huilbui; *schoon – maken*, [a]) eig., [b]) geheel afrekenen, [c]) zich ontdoen van ieder of al wat iem. tot last is, opruimen; zie ook baken; 2 *oorringen met scheepjes er in*; 3 *het – ener kathedraal*; ook, middenschip, hoofdbeuk tegenover zijbeuken.

schip'breuk, v. –en (*het vergaan of stranden van een schip*): *de Berlin leed –*; fig. *die onderneming leed –*, mislukte; **–breukeling,** m. en v. –en (*iem., die schipbreuk lijdt of geleden heeft*); voor het vr. ook: **–e,** –n.

schip'brug, v. –bruggen (*brug, geslagen op naast elkaar liggende, verankerde platboomde vaartuigen*): *de – over de Rijn.*

schip'per, m. –s, schippertje (1 *gezagvoerder op een schip*, inz. *op een klein vissersschip*; van den gezagvoerder van een groot schip hoofdzakelijk als familiare term en als rechtsterm; 2 *titel van een scheepsofficier of -onderofficier*; oorlogsschepen: *oudste dekofficier*; 3 *iem., die het bevaren van een binnenvaartuig tot beroep heeft*: *de bestuurder*; *iedere opvarende*): 1 *de kajuit van den –*; 2 *onze –, de oude H., heeft het voorspeld*; 3 *hoe ver zijn we al –? de –s der veren.*

schip'peren, schipperde, h. geschipperd (1 *met beleid in orde brengen, bedisselen, beredderen*; 2 fig. *geven en nemen, zeemanschap gebruiken*): 1 *laat hem begaan, hij zal dat wel weten te –*; 2 *dat eeuwige –, waarom niet krachtige maatregelen? hij zal het wel –.*

schip'persboek, o. –en (*lijst van scheepsbehoeften aan boord*); **–huis,** o. –huizen.

schip'perskinderen, o. mv. (*kinderen van schippers*): *een school voor –*, op bijzondere wijze ingerichte lagere school, voor de steeds van woonplaats veranderende –.

schip'pertje, –ke, o. –s (*zwart, kortharig hondje met steile oren*).

schip'pond, o. –en (*denkbeeldig handelsgewicht v. 20 lijsponden, elk van 15 oude ponden*, d.i. *300 Amst. ponden*, ± *140 kg*).

schis'ma, o. (Gr.) schismata; (Ned.) schisma's (Gr.-Lat. *tweespalt, scheuring*; *het zich afscheiden* inz. *van de R.-K. kerk*, b.v. *door den paus gehoorzaamheid te weigeren*): *het – der Griekse kerk*, 1051. (sch = sch).

schisma'ticus, m. schismatici (Lat. *scheurmaker*, inz. *in de R.-K. kerk*). (sch = sch).

schismatiek' 1 bn. (*scheuring makend* [in de R.-K. kerk]): *de –e kerk*, nl. de Griekse kerk, b.v. die van Rusland; 2 m. –en (*scheurmaker*); Lat. schisma'ticus.

schit'teren, schitterde, h. geschitterd (1 *hel en beweeglijk licht uitstralen*; *hel glanzen*; als technische term: *een korte tijd hel schijnen*; 2 oneig. *luister bezitten, uitblinken*): 1 *de sterren –*; *de gouden bril schitterde*; *het –d licht van loodsvaartuigen*; *het theeblad schitterde van zilver*; 2 *zijn zucht om te –*; *– door zijn afwezigheid*, opvallen door afwezig-

heid, inz. licht spottend of verwijtend.
schit'terend, bn., bw. (*stralend; glansrijk;* fig. *prachtig, buitengewoon mooi*): *gij –e kleuren van Nederlands vlag; een –e overwinning, een –e toekomst, een – feest; de zon ging – op; dat is – schoon;* verzachtend: *niet –,* niet gunstig, niet goed.
schit'tering, v. –en (*het schitteren*).
schit'terlicht, o. –en (*schitterend licht;* inz. *signaallicht, dat telkens slechts kort schijnt*).
Schla'ger, m. –s (Duits: *trekstuk; liedje, dat een tijd zeer in trek is*).
Schlamm, v. (Duits: *bezinksel in het water, waarin steenkool is gewassen; kolenslik*).
schle'miel, m. (Duits-Joods, oorspr. eigennaam: *stakker, ongeluksvogel*).
schmin'ken, schminkte, h. geschminkt (Duits; toneel: *blanketten: met wit of rood blanketsel* [Schmink], *insmeren,* b.v. *gelaat, hals, handen*); germ. (sch = sj).
schnei'dig, bn. (Duits: *kranig, flink, energiek, echt militair*). (sch = sj).
schob, v. schobben (*schilfer; schub;* Z.-N. *overdekte open bergplaats;* Z.-N. *kraam*).
schob'bejak, m. schobbejakken (misschien oorspr. *iem., die een schobbejak* d. i. *een schubbenpantser of een werkkiel droeg: gemeen wapenknecht; deugniet, schurk;* Z.-N. *werkkiel*).
schob'bejakken, schobbejakte, h. geschobbejakt (*havenen, mishandelen;* ook: *de beest spelen*): *iem. –;* **schob'bejakkerij,** v.
schob'ben, schobde, h. geschobd (*tegen de jeuk krabben, schurken*): refl. *koeien – zich aan de wrijfpaal;* gew.
schob'ber(d), m. –s (*schooier;* ook: *schavuit, deugniet*): *een onvaderlandse –.*
schobberdebonk', zegsw. *op (de) – lopen,* klaplopen, schooieren.
schoe'fel (gew., Z.-N. *schoffel;* Z.-N. *klaploper, schrok*).
schoe'felen, schoefelde, h. geschoefeld (Z.-N. *schoffelen;* Z.-N. *klaplopen, schrokken*).
schoe'feling, v. (Z.-N. *ranseling*).
schoei'en, schoeide, h. geschoeid (1 *van schoenen voorzien,* niet alg.; 2 *met een beschermende laag,* inz. *met planken bekleden;* 3 [*een roeiriem*] *in een schoen vastzetten*): 1 *een kundig schoenmaker had haar geschoeid;* ook: van handschoenen voorzien: *haar geschoeide vingers;* bij uitbr. bekleden met: *mijn zolen met ijzer –;* zegsw. *iets op een bepaalde leest –,* naar dat voorbeeld vormen, inrichten; 2 *ingravingen, een wal, een put – om het afkalven te voorkomen;* 3 *de riemen lagen nog binnen de boot geschoeid.*
schoei'ing, v. –en (*het schoeien: het bekleedsel van een wal*).
schoei'sel, o. –s (*schoenwerk; voetbekleedsels* [*van leer*]): *het – was in slechte staat.*
schoel'je, m. –s (o.-Fr. escouvillon = ovendweil: Z.-N. gew. *ovenpaal;* N.-N. *schavuit, schoft, fielt, schelm, schurk,* in deze bet. Z.-N. schoe'lie, –s).
schoel'jeachtig, bn., bw. (*als een schoelje*).
schoen, m. –en, schoentje (1 *buitenste voetbekleding, meestal v. e. buigzame stof* inz. *leer; dergelijke schoenbekleding, niet hoger reikend dan de wreef;* verg. laars, muil, pantoffel; 2 bij verg. *wat op een of andere manier op een schoen gelijkt, soortgelijke dienst doet;* 3 naam van planten): 1 *hoge en lage –en, een paar kalfsleren –en laten aanmeten;* zie lak–, rijg–; zegsw. *vast in zijn –en staan,* [a]) zeker van zijn zaak zijn, [b]) op zijn stuk blijven staan, niet licht voor verleiding of bedreiging bezwijken; *de stoute –en aantrekken,* zich verstouten, iets wagen, wat men aanvankelijk niet durfde; *de moed* (of: *het hart*) *zonk hem in de –en,* hij verloor al de moed; *lood in zijn –en hebben* (of: *met loden –en gaan*), traag, langzaam, met tegenzin; *niet gaarne in iems. –en staan* (of: *steken*), in zijn plaats zijn; *iem. iets in de –en schuiven,* [a]) hem als de oorzaak, den aanstichter aanwijzen, [b]) een mening of bedoeling toedichten; *op – en slof ergens aankomen,* armoedig; spreekw. *Wien de – past, trekke hem aan,* wie zich schuldig gevoelt, beschouwe de vermaning, de zinspeling als tot hem gericht; *Ieder weet het best, waar de – hem wringt* (of: *knelt*), waar het hapert, wat hem kwelt; *weten, waar iem. de schoen wringt,* [a]) weten, waaraan het ligt, dat iem. zich niet op zijn gemak voelt, [b]) weten, waarom het iem. te doen is; *op* (of: *in*) *zijn laatste –en lopen,* dicht bij zijn dood zijn; *geen oude –en wegwerpen, voor men nieuwe heeft,* men offere niet iets op, voordat men weet iets anders en beters er voor in de plaats te krijgen; *niet recht in zijn –en staan* (of: *gaan*), oneerlijk zijn; 2 remschoen, zie ald.; *een veldfles met –,* omsluitend stevig deel; *de – van een heipaal,* puntig toelopende bekleding (als de bodem hard is); *de – v. e. houtbeitel,* buisvormig deel waarin het handvat wordt gestoken; *snoeien met een –,* stompje v. e. tak, dat men laat zitten; 3 *de –,* windhalm; z. ald.
schoen'borstel, m. –s (*borstel, waarmee men schoenen poetst*).
schoe'nenwinkel, m. –s (*winkel, waar men schoenen kan kopen*).
schoe'ner, m. –s (Eng.-Am. scooner: *snelvarend* [*koopvaardij*]*schip met scherpe boeg, oorspr. met 2 masten*); **–bark,** v. –en (*schoener met 3 masten*); zie scooner.
schoen'gesp, m. –en (*brede* [*zilveren*] *gesp, sieraad op lage schoenen*); **–hoorntje,** o. –s (*stukje hoorn of metaal, naar de hielvorm uitgehold, waarlangs de hiel gemakkelijk in de schoen glijdt*); **–klomp,** m. –en (*klomp met leren bovenstuk of schacht*).
schoen'lappen, o. (*het herstellen van schoenen*); **–lapper,** m. –s (*iem., die het lappen van schoenen als vak beoefent;* naam van dieren en planten: o.a. *bontgekleurde dagvlinder, waarvan de tekening doet denken aan gekleurde lapjes op zwarte grond* [Lat. vanessa], *driekleurig viooltje, zwarte aalbes; een soort trekpasser*); **–leder,** **–leer,** o.; **–leest,** v. –en (*vorm, waaromheen de schoen gemaakt wordt*); zie leest; **–maken,** o. (*het maken of verstellen van schoenen*); **–maker,** m. –s (*ambachtsman, die schoenen maakt; de vlindersoort schoenlapper; trekpasser*): zegsw. *–, blijf* (of: *hou je*) *bij je leest,* vriend, oordeel over, bemoei je met dingen, waar je verstand van hebt.
schoen'makersjongen, m. –s (*leerjongen van een schoenmaker*); **–knecht,** m. –s; **–krukje,** o. –s (*driestal*); **–pothuis,** o. –huizen (*pothuis van een schoenlapper*); **–werk,** o.; **–winkel,** m. –s (*winkel, werkplaats van een schoenmaker*).
schoen'pin, v. –pinnen (*houten pinnetje tot aanhechting van de zool;* min.: *schoenma-*

ker); ook, schoen'pen; **-poetser,** m. -s (*man [in een hotel, op verkeerspunten], die schoenen poetst of glanst*); **-poetsersbak,** m. -bakken; **-poetsersbankje,** o. -s (*laag bankje, waarop de voet rust, als de schoen aan de voet gepoetst wordt*); **-riem,** m. -en (*leren riem, om het schoeisel aan de voet te bevestigen*): zegsw. *niet waard zijn iems. -en te ontbinden,* zo ver beneden hem staan, dat men zelfs niet waardig is, hem de geringste dienst te bewijzen; z. Joh. 1:27; **-smeer,** o. (*zwartsel, om schoenen blinkend te wrijven en het leer lenig te houden*); **-zool,** v. -zolen.

schoep, v. -en (gew. vorm van schop: *bord, blad of bakje op de omtrek van een drijfrad of scheprad* b.v. bij een watermolen; ook: *schuingeplaatst plankje in een zonneblind, een lichtopening in een deur enz.*).

I. schoer, m. -en (*schouder*); gew.

II. schoer, m. -en ([*onweers*]*bui*); gew.

schoer'haai, m. -en (*zeeëngel*; Lat. squatina angelus).

I. schof, o. schoven (Z.-N. *schuif* 1, 2, 4).

II. schof, o. Z.-N.; bijvorm van schoft **III.**

scho'far, v. -s (*Hebr. blaasinstrument*).

schoffeer'der, m. -s (*iem., die schoffeert*).

I. schof'fel, m. (*de handeling van schoffelen* **II** 2): *de betrekkelijke kracht van een schoffel en een klap leren berekenen.*

II. schof'fel, v. -s, schoffeltje (*mes aan een lange steel, om onkruid uit de grond te halen, de grond om te woelen enz.*).

I. schof'felen, schoffelde, h. geschoffeld (*werken met een schoffel*): *de paden -.*

II. schof'felen, schoffelde, h. geschoffeld (1 *schuivend voortbewegen*; 2 knikkeren of koten: *de knikker of de koot door een duw met de rug van de vinger voortbewegen*; 3 *schuifelende bewegingen maken*): 1 *ze schoffelde haar vinger door de korreltjes*; 2 *de knikkers een voor een -*; 3 *met de voeten -*; in de 3 bet. niet alg.

schofferen, geschoffeerd (*onteren, schenden*): *de lage hyena, die de kerkhoven schoffeert.*

I. schoft, v. -en (*schouder*, inz. *van grote dieren*; ook: *hoogste gedeelte van de rug v. e. groot viervoetig dier*): *buffels met brede -en.*

II. schoft, v. -en (*deel* [inz. $^1/_4$] *van een werkdag, niet door een rustpoos onderbroken*).

III. schoft, m. -en (*onbehouwen vlegel*; inz. *schurk, schoelje*); etymologisch = schoft **I**; verg. bonk.

schoft'achtig, bn., bw. (*als een schoft* **III**): *een -e behandeling; - handelen.*

schof'ten, schoftte, h. geschoft (van werklui: *rusttijd houden tussen het werk*).

schof't(er)ig, bn., bw. (*schoftachtig*).

schoft'tijd, -uur, zie schafttijd enz.

I. schok, m. schokken (1 *door een stoot of als door een stoot veroorzaakte krachtige, schielijke beweging, stoot, hevige schudding*; 2 fig. *sterke, pijnlijke, plotselinge gemoedsbeweging*): 1 *een - en wij stonden stil*; *aardschok*; 2 *de oorlogsverklaring deed een - door Europa gaan*; Z.-N. *op - gaan, zijn,* aan de zwier.

II. schok, o. schokken (1 houthandel: *zestigtal*; 2 eieren: *twintigtal*; 3 vero. *een onbepaalde hoeveelheid*): 1 *planken bij het - verkopen*; 2 *het laatste - eieren*; 3 *we kennen ze bij het -.*

schok'handgranaat, v. -handgranaten (*handgranaat, die ontploft door een schok bij het neerkomen*, tegenst. van een *tijdhandgranaat*, waarvan de ontploffingstijd kan geregeld worden).

schokkeljoen', m. (o.-Fr. soucrillon: Z. N. *soort van gerst*); ook, sukrioen.

schok'ken, schokte, h. geschokt (1 *door een stoot even in krachtige beweging brengen*; 2 *door een stoot doen wankelen, ontredderen,* dikwijls fig.; 3 *een plotselinge krachtige* [*pijnlijke*] *ontroering geven*; 4 [*als*] *door een stoot even of telkens even in krachtige beweging komen*; *schokken krijgen*): 1 *een -de werking*; *een snik schokte haar*; 2 *het verkeer werd geschokt*; *geloof en vertrouwen -*; 3 *dit denkbeeld schokte haar teder hart,* hevig aandoen; 4 *-de rolt het rijtuig weg*; *wakker schokte ze.*

I. schok'ker, m. -s (*vissersvaartuig met een oplopend en sterk vooruitspringend voorschip, met één mast,* misschien oorspr. van Schokland: *bewoner, visser van Schokland*).

II. schok'ker, m. -s: *groene -s,* erwten.

schok'schouderen, -schouderde, h. geschokschouderd (*de schouders vertrekken, ophalen, als teken van onwetendheid, onverschilligheid*): *met - beantwoorden.*

schol, v. schollen, scholletje (*drijvende ijsplaat, ijsschots*; soms: *aardkluit*; *twee soorten van platvis*: [a]) pleuronectus platessa, [b]) schar, Lat. platessa limanda; Z.-N. *dezelfde gedroogde en gezouten vis*; geol. *een door breuken begrensd gedeelte van de aardkorst*).

scholarch', m. -en (Gr.-Lat. scholarchus: *schoolopziener*; ook: *schoolbestuurder*); vero.

scholas'ter, m. -s (Gr.-Lat. Z.-N. vero. *schoolopziener* inz. van geestelijke stand; ook wel: *schoolvos*).

scholas'ticus, m. scholastici (Lat. *beoefe naar der scholastiek, middeleeuws christenwijsgeer*; ong. *iem., die aan schoolse vormen hangt*; fig. *pedant, woordenkramer*).

scholastiek', Gr.-Lat. scholasticus = geleerd v. schola = school, wetenschappelijk onderzoek, **1** v. (*de theologie en philosophie, zoals die in de Middeleeuwen geleerd werd door de scholastici*): *i. d. - werden de geloofswaarheden tot een samenhangend systeem uitgewerkt en scherp gedefinieerd*; *de grondslag van het speculatieve denken was de wijsbegeerte van Aristoteles*; *de Dominicaan Thomas van Aquino* (1224-'74) *is de doctor der -*; zie Thomist; **2** m. -en (oudheid: *professor in de welsprekendheid*; thans: *jonge kloosterling, student, die zich op de theologische studiën toelegt*).

schol'ekster, v. -s (*pluvierachtige zwartwitte vogel*; Lat. haematopus o. ostralegus).

scho'len, schoolde, h. geschoold ([*in groepen*] *vergaren, bijeenkomen*): *de vogels beginnen te -.*

scholiast', m. -en (Gr.-Lat. *schrijver van scholiën, aantekeningen op klassieke schrijvers, in de oudheid vervaardigd*).

scholier', m. -en (o.-Fr. escolier: *leerling ener school, schoolkind, -jongen*).

schol'levaar, m. -s (*aalscholver, waterraaf*; Lat. phalacrocorax carbo subcormoranus).

scholp, v. -en (Z.-N. *schelp, schulp, schub*).

schol'ver, m. -s (*schollevaar*).

schol'verd, m. -s (*schollevaar*).

schom'mel, schommeltje **1** m. -s (*slingerplank*: *aan touwen, kettingen of staven opgehangen bankje, bak, waarop, waarin men heen en weer zweeft*): *Russische, Turkse -,* kermisvermakelijkheid: vier bakken in een ruitvormig latwerk, dat om een horizontale as draait; **2** v. -s (*zeer gezette vrouw, die*

zich enigszins schommelend voortbeweegt).
schom'melaar, m. -s; **schom'melaarster,** v. -s (*iem., die schommelt*).
schom'melen, schommelde, h. geschommeld (1 *op* [of: *als op*] *een schommel heen en weer en enigszins op en neer* [*doen*] *bewegen*; v. e. vaartuig: [*doen*] *wiegelen*; *zich op een schommel vermaken*; 2 *waggelend gaan*; 3 handel: *op en neer gaan*; 4 *onregelmatige, verschillende of verplaatsende bewegingen maken* inz. *v. iem., die iets zoekt*): 1 *de kinderen waren aan het* –; *de zeeboot schommelde op de golven*; *je moet met die roeiboot niet zo* –, wiegelen; 2 *daar komt die dikke tante weer over de markt* –; 3 *de industriewaarden – weer erg*; 4 *je hoorde iem. boven* –.
schom'melhuis, o. -huizen (Z.-N. *bijkeuken*).
schom'melig, bn. (*druk*): *een – vrouwtje*, redderend, bedrijvig.
schom'meling, v. -en, schommelingetje (*schommelende beweging*): *de –en van de effectenmarkt*, ook, *van een barometer*.
schom'melstoel, m. -en (*stoel op gebogen stokken rustende, waarin men gemakkelijk schommelen kan*).
scho'ne 1 v. -n (*schone vrouw, meisje*): *–n en moeders van –n*; **2** o. (*al, wat schoon is*): *de leer van het* –; *het – in de kunst*.
scho'nen, schoonde, h. geschoond (*reinigen, zuiveren*): *erwten, bonen* –; *geschoond vlas*.
schon'gel, m. -s (*schommel*); gew.
schonk, v. -en (*grof been*; *bot, deel van het menselijk lichaam, waarin zich zware, forse beenderen bevinden*, inz. *schouder, heup*).
schon'kig, bn. (*met grove schonken, benig, met een zwaar beenderengestel*): *een –e kerel, een – paard*.
schoof, v. schoven (*een tot een bundel samengebonden hoeveelheid gemaaide gewassen*, inz. *koren, vlas*; *garf*; houthandel: *500 stuks*): *aan schoven zetten*.
schoof'zak, m. -zakken (Z.-N. *knapzak*).
schooi'en, schooide, h. geschooid (*bedelen* [*langs de weg*]): *borrels bij de knechts* –.
schooi'er, m. -s (*bedelaar*; *landloper*; dikwijls als scheldwoord); **-en,** schooierde, h. geschooierd (*lopen te bedelen*; *dringend nederig iets trachten te krijgen*); **schooi'ster,** v. -s.
I. school, v. (bet. 1 soms: o.) scholen, schooltje (Gr.-Lat. schola: 1 *inrichting, waar onderwijs wordt gegeven, het gebouw of lokaal*; 2 *onderwijs, les*; 3 *de gezamenlijke scholieren, de scholieren met het onderwijzend personeel*; 4 in het alg. *plaats, waar gelegenheid is iets te leren, kennis op te doen*; 5 *reeks oefeningen te doorlopen met een bepaald doel*; 6 *richting in letterkunde, kunst, enz.*; 7 *de gezamenlijke volgelingen van een meester*): 1 *een – bouwen*; *een openbare* –, van de overheid uitgaande en voor ieder toegankelijk; *een bijzondere* –; *een lagere* –, *een gemengde* –, [a]) voor jongens en meisjes, [b]) voor verschillende gezindten; zie ambachts-, kweek-, enz.; zegsw. *op – liggen*, nl. op een kostschool zijn; *van – komen, iem. van – nemen*; *uit de – klappen*, iets vertellen, dat niet voor openbaarheid bestemd was; kleine geheimpjes verraden of uitbrengen; 2 *er is vandaag geen* –; *is de – al begonnen?* 3 *de – gaat uit, de – was niet rustig*; *de – vierde feest*; 4 *Griekenland moet onze – zijn*; 5 *de soldaten–, de pelotons–, de bataljons– enz.*; evenzo voor paarden: *de dresseer–*; *een paard africhten in de* –, zie schoolpaard; 6 *de klassieke –, de romantische* –; *de Hollandse –, de Vlaamse* –; 7 *de – van Rubens, de – van Plato*. Opm. – *maken* germ., beter: navolging vinden.
II. school, v. scholen (*menigte* [*vissen*] *van dezelfde soort*): *een – haringen*.
III. school, het geslacht blijkt niet, scholen (*maas of schakel van een net*): *een net met vier scholen, ieder tussen twee kurken*.
school'akte, v. -n (*onderwijs-diploma, dat het recht geeft, in een school onderwijs te geven*); verg. huisakte.
school'arrondissement, o. -en (vroeger: *gebied van een arrondissementsschoolopziener*); **-arts,** m. -en (*geneesheer, door de gemeente benoemd, die toezicht houdt op de gezondheid der leerlingen, de schoolhygiëne*); **-atlas,** m. -atlassen (*atlas ten dienste v. h. onderwijs*); **-bad,** o. -baden (*bad, waartoe vanwege de school gelegenheid wordt gegeven*); **-bank,** v. -en (*bank waarop op school de leerlingen zitten*): *de –en verven*; *op de –en*, op, in school; **-behoeften,** v. mv. (*leermiddelen, als boeken, pennen enz.*); **-bezoek,** o. (*het bezoeken der school van leerlingen, schoolopzieners, leden van schoolcommissies enz.*); **-bibliotheek,** v. -bibliotheken (*bibliotheek* [*kinder*]*leesboeken in de school*); **-blad,** o. -bladen (*nieuwsblad op schoolgebied*).
school'blijven, bleef –, i. schoolgebleven (*in school tot straf nablijven*): *mijn broer moest tot vijf uur* –; als samenstelling in één woord te schrijven; evenzo: *schoolgaan, schoolliggen, schoolgegaan, schoolgelegen*.
school'boek, o. -en (*leer- of leesboek voor het gebruik op school*); **-boekhandel,** m. (*handel in schoolboeken*); **-bord,** o. -en (*het* [*zwarte*] *schrijfbord in de school*); **-commissie,** v. -s, -commissiën (*commissie van toezicht op de lagere scholen*); **-district,** o. -en (*gebied v. den districtsschoolopziener*); **-examen,** o. -s (*overgangsexamen*; ook: *eindexamen ener school, niet door een vreemde commissie afgenomen, maar door de leraren zelf* [*met gecommitteerden*]); **-feest,** o. -en.
school'gaan, ging –, h. schoolgegaan (*de school bezoeken om het onderwijs te volgen en wel door kinderen*; oneig. *in de leer gaan bij*): *zij moeten allen* –; **-gaand,** bn. (*ter schole gaande*): *de –gaande kinderen*; **-gebouw,** o. -en; **-geld,** o. -en (*geld, dat geheven wordt van elk betalend schoolgaand kind*; ook: *geldelijke toelage, door de staat verleend aan zonen van predikanten, die een Gymnasium bezoeken*); **-geldheffing,** v. -en; **-hoofd,** o. -en (*hoofd der school*); **-houden,** hield –, h. -gehouden (*na schooltijd houden tot straf*): *de twee belhamels* –; **-hygiëne,** v. (*afdeling der gezondheidsleer, die zich bezighoudt met of handelt over de hygiëne op school*); **-inspectie,** v. -s, -inspectiën (*het inspecteren v. e. school*; ook: *het gebied v. e. inspecteur*), **-jaar,** o. -jaren (*klassejaar, jaarcursus, schoolcursus over een jaar*; ook: *levensjaar, waarin men schoolgaat*).
school'jeugd, v. (*de schoolkinderen*); **-jongen,** m. -s; **-juffrouw,** v. -en (*onderwijzeres*); **-kaart,** v. -en (*grote landkaart*); **-kameraad,** m. -kameraden (*schoolmakker*); **-kennis,** v. in de tweede bet. ook m. en mv. -kennissen (*kennis, zoals men op school opdoet*; *iem., met wien men op school heeft ken-*

nis gemaakt); **-kind,** o. -kinderen (*leerling der [lagere] school*); **-kindervoeding,** v. (*gratis voeding van arme schoolkinderen*); **-klok,** v. -klokken (*klok in school*; ook: *klok, om kinderen op de klok te leren lezen*); **-kolonie,** zie kolonie.

school'liggen, lag -, h. schoolgelegen (*op een kostschool zijn*); **-lokaal,** o. -lokalen (*vertrek*); **-makker,** m. -s (*schoolkameraad*); **-man,** m. -mannen (*onderwijzer, onderwijskundige*); **-matres,** v. -matressen (*onderwijzeres; hoofd ener kleinkinderschool*), vero.; zie matres; **-meester,** m. -s (*oude, thans minachtende naam voor onderwijzer; iem., die de neiging heeft, benepen en formele aanmerkingen te maken*; ook: *een vroege aardappelsoort*): fig. *den - spelen, uithangen,* alles bevitten en regelen; *daar kan men den - uit proeven,* pedant, waanwijze; **-meesterachtig,** bn., bw. (minacht. *pedant, waanwijs, uit de hoogte*): *op -e toon spreken*; **-meesterlijk,** bn., bw. (*eigen aan, komende van een schoolmeester*): *-e deftigheid; er zit - bloed in dien man*; **-meisje,** o. -s (*meisje, dat ter school gaat*): *blozen als een -*; **-meubel,** o. -s, -en: *borden, banken zijn -s.*

school'museum, o. -s, -musea (*museum v. allerlei schoolruitgaven, leermiddelen enz., o. a. opgericht te A'dam, 24 Sept. 1877*); **-onderwijs,** o. (*onderwijs, in een school gegeven*); verg. huisonderwijs; **-opziener,** m. -s (*rijksambtenaar, belast met het toezicht op het lager onderwijs in zijn district of arrondissement*); **-paard,** o. -en (*paard, dat in de hoge school is afgericht,* nl. *dat gedresseerd is in het uitvoeren van verschillende passen, gangen en andere bewegingen*); **-penning,** m. -en (*kleine bijdrage tot het onderhoud ener bijzondere, kerkelijke school*); **-plicht,** m. -en (*verplichting der ouders, om hun kinderen naar school te zenden*; ook wel: *plichten, op school te vervullen*); **-plich'tig,** bn. (van kinderen: *wettelijk verplicht de school te bezoeken*): *-e leerlingen*; verg. leerplicht; **-refter,** zie refter; **-reglement,** o. -en (*verordening voor onderwijzers en leerlingen*); **-reis,** v. -reizen (meestal in verkleiningsvorm: *reis met schoolkinderen tot ontspanning enz. onder geleide van leden van het onderwijzend personeel*); **-reisje,** o. -s; **-rijden,** o. (*het rijden of leren rijden in de manege*; ook: *het uitvoeren van verschillende passen enz. met een rijpaard*).

schools, bn., bw. (*het karakter, de stempel dragende van de school,* meestal ongunstig): *-e kennis, -e geleerdheid,* kamergeleerdheid; *z. - uitdrukken*; **schools'heid,** v.

school'schip, o. -schepen, beter: op'leidingsschip.

school'strijd, m. (*politieke strijd om de inrichting enz. der school*).

school'tas, v. -tassen; **-tijd,** m. -en (*tijd, dat de school begint of dat onderwijs in de school wordt gegeven; aaneensluitende tijd van het jaar, gedurende welke er school wordt gehouden, de gehele cursus, de tijd tussen twee vacanties*; ook: *de jaren, dat iem. de school bezoekt*): *vóór en nà -; herinneringen uit mijn -*; **-toezicht,** o.; **-tucht,** v. (*tucht, welke in school wordt gehandhaafd*); **-tuin,** m. -en (*tuin bij de school tot practisch onderwijs in de plantkunde*); **-uitgave,** v. -n (*uitgave met verklarende aantekeningen bestemd voor de school*): *een - van Esmoreit*; **-uur,** o. -uren (*het uur, dat de school begint*; ook: *waarin les gegeven wordt*); **-vereniging,** v. -en (*vereniging tot het stichten en onderhouden van bijzondere scholen*); **-vergadering,** v. -en (*vergadering v. h. onderwijzend personeel ener [lagere] school, tot bespreking van schoolzaken*); **-vertrek,** o. -vertrekken (*-lokaal*); **-verzuim,** o. -en (*het verzuimen der school*); **-voeding,** v. (*op school verstrekte voeding*); **-voorstelling,** v. -en; **-vos,** m. -vossen (*schoolmeester, die er tuk op is fouten te ontdekken en te verbeteren*; spott. *schoolmeester*); **-vriend,** m. -en (*-makker*); **-vriendin,** v. -vriendinnen (*vriendin op school, of die men op school heeft leren kennen*); **-vriendschap,** v.; **-wandeling,** v. -en (*wandeling van één of meer klassen onder geleide van den klasseonderwijzer of de klasseonderwijzeres*); **-werk,** o. (*werk van een leerling, die de school bezoekt*; ook: *huiswerk*); **-wet,** v. -wetten (*staatswet, die het onderwijs regelt*); **-wetgeving,** v.; **-wijsheid,** v. (ongunstig: *theoretische kennis, boekengeleerdheid*); **-ziek,** bn. (*ziekte voorwendende, om uit school te blijven*); **-ziekte,** v. -n (*ziekte, die de kinderen op school van elkaar opdoen*; ook: *voorgewende ziekte om uit de school te blijven*).

I. schoon 1 bn., bw.; schoner, -st (1 *hetgeen ons aangenaam aandoet, onze zintuigen streelt, ook hetgeen ons zedelijk treft, geestelijk genot verschaft*: *fraai, mooi, behaaglijk enz.*; 2 *zindelijk, rein*): 1 *een - landschap, een - standbeeld; schone gedachten*; 2 *schone handen*; *een schone handdoek*: zie haak **I,** 1 en lei **II, 2;** **2** bw. (1 *op een schone manier*; 2 *geheel en al*): 1 *de rogge staat -; iets - wassen*; 2 *de kinderen hebben alles - opgegeten; - gelijk hebben; mijn geduld is - op*; **3** o. (*de eigenschap, hoedanigheid schoon te zijn; dat, wat schoon, sierlijk, aantrekkelijk is*): *het eeuwig - der natuur.* Opm. - wordt in N.-N. behalve in lit. t., meestal gebruikt in bet. **1** 2, **2** 1, 2. Men gebruikt gewoonlijk *mooi.* Schoon **I** is etymologisch = schoon **II,** dat z. uit het bijwoordelijk gebruik heeft ontwikkeld.

II. schoon, vgw. (*ofschoon*): *Kreupel is een dapper man, - hij niet als hinken kan.*

schoon'broeder, m. -s (naar het Fr. voorbeeld beau-frère, belle-fille enz.: *zwager*); **-dochter,** v. -s (*behuwddochter*).

schoo'ner, zie schoener, scooner.

schoon'druk, m. -drukken (boekdr. *de druk van een vel aan één kant; dit vel*).

schoon'heid, v. schoonheden in bet. 3, 4, 5 (1 *de hoedanigheid schoon te zijn, de omstandigheid, dat een persoon of zaak behaaglijk voor oog of oor is*; 2 *het geheel der dingen, die de hoedanigheid schoon te zijn bezitten; tot dit geheel behorende dingen*; 3 *eigenschap, die er toe bijdraagt een persoon of zaak schoon te doen zijn*; 4 *schoon bestanddeel van een landschap*; 5 *mooie zaak, mooie vrouw, mooi meisje enz.*; 6 *de hoedanigheid schoon te zijn in zedelijke zin*): 1 *de - v. d. lente, van een gedicht*; 2 *- voortbrengen wilden zij*; 3 *de gebreken en schoonheden dezer poëzie*; 4 *twee territoriale schoonheden*; 5 *de schoonheden der balzaal*; 6 *de - van het Christendom.*

schoon'heidsgevoel, o. (*gevoel, dat in staat stelt schoonheid te onderscheiden; gevoel voor het schone, aesthetisch gevoel*): *het - ontwik-*

kelen; **–kijker,** m. –s (*kleurenkijker*); zie caleidoscoop; **–leer,** v. (*leer aangaande het wezen der schoonheid*); zie aesthetica; **–lijn,** v. –en (*in bepaalde vorm gebogen lijn als grondslag van een schone vorm*); **–zin,** m. (*gevoel voor het schone*).

schoon'houden, hield –, h. schoongehouden (*zorgen, dat iets schoon, rein blijft*): *een kamer –, een gebouw –*; **–klinkend, –klin'kend,** bn. (*fraai klinkend; aanlokkend, schijnschoon*): *–e namen voor nieuwe modesnuffes*; **–maak,** v. (*de handeling van het schoonmaken,* in toepassing op meer omvangrijke werkzaamheden; *gelegenheid, dat een huis, een vertrek enz. wordt schoongemaakt*): *de grote –; de jaarlijkse –*; **–maakduivel,** m. –s (*de schoonmaak als kwelgeest, als plaag van den man*); **–maakster,** v. –s (*vrouw, die het uit schoonmaken gaan als beroep beoefent*); **–maken,** maakte –, h. –gemaakt (*reinigen, zuiveren*): *een kamer –, een zolder –, een huis –; het graan –*; **–moeder,** v. –s (Fr. belle-mère: *behuwdmoeder*); **–ouders,** m. mv. (*behuwdouders*); **–prater,** m. –s, vr. –praatster, –s (*mooiprater; pluimstrijker, vleier*), **–rijden,** o. (*sierlijk rijden,* inz. *schaatsenrijden*).

schoon'schijnend, –schij'nend, bn. (*een schone schijn hebbend, maar innerlijk slecht*): *–e redenen, iets – voorstellen*; **–schrift,** o. –en (*schrift of geschreven stuk, waarin naar schone vorm gestreefd is; in het net geschreven schrift, mooi schrift*); **–schrijven,** o. (*als leervak op school of als kunstvaardigheid, het calligrapheren*); **–schrijver,** m. –s.

schoon'tjes, bw. (1 *lief, net, aardig*; 2 *netjes; geheel en al*): 1 *hij heeft me daar – zitten praten*; 2 *– beetnemen,* fijntjes; *– op.*

schoon'vader, m. –s (Fr. beau-père, beau-fils, belle-soeur; *behuwdvader*); **–zoon,** m. –s, –zonen (*behuwdzoon*); **–zuster,** v. –s.

schoor, m. schoren, schoortje (*stut, steunende paal,* inz. *in schuine stand*); **–balk,** m. –en (*balk om te schoren*); **–beeld,** o. –en (*schraagbeeld*); zie caryatide; **–hoek,** m. –en (*hoeksteen, gemetselde hoek, tot steun aangebracht*); **–muur,** m. –muren (*muur, tot steun tegen iets aangebouwd*); **–paal,** m. –palen (*steunende schuin geplaatste paal*); **–pijler,** m. –s.

schoor'steen, m. –stenen (1 *gemetselde rookgang, pijp of buis voor de rookafvoer*; inz. [a]) *het onderste gedeelte, dat zich boven een stookplaats bevindt of het onderste gedeelte, met inbegrip van de stookplaats*; [b]) *het als een vrij staand bouwwerk boven het dak zich verheffend gedeelte*; [c]) inz. als kanaal; 2 *metalen afvoerbuis voor verbrandingsproducten*; 3 *schoorsteenmantel*): 1 [a]) *vader zat bij de schoorsteen*; [b]) *een hoge –*; [c]) *St.-Nikolaas komt door de –*; 2 *de schoorstenen der stoomboten*; 3 *zet de sigaren op de –*; nog: mijnwezen: *elke verticale doorslag voor de ventilatie*; **–steenbrand,** m. –en (*brand in de schoorsteen*); **–steenmantel, –steenman'tel,** m. –s (*omkleding van de boezem van een schoorsteen; brede sierlijst aan de kamerzijde van de schoorsteen*); **–steenroet,** o. (*het roet, dat zich in de schoorsteen aanzet*); **–steenstuk,** o. –stukken (*schilderstukje*; ook: *schilderij tegen een schoorsteen of op de schoorsteenmantel als sieraad; stukadoorwerk voor een schoorsteen*); **–steenval,** m. –vallen (*strook van stof of franje rondom de bovenkant v. d. schoorsteenmantel, rabat*); **–steenveger,** m. –s (*man, die schoorstenen reinigt v. roet enz. als beroep*): *It.* –s; **–steenwissel,** m. –s (*ruiterwissel, accommodatiewissel: een wissel, getrokken om zich geld te verschaffen, zonder dat de betrokkene fonds bezorgd heeft of aan den trekker iets is verschuldigd*).

schoor'voeten, schoorvoette, h. geschoorvoet (*de voeten schoor zetten, z. schrap zetten*; nu: *aarzelend voortgaan, te werk gaan*).

schoor'voetend, bn., bw. (*ongaarne, tegenstribbelend iets doende, talmend, dralend*): *de jongen treedt – nader; iets – doen,* node.

schoor'wal, m. –wallen (*wal, die zich voor een kust vormt, dijk, door rivieren bij hun monding opgeworpen, lage afsluitende* [*zand-*] *bank*): *de –wallen der haffen*; zie Nehrung.

schoor'zuil, v. –en (eig. *schorende zuil; meestal caryatide, schoorbeeld, schraagbeeld*).

I. schoot, m. schoten (1 *onder de gordel of onder het middel enigszins ruim afhangend deel van een kledingstuk*, 2 *het een bocht vormend deel van het lichaam bij een zittend persoon*; 3 *deel van het vrouwelijk lichaam ter plaatse van de schoot* in bet. 2; bij verg. van dieren, planten enz.; 4 *iets, dat omsluit, omvangt, opneemt, verbergt, een toevlucht biedt enz.*; 5 *deel van het bedekkende kledingstuk van de schoot* in bet. 3; *van voren ter hoogte van het middel in een bocht opgenomen kleed*): 1 *de – van een japon, een jak; een – aanzetten; blousejakjes met –*; 2 *het regende kersen in haar –; versjes aan of op moeders – geleerd; een kindje op (haar) – hebben*; zegsw. *in Gods, in Abrahams –*, in de eeuwige rust, in de hemel; (*als*) *in Abrahams schoot*, in een zeer behaaglijke positie; *het hoofd in de –* (van een ander nl.) *leggen*, alle verzet opgeven; *iem. in de – werpen*, goedgunstig doen toekomen; *in de – vloeien, vallen*, zonder moeite iets (in overvloed) krijgen; *in de – des Vaders*, Joh. 1 : 18; zie ook hand 1; 3 *o vaderland, gij teeldet een reeks van helden uit uw –*; 4 *in de – der aarde verborgen*, binnenste; *aan de – der aarde toevertrouwen*, begraven; *opnemen in de – der R.-K. kerk*, gemeenschap; *in de – zijner familie*; 5 *een – van haar boezel maken; een – vol.*

II. schoot, m. schoten, schootje (1 *touw, waarmee van sommige zeilen de beide benedenhoeken, van andere de achterste benedenhoek, worden neergehaald en vastgezet*; 2 *touw of ketting, waardoor het uiteinde van een pont met de kabel of gierketting is verbonden*): 1 *de – vieren* (of: *laten vliegen, laten lopen*), [a]) laten schieten ten einde het zeil gelegenheid te geven wind te vangen, ruimte geven aan het zeil; [b]) fig. zijn gezag minder streng handhaven; *de schoten aanhalen*, de zeilen minder ruimte laten; zie ruimschoots; 2 *aan dit giertouw is een tweede touw, de –, ook wel toom genaamd, gehecht.*

III. schoot, v. schoten (1 vero. *de handeling van schieten; keer, dat geschoten wordt*; 2 *tong van een slot, deel, dat bij het sluiten uitschiet*; 3 *spruit of lot van een plant*): 1 *met onverhoedse – in 't schuldloos hart getroffen*; 2 *de – van dit nachtslot is van koper*; 3 *in het voorjaar krijgen de aardappels in de kelder schoten.* Schoot **I** etym. = **II, III.**

schoot'gaan, ging –, i. schootgegaan (*er van doorgaan, weggaan*; fig. *heengaan zonder te betalen*): *zijn vlieger is –gegaan.*

schoot'hond, m. –en, inz. **–je,** o. –s (*kleine hond, die veel op schoot wordt genomen*): *de juffer, die haar – uitliet*; **–kind,** o. –kinders, kinderen (*kind, dat nog niet lopen kan en op moeders schoot zit*; fig. *bedorven kind*).

schoots'afstand, m. –en (*schootsverheid*): *de – van het monsterkanon was 120 km*; **–hoek,** m. –en (*hoek [van 40°–60°], die de loop v. e. kanon met de aardoppervlakte maakt, als het kanon wordt afgeschoten*).

schoots'vel, o. –vellen ([*lederen*] *voorschoot der arbeiders, ambachtslieden*).

schoots'veld, o. –en; **–ver'heid,** v. (*draagwijdte v. e. kanon enz.*): *de – hangt af van de beginsnelheid en het gewicht van het projectiel, van de luchtweerstand en van de schootshoek.*

schoot'vrij, bn. (*beveiligd tegen schoten, buiten bereik van, ondoordringbaar voor schoten, bomvrij*, ook fig.): fig. *de deugdzame zelfs is niet – voor de laster*, d.i. gedekt.

I. schop 1 m. schoppen, schopje (1 *min of meer krachtige stoot met [de voor- of bovenzijde van] de voet*; 2 *zwaai, die men iem. door middel van de schopstoel doet maken* in zegsw.): 1 *hou daar, zei Pierlala en gaf zijn wijf een –*; *een vrije –* (voetbal); 2 zegsw. *iemand de – geven*, zijn afscheid, iem. afdanken; *de – krijgen*, ontslagen, afgedankt worden; **2** v. schoppen (1 *schopstoel* in zegsw.; 2 *schommel*): 1 *op de* (of: *een*) *– zitten*, ieder ogenblik er aan blootstaan verjaagd of opgezegd te worden; vero.; 2 *een Russische of Turkse – op de kermissen.*

II. schop, v. schoppen (misschien van schuiven: 1 *gereedschap om mede te graven, bestaande uit een ijzeren of stalen blad aan een houten steel*; 2 *gereedschap om mede te scheppen van hout of van metaal, bestaande uit een blad, gewoonlijk hol of van een opstaande rand voorzien, en een steel*; 3 *zoveel als er op een schop* in bet. 1 of 2 *gaat*): 1 *wanneer – van spade wordt onderscheiden, denkt men bij – aan een gebogen blad*; Z.-N. *naar de – stinken* (of: *ruiken*), niet lang meer te leven hebben; 2 *een kolen–, as–, koren–*; 3 *ieder wierp een – aarde op de lijkkist.*

III. schop, v. schoppen (*schuur of loods als bergplaats*): *een huis met schuren en –*; gew.

schop'pel, m. –s (*schommel*); gew.

schop'pelen, schoppelde, h. geschoppeld (*schommelen*); gew.

I. schop'pen, v. mv. (*figuren, zwarte hartvormige blaadjes* [als een schop **II**] *op speelkaarten*; *de kaarten met –*): *– spelen.*

II. schop'pen, schopte, h. geschopt (1 *met de voorzijde of bovenzijde* [zelden met de onderzijde] *van de uitgestoken voet min of meer krachtig of gevoelig raken*; 2 *door een dergelijke beweging verplaatsen of in een andere toestand brengen*; 3 in zegsw. met de gedachte aan drukke bewegingen: *maken*; 4 *de voet met zekere kracht vooruit* [soms achteruit] *en tevens opwaarts bewegen*; 5 gew. *schommelen*): 1 *een tegenstander opzettelijk –*; 2 *de bal naar voren –*; *de stukken op zij –*; zegsw. veracht. *iem. in de wereld –*, iem. het aanschijn geven; 3 *lawaai, drukte, herrie, keet, leven –*; 4 *tegen de deur –*; *het kind schopte met zijn blote beentjes*; 5 *wippen en –*; nog (misschien bij 3): *iem. een standje –*, (heftig) een standje maken.

schoppenaas', o. –azen; **–boer',** m. –en; **–heer',** m. –heren; **–vrouw',** v. –en.

schop'stoel, m. –en (*strafwerktuig, waaruit de veroordeelden met de handen op de rug omhoog geslingerd werden*; ook wel: *aan touwen hangend bankje, bakje van de schommel*): zegsw. *op de – zitten*, [a]) niet vast zitten, [b]) in onzekerheid verkeren, [c]) elk ogenblik ontslagen kunnen worden, [d]) in een huurhuis wonen.

I. schor, schorder, –st **1** bn. (1 van iems. keel: *rauw, hees*; 2 van personen: *hees*; *rauw van keel en slechts in staat een klankloos geluid voort te brengen*; 3 van geluiden: *dof scheurend, krassend, knarsend of rommelend*; ook van wat zulk geluid voortbrengt): 1 *met schorre keel*; 2 *– van 't schreeuwen*; *bij – denkt men aan een minder zwak vermogen dan bij hees*; 3 *het schorre geschreeuw van ventende joodjes*; *– van woede*; *met schorre stem*; lit. t. *de schorre donder*; **2** bw. (*met een dof scheurend, krassend, knarsend of rommelend geluid*): *rommelend over de brug, die – dreunt onder de roestige wielen.*

II. schor, v. schorren, schorretje ([*in Zeeland*] *naam v. buitendijks aangewassen kleigrond, die alleen bij hoog water onderloopt*); ook, schorre.

scho'rem, Barg. **1** o. (*het grauw, het crapule, het uitvaagsel*); **2** bn., bw. (*tot het schorem behorende*; *arm, haveloos*): *hij zag er – uit*; *een –e nachtboot*; **– en al,** o. (*rommelzo*).

scho'remerd, m. –s (*armoedige kerel*); gmz.

scho'ren, schoorde, h. geschoord ([*als*] *met een schoor stutten, steunen*): *een muur –*; *een schip op de helling –*; fig., lit. t. *iemands ijdelheid –.*

schorpioen', m. –en (Fr. scorpion [Gr.-Lat. scorpis]: *spinachtig dier met giftstekel*; Lat. scorpionidae; fig. *scherpe gesel met stekels*; *achtste teken in de Zodiak*): zegsw. (Bijbel) *met –en geselen*, met de gestrengste tuchtmiddelen kastijden, 1 Kon. 12 : 11.

schor're, v. –n (Z.-N. *aanslibbing*; *weiland*; zie schor **II**; Z.-N. *vloertegel* [*zandsteen of arduin*] *in kerken of op trottoirs*).

schor'ren (Barg. *bedelen*).

schor'rimorrie, schor'remorie, o. (Perzisch-Turks: *gepeupel, janhagel*; *samenraapsel*).

schors, v. schorsen (o.-Fr. escorse: *buitenste bekleding van houtachtige gewassen*; ook in toepassing op verschillende andere buitenste bekledingen): *een deel der –*; *wordt eikenschors bij het pond gewogen, men weegt kaneel bij het lood*; *de – der grote hersenen*; bij verg. *onder die ruwe – school een teder hart.*

Schor'selwoensdag, m. –en (*Woensdag voor Pasen, daar op die dag in de R.-K. kerken het klokkenluiden enz. geschorst werd*, tegenwoordig op Witte Donderdag).

schor'sen, schorste, h. geschorst (1 *verschuiven, uitstellen*; 2 *tijdelijk, voorlopig uit zijn bediening ontzetten*; *tijdelijk sluiten, opheffen*): 1 *zijn oordeel –*; 2 *iem. in zijn ambt –*; *een vergadering –*, tijdelijk doen ophouden; *de – de kracht van het beroep*; verg. schorten.

schorseneer', v. schorseneren (It. scorzonera: *aardwortel, samengesteldbloemige plant onzer moestuinen*; Lat. scorzonera hispanica; spott. *korte loshangende haarvlecht*); ook, schorseneel', v. schorsenelen.

schor'sing, v. –en (*tijdelijke staking van onderhandelingen, arbeid of werk, of tijdelijk verbod om een ambt uit te oefenen, of tijdelijk opheffen van een vonnis*).

schort, v. en o. –en, schortje (*kledingstuk, dat men voordoet om een ander kledingstuk te beschermen,* thans in uiteenlopende vormen; *boezelaar, voorschoot*): *een schone – voordoen; een wit schortje; een bonte –,* van blauwachtig geruite stof; *een zijden –,* als pronk.
schor'teband (*band van een schort*), **1** m. –en (voorwerpsn.); **2** o. (stofn.).
schor'teldoek, m. –en (*schort; voorschoot*); **–kleed,** o. –kleden.
Schor'telwoensdag, z. Schorselwoensdag.
schor'ten, schortte, h. geschort (1 *de kleren opschorten, opkorten,* vero.; 2 *uitstellen, verschuiven;* 3 *schelen, mankeren, haperen, ontbreken*): 1 *zij schortten hun lange gewaden;* 2 *de betalingen –;* 3 *of schort het aan begrip en stem? wat schort er aan?*
I. schot, v. schotten (*jonge koe, die eenmaal gekalfd heeft en daarna een jaar overgelopen heeft*): *de premie voor jongvee, vaarzen en schotten bedraagt 1,50 gld.*
II. schot, v. schotten (*kleine soort van zalm, zeeforel;* Lat. salmo trutta).
III. schot, o. schoten, 12 en 13 schotten, 14 gmv. (1 *de handeling van schieten met een wapen;* mijnwezen: *het laten „springen" van gesteenten;* 2 *datgene, wat uit een wapen geschoten wordt, lading;* 3 *keer, dat er met een wapen geschoten wordt;* 4 *knal van een schot;* 5 *verwonding door een schot;* 6 *afstand, waarover men met een wapen kan schieten; afstand, die een kogel of pijl doorloopt;* 7 *handeling van schieten bij een spel: keer, dat geschoten wordt;* voetbal, knikkeren, korfbal; 8 *keer, dat men een visnet in zee zet; de vangst;* 9 *vaart, snelle voortgang;* 10 *eind, dat een persoon of een plant in een betrekkelijk korte tijd groeit; in het oog lopende groei;* 11 *het ontkiemen van te velde staande of pas gemaaide gewassen;* 12 *niet dragende wand,* [*houten*] *beschot, afsluiting;* 13 *afgeschoten ruimte of hok* [voor kleinvee]; 14 *zekere vroegere belasting,* oorspr. *grondrente*): 1 *twee patrijzen in één –; het – van een pijl;* mijnwezen: *een – ontsteken door middel van een lont;* 2 *een – in het been; geen – kruit* (*meer*) *waard zijn,* [a]) niets, [b]) zich aan het einde van zijn levenskracht voelen; 3 *zes schoten in de minuut;* 4 *wij hoorden drie schoten; daar valt een –; een – als een donderslag;* 5 *het – in de borst was gevaarlijk;* 6 *een haas onder – krijgen; binnen – komen; buiten – blijven,* [a]) eig.; [b]) zich vrij weten te houden van de gevaren, die een bepaald optreden meebrengt; *op een geweer–, een boog– afstand;* 7 *slechte schoten bij het uitvallen; zijn – is niets bijzonders,* wijze van schieten, vaardigheid in; 8 *bij Urk werd een goed – gedaan; bij het tweede – brak de haallijn;* 9 *er is, zit, komt geen – in het werk; er – achter zetten; het schip maakte –; – geven aan het werk,* maken dat het opschiet; *een touw – geven,* laten schieten; van een uitgeput zwemmer: *ik kan geen – aan 't lijf meer geven;* 10 *de bomen maken flink –;* 11 *het – zal zich tengevolge van het natte weer bij de erwten spoedig openbaren;* 12 *een kamer door een – in tweeën scheiden; een vast –; een los –,* dat opgeruimd kan worden; *waterdichte schotten; een –(je) voor iets schieten* (of: *schuiven;* of: *steken*), het beletten; 13 *een schapen–; de varkens zijn in het –; een – kinderen,* lit. t. een groot aantal in één gezin; 14 *– en lot betalen,* zijn burgerplicht vervullen, burger zijn; nog: Z.-N. *plotselinge pijn in de lenden.*
IV. Schot, m. Schotten (*bewoner v. Schotland*).
schot'balk, m. –en (*houten balk, los in twee sponningen gelegd ter afsluiting van duiker- of sluisopening*).
I. scho'tel, m. –s, schoteltje (Lat. scutella: 1 *ronde, langwerpige enz., niet zeer diepe schaal* inz. *van aardewerk om er spijzen op te leggen, mee op te dienen of waarop zaken van allerlei aard worden bewaard of neergezet;* 2 *een zekere hoeveelheid;* 3 *gerecht, spijze* [met of zonder de schotel in bet. 1]): 1 *een – vol aardappelen; een aarden, houten, porseleinen, zilveren –; een vuurvaste –;* 2 *met –s eten naar arme gezinnen gaan;* 3 *een warme –, een koude –; een fijne –; de mooiste –s kan men vervaardigen van koude gerechten,* in toepassing op de spijzen, sierlijk op een schotel in bet. 1 gelegd; zie ook schoteltje.
II. scho'tel, m. –s (van schieten: *schoof of schieter v. e. slot,* niet alg.; *grendel,* gew.).
scho'teldoek, m. –en (*keukendoek, vaatdoek*); gew., Z.-N.
scho'telen, –de, h. geschoteld (Z.-N. *bedisselen, konkelen*): *iets op voorhand –.*
scho'telhuis, o. –huizen (Z.-N. *bijgebouwtje, dienend tot reiniging van allerlei vaatwerk, bijkeuken*).
scho'teltje, o. –s (*kleine schotel;* inz. *schaaltje onder een kopje*).
I. schots, v. –en (*min of meer plat stuk drijvend ijs: ijsschol, ijsschots*).
II. schots, bw. (vermoedelijk hetzelfde woord als Schots **III, 1**: Z.-N. *mal, raar;* N.-N. steeds met *scheef* verbonden): *huizen, die in de kampong – en scheef door elkaar staan,* in de meest mogelijke wanorde, in onregelmatig scheve stand.
III. Schots 1 bn., bw. (1 [*als*] *van, eigen aan, uit of betrekking hebbende op Schotland;* 2 van stoffen enz.: *met gekleurde, door elkaar kruisende lijnen, gebroken ruiten,* [*schuin*] *bont gekleurd,* in deze bet. dikwijls zonder hoofdletter): 1 *de –e hulptroepen, de –e Hooglanden;* 2 *een –e mantel; –e ruiten,* bont, geschakeerd; *de Schotse drie,* (Schotse) volksdans, verg. ecossaise; *schotse strikken;* **2** o. (*de taal, die in Schotland gesproken wordt*); **3** v. (*de dans, Schotse drie;* in deze bet. dikwijls zonder hoofdletter).
schots'bont, bn. (*geruit en bont gekleurd*): *de Holl. jongen droeg een – kieltje.*
schot'schrift, o. –en (*geschrift, dat iem. op smadelijke* [= *schots*] *wijze aanvalt, schelds of schimpschrift*); verg. pamflet, libel.
schot'tisch, m. –en ([*Schotse*] *dans in* 4/4 *maat*); zie Schots **III, 3**; l. schot'tiesj.
schot'vaars, v. –vaarzen (*vaars, die in een schot gehouden of gestald wordt;* ook: *jonge koe van drie of vier jaar, die een keer gekalfd heeft*); **–varken,** o. –s (*mestvarken*).
schot'vrij, bn. (*kogelvrij*); zie schootvrij.
schot'wilg, m. –en (*benaming voor niet geknotte exemplaren van* salix alba, *schietwilg*).
schot'wond, v. –en (*wonde door een schot veroorzaakt* inz. *kogelwond*).
schou'den, schoudde, h. geschoud (o.-Fr. escauder; Z.-N. *broeien* **I**).
schou'der, m. –s, –en, schoudertje (1 *elk der gedeelten van de romp tussen de hals en de armen of de voorste ledematen;* 2 *deel v. e. kledingstuk, dat de schouders bedekt*): 1 *hoog*

in de –s zijn of *hoge –s hebben; een kogel in de – krijgen; de –s ophalen*; fig. zie ophalen en optrekken; *iem. op de – tikken* (of: *kloppen*), om zijn aandacht te trekken, om hem te bemoedigen; *zijn –(s) onder iets zetten*, zijn kracht aan die zaken (met goed gevolg) geven; *op iems. –s staan, gedragen worden*, oneig. gebruik maken van zijn steun of zijn werk; *brede –s hebben*, fig. hij kan veel verdragen, inz. laster, miskenning enz. en stoort er zich niet aan; fig. *iets op zijn –s laden, torsen*, de last er van op zich nemen; *iemand over* (of: *met*) *de – aanzien*, overdwars, met kleinachting; ook wel van dieren: *het paard had een wonde aan de –*; 2 *de –s van die jas zijn verknipt*.

schou'derband, m. –en (*draagband, over de schouder lopende*; ontl. *deel van het schoudergewricht*); **–belegsel,** o. –s (*versiering op uniformjas of japon op de schouders*); **–blad,** o. –bladen (ontl. *bij den mens: breed, driehoekig, plat been van de bovenrug, dat de schouder helpt vormen*; ook wel: *epaulet*); **–breedte,** v. (*de breedte van de rug ter hoogte der schouders*; ook wel: *breedte van een persoon, die beide armen uitstrekt*).

schou'deren, schouderde, h. geschouderd (1 *op of over de schouder nemen of dragen*; 2 *in loodrechte stand tegen de schouder plaatsen* inz. *een geweer*): 1 *en nu den Dwerg gezakt, geschouderd en in de Arno neergesmakt*; 2 *schouder het geweer! het – als eerbewijzing*.

schou'derhoogte, v. (*hoogte ter plaatse van de schouder*); **–mantel,** m. –s (*mantel, die men om de schouders slaat en die dus geen mouwen heeft; vrouwenmantel met kap*); gew.: schouw'mantel.

schou'derophalen, o. (*het ophalen der schouders ten teken van twijfel, onverschilligheid*).

schou'derpassant, m. –en (*losse strook in de lengte van de schouder bij een uniform*); **–stuk,** o. –stukken (*stuk vlees boven v. d. voorpoot, voorbout: reepje stof in de lengte van de schouder; schouderpassant*); **–vracht,** v. –en (*vracht, om op de schouder te dragen*).

schout, m. –en (vroeger: *hoge rechterlijke ambtenaar*): de – was openbaar aanklager, hoofdambtenaar van politie; in O.-I. was tot voor enige tijd een – e. hoofd v. politie; als titel van het hoofd van het bestuur van waterschappen: dijkgraaf; **–ambt,** o. (*betrekking, gebied v. d. schout*).

schout-bij-nacht', m. schouten-bij-nacht, schout-bij-nachts (oorspr. *bevelhebber tot wiens taak het behoorde, te zorgen, dat de schepen ener vloot bij nacht in de voorgeschreven orde voeren; bevelhebber van een smaldeel*; thans: *laagste rang der vlagofficieren, een rang beneden den vice-admiraal*).

I. schouw, v. –en, schouwtje (*stookplaats; schoorsteen; schoorsteenmantel*): *een spiegel, die tegenover de – hing*; Z.-N., gew.

II. schouw, v. –en, schouwtje (1 *platboomde schuit met platte voor- en achtersteven*; 2 *platte schuit* inz. *ingericht om personen en voertuigen over te zetten, pont*): 1 *een Friese –*; 2 *het overzetten van paarden met een –*.

III. schouw, v. –en, schouwtje (*schouwing, inspectie van dijken, wegen, sloten enz.; zij, die belast zijn met de schouw*).

IV. schouw, bn., bw. (*vuil; obsceen; schuin*): *een –e mop; hij is erg – in zijn taal; hij leeft –*.

schouw'burg, m. bet. 1 –en (vertaling van Gr.-Lat. theatrum: (1 *gebouw, waarin toneelstukken worden opgevoerd, theater*; 2 *de gezamenlijke bezoekers*; ook: *het gezelschap toneelspelers*): 1 *de Amsterdamse –; naar de – gaan*; 2 *de gehele – raakte in rep en roer*.

schouw'burgbezoeker, m. –s (*iem., die naar de schouwburg gaat*); **–brand,** m. –en; **–publiek,** o. (*het publiek, dat bij een opvoering aanwezig is; de mensen, die gewoonlijk de schouwburg bezoeken*); **–zaal,** v. –zalen (*zaal, waar de opvoering van toneelstukken, opera's enz. plaatsheeft*).

schou'wen, schouwde, h. geschouwd (*zien, aanschouwen*, vero.; *inspecteren* in enkele toepassingen): *een lijk –*, geneeskundig onderzoeken om de oorzaak van de dood te vinden; *de dijken en wateren –*, hun staat opnemen; het Middelnederl. nagevolgd: *het geestelijk zien van bovennatuurlijke dingen*, b.v. *het –de leven*, contemplatief.

schou'wing, v. –en (*schouw* **III**): *gerechtelijke –; de – der waterleidingen*.

schouwlus'tig, bn. (*kijkgraag, nieuwsgierig*): *het – publiek*.

schouw'plaat, v. –platen (Z.-N. *vuurplaat, haardplaat; schoorsteenmantel*).

schouw'plaats, v. –en (*plaats, waar iets* [*belangrijks*] *te zien is, voorvalt*; vero. *toneel*); **–spel,** o. –spelen (*toneel, tafereel, vertoning, elk belangwekkend voorval*); **–speler,** m. –s (Duits: Schauspieler: *toneelspeler*); **–speelster,** v. –s; **–toneel,** o. –tonelen (*plaats, waar iets* [*belangwekkends*] *vertoond wordt of iets geschiedt*; vero. *toneel*): *De wereld is een –, elk speelt zijn rol en krijgt zijn deel*.

schouw'veger, m. –s (Z.-N. *schoorsteenveger*).

scho'ven, schoofde, h. geschoofd (*tot schoven, in garven binden*).

scho'venbinder, m. –s (*korenschoofmaker; iem., die* [*gemaaid*] *koren tot schoven bindt*); **–bindster,** v. –s.

scho'verzeil, o. –en (*onderste razeil van de grote mast van een driemastschip, bark of brik; grootzeil*); schover = schipper, die naar Schonen vaart (*schonevare*); vero.

schraag, v. schragen (*draagezel, toestel om planken of andere zaken op te laten steunen, bestaande uit een legger op vier schuine poten, waarvan die aan hetzelfde einde met elkander verbonden zijn; toestel, bestaande uit een legger met twee rechte of schuine van onderen verbonden benen, op „voeten" of in de bodem vaststaand; vast onderstel van sommige werktuigen*).

schraag'balk, m. –en (*balk, om te schragen of te stutten*); **–beeld,** o. –en (*stut in de vorm v. e. beeld*); zie caryatide; **–pijler,** m. –s (*pijler als stut*).

schraal, schraler, –st **1** bn. (1 *mager, niet vet of vlezig*; 2 van gronden: *niet vruchtbaar, weinig opleverend*; 3 van klei of mortel: *veel zand bevattend, niet vet*; 4 van het weer: *niet groeizaam*, inz. *koud en droog*; 5 van voedsel: *armelijk, mager, onvoldoende in hoeveelheid of voedzaamheid*; 6 *slecht van gehalte*, v. e. vloeistof; 7 van inkomsten: *niet ruim, armelijk*; 8 *schaars, weinig in aantal*; 9 niet alg.: *karig, schriel*; 10 in toepassing op geestelijk gebied: *armelijk, armzalig, mager*): 1 *een –, langwerpig heer; een meisje, – en mager als hij*; 2 *schrale zandgronden*; 3 *vette klei – maken door toevoeging van zand*; 4 *– weer; een schrale wind*; 5 *die*

spijs, te –, liet hij staan; schrale voeding; 6 *haar schrale melk en botert niet*; 7 *de schrale leraarstractementen*; 8 *– zijn zijn volgelingen*; 9 *schrale Aaltje schaft daar de pot*, zie schraalhans; 10 *een schrale troost; de schrale berichten omtrent die tijd*; **2** bw. (1 *op armelijke wijze*; 2 *met geringe dichtheid*; 3 *op karige wijze*): 1 *– en arm er uitzien*; 2 *– bevolkt*; 3 *een – beloonde arbeid; – toegemeten schadeloosstellingen.*

schraal'hans, m. –hanzen (scherts. *iem., die niet veel te eten heeft*; ook wel: *vrek*): *– is keukenmeester*, er wordt niet veel opgedist, het is er geen vetpot; **schraal'heid,** v.

schraal'tjes, bw.: *hij kan maar – leven*, karig; *die rogge staat –*, dun, dor; *het ziet er hier – uit*, armoedig; verg. schriel.

schraap'achtig, bn. (*schraperig, inhalig, gierig*): *een –e huisjesmelker*; **–heid,** v.

schraap'ijzer, o. –s (*ijzeren of stalen werktuig*, inz. *driehoekig op een steel bevestigd ijzer om te schrapen, te krabben o.a. door den verver of door den graveur gebruikt*): *een driehoekig –*; **–mes,** o. –messen.

schraap'sel, o. –s (*h. afgeschraapte, afkrabsel*).

schraap'staal, o. –stalen (*stalen gereedschap van uiteenlopende vorm om hout of metaal gelijk te schrapen*, o. a. *van den kuiper*).

schraap'zucht, v. (*zucht tot schrapen, grote inhaligheid, gierigheid*).

schraapzuch'tig, bn., bw. (*zeer inhalig*).

schrab, v. schrabben, schrabbetje (*krab, schram, kras; streep, kras*).

schrab'ben, schrabde, h. geschrabd (niet meer alg. *met een scherp voorwerp bestrijken* [*en daardoor een dun laagje wegnemen*]; *schrappen; krabben, afkrabben*): *wortelen –*.

schrab'ber, m. –s (*schrab- of stoepijzer tot reiniging der schoenzolen; schraapijzer, schraapmes; schrapper*, Barg. *cent*).

schrab'mes, o. –messen (*schraapmes*).

schrab'sel, o. –s (*schraapsel*).

schra'felaar, m. –s (*gierigaard*); vero.

schra'felen, schrafelde, h. geschrafeld (*woelend met de poten krabben*): *de kip schrafelt i. h. zand*, met de poten krabben; *geld –*; ook, schra'ven.

schra'gen, schraagde, h. geschraagd (eig. *steunen, ondersteunen, stutten*; ook wel: *dragen*): *iem. in een onderneming –*; **schra'ging,** v. (*steun, bijstand, hulp*): *tot – van het gezag.*

schra'len, schraalde, h. geschraald (*minder gunstig waaien, meer van voren inkomen*): *de wind begint te –*.

I. schram, m. en v. schrammen (*niet volwassen varken*): *diefstal van drie schrammen.*

II. schram, v. schrammen, schrammetje of schrampje (*lichte wond*, inz. *ondiepe huidverwonding door afschaving der bovenhuid; krab*).

schramoe'le, schraboe'le, v. –n (Z.-N. *gedeeltelijk uitgebrande kooltjes in de as, sintels*): *–n rapen.*

schram'men, schramde, h. geschramd (*de huid licht openrijten*): *zich –*.

schran'der, bn., bw.; schranderder, –st (*scherpzinnig, vernuftig; met gevatheid en vlug doorzicht; van scherpzinnigheid enz. getuigend*): *een – man*, verstandig; *–e ogen, een – oordeel; – te werk gaan.*

schran'derheid, v. (*scherpzinnigheid, vlug doorzicht*): *de – van dezen afgevaardigde.*

I. schrank, v. –en (*vouwbare schraag, bestaande uit twee ramen, die elkaar kruisen*, in Z.-N. niet in gebruik, in N.-N. niet alg.; *hijsstelling, bestaande uit twee benen, die niet door richels verbonden zijn; stakelsel van elkaar kruisende palen of latten*; in het alg. *heining, afsluiting*); etym. waarsch. = **– II.**

II. schrank, v. –en (*bundel, waarin vlas op het veld te drogen wordt gezet*, [misschien naar het van onderen uiteenwijken der halmen schrank genoemd], *gewoonlijk bestaande uit vijf of zes handvollen*): *een tjalk met vlas, inhoudende 13000 schranken.*

schran'kelaar, m. –s (*iem., die scheef loopt*).

schran'kelbeen, m. en v. –benen (*spillebeen, iem. met lange, kromme benen en naar binnen gebogen voeten*).

schran'kelbenen, die arme knaap –beende, h. altijd geschrankelbeend (*lopen als een schrankelbeen; de benen over elkaar slaan*; ook: *wijdbeens, met grote passen lopen*).

schran'kelen, schrankelde, h. geschrankeld (*schrankelbenen; de benen kruislings zetten*; ook wel: *uitglijden, verzakken*; van houtwerk: *scheef zijn*).

schran'ken, schrankte, h. geschrankt (1 *uit de rechte of haakse stand draaien of buigen*; van de tanden ener zaag: *die om beurten naar de ene en de andere zijde uitbuigen*; 2 *kruiselings over elkaar liggen*; 3 *uit de haakse stand, uit de voegen wijken, doorzakken, uitzakken*; 4 vero. *wijdbeens lopen*; 5 Z.-N. *afwisselen*): 1 *elke zaag moet van tijd tot tijd geschrankt worden*; 2 *twee schuin staande bomen, waarvan de bovenéinden geschrankt zijn*; 3 *het kozijn schrankt*; met de bijbet. van klemmen, moeilijk opengaan: *wat schrankt die deur!* 4 *men zag hem –*; 5 *de staande rijmen – met de slepende*; nog gew. Z.-N.: *kruisen, ontmoeten, ontwijken.*

schran'sen, schranste, h. geschranst (*met welbehagen, overvloedig, gretig eten, buffelen*).

schran'ser, m. –s; **schran'ster,** v. –s.

schranserij', v. –en (*veel en gulzig eten*).

I. schrap, v. schrappen (*kras, schram; streep* inz. *als merkteken*): *een – door het werk van den leerling*, als teken van afkeuring; *ergens een –(je) bijzetten met een blauw potlood*, [a]) om de aandacht er op te vestigen, [b]) een ogenblik ergens bij blijven.

II. schrap, bw. (uit: te schrap = op de streep, de meet): *– staan*, [a]) stevig, onwankelbaar staan, [b]) niet wijken, strijdvaardig tegenover iem. staan; *zich – zetten* (of: *stellen*), [a]) zich gereedzetten om met een wedloop, of om op een bepaald sein of een gunstig ogenblik met een of ander werk te beginnen, [b]) zich vast op zijn voeten zetten, een vaste stand aannemen, [c]) zich gereed stellen om een aanval af te wachten, zich strijdvaardig opstellen; **– I** etym. = **– II.**

III. schrap, bw. (wisselvorm naast *krap*: Z.-N. 1 *in bekrompen omstandigheden*; 2 *krap, schaars*): 1 *– leven*; 2 *'t zit –*.

schra'pen, schraapte, h. geschraapt (1 *met een scherp voorwerp bestrijken, van een dun laagje enz. ontdoen*; 2 *de keel door een beweging van slijm ontdoen*; 3 *door strijken met een scherp voorwerp wegnemen*; 4 naam van een bepaalde wijze van graveren; 5 *door strijken bijeenbrengen* inz. in toepassing op het *bij kleine beetjes en met hebzucht bijeenbrengen van bezit*; 6 *door strijken een zeker krassend geluid voortbrengen*): 1 *het hout afbranden en –; de gebreken met het schraap-*

ijzer uit het koper –; worteltjes –; 2 *ze snakte naar adem, ze hoestte, schraapte*; ook: *de spreker begon met zijn keel te –*; 3 *de haren, de vezeltjes –*; 4 *deze wijze van graveren heet bij ons –; portretten –*; 5 *– en rapen*; 6 *lig niet zo op je viool te –*.

schra'per, m. –s (*die schraapt* inz. *gierigaard, potter, vrek*; ook: *schraapijzer*).

schra'perig, bn. (*gierig, schraapzuchtig*).

schrap'ijzer, o. –s; zie schraapijzer.

schrap'nel, v. –s (Eng. zie shrapnel).

schrap'pen, schrapte, h. geschrapt (1 *door strijken met een scherp voorwerp van een dun laagje ontdoen*; 2 *met een schrap ongeldig maken, doorhalen* en vervolgens: *niet meer erkennen, niet meer aanvaarden, weglaten enz.*): 1 *leg de geschrapte worteltjes in koud water*; 2 *de wanbetalers worden als lid geschrapt*; *zulke plaatsen in het opstel werden onverbiddelijk geschrapt*.

schrap'snelder, v. (*geraspte groene-kaas*).

schra'ven, schraafde, h. geschraafd (*schrafelen*; Z.-N. *krassen*): *de –de zaag*.

schred, m. schreden (*schrede*): *– voor –*.

schre'de, v. –n (1 *pas, stap*, inz. *een wijde stap*; 2 *wijze van stappen*; *uit passen bestaande gang*, in deze bet. in de vorm *schred*; 3 als afstandsmaat, [a]) *min of meer onbepaalde afstand*, [b]) vroeger: *vijf voet*): 1 *met lange schreden stapte hij op en neer*; *bij iedere nieuwe schred* (of: *schrede*), *een nieuwe verrassing*; *de eerste schrede(n) op de huwelijksweg*; *met rasse schreden naderen*, ook **fig.**; *op zijn schreden terugkeren* (of: *terugkomen*); 2 *hij zoekt met rasse schred het eenzaam leger op*; 3 *op duizend schreden afstand*.

schreef, v. schreven (*streep*; *schrap met potlood of krijt getrokken*): zegsw. *een –je voor hebben*, een streepje voor; *dat gaat over* (of: *buiten*) *de –*, grens, de maat te buiten.

schreeuw, m. –en, schreeuwtje (*luide doordringende kreet, roep*): *een – geven, laten horen*, hard geluid.

schreeu'wen, schreeuwde, h. geschreeuwd (1 *luid en doordringend roepen, een luid en doordringend geluid voortbrengen*; 2 *misbaar maken, te keer gaan, op heftige wijze zijn afkeuring te kennen geven* [niet in de eerste plaats door zijn stemgeluid]; 3 [*voorziening, wraak, herstel*] *vereisen*; 4 *krachtig op onaangename wijze tegen elkaar afsteken*; *tegen elkaar vloeken*): 1 *een klein kind, dat niet schreeuwde, zelfs niet, toen zij het een schone luier aandeed*; *daartussen – vruchtenverkopers*; met een voorwerp: *„wat is er?" schreeuw ik*; in toepassing op een luide lach: *van den Hoogen lachte –d om deze geestigheid*; van het natuurlijk geluid van dieren: *de pauwen –*; zegsw. *moord en brand –*, vreselijk te keer gaan; zie varken; 2 *als wie maar –, ook maar doen*; *zij –, dat men hun geweld aandoet*; 3 *dat schreeuwt ten hemel*; 4 *die kleuren – tegen elkaar*; *–de kleuren*.

schreeu'wend, bn., bw. (1 *met een scherp stemgeluid*; 2 *stuitend*; 3 *erg*): 1 *met een –e stem*; 2 *een – onrecht*; 3 *– duur, – lelijk*, in hoge mate; zie ook schreeuwen 4.

schreeu'wer, m. –s (*iem., die schreeuwt*; inz. *die gewoon is grote woorden te gebruiken*; *iem. met een grote mond*): *die –s in de vergaderingen, wat doen zij zelf?*

schreeu'werig, bn., bw. (*voortdurend schreeuwende*; *geneigd misbaar te maken, heftige grote woorden te gebruiken*; *uit heftige grote woorden bestaande, met heftige grote woorden*): *een – kind*; *een –e stem, op een –e toon*; *een –e nulliteit*; *hij sprak me te –*.

schreeuw'lelijk 1 m. en v. –en (*iem., die lelijk schreeuwt* b.v. bij het zingen; *iem., die hinderlijk luid spreekt*; scherts. *een klein kind*; *iem., die misbaar maakt, die heftige grote woorden gebruikt*): *die – v. e. jongen! wat e. – v. e. haan! die – daar op straat*; *stop dien – in bed*; *die verachtelijke –en*; 2 bn. (*schreeuwend lelijk*): *een – behang*.

schrei'en, schreide, h. geschreid (1 *tranen storten, al dan niet verbonden met een of ander keelgeluid, wenen, huilen*; 2 *door het storten van tranen in een bepaalde toestand brengen*; 3 *in een deerniswekkende mate herstel, voorziening, wraak enz. eisen*): 1 *zij lachte door haar – heen*; met een voorwerp: *hete tranen, tranen met tuiten –*; *– van vreugde*; *het – staat hun nader dan het lachen*, bijna in tranen uitbarsten; *tussen lachen en –*, in een licht omslaande stemming; 2 *het kind schreide zich wakker*; 3 *dat schreit om wraak, ten hemel*.

schrei'er, m. –s (*iem., die schreit*): *de oudtijds gehuurde –s bij een begrafenis*; zie huilebalk.

Schrei'erstoren, m. (*een torentje op de Buitenkant te Amsterdam*): bij de – nam men afscheid van hen, die naar O.-Indië vertrokken.

schre'men, schreemde, h. geschreemd (Z.-N. *huilen, schreien*).

schre'mer, m. –s (Z.-N. *huilebalk*).

I. schre'pel, schra'pel, bn. (*mager, schraal*; **fig.** *gierig*).

II. schre'pel, m. –s, schrepeltje (*wiedhaak, -ijzer, om onkruid met wortel en al uit de grond te halen*): *met een – doodgeslagen*.

schriel, bn. (een vorm met Fries vocalisme naast *schraal*: 1 *mager, schraal*; 2 *niet goedgeefs, op de penning, deun*): 1 *zijn –e schoudertjes*; 2 *een – onthaal*; *–, ja gierig in het oog van de mensen*; als bw. *– opscheppen, – met boter besmeerd*, op karige wijze.

schriel'heid, schrie'ligheid, v. (*het schriel-zijn, karigheid*).

schriel'tjes, bw. (*op karige wijze, nogal schriel*): *het – moeten aanleggen*.

schrift 1 o. bet. 3, 4, 5 –en (1 *geheel van letter- [en cijfer]tekens*; 2 *wijze van schrijven, manier letters [en cijfers] te zetten*; 3 *geheel van bijeenbehorende letter- en cijfertypen*; *lettersoort*; 4 in samenst. *geschrift*, anders vero.; 5 *schrijfboek*): 1 *tien regels –*; *dit – is onleesbaar*, geschrevene; 2 *lopend –*; *mijn – is onduidelijk*; 3 *halfvette –en*; verg. beeld–, runen–, spijker–; 4 *een schot–, een verzoek–*; 5 *koop een nieuw –*; *dit – is vol*; *–en bergen!* nog vermoedelijk bij bet. 4: *op – (hebben)*; 2 v. (*de Bijbel*): *de Heilige Schrift*.

schrif'telijk, bn., bw. (*in, op schrift*): *een –e belofte, – werk*; *zich – verbinden*.

schrift'geleerde, m. –n (Bijb. *bij de Israëlieten, kenner en verklaarder der Schrift*; *ook van Mohammedaanse godgeleerden gezegd*): de –n waren beoefenaars van de Joodse godsdienst- en rechtsleer; **–kenner,** m. –s (*kenner van de H. Schrift, Bijbelkenner*; ook: *palaeograaf*); **–kunde,** v. (*kennis van de H. Schrift*; *palaeografie*; ook: *het identificeren van en het maken van gevolgtrekkingen uit*

handschriften van personen); **–ma'tig,** bn., bw. (*overeenkomstig de H. Schrift*): *een –e belijdenis, –e gevoelens.*
schriftuur', v. schrifturen (Lat. scriptura: *geschrift, geschrevene*; inz. *de H. Schrift*).
schriftuur'lijk, bn., bw. (*overeenkomstig, ontleend aan de H. Schrift*): *–e namen*, b.v. *Benjamin* voor jongsten lieveling, *Nimrod* voor jager, *Salomo*, de wijze, *Nazareth*, armelijk plaatsje; *een – verhaal.*
schrift'vervalser, m. –s; **–vervalsing,** v.
schrij'benen, schrijbeende, h. geschrijbeend (*wijdbeens lopen*); niet alg.
schrij'delings, zie schrijlings.
schrij'den, schreed, h., i. geschreden (*met vaste, grote waardige stappen lopen*).
schrijf'bank, v. –en; **–behoeften,** v. mv. (*al, wat nodig is om te schrijven*); **–boek,** o. –en (*een boek, dat bestemd is om er in te schrijven* inz. *schrift* bet. 5, *cahier*; *een aantal bladen 4° formaat, ineengehecht en van een omslag voorzien bestemd om er schoolwerk, dictaten enz. in te schrijven*); **–bureau,** o. –bureau's (*schrijftafel met laden en hokjes*); **–cassette,** v. –n (eig. *schrijfkastje, schrijflessenaartje*); **–fout,** v. –en (*vergissing, bij 't schrijven of overschrijven begaan*); **–geld,** o. –en (*geld als loon voor 't schrijven*); **–gereedschap,** o. –gereedschappen (*allerlei schrijfbehoeften*); **–gerei,** o.; **–inkt,** m. (soorten) –en (*inkt om mede te schrijven*); zie kopieerinkt, drukinkt; **–kamer,** v. –s (in de gevangenis: *kamer, waar schrijfwerk verricht wordt*, waarmee enig geld verdiend wordt; purisme voor secretariaat); **–kramp,** v. (*spierkramp in de vingers ten gevolge van veel schrijven*); **–kunst,** v. (*de kunst van schrijfletters te maken*); **–les,** v. –lessen (*les in het schrijven*).
schrijf'lessenaar, m. –s (*lessenaar, om op te schrijven*); **–letter,** v. –s (*letterteken, zoals men bij het schrijven gebruikt*); verg. drukletter; **–machine,** v. –s (*kunstig uitgedacht schrijftoestel met klaviertoetsen, dat dient om machinaal te schrijven, waarbij de letters meestal drukletters zijn*, in 1873 inz. door Sholes verbeterd); **–map,** v. –mappen (*portefeuille voor schrijfbehoeften*); **–papier,** o. (*papier, bestemd of geschikt om er op te schrijven*); **–pen,** v. –pennen (*veren of stalen pen, om mee te schrijven*); **–taal,** v. (*de geschreven taal; door sommige mensen, als zij schrijven, gebruikte taal, sterk afwijkend in woordgebruik en zinsbouw van de spreektaal*; vandaar ongunstig: *boekentaal*): *menigeen bezigt in de –: schoon, heden, maar zegt: mooi, vandaag*; **–tafel,** v. –s (*tafel, ingericht of ook alleen maar bestemd om er aan te zitten schrijven*; ook: *wastafel*); **–telegraaf,** v. (*de druktelegraaf v. d. Amerikaan Morse 1791—1872*); **–trant,** m. (*stijl, manier van gedachtenuiting*); **–werk,** o. (*werk, dat geschreven is of moet worden*); **–wijze,** v. (*wijze, letters te vormen; wijze, een taal of een woord te schrijven*); **–zaal,** v. –zalen (*in kloosters de zaal, waar afschriften werden gemaakt*).
schrij'lings, bw. (*met de benen uiteen, met één been aan iedere zijde van de zaak, waarop men staat of zit*): *de metselaar zat – op de nok*; als bn. ook, schrij'delings: *in schrijdelingse houding.*
chrijn, o. en m. –en, schrijntje (Lat. scrinium: *als meubel bewerkte kist, kast, kistje*); Z.-N. lit. t. W.-Vlaanderen ook: doodkist, reliekschrijn.
schrij'nen, schrijnde, h. geschrijnd (1 *door wrijving of spanning letsel of pijn veroorzaken; afschaven van de opperhuid*; 2 *een pijnlijk trekkend, een pijnlijk gespannen gevoel geven; gloeien van wonden*): 1 *ik heb mijn tenen geschrijnd in mijn te nauwe schoenen*; 2 *het zonnelicht schrijnt mijn zieke ogen; een wonde kan –*; fig. als deelw. zie:
schrij'nend, bn. (fig. *wat pijnlijk aandoet*): *–e armoede; een –e smart*, grievend.
schrijn'werker, m. –s (*maker van fijn kastenmakerswerk, meubelmaker*; Z.-N. *timmerman*).
schrij'ven 1 schreef, h. geschreven (1 *met een potlood, pen, griffel, een stuk krijt enz. letters, cijfers of dergelijke tekens op papier, hout enz. neerzetten* inz. op vlotte wijze, zonder te tekenen; 2 *lijnen zetten, tekenen, schilderen*; niet alg.: 3 *spellen*; 4 *een gedachteninhoud in tekens uitdrukken*: [a]) *opstellen*; [b]) *boeken maken, verhalen, verhandelingen opstellen*; [c]) *over iets handelen*; [d]) *schriftelijk mededelen*; [e]) met *om: schriftelijk vragen*; 5 *optekenen, noteren, opschrijven*; 6 met een datum als voorwerp: *die nu beleven*; 7 *door schrijven in een bepaalde toestand brengen*; 8 *zich lenen om er letters op te zetten*): 1 *op een bord, op papier, op de lei –; hij schrijft duidelijk; een mooie hand –*; als een kunst, die men moet leren: *het kind kan al lezen en –*; zijn bestaan vinden in schrijfwerk: *hij schrijft op 't stadhuis; de pen schrijft goed, men kan er goed mee –*; 2 *een baan geschreven op de stenen*; 3 *hoe schrijft men dat woord? zich –*, zijn naam (zo) spellen; 4 [a]) *een brief –, verzen –; een goed geschreven roman*; [b]) *hij schrijft om geld, pro en contra schrijft hij om geld*; [c]) *over Indië –*; [d]) *ik heb het hem geschreven*, gemeld; [e]) *om een boek naar de Kon. Bibliotheek –*; 5 *de hulponderwijzer schreef hem op het bord; geschreven recht*; 6 *men schreef 22 December 1870*; 7 *zich lam –*; 8 *dit papier schrijft slecht*; nog: *er staat geschreven*, [a]) er staat in de H. Schrift, [b]) het is voorbeschikt, inz. in de onvolt. verl. tijd; *tegen iem. –*, polemiseren; zie wrijven; **2** zn. o. (1 *het schrijven*; 2 *het geschrevene*, inz. *brief*): 1 *ik ben moe van het –*; 2 *in antwoord op uw – van 10 Oct. jl.*
schrij'ver, m. –s, schrijvertje (1 *iem., die schrijfwerk doet, klerk*; 2 *iemand, die zijn gedachten enz. schriftelijk aan het grote publiek bekendmaakt, die boeken, tijdschriftartikelen enz. schrijft of de gave er toe heeft*; 3 *het werk v. e. schrijver* in bet. 2; 4 *de persoon, die een bepaald werk, een bepaalde brief heeft geschreven* in verhouding tot dat stuk beschouwd): 1 *– op een stadsbureau; de secretaris van een vereniging, een gezelschap, een bond heet ook wel –*; 2 *de –s der 19e eeuw; een – van romans; de klassieke –s*, nl. v. d. beste geschriften uit enig tijdvak; *de gewijde –s*, kerkvaders; 3 *een – verklaren*; 4 *de – van dit verhaal; de –s over de ondergang der republiek.*
schrij'verke(n), o. –s (Z.-N. *soort v. watertorretje*; Lat. gyrinus natator): *Het –*, gedicht van Guido Gezelle.
schrij'versbent, v. (min of meer ir. of kleinacht. *groep van met elkaar verkerende schrijvers*): *hij behoort tot die –.*
schrij'versgild, o. (*al de schrijvers samen*).
schrik, m. schrikken (1 *plotseling angstgevoel*, [*gewoonlijk vergezeld van een onwille-*

keurige beweging]; *ontsteltenis*; 2 *iem., iets, die, dat schrik verspreidt, inboezemt; verschrikking*): 1 *de eerste – was voorbij, de – slaat iem. om het hart; de – zit mij nog in de benen; de – zit er in*, nl. in een menigte na een strafoefening of een ongeval; *er de – onder* (of: *in*) *hebben; met de – vrijkomen* (of: *vrijlopen*); *tegen, voor de –; van de – bekomen*; 2 *de leeuw, de – der woestijnen; de – der kinderen*; –'**achtig,** bn., bw. (*licht schrikkend*): *ik ben niet –; – rondkijken.*

schrikba'rend 1 bn., bw. (*verschrikkelijk, ijselijk*; met verzwakte bet. *bedenkelijk, hevig, geducht*): *tot onze –e verveling*; **2** bw. (*in bedenkelijke mate*): *de prijzen zijn – hoog.*

schrik'beeld, o. –en (*denkbeeld, dat, voorstelling, die schrik inboezemt: voorstelling van iets akeligs*): *de vluchtelingen haalden zich allerlei –en voor de geest; de typhuslijder had nare –en*; –**bewind,** o. (*bewind, dat zich zoekt te handhaven door schrik te verspreiden; wrede tyrannieke regering* [*van korte duur*]): *het – van Robespierre*; zie terreur; –**hagedissen,** v. mv. (Lat. dinosauria; *fossiele reptielen uit 't secundaire tijdvak, waarvan enkele zeer grote bekend zijn*, o. a. diplodocus *30 m*).

schrik'keldag, m. –dagen (*de dag, die alleen in een schrikkeljaar voorkomt, 29 Februari*).

schrik'kelen, schrikkelde, h. geschrikkeld (Z.-N. *overslaan*): – *bij het tellen.*

schrik'kelijk 1 bn. (*schrikaanjagend*; met verzwakte bet. *zeer hevig, zeer bedenkelijk, zeer onaangenaam*): *een – onweer; een –e eed; een –e domheid; een –e haast*; **2** bw. (*op zeer erge, zeer pijnlijke, zeer bedenkelijke, zeer onaangename wijze; in zeer hoge mate*): *hij verteert – veel geld*, erg; *het was – koud*, ontzettend; – *rijk.*

schrik'keljaar, o. –jaren (*jaar met een ingeschoven dag, een schrikkeldag*, eig. *jaar, waarin de vaste feestdagen een dag verspringen*); *1900 was geen –, 1920 was een –.*

schrik'kelmaand, v. –en (*Februari*).

schrik'ken, schrikte (in bet. 3 ook: schrok), i. (3), h. (1, 2) geschrikt (in bet. 2 en 3 ook: geschrokken (1 *doen schrikken; doen vrezen, bang maken*; lit. t., gew. vero.; 2 *een gespannen lopend touw* [*schoksgewijze*] *bijvieren*; 3 *door een plotseling angstgevoel getroffen worden* [*en daardoor een onwillekeurige beweging maken*]; *ontstellen; terugschrikken, terugdeinzen*): 1 *de roofvogel, die alle vogels schrikt*; 2 *in dit geval moet er geschrikt worden*; 3 *wat schrok ik bij dat onverwachte schot; van iets –; iem. doen* (of: *laten*) –; *iem. aan 't – maken; zij schrikte er voor, alleen thuis te blijven*; nog (van kalk): het blussingsproces door toevoeging van water storen.

schrik'kerig, bn. (*schrikachtig* inz. *van dieren*): *sommige paarden zijn –*, schrikken licht.

schrik'middel, o. –en (*middel tegen de gevolgen v. schrik*, b.v. *een poeier*); –**poeder,** o. –s: –*s gebruiken.*

schrik'schoen, m. –en (Z.-N. gew. *schaats*).

schrik(ver)wek'kend, bn. (*schrikaanjagend*): *e. –e donderslag*, schrikbarend; bw.: *door zijn onderzoek – bevestigd.*

I. schril, bn., bw.; schriller, –st (*schrikachtig, angstig, gejaagd*, inz. in Fries getinte dialecten): *glasachtig schrille ogen; zij lacht – door haar schreien heen.*

II. schril, schriller, –st, **1** bn. (1 *dun en schel; pijnlijk schel*; 2 van kleuren: *pijnlijk afstekend, schreeuwend*): 1 *schrille tonen*, schelklinkend; *een schel, – gefluit*; 2 *met schrille kleuren iets afschilderen*; ook van tegenstellingen in het alg.: *dat klonk als een – verwijt; schrille tegenstellingen*; **2** bw.: 1 *de stemmen der kijvende vrouwen klonken hoe langer hoe schriller*; 2 – *rood.*

schrimpeljeu'zig, bn. (uit scrupuleus: *angstvallig, beschroomd*); gew.

schrob'be, v. –n (*zeker aan een beugel en stok bevestigd visnet*).

schrob'ben, schrobde, h. geschrobd (*reinigen met water en harde bezem*); **schrob'ber,** m. –s (*iem., die schrobt; werktuig: bezem, harde, brede boender*); vr. schrob'ster.

schrobbe'ring, v –en (gevormd bij schrobben: *scherpe berisping; uitbrander*): *iem. een – geven*, de oren wassen.

schrob'net, o. –netten (*zakvormig net, dat aan de wijde zijde door een boom opengehouden, aan een reep over de bodem van het water wordt voortgesleept; net, dat, van onderen bezwaard tussen twee eveneens bezwaarde opstaande stokken gespannen is en daaraan wordt voortgetrokken*): *met het – vissen op.*

schrob'visserij, v. (nl. *met het schrobnet*).

schrob'zaag, v. –zagen (*smalle, puntig toelopende handzaag voor ronde gaten enz.*; inz. *wanneer men weinig ruimte heeft*).

schroef, v. schroeven (1 *cylinder* [*al dan niet met een kegelvormige punt*] *waarin een spiraalvormige gleuf is uitgesneden of geperst, die in een overeenkomstige gleuf van een hol lichaam past of zich in hout kan insnijden*; 2 *as, waaraan twee of meer gebogen bladen zijn bevestigd, door welker draaiing voortbeweging in het water of in de lucht wordt verkregen*; 3 *klem, die door een schroef in bet.* 1 *wordt aangedrukt, bankschroef*; 4 *naam ener bloeiwijze*; 5 *zekere wijze van duiksprong, van kunstzwemmen*): 1 *de – aanzetten*, doen klemmen; *een – losdraaien*; zegsw. *dat staat op losse schroeven*, niet vast, is onzeker; *iets op losse schroeven zetten*, wankelend maken; muz. onderdeel v. e. snaarinstrument, om de snaren te spannen; *een hout–*; 2 *de – van een stoomboot maakt een wentelende beweging*; 3 *zij moedigde de uitvinding van schroeven, plombs en spanriemen niet aan*; 4 *de – en de schicht komen wel eens met een scherm overeen*; 5 *de – leren.*

schroef'bank, v. –en (*werkbank v. timmerman of smid met een klemtuig, tussen de bekken waarvan een te bewerken voorwerp kan worden vastgeschroefd*); –**blad,** o. –bladen (*blad v. d. schroef* in bet. 2); –**boor,** v. –boren (*boor, waarvan het boorijzer schroefvormig geworden is; gereedschap om schroefdraad in een moer te snijden*); –**boot,** v. –boten (*stoomboot, die door een schroef wordt voortbewogen*); zie schroef 2 en raderboot; –**bout,** m. –en (*ijzeren bout met schroefdraad aan het ene einde, waarop een moer sluit en aan het andere einde meestal voorzien van een kop*); –**dop,** m. –doppen (*dop, met schroefdraad van binnen als afsluiting b.v. op een bus*); –**draad,** m. –draden (*de spiraalvormige verhevenheid, die de gezamenlijke windingen van een schroef vormen, de spiraalvormige verdieping in een schroefmoer*, in beide bet. ook als collectief); –**fles,** v. –flessen (*fles met schroefsluiting*);

–lijn, v. –en (*schroefdraad*); **–moer,** v. –en; zie moerschroef; **–molen,** m. –s (*tonmolen, een uitvinding van Archimedes*); **–ring,** m. –en (*schroef met een oogje of ring aan het bovenéinde*); **–sleutel,** m. –s (*gereedschap om de moeren van schroeven, die van een hoekige kop zijn voorzien, aan of los te draaien*); **–sluiting,** v. –en (*sluiting door middel van een schroef of van schroeven*): *een fles met –*, een stop met een schroeflijn; **–spil,** v. –spillen; **–stoomboot,** v. –stoomboten; zie schroefboot; **–tang,** v. –en (*tang, die met behulp van een schroef vasthoudt*); **–vor'mig,** bn.: *e. –e schelp*; **–winding,** v. –en.

schroei'en, schroeide, h. geschroeid (1 *zengen; van de oppervlakte haartjes enz. wegbranden*; 2 *uitdrogen, hevig prikkelen*; 3 *doen verdorren*): 1 *een geplukt hoen –; een kledingstuk bij ongeluk – aan de kachel*; 2 *een –de warmte*; 3 *de zon schroeit het loof der bomen, het gras der weiden*, doen verdorren.

schroe'vedraaier, m. –s (*werktuig, om een schroef vast of los te draaien*, inz. *beitelvormig gereedschap, dat in een gleuf in de kop van een schroef past*).

schroe'ven, schroefde, h. geschroefd (*door een schroef of schroeven vastmaken, bevestigen*): *het achterste gedeelte v. d. loop is in het staartstuk geschroefd*; samenst.: *dichtschroeven: een lijkkist dicht–*, nl. het deksel.

schrok, m. schrokken (*gulzig eter, vreetzak, vraat*; Z.-N. *vrek, schraper, gierigaard*).

schro'ken, schrookte, h. geschrookt (*zengen, schroeien*): *de huid, het vel –*; vero.

schrok'ken, schrokte, h. geschrokt (*gulzig slokken, gulzig inslikken*; Z.-N. *schraperig leven*); **schrok'kerd,** m. –s (*gulzigaard*).

schrok'kig, bn., bw. (*gulzig*; Z.-N. *inhalig*).

schrok'op, m. en v. (*slokop*).

schrol'len, schrolde, h. geschrold (*schampere verwijten laten horen*): *op het bestuur –*.

schro'melijk 1 bn. (oorspr. *gevaarlijk, waarvoor men moet vrezen*; thans: *zeer bedenkelijk, zeer schadelijk, zeer erg*; Z.-N. *geducht, geweldig*): *–e tijdingen, een – ongeluk; dat is een –e onbillijkheid; op –e wijze miskend*; Z.-N. *–e leute*: **2** bw. (*in zeer bedenkelijke wijze; erg*): *zich – vervelen*.

schro'melijkheid, v. –heden.

schro'men, schroomde, h. geschroomd (1 *duchten; vrezen*; 2 *aarzelen, het niet aandurven, niet goed durven*): 1 *gij hebt niets te –*; 2 *ik schroomde hem te bezoeken*.

schro'mig, bn., bw. (*schroomachtig*); w.i.g.

schrom'pe(l), v. schrompels (*rimpel*).

schrom'pelen, zie verschrompelen.

schrom'pelig, bn. (*rimpelig*): *e. – bestje*.

schrood'beitel, m. –s (*werktuig, om ijzer te kappen*); **–ijzer,** o. –s.

I. schrooi'en, schro'den, schrooide, h. geschrooid (*door snijden of hakken kleiner, dunner of puntiger maken*; van munten of gewichten: *snoeien*; *ronde stukken hout met een beitel zuiver afwerken*; in alle bet. vero., gew. of in technische taal): *stro –; geld –*.

II. schrooi'en, schrooide, h. geschrooid (*vaten of rolronde voorwerpen met behulp van touwen, die er los omgeslagen zijn, langs schuine liggers aflaten of ophalen*).

schrooi'er, m. –s (*iem., die schrooit*; inz. *schroodijzer*).

schroom, m. (vroeger: *vrees*; thans inz. *gevoel, dat voor een handeling doet terugdeinzen* [inz. berustende op schaamachtigheid, eerbied enz.]: *beschroomdheid; angstvalligheid; aarzeling*): *– hebben*, kleingeestige angst; *iem. met – naderen*.

schroomach'tig, bn., bw. (*angstvallig*).

schroomhar'tig, bn., bw. (*schroomvallig*): *–e kinderen; – den vorst naderen*.

schroomval'lig, bn., bw. (*aan schroom onderhevig; met schroom, beschroomd, verlegen*); **schroomval'ligheid,** v.

I. schroot, o. (Duits Schrot: 1 *uit kleine stukjes bestaande afval van metaal*; 2 *brokstukken of grof gemalen stukken van een of andere stof*; 3 *kleine, gewoonlijk onregelmatige stukken ijzer, waarvan een aantal als lading van een stuk geschut werd gebruikt*): 1 *het verwerken van het – en verdere afval*; 2 *1500 zakken koffie, 10 zakken peper, 5 zakken – (gemalen)*; 3 *van alle zijden met – en kogels begroet*.

II. schroot, m. en v. schroten (*strook gezaagd hout, smaller en dunner dan een plank*, ook wel *rafters, rachters, tengels*): *9 bos schroten lang 2–5,50 m, dik en breed* $^3/_4 \times 2^1/_2$.

schrot, o. (*uitschot, kriel* inz. v. vruchten): *wat een – van appels!* afval.

schru'pel, zie scrupel.

schrupuleus', zie scrupuleus.

schru'wen (Z.-N. bijvorm van *gruwen*).

schru'welen, schruwelde, h. geschruweld (Z.-N. gew. *gillen* [*van schrik*]).

schub, schub'be, v. schubben, schubje, schubbetje (van de stam van schaven: in het alg. *klein, dun, gewoonlijk droog en enigszins hard deeltje aan de buitenzijde van enig voorwerp, dat gedeeltelijk los is of uitsteekt*; inz. 1 *elk der dunne plaatjes, waarmee de huid van slangen, hagedissen, vissen* [*ook vlindervleugels*] *geheel of gedeeltelijk bezet is*; 2 *elk der elkaar dakpansgewijze bedekkende plaatjes of ringen, waaruit sommige wapenrustingen bestaan*; 3 *vlies, dat iems. oog in bepaalde gevallen bedekt, schel*): in het alg.: *de metamorphose der bladeren in schutbladeren, droge schubben, vlezige schubben enz.; de huid draagt allerlei aanhangsels in de vorm van haren, schubben enz.*; 1 *de gouden en zilveren schubben der vissen*; 2 *de lans drong door de schubben, maar stuitte op de leren kolder*; 3 *de schubben vallen van zijn ogen*, in deze bet. lit. t., vero.

schub'ben, schubde, h. geschubd (*ontdoen van de schubben*): *een vis –; een geschubde blik*, nl. ontdaan v. d. schubben.

schub'big, bn.: *het – watervolk*, lit. t. de vissen; *de –e boomzwam*.

schub'dier, o. –en (*tandeloos zoogdier met dakpansgewijze gelegen, grote, harde, hoornachtige schubben*): *het – in Midden-Afrika*, Lat. manis tetradactyla.

schubvleu'geligen, v. mv. (*vlinders*, Lat. lepidoptera).

schuch'ter, bn., bw.; schuchterder, –st (*schroomvallig, bedeesd*): *een – meisje; zij keek – voor zich*; **schuch'terheid,** v.

schud'debollen, schuddebolde, h. geschuddebold (*met het hoofd gedurig schudden*).

schud'den, schudde, h. geschud (1 *over een korte afstand met zekere kracht heen en weer of op en neer bewegen*, inz. als een herhaalde handeling; 2 *door een beweging als onder* 1 *beschreven, op of van een plaats brengen*; 3 *over een korte afstand herhaaldelijk achtereen*

heen en weer of op en neer bewogen worden; 4 *door het lichaamsdeel, waarmede men de zaak heeft aangevat, heen en weer te bewegen of op en neer, de in de bepaling genoemde zaak ook in beweging brengen*): 1 *het glas eerst –*; *ik ben wakker, schud me niet zo*; *iem. wakker –*; *het hoofd –*, fig. afkeuring te kennen geven; (*van*) *neen –*; *iem. de hand –*; 2 *appels van een boom –*; *iets uit de mouw –*; 3 *– van 't lachen*; *hij lachte, dat hij schudde*; *het huis schudde op zijn fondamenten*, daverde; 4 *zij schudde aan de uitgebloeide rozen*; nog: *het bed –*, opmaken.

schud'ding, v. –en (*de handeling v. schudden*; *het geschud worden, trilling*; Z.-N. *uitbrander*).

schud'goot, v. –goten (mijnwezen: *metalen goot, die geschud wordt om materiaal* inz. *kolen te vervoeren*).

schui'er, m. –s (*borstel met korte steel of zonder steel, kleerborstel*).

schui'eren, schuierde, h. geschuierd (*met de* [*kleer*]*borstel reinigen*).

schuif, v. schuiven (1 *afscheiding van niet te grote afmetingen, schot, door schuiven* [inz. in verticale richting] *verplaatsbaar*; 2 *bus, waarin de grendel zich beweegt*; ook: *de grendel zelf*; 3 *holte, ruimte, waarin iets of waardoor iets geschoven wordt*; inz. *deel van een kledingstuk, of ander naai- of breiwerk, dat een trekband omsluit*; 4 Z.-N. *lade*; 5 *een schuivende beweging, de handeling van schuiven*; 6 *een flinke hoeveelheid, een schep*; eig. zoveel als men tegelijk kan schuiven): 1 *de – neerlaten*; R.-K. *het –je krijgen*, geen absolutie krijgen (eig. het schuifje in de biechtstoel wordt dichtgeschoven als teken, dat geen absolutie gegeven wordt); *het –je geven*, de absolutie weigeren; 2 *de grendels krijsen in de verroeste schuiven*; *de – op de deur*; 3 *de lade gaat niet door de –*; *de band van de japon door de – trekken*; 4 Z.-N. *hij trok het schuifken open*; 5 *nog twee schuiven en het is remise*; 6 *een hele –*.

schuif'deur, v. –en (*deur* [*op een richel*], *die men open en toe kan schuiven*).

I. schui'fel, m. en v. –s (*stiekemerd*; *schavuit*); gew.

II. schui'fel, m. –s (Z.-N. *fluitje*).

schui'felaar, m. schuifelaren of –s (*klaploper*, gew.; Z.-N. *iem., die schuifelt, fluit*).

I. schui'felen, schuifelde, h., i. geschuifeld (1 *zich licht schuivend of als schuivend voortbewegen*; 2 *herhaalde lichte schuivende bewegingen maken*): 1 *het – der winkelende dames*; *een slang horen –*; 2 *met zijn vinger over de tafel – om lucifers te vinden*.

II. schui'felen, schuifelde, h. geschuifeld (Fr. siffler: *fluiten*): *– en zingen*; inz. Z.-N.

schuif'ladder, v. –s ([*dubbele*] *in- en uitschuifbare ladder*).

schuif'raam, o. –ramen (*raam, dat niet openslaat, maar open en dicht geschoven wordt*).

schuif'tafel, v. –s (*tafel met inschuifbladen*).

schuif'trompet, v. –trompetten (*trompet met beweegbaar deel, dat in- en uitgeschoven wordt onder het bespelen*).

schuif'uil, m. –en (*grote soort nachtuil*).

schuil, o. (Z.-N. *spruw*; z. ald.).

schuil'ei spelen: *tante Door speelde – achter 't hanggordijn*, verstoppertje.

schui'len, school, h. gescholen, schuilde, h. geschuild (1 *zich verbergen*; *verborgen zijn*; *te zoeken zijn*; *te vinden zijn*; 2 inz. *zich beschutten tegen slecht weer, regen enz.*): 1 *waar mag de man toch –*, d.i. zich ophouden? *hier schuilt iets achter*, er is enig geheim; zie gras; 2 *onder de poort – voor de regen*.

schui'levinkje, o. (uit: schuilewink[el] = schuilhoek: *kinderspel, verstoppertje, verschuilen*): *– spelen*; verg. winkel.

schuil'gaan, ging –, i. schuilgegaan (eig. *te schuile gaan, zich verbergen*; *verscholen zijn*): *de zon ging schuil achter donkere wolken*; **–hoek,** m. –en (*plaats, waar mens of dier zich verbergen kan*; *klein verborgen hoekje*); zie schuilplaats; **–houden,** refl. z. –, hield zich –, h. zich – gehouden, d.i. zich verborgen houden; **–kerk,** v. –en (gesch. *voor het gezicht, aan de openbare weg, ontrokken kerk van Roomsen, Remonstranten of Doopsgezinden in de dagen onzer oude Republiek*): tot 1795 was de gereformeerde godsdienst de godsdienst van staat, en andere godsdiensten werden oogluikend geduld; **–naam,** m. –namen (*aangenomen naam, waaronder iem. in het openbaar optreedt* [inz. als schrijver] *zonder zich te doen kennen*; *pseudoniem*): *Hildebrand was de – van Nicolaas Beets*; Z.-N. dek'naam; **–plaats,** v. –en (*plaats, waar iem. schuilt of zich verschuilt*; *plaats, geschikt om zich te verschuilen*; *veilige plaats*; *toevluchtsoord*): *grotten dienen in het O. tot – der kudden*; **–winkel,** m. –s (*schuilhoek*), vero.; zie winkel.

schuim, o., schuimpje (1 *bruis*: *geheel van met lucht of met een ander gas gevulde blaasjes van een of andere* [*vloeibare*] *stof*; 2 *onzuiverheden, die bij het smelten of koken van een stof komen bovendrijven*, b.v. bij goud en zilver; 3 in toepassing op personen: *tuig, gespuis, rapalje*; 4 *luchtig gebak van eiwit en suiker*; zie schuimpje): 1 *het – der zee*; door wind, branding enz. veroorzaakt; *het – van bier*; *het – stond hem op de mond*, schuimachtig speeksel; *brandende benzine blussen met –*; 2 *het – van goud*; 3 *– van volk*, gemeen volk: *het – uit de achterbuurten*; 4 *Duitse –*, *Franse –*; **–achtig,** bn. (*lijkende op schuim*): *een – vocht*; **–bekken,** het paard schuimbekte, h. geschuimbekt (*schuim op de bek hebben, vormen*): fig. *–d van woede*, razend v. woede.

schui'men, schuimde, h. geschuimd (1 *ontdoen van schuim*, zuiveren; 2 *schuim vertonen, opwerpen, met een laag schuim bedekt zijn*; 3 *schuimbekken*): 1 *zij moet de soep nog –*; *op de zee –*, zeeroof plegen, eig. het beste weghalen van iets; 2 *de soep begint te –*; *dit bier wil niet –*; *in hard water schuimt de zeep niet*; 3 *het vurige paard, dat –de op de stang beet*; *razend en –d van drift vloog hij op*.

schui'mend, bn. (*schuim opwerpend of voortbrengend*): *de –e golven*; *–e champagne*.

schui'mer, m. –s (*klaploper*, vero.; *zeerover*; Z.-N. *landloper, schoelje*).

schui'mig, bn. (*uit schuim, op schuim gelijkend, met schuim bedekt*): *–e wolkjes*.

schuim'kraan, v. –kranen (*kraan, waardoor e. stoomketel wordt afgeschuimd*); **–lepel,** m. –s (*platte lepel met gaatjes en lange steel, om het schuim van kokende stoffen te verwijderen*, b.v. bij soep); **–pje,** o. –s (*licht suikerkoekje, gebakje van schuim van eieren en suiker*); **–spaan,** v. –spanen (*schuimlepel*).

schuin, bn., bw. (1 *tussen loodrecht en horizontaal*; *niet rechthoekig, afwijkend van de*

loodrechte of horizontale richting, scheef; 2 *verkeerd*; inz. *dubbelzinnig*): 1 – *schrift*; *in –e richting*; *het licht valt hier – in*; *hij woont hier – over*; 2 *het gaat daar – toe*; *een –e aardigheid*; *een – heer*, lichtmis.

schuin'balk, m. –en (wapenk. *balk of strook, welke op een wapen van boven-rechts naar onder-links loopt*); zie balk, schuinen.

schui'nen, schuinde, h. geschuind (*schuin maken*): *een dijk –*; *een muur –*, in schuine richting tegen een helling opmetselen; wapenk. *geschuind*, verdeeld van de rechter boven- naar de linker benedenhoek.

schuin'heid, v. (*de omstandigheid, dat of de mate, waarin iets schuin is*).

schuins, bn., bw. –er, schuinst (*schuin*): *in –e richting*; *de avondzon met haar –e stralen*; fig. *een –e blik op iets of iem. werpen*, min of meer boos; *een – heer*, schuin heer; *dat stuk hout is – afgezaagd*.

schuin'schrift, o. (*het gewone schrift als tegenstelling van het steilschrift*).

schuins'marcheerder, –loper, m. –s (*losbol, lichtmis, doordraaier*).

schuin'te, v. –n (*schuine richting, schuin beloop*; *helling, hellend vlak*): *de – van een heuvel*, glooiing; *iets in de – vouwen*, in schuine richting.

schuit, v. –en (1 [*betrekkelijk*] *klein vaartuig* inz. *door roeien, zeilen, trekken of duwen voortbewogen*; *een schuit vol, zoveel als in een schuit gaat*; 2 vero. *het ruim van een trekschuit*, in tegenstelling tot de roef; 3 *bak in de vorm van een bootje aan een schommel, een draaimolen, een luchtballon*; 4 *vorm, waarin tin aan de markt komt en waarin ook andere metalen soms gegoten worden*; *afgeknotte vierzijdige piramide, een driezijdig prisma of een parallelopipedum*; 5 bij verg. *van voorwerpen of onderdelen van werktuigen*): 1 *een trek–, een modder–, een turf–, een veer–, een vracht–, een nacht– enz.*; *per – gaan of komen*; *een – turf, zand, hooi*; zegsw. *hij komt al in mijn –(je)*, hij wordt het met mij eens; *hij gaat met mijn –je varen*, kiest mijn partij; *in het schuitje zitten en mee moeten varen*, van verhoudingen of ondernemingen, waaruit men zich niet meer kan terugtrekken; 2 *ik zit liever in de –*; 3 *het –je van de ballon*; 4 *tin in –jes*; 5 *een linnen –je om de vinger*.

schui'tenhuis, o. –huizen (*loods* inz. *boven het water gebouwd of drijvend, waarin schuiten worden geborgen*): *aanleggen bij het –*.

schui'tevoerder, m. –s (*iem., die er zijn beroep van maakt met zijn schuit vrachten te vervoeren*; *vroeger bepaaldelijk in Amsterdam iem., die met zijn schuit vrachten binnen de stad of naar schepen vervoerde*).

schui'tevracht, v. –en (*lading*).

schuit'je, o. –s; zie **schuit** 3, 4.

schuit'jevaren, o. (*spelevaren*).

schui'ven, schoof, h. (1, 2), i. (3) geschoven (1 *in evenwijdige richting over of langs een vlak of in horizontale richting voortbewegen*, inz. *door duwen*; 2 in toepassing op het roken van opium: eig. *met korte trekjes naar zich toe halen*; vroeger ook van tabak; 3 *zich in evenwijdige richting strijkend of glijdend over of langs een vlak voortbewegen*; *dicht langs iem. of door een nauwe opening gaan*): 1 *schuif uw kopje dichter bij*; *een slede over de sneeuw –*; zie baan, dak; 2 *in een kit –*; 3 *de borden, vastgemaakt in latten, konden –*; *die deur schuift niet*; *bedeesd schoof hij naar binnen*; nog: zegsw. *laat hem maar –*, maar lopen, hij weet wat hij wil; Z.-N. *zijn geld is verre geschoven*, op.

schui'ver, m. –s (O.-I. *opiumschuiver*).

schuld, v. –en (1 *geldelijke verplichting jegens een ander uit hoofde van een dienst of een levering*; *het verschuldigde bedrag*; *de verplichting van een partij om datgene te voldoen, waartoe zij gehouden is volgens een verbintenis tegenover een andere partij*; 2 *het totaal der door een publiek lichaam aangegane leningen*; 3 *zedelijke verplichting*; 4 *overtreding, tekortkoming of verkeerde daad, zonde*: beschouwd als iets, dat geboet moet worden; 5 *verantwoordelijkheid, geschapen door een tekortkoming, misvatting, verkeerde daad*): 1 *de dode had haar alleen –en nagelaten*; in collectief gebruik: *honderd gulden – hebben*; *een uitstaande –*, een bedrag, dat men van een ander nog te vorderen heeft; *hypothecaire –*, schuld, door een hypotheek gedekt; *–en maken*, inz. met de bijbet. zonder de middelen te hebben om ze te voldoen; *een – aangaan, afdoen, vereffenen, betalen*; *in de –(en) steken of zitten*; zie ook oor; 2 *vlottende –*, schuld, op korte termijn aangegaan; 3 in de zegsw. *Belofte maakt –*; 4 *– bekennen of belijden*; *vergeef ons onze –en*; 5 *het is mijn –*, aan mij te wijten; *– aan iets hebben*, er (ten dele) voor aansprakelijk zijn; *iem. de – geven, op iem. de – leggen*, verwijten, dat de oorzaak bij hem ligt; *de schuld zit, ligt bij hem*; *buiten mijn –*, zonderdat ik het veroorzaakt heb.

schuld'bekentenis, v. –bekentenissen (*schriftelijk bewijs van* [*geldelijke*] *schuld*; ook: *het belijden, bekennen van schuld*); **–belijdenis,** v. –belijdenissen (R.-K. *belijdenis der zonden*); **–besef,** o. (*besef, dat men zich een overtreding of tekortkoming te verwijten heeft, bewustzijn van schuld*); **–bewust,** bn., bw.; **–bewustzijn,** o.; **–brief,** m. –brieven (*schuldbekentenis*; ook: *obligatie*); **–delging,** v. –en (*afdoening van schuld*); **–eiser,** m. –s (*iem., die een schuld, die geld te vorderen heeft, crediteur*): *zijn –s bevredigen*, hen geheel of gedeeltelijk betalen; **–eloos,** bn., bw.; schuldelozer, meest – of –t (*zonder schuld*; fig. *niets misdreven hebbende*): *een – wicht*.

schul'denaar, m. –s, –naren (*iem., die iets schuldig is*); **schul'denaarster,** –s, of **schuldenares',** v. schuldenaressen.

schul'denlast, m. –en (*alle schulden samen*; *de gezamenlijke schulden*; *ten laste van een persoon of lichaam*; inz. *drukkende schuld*).

schul'dig 1 bn. (1 *verplicht te betalen*; 2 *verplicht, gehouden tot*; 3 *beladen met de schuld aan een overtreding, tekortkoming*; *strafbaar*; 4 lit. t. *zondig*): 1 *hoeveel zijt ge hem nog –*; *we zijn niemand ooit iets – gebleven*; *iem. iets – blijven*, [a]) eig., [b]) oneig. (met ontkenning) zijn beleefdheid, zijn aanval, opmerkingen niet beantwoorden; *iem. het antwoord – blijven*, [a]) niet antwoorden, [b]) niet weten wat te antwoorden; 2 *hij is des doods –*, verdient met de dood gestraft te worden; *iem. de –e eer bewijzen*, verschuldigde; 3 *– aan doodslag, zich aan iets – maken*, die overtreding begaan; 4 *die liefde is niet –*; nog (tautologie): *schuldige plicht*, waartoe men verplicht is; **2 –e,** m. en v. –n (*iem., die schuldig is aan een misdaad, overtreding*).

schuld'vereffening, v. –en (*het vereffenen van schuld; liquidatie*).
schuld'vergeving, v. –en (*vergiffenis van schuld of zonde*): *o, tijden, vast voorzegd, van grote* –; **–vordering,** v. –en (*het invorderen van schulden; schuldbekentenis, schuldbrief, te innen schuld*); **–vraag,** v. (*de vraag, aan wiens schuld iets te wijten is*).
schulp, v. –en; ook, schelp: zegsw. *in zijn* – (soms: *schelp*) *kruipen,* zijn oorspronkelijke houding of bewering niet durven volhouden, terugkrabbelen, bakzeilhalen.
schul'pen, schulpte, h. geschulpt (1 *met schelpen of schulpen versieren*; 2 *de vorm van een schelp geven,* [a]) *een bewerking van metalen voorwerpen,* [b]) *festonneren; met randjes of boogjes bewerken*): 1 *een doosje* –; 2 *een kraagje* –; *de rand van een schortje* –.
schulp'lijn, v. –en (*zekere kromme lijn*).
schulp'zaag, v. –zagen (*grote raam- of spanzaag*): *de* – *is groter dan de gewone spanzaag.*
schun, m. (*iem., die er schunnig uitziet, die zich schunnig gedraagt: boef,* inz. scherts.).
schun'nerd, m. –s (*zwerver, schooier*).
schun'nig, bn., bw. (1 *armzalig, armelijk, haveloos*; 2 *tot allerlei laagheden in staat, min*; 3 *laf en gemeen*; ook: *onwelvoeglijk, schuin*): 1 – *gekleed,* min, armoedig; 2 *een* –*e kerel*; 3 –*e taal*; **schun'nigheid,** v. –heden.
schup, v. schuppen (Z.-N., gew. *schop* 2; *spade; schep*).
I. schu'ren, schuurde, h. geschuurd (*in de schuur brengen, binnenhalen*): *het koren* –.
II. schu'ren, schuurde, h. geschuurd (1 *met zand of een ander scherp poeder of met een ruw of hard oppervlak glad of glanzend maken, blankwrijven, gladmaken*; 2 *door sterke wrijving zuiveren*; 3 *met sterke of scherpe wrijving langs iets strijken,* [zodat op den duur iets van het oppervlak wordt afgenomen]; 4 *zich met sterke of scherpe wrijving bewegen*): 1 *met zand, met puimsteen* –; *droog* –; *een ketel* –; *zand schuurt de maag*; zie ook moriaan, piek; 2 *vlas* –; *de eerste maling van meekrap heet* –; 3 *de rivier schuurt de oever*; 4 *dit boordje schuurt langs mijn hals*; *die kabel schuurt op de scherpe kant der havenkade,* schavielt; **schu'ring,** v. –en (*het schuren, wrijving* inz. van stromend water): *de* – *van het water holt de rots uit.*
schurft 1 v. (*besmettelijke huidziekte, veroorzaakt door de schurftmijt; naam van plantenziekten*); **2** bn. (*schurftig*): *een* –*schaap; wie* – *is, schurkt,* fig. de schuldige verraadt zich.
schurf'tig, bn. (*aan schurft lijdende, schurft hebbende*): *een* –*e hond,* verg. ruidig; fig. vuil: *e.* –*e rechtszaak*; **schurf'tigheid,** v.
schurft'mijt, v. –en (*mijt, die onder de opperhuid van mens, zoogdier en vogel leeft, oorzaak van de schurft*; Lat. [bij den mens] sarcoptes scabiei).
schu'ringsgeluid, o. –en (*ruisingsgeluid, ontstaande door vernauwing van het mondkanaal zodat de uitstromende lucht langs de wanden schuurt*): *f, v, s, z, zijn* –*en.*
schurk, m. –en (*schelm, gewetenloze kerel, bedrieger*; niet alg. *wrijfpaal*).
schurk'achtig, bn., bw. (*gemeen, laag*): –*e daad*; *hij handelt* –; **schurk'achtigheid,** v.
schur'ken (zich), schurkte (z.), h. (z.) geschurkt (van *schurk,* wrijfpaal: *zich wrijven,* tegen een paal enz., inz. *van runderen*): tegen jeukte: *zij schurkten zich niet in hun nieuwe baadje*; uit slaap of koude: –*v. d. slaap.*
schur'kenstreek, m. –streken (*schurkachtige daad*): *een daad brandmerken als een* –; **–troep,** m. –en (–*bende*).
schurkerij', v. –en (*schelmerij, schelmstuk*).
schurk'paal, m. –palen (*wrijfpaal voor vee*).
I. schut, m. (*boswachter*); gew.
II. schut, o. schutten (1 *deur of dam om water op te stuwen of tegen te houden; stuw-*[*deur*]; 2 *scherm; lichte, losse, verplaatsbare wand; beschot*; 3 *bescherming*): 1 *afsluiting door schutten*; 2 *zijn bed stond achter een* – *in de hoek*; 3 *tot 's mensdoms schild en* –.
schut'blad, o. –bladen (1 plantk. *dekblad inz. blad aan de voet ener bloem, in vorm afwijkend van de gewone bladeren*; 2 ornamentleer: *smal eivormig, meestal glad blad*; 3 *vel papier, dat bij het binden dubbel gevouwen voor en achter de vellen van een boek wordt geplaatst en waarvan de ene helft tegen de band wordt geplakt*; 4 ook wel: *beschermende omslag*): 1 *zachtgroene schutbladen*; 2 *een* – *is smaller dan een schildblad*; 3 *de naam stond op het* –; 4 *drie tekeningen in een* –.
schut'deur, v. –en (*deur v. e. sluis*).
schut'kolk, v. –en (*ruimte tussen twee paar sluisdeuren van een schutsluis*).
schut'meester, m. –s (*iem., belast met het schutten van onbeheerd lopend vee*; ook: *die toezicht houdt op de schutsluizen*).
schuts, v. (lit. t. *bescherming*): *vroeg Spanje om* – *aan een Engelse ree?* (1639).
schuts'brief, m. –brieven (*brief van vrijgeleide, bescherming,* vero.; ook: *privilege*).
schut'sel, o. –s (Z.-N. *schutting* 3; *schut* **II** 2; fig. *bescherming*).
schuts'engel, m. –en (*beschermengel*); **–god,** m. –goden (*beschermende god*); **–godin,** v. –godinnen; **–heer,** m. –heren (*beschermheer*); **–heilige,** m. en v. –n (*patroon*).
schut'sluis, v. –sluizen (*sluis, bestaande uit een paar dubbele sluisdeuren met schutkolk, dienend om schepen van de ene waterspiegel over te brengen op de andere*; vero. *stuw*): *de vaart heeft tal van* –*sluizen.*
schuts'patroon, m. –s (*bescherm-, gildeheilige*): *St.-Severius is de* – *der wevers*; **–patrones',** –'**patrones,** v. –patronessen.
schut'stal, m. –stallen (*met palen omheinde ruimte om 't vee te schutten*).
schuts'vrouw, v. –en (*schutspatrones; beschermvrouw*).
schut'ten, schutte, h. geschut (1 *opsluiten, in een afgesloten ruimte brengen*; 2 *tegenhouden, stuiten*; 3 *weerstaan; afweren*; van iets toekomstigs: *verhoeden*; 4 *opkomen tegen, tegenspreken*; 5 *beschermen*; 6 schipperst. *een schip in de schutkolk doen gaan, een schip door middel van een sluis in water van een hoger of lager peil brengen*; ook van schepen: *zich met behulp van een schutsluis in water van hoger of lager peil brengen*): 1 *een loslopend stuk vee* –; 2 *het water met dijken of dammen* –, keren; 3 *ik zal het* –, *als ik kan,* ietw. vero., lit. t.; 4 *wat zeg je daar? Hola, dat schut ik*; 5 *het huis, dat hem schutte voor zonnebrand*; 6 *een boot* –; *het doorvaren of* – *van schepen*; **–geld,** o. –en (*geld, verschuldigd voor het schutten v. e. schip, v. vee*).
schut'ter, m. –s, schuttertje (1 *iem., die bezig is met of zich gereedhoudt te schieten*; *iem. die het schieten beoefent*; *iem., die goed schiet, scherpschutter*; sterrenk. *de teken in*

de Zodiak; 2 19de eeuw: *iem., die dient bij de schutterij*; Z.-N. *lid van een schietvereniging, bij feestelijkheden gekleed in vero. uniformen*; 3 *onhandig, onbeholpen persoon*): 1 *een onhandig –*; 2 *daar komen de –s, zij lopen zich lam, de mannetjesputters van Rotterdam; in de processie liepen de –s voorop*; 3 *de bet. van – berust op de onbedrevenheid in de wapenhandel.*

schut'teren, schutterde, h. geschutterd (1 *dienst doen als schutter*, vero.; 2 *knoeien, onhandig doen: poedelen*): 1 *twee uur –*; 2 *wat heeft die jongen geschutterd!*

schut'terig, bn., bw. (inz. *door verlegenheid onbeholpen, onhandig, zenuwachtig*): *de –e heer Bruins*; *het vogeltje vloog – heen en weer*; **schut'terigheid,** v.

schutterij', v. –en (1 *de gewapende burgerwacht*, in verschillende perioden op verschillende wijze ingericht; inz. *de burgerwacht vóór 1903 in ons land*; 2 *schietvereniging*, zie schutter 2): 1 *de dienstdoende –*; *de rustende –*, nl. op de dorpen; 2 *Limb. –en.*

schut'terkoning, m. –en (*persoon, die bij een wedstrijd in het schieten op een schuttersfeest de eerste prijs heeft*).

schut'tersdoelen, m. –s (*plaats, waar de schutters bijeenkwamen en zich oefenden*); **–gilde,** o. –n (*gilde van schutters, vroeger met hand-, kruis- of voetboog*); **–maaltijd,** m. -en (eig. *feestmaal v. schutterijofficieren*; *afbeelding, schilderij v. e. –*): *de – van Van der Helst* (1613–'70) *in het Rijksmuseum.*

Schut'tevaer, v. (*vereniging, die zich ten doel stelt de belangen der binnenschippers, die hunner kinderen* [*onderwijs*] *en van hun bedrijf te bevorderen*, naar den oprichter, Jan Willem Schuttevaer).

schut'ting, v. –en, schuttinkje (1 *de handeling van het schutten van schepen*; 2 *zoveel water als bij het schutten verplaatst wordt*; 3 *afsluiting* b.v. *van een tuin, meestal van planken*; *heining*; ook: *gehele of gedeeltelijke afsluiting dwars op een viswater*): 1 *–en geschieden niet des nachts*; 2 *bij het afdalen vloeit een – water in het volgende pand*; 3 *de – laten teren*; *leibomen langs een – planten.*

schuur, v. schuren, schuurtje (*eenvoudig gebouw, bestaande uit vier wanden en een dak, gewoonlijk zonder verdieping of met een zolder in de kap, oorspr. van hout*; in het alg. *bergplaats*; Barg. *politiebureau*): *een turf–, een koren–, een hout– enz.*; zegsw. *het huis bij de – laten*, geen buitensporige dingen, b.v. onnodige uitgaven doen, gew.; **–deur,** v. –en ([*grote*] *deur ener schuur*): *en als zijn mondje opengaat, is het of een – openslaat.*

schuur'goed, o. (*zand, mergel enz. voor het schuren van huishoudelijke voorwerpen*).

schuur'kerkje, o. –s (gesch.: *arm en onooglijk R.-K. kerkje*); zie schuilkerk.

schuur'linnen, o. (*geweven stof, bewerkt als schuurpapier*; z. ald.).

schuur'paal, m. –palen (*schurkpaal*); **–papier,** o. (*hard papier, waarop een laagje amarilpoeder, scherp kiezelzand of fijn glas is aangebracht en dat gebruikt wordt om hout glad te schuren, roestvlekken op metalen weg te wrijven enz.*); **–sel,** o. (*schuurzand, -goed*); **–zand,** o. (*scherp zand tot het schuren van keukengerief enz.*).

schuw 1 bn. (*geneigd te vluchten of zich verborgen of op de achtergrond te houden*; *de nabijheid van iets vrezende*; *beschroomd, schichtig, schuchter*): *de schuwste burgerheren*; *ze had iets schuws*; *– voor den arts*; v. dieren: *schuwe vogels, een –e haas*; **2** bw. (*op schuchtere, schichtige, vreesachtige wijze*): *zich – op een afstand houden*; *– rondzien.*

schu'wen, schuwde, h. geschuwd (1 *vrezen, niet aandurven*; 2 [*uit vrees of afkeer*] *mijden, vermijden, uit de weg gaan, ontwijken*): 1 lit. t. *de glans der jeugd schuwt de aanblik dezer rouwkleur niet*; 2 *een besmet huis –*; *het kwaad –*; *iem. of iets – als de pest.*

schuw'heid, v. (*vreesachtigheid, beschroomdheid, schuchterheid, schichtigheid*): *ze keken met – rond*; *zijn angstige – overwinnen.*

schwadronneren, schwadronneerde, h. geschwadronneerd (*met de sabel er op in hakken, in 't rond schermen*; fig. *pochen, zwetsen*). (schw = sjw).

sciop'ticon, m. –s (Gr. skia = schaduw: *grote toverlantaarn met sterke lens*); lees: *siop'tikon*, of *ski'optikon.*

Sci'pio, oud-Romeinse familie; – Africanus Major overwon Hannibal te Zama, 202 v. C.; – Minor of de Jongere verwoestte in 146 v. C. Carthago en maakte N.-Afrika tot een Rom. provincie. (sc = s of sk).

scolio'se, v. (Gr. skoliosis = kromming: *ruggegraatsverkromming*). (sc = sk).

scon'to, ook, **discon'to,** sconto's (It. *korting*).

scooner, m. –s (Eng.-Amer. van to scoon = over het water scheren: *schoener*).

scorbut', **–buut',** o. (Fr. scorbut: *scheurbuik*); **–butiek',** bn. (Fr. scorbutique: *geplaagd met scheurbuik*). (sc = sk).

sco're, v. –s (Eng. *een twintigtal*; *inkeping*; [*aantekening der*] *behaalde punten*).

scoren, scoorde, h. gescoord (Eng.-Ned. *een zeker aantal punten maken*).

scout, m. –s (Eng. *verkenner*).

scratch, v. –es (Eng. sport: *meet, streep*).

scri'ba, m. (Lat. *schrijver*; inz. *secretaris*), (Lat.) scribae; (Ned.) scriba's.

scribent', m. –en (van Lat. scribens = schrijvende: *schrijver* [*v. e. boek enz.*]; ong.: *veelschrijver, prulschrijver*); l. *skribent'.*

scrimma'ge, v. (Eng. voetbal: *worsteling, gedrang, vechten om de bal*).

scri'nium, o. Lat. (Lat.) scrinia, (Ned.) –s, scriniën; zie reliquiarium, schrijn.

scrip, v. –s (Eng. uit subscription: *bewijs van gedeeltelijke storting op een aandeel of obligatie*; ook: *bewijs van nog niet uitbetaalde rente*).

scrip'ta ma'nent (Lat. *het geschrevene blijft*), gevolgd door: ver'ba vo'lant, woorden vervliegen; als vers: scrip'ta manent', ver'ba volant'. (sc = sk).

scrip'tum, o. scripta (Lat. *geschrift, opstel*).

scrofuleus', bn.; scrofuleuzer, –t (Fr. scrofuleux v. Lat. scrofulae = klieren, verkl. van scrofa = zeug: *klierachtig*). (sc = sk).

scrofulo'se, v. (Fr. *klierziekte*).

scron'to-vorm, m. (boekh. *rekeningvorm d.i. met debet- en creditzijde*). (sc = sk).

scru'pel, o. –s (Lat. scrupulum, scrupulus = scherp steentje: *medicinaal gewicht v.* $^1/_3$ *drachme*, ± *1.302 gram, 20 grein*). (sc = sk).

scrupu'le v. –s (Fr. *gewetensbezwaar, angstvalligheid*): *–s maken*; (sc = sk).

scrupuleus', bn., bw.; scrupuleuzer, –t (Fr. [Lat. scrupulosus]: *angstvallig-nauwgezet van geweten, te zwaartillend*): *een*

– *onderzoek*; – *onderzoeken*; *hij is* –.
scrupuliteit', v. (*overdreven teerheid v. geweten*; *pietluttigheid*): – *doet zonde zien, waar geen zonde bestaat.*
scruti'nium, o. (Lat. *onderzoek*; *stemmenverzameling en keuze*; *het kiezen met stembriefjes*). (sc = sk).
scu'do, m. scudi (It. *schilddaalder*, ± *f 2.50*).
sculler, m. –s (Eng. [*éénpersoons*]*wrikroeiboot*; ook: *de wrikker zelf*).
sculp'sit (Lat. *hij heeft*[*het*]*gegraveerd*); z. **Sc.**
sculptuur', v. (Fr. sculpture [Lat. sculptura]: *beeldhouwkunde, beeldsnijkunst*; *beeld- en snijwerk*). (sc = sk).
Scyl'la, v. (*rots en maalstroom in de Straat van Messina aan de It. kust tegenover Charybdis*; myth. *zeskoppig monster, blaffende als een hond*): zegsw. *van – in Charybdis komen* (of: *vallen*), van kwaad tot erger; l. *Skilla.*
Scy'then, m. mv. (*nomadenvolk* in Z.-Rusland en centraal-Azië). (sc = s).
sealskin, o. (Eng. *zeerobbont*); als bn. zie alpaca, opm.
sean'ce, v. –s (Fr. séance: *zitting*; inz. in toepassing op bijeenkomsten of voorstellingen, waarin proeven van vaardigheid worden gegeven of vreemde gebeurtenissen worden gedemonstreerd, b.v. *voorstelling van prestidigitateurs enz.*): *de beroepsbiljarter heeft gisteren een – gegeven*; *spiritistische –s.*
Se'baoth, l. *Se'baoot*; zie Zebaoth.
Seb'ben, m. (Z.-N. volksn. voor *Zebedeus*: *sukkelaar, sul*).
sebiet', v. –en (*zwezerik*), gew.; Z.-N. supiet' en sepier'.
sec, m. (Portug. vinho secco: *zware zoete wijn uit gedroogde druiven*): *Madera* –.
se'cans, v. secanten (Lat. meetk. *snijlijn*).
sec'co, bw. (It. *droog*): *a – schilderen*, op droge grond met waterverf; z. fresco.
seces'sie, v. (Fr. [Lat. secessio]: *scheiding*; *verwijdering*): *de akte van* –, Amerik. gesch. de akte van losmaking nl. van de zijde der Z. Staten van de Unie; **–-oorlog,** m. (*de slavenoorlog in Amerika*, 1861–'64).
seclu'sie, v. (Lat. seclusio: *uitsluiting* [*van opvolging*]): *acte van* –, 4 Mei 1654.
secondair', bn., bw. (Fr. [van Lat. secundus = tweede] eig. *de tweede plaats innemend*; *na een ander verschijnsel op hetzelfde gebied voorkomend*; *ondergeschikt*; *bijkomend*; *afhangend van iets, dat primair is*): *v. – belang*; *een –e betrekking*; *een –e vordering*; *–e kleuren*, door vermenging v. primaire, b.v. groen ontstaat uit geel en blauw; *er ontwikkelde zich – longontsteking.*
secondant', m. –en (een in het Ned. gemaakt zogenaamd Fr. woord van Fr. seconder: *getuige of helper*; *tweegevechtsgetuige*; *leerkracht, die den houder van een instituut of kostschool bijstaat*); **–e,** v. –n.
secon'de, v. –n, Fr. seconde, **secun'de,** v. –n, Duits Sekunde of Lat. secunda (1 $^1/_{60}$ *minuut bij tijd en graadmeting*; 2 *meetk. teken*, nl. ″; 3 muz. *toon van de diatonische toonladder in zijn verhouding tot de voorgaande beschouwd*): 1 *een minuut en drie –n*; in vrijer gebruik: ogenblik bv. *hij wachtte een paar –n*; *geen seconde*; 2 *een hoek van 60′ en 4″*; 3 *men noemt de hoogste toon ten opzichte van de lagere de* –.
secon'denwijzer, m. –s (*zeer klein, derde wijzertje, dat de seconden aangeeft*).
secon'derad, o. –raderen (*rad in een uurwerk, dat om de seconde een tand verspringt*); **–slinger,** m. –s (nat. *slinger, waarvan elke schommeling juist één seconde duurt*).
secon'do, bw. (It. *ten tweede*; muz. *de tweede partij*); Lat. secun'do.
secours', o. (Fr. *hulp, bijstand*); l. *sekoer'.*
secreet', Fr. secret, Lat. secretus, **1** bn. (Z.-N. *geheim*); **2** o. secreten (*geheim*; nat. hist. in deze bet. ontl. aan Lat. secretum: *afscheiding van een orgaan of van een ontsteking*; *afgescheiden nuttige stof*): *'t speeksel is een – van de speekselklieren*; afgescheiden schadelijke stof b.v. urine heet excreet.
secre'ta, v. (Lat. R.-K. *stil gebed tussen offerande en praefatie der Mis*).
secretai're, v. –s (Fr. *schrijftafel of -kast*; ook: *bekend meubelstuk met laden of deurtjes onder en een klep boven voor de berging van papieren en zaken van waarde*).
secretares'se, v. –n (*vrouwelijke secretaris*).
secretariaat', o. secretariaten (Fr. secrétariat: *waardigheid of ambt van secretaris*, thans bepaaldelijk van een vereniging enz.; ook: *bureau van een secretaris, kantoor*): *het – waarnemen*; *het – der armen*, bureau voor inlichtingen voor minvermogenden.
secretarie', v. secretarieën (Fr. secrétairerie: *bureau's die de secretariswerkzaamheden doen als één geheel*, inz. *de ambtenaren, die het administratieve werk van een gemeentebestuur of ook wel voor een ander publiek lichaam verrichten*): *hij werkt op de* –; O.-I. *de algemene* –, college, dat de correspondentie voert en als vraagbaak der regering dient, het kabinet v. d. Gouverneur.
secreta'ris, m. secretarissen (Lat. secretarius: [*geheim*]*schrijver, meestal lid v. e. bestuur, belast met de correspondentie*; *eerste hoofdambtenaar ten stad- of raadhuize*; *een soort v. gier met lange veren a. h. achterhoofd, in Afr.*; Lat. serpentarius serpentarius).
secreta'ris-generaal', m. secretarissen-generaal (eig. *algemeen secretaris*: *een der hoogste ambtenaren aan een ministerie*).
secre'tie, v. (Lat. secretio: *afscheiding door een orgaan of door ontsteking*).
secta'ris, m. sectarissen (Fr. sectaire, Lat. sectarius [*fanatiek*] *aanhanger ener sekte*, ook: *ener nieuwe richting*); **secta'risch,** bn., bw.; **sectaris'me,** o.
sec'tie, v. –s, sectiën (Fr. [Lat. sectio]: heelk. *insnijding, operatie*; ontl. *lijkopening om de oorzaak van de dood vast te stellen*; *deel v. e. spoor- of tramlijn*; *afdeling van e. gemeente of wijk*; *onderdeel v. e. vergadering*; mil. *helft v. e. peloton*); lees *sek'sie.*
sectiel'tegel, v. –s (*tegel, waarvan de omtrek een figuur helpt vormen*; Fr. sectile, Lat. sectilis).
sec'tor, m. –s, secto'ren (Lat. meetk. *gedeelte van een cirkelvlak, begrepen tussen twee stralen en een deel van de omtrek*; *deel van een bol, dat begrensd wordt door twee grote cirkels en een deel van het oppervlak*; *afdeling van een gebied, waarover zekere bemoeiingen zich uitstrekken*, inz. *wanneer de verdeling straalsgewijze plaatsheeft*; mil. *zulk deel ener verdedigingsstelling*).
seculair', bn. (Lat. s(a)ecularis: *honderdjarig*; *wereldlijk, niet-kerkelijk, niet-geestelijk*).
secularisa'tie, v. –s, secularisatiën (Fr.

[Lat. secularisatio]: *verwereldlijking*, inz. *naasting van kerkelijke goederen door de staat*).
seculariseren, geseculariseerd (Fr. [Lat. secularisare]: *wereldlijk maken, geestelijke gestichten of goederen verkopen of in wereldlijke veranderen; aan de staat trekken, verwereldlijken*). (s = z).
seculie'ren, m. mv. (Fr. séculier, Lat. secularis: *wereldlijke geestelijken, die* nl. *niet tot enige orde behoren*, b.v. *kapelaans, pastoors*); verg. regulieren.
se'culum, o. secula (Lat. *eeuw; tijd; wereld*); *in se'cula seculo'rum*, tot in eeuwen der eeuwen, tot in alle eeuwigheid.
secun'da, v. secunda's, **secun'de,** v. -n (Lat. *school; tweede klasse*; handel: *tweede wissel*); zie seconde, tijdseenheid.
secundair' enz.; zie secondair enz.
secun'do, Lat. bw.; zie secondo.
secun'dum Lu'cam (Lat. *volgens Lucas* [den Evangelist] d. i. *volgens de waarheid*; met ontkenning: *Lucas schrijft er niet van*): *dit is niet geheel secundum Lucam.*
secun'dus, m. (Lat. *de tweede*); zie primus.
secu'ritas, v. (Lat.); zie vlg. woord.
securiteit', v. (Fr. *zekerheid, onderpand; veiligheid*); ook, sekuriteit.
secuur', bn.; secuurder, -st; meestal: sekuur.
sedekah', v. sedekah's (Arab. *vrijwillige liefdegift*; O.-I. *gezamenlijke feestmaaltijd, voorafgegaan door gebed bij gelegenheden, gewichtig voor een gemeenschap, een dorp*); (beide e's = ə): *– boe'mi* (= aarde), jaarlijks dorpsfeest, vaak na de rijstoogst gehouden.
sedentair', bn. (Fr. [Lat. sedentarius]: *aanhoudend zittend; metterwoon gevestigd*): *een – leven hebben*, b.v. *een wever, klerk enz.*
se'dert (*sinds*), **1** bw. (1 *van dat tijdstip af*; 2 *in de tijd ...., op een tijdstip tussen die gebeurtenis en nu; op een dichter bij het heden gelegen tijdstip*): 1 *en – ving haar lijden aan*; 2 *maar – is de kans groter geworden*; **2** vgw. (*van het tijdstip af dat; na het tijdstip waarop*): *hij is gezond, – hij hier is*; **3** vz. (*gedurende de tijd verlopen na; in of binnen de tijd verlopen na; gedurende het verloop van de genoemde, onmiddellijk voorafgaande tijd*): *– uw vertrek; – jaren; vertrokken – veertien dagen*; **–dien,** bw. inz. Z.-N. *sedert* **1,** 1.
se'des, v. (Lat. *zetel*; geneesk. *ontlasting*): *– san'cta* of *aposto'lica*, pauselijke stoel; *– mate'riae*, rechtst. [a]) kern, punt, waar het op aankomt, [b]) plaats van regeling.
se'dia gestato'ria, v. (It. *draagzetel, troon van den Paus bij bepaalde plechtigheden*).
sediment', o. -en (Fr. [Lat. sedimentum]: *bezinksel, neerslag; grondsop, droesem*).
sedimentair', bn. (Fr. *uit sedimenten ontstaan; bezinkings....*): *-e gebergten.*
sediment'gesteente, o. -n (*afzettingsgesteente*, d. i. *gesteente, ontstaan door afzetting aan de buitenzijde der aardkorst*): *zandsteen, leisteen, kalksteen behoren tot het –.*
seef, v. (Fr. sève = sap: Z.-N. *smaak van een drank* inz. van bier; *biersoort*).
sef'fens, bw. vero. (*dadelijk, terstond*); Z.-N. (*met*) *een –*, één voor één.
sefrein', m. (Fr. chanfrein: *afschuining van een lijst, waar deze een hoek moet maken*).
segment', o. -en (Fr. [Lat. segmentum]: *afsnijding*; meetk. *gedeelte van een cirkelvlak, begrepen tussen een koorde en haar boog*; stereom. *gedeelte v. e. bol, begrensd door een grote of kleine cirkel en een deel van het oppervlak; voorwerp van de vorm van een zodanig deel van een bol of cirkel; deel van een dierlijk lichaam, zoals er verscheidene regelmatig op elkaar volgen*).
seg'no (It. muz. *teken*); zie dal segno.
segrijn', –leder, –leer, o. (Fr. chagrin, oorspr. Perzisch: *hard, fijn gekorreld leer*): men strooit vóór het pletten mosterdzaad tussen het leer; **segrij'nen,** bn. (*van segrijn leer*): *een – boekband.*
sèh, m. (O.-I. [uit Arab. sjaich]: *gewone betiteling van Arabieren, die niet tot de Sajjid-adel behoren*).
sei'ches, v. mv. (Fr. *periodieke niveauveranderingen op zee enz.*).
sei'der, m. (Hebr. *orde; boek; huiselijke ceremoniën en voordracht op de eerste twee Paasavonden*).
seigneur', m. -s (Fr. *adellijk heer*): *grand –*, grote hans; zegsw. *den grand – spelen*, de gebraden haan uithangen.
sein, o. -en, seintje (Eng. sign of o.-Fr. seing: 1 *aangenomen of voorgeschreven teken, beweging met of verplaatsing van een lichaamsdeel of een voorwerp of wel geluid, om iets kenbaar te maken of om te waarschuwen*; fig. *aanleiding*; 2 *voorwerp, bestemd om er tekens mee te geven*): 1 *elkaar de seinen overgeven; het – tot* (of: *voor*), de onmiddellijke aanleiding tot; *een – geven*, in oneig. verband: *zijn dood gaf het – tot*; 2 *bij veilige stand der –en.*
sein'boek, o. -en (*boek met de verschillende seinafbeeldingen* [*bij spoorwegen enz.*]).
sei'nen, seinde, h. geseind (1 *de door het voorwerp genoemde mededeling of waarschuwing door een teken of door tekens overbrengen*; 2 *telegraferen*; 3 *door middel van vastgestelde tekens mededelingen of waarschuwingen overbrengen*; 4 *telegrafische berichten afzenden*): 1 *men seint van ons schip de komst der Eng. vloot*; 2 *we zullen hem het nieuws –*; 3 *het optisch –*; 4 *het – onderbreken.*
sei'ner, m. -s (*iem., die seint*).
sein'fluit, v. -en (*fluitje tot het geven v. e. sein*); **–gever,** m. -s (*persoon, die seinen geeft; onderdeel van een telegraaftoestel, om seinen te geven, over te brengen*); **–hoorn, –horen,** m. -s (*hoorn, om seinen te geven*); **–huis,** o. -huizen; **–huisje,** o. -s (*wachthuisje van den seingever; huisje, van waaruit seinen worden bediend*); **–korf,** m. -korven (*aan een koord hangende korf, waarmee men kan seinen, door hem op of neer te laten*); **–lantaarn, –lantaren,** v. -s (*lantaren, waarmee geseind wordt op zee, spoorwegen enz.* [*met verschillende glazen*]); **–licht,** o. -en (*verschillend gekleurd licht, om seinen te geven*); **–ontvanger,** m. -s (*onderdeel van een telegraaftoestel, waarmede men seinen opvangt*); **–paal,** m. -palen (*paal b.v. aan stations, waarmee seinen worden gegeven o. a. door middel van de beweegbare armen, met verschillend licht*); **–post,** m. -en (*standplaats voor een seiner*); **–raket,** v. -raketten (*vuurpijl tot het geven van een sein*).
sein'register, o. -s (*register met voorschriften tot het geven van seinen, verklaring er van enz.*); **–schot,** o. -schoten (*een schot, als sein dienend*); **–sleutel,** m. -s (*hefboom van een telegraaftoestel met behulp waarvan de tekens worden gegeven*); **–spiegel,** m. -s; zie heliograaf; **–teken,** o. -s (*afgesproken*

teken, waarmede iets geseind wordt); **–toestel,** o. –toestellen (*toestel tot het geven van seinen*); **–toestellenfabriek,** v. –en; **––toren,** m. –s (gesch. *toren, van welks hoogte seinen werden gegeven aan een volgende toren enz.*; in wereldsteden: *toren, vanwaar [met behulp van gekleurde lampen] het lengte- en dwarsverkeer geregeld wordt*); **–vlag,** v. –vlaggen (*vlag, waarmede een sein gegeven wordt*); **–vuur,** o. –vuren (*vuurbaak, waarmede een sein wordt gegeven*); **–wachter,** m. –s (*spoorwegwachter in het seinhuisje*); **–wimpel,** m. –s (*seinvlag*).

seis'misch, bn. (zie seismo..: *de aardbeving betreffende*): *–e lijnen,* lijnen van de richting ener aardbeving; *–e kaarten.*

seism(o) .. v. Gr. seis'mos = schudding.

seismograaf', v. –grafen (*toestel tot het waarnemen v. aardbevingen, aangevend de kracht, de duur en de richting*); **–gram,** o. –grammen (*grafische voorstelling van opgenomen aardbevingen*); **–logie',** v. (*aardbevingsleer, aardbeefkunde*); **–lo'gisch,** bn., bw.; **–me'ter,** m. –s (*seismograaf*).

sei'zen, seisde, h. geseisd (scheepst. *een kabel met dunne touwen vastsjorren*).

sei'zing, v. –s (scheepst. *dun sjortouw, dun plat touw, van kabelgaren gevlochten platte band*; bij metaalconstructies: *reep pakkingstof tussen twee metaalvlakken*).

seizoen', o. –en (Fr. saison [Lat. satio = zaaitijd]: *jaargetij,* vero.; *deel van het jaar, dat door een bepaalde eigenschap gekenmerkt wordt; voor iets bestemde of geschikte tijd* b.v. *voor enige mode*): *vroeg in 't –; het warme –*; **––dimorphie,** v. (*kleurverwisseling bij sommige dieren in verband met het seizoen* b.v. hermelijn in zomer- en winterkleed).

Sejm, v. (Polen: *volksvertegenwoordiging*).

séjour', o. (Fr. *verblijf, oponthoud*).

I. sek, m.; zie sec.

II. sek, v.; zie zegge **I.**

sekreet', o. sekreten (zie ook secreet; enigszins plat in N.-N.: *privaat, plee, W.C.*); **–bril,** m. –brillen (*–zitplank*); **–deksel,** o. –s (*rond deksel over het sekreetgat*).

sek'se, v. –n (Fr. sexe [Lat. sexus]: *kunne, geslacht*): *de schone –, de zwakke* of *zwakkere –*, het vrouwelijk geslacht.

sek'te, v. –n (Fr. secte [Lat. secta van sequi = volgen]: *gezindte,* inz. *volgelingen van een geestelijke stroming, die in onderdelen afwijkt van een grotere, waaruit zij is voortgekomen; gezindte, welke zich van een bestaande [godsdienstige] gemeenschap losscheurde*; soms met ong. bijbet.)

sekuur', bn.; sekuurder, –st (Lat. securus: 1 *veilig*; 2 *zich niet blootstellend aan vergissingen of mislukkingen; zorgvuldig*; 3 *zeker van iets*): 1 *vaders open armen, die haven is – genoeg*; 2 *een – ventje; een Jantje –*, een al te voorzichtig mens; ook: *een – broekje*; 3 *– van iets zijn; ik ben –, dat hij er is*; als bw.: *– te werk gaan,* op zorgvuldige wijze; versterkend: *dat doet hij – niet,* stellig niet.

se'la, se'lah, o. en v. sela's, selah's (*muziekteken, in de psalmen,* misschien = *„let op"*; *pauze of verandering van maat of wijze*).

Se'ladon, m. –s (Fr. Céladon: *naam van den held uit de Fr. herdersroman Astrée, 1619; smachtende, sentimentele minnaar*).

selam'lik, m. (Turks: *gezelschapszaal, gehoorzaal, begroetingskamer*; vroeger: *de plechtige gang van den Sultan met troepenparade naar de moskee op Vrijdagmiddag*).

sel'der, m. –s (Z.-N. *selderij*).

sel'derij, v. (Fr. céléri: *gekweekte groente*: Lat. apium graveolens); ook, *sel'derie*; zie blad–, knol–; ook, eppe.

seldrement', tw. (bastaardvloek uit Godselementen: *drommels!*); **seldrements',** bn., bw. (*drommels*): *die –e vent!* vero.

select', bn. (Eng. *uitgelezen, uitgezocht*).

selec'tie, v. –s (Fr. [Lat. selectio]: *keus, uitkiezing*); **–hypothese,** v. (*Darwins theorie, dat door de strijd om 't bestaan een uitkiezing plaats heeft van de geschiktste individuen*).

selectief', bn. (*uitkiezend*); **selectiviteit',** v.: *de – van een radiotoestel,* het vermogen om de uitzendingen van omroepstations van ongeveer gelijke golflengte uit elkaar te houden: *door zeefkringen de – groter maken.*

Sele'ne, v. myth. Gr. de maangodin.

selfhelp, o. (Eng. *eigen hulp*).

selfmade, bn. (Eng. *eigengevormd*): *een – man,* iem., die al, wat hij is en weet, enkel aan eigen inspanning of studie dankt.

sel'terswater, o. (*koolzuur bronwater,* naar de bron bij het dorp Selters in Nassau).

sel'va, v. selva's (Portugees [Lat. silva = woud]: *dicht oerwoud in 't Amazonegebied*).

se'ma, o. Gr. = teken.

semantiek', v. (*semasiologie*).

seman'tisch, bn., bw. (*semasiologisch*).

semaphoor', **–pho're,** v. –phoren (Gr. *seinpost voor vlag of lamp, op een spoorbaan, op schepen; seinpaal enz.*); ook, semafoor.

semasiologie', v. (taalk. *betekenisleer der woorden*); **semasiolo'gisch,** bn., bw. (*volgens, betrekking hebbende op de betekenisleer der woorden*): *een –e regel is deze*: het verband, waarin een woord voorkomt, bepaalt zijn betekenis; *–e studiën.* (si = zi).

sembah', v. sembah's (O.-I. *groet, met samengevouwen handen, opgeheven naar het even nijgend gezicht*). (e = ə).

semes'ter, o. –s (Lat. semestris = zesmaands: *halfjaar, zes maanden*).

se'mi, bn. (Lat. *half*); **––arts,** m. en v. –en (*iemand, die de bevoegdheid heeft verkregen tot het afleggen v. h. artsexamen*).

Semiet', m. –en (*afstammeling v. Sem, oudsten zoon van Noach*; in het mv. *volkerengroep, waartoe Israëlieten en Arabieren behoren*).

Semie'tisch, bn., bw.: *–etalen, als Hebreeuws, Arabisch*; zie Semiet.

se'milor, o. (*halfgoud*): – is een mengsel van koper en zink; ook, similor.

semina'rie, o. –s, seminariën (Fr. séminaire: *plantschool; kweek-, vormschool,* inz. *voor godsdienstleraren, R.-K. priesters; inrichting tot opleiding v. geestelijken*); Lat. Semina'rium, o. seminaria.

seminarist', m. –en (*student aan een seminarie*): *–en van het eerste jaar.*

Semi'ramis, mythische koningin v. Assyrië en Babylonië; de *hangende tuinen* te Babylon, aan haar toegeschreven, zijn van Nebucadnezar; *de Noordse –*, Margareta van Zweden (1352–1412), die in 1397 de Unie van Calmar tot stand bracht (Zweden, Noorwegen, Denemarken).

sem'mel, m. –s (*zeur*; Z.-N. *getalm, gezanik*); **–aar,** m. –s (Z.-N. *sammelaar*); **–en,** –de, h. gesemmeld (*zeuren*; Z.-N. *sammelen*).

sem'per, bw. (Lat. *altijd*): – *crescen'do,*

steeds aanzwellend; – *i'dem*, altijd dezelfde; – *flo'rens*, steeds bloeiend; – *vi'rens*, immer groenend.

sen, m. –s (*Japanse munt* ± *1 cent*; ook: *Siamese lengtemaat, 40 m*).

senaat', m. senaten (Lat. senatus = raad der ouden: 1 *bestuurslichaam bij de Romeinen*; *Eerste Kamer* in sommige landen; 2 *raad der hoogleraren v. e. hogeschool*; *bestuur van sommige studentencorpsen*): 1 *de Romeinse* –; *de* – *van Frankrijk, België*; 2 *een besluit van de* –.

senang', bn. (O.-I. *tevreden*; *lekker*): *na het bad voelde hij z.* –; l. *s'nang*; ook, seneng'.

sena'tor, m. (Lat.) senato'res; (Ned.) –s, senato'ren (Lat. *lid van een senaat* inz. *van een Eerste Kamer*). Fr. sénateur.

se'neblad, o. –bladen (Arab. [*Egyptische*] *plant, waarvan de bladeren als geneesmiddel, o.a. purgeermiddel, gebruikt worden*; Lat. cassia obovata): *elixirs, poeiers, seneblaan, noch kina mochten baten*; volksetym. zenuwbladen.

Se'neca, m. leermeester v. Nero, later wegens samenzwering door zijn leerling ter dood veroordeeld, 65 n. C.

se'negroen, o. (*zenegroen, lipbloemige plant*; Lat. ajuga reptans).

se'neplant, v. –en; zie seneblad.

seniel', bn. (Fr. sénile [Lat. senilis]: *aan de ouderdom eigen*): *een* – *gestel*, af- of uitgeleefd; –*e aftakeling*, ouderdomszwakte.

se'nior, m. senio'res (Lat. comparatief: *de oudere, de oudste*); zie **Sen.** of **Sr.**

senioraat', o. senioraten (*recht van erfopvolging door den oudste, majoraat*).

sen'nen, m. mv. (*Zwitserse alpenherders*).

senn'hut, v. –hutten (*zomerhut van den herder op de hoge Alpen*).

Se' non è ve'ro è bé'ne trova'to (It. *zij het ook niet waar, het is goed gevonden*).

se'ñor, m. señó'res (Sp. *mijnheer*); **señó'ra**, v. señora's; **señó'rita**, v. señorita's (*jonge dame*); lees *sen'jor, senjo'ra, senjo'rita*.

sensa'tie, v. –s (Fr. [Lat. sensatio]: 1 [*zinnelijke*] *gewaarwording*; 2 *levendige gewaarwording door het gevoel, onder hoge spanning*; 3 *gevoel van beroering door een verrassend of treffend voorval of bericht*; *verwondering, opzien*): 1 *een vreemde* –; 2 *in de verzen van Gorter is de observatie vergroeid en verhoogd tot impressie en* –; 3 *bioscoopbezoekers, belust op* –; *dat voorval zal* – *maken, verwekken*.

sensa'tiebericht, o. –en (*dat* nl. *opzien verwekt*); **–film**, v. –s (*film van sensationele inhoud*); **–lectuur**, v. (*prikkellectuur*); **–pers**, v. (*pers, die belust is op al, wat opzien verwekt*): *moordverhalen der* –; **–proces**, o. –processen (*rechtzaak, die algemeen de aandacht wekt*); **–roman**, m. –s (*roman, die sterk de hartstochten, aandoeningen prikkelt*; ook: *moderoman*); l. *sen-za'tie*.

sensationeel', bn., bw. (op Fr. wijze gevormd van Fr. sensation: *wat sensatie maakt, opzienbarend*): *een* – *bericht*.

sensi'bel, bn. (Fr. sensible [Lat. sensibilis]: *gevoelig*; *prikkelbaar*; ook: *voelbaar*).

sensibiliteit', v. (Fr. *gevoeligheid*).

sensitief', bn.; sensitiever, –st (Fr. sensitif: *gevoelig, teer, voor gewaarwordingen vatbaar*).

sensitivis'me, o. (Fr. *letterkundige richting, weke richting van romanschrijven*).

sensitiviteit', v. (*overgevoeligheid*).

sensualis'me, o. (Fr. v. Lat. sensus, z. ald.: *zinnelijkheid*; ook: *leer dergenen, die niets aannemen dan wat door de zinnen wordt waargenomen*).

sensualiteit', v. (Fr. *zinnelijkheid*).

sensueel', bn., bw. (Fr. sensuel: *zinnelijk*).

sen'sus, m. (Lat. *zin: gewaarwording; verstand*): – *commu'nis* [a]) algemene mening, [b]) gezond verstand.

senten'tie, v. sententiën, –s (Lat. sententia: *zin- of zedenspreuk, korte gedachte*; vero. *rechterlijke uitspraak, vonnis*); l. *senten'sie*.

sententieus', bn. (Fr. sentencieux [Lat. sententiosus]: *leerrijk, pittig, bondig, kernachtig*; *spreukmatig*); lees *senten'sieus'*.

sen'timent, o., in bet. 2 –en (Fr. 1 *gevoel, aandoening, kunstgevoel*; 2 *opinie, mening, gevoelen*, in deze bet. ietwat vero.): 1 *er ligt veel* – *in dit lied*; 2 *overdreven* –*en*. (e = e).

sentimentaliteit', v. –en (Fr. sentimentalité: *overdreven of ziekelijke gevoeligheid*; *weekheid van gevoel*; *uiting er van*).

sentimenteel', bn., bw. (Fr. sentimental: *overdreven of belachelijk gevoelig, week van gevoel*; *getuigend van weekheid van gevoel*; *teerhartig*): *de sentimentele roman*, b.v. Julia, van R. Feith, in 1783 verschenen; *zijn stem klonk* –; **sentimenteel'heid**, v. –heden.

separaat', Lat. separatus, **1** bn. (*afzonderlijk, op zich zelf*); **2** o. separaten (*afzonderlijke afdruk v. e. tijdschriftartikel*).

separa'tie, v. –s, separatiën (Fr. [Lat. separatio]: *scheiding*; *afscheiding*).

separatis'me, o. (Fr. *geest van afzondering, zucht om zich af te scheiden b.v. staatkundig*).

separatist', m. –en (Fr. séparatiste: *voorstander van afscheiding*); **separatis'tisch**, bn., bw.: –*e neigingen van Beieren*.

separa'tor, m. –s, separato'ren (Lat. *afscheider*; stoommachine: *afscheider van natte stoom*; *melkontromer*).

separeren, gesepareerd (Fr. [Lat. separare]: *afscheiden*).

se'pia, v., in de 1e bet. sepia's (It., Gr.-Lat. v. Gr. sepein = stinken: dierk. *een inktvis*; *kalkachtige stof, waaruit de rugplaat van de inktvissen bestaat*; *zwartbruin sap uit de blaas van de inktvis*; *zwartbruine verf*).

sepier', zie sebiet.

Septem'ber, m. (Lat. septem = zeven: *de 9e maand, Herfstmaand*): – bet. eig. *zevende maand*; zie December; **–weer**, o.

septennaat', o. septennaten (*ambtsduur van 7 jaar*, b.v. *v. d. president der Fr. republiek*).

septet', o. septetten (muz. *zevenstemmig stuk, stuk voor 7 instrumenten*).

sep'tima, v. septima's (Lat. muz. *zevende toon van de grondtoon af, deze zelf mee inbegrepen*); ook, sep'time, v. –s.

sep'timo, bw. (Lat. *ten zevende*).

sep'tisch, bn., bw. (Gr. sepsis = verrotting: *bederfwekkend, bedervend*).

septuage'sima, v. (Lat. [*vroeger*] *70ste dag voor Pasen*; nu: *3de Zondag voor de Vasten*).

Septuagin'ta, v. (Lat. *zeventig*; *de 70 Joodse overzetters van het Oude Testament uit het Hebreeuws in het Grieks*; *deze Gr. vertaling*): deze overzetting geschiedde, volgens overlevering, op last van Ptolomeüs II van Egypte (285–246 v. C.).

sep'tuor, o. –s; zie septet.

se'quens, v. –en (Lat. *het volgende*; *volgge-*

zang, een genre van de middellatijnse poëzie inz. *gezongen [buiten de Vastentijd] op hoge feestdagen in de Mis, aansluitend bij het alleluja vóór het Evangelie*): *de – Ve'ni sanc'te Spi'ritus*, kom Heilige Geest.

seques'ter 1 m. –s (Lat. *iem., die in beslag genomen goederen bewaart, bewaarder van betwist goed*); **2** o. (België: rechtst. *sequestratie*): *onder – staan, stellen*, sequestreren.

sequestra'tie, v. –s, sequestratiën (Fr. [Lat. sequestratio]: *inbewaringstelling*; inz. rechtst.: *gerechtelijk een betwist goed in beslag nemen en aan een derde in beheer overgeven*).

sequestreren, gesequestreerd (Fr. [Lat. sequestrare]: *in bewaring stellen, beslag leggen op*). (qu = kw).

se'raf, m. –s (Eng. seraph, jongere enkelvoudsvorm bij Hebr. seraphim = brandende: *engel van de 1ste rang om Gods troon*).

serafijn', m. –en (Lat. serafinus; zie seraf).

serafijns', bn., bw. ([*als*] *van een serafijn*).

serafi'ne, v. –s (Eng. seraphine: *klein orgel van laag model, huisorgel*): *– is afkorting van:* **–orgel,** o. –s.

se'rafsveder, v. –s (*pen uit de vleugel van een serafijn*); **–vleugel,** m. –s; **–vlucht,** v.

serail', o. –s (Fr. sérail, oorspr. Turks-Perzisch: *paleis van den Turksen sultan* [*of van een aanzienlijk heer*]; ook minder juist: *harem*); lees *see-reil'*.

Sera'pis, Sara'pis, Egyptische dodengod.

seras'kiër, m. –s (Turks-Perzisch: *opperbevelhebber v. h. leger; minister van oorlog*).

sereen', bn., bw. (Fr.-Lat. serenus: *helder*).

serena'de (Fr.), v. –s, **serena'ta** (It.), v. serenata's (*huldemuziek bij avond; bepaald muziekstuk; avondoptocht met muziek, als huldebetoon*); **–muziek,** v.; zie aubade.

serenis'simus, m., serenis'simi; **serenis'sima,** v. serenis'simae (Lat. *doorluchtigste: eretitel van vorstelijke personen*, ook: *v. e. academische senaat*); zie sereen.

ser'ge, v. (Fr. *lichte, gekeperde wollen stof*): *een jak, bedgordijnen van –*; ook, sarge.

ser'gen, bn.; zie alpaca. (g = zj).

sergeant', m. –s, –en (Fr. sergent [Lat. servientiem]: *onderofficier*; timmerm.: *lijmknecht, [houten] gereedschap om planken tijdelijk vast te klampen aan elkaar, totdat de lijm gedroogd is, ze aan elkaar zijn genageld enz.*); (ge = zj); **–hoorn'blazer,** m. sergeant-hoornblazers (*sergeant in het korps der hoornblazers*); **–majoor',** m. sergeant-majoors (Sp. sargento mayor: *de naasthogere van de sergeant, belast met de administratie of instructie van een compagnie*): er zijn –s-administrateurs en –s-instructeurs; **–schrij'ver,** m. sergeants-schrijvers (*sergeant belast met schrijfwerk op een of ander bureau*).

sergeants'strepen, v. mv. (*distinctief van rang bij een onderofficier, chevrons*).

se'rie, v. seriën, –s, **serie',** v. serieën (Fr. [Lat. series]: *aaneensluitende reeks*, inz. *een zodanige, waarvan er meer naast elkaar lopen of op elkaar volgen*); **–lot,** o. –loten (*lot, dat tot een reeks in seriën uitgegeven loten behoort*).

serieus', bn., bw.; serieuzer, serieust (Fr. sérieux: *ernstig, gewichtig*). (se = see).

sérieux' (au) (Fr. *in of als ernst*).

sering', syring', v. –en (Lat. syringa v. Gr. syrinx = pijp: *lentebloem; sierheesterboom met nagelbloemen*): *paarse –en*.

serin'gebloesem, m. –s; **–boom,** m. –bomen; **–struik,** m. –en.

sermoen', o. –en (Fr. sermon [Lat. sermo]: *woorden, praat; preek; vermaning*); Z.-N.; vero.

se'ro, v. sero's (O.-I. *vaste fuik, staketsel v. bamboe in V-vorm*; ook: *otter*). (e = ee).

seroen', ceroen', m. –en (oorspr. Sp. = grote, brede korf: *verpakking van boombast, vlechtwerk of een ongelooide runderhuid*): *een – Cuba-tabak, een – vijgen*.

seroet', v. –en (Z.-Afr. *inlandse sigaar*).

seroe'toe, v. –s (O.-I. *sigaar*); (e = ə); meestal *sroe'toe*.

ser'peling, m. –en (*zoetwatervis*; Lat. leuciscus leuciscus).

serpent', o. –en, Fr. serpent, Lat. serpens, eig. kruipend, **1** (*slang*; fig. *boosaardig wijf, helleveeg*): *een venijnig –*; **2** v. –en (*slangvormig koperen of houten blaasinstrument, met leder overtrokken, van ± 1590*).

serpen'tig, bn. (*vinnig, boosaardig*).

I. serpentijn', v. –en (vernederlandste vorm v. Fr. serpentin: mil. *lang stuk geschut, veldslang, 17e eeuw*); vero. (en = en).

II. serpentijn', o. en v. Fr. serpentine = **serpentijn'steen,** o. (*slangensteen, fraai getekend gesteente, waarvan de hoofdkleur meestal groen is: „groen marmer"*).

serpenti'ne, v. –s (Fr. *lange, plat-opgerolde strook van gekleurd papier, waarmee bij feesten, zoals vastenavond, de feestvierders elkaar werpen; slangelijn; serpentijnsteen*).

serpents'look, o. (*plant i. d. volksgeneeskunde beschouwd als middel tegen een slangebeet*, misschien = *berglook*, Lat. sedum alpestre).

serpents'tong, v. (*adderkruid*).

ser're, v. –s (Fr. *broeikas, broeihuis*; ook: *glazen veranda aan een huis*): *in de zwoele – van Artis huizen luiaards, miereneters, enz.*

se'rum, o. –s (Lat. *bloedwater of -wei zonder fibrine; uit dierenbloed bereide inentstof tegen besmettelijke ziekte*); (soorten), (Ned.) –s, (Lat.) se'ra; **–inrichting,** v. (*inrichting, waar serums bereid worden*); **–inspuiting,** v. –en (*het inenten met serum*); **–therapie,** v. (*geneeswijze door middel van serum*).

serval', m. –s (*tijgerkat*; Lat. felis serval).

Serva'tius, de H., eerste Evangelie-prediker in deze landen; – vluchtte uit Tongeren voor Attila en werd de eerste bisschop van Maastricht, † 384; **–legende,** v.: oudste middelnederlands rijmwerk van Henric van Veldeken.

servet', o. servetten (Fr. serviette: 1 *vinger- en monddoek, wit linnen of katoenen doek, die men tijdens de maaltijd op de schoot legt of voorhangt om vingers en lippen aan af te vegen en de klederen mee te beschermen*; 2 *doek, waarmee men een tafel dekt, waarop iets wordt aangerecht*, inz. *doek, die de tafel niet geheel bedekt*): 1 *hij smeet zijn – neer; een papieren servetje*, stuk zacht papier (sierlijk bewerkt) als servet; 2 *het hagelwitte – op tafel*; zegsw. zie tafellaken.

servet'band, m. –en (*bandje om een opgerold servet*); **–goed,** o. –goederen (*linnengoed voor servetten*; inz. *fijn pellengoed*); **–ring,** m. –en (*-band*).

servi'ce, v. (Fr. *dienst, bediening*; Eng. *dienst; dienstbaarheid, -verrichting; de diensten, die een zaak ter beschikking stelt van haar afnemers*).

serviel', bn., bw. (Fr. servile (Lat. servilis

v. servire = dienen]: *kruipend*, fig.).
servies', o. serviezen (Fr. service: *een bij elkaar behorende hoeveelheid vaatwerk voor eten en drinken*): *een volledig thee–; eet–*.
servilis'me, o. (*slaafsheid, kruiperij*).
serviteur', m. –s (Fr. *bediende*; fig. *diepe buiging*).
servituut', o. servituten (Fr. servitude [Lat. servitudo]: *erfdienstbaarheid; last, waarmede een erf bezwaard is, ten bate van een aangrenzend erf van een anderen eigenaar*).
I. se'sam, v. (Gr.-Lat. sesamum, oorspr. Arab.: *olichoudend gewas, gekweekt in tropische en subtropische streken; het zaad*); **–olie**, v.: *– voor kunstboter*.
II. Se'sam open u! (*toverspreuk uit het Arab. sprookje van Alibaba*).
ses'kens, mv. (Z.-N. gew. *stuipen*), ook, ses'sens.
ses'sie, v. sessiën, –s (Fr. [Lat. sessio]: *zitting, zittingstijd; zittingsrecht*): zegsw. *een (hele) –*, iets, dat veel beslommering meebrengt.
sester'tie, v. sestertiën (Lat. sestertius: *Rom. muntstukje van ± 10 cts.*). (tie = tsie).
set, v. –s (Eng. *onderdeel van een tennispartij*, 50 punten): *de eerste – verloor hij*.
Seth, derde zoon v. Adam, dien deze voor den vermoorden Abel kreeg; Gen. 4 : 25.
set'ter, m. –s (Eng. *patrijshond*).
settler, m. –s (Eng. *kolonist*).
sévè're, bn. (Fr. *streng*).
severiteit', v. (Fr. sévérité: *strengheid*).
sè'vres, o. (*Frans porselein uit de stad van deze naam bij Parijs*): *een – vaas*; zie alpaca, opm.
sexage'sima, v. (Lat. [*vroeger*] *60ste dag voor Pasen*; nu: *2de Zondag voor de Vasten*).
sext, v. –en (muz. *6e toon van de grondtoon af, deze zelf mee inbegrepen*).
sextant', v. –en (Fr. [Lat. sextans = zesde deel]: *astronomisch werktuig; toestel, voorzien van een graadboog, die een zesde van de horizon beslaat en van spiegels, waarmede men, gebruik makende van de leer der terugkaatsing van het licht, hoeken meet; hoogtemeter in de sterrenkunde*); zie octant; l. *sekstant'*.
sextet', **sex'tuor**, o. sextetten (Lat. sex = zes: *koor van zes zangers of orkestje van 6 spelers; muziekstuk voor 6 personen*; dichtk. *de twee terzinen v. e. sonnet*); l. *sekstet'*.
sex'to, bw. (Lat. *ten zesde*).
sexualiteit', v. (Fr. [Lat. sexualitas]: *geslachtelijkheid, geslachtsleven*).
sexueel', bn., bw. (Fr. sexuel [Lat. sexus = geslacht]: *geslachtelijk, het geslacht betreffende*): *sexuele moraal; sexuele dimorphie*, verschil tussen mannetje en wijfje: 't mannetjeshert heeft een gewei.
sfeer, v. sferen (Fr. sphère [Lat. Gr. sphaira]: 1 *bol*; 2 *hemel- of wereldbol*; inz. *open hemelglobe; de loopbaan der hemelbollen*; 3 *bolvormig gedacht gebied, dat de aarde op kleiner of groter afstand omringt*; 4 *denkbeeldig gebied, waar bepaalde geestelijke waarden thuisbehoren*; 5 *geheel van denkbeelden en gevoelens van zekere gelijkwaardigheid, waarin iem. leeft of dat hem op een bepaalde tijd bezighoudt*): 1 *gelijk de – van een rode maan*; ietwat vero.; 2 *op de schoorsteen stonden twee sferen*; *de harmonie der sferen*, muziek, die de hemellichamen bij hun beweging door de aether zouden voortbrengen; 3 *in of uit hoger sferen*; 4 *verstand en gevoel woont in een lagere –; in hoger sferen zijn*, [a]) met zijn gedachten bij de hoogste zaken verwijlen, [b]) (scherts.) zitten te soezen; 5 *een intellectuele –; een – van pleizier*.
sfe'risch, bn. (*bol- of kogelvormig*): *een –e driehoek*, driehoek op de bol.
sferoïdaal', bn. (*afgeplat bolvormig*).
sferoï'de, v. –n (*afgeplatte bol, omwentelingslichaam, ontstaan door draaiing ener ellips om haar kleine as*).
sfinx, v. –en (Gr.-Lat. 1 myth. *fabelachtig monster met het lichaam v. e. leeuw en de buste van een vrouw; beeld v. h. raadselachtige*; 2 *afbeelding v. e. sfinx* inz. *in steen gehouwen*; 3 *algem. naam voor pijlstaartvlinders*): 1 de Gr. – huizend op een rots bij Thebe, gaf ieder, die voorbijtrok een zelfde raadsel op en verslond, wie het niet kon oplossen: nl. welk schepsel loopt 's morgens op 4, 's middags op 2 en 's avonds op 3 voeten? (de mens): 2 *–en bij de tempels in Egypte*; 3 *allerlei soorten van –en*.
sfinx'achtig, bn., bw. (*raadselachtig*).
sforzan'do, bw. (It. muz. *sterker wordend*).
Shab'bes, m. –en (Hebr. *Sabbatsdag*).
Shakespeare, William, Eng. dramatische dichter, geb. te Stratford-on-Avon, 1564, † 1616; zie Shylock.
shampooi'en, (Eng. shampooing [Hindoes = drukken]: *het hoofdhaar en de hoofdhuid wassen*); het wasmiddel heet *sjam'po*.
share, v. –s (Eng. *aandeel, actie*).
sheik, **sheich**, m. –s; zie scheik, sjaich, sjeich.
shelter, o. –s (Eng. *schuilplaats, toevlucht*).
shel'tertje, o. –s (*klein kampeertentje*).
sheriff, m. –s (Am., Eng. *landrechter, rechter in een shire of graafschap*).
sher'ry, m. (Eng. *lichte Sp. wijn, uitgevoerd uit Xeres* [beter: *Jerez*] *in Andalusië*); lees *sjer'rie*.
shibo'let, o.; zie schibbolet.
shilling, m. –s (*Engelse munt ± f 0.60, 1/20 van een pond sterling*; thans ook: *Oostenr. munt*): *een Eng. – heeft 12 pence*.
shire, v. –s (Eng. *graafschap*).
shirt, o. –s (Eng. *hemd, overhemd*).
shirting, o. –s (Eng. *katoenen of linnen dun weefsel voor hemden*).
shiw'we: Hebr. – *zitten*, de 7 treurdagen houden, pas een bloedverwant verloren hebben.
shlemiel', m. –s (Hebr. *onnozele, onhandige, verongelijkte; ongeluksvogel*).
shocking, tw. (Engelse uitroep: *ergerlijk, aanstoot gevend, onkies*).
show, v. –s (Eng. [*kleine*] *tentoonstelling*).
show'room, v. –s (Eng. *toonkamer*).
shrapnel, v. –s (Eng. *granaatkartets*).
Shylock, m. (*woekeraar, wrede, wraakzuchtige, geldgierige Jood*): – is een hoofdtype uit Shakespeare's Koopman van Venetië.
si, v. si's (*7de noot van een toonladder*).
Siamees', bn. (*uit of van Siam*): *de Siamese tweelingen of tweelingbroeders*, twee aan elkaar gegroeide, te Siam geboren Chinezen in het begin der 19de eeuw († 1874), die zich in Europa en Amerika lieten bezichtigen; ook v. twee op het einde der 19de eeuw in Europa rondreizende tweelingszusters Ra'dica en Do'dica gezegd.
Sibe'risch, bn., bw. ([*als*] *uit, van, eigen aan*

Siberië): *de –e lijster* (Lat. turdus s. sibericus), bij ons zeldzame vogel; *de –e spoorweg*; *een –e koude*, schrikkelijk.

sibil', sibil'le, sibyl'le, v. sibillen, sibyllen (Gr.-Lat. sibylla = Godsraad: *waarzeggende vrouw, waarzegster, profetes*).

sibillijns', bn. (*waarzeggend, profeterend*): *de –e boeken, de –e bladen*, een drietal boeken, volgens de overlevering door *Targui'nius Super'bus*, den laatsten Rom. koning, gekocht van de sibille van Cumae.

sic (Lat. *zo! aldus staat er woordelijk!*): – *vo'lo*, – *ju'beo*, zo wil ik, zo beveel ik.

siccatief', o. siccatieven (Fr. siccatif: *opdrogend middel*, inz. *middel om verf snel te doen drogen*; Lat. siccativus = opdrogend); **–vernis,** o. (*sterk drogende vernissoort*).

sicilia'no, v. (It.), **sicilienne,** v. (Fr.) (*oud-Italiaanse* [*herders*]*dans*; ook: *muziekstuk*).

Sici'lië, o. (*eiland der Midd. Zee ten Z. van Italië*); zie vesper.

Sic tran'sit glo'ria mun'di (Lat. *aldus gaat de glorie der wereld voorbij!*).

sid'deraal, m. –alen (*vis van ± 1.5 m, die electrische schokken kan geven, o.a. in de Amazone*; Lat. gymnotus electricus).

sid'deren, sidderde, h. gesidderd (*hevig beven, hevig trillen*, inz. door vrees, angst, ontzag; fig. *zeer bang zijn*): – *van vrees*; *met –de vingers*; *men sidderde voor hem.*

sid'dering, v. –en (*trillende beving*): *een – ging door zijn leden.*

sid'dermeerval, m. –meervallen (*vis i.d. rivieren v. Afrika, tot 1 m, met electrisch orgaan*; Lat. maloptarurus electricus); **–rog,** m. –roggen (*rog van 0.5–1.5 m, ook torpedo geheten, die sterke electrische schokken voortbrengt*; Lat. torpedo marmorata).

sideraal', side'risch, bn. (Fr. sidéral [Lat. sidus, gen. sideris = ster]: *betreffende de sterren*): *het siderale jaar*, sterrejaar.

Sieg'fried, m. (*held van het Nibelungenlied en van andere oud-Germ. sagen*).

sie'pel, v. –s (Lat. caepula: *ui, ajuin*); gew.

sie'pelen, sie'peren (*sijpelen*); gew.

siep'oog 1 o. –ogen (*tranend oog*); **2** m. en v. –ogen (*persoon met siepogen*); gmz.

I. sier, v. (o.-Fr. chiere: *datgene, waarmee men iem., of waaraan men zich te goed doet, onthaal*): *ik hou van goede –*; inz. in zegsw. *goede–maken*, pretmaken, lekkerlaten opdissen, smullen, de bloemetjes buiten zetten.

II. sier, v. (*sieraad, tooi*).

sie'raad, o. sieraden, sieradiën (1 *iets, dat de schoonheid van een persoon, van het geheel waartoe het behoort, van zijn omgeving verhoogt; tooi, versiersel*; 2 *voorwerp van edel metaal, gezette edelsteen enz., waarmee men zich tooit*): 1 *de smet bleek een – te zijn*; *hij was een – der balie*; 2 *gouden sieraden*; *de sieraden ener R.-K. kerk*; lit. t. ook sieraad'. Opm. – strekt meestal tot verhoging der schoonheid, versiersel niet.

sie'ren, sierde, h. gesierd (*opschikken, verfraaien, mooi maken, tooien*; *tot eer verstrekken*): *–de of decoratieve kunst*; *een zaal –*; *talenkennis siert den mens.*

sier'gewas, o. –gewassen; **–heester,** v. –s (*gewas, heester, tot sieraad gekweekt*).

sier'kunst, v. (*kunst, die tot doel heeft aan gebruiksvoorwerpen een sierlijke vorm te geven*): *bouw- en sierkunst*; **–kunstenaar,** m. –s: *de Ned. – L. ontwierp de patronen.*

sier'lijk, bn., bw. (*geschikt om te versieren*; *fraai bewerkt, bevallig, elegant*): *een rij van –e villa's*; *de –e kledij der ridders en edelvrouwen*; *zich – uitdrukken*; – *stellen.*

sier'lijkheid, v. –heden (*het sierlijk-zijn, elegantie*): *de – van een toilet, handschrift.*

sier'plant, v. –en (*tuin- of kamerplant, die tot sieraad gekweekt wordt*): *palmen, rhododendrons zijn –en*; **–popje,** o. –s (*sierend figuurtje* b.v. *v. porselein*): fig. *men moet de meisjes niet opvoeden tot stijve –s.*

sier'ra, v. sierra's (Sp. eig. zaag: *gebergte, bergketen*): *Sierra Neva'da*, (naar de getande kam) naam van gebergten in Spanje of in landen met Spaanse taal; lees *sie-er'-ra.*

sier'sel, o. –s (*middel om te versieren, sieraad, versiersel*): – *wordt van sieraad onderscheiden, doordat bij – het begrip hulpmiddel meer op de voorgrond staat.*

Sies'(sen), m. Z.-N. volksn. v. *Franciscus*; **Sies'ka, Sis'ka,** v. *Francisca.*

siës'ta, v. siësta's (It.-Sp. siesta [Lat. sexta hora]: *middagslaapje, -dutje*): *een – houden*; lees *sie-es'ta.*

sies'ter, m. (Z.-N. gew. *petroleum*).

sieur', m. –s (Fr. *heer*: *een geringere titel, waarvan zich in de 17e en 18e eeuw meerderen jegens minderen bedienden*); l. *sie-eur'.*

siffleren, gesiffleerd (Fr. [*uit*]*fluiten*, [*uit*]*sissen*).

sigaar', v. sigaren, sigaartje (Sp. cigarro: *rolletje tabak, omgeven door e. dekblad, al of niet met punt, bestemd om gerookt te worden*): *een – afpunten met een schaartje*; *een – aansteken, roken*; *een chocoladen –*; *dan ben je de –*, gefopt, e. strop hebben, „zuur" zijn.

siga'renas, v.; **–beker,** m. –s ([*koperen of zilveren*] *beker, waarin sigaren worden gepresenteerd*); **–damp,** m. ([*dichte*] *rook van brandende sigaren*); **–fabriek,** v. –en (*fabriek, waarin sigaren gemaakt worden*); **–fabrikant,** m. –en; **–handel,** m.; **–kist,** v. –en, inz. **–kistje,** o. –s (*kistje, waar sigaren in verpakt zijn of worden*; *plompe* [*soldaten*]*schoenen zonder punten*); **–koker,** m. –s (*koker, waarin men sigaren op zak draagt*); **–magazijn,** o. –en (*grote sigarenwinkel*); **–maker,** m. –s (*werkman, die sigaren maakt*); **–pijpje,** o. –s (*pijpje, waaruit men een* [*gedeeltelijk opgerookte*] *sigaar kan roken*); **–rook,** m. (*rook van brandende sigaren*); **–schaartje,** o. –s (*knippertje, om sigaren te ontdoen van de punt*): **–standaard, –standerd,** m. –s (*fijn kistje of etui voor sigaren, sigarenkoker*), ongewoon; **–toetje,** o. –s (*sigarenzakje*), gmz.; **–winkel,** m. –s (*winkel, waar sigaren verkocht worden*); **–zaak,** v. –zaken (*–affaire, –winkel of –magazijn*); **–zakje,** o. –s (*builtje, waarin de winkelier een klein aantal sigaren verkoopt*).

siga'repeukje, o. –s; **–puntje,** o. –s.

sigaret', v. sigaretten (Fr. cigarette: *fijn gekorven, enigszins zoetgeurige tabak, gerold in een papieren omhulsel, die men als een sigaar rookt*); ook, cigaret'te.

sigarril'lo, v. sigarrillo's (Sp. cigarrillo: *klein sigaartje, entr'acte*). (ll = lj).

sight-seeing, o. (Eng. *allerlei bezienswaardigheden aflopen, gaan bekijken*); **–car,** v. –s (*toeristenrijtuig, uitkijkwagen*).

sigil'lum, o. sigil'la (Lat. *zegel*): *lo'co sigil'li*, plaats, waar het zegel, de stempel moet staan; zie Simplex.

signaal', o. signalen, signaaltje (Fr. signal: 1 *teken, sein,* inz. in toepassing op geluiden b.v. *het luiden ener bel;* 2 *toestel of instrument, waarmee tekens worden gegeven of dat tot teken strekt*): 1 *de chauffeur gaf een – met de hoorn;* 2 *het signaal bestaat uit een ronde schijf;* lees *sien-jaal'.*

signaleren, gesignaleerd (Fr. *seinen, een afgesproken teken geven;* 1 *waarschuwend de aandacht vestigen op;* 2 *inlichtend beschrijven of omschrijven, uitduiden*): 1 *de overal gesignaleerde misdadiger; het in de verslagen gesignaleerde euvel;* 2 *het gedrag als middelmatig –; zich –,* z. onderscheiden; lees *sienjaleren.*

signalement', o. –en (Fr. *gedetailleerde beschrijving v. iemands uiterlijk;* ook wel: *beschrijving van de hoedanigheden van een ambtenaar*); lees *sienjalement.*

signatuur', v. signaturen (Fr. signature, Lat. signatura: *merk; ondertekening, handtekening;* boekdr. *volgcijfer, volgletter onderaan de eerste bladzijde van elk vel; aanwijzing voor de geneeskracht of andere uitwerking van een plant, een dier, een dierlijk orgaan enz., die men ziet in het voorkomen;* ook: *gebruiksaanwijzing aan medicijnflesjes enz.;* typ. *inkerving aan de voorzijde v. e. drukletter enz.*); lees *sienjatuur.*

signet', o. signetten (Fr. *zegelring; zegelstempel, cachet, titelvignet*); l. *sien-jet'.*

signi'fica, v. (Lat. significare = betekenen: *betekenisleer, signifiek;* z. ald.).

significa'tie, v. –s, significatiën (Fr. [Lat. significatio]: *betekenis; gerechtelijke aanzegging*); lees *sienjiefiekasie.*

signifiek', v. (Fr. signifique: *significa: de wetenschap, die zich met het verklaren van woorden en uitdrukkingen bezighoudt*).

signi'fisch, bn., bw. (*de signifiek betreffende, de betekenis betreffende*): *–e opmerkingen.*

signo'ra, It. (*mevrouw*); signo're (*heer*); signori'no (*jongeheer*); signori'na (*juffer, juffrouw*); meerv. signo'ra's, signo'ri, signori'no's, signori'na's. (sign = sienj).

sig'num, o. sig'na (Lat. *kenteken, beduiding, maatteken; wonderteken*). (g = g).

sij'felen, sijfelde, h. gesijfeld (*fluiten;* van de wind: *gieren;* v. e. slang: *schuifelen, sissen*).

Sij'men, m. persoonsnaam, gew. voor Simon; zegsw. – *betaal,* waarmee wordt uitgedrukt, dat aan niet bezittenden de zwaarste lasten worden opgelegd, ontleend aan het spel „boerenschroom".

sijp, bn. (*sappig, niet dor*): *het akkermaalshout moet goed – zijn, anders gaat de bast er door het kloppen niet af.*

sij'pelen, het sijpelde, h., i. gesijpeld (*onmerkbaar doorlekken, druppelsgewijze of met dunne straaltjes afdruipen; druppels of dunne straaltjes laten afvloeien*); ook, sijperen; volkst. *siepelen, sieperen.*

sij'pen, Z.-N.; zie zijpen.

I. sijs, m. sijzen (verkorting van *Franciscus: snaak, kwant*): *een rare –.*

II. sijs, v. gew. verschillend geslacht, mv. sijzen; meestal sijsje (*zangvogeltje uit de familie der vinken;* Lat. carduelis spinus): *een – in een kooi.*

sik, v. sikken (1 *geit;* 2 *spitse kinbaard*): 1 *de – is grillig van aard;* 2 *een lange –.*

Sikhs, m. mv. (*Hindoes-Indische secte,* inz. *in N.-W. v. Brits-Indië*): *de – dienen veel in het Brits-Indische leger.*

I. sik'kel, m. –en, –s (Gr.-Lat. siclus, oorspr. Hebr. 1 *Hebreeuwse munt;* 2 *Hebreeuws gewicht*): 1 *de – wordt op f 0.35 gerekend; de heilige sikkel of zilverling was f 1.50; de gouden – was ± f 8.50;* 2 *een – was ongeveer 16¼ gram.*

II. sik'kel, v. –en, –s, sikkeltje (Lat. secula: *rond snijmes: halvemaanvormig lemmer en korte steel*): *de – in 't koren zetten;* fig. *de – des doods,* zeis; *de – der maan,* sikkelvorm.

sikkeneu'rig, bn., bw. (*ziekeneurig, chicaneurig; al te nauwlettend; zanikachtig; gemelijk*): *een – mens; – handelen.*

sik'kepit, v. sikkepitje (letterl. *geitekeutel; weinigje, beetje*): *geen – verstand.*

sik'ker, sjik'ker, bn. (Hebr. *dronken, halfbeschonken; duizelig*): *sikkere sjappen.*

sil'be, v. –n; zie sylbe, syllabe.

sile'ne, v. (*muurachtige plant,* Lat. silene).

silen'tium 1 o. als zn. (*het stilzwijgen; het verplichte zwijgen,* b.v. *in een klooster*); **2** tw. (Lat. *zwijg! stilte!*). (t = ts).

Sile'nus, m., myth. satyr, voedstervader van Bacchus en zijn gezel, voorgesteld dronken rijdende op een ezel of door satyrs ondersteund; ook, Sileen'.

si'lex, o. (Lat. *iedere harde steensoort;* in engere zin: *bewerkte vuursteen, praehistorische stenen wapens*): *vuursteen, graniet, kiezelsteen is –.*

silhouet', v., soms o. silhouetten (Fr. naar den minister van financiën de Silhouette, 1709–1767, genoemd: 1 *beeltenis, verkregen door iems. schaduwbeeld na te trekken en de omtrek met zwart in te vullen* 2 *schaduwbeeld;* 3 *alleen zichtbare of sterk sprekende omtrek van een persoon of zaak*): 1 *de silhouetten vervingen vóór de daguerreotypie de geschilderde portretten; een met silhouetten geïllustreerd kinderboek;* 2 *zacht op gele gordijn is het – van een man;* 3 *donkere silhouetten, die zakdoeken schenen te zwaaien.*

silicaat', o. silicaten (v. silex: delfst. *kiezelzuur zout*).

sili'cium, o. (Lat. *kiezel;* scheik. *element, dat [in verbindingen] op de aarde zeer verbreid is*).

si'lo, v. silo's (Sp.-Port. *kuil om veldvruchten* inz. *graan te bewaren; pakhuis voor stortgoed* inz. *voor graan, bestaande uit kokervormige afdelingen, met van onderen een trechtervormige opening; een enkele kokervormige bergruimte;* [*onderaards*] *graanpakhuis*).

silu'risch gesteen'te, o. –n (*gesteente uit het siluur, genoemd naar de Siluriërs, die in Wales woonden, waar men het eerst 't siluur bestudeerde*).

siluur', o. (*2de aardperiode uit h. primaire tijdvak*); **–steen,** m.; z. silurisch gesteente.

Silva'nus, m. myth. oud-It. veld- en bosgod (Lat. sil'va = bos); zie Pan.

Silves'teravond, m. –en (*31 Dec.-avond, oudejaarsavond, gedenkdag van paus Silvester I, 314–31 Dec. 335*).

I. sim, v. simmen, simmetje (Lat. simia: *aap;* in N.-N. alleen als eigennaam).

II. sim, v. simmen, simmetje (1 inz. in N.-Holland en Friesland: *touw, waarmede een net wordt uitgespannen of dichtgetrokken;* 2 *snoer van een hengel; bovendeel van de dobber*): 1 zegsw. *iem. onder de – hebben,* onder de duim; 2 *een – van groene zijde.*

si'milibriljant, m. –en (*valse briljant*); **–diamant,** m. –en; **–goud,** o.

si'milor, o. (Lat. similis = gelijkend op: *schijngoud, Mannheimer goud; 4 delen koper en 1 deel zink, spinsbek*).
sim'men, simde, h. gesimd (smalend: *huilen, jengelen, mokken, schreien*); gew.
simonie', v. (*het voor geld of geldswaarde kopen of verkopen van iets zuiver geestelijks of zover het geestelijk is*): – *wordt in de R.-K. kerk als zware zonde beschouwd*; Lat. simonia = *Simonszonde*, naar Simon Magus, zie Hand. 8 : 18–20.
Simonis'me, St.-, o. (*communistisch, politiek-godsdienstig stelsel, naar Saint-Simon, den stichter, 1760–1825*).
I. sim'pel, –s (Eng. simple: *trek aan zekere weefgetouwen voor werk met patronen*), geslacht blijkt niet.
II. sim'pel, bn., bw. (Fr. simple: 1 *eenvoudig*; 2 *onnozel, zwak van hersenen*): 1 *een zeer – winterjaponnetje*; *–e duif* nl. Eva (Vondel); 2 *ben je –?* bij uitbr. *ik heb hem – opgemerkt, dat hij ongelijk had*, zonder meer; **–heid,** v.; **–tjes,** bw.: – *gekleed zijn*.
Sim'plex sigil'lum ve'ri (Lat. *Eenvoud is het zegel [of kenmerk] van het ware*, spreuk van Boerhaave, 1668–1738).
simpliciteit', v. (Fr. [Lat. simplicitas]: *eenvoudigheid, ongekunsteldheid, oprechtheid, openhartigheid*).
simpli'citer, bw. (Lat. *eenvoudig; slechtweg, zonder meer*).
simplis'tisch, bn., bw. (*eenvoudig, niet ingewikkeld*, soms enigszins ongunstig).
Sim'son, Sam'son, m. (Bijbel: *richter in Israël, de nationale held der Israëlieten*); zie Richteren 13–16 en Delila.
Sim'sonsverzuchting, v. (*zucht, om de oude kracht nog eenmaal terug te mogen hebben*; zie Richt. 16 : 28): *Petrus Stastok slaakte een –*.
simulant', m. –en (ontleend aan de verbogen naamval van Lat. simulans: *iem., die simuleert*); **–e,** v. –n.
simula'tie, v. –s, simulatiën (Fr. [Lat. simulatio]: *voorwending van ziekte* b.v. *krankzinnigheid door boosdoeners; veinzerij, voorwendsel*; rechtst. *het voorwenden v. e. bepaalde rechtshandeling om het karakter ener werkelijk aangegane rechtshandeling te verbergen*).
simuleren, gesimuleerd (Fr. [Lat. simulare]: *voorwenden, voorgeven, zich de schijn geven*; inz. *een lichaamsgebrek, een ziekte veinzen*).
simultaan', bn. (Fr. simultané: *gelijktijdig*): *een –-partij in 't schaken of dammen spelen*, wanneer één speler verschillende partijen tegelijk speelt; deze speler is *een –-speler*.
simultaneïteit', v. (Fr. simultanéité: *gelijktijdigheid*).
si'naasappel, m. –en, –s (*bekende zuidvrucht*; Lat. citrus aurantium).
Si'naï, m. (*gebergte in Arabië*): op de – ontving Mozes voor zijn volk de 10 geboden.
sinceriteit', v. (Fr. [Lat. sinceritas]: *oprechtheid*). (e = ee).
sin'del, m. –s; zie sintel.
sinds 1 bw. (*sedert, van die tijd af; in die tijd; op een tijdstip tussen die gebeurtenis en nu*): *drie dagen geleden viel hij van de trap en – is hij bedlegerig*; **2** vz. (*te beginnen met, van .. af; in of binnen de tijd verlopen na; gedurende het verloop van de genoemde, onmiddellijk voorafgaande tijd*): – *veertien dagen is hij ziek*; – *toen is zij aangesterkt*; **3** vgw. (*van het tijdstip af dat; na het tijdstip waarop*): *hij studeert goed, – hij hier is*.
sindsdien', bw. (*sinds die tijd*).
si'ne, vz. (Lat. *zonder*): – *an'no*, zonder jaartal; – *di'e*, zonder aanduiding van de dag of de tijd, voor onbepaalde tijd; –*du'bio*, zonder twijfel; – *lo'co et an'no*, zonder plaats of jaar; – *qua non*, z. conditio; – *i'ra et stu'dio*, zonder haat en voorliefde, onpartijdig.
sinecu're, sinecuur', v. sinecuren (Fr. sinécure [Lat. sine cura = zonder zorg]: *ambt of bediening, die bezoldiging geeft met weinig of geen werk*): *die betrekking is een –*.
Singalees', m. Singalezen (*oorspr. bewoner van Ceylon*).
sin'gel, m. –s, singeltje (o.-Fr. cingle, Lat. cingula: 1 *buikriem v. e. paard*; ook: *brede en sterke hennepen band*, inz. *draagband onder de veren van een matras, onder de zitting van een stoel enz.*; 2 *priestergordel*; 3 *buitenwal om een stad; plantsoenen langs de buitenwal om een stad, als wandeling dienende*; 4 *de gracht om de stad*; 5 *de bewoners, de huizen langs de singel*): 1 *trek de – van mijn rijpaard goed strak; de –s van die stoel zijn los*; als stofn. o.: *gordijnlinnen, –, meubelkoord enz.*; 2 *een zijden – met afhangende kwastjes om over de toog te dragen; een – of koord dient om de albe om het middel vast te binden*; 3 *een singeltje omwandelen; de –s rondom Arnhem zijn mooi*; 4 *zij sprong in de –*; 5 *hij woont op de* (spreekt. *het*) –.
I. sin'gelen, –de, h. gesingeld (*met een singel of zeel bevestigen of omgorden; een paard de buikriem omdoen*).
II. sin'gelen, singelde, h. gesingeld (Z.-N. *tintelen*): *de vingers – van de kou*.
sing'kè, m. singkè's (*in China geboren Chinees, geïmmigreerd in Oost-Indië*); minder juiste schrijfw. *sing'kèk, singhèh*.
singula'ris, m. (Lat. *enkelvoud*).
singulariteit', v. –en (Fr. [Lat. singularitas]: *zonderlingheid*).
singulier', bn.; singulierder, –st (Fr. [Lat. singularis]: *ongemeen, vreemd, bijzonder*): *een – geval, een – man*.
sinis'ter, bn., bw. (Fr. sinistre [Lat. sinister = links]: *verkeerd; somber, nadelig, ongelukkig, schrikwekkend, rampspoedig*).
sinjeur', m. –s (Fr. seigneur: *mijnheer*); meestal ir. of minachtend: *een rare –*.
si'njo, m. sinjo's (O.-I. [Port. senhor = Lat. senior]: *jongeheer, kind van Europeanen of Chinezen*; vero. of min. *Indo-Europeaan*).
sinjoor', m. sinjoren, –s (Sp. señor: *spotnaam voor den Antwerpenaar*).
sin'ké, m. sinké's; zie singkè.
Sink'sen, m. (vero.; Z.-N. *Pinksteren*).
sink'senbloem, v. –en (Z.-N. *witte tijloos*).
sin'nepop, v. sinnepoppen (*zinnebeeldig plaatje of prentje, waaronder een twee- of meerregelig rijm en korte prozabijschriften*): *de sinnepoppen (1614) v. d. A'damsen koopman Roemer Visscher* (1547–1620), *met rijmpjes van zijn dochter Anna* (1583–1651).
sin'nespel, o. sinnespelen; zie zinnespel.
Sinn Fein, v. (Keltisch: wij zelf nl. onze eigen redders, slot van een in 1897 populair geworden liedje; vroeger: *onafhankelijkheidsbeweging in Ierland; de voorstanders*).
sinologie', v. (*studie, wetenschap der Chinese taal enz.*); **sinolo'gisch,** bn., bw.
sinoloog', m. sinologen ([*wetenschappelijk*]

bestudeerder, kenner der Chinese taal enz.).
Si'non, m. listige Griek, die de Trojanen wist over te halen het houten paard binnen te halen; zie paard en Laocoön.
Si non a ve'ro, zie Se non enz.
sino'pel, o. (Fr. *groen* [*i. d. wapenkunde*]).
sint 1 bn. (*heilig*): *Sint-Jozef*, vr. sinte, b.v. *Sinte-Agnes*; verkort tot **St.** of **S.**; voor planten, bergen, steden enz. naar een heilige geheten: *St.-Antoniuskruid, St.-Bernardshond, St.-Petersburg*; de naam van de(n) heilige met Sint bet. ook dikwijls: *het feest van die(n) heilige* b.v. *het is vandaag St.-Jan*; **2** m. en v. –en (*een heilige*): *de goede Sint*, Sinterklaas; zie sant.
Sint-Andre'as of –-Andries', m.: apostel, broeder van Petrus, martelaar; *St.-Andriesdag*, 30 Nov.; **–kruis,** o.: kruis, waaraan Andreas werd vastgeklonken; zie kruis.
Sint-Anto'niusbrood, o. –broden (*aalmoes in of voor brood ter ere van den H.-Antonius*); **–kruis,** o. –en (*een T-vormig kruis*); **–-varken,** o. –s ([*in de Middeleeuwen*] *een in de stad loslopend varken, kenbaar aan de glippen in 't oor*): het – leefde van stadsafval en werd geslacht voor de armen; **–vuur,** o. (*boosaardige huidontsteking, gordelroos*; ook: *vlekziekte onder jonge varkens*).
Sinte-Caeci'lia, v.; zie Cecilia.
Sinte-Geertru'dis, v. (*de patrones der reizigers*): bij de afreis werd er in de Middeleeuwen een dronk ingesteld te harer ere, men dronk: *St.-Geer'ten-min'ne* en *St.-Jans'geleide*.
Sinte-Katrien', zie Sint-Katharinawiel.
sin'tel, m. –s (Duits: Sintel: *metaalslak*, in deze bet. niet meer in gebruik; *geheel of half uitgebrande steenkool*); ook, sindel; sinter; **–pad,** o. –paden (*pad, met sintels bestrooid en verhard*).
Sinte-Markoen', o. (Z.-N. *koningszeer*).
Sinte-Margriet(s'dag), m. (*feestdag op 20 Juli ter ere van Margareta*): het volk meent, dat het zes weken regenen zal, als het op die dag regenachtig weer is.
sin'ter in *sinterklaas* etc. oude datief, ontstaan uit uitdrukkingen als *te sinter Klaas' tijde*.
sin'teren (van klei of aarde, die gebakken wordt: *een begin van smelting vertonen*).
Sinterklaas' 1 m. (*H.-Nicolaas, bisschop van Myra, havenstad in Klein-Azië, ± 345; bekend om zijn barmhartige liefde; op de 6e December kinderfeest*); **2** o. (1 *soort koekgebak; speculaas*; 2 *geschenk bij die gelegenheid*): 1 *een –*; 2 *iets voor zijn – krijgen*.
Sinterklaasa'vond, m. (*de vooravond van St.-Nicolaas*, nl. *die van 5 Dec.*); **–dag,** m. (*de 6e Dec.*); **–feest,** o.; **–geschenk,** o. –en; **–goed,** o. (*speculatie enz.*); **–koekje,** o. –s; **–pop,** v. –poppen (*pop van speculaas*); **–pret,** v.; **–vreugd,** v.
Sint-Fel'ten, m. (*St.-Valentijn*, met wien op de klank af, de vallende ziekte in verband werd gebracht); vero.
Sint-Geor'ge, m.: *de orde van –-*, v. d. Kouseband (Eng.); zie *Sint-Joris*. (ge = zj).
Sint-Huber'tus, m. (*tijdgenoot van Pepijn van Herstal, ± 700, bisschop van Luik; patroon der jagers*): *gedenkdag 3 November*.
Sint-Ja'cob, Sint-Jaco'bus of Sint-Ja'pik, m.: *apostel*, martelaar, gedenkdag 25 Juli, beschermheilige v. d. graanoogst.
Sint-Ja'cobsschelp, v. –en (*schelp, waarmede de bedevaartgangers zich tooien, die terugkeren uit Spanje van Santiago* [= *San Jago*] *de Compostela*).
Sint-Jan', m. (*Johannes de Evangelist*, gedenkdag 27 Dec.; *Johannes de Doper*, gedenkdag 24 Juni).
Sint-Jans'brood, o. –broden (*vrucht van de broodboom*); **–bloem,** v. –en (*grote margariet*); **–vuren,** o. mv. (*vreugdevuren op St.-Jansdag, 24 Juni*).
Sint-Jans'evangelie, o. (*het Evangelie van Johannes, den Evangelist*): *aan het slot der Mis wordt het begin van dit Evangelie meestal door den priester gelezen*.
Sint-Jans'geleide, o.; zie Sinte-Geertrudis; **–kerk,** v. (*kerk, toegewijd aan een der beide Sint-Jans* inz. *kathedraal te 's-Hertogenbosch, toegewijd aan Joannes den Doper*): de – in Den Bosch is 109 m lang, 50 m breed en 28,5 m hoog, ze is in Gotische stijl herbouwd na de brand van 1419 en wel van 1458–'98; **–kruid,** o. (*in het wild groeiende plant, hertshooi*; Lat. hypericum perforatum): het – beschermt, naar het volksgeloof, een huis tegen onweer, brand; **–lot,** o. –loten, **–schot,** o.; zie Janslot.
Sint-Joan'nes, m.; zie Sint-Jan.
Sint-Jo'ris of Sint-Geor'gius, m. (*martelaar in de 5de eeuw, volgens de legende officier in het Perzische leger, in de Middeleeuwen meestal voorgesteld als ridder, die een draak overwon*): hij is de patroon der ridders en der voetboogschutters; **–gild,** o. –en (*het gild der voetboogschutters*).
Sint-Jo'zef, –-Jo'seph, m.; zie Jozef **2**; gedenkdag 19 Maart, patroon der R.-K. kerk, der timmerlieden.
Sint-Jo'zefslelie, v. –s (*sneeuwwitte lelie*).
Sint-Jut'temis, –-Jut'mis (*mis* [= feest, zie kermis] *op de feestdag van St.-Jutte, een door de volksluim geschapen, niet bestaande heilige*, [misschien St. Judith]): zegsw. *met Sint-Juttemis* (*als de kalveren op het ijs dansen*), d.i. nooit, ad calen'das Grae'cas.
Sint-Kathari'nawiel, Sinte-Katrien', o. (Z.-N. *huidziekte met wielvormige vlekken*).
Sint-Lamber'tusnoot, v. –noten; zie Lambertsnoot.
Sint-Lau'rens, m. (*martelaar, op last van keizer Valerianus, 253–259, op een rooster gebraden, ± 258*; zie Escuriaal); feestdag op 10 Aug.; **–tranen,** m. mv. (*sterrenregen omtrent 10 Aug.*).
Sint-Lu'cas, m. (*schrijver van het derde Evangelie en van de Handelingen, volgens de legende ook schilder*); feestdag op 18 October; *de broeders van –-*, het schildersgild, omdat St.-Lucas de patroon der schilders is, ook der geneesheren; zie secundum Lucam.
Sint-Maar'ten, m. (*de H.-Martinus, ± 306–400, Evangelieprediker*): feestdag op 11 Nov.; hij is de patroon der kooplieden; in het noorden van ons land patroon van kerken (b.v. in Groningen, Utrecht): *de mannen van –-*, de poorters van Utrecht.
Sint-Maar'tensvogel, m. –s (*een der volksnamen van het goudhaantje*).
Sint-Mar'cus, m. (*schrijver van het tweede evangelie*); zie San Marco.
Sint-Matthe'us, m. (*apostel, schrijver van het eerste evangelie*); zie Mattheus.
Sint-Michiel' of St.-Mi'chael, m. (*een der*

zeven aartsengelen): de gedenkdag valt in de R.-K. kerk op 29 September; *hij was de schutsheer van Israël*, Daniël 12 : 1; *in de strijd tegen de oproerige engelen is hij de veldheer*; zie Vondels Lucifer.
Sint-Ni'colaas enz.; zie Sinterklaas.
Sint-O'bert (*patroon van de bakkers*; feestdag op 14 December).
Sint-Pau'lus, m. (*apostel*); zie St.-Pieter; **–kerk** of St.-Paulskerk, v. (*kerk, aan Sint-Paulus toegewijd*; inz. *de grootste kerk v. Londen*, in de City gebouwd 1676–1700 door den stadsbouwmeester Wren 1632–1723).
Sint-Pie'ter, m. (*apostel*): de gedenkdag van St.-Pieter valt op 29 Juni evenals die van St.-Paulus; Z.-N. *ik heb mijn Sint-Pieter vergeten*, huissleutel; **–skerk,** v. (*kerk aan St.-Pieter gewijd*; inz. *de grootste kerk der R.-K. christenheid, in Rome gebouwd van 1605–1626*): de – is 187 m lang, de dwarsbeuk is 137 m, de koepel, door Michel Angelo 1475–1564 gebouwd, is 117 m hoog en 71 m in omvang.
Sint-Pie'terskruid, o. (*naam van verschillende plantensoorten o. a. de sleutelbloem*).
Sint-Pie'terspenning, m. (*vrijwillige gift der R.-K. ten behoeve v. d. paus*).
Sint-Sebas'tiaan, m. (R.-K. *martelaar*, ± 288, met de erenaam van *Verdediger des Geloofs*): hij werd met pijlen doorboord; gedenkdag 20 Jan.; patroon der schutters.
Sint-Teu'nisbloem, v. –en (*gele wederik*; Lat. oenothera biennis).
Sint-Vel'ten, zie Sint-Felten.
Sint-Vincen'tius, m.; zie Vincentiusvereniging.
Sint-Vi'tus, m. (*martelaar in het begin der 4de eeuw, feest 15 Juni*): *–– is de patroon tegen vuur, bliksem enz.*
Sint-Vi'tusdans, m. (*zenuwziekte, zich kenmerkend door onwillekeurige spierbewegingen, een onrust der spieren* inz. *voorkomende bij kinderen*; ook wel in de volkst. *vallende ziekte*); ook: *Sint-Veits'dans*; z. fieteldans.
si'nus, m. sinussen (Lat. *boezem, schoot, bocht*; aardr. *zeeboezem, inham, golf*; meetk. *de loodlijn, die uit het punt, waarin een straal de omtrek van de cirkel raakt, op de andere straal valt, is de sinus van de inge-*
Sinx'en, m.; zie Sinksen. [*sloten hoek*).
Si'on, o. (*steenachtige heuvel, ook Moria geheten, waarop het O. deel van Jeruzalem gebouwd was en Salomons tempel stond, thans de Omarmoskee*; bij uitbr. *Jeruzalem*).
Sionie'ten, Sionis'ten, m. mv. (*voorstanders van de verhuizing der Israëlieten naar Sion, Palestina, en het stichten van een Joodse staat*); meer: Zionisten.
sip 1 bn. (*bedrukt, mismoedig, teleurgesteld*): *dat sippe gezicht, die ter neder geslagen ogen*; **2** bw. in de zegsw. – *kijken, zien*, bedrukt, mismoedig, op zijn neus kijken.
siphon', m. –s (Fr. [Gr. siphon = hol lichaam, buis, hevel]: *buis met zwanenhals*; *hevelflesje voor spuitwater, spuitwaterfles*; *put in een gasleiding, waarin zich vloeistoffen, kolk in een riioolleiding, waarin zich rioolgassen verzamelen*; *straatkolk met stankafsluiter*).
si'poys, m. mv. (Perzisch-Hindoes sipahi = soldaat, verg. spahi; Brits-Indië: *inlandse* [*infanterie*]*troepen*).
sir, m. –s (Eng. *titel vóór de eigennaam van de lagere adel in Eng., van baronet of knight*); ook: aanspreektitel, mijnheer.
sir'dar, m. –s (Eng. vorm van Perzisch serdar = opperhoofd: *landvoogd*; *legerhoofd*).
si're, m. (Fr. *aanspreektitel van een koning of keizer*): *pauvre –*, arme stakker.
sire'ne, v. –n (Gr.-Lat. sirena, Fr. sirène: 1 *wezen, half vrouw, half vogel*; *zeemeermin*, in de kunst voorgesteld inz. als half vrouw, half vis; 2 *werktuigje om het aantal trillingen van een toon te bepalen*; scheepst., auto's: *toestel tot het geven van geluidsignalen*, nl. *een instrument, waarin door het inblazen van lucht een schijf met concentrische rijen gaatjes aan het draaien wordt gebracht, waardoor een nauwkeurig regelbare toon ontstaat*): 1 de –n betoverden met haar gezang de voorbijvarenden, zodat deze de kust naderden en schipbreuk leden, of wel in 't water sprongen om de sirenen te naderen; fig. schone, verderfelijke verleidster; 2 *het gegil der sirenen boorde door de mist*.
sire'nenlied, o. –liederen (*onweerstaanbaar aanlokkelijk lied der sirenen*; fig. *lokstem der verleiding*); ook, **–zang,** m. –en.
si'rih, v. en m. (O.-I. *slingerplant, tot de pepergewassen behorende, in een groot aantal soorten in 't wild in de Maleise Archipel groeiende*; Lat. areca catechu; *afkorting van sirihpruim*); minder juiste schrijfw. *siri, sierie*; zie betel; **–blad,** o. –bladeren (*hartvormig, gaafrandig blad, 8–14 cm lang, bevattende een vluchtige olie van eigenaardige smaak*); **–doos,** v. –dozen (*doos, soms v. goud of zilver, bevattende de verschillende ingrediënten, alsmede een schaar tot bereiding der sirihpruim*); **–kalk,** v. (*fijne schelpkalk, bestanddeel der sirihpruim*); **–pruim,** v. –en (*pruim, bestaande uit één of twee sirihbladeren met een weinig fijne kalk bestreken, waar ingerold zijn een schijfje gambir en een stukje pinangnoot ter grootte ener erwt*); **–stel,** o. –stellen. lees *sierie*.
Si'rius, m. (Lat. [Gr. seirios = heet]: sterrenk. *de hondsster*).
siroc'co, m. (Arab. *hete, droge zuid-oostenwind in Z.-Italië*); It. scirocco. (cc = kk).
siroop', v. siropen (Fr. sirop, Lat. sirupus, oorspr. Arab. = drank: *zoete, half vloeibare stof, halffabrikaat of bijproduct, verkregen bij het maken van suiker of product uit aardappelmeel*): *de aardappel wordt verwerkt tot zetmeel, – en sago*; zie ook stroop.
si'sal, m. (naar de havenplaats Si'sal in Yu'catan: *bladvezels van verschillende agavesoorten tot hennep verwerkt*).
sis'klank, m. –en; minder juist: **–letter,** v. –s: *de s en de z zijn sisklanken*.
sis'sen, siste, h. gesist (1 *een fijn, scherp geluid maken door lucht met kracht uit een nauwe opening te doen stromen*; *het geluid geven, dat ontstaat, wanneer vocht met vuur of iets gloeiends in aanraking komt*; 2 *met een sissend geluid iets zeggen*): 1 *met –de stem*; *de slang sist*, maakt een sissend geluid; *het vet sist in de pan*; *een gloeiend ijzer sist in de koelbak*; van geluiden van vuurwerken enz.: *de serpenten –*; 2 *„schavuit" siste hij*.
sis'ser, m. –s (*iem., die sist*; *papieren rolletje met buskruit, dat een sterk sissend geluid voortbrengt, jongensspeelgoed*): zegsw. *het zal wel met een – aflopen*, geen ernstige gevolgen hebben, drukte geven om niet.
sis'trum, o. (Lat.) sistra, (Ned.) –s (Lat.

[Gr. seistron van seiein = schudden]: muz. *oud-Egyptische ratel, metalen hoepel met ringetjes doorboord, bij de eredienst in gebruik*); ook, **sis'ter,** m. –s.

Si'syphus, m. (Lat.) Si'syphos (Gr.), stichter en koning van Corinthe, een man vol list en bedrog; **–arbeid,** m. (*zware, nutteloze arbeid zonder einde*): Sisyphus was door de goden veroordeeld in de onderwereld een zwaar rotsblok naar de top van een berg op te wentelen; bijna op de top rolde het weer naar beneden en was hij verplicht zijn werk opnieuw te beginnen.

sits, o. –en, sitsje (*met bonte, meestal kleine, figuren op lichte grond bedrukt katoen*).

sit'sen, bn. (*van sits*): *een – jakje.*

sit'senwinkel, m. –s (*winkel, waarin sits, gedrukte katoenen stoffen, verkocht worden*): zegsw. *de hele –,* de hele rommel.

sits'papier, o. (*papier op de wijze van sits bedrukt; effen gekleurd, sterk geglansd papier*).

situa'tie, v. situatiën, –s (Fr. [Lat. situatio]: *ligging, gesteldheid, toestand*); **–kaart,** v. –en (*terreinkaart*); **–plan,** o. –plannen (*plattegrond*).

Sit ve'nia ver'bo (Lat. [*er*] *zij verlof voor dat woord, veroorloof mij dit woord*).

Si vis pa'cem, pa'ra bel'lum (Lat. *indien gij de vrede wilt, bereid* [*u ten*] *oorlog*).

Si'wa, m., ook, Ciwa, Siva, Sjiva, minder juiste schrijfw. van *Sjiwa,* z. ald.

sixpence, v. (Eng. $^1/_2$ *shilling of 30 cents*).

Sixtijn'se kapel', v. (*kapel in het Vaticaan, door Sixtus IV in 1473 gebouwd, met beroemde muur- en gewelfschilderingen*).

Sixtijn'se Madon'na, v. (*beroemde schilderij van Rafaël, de Madonna voorstellende*).

sjaal, v. –s, sjaaltje (Eng. shawl, Fr. châle, oorspr. Perzisch: *omslagdoek*).

sjab'bes, m. –en (Bargoens: *sabbat*).

sjach, m.; ook, sjah; zie schaak, schach.

sja'chelen, sja'cheraar, sja'cheren, zie schachelen enz.

sjagrijn', zie chagrijn: *die vent, dat is zo'n sjagrijn,* gemelijk, onvriendelijk persoon.

sjagrij'nig, bn., bw.: *doe niet zo –.*

sjaich, m. –s (Arab. *oudste; leraar v. e. godsdienstige gemeenschap; stamhoofd*; ook: eretitel = O.-I. sèh, z. ald.); ook geschreven *sjeich*; zie scheik.

sja'kes (Fr. Jacques): *zich – houden,* [a]) van den domme, [b]) ook: koest, stil, achter de schermen, ontleend aan de „Vlaemsche Klucht van Sinjoor Jakus Smul", waarin Jakus zich een tijd schuilhoudt.

sjako', v. sjako's, sjakootje (Hongaars: *soldatenhoofddeksel in afgeknotte-kegelvorm, stijf, tamelijk hoog en met een klep voorzien*).

sjalot', v. sjalotten (Fr. échalotte, Lat. caepa ascalonia, ui van Ascalon: *soort van kleine ui*).

sjamaan', m. sjamanen (*priester-tovenaar in Siberië, Tartarije, Mongolië*); **Sjamanis'me,** o. (*godsdienst in Noord-Azië*).

sjamberloek', m. –s (*herenkamerjapon met gordel, meest van gebloemde stof*); lees: *–loe'*; door Slavische talen en het Hoogduits ontleend aan een (Turks) jamurlyk = regenmantel, in Nederl. verengelst tot het in Engeland onbekende *chambercloak* (chamber = kamer, cloak = mantel).

sjam'bok, m. –s (Z.-Afr., oorspr. Perzisch: *ossenzweep van* [*nijlpaarden*]*huidenrepen*).

sjam'pan, v. –s; zie sampan.

sjap, m. sjappen, ook, **sjap'pie,** m. –s (afkorting van *sjappetouwer*: *iem. zonder manieren of beschaving; iem., die schunnig gekleed is; iem., die niet veel deugt, gemene kerel*).

sjap'pen, sjapte, h. gesjapt (*te vellen bomen merken*); ook, schal'men.

sjap'petouwer, sjap'pietouwer, m. –s (Mal. siapa taoe = weet ik het, een uitdrukking, die het ruwe zeevolk in de mond had, verg. Jan Hagel: *ruwe klant; sjap*).

sjas'sen, sjaste, h. gesjast (Fr. chasser, Z.-N. *wegjagen*).

sjees', v. sjezen (Fr. chaise: *ouderwets tweewielig licht en hoog rijtuig met kap*).

sjeich, sjeik, m. –s; zie scheik en sjaich.

sjen'ken (*kwijlend schreien van kinderen*).

sje'rief, m. –s (Arab. eig. voornaam, adellijk; *titel der afstammelingen van Mohammed of liever van zijn oudsten kleinzoon*).

sjerp, v. –en (Fr. écharpe, Duits: Schärpe: 1 *brede met een strik gesloten band, die men tot versiering of als waardigheidsteken om het middel of over een schouder draagt,* o. a. *van oranjelint, bij het groot tenue van beroepsofficieren; ordeband van zijde enz.*; 2 Z.-N. *bouffante*): 1 *getooid met oranje –en*; 2 Z.-N. *de jongens met de –en om de oren.*

sje'zen, sjeesde, i. gesjeesd (1 *afgewezen worden bij een examen*; 2 *van de universiteit weggaan, omdat men van de studie niets terechtbrengt,* zie bet. 3; ook bedrijvend met de bet. *wegjagen* onder invloed van Fr. chasser; 3 *hard lopen; vluchten*): 1 *hij is voor de derde maal gesjeesd*; 2 *zijn – van de Academie; een gesjeesd student*; 3 *– gaan.*

Sji'a, v. Arab. de groep der Mohammedanen, die een bijzondere godsdienstige vereering heeft voor Ali', Mohammeds schoonzoon, en zijn nageslacht. Sjiïe'ten tegenwoordig inz. in Perzië en Voor-Indië; het overige deel der Moslimse wereld is bijna geheel Soennie'tisch.

sjibbo'leth, o. –s; zie schibbo'leth.

I. sjiek, bn., bw.; zie chic.

II. sjiek, v. –en, **sjik,** v. sjikken (Fr. chique; Z.-N. *tabakspruim*).

sjie'ken, sjik'ken, sji(e)hte, h. gesji(e)kt (Z.-N. *pruimen*).

sjik'se, v. –n (Barg. *christenmeisje*).

sjil'pen, zie tjilpen.

Sjintoïs'me, o. (Japans: eig. dienst der goden: *staatsgodsdienst in Japan*).

Sjin'to-priester, m. –s (*Jap. priester*).

sjir'pen, de krekel sjirpte, h. gesjirpt (*het fijn, doordringend trillend geluid van de krekel maken*; Z.-N. *tjilpen*).

Sji'wa, m. Sjiwa's (*een der 3 hoogste godheden der Voor-Indiërs of Hindoes*); zie Brahma.

sjiw'we, zie shiwwe.

sjoecht, m. –en (*troep, sleep volk, sliert*).

sjoel'bak-spel, o. (uit Fries sjoele en bak: *gezelschapsspel*): de sjoelbak is een speeltafel, bestaande uit een brede, ± 2 m lange plank, aan drie zijden door randen omgeven. Het achtereinde is door een dwarsplank met 4 poortjes afgescheiden. De kunst bij het –– bestaat er in, schijven schuivend te mikken door de poortjes in de daarachter gevormde laatjes.

sjo'fel, bn., bw. (Duits: schofel, oorspr. Hebr.: *armelijk en kaal gekleed; kaal, armoedig*; diamantbewerkerstaal, van steen:

zich slecht latende bewerken, geen mooie vlakken gevend): *–e kleren*; *een – werk*, werk, waaraan weinig te verdienen is; *er – uitzien*, haveloos; *de man was – gekleed*; **sjo'feltjes**, bw.: *– moeten leven*.

sjok'ken, sjokte, h., i. gesjokt (*lopen zonder veerkracht, moeielijk en slepend*, inz. *met gebogen knieën, sleepvoetend gaan*): *langs de straat, naar huis –*.

sjor, m. (*het sjorren*): *'t is een hele –*, een moeilijk werk.

sjor'klamp, m. –en (scheepst. *klamp, waaraan een sjorlijn wordt vastgezet*).

sjor'ren, sjorde, h. gesjord (1 *stevig met touw enz. vastmaken*, inz. *op zee met veel krachtsinspanning*; 2 *trekken, slepen*, inz. *met moeite en aan een touw of ketting*): 1 *met kabels de zeilen –*; *de pakkaadje achterop –* (op rijtuigen); 2 *een schuit –*.

sjor'ring, v. –en (*touw, waarmee men iets vastlegt of bevestigt*); **sjor'ringtouw**, o. –en (*touw van ± 1 cm dikte, talie*).

I. sjouw, v. –en (*lastig, moeilijk werk*; *karwei*): *ergens een – aan hebben*; *een hele –*; nog: *de student was aan de –*, aan de rol.

II. sjouw, v. (*vlag, die gedeeltelijk opgerold is en gehesen wordt als teken, dat men hulp nodig heeft of in nood verkeert*): *we hesen onze vlag in –*, d.i. *opgerold of in een knoop, zodat men in de verte niet kan onderkennen, tot welke natie de vlag behoort*.

sjou'wen, sjouwde, h. gesjouwd (1 *met inspanning vervoeren*; *dragen van zware lasten*; 2 *zwaar werken, op inspannende wijze in de weer zijn*; 3 *rondslenteren*; 4 *aan de rol zijn*): 1 *met balken –*; 2 *de hele dag – voor zijn gezin*; 3 *daar hij niets te doen heeft, gaat hij maar wat langs de havens –*; 4 *van Brammen was aan 't – gegaan te Leiden*; refl. met bep. *zich moe, zich dood moeten –*.

sjou'wer, m. –s (*iem., die werkt aan het lossen en laden van een schip, aan het vervoeren van materialen en ander ruw werk*; *zwarelastendrager*; *zakken-, pakkendrager*).

sjouwerij', v. (*zwaar en vermoeiend werk*; fig. *nachtbrakerij*).

sjou'werman, m. –lui, –lieden, ook wel sjouwermannen (1 *sjouwer, iem., die zijn werk maakt van het dragen van zware lasten*; 2 *sjouwermansknoop*): 1 *de sjouwermannen voorover op hun ellebogen uitgestrekt met een pot karnemelk*; 2 *de – of sjouwermansknoop is een knoop, waarbij de strengen van een touw losgedraaid en achtereenvolgens om de vaste part en door elkaars bochten gewerkt wordt*.

skaat, ska'te, o. (*zeker Duits kaartspel tussen drie personen*): *– spelen*.

skald, m. –en (*oude volks- en heldendichter bij de Scandinavische volken*): de –en stonden onder bescherming van Freya en waren ook krijgslieden, die de gevechten meemaakten, welke zij bezongen; ook, skal'de.

skating-rink, m. –s (Eng. *kunstbaan voor rijders op rolschaatsen*).

skelet', o. skeletten (Fr. squelette [Lat.-Gr. skeletos = mager]: *geraamte*): *er zijn natuurlijke en kunstmatige skeletten*; ook: *losse skeletten van mensen*; fig. broodmager mens.

skeletteren, geskeletteerd (*het lijk van mens of dier ontvlezen, drogen*; *het geraamte ineenzetten*).

ske'ren, v. mv.; zie scheer.

ski, v. ski's (Noors: sji, Deens: ski: *lange, smalle platte houten sneeuwschaats, aan de voorkant een weinig opgebogen, lange sneeuwschoen*): *– lopen*; *de Alpen-skiclub*; *een tocht door 't Berner-Oberland op ski's*.

ski'ën, skiede, h. geskied; **ski'ër**, m. en v. –s (*skiloper of -rijder*): *de – beweegt zich voort met een lange stok*; **ski'-le'raar**, m. –s.

ski'sokje, o. –s (*gekleurde damessokjes over andere sokjes*); **–wedstrijd**, m. –en.

Skoepsjti'na, v. (Servisch: skupiti = verzamelen; *volksvertegenwoordiging in Servië*).

skunk, m. –s (eig. *stinkdier*; *een Amerik. bunzing*; Lat. mephitis mephitis; *het bont*); zie als bn. alpaca, opm.

skyscraper, m. –s (Eng. *wolkenkrabber*).

sla, v. (Fr. salade: 1 *gerecht, in hoofdzaak bestaande uit verse of gekookte groente, toebereid met olie, azijn enz.*; 2 thans inz.: *gerecht, bereid van de onder* 3 *genoemde plant*; 3 *plantensoort*, Lat. lactuca sativa): 1 *kook de selderij gaar, laat ze in een vergiet uitdruipen en bereid de sla*; 2 *de sla roeren*; *vermeng de sla met deze saus*; 3 *de bladeren van de –*; *sla of kropsla of latuw*; zie slaatje.

slaaf, m. slaven (Fr. esclave [Lat. sclavus = eig. gevangen Slaviër]: 1 *lijfeigene, die geen persoonlijke rechten heeft*; bij verschillende volken en in verschillende tijden echter in min of meer verzachte vorm; 2 fig. *iem., wiens vrijheden sterk beknot zijn, die aan een vreemden overheerser is onderworpen*; *iem., die in harde dienstbaarheid verkeert*; *iem., die zich van zekere neigingen of gewoonten niet kan losmaken*): 1 *als – verkocht worden*; *de – bij de Grieken kon door zijn heer gedood worden*; 2 *de slaven van het kapitaal*; fig. *de – zijn ener gewoonte, van zijn hartstochten enz.*, geheel onderworpen aan.

slaafs, 1 bn. (1 *slaafachtig*, [*als*] *van een slaaf*; *geheel onderworpen*; 2 *zich niet kunnende losmaken van een voorbeeld*; *zonder enige oorspronkelijkheid*): 1 *een –e eerbied, een –e gehoorzaamheid*; *–e werken*, lichamelijke arbeid, die op Zon- en feestdagen verboden is; *–e arbeid*, ingespannen arbeid om den brode; 2 *een –e navolging*; **2** bw. (1 *als een slaaf*; *op zeer onderworpen gedweeë wijze*; 2 *zonder zich van een voorbeeld te kunnen losmaken*): 1 *iem. – behandelen*; 2 *een meester – navolgen*; *de mode – volgen*.

slaag (uit *slage*): *slaag krijgen*; *een pak –*.

slaags, bw., in uitdr. als: 1 *– raken, – zijn*, aan de slag, aan het vechten; *– worden*; 2 in de goede ligging om aan het zeilen te komen, vaart te nemen of door te varen, b.v. *na door de sleepboot weer – getrokken te zijn*.

I. Slaak, o.: *het – in Zeeland*, stroom tussen St.-Philipsland en N.-Br.

II. slaak, o. (*plaats, waar de zee bij onstuimig weder, rustig is*; gew. *vlies, waas*): *de mineraalolie gaf meer – dan de raapolie*.

slaan, sloeg, h. (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10), i. (8) geslagen (1 *een slag, slaag geven* [*om te bezeren, pijn te doen*]; 2 *door herhaalde slagen in iets doen doordringen en vastmaken*; *inslaan, inkloppen*; *met een slag treffen, raken*; 3 *verslaan, overwinnen*; 4 *door te slaan maken of voortbrengen*; 5 *door te slaan geluid voortbrengen*; 6 *doelen, betrekking hebben*; 7 *richten, wenden naar*; 8 *plotseling snel vallen, storten met een slag*; 9 van het geluid van sommige vogels; 10 dam-schaakspel: [*het recht krijgen*] *een schijf of stuk van de tegen-*

partij weg [*te*] *nemen*): 1 *een hond* –; *een onderwijzer mag een kind niet* –; *iem. bont en blauw* –, *iem. om de oren* –, *iem. de neus aan 't bloeden* –; *iem. in het aangezicht* –, diep beledigen; zie aangezicht; 2 *een spijker in de muur* –, *een paal in de grond* –; *je moet een spijker op de kop* –; zie ook fig. bij spijker; *iem. aan het kruis* –; 3 *den vijand* –; *de Engelsen werden bij Kijkduin geslagen*, nl. de Eng. vloot in 1673; fig. *iem. uit het veld* –: *hij was uit het veld geslagen*, geheel van streek; 4 *een gedenkpenning* –; *touw* –; *geld of munt* –; zie ook munt; *olie* –, persen; *vuur* –, nl. met een vuurslag; *een brug* –; *iem. tot ridder* –; *een kruis* –, het kruisteken maken; zegsw. zie gat; 5 *de roffel* –, *alarm* –, *de trom* –, *de stormmars* –; *de stadsklok slaat de hele en halve uren*; *het slaat zeven uur*; 6 *die woorden* – *op mij*; 7 *de ogen ten hemel slaan*, als om hulp te vragen; *de blik op iem.* –; *de ogen ter aarde* –; 8 *hij sloeg met het hoofd op de stenen*; *hij sloeg uit het raam*; *het water slaat over de dijk*; 9 *de vink, de nachtegaal, de kwartel slaat*; 10 (dam) *ik sla je drie stenen*; (schaak) *hij sloeg mij een pion*; nog: *geloof* – *aan*, hechten; *de* (*schennende*) *hand aan iets* –, schenden; *de hand*(*en*) *aan zich zelf* –, zelfmoord plegen; *een aanbod van de hand* –, afwijzen; *op de vlucht* –, gaan; *de vlammen sloegen uit het raam*, plotseling te voorschijn komen; *de bliksem sloeg in de toren*, trof; *de rook slaat mij op de borst, de schrik slaat mij om het hart*, maakt zich van mij meester; *het hart, de pols slaat*, klopt; refl. *zich* –: *zich op de borst* – (of: *kloppen*), als teken van berouw; zie ook hand, slag, wind.

slaand, bn. (onvolt. deelw. van *slaan*: *een slag, slagen gevend*): *een* –*e pendule*; *met* –*e trom*; fig. *de* –*e hand Gods*, kastijdende.

I. slaap, m. slapen (*elk van de vlakke delen van het hoofd aan weerszijden naast het voorhoofd tussen ogen en oren*): *de slapen met eau de cologne wrijven*; etym. = – **II.**

II. slaap, m. (1 *het slapen, toestand, waarin het gewone bewustzijn ophoudt en alleen de vegetatieve functies plaatshebben*, inz. gezegd van de tijdelijke rustperiode van mensen en dieren; ook *neiging tot of behoefte aan deze toestand*; 2 bij uitbr. *verdoving*; 3 als stofn. *tot korstjes opdrogende afscheiding aan de oogleden*): 1 *een vaste* –, *een hazen*–; *de* – *is het beeld van de dood*; *een gezonde* –, *een diepe* –, *een verkwikkende* –; *de* – *niet kunnen vatten*; *in* – *vallen*; – *krijgen*; bij uitbr. *de* – *des doods, de eeuwige* –; zie wiegen; 2 *ik heb de* – *in mijn voet, mijn been*, een soort van verdoving; 3 „*slaap*" *in zijn ooghoekjes hebben*.

III. slaap, m. en v. inz. **slaap'je,** o. –s (afkorting van *slaapkameraad*).

slaap'been, o. –benen (ontl. *schedelbeen ter weerszijde v. h. hoofd, zij-schedelbeen*); **–bol,** m. –bollen (*soort van papaver, heul*); zie maankop; **–coupé,** m. –coupé's (*spoorwegcoupé, ingericht om er in te slapen*); **–drank,** m. –en (*drank, om* [*een zieke*] *te doen slapen*); **–dronken,** bn. (*nog enigszins door slaap bevangen en dáardoor onzeker in zijn gedachten en bewegingen*); **–kamer,** v. –s (*kamer, waarin men slaapt, die tot nachtverblijf is ingericht*); **–kameraad,** m. –kameraden (*iem., met of bij wien men op dezelfde kamer of in hetzelfde bed slaapt*); **–kamer-ameublement,** o. –en (*compleet stel meubels voor een slaapkamer*); **–koets,** v. –en (lit. t. *ledikant, bed*); zie koets; **–kop,** m. en v. –koppen (*iem., die zeer veel slaapt, die gewoonlijk of op een ongepast ogenblik slaperig is*; fig. *suffer*); **–kruid,** o. (*slaapbol*); **–lijf,** o. –lijven (Z.-N. *borstrok*); **–matje,** o. –s (O.-I. *matje, waarop de lijfbediende slaapt*); **–middel,** o. –en (*middel, om iem. in slaap te maken*); zie slaapdrank; **–muts 1** v. –en (*nachtmuts*; *borrel* [*die men voor het naar bed gaan drinkt*]); **2** m. en v. –en (*suffer, slaapkop*); **–ogen,** o. mv.: *een pop met* –, die dichtgaan bij liggende houding; **–plaats,** v. –en (*plaats, waar iem. pleegt te slapen, waar gelegenheid is voor één persoon te slapen*); **–poeder,** v. –s (*poeder, die doet slapen*); **–salet,** o. –saletten ([*weelderig ingerichte*] *slaapkamer*); vero., licht ir.; **–stede,** v. –n, ook: **–stee,** v. –steeën (*legerstede*; ook: *logement van lagere rang met bedsteden op één kamer*); **–ster,** v. –s (*meisje of vrouw, dat, die slaapt*): *het sprookje van de schone* –; **–vertrek,** o. –vertrekken (*slaapkamer*); niet in de spreekt.

slaap'wagen, m. –s (*wagon, spoorwegrijtuig dat, die des nachts ingericht wordt om te kunnen slapen*; *wagon-lit*); **–wandelaar,** m. –s (*iem., die in de slaap opstaat en rondloopt*); **–wandelen,** o. (*het wandelen of lopen in de slaap*), als w.w.: hij slaapwandelde, h. geslaapwandeld, of wandelde in de slaap, h. in de slaap gewandeld; **–wekkend,** bn. (*de slaap opwekkend*; fig. *vervelend*): –*e middelen*; *een* –*e redevoering*; **–zaal,** v. –zalen; **–zak,** m. –zakken (*een soort van dikgevoerde zak, die het gehele lichaam behalve het hoofd omgeeft, waarin men slaapt*, inz. *op plaatsen, waar geen slaapgelegenheid is*, b.v. *voor ontdekkingsreizigers in koude luchtstreken enz.*; ook: *zak van lakens of dekens voor kampeerders*); **–ziekte,** v. (*tropische ziekte, veroorzaakt door éénceller dierlijke parasieten, die in 't bloed leven en overgebracht worden door de tsetsevlieg*): *de lijder verkeert in een slaapachtige toestand, die eindelijk overgaat in de dood*; **–zucht,** v. (*onweerstaanbare neiging tot slapen*; ook: *bepaalde ziekte als gevolg van een ontsteking v. d. hersenen, ook wel minder juist slaapziekte genoemd*).

slaat'je, o. (*kleine hoeveelheid toebereide salade*): *een lekker* –; van de stam van *slaan* met een woordspeling met *sla*: *ergens een* – *uit slaan*, een voordeeltje aan iets hebben; ook: *een* – *maken*, zoet winstje.

I. slab, zie slabbe.

II. slab, slab'be, v. slabben, slabbetje (*morsdoekje, kwijllapje*; *strook lood, tegen inwatering ingemetseld*).

slabak'ken, slabakte, h. geslabakt (*talmen, lui zijn*; *minder worden, verflauwen, kwijnen*): *die jongens* – *met hun werk*.

slabak'ker, m. –s (*treuzelaar*); **slabakkerij',** v.

slabba'ris, m. (*long, mond*): Z.-N. zegsw. *ergens zijn* – *in* (of: *tussen*) *slaan*, ongevraagd zijn mening zeggen over.

slab'be, v. –n (*panharing*).

slab'ben, slabde, h. geslabd (*drinken, slobberen*; gew. *morsen met eten*): *de honden* – *het water uit de emmer*.

slab'beren, slabberde, h. geslabberd (*slobberen*; *de tong snel bewegen*; ook gew. *morsen bij het eten en drinken* inz. v. kinderen).

slab'berlap, m. –lappen (Z.-N. *slab* **II**).
sla'bed, o. –bedden (*tuinbed met sla*).
sla'boon, v. –bonen (*prinsessenboon*).
slacht, v. (1 *het slachten*; 2 *wat het slachten van een dier of dieren oplevert: vlees, vet, huiden*): 1 *November is de maand der –*; 2 *het inlands slacht,* inz. *kalfsvellen.*
slacht'afval, o.: *zeelt wordt in vijvers met – gevoed*; **–bank,** v. –en (*bank, waarop vee geslacht wordt of na het slachten uitgebeend en verdeeld wordt*; inz. *plaats, waar geslacht wordt*; *het geslacht worden*; fig. *moord, slachting*): *ter – voeren*; **–beest,** o. –en (*beest* inz. *rund, dat geslacht gaat worden*); **–bijl,** v. –en (*slagersbijl*); **–blok,** o. –blokken; **–dier,** o. –en (*slachtbeest*).
I. slach'ten, slachtte, h. geslacht (*gelijken op, evenaren*): *hij slacht zijn vader*; gew.
II. slach'ten, slachtte, h. geslacht (1 *doden,* inz. *van vee, met de bedoeling het als spijs te gebruiken* inz. *op een wijze, die aan zekere vakkennis is gebonden*; 2 lit. t. van mensen: *op bloedige wijze doden*; 3 van bijen: *doden voor het uithalen van de honing*): 1 *een varken –*; *vers geslacht vlees*; 2 *we – ze!* 3 *op de leveringsdag van de honing de bijen –.*
slach'ter, m. –s (*slager, vleeshouwer,* niet zeer gebruikelijk in Holland; *bijendoder*).
slachterij', v. –en (*het slachten*; *slachtplaats*; *beroep, bedrijf, winkel v. d. slager*).
slacht'geld, o. –en (*geld, dat voor het slachten betaald wordt*; ook: *belasting op of recht voor het slachten*); **–hamer,** m. –s (*hamer, waarmee men het slachtvee dolt*); **–huis,** o. –huizen ([*stedelijke*] *inrichting tot het slachten van allerlei vee*); zie abattoir.
slach'ting, v. –en (*de handeling van slachten*; fig. *doodslag, moord op grote schaal*; scherts. *opruiming*; ook: *het doden van bijen om de honing te bemachtigen*): *–en niet zichtbaar van de openbare weg*; *onder de bezetting een – aanrichten.*
slacht'loon, o. –lonen (*slachtgeld*).
Slacht'maand, v. –en (*November*).
slacht'masker, o. –s (*toestel in de vorm v. e. masker, waarmee slachtvee door een schot gedood wordt*); **–mes,** o. –messen (*slagersmes*).
slacht'offer, o. –s (1 *offerdier, dat ter ere van God of bij de heidenen ter ere der goden op een altaar werd geslacht*; 2 fig. *iem., die het offer is van de belangen, hartstochten enz. v. e. ander*; *iem., die het moet ontgelden, lijden: lijder, lijderes*): 1 *Salomo droeg honderden runderen als – op aan Jehova*; zie hecatombe; 2 *de pest maakte tal van –s*; *dat lieve burgermeisje, – van zijn eerzucht*; **–offerande,** v. –n (lit. t. *bloedig offer*).
slacht'offeren, –offerde, h. geslachtofferd (*slachten en offeren van dieren*).
slacht'plaats, v. –en (*plaats, waar vee geslacht wordt*); **–schiettoestel,** o. –toestellen (*slachtmasker*); **–tijd,** m. (*de tijd der slacht,* inz. *van dieren, waarvan het vlees ingezouten enz. wordt, b.v. varkens: November*); **–vee,** o. (*vee bestemd, om geslacht te worden*).
sladood', m. en v. (oorspr. *doodslager*; thans *lange, magere persoon*): *lange –!*
sla'felijk, bn., bw. (inz. Z.-N. *zwaar*): *–e arbeid verrichten*; *– arbeiden.*
slag 1 m. slagen (1 *een slaande beweging met het doel om te treffen*; *de min of meer krachtige aanraking: klap, houw enz.*; 2 *rampspoedige of zwaar treffende ervaring, zwaar verlies, verdriet, ramp*; 3 *een* [*snelle*] *slaande beweging om een bal enz. voort te bewegen: de keer dat een bal voortbewogen wordt, het geheel der bewegingen, die men de bal doet ondergaan, totdat een zeker resultaat is bereikt*; ook wel: *punt*; *manier van slaan*; *de speler, die moet slaan*; 4 *het slaan van water tegen een wal, op een kust*; 5 *golvende beweging in het water, zonder gedachte aan aanraking met een wal of kant*; 6 *het slaan van olie*; 7 *ontmoeting tussen vijandelijke strijdmachten*; 8 *zet, waarbij men een schijf of stuk van de tegenpartij slaat,* niet bij schaakspel; 9 *krachtige aanraking door slaan plaatshebbend* inz. met het oog op het daarbij voortgebrachte geluid; 10 *krachtige luchtverplaatsing als gevolg van een ontploffing, electrische ontlading enz.*; 11 *snelle besliste handeling* [*onverwachte*] *om zich hiermee enig voordeel te verzekeren*; 12 kaartspelen: *recht van dengene, die de hoogste kaart heeft gespeeld om de uitgespeelde kaarten op te nemen als winst*; *de als winst opgenomen kaarten*; 13 in uitdrukkingen: *ogenblik, dat er geslagen wordt*; 14 *het slaan van, keer dat het hart of de pols slaat, klop*; 15 met betrekking tot het slaan van een uurwerk: [a]) *de handeling,* [b]) *elk van de afzonderlijke geluiden*; 16 *het slaan van vogels, keer, wijze waarop een vogel slaat*; 17 sport: *het uitslaan van de armen bij het zwemmen, van de benen bij het schaatsenrijden*; *het in het water slaan en door het water halen van een riem of riemen bij het roeien*; *een keer, dat men dit doet*; *stijl van zwemmen enz.*; 18 [a]) *het slaan, klappen met een zweep*; *één keer*; *wijze waarop*; [b]) *het uiteinde van de zweep, dat het klappen bewerkt*; 19 in zegsw. *gelijke maat*; 20 *bijzondere beweging, handigheid, manier van doen om iets goeds te verrichten*; 21 *keer, dat iets rondgedraaid wordt*; *wijze of snelheid van ronddraaien*; idem van een zuiger: *keer, dat hij op en neer gaat*; *wijze waarop*; *afstand waarover*; 22 *draai, kink*; 23 *elk van de windingen, waarmee een kabel, touw, draad enz. opgerold, opgewonden enz. is*; 24 *ruimte tussen lading en want* [*aan te vullen*]; 25 *aantal rechthoekig geschikte turven,* als grondslag van een stapel; 26 *elk der afdelingen, waarin bouwland met het oog op de vruchtwisseling is verdeeld*): 1 *een – met de vuist, met een sabel, met een bamboes*; *zonder – of stoot,* zonder strijd; *– op slag,* keer op keer; *er een – naar* (of: *in*) *slaan,* gissen, iets op goed geluk doen; 2 *dat was voor hem een zware* (of: *harde*) *–,* groot verlies, grote ramp; 3 *een mooie –*; *elk spel bestaat uit vijf slagen*; *een onderhandse –,* manier van slaan; *– slaat de bal terug*; 4 *beveiligd tegen de – der zeevloeden*; 5 *er was veel – in het water*; 6 *verkocht slechts mindere soorten voor de –*; 7 *– leveren*; *de – bij Waterloo*; 8 *op – staande stukken*; 9 *met een – trok ze de deur dicht*; *met een harde – kwam de vuist op tafel neer*; 10 *de – van een pistool*; *met een harde – viel het boek op de grond*; 11 *zijn – slaan,* het juiste ogenblik weten waar te nemen om zich een gewenst voordeel te verzekeren; *zijn – waarnemen,* zijn kans; *met één –,* in één poging, met één optreden; 12 *alle slagen halen*; *aan* (*de*) *– zijn,* de laatste slag gewonnen hebben en dus uit mogen spelen; 13 *op – komen,* juist op dat ogenblik, op het juiste ogenblik; *op – het doen,* aan-

stonds; 14 *de slag van de pols* (of: *polsslag*) *was regelmatig*; 15 [a]) *op – van twaalven*; [b]) *de klok sloeg twaalf slagen*; 16 *de – van een vink*; 17 *aan de – gaan*, beginnen, aanpakken; *op – komen, raken, zijn*, op gang; (*zwemmen*) *met een tempo van 26 slagen per minuut*; *vrije – en borstzwemmen*; (roeien) *nog enige slagen en we waren er*; *met lange slagen over het ijs zwieren*; 18 [a]) *de kletsende – ener zweep*; [b]) *een nieuwe – aan de zweep*; 19 *– houden*; 20 *het is een –*; (*de*) *– van iets hebben*; (*de*) *– hebben om iets te doen*; *de – van iets verliezen, kwijtraken*; 21 *het rad een halve – omdraaien*; 22 *spiraalsgewijze draai of slag*; 23 *een draad met enkele slagen om de staven gewikkeld*; zegsw. *een – om de arm houden*, zie arm **I** 1 (eig. nog een bocht van het touw om de arm houden); 24 *de – met ledige kistjes opvullen*; 25 in deze bet. ook o. *turf goed aaneensluiten in het –*; 26 *drieslagstelsel*: *eerste – rogge, tweede – rogge, derde – boekweit*; **2** o. in bet. **1** slagen (1 *vogelknip*; ook: *duiventil*; 2 *aard, soort*): 1 *een vogel in het –*; *er zaten drie vreemde duiven in het –*; 2 *een wonderlijk – van mensen*; *wat is hij voor een – van* (*een*) *man?*

slag'ader, v. –en, –s (letterl. *kloppende ader*; *arterie, bloedvat, dat het bloed voert v. het hart af*); **–a'derlijk,** bn. (*van, in een slagader*): *–bloed*, dat door de slagaders stroomt, oorspr. zuurstofrijk bloed; zie aderlijk.

slag'balk, m. –en (*horizontale, enigszins boven de vloer uitstekende balk, waartegen een stel deuren aanslaat*, bij een sluis; bij een watermolen: *horizontale dekbalk aan het eind van de waterloop*); **–bed,** o. –bedden (*stellage naast een aflopend schip, ter hoogte van de kimmen, dat het in evenwicht helpt houden*); ook, –bedding, v. –en; **–beitel,** m. –s (olieslagerij: *zware wig om de olie uit te persen*; *beitel, waarmee men groeven slaat*).

slag'boeg, m. –en (*wending van de boeg bij het overstag gaan*; *streek bij het laveren over een boeg*; fig. *gelukje*): fig. *dat was een – voor hem*; *hij heeft de – mee*, geluk; ook, boeg'slag; **–boom,** m. –bomen (*horizontaal liggende, in verticale en ook in horizontale richting draaibare boom of balk ter afsluiting v. e. weg*; fig. *afsluiting, belemmering*): fig. *de –bomen tussen de volkeren verdwenen*, scheidsmuren; **–cijfer,** o. –s (*slagstempel om een cijfer mede te slaan*); **–deur,** v. –en (*openslaande deur*, inz. aan een sluis; gew. *kleine deur in een grotere*); **–dorpel,** m. –s; **–drempel,** m. –s (*drempel, waar een deur tegenaanslaat*, inz. *bij een sluisdeur*).

sla'gel, m. –s (*houten moker met lange steel, heihamer*; *houten hamer in de lengte aan een steel bevestigd of gesteeld blad tot het effen slaan enz. van lood of zink*); zie slegel.

sla'gen, slaagde, i. geslaagd (1 *zijn pogen gelukt zien*; *zijn pogingen tot een goed einde brengen*; 2 *doel treffen*; inz. *goed uitvallen, gelukken*): 1 *in iets –*, b.v. in een onderneming; *met iets –*; *bij iem. –*, inz. met betrekking tot een huwelijksaanzoek; *– voor* (d.i. in het examen doen voor) *Frans*; *voor een examen –*; zonder voorzetsel en bepaling: *twee leerlingen slaagden*; 2 *de onderneming slaagde*; *een zeer geslaagde proeve van*.

sla'ger, m. –s (*slachter*; niet gewoon in Z.-N.; zie beenhouwer): *spek-, varkens–*; in samenst.: *iem., die slaat*, b.v. *koper–*.

slagerij', v. –en (*vleeshouwerij, beroep, bedrijf, winkel enz. van den slager*).

sla'gersbank, v. –en (*slachtbank*, inz. *voor kleinere dieren, vleesbank*); **–bijl,** v. –en (*slachtbijl*); **–boekje,** o. –s (*notitieboekje v. geleverde vleeswaren*); **–hond,** m. –en (*grote hond v. e. slager, ook gebruikt als trekhond*); **–jongen,** m. –s: *–s op de fiets*; **–knecht,** m. –s; **–mes,** o. –messen; **–patroon,** m. –s; **–rekening,** v. –en; **–staal,** o. (*aanzetstaal voor slagers*); **–winkel,** m. –s; **–zaak,** v. –zaken.

slag'hamer, m. –s (*grote plethamer*; *hamer, waarmee men een stempel in hout slaat*); **–hoedje,** o. –s (*kruitdopje, cilindervormig metalen dopje, gevuld met een ontplofbaar mengsel, dat door slaan* [*van de haan*] *ontploft*); **–horloge,** o. –s (*horloge met slagwerk, repetitiehorloge*); **–hout,** o. in bet. 2 en 3 –en (*hakhout*; *hout, waarmee men slaat* b.v. om de scheven uit het vlas te slaan; Z.-N. *draagstuk voor metselwerk*); **–instrument,** o. –en (*muziekinstrument dat door slaan wordt bespeeld b.v. triangel, bekkens*); **–kruit,** o. (*door een slag ontploffend buskruit o.a. vulsel voor slaghoedjes*); **–kwik,** o. (*ontplofbare stof, bereid door een oplossing van kwik in salpeterzuur, te gieten in alcohol van 90°*); **–lijn,** v. –en (*met een kleurstof bestreken gespannen lijn, waarmee men rechte lijnen trekt op te bewerken hout, steen enz., door haar er tegen te laten slaan*); **–linie,** v. –s, –liniën (*opstelling van troepen naast elkaar om slag te leveren, slagorde*; ook: *tweede linie van slagvaardig opgestelde troepen, achter de voorhoede*); **–molen,** m. –s (*oliemolen*; Z.-N. *olieslagerij*); **–net,** o. –netten (*dichtslaand net voor vogels, voor vissen*); **–orde,** v. –n (*opstelling van troepen of schepen, om slag te leveren*): *in – stellen*; *zich in – scharen*; **–pen,** v. –pennen (*zware, sterke pen uit de vleugel van een vogel*): zegsw. *iem. een* (of: *de*) – (of: *slagpennen*) *uittrekken, uitrukken*, hem zijn grootste kracht ontnemen, hem machteloos maken; **–regen,** m. –s (*regen, die met grote kracht neerslaat, plasregen*; *regenbui, die met kracht neerslaat*); **–regenen,** –regende, h. geslagregend; **–rijm,** o., zie rijm; **–ring,** m. –en (*de dikste kring rondom de wand ener* [*toren*]*klok en waarop de klepel slaat*); ook, slagrand; **–room,** m. (*vette room, die door afkoelen en kloppen dik gemaakt kan worden*; *de stijf geklopte room*): *koffie met –*; beter geklopte room; **–sas,** –sassen (*sas* **I**, *ontbrandend door botsing, wrijving of scheikundige werking*); **–schaduw,** v. –en (*schaduw van een persoon of zaak, zich aftekenend op een andere zaak*, inz. *op de grond*; soms in tegenstelling tot bijschaduw; *kernschaduw*): *de –en der voorbijdrijvende wolken*; **–schip,** o. –schepen (*groot oorlogsschip, waarvan de kracht meer ligt in de bewapening dan in de snelheid*); **–soldeer,** o. (*hardsoldeer*); **–stijl,** v. –en (*stijl met spanning, waarin een sluisdeur hangt en waartegen ze sluit*); **–tand,** m. –en (1 *grote, buiten de bek uitstekende tand van sommige dieren*; 2 *scheurtand van een roofdier*): 1 *de – van olifanten, wilde zwijnen, tapirs, walrussen*; 2 *de leeuw zal hem de blanke –en in de korte rimpelige nek slaan*; **–uurwerk,** o. –en (*uurwerk, dat bepaalde tijdstippen, hele en halve uren door slaan aangeeft*).

slagvaar'dig 1 bn. (1 eig. *gereed om slag te*

leveren; gereed om te slaan; 2 *vaardig, om door antwoord spot of verwijt af te weren; gevat*): 1 *de troepen waren –;* 2 *de –e debater risposteerde op alle interrupties;* **2** bw. (*met gevatheid in het antwoorden*): – *antwoorden op de interrupties;* **slagvaar'digheid,** v.: *de – van het leger; in het debat zijn – tonen.*

I. slag've(d)er, v. –ve(de)ren (*slagpen*).

II. slag'veer, v. –veren (*veer, die de haan van een geweer doet overgaan*).

slag'veld, o. –en (1 *veld, waarop een slag geleverd wordt of is;* 2 *vlak gemaakte plaats, waar de slagen turf worden neergezet*): 1 *de –en in N.-Frankrijk;* 2 *het slag- of zetveld.*

slag'werk, o. –en (*werk, raderwerk, veer, hamer enz., dat een uurwerk doet slaan*).

slag'woord, o. –en; germ.; beter leuze.

slag'zee, v. –zeeën (*stortzee*).

slag'zij(de), v. (*overzijdse helling van een schip*): – *maken,* overhellen.

slag'zin, m. –zinnen (*kort en suggestief geformuleerde bewering*); germ.

slag'zwaard 1 o. –en (*groot* [*recht, tweesnijdend*] *zwaard om mee te slaan,* inz. gehanteerd wordend met twee handen); **2** v. –en (*snijbonensoort met lange en brede peulen*).

I. slak, v. slakken, ook gew. **slek,** v. slekken (1 *buikpotig weekdier met twee of vier kopuitsteeksels, met kauworgaan en een spieractige voet;* 2 *zekere inrichtingen om de waterstand in een sluis te regelen;* 3 *loopboom* inz. *aan een drukpers*): 1 *aan iets gehecht als een – aan haar huisje;* zegsw. *op alle slakjes zout leggen,* alle fouten aanwijzen; 2 *een –,* [a]) in de sluismuur uitmondend riool, [b]) klinket i. e. sluisdeur; 3 *evenwijdige slakken.*

II. slak, v. slakken (Duits: Schlacke van schlagen = slaan, eig. afgeslagen metaalsplinter: 1 *steenachtige of glasachtige afval van uitgesmolten metaalertsen of gesmolten metalen, toegepast op elk der klompen of brokken van deze afval;* 2 *samengesmolten stuk steenachtige afval van verbrande steenkool, verbrand vuilnis enz., sintel*): 1 *vloeibare slakken; slakken als meststof;* als stofn. *de – van 't ijzer;* 2 *as en slakken verwijderen.*

III. slak, v. slakken (*vel v. e. ontijdig geboren of ongeboren kalf; plooibare verbinding tussen de zijkanten van voor- of rugzijde of v. d. schotten v. e. portefeuille of portemonnaie*).

IV. slak, bn., bw.; slakker, –st (*slap, losjes, niet gespannen*): – *weer,* onvast; gew.

sla'ken, slaakte, h. geslaakt (van slak **IV**: 1 *losmaken, een band of andere bevestiging;* 2 *loslaten, vrijlaten;* inz. van woorden, geluid: *uiten*): 1 *iems. boeien –,* lit. t.; 2 *een zucht, een kreet –;* nog lit. t., vero. *de teugel –,* vieren.

slak'gat, o. –gaten (*slak* **I** 2[a]).

slak'hoorn, m. –s (vroeger *alg. naam voor in huisjes levende slakken;* ook: *spiraalvormige schelp*).

sla'king, v. –en (*losmaking*): lit. t. *het uur der –,* het stervensuur.

slak'kelijn, v. –en (*slinger-, schroef-, spiraallijn*).

slak'kengang, m. –en in bet. 2 (1 *de gang ener slak* inz. fig. *een zeer langzame gang;* 2 *schroeflijn, schroefgang*): 1 *die zaak gaat de –;* 2 *de – van een ijzeren, koperen, houten schroef;* **–huis,** o. –huizen, inz. **–huisje,** o. –s (*kalkachtige schaal van een slak; gedeelte van de inwendige gehoorgang: beentje met spiraalvormige windingen in het labyrinth;* ook: *ruimte, waarin het schoepenwiel van een centrifugaalpomp ronddraait*).

slak'kenmeel, o. (*meel van slakken uit hoogovens, die bij het winnen van ruwijzer ontstaan of van slakken, bij de staalbereiding verkregen, dit laatste kunstmeststof*).

slak'kensteker, m. –s (eig. *priem, naald, waarmee slakken gestoken worden en verwijderd;* spott. *bajonet, korte sabel*).

slak'kenwol, v. (*vlokachtige stof, verkregen door in de vloeibare gesmolten slakken lucht of waterdamp in te blazen, o. a. gebruikt tot opvulsel en verpakking*).

slak'kevet, bn. (Z.-N. *zeer vet*).

sla'lepel, m. –s (*salade-lepel: lepel met bijbehorende vork, soms ook verbonden*).

sla'lom, m. (Noors eig. dalende weg, weg met hindernissen; skisport: *afdaling met hindernissen* d. z. *door vlaggen gevormde doorgangen*); **–wedstrijd,** m. –en.

sla'met (O.-I. *welvaren* [ook als wens, gelukwens]; *welvarend* [vragend, als groet]). (e = ə).

sla'metan, v. –s (O.-I. *gezamenlijke feestmaaltijd, voorafgegaan door gebed, bij gewichtige gebeurtenissen in het gezin of het huis;* ook wel = sedekah'). (e = ə).

slameur', v. (Z.-N. *beslommering*).

slamier', m. en v. –en (*onhandig, lang mens, lijs*).

slampam'pen, slampampte, h. geslampampt (*slempen, brassen*); vero.; **–er,** m. –s (*brasser, drinkebroer,* vero.; thans: *leegloper, haveloze kerel;* ook: *rare snijer, dwaze vent, snuiter*); **–erij',** v. –en (*slemperij*); vero.

I. slang, v. –en, slangetje (samenhangend met *slingeren*: 1 *kruipend dier, rolrond, zonder poten en de oogleden met elkaar vergroeid; zinnebeeld* o. a. *der boosheid, der verleiding;* 2 bij verg. *naam van allerlei voorwerpen: tuinslang enz.;* 3 *soort van kronkelend vuurwerk*): 1 *vergiftige –en; een – met de staart in de bek,* symbool der eeuwigheid, der oneindigheid; fig. boosaardig vrouwspersoon; z. serpent; 2 *de – ener waterleiding;* als stofn. *1700 m –;* 3 *lichtende, flikkerende slangen, en fluitende vuurpijlen; de – v. Lerna,* de hydra; z. ald. (Gr. ler'na = moeras en stad aan de kust van Argolis).

II. slang, o. (Eng. *groeptaal: eigenaardig spraakgebruik,* b.v. *van een bepaalde stand, een beroep, een bedrijf*); verg. argot.

slang'aal, m. –alen (*een soort v. zeeaal*).

slang'brandspuit, v. –en (*brandspuit met een slang of slangen van leer enz.*), uitvinding van Jan v. d. Heyden te A'dam (1672).

slan'gebeet, m. –beten; **–kop,** m. –koppen; zie ook slangenkruid; **–lijn,** v. –en (*slingerende lijn*); **–mens,** m. –en (*kunstenmaker, zeer lenig en buigzaam, die zich in allerlei bochten kan wringen*).

slan'genbezweerder, m. –s (*iem., die vertoningen geeft met gevaarlijke* [*giftige*] *slangen, die hij in zijn macht heeft*); **–bloem,** v. –en (naam van planten o. a. van *smalbladige bastaardwederik, kattestaart;* Lat. epilobium angustifolium); **–broed,** o. (*jonge slangen*); **–dienst,** m. (*afgodische verering van slangen*); **–ei,** o. –eieren; **–geblaas,** o. (*geluid, gesis, gesijfel van slangen*); **–gebroed(sel),** o.; zie –broed; **–gesijfel,** o. (*–geblaas*); **–gif, –gift,** o. (*dodelijk vergif, dat de slang door een holle tand in haar bovenkaak, bij het bijten in de wonde brengt*);

–haar, o. (myth. *het uit slangen bestaande haar der Furiën of Gorgonen*); **–hout,** o. (*naam van tropische houtsoorten* inz. van setrychnos colubrina, *geneesmiddel tegen slangebeet; fraai gevlamd hout van* mimosa guianensis); **–kruid,** o. (*ruwbladige plant;* Lat. echium vulgare; *aan de stijl bevinden zich twee stempels, wat aan een slangetong doet denken;* ook, slangekop; gew. ook benaming van andere planten); **–wagen,** m. –s (*wagen met de slangen der brandspuiten*); **–wortel,** v. (*een moerasplant;* Lat. calla palustris).

slan'getong, v. –en (*tong van een slang;* benaming van planten o. a. van het pijlkruid; *boosaardige vrouw, lasteraarster*); **–vel,** o. –vellen (eig. *vel van een slang;* fig. *boosaardige kwaadspreekster*).

slang van Ler'na, zie slang **I.**

slank, van de stam van slinken, **1** bn. (*smal, recht en enigszins lang maar toch evenredig en krachtig*): *– van leest; het –e meisje, –e vingers; een –e toren, –e populieren;* ook: *een –e vaas;* **2** bw.: *– oprijzende torens;* **–heid,** v.

sla'olie, v. (eig. *olie voor sla: olijfolie, olie uit aardnoten*): *– in de bet. van olie uit slazaad is zeer ongewoon.*

slap, slapper, –st, **1** bn. (1 *niet strak, niet gespannen;* 2 van weefsels, klederen: *niet stijf, zeer plooibaar;* 3 *niet stevig, zonder weerstand, geneigd neer te zakken, om te vallen of door te buigen;* 4 van personen of lichaamsdelen: *met weinig lichamelijk weerstandsvermogen, met weinig spierkracht, weinig stevig;* inz. na een ziekte; 5 van de wind: *niet krachtig, zwak;* 6 van winter[weer]: *niet streng;* 7 van vloeistoffen: *met veel water, van zwak gehalte;* 8 *geneigd uit te vloeien, met weinig samenhang, niet stijf of taai;* 9 van personen: *niet doortastend, niet flink;* van handelingen: *van weinig doortastendheid getuigend;* 10 van uitingen: *niet pittig, niet kernachtig;* 11 *niet druk, waarin weinig omgaat;* 12 *met weinig vraag, met weinig kooplust, niet willig*): 1 *dansen op de* (of: *het*) *slappe koord; slapper wordende banden;* 2 *een slappe hoed, boord;* 3 *het mondstuk der cigaret wordt slap; de slappe veenbodem;* 4 *een slappe maag; ik was na de griep zo –; zo – als een vaatdoek; zich – lachen;* 5 *met slappe winden was slechts één scheprad in de molen dienstbaar;* 6 *een slappe winter zonder vorst;* 7 *slappe koffie;* 8 *slappe was, slappe stopverf;* 9 *dat slappe en onbeduidend geslacht; met slappe hand regeren; een slappe ijver; een – dankje;* 10 *een slappe grap; een – taaltje;* 11 *in de slappe tijd;* 12 *olie –; de markt is –;* nog van schepen: *– op het roer zijn,* niet gemakkelijk naar het roer luisteren; **2** bw. (1 *met weinig spanning, met weinig stevigheid;* 2 *met weinig doortastendheid;* 3 *met weinig bedrijvigheid*): 1 *het hoofd hing – op zijde;* 2 *de oorlog – en traag voeren;* 3 *het gaat – met de negotie, op de beurs.*

sla'peloos 1 bn. (v. d. nacht, e. tijd: *zonder slaap doorgebracht*): *een slapeloze nacht;* **2** bw. (*zonder slaap, zonder te slapen*): *de nacht – doorbrengen;* **slapeloos'heid,** v.

sla'pen 1 sliep, h. geslapen (1 *de bekende regelmatige rust door verdoving van de zintuigen en geestvermogens ondergaan;* in ruimere zin: *zijn nachtrust nemen, de nacht rustende doorbrengen;* 2 bij verg. van de rust der doden; 3 *niet waakzaam, niet werkzaam zijn, suffen* gew. met ontkenning; 4 *tijdelijk of vooralsnog buiten werking of niet van kracht zijn, ter zijde gelaten worden; rusten;* 5 van ledematen: *tijdelijk krachteloos zijn en gewoonlijk tegelijkertijd een tintelend gevoel geven,* als gevolg van gestoorde bloedsomloop): 1 *rustig, onrustig, lekker, vast –; de slaap des rechtvaardigen –; een –de juffrouw,* somnambule; *slaap wel! – als een roos, een os, een marmot* (Z.-N. *otter*), vast; *–de rijk worden,* zonder er iets voor te doen; *wij – achter; ik zal er eens op* (of: *over*) –, het tot de vlg. dag in beraad houden, rijpelijk overwegen; 2 *zijn vader sliep ook in zee;* 3 *het bestuur slaapt niet, integendeel!* 4 *dit wetsontwerp heeft lang geslapen; vele dieren, ook planten – des winters; –de aandelen,* die niet voor winstuitdeling in aanmerking komen, vóórdat bepaalde voorwaarden vervuld zijn; 5 *een voet, een been kan –;* nog: Z.-N. *geen oog –,* dichtdoen; zie dag **I;** **2** zn. o. Z.-N. *geen – vinden,* nachtverblijf.

sla'per, m. –s (1 *iem., die slaapt;* 2 *iem., die veel slaapt of slaperig is;* 3 *dromer, suffer, slaapmuts;* 4 *maat, die als standaard bewaard en overigens niet gebruikt wordt* [van maten en gewichten]; *ligger;* zie micron; 5 *slaperdijk;* 6 *ligger of legger, die iets steunt* b.v. *rib of bint, die een onder het dak in hellende stand gemetselde schoorsteen ondersteunt*): 1 *ga den – wekken;* 2 *slapertje, gapertje, kijk-in-de-pot!* 3 *wat ben jullie toch –s;* 4 *de –s, onder een glazen stolp bewaard;* 5 *de – hield het uit;* 6 *ijzeren –s aanbrengen.*

sla'perdijk, m. –en (*binnendijk, die, zolang een buitendijk* [*de wakende dijk*] *het water keert, geen dienst doet*): *verzwaring van de –.*

sla'perig 1 bn. (1 *slaap hebbende, geneigd te slapen;* 2 *van neiging tot slapen getuigend, niet opgewekt, vervelend;* 3 *niet waakzaam, niet actief*): 1 *wat word ik – door die warmte; de zeelucht maakt mij –;* 2 *een gerekte, –e conversatie; met een –e blik;* 3 *wat zit hij er weer – bij,* dromerig; nog wel: *slaperig weer,* slaapwekkend; **2** bw.: *ik luisterde –,* als iem., die slaap heeft; **sla'perigheid,** v.

slaphar'tig 1 bn. (*flauwhartig, niet doortastend, niet flink;* ook wel: *kleinmoedig, beschroomd*): *die –e ouders;* **2** bw.: *zich – van de taak afmaken;* **slaphar'tigheid,** v.

slap'heid, v. (*het slap-zijn*): *de – van een koord; – van zenuwen,* zwakte; *– van handel,* stilte; *– en gebrek aan wil.*

slap'jes, bw.: *het gaat er – met de zaken.*

slap'lenden, m. en v. –s (*iem., die slap of zwak in de lenden is; iem. zonder pit of geestkracht*); **–len'dig,** bn., bw. (*zonder pit, kracht, lamlendig*).

slapmoe'dig, bn., bw. (*zonder energie;* ook, *blo*).

slap'pekoord of **–koord',** o. en v. –en (*slap of niet strak gespannen koord, waarop de kunstenmaker danst, loopt enz.*).

slap'pen, slapte, i. geslapt, gewoonlijk gebruikt men verslappen: *de vlag slapte in elkaar,* verloor de strakheid of spanning; *de wind gaat –,* minder krachtig worden.

slap'pigheid, v. (*slapheid*).

slap'ping, v. –en (*oud touwwerk, dat niet meer rekt, veelal gebruikt voor sjorringen, omkleding van kabels of staand want enz.*); zie smarting en smarten.

slap'te, v. (1 *gebrek aan flinkheid, doortastendheid*; 2 *toestand, dat er weinig omgaat in het bedrijfsleven, een bedrijf enz.*; in 't alg. = *slapheid*): 1 *na een tijd van –. flink aanpakken*; 2 – *in nering en handel.*
slat, v. (*modder, slijk uit sloten*; gew. *sloot*).
slat'ten, slatte, h. geslat (inz. in Friesland: *uitdiepen, baggeren*): *e. sloot–*; **slat'ter,** m. –s.
sla'tuin, m. –en (*groente- of moestuin, waarin vooral sla wordt geteeld*).
slat'werker, m. –s (*veenwerker, baggerman*).
I. Sla'ven, m. mv. (*volkerengroep der Indo-Germanen*, inz. in O.- en Z.-O.-Europa): *Russen, Serviërs, Polen zijn –*; zie slaaf.
II. sla'ven, slaafde, h. geslaafd (*als een slaaf, d. i. hard en aanhoudend werken; zwoegen, zich afbeulen*).
sla'venarbeid, m. (*arbeid [als] v. e. slaaf*; fig. *moeilijke, zware, aanhoudende arbeid*); **–dienst,** m. –en (*dienst van een slaaf, slavernij; dienst, waarin men zeer hard werken moet*); **–haler,** m. –s (*slavenschip; schip, waarmee slaven*, inz. *negers werden vervoerd; de kapitein van zulk een schip*); **–handel,** m. (*handel in slaven*); **–handelaar,** m. –s; **–houder,** m. –s (*iem., die slaven hield*); **–jacht,** v. –en (*rooftocht op slaven*, d.i. *op negers, om ze als slaven weg te voeren*); **–juk,** o. –jukken (*juk, waarmee slaven aan elkaar verbonden werden*, inz. *boom met halsringen, als men ze naar de markt voerde*; fig. *drukkende dienstbaarheid, slavernij*); **–keten,** v. –s, –en (*ketting, waarmee men slaven boeide*): *in–s zuchten*, fig. zijn vrijheid geheel missen; **–leven,** o. (fig. *honds, ellendig, treurig leven*); **–markt,** v. –en (*markt, waarop slaven verhandeld werden*); **–schip,** o. –schepen (*slavenhaler*); **–werk,** o. (*slavenarbeid*); **–ziel,** v. –en (*kruiperige, slaafse aard*).
slavernij', v. (*de toestand van een slaaf*, d.i. *van hen, die geen rechtsbevoegdheid bezitten, maar het eigendom zijn van hun meester*; fig. *drukkende dienstbaarheid*): fig. *zuchten in –*.
slavin', v. slavinnen, slavinnetje (*vrouwelijke slaaf*).
Sla'visch, bn., bw. (*de Slaven betreffende*): *de –e talen; de Russen zijn –e volken.*
Slavo'nen, m. mv. (*Slaven*); **–vo'nisch,** bn.
sla'vork, v. –en; zie slalepel.
slecht 1 bn. (1 vero. *effen, vlak, glad*; fig. *eenvoudig*; 2 *gering, onaanzienlijk*; 3 *niet goed, niet deugdelijk; van mindere waarde, ongunstig; verkeerd werkend*; 4 *berispelijk, ondeugend, boos*): 1 *een zee zo – als het water in een glas; hier strijckt de grijze Raed het voorhoofd –; verkopen bij de –e* (of: *slichte*) *maat*, afgestreken; fig. *recht en – is Hollands aard*; 2 *van –e luitjes; een ridder arm en – en zonder have of land*; 3 *iets –s van iem. denken; –e betalers; een –e ruiter; ik heb een – gezicht; een –e keuze doen; – gras; – weer; dat is geen – leventje*; 4 *een – gedrag; –e manieren; een –e jongen*; **2** bw. (1 in verbinding met recht: *eenvoudig*; 2 *op onzedelijke, gewetenloze, zeer laakbare wijze*; 3 *op gebrekkige, onvoldoende, ondeugdelijke wijze*; 4 *niet dan met moeite; bijna niet*; 5 *op ongunstige, nadelige, onaangename wijze*; 6 *als iem., die zeer ziek of zeer zwak is*): 1 *ze zegt – en recht wat ze meent*, zonder omhaal, onopgesmukt; 2 *– handelen*; 3 *het kastje sloot –; – werken*; 4 *– verborgen jaloezie*; 5 *met dit contract ben ik – af*; 6 *je ziet er – uit.*
slecht'bijl, v. –en (*bijl met korte steel, om het hout te kanten*).
slech'ten, slechtte, h. geslecht (1 *vlak, glad, effen maken* inz. in technische toepassingen; 2 *door vlak maken doen verdwijnen*; 3 *afbreken, slopen, met de grond gelijk maken*; 4 oneig. *bijleggen* inz. in Z.-N.; 5 inz. in onbep. wijs van de zee: *effen, glad worden*): 1 *de strepen in het schilderwerk verdrijven of –*; 2 *de pachter moet de molshopen –*; 3 *wallen –*; 4 *een twist –*; 5 *de zee begon (af) te –.*
slecht'hamer, m. –s (*hamer voor het in het ruwe vlak maken van steenblokken; houten hamer om metaal te planeren*).
slecht'heid, v. in bet. 2 –heden (*het slecht zijn, het slechte* inz. in zedelijk opzicht: 1 *bezit van onzedelijke eigenschappen*; 2 *slechte daad*; 3 *slechte kwaliteit*): 1 *niet uit –, uit onnozelheid*; 2 *deze daad is een –*; 3 *de – v. h. hout*; ook, slech'tigheid, v. –heden.
slecht'hoofd, m. en v. –en (*sukkel, sul*); vero.
slecht'ijzer, o. –s (*zeker gereedschap voor het afwerken van metalen voorwerpen*): *–s of vlakijzers, of vlakkers.*
slecht'je, o. –s (*tijd, dat het water tussen twee hoge zeeën betrekkelijk effen is*; ook: *tussenpoze tussen vlagen*).
slecht'kwast, m. –en (*platte kwast van blank haar om de strepen te verdrijven*).
slechts, bw. (1 *alleen maar*; *alleen*; *niet meer dan*; 2 *eenvoudigweg, zonder ergens aan te denken of zich aan te storen*; 3 bij een wens: *maar*): 1 *je hebt – te bevelen; het was – de vraag; – één gulden*; 2 *vraag het –*; 3 *had – dat woord niet gezegd.*
slecht'valk, m. –en (letterl. = gewone valk: *valk, gebruikt voor de valkenjacht*; Lat. falco p. peregrinus).
slecht'weg, bw. (*eenvoudigweg, zonder omhaal*): *vertel mij – hetgeen gebeurd is.*
sle'de, v. –n, sleetje, ook: **slee,** v. sleeën (1 *voertuig zonder wielen op [van voren omgebogen] houten of metalen ribben*, tegenwoordig inz. gebruikt om over ijs en sneeuw te glijden, ook gebruikt als sleeptransportmiddel; vroeger ook als gesloten rijtuig voor personenvervoer; 2 *glijdend onderstel* b.v. voor een schip, dat men laat aflopen of op de helling haalt; 3 *glijdend deel van een draaibank of andere werkbank, waarin een gereedschap kan worden vastgezet*; 4 in technische toepassingen): 1 *een donkergroene –*; verg. arre–, ijs–, prik–, vrachtslee; *de vigilantes en de sleeën werden aangemeld*; 2 *de slee of wieg gaat met het schip te water*; 3 *de grondvorm van de – is een kruis*; 4 *de sleden van kopiëertelegrafen*, schuifbaar (dragend) deel, waarop de stiften zijn bevestigd; *de – v. e. scheepskanon*, toestel, waarlangs de affuit heen en weer kan schuiven.
sle'(d)evaart, v. –en ([*pleizier*]*tocht i. e. slee*).
I. slee, v. sleeën, sleetje (*slede*).
II. slee, sleeën **1** m. (*roosachtige, doornige heester, sleedoorn*; Lat. prunus spinoza); **2** v. (*de wrange, donkerblauwe steenvrucht*).
III. slee, sleeuw, bn. (1 *stomp, bot*; 2 *wrang, zuur*): 1 *mijn tanden zijn – van dat onrijpe fruit*; 2 *– als wilde pruimen*; min of meer gew.; **slee'heid, sleeuw'heid,** v.
slee'doorn, –doren, m. –s (*slee* **II**).
slee'ën, sleede, h., i. gesleed (*met de slee rijden of spelen*): *de jongens gaan –.*
sleef, slief, v. sleven, slieven (*grote hou-*

ten keukenlepel); gew. o. a. Twente.
I. sleep, m. slepen (1 *de handeling van slepen; keer, dat men sleept; een trek met een sleepnet*; 2 *iets, dat over de grond sleept of gesleept wordt*; inz. *lang afhangende en daardoor over de grond slepend deel van een kleed*; 3 *horde, die of raam dat over bouwland gesleept wordt om kluiten te breken*; 4 *reeks van schepen achter een sleepboot*; 5 *geheel van personen, die een ander volgen; gevolg; stoet; talrijk dienstpersoneel*; 6 *stoet, reeks of rij van personen of zaken*, zonder de gedachte aan het volgen v. e. persoon of zaak; 7 vero., lit. t. *reeks van gevolgen*; 8 *inrichting aan de wagen van een reddingsboot, waarover deze op- of afgesleept wordt*): 1 *een – doen*; 2 *een japon met lange –*; 3 *zware slepen*; 4 *een – van vier vrachtschepen*; 5 *een lange – van mensen achter het lijk; een sleep van lakeien*; 6 *een – van dames, edellieden*; 7 *een – van rampen*; 8 *de sleep daalt, zet zich op*.
II. sleep, bn. (Z.-N., gew. N.-N. *hellend*).
sleep'asperge, v. –s (*asperge, die in haar geheel gekookt en door de saus gesleept wordt, slierasperge*).
sleep'berrie, v. –s (*berrie, waarop men iets voortsleept*).
sleep'boot, v. –boten (*stoom- of motorboot, die dient om andere schepen te slepen*).
sleep'deel, v. –delen (*zware plank* [*met een sleep aangevoerd*]).
sleep'dienst, m. –en (1 *onderneming of organisatie voor het slepen van schepen*; 2 *dienstverlening, bestaande in slepen* [*v. e. schip*]): 1 *een nieuwe –*; 2 *de – is behoorlijk verricht*.
sleep'haring, m. –en (nl. *met het sleepnet gevangen*); **–helling,** v. –en (*hellend samenstel van palen en balken, waarop een schip tot herstel gesleept wordt*).
sleeping-car, v. –s (Eng. *slaapwagen*).
sleep'japon, v. –japonnen (*japon met sleep*); **–kaan,** v. –kanen, **–kast,** v. –en (*groot rivierschip zonder eigen beweegkracht*); **–loon,** o. –lonen (*loon voor het slepen* 3, 4); **–net,** o. –netten (*net, dat door het water of over de grond getrokken wordt: een visnet, een jachtnet voor vogels*); **–reis,** v. –reizen (*reis van een schip, dat sleept of gesleept wordt*).
slee'pruim 1 m. –en (de boom); **2** v. –en (de vrucht); zie slee **II.**
sleep'sabel, v. –s (*lange* [*cavalerie*]*sabel*).
sleep'schip, o. –schepen (*schip zonder eigen beweegkracht; gesleept schip*); **–stoomboot,** v. –stoomboten; zie sleepboot; **–stuk,** o. –stukken (*deel v. e. tram- of treinbeugel, dat langs de geleiding sleept*); **–tank,** v. –s (*dok of bassin, lange bak, waarin proeven genomen worden met scheepsmodellen, die er door gesleept worden; sleepproefstation*).
sleep'touw, o. –en (*touw, waaraan iets* inz. *een schip wordt gesleept*): *een schip op – nemen, hebben; iem. op – nemen*, oneig. iem. meeslepen tot handelingen (welke hij uit eigen kracht niet kan verrichten); *iem. of iets op* (ook: *aan*) (*het*) *– houden*, iem. aan het lijntje, een zaak slepende houden; **–tros,** m. –trossen (*kabel, waarmee het ene schip het andere sleept*), ook, –kabel; **–vaart,** v. (*vaart met door sleepboten getrokken schepen*); **–vaartbedrijf,** o.; **–visserij,** v. –en (*visserij met een sleepnet*).
sleep'voet, m. en v. –en (*iem. van wien een voet of de voeten over de grond slepen*); vero. **sleep'voeten** (*de voeten laten slepen, niet voort willen; schoorvoeten*): *zwaar –de runderen*.
sleep'zak, m. –zakken (*zakvormig sleepnet, kuil; een soort van drijfanker* inz. *bij reddingboten kegelvormige zak: v. zeildoek, die aan een zware tros achter het schip wordt gesleept tegen meesleuren met grondzeeën of dwarsgooien*).
sleet, v. (*het slijten, slijtage*): *er is – noch breuk aan*, het is geheel gaaf.
slee'tje, o. –s (*kleine slee* inz. *prikslee*).
sleets, bn.; sleetser, meest – (*zijn kleren, soms ook andere dingen sterk of gauw verslijtend*): *jongens zijn erg –*.
sleeuw, bn.; zie slee **III; –(ig)heid,** v.
sle'gel, m. –s (*grote houten hamer met lange steel*); ook, slagel: *de – rijst en raakt*.
sleg(ge), v. sleggen, **slei,** v. –en (*slagel*).
Sleip'nir, m. Germ. myth. het achtvoetige ros van Odin, beeld van de stormwind.
slek, v. slekken; gew., Z.-N.; zie slak.
slem, o. soms m. (van Eng. to slam = eig. slaan: term bij kaartspelen): *groot* – (alle slagen), *klein* – (alle slagen op één na) *maken*.
slemp 1 m. (*overdadig eten en drinken; smulpartij, brasserij*); **2** v. (*drank bereid door saffraan, thee, kruidnagels, kaneel en foelie* [*met eierdooiers*] *in melk te koken en te laten aftrekken en er vervolgens suiker bij te voegen*; gew. *dik gekookt vruchtensap*; Barg. *koffie*).
slem'pen, slempte, h. geslempt (*overdadig eten en drinken; brassen, smullen*).
slem'per, m. –s; **slemperij',** v. –en.
slemp'hout, o. (*hout, dat de verbinding vormt tussen de kiel en een der stevens*).
slemp'maal, o. –malen, **–partij,** v. –en (*smul- en drinkpartij*).
slemp'melk, v. (*melk voor slemp*); **–poeder,** o. (*poeder om slemp te maken*); **–tablet,** o. –tabletten (*slemppoeder in vaste vorm*).
slen'dang, v. –s (O.-I. *schouderdoek, sjaal van inlandse vrouwen, dienend als sieraad, veelal draagsjerp*).
I. slen'der, m. (*sleur*): *uit sleur of –*; zie slenter **II.**
II. slen'der, m. –s; zie slenter **I.**
slendriaan', m. (*sleur*): *de – volgen*.
slenk, v. –en (*moddergat in een weg of op het strand; geul* inz. *in een strand of schor; ondiepe kom in 't veen*; aardk. *inzinking v. d. bodem*); verg. horst.
slen'sen, Z.-N.; zie verslensen.
I. slen'ter, m. –s (*flard, lap*); – **I** = – **II.**
II. slen'ter, m. –s (1 *alledaagse gang, sleur*, inz. Z.-N.; 2 *streek, kleine list*): 1 *steeds de oude –*; 2 *allerlei –s gebruiken*.
slen'teraar, m. –s (*iemand, die slentert*).
slen'teren, slenterde, h., i. geslenterd (*langzaam en zonder doel* [*op zijn gemak*] *wandelen*): *langs de straat –*; **–gang,** m. (*slendriaan*).
sle'pen, sleepte, h. gesleept **1** overgankelijk (1 *een persoon of zaak zodanig trekkende voortbewegen, dat deze voortdurend over of langs iets schuurt of glijdt* [dikwijls: *met moeite*]; oneig. van een *trekken, waaraan iem. geen weerstand kan bieden*; 2 *als buit of winst naar zich toehalen of weghalen*; 3 *met een slede, ook met een* [*voortgetrokken*] *voertuig op wielen vervoeren* inz. als beroep; 4 van een vervoermiddel inz. een schip: *zijn eigen beweging overdragen op een ander door middel van een touw, ketting; op sleeptouw hebben*; 5 met *door iets: helpen die moeielijkheden of gevaren te boven te komen*; 6 met *na zich, met zich: tot*

gevolg hebben; 7 *met een sleepnet vangen, vissen*): 1 *hij sleepte zijn zoon de koepel uit*; *iem. bij* (of: *met*) *het haar* –; z. haar **I** 2; *iem. door het slijk* – (of: *sleuren*), veel laags van hem vertellen; *zijn been achter zich aan –d*; onoig. *de ziekte sleept hem ten grave*; 2 *ze sleepte alles van de zolder en stal wat ze kon krijgen*; *fooien* –, sleuren; 3 *het –, kruien, rollen van gedistilleerd*; 4 *een schip in de haven* –; 5 *iem. door een examen* –; 6 *treurige gevolgen na zich* –; 7 *leeuweriken* –; *snoeken* –; nog: *met iets* –, [a]) het trekkende voortbewegen; [b]) met moeite vervoeren, het bedrijvig overal met zich meenemen; **2** onovergankelijk (1 *gesleept worden*: *zich zodanig voortbewegen, dat een uiteinde of een gedeelte enigszins zwaar achterna schuift of glijdt over de bodem, of over een baan of geleiding*; 2 *tot op de bodem of in het water afhangen*; 3 *niet opschieten, niet vorderen*; 4 *lang gerekt worden*): 1 *die japonnen – langs de grond*; 2 *in het water – de takken*; 3 *de zaak bleef* –; 4 *een –de conversatie*; zie slepend; *de handel was –d*, niet levendig, traag.

sle'pend, bn. (fig. *langzaam, traag*): *hij telt de –e uren*; *een – gezang, een –e ziekte*, langdurig; *een –e stijl*, gerekt; *een –e voordracht*, temerig; *een zaak –e houden*, onafgedaan; *een –e gang*, trage; zie rijm.

sle'per, m. –s, slepertje (1 *iem., die iets voortsleept*; *iem., die voor het werk van voortslepen gebruikt wordt*; 2 *iem., die zijn bedrijf maakt van het vervoeren van vrachten oorspr. per slede*; 3 *arbeider in een kolenmijn, die de wagentjes met kolen over het smalspoor doet rijden*; 4 vero. *huurkoetsier*; 5 *sleperswagen*; 6 *iem., die een schip sleept*; 7 *visser met een sleepnet werkend*; 8 *sleepboot*; ook: *werktuig op de wal voor het slepen van schepen*; 9 *sleeptros, touw enz., waarmee het schip aan de sleepboot is verbonden*): 1 *kappers en –s van hout*; 2 *de –s met hun zware paarden*; 3 *loon der –s en houwers*; 4 *elk Amsterdammer heeft zijn eigen* –; 5 *te koop*: *een vigilante, twee –s*; 6 *de inlader heeft een vordering tegen den* –; 7 *Marker –s en repers*; 8 *een – met een groot sleepvermogen*; *een electrische* –; 9 *de –s, lange trossen, en vanglijnen*.

sle'persbaas, m. –bazen; **–bedrijf,** o. –bedrijven; **–gilde,** o. –n (*de gezamenlijke slepers*); **–knecht,** m. –en; **–loon,** o. –lonen; **–paard,** o. –en (nl. *voor een sleperswagen*); **–wagen,** m. –s (*laagwielig voertuig om vrachten te vervoeren*); **–werk,** o.

slet, v. sletten (*afgescheurde, oude, bemorste lap*; *slordig, gemeen enz. vrouwspersoon*).

sle'ter, m. –s (*lap[je], strookje, velletje*).

sle'teren, sleterde, h. gesleterd (Z.-N. *aan flarden scheuren*).

sle'tig, bn. (Z.-N. *sleet veroorzakend*).

slets, v. –en (Z.-N. *pantoffel*; *muil*; fig. *slons*).

slet'sen, sletste, h., i. gesletst (Z.-N. *op sletsen gaan*; *sloffen*).

sleuf, v. sleuven (*uitgegraven of uitgehakte langwerpige smalle opening*; *gleuf, groef*).

sleu'nen, sleunde, h. gesleund (Z.-N. *snoeien*): *olmen, eiken* –; (niet v. fruitbomen).

sleur, v. (*gedachteloos gevolgd* [*de goede gang van zaken of een zelfstandig optreden*] *belemmerend gebruik*): *de oude – volgen*.

sleu'ren, sleurde, h. gesleurd (1 *langs de grond slepen*; *op ruwe wijze of met overwinning van tegenstand voortrekken*; 2 *als bijzonder voordeel naar zich toe halen*; *opstrijken*; 3 *op ruwe wijze of met overwinning van tegenstand voortgetrokken worden*; inz. *talmen, langzaam voortgaan*): 1 fig. *iem. door het slijk* –; z. slepen **I** 1; 2 *een borrel* –; 3 *die zaak blijft* –, wordt niet flink aangepakt en doorgezet.

sleur'werk, o. (*werk, dat men uit sleur of volgens sleur verricht*, ook, *dat langzaam vordert*).

sleu'tel, m. –s, sleuteltje (1 *werktuig, dat door omdraaiing iets opent of sluit*; van verschillende vorm o. a. *stift of pijp met een oog of handvat en met een baard*; 2 bij verg. *werktuig, dat op een sleutel lijkt of als zodanig dient*; 3 mil. *belangrijk punt, versterking of verdedigingslinie, die de toegang tot een plaats beheerst*; 4 fig. *dat, waardoor men iets in zijn bezit kan krijgen, iets kan ontcijferen, te weten komen*; 5 *middel om blijvende sluiting teweeg te brengen* b.v. in toepassing op een *spie*): 1 *de baard, de pijp, de schacht, de ring van een* –; *een bos –s, een vergulde* –; 2 *de – van een kachel, de – van een horloge*; *de – van een tap, van een kraan*; *de –s van een viool*; *een Engelse* –, voorwerp om de moeren van schroeven los en vast te draaien; 3 *dat fort is de – van de stelling*; 4 *arbeid is de – tot welstand*; *de – van een cijferschrift*, het middel om het te ontcijferen of te lezen; 5 *de – van een muuranker*; nog: Z.-N. *de – op het graf* (of: *de kist*) *leggen*, een erfenis afwijzen.

sleu'telbeen, o. –beenderen (ontl. *been, dat het schouderblad met het borstbeen verbindt*); **–bloem,** v. –en (*primula*); **–bos,** m. –bossen (*sleutels aan een band of een ring*); **–drager,** m. –s (*iem., die de sleutel in bewaring heeft*; ook: *kamerheer aan het hof*); verg. claviger; **–gat,** o. –gaten (*gat in een slot, waardoor de sleutel wordt gestoken*): *door het – kijken*; **–geld,** o. (woningnood: *som gelds die de huiseigenaar of verhuurder ontvangt buiten de in het huurcontract genoemde huurprijs, steekpenningen om een huurcontract te krijgen*); **–macht,** v. (godsdienst: *de macht om het Koninkrijk Gods te openen en te sluiten*; inz. R.-K. *de pauselijke macht*); **–mandje,** o. –s (*mandje, waarin de huisvrouw haar sleutels bewaart*); vero.; **–ring,** m. –en (*ring voor een bos kleinere sleutels*); **–schild,** o. –en (*plaatje om het sleutelgat heen*).

Sleu'telstad, v. (nl. *Leiden, met gekruist liggende sleutels in zijn wapen*).

sleu'telstuk, o. –stukken (*stuk hout onder tegen een moerbint*).

slib, slib'be, slib'ber, v. (*geheel van vaste stoffen bepaaldelijk bodembestanddelen, door water meegevoerd of neergezet uit water*; *achtergebleven slijk, modder*); *slib* en *slibber* ook o.: *vruchtbaar* –.

slib'ben, slibde, h. geslibd (*van een korrelige stof de fijne deeltjes van de grovere scheiden door middel van water*).

slib'berachtig, bn. (*slibberig*).

slib'berbaan, v. –banen (*glijbaan*).

slib'beren, slibberde, h., in de tweede bet. ook i. geslibberd (*glijden, sullen*; *uitglijden, slippen*): *op het ijs gaan* –.

slib'berig, bn. (*glibberig, glad*; *slijkerig*).

slib'berigheid, v. (*gladdigheid*).

slich'ten, slichtte, h. geslicht (verwant met *slechten*: *glad of effen maken*): *de huiden* –, ontvlezen; *het leer* –, afschaven.

slid'deren, Z.-N. = slibberen.

slie'geraar, m. –s (Barg. *verrader, verklikker*).
sliep'uit, tw. in de kinder- en volkstaal; het woord, gepaard gaande met het over elkaar strijken der wijsvingers, drukt uit, dat men iem. uitlacht, die men beetnam.
slier, m. –en, sliertje (1 *lange rij elkaar vasthoudende personen* [inz. *zich min of meer zwaaiend bewegend*]; *lang, dun en gekronkeld eind*; 2 *bewijs, tikje van dronkenschap*): 1 *een – van schaatsenrijders*; fig. *een lange –*, een lange slungel, een opgeschoten meisje; 2 *een –* (of: *sliert*) *aanhebben*, gmz.
slier'asperge, v. –s (*sleepasperge*).
slier'baan, v. –banen (*glijbaan*).
slie'ren, slierde, h. geslierd (1 *met lange halen of met kracht voortslepen*; 2 *glijden*; 3 *doelloos op straat rondlopen*; 4 *onbedoeld slepen*; ook: *lang afhangen zonder te bewegen*; 5 *zich als een slier of met een slier voortbewegen*; 6 met *met iets*: *het laten slepen, slingeren*): 1 *het goed door het water –*; 2 *op het ijs –*; 3 *hele avonden door de straten –*; 4 *de witte sleep slierde gekreukt over het tapijt*; 5 *lange slangen – door de volte*; 6 *met zijn boeken –*; ook: *zijn boeken laten –*.
sliert, m. –en (*slier*; *iets, dat lang en dun is, slap neerhangt*; *kronkelige haal*; *schrale lok onregelmatig neervallend haar*): *een – natte verf*; *een lange – van goederenwagens*; *een – aanhebben*; zie slier 2.
sliet, v. –en (*afgehouwen en van takken ontdane rechte dunne stam*; *afgehouwen stam, lange staak*): *een taaie – wordt voor polsstok gebruikt*; *een geschilde en witgeschuurde – als scheiding tussen paarden en koeien*.
slij, v. –en (*zeelt*).
slijk, slik, o. (*modder, slib, doorweekte* inz. *klei- of veenachtige grond*; *opgebaggerde, zeer natte veenstof*; *uitgeperst koolzaad*): ir. *het slijk der aarde*, geld; zie slepen 1.
slijk'bord, o. –en; zie spatbord.
slij'kerig, bn. (*slijkachtig*; *met slijk bedekt*): *een –e weg*; **slij'kerigheid,** v.
slijk'gras, o. (*gras op de slikken in Zeeland*); **–gronden,** m. mv. (*slikgronden of slikken*); **–vis,** m. –vissen (*vis, die zich* inz. *in slijkerig water ophoudt*; *smeerling, poelvis*); **–vulkaan,** m. –vulkanen (*die nl. slib, stenen en slijkstromen uitwerpt*).
slijm, o. –en (*dikvloeiende, kleverige afscheiding*; Z.-N. *fluim*): *de huid der vissen is vol –*; *het – der slangen*, speeksel; Z.-N. *–en opgeven*; **–afdrijvend,** bn.: *–e middelen*; **–beroerte,** v. –n (*plotselinge overmatige afscheiding van slijm in de luchtwegen, waardoor verstikking kan optreden*).
slijm'diertje, o. –s (*amoebe*).
slij'merig, bn. (*slijmachtig, met slijm*).
slijm'hoest, m. (*kinkhoest, waarbij veel slijm wordt afgescheiden*).
slij'mig, bn. (*lijkende op slijm, kleverig, bedekt met slijm*): *een –e vis*; **slij'migheid,** v.
slijm'klier, v. –en (*klier, die slijm afscheidt*); **–oplossend,** bn. (*slijmafdrijvend*): *honig is –*; **–suiker,** v. (*suiker, welke niet kristalliseert*); **–vis,** m. –vissen (*vis met slijmerige, naakte huid*; Lat. blennius); **–vlies,** o. –vliezen (*slijmafscheidend vlies als bekleedsel der luchtwegen, spijsverteringsorganen enz.*).
slijp, o. (*door slijpen verkregen, fijn verdeelde stof*; *slijpsel* inz. *van marmer, om er mee te schuren of te schrobben*; *geslepen hout* als grondstof voor industrieën; *metaalslijpsel*).
slijp'bak, m. –bakken (*bak van een slijpsteen*; *bak, waarin spiegelglas bij het slijpen gevat wordt*); **–bord,** o. –en (*slijpplank*).
slij'pen, sleep, h. geslepen (*door scherp wrijven langs een oppervlakte scherpen, fijnmaken, polijsten, gladmaken, een bepaalde vorm geven, door insnijdingen versieren* b.v. *glaswerk*): *een mes –, marmer –*; *diamant –*; fig. zie geslepen; Z.-N. *op iets geslepen zijn*, er op uit zijn.
slij'per, m. –s, slijpertje (*iem., wiens werk in slijpen bestaat of die bezig is te slijpen*; *toestel om te slijpen*): *brillen–, diamant–, glas–*.
slijperij', v. –en (*het slijpen*; *bedrijf of deel v. e. bedrijf waar geslepen wordt*; *de werkplaats*).
slijp'geld, o. –en (*loon voor het slijpen*); **–gereedschap,** o. –gereedschappen (*al, wat men tot het slijpen nodig heeft*); **–molen,** m. –s (*toestel om te slijpen* in verschillende toepassingen o. a. *toestel om er messen, scharen, naalden, spelden op te slijpen*; ook: *toestel van de diamantslijpers*); **–plank,** v. –en (*plank, waarop men de messen wet*); **–poeder,** o. (*poeder, om iets glad te maken of te slijpen*); **–sel,** o. (*voorkomen, hoedanigheid of versiering door slijpen verkregen*; *slijppoeder*; *afval bij het slijpen*); **–staal,** o. –stalen (*staal om messen te wetten*); **–steen,** m. –stenen (*platte of ronde steen, waarop men gereedschappen enz. slijpt*).
slijt'achtig, bn. (*veel verslijtend, sleets*).
slijta'ge, v. (*omstandigheid dat of de mate waarin iets slijt*; *het slijten v. voorwerpen*): *in deze dienst is veel –*, zijn veel kleren nodig.
slijt'dag, v. (Z.-N. *dag van de slijting*).
slij'ten, sleet, h. (1, 2, 3, 5), i. (4, 6) gesleten (1 *doen afnemen in massa, sterkte, bruikbaarheid, aanzien, doen kaal worden enz. door voortdurende wrijving, voortdurend gebruik*; 2 *uittrekken bij de oogst, vlas, hennep enz.* inz. Z.-N.; 3 *bij kleine hoeveelheden verkopen*; 4 *afnemen in massa, sterkte, bruikbaarheid, aanzien, kaal worden enz. door voortdurende wrijving, voortdurend gebruik*; *in waarde verminderen*; 5 *de tijd doorbrengen*; 6 *langzamerhand minder gaan worden, verdwijnen*): 1 *de loopjongens – veel schoenen*; 2 *de vrouwen stonden gebogen en sleten*; *vlas –*, oogsten; 3 *hout en turf –*; 4 *uw winterjas begint erg te –*; 5 *zijn laatste jaren in rust –*; 6 *uw droefheid, de smart zal wel –*.
slij'ter, m. –s (*verkoper in 't klein*, b.v. *van drank, brandstof*; *wederverkoper*; Z.-N. *iem., die vlas slijt*).
slijterij', v. –en, slijterijtje (*handel* [*winkel*] *in 't klein* inz. *van sterke dranken*, ook *van hout of turf*).
slij'ting, v. –en (Z.-N. *vlasoogst*).
slijt'pap, v. (Z.-N. *dikke bloempap met veel suiker voor het slijtvolk, slijters en slijtsters*).
I. slik, m. (*de handeling van slikken*): *met één – door de keel zien te krijgen*.
II. slik, o.; zie slijk en slikken I.
slik'bord, o. –en (*spatbord*).
slik'bron, v. –bronnen (O.-I. *modderbron*).
slik'geld, o. –en (*belasting v. d. vervener*).
slik'hout, o. –en (*balk van de onderste laag van het roosterwerk ener fundering*).
I. slik'ken, o. mv., **slik'gronden,** m. mv. (*aangewassen gronden, bij eb droogvallend*).
II. slik'ken, slikte, h. geslikt (*doorslikken, stoffen door de keel uit de mond naar de maag brengen*; fig. *in zich opnemen* en wel: [a]) *iets*

zonder verzet aanhoren, zich laten welgevallen, [b]) *het voor waarheid aannemen,* [c]) *er overheen komen, het verwerken*): *pillen en poeiers –; wie kan al die onzin –? hij slikt alles, wat je hem zegt; dat moet je maar allemaal –*, verdragen zonder zich te kunnen verzetten; zie ook pil; *iem. –*, zijn gezelschap voor lief nemen.

slik'kerig, bn. (*slijkerig*); **slik'kerigheid,** v.

slik'loods, m. –en (*loods op de rivier*): *de – gaat van boord, de zeeloods komt.*

slik'nat, bn. (*doornat*): *–natte bakkebaarden.*

slik'op, m. en v. –oppen (*slokop, veelvraat*).

slim, slimmer, slimst, **1** bn. (1 *erg, verkeerd, gevaarlijk, bedenkelijk enz.*; 2 *schrander, vindingrijk* inz. *vlug in het bedenken van hulpmiddelen en uitwegen, in het raden en dergelijke*): 1 *het ziet er – met den zieke uit; de toestand wordt hoe langer hoe slimmer* enigszins gew.; 2 *de slimme Piet; niet –, niet van de slimsten*, dom; *iem. te – (af) zijn*, zo slim, dat hij er niet tegen opgewassen is, dat zijn opzet niet gelukt; *slimme ogen*, waaruit slimheid blijkt; zegsw. *wie niet sterk is, moet – zijn*; **2** bw. (1 *slecht, ongunstig, erg, kwalijk*; 2 *op een geslepen, uitgeslapen, schrandere wijze*): 1 enigszins gew.: *het – menen*; 2 *dat heb je – gedaan.*

slim'(mig)heid, v. in bet. 2 –heden (1 *de eigenschap geslepen, schrander, vindingrijk te zijn*; 2 *slim bedenksel, slimme, geslepen daad*): 1 *aangeboren –*; 2 *politieke –heden.*

slim'meling, m. –en (min. *slimmerd*): *politieke –en.*

slim'merd, m. –s; **slim'merik,** m. slimmeriken (*geslepen, schrander, vindingrijk persoon*; dikwijls ir.): *die –.*

slind'kolk, v. –en (*draaikolk*).

slin'ger, m. –s, slingertje (1 *de handeling van slingeren, slingerende beweging, zwaai*; 2 *keer, dat iets om iets anders is geslingerd*; 3 *slingerende lijn, versiering*; *een smal voorwerp met een slingerende lijn hangend, zich uitstrekkend, zich bewegend*; 4 *draaiende arm waarmee een werktuig of toestel* inz. *een pomp wordt bewogen*; 5 *toestel, bestaande uit een betrekkelijk zwaar lichaam, opgehangen aan een horizontale as, waarom het kan draaien*; 6 *werptuig, waarin men een steen vasthoudt om die met een slingerende beweging te werpen*): 1 *een zware – wierp ons tegen de verschansing*; *de – van een springtouw*; *elk der –s duurt bij dezelfde – even lang*; zegsw. *zijn – hebben*, zijn draai; *zijn – in iets hebben*, er pret in hebben; *met –s omgaan*, niet oprecht zijn; 2 zegsw. *een – om de arm houden*, z. slag **1** 23; 3 *–s van groen aan de muren*; 4 *de – ener pomp*; 5 *de – van een uurwerk*, toestel dat de gang regelt; *het afwisselend dalen en rijzen van een –*; 6 *alzo overweldigde David den Filistijn met een – en een steen*, 1 Sam. 17 : 40, 50.

slin'geraap, m. –apen (*aap der Nieuwe Wereld met grijpstaart*; Lat. ateles; fig. *lange slungel*).

slin'geraar, m. –s (*iem., krijgsman met een slinger gewapend*): *–s van de Balearen.*

slin'gerbos, o. –bossen (*een bos met slingerpaden of langs een slingerpad*).

slin'gerdeslang, bw. (*volgens een slingerende lijn*).

slin'geren, slingerde, h. geslingerd (1 *een zwaaiende of een krachtige heen en weer gaande beweging doen maken*: [a]) iets dat vastzit of wordt vastgehouden, [b]) iets dat wordt losgelaten [dus: *met een zwaai werpen*], [c]) iems. gemoed, stemming [dus: *herhaaldelijk heen en weer doen gaan*]; 2 *de vorm van een slinger of van slingers geven aan*; *in de vorm van een slinger of van slingers leiden, zich uitstrekken*, ook refl.; 3 *met een slinger voortbewegen, schieten*; 4 *een zwaaiende of heen en weer gaande beweging maken*: [a]) en [b]) zie bij 1; 5 van een schip: *zijdelingse bewegingen maken*; 6 *doelloos heen en weer lopen of trekken*; 7 *verstrooid, ordeloos liggen, niet opgeborgen of weggelegd zijn*; 8 met *met*: *een zwaaiende of heen en weer gaande beweging doen maken*; 9 *de vorm van een slinger of van slingers hebben* zie bet. 2): 1 [a]) *zijn rechter over zijn linker been –*; *de storm slingert de kruinen der populieren*; *een touw om een paal –*; [b]) *de flessen door de kamer tegen de muur –*; *hij slingerde hem van zich af*; *de ruiter slingerde zich op een paard*; *iem. iets naar het hoofd –* (b.v. verwijten); [c]) *door hoop en vrees geslingerd worden*, dobberen tussen hoop en vrees; 2 *tonen door elkander –*; *de arm om mijn hals –*; *zich om de evenaar –*; *het klimop slingert zich om de eik*; 3 *geslingerd is de steen die ....*; in absoluut gebruik: *David .. nam eenen steen .... en hij slingerde* I Sam. 17 : 49; 4 [a]) *de slinger slingert langzaam*; *de kruinen –*; *een –de beweging*, [b]) *de vrachtauto slingerde en slipte*, van de rechte lijn afwijkend zich voortbewegen; *hij slingerde van het dek in de golven*, met een zwaai vallen; 5 *het schip slingerde zwaar*; 6 *de hele zomer – en reizen*; 7 *laat uw boeken niet zo slingeren*; 8 *de jongen hangende aan de tak, slingerde met zijn benen*; 9 *een beekje slingert door het bos*, kronkelt z.; *smalle paden – door het bos*; nog: *honing –*, z. vlg. woord.

slin'gerhoning, m. (*zuivere honing, die een werktuig* [*slingermachine*] *door middelpuntvliedende beweging uit de raten slingert*).

slin'gering, v. –en (1 *slingerende beweging, schommeling*; 2 *slingerende lijn, kronkeling, draai*): 1 *de –en van een slinger, van een schip*; 2 *de – der buizen.*

slin'gerlaan, v. –lanen (*kronkelende laan*); **–lat,** v. –latten (*lat, die, wanneer een schip slingert, borden en schotels op de tafels helpt vasthouden*); **–pad,** o. –paden (*pad, dat een slingerende lijn volgt*): fig. *de –paden der politiek*; **–plant,** v. –en (*plant, die zich ophoudt door zich om een steunsel heen te slingeren*): *de hop is een –*; **–proef,** v.: *de – van Foucault*, proef ten bewijze van de aswenteling der aarde; **–slag,** m. –slagen (*slag van een slinger, schommeling van een slinger; bepaalde wijze om een touw om een kruishout of karveelnagel te slingeren*): *bij iedere – van het uurwerk*; **–tijd,** m. –en (*duur van één schommeling van een slinger*); **–uurwerk,** o. –en (*uurwerk, waarvan de gang door een slinger wordt geregeld*, uitvinding van Christiaan Huygens 1656); **–wijdte,** v.

slink, bn. (Z.-N., vero. *linker*).

slin'ken, slonk, i. geslonken (*minder worden in massa of omvang, in kracht, in aantal, hoeveelheid; inkrimpen, inzakken van hetgeen gezwollen is*): *de groenten – bij* (of: *in*) *het koken*, d.i. krimpen; *de voorraad gaat –*, d. i. verminderen; *– tot op de helft.*

slin'kerhand, v. (*linkerhand*): *ter –*; vero.

slin'kerzijde, v. (*linkerzijde*); vero.

slin'king, v. (*het slinken, het opraken van*

een voorraad; het minder worden enz.).
slinks, bn., bw.; slinkser, –t, meest – (*links*; fig. *oneerlijk, doortrapt; loos*): *met –e streken omgaan; –e wegen,* bedriegelijke manieren; *op –e wijze te werk gaan.*
I. slip, v. slippen (*afhangend gedeelte* [*in een punt of hoek uitlopend*], *afhangende punt, eind*): *de – van een das, een jas, een hemd; een – van het lijkkleed dragen.*
II. slip, v. (Eng. slip: *het verlies van kracht bij een draaiend werktuig*).
III. slip van'gen (*bot vangen; zijn doel niet bereiken*; van slippen = ontslippen).
IV. slip of the pen, Eng. = lapsus calami.
slip'jacht, v. –en (slip = bos stro met reuk van vossen): bij een – wordt de slip langs een weg gesleept en langs dit kunstmatig vossespoor wordt met een meute honden gereden tot een bepaald punt.
slip'jas, v. –jassen (*pandjesjas*); niet alg.
slip'lijn, v. –en (*korte tak v. e. spoorlijn*).
slip'pedrager, m. –s (*iem., die bij een plechtige begrafenis een der slippen van het over de doodkist uitgespreide rouwkleed draagt*).
slip'pen, slipte, h., i. geslipt (1 *glippen,* [*weg*]*glijden,* inz. met *laten*; 2 *ongemerkt ergens doorheen komen*; 3 *uitglijden* [*der wielen*]): 1 *een touw laten –; laat die goede gelegenheid maar niet –,* ontsnappen; 2 *een jongen slipte ongemerkt mee naar binnen*; 3 (*de wielen van*) *de auto's slipten op de beijzelde weg.*
I. slip'per, m. –s, slippertje (*windsel van touwwerk, dat niet houdt*; inz. als verkl. [*ongemerkt*] *wegsnappen uit zijn werk, uit het gezelschap, van huis* [*voor korte tijd*]): *een slippertje maken,* stilletjes heengaan; *een slippertje naar A.,* klein uitstapje (reisje).
II. slip'per, m. –s (Eng. sleeper: *dwarsligger*).
slip'trein, m. –en (*trein, waarvan het achterste deel onder 't rijden wordt afgehaakt*).
slob'be, v. –n (*vaat- of morsdoek; vrouw, die in de keuken het morsige werk verricht*); ook: *slob'beke,* niet-proper vrouwtje.
slob'ber, v. (1 *slib, weke modder; gekookt varkensvoeder*; 2 Barg. *koffie*; ook: *slons*): 1 *de – der straten*; 2 *een bak, kommetje –.*
slob'berdoes, m. en v. –doezen (*morspot*).
I. slob'beren, slobberde, h. geslobberd (1 *opslurpen, op hoorbare wijze drinken of vloeibare spijs eten*; 2 *van slijk, modder enz. reinigen*): 1 *varkens – aan de spoelingsbak; jongen, niet zo –!* 2 *het dek –.*
II. slob'beren, slobberde, h. geslobberd (*flodderen, ruim en slap* [*slordig*] [*af*]*hangen*).
slob'eend, v. –en (*wilde zomereend*; Lat. spatula clypeata).
slob'kous, v. –en (*lakens of linnen bekleedsel van bovenschoen en onderbeen, van verschillende vorm* inz. *aan de zijkant toegeknoopt en gebruikt o. a. tegen koude voeten*).
slod'der, m., v. –s (*slordig, morsig persoon*).
slod'derachtig, bn. (*slordig*); **–broek,** v. –en (Z.-N. *iem. met slodderende broek*).
slod'deren, slodderde, h. geslodderd (*morsen, onregelmatig strooien of storten; slap en ruim afhangen; slecht aansluiten en daardoor beweeglijk of slap zijn, flodderen*): *zijn kleren – hem om 't lijf.*
slod'derig, bn., bw. (*slonzig, achteloos, niet net*): *een –e huisvrouw, een – kind; zijn huiswerk – maken*; **slod'derigheid,** v.
slod'derkous, m., v. –en; **–vos,** m., v. –vossen (uit slordevod? *slordig iem., slons*).
sloe'ber, m. –s (1 Z.-N. *iem., die veel eet of veel gegeten heeft; slokop*; 2 *smeerpoets; schoelje, smeerlap*; 3 O.-I. *verzet plegende inlander*; 4 *stakker*): 1 *dikke –*; 2 *smerige –*; 3 *de –s schieten*; 4 *arme –!* ook, sloe'berd, m. –s.
sloef, v. –en; Z.-N. bijvorm van slof **I.**
sloe'gi, m. sloegi's (*Arab. herdershond*).
sloe'haring, m. –en (*ijle haring uit Scandinavië*).
sloep, v. –en (1 *klein, meestal open* [*zonder dak*] *vaartuig, ingericht voor roeien en zeilen*; inz. *een kleine boot op een groter schip*; 2 *naam v. e. vissersvaartuig v. verschillend model*): 1 *in de – naar wal roeien*; 2 *–en van de beugvisserij.*
sloe'ren, sloerde, h. gesloerd (*veronachtzamen, aan zich zelf overlaten*).
sloe'rie, v. –s (*slet, slons*); **–moer,** v. –s; verg. sloor.
sloe'rig, bn., bw. (*achteloos; hangerig; talmend*).
sloes'ter, v. –s (Z.-N. *okkernootbolster*).
I. slof, m. in bet. 3 sloffen (1 *de handeling van sloffen,* in zegsw.; 2 *danswijsje,* vero.; 3 *treuzelaar, lijs*): 1 *uit zijn – schieten,* [a]) onverwacht in actie komen, [b]) plotseling boos of driftig worden, [c]) een rake of leuke opmerking maken; 2 *slofjes als Jaapje-stastil*; 3 *Jan Salie, de patroon aller sloffen.*
II. slof, v. sloffen (1 *slappe pantoffel* [*zonder hak, met neergetrapt achterstuk*]; 2 *spanen mandje voor vruchten*; 3 *scheepsnaam*; 4 bij verg. van voorwerpen inz. in toepassing op steunsels): 1 *alles op zijn sloffen* (of: *slofjes*) *doen,* op zijn dooie gemak; *zich het vuur uit zijn sloffen lopen,* zich veel moeite geven (tegen zijn gewoonte, of: voor iets, dat dit eig. niet waard is); *de boel is er op sloffen,* vervallen; 2 *aardbeien 1 gld. per –*; 3 *de – is een schip zonder scherpe voorsteven*; 4 *een langwerpige bruinkoolbriket aan de hoeken afgerond of –; de – v. een strijkstok,* blokje; *de – bij een kapconstructie,* balk of plaat over twee of meer zolderbalken; *de – van een heistelling,* plankje waarop een been van de heistelling ligt; – **II** = – **III.**
III. slof, bn., bw.; sloffer, –st (*nalatig, achteloos*): *altijd even –.*
slof'fen, slofte, h. (1, 2), i. (1) gesloft (1 *op sloffen lopen; sleepvoeten*; 2 fig. *nalatig zijn, talmen*): 1 *hij sloft op een paar muilen rond*; 2 *met alles – en slabakken.*
slof'fig, bn., bw. (*lui, traag, achteloos*): *zijn werk – verrichten*; **slof'figheid,** v.
slof'hak, m. en v. –hakken (*iemand, die sleepvoetend loopt, teut, lijs*); gmz.
slof'heid, v. (*neiging of gewoonte te verzuimen, te verwaarlozen, uit te stellen*).
slöjd, v. (Zweeds: *handenarbeid: methodisch onderwijs, waarbij men kinderen allerlei dingen van karton, hout, klei leert maken tot oefening van oog en hand*); lees *sjleut.*
slok, m. slokken (*de handeling van* [*vloeistoffen*] *slikken; teug; hetgeen men in eens slikt*): *hij dronk het glas in één – leeg; een –je,* een borreltje; *het scheelt een – op een borrel,* zeer veel.
slo'kan, m. –s (O.-I. *sloot of greppel der sawah*; ook: *open riool, afvoergoot*).
slok'darm, m. –en (ontl. *spierachtige buis, waardoor het voedsel in de maag komt*).
slok'ken, slokte, h. geslokt (*slikken,* inz. *gulzig slikken*): *de hond was aan 't –.*
slok'ker, –kerd, m. –s (*slokop*; ook: *sul*).
slok'op, m. en v. slokoppen (*onverzadigbare gulzigaard, veelvraat*).

slom, bn. (Z.-N. *krom*): *krom en –.*
slo'me duikelaar, m. (eig. de naam van een held uit Joodse anecdotes, sloom = Salomon: *sul, suffer*).
slom'mer, m. (*beslommering*); vero.
slomp 1 v. –en (*morsige of slonzige vrouw*); **2** m. –en (*hoop; warklomp*): *hij heeft een – geld*; verg. rompslomp.
I. slons, v. slonzen, dikwijls in verkl. **slons'je,** o. –s (Lat. absconsa: *dievenlantaren*; in 't alg. *handlantaren*; ook: *lantaren, gevormd door een met papier omgeven kaars*).
II. slons, v. slonzen (*slordige vrouw, totebel, morsebel*); **slons'achtig,** bn. (*slordig*).
slon'zen, slonsde, h. geslonsd (*achteloos, slordig te werk gaan*): *met iets –.*
slon'zig, bn. (*slonsachtig, slordig*).
I. sloof, v. sloven (*slovende, afgetobde vrouw; vrouw, die altijd hard moet zwoegen*).
II. sloof, v. sloven (*voorschoot; dekbalk op paalwerk*; Z.-N. *omgevouwen rand van een kledingstuk*).
sloom, bn., bw.; slomer, sloomst (*langzaam, slaperig, lijzig, suf, vervelend*): *een redevoering, voorgedragen op een slome toon*; als zn.: *een sufferd, een slome*; **sloom'heid,** v.
I. sloop, v. slopen (*overtrek v. e. kussen*).
II. sloop, m.: *voor de – verkopen*, om te slopen.
sloop'nagel, m. –s (*lange nagel met doorboorde kop*, bij pen- en gatverbindingen: *sluitnagel*; eig. nagel, die weer wordt weggenomen).
I. sloor, v. sloren, sloortje (min., meewarig: *sullige vrouw, slet; slons*; Z.-N. *sukkel*).
II. sloor, v. sloren (*kool, die zich niet sluit of nog niet gesloten heeft, maar slap blijft of nog is*; inz. in Z.-N. *koolzaad*; van sleuren).
sloot, v. sloten (*brede en diepe greppel langs een weg, om een weide enz.*): *een – tussen twee weilanden*; zegsw. *van de wal in de – raken*, van kwaad tot erger komen; *iemand van de wal in de – helpen*, hem een slechte dienst bewijzen; *hij zal in geen zeven sloten tegelijk lopen*, is zeer voorzichtig; *net met de hakken over de – zijn*, door het oog van een naald; *morgenrood, water in de –.*
sloot'jespringen, o. (*het springen over een sloot, ook met een pols*).
sloot'kant, m. –en; **–plank,** v. –en (*plank over een sloot*); **–riet,** o. (*gewoon riet*); **–water,** o. (*water uit een sloot, troebel water*; fig. *slechte soep, koffie, thee enz.*); **–werk,** o. (*graafwerk aan een sloot*).
slop, o. sloppen (*straatje, armoedige steeg, dat, die doodloopt; vaargeul of nauwe doorgang in 't ijs*).
slo'pen, sloopte, h. gesloopt (1 *afbreken, slechten*; 2 *door of bij afbraak verkrijgen*; 3 Barg. *stelen* [van lood]; 4 *uitputten, ondermijnen*): 1 *een schip, huizen –; de –de moker van de tijd*; 2 *gesloopt hout*; 3 *lood – uit een leegstaand huis*; 4 *de koorts sloopt de krachten.*
slo'per, m. –s, (*iem., die sloopt; iem., die er zijn bedrijf van maakt oude schepen enz. te slopen, de afbraak te verkopen enz.*; Barg. *looddief*); **slo'ping,** v. –en.
slor'devos, m. en v. –vossen (*sloddervos*); ook wel, slor'derfoks.
slor'dig 1 bn. (1 *niet met zorg aangetrokken, niet goed onderhouden; met verwaarloosde kleding; niet netjes, onordelijk*; 2 *onachtzaam of onordelijk in zijn werk*; 3 *de sporen dragend van onachtzaamheid of zorgeloosheid*; 4 *van meer dan behoorlijke grootte; dik, flink*): 1 *–e kleding*; 2 *een –e huisvrouw; een – schepsel*; 3 *een –e boel; een –e stijl*; 4 *een –e borrel; een –e duizend gulden*; **2** bw. (1 *op onachtzame, onordelijke, onzorgvuldige wijze*; 2 *in onbehoorlijke mate*): 1 *– gekleed; schrijf niet zo –*; 2 *– drinken*; **slor'digheid,** v. in bet. [b]) –heden (*onachtzaamheid, onordelijkheid, onnetheid*: [a]) eigenschap [b]) handeling): 1 *haar –*; 2 *–heden in uw opstel.*
slorp, slurp, m. –en (*slok, teug; de slurf v. e. olifant*): *hij dronk het glas in één – uit.*
slor'pen, slur'pen, –te, h. geslorpt, geslurpt (*hoorbaar opzuigen*): *een zacht eitje –.*
slot, o. in bet. 1, 2, 3 sloten, slotje, slootje (afl. van *sluiten*: 1 *sluitmiddel van verschillende vorm* inz. *sluittoestel aan deuren*; 2 *deel van een vuurwapen, dat dient om het af te schieten*; 3 *een versterkt gebouw of kasteel*; 4 *besluit; einde*; 5 *uitkomst, saldo*; 6 *zin, grond, reden*): 1 *een ijzeren, een koperen –*; zegsw. *iets achter – houden*, het zorgvuldig bewaren; *iem. een – op de mond leggen*, hem de mond snoeren; *iem. achter – (en grendel) zetten*, in de gevangenis; *het – ener pomp*, hartklep; *een kerkboek met gouden –*, knip; *het – van een halssnoer; op* (ook: *in het*) *–*; 2 *een geweer–*, ook, *geweergrendel*; 3 *een adellijk –; het – Loevestein*; 4 *dat was het – van de zaak*; zegsw. *ten slotte*, ten laatste; 5 *een batig, een nadelig –; bij* (of: *per*) *– van rekening*; 6 *dat heeft – noch zin*, geen grond of reden; nog: clausuur, z. ald.
slot'akkoord, o. –en (muz. *het laatste, volle, opgeloste akkoord bij een muziekstuk*).
slot'artikel, v. –en (*laatste artikel*).
slot'balans, v. –en (handel: *balans aan het einde van het boekjaar opgemaakt*).
slot'bepaling, v. –en (*bepaling [met betrekking tot de geldigheid of de uitvoering], die een verordening of overeenkomst besluit*).
slot'bewaarder, m. –s (*bewaarder van een [overigens onbewoond] slot*); **–bewoner,** m. –s (*bewoner van een kasteel, een adellijk slot*).
slo'ten, slootte, h. gesloot (*een sloot graven om of door*): *hij is aan 't –.*
slo'tenmaker, m. –s (*iem. die sloten vervaardigt of herstelt*).
slot'gebed, o. –gebeden (*gebed, waarmee een godsdienstoefening eindigt*).
slot'gracht, v. –en (*gracht v. e. slot*).
slot'klinker, m. –s (*eindklinker*); **–koers,** m. –en (*koers der effecten bij het sluiten der beurs*); **–letter,** v. –s (*eindletter van een woord*); **–regel,** m. –s (*laatste [vers]regel*); **–som,** v. –sommen (*einduitkomst, eind, eindgevolg; korte inhoud; uitkomst*): *de – ener rekening*; fig. *de – ener redenering; de – was, dat ik ....*, gevolg; *tot de – komen, dat*; **–vers,** o. –verzen (*laatste vers*).
slot'voogd, m. –en (*persoon, die op een slot uit naam van een ander of enige overheid het bewind voert*); **–es,** v. –voogdessen.
slot'woord, o. –en (*einde van een rede*); **–zang,** m. –en (*zang aan het einde van iets*): *de – v. e. godsdienstige bijeenkomst.*
I. slo'ven, sloofde, h. gesloofd (den. van sloof **I**: *zwoegen, hard en aanhoudend werken [voor een karig loon]*).
II. slo'ven, sloofde, h. gesloofd: Z.-N. *de mouwen –*, opschorten.
slui'er, m. –s, sluiertje (*dun, doorzichtig weefsel als damesdracht, gewoonlijk lang neerhangend en het gezicht bedekkend* o.a.

dracht van bruiden, bij rouwplechtigheden enz.; zinnebeeld van geheimhouding, ook van ingetogenheid, eerbaarheid; niet volkomen doorzichtige laag over een fotografische plaat; Z.-N. *sjerp, gordelband, gedragen door overheidspersonen*): zegsw. *de – aannemen,* kloosterlinge worden; fig. *onder de – van de nacht,* d. i. bedekking; *de – trachten op te lichten,* een geheim willen verklaren.

I. slui'eren, sluierde, h. gesluierd (*bedekken met een sluier, een sluier voordoen*).

II. slui'eren, sluierde, h. gesluierd (Z.-N. naast sleuren; *langzaam vorderen*).

sluif, v. sluiven (*gleuf, groef; omgenaaide rand, waardoor een koord, band enz. loopt; dopje, foedraal, overtrekje*).

I. sluik, v. (*het sluiken, smokkelen*); etymologisch waarschijnlijk = – **II**; zie tersluiks.

II. sluik, bn. (van hoofdhaar: *glad neerliggend, zonder neiging om te krullen, op te springen; plat* [*langs het hoofd*] *afhangend*).

slui'ken, slook, h. gesloken (*in- of uitvoerrechten ontduiken, smokkelen*); **–er,** m. –s (*smokkelaar*); **–erij',** v. –en (*smokkelarij*).

sluik'handel, m. (*handel in gesmokkelde goederen, smokkelhandel*): *– drijven.*

sluikha'rig, bn. (*met sluike of gladafhangende haren*): *de Mongolen zijn een – ras.*

sluim, v. –en (Z.-N. gew. *peul*).

slui'men, sluimde, h. gesluimd (Z. N. gew. *sluipen*; spel: *bedriegen, gappen*).

I. slui'mer, m. (*lichte, kortstondige slaap*): *in – vallen.*

II. slui'mer, m. –s (*bedrieger*).

slui'meren, sluimerde, h. gesluimerd (*zacht en losjes slapen*); **–ing,** v. –en (*lichte slaap*).

slui'merrol, v. –rollen (*slaapkussen of slaaprol aan het hoofdeinde v. e. fauteuil*).

sluip, v., in: **ter sluip',** bw. uitdr. (*verholen, in stilte*): *– – de herberg verlaten.*

sluip'deur, v. –en (*klein* [*achter*]*deurtje*).

slui'pen, sloop, h., i. geslopen (1 *onbemerkt voortlopen, heimelijk of in alle stilte ergens heen-, uit- of ingaan*; 2 van zaken: *zich zeer geleidelijk en stil voortbewegen of naar een doel bewegen*): 1 *ergens naar toe of in –; de wezel sloop in het hoenderhok*; 2 *–d gif; naderbij –de torpedoboten; er is een abuis in de rekening geslopen.*

slui'per, m. –s; zie slipper **I.**

sluip'haven, v. –s (*vluchthaven* inz. *voor kapers, zeerovers enz.*); **–hoek,** m. –en (*verborgen hoek*); **–hol,** o. –holen (*hol* [*v. rovers enz.*] *om in weg te sluipen*); **–koorts,** v. –en (*lichte, ongeregelde binnenkoorts*); **–moord,** m. –en (*verraderlijke moord*); **–moordenaar,** m. –s; **–patrouille,** v. –s (*patrouille, die den vijand tracht te bespieden*); **–weg,** m. –wegen (*heimelijke weg*; fig. in het meerv. *listen, oneerlijke middelen*): *langs –en zijn doel bereiken*; **–wesp,** v. –en (*wesp, die eieren legt in de larven van andere insecten,* b.v. *in rupsen*; Lat. sarcophaginae).

sluis, v. sluizen (o.-Fr. escluse [Lat. exclusa]: 1 *kunstmatige, beweegbare waterkering* inz. *met twee openslaande deuren*; 2 [*stenen*] *brug* [*rustende op gewelven*]): 1 *een inundatie–, een schut–, een zee–*; zegsw. *de sluizen des hemels zijn geopend,* het regent in stromen; fig. *de sluizen der welsprekendheid gingen open,* vele en lange toespraken houden; 2 *schilderachtige sluizen.*

sluis'deur, v. –en (*grote draaideur ener sluis*); **–geld,** o. –en (*een soort v. tol,* b.v. *2 of 1 ct. per ton, bij 't doorvaren v. e. sluis*); **–kolk,** v. –en (*schutkolk* nl. *tussen de twee paren sluisdeuren*); **–meester,** m. –s (*beambte, die het toezicht heeft over een sluis*); **–wachter,** m. –s (*persoon, die het openen en sluiten van sluisdeuren verricht*); **–werken,** o. mv. (*sluizen met haar toebehoren*).

sluit'appel, m. –s (*tandswijs in de breedte doorgesneden appel*); **–band,** m. –en (*band, tot omsluiting van iets dienende; buikgordel*); **–boom,** m. –bomen (*afsluitboom*).

slui'ten, sloot, h. gesloten (1 *dichtmaken, dichtdoen,* inz. *door middel van een slot*; 2 *opbergen in een afgesloten ruimte; wegsluiten*; 3 *eindigen, doen eindigen*; 4 *tot stand brengen*; 5 *dichtgaan, dichtgedaan worden*; 6 *passen*; 7 *logisch, bondig zijn; goed op elkaar volgen*): 1 *een deur –, de ogen –, het huis, de winkel –*; zegsw. *iets met gesloten deuren behandelen,* b.v. *een rechtszaak,* niet openbaar; *de gelederen –,* de manschappen dicht bij elkaar brengen; verg. aansluiten; *iem. buiten de deur –,* hem het huis ontzeggen; *de ogen voor iets –,* het niet willen zien; *iem. de ogen –* (eig. v. e. stervende), hem de laatste hulp verlenen; *iem. de mond –,* de mond snoeren; 2 *iets in een kast –; een vogel in de kooi –; iem. in de gevangenis –*; 3 *een vergadering –, een discussie –, een brief –*; 4 *een verbond –; een verdrag –,* aangaan; 5 *die deur, dat luik wil niet –*; 6 *die sleutel sluit niet in dit slot; deze jas sluit slecht aan de hals*; 7 *die redenering sluit niet*; zie bus **I.**

slui'ting, v., in bet. 2 –en (1 *het sluiten*; 2 *middel tot sluiten*): 1 *des avonds voor de – zorgen*; 2 *er is te weinig – aan of op die deur.*

slui'tingssuur, o. –uren (*uur, waarop een winkel, café, restaurant moet gesloten worden*): *het – voor winkels is hier 8 uur.*

sluit'gewicht, o. –en (*pijlgewicht*).

sluit'jas, v. –jassen (*nauwsluitende herenjas*); **–kool,** v. –kolen (*koolsoort met gesloten bladeren*): *rode kool is –*; **–mand,** v. –en (*mand met een deksel en met sluiting*); **–rede,** v. –redenen (*syllogisme*); **–speld,** v. –en (*speld met spiraalveertje, zó gemaakt, dat de punt in een busje sluit*); zie veiligheidsspeld; **–spier,** v. –en (ontl. *kringvormige spier, die een opening afsluit* b.v. *die de anus sluit*); **–steen,** m. –stenen (*slotstuk, topsteen van een boog of gewelf*): de – is meestal een ronde, zware steen, in het snijpunt der kruisribben geplaatst; **–stuk,** o. –stukken (*voorwerp, dat afsluit, laatste stuk*); **–teken,** o. –s (*punt*); **–zegel,** o. –s (*zegeltje tot sluiting v. e. enveloppe, telegram enz.*).

slump, m. (Eng. handel: *plotselinge daling in effectenkoersen*); zie boom **II.**

slun'gel, m. –s (*opgeschoten jongmens*).

slun'gelen, slungelde, h., i. geslungeld (verwant met *slingeren*): *langs de straat –,* armzwaaiend en slenterend lopen; *lopen te –,* doelloos ronddwalen.

slun'gelig, bn., bw.: *een –e jongen.*

slurf, v. slurven (*snuit v. d. olifant, slorp*).

slurf'dieren, o. mv. (*snuitdieren* inz. *olifanten*).

slurp, m. –en (*teug, slok; slurf*); zie slorp.

slur'pen, zie slorpen.

sluw, bn., bw. (*listig, geslepen, doortrapt, slim,* min of meer ong.): *de vos is –; een –e daad; iets – aanleggen*; **sluw'heid,** v. –he-

den (*loosheid, geslepenheid, sluwe handeling*); ook, **slu'wigheid,** v. –heden.
smaad, m. (*hoon: een bijzondere vorm van belediging*; rechtst. *het opzettelijk aanranden van iems. eer of goede naam door het ten laste leggen van een bepaald feit met het kennelijk doel daaraan ruchtbaarheid te geven*; in België: *belediging van een openbaar officier*, zie officier): *iem. – aandoen*; *de – uitwissen*; België: *– plegen tegen iem.*
smaad'rede, v. –redenen (*smadelijke woorden*); **–schrift,** o. –en (*schotschrift, pamflet*; rechtst. *het plegen van smaad door middel van geschriften of afbeeldingen*).
smaak, m. smaken (1 *zintuig, waarmede men proeft*; 2 *hetgeen de smaak prikkelt, streelt*; 3 *trek, eetlust*; 4 *schoonheidsgevoel, kunstzin*; 5 *lust, neiging tot iets*; 6 inz. met *laatste: mode*): 1 *dat streelt de –*, de tong en het verhemelte; 2 *wat een lelijke – heeft die wijn*; 3 *met – iets nuttigen, eten*; 4 *de goede – strelen, bevredigen, tergen, beledigen*; *met – uitgevoerd*; *een man van –*; zegsw., zie De gustibus enz.; *ieder zijn –*; 5 *– in het reizen krijgen*; *– in iets vinden*; *dat valt in de –*; 6 *naar de laatste – gekleed gaan*, mode.
smaak'je, o. –s: *er is een – aan*, bijsmaakje.
smaak'loos, bn. (*zonder [goede] smaak*): *zuiver water is –*; overdr. *smakeloos*.
smaak'vol, bn., bw. (*met smaak, vol schoonheidszin*): *een –volle kleding*, d. i. getuigende van goede smaak; *– sieren*.
smaal'dicht, o. –en (*hekeldicht*); **–schrift,** o. –en (*schimpschrift*); zie libel.
I. smacht, v. –en (*afgesneden buik v. e. haring*).
II. smacht: *op de – lopen*, klaplopen.
smach'ten, smachtte, h. gesmacht (1 *wegkwijnen, vooral van dorst*; 2 *kwijnend, vurig verlangen*): 1 *van dorst –*; *in de gevangenis –*; 2 *naar een dronk water –*.
smach'tend, bn., bw. (*dorstig; kwijnend, verlangend*): *met –e blikken*; *iem. – aanzien*.
smach'terig, bn. (*smachtend*; gew. *haveloos, armoedig*).
sma'delijk, bn., bw. (*honend, kwetsend*): *een –e bejegening*; *iem. – behandelen*; **sma'delijkheid,** v. –heden (*hoon, belediging*).
sma'den, smaadde, h. gesmaad (*smaad aandoen, beledigen, honen*): *een arme –*; *gij zult gesmaad worden om de naam van Christus*, 1 Petr. 4 : 14; **sma'dend,** bn., bw. (*beledigend, honend*): *–e taal*; *– lachen*.
I. smak, m. smakken (*geluid met de lippen*, inz. *bij het eten en drinken*; *val, bons, harde plof*; Z.-N. *zoen*); zie smakken.
II. smak, v. smakken (*locale naam van een platboomde vissersschuit met dek, aan de voor- en achtersteven even breed*).
III. smak, v. (*zekere boom*); zie sumak.
sma'kelijk, bn., bw. (*lekker*): *een – gerecht*; *eet –*, met smaak; fig. *iem. iets – maken*, aannemelijk; **sma'kelijkheid,** v.
sma'keloos, bn., bw.; smakelozer, smakeloost (overdr. *zonder [goede] smaak*): *een smakeloze versiering*; *iets – polychromeren*.
smakeloos'heid, v. –heden.
sma'ken, smaakte, h. gesmaakt (1 *een zekere smaak veroorzaken*; inz. *een goede, aangename smaak veroorzaken*; in Z.-N. gunstig en ongunstig; 2 *proeven*; inz. *genieten*): 1 *die pudding smaakt naar citroen*; *die wijn smaakt goed*; *het smaakt als ....*; *dat smaakt naar meer*; *naar de kurk –*; *dat zal –*; *heeft het eten gesmaakt*, was het smakelijk? *dit plannetje smaakte mij niet*, beviel mij niet; 2 *de genoegens des levens –*, genieten.
smak'ken, smakte, h. (2, 3, 4), i. (1) gesmakt (1 *met een smak vallen, een smak doen horen bij het vallen*; 2 *gooien, met een bons neerwerpen*; 3 *met de lippen of de tong klappen bij het eten en drinken*; 4 Z.-N. *zoenen*): 1 *het valies smakte tegen de grond*; 2 *hij smakte zijn valies in een hoek*; 3 *– is ongemanierd*; 4 *– en likken*.
smak'ker, m. –s (*arme drommel, sukkelaar*; ook: *klaploper*): *een rechte –*, sul.
smal, bn., bw.; smaller, –st (*niet breed, nauw*; vero. *klein, gering, onaanzienlijk*): *zijn gezicht is erg – geworden*, mager; *de smalle gemeente*, het gemeen, grauw; *hij kan maar – of smalletjes leven*, schraal, armoedig; *Holland op zijn smalst*, [a]) vroeger gedeelte van de provincie N.-Holland, waar vóór de inpoldering de landstreek zeer smal was, [b]) fig. van bekrompenheid, kleingeestigheid.
smal'deel, smaldeel', o. –delen (eig. *klein deel: deel ener oorlogsvloot, eskader*).
smal'delen, smaldeelde, h. gesmaldeeld (*in kleine delen scheiden*): *een erfenis –*.
smal'doek, o. (scheepst. *smal zeildoek*): zegsw. *dat is geen –*. dat kost geld.
sma'len, smaalde, h. gesmaald (den. van *smal*, d. i. klein: *met kleinachting over iets of iemand spreken, smadelijk spreken, schimpen*): *op iemand –*, hem beschimpen.
sma'ler, m. –s (*iem., die smaalt, schimpt*).
smal'film, v. –s (*film van 16 mm breedte* inz. door amateurs gebruikt; tegenstelling „bioscoopfilm" met een normale breedte van 35 mm); germ., beter smal'le film.
smal'hans, m. –hanzen (*schraalhans, armoedig mens*): zegsw. *– is er kok*, het is er schraal, karig van eten en drinken.
smal'spoor, o. (*spoor- of tramweg, waarvan de rails dicht bij elkaar liggen, werkspoor*): kipkarren op – voor grond- en kolenvervoer.
smalt, v. (It. smalto: *zekere blauwe verfstof, blauw glazuur, email*).
smal'tiend, o. –en (*opbrengst, bestaande in het tiend van bijen, klein vee enz.*); vero.
smaragd', Gr.-Lat. smaragdus (*echt groen edelgesteente*), 1 o. (soortn.); 2 m. –en (*een [bewerkte] steen*).
smarag'den, bn. (*van smaragd, met een of meerdere smaragden bezet*): *een – armband*; fig. *de kat met haar – ogen*, groene.
smaragd'groen, bn. (*groen als smaragd*): *de –e ogen der kat*; zie esmerauden.
smaragd'hagedis, v. –hagedissen (*mooi gekleurde hagedis*; Lat. lacerta viridis).
smarot'sen, smarotste, h. gesmarotst (*klaplopen*; *smullen*); **–er,** m. –s.
smart, v. –en (*erge pijn, wee*; fig. *leed, hartzeer*): *de tijd lenigt alle –en*; zegsw. *iem. met – verwachten*, met pijnlijk ongeduld; *diepe –*; *gedeelde – is halve –*; lit. t. *smert*.
smar'tegeld, o. –en (O.-I. mil. *toelage boven het pensioen in geval van verminking, of aan de officiersweduwe bij het sneuvelen van haar man*).
smar'telijk, bn., bw. (*pijnlijk*; *verdriet, leed veroorzakend*): *een –e wonde, een – verlies*; *– getroffen worden*; *– naar iets verlangen*, ongeduldig; **smar'telijkheid,** v.
smar'teloos, bn. (*zonder smart*).
smarteloos'heid, v.

I. smar'ten, smer'ten, smartte, h. gesmart (1 *smart veroorzaken; bedroeven; leeddoen*; 2 geneesk. *wonden hebben door ontvelling, roos, brand enz.*): 1 *uw ongeluk smart mij*; 2 *dit kind smart achter de oren.*
II. smar'ten, smartte, h. gesmart (*het touwwerk met geteerd zeildoek omwinden, opdat dit de slijtage belet*).
smar'ting, v. (scheepst. *oud geteerd zeildoek, waarmee men smart* **II**).
smart'kreet, m. –kreten (*kreet als uiting van pijn of smart*): *–kreten slaken.*
smart'oor, o. –oren (*oor, dat smart* **I,** 2).
sme'den, smeedde, h. gesmeed (1 [*in gloeiende toestand verkerende*] *metalen hamerend of kloppend bewerken*; 2 *ontwerpen, uitdenken, verzinnen*; 3 dikwijls met ong. bijbet. *maken, vormen*): 1 *koud, heet –; een hoefijzer –, wapens –, een hek –*; z. ijzer; 2 *een aanslag –, een komplot –*, beramen; *verraad –*, d.i. uitdenken; 3 *verzen –*, slechte rijmen.
smederij', v. –en (1 *smidse, werkplaats v. d. smid*; 2 *het smeden*, eig. en fig.): 1 *in de –*; 2 *die ellendige verzen–.*
sme'dig, bn. (van spijzen: *goed doorkookt, gebonden*); verg. smijdig.
smeed'baar, bn. (*geschikt om gesmeed te worden*): *metaal is –*; **smeed'baarheid,** v.
smeed'bak, m. –bakken (*smidskoelbak*); **–ijzer,** o. (*week ijzer met laag koolgehalte*): *–*; **kunst,** v. (*het smeden als kunst*); **–werk,** o. –en (*smidswerk*); zie ook samenst. met smid.
smee'gruis, o. (*smeekolen*).
smeek'bede, v. –n (*smeekgebed, ootmoedig verzoek*); **–dicht,** o. –en (*smeekschrift op rijm*).
smeek'gebed, o. –gebeden (*ootmoedig gebed, smekend gebed, smeekbede*).
smee'kolen, v. mv. (*fijne steenkolen*).
smeek'schrift, o. –en (*ootmoedig of nederig verzoekschrift*); **–taal,** v. (*taal van een smekende; smekende woorden*).
smeent, v. –en; zie smient.
smeer, o. (1 *vettige zelfstandigheid*; 2 *vet v. dieren*; 3 in zegsw. *ransel*): 1 *– voor wagenassen; schoen–*; ook, kaarsvet: rijmpje van Cats: *om de minne van het smeer, leckt de kat de kandeleer*, het eigenbelang is de drijfveer van menige daad; 2 *om zijn smeer en zijn bont te verkopen* (v. e. beer); 3 *iem. – geven*, ransel; nog: *omkoopsom*; zie smeren.
smeer'bol, m. –bollen (*oliebol*); **–buik,** m. –en (*dikke buik; iem. met een dikke buik*; Z.-N. *smulpaap*); **–doos,** v. –dozen (*doos met schoen- of wagensmeer*); **–goed,** o. (*smeersel*); **–kaars,** v. –en (*vetkaars*; inz. *kaars v. schapenvet*); **–kaas,** v.; **–kanis,** m. –kanissen, **–kanes,** m. –en (Barg. *vuilik, smeerlap*), plat; **–kwast,** m. –en (*kwast, om mee te smeren*): fig. *met de – lopen*, vleien; **–lap,** m. –lappen (*lap met vet, die slepers vóór onder het sledeijzer deden*; fig. *vuilik, smeerpoes*; ook: *slecht, eerloos persoon*): *jou–!* **–lapperij',** v. –en (*vuiligheid, liederlijkheid*).
smeer'ling, m. –en (*riviergrondel, slijkvis*).
smeer'plank, v. –en (*lijkplank*, d.i. *plank, waarlangs men een lijk van boord in zee laat glijden*); **–poes,** m. en v. –en (*morsige persoon*); **–prop,** v. –proppen (*prop, met vet besmeerd, om lekgaten te dichten*); **–sel,** o. –s (*waarmede gesmeerd wordt; smeermiddel, mengsel van oliën en vetten, zalf*); **–wol,** v. (*pas geschoren, ongewassen wol*); **–wortel,** v. (*overblijvende, ruwbladige plant met rode, paarse, blauwe of witte bloemen, waarvan de wortel vroeger geneesmiddel was*; Lat. symphytum officinale; ook wel: *St.-Janskruid*); **–zalf,** v. –zalven (*olieachtige zalf*).
smeet, m. smeten (*worp, gooi*; Z.-N. *slag*).
smee'tang, v. –en (*tang, om er gloeiend ijzer onder het smeden mee vast te houden*).
smei'eren, smeierde, h. gesmeierd (Z.-N. *verpletteren*): *aardappelen –.*
sme'keling, m. en v. –en (*iemand, die ootmoedig om iets vraagt*); vr. ook **–e.**
sme'ken, smeekte, h. gesmeekt (*nederig, ootmoedig of biddend vragen om iets*): *God om iets –; smekend tot den Heer opzien.*
sme'king, v. –en (*het smeken; smeekbede*): *doof zijn voor iemands –en.*
Smelfun'gus, m. (naam door den Eng. schrijver Sterne bedacht voor: *kniesoor, mopperaar, vitter*).
smelt, v. –en (*zandaal*): *het smelt-delven*, nl. uit het zand, b.v. te Walcheren.
smelt'baar, bn. (*kunnende gesmolten worden*): *lood, vet, boter zijn –.*
smelt'baarheid, v.: *de – van goud, van glas.*
smel'ten, smolt, h. (1), i. (2) gesmolten ([*door middel v. warmte*] *vloeibaar* 1 *doen worden*, 2 *worden*): 1 *ijzer, boter –*; 2 *het ijzer smelt, het ijs smelt; de suiker is in het water gesmolten*, in de vloeibare stof overgegaan; fig. *zijn hart smolt weg van medelijden*, diep geroerd; *zijn ogen smolten weg in tranen*, kwamen vol tranen; *–de kleuren*, ineenvloeiende; *–de muziek*, zoet, zacht, weemoedig; *– als sneeuw voor de zon*, in Z.-N. mager worden.
smel'ter, m. –s (*iemand, die smelt*); **smel'terig,** bn. (fig. *week, zacht, sentimenteel*) *–e gevoelens*; **smel'terij',** v. –en (*het smelten; werkplaats van den smelter*).
smelt'kroes, m. –kroezen (*aarden of lemen pot tot het smelten vooral van goud en zilver*): *louteren in de –*, d.i. reinigen door oplossing en schuiming; **–middel,** o. –en (*middel, dat het smelten bevordert*); **–oven,** m. –s (*oven tot het smelten van metalen*); **–pan,** v. –pannen (*pan, om* b.v. *lood in te smelten*); **–punt,** o. –en (*warmtegraad, vereist tot smelting van vaste stoffen*): het – van lood is 332° C.
sme'ren, smeerde, h. gesmeerd (1 *iets vettigs uitstrijken op*; 2 *fooien geven; iem. trachten om te kopen*; 3 met *hem; er van door gaan*; 4 *lekker eten en drinken*; inz. Z.-N. *slampampen*): 1 *boter op het brood –; schoenen of laarzen –*, met traan of vet insmeren; *iem. de rug, de ribben –*, hem ranselen; *het gaat als gesmeerd*; zie honig; 2 *iem.* (*de handen*) –, geld in de hand stoppen; 3 *hij smeerde 'm*, gmz.; 4 *zij doen niets dan teren en –*, lekker eten en drinken; Z.-N. *smullen en –.*
smer'gel, v. (*delfstof*); zie amaril.
sme'rig, bn., bw. (*vuil*): *–e schoenen, –e handen, –e straten; er – uitzien*; fig. *die –e affaire met de politie*, schandelijk; *–e taal*, onzedelijk; *–e woorden*, vies; *iem. – behandelen*, gemeen; *– weer*; **sme'righeid,** v. –heden.
sme'ris, m. smerissen (min. *politie-agent* Barg.): *op – staan*, uitkijk; zie knol–.
smet, v. smetten (*vlek, vlak, spat*): *men ziet geen smetje aan zijn kleren*; fig. *iem. een – aanwrijven*, zijn naam bezoedelen; *die daad werpt een – op zijn naam*, schandvlek.
smet'lijn, v. –en (*slaglijn* inz. *touw, met houtskool bestreken, om hout af te strepen voor het zagen*).

smet'sen, smetste, h. gesmetst (Z.-N. *smakken* 3).
smet'stof, v. –stoffen (*stof, die besmetting veroorzaakt*); zie bacil, microbe.
smet'teloos, bn., bw.; smettelozer, smetteloost (*vlekkeloos, zonder smet*): *de smetteloze blankheid van pas gevallen sneeuw*; fig. *een – verleden*; *– rein*; **smetteloos'heid,** v.
smet'ten, smette, h. gesmet (1 *bemorsen, bevlekken, vuil maken*; *smetten afgeven*; ook wel: *besmetten, ziektekiemen overbrengen*; 2 *smetten of vlekken aannemen*): 1 *pek smet*; *wees voorzichtig, roodvonk smet*, is besmettelijk; 2 *satijn smet heel licht*.
smet'ziekte, v. –n (*besmettelijke ziekte*).
smeu'geltje, o. –s; zie smuigertje.
smeu'len, smeulde, h. gesmeuld (*gloeien onder de as*; *langzaam gloeien zonder vlam*): *het puin ligt nog te –*, brandt nog zonder vlam; fig. *er smeult iets* b.v. *verraad* dreigt heimelijk; *het smeulend vuur der tweedracht*.
smid, m. smeden (*bewerker van metaal*): *een kachel–, grof–, hoef–, goud–, zilver–*.
smids'aanbeeld, o. –en (*aanbeeld van een smid*); **–baas,** m. –bazen (*meestersmid*); **–bak,** m. –bakken (*koelbak*).
smid'se, v. –n (*smederij*).
smids'gereedschap, o. –gereedschappen; **–hamer,** m. –s (*moker, grote hamer van den grofsmid*); **–jongen,** m. –s (*leerjongen van den smid*); **–knecht,** m. –s; **–koelbak,** m. –bakken (*smidsbak*); **–kolen,** v. mv. (*smeekolen*); **–vrouw,** v. –en; **–werk,** o. (*smidsarbeid*; ook: *het door den smid gemaakte*); **–winkel,** m. –s; **–zoon,** m. –zonen.
smiecht, m. –en (volkst. *gemene kerel*).
smient, v. –en (*wilde eend, in de winter in ons land, fluiteend*; Lat. anas penelope; fig. *lang, mager mens*).
smie'zen (Barg. *ogen*): *in de – hebben*, d.i. in de gaten; *dat loopt in de –*.
smij'dig, bn. (*licht te smeden*; *lenig, buigzaam, zacht*): *bergen – goud*; fig. *een –e taal*.
smij'digheid, v.: *de wonderbare – van het Latijn*; verg. smedig.
smij'digen, smijdigde, h. gesmijdigd (*smedig, lenig maken*; fig. *verzachten*).
smij'ten, smeet, h. gesmeten (*hard gooien, werpen*): *iem. met stenen –, iem. op de grond –*; *met geld –*, verkwisten; **smij'ter,** m. –s (*iem., die smijt*; ook, vero. *vechtersbaas*).
smij'ting, v. (Z.-N. *afranseling*).
smik'kel, m. –s (Z.-N. *gezicht*); volkst.
smik'kelen, smikkelde, h. gesmikkeld (*lekker eten, smullen*): *zit je daar weer te –?*
smink, v. –en (*smient, fluiteend*); gew.
smir'rel, m. –s (Z.-N. *witte duif met zwarte of bruine vlekken*).
smis, smis'se, v. smissen; zie smidse.
smod'deren, smodderde, h. gesmodderd (Z.-N. *smeieren, morsen*).
smod'dermuilen, –muilde, h. gesmoddermuild (volkst. *zich de lippen aflikken*).
smod'dervis, m. –vissen (*zeelt*).
smod'dig, bn., bw. (*morsig, smoezelig, vuil*): *wat ziet dat kleed er – uit!*
I. smoel, m. –en (plat: *mond*): *hou je –*; *ik zal je op je – slaan*; zegsw. *– op iets hebben*, zin in; **–en,** smoelde, h. gesmoeld (Z.-N. *pruilen*).
II. smoel, m., **smoe'lie,** v. (Fr. semoule; Z.-N. *griesmeel*).
smoelement', o. (Z.-N. *smoelwerk*).
smoel'werk, o. (volkst. *mond, smoel*): *wat een –!* hoe raast of tiert hij of zij.
smoes'je, smoe'sie, o. –s (Barg., Hebr. *flauw praatje*; *bedekte afspraakjes, voorwendsel*): *een – bedenken, allerlei –s veil hebben*.
I. smoe'zelen, smoezelde, h. gesmoezeld (*smoezen*).
II. smoe'zelen, smoezelde, h. gesmoezeld (*kreukelen, vuilmaken*): *zijn kleertjes –*.
smoe'zelig, bn., bw. (*beduimeld, vettig, onfris*): *een – papiertje*; *die krant ziet er – uit*; *– beddegoed*; **smoe'zeligheid,** v.
smoe'zen, smoesde, h. gesmoesd (Barg. Hebr. *heimelijk praten, bepraten of afspreken*): *wat zijn die daar aan 't –?*
smo'ken, smookte, h. gesmookt (*dampen, roken*): *het smookt hier*; *e. pijpje –*; gmz.
smo'kerig, bn. (*rokerig, vol rook*).
smo'king, v. –s (*korte, zwarte herenjas, rok zonder panden [met lange en brede revers]*; in Eng. zegt men *dinner-jacket*, nooit *smoking*).
I. smok'kel, m. (*sluikhandel*).
II. smok'kel, m. (Z.-N. *stofregen*).
smok'kelaar, m. –s, smokkelaartje (*iem., die smokkelt*; inz. *sluiker*): *een – betrappen*.
smokkelarij', v. –en (*het smokkelen*).
smok'kelen, smokkelde, h. gesmokkeld (1 *sluiken*: *goederen met ontduiking van in- of uitvoerrechten over de grens voeren*; 2 *oneerlijk zijn, bedriegen*; school: *spieken*; 3 Z.-N. *stofregenen*; 4 Z.-N. *snoepen*): 1 *alcohol –*; 2 *Jan wilde niet –, al werd Piet nummer één*; 3 *'t smokkelt de hele dag*; 4 *zij – zich vet*.
smok'kelgoed, o. –goederen (*smokkelwaar*); **–handel,** m. (*sluikhandel*); **–waar,** v. –waren (*waar, die men smokkelt*).
smook, m. (*dikke, vette rook*): *walm en –*.
I. smoor, v. (*het land, wrevel*): *de – in hebben*, gruwelijk het land hebben; gmz.
II. smoor, m. (Z.-N. *damp, rook, nevel*).
III. smoor (afkorting van *smoorlijk*).
smoor'dronken, bn. (*zwaar beschonken*): *de feestvierders raakten op den duur –*.
smoor'heet, bn. (*stikkend warm*): *e. – bad*.
smoor'kuil, m. –en (*kuil, waarin iets gesmoord wordt*; vero. *de kuil midden in een fort, dienende om te verhoeden, dat neervallende projectielen ontploffen*): zegsw. *van zijn hart geen – maken*, zie moordkuil.
smoor'lijk, bw. (eig. *om te smoren*; *erg, buitengewoon*; ook: *smoorlijk verliefd*): *de jongen was – (verliefd)*.
smoor'vol, bn. (eig. *stikkend vol, propvol*): *het zaaltje was –*, d. i. stikvol, tjokvol.
smo'ren, smoorde, h. (3, 4, 5, 6), is (1, 2) gesmoord (1 *stikken*; 2 *boven een zacht vuur gaar worden*; 3 *doen stikken*; 4 *boven een zacht vuur gaar laten worden*; 5 Z.-N. *misten*; 6 Z.-N. *roken*): 1 *in zijn eigen bloed –*; *het is hier om te –*; 2 fig. *iem. in zijn vet laten –*, zich niet verder met hem bemoeien; 3 zegsw. *hij is niet in de wieg gesmoord*, is hoogbejaard; fig. *de stem der natuur –*; *iets in de kiem –*, b.v. een staking; *zijn leed –*, verkroppen; 4 *aardappels –*; *vlees –*, in eigen vocht gaar laten worden; 5 Z.-N. *het smoort ferm vandaag*; 6 Z.-N. *een pijp –*.
smots, v. –en (1 *vlek, smet*; 2 *slons*): 1 *een schortje vol –en*; 2 *een – van een vrouw*.
smot'sen, smotste, h. gesmotst (*bemorsen*).
smot'sig, bn., bw. (*vuil*): *een –e werkvrouw*; *iets – afwerken*, morsig.
smous, m. –en (1 scheldn. *Jood*; 2 *kleine hond met fijn, krullend haar*): 1

een eerlijke –; 2 onze Fanny is een –je.
smou'sen, smouste, h. gesmoust (*bedriegen, schacheren*); **smouserij',** v. –en (*bedrog*).
smous'hond, m. –en; zie smous 2.
smous'jassen, smousjaste, h. gesmousjast (*zeker kaartspel [met tweeën] spelen, waarin de jas of boer de hoogste troef is*).
smout, o. (*gesmolten reuzelvet; klein drukwerk*; Z.-N. *uit zaad geslagen olie*); zie smoutwerk; **–achtig,** bn. (*vettig*); **–bol,** m. –bollen (*kermis-vetbol*).
smou'ten, smoutte, h. gesmout (*met vet bewerken, bereiden of besmeren*): *de spijzen –; een wagen –.*
smou'terig, smou'tig, bn. (*vettig*).
smout'werk, o. (smout oorspr. = voordeeltje: typ. *klein zetwerk, als: brieven, rekeningen, circulaires, adreskaarten enz.*).
smout'zetter, m. –s (*zetter van smoutwerk*).
smui'gen, smuigde, h. gesmuigd (*zich in stilte te goed doen*); **smui'ger,** m. –s (*gluiper*).
smui'gertje, o. –s (*kort stenen pijpje*).
smuik, v. in N.-N. slechts in de bijw. uitdr. **ter smuik** (*heimelijk*), ook: *ter smuig*; in Z.-N. m. *mist*, eveneens Z.-N. **smui'ken,** smuikte, h. gesmuikt (*misten*).
smuk, m. (*opschik, sieraad, tooi*): *bonte –.*
smuk'ken, smukte, h. gesmukt (*opschikken*).
smul, v. smullen: *hij houdt van de –*, d. i. v. goede sier; *ergens geen – op hebben*, trek.
smul'baard, m. –en of: **–broer,** m. –s (*lekkerbek*); **–dag,** m. –dagen (*dag, waarop gesmuld wordt*): *de kermisdagen, vroeger echte –en*; **–graag,** bn.: *de smulgrage Romein Lucullus*, gaarne lekker etende.
smul'len, smulde, h. gesmuld (*lekker eten*): fig. *van iets –*, plezier in iets hebben, zich (heimelijk of in stilte) er aan te goed doen.
smul'lig, bn. (*morsig, vuil, bemorst*).
smul'paap, m. –papen (*smulbroer*); gmz.
smul'partij, v. –en (*feestje, waarop lekker gegeten en gedronken wordt*).
snaai, m. –en, snaaitje (*voordeel, winst*); spreekt. *een aardig snaaitje maken.*
snaai'en, snaaide, h. gesnaaid (*wegkapen; naar zich toe halen*): *in de provisiekast –.*
snaak, m. snaken (*grappenmaker, guit*): *een vreemde –*, kerel, persoon.
snaaks, bn., bw. (*kluchtig, koddig, grappig*): *een –e vent*, grappig; *een – gezegde; hij kan – vertellen*; **snaaks'heid,** v. –heden (*grap*).
I. snaar, v. snaren (*schoonzuster*); vero.
II. snaar, v. snaren, snaartje (*draad van metaal, van darmen enz.* inz. *gespannen op muziekinstrumenten, welke getokkeld, gestreken, aangeslagen worden*): *een viool–, een piano–, een harp–; de snaren spannen*, gaan spelen; *de snaren tokkelen*, tokkelend bespelen b.v. een citer; van rackets: *vernieuwing van snaren*; zegsw. *die – moet je bij hem niet aanroeren*, daar moet je hem niet van spreken; *alles op haren en snaren zetten*, hemel en aarde bewegen; Z.-N. *er is een – aan los*, niet wijs zijn.
snaar'gezang, o. –en (*gezang, begeleid door snaarinstrumenten*); **–instrument,** o. –en (*besnaard muziekinstrument*, b.v. *een viool, mandoline*); ook, snaarenspeeltuig.
snab'bel, snab'ber, m. –s (Z.-N. *snavel*).
snab'belen, snab'beren, snabbelde, h. gesnabbeld (Z.-N. *snateren*).
snak, m. snakken (*bits woord, snauw*).
sna'kerig, bn., bw. (*grappig, kluchtig*): *een –e jongen*; **sna'kerigheid,** v.
snakerij', v. –en (*grap, klucht*).
snak'ken, snakte, h. gesnakt (1 [*met korte stoten luid*] *hijgen*; 2 *hijgend verlangen*; 3 Z.-N. *snikken*; 4 Z.-N. [*toe*]*snauwen; met een ruk wegnemen*): 1 *het visje snakte naar het water*; 2 *– naar lucht, naar vrijheid, naar rust*, smachten; 3 Z.-N. *uren lang zat hij te –*; 4 *– en snauwen; hij snakte het brood v. de tafel.*
snap, m. (*hap, snelle greep*): *de hond had het haas in een –*; zegsw. *het was in een hap en een – klaar*, zeer spoedig.
snap'achtig, bn. (*praatzuchtig*): *een – kind, die vrouw is erg –*, babbelachtig.
snap'haan, m. –hanen (*ouderwets vuurroer*; fig. *straatdief, struikrover*).
snap'pen, snapte, h. gesnapt (1 *happen naar; snel vatten, grijpen, wagen*; 2 fig. *begrijpen*; 3 *babbelen*): 1 *de zwaluw snapt naar een vlieg; poes zal de muis wel –; die oplichter is eindelijk gesnapt*; 2 *nu eerst snap ik het; snap je de mop?* 3 *ze werken niet, ze –.*
snap'per, m. –s (*babbel*); **snap'ster,** v. –s.
snapperij', v. –en (*gebabbel, beuzelpraat*).
snap'shot, o. –s (Eng. *momentopname*).
snar, bn., bw.; snarder, –st (*vinnig, fel*): *– in de mond*, bits.
sna'renmaker, m. –s (*iemand, die snaren [voor muziekinstrumenten] maakt*).
snarenpijperij', v. –en (*beuzelachtig speelgoed, beuzelingen, dingen zonder waarde*).
sna'renspel, o. (*muziek van snaarinstrumenten*): *looft den Heer met –.*
snar'heid, v.
snar'rig, bn., bw. (*snar, vinnig*); **–heid,** v.
snars, sners, snirs, v. (1 *weinigje, ziertje, nietigheid*; 2 *roes*): 1 *hij weet er geen – van*; 2 *hij heeft een – aan*, is een weinig dronken.
sna'ter, m. –s, snatertje (*mond*): *hou je –!*
sna'terachtig, bn. (*babbelachtig*).
sna'teren, snaterde, h. gesnaterd (1 *schreeuwen v. eenden, ganzen enz.*; 2 *babbelen, luid en aanhoudend*): 1 *ganzen, eenden –*; 2 *hou toch op met dat –.*
I. snauw, m. –en (*het snauwen; bits toegeduwd woord of gezegde, grauw*).
II. snauw, v. –en (*grote tweemaster*).
snauw'achtig, bn. (*bits, scherp, snarrig*).
snau'wen, snauwde, h. gesnauwd (*toegrauwen, bits en schamper spreken*): *– tegen.*
snau'werig, bn. (*snauwend*): *een –e vrouw; een – antwoord*; **snau'werigheid,** v.
sna'vel, m. –s, snaveltje (*sneb of neb v. e. vogel*): fig. *roer toch je – niet zo!* mond; *wat heeft hij een –!* grote neus; gmz.
sna'velkrokodil, m.; zie gaviaal.
sneb, sneb'be, v. snebben, snebbetje (*snavel; puntige ram-voorsteven van schepen* inz. *van de schepen uit de Rom. tijd*): *bij de Romeinen werd het spreekgestoelte* (ros'tra) *met de scheepssnebben* (ros'tra, mv. van ros'trum) *van veroverde schepen versierd.*
sneb'beren, snebberde, h. gesnebberd (van eenden: *geluid maken met de sneb bij 't verorberen van eendenkroos*).
sneb'big, bn. (*vinnig*); zie snibbig.
sneb'schip, o. –schepen (eig. *schip met een sneb*, d. i. *met een puntige voorsteven*).
sne'de, v. –n, **snee,** v. sneeën, sneetje (1 *het snijden*; 2 *de opening door snijden ontstaan: insnijding, wonde*; 3 *door snijden verkregen vorm: snit, coupe; afgesneden schijf, dun plat stuk*; 4 *scherp gedeelte*): 1 *onder de – liet de patiënt geen kik*; fig. *dat was, kwam juist*

ter –, van pas; *gras van de eerste* –, het eerst gemaaide gras; *de – van een vers*; zie caesuur; Z.-N. *het bier is van* (of: *op*) *snee*, goed om gedronken te worden; 2 *de – van een zaag*; *een diepe – in de vinger*; 3 *de – v. e. japon, jas enz.*; *een boek verguld op* –, door het afsnijden der vellen verkregen op pervlakte; *de eerste – hooi is thans binnen*; *een – brood*; *een sneetje koek*; 4 *de – v. e. mes.*

sne'dig, bn., bw. (1 *scherp*; 2 *schrander*): 1 *een – kouter*; 2 *een –e opmerking*, juist, gevat; *een –e zet*; *– antwoorden.*

sne'digheid, v. (*gevatheid, schranderheid*).

sneeg, bn.; sneger, –st (*snedig*): *een vrouw van – vernuft*; vero.

sneep, m. snepen (*karperachtige riviervis*; Lat. chondrostoma nasus).

sneer, m. sneren (Eng. *honende grijnslach*).

I. snees, m. snezen (Barg. *opkoper van* [*gestolen*] *goederen*).

II. snees, o. snezen (*twintigtal*): *een – haringen.*

snee'tje, o. –s (*kleine snee*): *een – koek.*

sneeuw, v. fig. o. (*in kristalvorm bevroren waterdamp, vlokvormig uit de dampkring neervallend*; fig. *grijsheid, blankheid*): *er viel veel –*; *zo wit als –*; *verdwijnen, smelten als – voor de zon*; fig. *– dekt zijn kruin*, grijze haren; *het – van zwanendons.*

sneeuw'bal, m. –ballen (*bal van samengedrukte sneeuw*; plantk. *balroos, Gelderse roos, dikwijls door cultuur veredeld tot sierheester*, Lat. viburnum; *onderlinge ledenwerving, collecte enz., waarbij één persoon begint met drie of vier andere als leden te werven, bij hen geld in te zamelen enz. en ieder dezer op zijn beurt weer drie of vier andere voor zijn rekening neemt enz.*); **–balletje,** o. –s (fig. *glaasje klare jenever met suiker*): *een –*; **–bank,** v. –en (*sneeuwwolk*); **–berg,** m. –en (*sneeuwhoop*; *met eeuwige sneeuw bedekte berg*); **–blind,** bn. (*blind door het staren met onbeschermde ogen op de sneeuw* o. a. *de meeste vogels*); **–blindheid,** v.: *lijden aan –.*

sneeuw'bril, m. –brillen (*bril*, o. a. *gedragen tegen de sneeuwblindheid*): –brillen met leren rondjes met een smal spleetje.

sneeu'wen 1 sneeuwde, h. gesneeuwd (onp. w.w., fig. *in grote hoeveelheid neerkomen*): *het sneeuwt*, er valt sneeuw; *het sneeuwt grote vlokken*; fig. *het sneeuwt grote ideeën*, zij komen in overvloed; **2** bn. (1 *van sneeuw*; 2 *als van sneeuw*): 1 *een – kleed dekt de poollanden*; 2 *de – bloesems der jasmijn.*

sneeuw'gans, v. –ganzen (*veldgans uit het N., geheel wit met zwarte vleugelspitsen*; Lat. anser hyperboreus); **–gebergte,** o. –n (*hooggebergte, waarvan de toppen boven de sneeuwgrens liggen*); **–gors,** v. –gorzen (*gors o. a. waargenomen op de Waddeneilanden*; Lat. plectrophenax nivalis): de – heet ook: strand-, duin- of zeeputter.

sneeuw'grens, v. –grenzen (*denkbeeldige lijn als grens der eeuwigdurende sneeuw in het hooggebergte*); **–haas,** m. –hazen (*haas der Middel-Europese gebergten en van N.-Europa, des winters spierwit, des zomers grijs als onze haas*; Lat. lepus variabilis); **–hoen,** o. –hoenders (Lat. lagopus mutus, *'s zomers roodbruin, 's winters wit*): *het – leeft in het hoge noorden*; **–ig,** bn. (*vol sneeuw*): *het – jaargetijde*; fig. vergrijsd: *een – hoofd*; **–jacht,** v. (*hevige sneeuwbui met wind*): *door storm en – heen*; **–klokje,** o. –s (*narcisachtig bolgewas, wit voorjaarsbloempje*; Lat. galanthus nivalis); **–lawine,** v. –n (*sneeuwstorting in het hooggebergte*); zie lawine; **–linie,** v. –liniën; zie sneeuwgrens; **–lucht,** v. –en (*lucht, die met sneeuw dreigt*); **–man,** m. –mannen (*sneeuwpop tot vermaak der jeugd*); **–ploeg,** m. –en (*machine, waarmee men de sneeuw op de wegen ter zijde werpt*); **–schoen,** m. –en (*groot, bootvormig onderstel voor e. schoen, waardoor men gemakkelijk over losse sneeuw kan lopen*); **–storm,** m. –en (*storm, met sneeuwbuien vergezeld*); **–uil,** m. –en (*uil uit het N.*; Lat. nyctea nyctea); **–vlaag,** v. –vlagen (*hevige sneeuwbui*); **–vlok,** v. –vlokken (*aaneengehechte sneeuwkristallen*); **–vogel,** m. –s; zie pestvogel; **–water,** o. (*water van gesmolten sneeuw*); **–wit, –wit',** bn. (*zo wit als sneeuw*): *–witte bloesems, haren*; **–wolk,** v. –en (*wolk, waaruit sneeuw neervalt*).

snek, v. snekken (*slakvormig kettingraadje in een uurwerk*); **–rad,** o. –raderen (*kegelvormig raadje, door de snek in beweging gebracht*).

I. snel, v. snellen (*kan*, $^1/_2$ *pint*): *de stroop–.*

II. snel, bn., bw.; sneller, –st (1 *vlug, niet veel tijd nodig hebbend, gezwind*; *haastig*; 2 Z.-N. *mooi, verstandig*): 1 *een – besluit*, vaardig; *een hazewind loopt –, de bergbeek stroomt –*; zie leugen; 2 *een – kind.*

snel'dicht, o. –en (*puntdicht, epigram*): *de –en van Huygens.*

snel'heid, v. (*vlugheid, spoed, vaardigheid*): *met een – van 5 m per seconde*; nat. *de –heden* (bewegingen).

snel'koker, m. –s (*toestel met spirituslamp, om in korte tijd water enz. te doen koken*).

snel'len, snelde, i. (1), h. (2) gesneld (1 den. van *snel* = *spoedig*: *ijlen*; 2 zie koppensnellen): 1 *iem. te gemoet –*; *naar huis –, de tijd snelt*; 2 *gesnelde koppen*, afgeslagen en als zegeteken meegenomen hoofden.

snel'loper, m. –s (*iem., die snel loopt*; *soort van schaatsen*; *cilinder in een weefgetouw*); **–pers,** v. –en (*drukpers, uitgevonden in 1810, met grote drukcapaciteit*); verg. handpers; **–rijder,** m. –s (*hardrijder* b.v. *op schaatsen*); **–schrijven,** o. (*stenographie*); **–schrijver,** m. –s (*stenograaf*); **–tocht,** m. –en (*tocht van Papoea's, Dajaks enz. om koppen te snellen*); **–trein,** m. –en (*trein, die snel loopt en alleen bij hoofdstations stilhoudt*); **–vin'gerig,** bn. (*vlug met de vingers*); **–voe'tig,** bn. (*zeer vlug ter been*): *de –e Achilles*; **–vuur,** o. (*het snel vuren of schieten*, inz. *met het repeteergeweer of het snelvuurgeschut*); **–vuurgeschut,** o. (*stuk geschut, waarmede snel achter elkaar gevuurd kan worden*); **–zeiler,** m. –s (*goed bezeild schip*).

snep, v. sneppen; zie snip.

snep'per, m. –s, sneppertje (*instrumentje met mesjes, die bij 't ontspannen van een veer tegelijk i. h. vlees snijden*).

sner'ken, snerkte, h. gesnerkt (klankn. 1 *een knetterend geluid maken* [*bij het braden*]; 2 *doen braden in snerkende boter*; 3 Z.-N. *snerpen*): 1 *de boter snerkt in de pan*; 2 *een hoentje –*; 3 *de wonde snerkt.*

sner'pen, snerpte, h. gesnerpt (*een snijdende pijn veroorzaken*: *branden, gloeien*): *fel snerpt de koude noordenwind*; *een –de koude.*

sner'pend, bn., bw. (*een snijdende pijn veroorzakend*; fig. *snijdend*): *de –e noordooster*; *– koud*, doordringend.

sners, v.; zie snars.
snert, v. (*erwtensoep,* inz. in soldatentaal): zegsw. *het lijkt wel* –, het lijkt op niets; *dat is* –, gekkenpraat, niets waard; *hij is een –vent,* een kerel van niets; gmz.
I. sneu, bn., bw.: *dat was – voor hem,* teleurstellend; *hij keek wat* –, op zijn neus.
II. sneu, v. –en (*dwarslijn der beuglijn*).
sneu'kelaar, m. –s (*snoeper*).
sneu'kelen, sneukelde, h. gesneukeld (Z.-N., gew. *snoepen*): –, *waar ze kan.*
sneu'velen, sneuvelde, i. gesneuveld (*vallen, in de strijd of op 't slagveld blijven*).
sne'ven, sneefde, i. gesneefd (lit. t. *sneuvelen*).
sne'zen, sneesde, h. gesneesd (Barg. *schacheren; helen;* ook *stelen*); zie snees **I.**
snib'be, v. –n (*snibbige vrouw of meisje*).
snib'ben, snibde, h. gesnibd (*snibbig iets zeggen*): *alweer sigaren, snibde Charlotte.*
snib'big, bn.: *een – meisje,* snar, vinnig, scherp v. taal; **snib'bigheid,** v.
snij'bank, v. –en (*bank, waarop of waaraan gesneden wordt,* inz. *werkbank v. d. houtbewerker of v. d. leerlooier*); **–biet,** v. –en (*beetwortel, waarvan het jonge loof gegeten wordt*); **–bloem,** v. –en (*bloem, gekweekt om afgesneden te worden,* b.v. *de hyacint*); **–boon,** v. –bonen (*lange, platte stokboon, die in dunne reepjes gesneden wordt*; Lat. phaseolus compressus): fig. *een rare* –, vreemd, zonderling iem.; **–bonenmesje,** o. –s (*mesje tot het snijden dezer bonen*); **–bonenmolen,** m. –s (*molen tot het malend snijden der snijbonen*); **–bord,** o. –en (*houten schijf of bord, om er iets, b.v. brood op te snijden*).
snij'den, sneed, h. gesneden (1 *met een scherp voorwerp iets geheel of gedeeltelijk vaneenscheiden;* 2 *scherp zijn;* 3 van twee lijnen: *een punt gemeenhebben en door het snijpunt gaan;* van cirkels: *twee punten in de omtrek gemeenhebben;* 4 *vermengen, vervalsen;* 5 *scherpe pijn veroorzaken;* 6 *te veel laten betalen*): 1 *iets in stukken snijden; iets klein* –, in kleine stukken; *brood, vlees* –, aan schijven; *zijn haar laten* –, knippen; zie hout, mes; refl. *zich* –, z. snijdend wonden; *z. in de vinger* (of: *in de vingers*) –, fig. zich nadeel berokkenen; 2 *dat mes snijdt niet;* 3 *deze lijnen worden door twee evenwijdige lijnen gesneden; deze cirkels – elkaar;* 4 *wijn* –, meestal versnijden; 5 zegsw. *dat snijdt door het hart, door de ziel;* 6 *ik ben in die winkel erg gesneden,* afgezet; nog: *hij sneed er van tussen* (*door*), hij spoedde z. weg.
snij'dend, bn. (*scherp*): *e. – werktuig,* 't welk snijdt; fig. *een –e wind,* snerpend; *een –e pijn,* vinnig; *op snijdende toon,* scherp.
snij'der, m. –s (*kleermaker*); gew.
snij'deren, snijderde, h. gesnijderd (*het kleermakersvak op kleine schaal uitoefenen; lappen*); gew.
snij'dersambacht, o.; **–gezel,** m. –gezellen (*kleermakersknecht*); **–gild,** o. –en (*vereniging of gild van kleermakers; al de snijders*); **–tafel,** v. –s (*tafel of plank op schragen, waarop de kleermaker werkt*).
snij'ding, v. –en (1 *het snijden,* b.v. *van twee lijnen;* 2 bouwk. *grep of kier tussen twee huizen;* 3 *scheurende pijn;* 4 *caesuur,* meestal *snede*): 1 *de – van twee wegen, kanalen enz.;* 2 *deze – is te breed;* 3 *–en in het lijf;* 4 *de – in dit vers valt verkeerd.*
snij'ijzer, o. –s (*werktuig om op schroeven de draadwindingen aan te brengen*).
snij'kamer, v. –s (*ontleedzaal, anatomisch laboratorium*); **–lijn,** v. –en (meetk. *lijn, die e. andere snijdt*); **–machine,** v. –s (boekbindersvak: *werktuig tot het machinaal afsnijden van in te binden boeken*); **–punt,** o. –en (*punt, waarin twee lijnen of cirkels elkaar snijden*); **–tand,** m. –en (*voortand* [*om het voedsel af te snijden*]); **–werk,** o. (*artikelen in of uit hout gesneden*): *Duits –.*
I. snik, m. snikken (*hik*): *de jongste – geven,* sterven; *de laatste* –, de stervenshik.
II. snik, bn.: *niet goed* –, niet goed wijs.
III. snik, v. snikken (*soort v. trekschuit*); gew.
snik'heet, bn. (*smoorheet of stikkend warm*): *een –hete Augustus-middag, een –hete lucht.*
snik'ken, snikte, h. gesnikt (1 *hikkend schreien;* 2 *snikkend* in bet. 1 *iets zeggen*): 1 *het kind begon te* –; 2 *ja, snikte zij.*
snip, v. snippen (*inlandse vogel v. d. orde der steltlopers met lange snavel*); zie hout– (Z.-N. bos–), poel–, watersnip.
snip'pel, v. –s, snippeltje (*reepje gesuikerde oranjeschil; afsnijdsel, afval*).
snip'penei, o. –eieren; **–jacht,** v.; **–net,** o. –netten; **–tijd,** m. (*jachttijd voor het vangen van snippen*); **–vangst,** v.: *op de* –.
snip'per, v. –s, snippertje (*snippel*): *een koek met –s; raap die –s papier op.*
snip'peren, snipperde, h. gesnipperd (*tot snippers maken*).
snip'perkoek, m. –en (*koek m. snippers*).
snip'permand, v. –en (*prullenmand*): *in de* –; **–uur,** o. –uren (*verloren uur, ledig uur*); **–werk,** o. (*beuzelwerk*).
snip'pig, bn.; zie snibbig.
snipsnaarderij'en, v. mv. (*snarenpijperij*).
snir'sen, snirste, h. gesnirst (*snerken; sissen*): *de pan snirst; de boter begint te* –.
snit 1 m. snitten (*kerfbijl*); **2** v. snitten (*vorm, snede*): *de – van een kledingstuk.*
snob, m. –s (Eng. *iemand, die voor gentleman wil doorgaan, die de grote wereld wil nadoen, parvenu;* ook: *poen, ploert*).
snobis'me, o. (*naäperij der grote lui, poenige aanstellerij of aanmatiging der snobs*).
snoef'ster, v. –s; zie snoever.
snoei'en, snoeide, h. gesnoeid (*afsnijden, inkorten*): *een boom –, een heg –; geld –,* de rand van munten van edel metaal wegnemen, vero.; Z.-N. gew. *de wind snoeit,* snerpt.
snoei'er, m. –s, snoeiertje (*persoon, die snoeit; snoeimes*).
snoei'kunst, v. (*de kunst v.* [*bomen*] *snoeien*); **–maand,** v. –en (*maand, waarin de bomen gesnoeid worden; Februari, Maart*); **–mes,** o. –messen (*mes* [*met halvemaanvormig lemmet*] *van den snoeier*); **–sel,** o. –s (*afval bij het snoeien*); **–tafel,** v. –s (boekbinderij: *toestel tot het afsnijden van vellen bordpapier*); **–tang,** v. –en (*schaar met veer en ronde snede, dienend bij het snoeien*); **–tijd,** m. (*snoeimaanden*); **–werk,** o. (*het werk, dat de snoeier verricht*).
snoek (*vraatzuchtige zoetwatervis;* Lat. esox lucius), **1** (voorwerpsn.), m. –en: *een – strikken,* met een strik van koperdraad vangen; zegsw. *een – vangen,* ir. in 't water vallen; *een – op zolder zoeken,* vergeefs werk doen; **2** (stofn.), v.: *ik houd van* –; **–'achtig,** bn. (*lijkende op een snoek*): *–e vissen.*
snoek'baars, m. –baarzen (*zoetwatervis,*

zander, baars met een kop als een snoek; Lat. lucioperca sandra).
snoek'sprong, m. –en (*sprong, waarbij men het lichaam eerst buigt en daarna strekt*).
snoep, m. (*snoeperij*): *– kopen.*
snoep'achtig, bn. (*geneigd tot snoepen*): *een – kind*, dat gaarne snoept.
snoe'pen, snoepte, h. gesnoept (*lekkernij* [*heimelijk*] *gebruiken*, ook: *wegpakken*): *koekjes –, taartjes –; poes snoept van de melk.*
snoe'per, m. –s, snoepertje: *een oude –.*
snoe'perig, bn. (*lief, aardig*): *een – jurkje, een – mutsje*; **snoe'perigheid,** v.
snoeperij', v. –en (*het snoepen, snoepgoed*).
snoep'goed, o. (*lekkers, lekkernij*); **–ig,** bn. (*lief, bekoorlijk*): *Jasper zat bij – Klaartje*; **–lust,** m.; **–reisje,** o. –s (*kleine reis, die men in stilte doet, plezierreisje in stilte*).
snoeps, snoepser, meest *– (snoepachtig)*.
snoep'ster, v. –s (*vrouw of meisje, dat gaarne snoept*); **–tafel,** v. –s, **–winkeltje,** o. –s (*tafeltje, waaraan, winkeltje, waarin snoepgoed verkocht wordt*); **–zucht,** v.
snoer, o. –en, snoertje (1 *koord*; 2 *meetsnoer*; 3 *reeks, rij aan een koord enz.*): 1 *kralen aan een – rijgen*; zie ook h e n g e l–, r i c h t–, r ij g–; zegsw. *iemand aan zijn – krijgen*, tot zijn partij, zienswijze overhalen; 2 *de –en zijn mij in lieflijke plaatsen gevallen*, Psalm 16 : 6, d. i. iets goeds, iets schoons is mij toegemeten; 3 *een – paarlen.*
snoe'ren, snoerde, h. gesnoerd (*aan een snoer rijgen*); zegsw. *de mond –*; zie m o n d.
snoes, m. snoezen (1 *lief kindje*; 2 *snoeshaan*): 1 *een – van een kind*, een dotje; 2 *mamalief zit op de koepel met een vreemden –.*
snoes'haan, m. –hanen (*vreemde snuiter, malle vent, zonderling mens*; *pocher*).
snoet, m. –en (*snuit*): *de – v. e. varken, hond enz.*; fig. *een aardig snoetje*, gezichtje.
snoe'ven, snoefde, h. gesnoefd (*pochen, grootspreken*): *– op.*
snoe'ver, m. –s (*bluffer*); **–ij',** v. –en (*gesnoef*).
snoe'zig, bn., bw. (*lief, aardig*): *wat een – hoedje! dat kindje is – gekleed*, allerliefst.
snok, m. snokken (Z.-N. *ruk*).
snood, bn., bw.; snoder, –st (*boos, misdadig*): *een – verrader*, doortrapt, arglistig; *snode plannen*; *met – geweld*, schandelijk; *iem. – behandelen*, gemeen, laag; *snode ondank*, laag.
snood'aard, m. –s (*booswicht*).
snood'heid, v. –heden (*boosheid, misdrijf*).
I. snor, v. snorren, snorretje (*knevelbaard*).
II. snor, m. (*snorrend geluid*; *roes*): zegsw. *een – aanhebben*, wat dronken zijn.
III. snor, v. snorren (*oude rammelkast, reiswagen*).
IV. snor, m. snorren (*nachtegaalrietzanger*; Lat. locustella l. luscinoïdes), gew.; s n o r **IV** waarsch. = **– II, III.**
snor'baard, m. –en (*knevel*; fig. *man m. e. zware knevel*): *een oude –*, oudgediende.
snor'band, m. –en (*band, om de snorpunten een opwaartse richting te geven*).
snor'der, m. –s (*vigilante m. één paard*; *de koetsier*; *iem. die snort* 2).
snor'dersauto, v. –auto's.
snork, m. –en (*het snorken*).
snor'ken, snur'ken, snorkte, h. gesnorkt, gesnurkt (*ronken, al slapend een snorrend geluid maken*; ook: *snoeven, pochen*).
snor'ker, m. –s (fig. *pocher, snoever*); **snorkerij',** v. –en.
snor'rebot, o. –botten (*jongensspeelgoed, dat een snorrend geluid maakt*).
snor'ren, snorde, h. gesnord (1 *een brommend geluid maken*: *brommen, suizen*; 2 v. autobussen, taxi's: *op de openbare weg onderweg passagiers opnemen*): 1 *de pijlen –*; *meikevers –*; 2 *het – moet worden tegengegaan.*
snor'repijp, v. –en (*snorrebot*); **–pijperij',** v. –en; zie s n a r e n p ij p e r ij.
snor'wagen, m. –s; zie s n o r **III.**
snot 1 o. (verwant met *snuiten*; *neusvocht*): *Piet Snot*, snotjongen; **2** v. (*snotziekte*).
snot'aap, m. –apen, **–baard,** m. –en (*snotjongen*).
snot'je, o.: zegsw. *in het – krijgen*, eig. in de neus, ergens de lucht van krijgen.
snot'jongen, m. –s (*jongen met een snotneus, kwajongen*): *iem. als een – behandelen*; **–neus 1** m. –neuzen (*neus, die veel snot geeft*): *een jongen met een –*; **2** m. en v. –neuzen (*snotjongen*) = Z.-N. **snot'ter,** m. –s.
snot'olf, m. –olven (*vraatzuchtige zee-roofvis, zeeduivel*; Lat. lophius piscatorius).
snot'tebel, in de 1ste bet. v., in de 2e bet. m. en v. –bellen (plat: *snot, uit de neus hangend*; *persoon met een snottebel*).
snot'ter, m. –s (Z.-N. *snotaap*).
snot'teren, het kind snotterde, h. gesnotterd (fig. *snikkend en snotlozend krijten*; spott. *schreien*).
snot'terig, bn.: *een –e jongen*, snotneus.
snot'ziekte, v. (*kippen-, paardenziekte*): *antidiphtiriticum tegen –*; zie s n o t **2.**
snuf, v. (*reuk*): *ik heb er de – van*, d. i. de lucht er van, ik heb het in de gaten.
snuf'felaar, m. –s (*iem., die snuffelt*, inz. *alles doorzoekt, navorser*).
snuf'felen, snuffelde, h. gesnuffeld (*snuiven*: *de reuk, de lucht van iets opsnuiven, inademen*; fig. *naspeuren, nazoeken*): *de hond snuffelde in de struiken*; *in oude papieren –.*
snuf'fen, snufte, h. gesnuft (*snuiven*).
snuf'je, o. –s (*laatste mode, modeartikel*; *fijnste v. iets*): *modesnufjes, meubelsnufjes.*
snug'ger, bn., bw.; snuggerder, –st (*wakker, levendig, vlug, schrander*): *e.–ventje*; *die knecht ziet er niet – uit*; *– antwoorden*; **–heid,** v.
snuif, v. (soorten) snuiven (*gemalen tabak, snuiftabak*); **–'doos,** v. –dozen.
snuif'je, o. –s (1 *een tikje* [*hoeveelheid tussen vinger en duim*] *snuif*; 2 *hoeveelheid*): 1 *een – nemen, aanbieden*; 2 *een – zout.*
snuif'molen, m. –s (*molen, waarin men karotten maalt tot snuif*); **–pot,** m. –potten (*pot, waarin snuif bewaard wordt*); **–rasp,** v. –en (*rasp, waarmee karotten tot snuif geschaafd worden*); **–ster,** v. –s (*vrouw, die snuift*); **–tabak,** v. (*tabak, om er snuif van te raspen*; ook: *snuif*); **–winkel,** m. –s (*winkel, waar snuif verkocht wordt*).
snuis'teren, snuisterde, h. gesnuisterd (Z.-N. *snuffelen*).
snuis'tergeld, o. (*pasmunt*; *zakgeld*); gew.
snuisterij', v. –en (*kleinigheid, luxe-voorwerp van weinig waarde*).
I. snuit, m. –en (*vooruitstekend, vlezig deel v. d. bek v. sommige dieren*; ook wel: *neus*; *gezicht*): *de – van een olifant*, slurf; *de – van een varken*; *iem. er eentje op zijn – geven.*
II. snuit, v. en o. (*afval van vlas*), etymologisch verwant met s n u i t **I.**
snuit'dieren, o. mv. (*dieren met een slurf*).
snui'ten, snoot, h. gesnoten (1 *iets van enig*

voorwerp wegnemen, wegknijpen; 2 *de neus reinigen*): 1 *de kaars* –; *een stuk hout* –; *de hennepstengels* –, uit'stekende punten wegnemen; 2 *de neus* –.

snui'ter, m. –s (1 *een schaar met een huisje er op, om de pit ener vetkaars af te knijpen*; vero.; 2 *kwant, zonderling*): 1 *de kaars met een – snuiten*; 2 *een vreemde* –.

snuit'kevers, m. mv. (*schildvleugelige insecten met spitse snuit o. a. kalander*; Lat. curculionidae); ook, –torren, v. mv.

snuit'sel, o. (*verkoolde kaarspitstof*).

I. snui'ven, snuifde (snoof), h. gesnuifd (*snuiftabak gebruiken*): *makuba* –; *die oude heer snuift sterk*; – **I** = – **II.**

II. snui'ven, snoof, h. gesnoven (*de adem hoorbaar in- en uitblazen door de neus*): fig. *hij snoof van woede*, razend worden.

snui'vertje, o. –s (*stookhok*; *kookhuisje*).

snul, m. snullen, snulletje (Z.-N. *sul*).

snur'ken, snurkte, h. gesnurkt; z. snorken.

snut'ten, Z.-N. bijvorm van *snuiten*.

so'bat, m. –s (O.-I. *vriend*): – *kras*, dikke vriend; verg. soebatten.

so'ber, bn., bw.; soberder, –st (*matig, karig*; *niet ruim*): *een – mens, een – maal*; fig. *hij is – met beloften*; *een –e stijl*, weinig bloemrijk; *zijn betoog was maar* –, schraal.

so'berheid, v. (*het sober-zijn*): – *in 't wensen, is de leus van een verstandig man.*

so'bertjes, bw. (*sober*): – *leven.*

sobran'je, v. (Slav. sobiratj = verzamelen: *kamer van afgevaardigden in Bulgarije*).

sobri'ëtas, v. (Lat. *matigheid*; *R.K. vereniging tegen alcoholisme*); zie kruisverbond.

sobriquet', m. en o. –s (Fr. *spotnaam*).

sociaal', Fr. social, Lat. socia'lis van so'cius = metgezel, **1** bn., bw. (*wat betrekking heeft op de maatschappij*; *maatschappelijk*): *sociale arbeid, sociale noden*; *de sociale wetenschappen*; *sociale wetgeving*, al die wettelijke maatregelen, welke ten doel hebben de harmonie tussen de maatschappelijke standen te bewaren of te herstellen; *sociale verzekering*, overheidsmaatregelen, die een geldelijke voorziening beogen in de gevallen, dat een arbeider door ongeval, ziekte of invaliditeit verstoken is van inkomen; **2** m. socialen, sociaaltje (*sociaal-democraat*).

sociaal-democraat', m. –craten (*voorstander en partijlid van de sociaal-democratie*); **—democratie',** v. (*leer, stelsel, partij der sociaal-democraten*; *de gezamenlijke sociaal-democraten*): de —— heeft ten doel gemeenschap van arbeid en de evenredige verdeling van de opbrengst daarvan, inz. door middel van een volksregering; **—democra'tisch,** bn., bw. (*met de sociaal-democratie in verband staande*; *van de sociaal-democraten* [*uitgaande*]): ——*e stellingen.*

socia'bel, bn. (Lat.-Fr. sociable: *gezellig, van prettige omgang*): *een – mens.*

socialisa'tie, v. –s (Fr. *het socialiseren*).

socialiseren, gesocialiseerd (Fr. *tot gemeenschappelijk goed maken, ten bate der gemeenschap doen strekken*; inz. van bedrijven: *de arbeiders medezeggingschap geven in het beheren en een evenredig winstaandeel*; ook: *tot staatseigendom maken*). (s = z).

socialis'me, o. (*sociaal-democratie*).

socialist', m. –en (*aanhanger of voorstander van het socialisme*).

socialis'tisch, bn., bw. (*betrekking hebbende op, eigen aan, behorende tot het socialisme*): *de –e propaganda, een – dagblad.*

socia'liter, bw. (Lat. *maatschappelijkerwijze*).

Socia'nen, m. mv. (*aanhangers van de leer van* [*Lalius en*] *Faustus Socinus † 1604, in Polen, om hun rationalisme in zake de christelijke godsdienst bijna overal vervolgd*); enkelv. Sociaan', Sociniaan'.

sociëtai're, m. –s (Fr. *lid, medelid*).

sociëteit', v. –en (Fr. [Lat. sociëtas]: *gezelschap, genootschap, vereniging, vennootschap*; ook: *het gebouw ener vereniging* [*tot bevordering van het gezellig verkeer*]): *de – van navigatie*; *naar de – gaan*; *de studenten*–; *de – van Jezus*, de Jezuïeten. (ci = sie).

sociëteits'bal, o. –s (*danspartij, door een sociëteit gegeven*); **–bediende,** m. –n; **—leven,** o. (*het verkeer in een sociëteit*).

Socinia'nen, mv.; zie Socianen.

sociologie', v. (Lat. socius = gemeenschappelijk: *leer v. h. maatschappelijk leven*); **—lo'gisch,** bn., bw. (*de sociologie betreffende*): *–e beginselen*; **–loog',** m. –logen (*kenner, beoefenaar der sociologie*).

So'crates, m. Grieks wijsgeer te Athene, 469–399 v. C.; van goddeloosheid beschuldigd, door de Areopagus tot de gifbeker veroordeeld; in de werken zijner leerlingen nl. van Plato en Xenophon spiegelt zich zijn wijsbegeerte 't zuiverst af.

Socra'tisch, bn., bw. (*van of volgens Socrates*): *–e leerwijze*, in vragen opklimmende, v. h. eenvoudige tot het ingewikkelde.

so'da, v. (It. van sodo = vast: scheik. *natriumcarbonaat*, gebruikt bij de zeep- en glasfabricatie): *ruwe* –; *dubbelkoolzure* –, scheik. natriumhydrocarbonaat, maagreinigend middel; **–water,** o. (*kunst-mineraalwater, water, waarin soda is opgelost*); **–zeep,** v. (*zeep, met soda bereid*).

So'dom (of: **So'doma**) en **Gomor'rha,** o. (Bijbel: *steden in Kanaän, in de dagen van Abraham en Loth wegens zedenbederf door vuur verwoest en in de Dode Zee bedolven*; Gen. 19; fig. *stad vol zedenbederf*).

so'domappel, m. –en, –s (*volgens den Joodsen geschiedschrijver Flavius, bij de Dode Zee voorkomende appel die bij aanraking in stof overgaat*; ook: *een soort galappel*).

soe'batten, soebatte, h. gesoebat (O.-I. *vleiend vragen*); **soe'batter,** m. –s (*vleier*).

soe'dah (O.-I. *al klaar!*; *laat maar*; *'t doet er niet toe*).

soederen, gesoedeerd (Z.-N., Fr. souder: *solderen* **II**).

soek, v. –s (*overwelfde nauwe straat in Tunis met winkels* [*bazars*] *en werkplaatsen*).

soe'koe, v. –s (O.-I. *poot, been*; $^1/_4$ *van iets*; zelden: *afdeling v. e. volksstam*).

soelaas', o. (oud-Fr. solas, Lat. solatium: lit. t. *hulp, steun, troost*), ook, soulaas.

soe'ling, v. –s (O.-I. [*bamboezen*] *fluit, instrument der gamelanmuziek*).

soel'tan, phonetisch juistere schrijfwijze dan *sultan*, z. ald.

Soe'nan, zie Soesoehoenan.

Soen'da-eilanden, o. mv.: de grote ——: Java, Suma'tra, Bor'neo, Cele'bes, Ban'ka, Bil'liton; de kleine ——: Ba'li, Lom'bok, Soem'bawa, Flo'res, Soem'ba, Ti'mor.

Soendanees' **1** m. –nezen (O.-I. *bewoner van W.-Java*); **2** bn., bw.: *een Soendanese vrouw*; **3** o. (*de taal*).

soen'na, v. (Arab. eig. weg, richting; [*eertijds mondelinge*] *overleveringen betreffende uitspraken en handelingen van Mohammed*).
Soennie'ten, m. mv. (*de groep der Mohammedanen, die meent, dat haar leer geheel in overeenstemming is met de Soenna van den Profeet*): de scheiding tussen Soennieten en Sjiïeten is een der belangrijkste gebeurtenissen in de geschiedenis v. d. Islam.
soep, v. (soorten) –en (*vloeibare kost, gewoonlijk bestaande uit een afkooksel van vlees, bereid met groenten, rijst, vermicelli enz.*); zie erwten–, groente– enz.; *eet je – of drink je –?* fig. *dit opstel is maar –,* bestaat uit een omhaal van woorden; *dat is niet veel –s,* niet van veel betekenis (contaminatie uit *dat is soep* en *dat is niet veel bijzonders, zaaks*); *een vliegtuig in de – vliegen,* averij doen krijgen; **–balletje,** o. –s; **–blokje,** o. –s; zie –tablet.
soe'pel, bn., bw. (Fr. souple: *zeer buigzaam, week en zacht en toch sterk, lenig*): *–e wollen stoffen*; fig. *een –e aard.*
soe'pelheid, v. (*buigzaamheid*): *een gedragslijn, die vooral in – haar kracht zoekt.*
soe'perig, bn. (*lang van nat*): *een – kostje*; fig. *de preek was wat –,* langdradig; **–heid,** v.
soep'groente, v. –n (nl. *voor de soep,* b.v. *selderij*); **–jurk,** v. –en (*tot de voet reikende jurk*; *morsjurk*; fig. *vuile huisvrouw*); **––kaart,** v. –en (*kaartje, waarvoor een arme een bord soep in de spijskokerij kan gaan eten*); **–ketel,** m. –s (*ketel, om soep in te koken*); **–kip,** v. –kippen (*kip, om soep van te koken*): *–kippen en reebouten*; **–kokerij,** v. –en (*gaarkeuken voor soep, die aan de armen verstrekt wordt*); **–kom,** v. –kommen; z. –terrine; **–lepel,** m. –s (*grote, diepe lepel met lange steel, om soep op te scheppen*; *lepel om soep te eten*); **–pot,** m. –potten (*pot met soep of om soep in te koken*); **–schildpad,** v. –padden (*schildpad in de tropen en subtropen*; Lat. chelone imbricata); **–tablet,** v. –tabletten (*tabletje van samengeperste groente, vleesextract enz., waarmee men, door er kokend water op te gieten, soep kan maken*); **–terrine,** v. –s (*porseleinen of aarden soepkom*); **–uitdeling,** v. –en (*het verstrekken van soep aan de armen*); **–vlees,** o. (*mager rundvlees, waarvan soep gekookt wordt of is*).
soe'ra, v. soera's (Arab. *een der 114 hoofdstukken v. d. Koran*); vreemde schrijfwijzen: soura, sura.
soe'rat, v. –s (O.-I. *brief*; *geschrift*).
I. soes, m. soezen (*dommel, bedwelming*): bij overdr. *een ouwe –,* suffer, dromer.
II. soes, v. soezen (*e. soort v. luchtig taartje*).
soe'sah, m. (O.-I. *drukte, beslommering*): *veel – met iets hebben,* omslag.
Soesoehoe'nan, m. –s (O.-I. *titel van den vorst van het Jav. rijk Soerakarta, dat zelfbestuur heeft*); samengetrokken Soe'nan.
soe'zen, soesde, h. gesoesd (*in een soes zijn*; *suffen, slapen, druilen*): *jongen, zit je weer te –! over iets –.*
soe'zer, m. –s; **soe'z(er)ig,** bn. (*dommelig, dof*): *ik ben nog – van mijn dutje*; **–heid,** v.
sof, v. (Hebr. sauph = einde: *tegenslag, teleurstelling*): *dat noemt men een – in zaken,* een strop; *'t is een –,* waardeloos, onwaar.
so'fa, v. sofa's, sofaatje (oorspr. Arab. *rustbank, kleine canapé*).
sofis'me, o. –n; zie sophisme.
sof'ta, m. softa's (Turks-Perzisch, eig. ontbrand: *student in de theologie en de rechtswetenschap aan een Mohammedaanse school, na afgelegd examen*: *molla*).
soi-disant', bn. (Fr. *zogenaamd*): *een ––bisschop,* d. i. zich noemend.
soigne'ren (Fr. *verzorgen, met zorg behandelen*): *een goed gesoigneerde kleding.*
soirée', v. soirée's, soireetje (Fr. eig. *avondtijd: avondgezelschap, avondpartij*): *––musicale,* muziekavond; *––dansante.*
soit (Fr. *het zij zo*; *nu, goed*).
so'ja, v. (Japans: *gegist extract van de gekookte zaden van de sojaplant*): de – dient om aan sausen en soepen een pikante smaak te geven; **–boon,** v. –bonen (*peulvrucht der sojaplant*; Lat. glycine hispida).
sok, v. sokken (*korte kous tot aan de kuiten*): zegsw. *hij zet er de sokken in,* hij zet het op een lopen; fig. *een oude –,* sufferd, sukkel; *hij gaat van de sokken,* valt in onmacht.
sok'kel, m. –s, sokkeltje (*zuilvoet*; *glazen voetje, klein pedestal*): *glazen –s.*
sok'kerig, bn., bw. (*dromerig*): *een –e vent,* een kalf Mozes; zie sok.
so'kols, v. mv. (Tsjechisch: valken; *sportverenigingen, dienende tot nationale propaganda en met geheime militaire nevenbedoelingen opgericht ± 1870*).
I. sol, m. sollen (*muzieknoot*; Z.-N. *sou = stuiver*).
II. sol, o. sollen (van solution: scheik. *colloïdale oplossing*).
solair', bn. (Fr. van Lat. sol = zon: *op de zon betrekking hebbende*); **––microscoop',** m. en o. ––microscopen (*zonne-microscoop*).
solanacee'ën, v. mv. (*nachtschaden*).
soldaat', m. soldaten (Fr. soldat v. Lat. solidus, z. ald.: *krijgsman, die soldij krijgt*; *iem., die in het leger dient,* inz. *zonder een rang te bekleden*); vroeger: *soldenier* en *soudenier*; *gemeen –*; *– worden*; zegsw. *iets – maken,* iets opmaken, opeten, opdrinken.
soldaat'je, o. –s (*kleine soldaat*; kinderspeelgoed: *tinnen soldaat*; *geroosterd broodstaafje*): *soldaatjespelen*; *spinazie met –s.*
soldaat'-kommies, m. ––kommiezen (*soldaat, die tot hulpkommies benoemd is tot het tegengaan van smokkelarij*).
solda'tenbrood, o. (*brood van ongebuilde tarwe*; *kropbrood*); **–kind,** o. –kinderen (*kind v. e. soldaat, vroeger op kosten v. h. regiment onderhouden*); **–kleren,** o. mv., Z.-N. = **–kleding,** v.; **–leven,** o.; **–lied,** o. –liederen; **–taal,** v. –talen b.v. *big* = pas opgekomen soldaat; *de kaf, kaffers* = cavalerie; *veldkees* = veldartillerist; *petoet* = cel, *in de petoet slingeren* = arrest geven enz.
soldaterij', v. (*het leven als soldaat*).
soldatesk', bn., bw. (Fr. soldatesque: [*als*] *van een soldaat, soldaten....*): *het –e karakter der Boeren*; *Alva's –e manieren.*
soldates'ka, v. (minacht. *ruw krijgsvolk, soldatenvolk*); It. soldatesca.
sol'de, v. –n (Fr. Z.-N. *uitverkoop*).
soldeer', o.; zie soldeersel.
soldeer'bout, m. –en (*soldeerijzer*); **–ijzer,** o. –s (*bout, om soldeersel mee te smelten en uit te strijken*); **–lamp,** v. –en (*gloeilamp, die bij het solderen gebruikt wordt*).
soldeer'sel, o. –s (*legering, dienende om* [*de oppervlakte van*] *twee metalen aan elkaar te verbinden*): *zachtsoldeer(sel).* legering van

lood en tin; *hardsoldeer(sel)*, v. koper en zink.
soldenier', m. –s (*huursoldaat*); vero.
I. solderen, gesoldeerd (Fr. Z.-N. *uitverkopen*).
II. solderen, gesoldeerd (o.-Fr. solder [Lat. solidare = stevig maken]: *metalen aaneenhechten met soldeersel*).
solde'ring, v. –en (*het solderen*).
soldij', v. –en (*bezoldiging van soldaten*): *troepen in – nemen*, betaling.
solemneel', bn., bw. (Lat. solemnis: *plechtig, zeer feestelijk*): *een solemnele Mis*.
solemniseren, gesolemniseerd (*plechtig gedenken*). (s = z).
solemniteit', v. –en (*plechtigheid [van een jaargetij]*): *de – der apostelen Petrus en Paulus*, R.-K. plechtigheden ter ere van.
solenneel', zie solemneel.
solenoï'de, v. –s (nat. *spiraalvormig gewonden koperdraad, zich gedragende als een magneet, indien er een electrische stroom doorgeleid wordt*). (le = lee).
solfata're, v. –n (It. solfatara: *fumarole, zwaveldampen uitstotende*).
solfè'ge, v. (Fr. [It. solfeggio]: muz. *oefening voor het gezang zonder tekst, alleen op noten en vokalen; uur, dat solfège onderwezen wordt*); **–klasse,** v. –n (*zangklasse, waar* inz. *de solfège beoefend wordt*).
solfeggiëren, gesolfeggieerd (It. solfeggiare = sol, fa etc. maken: *de klankladder zingen, zich oefenen in de solfège; solmiseren*).
sol'fer, o. en v. (*sulfer, zwavel*); gew., Z.-N.
solidair', bn., bw. (Fr. *allen voor één en één voor allen; gevoel voor saamhorigheid hebbende en tonende; onderling hoofdelijk verplicht of verbonden*; rechtst. *hoofdelijk*): *z. – verklaren; ieder deelnemer is – aansprakelijk*.
solidariteit', v. (Fr. *aansprakelijkheid voor zich zelf en voor allen; saamhorigheid, gevoel van één-zijn met anderen*; rechtst. *hoofdelijkheid*): *de – van een ministerie, de – van een partij*; **solidariteits'gevoel,** o.
soli'de, bn., bw.; solider, soliedst (Fr. [Lat. solidus = stevig]: *vast, hecht, massief; deugdelijk; stiptzijn verplichtingen nakomend; vertrouwbaar, eerlijk, degelijk*): *–waar; –gebouwd; een –firma; –leven*, geregeld (niet losbandig).
solidee', solide'o, v. solideeën, solidees, solideo's (Lat. voor God alleen: *priesterkalotje, schedelkapje*, alleen voor het Allerheiligste afgenomen).
So'li De'o glo'ria (Lat. *Gode alleen zij de eer, aan God alleen de eer*); zie **S. D. G.**
solideren, gesolideerd (Lat. solidare: *bevestigen*; handel: *het vertrouwen vestigen*).
soliditeit', v. (Fr. [Lat. soliditas]: *vastheid, massiefheid; deugdelijkheid, degelijkheid, duurzaamheid; ordelijkheid v. levenswandel*).
so'lidus, m. so'lidi (Lat. eig. geheel: *Rom. gouden munt ± f 7.60 sinds Constantijn den Groten 306–337*).
solied', bn., bw. (*solide*); **solied'heid,** v. (*hechtheid, degelijkheid*): *de – van een bouw*, fig. *de – van een firma*; zie soliditeit.
solist', m. –en (*solozanger, solospeler*).
solitair' (Fr.), solitarius (Lat.), **1** m. –en (*kluizenaar; een soort quadrillespel; alleen gezette diamant*); **2** bn., bw. (*eenzaam*).
solitu'de, v. (Fr. *eenzaamheid, stilte*).
sol'len, solde, h. gesold (*heen en weer gooien; plagen*): *met een hondje –; niet met zich laten –*, een loopje laten nemen.
sollicitant', m. –en (Fr. *iem., die solliciteert, naar een betrekking dingt*); vr. –e, –n.
sollicita'tie, v. sollicitatiën, –s (Fr. [Lat. sollicitatio]: *het solliciteren*); **–bezoek,** o. –en (*bezoek, waarbij men zich als sollicitant aanbeveelt*); **–brief,** m. –brieven (*brief, waarin men naar enig ambt solliciteert*).
solliciteren, gesolliciteerd (Fr. [Lat. sollicitare]: 1 *dingen naar de vervulling van een vacante betrekking*; 2 Z.-N. *informeren naar*): 1 *– naar*; 2 Z.-N. *eens –*. (c = s).
solmiseren, gesolmiseerd, **solmiëren,** gesolmieerd (*het aangeven der tonen met ut, re, mi, fa, sol, la, sa* (si), *door Guido van Arezzo in de 11de eeuw ingevoerd*). (se = zee).
so'lo (It.), solus (Lat.), **1** m. solo's of soli, solootje (1 muz. *alleenzang, -spel, soms met begeleiding v. orkest of van enkele instrumenten*; 2 *alleenspel bij kaartspelen o.a. het quadrilleren*): 1 *een – spelen, zingen*; 2 *twee solo's winnen*; **2** v. (*een soort kunstboter*).
soloecis'me, o. –n (Gr. soloikismos: *grove taalfout*): –n zijn b.v. *leggen* voor *liggen*: *ik leg hier goed*. (oe = eu).
so'loklasse, v. –n (*klas, waarin men de leerlingen oefent in de solozang of het solospel*); **–spel,** o. –spelen (*spel van één persoon* inz. bij muziek, kaartspel); **–zang,** m. –en (*het zingen van een solo*).
So'lon, m. wetgever der Atheners, ± 639–559 v. C., een der zeven wijzen v. Gr.
sol'sleutel, m. –s (muz. *de g-sleutel op de vierde lijn van de balk*).
solsti'tium, o. (Lat.) solstitia; (Ned.) solstitiën (Lat. *zonnestilstand, zonnekeer op 21 Juni en 22 Dec.*). (ti = tsie).
solu'tie, v. –s (Fr. [Lat. solutio]: 1 *oplossing*; 2 fig. *verklaring*): 1 *een teer–; een rubber–*, voor 't plakken van gummiluchtbanden; 2 *de – van een bezwaar*, oplossing; Eng. solution inz. in bet. 1.
solva'bel, solvent' (Fr. solvable, Lat. solvens: *in staat tot betalen*).
solven'tie, v. (*het solvent-zijn*).
solveren, gesolveerd (Lat. solvere: *oplossen, vereffenen, afdoen*).
som, v. sommen, sommetje (1 *rekenkundige opgave*; 2 *een getal, door optelling ontstaan*; 3 *bedrag*): 1 *lastige sommen*; zegsw. *de proef op de –* (op een vraagstuk) *maken*; 2 *de – van 5 en 7 is 12*; 3 *een – gelds; een vaste –*.
so'ma, v. (Indië: *zekere bedwelmende drank [bij offerfeesten voor Indra]*).
somatologie', v. (Gr. soma = lichaam: *de leer van 't menselijk lichaam*). (g = g).
somato'se, v. (*versterkend middel*). (s = z).
som'ber, bn., bw.; somberder, –st (Fr. sombre: *duister, donker*; fig. *droevig, treurig*).
som'berheid, v.
sombre'ro, m. sombrero's (Sp. *hoed met brede rand*). (e = ee).
som'ma, v. (Lat. *geldsom*): *de – van f 10*.
somma'tie, v. sommatiën, –s (Fr. *gerechtelijke aanmaning, dagvaarding; opvordering*).
sommeren, gesommeerd (Fr. *dagvaarden*; ook: *aanmanen; eisen*): *de politie sommeerde de menigte uit elkaar te gaan*.
som'mige 1 vnw., telw. (*enige, enkele*): *– jongens; van de vruchten zijn – al bedorven*; **2** zelfst. **som'migen,** vnw., telw. mv. (*enkelen*): *velen doen examen, slechts–slagen*.
sommiteit', v. –en (Fr. sommité: *toppunt, hoogtepunt, spits*; fig. *kopstuk; persoon, die uitblinkt*); ook: *summiteit'*.

somnambu'le, –buul', m. en v. –bulen (Fr. [Lat. somnus = slaap + ambulare = wandelen]: *slaapwandelaar of -wandelaarster; slaapziener, -zienster, vooral medium, helderziende door de magnetische slaap*).
Som'nus, m., Rom. god v. d. slaap.
somp, v. –en (*moeras, poel*).
som'pig, bn. (*moerassig, drassig*).
somp'vogel, m. –s (*moerasvogel*).
soms, somtijds', somwij'len, b . (1 *van tijd tot tijd, nu en dan*; 2 *misschien*): 1 *hij is – zeer gemelijk*; 2 *hebt ge – een gulden?*
somtemets', –wij'len, bw. (Z.-N. *somtijds*).
sona'te, v. –n, –s (It. sonata musica = instrumentaal in tegenstelling met cantata = gezongen muziek; *muziekstuk voor instrumenten, soms bestaande uit drie of vier gedeelten*): *de sonaten van Mozart.*
sonati'ne, v. –s (Fr. *kleine sonate*).
son'de, v. –s (Fr. *o.a. stift, om de diepte ener wonde te onderzoeken, peilstift, tentijzer*).
sondeer'ijzer, o. –s (*tentijzer*).
sonderen, gesondeerd (Fr. *de diepte [van een wonde] onderzoeken, peilen*; fig. *polsen*): *een steekwonde –*; fig. *iem. over iets –.*
song'kok, v. –s (O.-I. *inheems hoofddeksel* veelal in de vorm v. e. kalotje).
sonnet', o. sonnetten (Fr. [It. sonetto]: *klinkdicht*): het sonnet bestaat uit 4 strophen, de twee eerste (het octaaf) zijn van vier regels (quatrains), de twee volgende (het sextet) van drie (terzetten); de maat is meestal jambisch; het – is van It. oorsprong; in de 17de eeuw in ere (*Vondel, Hooft*), werd het op het einde der 19de eeuw een geliefde dichtvorm in ons land (*Perk, Kloos*). In de strophenverdeling wijkt het z.g. Engels sonnet of Shakespeare-sonnet af (aan Sh. toegeschreven).
sonnet'tenkrans, m. –en (*15 sonnetten over hetzelfde onderwerp, op kunstige wijze verbonden; slotregel van het voorgaande sonnet is* o. a. *beginregel van het volgende*).
sonoor', bn., bw. (Fr. sonore [Lat. sonorus]: *wellluidend, helderklinkend*): *dat sonore geluid; – klinken.*
Sont, v. (*zeestraat: Denemarken en Zweden*).
soort, v. en o. –en (*voorwerpen enz., die gemeenschappelijk karakter, gemeenschappelijke aard hebben; aard*): *wat – van woord is dit? een raar – van mensen,* slag; *de verschillende –en van dieren*; spreekw. *– zoekt –,* gelijk zoekt gelijk; *zo'n – geleerde.*
soor'telijk, bn. (*volgens de soort*): *de –e eigenschappen der dieren; – gewicht,* de betrekkelijke zwaarte der stoffen, d. i. de verhouding van het gewicht van een zeker volume dier stof, bij 0° Cels., tot dat van een gelijk volume gedistill. water van 4° Cels.: *het – gewicht van goud is 19.3.*
soort'gelijk, vnw. (*dergelijk; overeenkomende met hetgeen kort te voren genoemd is*): *–e praatjes.*
soort'getal, o. –getallen (*de woorden op -lei en -hande*): b.v. *tweeërlei, vierderlei, allerhande.*
soort'naam, m. –namen (*naam van al de voorwerpen ener zelfde soort*).
soos, v. (*sociëteit*), gmz.: *naar de – gaan.*
sop, o. en v. soppen (*vloeibare stof,* inz. *een vloeistof, vermengd met min of meer weke stoffen: lepelkost, vloeibaar beestenvoer*): *met hetzelfde –* (of: *nat*) *overgoten,* met dezelfde eigenschappen en gebreken *iem. in zijn eigen –* (of: *vet*) *gaar laten koken* (of: *braden*), zich niet met hem bemoeien; *het ruime –,* de zee; zie k o o l **II**; *een sopje halen,* nat worden in de regen.
sophis'me, o. –n (Gr. *spitsvondige redenering, drogrede*); zie het vlg. woord.
sophist', m. –en (Gr. sophos = wijs; inz. in de tweede helft der 5e eeuw v. Chr.: *een rondtrekkend leermeester in het denken en spreken en in de politieke wijsheid*): – kreeg in tegenstelling met philosoof de ongunstige bet. van (spitsvondig) drogredenaar.
sophisterij', v. –en (*spitsvondigheid; drogredenering*): *verwenste –en.*
sophis'tisch, bn., bw. (*spitsvondig*).
So'phocles, m. treurspeldichter o. a. van Oedipus, te Athene (497–406 v. C.).
soporatief', Fr. soporatif v. Lat. sopor = slaap, **1** bn., bw. (*slaapverwekkend; vervelend*); **2** o. soporatieven (*slaap middel*).
sop'pedoppen, soppedopte, h. gesoppedopt (*brood in saus indopen*).
sop'pen, sopte, h. gesopt (*in sop, i. e. vloeistof, dopen, indopen*): *brood –*; zegsw. *hij kan niet ruim –,* heeft het niet breed.
sop'perig, bn., bw. (*soeperig*; fig. *slappig, dun*): *een – kostje*; fig. *een – hangend geruit broekje*; **sop'perigheid,** v.
sop'pig, bn. (*sappig, mals*): *een –e peer, – vlees*; **sop'pigheid,** v.
sopraan', v. sopranen (It. soprano v. Lat. supremus [cantus] = hoogste gezang: muz. *hoogste vrouwen- of kinderstem; de zangeres*).
sopraan'partij, v. –en; **–stem,** v. –stemmen; **–zangeres,** v. –zangeressen.
sor'be, v. –n (Fr. *vrucht v. d. sorbeboom*).
sor'beboom, m. –bomen (*lijsterbesboom*).
sor'benkruid, o. (*roosachtige plant*): *het kleine –,* Lat. poterium sangusorba.
sorbet', o. –s (It.-Arab. *koeldrank: ijsdrank, bereid uit vruchtensap, suiker enz.*).
Sorbon'ne, v. (*theologische school te Parijs*; na 1821: *godgeleerde faculteit te Parijs*; nu: *hogeschool*): *de – is in 1252 gesticht door Robert de Sorbon, met het doel onbemiddelde jongelieden tot wereldlijke priesters op te leiden.*
sordi'no, It. v. sordino's; zie s o u r d i n e.
sornet'te, v. –n (Fr. *praatje voor de vaak, nonsens, onnozel gesnap, kletspraatje*).
sorta'bel, bn. (Fr. sortable: *geschikt, passend, aannemelijk*): *een – huwelijk,* nl. van personen, bij elkaar passend.
sorteren, gesorteerd (Duits: sortieren; *uitzoeken, uitlezen, soort bij soort leggen, schiften*): *sigaren –*; fig. *effect –,* een heilzaam gevolg hebben, indruk maken; z. g e s o r t e e r d.
sorte'ring, v. –en (*het sorteren; verscheidenheid*): *een grote – van dassen.*
sortie', v. –s, sortietje (Fr. *uitgang; kaartje of contramerk; uitval bij een belegering; lichte damesmantel voor avondpartijen*).
sortiment', o. –en; zie a s s o r t i m e n t.
so'ter, m. (Gr. *redder, verlosser*).
sote'risch, bn. (*reddend, zaligmakend*).
sot'nia, v. sotnia's (Russ. *afdeling Kozakken, eerst van 100, toen van 150 man*).
sotternie', v. sotternieën (*kluchtspel der Middeleeuwen*): na het *abele spel* werd een – opgevoerd: *de – van Lippijn, Die Hexe.*
sotti'se, v. –s (Fr. *zotheid, malligheid*).
sot'to vo'ce (It. muz. *met zachte stem*).
sou, m. –s (Fr. v. Lat. sol[idus], z. ald.: *stuiver, 5-centimestuk*): *geen – meer,* cent.

soubret'te, v. –s (Fr. *kamermeisje; jeugdige, vrolijke, slimme kamerjuffer,* inz. *in het blijspel, de operette enz.*; ook: *zangeres van comische, vrolijke rollen*).
sou'che, v. –s (Fr. *stam; niet afscheurbaar gedeelte, kantstrook v. e. bon-, chequeboekje*).
soudenier', m. –en, –s (*soldenier*); vero.
souffleren, gesoufleerd (Fr. *blazen*; ton. *voor'zeggen, door den souffleur*). (ou = oe).
souffleur', m. –s (Fr. *iem., die den toneelspeler zijn rol influistert: rolvoor'zegger*): *op den – spelen*; zie pitten **I.**
souffleurs'hokje, o. –s (*hokje, tussen de voetlichten, waarin de souffleur voor het publiek onzichtbaar is*).
souffran'ce, v. –s (Fr. *smart, pijn, lijden*).
souffreren, gesouffreerd (Fr. souffrir: *lijden*).
souk, zie soek.
soulagement', o. (Fr. *leniging, troost*).
sounder, m. –s (Eng. *klankgever; toestel voor gehooropname van een telegram*).
soupçon', m. –s (Fr. *argwaan, verdenking*).
soupçonneren, gesoupçonneerd (Fr. *verdenken*).
souper', o. –s, soupertje, soupeetje (*avondeten*); ook, soupé', o. soupé's.
souperen, gesoupeerd (Fr. *het avondmaal gebruiken*).
sou'ple, bn. (Fr.); zie soepel.
souples'se, v. (Fr. *buigzaamheid*).
sour'ce, v. –s (Fr. *bron*; fig. *plaats van herkomst van koopwaren, waar men ze uit de eerste hand koopt; oorzaak*).
sourdi'ne, v. –s (Fr. muz. bij blaas- en strijkinstrumenten: *klankdemper*): *en –*, fig. gedempt, zachtjes; *à la –*, in 't geniep.
sous'chef, m. –s (Fr. *onderchef*).
souspied', m. –s (Fr. *voetriem, aan broek of slobkousen bevestigd, om ze strak naar beneden te houden*; ook: *slobkous*); l. *soe-piee'*.
souta'ne, v. –s (Fr. R.-K. *tot aan de enkels reikende en met vele knopen gesloten kleed der R.-K. geestelijkheid: toog; de geestelijke stand*): *de – der pausen is wit, der kardinalen rood, der bisschoppen violet, der gewone priesters zwart.* (ou = oe).
souteneren, gesouteneerd (Fr. soutenir: *ondersteunen, onderschragen*; fig. *verdedigen, beweren*). (ou = oe).
sou'ter, m. –s (*psalm*); z. psalter. (ou = ou).
sou'terliedekens, o. mv. (*berijmde psalmvertalingen, bestemd voor de zang*): *de – van Willem van Zuylen van Nyeveld in 1539.*
souterrain', o. –s (Fr. *onderaards gewelf, gang; vertrek, lager dan de begane grond; kelderverdieping of -keuken*). (ou = oe).
soutien', m., bet. 2 –s (Fr. *bijstand, steun*; ook: *ijzerdraadgaas, middel om iets stevig, stijf te maken, bv. een baleintje*). (ou = oe).
souvenir', o. –s, souvenirtje (Fr. *aandenken, gedachtenisje; herinneringsgeschenk, schrijf- of zakboekje*). (ou = oe).
souverein', Fr. souverain, **1** bn. (*verheven, opperst, hoogst, oppermachtig*): *de –e orde van Malta; met –e minachting*; **2** m. –en (*gebieder, vorst*; ook: *sovereign*). (ou = oe).
souvereiniteit', v. (Fr. souveraineté: *oppermachtige heerschappij; oppermacht; heerschappij*); **souvereiniteits'recht,** o. –en (*recht van oppergezag, van regeren*).
sovereign, m. –s (Eng. *gouden pond sterling*); stukken van 5, 2, ½ –; etym. = souverein.
sov'jet, m. –s (Russ. *raad*, oorspr. *bestuursraad van arbeiders en soldaten*; zie arsol); **–republiek,** v. –en, **–staat,** m. –staten (*republiek, staat bestuurd door sovjets*; *communistische staat*); ook, sow(j)et.
I. spa, volkst. *spaai*; zie spade **I.**
II. spa, bn., bw. (*laat*); zie spade **II.**
I. spaak, v. spaken (*stevig stuk hout als hefboom gebezigd; verbindingsspijl tussen naaf en velling*): *de spaken van een rad*; zegsw. *een – in het wiel steken*, tegenwerken, beletten voort te gaan, tegenhouden; verg. hand–.
II. spaak, bw.: zegsw. – *lopen*, in de war lopen, vastlopen, geen voortgang kunnen hebben; waarschijnlijk = spaak **I.**
spaak'been, o. –beenderen (*een van de twee beenderen in de beneden- of onderarm*).
I. spaan, v. spanen, spaantje (*dun, buigzaam hout; spaander*): *schuim–, boter–*, platte houten lepel om iets op, weg te nemen; *roei–; dat gaat je geen – aan*, niets.
II. spaan, o., spaantje (Z.-N. *spat, harde knobbel aan het been van een paard*).
spaan'der, m. –s, spaandertje (*houtafval* inz. *ontstaan bij het hakken: dunne houtreep, dikke splinter*): spreekw. *Waar (hout) gehakt wordt, vallen –s,* [a]) waar gevochten wordt, vallen van weerszijden doden, [b]) het een is het onvermijdelijk gevolg van het ander.
Spaans 1 bn., bw. ([*als*] *van, uit, in, eigen aan, betrekking hebbende op Spanje*): *de –e taal, –e wijn; een –e tijd*, een treurige, rampspoedige tijd; *het ging er – toe*, wreed, hardvochtig; *dat klinkt –*, vreemd; *hij heeft het –*, armoedig; *– hout*, Z.-N. ijf; *–e zeep*, witte, harde zeep; *–e peper*, Jamaïca-peper; *een –e ruiter*, een versperring van paalwerk met lanspunten, ook: Friese ruiter; *– riet*, riet van verschillende rotansoorten (z. ald.) voor wandelstokken enz.; *een –e takel*, samengest. takel met vaste en losse katrollen; *–e vlieg*, Lat. lytta vesicatoria, schildvleugelig insect, dat, tot poeder gestampt, een blaartrekkend middel oplevert; *–e ziekte, griep*, besmettelijke ziekte in 1918 epidemisch in Europa, het eerst in Spanje waargenomen; **2** o. (*de taal der Spanjaarden*); **3 –e,** v. –n (*Spaanse vrouw of meisje*).
Spaans'gezind 1 bn., bw. (gesch. *geneigdheid voor Spanje hebbende, met Spanje heulende*); **2 –e,** m. en v. –n (*aanhanger van de Spaanse partij*).
Spaans-groen', o. (*groene verfstof uit kopergroen bereid*).
spaan'tje, o. –s (*zeer klein stukje hout*).
spaar'bank, v. –en (*inrichting, waar men zijn spaarpenningen veilig tegen kleine rente kan beleggen*); **–bankboekje,** o. –s (*boekje ener spaarbank, waarin de inleggelden worden bijgeteld, de terugbetalingen afgetrokken en de rente genoteerd*); **–bankzegel,** o. en m. –s (*zegeltje van 5 cent, dat op een formulier kan bijgeplakt worden om de gelegenheid te geven, kleine bedragen te sparen*); **–boekje,** o. –s (België: *spaarbankboekje*).
spaar'centen, m. mv. (*enig geld, dat opgespaard is*); **–duitje,** o. –s.
spaar- en lijfrentekas, v., in België **Algemene –,** *Rijkspostspaarbank.*
spaar'geld, o. –en; **–haard,** m. –en (*zuinig brandende haard*); **–kas,** v. –kassen (*kas* b.v. *in een fabriek, waarin de werklieden geld kunnen inleggen*); germ., beter *spaarbank*; **–lamp,** v. –en (*lamp, die zuinig brandt*);

–penning, m. –en (*gespaard geld*); **–pot,** m. –potten (*pot, om er spaarpenningen in te bewaren*): *een goede of vette – hebben,* veel opgespaard geld; **–zaam,** bn., bw.; spaarzamer, –st (*zuinig*): *– met*; **–zaamheid,** v.

spaat, o. (Duits: Spat; *ruitvormige mineralen, bladerig en glanzig op de breuk*).

spaat'je, o. –s (*kleine spa*).

I. spa'de, spa, v. spaden, spaatje (*graafwerktuig om te spitten, te graven*); zie schop.

II. spa'de, bn., als bw. ook spa (*laat*): *in de – nacht, – regen; vroeg en –.*

spa'del, v. –s; meestal spatel.

spa'deling, m. –en (*nakomer; late vrucht*).

spa'den, spaadde, h. gespaad (*met de spade werken, graven, delven*): *–de polderjongens.*

spadil'le, v. –s (Sp. espadilla = kleine degen: *schoppenaas of hoogste troef in het quadrillespel*); lees *spadiel'je.*

spa'hi, m. spahi's (Perzisch-Turks, verg. sepoy: oorspr. *ruiterij der Turken; Arabische ruiter,* inz. *ruiterij in Fr. N.-Afrika, waaronder ook Fransen*).

spa'kerig, bn. (*droog, doorzichtig, v. d. lucht*).

spalier', o. –en, spaliertje (*latwerk of staketsel voor leibomen; een leiboom*); **–boom,** m. –bomen (*leiboom*); **–vrucht,** v. –en.

spalk, v. –en (*voorwerp, plankje enz. om iets bijeen te houden, om gebroken armen enz. te spalken; voorwerp om iets vaneen te houden*).

spal'ken, spalkte, h. gespalkt (1 *tussen spalken binden, bevestigen*; 2 *open doen staan*): 1 *een gebroken vinger –,* d. i. stevig tussen twee latjes of plankjes binden: *een been –*; 2 *een geslacht varken –,* het lijf wijd openzetten met een spalk.

spal'ling, m. –en (*varken beneden h. jaar*).

I. span, span'ne, v. spannen (1 *lengte, als de span d.i. ruimte tussen de toppen van pink en duim, zo ver mogelijk uit elkaar gespreid*; 2 *raam* [*en touw*] *van een spanzaag*): 1 *die tafel is tien – breed*; fig. *een spanne tijds,* korte tijd; 2 *het zaagblad ener spanzaag door een –, of gedrild touw spannen.*

II. span, o. spannen, spannetje (*gespan*): *een – paarden, ossen,* koppel; *een vers – paarden; een aardig –,* tweetal.

span'ader, v. –s, –en (*tongriem*): inz. Z.-N. *van de – snijden*; zie tongriem.

span'broek, v. –en (*nauwsluitende broek*).

spande'ren, zie spenderen.

span'dienst, m. –en (*plicht van aan te spannen*); zie hand- en spandiensten.

span'doek, v. –en (inz. Z.-N. *bij optocht, demonstraties meegevoerde uitgespannen doeken met leuzen*).

I. spa'nen, bn. (*van spaan*): *een – speelgoeddoos,* b.v. voor Neurenberger waren.

II. spa'nen, spaande, h. gespaand: *boter –,* met een spaan uitsteken.

spang, v. –en, spangetje (*gesp, sierlijke metalen* [*gouden, zilveren*] *ring, haak tot sluiting enz.*; gew. *speld*).

span'haak, v. –haken (Z.-N. *ring, waarmede de smidstang gesloten wordt gehouden*).

spa'niel, m. –s (*kleine jachthond*).

Span'jaard, m. –en, –s (*inboorling v. Sp.*).

Span'jas, m. –jassen (spott. *Spanjaard*).

spanjolet', v. spanjoletten (*draairoede of sluitboom om* b.v. *een vleugelraam te sluiten*).

Spanjool', m. Spanjolen (*Spanjaard*).

span'keren, spankerde, i., h. gespankerd ([*hard*] *lopen*): *eeuwig, wat kon ze –'t* gmz.

span'kracht, v. (nat. *veerkracht, elasticiteit, uitzettingskracht*): *de – van gassen.*

span'kuiler, –s (*vissersboot met kuilnet*).

span'nen, spande, h. gespannen (1 van veerkrachtige voorwerpen: *uitrekken en verhinderen, dat ze in de eerste toestand terugkeren*; bij uitbr. van voorwerpen door een veer bewogen enz.; *strak zetten, al trekkende stijf zetten*; 2 van trekdieren: *tuigen en voor de wagen enz. zetten*; 3 *drukken, knellen*): 1 *een touw –; de haan v. e. geweer –, een veer –*; zie ook boog; 2 *de paarden voor de wagen –*; zegsw. zie paard; 3 *die jas spant wat in de bovenarm*; fig. *het zal er –,* heet, heftig toegaan; *het heeft er om gespannen*; Z.-N. *het spant,* er is haast bij; *met iem. op gespannen voet staan,* in onmin leven; nog: *de kroon –,* alles overtreffen (spannen = zich de zegekroon of krans op het hoofd vastmaken); *de vierschaar –,* recht gaan spreken (spannen = het omgeven met een touw van de banken waarbinnen de beschuldigde stond); Z.-N. *met iem. –,* heulen.

span'nend, bn. (*wat spant*): *een – ogenblik; een –e roman,* meeslepend.

span'ners, m. mv. (Lat. geometridae: *kleine vlindersoort*): *tot de – behoort de bonte bessenvlinder,* Lat. abraxas grossulariata.

span'ning, v. –en (1 *het spannen*; 2 *toestand van iets, dat gespannen is*; 3 van gassen: *druk, bij het zich willen uitzetten, er op uitgeoefend*; 4 bouwk. *afstand tussen twee steunpunten*; 5 fig. *min of meer vijandelijke houding*): 1 *de – van dat touw moet geleidelijk gebeuren*; 2 *de – der spieren, zenuwen*; fig. *dat onzekere hield zijn ziel, hem in grote –,* onrustige verwachting; 3 *de – van deze gassen*; van electriciteit: *een stroom van hoge –*; 4 *de – van een perronkap,* het ijzeren geraamte; *de spoorbrug te Culemborg heeft een grote –,* lengte van een vak tussen twee pijlers; 5 *Pruisen en Frankrijk leefden in –; er is een zekere – tussen die twee families.*

span'raam, o. –ramen (*droograam, waarop het weefsel,* b.v. *laken gespannen wordt*).

span'riem, m. –en (*riem v. d. schoenmaker, om de schoen op de knie vast te zetten*): Z.-N. *iem. van de – geven,* een pak slaag.

span'rups, v. –en (*rups, met meestal alleen buikpoten aan de negende ring en ongelede poten aan 't laatste segment*).

spanseren, gespanseerd (*wandelen op deftige wijze*; ir., vero.): *– in het groen.*

spant, o. –en (*kapwerk van een dak*; scheepst. *zijstuk van het geraamte v. e. schip*).

span'voets, bw. (*met aaneengesloten of -gebonden voeten*): *– over de sloot springen*; vero.

span'zaag, v. –zagen (timmerm. *grote zaag, in een raam gespannen*).

spar 1 m. sparren, sparretje (*algemene naam voor een der families van de coniferen; één boom v. deze soort*): *de sparren hebben alleenstaande naalden, de dennen dragen de naalden paarsgewijze; de fijne –,* Lat. picea excelsa; *de zilverspar,* Lat. abies alba; **2** v. sparren, sparretje (*lang, rond dakhout; tang*).

spar'appel, m. –s; zie sparrekegel.

spa'ren, spaarde, h. gespaard (1 *zuinig omgaan met; op zij leggen, niet verteren: besparen, opsparen*; 2 *niet doen*; 3 *ontzien*): 1 *geld – voor de oude dag; wie spaart, vergaart; zijn krachten –,* spaarzaam gebruiken; *moeite noch kosten –*; 2 *je kunt je deze moeite –*; 3 *de*

Holl. jongen spaart in het vechten zijn partij; *spaar ons, Heer*, wees niet te streng tegen ons; – *hem dit*, laat hem dit niet overkomen; refl. *zich* –, niet te veel van zijn krachten vergen.
spar'gel, m. (*wilde asperge*; Duits: *asperge*).
spark, v. –en (*sprank, vonk*).
spar'kelen, sparkelde, h. gesparkeld (*vonkelen*).
spar'reboom, m. –bomen (*spar*); **–groen,** o. (*de groene naalden van de spar*).
spar'rekegel, m. –s (*lang-ronde vrucht der spar, met dakpansgewijze liggende schubjes*).
spar'renbos, o. –bossen; **–hout,** o.
spar'sa, o. mv. (Lat. mv. van sparsum: *verstrooide dingen*).
Spar'ta of Lacedae'mon, **1** hoofdstad van Laconica, in de Peloponnesus; **2** staat, door Lycurgus dé militaire staat in Gr.
Spartaan', m. Spartanen (*inboorling van Sparta*; fig. *iem., die zeer gehard is*).
Spartaans', bn., bw. (fig. *streng*; [*ge*]*hard, niet verwijfd*): *een –e opvoeding*.
Spartacist', m. –en (Duits: *aanhanger der Spartacus-partij*): Spar'tacus was de aanvoerder in de Slavenoorlog tegen Rome, 73–71 v. C.; onder het pseudoniem – verscheen in 1916 een verzameling vlugschriften, waarin de revolutionnair-communistische beginselen werden uiteengezet.
spar'telbenen, –beende, h. gespartelbeend (*met de benen in de lucht spartelen*): *het kindje lag te –*.
spar'telen, spartelde, h. gesparteld (1 *slaan met armen en benen*; 2 van vissen: *zich krommende opspringen, krampachtig bewegen*; 3 lit. t. *schitteren*): 1 *de knaap spartelde in de vijver*; 2 *de vis lag in het gras te –*; 3 *buiten spartelde het licht op het ijs*.
spar'telvis, m. –vissen (*spartelende vis*): *hij trekt –vissen uit de vijver*.
spa'sem, m. –s (Z.-N. [*papieren*] *omslag van een boek*; *kaft* 2).
spasmo'disch, bn., bw. (*krampachtig*).
spas'mus, m. spasmi (Gr.-Lat. *kramp, samentrekking v. e. spier*); ook, spasme, o. –n.
I. spat, v. spatten (*af- of opspringend deeltje van vocht of slijk*): *je broek zit vol spatten*.
II. spat, v. (*aderspat*; *paardenziekte*).
spat'ader, v. –s (*verwijding van een bloedvat, vooral voorkomend aan benen en voeten*).
spat'bord, o. –en (*gebogen bord, boven voor of achter een wiel v. e. voertuig, om de slijkspatten op te vangen*).
spa'tel, v. –s, spateltje (Lat. spatula: *strijkmes voor zalf, zalfspaan*; *strijkspaan van den stukadoor*; *tempermes van schilders*).
spa'tie, v. –s (Lat. spatium: *tussenruimte of speling*; drukkerij: *verkort staafje tussen twee letters of woorden, scheistiftje*). (t = s).
spatiëren, gespatieerd (*met spaties, breder uiteendrukken*): *woorden –*. (t = s).
spatië'ring, v. –en. (t = s).
spat'je, o. –s (*borrel*): *een – nemen, ophebben*.
spat'kleed, o. –kleden (*leren kleed vóór in een rijtuig enz. en dat de bestuurder over de knieën trekt*); **–lap,** m. –lappen: *de – aan het vóórspatbord*.
spats, m. (*drukte, ophef*; gew. *lol*); gmz.
spat'scherm, o. –en (*spatbord*).
spat'ten, spatte, h. (2), i. (1) gespat (inz. v. water, modder: *in delen, druppels*, 1 *rond- of opvliegen*; 2 *doen rondvliegen*): 1 *het bloed spatte uit de wonde*; *uit elkaar –*; 2 *met water –*; *wat spat dat rijtuig! vonken –*.
spat'tig, bn. (*met spatten of wratten*, b.v. *de poten van paarden*).
spat'ting, v. –en (scheepst. *wijdte, breedte*).
speaker, m. –s (Eng. eig. *spreker*: *voorzitter van het Eng. Lagerhuis*).
specerij', v. –en (o.-Fr. espeserie [Lat. species = soort]: *bij spijzen toegevoegde prikkelende stoffen* inz. *geurige, uitheemse kruiderij*, b.v. *peper, nagelen, foelie*); **–achtig,** bn., bw. (*op specerij gelijkende*, ook: *van specerij houdend*): *een –e smaak*.
Specerij'-eilanden, o. mv.; z. Molukken.
specht, m. –en (*bekende bos-klimvogel*): *de groene –*, Lat. picus viridis virescens; *de zwarte –*, Lat. dryocopus m. martius; *de – is de timmerman van het woud*.
specht'mees, v. –mezen (*boomklever*); gew.
speciaal', bn., bw. (Fr. spécial, Lat. specialis: *bijzonder*; *in 't bijzonder*): *mijn speciale vriend*; *e. speciale studie*; *ik ken hem –*. (e = ee).
specialiseren, gespecialiseerd (Fr. *in onderdelen splitsen*; *bijzonder kenmerken en aanduiden*): *zich –*, zich op een bepaalde studie, vak enz. in het bijzonder toeleggen, zich er in bekwamen. (s = z).
specialist', m. –en (Fr. *persoon, die van enig vak bijzondere studie maakt en daarin uitmunt*, inz. *i. e. onderdeel der geneeskunde*): *hij is een – in de tuinbouw*; *maag–*.
specialiteit', v. –en (Fr. spécialité: 1 *bijzondere eigenaardigheid*; 2 *bijzonder studievak*; 3 *bijzonder kenner v. e. onderdeel, v. e. handelstak*; 4 *specialist*, inz. *geneeskundige*; 5 *artist v. e. variété, kunstenmaker*): 1 *Willem schopte zijn stoel om, welke handelwijze een – der jongere Deluws scheen te zijn*; 2 *zijn – is Sanskriet*; 3 *een – in koffie, linnens enz.*; 4 *een – in huidziekten*; 5 *–entheater*.
spe'cie, v. species, speciën (Lat. species: 1 *soort*; 2 *metaal, gemunt geld, klinkende munt*; 3 *metaalmengsel*; 4 *mortel*; 5 *letterspijs*): 1 *de duizend en een –s van het ge'nus Haarlemmer*; 2 *wilt ge papieren geld of –?* 3 *een bel van luid klinkende –*; 4 *er zit te veel zand in die –*; 5 *– voor boterletters*.
spe'ciebriefje, o. –s (handel: *briefje, waarop vermeld staat, in welke munt of munten een som moet uitbetaald worden*).
specieus', bn.; specieuzer, specieust (Fr. spécieux [Lat. speciosus]: *schoonschijnend*).
specifica'tie, v. specificatiën, –s (Fr. [Lat. specificatio]: *stukswijze opgaaf, afzonderlijke opsomming, nauwkeurige omschrijving*; rechtst. *vormgeving, zaakvorming*; ook van kosten, schaden: *gesplitste of uitgewerkte opgave, staat van kosten, schadestaat*).
specificeren, gespecificeerd (Fr. spécifier: *deel voor deel bij name noemen, in onderdelen nauwkeurig omschrijven*).
speci'ficum, o. specifica (Lat. *bijzonder middel, afdoend iets*): *kinine is een – tegen de koorts*, specifiek middel.
specifiek', bn., bw. (Fr. spécifique: 1 *in 't bijzonder aan iets eigen*; *in het bijzonder of bij uitsluiting tot het uitoefenen ener bepaalde werking geschikt*; 2 *soortelijk*): 1 *een – geneesmiddel*, b.v. kina tegen koorts; 2 *– gewicht*; rechtst.: *–e opgave*, gesplitste, uitgewerkte.
spe'cimen, o. (Lat.) speci'mina; (Ned.) –s (Lat. *proefstuk of -werk, model, proef*): *een – van zijn werk geven*.
specta'tor, m. –s (Lat. *be-, toeschouwer, waar-*

nemer, opmerker): *de Hollandsche Spectator*, tijdschrift van 1731–'35 door Justus van Effen (1684–1735) uitgegeven, waarin allerlei onderwerpen (titulatuur, harddraverijen enz.) behandeld worden, met paedagogisch-zedenkundige bedoelingen.

Spectatoria'le Verto'gen, o. mv. (*tijdschriften i. d. trant van de Hollandsche Spectator*): tot de – – behoren o. m. De Denker, De Philosoof, De Grijsaard, plm. 1800.

spec'tie, Z.-N., voor inspectie 1; z. ald.

spectraal'analyse, v. (*ontbinding van licht door een prisma; chemisch-optisch onderzoek v. e. grondstof door studie v. h. spectrum dezer stof* inz. *toegepast op hemellichamen*).

spec'tr(o)..., van spec'trum; zie ald.

spectrome'ter, m. –s (nat. *licht- of straal-onderzoeker, zeer fijne spectroscoop*).

spectroscoop', m. –scopen (nat. *toestel, om het spectrum van een stof,* inz. *van hemellichamen te onderzoeken*).

spec'trum, o. (Ned.) –s, (Lat.) spectra (Lat. *beeld, voorstelling*; inz. *kleurenbeeld, verkregen door een lichtstraal te doen gaan door een glazen prisma; ontleding van het licht in zijn samenstellende kleuren*).

speculaas', o. en v. ([*bruine*] *harde koek* inz. *sinterklaasbaksel*).

speculant', m. –en (*iem., die speculeert of een speculatie op touw zet*).

I. specula'tie, v. –s, speculatiën (Fr. spéculation: 1 *bespiegeling*; 2 *handelsonderneming met aanmerkelijk risico*): 1 *zijn geest bezighouden met diepzinnige –s*; 2 *geld steken in gevaarlijke –s*; – **I** etym. waarsch. = – **II.**

II. specula'tie, v. (*speculaas*); vero.

speculatief', bn., bw.; speculatiever, –st (Fr. spéculatif: 1 *bespiegelend, diep peinzend; vorsend*; 2 *wat zich leent tot speculatie, winstbelovend; op vermoedelijke winst berekend*): 1 *de speculatieve geest van tante; – studeren*; 2 *speculatieve fondsen*; – *handelen*.

specula'tiekoek, m. –en; **–man,** m. –mannen (Z.-N. *man in speculaas*).

speculeren, gespeculeerd (Fr. [Lat. speculari = om zich heen zien]: 1 *bespiegelend overdenken*; 2 *kopen en verkopen enz., waarbij groot risico is*; 3 met *op*: *iets hopen* of *trachten iets te verwerven; kansberekeningen maken, gegrond op zekere gegevens*): 1 – *in de wijsbegeerte*, w. i. g.; 2 – *in koffie, in olie*; 3 – *op een erfenis, op de daling van effecten*; fig. – *op de onervarenheid der jeugd*.

speech, v. –en, –es (Eng. *rede, toespraak, toost*): *e. – afsteken*; zie maidenspeech.

spee'chen, speechte, h. gespeecht (*een toespraak houden, een toost instellen*); lees *spiet'sjen*; (vernederlandst Eng.).

speed, at full – (Eng. *met volle kracht*).

speek, v. speken, Z.-N. bijvorm van spaak.

speek'sel, o. (*mondvocht: afscheiding van bepaalde klieren in de mond*); **speek'selen,** speekselde, h. gespeekseld (Z.-N. *herhaaldelijk spuwen*); **speek'selklier,** v. –en.

speel'avond, m. –en (*avond, dat gespeeld wordt*): *de – in een schouwburg*; **–bal,** m. –ballen (*werpbal*): fig. *de – der fortuin; een – der golven; iem. tot – nemen*, met hem sollen; **–bank,** v. –en (*tafel of bank, waaraan men speelt*; inz. *inrichting, waar men om geld hazard speelt*); **–doos,** v. –dozen (*muziekdoos*; ook: *doos met kinderspeelgoed*); **–gave,** v. –n (*een der fröbelartikelen* b.v. gekleurde ballen, kuben en cilinders, bouwstenen, vlechtlatten, geruit papier enz.); **–geld,** o. –en (*geld, waarom gespeeld wordt*; ook: *speldengeld*); **–genoot,** m. en v. –genoten; vr. **–genote;** zie speelnoot; **–goed,** o. –goederen (*voorwerpen voor kinderen, om er mee te spelen*); **–hol,** o. –holen (verachtelijk: *speelhuis, -bank*); **–huis,** o. –huizen (*huis, waarin om geld hazard gespeeld wordt*): *een stil of geheim –*, alleen toegankelijk voor een bepaalde kring van personen; **–jacht,** o. –en (*pleziervaartuig*); **–kaart,** v. –en (*kaart van een gezelschapsspel; een der kaarten van een kaartspel*): *Franse –en*; **–kwartier,** o. –en (*het vrije kwartier, de rustpauze tussen de lesuren*); **–makker,** m. –s; **–man,** m. –lieden, –lui (*muzikant*): zegsw. *de – zit er nog op 't dak*, de wittebroodsweken; **–noot,** m. –noten, –s (*speelkameraad*; ook: *bruidsjonker en bruidsmeisje*): *wie hij tot –noten kiezen zou*; **–note,** v. –n; **–plaats,** v. –en (*plaats bij de school, waar in het vrije kwartier gespeeld wordt*): *een school met –*; **–pop,** v. –poppen (fig. *speelbal*); **–reisje,** o. –s (*pleziertochtje, reisje*); **–ruimte,** v. (*ruimte voor enige vrijheid van beweging v. een of ander lichaam* inz. *ruimte tussen twee delen van een constructie, verbinding enz., om gelegenheid te geven tot uitzetting*); verg. speling.

speels, bn., bw.; speelser, meest – (*graag spelende*): *de –e jeugd*.

speel'schuld, v. –en (*schuld, door spelen gemaakt*).

speels'heid, v. (*dartelheid*): *behaagzieke –*.

speel'tafel, v. –s (*tafel, om aan te spelen*; fig. *spel*): *zijn vermogen aan de – verliezen*, met het hazardspel; **–tuig,** o. –en (*kinderspeelgoed*; ook: *muziekinstrument*); **–tuin,** m. –en (*kindertuin*); **–vaart, spe'levaart,** v. –en (*pleziertocht op het water*); **–wagen,** m. –s (*pleziertuig*); **–werk,** o. –en (*klokkenspel; raderwerk in een muziekdoos*); **–ziek,** bn., bw. (*zeer speels*): *een – kind*; **–zucht,** v. (*sterke neiging tot* [*hazard*]*spel*).

speen 1 v. spenen (*tepel ener koe, geit enz.*; ook: *gummidop op zuigflessen*); **2** o. (Z.-N. *aambeien*): *het – hebben*.

speen'kruid, o. (*op vochtige, beschaduwde plaatsen, tussen het gras in 't wild groeiende ranonkelachtige plant*; Lat. ficaria verna).

speen'ling, m. –en; zie spalling.

speen'varken, o. –s (*zeer jong varkentje*).

speer, v. speren (*lans, piek, spies*).

speer'haai, m. –en (*doornhaai*, zie ald.); **–haak,** m. –haken (*klein smidsaanbeeld*).

speer'punt, v. –en; **–ruiter,** m. –s (gesch. *met een speer gewapende ruiter*).

speer'sen, speerste, h. gespeerst (Z.-N. *spuiten*): *het bloed speerste uit de wonde*.

speer'werpen, o. (sport: *het werpen met een speer* [*naar een doel*]).

speer'wortel, v. (gew. *speenkruid*).

speet, v. speten (*taai twijgje, pen, waaraan paling, bokking enz. geregen wordt*); **–aal,** v. (*mootjes aal, aan een speet geregen en zó gebraden*); **–wet,** v. (*wet van 1902, betreffende het speten van haring en bokking*).

I. spek, o. (*laag onderhuids vet bij sommige dieren*): *het – v. e. varken, v. e. rob, v. e. walvis; vers –, gerookt –*; zie zult –, lardeer –; zegsw. *met – schieten*, opsnijden; *dat is geen – voor jouw bek; met – vangt men muizen; zij vallen van weelde uit het –*,

d. i. achten hun geluk niet; zie boon.
II. spek, spek'jan, m. spekken (*scheldnaam voor Portugezen en Spanjaarden*).
III. spek, m. spekken (Z.-N. *suikergoed, babbelaar*).
spek'achtig, bn. (*op spek lijkende*): *het – vlees van de walvis.*
spek'bokking, m. –en (*vette, gerookte bokking, groot soort*); **–chinees,** m. –chinezen (O.-I. *Chinees-varkensslachter*); **–eend,** v. –en (*smient*); **–haak,** m. –haken (*S-vormige haak, om spek of vlees aan op te hangen*); **–jood,** m. –joden (*Israëliet, die zich niet aan zijn godsdienstige voorschriften houdt*).
spe'kelen, Z.-N. bijvorm van spikkelen.
spe'ken, speekte, h. gespeekt (Z.-N. *spuwen*).
spek'ken, spekte, h. gespekt (eig. *larderen*; inz. fig. *goed vullen, met geld voorzien*): fig. *iems. beurs of iem. –*, nl. met geld.
spek'kig, bn. (*spekachtig*; fig. *ransig*): fig. *deze boter is –.*
spek'koek, m. –en (*pannekoek met spek*; O.-I. *gebak, bestaande uit dunne lagen van verschillende samenstelling, sterk gekruid*): *de O.-I. –* (zonder spek) *wordt aldus genoemd wegens de lagen*; **–koning,** m. –en (*matroos, die het walvisspek tont*); **–koper,** m. –s (*handelaar in spek*; fig. *man in bonis*): fig. *hij is een hele –*; **–naald,** v. –en (*naald, om vlees te larderen*); **–nek,** m. –nekken (eig. *vette, dikke nek*; fig. *persoon met zulk een nek*); **–pannekoek,** m. –en; zie spek'koek; **–slager,** m. –s (*varkensslager*); **–slagerij',** v. –en; **–steen** (*zekere kiezelzure kalkstof, vettig en snijbaar, in verschillende kleuren voorkomend*), **1** o. (soortn.): *een beeldje van –*; **2** m. –stenen (voorwerpsn. *een stuk of brok*); **–struif,** v. –struiven (*spekpannekoek*).
spekta'kel, o. –s (Fr. spectacle [Lat. spectaculum]: 1 vero. *schouwspel, vertoning*; 2 inz. *iets, dat opzien baart; opschudding, drukte, lawaai*): 1 *die getuige van het – was*; 2 *wat maken die lui een – op straat!* **–maker,** m. –s (*rumoermaker*); **–stuk,** o. –stukken (*toneelstuk met veel machinerie en decoratie*); **–taks,** v. (België: *taks op vertoningen*).
spek'vet, o. (*vet, uit spek gebraden*).
spek'wortel, v. (*smeerwortel*).
spek'zak, m. –zakken (mil. *linnen inspectiezak*).
spek'zwoord of **–zwaard,** o. –en (*spekhuid*).
spel, o. in bet. 2 en 3 spellen; bet. 1, 4, 6 spelen; spelletje (1 *bezigheid tot ontspanning volgens bepaalde regels*; *kansspel*; *een partij, die men speelt*; 2 *stel voorwerpen, bij een spel* in bet. 1 *nodig*; 3 *kermistent, spul*; 4 *toneelspel*; *het spelen op de planken*; *de opvoering, de voorstelling*; *de rol*; *de actie*; 5 *het spelen van muziek*; *het bespelen van een instrument*; 6 *wedstrijd in 't spelen*; 7 *het tegengestelde van ernstig werk*; 8 *speelbal, speelpop*; 9 Z.-N. *kermismuziek*; *dansgelegenheid*; 10 Z.-N. *speelruimte*): 1 *de spelen der jeugd*; *het dam–, kaart–, biljart–, schaak– enz.*; *geluk in het – hebben*; *een mooi – in handen hebben*, b.v. bij het kaarten; *een spelletje domino*, een partijtje; zegsw. *alles op het – zetten*, wagen; *iem. vrij – laten*, alle vrijheid; *uw naam staat op het –*, loopt gevaar; *haat en nijd waren er in 't –*, werkten tegen; *gewonnen – hebben*; *hoog – spelen*; Z.-N. *kort – met iets maken*, er mee gedaan maken; 2 *twee spellen kaarten en drie dominospellen*; 3 *de markt stond vol kramen en spellen*; *twee honden- en apenspellen*; 4 *blij- en treurspelen*; *het – van dezen acteur is natuurlijk*; 5 *het viool–, snaren–*; *met zang en – de tijd verdrijven*; *orgel–, klokken–*; 6 *de Olympische spelen in Griek., ingesteld 776 v. C.*; 7 *dat te zingen is hem maar –*, ook, *kinderspel*; *die jongen wil van alles – maken*, grap; 8 *ten – van wind en golven zijn*; 9 *het – is dit jaar verboden*; *er is weeral gevochten op het –*; 10 *de deur heeft –*; nog: *het – der verbeelding*; *het – der ogen*, blikken werpen; *het – der kleuren*, (levendige) afwisseling; Z.-N. *– met iets hebben*, last; zie spelletje.
spel'boek, o. –en (*abc-boek*); vero.
spel'breker, m. –s (*spelverstoorder*; fig. *vrede-, rustverstoorder*); **–breekster,** v. –s.
speld, v. –en (*metalen priempje, pennetje met kop* inz. *om iets vast te steken*; *afkorting van dasspeld enz.*): *iets met een – vaststeken*; *een brief –en*; zegsw. *er is geen – tussen te krijgen* (of: *steken*), [a]) hij praat al maar door, [b]) het sluit als een bus; *geen –*, Z.-N. niets; zegsw. *een speldje bij iets steken*, evenals de naaister doet aan de naad, ter plaatse waar zij die dag eindigt, of vroeger de lezer op de bladzijde, waar hij eindigde; fig. niet verder met iets gaan; zegsw. *je kon een – horen vallen*, het was doodstil.
spel'deknop, m. –knoppen, **–kop,** m. –koppen.
spel'den, speldde, h. gespeld (*met een speld of spelden vasthechten, opprikken*): *een prent aan de wand –*; zie mouw.
spel'denbakje, o. –s (*bakje, om spelden in te bewaren*); **–brief,** m. –brieven; zie brief; **–doosje,** o. –s (*doosje voor spelden*); **–fabriek,** v. –en; **–geld,** o. (eig. *geld om spelden te kopen*: *kleedgeld, geld voor allerlei kleine uitgaven*); **–koker,** m. –s; **–kussen,** o. –s (*kussen, om spelden op te steken*); **–werk,** o. –en (*kantwerk*): *zij verdient haar kost met – te maken*; **–werkster,** v. –s (*kantmaakster*).
spel'deprik, m. –prikken (*prikje met een speld*; fig. *kleine of fijne hatelijkheid*).
spe'lemeien, –meide, h. gespelemeid (*zich vermaken door te gaan wandelen, rijden of varen* [*in Mei*, nl. *in de vrije natuur*]).
spe'len, speelde, h. gespeeld (1 *vrij en luchtig bewegen*; 2 *zich vrij en luchtig bewegen*, in verschillende opvattingen; 3 *zich met een spel* in bet. 1 *vermaken, bezighouden*; 4 *lichtzinnig met iets handelen*; *lichtzinnig met iets gevaarlijks omgaan*; 5 *muziek maken op enig instrument*; 6 *een toneelstuk opvoeren of mede opvoeren*; 7 Z.-N. *speling hebben*): 1 *die dame speelt met haar waaier*; *dat paard speelt met zijn gebit*; 2 *de zon speelt in het water*, tintelt, fonkelt; *de wind speelt in het gebladerte*, zacht waaien door, ruisen; *de fonteinen laten –*, springen; fig. *dat speelt mij voor de geest, door het hoofd*, ik herinner het mij flauwtjes; 3 *de kinderen spelen krijgertje*; *zus speelt met haar pop*; *een partij dam, schaak –*; *de kat speelt met de muis*; zegsw. *een schandelijk spel met iem. –*, hem op schandelijke wijze misleiden; zie ook hoed(je); Z.-N. *in iets –*, liefhebberen; 4 *met eden, met beloften –*; *met vuur –*; *met zijn gezondheid –*, ze op het spel zetten; 5 (*op de*) *piano –, viool –, gitaar –, harp –*; *van het blad –, alles uit het hoofd –*; zie poot; 6 *in een toneelspel een rol –*; *dat gezelschap speelt Hamlet*; *hij, zij speelt*

goed; fig. *de mooie, de lelijke rol in enige zaak* –, mooi of lelijk handelend optreden; *voor Krelis Louwen* –; *Mientje zat buitentje te* –; *den groten heer* –, uithangen; zie baas, beest; bij uitbr. *aap, wat heb je mooie jongen tegen iem.* –, hem vleien in zijn kinderen; *mijnheer vóór en na tegen iem.* –, zich zeer onderdanig aanstellen; *de beledigde* –, de houding aannemen van; 7 *de deur speelt*; nog: *de kanonnen, het geschut laten* –, lossen; *dat stuk speelt te A.*, het toneel der handeling is te A.; *iets naar binnen* –, opeten; Z.-N. *hij speelt schoon weer met een andermans geld*, leeft royaal er van.

spe'lenderwijs, –derwijze, bw.

spe'ler, m. –s, spelertje (1 *iem., die speelt*, inz. *die veel speelt* in bet. 3; 2 *iem., die muziek maakt, toneelspeelt*): 1 *een kaart–*; *hij is een* –, verslaafd aan het spel; 2 *een harp–, toneel–*; vr. speel'ster, –s.

spe'lerijden (*voor plezier uit rijden gaan*), alleen in de onbep. wijs: *wij of zij gaan* –.

spe'levaart, v. –en; zie speelvaart.

spe'levaren, spelevaarde, h. gespelevaard (*zich al varende verlustigen*: *voor plezier uit roeien, varen gaan*).

spel'fout, v. –en (*fout tegen de spelling*).

spe'ling, v. –en, spelinkje (1 *grillige wending, keer*; 2 *ruimte*; 3 *afwijking in de natuur*; 4 *invallende gedachte*): 1 *een – van het lot*; 2 *de mast heeft* –, nl. om te wiegelen; *een paar dagen* –, tijdruimte; 3 *een vreemde – der natuur*; 4 *de –en van het vernuft*.

spel'kunst, v. (*de kunst v. juist te spellen*).

spel'leider, m. –s (*iem.*, inz. *gymnastiekonderwijzer, -leraar, die het spel van kinderen of ouderen leidt of regelt*): *de –s van de Bond voor lichamelijke opvoeding*.

spel'len, spelde, h. gespeld (1 *de letters in volgorde noemen*; 2 *voorspel'len*): 1 *een woord* –; 2 *de kikvorsen kwaken, dat spelt mooi weer*; nog: Z.-N. *iem. de les* –, berispen.

spel'letje, o. –s: *een – domino*; *allerlei –s doen*; zegsw. *het is het oude* –; *je maakt er een – van*, grap.

spel'ling, v. –en (*schrijfwijze der woorden*): *de – van Kollewijn*; ook, orthographie'.

spel'methode, v. –n, –s (*ouderwetse leerleesmethode, waarbij de woorden gespeld werden*: b.v. dee-ie-ee-er = dier, *door de klankmethode verdrongen*).

spelonk', v. –en (*berghol*; *donkere, vuile grot*).

spel'regel, m. –s (*regel der spelling*; ook: *regel voor een of ander spel*).

spelt, v. (*een soort van grove tarwe*; Lat. triticum spelta).

spen, m. –s (O.-I. *tafeljongen, huisbediende*).

I. Spen'cer, Engelse wijsgeer, 1820–1903.

II. spen'cer, m. –s, spencertje (naar Earl Spencer † 1845: *Engelse vestrok zonder randen*; *damesjakje*): *een – van paarse zijde*; vero.

spenderen, gespendeerd (Lat. spendere: *ten koste leggen aan*): *geld aan iets* –, besteden.

spe'nen, speende, h. gespeend (*van de speen of borst afnemen*; fig. *onthouden*): *een kind* –; *een veulen* –; zie speenvarken; fig. *zich – van de vermaken der jeugd*, zich onthouden; Z.-N. *gespeende vruchten*, gevormd.

spe'remeid, v. –en (Z.-N. lit. *walkyre*).

sper'fort, o. –en (mil. *fort ter verdediging van verkeerswegen van spoorwegen, bruggen enz.*); beter, versper'ringsfort.

sper'ge, v. –s (*asperge*); ook, sper'zie.

sper'gelkruid, o. (*wilde asperge*; Lat. asparagus officinalis).

sper'ketting, m. –en (*afsluitketting*).

spermace'ti, v. (Gr. sperma = zaad: *witte amber, walschot*).

sper'ren, sperde, h. gesperd (*wijd uit elkaar zetten*, inz. met een bep. of als samengesteld w.w.): *de ogen wijd open–*.

sper'vuur, o. (mil. *concentrisch vuur om het voortdringen van den vijand te verhinderen*); beter, versper'ringsvuur.

sper'wer, m. –s (*een roofvogel, mussenarend*; Lat. accipiter n. nisus); **–achtigen,** m. mv. (*valkachtige roofvogels*); **–snest,** o. –en.

sper'zie, v. –s (inz. Z.-N. *asperge*).

sper'zieboon, v. –bonen (oorspr. bonen als sperzie toebereid: *zekere peulvrucht, d.m. de peul gegeten wordt*; Lat. phaseolus tumidus), ook: *sla-, suiker-, prinsessen-, herenboon*.

spes pa'triae, v. (Lat. *de hoop des vaderlands, 't opgroeiend geslacht*). (ae = ee).

spe'ten, speette, h. gespeet (*aan een speet rijgen* inz. *haring voor de rokerijen*; Z.-N. *met spelden vasthechten*): *de vrouwen – haringen*.

spets, m. –en (Rusland: [*niet-communistische*] *buitenlandse functionaris* inz. in technische bedrijven).

spet'ten, bijvorm van spatten.

spet'teren, spetterde, h. gespetterd (Z.-N. *spuiten*): (fig.) *spetterend zonnelicht*.

speur'der, m. –s (*rechercheur, detective*).

speu'ren, speurde, h. gespeurd (*het spoor volgen*; *zoekend nagaan*); verg. bespeuren.

speur'hond, m. –en (*afgerichte hond om het wild op te sporen of misdadigers, na „lucht" gekregen te hebben*): fig. *een – der politie*, bespieder, handlanger.

speur'zin, m. (*aanleg tot speuren*): *de – van een politiehond*; *de – van een geschiedvorser*.

sphinx, v. –en; zie sfinx.

spiau'ter, o. (*mengsel van lood en tin*); zie piauter, o.; ook: *peauter*. (au = ou).

spicca'to, bw. (It. *met springende strijkstok, zodat iedere toon afzonderlijk duidelijk gehoord wordt, een soort staccato*).

spich'tig, bn. (1 *smal en puntig*; 2 *mager, schraal*): 1 *het –e gras der heide*; *die aal met zijn –e kop*; 2 *hij ziet er wat – uit*; **–heid,** v.

I. spie, m. spieën, spietje (*verspieder*).

II. spie, v. spieën, spietje (*ijzeren pen*; *houten of metalen wig, plat staafje met nok o.a. voor het vastzetten van wielen en schijven*).

III. spie, o. (Barg. *cent*; *geld*): *vijf* –; *ik heb geen – meer*; Z.-N. gew. *stuk brood*.

spie'den, spiedde, h. gespied (*onderzoekend kijken naar iets*): *de oude schipper spiedde waar zijn vader sliep en waar zijn broeder was* (*de zee nl.*); verg. af–, be–.

spie'ën, spiede, h. gespied (*met een spie lassen, hechten, vastzetten*).

spie'gat, o. –gaten (scheepst. *gat ter waterlozing aan het boord boven de waringen*), zegsw. *dat loopt de spiegaten uit*, dat gaat te ver, wordt te erg; meestal spui'gat.

spie'gel, m. –s, spiegeltje (1 *voorwerp van glas of gepolijst metaal, waarin lichamen enz. weerkaatst worden*, inz. *verfoelied glas, in lijst gevat*; 2 van het water: *gladde onbewogen oppervlakte*; 3 v. e. schip: *achterdeelvlak, achtersteven*): 1 *een salon–, hand–, een kap–*; *in de – kijken*; bij uitbr. *een brand–, een keel–, een oor–*; fig. *het gelaat is de – der ziel*; 2 *de – der zee*; 3 *de – van een schip*, ach-

tersteven; nog: *de Spiegel Historiael*, berijmde wereldgeschiedenis van Jacob van Maerlant (1235–'99); *de Spiegel der Vaderlandsche kooplieden*, zedenblijspel van Pieter Langendijk (1683–1756).

spie'gelbeeld, o. –en (*teruggekaatst beeld; schijnbeeld*); verg. fata-morgana; **–blank,** bn. (*blinkend als een spiegel*): *een –e mozaïekvloer*; **–boog,** m. –bogen (scheepst. *bovenlijst van de spiegel van een schip*; sterrenk. *spiegelsextant, hoogtemeter*); **–eend,** v. –en (gew. *zomertaling*); **–ei,** o. –eieren (*in de pan gebakken ei*, [*waarvan de dooier heel gebleven is*]; *seingever v. e. spoorwegbeambte*: *stok met ronde schijf*).

spie'gelen, spiegelde (z.), h. (z.) gespiegeld (1 *licht terugkaatsen*; 2 refl. *zich in een spiegel bezien*; *teruggekaatst worden* [*in een spiegel*]): 1 *het –d watervlak*; *de jongen spiegelt telkens in mijn kamer*, zonnestralen met een spiegeltje er in werpen; 2 *deze dame spiegelt zich in alle vensterramen*; spreekw. *Die* (of: *Wie*) *zich aan een ander spiegelt, spiegelt zich zacht*, die lering trekt uit het ongeluk van een ander, wordt goedkoop wijs.

spie'geling, v. –en (*het spiegelen*): *de – van de zomerzon in het water, idem van huizen.*

spie'gelfabriek, v. –en; **–fabrikant,** m. –en; **–gevecht,** o. –en (*schijngevecht, militaire manoeuvre*): fig. *dat is maar een –*, een vertoning, geen ernst; **–glad,** bn. (*glad als een spiegel, zeer glad*): *door de vorst na de dooi waren de wegen –*; **–glas,** o. –glazen (*gegoten glas, na walsen en pletten, door slijpen en polijsten doorzichtig gemaakt*): *een stukje –*; **–granaat,** v. –granaten (*een soort granaat, die geworpen wordt uit grote mortieren*); **–hars,** o. (*fijne hars voor strijkstokken*).

spie'gelkast, v. –en (*kast met spiegelglas i. d.* [*boven*]*deuren*); **–lijst,** v. –en (*lijst van of voor een spiegel*); **–magazijn,** o. –en (*grote winkel, waarin spiegels zijn uitgestald*); **–maker,** m. –s; **–maren,** v. mv. (*maren of tijdingen, met de zonnespiegel overgeseind*).

spie'gelmees, v. –mezen (*koolmees*); **–net,** o. –netten (*vogelnet met grote vierkante mazen*); **–nieuw,** bn., bw. (*splinternieuw*); **–rog,** m. –roggen (*roggesoort, genoemd naar de met twee* [*zelden vier*] *grote rode, blauwe, zwart-wit gezoomde vlekken op de rug*; Lat. raja asterias); **–ruit,** v. –en (*grote vensterruit*); **–schrift,** o. (*schrift, dat alleen met of in een spiegel te lezen is*); **–telescoop,** m. –scopen (*telescoop met holle spiegels*); **–tin,** o.; zie bismuth; **–vis,** m. –vissen; zie spiegelrog; **–vlak,** o. –vlakken (*vlak v. e. spiegel; spiegelend vlak*); **–winkel,** m. –s; **–zaal,** v. –zalen (*zaal, waarvan al de wanden ingelijste spiegels hebben*): *de – te Versailles.*

spie'ken, spiekte, h. gespiekt; zie spieren.

I. spier, v. –en, spiertje (1 ontl. *orgaan, dat het vermogen heeft zich samen te trekken*; 2 plantk. *scheut, halm*; 3 *lange, dunne paal*; scheepst. *rondhout*; Z.-N. *dwarshouten van een stellage, waarop de planken worden gelegd*): 1 *de –en van het menselijk lichaam hebben in de anatomie alle een naam*, b.v. *biceps*; *wat een –en*, nl. dikke; zegsw. *hij vertrok geen –*, bleef kalm en onbewogen; 2 *er stond geen spiertje gras meer op de heuvelrug*; fig. *geen –(tje)*, niets; 3 *een partij –en.*

II. spier, v. –en (*spierzwaluw*); waarschijnlijk etymologisch = spier **I.**

spie'ren, spierde, h. gespierd (spreekt. *smokkelen in de les of bij e. examen, door boeken te gebruiken, of van anderen af te schrijven*).

spier'gulden, m. –s (*vier gulden*); vero.

spier'haai, m. –en (*doornhaai*).

spie'ring (*kleine vis, dikwijls als aas gebruikt*; Lat. osmerus eperlanus), **1** (voorwerpsn.), m. –en, spierinkje: *een magere –*, sprinkhaan; zegsw. *hij werpt een – uit om een kabeljauw te vangen*, d. i. offert een kleinigheid op, om groot voordeel te behalen; **2** (stofn.), v.: *van – houden.*

spie'ringben, v. –bennen (*bennetje, waarin spiering verpakt is*); **–vangst,** v.

spier'kracht, v. (*sterkte van de spieren*): *de – ontwikkelen*, oefenen; *– ontwikkelen*, doen blijken; **–maag,** v. –magen (*sterke maag van vogels*).

spier'naakt, bn. (*geheel naakt*): *een – kind.*

spier'stelsel, o. –s (*de gezamenlijke spieren in het lichaam van mens of dier*).

spier'verlamming, v. –en (*het lam worden van spieren*); zie beroerte.

spier'wit, bn. (*geheel wit*): *– haar.*

spier'zwaluw, v. –en (*spier* **II**: *steen-, muur-, kerk-, gierzwaluw*).

spies, v. –en (*lans, piek*).

spie'se, v. –n (Barg. *hotel*).

spies'glans, o. (*antimonium*).

spies'hert, o. –en (*hertje met één tak*); verg. gaffelhert.

spiets, v. –en; zie spies.

spiet'sen, spietste, h. gespietst (*met een spiets doden; aan een spiets rijgen*): *een misdadiger –*, vero. Turkse straf: men steekt een puntige haak achter door de rug zó, dat die tussen de schouderbladen uitkomt.

spij, v. –en (*wig*); zie spie **II.**

spij'belaar, m. –s; **–ster,** v. –s.

spij'belen, spijbelde, h. gespijbeld (*moedwillig schoolverzuim plegen*); zie bink, halster en haag.

spij'gat, o. –gaten; zie spie-, spuigat.

spijk, v. (*naam van welriekende, geneeskundige planten* inz. *v. d. grote lavendel*).

spijk'balsem, m.; zie spijkerbalsem.

I. spij'ker, m. –s, spijkertje (*nagel*, soms met de bijbet., dat een *spijker* een bredere kop heeft): *koperen kop–s*; zegsw. *de –* (of: *de nagel*) *op de kop* (of: *het hoofd*) *slaan*, met juistheid het punt treffen, waar het op aankomt, het juiste antwoord geven; *–s* (of: *nagels*) *met koppen slaan*, [a]) geen halve maatregelen nemen, doortasten, [b]) deugdelijke bewijsgronden aanvoeren; *zo hard als een –*, [a]) ver van wekelijk of teergevoelig, [b]) arm, [c]) onvermurwbaar; *–s op laag water zoeken*, [a]) zoeken naar wat de moeite niet loont, met de bijgedachte: van het weinige, grote drukte maken; [b]) uitvluchten zoeken, zwarigheden zoeken, waar er geen kunnen zijn; *weet ik een –, hij weet een gat*, hij weet zich altijd te redden; *iets aan de –* (Z.-N. *nagel*) *hangen*, uitstellen.

II. spij'ker, m. –s (*voorraadschuur, pakhuis*).

spij'kerbalsem, m. (*een zalf tegen kneuzingen, naar Jan Spijker, in de 18de eeuw te Amsterdam, die het eerst die zalf bereidde*).

spij'keren, spijkerde, h. gespijkerd (*spijkers inslaan; met spijkers vastslaan*).

spij'kergat, o. –gaten (*gat voor*, of *gat gemaakt door een spijker*); **–gaatje,** o. –s.

spij'kerschrift, o. (*schrift der oude Babylo-*

niërs, reeds ± 2000 jaar v. C., waarvan de tekens lijken op spijkers).

spij'kervast, bn. (*nagelvast, met spijkers bevestigd*; fig. *gierig*): *al wat – is, moet men bij verhuizing in het huis achterlaten.*

spijl, v. –en (*staaf, tralie*): *de –en v. e. venster*; *de –en v. e. hek,* puntige staven.

spij'len, spijlde, h. gespijld (*het spelen van de vlam ener lamp boven de rand van het lampeglas uit*): *de lamp, de vlam spijlde.*

spijs, spij'ze, v. spijzen (1 *voedsel tot onderhoud van ons lichaam*; 2 *specie*): 1 *een – bereiden*; *een lichte, vloeibare –*; *vaste spijzen*; *– en drank*; *verandering van spijs doet eten,* [a]) door nu en dan eens te veranderen van spijs behoudt men eetlust, [b]) door verandering van werkzaamheid, van uitspanning enz., verliest men de lust daarin niet; fig. *werk .... niet voor het brood, dat weer hongeren doet, maar voor de spijze, die eeuwiglijk voedt*; 2 zie klok(ken)spijs, letterspijs.

spijs'brij, v. (*brij, waarin de spijzen in de ingewanden veranderen*); **–huis,** o. –huizen (purisme: *restaurant*); **–kaart,** v. –en (*spijslijst*); **–kelder,** m. –s (*kelder, om spijzen in te bewaren*); **–kokerij,** v. –en (*gaarkeuken*); **–lijst,** v. –en (*lijst van te verkrijgen spijzen in een restaurant*); **–offer,** o. –s: (Bijb.) men bood Jehova –offers aan v. meel en olie, Lev. 2 : 1; **–uitdeling,** v. –en (*uitdeling van [gekookte] spijzen*); **–vertering,** v. (*de functie in het dierlijk lichaam, waardoor de spijs in opneembare stof wordt omgezet*).

I. spijt, v. (*afval v. vlas bij 't hekelen*).

II. spijt 1 v. (1 *verdriet, leedwezen*; *berouw*; 2 *wrok, gramschap, wrevel*): 1 *ergens – van hebben*; *ten* (of: *in*) *– van,* eig. tot verdriet van, fig. ondanks: *allerlei moeilijkheden ten spijt*; Z.-N. zegsw. *tot – van wie 't benijdt*; 2 *hij barst nog van –*; **2** vz. (*ondanks*): *– allerlei moeilijkheden slaagde hij.*

spij'ten, het speet, h. gespeten (*verdriet of leed veroorzaken*; *onaangenaam zijn*): *het zal hem –,* berouwen; *het spijt me erg voor hem.*

spij'tig, bn., bw. (*verdrietig, onaangenaam*): *een – antwoord,* d. i. bits, vinnig, wrevelig; *het is –, dat.*

spij'tigheid, v. (*wreveligheid, bitsigheid*).

spij'zen, spijsde, h. gespijsd (1 *eten,* als germ. beschouwd; 2 *te eten geven*): **1** *zij – om 5 uur*; 2 *de hongerigen –*; refl. *zich –,* zich voeden.

spij'zigen, spijzigde, h. gespijzigd (lit. t. *spijs geven, te eten geven*): *Jezus spijzigde de scharen,* Matth. 14 : 20 en 15 : 37.

spik'kel, m. –s, spikkeltje (*vlekje, stipje*): *een hond met witte –s*; **–achtig,** bn.

spik'kelen, spikkelde, h. gespikkeld (*spikkels op iets maken, bespikkelen*): *gespikkeld vel.*

spik'kelig, bn. (*met spikkels, gespikkeld*): *een panter heeft een –e huid.*

spik'spelder nieuw, –splinternieuw, bn. (*jonkelnieuw, gloednieuw*): *een –e jas.*

spil 1 v. spillen, spilletje (1 *as, ronde spil, ronde zuil, waarop of waarom iets draait,* van verschillende werktuigen enz.; Z.-N. *top of dikke zijtak van een boomstam*; 2 *spinrokken* in samenst.): 1 *de – van een windwijzer, een molensteen, een mallemolen*; *de spillen in een uurwerk, de – of staander v. e. wenteltrap*; fig. *hij of het is daar de –, waar alles om draait,* hoofdpersoon, hoofdzaak; *eerlijkheid is de – waar de maatschappij op draait,* eerste voorwaarde; 2 *spilleleen*; **2** o. spillen, spilletje (*windas, kaapstander*): *het – klaarmaken,* de kabelaring er om heen leggen; *het – aftuigen*; *het gang–.*

spil'boom, m. –bomen (*spaak, om een windas of spil te draaien*); zie handspaak.

spil'boor, v. –boren (timmerm. *drilboor*).

spil'gat, o. –gaten (*gat, om er de spilboom in te steken*).

spilgioen', m. –en; zie spinjoel.

spilla'ge, v. (*wat onder de verzending verloren raakt uit balen, vaten enz.*). (g = zj).

spil'lebeen 1 o. –benen (*lang, dun been*): *een magere knaap met spillebenen*; **2** m. en v. als persoon: *een magere –.*

spil'leleen, o. –lenen (*konkelleen, leen, waarin ook vrouwen het recht hadden op te volgen*): *Vlaanderen was e. –*; z. zwaardleen.

spil'lemaag, m. en v. –magen (*bloedverwant van moederszij*); ook, kon'kelmaag.

spil'len, spilde, h. gespild (*ten koste leggen*; *verkwisten, verspillen*): *veel moeite aan iets –.*

spil'penning 1 m. –en (*teergeld, zakgeld*); **2** m. en v. –en (fig. *verkwister, verkwistster*).

spil'ziek, bn. (*verkwistend*); **–ziekte,** v.

spil'zucht, v. (*eigenschap v. iem., die spilziek is*); **–zuch'tig,** bn. (*spilziek*).

spin, v. spinnen, spinnetje (*achtpotig, geleed dier*): de spinnen zijn een orde uit de klasse der spinachtige dieren: *een huis–,* Lat. tegenaria domestica, *een kruis–,* Lat. epeira diadema; zie tarantula en vogelspin; zegsw. *nijdig* (of: *boos*) *als een –,* geweldig boos.

I. spinaal', o. (*schoenmakers[vlas]garen*).

II. spinaal', bn. (Lat. spinalis van spina = ruggegraat: *ruggemergs....*): *spinale verlamming,* nl. der spinaalzenuwen.

spin'achtig, bn. (*behorende tot de spinnen*): –en (Lat. arachnoïdea) of –e dieren, b.v. schorpioenen, mijten: geleedpotige dieren, waarvan de kop met het borststuk tot een kopborststuk is verenigd, voorzien van 8 poten en ogen.

spina'zie, v. (o.-Fr. espinache, oorspr. Perz. 1 *tweehuizige plant met spiesvormige bladeren, bladgroente*; Lat. spinacea oleracea; 2 *de toebereide spinazie*): 1 *– planten*; *de – is door de kruisvaarders overgebracht*; 2 *– eten*; **–bed,** o. –bedden (*tuinbed met spinazie*).

spin'de, v. –n (*spijskast, broodkast*; Z.-N. *spijskelder*).

spin'del, o. –s (Duits: *spoel, getouw*).

spinet', o. spinetten (*vero. snarenspeeltuig in tafelvorm, een soort van piano*).

spin'huis, o. –huizen (*tuchthuis, omdat de veroordeelden er moesten spinnen*); vero.

spinjoen', m. –en (eig. = Spaans: Z.-N. *patrijshond, Spaanse jachthond*).

spin'maal, o. –malen (*samenkomst van boerenmeisjes om te spinnen, feestkransje o. a. in Drente*); **–machine,** v. –s (*machine, waardoor katoenen draden uit boomwol enz. gesponnen worden, in de 18e eeuw door Richard Arkwright, 1732–1792, verbeterd*).

spin'nekop, v. –koppen (*spin*).

spin'nen, spon, h. gesponnen (1 *draden maken* inz. *uit wol, vlas, katoen, zijde*; 2 *een snorrend of brommend geluid maken*; 3 *in eendraaien, samenwringen*): 1 *grootje zat te –, garen –*; *de kruisspin weet een fraai radvormig web te –*; fig. *het lot spint voor ieder de draden des levens*; zegsw. *zijde bij iets –,* goede winst bij iets maken; Z.-N. *geen lange draad –,* niet lang leven; 2 *poes zit te –*; 3 *tabaksbladen –,*

ineendraaien; *hooi* –, tot bossen maken.
spin'ner, m. –s, spinnertje (*man of jongen, werkend op een spinnerij*); zie wol–.
spinnerij', v. –en (*fabriek, waar gesponnen wordt; het spinnen zelf*): *een katoen–*.
spin'neweb, o. –webben (*weefsel der spin*): fig. *een – van nauwe straatjes*.
spin'newebachtig, bn. (*lijkende op een spinneweb*): *de vlinders maken een – weefsel*; **–webkaart,** v. –en (*kaart, waarop de wegen in rechte lijnen zijn aangegeven*).
spin'neweefsel, o. –s (*spinneweb*).
spin'newiel, o. –en (*toestel met rad om te spinnen*; Z.-N. *woelwater*): het – in zijn tegenwoordige vorm is in 1530 uitgevonden door Hans Jurgens te Brunswijk: zegsw. *geen besje bleef achter het –*, alles liep uit, de nieuwsgierigheid was algemeen.
spin'nig, bn., bw. (*kattig, nijdig*).
Spinosis'me, o. (*het wijsgerig stelsel van Baruch* [na 1656 *Benedictus*] *de Spinosa, Joods wijsgeer, 1632–'77*); l. *–zisme*.
spin'rag, o. (*draden d. spin*); zie rag.
spin'rok, o. –rokken; **–'rokken,** o. –s (*stok, waaromheen op het spinnewiel het vlas of de wol zit, dat of die men spinnen wil*).
spins'hek, o.; zie pinsbek.
spin'sel, o. –s (*'tgeen gesponnen wordt of is, het gesponnene*): *het – van zijdewormen*.
spin'ster, v. –s (*vrouw. spinner*; ook: *vrouw, die achter het spinnewiel werkt*).
I. spint, o. (*minder vast hout uit de buitenomtrek van een boomstam tussen 't dode hout en de bast*).
II. spint, o. –en (*oude maat van 7 l*).
spion', m. –s, spionnen, spionnetje (Fr. espion: 1 *bespieder, verspieder*; 2 *vensterspiegeltje, spiegeltje, buiten een venster bevestigd, waardoor men, zelf onzichtbaar, alles buiten kan opnemen*): 1 *een – fusilleren*; 2 meestal verkl. *in het spionnetje kijken*.
spionna'ge, v. (*het bespieden; stelsel v. bespieding; het spion-zijn*). (g = zj).
spionneren, gespionneerd (*afkijken, bespieden*).
spiraal', v. spiralen, spiraaltje (Lat. spira [Gr. speira = iets gewondens, winding]: *vlakke kromme lijn, die zich volgens een bepaalde wet om een vast punt slingert en zich met een onbepaald aantal omgangen meer en meer daarvan verwijdert, schroefvormige draad, schroeflijn*).
spiraal'lijn, v. –en (*schroef- of slakkelijn*).
spiraal'vormig, bn.
spirae'a, v. spiraea's (*roosachtige plantensoort*, inz. *de tuinspiraea, een sierplant*).
spirit, o. (Eng. *kracht, fut, geest, pit*).
spiritis'me, o. (van Lat. spiritus; *verering van de zielen der afgestorvenen en de onzichtbare geesten*; thans inz.: *geloof aan de gemeenschap met de geesten der afgestorvenen*).
spiritist', m. –en (Fr. spiritiste: *aanhanger van het spiritisme*).
spiritis'tisch, bn., bw. (*in verband staande met het spiritisme*): *een –e séance*.
spiritua'liën, spiritua'lia, o. mv. (*geestrijke of alcoholische dranken*): *handel in –*.
spiritualis'me, o. (Fr. *wijsgerig stelsel, volgens hetwelk alles teruggebracht kan worden tot de geest, zodat de stof slechts een verschijningsvorm van de geest zou zijn*).
spiritualiteit', v. (Fr. *onstoffelijkheid*).
spiritueel', bn., bw. (Fr. spirituel: *geestig, geestelijk, onlichamelijk*; ook: *zinrijk, snedig*): *spirituele eigenschappen*.
spiritueus', bn.; spiritueuze (Fr. spiritueux: van dranken: *geestrijk*); **spirituo'sa,** o. mv. (Lat. mv. van spirituosum: *spiritualiën*).
spi'ritus, m. (Lat. *adem; geest; wijngeest, geestrijk vocht*; Z.-N. scherts. *verstand*): *op – zetten*; *Spiritus sanc'tus*, de H. Geest; **–lamp,** v. –en (*lamp, gevoed met spiritus*); **–lichtje,** o. –s; **–vlam,** v. –vlammen.
spirome'ter, m. –s (Lat. spirare = ademen: *ademhalingsmeter* nl. *om de hoeveelheid lucht te meten, die iems. longen kunnen bevatten*).
I. spit, o. spitten en speten (*braadspit*).
II. spit, o. spitten (*spadesteek; diepte met een spit te bereiken, een spadevol*).
III. spit, o. (*plotselinge rheumatische pijn in de lendespieren*); etym. waarsch. = spit **I.**
spits 1 bn., bw.; spitser, meest – of –st (*puntig, scherp uitlopend*): *een –e paal, een – potlood; een –e neus; een – snuitje* b.v. van een wezel; *dat loopt – uit, – toe*, eindigt in een punt; **2** v. –en (*puntig uiteinde, punt, top, voorste gedeelte, hoofd*): *de – van een toren; de – van een leger; zich aan de – stellen*; zegsw. *iem. op de – drijven*, dwingen tot verweer; *iets op de – drijven*, als germ. beschouwd, beter: te ver, tot het uiterste drijven, (te) fijn uitspinnen, heftig voorstaan; *op de – gedreven*, beter: overdreven, ten top gevoerd, verfijnd; **3** o., in zegsw. *het* (of: *de*) *– afbijten*, het eerste of ergste gevaar doorstaan en daardoor voor anderen de zaak veiliger maken; fig. zich vooropstellen bij verweer; *het* (ook: *de*) *spits bieden*, (met kracht) weerstaan; **4** m. –en (*spitshond* [*zwart, met spitse oren en afgesneden staart*]).
spits'baard, m. –en (*spitsuitlopende baard; man met zulk een baard*); **–boef,** m. –boeven (*loze schelm*); **–bogenstijl,** m. (*Gotische stijl*); **–boog,** m. –bogen (*boog, welke in een spits of punt eindigt*: *kruis-, ogiefboog*).
spits'broeder, m. –s (eig. *spiets- of lansbroeder*; [*krijgs*]*makker*).
spit'sen, spitste, h. gespitst (1 *een spits of punt maken aan*; 2 *opsteken*; 3 refl. *met groot verlangen uitzien naar, zich verheugen op*): 1 *een potlood, een paal –, spelden –*; fig. *zijn verstand – op iets*, er zijn volle denkkracht op zetten; 2 *bij het horen der trompet, spitst het paard de oren*; fig. *wij spitsten de oren*, luisterden scherp toe; 3 *zich – op iets*.
spits'hond, m. –en (*spits* **4**).
spit'sig, bn. (*spits toelopend; met spitsen*): *een – baardje; een – gebergte*.
spits'kin, 1 v. –kinnen (*spitse of puntige kin*); **2** m. en v. –kinnen (*iem. met zulke kin*); **–muis,** v. –muizen (*familie van insecteneters, kleine zoogdieren, op muizen gelijkend, met een spitse kop*): *de gewone –*, sorex vulgaris; **–neus,** m. en v. –neuzen (*iem. met spitse neus*); **–roede,** v. –n (eig. *dunne roede*): zegsw. *door de –n gaan, lopen*, [a]) mil. geselstraf, waarbij de schuldige met ontblote rug tussen twee rijen soldaten moest lopen en daarbij van rechts en links met roeden van dun rijshout geslagen werd, [b]) (jongensspel) tussen twee rijen jongens heenlopen en daarbij onthaald worden op stompen, vuistslagen, [c]) fig. erg gehavend of gehekeld worden; **–uur,** o. –uren inz. mv. (*tijd, dat het* [*straat*]*verkeer het drukst is*); beter: drukste uren.

spitsvon'dig, bn., bw. (*scherpzinnig, vernuftig,* dikwijls met ong. bijbet. *gezocht; sophistisch*): *een –e verklaring; – redeneren.*
spitsvon'digheid, v. –heden.
spits'zuil, v. –en (*obelisk*); zie naald.
spit'ten, spitte, h. gespit (*delven, spaden, graven, de grond bewerken*): *land –.*
spit'varkentje, o. –s (*speenvarkentje [aan het spit gebraden]*).
spleen, o. (Eng. *hypochondrie, zwaarmoedigheid; landerigheid, gemelijkheid*).
spleet, v. spleten (*glip, reet, opening*).
spleet'breuk, v. –en (*beenbreuk*): *een – van de hersenpan,* lange, smalle scheur.
splendi'de (Fr.), **splendied',** bn., bw. (*schitterend, luisterrijk, prachtig*).
splij'ten, spleet, h. (2), i. (1) gespleten (1 *barsten, scheuren;* 2 *doen vaneenspringen*): 1 *het hout splijt;* 2 *dit hout laat zich gemakkelijk –; diamant –,* kloven.
splijt'zwam, v. –zwammen (in het mv. *bacteriën, die zich splijtende vermenigvuldigen;* Lat. schizomycetes; fig. met wijziging van de eig. bet.: *oorzaak van verdeeldheid*).
I. splint, o. (*levend hout om 't dode kernhout*); zie spint.
II. splint, o. (*geld*): *een meisje met –.*
splin'ter, m. –s, splintertje (*puntig hout- of ijzerdeeltje*): *een splintertje in de vinger; iets tot –s breken;* zegsw. *de – zien in een anders oog en niet de balk in zijn eigen,* Bijb. kleine gebreken in anderen opmerken en eigen grove fouten over 't hoofd zien.
splin'terbreuk, v. –en (*breuk, waarbij het been of de knook gesplinterd is*).
splin'teren, splinterde, h. gesplinterd (*splinters afgeven of loslaten; tot splinters worden*): *dit hout splintert erg; een schild, waar der heidenen zwaard op splinterde.*
splin'terig, bn. (*vol splinters*): *een –e lat.*
splin'ternieuw, bn. (*geheel nieuw*): *een – geweer; een –e anekdote.*
I. split, o. splitten (verwant met *splijten*: *opening, glip, spleet*): *een – in een rok.*
II. split, v. (O.-I. *whiskey-soda*).
split'erwten, mv. (*erwten, die in tweeën gespleten zijn*): *soep van –;* lees *–erten.*
splits, v. –en (*een soort van insteekhout*).
split'sen, splitste, h. gesplitst (*in delen scheiden*): *een touw –,* uit elkaar draaien; *een heel lot in de staatsloterij – in twintigjes.*
splits'hamer, m. –s (*hamer, in gebruik bij het splitsen van touw*); **split'sing,** v. –en.
splits'ring, m. –en (*sleutelring, die in twee helften gespleten schijnt*); **–tong,** v. –en (*wimpelpunt*); **–vaantje,** o. –s (*wimpeltje met twee splitstongen*).
split'ten, splitte, h. gesplit (*splitsen;* Z.-N. *splijten*).
spod'deren, spodderde, i. gespodderd (Z.-N. *ijlings weglopen*): *over het land –.*
spoed, m. (*haast, voortgang; ijver*): *met bekwame –,* met gepaste ijver; *wat – bijzetten,* voortmaken; spreekw. zie haastig.
spoed'bestelling, v. –en (*het dadelijk na aankomst bezorgen van brieven*); **–certificaat,** o. –certificaten (O.-I. *geneesk. bewijsschrift, een ambtenaar het recht gevende, onmiddellijk naar Europa af te reizen*); **–eisend, –ei'send,** bn. (*dringend, wat geen uitstel lijden kan*): *een – geval.*
spoe'den, spoedde, i. gespoed (*haasten*): *men spoedde naar de plaats van de brand;* inz. Z.-N. refl. (met: *hebben*) *zich –,* haasten.
spoe'dig, bn., bw. (*met spoed, haastig, vlug*): *een – antwoord, gij moet – komen; ten spoedigste,* zo vlug mogelijk.
spoed'stuk, o. –stukken (*stuk, brief, missive enz., zo spoedig mogelijk af te doen*).
spoel, v. –en, spoeltje ([*ondereinde van de*] *schacht van een veer; buisvormig voorwerp, dat dient om garen op te winden: weversklos, schietspoel, garenspil;* ook: *het garen zelf; klos, waarop een draad is gewonden, waarmee een antenne geschikt gemaakt kan worden voor elke golflengte*).
spoel'drank, m. –en (*gorgeldrank*).
I. spoe'len, spoelde, h. gespoeld (*op klossen winden*): *het garen –,* opklossen.
II. spoe'len, spoelde, h. (1), i. (2) gespoeld (1 *reinigen, wassen;* 2 *vloeien, stromen*): 1 *de mond –; het wasgoed –;* zegsw. *iem. de voeten –,* hem verdrinken; *de keel –,* drinken, inz. sterke drank; 2 *het water der rivieren spoelt naar de zee,* stroomt.
spoe'ling, v. –en, spoelinkje (*het spoelen; rest van de grondstoffen der spiritusfabricage, granen, aardappelen, melasse,* dikwijls veevoeder; *draf*): spreekw. *Veel varkens maken dunne –* (of: *de spoeling dun*), veel kinderen, erfgenamen, maken een schrale keuken, een dunne erfenis.
spoe'lingbak, m. –bakken (*bak voor de spoeling van het vee*); **–district,** o. (*het district rondom Schiedam, waar het vee met de spoeling uit de branderijen gevoed wordt*); **–koe,** v. –koeien (*koe, met spoeling gevoed*); **–stelsel,** o. (*voeding met spoeling*); **–vee,** o.
spoel'kom, v. –kommen (*grote aarden kom*).
spoel'sel, o. –s, spoelseltje (*spoelwater*).
spoel'stelsel, o. (*het stelsel om faecaliën door de riolen heen weg te spoelen*).
spoel'tje, o. –s (*kleine spoel* inz. *klosje of garenhouder ener naaimachine*).
spoel'worm, m. –en (*parasitaire worm, levend in 't darmkanaal van mensen en dieren;* Lat. ascaris lumbricoïdes).
spog, o. (lit. t., vero. verwant met *spugen*: *spuwsel, speeksel*): *– van slangen.*
spo'ken, spookte, h. gespookt (*als spook rondwaren*); zegsw. *hij spookte voor dag en dauw,* was zeer vroeg op; *het spookt er op zee,* de zee staat hol; Z.-N. *het zal er –,* heet toegaan; **spokerij',** v. –en (*het spoken*).
spok'ken, spokte, h. gespokt (Z.-N. *knetteren,* inz. door de hitte of droogte).
spolia'tie, v. –s, spoliatiën (Fr. [Lat. spoliatio]: *roof*).
I. spon, v. sponnen, sponnetje (*bom, bommel, of stop van een vat*).
II. spon, v. sponnetje (*sponturf*).
spon'de, v. –n ([*losse*] *plank vóór aan de bedstede;* lit. t. *het bed zelf;* Z.-N. *afsluiting of boord van een of meer planken*): *aan zijn laatste – staan,* sterfbed.
sponde'us (Lat.), **spondei'os** (Gr.), (*versvoet v. twee betoonde lettergrepen*), (Lat.) sponde'ï; (Ned.) spondee'ën: *de – komt voor, verbonden* inz. *met dactylen; een dactylus vervangen door een –;* ook, spondee'.
spong, v. –en (*groef, diepsel in hout*); – is samengetrokken uit: sponning.
spon'gat, o. –gaten (*gat voor de spon, in de buikdikte van een vat*): *door het – heen wordt een vat gevuld met de vloeistof.*
spon'ning, v. –en, sponninkje (*gleuf,* inz.

waarin men een schuifraam, een schoolbord enz. op en neer schuift).

spons, v. sponsen of sponzen (1 *lage diersoort in zoet- of zoutwater levende*; 2 *het hoornig skelet van sommige sponssoorten*): 1 *de –en worden opgediept v. d. bodem der zee, o. a. bij Tripolis*; 2 *koopman in –en*; zegsw. *ergens de – over halen* (Z.-N. *met de – over iets gaan*). eig. iets uitwissen, fig. vergeven en vergeten.

spons'achtig, bn. (*als een spons*; *poreus*): *een –e uitwas*.

sponsa'liën, o. mv. (Lat. sponsalia: *verloving*; *feest, geschenken bij een verloving*; ook: [*feest bij*] *ondertrouw*; *de bruiloft*).

spon'sen, sponste, h. gesponst (*met een spons reinigen*): *een spiegelruit –*; *zich het hoofd –*; ook, sponzen.

spons'visser, m. –s (*ophaler v. sponsen* o. a. *uit de Middellandse Zee*).

spontaan', bn., bw. (Fr. spontané v. Lat. sponte [mea, tua] = met [mijn, uw] wil: *ongedwongen, zonder dwang, uit eigen aandrift*): *– applaus*; *–toejuichen*; z. generatie.

spontaneïteit', v. (Fr. spontanéité: *het spontaan-handelen*, [*plotseling*] *uit eigen zielsaandrang*).

spon'turf 1 (voorwerpsn.) m. –turven (*één enkele sponturf*); **2** (stofn.), v. (*beste soort van turf, een soort minder dan baggelaar*).

spon'zedoos, v. –dozen (*schoolgerief*: *doosje tot berging der spons*).

spon'zen, sponsde, gesponsd; zie sponsen.

spon'zennet, o. –netten (*net, om naar sponzen te vissen*; inz. in verkl. *netje, om de toiletsponsen in te bergen*).

spook, o. spoken (1 *teruggekeerde afgestorvene, geest* [*v. e. boos mens, die geen rust kan vinden*], *schim* met de bijbet. van *vreesaanjagend*; 2 [*mager en*] *lelijk vervelend mens*; *akeligheid*; 3 *vreeswekkend beeld*): 1 *de vrees voor spoken*; 2 *ze is een vervelend –*; 3 *het – der revolutie*; *het rode –*.

spook'achtig, bn. (*als* [*van*] *een spook*): *–e gedaanten*; **–dier,** o. –en (*klein, aapachtig dier*; Lat. tarsius); **–geschiedenis,** v. –geschiedenissen; **–huis,** o. –huizen (*huis, waarin het spookt*); **–sel,** o. –s; **–uur,** o. (nl. *van 12–1 's nachts*); **–verschijning,** v. –en.

I. spoor, v. sporen, spoortje (1 *spits voorwerp, puntige stift*; thans: *getand raadje aan een ruiterlaars*; 2 v. hanen: *hoornuitwas aan de poten*; bij hanengevechten: *kunstig van ijzer enz. nagebootste sporen, aan de poten bevestigd*; 3 *ongeslachtelijk ontstaande voortplantingscel bij sporeplanten*, zie ald.): 1 *een paard de sporen geven*, een spoorslag; zegsw. *hij heeft zijn sporen verdiend*, eig. zijn ridderschap, fig. hij h. zijn bekwaamheid bewezen; zie gulden **1**; 2 *met bek en sporen vechten*; 3 *varens planten zich voort door sporen*.

II. spoor, o. sporen, spoortje (1 *afdruk, indruk door iets nagelaten* inz. van voetstappen, ook van raderen; 2 *overblijfsel, kenteken*; 3 *spoorweg, spoortrein, rails*; 4 *aandeel in een spoorwegonderneming*): 1 *het – van den dief in de sneeuw*; *de sporen van een haas in het nattige zand*; *het – van een rijtuig volgen*; *met een kar in het – v. d. weg blijven*; zegsw. *het – bijster zijn*, de weg niet verder weten; *iem. op het – helpen, iem. op het – komen, iem. op het – zijn*, de gezochte weg, het juiste pad; fig. *het – eens braven vaders volgen*, voorbeeld; 2 *er was daar geen – meer van vroegere beschaving*, teken, bewijs; 3 *langs het – mag men niet lopen*; *iem. aan het – afhalen*; *iets per – verzenden*; *een smal –, een breed –*, in verband met de wijdte tussen de rails; *de trein is uit het – geraakt*; *enkel–*; *dubbel–*, weg met twee spoorbanen; 4 *de Russische sporen betalen de coupons niet meer*; nog: Z.-N. *op een slecht – zijn*, zich slecht gedragen; etym. = spoor **I.**

spoor'baan, v. –banen (*spoorweg, weg van de spoortrein*); **–balk,** m. –en (*ondergrondse dwarsbalk van een spoorweg*); **–beambte,** m. –n; **–boekje,** o. –s (*spoorgids, aanwijzer van de uren van aankomst en vertrek der treinen*); **–boot,** v. –boten (*stoomschip, varend tussen twee oevers, tot het overzetten van een trein*); **–brug,** v. –bruggen (*brug voor een spoortrein over een water, een diepte enz.*): *de – over de Rijn*; **–kaartje,** o. –s (*plaatskaartje voor de spoortrein*); **–klok,** v. –klokken (*stationsklok*); **–lijn,** v. –en (*baan van de spoortrein, spoorweg*).

spoor'loos, bn., bw. (*zonder een spoor na te laten*; ook wel: *buitensporig*): *een spoorloze verdwijning*; *de dief was – verdwenen*.

spoor'slag, m., in bet. 1 –slagen (1 eig. *slag met e. spoor of de sporen, zoals e. ruiter het paard toebrengt, om het aan te zetten*; 2 fig. *prikkel, krachtige aanmoediging*): 1 *de ruiter gaf zijn paard een nijdige –*; 2 *de behaalde prijs moge u een – zijn tot verdere inspanning*; *dat zal hem tot – dienen of verstrekken*.

spoor'slags, bw. (*in aller ijl*): *hij reed – naar de stad om den dokter*, in volle galop.

spoor'staaf, v. –staven (*ijzeren staaf v. d. spoorweg*), ook, spoor'richel; **–student,** m. en v. –en (*student, die niet in de universiteitsstad woont, maar er telkens met de trein heen reist*; *ook gezegd van leerlingen van gymn., H. B. S. enz. uit buitengemeenten*); **–tijd,** m. –en (*tijd, door de stationsklok aangegeven*); **–trein,** m. –en (*locomotief met enige wagons*); **–verbinding,** v. –en; **–wachter,** m. –s; **–wagen,** m. of **–wagon,** m. –s (*spoorrijtuig*); **–weg,** m. –wegen (*spoorbaan, verkeersweg langs rails, waarop in daarvoor ingerichte voertuigen personen of goederen vervoerd worden*; in het mv. *de administratie, het gebouw, de maatschappij*); **–wegaandeel,** o. –aandelen (*aandeel i. e. spoorwegonderneming*); **–wegarts,** m. –en (*geneesheer voor het –personeel*); **–wegbiel,** v. –s; zie biel; **–wegdienst,** m. –en (*vaste regeling v. d. loop der spoortreinen*); zie winter-, zomerdienst; **–weggids,** m. –en (*spoorboekje*; ook: *kaart, waarop de spoorwegverbindingen staan*); **–wegnet,** o. –netten (*alle spoorvertakkingen samen*); **–weggpersoneel,** o.; **–wegvervoer,** o.; **–wegwaarde,** v. –n (*spoorwegaandeel*); **–wijdte,** v. –n (*afstand tussen de rails*).

Spora'den, v. mv. (Gr. sporas = verstrooid: *groep eilanden, in de Aegeïsche zee*).

spora'disch, bn., bw. (*verstrooid, hier en daar voorkomend*): *–e ziekten*, waarvan slechts enkele alleenstaande gevallen zich voordoen; *–e gevallen van pokken*; *de stormmeeuw komt – voor*.

sporan'gium, o. (Lat. *orgaan, waarin de sporen* **I**, 3 *gevormd worden*: *sporendoosje*).

I. spo'ren, spoorde, h. gespoord (*met de sporen aanzetten*): *een paard –*; fig. *iem. – tot*.

II. spo'ren, spoorde, h., i. gespoord (*per*

spoor gaan): *eventjes naar Amsterdam* –.
spo'replanten, v. mv. (*planten, die geen zaad, maar sporen voortbrengen; uit de sporen ontwikkelt zich een plantaardig orgaan, waarop de mnl. en vrl. geslachtscellen ontstaan, uit welker vereniging de plant weer ontstaat*): *varens, mossen, zwammen zijn* –.
spor'relig, bn., bw. (*twistziek, korzelig*).
spor'reling, v. –en (*krakeel, twist*); vero.
I. sport, v. –en (*laddertrede, stoelspaak*): *op de laagste – van de maatschappelijke ladder,* van zeer lage stand.
II. sport, v. –en (Eng. *allerlei oefeningen en ontspanning in de open lucht, waarbij vaardigheid en lichaamskracht vereist worden*): *berg–; bal–; ijs–; jacht–, roei–, vlieg–; wandel–; zeil–; de Revue der sporten.*
sport'artikel, o. –en (*voorwerp voor een of ander sportspel*); **–blad,** o. –bladen (*week- of maandblad, aan sport gewijd*); **–hemd,** o. –en ([*gekleurd*] *overhemd met slap boord, zonder vest gedragen wordend*).
sportief', bn., bw. (Fr. sportif: *in verband staande met sport; sportliefhebbend; eerlijk-flink, fair*): *sportieve belangen; – geoefend.*
sport'kar, v. –karren (*jongenshandkarretje op hoge wielen*); **–kous,** v. –en; **–liefhebber,** m. –s; **–man,** m. –mannen (*sportliefhebber*); **–nieuws,** o.; **–pet,** v. –petten (*ruime pet met brede klep, door sportlui gedragen*); **–terrein,** o. –en (*terrein voor sport, ten dienste van sportliefhebbers*); **–vliegtuig,** o. –en; **–wereld,** v. (*de sportbeoefenaars altegader*).
I. spot, m. spotternijen (*spotternij*): *de – drijven met iem. of iets,* iem. of iets bespotten; *bittere –,* sarcasme; *ten – van iedereen.*
II. spot, v. spotten (Z.-N. *vlek*).
spot'achtig, bn., bw. (*spot bevattend, uitdrukkend, spottend; spotziek*): *een – gebaar; iem. – aanzien*; **spot'achtigheid,** v.
spot'dicht, o. –en (*hekeldicht*); **–geld,** o.; zie spotprijs; **–goedkoop,** bn., bw. (*ongehoord goedkoop*); **–lach,** m. (*spottende lach, spottend gelach*); **–lijster,** v. –s (*spotvogel*); **–lust,** m. (*neiging tot spotten*); **–naam,** m. –namen; **–prent,** v. –en (*prent met caricaturen, om een zaak of persoon bespottelijk te maken*); **–prijs,** m. –prijzen (*belachelijk lage prijs* [*ver beneden de waarde*]): *voor een –*; **–rede,** v. –redenen (*rede, waarin iem. of iets bespottelijk wordt gemaakt*); **–schrift,** o. –en (*hekelschrift, brochure enz., waarin iemand of iets wordt bespot*).
I. spot'ten (Z.-N. *vlekken*; ir. *sproetig zijn*): *vochtigheid spot de kleren; zijn gezicht is gespot.*
II. spot'ten, spotte, h. gespot; meestal gevolgd door het vz. *met* (1 *schertsen*; 2 *de draak steken, iets belachelijk maken*; 3 *met kleinachting bejegenen, smalen op, de spot drijven met*): 1 *spot gij of is het ernst? met kiespijn valt niet te –*; 2 *hij spot met al die vermaningen; met kerkelijke ceremoniën –*; 3 *God laat niet met zich –; met de openbare mening –; met iems. gevoelens –.*
spot'tenderwijze, –wij'ze, –wijs, –wijs', bw. (*op spottende manier*).
spot'ter, m. –s (*iem., die spot*; inz. *iem., die altijd met alles de spot drijft, spotziek mens*).
spotternij', v. –en (*spottend gezegde; daad, waardoor men iem. of iets bespot*).
spot'vogel, m. –s (*inheemse vogel*; Lat. hypolais icterina; fig. *spotter*): *de – bootst andere vogels na*; **–vorm,** m. –en (*lachwekkende nabootsing van de gewone vormen*): *de beleefdheidsuitingen van Wagestert waren –en*; **–ziek,** bn. (*graag spottende*): *een – lachje,* spot uitdrukkend; **–zucht,** v. (*overdreven lust tot spotten*): *zijn – botvieren.*
spou'ter, m. –s (scheepst. *walvisvaarder*).
spouw, v. –en, spouwtje (*spleet; smalle opening tussen twee muren*).
spou'wen, spouwde, h. (1), i. (2) gespouwen (*splijten* in bet. 1 en 2): 1 *bij het binnenkomen van den burgervader spouwde Baljon van schrik een pen geheel open; een gespouwen beschuit*; 2 *het hout spouwt.*
spouw'muur, m. –muren (*dubbele wand, de tussenruimte aangevuld met houtspaanders of turf* b.v. *in hotels*).
spraak, v. (1 *het vermogen van te spreken*; 2 *manier van spreken, klank*; 3 *opspraak*): 1 *de – missen,* stom zijn; *de – verliezen,* ook fig.; 2 *ik herkende hem aan zijn –*; 3 *hij is erg op de –*; zie man, sprake.
spraak'gebrek, o. –en (*gebrek aan de spraakwerktuigen*): *een – hebben*; **–gebrekkige,** m. en v. –n; **–gebruik,** o. (*wijze van taalgebruik,* nl. *v. woorden of uitdrukkingen*): *in het gewone –*; **–geluid,** o. –en (*stemgeluid*); **–kunst,** v. –en (*regels* [*met verklaring en voorbeelden*] *in methodische volgorde, volgens welke een taal gesproken en geschreven wordt; het leerboek met de regels*): *de Nederlandse –*; **–leer,** v. (*spraakkunst*); **–makend,** bn. (*wat de taal vormt, maakt, doet worden of verworden*): *de –e gemeente,* het volk in zijn geheel; **–orgaan,** o. –organen (*spraakwerktuig*); **–vermogen,** o.; **–verwarring,** v.: *de Babylonische –*; **–water,** o. (scherts. *sterke drank*): zegsw. *– inhebben,* aangeschoten zijn; **–werktuig,** o. –en (*menselijk orgaan van de spraak*: *tong, keel, lippen, tanden enz.*).
spraak'zaam, bn.; spraakzamer, –st (*gaarne sprekend, vriendelijk*); **–zaamheid,** v.
spra'ke, v., vero. = **spraak;** in zegsw. *ter sprake brengen,* ter tafel; (*er is*) *geen – van,* daar zal niets van gebeuren; *er is – van,* [a]) men spreekt er over, [b]) is van plan.
spra'keloos, bn., bw. (*de spraak missende, stom* inz. *voor korte tijd*): fig. *sprakeloze angst; de menigte stond –*; **sprakeloos'heid,** v.
sprang, v. –en, sprangetje (*dikke tak*; Z.-N. *ijzeren stel, waarop de gaaien staan*).
sprank, v. –en (1 *vonk*; 2 *smal waterloopje, waterspruit*): 1 *een –je vuur*; fig. *geen –je,* niets; *had je maar een –je gezond verstand,* greintje; 2 *de kleine beek verschool zich als een onbeduidende –*; *een duin–.*
spran'kel, v. –s, sprankeltje (*vonkje*).
spran'kelen, sprankelde, h. gesprankeld (*vonkelen, vonken afgeven*): *het – van het zonnelicht*; fig. *–d van geest.*
spreek'beurt, v. –en (*beurt, dag om voor te dragen, om een rede of voordracht te houden*): *een – vervullen*; **–buis,** v. –buizen (*buis met mondstukken, waardoor men met elkaar spreekt, huistelefoon; spreekhoren*; fig. *orgaan der pers, een krant*): *een – der regering; iems. – zijn,* zijn ideeën nauwkeurig weergeven, napraten; **–cel,** v. –cellen (*telefoonkamertje in een telegraafkantoor, een hotel enz.*); **–film,** v. –s; zie klankfilm; **–gestoelte,** o. –n (*plaats of verhevenheid, waarop een redenaar zijn redevoering, voordracht houdt: lezenaar, predikstoel*); **–hoorn, –ho-**

ren, m. –s (*hulpmiddel voor hardhorigen, horentje, dat aan het oor gehouden, het gesprokene beter doet verstaan*; ook: *roeper, spreektrompet*); **–kamer,** v. –s (*kamer, waar men iem. ontvangt, die over 't een of ander komt spreken*): *iem. in de – laten*; **–koor,** o. –koren (*groep personen, die een bepaalde tekst gezamenlijk spreken*; *de tekst zelf*); **–maat,** v. –maten (*zindeel naar de klank*); **–oefening,** v. –en.

spreek'ster, v. –s (*dame of vrouw, die spreekt* inz. *die in een vergadering het woord voert*).

spreek'taal, v. (*omgangstaal*); **–trant,** m. (*wijze van spreken*); **–trompet,** v. –trompetten (*roeper*); **–uur,** o. –uren (*uur, tijd dat iem.* [*voor zaken*] *te spreken is*): *het – der redactie*; *het – van een dokter*, hij is in dat uur te consulteren; **–vertrek,** o. –vertrekken (*spreekkamer*); **–water,** o.; zie spraakwater; **–wijs, –wijze,** v. –wijzen (*spraakwending, spreekmanier*; *eigenaardige zegswijze*); **–woord,** o. –en: –en zijn uitspraken, inhoudend een algemene levenservaring of wijze les, zich kenmerkend door kernachtigheid, vernuftige inkleding en levend i. d. mond des volks; **–woor'delijk,** bn., bw. (*als, volgens een spreekwoord*; *algemeen gebruikelijk, bekend*): *de welbespraaktheid van pater Brugman is – geworden*, als een spreekwoord; **–woordenboek,** o. –en (*boek, bevattende de spreekwoorden ener taal* [*in alphabetische volgorde*], *veelal met verklaring*).

spreeuw, m. –en, spreeuwtje (*een zangvogel*; Lat. sturnus v. vulgaris): zegsw. *–en willen wel kersen eten, maar geen bomen planten* (tot een luiaard).

spreeu'webek, m. –bekken; **–kop,** m. –koppen.

spreeu'wenei, o. –eieren; **–nest,** o. –en.

sprei, v. –en (verwant met *spreiden*, vroeger *spreide*: *sierdek op een bed enz.*).

sprei'den, spreidde, h. gespreid (*uitspreiden, ontvouwen, over iets heenleggen*): *een bed –*, opmaken; *mest over het land, een tapijt over de vloer –*; fig. *iem. het pad –*, effenen.

spre'kelijk, bn. (Z.-N. *te spreken*): *Meneer is niet –.*

spre'ken, sprak, h. gesproken (1 *geluid geven*; 2 *klanken voortbrengen om iets uit te drukken*; 3 *gedachten en gewaarwordingen in woorden uitdrukken*; 4 *in het openbaar het woord voeren, als redenaar optreden*; 5 *in duidelijke woorden verklaren*; 6 *zich op enige wijze uiten*; 7 *melding maken*; 8 gew. *groeten*): 1 *deze orgelpijp spreekt niet*; *dat orgelregister spreekt mooi*; 2 *een papegaai kan leren –*; *hoe spreekt het hondje dan?* 3 *kinderen leren gaandeweg –*; *met iem. over iets –*; *hij sprak gunstig over u*; *drie talen –*; *door een tolk –*; zegsw. *oom was niet best over hem te –*, niet met hem ingenomen; *goed voor iem. –*, borg voor hem blijven; *ik zal dien kwajongen straks wel –*, vinden, straffen; *dat spreekt vanzelf*, behoeft geen nadere verklaring; spreekw. *– is zilver, zwijgen is goud*, een zwijger overtreft ver een spreker; zie brood; Z.-N. *stout gesproken, is half gewonnen*; Z.-N. *schoon –*, smekend, met aandrang verzoeken; Z.-N. *ge hebt schoon spreken*, mooi praten; 4 *wie zal in de vergadering –?* 5 *iem. zalig –*; *de zegen over iem. of iets –*; 6 *de stomme spreekt door tekens*; *met de ogen –*; 7 *de natuur spreekt van Gods almacht*, getuigt; *de schrijvers – daar niet van*; 8 *ik kwam der gisteren tegen, maar ze sprak niet tegen me*; *spreekt uwé niet tegen meheer, Sorsetje?*

spre'kend, bn., bw. (1 *geluid gevend*; inz. *het spreken* in bet. 3 *nabootsend*; 2 *duidelijk, klaar, treffend*): 1 *een –e pop*; *een – beeld*, het standbeeld van Memnon in Egypte, dat een zangerig geluid deed horen bij de opkomst der zon; *een –e papegaai*; 2 *een – bewijs, een –e gelijkenis*; *dat portret lijkt –.*

spre'ker, m. –s (*iem., die spreekt*; inz. *redenaar in een vergadering*): *de –s in de Tweede Kamer.*

spreng, v. –en (*kleine bron, beekje*); gew.

spren'gen, sprengde, h. gesprengd (factit. van *springen*: *sprenkelen, besproeien*): *vlees –*, d.i. met zout bestrooien.

I. spren'kel, m. –s, sprenkeltje (*rattenknip*).

II. spren'kel, v. –s (*vlekje, spat*; *sprank, vonk*).

spren'kelen, sprenkelde, h. gesprenkeld (*druppelsgewijze natmaken*; ook: *bespikkelen*): *het strijkgoed –.*

spreu, bn. (*ruw, schraal*): *–e handen*, winterhanden.

spreuk, v. –en (*zinrijk gezegde, vooral op zedenkundig gebied*): *de Spreuken van Salomo.*

spreuk'achtig, bn. (*op een spreuk lijkende, uit een spreuk bestaande*): *een – gezegde.*

I. spriet, m. –en (*voelhoorn van een insect*; *lang rondhout, dat het grootzeil op- en uithoudt*; *scheutje gras*; Z.-N. *kruis* 9).

II. spriet, m. –en (*wachtelkoning*).

sprie'telen, sprietelde, h. gesprieteld (Z.-N. *zich vertakken*; *stralen*): *de –de watergeut*; *de zon, sprietelend door 't venster.*

spriet'ogen, sprietoogde, h. gesprietoogd (*dubbelzien, gevorkt zien*).

sprik, m. sprikken (*rijsje, dun takje*); gew.

spring, m. (*het springen, sprong*): *een hele –.*

springaal', v. springalen (*schietwerktuig der middeleeuwen*): *springalen schoten pijlen af.*

spring'ader, v. –s (*waterader, bron*).

spring'bok, m. –bokken (*sierlijke, schuwe antilope in Z.-Afrika*; Lat. antidorcas euchore): de – heet naar de hoge sprongen; **–bron,** v. –bronnen (*natuurlijke fontein*).

sprin'gen, sprong, h. (1, 5), i. (1, 2, 3, 4) gesprongen (1 *zich met kracht van de plaats omhoog heffen en op dezelfde plaats neerkomen of naar een andere plaats zich bewegen*; 2 *zich plotseling met kracht van een plaats verwijderen*; *met kracht ergens uitkomen*; 3 *breken, stukgaan, openbersten, uit elkaar slaan*; 4 *failliet gaan*; 5 *door springen breken, beschadigen*): 1 *hij sprong twee m hoog*; *over een sloot –*; 2 *hij sprong van het dak*; *uit het bed –*; *het bloed sprong hem uit neus en mond*; *Mozes deed water uit de rots –*; *tranen sprongen hem uit* (of: *in*) *de ogen*; zegsw. *dat springt in het oog*, wordt dadelijk bemerkt; 3 *die snaar is gesprongen*; *te heet water deed de bokaal –*; *–de handen*, waarvan de huid openbarst door de vorst; *die stoomketel staat op springen*; 4 *die koopman staat op –*; O.-I. *een ambtenaar laten –*, oorzaak zijn, dat hem de bons gegeven wordt; 5 *het dunne ijs kapot –*; refl. *zich moe –*, *zich een breuk –*; z. bocht, bres, hak **II,** pols, vel; **sprin'ger,** m. –s in bet. van *paard* (schaaksp.) germ.

spring'haas, m. –hazen (*kangoeroe*).

spring'-in-'t-veld, m. en v. –en (*levendig, beweeglijk kind*; *lichtzinnig mens*; *grappenmaker, guit*).

spring'kevers, m. mv. (*familie v. kevers,*

met een eigenaardig springvermogen; Lat. elateridae): *de larve van een der inheemse soorten is* inz. *bekend als ritnaald,* z. ald.; **–koorts,** v. –en (*verspringende koorts*); **–kruid,** o. –en (*kruid, dat zijn rijpe zaden bij aanraking in 't rond doet springen; springzaad;* Lat. impatiens); **–levend,** bn. (*vol leven*): *onze kinderen zijn alle –,* in blakende welstand; **–matras,** v. –matrassen (Eng. spring-mattress, verg. voetbal; *bedmatras met metalen springveren*); **–middel,** o. –en; zie springstof; **–net,** o. –netten (*slagnet;* ook: *net, uitgespannen, om mensen, van een hoogte springende* [*bij brand*] *of vallende* [*bij toeren aan hooghangende trapezen in circussen enz.*], *op te vangen*); **–oefeningen,** v. mv.; **–paard,** o. –en; **–plank,** v. –en (*gymnastiekwerktuig*): de – dient om de sprong meer veerkracht te geven; **–processie,** v. –s, –processiën (*ommegang, waarbij de deelnemers telkens drie passen naar voren en dan twee naar achteren springen, in Echternach* [Luxemb.], *en wel op de derde Pinksterdag*); **–riem,** m. –en (*riem aan de buikgordel v. e. paard, om h. springen en steigeren te verhinderen*); **–spin,** v. –spinnen (*spin, die haar prooi bespringt*).

spring'stof, v. –stoffen (*ontplofbare stof*), germ.; **–stok,** m. –stokken (*polsstok*); **–tij,** o. –en (*hoogwater bij nieuwe of bij volle maan*); verg. doodtij; **–touw,** o. –en (*touw, een pink dik, aan de einden voorzien van houten handvatjes*): *het – bij touwtjespringen*; **–veer,** v. –veren (*spiraalveer, die, wanneer zij samengedrukt wordt, terugspringt*): *matras met springveren* of *springveren matras*; **–vloed,** m. –en (*springtij*).

sprink'haan, m. –hanen (*rechtvleugelig insect met lange, sterke achterpoten, waarmee zij ver kunnen springen*): *en zijn* (van Johannes nl.) *voedsel was sprinkhanen en wilde honig,* Matth. 3 : 4; zegsw. *een magere –,* lang mager iem.

sprinter, m. –s (Eng. *snelrijder, -loper op kleine afstand*); **sprint'wedstrijd,** m. –en.

sprits, v. –en (*een soort v. gebak*): *Goudse –.*

sprit'sen, spritste, h. gespritst (*spuiten,* b.v. *door een spuit,* o. m. *gesmolten suiker*).

sproei'en, sproeide, h. gesproeid (*druppels of straalsgewijs begieten*); verg. besproeien.

sproei'er, m. –s, sproeiertje (*iem., die sproeit; kop v. e. gieter, tuinslang: spruit* **1** 3).

sproei'wagen, m. –s (*wagen, om des zomers straten en pleinen te besproeien*).

sproet, v. –en (verwant met *spruiten: geel vlekje op de huid; zomersproet;* z. ald.).

sproe'tel, v. –s, sproeteltje (*sproet*).

sproe'(ter)ig, bn. (*vol sproeten*): *–e handen.*

sprok, bn.; sprokker, –st (Z.-N. *broos*).

spro'ke, v. –n (*middeleeuws berijmd verhaal over allerlei onderwerpen*); verg. boerde.

I. sprok'kel, m. –s, sprokkeltje (*afgebroken takje*); etymologisch = sprokkel **II.**

II. sprok'kel, v. –s, sprokkeltje (*heester*).

sprok'kelaar, m. –s, sprokkelaartje (*iem., die sprokkelt* 1; fig. *samenlezer van lectuur*).

sprok'kelaarster, v. –s.

sprok'kelbloem, v. –en (*soort v. narcis*).

sprok'kelen, sprokkelde, h. gesprokkeld (1 *afgevallen takjes of rijzen garen;* 2 Z.-N. *in sprokkels* **I** *vallen*): 1 *hout –;* 2 Z.-N. *droog hout sprokkelt licht.*

sprok'kelhout, o. (*gesprokkeld hout;* fig. *samengelezen* [*taalkundig*] *allerlei*).

Sprok'kelmaand, v. –en (*Februari*).

sprong, m. –en, sprongetje (1 *de daad van springen; de ruimte, die men overspringt;* bij uitbr. *afstand;* muz. *interval;* 2 *beentje uit de achterpoten van hazen enz.* inz. als samenst.): 1 *een – doen; dat is een hele –; in* (of: *met*) *één –; met –en;* zegsw. *op stel en –,* dadelijk, onverwijld; *op* (*de*) *– staan* (of: *zijn*), eig. op 't punt staan van te springen, fig. geheel klaar staan; zegsw. *een – door de ton doen,* bankroet gaan; *kromme sprongen maken,* [a]) buitensporigheden doen, [b]) Z.-N. sluw, oneerlijk doen; *een – in het duister doen,* iets onzekers wagen; *de – wagen;* 2 z. hazesprong.

sprong'gewricht, o. –en (ontl. *gewricht, dat de voet en 't scheenbeen verbindt*).

sprongs'gewijze, bw. (*al springende*): *de kangoeroe beweegt zich –.*

sprooi, bn., bw. (Z.-N. bijvorm van *sprok,* inz. van de strakke huid bij vriesweer): *– weder, –e lucht.*

sprook, v. sproken; zie sproke.

sprook'je, o. –s (*eenvoudig, kinderlijk vertelsel, niet gebonden aan tijd of plaats en meestal zonder locale kleur*): het – van Roodkapje enz.; *–s vertellen; als een –; je moet me geen –s vertellen,* niets wijsmaken; *–s van Moeder de Gans;* **–sachtig,** bn., bw.

sprook'jesdichter, m. –s (*–schrijver of –maker,* b.v. *de Deen Andersen, 1805–'75*).

sprot, v. sprotten (*haringachtig visje;* Lat. clupea sprattus): *sprot! verse sprot!*

sprouw, v.; zie spruw.

spruit 1 v. –en (1 *uitloper, scheut, loot;* plantk. *tak v. e. onderaardse stengel* [*wortelstok*]; fig. *kind;* 2 Z.-Afr. *kleine rivier, riviertakje, ook in plaatsnamen;* 3 *de met gaatjes voorziene* [*trompetvormige*] *mond van een gieter enz.*): 1 *de aardappels, loofbomen beginnen in het voorjaar –en te schieten; de laatste – van een adellijk geslacht;* 2 *de hoeve stond niet ver van deze –; Bronkhorst–;* 3 *deze – heeft te fijne gaatjes;* zie ook spruitjes; **2** o. –en (scheepst. *uitschietend touw*).

I. sprui'ten, sproot, i. gesproten (1 *scheuten krijgen of voortbrengen;* 2 *voortkomen; afstammen*): 1 *de kool begint te –;* 2 *uit die quaestie – allerlei moeilijkheden; uit het huwelijk zijn drie kinderen gesproten.*

II. sprui'ten (Z.-N. *spuiten*): *het water spruit uit de fontein.*

spruit'jes, o. mv.: *Brusselse –,* koolbolletjes, gerist a. d. koolstengel groeiend.

spruit'kool, v. –kolen (*spruitjeskool*).

spruw, v. (*monduitslag bij zuigelingen*).

spu'gen, spoog, h. gespogen (*spuwen*).

spui, o. –en (*kolk, sluis, waterkering*); **–'dok,** o. –dokken (*bassin, dat bij hoog tij vol loopt en bij laag tij met kracht ledig stromende, het voor een haven liggende zand medevoert*).

spui'en, spuide, h. gespuid (1 *het water door een spuisluis laten aflopen; lozen;* van grachten, kanalen: *het water lozen en nieuw water laten binnenkomen;* 2 *het onderste water in de stoomketel door de stoom naar buiten persen;* 3 bij overdr. *de lucht in een vertrek door de tocht verversen en verfrissen*): 1 *de riolen van Maastricht – op de Maas; als gespuid wordt, hijst men een rood licht als spuisein;* 2 *door te – reinigt men het ketelwater van allerlei stoffen;* 3 *willen we eens even –?*

spui'er, m. –s, spuiertje (*uitlooppijp aan dakgoten*).

spui'gat, o. –gaten: zegsw. *het loopt de spuigaten uit,* het is te erg; zie spiegat.
spui'gen, Z.-N. bijvorm van spugen.
spui'sluis, v. –sluizen (*sluis, welke dient tot reiniging en uitdieping van havens enz.*).
spuit, v. –en (1 *werktuig, om te spuiten*; inz. *cilinder met een of meer openingen aan het ene* [*tot een punt vernauwde*] *uiteinde, waardoor men met behulp v. e. zuiger een vloeistof of weke massa kan uitwerpen als straal*; 2 gmz. *geweer; paraplu*): 1 zie brandspuit, glazenspuit, klisteerspuit; ir. – *elf geeft ook water,* die onbeduidende man zegt eindelijk ook eens een woord; 2 *neem je – mee.*
spui'ten, spoot, h. (1), i. (2) gespoten (1 *een spuit laten werken d. i. in een werktuig een vloeistof* inz. *water opzuigen en met kracht weder verwijderen*; 2 *met kracht naar buiten komen*): 1 *water in een brandend gebouw –; de meid spoot de plagende knapen nat*; 2 *het bloed spoot uit de wonde, het bier uit het tapgat, het water uit de buis*; **spui'ter,** m. –s.
spuit'fles, v. –flessen (*fles, waaruit men water kan spuiten*); **–gast,** m. –en (*knecht bij de brandspuit*); **–meester,** m. –s (*brandmeester*); **–slang,** v. –en (*slang bij waterleidingen, brandspuiten*).
spuit'vis, m. –vissen (*tropische vis, die insecten bemachtigt door er druppels water naar te spuiten; in O.-I., als goudvissen bij ons, gehouden*; Lat. toxotes jaculator).
spuit'water, o. (*koolzuurhoudend kunstmineraalwater*): *een fles, glas –.*
spul, o., in bet. 1 en 2 spullen, spulletje (doublet van *spel*: 1 *kermistent*; 2 *gereedschap,* in verschillende opvattingen; *paard en rijtuig, auto, tafelservies, kleren enz.*; 3 *last, moeite*; 4 *onenigheid, ruzie*): 1 *de kermis staat vol spullen*; 2 *bij een diner de mooiste spullen voor de(n) dag halen; in zijn beste spullen gekleed; pak je spullen bij elkaar en vertrek,* hebben en houden; *is die auto eigen –,* eigendom? *hij rijdt met eigen –,* paard, rijtuig, auto zijn zijn eigendom; 3 *die man kan je – genoeg bezorgen*; 4 *altijd – hebben met.*
spur'rie, v. (*plantensoort, v. d. orde der muurachtigen, met vliezige steunblaadjes, als veevoeder gekweekt o. a. op zandgronden*; Lat. spergula arvensis): *de tamme –*; **–boter,** v.; verg. grasboter; **–land,** o. –en.
spurt, v. (Eng. sport: *korte en plotselinge inspanning bij* [inz. *op het einde van*] *een wedstrijd, om vóór te komen*).
spur'ten, spurtte, h. gespurt (sport: *op het laatste moment krachtig zijn best doen om het eerst de eindpaal te bereiken*; bij uitbr. *plotseling hard rijden, lopen enz.*).
sput'teren, sputterde, h. gesputterd (verwant met *spuiten*: 1 *pruttelend plassen, spatten*; ook: klanknabootsing van korte op elkaar volgende geluidjes; 2 *voortdurend zijn ontevredenheid luchten; preutelen*): 1 *het sputtert en spat; daar kwam een motorfiets aan–*; 2 *– tegen het ministerie.*
spu'tum, o. (Ned.) –s; (Lat.) spu'ta (Lat. *spuwsel, het opgegevene*; inz. *dat, wat* b.v. *door een teringlijder opgehoest wordt*).
spuug, o. (*speeksel*); **–'bak,** m. –bakken.
spu'wen, spuwde, h. gespuwd (1 *speeksel uitwerpen*; 2 *braken, te voorschijn brengen*): 1 *– op de grond*; zegsw. *iem. in 't aangezicht –,* diep beledigen; *op iets –,* het diep verachten; 2 *bloed –; vuur en vlam –,* fig. woedend zijn; *lava –,* uitwerpen.
square, v. –s (Eng. *vierkant plein, soms aangelegd als tuin*; ook: *plein met huizen langs de vier zijden*): *Trafalgar–.*
squatter, m. –s (Eng. *kolonist,* inz. *in het verre westen van N.-Amerika of in Australië op onontgonnen, niet gekocht land*).
squaw, v. –s (Eng. *Indiaanse vrouw*).
squire, esquire, m. (Eng. *weledele of weledelgeboren heer*); zie esquire.
sroe'toe, zie seroetoe.
st (*geluid, dat dient om iem. het zwijgen op te leggen of hem te waarschuwen zachter te spreken: stil*), **1** tw.; **2** o.: *een lang ssssst!*
staaf, v. staven (bijvorm van *staf*: 1 *gegoten of gesmede stang van metaal,* ter verdere bewerking bestemd; 2 *stang van metaal,* voor verschillende doeleinden; 3 *metalen* [ook: *houten*] *stang als onderdeel v. e. raam- of traliewerk: stijl*; 4 *stang van andere stof dan ijzer*; 5 *microscopische splijtzwam, staafdiertje*; 6 *gedeelte v. e. gegoten lettertype, waar de letter bovenop ligt; het lettertype,* meestal in verkl.): 1 *geelkoper in staven; gouden of zilveren staven*; 2 *turntuigen zijn: bol, staaf, stok*; 3 *het raamwerk bestond uit vierkante ijzeren staven*; 4 *glazen staafjes*; 5 *naast staafjes nam men onregelmatige vormen waar*; 6 *de voet van het staafje is van een kerf voorzien; letterstaafje.*
staaf'goud, o.; **–ijzer,** o. (*ijzer in staven*; in het alg. *smeedijzer*); **–koper,** o.; **–lantaarn,** v. –s (*electrische* [*zak*]*lantaarn in staafvorm*); **–lood,** o.; **–magneet,** m. –magneten (nat. *magneet in staafvorm*); **–staal,** o.; **–zilver,** o.
staag, bn., bw. (uit *stadig: aanhoudend; met geringe tussenpozen voortdurende*): *met stage vlijt*; **staag'jes,** bw. (*langzaam, maar voortdurend*): *– aan.*
staak, m. staken (1 *lang en dun, recht, rond of vierkant stuk hout*; bij verg. *een mager en stijf lichaamsdeel, lang, mager, stijf, houterig persoon*; 2 *een in de grond geslagen en daar loodrecht uit oprijzend stuk hout, stok of dunne paal*; 3 *paal in de grond vastgezet als strafwerktuig*; 4 *stok, rijs, dunne paal, die tot steun dient voor gewassen*; 5 *paal dienende tot afschutting of afsluiting*; 6 *tak of linie van een geslacht*; 7 in het mv. *bepaald soort van rijshout of rijswerk*): 1 *aan het einde van de uitgestoken – hing een lantaren; hij stak een dunne – buiten de rand van het bed; wat een lange, dorre –*; 2 *de koe aan een – vastbinden*; 3 *aan de – verbranden; de hoofden werden op staken gesteld*; 4 *staken voor erwten en bonen*; 5 *over staken en heiningen springen,* vero., gew., Z.-N.; 6 *Koos was een neef van moeders –; de verdeling had bij staken plaats*; 7 *Hollandse staken, Brabantse staken.*
I. staal, o. (1 *soort van zeer hard ijzer, dat van* $^1/_2$ *tot 2 % koolstof bevat*; 2 *als voorbeeld van iets sterks, iets hards; sterkte, kracht*; 3 *als ijzerhoudend, versterkend of geneeskrachtig middel voor het lichaam*; 4 *als stof, waaruit geheel of gedeeltelijk voorwerpen* inz. *wapens worden vervaardigd*; 5 *voorwerp van staal* inz. *sabel, zwaard, dolk*): 1 *raffineren van ijzer en –; de hardheid van –*; oneig. gebruikt voor: smelt- of vloeiijzer b.v. *schepen van staal of stalen schepen*; 2 *hij is van ijzer en –; er zit – in hem; een voorhoofd van –,* weet van blikken noch blozen; 3 *– in ons bloed;* als geneesmiddel: *– met eiwit*; 4 *het – v. e.*

dolk; 5 *'t moordend –; het – der kunstenaren*, graveerijzer, -naald, -stift.

II. staal, o. stalen, staaltje (o.-Fr. estale = maat, ijkmaat: 1 *patroon, model*; 2 *monster, proef*; fig. inz. als verkl. *proefje, voorbeeld*): 1 *in de lakenindustrie was – een lap laken van een bepaalde kleurschakering, waarnaar het laken moest worden geverfd*; 2 *stalen zenden, een boek met stalen voor herenkleding*, van het stuk afgesneden lapje, om daarnaar het gehele stuk te beoordelen; *stalen van bladlood*; fig. *een recht staaltje van N.-H. zeden*; *een staaltje van zijn humor*; *ergens een staal(tje) of staaltjes van vertellen*, een treffend geval of treffende bijzonderheden.

III. staal, o., ook wel m. stalen (1 *grondslag, ondergrond van een dijk*; 2 *grondslag, grond, waarop gebouwd wordt*): 1 *de dijk rust, staat, ligt op slecht –*, de ondergrond laat b.v. water door; verg. d i j k s t a a l; 2 *op – bouwen*, op gewone grond, niet op heiwerk.

staal'achtig, bn. (*gelijkende op staal of op de kleur van staal; staal bevattende*): *–e ogen*; **–artsenij,** v. –en (*medicijn met een oplossing van staal er in*); **–blauw 1** bn. (*blankblauw* nl. *als blinkend staal*): *een lichte –blauwe hemel*; **2** o. (*de staalblauwe kleur; naam van een verfstof*): *met – gekleurd*.

staal'boom, m. –bomen (*zeker vistuig*). staal is een ander woord dan staal **I, II, III.**

staal'bron, v. –bronnen (*bron, welke staalwater bevat*); **–draad** (*draad v. staal of v. verscheiden draden gevlochten*), **1** (voorwerpsn.), m. –draden; **2** (stofn.), o.; **–druppels,** m. mv. (*staalartsenij in druppelvorm*); **–grauw,** bn. (*grauwblinkend als staal*): *een –e tint, een –e lucht*; **–graveur,** m. –s (*iem., die op staal graveert: maker van staalgravures*); **–gravure,** v. –s (*het graveren op staal; de afdruk*).

staal'kaart, v. –en (*kaart, waarop de monsters of stalen zijn vastgehecht*; bij overdr. *plaats, waar men allerlei bij elkaar vindt*): *een – van allerlei volken*.

staal'kabel, m. –s (*kabel van staaldraad*).

staal'meester, m. –s (vero. *keurmeester v. lakens*): *de Staalmeesters*, schild. v. Rembrandt.

staal'pil, v. –pillen (*staalartsenij in pilvorm*); **–plaat,** v. –platen (*plaat van staal*; als stofn. *soort van plaatijzer; staalgravure, op staal gegraveerde plaat of prent*); **–splitsen,** o.; **–water,** o. ([*bron*]*water, waarin ijzerverbindingen zijn opgelost*); **–waterbron,** v. –bronnen; **–wijn,** m. (*wijn, waarin staal is opgelost*).

staan, stond, h. gestaan (1 *in opgerichte houding op de voeten rusten*, ook in oneig., fig. en verzwakte bet.; van dieren: *op de poten rusten*; 2 *op het punt zijn, weldra zullen* met *op* of *te* en onbep. wijs; 3 *bereid zijn tot* met *tot* of *te* en een zn.; 4 *verlangen, streven naar*, met *naar*; 5 *zich in een toestand bevinden, zijn*; 6 *om uit te drukken, dat iem. in staande houding een handeling verricht, of ter aanduiding ener voortduring of herhaling* met *te* en onbep. wijs; 7 zeet. *zich op een schip op een bepaald punt op zee bevinden*; 8 *vast of stevig in een opgerichte houding blijven*, ook fig.; 9 *in opgerichte houding op zijn voeten blijven op de plaats, waar men zich bevindt*; 10 *niet wijken, niet vluchten*; 11 *gedurende korte of lange tijd ergens verblijven* van militairen, predikanten enz.; 12 *staan blijven, stilstaan*; 13 *op het kleinste vlak van ondersteuning rusten met de lengtezijde in verticale richting*, in eig. en oneig., fig. of ook verbleekte bet. b.v. *zich ergens bevinden, moeten, passen, betamen*; 14 *overeind blijven, niet omvallen of neerliggen*; 15 *in stand blijven, in wezen zijn, bestaan*; 16 *stijf zijn*; 17 *zich niet bewegen, stilstaan*; 18 *onaangeroerd blijven, niet genuttigd worden*; 19 *laten waar het is, ergens mee uitscheiden*): 1 *op zijn voeten, zijn tenen –*; zegsw. *al ging je op je hoofd* (of: *kop*) –, al deed je iets onmogelijks; *ik kon die oude dame toch niet laten – en bood haar mijn stoel aan*; *op (de) wacht –*; zie verder l i c h t, s t r a a t, v o e t, w e g, z ij d e; *voor dergelijke feiten kom je telkens te –*, moet je oplossen, komt er mee in aanraking; 2 *op het punt – (om) te*, klaar zijn om; *op trouwen –*, op het punt zijn; *het antwoord, dat ik stond te geven*; 3 *tot iems. beschikking –*; *iem. ten dienste –*; *iem. te woord –*, hem gelegenheid geven iets te zeggen, naar zijn woorden horen; 4 *hij staat ook naar die betrekking*; *naar de heerschappij –*; *iem. naar het leven –*; 5 *in dienst – van*; *in 't krijt –*; *in hoge gunst –*; *in een goede, slechte roep –*; *in betrekking – met*; *heel de christenheid stond onder de wapenen*; *onder iems. invloed –*; *verbaasd – over, van*; *hoe – de zaken*, hoe gaat het er mee? 6 *er – een paar kinderen te schreeuwen*; *hij staat te dromen*; in de volt. tijden: *hij heeft – dromen* en niet *gestaan*; *daar sta je van te kijken*; 7 *wij staan nog wel 15 mijlen uit de wal*; 8 *dat kindje kan al –*; *de dronkeman kon niet* (of: *nauwelijks*) *op zijn benen –*; *op zich zelf* (of: *op eigen benen*) *kunnen –*, zonder hulp of toezicht van anderen kunnen leven; zegsw. fig. *zo dan wie meent te staan zie toe, dat hij niet valle*, ook de deugdzame moet omzichtig zijn, 1 Cor. 10 : 12; *zich –de houden*, inz. fig.; *op zijn stuk blijven –*, voet bij stuk houden; *hij staat op orde*; *hij staat er op, dat*; *hij heeft er op gestaan* (*om*) *de proef te zien*, ergens op aandringen, het volstrekt willen hebben; 9 *niet blijven – hoor! een paard tot – brengen*; *waar ik ga of sta*, overal; 10 *zich –de houden*; *iem. –*; *zijn man –*, het tegen zijn tegenstander uithouden; 11 *de Engelsen stonden bij Charleroi*; *dominee A. staat te M.*; *de onderwijzer staat in de laagste klas*; 12 *blijf daar –*; *sta of ik schiet! voor dit denkbeeld stonden zij*, niet verder kunnen of durven; *uw jachthond staat goed*, in de nabijheid van het wild halt maken en bewegingloos door de richting van de neus aanduiden, waar het wild zich bevindt; 13 *er stond een boom*; *te velde staande gewassen*; *de kerk staat midden in het dorp*; *in brand, lichterlaaie –*; *te huur –*; *de deur staat op een kier*; *de lamp staat op tafel*; *de auto staat voor de deur*; *het hoofd staat op de romp*; *mijn hoofd staat er niet naar*; *iem. – de handen verkeerd*, fig.; *zijn ogen – wild* (*in het hoofd*); *de zon stond hoog aan de hemel*; *er staat veel zee*, de golven gaan hoog; *het water staat hoog*; *er stonden tranen in haar ogen*, ook: *haar ogen stonden vol tranen*; *in de weg –*; *onder water –*; *met iets gelijk –*; *dit besluit stond genomen te worden*; *ten dienste, ter beschikking –*; *dit staat mij te doen*, dit moet ik doen; *te bezien –*, nog niet boven alle onzekerheid verheven zijn; *daar staat gevangenisstraf op*, is er op gesteld; *de wind staat op mijn raam*; *de klok*

stond op vijf; *dit staat aan mij*, hangt van mij af; *zeven staat tot veertien gelijk acht tot zestien*, in evenredigheid staan; *onder iem. –*, onder zijn gezag; *de kans staat schoon*; *zoals de zaken nu –*; *die jas staat hem goed*; *die hoed staat u*, staat goed; *dat staat je alles behalve mooi*, op moreel of aesthetisch gebied; *er staat geschreven*, nl. in de bijbel; *het staat geschreven*, het is Gods woord, het is ontwijfelbaar zeker; *het staat op zijn gelaat te lezen*; *het staat in de bijbel*, geschreven, gedrukt; *de naam staat op de deur*; *in iems. testament –*; *op interest –*; *duur te – komen*; *dat komt mij op 1000 gld. te –*, zal kosten; 14 *de muur stond nog*; *dit staat vast*; *met iets of iem. – of vallen*; *–de blijven*; *zich –de houden*, zich weten te handhaven; *iets –de houden* (*tegenover iem.*), iets (ondanks tegenspraak) met nadruk blijven beweren, iets volhouden; 15 *zolang de wereld staat*; *zeggen, waar het op staat*, ronduit de waarheid zeggen; 16 *kappen, die stijf – van goud*; *het vette vormzand blijft goed –*; *hem – hebben*, dronken zijn (eig. v. e. muis, die de staart omhoog gestoken houdt); 17 *de klok bleef –*; 18 *zijn eten laten –*, onaangeroerd laten; *hij laat zijn baard –*, niet wegscheren; 19 *als je het niet wilt, laat het dan –*, doe het niet; *ik laat –*, ik spreek niet van; nog: Z.-N. *– op iets*, het hoogste bod hebben.

staand 1 bn. (oorspr. tegenwoordig deelw. van *staan*, gebezigd ter uitdrukking van een blijvende eigenschap); wapenkunde: *een –e leeuw*, geen *liggende* en *zittende*; *de –e en liggende balk v. e. kruis*; *– werk*, timmerwerk; *–e klok*, tegenover *hangklok*; *–e lamp*; *–e kraag*, tegenover *platte*; *– schrift*, tegenover *schuin* of *lopend*; *–e hond*, die voor het wild staat; zie staan 12; *– water*, waarin geen of weinig beweging is; *– want*, [a]) al het touwwerk, dat tot vastzetting van masten, stengen, boegspriet en kluifhout dient en daarom voortdurend stijf staande gehouden wordt, verg. lopend want, [b]) netten van boven met kwik voorzien, terwijl een met lood verzwaarde lijn ze op ongeveer twee m diepte onderhoudt; uitgezet aan ankers hangen ze als een gordijn in zee; *– leger*, dat altijd op de been is; *op –e voet vertrekken*, terstond; *een – stuk*, toneelstuk, met eenheid van plaats, zodat er geen verandering van decors nodig is; zie rijm; **2 –e**, vz. (*gedurende*): *– de vergadering*.

staan'der, m. –s, staandertje (1 *paard, dat de kunst verstaat om op eenzelfde plaats in een goede houding lange tijd te blijven stilstaan zonder moe te worden*; 2 in allerlei bedrijven: *een verticaal gesteld hout, ijzer enz. om iets te ondersteunen*; 3 Z.-N. *stander* bet. 4): 1 *beste –s zijn 't ook al niet*; *maar lopers!!! heb ik jou daar*; 2 *een ijzeren – voor de balans*; 3 *op een eiken – stond een pruik*.

staan'devoets, staands'voets, bw. (*eig. op staande voet: dadelijk, ogenblikkelijk*): *– vertrekken*; zie stante pede.

staand'rijm, o. (*mannelijk rijm*); zie rijm.

sta(an)'geld, o. –en (1 *geld, dat men betaalt voor het staan* [of: *laten staan*] *op een bepaalde plaats*: *marktgeld*; 2 *waarborggeld voor iets, dat men in leen of huur heeft*; 3 *waarborggeld, deel van het loon van den arbeider, dat wordt ingehouden, doch zijn eigendom blijft, opdat de werkgever zekerheid hebbe van schadevergoeding* b.v. *bij plotseling vertrekken van de arbeiders*): 1 *– betalen*; *– voor wagens, verschuldigd voor het niet tijdig lossen*; 2 *– voor het in huis hebben van spuitwater*; *1 gld. – in de leesbibliotheek*; 3 *het bij de Rijkspostspaarbank als – gestort bedrag*.

staan'plaats, v. –en (1 *plaats, waar men mag staan op de markt enz. om zijn koopwaar aan den man te brengen of op andere wijze zijn brood te verdienen*; 2 *plaats, waar men kan of mag staan om van iets toeschouwer te zijn*; inz. in een schouwburg: *plaats, die geen zitplaats is*; 3 *plaats in een publiek voertuig, tram, trein, waar men kan staan*): 1 *–en brachten per m² 2 gld. op*; 2 *een – bij de kerk*; *de –en bevonden zich op de plaats der stalles*; 3 *ruzie om een – in de tram*.

I. staar, v. (verwant met *star*: *oogziekte, bestaande in een vertroebeling van de lens of van de lenskapsel*): *de grauwe –, de zwarte –*.

II. staar, m. staren, staartje ([*room*]*ton*).

III. staar, m. staren, staartje (*spreeuw*); vero.

staart, m. –en (1 *het achterste uiteinde van een dier, aan de tegenovergestelde zijde van de kop, hetzij als afzonderlijk aanhangsel, hetzij de voortzetting van de romp*; 2 *iets, dat in uiterlijk min of meer op de staart van een dier gelijkt*; inz. *de lichtende streep van een komeet, roede*; *haarvlecht*; *snoer van touw met proppen papier, stukjes hout enz. aan het ondereind van een vlieger*; *haal of streep aan sommige letters, cijfers, muzieknoten*; 3 *achterste gedeelte van iets*, inz. *ploegstaart*; *naar achteren uitstekend gedeelte van een roer*; drukkersterm: *wit blijvend stuk onder aan een bladzijde druks, waar een artikel of hoofdstuk op eindigt*; 4 *verlengstuk of uitlopend gedeelte van iets*; 5 *sleep, gevolg, nasleep, gevolgen*; 6 *overschot van iets*; 7 *einde, slot van iets*): 1 *de – van honden, vissen, vogels*; *de – afsnijden*; *met de – tussen de benen afdruipen*, vol vrees; zie ook aal, duivel, hond, Maart; 2 *de – van de komeet was naar het oosten gekeerd*; *de Chinezen sneden hun staart af*, vandaar in O.-I. vóór de Chinese revolutie = Chinees, b.v. *lenen bij den –*; *de – v. d. vlieger was te zwaar*; *de – van de g*, onder de lijn uitkomend gedeelte; 3 *de – van het leger*; *de ploeg besturen door middel van de –*; aan een molen, [a]) het achterstel, waarmee men de molen verkruit, [b]) de staartbalk met zijn schoren; *een bladvulling voor die –*; 4 *de – van een aambeeld*, verlengstuk aan de onderkant, waarmede het in het houten blok wordt bevestigd; *de – van een hamer*, dun uiteinde van de kop; 5 *een bonte – van bijbelteksten*; *die aardigheid heeft een staartje*; zie muisje; 6 *een staartje wijn, bier*; 7 *zonder hoofd of* (of: *noch*) *–, zonder kop of* (of: *noch*) *–*, zonder orde, door elkaar; nog met de bet. *minderwaardig gedeelte van iets*; (Bijb.) *iem. ten –e stellen*, vernederen.

staart'balk, m. –en (*voornaamste balk van de staart* [zie bet. 3] *van een molen*; *balk boven de sluisdeur*; bij timmerlieden: *balk, die niet van muur tot muur doorloopt*).

staart'been, o. –beenderen (*stuitbeen*; *vergroeide staartwervels*): *fractuur van het –*; *de staartbeenderen der vogels*.

staart'geld, o. –en (Z.-N. *geld, dat de koper aan den verkoper als drinkgeld betaalt*; O.-I. [*vroegere*] *persoonsbelasting van een Chinees*); **–grassen**, o. mv. (*groep van grassen*); **–ha-**

mer, m. –s (*hamer bestaande in een hefboom met een lange en een korte arm*): –, *6000 kg zwaar*; **–loos,** bn. (*zonder staart*): *–loze* (of: *staarteloze*) *apen*; **–klok,** v. –klokken (*soort van ouderwetse hangklok*); **–mees,** v. –mezen (*een zwartgevlekt vogeltje met lange staart*; Lat. aegithalos caudatus europaeus); **–molen,** m. –s (*kleine watermolen, die zich zelf door middel van een vleugelvormige staart* [= windbord] *op de wind stelt*); **–pagina,** v. –pagina's (*pagina met een staart, met een overgebleven stuk wit*); **–piano,** v. –piano's (*vleugelpiano*); **–pruik,** v. –en (*pruik met een staart*; *allongepruik*); **–riem,** m. –en (*riem van het paardetuig, waar de staart v. h. dier doorgaat*); **–schroef,** v. –schroeven (*schroef, waarmede bij draagbare vuurwapenen de loop van achteren wordt gesloten*); **–ster,** v. –sterren (*komeet*); **–stuk,** o. –stukken (*stuk vlees van of uit de nabijheid of omtrek van de staart van een dier*, ook: *stuk vlees bestaande in de staart v. e. dier*; *staartklok*; *deel van snaarinstrumenten, waar de snaren aan bevestigd zijn*; vero.: *vleugelpiano*); **–veder,** v., **–veer,** v. –veren (*staartpen*); **–vin,** v. –vinnen (*zwemwiek aan de staart*); **–vlak,** o. –vlakken (*achterste vlak, gedeelte der vliegmachine*): *er zijn zijvlakken en een –*; **–wervel,** m. –s.

staat, m. staten (Lat. status, o.-Fr. estat: 1 *stand, toestand, gesteldheid*; 2 *vereiste toestand of gesteldheid*: in vaste verbindingen; 3 *stand*; *rang*; 4 *aanzienlijk ambt, hoge post*; in het alg. *ambt, waardigheid*; 5 *eer, aanzien*, ietwat vero.; 6 *vertoon, staatsie, praal, pracht, luister*; 7 *de gezamenlijke tot zekere maatschappelijke stand behorende personen*; 8 in het mv. *college van afgevaardigden der standen*; 9 *het algemeen belang, de gemene zaak*; vervolgens: *het beleid der gemene zaak, de regering*; 10 *de door een geordend gezag geregeerde en bestuurde volksgemeenschap*; 11 *het grondgebied van de staat*; 12 *overzicht of lijst van iets*; *inventaris*; *tabel, opgave, overzicht van zaken of personen, raming, berekening*; 13 Suriname: *plantage*): 1 *de zwakke – mijner gezondheid*; *in kennelijke –* (*van dronkenschap*); *in de – der heiligmakende genade*; *de echtelijke –*; *in – v. oorlog, de – van zaken*; 2 *in – zijn* (*om*) *te*, kunnen, vermogen; *iem. in – stellen* (*om*) *te*, het hem mogelijk maken; *zich in – gevoelen* (*om*) *te*; *buiten – zijn* (*om*) *te*; 3 *van welke – of rang*; *de priesterlijke –*; 4 *hoge staten*; 5 *een man van –*, iem. van aanzien; *zijn – ophouden*; 6 *een grote* (of: *hoge*) *– voeren*; 7 *de Edelen en de Ridderschap vertegenwoordigden de tweede –*; 8 *de Algemene Staten*, (in de Republiek) de Staten uit de vertegenwoordigers der verschillende gewestelijke staten bestaande; *de Staten-Generaal*; *de Provinciale Staten*; 9 *Raad van State*; *reden van Staat*, staatsbelang; *Kind van Staat*, Prins Willem III; *minister van Staat*; 10 *de – beheert de posterijen*; *de Nederlandse Staat of de Staat der Nederlanden*; *de Kerkelijke Staat*; 11 *de grenzen van de –*; 12 *– van kosten*; *een – of balans opmaken*; *een – invullen*; *– van het scheepsvolk*, rol; *– van dienst*, waarop iems. ouderdom, rang, diensttijd enz. vermeld staan; *– maken op*, [a]) rekenen op, [b]) zich verlaten op; *weinig of geen – kunnen maken op*; 13 *een suiker–*.

staat'huishoudkunde, staathuis'houdkunde, v.: de – is de wetenschap, die zich bezighoudt met de volkswelvaart, de oorzaken er van onderzoekt en de middelen aangeeft om die te verhogen.

staathuis'houdkundig 1 bn., bw.: *–e vraagstukken*; **2 –e,** m. en v. –n (*beoefenaar, kenner der economie*).

staat'kunde, v. (*leer* [*van het besturen*] *van een staat*; *wetenschap, om een staat te besturen*; fig. *verstandig, slim overleg*, soms ong.): *de toepassing van de leer van het leven van een staat op bepaalde omstandigheden is practische –, de theoretische – is staatswetenschap.*

staat'kundig, –kun'dig 1 bn. (1 *kundig, bekwaam, bedreven, ervaren in de staatkunde*; 2 *in overeenstemming met de staatkunde*; 3 *de staatkunde betreffende*; ook: *op de staat betrekking hebbende, staats . . . .*: 4 *slim, listig, loos, sluw*): 1 *de –e wetgevers*; zelfstandig: *onze –en*; 2 *was dit wel –?* 3 *–e brieven van . . . .*; *– evenwicht*; *op – gebied*; *–e grenzen*; 4 *een – man*; **2** bw.: *– gesproken.*

Staats, bn. (republiek: *van de Algemene Staten*): *–e regimenten.*

staats'almacht, v.: *niet de –, maar de roeping van den huisvader.*

Staats'almanak, m. –almanakken (*almanak, waarin de officiële opgaven en berichten van de staat zijn opgenomen*).

staats'ambt, o. –en (*ambt in staatsdienst*; inz. *een hoog ambt*); **–ambtenaar,** m. –ambtenaren ([*hoog*] *ambtenaar in dienst van de staat*); **–bankroet,** o. –en (*failliet van een staat of rijk*); **–beambte,** m. –n; **–bediening,** v. –en (*staatsambt*); **–begroting,** v. –en (*raming der inkomsten en uitgaven van de staat voor een kalenderjaar*); **–belang,** o. –en (*belang van de staat*; *zaak van belang voor de staat*): *uit –*; **–beleid,** o. (*beleid in staatszaken*; *regeringsbeleid*); **–bemoeiing,** v. –en (*inmenging van de staat in particuliere belangen enz.* b.v. *in de belangen van arbeider en patroon tot handhaving der rechtsorde enz.*).

staats'besluit, o. –en (*besluit, door een regering genomen en van haar uitgaande*); **–bestuur,** o. –besturen (*het algemeen bestuur van een staat*; *de personen, die besturen*); **–betrekking,** v. –en (*staatsambt*); **–bewind,** o.

Staats'blad, het Nederlandse, o. –bladen (*blad, door de Ned. staat uitgegeven, waarin alle wetten, koninklijke besluiten enz. worden afgekondigd*): *zolang een wet niet in het – is opgenomen, is zij niet verbindend*; verg. Moniteur.

staats'bosbedrijf, o.; **–bosbeheer,** o.

staats'burger, m. –s (*burger van de staat*, inz. met betrekking tot het kiesrecht; *iem., die burgerrechten in een staat heeft*); **–burgeres,** v. –burgeressen; **–burgerlijk,** bn., bw.: *–e rechten*, politieke.

staats'commissie, v. –s, –commissiën (*een van wege de staat ingestelde commissie*).

Staats'courant, v. –en (*courant, welke door de staat wordt uitgegeven, bevattende alle mededelingen der regering, met uitzondering van de wetten en algemene maatregelen van bestuur, die in het Staatsblad komen, derhalve handelingen van de Staten-Generaal, fabrieks- en handelsmerken en door de regering goedgekeurde statuten, benoemingen enz.*).

staats'dienaar, m. –dienaren (*staatsamb-*

tenaar); **–dienst,** m. –en (1 *werkzaamheid ten behoeve van de staat*; 2 *het geheel der werkzaamheden ten behoeve van de staat door de aangestelde personen verricht*; 3 *het geheel der uitgaven, dat ten behoeve van de staat moet worden gedaan*; 4 *dienstbetrekking ten opzichte van de staat*): 1 *elke dienst ten behoeve van het land is –*; 2 *de takken van –*; 3 *middelen om de – te bestrijden*; 4 *ingenieurs in –*; **–domein,** o. –en (*onroerend goed, dat aan de staat behoort*); zie kroondomein.

Staat'sen, m. mv. (*de anti-Spaansen in de 80-jarige oorlog* nl. *de aanhangers der Algemene Staten tegenover de Spanjaarden*; later: *Staatse partij, tegenstanders derstadhouders*).

staats'examen, o. –s (*examen, door examinatoren van staatswege afgenomen*, inz. *het toelatingsexamen tot de universiteit*); **–geheim,** o. –en (*staatszaak, die om redenen van staatsbelang geheim moet blijven*); **–gevaarlijk,** bn. (*gevaarlijk voor de staat*),germ.

staats'gevangene, m. en v. –n (*politieke gevangene*); **–gevangenis,** v. –gevangenissen (*gevangenis voor politieke gevangenen*): *de Bastille, de beruchte –*.

Staats'gezind 1 bn. (gesch. *Staats* inz. *anti-stadhouderlijk*): *Tromp was –, De Ruyter Oranjegezind*; **2 –gezinde,** m. en v. –n: *Jan de Witt het hoofd der –n*.

staats'gezag, o. (*het gezag van de staat, het gezag door de staat uitgeoefend*): *staats- en kerkgezag*; **–godsdienst,** m. –en (*godsdienst, door de staat als de officiële erkend*): de Ned. Hervormde godsdienst was – in onze oude Republiek; **–greep,** m. –grepen (*plotselinge en ingrijpende, onwettige geweldadige staatshervorming; coup d'état*); **–hoofd,** o. –en (*degene in een staat, die met het hoogste gezag is bekleed*); **–hulk,** v. –en (lit. t. *het schip van staat, de staat*).

staat'sie, v. –s (1 *praal, pracht, vertoon*; *het uiterlijk vertoon aan iems. rang of stand verbonden*; *plechtigheid*; 2 *prachtige, plechtige optocht, stoet, gevolg*; 3 *een tot pronk of sieraad dienend over de helmstok hoog oplopend gedeelte achter aan het bovenboord van sommige schepen*): 1 *rang en – der inlandse onderwijzers*; *een gelijke – had weer plaats*; 2 *daar nadert de – het graf*; 3 *de Friese tjalk voert een –*; **–degen,** m. –s (*eredegen*); **–gordijn,** v. –en (*gordijnen tot pronk achter de hang- of rolgordijnen*); **–koets,** v. –en (*praal- of galakoets*); **–rok,** m. –rokken (*galarok van hoge ambtenaren enz.*).

staatsin'komsten, v. mv. (*inkomsten van het rijk*): *bronnen van –*.

staats'inrichting, v. –en (1 *de wijze van bestuur, organisatie in een staat*; 2 *een inrichting van wege de staat*): 1 *Vaderlandse Geschiedenis en –*; 2 *in een – werkzaam zijn*; **–kerk,** v. –en; zie –godsdienst; **–leer,** v. (*de leer van de staat, zijn inrichting en bestuur*; *een bepaalde leer van de staat, staatkundige leer*): *geschiedenis der –*; *een gezonde –*; **–loterij,** v. –en (*loterij, uitgaande v. de* [*Nederl.*] *staat en onder zijn beheer*): *de Ned. –*; **–man,** m. –lieden (*hij, die een leidende positie bekleedt of bekleed heeft in de regering van de Staat*; inz. *hij, die ervaren is in staatszaken*): *een bekwaam –*; *als – voortreffelijk*; **–mansblik,** m. –blikken; **–manswijsheid,** v.; **–middelbaar,** Z.-N.; zie rijksmiddelbaar; **–mijn,** v. –en (*kolenmijn, de staat toebehorende*); **–minister,** m. –s (als eretitel: *minister van staat*); **–misdadiger,** m. –s (*iem., die een misdaad gepleegd heeft tegen de regering van een land*); **–monopolie,** o. –s (*voorrecht van alleenhandel of alleenproductie door de staat*); **–naturalisatie,** v. (*volledige erkenning van een buitenlander als landsburger*), in België ook wel grote –; **–papier,** o. –en (*officieel stuk, geschrift van de regering*; *schuldbrief, door een staat uitgegeven, effect*); **–partij,** v. –en (*staatkundige of politieke partij*): *de R.-K. –*; **–raad,** m. –raden (*raad van State*; inz. *het raadgevend lichaam in de Franse tijd*, nu weder *Raad van State* geheten; *lid van die Raad*).

staats'recht, o. (1 in het alg. *publiek recht*; 2 in engere zin: *het recht, dat betrekking heeft op de organisatie van de staat*): 1 *tegenover het – staat het burgerlijk recht of privaat recht*; 2 *het – wordt onderscheiden van administratief recht, dat de rechtsbetrekkingen tussen de overheid en de burgers regelt, het strafrecht enz.*; **–rechtelijk,** bn., bw. (*overeenkomstig het staatsrecht, van het staatsrecht, het staatsrecht betreffende*).

staats'regeling, v. –en (*de regeling van het staatsbestuur*; *de wijze, waarop een staat bestuurd wordt en is ingericht*).

staats'ruif, v. (scherts. *schatkist*): *uit de – eten*, door de staat bezoldigd worden.

staats'schuld, v. –en ([*geld*]*schuld van een rijk of staat*): *geconsolideerde –en*.

staats'schuldboekje, o. –s (*bewijs v. deelgerechtigdheid in het kapitaal, door de Rijkspostspaarbank ingeschreven op het Grootboek der 3 % nationale schuld*): *een – geeft 3 % rente, en de bedragen zijn niet minder dan f 50 of veelvouden daarvan*.

staats'secretaris, m. –secretarissen (*buitenlandse titel voor minister*; ook: *staatsraad*): *de Amerikaanse – voor buitenlandse zaken*.

staats'socialisme, o. (*het socialistische stelsel, door de staat toegepast, zodat hij de gehele regeling van het economische leven aan zich trekt*).

staatsspoor'weg, m. –wegen (*spoorweg, aangelegd en geëxploiteerd door of vanwege de staat in ons land*, sedert 1860), ook: **S.S.**

staats'stuk, o. –stukken (*officieel stuk, van de regering uitgegaan of aan de regering gezonden, betrekking hebbende op de regering van de staat of in verband staande met staatszaken*).

staats'toezicht, o. (*toezicht door of vanwege de staat uitgeoefend*): *– op de volksgezondheid*.

staats'wege of **staatswe'ge (van),** bw.: *van –*, van de kant van, op last, gezag, in naam van, door toedoen der regering.

staats'wet, v. –wetten (*wet, geldend voor de gehele staat, een geheel rijk, uitgevaardigd door het staatsbestuur*; inz. *de grondwet van een staat*); verg. wet.

staats'wetenschap, v. –wetenschappen (*wetenschap, van alles, wat op de inrichting en het beheer van de staat betrekking heeft*): *tot de – behoort staathuishoudkunde*.

staats'zaak, v. –zaken inz. in het mv. (*zaak, die de regering van een land betreft*).

staats'zorg, v. –en (*zorg voor de staat*; *zware zorg aan staatszaken verbonden*; *zorg van de staat voor iets*).

staat'zucht, v. (*zucht naar staat, eer, aanzien, gezag*; *heerszucht*): *de blinde –*.

Sta'bat Ma'ter, o. (Lat. eig. *de Moeder stond*): eerste woorden der R.-K. lijdenscantate van den Franciscaan Jacopone (1306).
stabiel', bn. (Fr. [Lat. stabilis]: *standvastig, duurzaam; vast*): – *evenwicht*.
stabilisa'tie, v. (*het stabiliseren*).
stabiliseren, gestabiliseerd (Fr. *duurzaam, permanent maken, vaststellen*): *het – van de frank*. (s = z).
stabiliteit', v. (Fr. [Lat. stabilitas]: *standvastigheid, vastheid, duurzaamheid*).
stacca'to, It. **1** bw. (muz. *kort, stotend, met kleine tussenruimte*); lees *staka'too*; **2** als zn. o.: *een vlot gespeeld –*.
stad, v. steden, stadje, stedeke (1 *een uitgebreid samenhangend geheel van huizen en gebouwen, min of meer regelmatig gebouwd langs aangelegde straten, grachten en pleinen*; vroeger inz. *een tegen aanvallen door muren en grachten bevestigde plaats met eigen rechten en vrijheden*; 2 *de gezamenlijke bewoners*; 3 *het bestuur, de regering ener stad*; 4 *het grond-, het rechtsgebied, de jurisdictie der stad*): 1 *de – Davids*, [a]) Bethlehem, [b]) Jeruzalem; *de eeuwige – of de – der zeven heuvelen*, Rome; *de oude, de nieuwe –*, het oude, het nieuwe gedeelte; zonder lidw. *van – tot –*; *naar –*; *een versterkte –*; *een open –*; *de heilige –*, Jeruzalem; *Stad en Lande*, Groningen en Ommelanden; zie ook Duren; 2 *de hele – spreekt er over*, is er van vervuld; *de halve –*; 3 *de – zal de congressisten officieel ontvangen*; 4 *deze gemeenten behoren bij de –*; *iem. uit de – verbannen*; nog (gesch.): *de goede steden*, onmiddellijk onder d. graaf staande.
sta'de, sta (het verleden deelw. van *staan*, eig. *geschikte plaats of gelegenheid*), thans enkel nog in de zegsw. *te sta* of *'e stade komen*, d. i. van pas komen, dienstig zijn.
stad'fries, bn. (*Fries zoals het in de steden van Friesland gesproken wordt, sterk verhollandst*); als zn. o.: – *spreken*.
stad'genoot, m. –genoten (*medebewoner ener stad, of iem. uit dezelfde stad geboortig*); vr. **–genote,** –n; **–houder, ste'dehouder,** m. –s (eig. *plaatsbekleder, plaatsvervanger*); later, titel der Oranje-vorsten, die in één of meer onzer gewesten met de Staten het gezag voerden; **–houderlijk,** bn. (1 *met een stadhouder*; 2 *van, als stadhouder*): 1 *de –e regering*; 2 *de –e waardigheid*; **–houderloos,** bn.: *de eerste, de tweede –loze regering*, d. i. zonder stadhouder, nl. 1650–1672 en 1702–1747; **–houderschap,** o. (*waardigheid, ambt van stadhouder*; ook wel: *het gebied van een stadhouder*): het – werd erfelijk in 1747 en eindigde in 1795; **–houdersgezind,** bn.: *het volk was –*, op de hand van den stadhouder, prinsgezind (niet *staatsgezind*).
stadhuis', o. –huizen (*raadhuis, gemeentehuis in een stad*): het – van A'dam, gebouwd van 1648–'55, thans koninklijk paleis, gold als het 8ste wereldwonder; **–huis'achtig,** bn., bw. (*op een stadhuis gelijkende*; inz. van de stijl: *deftig, vormelijk*): *een –achtige stijl*; **–huis'bode,** m. –n (*bode ten stadhuize*); **–huis'klok,** v. –klokken (*klok van een stadhuis*); **–huis'stijl,** m. (*officiële, vormelijke, deftige, stijve, hoogdravende stijl doorspekt met stadhuiswoorden*); **–huis'taal,** v.; **–huis'term,** m. –en; **–huis'toren,** m. –s; **–huis'woord,** o. –en (*deftig* [*bastaard*]*woord*).
sta'die, v. stadiën (Gr.-Lat. stadium: *afstandsmaat van 185 m*, $^1/_{30}$ *deel van een uur gaans*): Bijb. Emmaus lag 60 stadiën van Jeruzalem, Luc. 24 : 13. Zie stadion.
sta'dig, bn., bw.: zie gestadig.
sta'dion, o. –s, stadionnetje (Gr. eig. *afstandsmaat, stadie*: *renbaan in een Gr. gymnasium*; *de wedloop, waarbij men eenmaal de baan afliep*; *sportpark-terrein*): *het – te A.*
sta'dium, o. (Lat.) sta'dia; (Ned.) –s, stadiën (= stadion; *tijdperk, periode*, eig. de tijd, waarin de renbaan wordt doorlopen): *de ziekte is in haar tweede –*, tijdperk v. voortgaande ontwikkeling; *een kritiek –*.
stads, bn. (*uit de stad afkomstig, met zeden, gewoonten v. d. stad, v. d. stedelingen*).
stadsapotheek', v. –apotheken (*gratis-apotheek voor de stadsarmen*); **–architect',** m. –en (*architect als gemeenteambtenaar*).
stads'bank-van-lening, v. –en (*lommerd, door de stad opgericht en onderhouden*).
stads'beschrijving, v. –en (*topographische beschrijving ener stad*): de beschrijving der stad Leiden door Jan Orlers (1580–1646); **–bestuur,** o. –besturen (*het besturen ener stad*; concreet: *gemeenteraad met burgemeester en wethouders*); **–bibliotheek',** v. –bibliotheken (*openbare bibliotheek, eigendom van en opgericht en onderhouden door een stad*); **–bode,** m. –n (vroeger: *deurwaarder*; thans: *bode, die vanwege het stadsbestuur brieven en boodschappen overbrengt*).
stadsdok'ter, m. –s (*dokter, door de stedelijke overheid aangesteld en bezoldigd voor de armenpraktijk*); **–gebouw,** o. –en (*gebouw in een stad*; *gebouw, dat het eigendom is der stad*); **–geld,** o. –en (*geld, dat het eigendom is der stad*; meestal in het mv. *stadsfinanciën*); **–genees'heer,** m. –heren (*stadsdokter*); **–gezicht,** o. –en (1 *gezicht op een deel der stad*; 2 *een schilderij, afbeelding daarvan*): 1 *A. is rijk aan typische –en*; 2 *de mooie –en in ons Rijksmuseum*; *briefkaarten met –en*; **–gracht,** v. –en (*gracht in of om de stad*); **–grond',** m. –en (*grond, die het eigendom der stad is*; *grond tot het gebied der stad behorende*).
stadskeur'meester, m. –s (*beambte, door de stad aangesteld om sommige levensmiddelen*, b.v. *vis, vlees te keuren*, vero.); **–kind,** o. –kinderen (*iem., die onder curatele gesteld is*, vero.; *een kind uit de stad*); **–kleur,** v. –en (*de bleke gelaatskleur van een stedeling*; in het mv. *de kleuren, welke de stad in haar wapen voert*); **–klok,** v. –klokken (*klok, door de stad geplaatst en onderhouden*; ook: *klok uit de toren van de stad*); **–kolonie,** v. –s, –koloniën (*vacantiekolonie voor zwakke kinderen in de nabijheid der stad*); **–kosten**: *op –*; **–lucht,** v. (*de* [*niet-frisse*] *lucht in de stad*); **–mens,** m. –en, o. –en (*iem., die in een stad leeft, zich daar thuis voelt, eigen met de manieren der stad*): *daar moet je een – voor zijn*; **–muur,** m. –muren (*muur om de stad*); **–nieuws,** o. (*nieuws uit, betreffende de stad*; *afdeling ener krant*); **–omroeper,** m. –s (*omroeper in dienst der stad*); **–recht,** o. –en (*stedelijk recht*); **–rei'niging,** v. (*alles, wat tot het reinigen der stad behoort*; ook: *het geheel der personen, daarmee belast*); **–rei'nigingsdienst,** m.; **–school,** v. –scholen (*school, door een stad opgericht en onderhouden*; vroeger inz. *armenschool*); **–telegram,** o. –telegrammen (*telegram, te be-*

zorgen binnen de grenzen der stad); **–tim'merhuis,** o. (*huis of gebouw met bijgelegen ruimte, waarin materiaal voor de stadwerken wordt bewaard, timmer- en ander werk voor de stad wordt vervaardigd*); **–tim'merman,** m. –timmerlui (*timmerman in dienst der stad*): **–tim'mertuin,** m. –en of **–tim'merwerf,** v. –werven (*werkplaats van de stadstimmerlieden*); **–tol,** m. –tollen (*tol, door een stad geheven,* b.v. *in Frankrijk en Italië*); **–tuin,** m. –en (*openbare tuin in een stad; particuliere tuin bij een woonhuis in de stad; stuk grond ter bebouwing of beplanting in of bij een stad, dat aan stadbewoners wordt verhuurd of verkocht in percelen*); **–verband,** o. (O.-I. *stedelijk ziekenhuis*); **–waag',** v. –wagen (*stedelijke waag*).

stads'wal, m. –wallen (*wal om een stad*); **–wapen,** o. –s (*wapen van de stad*); **–wa'terleiding,** v. –en; **–wege (van)** (*van wege de stad, op last, op lasten van de stad*); **–wijk,** v. –en; **–zegel,** o. –s (*stedelijk zegel*); **–zending,** v. (Prot. *tak van de inwendige zending ten behoeve van de geestelijke en stoffelijke noden der steden*).

stad'waarts, bw. (*in de richting v. d. stad*).

I. staf, m. staven, staafje, Z.-N. stafje (1 *stok, stang, staaf* van verschillende stof en vorm; fig. *stut*; Z.-N. *halm*; 2 *teken van waardigheid der hogere geestelijkheid; teken der vorstelijke macht, schepter*; inz. zinnebeeldig: *heerschappij*; 3 *teken der militaire macht*; inz. *het geheel der personen, die de leiding vormen van een* [*onderdeel van een*] *leger*; fig. *geheel van leidende medewerkers; de bevelhebber met de officieren van zijn commando*; 4 *stafmuziek*; 5 als teken der rechterlijke macht in zegsw.; 6 *de stok van een dirigent*; 7 *toverstok*): 1 *de bedel–, een wandel–*; fig. *deze knaap zal eens onze – en steun zijn*; Z.-N. *de zwakke stafjes*; 2 *de bevelhebbers–; de bisschops–*; zie kromstaf; 3 *de generale –, de grote –, de plaatselijke –*; 4 *de – geeft een concert*; 5 zegsw. *de – breken over* (vroeger rechtsw.), fig. een vernietigend oordeel uitspreken over; 6 *met zijn – beheerste de kapelmeester de stroom v. melodie*; 7 *de – v. d. tovenaar*.

II. staf, bn. (*traag van bevatting, suf*).

staf'drager, m. –s (*persoon, die bij plechtigheden een staf draagt,* b.v. een pedel).

staf'felmethode, v. (handel: *wijze van renteberekening in rekening-courant,* inz. bij spaarbanken, van het Duitse Staffel = sport, trap): *bij de – wordt bij elke wijziging in de rekening-courant het saldo bepaald en daarvan de interest berekend gedurende de tijd, dat het uitstaat*; ook boekh.: methode van boeken, waarbij de debet- en creditposten niet *tegenover* elkaar worden gesteld, maar *onder* elkaar en wel zodanig, dat telkens het saldo wordt bepaald.

staffier', m. –en (It.-Fr. estafier v. It. staffa = stijgbeugel; eig. lijfwacht, die den ridder de stijgbeugel moest houden: *gewapend dienaar, lijftrawant*); ook, lijfstaffier.

staf'kaart, v. –en (*topographische kaart, volgens opdracht van de staf* [bet. 3] *gemaakt*); **–muziek,** v. (*muziek gegeven door het muziekkorps v. d. staf, muziekkorps, behorende bij de staf v. e. regiment*); **–muzikant,** m. –en (*lid v. h. korps der stafmuziek*); **–officier,** m. –en (*officier van de staf*).

staf'rijm, o. –en; zie alliteratie.

stag, o. stagen (scheepst. *touw, dienende om de mast of een stang te steunen*): *het lapzalven der stagen is een moeielijk werk; over – smijten,* d.i. schielijk wenden; *over – gaan,* de steven wenden; *schoorsteen–,* ijzeren draad, steun van de scheepsschoorsteen.

I. sta'ge, v. (Fr. *oefen-proeftijd v. e. jong rechtsgeleerde*; inz. in ons land: *oefen-proeftijd v. e. candidaat-notaris,* Z.-N. ook v. *beambten*): *een – van 3 jaar hebben, maken.* (g = zj).

II. sta'ge, v. –s (Fr. étage; Z.-N. *verdieping*).

sta'geld, o. –en; zie staangeld.

stagiai're, m. –s (Fr. *iemand, die als jong advocaat, notaris, de praktijk leert op het kantoor van een ouderen ambtgenoot*).

stagna'tie, v. –s, stagnatiën (Fr. [Lat. stagnatio]: *stilstand; bederf*): *– in.* (t = s).

stagneren, gestagneerd (Lat. stagnare: *stilstaan* [*van water*]; fig. *bederven*). (g = g).

stag'zeil, o. –en (*driehoekig of trapeziumvormig zeil, dat in de richting van een stag opgehesen of gestreken kan worden*).

sta'-in-de-weg, m. en v. (*iets, of iem., dat of die altijd in de weg staat, aldoor hindert*; fig. *belemmering, hinderpaal, struikelblok*): *die kachel is hier een sta-in-de-weg.*

sta'kelbos, v. –bossen (*bus, waarop een stakelvuur of -licht wordt ontstoken*).

sta'kelen, stakelde, h. gestakeld (scheepst. *een vuur of licht aansteken op een staak, fakkel, toorts, als sein*).

sta'kellicht, o. –en (*licht, waarmee men stakelt*); **–vuur,** o. –vuren (*stakellicht*).

sta'ken, staakte, h. gestaakt (1 *op, aan staken zetten; van staken voorzien ten einde het gewas te steunen* inz. Z.-N.; van vellen: *op een staak spannen*; Z.-N. *afpalen*; 2 *een eind maken aan iets, waarmee men zelf bezig is, niet voortzetten, met iets ophouden; tijdelijk onderbreken; ophouden met, de arbeid neerleggen, ten einde betere arbeidsvoorwaarden te krijgen of als protest*; 3 *gelijkelijk verdeeld zijn*): 1 *tenten –; gestaakte appelaren; huiden –*; Z.-N. *een weide –*; 2 *de arbeid –, de vervolging –; de betalingen –; de mijnwerkers willen –*; 3 *de stemmen –.* er zijn een gelijk aantal stemmen voor en tegen uitgebracht.

sta'ker, m. –s (*werkman, die mee staakt*).

staket', o. staketten; **staket'sel,** o. –s (Fr. oorspr. staak: *paal-, hekwerk*).

sta'king, v. –en, stakinkje (*het staken*): *– van de arbeid; – van betaling; bij – van stemmen.*

stak'kel, m. –s (lit. t. *doorn; prikkel*).

stak'ker(d), m. v. –s, stakkertje, stakkerdje (*arm en beklagenswaardig persoon; lobber, hals, ziel; stumper, sukkel*): *een arme –.*

stal, m. stallen, stalletje (behorende bij staan: 1 *uitwendige vorm en gedaante,* nog lit. t.; 2 *zetel in een koorbank*; 3 *staanplaats op de markt of in de hal ter uitstalling en verkoop van waren; kraampje, tentje* inz. in verkl.; 4 *omsloten en overdekte ruimte voor het bewaren of houden van vee*; 5 bij uitbr. *inhoud van de stal; de gezamenlijke dieren*; 6 *afkorting van hoefstal, noodstal enz.*): 1 *bloemen van allerlei – en kleur; met brede hoed en kloek van –*; 2 *vaste houten zetels of stallen vormen gezamenlijk de koorbanken*; 3 *niet overdekte stallen, tafels, kruiwagens; stalletjes met oude boeken,* open houten loodsje, verkooptafeltje, op schragen

rustende; 4 *mest uit de stallen*; *een – voor paarden, koeien, varkens, schapen*; *een dier op – zetten*; fig. *de muziek zet de hersenen op –*, laat het verstand buiten gebruik; (*te*) *hard van – lopen*, met (te) veel ijver iets beginnen; *de – ruiken*; *op – staan, brengen*; Z.-N. *te laat de – gesloten, als het paard* (of: *de koe*) *gestolen is*, als het kalf verdronken is, dempt men de put; *het stalletje te Bethlehem*, waarin Christus werd geboren; zie Augiasstal; 5 *de – aanvullen*; *de stallen van vorst H.*; 6 zie de samenst.

stalactiet', m. –en (Gr.-Lat. stalactites: *druipsteenkegel, afhangend van het gewelf-ener grot met de punt naar beneden*; *bouwkundig ornament*); zie stalagmiet.

stalagmiet', m. –en (Gr.-Lat. stalagmites van Gr. stalassein = druppelen: *druipsteenkegel met de punt opwaarts, gevormd op de bodem ener druipsteengrot*). (g = g).

stal'bezem, m. –s (*bezem om een stal mede te reinigen*).

stal'boter, v. (*hooiboter*); **–deur,** v. –en; **–dienst,** m. –en (*dienst, werkzaamheid in de stal ten behoeve van de stal*; inz. van militairen; *de militaire tak van dienst*): *– hebben*.

sta'len 1 bn. (1 *van staal*; 2 *van smelt- of vloeijzer*; 3 *van staaldraad*; 4 *als van staal*): 1 *– vorken, pennen, richels, messen, kettingen*; *het – ros*, de fiets; 2 *– schepen*; *– krukassen*; 3 *– trossen*; 4 *een – gestel*, dat overal tegen kan; *een – wil*, onbreekbaar; *een – vlijt*, volhardend; *een – geheugen*, waaruit niets wordt uitgewist; *een – gezicht*, [a]) uiterlijk onbewogen, [b]) zonder blikken of blozen; *liegen met een – voorhoofd*, onbeschaamd; **2 sta'len,** staalde, h. gestaald (1 *tot staal maken, harden*; 2 fig. *harden, sterken*): 1 *ijzer –*; 2 *arbeid staalt de krachten*; *de spieren –*; *in het ongeluk gestaald*.

stal'geld, o. (*geld betaald voor de huur of het gebruik van een paardenstal, een garage*).

stal'houder, m. –s (*paarden-* inz. *rijtuigverhuurder*); **–houderij,** v. –en (*het bedrijf, de nering van een stalhouder*; *het gebouw van den stalhouder, de plaats waar men paarden* inz. *rijtuigen verhuurt of stalt*); **–jongen,** m. –s (*stalknecht*; inz. *jonge knecht, in een stal*).

stal'kaars, v. –en (*grote kaars op een kandelaar of op iets anders bij kerkelijke plechtigheden o. a. lijkdiensten*, vero.; *dwaallichtje*, ook fig.; *volksnaam van het plantengeslacht toorts*); verg. stallicht.

stal'knecht, m. –en (*knecht, die het werk in een* [*paarden*]*stal verricht*; *paardenknecht*).

stal'kruid, o. (*vlinderbloemige, heesterachtige plant*, ook: *kattendoorn*; Lat. ononis).

stal'lantaarn, v. –en (*goed besloten lantaarn voor stalgebruik*); ook: **–lantaren,** v. –s.

stal'len, stalde, h. gestald (1 van dieren: *op stal zetten*; 2 bij uitbr. van voertuigen; 3 beursterm: *in prolongatie geven*; 4 *op stal staan*, van dieren; bij uitbr. van wagens): 1 *koeien, paarden –*; 2 *verhuren en – van rijwielen*; *zijn auto in een loods –*; 3 *fondsen –*; 4 *mijn paarden hebben gestald bij . . . .*; *daar stalt de sombere wagen* (nl. *de lijkkoets*); nog: zegsw. *het niet met elkaar kunnen –*, het niet met elkaar kunnen vinden.

stal'le, v. –s (Fr. stalle: *eerste rangen of zitplaatsen achter het orkest in een schouwburg*): *de eerste rijen –s heten –s d'orchestre*.

stal'letje, o. –s; zie stal 3.

stal'licht, o. –en (*stalkaars* in de eerste twee bet.; ook: *stallantaarn*).

stal'ling, v. in bet. 2, 3 –en, stallinkje (1 *het op stal zetten*; 2 *ruimte, gebouw, gelegenheid om te stallen*; 3 *een stal*; bij uitbr. *loods, schuur voor auto's, rijwielen*; 4 *stalgeld*): 1 *gelegenheid voor – van een paard tot – van rijwielen*; 2 *drie kamers en – voor twee paarden*; *– zoeken voor de rijwielen*; 3 *koetshuis en –*; *de – is op de deel*; bij uitbr. *een overdekte – voor rijwielen*; 4 *de – betalen*; *zijn – opzeggen*, abonnement bij een garagehouder.

stal'meester, m. –s (*persoon, die het toezicht heeft over een paardenstal of de paardenstallen*, inz. in dienst van een vorstelijk persoon); **–mest,** m. (*mest van op stal staand vee, natuurlijke mest*); verg. kunstmest; **–net,** o. –netten (*zeker visnet voor aal of paling*; ook: *zeker vogelnet*); **–paal,** m. –palen (*staande paal tussen de plaatsen der paarden, waaraan het ene uiteinde van de latierboom hangt, latierpaal*; ook: *paal, waar in de stal de koeien aan gebonden staan*); **–tijd,** m. (*de tijd gedurende welke het vee des winters op stal staat*; ook: *de tijd, waarop het vee tegen de winter gestald wordt*); **–voeder,** o. (*voeder voor gestald vee*, b.v. *raapkoek*); **–voederij,** v. (*het voederen der runderen op stal, in plaats van ze in een wei te zenden*), ook: **–voedering,** v.; **–zick,** bn. (van vee: *ziek door te lang op stal te zijn*; ook: *te zeer aan de stal gehecht door een voortdurend verblijf in de stal, naar de stal verlangend*; fig. v. d. mens: *het heimwee hebbend*).

stam, m. stammen, stammetje (1 *vast deel van een boom tussen wortels en takken*; 2 fig. met betrekking tot de afstamming: [a]) *stamvader, eerste of verre oorsprong*; [b]) *de gezamenlijke personen uit een gemeenschappelijken stamvader gesproten*; [c]) met betrekking tot een volk: *de grootste bloedgemeenschap, die zich van één stam afleidt*; bij uitbr. *volk, volkerengroep, die een gemeenschappelijke taal of verwante talen spreekt*; 3 spraakk. *woord, ontdaan van buigingsvormen enz.*): 1 *de – van een eik*; *de appel valt niet ver van de –* (of: *boom*); z. appel; inz. Z.-N. *op – verkopen*, te velde staande, ook van vruchten; 2 [a]) *uit dezelfde – gesproten*; [b]) *de laatste van zijn –*; *de luister van zijn –*; [c]) *de twaalf stammen van Israël*; *wilde, vijandelijke stammen*; *de Nederlandse* (of: *Dietse*) –, de volken van Nederlandsen bloede; 3 *de – van een woord*.

stam'avond, m. –en (*avond, waarop een samenkomst van stamgenoten wordt gehouden*): *– te Brussel 15 Febr.*

stam'belang, m. –en (*belangen, die een hele stam betreffen*): *bedreiging onzer –en*.

stam'bewustzijn, o.: *het Nederlandse –*.

stam'boek, o. –en (1 *hoofdlegger, register tot aantekening van de afstamming of de afkomst van mensen of dieren*; 2 *register, waarin naar volgorde van aankomst de personen staan opgetekend, die tot een zelfde vereniging, inrichting enz. behoren*): 1 *het – ener adellijke familie*; *het – voor rundvee, honden* en *paarden*, hierin worden afkomst en kenmerken van waardevolle exemplaren aangetekend; 2 *het militair –*, hierin krijgt elke militair een nummer en wordt zijn staat van dienst vermeld.

stam'boekerij, v. –en (*boekerij van geschriften, die op een stam betrekking hebben*).

Stam'boel 1 o. (*Konstantinopel*); **2 stam'-boel,** o. –s (*Turkse goudmunt*; O.-I. *comedietroep van halfbloeds*): ook, stam'boeltroep.
stam'boom, m. –bomen (*een boom met rechtopgaande stam; geslachtboom; tabel, waarop in de vorm van een stam met takken, de namen ener familie, van haar oorsprong af, staan uitgedrukt; de tekening*).
stam'boon, v. –bonen (*boon, die als een struikje en niet langs een staak groeit*).
stam'dag, m. –dagen (*dag, waarop een samenkomst van stamgenoten wordt gehouden*).
sta'melaar, m. –s, stamelaren, stamelaartje (*persoon, die stamelt* inz. van nature door een spraakgebrek).
sta'melen, stamelde, h. gestameld (1 *gebrekkig spreken, bestaande in het niet goed kunnen uitspreken van sommige klanken*; 2 *niet behoorlijk uit zijn woorden* [*kunnen*] *komen, het niet goed* [*kunnen*] *uitspreken der klanken* [als gevolg van verwarring of verlegenheid]; 3 *zich slechts in zwakke klanken, in zwakke bewoordingen* [*kunnen*] *uiten wegens onmacht*; 4 *stamelend* [in bet. 1, 2, 3] *iets zeggen*): 1 *het r-stamelen*; *het organisch –*; *het kind stamelt nog*; ook van dronkaards; 2 *verlegen antwoordde hij –d op mijn vragen*; 3 *hier – zelfs Englentongen!* 4 *het kindje stamelde zijn naam*; *woorden van dank slechts* (*kunnen*) –; **–kees,** m. –kezen (*stamelaar*); **–taal,** v.; **–tong,** m. en v. –en (*stamelaar*).
sta'meren, stamerde, h. gestamerd (*stamelen*).
stamet', o. (soorten) stametten (o.-Fr. estamet van Lat. stamen: schering, inslag: *een soort van dunne wollen stof*).
stamet'ten, bn. (*van stamet*).
stam'gast, m. –en (*vast bezoeker v. e. koffiehuis; habitué*).
stam'genoot, m. –genoten (*iem., die met anderen tot dezelfde* [*volks*]*stam behoort*): *onze –genoten in Vlaanderen*; **–genote,** v. –n; **–goed,** o. (*goed, dat aan een bepaalde stam of bepaald geslacht behoort*; ook: *het goed, waar de stamvader v. e. geslacht woonde*).
stam'houder, m. –s (*zoon, die de stam behoedt voor uitsterven,* inz. de oudste of enige zoon): *hem werd een – geboren.*
stam'huis, o. –huizen ([*vorstelijk, aanzienlijk*] *geslacht, waaruit iem. afstamt of dat van iem. afstamt*; *dynastie, geslacht*): *het – Oranje.*
stamijn', o. (Fr. étamin, o.-Fr. estamine: *grove wollen stof*; *haren weefsel*: *zeefdoek* [*van stamijn*]); **stamij'nen,** bn. (*van stamijn*).
staminee', o. –s, Z.-N.; zie estaminet.
stam'klinker, m. –s, **–vocaal,** v. –vocalen (*klinker v. d. stam*): *verandering v. d. –.*
stam'men, stamde, i. gestamd, beter: *afkomstig zijn van, uit, afstammen,* dus: *die bloem is afkomstig uit Afrika, hij stamt van A. af.*
stam'moeder, v. –s (*de eerste moeder v. e. geslacht of stam of van het gehele menselijk geslacht*): *Sara, de – der Joden*; **–ouders,** m. en v. mv. (*eerste ouders,* d.i. *–vader en –moeder*; *voorouders*): *de – van het Joodse volk.*
I. stamp, m. –en (1 *het met kracht neerstoten van de voet op de grond* [*met een dreunende slag*]; 2 inz. in Z.-N. *trap, schop, stoot*; 3 zeet. *het stampen van een schip*; *keer dat een schip stampt*; 4 *volk, menigte, massa*): 1 *men hoorde de –en op het dek*; 2 *hij gaf hem een – tegen het been*; *een – met de kolf van het geweer op de deur*; 3 *de boegspriet scheurde door een zware –*; 4 *een hele – sigaren.*
II. stamp, afk. van stampvol: *'t is er –.*
III. stamp, m. –s (Eng. *stempel*; [*post*]*zegel*). Etym. = stamp **I.**
IV. stamp, bw.: *iets – uit het hoofd kennen,* goed ingestampt; gmz.
stampa'ge, v. (*het stampen*; ook: *hetgeen gestampt wordt, stampsel*). (g = zj).
stamp'beton, o. (*ineengestampt beton*; *Portland-cement en grintzand*).
stamp'blok, o. –blokken (*blok, waarmee men iets stampt, waarmede iets gestampt wordt*): *een – voor het vaststampen van grond.*
stam'pen, stampte, h. gestampt (1 *door stoten klein*[*er*] *of fijn*[*er*] *maken of van iets ontdoen*; 2 *door stoten tot grotere dichtheid samenpersen, samendrukken*; fig. *met moeite in het hoofd of geheugen proberen te krijgen*; 3 in technische bet.; 4 Z.-N., gew., lit. t. in N.-N. *schoppen, trappen*; *stoten*; 5 *de voet met kracht neerstoten op de grond* [*met een dreunende slag*]; 6 *met een voorwerp krachtig op de grond stoten*; 7 van machines: *dreunend stoten en schokken*; 8 zeet. *hevig op en neer gaan met korte golven*; v. e. schip: *op en neer gaan, waarbij het de boeg diep in de golven steekt*): 1 *mortel –*; *kruiden –*; *flesjes spoelen en –*; *erts machinaal –*; *rijst –*, om ze van de bolster te ontdoen; 2 *steenslag, grint in een kuil –*; *gestampt beton*; Z.-N. *gestampt vol of stampende vol,* stampvol; Z.-N. als versterking bij een zn.: *een gestampte boer,* lompe; *een gestampte duvel,* echte; fig. *stamp al die jaartallen nu eens in je hoofd*; 3 papiermakerij: *– of het gereed papier glad maken*; hoefsmeden: *– of de hoefnagels inslaan*; 4 *Jan heeft me gestampt*; *iem. ter zijde –*; 5 *hij stampte met zijn hak*; *hij stampte de maat,* door stampen doen ontstaan; *het publiek stampte na elk bedrijf*; *– van toorn, woede, ongeduld,* stampvoeten; *met de voet op de vloer –*; 6 *hevig met de keu op de grond –*; 7 *het – der machine*; 8 *het – van de zee*; *het schip stampte.*
stam'per, m. –s (1 *persoon, die stampt*; 2 *werktuig, waarmede men stampt of dat een stampende beweging maakt, o. a. het gereedschap, waarmee men in een vijzel of mortier iets fijnstampt, kleinstoot, stukstoot*; 3 plantk. *vrouwelijk voortplantingsorgaan der bloem*): 1 *de – bij de meekrapbereiding*; 2 *een mortier met –*; *een koperen – in een vijzel*; *de – in papier- en oliemolens,* stampblok; *de – van een geschut,* stampstok, laadstok; *een – om te heien,* houten blok; *een ijzeren –*, straatstamper of juffer; 3 *de – bestaat meestal uit stempel, stijl en vruchtbeginsel.*
stamp'kost, m. (*kost die gestampt wordt, hutspot*).
stamp'molen, m. –s (*molen met stampers* bet. 2 inz. *om erts te gruizen*).
stamp'stoten, –rijden (van een schip: *stampen* 8); vero.
stamp'voeten, stampvoette, h. gestampvoet (*met de voet of de voeten stampen*): *staan te – van toorn, woede, drift, ongeduld*; ook wel van paarden: *hinnekend en –d.*
stamp'vol, bn. (*propvol*): *de zaal was –.*
stamp'werk (1 *werk bestaande in fijnstampen, vaststampen enz.*; 2 *inrichting tot stampen, stampmolen*; ook: *het bewegingswerk in de stampmolen*; 3 bouwk. *werk van*

in vormen ineen- of vastgestampte aarde, klei, beton enz.): 1 *het – van den stratenmaker; het – van smeden,* uitpersen van metalen voorwerpen in vormen; 2 *een – met hamers*; 3 *het nut van – in de tropen.*

stam'roos, v. –rozen (*roos m. opgaande stam*).

stam'slot, o. –sloten (*slot of kasteel, dat van oudsher aan een geslacht toebehoort*).

stam'taal, v. –talen (1 *taal, waaruit andere talen haar oorsprong nemen*; 2 *gemeenschappelijke taal van een stam*): 1 *De Indo-Germaanse –*; 2 *de stamtalen van Friezen, Franken, Saksen.*

stam'tafel, v. –s (*geslachtslijst*; in een café: *voorbehouden tafel voor stamgasten*).

stam'vader, m. –s (*de mannelijke persoon van wien een geslacht afstamt*; ook: *de nog levende vader van een stam of geslacht, stamhoofd*): *zijn – was een schipper.*

stam'verwant 1 bn. (*uit dezelfde stam voortgekomen, verwant wat betreft de stam*): *–e volken,* b.v. de Nederlanders en de Z.-Afrikaanders; spraakk.: *–e woorden,* b.v. boog, beug, bocht, buigen; **2** m. en v. –en (*personen, volken, die stamverwant zijn*): *Russen en Polen zijn –en,* **–schap,** v.

stam'wapen, o. –s (*familiewapen*).

stam'woord, o. –en (*woord, waarvan een ander is afgeleid*): *goed is het – v. vergoeden.*

stan'ce, v. –s; zie stanza.

I. stand, m. –en, in bet. 7, 8, 9 gmv. (1 *de wijze, waarop iem. of iets staat*; 2 *de wijze, waarop iem. of iets zich bevindt: toestand, gesteldheid, staat*; 3 *rang in de maatschappij, maatschappelijke kring, klasse*; ook: *goede stand, standing*; 4 *de gezamenlijke, tot zekere maatschappelijke stand behorende personen*; 5 *de plaats waar iem. staat, zich bevindt, verblijft: standplaats*; 6 van gebouwen: *plaatselijke gelegenheid of ligging*; 7 van zaken: *wezen, aanzijn, bestaan* inz. in vaste verbindingen; 8 *het blijven staan*; 9 van personen en zaken: *het vast of stevig overeind staan*; 10 *de plaats van een locomotief in de remise*): 1 *de verschillende –en bij de ordeoefeningen; de acteur heeft zich in verschillende –en laten fotograferen; in een hellende –; de tafel heeft geen vaste –; de – der sterren,* het punt van de te doorlopen baan, waar zij zich bevindt, *idem de – van de barometer; de – van het water,* het punt, waartoe iets op een bepaald ogenblik is gestegen; overdr. van de koers van geld enz.: *de lage – der buitenlandse valuta*; 2 *de – van het huwelijk; de – van zaken opnemen; iets in zijn eerste, oorspronkelijke, vroegere – terugbrengen; de – van het spel, der partijen*; 3 *hoge, lage, geringe –; boven, beneden, onder zijn – trouwen; zijn – ophouden; de geestelijke –, de militaire –; mensen van –, goede stand*; 4 *de maatschappelijke –en, de –en in de* (of: *der*) *maatschappij; de arbeidende –; de derde –,* de burgerij; *de vierde –,* de arbeiders; 5 *de schildwacht mag zijn – niet verlaten,* enigszins vero.; 6 *het huis is op een nette – gelegen*; 7 *in – blijven; in – houden,* in wezen houden, bestendigen; *tot – komen,* ontstaan; *tot – brengen,* doen ontstaan, verwezenlijken, ten uitvoer brengen; 8 zie standhouden; 9 zie standhouden; *zich in – van tegenweer stellen*; 10 *de lengte van een –*; zie ook standje; nog: *Burgerlijke –,* bureau voor aangifte van geboorten en sterfgevallen.

II. stand, m. en v. –s (Eng. *uitstalling*[*skraampje*] *van de producten van een fabriek, de waren van een handelszaak enz. op een tentoonstelling, jaarbeurs; toeschouwerstribune* b.v. *op een wedren*): – **I** = – **II.**

stan'daard, stan'derd, m. –en, –s; (o.-Fr. estandart v. Lat. extendere = ontplooien; de bet. 7–13 onder invloed van Eng. *standard*: 1 *vaandel, vaan, banier, veldteken*; 2 *vaandel der ruiterij*; 3 op een schip: *brede wimpel*; 4 herald.: *grote vlag met alle kwartieren van het wapen*; 5 *de stok van de standaard*; 6 *een op een voet staande staaf om enig voorwerp te ondersteunen, om er iets aan op te hangen; een staand toestel voor dezelfde doeleinden, of om er iets in te zetten*; 7 *wettig exemplaar van een maat- of gewichtseenheid, blijvend model: legger, slaper*; 8 *vaststaand erkend voorbeeld of model van volmaaktheid*; 9 *maatstaf, criterium, toets*; 10 *datgene, welks waarde als onveranderlijk wordt beschouwd, zodat het kan dienen als waardemeter*; inz. in het muntwezen: [a]) *het edel metaal, dat tot waardemeter is aangenomen,* [b]) *muntregeling of muntstelsel, waarin een edel metaal tot waardemeter is aangenomen*; 11 *een bepaald peil van voortreffelijkheid, een bepaalde graad van een hoedanigheid*; 12 *zeker papiermerk*; 13 *een bepaalde hoeveelheid timmerhout* o. a. 162 Eng. kubieke voet): 1 *de keizerlijke –en; de – planten; de – van het kruis*; ook naam van dagbladen, die *de – opheffen* ener partij; 2 *een regiment huzaren, waarbij de – en de trompetters*; 3 *het voeren van wimpel of –*; 4 *– noemt men een vlag, die zeer lang en breed is*; 5 *de vaan hangt bij de – neer*; 6 *–s van gebronsd ijzer; een paraplu in de – zetten*; 7 *de Nederlandse – was iets lichter dan het kilogram te Parijs*; 8 *Vondels taal is een blijvende –*; 9 *iets tot – nemen*; 10 [a]) *landen waar het goud – is*; [b]) *dit land heeft twee –en of dubbele –, een zilveren* (waarbij het zilver – is) *en een gouden* (waarbij het goud – is); zie mono- en bimetallisme; 11 *een hoge – bereiken*; 12 *papier zonder toestemming aanduiden met –*; 13 *met een lading van 2000 – gezaagd hout.*

stan'daardmunt, v. –en; zie standpenning.

stan'daardwerk, o. –en (*boekwerk, dat in zijn soort uitstekend is en duurzame waarde, blijvend gezag heeft*); **–woordenboek,** o. –en (*woordenboek, dat als standaardwerk kan gelden*): *het Woordenboek der Ned. taal, ontworpen door M. de Vries is een –.*

stand'beeld, o. –en (*beeld, ter ere van iem.* [*in het openbaar*] *opgericht* [van metaal of steen op een voetstuk]): *het – van Cats te Brouwershaven* (1829); zegsw. *staan als een –,* roerloos; *een – onthullen.*

stan'de, v. –n (Z.-N. *kuip, tobbe*).

stan'delkruid, o. (*orchideeën*).

stan'dengeest, m. (*opvattingen, zienswijzen, die in bepaalde standen overheersen*).

stan'der, m. –s, standertje (dikwijls verwisseld en samengevallen met *standaard, standerd* of *stande*): 1 *opstaande balk of pilaar, die tot ondersteuning dient, stutpaal*; 2 *houten of metalen spil: molenas, de as van het spil van een schip*; 3 *zekere opstaande touwen op een schip*; 4 *standaard* in bet. 6, *staande kapstok met paraplubak enz.*; 5 *ton, vat of kuip*; zie stande; 6 *vaandel*[*stok*]; zie

staander bet. 1, 5): 1 *twee –s onder een balk zetten*; 2 *de – v. e. molen, een drukpers*; *in dit gangspil is de – van ijzer*; verg. kaap–; 3 *de –s der waslijnen*; 4 *een – van bamboe*; 5 *een – om vlees in te zouten*; 6 *veelkleurige banieren wapperden aan de –s*.

stan'derd, m. –s (*standaard*).

stand'geld, o. –en (*staangeld*).

stand'hoek, m. –en (meetk. *hoek, die twee vlakken met elkaar maken*).

stand'houden, hield –, h. –gehouden (1 *staande blijven in de strijd*: [a]) *niet vallen of bezwijken*, [b]) *niet wijken, niet vluchten*; 2 *staan blijven, halt maken*; 3 van zaken: *overeind blijven, niet omvervallen of instorten*; 4 *in wezen blijven, blijven bestaan, van duur zijn*): 1 [a]) *– tot de dood, tegen den vijand –*, pal staan, [b]) *houdt –, vlucht niet*; ook in [a]) en [b]) fig. gebruik; 2 *plotseling houdt de hond onbeweeglijk –*; 3 *toch houdt de barricade –*; 4 *dit zal geen –*; *deze kleur houdt geen –*, verbleekt; *die affaire zal geen –*, blijft op den duur niet bestaan.

stan'ding (Eng. [*goede*] *stand* **I,** 3).

stand'je, o. –s (zie stand; 1 *oploop van nieuwsgierigen* inz. bij een twist of ruzie; *relletje*; 2 *het geruchtmakend voorval, de ruzie enz. zelf*; 3 *ruzie, herrie tussen twee personen*; verzwakt: *kwestie, onaangenaamheden*; 4 *luide berisping of verwijt, uitbrander*; 5 *luidruchtig, druk*, ook: *zenuwachtig prikkelbaar, driftig persoon*; 6 *bedrijf, nering*): 1 *daar was een – op de markt*; 2 *–s tussen studenten en arbeiders*; 3 *met iem. –s* (of: *een standje*) *hebben*; 4 *iem. een –* (of: *–s*) *maken, geven, schoppen*; *een –* (of: *–s*) *krijgen van iem.*; *een –* (of: *–s*) *gekregen hebben*; 5 *een – vol verlichting*; *een druk, opgewonden –*; 6 *eten van zijn vrouws –*.

stand'olie, v. (*soort van lijnolie, door verhitting dik en taai en gebruikt om aan verf*[*werk*] *glans mee te delen*): *lakken en –*.

stand'penning, m. –en (muntwezen: 1 *munt, die tot standaard of model dient van andere munten, munt wier metaalinhoud aan de aangenomen muntstandaard beantwoordt* in tegenst. met *tekenmunt*; 2 *munt volgens een bepaald gewicht en gehalte geslagen, wettig betaalmiddel voor alle betalingen geldig*, in tegenst. met *pasmunt*): 1 *– voor zilveren munt past niet meer, omdat – is het geld geslagen uit het metaal, naar welks waarde het ruilmiddel zich richt en dit metaal in ons land is thans goud*; 2 *–en zijn in ons land o. a. halve gulden, de gulden, de rijksdaalder, het gouden tientje, het gouden vijfje*.

stand'plaats, v. –en (1 *de plaats, waar iem. op zeker ogenblik staat of zich bevindt*; 2 idem van zaken; 3 *de vaste plaats, waar iem. gewoonlijk staat of zich bevindt*; 4 *de vaste plaats, waar men een voertuig of ander verkeersmiddel kan vinden, vanwaar het vertrekt of waar het aankomt*; 5 *de plaats, stad of dorp, waar een ambtenaar, waardigheidsbekleder enz. zijn betrekking heeft, ambtelijke woonplaats*): 1 *van deze – kun je het terrein overzien*; 2 *een beschutte – voor planten*; 3 *de – van een conducteur op het achterbalkon*; 4 *een – voor taxi's*; 5 *iems. eerste –*; *een nieuwe –*.

stand'punt, o. –en (1 *punt, waar iem. of iets staat of zich bevindt*; 2 *plaats, waar men in de maatschappij staat*; *punt, waar men staat op de maatschappelijke ladder*; 3 *oogpunt, gezichtspunt, waaruit men een zaak beschouwt*; *uitgangspunt bij een beschouwing*; ook: *beschouwings-, zienswijze*): 1 *een goed, gunstig –*; 2 *het hoge –, dat hij innam als stadhouder*; 3 *op een zeker – staan, van een zeker – uitgaan, een – innemen, een – verlaten*: *iets uit een zeker – beschouwen*; *een verheven –*.

stand'recht, o. (*directe* [*militaire*] *rechtspraak, volgens buitengewone rechtbanken*, waarbij oorspr. de rechtdoende militairen in een kring staan; *de krijgsraad of rechtbank*): *op met wapens bevonden oproerlingen wordt het – toegepast door fusillering*; **–rech'telijk,** bn., bw. (*volgens het standrecht*): *–e vonnissen*; *– fusilleren*; **–vas'tig,** bn., bw. (*onwrik-, onwankelbaar*; *duurzaam blijvend, niet veranderend*): *een –e liefde, een – evenwicht*; *iets – weigeren*; **–vas'tigheid,** v.; **–verheffing,** v. –en (*verheffing in rang en aanzien*); **–vink,** m. –en (*verticale pijler, staande balk, die een moerbalk steunt*); **–vizier,** o. –en (mil. *hoogste stand van een vizier*); **–vogel,** m. –s (*vogel, die winter en zomer dezelfde streek bewoont*): *mussen zijn bij ons –s*; verg. trek- en zwerfvogel.

stand'werker, m. –s (boeventaal: *iem., die een oploop moet veroorzaken b.v. om zakkenrollers hun slag te kunnen laten slaan*; ook: *marktschreeuwer, straatventer*).

stang, v. –en, stangetje (1 [*ronde*] *staaf van hout, glas, metaal*; 2 *onderdeel van het gebit v. e. paardetuig*): 1 *glazen stangen*; *de – van een bliksemafleider*; 2 *de – van een paardegebit*; fig. *iem. op de – rijden*, narijden, scherp op zijn doen en laten toezien, achter de broek zitten; *op – jagen*, boos maken.

stanit'sa, v. stanitsa's (Russ. *kozakkendorp*).

stank, m. –en (*lelijke reuk, kwalijk riekende lucht*): *de – van een riool*; zegsw. *– voor dank*, grove ondank in plaats van dank.

stanniool', staniol', o. (Lat. stannum = mengsel van zilver en lood: *dun bladtin, tinfoelie*; *zilverpapier*): *– dient* b.v. *tot verpakking van chocoladetabletten*.

stan'te pe'de (Lat. *op staande voet, onverwijld*): *een zaak stante pede afdoen*.

stan'za, v. stanza's (It. *achtregelige jambische strophe met drie rijmklanken*): *de zes eerste regels hebben gekruist, de twee laatste gepaard rijm*; ook, stanze, v. –n.

stap, m., in bet. 2, 3 en 4 stappen (1 *het stappen*; *manier van stappen*; 2 *tred, schrede*; 3 fig. *poging*; 4 *voetspoor*): 1 *de – van een paard*; *met iem. op – gaan*; *ga mee op –*; *ik ken hem aan zijn –*; 2 *kom een – nader*; *– voor stap*; *– na stap*; *wacht u voor de eerste –*, nl. op de weg der zonde; 3 fig. *de eerste – tot verzoening doen*, de eerste poging; 4 *iems. stappen nagaan*, zijn doen en laten bespieden; nog: Z.-N. *op –*, in de pas, stapvoets.

I. sta'pel, m. –s, stapeltje (1 *een aantal op elkaar geplaatste voorwerpen, hoop*; 2 muz. *houten staafje binnen in strijkinstrumenten, onder- en bovenblad verbindend*; 3 *stelling op een scheepswerf, waar een schip in aanbouw op rust*): 1 *een – hout, turf*; *een – boeken*; 2 *de plaatsing v. d. – is van invloed op de klank*; 3 *een schip op – leggen*, de kiel er van leggen en er verder aan bouwen; *iets op – zetten*, met iets (moeielijks) beginnen; *van – laten lopen*, van de helling in het vaarwater; fig. *die redevoering liep goed van –*, werd vloeiend uitgebracht; *het werk liep vlot van –*, kwam spoedig gereed.

II. sta'pel, bn.: afkorting v. stapelgek.
sta'pelen, stapelde, h. gestapeld (*ophopen, aan stapels zetten*): *turven –, stenen –.*
sta'pelgek, bn. (*zeer gek*): *ben je nu –?*
sta'pelgoed, o. –goederen (*goed of waar, waarvan stapelrecht moet betaald worden*); **–markt,** v. –en (*algemene stapelplaats of voorraadschuur*); **–plaats,** v. –en (1 *plaats, waar bepaalde goederen meestal in grote hoeveelheden aangevoerd worden; entrepot van handelsproducten*; 2 ook: *plaats met stapelrecht*): 1 *Makassar is de – voor de producten van de O.-I. Archipel*; 2 *Dordrecht was een –*; **–recht,** o. (*recht, dat vroeger aan sommige steden werd toegekend, om voorbijkomende koopvaarders te dwingen, hun waren te lossen en te koop aan te bieden; belasting op bepaalde goederen*): *het – van Groningen*; **–waar,** v. –waren (*stapelgoed*); **–wolk,** v. –en (*afgeronde, bergachtige wolk, hoopwolk, cumulus*).
sta'pelzot, bn. (*stapelgek*).
stap'pen, stapte, h., i. gestapt (1 *met vaste tred gaan, voortschrijden met grote schreden*; 2 van paarden: *stapvoets gaan*): 1 *zij stapt als een dragonder*, fors; fig. *over iets heen –*, er niet meer over spreken of twisten; 2 *draven, galopperen en –.*
stap'voets, bw. (*stap voor stap; langzaam*): *– rijden over een brug*, terwijl het paard stapt.
I. star, v. starren; vero. lit. t. voor **ster.**
II. star, bn., bw. (*strak, stijf*): *met starre blik; starre eigenzinnigheid; – naar iets kijken*; **star'lings,** bw. Z.-N.
sta'ren, staarde, h. gestaard (*strak [en wezenloos] op één punt kijken*): *op iets –; wezenloos voor zich uit –.*
star'ogen, staroogde, h. gestaroogd (*de ogen wijd openspalken en starend kijken*).
sta'rots, m. –en (Pools: starosta = *oudste: dorpshoofd, landvoogd*).
stars and stripes, m. mv. (Eng. *sterren en strepen*); zie sterrenvlag.
star-spangled-banner, o. (Eng. letterl. de met sterren bezaaide vlag: *naam van het N.-Am. volkslied*).
start, m. –s (Eng. sport: [*punt van*] *vertrek bij wedrennen; meet*): *zes rijders verschenen aan de –*, punt van afrit.
star'ten, startte, h. gestart ([*bij een wedstrijd*] *vertrekken, wegvliegen*): *– op het Leidse Plein*; anglicisme.
starter, m. –s (Eng. sport: *hij, die bij een wedren het sein tot de afrit geeft*).
start'schot, o. –schoten (*schot, dat het sein is voor het vertrekken der deelnemers*).
stata'risch, bn., bw. (Lat. statarius = vaststaande: *toevend, langzaam ophelderend*): *– lezen*, de leraar verklaart, heldert op; de tegenst. is cursorisch.
I. Sta'te, m.: *de Raad van –*, hoogste regeringscollege in ons land.
II. sta'te, v. –n (Friesland: *adellijke herenhuizing*); state **II** = State **I.**
sta'telijk, bn., bw. (*deftig, vol staatsie*): *iem. – tegemoet treden*; **sta'telijkheid,** v.
Sta'tenbijbel, m. –s (*de officiële Prot. bijbel, in het Nederlands overgebracht door een commissie uit de synode v. Dordt, en wel van 1619–'35, en op last der Algemene Staten in 1637 uitgegeven*); **–bode,** m. –n (*bode van de Staten, ook van de 1e of 2e Kamer*); **–bond,** m. –en (*vereniging van rijken of staten tot één bond, zó, dat iedere staat een grote zelfstandigheid behoudt*): *de Staten van N.-Am. vormen een –*; z. Volke(re)nbond; **–college,** o. (gesch. *inrichting voor onbemiddelde jongelui, om kosteloos voor predikant te studeren*): Van der Palm, 1763–1840, is nog aan het – geplaatst geweest; **–Generaal',** m. mv. (*onze Algemene Staten, de 1e en de 2e Kamer*): *opening der –*; **–vertaling,** v. –en (*vertaling van de Statenbijbel*).
sta'ter, m. –s (Bijb. Gr. eig. gewicht: *munt in Azië en Griekenland; zoveel als een heilige sikkel*, nl. ± *f* 1.60).
sta'tica, v. (Lat. stare = staan: *leer van het evenwicht*); ook, statiek'.
I. sta'tie, v. –s (Z.-N. spreekt. *station*).
II. sta'tie, v. –s, statiën, statietje (1 *een der 14 afbeeldingen, welke betrekking hebben op 's Heren lijden, in de R.-K. kerken, vormende tezamen de kruisweg*; 2 *de gebeden, die bij elk der staties gebeden worden*): 1 *nieuwe –s*; 2 *de –s bidden*; etym. = **– I.**
III. sta'tie, v. (*staatsie*).
statief', o. statieven (Lat. stativus = stilstaande: *drievoet of voetstuk van optische instrumenten, een fotografietoestel enz.*).
statiek', v.; zie statica.
statieus', bn., bw.; statieuzer, –t (*met, vol statie* **III:** *pronkend, pralend, statelijk*).
sta'tig, bn., bw. (*indrukwekkend, deftig; plechtig-langzaam*): *een – gebouw.*
sta'tigheid, v.; **sta'tiglijk,** bw. (lit. t. *statig*): *de stoet bewoog zich –*, op statige wijze.
station', o. –s, stationnetje (Fr. [Lat. statio]: *stilstandplaats: gebouw aan de spoorweg als stopplaats voor treinen, trams enz.*).
stationnair', bn. (Fr. *in dezelfde toestand blijvend, stilstaand, niet veranderend*).
stationneren, gestationneerd (Fr. *een standplaats hebben of geven*, b.v. *een taxi*).
stations'chef, m. –s (*hoofd van een spoorwegstation*); ook, station'chef; vroeger in Z.-N. sta'tie-overste.
stations'emplacement, o. –en; zie emplacement; **–gebouw,** o. –en; **–klok,** v. –klokken; **–plein,** o. –en.
station'straat, v. –straten (*straat naar het station*).
stations'weg, m. –wegen (*weg naar het station*); **–werk,** o. (*het geven van inlichtingen omtrent logies enz. aan alleenreizende vrouwen en meisjes*).
sta'tisch, bn. (*de statica, het evenwicht betreffend*): *– moment*, product van de lengte van de hefboomsarm en de op deze arm werkende kracht; *–e kunst*, rust, evenwicht uitdrukkend, niet spanning, beweging.
statis'ticus, m. statis'tici (Lat. *kenner en beoefenaar van de statistiek*).
statistiek', v. –en (Fr. statistique [Lat. statisticus van status = stand]: *hulpwetenschap, die getallengegevens ordent en schikt en uit deze gegevens conclusies trekt*): *de – van kindersterfte; Bureau van Statistiek*, Afdeling v. h. Departement v. Binnenlandse Zaken, dat in getallen uitgedrukte gegevens op economisch enz. gebied verzamelt; **–recht,** o. (*recht geheven ten behoeve van 's Lands Statistiek op de uit- en invoer*).
statis'tisch, bn., bw. (*volgens de statistiek; de statistiek betreffende*): *–e gegevens.*
statoscoop', m. –scopen (*een meteorologisch instrument, dienende om waar te nemen, of een luchtschip stijgt of daalt*). (sc = sk).

statuair', bn. (*van statue*): *–e kunst*, beeldhouwkunst; – *marmer*, nl. geschikt voor standbeelden; verg. statutair.
statu'e, v. –n (Fr. [Lat. statua]: *stand- of erebeeld, beeldzuil*).
sta'tus quo, Lat. m. en o., ook, in statu quo, zie ald.: *de of het status quo handhaven*, nl. de toestand, waarin zich iets b.v. een rijk bevindt op een bepaalde tijd; *status quo an'te* (*bellum*), politieke toestand van een staat vóór (de oorlog).
statutair', bn., bw. (Fr. *volgens de statuten*): *–e voorschriften, een – reservefonds*.
statuur', v. staturen (Fr. stature [Lat. statura]: *lichaamshoogte; gestalte*).
statuut', o. statuten (Fr. statut [Lat. statutum]: *reglement, voorschrift, verordening, wet van een genootschap*): *personeel –*, de wetten betreffende de rechten, de staat en de bevoegdheid der personen; *academisch –*, regeling van de inrichting der universitaire examens en promotiën, tevens inhoudende de vereisten tot het verkrijgen van een academische graad en bepalende de onderwijsbevoegdheden aan de examens verbonden; *statuten van een N.V.*, akte van oprichting.
stavast', bw.: *een man van –*, groot, flink, stevig; fig. ferm van karakter.
sta'ven, staafde, h. gestaafd (*bevestigen; waar maken, bewijzen; bekrachtigen*): *met bewijzen –, met een eed –*; **sta'ving**, v. (*het staven*): *tot staving van zeker recht*.
stayer, m. –s (Eng. *iem. met veel uithoudingsvermogen*).
steamer, m. –s (Eng. *stoomboot*).
steari'ne, v. (van Gr. stear = gestold vet: *de vaste bestanddelen van verschillende vetten, kleur- en reukloos; gezuiverde talk*).
steari'nekaars, v. –en. (ea = ee).
ste'de, v. –n, stedeke (*stad*, vero. of in vaste uitdrukkingen; *plaats, plek, oord*): *hier ter –*; *de heilige –*, heilige plaats, kerk, tempel; zegsw. *in – van*, in plaats van; *Alkmaar, het stedeke*; verg. hofstede.
ste'dehouder, m. –s; zie stadhouder; **–kroon**, v. -kronen (*kring van muren om een stad; kroon van de stedemaagd* [*voorstellende de muren en torens der stad*]).
ste'delijk, bn. (*van een stad; stads....*): *de –e rechten*, [a]) rechten v. e. stad, [b]) in- en uitvoerrechten door een stad geheven; *de –e regering*, het bestuur der stad.
ste'deling, m. en v. –en (*stadbewoner*); v. ook **-e**.
ste'demaagd, v.: *de – van Amsterdam*, personificatie der stad.
ste'denaar, m. stedenaren (*stedeling* spott.).
Ste'dendwinger, m. –s (gesch. *erenaam van Frederik Hendrik, ook van Maurits*).
ste'dewaarts, bw. (*stadwaarts*): *– gaan*.
stee, v. steeën (1 *plaats*; 2 *plekje*): 1 zie stede; 2 *een zwakke – in een touw, een slechte – in laken*; zie glee.
I. steeds, bw. (*altijd, altoos, gestadig, bestendig*): *men vraagt – meer*.
II. steeds, bn., bw.: *–e manieren*, d.i. der stadsbewoners; *–e kleding*, als in de stad.
I. steeg, v. stegen (*nauwe straat, smalle weg*): *de man woont in een –*.
II. steeg, bn., bw.; steger, –st (1 *halsstarrig, koppig*; 2 Z.-N. *hard*): 1 *dat stege paard*; 2 *– hout*.
I. steek, m. steken (*het steken* in verschillende eig. en fig. bet.: 1 *pijnlijke aandoening*; 2 *stoot met mes, dolk, bajonet enz.*; *de ontstane wonde*; 3 *doorhaling met de naald*: *naaisteek, breisteek*; 4 *het uitgestokene*; 5 *bedekte hatelijke toespeling*; ook: *ondeugende scherts*): 1 *een – in de zijde, in de rug, in het hart*, pijnlijke trek; 2 *iem. een dodelijke – toebrengen*; *de – van een bij, wesp, schorpioen*; 3 *een kruis–*; *een – laten vallen, opnemen*; *fijne steken*; *daar is een –je aan los*, de zaak is niet geheel in orde; ook: *aan haar is een –je los*, zij is niet, wat zij zijn moet op zedelijk gebied; zie ook breister, steekhouden; 4 *de polderjongen laadde de kruiwagen met tien steken*; 5 (v. e. tijdschrift) *met hetzelfde aantal steken op de jonge dichters*; *iem. een – (onder water) geven*, hem bedektelijk een onaangenaamheid zeggen; nog: zegsw. *iem. in de – laten*, [a]) in verlegenheid laten, in nood niet helpen, [b]) zich niet meer bekommeren om, hem laten wachten; *iets in de – laten*, er niet meer naar omzien; *hij voert geen – uit*, niets.
II. steek, m. steken (*hoofddeksel van militairen, punthoed van een R.-K. geestelijke, dominee enz.*): etym. = steek **I.**
steek'beitel, m. –s (*smalle beitel*); **–bekken**, o. –s (*bekken met een steel er aan, dat men onder het lichaam van zieke mensen plaatst*); **–blad**, o. –bladen (*leren borstlap* b.v. *bij het schermen*); **–brief**, m. –brieven (*officiële brief, van een rechtbank uitgaande, in dagbladen enz., waarin mededelingen gedaan worden omtrent een gepleegde misdaad en het signalement van den misdadiger wordt opgegeven*), germ.; **–distel**, v. –s (*melkdistel*; Lat. sonchus); **–doorn, –doren**, m. –s (*kruisbezie*[*struik*]; Lat. ribes grossularia, *Christusdoorn*); **–garen**, o. (*vogelnet, strijknet*); **–grond**, m. –en (*ankergrond*): *wij kregen eerst –, daarna modder*; **–hevel**, m. –s (*hevel tot onderzoek van de vloeistof in een vat*).
steek'houden of **steek hou'den**, hield –, h. –gehouden (v. e. redenering: *opgaan* [eig. v. laken, dat goed de naaisteken houdt] inz. met ontkenning): *die bewering houdt geen steek*; **–houdend**, bn. (*degelijk*): *een – argument*, beproefd; **–kan**, v. kannen (*vochtmaat, 19,4 Ned. kan of l*).
stee'kind, o.; zie stadskind.
steek'mug, v. –muggen (*langpotige insecten met draadvormige steeksnuit; neefje*); zie ook: anopheles, stegomyia; **–pad**, v. –padden (Z.-N. *stekelbaars*); **–palm**, v. –en (*buks, die* b.v. *op Palmzondag de palmtakjes levert*; Lat. buxus); **–pan**, v. –pannen (*steekbekken*); **–penning**, m. –en (*geldstuk; fooi, om iem. om te kopen; godspenning*); **–pomp**, v. –en (scheepst. *verplaatsbare scheepspomp*); **–priem**, m. –en (*dun steekijzer met punt*); **–spel**, o. –spelen (*tornooi*); **–turf** (*een lange losse turf, gestoken van de korst van hoogveen*), **1** (voorwerpsn.), m. –turven; **2** (stofn.), v.; **–vlieg**, v. –en (meerv. *vliegen, die het bloed uitzuigen bij zoogdieren*; Lat. tabanidae; *paardenvlieg*); **–vogel**, m. –s (Z.-N. *wouw, klamper*); **–wagen**, m. –s (*handwagen, wagen, die men voortduwt*); **–wonde**, v. –n (*wond, door een steek* 2 *veroorzaakt*).
steel, m. stelen, steeltje (1 *lang, recht min of meer rond handvatsel; stok*; 2 v. een pijp: *buis*; 3 *schacht*; 4 *stengel*; 5 *groente*): 1 *de – van een bezem, een vork, een riek, een schop*;

zegsw. zie vork; 2 *de – van een gouwenaar*; 3 *de – van een lans, een speer*; 4 *de – van een bloem, een blad*, waarmee bloem of blad a. e. tak is verbonden; 5 *houdt ge van stelen?* zie raapstelen.

steels, bn. (*heimelijk*): *een –e blik werpen.*

steels'gewijze, steels'wijs, bw. (*in het geheim, verholen*): *iets – gadeslaan*, heimelijk; *– komen*; ook, –gewij'ze, –gewijs'.

stee'man, m. –lui, –lieden (*stedeling*); vero.

steen 1 o. (wordt *steen* meer als een verzamelende stofn. opgevat, dan is *steen* v., z. 3) (1 *harde delfstof, die niet smeed- of brandbaar is en in water niet oplost*, min of meer abstract opgevat; 2 *naam v. e. stenen gebouw*; inz. *kasteel* [*versterkt*]): 1 *zo hard als –, allerlei – haalt men uit de groeven*; fig. *een hart hebben van –*, erg gevoelloos zijn, geen medelijden kennen; 2 *het Steen te Antwerpen*, vroeger gevangenis, thans museum; verg. *Loevestein, IJselstein*; **2** m. stenen, steentje (1 *stuk steen*; *naam van allerlei voorwerpen van steen gemaakt, uit steen gehouwen enz.*; 2 *naam van voorwerpen, die oorspr. van steen waren*; 3 *kern van sommige vruchten*; 4 *dat, wat aan e. steen doet denken*; *een min of meer steenachtig voorwerp*; 5 *uit klei gebakken „stenen"*; 6 vero. *gewicht*): 1 *met stenen gooien*; *een goot–, een graf–*; zie zerk; *een hoek–, een molen–, een slijp–, straat–*; *de stenen, nodig voor de verschillende kleuren ener kaart*; *de lithographische –*, nl. het stuk fijne kalksteen, waarop de tekening enz. eerst wordt overgebracht; *op – tekenen, graveren*; zegsw. *de eerste – leggen v. e. gebouw*, de bouw beginnen; *de ene steen zal op de andere niet blijven*, alles zal verwoest, het onderstboven gekeerd worden; *het zal niet gebeuren, al zou* (of: *komt*) *de onderste – boven komen*, al zou alles omgekeerd worden; *de – der wijzen zoeken*, het middel om goud te maken, waarnaar alchimisten tevergeefs zochten; fig. de oplossing van iets onmogelijks; *de – menen gevonden te hebben*, fig. zich blij maken met een dode mus; *de eerste – op iem. werpen*, als eerste aanklager het recht hebben bij de steniging de eerste steen te mogen werpen, Joh. 8 : 7; *– en been klagen*, zeer luid, zeer heftig (oorspr. klagen aan de stenen beelden en de gebeenten van heiligen); *een steen met een brief er aan*, daar het brievenport te duur was, stuurde men een steen, waarvan het versturen goedkoper was en voegde er een brief bij; Z.-N. *stenen vriezen*, hard; zie ook aanstoot, hart; 2 *een dobbel–, een domino–, een dam–*; 3 *de – van een abrikoos, perzik, pruim, kers*; 4 in samenst. hagel–, nier–; 5 *–en bakken*; zie bak–, tichel–, tegel–; 6 *een – vlas, een – kaarsen*, nl. 2.7 kg; **3** v. (*verzamelende stofnaam*): *een gevel optrekken van of met fijne waalsteen*; zie ook steentje.

steen'achtig, bn. (1 *gelijkende op steen*; 2 *met* [*veel*] *stenen*): 1 *steenkool is een –e delfstof*; 2 *een –e heidegrond*, nl. vol kiezelsteen.

steen'arend, m. –en (*grote arend, goudarend*; Lat. aquila c. chrysaëtus): *de – heeft een vlucht van wel 2–3 m*; **–bakker,** m. –s (*man, die metsel- of tichelsteen bakt of doet bakken, bezitter ener steenbakkerij*); **–bakkerij,** v. –en (*plaats, waar stenen gebakken worden*; *het bakken van stenen*): *de –en aan de Waal*; **–bestorting,** v. –en (*regelmatige bedekking van een weg, oever enz. met een laag van stukken natuursteen*); **–bikker,** m. –s (*werkman, die stenen afbikt*).

steen'boete, v. –n (gesch. *boete door schepenen opgelegd, om een bepaald aantal stenen te leveren aan stad of kerk*).

steen'bok, m. –bokken (*in 't wild op 't geberge levende bok met grote, van knobbelige ringen voorziene, holle horens*; Lat. capra ibex; *10de teken in de dierenriem*).

steen'bokskeerkring, m. (*zuiderkeerkring, parallel, 23¼° ten Z. van de evenaar*).

steen'breekachtigen, v. mv. (*plantenfamilie, waartoe o.a. de hortensia en jasmijn behoren*; Lat. saxifragaceae).

steen der wij'zen, zie steen **2** 1.

steen'doorn, m. –en (*haag- of kattendoorn*).

steen'druk, m. (*lithographie*): *is dat – of zetwerk?* **–drukken,** steendrukte, h. gesteendrukt (*lithographeren*); **–drukker,** m. –s; **–drukkerij,** v. –en; **–drukkunst,** v. (*uitvinding v. ± 1800, door Aloys Senefelder, 1771–1834, een procédé, hoofdzakelijk hierin bestaande, dat men afdrukken maakt met een steen, waarvan de betekende gedeelten alleen drukinkt aannemen*); **–drukpers,** v. –en (*pers van een steendrukker*); **–drukplaat,** v. –platen (*afdruk van een steen*); **–drukwerk,** o. –en (*lithographisch werk*; *het steendrukken*; *een steendruk*).

steen'duif, v. –duiven (*rotsduif*; Lat. columba livia): *van de – stammen al de duivenrassen af*; **–dwerg,** m. –en (Germ. myth. *aardmannetje in grotten levende*); **–eik,** m. –en (*Z.-Europese eik*); zie azijn **II.**

steen'ezel, m. –s (Z.-N. *kleine ezel*; fig. *dom mens*); **–geit,** v. –en (*wijfje v. d. steenbok*); **–glooiing,** v. –en (*talud van dijken, dammen, zeeweringen enz. met stukken natuursteen bezet*): de eerste –en werden in 1732 tegen de paalworm gelegd; **–goed,** o. (*verglaasd aardewerk*): *het fijne Eng. – heet ook Wedgwood*; **–groef, –groeve,** v. –groeven (*plaats, waar natuursteen ontgonnen wordt*): *de –groeven van Bentheim*; **–hard,** bn. (*zo hard als steen*): *een –e perzikpit*; fig. ongevoelig, onvermurwbaar: *het –e gemoed van Alva*; **–hommel,** v. –s (*zwarte hommel, die onder stenen leeft*; Lat. bombus lapidarius).

steen'houwen, o. (*steen bewerken, kappen enz.*); **–houwer,** m. –s (*werkman, die steen bewerkt, kapt enz.*; *eigenaar ener steenhouwerij*); **–houwerij, –houwerij',** v. in de tweede bet. –en (*het steenhouwen*; *de werkplaats*).

steen'kalk, v. (*kalk, verkregen uit kalkgesteente, en niet uit schelpen*): *– van Luik.*

steen'kapper, m. –s (inz. Z.-N. *steenhouwer*).

steen'karper, m. –s (*zekere ineengedrongen karpersoort, in stilstaand water algemeen voorkomend*; Lat. carassius vulgaris).

steen'kast, v. –en (mijn: *voor het opvangen van losrakende stenen bestemde „kast"*).

steen'klaver, v. (Lat. lotus; ook wel voor *witte klaver*, Lat. trifolium repens).

steen'klomp, m. –en (*klomp of grote brok steen*): *de top v. d. Bloksberg ligt vol –en.*

steen'kolen, v. mv.; zie steenkool.

steen'kolenbed, o. –bedden (*steenkolenlaag*); ook: **–kolenbedding,** v. –en; **–kolenbriket,** v. –briketten (*briket v. steenkolengruis*); **–kolengas,** o. (*lichtgas, uit steenkolen gestookt*); **–kolengroeve,** v. –n (*groeve, waaruit steenkolen gedolven worden*); **–kolen-**

handel, m.; **–kolenhandelaar,** m. –s; **–kolenlaag,** v. –lagen (*laag van steenkolen in de aardbodem*); **–kolenloods,** v. –en (*loods tot berging van steenkolen*): **–kolenmagazijn,** o. –en (*groot steenkolenpakhuis*); **–kolenmijn,** v. –en; **–kolenproductie,** v.; **–kolenteer,** v. (*teer, uit steenkolen gewonnen bij de gasbereiding*); **–kolenverbruik,** o.; **–kolenwagen,** m. –s (*wagen of wagon tot vervoer van steenkolen*).

steen'kool, v. –kolen (*brandbare delfstof, bestaande uit dicht in elkaar geperste plantendelen, met een gemiddeld koolgehalte van 80 %*); zie anthraciet, vetkolen; *witte –*, drijfkracht van water inz. als opwekker van electriciteit; zie blauw **1.**

steenkoud', bn. (*zeer koud*).

steen'kraai, v. –en (*alpenraaf*); **–krijter,** m. –s (*gierzwaluw*); **–laag,** v. –lagen (*laag van stenen in een groeve; laag metselstenen*); **–lijder,** m. –s (*graveellijder*); **–linde,** v. –n (*linde met kleine bladen en hard hout*); **–marter,** m. –s (*huismarter*); **–meeuw,** v. –en (*sneep*; Lat. chondrostoma nasus); **–olie,** v. –oliën (*petroleum*); **–oven,** m. –s (*steenbakkerij*); **–periode,** v. zie steentijdperk; **–puist,** v. –en (*harde puist*); **–put,** m. –putten (Z.-N. *welput*); **–raket,** v. (*kruisbloemige plant*; Lat. erysimum); **–rood,** bn. (*rood als baksteen, brikkenrood*): *een –rode japonstof*; **–roos,** v. –rozen (*alpenroos*); **–rots,** v. –en (*harde granietrots*); **–schaap,** o. –schapen (*muffeldier*).

steen'slag, o. (*tot kleine stukken verbrijzelde of geklopte basalt, natuursteen*): *een weg harden met –*; **–slagweg,** m. –wegen (*weg, gehard met steenslag; grindweg*).

steen'stort, v. –en (*plaats voor het storten van steenpuin*); ook, stort.

steen'tang, v. –en (*klauwvormige tang, in gebruik bij het ophijsen van zware stukken natuursteen*).

steen'tijdperk, o. (*voorhistorisch tijdperk, waarin de mensen* inz. *stenen werktuigen hadden*): men onderscheidt in het –: het palaeotische en neoliticum, dit laatste eindigt ± 6000 v. C.

steen'tje, o. –s (*kleine steen*): zegsw. *ook een – bijdragen*, ook iets bijdragen, ook een duit in het zakje doen; *op de kleine –s lopen*, het voetgangerspad, zijplaveisel.

steen'uil, m. –en (*kleine soort van uil*; Lat. athene noctua vidalii); **–valk,** m. –en (*soort van valk*), ook, rots'valk.

steen'vlas, o. (*amiant, asbest*).

steen'vrucht, v. –en (*vrucht met sappig vlees rondom een steen of kern*): *perziken, pruimen, kersen zijn –en*; **–wagen,** m. –s (*kruiwagen zonder zijstukken met hoog achterschot, tot het vervoer van steen*); **–weg,** m. –wegen (*grote weg, heirbaan: weg met vierkante granietstenen geplaveid*); **–wilg,** m. –en (*wilgensoort*); **–worp,** m. –en (*worp met een steen; de afstand, door de geworpen steen doorlopen*); **–zaag,** v. –zagen (*ongetande zaag, om stenen platen en ook marmer door te zagen met behulp van scherp zand en water*); **–zager,** m. –s (*werkman, die stenen zaagt; eigenaar v. e. steenzagerij*); **–zagerij,** v. in de tweede bet. –en (*het zagen van stenen; de werkplaats*); **–zetter,** m. –s (*arbeider, die stenen vervoert* b.v. *metselstenen, straatklinkers, straattegels*); **–zout,** o. (*klipzout, een sedimentair gesteente*; scheik. *keukenzout, natriumchloride*); **–zwaluw,** v. –en (*toren- of gierzwaluw*).

steeple-chase, v. –s (Eng. letterlijk: *torenjacht; wedren met hindernissen*, nl. *over heg en steg naar een bepaald punt in het verschiet*, [*meestal een toren of ander hoog punt*]): *de 3000 m –– op de Olympische Spelen.*

stee'vast, bw. (*regelmatig*).

stee'voogd, m. –en (*stadsvoogd, gouverneur ener stad* inz. *bevelhebber v. e. vesting*); vero.

stee'waarts, bw. (*stadwaarts*).

steg, m. (wisselvorm naast *steeg*, in zegsw.): *weg noch – weten*, totaal onbekend zijn.

steganographie', v. (Fr.-Gr. steganographia van steganos = bedekt: *geheimschrijfkunst met cijfers; geheim tekenschrift*).

ste'gel, m. –s, stegeltje (*stijgbeugel*; gew., vero. *trapje om over een heining te komen*).

ste'gelreep, m. –repen (*stijgriem, reep van de stijgbeugel*): *de – in- of opkorten.*

stegomy'ia, v. stegomyia's (Gr. my'ia = mug + stegos = dak: *muggensoort in de tropen, waaronder de tijgermuskiet* [*zwart lijf met witte banden*], *die naar veler mening de gele koorts door haar steek overbrengt*).

stei'ger, m. –s, steigertje (*aanlegplaats op palen voor schepen; steigerschuit met daarop rustende brug; stellage langs huizen enz. om te bouwen enz., metselstellage*); **–balk,** m. –en (*balk of paal van een steiger*).

stei'geren, steigerde, h. gesteigerd (verwant met *stijgen*: *op de achterpoten overeind gaan*): *schrik doet een ros –.*

stei'gergeld, o. –en (*geld voor het liggen van een schip aan een steiger*); **–werk,** o. (*het getimmerte aan of van een steiger*).

steil, bn., bw. (1 *min of meer loodrecht recht naar boven, recht naar beneden*; 2 fig. *niet meegaand, star, vasthoudend*): 1 *een –e bergwand, een –e kust, een –e trap; een –e afgrond, een –e diepte; het ging – naar beneden*; 2 *die man heeft op het stuk van godsdienst –e begrippen; dat is –e rechtzinnigheid*; nog: *een –e wind*, stijf, scherp.

steil'getopt, bn. (*met steile top*): *een –e toren; –e rotsen.*

steil'heid, v. (*het steil-zijn*).

steil'oor 1 m. –oren (*ezel*); **2** m. en v. –oren (fig. *stijfkop: iemand, die steile*, in bet. 2 *begrippen heeft*).

steilo'rig, bn., bw. (1 eig. *met steile oren*; 2 fig. *stroef, koppig, halsstarrig*): 1 *een koppel –e honden*; 2 *– van inborst.*

steil'schrift, o. (*schrift in steile of loodrechte stand*); verg. schuinschrift.

steil'te, v. in bet. 2 –n (1 *het steil-zijn*; 2 *steile hoogte*; 3 *stroefheid; stijfheid; halsstarrigheid*): 1 *de – van een rotswand*; 2 *op die – was een arendsnest*; 3 *Calvinistische –.*

stek, stekken **1** v. (*afzetsel, loot*); **2** m. (Z.-N. bijvorm van *stok*; Z.-N. *korte, snelle stoot, slag of prik*, ook fig.): *een – van een mes.*

steka'de, v. –n (*in een stok verborgen steekwapen, dolk, degen; stokdegen*); vero.

ste'keblind, bn. (*geheel en al blind*); verg. stikdonker, stokdoof.

ste'kel, m. –s, stekeltje (*puntige uitwas, stekelig aanhangsel; stekelbaars*): *de –s der rozen.*

ste'kelachtig, bn. (*puntig*; fig. *scherp, bits*).

ste'kelbaars, m. –baarzen (*inlands visje met rug- en buikvinstekels, 4–9 cm*; Lat. gastrosteus aculeatus); **–bes,** v. –bessen (*kruisbes*); **–bezie,** v. –beziën; **–brem,** v. –bremmen

(*ronde stekeldistel, kogeldistel*; Lat. genista anglica); **–doorn,** zie steekdoorn; **–draak,** m. –draken (*pieterman*); **–huidigen,** m. mv. (*afdeling van het dierenrijk, waartoe o.a. zeesterren en zeeëgels behoren*; Lat. echinodermata).

ste'kelig, bn. (1 *met stekels bezet, vol stekels*; 2 fig. *hekelend, scherp, bits*): 1 *planten met –e bladeren, de egel heeft een –e huid*; 2 *een – antwoord*; *iem. iets –s zeggen*, scherps; **ste'keligheid.** v. –heden (fig. *stekelig gezegde*).

ste'keling, m. –en, stekelingetje (*grondel*).

ste'kelrog, m. –roggen (*rog met puntige doorntjes op de rug*; Lat. raja clavata); **–tje,** o. –s; z. stekelbaars; **–varken,** o. –s (*knaagdier, bezet met stekels* o.a. *in het Middellandse-Zeegebied*; Lat. hystrix cristata).

ste'kelvinnigen, m. mv. (*vissen, wier rugvin stekels draagt*; Lat. acanthopterygii).

ste'ken, stak, h. gestoken (1 *iets ergens indruwen, indoen, aandoen*; Z.-N. ook: *duwen*; 2 *door een scherp voorwerp in iets te duwen*: *prikken, verwonden*; 3 *ergens in zijn*): 1 *de sabel in de schede –*; *aal –*; zie elger; *een ring aan de vinger –*; Z.-N. *aan de kar –*, duwen, verg. steekwagen; Z.-N. *'t steekt nauw*, 't komt er op aan; zie bank, brood, draak, kroon, kruimel, loftrompet, oog, speld, stok **1**; 2 *met spelden, naalden –*, prikken; *de wespen hebben mij gestoken*; fig. *de zon stak*, brandde; *de moord stak hem*, hij stierf, vero.; fig. *dat steekt hem*, prikkelt, hindert hem; *de wonde begint te –*, pijn doen; 3 *het mes stak in de wonde*; *de sleutel stak in het slot*; *in de modder blijven –*, vastzitten; fig. *in zijn rede blijven –*; zegsw. *daar steekt iets achter*, zit; *in geen goed vel –*, ongezond zijn; zie ook wal.

ste'ker, m. –s, stekertje (*persoon, die steekt*; *werktuig, waarmee men steekt*).

stek'je, -sken, o. –s (Z.-N. *stokje*; *lucifer*).

stek'ken, stekte, h. gestekt (1 *door stekken voortplanten, een stek in de grond zetten, om ze te laten groeien*; 2 Z.-N. *een snelle, heftige prik geven*, ook fig.; Z.-N. [*vast*]*pakken*): 1 *bessen –, rozen –*; 2 Z.-N. *naar iem. –*.

stek'ker, m. –s, germ., men zegge: *een steker voor het stopcontact*.

stel 1 m. (*stand, orde*, in zegsw.): *ons huis is nu op –*, alles is in orde, op regel; zegsw. *op– en sprong*, onmiddellijk; **2** o. stellen, stelletje (1 *bij elkaar behorende voorwerpen, een verzameling*; *toestel*; 2 *onderstel*): 1 *een – juwelen*; *een olie- en azijn–*; *een – maten en gewichten*; *een goed – hersens*; *dat is me een –!* aardig troepje; 2 *het stel v. e. wagen*, onderstel.

ste'len, stal, h. gestolen (*wegnemen met het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening*): zegsw. *die eens steelt, is altijd een dief*, wanneer men eens iets heeft gestolen, behoudt men altijd de naam van dief; *iemands hart –*, zijn genegenheid winnen; *het is om te –*, zeer lief en aardig; **ste'ler,** m. –s; zie heler.

stel'hout, o. –en, **–ijzer,** o. –s (*stuk hout of ijzer, veelal met groeven, waarmee men iets hoger of lager kan stellen of plaatsen*): *het – van een ziekestoel*; *het – van een affuit*.

stel'kunde, stel'kunst, v. (*algebra*).

stel'kunstig, bn., bw. (*algebraïsch*): *een –e oplossing van een rekensom*.

stella'ge, v. –s (*stelling, steiger*). (g = zj).

stel'le, v. –n (*aardhoogte* b.v. *opgeworpen op schorren als toevlucht voor het vee bij vloed*).

stel'len, stelde, h. gesteld (1 *doen staan, plaatsen*; 2 *richten*; 3 *bepalen, vaststellen*; 4 *in behoorlijke vorm in woorden op schrift brengen*; 5 *veronderstellen*): 1 *te boek –, tentoon–*; *paal en perk –*, de grenzen aanwijzen, fig. kortwieken, beteugelen; *in slagorde –*, schikken; *iets in het licht –*, fig. goed doen uitkomen; *ergens een eer in –*, als een eer beschouwen; *ter hand –*, overhandigen; *in vrijheid –*, de vrijheid geven; *op de proef –*, beproeven; *zich stellen in*, berusten; zie voet; 2 *een kijker –*, richten; *iem. naar zijn hand –*, hem gedwee doen gehoorzamen; 3 *voorwaarden –*; *iem. de wet –*, voorschrijven, hoe hij handelen of zich gedragen moet; 4 *de school moet leren –*; *een brief leren –*, opstellen; *een request –*; 5 *stel, je kunt niet komen, wat dan?* nog: *ik kan het met hem niet –*, vinden; *ik heb wat met hem te –*, moeite; *tevreden –*, doen zijn; *hij kan het goed –*, heeft ruime middelen; *in het werk –*, d.i. aanwenden; *hoe zal hij dat –*, aanleggen? spraakk. *de –de trap*, de positivus.

stel'ler, m. –s (*hij, die opstelt, in geschrifte brengt*): *wie is de – van dit artikel?*

stel'lig, bn., bw. (*zeker, bepaald*): *een –e belofte, de –e verwachting hebben*; *op –e toon*, besliste; *– komen*.

stel'ligheid, v.: *met – beweren*.

stel'ling, v. –en, stellinkje (1 *te bewijzen waarheid*; *thesis, leerstelling*; 2 *plaatsing*; 3 *stellage of steigerwerk*; 4 mil. *positie, post, vast punt*): 1 *een – der meetkunde*; zie pythagorisch; *promoveren op –en*; *een – bestrijden, verdedigen*; 2 *de – der troepen was in ons voordeel*; België: rechtst. *– onder het bijzonder toezicht der politie*; 3 *een vat bier op – leggen*; *om die toren stond een stevige –*; 4 *een – aanvallen, nemen*. Opm. – *nemen* (germ.), beter: zich kanten, zich scharen, optreden tegen, partij kiezen tegen.

stellionaat', o. (Fr. stellionat v. Lat. stellio = sterhagedis, door de Romeinen als vergiftig, listig beschouwd; rechtst. *bepaald soort van bedrog*): – wordt gepleegd door hem, die 1e een onroerend goed, waarvan hij weet geen eigenaar te zijn, verkoopt of verhypothekeert, 2e zijn met hypotheken bezwaard goed als vrij aanbiedt of met minder hypotheken opgeeft, dan waarmee het belast is; vero.

stel'oefening, v. –en (*schooloefening in het leren stellen*): *een boekje met –en*, d.i. met stof voor opstellen, enz.

stel'pen, stelpte, h. gestelpt (*stillen, doen ophouden*): *het bloed –*; fig. *iems. droefheid –*.

stelp'net, o. –netten (*visnet, om vis al overdekkend te vangen*).

stel'regel, m. –s (*richtsnoer*; *grondregel*).

stel'schroef, v. –schroeven (*richtschroef*: *schroef om werktuigen te stellen of te richten*), *een nat. instrument met vier –schroeven*, schroefjes, om het waterpas te doen staan.

stel'sel, o. –s, stelseltje (*doelmatig geordend samenhangend geheel van bijeenbehorende dingen en hun onderdelen*; *een aantal, tot een geheel samengevoegde wijsgerige begrippen, logisch uit elkaar voortkomende*; *een aantal, een geheel vormende grondbeginselen, volgens welke men handelt*; *systeem*): *ons zonnestelsel*; *het tientallig –*; *een – handhaven*; *het – van maten en gewichten*; zie continentaal.

stel'selaar, m. –s (*ontwerper van een of*

meer stelsels; spott.: *man der theorie, die de practijk uit het oog verliest, kamergeleerde*).
stel'selloos, bn.,bw.; stelsellozer, –t of meest – (*zonder stelsel, ongeregeld*): *een stelselloze politiek, verdediging*; **stelselloos'heid,** v.
stelselma'tig, bn., bw. (*volgens een aangenomen stelsel, methodisch*): *een –e indeling; iem. – tegenwerken*; **stelselma'tigheid,** v.
stel'selzucht, v. (*voorliefde voor stelsels*).
stelt, v. –en (*dunne paal of stok met voettrede*): *de knapen liepen op –en*; zegsw. *op –en zetten*, in beroering brengen, in wanorde; *het huis stond op –en*, in de war.
stel'tenloper, m. –s (*persoon, die op stelten loopt*): *de –s der Landes.*
stelt'lopers, m. mv. (*een orde van vogels, wier dunne en lange poten hen in staat stellen om in het water, in poelen of plassen, of zand te lopen*; Lat. gressores): *ooievaars, reigers, plevieren zijn –s.*
stelt'wortels, m. mv.: *de – komen meer of minder hoog boven de grond uit een stam of takken en dienen tot steun*; zie rizophore.
stem, v. stemmen, behalve in bet. 4, stemmetje (1 *het vermogen van mensen* [*en dieren*] *om een geluid met de keel voort te brengen*, inz. *bij de mensen spraakklanken*; 2 muz. *zangorgaan, zangstem*; 3 *openbaring van zijn gevoelen voor of tegen: kiesstem*; 4 spraakk. *het trillen der stembanden bij bepaalde medeklinkers*): 1 *een krachtige, heldere, zwakke, scherpe, doffe –; met gedempte –; met luider –*; fig. *zijn – tegen iets verheffen*, er krachtig tegen opkomen; *de – van het geweten*; zie ook roepende; 2 *een mooie – hebben; geen – hebben*, niet kunnen zingen; *niet bij – zijn; een lied voor drie stemmen; welke – zingt gij*, verg. alt, bariton, bas enz.; 3 *zijn – uitbrengen, zijn – aan iets geven, de stemmen opnemen, tellen; staking van stemmen*, er zijn er evenveel vóór als tegen; *je krijgt mijn –; met algemene stemmen; – hebben in een vergadering*, mee mogen stemmen; z. kapittel; 4 *de d, z, b worden met –, de t, s, p zonder – uitgesproken*; nog (z. bet. 3): *de – des bloeds*, de liefde voor zijn verwanten; *de – des volks*, algemeen verlangen, algemene mening.
stem'band, m. –en (ontl. *deel van het geluidsorgaan in het strottenhoofd van mensen en dieren*): *het trillen der –en.*
stem'biljet, o. –biljetten (*briefje, biljet, waarmee men bij verkiezingen zijn stem uitbrengt op een candidaat; briefje, papiertje, waarop men in een vergadering zijn gevoelen vóór of tegen kan uiten*); ook inz. in België: **–brief,** m. –brieven.
stem'buiging, v. (*uitdrukking, welke men in zijn stem legt*); verg. modulatie.
stem'bureau, o. –bureau's (*college van personen, die de stemmen opnemen; de plaats, waar de stemming gehouden wordt*, in België: stem'bureel); **–bus,** v. –bussen, **–kist,** v. –en (*bus of kist, waarin de kiezer zijn stembiljet werpt*): *uit de stembus komen*, gekozen worden of zijn; **–district,** o. –en (*kieskring*).
stem'geluid, o. –en (*het geluid van een stem*): *ik heb zijn – niet gehoord.*
stem'gerechtigd 1 bn. (*kiesrecht hebbende*); **2 –e,** m. en v. –n (*iemand, die mede mag stemmen of kiezen*).
stem'hamer, m. –s (*werktuig, om een piano te stemmen*).
stem'hebbend, bn. (1 *stemgerechtigd*; 2 *met stem* bet. 4): 1 *een – lid*; 2 *–e medeklinkers.*
stem'kaart, v. –en (*kaart, waardoor men opgeroepen wordt om te stemmen*).
stem'lijst, v. –en (*lijst der stemgerechtigden*).
stem'loos, bn. (*zonder stem* bet. 4).
stem'men, stemde, h. gestemd (1 *bij een verkiezing zijn stem uitbrengen; mondeling, schriftelijk enz. kiezen, zijn gevoelen voor of tegen te kennen geven*; 2 van instrumenten: *op de juiste toonhoogte stellen*; 3 *in zekere gemoedstoestand brengen*): 1 *– op rood; er werd druk gestemd; in een vergadering – voor enig voorstel; mondeling, met gesloten briefjes –; voor iets – met het opsteken der hand; tegen iets –; over iets –; hij stemde vóór*; 2 *een piano, een viool –*; 3 fig. *iem. tot zachtheid –*, doen overhellen; *die tijding stemt ons treurig*, maakt; **stem'mencijfer,** o. –s.
stem'mig, bn., bw. (*ingetogen, zedig, ernstig, niet opzichtig*): *een – meisje; een –e kamer; – gekleed*; **stem'migheid,** v.
stem'ming, v. in bet. 1 –en, stemminkje 1 *daad van stemmen* in bet. 1, 2; 2 *de toonhoogte van een instrument; de staat van zuiverheid der tonen ook onderling*; 3 *gemoedsgesteldheid, humeur*; 4 *algemene denkwijze*): 1 *een hoofdelijke –*, d. i. door 't noemen van de namen der stembevoegden een mondelinge – houden; *een geheime –; recht van – hebben; een eerste –, een tweede of vrije –; tot – overgaan; – verlangen*; 2 *deze piano houdt geen –*; 3 *hij is in goede –*; 4 *de – voor dit wetsvoorstel was niet gunstig; – maken, voor, tegen iets*, (germ.), beter: ijveren voor, tegen; verg. propaganda; (handel) *de – op de beurs was flauw, kalm*, vraag en aanbod.
stem'omvang, v.
stem'opnemer, m. –s (*iemand, die de uitgebrachte stembriefjes opent en afleest*).
stem'opneming, v. –en (*het aflezen en optekenen van de uitgebrachte stemmen*).
stem'pel, m. –s, stempeltje (1 *werktuig, waarmee men een naam, een letter, in het alg. enig merkteken, aanbrengt*; 2 *afdruk, merk van een stempel*; 3 *keur, ijk, muntslag*; 4 plantk. *bovenéinde van de stamper*; ook, *stigma*): 1 *–s van koper, van caoutchouc; zijn – op iets drukken*, het waarmerken, fig. het bekrachtigen, goedkeuren; verg. *zijn zegel aan iets hechten*; 2 *een buitenlandse brief vol uitheemse –s*; fig. *dat draagt de – der waarheid*, kenmerk; *een man van de oude –*, trant, soort, slag; 3 *een zilveren lepel heeft verschillende –s; een gulden heeft twee –s*, nl. de muntslag en de beeldenaar; 4 *de – dient om het stuifmeel op te vangen.*
stem'pelaar, m. –s (*man, beambte, belast met het stempelen van brieven, zegels enz.; iem. die „stempelen"* bet. 3 *moet; steuntrekkende werkloze*).
stem'pelband, m. –en (*gestempelde boekband; een boek met een stempelband*).
stem'pelbeeld, o. –en (*beeldenaar op munten*); **–doos,** v. –dozen (*doosje tot het opbergen van een stempel*).
stem'pelen, stempelde, h. gestempeld (1 *merken met een stempel, een stempel drukken op*; 2 fig. *kenmerken*; 3 *zijn arbeidskaart* [*moeten*] *laten afstempelen als bewijs van werkloosheid; werkloos zijn, van steunuitkering leven*): 1 *brieven –, papier –*, zegelen; *munten –, goud en zilver –*; 2 *dit stempelde hem tot een 18de-eeuwer*; 3 *vader is –; ont-*

slagen en moeten –; **–inkt,** m. –en (*inkt, om mee te stempelen*): *blauwe, rode* –; **–jaar,** o. –jaren (*het jaartal van het stempelmerk*); **–kantoor,** o. (België: *kantoor, waar de echte merken worden gestempeld*); **–kussen,** o. –s; **–lokaal,** o. –lokalen (*lokaal waar de werklozen gaan stempelen*); **–merk,** o. –en (*keur op goud en zilver*); verg. essaai; **–snijder,** m. –s; **–snijkunst,** v. (*de kunst om de letters en figuren in stempels te snijden*).

stem'plicht, m. (*plicht, door de wet opgelegd aan ieder bewoner v. ons land boven de 25 jaar om zijn stem uit te brengen,* b.v. *bij verkiezing van leden voor de Tweede Kamer*); **–recht,** o. (*recht van zijn stem te mogen uitbrengen*): *het algemeen* –, recht voor ieder meerderjarig burger, om te stemmen; – *is stemplicht.*

stem'spleet, v. –spleten (ontl. *nauwe opening tussen de stembanden*)..

stem'vee, o. (min. *onzelfstandige kiezers*).

stem'verheffing, v. –en (*het luider doen klinken van de stem*): *met – spreken.*

stem'vork, v. –en (muz. *tweetandig, door slag of stoot een bepaalde, onveranderlijke toon aangevend werktuigje, tot het stemmen van instrumenten dienend*).

stem'vorming, v. (*het vormen, het beschaven van de stem*): *oefeningen in de* –.

sten'cil, m. –s (Eng. *schabloon, zinken stempel ener adresseermachine*; ook: *vel waspapier, waarvan men met behulp ener schrijfmachine afdrukken verkrijgt; de afdruk*).

sten'ci(l)len, stencilde, h. gestencild (*door middel van een stencil vermenigvuldigen*).

sten'den, m. mv. (gesch. *de drie standen, de Staten; de vergadering*): *de – des Rijks.*

I. ste'nen, bn. (1 *van steen*; 2 *als van steen*): 1 *een – beeld; – bijlen*; zie vuursteen; 2 fig. *een – hart,* hoogst ongevoelig.

II. ste'nen, steende, h. gesteend (*zuchten, kreunen, zacht kermen*): *de lijder lag te* –.

steng, v. –en, stengetje ([*dunne*] *stang; staak, vlaggestok*; inz. *verlengstuk van de mast*).

sten'gel, m. –s, stengeltje (*dunne steel van planten, enz., verdeeld in knopen en leden*).

sten'gelblad, o. –bladeren, –bladen; **–knoop,** m. –knopen (*knorf, verdikkingin een stengel, plaats, waar een blad zit of gezeten heeft*).

ste'nig, bn., bw. (*steenachtig*): *een –e bodem.*

ste'nigen, stenigde, h. gestenigd (*met stenen doodgooien*): *Ste'fanus werd gestenigd,* Hand. 7 : 59; **ste'niging,** v. –en: *de – van Palame'des vóór Troje.*

steno..., van Gr. ste'nos = eng. (e = ee).

stenograaf', m. –grafen (*snelschrijver*); **–gram',** o. –grammen (*verslag in snelschrift*); **–grapheren,** gestenographeerd (*in kortschrift opschrijven*); **–graphie',** v. (*kortschrift,* d. i. *snelschrijfkunst door middel van tekens en afkortingen*), lees: *stee-noo-gra-fie'*; **–gra'phisch,** bn., bw. (*door de, betrekking hebbende op de stenographie*): *een – verslag; de directeur van de –e dienst*; **–telegraphie',** v. (*telegraaf door middel van een electromagnetisch druktoestel voor stenografische tekens*); **–typist',** m. –en (*stenograaf, die ook typen kan*); **–typis'te,** v. –n.

Sten'tor, m., Gr. heraut vóór Troje, wiens stem luider klonk, dan die van 50 krijgslieden samen; fig. een man met een stem als een klok; **sten'torstem,** v. –stemmen.

step, v. steppen (Eng. *stap; stapdans; optrede, „opstapje" bij een fiets*).

step'pe, v. –n (Russ., letterl. dor, vlak land: *uitgestrekte grasvlakte, die 's zomers verdort*).

step'peachtig, bn.: *een – landschap.*

step'pen, stepte, h. gestept (*stap-dansen; op de „step" van een fiets meerijden*).

step'penbewoner, m. –s; **–hoen,** o. –hoenders (*hoendersoort der steppen*; Lat. syrrhaptes paradoxus); **–hond,** m. –en (*prairiehond, knaagdier*; Lat. cynomis socialis); **–landschap,** o. –landschappen; **–meer,** o. –meren (*zouthoudend meer der steppen*); **–rivier,** v. –en (*rivier in de steppen, die in een meer of moeras eindigt*): *de Syr-Darja is een* –.

ster, star, v. sterren, sterretje (1 *hemelbol*; 2 *iets, dat op een ster gelijkt: stervormig ordeteken, stervormige figuur enz.*; 3 *beroemdheid*): 1 *de avond–, de morgen–, de pool–; een vaste* –; zie geluksster; 2 *de – in het wapen van Maastricht; de – van een ridderorde; de – der Sovjetrepubliek; een – van diamanten,* borstsieraad; *een – in het ijs vallen,* stervormige barst; 3 *een – aan de letterkundige hemel*; zie sterretje; nog: Z.-N. *in zijn ster hebben, krijgen,* in de bol.

ster'bladigen, v. mv. (*plantenfamilie met de bladen meestal in kransen, en kleine kelkzoom* o. a. *walstro*; Lat. rubiaceae).

stè're, v. stères, stèren (Fr. v. Gr. stereos: *inhoudsmaat van 1 m³*); zie wisse.

stereo..., v. Gr. ste'reos = vast, hard.

stereographie', v. (*lichaamsbeschrijving of tekening er van op een vlak*); **–metrie',** v. (*meetkunde der vaste lichamen; leer der lichaamsmeting*); **–scoop',** m. –scopen (*optisch werktuig, dat de vlakke beelden als beelden met reliëf te aanschouwen geeft*); **–tiep',** bn. (*vast, onveranderlijk*): *een –e glimlach*; **–typie',** v. (*plaatletterdruk; het maken van vaststaande drukvormen*). (y = ie).

sterf'bed, o. –bedden (*doodbed, bed, waarop iem. sterft*); **–dag,** m. –dagen (*dag van overlijden*): *5 Mei, de – van Napoleon I*; **–elijk,** bn.: *de mens is* –, d. i. moet of zal eens sterven; **–geval,** o. –gevallen (*geval of gebeurtenis van iems. sterven*): *een – in de familie hebben; wegens* –; **–huis,** o. –huizen (*huis, waar een dode is, van waar iem. begraven is of wordt*): *samenkomst aan het* –; **–jaar,** o. –jaren (*het jaar van iems. dood*): *Vondels – 1679*; **–lijst,** v. –en (*lijst v. sterfgevallen*); **–put,** m. –putten (Z.-N. *zinkput*).

sterf'te, v. (*het sterven, het doodgaan*): *er was grote – onder het vee*; **sterf'tecijfer,** o. –s (*de verhouding aangevende tussen het aantal sterfgevallen tot dat der levenden, in een bepaalde tijd, plaats enz.*): *het gemiddelde* –.

sterf'tijd, o.; **–uur,** o. –uren (*uur, dat iem. sterft*).

ster'gewelf, o. (lit. t. *uitspansel*).

steriel', bn. (Fr. stérile, Lat. sterilis: *onvruchtbaar; dor; vrij van, ongeschikt voor de ontwikkeling van bacteriën*).

sterilisa'tor, m. –s, sterilisato'ren (Lat. *toestel, om te steriliseren*); **steriliseren,** gesteriliseerd (Fr. *van bacteriën e. d. ontdoen door verhitten tot boven 100° C.*) (s = z).

steriliteit', v. (Fr. [Lat. sterilitas]: *onvruchtbaarheid; dorheid*).

sterk 1 bn. (1 *stevig, duurzaam, niet gauw slijtend*; 2 *krachtig, veel kunnende weerstaan*; 3 van de wind: *hevig*; 4 *vol lichaamskracht, spierkracht*; 5 *talrijk*; 6 van boter: *ietwat bedorven en onaangenaam smakend*): 1 *–e*

schoenen, – laken; 2 *een –e vesting*; *–e muren*; *e. – paard*, krachtig; 3 *e. –e wind*; 4 *een –e jongen*; *–e benen*; zie been 2 1; 5 *100 man –*; 6 *–e boter*; nog: zegsw. *dat is –*, bijna niet te geloven, te verwachten; *het –e geslacht*, de mannen; *de –e hand*, steun (v. d. overheid, inz. de politie); *een – ww.*, van stamklinker wisselend, b.v. drinken; *daar ben ik (niet) – in*; *ik maak mij – dit te bewijzen*, ik neem het op mij; 2 bw. (*in hoge mate een eigenschap hebbend door het bepaalde woord aangeduid*): *– gekruid*.

sterkbe'nig, bn.: *–e knapen*, d. i. hebbende gespierde benen; *–e honden*.

sterkedrank', m. –en (*drank, die veel alcohol bevat*).

ster'ken, sterkte, h. gesterkt (*kracht geven, versterken*): *de zenuwen –*; *zich –*; fig. *iem. – in het leed*, troosten, bemoedigen.

sterkerij', v. –en (katoenspinnerij: *het lokaal, waarin de gesponnen garens door een soort van meelpap gehaald worden en daarna gedroogd*).

ster'kers, v. (*bitterkers*; z. ald.).

sterk'gebouwd, bn. (*krachtig v. lichaam*).

sterk'gespierd, bn. (*met sterke spieren*): *–e sjouwerslui*; **–gezenuwd**, bn.

ster'king, v. (*het sterken*): *– van de spieren*; fig. *– in 't lijden*, troost.

sterk'stroom, m. (*krachtige electrische stroom* met een spanning van meer dan 50 Volt of met een totale energie van meer dan 100 Watt); als germ. beschouwd.

sterk'te, v., in bet. 4 –n (1 *het sterk, duurzaam enz. zijn*; 2 *talrijkheid*; 3 *troost, bemoediging*; 4 *vesting, fort, schans*): 1 *de – van laken, van een draad*; 2 *de – van een garnizoen*; 3 *de Heer is mijn –*; *hij zocht – in het gebed*: 4 *een – bouwen, een – nemen*.

sterkwa'ter, o. (meestal: *alcohol*): *iets op – zetten, iets in – bewaren*.

sterlet', m. sterletten (Russ. *kleine soort steur*; Lat. acipenser ruthenus).

ster'ling (Eng. easterling = oosterling, bewoner der Oostzee, lid der Hanze, waar de eerste munten geslagen werden of samenhangend met *ster*): *een pond –* of £ = 20 shilling.

stern, v. –en, sterntje (in het mv. *tot de meeuwen behorende vogels, waarvan verschillende soorten voorkomen*): *de grote –*, Lat. sterna s. sandvicensis.

ster'rebos, o. –bossen (*plantsoen in de vorm van een ster*): *het Sterrebos te Groningen*; **–jaar**, o. –jaren; zie jaar 1; **–kers**, v.; zie sterkers; **–kruid**, o. (*waterplant, ook sterrekroos geheten, met draadvormige stengel, gaafrandige bladen, de bovenste vaak in rosetten en drijvend*; Lat. callitriche); **–muur**, v. (*muurachtig kruid, met rechtopstaande of neerliggende stengel, gaafrandige bladen en gesteelde bloemen*; Lat. stellaria).

ster'renbeeld, o. –en (*groep, waartoe men vaste sterren* [*die* nl. *ten opzichte van elkaar dezelfde stand behouden*] *aan het uitspansel verenigt*): *het – Orion*.

ster'rendak, o. –daken (lit. t. *sterrenhemel*): *onder 't ruim der –daken*.

ster'ren en stre'pen, zie sterrenvlag.

ster'rengroep, v. –en; z. sterrenbeeld; **–hemel**, m. (*uitspansel vol sterren*); **–kaart**, v. –en (*kaart v. e. deel van de sterrenhemel*); **–kijker**, m. –s (eig. *iem., die naar de sterren kijkt, astronoom*, inz. *astroloog*; *telescoop*); **–kijkerij**, v.; **–kunde**, v. (*kennis, wetenschap van de stand, de loop enz. der hemellichamen*); zie astronomie; **–kun'dige**, m. en v. –n (*astronoom*); **–licht**, o. (*licht der sterren*); **–regen**, m. –s (*regen van vallende sterren, groot aantal van meteoren*): *de – der Leoniden is zeer sterk om de 33 jaar*; **–toren**, m. –s (*observatorium*); **–vlag**, v. –vlaggen (*de Amerik. vlag met sterren en strepen*): de – heeft zoveel sterren als er staten zijn in de Unie, oorspr. waren er 13 strepen nl. voor de 13 oudste staten, de kern der tegenwoordige Unie; **–wacht**, v. –en (1 *gebouw, waarin men allerlei sterrenkundige instrumenten heeft en de loop enz. der sterren waarneemt*; *observatorium*; 2 *de geleerden ener sterrenwacht*): 1 *op de – te Greenwich*; 2 *de – te Greenwich ontdekte een nieuwe ster*.

ster'renwichelaar, m. –s (*persoon, die uit de stand der sterren het lot voorspelt*; *astroloog*): *de – Nostradamus*, 1503–1566.

ster'renwichelarij, v. –en (*astrologie*).

ster'reschot, o. (*het vallen van een ster*).

ster'retje, o. –s (*kleine ster*: *asterisk*): *een – bij een woord*, verwijzingsteken; *van de slag dansten hem de –s voor de ogen*.

ster'rit, m. –ritten (*rally*): *een sterrit naar Monte-Carlo*.

ster'veling, m. en v. –en (*mens*): *er was geen –*, niemand; *gelukkige –!* v. ook **–e**.

ster'ven, stierf, i. gestorven (*ophouden te leven. uit het leven scheiden, overlijden, doodgaan*): *de man ligt op –*; *de vrouw kwam te –*; *– van verdriet*; *aan een ziekte –*; zie dood; fig. *het woord stierf op zijn lippen*, hij sprak het niet uit; *hij stierf duizend doden*, zwaar lijden, gefolterd worden.

ster'vend 1 bn. (*op het punt te sterven*): *ik vond mijn vriend –e*; *– stamelde hij nog een afscheidswoord*; **2 –e**, m. en v. –n (*iem., die sterft*): *het gerochel der –n*.

ster'vensnood, m. (*in gevaar van sterven*): *in – neerliggen*, in doodsstrijd; **–uur**, o. –uren; zie sterfuur.

ster'vlucht, v. –en: *toeristische – van Waalhaven naar Lympne*; zie sterrit.

ster'vormig, –vor'mig, bn. (*in de vorm ener ster*): *–e vermicelli, –e koekjes*.

stethoscoop', m. –scopen (Gr. sthethos = borst: *geneeskundig instrument*, inz. *om de hartslag en het geluid der longen waar te nemen*: *hoorbuis*). (th = t).

steun, m. –en, steuntje (*waarop men steunt*: *stut, schraag, schoor*; fig. *hulp, troost, verzorger*; *werklozenondersteuning*): *die zoon was haar stut en –*; *– verlenen aan*; *met – van*; Z.-N. *–(tje) staan* of *geven*, iem. op zijn handen, schouders laten staan

steun'balk, m. –en (*stut-* of *schoorbalk*); **–beeld**, o. –en (*schraagbeeld*); **–bladen**, o. mv. ([*twee*] *blaadjes aan weerszijden van de bladsteel uit de stengel te voorschijn komend*): *de steunblaadjes van het viooltje*.

I. steu'nen, steunde, h. gesteund (*rusten op*; *leunen op, tegen*; *stutten*; fig. *steun verlenen aan, medewerken*; *vertrouwen op*): *– op een stokje*; *tegen iets –*; *iets –*; *een voorstel –*; *wij – op onze ervaring*.

II. steu'nen, steunde, h. gesteund (*kermen, stenen*): *wij hoorden de gewonden –*.

steun'pilaar, m. –pilaren (*pilaar, pijler om iets te steunen, te schragen*; ook fig.): *een – der beurs*, stut, instandhouder; *een – der*

wetenschappen; **–punt,** o. –en (*ondersteuningspunt*; *punt, waarop iets steunt*; *punt, voor verdediging zeer gunstig* [*versterkt*]; *basis*): *het – v. e. hefboom*; *commerciële –en*, b.v. eilanden; **–sel,** o. –s (*al, wat* [*eig. en fig.*] *steunt*); **–slede,** v. –n: *de schuiflades voorzien van –n, waardoor ze geheel kunnen worden uitgetrokken, lopen geruisloos op 4 kogels*; **–stuk,** o. –stukken (*iets, dat wordt aangebracht om te steunen*); **–trekker,** m. –s (*iem. die werklozenondersteuning geniet*).

steur, m. –en, steurtje (*kraakbenige zoetwatervis, soms in onze rivieren, 2–3 m lang*; Lat. accipenser sturio): *de Wolga is rijk aan –*; zie kaviaar en kamper–; **–'haring** (*haring, die* [*bij overvloedige vangst*] *niet gekaakt wordt, maar in 't zout wordt gelegd, om daarna te worden gerookt tot bokking*), **1** (voorwerpsn.), m. –en; **2** (stofn.), v.

ste'vel, m. –s, steveltje (*laars*, inz. *hoge laars, ruiterlaars*); **–knecht,** m. –s (*houten laarzentrekker*); vero. gew., Z.-N.

ste'ven, m. –s, steventje (*kromhout van de voor- en achterkant v. e. schip*: *het gehele voor- of achterdeel v. e. vaartuig*): *de voor–, de achter–*; *de – wenden*, v. koers veranderen; *de – wenden naar*, koers zetten naar.

ste'venen, stevende, i. gestevend (*koersleggen, sturen, zeilen naar*; fig. *lopen, gaan*).

ste'vig, bn., bw. (*hecht, sterk*): *een – schip*; *die paal staat –*, vast; fig. *– doorstappen*, flink; *dat is –e kost*, voedzaam; *een –e koelte*, krachtige; **ste'vigheid,** v.

steward, m. –s (Eng. *rentmeester*; *hofmeester op een schip, vliegtuig*; *scheeps-, luchtkellner*); vr. stewardess, –en.

sti'bium, o. vero.; zie antimonium.

sti'chel, m. –s, sticheltje (Z.-N. *lage borstwering langs brug of kade*; *draaikruis*).

Sticht, o. (*gesticht, klooster*; inz. *het gebied der bisschoppen van Utrecht, met Utrecht als hoofdstad*); zie Neder–, Over–.

stich'telijk, bn., bw. (1 *godsdienstig*; 2 *tot godsdienstzin opwekkend*): 1 *een – leven leiden*; 2 *een – boek, –e lectuur*; zegsw. *ergens – voor bedanken*, feestelijk; *– lied*, het godsdienstig gevoel opwekkend, b.v. Beets' *Gewijde liederen*; **stich'telijkheid,** v.

stich'ten, stichtte, h. gesticht (1 *grondvesten, bouwen*; 2 *oprichten*; 3 *doen ontstaan*; *opwekken*; *teweegbrengen*; 4 *in goede of godsdienstige stemming brengen*): 1 *een stad –*; 2 *iem. een eerzuil –*, oprichten; 3 *brand –*; *kwaad –, nut –*; 4 *die preek heeft me zeer gesticht*; *iem. door zijn voorbeeld –*; zegsw. *ergens niet over gesticht zijn*, niet tevreden.

Stich'tenaar, m. –s, Stichtenaren (*bewoner van het Sticht of Utrecht*).

stich'ter, m. –s, –en (*iem., die sticht*, inz. *oprichter, bouwer*); **sticht'ster,** v. –s.

stich'tig, bn., bw. (Z.-N. *stichtelijk*).

stich'ting, v. in bet. 3 –en, stichtinkje (1 *het doen ontstaan, bouwen, grondvesten*; 2 *godsdienstige stemming*; 3 *iets, dat gesticht is*: *gebouw, fundatie*): 1 *de – van Rome* (± 753 v. C.); *een liefdadige –*; 2 *dat bracht geen – aan*; 3 *het bestuur der –*; *uit de – komen*.

Stichts, bn., bw. (*tot een sticht*, inz. *tot het bisdom Utrecht behorende*): *de –e edelen*.

stief'broeder, m. –s (*halfbroeder*); **–dochter,** v. –s (*dochter v. e. eersten man of van een eerste vrouw*); **–kind,** o. –kinderen (*stiefdochter of stiefzoon*): fig. *een – der fortuin*, door de fortuin niet begunstigd; **–moeder,** v. –s (*tweede moeder*; fig. *harde moeder*); **–moe'derlijk,** bn., bw. (*liefdeloos, hardvochtig*): *een –e behandeling*; zegsw. *door de natuur – bedeeld* (*v. personen of landen*), d. i. karig, sober, schraal; **–'vader,** m. –s (*tweede vader*); **–zoon,** m. –s, –zonen; zie stiefdochter; **–zuster,** v. –s (*halfzuster*).

stieg'beugel, m. –s (Z.-N. *stijgbeugel*).

stie'kem, bn. inz. bw. (Barg. *stilletjes, arglistig, in 't geheim*): *hij ging er – van door*.

stie'kemerd, m. –s (*iem., die stiekem doet, is*).

stiel, m. –en, stieltje (Z.-N. *ambacht, bedrijf*): *op – gaan, iem. op – doen*, in de leer; **–'man,** m. –mannen (Z.-N. *ambachtsman*).

stier, m. –en, stiertje (*mann. rund*; fig. *ruwe kerel*; *sterrenbeeld in de dierenriem*).

stier'achtig, bn., bw. (*als een stier, lijkende op een stier*; fig. *lomp, brutaal*).

stie'rekop, m. –koppen (*kop v. e. stier*).

stie'ren, zie sturen.

stie'rengevecht, o. –en (*volksvermaak* inz. *in Spanje, waarbij een stier tegen mensen vecht*); zie toreador, espada.

stie'renhuid, v. –en (*huid v. e. stier*).

stie'renoffer, o. –s; zie hecatombe.

stie'renvlees, o. (nl. *van stieren*).

stie'revlees, o. (nl. *van een stier*).

stier'kalf, o. –kalveren (*mannelijk kalf*).

stier'lijk, bw. (*als een stier*; fig. *in hoge mate*): zegsw. *– het land hebben*, erg.

stier'mens, m.; zie Minotaurus.

stiet, v. –en (Z.-N. *stuitbeen*); **–'been,** o.

I. stift, v. –en (*houten of metalen pen*; *puntig voorwerp*).

II. stift, o. –en (*sticht*; *klooster*).

stifts'dame, v. –s (*adellijke dame*; ook: *bewoonster van een stift*); **–goederen,** o. mv.

stifts'heer, m. –heren (Z.-N. *kanunnik*).

stift'tand, m. –en (*valse tandkroon met een stift aan een tandwortel geschroefd*).

stig'ma, o. (Ned.) stigma's; (Gr.) stig'mata (Gr. *teken, punt, stip, vlek, merk*; *wondteken* inz. *dat van Christus*; ook: *brandmerk, schandvlek*; plantk. *stempel* in bet. 4; *ademopening bij insecten en daarmede overeenkomende dieren*); **stigmatisa'tie,** v. –s (*het ontvangen der stigmata of wondtekenen des Heren* b.v. *de 5 hoofdwonden, die der doornenkroon enz.*): over de – heeft de R.-K. kerk zich niet uitgesproken. (s = z).

stijf, bn., bw.; stijver, stijfst (*hard, onbuigzaam*; *stram, verstijfd*; *strak, straf*): *een stijve hals*; *– van de koude*, stram; *stijve manieren*, het tegenovergestelde van *los*: onhandig-houterig; *een stijve bries*, krachtige wind; *zich – houden*, [a]) niet toegeven, [b]) hardnekkig weerstand bieden; *– en strak staande houden*; *iem. – aankijken*, star; fig. *de markt is –*, [a]) de prijzen gaan niet omlaag, [b]) willig, geanimeerd; Z.-N. gew. *– koud*, zeer.

stijf'hoofd, m. en v. –en (*koppig mens*).

stijfhoof'dig, bn. (*koppig*); **–heid,** v.

stijf'kop, m. en v. –koppen (*stijfhoofd*).

stijf'sel, v. (*gedroogd meel* inz. *als pap, dienende om te stijven*; *plakmiddel*).

stijf'selachtig, bn. (*op stijfsel lijkende*).

stijf'selen, stijfselde, h. gestijfseld (*dopen in stijfsel, met stijfsel insmeren*).

stijf'selfabriek, v. –en (*fabriek, waar stijfsel wordt gemaakt*); **–glans,** m. (*preparaat om gesteven strijkgoed te glanzen*);

–kwast, m. –en (*kwast, waarmede men stijfselt*); **–pap,** v.; **–pot,** m. –potten (*pot voor, met stijfsel*); **–water,** o. (*dunne stijfsel, waterachtige stijfsel*).

stijf'ster, v. –s (*vrouw, die stijft,* inz. *als beroep linnengoed stijft*).

stijf'te, v. (*stijfheid, stramheid*): *– in de benen, in gewrichten, de nek enz.*

stijg, v. en o. –en (*twintigtal*): *eieren per –.*

stijg'beugel, m. –s (1 *voetbeugel aan een riem v. h. zadel afhangende, door middel van welke men te paard stijgt*; 2 *een der gehoorbeentjes*): 1 zegsw. *de voet in de – hebben,* op weg zijn om hoger op te klimmen, een vast begin hebben, bij een carrière; 2 *de drie gehoorbeentjes: hamer, aambeeld, –.*

stij'gen, steeg, i. gestegen (*naar omhoog of naar beneden gaan, hoger worden*): *van het paard –; te paard –; die ballon zal hoog –; de prijzen –; in prijs –; naar het hoofd –,* (van geestrijke vochten) krachtige bloedsaandrang naar het hoofd veroorzaken, min of meer bedwelmen, fig. verwaand maken.

stij'ging, v. –en: *de – der tabaksprijzen.*

stijg'vermogen, o. (*stijgkracht*): *het – van een luchtschip.*

I. stijl, m. –en, stijltje (1 *schrijf-, schilder- of bouwtrant, de eigenaardige manier, waarop een schrijver zich uitdrukt, of waarop een kunstenaar, een kunstschool, een volk hun schoonheidsideeën uitdrukken en zich daardoor van anderen onderscheiden*; 2 *tijdrekening*): 1 *de – van Hooft, de Moorse –, de – van meubelen; brief–, kansel–, koopmans–*; 2 *de Oude Stijl; de Nieuwe Stijl*; zie Julianaanse kalender en Gregoriaans **1.**

II. stijl, m. –en, stijltje (*pilaar, draagbalk, stut*; plantk. *het [lang gerekte] gedeelte van de stamper tussen vruchtbeginsel en stempel[s]: de vier –en van een ledikant, de twee van een deur*); – **II** etym. = – **I.**

stijl'leer, v., in bet. 2 –leren (eig. *leer van de stijl: voorschriften, betreffende het logisch, zuiver en welluidend uitdrukken der gedachten,* inz. *schriftelijk; boek of handleiding over stijlleer*).

stijl'oefening, v. –en (*steloefening*).

stij'ven 1 steef, h. gesteven (*met stijfsel bewerken, stijf maken*): *het linnengoed –*; **2** stijfde, h. gestijfd (1 *sterken*; 2 *stijf, sterk worden*): 1 *iem. in het kwaad –,* d. i. aanzetten; *de schatkist –,* vullen; 2 inz. in de infinitief: *de wind begint te –,* krachtiger te worden; Z.-N. *de pap begint te –.*

stij'vigheid, v. (*het min of meer stijf zijn*; fig. *het houterig-zijn*): *– in armen en benen,* stramheid; *– van manieren.*

stik'donker, bn. (*volkomen donker*): *een –e nacht*; **stik'dood,** bn. (Z.-N. *morsdood*).

stik'grond, m. –en (*zware kleigrond*).

stik'hoest, m. –en (*benauwende hoest*).

I. stik'ken, stikte, h. (1), i. (2) gestikt (*door gebrek aan zuurstof*: 1 *doen sterven,* 2 *sterven*; fig. *het niet meer kunnen uithouden*): 1 *keizer Tiberius, 14–37 n. C., werd gestikt onder kussens*; 2 *stik! het is om te – van de hitte*; Z.-N. *stikkend heet; – van het lachen,* menen te bezwijken; etym. = – **II.**

II. stik'ken, stikte, h. gestikt (*fijne steken maken, borduren; naaien met een „stiksteek" de gewone naaisteek*): *figuren in een stof –.*

stik'lucht, v. (*bedorven lucht, waarin mensen en dieren bijna niet kunnen leven*).

stik'machine, v. –s (*naaimachine, dienend om mee te stikken*).

stik'stof, v. (*kleur-, reuk- en smaakloos gasvormig element in de dampkring, ten bedrage v. 79 % aanwezig*).

stik'vol, bn. (eig. *vol om te stikken, tjokvol*): *een –volle kerk, –volle zaal, –volle klas.*

stik'werk, o. –en (*naaiwerk, dat met de stiksteek bewerkt is*): *fijn –.*

stik'ziend, bn. (*erg bijziende, erg myoop*).

stil 1 bn., bw.; stiller, stilst (*zonder beweging of geluid; rustig, kalm, vreedzaam; niet druk, afgelegen*): *zo – als een muis; – liep hij de deur uit; een stille straat,* niet druk; *een stille nacht; een stille jongen,* kalm; *een stille Mis,* R.-K. die niet gezongen wordt; *de stille week,* Goede week; *een stille agent,* geheime; *een – stadje,* zonder vertier; *ergens – gaan leven,* [a]) rustig, kalm, [b]) zonder zaken te doen, een betrekking te bekleden, aan het openbare leven deel te nemen; Z.-N. *een – meisje,* zedig; zie trom, water; **2** tw., aanmaning om rustig te zijn, geen geluid te maken; **3** zn. o.: *een krachtig –.*

stilaan', bw. (Z.-N. *langzamerhand*).

stileren, gestileerd (1 *in goede stijl opstellen*; 2 *stiliseren*): 1 *een goed gestileerd opstel*; 2 *een gestileerde bloem*; zie styleren.

stilet', o. stiletten (It. stiletto [van Lat. stilus]: *kleine dolk; graveerstift; sonde*).

stil'heid, v.: *de – der nacht.*

stil'houden, hield –, h. (1, 2, 3, 4), i. (2) stilgehouden (1 *beweging verhinderen, doen ophouden; doen stil zijn*; 2 *stil blijven staan*; 3 *verzwijgen*; 4 refl. *geen beweging, geen gedruis maken,* ook fig.): 1 *hou je handen stil*; 2 *– voor de deur*; 3 *de verloving nog enige tijd –*; 4 *hou je stil, of ik sla; hij houdt zich in de laatste tijd erg stil,* de publieke aandacht mijden; als scheidbare samenst. in één woord te schrijven: –liggen, –staan enz.

stilise'ren, zie stileren, styleren. (s = z).

stilist', m. –en (*iem., schrijver met een goede stijl*): *Busken Huet was een (goed) –*; **stilis'tisch,** bn., bw.

stil'le 1 m. en v. –n (*iem., die stil is*; inz. *iem., die aan het openbaar leven niet deelneemt, wars is van alle luidruchtige vrolijkheid,* soms met het bijdenkbeeld, dat hij niet te vertrouwen is; *stille agent*): *de –n in den lande*; **2** o. –n, stilletje, vero. (*sekreet*).

stil'leggen, legde of lei(de) –, h. –gelegd, –geleid (*doen ophouden*): *het vervoer te water door een algemene staking –*; beter is *stilzetten,* of *stopzetten* van een werkzaamheid; zie stilliggen.

stil'lekens, bw. (*stilletjes*).

stil'len, stilde, h. (Z.-N. i.) gestild (*stil of rustig maken*; fig. *verzachten, bevredigen*; Z.-N. *stil worden, bedaren*): *een schreiend kind –; een oproer –,* dempen; *de pijn –, de honger –,* bevredigen; *zijn wraak –.*

stil'letje, o. –s (*klein [verplaatsbaar] gemak*).

stil'letjes, bw. (*in stilte, onopgemerkt*).

stil'leven, stille'ven, o. –s (*schilderstuk, voorstellende een combinatie van onbezielde voorwerpen: bloemen, vruchten, dood wild, gevogelte, huisraad, wapens enz., die door rangschikking, kleur, verlichting een schilderachtig effect maken*): *een – van Dou.*

stil'le-vennoot', m. –vennoten (*vennootgeldschieter; commanditaire vennoot*): de naam van den –– mag niet in die der firma

gebezigd worden, hij mag geen daad van beheer verrichten of in de zaken der vennootschap werkzaam zijn.
stille-verklik'ker, m. —-s (*geheime politieman, handlanger der politie*).
Stille-Vrij'dag, m. —-Vrijdagen (Prot. *Goede Vrijdag*).
stil'liggen, lag –, h. –gelegen (*niet bewegen, op dezelfde plaats blijven liggen*): *kan die hond goed –? de schuit lag stil; de scheepvaart moet in de winter dikwijls –*; beter v. e. werkzaamheid: *stilstaan, stilstand*.
stil'ligheid, v. (*stilte, rust*): *zijn oude dag in – doorbrengen*; gmz.
stil'staan, stond stil, h. stilgestaan (*blijven staan*): *het paard bleef –*; zegsw. *– doet achteruitgaan*, d. i. Rust roest; fig. *daarbij staat mijn verstand stil*, ik kan het niet begrijpen; *bij deze quaestie enige tijd –*, uitvoerig er over spreken; *–d water*.
stil'stand, m. (*het ophouden met een beweging; het zonder beweging zijn; rust, kalmte*): *– in zaken; tot – brengen*; zie wapen–.
stil'te 1 v. (*kalmte, rust*): *de – des doods, een onheilspellende –; de spreker verzocht –; in – bad ik de Hemel om bijstand*, in mijn binnenste; **2** tw.: *kinderen –!*
sti'lus, m. stilussen (Lat. *stilet of priem van hout, ivoor of metaal met plat boveneind; schrijfstift*): *met de – griften de Romeinen hun letters op het wastafeltje*.
stil'zitten, zat stil, h. stilgezeten (1 *zitten zonder zich te verroeren*; 2 fig. *rusten, niets doen, werkloos zijn*, dikwijls met ontkenning): 1 *jongens –!* 2 *zijn vrienden zaten intussen niet stil*; **–zwijgen 1** zweeg –, h. –gezwegen (*niet spreken* [*over*]): (*over*) *iets –*; **2** zn. o.: *iem. het – opleggen*.
stilzwij'gend, bn., bw.: *een –e voorwaarde*, waarvan geen melding wordt gemaakt.
stilzwij'gendheid, v. ([*de eigenschap v.*] *het zwijgen; geheimhouding*): *iems. – kopen*.
sti'mulans, m. stimulan'tia (Lat. *opwekkend of prikkelend middel*; fig. *prikkel*).
stimula'tie, v. stimulatiën, –s (Fr. [Lat. stimulatio]: *prikkeling, opwekking*).
stimuleren, gestimuleerd (Fr. [Lat. stimulare]: *aandrijven*).
sti'mulus, m. sti'muli (Lat. *prikkel*).
stin'kaard, m. –s Z.-N.; zie stinkerd.
stink'das, m. –dassen (*marterachtig roofdier uit de O.-I. archipel*; Lat. mydaus meliceps).
stink'dier, o. –en; zie skunk.
stin'ken, stonk, h. gestonken (*lelijk of kwalijk rieken*): *een mestvaalt kan –*; inz. Z.-N. *– van gierigheid, hovaardij*, zeer gierig enz. zijn.
stin'kerd, m. –s (*iem., die* [Z.-N. ook: *iets, dat*] *stinkt*; fig. *hoogmoedig, verwaand mens*): *in zijn – zitten*, in de angst; plat.
stink'poel, m. –en (*stinkende poel*); **–sloot,** v. –sloten; **–stok,** m. –stokken (*slechte sigaar*), gmz.
stins, v. stinsen (*stenen huis*; vroeger: *kasteel in Friesland*); gew.
I. stip, v. stippen (*vlek, puntje*): zegsw. *er zal geen – aan ontbreken*, niet het minst.
II. stip, m. stippen (mil. *populaire benaming voor een adjudant-onderofficier*).
stipen'dium, o. (Lat.) stipendia; (Ned.) –s, stipendiën (Lat. *loon, soldij; gift*; inz. *beurs voor studenten; gelden om missen te laten lezen*).
stip'pel, v. –s, stippeltje (*kleine stip; onverdikte plaats in de celwand van plantencellen*).
stip'pelen, stippelde, h. gestippeld (*stippels maken*; Z.-N. *met een zeer fijne steek naaien*).
stip'pellijn, v. –en (*gestippelde lijn*).
stip'pen, stipte, h. gestipt (*stippelen: indopen*): *brood in de saus –*, dopen.
stipt, bn., bw. (*precies, nauwgezet*): *– op tijd zijn; – gehoorzamen*; **stipt'heid,** v.
stipula'tie, v. stipulatiën, –s (Fr. [Lat. stipulatio]: *beding, bepaling; afspraak*). (tie = sie).
stipuleren, gestipuleerd (Fr. [Lat. stipulari]: *bepalen, bedingen, vaststellen*).
sto'a, v. (Gr. *zuilengang in oud-Athene, waar Zeno onderwijs gaf*); zie stoïcijn(s).
stob'be, v. –n, stobbetje (*boomstomp, wortelstronk*): *een – bagger*, 10,000 stuks turf.
stock, m. –s (Eng. *stam, grondslag: voorhanden goederen in magazijnen, entrepot of opslagplaats; voorraad; stamkapitaal*; mv. *Engelse staatsschuldbrieven; aandelen*).
stock-exchange, v. (Eng. *effectenbeurs*).
stoef, m. (Z.-N. *snoeverij, pralerij*): *geen – op iets hebben*, niet veel verwachten van.
stoe'fen, stoefte, h. gestoeft (Z.-N. *stoffen* **I**, *snoeven*); **stoe'fer,** m. –s; **stoeferij',** v. –en.
stoei'en, stoeide, h. gestoeid (*dartelen, spelen, ravotten; in scherts worstelen*): *de knapen stoeiden*; **stoei'ziek,** bn. (*gaarne stoeiend*): *–e kalveren in de lentewei*; ook, stoei'ig.
stoel, m. –en, stoeltje (1 [*draagbare*] *zetel voor één persoon*, van verschillende vorm; 2 in samenst.: *vaststaande zetel*, van verschillende vorm; 3 *teken van gezag, van macht*; 4 *stellage, toestel, waarin, waarop iets rust; stellage, waarin een torenklok hangt*; 5 plantk. *steel, stronk, boven de grond*): 1 *een dozijn –en*, zitmeubels; *een arm–*, fauteuil; *een leuning–, een kinder–*; zegsw. *zich een – in de hemel verdienen*, goede werken doen; *tussen twee –en in de as zitten*, niet weten wat te kiezen, en (door besluiteloosheid) ten slotte er slecht afkomen; *voor –en en banken praten* (of: *preken, spelen*), spreken zonder aangehoord te worden; zie bank **I** 1; 2 *preek-, biechtstoel*; 3 *de H. Stoel*, de pauselijke macht; *de – der waarheid*, preekstoel; *de – der boetvaardigheid*, biechtstoel; 4 *de – van een mast, een globe*; zie dak-, klokkestoel; 5 *–en van aardappelen*.
stoel'(en)draaier, m. –s (*maker v. stoelen*).
stoe'len, stoelde, h. gestoeld (1 van planten: *zich tot een stoel* bet. 5 *vormen*; 2 fig. *gegrond zijn op, wortelen in*): 1 *de kool begint te –*; 2 *alle christelijke kerken – op dezelfde wortel des geloofs*.
stoe'lengeld, o. –en (*geld, dat men als huur voor een stoel betaalt*, b.v. *in een kerk*; ook: *de gezamenlijke opbrengst*).
stoe'lenmaker, m. –s, **–matter,** m. –s (*persoon, die een stoelmat repareert of maakt*); **–zetster,** v. –s (in de R.-K. kerken: *vrouw, met het plaatsen der kerkstoelen belast*).
stoel'gang, m. (*ontlasting, afgang*).
stoel'jaren, o. mv. (*hoge jaren, hoge leeftijd*): *die grijsaard is in zijn –*, zit meestal.
stoel'mat, v. –matten (nl. *de zittingmat*).
stoel'rogge, v. (*rogge, die breed uitstoelt*).
stoel'vast, bn.; –er, meest – (*vast op zijn stoel blijvende zitten*): *hij is –*, is een plakker, staat niet gauw op; **stoel'vastheid,** v.
stoep, v. –en (1 *stenen opstap voor een huis*; 2 inz. Z.-N. *trottoir, stoeppad*): 1 *een hoge –*, bordes; zegsw. *de – is daar glad*, als veel meisjes uit hetzelfde gezin kort achter el-

kaar trouwen; *ieder moet zijn eigen – schoonvegen* (of: *voor zijn eigen deur vegen*); zie deur; 2 *Jantje, blijf op de – lopen.*

stoe'pa, v. stoepa's (*Indisch bouwwerk,* oorspr. *een ronde steenheuvel,* later ook *klokvormig opengewerkt,* o.a. *op begraafplaatsen*): *de Boro-Bodoer is een –bouw.*

stoep'je, o. –s (eig., *die zijn stoep niet verlaat: stadsoldaat;* nu: *vesting-artillerist*).

stoep'pad, o. –paden; **–straat,** v. –straten; zie trottoir.

stoer, bn., bw.; stoerder, –st (*stevig, flink en sterk*): *een –e kerel,* krachtig; *–e schouders; een – werker; – werken;* **stoer'heid,** v.

I. stoet, m. –en (*gevolg, menigte*): *een – van ridders,* rij, optocht; *een bruilofts–.*

II. stoet, v. –en (*brood, gew. verschillend, meestal van roggemeel*); zie stuit **III.**

stoeterij', v. –en (van stoete = merrie: [*inrichting tot*] *het fokken van paarden*).

stoet'haspel, m. –s (*onhandig mens; iem., die alles dom en verkeerd aanpakt*): *een vreemde –;* **–ig,** bn., bw. (*links, onhandig*).

I. stof, v. stoffen (1 *stoffage, weefsel;* 2 *datgene, waarvan iets vervaardigd kan worden,* inz. in samenst. *grondstof, materie;* 3 fig. *onderwerp*): 1 *katoenen stoffen, japon–;* 2 *bouw–, water–, brand–, smet–;* 3 *– voor conversatie, voor een roman.*

II. stof, o. (*stuifzand; poederaarde; fijne rondzwevende deeltjes aarde, pluisjes enz.*): *bedekt met –; in een wolk van –; de mens is – en as,* zal sterven, Gen. 3 : 19; zegsw. *veel – opjagen,* veel opspraak geven, veel geschrijf uitlokken; *kort van –,* kort aangebonden.

stof'aanbidding, v. (*materialisme*), min.

stof'bril, m. –brillen (*grote bril* [*v. chauffeurs enz.*] *met ronde glazen, vast aansluitend aan het hoofd als voorbehoedmiddel tegen stof*); **–deeltje,** o. –s (*stofje, atoom*); zie zonnestofje; **–doek,** m. –en (*doek, om er het stof in een kamer mede weg te nemen*); **–doekenmandje,** o. –s (nl. *voor stofdoeken*).

stoffa'ge, v. –s (*de stof, waarvan iets gemaakt is, laken, wol, zijde enz.*; ook: *het stofferen, datgene, waarmee iets gestoffeerd is*): *de kleur der – van haar kledij.* (g = zj).

stoffeer'der, m. –s (*iem., die* [*kamers*] *stoffeert*); **stoffeerderij',** v. –en (*winkel of werkplaats van een stoffeerder*).

Stof'fel, m. –s: oorspr. Christoffel, heidense reus, volgens de legende Christen geworden en later heilig verklaard; fig. onhandig mens, lomperd: *een stoffel v. e. vent.*

stof'felachtig, bn., bw. (*lomp, onhandig*).

stof'felijk, bn., bw. (*bestaande uit stof*): *het – overschot,* lijk; België: *het – voorwerp van een misdrijf,* corpus delicti; fig. *de –e belangen,* materiële; *een – bijv. naamw.,* noemende de stof, b.v. *gouden;* **stof'felijkheid,** v.

stof'feloos, stof'loos, bn. (lit. t. *onstoffelijk, geestelijk*): *de ziel is een – wezen.*

I. stof'fen, stofte, h. gestoft (*pochen, bluffen, snoeven*): *hij stoft op z'n rijkdom.*

II. stof'fen, stofte, h. gestoft (*van stof reinigen, stof afvegen*): *de kamers –.*

III. stof'fen, bn. (*uit een* [*wollen*] *weefsel bestaande*): *– schoenen; – jurkjes.*

stof'fenwinkel, m. –s (*winkel van geweven stoffen; manufactuurwinkel*).

I. stof'fer, m. –s (*gereedschap om te stoffen*);

II. stof'fer, m. –s (*pocher*). [*koop een –.*

stofferen, gestoffeerd (1 *met stof bekleden;* 2 *een kamer van de nodige meubelen, gordijnen enz. voorzien;* 3 schilderk. *het bijwerk op een schilderij brengen;* 4 fig. *er bij verzinnen*): 1 *de familie Vondel kwam aan de kost met het – van hoeden;* 2 *gestoffeerde kamers te huur; met smaak gestoffeerd;* 3 *een weide, gestoffeerd met runderen;* 4 *dit verhaal is met grappen gestoffeerd,* opgesierd.

stof'ferig, stof'fig, bn., bw. (*vol stof*): *wat is het op deze weg –!* **stof'f(er)igheid,** v.

stoffe'ring, v. –en (*het stofferen; datgene, waarmee iets gestoffeerd is; opsmukking, opsiering*): *luchtschommels behoren tot de – van een kermisterrein.*

stof'goud, o. (*korreltjes fijn goud, goudpoeder, voorkomend in rivierzand*); **–hagelen,** het –hagelt, h. gestofhageld (*in zeer fijne hagel neervallen*); **–jas,** v. –jassen (*dunne overjas tegen het stof gedragen in treinen, auto's enz.*); eveneens **–mantel,** m. –s; **–naam,** m. –namen (spraakk. *naam ener stof*): *ijzer, leer zijn –namen;* **–nest,** o. –en (*plaats, hoek, voorwerp, waar zich veel stof verzamelt*): *die draperieën zijn echte –en;* **–regen,** m. –s (*fijne regen, motregen*); **–regenen,** stofregende, h. gestofregend (*fijntjes regenen*); **–thee,** v. (eig. *stof v. thee, fijne theedeeltjes*); **–wisseling,** v. (*omzetting van voedingsstoffen in samenstellende bestanddelen v. h. lichaam, waarbij energie wordt vrijgemaakt*); **–wolk,** v. –en (*massa opgejaagd stof*); **–zuigen,** inz. als infin.; **–zuiger,** m. –s (*electrisch toestel om het stof op te zuigen*).

stoïcijn', m. –en (van stoa: *leerling v. Zeno, ± 300 v. Chr.; onverstoorbaar, gelijkmoedig, onaandoenlijk man*); volgens Zeno is zielsrust het hoogste goed en heeft men onverschillig te zijn voor geluk en ongeluk.

stoïcijns', bn., bw. (*als een, van een stoïcijn: onverstoorbaar-gelijkmoedig; betrekking hebbende op de leer der stoïcijnen*): *–e gelatenheid, –e berusting; de –e leer; – denken.*

stoïcis'me, o. (*de leer der stoïcijnen; kalme berusting of onverschilligheid*).

stok 1 m. stokken (1 *cilindervormig stuk hout* tot verschillende doeleinden gebruikt; bij verg. *lang Frans brood;* 2 plantk. inz. in samenst.: *dunne houten stam van verschillende gewassen;* 3 *afkorting van kippenstok, roest;* 4 *de blok met gaten, waarin misdadigers met de benen gesloten werden; de gevangenis zelf;* 5 kaartspel: *aantal kaarten, dat na het rondgeven overblijft; talon; koopkaarten;* 6 *bijenkorf;* 7 *stokregel,* vero.): 1 degen-, helm-, laad-, maat-, polsstok enz.; *met zijn – sloeg hij de bloemen af; de – van een bezem, vlag,* steel; zegsw. *van zijn –je vallen,* flauw vallen; *een –je voor iets steken,* het beletten; *het met iem. aan de – hebben,* ruzie; zie ook: gekheid, hond; *Franse stokken en kleinere broodjes;* 2 *rozen–; wijn–;* 3 *met de kippen op – gaan,* zeer vroeg naar bed; 4 *in de – zetten;* 5 *de – kaarten;* 6 *een bijen– à 5 gld.*; zie stokken **I** 1; 7 *de – van een gedicht;* **2** versterkend voorvoegsel (*7.*-N. **stok'ke**) b.v. *–blind, –doof.*

stok'aas, o.; zie oeveraas.

stok'bewaarder, m. –s (eig. *bewaarder van de stok,* in bet. 4; *cipier der gevangenis*); zie Hand. 16 : 23, 27 en 36; vero.

stok'blind, bn. (*stekeblind, totaal blind*).

stok'doof, bn. (*volslagen doof, niets kunnende horen*): *een –dove vrouw.*

sto'kebrand, m. en v. –en (*twiststoker*).
sto'kebranden, o. (*twiststoken*): *ben je weer aan 't –?* onrust stoken.
sto'ken, stookte, h. gestookt (1 *vuur aanleggen; vuur aanhouden; verbranden om een lokaal te verwarmen, drijfkracht voor machines te ontwikkelen;* 2 *stokende bereiden; branden, distilleren;* 3 *zuiveren*): 1 *stook je al? hout –, turf –, een kachel –*; zegsw. (*het vuurtje van de*) *twist –; hij doet niets dan –;* 2 *likeur –;* 3 *met een tandenstoker de tanden –.*
sto'ker, m. –s (1 *iem., die stookt,* inz. *arbeider in een stokerij, machinestoker op een schip, trein enz.*; 2 *brander, distilleerder;* 3 *opruier*): 1 *twee zwarte –s;* 2 *de belangen der –s;* 3 *de –s tegen het ministerie.*
stokerij', v. –en (*plaats, waar door stoken dranken worden bereid;* ook: *het stoken*): inz. in samenst. *likeur–.*
stok'geweer, o. –geweren (*geweer, uiterlijk op een stok gelijkend*); verg. degenstok.
I. stok'ken, stokte, h. gestokt (1 van bijen: *in stokken,* bet. 6 *houden;* 2 *langs stokken doen groeien*): 1 *bijen –;* 2 *bonen –.*
II. stok'ken, stokte, i. gestokt (*blijven steken*): *in e. rede blijven –; mijn adem stokt.*
stok'kerig, stok'kig, bn., bw. (1 *houterig;* 2 *stijf, stram;* fig. *stijf, onhandig, houterig*): 1 *–e ramenassen;* 2 *een –e oude juffrouw.*
stok'kerigheid, v.: *de – der rammenassen.*
stok'oud, bn. (*hoogbejaard*): *de –e Vondel.*
stok'paard, o. –en (*kinderspeeltuig: stok met een paardenkopje er aan, waarop de kinderen „rijden"*): fig. *politiek is zijn –(je),* lievelingsonderwerp, -bezigheid; *hij zit op* (of: *berijdt*) *zijn –(je),* spreekt over zijn geliefd onderwerp.
stok'regel, m. –s (*keerrijm, referein*).
stok'roos, v. –rozen (*malveachtige sierplant met lange, stokachtige stam en purperen of bijna zwarte, lichtrode, witte of gele bloemen, uit Klein-Azië afkomstig*; Lat. althaea rosea).
stok'slag, m. –slagen (*slag met een stok*).
stok'stijf, bn., bw. (*erg stijf*): *de veteraan stond in stokstijve houding; een oude dame stond – voor haar stoel;* zegsw. *iets – volhouden,* hardnekkig, altijd door.
stok'stil, bn. (*doodstil*): *de ezel stond –.*
stok'verf, v. (volkst. *stopverf*).
stok'vis (*op of aan een stok zeer hard gedroogde kabeljauw, leng*) **1** (voorwerpsn.), m. –vissen; **2** (stofn.) v.
stok'voering, v. (*de wijze, waarop de bespeler v. e. strijkinstrument de strijkstok voert*).
sto'la, v. stola's; zie stool.
Stolks, bn.: *–e kaas,* uit Stolwijk (Z.-H.).
stol'len, stolde, i. gestold (*het overgaan van vloeistoffen of vetten in vaste toestand, stremmen*): *gestold bloed, gestolde boter;* zegsw. *het bloed stolde mij in de aderen,* mijn hart stond stil (van schrik).
stolp, v. –en (*glazen klok tot overdekking;* ook: *glazen deksel bij een fles met wijde hals*): *zet de – over de pendule;* zie stulp.
stolp'kraag, m. –kragen (*hoge Sp. kraag van dames en edellieden in de 17de eeuw*).
stom, bn.; stommer, –st (1 *sprakeloos; niet kunnende spreken voor altijd, voor korte tijd;* 2 *dom;* 3 *deerniswaardig*): 1 *die man is –;* fig. *in stomme verbazing,* zo verbaasd, dat men er sprakeloos van is; 2 *een stomme fout; een fout in het Nederlands is dubbel –;* 3 *dat stomme dier;* nog: spraakk. *een stomme letter,* b.v. de h in *thee; een stomme rol,* als figurant; *een stomme film,* geen geluidsfilm.
sto'ma, v. (Ned.) stoma's; (Gr.) sto'mata (Gr. *mond*; plantk. inz. in het mv. *de huidmondjes der planten, waardoor gaswisseling en verdamping plaatshebben*).
stom'dronken, bn. (*smoordronken*).
sto'men, stoomde, h. (1, 2, 5), i. (3, 4) gestoomd (1 *door middel van waterdamp gaar maken;* 2 *door middel van stoomkracht in een stoomboot, spoortrein, stoomtram* [a]) *vervoeren,* [b]) *vervoerd worden;* 3 *haasten;* 4 *walmen*): 1 *rijst –, zalm –;* 2 [a]) *de machinist stoomde ons de haven binnen;* [b]) *ik ben even naar 4'dam gestoomd;* 3 *waar stoom jij naar toe,* hoe loop jij zo snel? 4 *de lamp stoomt.*
sto'mend, bn. (handelsterm: *nog op zee zich bevindend*): *– 11500 ratten.*
sto'mer, m. –s (*stoomboot*).
stom'heid, v., in de tweede bet. –heden (*het stom zijn;* fig. *stomme fout, stommiteit*).
stom'me, m. en v. –n (*iem., die stom is*).
stommeknecht', m. –s (*hoektafel, lat- of richeltafel; stander*).
stom'melen, stommelde, h. (1), i. (2) gestommeld (1 *dof gedruis maken;* 2 *al stommelend lopen*): 1 *wie stommelt daarboven zo?* 2 *Grootje kwam naar beneden –.*
I. stom'meling, v. (Z.-N. *dof gedruis; geharrewar*).
II. stom'meling, m. en v. –en (min. *domoor, botterik*); vr. ook **–e,** –n.
stom'melings, bw. (Z.-N. *zonder te spreken;* Z.-N. *geniepig*).
stom'merik, m. –en (*lomperd, domoor*).
stom'migheid, v. stommigheden (*domheid, lompheid, stomheid*): *wat een –!*
stommiteit', v. –en (1 *het stom, dom zijn;* 2 *uiting van stommiteit: dom gezegde, domme spreekfout enz.*): 1 *de – van den jongen;* 2 *wat een – debiteer je daar!*
I. stomp, m. –en (*vuiststoot, duw*): *iem. een – geven;* etym. = – **II.**
II. stomp 1 v. –en (*kort, dik, afgeknot deel;* Z.-N. *gestampte aardappelen*); zie stompje; **2** bn., bw. (*het tegengest.* van *spits,* van *scherp*): *een –e toren, een –e neus; een – mes,* zonder punt; *een –e hoek,* groter dan 90°; zegsw. *zijn tanden op iets – bijten,* vergeefse moeite op iets doen; fig. *z. – denken,* suf.
stom'pen, stompte, h. gestompt (*stompen geven,* inz. *met vuist of elleboog stoten*): *iemand in de zij –; stoten en –.*
stomp'hoekig, bn. (*met stompe hoek*).
stomp'je, o. –s (*eindje kaars, kort pijpje, klein worstje;* Z.-N. *eindje sigaar*).
stomp'neus 1 m. –neuzen (*een stompe neus*); **2** m. en v. –neuzen (*iem. met een –*).
stompzin'nig, bn., bw. (*stomp of bot van zinnen, erg dom*); zie idioot; verg. scherpzinnig; **stompzin'nigheid,** v.
stond, m. –en (*tijdstip; uur*): *op die –;* ook: **ston'de,** v. –n: *te dezer –; v. – aan,* v. nu af.
stone, o. –s (Eng. *steen; handelsgewicht van 14, soms 8 pond*).
stoof, v. stoven (1 *voetwarmer met of zonder test;* 2 Z.-N. *kachel, oven*): 1 *een koperen –,* stoof met koperen voetplaat aan weerskanten; 2 *achter de –* (of: *stove*) *zitten,* in deze bet. in Z.-N. ook in samenst.
stoof'appel, m. –s (*appel, geschikt om gestoofd te worden, gestoofde appel*).
stoof'buis, v. –buizen; **–haak,** m. –haken;

–hout, o.; **–peer,** v. –peren; **–pot,** m. –potten; **–smid,** m. –smeden.

stook'gat, o. –gaten (*opening in een kachel enz. voor de brandstoffen*); **–kas,** v. –kassen (*verwarmde broeikas*): *vroege aardbeien worden in de – geteeld*; **–olie,** v. –oliën (*olie, waarmee machines gestookt worden*): *verbruik van –*; **–plaats,** v. –en (*haard; plaats, ingericht voor kachel of haard*).

stool, v. stolen (Gr.-Lat. stola = lang opperkleed: R.-K. *lange, smalle bandstrook, over de schouders en om de hals [gekruist] gedragen, deel v. h. priesterlijk parament*).

stoom, m. (1 *door verhitting v. water verkregen damp,* inz. *die gebruikt wordt als beweegkracht*; 2 *walm ener lamp*): 1 *een machine door – gedreven*; zegsw. *dat gaat met –*, zeer snel; 2 *de – der lamp maakte alles zwart.*

stoom'baggermolen, m. –s (*baggermolen, door stoom gedreven*); **–barkas,** v. –barkassen (*barkas, door stoom gedreven*); **–boot,** v. –boten (*vaartuig, door stoom gedreven*): de eerste – voer op de Hudson in 1807; in Europa werd de eerste – in Engeland in 1812 in dienst gesteld, in ons land in 1823; **–bootdienst,** m. –en (*geregelde vaart tussen twee steden door een stoomboot*); **–bootmaatschappij,** v. –en (*maatschappij, die in de stoomvaartdienst voorziet*); **–bootrederij,** v. –en (*maatschappij, die stoomboten in de vaart brengt*); **–brandspuit,** v. –en (*door stoom werkende brandspuit*); **–cilinder,** m. –s (*zuiver uitgeboorde cilinder van de zuiger ener stoommachine*).

stoom'fabriek, v. –en (*fabriek, waarin de machines door stoom gedreven worden*); **–fiets,** v. –en (*motorrijwiel*), vero.; **–fluit,** v. –en (*seinfluit van een locomotief, tram, stoomboot enz.*); **–gemaal,** o. –gemalen (*gemaal* bet. **III** 2, *door stoom gedreven*); **–hamer,** m. –s (*hamer, door stoom gedreven: reusachtig blok staal, dat door stoomkracht wordt opgeheven en dat van een hoogte op het gloeiend ijzer valt*); **–hei,** v. –en (*heitoestel, door stoom gedreven*); **–jacht,** o. –en (*jacht, door stoom gedreven*); **–katoenspinnerij,** v. –en (*katoenspinnerij, waarin een stoommachine de spinmachines drijft*); **–ketel,** m. –s (*ketelinrichting, waarin water in stoom wordt omgezet*): *liggende –s*; **–kraan,** v. –kranen (*kraan, waardoor de stoom afgesloten kan worden*; *kraan, heftoestel, door stoom werkende*); **–kracht,** v. (*kracht van de stoom als beweegkracht*); **–lier,** v. –en (*lier, door stoom bewogen*); **–machine,** v. –s (*machine, door middel v. stoom in werking gebracht*); **–molen,** m. –s (*molen, door stoom gedreven*); **–oliemolen,** m. –s; **–pers,** v. –en; **–pijp,** v. –en (*pijp als geleider van de stoom*).

stoom'ploeg, m. –en (*ploeg, door stoom gedreven*); eveneens **–pomp,** v. –en; **–pont,** v. –en; **–rijstpellerij,** v. –en (*rijstpellerij, waarin de machines door stoomkracht gedreven worden*); **–scheepvaart,** o. (*vaart door stoomschepen*); **–schip,** o. –schepen (*stoomvaartuig*); **–schuif,** v. –schuiven (*klep of schuif, die de toevoer van stoom regelt, de stoom beurtelings boven en onder de zuiger inlaat*); **–sleper,** m. –s (*sleepstoomboot*); **–tram,** v. –s (*tram, waarvan de locomotief door stoom wordt gedreven*); **–trawler,** m. –s (*trawler, door stoom gedreven*); **–vaartlijn,** v. –en; **–vaartmaatschappij,** v. –en; **–vaartuig,** o. –en (*vaartuig, door stoom gedreven*); **–vermogen,** o. (*stoomkracht*); **–wals,** v. –en (*pletrol, door stoom in beweging gebracht*): *een – om grintwegen te harden*; **–werktuig,** o. –en (*stoommachine*); **–wet,** v. (*wet tot regeling van het rijkstoezicht op stoommachines* inz. *stoomketels*); **–wezen,** o. (*al, wat met stoomwerktuigen in verband staat*); **–zaag,** v. –zagen (*zaag, door stoom gedreven*): *stoomzagen en electrische zagen.*

stoop, v. stopen (*vochtmaat van 2,5 l*).

stoor'loos, sto'reloos, bn., bw. (*rustig*): *– in het bezit van zijn erfgoed levende.*

stoor'nis, v. stoornissen (*hinder, beletsel*): *– der openbare rust*, verstoring; *stoornissen in de loop der treinen*, onregelmatigheden.

stoot, m. stoten (1 *duw, stomp, schok*; 2 *kortdurend geluid*): 1 *de – van de keu tegen de bal*; *een – met de horens, met de elleboog*; fig. *ergens de – aan geven*, iets aan de gang helpen, oorzaak zijn, dat iets tot stand komt; zegsw. *hij nam de stad zonder slag of –*, zonder de minste weerstand te ontmoeten; *hij kon die – niet doorstaan*, dat verlies, die aanval, die ziekte; 2 *een – op de hoorn enz.*; zie stootje.

stoot'b(l)ok, o. –b(l)okken (*getimmerte van paalwerk, met zand of aarde gevuld, aan het eind v. e. spoorbaan, om een niet voldoend geremde trein tegen te houden*); **–bord,** o. –en (*een der rechtopstaande planken, waartegen de trede van een trap rust, en waartegen de voet kan stoten*); **–degen,** m. –s (*schermdegen*).

stoot'je, o. –s (*kleine stoot*; inz. fig. *lichte aanval van een ziekte*): *een – en de lamp viel*; *tegen een – kunnen*, wel wat verdragen kunnen.

stoot'kant, m. –en (*omgeboorde onderrand van een lange vrouwenrok*); **–kar,** v. –karren; verg. handkar; **–kussen,** o. –s (*buffer*).

stoots, bn.; stootser, meest – (*stotig*): *die bok is –*; **stoots'heid,** v. (*lust, om [met horens] te stoten*; fig. *vechtlust*).

stoot'vis, m. –vissen (*donderaal*).

I. stop, v. stoppen (in het alg. *iets, dat dient om een opening af te sluiten* inz. 1 *prop, kurk*; 2 *dichting van een weefsel of breiwerk*): 1 *een glazen –*, op een fles of karaf; 2 *een – in een servet leggen*, een gat er in dichten.

II. stop! (*staak! stil!*) **1** tw.: *–! –! schreeuwde ik*; **2** o.: *een plotseling –.*

stop'boei, v. –en (*cilindervormige boei, waaraan schepen op stroom vastliggen*); **–contact,** o. –en (*inrichting, waardoor men toestellen [lampen enz.] op een electrische installatie kan aansluiten*); **–doek,** m. –en (*doek, waarop een meisje leert stoppen*); **–fles,** v. –flessen (*fles met glazen stop*); **–garen,** o. (soorten) –s (*garen om mee te stoppen*); **–horloge,** o. –s; **–lap,** m. –lappen (*stopdoek*; fig. ong.: *aanvulling b.v. van een vers door een nietszeggend woord*): *de stoplappen in middeleeuwse romans*; **–licht,** o. –en (*lichtsein, aangevend dat een voertuig moet of wil stoppen*); **–lijn,** v. –en (*lijn, waarachter het verkeer op een teken v. d. verkeersagent of andere seinen moet stoppen*); **–mes,** o. –messen (*mes om stopverf in een gleuf of spijkergat te stoppen, of om er gaten mee te dichten*); **–naald,** v. –en (*grote naald, om kousen te stoppen*).

stop'pel, m. –en, –s, stoppeltje (*halmoverblijfsel na het maaien*): *de –s der halmen*; fig. *zijn wang is vol –s*, korte, dikke baardhaartjes.

stop'pelakker, m. –s (*stoppelland*); –**baard,** m. –en (*korte, stekelige baard*).
stop'pelbloot, bn. (*hebbende of tonende enkel de stoppels na de graanoogst*): *de kopen der akkers zijn te aanvaarden – na de oogst v. 1937.*
stop'pelig, bn. (*met of vol stoppels*): *een –e roggeakker; een –e baard.*
stop'pelklaver, v. (*vroeg gezaaide klaver, die na de oogst opgroeit*).
stop'pelland, o. –en (*afgezicht graanveld, nog met de stoppels der halmen bezet*); ook: –**veld,** o. –en; –**weide,** v.; z. klauwengang.
I. stop'pen, stopte, h. gestopt (1 *een gat of opening vullen, dichtmaken*; 2 *iets in iets duwen en dit vullen*; 3 *iets in zijn beweging tegengaan; ontlasting verhinderen*; 4 *omkopen*): 1 *een gat in een jas –; iem. de mond –*, snoeren; *een pijp –*, met tabak vullen; *kousen –*, de verbroken draden weer herstellen door nieuwe inlegdraden; Z.-N. ook *gestopt worden* b.v. *die kousen – niet gemakkelijk*; 2 *een prop in de opening –*; fig. *geld in de hand(en) –*, iem. trachten om te kopen; 3 *rijst stopt; –de middelen*; 4 *iem. –*; – **I** is etym. = – **II.**
II. stop'pen, stopte, h. gestopt (*stilhouden, stilstaan*): *de trein zal –; een auto doen –.*
stop'plaats, v. –en (*plaats, waar treinen, trams* [inz. *op verzoek*] *stoppen*): *de volgende halten en –en zijn opengesteld.*
stop'sel, o. –s, –en (Z.-N. *kurk* inz. **2, 1**).
stop'trein, m. –en (thans: *officiële naam voor boemeltrein*).
stop'verf, v. (*verversdeeg: krijtwit en lijnolie, gebruikt om gaatjes in houtwerk te dichten*); –**was,** o. (*entwas*); –**werk,** o. (*hetgeen gestopt is; datgene waarmee men stopt* inz. *werk, om mee te breeuwen*).
stop'woord, o. –en (*geliefkoosde zegswijze; stoplap*): *tijd genoeg, is zijn –.*
stop'zetten 1 zette –, h. stopgezet (*doen stilstaan*): *een stoommachine –; het bedrijf der gasfabrieken –*; fig. *de onderhandelingen –*; **2** o.: *het – van het verkeer.*
stop'zijde, v. (*zijden garen om te stoppen*).
sto'rax, v. (Gr. styrax: *harssoort van verschillende bomen o. a. van liquidambar*).
I. sto're, v. –s (Fr. *rolgordijn; ophaalgordijn; buitenzonnescherm*).
II. store, v. –s (Eng. *voorraad; magazijn*; ook: *winkel*).
sto'reloos, bn., bw.; zie stoorloos.
sto'ren, stoorde, h. gestoord (*belemmeren, hinderen; verontrusten; verstoren*; Z.-N. *vergrammen*): *iem. in zijn slaap –, de rust van iem. –, iem. in zijn werk –; een godsdienstoefening –; zich –*, [a]) zich bekreunen om, om iets geven: *hij stoort zich aan niets, aan niemand*; [b]) Z.-N. *zich –*, zich boos maken.
sto'rend, bn., bw. (*hinderlijk*): *dat –e hoesten onder de preek; –e drukfouten.*
sto'ring, v. –en: – *in het verkeer; radio–.*
stork, m. –en (*ooievaar, eiber*); gew.
storm, m. –en, stormpje (1 *zeer hevige wind*; 2 *grote wederwaardigheden*; 3 *grote opwinding; hevige drift*; 4 krijgsw. *algemene en geweldige aanval*): 1 *de – steekt op; een vliegende –*; zegsw. *een – in een glas water*, een hevige twist, opschudding, die weinig betekent; 2 fig. *de –en des levens*; 3 *een – van verontwaardiging; de – der hartstochten; een – bezweren, afwenden*, een dreigend en verpletterend ongeluk; 4 *de – afslaan.*
storm'achtig, bn., bw. (*als in, door, van een storm; buiig, onstuimig*): *een –e November*; fig. *'t ging er – toe*, wild, onstuimig; *iem. – toejuichen*; –**bal,** m. –ballen (*zwarte bal, gehesen aan het havenhoofd bij dreigende storm*): *wees op uw hoede, de – blijft in top*; –**band,** m. –en (mil. *kettingband aan een helm of sjako* [*die bij het stormlopen om de kin gedaan wordt*]).
storm'egge, v. –n (gesch. *toestel met ijzeren naar buiten staande scherpe pinnen* voor de kasteelbrug, in een sponning op en neer gaand): *de brug valt, en de – gaat omhoog.*
stor'men, stormde, h. (1, 3), i. (2, 3) gestormd (1 *hard waaien*; 2 *snel voorwaarts lopen*; 3 *met vijandige bedoelingen, voorwaarts lopen*): 1 *het stormde vreselijk*; Z.-N. *het zal er –*, warm toegaan; 2 fig. *allen stormden op hem los*, kwamen met drukte op hem toe; 3 mil. *de krijgers stormden vooruit.*
stor'menderhand, bw. (mil. *door bestorming, met storm*): *een vesting – innemen.*
storm'hoek, m. –en (*punt*, inz. *kaap, waar 't vaak stormt*); ook, storm'kaap.
stor'mig, bn. (*stormachtig*).
storm'klok, v. –klokken (*alarmklok*).
storm'kolonne, v. –n, –s (*afdeling soldaten, die stormloopt*); zie stormtroepen.
storm'ladder, v. –s (*ladder, om een vestingmuur te beklimmen*); –**loop,** m. (*het stormlopen*): *tot de – overgaan*; –**lopen,** men liep –, h. stormgelopen (*met geweld een vijandelijke sterkte aanvallen*): *op een vesting –; het liep storm*, het was zeer druk; –**meeuw,** v. –en (*kleine zeemeeuw aan onze Noordzeekust*; Lat. larus c. canus); –**ram,** m. –rammen (gesch. *balk met ijzeren horens, hangende in kettingen*); –**rijp,** bn. (*door beschieting zó geteisterd, dat men met kans op slagen kan stormlopen*); germ.; –**schade,** v. (*schade, door de storm aangericht aan bossen, huizen, duinen, dijken enz.*); –**sein,** o. –en (*sein voor de schipperij, dat storm ophanden is*); –**troepen,** v. mv. (*troepenafdeling met bijzondere uitrusting voor de stormaanval*); –**vis,** m. –vissen; zie butskop; –**vloed,** m. –en (*hoog water, door de storm* [*op onze kusten uit het N.W. of Z.W.*] *veroorzaakt*); –**vogel,** m. –s; zie albatros; de Noordse – (Lat. fulmaris g. glaciolis) komt soms aan onze kusten; –**weder,** –**weer,** o. (*luchtgesteldheid, waarbij het stormt*); –**wind,** m. –en (*zeer hevige wind*).
storneren, gestorneerd (It. stornare = terugwenden; boekh.: *een feil verbeteren, door een tegenpost aan de credit- of debetzijde*).
stor'no, v. storno's (It. boekhouden: *verbetering ener feil*); –**post,** m. –en.
stort 1 v. –en (1 *massa, vooral water*; 2 *stortplaats v. zand, grind enz.*): 1 *met een grote – water sloeg de zee over de verschansing*; 2 *naar de – brengen*; **2** o. (*tot bladen uitgeslagen ijzer*): *een kachel van –.*
stort'bad, o. –baden (*bad van neerstralend, neerstortend water; het toestel; douche*): *–baden gebruiken, nemen*; –**beek,** v. –beken (*beek, wier water van een grote hoogte neerstort*); –**bier,** o. (Z.-N. *lekbier*); –**bui,** v. –en (*hevige plasregen*).
stor'tebed, o. –bedden (*voorziening tegen uitspoeling van de bodem aan de buitenzij van een sluiswerk of andere waterwerken*): een – bestaat uit vlecht- of tuinwerk, voorzien van een steenbezetting.
I. stor'ten, stortte, h. (bet. 2, 3), i. (bet. 1) gestort (1 [*plotseling en met geweld*] *vallen;*

2 *doen vallen* [*plotseling en met geweld*]; 3 *betalen*): 1 *van een hoogte* –; *het water stortte naar beneden*; 2 *water op de vloer* –; *tranen* –, schreien; *bloed* –, vergieten; fig. *iem. in 't ongeluk* –, te gronde richten; *zich in een afgrond* –, werpen; 3 *geld* –, d. i. afdragen.
II. stor'ten, bn. (*van stort* **2**).
Stor't(h)ing, o. (Noorwegen: *volksvertegenwoordiging*: *Eerste en Tweede Kamer*).
stort'huis, o. –huizen (*loods, als tijdelijke bergplaats van vuil*).
stor'ting, v. –en (*het storten*): – *van bloed, v. gelden*; **–sbewijs,** o. –bewijzen (*bewijs, dat een zekere hoeveelheid geld gestort is*).
stort'kar, v. –karren (*tuimelkar*; *kar, die men achterover kan wippen*): *bij een – wordt de karbak door een boom vastgezet; men trekt de boom weg en laat de bak achteroverwippen.*
stort'koker. m. –s (*koker, waardoor het vuil enz. gestort wordt*); **–mast,** m. –en (*stellage, waardoor men beton ter bestemder plaatse kan deponeren*): *60 m hoge –en*; **–plaats,** v. –en (*stort* **1** 2).
stort'regen, m. –s (*zware regen, slag-, plasregen*); **–regenen,** het –regende, h. gestortregend (*plasregenen*); **–steen,** v. (*stukken natuursteen voor stortwerk*); **–vloed,** m. –en (*ondiepe, maar hevige stroom*; *hevige vloed*; fig. *grote menigte*): *de Noormannen vielen als een – in Engeland*; *een – van scheldwoorden*; **–werk,** o. –en (*steenbezetting, bestaande uit een massa opeengestorte steenblokken*); **–zee,** v. –zeeën (*hoge golf, die over een schip heen slaat, breekt en er op neervalt*).
sto'ten, stiet (stootte), h. (1, 2, 4), i. (3) gestoten (1 *een stoot geven*; 2 *door stoten te geven in een toestand brengen, zoals een bepaling aangeeft*; 3 *tegen iets botsen*; *horten*; 4 fig. *hinderen*): 1 *ik stootte tegen de tafel*; *iem. met de elleboog* –; *iem. telkens* –, raken, hinderen; *een stotende kar*, schokkend; *de vijand stiet het hoofd voor Alkmaar*, moest terugdeinzen; 2 *iets fijn* –, stampen; *in een afgrond* –; *de lamp van de tafel* –; zegsw. *iem. van de troon* –, (met geweld) onttronen; Z.-N. *met de glazen* –, klinken; 3 *op den vijand* –, ontmoeten; 4 *dat stoot mij.*
sto'tend, bn. (*hinderlijk*): *een – woord, antwoord*, ergernis verwekkend.
sto'ter, m. –s (*oude munt, 12½ cent*).
sto'terig, bn., bw. (*een weinig stotend of hakkelend, haperend*): *hij leest* –; *–e taal.*
sto'tig, bn., bw. (*geneigd om* [*met de horens*] *te stoten*; fig. *bokkig, lichtgeraakt*).
stot'teraar, m. –s (*iem., die stottert*): *Kees, de* –; **stot'teraarster,** v. –s.
stot'teren, stotterde, h. gestotterd (*spraakgebrek, nl. gebrekkige articulatie van een of meer klanken, waardoor het vlotte spreken belemmerd wordt*): *als hij kwaad is, stottert hij.*
I. stout, o. (Eng. eig. stevig, zwaar = stout **II:** *krachtig, donker Eng. bier*).
II. stout, bn., bw. (1 *stoutmoedig*; *onversaagd*; *vermetel* maar minder ong.; 2 *ondeugend*): 1 *een – waagstuk*; *Karel de Stoute*, 1467–'77; *dat overtreft de –ste verwachtingen*, vermetel; *hij spreekt –*, overmoedig; 2 *e.– kind*, niet zoet.
stou'terd, m. –s (*stout kind*); ook, stou'terik.
stout'heid, stou'tigheid, v. –heden (*het stout zijn* in beide bet.; *uiting van stoutheid*).
stoutmoe'dig, bn., bw. (*dapper, onverschrokken*): *de Hollanders zijn –e zeevaarders*; – *optreden*; **stoutmoe'digheid,** v.
stouwa'ge, v. (*het stouwen*). (g = zj).
stou'wen, stouwde, h. gestouwd (scheepst. *vaststuwen*; *goederen in het ruim bergen, pakken*): *het pakgoed* –, in het ruim stuwen; fig. *die kan heel wat* –, verdragen, eten of drinken; **stou'wer,** m. –s; zie stuwen.
sto'ven, stoofde, h. (1), i. (2) gestoofd (*met matige warmte in een gesloten pot of ketel en langzaam gaar*, 1 *laten worden*, 2 *worden*): 1 *gestoofde vis*; 2 *de vis stooft*; fig. inz. Z.-N. *de dieren lagen te – in de warmte.*
sto'vengeld, o. –en (*in een kerk, huurgeld voor een stoof*); **–hok,** o. –hokken (*bewaarplaats van stoven*); **–zetster,** v. –s (*vrouw, met het zetten der stoven, de zorg er voor belast*).
straal 1 m. stralen, straaltje (1 vero. *pijl, flits*; 2 Z.-N. *angel*; 3 *uitschietende lichtbundel*; *smalle stroom v. e. vloeistof* inz. *door een nauwe opening gedreven*; 4 meetk. *halve middellijn van een cirkel*): 1 *een strale doorboorde sijn herte*; zie bliksem-, licht-, zonnestraal; fig. *een – van hoop*, flikkering; 2 *de – van een bij, een wesp*; 3 zie water–; *een – bloed spoot uit de wonde*; 4 *de – van een cirkel*; **2** bw.: *– dronken*, erg; *fietsen – tegen de wind in*, recht; *iem. – negeren*, totaal.
straal'brekend, bn.: *het – vermogen van water*, om nl. de lichtstralen te buigen.
straal'breking, v. –en (nat. *het breken der lichtstralen, die van een dichtere in een minder dichte middelstof overgaan of omgekeerd*); **–bundel,** m. –s (*bundel lichtstralen*); **–dier,** o. –en (in het mv. *éencellige diertjes, waarvan 't lichaam bestaat uit een centraal kapsel en een kiezelskelet*, Lat. radiolaria; ook: *dier van een straalsgewijze bouw* b.v. *kwal, poliep*); **–kapel,** v.; zie transkapel.
straals'gewijze, –wijs, bw. (*in de vorm v. e. straal, van stralen*): *het bloed liep – uit de wonde*; ook, –gewij'ze, –gewijs'.
straat, v. straten (1 *geplaveide weg tussen twee rijen huizen in stad of dorp*; *de twee rijen huizen*; *de bewoners*; 2 *zeeëngte*): 1 *langs de – lopen, slenteren*; *iem. op – zetten*, uit zijn dienst ontslaan, uit zijn huis zetten; *op – zitten* (of: *staan*), geen onderdak, bestaan hebben; Z.-N. *zo oud als de* –, zeer oud; Z.-N. *de – meten*, dronken over de straat zwijmelen; 2 *de Straat van Messina.*
straat'arm, bn. (*erg arm*); **–belasting,** v. (*straatgeld*); **–betoging,** v. –en; **–brak,** m., v. –brakken (Z.-N. *straatloper, -loopster*); **–deun,** m. –en (*straatliedje*); **–geld,** o. –en (*stadsbelasting voor het onderhoud van straat of stoep*); **–jesvolk,** o. (Z.-N. *rapalje*); **–jeugd,** v. (*de straatjongens*); **–jongen,** m. –s (*ondeugende jongen, vlegel, die* inz. *op straat kattekwaad uithaalt*); **–kapoen,** m. –en (Z.-N. *straatslijper*); **–kei,** v. –en (*behakte kei* [*van natuursteen*] *voor bestrating*); **–klinker,** m. –s (*harde klinker voor bestrating*); **–kreet,** m. –kreten (*kreet, geroep op straat*): *Amsterdamse –kreten*; **–lantaren, –lantaarn,** v. –s (*lantaren voor het verlichten der straat*): de – van J. v. d. Heyden te A'dam (1672); **–muzikant,** m. –en (*muzikant, die muziek op straat maakt en dan centen er voor ophaalt*); **–nimf,** v. –en (*meisje v. d. straat, licht van zeden*), ook: **–madelief,** v. –madelieven; **–remedie,** v. –s (Z.-N. *volksgeneesmiddel*); **–rover,** m. –s (*iem., die op straat roof pleegt*); **–schender,** m. –s (*iem., die straatschenderij pleegt*);

–schenderij, v. –en (*ongepaste daden of ondeugende streken op straat*; rechtst. *het op of aan de openbare weg tegen personen of goederen plegen van baldadigheid, waardoor gevaar of nadeel kan worden teweeggebracht*); **–slijper,** m. –s (*leegloper op straat*); **–steen,** m. –stenen (*steen, waarmee men de straat plaveit*); **–taal,** v. (*ruwe, onbehoorlijke taal*); **–toneel,** o. –tonelen (*een typisch, de aandacht trekkend voorval of schouwspel op straat*); **–type,** o. –n (*persoon, die als type langs en op de straat wordt gezien*); **–weg,** m. –wegen (*met klinkers of keien verharde weg*).

Stra'bo, m. Gr. geograaf, geb. 66 v. C.

stradiva'rius, v. stradivariussen (*viool, naar den vervaardiger, Antonio Stradivari, te Cremona*, 1644–1737); verg. amati.

I. straf, straf'fe, v. straffen (*leed, iem. aangedaan ter uitboeting v. e. overtreding*): *iem. een – opleggen; – verdienen, een – ondergaan; op – van*, bedreigd met de straf van; *tot mijn –*, spijt. verdriet; *vervangende –*; zie dood-, gesel-, hoofdstraf enz.

II. straf, bn., bw.; straffer, –st (1 *streng, scherp; strak*; 2 Z.-N. *sterk*): 1 *spreken op straffe toon; een straffe blik; de teugels – aanhalen*; 2 Z.-N. *een straffe kerel*.

straf'baar, bn.; strafbaarder, –st (*straf verdienend*): *– bij de wet*.

straf'baarheid, v.; **–bepaling,** v. –en (*wettelijke bepaling van de straf voor een overtreding*); **–exerceren,** o. (*exerceren voor straf*).

straf'feloos, bn., bw. (*zonder straf*): *iets – doen*, ongestraft; **straffeloos'heid,** v.

straf'fen, strafte, h. gestraft (*straf opleggen, doen ondergaan*): *– met den koorde*, ophangen; *– met den zwaarde*, onthoofden; *– met een boete*, geldboete; *– met hechtenis*.

straf'gevangenis, v. –gevangenissen (*gevangenis, waarin men tot straf wordt opgesloten*).

straf'heid, v.: *met – iets aanpakken*.

straf'kolonie, v. –s (*eiland, gewest, waarheen misdadigers gebracht worden, om hen onschadelijk te maken en zo mogelijk door de nieuwe omgeving van aard te doen veranderen*); **–middelen,** o. mv. (*straffen*); **–oefening,** v. –en (*uitvoering v. e. straf; executie*); **–plaats,** v. –en (*plaats, waar een straf voltrokken wordt b.v. gevangenis of schavot*); **–port,** o. (*port, te betalen wegens onvoldoend frankeren*); **–recht,** o. (*deel van het publiekrecht, waarin wordt bepaald, wie, wanneer en hoe zal gestraft worden*); **–rech'telijk,** bn., bw. (*tot het strafrecht behorende*); zie crimineel; **–rechter,** m. –s (*rechter, wien de uitoefening van het strafrecht is opgedragen, die straf moet opleggen; rechter, die volgens het strafrecht vonnist*); **–schop,** m. –schoppen (*voetbalschop, die de tegenpartij mag doen, wanneer men een bepaalde regel van het voetbalspel overtreedt*).

strafschul'dig 1 bn. (*strafverdienend*); 2 **–e,** m. en v. –n.

straf'tijd, m. –en (*tijd, dat een straf duurt*); **–vordering,** v. (*het eisen van straf*): *wetboek van –*, waarin de strafprocedure (het formele deel van het strafrecht) geregeld is; **–waar'dig,** bn., bw. (*verdienende gestraft te worden*): *een – verzet; zich – gedragen*; **–werk,** o. (*werk, dat [een schoolkind] als straf wordt opgelegd*); **–wet,** v. –wetten (*wet, waarbij handelingen en verzuimen strafbaar worden gesteld en de op te leggen straffen worden bepaald*); **–wetboek,** o. –en (*wetboek, waarin het materiële deel van het strafrecht [misdrijven, overtredingen, straffen enz.] vervat is*); **–wetgeving,** v. (*wetgeving van het strafrecht*); **–zaak,** v. –zaken (rechtst. *zaak, welke behandeld wordt door den strafrechter*).

strak, bn., bw.; strakker, strakst (1 *star, stijf*; 2 *gespannen*; 3 v. e. gezicht: *effen*): 1 *hij keek mij met strakke ogen* (of: *strak*) *aan*; 2 *een touw – aanhalen*, vast; *zich – houden*, [a]) niet toegeven, [b]) weinig geld geven; 3 *met een – gezicht*; **strak'heid,** v.

strak'jes, bw.: *tot –*, spoedig; zie straks.

straks, bw. (1 *aanstonds, binnen enige tijd*; 2 *zoëven, enige tijd geleden*): 1 *ik kom –*; 2 *ik heb je – nog gezien*, kort geleden.

stra'len, straalde, h. (1), i. (2) gestraald (1 *stralen schieten; blinken, schitteren*; 2 *afgewezen worden*): 1 *de zon –d over de zee*; fig. *ogen, –d van vreugde*; 2 *hij is gestraald*; nog: Z.-N. een fijne straal vormen (v. vocht inz. v. melk).

stra'lend, bn. (*stralen schietend*; fig. *blij*: *van vreugde blinkend*): *–e blikken*.

stra'lenkrans, m. –en (*krans of ring van licht*); **–kroon,** v. –kronen; zie aureool.

stram, bn., bw.; strammer, –st (*stijf* inz. van koude, ouderdom, rheumatiek): *met stramme leden*; **stram'heid** of **stram'migheid,** v. (*stijfheid, onbuigzaamheid*): *– der leden*.

stramien', v. en o. (hetzelfde woord als *stamet*, z. ald.: *fijn borduurgaas*).

stramie'nen, bn. (*v. stramien*): *– lappen*.

stramijn', o. (Z.-N. *stramien*).

stramp, v. –en (Z.-N. *slobkous*).

strand, o. –en (*strook lands langs de kust, welke bij vloed onderloopt en bij eb droogvalt*): *een vlak –, een schip op – zetten, het schip werd op – geworpen, op het – raken; het stille –*, waar het gewone strandleven niet is; z. baken.

strand'dief, m. –dieven (*hij, die strandgoed of het goed uit gestrande schepen steelt*); **–dieverij,** v. –en (*het stelen van strandgoed*).

stran'den, strandde, is gestrand (1 *op het strand raken*; v. e. schip: *op strand lopen en blijven vastzitten*; 2 *mislukken*; 3 *zijn reis niet meer kunnen voortzetten b.v. door het onderbreken van de scheepvaart*): 1 *een schip kan –, een gestrande walvis*; 2 *onze plannen strandden op zijn onwil*; 3 *door de oorlog strandden de Indische verlofgangers in New-York*.

strand'gezicht, o. –en (*uitzicht van of op het strand, schilderij, het strand voorstellend*); **–goed,** o. –goederen (*goed, door de zee aangespoeld*).

stran'ding, v. –en (*het stranden*).

strand'jut, m. –jutten, **–jutter,** m. –s (*stranddief*); **–jutterij,** v. –en; **–lijn,** v. –en (*horizontale, wigvormige insnijding, door de branding uitgeschuurd aan steile kusten; lijn, die de laagwaterlijn aangeeft*).

strand'loper, m. –s (1 dierk. in het mv. *vogelgroep, waarvan verschillende soorten in ons land voorkomen*; 2 aardr. *duinreeks aan de zeezijde, uiterste rij duinen langs de kust*): 1 *de bonte –*, Lat. pelidna alpina; 2 *de – in N.-H.*; **–meer,** o. –meren (*meer, aan het strand gelegen*); **–meester,** m. –s (*dijkopzichter*, ook: *strandvoogd*); **–muur,** m. –muren (*hoge, zware muur aan het strand als wering tegen de springvloed*); **–paal,** m. –palen (*genummerde paal, met vast hoogtemerk, langs het strand, dienende bij strandmeting*); **–pluvier,** v. –en (*zomervogel, die op*

het strand broedt; Lat. charadrius h. hiaticula).
strand'recht, o. –en (*recht, bestaande ten opzichte van gestrande of geredde goederen*); **–roof,** m. (*stranddieverij*); **–stoel,** m. –en (*badstoel*); **–vlo,** v. –vlooien (*kreeftachtig diertje*; Lat. talitrus locusta); **–vogel,** m. –s (*vogel, die veel aan het strand verkeert*); **–vond,** m. –en (*hetgeen aan het strand gevonden wordt; een wettelijke instelling, waarbij alles, wat op 't strand wordt aangespoeld, in bewaring moet gegeven worden aan den strandvoogd*); **–vonder,** m. –s, **–voogd,** m. –en (*in de zeedorpen de ambtenaar [burgemeester], met de berging der strandgoederen belast*); **–vonderij',** v. (*strandvond*).
I. strang, v. (Z.-N. *ruggegraat*): *over iems. – gaan,* afranselen.
II. strang, bn.: Z.-N. *die jas is te – onder de mouwen,* spant.
strangeljoen', o. (Fr. étranguillon; Z.-N. *keelontsteking bij paarden, worg*).
stranguleren, gestranguleerd (Fr. [Lat. strangulare]: *worgen*).
strateeg', m. strategen (Gr.-Lat. strategus: *krijgskundige, veldheer, die uitmunt in de strategie*): *de – Von Moltke (1870).*
strategie', v. (Fr. [Lat.-Gr. strategia]: *veldheers-, krijgskunde*); l. *stra-tee-zjie'.*
strate'gisch, bn., bw. (*krijgskundig*): *–e regelen; een – genie*; l. *stra-tee'gies.*
stra'tenmaker, m. –s (*persoon, die straten plaveit*), ook, straat'maker, m. –s.
stratosfeer', v. (*luchtlaag boven ± 11.000 meter*); zie troposfeer.
Stre'ber, m. –s (Duits: *intrigant, eerzuchtige, die met alle middelen zoekt vooruit te komen*).
I. streek 1 v. streken (1 *strijking, beweging langs een oppervlakte*; 2 *lijn, streep, haal*; 3 *uitgestrektheid, gewest, oord, omtrek*; 4 *het 32ste deel v. d. windroos*; 5 *lijn of beweging v. e. schaats op het ijs*; 6 *slag*): 1 *een – op de viool; een – met een scheermes over de wang; de vaste – van dien schilder,* nl. van het penseel; 2 *een – met een penseel, pen, een stuk krijt*; zegsw. *een – door iems. rekening halen,* hem alles kwijtschelden; verg. streep; 3 *een vruchtbare –, een dorre –*; z. lucht-, landstreek; *in de – van de maag, der lendenen,* omtrek, nabijheid; 4 zie windstreek; zegsw. *dezelfde – houden,* koers, richting; *van – veranderen*; fig. *van – zijn* of *raken,* [a]) ongesteld zijn, worden, [b]) in de war zijn of raken; 5 *met korte, met lange streken rijden,* slagen; *– houden,* slag, d. i. gelijk, op de maat de benen uitslaan; 6 *in duizend angsten, dat hij, Robertus, een – met de paraplu zou krijgen*; **2** m. streken (*list, lelijke trek, sluwe handeling*): *een lelijke –; den knaap zijn streken afleren.*
II. Streek (de) (*benaming van 7 aaneengeschakelde dorpen in N.-H.* tussen Hoorn-Enkhuizen); **– I** etymol. = **– II.**
streek'spraak, v. –spraken (*dialect*).
streen, v. strenen, streentje (Z.-N. *streng*): *een – garen, sajet.*
streep, v. strepen (1 *haal; lange, smalle lijn*; 2 *oude maat: 1 mm*; 3 Z.-Afrik. *lijn, kolonne*): 1 zegsw. *een – halen door,* te-niet-doen; *een –* (of: *streek*) *door de rekening,* de rekening is niet deugdelijk bevonden, fig. een grote, onverwachte teleurstelling; *er loopt bij hem een –* (of: *streek*) *door,* er hapert iets aan zijn verstand; *een streepje aanhebben,* aangeschoten zijn; *een streepje vóór hebben,* iets voor hebben boven een ander, inz. meer in de gunst staan; 2 Z.-N. *een – bier,* een halve pint; 3 zegsw. *in streepjes marcheren* (of: *op een – marcheren*); nog: *een mooi streepje,* gestreepte stof; *het regent maar in één streep,* aanhoudend.
streep'jesgoed, o. (*weefsel met streepjes*).
strek'dam, m. –dammen (*dam in een rivier in de richting van de stroom*).
stre'kel, m. –s, strekeltje (verwant met *strijken: hout tot scherping van de zeis*).
strek'gras, o. (plantk. *kweek[gras]*).
strek'ken, strekte, h. gestrekt (1 *uitrekken*; refl. *languit gaan liggen*; 2 *reiken, uitstrekken*; 3 *toereikend zijn*; *dienen*): 1 *de armen –*; refl. *hij strekte zich op 't mos*; 2 *zo ver strekt zijn invloed*; 3 *zolang de voorraad strekt; dat strekt u tot eer.*
strek'kend, bn. (*langs de lengtezijde van een oppervlakte gemeten*): *dat linnen is 2 el breed en kost f 1.50 de –e meter.*
strek'king, v. (*het strekken*; inz. fig. *bedoeling, doel*): *de – van iems. woorden.*
strek'kingsroman, m. –s (*tendenzroman*).
streks, bn., bw.: Z.-N. *een steen – leggen,* in de lengte; *een –e steen.*
stre'len, streelde, h. gestreeld (1 *aaien, liefkozen*; 2 *aangenaam aandoen: vleien*): 1 *een kat, een hond –, een kind de wang –*; 2 *die wijn streelt de tong; dat streelde zijn hoogmoed*; refl. *zich met enig mooi vooruitzicht –.*
stre'lend, bn. (fig. *aangenaam*): *een –e gewaarwording; – voor mijn eigenliefde.*
Stre'litzen, m. mv. (Russ. letterl. schutters: *oude Russ. lijfwacht, legerkorps door Peter den Groten na een opstand ontbonden*).
strem'men, stremde, h. (2), i. (1) gestremd (den. van *stram*: 1 *stijf worden*; 2 *stijf doen worden*; fig. *beletten, verhinderen, belemmeren*): 1 *die melk gaat –*; 2 *stremsel stremt de melk*; fig. *de oorlog stremt de handel,* doet tijdelijk ophouden; *het verkeer –.*
strem'ming, v. –en (*het stremmen; tijdelijke stilstand; beletsel*): *– van de handel, het verkeer*; **strem'sel,** o. –s (*extract van de lebmaag van kalvers; middel om iets,* inz. *melk, te stremmen*).
I. streng, v. –en, strengetje (1 *een der dunne touwen, waaruit een koord bestaat*; 2 *riem, reep, koord*; 3 *een aantal tezamen gedraaide of gewonden draden garen, zijde enz.*): 1 *een kabel is gemaakt uit drie –en*; spreekw. *De derde – maakt* (of: *houdt*) *de kabel,* [a]) drie maken een gezelschap, de derde man brengt de praat aan, [b]) alle goede dingen bestaan uit drieën (gelijk een kabel uit drie ineengedraaide touwen); 2 *de –en van een rijtuig, van een trekpaard*; 3 *een – wol,* een aantal draden tezamen gedraaid; nog: Z.-N. *worg*; verg. *strangeljoen*; etym. = **– II.**
II. streng, bn., bw. (*gestreng*): *een – meester,* d.i. hard; *een –e winter,* koud; *een –e redenering,* logisch; *een kluizenaar leeft in –e afzondering,* strikt; zie ook heer **I, 1** 5.
stren'gel, m. –s, strengeltje (*streng v. e. vlecht*).
stren'gelen, strengelde, h. gestrengeld (*vlechten*; fig. *bijeenvoegen, innig verenigen*): *zomer strengelt bloemen in zijn haren; zich –: het klimop strengelt zich om die boom,* slingert, windt zich.
stren'gelijk, bw. (*gestreng*): *iem. – straffen.*
stren'gen, strengde, h. gestrengd (den. van streng = koord: *strak aanhalen*).

streng'heid, v. (*gestrengheid*; z. ald.).
stre'pen, streepte, h. gestreept (1 *strepen maken*; 2 fig. *plagen, hekelen, doorhalen*): 1 *papier* –, liniëren; 2 fig. *iem. zonder genade* –; **stre'ping,** m. –en (Z.-N. *soort van zure, ges'reepte appel*).
streu'velen, streuvelde, h. gestreuveld (Z.-N. van haar, pluizen: *te berge rijzen, staan*).
stre'ven, streefde, h. gestreefd (*inspannend pogen; zich met kracht in een bepaalde richting bewegen*): *naar iets* –, iets trachten te verwerven; – *naar volmaking; op zijde* –, bijna evenaren.
strib'belen, stribbelde, h. gestribbeld ([*op kleine schaal*] *zich tegen iets kanten, tegenweer bieden, zich verzetten*).
strib'belig, bn. (*geneigd om tegen te streven, lastig, recalcitrant*).
strib'beling, v. –en (*het stribbelen, geharrewar; verzet op kleine schaal*; inz. in het mv. *moeielijkheid, onaangenaamheid*, vooral tengevolge van onenigheid of verzet).
strictuur', v. stricturen (Fr. stricture [Lat. stringere = samensnoeren]: *ziekelijke vernauwing van een ader, buis enz.*).
striem, v. –en, striempje (1 *streep over de huid*; 2 in toepassing op allerlei strepen): 1 *de –en der zweep*, tekens der zweepslagen; *dikke, bloedige –en*; 2 *donkere –en langs de bergen, veroorzaakt door de lawinen; blauwe –en onder de ogen van onuitgerustheid.*
strie'men, striemde, h. gestriemd (*met een zweep, touw enz. een of meer striemen toebrengen aan; zo slaan, dat er een of meer striemen ontstaan*; fig. *scherp, gevoelig treffen, pijn doen*): eig. *iem. in het gezicht* –; *de regen, die haar (in) het gelaat striemde*; fig. *dat verwijt striemde hem 't hart; –de woorden.*
strijd, m. –en (in het alg. benaming voor allerlei gevallen van *botsing tussen twee partijen* inz.: 1 *gevecht, kamp*; in collectieve zin: *de gezamenlijke gevechten* b.v. gedurende een oorlog; *oorlog; worsteling*; 2 *worsteling in iems. binnenste, met zich zelf; tweestrijd, zielestrijd*; 3 *wedstrijd, prijskamp*; 4 *tegenspraak*): 1 *in persoon deelnemende aan de* –; *de – tegen de malaria; de – om het bestaan*, voortdurende worsteling om in stand te blijven; *de – des levens*, nl. tegen het kwaad, de zonde; *de goede – gestreden hebben*, (euphemisme) gestorven zijn, 2 Tim. 4, 7; 2 *het kost hem niets geen – om van haar af te zien; – voeren met zijn hartstochten*; 3 *een – tussen de aangesloten verenigingen; de buren kwamen om – te hulp*, om 't zeerst, om 't hardst; 4 *dit is, geschiedt in – met zijn woorden*; nog in verschillende van deze 4 bet.: *een – ontbrandt, begint, woedt, wordt beslist; een ongelijke* –; *in – geraken met iem.*; – *leveren; ten –e trekken; ten strijde!*
strijd'baar, bn. (*geschikt tot de strijd, in staat om te strijden, weerbaar, geneigd tot de strijd*): *strijdbare mannen*; **–heid,** v.
strijd'bijl, v. –en (*oorlogsbijl, nog bij wilde volksstammen, tomahawk*).
strij'den, streed, h. gestreden (1 meestal in hogere stijl: *kampen, vechten, worstelen*; 2 *worstelen met eigen neigingen enz.; in zielestrijd, in tweestrijd zijn*; 3 *wedstrijd houden, wedijveren*; 4 van opvattingen, beweringen, handelingen enz.: *zodanig met iets anders verschillen, dat beide zaken niet kunnen samengaan, met elkaar in tegenspraak zijn, niet met elkaar stroken*): 1 *tegen of met den vijand* –; – *voor haardsteden en altaren; voor eer en deugd* –; *de –e kerk*, R.-K. de kerk van Christus hier op aarde; 2 *in zich zelf, tegen zijn boze driften* –; 3 *er wordt gestreden niet om geldprijzen, maar om de eer*; 4 *dat strijdt met de beleefdheid; dat streed met mijn fatsoen*; nog: *dat strijdt me tegen*, daar heb ik een weerzin tegen; *de –de partijen, de strijdenden*, de strijders van weerszijden; Z.-N. *tegenspreken: hij moet altijd* –, twisten.
strij'dend, bn.: *de –e kerk*; zie strijden 1.
strij'der, m. –s (*iem., die strijdt; krijgsman*; fig. *ijveraar*); verg. oudstrijder; fig. *een – voor eer en deugd.*
strijd'genoot, m. –genoten (*medestrijder*); **–hamer,** m. –s (*hamer als wapentuig*), vero.; **–hengst,** m. –en (*strijdros*).
strij'dig, bn. (*in strijd met, niet kunnende samengaan met; tegenstrijdig*): *dit artikel der verordening is – met de wet*, in strijd met; *zijn daden zijn – met zijn woorden*, niet overeenkomstig.
strijd'knots, v. –en; **–kolf,** v. –kolven (*grote strijdknots: knotsvormig wapen*); zie morgenster; **–krachten,** v. mv. (*strijdmiddelen*, inz. *de gezamenlijke manschappen, het mensenmateriaal*): *levende* –; *dode* –, kanonnen enz.; *lucht–*; **–leus, –leuze,** v. –leuzen (*de leuze, waaronder men ten strijde trekt*): *de – der kruisvaarders was: God wil het*; **–lust,** m. (*lust tot de strijd*); **–lus'tig,** bn. (*vol strijdlust, begerig naar de strijd*): *de –e Germanen*; **–makker,** m. –s (*wapenbroeder, wapenmakker*); **–middel,** o. –en (*al, wat van dienst kan zijn in een strijd*, zowel concreet als abstract): tot de grote –en behoren vuurmonden en geweren, tot de kleine –en mortiertjes, handgranaten enz.; *een nieuw –, de boycot*; **–perk,** o. –en (*kampplaats; oorlogstoneel; perk, waarin men een wedstrijd houdt*): zegsw. *in het – treden*, een strijd beginnen; *uit het – treden*, uit de strijd komen; **–ros,** o. –rossen (*strijdhengst*); **–schrift,** o. –en (Duits Streitschrift: *geschrift ter bestrijding van de mening van anderen over een bepaalde zaak; twistschrift*); **–vaar'dig,** bn. (*gereed voor, willig tot de strijd*); **–vaar'digheid,** v.; **–vlag,** v. –vlaggen (*vlag, waarvan het hijsen het sein is, dat de strijd begint; oorlogsvaan*); **–vraag,** v. –vragen (Duits Streitfrage: *vraagpunt, waarover strijd, onenigheid bestaat: twistpunt, -vraag*).
strijk, m. (1 *het strijken*; 2 Z.-N. *het strijkgoed*): 1 *de meid is aan de* –; *er is een hele – aan al dat linnengoed*; 2 Z.-N. *draag de – weg*; zie strijk en zet en strijkje.
strijka'ge, v. –s (oorspr. *buiging, waarbij men met de voet langs de grond strijkt; diepe buiging*, inz. spott.): *allerlei –s maken.* (g = zj).
strijk'balk, m. –en (bouwk. *balk, die over zijn lengte langs een muur ligt*); **–bord,** o. –en (*zeker plankje in de loodgieterij; brede plank op zij van de ploeg, waartegen de losgeploegde aarde opstrijkt en zo onderste-boven geworpen wordt*); **–deken,** v. –s (*wollen deken om de strijkplank*).
strij'kel, m. –s, strijkeltje (*stok, waarmee de maat bij meel, graan enz. gelijk- of afgestreken wordt*).
strij'kelings, bw. (*rakelings*): *de steen ging – langs mijn hoofd.*
strij'ken, streek, h. (1, 2, 3, 4, 5, 8), i. (6,

7) gestreken (1 *met de hand, een voorwerp enz. langs of over de oppervlakte van iets gaan*; 2 *iets langs of over een oppervlakte bewegen*; 3 van min of meer vloeibare stoffen of korrelige: *door ze over een oppervlakte te bewegen, ze daarop aanbrengen, smeren*; 4 *iets door een beweging langs of over een oppervlakte op een bepaalde plaats of in een bepaalde toestand brengen*; 5 van geld: *het zich toeeigenen*, eig. door de hand te bewegen over de tafel, waarop het ligt, het bij elkander halen; 6 *vlak langs of over een oppervlakte gaan*; 7 *gaan*, inz. *heengaan*; 8 in min of meer technische toepassingen, [a]) van linnengoed enz. *met heetgemaakte „strijkijzers" in bepaalde vouwen persen en glad of glanzend maken*; [b]) van de kanten van planken enz.: *zuiver recht schaven*; [c]) van de voegen in metselwerk: *dichtsmeren of de overtollige specie er van verwijderen*; [d]) looierij: *met ijzers er over heen gaan om ze soepel te maken enz.*; [e]) van snaren, snaarinstrumenten: *door met de strijkstok er over heen te gaan er tonen aan ontlokken*; [f]) van paarden, refl.: *onder het lopen met de hoef van het ene been tegen het andere slaan, zodat er een wonde ontstaat*; [g]) van vogels enz.: *in schuine richting nederdalen en zich nederzetten*; [h]) *laten zakken of vallen, neerlaten*, inz. in zeemanstermen; [i]) fig. gebruikte bet. [h]): 1 *hij streek zich met de hand over het haar*; *de baard –*; *hij strijkt het* (nl. het paard) *borst en rug*, streelt; *met een doek over een stoel –*; 2 *hij streek zijn linkerhand over baard en snorren*; 3 *zalf op linnen –*; zegsw. *daar is geen zalf aan te –*, daar is geen goed aan te doen of daar is niets aan te veranderen; 4 *het haar naar achteren –*; *de kruimels op het blikje –*; 5 *het geld van de tafel –*; *de prijs, de palm, de kroon –*, fig. de overwinning behalen; 6 *de zwaluw streek over het water*; *de adem streek over mijn haar*; 7 zegsw. *gaan – met*, heengaan als bezitter van, in 't bezit geraken van (meestal met de bijgedachte, dat het iem. anders toekomt, dat het iem. anders teleurstelt); 8 [a]) *het – van linnen, het – van plooien in rokken*; Z.-N. *dat linnen strijkt niet gemakkelijk*, laat zich strijken; [b]) *een plank haaks –*; [c]) *de voegen (glad) –*; [d]) *door het – wordt het overtollige vlees weggenomen*; [e]) *op een viool –*; *instrumenten, geblazen of gestreken*; [f]) *koop het paard niet, het strijkt zich*; de infinitief dikwijls zonder *zich*: *– overkomt paarden, als zij vermoeid raken*; [g]) *een zwarte kraai, die op de olm wou –*; [h]) heien: *strijk en zet*; *zeilen –, vaart verminderen! een sloep –*; *een boeier met –de mast*; *strijk de riemen*; *de vlag – (voor)*, fig. onderdoen voor, toegeven aan; [i]) *een oordeel, een vonnis –*, vellen.

strijk en zet, bw. uitdr.: **1** bij het heien uitroep v. d. ploegbaas, nl. bij het voor de laatste maal neerlaten (strijken = laten zakken; zetten = laten rusten) v. h. heiblok; **2** geregeld, zonder mankeren, schering en inslag, b.v. *ruzie is er (in dat gezin) – – –*.

strij'ker, m. –s (1 *iem., die strijkt*: inz. *bespeler van een strijkinstrument*; 2 *voorwerp, dat strijkt of wel waarmee of waarover men strijkt*): 1 *de –s en blazers in een orkest*; 2 in molens: *de – is een gebogen hout, dienende om de korrels, die gemalen worden, telkens weer onder de stenen te strijken*; bij meten van graan: *–s of strijkels van hout*.

strijkes', v. strijkessen (Z.-N. *strijkster*).

strijk'geld, o. –en (bij openbare verkopingen en soms bij verpachtingen: *premie, uitgeloofd voor hem, die bij het opbieden het hoogste bod doet of vóór de afslag het hoogste bod, dat gedaan is, nog verhoogt*; *geld als loon voor het strijken b.v. van linnengoed*): *adres voor behoud van het – bij openbare verkopingen*; **–goed,** o. (*linnen, dat gestreken is of moet worden*); **–hout,** o. –en (*rol tot het afstrijken bij 't korenmeten*; *kleine strijkbalk*; *ribbe, horizontaal aan de staanders van een steiger vastgebonden*; *hout, dat aan het bovenéinde van de rolpaal het vastlopen van de sleeplijn moet voorkomen*); **–houtje,** o. –s (*lucifer*); **–ijzer,** o. –s (1 *metalen voorwerp met handvat, dat met het heet gemaakte ondervlak over linnengoed enz. wordt bewogen*; 2 *ijzeren plankje met handvat om pleisterwerk glad te strijken*; 3 *ijzeren voorwerp, waarmee huiden worden gestreken*; 4 *hoefijzer [met één kalkoen] er op ingericht om te voorkomen, dat het paard zich bij het strijken verwondt*): 1 *een electrisch –*; 2 *de specie met het – gladmaken*; 3 *elk vel met het – strijken*; 4 *het paard met –s beslaan*; **–instrument,** o. –en (*muziekinstrument met [darm]snaren, dat met een strijkstok bespeeld wordt*).

strijk'je, o. –s (± 1900 in zwang gekomen woord: *klein strijkorkest*; *de muziek*; *de muzikanten*): *in het café was een –*.

strijk'kwartet, o. –kwartetten (*viertal op snaarinstrumenten spelende muzikanten, ensemble van twee violen, een alt, een violoncel*); **–muziek,** v.; **–orkest,** o. –en (nl. *van strijkinstrumenten*); **–plank,** v. –en (*met een wollen deken beklede plank, waarop men strijkt*); **–riem,** m. –en (*aanzetriem*); **–steen,** m. –stenen (*oliesteen, wetsteen*).

strijk'ster, v. –s (*vrouw, die het linnengoed strijkt*, inz. *die er haar kostwinning v. maakt*).

strijk'stok, m. –stokken (1 *met paardenhaar bespannen stok om een viool, bas enz. te bespelen*; 2 *strijkhout, strijkel*): 1 *twee violen en een bas en een –, waar geen haar aan was*; Z.-N. ook: *strekel*; 2 *er blijft veel* (of: *altijd wat*) *aan maat en – hangen*, zie maat; **–toestel,** o. –toestellen (*apparaat bij het strijken van linnen enz.*); **–vod,** v. –vodden (Z.-N. *kwezeltje*); **–voeten,** strijkvoette, h. gestrijkvoet (*met de voet over de grond strijken bij het maken van een buiging, strijkages maken*; fig. *vleien*).

strik, m. strikken (1 *verbinding van twee linten, touwen enz. of van de beide uiteinden van een zelfde lint enz., waarbij het ene stuk in lusvorm genomen wordt en het andere daaromheen gedraaid en vervolgens recht [enkele strik] of in lusvorm [dubbele strik] door het oog gestoken, waarna het geheel wordt aangetrokken*; ook: *de nabootsing of afbeelding*; 2 *zulk een strik door heren [ook door dames] gedragen*; *dasje*; 3 *een lus met een lopende knoop, waardoor de lus kan worden dichtgehaald, een strop*; inz. *zulk een lus van paardenhaar, touw, metaaldraad om lopend of vliegend wild, ook sommige vissoorten te vangen*; 4 fig. of in fig. verband: *verraderlijke poging om iem. in moeilijkheden te brengen, in het ongeluk te storten*): 1 *gebonden en genaaide strikken*; *een zijden –*; *het meisje had rode strikjes in het haar*; 2 *een zwart strikje*

voor een dubbele boord; 3 *een haas in een – vangen*; *snoek vangen met een –*; *strikken zetten*; 4 *iem. strikken spannen*, hinderlagen leggen; nog: Z.-N. *Brugse strikken*, gebak in de vorm van een ∞.

strik'ijzer, o. –s (Z.-N. *breinaald*).

strik'ken, strikte, h. gestrikt (1 *tot een strik maken, binden*; 2 *een strik in iets maken*; 3 *in een strik vangen*; 4 Z.-N. *breien*): 1 *een dasje –*; 2 *een lint –*; 3 *een snoek –, een haas –*, in een strik vangen; 4 *kousen –*.

strikt 1 bn. (1 van zaken: *nauwkeurig, precies, waarvan niet in 't minste afgeweken wordt, streng*; 2 van personen: *geen afwijking duldende, precies, stipt, streng*): 1 *–e gehoorzaamheid*; *onder de striktste geheimhouding*; *–e eerlijkheid*; *de –e waarheid zeggen*; *in de striktste zin des woords*; 2 *ik ben in mijn gezin zeer – op godsdienst en zedelijkheid*; **2** bw. (*nauwkeurig, precies, zonder de minste afwijking, streng*): *de toegang is – verboden*; *zich – houden aan*.

strik'telijk, bw. (*nauwgezet, stipt*): *de toegang is – verboden*, streng; **strikt'heid,** v.

strik'vraag, v. –vragen (*listige vraag, als een strik bedoeld om iem. te vangen, te verstrikken*): *de examinator mag geen –vragen doen*.

stringent', bn. (Lat. stringens: *bondig, krachtig, afdoende*): *een – bewijs*; lees *–gent*.

I. strip, m. strippen (*bindplaat, strook ijzer, plaatijzer, die over twee delen ener ijzerconstructie wordt geklonken, ten einde deze aan elkaar te verbinden*).

II. strip, m. (Z.-N. 1 *het strippen, afritsen*; 2 *fijne straal*): 1 *met een – het graan van de aren trekken*; 2 *een – melk*.

strip'goed, o. (*tabak, die gestript moet worden*); **–meid,** v. –en (*stripster*).

strip'peling, v. (*gestripte tabak*).

I. strip'pen, stripte, h. gestript (*de tabaksblaren afstropen van de hoofdnerven en stelen*; Z.-N. in het alg. *afristen*; Z.-N. *stralen* [v. melk]; Z.-N. fig. *afzetten*).

II. strip'pen, stripte, h. gestript (van vis: *van ingewanden*, inz. *hom of kuit ontdoen*): *Engelse schol, gestript 4.90 gld. per ben*.

strip'per, m. –s (*werkman, die stript*).

strip'ster, v. –s.

stro, o. strootje (1 *uitgedorste halmen, ranken en stengels van koren en peulgewassen*; bij verg. v. andere [veld]vruchten; 2 *strospier, strohalm*; 3 *matras, met stro gevuld*; 4 *een bepaalde hoeveelheid bokking, zoals ze in stro verpakt, in de handel wordt gebracht, 500 stuks*, ook wel op andere vis toegepast): 1 *– van rogge, van tarwe*; *haver–, bonen–*; *een bos –*; *een vim –*, 100 bossen; *het – in de stal*; *rottend –*; *– voor hoeden*; zegsw. *een ventje van –*, een zwakkeling; *dat is niet van –*, niet onbeduidend; 2 *iem. geen –* (N.-N. *strobreed*) *in de weg leggen*, niet de minste kleinigheid; Z.-N. *geen – verleggen*, niets doen; Z.-N. *op 't – liggen*, dood zijn; Z.-N. *op 't – brengen*, in de miserie; zie bed; 3 *op – slapen*; 4 *een strootje bokkingen*; *sprot in strootjes van 500 tot 1000 stuks*; zie strootje.

stro'achtig, bn. (*als stro*): *een –e kleur*.

strob'be, v. –n (Z.-N. *struik, struweel*).

strob'belen, strobbelde, h., i. gestrobbeld (Z.-N. *struikelen*); ook, strubbelen.

stro'benen, o. mv. (*benen, zo weinig stevig, als waren ze van stro*; fig. *waggelbenen*, b.v. *van een dronkeman*).

stro'bloem, v. –en (*benaming van verschillende bloemen, die door hun droogte aan stro doen denken*, inz. *samengesteldbloemige plant, sierplant uit Z.-Europa*; Lat. catanance coerulea; ook: *de naam voor het geslacht*, helichrysum): *de blauwe – met donzige, lijnvormige bladen en blauwe bloemen*; *de zonne–*, Lat. helichrysum roseum.

stro'bokking (*de naam voor in stro verpakte bokking*; thans *de „branders", d. z. gestoomde, gedurende korte tijd aan grote hitte met weinig rook blootgestelde haringen*), **1** (stofn.) v.; **2** (voorwerpsn.), m. –en; **–bos,** m. –bossen; **–boter,** v. (*winterboter, stalboter*); **–bundel,** m. –s (*bos van stro*); **–dak,** o. –daken (*dak van stro*); **–dekker,** m. –s (*ambachtsman, wiens werk het is huizen, schuren met stro te dekken*); **–dok,** v. –dokken (*dubbelgevouwen en vervolgens samengebonden of wel ineengedraaid bosje stro, dat tussen dakpannen wordt gelegd*).

stroef, stroever, –st **1** bn. (1 *ruw en oneffen, zodat een beweging daarover of daarvan enige moeite kost*; het tegengestelde van *glad*; 2 v. e. beweging: *niet vlug, niet gemakkelijk*; *stram*; 3 van werkzaamheden, uiting van 's mensen geest: *niet vlot, niet vloeiend*; *hortend, stotend*; 4 van personen, karakters enz.: *niet gemakkelijk in de omgang, niet meegaande*; *gereserveerd*; 5 van zaken: *naargeestig, somber, onvriendelijk*): 1 *een – slot met olie smeren*; 2 *een stroeve buiging*; 3 *een stroeve stijl, stroeve verzen*; 4 *een stroeve kamergeleerde*, onhartelijk; *– in zijn manieren*; *haar mond had iets –s*; 5 *somber en – scheen het oude landhuis*; **2** bw. (*op een stroeve wijze* in bet. 1, 3, 4): 1 *de schroef ging –*; 3 *het Latijn leest –*; 4 *hij deed – en koel*.

stroef'heid, v. (*de eigenschap van stroef te zijn*): *de – der verzen*.

stro'fe, v. –n; zie strophe.

stro'geel, bn. (*geel van stro*): *een – hoedje*; **–haksel,** o. (*fijn gehakt of fijn gesneden stro*); **–halm,** m. –en (*graanhalm, halm van stro*, inz. *wanneer de korrels uit de aar zijn*): zegsw. *zich aan een – vasthouden*, in het nietigste middel redding zoeken, eig. gezegd van een drenkeling; **–hoed,** m. –en (*zomerhoed v. stro, strooien hoed*): *fijne Ital. –en*; **–hoedenmaker,** m. –s; **–huls, –hulze,** v. –hulzen (*huls v. stro tot beschutting v. flessen*); **–hut,** v. –hutten (*hut, met stro gedekt*).

stro'jonker, m. –s (*kale [land]jonker*).

stro'karton, o.; **–kartonfabriek,** v. –en.

stro'ken, strookte, h. gestrookt (1 *strelen met de hand*, gew., lit. t.; 2 *overeenstemmen, kloppen met*): 1 *een hond –*; 2 *dat strookt met mijn overtuiging*.

stro'king, v. –en (scheepst. *beloop, vorm*).

stro'kleurig, –kleu'rig, bn. (*de gele kleur van stro hebbende*): *– haar*; **–leger,** o. –s (*slaapplaats of nachtleger van stro*).

stro'man, m. –mannen (*pop van stro, vogelschrik, molik*; fig. *iem., die slechts zijn naam leent voor een zaak en er voor de schijn in betrokken is*; Z.-N. *karakterloze man*): *wie kocht het huis? Jansen. Nu dat is een –*; *voor – dienen*.

stro'mat, v. –matten (*mat v. stro*; *krammat*).

stro'matras, v. –matrassen (*matras, gevuld met stro*): *slapen op een –*.

stro'men, stroomde, h., i. gestroomd (1 v. e. vloeistof: *zich voortbewegen, vloeien*, inz.

met grote hoeveelheid of met kracht; 2 van stoffen enz.: *zich werkelijk of schijnbaar als een vloeistof voortbewegen*; van electriciteit: *zich door een lichaam voortbewegen*; 3 in fig. verband of geheel fig.: *zich in groten getale of als een voortvloeiende watermassa voortbewegen*, of aldus voorgesteld; soms gedacht als een krachtige beweging; 4 *water op een boezem of in zee laten afvloeien door het openen van een of meer sluizen*): 1 *het water stroomt naar zee*; *het water stroomt van de daken*; *stromend water in alle kamers*; *de wijn stroomde*; *de tranen stroomden haar over de wangen*; 2 *warmte stroomde binnen*; *de door dat oppervlak heen stromende electriciteit*; 3 *een talloze menigte is naar de markt gestroomd*; *en daarom dat mijn zangen –*; *levensgloed voelt hij door zijn aderen –*; 4 *met de Koppelsluis wordt niet gestroomd*.

stro'ming, v. –en (*de handeling van het stromen* inz.: 1 *het stromen van water of van een vloeibare stof*; *de richting*; 2 *stromend water of ander vocht* inz. *zeestroom*; 3 *het stromen van lucht*; 4 *zienswijze, mening, met zekere strekking, een bepaalde richting uitgaande*): 1 *de sterke – in de rivier*; 2 *de –en van de Hellespont*; 3 *opwaartse stromingen veroorzaakten den vlieger veel moeite*; 4 *in de vergadering was een sterke – tegen het voorstel*; *geestelijke –en*; nog van electriciteit: *de – heeft plaats in een bepaalde richting*.

strom'pelen, strompelde, i. gestrompeld (*struikelend gaan*; *met moeite, hortend en stotend zich bewegen*): *over een stoppelveld heen –*; *–d lopen*.

strom'pelig, bn. (*oneffen, hobbelig*): *een –e weg*; fig. *een –e gang hebben*.

stronk, m. –en (1 *stomp van een boom- of heesterstam* [*al of niet met de wortels er nog aan*]; ook: *geknotte boom, stam*; 2 *het onderste en binnenste harde gedeelte van een koolplant en dergelijke planten, waaruit de bladeren spruiten*): 1 *het uithalen der –en*; 2 *een kool–*.

stron'kelen, stronkelde, h., i. gestronkeld (Z.-N. *strompelen, struikelen*); **–steen,** m. –stenen (Z.-N. *steen des aanstoots*).

strooi'avond, m. –en (*5 Dec., de avond vóór Sinterklaas, ook wel vóór St. Maarten, waarop voor de kinders lekkers gestrooid wordt*).

strooi'biljet, o. –biljetten (*biljet, dat op straat enz. verspreid wordt om iets bekend te maken, reclame voor iets te maken enz.*).

I. strooi'en, strooide, h. gestrooid (1 van een aantal voorwerpen en uit korrels bestaande stoffen: *verspreid neerwerpen* [met een zekere achteloosheid]; 2 technische term; 3 *op vele plaatsen aanwezig doen zijn, verspreiden*, zonder dat hierbij gedacht wordt aan *neerwerpen, achteloosheid*): 1 *zand voor zijn deur, op een vloer –*; *bloemen –de kinderen*; *S. N. strooit lekkers in 't rond*; zegsw. zie zand; 2 spreiden van hooi, stro, heide enz. onder paarden en vee: *in de stallen tweemaal –*; over het bouwland spreiden: *het – van kunstmest*; 3 *mijnen –*; nog: *huiden –*, in de kuip met looistof bedekken.

II. strooi'en, bn. (*van stro; zwak*): *een – hoed, een – mat, een – dak, een – huis*.

strooi'er, m. –s (*iem., die strooit*; in samenst. inz. *voorwerp, waarmee men strooit*): *porseleinen zoutstrooiers, suikerstrooiers*.

strooi'jonker, m. –s (*bruidsjonker, die bloemen enz. strooit voor een bruidspaar*); vr. **–juffer,** –s; **–lepel,** m. –s (*suikerlepel*); **–mandje,** o. –s (*korfje met allerlei strooisel, waaruit ter ere van een bruidspaar, voor het Allerheiligste in een processie gestrooid wordt*); **–meisje,** o. –s (*bruidsmeisje, dat bloemen, maagdenpalm* enz. *strooit*).

strooi'mijn, v. –en (marine: *niet-geankerde mijn, los drijvende mijn*); zie mijn.

strooi'sel, o. –s (*'t geen dient om te strooien, wat gestrooid is of wordt*): *– voor de processie*; *het – in de stallen*; *turf–*; **–zand,** o. (*fijn zand om* [*op de vloer*] *te strooien*).

strook, v. stroken (1 *een in verhouding tot zijn lengte smal stuk of gedeelte van een stof, een voorwerp of een oppervlakte*; 2 *een reep stof, waarvan de ene lange zijde is ingehaald, zodat er plooien ontstaan*, ter versiering of afwerking op of langs een rand; 3 *smalle plank*): 1 *een – lands*; *de verboden –*; *een – papier*; *– wordt bijna altijd gebruikt voor dunne stukken of stukken, waarbij* inz. *aan de oppervlakte wordt gedacht*; reep *ook voor stukken met een aanzienlijke dikte*: *een reep chocola, een strook papier*; 2 *een rok met stroken*; *schorten met stroken over de schouders*; 3 *eikenhouten stroken*; nog: *een bolvormige –*, deel v. h. boloppervlak tussen twee bogen van grote cirkels.

stroom, m. stromen, stroompje (1 *zich voortbewegende grote hoeveelheid regen*; *grote hoeveelheid van een of andere vloeistof*; ook: *richting van de voortbewegende massa*; 2 met *op*: *rede, open rivier, buiten de haven*; 3 oneig. van stoffen, die zich werkelijk of schijnbaar als een vloeistof voortbewegen; inz. *hoeveelheid electriciteit, die zich door een lichaam verplaatst*; 4 in fig. verband: *zich in een brede rij voortbewegende* [*of als zodanig voorgestelde*] *menigte personen of zaken*; 5 in enkele verbindingen met de bet. 1 en 4 in fig. verband; 6 *door oevers of banken begrensd water, dat langs een natuurlijke weg afvloeit* [*of voorheen afvloeide*], *brede rivier*; 7 bouwkunde: *rij van schuin op hun kant geplaatste metselstenen, ter aanvulling van de ruimte tussen een muur en een daarboven liggende balk*): 1 *de bedding van een –*; *de warme Golf–*; *de regen viel in* (of: *bij*) *stromen neder*, plassen; *een – van tranen*; *stromen bloed(s) vergieten*; *de kracht van de –*; *de – gaat, loopt, trekt*; *er gaat –*; 2 *de schepen lagen op –*; 3 *stromen gassen ontsnapten*; *stromen lava*; *stromen lichts*; *de electrische – vloeide af naar de bodem*; 4 *een – (van) vluchtelingen*; *een – van woorden*, grote hoeveelheid; *de – van iems. welsprekendheid*; *dat drijft weg met de – der jaren*; 5 *voor –*, met de stroom mede, fig. gemakkelijk, voorspoedig; *de – volgen*, eig. en fig. met de menigte meegaan; *tegen de – oproeien, inroeien, opwerken*, iets trachten te bereiken tegen de tijdstroom, of tijdgeest, tegen de algemene richting in; 6 *het winterbed v. rivieren en stromen*; 7 *een binnenmuur aansluiten door stromen tegen de daarboven liggende balk*; verg. bloed-, Golf-, lucht-, maal-, tijdstroom.

stroomaf', Z.-N. = **stroom'afwaarts, stroomaf'waarts** (*in de richting van de stroom*; *op een plaats, die lager aan de stroom gelegen is*), **1** bw.: *– gaan, – varen*; *– liggen*; **2** bn.: *–afwaartse richting*.

stroom'dam, m. –dammen (*dam of krib om de stroom ener rivier te leiden*).

stroom'dicht, o. –en (*letterkundig genre* [*in de 17de en 18de eeuw*]): *in een – vormde het onderwerp een of andere stroom; De IJ-stroom* van J. A. v. d. Goes (1647–'84), in 1671.
stroom'draad, m. –draden (bij een rivier: *de richting der grootste stroomsnelheid; geïsoleerde draad v. d. electrische stroom*).
stroom'drijver, m. –s (*werktuig* inz. *afgeknotte kegel van wilgenhout van onderen uitgehold en met lood volgegoten, van boven met een gemeniede kop voorzien, tot het meten der stroomsnelheid*).
stroom'duiker, m. –s (*duiker ter zijde van een sluis, aflaatsluis*).
stroom'gebied, o. –en (lit. t. *de streek, waarover een rivier, als persoon voorgesteld, heerst*; aardr. *het grondgebied, dat zijn water op een hoofdrivier afvoert*); **–gedicht,** o. –en; zie –dicht; **–god,** m. –goden (*riviergod*); **–godes,** v. –godessen; **–godin,** v. –godinnen.
stroom'kaart, v. –en (*kaart, waarop de loop v. d. stroom of der stromingen in de oceaan in detail wordt voorgesteld*): *een – van de Rijn*; **–lijn,** v. –en (*langwerpige vorm van auto's enz.*); **–lijnen,** inz. als deelw.: *een gestroomlijnde Dieselwagen*; **–nimf,** v. –en; z. najade.
stroomop', Z.-N. = **stroom'opwaarts, stroomop'waarts,** bw. (*tegen de richting v. d. stroom in, bij rivieren; op een plaats, die hoger aan de stroom gelegen is*): *– stomen.*
stroom'rijk, bn. (*rijk aan rivieren*): *het –e Nederland*; **–snelheid,** v. –heden (*snelheid, waarmee rivierwater voorbij zeker punt stroomt*); **–sterkte,** v. (*stroomsnelheid*; inz. nat. *hoeveelheid electriciteit, die per seconde gaat door elke doorsnede v. d. geleidraad*); **–verbruik,** o. (*verbruik van electrische stroom*); **–versnelling,** v. –en (*het sneller stromen der rivier door groter verval, versmalling der bedding enz.*).
I. stroop, m. (*roof, rooftocht, het stropen*): *op de – zijn*; vero.
II. stroop, v. stropen, **siroop',** v. siropen (Fr. sirop, oorspr. Arab. = drank: 1 *dikke* [*zoete*] *kleverige vloeistoffen voornamelijk verkregen in industrieën, die suikerhoudende stoffen verwerken of door suiker of suikerhoudende stoffen, vruchten enz., al of niet onder bijvoeging van andere stoffen, met water of een andere vloeistof te verwarmen*; 2 O.-I. *limonade*; 3 fig. *vleierij*): 1 *bruine – of keukenstroop; – in de pap*; als geneesmiddel: *– van oranjeschillen; gebrande –*, keukenstroop met aardappelmeel gebrand als surrogaat van koffie; 2 *een glas –*; 3 *– om de mond smeren*; zie ook stroopje.
stroop'achtig, bn.: *een – sap.*
stroop'bende, v. –n (*stropende bende, roverbende*); ook, stro'persbende.
stroop'happen, o. (*volks- en kinderspel, waarbij stroop van een onvast liggende lepel moet gehapt worden*).
stroop'je, o. –s (*vruchtenafkooksel met suiker, als geneesmiddel, huismiddel tegen hoest*).
stroop'kan, v. –kannen (*aarden of porseleinen kan voor stroop*): *met de – lopen*, iem. vleien; ook, stroop'snel; **–kwast,** m. –en: fig. *met de – werken, achternalopen*, overdreven vleien; **–lepel,** m. –s ([*houten*] *lepel, om stroop te scheppen en te smeren*); **–likker,** m. –s (fig. *vleier*), gmz.; **–mes,** o. –messen (*houten mes, om stroop op 't brood te smeren*).
stroop'nagel, m. –s (*nijdnagel*).
stroop'pot, m. –potten (*stroopkan, -snel*).
stroop'tocht, m. –en (*rooftocht*).
stroop'vat, o. –vaten (*vat v. of m. stroop*).
stroop'wafel, v. –s, –en (*uit twee laagjes bestaande wafel, waartussen stroop is*).
stroot, v. stroten (Z.-N. *strot*).
I. stroo'tje, o. –s (*een enkele halm stro*): *een matje vlechten van –s; hier is een bos –s voor de pijp*, doorstekers; zegsw. *hij is met een – te verleiden*, met een kleinigheid.
II. stroo'tje, o. –s (door bijgedachte aan strootje **I** vervormd uit *seroetoe* een Tamil woord, dat via 't Mal. in het Ned. is gekomen, eig. rolletje: *sigaret in gedroogd blad*): *een pakje –s; een – roken*, cigarette.
strop, m. stroppen (Lat. stroppus: 1 *stuk touw of iets dergelijks, waarvan de uiteinden verbonden zijn, veelal zo, dat het ene door een oog aan 't eind van het andere loopt; lus; strik*; 2 *lus van band of leer, trekker aan de bovenkant van schoenwerk*; 3 *hoge, nauw om de hals sluitende das*, inz. uit de 18de en het begin der 19de eeuw: *stropdas*; 4 *voorwerpen, wier gebruik doet denken aan een strop*; 5 *koop of verkoop, huur of verhuur, met verlies gepaard; koopwaar of zaak, waarbij verlies wordt geleden*; in 't alg. *tegenvaller, groot* [*geldelijk*] *nadeel*; 6 *deugniet, bengel*; Z.-N. *guit, schalk*): 1 als strafwerktuig om iem. te verworgen of op te hangen: *tot de – veroordelen; met de – straffen; de – om de hals doen*, fig. erg in het nauw brengen; jacht: *stroppen zetten*; 2 *de schoenen droeg hij met de stroppen aan een touwtje*; 3 *een satijnen – met gouden doekspeld*; 4 *deze beugels noemt men stroppen*; 5 *ergens een – aan hebben; dat was voor hem een –*; 6 *een kleine – v. e. jongen*, eig. die de – verdient.
stro'papier, o. (*gelig papier, van stro*).
strop'das, v. –dassen (*strop* 3, inz. *met gesp*).
stro'pen, stroopte, h. gestroopt (1 *strijkelings afhalen of afschuiven, langs een oppervlakte of een voorwerp strijkende of schuivende iets er afhalen, aftrekken of afschuiven*; 2 *strijkelings aanbrengen*; 3 *strijkelings van omkleedsels en derg. ontbloten; villen*; 4 *beroven*, inz. Z.-N. *afzetten, het vel over de oren trekken*; 5 *wild of vis stelen door te jagen op verboden jachtterrein, te vissen in verboden viswater, jagen of vissen zonder akte*; 6 *het land aflopende roven*; 7 *het land aflopend, de bewoners plunderen*): 1 *het vel van de paling –; zijn mouwen in de hoogte –*, zó dat ze in plooien opgeschoven komen te zitten; 2 *de mouwen om de armen naar omlaag –*; 3 *een konijn –*; 4 *ze – je daar*; 5 *wild –*; 6 *–de benden*; 7 *langs 't open veld lieden –.*
stro'per, m. –s (*rover; iem., die zonder jachtakte of op verboden terrein jaagt of vist; wilddief; afzetter*).
stro'perig, bn. (*stroopachtig*).
stroperij', v. –en (*roverij; wilddieverij; afzetterij*).
stro'pers, v. –en (*machine, om het losse stro tot pakken te maken*).
stro'phe, v. –n (Lat.-Gr. strophe = wending: dichtk. *couplet, evenmatig deel v. e. gedicht*; ook: *bepaald geheel van versregels, alleen een gedicht vormend*): *twee- en drieregelige –n.*
stro'phisch, bn. (*in strophen verdeeld*): *de –e gedichten van Jacob van Maerlant.*
stro'pop, v. –poppen (*strooien huls of dok*; ook: fig. *stroman*).

strop'pen, stropte, h. gestropt (1 *in een strop of strik vangen*; 2 Z.-N. *door middel van een strop toehalen*; 3 Z.-N. *een strop, een knoop vormen*): 1 *een konijn* –; 2 *een zak* –; 3 *bij het naaien stropt de draad soms.*
stro'snijder, m. –s (*iemand, die stro snijdt; machine om stro te snijden*).
stros'sen, stroste, h. gestrost (*een scheur dichten*; ook: *slordig naaien of stoppen*).
strot, m. strotten (1 *naam voor de keel, de voorkant van de hals als uitwendig lichaamsdeel met de zich daarachter bevindende delen der ademhalingswerktuigen, het strottenhoofd en het bovendeel der luchtpijp*; 2 *naam voor de inwendige organen: het bovendeel* [a]) *der luchtpijp,* [b]) *van de slokdarm*): 1 *iem. bij de – grijpen* (Z.-N. *pakken*); *iem. de – afsnijden*; 2 [a]) *het zwol hem in de* –; *in zijn magere hals bewoog de puntig uitstekende – op en neer*; [b]) zegsw. *alles door de – jagen,* aan lekker eten en drinken verteren.
strot'klep, v. –kleppen, strotklepje (*klepje, dat bij sluiting verhindert, dat spijs en drank in de luchtpijp dringen, epiglottis*).
strot'tenhoofd, o. –en (*bovenste deel der luchtpijp, omgeven door vier kraakbenige delen*): *in het – bevinden zich de stembanden.*
stro'vlechten, o.: *de kunst van het* –.
stro'vlechtster, v. –s (*vrouw, die stro vlecht*): de – vlecht van op maat gesneden strohalmen stroken voor strohoeden enz.
stro'vuur, o. (*vuur van stro*; fig. *iets, dat korte tijd duurt, maar zeer hevig is, ofschoon het weinig uitwerkt: korte hevige belangstelling, bevlieging*): *zijn geestdrift is maar een* –.
stro'wis, v. –wissen (*plat bosje, bundeltje, wis stro*): zegsw. *hij is op een – komen aandrijven,* armoedig, haveloos, arm en berooid, als „een vent van niks" gekomen.
stro'zak, m. –zakken (*zak, gevuld met stro, dienend als matras*): *slapen op een* –.
strub'beling, v. –en (fig. *tegenkanting; onenigheid, kleine twist*): *dat geeft veel –en.*
structuur', v. structuren (Fr. structure, Lat. structura: *bouw, bouwtrant; samenstelling* [*v. gesteenten*]; *samenvoeging, schikking*): *de – van een Moors paleis; de – ener taal.*
struggle for life, m. (Eng. letterl. *strijd om het leven, strijd om het bestaan*).
struif, v. struiven (*eierpannekoek, omelet*): zegsw. *geen – om een ei bederven,* niet al te karig zijn, wil men niet bedrogen uitkomen.
struik, m. –en (1 *naam voor een plant met een stengel, die zich reeds van de grond af in min of meer stevige, veelal houtige, takken verdeelt*; 2 gew. *van kruidachtige planten met veel scheuten, stengels en bladeren dicht bij de grond*): 1 – *onderscheidt men van heester in zoverre, dat dit laatste woord alleen voor houtige planten wordt gebruikt; door de –en dringen*; 2 *een – andijvie*; nog: Z.-N. *veldvruchten op – verkopen,* zoals zij op het land groeien; Z.-N. *van een goede, sterke – zijn,* familie, geslacht; **struik'achtig,** bn.: *een –e plant; het bos is er* –, vol struiken.
strui'kelaar, m. –s (*iem., die licht struikelt*).
strui'kelblok, o. –blokken (*blok, waarover men licht struikelt*; fig. *belemmering, beletsel*): *wiskunde was* (*voor*) *hem steeds een* –.
strui'kelen, struikelde, h., i. gestruikeld (1 *door met de voet tegen iets te stoten, door een misstap en derg. een ogenblik het evenwicht verliezen en dreigen te vallen*; 2 fig. *in zedelijk opzicht beginnen verkeerd te doen, niet meer vaststaan*; 3 *bijna niet te boven kunnen komen*; 4 *in groten getale aantreffen, vallen over*; 5 *vallen door met de voet tegen iets aan te stoten of door een misstap*; 6 fig. *vallen in politiek of zedelijk opzicht*; 7 *strompelen, hortend en stotend lopen*): 1 *hij struikelde over een steen, maar viel niet*; 2 *ik leed en streed en struikelde*; 3 *over zijn woorden –d*; 4 *je struikelt daar over de standbeelden*; 5 *de man is gestruikeld en door de zwaarte van de val buiten westen geraakt*; 6 *gestruikeld, maar niet misdadig; hij is bij* (of: *op*) *dat examen gestruikeld,* gezakt; 7 *schoon –d, steeds voorwaarts gaand*; zie ook paard.
strui'ken, struikte, h. gestruikt (Z.-N. *een struik vormen*): *de tarwe, het gras begint te* –.
struik'gewas, o. –gewassen (1 *plant*[*soort*], *die in een struik groeit*; 2 *verzamelnaam voor een aantal bijeenstaande struiken*): 1 *kruiden en –gewassen*; 2 *zich in het – verbergen*; **–hei,** v. (*heideplantje met lancetvormige bladen en bleekrode bloemen in trosjes*; Lat. calluna vulgaris); ook, be'zemhei.
struik'roos, v. –rozen (*als struik groeiende roos*; Lat. rosa); **–rover,** m. –s (*rover,* eig. *die in de struiken in hinderlaag ligt*); **–roverij',** v. –en (*het roven* [*als*] *door een struik rover*); **–roversmanieren,** v. mv.
I. struis, m. –en (Gr.-Lat. struthio: *struisvogel*): *de Afrikaanse* –, Lat. struthio camelus; *de Amerikaanse* –, Lat. rhea americana.
II. struis, v. (Fr. ciruse: *loodwit*).
III. struis, bn. (*kloek of zwaar gebouwd, flink, stoer, stevig*): *een –e vent; zijn –e vrouw; het –e kastanjelover; een –e stijl*; inz. Z.-N.
struis'gras, o. –grassen (*familie der grassen met uitgespreide pluimen*; Lat. agrostis).
struis'mees, v. –mezen (*kuifmees*).
struis'riet, o. –en (*pluimgrassen met stijve halmen en lijnvormige vlakke bladen*; Lat. calamagrostis): *tot het – behoren* o. a. *het strandriet, het veenriet.*
struis'veder, v. –en, **–veer,** v. –veren ([*staart*]*veer van een struisvogel*).
struis'vogel, m. –s (*loopvogel, met korte vleugels, ongeschikt tot vliegen, doch met lange krachtige poten*): de – leeft ook in tamme staat b.v. in Kaapland; vleugel- en staartveren v. h. mannetje zijn v. grote waarde; **–vogelmaag,** v. (fig. *zeer sterke maag*); **–vogelpolitiek,** v. (*staatkunde, die opzettelijk de ogen sluit, willens en wetens blind blijft, voor de noden of gevaren der toekomst*): een struisvogel in gevaar steekt, naar 't volksgeloof, de kop tussen de vleugels of in 't zand; **–vogelveer,** v. –veren.
strum'pel, v. –s (Z.-N. *slobkous*).
struweel', o. struwelen (lit. t. *struikgewas*; ook wel: *boom- of heesterstronk*).
strychni'ne, v. (Gr. strychnos = nachtschade: *alcaloïde, vergift, uit de braaknoot: bij kleine hoeveelheid zenuwstillend middel*).
stuc, o. (Fr. stuc, It. stucco v. stuk: *pleisterkalk; gipspleister; mengsel v. gips en lijmwater, met verf gekleurd en geaderd, nabootsing van marmer*); **–marmer,** o. (*stuc*).
stud, m. –s (*afkorting van student*); gmz.
studeer'kamer, v. –s (*vertrek, tot studie ingericht*); **–lamp,** v. –en (*lamp, waarbij men studeert,* inz. *op een schrijfbureau enz.*); **–vertrek,** o. –vertrekken.
student', m. –en (Lat. studens = stude-

rend: *elke studerende*; inz. *iem., die de colleges ener universiteit volgt*; Z.-N. ook *leerling v. e. middelbare school, gymnasium enz.*): *een oud(e), een verlopen, een jong(e)* –.

studen'tenalmanak, m. –almanakken (*almanak, door studenten uitgegeven*); **–corps,** o. –en (*vereniging van studenten* inz. *waarvan men slechts na een groentijd lid kan worden*); *corps* op Fr. wijze uitgesproken; **–feest,** o. –en; **–grap,** v. –grappen; **–haver,** v. (*amandelen en rozijnen dooreen*): amandelen golden als middel tegen een kater; **–jool,** m. –jolen; **–leven,** o.; **–lied,** o. –liederen; **–partij,** v. –en (*–feest*); **–pet,** v. –petten (*pet als door studenten gedragen wordt, b.v. in Duitsland*); **–sociëteit,** v. –en; **–taal,** v.; **–tafel,** v. –s (*dis of open tafel voor studenten*); **–tijd,** m.; **–vereniging,** v. –en.

studentikoos', bn., bw. (Duits: gevormd uit studenti [Lat.] + koos [Gr.]: *op de wijze der studenten, studentachtig: openhartig-ruw, ongedwongen, los, geestig*): *een studentikoze geest*; *die taal klonk echt –!*

studentin', v. studentinnen (Z.-N. *vrouwelijk student*); meestal studen't(e).

studeren, studeerde, h. gestudeerd (Lat. studere: 1 *zich toeleggen op iets, zijn best op iets doen, zich beijveren*; *trachten te vinden door denken*; 2 *zich bekwamen in een vak van wetenschap of theoretisch en practisch in een vak van kunst*; *zich met geleerde arbeid bezighouden*; 3 muziek: *zich practisch er in oefenen*; 4 *leerling zijn* inz. aan een inrichting voor hoger onderwijs, *student zijn*): 1 *er op – iedereen onaangenaamheden te zeggen*; 2 *Mijn dochter studeert veel, studeert eigenlijk altijd*; *thuis –*; *Arabisch –*; *in de natuurkunde –*; 3 *ijverig op een Bechstein –*; *piano –*; 4 *te Utrecht – in de rechten*; *– voor dokter.*

stu'die, v. (1–2) –s, (4–6) studiën. Dit onderscheid in meervoud wordt niet altijd in acht genomen (Lat. studium of mv. studia: 1 *het verwerven van kennis met betrekking tot een zaak, tot een vak van wetenschap of van kunst*; *oefening in enige wetenschap*; 2 *beoefening van een vak, zoals die geschiedt aan een bepaalde inrichting van onderwijs of door het volgen van een zekere leergang*; 3 in verschillende min of meer vaste verbindingen in bet. 1–2; 4 *geschrift, waarin de schrijver de resultaten heeft neergelegd van zijn bestudering der zaak*; 5 *tekening, schilderij, schets om zich te oefenen*; 6 *studeerkamer*; *studeerzaal in een kostschool, studiezaal*; 7 op [kost]scholen: *tijd van studeren onder toezicht van een leraar*; 8 *aandacht, attentie*): 1 *na veel –*; *dat getuigt van –*; *de – van Grieks*; [*een ernstige*] *– maken van*; *eigen –*; *de minister zal dat in – nemen*, gaan bestuderen; *in – zijn*, bestudeerd worden; van muziek: *elke morgen piano studeren, die – duurt van 10–12*; ook piano-oefening b.v. *allerlei studies spelen*, zie étude; 2 *de – der godgeleerdheid*; *de – voor een akte M. O.*; *de – der letteren*; *ter, op (de) – liggen, zijn*, ergens studeren, de lessen volgen; 3 *lust tot, pleizier in –*; *zich toeleggen op, zich wijden aan een* (of: *de*) *–*; *iem. van studie*, [a]) iem., die zich met studie bezighoudt of bezig heeft gehouden, [b]) die aan een hogeschool heeft gestudeerd; *zijn – van iets maken*, zich er bijzonder op toeleggen; 4 *een – over het socialisme*; 5 *dat atelier hangt vol studies*; 6 *wij bezochten de – van het instituut*; 7 *studie van vijf tot zeven*; *een uur – in plaats van Latijn*; 8 *met – iets doen*, met aandacht, zorg; *geef – jongen en let op je werk.*

stu'diebeurs, v. –beurzen (*som gelds uit een fonds, van rijkswege, beurs, waarop rechthebbende jongelui aan een hogeschool of andere inrichting van onderwijs studeren*): *een – van 300 gulden per jaar*; **–boek,** o. –en (*leerboek, dat bij de studie gebruikt wordt*); **–geest,** m. (*geest, lust, ijver, gezindheid om te studeren*); **–jaar,** o. –jaren (*jaar, aan studie gewijd*; *jaar gedurende hetwelk onderricht wordt gegeven aan een inrichting van onderwijs*; *de gezamenlijke leerlingen van een bepaald studiejaar*: *klasse*; *jaar van iems. studie aan een hogeschool*): *het – vangt aan in September*; *het vijfde – wordt verdeeld over de tweede en derde klas*; *het eerste – werd niets uitgevoerd*; **–kop,** m. –koppen (*kop, die een tekenaar of schilder voor oefening of studie tekent of schildert*; *iem., die goed kan studeren*); **–kosten,** m. mv. (*kosten van studie* inz. *aan een hogeschool*); **–tijd,** m. (1 *tijd, door iem. aan de studie gewijd of waarin hij studeert*; 2 *tijd, gedurende welke iem. studeert*, inz. *gedurende welke hij student is*): 1 *de gewone – is van zeven tot tien*; 2 *in het begin van de –.*

studieus', bn.; studieuzer, studieust (Fr. studieux: *naarstig, vlijtig, leergraag, de studie beminnend*).

stu'die-uurtje, o. –s (*uurtje van studie*): *dit is mijn –, zei de heer J. A. Kegge*, en hij ging zijn siësta houden.

stu'dio, v. studio's (*deel v. e. zendstation, waar de uitvoeringen enz. voor de microfoon plaatshebben*); **–concert,** o. –en.

studio'sus, m. studio'si (Lat. *student*).

stuf, gew.: *een stukje –*, vlakgom.

stug, stugger, –st **1** bn. (1 *stijf, moeielijk te bewegen of te buigen, hard, onbuigzaam*, ook fig.; 2 van stoffen en voorwerpen: *stijf, weinig buigzaam, weerbarstig, moeielijk te bewerken*; 3 weer: *ongunstig*; 4 van personen: *stijf-onvriendelijk, niet meegaande, niet tegemoetkomend, stuurs*; 5 *blijk gevende van een stug karakter, stugge gemoedsstemming*; 6 handel: *niet vlot, niet willig*): 1 *de stugge nek doen buigen*; 2 *het leer bleek –*; *de grond was – en nat*; 3 *het weer is te – voor de garnalenboten*; 4 *de stugge Hollander*; *– en afstuitend*; *stug* is sterker dan *stroef*, dikwijls het tegengestelde van *plooibaar, innemend*; 5 *een – zwijgen*; 6 *handel –*; **2** bw. (*op weerbarstige, niet meegaande wijze*): *– sprak ze*: *ga.*

stug'heid, v.: *de – van grond*; *– v. karakter.*

stuif'aarde, v. (*fijne* [*teel*]*aarde*); **–brand,** m. (*graanziekte*); **–dijk,** m. –en (*dijk, die gevormd wordt, doordat zand wordt aangewaaid en blijft liggen tegen een geplaatst schut*): *de duinvoet is geregeld afgenomen voor de –*; **–lawine,** v. –s of –n (*lawine van harde, fijne sneeuw*); **–meel,** o. (*mannelijke voortplantingscellen, gevormd in de helmhokjes van een meeldraad*; ook: *fijn meel*); **–wol,** v. (*fijne pluisjes aan planten*); **–zand,** o. in bet. 2 –en (1 *stuivend zand, zeer fijn zand*; 2 *grond of terrein bestaande uit zulk zand*): *1000 bunders bestonden uit –en*; **–zwammen,** v. mv. (*een soort van zwam*; Lat. lycoperdaceae): *de sporen der – stuiven bij aanraking uit het vruchtlichaam.*

stuik, m. –en (1 *schudding, stoot*; gew., Z.-N.;

2 *het uiteinde, waarmee een stuk hout in zijn lengterichting tegen een ander aansluit*; bij een las: *uiteinde van het schuin gesneden gedeelte der las*; 3 *een geheel van [acht tot tien of tot twaalf] schoven koren, bonen enz. met de boveneinden tegen elkaar geplaatst om te drogen*; ook wel: *bos vlas of andere hoop veldvruchten met de topeinden bijeengebonden en met de ondereinden wijd uitgespreid*; waterbouwk. *een onbepaalde hoeveelheid rijsbossen*): 1 *hij gaf mij een – op de borst*, d.i. duw, stomp; 2 *de –en der lassen*; 3 *het koren, het vlas staat in –en.*

I. stui'ken, stuikte, h. gestuikt (*in stuiken zetten*): *de tarwe is gestuikt.*

II. stui'ken, stuikte, h. gestuikt (1 *stoten, een stoot geven*, in N.-N. inz. in technische toepassingen; 2 *kinderspel, waarbij de speler in staande houding knikkers, noten enz. met kracht in een kuiltje moet werpen*: als er een even getal in 't putje blijft liggen, wint hij; *pompen*; 3 Z.-N. [*voorover*] *vallen*): 1 *de druiven –*, heen en weer schudden in een stuikmand; in de smederij: *tegen het uiteinde van een gloeiend gemaakt stuk ijzer kloppen om het dikker te maken*; 2 *liever spijbelen en –, dan op school*; 3 *van een ladder –.*

stui'ker, m. –s (Z.-N. gew. *sperwer*).

stuik'mand, v. –en (*mand, waarin de druiven al schuddend geperst worden*; bierbrouwerij: *mand in de werkkuip, waarin het meel bewerkt wordt, dienende tot bevordering van het helder aftappen*; visserij: *mand zonder bodem, om te vissen, waar weinig water is*).

stuip, v. –en (1 *plotselinge spiersamentrekking, dikwijls met bewusteloosheid gepaard*, inz. bij kinderen; 2 fig. *gril*): 1 *het kind kreeg de –en*; *een – krijgen van schrik*; *iem. een – op het lijf jagen*, geweldig doen schrikken; *een – krijgen van het lachen, zich een – lachen*, onbedaarlijk; 2 *wat krijg jij voor –en?* –**'achtig,** bn., bw.: *–e trekkingen.*

I. stui'pen, stoop (stuipte), h. gestopen (Z.-N. *neerbuigen*; refl. *zich bukken*).

II. stui'pen, stuipte, h. gestuipt (Z.-N. *geselen*).

stuip'trekken (*onwillekeurig de spieren samentrekken bij een stuip* inz. *bij het sterven*), **1** als zn. o.; **2** ww. in de tegenw. tijd: *–d stort hij neer*; *hij spartelt en stuiptrekt.*

stuip'trekking, v. –en (*zenuwtrekking bij een stuip*): *de laatste –en*, vóór het sterven.

I. stuit, v. –en (*het onderste uiteinde van de ruggegraat en van de rug*).

II. stuit, m. –en (1 *het stuiten*; 2 *krachtige stoot* [*tegen iets en terugsprong*]): 1 *op (de) – heien*, de palen inslaan, tot ze weinig meer zakken en *op stuit staan*; 2 *het slaan van de bal na een enkele – is geoorloofd.*

III. stuit, v. –en (Z.-N. [*dikke*] *boterham*).

stuit'been, o. –beenderen (*het onderste deel van de wervelkolom, dat uit enige samengegroeide wervels bestaat*; *staartbeen*).

I. stui'ten, stuitte, h. gestuit (inz. in Brab. en Limb.: *pochen, pralen*): *over, op iets –*; *niets doen dan –*; – **I** is vermoedelijk = – **II.**

II. stui'ten, stuitte, h. (1), i. (2, 3) gestuit (1 *tegenhouden, tot staan brengen*, eig. en fig.; 2 *niet verder kunnen, tot stilstand komen, ophouden*, eig. en fig.; 3 *ontmoeten*, ook fig.): 1 *een hollend paard, iem. in zijn vaart –*; *de voortgang –*; *de geboden –*; zie gebod; rechtst. *een wet –, de verjaring* [*van een straf*] *–*; 2 *steen en pijl – op helmen en schilden*; *de wortels –d op vaste deeltjes in de grond, worden krom*; fig. *op verzet –*; *op onwil, op moeielijkheden –*; *tegen de borst –*, zeer hinderen, mishagen; zie stuitend; 3 *in de woestijnen –d op bouwvallen*; fig. *telkens stuit je bij het lezen op drukfouten.*

III. stui'ten, stuitte, h. gestuit (*met stuiters spelen*).

stui'tend, bn. (*hinderlijk, ergernis wekkend*): *dat is – voor mijn gevoel.*

stui'ter, m. –s, stuitertje (*iem., die stuit*; inz. *grote knikker, die tegen iets aangestoten, terugspringt*); **stui'teren,** stuiterde, h. gestuiterd (*met stuiters spelen, bikkelen*).

stui'ting, v. (*het stuiten*, inz. in bet. 1): – *van het kwaad*; rechtst. *de – der verjaring door een der schuldeisers.*

stuit'wind, m. –en (scheepst. *windvlaag, die in de Japanse Zee, tegen de opkomende stormwolken inwaait*; *wind, die met kracht tegen een hoge kust waaiende, naar buiten teruggekaatst wordt en dicht onder de wal aflandig is*).

stui'veling, v. (*door vorst vermolmde, bevroren turf*).

stui'ven, stoof, h. (1, 3), i. (2) gestoven (1 v. e. fijn verdeelde stof of een grote menigte kleine voorwerpen: *door een luchtstroom en derg. gedreven, zich snel voortbewegen*; *in stof opwaaien*; 2 *zich met grote haast of snelheid voortbewegen*; *ijlend heengaan* [*in verschillende richtingen*]; 3 *stof opjagen, veroorzaken*): 1 *het –d stof*; *de sneeuw was tegen de ruitjes gestoven*; *het stuift*, [a]) het stof vliegt op, [b]) het spant er; 2 *de kinderen stoven weg*; *waarheen zijn die vogels gestoven?* 3 *wat stuift die meelmolen! stuifzwammen –.*

stui'ver, m. –s, stuivertje (thans: *nikkelen pasmunt ter waarde van 5 cents*, Z.-N. ± $4^1/_2$ *cent*: 1 *waarde*; 2 *stuiverstuk*; 3 *iets van geringe waarde*; 4 inz. in verkl.: *geld, kapitaal*): 1 *sigaren v. e. –*; Z.-N. *zestien en halve* (–) = 1.50 frank; zegsw. *een –tje gespaard, is een – gewonnen*; 2 *ik haalde twee –s uit mijn zak*; *het is een stuivertje* (ook: *dubbeltje*) *op zijn kant*, zeer wisselvallig; 3 *tot de laatste –*; *hij had geen –*; 4 *een stuivertje meebrengen*; *een aardige, mooie –.*

stui'versblad, o. –bladen; of –**magazijn,** o. –en (vertaling van Eng. penny-magazine: *tijdschrift, per aflevering één stuiver kostend*); –**postzegel,** m. –s (*postzegel van 5 cents*); –**zeep,** v. (*zeep van 5 cents het stukje*).

stui'vertjewisselen, o. (kinderspel: *de meespelende kinderen krijgen, behalve één, ieder een plaats aan een boom, paal enz., zij moeten nu trachten op een gegeven ogenblik van plaats te verwisselen, terwijl de éne speler bij die verwisseling een plaats tracht te veroveren*; oneig. *in elkaars plaats komen*).

stuk 1 o., stukken, in bet. 2 stukken en –s (1 *deel*; *brok*; *gedeelte*; 2 *voorwerp*; *een geheel* [*deel v. e. verzameling*]; *een eenheid*; *exemplaar*; 3 *geldstuk, muntstuk*; Z.-N. *vijffrankstuk*; 4 *vuurmond, kanon*; 5 schaakspel: *figuur*; kaartspel: *koning en koningin van troef in één hand*; 6 *geschrift, akte, oorkonde enz.*; 7 *daad, feit, handeling*; 8 *voortbrengsel van kunst*; *gedicht, toneelstuk, compositie*; 9 *onderwerp*; *aangelegenheid*; *werk, zaak*): 1 *aan stukken slaan, in stukken scheuren*; *een – vlees*; *pater–, een zij–*; *een – brood*; *een*

– *uit de Bijbel lezen*, een hoofdstuk, een groter of kleiner deel; *een rekening – voor – nagaan*, onderdeel; zegsw. *van –je tot beetje*, van het ene stukje tot het andere en zo achtereenvolgens alle delen; *een – in de broek zetten*, lap; *een paar mooie stukken zalm*, moten; Z.-N. *dat kost stukken van mensen*, veel geld; 2 *een – laken, kant, katoen, linnen*; *een – wijn, een – jenever*, een stukvat, een ton; zie kraag; *de borden werden per – verkocht*; *op het – werken*, betaald worden naar 't getal b.v. sigaren, dat men maakt; *bij 't – verkopen*, in 't klein; *dertig –s vee*; *een – of tien mensen*; 3 *dat is een vals –*; *een goud–, een zilver–*; zegsw. *hij heeft een mooi – geld geërfd*, een aardige som; *een – van twintig franken*; Z.-N. *hij zit met zijn zak vol stukken*; 4 *een – geschut, een schip met tien stukken*; 5 *de stukken van een schaakspel*; *– hebben*; 6 *een bewijs–*: *iets met de stukken bewijzen*; *een proces–*; *stukken van overtuiging*; *de sollicitatiestukken*; 7 *een stout –*; *een onbezonnen –*; 8 *een mooi – van Potgieter*, opstel; *een toneel–*, drama of toneelspel; *een muziek–*, compositie; *een schilder–*, schilderij; 9 *iem. van zijn – helpen*, onderwerp; *van zijn – zijn, raken*, in de war zijn, raken; *op zijn – blijven staan*, niet toegeven, zijn eis volhouden; *voet bij – houden*, niet afdwalen, bij zijn onderwerp blijven; *dat bracht hem van zijn –*, in de war; *op – van zaken*, wat de zaken zelf betreft; *op 't – van godsdienst*, in zake van; nog: *in één – door*, zonder ophouden; *op geen stukken na*, in het geheel niet; *groot van –*, van gestalte, proportie; **2** bn., bw. (*in stukken*; *kapot, gescheurd, gebarsten, met gaten enz.*): *het mes is –*.

stukadoor', m. –s, stukadoortje (Sp. estucador; zie stuc: *plafondmaker, werkman, die muren en plafonds met gips bezet, er pleisterwerk aanbrengt met kalkwit*).

stukado'ren, stukadoorde, h. gestukadoord (*bepleisteren met gips*; *een plafond maken, witten*): *gestukadoorde dassen*, stijf-wit.

stuk'breken, brak –, h. (1), i. (2) stukgebroken (1 *door breken stuk maken*; 2 *in stukken breken*): 1 *een stok –*; 2 *e. vaas kan –*.

stukeren, gestukeerd (Fr. stuquer, It. stuccare: *stukadoren*); verg. stuc.

stuk'gaan, ging –, i. stukgegaan (*kapotgaan*; *slijten*; *breken*): *een knipmes kan –*.

stuk'goed, o. (*goederen, die stuk voor stuk worden ingeladen*; *goederen, waarvan de hoeveelheid niet naar maat of gewicht maar per collo wordt opgegeven, als balen, pakken, kisten*); ook, stuk'goederen, o. mv.

stuk'gooien, gooide –, h. stukgegooid (*in stukken werpen*): *een beeldje –*.

stuk'je, o. –s; zie stuk **1** 1 (voorbeelden).

stuk'jes draaien (*spijbelen*); verg. haag.

stuk'kend, bn. (*stuk, kapot*): *een – knipmes*.

stuk'kenrijder, m. –s (*militair, die, gezeten op een der voor een stuk veldgeschut gespannen paarden, de bespanning bestuurt*; in 't alg., maar minder juist: *veldartillerist*).

stuk'kolen, v. mv. (mijn: *stukken kool, groter dan 8 cm*).

stuk'loon, o. (*loon, dat niet per uur, doch per stuk afgeleverd werk wordt uitbetaald*).

stuk'maken, maakte –, h. stukgemaakt (*kapotmaken, stukbreken*): *een slot –*.

stuk'meester, m. –s (marine: *onderofficier ter zee*): *de – is belast met het toezicht op de kanonnen en de artilleriegoederen*.

stuk'rijder, m. –s (*stukkenrijder*).

stuks'gewijs, –gewijze, –wijs 1 bw. (*per stuk, stuk voor stuk*): *de meubelen – verkopen*; **2** bn. (*bij stukken, bij gedeelten, niet alles of allen tegelijk*): *een stuksgewijze kennisneming*; ook, –gewij'ze, –(ge)wijs'.

stuk'slaan, sloeg –, h. stukgeslagen (1 *door slaan stuk maken*; 2 *aan stukken slaan*; *met geweld, al of niet door slaan, stukgaan*): 1 fig. *veel geld –*, verkwisten; 2 *de wind wierp de glazen om en ze sloegen stuk tegen de grond*; **–smijten**, smeet –, h. –gesmeten (*met kracht stukgooien*; *door smijten stukmaken*): *een bord –*; fig. *geld –*; **–snijden**, sneed –, h. –gesneden (*aan stukken snijden*; *door snijden stukmaken*): *een taart –*; **–vallen**, het viel –, i. –gevallen (*door vallen in stukken breken*; *in stukken vallen*): *de spiegel is –gevallen*.

stuk'vat, o. –vaten (*vat van 24 anker, van 24 × 45 flessen*).

stuk'werk, o. (1 *werk, dat aan den werkman naargelang van het afgeleverde aantal wordt betaald*; 2 *half, onvolltooid werk*): 1 *– hebben*; *stelsel van –*; 2 *ons weten is –*.

stulp, v. –en (*stolp*; *hut, armoedige woning*): *mijn nederige –*.

stulp'kooi, v. –en (*kiekenhok*).

stum'per, m. –s, stumpertje, **stum'perd**, m. –s, stumperdje (1 *sukkel, bloed*; *iem., die in lichamelijk of zedelijk opzicht medelijden verdient, beklagenswaardig schepsel*; 2 *iem., die in verstandelijk opzicht medelijden verdient, die niet „bij" is of niet „meekan"*): 1 *die arme –, wees, en gebrekkig!* 2 *dat Latijn kostte den armen – vrij wat moeite*; *een – in*, een sukkel in.

stum'perachtig, bn., bw. (*als een* of *van een stumper*): *–e opstellen*; *zich – uitdrukken*.

stum'perig, bn., bw. (*stumperachtig*): *een – ventje*; *– redeneren*; **stum'perigheid**, v.

stun'telig, bn., bw. (*krukkerig*: *gebrekkig, onhandig*): *de derde klerk wordt oud en –*.

stunt'vlieger, m. –s (Eng. stunt = kunstje, toer: *vlieger, die vliegkunsten doet*).

stupi'de, bn., bw. (Fr. [Lat. stupidus]: *dom*; *stompzinnig*): *wat een – vent!*

stupiditeit', v. –en (Fr. [Lat. stupiditas]: *domheid*; *domme streek enz.*).

stu'ren, stuurde, h. gestuurd (1 *een bepaalde richting doen volgen, langs een zekere weg doen gaan, een zekere richting geven aan*, in verschillende toepassingen; 2 *doen gaan, zenden*; 3 *naar het roer of stuur luisteren, zich laten sturen* [bet. 1], met bepaling): 1 van rij-, trekdieren en voertuigen: *ik reed met mijn pagnier en stuurde zelf*; van vaartuigen: door middel van het roer [soms de riemen] de richting regelen, b.v. *het schip recht de haven in –*; *ik zal roeien en jij –*; *bij de wind –*; van luchtvaartuigen: *op het compas Zuid –*; fig. van zaken: *de boel in de war –*; zie kluitje; 2 *een matroos naar de wal –*; *een kind om een boodschap –*; *naar school –*, om er onderwijs te ontvangen; *naar bed –*; *iem. een boodschap –*, doen geworden; *ik stuurde hem een mandje champagne (cadeau)*; 3 *die auto stuurt makkelijk*.

Sturm'-und-Drang'periode, v. (Duits: *het laatste deel der 18e eeuw, toen de jonge dichters braken met de heersende poëtische vormen*; in het alg. *onrustig overgangstijdperk vol strijd*). (u = oe).

stut, m. stutten (1 *voorwerp, waardoor een persoon of zaak wordt gesteund, opdat deze niet vallen of op andere wijze van zijn plaats raken zal; steun,* in de bouwk. *paal, balk, die tijdelijk een deel van een bouwwerk moet ondersteunen;* scheepsbouw: *rechte of nagenoeg rechte houten of stijlen,* inz. *de bovenste stukken van een spant;* 2 fig. v. e. persoon of zaak: *steun*): 1 *de stutten der zonnetent;* bouwk. *de bovenvensters schoren door middel van stutten;* 2 *mijn zoon, mijn laatste – en steun; de zedelijke stutten der maatschappij.*
stut'balk, m. –en (*schoorbalk*).
stut'sel, o. –s, stutseltje (*stut, steunsel*).
stut'ten, stutte, h. gestut (*steunen, onderschragen*): *een appelboom –, een oude muur –;* fig. *stut mij Here op mijn oude dag.*
stut'ter, m. –s (*iem. die stut* in bet. 1): mijnw. *de – bracht de nodige schoren aan.*
stut'ting, v. –en (*het stutten*).
I. stuur 1 o., stuurtje (1 *het sturen, het voeren langs een zekere weg, het geven van een richting;* 2 *een voorwerp, dat iets stuurt of door middel waarvan men iets stuurt: roer, onderdeel van een rijwiel, auto, vliegmachine enz. om te sturen*): 1 – [*in het schip*] *hebben, houden,* het sturen in zijn macht hebben, houden; *over –,* in de war, van streek; 2 *zelf aan 't – staan; het – kwijt zijn,* zich niet meer weten te helpen; *aan het – zitten,* [a]) eig., [b]) fig. de leiding hebben; **2** m. (afk. van *stuurman*).
II. stuur, bn. (Z.-N. *stuurs*).
stuur'boom, m. –bomen (*helmstok*); **–boord,** o. (*rechterboord, als men, bij het roer staande, naar de voorsteven ziet;* oudtijds was bij de schepen in N.-Europa het roer aan de rechterzijde bevestigd): zegsw. zie bakboord; *het schip helde aan – over;* ook van vliegtuigen: *de machine helde sterk over –; over – liggen,* over de rechterzijde hellende liggen; **–kabel,** m. –s (op schepen en luchtvaartuigen: *kabel, waarmee de beweging van het stuurrad of de stuurhefboom op het roer enz. wordt overgebracht*); **–knuppel,** m. –s (luchtvaarttaal: *stuurstang, -stok*); **–last,** m. (scheepst. *zwaardere bevrachting van het achterdeel v. e. schip, om het goed te kunnen sturen*): *een juiste – heeft ten gevolge, dat het schip goed stuurt; het schip op zijn – brengen;* **–las'tig,** bn. (scheepst. *stuurlast bezittende, gemakkelijk om te sturen, wegens de zwaardere bevrachting in het achterschip*).
stuurlas'tigheid, v.
stuur'man, m. –lieden, –lui (1 *iem., die aan het stuur van een schip staat, zit, het bestuurt,* ook in fig. verband; inz. *scheepsofficier onder den kapitein;* koopvaardij: *scheepsofficier, die met het toezicht op het sturen en in 't algemeen met het toezicht op de navigatie is belast;* bij de zeemacht tot in het begin der 20ste eeuw: *dek- of onderofficier, die toezicht hield op het sturen, waarnemingen en peilingen deed enz.;* 2 *iem., die met goed gevolg een van zekere voorgeschreven examens heeft afgelegd*): 1 *eerste –,* officier na den kapitein; *tweede –,* ondergeschikte officier, vervanger van den 1en stuurman: beiden worden aangesproken met m'nheer voor hun naam; spreekw. *De beste –lui staan aan wal,* [a]) zij, die in nood of gevaar zich in 't geheel niet weten te redden, oefenen aan wal de scherpste critiek uit, [b]) niets gemakkelijker dan critiseren, als men zelf werkeloos toeziet; *bij de koopvaardij worden de stuurlieden als eerste, tweede enz. – onderscheiden; bij de zeemacht onderscheidde men opper-, eerste, tweede, derde en vierde stuurlieden;* 2 *diploma's voor de rangen van derden, tweeden en eersten – voor de grote vaart.*
stuur'manschap, o. (*de functie van stuurman; de bekwaamheid, die een stuurman nodig heeft;* ook fig.); **–manskunst,** v. (*de kunst om te sturen*): *de – leren;* ook fig.
stuur'mansmaat, m. –s (*helper van den stuurman of de stuurlui;* vissersschepen: *hij, die den schipper in zijn werk bijstaat en met tal van werkzaamheden is belast*).
stuur'pen, v. –pennen (*benaming voor de stijve vederen in de staart van een vogel*).
stuur'plecht, v. –en (voorheen op vaartuigen: *verheven afzonderlijke plaats op het achterschip, waar zich de man bevond, die aan het roer stond,* nog bij kleine vissersvaartuigen; ook: *achterplecht*).
stuur'rad, o. –raderen (*toestel, bestaande uit een al of niet van uitstekende spaken voorzien rad, waarvan de omdraaiing wordt overgebracht op het roer van een voorrad, de vooras van een voertuig enz.*).
stuur'reep, m. –repen (*touw, kabel of ketting, waarmee het juk van het roer bewogen of waardoor de beweging van het stuurrad op het roer wordt overgebracht;* liftinrichting: *touw zonder eind, waarmee het op en neergaan van de lift wordt geregeld*).
stuurs, –er, meest – **1** bn. (*onvriendelijk, niet meegaande, nors, knorrig; lastig van humeur*): *hij werd nog stuurser, nog bokkiger; een –e blik; met een – gezicht;* **2** bw. (*op onvriendelijke, norse of knorrige wijze*): *– kijken;* ook: flink, b.v. *er werd – gereden.*
stuurs'heid, v. (*onvriendelijkheid, norsheid*).
stuur'stang, v. –en (*stang van het fietsstuur, stang ter besturing van een vliegtuig*).
stuur'stoel, m. –en (*plaats, waar de stuurman,* inz. *van de trekschuit, zit en waar de roerpen boven overheen loopt; zitplaats voor den bestuurder van een luchtvaartuig*).
stuur'stok, m. –stokken (*helmstok*).
stuur'toestel, o. –toestellen: *een motorrijtuig voorzien van een nauwkeurig werkend –.*
stuur'vlak, o. –vlakken (*onderdeel van een vliegtuig, dienende om te sturen*).
stuw, v. –en, stuwtje (*dam of keerwerk in* [*stromend*] *water om het tot zekere hoogte op te voeren*): *een – in de Maas.*
stuwadoor', m. –s, stuwadoortje (Sp. estivador: *hij, die zich belast met het laden en lossen van schepen*).
stuwa'ge, v. ([*opeenpakking van*] *goederen in het ruim*); zie stouwage.
stuw'bekken, o. –s (*een door versperring van de normale waterafvoer gevormde plas: bekken, bassin voor de stuwdam*); **–dam,** m. –dammen (*stuw*): *de –dammen in de Nijl.*
stu'wen, stuwde, h. gestuwd (1 *duwende voortbewegen, voortduwen, dringen;* 2 *bijeen of opeen plaatsen in een ruimte;* inz. van goederen in een schip of wagen: *bergen op een zodanige wijze, dat zij de minste ruimte innemen en niet van hun plaats kunnen geraken; stouwen;* 3 *de natuurlijke afvloeiing belemmeren; door een bouwwerk, stuw, er in te leggen het water ophouden, tegenhouden, keren*): 1 *de wind stuwde de watermassa de*

kant van Leiden op; het hart stuwde het bloed niet meer door zijn aderen; 2 *het – van goederen; het – der kolen in de ruimte;* ook: *een schip –;* 3 meestal opstuwen: *de –de werking van het bouwwerk; het water –.*

stuw'kracht, v. (*al, wat dient om iets voort te duwen; stuwende kracht;* ook fig.);**–sluis,** v. –sluizen (*keersluis*).

sty'gisch, bn.: *het – wed,* de Styx. (g = g).

styleren, gestyleerd of **stileren,** gestileerd (Gr.-Lat. stilus: 1 *het tekenen van een regelmatige vorm van plant of dier enz.;* 2 zie stileren 1): 1 *bij het – wordt gewerkt op symmetrie, men laat toevallige afwijkingen buiten rekening, om een ideële schoonheidsvorm te verkrijgen; bloemen –;* 2 *goed kunnen –;* ook, stilise'ren (Fr. styliser; s = z).

styliet', m. –en (Lat.-Gr. stylos = zuil, pilaar: *pilaarheilige*).

stylist', m. –en; zie stilist.

sty'rax, Gr. m.: zie storax.

Styx, m. (Gr. stygias: myth. *hellerivier, die de Onderwereld 9 malen omvloeit): bij de – zweren,* een zelfs goden zeer heilige eed afleggen; lees *stiks;* verg. stygisch.

Sua'da, v. (Lat. [*godin der*] *welsprekendheid*).

su'a spon'te (Lat. *vanzelf, vrijwillig, uit eigen beweging of aandrift*).

sua'tiekanaal, o. –kanalen (*uitwateringskanaal*); **–sluis,** v. –sluizen (*sluis van een suatiekanaal*); suatie hangt misschien samen met Fr. suer; zie sueren.

suaviteit', v. (Fr. [Lat. suavitas]: *liefelijkheid, aangenaamheid*).

sua'viter in mo'do, zie fortiter in re.

sub, vz. (Lat. *onder*): *– conditio'ne,* onder voorwaarde; *–ju'dice* (*lis est*), (de zaak is) onder den rechter, aanhangig, hangende; *– lit'tera,* onder de letter; *– nu'mero,* onder het nummer of getal; *– poe'na,* op straffe van; *– ro'sa,* onder de roos, in vertrouwen, in 't geheim: de roos was bij de Romeinen het zinnebeeld van vertrouwen en stilzwijgendheid; *– so'le ni'hil perfec'tum,* (er is) onder de zon niets volmaakt; *– vo'ce,* onder het woord of artikel (te zoeken).

sub'agent, m. –en (*onderagent in een handelsonderneming*); **–altern,** bn. (Fr. *van lagere rang*): *–e officieren,* v. lagere rang bij de zeemacht dan een kapitein-luitenant-ter-zee; *bij de landmacht,* dan een majoor, nl. kapiteins en luitenants; **–amendement,** o. –en (*onder-amendement*); (en = en); **–arc'tisch,** bn. (*binnen de poolcirkel*): *de –e provincie Jakoetsk in Siberië;* **–commissie,** v. –s, –commissiën (*commissie als onderdeel ener grotere commissie*); **–delegeren,** gesubdelegeerd (*een ander in zijn plaats stellen, onder volmacht geven*); **–diaken,** m. –s (R.-K. *onderdiaken, geestelijke, die de eerste der drie hogere wijdingen ontvangen heeft*); **–diakonaat',** o. (*waardigheid, ambt v. subdiaken*); **–divisie,** v. –s, –divisiën (*onderafdeling*).

subiet', Fr. subit, Lat. subitus. **1** bn. (*plotseling, onverwacht*); **2** bw. (Z.-N. *eensklaps, plotseling;* Z.-N. en N.-N. *dadelijk, onmiddellijk*).

sub'ject, o. –en (Lat. subjectum: eig. *het ondergelegde, de grondslag;* spraakk. *het onderwerp*); tegenst. object. (j = j).

subjectief', bn. (Fr. subjectif, Lat. subjectivus: 1 spraakk. *het subject betreffende;* 2 *betrekking hebbend op, uitgaande van, behorende tot de persoonlijkheid zelf;* ong. met de gevoelswaarde van partijdig: *persoonlijk, volgens eigen mening*): 1 *het – geslacht van een bezitt. vnw.;* 2 *subjectieve poëzie,* lyrische, die de eigen gevoelens van den dichter vertolkt; *een subjectieve mening;* als bw.: *– oordelen;* tegenst. objectief. (j = j).

subjectivis'me, o. (*de leer, die het subjectieve leven als grondslag der dingen neemt;* ook: *persoonlijke opvatting*).

subjectiviteit', v. (Fr. subjectivité: *de eigenschap van subjectief* in bet. 2 *te zijn; beschouwing van een zaak uitsluitend van persoonlijk standpunt*).

sub'junctief, m. subjunctieven; (Lat.) **sub'junctivus,** m. subjuncti'vi; zie conjunctief. (j = j).

subliem', bn., bw. (Fr.-Lat. sublimis: de schoonheid in haar hoogste vorm vertonende; *zeer verheven, hoogst voortreffelijk*).

sublimaat', o. sublimaten (Duits Sublimat, Eng. sublimate, Lat. sublimatum: *product van sublimatie;* inz. *krachtig antiseptische doch zwaar vergiftige stof, verbinding van chloor en kwik*).

sublima'tie, v., sublimatiën (Fr. [Lat. sublimatio]: *de bewerking v. h. sublimeren*).

sublimeren, gesublimeerd (Fr. [Lat. sublimare = verheffen]: nat. *overgaan van een gas in een vaste stof, zonder daarbij vloeibaar te zijn geweest;* scheik. *vluchtige stoffen van niet-vluchtige scheiden door ze in dampvormige toestand te brengen en vervolgens de damp weer te laten afkoelen, zodat zich daarbij een vaste stof, een sublimaat, vormt;* ook: *deze bewerking ondergaan;* ontstaat er een vloeistof dan spreekt men van distilleren).

sublimiteit', v. (Fr. [Lat. sublimitas]: *verhevenheid; het verhevene*).

subluna'risch, bn. (Lat. luna = maan: *ondermaans*): *het – dal,* onze aarde.

submis'sie, v. (Lat. submissio: *onderwerping, ootmoed*).

subordina'tie, v. (Fr. [Lat. subordinatio]: *ondergeschiktheid; gehoorzaamheid in de krijgsdienst;* spraakk. *onderschikking*). (t = s).

subroga'tie, v. –s (Fr. *plaatsvervanging*).

sub ro'sa, zie sub.

subsidiair', bn. (Fr. [Lat. subsidiarius, van subsidium = hulp]: *hulp verlenend;* inz. *in de plaats tredend van; te vervangen door; althans*): *veroordeeld tot f 100 boete, – 10 dagen hechtenis; –e vordering,* hulpvordering.

subsi'die, o. en v. –s, subsidiën (Lat. subsidium: *steun, gewoonlijk in geld en soms in natura: onderstandsgelden*): *gemeente–.*

subsidiëren, gesubsidieerd (Fr.: *subsidie verlenen*): *een vereniging –,* financieel steunen.

sub so'le ni'hil perfec'tum, zie sub.

substan'tie, v. –s, substantiën (Lat. substantia: *zelfstandigheid; stof; kern; hoofdinhoud, –bestanddeel*): *in –,* in hoofdzaak. (tie = sie).

substantieel', bn., substantiële (Fr. substantiel: *zelfstandig;* inz. van voedsel: *voedzaam, krachtig, stevig*). (ti = sie).

sub'stantief, o. substantieven (Lat. substantivum: *zelfstandig naamwoord*).

substantiveren, gesubstantiveerd: *een infinitief – b.v. leven.*

substanti'visch, bn., bw. (*als substantief*): *een werkwoord – gebruiken.*

substitueren, gesubstitueerd ([Fr.-Lat. substituere]: *in de plaats stellen; onder-*

schuiven; vermaken bij erfstelling over de hand: iem. als tweede erfgenaam aanwijzen, op wie de erfenis in bepaalde gevallen overgaat).

substitu'tie, v. -s, substitutiën (Fr. [Lat. substitutio]: *in-de-plaats-stelling; vervanging; onderschuiving; over-de-hand-vermaking*). (tie = sie).

substituut', m. substituten (Fr. substitut, Lat. substitutus: in het alg. *plaatsvervanger van een ambtenaar bij diens afwezigheid, belet of ontstentenis: toegevoegde substituut-griffier of substituut-officier* [België: *substituut-procureur*]); **--griffier,** m. -s (*lid der rechterlijke macht, aan den griffier ondergeschikt en bevoegd dezen als zodanig te vervangen in tegenstelling met waarnemend griffier, die zonder als lid der rechterlijke macht te worden beschouwd bij ontstentenis van griffier of --- in hun plaats optreedt*); **--officier,** m. -s (*lid der rechterlijke macht, aan den officier van justitie ondergeschikt en bevoegd dezen te vervangen*) = **--procureur,** verg. procureur.

substraat', o. substraten (Lat. van substernere = onderleggen: *onderlaag, grond; grondlaag; [voedings]bodem*).

subtiel', bn., bw. (Fr. subtil [Lat. subtilis]: *teer, fijn, bros; fijne verschillen opmerkend, fijn onderscheidend of werkend, scherpzinnig;* ong. *haarklovend, spitsvondig*): *-e kleuren; - onderscheiden;* **subtiel'heid,** v.

subtiliteit', v. -en (Fr. [Lat. subtilitas]: *het fijne, tere; fijn onderscheid;* ong.: *spitsvondigheid, haarkloverij*).

subtro'pisch, bn. (*aan de grens der gematigde en hete luchtstreken, der keerkringen*): *-e gewesten; -e regens.*

succederen, gesuccedeerd (Fr. [Lat. succedere]: *opvolgen*). (cc = ks).

succes', o. successen (Fr. [Lat. successus]: *loop of voortgang ener zaak, wijze waarop het gaat;* gewoonlijk: *uitslag, uitkomst, afloop;* inz. *goede uitslag, geluk; bijval*): *ergens - mee hebben,* voorspoed; *met -, zonder -; - d'estime,* door achting wegens vroegere verdiensten verkregen succes, matige bijval.

succes'sie, v. -s (Fr. [Lat. successio]: *opvolging; erf-, troon-, ambtsopvolging; erfenis; nalatenschap;* R.-K. *de opvolging der bisschoppen*); **-belasting,** v. -en; zie -recht; **-oorlog,** m. -oorlogen: gesch. *de Spaanse -,* 1701-'14; **-recht,** o. -en (*belasting op nalatenschappen; het bedrag dier belasting*). (cc = ks).

successief', bn., bw. (Fr. successif [Lat. successivus]: *allengs, langzaam aan; achtereenvolgend; voor en na*); lees *suksessief'.*

successie'velijk, bw. (*achtereenvolgens*).

succulen'ten, v. mv.; zie vetplanten. (cc = kk).

succursa'le, v. -n (Fr. *hulp-, bijkantoor, hulp-, bijbank; bijwinkel*). (cc = kk).

sud'de, v. -n (Z.-N. *moeras*).

sud'deren, sudderde, h. gesudderd (*aan de kook zijn, pruttelen van water enz.*); gew.

sueren, gesueerd (Fr. suer: *lozen van overtollig water*); ook, suderen, Lat. suda're.

Su'ez-kanaal, o. (*kanaal tussen de Middellandse Zee en de Rode Zee,* gegraven van 1859-'69, 160 km lang).

suf, bn., bw. suffer, -st (1 *soezerig, niet helder van hoofd, dof van geest; door soezerigheid niet tot flink handelen in staat;* 2 *geen aandacht schenkende aan wat om iem. heen voorvalt, gedachteloos;* ong. *onnozel, kinds*): 1 *de zee maakt mij -; zich - denken; je wordt er - van;* 2 *de oude man met - gelaat en open mond; bekrompen en -; die oude man is -; zich - denken;* **suf'heid,** v.

suf'fen, sufte, h. gesuft (1 *verstompt, dof van hersenen zijn; niet helder denken;* 2 *soezend peinzen, gedachteloos zijn;* 3 *aanhoudend peinzen over, piekeren*): 1 *ik oude man, ik suf; het grijze en -d hoofd;* 2 *jongen, zit niet te -!* 3 *stil bleef ze staan, -d over dat woord.*

suf'fer, m. -s suffertje, **suf'ferd,** m. -s sufferdje, (*iem., die suft; dromer, slaapkop*): *-s kunnen we in school niet gebruiken; een oude -,* (min.) grijsaard.

suf'fig, bn., bw. (*soezerig, dromerig*).

suffisant', bn., bw. (Fr. *genoegzaam, voldoende; flink, solide, van goede kwaliteit* enigsz. vero.); (s = z; u = uu of u van duf).

suffix', o. -en (Fr. spraakk. *achtervoegsel, afleidingsuitgang*); -el (*beitel*), -er (*stoffer*) *zijn -en;* (Lat.) suffix'um, o. suffixa.

suffoca'tie, v. -s (Fr. [Lat. suffocatio]: *verstikking, smoring*). (t = s).

suffragaan', m. suffraganen (Lat. suffragium = stem: *lid ener geestelijke vergadering, met het recht van stemmen*).

suffragaan'-bisschop, m. --bisschoppen (*onderhorige bisschop; bisschop, een diocees besturend, dat een onderdeel v. e. kerkprovincie is, aan wier hoofd de aartsbisschop staat*): de --- in Haarlem, Den Bosch enz.

suffra'ge, v. -s (Fr. [Lat. suffragium]: *goedkeuring;* [*kies*]*stem*).

suffraget'te, v. -s (Fr.-Eng. *ijveraarster of voorstandster voor vrouwenkiesrecht*).

suggereren, gesuggereerd (Fr. [Lat. suggerere]: *ingeven, wat iem. moet zeggen of doen; het opdringen van bepaalde voorstellingen en gedachten door geestelijke beïnvloeding*). (g = g; u = u van duf).

sugges'tie, v. -s, suggestiën (Fr. *het suggereren* inz. *door geestelijke beïnvloeding opgewekte voorstelling, bijgebracht denkbeeld*).

suggestief', bn., bw. (Fr. *in suggestie bestaande, door middel van suggestie werkend; door suggestie veroorzaakt; suggererend; allerlei voorstellingen, gedachten door geestelijke beïnvloeding opwekkend; nieuwe gedachten opwekkend*): *een -tieve vraag; -tieve slaap of hypnose; een -tieve werking.* (g = g).

sui'ker, v. -s (Fr. sucre, oorspr. Arab.-Perzisch: 1 *zoete stof, meestal uit planten getrokken* inz. *uit suikerriet of beetwortels en in water oplosbaar;* 2 *suikerplantage, -industrie, -handel;* 3 *stukje lekkernij van suiker;* 4 *potje met suiker; zekere suikerhoeveelheid*): 1 *ruwe -, geraffineerde -; aardappel-, bastaard-* (grove, bruingele suiker), *beetwortel-, druiven-* (glucose), *riet-; - en melk;* 2 *in de - zijn,* werkzaam in de suikerindustrie, -handel; 3 *-s en koekjes;* 4 *reik me de - eens aan;* zie ook -ziekte.

sui'keraccijns, m. (*accijns, welke in ons land van de suiker wordt geheven*); **-achtig,** bn., bw.: *- sap; - smaken;* **-amandel,** v. -en (*in suiker gerooste amandel*); **-bakker,** m. -s (*bakker van suikergoed; banketbakker*); **-bakkerij,** v. -en; **-beet,** v. -beten, Z.-N. = **-biet,** v. -en (*beetwortel met groot suikergehalte, suiker-beetwortel, variëteit van de beetwortel;* Lat. beta vul-

garis); **–belasting,** v. (*belasting, geheven van de suikerondernemingen in Ned.-Indië*); **–beurs,** v. = **suikermarkt,** v.; **–bol,** m. –bollen, –bolletje (Z.-N. [*rond*] *suikergoed*); **–boon,** v. –bonen, –boontje (*kleine, zoete tuinboon, prinsessenboon*; ook: *boonvormig balletje, van suiker*); **–brood,** o. –broden (*kegelvormige klomp geraffineerde witte suiker*); **–campagne,** v. –s (*de tijd v. h. jaar, dat in een suikerfabriek geregeld gewerkt wordt*); **–cultuur,** v. (*teelt van suikerriet*).

sui'kerdot, m. –dotten, suikerdotje; zie dot.

sui'keren, suikerde, h. gesuikerd (*met suiker bestrooien of toebereiden*): *een boterham –.*

sui'kererwt, v. –en (*jonge, zoete doperwt*; ook: *suikerbolletje*); **–fabriek,** v. –en (*inrichting, tot het maken van suiker uit suikerbieten, uit suikerriet*): de eerste –en dateren in Duitsland van 1801; **–fabrikant,** m. –en; **–fonds,** o. (*fonds uit de opbrengst der suikerbelasting gevormd*); **–gast,** m. –en (*schietmot*); **–gehalte,** o.; **–goed,** o. (*lekkers uit suiker, in allerlei vorm en grootte*); **–hoek,** m. (*gedeelte van de beurs, waar de aandelen in suikerondernemingen worden verhandeld*).

sui'kerig, bn., bw. (*suikerachtig*).

suikerij', v. in bet. 2 –en (1 volksetym. voor cichorei: [*de gemalen, gerooste wortel der*] *cichorei*; 2 *suikerwerk*): 1 *dat is geen koffie, maar –*; 2 *een grossierderij in koek en –en.*

sui'kerjaar, o. –jaren (*jaar beschouwd met betrekking tot de productie van suiker*): *een goed –*; **–jannetje,** o. –s (*een soort van beschuitje*); **–kristallen,** o. mv. (scheik. *kristallen, die zich uit een oplossing van suiker afzetten*); zie kandij; **–lord,** m. –s (*rijk geworden suikerplanter*); **–markt,** v. –en (*plaats, waar veel suiker verhandeld wordt; markt van de suiker*): *de fluctuaties der –*; **–muisje,** o. –s: *de eivormige –s*; **–oom,** m. –s (*rijke erfoom*); **–pan,** v. –pannen (*pan voor 't koken enz. van suiker in een suikerfabriek of -raffinaderij*); **–peen,** v. –penen (*zoete worteltjes*; ook: *beetwortel met groot suikergehalte*); **–peer,** v. –peren (*vroege, zoete peersoort*); **–plantage,** v. –s (*suikerrietplantage*); **–planter,** m. –s (*eigenaar van een suikerplantage*); **–pot,** m. –potten (*deel van het koffie- of theeservies, pot voor suiker*; in verkl. *suikerfonds*).

sui'kerraffinaderij, v. –en (*fabriek tot zuivering v. suiker*); **–raffinadeur,** m. –s; ook: **–raffineerder,** m. –s; **–raffineerderij,** v. –en; **–rasp,** v. –en (*werktuigje voor het raspen v. suikerbrood*); **–riet,** o. (*suikerrietgewas in de keerkringsgewesten, tussen 30° N.-B. en 20° Z.-B.*); zie rietsuiker; **–strooier,** m. –s (*lange lepel, met gaatjes in de cirkelvormige bek, om suiker te strooien*); **–tang,** v. –en (*tangetje om klontjes suiker aan te pakken*); **–tante,** v. –s (*rijke erftante*); **–water,** o. (*oplossing van suiker in water*); **-werk,** o. –en (collectief: *geheel of in hoofdzaak uit suiker vervaardigde lekkernijen*; ook wel: *suikergebakje*); **–wet,** v. (*wet van 29 Jan. 1897, houdende bepalingen omtrent de accijns op de suiker*); **–ziekte,** v. (*ziekte, waarbij geregeld suiker* [glucose] *in de urine wordt aangetroffen*), ook, diabetes mellitus; **–zoet,** bn., bw. (*zoet als suiker, zeer zoet*): *een –e peer*; fig. *een – woord,* vleiend.

sui'len, suilde, h. gesuild (*met een sleepnet vissen*; ook: *lanterfanten, beuzelen*).

suil'orig, –o'rig, bn., bw. (*moedeloos, verdrietig*).

suis'se, m. –s (Fr. letterl. *Zwitser: in uniform geklede persoon met staf of hellebaard en bandelier, ook met degen, die in een grote kerk de orde moet handhaven; kerkeknechtportier*); lees *swies*; zie hondenslager.

sui'te, v. –s (Fr. *gevolg; vervolg; volgreeks; rij; stoet*; inz. in de vlg. bet. 1 *twee of meer kamers in elkaar lopende, gescheiden door openslaande of schuifdeuren, die geopend een brede doorgang geven*; soms van één dier vertrekken, waarin men zich niet bevindt; 2 muz. *een cyclisch werk, samengesteld uit een aantal korte danswijzen*): 1 *in de tweede kamer der –*; 2 *de danswijzen der –*; bij uitbr. stuk, waarvan de onderdelen in min of meer los verband staan: *de Suite Le Faune et la Bergère*; nog: *twee kamers en –*, achter elkaar liggend; *à la –*, mil. achteraan geplaatst op de ranglijst; *kapitein à la –*, die tot het gevolg behoort; *en –*, aaneen; l. *su-ie'te* in bet. 1 en *su-iet'* in bet. 2.

sui'zebollen, suizebolde, h. gesuizebold (*half bedwelmd of duizelig worden of zijn, duizelen*): *hij suizebolde van de slag.*

sui'zelen, suizelde, h. gesuizeld (1 *zacht suizen*; 2 *duizelig zijn of worden, waggelen; dreigen te vallen*): 1 *zachtkens – de abelen*; 2 *– van de slag.*

sui'zelig, bn., bw. (*draaierig, duizelig*).

sui'zeling, v. –en (*het suizelen; duizeling, bedwelming*).

sui'zen, suisde, h. gesuisd (*zacht ruisen*): *het suist mij in de oren; kokend water suist; de wind suist in de bladeren.*

sui'zing, v. –en: *–en in het oor.*

sujet', o. sujetten (Fr. *onderdaan; onderwerp, voorwerp; persoon met een zekere eigenschap*, inz. met een ongunstig attribuut; *nietswaardige, ellendeling; bij een gezelschap verbonden toneelspeler of -speelster*): *een (slecht) –*, slecht mens, individu. (j = zj).

suka'de, v. (o.-Fr. succade, It. succate van zucca = kalebas: *klein gesneden in suiker ingelegde citroen- of limoenschil, geconfijte oranjeschil*); **–koek 1** (voorwerpsn.), m. –en; **2** (stofn.). v.

suk'kel 1 m. (*het sukkelen*): *aan de – zijn*; **2** m. en v. –s (*sukkelaar, stumper*).

suk'kelaar, m. –s (*iem., die sukkelt, die aanhoudend of telkens weer ziek is*; ook: *iem., die niet bij de hand is; geestelijk of lichamelijk zwakke, hals, bloed*); **–ster,** v. -s.

suk'kelachtig, bn., bw. (*sukkelend; ziekelijk*).

sukkelarij', v. (*trage voortgang*).

suk'keldraf, m., sukkeldrafje (*korte, kleine draf, langzaam drafje*): *het paard liep op een –.*

suk'kelen, sukkelde, h. (1, 2), i. (1) gesukkeld (1 *op gebrekkige wijze b.v. al sjokkende, met horten, langzaam voortgaan*; 2 *aanhoudend of telkens weer ziek of althans niet geheel gezond zijn, kwijnen, ziekelijk zijn*): 1 *de oude knol sukkelde voort*; 2 *vader sukkelt van 't winter erg*; fig. *zijn studeren is niets dan aanhoudend –*, hij komt niet vooruit.

suk'kelgang, m. (*langzame gang*).

suk'kelig, bn., bw. (*sukkelachtig*).

suk'kelpartij, v. (*sukkelarij, trage voortgang; langdurige ziekte*).

suk'kelstraatje, o. Z.-N. zegsw.: *in het – wonen,* aan het sukkelen zijn.

suk'keltrein, m. –en (purisme voor: *boemeltrein*).
sukrioen', o. (o.-Fr. sucrion: Z.-N. *schokkeljoen*, zie ald.).
sul, m. sullen (*onnozel, doodgoed mens, bloed*).
sul'achtig, bn., bw. (*als een sul*): *een – oud mannetje*; *– doen, te werk gaan.*
Sulamiet', v. (Bijb. *bruid in het Hooglied*; [*schone vrouw*] *uit Sulam in N.-Palestina*).
sulfaat', o. sulfaten (*zout, afgeleid van zwavelzuur*).
sul'fer, sol'fer, o. en v. (Lat. sulfur: *zwavel*); **–achtig,** bn. (*zwavelachtig*).
sul'feren, –de, h. gesulferd (*zwavelen*): *een strohoed –, een wijnvat –*; gew., vero.
sul'ferstank, m. (*zwavellucht*).
sulfureus', bn., bw.; sulfureuzer, –t (Fr. sulfureux: *zwavelachtig, zwavel bevattend*).
sulky, v. sulky's (Eng. *tweewielig karretje* [*bij wedrennen*]).
sul'lebaan, v. –banen, (*glijbaan*).
sul'len, sulde, h. gesuld (*glijden op ijs of sneeuw*): *we hebben heerlijk gesuld.*
sul'lig, bn., bw. (*sulachtig*); **sul'ligheid,** v.
sul'tan, m. –s, zie soeltan (via het Fr. uit Turks-Arabisch: *titel van Mohammedaanse heersers sedert de 9de eeuw*, inz. *in Turkije, dikwijls met Khan verbonden*; in het alg. *keizer, opperheer, gebieder* b.v. *in Djokjakarta*; verder: *hondennaam en naam van een gebak*): – Abdoel Hamid Khan.
sulta'na, v. sultana's (*zeer groot Turks vaartuig*).
sultanaat', o. sultanaten (*gebied v. e. sultan*).
sulta'na-rozijnen, mv. (*fijne tafelrozijnen*).
sulta'ne, v. –s (*hoofdvrouw van een sultan*; ook: *titel van zijn dochters*): *– favorite*, de meest bevoorrechte gemalin; *– validé'*, moeder van den sultan.
sultanijn', v. –en, **–tani'ne,** v. –n (*gouden munt van vier tot zes gulden in Turkije*).
sul'tanshoen, o. –hoenders (Afrika: *purperhoen*; Lat. porphyrio porphyrio).
sul'te, v. (*zulte*).
sumak', smak, m. (via het Fr. uit Arab. *looiersboom in Z.-Europa*): de bladeren, beziën, loten en wortels worden tot looi- en verfstoffen bereid.
Suma'tra, o. (aardr. *Soenda-eiland, 13-maal Nederland, ± 8 millioen inw.*).
Sumatraan', m. Sumatranen (*bewoner of inboorling van Sumatra*; *plotseling opkomende stormbui tussen Sumatra en Malakka*).
Sumatraans', bn., bw. *–e paarden.*
sum'ma, Lat. **1** v. (Ned.) summa's; (Lat.) sum'mae (*som, het beloop, bedrag, totaal*): *– summa'rum*, gezamenlijk bedrag, alles bijeengenomen; **2** bn. (*hoogste*): *– cum lau'de*, met de hoogste lof.
summair', summier', summa'risch, summier'lijk, bn., bw. (Fr. sommaire: *in 't kort samengevat, beknopt, bondig*).
summa'rium, o. (Ned.) –s; (Lat.) summaria (Lat. *korte inhoud; priesterhemd*).
sum'ma summa'rum, zie summa.
summier', zie summair.
summiteit', v. –en (*uitstekend persoon, beroemd man*); zie sommiteit.
Sun'na, v., **Sunnie'ten,** mv. zie Soena.
su'o con'to, bw. (It. *op zijn rekening*).
su'per, bw., vz. (Lat. *over; zeer, boven*).
super'be, bn., bw. (Fr. [Lat. superbus]: *prachtig, voortreffelijk*): *het weer was –.*
su'percarga, m. –carga's, **–cargo,** m. –cargo's (Portug. sobrecarga: *ladings-of warenopzichter op koopvaardijschepen*; *opperkoopman*); zie cargadoor.
su'perdividend, o. –en (*extra-dividend, buitengewone winstuitkering*).
superdreadnought, m. –s (Eng. *grootste slagschiptype*); zie dreadnought.
superficieel', bn., bw. (Fr. superficiel [Lat. superficialis van superficies = oppervlakte]: *oppervlakkig*): *–ficiële kennis.*
su'perfijn, bn. (*in hoge mate fijn*).
superflu', o. (Fr. [Lat. superfluus]: *het overtollige*).
superfosfaat', o.; zie superphosphaat.
superieur', (Fr.), supe'rior (Lat.), **1** bn., bw. (*hoger, meerder, voornaam, voortreffelijk, uitmuntend*): *turf van –e qualiteit*, uitstekend; *dit boek is van een – mens*; **2** m. –s, –en (*meerdere in rang, chef*); **3 –e,** v. –n (*vrouwelijke superieur*; *kloostermoeder*).
su'perintendent, m. –en (*oppertoeziener*).
supe'rior, m. (Ned.) –s, (Lat.) superio'res (Lat. *de hogere*; *overste, vooral bestuurder van een klooster*); verg. prior, gardiaan.
superioriteit', v. (Fr. supériorité: *meerderheid*): *iems. – erkennen.*
su'perlatief (Ned.), m. superlatieven, **su'perlativus** (Lat.), m. superlativi (*overtreffende trap*): *wijst is de – van wijs.*
supernaturalis'me, o. (*het geloof aan de geopenbaarde godsdienst*); **–naturalist',** m. –en (*iem., die aan de openbaring gelooft*).
superphosphaat', o. (*stof die o.a. een calciumphosphaat bevat, een kunstmeststof*).
superplie', o. –s (Fr. [Lat. superpelliceum]: *koorhemd*); zie rochet.
supersti'tie, v. –s, superstitiën (Fr. [Lat. superstitio = het zich verheffen boven de gewone ritus]: *bijgeloof, het geloven in de kracht van zaken, welke deze uit haar aard niet hebben*). (tie = sie).
su'pertaks, v. (in België: *bijbelasting op het inkomen, dat een bepaalde som overschrijdt*).
supiet', v. –en (Z.-N. *zwezerik*); zie sebiet.
suppleant', m. –en (Fr., in België *bijgevoegd lid van Kamer of Senaat*), inz. spreekt.
suppleren, gesuppleerd (Fr. [Lat. supplere]: *aanvullen*; *geld bijpassen*; inz. als term in het bankbedrijf bij prolongatie).
supplement', o. –en (Fr. [Lat. supplementum]: *bijvoegsel, aanvulsel*; *bijblad*; meetk. *aanvulsel tot een gestrekte of tot twee rechte hoeken*).
supple'tie, v. (*aanvulling*): *–troepen*, soldaten, die een korps voltallig maken. (t = s).
suppletoir', bn. (Fr. supplétoire: *aanvullend*): *een –e begroting, een – kohier*; rechtst. *een –e eed.*
suppli(c)ant', m. –en (Fr. suppliant: *indiener van een verzoekschrift, smekeling*).
suppliceren, gesuppliceerd (Lat. supplicare: *smeken*; *een verzoekschrift indienen*); **supplick',** v. –en (Fr. supplique: *smeekschrift*).
supponeren, gesupponeerd (Lat. supponere: *veronderstellen, vermoeden*).
suppoost', m. –en (o.-Fr. supp ɔst [Lat. suppositus]: *oppasser*; *dienaar, dienend persoon*, b.v. *van het gerecht*; *medestander* inz. *in het kwade*).
support', m. (Fr. *steun, voetstuk*; *ondersteuning, hulp, bijstand*); lees *support'*.
suppor'ter, m. –s (Eng. *lid van een vereni-*

ging, die bij een wedstrijd haar vertegenwoordigers aanmoedigt, toejuicht).
supposi'tie, v. –s, suppositiën (Fr. [Lat. suppositio]: *onderstelling, vermoeden*).
suppres'sie, v. –s, suppressiën (Fr. [Lat. suppressio]: *onderdrukking; afschaffing*).
supprimeren, gesupprimeerd (Fr. [Lat. supprimere]: *onderdrukken; weglaten; opheffen*).
su'pra, bw. (Lat. *boven*): *ut –*, als boven; met bn. = bovenmate: *suprafijne wol*.
suprematie', v. (Fr. suprématie: *oppergezag*): *de – der kroon over de Episcopale kerk; de – des pausen in de R.-K. kerk*.
Su'ra, v. sura's, **Su're,** v. –n; zie Soera.
Surina'me, o. (Ned. Guyana, met cultures v. suiker, cacao, balata enz.).
sur'kel, m. (Z.-N. *zuring*).
surnumerair', m. –s (Fr. *boven het getal aangesteld persoon, aangesteld om zich enige tijd te bekwamen en die daarna als hij voldoet benoemd wordt, zodra er een plaats open is*, b.v. *bij de belastingen, posterijen*).
surpasseren, gesurpasseerd (Fr. *overtreffen*).
surplis', v. surplis (Fr. *superplie*).
surplus', o. (Fr. *overschot; het te veel betaalde; het meerder bedrag*).
surpri'se, v. –s (Fr. [*St.-Nicolaas*] *verrassing; ten geschenke gezonden voorwerp van een bedrieglijk voorkomen, bestemd om opengemaakt of uit elkaar gehaald te worden, waarbij dan het eig. geschenk ten slotte voor den dag komt; bevreemding, verbazing*). (s = z).
surrogaat', o. surrogaten (Eng. surrogate van Lat. surrogare = iem. in de plaats v. e. ander laten verkiezen: *vervangingsmiddel*, b.v. *margarine voor boter*). (sur = suur).
surséan'ce, v. (Fr. handel: *opschorting, uitstel van betaling door de rechtbank aan een schuldenaar verleend, opdat deze, samen met een of meer bewindvoerders zijn zaken kan voortzetten ondanks betalingsmoeilijkheden en buiten faillissement*).
Sur'sum cor'da. (Lat. *Verheft* [*uw*] *harten! De harten omhoog!*).
surtout', m. –s (Fr. *overjas*).
surveillan'ce, v. (Fr. *toezicht, bewaking*).
surveillant', m. –en (Fr. *iemand, die met het toezicht belast is; studiemeester, prefect*).
surveilleren, gesurveilleerd (Fr. *toezicht houden, waken over, zorgen voor*). (ll = lj).
survival of the fittest (Eng. *het laatst overblijven van de besten, de krachtigsten*).
sus (*stil! stilte!*) **1** tw.; **2** zn. o.
suscepti'bel (Fr. [Lat. susceptibilis]: *vatbaar voor; zeer gevoelig, lichtgeraakt*).
suspect', bn. (Fr. [Lat. suspectus]: *verdacht, in kwaad vermoeden*): *–e vreemdelingen*.
suspenderen, gesuspendeerd (Fr.-Lat. suspendere: *opschorten; schorsen*). (en = en).
suspen'sie, v. –s, suspensiën (Fr. [Lat. suspensio]: *uitstel; opschorting; schorsing, tijdelijke dienstontzetting*: *het als straf aan een R.-K. geestelijke of predikant opgelegde verbod, sommige kerkelijke functiën uit te oefenen*; scheik. *vloeistof waarin zich een vaste stof in fijn verdeelde toestand bevindt*).
suspen'so (in) (Lat. *besluiteloos, in twijfel*).
suspi'cie, v. –s, suspiciën (Fr. [Lat. suspicio]: *verdenking; argwaan, wantrouwen*); lees *suspie'sie*.
sus'sen, suste, h. gesust (*stillen*): *een schreeuwend kind –; een twist –*; fig. *het geweten in slaap –; een –d woord*, kalmerend.
sut'ti, v. sutti's (eig. de goede; inz. in Brits-I.: *weduwe, die zich met het lijk van haar man liet verbranden*); **suttiis'me,** o. (*zelfmoord door verbranding*): *het – op Bali*.
Su'um cuique (Lat. *Aan elk het zijne*), lees *ku-ie-'kwe*.
Suzan'na, v. (*meisjes-, vrouwennaam*): *een kuise –*, vrouw, rein v. zeden (Bijb.).
suzerein', m. –en (Fr. suzerain: *opper*[*leen*]*heer*); **suzereiniteit',** v. (Fr. suzeraineté: *leenheerlijk gezag: opperheerschappij*).
swaraj', v. (letterl. zelf-recht: *Eng.-Indische home-rule beweging*); l. *swaraadj'*; Ned. swaradj'; **swaradjist',** m. –en.
swas'tika, v. swastika's (Sanskriet, eig. heilbrengend teken: *haakkruis*): *de –, decoratief of met mystieke betekenis op Indische monumenten voorkomend, is thans het teken van het nationaal-socialistische Duitsland*.
sweater, m. –s (Eng. *dikke wollen of katoenen trui; uitbuiter bij huisindustrie*).
sweating (Eng. *uitbuiting bij huisindustrie*).
sweepstake, v. –s (*wedren met een prijs, bestaande uit inleggelden van de deelnemers, welke prijs in zijn geheel aan den winnaar wordt uitbetaald*): *de Ierse –, een wedrengokje ten behoeve van de Ierse ziekenhuizen*.
sweet'heart (Eng. letterl. zoethart: *liefje*).
swiet'slaan, o. (*vertoon maken; bluffen*).
swij'lens = **swinst,** Z.-N. gew. **1** bw. (*intussen*); **2** vgw. (*terwijl*).
sybariet', m. –en (*wekeling, man verslaafd aan zingenot*); eig. inwoner van Sy'baris, oudt. een rijke, weelderige stad aan de golf van Tarente; **–rie'tisch,** bn., bw. (*weelderig, wekelijk, verwijfd*): *met – welgevallen*.
sycomo're, –moor', m. –moren (Gr. sykomoros: *wilde vijgeboom in het Oosten*).
sycophant', m. –en (Gr. sykophantes [sykon = vijg]: missch. *iem., die zelfs om het stelen v. e. vijg aanklaagt; iemand, die er zijn bedrijf van maakt, om door verklikken of vals aanklagen geld te verdienen; verklikker, aanbrenger*); lees *sie-koo-fant'*.
syd'niër, m. –s (*groot Australisch paard, ook sydney genaamd*). (y = i).
syl'be, v. –n, **sylla'be,** v. –n (Gr.-Lat. syllaba: *lettergreep*; beter: *klankgreep*): *er is geen – van waar*, niets.
syl'labus, m., in bet. 3 (Ned.) syllabussen; (Lat.) syllabi (Lat.-Gr. syllabos = lijst, boektitel: *lijst van 80 stellingen, door paus Pius IX veroordeeld; lijst van dwaalleringen, 16 in getal, toegevoegd aan de encycliek van 8 Dec. 1864*; ook: *verkorte samenvatting van wat behandeld is in een college of bij een voordracht*). (y = i).
syllogiseren, gesyllogiseerd (*besluiten; gevolgtrekkingen, een sluitrede maken*). (g = g).
syllogis'me, o. –n (Gr.-Lat. syllogismus: *sluitrede*): een – bestaat uit: *de major-term, de minor-term en de conclusie*; z. premissen.
syl'phe, m. –n (*luchtgeest*).
sylphi'de, v. –n (Fr. *vrouwelijke luchtgeest, luchtnimf*); lees *silfiede*.
symbio'se, v. (Fr. [Gr. symbiosis]: *het samenleven van twee organismen tot wederzijds dienstbetoon*): *– komt voor onder dieren, planten en tussen plant en dier; die dieren heten in dit geval symbionten; korstmos bestaat uit een wier en een zwam, de wiercel-*

len geven voedsel aan de zwamdraden, de zwamdraden water aan de wiercellen.

symboliek', Fr. uit Gr.-Lat. symbolica, **1** v. (*zinnebeeldenleer*; ook, *het zinnebeeldige*); **2** bn., bw. (*zinnebeeldig*): –e kleuren: *wit*, onschuld; *blauw*, trouw; *groen*, hoop; *geel*, nijd enz.; *iets – voorstellen.*

symbo'lisch, bn., bw. (Duits symbolisch: *zinnebeeldig*): *–e bloemen: lelie* bet. onschuld, reinheid; *–e bomen: eik* bet. kracht; *–e edelstenen: smaragd* bet. hoop; *–e getallen: één* bet. Godheid, *vier* bet. de vier Evangelisten; Prot. *–e boeken*, de geloofsbelijdenis ener kerk bevattend; *– verklaren.*

symboliseren, gesymboliseerd (Fr. *zinnebeeldig voorstellen; onopzettelijk doen denken aan, onopzettelijk karakteriseren*). (s = z).

symbolis'me, o. (Fr. *richting in de kunst, waarbij men streeft naar symboliek*, d.i. *naar zinnebeeldige voorstellingen*, inz. *letterkundige kunstrichting van Franse oorsprong*).

symbolist', m. –en (Fr. symboliste: *aanhanger van het symbolisme*).

sym'bolum, o. (Lat. *samenvatting der* [*Apostolische*] *geloofsbelijdenis in 12 artikelen*): *het – der Apostelen*; zie vlg. woord.

symbool', o. symbolen, symbooltje (Fr. symbole [Gr.-Lat. symbolum = het ter vergelijking naast elkaar gehoudene]: *zinnebeeld*; ook fig. *iets, dat onopzettelijk de gedachte aan een zaak doet opkomen, iets waardoor een zaak onopzettelijk gekarakteriseerd wordt; geloofsbelijdenis, belijdenisschrift*, in deze bet. gewoonlijk symbolum): *twee kruislings over elkaar liggende doodsbeenderen met een doodshoofd er boven op is het – der sterfelijkheid; de olijftak is het – van vrede.*

symmetrie', v. (Fr. [Gr.-Lat. symmetria]: *evenmaat, evenredigheid in de afmeting der onderdelen*); lees *sim-mee-trie'*.

symme'trisch, bn., bw. (*in overeenstemming met de symmetrie, symmetrie vertonende: gelijk- of evenmatig; met twee evenmatige helften*): *de lambrizering had een –e bovenrand in goud, rood en blauw.* (me = mee).

sympathe'tisch, bn., bw. (*volgens de, een gevolg zijnde van, in verband staande met, werkende door sympathie; zielverwant*): *–e gevoelens; – handelen; –e inkt*, vloeistof, waarmee men letters schrijft, door een bepaalde bewerking zichtbaar wordend.

sympathie', v. sympathieën (Fr. [Gr.-Lat. sympatheia = gelijke gewaarwording, letterlijk vert. medelijden]: *medegevoel, gevoel van instemming; gevoel van genegenheid, genegen waardering*; ook: *de persoon, waarvoor men genegenheid heeft; zielverwantschap*): *– gevoelen; geen – van mij.*

sympathiek', bn., bw. (Fr. sympathique: *sympathie opwekkend, van sympathie blijk gevend*): *z. – uitlaten over.*

sympa'thisch, bn. (uit het Duits): *– zenuwstelsel*, bestaat uit 2 strengen met zenuwknopen aan weerszijden der wervelkolom.

sympathiseren, gesympathiseerd (Fr. *gelijk gevoelen, overeenstemmend of eenstemmig denken; deelneming gevoelen*): *– met.* (s = z).

symphonie', v. symphonieën (Fr. [Gr.-Lat. symphonia = samenstemmen]: *aan bepaalde vormen gebonden muziekstuk* [*voor vol orkest*]): fig. *een – van kleuren*, geheel van bij elkaar passende kleuren; ook: *kleuren–.*

sympho'nisch, bn., bw. (*welluidend, samenklinkend; overeenstemmend*).

symptoma'tisch, bn., bw. (*bij wijze van symptoom; aanduidend*; van ziekteverschijnselen: *bijkomstig optredend*).

symptoom', o. symptomen, symptoompje (Fr.-Gr.-Lat. symptoma: *ziekteverschijnsel, verschijnsel, waaraan een ziekte te herkennen is; kenteken*): *een verdacht –.*

synagogaal', bn. (Fr. synagogal: *van, in, betreffende de synagoge*): *synagogale diensten.*

synago'ge, v. –n (Gr. synagoge = bijeenkomen: Bijbel: *verzameling, verzamelplaats, Jodenkerk; Israëlietisch bedehuis, waar men vooral op de sabbat tot gebed* enz. *vergaderde, doch niet tot offerdienst*; thans: *Israëlietisch kerkgebouw, kerkelijke gemeente, godsdienstige bijeenkomst*).

synaloe'phe, v. –s (Gr.-Lat. [Gr. aleipho = ik zalf]: spraakk. *samensmelting*), b.v.: *weer* = weder. (loephe = leufe).

synchronis'me, o. –n (Fr. [Gr. chronos = tijd]: *tijdssamenvalling*, [*voortdurende*] *gelijktijdigheid*).

synchronis'tisch, bn. (*gelijktijdig voorgevallen*): *–e tijdtafel*, gelijktijdige feiten van verschillende volken vermeldend.

synchroon'klok, v. –klokken (*op de electrische geleiding lopende klok*).

syn'cope, v. –n (Fr. of Gr.-Lat. [Gr. synkopto = ik sla stuk]: 1 *uitstoting in het binnenste v. e. woord*; 2 geneesk. *flauwte*; 3 muziek: *een rhythmische figuur*): 1 – in: *twaalf* (twalef), *scheikunde* (scheidk.); ook wel = *apocope*; 2 *bewusteloos ineenzakken of –*; 3 *de – bestaat hierin, dat de tweede helft van een maatdeel met de eerste van het volgende verbonden is.* (e = ee).

syncoperen, gesyncopeerd (*een klank in het binnenste van een woord uitstoten*): *in aard(e)appel is de e gesyncopeerd; gesyncopeerde woorden als aardappel.*

syndicaat', o. syndicaten (Fr. syndicat [Lat. syndicatus = ambt v. e. syndicus, z. ald.]: 1 *consortium van maatschappijen, handelaren, bankiers enz. tot het tot-standbrengen ener financiële operatie*, b.v. *een grote lening, ook tot het dwingen van de prijzen in de handel*; 2 *door de bevoegde autoriteit in het leven geroepen lichaam, dat belast is met het bestuur of de uitvoering van een bepaalde zaak*; 3 *vereniging tot het behartigen van gemeenschappelijke belangen*; inz. in Frankrijk: *vakvereniging*): 1 *een steenkolen–, een graan–*, en omgekeerd: *een mijnwerkers–*; 2 *het Ned.-Ind. landbouw–opgericht 1 Jan. 1899*; 3 *een – van onderwijzers.*

syndicalist', m. –en (Fr. syndicaliste: in Frankrijk: *lid ener vakvereniging*).

syn'dicus, m. syn'dici (Gr.-Lat. eig. = pleitbezorger: *rechtsverdediger, stadsadvocaat*; ook: *stadssecretaris, gerechtsschrijver*).

synec'doche, v. –s (Gr.-Lat. [Gr. synekdechomai = ik neem tegelijk in mij op]: *troop der gedeeltelijke aanduiding*), b.v.: *daar komt de kiel, met goud belaân; de kleine krullebol* (knaap) enz.; l. *sie-nek'dochee.*

Syne'drion, o.; (e = ee); zie Sanhedrin.

synodaal', bn. (Fr. synodal, Lat. synodalis: *de synode betreffende*): *een synodale vergadering, een – besluit*, uitgaande van de synode.

syno'de, v., in bet. 1 en 2 –n (Fr. synode, Gr.-Lat. synodus eig. = samenkomst: 1

kerkvergadering der geestelijken v. één bisdom; ook geheten diocesaan-synode; 2 *hoogste gezaghebbend lichaam in de Ned. Hervormde kerk;* 3 gesch. *door de Staten beroepen algemene kerkvergadering te Dordrecht, 1618–1619*): 1 – *te Roermond;* 2 *de – bestaat uit 13 predikanten en 6 ouderlingen;* 3 *in deze – werd uitspraak gedaan in zake de geschillen tussen Arminianen en Gomaristen.*

syno'disch, bn.: *de –e maand,* tijdsverloop tussen twee nieuwe manen, 29 dagen, 12 uur, 44 min. en 2.9 sec.

synoniem', Fr. synonyme, Gr.-Lat. synonymus = van dezelfde naam, **1** bn. (*gelijkbetekenend, zinverwant*): *–e uitdrukkingen;* **2** o. –en (*gelijkbetekenend, zinverwant woord*): *de studie der –en.*

synonimie', v. (Fr. [Gr.-Lat. synonymia]: *de eigenschap van woorden, dat zij synoniem zijn; het bestaan van synoniemen;* ook: *opeenhoping van synoniemen*) b.v. geen *grond,* geen *zweem,* geen *schaduw* van mistrouwen).

synonimiek', Fr. synonymique, **1** bn. (*de zinverwantschap betreffende*): *een – verschil;* **2** v. (1 *leer der synoniemen, wetenschap, die zich met de bet. en het gebruik der synoniemen bezighoudt;* 2 *de gezamenlijke synoniemen, hetzij een groep zinverwante woorden, hetzij de synoniemen van een bepaalde taal*): 1 *de – beoefenen;* 2 *Nederlandse –.*

synop'sis, v. synopsissen (Gr. *overzicht, kort begrip, schets, uittreksel*).

synop'tici (Lat. m. mv. v. synopticus): de – zijn Mattheus, Marcus en Lucas, die een synopsis geven van het leven van Jezus.

synop'tisch, bn., bw. (*kort, beknopt, zaakrijk; van de synoptici*): *een – overzicht.*

syno'via, o. (ontl. *gewrichtssmeer*): *het – vermindert de wrijving der beenderen langs elkaar en verhoogt de adhaesie tussen de elkaar rakende beenderuiteinden;* ook, synoviaal'-vocht.

syntac'tisch, bn. (*tot de syntaxis behorend*).

syntax'is, v. (Gr.-Lat. [v. Gr. syntattein = samenscharen]: *leer van de zinbouw; het boek, waarin de syntaxis behandeld wordt*).

synthe'se, v. –n, –s (Fr. synthèse, Gr.-Lat. synthesis: *verbinding, samenvoeging, samenvatting;* inz. *verbinding, samenvoeging van begrippen, van zaken opdat zij elkaar aanvullen en samenwerken; het opklimmen van de bijzondere stellingen tot een algemene*); tegenst. analyse of soms antithese.

synthe'tisch, bn., bw. (*betrekking hebbende op de synthese; verbindend, samenstellend*): *de –e methode; –e stoffen,* door vereniging van verschillende elementen of bestanddelen verkregen, kunstmatig vervaardigd b.v. *–e vruchtenessences, geneesmiddelen; – te werk gaan;* tegenst. analytisch. (the = tee).

syring', v. –en (Lat. syringa): zie sering.

syrin'geboom, m. –bomen (*sierboom met paarse of witte voorjaarsbloemtrossen*).

Syr'ten, mv.: twee inhammen aan de kust van het tegenwoordige Tripolis en Tunis.

systeem', o. (Ned.) systemen, systema's; (Gr.) systemata, systeempje (Fr. [Gr.-Lat. systema]: *doelmatig geordend samenhangend geheel van bijeenhorende dingen en hun onderdelen; stelsel; notenbalk*).

systeem'dwang, m. (Duits: Systemzwang; taalk. *neiging om afwijkingen te vervangen door iets, dat in het systeem past*).

systematiek', v. (Fr. systématique: *rangregeling, rangschikking, stelsel; leer omtrent één of meer systemen*): *de – der planten.* (te = tee).

systema'tisch, bn., bw. (*stelselmatig, ordelijk en samenhangend volgens een systeem; tot of in een systeem behorende*): *de –e beschrijving van fossielen; – werken.* (te = tee).

systematiseren, gesystematiseerd (Fr. *wetenschappelijk rangschikken, tot een stelsel samenschikken*); (te = tee; s = z).

T.

t. – 1 It. *te'nor;* 2 It. *tut'ti,* allen tegelijk; 3 *ton,* zie ton 4.

t. a. n. – *ten algemenen nutte.*

t. a. p. – *ter aangehaalde, andere plaatse.*

t. à. t. – Fr. *tout à toi,* geheel de uwe.

t. à. v. – Fr. *tout à vous,* geheel de uwe; **t. a. v.** *ten aanzien van.*

t.b.c. – *tuberculose;* ook **t.b.**; spreek uit: *teebeecee', teebee'.*

tel.-adr. – *telegram-adres;* **tel.-interc.** – *telefoon intercommunaal;* **tel.-no.** – *telefoon-nummer.*

t. g. t. – *ter gelegener tijd.*

Test. – Lat. *Testamen'tum,* laatste wil.

T.H. – Toehoorder, ook **TT.HH.** – toehoorders (in gedrukte redevoeringen).

T. H. S. – *Technische Hogeschool.*

Th. C. – Lat. *theolo'giae candida'tus,* candidaat in de godgeleerdheid.

Th. Dr. – Lat. *Theolo'giae Doc'tor,* doctor in de godgeleerdheid.

thes. – *thesaurier',* penningmeester.

tit. – Lat. *ti'tulus,* titel.

t. l. – *ten laatste;* **t. l. l.** – *ten langen leste.*

T. N. v. 't A. – *Tot Nut v. 't Algemeen.*

t. o. v. – *ten opzichte van.*

tom. – Lat. *to'mus,* elk deel v. e. boekwerk.

t. q. – It. *tut'ti quan'ti,* allen van dat slag.

t. s. v. p. – Fr. *tournez s'il vous plaît,* keer a. u. b. het blad om, zie ommezijde.

t. t. – Lat. *to'tus tu'us,* geheel de uwe.

t. v. – *te voren.*

t. w. – *te weten.*

t. z. – *ter zee,* b.v. luit. t. z.

t. z. t. – *te zijner tijd.*

I. t, v. t's, t'tje (1 als klank: *een tandklank;* 2 als letterteken: *het 20ste v. h. A. B. C.;* 3 *alle woorden v. e. woordenboek, adresboek enz., die met – beginnen; aanduiding* [uitgesproken *tee*] *v. e. persoon of zaak, waarvan de naam met een t begint*]: 1 *ik hoor een –;* 2 *een slecht geschreven –;* 3 *bevat de – veel woorden?* nog: T geeft de vorm aan van voorwerpen, waarvan de doorsnede er als T uitziet, ook de naam van zulke voorwerpen (verg. S) b.v. *verbinding in de vorm ener* T; T-*ijzer;* T-*pijp,* die een vloeistof of een gas dat door de ene arm wordt aangevoerd door de andere in twee tegenovergestelde richtingen afvoert; spreek uit *tee.*

II. 't (verzwakking van *het*): *'t huis.*

III. t (verkorting van *te*): *thuis, thans.*

I. taai 1 bn. (1 van vaste stoffen en voorwerpen: *sterk samenhangende, de eigenschap bezittende van sterk gerekt of gebogen enz. te kunnen worden zonder te breken of vaneen te gaan*; tegenst. is *bros, broos*; 2 van vloeistoffen: *sterk samenhangende*; *papperig-dik, kleverig samenhangend*; 3 *veel weerstandsvermogen bezittende*; *volhoudende, krachtig*; *veel kunnende verdragen*; 4 *schriel, overdreven zuinig, gierig*; 5 [*door lange duur, weinig afwisseling*] *gerekt, vervelend*): 1 *leer is –*; *een eiketak is –*; *de guttapercha vormde een –, kneedbaar deeg*; als versierend adj., lit. t. *een taaie boog*; *– vlees*, moeielijk door kauwen fijn te krijgen; *–e bokking, noga*, ter onderscheiding van harde bokking, van zachte en harde noga; *–e spijkers*, speciaal bewerkt, zodat ze niet licht breken; *–e stopverf*; 2 *–e lijm, –e stroop*; *het –e speeksel van slangen*; *–e melk*, melk van koeien, die kou hebben gevat; 3 *mageren zijn –*; *de kikvors heeft een – leven*; *– geduld*; *een –e wil*; *met –e vlijt*; *–e kracht*; *zich – houden*, [a]) zich flink houden, [b]) niet toegeven, zich niet laten verbidden; *hou je taai*, blijf gezond! 4 *een –e vrek*; 5 *een –e kerel*; *hoe was de lezing? –, –! die –e wetboeken*; **2** bw. (inz. fig. *op een wijze, die getuigt van volharding, niet willen loslaten, zich niet laten „breken", verbidden*): *– volhouden.*

II. taai, o. (*taai-taai*): *een stukje –.*

III. taai, v. –en (*vierkant stukje stroop*; *babbelaar, kokinje*); gew.

taai'e, m. –n (misschien afkorting van taaie [= stevige] borrel: *borrel*): *een – pakken*; *een – ophebben*, aangeschoten zijn.

taai'erd, m. –s (*iem., die taai is*, inz. *gierigaard*).

taai'heid, v., **taai'igheid,** v. (*de hoedanigheid, de eigenschap van taai te zijn*): *de stopverf had niet de vereiste taaiheid*; *de – dezer volksoverlevering*; *de – der verdediging.*

taai'-taai', o. –en ([*bruine*] *zeer taaie koek van roggemeel en stroop*): *vrijsters van —.*

taak, v. taken (verwant met Fr. tâche en Lat. taxare: 1 *een werk, dat iem. is opgelegd*, [a]) beschouwd naar de hoeveelheid of de omvang, [b]) naar de aard er van; *een werkzaamheid waarmee iem. belast is*; 2 *hoeveelheid papier per dagtaak gemaakt*): 1 *de jongen heeft een taak in het Latijn*, moet een zekere hoeveelheid Latijn maken in de vacantie om naar een hogere klasse te worden toegelaten; *het leger kan de – der politie overnemen*; *voor zijn – berekend*, de nodige bekwaamheid bezittend; *het is iems. –*; *een – op zich nemen*; *het als zijn – beschouwen*, plicht; *zich van een – kwijten*; *een zware, moeielijke, veelomvattende –*; 2 *een – van grauw papier heeft 960 vellen.*

taal, v. talen, taaltje (vero. vorm *tale*, z. ald. verwant met [*ver*]*tellen*: 1 inz. *spraakklanken, waarmee men zijn gedachten en gevoelens aan anderen kenbaar maakt*; 2 *bepaalde spraakklanken, waarmee men zijn gevoelens en gedachten kenbaar maakt, van een zekere groep mensen*, in tegenst. met andere groepen; 3 *de in het schrift weergegeven taal* in bet. 1 en 2; 4 *wat iem. zegt, zijn woorden*; 5 in het alg. *middel om gedachten en gevoelens aan anderen kenbaar te maken*): 1 *studie der –*; *verschijnselen der –*; *wel ter tale zijn*, welbespraakt; 2 *de Nederlandse –*; *een gewestelijke – of dialect*; *een levende –*, nog door enig volk gesproken; *een dode –*, niet meer door enig volk gesproken; *een arme –*, nl. arm aan woorden, die weinig kan uitdrukken; *een rijke –*; *een (on)beschaafde –*, van een (on)beschaafd volk, van (on)beschaafden; *in alle talen zwijgen*, zwijgen als een mof; *de – van Vondel*, uitdrukkingswijze, woorden, zinsbouw enz.; 3 *welk een – schreef Vondel*; 4 *– noch teken aan iem. geven*, d.i. niets, noch woord noch gebaar; evenzo: *– noch teken vernemen, horen*; Z.-N. *iem. zijn – weigeren*, antwoord; 5 *de stille – der ogen*; *de – der bloemen*, zinnebeeldige bet. b.v. *de roos*, de liefde; verg. dieven–, moeder–.

taal'begrip, o. –begrippen (1 *taalinzicht*; 2 *begrip op taalgebied*): 1 *die leerling heeft niet het minste –*; 2 *een – als samenstelling*; **–beoefenaar,** m. –beoefenaren; **–beoefening,** v. –en; **–beschaving,** v. (*verfijning van de taal*): *veel doen voor –.*

taal'beschouwing, v. –en (*beschouwing, opvatting van taal*): *de – van Lambert ten Kate*; **–beweging,** v. –en (*beweging, actie in het belang van zekere taal*): *de Vlaamse –.*

Taal'bloei, v. (*titel ener bloemlezing*).

taal'boek, o. –en (*leerboek, waaruit de taal onderwezen wordt*): *taal- en leesboek*; **–broeder,** m. –s: *onze Vlaamse –s*; **–congres,** o. –congressen (*congres van taal- en letterkundigen*): de Nederlandse-congressen werden in 1849 te Gent in 't leven geroepen, om de band tussen Noord en Zuid nauwer toe te halen; **–deel,** o. –delen (*rededeel*); **–eenheid,** v.: *–, geen politieke eenheid*; **–eigen,** o. (*de eigenaardigheid, waardoor een taal zich van andere onderscheidt*): *het vormen van stoffelijke bijvoeglijke nw. is in strijd met het Franse –*; ook, idioma, idioom; **–evolutie,** v. –s; **–fonds,** o. –en (*fonds tot bevordering van de belangen ener taal*, b.v. *van het Vlaams*); **–fout,** v. –en (*fout tegen de regels ener taal*); **–gebied,** o. –en (1 *de gezamenlijke landen, streken, waar een taal gesproken wordt*; 2 *het terrein der taal*; *alles wat op de taal betrekking heeft*): 1 *het Franse en Nederlandse –*; 2 *nieuwe opvattingen op –*; **–gebruik,** o. (*hetgeen gangbaar, gebruikelijk is in een* [*levende*] *taal*): *het hedendaagse –*; **–geleerde,** m. en v. –n (*wetenschappelijk beoefenaar der taal*); **–geslacht,** o. –en (*het mann., vr., of onzijdig geslacht der zelfst. nw.*); **–gevoel,** o. (*besef van, gevoel voor hetgeen gebruikelijk is, zó moet zijn in een taal en niet anders, overeenstemt met de geest ener taal enz.*): *het – leidt ons bij het spreken en schrijven met vrij grote zekerheid*; **–gids,** m. –en (*periodiek werk, tijdschrift over taalkunde, letterkundige verschijnselen enz.*): *de Nieuwe Taalgids*; **–groep,** v. –en (*groep van mensen, die eenzelfde taal spreken*): *familiale, sociale –en*; **–kaart,** v. –en (*kaart, waarop de grenzen v. zekere taalverschijnselen zijn aangegeven*): *Atlas van –en met tekst*; **–kenner,** m. –s (*grondig kenner van taal of ener taal*); **–kennis,** v.: *zijn –.*

taal'kring, v. –en (*taalgroep*).

taal'kunde, v. (*de wetenschap, die zich bezighoudt met taal in het algemeen of met een bepaalde taal*): *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*; *de – omvat behalve de kennis van de spraakkunst, die van de schat*

van woorden en uitdrukkingen in hun juiste betekenis en hun gebruik, van taalverschijnselen enz.; **–kundig, –kun'dig 1** bn., bw. (*kennende de taal*; inz. *betrekking hebbende op, behorende tot, overeenkomstig de taalkunde*): *een – woordenboek*; *–e ontleding*, tegenst. van redekundige, d.i. in zinsdelen; *Taal- en Letterkundig Congres*; *een –e kwestie*; *een – toegelichte uitgave*; **2 –e, –kun'dige,** m. en v. –n (*beoefenaar, kenner van de taalkunde, de taalwetenschap*): *Bilderdijk was ook –*; **–kunst,** v. (*de kunst, die zich van de taal bedient, het scheppen van iets schoons met woorden*): *opvattingen omtrent –*; **–kunstenaar,** m. –s; **–kwestie,** v. –s: *de Vlaamse kwestie is een –*; **–leraar,** m. –s, –leraren (*leraar in de een of andere taal*); **–les,** v. –lessen: *in de – was hij vol ijver*; titel van schoolboeken; **–magazijn,** o. (eig. *schatkamer der taal*): *het Woordenboek der Ned. Taal is een –*; destijds titel v. e. taalkundig tijdschrift; **–man,** m. –mannen, –lieden (*tolk, vertolker*); **–nieuwigheid,** –nieuwigheden (*nieuw woord, nieuwe uitdrukking of zegswijze*); **–oefening,** v. –en (*oefening in de toepassing der taal[regels]*; *een opgave, waardoor men zich oefent*): *–en voor de lagere school*; **–onderricht,** o. (*onderwijs in taal of taalkunde*); ook: **–onderwijs,** o.: *– moet practisch zijn*; **–regel,** m. –s (*wet der taal, afgeleid uit het taalgebruik*); **–schat,** m. (*de gezamenlijke uitdrukkingswijzen, woorden en uitdrukkingen, synoniemen, zegswijzen, spreekwoorden enz. ener taal*); **–schikking** (*woordschikking*); **–schrift,** o. –en (*schrift voor taaloefeningen*); **–stam,** m. –stammen (*grondtaal, waaruit andere talen zijn voortgekomen*); **–strijd,** m. (*strijd tot handhaving en zo mogelijk uitbreiding ener taal*): *de Vlaamse –*.

taal'studie, v. –studiën (*studie op 't gebied der of ener taal*); **–tak,** m. –takken (*taal of groep van talen min of meer nauw met elkaar verwant en beschouwd als een onderdeel van een groter geheel*, vergeleken met de takken van een stam): *het Nederlands is een – van het Germaans*; **–uiting,** v. –en; **–uur,** v. –uren (*lesuur aan taal gewijd*); **–verbastering,** v. –en; **–verbond,** o. –en: *het Vlaams –*; **–veredeling,** v. (*het edeler maken ener taal*): *dichters als Vondel en Bilderdijk hebben gearbeid aan –*; **–vereenvoudiging,** v. (beter: *spellingvereenvoudiging*); **–vermenging,** v. –en (Duits: Sprachmischung; *vermenging der bestanddelen en eigenaardigheden van verschillende talen*); **–verrijking,** v. (*vermeerdering van de woordenschat enz. ener taal*); **–verschijnsel,** o. –en: *het behandelen van allerlei –en*; **–verwant,** m. –en: *de Zuid-Afrikaanse –en*; **–verwantschap,** v.; **–vitter,** m. –s (*iem., die kleine fouten tegen de taal zwaar doet wegen*); verg. Zoïlus.

taal'vorm, m. –en (1 *benaming van de bestanddelen van een bepaalde taal, de woordvormen en uitdrukkingswijzen*; 2 *wijze van zich in taal uit te drukken*): 1 *een hypercorrecte – als bijfstuk voor biefstuk*; *Nederlandse –en*; 2 *zijn vreugde en leed uiten in weinig beschaafde –en*; **–vorser,** m. –s (*iem., die nasporingen doet op het gebied der of ener taal*); **–werk,** o. (*schriftelijk werk v. e. leerling, examinandus op het gebied van taal*): *je – is altijd even slordig*; **–wet,** v. –wetten (1 *algemeen heersende taalregel*; 2 *wet op het gebruik van een taal of talen in zeker land*): 1 *een spellingregel is geen –*; 2 *het niet toepassen der –wetten in België*; **–wetenschap,** v. (Duits: Sprachwissenschaft; *taalkunde, de wetenschap die zich met taal bezighoudt*): *– wordt in plaats van taalkunde wel eens gebruikt om het wetenschappelijk karakter meer te doen uitkomen*; **–wortel,** m. –s; zie wortel; **–zifter,** m. –s (*taalvitter*); **–zifterij,** v. –en; **–zonde,** v. –n (*grove taalfout*); **–zuiveraar,** m. –s (*iem., die een taal wil ontdoen van bastaardwoorden*; *purist*): *Hooft was een –*; **–zuivering,** v.

taan, v. (*bruinachtige verfstof uit run*): *geel als –*; **taan'der,** m. –s (*werkman, die taant*).

taanderij', v., in de laatste bet. –en (*het tanen als bedrijf*; ook: *taanhuis*).

taan'huis, o. –huizen (*werkplaats v. d. taander*); **–ketel,** m. –s (*ketel, waarin de taan bereid wordt*); **–kleur,** v. (nl. *bruin-geel*).

taan'kleurig, –kleu'rig, bn. (*met een taankleur*): *een oude –e Italiaanse vrouw*.

taan'kuip, v. –en (*looikuip*); **–molen,** m. –s (*waarin de run vermalen wordt*).

taart, v. –en (Fr. tarte: 1 *een als lekkernij, lekker nagerecht genuttigd [rond] gebak*, van zeer verschillende samenst.; 2 in verkl.: „*gebakje*"): 1 *een – bakken*; *een stuk –*; *de – verdelen*; fig. *van de – krijgen*, [a]) slaag, [b]) berispt worden; *van de – geven*, [a]) slaag, [b]) berispen; 2 *neem nog een taartje*; *–s eten*.

taar'ten-, taar'tjesbakker, m. –s.

taar'tendeeg, o. (*deeg, waarvan taarten, taartjes gebakken worden*); **–doos,** v. –dozen (*waarin nl. de taarten of taartjes thuisbezorgd worden*).

taart'(e)pan, v. –pannen (*pan, waarin een taart gebakken wordt*); **–schep,** v. –scheppen of **–schop,** v. –schoppen: *–scheppen en suikerstrooiers*; **–schotel,** v. –s (*schotel om een taart op te plaatsen en op te dienen*); **–vorkje,** o. –s (nl. *om taart of taartjes mee te eten*).

taar'tjeswinkel, m. –s.

taarts, v. –en (*zwaar rond stuk hout, waarvan de punt met ijzer beslagen is om de strengen van zware kabels los te maken, als men deze wil splitsen*); ook wel. teerts.

taats, v. –en (*spijker met grote brede kop*; *metalen punt*: inz. *ijzeren pin aan een zettol*; *stalen tap, waarop een verticale as in een holte, de taatspot, draait, de pen waarop e. sluisdeur, een draaihek kan draaien*); **–tol,** m. –tollen (*zettol, jongensspeeltuig*); verg. drijftol.

tabagie', v. –s (Fr. *verkoop v. tabak*; ook: *rookkamer, -coupé*; [*lokaal vol*] *tabakswalm*).

tabak', v., (soorten) tabakken (Sp. tabaco, ontleend aan de taal van Haïti, eig. de rol, waaruit men de rook van de toebereide plant opzoog: *plantengeslacht uit de familie der nachtschaden*, oorspr. *in de keerkringslanden van Amerika*; Lat. nicotiana tabacum); *rook–, pruim–, de bladen der – worden gedroogd en dan gekorven, gesponnen of geraspt*; *een rol –*; zegsw. gmz. *ergens – van hebben*, genoeg van hebben.

tabak'ken, tabakte, h. getabakt (Z.-N. *tabak roken*; *afranselen*).

tabak'ker, m. –s (O.-I. *tabaksplanter*).

tabaks'aandeel, o. –aandelen (*bewijs v. aandeel in een tabaksplantage*); **–as,** v. (*as van opgerookte tabak*); **–bewerker,** m. –s (*werkman in een tabakskerverij*); **–blad,** o. –bla-

den ([*toebereid*] *blad van een tabaksplant*); **—bouw,** m. (*het verbouwen van tabak*); **–cultuur,** v., bet. 2 cultures (1 *'t verbouwen van tabak*; 2 *tabaksplantage*): 1 *deze gronden zijn geschikt voor* –; 2 *de cultures van Java's Oosthoek*; **–doos,** v. –dozen (*doos voor rook- of pruimtabak*); **–eest,** m. –en (*droogvloer of open oven voor tabak*); **–fabriek,** v. –en (*fabriek, waar de bewerkingen* [*het kerven enz.*] *worden verricht om de tabak tot pruim-, rooktabak te verwerken*); **–fabrikant,** m. –en; **–fermentatie,** v. (*het gisten van de tabaksbladen vóór het drogen*); **–handel,** m.; **–handelaar,** m. –s; **–hoek,** m. (*deel der beurs voor de groothandel in tabak*); **–industrie,** v.; **–karot,** v. –karotten; zie karot; **–kerver,** m. –s (*werkman, die de tabaksbladen aan repen snijdt*); **–kerverij,** v. in bet. 2 –en (*het kerven van tabak*; *de fabriek of werkplaats*); **–komfoor,** o. –komforen (*komfoortje met een kooltje vuur tot het aansteken van de gouwenaar*); vero.

tabaks'koper, m. –s (*–handelaar*); **–lood,** o. (*dun lood in bladen, tot het verpakken van tabak*); **–lucht,** v. (*geur van* [*gerookt wordende*] *tabak*); **–mat,** v. –matten (*matwerk voor het verpakken van tabak*); **–molen,** m. –s (*molen, om tabakskarotten tot snuif te malen*); **–monopolie,** o. (*recht van alleenhandel in tabak*); **–onderneming,** v. –en (*het telen en in de handel brengen van tabak*); **–oogst,** m. –en; **–pijp,** v. –en (*pijp tot het roken van tabak*); **–plant,** v. –en (*een exemplaar van de plantensoorten, die tabak opleveren*; ook als verzamelnaam); **–plantage,** v. –s (*plantage voor tabaksbouw*); **–planter,** m. –s (*iem., die tabak verbouwt*: *die aan het hoofd staat van een tabaksplantage*; *de werkman op de plantage*); ook, tabaks'bouwer, m. –s.

tabaks'pot, m. –potten ([*aarden, stenen*] *pot voor rooktabak*); **–pruim,** v. –en (*stukje pruimtabak*); **–rasp,** v. –en (*rasp, om tabakskarotten tot poeder te maken*); **–regie,** v. (*beheer van de tabaksverkoop door de staat*, b.v. *in Frankrijk*); **–reuk,** m. (*geur of reuk van tabak*); **–rol,** v. –rollen; zie karot; **—rook,** m.; **–schuur,** v. –schuren (*schuur, om tabaksbladen te drogen*); **–spinner,** m. –s (*iem., die tabak tot karotten maakt*); **–stripper,** m. –s; **–stripster,** v. –s; zie strippen; **–teelt,** v.; **–vat,** o. –vaten (*ton tot het bergen van tabak, tot verzending er van*); **—veiling,** v. –en (*openbare verkoping van grote hoeveelheden tabak*); **–veld,** o. –en (*land, waarop tabak verbouwd wordt*); **–walm,** m. (*dichte tabaksrook*); **–water,** o. (*water, waarin tabak is afgetrokken*); **–winkel,** m. –s (*winkel, waar tabak verkocht wordt*); **–zak,** m. –zakken ([*leren*] *zakje, waarin men tabak bij zich draagt*; *papieren zak, waarin een winkelier tabak aflevert*); **–zand,** o. (*tabak, tot poeder vergaan*).

tab'baard, tab'berd, m. –en, –s (Fr. tabard: 1 *wijd, lang neerhangend mansbovenkleed met wijde mouwen*, inz. als ambtsgewaad, staatsiekleed; vero., meestal *toga*; 2 *lang vrouwenbovenkleed*, in vrij gebruik vero.; nog als kleding voor weesmeisjes; in Z.-A. *jurk, japon*; Z.-N. *nachtjapon*): 1 *Sinterklaas, goed heilig man, trek je beste tabberd an*; zegsw. *iem. op zijn – komen, geven*, slaan, berispen; *op zijn – krijgen*, slaag, berispingen; 2 *Leentjes hart bonsde onder haar tabberdje*; Z.-A. *een lang tabberdjie* Z.-N. *de mouw van haar tabbaardeken.*

tabé' (Mal. tabik = woord om iem. te begroeten, verlof te vragen: *groet, vaarwel, wees welkom*).

tabel', v. tabellen, tabelletje (Lat. tabella: *geordende lijst van de namen v. personen, zaken, cijfers*: *tijd-, geschied-, geslachts-, overzichtstafel*).

tabella'risch, bn., bw. (*i. d. vorm van een tabel*): *een – overzicht der Fr. letterkunde.*

taberna'kel, m. en o. –en, –s, tabernakeltje (Lat. tabernaculum = kleine taberna of hut, stulp: Bijb. *tent, veldhut*; *loofhut*; *tent, waaronder de bondskist stond*; R.-K. *altaarkast in 't midden op de altaartombe*: *sacramentshuisje*): zegsw. *ergens zijn –en opslaan*, er blijven, gaan wonen; *ergens geen –en bouwen*, niet voor geruime tijd blijven; *iems. aardse –*, het menselijk lichaam; *iem. op zijn – komen, geven*, ranselen.

taberna'kelen, tabernakelde, h. getabernakeld (*wonen*): *ergens niet lang –*, huizen; gmz.

tabijn', o. –en (Arab. oorspr. wijk in Bagdad, waar de stof vervaardigd werd: *gewaterde zijden stof*); **tabij'nen,** bn. (*van tabijn*).

Tabi'tha, v. (Bijb. *Dorkas*, z. ald.).

tablatuur', v. tablaturen (Fr. tabulatuur, maar met andere bet.: *afbeelding van een blaasinstrument met gaten tot aanduiding van de voort te brengen tonen*).

tableau', Fr. **1** o. tableau's, tableautje (*schilderij, tafereel*; *lijst, overzicht*; jacht: *gerangschikt geheel van het op een jachtpartij geschoten wild*): – *vivant*, levende beeldengroep, groepering van personen, om zinnebeeldig iets voor te stellen, mv. tableaux-vivants; – *de la troupe*, overzicht van de leden v. e. toneel- of operagezelschap; **2** tw.: je kunt je de toestand voorstellen!

table d'hô'te, v. tables d'hôte (Fr. *open tafel*): *er is daar – – om 2 uur.*

tablet', v. en o. tabletten (Fr. tablette: 1 *platte* [*dunne*] *koek* [of: *koekje*] *van een voedings- of genotmiddel*; 2 inz. verkl. *klein plat koekje, pastille, waarin een zekere hoeveelheid v. e. geneesmiddel voorkomt*; 3 *plaat van hout of andere stof*; 4 Z.-N. *vensterbank*): 1 *een – chocolade*; *tabletten voor Maggi-soepen*; 2 *een tabletje broomnatrium*; 3 *onder het – ener serre*; 4 *een bloempot op de tablet(te).*

tablier', m. –s (Fr. *schootsvel van vrijmetselaars*; *voorstuk, voorbaan v. een vrouwenrok*).

ta'boe, bn. (Polynesisch: *niet aangeraakt mogende worden*; *verboden*; *onaantastbaar*).

tabouret', v. tabouretten (Fr. oorspr. = trommelvormige stoel [tabour = tambour]: *stoeltje zonder leuning*; *voetbankje*).

ta'bula ra'sa (Lat. eig. *gladgestreken wastafeltje*): – – *maken*, schone lei, algehele afrekening. In het oude Rome schreef men op een wastafeltje; wilde men iets uitwissen, dan streek men met het brede boveneinde van de stilus het was glad.

tabulatuur', v. –turen (Lat. tabulatura v. Lat. tabula: muz. *aanduiding van de tonen* [*door letters of cijfers*] *voor bepaalde muziekinstrumenten*, inz. die voor meer dan één stem geschikt waren; ook: *nauwkeurige orde*).

ta'cet (Lat. muz. *hij, zij, het zwijgt*; *pauze*).

tach(e)ome'ter, m. –s (Gr. tachos = snelheid: *snelheidsmeter aan voertuigen enz.*).

tach(e)ome'trisch, bn., bw. (*met, door de tachometer*): *–e opnamen.*

tach'tig (*10 maal 8*), **1** hoofdtelwoord: *– koeien; ze waren met hun tachtigen; hij is in de –, ver over de –, de – gepasseerd,* nl. de – jaren; **2** ranggetal: *bladzijde –*; zie acht.

tach'tiger, m. –s (*grijsaard, wijn enz. van het jaar 1880; schip met 80 stukken*; in het mv.: *dichter-en schrijversgroep omstreeks het jaar 1880,* Van Eeden, Van Deyssel, Kloos, Verwey; hun tijdschrift was de Nieuwe Gids, verschenen 1884).

tachtigja'rig, bn. (*80 jaar oud of durende; op iems. 80ste jaar gemaakt, er op betrekking hebbende*): *een – grijsaard; de –e oorlog, 1568–1648; –e bedenkingen,* titel v. e. werk van Cats.

tach'tigmaal, bw. (*80-keer*).

tach'tigste, telw. 1 ranggetal, zelfstandig en bijvoeglijk: *de – (leerling)*; 2 verdelingsgetal, zelfstandig en bijvoeglijk: *een – (deel).*

tach'tigvoud, o. –en (*een veelvoud van tachtig*); **–vou'dig,** bn., bw. (*80-maal zoveel*); **–werf,** bw. (*80-maal*).

tachy . . ., van Gr. tachys = snel.

tachygraaf', m. –grafen (*snelschrijver*); **–graphie',** v. (*snelschrijven door verkortingen*); **–gra'phisch,** bn., bw.: *–e oefeningen.*

Ta'citus, Corne'lius, Rom. geschiedschrijver, 54–117 n. C., door P. C. Hooft, 1581–1647, nagevolgd; z. Ned. Historiën.

tact, m. (Fr. [Lat. tactus]: *regelmatige beweging,* b.v. *bij de dans; zuiver en zeker gevoel in zaken van smaak, voor hetgeen past of betamelijk is; beleid, slag*): *de – bij het dansen; de – hebben om; met –.*

tac'ticus, m. tac'tici (Lat. *krijgskundige, die* inz. *de kunst verstaat een leger naar de eis der omstandigheden op te stellen; man van overleg*).

tactiek', v. (Fr. tactique [Gr. taktike]: 1 *krijgs- of legerkunde*; 2 *overleg, wijze waarop men te werk gaat om te slagen*): 1 *tegen de – van Napoleon was niemand opgewassen*; 2 *een staatsman moet – gebruiken; van – veranderen,* anders te werk gaan.

tac'tisch, bn., bw. (1 *betrekking hebbende op de krijgskunde, wat tot de tactiek behoort, er betrekking op heeft*; 2 *handig, met overleg*): 1 *de –e opleiding onzer officieren; een –e cursus doorlopen; een –e eenheid,* een afdeling ener krijgsmacht, die bij het toepassen der tactiek een geheel vormt; 2 *– opereren; een –e fout,* b.v. bij het nastreven v. e. doel.

tact'loos, bn., bw.; tactlozer, tactloost (*zonder tact of beleid*): *– te werk gaan;* de tegenstell. is **tact'vol,** bn., bw.: *een – beleid;* **tact'loosheid,** v.

ta'ël, m. –s: *de –* of liang, Chinese [a]) munt ± *f* 2.85, [b]) gewicht 37,8 gram.

taf, v. taffen (oorspr. Perzisch = getwijnd, geweven: *lichte, effen zijden stof*).

ta'fel, v. –s, in bet. 12 ook –en, tafeltje (Lat. tabula: 1 *meubel van verschillende vorm* inz. *bestaande uit een horizontaal blad, op poten of één poot in het midden, rustende*; 2 inz. *zulk een meubelstuk, waaraan men zit om te eten en te drinken: eettafel*; 3 R.-K. [*communie*]*bank*; Prot. *avondmaalstafel*; 4 *gelegenheid tot het nuttigen van maaltijden*; 5 *het verblijf aan een tafel in bet. 2, het eten*; 6 *een meubel als onder 1 genoemd in een koffiehuis, sociëteit enz.*; 7 *de aan een tafel gezeten personen*; 8 *een voorwerp als onder 1 genoemd, waarop een zekere categorie van personen zijn werkzaamheden verricht*; 9 *meubel als onder 1 genoemd* [*met groen laken bedekt*] *waaraan de deelnemers v. e. vergadering zitten*; 10 *speeltafel*; 11 *een soort van kast, waaraan de dienstdoende telefonisten zitten*; 12 *plaat van steen, hout, metaal ter herinnering of vermelding van een of ander feit*; 13 inz. in verkl. *met was bestreken plankje, bordje om er iets op te tekenen*; 14 *tabel*; 15 *naam van zaken, die aan een tafel in bet. 1 doen denken* b.v. *vlak van een geslepen diamant*): 1 *een eikenhouten –; een ronde, vierkante –; een marmeren –,* met marmeren blad; *de poten, het blad, de lade v. e. –*; verg. kap-, was-, theetafel; *het lag op –*; 2 *een tafel in hoefijzervorm; een – in T-, in U-vorm; een welvoorziene –; aan –! het ontbijt stond op –; een – dekken; iem. onder – drinken,* hem zover krijgen met alcoholische dranken, dat hij 't bewustzijn verliest; 3 *tot de Tafel des Heren, de H. Tafel naderen*; 4 *een aardigheid te pas brengen aan zijn –*; 5 *vóór – een bittertje; na – bidden; over – vroeg zij hem*; 6 *een tafeltje dicht bij de muziektent*; 7 *de hele – lachte*; 8 *de kleermaker op zijn –*; 9 *de groene –,* [a]) bestuurstafel, [b]) ministerstafel, zie ook bet. 10; *de Ronde Tafel,* z. ald.; *iets ter – brengen,* in een vergadering ter behandeling of ter sprake brengen; *een verslag ter – leggen; ter – komen,* behandeld worden, ter sprake komen; 10 *met de kaarten open op –; zes tafeltjes, waar men whistte; de groene –,* de speeltafel; 11 *de telefoniste aan de eerste –*; 12 Bijb. *de –en der Wet, de wet der twee stenen –en,* nl. de 10 geboden; *de wetten der twaalf tafelen,* waarop de oude Romeinse wetten stonden (Lat. le'ges duo'decim tabula'rum); 13 *het was van zijn tafeltje glad strijkende*; 14 *een tijdrekenkundige –*; zie tijdtafel; *de –s van vermenigvuldiging*; 15 *de – van een briljant,* een vlakje, dat het licht weerkaatst; nog: *de Magnaten– in Hongarije,* vroeger het Hogerhuis.

ta'felamandelen, v. mv. (*beste dessertamandelen* [*bij een verzorgde maaltijd*]); **–appel,** m. –s (*fijne handappel* [*bij een verzorgde maaltijd*]); **–bel,** v. –bellen (*bel op tafel, om bedienden te doen komen*); **–blad,** o. –bladen (*het oppervlak van een tafel*; ook: *inlegblad van een coulissetafel*); **–bord,** o. –en (*eetbord: bord op een eettafel, uit welk bord de aanzittende eet*); **–boter,** v. (*boter, geschikt om bij maaltijden gebruikt te worden, dus om op brood te smeren enz.,* als tegenstelling met *keukenboter*); **–dame,** v. –s (*dame, die bij een maaltijd door een heer, den tafelheer, naar tafel wordt geleid en naast hem zit*); **–dans,** m. –en (*magnetische dans van een tafel*); zie spiritisme; **–dekken,** o. (*het dekken of gereedmaken van de tafel voor de maaltijd*); **–dienen,** o. (*het bedienen der aanzittenden aan tafel*); **–drank,** m. –en (*drank aan tafel* b.v. *mineraalwater*).

ta'felement, o. –en (Fr. entablement; bouwk. *architraaf, fries en kroonlijst te zamen: hoofdgestel*; molenbouw: *platen, waarin de onderuiteinden of waarin de bovenuiteinden der hoekstijlen zijn gevestigd*).

ta'felen, tafelde, h. getafeld (*lang aan tafel zitten om te eten, dineren*): *lang –; hij tafelt goed.*

ta'felgebed, o. –gebeden (*gebed voor en na den eten*); **–geld,** o. –en (O.-I. *toelage aan officieren en andere ambtenaren* [*om te voorzien in de kosten van zijn tafel*]; *bedrag door de kopers aan den veilinghouder te betalen voor elke door hen verworven koop*); **–genot,** o. (*het genot, dat men aan de dis smaakt*); **–gerecht,** o. –en; **–gereedschap,** o. –gereedschappen (*voorwerpen, aan tafel nodig: messen, vorken, borden enz.*); **–gesprek,** o. –gesprekken (*gesprek, gedurende de maaltijd*); **–glas,** o. in bet. 1 –glazen (*glas, dat aan tafel gebruikt wordt*; germ.: *venster- en spiegelglas*); **–goed,** o. –goederen (*tafellakens en servetten*); **–heer,** m. –heren; zie tafeldame; **–kleed,** o. –kleden (*–dekkleed, kleed ter versiering of verfraaiing op een tafel, meestal over de randen neerhangend*); **–lade,** v. –n (*lade in een tafel*); **–laken,** o. –s (*damasten, witlinnen of katoenen doek over een eettafel uitgespreid*); zegsw. *te klein voor een – en te groot voor een servet,* [a]) noch goed voor het één, noch goed voor het ander, [b]) jongelui tussen 14 en 18; gesch. *het – doorsnijden,* gebruik in de riddertijden, ten teken, dat men alle relatiën met iem. afsneed, nog fig.; **–land,** o. –en ([*kleine*] *hoogvlakte zonder enige verheffing, plateau*): *een vlak –*; **–linnen,** o. (*–goed*); **–loper,** m. –s (*smal kleedje midden over tafel*); **–matje, o.** –s (*matje om er de hete schotels op te zetten*); **–mes,** o. –messen (*snijmes op tafel*); **–muziek,** v. (nl. *tijdens het diner*); **–olie,** v. (*fijne olijfolie*); **–peer,** v. –peren (*fijne handpeer*); zie tafelappel.

Tafelron'de, v.; z. Ridders van de Ronde Tafel.

ta'felrozijnen, v. mv. (*grote dessertrozijnen*); **–schel,** v. –schellen; zie tafelbel; **–schuier,** m. –s (*fijn* [*krom*] *schuiertje om het tafelkleed te reinigen van kruimels enz.*); **–schuimer,** m. –s (*klaploper*); **–servies,** o. –serviezen (*volledig stel schotels, kommen enz. voor diner*); **–spel,** o. –spelen (*gezelschapsspel op tafel, spel, dat de spelers aan tafel zittende spelen. of wel dat op een tafel gespeeld wordt in plaats van zoals gewoonlijk op de grond* b.v. *een tafeltennis*: *tafelmuziek*; ook: *klein toneelspel om na tafel gegeven te worden*); **–stoel,** m. –en (*kinderstoel met vóór een plankje als tafeltje*); **–toestel,** o. –toestellen (telefoon: als tegenstelling met *wandtoestel*); **–vriend,** m. –en (*disgenoot*); **–water,** o. –en (*mineraalwater,* b.v. *selterswater, spuitwater*); **–weelde,** v. (*fijn tafelgenot; keur van spijzen en dranken*); **–wijn,** m. –en ([*lichte, jonge*] *wijn, die bij het maal wordt gebruikt*); **–zilver,** o. (*schalen, kandelabers, vazen enz. ter versiering v. e. feesttafel; zilveren tafelgereedschap*); **–zout,** o. (*fijn zout, geschikt om aan tafel te worden gebruikt*); **–zuur,** o. –zuren (*augurkjes enz.*).

tafereel', o. taferelen, tafereeltje (o.-Fr. tablel: 1 *schilderij, tekening of andere afbeelding van een gebeurtenis of situatie*; 2 *schildering of tekening in woorden, beschrijving*; 3 *een situatie, een gebeurtenis of voorval, een geheel, waarop de blik blijft rusten*; 4 *plat vlak, waarop men een voorwerp met behulp van projectie afbeeldt*): 1 *een geestig – v. Cornelis Troost*; 2 *een getrouw – schetsen, ophangen*; 3 *een schilderachtig, huiselijk –*; 4 *de afstand van het – tot het voorwerp.*

taf'felen, taffelde, h. getaffeld (Z.-N. *talmen; prutsen*).

taf'fen, bn. (*van taf gemaakt*): *e. – japon.*

taf'fetas, m. (Fr. *taf*); Fr. uitspr.

ta'fia, v. (*soort van rum, brandewijn, getrokken uit suikerriet*); ook: *taf'fia.*

taf'zij, v.; zie taf.

tagrijn', m. –en, –s (Hebr.-Chaldeeuws taggar = koopman: *koopman in halfsleets scheepstuig en oud touwwerk; koopman in oudroest, oudijzer; knorrepot*).

tai'foen, m. –s (*typhoon,* z. ald.).

tai'koen, m. –s (Chinees, Japans: *grote vorst, tot 1868 titel van den wereldlijken heer van Japan*).

tail'le, v. –s (Fr. [*lichaams*]*gestalte; leest; vorm van het bovenlijf; snit; gordelwijdte; middel v. h. lichaam; japonlijf*; gesch. *naam ener belasting vóór de grote revolutie in Frankrijk*): *de – van een kledingstuk,* het bovenlijf er van; lees *tal'je.*

tailleur', m. –s (Fr. *kleermaker; nauwsluitend damesmantelpak*).

tailleu'se, v. –s (Fr. *dameskleermaakster*).

tailor, m. –s (Eng. *kleermaker*).

tak, m. takken (1 [*zijdelings*] *uitspruitsel of arm uit de stam of stengel of uit een andere tak*; 2 bij verg. van het gewei. koraalstokken: *zijdelingse uitlopers*; 3 v. e. rivier: *arm*; 4 in het alg. [*zijdelingse*] *uitloper, voortzetting,* ook fig.; 5 *afdeling, onderdeel*): 1 *de zware takken van een eik; de takjes van de rozelaar*; zegsw. *met wortel en – uitroeien,* totaal; *op de – leven* ('t Fr. sur la branche), hier en daar bij familie, vrienden of in hotels; zie ook hak; plantk. *de takken van een wortel,* uitspruitsels aan; 2 *de takken van een gewei, de takken van een koraalgewas*; 3 *een – van een rivier*; 4 *de takken van aderen, zenuwen; een weg, die zich in twee takken splitst,* zijweg, zijbaan; *een – der gasbuis,* een der leidingen, waarin een zekere leiding zich splitst; *een – van een familie,* gedeelte ener familie gesproten uit een van meerdere broeders; 5 inz. van een menselijke werkzaamheid: *een – van handel, sport*; afdeling v. e. vereniging: *Tak Antwerpen van het A. N. V.*; nog (gew.): *takken,* aambeien.

tak'bout, m. –en (*bout aan de punt voorzien van enige takken of weerhaken, zodat hij eens ingedreven niet weer kan worden uitgehaald*).

ta'kel, m. –s, takeltje (1 *al wat dient om een zeilschip tot de vaart uit te rusten*; 2 *werktuig tot verplaatsing van lasten: een samenstel van één of meer vaste en één of meer losse aan de last verbonden katrollen, met touw of ketting* [*loper*]): 1 *voor top en – lenzen,* het lenzende houden, door de winddruk op masten, rondhout, want, romp, zonder enig bijgezet zeil voortbewogen, weglopen; 2 *verschillende soorten van –s*; vroeger bet. – ook scheepstouw.

ta'kelaar, m. –s (*iem.* [*oud zeeman*], *die zich verhuurt om een schip op- of af te tuigen*).

takela'ge, v. (*takelwerk; al wat dient om een zeilschip tot de vaart uit te rusten*; inz. *het tuig*): *het schip h. de gehele – verloren.* (g = zj).

ta'kelblok, o. –blokken (*blok, dat een of meer katrollen omsluit; hijsblok v. e. takel met één of meer draaiende schijven*).

I. ta'kelen, takelde, h. getakeld (Z.-N. *afranselen*): *ze hebben hem ferm getakeld.*

II. ta'kelen, takelde, h. getakeld (1 *van*

touw- en zeilwerk voorzien; optuigen; 2 *met een takel ophijsen*; 3 v. e. touw: *het eind of de einden met [gewoonlijk zeven slagen] dun touw [= takelgaren] stijf omwinden tegen het uitrafelen*): 1 verg. af-, ont-, toetakelen; 2 *een piano –; de auto werd uit de vaart getakeld*; 3 *het – v. touwwerk.*

ta'kelloods, v. –en (*loods, waarin alles gereed gemaakt wordt tot het optuigen v. e. schip*).

ta'kelwerk, o. (*takelage*).

ta'ken, taakte, h. getaakt (Z.-N. *aanraken; pakken; krenken*).

tak'keling, m. –en (*jonge vogel, die nog maar van tak tot tak kan vliegen*).

tak'ken, mv.; zie tak, aambeien.

tak'kenbos, m. –bossen (*een bos takken, gewoonlijk tot een bundel samengebonden; bundel rijshout*).

tak'kig, bn. (*dichtgetakt, met veel takken*).

I. taks, m. –en (Duits Tacks = Dachs = Ned. das: *dashond*): *geen fox, maar ook geen –.*

II. taks, v. –en (Fr. taxe [Lat. taxa van taxare = schatten]: *taak; vastgestelde hoeveelheid; hoeveelheid, waarop iem. recht heeft of waartoe hij verplicht is; aandeel, vast rantsoen, schatting, belasting*); verg. taxe.

takt, taktiek', enz.; zie tact enz.

takt'schrift, o. (*zeker lopend schrift*).

tal, o. in bet. 2 en 3 tallen (1 *getal*; 2 bepaalde hoeveelheid of gewicht: *100 eiketakken; 200 [soms 220] stuks haringen; 101 stuks eieren*; weverij: *100 tot 120 draden bijeen*; 3 *afdeling, register*): 1 *– van voorbeelden; zonder –*, niet te tellen; zegsw. *op het – staan, zetten*, op de voordracht, eig. op het *drie-, zes-, twaalftal* der voordracht; 2 z. talhout; *een – haringen, eieren, draden*; 3 *de bundertallen van het kohier der polderlasten.*

talaan', m. talanen (Fr. talon: *lijst, die uit twee tegen elkander geplaatste ojieven bestaat*).

talaar', m. talaren, talaartje (Lat. talaris = tot de enkels afhangend: *lang staatsiekleed van vorsten en priesters in het O.*).

ta'le, v. (archaïstisch voor *taal*): zegsw. *de – Kanaäns*, [a]) de taal der Israëlieten, [b]) taal, doorspekt met bijbelteksten.

ta'leke, o. –s (*mannetjesvalk*); gew. in het Ned. ter'sel, tar' el.

ta'len, taalde, h. getaald (vroeger: *spreken*; nu: *vragen, belangstelling tonen voor, geven om; verlangen, haken*): meestal met ontkenning: *zij – naar geen rust; hij taalt noch tekent*, laat niets van zich horen.

talent', o. –en (Gr.-Lat. talentum: 1 *Griekse en Joodse geldswaarde; bepaald gewicht aan goud of zilver*; 2 *natuurlijke begaafdheid; bekwaamheid; aanleg*; 3 *iem. met veel aanleg, kundigheid enz.*): 1 *een Attisch –; een – zilver*, 50 mna's of ± 2500 gulden; *een – goud*, d. i. tien talenten zilver; 2 *een man, schilder van –; een mooi – van spreken; met – gedaan, geschreven enz.*; zegsw. *met zijn –en woekeren*, zijn gaven productief maken; 3 *de jonge –en der Franse schilderschool.*

talent'rijk, –vol, bn., bw. (1 *vol talent, met veel natuurlijke aanleg, zeer begaafd*; 2 *blijk gevende van talent*): 1 *een – spreker, een – staatsman*; 2 *– schilderen.*

talg, v. (*vet, smeer, talk*; inz. *huidsmeer*).

talg'klieren, v. mv. (*klieren, die een vetachtige stof afscheiden en de haren steeds vet houden; huidsmeerklieren*).

tal'hout, o. –en (*uit dunne stammen of takken gezaagd hout* inz. *geschilde eiketakken als brandhout, die per tal* [zie tal 2] *van 100 verkocht worden*, gebruikt als collectief of v. een enkel stuk); zegsw. *mager als een –*, erg.

ta'li, v. tali's (O.-I. *touw*): *– a'pi*, vuurtouw, sigaarlont, vero.; *– kang*, teugels; *se –*, een kwart gulden.

ta'lidoek, o. (*touw van zwarte vezelstof uit de oksels van de arenpalm*).

ta'lie, v. –s. talietje (It. taglia: scheepst. *werktuig tot verplaatsing van lasten, meestal bestaande uit twee blokken, waarvan het losse blok een schijf en het vaste twee schijven bevat; touw v. e. talie*): *een – onderscheidt zich van een takel* inz. *hierdoor, dat ze alleen voor betrekkelijk lichte lasten kan dienen.*

ta'liën, taliede, h. getalied (*ophijsen, verplaatsen met een talie*): *iets naar boven –.*

ta'liereep, m. –repen (*touw van een talie*).

talie'ter, Z.-N. gew.: *in –*, verpletterd (vruchten); bn. (fig. *versleten, ziek*).

ta'ling, m. –en, talinkje (*kleine soort van eend*): *zomer–*, Lat. anas querquedula.

ta'lio, v. (Lat. *vergelding*): *jus talio'nis*, recht van wedervergelding; zie jus.

ta'lisman, m. –s (Sp.-Arab.-Gr. woord: *toverkrachtig formulier of voorwerp* b.v. *een op een papier geschreven koranspreuk*): soms verstaat men onder – inz. een betoveringsmiddel, onder amulet een afweermiddel.

ta'liter, qua'liter (Lat. *zo zo, middelmatig*). (qu = kw).

I. talk, v. (oorspr. Arab.: *hard* [*oneetbaar*] *vet, ongel. smeer*): *–aarde*, bitteraarde.

II. talk, v. (oorspr. Arab. *magnesiumsilicaat*, inz. in poedervorm): *– in glacé's.*

talkie, o. –s (Amerikaans Eng. *spreekfilm*); to talk = spreken.

talk'klieren, zie talgklieren.

tal'loos, bn. (*ontelbaar*): *een talloze menigte*; als bw. *– veel*, in ontelbare hoeveelheid.

talm, m. en v. –en (*treuzelaar, talmer*).

talm'achtig, bn. (*geneigd, gewoon te talmen*): *iem. van –e aard.*

tal'men, talmde, h. getalmd (*treuzelen, langzaam vorderen, dralend te werk gaan*): *– met iets; doe dat nu terstond en talm niet.*

tal'mer, m. –s; **talmerij',** v. (*getreuzel*).

tal'migoud, o. (naar den Parijsen fabrikant: *namaak-goud, aluminiumgoud, legering van 90 % koper en 10 % aluminium*).

tal'mud, m. (Hebr. eig. *leer*; *toepassing van de regelen der Schriftuur; verzameling van theologische uitleggingen van Joodse godgeleerden*): de – is de *mondelinge* wet naast de *schriftelijke* van Mozes; ± 175 n. C. verzameld. (u = oe).

talmu'disch, bn., bw. (*volgens de talmud*): *een – onderwerp behandelen, bespreken.*

talmudist', m. –en (*kenner of beoefenaar van de talmud; in de talmud vermelde of daaraan medegewerkt hebbende rabbijn; candidaat-rabbijn*). (u = oe).

talon', m. –s, talonnetje (Fr. talon = hiel: *het aan een couponblad gevoegd bewijs, op hetwelk een nieuw couponblad van effect of obligatie wordt verstrekt; stok bij 't kaartspel, koopkaarten*): *tegen inwisseling der –s zijn nieuwe couponbladen verkrijgbaar.*

talonneren, getalonneerd (Fr. *aansporen, aanporren, aandrijven; van talons voorzien*).

tal'pa(k), v. talpa's, talpaks (*voormalig kolbakachtig hoofddeksel der Ned. veldartillerie*).

tal'pe, v. –n, Z.-N.; zie taupe.
tal'reep, m. –repen (*dun touw, dat dient om een touw, stag of hoofdtouw te spannen*).
tal'rijk, bn., bw. (*groot in aantal, vele eenheden tellende*): *een –e menigte; – vertegenwoordigd*; **tal'rijkheid,** v.
tal'stelsel, o. –s (rek. *hulpmiddel om ieder getal uit te drukken, waarbij men gebruik maakt van een willekeurig getal als grondtal; stelsel van tellen*): *vele Europ. volken nemen 10 aan als grondtal van hun –.*
talud', o. –s (Fr. talus, o.-Fr. talud: *helling, glooiing van een weg of dijk, spoorbaan, vestingwerk, aardwerk enz.*), lees *taluut'*; Z.-N. ook gew. talui(n), m. taluinen.
tam, tammer, –st **1** bn. (1 van een wild [of: oorspr. wild] dier: *gewend aan de omgang met den mens, getemd*; 2 van een niet wild dier: *in 's mensen omgeving levende, als huisdier gehouden wordende*; 3 van planten en vruchten: *gekweekt, niet in het wild groeiende*; 4 van een dier: *mak, gedwee, zich gemakkelijk latende besturen*; 5 fig. *niet krachtig, slap, zacht, kalm*): 1 *een tam olifantswijfje; een tam hert*; 2 *tamme konijnen*; 3 *een tamme kastanje*; 4 *een zeer – paardje*; 5 *een tamme socialist*, niet fanatiek; *een tamme rede*; **2** bw. (1 *op een gedweeë, makke wijze*; 2 *op een slappe, zachte wijze*): 1 *zich zeer – gedragen*; 2 *– schrijven, spreken.*
tamarin'de, v. –n, –s (Arab. = Indische dadel: *zuurdadelboom oorspr. uit tropisch Afrika*; Lat. tamarindus indica; *laxerend geneesmiddel uit de vrucht*); **–boom,** m. –bomen.
tamarin'denbos, o. –bossen; **–hout,** o.; **–koekje,** o. –s (nl. *als geneesmiddel*); **–stroop,** v.; **–zaad,** o. –zaden.
tamarisk', v. –en (Lat. tamarix, tamariscus, oorspr. Arab.: *altijd groene boom met lichtrode bloemen en specerijachtige bast en wortel, waarvan de as voor looien en verven wordt gebruikt, bij ons als sierheester*; Lat. tamarix gallica en t. tetranda).
tambang'an, v. –s (O.-I. *veer*): *pra'hoe –*, overzetboot.
tam'boer, Fr. tambour, It. tamburo: **1** m. –s (*trommelslager*); **2** v. –en (*trom*).
tamboereer'raam, o. –ramen (*raam tot het opspannen van het –werk*).
tamboe'ren, tamboerde, h. getamboerd (*op de trommel slaan*; Z.-N. *leven maken*): zegsw. *op iets –*, [a]) luid en krachtig blijven aandringen, [b]) Z.-N. slaan.
tamboereren, getamboereerd (*trommelen*; fig. *ergens op blijven aandringen; een vrouwelijk handwerk, waarbij een lap stof over een hoepel wordt gespannen evenals een trommelvel en vervolgens bewerkt met een naald, die er beurtelings van boven en van onder doorgestoken wordt*).
tamboerijn', v. –en, tamboerijntje (Fr. tamboerin [It. tamburino]: *rinkelbom, handtrommel met bellen*; ook: *borduurraam*).
tam'boer-majoor', m. –s (mil. *oppertamboer, eerste, leider der tamboers*); tegenw. *sergeant-tamboer.*
ta'melijk, bn., bw. (*redelijk, matig, vrijgoed*): *een –e prijs, de wijn is –; een – groot gezin*, vrij groot; *zo –; nogal –(jes).*
tam'heid, v.
tamp, v. –en (zeew. *eind v. e. der touwen van het staande want*; fig. *overschot, restje*).
tam'pen, tampte, h. getampt (klankn. *de klok maar aan één zijde met de klepel raken, kleppen* inz. Z.-N.): Z.-N. *het – der beeklok.*
tam'pon, v. –s, tamponnetje (Fr. *stootkussen of buffer*; graveer-, plaatkunst: *kussentje, waarmee de inkt in de groeve van de plaat wordt aangebracht of de plaat wordt schoongestreken*; geneesk. *tap, prop van watten of linnenpluksel tot stelping van bloed*).
tamponneren, getamponneerd (Fr. *stelpen met een tampon; met een kwast een nog natte geverfde oppervlakte bekloppen*).
tam'tam', v. –s (*Chinees, Oosters slaginstrument, handtrom*); zie gong.
Ta'nagra, o. (*stad in Boeotië*); **–beeldje,** o. –s (*beeldje van terracotta* [*v. Tanagra*]).
tand, m. –en (1 *deel v. e. gebit van mens of dier* nl. *zekere kleine beenderen, die zich veelal in twee horizontale rijen in de kaken bevinden en voornamelijk dienen om er mede te bijten of het voedsel te vermalen*; 2 bij verg. *lang, spits uitstekend gedeelte*): 1 *de kroon, de hals, de wortel v. e. tand; een boven–, een onder–, een snijtand; olifants–, slag–; het kind krijgt –en; een tand breekt door, komt door, komt uit; een holle –; de tanden poetsen, schuieren; dat zijn valse –en*; zegsw. *de – des tijds*, de vernietiging door de tijd; *met de mond vol –en staan*, niet weten, wat te zeggen; *met lange –en eten*, kieskauwen; *zij leven van de hand in de –*, wat zij verdienen, verteren zij elke dag; *haar op de –en hebben*, fig. goed van zich af kunnen spreken; *zijn –en laten zien*, tonen, dat men zich kan verdedigen; *tot de –en gewapend*, in elk opzicht, geheel; *iem. aan de – voelen*, iems. kennis degelijk onderzoeken; inz. Z.-N. *iem. een – trekken*, bedriegen; zie ook hand; 2 *de –en van een zaag, een kam, een rad; de –en v. e. blad*, inkervingen; *een lintje met tandjes.*
tan'dak, v. –s (O.-I. *dansvrouw*); **tan'dakken,** tandakte, h. getandakt (oorspr. van het danstrippelen van vogels: *op inheemse wijze dansen*: in vrij langzaam tempo, lopende of op de plek blijvende, hoofd, armen en benen achtereenvolgens verschillende standen doen innemen; gmz. *zich zonderling aanstellen*): *tandakken zoals de glatik, het rijstvogeltje; –de voorvechters.*
tand'arts, m. –en (*tandmeester* als niet wettelijke term; als titel bij de wet verleend: *iem., die bevoegd is tot het uitoefenen der tandheelkunst*); **–been,** o. (*een der stoffen, waaruit de tand bestaat, ivoor*).
tan'deloos, 1 bn. (*zonder tanden*): *een tandeloze best*; **2 tan'delozen,** m. mv. (*aardvarkens, schubdieren en Z.-Amerikaanse tandarmen*; Lat. edentata).
tan'dem, v. –s (Lat. letterl. eindelijk; uit Eng. met Eng. uitspr. overgenomen: *rijwiel voor 2 personen achter elkaar*, tweefiets; *rijtuig op 2 wielen met langspan*).
Tan'dem fit sur'culus ar'bor (Lat. *eindelijk wordt het rijsje een boom*, spreuk of devies van Prins Maurits, 1567–1625).
tan'den, tandde, h. getand (1 *tanden in of aan iets maken*; 2 van te lijmen hout: *met een „tandschaaf" ribbetjes er op maken*; 3 van een zaag: *scherpen*; 4 in de onbep. wijs: *tanden krijgen*): 1 *een rad –*; 2 *hout –*; 3 *een zaag –*; 4 *het kindje is aan het –.*
tan'denborstel, m. –s (*borsteltje, om de tanden te reinigen*); **–dokter,** m. –s (*tandarts*); **–geknars,** o.; zie knarsetanden;

–schuier, m. –s (*–borsteltje*); **–stoker,** m. –s (*tandenpeuter, pennetje, plat houten stokje, penneschachtje om de vleesresten enz. tussen de tanden te verwijderen*); **–trekker,** m. –s (Z.-N. fig. *kwakzalver; bedrieger*).

tand'formule, v. –s (*formule voor het aantal en de plaatsing der tanden bij mens en dier*): bij den mens in de boven- en de onderkaak: 5 kiezen, 1 hoektand en 2 snijtanden telkens rechts- en linksboven en -onder; samen 32 tanden; **–glazuur,** o. (*blinkwit email der tanden*); **–heelkunde,** v. (*heelkunde, die zich met de behandeling van de tanden, het tandvlees enz. bezighoudt*): *de – beoefenen*; **–heelkun'dig,** bn., bw. (*tot de tandheelkunde behorende enz.*): *– examen; iem. – behandelen*; als zn. **–heelkun'dige,** m. en v. –n (als niet wettelijke term; als titel bij de wet verleend aan tandtechnici, die aan bepaalde eisen voldoen).

tand'holte, v. –n (*holte in een tand, waarin zenuwen en bloedvaten* [= pulpa] *zitten*).

tan'dil, m. –s (O.-I. in de Mal. landen: *ploegbaas, opzichter; onderofficier aan boord*).

tand'kas, v. –kassen (*holte, waarin de tand zit*); **–klank,** m. –en, beter dan **–letter,** v. –s (*uitgesproken* inz. *met de tong tegen de tanden of het deel van de mondwand hier vlak boven* b.v. *t, d, n*); **–meester,** m. –s (*tandendokter* in 't alg.; na 1913: *tandarts*).

tan'doe, v. –s (O.-I. *draagstoel*).

tand'pasta, o. –pasta's (eig. *tanddeeg, middel om de tanden te reinigen*); **–pijn,** v. –en (*pijn in één of meer tanden*); **–plombeersel,** o. –s (*specie tot vulling van holle kiezen*); **–poeder,** o. (*poeder, om de tanden te reinigen*); **–rad,** o. –raderen (*rad met tanden, inkepingen*); zie kamrad; **–radbaan,** v. –radbanen (*spoorweg met tussenlegger, in welks gleuven het tandrad grijpt*): *de – naar de Rigi*; **–steen,** o. (*kalkachtig aanzetsel uit het speeksel aan* [*de achterzijde en voorzijde van*] *de tanden*).

tand'stickor, v. mv. ([*Zweedse*] *lucifer*).

tand'vissen, beter **tand'walvissen,** m. mv. (*walvissen met kegelvormige tanden*; Lat. odontoceti); **–vlees,** o. (eig. *het vlees, bekleding van dat gedeelte der kaakbeenderen, waarin de tanden zitten*): zegsw. *hij loopt op zijn –*, d. i. op de randen van het bovenleer, de zolen van zijn schoenen zijn nl. totaal weggesleten; *boutjes, tot het – afgeschreven*; **–vulling,** v. –en (*plombeersel*); **–werk,** o. (*de gezamenlijke tanden v. e. rad, gebit*; ook: *tandsgewijze versiering*); **–wiel,** o. –en (*getand wiel, tandrad*); **–wortel,** m. –s (*dat deel van een tand, dat in de tandkas zit, waarmee een tand in de kaak vastzit*); **–zeep,** v. (*zeepachtig reinigingsmiddel voor tanden*); **–zeer,** o. (Z.-N. *kiespijn*).

ta'nen, taande, h. (1), i. (2) getaand (1 *met taan bewerken of verven*; 2 *vaalgeel, bruingeel worden*; fig. *verduisteren*): 1 *de zeilen, de netten –*, dompelen in, in- of besmeren met taan, tegen rotting; 2 *de zon begint te – door de veenrook*; *de roem van Napoleon begon te –*, verloor zijn glans.

tang, v. –en, tangetje (1 *gereedschap, werktuig, in hoofdzaak bestaande uit twee om één punt draaibare staven of armen om voorwerpen aan te vatten, saam te knijpen enz.*; 2 oneig. *de beide uitsteeksels aan het lijf van schorpioenen, oorwormen enz.*; 3 *boosaardig wijf, feeks*): 1 *een keuken–; een nijp–, een buig– enz.*; *dat sluit* (of: *past, slaat*) *als een – op een varken*, dat past niet bij elkaar, daar is geen verband in; *zo vies, dat men het met geen – zou aanraken*; 2 *de – is een verdedigingswapen*; 3 *ouwe –; zo'n –!*

tan'gens, v. tangen'ten (Lat. onvolt. dw. van tangere = aanraken: meetk. *raaklijn*, vero.; *segment van de raaklijn aan een cirkel, gelegen tussen de twee benen van een hoek in het middelpunt, waarvan het ene been de straal van het raakpunt is*): *de – van een hoek*, het getal, dat de verhouding uitdrukt van de rechthoekszijde tegenover die hoek tot de aanliggende rechthoekszijde.

tangent', v. –en (hetzelfde woord als tangens: *hamertje in een piano, klokken, snarenspeeltuigen, dat de snaar beroert*).

tan'go, v. tango's (*Z.-Am. tweepersoonsfiguurdans*); **–dans,** m. –en.

tang'si, v. tangsi's (O.-I. *kazerne*).

ta'ni, m. tani's (O.-I. *inlands landbouwer*): *de – wil dioeroe toelis worden.*

ta'nig, bn., bw. (*bruin als taan, taankleurig*): *een –e huid, –e vrouwen; – beplekt.*

tank, v. –s (Eng. 1 [*plaat*]*ijzeren water- of regenbak*; 2 *ijzeren reservoir, soms locomotiefvormig, tot het verzamelen of het vervoer van petroleum, benzine, olie*; 3 mil. *gepanserde automobiel op rupswielen, vechtwagen*, sedert 1916 in gebruik): 1 *een zoetwater– op schepen*; 2 *invoer van petroleum met –schepen*; 3 *twee –s werden buiten gevecht gesteld.*

tan'ken, tankte, h. getankt (*benzine, olie enz. innemen*): *haast maken met –.*

tank'schip, o. –schepen (*schip met* [*petroleum*]*tanks*); **–wagen,** m. –s; spr. uit: tenk.

tanni'ne, v. (v. Fr. tanin, Lat. tanninum: *looizuur*); zie looistof.

tantaliseren, getantaliseerd (Fr. zie Tantalus: *doen watertanden, een lust opwekken, die niet bevredigd kan worden*). (s = z).

Tan'talus, m., myth. koning van Phrygië, die de goden trachtte te bedriegen; door Minos veroordeeld om honger en dorst te lijden in een meer, welks water nooit over zijn lippen kon komen en onder bomen vol ooft, wier takken wegbogen, als hij plukken wilde; fig. iem., die, in de onmiddellijke nabijheid van iets, dat hij hevig begeert, dit niet kan krijgen.

tan'talusbeker, m. –s (*beker, waaruit de ingegoten vloeistof op een bepaalde hoogte door hevelwerking wegvloeit*); de hevel is verborgen in een figuur die Tantalus voorstelt; *wanneer men uit de – wil drinken, loopt het water weg*; **–kwelling,** v. –en (*kwelling, als Tantalus leed; begeerte, die het middel om bevredigd te worden, in haar nabijheid ziet, terwijl het echter onbereikbaar is*): *–en lijden.*

tan'te, v. –s, tantetje (Fr. *moei*): *een lastige–; wat een ouwe–*, oude, ouderwetse vrouw; *loop naar je–; vertel dat aan je–! Je–*, zegsw. waarmee men te kennen geeft, dat men iets volstrekt niet gelooft, er niet a. denkt enz.; *Tante Pos*, O.-I. postdienst; *Tante Meier*, privaat.

tantiè'me, o. –s (Fr. eig. *zoveelste*: *toekomend percent, aandeel in de winst* inz. dat aan directeuren, commissarissen en personeel v. e. N.V. of dergelijke onderneming wordt uitgekeerd).

tan'tum, o. –s (Lat. *zoveel; bedrag, som; tantième*): *de directeur geniet een –.*

Tan'tum er'go, o., in 2de en 3de bet. – ergo's (Lat. *eerste woorden van een R.-K. hymne ter ere van het H.-Sacrament; de hymne; de muziek*): *een plechtig – –.*

I. tap, m. tappen (in het alg. *voorwerp, onderdeel van werktuigen in de vorm van een cylinder, afgeknotte kegel of pyramide*: 1 *pin, waarmee men een opening in een vat enz. sluit: stop, deuvik; doorboorde stop, waarvan een gedeelte zo gedraaid kan worden, dat de vloeistof er door heen uit het vat vloeit, kraan*; 2 *in een holte of kussen liggend uiteinde van een as*; 3 *uitsteeksel aan een kanon enz., waarop het rust en draait*; 4 *ijskegel*, gew.; 5 *korte pen uit een stuk hout stekende en in een gat in een ander stuk passende*; 6 bij verg. *jong uiteinde van de wortelstok ener rietplant, wit van kleur en zoet van smaak*): 1 *de – in het biervat slaan*; 2 *uit de tappen omhoog botsende vuurmonden; de – v. e. rijtuigas*; 3 *de sluisdeuren draaiden vroeger op tappen, nu op taatsen*; 4 *er hingen lange tappen aan het rieten dak*; 5 *tappen gebruiken ter verbinding, geen lijm*; 6 *de knapen smulden van de tappen.*

II. tap, m. tappen (Fr. étappe: Z.-N. *af te leggen of afgelegde afstand; mars, tocht*).

tapeet', o. tapeten (Lat. tapetum: lit. t. *tapijt*).

tap'gat, o. –gaten (*gat voor de tap i. d. bodem van een bier- of wijnvat*; ook: *gat, waarin een tap* in bet. 2, 3 *rust of draait*).

tapijt', o. –en (o.-Fr. tapit, Gr.-Lat. tapetum: [*vast*] *kamervloerkleed*; Z.-N. *behangsel*): verg. karpet: *een Smyrnaas –*; fig. *het gras is het – der velden; iets op het – brengen*, ter tafel, b.v. in een vergadering, waar dikwijls een groen lakens kleed of tapijt de tafel bedekt; *op het – komen.*

tapijt'fabriek, v. -en (*fabriek, waar men tapijten vervaardigt*); **–werk,** o. –en (*tapijt*, zowel een enkel stuk als collectief gebruikt; *het werken aan, vervaardigen van tapijten*); **–werker,** m. –s.

tapio'ca, v. (oorspr. Z.-Am. woord: *voedingsstof bereid van het zetmeel uit de wortels van de maniok, in korrels in de handel komende*; ook: *het genoemde zetmeel*).

ta'pir, m. –s, tapirtje (Am. taal: *ongepaardhoevig dier met korte slurf, woudkoe, in Z.-O.-Azië* [Lat. tapirus indicus] *en in Z.-Am.* [Lat. tapirus americanus]).

tapis-roulant', o. –s (Fr. *brede band zonder eind, waardoor personen er op staande, naar boven gebracht worden, roltrap*).

tapisseren, getapisseerd (Fr. Z.-N. *behangen*): *kamers –.*

tapisserie', v. tapisserieën (Fr. 1 *soort van borduurwerk*; 2 vero. *tapijtwerk, behangsel*): 1 *pantoffels van –*; 2 *met – werden vroeger de muren behangen*, vandaar: *behangsel.*

tapisserie'patroon, o. –patronen (*-model*); **–werk,** o. –en; **–winkel,** m. –s.

tapissier', m. –s (Fr. Z.-N. *behanger*); in Z.-N. meestal met Ned. uitspr.

tap'kan, v. –kannen (*kan, waarin getapt wordt*); **–kast,** v. –en (*kast in een herberg, waarin de flessen enz. staan, buffet*).

tap'pelen, tappelde, h. getappeld (*tappelings uitvloeien*): *het bier tappelt uit het vat.*

tap'pelings, bw. (*als door een tap of kraan*): *het zweet liep hem – langs het gelaat.*

tap'pen, tapte, h. getapt (1 *door een tap laten uitvloeien, door een kraan aftappen*; 2 *wijn en sterke drank in het klein verkopen, slijten*; 3 van bomen: *het sap doen uitvloeien*; 4 van aardigheden: *ten beste geven*): 1 *bier –, azijn –*; 2 *hier wordt getapt*; 3 *het – van een heveaboom; wijn – uit de arenpalm*; 4 *een ui –.*

tap'per, m. –s (*hij, die zijn bedrijf maakt van het tappen van wijn, bier of sterke drank aan het publiek, herbergier*; in 't alg. *iem., die tapt* in versch. bet.).

tapperij', v. –en (*het bedrijf van een tapper; kroeg, slijterij, tappersbedrijf*).

tap'persnering, v. –en (*tapperij*).

taps, bn., bw. (*tapvormig*, d. i. *afnemend in dikte of in middellijn*, b.v. *van bouten, ronde gaten; kegel- of afgeknotte-kegelvormig*).

tap'ster, v. –s (*vrouw, die haar bedrijf maakt v. het tappen* bet. 2 *aan het publiek*; in 't alg. *vrouw of meisje, die tapt*).

tap'temelk, v. (*dunne afgeroomde melk* inz. door centrifugeren); zie ondermelk.

tap'toe, v. –s (1 *avondsignaal, dat de soldaten naar de kazerne of het nachtkwartier riep, meestal om 9 uur*, d. i. [*doe de*] *tap toe*; 2 *zij, die de – slaan of blazen: hoornblazers met trommelslagers*): 1 *de – blazen*; 2 *de – trok door de straten.*

tapuit', m. –en (*zomervogel ter grootte v. h. roodborstje, heidehupper*; Lat. oenanthe o. oenanthe).

tap'verbod, o. –verboden (*verbod in een voor het publiek toegankelijke plaats te tappen* in bet. 2).

tapvor'mig, bn. (*toelopende als een tap*).

tarantel'la, v. tarantella's (*snelle volksdans in Z.-Italië, genoemd naar de stad Tarente; naam ener muzikale compositie*).

taran'tula, v. tarantula's (*vergiftige jachtspin in Spanje en in Italië*; Lat. lycosa tarentula): *tarantula-dans*, hevige zenuwtrekkingen, St.-Vitusdans, door 't volk in Italië toegeschreven aan de beet der –.

tar'bot, v. tarbotten (tar = teer + bot, eig. teerkleurige bot: *grote platvis*; Lat. rhombus maximus).

tarief', o. tarieven (Fr. tarif, oorspr. Arab.: *lijst van de bedragen* of: *de gezamenlijke bedragen, die voor bepaalde zaken moeten worden betaald*; bij kopen: *prijslijst*; bij doorlopende of herhaalde levering van dezelfde zaak b.v. gas: *het bedrag, dat voor iedere eenheid moet betaald worden*; verder met betrekking tot vervoer, verzekering enz.): *de koninklijke goedkeuring op reglement en tarieven is verkregen; een verlaging der (vracht)tarieven invoeren; een advocatenrekening volgens officieel –; dubbel –.*

tarief'muur, m. –muren: *landen die –muren optrekken*, hoge invoerrechten heffen; **–werk,** o. (*werk, arbeid, waarbij de arbeiders niet hun loon per uur ontvangen, maar per gedeelte van het afgeleverd werk* b.v. per 1000 vermetselde stenen).

tarie'venoorlog, m. –oorlogen (*het opvoeren van de tarieven der inkomende rechten door regeringen, om elkaars handel te benadelen en eigen afzet te bevorderen*).

tar'latan, o. –s (Fr. tarlatane: *mousselineachtige dunne stof*).

tarok', o. (It. tarocchi: *kaartspel met 78 kaarten* nl. *een gewoon spel van 52 kaarten, 4 ruiters en 22 taroks of troeven, voor 3 personen*); **–spel,** o. –spellen.

tar'pan, m. –s (*na 1878 uitgestorven paarden-*

soort, waarvan het getemde paard afstamt).

Tarpe'jische rots, v.: rots op Capitolijnse heuvel, van welke in o.-Rome staatsmisdadigers werden afgeworpen.

Tarqui'nius Super'bus, T. de Trotse, laatste koning v. Rome, verjaagd 510 v. C.

tar'ra, v. (It. tara, oorspr. Arab.: *verschil tussen bruto- en nettogewicht; aftrekking in gewicht of waarde v. koopwaren of percentsgewijze v. geld, voor vaten, kisten enz., waarin de koopwaren verpakt zijn*): *– 30 kilo; de – bepalen*; **tar'rarekening,** v.

tartaan', v. tartanen; zie tartane.

Tartaar', Tataar', m. Ta(r)taren (*man uit de Mongoolse volksstam ten N. van de Zwarte Zee*); **Tartaars',** bn., bw.: *–e ruiters.*

tar'tan 1 o. (*Schotse geruite wollen of dunne zijden stof*): *een sjerp v. –*; **2** v. –s (*plaid v. tartan*): *elke clan had zijn –.*

tarta'ne, v. –n (Fr.-It. *vaartuig met één grote mast en Latijns zeil en kluiver en een kleine mast achterop* inz. *in de Middellandse Zee; kustvaartuig*).

I. Tar'tarus, m. myth. **1** folterplaats der verdoemden (de tegenst. is *Elyse'um*); zie Sisyphus, Danaïden enz.; **2** Hades.

II. tar'tarus, m. (scheik. *wijnsteen*); zie cremortart.

tar'te-à-pomme v. (Fr. Z.-N. *appeltaart met deksel; grote appelslof*).

tar'ten, tartte, h. getart (1 *aandurven, zich niet storen aan, trotseren*; 2 *boos maken, prikkelen, tergen*; ook: *prikkelen, tergen tot een handeling, uitdagen*; 3 *evenaren, niet onderdoen voor*; 4 *overtreffen, te boven gaan*): 1 *de dood –, gevaren –*; 2 *een –d geschreeuw; ik tart u (om) mij dit te bewijzen; Gods gramschap –*, uitlokken; 3 *de witheid van de sneeuw –*; 4 *die ellende tart elke beschrijving.*

tartuf'fe, m. –s (Fr. *huichelaar, schijnheilige*): *– is de titelrol van een blijspel van Molière, 1664*; tartufo, It. = truffel.

tar'we, v. (1 plantk. *naam van gekweekte één- of tweejarige planten en in het wild levende, overblijvende planten met een kruipende wortelstok*; inz. *het bekende graangewas,* Lat. triticum; 2 *tarwekorrels*): 1 – behoort tot de familie der grassen; *de gewone –* of weit, z. ald.; gew. *de grove –* of spelt, z. ald.; *de Zeeuwse – is gezocht; naakte* (zonder baarden) en *gebaarde –; winter–* en *zomer–*; in de hoge oudheid reeds gekweekt door de Chinezen; zie ook Gen. 30 : 14; 't beeld der opstanding; *strooi* (op mijn graf) *een handvol tarwegraan*; 2 *een zak –; er was veel – aan de markt*; zegsw. *er is onkruid onder de –*, Matth. 13 : 24–30: onder veel goeds is ook wat slechts; zie maïs.

tar'weaar, v. –aren (*aar van de tarwehalm*); **–akker,** m. –s (*akker, met tarwe bebouwd*); **–bloem,** v. (*bloem van tarwemeel*): *pannekoekjes van –*; **–brood,** o. –broden (*brood van tarwemeel* inz. *„witte brood" van tarwebloem gebakken*; elders: *„bruin" brood van tarwemeel*); **–glui,** o. (*glui uit tarwestro*); **–halm,** m. –en; **–korrel,** v. –s; **–meel,** o. (*meel v. gemalen tarwe*); **–oogst,** m.; **–school,** v. –schoven (*garf van tarwehalmen*); **–stijfsel,** v. (*stijfsel van tarwemeel*); **–zemelen,** v. mv. (*gemalen bolsters der tarwekorrels*).

I. tas, m. tassen (1 *stapel, hoop*; 2 *graanschuur met de stallingen*): 1 *een – roggeschoven, een – stenen*; 2 *schuur en tas.*

II. tas, v. tassen (*huwbaar meisje, jonge vrouw* met de bijgedachte aan flinkheid, levenslust; *meid; bijdehante vrouw*): *e. wakkere –.*

III. tas, v. tassen (Fr. tasse, oorspr. Perzisch: *kop[je]*): *een – koffie*; gew., Z.-N.

IV. tas, v. tassen, tasje (*zak of buidel* tegenw. in N.-N. inz. afzonderlijk voorwerp; Z.-N. *zak* 2): *een wei–, een herders–.*

tas'jeskruid, o. (*kruisbloemige plant op droge zandgrond met witte kleine bloemkroon*; Lat. teesdalia nudicaulis).

tas'sen, taste, h. getast (*op[een]stapelen*): *stenen –, korenschoven –.*

tast, m. (*het bevoelen, betasten; het [zoekend] tasten*): *bij, op de –*, op het gevoel, i. d. blinde.

tast'baar, bn., bw.; tastbaarder, –st (*zodanig, dat men het kan tasten d.i. door aanraking voelen: voelbaar*; inz. fig.; ook: *grijpbaar*): *een tastbare duisternis,* dikke; *een tastbare leugen,* d.i. een grove; *een – bewijs, blijk; een – resultaat*; als bw.: *– spreekt hier de onderzoeker*; **tast'baarheid,** v.

tast'draad, m. –draden (*aanhangsel, waarin het tastorgaan zetelt bij sommige vissen en neteldieren*): de –draden dienen tevens om de prooi te omslingeren.

tas'telijk, bn. (*tastbaar* eig. en fig.); vero.

tas'ten, tastte, h. getast (1 *door aanraking iets voelen, het bestaan constateren, de hoedanigheid er van leren kennen* ook fig.; 2 met lijd. voorwerp en *in: grijpen, vatten* inz. oneig.; 3 *de hand door de lucht, langs een voorwerp enz. bewegen om iets te zoeken,* soms met het bijdenkbeeld van onzekerheid; 4 *de hand uitstrekken, reiken, grijpen*): 1 *dat kan men zien en –; de duisternis met de handen kunnen –*; 2 *iem. in zijn zwak –*, b.v. e. ijdel man vleien; 3 *met uitgestrekte handen door de duisternis –de; naar de leuning –; in het duister –*, over generlei gegevens beschikken, zich geen oordeel kunnen vormen; 4 *naar de wapens –; in zijn beurs –*; zie beurs en boezem 2.

tast'zin, m. (*de vijfde zin, het gevoel*).

tas'veld, o. –en (steenbakkerij: *plaats, waar de stenen getast, te drogen gezet worden*).

tas'woning, v. –en (*boerenwoning, waarin woonhuis, stal, graan- en hooibergplaats onder één dak liggen*); zie tas **I** 1.

ta'telen, tatelde, h. getateld (*tateren; wiggelen, wankelen, niet vast staan*): *e.–d. tafeltje.*

ta'teren, taterde, h. getaterd (Z.-N. *kwebbelen, snateren*; Z.-N. *babbelen, keuvelen*; N.-N. *het bekende levendig voortbrengen van klanken door kleine kinderen*): *dat kindje begint al aardig te –.*

ta'tewalen, tatewaalde, h. getatewaald (klankn. *krom praten*): *kinderen –.*

tatoueren, getatoueerd (Fr. oorspr. Polynesisch: *het tekenen of inprikken van figuren op of in de menselijke huid; huidbeprikken*): *de stuurman had een scheepsanker op zijn arm laten –*; **tatoue'ring,** v. –en. (ou = oe).

Tau'be, v. –n (Duits eig. duif: *Duits militair vliegtuig*); vero.

tau'pe, v. –n (Fr., Z.-N. *spitsmuis*).

tautologie', v. tautologieën (Gr. to auton = hetzelfde: taalk. [*nodeloze*] *herhaling van hetgeen reeds gezegd is, van gelijkbetekenende woorden*), b.v. *ik ben blij en verheugd; ik kan dat noch verlangen noch begeren.*

tautolo'gisch, bn., bw. (*hetzelfde zeggend; onnodig hetzelfde herhalend*).

taver'ne, v. –n (Fr. taverne [Lat. taberna]: *bierhuis, tapperij, herberg,* vero.); ook, taveer'ne.

tawar'ren, tawarde, h. getaward (O.-I. *een bod doen, afdingen*).

taxame'ter, m. –s (woord van het einde der 19de eeuw: *automatische afstandmeter, aangevende de verschuldigde vracht, aan huurrijtuigen of -auto's*): *auto, rijtuig met –*; ook, taxime'ter (Fr. taximètre).

taxateur', m. –s (Fr. *schatter; iemand, die geroepen is, om de waarde van vast of roerend goed te schatten*): *beëdigd –.*

taxa'tie, v. taxatiën, –s (Fr. [Lat. taxatio]: *schatting, waardebepaling*): *de prijzen waren voor de kleurige soorten tabak 20 cents boven –*; **–prijs,** m. –prijzen; lees *taksa'sie.*

tax'e, v. –n (Fr. *schatting, waardebepaling; vastgestelde prijs, prijshoogte, geschatte waarde*; ook: *belasting*); l. *tak'se*; zie taks **II.**

taxeren, getaxeerd (Fr. [Lat. taxare]: *schatten, de waarde v. iets bepalen; begroten*; Z.-N. *belasten*): *de schade – op*; **taxe'ring,** v. –en.

tax'i, v. taxi's (afk. v. taxi-auto: *huur-auto met taxameter*); l. *tak'sie*; **–chauffeur,** m. –s.

tax'iën, taxiet, taxiede, h., i. getaxied (v. e. vliegtuig: *zich voortbewegen op wielen over de grond of* [van een watervliegtuig] *op drijvers door het water*).

tax'i-onderneming, v. –en; l. *tak'sis.*

tax'is, m. taxissen (Lat. taxus: *vergiftige, tot de coniferen behorende, heesterachtige naaldboom*; Lat. taxus baccata).

ta'xisblad, o. –bladeren; **–haag,** v. –hagen; **–hout,** o.; **–wortel,** m. –s.

Tay'lor-systeem, –-stelsel, o. naar den Am. ingenieur F. W. Taylor, begin der 19e eeuw: het –– beoogt door rationele verdeling der arbeidskracht en arbeidsfuncties tot verhoogde arbeidsprestatie te komen.

I. te, vz. **voor zelfstandige naamwoorden** **1** eig. en fig. aanduidend dat een beweging, of wat men zich als zodanig voorstelt, in zekere richting plaatsheeft en daardoor een doel bereikt wordt: 1 met een plaatselijke voorstelling [a]) in verbinding met plaatsnamen inz. bij *komen* en zijn synoniemen b.v. *hij kwam 's avonds – A.*; [b]) in min of meer vaste verbindingen b.v. *zich – bed begeven, ten grave dalen, te paard stijgen*; [c]) in fig. verband of fig. *ter tafel brengen, ten achter(en) raken, te gronde gaan; te niet gaan*; 2 vooral de betrekking aangevende tussen een werking of toestand en een doel, bedoeling, gevolg: *ter dood veroordelen; ten einde (om) te,* met het doel om te; *te dien einde; ten gerieve van; ten besluite; te werk stellen; ten offer vallen; ten slotte; ten behoeve van,* als datgene wat nodig is voor; 3 met betrekking tot de tijd: *ten eeuwigen dage, van aver te aver*; **2** eig. en fig. om aan te duiden dat een persoon of zaak zich ergens bevindt: 1 met een plaatselijke voorstelling: [a]) voor stedennamen enz. b.v. *verblijf houdende te A.* verg. *Ter Apel, Terneuzen*; [b]) in min of meer vaste verbindingen b.v. *ten huize van, te mijnen huize, hier te lande, ter plaatse, ten noorden van,* aan de noordkant en buiten; [c]) soms uitdrukkende een middel ter bereiking van, door middel van, met behulp van b.v. *te vuur en te zwaard verwoesten*; [d]) fig. *ten bedrage van, ten overvloed(e), ter zake van*; 2 met betrekking tot de tijd, dikwijls weer te geven door *in, op* b.v. *te allen tijde, te zijner tijd; heden ten dage; te vier uur,* na afloop van; 3 met betrekking tot een handeling [a]) bezig zijn met, deelnemend aan, tegenwoordig zijnd bij b.v. *ter jacht zijn, over iem. ten doop staan*; [b]) in bepalingen van wijze b.v. *tersluiks, ter vlucht, terloops*; [c]) terwijl, doordat, omdat b.v. *ten aanschouwen van, ten overstaan van, ten aanzien van*; vz. **voor infinitieven.** Oorspr. uitdrukkende een richting in fig. zin gewoonlijk een doel of bestemming, later ook in ruimer zin: 1 nog min of meer een richting aanduidende met de bet. van *tot* b.v. *komen te sterven, komen te vallen*; 2 een doel of bestemming uitdrukkende (waarnaast de verbinding *om te*) b.v. *iem. iets te eten geven; iets hebben aan te merken; doen te weten, dwingen te*; 3 in ruime toepassing (mogelijkheid) *gemakkelijk te doen*; (verplichting, noodzakelijkheid) *te vrezen zijn, te wachten staan*; 4 met hangen, liggen, lopen enz. b.v. *hangt te drogen,* als praedicatief attribuut; 5 als object of deel van een voorzetselobject: *tonen te begrijpen, verlangen te zien, proberen te verkrijgen; iem. weten te wonen; eindigen met te gehoorzamen*; 6 als subject: *te zingen was zijn lust*; 7 als bep. bij een zn.: *het ongeluk hebben te vallen; ik heb de eer u te groeten*; 8 als bep. bij een bn. *gewoon te liegen*; 9 in verbinding met vz. *alvorens te vertrekken; door langzaam te rijden.*

II. te (soms uitgespr. tee), bw. van graad (1 *zeer,* enigsz. vero., lit. t.; 2 *overmatig, overdadig, buitensporig*): 1 *het schaduwvolle lindenloof te geren schouwe ik aan*; 2 *te laat, te groot; al te dik; te kort; iem. te na komen; te gek om los te lopen*; **te I** etym. = **te II.**

III. te, bw. in verbinding met een vergrotende trap: *des te beter*; met toevoeging van *daarom, er .. om: het zal er niet te beter om worden*; **te III** is een oude instrumentalis van *dat* = daardoor.

IV. te, in sommige uitroepen: *te drommel, te droes*; **te IV** = lidw. *de.*

tea, v. (Eng. *thee*); **tea'ën,** Nederlands-Engels met Eng. uitspr. van *ea*; zie theeën.

teak'hout, o. (*zeer hard hout v. d. Ind. eik*); zie djatiboom. (ea = ie). Teak is Ind.-Eng.

team, o. –s (Eng. sport: *ploeg, groep; stel rijders of spelers, meestal elf* [*voetbalspel*]; *in het cricketspel een groep van dertien*).

tearoom, v. –s (*theesalon; lunchroom*).

tech'nicum, o. (Ned.) –s; (Lat.) technica (Lat. [Gr. techne = kunst, vaardigheid]: *school voor de beoefenaars van allerlei industriële bedrijven; industrie- of vakschool*).

tech'nicus, m. technici (Gr.-Lat. eig. bedreven in zijn beroep: *iemand, die de techniek van een tak van industrie of toegepaste wetenschap kent en er zijn beroep van maakt die kennis toe te passen*; inz. *werktuigkundige in een of ander vak van industrie*): *de technici van het Technisch Bureau van het Departement van Koloniën.*

techniek', Fr. technique, **1** v. (*de bewerking of verrichting, het geheel der bewerkingen of verrichtingen nodig om in een bepaalde tak van kunst, nijverheid enz. iets tot stand te brengen; leer der kunstregelen, vakkennis; werktuiglijke bedrevenheid of kunstvaardigheid*): *de – van het weven*; meer alg. *de wonderen der –*; *de dilettant heeft geen –*; **2**

bn. Fr. in onbruik geraakt; z. technisch.
tech'nisch 1 bn. (Duits: *overeenkomstig de regelen van een kunsthandwerk; de, een techniek betreffende; in de, een techniek*): *een – ambtenaar; de –e leiding; –e termen*, vaktermen; *–e moeilijkheden, een – bureau, –e kennis*, vakkennis; *een –e hogeschool*; zie technicum; **2** bw.: *– goed; iets is – onmogelijk.*
technologie', v. (*de leer der bewerkingen, welke de grondstoffen, door de natuur geleverd, ten behoeve van de nijverheid of een bepaalde tak van nijverheid ondergaan*; ook: *bedrijfsleer; leer, geschiedenis der handwerken, manufacturen enz.*): *mechanische, scheikundige –*; (g = g); **technolo'gisch,** bn., bw. (*de technologie betreffende*).
technoloog', m. –logen (*kenner of beoefenaar der, student in de technologie; scheikundig ingenieur*).
tecto'nisch, bn. (Gr. tekton = timmerman, vervaardiger: *verband houdende met, het gevolg zijnde van verschuiving, inkrimping of uitzetting der aardlagen*): *–e aardbeving*, tegenstelling van *vulkanische*.
ted'dybear, m. –s (Eng. *nagemaakt beertje als kinderspeelgoed*); ook, –beer.
te'der, teer, te(d)erder, te(d)erst **1** bn. (1 *niet bestand tegen een ruwe behandeling, weinig kunnende verdragen, delicaat*; 2 *niet fors of ruw, zacht, fijn, vatbaar voor aandoeningen; gevoelig, gevoelvol*; 3 *zachte liefde uitdrukkend; op zachte wijze liefde koesterende of tonende*): 1 *een teer poppetje; tere kindertjes*; van planten: *de meloen is vrij teer; een teer gestel*; van levenloze zaken: *tere draadjes*, licht kunnende stukgaan of beschadigd worden; van gevoelens: *een teer geweten*, licht gekwetst; *een tere zaak*, waardoor men een ander licht kan krenken, een onderwerp van tere aard; *een tere snaar aanroeren*, een delicaat punt ter sprake brengen; 2 *tere handjes; een teder blauw; – van gemoed; een teer hart*, gevoelvol; 3 *een tedere echtgenote, moeder, liefde; tedere blikken; lief en teder voor iem.*; **2** bw. (1 *op zachte, niet forse wijze; zacht, voorzichtig*; 2 *met zachte en innige liefde, op zachte en hartelijke wijze*): 1 *in teer groene tinten; het kind teertjes opnemende*; 2 *iem. teder aanzien; met tedere blikken*. Opm. *Teer* inz. in bet. **1** 1 en 2 en **2** 1.
te'dergelief, bn.; **–gevoe'lig,** bn.; **–har'tig,** bn.; zie teer–.
te'derheid, v., **teer'heid,** v. (1 *geringe weerstand tegen ruwe bejegening, delicaatheid*; 2 *zachtheid, gevoeligheid, zacht gevoel*; 3 *zachte en hartelijke liefde; innigheid; zacht zich uitende hartelijkheid*): 1 *de teerheid van het weefsel*; 2 *haar hart smolt weg van tederheid*; 3 *hij kuste zijn moeder met tederheid*. Opm. *Teerheid* meestal in bet. 1.
te'derlijk, bn. (*mettederheid* in bet. 2 en 3): *iem. – aanzien*; zie ook tedertjes en teertjes.
Te-De'um, o. –s (*R.-K. zege- en dankhymne, naar het begin*: *–– lauda'mus*, U, God, loven wij; *de muziek*). (e = ee)
te-drin'ken, o. (Z.-N. *drank*): *de duiven hebben geen te-drinken meer.*
teef, v. teven (*wijfjeshond, -vos*).
teek, v. teken (*een soort van mijt*; Lat. ixodes): de – zuigt zich o.a. vast op de huid van zoogdieren en voedt zich met hun bloed.
teel, v. telen, Z.-N. bijvorm van teil.
teel'aarde, v. (*aarde, ontstaan uit tot ontbinding overgegane plantenresten, humus*); **–gewas,** o. –gewassen (*gewas, dat door den mens geteeld wordt*); **–land,** o. –en (*warmoes- of bouwland*).
teelt, v. (1 *het in-'t-leven roepen, de voortbrenging; wat voortgebracht is, geslacht, kroost, volk*; 2 *de handeling van iets uit een kiem of stek te doen ontstaan, cultuur, het kweken; wat gekweekt wordt of is; kweeksel*): 1 *vee–, bijen–; de – van struisvogels*; 2 *de – van aardappelen; – 1936*. Opm. Kweken wekt meer de gedachte aan „ijverige zorg" op.
teelt'keus, –keuze, v. (*keuze van bepaalde exemplaren bij het telen om aldus het ras van dieren en planten te verbeteren of bepaalde eigenschappen te ontwikkelen; selectie*): *kunstmatige –*, nl. toegepast door kwekers.
teem, m. (*geteem*); **–achtig,** bn., bw.: *wat spreekt hij –*, lijmerig, slepend; **–kous,** m. en v. –kousen (*temer, teemster*).
teems, v. –en (*grote haren zeef, ook van koperdraad, vooral voor melk, ook voor meel*).
teem'sen, teemste, h. geteemst ([*melk*] *ziften door een teems*).
I. teen, m. tenen, teentje (1 *vinger van de voet; toon*; 2 *deel ener kous of van een sok, dat de tenen omsluit*; 3 v. e. dijk of andere hoogte: *de lijn ontstaande door de snijding van de glooiing met de grondslag*; bij uitbr. *voet van de glooiing*): 1 *de mensen hebben 10 tenen, de runderen aan iedere poot twee; de grote –, de kleine –; op de tenen lopen; van top tot – gewapend*, eig. van boven tot onder, sterk, geheel; fig. *hij is nog al gauw op de* (of: *zijn*) *tenen getrapt*, beledigd, gekrenkt; *iem. op z'n tenen trappen*, als waarschuwing; *op de tenen gaan staan*; 2 *aan de – beginnen*; 3 *de – van de dijk herstellen.*
II. teen, v. tenen, teentje (*twijg, taai rijsje* inz. *van de wilgeboom*): *een korfje van tenen*; als collectivum: *de prijzen der –.*
teen'ganger, m. –s (*zoogdier, dat op de tenen loopt*): *katten zijn –s.*
teen'hout, o. (*houtgewas, waaruit tenen worden gesneden*, inz. *de „bindwilg"; rijs- of griendhout*).
I. teer, m. (Z.-N. *tering*).
II. teer, bn., bw.; zie teder.
III. teer 1 v., ook wel o. (*donkerbruine of zwarte kleverige stof, uit hout of steenkool verkregen*): *hout, ijzer*, b.v. *v. e. schip, met – bestrijken*; **2** m. (Z.-N. *vogellijm*).
teer'bak, m. –bakken (*bak, waarin teer bewaard of opgevangen wordt b.v. in een gasfabriek*); **–capsule,** v. –s (geneesk. *rond hulseltje met teerstof, teerballetje, middel tegen hoest, tering enz.*); **–emulsie,** v. –s (*emulsie van teer en warm water*).
teer'geld, o. (*reispenning, reisgeld*).
teer'gelief, bn. (*hartelijk, innig bemind*): *een – kind*; **–gevoe'lig,** bn., bw. (*zeer gevoelig: een gevoel bezittende, dat zeer spoedig gekwetst is; een gevoel van zachte liefde bezittende*): *– op het punt van eer; een – hart; zo – een liedje*; **–gevoe'ligheid,** v.; **–har'tig,** bn., bw. (*met een teder hart* nl. *dat licht kwetsbaar is* of *dat zacht is, meegaande* of *dat zacht en hartelijk liefheeft*): *–e moeders*; **–har'tigheid,** v.: *– van aard.*
teer'heid, v.: *de – van weefsel.*
teer'kleed, o. –kleden; zie presenning.
teer'kleurstof, v. –kleurstoffen; z. aniline.

teer'kost, m. (*levensmiddelen op reis*).
teer'kwast, m. –en (*harde, korte kwast met lange stoksteel voor het teren*).
teer'ling, m. –en, teerlinkje (*dobbelsteen; kubus*): zegsw. *de – zij geworpen*, het lot beslisse; zie alea; *een – meter* = m^3. vero.
teer'lingbak, m. –bakken (Z.-N. *houten bak, waarin men dobbelt, dobbelbak*).
teer'lingen, teerlingde, h. geteerlingd (Z.-N. *dobbelen*).
teer'lingsworp, m. –en (*worp m. d. dobbelsteen*); **–wortel,** m. –s (*kubuswortel*): *de – uit 8 is 2, uit 27 is 3 enz.*
teer'olie, v. –oliën (*olie uit teerstof*).
teer'penning, m. –en (*reisgeld*).
teer'pil, v. –pillen; zie teercapsule.
teer'spijze, v. (*mondkost op een tocht of reis*): *de H. teerspijze*, R.-K. de Hostie.
teer'ton, v. –tonnen (*cylindervormige ton om teer in te bewaren*; vero. *ondiepe bak of ton met teer gevuld* [*op staken geplaatst*] *om te illumineren*).
teer'water, o. (*mengsel van water en teer*).
teer'zeep, v. (*zeep, met teer bereid*).
teetotaller, m. –s (Eng. *geheelonthouder*).
Teeu'wis, m. (*verkorting van Mattheus*): zegsw. *hij weet van – noch Meeuwis*, hij is zo dronken, dat hij van niets weet.
tef'fens, bw. (*tevens*, z. ald.); vero. gew.
tegal', v. –s, meestal **tegal'an,** v. –s (O.-I. *niet geterrasseerd, onbevloeid bouwland* [*op heuvels en in de bergen*], tegengestelde van sawah): *op Java is de – meestal met andere gewassen dan rijst beplant*). (e = ə).
te'gel, m. –s, tegeltje (Lat. tegula: [*vierkante*] *dunne van klei gebakken steen*): *een vloertegel; een wand– of sier–; glazen –s.*
te'gelbakker, m. –s; **–bakkerij',** v. –en.
tegelijk', tegelij'kertijd, –tijd', bw.: *geen twee dingen – doen*, in dezelfde tijd; *niet allemaal –!*
te'geloven, m. –s: **–vloer,** m. –en (*met tegels geplaveide vloer*).
tegemoet'koming, v. –en (*hulpvaardige bejegening; gedeeltelijke vergoeding van gemaakte kosten of geleden schade*): *e. kleine –.*
te'gen geeft te kennen: een richting, al of niet vergezeld van een beweging; een aanwezigheid op een plaats; **1** vz. (1 *in omgekeerde richting ten opzichte van die waarin de zaak in kwestie loopt*; 2 *gekeerd naar, in de richting van*; 3 *ten opzichte van, ten aanzien van, jegens, tegenover*; 4 van geuite woorden: *tot*; 5 als uitdrukking van een vijandige of vijandelijke houding; verbonden met woorden die een bescherming uitdrukken; 6 bij woorden die een beweging noemen: eindigende door aanraking; 7 *bij 't naderen van, kort vóór*; soms: *met 't oog op, voor*; 8 *in aanraking met*; 9 *aan de overzijde van een ruimte op* [*ongeveer*] *dezelfde hoogte geplaatst*; fig. in verschillende opvattingen o.a. *wedijverende met; niet onderdoende voor; vergeleken bij*): 1 *– de stroom (in); – iets in gaan*, bestrijden; 2 *dat huis ligt – het zuiden*; 3 *voorkomend – iem. zijn*; 4 *– iem. iets zeggen, spreken*; 5 *strijden –; – iets indruisen; twee – een, dat is gemeen; man – man; een dijk – de overstroming; middel – koorts; schelden – iem.; vijandschap – God; iets – iem. hebben, – iem., iets zijn*, vijandig gestemd; *maatregelen – iem., iets nemen; bestand, opgewassen –; – de verordening*, in strijd met; *– beter weten in*; zie ook heug, dank; 6 *met het hoofd – de muur lopen*; 7 *het liep – de avond; – de tijd, dat ik kom, moet het klaar zijn*; 8 *leunen – een muur* (*aan*), met de bijbet. van weerstand; verg. bet. 6; *– iets op, omhoog; – het licht*, zo geplaatst, dat het licht er enigszins door kan schijnen b.v. *een papier – het licht houden*; 9 *opweyen – iem. iets; – iem. opbieden; – iem. of iets op kunnen; honderd – één; negen afgewezen – verleden jaar twee; – afgifte van het reçu*, (in ruil) voor; *– vijf gulden de doos*, voor; *spiegeltjes – goud ruilen*, voor; **2** bw. (dikwijls met de functie van een bn.) inz. met de bet. van **1** 1, 5: *wind en stroom waren ons –; iem. – hebben, krijgen*, tot vijand; *met zeven stemmen voor en twee –; iets – hebben*, iets ongunstigs, bezwaarlijks; (*n*)*iets op een zaak – hebben*. (n)iets als bezwaar voelen; *iem. iets – maken*, zijn afkeer opwekken; – vormt scheidb. samengest. w.w. o. a. met de bet. *in 't gemoet, te gemoet*, hetzij in vriendschappelijke (in dit geval als germ. beschouwd), hetzij in vijandige zin b.v. *tegengaan, tegenblaffen, tegenlachen*; **3** zn. o. (*nadeel, bezwaar, schaduwzijde*): *alles heeft zijn vóór en –.*
tegenaan', bw. (*geheel en al tegen*): *waar liep je –?*
te'genaanval, m. –aanvallen (*aanval als antwoord op een voorafgaande*): *een – doen.*
te'genartikel, o. –en (*artikel als antwoord, ter bestrijding van een voorafgaand*).
te'genbeeld, o. –en (1 *contrast*; 2 *iem. of iets, naar een voorbeeld gemaakt; pendant*): 1 *de een dik, de ander mager, ze waren elkanders –*; 2 *in het – zien we de gelijkenis met het voorbeeld*; **–bericht,** o. –en (*bericht dat men tot een bepaalde handeling niet bereid of in staat is*): *als ik geen – krijg; behoudens – kom ik morgen om één uur*; **–bevel,** o. –bevelen (*bevel, dat een vroeger bevel te niet doet*); **–bewijs,** o. –bewijzen (*bewijs, dat tegen een ander bewijs wordt aangevoerd om dit te ontzenuwen, om de onjuistheid er van aan te tonen*; ook: *contra-werk*); **–bezoek,** o. –en (*bezoek ter beantwoording van een voorafgaand bezoek*); **–bod.** o. (*bod als antwoord op een voorafgegaan bod, of om dit ongedaan te maken*); **–boord,** o. –en (*boord het tegenovergestelde*); **–candidaat,** m. –candidaten (*candidaat, die met name bij een verkiezing tegenover een anderen candidaat is gesteld*); **–dank,** m. Z.-N. zegsw. *met –*, tegenzin.
te'gendeel, o. (*het tegenovergestelde*): *ik beweer het –; in –; het – is waar, juist het –*; **–draads',** bw., bn. (*tegen de draad in*): *het vlees – snijden; een –e zoom*; **–druk 1** m. –drukken (*weerstand, druk in tegengestelde zin*); **2** m. (typ. *weerdruk*); **–drukking,** v. –en (*drukking in tegengestelde richting*).
tegeneen', bw. (Z.-N. *aan, tegenover, tot elkander*); **–een'aan,** bw. (Z.-N. *vlak tegen elkander*).
te'geneten: *hij at zich iets tegen, h. z. iets tegengegeten*, een afkeer van iets krijgen door het te veel of te dikwijls te eten.
te'gengaan, ging –, i., h. –gegaan (1 *tegemoet gaan*; 2 *verhinderen, beletten*; 3 *niet meevallen, gelukken*): 1 *iemand –*; 2 *allerlei verkeerdheden –*; 3 *dat gaat mij tegen.*
te'gengesteld 1 bn.: *in –e richting*; zie tegenovergesteld; **2 –e,** o.: *het – van*

iemands karakter, het – van een woord.
I. te'gengif(t), o. –giften (*middel, dat de werking van gift onschadelijk maakt*).
II. te'gengift, v. –en (*tegengeschenk*).
te'genhanger, m. –s (*pendant*: 1 *voorwerp b.v. een schilderij, dat tegenover een ander hangt*; 2 *persoon of zaak, die op een andere gelijkt en er een paar mee vormt of zou kunnen vormen*): 1 *deze schilderij heeft geen –*; 2 *een – van het eerste deel.*
te'genheid, v. –heden (*tegenspoed*).
te'genhouden, hield –, h. tegengehouden (1 *beletten zich in beweging te zetten, voort te gaan*; *weerhouden*; *beletten iets te doen, weerhouden, verhinderen*; 2 *lang duren, niet gauw verslijten, verteerd worden enz.*): 1 *de loop van een water –*; *een huwelijk –*; 2 *dennenhout houdt niet tegen, wel anthraciet*; **–kant,** m. –en (*tegenovergestelde zijde, overzijde, ommezijde*; *keerzijde*); **–kanten,** zich, kantte zich –, h. zich tegengekant (*zich verzetten tegen*); **–kanting,** v. –en (*tegenwerking, verzet*): *– ontmoeten, vinden*; **–komen,** kwam –, i. tegengekomen (*ontmoeten*; *tegemoetkomen*): *iemand –*, tegemoet; **–lachen,** lachte –, h. tegengelachen (*lachen tegen, vriendelijk lachend iem. aanzien*): fig. *de toekomst lacht ons tegen*, is rooskleurig; **–last,** m. –en (*een last, die tegen een andere last opweegt*).
te'genligger, m. –s (*tegenoverligger*); tegenwoordig gebruikelijker dan *tegenoverligger*.
te'genlopen, liep –, i. –gelopen (1 *tegemoet lopen*; 2 *ongunstig lopen* inz. onpersoonlijk w.w. *tegenspoed hebben, niet gelukken*): 1 *ik ben hem –gelopen*; 2 *alles liep mij tegen*; **–maken,** zie tegen; **–merk,** o. –en (*contramerk*); **–melodie,** v. zie contrapunt; **–mijn,** v. –en (*mijn, tegen een vijandelijke mijn gegraven, om deze te doen springen*); **–natuur'lijk,** bn., bw. (*in strijd met de natuur*): *een –e opvoeding*; **–omwenteling,** v. –en (*revolutie om een andere te bestrijden, ongedaan te maken*).
tegeno'ver, vz., bw. (*aan de overzij*): *– de kerk*; *de vechtersbazen stonden – elkaar*; fig. *daar staat –*, van de andere kant, in tegenstelling met; *zich goed – iem. gedragen*, ten opzichte van; *wat betekenen 10 millioen – een milliard?* in vergelijking met.
tegeno'vergelegen, bn. (*aan de overzij gelegen*): *het – huis*; **–gesteld** (*tegenover iets geplaatst*; *tegengesteld*; fig. *geheel verschillend*), **1** bn.: *een – geval*; *– aan*; **2 –e,** o.: *precies het –*; **–legger,** m. –s, beter **–ligger** (*tegemoetkomend schip, vliegtuig, auto*); **–liggend,** bn. (*aan de overzij liggend*): *–e hoeken.*
tegeno'verstaan, stond –, h. tegenovergestaan: *daar staat tegenover, dat*; **–staand,** bn. (*over elkander staande*): meetk. *de –e zijden.*
tegeno'verstellen, stelde –, h. tegenovergesteld (*tegen[over] iets anders of tegenover elkaar stellen*): *uw bewering is heel aardig, doch ik stel er de mijne –.*
te'genpartij, v. –en (*partij of persoon, die tegen een andere is, tegenover een andere staat, tegenstander*); **–praten,** hij praatte –, h. –gepraat (*tegenspreken*): *niet –!* **–rede,** v. (*redevoering ter bestrijding v. e. persoon of zaak, repliek*); **–reden,** v. –en (*reden, argument tegen een persoon of zaak*); **–rekening,** v. –en (*rekening ten laste van den crediteur*); **–slaan,** sloeg –, i. tegengeslagen (*ongunstig zijn, tegenlopen, mislukken*): *dat zal u –*, tegenvallen; **–slag,** m. –slagen (*tegenspoed, tegenvaller*): *– in zaken hebben*; **–spartelen,** spartelde –, h. tegengesparteld (*al spartelend tegenstand bieden, tegenstribbelen*; fig. *zich verzetten, niet toegeven*); **–spoed,** m. –en (eig. tegen spoet = geluk: *hetgeen iem. overkomt, zodat zijn plannen mislukken enz.*; *onheil, ramp*): *allerlei –*; *met – te kampen hebben*; **–spraak,** v. (1 *verzet met woorden, oppering van bezwaren*; *ontkenning, loochening*; 2 *het tegenstrijdig zijn van het een met het ander*): 1 *hij duldt geen –*; *zonder –*; *het is boven alle –*; 2 *de éne brief is in – met de andere*, strijd; *in – komen met zich zelf*; **–spreken,** sprak –, h. tegengesproken (*betwisten, bestrijden*; *iets beweren of zeggen, hetgeen in strijd is met hetgeen door een ander wordt beweerd*): *dit bericht wordt tegengesproken*; *iets beslist –*; *zich –*, iets zeggen in strijd met hetgeen men vroeger zei; ook fig.; **–spreker,** m. –s; **–staan,** stond tegen, h. tegengestaan: *die spijzen staan mij –*, wekken mijn afkeer, walgen mij; **–stand,** m. (*verzet, belemmering*): *– bieden*; *– ondervinden*; *zonder –*; **–stander,** m. –s (*vijand, weerstrever*); **–stellend,** bn. (spraakk. *de tegenstelling uitdrukkend*): *het – zinsverband, een – voegwoord*, b.v. maar, doch, of; **–stelling,** v. –en (*contrast*; *antithesis*): *een schrille –*; *in – met, tot, van*; **–stem,** v. –stemmen (*afkeurende stem, stem tegen*; muz. *tweede stem*); **–stemmen,** stemde –, h. tegengestemd (*e. afkeurende stem uitbrengen*): *wij zullen –*, d.i. tegen het voorstel; **–stemmer,** m. –s; **–streven,** streefde –, h. tegengestreefd (*dwarsbomen, tegenwerken*); **–stribbelen,** stribbelde –, h. tegengestribbeld (eig. *koppig tegenstreven, zich verzetten*): *hij heeft lang –gestribbeld, maar hij moest toegeven*; **tegenstrij'dig,** bn., bw. (*met elkaar in strijd zijnde*): *–e belangen, –e geruchten*; **–strij'digheid,** v. –heden.
te'genstroom, m. –stromen (*stroom, welke men op de rivier of op zee tegen heeft*); verg. neer; **–tij,** o. –en (*tegenstroom*; *tij, dat een schip tegenhoudt*); **–val,** m. (*misrekening*; *vergissing*; ook: *teleurstelling*); **–vallen,** viel tegen, is tegengevallen (*niet aan de verwachting beantwoorden*): *dat viel lelijk tegen*; *het zal je niet –*; *je valt me –, hoor!* **–valler,** m. –s, tegenvallertje (*misrekening*; *teleurstelling*): *dat is een –tje*; verg. meevaller; **–vergif(t),** o. –vergiften; **–verklaring,** v. –en (*verklaring, die een andere bestrijdt of te niet doet*); **–voeter,** m. –s (1 cosm. *bewoner v. e. punt op de aarde met ons 180° in lengte verschillend en op evenveel graden tegengestelde breedte*; 2 fig. *tegenstander, tegenpartij, tegenstelling*): 1 zie antipode; 2 *in de stad is een boer de – van een heer*; **–weer,** v. (*verzet tegen geweld*): *hij was niet verdacht op –*; *zich in staat van – stellen*; *– bieden*; **–werken,** werkte –, h. tegengewerkt (*pogingen doen om iets te beletten, dwarsbomen*; ook wel scheik. *reageren*): *iemand –*, zijn plannen trachten te verhinderen; *een plan –*, de uitvoering hinderen; **–werking,** v. –en (*het tegenwerken, de oppositie*): *veel – ondervinden*; zie ook reactie; **–werpen,** wierp tegen, h. tegengeworpen (*iets voor iems. voeten werpen*; fig. *bestrijden, een bewijs aanvoeren tegen*); **–werping,** v. –en (*bedenking, tegenbewijs*): *–en maken*, aanmerkingen;

–wicht, o. –en (*middel, om het evenwicht te behouden*, eig. en fig.): *sport als – van studie; een – vormen tegen*; **–wind,** m. –en (*ongunstige wind*); zie voordewind; **–woners,** m. mv. (cosm. *bewoners van dezelfde meridiaan, doch op tegengestelde breedte*).

tegenwoor'dig 1 bn. (1 *aanwezig zijnde*; 2 *nu bestaande*): 1 *ergens bij – zijn*; 2 *in de –e tijd*, in onze dagen; *de –e regering*, heden het land besturende; *de –e tijd van een ww.*, de handeling voorstellende te geschieden in de tegenwoordige tijd; **2** bw. (*heden ten dage; op dit ogenblik*): *waar woont hij –?*

tegenwoor'digheid, v. (*het tegenwoordig zijn*): *en dat in mijn –!* bijzijn; *hij bezit – van geest*, weet onmiddellijk, wat hij zeggen of doen moet (in onvoorziene omstandigheden).

te'genzang, m. –en (*antwoord in een reizang op een vorige zang, tweede zang*): *Vondels reien bestaan uit zangen en –en*; **–zee,** v. –zeeën (*terugslag van golven*); **–zijde,** v. –n (*tegenovergestelde zijde; keerzijde*): *de – ener medaille*; **–zin,** m. (*afkeer*): *een – hebben, krijgen in de studie; hij deed het werk met –.*

te goed' 1 bw.: *hij heeft tien gulden – –*, te vorderen; *iets – – houden*; ook, tegoeds'; **2** o.: *het te goed* (of: *tegoed*) *bedraagt ....*

tehuis', thuis 1 o. (*woning, verblijf*): *deze knaap heeft geen –; een – voor militairen* of *een militair –*; zie militair; evenzo: *een – voor dienstboden*; **2** bw. inz. in samenstellingen; **–komen,** o.; zie thuis– enz.

tei, m. –en (Z.-N. gew. *knecht; hond*).

I. teil, v. –en, teiltje (*uit* tegel: *ronde aarden schotel of bak, die naar-onder wat toeloopt*; zulk een bakje van hout, koper enz.).

II. teil, m. teiltje (Z.-N. gew. *staart*): *van top tot –*, teen.

teint, o. (Fr. *tint, kleur; kleur van gelaat en huid; huidkleur*): *het – werd er lelijk van.*

Teis'terband, o. (gesch. *oud graafschap tussen Holl.-IJsel en Maas, door Bilderdijks afstammingsdromen bekend*): *Tiel, Buren, Bommel lagen in –.*

teis'teren, teisterde, h. geteisterd (*zwaar beschadigen; onheil veroorzaken*): *stormen – de kusten; oorlogen – de landen.*

tek, tek'hout, zie teak.

te'ken, o. –s, verheven inz. in bet. 1 en 9 –en, tekentje (in het alg. *zinnelijk waarneembare aanduiding, openbaring van iets*; inz. 1 *blijk, symptoom, verschijnsel, uiting*; 2 *voorteken, voorspellend teken*; 3 *zinnebeeld, symbool*; 4 *voorwerp, meegedragen, figuur aangebracht of door een beweging aangegeven om iem. of iets aan te duiden*; 5 *leesteken; figuurtje om de zin te verduidelijken bij het schrijven of drukken, zekere letters van elkaar te onderscheiden*; 6 *nabootsende, gelijkende figuur van iem. of iets; afbeelding*; 7 *een beweging in de vorm van een zekere figuur of een handeling*; 8 *hoorbaar, zichtbaar of hoorbaar middel om iets te kennen te geven* inz. *sein, signaal*; 9 *wonder*[*teken*]; 10 *sterrenbeeld*; 11 in bepaalde verbindingen): 1 *(g)een – van leven geven; een – van gezondheid; dat is een –, dat hij niet tevreden is; een – des tijds*, waaruit men de tijd leert kennen; *een goed, kwaad –*; 2 *de –en van den Antichrist; zij wachtte, of God een – gaf*; 3 *gij blijft ons een –, o heilige vlag van Trouw en van Vroomheid en Moed*; 4 *de strepen, het – van den korporaal; geen –s of vouwen in het boek maken; de tekens + en — ter aanduiding van positief en negatief; het teken < in de taalkunde duidt aan „ontstaan uit"*; 5 *de tekens of leestekens plaatsen; het teken ^ op de a*; 6 *waarop geborduurd waren de tekens van de dierenriem; het – des kruises*; 7 *het – des kruises maken*; 8 *door tekens iets aanwijzen; taal noch – geven; op het afgesproken –; een – geven; een stoot op de hoorn zal het – zijn*; 9 *de tekenen, die God door hem deed*; 10 *de zon staat op 22 Dec. in het – van de Steenbok*; fig. *de taal staat in het – der samenstellingen* (germ.); 11 *ten teken van* (of: *dat*), *tot (een) – van* (of: *dat*), ten bewijze, als bewijs, als blijk, om .... te tonen.

te'kenaap, m. –apen (*toestel bij het tekenen, om te vergroten of te verkleinen*); ook, pantograaf'.

te'kenaar, m. –s (1 *hij die een stuk heeft getekend: ondertekenaar*; 2 *iem., die tekent, die tekeningen vervaardigt, die er zijn beroep van maakt, die de kunst van tekenen verstaat*): 1 *de –s der endossementen*; 2 *een geoefend –; een caricatuur–, een machine–, patroon–.*

te'kenacademie, v. –s, –academiën (*hogere tekenschool*); **–achtig,** bn. (*fraai*); **–behoeften,** v. mv. (*al datgene, wat bij het tekenen nodig is*); **–boek,** o. –en (*boek, waarin men tekent; verzameling van tekens of seinen*); **–bord,** o. –en (*paneel, waarop het papier wordt bevestigd tot het vervaardigen van tekeningen; bord, waarop men het tekenpapier spant*); **–doek,** o. –en (Z.-N. *werkgaas*); **–doos,** v. –dozen (*doos met tekenbehoeften*).

te'kenen, tekende, h. getekend (1 *van een teken of merk voorzien; merken*; 2 *zijn naam* [of: *teken* b.v. een kruisje] *onder een stuk plaatsen: ondertekenen*; 3 *inschrijven op, zich door zijn naam schriftelijk verbinden tot*; 4 als volt. deelw. *van figuren enz. voorzien*; 5 *met potlood, krijt enz. afbeelden, voorstellen*, hetzij alleen de omtrek, hetzij de hoofdlijnen, hetzij meer uitgewerkt; *door lijnen voorstellen*; 6 *met woorden een beeld van iem. of iets geven, beschrijven*; 7 *een zaak of persoon vertonen, als ware deze door tekenen afgebeeld, zichtbaar maken; voor het oog vertonen, zichtbaar maken*; 8 *een beeld geven van, tonen, doen kennen*; 9 *karakteristiek voor iem. zijn; iem. doen kennen in de genoemde hoedanigheid*; 10 van jachthonden: *door snelle bewegingen van de staart tonen, dat ze 't wild hebben ontdekt*): 1 *linnengoed, een boom, een schaap –*; zegsw. *wacht u voor de getekenden*; 2 *voor gezien –; een contract, een quitantie –; een vrede –, de vrede is getekend; het vonnis is getekend*, fig. er is geen redding meer; *zijn naam –*; zonder object: *we zullen –; voor iets* (b.v. koloniaal) –, zich verbinden door ondertekening; *ik teken met hoogachting; de formule „was getekend" wordt afgekort w. g.*; 3 *op een lijst –*; 4 *de mooi getekende huid der slang*; 5 *een portret, kaart, plan –; hij kan goed –; rechtlijnig –; naar de natuur –*; 6 *de politieke toestand –*; 7 refl. *hoe scherp tekent zich dat rieten dak tegen de hemel*, zijn omtrek vertonen, zich aftekenen; *sterk getekende trekken*, goed uitkomend, goed de vorm vertonend; 8 *dat tekent* (*de toestand*); *de houding tekent teleurstelling; de thermometer tekende 80° F.*, wees aan; 9 *dat tekent den*

fatsoenlijken man; dat tekent hem; 10 *de patrijshond tekende.*

te'kenfilm, v. –s (*film van getekende beelden,* meestal in caricatuurvorm).

te'kengeld, o. (*munten, voor alle betalingen geldig, maar met geringere metaalwaarde dan de er op aangegevene* b.v. rijksdaalder, gulden): de vrije aanmunting is verboden.

te'kengereedschap, o. –gereedschappen; **–haak,** m. –haken (*winkelhaak, liniaal met rechthoekig dwarsstuk*).

te'kening, v. –en (1 *het tekenen; de handeling van tekenen,* [a]) *voorlopige schets, het met lijnen afbeelden,* [b]) *ondertekening*; 2 *eigenaardige streping*; 3 *getekende afbeelding, schets enz.*): 1 [a]) – *van een gebouw,* [b]) *iem. een stuk ter – voorleggen; er ligt een adres ter –*; 2 *de – van den tijger*; 3 *mooie –en.*

te'kenkrijt, o. (*rood, wit of zwart krijt, om mee te tekenen*); **–kunst,** v. (*de kunst van tekenen, iets met lijnen af te beelden*); **–les,** v. –lessen; **–mal,** v.; **–methode,** v. –s, –n; **–munt,** v. –en (*tekengeld*): *een nikkelen –*; **–onderwijs,** o.; **–papier,** o. (*papier, om op te tekenen*); **–pen,** v. –pennen (*fijne pen om er mee te tekenen*; [*koperen*] *werktuigje met schuiffjes, om er het tekenkrijt in vast te zetten*); **–plank,** v. –en (*plank bij het tekenen gebruikt, meestal om er het tekenpapier op te spannen, soms om er de arm op te laten rusten*; vrijmetselarij vero.: *een brief, een rondschrijven*); **–portefeuille,** v. –s (*portefeuille tot het bergen van tekenpapier en van tekeningen*); **–potlood,** o. –potloden (*fijn potlood, om mee te tekenen*); **–school,** v. –scholen (*school, waar uitsluitend les in het tekenen gegeven wordt*); **–schrift,** o. –en (*cahier, om in te tekenen*; ook: *schrift uit afgesproken tekens bestaande*); **–stift,** v. –en (*stift: potlood, stuk krijt, om mee te tekenen*); **–voorbeeld,** o. –en (*voorbeeld, om na te tekenen*); **–werk,** o. (*het tekenen; tekening*); **–zaal,** v. –zalen: *tentoonstelling in de –.*

tekort' **1** o. –en (*deficit; hetgeen tekort komt*): *een – van f 1000; een – dekken,* d.i. aanvullen; **2** als bw.: *iem. – doen,* door hem 't zijne niet te geven; *zich – doen,* zelfmoord plegen; verg. kastekort.

tekort'doening, v. –en (*bedrog,* [*bedriegelijke*] *handeling, waardoor men iem. te kort doet*); **–koming,** v. –en (*waarin of waar iem. te kort komt: zonde, fout, gebrek*).

tekst, m. –en (Fr. texte, Lat. textus: 1 *bijbelplaats, welke door den predikant in zijn preek wordt behandeld*; 2 *onderwerp van behandeling*; 3 *inhoud van een geschrift* [*zonder aantekeningen enz.*]; 4 *de beschrijving naast het afgebeelde*; 5 muz. *de woorden ener muzikale compositie*): 1 *de predikant koos als –: Zalig zijn de armen van geest*; 2 *bij zijn – blijven,* voet bij stuk houden; *de spreker raakte van de –,* dwaalde af; 3 *de – beantwoordt aan de titel; iem. – en uitleg geven,* alles duidelijk verklaren; 4 *enige regeltjes – verduidelijken de afbeeldingen*; verg. legende; 5 *de – van de opera Faust.*

tekst'boekje, o. –s (*libretto*).

tekst'haakje, o. –s (typ. *een der twee haakjes* nl. ( ), inz. [ ] *waartussen de verklaring van een woord of zin geplaatst wordt*).

tekstueel', bn., bw. (Fr. textuel: *woordelijk, als in de tekst staat*): *een tekstuele nadruk; iets – nazeggen.*

tekst'uitgave, v. –n (*uitgave in de oorspronkelijke tekst*); **–verbetering,** v. –en (*het critisch nazien en zuiveren van fouten van enig* [*letterkundig*] *geschrift*): de – v. d. Reinaert; **–verdraaier,** m. –s (*iem., die een* [*bijbel*]*tekst met opzet verkeerd uitlegt*); **–verklaring,** v. –en; **–vervalsing,** v. –en (*het vervalsen van een* [*bijbel*]*tekst*); **–woord,** o. –en (*uitdrukking, in een tekst voorkomend; woord* [of: *woorden*], *tot tekst bij een preek dienend,* inz. *bijbelwoord*).

I. tel, m. (1 *het tellen, telling*; 2 *achting*): 1 *bij de – verkopen,* bij het getal, b.v. turf; *dat is een hele –; van de – raken,* in de war; *de – kwijt zijn,* het juiste getal niet weten; 2 (*niet*) *in – zijn,* (weinig) geacht worden; nog: *op zijn tellen passen,* op alles goed letten, op zijn qui-vive zijn.

II. tel, v. tellen **1** v. (*telganger*), ook, tel'le; **2** m. (*pasgang v. e. paard*): *de – gaan.*

telast'legging, v. –en (*beschuldiging*).

tel'baar, bn. (*geteld kunnende worden*).

tel'baarheid, v.

te'le . . ., Gr. = ver.

teleautograaf', m. –autografen (*toestel, dat* [*eigen*] *schrift op afstanden overbrengt*).

telefoneren [1]), getelefoneerd (*door de telefoon meedelen; per telefoon spreken*): *iets –; iemand –.* (te = tee).

telefo'nisch, bn., bw. (*door middel v. d. telefoon*): *een – gesprek; – verbonden*; **–ist',** m. –en (*ambtenaar bij de telefoon*); vr. –e, –n; **–foon',** v. –fonen (Gr. phone = stem: *verre stem of klank; electrische vérspreker*): *per –; ga even naar de –; één –tje en ik kom,* gesprek, waarschuwing per telefoon.

telefoon'boek, o. –en (*intercommunale lijst van aangeslotenen bij de telefoon*); **–cel,** v. –cellen ([*publiek*] *kamertje voor een gesprek per telefoon*).

telefoon'draad (*draad, meestal van koperbrons, soms van gegalvaniseerd ijzer*), **1** (voorwerpsn.), m. –draden; **2** (stofn.), o.; **–gelden,** o. mv. (*kosten van het gebruik van de telefoon*): *nota wegens verschuldigde –*; **–gids,** m. –en (*stedelijke lijst van aangeslotenen bij de telefoon*); **–juffrouw,** v. –en (*telefoniste*); **–lijst,** v. –en (*telefoongids*); **–net,** o. –netten (*de gezamenlijke telefoonlijnen*); **–nummer,** o. –s (*nummer van den geabonneerde op de telefoon*); **–paal,** m. –palen (*houten paal of ijzeren toestel met isolatoren tot het dragen der telefoondraden*); **–verbinding,** v. –en (*aansluiting aan het telefoonnet*).

tele'ga, v. telega's (*Russ. boeren-voertuig*).

telegraaf', v. telegrafen (Gr. graphein = schrijven: 1 *optisch seintoestel* [met lichtseinen]; 2 *electrisch seintoestel; vérschrijver*): 1 bij de Perzen en Grieken bestond de – uit licht-, vuur-, rooksignalen; in 1793 werd het systeem verbeterd en in 1832 kwam een vaste berichtendienst tot stand, o.a. van Berlijn naar Coblenz; 2 *per –*; (te = tee). Als tegenstelling met *draadloze telegraaf, telefoon* spreekt men van *lijntelegraaf, -telefoon.*

telegraaf'afdeling, v. –en (mil. *onderdeel*

[1]) Volgens de Woordenlijst te schrijven: telephoneren, telephonisch, telephoon enz., en telegrapheren, telegraphie, telegraphisch; echter: telegrafist.

der genie); **–dienst,** m.; **–draad** (*koperen draad, waarlangs de electrische vonk gaat*), **1** (stofn.), o.; **2** (voorwerpsn.), m. –draden; **–kabel,** m. –s; zie kabel; **–kantoor,** o. –kantoren (*rijkskantoor v. d. telegraaf*); **–lijn,** v. –en (*–draad*); **–net,** o. –netten (*de gezamenlijke telegraaflijnen*); **–paal,** m. –palen; verg. telefoonpaal; **–toestel,** o. –toestellen (*instrument, om mee te telegraferen*); **–trein,** m. –en (mil. *de gezamenlijke benodigdheden v. d. telegraafdienst*); **–wezen,** o. (*alles, wat tot het telegraafstelsel behoort*).

telegraferen [1]), getelegrafeerd (*per telegraaf bericht geven of doen geven*). (te = tee).

telegrafie', v. (*vérschrijfkunst; de kunst van telegraferen; het telegraafwezen*): *draadloze –*; **–gra'fisch,** bn., bw. (*door middel v. d. telegraaf; tot de telegrafie behorende*): *een – bericht; –e verkortingen,* b.v. D is dringend; *– kamers bestellen*; **–grafist',** m. –en (*ambtenaar der telegrafie*); **–grafis'te,** v. –n; **–gram',** o. telegrammen (*draadbericht, bericht langs telegrafische weg*): *– met betaald antwoord*; **–gram'adres,** o. –adressen (*verkort adres, om aan te telegraferen*); **–gram'besteller,** m. –s, **–stijl,** m.: *in –*.

Tele'machus, m. myth. zoon v. Odys'seus (Ulysses) en Pene'lope, was nog jong, toen zijn vader naar Troje vertrok. Toen deze 20 jaar afwezig was, ging – onder geleide van Mentor (Athena) zijn vader zoeken. Zonder resultaat keert hij naar Ithaca terug, waar Odysseus aankomt. Samen doden zij de vrijers van Penelope.

te'len, teelde, h. geteeld (*voortbrengen; kweken*): *groenten –*.

teleologie', v. (Gr. teleos = in vervulling gegaan: *doelleer, leer der doelmatigheid in de schepping*).

telepaat(h)', m. telepat(h)en (*iem., die de telepathie beoefent; gedachtenlezer of -kenner*).

telepathie', v. (*geestelijke gemeenschap van personen op een afstand zonder zinnelijk waarneembare middelen*); **–pa'thisch,** bn., bw. (*volgens de telepathie*).

telephone'ren [1]), zie telefoneren enz.

telephotographie', v. (*afbeeldingen door middel van de telegraaf overbrengen; het photograferen op grote afstand,* b.v. *uit vliegmachines*); ook, telefotografie'.

te'ler, m. –s.

telescoop', m. telescopen (*astronomisch instrument tot het waarnemen van hemellichamen; [spiegel]verrekijker*): de – werd het eerst samengesteld in 1668 door Newton.

telescoperen, getelescopeerd (*in elkaar schuiven als een telescoop*): *bij dat deraillement werden 5 wagens getelescopeerd.*

telesco'pisch, bn., bw.: *–e sterren,* enkel door de telescoop te zien.

teleur'stellen, stelde teleur, h. teleurgesteld (*niet beantwoorden aan een verwachting*): *iem. moeten –; erg teleurgesteld; de verwachtingen –*; **–stelling,** v. –en (*tegenvaller, misrekening, strop*): *een bittere –*.

televi'sie, v. (*het zien van van elders overgebrachte bewegende beelden*).

telg, v. –en, in de fig. bet., m. en v. –en (*boomstek, jong boompje*; fig. *afstammeling*): *een – uit het huis van Oranje.*

tel'gang, m. (*pasgang*): *dit paard loopt in de –*, zó, dat het tegelijk de rechtervoorpoot en -achterpoot oplicht en dan de linkervoorpoot en -achterpoot; **–ganger,** m. –s (*paard, dat de telgang gaat*).

teljoor', o. en v. teljoren (Z.-N. *tafelbord*): *een rij antieke teljoren.*

tel'kaart, v. –en (*kaart der volkstelling*).

tel'kenmale, tel'kenmaal, bw. (d.i. *te elken male: elke keer, telkens*): *hij valt mij – in de rede; –, wanneer*; **–reize,** bw. (d.i. *te elken reize: elke keer, telkenmale*).

tel'kens, bw. (*elke keer*): *ze zegt het woord – verkeerd,* herhaaldelijk; *– als, wanneer.*

tel'len, telde, h. geteld (1 *de getallen opnoemen, in hun natuurlijke volgorde*; 2 *door tellen de hoeveelheid bepalen*; 3 *een zeker getal vormen; oud zijn*; 4 *rekenen tot*; 5 *achten*): 1 *van 1 tot 10 –; getallen bij elkaar –*, d.i. optellen; 2 *zijn geld –*, berekenen door te tellen; 3 *dit dorp telt 8 duizend zielen; hij telde 12 jaar*; 4 fig. *ik tel u onder mijn vrienden; dat telt niet mee,* wordt niet meegerekend; 5 *hij is daar niet geteld; een mensenleven niet –*, van waarde achten; *dat telt hij niet.*

tel'ler, m. –s (*iem., die telt; bovenste gedeelte ener breukuitdrukking: het telt of zegt de uitgedrukte evenmatige delen van een geheel,* b.v. *5 in* $^5/_6$).

tel'ling, v. –en, tellinkje (*het tellen; optelling, samentelling; volkstelling*).

telloor', o. en v. telloren; zie teljoor.

tellu'risch, bn. (v. tellus, z. ald.: *tot de aarde behorende; van de aarde; aards*): *een aardbeving is de uiting ener –e kracht.*

tellu'rium, o., in de eerste bet. (Ned.) –s, telluriën; (Lat.) tellu'ria (Lat. *toestel, om de beweging van aarde en maan te veraanschouwelijken*; scheik. *zeldzaam voorkomend element,* inz. *in verbinding met goud of zilver*).

Tel'lus, v., Lat. myth. (godin der) aarde.

teloor'gaan, ging teloor, is teloorgegaan (*verloren gaan*): *al die moeite zal –*.

tel'pas, m. (*pas van een telganger*).

tel'raam, o. –ramen (*hulpmiddel bij het leren tellen*); **–woord,** o. –en (*woordsoort een begrip van getal uitdrukkend*): *hoofdtelwoorden, rangtelwoorden enz.*

temee', bw. (*straks, aanstonds*): *zo –*; gew.

te'men, teemde, h. geteemd (klankn. *slepend, lijmerig spreken; talmen*): *zeurig –*.

te'mer, m. –s (*vervelende prater; zeurkous*); **teem'ster,** v. –s.

te'merig, bn., bw. (*zeurderig, lijmerig*): *een – gezang; – spreken*; **te'merigheid,** v.

temet', bw. (*soms, nu en dan*); zie altemet.

te mij'nent, te on'zent, bw. uitdr. (*te mijnen, onzen huize*; bij uitbreiding: *in mijn streek of stad, in mijn of ons land*).

tem'men, temde, h. getemd (*tam maken*; fig. *beteugelen*): *e. leeuw –*; **tem'mer,** m. –s.

tempa'jan, v. –s (O.-I. vero. *aarden watervat*).

Tem'pe, v. **1** dal in Thessalië, tussen Olympus en Ossa, besproeid door de Pene'us; **2** verrukkelijk oord; *Bata'va –*, gedicht v. Huygens, over het Haagse Voorhout.

tempeest', o. –en (Lat. tempestas = storm, Fr. tempête: *onweer*, vero.; Z.-N. *rumoer, twist*).

tempees'ten, tempeestte, h. getempeest (Z.-N. *stormen; rumoer maken, te keer gaan*).

tem'pel, m. –en, –s, tempeltje (Lat. tem-

[1]) Zie aantekening bij telefoneren.

plum: *mooi en groot bedehuis*; *heiligdom*): *de – van Salomo op de berg Moria of Sion*, ± 950 v. C. gebouwd in 7 jaar; *de – van Jeruzalem*, gebouwd na de Bab. gevangenschap, v. 521–516 v. Chr.; lit. t. *een – van ongekorven hout*, heilig (Germaans) woud; *de – der wetenschap*, universiteit.

tem'pelbouw, m. (*het bouwen v. e. tempel*; inz. Bijbel: *bouw v. d. tempel door Salomo*).

tem'pelen, tempelde, h. getempeld (*ter kerk gaan*): *ga je –?* scherts.

Tem'pelheer, m. –heren (*Tempelier*).

Tempelier', m. –s, –en (*lid der in 1119 door Hugo de Payens te Jeruzalem gestichte en in 1312 opgeheven geestelijke ridderorde*, dragende een witte mantel met rood kruis): zegsw. *drinken* (of: *zuipen*) *als een –*, onmatig zoals, volgens de volksmening, *de –s deden*; *Orde v. d. Goede –en*, drankbestrijders-organisatie.

Tem'pelridder, m. –s. (*Tempelier*).

tem'pelruïnen, v. mv. (*bouwvallen van een tempel of van tempels*): *– op Java*.

tem'per, m. (*tempering, matiging*; Z.-N. [*licht*] *deeg*).

tem'pera (al secco) schilderen, o. (It. *het beschilderen van droge wanden en houten voorwerpen of panelen met waterverf, vermengd met eiwit, gom en lijm*).

temperament', o. –en (Fr. [Lat. temperamentum]: *natuurlijke gesteldheid van het gemoed*; *gemoedsaard, bloedmenging*): *een cholerisch, melancholisch, flegmatisch –*; *een vrouw van veel –*, levendigheid.

tem'perans, o. temperan'tia (Lat. *verzachtend middel*).

temperatuur', v. temperaturen (Fr. température [Lat. temperatura]: *gesteldheid der lucht ten opzichte van warmte en koude*; *warmte-, koudegraad*): *gelijkmatige –*; *de – opnemen*; *verhoging van –*.

tem'peren, temperde, h. getemperd (Lat. temperare: 1 *minderen, matigen, verzachten*; 2 van gietwaren: *de brosheid minder maken*): 1 *het al te schelle licht –*; *een schok –*; *iems. droefheid –*; 2 *staal –*; **tem'pering,** v. –en.

tem'permes, o. –messen (*lang, buigzaam, mesvormig voorwerp*): met het – mengt de verver de verven onder elkaar.

tem'peroven, m. –s (*oven v. d. staalmaker*).

tem'po, o. tempo's (It. 1 *bepaalde tijdmaat ener beweging*; 2 *een vlug –*): 1 *in een vlug –*; *in 4 tempo's*; 2 *meer –*; *van – houden*, van „opschieten".

tem'po doe'loe (O.-I. [Mal. dahoeloe of doeloe = vroeger]: *in de goede oude tijd*).

temporair', bn., bw. (Fr. [Lat. temporarius]: *tijdelijk, voor een tijd*; *veranderlijk*).

tempora'lia (Lat.), **tempora'liën** (Ned.), mv. van temporale, o. (Lat. tempus = tijd: *wereldlijke inkomsten van geestelijken*).

Tem'pora mutan'tur (Lat. *De tijden veranderen*), gevolgd door: et nos muta'mur in il'lis, en wij veranderen daarin.

temporeel', bn. (Fr. temporel: *tijdelijk*; fig. *wereldlijk, aards*): *temporele moeilijkheden*.

temporiseren, getemporiseerd (Fr. *uitstellen*; *tijd zien te winnen*; *dralen*). (s = z).

tempta'tie, v. –s, temptatiën (Lat. temptatio: *kwelling*; *verzoeking*). (tie = sie).

tempteren, getempteerd (Lat. temptare: *kwellen*; *in verzoeking brengen*).

tem'pus, o. tem'pora (Lat. *tijd*).

temst, m. –en (Z.-N. *teems*).

ten, vz. (uit: *te + den*): *– huize*, in het huis; *– dele*, voor een deel; *– eerste, – tweede, – behoeve*; *– hemel, – noorden*.

tenaciteit', v. (Fr. [Lat. tenacitas]: *vasthoudendheid*; *vrekkigheid*; van metalen: *taaiheid, rekbaarheid*).

tenant', m. –en; zie schildhouder.

tenden'tie, v. –s, tendentiën (Fr. tendance: *tendenz, strekking, richting naar een doel*; handel: *stemming ter beurze*); **–tieus',** bn., bw. (Fr. tendantieux: *zekere strekking hebbende*): *–tieuze berichten*.

tendenz', v. –en (Duits: *strekking of bedoeling* inz. *van een roman, toneelspel enz.*); minder juist is tendens'; **–roman,** m. –s (*strekkingsroman*; *roman met een godsdienstige, zedelijke, sociale enz. strekking*), b.v. *Hilda van Suylenburg*: de emancipatie der vrouw; *Max Havelaar*: de uitbuiting van den Javaan.

ten'der, m. –s, tendertje (Eng. afkorting van attender = letterl. dienaar: *steenkolenwagen, gekoppeld aan de locomotief*; *begeleider van een linieschip tot overbrenging van bevelen enz.*; *proviandbrenger*).

te'nen (*van tenen, van dun rijshout*): *een – bennetje voor vis*; *een – matje*, b.v. om een fles.

I. ten'gel, m. –s, tengeltje (*dunne, smalle lat, o.m. gebezigd op de naden tussen de planken van een vloer enz.*).

II. ten'gel, m. –s, tengeltje (Z.-N. *netel*).

I. ten'gelen, tengelde, h. getengeld (timm. *met tengels beslaan*).

II. ten'gelen, tengelde, h. getengeld (Z.-N. *plagen*).

ten'ger, bn.; tengerder, –st (*rank*, dikwijls met de bijbet. van *zwak*): *een – meisje*; *– van gestalte*; *–e bloemstelen*; **ten'gerheid,** v.

teniet'doening, v. –en (*het te-niet-doen, vernietiging*): *de – van een besluit*.

teniet'gaan, ging te niet, i. tenietgegaan (*ophouden te bestaan, verdwijnen*): *rijken zijn tenietgegaan*; *hemel en aarde zullen –*.

ten'nis, o. (*lawn-tennis, tennisspel*, z. ald.); **–bal,** m. –ballen (*kleine veerkrachtige elastieken bal voor het tennisspel*); **–club,** v. –s; **–net,** o. –netten (*net, dat het –veld in twee-ën scheidt*); **–racket,** o. –s; **–schoen,** m. –en.

ten'nissen, tenniste, h. getennist (*tennis spelen*).

ten'nisser, m. –s; **ten'nisster,** v. –s.

ten'nisspel, o. (*slagbalspel in de open lucht, waarbij men de bal met een racket elkaar toekaatst over het net, terwijl de bal de grond slechts eenmaal mag raken*); **–veld,** o. –en (*geharde vloer voor het tennisspel*).

te'nor, m. –s, teno'ren, tenortje, ook wel **tenor'** (Fr. ténor, It. tenore: muz. *de hoogste mannestem*; ook: *tenorzanger*); **–stem,** v. –stemmen; **–zanger,** m. –s (muz. *iem., die met een tenorstem zingt*).

tent, v. –en (*over stijlen of palen gespannen doek als woning* inz. *kermistent, leger- of veldtent*; bij uitbr. *gespannen doek boven een rijtuig, schuit enz.*): *de –en opslaan, opbreken*; *ergens zijn –en opslaan*, zich vestigen, zijn verblijf kiezen; *hij (Achilles) wilde niet uit zijn – komen*, aan de strijd gaan deelnemen; *iem. uit zijn – lokken*, verleiden, [a]) tot de strijd, [b]) zijn mening te zeggen.

tenta'kel, m. –s, tentakeltje (Lat. tentaculum: *lange, beweeglijke draad meestal in de*

omgeving van de mond bij vele dieren).
tenta'men, o. (Ned.) –s, (Lat.) tenta'mina (Lat. *voorlopig onderzoek, vóórexamen*).
tent'dak, o. –daken (nl. *in tentvorm*).
ten'ten, tentte, h. getent (*een wonde peilen of sonderen*).
ten'tenkamp, o. –en (*kamp van tenten*).
tenteren, getenteerd (Fr. [Lat. temptare]: *een tentamen afnemen; ondervragen*); verg. tempteren.
tent'ijzer, o. –s (*sonde*).
tentoon'spreiding, v. (*het ten toon spreiden, vertoon*): *de – van rijkdommen.*
tentoon'stellen, stelde –, h. –gesteld (*ter bezichtiging aanbieden; uitstallen*): *een kunstwerk –, een collectie vlinders –, nieuwe modestoffen –*; **–stelling,** v. –en (*het tentoon- of te-kijk-stellen*; ook: *het gebouw*): *– van schilderijen*; zie expositie; **–stellingsgebouw,** o. –en.
tent'wagen, m. –s, tentwagentje (*vierwielig rijtuig met twee zijbanken en met een kap, in de vorm ener tent; in O.-I. een soort van vis-à-vis-rijtuig met een tentdak*).
tenue', o. en v. tenuen (Fr. *houding; zit*, b.v. *te paard; militaire kleding, uniform*): *in groot–*, parade-uniform; *klein–*, dagelijkse uniform; *mijn Zondags–*, –kleding.
tenuit'voerbrenging, v. –en: *de – van een bevel*, het volbrengen; **tenuit'voerlegging,** v. –en: *de – van een vonnis.*
tenu'to, bw. (It. muz. *gerekt, aangehouden*).
tenwa're, vgw. (d.i. *het en ware niet: behalve indien, of het moest zijn dat*).
tenzelf'den = te denzelfden: *– tijde*, op dezelfde tijd.
tenzij', vgw. (d.i. *het en zij niet: behalve indien*): *ik ga uit, – het regent*, of het moet regenen, dan ga ik nl. niet uit.
teor'be, v. –n; zie theorbe.
te'pel, m. –s, tepeltje (*uitmonding der melkklier; speen*).
tepronk'stelling, v. –en (*het te pronk stellen; het stellen aan de schandpaal*).
ter, vz. (uit: *te + der*): *luitenant – zee; hij gaf dat – leen, hij is vlug – been; – ere van; zich – ruste begeven; – zake van*, wegens.
teraar'debestelling, v. –en (*begrafenis*).
tercero'ne, m. en v. –n (Sp. tercero = derde: *kind v. e. Europeaan of een Creool en een Mulattin*); Fr. terceron.
terd, m. –en (Z.-N. *tred, voorste deel van de voetzool*).
terde'ge, terdeeg', bw. (uit *deeg*, van dijgen: *flink, degelijk*): *– zijn best doen.*
ter'den, tord, h., i. getorden (Z.-N. *treden*).
terdood'brenging, v. –en (*terechtstelling*).
terecht', bw.: dit bijw. vormt scheidbaar samengest. w.w. met o.a. de bet. van [a]) *in orde, op de rechte plaats*, [b]) *voor het gerecht*; de leden van onbep. wijs en volt. deelw. worden aaneengeschreven, b.v. terechtbrengen, ik heb terechtgebracht enz.
terecht'brengen, bracht –, h. terechtgebracht (*terugbrengen; in orde maken, op de goede weg brengen*): *ik kan hem niet –, een zondaar –*; **–helpen,** hielp –, h. –geholpen (*op de rechte weg brengen*, eig. en fig.); **–komen,** kwam –, i. terechtgekomen (*op de plaats zijner bestemming komen*; fig. *in orde komen*): *het zal wel van zelf –; de briefkaart is niet terechtgekomen; daar zal niets van hem –*, hij, het zal mislukken; **–staan,** stond –, h. terechtgestaan (*als beklaagde voor den rechter staan*); **–stellen,** stelde –, h. terechtgesteld (*voor den rechter roepen; de straf* inz. *de doodstraf voltrekken*); **–stelling,** v. –en (*voltrekking van een vonnis*); **–wijzen,** wees–, h. terechtgewezen (*de weg wijzen*; fig. *voorlichten; vermanen, de les lezen*); **–wijzing,** v. –en (*lering; voorlichting; vermaning*): *een heuse –; een scherpe –*, berisping; **–zitting,** v. –en (*vergadering ener rechtbank*).
I. te'ren, teerde, h. geteerd (*met teer bestrijken*): *een schutting –, een boot –.*
II. te'ren, teerde, h. geteerd (*verteren*): *– en smeren*, smullend opmaken; *achteruit –.*
ter'gen, tergde, h. getergd (*sarren; plagen* maar sterker): *een hond –; iems. geduld –.*
ter'gend, bn. (*fel plagend*): *een –e blik, een – woord, een –e houding*, sarrend.
terhand'stelling, v. (*overreiking*).
te'rig, bn. (*teerachtig, met teer bestreken*).
te'rik, m. terikken (Z.-N. gew. *pier* **I**).
te'ring, v. in bet. 1 –en (1 *uitterende ziekte*; 2 *het verteer, uitgaven* in zegsw.): 1 *vliegende –*; 2 zegsw. *de – naar de nering zetten*, de uitgaven regelen naar de inkomsten.
te'ringachtig, bn.: *een – gestel, een –e familie*; **–lijder,** m. –s (*iem., die de tering heeft*); **–lijderes, teringlijderes',** v. –lijderessen.
terleen'geving, v. –en (*het in-leen-geven, het uitlenen*): *de – van boeken.*
terloops', bw., bn. (eig. *in de loop, in 't voorbijgaan, vluchtig*): *– gezegd; een – onderhoud.*
term, m. –en, termpje (Fr. terme [Lat. terminus]: 1 *woord, dat in een bepaalde wetenschap, kunst of vak een eigen, scherp omlijnde betekenis heeft*; 2 rekenk. *deel ener meetk. reden of van een reeks; samenstellend deel*; 3 *artikel ener wet*; 4 *premisse van een sluitreden*; 5 *termijn*): 1 *een technische –, een wetenschappelijke –*; 2 *de vier –en ener meetk. evenredigheid*, b.v. in 8 : 9 = 16 : 18, zijn 8, 9, 16 en 18 de –en; 3 *dat valt niet onder de –en dier wet*, is niet begrepen in die wet; fig. *in de –en vallen, daar zijn* (*geen*) *termen voor*, in aanmerking komen, aanleiding geven tot; 4 zie syllogisme; 5 *de – is verstreken*; nog: *in* (of: *onder*) *bedekte –en*, niet ronduit.
termentijn', m. Z.-N.; zie terpentijn.
termie'ten, v. mv. (*witte mieren*; Lat. termitidae): de – zijn verspreid over alle tropische landen, inz. Afrika en Amerika.
termie'tenheuvel, m. –s (*5–12 m hoge woning door termieten opgebouwd*).
termijn', m. –en, termijntje (Fr.-Lat. terminus: 1 *tijdruimte; bepaald verloop, gezette tijd*; 2 *som, gedeeltelijke betaling*; 3 R.-K. *bedelgebied van Franciscanen en Dominicanen*): 1 *de – is verstreken, de lopende –; binnen de vastgestelde –; op korte, lange –*; 2 *in zes –en betalen*, in zes gedeelten en op bepaalde tijden; 3 *op – gaan*, bedelen in dat gebied.
termijn'handel, m. (goederen: *handel met speculatief karakter, waarbij gekocht of verkocht wordt onder voorwaarde, dat de levering op bepaalde tijd na de afsluiting zal plaatshebben*): bij de – is het meestal niet de bedoeling het verkochte te leveren of het gekochte te ontvangen, maar de eerste transactie door een tweede op te heffen en het prijsverschil te vereffenen. Bij effecten spreekt men van tijdaffaire; **–markt,** v. –en (*markt voor de termijnhandel*); **–pacht,** v. (*het*

verpachten in termijnen); verg. erfpacht.
termineren, getermineerd (Fr. [Lat. terminare]: *begrenzen; afdoen;* [*vol*]*eindigen;* R.-K. *op termijn gaan*).
terminologie', v. terminologieën (Fr. *kunsttaal, vaktermen; leer der kunstwoorden of vaktermen*).
Ter'minus 1 m. (Lat. *Rom. godheid, beschermer der grenzen*): *men offerde – bij het plaatsen van een grenssteen*; **2 ter'minus,** m., (Ned.) terminussen, (Lat.) termini (1 *tijdperk*; 2 *einde* inz. *van een spoorweg*: *eindstation*): 1 – *a quo*, tijdperk van waar, van aanvang; – *ad quem*, tijdperk tot waar, van einde; 2 *Hotel Terminus*.
ternau'wernood, bw. (*nauwelijks*): *wij ontkwamen – het gevaar; – rondkomen*, amper.
terne'der, terneer', bw.: – vormt scheidbaar samengest. w.w. in de bet. van (*naar*) *omlaag*, b.v. *–liggen, –werpen enz.*
terp, v. –en (Fries, letterl. *dorp*; *opgeworpen hoogte in dijkloos land, waarop men woonde*): *–en vindt men* inz. *in het N. van ons land*; *een – afgraven*; zie hil en wierde.
terp'aarde, v. (*vruchtbare humusgrond van een terp*); **–dorp,** o. –en.
terpentijn', v. (Fr. [Gr.-Lat. terebinthina = terpentijnboom]: *vloeibare hars uit coniferen*); **–boom,** m. –bomen (*terpentijn opleverende boom*).
Terpsi'chore, v. Gr. myth. muze van reidansen en koorgezang, voorgesteld met een lier. (re = ree).
terpur'gestelling, v. –en (Fr. purger = zuiveren: *het zich bij de bevoegde macht aanmelden om zich te zuiveren van blaam of aanklacht*).
ter'ra, Lat. **1** v. (*aarde, grond*): – *fir'ma*, vaste aarde; – *incog'nita*, [a]) onbekend land: *het binnenland van Borneo is – incognita*; [b]) zaak, waarvan men niets weet: *Grieks was voor hem – incognita*; – *sigilla'ta*, zegelaarde: – *mater*, de (voedzame) moeder aarde; **2** bn. (*licht-bruinrood*): *een – vaas*.
ter'ra-cot'ta, It., **1** v. (eig. *gebakken aarde, onverglaasde gebrande klei*): *een vaas van ––*; **2** bn. (*licht-bruinrood*): *een –– vaas*; zie alpaca, opm.; **––kleur,** v. –en.
terra'rium, o. (Ned.) –s, terrariën; (Lat.) terra'ria (Lat. [*glazen*] *bak met aarde, van boven met ijzergaas bespannen, waarin men* inz. *reptielen en amphibieën houdt*).
terras', o. terrassen (Fr. terrasse van Lat. terra = aarde: *vlakte, meestal schuin oplopend en met graszoden gedekt, vóór een landgoed; vlakte, aanmerkelijk hoger gelegen dan omliggend terrein; verhoogd terrein vóór een huis; plat dak van een huis*).
terras'cultuur, v. –culturen (O.-I. *de bebouwing van berghellingen*); **–land,** o. –en (*land, dat in terrassen trapsgewijze daalt*).
terrasseren, geterrasseerd (Fr. *aardheuvels opwerpen; met aarde versterken; ter aarde werpen*; **fig.** *iem. de moed benemen*).
terras'vormig, bn.: *een – heuvelland*.
terrein', o. –en, terreintje (Fr. terrain [Lat. terranum]: 1 *vlakte gronds, veld, stuk gronds*; 2 **fig.** *gebied*): 1 *een open, vlak –; een – afbakenen*; 2 *gij komt op mijn –; – verliezen, – winnen; op bekend, op gevaarlijk – zijn*.
terrein'gesteldheid, v.; **–kaart,** v. –en; **––kennis,** v.; **–leer,** v.; **–plooi,** v. –en (*lange en smalle hoogte, rug v. e. terrein*); **–tekening,** v. –en (*tekening, in-kaartbrenging v. e. terrein*).
terreur', v. (Fr. [Lat. terror]: *schrik, ontsteltenis: schrikbewind* inz. *der Franse revolutie; schrikaanjagen door daden van geweld,* zie terrorisme); zie rode, witte –.
terri'bel bn. (Fr. terrible [Lat. terribilis]: *verschrikkelijk*); zie enfant –.
terrier, m. –s (Eng. [Lat. terrarius]: *dashond*): *de – is voor de ondergrondse jacht op in holen levende dieren,* b.v. *vossen en dassen; de fox-–* (spr. uit: *foks-ter'jee*).
terri'ne, v. –s. terrientje (Fr. van Lat. terra eig. aarden pot: [*aarden*] *soepkom*).
territoir', Fr. o. –s; **territoor',** o. territoren; zie territorium.
territoriaal', bn. (Fr. territorial, Lat. territorialis: *behorende tot het gebied van stad of land*): *territoriale onschendbaarheid; de territoriale bevelhebber,* hoogste mil. gezaghebber in een gedeelte v. h. land; *territoriale wateren, territoriale zee,* het kustgebied, zich zover van de laagwaterlijn in zee uitstrekkend als de dracht van het kustgeschut, vroeger één Eng. zeemijl (1852 m); – *leger*, landweer.
territo'rium, o. (Lat.) territo'ria; (Ned.) –s, territoriën (Lat. *grond-, rechtsgebied*; N.-Am., Australië: *gebied met nog niet genoeg bewoners voor een staat*).
terrorisa'tie, v. –s (*het terroriseren*).
terroriseren, geterroriseerd (Fr. [Lat. terror = schrik]: *door wreedheid* [*stelselmatig*] *schrik aanjagen*): *de bevolking –*. (s = z).
terroris'me, o. (Fr. *schrikbewind,* inz. *in Frankrijk, 1793–'94; het gedwee maken of demoraliseren van een regering of bevolking door daden van terreur*).
terrorist', m. –en; **–isch,** bn., bw.
tersluiks', **ter sluik',** bw. (*in 't geheim*).
tersluips', bw. (*al sluipende*): – *naderen*.
terstond', bw. (*aanstonds, dadelijk*).
tertiair', bn. (Fr. tertiaire: *de derde plaats innemend*): *de –e vorming der aardkorst,* vóór diluvium en alluvium en na het krijt; *–e kleuren,* ontstaan door menging van primaire en secondaire. (ti = tsie).
tertia'ris, m. en v. tertiarissen (R.-K. Lat. *derde-ordeling, lid der derde orde van St.-Franciscus, St.-Dominicus de Karmel*).
ter'tio, bw. (Lat. *ten derde*). (ti = tsie).
terts, v. –en (It. muz. eig. *de derde toon van de grondtoon af, deze zelf mee inbegrepen*): *grote –*, afstand v. twee gehele tonen; *kleine –*, afstand v. e. hele en een halve toon.
terug', bw. (*naar het punt van uitgang; weder, opnieuw*; afkorting van: *gaat achteruit, geef weer enz.*): *–! brulde hij; geld –*; – komt voor als eerste lid v. scheidb. samengest. w.w. in de bet. van: *achteruit, achterwaarts, naar achteren, weder, opnieuw*; de leden worden in de onbep. wijs en in het voltooide deelw. aaneengeschreven, b.v.:
terug'betalen, betaalde –, h. –betaald (*betalen wat geleend, voorgeschoten is*); **–betaling,** v.: *de – van interesten*; **–blik,** m. –blikken: *een – werpen op*; **–blikken,** blikte –, h. teruggeblikt: – *op*; **–brengen,** bracht –, h. teruggebracht: in de bet. van verminderen, verkleinen een gallicisme: *een salaris van 5000 gld. – tot op 2000 gld.*
terug'deinzen, deinsde –, i. teruggedeinsd (*achterwaarts-gaan, een achterwaartse beweging maken* [*plotseling door schrik*]; **fig.** *bang*

zijn, niet aandurven): (*niet*) – *voor*; **–eisen,** eiste –, h. teruggeëist (*opvorderen, met kracht terugvragen* [*zijn eigendom*]); **–eising,** v. –en; **–gaan,** ging –, i. teruggegaan (*achterwaarts-gaan, achteruitgaan; gaan naar de plaats, van welke men gekomen is*): fig. *enige jaren – in ons verhaal*; **–gang,** m. (*achteruitgang*; fig. *verval, kreeftengang*); **–gave, –gaat,** v. (*het teruggeven*); **–getrokken,** bw. (fig. *eenzaam, onttrokken aan gezelschap*): *hij leeft erg –*; **–geven,** gaf –, h. teruggegeven (1 *weder afgeven; eigendom weder afgeven aan den eigenaar*; 2 *in klein geld weergeven, wat in groot geld te veel betaald is*): 1 *geleend geld –*; 2 *de juffrouw kon niet – van 10 gld.*

terughou'dend, bn. (fig. *achterhoudend*): *hij is – voor mij*; **–hou'dendheid,** v.

terug'houding, v.; **–keer,** m. (*wederkomst*): *de – der lente*, het terugkeren.

terug'komen, kwam –, i. teruggekomen: *op iets –*, iets opnieuw bespreken enz.; *men is langzamerhand van dat denkbeeld teruggekomen*, laten varen; **–komst,** v. (*het terugkomen*): *de – der zwaluwen*; **–krabbelen,** krabbelde –, i. teruggekrabbeld: *toen begon hij terug te –*, op zijn voornemen, zijn woorden, zijn plannen terugkomen; **–lopen,** liep terug, i. teruggelopen (*achteruitgaan lopende; terugvloeien*); in de bet. van: dalen, zakken, achteruitgaan een germ., dus niet: *de thermometer, de koersen lopen terug*, maar: *zakt, dalen*; **–mar'che,** v. –n; **–mars,** m. –en (*tocht terug* nl. *naar de plaats van vertrek*); **–nemen,** nam –, h. teruggenomen (*nemen, wat men eerst heeft gegeven; weder in bezit nemen*): *zijn woorden, belofte –*, intrekken; **–neming,** v.; **–reis,** v. –reizen (*reis naar huis*): *op de – zijn; de heen- en de –*; **–roepen,** riep terug, h. teruggeroepen: *een gezant –*, gelasten zich te verwijderen; *iem. iets in het geheugen –*, in herinnering brengen; *iem. in het leven –*, opwekken ten leven; *een toneelspeler –*, op het toneel, om hem een ovatie te brengen; **–schrikken,** schrikte –, i. teruggeschrikt: *niet voor iets –*.

terug'slaan, sloeg –, h. teruggeslagen (1 *een slag teruggeven*; 2 *met een slag terugdrijven*): 1 *pas op, ik sla terug*; 2 *een bal –*; nog: *een vijandelijk leger –*, afslaan en verdrijven; *de rook slaat terug*, komt terug in de kamer; **–slag,** m. (*het terugslaan; reactie*): *dat was een – op*; **–tocht,** m. –en (*tocht huiswaarts; aftocht; rugwaartse tocht, waardoor een leger zich van den vijand verwijdert*); **–traprem,** v. –remmen (*rijwielrem in de naaf v. h. achterrad, door terugtrappen in werking gesteld*); **–tred,** m. (*stap achterwaarts*); **–treden,** trad –, i. teruggetreden (*een of meer stappen achteruitgaan*): fig. *hij heeft het beloofd en kan nu niet meer –*, zijn belofte herroepen; **–trekken,** trok –, h. (1), i. (2) teruggetrokken (1 *naar zich toe trekken*; 2 *achterwaarts gaan, achteruitwijken*): 1 *zijn hand –*; 2 *een leger doen –*; *– op Parijs*; refl. *zich –*, zich aan iets onttrekken (waartoe men zich eerst verplicht had); **–vragen,** vroeg, vraagde –, h. –gevraagd: *zijn geld, eigendom –*, opeisen, opvorderen; **–werkend,** bn. (eig. *achterwaarts werkend*): *een wetsartikel heeft –e kracht*, wordt toegepast in gevallen, bestaande vóór haar in werking treden; **–werking,** v. –en; **–wijzen,** wees terug, h. teruggewezen (België: rechtst. *weigeren*): *een eed –*; **–zien,** zag terug, h. teruggezien (1 *een terugblik werpen op*; 2 *wederzien*): 1 *op zijn vorig leven –*; 2 *na jaren iem. –*.

terwijl' (uit: *te der wijle*, in de tijd), **1** bw.: *ik schrijf, lees gij –*, in die tijd; **2** vgw.: *ik schrijf, – gij leest*, gedurende de tijd dat.

terzelf'der = te derzelfder: *– tijd*, in dezelfde tijd; (*tijd* was vroeger v.).

terzet', o. –s, terzetten (It. *muziekstuk voor drie zangstemmen of instrumenten*; dichtk. *terzine*); ook *terzet'to*, o. terzetto's.

terzij'delating, v. –en (*uit- of weglating*); **–stelling,** v. –en (*voorbijgang*): *met – van.*

terzi'ne, v. (It. *drieregelige vijfvoetige*, [*jambische*] *strophe, meestal met vrouw. rijmen*): 1ste en 2de regel der – rijmen met de 2de der volgende –.

Tes'selscha(ede) **1** bijnaam van de jongste dochter van den A'damsen dichter Roemer Visscher (met letterverzetting: Sachte Sedeles); uitmuntend in dichten, graveren op glas, borduren enz.; 1594–1649; zie Muiderkring; **2** naam ener liefdadige vereniging (handwerken).

I. test, v. –en (o.-Fr. teste = tête: *aarden vuurpot*; volkswoord voor: *hoofd, kop*).

II. test, v. –s (Eng. *proef*); zie testen; **–act,** v. (Eng. *proefeed, afzwering van den Paus*).

testament', o. –en (Lat. testamentum: 1 *uiterste wilsbeschikking, akte van uiterste wil*; 2 *de H. Schrift*): 1 *dit – is door notaris X. verleden*; zegsw. *hij kan zijn testament wel maken*, gaat sterven; *bij – vermaken aan*; 2 *het Oude en het Nieuwe Testament.*

testamentair', bn. (Fr. [Lat. testamentarius]: *de uiterste wil betreffende*): *–e beschikkingen* nl. erfstellingen en legaten; *–e voogd*, door den vader of de moeder bij testament benoemd. (ai = è).

testateur', m. –s (Fr. *erflater, die een testament heeft gemaakt*); zie legator.

testatri'ce, v. –s (Fr. *vrouwelijke testateur*).

tes'ten, testte, h. getest (*door middel van tests of proeven onderzoeken op bepaalde psychische en physieke eigenschappen*).

testeren, getesteerd (Fr. [Lat. testari]: *bij testament vermaken*; ook: *getuigen*); zie legateren.

testimo'nium, o. (Ned.) –s, testimo'niën; (Lat.) testimo'nia (Lat. *getuigenis; getuigschrift*): *– paupertatis*, van (geestelijke) armoede.

te'tanus, v. (Lat. *verstijving der spieren, klem, stijfkramp*): *serum tegen –*.

tê'te, v. –s (Fr. *hoofd*): zegsw. *à la –*, aan het hoofd; *à – reposée*, met bedaard overleg.

tête-à-tête, v. têtes-à-têtes (*gesprek onder vier ogen; canapé*; [*thee*]*servies voor twee personen*).

tet'tares, telw. (Gr. *vier*).

tetraë'der, o. –s; zie viervlak.

tetralogie', v. tetralogieën (*drie toneelstukken met nog een satyrspel; vierspel*); (g = g); verg. trilogie.

tetrarch', m. –en (Gr. tetrarches: *viervorst*): *Herodes was – van Galilea.*

I. tets, bn.; tetser, tetst (*deegachtig, niet goed doorbakken*): *dit brood, die pannekoek is –*, kleems; ook, tet'sig; **tets'heid,** v.

II. tets, v. –en, Z.-N. bijvorm v. ta(a)ts.

tet'sevlieg, v. –en; zie tsetsevlieg.

tet't(er)ig, bn. (*overdreven zindelijk*).

teug, v. –en (*inslurping van lucht of van drank*): *in één –; ademen met volle –en,* volop, ruim; *een – wijn,* slok; fig. *met volle –en genieten,* in ruime mate.
teu'gel, m. –s, teugeltje (*toom*): *een paard bij de – leiden; met losse – rijden;* zegsw. *iem. de – uit de handen nemen,* d.i. de leiding; *de – vieren* (of: *geven*) *aan,* de vrije teugel laten; fig. *aan zijn driften de vrije – geven,* zich niet beheersen; *de – afwerpen,* er van door gaan, fig. naar geen gezag luisteren; *de –s der regering in handen hebben,* het bewind voeren; *de – strak houden.*
teu'gelen, teugelde, h. geteugeld (*de teugel aanleggen;* fig. *bedwingen*).
teu'gelgreep, m. –grepen (*–riem*).
teu'gelloos, bn.; teugellozer, –t (1 *zonder teugel, ongetoomd;* 2 fig. *bandeloos, buitensporig*): 1 *een – ros;* 2 *een teugelloze menigte.*
teugelloos'heid, v.
Teun, Teu'nis, m. (*Antonius*).
teut 1 m. en v. –en (*zeurkous*); **2** bn. (*dronken*): *hij was –,* gmz.
teut'achtig, bn. (*talmachtig*).
teu'ten, teutte, h. geteut (*talmen;* ook, *zeuren*); **teu'teren,** teuterde, h. geteuterd.
teu'terig, bn. (*teutig*); **teu'terigheid,** v.
teu'tig, bn., bw. (*langzaam, talmend;* ook: *zeurig*): *mensen, die een – bedrijf hebben.*
teut'kous, m. en v. –en (*zeur*): *dit dienstmeisje is een –,* het werk wil haar niet uit de handen.
Teutoburgerwoud', o. (*bosrijk gebergte in N.-W. Duitsland, tussen Eems en Weser,* waar het Rom. leger onder Varus door Arminius verslagen werd, 9 n. C.).
Teuto'nen, m. mv. (*Germaanse volksstam;* ook: *Duitsers*): de – werden in 102 v. C. door Marius verslagen; enkv. Teutoon.
Teutoons' 1 bn., bw. (*van, eigen aan, zoals bij de Teutonen*); **2** o. (*de taal*).
te u'went, bw.; zie uwent.
te'vens, bw. (*gelijktijdig, tegelijk, ook*).
tevergeefs', bw. (*vruchteloos*): *– gesmeekt.*
tevre'den, bn., bw. (*voldaan, niet meer begerende; vergenoegd*): *over iem. – zijn, hij is nog al gauw –; de – landman; – met iets zijn,* er genoegen mede nemen; *– brommende bijen;* **tevre'denheid,** v. (*het tevreden zijn, genoegen, voldoening*): *dat stemt tot –; – baart rust; tot – van;* **tevre'denstellen,** stelde –, h. –gesteld (*voldoen, genoegen, reden van tevredenheid geven*): *iem. met mooie beloften –,* bevredigen; *zijn geweten –,* kalmeren; *zich met weinig –,* genoegen nemen.
teweeg', tewe'ge, in de Z.-N. zegsw. *– zijn,* op het punt staan.
teweeg'brengen, bracht –, h. teweeggebracht (eig. *te wege,* d.i. *op de weg brengen; veroorzaken*): *sensatie – in de Kamer.*
Tex'askoorts, v. (*besmettelijke veeziekte*).
textiel', bn. (Fr. textile [Lat. textilis = geweven]: *spinbaar; het spinnen en weven betreffend*): *de –e kunst; de –industrie bloeit in Twente,* spin- en weefnijverheid.
textueel', (x = ks); zie tekstueel.
Tey'lers-stichting, v. (*stichting van 1778, voor kunst en wetenschap, te Haarlem,* naar Teyler van der Hulst, *die ze financierde*).
te'zen, teesde, h. geteesd (*trekken, rukken aan;* [*wol*] *pluizen;* Z.-N. *plagen*).
Tha'bor, m. (± *500 m hoge, alleenstaande berg ten W. van het meer Genesareth, plaats van de Verheerlijking van Christus*); zie Markus 9 en Matth. 17. (th = t).
Tha'ler, m. –s (*Duits zilverstuk ter waarde van ƒ 1.80*); verg. daalder.
Thali'a, v., Lat., Gr. Thalei'a, myth. muze van het blijspel, voorgesteld met klimopkrans, thyrsusstaf en comisch masker.
thans, bw. (uit *te hande,* eig. *wat bij de hand ligt: nu, op dit ogenblik*).
thaumaturg', m. –en (Gr. thauma = wonder: *wonderdoener*).
thea'ter, o. –s, theatertje (Fr. théatre, Gr.-Lat. theatrum: *toneel; schouwburg; de bezoekers*); **–coup,** m. –s (*onverwachte wending*); zie coup; **–held,** m. –en (*toneelheld*).
theatraal', bn., bw. (Fr. théâtral: *toneelmatig, als op het toneel*): *een theatrale houding; Adèle sloeg de ogen – ten hemel.*
The'be, o., **1** hoofdstad van Boeo'tië, met zeven poorten, machtig onder Epaminondas, in 335 door Alexander den Groten verwoest; geboorteplaats van Her'cules, Pin'darus en Amphi'on; **2** een der oude hoofdsteden in oud-Egypte.
thé dansant', o. (Fr. *danspartij, waarbij thee geschonken wordt*).
thee, v. (soorten) theeën (Chinees: 1 [*toebereide*] *bladeren van de theeheester;* 2 *de theeheester;* Lat. thea chinensis; 3 *de tijd, dat men gewoonlijk thee drinkt; de partij zelf;* 4 *uit theebladeren bereide drank;* 5 *kan, kopje met thee in bet.* 4): 1 *groene en zwarte –;* 2 *Java–;* 3 *na de –;* 4 *– drinken;* 5 *breng de – binnen; drie –!* nog: zegsw. *dat is andere – (dan koffie),* is heel wat anders, gmz.
thee'achtig, bn. (1 *als thee;* 2 *graag thee drinkende*): 1 *dat smaakt –;* 2 *hij is niet –;* **–banket,** o. (*banket of gebakjes bij een theevisite*); **–blad,** o. –bladen, in bet. 2 –bladeren, –blaadje (*schenkblad, bij een theeservies behorende;* ook: *blad van de theeplant, van de afgetrokken thee*); **–blaren,** o. mv. (*de afgetrokken blaadjes thee*): *– gebruiken bij het borstelen van het tapijt;* **–boel,** m. (*al, wat nodig was voor het theedrinken*): *ruim de – maar op;* **–boom,** m. –bomen (*sierstruik van 1–10 m hoog, met altijd groene, glanzige, lederachtige blaadjes, en witte of rode bloemen uit Z.-Europa;* Lat. spiraea salicifolia); **–bus,** v. –bussen (*blikken of zilveren busje of doosje voor thee*); **–cultuur,** v.: *de – in China;* **–doek,** m. –en (*doek tot reiniging en droging van het theegoed*).
thee'ën (Nederlands-Engels: *thee drinken; op theevisite gaan, teaën*): *bij iem. –.*
thee'goed, o. (*theegerei,* nl. *kopjes enz.*); **–handel,** m. **–heester,** m. –s, zie thee.
thee'ketel, m. –s (*ketel voor het theewater*); **–kist,** v. –en (*met dun lood gevoerde kist, waarin thee geïmporteerd wordt*); **–koekje,** o. –s (*koekje bij de thee*); **–komfoor,** o. –komforen (nl. *om thee op te laten trekken*); **–kopje,** o. –s (*kopje van het theeservies*); **–land,** o. –en (*land, waar veel thee geteeld wordt;* ook: *theeplantage*): *China is een –;* **–lepeltje,** o. –s (nl. *om de thee om te roeren*); **-lichtje,** o. –s (*vlammetje in het komfoor*); **–lood,** o. (*dun bladlood, een mengsel van lood en een weinig koper en zink*): *theekisten bekleed met –;* **–makelaar,** m. –s.
thee'muts, v. –en (*gewatteerde kap, over een theepot, om de thee warm te houden*).
thee'onderneming, v. –en (*onderneming,*

die zich het telen van thee voor de wereldmarkt ten doel stelt); **–partij,** v. –en (*theevisite*); **–pot,** m. –potten (*trekpot v. thee*); **–randje,** o. –s (Utrechts: *langwerpig gebakje, dat* inz. *bij de thee gebruikt wordt*); **–roos,** v. –rozen: de –rozen hebben een aan thee herinnerende geur; **–schoteltje,** o. –s (*schoteltje van het theekopje*); **–servies,** o. –serviezen (*schenkblad met kopjes, melkkan, suikerpot enz.*).

thee'slaan, o. (stud. *op theebezoek gaan bij een professor*), vero.; **–stoof,** v. –stoven (*theeëmmer met komfoor voor de theeketel*); **–struik,** m. –en (*theeheester*; ook: *theeboom*); **–tafel,** v. –s (*tafel, waaraan men thee drinkt, waarop het theegerei staat*); **–tante,** v. –s (*oude dame, die gaarne aan de theetafel zit om te babbelen*); **–tijd,** m. (*vaste tijd, dat men in een gezin thee drinkt*); **–tuin,** m. –en (*uitspanningsoord, waar men* inz. *in de namiddag thee gaat drinken*; O.-I. *afgesloten terrein, waar theestruiken worden gekweekt*); **–uur,** o. –uren; **–uurtje,** o. –s; zie theetijd; **–veiling,** v. –en; verg. koffieveiling; **–visite,** v. –s (*bezoek voor een theetafel*); **–water,** o. (*water om thee te zetten*): zegsw. *hij is boven zijn –*, heeft te veel gedronken; **–winkel,** m. –s (*winkel, waar* inz. *thee verkocht wordt*); **–zeefje,** o. –s.

theï'ne, v. (*bestanddeel in thee,* verg. cafeïne).

theïs'me, o. (Gr. theos = god: *leer van het bestaan van één God als Opperwezen en als eerste Oorzaak of als Schepper dezer eindige wereld*); lees *teeïs'me*.

theïst', m. –en (*hij, die aan één God gelooft als Schepper, en als Behouder en als Bestuurder der wereld*); **theïs'tisch,** bn., bw.

the'ma, o. (Ned.) thema's: (Gr.) themata, themaatje (Gr.-Lat. 1 *oefening ter vertaling in een vreemde taal*; 2 *gronddenkbeeld voor een opstel, een gedicht enz.*; 3 *grondgedachte van een muziekstuk*): 1 *een boek met thema's of een themaboek*; 2 *een bij Da Costa geliefd – was het millennium*; 3 *fantasieën op een – uit Faust*; in bet. 1 inz. v.

The'mis, v. Gr.-Lat. myth. godin der gerechtigheid, voorgesteld met blinddoek, weegschaal en zwaard; fig. *de tempel van –*, paleis van justitie; lees *tee'mis*.

Themis'tocles, m., veldheer en staatsman te Athene, versloeg de vloot der Perzen bij Salamis in 480 v. C.; in 471 v. C. door het ostracisme verbannen, † 461 v. C.

theo . . ., van Gr. the'os = God.

theocratie', v. theocratieën (*regering van Godswege, waarbij God als onmiddellijk bestuurder wordt beschouwd; priesterheerschappij*): *bij een – hebben de geestelijke overheden tevens het staatsbestuur in handen; de Calvinistische – in Genève,* 1542–'64.

theocra'tisch, bn., bw. (*tot de theocratie of priesterregering behorende; priester . . . .*).

Theo'critus, van Syracuse, m., † ± 264 v. C., schepper van het Gr. herdersdicht; er bestaan nog een 30-tal van zijn idyllen.

theodicee', v. (Gr. dike = leer: *leer, waarin men tracht het kwaad in de wereld in overeenstemming te brengen met de volmaaktheid van God*; thans: *de natuurlijke Godsleer, bevattende de leer over God, voor zover Hij door de natuurlijke rede kenbaar is*).

theodoliet', m. –en (Eng. the [= de] + Arab.: al-idade = de wijzer [aan het astrolabium]: *instrument tot het nauwkeurig meten van horizontale en verticale hoeken*).

Theodoor', m. persoonsnaam (Gr. letterl. godsgeschenk); vr. Theodo'ra.

Theodo'sius, de Grote, Rom. keizer, die bij zijn dood, 395 n. C., het rijk onder zijn zonen, Arcadius en Honorius verdeelde.

theognosie', v. (Gr.-Lat. theognosia [Gr. stam gno = ken]: *kennis van God*), lees *tee-o-gnozie*; **–gonie',** v. (Gr.-Lat. theogonia [Gr. gone = afkomst]: myth. *godenwording; leer van de afstamming der goden*).

theologant', m. –en (*godgeleerde,* inz *student in de godgeleerdheid*); **–logie',** v. (Gr.-Lat. theologia: *godgeleerdheid*): de – is inz. de leer over God en goddelijke zaken, voorzover wij die kennen uit de Openbaring; **–lo'gisch,** bn., bw. (*godgeleerd*): *de –e faculteit*; **–logiseren,** getheologiseerd (*over God en goddelijke dingen redeneren, godgeleerde onderwerpen behandelen*); (s = z); **–loog,** m. –logen (Gr.-Lat. theologus: *godgeleerde*); **–mantie',** v. (Gr. manteia = het voorspellen: *voorspelling door goddelijke ingeving*).

theor'be, v. –s (It. tiorba: *grote basluit*).

theore'ma, o. (Ned.) theorema's; (Gr.) theoremata (Gr.-Lat. *leerstelling*): *het – van Pythagoras,* (meetk.); zie pythagorisch.

theore'ticus, m. theore'tici (Lat. *kenner of beoefenaar der theoretische zijde ener wetenschap, bespiegelaar, geen practicus*).

theore'tisch, bn., bw. (*volgens de theorie, bespiegelend; volgens de leer, niet volgens de practijk*): *–e beschouwingen*.

theoretiseren, getheoretiseerd. (s = z).

theorie', v. theorieën (Fr. théorie [Gr.-Lat. theoria, letterl. beschouwing]: *kennis, welke in bespiegeling bestaat, zonderdat deze met enige practische oefening verbonden is; afgetrokken beschouwing; leer der grondregels en beginselen ener wetenschap enz.*): *– en practijk; de – der algebra; de – v. h. geweer*.

theosoof', m. theosofen (Gr. sophos = geleerd, wijs: *voorstander of aanhanger der theosophie*); **–sophie',** v. (Gr. sophia = wijsheid: *godwijsheid; mystiek-wijsgerig stelsel op pantheïstische grondslag*); **–so'phisch,** bn., bw. (*de theosophie betreffende*): *–e lectuur*. (s = z).

therapeut', m. –en (Gr. therapeutes = verzorger: *geneeskundige*); **–peu'tisch,** bn. (*helend, genezend*): *heilgymnastiek, een – middel*; (eu = ui); **–pie',** v. –pieën (Gr. therapeia = verzorging, genezing: *geneesleer; ziektenleer; ziektenbehandeling*).

There'sia-orde, v. (*Oostenrijkse ridderorde, in 1757 gesticht door Maria Theresia*).

theria'kel, v.; zie triakel.

theria'ki, m. mv. (*opiumschuivers in het O.*).

thermaal', bn. (Fr. thermal v. Gr. thermos = warm: *de warme bronnen of baden betreffende*); **–bad,** o. –baden (*warm bad*).

ther'me, v. –n (Gr. eig. *warme* [*bron*]: later, inz. mv.: *badplaatsen met warme baden of bronnen; badhuis, waar warm en koud kon gebaad worden*): *Augustus bouwde te Rome –n naar het model der Gr. gymnasia*.

Thermidor', m. (Fr. revol. *11e maand of Warmtemaand, 19 Juli–17 Augustus*).

thermo . . ., v. Gr. ther'mos = warm.

ther'mo-electriciteit', v. (*electriciteit, opgewekt door warmte*).

thermogeen', bn. (*warmtewekkend*): *thermo-*

gene stralen; thermogene watten. (g = g).
thermograaf', v. thermografen (*zelfschrijvende thermometer*).
thermome'ter, m. –s (*warmtemeter* inz. *door middel van de uitzetting of inkrimping van in een nauwe glazen buis gesloten kwik, alcohol enz.*): de – is in 1627 uitgevonden door Corn. Drebbel; **–me'terbuis**, v. –buizen (*glazen [kwik]buisje van de thermometer*); **–me'terkooi**, v. –en (*kastje, waarin de thermometer hangt, waarmee meteorologische waarnemingen worden gedaan*); **–me'terschaal**, v. –schalen (*maatschaal van de thermometer*).
thermopo'lium, o. thermopoliën (Lat. [Gr. thermopolion]: *in de oudheid een plaats, herberg, waar warme dranken verkocht werden*).
Thermo'pylae, –py'len, de, (Gr. pyle = poort, pas: letterl. *warme poorten; bergpas [waar warme bronnen waren] van Thessalië naar Locris*); als plaatsn. enkelvoudig opgevat ook: *het*; zie Leonidas. (ae = ee).
thermoscoop', m. thermoscopen (*toestel, dat veranderingen in de warmtetoestand van een lichaam aangeeft*).
ther'mosfles, v. –flessen (*fles met dubbele wand, waartussen een luchtledig, om dranken een temperatuur te doen behouden*).
thermotherapie', v. (*geneeswijze door warme baden, hete lucht enz.*).
thesaurie', v. thesaurieën (Gr.-Lat. thesaurus = schat: *kantoor v. d. thesaurier; schatkamer*): *eerste commies bij de generale – in O.-I.*; België: *Beheer der Thesaurie en Openbare Schuld.*
thesaurier', m. –s, –en (*schatbewaarder, penningmeester*); verg. trezorier; **–schap**, o. (*het ambt van penningmeester*).
The'seus, m., myth. Atheense held, doodt o.m. met behulp van Ariadne den Minotaurus, en maakt de tocht der Argonauten mede. (eu = ui).
the'si (in) (Lat.-Gr. *naar de regel, in het algemeen*).
the'sis, v. (Lat.) theses; (Ned.) thesen (Lat.-Gr. *stelling; te bewijzen, te verdedigen stelling, geschilpunt ter verdediging*; muz. *daling*; dicht. *toondaling, niet-betoonde lettergreep in een versvoet*; zie arsis).
Thes'pis, m., Griek, die de dialoog invoerde in het gezang ter ere van Bacchus, aldus de grondlegger van het Gr. drama.
Thessa'lië, o. aardr. landschap van Noord-Griekenland; verg. Macedonië.
The'tis, v. myth. een der Nereïden, gemalin v. Peleus, moeder v. Achilles.
Tho'mas, m. (*een der Apostelen*); zegsw. *een ongelovige –*, iem., die niet spoedig iets gelooft, niet gauw is te overtuigen (tenzij hij ziet), Johann. 20 : 25; ook Didymus.
tho'masslakkenmeel, zie slakkenmeel.
Thomist', m. –en (*volgeling van de wijsbegeerte van den Dominicaan Thomas van Aquino*, 1224–'74); verg. scholastiek; **–isch**, bn., bw.: *de –e wijsbegeerte; – denken.*
tho'pe, bw. (Z.-N. *te hoop, bijeen, bij elkaar*).
Thor, m., Noorse myth.: Dondergod, zoon van Wodan en Frigga; (o = oo); bij de Germanen *Donar*; de *Donderdag* is naar hem genoemd; zie Miölner.
tho'ra, v. (Hebr. *Joodse wetrol; Joodse benaming van de Pentateuch*).
thrombo'se, v. (Gr. thrombos = gestolde vloeistof: *vorming van bloedproppen in de bloedvaten*).
thuis, tehuis' 1 bw.: *ik blijf vandaag –; niet –! niet – geven; niemand –! handen –*, niet aankomen; *doe of je – bent*; fig. *hij is (goed) – in de geschiedenis*, zeer bekwaam; zegsw. *van iets niet – zijn*, van iets niet willen weten; *van alle markten – zijn* (Z.-N. *gekomen zijn*), doortrapt zijn; Z.-N. *niet – zijn*, niet goed wijs; 2 o. (*woning, waarin men vertoeft*): *een gezellig –; een Tehuis voor militairen.*
thuis'blijven, bleef –, i. thuisgebleven (*niet uitgaan; ergens niet heengaan*); **–brengen**, bracht –, h. thuisgebracht (1 *naar huis of in huis brengen*; 2 *ergens weten onder te brengen*): 1 *iem. –; gekochte waren thuis doen –*; 2 fig. *ik kan hem niet –*, weet mij niet te herinneren, wie hij is; **–horen**, hoorde thuis, h. thuisgehoord: *dat hoort hier niet thuis*, is niet op zijn plaats, past niet; *hij hoort in Friesland thuis*, [a]) komt er vandaan, [b]) heeft manieren, gewoonten als in Friesland; **–komen**, kwam –, i. thuisgekomen (eig. *in zijn huis komen; van de reis, van een bezoek, uit de school enz. komen*): Z.-N. *van iets –*, er genoeg van hebben; zie markt; **–komst**, v. (*het thuiskomen*); **–krijgen**, kreeg –, h. thuisgekregen (*te huis krijgen*): *zijn streken –*, behandeld worden, zoals men zelf een ander behandelde; **–reis**, v. –reizen (*reis naar huis, vooral van schepelingen*): *op de –*; **–werk**, o. (*werk, dat men thuis, niet op de fabriek, verricht*); **–werker**, m. –s (*iemand, die thuiswerk verricht*, b.v. *een sigarenmaker, die per stuk thuis werkt*).
thu'ja, v. thuja's (*levensboom, conifeer*): *de* thya (= thuja) orientalis *en* occidentalis.
Thu'le, o.; zie Ultima Thule. (u = oe).
Thusnel'da, v. gemalin van Arminius.
thy'musklier, v.; zie zwezerik.
thyr'sus, m. thyrzen (Lat. [Gr. thyrsos]: myth. *de met klimop en wijngaardranken omslingerde staf der Bacchanten*).
tia'ra, v. tiara's, **tiaar'**, v. tiaren (*pauselijke driekroon als het zinnebeeld der strijdende, lijdende en triomferende kerk en der drievoudige pauselijke waardigheid: priester, leraar, koning; oud-Perzische kroon*).
Ti'ber, m. (*rivier, waaraan Rome ligt*).
Tibe'rias (Bijb.), het meer van –, ook zee geheten; zie Genesareth.
Tibe'rius, m., gesch. Rom. keizer, 14–37 n. C., berucht door zijn gruweldaden.
ti'bet, o. (*fijne wollen japonstof met keper, v. de wol v. schapen uit Thibet, in Azië*).
tic, m. in bet. 1 –s (Fr. 1 *mal aanwensel; hebbelijkheid*; 2 *zenuwpijn*): 1 *sedert is het schelden op mij 'n métier en een – geworden*; 2 *– douloureux*, hevige aangezichtspijn; l. *tiek.*
ti'chel, m. –s, –en, ticheltje (*metselsteen, baksteen*).
ti'chelaar, m. –s, tichelaartje (*steenbakker*).
ti'chelen, tichelde, h. geticheld (*tichelstenen uit klei fatsoeneren en bakken*).
ti'cheloven, m. –s (*steenoven*); **–steen**, m. –stenen (*baksteen*); **–vloer**, m. –en, Z.-N.; **–werk**, o. –en.
ticket, o. –s (Eng. *spoor-, entreekaartje*).
tie'gen, tie'ën (*trekken*); zie tijgen.
tiek, v. –en; zie teek.
Tie'lerwaard, v. (*landstreek in Geld., met Tiel als voornaamste plaats*): de – heeft de Linge ten N. en de Waal ten Z.

tien (*negen plus één, 2 × 5*), **1** bep. hoofdtelw.: (bijvoeglijk) – *vingers*; (zelfstandig) *wij waren met ons –en*; *de trein van –en*; **2** (onbuigbaar) rangtelw.: *les –, vers –*; **3** als zn., v. –en: *de – van de ruiten*; Z.-N. *geef mij de –*, beide handen; zie Tien geboden en tientje.

tiend, o. –en ($^1/_{10}$ *van het veldgewas, 't welk vroeger als pacht betaald werd*); volgens Deut. 26, werden –en geheven van vee, graan, wijn en olie; middeleeuw. *krijtende –*, van lammeren en biggen; zie tiendwet.

tien'daags, –daags', bn. (*om de tien dagen terugkerende*; *tien dagen durende*): *de –e veldtocht*, die nl. 10 dagen duurde, Aug. 1831.

tiend'blok, o. –blokken (*complex van akkers, aan tiendheffing onderworpen*); **–boek,** o. –en (*register der tienden*); vero.

tien'de, telw. 1 ranggetal, zelfstandig en bijvoeglijk: *het was de – (dag van) April*; *Lodewijk de – van Fr.* (1314–16); *ten –*, in de 10e plaats; 2 verdelingsgetal, zelfstandig en bijvoeglijk: *een –, het – deel.*

tien'dehalf, telw. (*negen en een half*): *dat kost –halve gulden*, d.i. *f* 9.50.

tien'delig, –de'lig, bn. (*decimaal*; *in tien delen verdeeld*): *een –e breuk*; *een –e schaal.*

tien'derhande, –han'de, –lei, –lei', bn. (*in tien soorten*).

tiend'heer, m. –heren of **–heffer,** m. –s (*hem, wien* $^1/_{10}$ *v. e. graanoogst toekwam*); **–plich'tig,** bn. (*verplicht tot tiendbetaling*); **–recht,** o. –en (*het recht, om tiend te heffen*); **–rente,** v. –n (*5.44 % ook 5.55 % van de afkoopprijs van een tiend en wel gedurende 30 jaar, tot 1939, aan het Rijk te betalen*).

tien'dubbel, -dub'bel, bn., bw. (*tienvoudig*).

tiend'wet, v. (*wet van 1907, tot afschaffing der tienden*).

Tien gebo'den, o. mv.: deze ontving Mozes op de berg Sinaï, 1300 v. C.; Ex. 20; scherts. de 10 vingers.

Tiengeme'ten, o. mv. (*eilandje in het Haringvliet*); zie gemet.

tiengul'denstuk, o. –stukken (*tientje*; vroeger: *gouden Willem, ± f 9,90–f 10,00*).

tien'ling, m. –en (*Rom. zilvermunt, gelijk a. d. Griekse drachme, ± f* 0,48); **–maal,** bw. (*tien-keer*): *hij heeft die anekdote al – verteld*; **–man,** m. –mannen (*lid van een tienmanschap in oud-Rome*, inz. *van* 451–449 v. C., *decemvir*); **–ponder,** m. –s (*kanon*; *kogel*); verg. b.v. achtponder; **–regelig, –re'gelig,** bn. (*hebbende 10 regels*): *een – couplet*; **–stammenrijk,** o.; zie Israël; **–stui'versgast,** m. –en (Z.-N. *spion, verklikker*); **–stui'verstuk,** o. –stukken (*halve gulden*; *Ned. standpenning*); **–tal,** o. –tallen (*tien eenheden, gelijksoortige zelfstandigheden*): *een – dagen, een – flessen*; **–tal'lig,** bn. (*tiendelig*): *het – stelsel.*

tien'tje, o. –s (1 *tienguldenstuk, Ned. goudstuk van f 10*; 2 R.-K. $^1/_{15}$ *deel van een rozenkrans of* $^1/_5$ *deel van een rozenhoedje*; 3 $^1/_{10}$ *deel van een heel lot in de Ned. staatsloterij*): 1 *hij gaf hem een –*; 2 *met godsvrucht een – bidden*; 3 *een – in de jongste trekking der staatsloterij spelen*; verg. twintigje.

tien'urendag, m. –dagen (*werkdag van 10 uren*); **–voud,** o. –en: *100 is een – van 10*; **–voudig, –vou'dig,** bn., bw. (*tienmaal de vorige waarde*): *die grond heeft nu een –e waarde*; *de schade – vergoeden*; **–werf,** bn., bw. (*tienmaal*): *een – hoezee*; **–zijdig, –zij'dig,** bn. (*met tien zijden*): *–e veelhoeken.*

tier, v. (*groei, welige was*; *aard*): *er zit geen – in*; *hij heeft hier geen –*, genoegen, raad.

tiërceren, getiërceerd (Fr. *tot op een derde verminderen*); **tiërce'ring,** v. –en (*het tiërceren*; *het betalen van slechts* $^1/_3$ *v. e. vervallen [staatsschuld]rente*): *de – door Napoleon, 1810.*

tierelantijn', o.; **–en,** bn.; zie tiretein.

tier(e)lantijn'tje, o. –s (*soort van leeuwerik*; *versiersel van weinig waarde*; *grappige handbeweging*): *de moeder maakte allerlei –s voor het kind.*

tierelie'ren, tierelierde, h. getierelierd (klankn. *zingen van vogels, kwinkeleren*).

I. tie'ren, tierde, h. getierd (*schreeuwen, drukte of geraas maken*): *wat – die kinderen op de speelplaats!* etymologisch = – **II.**

II. tie'ren, tierde, h. getierd (*welig groeien, gedijen*): *de bloemen, de kippen – hier goed*; *ergens niet kunnen –*, aarden.

tie'rig, bn., bw. (*welig groeiend*): *die tarwe staat –*; fig. *het kind groeit –*, voorspoedig; *dat kind is niet –*, levendig; **tie'righeid,** v.

tiers-état', m. (Fr. *derde stand*; *burgers en boeren tegenover adel en geestelijkheid*).

tie'ter, m. –s, **tie'terken, tiets'ken,** o. –s (Z.-N. *een klein wezen, kindje*; *een beetje*).

tij, o. –en (uit: *getij*: *eb en vloed*): *opkomend –*, wassend; *vallend –*, dalend; *dood – en spring–*, z. ald.; *het – laten verlopen*, de gelegenheid laten voorbijgaan; spreekw. *Als het – verloopt, verzet men de bakens*, als de stroom verloopt, worden de bakens verlegd; fig. als de omstandigheden veranderen, neemt men andere maatregelen.

tijd, m. –en (1 *opeenvolging van ogenblikken*: *tijdsverloop, tijdduur of tijdruimte*; *seizoen*; *tijdpunt*; 2 spraakk. *evenmatig deel v. e. vervoegd w.w.*; *vorm v. e. w.w. ter aanduiding van de tijd der handeling in het heden, het verleden, de toekomst*): 1 *de – gaat snel voorbij*; *de – voor iets nemen*; *na lange –, na verloop van –*; *het is nu knikker–, kersen–, oogst–*; *een werk, dat veel – vordert*; *op – beginnen*; *te rechter of te bekwamer –*, op het juiste uur; *het is etens–, kerk–*; *op – betalen*; *voor een tijdje*, een korte tijd; zegsw. *het is* (of: *wordt*) *hoog –*, men kan niet langer wachten; *die klederdracht is uit de –*, verouderd; *woekeren met de –*, hem nuttig besteden; *– is geld*, in het goed besteden van de tijd ligt baat of winst; *komt –, komt raad*, als de tijd daar is, zal men wel raad weten; *bij – en wijle*, bij gelegenheid; *geen zorgen vóór de –*, voordat het nodig is; *er is een – van komen en van gaan*; *andere –en, andere zeden*, de zeden veranderen met de tijd; zie gewonnen, roos 2; 2 *de onvoltooid tegenwoordige –*; *enkelvoudige tijden*, zonder, *samengestelde*, met hulpw.w.

tijd'affaire, v. –s (*transactie*, inz. *afgesloten met speculatieve bedoelingen, waarbij tussen de datum, waarop de koop of verkoop tot stand komt en de datum van de levering een geruim aantal dagen verloopt, om de kans op belangrijke koersschommelingen zo groot mogelijk te doen zijn*): de – staat tegenover *contante affaire*, een transactie in de effectenhandel gesloten voor directe of nagenoeg directe levering; **tijd'bepaling, tijds'bepaling,** v. –en (*bepaling van de tijd*).

tijd'besparing, v. –en: *dat is –.*

tij'delijk 1 bn., bw. (1 *voorbijgaand, vergankelijk*; 2 *voor zekere tijd*; 3 *wereldlijk, werelds*; 4 Z.-N. *bijtijds, vroeg*): 1 *het –e leven, de –e goederen, alles hier op aarde is maar –*; 2 *een –e benoeming; – aangesteld*; 3 *het – gezag en het geestelijk of kerkelijk*; 4 Z.-N. *zorg, dat gij – komt; – opstaan*; **2** als zn. **tij'delijke,** o.: *het – zegenen* (of: *het – met het eeuwige verwisselen*), sterven.
tij'deloos, tij'loos, zie herfsttijloos.
tij'dens, vz. (*gedurende*): *– de oorlog.*
tijd'geest, m. (*algemeen heersende denkwijze in zeker tijdsgewricht*, dikwijls met ongunstige bijbet.): *Da Costa (1798–1860), de kampioen tegen de –*; **–genoot,** m. –genoten: *Hooft was een – van prins Maurits*, leefde in dezelfde tijd; vr. **–genote; –granaat,** v. –granaten; zie schokgranaat.
tij'dig, bn., bw. (*op tijd, bijtijds; vroeg-*[*tijdig*]): *–e maatregelen; ik was – aan het station*; **tij'digheid,** v.
tij'ding, v. –en, tijdinkje (*bericht, nieuws*): *– brengen*; **–zaal,** v. –zalen (*zaal, vestibule, waarbinnen een dagblad-redactie nieuws, kranten enz. ter lezing aanplakt*).
tijd'korting, v. –en (*tijdverdrijf*, inz. *uitspanning, waarmee men zich bezig houdt in de niet voor werken bestemde tijd*); **–kring,** m. –en (*tijdruimte, tijdperk, tijdvak*; sterrenk. *een tijdsverloop van een zeker aantal jaren, waarin dezelfde verschijnselen zich in dezelfde orde van vroeger herhalen*); **–lang,** bw. (steeds met *een*: *gedurende enige tijd*): *de vrede was nu een – verzekerd.*
tijd'maat, v. –maten (muz. *tempo*); **–meter,** m. –s (*klok, werktuig, dat de tijd meet, chronometer*); **–opname,** v. –n (foto: *het tegengestelde v. e. momentopname*; sport, bij een wedstrijd: *het nauwkeurig vaststellen van de tijd van vertrek en aankomst*); **–opnemer,** m. –s (*persoon, met tijdopname belast*); **–passering,** v. –en (*tijdkorting*): *iets doen voor –*; **–perk,** o. –en (*tijdvak*; inz. *afdeling der geschiedenis*): *het – der Franse revolutie*; **–punt,** o. –en (*tijdstip; merkwaardige gebeurtenis, waarvan men begint te rekenen*); **–regeling,** v. –en (*regeling van de tijd*); **–rekening,** v. –en (*wijze, waarop men de tijd indeelt en v. e. zeker punt af begint te rekenen; jaartelling in de geschiedenis*): *– van betaling*, (handel) berekening, die de nieuwe vervaldag leert bepalen, wanneer enige op verschillende tijdstippen vervallende geldsommen niet op de eenmaal bepaalde tijd maar vroeger of later ineens worden afgedaan; **–rekenkunde,** v. (*chronologie*); **–rekenkundig,** bn.
tijd'rovend, –ro'vend, bn. (*veel tijd eisend*): *een – werk*; **–ruimte,** v. –n (*tijdsbestek, tijdvak*); ook, tijds'ruimte.
tijds'bestek, o. (*bepaalde tijdruimte*): *alles werd in een kort – afgedaan.*
tijd'schrift, o. –en (*periodiek geschrift, maand- of weekblad*): *een – oprichten.*
tijd'sein, o. –en (*aangeven van de juiste tijd* inz. door radiostations).
tijds'gewricht, o. –en (*korte tijdruimte, waarin de loop der* [*staats*]*zaken, gebeurtenissen, een keer neemt*): *een hachelijk –*, keerpunt in de historie; **–omstandigheid,** v. –omstandigheden (*toestand in zeker tijdsgewricht*); **–orde,** v. (*chronologische volgorde*): *de gebeurtenissen naar – vermelden*; **–ruimte,** v. –n; zie tijdruimte.
tijd'stip, o. –stippen (*tijdpunt; ogenblik*).
tijd'stroom, m., in de derde bet. –stromen (*gang des tijds; tijdgeest*; ook: *graphisch overzicht der geschiedenis*).
tijds'verloop, o. (*tijdduur, voortgang van tijd*): *binnen, na een – van tien jaar is dit alles volgebouwd*; **–verschil,** o. –verschillen: het – van plaatsen, die 180° ten O. of ten W. van A'dam liggen, bedraagt 12 uur.
tijd'tafel, v. –s (1 *lijst van jaartallen met korte aanstipping der feiten*; 2 *lijst, aanduidend hoe laat het elders is, als het te Amsterdam 12 uur 's middags is*): 1 *een Vaderlandse Geschiedenis met –*; 2 *men ziet op een –, dat, als het te Amsterdam 12 u. is, het te Parijs 11.50 uur, te Berlijn 12.35 uur, te Batavia 7.50 uur 's namiddags is.*
tijd'vak, o. –vakken (*afdeling, zeker aantal jaren, tijdsverloop tussen enige merkwaardige gebeurtenissen*): *men kan de geschiedenis der aardkorst verdelen in vijf –vakken*; **–verdrijf,** o. (*uitspanning, tijdkorting*); **–verlet,** o. (Z.-N. *tijdverlies*); **–verlies,** o.; **–vers,** o. –verzen; zie chronicum; **–verspilling,** v.; **–wijzer,** m. –s (*kalender, almanak*).
tij'en, tijde, i. getijd; zie vlg. woord.
tij'gen, toog, i. getogen (vero. of licht ir. *gaan, trekken*): *de Ridder tijgt fluks aan 't werk; naar 't Heilige Land getogen.*
tij'ger, m. –s, –en, tijgertje (Gr.-Lat. tigris: 1 *groot, katachtig roofdier met gestreepte huid, in geheel Azië, op Sumatra, Java, Bali*; Lat. felis tigris; 2 fig. *iem. met een natuur, eigenschappen als een tijger; wreedaard*): 1 *wreed, bloeddorstig als een –*; 2 *Nero, de bloeddorstige –*; **–achtig,** bn. (*als een tijger*): *de jaguar is een – roofdier*; **–gevecht,** v. –en (*gevecht tussen tijgers of tegen een tijger*); **–hond,** m. –en (*Dalmatische hond, gevlekt als een tijger*).
tijgerin', v. –innen (*wijffestijger*).
tij'gerkat, v. –katten; zie serval; **–kooi,** v. –en (*hok van een tijger*); **–lelie,** v. –s, –leliën (*lisachtige sierplant uit Mexico*; Lat. tigridia pavonia); **–slang,** v. –en (*slang met gevlekte huid, 7 of 8 m lang, niet vergiftig, in Z.-Azië*; Lat. python molurus); **–val,** v. –vallen (*val om een tijger te vangen*); **–vel,** o. –vellen.
tij'glas, o. –glazen (scheepst. *zandloper*).
tij'haven, v. –s (*vloedhaven*, waarin nl. grote schepen enkel bij vloed binnenvallen).
tijk (*overtrek van beddegoed*), **1** (voorwerpsn.), v. –en; **2** (stofn.), o.; **–wever,** m. –s.
tij'loos, v. –lozen; zie tijdeloos.
Tijl Uil'enspiegel, zie Uilenspiegel.
tijm, m. (*lipbloemige plant*: *sterk riekende heestertjes, als sierplant*[Lat. thymus vulgaris] *en in het wild* [Lat. thymus serpyllum]).
tij'rivier, v. –en; zie getijrivier.
I. tik, m. tikken (*het tikken, een niet harde klap of slag*): *een – op de deur*; *iem. een – om de oren, op de vingers geven.*
II. tik, m. tikken (Z.-N. *steek* **II**).
ti'kar, v. –s (Mal. [*lig*]*mat*).
tik'je, o. –s (*een kleine tik; een kleine hoeveelheid, ietsje*): *een – mosterd*; fig. *een – ironie.*
tik'juffrouw, v. –en (*typiste*).
tik'kel, m. –s, tikkeltje (Z.-N. *stip, spatje*).
tik'kelen, tikkelde, h. getikkeld (Z.-N. [*be-*] *stippelen*); verg. tikkel.
tik'ken, tikte, h. getikt (1 *zachtjes kloppen; een tik*[*je*], *tikken geven; een tikkende toon laten horen*; 2 *typen*): 1 *op de ruiten –; aan*

het raam –; *uw horloge tikt niet*; *wij hoorden de hanen der geweren* –; zegsw. *iemand op de vingers* –, hem licht berispen bij een misslag; *ruiten* –; zie ruit; 2 *goed kunnen* –; *een brief* –; *een getikt stuk.*

tikkenhaan', m. –hanen (Z.-N. gew. *haan*; *assignaat*; *steek* **II**, verg. tik **II**): *tikkenhaantjes maken*, keilen.

tik'ker, m. –s (*typist*); **tik'ster**, v. –s.

tik'kertje, o. –s (Barg. *horloge*).

tik'schrift, o. (*getypt schrift*): *de antwoorden moeten in – toegezonden worden aan.*

tik'tak, o. (klanknabootsing van het geluid van een klok enz.; *het tiktakspel*).

tik'takken, tiktakte, h. getiktakt (1 *zachtjes tikken*; 2 *op het tiktakbord spelen*): 1 *een uurwerk, weefgetouw tiktakt*; 2 *een partij* –.

tik'takschijf, v. –schijven, *schijf v. h.* –**spel**, o. (*spel op een bord met schijven en dobbelstenen*); –**speler**, m. –s.

I. til, m. (*het tillen*): *daar is een hele – aan*; zegsw. *er is iets op* –, op 't punt van te gebeuren, op komst.

II. til, v. tillen, tilletje (1 *duivenhok*; 2 *vogelknip*; 3 *brugje over een smal water*): 1 *de duiven fladderen om de* –; 2 *er zitten twee vinken in de* –; 3 *een – heeft een los middenstuk, dat, recht opgehaald, de passage verhindert*; in deze bet. ook, til'le.

til'baar, bn. (*kunnende verplaatst worden*): *tilbare have*, d.i. roerende goederen.

til'bury, v. tilbury's (Eng., oorspr. eigennaam: *tweewielig rijtuig op veren, met één paard*).

til'da, v. tilda's (Sp.-Port. *het teken* ~, in Sp. woorden geplaatst boven de *n* om de *nj*-uitspraak, in Port. boven *a, e, o* om de neusklank aan te geven); Sp. tilde.

til'len, tilde, h. getild (*opheffen, met moeite opbeuren, met kracht oplichten*); zegsw. zie paard en ook zwaartillend.

tim'bre, o. (Fr. *toonkleur*; ook: *zegel*).

Time is money (Eng. *Tijd is geld*).

timekeeper, m. –s (Eng. *chronometer*; scherts. *horloge*; sport: *tijdopnemer*).

timi'de, bn.; timider, meest – (Fr. [Lat. timidus]: *beschroomd, verlegen; schuchter, bleu*).

timiditeit', v. (Fr. [Lat. timiditas]: *bedeesdheid, bleuheid*).

timmera'ge, v. –s (*getimmerte*). (g = zj).

tim'merbijl, v. –en (*gereedschap*).

tim'meren, timmerde, h. getimmerd (*in hout maken, houtwerk vervaardigen, in elkaar zetten, zagen, spijkeren, schaven enz.*; in het alg. *bouwen*): *een raam* –; *een schip* –; zegsw. *hij timmert niet hoog*, zijn verstand reikt niet ver; *er op* –, slaan; zie bericht.

tim'mergereedschap, o. –gereedschappen (*hamer, schaaf, boor, beitel, vijl, schietlood*); –**hout**, o. (*hout, dat voor timmerwerk kan gebruikt worden*); zie hout; –**loods**, v. –en (*werkplaats v. d. timmerman*); –**man**, m. –lieden, –lui (*iem., die het timmeren als ambacht uitoefent*); –**mansbaas**, m. –bazen (*meester-timmerman*); –**werf**, v. –werven (*timmerplaats*); –**werk**, o. (*werk voor of van den timmerman*).

timocratie', v. timocratieën (Gr. timos = schatting, eer: *republikeins staatsbestuur, waarbij een bepaald vermogen recht geeft op staats- en ereambten*; *geldregering*; ook: *staatsbestuur, waarvan het grondbeginsel politieke eerzucht is*).

Ti'mon 1 m. Atheens burger ten tijde van de Peloponnesische oorlog, door de trouweloosheid zijner vrienden, mensenhater geworden; **2** m. –s (*mensenhater*).

timp, m. –en (*tip, naar voren overstekende punt van kap of keuvel*; *spits, smal uitlopend uiteinde*); zie timpje.

timpaan', Gr. tympanon = trommel, gevelsteen, **1** o. –s (*vierkant ijzeren raam aan de boekdrukpers*); **2** o. en v. timpanen (bouwk. *deurboogveld: de open driehoekige of ronde ruimte*, d.i. *het veld van de boog boven een deur, boven een portiek, van een fronton*; *geveldriehoek*; *trommelvlies*).

timp'je, o. –s (*langwerpig, spits broodje*).

I. tin, o. (*metaal met S. G. v. 7.3, smeltpunt 232° C.*; *het komt niet in gedegen toestand voor*): *Engels* –; *– van Banka.*

II. tin, zie tinne.

tin'achtig, bn. (*lijkende op tin*); –**ader**, v. –s (*ader in een tinmijn*).

tinctuur', v. tincturen (Lat. tinctura: *verving*; inz. *sterk aftreksel van kruiden, meestal op een geestrijk vocht*): *– van valeriaan.*

tin'erts, o. (*verbinding van tin en zuurstof*; *tinsteen*); –**foelie**, v. (*bladtin, dienend tot het van achteren bedekken van spiegelglas*; *stanniool*).

tin'gel, m. –s; zie tengel.

tin'gelen, tingelde, h. getingeld (klanknabootsing: *klingelen*; *slecht pianospelen*): *de hele dag op de piano* –.

tin'geling, tin'gelingeling', tw. (klanknabootsing van het bellen).

tin'gel-tangel, m. –s (ongunstig: *caféchantant van gering allooi*); zie getjangel.

ting'kah, v. tingkah's (O.-I. *kuur, gril*).

tin'handel, m. (*klein- en groothandel in tin*).

tink, v. –en (Z.-N. *zeelt*).

tin'kah, v. tinkah's, zie tingkah.

I. tin'kelen, het tinkelde, h. getinkeld (*klingelen met bellen*): *de bellen der kudde* –.

II. tin'kelen, tinkelde, h. getinkeld (Z.-N. *tintelen*).

tin'ken, tinkte, h. getinkt (Z.-N. *tampen, tinkelen* **I**).

tin'mijn, v. –en (*mijn, waaruit men tin wint*).

tin'ne, tin, v. tinnen (*tandvormig bovendeel van de muur van tempel of kasteel*; overdr. *top*): *de tinnen v. d. tempel.*

tin'negieter, m. –s (*werkman, die tin giet en verwerkt*): zegsw. *politieke* –, iem., die in staatkunde liefhebbert, ontleend aan een blijspel van *L. Holberg*, een Deen: (in onze taal uit het Hoogduits vertaald) „*De staatkundige Tingieter*" in 1766; –**gieterij**, –**gieterij'**, v. –en; –**goed**, o. (*tinnen vaatwerk*); –**kast**, v. –en.

tin'nen, bn. (*van tin gemaakt*): *e. – kroes.*

tin'schuitje, o. –s (*blokje tin in schuitjesvorm*).

tin'sen, tinste, h. getinst (Z.-N. *sarren, tergen*).

tin'soldeer, o. (*soldeersel van tin*); –**steen**, o. (*tin met zuurstof verbonden*).

I. tint(o), m. (*rode Sp. wijn van Andalusië*).

II. tint, v. –en (Fr. teint, Lat. tinctum [tingere = verven]: *kleur*[*schakering*]; *de graad van sterkte van kleuren*): *halve – of midden–*, tussenkleur.

tin'tel 1 v. (*verkoold of verbrand linnen*); **2** m. (*prikkeling van de koude*); –**doos**, v. –dozen; zie tondel.

tin'telen, tintelde, h. getinteld (1 *flonkeren*; 2 *zacht geprikkeld worden, steken*): 1 *de sterren* –, flikkeren; *de ogen – van vreugd*; 2

de vingers – van de kou; **tin'teling,** v. –en.
tin'telogen, tinteloogde, h. getinteloogd (*met de ogen knipperen tegen het helle licht in*; ook: *schitteren van vuur enz.*).
tin'teltonnetje, o. –s (*tondeldoos*): volkst. *ik stootte mijn – zo erg*, gezegd, als het in de pink trilt, wanneer men zijn elleboog stoot; *'t scheen, dat hij zich eerst bezon, toen hij 't korte pijpje stopte, 't aanstak aan zijn tintelton.*
tin'ten, tintte, h. getint (*kleur geven*): *een blos tintte zijn wangen*, kleurde; *blauw getint.*
tintinna'bulum, o. (Lat.) tintinnabula, Ned. –s (Lat. *klokje, belletje* [*in gebeeldhouwd paneel*]).
tin'werk, o. (*tinnegoed*).
I. tip, m. tippen (*punt, uiteinde*): *de – van een das*; *een – van de sluier oplichten*; *de vaas stond op het tipje van de tafel*, randje.
II. tip, m. –s (Eng. *inlichting door een ingewijde*, inz. *bij wedden, speculeren enz.*).
tip'muts, v. –en (*puntige vrouwenmuts*).
tip'pel, m. in zegsw. *het is een hele –*, wandeling; *aan* (ook: *op*) *de – zijn.*
tip'pelen, tippelde, h., i. getippeld (*met kleine passen snel lopen*): *elke morgen tippelde de oude Bastiaans naar zijn kantoor.*
tip'pen, tipte, h. getipt (*afpunten*): *het haar –*, korten; *de vleugels van een vogeltje –*, de tippen er af snijden.
tipsy, bn. (Eng. *aangeschoten, wat dronken*).
tip'-top, bn., bw. (*van de bovenste plank*).
tira'de, v. –s (Fr. [*theatraal uitgesproken*] *woorden-, volzinnen-, verzenreeks*; *lange gedachtenuithaal*; muz. *enige slepend verbonden op- en neergaande noten*).
tirailleren, getirailleerd (Fr. mil. *in verspreide vechtorde vuren*). Fr. freq. van tirer = vuren.
tirailleur', m. –s (Fr. mil. *soldaat, optredend, vurend in de verspreide vechtorde*); **–slinie,** v. –s; **–svuur,** o.; lees *–raljeur.*
tiran', m. tirannen (Fr. tyran, Gr.-Lat. tyrannus: *dwingeland, wreedaard*): *Nero en Domitianus waren gruwzame tirannen.*
tirannie', v. tirannieën, **tirannij',** v. –en (Fr. tyrannie: *dwingelandij*); **tiranniek',** bn., bw. (Fr. tyrannique: *wreed, willekeurig*).
tiranniseren, getiranniseerd (Fr. tyranniser: *hard behandelen*; *den baas spelen over*): *iem. –.* (s = z).
tiras', v. tirassen (Fr. tirasse v. tirer = trekken: *sleepnet, om patrijzen te vangen*).
tirasseren, getirasseerd (Fr. *met een tiras vangen*).
tiretein', o. –en (Fr. tiretaine: *grove stof van half wol en half katoen*); **–en,** bn. (*van –*).
tissu', o. tissu's, tissuutje (Fr. *weefsel; geweven omslagdoekje*).
Ti'tan, m. myth., een der Titanen; inz. bijnaam van Helius, zoon van Hyperi'on en van Prome'theus, zoon van Jape'tus.
Tita'nen, Ti'tans, m. mv. (Gr. myth. *reuzen, hemelbestormers, door Zeus in de Tartarus geslingerd*).
tita'nenarbeid, m. (fig. *zware arbeid*).
Tita'nia, v. (*koningin der elfen*); zie Oberon.
tita'nisch, bn., bw. (*reusachtig, geweldig groot*): *een – geweld*; *een –e arbeid* of een:
ti'tansarbeid, m. (*reuzenwerk*).
ti'tel, m. –s, titeltje (Lat. titulus: 1 *ambts-, rang-, erenaam van personen*; 2 *benaming van een boek, opschrift* [*op de eerste bladzijde*]; 3 *onderdeel van een wetboek*; 4 *de inhoud van zulk onderdeel*; *rechtsgrond*; 5 N.- en Z.-N. *bewijsstuk, akte*, Z.-N. *effect* [cf. Fr. titre]): 1 *de – van doctor*; *die generaal kreeg de – van veldmaarschalk*; zie Bijlagen; 2 *de – van dat boek belooft veel*; *welk is de – van uw lezing?* 3 *het eerste boek v. h. wetboek van koophandel telt 10 –s*; 4 *iets als – aanvoeren*; België: *schijnbare –*, zonder rechtsgrond; 5 *de –s waren gestolen*; zie ook Franse –; **–blad,** o. –bladen (*eerste blad van een boek, dat de titel of de naam van het boek bevat*).
ti'telen, titelde, h. getiteld (*een titel geven*).
ti'telplaat, v. –platen (*plaat tegenover het titelblad*); **–rol,** v. –rollen (ton. *rol van den hoofdpersoon, naar wien het stuk heet*); **–vignet,** o. –vignetten (*vignet op het titelblad*); **–voerend,** bn. Z.-N. (*de titel dragend*): *– lid v. e. handelsrechtbank.*
Ti'tiaan, It. schilder, 1476 of 1477–1576.
titra'ge, v. (Fr. *het bepalen van het gehalte*, b.v. *van zuren*; *gehalte*). (g = zj).
titreren, getitreerd (Fr. *het gehalte bepalen*).
tit'tel, m. –s (= titel: *stippel, punt, teken*): *er ontbrak geen – aan*, niets; zie jota.
titulair', bn. (Fr. *de titel voerend zonder de functie te bekleden*): *sergeant –*, niet-effectief.
titula'ris, m. titularissen (Lat. *persoon, die zekere titel voert, titeldrager*).
titulatuur', v. titulaturen (Lat. *betiteling*; *al de titels van iem.*): *wat is zijn –?*
tituleren, getituleerd (*betitelen*): *hoe moet ik hem –?*
Ti'tus, m. zoon v. Vespasianus: geb. 41 n. C., Rom. keizer van 79–81, verwoestte in 70 Jeruzalem; zie ook Coliseum.
Ti'voli 1 eig. stad ten N.O. van Rome, uitspanningsoord; **2** naam v. e. buitencafé; **–theater,** o. –s (*zomertheater*).
tja'bé, v. (O.-I. *lange Spaanse peper*).
tjalk, v. –en (Fries: *zeilvaartuig met platte bodem en ronde voorsteven*); **tjalk'schip,** o. –schepen; **tjalk'schipper,** m. –s.
tjan'doe, o. en v. (O.-I. *suikerachtige uitdruipsels, toebereide opium*): *van – worden balletjes gekneed voor de opiumpijp.*
tjan'gelen, tjangelde, h. getjangeld (klank-n. *slechte snarenmuziek maken*): *dit meisje blijft maar op de gitaar –.*
tjan'ken, tjen'ken, tjankte, h. getjankt (*huilen* b.v. *van honden*); **–er,** m. –s.
tjap, v. –s (O.-I. *zegel, stempel, merk*): in samenstellingen: *druk–.*
tjelempoeng', v. –s (O.-I. *een liggend, op een cither gelijkend snaarinstrument, soms gebruikt bij de gamelan*). (beide e's = ə).
tjerk, v. –en (*Amerikaanse houtsnip*).
Tjeu'kemeer, o. (*Fries meer*).
tji, v. tji's (*rivier* in de Soenda-landen, W.-Java): Tji-Liwong enz.; zie kali.
tjiif'tjaf, m. tjiftjaffen (*zomervogeltje, naar het geluid*; Lat. phylloscopus c. collybita).
tjil'pen, tjilpte, h. getjilpt (*piepen van vogels*): *de mussen –.*
tjin'gelen, tjingelde, h. getjingeld ([*langzaam*] *bellen of luiden*).
tjin'tjangen (O.-I. *in stukken hakken*).
tji'tjak, v. –s (O.-I. *gecko*).
tjo'ba (O.-I. *komaan, laat ons beproeven*).
tjoe'ma, bw. (O.-I. *tevergeefs*; *kosteloos*).
tjok, m. tjokken (Z.-N. gew. *onderste gedeelte v. e. boom of struik*).
tjok'vol, bn. (*stikkensvol, propvol, tot aan de nok gevuld*): *de concertzaal was –.*

tjot'ter, v. –s (Fries: *klein zeilvaartuig*).
toast, m. –en (Eng.); **toas'ten,** z. toost(en).
tob'be, v. –n, tobbetje (eig. *vat met twee oren*: [*was*]*kuip*; *balie*).
tob'ben, tobde, h. getobd (1 *zwaar werken, zich afsloven*; 2 *sukkelen, niet vooruitkomen*; 3 *malen, vol zorg zijn*): 1 *zij tobden van de ene dag op de andere*; 2 *met een ziek kind erg* –; 3 *wat tobt ge toch? over iets* –.
tob'ber, tob'berd, m. –s (*sloof, sukkelaar*).
tob'berig, bn. (*aldoor tobbende, zwaartillend, malende*); **tobberij',** v. –en (*afsloving, gezeur*).
to'bogan, to'boggan, v. –s (eig. *een Indiaanse slee uit Canada*: 1 *slee voor hellingen in bergstreken*; 2 *kermis-rutschbaan, waarbij men op een bankje van een hoogte afglijdt*): 1 de – heeft met ijzer beslagen glijroeden; men ligt er voorover op en stuurt met de voeten; 2 *de – vormde een der grootste aantrekkelijkheden*; ook, tobo'(g)gan.
tob'ster, v. –s.
toccadiel'je, –dil'le, o. (It. *tiktakspel*).
tocca'ta, v. toccata's (It. toccare = tasten, toetsen: muz. *stuk voor toetsinstrumenten*): de – heeft een zeer beweeglijk karakter.
toch 1 bw. van wijze, uitdrukkende o.a. verzekering, ongeduld, gebod, verwondering, nieuwsgierigheid: *kom* –, [a]) niettegenstaande alles, [b]) ongeduld uitdrukkende, gebod, verzoek; *is het – waar?* werkelijk? *je zult – niet wegblijven? je bent – een mens*; *waarom –? hoe –? waar zou hij – zijn? maar jongen dan –! wien bedoel je –? – niet? klets – niet*; **2** voegw. bijw. 1 tegenstelling; *al is hij rijk, – is hij niet gelukkig*, evenwel; 2 redegevend: *waarom den leerling niet bevorderen, hij is – ijverig*.
tocht, m. in bet. 2, 3, 4 en 5 –en (1 *trek, zuigwind*; 2 *trek, begeerte*; 3 *reis, het trekken naar een plaats*; 4 van een leger enz.: *het optrekken, mars*; 5 *treksloot*; 6 Z.-N. *vruchtgebruik*): 1 *op de – zitten, men voelt hier geen tochtje*; 2 *allerlei – des harten*; z. hartstocht; 3 *ze deden een – naar het H. Land*; verg. zee–; 4 *Napoleons – naar Rusland*; zie terug–, veld–; 5 *in het water van de* –; 6 *de – van iets hebben*.
tocht'band, o. (*band van allerlei stof voor kieren om de tocht af te sluiten*); **–deken,** v. –s (*deken, voorhang om de tocht tegen te gaan*); **–deur,** v. –en (*binnendeur, vooraan in een gang, tegen de tocht*).
toch'ten, het tochtte, h. getocht (1 *trekken van de wind*; 2 *de tocht doorlaten*): 1 *wat tocht het hier!* 2 *dit raam tocht*.
tocht'gat, o. –gaten (*luchtgat, trekgat*; *plaats, waar het meestal tocht, b.v. slecht gebouwd huis*); **–genoot,** m. –genoten (*reisgezel*); vr. **–genote,** –n.
toch'tig, bn. (*winderig, trekkerig*).
tocht'lat, v. –latten (*lat met schapevacht of andere stof er langs op de vensterkieren tegen de tocht*); **–raam,** o. –ramen (*buitenraam, dubbelraam om de tocht af te sluiten*); **–scherm,** o. –en (*kamerschut tegen de tocht*), of **–schut,** o. –schutten; **–sloot,** v. –sloten (*poldersloot, waardoor het water afloopt*).
tod, tod'de, v. todden (*lomp, vod, prul*): *de todden slepen haar na*; **tod'denkoopman,** m. –kooplui; **tod'denpakhuis,** o. –huizen.
toddy, m. toddy's (Eng. *grog, van rum, cognac, brandewijn enz. met water en suiker*).
toe, bw. (1 *in de richting naar*; 2 *tot aan een grens*, meestal versterking van *tot*; 3 *tegemoet, tegen*; 4 *dicht*, meestal elliptisch; 5 *een versterkende, voortzettende beweging te kennen gevend*; 6 *aansporing te kennen gevende*): 1 *ergens naar – gaan*; 2 *tot nu* –; *tot daar* –; 3 *hij kwam naar mij* –; *dat lacht mij* –; 4 *doe die deur* –; in bijv. gebruik: *een toeë deur, een toeë auto*, gesloten; verder in samenst. met zn.: *een –kachel* (tegenstell. *van open haard*), *een –beurs*; 5 *klets maar* –, *dacht ik*; 6 –, *vooruit!* in scheidbare samenst., o.a. met de bet. van [a]) *dicht*, [b]) *in de richting van*; zie –bakeren, –voeren enz.; de vd. worden aaneen geschreven: *toegebakerd* enz.
toe'ak, m. (O.-I. *palmwijn*).
toe'an, m. –s (O.-I. *heer, meester*; ook aanspraak [2de pers.], *mijnheer*): – *besar* (e = ə; soms vernederl. tot bezaar), de grote heer: 1 administrateur v. e. Europ. grote-landbouwonderneming; 2 gouverneur-generaal.
toean'koe, m. –s (in de Mal. sprekende landen: *vorstelijke titel*).
toe'bedelen, bedeelde –, h. toebedeeld (*als deel toestaan, geven*): *deze akker is u bij de boedelscheiding toebedeeld*.
toe'behoorte, o. –n (Z.-N. *toebehoren* **2**).
toe'behoren 1 behoorde –, h. toebehoord (*behoren aan, het eigendom zijn van*): *die weide heeft mij nog eens toebehoord*; **2** o. (*datgene, wat bij iets behoort* [*om volledig te zijn*]): *geleverd, een rijwiel met* –.
toe'bereiden, bereidde –, h. toebereid (*naar behoren bereiden, klaarmaken om gegeten, gebruikt enz. te worden*): *de sla smakelijk* –.
toe'bereiding, v. –en: *de – liet te wensen over*; **–bereidselen,** o. mv. (*al, wat dient om iets gereed te maken of te doen slagen*): – *tot de ontvangst*; – *tot een reis*; – *maken om*.
toe'beurs, v. (*gesloten beurs*).
toe'bidden, bad –, h. toegebeden (*met een bede, biddende toewensen*): *iem. Gods zegen* –.
toe'bijten, de hond beet –, h. toegebeten (*in iets bijten, goed stevig bijten*; fig. *een voorstel aannemen*; *bijtend, snauwend zeggen*): *hij zal niet* –; *kat, beet hij haar toe*.
toe'brengen, bracht –, h. toegebracht (*veroorzaken*): *iem. een nederlaag* –.
toe'dichten, dichtte –, h. toegedicht (van *dichten*, d.i. *verzinnen*: *iem. zonder grond iets toeschrijven, hem als dader, maker noemen*): *dit krantenbericht wordt hem toegedicht*.
toe'dienen, diende –, h. toegediend: *iem. een straf, berisping* –; *een geneesmiddel* –; *de laatste sacramenten* –.
toe'doen 1 deed –, h. toegedaan (1 *dichtdoen, sluiten*; 2 fig. *helpen, baten, invloed uitoefenen*): 1 *de deur* –; *ik heb vannacht geen oog toegedaan*; *een oog* –, fig.; zie deur; 2 *dat doet er niet toe*; *hij kan er niets aan* –; nog: *er het zwijgen* –, niets meer op zeggen; **2** o. (*hulp, bijstand*; *medewerking*): *buiten mijn* –.
toe'doeng, v. –s (O.-I. niet gewoon: *platte, gevlochten zonnehoed*).
toe'dracht, v. (*de wijze, waarop zich iets heeft toegedragen*): *de gehele – der zaak mededelen*, d.i. heel het beloop.
toe'dragen, droeg –, h. toegedragen (1 *hebben, vervuld zijn met* in bep. zegsw.; 2 refl. *gebeuren*): 1 *iem. achting* –; *iem. een goed hart* –; 2 *ik vertelde, hoe zich alles had toegedragen*, de toedracht; nog: Z.-N. *aan iets* –, er bij verliezen.
toe'ëigenen, zich iets, eigende z. –, h. z.

toegeëigend (*zich in het bezit stellen van, meestal wederrechtelijk*); **toe'ëigening,** v.
toef, v. –en (Fr. touffe: *dot, pluk, bos*).
toe'felen, toefelde, h. getoefeld (Z.-N. *afranselen*; fig. *bedriegen*).
toe'gaan, ging –, i. toegegaan (1 *dichtgaan*; 2 *gebeuren, voorvallen*): 1 *het raam is door de wind toegegaan*; 2 *het is er vreemd toegegaan*, er zijn vreemde dingen gebeurd.
toe'gang, m. –en (*weg, waarlangs men ergens kan komen*): (*vrije*) – *hebben*, d.i. vrij mogen binnengaan; – *verlenen tot*; *de* – *weigeren*; *de –en tot de stad*, wegen, poorten; **–gangsbewijs,** o. –bewijzen (*bewijs van toegang*); **–gangsbiljet,** o. –biljetten; **–gangsexamen,** o. –s (Z.-N. *toelatingsexamen*); **–gangskaart,** v. –en; **–gan'kelijk,** bn. (*te genaken*): *dat fort is van twee kanten* –; fig. *deze minister is nog al* –, genaakbaar; *voor iedereen, het publiek* –, iedereen mag er heengaan zonder entree te betalen, lid te zijn enz.; **–gan'kelijkheid,** v.
toe'gedaan, bn.: *ik ben hem zeer* –, genegen; *een mening zijn* –, menen.
toegeef'lijk, toege'felijk, bn., bw. (*inschikkelijk*); **toegeef'lijkheid,** v.
toe'genegen, –gene'gen, bn. (*gunstig gezind*): *uw* – *A.*; **toegene'genheid,** v.
toe'geven, gaf –, h. toegegeven (1 *geven boven 't bedongene, meer dan nodig is*; 2 fig. *inwilligen, toestaan*; *met zachte inschikkelijkheid handelen*; 3 [*zijns ondanks*] *moeten erkennen*): 1 *op de koop iets* –, d.i. bovendien geven; *op de koop* –, verliezen; *de solist gaf nog iets toe*; *hij geeft u niets toe in kennis*, doet niet voor u onder; 2 *men moet kinderen niet te veel* –, door de vingers zien; *aan zwaarmoedigheid* –, zich niet tegen verzetten; 3 *ik geef toe, daar heb je gelijk in*; *niet willen* –; *dat zal iedereen* –; Z.-N. *iem. iets* –, in staat achten tot; **–ge'vend,** bn., bw. (1 *inschikkelijk*; 2 spraakk. *concessief*): 1 – *zijn voor de fouten van anderen*; 2 *de –e bijzin drukt uit een vergeefse oorzaak*; **–ge'vendheid,** v. (*meegaandheid*); **–geving,** v. (*inwilliging*).
toe'gift, v. –en (*toemaat, doorslag*): *als toegift speelde hij „Ave Maria"*.
toe'gooien, gooide toe, h. toegegooid (1 *gooien in de richting van*; 2 *dichtgooien*): 1 *iem. de bal* –; 2 *de deur* –; **–grendelen,** grendelde –, h. toegegrendeld (*met een grendel sluiten*); **–grijpen,** greep –, h. toegegrepen (*plotseling de hand*[*en*] *uitsteken om iets te grijpen*): *met beide handen* –, fig. een voorstel enz. met graagte aannemen; **–groeien,** groeide –, i. toegegroeid (*dichtgroeien*): *de sloot, die wonde gaat* –; **–halen,** haalde –, h. toegehaald (1 *dichttrekken*; 2 fig. *inniger verbinden*): 1 *de deur achter zich* –; 2 *de banden der vriendschap* –; **–happen,** hapte toe, h. toegehapt: *de hond hapte toe*; *hij wou niet* –; verg. toe'bijten.
toe'hoorder, m. –s (*iem., die toehoort of luistert*): *de –s waren getroffen*; **–hoorderes',** v. toehoorderessen; **–hoorster,** v. –s.
I. toe'horen, hoorde –, h. toegehoord (*aanhoren, luisteren*): *aandachtig* –.
II. toe'horen, het hoorde –, h. toegehoord; zie toebehoren **1, 2.**
toe'huis, o. –huizen (*geen winkelhuis, een gesloten huis*).
toe'juichen, juichte –, h. toegejuicht (*juichend toeroepen, met gejuich, luide betuigingen van bijval begroeten*): *een voorstel* –; **–juicher,** m. –s; **–juiching,** v. –en.
toe'kaatsen, kaatste –, h. toegekaatst (*in de richting v. iem. kaatsen*): *elkander de bal* –, elkaar [a]) bevoordelen, [b]) hatelijkheden zeggen, het antwoord niet schuldig blijven.
toe'kachel, v. –s (*gesloten kachel*, tegenst. *open haard*).
toe'ka, m. toeka's (*pepervreter*).
toe'kaart, v. –en (Z.-N. *postblad*); spreekt.
toe'kang, m. –s (O.-I. *ambachtsman*; in samenst. *zijn werk makende van*): *–a'jer*, waterdrager, *–ka'joe*, timmerman, *–lam'poe*, vero. lampenist, *–loa*, koopman in oude rommel, *–mas*, goudsmid, *–mé'dja*, vero. tafelbediende.
toe'kennen, kende –, h. toegekend (*erkennen, dat iem. op iets recht heeft, iem. iets toebehoort, iem. iets heeft*; *toewijzen, geven*): *iem. de eer* –; *iem. een recht* –, geven, toestaan.
toe'keren, keerde –, h. toegekeerd: *iem. de rug* –, [a]) eig., [b]) fig. niets meer met iem. willen te maken hebben; **–kijken,** keek –, h. toegekeken (*gadeslaan, naar iets kijken of zien*): fig. *hij mag* –, krijgt er niets van.
toe'komen, kwam –, i. toegekomen (1 *geworden, bestuurd worden*; *ontvangen*; 2 [*toe-*] *behoren*; 3 *rondkomen*; *genoeg hebben*): 1 *iem. gelden doen* –; 2 *dit komt mij toe*; 3 *kunt gij met uw traktement* –? **–ko'mend,** bn. (*aanstaande*): *de –e week*; *het –e leven*, eeuwige; spraakk. *de –e tijd*, futurum; **–komst,** v. (1 *de tijd, die nog komen moet*; 2 *goede vooruitzichten, te wachten voordeel*): 1 *in de* –; *rekenen op de* –; *het kind is de* –; *de jeugd heeft de* – *in handen*; 2 *ik zie er niet de minste* – *in*; *die zaak heeft geen* –; **–kom'stig,** bn. (*later te gebeuren, nog te verwachten*): *uw* – *welzijn*, *–e moeilijkheden*; **–komstdromen,** m. mv.; **–komstmuziek,** v. (*mooie vooruitzichten, plannen, waarvan men de verwezenlijking betwijfelt*): *ontwapening, –!*
toe'krijgen, kreeg toe, h. toegekregen (1 *er in slagen te sluiten*; 2 *er bij krijgen als toegift*): 1 *de deur niet* –; 2 *iets* –.
toe'kruid, o. –en (*kruid, waarmede salade enz. toebereid wordt*); **–kunnen,** kon toe, heeft toegekund: *de deur kan niet toe*; *met iets* –, nl. rondkomen, genoeg hebben.
toe'laag, toe'lage, v. –lagen (*vergoeding in geld boven het gewone*, d.i. *toeslag*): *een* – *voor 't bezit ener akte*; **–laat'baar,** bn. beter: *geoorloofd, te dulden*; **–laat'baarheid,** v.
toe'lachen, lachte –, h. toegelachen (*lachende iem. aanzien of groeten*; *vriendelijk, gunstig aanzien*): fig. *de toekomst lacht mij toe*, schijnt mij rooskleurig; *dat plan lacht mij toe*, trekt mij aan.
toe'last, m. –en (*grootwijnvat, dat 640 flessen bevat*; *naam voor een hotel*).
toe'laten, liet –, h. toegelaten (1 *veroorloven*; 2 *toegang verlenen*; 3 *door'laten*): 1 *aan zijn kinderen alles* –, dulden van; *dit laat geen andere verklaring toe*; *oogluikend iets* –, door de vingers zien; 2 *iedereen wordt toegelaten*; 3 *twee toegelaten en drie afgewezen*; nog: *ieder jaar 24 kwekelingen* –, aannemen; *de deur* –, dichtlaten; **–lating,** v. –en; **–latingsexamen,** o. –s (*examen om toegelaten te worden* b.v. *tot een H. B. S.*); **–latingskaart,** v. –en (O.-I., zie permit).
toe'leg, m. (*plan*; *onderneming*): *de* – *werd verijdeld*.

toe'leggen, legde (lei, leide) –, h. toegelegd (geleid) (1 *dichtdoen, sluiten door iets er op te leggen*; 2 *toewijzen*; 3 *er op toegeven*; 4 *zijn best doen*; 5 refl. met *op*: *zich bevlijtigen, beijveren*): 1 *een graf –, een luik –*; 2 *een gratificatie –*; 3 *ergens geld op –*; 4 *het er op – om iem. te benadelen*; 5 *z. – op Frans*; **–lichten,** lichtte –, h. toegelicht (*ophelderen, nader verklaren*): *met voorbeelden –*; **–lichting,** v. –en (*verklaring, opheldering*): *memorie van –*, stuk, ter nadere verklaring van een wetsontwerp enz.; **–loop,** m. (*het v. alle zijden naar iets toe komen, het samenkomen van veel mensen*): *deze winkel heeft de –*, trekt een menigte van klanten; *een enorme –*; **–lopen,** liep toe, i. toegelopen (1 *naar iem. lopen*; 2 *toestromen*; 3 *uitlopen, eindigen op*): 1 *hij kwam (op mij) –*; 2 *het volk liep toe*; 3 *spits –*, met een spits uiteinde.

toe'luisteren, luisterde –, h. toegeluisterd (*aandachtig horen naar, aan'horen*): *aandachtig –*; **–maat,** v. –maten (*overmaat, iets boven de gewone maat*): *– geven*; **–maken,** maakte –, h. toegemaakt (*dichtmaken, sluiten*): *een deur, een brief –*; **–mand,** v. –en (*mand met deksel*).

toem'bak, v. –s (O.-I. *lans, spies*).

toe'meten, mat toe, h. toegemeten (*in iems. tegenwoordigheid meten, zoveel hij verlangt*).

toen 1 bw.: *hij kwam –*, op die tijd; *van – af*; **2** vgw.: *– hij kwam, was het te laat*, op het ogenblik, in de tijd, dat.

toe'naam, m. toenamen (*bijnaam*; *naam, welke aan de voor- of familienaam is toegevoegd*), b.v. *Willem de Zwijger*; *alles zeggen, met naam en –*, in bijzonderheden.

toe'nadering, v. ([*begin van*] *verzoening*): *van geen – willen weten*; *– zoeken*.

toe'name, v. –n, beter toe'neming.

toenan'koe, m. –s (O.-I. in de Mal. sprekende landen: *aanspreektitel voor lieden van adel*).

toen'dra, v. toendra's, toendraatje (*mosvlakte of -steppe*, inz. *in Noord-Rusland*).

toe'nemen, nam –, h., i. toegenomen (*krachtiger, sterker, talrijker worden, aanwinnen*; *vooruitkomen*; *vorderen*; v. e. ziekte: *erger worden*): *– in kracht*; *de bevolking zal in de mijnstreek –*; *de koorts is toegenomen*.

toe'neming, v. (*het toenemen*; *aangroeiing*): *– van werkzaamheden, – van bevolking*.

toen'maals, bw. (*indertijd*): *hij was – in Indië*, destijds, in die dagen.

toenma'lig, bn. (*van toen, van die tijd*): *de –e mode*.

toen'tertijd, bw. (*in die tijd of die dagen*).

toep, m. –en (Fr. toupe: Z.-N. *kuif*; *puntige muts of hoed*).

toe'pad, o. –paden (*bijpad, korter pad*).

toepas'selijk, bn., bw. (*van toepassing zijnde*; *passend bij de omstandigheden* enz.; *aangewend kunnende worden*): *dat wetsartikel is hier –*; *dat is op hem –*; *een – opschrift*; *een – woord, – spreken*; **toepas'selijkheid,** v.

toe'passen, paste –, h. toegepast (*aanwenden, gebruiken*; *te pas brengen*): *pas de opgedane kennis nu toe bij*; *pas het toe op u*.

toe'passing, v. –en (*het toepassen*): *de – van de ketlingregel*, gebruik; *iets in – brengen*; *dat is ook op u van –*; ook, het vermanende deel ener predikatie, als besluit.

toer, m. in bet. 1, 2, 4, 5, 6, 7 –en, toertje (Fr. tour: 1 *reis, tocht, wandeling, rit*; 2 *kunststukje, goochelkunstje*; 3 *lastig werk*; 4 *beurt*; 5 *haarkrulsel*; *haartooisel*; *valse haarvlecht*, vero.; 6 *streng koralen of parelen*; 7 *draai, wenteling*): 1 *wij deden een – door de fraaie omstreken*; 2 *die goochelaars, die acrobaten doen sterke –en*, kunsten; Z.-N. *iem. een – spelen*, een kool stoven; 3 *er een hele – mee hebben*; *dat is een hele –*; *dat is zo'n – niet*; 4 *elk zal op zijn – spelen*; 5 *zij droeg een –, aan twee trosjes rozijnen niet ongelijk*; 6 *een – parelen*; 7 *het rad maakte 150 –en per minuut*.

toe'rechten, rechtte –, h. toegerecht (*toebereiden*): *de salade –, het avondmaal –*.

toe'reden, reedde –, h. toegereed (lit. t. *optakelen, uitrusten*): *een schip ten oorlog –*.

toe'reiken, reikte –, h. toegereikt (1 *aangeven*; [*de hand*] *uitstrekken*; 2 *voldoende zijn*): 1 *iem. de hand –*; 2 *het reikt niet toe*.

toerei'kend, bn. (*voldoende, genoegzaam*): *de voorraad was –, het geld was niet –*.

toere'kenbaar, bn.: een misdaad is –, als ze gepleegd is met verstandelijk bewustzijn; de dader is dan toerekeningsvatbaar; met ontkenning minder juist van een persoon: *die man is niet –*, niet aansprakelijk voor zijn daden; **toere'kenbaarheid,** v.

toe'rekenen, rekende –, h. toegerekend (*wijten, ten laste leggen*): *iem. iets –*.

toerekeningsvat'baar, z. toerekenbaar.

toe'ren, toerde, h., i. getoerd (*een wandeling doen te paard of in een rijtuig, auto*): *wij toerden eerst door de stad*.

toe'renteller, m. –s.

toe'rijden, zie aanrijden 6.

toe'rijtuig, o. –en (*gesloten rijtuig*).

toeris'me, o. (*het reizen voor zijn genoegen*; *reissport*): *voor het – van groot belang*.

toerist', m. –en (*pleizierreiziger*).

toeris'tenbond, m. –en; **–wagen,** m. –s.

toe'rit, m. –ritten (*kortere rit*).

toermalijn' (Singhalees: turamali; *een rozerood of bruinachtig rood edelgesteente*), **1** (voorwerpsn.), m. –en; **2** (stofn.), o.

toernooi', o. –en; zie tornooi.

toe'roep, m. –en (*het toeroepen, kreet*).

toe'rusten, rustte –, h. toegerust (*gereedmaken, uitrusten*): *zich ten strijde –*, wapenen; *zich – voor*; **–rusting,** v. –en (*toebereidselen* [*ten oorlog*]); **–schie'telijk,** bn. (*tegemoetkomend, welwillend*): *niet erg –*; **–schieten,** schoot –, h., i. toegeschoten (*toesnellen*): *op die kreet kwam vader –*; **–schijnen,** scheen –, h. toegeschenen (*dunken, voorkomen*): *het schijnt me toe, dat*; **–schouwer,** m. –s (*toekijker*; *iem., die* [*rustig*] *naar iets staat te kijken*); **–schouwster,** v. –s.

toe'schrijven, schreef –, h. toegeschreven (*toekennen*; ong.: *wijten*): *dat werk aan Huygens –*, men noemt hem den maker; *waaraan uw stilzwijgendheid –?*

toe'slaan, sloeg –, h., i. (2) toegeslagen (1 *met een slag sluiten*; 2 *met een slag dichtgaan*; 3 bij een verkoop inz. in de lijdende vorm: *toewijzen*; 4 v. iem., die gereed staat te slaan: *een slag geven*): 1 *de deur –*; 2 *de deur sloeg toe*; 3 *de koop werd mij toegeslagen*; 4 *dat ging te ver, ik sloeg toe*; *vooruit! sla toe! –*

slag, m. in bet. 2 –slagen (1 *toewijzing bij een koop*; 2 *dat, wat bij iets gevoegd moet worden*, b.v. *geld*): 1 *de – valt*; 2 *– betalen op zijn biljet*; *– krijgen op zijn tractement*; in het. 2 beter: bij'slag; **–slagbiljet,** o. –biljetten (*op de spoortrein*); **–slede,** v.

–n; **–slee,** v. –sleeën (*gesloten slee*); vero.
toe'smijten, zie toegooien; **–snellen,** snelde toe, i. toegesneld: *op iem.* –; **–speld,** v. –en (Z.-N. *veiligheidsspeld*); **–spelen,** speelde –, h. toegespeeld (*in de hand spelen*): *H. speelde Klaartje de slagen toe*; **–speling,** v. –en (*bedektelijke aanduiding*): *hij maakte een – op uw afkomst*, zinspeling; **–spijs,** v. –spijzen (*bijspijs, bijgerecht; spijs, die bij een andere gegeten wordt*); **–spraak,** v. –spraken (*aanspraak, rede*): *een – houden tot.*
toe'staan, stond –, h. toegestaan (*veroorloven, vergunnen, inwilligen, verlenen*): *een verzoek –, iemand iets –; gelden – voor*, v. e. lichaam; **–stand,** m. –en (1 *gesteldheid, gesteltenis; omstandigheden*; 2 ong.: *verwarde, verschrikkelijke onaangename omstandigheden*): 1 *de gunstige – der geldmiddelen; de – van den zieke*; 2 *verplaats u in mijn –!*
toe'steken, stak toe, h. toegestoken (1 (1 *uitsteken in iems. richting*; 2 *steken in iems. richting om hem te treffen*): 1 *iem. de hand –*, eig. en fig.; *de toegestoken hand weigeren*, fig. zich niet willen verzoenen; 2 *ik stak toe en met een gil viel hij.*
toe'stel 1 m. (*toebereidselen*): *nog zie ik die droevige – van zuurdeeg en natte omslagen; dat was een –!* drukte; vero.; **2** m. en o. –stellen (*werktuig, machine*): *wat kost dat –? allerlei toestellen*, apparaten.
toe'stellen, stelde –, h. toegesteld (*in gereedheid brengen*): *een feestmaal –*, aanrechten.
toe'stemmen, stemde –, h. toegestemd (*inwilligen, goedkeuren*): *– in; dat wil ik gaarne –; hij knikte –d; –d beantwoorden*; **–stemming,** v. (*inwilliging, goedkeuring*): *zijn – geven aan iem. of tot iets*; **–stoppen,** stopte toe, h. toegestopt (1 *dichtmaken*; 2 *in het geheim geven*; 3 *instoppen, goed toedekken*): 1 *gaten –; zijn oren –*, fig. niet willen horen; 2 *den stakkerd wat –*; 3 *een kind –.*
toet, m. –en (1 *wrong*; 2 *hoofd; gezicht; snuit*): 1 *het haar in een – dragen*; 2 *wat eau de cologne op m'n –; hou je –! Leentje maakte een toetje en dronk zo aan het welletje, dat liep uit Jantjes hand; lekkere –*, lieve schat; gmz.
toe'takelen, takelde –, h. toegetakeld (*een schip van takelwerk voorzien*, inz. fig. 1 *opdirken, vreemd en belachelijk opsmukken*; 2 *misvormen enz. door slagen*): 1 *wat is die vreemd toegetakeld*; refl. *zich gek, bespottelijk –*; 2 *hij is erg toegetakeld*; **–tasten,** tastte –, h. toegetast (*de handen uitsteken om iets te grijpen, te nemen: aanpakken, nemen*): *de gasten moeten maar –*, d.i. nemen, wat hun gelieft.
toe'tellen, telde –, h. toegeteld (*voor iem. neertellen*, b.v. *geld*): fig. *iem. de beten broods –*, hem karig voeden.
toe'ten, toette, h. getoet (*blazen op, een geluid maken met bepaalde blaasinstrumenten, trompetten enz.* inz. *die een doffe toon voortbrengen zoals een hoorn*): zegsw. *hij weet van – noch blazen*, volstrekt niets.
toe'ter, m. –s, toetertje (*persoon, die toet; toethoorn*, inz. v. een auto enz.; mv. *fluitekruid*, z. ald.): *hou je –*, je mond, gmz.
toe'teren, toeterde, h. getoeterd (*gedurig toeten*): *op een koehoorn –; het – der auto's.*
toe'terloof, o. (*loof van toeters, op wier holle stengels de jeugd kan toeteren*).
toet'hoorn, -horen, m. –s (*koehoorn, blaashoorn*, b.v. *van een herder, een auto*).
toe'tje, o. –s (*kleine lekkernij na het maal*).
toe'treden, trad –, i. toegetreden (1 *naderen*; 2 fig. *deelnemen aan*): 1 *de koning trad op hem toe*; 2 *tot een vereniging –*, lid worden.
toets, m. –en (Fr. touche: 1 *beproeving van metalen*; 2 fig. *beproeving; proef*; 3 van klavier, orgel: *smal beweegbaar stukje ivoor of hout. waarop de vingers drukken bij het spelen*; 4 schilderij: *penseelstreek; kleurschakering*): 1 *de – v. h. goud*; 2 zegsw. *de – (der critiek) kunnen doorstaan*, bestand zijn tegen onderzoek, eig. van goud, welks gehalte op de toetssteen onderzocht wordt; 3 *de vingers streelden als het ware de –en; een – aanslaan*, laten horen; 4 *fijne –en.*
toet'sen, toetste, h. getoetst (eig. *op de toetssteen onderzoeken*): *goud –*; fig. *wij zullen zijn eerlijkheid – aan*, op de proef stellen.
toet'senbord, o. –en (*bord met toetsen*): *het – ener schrijfmachine.*
toets'instrument, o. –en (*orgel, piano, klavecimbel*); **–naald,** v. –en; zie proefnaald; **–steen** (*harde, zwartachtige basaltsteen, proefsteen der goudsmeden*; z. toets 1), **1** (voorwerpsn.), m. –stenen; **2** (stofn.), o.: fig. *een examen is een – van iems. kennis*, beproevingsmiddel.
toe'val, o. toevallen (1 *onvoorzien geval*; 2 *bezwijming, vallende ziekte*): 1 *louter bij –*, geval, geluk; *het – wilde, dat; een gelukkig –*; 2 *aan toevallen lijden; een – krijgen.*
toe'vallen, viel –, i. toegevallen (1 [*vallende*] *dichtgaan*; 2 fig. *ten deel vallen*): 1 *de ogen vielen mij – van de slaap*; 2 *een erfenis is haar toegevallen.*
toeval'lig, bn., bw. (*bij toeval, onverwachts*): *een –e ontmoeting; ik zag hem –*; **–val'ligerwijze, –wij'ze, –wijs, –wijs',** bw. (*niet verwacht, bij toeval*): *– was die deur op slot.*
toeval'ligheid, v. –heden (*het toevallige; wat bij toeval gebeurt*).
toe'ven, toefde, h. getoefd (*wachten, blijven, dralen*): *toef een ogenblik; ons toeft een vriendelijk onthaal.*
toe'verlaat, m. (eig. *wijkplaats*; fig. *bescherming*): *God is mijn –*, toevlucht.
toe'vertrouwen, vertrouwde –, h. toevertrouwd (*aan iem. in vertrouwen geven, mededelen*): *iem. een som gelds –*, in bewaring geven; *iem. een geheim –.*
toe'vloed, m. (*het toevloeien; grote menigte mensen, die samenstromen*): fig. *een – van nieuwsgierigen*, stroom; **–vloeien,** vloeide –, i. toegevloeid (*vloeiend aanstromen*; fig. *in menigte ergens samenkomen*): *geld vloeide hem van alle kanten toe.*
toe'vlucht, v. (1 *wijk-, schuilplaats*; 2 *toeverlaat, steun, hulp*): 1 *nergens een – vinden*; 2 *God is een – voor de zijnen; zijn – tot*; **–vluchtshuis,** o. –vluchtshuizen; (Z.-N. *verpleeghuis voor niet gevaarlijke landlopers en bedelaars*); **–vluchtsoord,** o. –en (*wijk-, schuilplaats*); zie asyl.
toe'voegen, voegde –, h. toegevoegd (1 *dichtstoppen* [nl. *de voegen*]; 2 *bij iets voegen, vermeerderen*; 3 *als hulp geven; ten dienste stellen*; 4 *het woord richten tot, zeggen tot*): 1 *de metselaar zal die reten –*; 2 *aan die woorden iets –*; 3 *den generaal zijn twee kapiteins als adjudanten toegevoegd*; 4 *hij voegde hem –: zwijg!* **–voeging,** v. –en; **–voegsel,** o. –s (*het toegevoegde; aanhangsel*).
toe'voer, m. –en (*aanvoer, het aanvoeren; hetgeen aangevoerd wordt of is*): *de – van*

levensmiddelen afsnijden, verhinderen; **–voeren,** voerde –, h. toegevoerd (*aanbrengen, voorzien van*): *den vijand levensmiddelen –*; **–wagen,** m. –s (*dicht rijtuig*).
toe'wak, toe'wan, zie toeak, toean.
toe'was, m., beter: *aanwas, toeneming*; **–wassen,** wies toe, i. toegewassen (*dichtgroeien*): *die sloot zal geheel – met waterpest.*
toe'water, o. (*door ijs dichtliggend water*): *bij – gaat men per slee*; **–weg,** m. –wegen (*een kortere weg*); **–wenden,** wendde –, h. toegewend (*toekeren, toedraaien*): *iem. de rug –*; **–wensen,** wenste toe, h. toegewenst: *iem. een lang leven –.*
toe'werpen, wierp toe, h. toegeworpen (1 *naar iem. werpen*; 2 *vullen door er iets in te werpen*; 3 *toeslaan*): 1 *een tijger een stuk vlees –*; 2 *een kuil –*; 3 *een deur –.*
toe'wicht, o. (*overwicht*): *hij gaf mij een ons –*, meer dan het gevraagde gewicht.
toe'wijden, wijdde –, h. toegewijd (*wijden, toeheiligen, opdragen*): *zich – aan*, zich geheel geven; **–wijding,** v. –en (1 *opdracht*; 2 *ijver*): 1 *het boek met een – aan*; 2 *met – zijn taak volbrengen*; **–wijten,** weet toe, h. toegeweten (Z.-N. *toeschrijven* in ong. zin); **–wijzen,** wees –, h. toegewezen (*verklaren, dat iem. iets toekomt, dat hij er recht op heeft*; *toekennen*): *de eis is hem toegewezen*, hij is op dat punt in het gelijk gesteld; *iem. een koop –*, tot koper verklaren; **–wijzing,** v. –en; **–zang,** m. –en (*slotzang*): *de – van Vondels rei van Engelen*; **–zeggen,** zegde (zeide) –, h. toegezegd (–gezeid) (*beloven*): *iem. zijn steun –*; **–zegging,** v. –en (*belofte*); **–zenden,** zond –, h. toegezonden (*zenden aan of naar*): *iem. iets –*; **–zending,** v. –en.
toe'zicht, o. (*het toezien*; *opzicht*; *bewaking, zorg*; *contrôle*, inz. Z.-N.): Z.-N. *iem. onder het bijzonder – der politie stellen*; *er moet – zijn bij alle werk*, opzicht; *– houden op de jongens*; *onder – van*; *commissie, raad van –*; **–zichter,** m. –s (Z.-N. *opzichter*); **–zien,** zag –, h. toegezien (1 *opzicht houden*; 2 *ooggetuige zijn, naar iets kijken*; 3 *opletten, oppassen*): 1 *–, dat alles goed gaat*; 2 *de meisjes kregen appels, en de jongens konden –*, het aanzien; 3 *wie meent te staan, zie toe, dat hij niet valle*; **–ziend,** bn.: *een toeziende voogd*; **–ziener,** m. –s (*opzichter*; *aanschouwer*).
toe'zingen, zong toe, h. toegezongen (*ter ere van iem. in diens tegenwoordigheid zingen*): *iem. een welkomstlied –.*
toe'zwaaien, zwaaide –, h. toegezwaaid (1 *zwaaiend een teken geven*; 2 van rook enz.: *door zwaaien in iems. richting brengen*): 1 *iem. met de zakdoek –*, toewuiven; 2 *iem. wierook –, lof –*, hoog prijzen, luide roemen.
tof, bn. (Barg. *bijdehand, slim*; ook: *goed, degelijk*; *kalm*; *eerlijk*; mil. *lollig*): *een toffe gozer*, een flinke kerel: *een toffe jongen.*
tof'fee, v. –s (Eng. *kokinje*): *Droste's –s.*
tof'fel, v. –s, toffeltje (*pantoffeltje*).
tof'steen, zie tufsteen.
to'ga, v. toga's (Lat. *kleed der R.-K. geestelijken, soutane*; *tabbaard met wijde mouwen, ambtskleed van predikanten, rechters en advocaten*): *met – en bef*; ook, toog.
toilet', o. toiletten (Fr. toilette, letterl. kleine doek: *kaptafel met benodigdheden*; *kapdoos*; *sieraad, opschik*; *dameskleding*; *privaat met wasgelegenheid*): zegsw. *zijn – maken*, d.i. zich met zorg kleden, *veel besteden aan –*, kledij; *een fraai –*, (van dames) b.v. *bal–, bruids–*; *veel – maken*; **–artikel,** o. –en (*gereedschap van de wastafel, gereedschap nodig bij het toilet maken*), of **–benodigdheden,** v. mv.; **–doos,** v. –dozen (*doos tot berging v. allerlei toiletartikelen*); **–emmer,** m. –s; **–spiegel,** m. –s ([*draaibare*] *spiegel* inz. *bij het toiletteren*); **–tafel,** v. –s (*tafel met toiletspiegel en laatjes*).
toiletteren (zich), getoiletteerd (*zijn toilet maken*; *zich fijn kleden*).
toilet'zeep, v. –zepen ([*geparfumeerde*] *fijne zeep*).
Tokay'er, m. (*Hongaarse wijn*). (ay = ai).
tò'kè, m. tòkè's (O.-I. *gekko*; Lat. platydactylus guttatus); ook, tok'keh, to'ke(h).
tok'kelaar, m. –s.
tok'kelen, tokkelde, h. getokkeld (*herhaaldelijk aanraken, gedurig rukken aan*): *de snaren –*; fig. *de lier –*, dichten.
tok'kelinstrument, o. –en (*muziekinstrument, waarvan men de snaren tokkelt*: *harp enz.*).
to'ko, m. toko's ([*Chinese*] *winkel*; *bazaar*; *warenhuis*; *winkel van allemansdingen*); **–houder,** m. –s (*baas v. e. toko*); **–juffrouw,** v. –en (*vrouwelijke bediende in een toko*).
tok-tok, klanknabootsing v. kippengeluid.
I. tol, m. tollen, tolletje (1 *doortochtgeld*; *belasting op de invoer, doorvoer*; *cijns*; 2 *tolhuis, -hek, -boom*): 1 *– betalen*; *– heffen van*; zegsw. z. natuur, douane; 2 *aan de –.*
II. tol, m. tollen, tolletje (*drijf-, bromtol*: *kinderspeeltuig, waaraan met zweep of koord een snel draaiende beweging wordt gegeven*).
tol'baas, m. –bazen (*tolgaarder*); **–beambte,** m. –n; **–boom,** m. –bomen (*tolhek, slagboom*); **–brug,** v. –bruggen (*brug, waarop tol geheven wordt*).
tolera'bel, bn. (Fr. tolérable [Lat. tolerabilis]: *duldbaar, te verdragen*).
tolerant', bn., bw. (Fr. tolérant [Lat. tolerans]: *verdraagzaam*).
toleran'tie, v. (Fr.-Lat. tolerantia: *verdraagzaamheid*); **tolereren,** getolereerd (Fr. [Lat. tolerare]: *verdragen, dulden, toelaten*).
tol'gaarder, m. –s (vero., officieel: *tolontvanger*); **–geld,** o. –en; **–hek,** o. –hekken (*afsluithek bij een tolhuis*); **–huis,** o. –huizen (*huis v. d. tolgaarder, waar men tol betaalt*).
tolk, m. –en (*vertaler, woordvoerder voor anderen*): *iem. tot – dienen*, taalman; *ik geloof de – van allen te zijn, als ik u dank.*
tol'kantoor, o. –kantoren (*tolhuis*).
tol'ker, m. –s, tolkertje (*ganzenboer, die wilde ganzen vangt*); **tolk'gans,** v. –ganzen (*lokgans*); verg. lokeend.
tol'len, tolde, h. (1), i. (2) getold (1 *met de tol spelen*; 2 *snel ronddraaien als een tol*; *tuimelen, rollen*): 1 *de hele dag –*; 2 *met het bootje naar de grond –*; *in het rond –.*
tol'lenaar, m. –s, tollenaren (Bijbel: *belasting-, tolgaarder, ondergeschikte der Romeinse pachters*): *de –s stonden bij de Joden ongunstig bekend*; zie Luk. 19 : 2–7.
tol'recht, o. –en (inz. Z.-N. *tol* **I,** 1); **–tarief,** o. –tarieven (*lijst van vastgestelde tolgelden, tarief, waarnaar de tol berekend wordt*); **–verbond,** o. (*verbond van* [*de Duitse*] *staten in zake het heffen van in- en uitvoerrechten*); **–vrij,** bn. (*vrij van tol, accijns of belasting*): fig. *gedachten zijn –*, men kan denken wat men wil; **–wezen,** o.

tomaat', v. tomaten (Sp. Mexikaans: *plant van de familie der nachtschaden, afkomstig van tropisch Amerika*; Lat. solanum lycopersicum; *appelvormige, rode vrucht*).
to'mahawk, m. –s (*strijdbijl der Indianen in N.-Amerika*). (hawk = houk).
to'man, m. –s (Turks-Perzisch: hoop; *gouden munt in Perzië, ± 10 franken of ± f 4.80, koerswaarde ± f 2.50*).
toma'tensaus, v. –en (*saus met sap v. tomaten*); **–soep**, v. (*soep van, met tomaten*).
I. tom'bak, o. (*legering van 12 delen roodkoper en 1 deel zink: rood messing*): *bladgoud van –*; oorspr. Mal. tembaga = koper.
II. tom'bak, v., minder juiste schrijfw. voor *toembak*, z. ald.
tom'be, v. –s, –n (Fr. [Lat. tumba, Gr. tumbos]: *grafzerk*; *praalgraf, grafteken*).
tom'bola, v. tombola's (It. v. tombolare = vallen: *loterijspel* inz. *verloting zonder nieten met kunstvoorwerpen enz. als prijzen*).
to'meloos, bn., bw.; tomelozer, –t of meest – (*zonder toom, teugelloos*; fig. *buitensporig*): *tomeloze eerzucht*; – *voorthollen*.
tomeloos'heid, v.
to'men, toomde, h. getoomd (*de teugel aandoen*; fig. *bedwingen*): *een paard –*.
tom'my, m. tommies (*naam van den Britsen soldaat*), ook, Tommy Atkins.
TomPou'ce,1m.(Fr. *KleinDuimpje*);**2tompou'ce**, m. en v. tompoucen (*roomgebakje*; *korte paraplu*); ook, tompoes', tompoe-
tom'tom, zie tongtong. [zen.
ton, v. tonnen, tonnetje (1 *houten vat* [*cilindervormig, maar in het midden uitbuikend*], *kuip*; 2 *met ijzer beslagen vat om ertsen uit de mijnen te brengen*; 3 *tonvormige boei om het vaarwater aan te wijzen*; 4 *zekere maat*): 1 *de kuiper maakte een –*; *we zaten als haringen in een –*; 2 *een – ijzererts*; 3 *een zeegat binnenkomende, vindt de schipper rode, spitse tonnen aan stuurboord, zwarte aan bakboord*; 4 *een – (gouds)*, honderdduizend gulden; *een – boter*, 160 kg, verdeeld in verrels van 40 kg; een – of kantje haring is $^1/_{12}$ last; *een scheeps– is 1 m³*; zie registerton; *een – steenkolen is 1000 kg*.
tonaliteit', v. (Fr. tonalité: muz. *de bijzondere betekenis, die de akkoorden krijgen door hun verhouding tot een bep. grondtoon, toongehalte*; schilderij: *kleurschakering*).
ton'del, o. (*gebrand linnen*); **–doos**, v. –dozen (*kokertje met gebrand linnen* [*of zwam*], *hetwelk men doet gloeien door middel van een vonk, uit een vuursteen geslagen*).
ton'der, o.; zie tondel.
tondeu'se, v. –s (Fr. *werktuig tot het scheren van schapen*; *een instrumentje om haar of baard te millimeteren*; *grasknip-machine*; *scheerwerktuigje voor laken*).
toneel', o. tonelen, toneeltje (1 *schouwspel*: *plaats, waar iets belangrijks voorvalt, hetgeen er voorvalt*; 2 *scène*; *speelplaats, planken, schermen enz. in de schouwburg*; 3 *het toneelvermaak*; *alles, wat met het toneel in verband staat*; 4 *toneelgezelschap*; *directie*; 5 *deel van een bedrijf*): 1 *Maastricht was in 1579 een jammerlijk – van moord en plundering*; 2 *vóór op het – bevindt zich een bank*; *op het – verschijnen*, [a]) eig., [b]) verschijnen; *van het – verdwijnen*, [a]) eig., [b]) zich niet meer laten zien, horen; 3 *aan het – verbonden* (of: *bij het –*) *zijn*, schouwburg; *bij het – gaan*, toneelspeler worden; 4 *het Nederlands –*; 5 *het eerste bedrijf telt 9 tonelen*.
toneel'aanwijzing, v. –en: *de – en i. e. drama*; **–achtig**, bn., bw. (*als op een toneel*): *wat spreekt die dame –*, d.i. theatraal; **–benodigdheden**, v. mv.; **–criticus**, m. –critici; **–critiek**, v. –en (*beoordeling van een* [*gespeeld*] *toneelstuk*); **–dichter**, m. –s (*schrijver van toneelstukken*); **–effect**, o.: *alles is op – berekend*; **–gezelschap**, o. –gezelschappen; **–held**, m. –en (*held in een toneelstuk*); **–heldin**, v. –heldinnen; **–kijker**, m. –s (*binocle, jumelles*); **–kunstenaar**, m. –s (*toneelspeler*); **–laars**, v. –laarzen; zie cothurne; **–ma'tig**, bn., bw. (*overeenkomstig* [*de eisen van*] *het toneel*); **–meester**, m. –s (*hij, die belast is met de zorg voor de decoratiën en requisieten tijdens de toneelvoorstellingen*); **–rot**, v. –rotten: *een oude –*; zie rot; **–scherm**, o. –en; zie coulisse; **–schikking**, v. –en; zie mise-en-scène; **–school**, v. –scholen (*vakschool voor toneelspelers*): *de – te Amsterdam*; **–spel**, o. –spelen (*dramatisch werk, houdende het midden tussen tragedie en comedie*): *Multatuli* (Vorstenschool), *Heijermans* (Schakels) *schreven –spelen*; **–schrijver**, m. –s; **–speler**, m. –s (*iem., die het toneelspel als vak beoefent*); **–speelster**, v. –s; **–stuk**, o. –stukken (*stuk, dat opgevoerd of bestemd is te worden opgevoerd*); **–verbond**, o. (*vereniging tot bevordering van toneelbelangen*); **–voorstelling**, v. –en (*opvoering van een toneelstuk*).
tonelist', m. –en (*toneelspeler*).
to'nen, toonde, h. getoond (*laten zien*; Z.-N. gew. *getuigen*): *toon mij uw werk*; *dat toont, dat zij jaloers is*; *moed –*, doen blijken; *zijn hoofd –*, koppig zijn; *zich boos –*.
tong, v., in bet. 1, 3, 4, 5 –en, tongetje (1 *beweeglijk lid in de mond van mensen en dieren*, inz. *spreek- en smaakorgaan bij de mensen*; 2 *toebereid vlees van rundertongen*; 3 Bijbel: *taal van een volk*; 4 bij overdr. *wat op een tong gelijkt*; 5 *platvis, naar de vorm*; Lat. solea vulgaris): 1 *een fijne – hebben*, een fijnproever zijn; *de r uitspreken met het tipje van de –*; *steek uw – uit*; *rad van – zijn*, snel spreken; *een gladde – hebben*, goed weten te praten; *een fluwelen – hebben*, kunnen vleien, mooipraten; *de – en losmaken*, de lui aan 't spreken brengen; *een lange – hebben*, [a]) niet kunnen zwijgen, [b]) kwaadspreken; *wel ter – zijn* (Z.-N. *niet op zijn tong gevallen zijn*), welbespraakt zijn; *het ligt mij op de –*, ik sta op het punt het te zeggen; *zijn – slaat dubbel*, hij is een weinig dronken; *de hond liep met de – uit de bek*; zie ook hart, rijden; Z.-N. *iem. bij zijn – pakken*, bij zijn woord houden, inz. om hem gerechtelijk te doen vervolgen; Z.-N. *onder de – gesneden zijn*, van de tongriem; 2 *een broodje met ossetong*; *gerookte –*; 3 *in vreemde – en spreken*; 4 *de – van blaasspeeltuigen*, mondstuk; *de – van een zeil*, stootband; *de – van een gesp*, stift; *de – van een balans*, naald; *de – van een slot*, schoot; *de – van een zandbank*, uitstekende punt; *de – van een spoorwissel*, spitse uitloper; 5 *de – is een fijne zeevis*.
tong'band, m. –en (*tongriem*); **–been**, o. –beenderen (ontl. *kraakbeen onder de tong*); **–blaar**, v. (*runderziekte, waarbij o. a. de tong met puistjes bezet is*).
ton'gewelf, o. –gewelven (bouwk. *boogvor-*

mig gewelf met een halfcirkel- of ellipsvormige doorsnede): *–gewelven in kazematten.*
tong'kijker, m. –s (spott. *geneesheer*); **–klank,** m. –en, **–letter,** v. –s (*linguaal, klank, bij de vorming waarvan inz. de tong een rol speelt,* b.v. *l* en *r*); **–riem,** m. –en (*spier onder de tong, die soms bij kinderen doorgesneden wordt, als de tong in haar bewegingen wordt belemmerd*): zegsw. *hij is wel van de – gesneden,* hij kan goed praten; **–schar,** v. –scharren (*een soort van platvis*); **–schraper,** m. –s (*werktuig, om de tong te reinigen van slijm*; fig. *iem., die een ander uithoort*); **–slag,** m. (eig. *slag met de tong*; fig. *wijze van een taal te spreken, de klanken te vormen*).
tong'tong, v. –s (O.-I. *houten blok om seinen op te slaan*); onjuist, *tontong, tomtom.*
tong'val, m. –vallen (*dialect*): *de Overijselse –,* streekspraak; **–vormig,** bn.: *–e blaadjes*; **–werk,** o. (*koperen plaatje* inz. *aan of in een orgelpijp*): *een orgelpijp met –,* waarin de toon wordt voortgebracht door het trillen v. e. veerkrachtige tong; **–wortel,** m. –s (*achterste en onderste deel der tong*).
to'nica, v. (muz. *de grondtoon ener toonsoort, de laagste toon ener schaal*).
to'nicum, o. tonica (Lat. [Gr. tonikos = spannend]: *zenuwversterkend middel*).
tonijn', m. –en, tonijntje (It. tonnina [Gr.-Lat. tonina]: *vis v. de familie der makrelen*; Lat. thynnus thynnus, o.a. i. d. Midd. Zee).
ton'ijzer, o. (Z.-N. *oudroest*).
to'nisch, bn. (*versterkend, spannend*): *–e middelen,* tonica, mv. v. tonicum; *–e spierkrampen,* lang en zonder tussenpozen.
ton'kaboom, m. –bomen (*boom v. 20–25 m hoogte in tropisch Amerika*; Lat. dipteryx odorata); **–boon,** v. –bonen (*welriekend zaadje*); **–snuif,** v. (*snuif vermengd met fijngewreven tonkaboontjes*).
ton'kilometer, m. –s (*spoorwegmaat bij 't berekenen der vervoerprijzen*: een ton of 1000 kg een km ver vervoerd).
ton'molen, m. –s (*cilindervormig werktuig tot het opvoeren of opmalen van water*): de – is een uitvinding van Archimedes.
tonna'ge, v. (*tonnengeld*; *tonnenmaat*).
tonneau', m. tonneau's (Fr. *laag tweewielig rijtuigje, waarvan de vorm aan een ton doet denken*).
ton'neboei, v. –en (waterst. *ton, in de vorm van een dubbele, afgeknotte kegel, als boei of baken*); **–boeier,** m. –s (*vaartuig van den bakenmeester tot het uitzetten van bakens*).
ton'neken-pek, o. (Z.-N. *volksfeest, waarbij pektonnen worden ontstoken*).
ton'nen, tonde, h. getond (*in tonnen of vaten doen*): *het spek –, haring –.*
ton'nengeld, o. –en (*havengeld, te betalen naar de tonnenmaat der schepen*).
ton'ne(n)maat, v. (*inhoud v. e. vaartuig*).
ton'nenmeester, m. –s (*bakenmeester*).
ton'nenstelsel, o. (*het verzamelen van faecaliën in tonnetjes en ophalen*).
ton'ner, m. –s (*man, die de haring enz. in tonnen doet*); **ton'ster,** v. –s.
ton'rond 1 bn. (*rond als een ton*): *een dik, –kereltje*; **2** o. (*tonrondte*); **–rondte,** v. (*verhouding van de ronding van wegen enz. tot de breedte*).
tonsuur', v. (Fr. tonsure, Lat. tonsura: R.-K. *kruinschering*): *de – krijgen.*
ton'tong, v. –s; zie tong-tong.

I. toog, m. togen (*boog v. e. gewelf*; *draagbalk*).
II. toog, v. togen; zie toga; wit voor den paus, violetrood voor de kardinalen, purper voor prelaten en bisschoppen; zwart voor de overige R.-K. geestelijkheid; z. soutane.
III. toog, m. togen (Z.-N. *toonbank*).
toog'boot, v. –boten (Z.-N. gew. *sleepboot*).
tooi, m. (*opsiersel, opschik*): *de bruids–.*
tooi'en, tooide, h. getooid (*opsieren*): *de rozen – de hof*; *zich –*; **tooi'sel,** o. –s (*opschik*).
toom, m. tomen, toompje (**1** *teugel*: *gebit en leidsels*; **2** *broedsel*; ± *10 kippen met een haan*): 1 *een paard bij de – houden,* leidsel; fig. *in – houden,* bedwingen; *de – van een vlieger,* lus; *een hoed met brede tomen*; 2 *een – Leghorns.*
I. toon, m. tonen (*teen, voetvinger*).
II. toon, m. tonen, toontje (1 *klank, waarvan de hoogte bepaald wordt in verhouding tot de hoogte van andere klanken*; muz. *afstand tussen twee tonen ener toonschaal*; *toonhoogte*; 2 *manier*; 3 *stembuiging van iem., die spreekt*; 4 *kleurschakering*; *koloriet*; 5 *klemtoon*): 1 *een verwarde massa van allerlei tonen noemt men gedruis*; *op de tonen der muziek*; *uit de – gaan,* vals zingen; *– houden,* zuiver zingen; *hij sprak op gezwollen –,* hoogdravend; zegsw. *een hoge – aanslaan,* [a]) een hoge toon (op de piano) aangeven, [b]) fig. met aanmatiging zich doen horen, zich groot voordoen; *een andere – aanslaan, van – veranderen,* op een andere, meestal tegengestelde, manier gaan spreken; *de juiste – aanslaan,* het rechte woord op de rechte plaats weten te geven; *op hoge, bevelende – spreken,* gebiedend; zie aangeven; 2 *daar heerst een goede –*; 3 *op zachte –*; 4 *de zonnige – van dat landschap*; *de prachtige – van die schilderij*; 5 *de – valt op de eerste lettergreep.*
III. toon, m. (*het tonen,* altijd met *ten*; Z.-N. gew. *getuige*): *kunstwerken ten – stellen.*
IV. Toon, m. = Antonius.
toon'aangevend, zie toongevend.
toon'aard, m. –en (*toongeslacht, het zijn van majeur of mineur*): *er zijn twee –en.*
toon'afstand, m. –en (*interval*).
toon'baar, bn. (*ooglijk, net*); zie ontoonbaar; **–bank,** v. –en (*winkeltafel, waarop de waren worden getoond of gelegd*); **–beeld,** o. –en (*voortreffelijk voorbeeld*): *een – van vlijt*; **–brood,** o. –broden (Bijbel: *elk der twaalf broden, iedere Sabbatdag door den priester der week geofferd en in 2 rijen neergelegd op een tafel in het Heilige v. d. tempel*).
toon'demper, m. –s (*sourdine*).
toon'der, m. –s (*houder van geldswaardig papier, dat op vertoon betaald wordt*): *de bank betaalt aan –.*
toon'dichter, m. –s (*componist*).
toon'geslacht, o. –en (muz. *toonaard*).
toon'gevend, –ge'vend, bn. (*leidend*; *waar men zich naar richt*): *het – Frankrijk.*
toon'gever, m. –s (fig. *persoon, naar wien men zich richt*); **–geefster,** v. –s.
toon'hoogte, v. –n (*hoogte van een toon of van tonen*): *de juiste –.*
toon'kamer, v. –s (*uitstalkamer*).
toon'kunst, v. (*muziek*); **–kunstenaar,** m. –s, –kunstenaren (*iem., die de toonkunst beoefent*: *muzikant*); **–kunstenares,** v. –kunstenaressen; **–ladder,** v. –s (*regelmatige opeenvolging van de tonen binnen de grens van een octaaf*); **–loos,** bn., bw. (*zonder*

sterke klank of nadruk): *met –loze stem*; *de –loze e wordt voorgesteld door een ə*.
toons'afstand, zie toonafstand.
toon'schaal, v. –schalen (*toonladder*); **–soort,** v. –en (muz. *het speciale karakter eigen a. e. bepaalde toonladder en aan de daarop gebouwde muziek*); **–teken,** o. –s (*klemtoonteken*); **–vast,** bn. (*van de vereiste toon niet afwijkende*): *deze zanger is –*.
toon'zetten, toonzette, h. getoonzet (*componeren*); **–zetter,** m. –s (*componist*); **–zetting,** v. –en (*compositie*).
toorn, m. (*woede, gramschap, drift*): *in – geraken, ontsteken*; *buiten zich zelf zijn van –*; *laat de zon niet ondergaan over uw –*, laat uw ergernis kort duren.
toor'nen, toornde, h. getoornd (*toornig zijn*): *tegen iem. –*, uitvallen in drift.
toor'nig, bn., bw. (1 *in toorn ontstoken, vergramd*; 2 *tot toorn geneigd*; 3 *met toorn*; *toorn te kennen gevend*): 1 *iemand – maken, – zijn*; *– uitvallen*; 2 *hij is wel wat –*; 3 *–e woorden*.
toor'nigheid, v.
toorts, v. –en (1 *fakkel, flambouw*; 2 *tweejarige plant*; Lat. verbascum): 1 *een walmende –*; 2 *de kleinbloemige –*; **–distel,** v. –s (*soort van Amerik. cactus*); **–licht,** o.: *een serenade met –*.
Toos, v. = Cato'.
toost, m. –en (*toast*, inz. *feestdronk, tafelrede*; *geroosterd* [*sneetje*] *brood*): *een – instellen, slaan*, ten beste geven; *thee met –*.
toos'ten, toostte, h. getoost (*een dronk uitbrengen of wijden*): *op iem. –*; **toos'ter,** m. –s.
toot, v. toten (*aangezicht*; *sufferige vrouw*, gew.; min. *vrouwenhoed*; Z.-N. min. *wijf*; Z.-N. *zoen*): Z.-N. *een kwade, lelijke –*; Z.-N. *een –(je) geven*; Z.-N. *met hoten en toten*, hobbels en bobbels; verg. zuurtoot.
toot'schoen, m. –en (*schoen met lange, puntige neus*).
I. top, m. toppen (*hoogste punt*, [*bovenste*] *uiteinde*): *de – van de berg, de mast*; *met de vlag in –*; *de vreugde steeg ten –*; *voor – en takel drijven*, zonder zeil; *het –je van de vinger, van de neus*; zie teen, zeil.
II. top, op en – (d.i. *op ende op*): *op en top tevreden*, zeer, in alle opzichten.
III. top, tw. (*ik stem toe*, bekrachtiging v. e. koop enz.).
IV. top, m. toppen (Z.-N. *tol*).
topaas' (Fr. topase [Gr. topazos, naar een eiland in de Rode Zee]: *halfedel gesteente*), **1** (voorwerpsn.), m. topazen; **2** (stofn.), o.
topasoliet' (*gele granaat*), **1** (voorwerpsn.), m. –en; **2** (als stofn.), o.
top'einde, o. (Z.-N. *het getakte gedeelte van een boom*).
tò'pèng, v. –s (O.-I. *masker*; *maskerspeler*; *maskerspelvertoning*): spelers met vergulde of beschilderde maskers voeren pantomimes uit, de leider (*da'lang*) verhaalt achter een scherm de geschiedenis.
top'hoek, m. –en (*hoek aan de top*): meetk. *de – van een driehoek*.
topic, v. –s (Eng. *onderwerp van gesprek*): *the – of the day*, waarover ieder spreekt.
top'leeuwerik, m. –en (Z.-N. *kuifleeuwerik*).
top'licht, o. –en: *geen – voeren*, lantaarn in de top van de mast.
topo . . ., van Gr. to'pos = plaats.
topograaf', m. –grafen (*beschrijver van een plaats of landstreek*); **–graphie',** v. (*plaatsbeschrijving*; ook: *nauwkeurige voorstelling van een landstreek, een plaats of een terrein*); **–gra'phisch,** bn. (*verband houdend met de topographie, plaatsbeschrijvend*): *een –e kaart*; *het Topographisch Bureau te 's-Gravenhage*; **–nymie,** v. (*plaatsnamenkunde*).
top'pen, topte, h. getopt (*aftoppen, ontdoen van de top*): *dennen –*.
toppenant', v. –en, **toppenend',** o. –en (scheepst. *scheepstouw, van de beide einden ener ra naar de top van de mast*).
top'per, m. –s (*vogel met een kuif*).
top'pereend, v. –en (*wilde wintereend, velduiker*; Lat. nyroca m. marila): *de – broedt in het hoge noorden*.
top'pershoed, m. –en, **top'persmuts,** v. –en (*hoofddeksel van matrozen*).
top'punt, o. –en (*hoogste punt*; sterrenk. *keerpunt, culminatiepunt*): *de –en van een gebergte*, kruinen, spitsen; *het – van de driehoek*; fig. *het – van geluk bereiken*; *op het – van zijn roem*; *het hoogste –* is een pleonasme; *dit is het –*, erger, slechter, onbeschaamder enz. kan het niet; *het – van onbeschaamdheid*; **–snelheid,** v. –snelheden (*hoogste snelheid*): *de – der nieuwe vliegtuigen bedraagt . .*; **–stander,** m. –s (scheepst. *vlag, die van de bovenste steng af waait*); **–steen,** m. –stenen; zie sluitsteen; **–zeil,** o. –en (*bovenste zeil aan een mast*), ook, grietje; **–zeilskoelte,** v. (*hoge zeewind, waarbij men topzeilen voert*); **–zwaar,** bn., bw. (*zwaar aan de top en daardoor dreigende om te slaan*): *de trekschuit was –*, had te veel bovenlast; scherts. dronken: *nu, die is ook –!*
to'que, v. –s (Arab.-Fr. *rond, fluwelen of zijden damesmutsje of -hoedje*; *damesbaret*).
tor, v. torren, torretje (*schildvleugelig insect, kever*): *aardtorren, kniptorren, watertorren enz.*; *een goud–*, spott. officier.
toreador', m. –s, toreado'res (Sp. toro = stier: *stierbevechter te voet*). In Spanje is het gewone woord *torero* (cf. matador en espada); – dankt zijn gebruik buiten Spanje aan de opera Carmen van Bizet.
to'ren, m. –s, torentje (*hoog bouwwerk op vestingmuren, bij kastelen, kerken enz.*; *afkorting van wacht-, vuurtoren enz.*): *een ronde, spitse, stompe, vierkante –*; zie kerktoren enz.; als term in het schaakspel gebruike men: *kasteel*.
to'renblazer, m. –s (*torenwachter, die de uren blaast, of wel bij onraad, brand enz. waarschuwt*); **–bouw,** m.; **–brand,** m. –en; **–hoog,** bn. (*zeer hoog*): *een –hoge schoorsteen*; **–ka,** v. torenkaas of –ka's (*kerkkauw, dole*); **–klok,** v. –klokken (*grote klok in een toren*; *uurwerk in een toren*); **–kraai,** v. –en (*torenka*); **–kruis,** o. –en (*ijzeren kruis op de torenspits*); **–naald,** v. –en (*–spits*); **–spits,** v. –en; **–top,** m. –toppen; **–trans,** m. –en (*omgang van een toren*); **–trap,** v. –trappen; **–uil,** m. –en (*kerkuil*); **–uurwerk,** o. –en; **–valk,** m. –en (*roodachtig-bruine roofvogel, muizenverdelger, die in torens, bouwvallen en bomen nestelt*; Lat. falco t. tinnunculus); **–wacht** **1** m. –en (*één wachter*); **2** v. (*de gezamenlijke wachters*); **–wachter,** m. –s; **–zwaluw,** v. –en (*gierzwaluw*).
tore'ro, m. torero's; zie toreador.
toril', m. (Sp. *hok voor de stieren naast het stierenperk*).
torment', o. –en (Lat. tormentum: *kwelling, plaag, pijniging*).

tormenteren, getormenteerd (*plagen, kwellen, folteren*).
tormentil', v. (*soort van ganzerik*).
torn 1 m. –en (*het tornen*): zegsw. *daar is een hele – aan,* d.i. een moeilijk werk; **2** v. –en (*losgerafelde naad*).
torna'do, v. tornado's (Sp. *wervelstorm, -orkaan,* o.a. *in centraal N.-Am.*).
tor'nen, tornde, h. getornd (*een naad losnijden, losmaken*): *ergens niet aan –,* het onveranderd laten; *daar valt niet aan te –.*
torn'mesje, o. –s (*scherp mesje, om een naad los te tornen*); **–schaar,** v. –scharen.
tornooi', o. –en (Fr. tournoi v. tourner = wenden: gesch. *steekspel, lansspel te paard*); ook term bij wedstrijden: *schaak-, biljarttornooi,* schaak-, biljartwedstrijd.
tornooi'en, tornooide, h. getornooid (*aan een steekspel deelnemen*).
tornooi'spel, o. –spelen; **–veld,** o. –en; zie ook krijt.
to'ro, m. toro's (Sp. *stier*).
to'ros, m. torossen (*schuivende ijsheuvel*).
torpederen, getorpedeerd (*torpilleren*).
torpedist', m. –en (*marinesoldaat, die torpedo's kan lanceren, leggen enz.; soldaattorpedolegger*); **torpedis'tenkorps,** o. –en (*de afdeling torpedisten*). (e = ee).
torpe'do, v. torpedo's (Lat. sidderrog, siddervis, v. tor'pere = verlamd zijn: *sigaarvormig ontploffbaar projectiel, dat meestal onder water gelanceerd of weggeschoten wordt; auto van torpedomodel*): *door een – getroffen; er zijn ook verankerde torpedo's.*
torpe'doboot, v. –boten (*boot, geschikt om torpedo's te lichten, te leggen, af te schieten*); **–jager,** m. –s (*snelvarend schip,* inz. *bestemd om torpedoboten te bevechten*); **–lanceerbuis,** v. –buizen (*inrichting om torpedo's te lanceren*); **–net,** o. –netten (*net om schepen tegen torpedo's te beveiligen*); **–schot,** o. –schoten (*schot met een torpedo*).
torpilleren, getorpilleerd (Fr. *met een torpedo treffen of in de grond boren*). (ll = lj).
tors, v. –en (Fr. torse: *romp, bovenlijf; verminkt beeld zonder hoofd, armen of benen*).
tor'sen, torste, h. getorst (*zwaar dragen,* inz. *op de rug*): *een last –.*
tor'so, v. torso's (It. *tors*): *een – van Hercules;* fig. *dit werk is een –,* onafgemaakt.
tort, m. (Fr. Z.-N. *schade*): *iem. – doen,* benadelen, spreekt.; zie à tort et à travers; Fr. uitspr.
tor'tel, v. –s, torteltje (Lat. streptopelia t. turtur; ook: *bostortel; bekend type van de orde der duiven*); **–duif,** v. –duiven.
tortueus', bn.; tortueuzer, –t (Fr.-Lat. tortuosus v. Lat. torquere = draaien: *bochtig, vol krommingen;* fig. *slinks*).
tortu're, v. –s (Fr. torture: *pijnbank; foltering om iem. te doen bekennen;* ook fig.).
Tory, m. Tories (Eng. oorspr. *aanhanger der Stuarts, koningsgezinde;* thans inz. *conservatief; tegenstander der Whigs,* z. ald.).
tos'sen, toste, h. getost (Eng. *dobbelen, opgooien* [*om de plaats der spelers te bepalen*]).
tot 1 vz.: 1 betrekking van plaatsrichting, nl. tot zekere grens: *ik reis mee – A'dam; reiken – aan de borst; – aan de top; – boven de daken; – op een cent; – elke prijs; – in de dood (getrouw);* 2 van tijd: *– 1792; ik heb les van 10 tot 12; ik blijf – Maandag; – nu* (of: *nog*) *toe;* 3 van doel: *ik zeg dit – uw best; iem. aansporen – vlijt;* 4 bij een bepaling van gesteldh.: *benoemen – directeur,* als; **2** vgw.: *wacht, – ik u roep,* totdat.
totaal', Fr. total, Lat. tota'lis, **1** bn., bw. (*geheel, ten volle*): *een totale maaneclips; ik ben – op,* doodmoe; *iets – vergeten zijn;* **2** o. totalen (*gezamenlijk bedrag*): *hoeveel bedraagt het – der rekening?* het geheel; *tel nu alle totalen bij elkaar.*
totaal'cijfer, o. –s (*totaal* **2**).
totalisa'tor, m. –s (Lat. *telmachine om hoeveelheden machinaal op te tellen; lijst van de gezamenlijke weddenschappen bij een wedstrijd*); (s = z); zie ook bookmaker.
totaliteit', v. (Fr. totalité: *het geheel*).
tota'liter, bw. (Lat. *geheel en al, gans*).
totdat', vgw.: *wacht, – ik kom;* zie tot **2.**
to'tebel, v. totebellen (1 *slordig, haveloos vrouwmens; morsebel;* 2 *vierkant kruisnet*): 1 *een oude –;* 2 *met een – vissen.*
to'tem, m. –s (*de afbeelding van het dier, de plant of het dier, de plant zelf, die vereerd worden bij het totemisme*).
totemis'me, o. (*de opvatting bij de Indianen van N.-Amerika, bij volken van Azië, Afrika, Oceanië, dat de stam verwant is met een diersoort* [*ook soms een plant*], *dat stam en diersoort teruggaan op een gemeenschappelijken stamvader; de hierop berustende maatschappelijke instelling*): *een roodhuid, die de oorsprong van zijn geslacht terugbrengt tot een wolf, mag o.a. dit dier niet doden.*
tò'tòk, m. –s (O.-I. *van ongemengd bloed;* soms met de bijbet. *baar;* van Europeanen, zelden van Chinezen); onjuiste schrijfw. *toto;* **tò'tòks,** bn., bw.
totstand'brenging, v. (*het tot stand brengen*): *de – van een onderneming;* **–koming,** v.: *de – van een ontwerp.*
tot'teren, totterde, h. getotterd (Z.-N. *stotteren*).
to'tus in il'lis (Lat. *hij gaat daar geheel in op, hij denkt aan niets anders*).
touchant', bn. (Fr. *aandoenlijk*).
tou'che, v. –s (Fr. *aanraking; penseelstreek, toets van piano of orgel*); l. *toesj.*
toucheren, getoucheerd (Fr. *aanraken; treffen; ontroeren;* fig. *beledigen; beuren*).
toupet', v. –s, toupetten (Fr. *kuif, voorhoofdspruikje;* fig. *astrantigheid; durf*). (ts = s).
tour, m. –s (Fr. *omvang; uitstapje; beurt; rondgang; valse haarvlecht*): *– de force,* krachttoer; *– de passe-passe,* goochelaarsgreep; *– à –,* beurtelings; *– de bâton,* handgreep.
touring-car, v. –s (Eng. *toeristenwagen, grote open veelbankige auto voor toeristen*).
tourist', tourmalijn enz.; zie toerist enz.
tournée', v. –s, tourneetje (Fr. 1 [*ambtelijke*] *rondreis;* 2 ook: *rondje*): O.-I. *op – gaan,* b.v. v. e. inspecteur; *de – van een toneelgezelschap;* 2 *een – geven.*
tour'ne-vis, m. –vissen (Fr. Z.-N. *schroevendraaier*), spreekt.
tourniquet', m. –s (Fr. *draaikruis*).
tournooi', o. –en; zie tornooi.
tournu're, v. –s (Fr. *uiterlijk, houding; wending;* ook: *queue de Paris*).
tou'ter, m. –s, toutertje (*schommel*).
tou'teren, touterde, h. getouterd (*schommelen*); gew.
touw, o. –en, touwtje (1 *koord van hennep of vlasdraden;* 2 *getouw, weefgetouw*): 1 *een anker–;* zegsw. *ik kan er geen – aan vast-*

maken (of: *vastknopen*), begrijp er geen steek van; *in (het) – zijn*, druk bezig, werkend als een paard, dat voor ploeg of wagen gespannen is; 2 zegsw. *iets op (het ge)–zetten*, eig. van de schering, die bij een weef-getouw opgespannen wordt, inz. fig. een plan opmaken; *je hebt ze niet aan een touwtje*, kunt er niet mee doen, wat je wil.

touw'baan, v. –banen (*lijnbaan*).

tou'wen 1 bn. (*van touw*): *een – mat*; **2** touwde, h. getouwd (*leer bereiden*; *kloppen, slaan*).

tou'wer, m. –s (*leerbereider*); **touwerij',** v. –en, touwerijtje (*leerbereiderij*).

touw'fabriek, v. –en: *de Verenigde –en*; **–ladder,** v. –s (*ladder, geheel of gedeeltelijk van touw gemaakt*; inz. *scheepsladder*); **–pluizen,** o. (*uitpluizen van oud touw, het maken van werk voor schiemansgaren*); **–slager,** m. –s (*lijnslager*); **–slagerij',** v. –en (*lijnslagerswerkplaats, lijnbaan*); **–stopper,** m. –s (scheepst. *touw, om er een kabel mee te omwinden en stijf te houden*).

touw'tjespringen, o. (*meisjesspel: het springen in en uit de bocht van een touw, dat omgedraaid wordt*).

touw'trekken, o. (gymn. *het groepsgewijze trekken aan een lang, dik touw om te zien, welke groep de sterkste is*).

touw'werk, o. (*de gezamenlijke touwen, voor e. werk benodigd*; *al het want v. e. schip*).

to'venaar, m. –s, tovenaren, tovenaartje (voor *toveraar*: *iem., die tovert of toveren kan*; *goochelaar, wichelaar*; fig. *iem. van verrassende kunstvaardigheid*): *de –s aan het hof van den Pharao*; fig. *Rembrandt, die – met het licht*; **to'venaarster,** v. –s, ook:

tovenares', v. tovenaressen.

to'verachtig, bn., bw. (*als tot stand gebracht door toverkunst*; *wonderlijk mooi*): *een – effect*; *– verlicht*; **–ballet,** o. –balletten (*ballet, dat aan een toverwereld doet denken*); zie feeërie; **–beeld,** o. –en (*een door toverij ontstaan beeld*; fig. *aanlokkelijke voorstelling*); **–beker,** m. –s (*beker van een goochelaar*; nat. *tantalusbeker*); **–boek,** o. –en (*boek, dat toverkunsten beschrijft*); **–cirkel,** m. –s (*cirkel, als door tovenaars wordt getrokken en binnen welke hun macht is gelegen*); **–drank,** m. –en (*drank, welke toverkracht heeft*; inz. *minnedrank*).

to'veren, toverde, h. getoverd (*door geheime kracht een bovennatuurlijke invloed uitoefenen en iets buitengewoons tot stand brengen inz. met behulp van gebaren, woorden*; ook: *goochelen, door vingervlugheid of handigheid iets bewerken*): *iem. een geldstuk in de zak –*; zegsw. *ik kan niet –*; zie heksen.

toveres', v. toveressen (*tovenaarster*).

to'verfiguur, v. –figuren (*toverbeeld*; ook: *figuur, beeld, waarvan toverkracht uitgaat*); **–fluit,** v. –en (*betoverd fluitje*; *fluit, door wier tonen men kan toveren*); **–formulier,** o. –en (*formule, door tovenaars gebezigd*), ook, formule, v.; **–godin,** v. –godinnen (*godin, die toveren kan*); z. fee; **–heks,** v. –en (*tovenaarster*; bij uitbr. [*lelijke*] *oude vrouw*).

toverij', v. –en (*het toveren*; d. i. ook: *goochelen*).

to'verkol, v. –kollen (*toverheks*); **–kunst,** v. –en (*de kunst van toveren, de zwarte kunst*); **–lantaarn, –lantaren,** v. –s, (*toestel, om op een wit scherm* [*gekleurde*] *afbeeldingen vergroot te doen afschijnen*): *plaatjes voor de –*; **–middel,** o. –en; **–paleis,** o. –paleizen (fig. *verrukkelijk, heerlijk paleis, woning*); **–roede,** v. –n (*stokje van een tovenaar of toveres, waarmee zij toveren*), ook, –stokje; **–slag (bij)** (eig. *met een zwaai van de toverstaf*; fig. *zeer snel, op het snelst*): *als bij –*; **–spiegel,** m. –s (*spiegel met toverkracht*; *spiegel, waarin voorwerpen misvormd weerspiegeld worden*): fig. *haar ogen blonken als –s*; **–spreuk,** v. –en; **–sprookje,** o. –s (*sprookje, waarin een toverheks of tovenaar optreedt*); **–staf,** m. –staven (*toverroede*): *met de – raakte de toverkol de prinses aan en deze veranderde in een pad*; **–tuin,** m. –en (*tuin uit de toverwereld*; fig. *zeer mooie tuin*): *een tot een – herschapen balzaal*; zie Armidatuin; **–wereld,** v. –en (*een betoverde wereld*; *een wereld, door* [of: *als door*] *een tovenaar geschapen*): *wij waanden ons in een –*.

Tower, m. (Eng. letterl. toren: *versterkt kasteel aan de Theems in Londen, gesticht door Willem den Veroveraar, 1066–'87, eertijds staatsgevangenis*).

toxicologie', v. (*leer der vergiften*).

to'xicum, o., (Ned.) –s; (Lat.) to'xica (Lat. Gr. toxikon pharmakon = pijlgift: *vergift*).

toxi'ne, v. –n (*giftige stoffen, door parasitaire organismen voortgebracht*).

Toyn'bee-school, v. –scholen (*inrichting tot zedelijke opheffing van het lagere volk, naar de denkbeelden v. Arnold Toynbee, 1852–'83*, inz. *door persoonlijk verkeer met meer ontwikkelden*); ook, Toyn'beewerk, o.

tra, v. traas = **traag,** v. tragen (Z.-N. *baan voor balspel*); zie boltra.

traag, bn., bw.; trager, –st (*langzaam*; minder sterk dan *lui* en *vadsig*).

traag'heid, v. (1 *luiheid*, maar minder sterk; *langzaamheid*; 2 nat. *eigenschap der nat. lichamen, om te volharden in de toestand van rust of beweging, tenzij een op hen werkende kracht daarin verandering brengt*; *inertie*): 1 *de – van den leerling*; 2 *de – der lichamen*; **traag'heidsvermogen,** o.

traag'loper, m. –s (*ai of luiaard*, naar zijn langzame bewegingen; Lat. bradypus tridactylus); **–zaam,** bw. (Z.-N. *erg langzaam*): *o dag, die – henengaat*.

traam, v. tramen, traampje; zie treme.

traan 1 m. tranen, traantje (*oogvocht, uit de ogen vloeiend* inz. *druppelsgewijze*): *de tranen stonden haar in de ogen*; *ik zal er geen – om laten*; *tranen storten*; *in tranen badend*; zegsw. *tranen met tuiten schreien*, bitter, nl. grote, dikke tranen, die in een tuitje of spitsje uitlopen; *iems. tranen drogen*, zijn smart verzachten; **2** v. (*visolie*): *lever–*.

traan'achtig, bn. (*als traan*): *– vocht*.

traan'bom, v. –bommen (*tranen verwekkende bom*).

traan'buis, v. –buizen (*afvoerkanaal v. d. traanklier*); **–klier,** v. –en (*tranen afscheidend kliertje aan de buitenhoek v. h. oog*).

traan'koker, m. –s.

traankokerij', **–'kokerij,** v. in de tweede bet. –en (*het koken van traan uit walvisspek*; *werkplaats, waar traan gekookt wordt*).

traan'oog, o. –ogen (*oog met tranen*; ziekte: *tranend oog*); **–ogen,** traanoogde, h. getraanoogd (*tranende ogen hebben*).

tracasserie', v. –s, tracasserieën (Fr. *drukte, overlast*: *geplaag*; *kibbelarij, geharrewar*).

tracé', o. tracé's (Fr. *richting, lijn, afgeba-*

kende weg; plan, ontwerp, van een weg enz.).
traceer'werk, o. (*ornament, kenschetsend voor de gotische stijl*): – *ontstaan uit de samenvoeging van meetkundige grondvormen, als cirkels, veelhoeken enz.*
traceren, getraceerd (Fr. *ontwerpen, schetsen; richting bepalen, afbakenen*): *een weg* –.
trachiet', o. (Gr. trachys = ruw, hard: *vulkanisch, heldergrijs kiezelgesteente*).
tracho'ma, trachoom', o. (Gr. eig. ruwheid: *besmettelijke korrelige oogziekte: oogbindvliesontsteking*).
trach'ten, trachtte, h. getracht (*pogen, zijn best doen*): *hij tracht ons in te halen; naar iets* –, streven.
tractaat', o. tractaten (Lat. tractatus: *verdrag, overeenkomst tussen twee volken; de akte*); verg. Barrière–; zie traktaatje.
tracteren, getracteerd (Lat. tractare: 1 [*iets*] *behandelen*; 2 [*iem.*] *bejegenen; iem. geducht doorhalen*; 3 [*feestelijk*] *onthalen; een rondje geven*): 1 *je hebt die zaak goed getracteerd*; 2 *iem. lelijk* –; 3 *het gehele gezelschap* –; – *op een fles Champagne.*
trac'tie, v. (Fr. [Lat. tractio]: *het trekken*): – *en materieel,* afdeling bij het spoor voor locomotieven, wagons enz.; l. *trak'sie.*
trac'tor, m. –s (Lat. letterl. *trekker*).
trade, m. (Eng. *handel*).
trademark, o. –s (Eng. *handelsmerk*).
tradi'tie, v. –s, traditiën (Fr. [Lat. traditio]: *overlevering: mededeling van mond tot mond, van geslacht aan geslacht*; rechtst. *overgave, levering*): *volgens de* –; *tegen alle* –.
traditioneel', bn., bw. (Fr. traditionnel: *volgens of door overlevering*): *de traditionele plumpudding op het Kerstfeest; gekleurde eieren, in de Paasweek – voorhanden.* (t = s).
Tradutto're tradito're (It. *de vertaler is een verrader* d.i. *alle vertalingen zijn min of meer onjuist*).
trafiek', v. –en (Fr. trafic, It. traffico: *plaats, waar men de grondstoffen bewerkt voor de fabricage; verkoopdepot van een groot bedrijf; handel* inz. *met zelfvervaardigde fabrikaten; koopmansbedrijf, nering*; Z.-N. *vermoeiende arbeid*).
trafikant', m. –en (Fr. trafiquant: *handelaar in zelfvervaardigde voorwerpen; leverancier van bewerkte grondstoffen*).
trage'die, v. –s, tragediën (Gr.-Lat. tragoedia, verklaard uit Gr. tragos = bok + ooide = gezang: offergezang bij de Dionysusfeesten, van zangers als satyrs in boksvellen: *treurspel; treurig voorval*). (g = g).
tragédien', m. –s (Fr. *treurspelspeler*).
tragédien'ne, v. –s (Fr. *treurspelspeelster*).
tra'gel, m. –s (Z.-N. *trekpad*).
tra'gi-come'die, v. –s (*toneelstuk, om beurten treurig en vrolijk*). (g = g).
tra'gi-co'misch, bn., bw. (*treurig-vrolijk*).
tra'gicus, m. tragici (Lat. *treurspeldichter*). (g = g).
tragiek', v. (*de leer van de tragedie; het tragische; het droevige, aangrijpende van een voorval, in het leven*). (g = zj, ook = g).
tra'gisch 1 bn., bw. (*treurspelachtig; droevig, treurig, roerend*): *het – einde van de Witt*; **2** –**e,** o.: *het – van de oorlog.* (g = g).
train, m. (Fr. *gang, vaart: de gewone loop* [*der dingen*]; *trein*): *en* –, in gang, op dreef; – *éclair* (of: *rapide*), bliksemtrein.
trai'nen, trainde, h. getraind (Eng. to train [= Fr. traîner v. Lat. traginare, trahere]; sport: *oefenen, harden voor wedstrijden naar vaste leefregels*; bij uitbr. *oefenen*): *het lichaam – door sport, een elftal* –; *onze jongens – in de vreemde talen; zich* –; **trai'ner,** m. –s (*hij, die de oefeningen leidt; africhter*). (ai = ee).
traineren, getraineerd (Fr. traîner: 1 *slepen, trekken, slepende houden, op de lange baan schuiven*; 2 van voorwerpen: *slingeren, slieren*): 1 *met iets* –; 2 *die boeken – hier.*
trai'ning, v.: – *van paarden.*
trai'te, v. –s (Fr. [It. tratta v. Lat. trahere = trekken]; handel: *getrokken wissel*).
trai'teboek, o. –en (*acceptenboek*).
Traja'nus, Rom. keizer, 98–117 n. C., goed regent en gelukkig veldheer.
traject', o. –en (Lat. trajectus, trajectum: *overtocht, overvaart; afstand, gedeelte van een weg; baanvak*).
trak'ken, trakte, h. getrakt (Fr. traquer: Z.-N. jagerst. *drijven*; ook: *talmen*).
trak'ker, m. –s (Z.-N. *drijver; talmer*).
traktaat', o. traktaten ([*godsdienstig*] *vertoog*); –**taat'je,** o. –s ([*godsd.*] *volksgeschriftje*).
traktant', m. –en (*iemand, die traktteert,* inz. *onthaler*).
trakta'tie, v. –s (*feestelijk onthaal; smulpartij*). (tie = sie).
traktement', o. –en (Latinisering van het Fr. traitement: *wedde, bezoldiging*; ook: *traktatie, onthaal*).
traktements'dag, m. –dagen (*dag, waarop het traktement wordt uitbetaald*); –**staat,** m. –staten (*betaalsrol*); –**verhoging,** v. –en.
trakteren, zie tracteren.
tra'lie, v. –s, traliën, tralietje (o.-Fr. traille [v. Lat. trichilla = loofhut]: *spijltje*; in het mv. *ineengevlochten of samenverbonden ijzer- of koperdraden, houtwerk, dienende ter afsluiting; latwerk*): zegsw. *achter de –s zitten,* in de gevangenis.
tra'liebrug, v. –bruggen (*brug met getraliede zijwanden als steun*); –**deur,** v. –en; –**luik,** o. –en (*deur, luik met traliewerk*).
tra'liën, traliede, h. getralied (*van traliën of traliewerk voorzien*): *een venster* –.
tra'lievenster, o. –s (*venster van traliën, of met traliën*); –**werk,** o. (*samenstel van traliën*).
tram, v. –s, trammen, trammetje (Eng., oorspronk. staaf: 1 *omnibus op spoorrichels, tramwagen*; 2 *tramweg*): 1 *in een – stappen, een open* –; *een dichte of gesloten* –; *een electrische* –, met electrische drijfkracht; 2 *een – aanleggen*; l. *tram* of *trem.*
tram'baan, v. –banen (–*lijn*); –**bel,** v. –bellen; –**bestuurder,** m. –s; –**boekje,** o. –s (*een zeker aantal tramkaartjes in de vorm van een boekje*); –**concessie,** v. –s (*toestemming van de bevoegde macht om een tram aan te leggen*); –**conducteur,** m. –s; –**controleur,** m. –s; –**dienst,** m. –en; –**directeur,** m. –s (*bestuurder van een tramonderneming*); –**halte,** v. –n (*vast punt, waar een tram stopt voor het in- en uitstappen van passagiers*); –**huisje,** o. –s (*wachthuisje van een tram*); –**kaartje,** o. –s (*plaatskaartje voor een tram*); –**koetsier,** m. –s (*wagenbestuurder v. e. tram*), vero.; –**lijn,** v. –en; –**maatschappij,** v. –en (*maatschappij tot exploitatie van een tramlijn*).
tram'men, tramde, h. of is getramd (*in of met de tram rijden*): *naar de markt* –.
tramonta'ne, v. (It. *noordenwind; de pool-*

ster): men zeilde in de Middell. Zee op de poolster, It. *stel'la tramonta'na*, d.i. ster over de bergen (de Alpen); zegsw. *de – kwijtraken* (of: *verliezen*), de kluts.

tramp, v. –s (Eng. *zwerftocht*; *landloper*; *vrachtzoeker, -snorder: schip, dat verschillende havens aandoet om vrachten te zoeken*).

tram'rails, v. mv., (ai = ee); **–rijtuig,** o.–en (*–wagen*); **–tarief,** o. –tarieven (*prijs[lijst] voor de tramritten*); **–verbinding,** v. –en (*verbinding v. twee punten door een tramweg*); **–verkeer,** o.; **–weg,** m. –wegen (*–lijn*): *de –en onderscheiden zich van de spoorwegen, doordat zij in het algemeen lichter en kleiner zijn, inz. dienen voor het locaal verkeer en dikwijls op de openbare weg zijn aangelegd*; **–wissel,** m. –s (*werktuig om de tram op een andere lijn te brengen*).

tran'ce, v. –s (Fr. *hypnotische of droomtoestand van mediums*; *geestvervoering*).

tranchée', v. –s, tranchéeën (Fr. *loopgraaf*).

trancheer'mes, o. –messen (*voorsnijmes*); **–vork,** v. –en.

trancheren, getrancheerd (Fr. *snijden*; *voorsnijden*; *in stukken snijden*).

tra'nen, mijn oog traande, h. getraand (*tranen afscheiden*): *de wijnstok traant*, laat druppelsgewijze het plantensap lopen uit een snijwonde.

tra'nendal, o. (*deze wereld [vol ellende]*); **–flesje,** o. –s; **–lach,** m. (*glimlach tussen de tranen door*); **–vloed,** m. (*grote menigte tranen*).

tra'nig, bn. (*olieachtig*): *een –e stof*.

tranquillamen'te, bw. (It. muz. *rustig, bedaard*); lees *–kiel-ja-men'te*.

tranquil'le, bn. (Fr. [Lat. tranquillus]: *rustig, kalm, bedaard*). (quil = kiel).

I. trans, m. –en (Fr. tranche = snede: *tinne, bovenrand*; *omgang van een toren*; fig. *hoogste punt*): *de – van de toren*; bij uitbr. uitspansel: *de morgenster alleen hield stand nog aan de transen*.

II. trans, vz. (Lat. *over, aan de andere zijde*); inz. in samenstellingen en afleidingen b.v.: **–ac'tie,** v. –s, –actiën (*vergelijk, minnelijke schikking, verdrag*; *dading*; *[handels]overeenkomst*); **–alpijns',** bn. (*van of gelegen aan gene zijde der Alpen*); **–alpi'ne,** bn.: *–spoorwegen*; **–atlan'tisch** (*over de Atlantische Oceaan*): *een –e zeekabel*, d.i. van Europa naar Amerika; *het – verkeer*.

transbordeur', m. –s (Fr. *hangende pont*; *brug, van rails voorzien, waarlangs een pont heen en weer wordt bewogen*): de – rust boven het watervlak op aan de oevers geplaatste torens.

transcendent', –cendentaal', bn. (Fr. transcendantal, Lat. transcendens = over iets heen klimmend: *bovenzinnelijk*).

transcript', o. –en (Lat. transcriptum: *kopie, afschrift*).

transcrip'tie, v. –s (Fr. [Lat. transcriptio]: *overschrijving, overzetting*; muz. *arrangement voor een ander instrument*). (tie = sie).

transept', o. –en; zie transsept.

transfert', o. –en (*overdraging*).

transfigura'tie, v. (Fr. [Lat. transfiguratio]: *gedaanteverandering*; *gedenkdag in de R.-K. kerk op 6 Augustus van de verheerlijking Christi op de berg Thabor*). (tie = sie).

transforma'tie, v. –s (Fr. [Lat. transformatio]: *omschepping, gedaanteverandering, vervorming*); **–forma'tor,** m. –s, –formato'ren (Lat. nat. *toestel om de spanning van electrische stromen te veranderen*); **–forma'torhuisje,** o. –s (*huisje, waarin zich een transformator bevindt*), ook, –station, –zuil; **–formeren,** getransformeerd (Fr. [Lat. transformare]: *omvormen, vervormen*).

transfu'sie, v. –s, –fusiën (Fr. [Lat. transfusio]: *overgieting*; geneesk. *overtapping van bloed in een ander lichaam*). (s = z).

transigeren, getransigeerd (Fr. [Lat. transigare]: *tot een schikking komen*; *schipperen*): *– in het leven*, geven en nemen. (g = g of zj).

transitief', Fr. transitif **1** bn., bw. (*overgaand op een ander*): *– werkwoord*, overgankelijk nl. dat een lijdend voorwerp bij zich kan hebben; **2** o. transitieven (*overgankelijk w.w.*); Lat. transiti'vum, o. transitiva. (s = z).

tran'sito, o. (It. *doorgang*; *doorvoer van goederen*): *–handel*, doorvoerhandel.

transitoir' (Fr.), **transitoor',** bn. (*overgangs . . .*; *van voorbijgaande aard*): *transitoire, transitore bepalingen*, tijdelijke.

trans'kapel, v. –kapellen (*straalkapel* nl. een der kapellen om het hoogaltaar aan de achterzij. symbool van de doornenkroon).

translaat', o. translaten (*vertaling*; *vertaald stuk*); **–lateren,** getranslateerd (Fr. *vertalen*); **–lateur',** m. –s (Fr. [Lat. translator]: *vertaler*): *beëdigd –*, die onder eed staat, ook: vertaler voor het gerecht; **–la'tie,** v. –s, –latiën (Fr. [Lat. translatio]: *overdraging*; *vertaling*): *de – v. e. recht op e. ander*.

transmigra'tie, v. –s, –migratiën (Fr. [Lat. transmigratio]: *[volks- of ziels]verhuizing*); (t = s); **–mis'sie,** v. –s, –missiën (Fr. [Lat. transmissio]: *overbrenging*): fig. *– van gedachte*; **–parant',** Fr. **1** bn. (*doorschijnend*); **2** o. –en (*doorschijnend lijnenblad als onderlegger, om recht te schrijven*; *doorschijnbeeld, -scherm* b.v. bij optochten).

transpira'tie, v. (Fr. *het zweten*); **transpireren,** getranspireerd (Fr. *zweten*).

transplanta'tie, v. –s (*overplanten van een orgaan [deel] in een ander organisme*, b.v. huidlapjes overplanten op open plaatsen).

transponeren, getransponeerd (Lat. transponere: *overzetten, een muziekstuk in een andere toon overbrengen*).

transport', o. –en (Fr. 1 *vervoer, vrachtgeld*; *het vervoerde*; 2 boekh. *bedrag, dat van de ene zijde der rekening op een volgende bladzij wordt overgebracht*): 1 *– van levensmiddelen*; *een – gevangenen*; *een gevangene op – stellen*; 2 *een foutief –*; **–port'arbeider,** m. –s (*werkman in een transportbedrijf*); **–porta'bel,** bn. (Fr. transportable: *vervoerbaar*); **–porteren,** getransporteerd (Fr. [Lat. transportare]: *overvoeren, overbrengen*; *ook van bedragen van de ene zijde ener rekening op een volgende*); **–porteur',** m. –s (Fr. *hoek-, graadmeter*); **–port'kosten,** m. mv.; **–port'schip,** o. –schepen (*schip, [stoom]boot tot het vervoeren van krijgsvolk, landverhuizers, gevangenen*); **–port'verzekering,** v. –en (*verzekering tegen de gevaren bij vervoer van goederen, vooral ter zee*); **–port'wagen,** m. –s.

transposi'tie, v. –s, –positiën (Fr. *omzetting*; *verplaatsing*; muz. *overzetting in een andere toon*).

transsept', o. –en (Fr. transept, bouwk. *dwarsvleugel van een gebouw*, inz. *dwarspand*

v. een kerk, rechthoekig de lengteas snijdend).
transsubstantia'tie, v. (Fr. [Lat. transsubstantiatio]: *zelfstandigheidsverandering*; R.-K. *verandering van brood en wijn in het lichaam en bloed des Heren*). (tie = sie).
Transvaal', v. (*aan de andere zijde der Vaal, vroegere Boerenrepubliek*; nu: *lid der Z.-A. Unie*); **-vaals',** bn., bw. *-e boeren.*
Transva'ler, m. -s (*bewoner van Transvaal*).
transversaal', Fr. transversal, Lat. transversa'lis **1** bn., bw. (*dwars, overhoeks*); **2** v. transversalen (meetk. *snijlijn of snijvlak van een stelsel lijnen of vlakken*); **3 -versa'len,** m. en v. mv. (*zijverwanten*). (sa = za).
trant, m. (*wijze*): *dichten in de trant van Cats*; *een - van geestigheid,* manier.
tran'ten, trantte, h. getrant (Z.-N. *drentelen*).
tran'telen, trantelde, h. getranteld (*op en neer lopen*); vero.; verg. drentelen.
I. trap 1 m. trappen (1 *schop*; 2 *trede*; 3 van fietsrijden: *het trappen*): 1 *het paard gaf hem een -*; 2 *het kind kroop op de zesde -*; *van - tot -*, langzamerhand; zegsw. *hij is van de trappen gevallen*, scherts. zijn haar is geknipt; fig. *de trappen van vergelijking*, trapvormen; *op de hoogste - van beschaving*, graad; 3 *een hele -, 100 km!* **2** v. trappen (*al de treden te zamen; trapladder*): *een houten -, een marmeren -; een steile -; een kelder-.*
II. trap, v. trappen (waarsch. Slavisch: *trapvogel*; ook: *trapgans*): *de trappen zijn grote, zwaarlijvige vogels, waarvan de poten drie tenen hebben*, Lat. otididae.
trape'ze, v. -n (Fr. trapèze: *gymnastiektoestel*: *zweefrek* [*voor acrobaten*]), ook, trapees'; zie het vlg. woord.
trape'zium, o. (Ned.) -s; (Lat.) trapezia (Lat.-Gr. trapezion = tafeltje: *vierhoek met twee evenwijdige zijden*).
trapezoï'de, v. -s, -n (*vierhoek, waarvan al de zijden en hoeken ongelijk zijn*).
trap'gans, v. -ganzen (*vogel, tot de groep der trappen* **II** *behorende*; *de grote -*, Lat. otis t. tarda): *de - wordt in Zeeland en N.Brabant wilde kalkoen geheten.*
trap'gevel, m. -s (*voorgevel van een gebouw, die in een punt eindigt en aan de bovenkant trapsgewijze opgaat*); **-ladder,** v. -s; **-leuning,** v. -en (*leuning langs een trap*); **-loper,** m. -s (*smal tapijt op een trap*).
trap'(naai)machine, v. -s (*naaimachine met pedalen of voettrappers*).
trap'pelen, trappelde, h. getrappeld (*herhaald trappen*): *de paarden briesen en - van ongeduld; de reiziger stond te - van koude.*
trap'pen, trapte, i. (1), h. (1, 2, 3) getrapt (1 *per fiets rijden*; 2 [*hard, stevig*] *met de voet treden*; 3 *zwaar onderdrukken, diep vernederen*): 1 *hij trapte in een uur van Maastricht naar Luik*; 2 *turf -, het orgel -*; zie treden; *iem. de deur uit -*; zegsw. zie teen **I** 1; 3 *gehoonde en getrapte loonslaven.*
trap'penhuis, o. -huizen (bouwk. *deel v. e. villa enz., waarin de hoofdtrap is geplaatst*).
trap'per, m. -s, trappertje (Eng. eig. *vallenzetter*; *wild- en pelsjager*).
trap'portaal, o. -portalen.
Trappist', m. -en (*kloosterling ener zeer strenge orde, dus genaamd naar de abdij la Trappe in Normandië, gesticht in 1140*).
trap'psalm, m. -en (*optochtslied der oude Israëlieten*; *psalm, door Levieten gezongen, terwijl ze de trappen van Jeruzalems tempel opklommen*); zie Ps. 119 tot 134.
trap'roede, v. -n ([*koperen*] *roede tot bevestiging van de traploper*).
traps'(ge)wijze, -(ge)wij'ze, -'(ge)wijs, -(ge)wijs', bn., bw. (*bij trappen, van lieverlede*): *iets - behandelen*; *-gewijze toeneming.*
trap'vormen, m. mv. (*trappen v. vergelijking*).
trap'wagen, m. -s (vero. *velocipède*): *verordening op het gebruik van -s van 1869.*
tras, o. (Fr. terrasse, It. terrazzo [van Lat. terra = aarde]: *metselspecie, uit tot poeder gemalen tufsteen*).
tra'(s)si, v. (O.-I. *ingrediënt der rijsttafel*).
tras'molen, m. -s (*molen, die tras maalt uit tufsteen enz.*); **-mortel,** v. (*metselspecie, gebluste kalk met tras dooreengewerkt*); **-raam,** o. -ramen (*steenraam in tras boven op het fundamentwerk tegen* vocht).
trassant', m. -en (*trekker van een wissel*).
tras'sen, traste, h. getrast (*met tras metselen*): *deze muur is getrast*, in tras gezet.
trasseren, getrasseerd (It. [Lat. trahere = trekken]: *een wissel op iemand trekken*).
trauma-, wond....; **trauma'tisch,** bn., door verwonding ontstaan.
travaat', m. travaten (Portug. travados: *onstuimige windvlaag met stortregen*).
traval'je, v. -s (Fr. travail: *hoef-, noodstal*).
tra'ven, traafde, h. getraafd (Portug. travar = samenvoegen: scheepst. *tussen de lading instuwen, stouwen*).
traver'se, v. -n (Fr. *dwarse richting*; *dwarsweg*; *zijweer*; fig. *hinder, tegenspoed*).
traverseren, getraverseerd (Fr. *dwars doorlopen of snijden, kruisen*; v. e. paard: *dwarssprongen maken*; fig. *in de weg staan*).
travesteren, getravesteerd (Fr. travestir: *verkleden*; *iets ernstigs grappig omwerken*).
travestie', v. -s, travestieën (Fr. *lachwekkende verkleding*; *grappige voorstelling van iets ernstigs*; ton. *mannenrol door een vrouw vertolkt of omgekeerd*). (t = t).
trawant', m. -en (1 *begeleider, lijfwacht*; fig. *partijganger, medestander*; 2 *bijplaneet*): 1 *de -en van den dwingeland*; 2 *de maan is de - der aarde*; oorspr. misschien Perzisch.
trawler, m. -s (Eng. *vaartuig, dat met een trawl* [= sleepnet] *vist*; *treiler*).
trawl'net, o. -netten (*soort van sleepnet*).
trebizon'de, v. -n (*Turks vaartuig op de Zwarte Zee, naar de stad van die naam*).
trech'ter, m. -s, trechtertje (*kegelvormig voorwerp met wijde mond en nauwe tuit, doorgieter*): *een wijn-, een molen-*; bij verg.: *een krater-*; **trech'tervormig, trechtervor'mig,** bn.: *een maalstroom is -.*
tred, m. treden (*stap, gang*): *met vaste -*; *gelijke - met iem. houden*, even snel vooruitkomen, ook fig.
tre'de, v. -n, treetje (1 *stap*; 2 *sport ener ladder*; *deel van een trapie, stoep enz.*): 1 *met onhoorbare -n*; 2 *op de eerste - van een ladder.*
tre'den, trad, h. (1), i. (2) getreden (1 *de voet zetten op, met de voet drukken op*; 2 *de voeten verzetten, gaan, lopen*): 1 *iem. op de tenen -*, hem grieven, ook: *het orgel -*, wind toevoeren; fig. *de wet met voeten -*, verkrachten; *iem. in het slijk -*, diep vernederen; 2 *naar voren -*; *ter zijde -*, op zij gaan; *in iems. plaats -*, hem vervangen; *hij treedt in zijn 40ste jaar*, wordt; *in bijzonderheden -*, de bijzonderheden behandelen; *daarin kan ik niet -*, dat kan ik niet behandelen.

tred'molen, m. –s (*molen, die door op een rad te treden in beweging wordt gebracht*): *in de – lopen,* fig. geestdodende, aldoor dezelfde zware arbeid verrichten.
tree, v. treeën, treetje (*trede*).
treeit, v. –en (*ijzeren drievoet*).
treek, m. treken (*list, loze streek*); zie trek.
treem, m. tremen, treempje (*tremel*).
tree'molen, m. –s (*tredmolen*); **–plank,** v. –en (*opstapplank bij spoorwagen, auto*); **–rad,** o. –en, –raderen (*rad met schoepen, waar men op treedt, om het te doen draaien*).
Trees, v. = There'sia.
tref, m. (*het treffen, lukje*): *het is een –, hem thuis te vinden,* toeval; *wat een –!*
tref'baar, bn. (*kunnende getroffen worden*).
tref'felijk, bn., bw. (1 *voortreffelijk, uitmuntend;* 2 Z.-N. *fatsoenlijk*): 1 *– wildbraad;* 2 Z.-N. *een – mens.*
tref'fen 1 trof, h. getroffen (1 *raken, bereiken;* 2 gewoonlijk in de lijdende vorm; [*goed*] *lijken;* 3 *overkomen,* altijd v. iets slechts; 4 *ontroeren;* 5 *de aandacht trekken;* 6 *vinden, ontmoeten;* 7 in vaste verbindingen: *doen, tot stand brengen*): 1 *het doel –; de juiste toon –,* [a]) zingen, aanslaan, [b]) de woorden juist kiezen in overeenstemming met de gemoedsgesteldheid van de(n) toehoorder(s); *je treft het (goed),* je hebt geluk; *je treft het slecht;* 2 *dit portret is goed getroffen;* maar ook: *de schilder heeft u, de gelijkenis, goed getroffen,* zie bet. 1; 3 *een zware ramp heeft die familie getroffen;* 4 *de toehoorders waren getroffen;* 5 *het trof mij, dat hij er niet was;* 6 *waar kan ik je –?* 7 *een vergelijk –,* overeenkomst aangaan; in deze bet. als germ. beschouwd; **2** o. (*gevecht, ontmoeting met den vijand*): *een bloedig –.*
tref'fend, bn. (1 *hartroerend, aandoenlijk;* 2 v. e. gelijkenis: *zeer juist*): 1 *een – toneel;* 2 *een –e gelijkenis,* zeer juist.
trei'fer, m. –s, treffertje (1 *een raakschot; kogel, bal die het doel raakt;* 2 *gelukkig toeval*): 1 *van de 100 schoten waren er maar 10 –s;* ook: (kegelspel) bal, die de kegels raakt; 2 *dat is een –!*
tref'kans, v. –en (*mogelijkheid te zullen treffen, percentsgewijze uitgedrukt*): *de – van een bom, uit een vliegmachine geworpen;* **–punt,** o. –en (*het punt, dat getroffen moet worden*); **–zekerheid,** v. (*zekerheid van zijn schot, als* nl. *de trefkans 100 is*).
trei'fe, bn. (Hebr. tereiphoh: *onrein*).
treil, m. –en, treiltje (*trek-, jaaglijn;* ook: *sleepnet, geballast kuilnet, over of vlak langs de zeebodem voortgetrokken*): *met zeil en –,* met het hele tuig, met zeilen en touwen.
trei'len, treilde, h. getreild (*voorttrekken, voortslepen*): *een schuit –.*
I. trei'ler, m. –s, treilertje (*schuitentrekker, sleepboot*): etym. = treiler **II.**
II. trei'ler, m. –s, treilertje (*trawler*).
treilla'ge, o. –s (*latwerk, houten traliewerk*).
treil'lijn, v. –en (*treklijn, jaaglijn*).
trein, m. –en, treintje (Fr. train [v. Lat. trahere = trekken]: 1 *rij, sleep, gevolg;* 2 mil. *stukken geschut enz. en de bedienende manschappen;* ook: *legertros;* 3 *reeks van wagens, voortgetrokken door een locomotief*): 1 *een lange – van pelgrims; een – van bedienden;* 2 *een artillerie–; een ponton–,* pontonstukken met de pontonniers; *een hospitaal–;* 3 *een personen–, goederen–, boemel–, snel–, D–, bliksem–;* **–beambte,** m. –n (b.v. *een conducteur*); **–boek,** o. –en (Z.-N. *spoorboekje*); **–compagnie,** v. –compagnieën (mil. *afdeling, belast met het vervoer v. manschappen en goederen*); **–diefstal,** m. –diefstallen (*diefstal in een trein*).
trei'nenloop, m.: *de – is gestoord.*
trein'personeel, o. (*het personeel, aan een trein verbonden: de machinist, stoker, conducteurs*); **–smid,** m. –smeden (*smid, die van een gereedstaande trein het raderwerk, de remmen enz. naziet*); **–soldaat,** m. –soldaten (mil. *soldaat van een treincompagnie*).
treit, v. (o.-Fr. trait: Z.-N. *gareellus, waar de trekstreng in vasthoudt*).
trei'ter, m. –s (Z.-N. *treiteraar*).
trei'teraar, m. –s; **–aarster,** v. –s.
trei'terchocolade, v. (Barg. *water en melk, in de gevangenis bij het brood*).
trei'teren, treiterde, h. getreiterd (van Fr. traître = Z.-N. treiter? *plagen, sarren*).
trei'tering, v. –en; **–lach,** m. (*sarrende lach*).
trek 1 m. trekken, in bet. 8, 9 gmv. (1 *het trekken; ruk, haal;* 2 *slag bij het kaartspel;* 3 *haal met een pen;* 4 *gelaatstrek, karakteristieke lijn van het gelaat;* 5 Z.-Afrik. *verhuizing;* ook: *het hele reisgezelschap, de wagens, het vee enz.;* 6 *reis der trekvogels;* 7 *spiraalvormige insnijding in de loop of de ziel van een vuurwapen;* 8 *tocht* 1 inz. Z.-N.; 9 *begeerte, lust, neiging;* inz. *eetlust;* 10 Z.-N. *slag;* 11 Z.-N. *bezoldiging*): 1 *met één trek van de hengel, van het visnet; een paar trekjes, trekken aan zijn sigaar doen;* 2 *ik heb vier trekken van de zes gemaakt; alle trekken halen;* 3 *met een – van de pen; één penne–;* 4 *hij had de trekken der Bourbons;* 5 *de grote – der Boeren,* uit de Kaapkolonie in 1836; 6 *de – der ooievaars in de herfst;* 7 zie getrokken; 8 *op de – staan;* 9 *geen – hebben; – naar het verbodene; zeer in – zijn;* 10 *een – met de zweep; de – van iets weg hebben,* slag; 11 spreekt. *een grote – hebben;* **2** m. treken (*treek, loze streek*): *hij zit vol treken;* zegsw. *iem. een – spelen,* een poets bakken; *zijn treken* (of: *trekken,* of: *streken*) *thuiskrijgen,* op zijn beurt er in lopen, beetgenomen worden.
trek'achtig, bn. (Z.-N. *tochtig*).
trek'bal, m. –ballen (bilj. *stoot, waarbij men de bal met de keu op zij van onderen raakt*); **–bank,** v. –en (*bank, om metaaldraad te maken*); **–beugel,** m. –s (*baggerbeugel*); **–dag,** m. –dagen (*dag, waarop een loterij trekt*); **–dier,** o. –en (*lastdier: dier, dat een wagen, een schip enz. moet trekken*); **–garen,** o. –s (*zeker visnet, zegen*); **–gat,** o. –gaten (*stookgat; luchtgat voor een haard, kachel enz.; open of zwakke plaats in het ijs; tochtgat; uitgebaggerde diepte in het veen*); **–geld,** o. –en; zie strijkgeld; **–goed,** o. (*groenten, vruchten, die door kunstmatige warmte gekweekt, lang voor de tijd a. d. markt gebracht worden*); **–haak,** m. –haken (*kuiperswerktuig*); **–hei,** v. –en (*heiblok, door mannenkracht opgetrokken*); **–hond,** m. –en (*karhond*); **–hondenwet,** v. (*wet v. 1910 ter bescherming van trekhonden*); **–kamp,** o. –en (kamperen: *kamp, dat men na een of twee dagen verlaat voor een ander kamp*); **–kast,** v. – en (*broeikas*).
trek'kebenen, hij –beende, h. getrekkebeend (*sleepvoetend gaan, met het been trekken onder het gaan*); **–bekken,** trekkebekten, h. getrekkebekt (*minnekozen van duiven*).

trek'ken, trok, h. (1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12), i. (4, 7), getrokken (1 *voortbewegen, voorttrekken*; *naar zich toe halen*; 2 van blanke wapenen: *uit de schee halen*; 3 *ontvangen*; 4 *een aftreksel van iets maken*; 5 *tochten*; v. e. kachel: *flinke toevoer van lucht hebben*; 6 *maken met een haal*; *tekenen*; 7 *zich voortbewegen, zich bewegen ergens heen*; *een wandel- of fietstocht maken van plaats tot plaats*; 8 *gelijken op*: 9 *verlangen, begeerte opwekken van*; 10 v. e. salaris: *krijgen, hebben*; 11 *uithalen*; 12 van planten en dieren: *kweken*): 1 *de paarden – de wagen*; zie bruine 2; *naar boven –*, halen; *niet zo –! aan zijn pijp –*; *iem. de kleren van het lijf –*, rukken, scheuren; *zich de haren uit het hoofd –*; *iem. aan zijn haar –*; *zich de hoed in de ogen –*; 2 *de sabel, degen –*; zie ook leer; 3 *een prijs – uit de loterij*, bekomen; *we zullen er om –*, loten; 4 *de koffie, de thee laten –*, laten aftrekken; 5 *het trekt hier*, het tocht; *de kachel trekt niet al te best*; *mijn sigaar wil niet –*, de rook laat zich niet gemakkelijk doorzuigen; 6 *een lijn –*; zegsw. zie lijn 5 en lijntrekken; 7 *ten strijde –*; *naar de grens –*; *we hebben een week getrokken*; 8 *naar rood –*, zwemen; 9 *dat zal –*; *volle zalen –*; 10 *een mooi salaris –*; 11 *een tand –*; *zich een tand laten –*; 12 *planten –*; nog: *ijzerdraad –*, vervaardigen; zie trekbank; *wijn, koffie –*, ontbieden, laten komen; *een wissel op iem. –*, afgeven; rekenk. *de vierkantswortel –*, berekenen; *dat hout is getrokken*, krom getrokken, b.v. door warmte; *met zijn linkerbeen –*; zie trekkebenen; Z.-N. *appelen –*, plukken; Z.-N. *dat trekt op niets*, lijkt nergens op; Z.-N. *die bomen – hier niet*, gedijen niet; *het lang –*, [a]) uithouden, [b]) lang (weg) blijven; zie ook kort **1**, 1.

trek'ker, m. –s, trekkertje (*persoon, dier of voorwerp, dat trekt*, b.v. *een stoomsleper*; *werktuig, waarmee men trekt*; zie kurketrekker; ook van een geweer, enz.; hand. *persoon, die een wissel afgeeft*; *iem. die op een trektocht is*): *met de vinger aan de –*.

trek'king, v. –en, trekkinkje (*het trekken*): *de – der staatsloterij*; *zenuw–*; **trek'kingslijst,** v. –en (*uitlotingslijst*): *de – nazien*.

trek'letter, v. –s (*schrijf- of krulletter*); **–lijn,** v. –en (*jaaglijn, touw om een schip voort te trekken, een net in te halen, iets aan boord te halen*); **–mieren,** v. mv. (dorylinen: *mierensoort zonder vaste woonplaats en een nomadenleven leidend*); **–muts,** v. –en (*ouderwetse vrouwenmuts*); **–net,** o. –netten (*sleepnet voor de vogel- of visvangst*); **–os,** m. –ossen; **–paard,** o. –en; **–pad,** o. –paden (*jaagpad*); **–pen,** v. –pennen (*pen tot het trekken van scherpe lijnen langs een liniaal*); **–plaat,** v. –platen (*stalen plaat met gaten voor den draadtrekker*); **–pleister,** v. –s (*pleister, die de huid opent, etter veroorzaakt*; fig. gmz. *een persoon, die iem. aantrekt, geliefde*); **–pop,** v. –poppen (Z.-N. *marionet*); **–pot,** m. –potten (*pot, waarin een aftreksel getrokken wordt van planten, thee enz.*; *aftrekpot*); **–schuit,** v. –en (*schuit, die* [*door een paard*] *aan een lijn wordt voortgetrokken*).

trek'sel, o. –s (*aftreksel, afkooksel*).

trek'slede, v. –n (*slede, die* [*door een paard enz.*] *getrokken wordt*); **–slot,** o. –sloten (Z.-N. *slot, dat dichtspringt bij het dichttrekken der deur*); **–sprinkhaan,** m. –hanen (*de sprinkhaan, die met millioenen „trekt", zeer schadelijk*; Lat. acrydium migratorium); **–stang,** v. –en (*handvat van een spoorwissel*); **–streng,** v. –en Z.-N.; zie gareel; **–stuk,** o. –stukken ([*toneel*]*stuk, dat veel succes heeft, volle zalen „trekt"*); **–tafel,** v. –s (*tafel met uittrekbladen*); **–tocht,** m. –en: *een – door Z.-L.*; zie trekken 7; **–vaart,** v. –en (*kanaal, waterweg voor trekschuiten enz.*); **–vis,** m. –vissen (*vis, die op gezette tijden gaat of komt*): *de haring is een –*; **–vogel,** m. –s (*vogel, die op gezette tijden gaat of komt*; fig. *iem., die gedurig v. verblijfplaats verandert*): *de ooievaar is een –*; **–weg,** m. –wegen (*breed jaagpad, weg voor de trekpaarden*, b.v. *langs een kanaal*); **–zaag,** v. –zagen (*grote houtzaag*).

tre'ma, o. trema's (Gr. *deelteken*).

tre'me, v. –n (Fr. trémie; Z.-N. *arm van een lamoen*); verg. traam.

tremblé'-lijn, v. –en (typ. *gegolfde lijn*).

trembleren, getrembleerd (Fr. *beven*; muz. *trillen met de stem*).

tre'mel, m. –s, tremeltje (Fr. trèmie: ([*raam met*] *trechter, waardoor het gemalen graan loopt*).

trem'mer, m. –s, tremmertje (*man, die de steenkolen, de brandstof in de machinekamer brengt*).

tremo'lo, It., **1** v. tremolo's muz. (*beving, trilling*; *trillen op één noot*); **2** bw. (muz. *bevend*).

tremulant', m. –en (muz. *bevende toon, triltoon*; *zeker orgelregister*), zie:

tremuleren, getremuleerd (It. tremolare = sidderen: muz. *trembleren*).

trens, v. trenzen (Sp. trenza = vlecht: *lisje of oogje van garen om een haakje in vast te maken*; *kleine toom, welks mondstuk geen stang heeft*; *vlecht*): *iemand – geven*, slaag.

Tren'te, o. (*plaats v. h. R.-K. oecumenische of algemene concilie, 1545–'63*).

tren'te-et-un, o. (Fr. *één-en-dertig, zeker kaartspel*): *–– spelen*, één-en-dertigen.

tren't(el)en, Z.-N.; zie drentelen.

tren'zen, trensde, h. getrensd (*vlechten*).

trepaan', m. trepanen, trepaantje (Fr. trépan, Gr. trepanon = boor: *schedelboor*).

trepaneer'boor, v. –boren (*trepaan*).

trepaneren, getrepaneerd (Fr. trépaner: *de hersenpan doorboren*).

tre'pang, v.; zie tripang.

tres, v. tressen (Fr. tresse: *geweven goud- of zilverboordsel*; *haarsnoer, -vlecht*).

Tres fa'ciunt colle'gium (Lat. *drie* [*personen*] *vormen een college*, d.i. *gezelschap*; *drie kunnen een uitspraak doen, zijn bevoegd*).

tres'sen, treste, h. getrest (Fr., Z.-N. *vlechten*).

treu'ga (of: **pax**) **De'i,** v. (Lat. Middeleeuwen: *godsvrede*): volgens de –– moest er van Woensdag- tot Maandagavond onder alle Christenen vrede heersen. (eu = ui).

treur'berk, m. –en (*berk met neerhangende takken*); **–beuk,** m. –en; **–dicht,** o. –en (*klaagdicht*); zie elegie.

treu'ren, treurde, h. getreurd (*verdriet hebben, droevig zijn, kwijnen*): *– om, over*.

treur'es, m. –essen (*esboom met hangende takken*); **–gees'tig,** bn. (*zwaarmoedig*): *een –e zang*, neerslachtig makend.

treu'rig, bn., bw. (1 *droevig, bedroefd*; 2 *droefheid veroorzakend*; 3 ook: *erbarmelijk*): 1 *wat ben jij zo –?* 2 *een – ongeval*; 3 *hoe heb jij gewerkt? –! een –e vermaardheid*; **–heid,** v.

treur'lied, o. –eren; **–mare,** v. –n; **–mars,** m. –en (*dodenmars, mars van klagend karakter*); **–muziek,** v. (*begrafenismuziek; treurig stemmende, droefheid verklankende muziek*).

treur'roos, v. –rozen (*roos met neerhangende takken*); **–spel,** o. –spelen (*toneelstuk, waarin de hoofdpersoon in een strijd tegen eigen hartstocht of tegen het lot te gronde gaat*; fig. *droevige gebeurtenis, droevig tafereel*): *het historisch –*, b.v. Vondels Gijsbrecht van Aemstel, Bilderdijks Floris V; *het bijbels –*, b.v. Vondels Jeptha; ook, trage'die; **–speldichter,** m. –s (*tragicus*); **–speldichteres',** v. –dichteressen; **–spelspeler,** m. –s (*toneelspeler, die in een treurspel optreedt, tragédien*); **–spelstijl,** m. (*stijl, van het treurspel*); **–tijd,** m. (*tijd van rouw*); **–toneel,** o. –tonelen (*toneel, waarop een treurspel gespeeld wordt*; fig. *treurige gebeurtenis, droevig schouwspel*); **–wilg,** m. –en (*sierwilg met neerhangende takken*): *de – op kerkhoven*; **–zang,** m. –en (*klaagzang*).

treu'zel, m. en v. –s, treuzeltje (*talmer, talmster*); **–aar,** m. –s, treuzelaartje; **–aarster,** v. –s; **–achtig,** bn.: *de – dienstbode*.

treu'zelen, treuzelde, h. getreuzeld (*langzaam werken, slabakken*).

treu'zelig, bn., bw. (*talmend, niet-voortmakend*): *grootje wordt wat –*; **–kous,** m. en v. –en (*persoon, die treuzelig is*); **–werk,** o. (*knutselwerk; werk, dat langzaam vordert*).

tre'zel, m. –s, Z.-N.; zie trijzel eig. bet.

trezoor', o. trezoren, trezoortje (Fr. trésor: *schat[kamer]*).

trezorie', v. trezorieën (*bewaarkamer der openbare middelen, schatkamer*).

trezorier', m. –s (Fr. trésorier: *rentmeester; schatter; penningmeester*); **–schap,** o. (*rent-, penningmeesterschap*).

tri..., van Gr. treis, Lat. tres = drie.

tria'de, v. –s (Fr. [Gr. trias]: *drietal, -heid*).

tria'kel, m. (uit Gr. therion = wild dier + ake = geneesmiddel: *geneesmiddel tegen de beet van vergiftige dieren, geneesmiddel, waarin opium is*; Z.-N. gew. *gekonkel*).

trian'gel, m. –s, triangeltje (Fr. triangle [Lat. triangulus = driehoek], muz. *driehoekig stalen slaginstrument*).

triangulair', bn. (Fr. [Lat. triangularis]: *driehoekig*). (ai = e).

triangula'tie, v. –s, triangulatiën (Fr. [Lat. triangulatio]: *driehoeksmeting*, inz. *ten behoeve van het in-kaart-brengen*): *de – v. e. stad*.

triarchie', v. triarchieën (Lat., Gr. *regering van drie personen; driemanschap*).

tri'as, o. (Gr. *drieheid; formatie onder de Jura gelegen, bestaande uit drie formaties; 1ste aardperiode uit het secundaire tijdperk*).

tribula'tie, v. –s, tribulatiën (Fr. [Lat. tribulatio]: *onrust, angst; wederwaardigheid, ongeval*): *de tribulatiën des heren Snaversnel*.

tribunaal', o. tribunalen, tribunaaltje (Fr.-Lat. tribunal: *rechtbank, gerecht*): *op het – verschijnen*.

tribunaat', o. tribunaten (Fr.-Lat. tribunatus: *ambt, ambtstijd van tribuun*).

tribu'ne, v. –s, tribunetje (Fr. tribune [Lat. tribuna]: 1 *spreekgestoelte; een galerij of verhoging*; 2 *afgezonderde plaats voor het publiek in vergaderzalen*; 3 *oplopende rij van zitplaatsen*): 1 *de spreker vloog naar de –*; 2 *de – laten ontruimen*; 3 *een plaats op de –*.

tribuun', m. tribunen (Fr. tribun, Lat. tribunus: oorspr. *hoofd der tribus of volksafdeling*; later: *de naam van allerlei ambtenaren, waarvan de meest bekende zijn de volkstribunen*; fig. *demagoog*).

tribuut', m. en o. tributen (Fr. tribut, Lat. tributum: *schatting, cijns*).

tricheren, getricheerd (Fr. *vals spelen*).

trichi'ne, v. –n (v. Gr. trichinos = van haar: *haarwormpje, parasitaire rondworm, in twee vormen voorkomend, als spier- en als darmtrichine*; Lat. trichinella spiralis): *de mens kan door 't eten van varkensvlees geïnfecteerd worden*. (ch = scherpe g).

trichi'nenziekte, v. (*trichinose*).

trichino'se, v. (Gr. nosos = ziekte: *de ziekte, door trichinen veroorzaakt*). (s = z).

Tricht, o. (*Utrecht, Maastricht*): *het oude –*.

tricolor', Fr., **1** bn. (*driekleurig*); **2** m. tricoloren (*amarantsteen*); **tricolo're,** v. –n, –s (Fr. *de Franse driekleur-cocarde of -vlag*).

tri'cot, Fr. misschien naar het Fr. dorp Tricot, **1** o. (*machinaal gebreide stof voor ondergoed*); **2** bn., zie alpaca, opm.; **3** v. –s, tricootje (*nauwsluitend costuum van tricot* inz. *van kunstenmakers*); l. *tri'koo*.

tric'trac, o. (*zeker Italiaans spel met dobbelstenen; bakspel*); ook, triktrak.

tri'cycle, m. –s (Fr. zie bicycle: *driewieler*).

tri'duum, o. –s (Lat. *tijd van drie dagen*; R.-K. *driedaagse godsvruchtoefening*).

triel'je, v. –s (Fr. [Lat. trilicium = driedraads]: *soort van gekeperd tijk, driedraads geglansd linnengoed*).

triëren, getrieerd (*schiften, uitzoeken; dagbladen vouwen, verpakken, adresseren en verzenden*).

triest, bn. (Fr. triste [Lat. tristis]: *droevig, naar, somber*); ook, triestig.

trifo'lium, o. –s (Lat. *drieblad, klaver*).

triglyph', m. –en (zie Glyptiek; Dorische bouworde: *steen met twee gleuven en afgeschuinde kanten in de fries*); l. *triegliеf'*.

trigonaal'-getallen, o. mv. (*driehoekige getallen, d. z. getallen, welker eenheden, als punten beschouwd op regelmatige wijze te rangschikken zijn in de hoekpunten, en langs de zijden v. driehoeken, die een hoekpunt gemeen hebben*): ze zijn begrepen in de formule: $^1/_2$ n (n + 1), b.v. 21, als n = 6.

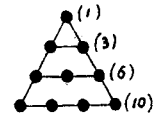

trigonometrie', v. (tri z. ald. + Gr. gonia = hoek: *driehoeksmeting*); **–me'trisch,** bn. (*de trigonometrie betreffende*).

Trijn, v. (*Katharina*): *wijntje en Trijntje*.

trijp, o., (soorten) –en (Fr. tripe = darmen: *fluweelachtig bekleedsel van stoelen enz.*).

trij'pen, bn. (*van trijp; met trijp bekleed*): *– pantoffels; er stonden zes – stoelen*.

trijs, m. –en (*bras; hijstouw*); **–blok,** o. –blokken (scheepst. *hijsblok; katrol, waarmede iets getrijst kan worden*).

trij'sen, trijste, h. getrijst (*door middel van touw en blok hijsen; ophijsen*).

trijs'gat, o. –en (scheepst. *luik, waardoor de goederen worden opgehesen*).

trij'zel, v. –s (*korenzeef*; fig. *treuzelaarster*).

trij'zelen, trijzelde, h. getrijzeld (van koren: *door een trijzel laten lopen*); **–molen,** m. –s (Z.-N. *wanmolen*).

trik'trak, –bord, zie tiktak enz.

tril, m.: *op of aan de – zijn*, d.i. gaan slenteren, lanterfanten; zie dril.
tril'beelden, o. mv. (*bioscoop[beelden]*).
tril'gras, o. (*siergras, in 't wild voorkomend*; Lat. briza); **–haar**, o. –haren (*dunne draadvormige uitlopers ener cel o.a. in de luchtpijp*); **–haardiertjes**, o. mv. (*éencellige diertjes, door trilharen zich voortbewegend*; Lat. ciliata).
tril'len, trilde, h. getrild (*snel heen en weer bewegen*): *een snaar doen –; met –de stem; ze – van angst, koude*, hevig beven, rillen.
tril'ler, m. –s. trillertje (*regelmatig snelle afwisseling v. twee op elkaar volgende tonen*).
tril'ling, v. –en (*het trillen; het eenmaal heen en weer gaan v. e. trillend lichaam*).
trillioen', o. –en (*millioen × millioen × millioen, 1 met 18 nullen*).
trilogie', v. trilogieën (eig. *iets drievoudigs* b.v. serie van drie toneelstukken: *Joseph in Dothan, Joseph in Egypte en Joseph in 't Hof*, van Vondel; drie dichtstukken: *De drie Zustersteden*, Gent, Brugge, Antwerpen, van K. L. Ledeganck, 1805–'47).
trimes'ter, o. –s, trimestertje (Lat. *kwartaal*; *het traktement per trimester*).
trim'men, trimde, h. getrimd (Z.-N. *het werk v. een tremmer verrichten; hard werken*).
trim'mer, m. –s (Z.-N. *tremmer*).
Trinita'rissen, m. mv. (*orde van de H. Drievuldigheid* oorspr. *tot loskopen van christenslaven, nu belast met missiewerk*).
Triniteit', v. (Fr. trinité, Lat. trinitas: *de H.-Drievuldigheid*): R.-K. *het feest der –*, eerste Zondag na Pinksteren.
trinominaal'stelsel, o. (*drienaamstelsel*).
tri'o, o. trio's, triootje (It. *driestemmig muziekstuk of gezang; drietal; trits*).
triolet', v. trioletten (Fr. *drieklankdicht* met 8 (soms 12) versregels, waarvan de eerste tweemaal terugkeert en wel als 4de en 7e regel, terwijl de 2e nogmaals als 8e regel voorkomt; rijmschema aba, aab, ab).
triomf', m. –en (Fr. triomphe, Lat. triumphus [Gr. triambos = feestlied]: *zege[feest]* inz. *intocht v. e. triomphator*): *de – werd toegestaan door de Senaat; –en vieren*.
triomfant', triomfan'telijk, bn., bw. (*zegepralend*): *een –e blik; – rondkijken*.
triomf'balk, m. –en (*balk beneden de triomfboog tot plaatsing van de zijbeelden naast het triomfkruis*); **–boog**, m. –bogen (*gedenkteken voor veldheren of keizers, zoals Rome enz.; ereboog; welfboog tussen schip en priesterkoor in een kathedraal enz.*).
triomferen, getriomfeerd (Fr.-Lat. triumphare: *zegepralen, zegevieren, een triomftocht houden*): *over zijn vijanden –*.
triomf'kruis, o. –en (*kruisbeeld, van de triomfboog aan een ketting of schakels afhangende*); **–lied**, o. –liederen (*lied ter ere van de zege*); **–tocht**, m. –en (*zegetocht*).
triompha'tor, m. (Ned.) –s, triomphato'ren; (Lat.) triomphato'res (o.-Rome: *zegevierend veldheer, die zijn triomftocht hield*).
triool', v. triolen, triooltje (Duits: Triole, oorspr. It. muz. *figuur van 3 noten, met de klem op de eerste, die slechts de waarde hebben van twee* [of: *vier*] *van het gelijke teken*).
I. trip, v. –s (Eng. *uitstapje*).
II. trip, v. trippen (*vrouwenschoeisel met een bandje van leer en houten zool*).
tri'pang, v. –s (O.-I. *zeekomkommer, eetbaar stekelhuidig dier*; Lat. holothuria edulis): *de – bij een Chinees maal*.
tri'ple, bn. (Fr. [Lat. triplus, Gr. triplous]: *drievoudig, drieledig*): *de Triple-Alliantie*, drievoudig verbond; ook, tripel.
tripleren, getripleerd (*verdriedubbelen*).
tri'plex-hout, o. (*planken, bestaande uit een driedubbele laag hout, kruiswijs op elkaar gelijmd, om het kromtrekken te voorkomen*).
tripliceren, getripliceerd (*voor de derde maal van antwoord dienen: op een dupliek antwoorden*); zie dupliceren.
tripliek', v. –en (*antwoord op een dupliek*).
tri'plo: in – (Lat. *in drievoudig afschrift*).
tri'plum, o. (Lat. *het drievoudige*).
trip'pelen, trippelde, h., i. getrippeld (*met kleine pasjes lopen*): *de mussen – op mijn stoep*, hippen, dribbelen.
trip'pelmaat, v. –maten (*maat met één betoonde en twee onbetoonde lettergrepen*): b.v. *de jaren | vervaren | als schuimen|de baren|*.
trip'pen, men tripte, h., i. getript (*trippelen, met kleine passen gaan*; ook: *veen trappen*).
trip'per, m. –s, trippertje (*veentrapper*).
triptiek', v. –s, –en (*drieluik*): *–en voor auto's*, document, nl. drie bladen met bijzonderheden omtrent de auto, den eigenaar enz., waarmee men zonder formaliteiten de grens kan passeren.
trip'trappen, triptrapte, h., i. getriptrapt [(*trippelen*).
tris'te, Fr.; zie triest.
Tri'ton, m. –s (1 *zoon van Neptu'nus en Amphitri'te; zeegod van lagere rang, soms voorgesteld als van boven mens, van onderen vis*; 2 *naam van verschillende salamanders*): 1 de –s, blazende op kinkhorens, begeleiden Neptunus; 2 *de grote watersalamander*, Lat. triton cristatus, in deze bet. triton.
tri'tonshoren, m. –s (*een soort kinkhoren, geslacht der tritonshorenslakken*; Lat. triton tritonis; *een der schelpen*): *op –s blazen*.
trits, v. –en (*drietal*): *een – van zonen*.
trit'sen, tritste, h. getritst (*een spel, dat met drie of vier dobbelstenen gespeeld wordt en waarbij vooral het werpen van drie gelijke ogengetallen in aanmerking komt*).
triumf' enz.; zie triomf enz.
trium'vir, m. triumviri (Lat. *drieman*).
triumviraat', o. (*driemanschap*): 1ste – 60 v. C.: Caesar, Pompejus, Crassus; 2de – 43 v. C.: Antonius, Octavianus, Lepidus.
triviaal', bn., bw. (Fr. trivial [Lat. trivialis]: *alledaags, plat*): *triviale genoegens; hij drukt zich – uit*.
trivialiteit', v. –en (Fr. trivialité: *alledaagsheid; platheid*).
trivia'liter, bw. (Lat. *plat, alledaags*): *podagra, – gezegd het pootje*.
tri'vium, o.; zie vrije kunsten.
Tro'as, o. ([*het gebied der stad*] *Troje*).
trochee', m. trocheeën, Gr.-Lat. **trochae'us**, m. trochae'ï (metriek: *tweedelige maat: een betoonde [lange], gevolgd door een onbetoonde [korte] lettergreep*), b.v.: *Sikkels | blinken*.
trochae'isch, bn., bw.: *–e verzen*. (ae = ee).
trod'del, m. (Z.-N. *broddelwerk*); **–en**, troddelde, h. getroddeld (Z.-N. *broddelen*).
troe'bel, Fr. trouble **1** bn., bw. (*onklaar, onzuiver, drabbig*): zegsw. *in – water is het goed vissen*, bij onlusten is er voordeel te behalen; **2 –en**, v. mv. (*onlusten, beroerten*).
troe'belachtig, bn.: *– water*, een weinig troebel.

troe'boek, v. –s (O.-I. *soort zeevis of kuit ervan, de O.-I. elft*).
troe'del, m. –s; zie troetel.
troef, v. troeven (Fr. triomphe, eig. triompherende kaart: *kaart, kleur, die boven de drie andere gaat*): *harten is –; – spelen, – bekennen; –aas, –heer enz.*; zegsw. *geen – verzaken,* [a]) voor zijn mening uitkomen, [b]) de gelegenheid waarnemen; *iem. – geven,* [a]) slaag geven, [b]) flink te woord staan, de waarheid zeggen: *armoede is er –*, er heerst aldoor gebrek; **–aas,** o. (*aas of één van de troef*): *–twee,* v., *–drie,* v. enz.; **–kaart,** v. –en (*kaart, die tot de troef behoort*).
troep, m. –en (Fr. troupe: 1 *menigte, aantal, bende*; 2 in het mv. *krijgsvolk, militairen*; 3 [*toneel*]*gezelschap*; 4 *bende, zooi*): 1 *een – schapen, een – ruiters*; 2 *de generaal sprak tot de –en*; 3 *een – toneelspelers*; 4 *wat een –! een zwijnentroep!*
troe'penmacht, v. (*getal, sterkte van de troepen, krijgsmacht*): *een – van 10.000 man.*
troeps'(ge)wijze, –(ge)wij'ze, –'(ge)wijs, –(ge)wijs', bw. (*in een troep*): *– naar huis.*
troe'tel, m. –s, troeteltje (mil. [*gekleurde*] *kwast als versiersel*): *een sabel met een –.*
troe'telaar, m., –s, troetelaren, troetelaartje (*iem., die troetelt*; fig. *vleier*).
troe'telen, troetelde, h. getroeteld (*vleien, strelen, liefkozen*); zie vertroetelen.
troe'telkind, o. –kinderen (*verwend kind, lieveling*): fig. *een – der fortuin*; **–naam,** m. –namen (*vleiende, liefkozende naam*).
troe'ven, troefde, h. getroefd (*troef spelen; afrossen; op zijn plaats zetten*): *iem. –*; **troe'ver,** m.: *een kale –.* [*getroefd!*
trofee', v. trofeeën; zie tropee.
trof'fel, m. –s, troffeltje (*kalkscheppertje, driehoekig metalen blad met* [*houten*] *handvat*; zinnebeeld der vrijmetselarij).
trog, m. troggen (1 [*vierkante*] *bak*; 2 aardrijksk. *diepe inzinking in de zeebodem*; ook: *plooidal*): 1 *een bakkers–*, kneedbak; *een voeder–, varkens–*; 2 *de Atacama-trog.*
troglodie'ten, m. mv. (Gr. troglodytes = die in holen [trogle] kruipt; *holbewoners; eerste mensenrassen*; fig. *mijnwerkers*).
tro'ïka, v. troïka's (Russ. *een met drie paarden bespannen Russische slede of wagen*).
Tro'ja, Tro'je, o. (*stad van Troas, door Apollo en Neptunus gebouwd*): *– werd ± 1200 v. C. in het 10e jaar van het beleg, door de Grieken verwoest*; ook, Ilium.
Trojaan', m. Trojanen, Trojaantje (*inwoner v. Troje*); **Trojaans',** bn., bw.; zie paard.
trol'leybus, v. –bussen (*autobus met trolley*).
trol'leytram, v. –s (*electrische tram met bovengrondse geleiding, waarbij contact wordt verkregen door een stang of beugel, de trolley*); lees *trol'lie.*
trom, v. trommen, trommetje (muz. *cilindervormig slaginstrument, aan weerszijden met een ezels- of kalfsvel overspannen*): *de – roeren,* trommelen; zegsw. *de grote* (of: *Turkse*) *– roeren,* veel reclame, ophef maken; *met* (*de* of: *een*) *stille – vertrekken,* ongemerkt, eig. als soldaten, die zonder trommelslag afmarcheren; *met slaande –!*
trombo'ne, v. –s (It. *schuiftrompet*): **–bonist',** m. –en (*bespeler v. e. schuiftrompet*).
trom'geroffel, o.: *onder –.*
trom'mel, v. –s, –en, trommeltje (v. trom: 1 *trom*; 2 *tromvormig voorwerp* voor verschillende doeleinden: *losse omgevende kast, cilinder in een horloge enz.*; 3 *blikken doos*; 4 ontleedk. *holte door het gehoorvlies bedekt, in het oor*; 5 Z.-N. spott. *buik*): 1 *de – slaan*; 2 *de – van een klokkenspel, een horloge*; 3 *een brood–; een lees–*, O.-I. tot verzending van tijdschriften; 4 zie trommelvlies; 5 *zijn – vullen*; zie ook fluit.
trom'melaar, m. –s, trommelaartje (*iem., die de trom slaat; tamboer*): *pijpers en –s.*
trom'melen, trommelde, h. getrommeld (*de trom slaan*): fig. *op de tafel –*, (herhaaldelijk) tikken, slaan; *iem. de deur uit –*, jagen; *op de piano –.*
trom'melholte, v. –n (ontl. *holte in het oor aan gene zijde van het trommelvlies*).
trom'melslag, m. –slagen (*het slaan op de trommel, slag op de trommel*): *iets bij – bekend maken; roffelende –en*; **–slager,** m. –s (*tamboer*); **–stok,** m. –stokken; **–vel,** o. –vellen; **–vlies,** o. –vliezen (ontl. *vlies, dat de inwendige gehoorholte van de uitwendige scheidt*); **–vuur,** o. (mil. *ratelend vuur uit tal van snelvuurkanonnen*); **–zeef,** v. –zeven (*grote, draaiende zeef der kolenmijnen*): de – scheidt de gruiskolen naar de grootte der stukjes of nootjes; **–zucht,** v. (*opzetting van maag en pens bij het rundvee*).
trom'men, tromde, h. getromd (*trommelen*).
tromp, v. –en (Fr. trompe: 1 *blaashoorn, bazuin,* [*met doffe of schallende toon*]; 2 *slurf*; 3 *vooreinde, loop v. e. geweer; mondstuk van een kanon*): 1 *blazen op –en*; 2 *de – van de olifant*; 3 *de – van een geweer.*
trom'pen, trompte, h. getrompt (*op de tromp blazen*).
trompet', v. trompetten (Fr. trompette: 1 *koperen blaasinstrument* [*met schetterende toon*]; *spreekhoorn; zeker orgelregister*; 2 ontl. *Eustachiusbuis*): 1 *het schetteren der trompetten*; (*op*) *de – blazen*; 2 *de – is de verbindingsbuis tussen trommelholte en keel.*
trompet'bloem, v. –en (*plant met trompetvormige bloemen*): *de narcis, de bignonia zijn –en*; **–boom,** m. –bomen (*sierboom, uit Brazilië en West-Indië*; Lat. tecoma radicans); **–geschal,** o.
trompet'ten, trompette, h. getrompet (*op de trompet blazen*); zegsw. *iems. lof –*, luid verkondigen.
trompet'ter, m. –s,.
trompet'vogel, m. –s; zie agami.
I. tro'nen, troonde, h. getroond (*zetelen, ten troon zitten*; fig. *heersen*): *in die woning troont vrede en huiselijk geluk.*
II. tro'nen, troonde, h. getroond (*verleiden; verlokken*): *iem. ergens heen –.*
tro'nie, v. –s, tronietje (Fr. trogne, ong. *aangezicht, bakkes*): min. *een lelijke –.*
I. tronk, m. –en (Fr. tronc [Lat. truncus]: *afgeknotte boomstam*); **– I = – II.**
II. tronk, m. –en (Z.-Afrika: *gevangenis*).
troon, m. tronen, troontje (1 *staatsiegestoelte voor vorsten*; 2 *vorstelijke waardigheid*): 1 *een gouden –*; 2 zegsw. *de – beklimmen,* koning worden; *iem. van de – stoten,* onttronen.
troon'hemel, m. –s (*verdekking aan de bovenkant; overhuiving van de troon; baldakijn*); **–opvolger,** m. –s (*vermoedelijk de opvolger v. e. regerend vorst*); **–opvolgster,** v. –s; **–rede,** v. –redenen (*koninklijke toespraak bij de opening der Kamers*): *een kleurloze –.*
troons'afstand, m.; **–bestijging,** v.

troon'zaal, v. –zalen (*zaal, waar de troon staat*).
troop, m. tropen (Gr. trope = het wenden: *woordenkeer, oneigenlijke uitdrukking*).
troost, m. (*vertroosting, bemoediging; leniging van smart, droefheid*): *bij iem.* (*zijn*) – *zoeken, vinden; een schrale –; dat is tenminste één –; een kopje –*, koffie (met suiker); **–brief,** –brieven (*brief van rouwbeklag*).
troos'telijk, bn.: *–e gedachte*, troostend.
troos'teloos, bn.; troostelozer, meest – (*diep bedroefd*); **troosteloos'heid,** v.
troos'ten, troostte, h. getroost (*tot berusting brengen; opbeuren; [trachten] verdriet [te] lenigen*): *een bedroefde –; zich – met*, troost putten uit, zich schikken.
troos'ter 1 m. –s (*man, die troost*); **2 Troos'ter,** m. (*de H. Geest*); zie Paracleet.
troosteres', v. troosteressen.
troost'grond, m. –en (*een reden tot troost*); **–lied,** o. –liederen (*vertroostend lied*); **–rede,** v. –redenen (*toespraak, om te troosten*); **–rijk,** bn.; **–vol,** bn. (*veel troost bevattend*): *een – woord*; **–woord,** o. –en (*vertroostend woord*): *geen –en kunnen vinden.*
trop, m. troppen (Z.-N. *menigte, troep; tros*): *een – mensen; een – druiven.*
tro'pe, tro'pus, m. tropen; zie troop.
tropee', v. tropeeën, tropeetje (Lat.-Gr. tropaion = het wendingsteken: *zegeteken op de plaats, waar de vijand verslagen werd, bestaande uit de buitgemaakte wapenen; zegeteken*); ook, trofee' (Fr. trophée).
tro'pen, v. mv. (Gr. trope = het wenden, keren: *keerkringen; de hete luchtstreek*).
tro'penhelm, m. –en (*helm met kurklaag, in de tropen gedragen*); **–kolder,** m. (*ziekte, ontstaan in en door de tropen*).
tro'pisch, bn., bw. (1 *tot de keerkringslanden behorende, daar te vinden*; 2 *figuurlijk, oneigenlijk*): 1 *–e hitte; – warm*, als in de tropen; 2 *een –e wijze van spreken.*
tropis'me, o. –n (zie troop: *het reageren* [inz. *het zich wenden in een bepaalde richting*] *van planten op uitwendige prikkels*): *een – is, als de zonnebloem zich richt naar het zonlicht.*
tro'posfeer, v. (*de luchtlaag tot ± 11000 meter boven de grond*).
trop'pel, m., verkl. en bijvorm van trop.
trop'pelen, troppelde, i. getroppeld (Z.-N. *een trop vormen*).
troqueren, getroqueerd (Fr.: *ruilen, wisselen; ruilhandel drijven*). (qu = k).
tros, m. trossen (1 *bundel vruchten uit de bloeiwijze onder 2 beschreven, ontstaan*; 2 plantk. *bloeiwijze met gesteelde bloemen langs de bloemspil*; 3 mil. *krijgstrein, legerbagage; de manschappen, bij de tros behorend*; 4 *kabel, uit drie of vier strengen in elkaar gedraaid*): 1 *een – druiven, een –je bessen*; ook: *een – wormen*, bos; 2 *de goudenregen heeft gele bloemen, die meestal in trossen hangen*; 3 zie legertros; 4 *een – van 100 m lengte.*
tros'sel, m. –s (Z.-N. *tros* 1, 2).
tros'sen, troste, h. getrost (*tot trossen of bundels maken; hooi en stro op de paarden pakken*).
troskieu'wigen, m. mv. (*orde van de vissen naar de vorm der kieuwen, die zich vertonen als kleine trosjes of bundeltjes b.v. bij het zeepaardje*; Lat. lophobranchii).
trot, m. (Fr.-Z.-N. 1 *draf*; 2 *gang, stap*; 3 *afstand*): 1 *de – van een paard*; 2 *op – zijn*; 3 *dat is nog een hele –.*
I. trots, m. (1 *hoogmoed, trotsheid, laatdunkendheid*; 2 *zelfgevoel, fierheid*, in gunstige zin; 3 *persoon of zaak, waarop men trots is*): 1 *de – van Alva*; 2 *met – op uw werk neerzien*; 3 *de – van zijn familie.*
II. trots, bn., bw. trotser, meest – (1 *hovaardig, hoogmoedig*; 2 *fier*; 3 *statig, prachtig*): 1 *een –e houding, een –e ziel, – zijn; zo – als een pauw; – in het rond kijken*; 2 *een –e taal; – op haar zoon*; 3 *–e paleizen; welk een – gezicht, die waterval!*
III. trots, vz. (*ondanks, spijt, in weerwil van*): *– al mijn inspanning; – den beste*, zo goed als de beste; – **I** etymol. = – **II.**
trots'aard, m. –s (*verwaand persoon*).
trot'sen, trotste, h. getrotst (*trotseren*).
trotseren, getrotseerd (*uittarten*): *het gevaar –*, moedig onder de ogen zien; *het vijandelijk vuur –*, zich blootstellen aan.
trots'heid, v. (*hovaardij, het trots-zijn; uiting van trots*).
trot'ten, trotte, h. getrot (Fr. trotter; Z.-N. *draven; flink stappen*); *lopen en –.*
trot'ter, m. –s, trottertje (Z.-N. *draver; iem., die flink stapt*).
trotteren, getrotteerd (Fr. *draven*).
trottoir', o. –s (Fr. *verhoogd voetpad langs de huizen ener straat; stoepstraat, stoeppad*).
trottoir-roulant', o. trottoirs-roulants (Fr. *roltrap, rollend plankier, een soort rolbrug, waarop men stilstaande zich voortbeweegt, omhoog stijgt*); verg. tapis-roulant.
troubadour', m. –s (Fr. letterl. *vinder*: *Z.-Franse middeleeuwse* [*minne*]*zanger*).
troubleren, getroubleerd (Fr. *verontrusten, storen, verwarren*); zie getroubleerd.
trou'-madame, v. –s (Fr. *baltafelspel, kamerspel met 13 kleine ivoren balletjes*).
trousseau', m. trousseau's (Fr. *uitzet van een bruid*).
trouvail'le, v. –s (Fr. *vondst, buitenkansje*).
trouvè're, m. –s (N.-Frans: *troubadour*).
trouw 1 bn., bw. (*getrouw*, maar gemeenzamer; zie getrouw **1** en **2**): *de hond is e. – dier; –e vriendschap*, standvastig; *een – verhaal; – zijn aan zijn beginselen*; zie hou; *die knecht heeft mij – en eerlijk gediend; hij bezocht – zijn zieken vriend*; **2** v. (1 *getrouwheid; gehechtheid; eerlijkheid*; 2 *huwelijk, de huwelijke staat*): 1 *beproefde –; te goeder –; te kwader –*, arglistig; *– zweren aan; Trouw moet blijken,* [a]) zinspreuk der Haarlemse rederijkerskamer, de Pelikaan, [b]) deze rederijkerskamer, [c]) buitensociëteit te Haarlem; België: *de openbare –*, eerlijkheid in het naleven van de wetten en de wettelijke voorschriften; 2 *tot de – komen; in en met de – komen de zorgen*; **–akte,** v. –n (*schriftelijk bewijs, dat een huwelijk wettig voltrokken is*); **–belofte,** v. –n (*plechtige huwelijksbelofte*); **–breuk,** v. (*verbreking van een belofte, een plechtig gegeven woord* inz. *echtbreuk*); **–dag,** m. –dagen (*dag v. h. huwelijk; verjaardag van het huwelijk*; ook: *dag, dat men op het gemeentehuis kan trouwen*): *wanneer is de –? Dinsdag en Zaterdag zijn de –en voor hen, die kosteloos trouwen; in haar –dagen heeft zij niet veel geluk gehad*, huwelijksjaren.
trou'welijk, bw. (*op trouwe wijze, getrouw*): *– ter zijde staan*; **–loos,** bn., bw.; trouwelozer, –t (*in geen opzicht te vertrouwen; vals; meinedig*): *een – karakter; – handelen.*
trou'weloosheid, –loos'heid, v. (*ontrouw*: *trouweloos zijn; daad van –*).

trou'wen, trouwde, h. (1, 3), i. (2) getrouwd (1 *in de echt verenigen*; 2 *in de echt verenigd worden*; 3 *ten huwelijk nemen*): 1 *de dominee trouwde hen*; 2 *dit paartje is vandaag getrouwd*; *zo zijn we niet getrouwd*, dat is niet de afspraak, de overeenkomst; 3 *een onbemiddeld meisje* –; *een groot fortuin* –, rijk trouwen; fig. *je bent er niet aan* (of *mee*) *getrouwd*, voor altijd aan vast.
trou'wens, bw. (*in waarheid, overigens*).
trouw'gewaad, o. –gewaden (*huwelijkskledij van bruid of bruidegom*).
trouwhar'tig, bn., bw. (*oprecht, eerlijk, openhartig*); **trouwhar'tigheid,** v.
trouw'kamer, v. –s (*kamer in een gemeentehuis, waar de huwelijken worden gesloten*); **–kleren,** o. mv.; **–lus'tig,** bn.: *mijn vriend was* –, geneigd of verlangend om te trouwen; **–partij,** v. –en; **–plechtigheid,** v. –heden; **–ring,** m. –en (*zinnebeeld van de onverbreekbaarheid van het huwelijk*); **–zaal,** v. –zalen (*trouwkamer*).
truc, m. –s (Fr. *kunstgreep, handigheid, foefje; streek, list*); lees *truuk*.
truck, m. –s (Eng. *draaibaar onderstel op wielen onder een spoorwagen*, ook bij *vrachtauto's*; bij uitbr. *de spoorwagen zelf*; *grote vrachtauto*); **–wagen,** m. –s.
truck'-stelsel (Eng. to truck = ruilen: *stelsel van gedwongen winkelnering, waarbij arbeiders het loon niet in geld maar in waren ontvangen*, in ons land verboden bij de wet op het arbeidscontract van 1 Febr. 1909).
Trud'heim, o. (Germ. myth. *verblijf der kracht, het paleis van Thor*). (u = oe).
truf'fel, v. –s, truffeltje *zwamsoort of eetbare paddenstoelen uit Z.-Europa*; Lat. tuberaceae): *een pastei met –s*; vroeger: aardbuil; **–worst,** v. –en (*getruffeerde worst*).
trufferen, getruffeerd (*met truffels kruiden*).
I. trui, v. –en (*zeug, moerkonijn*).
II. trui, v. –en, truitje ([*gebreide*] *overborstrok*).
III. Trui, v., = Geertruida.
truïs'm(e), o. truïsmen (Eng. *gemeenplaats*; *waarheid als een koe*).
trumeau', m. trumeau's (Fr. *muurvlak tussen twee vensters*; ook: *penanttafeltje, -spiegel*).
trunk, m. –en (Z.-N. *tronk* **I**).
trun'te, v. –n (Z.-N. *druiloor*); **trun'ten,** truntte, h. getrunt (Z.-N. *druilen*).
trust, v. –s (Eng. *aaneensluiting v. fabrikanten of kooplieden, samensmelting van gelijksoortige maatschappijen tot één, d. i. onder leiding van een trustee*): de leden van een – mogen het artikel niet beneden de prijs verkopen; een staal–.
trustee, m. –s (Eng. *beheerder v. e. trust, van goederen, vermogens; lasthebber*; ook: *finantiële instelling, die haar bemiddeling verleent bij het tot stand komen v. e. hypothecaire obligatielening door als hypotheekneemster op te treden uit naam van de gezamenlijke obligatiehouders*).
tru'ten, truutte, h. getruut (Z.-N. *jokken*; *schertsen*); **tru'ter,** m. –s.
trut'selen, trutselde, h. getrutseld (Z.-N. *treuzelen*).
truweel', o. truwelen (lit. t., Z.-N. *troffel*).
truwant', m. –en (*landloper*); vero.
trypsi'ne, o. (*een eiwitsplitsend ferment in het pancreasvocht*).
tsa, uitroep, aansporing.
tsaar, tsare'witsj enz.; zie czaar enz.
tset'sevlieg, v. –en (negertaal: *grote vlieg in tropisch Afrika, overbrengster o. a. der slaapziekte*; Lat. glossina).
Tsjech, ook Tsech, Tzech, m. –en; z. Czech; **–isch 1** o. (*de taal*); **2** bn., bw.
Tsje'ka, v., Russisch letterwoord van **Tsj**rezwytsjajnaja **K**ommissieja = Buitengewone Commissie (tegen de contrarevolutie), nu: G. P. Oe.
tsjir'pen, tsjirpte, h. getsjirpt (*scherp sjilpen*): *de sprinkhaan, de krekel kan* –.
tu'ba, v. tuba's, tubaatje (Lat. *buis*; muz. *koperen instrument met zware, lage toon*).
tu'be, v. –n, tubetje (Lat. tuba; Fr. *buis*, inz. *kokertje van zacht metaal vol gepreparereerde verf, pasta enz.*; Eng. *metro*).
Tuban'tia, o. (*Twente*); (t = ts).
tu'benverf, v. –verven (*verf in tuben*).
tuberculeus', bn.; tuberculeuzer, –t (Fr. tuberculeux: *met tuberkels, knobbelachtig; lijdend aan tuberculose*): *een – gestel*.
tuberculi'ne, v. (*serum tegen tuberculose*).
tuberculo'se, v. (*tuberkelziekte*).
tuber'kel, m. –s (Lat. tuberculum = knobbeltje: *ziekelijk knobbeltje*, b.v. *in de longen*); **–bacil,** m. –bacillen (*bacil, die de tuberculose doet ontstaan*); **–ziekte,** v. (*kwijning, tering als gevolg van tuberkels*).
tuberoos', v. –rozen (plantk. *O.-I. herfsthyacinth*; Lat. asphodelus).
tucht, v. (*leiding ten goede, zedelijke drang en dwang; toezicht, discipline*): *er heerst* –; *de – handhaven*; *soldaten aan – gewennen*.
tuch'teling, m. –en (*iem., die in een tuchthuis is opgesloten*).
tuch'teloos, bn., bw.; tuchtelozer, –t (*zonder tucht, aan geen tucht gewend*; ook: *ongeregeld, onzedelijk*): *tuchteloze benden*.
tuch'teloosheid, tuchteloos'heid, v. (*volslagen gebrek aan tucht*): *de – i. e. verslagen leger*.
tucht'huis, o. –huizen (N.-N. *vóór 1886, gevangenis voor misdadigers, waar zware vrijheidsstraf werd toegepast*).
tucht'huisboef, m. –boeven; **–huisstraf,** v. –straffen (*opsluiting in een tuchthuis*).
tuch'tigen, tuchtigde, h. getuchtigd (*kastijden*; [*lichamelijke*] *straf toedienen*): *een knaap –, een oproerig volk –*; **tuch'tiging,** v. –en (*het tuchtigen; de daad van tuchtigen*).
tuch'tigingsexpeditie, v. –s, –expeditiën (*krijgstocht om een bevolking wegens opstand, ongeregeldheden enz. te tuchtigen*).
tucht'meester, m. –s (*cipier, gevangenbewaarder*); **–middel,** o. –en (*middel om de tucht te handhaven*); **–roede,** v. –n (*roede of stok, waarmee men kastijdt*): *de – zwaaien*; **–school,** v. –scholen (*rijksinrichting tot verbetering van onmondige misdadigers*).
Tu'dorstijl, m. (*Engelse laat-gotiek*).
I. tuf, o. (*tufsteen*).
II. tuf, v. tuffen (*tuf-tuf*).
tuf'steen (Duits: Tuffstein, oorspr. It. *poreus vulkanisch gesteente*), **1** (voorwerpsn.), m. –stenen; **2** (stofn.), o.
tuf'krijt, o. (*soort van mergel*).
tuf-tuf', v. tuf-tufs (klanknabootsing: *auto*; *motorfiets*); ook, tuf. vero.
tui, v. –en, tuitje (scheepst. *touw, om iets vast te legyen*): zegsw. *iem. op* (*de*) *– houden*, aan 't lijntje; **–anker,** o. –s (*anker, waaraan het schip bij ebbe vastligt; boeganker*); **–boot,** v. –boten (Z.-N. *sleepboot*).

tui'en, tuide, h. getuid (*met een touw vastbinden*): *een koe aan een paal –.*
tui'er, m. –s (*paal om een tuiertouw aan te binden*).
tui'eren, tuierde, h. getuierd (*vastmaken*).
tui'ertouw, o. –en (*touw, waarmede iets vastgezet wordt*).
tuig, o., in bet. 1 –en (1 *materiaal, werktuig, gereedschap, toestel* in samenst.; inz. *riemen, koorden, waarmee trekdieren getuigd worden*; 2 scheepst. *al het nodige voor de uitrusting van een mast enz.*; 3 *slecht goed, prullen*; *slecht, gemeen volk*): 1 *het – van een lastdier*; zie speeltuig, zintuig, tuighuis; 2 *touwwerk, zeilen behoren tot het –*; zie waarloos; 3 *– van volk*; *– van goed.*
tuiga'ge, v. (scheepst. *al het touwwerk*; *al, wat tot het tuig van een schip behoort*).
I. tui'gen, tuigde, h. getuigd (*getuigen, getuigenis afleggen*): *dat tuigt niet in uw voordeel*; *dat tuigt van doorzicht.*
II. tui'gen, tuigde, h. getuigd (*van tuig voorzien*): *een schip –, een paard –.*
tuig'huis, o. –huizen (*wapenhuis, arsenaal*).
I. tuil, m. –en, tuiltje (*gril*; *jokkernij*): *iem. op de – houden,* voor de gek; vero.
II. tuil, m. –en, tuiltje (1 *ruiker*; 2 *trosvormige bloeiwijze*): 1 *een tuiltje viooltjes*; 2 *bij de – zijn de onderste bloemstelen langer dan de bovenste, de bloemen staan ongeveer op dezelfde hoogte.*
Tuilerie'ën, v. mv. (Fr. letterl. pannebakkerijen: *koninklijk paleis in Parijs, in 1564 op last van Catharina de Medicis gebouwd*; thans: *paleis met openbare tuinen*).
tui'mel, m. (*tuimeling, buiteling*).
tui'melaar, m. –s, tuimelaartje (*een soort van duif*, die zich onder talrijke buitelingen van een grote hoogte pleegt te laten vallen; *een bruinvis*, z. ald.; *onderdeel van het slot van geweer, revolver enz.*; *rechtgebogen hefboom om een loodrechte beweging in een horizontale te veranderen*).
tui'melen, tuimelde, i. getuimeld (*buitelen, draaiend neerstorten*; *hals over kop vallen, afrollen*): *van een dak –*; **–geest,** m. (*geest van oproer, revolutie*).
tui'meling, v. –en, tuimelingetje.
tui'melkar, v. –karren (*stortkar*); **–raam,** o. –ramen (*raam, dat op halve hoogte om twee stiften of een horizontale as kan draaien*): *de dief heeft zich toegang verschaft door het –*; **–visje,** o. –s (*een soort van kleine karper*).
tuin, m. –en, tuintje (1 *omheining, afperking* b.v. *palen, verbonden door rijs- of vlechtwerk*, vero. of gew.; 2 Herv. *afgesloten ruimte om de preekstoel*; 3 *afgeschoten stuk land, omsloten stuk grond, met bloemen, bomen en andere gewassen beplant* [in Z.-N. hof]): 1 *om mijn hof is een –*; zegsw. *iem. om de – leiden*, eig. niet in de tuin, maar er om heen leiden, beetnemen; zie kap; *het (niet) over de – gooien*, (niet) roekeloos verkwisten; 2 z. doophek; 3 *de – van ons land*, het lustoord; *een moes–*; *de botanische – te Buitenzorg*; **–aarde,** v. (*zwarte teelaarde*); **–ameublement,** o. –en; **–anjelier,** v. –en; **–architect,** m. –en (*ontwerper en aanlegger van tuinen en parken*); **–baas,** m. –bazen (*meestertuinman op een landgoed, tuinman*); **–bank,** v. –en (*zitbank in een tuin*); **–bed,** o. –bedden; **–boon,** v. –bonen (*Roomse boon*; Lat. vicia faba); **–bouw,** m. (*het bebouwen, inrichten, onderhouden van tuinen*: *het kweken van tuingroenten, tuinbloemen*; *warmoezerij*); **–bouwleraar,** m. –leraren, –s (*leraar in de tuinbouw aan een tuinbouwschool*); **–bouwschool,** v. –scholen (*vakschool tot opleiding van tuinlieden*): *de Gerard Adriaan van Swieten– te Frederiksoord*; **–bouwtentoonstelling,** v. –en (*tentoonstelling van alles, wat op tuinbouwgebied belangrijk is*); **–bouwwintercursus,** v. –cursussen (*cursus in de wintermaanden in tuinbouw*): de rijks– te Boskoop.
tuin'dag, m. (Z.-N. *feest van O. L. V. van de Tuin* [*te Ieperen*], *le Zondag van Augustus*).
tuin'der, m. –s, tuindertje (*tuinier*; *warmoezenier*).
tuin'dorp, o. –en (*dorp, bestaande uit woningen enz., in tuinen gebouwd*).
tui'nen, tuinde, h. getuind (*tuinieren*).
tuin'feest, o. –en (*feest, in tuin of park gegeven*); **–fluiter,** m. –s (Lat. sylvia borin; *vogeltje, soort van grasmus, zomergast*; ook hofzanger, kersenpikkertje genoemd); **–gereedschap,** o. –gereedschappen (nl. *v. d. tuinman*); **–gewas,** o. –gewassen; **–godin,** v.; zie Pomona; **–grond,** m. –en (*grond, voor tuinbouw gebezigd*): *1.8 % v. d. grond van Nederland is –*; **–hoed,** m. –en (*grote strooien hoed*; O.-I. *plantershoed*); **–huis,** o. –huizen; **–huisje,** o. –s (*zomerhuisje*).
tuinier', m. –s, tuiniertje (*tuinman*).
tuinie'ren 1 tuinierde, h. getuinierd (*de tuin bearbeiden*); **2** o.: *ben je aan het –?*
tuiniers'bedrijf, o.
tuin'kamer, v. –s (*kamer, die op de tuin uitkomt of uitziet*); **–kers,** v. (*bitterkers*); **–knecht,** m. –s (*knecht van den tuinman*); **–koninkje,** o. –s (*winterkoninkje*); **–man,** m. –lieden, –lui (*hovenier*); **–manswoning,** v. –en (*tuinderswoning*); **–pad,** o. –paden; **–schaar,** v. –scharen (*grote schaar, waarmee de tuinman* b.v. *de heggen snoeit*); **–scheerling,** v. (*hondspeterselie*); **–slaper,** m. –s (Lat. eliomys quercinus: *muissoort* in de gematigde streken van Middel- en West-Europa voorkomende o.a. in Limburg); **–sluipertje,** o. –s (*tuinkoninkje*); **–stad,** v. –steden (*stad, stadswijk van woningen met tuintjes, te midden van parken, geboomte enz.*); **–stoel,** m. –en; **–tafel,** v. –s; **–werk,** o. –en (*tuiniersarbeid*; ook: *rijswerk, rijsberm aan kribben van rivieren*); **–zaad,** o. (soorten) –zaden (*bloemzaad*).
tui'paal, m. –palen (*ingeheide paal, om* nl. *schepen aan vast te leggen*); zie tuier.
Tuïs'co, m. Germ. godheid, stamvader des volks; lees *tu-is'koo*; ook Tuïs'to.
tui'sen, tuiste, h. getuist (*bedrieglijk ruilen kwanselen*; *dobbelen*).
tui'ser, m. –s, tuisertje (*speler, dobbelaar*).
tuit, v. –en (1 *spits toelopend einde v. e. voorwerp*; *pijp van ketel, pot of pan*; 2 *puntige haarvlecht*; 3 *hoofddeksel XVe eeuw, huif*; *vrouwenmuts, kornet*): 1 *de – van een kan, ketel,* d.i. spits uitlopende schenkpijp; zegsw. *tranen met –en schreien*, bitter schreien; 2 *het snoer om uw –en*; 3 *meisjes met –en.*
tui'telen, tuitelde, h. getuiteld (*wiebelen, niet vaststaan*); **tui'telig** of **tui'telachtig,** bn. (*wankel, onvast*): *een – tafeltje.*
tui'ten, tuitte, h. getuit (*toeten*): *mijn oren – van al die drukte,* ruisen.
tuit'hoed, m. –en (*hoed met vooruitstekende*

punt); **–hoorn,** m. –s (*toethoorn*); **–kan,** v. –kannen (*kan met schenkpijp*); **–lamp,** v. –en (*ouderwetse keukenlamp met tuit*); **–pot,** m. –potten ([*aarden*] *pot met tuitje*).

I. tuk, m. (*stoot; snelle beweging; handige streek; list; soort, ras*): *deze knapen zijn van betere – dan die*; zie ook: tukje.

II. tuk, bn. (1 *heet, graag*; 2 *naijverig, fier, prat*): 1 *– op roof, op buit, bloed*; 2 *de steden waren – op haar privilegiën.*

tuk'ken, tukte, h. getukt (Z.-N. *met het hoofd stoten*; inz. Z.-N. *een dutje doen*).

Tuk'ker, m. –s (*Twentenaar*).

tuk'je, o. –s (*dutje*): *een – doen.*

tul, v. tullen (*kruik, kan, pul, zuignap*).

tul'band, m. –en (Turks-Perzisch: dulbend; *hoofddeksel* inz. *doek* [*om het hoofd gewonden*]; *gebak in tulbandsvorm*).

tul'bandsvorm, m. –en (*blik of vorm, waarin een tulband gebakken wordt*).

tu'le v. (Fr. *fijn garen weefsel*).

tu'len, bn. (*van tule*): *een – sluier*; z. echter ook alpaca, opm.

tulp, v. –en (hetzelfde woord als *tulband*, naar de vorm: *lelieachtige plant, uit Azië afkomstig, bolgewas*; Lat. tulipa; ook: *de bloem*): *de bos–, de tuin–.*

tul'pebol, m. –bollen (*bol ener tulp*).

tul'peboom, m. –bomen (*soort van magnolia*: *sierboom uit Noord-Amerika*; Lat. liriodendron tulipifera).

tul'penbed, o. –bedden; **–handel,** m.: *de – van 1636–'37*; **–kweker,** m. –s; **–zaad,** o.

tumbler, m. –s (Eng. *buitelaar, kunstenmaker; bekerglas zonder voet; tuimelaar, naam van een duivensoort*).

tu'mor, m. (Lat.) tumo'res, (Ned.) –s, tumortje (Lat. *gezwel*).

tumult', o. –en (Fr. tumulte, Lat. tumultus: *geraas, oploop, opschudding*).

tu'mulus, m. tu'muli (Lat. *grafheuvel* [*uit oude tijd*]).

tu'nica, v. tunica's (Lat. 1 *onderkleed der oude Rom.*; 2 R.-K. *overkleed van een R.-K. subdiaken; opperkleed der bisschoppen*): 1 *de Romeinse – was een soort hemd met of zonder mouwen*; 2 *de – wordt bij godsdienstplechtigheden door den bisschop gedragen*; nog: mantelanjer, muurachtige plant.

tuniek', v. –en (Fr. tunique [Lat. tunica]: mil. *korte uniformjas*; *kort damesbovenkleed*).

tun'nel, v. –s, tunneltje (Eng. letterl. tonnetje: 1 *onderbergse spoorgang*; *onderaardse bergdoorboring*; 2 *ondergrondse gang bij stations, rivieren enz.*): 1 *de – van de St.-Gothard is 14900 m*; 2 *het drukke verkeer aan die overweg eist een –*; *de – onder de Schelde.*

tur'ban, m. –s (*tulban*).

turba'tie, v. –s, turbatiën (Lat. turbatio: *verwarring, stoornis*).

turbi'ne, v. –s, turbinetje (Fr. [Lat. turbo = draaiing]: *schroefvormig rad met schoepen, met verticale as door stoom, water enz. in beweging gebracht en dienende als drijfrad*): een – is in 1889 te Stokholm door de Laval uitgevonden: *een stoom–, een water–*; *–boten.*

turbulent', bn. (Fr. [Lat. turbulentus]: *woelig*); **turbulen'tie,** v. (*woeligheid*).

Tur'co, m. Turco's (*Frans-Afrikaans inlands infanterist*).

tureluur', –s, tureluren, tureluurtje **1** m. (*refrein,* [*vervelende, zich steeds herhalende*] *zangwijze*; fig. *gril, luim*); **2** m. (*snipachtige vogel*; Lat. tringa t. totanus).

tureluurs', bn. (*dol*): *'t is om – te worden,* om uit z'n vel te springen, gek te worden.

tu'ren, tuurde, h. getuurd (*scherp kijken*): *op een landschap zitten te –*; *naar iets –.*

I. turf, v. –s (Eng. sport: *grasveld*; *renbaan*; *rensport*). turf **I** = turf **II.**

II. turf (*brandstof uit veen*), **1** (soortn.), v.: *– en hout stoken*; *lichte, harde en platte –*; zie baggelaar, spon-, steekturf; collectief: *de – op zolder*; **2** (voorwerpsn.), m. turven: *in die bak liggen nog 10 turven*; zegsw. *men ziet in het veen op geen turfje,* waar overvloed is, is men niet karig.

turf'aarde, v. (*aarde, deels uit turfmolm bestaande*); **–achtig,** bn.: *–e grond*; **–bak,** m. –bakken (*bak voor turf, aan de haard*); **–boer,** m. –en (*veenboer, verkoper van turf, eigenaar, huurder van veengrond*); **–bok,** o. –bokken (*platboomd vaartuig om turf te vervoeren*); **–drager,** m. –s; **–graver,** m. –s; **–grond,** m. –en (*veengrond*); **–hok,** o. –hokken.

turf'lijst, v. –en (*lijst met groepen van streepjes, dienend als notitie bij de turven*).

turf'maker, m. –s (*veenarbeider, die de uitgegraven veenspecie trapt en in turfvorm deelt*); **–mand,** v. –en; **–molm,** m. en o. of **–mot,** o., of **–mul,** v. (*stof, gruis van turf*); **–praam,** v. –pramen; **–schip,** o. –schepen (*vaartuig voor het vervoer van turf*): gesch. *het –schip van Breda* (*1590*).

turf'steken, o.: *Friese monniken begonnen omstreeks 1330 met – d.i. veen tot turf te steken*; **–strooisel,** o. (*turfmolm, machinaal bereid van bonkveen, de bovenste laag van hoogveen*): *het – dient* o.a. *als strooisel in paardenstallen*; **–strooiselfabriek,** v. –en (*fabriek, waarin turfmolm wordt gemaakt, geperst, verpakt enz.*); **–ton,** v. –tonnen (*geijkte ton als turfmaat*); **–tonner,** v. –s (*turfmeter*); **–trapper,** m. –s (1 *veenarbeider, die de baggerspecie vasttrapt*; *turfmaker*; 2 *verbrede klomp van den turfmaker*; *lompe schoen*): 1 *staking der –s*; 2 *waar heb je die –s laten maken?* **–vuur,** o. –vuren; **–zolder,** m. –s (*zolder als turfbergplaats*).

Turk, m. –en (1 *volksnaam*; *inboorling van Turkije*; fig. *wreedaard*; 2 *hondennaam*): 1 *de grote –*, de sultan van Turkije; zegsw. *aangaan als een –*, heftig uitvaren; 2 *koest –!*

tur'ken, turkte, h. geturkt (*plagen, mishandelen*); verg. negeren.

Turkij'e, o.

Turkoma'nen, m. mv. (*nomadenstam,* tussen de Kaspische Zee en het Aralmeer).

turkoois' (Fr. turquoise = steen uit Turkije: *blauwgroen ondoorzichtig edelgesteente*), **1** (voorwerpsn.), m. turkooizen; **2** (stofn.), o.: *Turkse – is hemelsblauw.*

turkooi'zen, bn. (*met turkoois*): *een – dasspeld, een – sieraad.*

Turks 1 bn., bw. ([*als*] *van, uit, in, betrekking hebbende op, eigen aan, behorende tot Turkije*): *–e tarwe,* d.i. maïs; *– leder,* zie marokijn; *–e tapijten*; zegsw. *liever – dan Paaps*; *een – bad,* een damp- of zweetbad; *– rood,* fraai meekraprood; *de –e trom,* trom, die aan beide zijden geslagen wordt; **2** o. (*de Turkse taal*).

turmalijn', m. –en; zie toermalijn.

tur'nen, turnde, h. geturnd (*gymnastische oefeningen doen*).

tur'ner, m. –s, turnertje (*gymnast*).

turn'oefeningen, v. mv.; **–vereniging,** v. –en.
turtle, v. –s (Eng. *zeeschildpad; tortelduif*).
turtle-soep, v. –en (*schildpadsoep*).
tur'ven, turfde, h. geturfd (*turf opdoen; turf droogmaken; ranselen; stemmen opnemen en tellen met schrapjes, in hokjes van 5*): *er op –*, er op slaan.
Tuscula'num, o. (*villa van Cicero in Tusculum ± 4 uur Z.-O. van Rome*).
tus'sen, vz. (*te midden van, besloten door twee andere dingen, tijden enz.*): *Roermond ligt – Maastricht en Venlo; – elf en twaalf; – licht en donker*; zegsw. *– de regels lezen,* [a]) nadenkend, speurend, [b]) uit het gelezene iets anders nog halen dan er letterlijk staat; *dat blijft – ons*, niem. dan wij (beiden) mag het weten; O.-I. *er van – gaan*, 'm smeren; Z.-N. *er niet van – kunnen*, aan ontkomen; *– de twee*, zo, zo.
tus'senbedrijf, o. –bedrijven: zegsw. *in de –bedrijven*, in een verloren ogenblik, inz. intussen, onderwijl; gmz.
tussenbei'de, bw. (1 *niet slecht en niet goed, tamelijk*; 2 *nu en dan*): 1 *dit examenwerk is zo wat –*; 2 *hij komt – in de stad*; nog: *vader kwam bij onze twist –*, bemoeide zich met, mengde zich er in.
tus'sendek, o. –dekken (scheepst. *onderdek*); **–deks,** bw. (*op het –dek*): *de matrozen verblijven –*; **–deksbatterij,** v. –en (*laag kanonnen op het tussendek*); **–dekspassagier,** m. –s (scheepst. *passagier van of voor het tussendek, passagier der 3e klasse*).
tussendijks', bn., bw. (*tussen twee andere dijken in*); **–door',** bw. (*tussen twee dingen of tijden heen*; Z.-N. *tussenin*); **–een',** bw. (Z.-N. *tussen elkander*).
tus'sengelegen, bn. (*tussen [twee] andere dingen ingelegen*); **–handel,** m. (*doorvoerhandel, handel in de tweede hand*); **–in',** bw. (*tussen twee voorwerpen of tijden in*); **–kleur,** v. –en (*kleur tussen twee andere in*); **–komen,** kwam tussen, i. tussengekomen (Z.-N. *tussenbeide komen, zich mengen in*); **–komend,** bn. (*tussen twee andere zaken in komend*): *–e bezwaren*; **–komst,** v. (*inmenging, het zich bemoeien met; bemiddeling*): *gewapende –*, inmenging; *iems. – inroepen; door – van*; **–laag,** v. –lagen (*laag tussen twee andere in*); **–landing,** v. –en, inz. van vliegtuigen; **–liggend,** bn. (*tussen twee andere zaken, feiten in liggend*); **–muur,** m. –muren (*muur tussen twee tuinen enz. in*); **–persoon,** m. en v. –personen (*persoon, die helpt, dat iets tussen twee personen, partijen tot stand komt b.v. een koop, een verzoening: makelaar bemiddelaar enz.*); **–poos,** v. –pozen (*rust tussen twee handelingen, afwisseling*): *bij –pozen liet zich de koekoek horen*, nu en dan.
tus'senregering, v. –en (*regering tussen de dood, de afzetting v. e. vorst en de keuze, de troonsbestijging van een nieuwen*); zie interregnum; **–ruimte,** v. –n (*ruimte of open plaats tussen twee dingen in*).
tus'senschool, v. –scholen (vero. *school v. d. middenstand met middelmatig schoolgeld*); **–schot,** o. –schotten (*middelschot, schot tussen twee andere afscheidingen*); **–soort,** v. –en (inz. Z.-N. *middelsoort*); **–spel,** o. –spelen (*orgelspel tussen de strophen of verzen in v. e. kerkgezang; intermezzo; vertoning tussen de hoofddelen v. e. stuk in*); **–spraak,** v. (fig. *mondelinge tussenkomst, bemiddeling*): *hier helpt –*.
tus'sentijd, m. –en (*tijd tussen twee handelingen*): *in die –*; **–tijds',** bw. (*op ongewone tijd, inmiddels*): *– moet gij niets gebruiken*; **–uit',** bw.: *ik ben er eindelijk –*, [a]) tussen het gedrang uit, [b]) uit de werkzaamheden, [c]) weg, [d]) heb die betrekking gelukkig niet meer; **–voegsel,** o. –s (*inlassing*; spraakk. *epenthesis*); **–werpsel,** o. –s (spraakk. *klanken of woorden, die noch tot het onderwerp, noch tot het gezegde gerekend worden, soms worden ze alleen gebruikt: klankseinen, gevoelsuiting, klanknabootsing*), b.v. *Ach! Oh! Ei! Krak*; **–zee,** v. –zeeën (*zee, welke landen, gewesten van elkaar scheidt*): *de Middellandse Zee is een –*; **–zin,** m. –zinnen (*zin, tussen de delen van een andere zin*): b.v. *hij zeide – en hij had gelijk – dat een bewijs ontbrak.*
tut, interjectie: tut! tut!, stil.
tutelair', bn. (Fr. tutélaire: *beschermend; de voogdij betreffende; als voogd handelend*).
tuteur', m. –s (Fr. *voogd*); vr. **–trice,** –s.
tutoyeren, getutoyeerd (Fr. *gemeenzaam [met jij en jou] toespreken*): *iem. –*.
tut'ti, bw. (It. muz. *spel of zang van allen tegelijk, zo dat alle stemmen of instrumenten invallen*): de tegenst. is solo; **– frut'ti** (It. eig. *allerlei vruchten; allerhande*); **– quan'ti** (It. *allen te zamen*), zie **t. q.**
tuy'a, v. tuya's (*sierden*); lees *tu-ie'a.*
twaalf (*tien en twee*) **1** bep. hoofdtelw. (bijvoeglijk): *de – Apostelen, de – maanden v. h. jaar*; (zelfstandig) *– is een dozijn; het is bij twaalven; wij waren met (ons) twaalven*, 12 personen; **2** onbuigbaar ranggetal; *les –*, 12e; **–daags,** bn. (*12 dagen durende, 12 dagen oud, om de 12 dagen*).
twaalf'de, telw. 1 ranggetal, zelfstandig en bijvoeglijk: *de – (sollicitant)*; 2 verdelingsgetal, zelfstandig en bijvoeglijk: *een – (deel)*; **–dehalf, –half',** bn. (*elf en een half*); **–derhande, –han'de, –derlei, –lei',** soortgetal; **–hoek,** m. –en (*veelhoek met 12 zijden*); **–hoe'kig,** bn. (*met 12 hoeken*); **–ja'rig,** bn. (*12 jaar oud, 12 jaar durende*); **–maal,** bw. (*12 keren*); **–ponder,** m. –s (*kanon voor kogels van 12 pond*); **–tal,** o. –tallen; **–tal'lig,** bn.: *het – stelsel.*
twaalfuur'tje, o. (*tweede ontbijt te 12 uur*).
twaalfvin'gerige darm, m. – –en (ontl. *het eerste gedeelte van de dunne darm, beginnende bij de uitmonding der maag*).
twaalf'vlak, o. –vlakken (meetk. *lichaam met twaalf vlakken*): *het regelmatige – heeft vijfhoeken tot grensvlakken*; **–voud,** o. –en (*12-maal iets*): *144 is het – van 12*; **–vou'dig,** bn., bw. (*12-maal zoveel*): *een –e oogst; iem. – iets vergoeden.*
twee (*één plus één*), **1** bep. hoofdtelw. (bijvoeglijk): *ik heb – ogen, – handen; het is – uur*; R.-K. *geen – missen doen voor één geld*, niet tweemaal hetzelfde doen; (zelfstandig) *koekvergulden en koekvergulden is –; – weten meer dan één; – aan –; het is bij tweeën; de hoek in tweeën verdelen; met ons, z'n tweeën*; **2** zn. v. –en: *schrijf een –*, cijfer 2; **3** onbuigbaar ranggetal: *hoofdstuk –*.
tweear'mig, bn. (*met twee armen*): *een –e hefboom*; **twee'daags,** bn. (*2 dagen oud, 2 dagen durende*): *een – kalf; een – examen.*
twee'de, telw. 1 ranggetal, zelfstandig en bijvoeglijk: *de – April; Willem de –*, de 2e

graaf, stadhouder, koning van die naam; *hij is de –, dien ik zie*; 2 verdelingsgetal zelfstandig en bijvoeglijk: *het – (deel)*; nog in de bijw. uitdrukking: *ten –*.
tweedehalf', telw. (*anderhalf*); **–hands'**, bn. (*uit de tweede hand, niet direct van den maker, uitgever, fabrikant*): *een –e piano*.
Twee'de Ka'mer, v. (*afdeling der Staten-generaal, door het volk rechtstreeks gekozen*).
twee'dekker, m. –s (*biplaan*, z. ald.).
twee'draad, m. –draden (Z.-N. *koord uit twee draden gevlochten*); **–draads**, bn. (*uit twee draden bestaande*): *– garen*.
twee'dracht, v. (gevormd naar: *eendracht; verdeeldheid*): *– breekt kracht*; **–drach'tig**, bn., bw. (*onenig, verdeeld*).
twee'drachtsappel, m. –s (*twistappel*).
twee-en-een-hal've-cent'stuk, o. –stukken (*Ned. bronzen pasmunt, 1/2 stuiver*).
twee'ërhande, –han'de, twee'ërlei, –lei' (*van of in twee soorten*), soortgetal.
twee'gevecht, o. –en (*duel*): *iemand tot een – uitdagen*; **–han'dig**, bn. (*met twee handen*); **–hoe'vigen**, m. mv. (*herkauwers, onderorde der gepaardhoevigen*; Lat. ruminantia): bij de *gepaardhoevigen* (ook: *evenhoevigen*), zijn aan iedere voet slechts 4 of 2 tenen overgebleven. Bij de – zijn de 3de en 4de teen alleen aanwezig. Tot de – behoren lama's, kamelen, runderen, schapen, herten enz.; als bn.: *tweehoevige dieren*; **–honderd** (*twee keer honderd*), telwoord; z. twee; **–honderdste**, rang-, verdelingsgetal; z. tweede; **–hoof'dig**, bn. (*2 hoofden of koppen hebbend*): *de –e armspier; een –e regering*, twee staatshoofden; **–hui'zig**, bn. (*hebbende de mann. en vrouw. bloemen niet op of aan dezelfde plant, b.v. de wilg*); **–ja'rig**, bn. (1 *twee jaren tellende of oud*; 2 *twee jaar durende*; 3 *alle twee jaar terugkerende*): 1 *een – kind*; 2 *een – verblijf in den vreemde*; 3 *een –e oorlog; –e planten*, die eerst in het tweede jaar bloeien, zaad geven en dan sterven, b.v. de uien; **–klank**, m. –en (*diphthong*): spraakk. indien binnen de grenzen van een klankgroep een klinker overgaat in een andere, spreekt men van een –; in *boei, kooi, nieuw* is een –, in *riool, aria* niet; de –en *ai, ui, aau, eeu enz.*; **–le'dig**, bn., bw. (1 *uit twee leden bestaande*; 2 fig. *in twee betekenissen*): 1 spraakk. *een – onderwerp*, b.v. Jan en Piet spelen; 2 *dat kan men – opvatten*; **–let'tergrepig**, bn. (*uit 2 lettergrepen bestaande*): *een – woord*.
twee'ling, m. en v. –en (*twee even oude broers of zusters*; steeds mv.: *derde teken van de Dierenriem: sterrenbeeld Castor en Pollux*): *een – krijgen*; **–broeder**, m. –s; **–woord**, o. –en; zie doublet; **–zuster**, v. –s.
tweelob'bigen, zie tweezaadlobbigen; **–loop**, m. –lopen (*geweer met twee lopen*); **–loops**, bn. (*met dubbele loop*); **–maal**, bw.: *ik heb je – geroepen*; **–mansschool**, v. –scholen (*school met twee onderwijzers, waarin verschillende klassen gecombineerd worden*); **–master**, m. –s (*schip met twee masten*); **–persoons-ledikant**, o. –en (nl. *geschikt voor twee personen*); ook: *is dat een tweepersoons?* **–re'gelig**, bn. (*uit twee regels bestaande*): *een – gedicht*; zie distichon; **–riemsgiek**, v. –en (*roeivaartuig, giek voor twee riemen*).
tweern, m. (*twijn*); **tweer'nen**, tweernde, h. getweernd (*twijnen, garen, zijde dubbelen*).
tweescha'lig, bn. (*tweeschelpig*): *de mossel is een – dier*; **–scha'rig**, bn. (*met twee scharen*): *een –e ploeg*; **–schijfsblok**, o. –blokken (*hijsblok met twee schijven*); **–slach'tig**, bn. (1 *twee seksen in zich verenigend*; zie hermaphrodiet; 2 dierk. *kunnende op het land en in het water leven*): 1 *–e bloemen*, tegelijk met meeldraden en stampers; *–e planten*, met –e bloemen; 2 zie amphibie; **–snijdend**, bn. (*aan weerskanten snijdend*): *een – zwaard*; **–spalt**, v. (*tweedracht, onenigheid, inwendige verdeeldheid*); **–span**, o. –spannen (*span van twee gelijke, goed bij elkaar passende paarden*; bij uitbr. van twee bij elkaar passende andere dieren, zaken): *wat een prachtig –!* **–spraak**, v. –spraken (*tweegesprek*); zie dialoog; **–sprong**, m. –en (*plaats, waar een weg zich in tweeën splitst*); **–stem'mig**, bn. (*met of voor twee zangstemmen*): *een – lied*; **–strijd**, m. (*strijd met zich zelf*): *zijn verstand en zijn gevoel brengen Jan in een –; in – staan*.
Tweestro'menland, o. (*Mesopotamië, tussen Euphraat en Tigris*).
twee'tal, o. –tallen: *een – liederen*, twee; **–ta'lig**, bn. (*met, in twee talen*): *een – land*, b.v. België; *–e opschriften aan stations*; **–versnel'lingsnaaf**, v. –naven; zie versnelling, verg. drieversnellingsnaaf; **–vlak'kig**, bn. (meetk. *hebbende twee vlakken*); **–vlakshoek**, m. –en (*door twee elkaar ontmoetende vlakken begrensd*); **–vleu'geligen**, m. mv. (*insecten met twee vleugels*; Lat. diptera): *muggen zijn –*; als bn.: *–e insecten*; **–voetsmaat**, v. –maten (*maat van twee voeten*); zie trochaeus, jambe; **–voud**, o. –en (*dubbel*): *zes is het – van drie*; **–vou'dig**, bn., bw.: *een –e uitlegging*; **–werf**, bn., bw. (*tweemaal*); **–woonst**, v. –en (Z.-N. *woning voor 2 gezinnen*); **–zaadlobbigen**, v. mv. (*met twee zaadlobben*; dicotylen); als bn.: *bonen zijn –e planten*; **–zij'dig**, bn. (*bilateraal*); **–zitter**, m. –s (Eng. twoseater: *voertuig* inz. *auto voor twee personen [en een kattebak]*).
Twen'te, o. (*O. deel van Overijsel*).
Twen'tenaar, m. –s, Twentenaren (*persoon in of uit Twente*); zie Tukker.
twen'ter, m. –s, twentertje (letterl. *tweewinter, tweejarig paard of rund*); zie enter.
Twents 1 bn., bw. (*als in of uit Twente*): *–e hoeven*; **2** o. (*het dialect van Twente*).
twij'fel, m. (verwant met *twee*: *onzekerheid, gebrek aan vastheid van wil of besluit, besluiteloosheid*): *in – staan, zijn; iets in – trekken*, niet geloven; *alle – opheffen, wegnemen; zonder of buiten –*; zegsw. *het lijdt geen –*, het is zeker, stellig.
twij'felaar, m. –s (*persoon, die twijfelt; besluiteloze*; vero. *kledingstuk, dat het midden houdt tussen een rok met lange panden en een korte jas*).
twij'felachtig, bn., bw. (1 *te betwijfelen*; 2 *schemerend*; 3 *in twijfel*): 1 *het is –, of hij komt; een –e eer*; 2 *een – licht*; 3 *hij is nog –, of hij het doen zal of niet*.
twijfelarij', v. (*een onvast geloven, twijfelzucht*); zie scepticisme.
twij'felen, twijfelde, h. getwijfeld (*in twijfel of onzekerheid zijn*): *– aan; – of; niet – of*.
twij'feling, v. –en (*het twijfelen, onzekerheid*).
twij'fellicht, o. (*onzeker licht, schemerlicht*); **–moe'dig**, bn., bw. (*wankelmoedig, aarze-*

lend, besluiteloos); **–nummer,** o. –s (militie: *nummer, dat in twijfel laat, of men vrijgeloot is*); **–zucht,** v. (*sterke neiging tot twijfelen*); **–zuch'tig,** bn. (*behept met twijfelzucht*).
twijg, v. –en (*een loot, takje, rijsje*).
twij'gen, bn. (*v. twijgen*): *een – mandje.*
twijg'hout, o. (*teenhout, griendhout*).
twijn, m. (verwant met *twee*; *gedubbeld of tweedraads garen, zijde*); **twijn'der,** m. –s.
twijnderij', v. –en (*werkplaats v. d. twijnder*).
twijn'draad (*gedubbeld garen*), **1** (voorwerpsn.), m. –draden; **2** (stofn.), o.
twij'nen, twijnde, h. getwijnd (*tweernen*): *getwijnd garen,* bestaande uit een ineendrilling van twee draden; *getwijnde zijde.*
twijn'garen, o. (*tweedraads garen*); **–haspel,** m. –s (*haspel om mee te twijnen*).
twin'kelen, twinkelde, h. getwinkeld (*glanzen, schitteren, fonkelen*): *de sterren – in de koude winternacht; zijn ogen –.*
twin'tig (*tweemaal tien*), **1** bep. hoofdtelw. **2** ranggetal; zie twee.
twin'tiger, m. –s (*persoon van twintig jaar; oorlogsschip met 20 stukken*).
twin'tigerhande, –han'de, twin'tigerlei, –lei' (*van 20 soorten*), soortgetal.
twin'tigjarig, bn. (*20 jaar oud* of *20 jaar durende; om de twintig jaar*): *een– meisje; een – contract*; **–je,** o. –s (*20ste lot in de staatsloterij*); **–maal,** bw. (*20 keer*); **–ponder,** m. –s (*kanon, dat kogels van 20 pond schiet*; ook: *gewicht van 20 pond*); **–ste,** rang-, verdelingsgetal, zie twee de.
twin'tigtal, o. –tallen (*hoeveelheid van 20*): *een – guldens,* nagenoeg 20; **–vlak,** o. –vlakken (meetk. *lichaam met 20 gelijke gelijkz. driehoeken als grensvlak*), ook, icosaëder; **–voud,** o. –en; **–vou'dig,** bn., bw.; **–werf,** bw.
I. twist, o. (Eng. *machinaal gesponnen katoengaren*); etym. = twist **II** en **III.**
II. twist, o. (*drank, uit brandewijn, bier en eieren bereid*).
III. twist, m. –en (verwant met *twee*: *geschil, onenigheid, tweedracht, ruzie, verdeeldheid, gehaspel, gekijf, gekrakeel*): *een – bijleggen, vereffenen; een – beslechten; burger–en; binnenlandse –en; – stoken tussen; – zaaien; – zoeken.*
twist'appel, m. –s (*punt van geschil*): *Zeeland was een – tussen Vlaanderen en Holland,* aanleiding tot twist; eig. de gouden appel, die Eris, de godin van de twist, onder de godinnen wierp op de bruiloft van Peleus en Thetis, en waarop stond: Voor de schoonste. De twistende godinnen waren He'ra, Pallas Athe'ne, Aphrodi'te.
twis'ten, twistte, h. getwist (*ruzie hebben, krakelen, kijven; disputeren*): *over iets met iem. –; om iets –; ik wil niet met u daarover –.*
twis'ter, m. –s (*ruziemaker*).
twist'geding, o. –en *proces*); **–geschrift,** o.; zie polemiek; **–gesprek,** o.; **–gie'rig,** bn.; (*gaarne twistend*); **–rede,** v. –redenen (*twistgesprek*); zie dispuut; **–schrift,** o. –en (*polemisch geschrift*); **–stoker,** m. –s; **–vraag,** v. –vragen (*strijdvraag*); **–vuur,** o. (*hartstocht, welke tot twisten aanzet; de twist als een vuur zinnebeeldig voorgesteld*): *het – of vuur van de twist aanblazen*; **–ziek,** bn. (*twistgierig*): *een –e natuur*; **–zoeker,** m. –s (*ruziemaker*); **–zucht,** v.
two-seater, m. –s (Eng. *tweezitter*).
two-step, v. (Eng.-Amerik.: *stapdans*).
Ty'cho de Brahé, Zweeds sterrenkundige uit een Deens geslacht, in dienst van keizer Rudolf II, † te Praag (1546–1601).
tympaan', o. tympanen; meestal timpaan.
ty'pe, Fr. type, Gr.-Lat. typus, **1** v. en o. –n (*drukletter, lettervorm*); **2** o. –n (*model, voorbeeld; grondvorm, grondbeeld*): *Judas, het – van een verrader; –n van boerenhoeven,* o. a. *het Saksische –; het is een –,* origineel; *een raar, ongunstig –,* individu.
ty'pen, typte, h. getypt (*met de schrijfmachine werken; tikken*). (y = ei).
ty'pendruktelegraaf, v. –telegrafen (*telegraaf, door Hughes in 1859 uitgevonden, die de woorden als gewone drukletters afdrukt*).
typeren, getypeerd (*typisch aanwijzen, karakteriseren*): *dit typeert de toestand.*
typewriter, m. –s (Eng. *schrijfmachine; typist*); **–writing,** v. (Eng. *het schrijven met een typewriter*): *jongmens, bekend met –.*
typheus', bn. (*op typhus lijkend*): *typheuze koortsen*; lees *tie-feus'.*
typhoon', m. typhonen (Eng. schrijfwijze v. Chin. tai-fung: *kring- of wervelstorm in de Chinese Zee*); ook: *ty'phon,* m. –s.
ty'phus, m. (Lat. [Gr. typhos = beneveling, bedwelming]: *zenuwzinkingkoorts*): *vlek–; buik–*; **ty'phuslijder,** m. –s.
ty'pisch, bn., bw. (*karakteristiek, kenmerkend, eigenaardig*): *een – antwoord; een – gezegde; dat is – Amerikaans.*
typist', m. –en (*iem.* inz. *klerk, die met een schrijfmachine werkt*); vr. **–e.**
ty'po, m. typo's, typootje of **typograaf',** m. –grafen (*boekdrukker, letterzetter*).
typographie', v. (*boekdrukkunst, de kunst van drukken of afdrukken met losse, samengevoegde lettertypen of letters*); **–gra'phisch,** bn., bw. (*de drukpers, de drukkunst betreffend*); **–metrie',** v. (*kunstdruk van landkaarten, kaartendrukkunst*).
Tyr, m. Germ. myth. zoon van Odin en Frigga, god van oorlog, wijsheid en kracht: hij temt den *Fenriswolf,* en bij de wereldbrand strijdt hij tegen de helhond *Garmr.*
tyran', m. tyrannen; zie tiran enz.
Tyrolien'ne, v. –s (Fr. *meisje of vrouw uit Tyrol; Tyrools lied, Tyroolse dans*).
Tyrrheen'se Zee, v. (*zee ten W. van Italië*).
Tyrtae'us, Gr. dichter v. krijgszangen ± 650 v. Chr. (2de Messeense oorlog); *de Ned.* –, nl. Bellamy, Helmers. (ae = ee).
Tzech, zie Czech.

U.

U. – Duits: *Unterseeër,* duikboot.
UEd. – *UEdele.*
u. i. – Lat. *ut in'fra,* zoals beneden.
U. J. D. – Lat. *Utrius'que Ju'ris Doc'tor,* doctor in beide rechten.
U. L. O. – *Uitgebreid lager onderwijs.*
ult. – Lat. *ul'timo,* op de laatste dag (d. maand).
u. r. – Zie ut re'tro.
I. u. s. – ut su'pra; **II. U. S.** – Eng. 1 *United States*; 2 *Uncle Sam.*

U. S. A. – 1 *Unie Suid Afrika*; 2 *United States America.*
U. S. S. R. – *Unie der sovjetrepublieken, Rusland.*

I. u, v. u's, u'tje (1 als klank: *de vijfde der klinkers*; 2 als teken: *een en twintigste teken van het A.B.C.*; 3 *al de woorden van een woordenboek enz., die met een – beginnen*): 1 *de – van rust is een andere dan de – van nu*; 2 *schrijf een grote –*; 3 *zoek bij de –.*
II. u, (uit *úwe*, uit *uwé*, verkorting van Uw Edelheid) pers. vnw. v. d. 2de persoon, enkelv. en meervoud 1 onderwerpsvorm: *u bent* (of: *is*), *zijt*; 2 voorwerpsvorm: *we zagen u.*
U'bi be'ne, i'bi pa'tria (Lat. *waar 't mij wel gaat, daar is mijn vaderland*).
U-boot, v. –boten (*onderzeeër*).
uch'tend, m. –en (lit. t. Z.-N. *ochtend*): *de – des levens*, nl. de eerste levensjaren.
Ue'bermensch, m. –en (Duits: *buitengewoon mens*): een – is iem., die zich verheven waant boven alle andere mensen, boven alle goed en alle kwaad; de term, oorspr. v. Goethe, werd inz. bekend door „Zarathustra" v. Fr. Nietzsche 1844–1900.
ui, m. –en, uitje (1 *bolgewas, tot de lelieachtigen behorende*, ook, *de bol*; Lat. allium cepa; *ajuin, juin, siepel*; 2 misschien wegens de geur en smaak, verg. gepeperd: *mop*): 1 *een veld met –en*; 2 *een – tappen, slaan*, ten beste geven.
ui'achtig, bn. (1 *naar ui zwemende*; 2 *van uien houdend*): 1 *een –e smaak*; 2 *ik ben niet –.*
ui'enbed, o. –bedden (*tuinbed of veld met uien*); **–land,** o. –en (*akker, waarop uien geteeld worden*; *streek, waar men algemeen uien teelt*); **–loof,** o.; **–reuk,** m.; **–salade, –sla,** v. –saladen (*salade, met schijfjes uien toebereid*); **–saus,** v. –en; **–smaak,** m.; **–soep,** v. –en (*soep, met uien bereid*).
ui'entapper, m. –s (*moppentapper*).
ui'eplant, v. –en (*ui* 1); **–schil,** v. –schillen.
ui'er, m. –s (*melkklier*): *–s drukken*, melken.
ui'ig, bn., bw. (*grappig*): *een – man*, vol kwinkslagen of moppen.
uil, m. –en, uiltje (1 mv. *nachtroofvogelfamilie met verschillende geslachten*, Lat. striges; 2 *familie van [schemerings]vlinders*; Lat. noctuidae; 3 *domkop*; 4 Z.-N. *engelenbak*): 1 *er zijn kerk-, steenuilen*; spreekw. *elk meent zijn – een valk te zijn*, ieder houdt het zijne (zijn werk, zijn kind enz.) voor iets voortreffelijks; bij de Grieken was de – het symbool der wijsheid, de vogel van Pallas Athene (Minerva); in Athene, beroemd om haar wijsgeren en kunstenaars, vereerde men de –, vandaar: *uilen naar Athene dragen*, nodeloos werk doen; verg. balk, water; *bij ons is de – het beeld der domheid*; 2 *er zijn o. a. gras–en en riet–en*; 3 *wat een –!* 4 Z.-N. *rumoer op de(n) –.*
uil'achtig, bn., bw. (*dom*): *wat een – gelaat.*
ui'lebek, m. –bekken; **–bril,** v. –brillen (*bril met grote ronde glazen [en hoornen montuur]*); **–klauw,** m. –en; **–kop,** m. –koppen.
ui'lennest, o. –en; **–oog,** o. –ogen; **–vlucht,** v. –en (*het vliegen van uilen*): fig. schemerdonker: *in de – even uitlopen.*
Ui'lenspiegel, m.: held uit het populaire volksboek Tijl Uilenspiegel, geschreven ± 1350; fig. guit, schalk, grappenmaker.
ui'lig, bn., bw. (*uilachtig*).
uils'kop, m. –koppen (*domoor*).
uils'kuiken, o. –s (*lomperd, domoor*): *wat een – van een jongen*, uilskop.
uil'tje, o. –s (*kleine uil, avondvlindertje*): zegsw. *e. – knappen of vangen*, e. dutje doen.
uit 1 vz.: (plaats en tijd) *hij is – de stad*, buiten; *ik kom – het bos, – de kelder*, van uit; *– de tijd der regenten*, van; (oorzaak) *– liefde*; *– armoede*; **2** bw.: *de kerk is –*, geëindigd; *de kachel is –*, uitgegaan; *Mevrouw is –! ik heb het boek –*, uitgelezen; *op iets – zijn*, bedacht om iets te krijgen; *er niet over – kunnen*, verbaasd, verwonderd, vol bewondering; *en daarmee –! er –! – en thuis binnen 14 dagen*; Z.-N. *Amen en –*, afgelopen! Uit vormt scheidb. samengestelde w.w. met de bet. *naar buiten, tot het eind toe*, zie –ademen enz.
uit'ademen, ademde –, h. uitgeademd (*de lucht uit de longen laten gaan*; fig. *uitwasemen*): *na een onweer ademen de bloemen heerlijke geuren uit*; **uit'ademing,** v. –en.
uit'baggeren, baggerde –, h. uitgebaggerd (*een kanaal, een laagveen, een rivier al baggerend uitdiepen*); **–bakenen,** bakende –, h. uitgebakend (*een terrein of weg met bakens of piketpalen uitzetten*): *een spoorlijn, een straatweg –*, de richting uitzetten; **–balanceren,** uitgebalanceerd, beter: *in evenwicht brengen*; **–baliën,** baliede –, h. uitgebalied (*het water uit een boot hozen*; zie balie **II** 1): *een boot –*; *het water in de boot –.*
uit'bannen, bande –, h. uitgebannen (*uit het land bannen*; *iem. niet meer in een gezelschap toelaten*): *een duivel –*, exorciseren; **–banning,** v. –en; **–barsten,** barstte –, i. uitgebarsten (*losbreken, zich plotseling vertonen*): *vlammen, orkanen barsten uit*; fig. *in tranen, lachen –*; **–barsting,** v. –en (*het uitbarsten, eruptie*): *een – van woede*; *dat komt tot een –*; *een – v. e. vulkaan*; **–bazuinen,** bazuinde –, h. uitgebazuind (*met bazuingeschal*, d.i. fig. *met grote ophef, bekendmaken*): *iems. lof, eer, roem –*; **–beelden,** beeldde –, h. uitgebeeld (*in beeld voorstellen, beelden geven*): *op het toneel een rol, een persoon –*; **–beelding,** v. –en (*het uitbeelden*; *een aanschouwelijk beeld*): *in die roman vinden we een – v. h. arbeidersleven*; **–beeldsel,** o. –s (*afbeeldsel*); **–beitelen,** beitelde –, h. uitgebeitelt (*met een beitel uitsteken of uithalen*): *kapitelen –, zilveren schotels –.*
uit'bersten, zie uitbarsten; **–besteden,** besteedde –, h. uitbesteed (1 *buiten in de kost doen*; 2 *een aangenomen werk* [of: *een deel er van*] *aan anderen overdoen*): 1 *een weeskind –*, d.i. buiten, nl. op het land in de kost besteden; zie bestedeling; 2 *de fundering – aan een Belg*; **–betalen,** betaalde –, h. uitbetaald ([*aan verschillende personen*] *het loon enz. betalen*): *de arbeiders –.*
I. uit'bijten, beet –, h. (1) en i. (2) uitgebeten (1 *door een scherp vocht verwijderen*; 2 *kleur verliezen*): 1 *helse steen bijt het wilde vlees uit*; 2 *de japon is hier door het citroenzuur uitgebeten*; – **I** etym. = – **II.**
II. uit'bijten, bijtte –, h. uitgebijt (*uit het ijs vrijmaken door 't hakken van bijten*): *een schip –*; zie bijten **II.**
uit'blazen, blies –, h. uitgeblazen (1 *door blazen verwijderen, ledigen*; 2 *door blazen blussen of doven*; 3 *op adem komen*): 1 *een*

ei –; fig. *de laatste adem* –, sterven; 2 *een vlam, de kaars* –; 3 *laat de paarden eens wat* –, uitrusten; *even* –; **–blijven,** bleef –, i. uitgebleven (1 *wegblijven, niet komen*; 2 *weggelaten zijn*; *vergeten zijn*): 1 *wat blijft die meid lang uit*; 2 *alle tijding bleef uit*; *dat kan niet* –, gebeurt zeker; **–blinken,** blonk –, h. uitgeblonken (*uitstekend zijn, anderen in aanleg, talent, kennis, kunst overtreffen*): *bij een examen – boven anderen*; **–bloeien,** bloeide uit, h., i. uitgebloeid (*ten einde bloeien, ophouden met bloeien*): *de rozen zijn uitgebloeid*; fig. *e. uitgebloeide schoonheid*; **–boegseren,** uitgeboegseerd (*een schip uitslepen* nl. *uit de haven*); **–boezeming,** v. –en (*ontboezeming, uitstorting van het hart*): *een – van liefde, van haat*; *–en in rijm*; **–bomen,** boomde –, h. uitgeboomd (*al bomend, een schip brengen uit een haven enz.*): *een schip de haven* –; **–botten,** botte –, i. uitgebot (*knoppen krijgen*): *de wijnstok begint uit te botten*, er komen bladknoppen aan.

uit'bouw, m. –en (*een aan een gebouw uitgebouwd gedeelte*); **–bouwen,** bouwde uit, h. uitgebouwd (*bijbouwen, vergroten*, inz. in overeenstemming met de leidende gedachte van het oorspronkelijke plan).

uit'braak, v. (*het vluchten door uit te breken uit een gevangenis*).

uit'braaksel, o. –s (*uitspuwsel*; fig. *gevloek*; *godslastering*); **–braden,** braadde (bried) uit, h. uitgebraden (*door en door braden*; *door braden vetdelen doen verdwijnen*): *uitgebraden vlees*; **–braken,** braakte –, h. uitgebraakt (*brakend uitwerpen*): *zijn eten weer* –, uitspuwen; bij uitbr. *de vulkaan braakte rook en vlammen uit*; fig. *godslasteringen* –; *gemene taal* –, uitslaan; **–branden,** brandde uit, h. (1), i. (2) uitgebrand (1 *door gloeiing of hitte* [*het inwendige van iets*] *doen verdwijnen, iets reinigen*; 2 *leegbranden*): 1 *een pijp* –, *een schoorsteen* –; 2 *het huis is geheel uitgebrand*; **–brander,** m. –s (*standje, strenge berisping*): *iemand een – geven*, hem de mantel uitvegen; *de knecht heeft een – gehad, gekregen*; **–breiden,** breidde –, h. uitgebreid (1 *uit elkander doen of leggen, openen*; 2 *uitstrekken*; 3 *vermeerderen, ruimer, groter doen worden, een grotere oppervlakte doen beslaan*; in deze bet. dikwijls refl.: *ruimer, groter enz. worden*): 1 *de armen* –; 2 *de eik breidt zijn forse takken uit*; 3 *een stad* –, *zijn zaken* –; *zijn kennis* –; *een uitgebreide kennis*, ruime; *een uitgebreide volmacht*, van ruime strekking; *een uitgebreid werk over geschiedènis*, lijvig, in veel delen; *de brand, een ziekte, een stad breidt zich uit*; **–breiding,** v. –en: *de – van het Christendom*; *de – der stad*; **–breidingsplan,** o. –plannen: *het nieuwe* –.

uit'breken, brak –, h. (1), i. (2, 3, 4) uitgebroken (1 eig. *door breken wegnemen*; 2 *ontsnappen, losbreken* [*door braak*]; 3 *zich vertonen, naar buiten komen*; 4 v. ziekten, oorlog: [*plotseling*] *beginnen*): 1 *enige stenen* –; 2 *ik zal er morgen zien uit te breken*, [a]) een uurtje afzonderen, [b]) uit de drukte mij voor een poos verwijderen; *de gevangene is uitgebroken*; 3 *het zweet kan iem.* –; 4 *de oorlog kan elk ogenblik* –, verklaard worden.

uit'breker, m. –s.

uit'brengen, onr. w.w., bracht –, h. uitgebracht (1 *naar buiten brengen*; 2 fig. *bekend, openbaar maken*; *verklappen*): 1 *een sloep* –, strijken; 2 *een rapport* –, *een advies* –; *verslag* –, geven; *zijn stem* –, stemmen; *geen woord kon hij* –, zeggen; *gij moet dit niet* –; zie raaf; **–broeden,** de kip broedde –, h. uitgebroed (1 *door broeden doen uitkomen*; 2 fig. v. iets slechts: *beramen*): 1 *eieren* –, *de kiekens* –; 2 *boze plannen* –; ook: **uit'-broeien; –broedsel,** o. –s (*broedsel, dat uitgekomen is*); **–buiten,** buitte –, h. uitgebuit (*uitzuigen, te veel van iems. krachten eisen*; *beroven, afzetten*): *maar meid, gij laat u* –; *de arbeiders* –; germ. evenals **–buiter,** m. –s (*uitzuiger*; *afzetter*); **–bun'dig,** bn., bw. (*bovenmatig, buitengewoon*): *–e lof*; *de rede – toejuichen*; **–bun'digheid,** v.

uit'cijferen, cijferde –, h. uitgecijferd (*cijferend uitrekenen, berekenen*): *een som* –.

uit'dagen, daagde –, h. uitgedaagd ([*tot een strijd* inz. *tweegevecht*] *opvorderen*): *iem.* – *tot een tweegevecht*, opeisen; *een –de houding*; **–dager,** m. –s (*persoon, die uitdaagt*); **–daging,** v. –en (*oproep, opvordering tot een strijd of kamp*); **–delen,** deelde –, h. uitgedeeld (*in porties verdelen, en ze dan uitreiken*; *aan ieder iets geven*): *soep aan de armen* –; *klappen* –; *weldaden met kwistige hand* –, geven, verspreiden; **–delgen,** delgde –, h. uitgedelgd (*te niet doen*): *schulden* –, afbetalen, amortiseren; **–delingslijst,** v. –en (*lijst van wat ieder rechthebbende bij een faillissement zal verkrijgen*); **–denken,** dacht –, h. uitgedacht (*denkend uitvinden, bedenken*): *die dat geweer heeft uitgedacht, was schrander*; **–denker,** m. –s.

uit'dienen, diende –, h. uitgediend (1 *ten einde dienen*; 2 *niet meer in gebruik zijn, als van geen nut beschouwd worden*): 1 *de meid moet haar tijd* –; 2 *dat heeft uitgediend*; *de politieke slimmelingen, ze hebben uitgediend*, men heeft er genoeg van.

uit'diepen, diepte de sloot –, h. haar uitgediept (*dieper maken*); **–dijen,** dijde –, i. uitgedijd (*uitzwellen, uitzetten*); **–doen,** deed –, h. uitgedaan (1 *uittrekken*; 2 *uitvegen, doorhalen*; 3 *uitdoven, uitblazen*; 4 Z.-N. *eindigen*; 5 Z.-N. *uitbesteden*): 1 *een japon* –; 2 *een post in een boek* –; 3 *de lamp, de kaars* –; 4 *de week* –; *de winter* –, het einde v. d. winter bereiken; 5 *een kind* –.

uit'dossen, doste –, h. uitgedost (*opsmukken*); **–doven,** doofde uit, h. (1), i. (2) uitgedoofd (1 *blussen, de vlam smoren*; 2 *van zelf uitgaan*): 1 *de vlam* –; fig. *de lust, de ijver, de liefde* –, te niet doen gaan; 2 *het vuur doofde langzamerhand uit*; **–draaien,** draaide –, h. uitgedraaid (1 *door draaien de toevoer* [*van petroleum, gas enz.*] *afsluiten*; 2 *iem. zijn betrekking listig ontnemen, iem. lozen*; *er uit werken*): 1 *draai het licht uit*; 2 *ze hebben hem er uitgedraaid*; nog: *waar zal dit op* –, mee eindigen, op uitlopen (met *zijn*); *hij heeft er zich netjes uitgedraaid*, zich weten te redden; **–drager,** m. –s (*handelaar in gebruikt huisraad, oude kleren enz.*), vr. **–draagster,** –s; **–dragerij',** v. –en (*winkel, beroep, bedrijf v. e. uitdrager*).

uit'drijven, dreef –, h. uitgedreven (*wegdrijven, verjagen*): *den duivel* –, uitbannen.

uit'drijving, v. –en.

uit'drinken, dronk uit, h. uitgedronken (*opdrinken*; *drinkende ledigen*): *al de wijn* –; *drink* (*je glas*) *eens uit*; *je moet eens* –.

uit'drogen, droogde –, h. (1) en i. (2) uitge-

droogd (1 *geheel droog maken*; 2 *droog worden*): 1 *een uitdrogende wind*; *een pot, een pan goed* –; fig. *een uitdrogende ziekte*, uitterend; 2 *die beek zal door de zomerhitte geheel* –; fig. *die oude man is aan 't* –, wegteren.
uitdruk'kelijk, bn., bw. (*met duidelijke woorden, op duidelijke wijze*): *een – bevel*; *iem. iets – verbieden*, z. nadrukkelijk.
uit'drukken, drukte –, h. uitgedrukt (1 *door drukken ledigen, uitpersen*; *door drukken verwijderen*; 2 fig. en meestal refl. *uiten, iets te kennen geven*): 1 *een spons* –; *een citroen* –, d.i. uitknijpen; 2 *druk deze gedachte eens anders uit*; *dit meisje kan zich goed* –; **uit'drukking,** v. –en (*het uitdrukken*; *hetgeen uitgedrukt is of wordt*: 1 *zegswijze*; 2 *karakteristieke, sprekende gelaatstrek*; *ziel, leven*): 1 *woorden en –en in de taal*; 2 *een gelaat zonder* –; nog: *dit komt niet tot* –, nie. tot zijn recht, is niet merkbaar.
uit'duiden, duidde –, h. uitgeduid (*doen kennen, omschrijven, aanwijzen*): *ik kan u de weg moeilijk* –; **uit'duiding,** v.
uiteen' (*uit elkaar, vaneen*; fig. *los, gescheiden*); – vormt samengestelde w.w., wier bet. uit die van het grondww. duidelijk is.
uiteen'barsten, de mijn barstte –, is uiteengebarsten (*vaneen barsten*); **–drijven,** dreef de koeien –, h. ze uiteengedreven (*uit elkaar drijven*); **–houden:** *we kunnen ze niet* –, van elkaar onderscheiden; **–lopen,** de kinderen liepen –, zijn uiteengelopen (*niet gelijklopen*; fig. *verschillen, niet gelijk, tegenstrijdig zijn*); **–lopend,** bn.: *–e lijnen*, niet evenwijdig; *–e meningen, –e berichten*, afwijkende, tegenstrijdige; **–zetten,** zette –, h. uiteengezet (eig. *uit elkaar zetten*; fig. *verklaren*): *de quaestie eens* –; *zijn denkbeelden over een zaak* –, ontwikkelen; **–zetting,** v. –en (*het uiteenzetten*; *uitlegging, verklaring, ontwikkeling van meningen of denkbeelden over een zaak*).
uit'einde, o. –n (eig. *het uiterste einde*; fig. *de afloop ener zaak*; ook: *laatste uur, dood*): zegsw. *ik wens u een zalig* –, einde des jaars, wens op 31 Dec.
ui'ten, uitte, h. geuit (*uitspreken, te kennen geven*): *geen woord kunnen* –; *zich* –, zijn denkwijze te kennen geven.
uitentreu'ren, bw (*uit-den-treuren, zonder treuren* d. i. *vrolijk, flink*): *zij zongen* –, zonder verflauwen, zonder ophouden; *het duurt* –, zeer lang, tot vervelens toe.
uiteraard', bw. (eig. *uit der aard*, d. i. *volgens de aard*): *een kat is – snoepachtig*.
ui'terdijk, m. –en (*buitenste dijk*).
ui'terlijk 1 bn. (*uitwendig, wat naar buiten uit is waar te nemen*): *de –e schijn, –e distinctie*; *oefeningen in de –e welsprekendheid*, gebaren, houdingen; **2** bw. (1 *wat het uiterlijk betreft*; 2 *op zijn meest, op zijn hoogst, op zijn laatst*): 1 *hij is – nog al beschaafd*; 2 *dat kost u – een rijksdaalder*; *– zes weken vóór de aflossingstermijn*; **3** o. (*schijn*; *voorkomen*; *gelaat*): *alles doen voor het* –; *iem. met een gunstig* –.
ui'terlijkheid, v. –heden (*dat, wat algemeen het oog trekt*): *hechten aan –heden*.
uiterma'te, ui'termate, bw. (eig. *uit der mate* d. i. *buitengewoon*): *– tevreden*.
ui'terst 1 bn., bw. (eig. *meest verwijderd*): *de –e grenzen, het –e einde der aarde*; fig. *de –e wil*, laatste wil (testament); *zijn –e best doen*, grootste; *met de –e strengheid*, hoogste; *in de –e nood verkeren*, grootste; *in het –e geval*, ergste; *zo iets geschiedt – zeldzaam*, zeer; *een – moeilijke taak*, erg; **2 –e,** o. –n (*einde, het laatste*): *de zieke lag op zijn* –, hij zieltoogde; R.-K. *de vier –n van den mens*, de dood, het oordeel, de hemel en de hel; *iem. tot het – brengen*, tot wanhoop, tot het laatste van zijn geduld; *ik houd niet van –n*, overdrijving; *de –n raken elkaar*; *van het ene – tot het andere vervallen*; *in –n vervallen*.
ui'terton, v. –tonnen (*laatste baken, ton*).
ui'terwaard, v. –en (*land tussen de zomerbedding en de rivierdijk*): *de –en worden gebruikt als weiland of als griend*.
uit'eten, at uit, h. uitgegeten (1 *etende ledigen*; 2 *afscheidsmaal aanbieden*): 1 *een bord* –; 2 *we hebben hem gisteren uitgegeten*.
uit'flappen, flapte uit, h. uitgeflapt (*gedachteloos iets zeggen, wat men zwijgen moest*): *er alles* –.
uit'fluiten, floot –, h. uitgefloten (*fluitende uitjouwen, bespotten*): *een toneelspeler* –.
uit'gaaf, uit'gave, v. –gaven (*het uitgeven*; *uitgegeven geld, vertering*; *druk v. e. boek enz.*).
uit'gaan, ging –, i. uitgegaan (1 *gaan buitenshuis, buiten een vertrek*; 2 *zich met een bepaald doel op weg begeven*; 3 v. kracht, invloed: *naar buiten ontwikkelen*; 4 *uitdoven*; 5 *uitgetrokken worden*; 6 *uitgewist worden*; 7 *eindigen*; 8 *koffiehuizen, sociëteiten, theaters enz. bezoeken*): 1 *bij dit weer ging ik niet uit*; 2 *op roof* –; *er eens op – om*; 3 *van dien man gaat niets uit*; 4 *de lamp gaat uit*; *een vers, dat uitgaat als een nachtkaars*; 5 *dat vest gaat niet uit*; 6 *die vlek gaat niet meer uit*; 7 *dit woord gaat uit op een t*; Z.-N. *de pacht gaat uit*; 8 *elke avond* –; nog: *van de gedachte* –, beginpunt van redeneren; **–gaand,** bn.: *–e goederen*, die over de grens vervoerd worden; *in- en –e rechten*, belasting op in- en uitvoer; *een – vliegtuig*, naar Indië vliegend; *het –e publiek*, dat geregeld theaters enz. bezoekt; Z.-N. *–e Mei*, einde; **–gaansdag,** m. –dagen (*vrije middag van dienstboden enz.*; *verlofdag*); **–gaanskas,** v. –kassen (*gelden, welke ontstagen gevangenen of bestedelingen ontvangen als loon van arbeid*): *een – van f 40*; **–gang,** m. –en (1 *het uitgaan*; *plaats of deur, waar men een vertrek, een gebouw enz. uitgaat of verlaat*; 2 *einde* inz. *van woorden*): 1 *hier is de* –; 2 *deze – e viel weg*; **–gangsdag,** zie uitgaansdag; **–gangspunt,** o. –en (*punt, vanwaar men uitgaat*): *Spitsbergen was voor de walvisvangst het – in de N.-poolzeeën*; fig. *het – ener redenering*, punt van begin, grondstelling.
uit'gave, v. –n; zie uitgaaf.
uit'gebeend, bn. (*zonder beenderen*).
uit'gebreid, bn. (*groot, ruim*): *een –e vlakte*, uitgestrekte; *een –e kennis*.
uitgebreid'heid, v. –heden (*uitgestrektheid, omvang*): *de – v. e. rijk*; *van iems. macht*.
uit'gediend, bn. (*geen dienst meer doende*; *nutteloos geworden*; *niet meer in tel*): *een – landweerman*, die zijn dienst heeft volbracht; *een –e jas*; **–genongerd,** bn. (*zeer hongerig*): *als –e wolven*; **–gelaten,** bn., bw. (*zeer vrolijk, dartel*): *– van blijdschap*, dol; **–gela'tenheid,** v. (*luidruchtige blijdschap*); **–geleefd,** bn. (*stokoud*): *een – grijsaard*, door en door verzwakt; **–geleerd,** bn. (*zijn leertijd of schooltijd achter de rug hebbende*; fig. *vol-*

leerd): *vele kinderen zijn op hun 12de jaar al –; in dat vak is hij –; men is nooit –.*
uit'gelei(de), o.: *iem. – doen,* een eind weegs vergezellen; **–gelezen,** bn. (*voortreffelijk*): *een – publiek, een – schaar*; **–gele'zenheid,** v.; **–gemaakt,** bn. (*zeker, vast*): *een –e zaak,* beslist, stellig; **–gemergeld,** bn. (*zonder merg of kracht; ontzenuwd, machteloos*): *het door honger – lijf; die –e grond,* uitgeput, schraal door roofbouw.
uit'genomen, vgw., vz. (*met uitzondering van*): *allen waren present, – uw broeder.*
uit'geput, bn. (*deerlijk verzwakt*): *een – lichaam, een – strijder.*
uit'gerekend, bn. (*op zijn eigen voordeel altijd bedacht*).
uit'geslapen, bn., bw. (volt. dw. v. *uitslapen*: *schrander, slim, bijdehand*).
uit'gesproken, zie uitspreken.
uit'gestelde schuld, v. –en (*staatsschuld ter vernietiging der tiërcering van 1810, die geen rente zou afwerpen*).
uit'gestreken, bn., bw. (*effen, kalm,* met de bijbet. v. *schijnheiligheid*): *met een – gezicht.*
uit'gestrekt, bn. (*een grote oppervlakte hebbende, wijd, uitgebreid*); **–gestrekt'heid,** v. –heden (*ruimte, omvang, vlakte*); **–gestudeerd,** verg. uitgeleerd: fig. *daar is hij op –,* sluw; **–getogen** (van 't vero. *uittiegen; uittrekken*): *meester is – in 't zwart,* uitgegaan; bn. *met – degen,* uitgetrokken.
uit'geven, gaf –, h. uitgegeven (1 van boeken enz.: *in het licht geven, doen verschijnen*; 2 *aan de markt brengen*; 3 *besteden, verteren*; 4 *voordoen als*; refl. *zich voordoen als*): 1 *een boek –,* zowel van den schrijver als van den drukker gezegd, *Beatrijs, uitgegeven door Kaakebeen bij Wolters*; 2 *aandelen, uitgegeven tegen 99%*; 3 *geld –*; 4 refl. *zich voor een koopman –*; nog: *hij is uitgegeven,* heeft niets meer om te geven; **–gever,** m. –s (*iem., die uitgeeft* inz. *iem., die boeken, kranten enz. drukt*); **–geverij',** v. –en; **–geefster,** v. –s; **–geversfirma,** v. –firma's ([*titel, naam v. e.*] *uitgeverszaak*); **–geversmaatschappij,** v. –en; **–geverszaak,** v. –zaken.
uit'geweerd, vz. (Z.-N. gew. *uitgezonderd*).
uit'gewekene, m. en v. –n (*vluchteling, die uit het land wijkt,* inz. *om politieke redenen, oorlog enz., met de bedoeling slechts voor een tijd in het buitenland te blijven*).
uit'gewerkt, bn. (1 *breed, ruim, met zorg bewerkt*; 2 *uitgedoofd*): 1 *een – verslag; een – programma*; 2 *een –e vulkaan.*
uit'gezocht, bn. (*uitgekozen*): *een –e gelegenheid,* voortreffelijk; *een – gezelschap,* fijn; *–e waren,* uitgelezen.
uit'gezonderd, vgw., vz. (*behalve*).
uit'gifte, v. –n (*het uitgeven*; inz. *het aan de markt brengen*; België: rechtst. *officieel afschrift* [v. e. arrest b.v.]): *– van aandelen.*
uit'haal, m. –halen (*praal; schoonmaak* gew.; *het uitwijken; een lange galm bij het zingen*): zegsw. *een grote – maken,* vertoon.
uit'halen, haalde –, h. uitgehaald (1 *iets uit iets anders halen; weghalen, roven*; 2 *helpen* inz. met ontkenning; *besparen*; 3 *zingend galmen*; 4 *uitwijken met e. rijtuig, auto enz.*; 5 *uitvoeren, doen plaats hebben*; 6 *goed opdissen; feestelijk onthalen*; 7 schilderst.: *met „uithaalvernis" vernissen van een olieverfschilderij*): 1 *een nestje –; een pijp –,* schoonmaken; 2 *dat haalt niets, weinig uit; dat haalt je heel wat moeite uit*: 3 *lang –*; 4 *de koetsier haalde te laat uit en de auto botste met volle kracht tegen het linker zijpaard*; 5 *dwaasheden –*; 6 *tante had voor die gelegenheid eens uitgehaald,* uitgepakt; 7 *vroeger haalde men een schilderij na het inschieten* (zie ald.) *wel uit met eiwit.*
uit'haler, m. –s (*iem., die uithaalt; pijpenwroeter*); **–ham,** m. –hammen (eig. *uitwaartse bocht in een oever- of kustlijn, landtong*); **–hangbord,** o. –en (1 *naambord v. e. winkel of herberg, meestal met een of andere figuur*; 2 *uiterlijke schijn; uiterlijk, voorkomen*): 1 *het –, de Pleizierige Sauskom*; 2 *aan het – zou men zeggen, dat zij rijk zijn.*
uit'hangen, hing uit, h. uitgehangen (1 *aan de buitenzijde iets ophangen*; 2 in zegsw. *de schijn aannemen van*; 3 *zich bevinden* gmz.): 1 *een vlag, lap –*; België: rechtst. *een dagorde –*; zie ook keel **I** 4; 2 *het heertje –*; 3 *waar hang jij toch uit?*
uit'hangteken, o. –s (*iets, dat als uithangbord dienst doet,* b.v. *een scheerbekken aan een barbierswinkel*).
uitheems' 1 bn. (eig. *buiten het heem* [= land]; *buitenlands, uitlands; vreemd, ongewoon*): *–e planten; –e woorden; een –e kleederdracht*; **2 –e,** m. en v. –n (*vreemdeling*).
uit'hoek, m. –en (1 *kaap*; 2 *afgelegen hoek, plaats*): 1 *op een – van een eiland*; 2 *een – van ons land*; **–hollen,** holde –, h. uitgehold (*inwendig hol maken*): *een uitgeholde boomstam als prauw*; **–hongeren,** hongerde –, h. uitgehongerd (*door honger tot het uiterste brengen, dwingen tot*): *een belegerde stad –; die man lag uitgehongerd in een bergkloof*; **–hongering,** v.; **–horen,** hoorde –, h. uitgehoord (*uitvragen*): *iem. trachten uit te horen,* hem zijn geheimen ontlokken; **–hou'delijk,** bn., bw. (Z.-N. *uit te houden*): *die pijn is niet –*; **–houden,** hield –, h. uitgehouden (1 *uitgestrekt houden*; 2 *volhouden, harden*): 1 scheepst. *hou uit de fok,* span het fokzeil uit; 2 *gij zult het in dat dorp niet lang kunnen –*; **–houdingsvermogen,** o.: *geen – hebben.*
uit'houwen: *in marmer –*; **–hozen,** hoosde –, h. uitgehoosd (*bij een boot het water met een hoos, een handschepper, uitverpen*).
uit'huilen: *eens goed –*; zie uitlachen 2.
uithui'zig, bn. (*gedurig van huis zijnde*): *erg –; een – man,* gaarne buiten zijn huis; *een – leven leiden*; **uithui'zigheid,** v.
uit'huwelijken, huwelijkte –, h. uitgehuwelijkt (*ten huwelijk geven*): *een nicht –.*
uit'huwen, huwde –, h. uitgehuwd.
ui'ting, v. –en, uitinkje (*het uiten, het openbaren; mededeling*): *hij gaf – aan zijn vreugde, uitdrukking; hij deed ons –en over.*
uit'jouwen, jouwde –, h. (1), i. (2) uitgejouwd (1 *iem. scheldwoorden of schimpende geluiden toeroepen*; 2 *ten einde jouwen*): 1 *den sukkel –*; 2 *ben jullie nu uitgejouwd?*
uit'kaaien, kaaide –, h. uitgekaaid (O.-I. *iem. de deur uitgooien*); **–kaaier,** m. –s (*uitsmijter*); **–kammen,** kamde uit, h. uitgekamd (*door kammen in orde maken, zuiveren*): *lange haren –*; **–kant,** m. –en (Z.-N. *uithoek ener gemeente*): *aan de – wonen*; **–kavelen,** kavelde –, h. uitgekaveld (*in kavels verdelen bij een verkoop*); **–keren,** keerde –, h. uitgekeerd (*uitbetalen*): *iem. de gelden ener levensverzekering –*; **–kering,** v. –en (*het uitkeren; de uitgekeerde som*):

een – in eens; **–keringsfonds,** o. –en (*fonds, waaruit uitkeringen worden gedaan*; *ondersteuningsfonds*); **–kermen:** *het – van pijn*; zie uitschreeuwen; **–kiezen,** koos uit, h. uitgekozen ([*uit vele voorwerpen*] *een keuze doen*): *iets –*.

uit'kijk, m., in bet. 2 en 3 –en (1 *uitzicht*; 2 *plaats, vanwaar men uitkijkt, uitkijktoren*; 3 *uitkijker*; *seinwachter op de kust*): 1 *men heeft hier geen –*; 2 fig. zegsw. *op de – staan*, op wacht staan; 3 *onze – riep: schip in lij!* de matroos in de mastkorf.

uit'kijken, keek –, h. uitgekeken (*naar iets in zekere richting voortdurend kijken*): *wat we ook uitkeken, er was niets te zien*; *zijn ogen –*, [a]) lang, aanhoudend naar iets kijken, [b]) zeer verwonderd zijn; nog: *je bent hier gauw uitgekeken*, er is hier weinig te zien; *je wordt hier uitgekeken*, men kan je goed gadeslaan; *iem. de deur –*.

uit'kippen, kipte –, h. uitgekipt (*uitbroeden*; fig. *uitkiezen*): *het beste –*; **–klaren,** klaarde –, h. uitgeklaard: *een schip –*, aangifte doen bij de fiscus van een naar het buitenland vertrekkend schip en van de daarin geladen goederen, ter verkrijging van de vereiste papieren; zie inklaren; **–klaring,** v.; **–kleden,** kleedde –, h. uitgekleed (*de kleren uittrekken*): *een kind –*; fig. *deze losbol zal zijn vader helemaal –*, arm maken; zegsw. *men moet zich niet –, vóór men naar bed gaat*, zijn bezittingen niet wegschenken vóór zijn dood.

uit'kloppen, klopte –, h. uitgeklopt (1 *kloppende verwijderen, doen verdwijnen*; 2 *kloppende reinigen*): 1 *stof –*; *deuken –*; 2 *een vloerkleed –*; **–knijpen,** kneep –, h. (1, 2), i. (3) uitgeknepen (1 *door knijpen verwijderen*; 2 *knijpende ledigen*; 3 [*ongemerkt*] *heengaan*): 1 *etter –*; 2 *citroenen –*; 3 *hij kneep uit*, fig. sterven; **–koken,** kookte –, h. (1, 2), i. (3) uitgekookt (*door koken* 1 *verwijderen*, 2 *reinigen*; 3 *kokende het sap verliezen*): 1 *vet –*; 2 *soepvlees –*; *linnengoed –*; 3 *het vlees kookt helemaal uit*.

uit'komen, kwam –, i. uitgekomen (1 *ergens uit een huis, een straat komen*; 2 O.-I. *uit Europa komen*; 3 *ontdekt, bekend worden*; 4 *het licht zien*; 5 *geboren worden*; *uit het ei komen*; 6 *ontspruiten*; *uitlopen*; 7 *akkoord zijn*; 8 geneesk. *zich vertonen, te voorschijn komen*; 9 *rondkomen met*; 10 *aflopen, uitvallen*): 1 *zijn woning, zekere straat –*; *jij komt er niet uit*; 2 *wanneer is hij uitgekomen*, in Indië gekomen? 3 *een geheim, een moord kan –*; 4 *zal uw boek spoedig –?* 5 *de kuikens komen al uit*; 6 *de knoppen der kastanjes komen uit*; 7 *het kwam precies uit volgens zijn zeggen*; *de som komt uit*; zegsw. *dat zal wel –*, is evident; 8 *de mazelen willen maar niet –*; 9 *niet – met zijn salaris*; 10 *dat kwam heel anders uit*; nog: *met een niet –*; *met een prijs –*, winnen in de loterij; *die kleur komt goed uit tegen de muur*, steekt af; *dat komt goedkoper uit*, is goedkoper; *iets goed laten –*, in het licht stellen; *dat komt mij niet zo goed uit*, past mij niet; *de deur komt uit op de tuin*, geeft toegang tot; *voor zijn mening durven –*, duidelijk zeggen; *wie moet –*, moet beginnen? (spel); **–komst,** v., in bet. 1 en 2 –en (1 *afloop, uitslag*; 2 v. e. rekenkundig vraagstuk: *het gevraagde*; v. e. deling: *quotiënt*; 3 *redding*): 1 *de – der onderhandelingen*; 2 *de – ener deling*; 3 *er was op het zinkende schip geen – meer*.

uit'koop, m. –kopen (*vrijkoop*; *losgeld*); **–kopen,** onr. w.w., kocht –, h. uitgekocht (1 *loskopen*; 2 Z.-N. *omkopen*): 1 *een firmant* (*uit een zaak*) –, door geld afkopen als aandeelhouder; 2 *kiezers –*; nog: *de tijd –*, uitsparen; Z.-N. *uitgekocht zijn*, geen geld meer hebben om te kopen; **–kramen,** kraamde –, h. uitgekraamd (*in een kraam uitstallen*; *uitpakken, aanbieden*): fig. ong. *allerlei geleerdheid –*, pronken met; **–krijgen,** kreeg –, h. uitgekregen (1 *met inspanning uitdoen, uithalen*; 2 v. e. vraagstuk, som: *de oplossing weten te vinden*; 3 *eindigen*; 4 O.-I. *uit Europa ontvangen of krijgen*): 1 *ik kreeg mijn jas eindelijk uit*; 2 *een som –*; 3 *de partij schaak –*; *ik kan die roman niet –*; 4 *sigaren en wijn –*.

uit'laatgas, o. –gassen (motor: *de afgewerkte gassen, die men laat ontsnappen*): *het gevaar wegens het koolmonoxyde der –gassen*.

uit'lachen, lachte –, h., i. uitgelachen (1 *lachende bespotten*; 2 *ten einde lachen*): 1 *iem. in 't gezicht –*; 2 *ben je eindelijk uitgelachen?* **–laden,** laadde –, h. uitgeladen (*lossen, ledigen van een schip enz.*).

uit'lander, m. –s (*buitenlander, vreemdeling*).

uitlan'dig, bw. (*buitenslands*): *ik was toen –*, d. i. in het buitenland; **uitlan'digheid,** v.

uit'lands, bn. (*buitenlands*): *– spek*; *Ivo liet zijn paard tot een – tochtje zadlen*.

uit'laten, liet –, h. uitgelaten (1 *naar buiten uit een kamer, huis enz. laten gaan*; 2 *niet aantrekken*; 3 *niet weer aansteken*; 4 *weglaten, niet plaatsen, vergeten*; 5 refl. *zich uiten, zijn mening zeggen*): 1 *iem. –*, tot aan de uitgang, de deur begeleiden; *de koeien –*, nl. uit de stal; 2 *de overjas –*, niet meer dragen; 3 *de kachel –*, niet meer laten branden; 4 *een letter, een woord –*; 5 *zich over de kwestie niet –*; **–lating,** v. –en (*het weglaten of uitlaten*; spraakk. *ellips*), b.v. *goede morgen*, d. i. ik wens u enz.; **–latingsteken,** o. –s: *de komma*, b.v. *in lied'ren* (*liederen*) *is een –*.

uit'leenbibliotheek, v. –bibliotheken (*leesbibliotheek*).

uit'leg, m. (1 *verklaring*; 2 *uitbreiding v. e. stad*; 3 Z.-N. *inleg*[*geld*]): 1 *– geven*, opheldering; 2 *de nieuwe –*; 3 *vijf frank –*; **–leggen,** legde of lei –, h. uitgelegd of uitgeleid (1 *gereedleggen*; 2 *leggende uitspreiden, uitbreiden*; 3 *als bijdrage afzonderen*; 4 *verklaren, doen begrijpen, blootleggen*): 1 *het ondergoed, het linnen –*; 2 *een japon –*, ruimer maken; *een stad –*, uitbreiden; 3 *elk per week een gulden –*; 4 *een som –, een wetsartikel –, dromen –*; *hij wil alles ten kwade –*, een ongunstige bedoeling geven; **–legger,** m. –s (1 *verklaarder, vertolker*; 2 *wachtschip*): 1 *alleronuitstaanbaarst is mij in een beestenspel de –*; 2 *de – op de Maas*; **–legging,** v. –en; **–legkunde,** v.; zie exegese; **–legkun'dige,** m. en v. –n; zie exegeet.

uit'leiden, leidde –, h. uitgeleid (1 *naar buiten leiden* of *brengen*; 2 Z.-N. van jonge vogels: *leren uitvliegen*): 1 *wie anders doet, wordt uitgeleid*, nl. uit de schouwburg gezet; 2 Z.-N. *jongen –*; *het nest is uitgeleid*; **–lekken,** lekte –, i. uitgelekt (eig. *naar buiten lekken, druppelsgewijze vloeien*; fig. *openbaar worden*): *van dit plan kan niets –*; **–le-**

nen, leende –, h. zijn atlas uitgeleend (*in leen of ter leen geven*); **–lener,** m. –s; **–lengen,** lengde uit, h. uitgelengd (Z.-N. *langer maken; verdunnen*): *een kleed –; de soep –*; **–leven,** leefde uit, i. uitgeleefd (Z.-N. *uitteren*); **–leveren,** leverde uit, h. uitgeleverd (*overleveren*; inz. *in handen van het gerecht leveren*): *een gevangene –; Amerika levert moordenaars uit*; **–levering,** v. –en (*het uitleveren*); **–leveringstractaat,** o. –tractaten (*overeenkomst tussen twee regeringen tot het wederkerig uitleveren van misdadigers*); **–leveringsverdrag,** o. –verdragen; in België **–leveringswet,** v. –wetten.

uit'lezen, las –, h. uitgelezen (1 *ten einde lezen*; 2 *uitzoeken*): 1 *een roman –*; 2 *de stenen uit de kolen – en verwijderen*, in of aan de mijn; **–lokken,** lokte –, h. uitgelokt (1 eig. *naar buiten lokken*; 2 fig. *verlokken, verleiden tot*; rechtst. *door giften, beloften, misbruik van gezag, geweld, bedreiging of misleiding het plegen v. e. strafbaar feit opzettelijk bevorderen*): 1 *iem. het huis –*; 2 *het mooie weer lokt uit tot een wandeling*; fig. *je hebt het zelf uitgelokt; – tot vergelijking; een staking –; een besluit –*; **–loodsen,** loodste –, h. uitgeloodst (zeet. *een schip buiten de tonnen enz. in zee brengen*).

uit'loop, m. –lopen (1 *monding*; 2 *rioolmond, afvoerbuis*; 3 Z.-N. *uitslag aan de lippen*): 1 *de – van de Rijn*; 2 *deze fabriek heeft haar – in het kanaal*; 3 Z.-N. in deze bet. gmv. *– hebben*; **–loopbaan,** v. –banen (sport: *baan, waar bij springwedstrijden de skiërs kunnen uitlopen* bet. 5); **–lopen,** liep –, i. uitgelopen (1 *naar buiten lopen*; 2 *uitmonden*; 3 *uit de haven lopen*; 4 *uitbotten*; 5 *ophouden te lopen*): 1 *ik loop een uurtje uit*, ga een wandeling doen; *hij loopt altijd uit*, blijft nooit thuis; 2 *de Jeker loopt uit in de Maas*; 3 *de Armada liep laat in het jaar uit*; 4 *de struiken beginnen uit te lopen*; 5 *we zijn nu uitgelopen*; nog: *het is op niets uitgelopen*, heeft geen resultaat gehad; *waar moet dat op –*, eindigen met? **–loper,** m. –s (*iem., die gaarne elders gaat*; aardr. *bijtak v. e. bergketen*; plantk. *uitlopende stengelrank* b.v. *v. een aardbei*); **–loten,** lootte –, h. uitgeloot (*bij loting uitvallen*), b.v. obligaties: *de uitgelote nummers*.

uit'loven, loofde –, h. uitgeloofd (*in 't openbaar beloven*): *een medaille –*, nl. bij mededinging beloven aan den besten speler enz.

uit'lozen, loosde uit, h. uitgeloosd (*het water storten in*): *die riolen lozen uit in de Maas*; **–lozing,** v. –en (*uitmonding*).

uit'luiden, uit'luien, luidde of luide –, h. uitgeluid (1 *luidende doen eindigen*; 2 *de kerkklok luiden bij de gang naar het kerkhof*; fig. *iems. verdiensten* [ook ir.] *bespreken bij zijn dood, vertrek*): 1 *de kermis –*; 2 *iem. –*; met de klokken als onderwerp: *de klokken luiden mij uit*; **–maken,** maakte –, h. uitgemaakt (1 *een einde maken aan*; 2 *vormen*; 3 *beslissen*; 4 *uitschelden; noemen*; 5 *betekenen*; 6 *wegmaken, doen verdwijnen*): 1 *een verloving –*; 2 *deze heren maken het bestuur uit*; 3 *het is een uitgemaakte zaak*, een voldongen feit; *wie kan dat –? dat moeten ze samen maar –; dat moet hij met zich zelf –*; 4 *hij maakte u voor dief uit; iem. – voor al wat lelijk is*; 5 *wat maakt dat uit?* 6 *vlekken –*; **–malen,** maalde –, h. uitgemalen (*droogmalen door middel v. molens*): *e. plas –*; **–mergelen,** mergelde –, h. uitgemergeld (*uitputten* inz. van land door bebouwen zonder bemesten: *geheel verarmen*): *door roofbouw akkers –; uitgemergelde paarden*, krachteloos, broodmager door te grote inspanning enz.

uit'meten, mat –, h. uitgemeten (1 *door meten de grootte bepalen*; 2 *bij de maat of in het klein verkopen*): 1 *een terrein –*, lengte en breedte bepalen; zegsw. *de voordelen van een onderneming breed –*, er hoog van opgeven; Z.-N. *dat zal slecht –*, uitvallen; 2 spreekw. *Met de maat, waarmede ge uitmeet, zult ge ingemeten worden*, men zal u behandelen, zoals gij anderen behandelt.

uitmiddelpun'tig, bn.: *een –e schijf*; zie excentriek; **uitmiddelpun'tigheid,** v.

uit'mogen, onr. w.w., mocht –, h. uitgemogen (1 *verlof hebben om uit te gaan*; 2 *mogen uithebben, uitdoen*): 1 *mag ik uit?* 2 *de overjas, de kachel mag nu uit*.

uit'monding, v. –en (*het uitmonden; uitloop, mond*): *de – ener rivier, van een riool*.

uit'monsteren, monsterde –, h. uitgemonsterd (*kraagrand en opslagen van een andere kleur op een rok enz. zetten; opschikken, opsieren*): *die uniform is rood uitgemonsterd*, biezen en kraagrand zijn rood; *smakeloos, rijk uitgemonsterd zijn*, uitgedost.

uit'munten, muntte –, h. uitgemunt (vero. munten = uitsteken: *uitblinkend, uitstekend zijn*): *– boven; – in*.

uitmun'tend, bn., bw. (*voortreffelijk*): *e. – schrijver; –leren*; **uitmun'tendheid,** v.

uitne'mend, bn., bw. (*best*): *–e maatregelen*; **uitne'mendheid,** v. (*voortreffelijkheid*).

uit'noden, noodde –, h. uitgenood (*verzoeken, om een feest enz. bij te wonen*); meer **–nodigen,** nodigde –, h. uitgenodigd; **–nodiging,** v. –en (*invitatie*): *op – van*.

uit'oefenen, oefende –, h. uitgeoefend (1 *een bedrijf, beroep, ambt in praktijk brengen*; 2 *van zich doen uitgaan*): 1 *een bedrijf –*; *hij oefent het ambacht van smid uit*; 2 *critiek, macht, gezag, invloed –*; **–oefening,** v.: *in de – van zijn ambt*; **–pakkamer,** v. –s (*kamer* [*in een hotel*], *waar manufacturen, confecties ten verkoop worden of zijn uitgestald*); **–pakken,** pakte –, h. (in bet. 1 ook i.) uitgepakt (1 *ontpakken*; 2 *feestelijk onthalen, zijn beste beentje vooruit zetten; met al zijn schatten voor den dag komen*; 3 v. iems. gemoed: *ontlasten*; ook: *veel vertellen met de bijbet. van opsnijden*): 1 *de koopman is in dat hotel uitgepakt*, houdt daar verkoop van de uitgestalde goederen; *koffers en kisten –, zijn kleren –*; 2 *nu zal mevrouw eens –*, uithalen, al haar kristal, zilvergoed enz. op de feesttafel doen prijken; *met iem., iets –*, (fier) mee voor den dag komen; 3 *toen ging hij –*, zijn hart ontlasten; *tegen iem. –*, [a]) de mantel vegen, [b]) scherpe critiek uitoefenen.

uit'persen, perste –, h. uitgeperst (*uitdrukken, persende verwijderen; persende ledigen, leegpersen*): *een citroen –*; **–pikken,** pikte –, h. uitgepikt (1 *door pikken uit iets halen*; 2 *uitkiezen*): 1 *iem. de ogen –*; 2 *we werden uitgepikt en medegenomen*; **–pluizen,** ploos –, h. uitgeplozen (*uit elkander pluizen*; fig. *haarfijn naspeuren*): *touw –*; **–porren,** porde –, h. uitgepord (*opkloppen, wekken*): *de matrozen – met: Rijzen, rijzen, ahoi!* **–praten** (*ten einde praten*): *daarover raakt*

(of: *is*) *hij nooit uitgepraat; zwijg, laat me –!* **–proesten,** proestte –, h. uitgeproest (*in een schaterlach uitbarsten*): *het – van lachen*; **–puilen,** puilde –, i. uitgepuild (*naar buiten uitdringen*): *zijn ogen puilden uit*; **–putten,** putte –, h. uitgeput (1 *door putten, puttende ledigen*; in het alg. *ledigen door voortdurend iets er af te nemen*; 2 *krachteloos maken*): 1 *mijn kas is uitgeput*, ik heb geldgebrek; *iems. geduld –*, maken, dat iemand alle geduld verliest; *mijn krachten zijn uitgeput*, ten einde; 2 *de oorlog put de volken uit*, verzwakt; **–putting,** v. (fig. *afmatting*).

uit'rafelen, rafelde –, h. (1), i. (2) uitgerafeld (1 *uitpluizen*; *in rafels halen*; 2 *rafels loslaten*): 1 *lapjes linnen –*; 2 *die stof gaat –*; **–rapen,** raapte uit, h. uitgeraapt (Z.-N. *sorteren*): *koffiebonen –*; **–redden,** redde –, h. uitgered (*bevrijden*); **–redding,** v. –en: *welk een – in deze nood*, verlossing.

uit'reden, reedde –, h. uitgereed (zeew. *uitrusten*); **–regenen,** regende –, h. (1), i. (1, 2) uitgeregend (1 *ten einde regenen*; 2 *door regen uitgedoofd, uitgewist worden*): 1 *zou het nu uitgeregend zijn?* 2 *het vuur regende uit*; *de sporen zijn uitgeregend*.

uit'reis, v. –reizen: *op de – (zijn)*; **–rekenen,** rekende –, h. uitgerekend (1 *berekenen, uitcijferen*; *door rekenen te weten komen*; 2 *nagaan, onderzoeken*): 1 *reken dat nog eens opnieuw uit*; 2 *ik heb dat eens uitgerekend, maar dat zal niet lukken*; *je kunt het wel op je vingers –*; **–rekening,** v.: *iets op een – doen*; **–rekken,** rekte uit, h. uitgerekt, inz. refl. *zich –*; **–richten,** richtte –, h. uitgericht (*verrichten, ten uitvoer brengen*): *wat zult gij hier –*, doen, werken? *daar is niet veel mee uit te richten*.

I. uit'roeien, roeide –, h. uitgeroeid (*uitdelgen*): *onkruid –*, uitwieden; *schadelijk gedierte –*, verdelgen; *slechte gewoonten –*, doen ophouden; fig. *m. wortel en tak –*, totaal.

II. uit'roeien, roeide –, h. en i. uitgeroeid (1 *roeiende verlaten*; 2 *per boot of sloep uitbrengen*): 1 *een haven –*; 2 *iem. de haven –*.

uit'roeiing, v. (*verdelging*); **–roep,** m. –en (*uitroeping, kreet*); **–roepen,** riep –, h. uitgeroepen (1 *roepende uiten of bekendmaken*; 2 *luid schreeuwen*; 3 *door roepen buiten doen komen*; 4 *iem. als koning, aanvoerder enz. huldigen*): 1 *hij riep uit: o, God*; 2 *hij riep het uit van blijdschap*; 3 *iem. de kamer –*; 4 *iem. tot koning, veldheer –*, proclameren.

uit'roepteken, uit'roepingsteken, o. –s (*leesteken*), b.v. *wat een geluk!*

uit'roken, rookte uit, h. uitgerookt (1 *ten einde roken*; 2 *door rook verdrijven*; 3 *met rook ontsmetten*): 1 *zijn pijp –*; 2 *de bandieten werden uitgerookt in hun hol*; 3 *kamers –*.

uit'rukken, rukte –, h. (1), i. (2) uitgerukt (1 *met kracht halen uit*; 2 *naar buiten marcheren*): 1 *een plant –*, uit de grond; 2 *het bataljon moest –*; *de brandweer moest –*; *je kunt –*; *ruk uit!* optrommelen!

I. uit'rusten, rustte –, h., i. uitgerust (*rust nemen, zich door rust van vermoeienis herstellen*): *een dag – van de arbeid*; *wat –!*

II. uit'rusten, rustte –, h. uitgerust (*van 't nodige voorzien*): *een schip, een vloot –*; *een leger –*, voorzien van wapenen, kleding enz.; fig. *zich voor de reis –*, gereedmaken.

uit'rusting, v. –en (*het uitrusten*; inz. *al het nodige voor een tocht, zeereis, oorlog, verblijf in overzeese gewesten*): *de – van een modern leger*; *–en voor Indië*; **–schakelen,** schakelde uit, h. uitgeschakeld (*één of meer schakels losmaken en verwijderen*; electr. *buiten de electrische stroom brengen*): *van een te lange ketting enige schalmen –*; fig. *de politieke zijde van een vraagstuk –*, beter: terzijde schuiven, stellen; rechtst. België: *– van geschriften*, het doen verdwijnen; **–schakeling,** v.: *met – van*; **–schateren:** *het –*, uitbarsten van lachen.

uit'scheiden, scheidde –, i. uitgescheiden (*eindigen, ophouden*): *hij wil niet – met plagen*; *schei uit! ik schei er mee uit*; *– met roken*.

uit'schelden, schold –, h. uitgescholden (*smadelijke of honende woorden naar het hoofd werpen*): *iem. – voor bedrieger*; **–schieten,** schoot –, h. (1, 2, 4), i. (3, 5) uitgeschoten (1 *door schieten wegnemen*; 2 *snel uittrekken*; 3 *uitbotten*; 4 *werpen*; 5 *uitglijden*): 1 *iem. een oog –*; 2 *een jas –*; 3 *de bomen gaan –*; 4 *de zon schiet haar stralen over de aarde uit*, giet; 5 *die ladder gaat –*; nog (schipperst.): *de wind begon uit te schieten*, met de zon om te lopen; zie ruimen; (handel) *bedorven goederen –*, uit de partij uitzoeken en verwijderen.

uit'schiften, schiftte –, h. uitgeschift (*schiftende afzonderen of ter zijde leggen, wegdoen*); **–schilderen,** schilderde –, h. uitgeschilderd (*afbeelden door schilderen*; fig. *beschrijven*): *iem. –*; **–schitteren,** schitterde –, h. uitgeschitterd (*uitblinken*): *Vondels lierdichten zullen altijd –*; **–schot,** o., in bet. 1 –schotten (1 *voorgeschoten geld*; 2 *het [als onbruikbaar] uitgeschifte*; *het slechte*): 1 *licht vindt gij, eer het werk verjaart, uw – dubbel ingespaard*; 2 *– v. koffie, v. Havannasigaren*, bocht, minste soort; **–schrabben,** schrabde –, h. uitgeschrabd (*schrabbende reinigen, wegnemen*): *een kookpan –*; **–schrapen,** schraapte –, h. uitgeschraapt (*schrapende leeg- of schoonmaken*); **–schrappen,** schrapte –, h. uitgeschrapt (*doorhalen, uitdoen*): *een naam, een schuld –*.

uit'schreeuwen, schreeuwde –, h. uitgeschreeuwd (*schreeuwende laten horen*): *een naam –*; *het – van pijn*, hard schreeuwen.

uit'schrijven, schreef –, h. uitgeschreven (1 *na- of afschrijven*, zie overschrijven; 2 *ter bewerking aanbieden*; *gelegenheid geven te beantwoorden*; 3 *verordenen*; *opleggen*; 4 *bijeenroepen*): 1 *laat mij dat vers even –*; 2 fig. *een prijsvraag –*; 3 *een bededag –*; *belastingen –*; 4 *een vergadering –*, beleggen.

uit'schudden, schudde –, h. uitgeschud (1 eig. *schuddende ledigen*; *door schudden verwijderen*; *leegschudden*; 2 fig. *beroven, uitplunderen*): 1 *een mand met groente –*; *de groente –*; 2 *reizigers –*.

uit'schuiftafel, v. –s; zie uittrektafel.

uit'schuld, v. –en (*te betalen schuld*): *uit- en inschulden*, passieve en actieve.

uit'slaan, sloeg –, h. (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11), i. (8, 9) uitgeslagen (1 *door slaan reinigen*; *door slaan wegnemen*; 2 *ophouden met slaan*; 3 *door slaan verwijderen*; 4 *door slaan verbreken*; 5 *op de ware grootte tekenen*; 6 *uitschieten, uitbreiden*; 7 *uiten*; 8 *zich naar buiten een uitweg banen*; 9 *vochtig worden*; *met salpeter bedekt worden*; 10 van water: *uitmalen*; 11 van waren: *laten vervoeren, leveren uit een pakhuis of entrepot*; *verkopen uit een magazijn enz.*): 1 *kleren –*; *het stof*

–; 2 *nauwelijks had de klok uitgeslagen, of....*; 3 *een hond de kamer* –; 4 *gloeiend ijzer* –, met de moker uitpletten; 5 *een trapje* –; 6 *die boom gaat zijn wortels* –; 7 *dwaze klap* –, *vuile taal* –; 8 *de vlammen slaan al* –, vertonen zich naar buiten; *een –de brand*; 9 *de muren slaan uit*; 10 *water* –, uit de polder in de boezem malen; 11 *goederen* –; nog: *de armen, benen* –, naar buiten slaan; *de vleugels* –, ontvouwen.

uit'slag, m., in bef. 5 uitslagen (1 *verkoopdebiet*; 2 *schimmel*; 3 *puistjes, vlekjes*; 4 *afloop*: *gevolg*; *uitkomst, resultaat*; 5 *tekening op de ware grootte*): 1 – *v. sterke dranken*; 2 *in de kelder komt alles vol* –; 3 *het kindje zat vol* –; 4 *de onderneming met de beste* – *bekroond*; *de* – *bleef onbeslist*; *de* – *van het examen*; 5 *de* – *van een trap, een dakkap enz.*

uit'slapen: *zijn roes* –, zo lang slapen tot men weer nuchter is; zie uitgeslapen.

uit'slepen, sleepte –, h. uitgesleept (*naar buiten slepen*): *iem. het bed* –, *een schip de haven* –; **–sloven, zich,** sloofde zich –, h. zich uitgesloofd: *ik heb me voor u uitgesloofd*, mij veel last en moeite aangedaan; **–sluiten,** sloot –, h. uitgesloten (*buiten sluiten*; fig. *weren*): *kinderen zijn uitgesloten.*

uitslui'tend, bn., bw.; Z.-N. ook **uitslui'telijk:** *hij heeft het* – *recht*; *dat recht is hem* – *geschonken*, met uitsluiting v. anderen.

uit'sluiting, v. –en (1 *het uitsluiten*; 2 inz. *het door e. of meer werkgevers weigeren van arbeid van bepaalde categorieën werknemers*): 1 *bij* – *van anderen werd hij benoemd*; 2 *er is* – *in de bouwvakken*; verg. lock-out.

uit'sluitsel, o. –s (*beslissend antwoord*; ook: *opheldering, verklaring*): – *geven,* – *verkrijgen*; **–slorpen, –slurpen,** slorpte of slurpte –, h. uitgeslorpt, uitgeslurpt (*slorpend tot zich nemen*; *slurpend ledigen*): *een oester* –; *een* (*glas met*) *advocaat* –; **–smijten,** smeet –, h. uitgesmeten (1 *hard naar buiten werpen, gooien*; 2 *door smijten verwijderen*): 1 *iemand de deur* –; 2 *men heeft de hond een oog uitgesmeten*; **–smijter,** m. –s (*iem., die in last heeft rumoerige bezoekers van een café enz. de deur uit te zetten*; *brood met vlees en een spiegelei er op*): *aannemen! één –! twee koffie!* **–smijtersmars,** m. –en (*mars na het afgewerkte programma, waarbij het publiek vertrekt*; stud. *mars, als signaal voor het door de groenen uit de groenenkroeg verwijderen van de studenten*); **–snellen:** *de deur* –; **–snijden,** sneed –, h. (1, 2, 3), i. (4) uitgesneden (1 *door snijden wegnemen*; 2 *door snijden een stof van een gedeelte ontdoen*; 3 *door snijden* [*in hout*] *figuren enz. maken*; 4 *er van door gaan, weggaan*): 1 *snij er dat gedeelte uit*; 2 *een laag uitgesneden japon*; 3 *in hout fijn uitgesneden koppen*; 4 *snij uit*, maak dat je weg komt; **–spannen,** spande –, h. uitgespannen (1 *uitstrekken*; 2 [*uit het tuig*] *losmaken*): 1 *de vingers* –; 2 *de paarden* –; refl. *zich* –, zich vermaken, zie ontspannen; **–spanning,** v. –en (1 *vermaak*; 2 *herberg, pleisterplaats met stalhouderij*): 1 *de maatschappelijke –en, de geestelijke –en*; 2 *de* – *„De Drie Koningen"*; **–spanningslectuur,** v.; **–spanningsoord,** o. –en (*plaats, waar men zich kan vermaken*); **–spansel,** o. (*het hemelgewelf*); **–sparen,** spaarde –, h. uitgespaard (*besparen, uitzuinigen*): *van zijn karig loon weet hij nog wat uit te sparen*; *een kleinigheid* –; **–sparing,** v.

uit'spatten, spatte –, h. en i. uitgespat (*losbandig zijn*); **–spatting,** v. –en (*losbandigheid*): *hij gaf zich over aan allerlei –en.*

uit'spelen: *de partij* –; **–spinnen,** spon uit, h. uitgesponnen (fig. *langdradig doen zijn*): *de debatten* –, rekken; **–spoelen,** spoelde uit, h. uitgespoeld (1 *door spoelen reinigen*; 2 *spoelend uithollen*): 1 *flessen* –; *de mond* –; *het wasgoed* –, van het zeepsop ontdoen door spoelen; 2 *de getijstroom spoelde de oevers uit*; **–spoeling,** v. –en.

uitspo'rig, bn., bw. (*buitensporig*).

uit'spraak, v. –spraken (1 *wijze van spreken*; 2 *een op de terechtzitting gegeven beslissing*; *vonnis*; *oordeel*; *uitlating*): 1 *uw* – *der Franse taal is niet zuiver*; 2 *de* – *der rechters afwachten*; – *doen over*; zie beschikking.

uit'spreiden, spreidde –, h. uitgespreid (*vaneenspreiden, uit elkaar leggen*): *een tafelkleed* –, *de vleugels* –, om nl. te vliegen; *de eik wil zijn wortels ver* –, uitslaan; *zich* –: *het landschap zal zich gaandeweg voor ons* –, in zijn geheel zich vertonen; **–spreken,** sprak –, h. (1, 2, 3, 4), i. (4) uitgesproken (1 *op bepaalde wijze zeggen*; 2 *zeggen*; 3 v. e. vonnis: *vellen*; 4 *ten einde zeggen*): 1 *hoe spreek jij tram uit?* 2 *de a* –, *niet de e*; *een gebed* –; 3 *een vonnis* –; 4 *ben je nu uitgesproken?* Opm. *een* – *vijandschap* beter bittere, *een* – *succes* beter doorslaand.

uit'springen, sprong –, h. (2), i. (1, 2, 3) uitgesprongen (1 *naar buiten springen*; 2 *ten einde springen*; 3 *vooruitsteken*): 1 *de deur* –; *spring er uit! de trein* –; 2 *uitgesprongen, moe gespeeld*; 3 *–de huizen*; **–sprong,** m. –en (bouwk. *iets, dat naar voren uitspringt*: *uitstek, uitspringende hoek*); **–spruiten,** sproot –, i. uitgesproten (*ontspruiten, uit de grond opkomen*); **–spruitsel,** o. –s (*scheutje, lootje, knopje, blaadje*); **–spugen, –spuwen:** *een kersepit* –; *voor iem.* –, als teken van verachting; **–staan,** stond –, h. uitgestaan (1 *verdragen*; *dulden, lijden*; 2 *te maken hebben*; 3 *op rente staan*): 1 *ik kan hem, zijn bluf niet* –; *wat hebben we al niet uitgestaan met dien jongen*; 2 *ik heb met dien man niets uit te staan*; Z.-N. *ik heb geen –s met*; 3 *een kapitaal kan* –, op rente staan; nog: *uitstaande schulden*, te betalen; **–stalkast,** v. –en (*winkelkast, vitrine*); **–stallen,** stalde –, h. uitgestald (*te kijk leggen of stellen*): *nieuwe stoffen* –, in de winkelkast leggen; *zijn gaven* –, tentoonspreiden; **–stalling,** v. –en (*het uitstallen*; *hetgeen uitgestald is*): – *van mode-artikelen*; **–stalraam,** o. –ramen; **–stap,** m. –stappen (*korte reis, pleziertochtje*); inz. **–stapje,** o. –s: *een* – *doen*; *–s maken*; **–stappen,** stapte –, i. uitgestapt (eig. *stappen uit een rijtuig enz.*; fig. *sterven*): *allen –! ik hoop er nog niet uit te stappen*, nl. uit het leven.

uitste'dig, bn. (*niet in de stad, uit de stad*): *de burgemeester was* –; **uitste'digheid,** v. (*afwezigheid*): *bij* – *van den burgemeester.*

uit'steeksel, o. –s (*wat uitsteekt*: *uitstek, punt, doorn*): *een* – *v. e. ruggewervel*; **–stek,** o. –stekken (*uithoek, kroonlijst*): fig. *bij* – *tevreden zijn*, d. i. zeer, buitengewoon.

uit'steken, stak –, h. uitgestoken (1 *stekende verwijderen, uithollen, maken*; 2 *voor zich uit, boven, buiten iets steken*; 3 *boven, buiten iets uitgestoken zijn*; 4 Z.-N. *een streek uit-*

halen): 1 *een oog* –; *een gat* –; zie oog **I** 1; 2 *de vlag* –; *hij stak de hand uit*; zegsw. *er geen hand* (of: *vinger*) *voor* (of: *naar*) –, niet de minste moeite doen; 3 *de toren steekt uit*; fig. *hoog boven iem.* – *in*; 4 *wat hebt gij nu weer uitgestoken?*

1 uit'stekend, bn. (*hoog, vooruitspringend*): *een –e bergspits, –e wangbeenderen*; **2 uitste'kend,** bn., bw. (fig. *voortreffelijk*): *een – opstel*, uitmuntend; – *spelen*.

uit'stel, o. (*verdaging, verschuiving in tijd, verlenging van een gestelde termijn*): – *vragen*; – *van betaling*; *het kan geen – lijden*; – *van executie*; *zonder* –; zegsw. – *is geen afstel*, wat uitgesteld wordt, is niet voorgoed afgedaan.

uit'stellen, stelde uit, h. uitgesteld (*verschuiven, verdagen*): *de voltrekking van een vonnis* –; *stel niet uit tot morgen wat je heden doen kunt*; **–stelling,** v. (*het uitstellen*; inz. R.-K. *het met zekere praal ter openbare aanbidding op het altaar plaatsen van het Sacrament des Altaars*): – *van het Allerheiligste*; **–sterven,** het stierf –, i. uitgestorven (*door het niet aanwezig zijn van nakomelingen ophouden te bestaan*): *het geslacht der Brederodes stierf uit*.

uit'stoelen, stoelde –, i. uitgestoeld (v. planten: *z. a. d. onderkant uitbreiden*): *wat gaan deze aardappelen* –, stengels uitschieten; verg. stoelrogge; **–stomen,** stoomde –, h. (2), i. (1) uitgestoomd (1 *door stoom reinigen*; 2 *stomend verlaten*): 1 *ik laat die japon eens* –; 2 *de haven* –.

uit'storten, stortte –, h. uitgestort (*stortend doen vallen, leegstorten*): *water op de vloer* –; (*kruiwagens met*) *mest op het land* –; fig. *zijn hart* –, zeggen, wat men in of op het hart heeft; refl. *rivieren, die zich in dit meer* –, uitstromen; **–storting,** v. –en (*het uitstorten*; fig. *ontboezeming*; godsd. *nederdaling*): – *van bloed in het oog*; *de – v. d. H. Geest over de Apostelen*; **–sto'ten,** stiet of stootte –, h. uitgestoten (1 *door stoten doen verliezen*; 2 *stotend verwijderen*; 3 *laten horen, doen klinken*): 1 *iemand een oog* –; 2 *iemand de kamer* –; 3 *een kreet* –; **–stralen,** straalde –, i. en h. uitgestraald (*stralen afgeven, afschieten, uitzenden*): *de zon straalt licht en warmte uit*; *warmte straalt uit*; **–straling,** v. –en: *de – van het licht*; **–stralingsvermogen,** o. (*het vermogen van een lichaam om warmte of licht uit te stralen*): *het – der zon*; **–stralingswarmte,** v.: *de – der aarde*.

uit'strekken, strekte –, h. (z.) uitgestrekt (1 *voor zich uitstrekken*; 2 refl. *over een oppervlakte zich uitbreiden*): 1 *de armen* –; 2 *het sneeuwgebied strekt zich uit tot*, reikt tot; *zich op de grond* –, in volle lengte.

uit'strooien, strooide –, h. uitgestrooid (*strooiend verspreiden*): *het zaadje op de akker* –; fig. *praatjes* –, verspreiden; **–strooisel,** o. –s (fig. *vals gerucht, leugen*).

uit'sturen, stuurde –, h. uitgestuurd (*ergens heen doen gaan*): *de meid met een boodschap* –; *iem. op iets* –, er heen zenden om poolshoogte te nemen; *een kwajongen de klas* –, bevelen heen te gaan; fig. *een schip de haven* –, sturende brengen uit; *een schip, een zaak de verkeerde kant* –; **–tarten,** tartte –, h. uitgetart (*uitdagen*, maar sterker): *wij tartten Spanjes kielen uit*; **–tarting,** v. –en; **–tekenen,** tekende –, h. uitgetekend (*in tekening afbeelden*; fig. *beschrijven*): *daar staat hij voor u, ten voeten uitgetekend*; **–tellen:** *iem. zijn geld* –, voortellend betalen; **–teren,** teerde –, i. uitgeteerd (*geheel vermageren, verkwijnen*): *uitgeteerd door verdriet*; **–tocht,** m. –en ([*gezamenlijk*] *vertrek*): *de – der Hebreeërs uit Egypte*; z. Exodus.

uit'trappen, trapte uit, h. uitgetrapt (1 *door trappen doven*; 2 *door trappen verjagen*): 1 *de vonken* –; 2 *iem. de deur* –.

uit'treden (*uittrappen*; *uit een huis, kamer enz. treden*): *de deur* –; *uit het bestuur* – (of: *treden*).

uit'trekken, trok –, h. (1), i. (4) uitgetrokken (1 *van zijn plaats trekken*; 2 *uit iets anders trekken*; 3 *door trekken langer maken*; 4 *verlaten*): 1 *de schoenen* –, uitdoen; 2 *een nagel, een tand* –; 3 *draad* –; 4 *het land* –; nog: *een bepaalde som voor iets* –, gereedhouden om te gebruiken.

uit'treksel, o. –s (*wat uitgetrokken is*; *beknopt overzicht, kort begrip*): *een – der grammaire*; **–trektafel,** v. –s (*tafel met bladen, die uitgetrokken kunnen worden*).

uit'trompetten, trompette –, h. uitgetrompet (*met trompetgeschal bekend maken*; inz. fig. *met ophef bekendmaken*): *eigen lof* –; *een nieuwtje* –; **–vaagsel,** o. –s (eig. *het uitgeveegde vuil*; fig. *gemeen volk*): *het – der maatschappij*, uitschot; **–vaardigen,** vaardigde –, h. uitgevaardigd (*doen uitgaan*): *een verbod, een bevel* –, doen afkondigen; **–vaardiging,** v. –en (*bekendmaking*).

uit'vaart, v. –en (eig. *uitgang*, nl. *uit het sterfhuis naar het graf, begrafenis*, ook: R.-K. *plechtige lijkdienst ter gelegenheid van een begrafenis*; *requiemmis*; Z.-N. *laatste kermisdag*); **–vagen,** vaagde –, h. uitgevaagd (*wegvegen*); **–val,** m. –vallen (*plotselinge aanval van belegerden op de belegeraars*; scherm. *een plotselinge stoot toebrengen*; fig. *plotselinge driftbui, losbarsting*): *de bezetting deed een* –, rukte (buiten de poort) tegen de belegeraars op; *wat een – van dien heer tegen zijn knecht*, uiting van drift, standje.

uit'vallen, viel –, i. uitgevallen (1 *door vallen verdwijnen*; *nederstorten*; *loslaten en neervallen*; 2 fig. *wegvallen*; 3 mil. *een uitval doen*; 4 *zich driftig en heftig uiten*; 5 *gebeuren, uitkomen*): 1 *zijn haren zijn aan het* –; *onder uitvallend gesteente bedolven*; 2 *er zijn drie man uitgevallen*; 3 *de bezetting zal vannacht* –; 4 *die man kan vreselijk* –; 5 *dat valt anders uit, dan ik gedacht heb*; *al naar 't uitvalt*; *ik ben nog al goed uitgevallen*, heb geluk gehad; nog: *hij is lui, gemakkelijk enz. uitgevallen*, is van aard; **–valler,** m. –s (*iem., die niet mee kan, achterblijft* inz. mil.); **–valpoort,** v. –en (*kleine poort van een vesting, waardoorheen men trekt bij een uitval op den vijand*; fig. *een streek, land, waardoor men gemakkelijk een vijandelijk gebied kan binnenvallen*): *Polen, de – voor Rusland*.

uit'varen, voer –, h. en i. uitgevaren (1 *varende naar buiten, buiten een haven enz. gaan*; 2 *razen, tieren*): 1 *de haven* –; – *ter kaapvaart*; 2 *tegen iemand* –.

uit'vechten, vocht –, h. uitgevochten (eig. fig. *vechtend uitmaken*): *laten ze het samen maar* (*met elkaar* of: *onder elkaar*) –; **–veegsel,** o. –s (*vuil*); **–vegen,** veegde uit, h. uitgeveegd (1 *vegende reinigen*; 2 *door vegen doen verdwijnen*): 1 fig. zegsw. z. mantel;

2 *veeg dat woord* (op een bord b.v.) *eens uit*; **–verkiezing,** v. (*voorbeschikking, predestinatie*); **–verkocht,** bn.: *de druk was –; een –e zaal*; zie uitverkopen; **–verkoop,** m. (*het uitverkopen*): *die winkel heeft –*, ruimt de restanten op tegen verminderde prijzen; **–verkopen,** verkocht –, h. uitverkocht (*de voorraad opruimen, alles verkopen*); **–verkoren 1** bn. (*verkozen boven, geliefd*): *het – volk Gods*, de Israëlieten, Bijbel; **2 –e,** m. en v. **–n** (*geliefde*); **3 –en,** m. mv. (*zaligen in de Hemel*): *het geluk der –*.

uit'vertellen: *eindelijk was hij uitverteld*, had niets meer te vertellen; *eerst –*, ten einde vertellen; **–veteren,** veterde –, h. uitgeveterd (*streng berispen*): *iem. –*; gmz.

uit'vieren, vierde –, h. uitgevierd (*een touw geheel laten aflopen, tot het eind toe vieren*): fig. *e. ziekte goed –*, veel tijd nemen tot herstel.

uit'vinden, vond –, h. uitgevonden (*iets nieuws vinden, uitdenken of samenstellen; opsporen*): *het photographeren met kleuren is uitgevonden door Lumière; we zullen den dader wel –*; zie buskruit; **–vinder,** m. –s (*persoon, die iets uitvindt*): *de – van het haringkaken*; **–vinding,** v. –en (*het uitvinden; dat, wat is uitgevonden*): *tal van –en dankt men aan Nederlanders*, b.v. van de houtzaagmolen, de slingeruurwerken; **–vindsel,** o. –en, –s (*verzinsel*); **–vissen,** viste –, h. uitgevist (fig. [*slim*] *ergens achter komen*): *ik zal dat wel –*; **–vlakken:** *dat moet je niet –*, daar moet je niet te min over denken; **–vliegen,** vloog uit, i. uitgevlogen (1 *uit iets vliegen, vliegende zich verwijderen*; 2 *snel verlaten, snel heengaan*): 1 *de duiven laten –; de jonge mussen zijn reeds uitgevlogen*, het nest verlaten; ook: *er eens –*, een pleizierreisje maken; 2 *de deur, het huis –*; **–vloeisel,** o. –s, –en (*gevolg; dat, wat ontstaat uit iets anders*); **–vloeken,** vloekte uit, h. uitgevloekt (1 *ophouden met vloeken*; 2 *vloekende tegen iem. uitvaren*): 1 *ben je nu uitgevloekt*; 2 *hij heeft me een half uur lang uitgevloekt*; **–vlucht,** v. –en (*valse verontschuldiging, verzinsel*): *–en zoeken*.

uit'voer, m. –en (*het brengen op buitenlandse markten, vervoer naar het buitenland; het geen uitgevoerd is of wordt*): *de – van vlees*; **–voerartikel,** o. –en; **–voer'baar,** bn. (*het geen uitgevoerd* d. i. *gedaan kan* of *moet worden*); **–voer'baarheid,** v.; **–voerder,** m. –s (*hij, die uitvoert* in bet. 1, 3); **–voeren,** voerde –, h. uitgevoerd (1 *naar het buitenland voeren*; 2 *doen, verrichten*; 3 *volbrengen, ten uitvoer brengen*): 1 *boter, kaas, geslacht vlees naar Engeland –*; 2 *wat voert gij uit*, doet gij? *hij voert niets uit*, luiert; *wat moet ik hiermee –? daar is niets mee uit te voeren*; 3 *het muziekstuk werd keurig uitgevoerd*, gespeeld; *een besluit –*, verwezenlijken; **–voerend,** bn.: *de –e macht in een staat*, die der ministers, zij handelt in naam des Konings of der Koningin, tegenstelling: *wetgevende macht*; **–voerhandel,** m. (*handel op het buitenland, exporthandel*); **–voerhaven,** v. –s (*zeehaven, van waaruit exportgoederen naar het buitenland worden verscheept*).

uitvoe'rig, bn., bw. (*omstandig*): *een – bericht*, d. i. afdalende in bijzonderheden; *een –e inhoudsopgave*; *iets – bespreken*, in 't brede; **uitvoe'righeid,** v. (*gerektheid, breedvoerigheid*).

uit'voering, v. –en (*het uitvoeren*): *de – was onberispelijk*, het stuk werd onberispelijk gespeeld; mil. *een –scommando*, bevel om een commando uit te voeren; *– geven aan*.

uitvoer'lijk, bn. (*uitvoerbaar*): *een – plan*.

uit'voerrecht, o. –en (*belasting op de uitvoer*); **–vorsen,** vorste –, h. uitgevorst (*door navraag, onderzoek, studie enz. te weten komen, opdiepen*): *hij zoekt de waarheid uit te vorsen*, te achterhalen.

uit'vragen, vraagde (vroeg) –, h. (1), i. (2) uitgevraagd (1 *door vragen van iem. de bedoelingen, plannen enz.* [*trachten te*] *vernemen*; 2 in de lijdende vorm: *op een partij of visite gevraagd worden*): 1 *wij zullen dat kind –*; 2 *mijn zus is van middag uitgevraagd*; nog: *ik ben uitgevraagd*, heb niets meer te vragen; **–vreten,** vrat uit, h. uitgevreten (van dieren en [plat] van mensen: *uiteten*; ook plat: *op iems. kosten leven en hem verarmen, panlikken*); **–waaien,** waaide, woei uit, h. (2[a]), i. (1, 2[b], 3) uitgewaaid (1 *ten einde waaien*; 2 *door waaien* [a]) *doven*, [b]) *gedoofd worden*; 3 *waaiend, wapperend zich ontplooien*): 1 *het is nu uitgewaaid en uitgestormd*; 2 [a]) *de wind heeft de lamp uitgewaaid*, [b]) *de kaars waaide uit*; 3 *waai uit dan o driekleur, waai uit in de wind*; nog: *zich eens laten –*, in de wind lopen; **–waarts,** bw. (*buitenwaarts*): *zet de voeten –*; **–was,** o. –wassen (*uitgroeisel*): *uitwassen aan populieren, berken en iepen*, ziekelijke; fig. *allerlei uitwassen dier wetenschappelijke richting*; **–wasemen,** wasemde uit, h. uitgewasemd; als zn. o. (*verdampen, uitdampen*): *het – onzer huid is onzichtbaar*; **–waseming,** v. –en.

I. uit'wassen, waste (wies) –, h. uitgewassen (*door wassen reinigen, zuiveren*): *een vuile jongenskiel –, zakdoeken goed –*; bij uitbr. *boter –*, zuiveren; *een wonde –*, reinigen.

II. uit'wassen, wies –, i. uitgewassen (*uitlopen, uitspruiten, één of meer uitwassen krijgen*): *de winteraardappels gingen –*.

uit'wateren, waterde –, h. uitgewaterd: *dit riviertje watert uit in de Maas*, loost zijn water; **–watering,** v. –en (*waterlozing*); **–wateringskanaal,** o. –kanalen (*kanaal, waardoor het overtollige water*, b.v. *van een polder, wordt geloosd*); **–wateringssluis,** v. –sluizen (*sluis tot lozing van overtollig water*).

uit'weg, m. –wegen (1 *uitgang, weg om ergens te komen*; 2 fig. *middel om te ontkomen; uitkomst*): 1 *een konijn heeft meer dan één –*; *Polen zocht een – naar zee*; 2 *in zijn nood geen – vinden; ze weten geen – meer*, redding.

uit'weiden, weidde –, h. uitgeweid (eig. *buiten de weiden grazen, in 't wild weiden*; fig. *wijdlopig zijn*): *– in iems. lof; – over iets*.

uit'weiding, v. –en (*breedvoerigheid; afwijking van de hoofdzaak*): *vergeef mij deze –*.

uitwen'dig, bn., bw. (*aan de buitenkant; uiterlijk*): *een geneesmiddel tot – gebruik*, om op de huid te smeren; *de –e restauratie ener kerk; iets – verfraaien*, van buiten; *haar – voorkomen*; Z.-N. *–e veiligheid van de Staat*, naar buiten toe; **uitwen'digheid,** v. –heden (*uiterlijkheid; uiterlijke schijn*).

uit'wenen: *laat haar maar stil –*.

uit'werken, werkte –, h. uitgewerkt (1 *al werkende met moeite naar buiten brengen*; 2 *fijner, nauwkeuriger, breedvoeriger bewerken dan het ontwerp*; 3 *tot stand brengen*): 1 *iemand de deur –*; 2 *werk dat plan nu eens*

uit, in bijzonderheden gereedmaken; 3 *dat zal niet veel* –, uithalen; *een wortelvorm* –, oplossen; nog: *dat bier moet eerst* –, uitgisten; Z.-N. *zijn kop* –, zijn zin doordrijven; –**werking**, v. –en (1 *het uitwerken, het oplossen*; 2 *gevolg*): 1 *de – van een algebraïsche vorm*; *uw som is goed, maar er is een fout in de* –, becijfering, bewerking; 2 *dat zal zijn – niet missen*, gevolg, invloed; –**werksel**, o. –s, –en (*gevolg, resultaat*): *van het – tot de oorzaak opklimmen*; –**werpen**, wierp –, h. uitgeworpen (1 *naar buiten werpen*; 2 van ankers, netten: *laten vallen, neerlaten*; 3 fig. *uit een kring verbannen, uitsluiten*): 1 *slijm* –; 2 *het anker* –; *de netten* –; 3 *uitgeworpen en veracht*; nog: *duivelen* –, uitbannen; –**werpsel**, o. –s, –en (*hetgeen uitgeworpen is, ontlasting*): *dierlijke –en als meststof*; –**wijken**, week –, i. uitgeweken (1 *uit de weg, op zij gaan*; 2 *uit het lood gaan*; 3 *zich in vrijwillige ballingschap begeven*): 1 *rechts* –, *niet links*; *voor een auto* –; 2 *deze muur gaat* –, uit het lood; 3 *vele edelen weken bij de komst van Alva uit*, gingen ons land verlaten; –**wijzen**, wees –, h. uitgewezen (1 *tonen, beslissen*; 2 *het verblijf ontzeggen, over de grens zetten*): 1 *de tijd zal het wel* –, aan den dag brengen; *de rechter moet het maar* –, beslissen; 2 *smokkelaars uit het bezette gebied* –, in bet. 2 germ.; –**winnen**, won –, h. uitgewonnen (*winst verkrijgen; verkopen voor schuld*): *wij kunnen langs die lijn een uur* –, bekorten; *veel moeite* –, besparen; –**winning**, v. –en (1 *besparing*; 2 rechtst. *zijn verhaal doen gelden op enig onroerend goed, door dit gerechtelijk te doen verkopen*): 1 *– van arbeid*; 2 *het recht van* –, om nl. de schuldvordering te verhalen op de goederen v. d. schuldenaar; –**winteren**, winterde –, h., i. uitgewinterd (van planten: 1 *in de winter in de open lucht staan*; 2 *in de winter afsterven*): 1 *het – van karwij*; 2 *van de karwij is 10% uitgewinterd*; –**wippen**, wipte –, i. uitgewipt (*vlug ergens uit of heen gaan*): *het venster* –; *zij was uitgewipt naar moeders huis*.

uit'wisselen, wisselde –, h. uitgewisseld (*bij wisseling geven*): *de wederzijds gevangen officieren* –, ruilen; –**wisseling**, v. –en: *– van krijgsgevangenen*; –**wissen**, wiste –, h. uitgewist (*uitvegen; uitpoetsen*): *het met krijt geschrevene* –; *een kanon* –; fig. *de tijd zal dat wel* –, doen vergeten; –**wissing**, v. (*het uitwissen*); –**woeden**: *de storm had uitgewoed*; –**wonen**, woonde uit, h. uitgewoond (1 *door zorgeloze bewoning geheel bederven, onderwonen*; 2 *buiten een gesticht, gebouw, gemeente, waar men zijn werkzaamheden heeft, wonen*): 1 *patriciërshuizen, als huurkazernes uitgewoond tot in de nok*; 2 zie vlg. woord; –**wonend**, bn. (*niet in huis wonend; in een andere gemeente wonend*): *een – assistent*; –**wrijven**, wreef –, h. uitgewreven (1 *door wrijven reinigen, wegnemen*; 2 *wrijvend over een oppervlakte verbreiden*): 1 *zich de ogen* –, uiting van verbazing; *wrijf die vlek eerst uit*; 2 *de was* –.

uit'wringen, wrong –, h. uitgewrongen (*door wringen van vocht ontlasten*): *een natte zakdoek* –; *je kunt hem wel* –, hij is doornat.

uit'zaai, m.: *de – van bieten*.

uit'zaaien, zaaide –, h. uitgezaaid (*zaaiende verspreiden*): *tarwe* –; –**zeilen**, zeilde –, h., i. uitgezeild (*de haven verlaten, wegzeilen, vertrekken*); –**zenden**, zond –, h. uitgezonden (*afzenden ter verkrijging van iets, met een opdracht; naar buiten zenden*, inz. *naar Indië zenden*; radio: *door middel van een zendstation ten gehore brengen*): *boden* –; *een concert* –; –**zending**, v. –en.

uit'zet, o. (gew. m.) –zetten (*datgene, waarmee een persoon wordt begiftigd of toegerust: gezamenlijke kleren, linnengoed enz. ener bruid, v. e. wees, kostleerling enz.*; Z.-N. *soort van sterk bier*): *Indische uitzetten*.

uitzet'baar, bn. (nat. *vatbaar v. uitzetting*).

uitzet'baarheid, v. (nat. *uitzettingsvermogen der lichamen*): de – van gassen, van vaste lichamen bij verwarming.

uit'zetten, zette –, h. (1, 3, 4, 5), i. (2) uitgezet (1 *in omvang doen toenemen, uitdijen*; 2 *in omvang toenemen, groter worden, zich uitbreiden*; 3 *uit een plaats zetten*; 4 *op interest zetten*; 5 inz. Z.-N. *uithalen*): 1 *warmte zet de lichamen uit*; 2 *de lichamen zetten uit door de warmte*; *de muur zet uit*, wijkt uit; refl. *water zet zich uit door de warmte*; 3 *iem. de deur* –, *de klasse* –, uit het huis, uit de klas verwijderen; *een boot* –, van boord laten gaan; *de bloemen* –, buiten zetten; *een zeil* –, om de wind te vangen; 4 *geld – (op interest)*, plaatsen; 5 Z.-N. *de jongens hebben wat uitgezet vandaag*; nog: *schildwachten* –, op post doen staan; zie ook, uitbakenen; –**zetting**, v. –en; –**zettingscoëfficiënt**, m. –en (*de volumeverandering van 1 cm³ van een stof bij verwarming van 0° C. tot 1° C.*); –**zettingsvermogen**, o.

uit'zicht, o., bet. 1, 2, 3 –en (1 *het uitzien, het naar buiten zien*; 2 *plaats, waar men op uitziet*; 3 *vooruitzicht, kans op*; 4 *gelaat; uiterlijk voorkomen*): 1 *het – belemmeren; het – hebben op*; 2 *een fraai* –, gezicht van uit een venster enz., verschiet; 3 *hij heeft – op bevordering; iem. iets in – stellen* (germ., beter: in het vooruitzicht stellen); 4 *zijn – bevalt mij niet*; –**zichttoren**, m. –s.

uit'zieken, ziekte uit, h., i. uitgeziekt (*een ziekte goed uitvieren, geheel beter worden*): *dat moet eerst* –, gezuiverd worden, doordat de ziekte de slechte elementen heeft doen verdwijnen; veelal fig.

uit'zien 1 zag –, h. uitgezien (1 *naar buiten zien*; 2 *het uitzicht hebben*; 3 *trachten [te krijgen], zoeken naar*; 4 *het uiterlijk hebben van; schijnen, lijken*, dikwijls onpersoonlijk): 1 *het raam* –; 2 *mijn kamer ziet op de straat uit*; 3 *naar een betrekking, een dienst enz.* –; *ik heb er vergeefs naar uitgezien*, getracht; 4 *hij ziet er slecht uit*; *hoe ziet hij er uit! ziet het er zó uit*, is de toestand zo? *het ziet er* –, *of het zal regenen*, lijkt; nog: *zich de ogen* –, uitkijken; *het stuk* –, ten einde zien; **2** o. (*uitzicht* inz. bet. 4); –**zijgen**, zeeg –, h. uitgezegen (*zijgende zuiveren; door te zijgen [het onreine] wegdoen*); zie mug.

uit'zingen: *iets kunnen* –, kunnen volhouden.

uitzin'nig, bn., bw. (eig. *buiten zijn zinnen, beroofd van zinnen*: *onbesuisd, dwaas, razend*): *– gewoel*; *– roepen*; **uitzin'nigheid**, v. –heden (*onverstand; dwaasheid*).

uit'zitten, zat –, h. uitgezeten (*ten einde toe zitten, in de gevangenis*; Z.-N. *laat uitblijven*): *zijn vonnis* –; –**zitter**, m. –s (Z.-N. *plakker* **1** 1ste bet.); –**zoeken**, onr. w.w. zocht –, h. uitgezocht (*uitkiezen, uitlezen of lezen, het beste ergens uitnemen; sorteren*).

uit'zonderen, zonderde –, h. uitgezonderd (*afzonderen, ter zijde stellen; uitsluiten*): *de wet zondert niemand uit; zich –*, zich onderscheiden van anderen; **–zondering,** v. –en (*het uitzonderen*; inz. *dat, wat uitgezonderd is, het afgezonderde, het terzijde-gestelde*): *geen regel zonder –; hij kwam bij – in dit café*, tegen zijn gewoonte; *met – van*; **–zonderingsrechtbank,** v. –en; **–zonderingswet,** v. –wetten; **–zuigen,** zoog –, h. uitgezogen (fig. *afpersen, uitputten*): *arbeiders –*; **–zuiger,** m. –s (*afperser; woekeraar*); **–zuinigen,** de huisvrouw zuinigde –, h. uitgezuinigd (*door zich te bekrimpen overleggen, uitsparen*): *een schep steenkolen –; beter – dan schulden maken*; **–zwavelen,** zwavelde –, h. uitgezwaveld (*met [brandende] zwavel reinigen*): *een wijnvat –; matrassen en dekens –*: door zwaveldamp reinigen.

uit'zwermen, zwermde –, h., i. uitgezwermd (1 *in een zwerm uitvliegen*; 2 mil. *tirailleren*): 1 *het – der bijen*; 2 *bevel tot – geven*; **–zweten,** zweette –, h. uitgezweet (1 *zwetende verdrijven; door zweten kwijtraken*; 2 Z.-N. *bezuren*): 1 *een gevatte koude –*; 2 *mannetje, dat zul je –*.

ui'vallig, bn., bw. (Z.-N. gew. *vuil, smerig*; ook: *schrander; kwaadaardig-sluw*): *een –e winter; –e ogen; een – karakter*.

uk, o. ukken, **uk'je, uk'kie,** o. –s (*een klein kind*): volkst. *wat een ukkies!*

uka'se, v. –n; zie oekase.

ukele'le, v. –s (*tokkelinstrument*).

ulaan', m. ulanen (oorspr. Turks = knaap: *lansier voor de verkenningsdienst*).

ulcereren, geülcereerd (Fr. [Lat. ulcerare]: *etteren, zweren*).

ulema', m. ulema's, zie *oelama*.

u'level, v. ulevellen, ulevelletje (It. olivella = olijfje: *suikerplaatje, meestal i. e. gevouwen papiertje*); **u'levellepapiertje,** o. –s.

Ul'filas, vergriekste vorm van Germ. Wulfila = wolfje: Ariaanse bisschop, ± 350, der Goten, overzetter van de bijbel in het Gotisch; zie codex. (u = oe).

ulk, m. –en (*bunzing, klein roofdier*); gew.

Ul'ler, m. Germ. myth. stiefzoon van Thor, boogschutter en skiloper; ook, Ull.

ul'ster, m. –s, ulstertje (*lange overjas, geheten naar het Ierse landschap v. die naam*).

ulterieur', bn., bw. (Fr. [Lat. ulterior]: *aan gene zijde; later, naderhand*).

ul'tima ra'tio, v. ul'timae ratio'nes (Lat. *laatste middel, toevlucht*).

Ul'tima Thu'le, o. (Lat. *bij de Ouden een eiland in het hoogste Noorden, als eindpunt der bekende wereld*, inz. *IJsland*; fig. *uiterste uithoek der aarde*). (u = oe).

ultima'tum, o. (Ned.) –s, (Lat.) ultimata (Lat. *laatste eis bij een diplomatieke onderhandeling, waarvan de afwijzing gelijkstaat met een oorlogsverklaring*): *een – stellen*.

ul'timo (It., Lat. *op de laatste dag*): *– December*, d. i. 31 Dec.; zie **ult.**

ul'tra, Lat. **1** bn., bw. (*aan gene zijde; overdreven, in erge mate*): *–liberaal*; **2** m. ultra's (*overdrijver, heethoofd*): *een der ultra's*.

ultramarijn', o. (eig. meer dan marijn = zeeblauw, Fr. marin: *blauwe verfstof*).

ultramarin', bn. (Fr. *overzees*).

ultramontaan', m. –montanen (Lat. ultra montes, letterl. overbergse: *aanhanger en voorstander van de geest en de opvattingen van het pauselijke Rome*; min of meer ong.: *hevig pausgezinde [ten koste van het eigen vaderland]*); **–montaans',** bn., bw. (*als een ultramontaan*): *de –e pers*; **–montanis'me,** o. (*leer of richting der ultramontanen*).

ul'traviolet, bn.: *de ultraviolette stralen v. h. spectrum*, lichtstralen met groter aantal trillingen dan de violette, dieper van kleur, en voor ons oog onzichtbaar.

Ulys'ses, de listigste der Gr. helden voor Troje, koning van Ithaca, gemaal van Penelope; ook, Odysseus.

um'ber, m., **–aarde,** v.; zie omber **1.**

um'jak, zie kajak.

um'laut, m. –en (Duits: *klankwijziging v. klinkers bij meervoudsvorming, verkleinwoorden, tijdvormen enz.*, b.v. de overgang van *a* in *e*, als: land – belenden; heffen – Got. hafjan; Duits: Tanz – Tänze); meestal verstaat men onder –, i-umlaut, d. i. het verschijnsel, dat onder invloed van *i* of *j* van de volgende zwakbetoonde silbe de stamvocaal de plaats van articulatie in de richting van een i wijzigt. (u = oe).

unaniem', bn., bw. (Fr. unanime [Lat. unanimus]: *eenstem'mig, eensgezind, eenparig*): *een –e bijval; – aannemen*.

unanimiteit', v. (Fr. [Lat. unanimitas]: *eensgezindheid, eenparigheid*).

unciaal'letter, v. –s (Lat. *kapitale beginletter* inz. *in middeleeuwse drukwerken of handschriften*), ook, unciale letter.

Un'cle Sam, letterl. Oom Sam: spott. benaming v. d. Verenigde Staten van N.-Amerika, waartoe de beginletters *U. S.* van United States, (z. ald.), aanleiding gaven.

unde'cimo, bw. (Lat. *ten elfde*). (c = ts).

undi'nen, v. mv. (van Lat. unda = golf: *vrouwelijke watergeesten*).

undula'tie, v. undulatiën, –s (van Lat. unda = golf: *golving*). (t = s).

unduleren, geünduleerd (*zich golfswijs bewegen; [het haar] golvend doen krullen*; in deze bet. meestal *onduleren*).

unfair, bn., bw. (Eng. *niet eerlijk*); zie fair.

u'nicum, o. (Lat. *iets enigs in zijn soort*).

u'nie, v. –s, unietje (Fr. [Lat. unio]: *eenheid, eendracht, vereniging, verbond, bond*): *de Unie van Utrecht, 1579, van Atrecht*.

uniek', bn., bw. (Fr. unique [Lat. unicus]: *enig, merkwaardig*): *zulk een vioolspel is –*, heeft zijns gelijke niet.

uniëren, geünieerd (*verenigen, verbinden*): *de geünieerde provinciën* (1579).

unifica'tie, v. –s (Fr. unification: *vereniging, het tot-eenheid-brengen*). (t = s).

uniform', Fr. uniforme, Lat. uniformis = eenvormig **1** bn. (*eenvormig of gelijkvormig*): *een – tramtarief*, men betaalt voor elke rit, groot of klein, hetzelfde; **2** v. –en (*gelijke dracht of kleding, montering, dienstkleding van krijgslieden, ambtskleding*): *de meisjes der school dragen* – als zn. inz. u'niform.

uniform'datum, m. –s, uniformdata (*gemiddelde vervaldag van enige vorderingen of schulden*).

uniformiteit', v. (Fr. [Lat. uniformitas]: *eenheid v. vorm, gelijkvormigheid*; fig. *overeenstemming*): *gebrek aan – in de wetsredacties*.

uniform'jas, v. –jassen (*jas van een uniform*); **–pet,** v. –petten (*pet van een uniform*).

unige'nitus, m. (Lat. *éengeborene, Godszoon*).

unionist', m. –en (Fr.-Eng. *voorstander van*

de ineensmelting van godsdienstige gezindheden; voorstander van de eenheid van het rijk in Engeland, partij tegen de zelfstandigheid van Ierland).

Union Jack, v. (Eng. *de Britse* [*van Groot-Brittanje en Ierland*] *vlag*).

uniso'no, It. **1** bw. (muz. *één van toon, eenstemmig*); **2** zn., o. unisono's.

unita'riër, m. –s (theologie: *eenheidsbelijder,* nl. *hij, die slechts één persoon in de Godheid aanneemt*; ook: *aanhanger ener staatkundige partij in 1795 in ons land, die een republiek, één en ondeelbaar, geen confederatie van verschillende gewesten wilde*).

u'nitas, v. (Lat. *eenheid, eendracht; naam van studentenbonden,* inz. in tegenst. met *corps*).

United States, m. mv. (Eng. *Verenigde Staten van N.-Amerika*).

unival've, m. –n (*eenschalig weekdier*).

universa'lia, o. mv. (Lat. *algemene dingen*).

universaliteit', v. (Fr. [Lat. universalitas]: *algemeenheid*). (s = z).

universeel', bn. (Fr. universel [Lat. universus]: *algemeen, alles omvattend, algeheel*): *– erfgenaam,* enige; *universele kennis,* algemene; *een – middel,* panacée.

universitair', bn. (Fr. *de universiteit betreffende*): *– onderwijs, een –e opleiding.*

universiteit', v. –en (Fr. [Lat. universitas]: *hogeschool, academie*): *de –en van A'dam, Leiden en Nijmegen; de vrije – te A'dam,* nl. op gereformeerde grondslag; *de Mohammedaanse – te Caïro.* (s = z).

universiteits'bibliotheek, v. –bibliotheken; **–fonds,** o. –en (*grondkapitaal tot het stichten en onderhouden v. e. hogeschool, in België* inz. *tot steun v. h. hoger onderwijs*); **–gebouw,** o. –en.

universiteits'stad, v. –steden (*stad met een universiteit*).

university-extension, v. (Eng. *popularisatie van het hoger onderwijs door populaire voordrachten van hoogleraren enz.*); vero.

univer'sum, o. (Lat. *het heelal*).

un'jer, v. (plantk. *akkerpaardestaart*).

u'no a'nimo (Lat. *één v. zin, eenparig*).

un po'co (It. muz. *een weinig*).

un'ster, v. –s (verwant met *ons*: *weegtoestel met ongelijke armen, Romeinse balans*).

up'erken, o. –s (Z.-N. *halve pint*).

upper ten, Eng. eig. – – thousand, d. i. de bovenste tien duizend, de hoogste kringen in den lande.

ups and downs, mv. (Eng. *voor- en tegenspoeden, wisselvalligheden*): *tal van – – –.*

up to date (Eng. *op de hoogte van de tijd, modern*): *dat is – – –; hij is – – –,* bij.

uraan', o. (*element met radioactieve eigenschappen*); **uraan'-pekerts,** o. (*mineraal, waaruit radium wordt verkregen*).

uraemie', v. (Fr. [Gr. uron = urine + haima = bloed]: *bloedvergiftiging, doordat urinestoffen in het bloed blijven*).

Ura'nia, v. Gr.-Lat. myth. muze der sterrenkunde, voorgesteld met hemelbol (Gr. oeranios = hemels).

urano . . ., v. Gr. oeranos = hemel; **–graphie',** v. (*beschrijving v. d. sterrenhemel*).

Ura'nus, m. Gr.-Lat. myth. **1** oudste der goden, gemaal v. *Gae'a,* vader v. *Saturnus,* de *Titanen* en *Cyclopen*; **2** buitenplaneet.

urbaan', bn. (Lat. urbanus v. urbs = stad: *steeds; wellevend, hoffelijk*).

urbaniteit', v. (Fr. [Lat. urbanitas]: *steedse wellevendheid; hoffelijkheid*).

ur'bi et or'bi (Lat. *aan de stad* [*Rome*] *en aan de* [*gehele*] *wereld* b.v. de pauselijke zegen in de Paasweek).

u're, v. –n: *in deze plechtige –*; zie uur; men zegge niet: *ten acht ure, te acht ure,* maar: *te acht uur* of *te acht uren*; zegsw. *te(r) elfder –,* zeer laat, bijna te laat, zie Matth. 20 : 1–16; *te goeder, kwader –,* op het geschikte, op een ongelukkig ogenblik; zie uur.

urgent', bn. (Lat. urgens, Fr. urgent: *dringend, spoedeisend, noodzakelijk*): *een voorstel – verklaren*; lees *–gent.*

urgen'tie, v. (Fr. urgence, Lat. urgentia: *noodzakelijkheid; het spoedeisend-zijn*).

Uri'asbrief, m. –brieven (Bijb. *brief, die den overbrenger in het verderf stort*); 2 Sam. 11:15.

urinaal', o. urinalen, urinaaltje (*toestel tot het opvangen van urine bij zieken*).

uri'ne, v. (Lat. urina: *afscheidingsproduct der nieren,* [*mensen*]*water*).

urineren, geürineerd (*wateren, urine lozen*).

urinoir', o. –s (Fr. *openbare waterplaats*).

ur'men, urmde, h. geürmd (*urm* = arm: *wurmen, tobben; kleinzielig klagen*): *– over.*

urn, ur'ne, v. urnen, urntje (Lat. urna, Fr. urne: *aarden pot in vaasvorm, waterkruik; lijkbus; stembus*).

Ur'sula, v. vrouwen-, meisjesnaam.

Ursuli'nen, v. mv. (R.-K. *vrouwelijke kloosterorde, haar patrones is de H.-Ursula*); ook, Ursulien', v. –en; spreekt. *Urzelienen.*

ur'tica, v. (Lat. urere = branden: plantk. *brandnetel*); **urtica'ria,** v. (*netelroos*).

usan'ce (Fr.), v. –s of **usan'tie,** v. usantiën, –s (*gewoonte*; [*handels*]*gebruik*). (t = s).

u'so, o. (It. [*wissel*]*gebruik, gewone betalingstermijn; voor Ned. wissels 30 dagen*): *op twee maanden –,* na twee maanden zicht.

usueel', bw. (Fr. usuel: *volgens gebruik*).

usufructua'rius, m. (Lat.) –fructuarii; (Ned.) –fructuariussen (Lat. *vruchtgebruiker*).

usufruc'tus, o. (Lat. *vruchtgebruik*).

usu're, v. (Fr. [Lat. usura = rente]: *woeker, woekerwinst*; ook: *slijtage*).

usurpateur', m. –s (Fr. *onrechtmatig bezitnemer, overweldiger, usurpa'tor*).

usurpa'tie, v. –s, usurpatiën (Fr. [Lat. usurpatio]: *wederrechtelijke bezitneming, overweldiging; onwettig bezit*). (t = s).

usurpa'tor, m. (Lat.) usurpato'res; (Ned.) –s (Lat. *overweldiger*).

usurperen, geüsurpeerd (Fr. [Lat. usurpare]: *door overmacht zich toeëigenen, overweldigen*).

ut, v. (*eerste toon der natuurlijke toonschaal*).

utensi'liën, o. mv. (*bruikbaar gereedschap, werktuigen*).

u'tile dul'ci (Lat. *het nuttige aan het aangename* [*paren*]): Lat. *om'ne tulit' punctum', qui mis'cuit u'tile dul'ci,* hij behaalt de hoogste prijs, die het nuttige aan het aangename paart.

utilisa'tie, v. –s (Fr. *te-nutte-making*).

utiliseren, geütiliseerd (Fr. *ten nutte aanwenden*). (s = **z**).

utilitair', bn. (Fr. *nuttigheid beogend*).

utilitaris'me, o. (Fr. *nuttigheidstheorie, dat het nut het enige richtsnoer moet zijn*).

utilitaris'tisch, bn., bw. (*betreffende, om, voor het utilitarisme*): *uit een – oogpunt.*

utiliteit', v. (Fr. [Lat. utilitas = nuttigheid]: *nut, bruikbaarheid*).

utiliteits'beginsel, o. (*utilitarisme*).
Uto'pia, o. (Gr. uit oe = niet + topos = land, eig. Nergensoord: *verdicht land van belofte, der hersen schimmen,* naar de sociale roman *Utopia* (1516) van Thomas Morus, 1478–1535, kanselier van Hendrik VIII).
utopie', v. –s, utopieën (Fr. *hersenschim*).
uto'pisch, bn., bw. (*hersenschimmig, ingebeeld*).
utopist', m. –en (*iem., met onuitvoerbare droombeelden en hervormingsplannen*).
Utraquis'ten, m. en v. mv. (Lat. uterque = van beiden: die Hussieten in Bohemen, welke de communie onder beide gedaanten [sub utra'que spe'cie] nl. van wijn en brood wilden nuttigen). (qu = kw).
U'trecht, o. (*hoofdstad der gelijknamige provincie*); **–enaar,** m. –s, –naren (*man uit U.*).
U'trechts 1 bn., bw. ([*als*] *van, uit, in, eigen aan, betrekking hebbende op, behorende tot of bij Utrecht*): *–e theerandjes of theekantjes*; **2** o. (*dialect*); **3 –e,** v. –n (*vrouw, meisje*).
ut re'tro (Lat. *als op de keerzijde*).
ut su'pra (Lat. *als boven, gelijk vooraf*), veelal onder het postscriptum v. e. brief.

uur, o. (ook v.) uren, uurtje ($^1/_{24}$ *etmaal, tijdmaat*); tijdduur: *de morgenschool duurt drie uren*; ook, tijdstip: *het school–, het vertrek–; morgen–, avond–, middag–; een – gaans; aan geen – gebonden zijn; binnen het –; over een –; per – betalen; om, tegen drie –; van – tot –; op elk – van de dag; in een verloren –; een – van vijftig minuten,* lesuur op gymnasia, H. B. Scholen; Z.-N. *tot in de kleine uurtjes zitten,* tot na middernacht blijven; zie ure.
uur'glas, o. –glazen (*uur-zandloper*): *Diedriks – is verlopen,* d.i. zijn leven is voorbij; **–record,** o.; zie record; **–rooster,** m. –s (Z.-N. *leerplan, lessenrooster*); **–werk,** o. –en (*horloge, klok,* ook: *het raderwerk*): fig. *het – opwinden*; **–wijzer,** m. –s (*kleine wijzer van een uurwerk*).
uw, bez. vnw., **1** bijv.: *– vader*; **2** zelfst.: *de –en,* uw huisgezin, uw aanhangers enz.
u'went, te –, bw. uitdr. (*in uw huis, stad*).
u'wenthalve, –hal've, bw. (*ten behoeve van u*); **–wege, –we'ge,** bw. (*van uw kant, in uw naam*); **om –wil, –wil',** bw. uitdr. (*ter wille van u*).
u'werzijds, bw. (*wat u betreft, van uw kant*).

V.

v. – 1 Lat. *va'le,* wees gezond, 2 Lat. *vi'de* of *videa'tur,* zie (na), men zie; 3 Lat. *vo'tum,* gelofte, goedkeuring, stem; 4 Lat. *verte,* keer om; 5 *vrouwelijk*; **V** – *volt.*
v. a. – *volgens anderen.*
val. – *valu'ta*; z. ald.
V. A. R. A. – Vereniging van Arbeiders-Radio-Amateurs.
v. b. – *van boven.*
v. c. – 1 Lat. *vi coac'tus,* z. ald.; 2 Lat. *ver'bi cau'sa,* bijvoorbeeld; 3 It. *vos'tro con'to,* uw rekening.
V. D. – 1 Lat. *volen'te De'o,* met Gods wil; 2 vrijzinnig democraat.
v. d. j. – *van dit jaar.*
V. D. M. – Lat. *ver'bi divi'ni minis'ter,* bedienaar van Gods woord, predikant.
vdt. – Lat. *vide'licet,* namelijk, te weten.
vert. – 1 Lat. *verta'tur, ver'te,* (het blad) worde gekeerd; 2 *vertaal, vertaler, vertaling.*
v. g. – Lat. *ver'bi gra'tia,* bijvoorbeeld.
vgl. – *vergelijk.*
v. h. – 1 *van huis*; 2 *van het*; 3 *voorheen.*
vid. – Lat. *vi'de* of *videa'tur,* zie **v.** 2.
V. L. – *vrije Liberaal.*
I. V. M. – *vollemaan*; **II v.m.** – *voormiddag.*
vlg. – *volgens.*
vnl. – *voornamelijk.*
v. o. – *van onderen.*
voc. – Lat. *vo'ce,* op het woord of artikel.
vol. – 1 Lat. *volu'men,* een deel van een boekwerk; 2 *volu'me,* inhoud van lichamen.
V. O. S. – *Vlaamse Oud-strijdersbond.*
Vs., ook, **vs.** – *vers.*
vt. – Lat. *vi'dit,* hij heeft het (door)gezien.
V. T. S. – *Vlaamse Toneelgemeenschap.*
v. v. – *vi'ce ver'sa,* heen en terug.
v. v. v. – Lat. *ve'ni, vi'di, vi'ci,* zie ald.; **V. V. V.** – *Vereniging voor Vreemdelingenverkeer.*
Vz. – *voorzitter.*

v, v. v's, v'tje (1 als klank: *lipmedeklinker en spirant*; 2 als teken: *de 22ste letter van het A. B. C.*; 3 *de gezamenlijke woorden in een woordenboek enz., die met een – beginnen*): 1 *de – wordt gevormd met onderlip en boventanden*; 2 *een grote –*; 3 *de – is af*; als Rom. cijfer is V = 5.
I. va (*vader*): *Nee –!* gmz.
II. va, Fr. *het ga! het zij zo! – banque,* het geldt de bank, de gehele geldvoorraad; *een – et vient,* heen en weer geloop.
I. vaag, v. (*vettigheid van de grond*; fig. *kracht, bloei*): zegsw. *in de – des levens*; *laat groeien, wat – heeft.*
II. vaag, bn., bw.; vager, –st (*onbepaald, onzeker, zonder vaste lijnen of omtrekken, zonder scherpe grenslijnen*): *vage beloften*; *zich – uitdrukken*; *een vage beschuldiging, een – vermoeden*; **vaag'heid,** v. (*onvastheid, onzekerheid*; *vage uitdrukking*).
I. vaak, m. (*neiging tot slapen*; *slaap*): *praatjes voor de – houden,* beuzelpraatjes; *Klaas Vaak,* man uit het sprookje, die kinderen slaapzand in de ogen werpt.
II. vaak, bw.; vaker, het vaakst (*dikwijls*).
vaal, bn., bw.; valer, –st (*lichtrood of lichtbruin*; *verschoten, ontkleurd*): *de vale hei*; *een vale jas.*
vaal'achtig, bn. (*min of meer vaal*): *een – tapijt*; **–bleek,** bn. (*grijsachtig, gelig bleek*): *de man werd – bij die vraag*; **–bont,** bn. (*geelachtig bont*): *een –e koe*; **–bruin,** bn. (*grijsbruin*): *de –e heide*; **–geel,** bn.: *– lint*; **–groen,** bn. (*fletsgroen*); **–heid,** v.; **–rood,** bn. (*niet meer helderrood*).
vaalt, v. –en (*mestkuil, mesthoop*).
vaam, m. vamen (*vadem,* zie ald.).
vaan, v. vanen, vaantje (*banier*; *wimpel*; *windwijzer*; Z.-N. *hemdslip*): *de – des oproers planten, opheffen*; Z.-N. *naar de vaantjes zijn,* kapot.
vaan'del, o. –en, –s, vaandeltje (*banier, veldteken*; ook: [*vierkant*] *stuk doek, hangend aan een stok, met figuren, opschriften,* b.v. *bij*

processies): *wapperende –s*; *met vliegende –s*; *het – zwaaien*; **–drager,** m. –s (*iem., die het vaandel draagt*); **–feest,** o. –en (Z.-N. *inwijding, inhuldiging van een nieuw vaandel*); **–slaan,** o. (*het op kunstige wijze met vaandels een aantal bepaalde bewegingen uitvoeren*, inz. als eerbewijs bij schuttersgilden enz.); **–spel,** o. (*volksgebruik, bestaande in het sierlijk zwaaien van een vaandel; vendelzwaaien*); **–stok,** m. –stokken.

vaan'drig, m. –s (*rang beneden die van 2en luitenant bij het reservekader*; *vaandeldrager bij oude gilden*).

I. vaar, v. (*vrees, gevaar, angst*): *hij kent – noch vreze*; vero.; verg. vervaard.

II. vaar, v. varen (*vaarschroef*); verg. moer.

III. vaar, bn. (*gust, onbevrucht*): *vare koeien*.

IV. vaar, m. (*vader*); zie vaartje.

vaar'aal, m. –alen (*zekere zeeaal*).

vaar'boom, m. –bomen (*schippersboom, lange stok met haak om een schip voort te duwen*).

vaar'dig, bn., bw. (eig. tot de *vaart* gereed: 1 *gereed*; 2 *behendig, bedreven*): 1 *ik ben – tot de reis*; *maak u –*; 2 *hij is – met de pen, zij is – met de naald*, bijdehand; *– in iets zijn*; nog: zegsw. *de geest werd – over hem*, bezield, geïnspireerd worden; **vaar'digheid,** v.: *iets met – in orde brengen*; *zijn – tonen in*.

vaar'geul, v. –en (*het diepere gedeelte van rivier of kanaal*; *vaarwater tussen twee zeebanken*; *doorvaart in een mijnenveld*).

vaar'koe, v. –koeien (*vaars, jonge koe*).

vaars, v. vaarzen (*jonge koe van 7 maanden tot 2 jaar oud*).

vaar'schroef, v. –schroeven (*ronde schroefbout, ronde spil met schroefdraad, waaraan de moerschroef past*).

vaart, v. –en (1 *tocht, reis* inz. in samenst.; 2 *gang, snelheid*; 3 *koers, richting*; 4 *het varen, de scheepvaart, het zeebouwen*; 5 *kanaal*): 1 zie bede–, hemel–, heir–, kruis–; 2 *iem. in zijn – stuiten*; *in dolle –*; *in volle –*; *een – hebben van....*; *– verminderen, krijgen*; *– achter iets zetten*, bespoedigen; *met een vaartje*, vrij snel; zegsw. *het zal zo'n – niet nemen* (of: *lopen*), zo erg niet worden; 3 *het schip nam zijn – naar Oostende*; 4 *de grote –*, de vaart op Indië; *binnen–*, op de rivieren; *buiten–*, op de zeeën; *een schip in de – brengen*, op zee; *wilde –*, zie tramp; 5 *wandelen langs de Willems–*.

vaar'tenhoek, m. –en (beurs: *de plaats, waar scheepsaandelen worden verhandeld*).

vaar'tje, o. –s (*vadertje*): zegsw. *hij heeft een aardje naar zijn –*, de jongen lijkt in 't goede, inz. in 't slechte, op zijn vader.

vaart'schipper, m. –s (inz. Z.-N. *schipper op de binnenvaart*).

vaar'tuig, o. –en (*schip, schuit*); zie roei–.

vaar'water, o. –s (*waterweg*; *water, waarin men vaart*; scheepst. *kielwater*): zegsw. *iem., elkaar in het – zitten*, tegenwerken, dwarsbomen; *iem. uit zijn – blijven*, uit de weg.

vaar'weg, m. –en (*waterweg*).

vaarwel' **1** tw. (*heilwens als afscheid, afscheidsroep*); **2** o. (*afscheid*): *iem. het laatst – toeroepen*, afscheid nemen.

vaarwel'zeggen, zeide –, h. vaarwelgezegd, of –gezeid: *iem. –*, afscheidnemen; *aan de aarde –*, sterven; (*aan*) *de studie –*, er mee ophouden.

vaas, v. vazen (Fr. vase [Lat. vas]: *kruik, urn*, inz. ter versiering): *een antieke –*.

vaat'bundel, m. –s (*kanalen in de plant, voor het vervoer van water en voedsel*).

vaat'doek, m. –en (*doek om 't keukengerief te reinigen*): zegsw. *zo slap als een –*, erg zwak; **–geld,** o. (scheepst. *tonnengeld*); **–gestel,** o. –gestellen (*toestel om er vaten op te leggen*); **–hout,** o. (*hout voor duigen*).

vaat'je, o. –s (*klein vat*): zegsw. *uit een ander – tappen*, anders spreken, handelen.

vaats, bn., bw.: *deze wijn smaakt –*, naar het vat of het fust.

vaat'vlies, o. –vliezen (ontl. *rijk van bloedvaten voorzien vlies om het oog*); **–werk,** o. (*allerlei vaten*; ook: *keukengereedschap*; *schotels, borden enz.*).

vacant', bn. (Fr. [Lat. vacans]: *openstaande, onvervuld, ledig, onbezet*): *een –e zetel*.

vacan'tie, v. –s, vacantiën (Fr. vacance[s]: *rusttijd, het vrij-zijn van dienst*; school: *vrij-af*; *opschorting van werkzaamheden*): *twee dagen –*; *we hebben –*; *– nemen*; *ik ga met de – naar*; *met – zijn*; *de – begint 12 Juli*; *de – der Tweede Kamer*; *kamer van –*, (rechtst.) onvolledige zitting van rechtbank of hof, dikwijls met plaatsvervangende leden, in de vacantietijd tot afdoening v. lopende zaken.

vacan'tiecursus, m. –cursussen (*cursus, in de vacantietijd gegeven*, inz. *aan een hogeschool*): *–cursussen in de Franse taal te Luik*; **–dag,** m. –dagen (*vrije dag voor school of kantoor*); **–kaart,** v. –en (*spoorwegbiljet tegen verminderde prijs in de zomermaanden*); **–kamer,** v. –s; z. vacantie; **–kinderhuis,** o. –huizen; **–kolonie,** v. –s, –koloniën (*inrichting, waar behoeftige zwakke kinderen de vacantie kunnen doorbrengen*); **–reis,** v. –reizen (*reis in de vacantie*); **–tijd,** m.; **–werk,** o. ([*school*]*werk in de vacantie*).

vaca'tie, v. vacatiën, –s (Fr. [Lat. vacatio]: *tijd, aan iets besteed*, b.v. *door een lid ener examencommissie, een advocaat*; *zitting*; *vacatiegeld*; *het open zijn v. e. ambt*); **–geld,** o. –en (*zitgeld*; *vergoeding voor een vacatie*).

vacatuur',vacatu're, v. vacaturen, vacatures (Fr. [Lat. vacatura = plaats, die vacant zal worden]: *het open zijn van een post enz.*; *openstaande betrekking of ambt*): *er is een –*; *bij de eerste –*; **–beurt,** v. –en (*predikbeurt op een plaats, die in de ring vacant is*).

vacci..., van Lat. vac'ca = koe.

vaccinateur', m. –s (Fr. *dokter-inenter*).

vaccina'tie, v. –s, vaccinatiën (Fr. *inenting* [*met koepokstof*]); **–bewijs,** o. –bewijzen (*bewijs, dat men gevaccineerd is*). (cc = ks).

vacci'ne, v. (Fr. *koepokstof-inenting*; bij uitbr. ook inenting met een stof, die niet afkomstig behoeft te zijn van een koe). (cc = ks); **–dwang,** m. (*wettelijke verplichting tot inenting*).

vaccineren, gevaccineerd ([*met koepokstof*] *inenten*).

vaccinogè'ne, bn. (Fr. *koepokstof voortbrengende*): *een parc–*, inrichting tot het verkrijgen van koepokstof; lees *vak-sie–*.

vaceren, gevaceerd (Lat. vacare: *openstaan*; *zitting, zitdag houden*): *een post of betrekking kan* (*komen te*) –; *–d goed*, waarvan de eigenaar niet bekend is. (c = s).

vacht, v. –en (*vlies*, [*schapen*]*huid met de wol*).

va'cuum, o. (Lat. *luchtledige ruimte, de ijlte*).

Vad'dah, m. Vaddah's, ook **Wed'dah,** m. Weddah's (*oerbevolking op Ceylon*).

vad'der, m. –s (Z.-N. *luiaard*).

va'dem, m. –en (*lengtemaat*, oorspr. *afstand tussen rechter- en linkerhand bij zijwaarts gestrekte armen*): *een A'damse – is 1,698 m, een Rijnlandse – 1,88 m; een – hout*, stapel van 6 voet afmeting; ook, vaam'hout.
vademe'cum, o. –s (Lat. ga met mij: *voorwerp, dat men steeds bij zich heeft*, inz. *verklarend zakboekje, leidraad in klein formaat*).
va'demen, vademde, h. gevademd (*bij de vadem meten*): *hout –*.
va'der, m. –s, vadertje, z. ald. (1 *hoofd van het gezin; man, die een of meer kinderen heeft*; 2 *iem., die de plaats van een vader vervult*; 3 *grondlegger, uitvinder; voorganger*; 4 *voorvaderen*, inz. in het mv.; 5 *kerkelijke schrijver van betekenis uit de eerste tijden*; 6 *gemeenzame aanspreking*): 1 *een goed –; deze kinderen verloren reeds vroeg hun –*, verzorger; verg. schoon-, stiefvader; *van – op* (of: *tot*) *zoon*; 2 *de – van een weeshuis*; zie ook ziekenvader; fig. *God is de Vader der wezen; onze Hemelse Vader*, God; *Oranje heet de Vader des Vaderlands*; zie ook: burger–, heilige –; 3 *Maerlant, de – der Dietse dichters al te gader*; 4 zie vaderen; 5 zie kerkvader; 6 *neen –, dat gaat niet, zei ik tegen den listigen melkboer*.
va'derachtig, bn., bw. (ietwat ong.: *vaderlijk, op de wijze van een vader*): *hij sprak op –e toon; hij doet zo –*.
va'deren 1 m. mv. (*voorouders*): *onze – hielden zich met die dingen niet op; der – erf*, ons land; zegsw. *tot zijn – gaan* (of: *verzameld worden*), sterven; zie patres; *de beschreven –*, zie beschrijven; **2** vaderde, h. gevaderd (Z.-N. *dikwijls vader zeggen*).
va'de re'tro, Lat. ga achteruit, weg van mij!
va'dergek, bn.; verg. moedergek; **–hand,** v. (fig. *beschermende hand*; ook: *Gods hand*): *alles wordt gespijsd uit de wijze –*; **–hart,** o. –en (eig. *hart*, fig. *liefde van een vader*); **–huis,** o. (*het ouderlijk huis*; fig. *de Hemel*).
Va'derkensdag, m. (Z.-N. *Allerkinderen*).
va'derland, o. (eig. *het land, van de vaderen geërfd; geboorteland; land van oorsprong*): *terug in het –; voor het (lieve) – weg*, zo maar, ongegeneerd; **–lander,** m. –s (*iem., die zijn vaderland bemint, patriot*); **–landlie'vend,** bn., bw. (*het vaderland beminnend*): *een – volk, een –e daad*; **–lands,** bn. (*tot het vaderland behorend, naar de aard, de zeden van het vaderland*): *–e zeden, de –e geschiedenis* (of beter: *de geschiedenis van het vaderland*), nl. de geschiedenis van ons eigen land en volk; **–landsgezind,** bn.; **–landsliefde,** v. (*liefde voor en trouw aan het vaderland*).
va'derlief, m., in bet. 2 –s (1 *lieve vader*; 2 *slaapmuts*): 1 *–, ga mee!* 2 *smerige Jan, met zijn – en zijn evaatje*, nl. de kok; *de muziek klinkt er als een pijpesteel in een –*; **––lijk,** bn., bw. (*als een vader of des vaders*): *een –e vermaning, hij sprak –; de –e macht*, nl. des vaders; **–loos,** bn.; vaderloze (*zonder vader*); **–moord,** m. –en: *de – werd bij alle volken vreselijk gestraft*; **–moorder,** m. –s (*moordenaar van zijn vader*; inz. in het mv. *ouderwetse herenhalsboord met ver vooruitstekende punten*); **–ons',** o. –onzen (*het gebed des Heren, het Onze-Vader*); **–plicht,** m. –en: *dat is –*; **–schap,** o. (*het zijn van vader*): *het – legt plichten op*; **–stad,** v. (*geboortestad*).
va'dertje, o. –s (*oud mannetje*; troetelnaam: *lieve vader; bijnaam van den Russ. Czaar*).
va'dervreugde, v. (*de vreugde, zich vader te gevoelen; de vreugde v. d. vader over 't geluk v. zijn kinderen*); **–weelde,** v.; **–zorg,** v. –en.
va'dock, m. –en; zie vaatdoek.
vad'sig, bn., bw. (*lui*); **vad'sigaard,** m. –s (Z.-N. *vadsig mens*); **vad'sigheid,** v.
vae, Lat. *wee: – so'li*, wee hem, die alleen (d. i. verlaten, aan zijn lot overgelaten) is; *– vic'tis*, wee de overwonnelingen.
va'gebond, m. –en (*landloper, schooier*).
vagebonderen, gevagebondeerd (*als landloper zwerven*).
va'gelijk, bw. (*vaag*): *hij gevoelt het –*.
va'gen, vaagde, h. gevaagd (*wegvegen*; fig. *reinigen*); zie vegen.
va'gevuur, o. (*een vuur, dat vaagt of reinigt: lijdens- en louteringsplaats der zielen*): *de zielen in het –*; zie purgatorium.
vair, o. (Fr. *wit en grijs bont van een soort van eekhoorn*): *een mantel van –*. Fr. uitspr.
vak, o. vakken (1 *afgesloten ruimte, hokje in een kast, doos, lade enz.; afdeling*, in deze bet. dikwijls als verkl.; 2 *ambacht, middel van bestaan, betrekking; beroep*; 3 *tak van wetenschap*): 1 *een secretaire met geheime vakken*; 2 *een – leren; dat is mijn – niet!* 3 *in welk – geeft hij les? de vakken van een examen*; nog: *een man van het vak*, vakman.
vak'aannemer, m. –s (*onderaannemer uit de „nevenvakken", zoals loodgieter, schilder*).
vak'beweging, v. –en (*het streven en werken der vakverenigingen*).
vak'blad, o. –bladen (*blad, gewijd aan een of ander vak*): *de –bladen lezen*.
vak'bond, m. –en (*vakvereniging*).
va'kerig, bn., bw. (*slaperig*): *met –e ogen*.
vak'genoot, m. en v. –genoten (*ambt- of beroepsgenoot*), vr. ook: **–genote; –kennis,** v.; **–leraar,** m. –s, –leraren (*leraar, die één, ook twee vakken doceert*); **–man,** m. –mannen, –mensen, –lui (*iemand, die speciaal studie maakt of heeft gemaakt van één vak van onderwijs, wetenschap enz.*); **–onderwijs,** o. (nl. *in enig vak, bedrijf, beroep of ambacht*); **–onderwijzer,** m. –s (*die nl. onderwijs geeft speciaal in één vak*); **–opleiding,** v.; **–organisatie,** v. –s; **–school,** v. –scholen (*school voor vakonderwijs*): *kweekscholen, ambachtsscholen zijn –scholen*; **–studie,** v. –s, –studiën (*studie van enig vak van wetenschap, kunst enz.*): *professorale studie is in de regel –*; **–term,** m. –en (*technische term*); zie vakwoord; **–tijdschrift,** o. –en (*tijdschrift, gewijd aan een of ander vak*); **––vereniging,** v. –en (*vereniging van personen, die een zelfde vak hebben; loonarbeiders, beambten, ambtenaren, o.a. ten doel hebbende: verbetering van hun arbeidsvoorwaarden*): *het Ned. O. G. is een grote – van onderwijzers*; **–woord,** o. –en (*term, in gebruik in enig vak van wetenschap of kunst enz.; technische term*): *een rechtskundig –*, b.v. civiele partij, curatele enz.
vak'werk, o. (bouwk. *raamwerk v. stijlen, liggers en schoren, waar stenen tussen gemetseld worden*; ook wel: *werk van een vakman*): *het – ener Saksische hoeve*.
val 1 m., valletje (1 *het vallen, het van een hoger gelegen plaats [snel] naar beneden komen*; 2 van water: *het zakken*; 3 *ondergang; ongeluk*; 4 *het gedwongen zijn ontslag te nemen*, v. e. ministerie; 5 *verovering, overgave*; 6 *zonde*): 1 *de wetten van de vrije –*; 2 *de – van een*

rivier; 3 *de – van een koningshuis, van het W.-Rom. rijk in 476*; *ten – komen, gebracht worden*, in verval, in 't ongeluk; zie hoogmoed; 4 *de – van het ministerie Colijn*; 5 *de – van Parijs*; 6 *de – van Adam*; **2** v. vallen, valletje (1 *neervallend deurtje*; 2 *werktuig om dieren te vangen, vangknip*; 3 *strookje*): 1 *de – v. e. duiventil*; 2 *de rat is in de –*; zegsw. *in de – lopen of geraken*, er in lopen, eig. gevangen worden; *een – openzetten*; 3 *een oude schoorsteen met een gebloemde –*; verg. rabat; **3** o. vallen, valletje (scheepst. *talie, reep, hijslijn*); nog: *het Val van Urk*, diepe plaats bij Urk, het oude meer Flevo.

Va'la, v., Germ. myth. zieneres of profetes.

vala'bel, bn. (Fr. valable, Lat. valabilis: *geldig, rechtsgeldig, gangbaar*; *aannemelijk*).

val'avond, m. –en (Z.-N. eig. *vallende avond*: *avondschemering*): *met – binnenkomen*.

val'bijl, v. –en (eig. *neervallende bijl*: *onthoofdingswerktuig, guillotine*); **–blok,** o. –blokken, –s (scheepst. *hijsblok*); **–brug,** v. –bruggen (*ophaalbrug*); **–deur,** v. –en (*schuin staande deur, die opgelicht moet worden, als men ze opent*; *soort van sluis*).

val'duif, v. –duiven (Z.-N. *bosduif*).

va'le (Lat. *blijf gezond*; *vaarwel*); zie **v.**

valeren, gevaleerd (Lat. valere: *gelden, waard zijn*).

Va'lentijnsdag, m. –dagen (*feestdag, volksfeest op het platteland van Engeland, 14 Febr.*); de – is daar, wat ons Sinterklaasfeest is, de dag der surprises, vooral voor jongelui en verloofden.

valeriaan', valeria'na 1 v. (*kruiden en halfheesters met vertakte stengel, in Midden- en Noord-Europa*; Lat. valeriana); **2** o. (*etherische olie, uit de wortel der valeriaan*).

valeur', v. –s (Fr. [Lat. valor]: *waarde* inz. *in geld, geldigheid*).

val'flouw, v. –en (*vogelnet, slagnet*).

val'gordijn, o. –en (*rolgordijn*); **–hoed,** m. –en (*beschuttend* [*aan de zijde opgevuld*] *hoedje voor pas lopende kinderen*; ook: *soortgelijke hoed voor vliegers, luchtschippers*).

val'hoogte, v. –n (*hoogte van het vallen*, b.v. *van een heiblok*).

I. va'li, m. –s (Turks: *stadhouder*), z. wa'li.

II. Va'li, Wa'li, m., Germ. myth. jongste zoon v. Odin, boogschutter, doodt uit wraak Hodur, den moordenaar v. Balder.

valida'tie, v. –s (Fr. validation: hand. *geldigverklaring, erkenning van een wissel*).

vali'de (Fr. [Lat. validus]: *gezond, krachtig*; [*rechts*]*geldig*).

valideren, gevalideerd (Fr. *als geldig verklaren in rechten*; *voor goede betaling gelden*).

validiteit', v. (Fr. [Lat. validitas]: [*rechts*]*geldigheid*; *lichamelijke geschiktheid*).

valies', o. valiezen (Fr. valise: [*leren*]*reistas*).

va'lig, bn. (*min of meer vaal*).

valk, m. –en (*dagroofvogel met grote, scherpe klauwen*): *toren-, slechtvalk*.

val'keblik, m. –blikken (*doordringende blik*).

val'kenei, o. –eieren (*ei van een valk*).

Val'kenhof, o.; zie Valkhof.

valkenier', m. –en, –s (*africhter van valken*; vroeger: *dienaar, verbonden aan het huis van een edelman, voor de valkendressuur*).

valkeniers'handschoen, m. –en (*zwaarleren handschoen van den valkenier*).

val'kenjacht, v. –en (*jacht met valken*); **–kap,** v. –kappen (*lederen kapje, waarmee de kop der valken bedekt wordt, indien zij niet opgelaten worden*); **–nest,** o. –en; **–oog,** o. –ogen (fig. *scherpe blik*); **–vlucht,** v.

valkerij', v., in de laatste bet. –en (*kunst, om valken af te richten*; *de jacht met valken*; *valkenhuis*); **val'keveer,** v. –veren.

Valk'hof, o., burcht bij Nijmegen, vermoedelijk gebouwd door Karel den Groten, nog bestaat de schulp van een der kapellen.

val'kruid, o. (*veenplant, wondkruid*; Lat. armica montana).

vallei', v. –en, valleitje (Fr. vallée: *dal*).

val'len 1 viel, i. gevallen (1 [*snel*] *uit een hoogte naar beneden komen*; 2 van water: *zakken, dalen*; 3 *sneuvelen*; bij uitbr. *bezwijken, overlijden*; 4 v. e. vesting enz.: *veroverd worden*; *zich moeten overgeven*; 5 v. e. ministerie: *gedwongen worden ontslag in te dienen*; 6 *zondigen*; 7 *zijn, worden*, koppelww.; 8 *plaatshebben*; 9 *afslaan in prijs*; 10 *passen aan het lijf*; 11 *geraken*): 1 *de regendroppels –, er valt hagel*; Z.-N. gmz. *op zijn poten –*, terechtkomen, de kluts niet kwijtraken; 2 *het water valt*; 3 *duizenden strijders vielen*; *als de vader van dat gezin komt te –, is er armoede*; 4 *Antwerpen is gevallen*; 5 *het ministerie* (ook: *het wetsvoorstel, de motie*) *is gevallen*; 6 *– en opstaan*; 7 *het valt me lastig*; *wat valt daarvan te zeggen?* 8 *Kerstmis valt dit jaar op Zaterdag*; *er viel een schot*; 9 *hij liet een stuiver per m –*; 10 *die japon valt goed*; 11 *in slaap –*; nog: *het gordijn valt* (toneel); *er vielen woorden*, men zei elkaar enige onaangenaamheden; *er zullen klappen –*, er zal gevochten worden; *al naar het valt*, uitkomt; *dit valt onder de eerste bepaling*, de bepaling geldt hiervoor; *dat valt buiten zijn bevoegdheid*, hij is er niet toe bevoegd; *de klemtoon valt op de laatste lettergreep*, ligt; *het valt juist op een Zaterdag*; *iem. in de rede –*, onderbreken; *ergens een woordje over laten –*, iets bijna ongemerkt zeggen; *iem. lastig –*, storen, ongelegen zijn; *de keuze viel op mij*, ik werd gekozen; *over iets –*, fig. kwaad worden; *iem. te voet –*; Z.-N. *op iem. –*, [a]) eig., [b]) fig. te lijf gaan; refl. (met: *hebben*) *z. de arm uit het lid –, zich een gat in het hoofd –*, (*laat*) – (of: *val*) *je anker*, laat het anker vallen; Z.-N. *er door vallen*, [a]) niet slagen, [b]) vals zingen; **2** zn. o.: *het – van het water*; *tegen het – van de avond*.

val'lend, bn. (onvolt. deelw. van *vallen*): *de –e ziekte = epilepsie*, zenuwziekte, waarbij de lijder stuiptrekkend in onmacht valt; *–e sterren*; *– water*, eb.

val'licht, o. –en (*licht, dat van boven invalt*; ook: *het raam zelf*); **–ling,** v. –en (*het hellen*; *strekken, lopen*; Z.-N. *verkoudheid*): *de – v. de mast*; *de – van de kust*; *de – van de achtersteven*; **–luik,** o. –en (*vallend luik, schuin of horizontaal liggend* [*zolder*]*luik*); **–nest,** o. –en (*legnest, zo geconstrueerd, dat de hen na het binnengaan van het leghokje automatisch door een vallend klepje wordt opgesloten*): *door het – de legcapaciteit controleren*; **–net,** o. –netten (*slagnet, vogelnet*).

valo'rem (ad) (Lat. *naar de waarde*).

valorisa'tie, v. –s (hand. *waardebepaling*).

val'poort, v. –en (*stormegge*; scheepst. *luik voor de geschutpoort*).

val'reep, m. –repen (scheepst. *touw, dienende om zich vast te houden bij de trap, buiten scheepsboord, waarlangs men het schip verlaat*

of er op komt; die plaats zelf); zie glaasje.
val'reepsgast, m. –en (*matroos, die dienst heeft bij de valreep*); **–reepsknoop,** m. –knopen (*een der knopen in het valreepstouw*); **–reepstrap,** v. –trappen; z. valreep.
vals, bn., bw.; valser, meest – (*niet echt; niet zo als het zijn moet; niet oprecht; onwaar*; gew. *boos, kwaad*): *een –e zilverbon,* nagemaakt; *een –e sleutel, een –e naam, een –e eed*; zie meineed; *een –e stem; –e schaamte,* ongegronde; *een – alarm,* loos; *een –e beschuldiging; een –e getuigenis; de kat is –; – geld,* ondeugdelijk, nagemaakt; *– zingen, – spelen,* onzuiver; *iem. – beschuldigen,* in strijd met de waarheid; *iem. – aankijken.*
vals'aard, m. –s (*iem., die in hoge mate onoprecht is, vals of geveinsd mens*).
valsa'ris, m. valsarissen (Z.-N. *valsaard*).
val'scherm, o. –en; zie parachute.
val'selijk, bw. (*op valse wijze*): *iem. – beschuldigen; – zweren.*
valsemun'ter, m. –s (*iem., die vals geld maakt*); ook, vals'munter; **–munterij',** v.
val'serik, m. –en (*valsaard*).
vals'heid, v. –heden (*onechtheid*): *– in geschrifte,* het vervalsen van schriftelijke stukken, met de bedoeling deze als echt te doen doorgaan; *de – leest men op zijn gezicht,* onoprechtheid.
val'strik, m. –strikken (fig. *list, boos opzet*): *iem. een – spannen.*
valu'ta, v. valuta's (It. *waarde,* inz. *geldswaarde; muntvoet, koers, wisselwaarde*; inz. *eigen betaalmiddel van zeker land, gebaseerd op een bepaalde goud- of zilvervoorraad, gewoonlijk gedeponeerd bij de nationale bank, meestal tevens circulatiebank*).
Val van Urk, o.; zie val **3.**
val'vassor, m. valvasso'ren (*achterleenman*).
val'wind, m. –en (*neerslaande windvlaag*): *mistral en föhn zijn –en.*
vam'pier, vampier', m. –s (Servisch: dierk. *vleermuis,* o.a. *in Suriname en Brazilië*; Lat. vampyrus; volksgeloof in Z.-Europa: *bloedzuigend nachtspook*; fig. *woekeraar, bloedzuiger*); bloedzuigen doen alleen verwante soorten (diphylla, desmodes).
van 1 vz. drukt uit o. a.: 1 een scheiding, beroving, bevrijding: *ik sloeg hem de hoed – het hoofd; – iem. scheiden; het boek – de tafel nemen; – huis gaan;* 2 een tijdruimte, waarin iets gebeurt, gedurende: *– de week is het niet druk geweest;* 3 een beginpunt: *– September tot December;* 4 sedert, dikwijls met *af* verbonden: *van die dag af;* 5 aanleiding of oorzaak: *– honger en koude sterven;* 6 vervangt allerlei genitieven: *de hoed van mijn vader; een van mijn vrienden;* 7 drukt uit een afkomst: *– Groningen zijn;* 8 vervangt stoffelijke adject.: *– hout gemaakt;* nog: *– rechtswege,* volgens het recht; Z.-N. *– dikte, lengte zijn,* de vereiste dikte hebben; **2** m. vannen (*familienaam*): *iem. bij zijn – noemen; hoe is uw –?*
vanaf', vz.: *– Rotterdam, – Maandag*; beter: van Rotterdam af, van Maandag af.
vana'vond, bw. (*op deze avond*): *kom –.*
vandaag', bw. (*op deze dag*): *warm –!*
vandaal', m. vandalen (fig. *barbaars kunstverwoester*); zie vandalis'me.
vandaan', bw.: *waar kom je –? hij is van Maastricht –,* afkomstig; *waar haal je dat –,* hoe kom je er aan?
vandaar', bw. (*daarom, deswege*).
vandalis'me, o. (*barbaarse vernielwoede van kunstwerken,* naar de Vandalen (Germanen), die van uit Afrika in 455 n. C. Rome in 14 dagen plunderden).
vandehands', vanderhands' **1** bn. (*rechterzijds bij een tweespan*); **2** als zn.: **–e,** o. –n (nl. *het paard a. d. rechterhand*).
vandoen', bw. (Z.-N. *nodig*): *ik heb niets –.*
vaneen', bw. (*van of uit elkaar*): dit bijw. komt voor als eerste lid van enige scheidb. samengest. w.w., waarvan de leden der onbep. wijs (uitgezonderd met *te*) en der volt. deelw. aaneengeschreven worden, als: vaneenbarsten, –rijten: *de ballon zal vaneenbarsten, loopt gevaar vaneen te barsten, is vaneengebarsten.*
vanei'gen, Z.-N. **1** bw.: *dat is – waar,* natuurlijk; **2** tw.: *–!* natuurlijk!
vang 1 m. (*het vangen*): *de – van vogels*; **2** v. –en (*klem van een windmolen*; Z.-N. *knip, val*); zegsw. zie molen 1.
vang'arm, m. –en (*arm van een poliep*); **–baar,** bn. (jagerst. *kunnende vangen, geschikt om te vangen*): *een strik – maken;* **–dam,** m. –dammen (*kistdam*); **–draad,** m. –draden (*vangmiddel bij neteldieren; opvangdraad bij de draadloze*).
van'gen, ving, h. gevangen (*grijpen, vatten, in zijn macht krijgen* [met handen, klauwen, strikken, enz.]; ook fig.): *vlinders –; de katten – muizen; zich niet laten –*; zegsw. *iem. in zijn eigen woorden –,* verstrikken; kaartspel: *de tafel vangt*; zie ook boom, bot **V,** slib, uiltje, vlieg.
vang'lijn, v. –en (scheepst. *meertouw*).
vang'snoer, o. –en (mil. *koordversiering aan de sjako der grenadiers, aan de fouragères van officieren*).
vangst, v., in bet. 2 –en (1 *het vangen*; 2 *het gevangene*): 1 *op de – gaan*; haring–; 2 *de vissers hadden een goede –.*
vang'zeil, o. –en (*zeil, om van een hoogte, uit een brandend gebouw springende mensen op te vangen*).
vanhier', bw. (*daarom, om deze reden*); niet te verwarren met *van hier,* v. deze plek.
vaniel'je, v. (Fr. vanille [Sp. vainilla = kleine huls]: *de geurige, peulvormige zaadhulsels van zekere Indische en Midden-Amerikaanse plant; de plant zelf*; Lat. vanilla planifolia); **–boom,** m. –bomen; **–ijs,** o.; **–likeur,** v.; **–stokje,** o. –s.
vanil'le, zie vanielje. (ille = ielje).
vanilli'ne, v. (*geurstof der vanille; vanillesurrogaat, kunstvanille*).
va'nitas, o. (Lat. *ijdelheid*): *– vanita'tum et om'nia –,* ijdelheid der ijdelheden, alles is ijdelheid (op deze wereld).
vannacht', bw. (*deze nacht,* d. i. *de voorbijgegane nacht* of *de komende nacht*); **–nieuws',** bw. (*opnieuw*): *– beginnen*; **–ouds',** bw. (*sedert lang*): *die likeur is – beroemd*; **–waar',** bw. (*van welke plaats; om welke reden*): *– komt gij?* **–we'ge,** vz. (*wegens, uit naam van*): *ik kom – mijn vader,* gezonden door; **–zelf',** bw.: *dat spreekt –,* uiteraard.
vapeur', v. –s (Fr. *damp*; in het mv. *opzettingen*; fig. *kwade luimen, grillen* [*bij dames*], *flauwten*); lees (in het mv.): *vapeurs'.*
vaporisa'tor, m. –s (Lat. *verdampingswerktuig; toiletartikel,* nl. *reukflesje met inrichting om fijn verdeeld reukwater te spuiten*).

vaque'ro, m. vaquero's ([*Mexicaans*] *veedrijver*).
I. Var, War, v., Germ. myth. godin van eed en trouw.
II. var, m. varren (*jonge stier*; Z.-N. *stier*).
Va'ra, zie V. A. R. A.
I. va'ren, v. –s (*sporendragende plant*, inz. *bosgewas*); zie adelaars–, boom–.
II. va'ren, voer, h., i. gevaren (1 *gaan, zich bewegen, zich ergens heen begeven*; 2 *met een vaartuig over het water gaan*): 1 *ten hemel –, ter helle –*; *dat laat ik –*, gaan; *toen voer de duivel in des jongelings ziel*; zie ook bede-, Hemel-, kruisvaart; 2 *men vaart op een schip, men rijdt op een wagen, een fiets*; *op zee –*; *als stuurman –, op de Levant –*; *voor wind en stroom –*, voorspoed hebben; *in eens anders zog –*, diens richting volgen; *langs het walletje –*, voorzichtig aan doen; *tegen stroom en tij op –*, aan alle hindernissen het hoofd bieden; *hoe vaart gij*, hoe gaat het u? nog: *ergens wel bij –*; Z.-N. *goed – met iets*, er geluk mee hebben; Z.-N. *ergens goed gevaren zijn*, goed onthaald worden; zie rijden.
III. varen, vaarde, h. gevaard (Z.-N. *vreemd voorkomen*): *dat zal u –*, niet meevallen.
va'renbed, o. –bedden; **–kussen,** o. –s; **–mos,** o. (*mos, dat op varens lijkt*).
va'rensgast, m. –en (*matroos*), ook **–gezel,** m. –gezellen; **–man,** m. –lieden en –lui (*zeeman*); **–volk,** o. (*zeelui*).
va'ria, o. mv. (Lat. mv. van varium: *verscheidenheden*; *mengelwerk*).
varia'bel, bn. (Fr. [Lat. variabilis]: *veranderlijk*).
variabiliteit', v. –en (Fr. [Lat. variabilitas]: *veranderlijkheid*); zie variatie.
variant', v. –en (Fr. variante [Lat. varians]: *afwijking*; *verandering*; *verschillende, gewijzigde lezing van één tekst*; *gewijzigde speelwijze*; *individu, dier of plant, met een afwijking*).
varia'tie, v. –s, variatiën (Fr. [Lat. variatio]: *verscheidenheid*; *afwisseling*; biologie: *verandering in uiterlijk, die erfelijk is*; zie modificatie): *hij speelde allerlei –s van het volkslied*; *weinig –*; *voor de –*.
variëren, gevarieerd (Fr. [Lat. variare]: *veranderen, afwisselen*; *wijzigen*; fig. *onstandvastig zijn*): *– tussen 10 en 20*.
Vari'etas delec'tat (Lat. *verscheidenheid* [*afwisseling*] *behaagt*).
variété', o. variété's (*café-chantant of schouwburg, waarin de nummers van het programma sterk afwisselen*: *voordracht met goocheltoeren, acrobatiek enz.*); ook, –theater, o. –s.
variëteit', v. –en (Fr. [Lat. varietas]: *verscheidenheid*; *vormafwijking bij plant- en diersoorten*): *–en van rozen, tulpen enz.*
variëtei'tengezelschap, o. (*variété*).
va'rinas, v. (*soort van tabak, uit de stad van die naam in Venezuela*).
vario'len, v. mv. (Lat. variolae: *pokken*).
var'ken, o. –s, varkentje (1 *niet herkauwend gepaardhoevig dier, zwijn*; Lat. sus; 2 *afbeelding v. een varken*; 3 *morsig, vuil mens*; ook op moreel gebied: *liederlijk mens*; 4 naam van verschillende voorwerpen; 5 *niet-corpslid*; zie knor; 6 inz. als verkl. [*stenen*] *spaarpot in de vorm v. e. varkentje*): 1 zie mest–, speen–, stekel–; *een wild –*, zie ever(zwijn); zegsw. *hij schreeuwt als een mager –*, schril, verschrikkelijk; *het – is op een oor na gewassen* (of: *gevild*), de zaak is op een kleinigheid na in gereedheid; *wij zullen dat – wel wassen*, wij zullen die (lastige, onaangename) zaak wel in orde brengen; spreekw. *Vieze –s worden niet vet*, kinderen, die kieskeurig zijn, gedijen niet; zie spoeling; 2 *een – tekenen*; 3 *die vent, dat is een –*; 4 *met het – reinigen*, handstoffer; ook: *watervat*; 5 *een fuif van jonge –s*; zie pissebed; 6 *een zwaar varkentje*.
var'kenen, varkende, h. gevarkend (scheepst. *aan de buitenzij schoonkrabben*).
var'kensbeest, o. –en (Z.-N. *pissebed*); **–blaas,** v. –blazen; **–borstel,** m. –s (*één rughaar van een varken*); **–brood,** o. (Z.-N. *cyclame*); **–darm,** m. –en; **–distel,** v. –s (*kruisdistel*); **–draf,** m. (*–spoeling*).
var'kensdrijver, m. –s; **–fokker,** m. –s; **–fokkerij,** v. –en (*het fokken van varkens*; *plaats der fokkerij*); **–gras,** o. (*een soort van duizendknoop*; Lat. polygonum aviculare); **–haar,** o. –haren; **–hoeder,** m. –s; **–hok,** o. –hokken; **–karbonade,** v. –s; **–kluiltje,** o. –s; **–kop,** m. –koppen; **–kost,** m. (fig. *slechte kost*); **–kot,** o. –kotten (*hok voor varkens*; minacht. *morsige woning*); **–kotelet,** v. –koteletten; **–krap,** v. –krappen (*–rib*); **–lapjes,** o. mv. (*stukjes varkensvlees*); **–met,** o. (*gehakt varkensvlees*); **–metworst,** v. –en (*worst met varkensmet*); **–oogjes,** o. mv.: *met –*; **–poot,** m. –poten; **–pootjes,** o. mv.: *erwtensoep met –*; **–reuzel,** v.; **–rib,** v. –ribben; **–slager,** m. –s; **–stal,** m. –stallen; **–trog,** m. –troggen (*voederbak voor varkens*); **–vet,** o. (*reuzel*); **–vlees,** o.; **–voer,** o.; **–worst,** v. –en (*metworst*); **–ziekte,** v. –n ([*vlek*]*ziekte onder de varkens*).
varseba'lie 1 v. –s (scheepst. *kuip of vleestobbe*); **2** m. –s (*matroos, die het vlees, het spek of de vis heeft te verversen*).
varsity, v. (Eng. *roeiwedstrijd v. studenten aan verschillende hogescholen onderling*).
Va'rus, m. Rom. opperbevelhebber in Germanië, in 9 n. C. door Arminius in het Teutoburgerwoud verslagen; zie legioen.
Vas'co da Ga'ma, m.: Port. zeevaarder, die om de Kaap heen de zeeweg naar Voor-Indië vond (1498).
vaseli'ne, v. (*reukeloze vetachtige stof, gedistilleerd uit petroleum en uit teer*): *–zalven*.
vast, vaster, meest – **1** bn. (*sterk, samenhangend, niet los*; *niet beweeglijk*; *blijvend, duurzaam*; *onwrikbaar*): *de –e grond, een – weefsel*, niet los, solide; *–e wastafels*; *–e spijzen*, niet vloeibaar; *een –e ster*, geen dwaalster; *–e prijzen*, bepaald, waarop men niet kan afdingen; *een –e slaap*, diep; *een – karakter*, standvastig; *een –e hand van schrijven*, kloek, niet-beverig; *een – geloof*, onwankelbaar; *een – vertrouwen*, grondig; *– weer*, bestendig; *hij verkoopt al wat los en – is*, d.i. roerende en onroerende goederen; *een –e meid*, inwonend, geen dag- of loopmeisje; *met –e hand*, krachtig; *een – blok*, blok in een takel, dat in een vast punt bevestigd is; *een –e brug*, niet beweegbare brug; *–e planten*, waarvan in het ongunstige jaargetijde de bovengrondse delen afsterven; *suiker –* (beurst.); *dat zijn –e aardigheden van hem*, steeds terugkerend; *een – inkomen*, bepaald; *daar is veel aan –*; *– kapitaal*, goederen die zich tot herhaald gebruik lenen b.v. machines, werktuigen; **2** bw. (op de wijze van *vast* in bijna alle bet., verder: 1 *zeker*,

stellig; 2 *reeds, intussen, middelerwijl*): *hij zit – in het zadel*, flink; *iets – beloven*; *– geloven*; zie vastelijk; *– staan*, stevig; zie schoen; 1 *hij komt –*, stellig; 2 *begin maar –*; *ik zal – het valies pakken*; als bw. in bet. van *aaneen, hecht, niet los, dicht, gesloten* komt het voor als eerste lid van scheidb. samengest. w.w.; de leden der onbep. wijs (uitgezonderd met *te*) en der volt. deelw. worden aaneengeschreven, b.v. *ik zal het vastbinden, om het vast te binden, vastgebonden*.

vast'bakken, de biefstuk bakte –, i. vastgebakken (*bakkende zich vastzetten*).

vastbera'den, bn., bw. (*vastbesloten, standvastig*): *een – man*, die weet wat hij wil; *– handelen*; **vastbera'denheid,** v.

vast'binden, bond –, h. vastgebonden (*door binden vastmaken*): *een tak –, een hond –*.

vas'teland, o. –en (*grote samenhangende landmassa* in tegenstelling met *eiland*; inz. *een der vijf grote aarddelen*).

vastelands'klimaat, o. (*klimaat van landen, waarop de zee geen of weinig invloed heeft, met hete zomers en koude winters*).

vas'telijk, bw. (*zeker, stellig*): *– geloven*.

vas'ten 1 vastte, h. gevast (*weinig of niets gebruiken* inz. v. spijzen gezegd; R.-K. *zich onthouden, volgens kerkelijke voorschriften, van bepaalde spijzen en* inz. *slechts eenmaal daags een volle maaltijd gebruiken*); zegsw. *daar zult gij van –*, dat krijgt ge niet; **2** v. (*vastentijd*): *in de – zijn*; *de grote R.-K. – nl. 40 dagen, van Asdag tot Pasen* (de Zondagen vallen er buiten).

vastena'vond, m. –en (eig. *de dag of avond vóór de vasten*; bij uitbr.: *de drie dagen voor Aswoensdag*); **–a'vondgek,** m. –gekken (*gemaskerde*); **–a'vondvreugd,** v.

vas'tenbier, o. (Z.-N. *sterk bier*); **–blok,** m. (R.-K. *offerblok voor het vastengeld* [nl. *van de niet-vasters*]); **–brief,** m. –brieven (R.-K. *bisschoppelijke brief, bevattende o.a. de regeling der vasten, v. d. kansel af te lezen des Zondags vóór Aswoensdag*); **–dag,** m. –dagen (*dag, dat men moet vasten*); **–preek,** v. –preken (*preek, eens per week in de vasten over het lijden des Heren*); **–tijd,** m. (*de tijd der 40-daagse vasten*); zie vasten **2**; **–wet,** v. (R.-K. *kerkelijke wet, die de vasten regelt; gezamenlijke voorschriften omtrent de vasten*).

vast'gespen, gespte –, h. vastgegespt (*met een gesp vastmaken*): *een riem –*; **–grijpen,** greep –, h. vastgegrepen (*stevig grijpen; stevig grijpen en vasthouden*): *een touw –*; **–hebben,** had –, h. vastgehad (*beetgepakt hebben en vasthouden*): *iems. hand –*; **–hechten,** hechtte –, h. vastgehecht: *z. – aan*.

vast'heid, v. (*het vast zijn*; inz. *stevigheid; dichtheid*; fig. *zekerheid*).

vast'houden, hield –, h. vastgehouden (*omvatten, omklemmen*; fig. *volharden*): *een kind –*; refl. *zich aan iets –*; muz. *een akkoord –*, d.i. niet verder aanslaan.

vasthou'dend, bn. (*gierig, inhalig*).

vast'houder, m. –s (Z.-N. *gierigaard*).

vas'tigheid, v. –heden (1 *zekerheid*; 2 *onroerend goed*): 1 *er is geen –*; 2 *–heden veilen*.

vast'klampen, zich, klampte z. –, h. z. vastgeklampt (*zich vastklemmen*): *z. aan een vijandelijk schip –*; *zich aan een strohalm –* (of: *vasthouden*); zie strohalm.

vast'leggen, legde –, h. vastgelegd: *een schip, hond –*; fig. *het resultaat van zijn studie – in twee dikke delen*; **–liggen; –lopen; –maken:** *een touw – aan*.

I. vast'nestelen, nestelde –, h. vastgenesteld (*met nestels vastmaken*).

II. vast'nestelen, zich, nestelde z. daar –, h. z. in dat dorp vastgenesteld (eig. *ergens een vast nest maken*; fig. *zich er voorgoed vestigen*); **–pluggen,** plugde –, h. vastgeplugd (*schoenzolen vastpinnen*); **–praten,** praatte –, h. vastgepraat (*met zich zelf in tegenspraak brengen, vastzetten*); inz. refl. *zich –*, met zich zelf in tegenspraak komen.

vast'redeneren, redeneerde –, h. vastgeredeneerd (*door te redeneren vastzetten*); inz. *zich –*, zich vastpraten; **–staan,** stond –, h. vastgestaan (1 eig. *stevig staan*; 2 fig. *niet wankelen, onwankelbaar zijn*): 1 *een paal, een zuil kan –*; *iem. kan – op zijn schaatsen*; 2 fig. *dit staat nu vast*; *een –staand feit*; **–stellen,** stelde –, h. vastgesteld (*bepalen, besluiten, constateren*): *de dag ener vergadering –*; *iets in een vergadering –*; **–zetten,** zette –, h. vastgezet (1 *zo zetten, dat het vaststaat en zich niet kan bewegen*; 2 *in de gevangenis zetten*; 3 *door redeneren iem. met zich zelf in tegenspraak brengen*; *bewerken, dat iem. niets meer weet te zeggen*): 1 *een beeld op het pedestal –*; *een zeil –*; fig. *geld op iem. –*; *een rente voor zijn vrouw –*, op haar naam doen zetten; 2 *iem. –*; 3 *hij is glad, maar we hebben hem toch –gezet*.

vast'zitten, zat –, h. vastgezeten (1 *bevestigd of vastgehecht zitten*; *moeilijk van een plaats te krijgen zijn*; 2 *in de gevangenis zitten*): 1 *die spijker zit –*; *in de modder, het ijs –*; scheepst. *het schip zat – op een bank*, aan de grond; fig. *de redenaar bleef –*, kon niet verder; zegsw. *aan iets –*, niet van iets afkunnen; *daar zit meer aan vast dan je denkt*; 2 *hij zit al een jaar vast*.

I. vat, m. (*greep*): zegsw. *niets heeft – op hem*, invloed; *– op zich geven*, zich blootstellen; *geen – op iem. kunnen krijgen*, geen reden tot aanklacht kunnen krijgen.

II. vat, o. vaten, vaatje (1 *vaatwerk*; *borden, schotels* inz. in het mv.; *ton*; 2 *vochtmaat = 3 hl*; 3 *vertakte buizen* in het lichaam v. mensen, dieren, planten, in samenst.), 1 *de vaten wassen*; zie boter-, olie-, zoutvat; *bier van het –*; *een heilig –, een zwak –*, mens; zegsw. *wat in het – is, verzuurt niet*, eig. wat men goed heeft ingemaakt, bederft niet, fig. uitstel is nog geen afstel; *dat is nog niet in het –, waarin het zuren moet*, het is nog niet gereed; spreekw. *Holle vaten klinken het hardst*, weetnieten hebben het hoogste woord; *de heilige, gewijde vaten*, R.-K. offerkelken enz.; *de zaak reeds in vaten en kannen* (of: *kruiken*) *hebben*, in orde, bedisseld; 2 *een – olie*; 3 *de bloedvaten*.

vat'baar, bn.; vatbaarder, –st (1 *spoedig bevangen wordende door*; 2 *ontvankelijk*; 3 *bevattelijk, geschikt*): 1 *hij is zeer – voor kou*; 2 *niet – voor verbetering*; 3 *– voor onderwijs*.

vat'baarheid, v. (1 *bevattelijkheid*; 2 *geschiktheid, aanleg*): 1 *de redenaar schikt zich naar de – der toehoorders*; 2 *– voor abstracte studie*.

vat'boter, v. (*ingemaakte boter*).

Vatel', François, m., hofmeester van den prins van Condé (1621–'86); hij doorstak zich (1671), toen de verse zeevis bij een feest op Chantilly niet aankwam.

va'ten, vaatte, h. gevaat (*in vaten doen*).

Vaticaan', o. (*paleis en residentie van den paus op de Vaticanus; de pauselijke regering*): *Staat van de Stad van het –*, de tegenwoordige Pauselijke Staat.
Vaticaans', bn., bw. (*van, op, betreffende het Vaticaan*): *het – concilie* (1869–'70).
Vatica'nus, m., heuvel in Rome, met St.-Pieterskerk en Vaticaans paleis.
vat'ten, vatte, h. gevat (1 *grijpen, beetpakken*; 2 v. e. koude enz.: *opdoen, oplopen*; 3 *begrijpen*; 4 *zetten in*): 1 *iem. bij de arm –*; *dat zeil wil geen wind –*; *het anker vat niet*; *de dief is gevat*, gepakt; 2 *een koude –*; 3 *dat vat ik niet*; *vat je?* 4 *een edelsteen in goud –*; zie gevat; nog: *vuur –*, [a]) in brand raken, [b]) in geestdrift geraken, [c]) boos worden.
vaudevil'le, v. –s (Fr. oorspr. Vaux-de-Vire, plaats, waar in de 15de eeuw Basselin schalkse liedjes dichtte: *toneelstukje met zang en instrumentale muziek*; *zangklucht*; *zaal, voor zulke toneelstukjes*).
Vauxhall, v. en m. (Eng. *lusthof der 18e eeuw te Londen bij de Vauxhall-brug, verzamelplaats der beau-monde*; bij uitbr. *verlichte pleziertuin met muziek*).
vazal', m. vazallen (Fr. vassal [Lat. vassus = dienaar]: gesch. *leenman*).
vech'ten, vocht, h. gevochten (*strijden, kampen*): *wilde dieren –*; *twee of meer personen kunnen – om iets*; *– voor iets*; *tegen iets –*; *– als leeuwen*; zegsw. zie bierkaai.
vech'tenderhand, –hand', bw. (*–wijze, al vechtende*): *– werd de benting genomen.*
vechterij', v. –en (*vechtpartijtje*).
vech'tersbaas, m. –bazen (*iemand, die een baas is in 't vechten en het gaarne doet*).
vecht'generaal, m. –s, –generalen (Z.-Afr. *mil. aanvoerder*); **–jas,** m. –jassen (*militair, beroepssoldaat*, spott.); **–lust,** m. (*sterke neiging tot vechten*): *de – zat ons volk in 't bloed*; **–partij,** v. –en (*gevecht tussen twee of meer personen*); **–wagen,** m. –s (*tank* 3).
ve'da's, m. mv. (*heilige boeken der Hindoes in 't Sanskrit geschreven*): *de vier –.*
ve'del, v. –s, –en, vedeltje (*viool*); **ve'delaar,** m. –s (*vioolspeler*); vero; **ve'delen,** vedelde, h. gevedeld (*op de vedel spelen*).
ve'der, v. –en, –s, vedertje, **veer,** v. veren, veertje (*vogelpluim*); zie slag-, staartveder; *ganze–, pauwe–*; *de schacht, de vlag van een –*; *zo licht als een –*; zegsw. *iem. in de* (of: *achter zijn*, of: *achter de*) *veren zitten*, hem tegenwerken, hem narijden; *elkaar in de veren zitten*, twisten, kibbelen enz.; *hij kon geen veer van zijn mond blazen*, was zeer zwak en uitgeput; *pronken met andermans veren*, met sieraden, kledij of werk v. e. ander; *een – laten*, [a]) gehekeld worden, [b]) iets inboeten, eer, geld enz.; *vroeg uit de veren*, uit bed; spreekw. *Men kent de vogels aan hun veren*, kent de mensen aan hun kleding en manieren.
ve'derachtig, bn. (*als vederen, op vederen lijkende*): *–e wolkjes*; **–bal,** m. –ballen (*pluim- of kuifbal*); **–bos,** m. –bossen (*bos van pluimen*); **–motten,** v. mv. (*zekere avondvlindertjes*; Lat. pterophoridae); **–vor'mig,** bn.: *–e varens*, Lat. pteridium aquilinum; **–wolken,** v. mv. (*hoogdrijvende vederachtige wolken als waaiervormige stroken*).
vedet'te, v. –n, –s (Fr. *ruiterwacht*; *theaterster, kopstuk*).
ve'disch, bn.: *de –e godsdienst*, zie veda's.
vee, o. (1 *kuddenvee*: *redeloze* [*huis*]*dieren*; 2 *gespuis*): 1 *gewold –*, schapen; *het gevederde –*, pluimvee; *grof –*, koeien; *klein –*, schapen, geiten; 2 *–van Laban*, troep deugnieten.
vee'arts, m. –en (*dierenarts, veterinair*).
veeartsenij'kunde, v. (*wetenschap, die de ziekten en gebreken der huisdieren leert kennen, genezen en voorkomen*).
vee'beslag, o. (*het vee op een boerderij aanwezig of tot een boerderij behorende*).
vee'boer, m. –en (*veefokker*); **–boot,** v. –boten ([*stoom*]*boot voor 't vervoer van vee*); **–fokker,** m. –s (*iemand, die vee fokt*).
I. veeg, m., in bet. 2 vegen (1 *het vegen*; 2 *slag; streek*): 1 *er is een hele – aan die stoep*; 2 *in een paar vegen was de tafel schoon*; Z.-N. *een – weg hebben*, [a]) zwakzinnig, [b]) aangeschoten zijn; zie pan **I**, 1.
II. veeg, v. vegen (*feeks, boze vrouw*).
III. veeg, bn., bw.; veger, –st (*de dood nabij, netelig, hachelijk*): *vege tekens*, slechte; *hij ligt –*, op sterven; *de zaken stonden –.*
veeg'machine, v. –s (*machine, tot het schoonvegen van straten*); **–mes,** o. –messen (*mes, door leerlooiers gebruikt*).
veeg'sel, o. (*aanveegsel, drek, vuil*).
vee'handel, m. (*handel in* [*rund*]*vee*); **–hoeder,** m. –s; **–keuring,** v. –en; **–koek** (*lijnkoek*), **1** (voorwerpsn.), m. –en; **2** (stofn.), v.; **–koper,** m. –s (*veehandelaar*).
I. veel, v. velen; zie vedel.
II. veel, telw. meer, meest: **1** bijvoeglijk: *vele mensen*; *er zijn – appels aan die boom*, een grote hoeveelheid; *meer appels dan peren*; *hij haalde de meeste punten*; *te –*; *zeer –*; *– te –*; *hij is hier te –*, overbodig; *zo – je wilt*; *hij heeft wat te –*, nl. gedronken; *dat heeft – van afzetterij*, lijkt op; **2** zelfst. *vele*, veel dingen; *velen*, vele mensen; *Velen zijn geroepen, weinigen uitverkoren*; *dat is niet veel zaaks*, betekent weinig; *veel, dat*; *het vele dat*; **3** bijwoord: *– wandelen*; *ik kom er –.*
veel'al, veelal', bw. (*meestal, gewoonlijk*); **–belovend, –belo'vend,** bn.: *een – jongmens*, die veel voor de toekomst belooft; **–betekenend, –bete'kenend,** bn. (*veel uitdrukkend*): *een – zwijgen*; **–eer, –eer',** bw. (*liever, eerder*); **–eisend,** bn.: *een – heertje*; **–geliefd,** bn. (*zeer bemind*): *–e ouders*; **–godendom, –go'dendom,** o. (*verering van veel goden*): *bij de Romeinen had men het –.*
veel'heid, v. (*menigte*; *groot aantal*).
veel'hoek, m. –en (*meetk. figuur met meer dan drie hoeken* b.v. een zeskant).
veelhoe'vig, bn. (*met meer dan twee hoeven*): *de olifant, het varken is –*; **–hoe'vigen,** m. mv., zie tweehoevigen, vero. naam: *nijlpaarden, olifanten, varkens zijn –*; **–hoof'dig,** bn. (*met veel hoofden*): *de –e hydra*; fig. *een –e regering*, bestuur, door veel personen tegelijk; **–ja'rig,** bn. (*veel jaren geduurd hebbende*; *over veel jaren lopende*): *een –e ondervinding.*
veelkleu'rig, bn. (*bont, geschakeerd*): *–e bloemen*; **–kno'pigen,** v. mv. (*plantenfamilie, waartoe o. a. de zuring behoort*; Lat. polygonaceae); **–maal** of **–maals,** bw. (*vele keren, dikwijls*); **–meer',** bw. (*veeleer*); **–min',** bw. (*veel minder, in nog mindere mate*); **–omvat'tend,** bn. (*uitgebreid, ruim, breed*): *een –e taak, een –e kennis*; **–'prater,** m. –s (*babbelaar, snapper*); **–'praatster,** v. –s; **–'schrijver,** m. –s (*broodschrijver*; *oppervlakkig schrijver*); **–'schrijverij,** v.; **–sna'-**

rig, bn. (*hebbende veel snaren*): *de –e citer*; **–soor'tig,** bn. (*in vele soorten, velerlei*); **–stem'mig,** bn., bw. (*drie- of meerstemmig*): *een – gezang*; *– zingen*.

veels'zins, veelszins', bw. (*op meer dan één wijze*); verg. geenszins.

veel'te, v. (*veelheid*).

veel'term, m. –en (alg. *uitdrukking, die meer dan twee termen bevat*); **–tijds, –tijds',** bw. (*dikwijls, meestentijds*); **–vermogend, –vermo'gend,** bn. (*'t geen veel vermag*): *uw –e steun*; **–vlak,** o. –vlakken (*lichaam met veel vlakken* inz. *met meer dan vier vlakken*); zesvlak enz.; **–vlakkig, –vlak'kig,** bn. (*veel grensvlakken hebbende*): *een icosaeder is een – lichaam*; **–voeten,** m. mv. (*duizendpoten*; Lat. julidae): *tot de – behoren de zandveelpoot, de gordelveelpoot*; **–voud,** o. –en (rekenk. *getal, waarin een ander getal deelbaar is*): *12 is een – van 4*; *het kleinste gemene –*; **–voudig, –vou'dig,** bn., bw.; zie veelvuldig; **–vraat,** m. –vraten (Duits: Vielfrass, volksetymologie van Noorw. fjeldfross = berg-kater: *marterachtig roofdier*, Lat. gulo luscus; fig. *iem., die veel eet, gulzigaard*); **–vul'dig,** bn., bw. (*veel voorkomende, talrijk*); **–vul'digheid,** v.; **–weter,** m. –s (*iem., die alles en nog wat weet*; ong.: *schijngeleerde, betweter*); **–weterij',** v. (inz. ong.: *schijngeleerdheid*); **–wijverij',** v. (*polygamie*); **–zij'dig,** bn., bw.: *een – talent*; *–e kennis*; *– ontwikkeld*; **–zij'digheid,** v.

veem, o. vemen (1 oudtijds: *een vereniging van mensen*; *veemgericht*; 20ste eeuw in Duitsland: *geheime politieke vereniging, die tegenstanders vervolgde en uit de weg ruimde*; 2 *maatschappij of vennootschap voor het opbergen van goederen in en het afleveren uit haar magazijnen*; 3 *de opslagplaats*): 1 zie veemgericht; 2 *het Blauwhoedenveem*; 3 *op – liggend*.

vee'markt, v. –en (*beestenmarkt*).

veem'gericht, o. –en (gesch. *een geheime rechtbank ± 1375 in Duitsland*): het – velde vonnis in zake van diefstal, roof, moord, enz.; zie vrijgraaf, vrijstoel.

veen, o. venen (*aardsoort*; zie veenstof; *turfland*): *men onderscheidt hoogveen en laagveen*; z. ald.; zegsw. *in het – ziet men op geen turfje*; *die in het – zit, ziet op geen turfje*; die overvloed heeft kan wel iets missen, de winnende hand is mild; **–achtig,** bn. (*gedeeltelijk bestaande uit veen*; *als veen*): *in Twente vindt men veel –e gronden*; **–baas,** m. –bazen (*veenboer*; ook: *iem., die toezicht heeft op de veenarbeid*); **–bes,** v. –bessen, Lat. vaccinum oxycoccus; **–boer,** m. –en (*iem., die een veenderij heeft*; *iem., die turf maakt*; *iem., die boert in de venen*); **–brand,** m. –en (*brand van het veen*); zie haarrook; **–branden,** o. (*het wegbranden der bovenveenlaag, om in de as boekweit te verbouwen*); **–damp,** m. (*haarrook*): *de – ontstaat in Mei en Juni door het afbranden der veenkorst*; **–derij',** v. –en (*turfmakerij*); **–grond,** m. –en (*turfgrond*; *grond uit veenaarde*).

Veen'huizen, o. (*vroeger kolonie van de Mij. van Weldadigheid*; *sedert 1859 rijkswerkinrichting*; *strafkolonie voor bedelaars enz.*).

veen'kolonie, v. –s, –koloniën (*dorp in de venen, meestal langs een vaart*); Drente: Hoogeveen; **–mol,** m. –mollen (*rechtvleugelig schadelijk insect*; Lat. gryllotalpa vulgaris); ook, aard'krekel; **–rook,** m. (*veendamp*); **–stof,** v. (*een plantaardige stof*): de – van het hoogveen (z. ald.) en laagveen (z. ald.).

vee'perk, o. –en (Z.-N. *afgesloten ruimte voor vee*).

vee'pest, v. (*besmettelijke runderziekte*); **–kordon,** o. –s (*kring van militairen, die een streek, door veepest geteisterd, afzetten*).

I. veer, v. veren (1 *pluim van een vogel*; 2 *stuk metaal, dat bij drukking zijn vroegere stand weer tracht te hernemen*, inz. *metalen springveer*): 1 zie veder; 2 *een koperen –, de – van een horloge*; zie drijf-, springveer.

II. veer, o. veren (1 *beurtvaart*; 2 *plaats aan een rivier, binnenzee enz., waar overgezet wordt*): 1 *het – van Breda op Rotterdam*; 2 *de pachter van het – over de Maas*; **–boot,** v. –boten (*overzetboot aan het veer*); **–dam,** m. –dammen (*dam als toegang naar een overzetveer*); **–dienst,** m. –en (*–onderneming*).

veer'dig, bn., bw. (Z.-N. *vaardig*).

veer'geld, o. –en (*geld, voor het overzetten aan het veer*); **–huis,** o. –huizen (*woning en kantoor van den veerman*); **–knecht,** m. –s (*knecht van den veerman*).

veer'kracht, v. (1 eig. *de kracht van een [spiraal]veer, die bij het ophouden v. d. druk, de vorige stand weer inneemt*; 2 *wilskracht, energie*): 1 *de – van staal, elastiek enz.*; 2 *een man, een volk van weinig –*.

veerkrach'tig, bn., bw. (*hebbende veerkracht, elastisch*): *–e stoffen*, b.v. rubber; *een –e stap*; fig. *een – gestel*, de kracht bezittende zich te herstellen na ziekte enz.

veer'loon, o. (*veergeld*); **–man,** m. –lieden, –lui (*overzetman, pachter v. e. veer*; ook: *veerschip*).

veer'plank, v. –en (*gymnastiekvoorwerp bij springoefeningen*, gemaakt o.a. met stalen veren of van veerkrachtig hout).

veer'pont, v. –en (*pont als overzetmiddel aan een veer*); **–schip,** o. –schepen; **–schipper,** m. –s (*veerman*); **–schuit,** v. –en.

veers, v. –en (Z.-N. *vaars*).

veer'tien (*tien en vier*), **1** bep. telw. (bijvoeglijk) *de vacantie duurt – dagen*; (zelfstandig) *tien en vier is –*; *met (ons, z'n) veertienen*; **2** (onbuigbaar) rangtelw.: *hoofdstuk –*.

veer'tiendaags, bn. (1 *om de veertien dagen*; 2 *gedurende 14 dagen*): 1 *een – tijdschrift*; 2 *een –e reis*.

veer'tiende, telw., z. tiende, achtste.

veer'tienderhande, –derhan'de, –lei, –lei', soortgetal: *– gebakjes*; **–honderd,** telw.: *een jaarwedde van – gulden*; **–ja'rig,** bn. (*14 jaar* 1 *oud*, 2 *durende*): 1 *een – meisje*; 2 *een – verblijf in W.-I.*; **–maal,** bw. (*14 keer*); **–voud,** o. –en: *28 is een – van 2*; **–vou'dig,** bn., bw.

veer'tig (*4 maal tien*), **1** bep. telw. (bijvoeglijk) *zijn vader is – jaar, hier is – gulden*; *hij is in de –*, nl. jaren; (zelfstandig) *we waren met –en*; *de Raad van – in Venetië*; **2** rangtelw.: *bladzijde –*; 1. *feertig*, evenals *vijftig, zestig, zeventig*; van 41–50 is de v = v; **–daags,** bn.: *de –e vasten*; zie vasten.

veer'tiger, m. –s (*iem. van 40 jaar*; *wijn van die ouderdom*, *schip met 40 stukken*).

veer'tigerhande, –erhan'de, –lei, –lei', soortgetal: *– rozen*; **–ja'rig,** bn. (*40 jaar* 1 *oud*, 2 *durende*): 1 *een – man*; 2 *een –e oorlog*; **–maal,** bn., bw. (*40 keer of werf*); **–ponder,** m. –s (*gewicht, kogel van 40 pond*).

veer'tigste, telw. zie tiende, achtste.
veer'tigtal, o. –tallen: *een – leerlingen,* ongeveer veertig; **–u'rengebed,** o. (*R.-K. aanbidding van het Allerheiligste gedurende 40 uren*): het – duurt thans meestal 3 dagen, daar het 's nachts onderbroken wordt; **–voud,** o. –en (*veertigmaal een zekere eenheid of hoeveelheid*): *200 is een – van 5*; **–vou'dig,** bn., bw.
vee'stal, m. –stallen (*stal voor vee, runder- of koestal*); **–stapel,** m. (*het in enig land, enige kolonie aanwezige vee samen*).
vee'teelt, v. (*veefokkerij*).
vee'teeltconsulent, m. –en.
vee'tentoonstelling, v. –en (nl. *van [rund]-vee*); **–voeder,** o.: *lijnkoeken als –*; **–ziekte,** v. –n; zie o. a. miltvuur.
ve'ga, v. vega's (Sp. *kunstmatig bevloeide vlakte*).
ve'gen, veegde, h. geveegd (*schoonvegen of reinigen met bezem of stoffer*): *een kamer –, een stoep –*; zie bezem, mantel, mouw.
ve'ger, m. –s, vegertje (*bezem; persoon, die veegt*).
vegeta'riër, m. –s (eig. *planteneter; iem., die zich onthoudt van voedsel, dat door het doden van dieren is verkregen*). (g = g).
vegeta'risch, bn. (*plantaardig, de vegetariërs betreffende*): *e. – restaurant.* (g = g).
vegetaris'me, o. (*het zich onthouden van voedsel, dat door het doden van dieren is verkregen*).
vegeta'tie, v. –s (Fr. [Lat. vegetatio]: 1 *plantengroei, -leven*; 2 geneesk. *woekering*): 1 *een rijke –*; 2 *adenoïde –s.* (g = g).
vegetatie've voort'planting, v., nl. ongeslachtelijke b.v. door knollen, stekken.
vegeteren, gevegeteerd (Fr. végéter [Lat. vegere]: *een plantenleven leiden*; fig. *een bestaan zonder afwisseling leiden*). (g = g)
vehi'kel, o. –s (Fr. véhicle [Lat. vehiculum]: *vervoermiddel, voertuig,* enigszins ir.; geneesk. *hulpmiddel om lelijk smakende medicijnen in te nemen*).
vei, bn. (Z.-N. *zeer vruchtbaar, welig; voedzaam, vet*): *–e grond, – gras; –e boter.*
I. veil, o. (*klimop, klimmerplant*).
II. veil, bn. (*te koop*): *hij is voor alles –,* om te kopen; zegsw. *zijn leven – hebben voor iets,* willen opofferen; **–conditiën,** v. mv. (*koopvoorwaarden*); **–dag,** m. –dagen (*verkoopdag*).
vei'len, veilde, h. geveild (*in 't openbaar te koop bieden of verkopen*); **veil'heid,** v. (*het omkoopbaar-zijn*): *de – der rechters.*
vei'lig, bn., bw. (*vrij van gevaar*): *iets op een –e plaats brengen* waar het goed bewaard is; *– voor; de –ste partij kiezen,* zekerste; *iets in –e haven brengen,* fig. b.v. een wet; *zich – gevoelen,* buiten gevaar; *je kunt dat – doen,* gerust; *–stellen* is een germ.
vei'ligen, –de, h. geveiligd (*beveiligen, beschutten, beschermen*); refl. *zich – voor gevaar.*
vei'ligheid, v. (*het veilig zijn*): *iets in – brengen,* zekerheid; *de algemene, openbare –*; zie in- en uitwendig.
vei'ligheidsdienst, m. (*dienst om de veiligheid v. e. land, een stad enz. te verzekeren*; inz. *afdeling van de politiedienst*); **–halve, –hal've,** bw. (*voor de zekerheid, veiligheid*): *zijn geld – in een safe doen*; **–klep,** v. –kleppen (*inrichting aan een stoomketel tot het doen ontsnappen van stoom bij te grote spanning*); **–lamp,** v. –en; zie Daviaan; **–maatregel,** m. –en (*maatregel in 't belang der openbare veiligheid*); **–speld,** v. –en (*speld, wier punt wordt vastgezet in dopje of haakje, zodat men er zich niet aan prikt en ze niet loslaat enz.*); z. sluitspeld; **–wet,** v. (*wet tot bevordering der veiligheid bij het verblijf in fabrieken enz.*).
vei'ling, v. –en (*openbare verkoop*): *een gerechtelijke – van huizen*; zie executoriaal; *in – brengen; kunst–.*
vei'ne, v. (Fr. *ader; geluk* inz. *in het spel*): *– hebben; en – zijn,* geluk hebben.
vein'zaard, m. –s (*valsaard, huichelaar*).
vein'zen, veinsde, h. geveinsd (*huichelen*): *deelneming –,* valselijk doen blijken; *– niet te horen; geveinsde vriendschap.*
vein'zer, m. –s (*iemand, die veinst*); **vein'zerij',** v. –en (*huichelarij*): *haar lieftalligheid is louter –.*
vei'te, v. (Z.-N. *vruchtbaarheid, weligheid*).
vel, o. vellen, velletje (1 *huid van een menselijk of dierlijk lichaam*; 2 *blad papier*; 3 *vlies*; 4 minacht. *vrouwspersoon*; 5 *lap, vod*): 1 *een blank –; het – van een haas*; zegsw. *iem. het – over de oren halen,* afzetten; *uit zijn – springen,* barsten van woede, nijd enz., zeer boos zijn; *in geen goed – steken,* niet door en door gezond zijn; *– over –,* mager; *ik zou niet in zijn – willen steken,* in zijn plaats willen zijn; 2 *een – telt zestien bladzijden, een boek papier is 24 (25) –*; 3 *er dreef een dik – op mijn chocolade*; 4 *dat oude – daar!* 5 *de handschoenen hingen in vellen aan zijn vingers.*
veld 1 o. –en (1 *open land, buiten stad of dorp*; 2 *akker*; 3 *slagveld*; 4 inz. in samenst.: *vlakte*; 5 *begrensd vlak*; 6 v. e. kijker: *gedeelte, dat men kan waarnemen*; 7 van wetenschappen: *gebied, terrein; afdeling*; 8 wap.: *grond*): 1 *het open, het vrije –*; 2 *–en en weiden; koren–; de te velde staande gewassen*; 3 *het leger trekt te –e,* gaat den vijand te gemoet; *op 't – van eer vallen,* sneuvelen; zegsw. *het – moeten ruimen,* de slag verliezen, vluchten; *– winnen,* fig. voortgang maken; *het – behouden,* zich staande houden, niet teruggeslagen worden; *de te velde staande troepen*; zegsw. *uit het – geslagen,* ontmoedigd, onthutst; 4 *ijs–, kogel–, pekel–*; 5 *de –en van een schaakbord*; 6 *het – van een kijker; gezichts–; magnetisch –,* ruimte, waarbinnen zich de magnetische werking doet gevoelen; 7 *een niet ontgonnen – van studie*; 8 *een rode leeuw op een gouden –*; **2** v. (afk. van *veldartillerie*): *hij dient bij de –.*
veld'afsluiting, v. –en: België: *huis- of –en,* binnen of buiten de bebouwde kom van de gemeente; **–arbeid,** m. (*het werk van den landbouwer*); **–artillerie,** v. ([*grof*] *geschut te velde; de bedienende militairen*); **–baan,** v. –banen (Z.-N. *weg door het veld*); **–banier,** v. –en; **–batterij,** v. –en (*batterij van veldgeschut*); **–bed,** o. –bedden (*legerbed*); **–bloem,** v. –en (*in 't wild groeiende bloem*); **–bouquet,** m. en o. –bouquetten (*ruiker v. veldbloemen*); **–dienst,** m. (*dienst te velde*): *landmeter voor de –*; **–(e)ling,** m. en v. –en (lit. t. *landman*): *de – kreet bij lege schuren*; **–duif,** v. –duiven (Z.-N. *rotsduif*); **–fles,** v. –flessen (*matten fles met bekertje als sluiting*).
veld'fluit, v. –en (*herdersfluit*); **–gewas,** o., (soorten) –gewassen (*de veldvruchten*); **–haas,** m. –hazen (*haas, op het bouwland levende*); verg. heihaas; **–haver,** v. (*wilde*

haver, havergras; Lat. avena elatior); **–heer,** m. –heren (*opperbevelhebber v. e. leger*); **–heersstaf,** m. –staven (*teken van de waardigheid als veldheer*); **–hoen,** o. –hoenders (*patrijs*); **–hospitaal,** o. –hospitalen (*ambulance*); **–kees,** m. –kezen (soldatentaal: *veldartillerist*); **–keuken,** v. –s ([*verplaatsbare*] *keuken te velde*); **–kijker,** m. –s (*verrekijker*); **–latuw,** v. (*veldsla*).

veld'lazaret, o. –lazaretten (*veldhospitaal*); **–leeuwerik,** m. –en; z. akkerleeuwerik; **–loop,** m. (sportterm); **–maarschalk,** m. –en (*opperbevelhebber*; ook: *eretitel*); **–misdrijf,** o. (België: *misdrijf tegen de wetten op de velden*); **–muis,** v. –muizen, Lat. microtus arvalis; **–muts,** v. –en (*politiemuts*); **–oorlog,** m. –oorlogen (*oorlog te velde: bewegingsoorlog, positie-oorlog*); verg. vestingoorlog; **–oven,** m. –s (*steenbakkerij in 't open veld*); **–overste,** m. –n (*krijgsoverste*).

veld'post, v. (*brievenpost voor het leger te velde*); **–postdienst,** m. (*dienst of werk der veldpost*); **–prediker,** m. –s (*predikant te velde*); verg. aalmoezenier; **–ranonkel,** v. –s (*boterbloem*); **–rat,** v. –ratten of **–rot,** v. –rotten (*hamster*); **–salade,** v. (*een groentegewas*); **–schalmei,** v. –en (*veldfluit*); **–slag,** m. –slagen (*groot gevecht van twee legers in het open veld*): *een – leveren*; **–slede,** v. –n (*slede bij de veldarbeid*): *een boer, die egge of ploeg op de – huiswaarts sleepte*; **–spaat,** o. (*delfstof, met kwarts en glimmer, bestanddeel van graniet*); **–stoel,** m. –en (*vouwstoeltje*): *de schilder vouwde zijn – dicht*; **–teken,** o. –s (*vaandel, banier*); **–tent,** v. –en (*soldatentent in het kamp*); **–tenue,** v. –tenuen (*tenue „te velde"*).

veld'tocht, m. –en (mil. *krijgstocht, krijgsverrichting, expeditie*): *de – van '30 meegemaakt hebben*; **–tros,** m. –trossen (*legertros*); **–uil,** m. –en (*nachtvogel*; Lat. asio f. flameus); **–viooltje,** o. –s (*het driekleurige viooltje*: *pensée*); **–vrucht,** v. –en (*veldgewas*, als *aardappels, kolen, knollen enz.*); **–wacht,** v. (mil. *de wacht, die te velde wordt uitgezet, politie in dienst van staat of gemeente*); **–wachter,** m. –s (*beambte der rijks- of gemeenteveldwacht*).

Veld'zicht, o. (*rijksopvoedingsgesticht voor jongens te Avereest bij Dedemsvaart*; *naam van herbergen en buitenplaatsen*).

Ve'leda, v., profetes, die de Batavieren bezielde tijdens de oorlog van Claudius Civilis tegen Rome; ook, Vel'leda.

ve'len (*dulden, verdragen, uitstaan*, in de onbep. wijs): ik kan hem, dit, dat niet –.

ve'lerhande, –han'de, bn. (*van of in vele soorten*): *– kooplui, wapenen v. – aard.*

ve'lerlei, –lei', bn. (*veelsoortig, veelvuldig*): *– ervaring hebben opgedaan.*

velg, v. –en (*de buitenrand v. e. rad of wiel*; rijwiel: *rand, waarom de band zit*): *de brede –en der N.-Br. karren*; bij den wagenmaker heet ieder der (gewoonlijk 7) stukken van de houten omtrek v. h. wiel ook velg.

velg'rem, v. –remmen (*rem op de velg*).

velijn', o. (Fr. velin: *fijn, glad gesatineerd papier*; *fijn perkament*); **velijn'papier,** o.

vel'len, velde, h. geveld (factitief van *vallen*: 1 *doen vallen*; 2 *doden*; 3 *uitspreken*; 4 *horizontaal richten*): 1 *bomen –*, omhouwen; 2 *mensen –*; 3 *een oordeel – over*; *een vonnis –*; 4 *het geweer –*; *met gevelde bajonet.*

vel'lenploter, m. –s (*looiersknecht, die de wol van de vachten scheert*; Z.-N. *handelaar in vellen*); zie ploten.

vel'lig, bn. (*vliesachtig, huidachtig*).

vel'ling, v. –en; zie velg.

ve'lo, v. velo's (afkorting van *vélocipède*).

vélocipè'de, v. –s (Fr. *rijwiel, fiets*); vero.

velodro'me, –droom, o. –s (Fr. vélodrome; sport. *overdekte baan voor wielrijders*; *wielrijschool*).

velours', o. (Fr. *fluweel*); lees *veloer'*.

vel'te, v. –n (Z.-N. *veldduif*).

ve'lum, o. (Ned.) –s; (Lat.) ve'la (Lat. *zeildak*; *voorhang*; R.-K. *kelkkleedje*; nat. hist. *voortbewegingsorgaan van kwallen*).

Ve'luwe, v. (*N.-W. deel v. Gelderland*): *de Neder–*, in 't W.; *de Over–*, in 't O.

velvet, o. (Eng. [Lat. villutris = harig, It. velluto = zijde]: *fluweel*); als bn. z. alpaca.

velveteen, o. (Eng. *katoenfluweel*).

ven, v. vennen, vennetje (*meertje met helder water* [*in een heide*]): *de vennen in N.-Br.*

ve'na, v. venae (Lat. *ader*).

ven'del, o. –s, –en, vendeltje (*vaandel*; *troepenafdeling, onder één vaandel staande*), vero.; Z.-N. *het vliegende –*, hemd, hemdslip.

ven'delen, vendelde, h. gevendeld (Z.-N. *zwaaien als een vaandel*; *zwieren*; ook fig.).

ven'delzwaaien, o. (*vaandelspel*).

Vendémiai're, m. (Fr.-Lat. vendemia = wijnoogst: Fr. revol. *1e maand of Wijnmaand, van 23 September tot 21 October*).

vendet'ta, v. (It. *bloedwraak*).

vendi'ta, v. vendita's (It. *verkoop*[*plaats*], *markt*).

vendu'houder, m. –s (*iem., die openbaar verkopingen houdt*); **–huis,** o. –huizen (*openbaar verkoophuis*); **–meester,** m. –s (O.-I. *gouvernementsambtenaar, onder wiens toezicht de vendutie plaats heeft*).

vendu'tie, v. –s (*verkoop*; *veiling*; O.-I. *openbare verkoop van meubelen enz.* b.v. *bij vertrek uit O.-I.*): *de –s aflopen.* (t = s).

venera'bel, bn. (Fr. vénérable, [Lat. venerabilis]: *eerbiedwaardig*).

venera'tie, v. (Fr. [Lat. veneratio]: *vereering, eerbied, ontzag*): *met diepe – buigen.*

Venetiaan', m. –anen (*bewoner v. Venetië*).

Venetiaans', bn., bw. ([*als*] *uit, in, van, eigen aan, betrekking hebbende op Venetië*): *– glas.*

veneur', m. –s (Fr. *jager en leider der jachthonden*): *grand-veneur*, de hoofdleider.

Venezolaans', bn., bw. ([*als*] *in, van, uit, eigen aan, betreffende Venezuela*): *–e gom.*

ve'nia, v. (Lat. *verlof*); zegsw. Lat. *sit – ver'bo*, met verlof gezegd; (rechtst.) Lat. *– aeta'tis*, meerderjarigverklaring.

Ve'ni Crea'tor Spi'ritus (Lat. *Kom, Schepper, H. Geest*, begin v. e. kerkzang).

venijn', o. (Fr. venin [Lat. venenum]: *vergif, smetstof*; fig. *laster*): *zijn – uitstorten.*

venij'nig, bn., bw. (1 *vergiftig*; 2 *boos, bits*; *lasterend*): 1 *de schorpioen is een – dier*; 2 *–e tongen*; *– kijken*; **venij'nigheid,** v.

Ve'ni, vi'di, vi'ci, Lat. gesch. *Ik kwam, zag, overwon*; bericht van Julius Caesar aan de Senaat, om zijn snelle overwinning op Phar'naces, koning van Pontus, te typeren (47 v. C.). (c = ts).

venizoen', o. (Fr. venaison [Lat. venatio = jacht]: *allerlei wildbraad*).

ven'kel, v. (*schermbloemige plant met specerijachtig zaad*; Lat. foeniculum capillaceum);

–olie, v. (*olie uit venkelzaden*); **–water,** o. (*aftreksel van venkelzaden als verwarmend geneesmiddel*); **–zaad,** o. –zaden.
vennoot', m. vennoten (oorspr. veem(ge)noot: *lid v. e. vennootschap; compagnon*): *stille –.*
vennoot'schap, v. –schappen (*vereniging van twee of meer personen, die voor gezamenlijke rekening handel drijven*): *een – onder Firma* (z. ald.); *een – aangaan met; in –;* zie maatschappij en naamloos.
ven'ster, o. –s, –en, venstertje (1 *raam met een glasruit, glasraam;* 2 *het glas alleen;* 3 *de opening, zonder het glasraam*): 1 *een dak–, kelder–, toren–;* 2 *de regen kletterde tegen het venster;* 3 *uit het –werpen; aan* (of: *voor*) *het – zitten, uit het – liggen;* zie hennepen.
ven'sterbank, v. –en (*bank of lijst onder een kamervenster*); **–blind,** o. –en ([*vouwbaar*] *buiten-* of *binnenblind*); **–enveloppe,** v. –n (*briefomslag met gedeeltelijk doorschijnend voorvlak voor het binnenadres*); **–glas,** o. –glazen (*vensterruit; glas voor vensterruiten, ruitvormig glas*); **–hor,** v. –horren; **–raam,** o. –ramen; **–ruit,** v. –en.
vent, m. –en (uit vennoot: *kerel, man;* aanspreking: *manlief, echtgenoot*): *een flinke, gladde –; een goeie –; een rare –; hij is geen kwaaie –; wat een –!* gmz.; **vent'je,** o. –s (*knaapje, jongetje,* ook als aanspreking): *lief –; dan ben je het –,* het heertje.
ven'ta, v. venta's (Sp. *landherberg,* eig. verkoophuis van Lat. vendere = verkopen).
ven'te, v. –n (Z.-N. gew. *openbare verkoping; wat te koop wordt geboden*).
ven'ten, ventte, h. gevent (*langs de huizen te koop aanbieden*): *met garen en band –.*
ven'ter, m. –s (*marskramer*).
I. ven'ti, m. mv. o.-Rom. myth. de winden nl. Bo'reas (N.-wind), Eu'rus (O.-wind), No'tus (Z.-wind) en Zephy'rus (W.-wind).
II. venti..., van Lat. ven'tus = wind.
ventiel', o. en m. –en, ventieltje (*lucht-, wind- of gasklep*): *het – v. e. rijwiel;* **–klep,** v. –kleppen (*klep in een ventiel,* inz. *bij e. luchtballon, om gas uit te laten*); **–slang,** v. –en (*rubberbuisje tot afsluiting v. e. ventiel*).
ventila'tie, v. –s, ventilatiën (Fr. [Lat. ventilatio]: *luchtverversing; breedvoerige bespreking van het voor en tegen ener zaak in het openbaar,* inz. *in de pers*).
ventila'tor, m. –s, ventilato'ren (Lat. *luchtverversingstoestel*).
ventileren, geventileerd (Fr. [Lat. ventilare]: *de lucht verversen; het voor en tegen ener zaak breedvoerig in het openbaar bespreken*).
vent'jagen, o. (*rondventen, te koop lopen met iets*); **–jager,** m. –s (*marskramer*).
ven'tjelief, o. (vleinaam: *lieve jongen, man*).
Ventô'se, m. (Fr. revol. *6e maand, Windmaand, 19 Februari tot 20 Maart*).
Ven'tre à ter're (Fr. eig. *met de buik op de grond*: *in vliegende vaart*): *–– rijden.*
ventriloquist', m. –en (Fr. [Lat. venter = buik + loqui = spreken]: *buikspreker*).
vent'ster, v. –s, zie venter.
Ve'nus, v. **1** myth. godin der schoonheid en der liefde, Gr. Aphrodi'te; **2** een binnenplaneet.
ve'nushaar, o. (*varen;* Lat. adiantum capillus veneris; ook: *een soort van tabak*); **–schelp,** v. –en (Lat. veneraceae: *schelpenfamilie, rijk aan soorten, sommige met fraaie kleuren*); **–slak,** v. –slakken (*slak der venusschelp*); **–spiegel,** m. –s (*tot de klokjesachtigen behorende plant;* Lat. specularia).
ver, ver're, bn., bw.; verder, verst (*afgelegen, verwijderd*): *in een ver land,* op grote afstand van ons gelegen; *dat is nog* (*heel*) *ver; zo ver van hier; in het verre W.; in de verre toekomst; spreek niet verder,* voort; *wie van die leerlingen is het verst gevorderd,* meest? *heinde en ver,* dichtbij en veraf, overal; fig. *een verre neef,* niet naverwant; *de verdere regeling van zaken,* nadere, nog komende; *ver over de zestig,* diep in de zestig; *dat is ver gezocht,* met de haren er bij gesleept; *dat gaat te ver,* de perken te buiten; *het ver* (*in de wereld*) *brengen,* goed vooruitkomen; *het is ver met hem gekomen,* hij is diep gezonken; *hij is verre van rijk,* allesbehalve; *hij staat ver beneden, boven mij,* veel; *op verre na niet; van verre,* verweg.
veraan'genamen, –aangenaamde, h. veraangenaamd (*aangenaam maken*): *het leven zijner ouders –;* refl. *zich het leven –;* **–aanschou'welijken,** –aanschouwelijkte, h. veraanschouwelijkt (*aanschouwelijk voorstellen*): *zijn onderwijs door platen –;* **–accijn'zen,** –accijnsde, h. veraccijnsd (*met accijns bezwaren; de accijns betalen*); **–ach'telijk,** bn., bw. (*laag, verachting opwekkend; met verachting*): *een –e vent; een –e blik;* **–ach'telijkheid,** v.; **–ach'telozen,** –achteloosde, h. verachteloosd (*verwaarlozen; niet in acht nemen*): *zijn gezondheid –;* **–ach'ten,** –achtte, h. veracht (*met minachting bejegenen,* sterker dan *minachten*): *het gevaar –;* **–ach'ter,** m. –s (*iem., die veracht*).
verach'ting, v. (*minachting,* maar sterker): *aan de – prijsgeven.*
verach'teren, –achterde, i. verachterd (*in verval raken, steeds in waarde of gehalte verminderen*): *zijn zaken – jaar op jaar.*
verach'tering, v. –en (*verval*).
vera'demen, –ademde, h. verademd (*weder adem scheppen; tot kalmte komen*).
vera'deming, v. (*het verademen;* fig. *verlichting, verkwikking*): *dat geeft –; tot – komen.*
ver'af, veraf', bw. (*op grote afstand*).
ver'afgelegen, –af'gelegen, bn. (*op grote afstand gelegen*): *een – kasteel.*
veraf'goden, –afgoodde, h. verafgood (*met afgodische eerbied of liefde vereren*): *een meester –, een kunstenaar –;* **–af'schuwen,** –afschuwde, h. verafschuwd (*diep of in hoge mate verachten*): *de leugen –.*
veralgeme'nen, veralgemeende, h. veralgemeend (*generaliseren*).
veramerikaan'sen, verg. verengelsen enz.; ook, veramerikanise'ren.
veran'da, v. veranda's, verandaatje (Eng.-Indisch woord: *uitgebouwde, open of met glas gesloten ruimte voor of achter een woning, galerij aan een voorhal of huis enz.*).
veran'deren, –anderde, h. (1), i. (2) veranderd (1 *wijzigen; anders maken;* 2 *anders worden*): 1 *een kledingstuk –; dit verandert de zaak;* 2 *het weer gaat –; van mening, partij –,* wisselen; *hij is* (*niet*) *veel, erg veranderd;* (rechtst.) *een straf –,* in een andere omzetten; **–an'dering,** v. –en (*het veranderen; wijziging, wisseling*): *– van weer; – ondergaan; – in iets brengen; voor de –; –en aanbrengen; – van spijs; alle – is geen verbetering.*
veran'derlijk, bn. (*onbestendig, wispelturig*): *een – humeur; de fortuin is –;* **–heid,** v.

veran'keren, –ankerde, h. verankerd (*met ankers vastleggen; met muurankers bevestigen*): *een boei –; de balken in de muur –.*
verantwoor'delijk, bn. (*ter verantwoording kunnende geroepen worden*): *een – ambtenaar; – zijn voor; – stellen voor;* **verantwoor'delijkheid,** v.: *de – op zich nemen.*
verant'woorden, –antwoordde, h. verantwoord (*rekenschap geven van, rechtvaardigen*): *gelden –; dat kan ik voor iedereen –; ik ben aldus verantwoord; veel te – hebben,* [a]) veel op z'n kerfstok hebben, [b]) grote verplichting op zich hebben; *de dijken hadden het zwaar, hard te –,* verkeerden in groot gevaar; refl. *zich –,* zich rechtvaardigen.
verant'woording, v. –en: *iemand ter – roepen,* zodat hij zich moet verantwoorden; *iets voor zijn – nemen,* zodat men er verantwoordelijk voor is; *rekening en – doen van zijn beheer.* toelichting en rekenschap geven van; *op eigen –.*
verar'men, –armde, h. (1), i. (2) verarmd (*arm 1 maken, doen worden, 2 worden*): 1 *de oorlog verarmt de volken; schulden betalen verarmt niet;* 2 *deze familie gaat –;* **–ing,** v.
verar'moed, bn., bw. (Z.-N. *armoedig, haveloos*): *er – uitzien.*
veras'sen, veraste, h. verast (*een lijk verbranden*); **veras'sing,** v. –en (*lijkverbranding, crematie*): *de – heeft plaats te 3 u.*
verassureren, zie assureren.
verbaal', Fr. verbal, **1** bn. (1 *woordelijk, mondeling;* 2 *werkwoordelijk*): 1 *een verbale injurie,* openlijke belediging met beschimpende woorden; 2 *een – adjectief,* b.v.: *een* ***zittend*** *leven; een – substantief,* b.v. *het zingen;* **2** o. verbalen (*procesverbaal*).
ver'ba vo'lant, zie scrip'ta.
verbaasd', bn.; –er, of meer –, meest – (*erg verwonderd*): *– staan over;* **verbaasd'heid,** v. (*verwondering*): *van zijn – bekomen.*
verbab'belen, –babbelde, h. verbabbeld (*met babbelen doorbrengen*): *haar tijd –;* refl. *zich –,* zijn mond voorbijpraten.
verbalisant', m. –en (Fr. *dienaar der politie, die een proces-verbaal opmaakt*). (s = z).
verbaliseren, verbaliseerd (Fr. *iem. bekeuren, een verbaal opmaken*). (s = z).
verband', o. –en (1 *verbinding, verbintenis;* 2 *verbinding; samenhang;* 3 *zwachteling, omwinding*): 1 *goederen, die onder hypothecair – liggen,* bezwaard met hypotheek; *onder – als naar rechten,* d. i. zoals wet en recht het bepalen; 2 *het – bij het metselen is niet gemakkelijk te houden; er is geen – in dat opstel;* zinnen in causaal –, b.v. door *want* of *omdat* verbonden; *in – tot* (of: *met*), in betrekking; *in – brengen met; in (geen) – staan met; in – hiermee;* 3 *zijn gebroken arm is in het –.*
verband'kist, v. –en (*kist met verbandmaterieel*); **–leer,** v. (*theorie, die leert hoe men verbanden aanlegt*); **–linnen,** o.; **–materieel,** o. (*alle materiaal, dat als verband kan dienen*); **–middelen,** o. mv.; **–stof,** v. –stoffen (*weefsel, als verband kunnende dienen*); **–wagen,** m. –s (mil. *wagen met verbandmiddelen*); **–watten,** v. mv.
verban'nen, –bande, h. verbannen (1 *in ballingschap zenden of doen gaan;* 2 fig. *uit zijn gedachten, gemoed verdrijven*): 1 *Themistocles werd uit Athene –,* 470 v. C.; *Napoleon werd naar St.-Helena –,* 1815; 2 *zorg of vrees –;* **–ban'ning,** v. –en (*het verbannen; ballingschap*); **–ban'ningsoord,** o. –en (*oord, gebied, waarheen misdadigers enz. verbannen worden*): *Siberië, –!*
verbas'teren, verbasterde, i. verbasterd (*ontaarden*): *zeden –;* Z.-N. van dieren en planten: verbasterde'ren; **verbas'tering,** v. –en (*ontaarding*): *– der zeden.*
Ver'ba va'lent u'su (Lat. *De woorden hebben die betekenis, welke het gebruik er aan hecht*).
verba'zen, –baasde, h. verbaasd (*in grote verwondering brengen*): *de goochelaar verbaasde de toeschouwers; dat verbaast me van hem; het verbaast me, dat;* refl. *zich –,* zich verwonderen: *zich over de uitslag –;* **–ba'zend 1** bn. (*verwonderlijk*): *een –e drukte;* **2** bw. (*buitengewoon*): *– rijk,* ongemeen; **3** tw.: *–, wat een gewoel!* **–ba'zing,** v. (*grote verwondering*): *tot mijn niet geringe –; in – brengen; één en al –! vol –.*
verbed'den, –bedde, h. verbed (*op, in een ander bed leggen*): *een zieke –.*
verbeel'den, –beeldde, h. verbeeld (*in beeltenis brengen, voorstellen; de voorstelling zijn van, het beeld vertonen van*): *dit verbeeldt de brand van Leuven; dat moet kunst –!* refl. *ik kan mij – hoe droef hij was,* voor de geest stellen; *gij hebt u dat verbeeld,* het bestaat enkel in uw verbeelding; *zich veel –,* verwaand zijn; *verbeeld je maar niets! verbeeld je, ik naar Parijs,* stel je voor!
verbeel'ding, v. (*het verbeelden;* inz. 1 *verbeeldingskracht, phantasie: kracht van de ziel, om zich een beeld te scheppen;* 2 *inbeelding, verwaandheid*): 1 *een sterke, rijke – hebben; dat bestaat enkel in de –,* is niet reëel; zegsw. *de – is erger dan de derdendaagse koorts,* [a]) een ingebeelde kwaal is vaak erger dan een werkelijke, [b]) men heeft vaak meer last van dingen, die men zich verbeeldt, dan van werkelijke hinder; 2 *wat een –! hij heeft veel – (van zich zelf).*
verbeel'dingskracht, v. (*vermogen der ziel om zich iets voor de geest te stellen*): *de scheppende – van dichters,* om een wereld van beelden te phantaseren.
verbees'telijken, refl. z. –; verbeestelijkte z., h. z. verbeestelijkt (*verdierlijken*).
verbei', o. (Z.-N. gew. *afwachting*): *tot, voor een –,* voorlopig.
verbei'den, –beidde, h. verbeid (*wachten, afwachten, verwachten*).
verbei'der, m. –s (geschied. *iem., die als vermoedelijk opvolger reeds de regering voert*): *Willem van Henegouwen, de –* (1345).
verbe'na, v. verbena's (plantk. *tuinbloem, ook in 't wild groeiend*).
verbe'nen, –beende, i. verbeend (*tot been worden*): *kraakbeen kan –.*
verber'gen, –borg, h. verborgen (*aan het gezicht onttrekken*): *zijn geld –,* wegstoppen; fig. *zijn droefheid –,* niet laten merken; *iets – voor,* geheimhouden; refl. *konijnen – zich in hun holen; zich achter een ander –.*
verbe'ten, bn. (volt. deelw. van *verbijten*): *zijn gelaat tekende – woede,* ingehouden.
verbe'terblad, o. –bladen (boekdr. *bladzijde met de errata, de bij de correctie over het hoofd geziene fouten*).
verbe'teren, –beterde, h. (1), i. (2) verbeterd (*beter 1 maken, 2 worden*): 1 *de fout met rode inkt –; zijn leven –; een tekst, een akte –;* 2 *de toestand verbeterde;* refl. een beter leven gaan leiden: *hij beloofde zich te –.*

verbe'terhuis, o. –huizen (België: *voor de in criminele zaken tot hechtenis veroordeelden*).
verbe'tering, v., in bet. 2 –en (1 *het verbeteren*; 2 *herstel van een fout, een gebrek*; *de herstelde fout enz.*): 1 *voor geen – meer vatbaar*; 2 *een geleidelijke –*; *–en met blauw potlood*; **verbe'teringsgesticht,** o. –en: *minderjarigen zendt men naar een –*.
verbeurd'verklaren, verklaarde verbeurd, h. verbeurdverklaard (*bij vonnis of administratief besluit verklaren, dat een misdadiger of overtreder de eigendom over bep. goederen ten bate v. h. Rijk verliest*): *de jenever werd –verklaard*, wegens ontduiking van de wetten op invoerrechten ot accijnzen.
verbeurd'verklaring, v. –en (*het verbeurdverklaren*): *– van koopmansgoederen*; de goederen van Egmond en Hoorn kwamen door – aan den koning van Spanje; België: *bijzondere –*, soort van straf in alle strafzaken.
verbeu'ren, verbeurde, h. verbeurd (*verliezen*): *iems. achting –*; *er is niet veel aan –beurd*; **–beur'te,** v. (*verlies*): *op* (of: *onder*) *– van lijf en goed* op straffe van verlies.
verbeu'zelen, –beuzelde, h. verbeuzeld (*verspillen*; *in dwaasheid, lichtzinnigheid doorbrengen*): *tijd –*; *geld –*; **–bid'den,** –bad, h. verbeden (*vermurwen*): *Alva liet zich niet –*.
Ver'bi divi'ni minis'ter, Lat.; zie **V. D. M.**
verbie'den, –bood, h. verboden (*door een gebod beletten*): *iem. iets –*; *dat moet ik –*; *ten strengste verboden*; *verboden toegang*; *verboden te roken*; **–bijs'terd,** bn., bw. (*verward, van streek*): *ik was – door al de pracht*; **–bijs'teren,** –bijsterde, h. verbijsterd (*verwarren, bedwelmen*); **–bijs'terend,** bn. (*verwarrend, van zijn zinnen brengend*): *een – raadsel der natuur*; **–bijs'tering,** v. (*verwarring, bedwelming*): *in – geraken*; **–bij'ten,** –beet, h. verbeten (eig. *wegbijten*, d. i. op zijn lippen, tanden bijten, om zich in te houden van toorn, pijn enz.): *Henriette, haar spijt –bijtende*; refl. zich –: *ik –beet mij van 't lachen*, d. i. om niet te lachen; *zich – van woede*, met moeite zijn woede inhouden.
verbind'baar, bn. (rechtst. *verbindend*); **–bind'baarheid,** v.: *de – van een gemeentelijke verordening*; **–bin'den,** –bond, h. verbonden (1 *anders, steviger, beter binden*; 2 *samenbinden*; *innig verenigen*; 3 *geneeskundig binden, zwachtelen*; 4 *telefonisch aansluiten*): 1 *de schaatsen –*; 2 *twee zinnen – door een voegwoord*; *de verbonden gewesten*; *er is gevaar, er zijn voordelen aan verbonden*; *in de echt –*; 3 *iem. de ogen –*, blinddoeken; *een wonde –*, voorzien van een verband; 4 *wil u me – met . . . .*; refl. *zich –*, een verplichting op zich nemen: *hij verbond zich tot die jaarlijkse bijdrage*; *zich met een eed – om*; *z. tot niets –*; ook van scheik. stoffen enz.
verbin'ding, v. –en (*het verbinden* in versch. bet., *vereniging*): *de straat van Gibraltar vormt de – tussen*; *in – staan, treden*, eig. en fig.; *zich in – stellen met*; *in – met*, gemeenschap; *de – is verbroken*; ook: *een scheikundige –*.
verbin'dingsspoorweg, m. –spoorwegen (*spoorlijn, die twee hoofdlijnen verbindt*); **–teken,** o. –s (*koppelteken*); **–woord,** o. –en; *voegwoorden zijn –en*.
verbin'tenis, v. verbintenissen (*verhouding tussen twee personen, waarbij de een tot iets gerechtigd, de ander tot hetzelfde gehouden of verplicht is*; *verplichting om iets te geven, te doen of niet te doen*; *huwelijk*): *een – aangaan met*; *hoofdelijke –*, (rechtst.) waarbij ieder van meerdere schuldenaren voor de gehele schuld aansprakelijk is of wel ieder van meerdere schuldeisers de gehele schuld kan opvorderen; *voorwaardelijke verbintenissen*, afhankelijk van een toekomstige en onzekere gebeurtenis; *echt–*.
verbit'terd, bn., bw. (*vol haat en wrok*): *een – gevecht*; *– strijden*, met verbittering; *– op, over*; **verbit'terdheid,** v. (*verbittering*).
verbit'teren, –bitterde, h. (1), i. (2) verbitterd (1 *bitter maken, vergallen* inz. fig. *onaangenaam maken*, maar sterker; 2 inz. Z.-N. *bitter worden*): 1 *die zoon verbittert hem het leven*; 2 Z.-N. *die wijn zal niet – met liggen*; **verbit'tering,** v. (*het verbitteren*; *vergramdheid, haat, wrok*): *de – des volks*.
verble'ken, –bleekte, i. verbleekt (*bleek worden*; *zwakker worden*): *zij –bleekte*; *doen –*; *de kleuren zijn verbleekt*, verschoten.
verblijd', bn. (*verheugd*): *met een – hart*; **–blij'den,** –blijdde, h. verblijd (*blij maken*): *iem. –*; refl. *zich – over*, verheugen; **–blij'dend,** bn. (*blijdschap gevend*): *een – bericht*.
verblijf', o. –blijven (1 *oponthoud*; 2 *verblijf-, woonplaats*): 1 *een langdurig – in de tropen*; 2 *een rustig –*; *–houden te*; **–blijf'kosten,** m. mv. (*kosten, verbonden aan het verblijf in zekere stad*, b.v. *als examinator enz.*): *vergoeding van reis- en –*.
verblijf'plaats, v. –en (*domicilie*; *plaats, waar men verblijft*); **–blijfs'vergoeding,** v. (Z.-N. *vergoeding voor verblijfkosten*).
verblij'ven, –bleef, h., i. verbleven (1 *verblijf houden*; 2 *berusten bij*; 3 *voortdurend zijn*): 1 *hij –blijft reeds enige tijd te Rome*; 2 *de zaak verblijft aan u*, gij blijft de meester, de regelaar; 3 *ik verblijf uw dw. dienaar*.
verblind', bn. (*als blind, als met blindheid geslagen*): *vele ouders zijn – ten opzichte van de gebreken hunner kinderen*; **–blin'den,** –blindde, h. verblind (*blind maken, het gezicht ontnemen*; fig. *door uiterlijke schijn misleiden, begoochelen*); **–blind'heid,** v. –heden (*het blind zijn*); **–blin'ding,** v. (*het verblind-zijn*; fig. *begoocheling*): *als met – geslagen*; **–bloe'den,** de soldaat –bloedde, i. verbloed (*doodbloeden*); **–bloe'ding,** v.: *de man stierf aan –*; **–bloemd',** bn., bw. (*beeldsprakig*; ook: *bedekt, figuurlijk*): *–e taal*; *een –e bekentenis*; *– spreken*, in bedekte termen; **–bloe'men,** –bloemde, h. verbloemd (eig. *iets verbergen onder de bloemen, waarmee men het bestrooit*; inz. fig. *bewimpelen, een mooi aanzien geven, vergoelijken*): *de toedracht der zaak –*; *een misslag –*, *de waarheid –*, bewimpelen.
verbluf'fen, –blufte, h. verbluft (*overbluffen, door bluf uit het veld slaan*): *je meende mij te –*; **–bluf'fend,** bn., bw. (*overbluffend*): *een – resultaat*; *– snel opstijgen*.
verbod', o. –boden (*het verbieden*; *bevel, waardoor iets verboden wordt*): *het – van*; *een – uitvaardigen, intrekken*.
verbo'demen, –bodemde, h. verbodemd (scheepst. *bodemerij op een schip nemen*).
verbods'bepaling, v. –en (*bepaling, waarbij iets verboden of ontzegd wordt*).
verboeft', bn. (Z.-N. *bevangen* **2** 1).
verboe'ken, –boekte, h. verboekt (*overboeken, in een ander boek overbrengen*).

verboe'ren, –boerde, h. (1), i. (2) verboerd (1 *door 't landbouwbedrijf geld verliezen*; 2 *boerachtig worden*): 1 *zijn vermogen* –; 2 *hij is op dat dorp verboerd.*
verbol'gen, bn. (*vergramd, toornig; onstuimig*): *de – Oceaan*; **–bol'genheid,** v. –heden (*gramschap*): *vloeken in zijn* –.
verbo'men, verboomde, h., i. verboomd (Z.-N. *verjaren, slijten*): *dat zal wel* –.
verbond', o. –en (*verdrag, vereniging, overeenkomst; de leden v. e. verbond*): *de Arke des –s: het Oude en Nieuwe* –; zie testament; *het – der Edelen* (1565).
verbon'den, bn. (*verenigd*): *de – mogendheden* of *de –en*; zie geallieerden.
verbonds'ark, v. (*Arke des verbonds*).
verbonds'beker, m. –s (Prot. *avondmaalsbeker*); **–breuk,** v. –en (*schending v. e. verbond*); **–eed,** m. –eden (*eed, waarmee men een verbond bekrachtigt*); **–kist,** v. (*–ark*); **–maal,** o. –malen (Prot. *nachtmaal*); **–tafel,** v. (Prot. *avondmaaltafel*); **–verdrag,** o. (België: *tractaat, dat de voorwaarden van een verbond bevat*).
I. verbor'gen, verborgde, h. verborgd (Z.-N. *borg blijven, instaan voor*): *iem.* –.
II. verbor'gen, bn. (*onzichtbaar gemaakt; geheim; geheimzinnig; duister*): *een – deur, een –e bedoeling*; spraakk. *een – afleiding*, b.v. *welk*, uit *wie-lijk*; *een – samenstelling*, b.v. *jonker*, uit *jonkheer*; als zn. *in het –(e).*
verbor'genheid, v. –heden (*het verborgen zijn; geheimenis, mysterie*): *de –heden Gods.*
verbouw', m. (1 *het anders bouwen; door bouwen wijzigen*; 2 *teelt*): 1 *de – van een school*; 2 *de – van vlas*; **–bou'wen,** –bouwde, h. verbouwd (1 *anders bouwen*; 2 *door bouwen verteren, uitgeven*; 3 *op de akker telen*): 1 *een huis* –; 2 *heel wat* –; 3 *tarwe* –.
verbouwereerd', bn., bw. (*onthutst*): *hij kwam erg – terug*, ontsteld; – *kijken.*
verbou'wing, v. –en: *de – van een huis*; *de – van granen.*
verbrand'baar, bn. (*kunnende verbranden*).
verbran'den, –brandde, h. (1), i. (2) verbrand (1 *door het vuur doen verteren of doden; bruin doen worden, verzengen*; 2 *door het vuur verteerd of gedood worden; bruin worden, verzengen*): 1 *iets tot as* –; *Jeanne d'Arc werd door de Engelsen levend –brand* (1430); *zijn voet* –, brandwonden krijgen aan; *de zon verbrandt het gras*, verzengt; zie ook schip; 2 *zijn aangezicht is –brand van de zon.*
verbran'ding, v. –en; **–bran'dingsproces,** o. –processen (*de scheikundige werking van het verbranden*); **–bran'dingsproduct,** o. –en (*stof, door verbranding ontstaan*).
verbras'sen, –braste, h. verbrast (*in overdaad doorbrengen*); **–bras'ser,** m. –s.
verbre'den, –breedde, h. verbreed (*breder maken*): *een straat, een gang, een kamer* –; *zich* –, breder worden; **–bre'ding,** v. –en: *de – van de straat*; **–breek'baar,** bn. (*verbroken kunnende worden*); **–brei'den,** –breidde, h. verbreid (*over een grote ruimte uitstrekken*): *een nieuwtje wordt verbreid*; refl. *zich* –, bekend worden; **–bre'ken,** –brak, h. verbroken (1 *stukmaken*; 2 fig. *schenden*): 1 *een afsluiting* –; 2 *een contract, een gelofte* –; **–bre'king,** v.; zie braak en cassatie; België: *zich in –voorzien*, een zaak voor het hof v. verbreking brengen.
verbrij'zelen, –brijzelde, h. verbrijzeld (*stukslaan, vermorzelen, tot gruis maken*): *met een moker iets* –; fig. *een –d hart*, rouwmoedig; **–brijzeling,** v. –en: – *des harten.*
verbrod'delen, –broddelde, h. verbroddeld (*verkeerd behandelen; verknoeien*): *een borduurwerk* –; fig. *hij zal de zaak* –.
verbrod'den, –brodde, h. verbrod (*bederven*): *het spel* –; **–broe'deren,** –broederde, h. verbroederd (*tot broeders, innige vrienden maken*): *niets –broedert meer dan de kunsten*; *zich* –; **–broe'dering,** v.: *algemene* –.
verbrok'kelen, –brokkelde, h. (1), i. (2) verbrokkeld (*in brokken of stukjes* 1 *breken*, 2 *uiteenvallen*): 1 *brood* –; 2 *het brood verbrokkelt.*
verbruid' 1 bn. (*gemeen, slecht*): *die –e jongen*, weerlichtse; 2 bw. (*erg, zeer*): *zij is – lelijk*; 3 tw. (*drommels*): –, *wat is het koud!* **–brui'en,** –bruide, h. verbruid (1 *bederven*; 2 *het vertikken*): 1 *hij heeft het bij mij –bruid*, verkorven; 2 *ik –brui het*; **–bruik',** o.: *er is van dat artikel veel* –, omzet; *het – van turf, brood enz.*; **–brui'ken,** –bruikte, h. verbruikt (*opmaken, verteren, opstoken, opeten enz.*): *zijn kapitaal* –; *veel steenkolen* –; *heel de voorraad wijn* –; **–brui'ker,** m. –s.
verbruiks'artikelen, o. mv. (*verbruiksgoederen*); **–belasting,** v. –en (*belasting op gebruiks- en verbruiksgoederen*); **–coöperatie,** v. –s, –coöperatiën (*vereniging, die verbruiksartikelen coöperatief inkoopt*); **–goederen,** o. mv. (in belastingwetten: *goederen, die door eenmalig gebruik verdwijnen b.v. eetwaren*); **–taks,** v. –en (België: *verbruiksbelasting*).
verbuig'baar, bn.; **–buig'baarheid,** v.
verbui'gen, –boog, h. verbogen (1 *anders buigen; door buigen uit de richting brengen*; 2 spraakk. *van vorm doen veranderen door wijziging van de uitgang, ablaut*): 1 *een staaf* –; 2 *een woord* –; **–bui'ging,** v. –en (*het anders buigen*; spraakk. *declinatie*).
ver'bum, o. verba (Lat. 1 *woord*; 2 *werkwoord*): 1 – *sat sapien'ti*, zie sapienti sat; 2 – *acti'vum*, bedrijvend; – *defecti'vum*, onvolledig; – *impersona'le*, onpersoonlijk; – *passi'vum*, lijdend; zie ook verba.
verdacht' 1 bn. (*onder verdenking liggende*): *een – huis*; *dat komt mij een beetje – voor*; – *worden van diefstal*; *eer je er op – bent*, bedacht, op zijn hoede; *ik wens u niet – te maken*, in verdenking brengen; 2 **–e,** m. en v. –n (*die verdacht wordt*; rechtst. *degene, te wiens aanzien uit feiten of omstandigheden een redelijk vermoeden van schuld aan enig strafbaar feit voortvloeit*, ook *tegen wien de vervolging is gericht*; vroeger – en beklaagde, z. ald.); **verdacht'making,** v. –en.
verda'gen, –daagde, h. verdaagd (*uitstellen tot een andere dag*): *een zitting* –; ook: *je hart zal er van* –, van blijdschap opspringen, vero.; **–daging,** v. –en; **–dam'pen,** verdampte, i. (1), h. (2) verdampt (1 *tot damp worden*; 2 *tot damp doen of laten worden*): 1 *het water –dampt bij het koken*; 2 *de zon –dampt het water*; **–dam'ping,** v. –en.
verde'digen, verdedigde, h. verdedigd (*beschermen, verweren, ergens voor opkomen, voorspreken*): *iem.* –; *een beklaagde* –; *een vesting* –; *een stelling* –, de waarheid er v. staande houden; *zijn eer* –, er voor opkomen; refl. *zich* –, aanvallen afweren; *een –d verbond*; *een –de houding aannemen*; **–er,**

m. –s (*iem., die verdedigt*): *de dappere –s.*
verde'diging, v. –en (*het verdedigen*): *de – van de vrijheid; een fort in staat van – brengen.*
verde'digingsbelasting, v. –en (*sinds 1916, buitengewone belasting, geheven ter gedeeltelijke bestrijding v. d. oorlogstoestand*); **–linie,** v. –s, –liniën (*linie, lengte v. h. verdedigingsfront*); **–middel,** o. –en (*middel tot tegenweer*): *er zijn actieve en passieve –en,* b.v. kanonnen en hindernissen; **–oorlog,** m. –oorlogen (*oorlog uitsluitend ter verdediging van eigen land*); **–wapen,** o. –en; **–werk,** o. –en (mil. *versterking: schans, borstwering, bolwerk, bastion enz.*).
verdeeld', bn. (*onenig, tweedrachtig*); **verdeeld'heid,** v. –heden (*onenigheid*): *–zaaien.*
verdeemoe'digen, –deemoedigde, h. verdeemoedigd (*deemoedig maken, tot ootmoed brengen, tot nederigheid stemmen*): *uw hart voor God –,* vernederen; refl. *zich –.*
verdek', o. –dekken (scheepst. *het dek*).
verdekt', bw. (eig. *voorzien van een dek*; fig. *beschermd, gedekt*): *de artillerie moet zich – opstellen,* zo, dat men ze niet ziet.
verde'len, –deelde, h. verdeeld (1 *in delen splitsen; uitdelen; verbrokkelen;* 2 *twist zaaien*): 1 *een landgoed –, een erfenis –; de stemmen zijn –deeld;* 2 *verdeel en heers,* veroorzaak tweedracht; refl. *zich –: hier –deelt zich de rivier in twee takken,* zich splitsen.
verde'ling, v. –en (*splitsing, scheiding*).
verdel'gen, verdelgde, h. verdelgd (*uitroeien, vernietigen*): *insecten –, ongedierte –;* **–del'ging,** v. –en (*het verdelgen*); **–del'gingsoorlog,** m. –oorlogen (*oorlog om een stam, een ras, een stad te verdelgen*): *de oorlogen der Romeinen waren meestal –en.*
verden'ken, –dacht, h. verdacht (*kwaad vermoeden van, achterdocht hebben*): *iems. goede trouw –; iem. v. diefstal –.*
verden'king, v. –en (*kwaad vermoeden*): *iems. eerlijkheid in – brengen,* verdacht maken; *buiten alle –; onder – van; de – valt, rust op hem; boven – verheven; in – staan.*
ver'der 1 bn. (comparatief van *ver*): *ik wacht uw –e bevelen,* nadere, latere; **2** bw. (1 *meer;* 2 *daarna;* 3 *daarenboven*): 1 *– kan hij niets meer;* 2 *en – ging het op dezelfde wijze;* 3 *– dient gij te weten;* **3 –e,** o. (*het overige; dat, wat volgen moet*): *het – kunt ge raden.*
verderf', o. (*ondergang*): *in zijn, het – lopen; 't eeuwige –,* verdoemenis; *in het – storten; de weg die leidt, voert ten –* (of: *ten verderve*); **–der'felijk,** bn., bw. (*ten verderve leidend, hoogst nadelig*): *een –e invloed; alcohol werkt –;* **–der'felijkheid,** v. (*het verderfelijk zijn*): *de – van het slechte voorbeeld;* **–derf'engel,** m. –en (Bijb. *engel des verderfs, slaande of dodende engel*); **–der'fenis,** v. (*verdoemenis*).
verder'ven, –dierf, h., i. verdorven (*bederven; ondermijnen, vernielen*): *ziel en lichaam –;* **–der'ver,** m. –s.
verdicht', bn. (*verzonnen*): *een – verhaal.*
I. verdich'ten, –dichtte, h. verdicht (*dichter maken*): *gassen –,* samenpersen; *zich –.*
II. verdich'ten, –dichtte, h. verdicht (*uitdenken, verzinnen*); **–dich'ting,** v. –en (*het verzinnen, verzinsel*); **–dicht'sel,** o. –en, –s (*verzonnen verhaal, fabel, verzinsel*).
verdict', o. –en (Fr. [Eng. oorspr. Lat. vere dictum = waar-spreuk]: *uitspraak, beslissing van gezworenen*).
verdiend', bn. (*toekomend*): *nu heeft, krijgt die dierenplager zijn –e loon,* inz. straf.
verdie'nen, –diende, h. verdiend (1 *al dienende of door arbeid, een betrekking winnen;* 2 *aanspraak mogen maken, recht hebben op*): 1 *geld –, zijn brood –; hoeveel verdient hij; niets – op;* 2 fig. *lof –; een berisping –,* zich op de hals halen; *hij verdient niet beter; heb ik dat aan je verdiend?* **–dien'ste,** v. –n (*loon voor de arbeid; winst; verdienstelijkheid*): *in de winter zijn de –n van een arbeider niet groot; bijkomende –,* Z.-N. bezoldiging; *alles naar –; zich iets tot een – (aan)rekenen;* fig. *een man van –,* die veel goeds heeft gedaan, tot stand gebracht; **–dien'stelijk,** bn., bw. (*met, vol verdienste*): *zich – maken; een – ambtenaar; hij heeft – gewerkt; niet –.*
verdien'stelijkheid, v.
verdiep', o. –en (Z.-N. *verdieping* 2).
verdie'pen, –diepte, h. verdiept (*dieper maken*): fig. *zich – in iets,* ernstig peinzen over iets; *zich in beschouwingen, in gissingen –,* zich ernstig bezighouden met; *in droefgeestigheid verdiept zijn,* verzonken; **–die'ping,** v. –en (1 *het dieper maken,* ook fig.; 2 *hoogte-afdeling van een gebouw*): 1 *de – v. h. vaarwater; – v. h. geestelijk leven;* 2 *een huis van drie –en; op de eerste –;* **–diep'schaaf,** v. –schaven (*schaaf, die dient tot het maken van groeven of sponningen in de lange diktezijde ener plank*); **–dier'lijken,** verdierlijkte, i. (1), h. (2) verdierlijkt (*tot dier* 1 *worden,* fig., 2 *maken,* fig.): 1 *hij verdierlijkte hoe langer, hoe meer;* 2 *de drank verdierlijkte hem; zich –,* liederlijk leven.
verdier'lijking, v. (*zedelijke ontaarding*).
verdiet'sen, –dietste, h. verdietst (eig. *in de volkstaal of het Diets* d. i. *het Nederlands overzetten;* fig. *verstaanbaar maken*); **–diet'sing,** v. –en: een – van een Fr. werkje.
verdijd' (*verdoemd*), **1** bn.: *die –e vent!* **2** tw.: *wel –!* verduiveld; **–dij'en,** –dijde, h. verdijd (*vertikken*): *ik verdij het om dit te doen,* verdraai het; **–dik'ke, –dik'kie,** bastaardvloek van verwondering enz.
verdik'ken, –dikte, h. (1), i. (2) verdikt (1 *dik[ker] maken;* 2 *dik[ker] worden*): 1 *stroop –, het vleesnat –;* 2 *de vloeistof verdikte,* stolde; *zich –;* **–disconteren,** verdisconteerd (handel: *vóór de vervaldag wissels verkopen aan partikulieren of bankinstellingen onder aftrek door den koper van een percentage rente of disconto*); **–dob'belen,** –dobbelde, h. verdobbeld (1 *door het dobbelspel verspelen of kwijtraken;* 2 *om iets laten dobbelen*): 1 *have en vrijheid –;* 2 *een eend –.*
verdoe'ken, –doekte, h. verdoekt (*op een ander doek, nieuw linnen overbrengen*): *een schilderij –;* **–doemd'** 1 bn. (*veroordeeld* inz. *tot de helse straf; vervloekt; afschuwelijk, gemeen*): *een – bedrog,* vloekwaardig; **2 –e,** m. en v. –n (*iem., die verdoemd is*): *de plaats der –n,* nl. de hel; **–doe'melijk,** bn., bw. (*verwerpelijk*): *een –e daad,* waard verdoemd te worden; *– slecht,* zeer; **–doe'meling,** m. en v. –en; v. ook: **–e** (*iem., die verdoemd is; onzalige*); **–doe'men, verdom'men,** –doemde, h. verdoemd (*veroordelen [tot de helse straf]*): *hij verdoemt, verdomt dit of dat te doen,* vervloekt het; plat.
verdoe'menis, verdom'menis, v. (1 *helse straf;* 2 zeer plat: *lichaam*): 1 *de eeuwige –;* 2 *iem. op z'n – slaan* (of: *komen*).
verdoen', –deed, h. verdaan (*nodeloos ver-*

bruiken): *hij verdoet veel geld*, verkwist; *hij wil zich* –, van kant maken; **–doe'zelen,** –doezelde, h. verdoezeld (*doen vervagen*): *zijn beginselen* –; **–dof'fen,** –dofte, i. (1), h. (2) verdoft (*dof[fer]* 1 *worden*, 2 *maken*): 1 *een geluid kan* –; 2 *je moet die tinten wat* –.

verdo'ken, bn. (Z.-N. *verborgen*).

verdok'teren, –dokterde, h. verdokterd (*wegens dokteren moeten betalen*): *veel geld* –.

verdo'len, –doolde, i. verdoold (*verdwalen*): *in het bos* –; Z.-N. *zich* –, zich vergissen.

I. verdom'men, zie verdoemen.

II. verdom'men, –domde, h. verdomd (*dom of dommer maken*): *het volk trachten te* –.

verdonkerema'nen, –donkeremaande, h. verdonkeremaand (*verduisteren, aan het licht onttrekken*): *gelden* –, op slinkse wijze ontvreemden; **–don'keren,** –donkerde, h. (2), i. (1) verdonkerd (*donker[der]* 1 *worden*, 2 *maken*): 1 *men zag zijn gelaat* –; 2 *de gordijnen* – *het vertrek*.

verdoold' **1** bn. (*verdwaald, afgedwaald*); **2 –dool'de,** m. en v. –n (*iem., die eig. of fig. afgedwaald is*); **–doold'heid,** v.: – *van zinnen*, afdwaling; **–do'pen,** –doopte, h. verdoopt (*anders dopen, een andere naam geven*): *de raad zal die straatnamen* –.

verdord' **1** bn. (*verdroogd, dood*): *een –e tak*; fig. *–e pracht v. h. woud*; **2** euphemisme voor verdo(e)md: *wel verdord!* tw. van verwondering, ergernis; **–dor'ren,** –dorde, h. (1), i. (2) verdord (*verdrogen*: 1 *droog, droger doen worden*; 2 *droog, droger worden*): 1 fig. *verdorrende ellend*; 2 *die tak zal* –, *de bloemen gaan* –, dor worden; **–dor'ring,** v.; **–dor'ven,** bn. (*geheel of in de grond bedorven*): *de* – *jeugd*, zedelijk bedorven; **–dor'venheid,** v. (*zedelijk bederf*); **–do'ven,** –doofde, h. (1), i. (2) verdoofd (*doof of dof, min of meer gevoelloos* 1 *maken*, 2 *worden*): 1 *dat verdooft het geluid, het licht*; *–de middelen*; *de dokter zal de pijn* –, stillen; 2 *door de val geheel –doofd*; *zijn ijver zal wel wat* –, verflauwen; **–do'ving,** v. –en (*het verdoven*; *meer of mindere gevoelloosheid* [door een slag, narcotische middelen]); **–do'vingsmiddel,** o. –en.

verdraag'baar, bn. (eig. *te verdragen*): *die last is* –, kan naar elders gedragen worden; **–draag'lijk,** bn. (fig. *te lijden, te dulden*); **–draag'zaam,** bn.; –zamer, –zaamst (*meegaand, inschikkelijk, toegeeflijk* inz. op godsdienstig gebied); **–draag'zaamheid,** v. (*meegaandheid, inschikkelijkheid*; inz. *welwillende gezindheid jegens andersdenkenden of andersgezinden*); **–draaid'** **1** bn. (eig. *verkeerd gedraaid*; *wanschapen*); **2** bw.: *het is* – *aardig*, zeer; **3** tw. enz.: *wel –!*

verdraai'en, –draaide, h. verdraaid (1 *anders draaien*; 2 *verkeerd draaien en stukmaken, verwringen*; ook fig.; 3 *vertikken, weigeren te doen*): 1 *verdraai de wijzer*, d. i. anders zetten; *zijn hand* –; *met verdraaide hand geschreven*; *de ogen* –; 2 *hij zal het slot nog* –, stukdraaien; *iems. woorden* –, verkeerd overbrengen; *het recht* –; 3 *de knecht verdraait het*; **–draai'er,** m. –s; **–draai'ing,** v. –en: *een* – *der feiten, der waarheid*; **–drag',** o. –dragen (*overeenkomst* inz. tussen staten, vorsten): *een onderhands* –, *een* – *aangaan, sluiten*; **–dra'gen,** –droeg, h. –dragen (1 *dulden, lijden, doorstaan*; 2 v. spijs: *verteren*): 1 *moet ik dat nu maar alles –?* 2 *mijn maag kan geen water* –; ook van kou, warmte enz.; **–drag'haven,** v. –s ([*Chinese*] *haven, volgens tractaat open voor de Europese handel*); **–driedub'belen,** –driedubbelde, h. verdriedubbeld (*3 × zo groot of talrijk maken*).

verdriet', o. (*leed, spijt, hartzeer, zielesmart*): *iem.* – *aandoen*; – *hebben*; **–drie'telijk,** bn.; (*verdrietig, hinderlijk*); **–drie'telijkheid,** v. –heden (*onaangenaamheid, narigheid, kleine tegenspoed*): *de –heden, aan het dokterschap verbonden*; **–drie'ten,** –droot, h. verdroten (*verdriet veroorzaken*; *afkeer wekken*; *vervelen*): *alles –driet hem*, is hem onaangenaam; *dit heeft ons erg –droten*, ons leed gedaan; *ik liet mij de moeite niet* –; **–drie'tig,** bn., bw. (*onaangenaam, lastig*; *van verdriet getuigende*; *verdriet veroorzakende*): *een* – *werk*; *een* – *gezicht zetten*, zuur; – *kijken*.

verdrij'ven, –dreef, h. verdreven (*verjagen*; *doen ophouden*; *doen verdwijnen*; v. tijd: *doorbrengen*): *muizen en ratten* –; *de tijd* –, *de zorgen* –; *den vijand* –, wegdrijven.

verdrin'gen, –drong, h. verdrongen (*van de plaats dringen*): *iem.* –, onderkruipen; *elkaar* –; refl. *de menigte –dringt zich*.

verdrin'ken, –dronk, h. (1, 3), i. (2) verdronken (1 *door drinken verspillen, kwijtraken*; 2 *in het water omkomen*; 3 *in het water doen omkomen*): 1 *zijn geld* –; 2 *hij zelf is verdronken*; zegsw. *verdronken, eer hij water had gezien*, [a]) voor de verleiding bezweken, nl. eer de verleiding voor goed begon, [b]) zich zedelijk of lichamelijk bederven, zonder dat men eigenlijk goed bewust was van hetgeen men deed; 3 *jonge katten* –.

verdrin'king, v. –en (*daad van verdrinken*): *door* – *een einde maken aan zijn leven*.

verdro'gen, –droogde, h. (1), i. (2) verdroogd (*uitdrogen*: 1 *droog, dor doen worden*; 2 *droog, dor worden*): 1 *de zon verdroogt er alles*; 2 *die boterham zal* –; *–droogd vlees*.

verdron'ken, bn. (*overstroomd, ondergelopen, verzwolgen*): – *land*; **–druk'ken,** –drukte, h. verdrukt (*slecht drukken*; inz. *geweld aandoen, onderdrukken*); **–druk'ker,** m. –s (*persoon, die anderen onderdrukt*; *tiran, dwingeland*); **–druk'king,** v. –en (*onderdrukking*); z. groeien; **–dub'belen,** –dubbelde, h. (1), i. (2) verdubbeld (*tweemaal zo groot* 1 *maken*, 2 *worden*): 1 *zijn spoed* –; 2 *zijn ijver verdubbelde*; **–dub'beling,** v. –en; **–dub'belgetal,** o. –getallen (spraakk. *de woorden op -voud*): *twaalfvoud is een* –.

verdui'delijken, –duidelijkte, h. verduidelijkt (*duidelijk[er] maken*; *ophelderen*): *een lezing met lichtbeelden –duidelijkt*; *het hem* –; **–dui'delijking,** v. –en; **–duiken,** verdook, h. verdoken (Z.-N. *verbergen, verzwijgen*); refl. *zich* –, zich verbergen; **–duis'teren,** –duisterde, h. (1, 2), i. (3) verduisterd (1 *duister[der] maken*; 2 fig. van gelden: *achterhouden*; *gebruiken, waarover men niet mag beschikken* [*ten eigen bate*]; 3 *duister[der] worden*): 1 *de wolken* – *het zonlicht*; *de zon, de maan werd verduisterd*; 2 fig. *gelden* –; 3 *de hemel verduisterde*; **–duis'tering,** v. –en (*het verduisteren*, inz. *het aanwenden ten eigen bate v. goederen, die aan een ander toebehoren, en welke men krachtens een rechtsverhouding* [b.v. bruikleen of bewaargeving] *in zijn bezit heeft*); België: rechtst. – *van een kind*, het doen verdwijnen.

verduit'sen, –duitste, h. (1, 2), i. (3) verduitst (1 *verdietsen* vero.; 2 *Duits maken*;

3 *Duits worden*): 1 *een Frans gedicht* –; 2 *de Polen met geweld* –; 3 *geheel verduitst.*

verdui'veld 1 bn. (*duivels, hels, afschuwelijk*): *een – leven, een –e leugen*; **2** bw. (*erg, zeer, in hoge mate*): *je loopt – hard*; **3** tw. v. verwondering, boosheid: –, *wat mooi!*

verdui'zendvouden,–vou'digen,–duizendvoudde, –voudigde, verduizendvoud, verduizendvoudigd (*duizendvoudig maken*).

verduld' (euph.: *verduiveld*), **1** bw., **2** bn., **3** tw.: **1** *'t is – jammer*; **2** *die –e kerel*; **3** *wel –!*

verdul'dig, bn., bw. (Z.-N. *geduldig*).

verdun'nen, –dunde, h. (1, 3), i. (2) verdund (1 *dun[ner] maken*; 2 *dun[ner] worden*; 3 Z.-N. v. planten: *dunnen*): 1 *bier of wijn* –; 2 *de lucht verdunt of wordt ijler, naar mate men stijgt*; 3 *groenten* –; **–du'ren,** –duurde, h. verduurd (1 *verdragen, dulden, doorstaan*; 2 *duur[der] maken*): 1 *dat geraas is niet te* –; 2 *dat ornamentwerk –duurt de bouw*; nog: Z.-N. *hout kan – (is verduurd)*, door het lange liggen vergaan; **–dut'ten,** –dutte, h. verdut (*duttende doorbrengen, al duttende verliezen*): *een lentemiddag –, zijn tijd –.*

verduur'zamen, –duurzaamde, h. verduurzaamd (*duurzaam maken*): *groenten, vlees* –; *verduurzaamde levensmiddelen*; **–duur'zaming,** v.; **–du'wen,** –duwde, h. verduwd (1 *wegduwen, van zijn plaats schuiven*; 2 *verteren*; 3 *verdragen; inslikken*): 1 *een koffer, een balk* –; 2 *een kind kan geen manskost* –; 3 *die beledigende woorden moest hij* –; *die wiskunde kon hij niet* –; **–du'wing,** v. (*het verduwen* inz. *vertering van spijzen*).

verdwaald', bn. (*verdoold, v. d. rechte weg af*): *een – kind*; *– raken, zijn*; **–dwaasd' 1** bn. (*gek, zot*): *een – volk, een – geslacht*, uitzinnig; **2 –e,** m. en v. –n (*dwaas, zot, gek*).

verdwa'len, –dwaalde, i. verdwaald (*verdolen*; *van de goede weg afraken*, ook fig.): *in het bos* –; **–dwa'zen,** –dwaasde, h. (1), i. (2) verdwaasd (*dwaas* 1 *maken*, 2 *worden*): 1 *dat moet de mensen* –; 2 *de mensen* –.

verdwij'nen, –dween, i. verdwenen (*onzichtbaar worden, uit het oog raken*): *verdwijn* (*uit mijn ogen*), ga weg; *ik kon nu gevoeglijk* –, me verwijderen; fig. *nu is al mijn hoop –dwenen*, vernietigd; *verdwenen brood*, wentelteefje; **–dwij'ning,** v. –en.

vere'delen, –edelde, h. veredeld (*edel[er], fijn[er] maken*): *het paardenras* –; *de volkszang* –; *een –de invloed.*

vereel'ten, –eeltte, i. (1), h. (2) vereelt (1 *tot eelt worden*; 2 *met eelt bedekken*): 1 *uw handen*–; fig. *het geweten van dien booswicht is vereelt*, in hoge mate ongevoelig; 2 *het roeien vereelt de handen.*

vereenvou'digen, –eenvoudigde, h. vereenvoudigd (*eenvoudiger maken, in eenvoudiger vorm voorstellen*): *een breuk* – (rek.); *een administratie* –; *de spelling* –; **–eenvou'diging,** v. –en.

vereenzel'vigen, –eenzelvigde, h. vereenzelvigd (*tot één en dezelfde zaak maken*): *twee zaken met elkaar* –; fig. *zij had zich met hem –eenzelvigd*; **–eenzel'viging,** v. –en.

vereer'der, m. –s (*iem., die vereert, wegloopt met*): *een – van Vondel.*

vereeu'wigen, –eeuwigde, h. vereeuwigd (*eeuwig doen zijn*): *zijn naam* –, onsterfelijk maken; *met het penseel* –, nl. op het doek.

vereef'fenbaar, bn., bw. (*wat vereffend kan worden*): België: rechtst. – *gestelde schuld.*

vereef'fenen, –effende, h. vereffend (eig. *effen maken*; fig. 1 *afbetalen*; 2 *afdoen*; *bijleggen*; *schikken*): 1 *een schuld* –; 2 *een geschil* –; *zaken met iem. te – hebben.*

vereef'fening, v. –en: – *van schuld.*

vereis', o.: in de zegsw. *naar – van omstandigheden*, naar deze het vorderen.

verei'sen, –eiste, h. vereist (*vorderen*): *dat werk –eist veel routine, veel overleg*, vraagt, vergt; **–eis'te,** o. –n (*het gevorderde*): *Engels is geen* –; *de –n van een examen*, wat gevraagd, als eis gesteld wordt.

ve'ren, veerde, h. geveerd (*als een springveer werken*; *elastisch of veerkrachtig zijn*): *deze matras veert niet best.*

ve'renbed, o. –bedden; **–kussen,** o. –s; **–peul,** v. –en (nl. *met veren gevuld*).

vere'nen, –eende, h. (1), i. (2) vereend (1 *samenvoegen, één maken*; *verzoenen*; 2 Z.-N. *eenzaam worden*; *bang worden*): 1 *het nuttige met het aangename* –; *met vereende krachten*; 2*langzaam*–;refl.*zich*–,zich bij elkaar voegen.

veren'gelsen, zie verfransen.

veren'gen, –engde, h. verengd (*nauwer maken*): *die broek moet wat verengd worden*; refl. *de rivier gaat zich hier* –, wordt enger.

vere'nigbaar, bn. (*kunnende verenigd worden*): (*niet*) – *met.*

vere'nigen, –enigde, h. verenigd (*samenvoegen*): België: *verenigde vergadering der Kamers*, van Senaat en Kamer der Volksvertegenwoordigers samen; *de Verenigde Staten*; *deze meningen zijn niet met elkaar te* –; *beiden in de echt* –, trouwen; *alle stemmen op zich* –, krijgen; refl. *hij kan zich hiermee niet* –, goedvinden; *De Ohio verenigt zich met de Mississippi bij*, stromen samen.

vere'niging, v. –en (*het verenigen, het verenigd zijn*; *club, bond, genootschap*; inz. *aaneensluiting van personen tot bevordering van enig gemeenschappelijk belang, waaronder echter niet te verstaan is het behalen van winst*): – *tot bescherming van dieren.*

vere'nigingsleven, o. (*het [gezellige] leven in bonden, clubs*); **–lokaal,** o. –lokalen (*zaal tot bijeenkomst der leden v. een vereniging*); **–punt,** o. –en (*plaats, waar twee of meer wegen, kanalen enz. zich verenigen*; fig. *punt waarin twee of meer partijen het eens zijn, samengaan*); **–teken,** o. –s (mil. *signaal om zich te verenigen*; ook: *penning, lint, knoop enz., waaruit blijkt, dat men lid is van een vereniging*); verg. insigne.

veren'kelen, –enkelde, h. verenkeld (*in enkelvoudige delen scheiden, splitsen*).

vere'ren, –eerde, h. vereerd (*eer bewijzen*): *de Godheid* –; *iem. met een bezoek* –; *iem. een geschenk* –, aanbieden; **vereren'swaar'dig,** bn.; –er, –st, ook: meer en meest – (*waard of waardig vereerd te worden*).

verer'geren, –ergerde, h. (1), i. (2) verergerd (*erger* 1 *maken*, 2 *worden*): 1 *zwaarmoedigheid verergerde zijn ziekte*; 2 *de toestand verergert met de dag*; **–er'gering,** v.

vere'ring, v. –en (1 *eerbewijzing*; 2 *geschenk*): 1 *de – van afgoden*; 2 *de – bestond uit een leuningstoel.*

veret'teren, de wond veretterde, i. veretterd (*tot etter overgaan*).

vere'venen,–evende,h. verevend(*vereffenen*).

verf, v. verven (*stof, waarmee men voorwerpen bedekt om ze tegen bederf te beschermen, te kleuren*: *kleurstof, kleur*); zie olie–,

waterverf; **–aarde,** v. (*gekleurde aarde*).
verf'doos, v. –dozen (*kleurdoos, doos met verfstenen, tubes verf, penseeltjes enz.*).
verf'eik, m. –en (*eik in N.-Amerika, wiens schors een gele kleurstof oplevert*; Lat. quercus tinctoria).
verf'hout, o. (*hout, geschikt om er verf uit te bereiden*); zie braziliehout, verfeik.
verfij'nen, –fijnde, h. verfijnd (*fijn[er] maken*): *de smaak –; verfijnde wreedheid*, geraffineerde; **–fij'ning,** v. –en: *– van zeden.*
verfil'men, verfilmde, h. verfilmd (v. e. roman, een gebeurtenis enz.: *een film maken van*): *Dante –*; **–fil'ming,** v. –en.
verf'koper, m. –s (*handelaar in verf, verfkoopman*); **–kuip,** v. –en (*kuip met of voor verf*, b.v. *in de blauwververij*); **–kwast,** m. –en (*kwast van den verver*); **–laag,** v. –lagen (*laag verf op hout enz.*): *met een dunne – bedekken.*
verflau'wen, –flauwde, i. verflauwd (*flauw[er], minder worden*, b.v. van kleuren, geluid, meestal fig.): *haar liefde voor het onderwijs –flauwt*, mindert; *die vriendschap zal wel –*; **–flau'wing,** v. (*het verflauwen*): *– in ijver*; **–flen'sen,** –flenste, i. verflenst (*verwelken, verleppen*): *bloemen – ras bij deze hitte.*
verf'mes, o. –messen; zie tempermes; **–molen,** m. –s (*molen ter bereiding van verfstoffen*); **–mos,** o. (*korstmos, dat gemalen, na gisting een rode verfstof oplevert*; Lat. roccella tinctoria); **–mossel,** v. –en, –s (*zoetwatermossel*; Lat. unio pictorum).
verfoei'en, –foeide, h. verfoeid (*een afschuw hebben van, diep verachten*): *de ondeugd –, leugen en bedrog –*; **–foeienswaar'dig,** bn.; –er, –st, ook: meer en meest–waardig (*verdienend of waard verfoeid te worden*): *–e ondeugden, een –e handelwijze*; **–foei'ing,** v.; **–foei'lijk,** bn., bw. (*afschuwelijk, gemeen, zeer slecht*): *–e misdaden; zich – gedragen*; **–foei'lijkheid,** v. –heden (*een verfoeilijke daad*), ook: **–foei'sel,** o. –s, –en.
verfoe'liën, –foeliede, h. verfoelied (*met een laagje foelie overdekken*): *spiegelglas –*; **–foe'liesel,** o. (*middel om te verfoeliën, foelie*).
verfom'faaien, –fomfaaide, h. verfomfaaid, ook verfom'fooien. **–fom'melen,** –fommelde, h. verfommeld (*kreuken, onooglijk maken*): *wie heeft die japon zo verfomfaaid? er verfomfaaid uitzien; een dasje verfommelen.*
verf'plant, v. –en (*plant, waaruit kleurstof getrokken wordt*): *tot de –en behoren* o.a. *de wede, de meekrap, de indigoplant*; **–poeder, –poeier,** o. (*fijngemalen verfstof*); **–pot,** m. –potten (*pot voor verf*).
verfraai'en, –fraaide, h. verfraaid (*opsieren, opschikken, mooi[er] maken*; Z.-N. *mooi[er]* of *braver worden*, zie fraai): *een stad – door plantsoenen*; **–fraai'ing,** v. –en (*het verfraaien*; ook: *hetgeen verfraait*): *vereniging tot – ener stad; allerlei –en aanbrengen.*
verfran'sen, –franste, h. (1), i. (2) verfranst (1 *een Franse vorm geven aan, Franse manieren enz. doen aannemen*; 2 *Franse manieren enz. aannemen*): 1 *men zocht onze zeden te –; een –franste Vlaming*; 2 *die reiziger verfranste totaal in Parijs*; **–fran'sing,** v. (*het verfransen*): *de – van ons volk van 1806–'13.*
verfris'sen, –friste, h. verfrist (*weer fris maken, verkwikken*): *een zeebad zal u –*; refl. *hij zoekt zich aan het strand te –*; **–fris'send,** bn. (*fris makend, verkoelend*): *een –e drank; een –e koelte, een – bad*, opwekkend; **–fris'sing,** v. –en, verfrissinkje (*het verfrissen; datgene, waarmede men zich verfrist*): *allerlei –en, vooral goede limonade; neem een –.*
verfrom'melen, –frommelde, h. verfrommeld (*verfommelen, erg verkreuken*); ook: **–fron'selen,** –fronselde, h. verfronseld.
verf'stof, v. –stoffen (*poederachtige stof, waarvan men, door menging met olie, verf bereidt*); **–waren,** v. mv. (*verfstoffen, allerlei ingrediënten bij de bereiding van verf*); **–winkel,** m. –s (*winkel, waar verf verkocht wordt; werkplaats van den verver*).
vergaan', –ging, i. vergaan (1 *aflopen met; gebeuren met*; 2 *te gronde gaan; ophouden te bestaan*; 3 *voorbijgaan*): 1 *hoe zal het ons –*; 2 *het schip is –*, te gronde gegaan; *hij verging van koude en gebrek*, kwam om, stierf; zegsw. *horen en zien verging ons*, wij werden verbijsterd v. h. lawaai; *de wereld zal –*; zie onkruid; 3 *de tijd vergaat.*
vergaar'bak, m. –bakken (*bak tot het opvangen van vloeistoffen*): *een – van regenwater*; **–gaar'kom,** v. –kommen (Z.-N. *reservoir*).
verga'deren, –gaderde, h. (1, 2), i. (2) vergaderd (*te gader* 1 *brengen*, 2 *komen*): 1 *schatten –*; 2 *het gezelschap is vergaderd; de gemeenteraad zal –*; **–ga'dering,** v. –en (*het vergaderen; de vergaderplaats; de vergaderde menigte*): *een – bijeenroepen, uitschrijven; de – sluiten, openen; – met debat*; **–ga'derplaats,** v. –en (*plaats van bijeenkomst ener vergadering*); **–ga'derzaal,** v. –zalen (*zaal der vergadering*).
vergal'len, –galde, h. vergald (*bederven, bitter maken*): *een vis –*, de galblaas doorsnijden, zodat de vis oneetbaar wordt; zie bot **I**; *iems. genoegen, iems. leven –.*
vergalopperen, zich, –galoppeerde z., h. z. vergaloppeerd (*zich overijlen, te ver gaan*): *nu gaat gij u –*, door overijling, onbezonnenheid of drift onvoorzichtig zijn.
vergan'kelijk, bn. (*niet van [lange] duur; onbestendig, broos, zwak*): *alles op aarde is –*, sterfelijk, tijdelijk; **–gan'kelijkheid,** v. (*het vergankelijk-zijn*): *de – van het aardse.*
verga'pen, zich, –gaapte z., h. z. vergaapt (1 *te ver gapen*; 2 *met gapen doorbrengen*): 1 fig. *vergaap u niet aan 's werelds schijn*, laat u niet bedriegen; 2 *zit je tijd niet te –, maar werk*; **–ga'ren,** –gaarde, h. vergaard (uit: *vergaderen*: 1 *inzamelen, verzamelen*; 2 boekbinden: *tot een geheel maken of samenbinden*): 1 *de bijen – honig en was; schatten –*; fig. *wijsheid –*; 2 *kalenders –, atlassen –.*
vergas'sen, vergaste, h. vergast (*door middel van [vergiftige] gassen doden*): *een stad –*; **–gas'sing,** v. –en.
vergas'ten, –gastte, h. vergast (*onthalen*): *iem. op iets –; zich – aan, op*, zich genoegen verschaffen; **–gau'wen,** –gauwde, h. vergauwd (lit. t. *al te gauw, te vlug af zijn, verschalken*): *hij (Karel V), de schranderste staatsman destijds, was door zijn leerling vergauwd.*
vergeef'lijk, verge'felijk, bn. (*te vergeven zijnde, niet strafwaardig, verschoonbaar*): *die daad is –*; **–geef'lijkheid,** v.; **–geefs',** bn., bw. (*nutteloos, vruchteloos*): *–e moeite, –e pogingen; – vragen*, onverhoord; **–gees'telijken,** –geestelijkte, h. vergeestelijkt (*in allegorische zin uitleggen, opvatten; een geestelijke richting geven aan*); **–geet'achtig,** bn.: *Grootje wordt –*, kan niet goed meer iets onthouden; **–geet'achtigheid,** v.; **–geet'-**

al, m. en v. –allen: *uw zuster is een rechte –,* zeer vergeetachtig; **–geet'boek,** o.; zegsw. *dat zal wel in het – raken,* vergeten worden.
vergeet'-mij-niet, -me-niet, v. –en, vergeet-mij-nietje (*bloempje, myosotis*).
vergel'den, –gold, h. vergolden (*belonen, betalen, vergoeden*): *weldaden –; kwaad met kwaad –; de Hemel vergelde het u;* **–gel'der,** m. –s: *de – van het kwaad;* **–gel'ding,** v. –en (1 *het vergelden;* 2 *loon of straf*): 1 *het uur der –; ter – van;* 2 *de eeuwige –.*
vergelijk', o. –en (*minnelijke schikking*): *een – treffen,* overeenkomst, waarbij iedere partij iets toegeeft; *tot een – komen; een mager – is beter dan een vet proces;* **–gelijk'baar,** bn. (*kunnende vergeleken worden*).
vergelij'ken, –geleek, h. vergeleken (*het gelijke en ongelijke opsporen; naast elkaar plaatsen om te kunnen oordelen over overeenstemming en verscheidenheid*): *twee dingen met elkaar –; men vergelijkt het leven bij een bloem,* op één lijn stellen met; **–gelij'kend,** bn. (*waarbij vergeleken wordt*): *een – overzicht; een – examen, –e taalkunde;* **–gelij'kenderwijze, –wij'ze, –wijs, –wijs',** bw. (*bij of door vergelijking*); **–gelij'king,** v. –en (*het vergelijken; hetgeen de vergelijking vormt, de twee delen er van*): *een – trekken, maken tussen de jaargetijden en het leven; de – doorstaan* (*kunnen*); *er is geen – tussen die twee; in – met;* algebra: *een vierkants–;* spraakk. *de trappen van –; een Homerische –,* zeer uitgewerkt, zoals veel bij Homerus.
vergemak'kelijken, –gemakkelijkte, h. vergemakkelijkt (*gemakkelijk[er] maken*).
ver'gen, vergde, h. gevergd (*eisen, vorderen*): *hoe kunt gij dat van mij –? dit vergt uw volle aandacht,* vraagt; *veel – van.*
vergenoegd', bn., bw. (*tevreden, voldaan*); **–genoegd'heid,** v. (*tevredenheid*); **–genoe'gen,** vergenoegde, h. –genoegd (*tevredenstellen*): *zich met weinig –;* **–genoe'ging,** v. (*bevrediging*); **–ge'telheid,** v. (*het vergeten zijn*): *aan de – onttrekken, ontrukken,* in herinnering doen blijven; *aan de* (of: *der*) *– prijsgeven;* myth. *de stroom der –,* Lethe, zie ald.; **–ge'ten 1** –gat, h. (1, 2), i. (2) vergeten (1 *verzuimen het te doen;* 2 *uit het geheugen verliezen*): 1 *ik heb vergeten mijn bril mee te brengen;* 2 *ik ben alles vergeten; hij is –, hoe het moet; en niet te –! (het) – en vergeven; ik heb dat woord –;* refl. *zich –,* zelfbeheersing verliezen; **2** bn.: *een – burger,* onbekend, een stille in den lande.
verge'ven, **–gaf,** h. vergeven (1 *vergiffenis schenken voor;* 2 *geven of doen toekomen;* 3 *door vergif ombrengen*): 1 *een misslag –, een belediging –; vergeef (het) mij; dat vergeef ik u nooit;* 2 *een ambt –;* 3 *muizen en ratten –;* refl. *zij heeft zich –* (ook: *verkeerd geven* b.v. bij kaartspel); **–ge'vensgezind,** bn. (*gaarne vergevende, geneigd om vergiffenis te schenken*); **–gevensgezind'heid,** v.
verge'ving, v. (*vergiffenis*).
ver'gevorderd, bn.: *op –e leeftijd,* hoog.
vergewis'sen, –gewiste, h. vergewist (*verzekeren*): inz. refl. *zich – van iets,* zich zekerheid verschaffen; **–gezel'len,** –gezelde, h. vergezeld (*begeleiden;* fig. *gepaard gaan*): *iem. op reis –,* met hem medegaan; *vergezeld zijn van;* **–gezel'schappen,** –gezelschapte, h. vergezelschapt (*vergezellen*).
ver'gezicht, o. –en (*gezicht in de verte;* ook: *schilderij, tekening met een vergezicht*): *een fraai – op een rivier.*
vergiet', o. en v. –en (*vergiettest*); **–gie'ten,** –goot, h. vergoten (1 *storten; doen stromen;* 2 *opnieuw gieten*): 1 *tranen –, bloed –;* 2 *oude kanonnen –;* **–giet'test,** v. –en (*doorslag, gatenplateel, bak met gaatjes*).
vergif', **vergift',** o. vergiften (1 *venijn, toxicum, stof, die nadelig op organische wezens werkt;* 2 fig. *hetgeen zeer nadelig, schadelijk is*): 1 *de leer der vergiften; – innemen; door – om het leven komen;* 2 *die boeken zijn – voor de jeugd;* **–gif'fenis,** v. (*kwijtschelding*): *iem. – schenken; – der zonden;* **–gif'ten,** zie vergiftigen; **–gif'tenkast,** v. –en (*aparte kast [van den apotheker], tot berging van vergiften*); **–gif'tenleer,** v. (*wetenschap, die zich met de aard, de kracht en de uitwerking van vergiften bezighoudt, toxicologie*); **–gif'tig,** bn. (*vergif bevattend; venijnig, dodend;* fig. *verraderlijk*): *–e bessen, een –e slang; –e lastertongen;* **–gif'tigen,** –giftigde, h. vergiftigd (1 *vergiftig maken, met vergift bestrijken, doormengen; door vergif doden;* 2 fig. *bederven, slecht maken*): 1 *het eten –; een hond –,* vergift ingeven; 2 *die partijstrijd vergiftigt er het volksleven;* **–gif'tigheid,** v.: *de – van belladonna;* **–gif'tiging,** v.; **–gif'tigingsproces,** o.; **–gif'tigingsverschijnselen,** o. mv.
Vergi'lius, Publius, met de bijnaam Maro, Romeinse heldendichter, 70–19 v. C., zie Aeneïde; *Geor'gica,* leerdicht, handelend over landbouw, vee- en bijenteelt.
vergis'sen, zich, –giste zich, h. zich vergist (*falen, een fout begaan, zich misrekenen*): *ik zou me zeer moeten –; als ik me niet vergis; ik had me in de weg vergist; hij had zich lelijk in den man vergist;* ook wel niet refl. – (of: *dwalen*) *is menselijk;* **–gis'sing,** v. –en (*het vergissen; fout, abuis, blunder*): *bij –;* **–gis'ten,** –gistte, i. vergist (*door gisting bederven*).
verglaas'sel, o. (*glazuur*): *– van potten;* **–gla'zen,** –glaasde, h. verglaasd (*m. glazuur bedekken*); **–gla'zer,** m. –s (*man, die verglaast*); **–glaas'ster,** v. –s; **–gla'zing,** v.
verglim'men, –glom, i. verglommen (*langzamerhand uitdoven*): *het vuur begint te –.*
vergod'delijken, –goddelijkte, h. vergoddelijkt (*iem. voorstellen als een godheid*): *grote helden ging men –,* tot halfgoden maken, b.v. Hercules; **–god'delijking,** v.; zie apotheose; **–go'den,** –goodde, h. vergood (eig. *tot een god verheffen;* fig. *bovenmatig vereren*): *een schrijver –;* **–goe'den,** –goedde, h. vergoed (*schadeloos stellen vóór*): *iem. iets –; de reiskosten –;* **–goe'ding,** v. –en (*schadeloosstelling*): *– krijgen, vragen.*
vergoe'lijken, –goelijkte, h. vergoelijkt (*verschonen*): *nu zoekt hij zijn misslag te –,* een fraaie glimp er aan te geven; *zijn tekortkomingen –;* **–goe'lijking,** v. –en (*verontschuldiging*); **–gok'ken,** –gokte, h. vergokt (Barg. *verspelen; met speculeren verliezen*).
vergooi'en, –gooide, h. vergooid (1 *verloren doen gaan;* 2 *op een verkeerde plaats gooien*): 1 *zijn geld, zijn fatsoen, zijn toekomst –;* 2 *wie heeft mijn boeken vergooid?* refl. *zich –* (1 *verkeerd gooien;* 2 *handelen, trouwen ver beneden zijn stand, waardigheid*): 1 *ik wou de vogel raken, maar ik heb me vergooid;* 2 *door dat huwelijk zal zij zich –.*
vergramd', bn. (*zeer boos, toornig*);

–gramd'heid, v.; **–gram'men,** –gramde, h. (1), i. (2) vergramd (*vertoornen: gramstorig* 1 *maken,* 2 *worden*): 1 *iem.* –; *God* –, beledigen; 2 *God vergramde*; **–grijp',** o. –en (*misstap, overtreding*): *e.* – *tegen de goede zeden*; **–grij'pen, zich,** vergreep zich, h. zich vergrepen (1 *verkeerd grijpen,* w.i.g.; 2 met *aan: inbreuk maken op*; *stelen*; *de schendende hand slaan aan*): 1 *hij vergreep zich en stortte naar beneden*; 2 *hij vergreep zich aan ons eigendom, aan onze eer*; **–grij'zen,** –grijsde, i. vergrijsd (*grijs of grijzer worden*).

vergroei'en, –groeide, i. vergroeid (1 *onder, door het groeien verdwijnen*; 2 *verkeerd groeien*): 1 *bij dat kind zal het litteken nog wel* –; 2 *die boom is vergroeid,* kromgewassen.

vergroot'glas, o. –glazen (*lens, glas, waardoor de voorwerpen groter schijnen*); **–gro'ten,** –grootte, h. vergroot (*groter maken*): *e. ongeluk* –, groter voorstellen dan het is; *de microscoop vergroot 100maal,* doet groter schijnen; **–gro'tend,** bn. (*groter makend*; *vermeerderend*): spraakk. *de –e trap,* comparatief; **–gro'ven,** –groofde, h. vergroofd (*grover maken*; *erger voorstellen*): *een gezegde* –; **–grui'zelen, –grui'zen,** –gruizelde, h. (1), i. (2) vergruizeld, –gruisde, vergruisd (1 *verbrijzelen, tot gruis maken*; 2 *tot gruis worden*): 1 *de spiegel* –; 2 *de spiegel viel en vergruizelde op de vloer*; **–gui'zen,** –guisde, h. verguisd (*bespotten, beschimpen, in de modder sleuren*): *iem.* –; **–gui'zing,** v. –en (*het verguizen*; *smaad*): *aan* – *blootstaan.*

verguld', bn. (*met goudverf overdekt, in goud geglansd*): *een –e lijst, een –e penning*; *hij was met dat voorstel erg* –, hoogst vereerd, verblijd, hij blonk van genoegen; *je had die vergulde gezichten eens moeten zien*; **–gul'den,** –guldde, h. verguld (1 *met een laagje goud overdekken*; 2 *een blinkende glans geven aan*): 1 *op snee* –; *een spiegellijst* –; zegsw. zie pil; 2 *de zon verguldde de randen der avondwolken*; **–gul'der,** m. –s (*persoon, die lijsten enz. verguldt*); **–gul'dersmes, verguld'mes,** o. –messen (*mes, bij 't vergulden van boeken in gebruik*); **–guld'kwast,** m. –en ([*dassen*]-*kwast, om het verguldsel glad te maken*); **–guld'penseel,** o. –penselen (*penseel, om het verguldsel aan te strijken*); **–guld'pers,** v. –en (*pers, gebruikt bij het vergulden van boekbanden*); **–guld'rol,** v. –rollen (*werktuig van den boekbinder, om het blaadje goud aan te dringen*); **–guld'sel,** o. –s (*datgene, waarmee iets verguld is of wordt*; *blaadje bladgoud, goudstof enz.*); **–guld'selboekje,** o. –s (*boekje met fijne blaadjes goud, om mee te vergulden*); **–guld'ster,** v. –s; **–guld'werk,** o. (soorten) –en.

vergun'nen, –gunde, h. vergund (*toestaan, veroorloven, bewilligen*): *wil u mij* – *om? voorrechten* –; **–gun'ning,** v. –en (*het vergunnen* inz. 1 *verlof om sterkedrank in 't klein te verkopen*; 2 O.-I. *verlof tot mijnbouwkundige opsporingen*): *met, zonder* –; 1 *het aantal* –*en*; *een herberg met, zonder* –; scherts. *een glaasje* –, jenever; 2 zie concessie.

I. verhaal', o. verhalen, verhaaltje (*vertelling, novelle*; *bericht, verslag*): *een boeiend* –; *allerlei verhalen doen over*; etym. = – **II.**

II. verhaal', o. (1 *vergoeding*; *schadeloosstelling*; 2 *herstel van krachten*; 3 Z.-N. *ruimte, spel*): 1 *wij zullen er* – *op nemen*; *daar heb ik geen* – *op*; *er is geen* – *op hem,* geen vergoeding van hem te krijgen; – *op iemands goederen*; België: – *op den rechter,* actie tot schadeloosstelling tegen; 2 *ik kan niet op mijn* – *komen,* mijn verloren krachten niet terugkrijgen, niet op adem komen; 3 Z.-N. *de sleutel heeft geen* – *in het slot.*

verhaal'ster, v. –s.

verhaal'trant, m. (*manier, wijze van vertellen*): *de* – *van Van Lennep.*

verhaas'ten, –haastte, h. verhaast (*bespoedigen*): *dat verhaastte zijn dood*; *zijn schreden* –, versnellen; **–hab'bezakken,** –habbezakte, h. verhabbezakt (*toegrauwen*): *iem.* –, afsnauwen; **–ha'gelen,** –hagelde, i. verhageld (*door de hagel vernield worden*): *al het koren op die akkers is verhageld*; **–hak'keld,** bn. (Z.-N. *verscheurd*): *–e kleren*; *versleten en* –; **–hak'king,** v. –en (mil. *houtversperring*; *versperring, bestaande uit stapels zware bomen met hun takken*); **–hak'stukken,** –hakstukte, h. verhakstukt (*eig. van nieuwe hakken voorzien*): fig. *is hier iets te* –, te verhandelen, te bespreken, te verdienen?

I. verha'len, verhaalde, h. verhaald (1 *terughalen*; 2 *herstellen*; 3 scheepst. *een andere ligplaats doen innemen*): 1 *zijn scha* – *op een ander,* schadevergoeding nemen; 2 *wij moeten ons eerst een weinig* –, op krachten komen; 3 *een schip in de haven gaan* –.

II. verha'len, verhaalde h. verhaald (*vertellen, mededelen*): *hij weet die geschiedenis aardig te* –; etym. = verhalen **I.**

verha'lenderwijs, –wijs', –wijze, –wij'ze, bw.: *iets* – *zingen,* op vertellende manier.

verha'lend pro'za, o. (*een der afdelingen, waarin men wel eens het proza verdeelt*): het geschiedverhaal, de roman, zijn – –.

verha'ler, m. –s.

verhalvezo'len, –halvezoolde, h. verhalvezoold (*van nieuwe halvezolen voorzien*).

verhan'delaar, m. –s (*iem., die verhandelt*; inz. *iem., die een verhandeling houdt, lezer*).

verhan'delen, –handelde, h. verhandeld (*handelen in*; *verkopen*; fig. *bespreken, behandelen*): fig. *wat heb jullie toch te –?*

verhan'deling, v. –en (*het verhandelen*; inz. *lerend proza*; *uitgewerkt opstel*; *lezing over enig vastgesteld onderwerp*).

verhang', o. (aardr. *breuk, die de helling v. d. waterspiegel aangeeft*; *hellende stand v. h. wateroppervlak*; *verhouding van het verval*).

verhan'gen, –hing, h. verhangen (*anders hangen, op een andere plaats hangen*): *de kleren in een kast* –; refl. *zich* –, zich door ophanging doden; **verhan'ging,** v. (*het verhangen*; *zelfmoord door ophangen*).

verhan'selen, –hanselde, h. verhanseld (1 *oplappen*; 2 *verkwanselen, verkopen*; 3 *verknoeien*): 1 *de vrouw zal dit kieltje wat* –, opknappen, verstellen; 2 *een paard* –; 3 *een meesterwerk van Wagner* –.

verhap'stukken, –hapstukte, h. verhapstukt: *is er nog wat te* –, verhakstukken?

verhard', bn. (1 *hard[er] gemaakt*; 2 fig. *ongevoelig*): 1 *een –e weg,* b.v. een grindweg; 2 *een* – *gemoed,* verstokt, wreed; – *zijn in 't kwaad,* verstokt; **–hard'draven,** –harddraafde, h. verharddraafd (*als prijs iets uitloven bij het harddraven*): *een gouden zweep* –, met harddraven laten winnen; **–har'den,** –hardde, h. (1), i. (2) verhard (1 *hard[er] maken*; 2 *hard[er] worden*; in beide bet. fig.): 1 *een weg* –; 2 *stopverf verhardt in de lucht*;

leem verhardt door het vuur; fig. zie verhard.
verhard'heid, v.; **verhar'ding,** v.
verha'ren, dit paard –haarde, i. verhaard (*van haar wisselen*): *poes is aan 't –.*
verhas'pelen, –haspelde, h. verhaspeld (*verknoeien*): *een gedicht –; een spreekwoord met opzet –,* b.v. Beter één kogel in de hand dan tien in de rug; *een vreemde taal –.*
verheer'gewaden, –heergewaadde, h. verheergewaad (gesch. *tot een leen verheffen*): *iem. met een goed –,* in leen geven.
verheer'lijken, –heerlijkte, h. verheerlijkt (*roemen, prijzen, loven*): *Gods naam –; hij was er mee verheerlijkt,* zeer in zijn schik, zeer vereerd; **–heer'lijking,** v.
verhef'fen, –hief, h. verheven (*omhoog doen gaan, omhoogheffen*): *zijn stem tegen iets –,* [a]) luider gaan spreken, [b]) tegen iets opkomen, protesteren; *tot een waardigheid, in de adelstand –,* bevorderen; *een getal tot een macht –,* brengen; refl. *zich –* (1 *omhoog rijzen*; 2 van wind, koorts: *toenemen*): 1 *daar – zich de hoge Alpen*; fig. *zich boven het middelmatige –,* meer dan middelmatig zijn; *zich – op zijn afkomst,* trots zijn op; *wie zich verheft, zal vernederd worden*; 2 *de wind verhief zich*; **–hef'fing,** v. –en (*het verheffen*): *met – van stem spreken,* zeer luide; *iems. – in de adelstand,* opneming; *de – van de koorts,* het krachtiger worden.
verhei'melijken, –heimelijkte, h. verheimelijkt (*voor zich houden, wat geopenbaard moest worden*): *de stukken –*; **–hei'melijking,** v.
verhel'deren, –helderde, h. (1), i. (2) verhelderd (1 *helder[der] maken*; 2 *helder[der] worden,* in beide bet. fig.): 1 *de maan, de sterren – de lange winternacht*; 2 *door onderwijs zal iems. verstand –*; **–hel'dering,** v.
verhe'len, –heelde, h. verheeld (*verbergen, verzwijgen*; rechtst.): *een teleurstelling –,* verzwijgen; *iets voor iem. –; zij – het zich niet*; **–he'ler,** m. –s; **–he'ling,** v.; zie ook verholen; **–hel'pen,** –hielp, h. verholpen (*beter maken, herstellen*): *zie dat gebrek nu maar te –,* verbeteren; **–hel'ping,** v.
verhe'melte, o. –n (*gewelf in de mond*; ook: *bovendeel van een troon, ledikant enz.*): *het zacht, het hard –*; verg. gehemelte; **–he'melteklank,** m. –en of **–he'melteletter,** v. –s: de *sj* in: *sjorren, poesje,* de *ch* in: *machine, manchet,* zijn –klanken.
verhe'ren, –heerde, h. verheerd (*verwoesten, verdelgen*): *alles te vuur en te zwaard –*; **–he'ring,** v.; **–heugd',** bn., bw. (*vrolijk, opgeruimd* inz. *innerlijk*; *blijde*): *– over*; **–heu'gen,** –heugde, h. verheugd (*blij, vrolijk maken*): *uw gedrag verheugt ons*; *het verheugt ons te vernemen*; refl. *hij verheugt zich in ons geluk,* is blijde; *zich – in de algemene achting,* genieten; *zich – in een goede gezondheid*; *zich over iets –*; **–heu'ging,** v. –en (*innerlijke blijdschap*; fig. *glas jenever enz.*; ook: *lichte roes*); **–he'veling,** v. –en ([*atmosferisch*] *verschijnsel*): *de –en in de dampkring,* regen, hagel, sneeuw enz.
verhe'ven, bn., bw. (1 *boven iets anders uitstekend*; 2 fig. *zich boven het gewone verheffend, voortreffelijk*): 1 *het bestuur zat op een ietwat – plaats*; *– beeldwerk,* zie reliëf 1; 2 *– stijl, – ernst, – daden,* glorievol; *– denken,* niet alledaags; *daar ben ik boven –,* daar sta ik te hoog voor; **–he'venheid,** v. –heden (*het oprijzen, uitsteken boven de omgeving*; inz. concreet: *hoogte, heuvel*): fig. *de – van zijn karakter,* edelaardigheid; *– v. rang,* aanzienlijkheid; concreet: *een kleine –.*
verhin'deren, –hinderde, h. verhinderd (*beletten, voorkomen*): *iets zien te –; dat zal mij niet – om te; iem. – in de uitoefening van zijn beroep*; *vandaag ben ik verhinderd,* heb ik belet; **–hin'dering,** v. –en (*het verhinderen*; *beletsel, hindernis*): *ik kreeg, er kwam –.*
verhip', uitroep.
verhit', bn.; verhitter, –st (*zeer heet, zeer warm*): *– door een lange wandeling*; fig. *– door de drank,* opgewonden; *een verhitte verbeelding,* ziekelijk; **–hit'ten,** –hitte, h. verhit (*heet, warm[er] maken, doen gloeien*; fig. *prikkelen, opwekken, vurig maken, aanvuren*): refl. *zich –*; **–hit'ting,** v.
verhoe'den, –hoedde, h. verhoed (*voorkomen*): *onheil –; moge God het –!* beletten, afwenden; **–hoe'ding,** v.; **–hoef'slagen,** –hoefslaagde, h. verhoefslaagd (*verdelen in hoefslagen,* b.v. *dijken*); **–hoe'telen,** –hoetelde, h. verhoeteld (*bederven, kreuken, bemorsen*): *zijn kleren –*; **–ho'gen,** –hoogde, h. verhoogd (1 *hoger maken*; 2 *opslaan*; 3 *vermeerderen*; 4 *bevorderen, aanzienlijker maken, tot eer en aanzien brengen*): 1 *een dijk –, een bouwterrein –*; 2 *de prijs der waren –*; 3 *een bod –; het salaris –; dat zal het genot –*; 4 *iem. in rang –; die leerling is een klas verhoogd*; refl. *die zich (zelf) verhoogt, zal vernederd worden,* hoogmoed komt voor de val, Matth. 23 : 12; **–ho'ging,** v. –en (*het verhogen*): *– v. e. begroting*; *– in rang, – van temperatuur*; *hij heeft 's avonds altijd –,* nl. van temperatuur; *– van salaris*; *jaarlijkse –,* nl. van salaris; ook concreet; **–ho'len,** bn. (*bedekt, verborgen*): *– vreugde*; *een – afleiding,* verborgen, b.v. druppel; **–ho'lenheid,** v.
verhol'landsen, –hollandste, h. (1), i. (2) verhollandst (1 *een Holl. vorm geven aan, Holl. manieren enz. doen aannemen*; 2 *Hollandse manieren enz. aannemen*): 1 *een uitheems woord –*; 2 *hij is geheel verhollandst.*
verhonderdvou'digen, –honderdvoudigde, h. verhonderdvoudigd (*honderdvoudig maken*; *zeer sterk vermeerderen*).
verhon'geren, –hongerde, i. verhongerd (*door honger omkomen, uithongeren*): *men liet de gevangenen wel eens –.*
verhoog', o. verhogen (Z.-N. *estrade*).
verhoogd', bn. (*hoger, meerder*; *bevorderd in klas of rang*): *een –e temperatuur.*
verhoog'sel, o. –s (*ophoging*); **–hoog'stuk,** o. –stukken (*stuk, dat dient om iets hoger te doen staan of te stellen*); **–hoor,** o. verhoren (*ondervraging*): *het – der getuigen*; *iem. in – nemen,* apart nemen en ondervragen; *het – afnemen*; *in – zijn*; *een – ondergaan.*
verho'pen, –hoopte, h. verhoopt (*hopen op*); verg. onverhoopt; **–ho'ren,** –hoorde, h. verhoord (1 *ondervragen*; 2 *overhoren*; 3 *een bede vervullen*): 1 *geen twee getuigen worden gelijk verhoord*; 2 *hem de les –,* afvragen; 3 *moge God onze beden –!* refl. *zich –,* verkeerd horen; **–ho'ring,** v.: *om – bidden.*
verhou'den, zich, –hield zich, h. zich verhouden (*in zekere betrekking staan*): *twee kapitalen – zich als 2 : 3,* staan tot elkaar in grootte; **–hou'ding,** v. –en (*onderlinge betrekking* tussen personen, getallen, afmetingen): *naar –,* van, naar evenredigheid; *dat staat in geen – tot zijn verdienste*; *buiten*

– *tot zijn kennis staan*; *de – tussen vader en zoon was slecht*, verstandhouding.
verhovaar'digen, –hovaardigde, h. verhovaardigd (*hovaardig, hoogmoedig maken*): refl. *zich – op zijn geboorte*, zich verheffen, trots zijn op; **verhovaar'diging,** v.
verhuis'biljet, o. –biljetten (*biljet van de burgerlijke stand, als men zich metterwoon elders gaat vestigen*); **–huis'dag,** m. –dagen (*dag, waarop men verhuist*): *1 Mei en 1 November zijn te Groningen de algemene –dagen*; **–huis'kosten,** m. mv.; **verhuis'-wagen,** m. –s (*grote wagen tot vervoer van huisraad*); **–hui'zen,** –huisde, i. (1), h. (2) verhuisd (1 *van woning veranderen*; 2 *de inboedel van anderen overbrengen*): 1 zegsw. – *kost bedstro*, het – brengt allerlei kleine onkosten mee; zegsw. *naar de andere wereld –*, sterven; 2 *wie zal u –?* **–hui'zer,** m. –s (*iem., die verhuist*; *iem., die het overhuizen van anderen als beroep uitoefent*); **–hui'zing,** v. –en (*het verhuizen*).
verhu'ren, –huurde, h. verhuurd (*voor een bepaalde of onbepaalde tijd in huur geven*): *een huis –, rijtuigen –*, in huur afstaan; refl. *zich – als dagloner*; **–hut'selen,** –hutselde, h. verhutseld (*schuddend verplaatsen*; fig. *verfomfaaien*); **–huur'baar,** bn.: *dat huis is niet –*; **–huur'der,** m. –s (*man, die iets* b.v. *een huis verhuurt*); **–huur'kantoor,** o. –kantoren (*kantoor voor vraag en aanbod van dienstboden enz.*).
verhypothekeren, –hypothekeerde, h. verhypothekeerd (*hypotheek nemen op*; *met een hypotheek bezwaren*): *dat huis is zwaar verhypothekeerd.* (the = tee).
verificateur', m. –s (Fr. *echtheidsonderzoeker*, inz. *rijksambtenaar der accijnzen, die de echtheid ener aangifte onderzoekt*): *benoemd tot – der invoerrechten en accijnzen N., kommies– te A.*
verifica'tie, v. –s, verificatiën (Fr. [Lat. verificatio]: *onderzoek naar de echtheid of juistheid van iets*, b.v. *van een aangifte*). (tie = sie).
verifiëren, geverifieerd (Fr. [Lat. verificare]: *onderzoek doen naar de deugdelijkheid of echtheid*; *nauwkeurig onderzoeken*).
verij'delen, –ijdelde, h. verijdeld (*doen mislukken*): *nu is al mijn hoop verijdeld*, te niet; **–ij'deling,** v. –en: – *van zijn plannen.*
verij'deltuiten, –ijdeltuitte, h. verijdeltuit (*met ijdeltuiterij doorbrengen, op lichtzinnige wijze verspillen*): *zijn geld –.*
verin'dischen, –te, i. (1), h. (2) verindischt (*in karakter, zeden en gewoonten Indisch* 1 *worden*, 2 *maken*): 1 *hij verindischte geheel*; 2 *het langdurig verblijf in de tropen had hem geheel verindischt*; **–in'disching,** v.
verin'landsen, verinlandste, i., h. verinlandst (*de zeden, taal van inlanders aannemen, doen aannemen*).
verin'teresten, –interestte, h. verinterest (*interest opbrengen*): *dat geld staat te –.*
veris'me, o. (v. Lat. verum = het ware: *tot het uiterst gedreven realisme*).
verita'bel (Fr. véritable [Lat. veritabilis]: *echt, onvervalst*).
veritaliaan'sen, zie veramerikaansen.
ve'ritas (Lat. *waarheid*): zegsw. *in vi'no –*, in de wijn is de waarheid, d. i. de wijn maakt de tongen los.
verjaard', bn. (rechtst. *door verloop van tijd vervallen*, d. i. *niet meer vatbaar om in rechten gehandhaafd te worden*); zie verjaren.
verjaar'dag, m. –dagen (*geboortedag*): *zijn – vieren*; *bij gelegenheid van de –*; **–dicht,** o. –en (*gelegenheidsgedicht bij een verjaringsfeest*); **–feest,** o. –en; **–geschenk,** o. –en; **–maal,** o. –malen; **–partij,** v. –en.
verja'gen, –jaagde of –joeg, h. verjaagd (*wegjagen, verdrijven*): *mussen door schoten –*; *den vijand –*; **–ja'ging,** v.
verja'ren, –jaarde, i. verjaard (1 *jarig zijn, zijn verjaardag vieren*; 2 rechtst. *door verloop van een zeker aantal jaren, bij de wet bepaald, niet meer invorderbaar of niet meer van kracht*): 1 *vader verjaart morgen*; bij uitbr. *op 18 Juni verjaart de slag bij Waterloo*; 2 *het recht van eigendom, een verbintenis, een vonnis kan –*; fig. *onze kennis is al wat verjaard*, in de loop der jaren verminderd.
verja'ring, v. –en (1 *het verjaren*; *verjaringsfeest*; 2 *het verjaren in rechten na verloop van zekere tijdruimte en onder voorwaarden, door de wet bepaald*): 1 *de – van vader*; 2 *acquisitieve of verkrijgende –*, verloop van zekere tijdruimte als middel om enig recht te verkrijgen; *extinctieve of bevrijdende –*, verloop van zekere tijdruimte als middel om van enige verbintenis bevrijd te worden; zie stuiten **II** 1 en stuiting.
verja'ringsfeest, o. –en (*feestelijkheid ter gelegenheid van een verjaring*).
verja'ringsrecht, o. of **–termijn,** m. –en (*in 't privaatrecht een tijdperk van 10 tot 30 jaar*): bij strafvordering is de – voor drukpersdelicten 1 jaar; voor misdrijven, waartegen met geldboete, hechtenis of gevangenisstraf tot 3 jaar bedreigd wordt, 6 jaar, en boven de 3 jaar is die termijn 12 jaar; de – voor misdrijven, waartegen „levenslang" wordt bedreigd, is 18 jaar; (in België resp. 10 jaar, 3 jaar, 6 maanden voor misdaad, wanbedrijf of overtreding).
verjeug'diging, v. (*het opnieuw jong worden, of doen worden*): *de – der natuur in de lente.*
verjon'gen, –jongde, h. (1), i. (2) verjongd (*jong* 1 *maken*, 2 *worden*): 1 *de lente verjongt de natuur*; 2 *de natuur is verjongd*, herboren.
verjon'ging, v. –en; **–skuur,** v. –kuren (*kuur, of wijze om weer jong te worden, aanwending van middelen tot dat doel*): *De –*, gedicht v. Staring; **–smiddel,** o. –en (*middel* inz. *toverdrank tot verjonging*).
verkal'ken, –kalkte, h. (1), i. (2) verkalkt (*tot kalk* 1 *maken*, 2 inz. *worden door aanzetting van kalkzouten*): *aderen, tanden kunnen –*; **–kal'king,** v. –en (*het verkalken*): – *in de bloedvaten*; *ader–.*
verkal'len, –kalde, h. verkald (*verpraten*).
verkan'keren, haar keel –kankerde, i. verkankerd (*door kanker verteerd worden*).
I. verkap'pen, –kapte, h. verkapt (*opnieuw het haar kappen*): *ik laat me nog even –.*
II. verkap'pen, –kapte, h. verkapt (*verhakken*; *in stukken kappen*): *hout –.*
verkap'ping, v. –en (*bint- of dakwerk van een overdekt perron enz.*; *houten overwelving*): *men brak de vermolmde planken van de – weg.*
verkapt', bn. in de bet. van *vermomd, bedekt, verborgen* b.v. *een –e conservatief*, germ.
verkas'sen, –kaste, i. verkast (*verhuizen*), gmz.; **–ka'velen,** –kavelde, h. verkaveld (*verdelen in kavelingen of percelen*): *bouwterrein –*; *de oude vestingterreinen –.*
verkeer', o. (*omgang*; *het gaan en komen*; *de*

gemeenschap van mensen, steden, landen, werelddelen): *huiselijk* –; *een druk* –; *het maatschappelijk* –, *een gezellig* –; *het transatlantisch* –; België: *vrij* –, kosteloos, ook als rechtst. vrije omgang (van verdachte met zijn raadsman); z. lucht–, post–; **–keer'bord,** o. –en (*bord voor het triktrakspel*).

verkeerd' **1** bn. (1 *omgekeerd, averechts*; 2 fig. *onjuist*; *vals*): 1 *het is de –e weg*; z. been **2,** 1; 2 *allerlei –e meningen*; *het is in dat gezin de –e wereld*, b.v. de kinderen zijn er baas; **2** bw. (*onjuist, niet-goed*): *iem. – begrijpen, verstaan*; *iets – opnemen*; *iets – uitleggen*; *zijn handen staan hem* –, hij is onhandig: ook fig. *gij hebt – gehandeld*, onjuist, slecht; **3 –e,** m.: *den – voorhebben*, zich in iem. vergissen; **–keer'delijk,** bw. (*op verkeerde wijze*); **–keerd'heid,** v. –heden (*misslag, gebrek*; *ondeugd, bedorvenheid*).

verkeers'agent, m. –en (*politieagent, die op drukke punten het verkeer regelt*); **–keers'-lantaren,** v. –s, **–keers'licht,** o. –en: *–en ter vervanging van verkeersagenten*; **–keers'-middelen,** o. mv. (*middelen tot bevordering van het verkeer*): *moderne* –; **–keer'spel,** o. –spellen (*triktrak*); **–keers'vliegtuig,** o. –en; **–keers'weg,** m. –wegen (*grote weg voor het handelsverkeer te land en te water*); **–keers'wezen,** o.: *het moderne* –.

verkeer'tje, o. (*verkeerspel*).

verken'nen, –kende, h. verkend (*de ligging v. e. terrein opnemen*): *zij zochten het vijandelijk kamp te* –, verspieden; *het terrein* –, ook fig.; **–ken'ner,** m. –s (*iem. die verkent*; *padvinder*); **–ken'ning,** v. –en (*verspieding*): mil. de – bestaat in de bespieding van de stellingen, de sterkte van den vijand: *op – uitgaan*; **–ken'ningstocht,** m. –en (*tocht, ondernomen om een binnenland te leren kennen*, mil. *om enig terrein te verspieden*).

verke'ren, verkeerde, h. (1, 2), i. (3) verkeerd (1 *omgang hebben*; 2 *zich bevinden in*; 3 *veranderen*): 1 *hij verkeert aan het hof*, heeft toegang, komt; *hij verkeert met mijn nicht*, [a]) is verloofd met, [b]) vrijt; *waar men mee verkeert, wordt men mee geëerd*; 2 *in slechte omstandigheden* –; 3 zegsw. *het kan* –, spreuk van Bredero (1585–1618); *vreugde kan – in droefheid, liefde in haat*; **–ke'ring,** v. –en (*vrijage*): *– hebben met een politie-agent.*

verker'ven, –korf, h. verkorven (eig. *slecht kerven, door kerven bederven*): fig. *hij heeft het bij zijn patroon verkorven*, verbruid; **–ket'teld,** bn. (Z.-N. *in kettels*, z. ald.; *in wanorde*); **–ket'teren,** –ketterde, h. verketterd (*iem. tot ketter, iets tot ketterij verklaren*; fig. *veroordelen*); **–ket'tering,** v. –en: *de – der moderne beginselen*; **–keu'ren,** –keurde, h. verkeurd (*opnieuw keuren*): *goud en zilver* –, overkeuren; **–kie'len,** –kielde, h. verkield (*een schip van een nieuwe kiel voorzien*).

verkies'baar, bn. (*verkozen kunnende worden*): *als vreemdeling is hij niet – tot lid v. d. gemeenteraad*; *zich niet meer – stellen.*

verkies'baarheid, v.

verkies'lijk, –kie'selijk, bn. (*te stellen boven*): *tevredenheid is – boven schatten*, de voorkeur verdienend.

verkie'zen, –koos, h. verkozen (*uitkiezen*; *de voorkeur geven*; *wensen, willen*; *door keuze aanwijzen, benoemen*): *de eer – boven het leven*; *zoals gij verkiest*, wilt; *ze doen, wat ze* –; *ik verkies niet meer*, heb genoeg; *ze – niet gehinderd te worden*; *iem. tot voorzitter* – (gewoonlijk kiezen); **–kie'zing,** v. –en (1 *het verkiezen*; 2 inz. *het door keuze aanwijzen tot leden van een vertegenwoordigend lichaam*; ook: *vrije wil*): 1 *naar* –, zoals je wilt; *naar eigen – handelen*; 2 *tussentijdse* –; *nieuwe –en uitschrijven*; België: *wetgevende –(en)*, voor Kamer en Senaat.

verkie'zingsagent, m. –en (*iem., die bij verkiezingen in 't belang v. e. candidaat werkzaam is, propagandist*); **–artikel,** o. –en (*bepaling, die e. verkiezing regelt*; *opstel* [*in e. krant*] *over de verkiezing*); **–dag,** m. –dagen (*dag der verkiezing*); **–leer,** v. (*leer over de uitverkiezing of predestinatie*); **–leus,** v. –leuzen (*motto, waaronder men bij verkiezingen strijdt*); **–manoeuvre,** v. –s (*politieke kunstgreep bij een verkiezing*); **–program,** o. –programmen, –s (*programma voor een verkiezingsstrijd*); **–strijd,** m. (*wedijver om de kiezers op zijn hand te krijgen*); **–werk,** o.; **–wet,** v. –wetten (*kieswet*); **–wijze,** v. –n (*manier, waarop de verkiezing plaats heeft*).

verkij'ken, –keek, h verkeken (1 *voor het kijken uitgeven*; 2 *kijkende doorbrengen*): 1 *je zou er een gulden aan* –; 2 *ik heb mijn tijd verkeken*, kijkende zoekgemaakt; nog: *die kans is verkeken*, verloren; *zich* –, verkeerd kijken, fig. zich vergissen.

verkik'kerd (op), bn. (*verzot, gek, dol op*).

verkind'sen, –kindste, i. verkindst (*tot kind worden, handelen als een kind, suf worden, van iem., hoog van jaren*): *grootmoeder begint te* –.

verklaar'baar, bn.; verklaarbaarder, –st (*kunnende verklaard worden*): *e. – verschijnsel.*

verklaar'der, m. –s (Z.-N. *hij, die een verklaring aflegt*).

verklad'den, –kladde, h. verklad (*bederven*): *papier – met tekenen*; **–kla'gen,** –klaagde, h. verklaagd (*gerechtelijk aanklagen*); **–klan'king,** v. (muz. eig. *tot-klanken-maken*; *in muziek* [ook: *in verzen*] *uiten*; *een muziekstuk uitvoeren*); **–klap'pen,** –klapte, h. verklapt (*verklikken*, maar gunstiger; *verraden*; Z.-N. *verbabbelen*): *iem.* –, *een geheim* –; *de boel* –, refl. *zich* –; **–klap'per,** m. –s; **–klap'ping,** v. –en; **–kla'ren,** –klaarde, h. verklaard (1 *klaar, helder maken*; 2 *min of meer plechtig zeggen, aanzeggen, te kennen geven*): 1 *een woord, een uitdrukking* –, de bet. klaar of helder maken; *de Schrift* –, *een droom* –, uitleggen; 2 *iem. schuldig* –, heten; *onder ede* –, getuigen; *de oorlog* –, aanzeggen; *zich* –, d.i. zijn mening zeggen; *verklaar u nader*; *zich vóór, tegen iem.* –; **–kla'rend,** bn. (*opheldérend*): *–e aanteke-ningen*; **–kla'ring,** v. –en (*het verklaren*; inz. *uitlegging, plechtige aanzegging, uitspraak*; *het stuk, dat de verklaring inhoudt*): *oorlogs–*; *de –en van den getuige*, getuigenis.

verkle'den, verkleedde, h. verkleed (*anders kleden*): *een kind* –; refl. *zich* – (1 *zich anders kleden*; 2 *zich* [*met carnaval*] *vermommen*): 1 *ik moet mij wat* –; 2 *zich – in een domino*; **–kle'ding,** v. –en (*het verkleden, vermomming*); **–kleefd',** bn. (*gehecht, verknocht aan*): *aan de zonde – zijn*, verslaafd; **–kleefd'heid,** v.; zie verknocht.

verklein'aap, m. –apen; zie tekenaap; **–klei'nen,** –kleinde, h. verkleind (*kleiner, geringer maken*): *iems. verdienste* –, geringer voorstellen; *een kaart* –, d.i. op kleiner

schaal overtekenen; *een breuk –*, vereenvoudigen; **–klei'ningsuitgang,** m. –en (*achtervoegsel tot vorming van een diminutief*): *-je, -pje, -tje zijn –en.*

verklein'woord, o. –en (*woord met een verkleiningsuitgang*); **–kleurnd',** bn. (*stijf van koude*): *–e handen; van kou –e vingers;* **–kleu'men,** –kleumde, i. verkleumd (*stijf, ongevoelig van koude worden; door koude bevangen worden*): fig. *verkleume nooit ons hart;* **–kleu'ren,** –kleurde, h., i. verkleurd (*van kleur veranderen*: 1 *de kleur doen verliezen*, w.i.g.; 2 *de kleur verliezen*, inz. *verbleken*): 1 *door de zon is het kleed verkleurd;* 2 *zij verkleurde op dat woord;* **–kleur'mannetje,** o. –s (Z.-A. *kameleon*); **–klik'ken,** –klikte, h. verklikt (*aanbrengen, heimelijk overbrengen, verraden*); **–klik'ker,** m. –s (*iem., die verklikt*, inz.: 1 *politiespion;* 2 naam van toestellen o. a. nat. *verkorte hevelbarometer, die bij de luchtpomp de verdunning der lucht in de recipiënt aanwijst; werktuigje, dat onder bepaalde omstandigheden op iets opmerkzaam maakt*): 1 zie stille-verklikker; 2 *de – aan een stoommachine*, waarschuwend bij te weinig water.

verkloe'ken, –kloekte, h. (1, 2, 3), i. (4) verkloekt (1 *kloek maken, moed geven;* 2 *beetnemen; door list enz. vangen*, vero., lit. t.; 3 refl. *zich verstouten;* 4 Z.-N. *sterker worden*): 1 *dit verkloekte hem tot;* 2 *iem. –;* 3 *zich –*, de moed vatten; 4 Z.-N. *dat kind is fel verkloekt.*

verklun'gelen, –klungelde, h. verklungeld (*verspillen, verkwisten*): *tijd, geld –.*

verknech'ten, –knechtte, h. verknecht (eig. *tot knecht maken, overheersen*): *dat volk, zo lang verknecht*, dienstbaar gehouden; **–kneu'kelen, zich,** –kneukelde zich, h. z. verkneukeld (eig. *de kneukels wrijven van voldoening, van pret; zich [innerlijk, in stilte] innig verheugen*): *z. – van leedvermaak; zich in iets –;* ook: **–kneu'teren, zich,** –kneuterde zich, h. zich verkneuterd: *hij zat zich in die ruzie te –;* **–knie'zen, zich,** –kniesde zich, h. zich verkniesd (*door hartzeer verteerd worden, wegkwijnen*): *wat zit gij u in uw leed te –!* **–knij'pen, zich,** –kneep zich, h. zich verknepen (*zich met moeite inhouden, zich verbijten*): *ik zat mij te – van 't lachen.*

verknij'zen, zie verkniezen; **–knip'pen,** –knipte, h. verknipt (1 *door knippen bederven;* 3 *in stukjes knippen*): 1 *een jas –, een mantel –;* 2 *tot snippers –;* **–knocht',** bn. (*zeer of innig gehecht aan*): *– aan; een – aanhanger;* **–knocht'heid,** v.; **–knoei'en,** –knoeide, h. verknoeid (*bederven; verspillen*): *hij verknoeit zijn tijd, zijn geld*, verspilt; *een verknoeide schilderij*, bedorven; *de boel –;* **–knol'len,** –knolde, h. verknold (*verbrodden*): *hij h. het bij zijn patroon verknold*, gmz.

verknut'selen, –knutselde, h. verknutseld (*verbeuzelen, verspillen*): *zijn tijd, zijn geld –.*

verkoe'len, –koelde, h. (1), i. (2) verkoeld (1 *koel doen worden, afkoelen, verfrissen;* 2 *koel worden*): 1 *de maag –;* 2 *zijn hartstochten beginnen te –*, verminderen; *die vriendschap is aan 't –*, verflauwen; **–koel'drank,** m. –en (*verfrissende drank*); **–koe'lend,** bn. (*verfrissend*): *een –e drank, een –e wind*, afkoelend; **–koe'ling,** v. –en (*afkoeling*; fig. *vermindering, verflauwing*): *– van ijver, van vriendschap.*

verko'len, –koolde, h. (1), i. (2) verkoold (*tot kool* 1 *maken*, 2 *worden*): 1 *hout –;* 2 *turf kan –;* nog (distributie): *de kolenbon –*, omwisselen in of voor steenkolen.

verkon'den, verkondde, h. verkond (*verkondigen*); **–kon'der,** m. –s: *een – van het Evangelie*; meer: verkondiger; **–kon'ding,** v., meer: verkondiging; **–kon'digen,** –kondigde, h. verkondigd (*doen weten, bekend maken*): *het Evangelie –*, prediken; *iems. lof –*, openlijk bekend maken; **–kon'diger,** m. –s (*verkonder*); **–kon'diging,** v. (*het verkondigen*; inz. *prediking, lering*): *– van het Evangelie;* **–kond'schappen,** –kondschapte, h. verkondschapt (*verwittigen, melden*); **–kond'schapping,** v.: *ik zond hem uit op –*, onderzoek, uitvorsing.

verkon'kelen, –konkelde, h. verkonkeld (*verspillen*): *haar huishoudgeld –.*

verkoop', m. verkopen (*het verkopen*): *de – v. e. huis; inkoop en ver'koop*, handel; *ten – aanbieden; – bij opbod, bij afslag; de goudverkopen naar Frankrijk;* **–akte,** v. –n.

verkoop'baar, bn. (*wel te verkopen*); **–baarheid,** v.: *de – van een artikel.*

verkoop'boek, o. –en ([*koopmans*]*boek, waarin de verkochte goederen worden opgeschreven, met de nota's, rekeningen en facturen*).

verkoop'huis, o. –huizen (*venduhuis, bazaar, warenhuis*); **–koop'lokaal,** o. –lokalen (*waar nl. verkopingen gehouden worden*).

verkoop'prijs, m. –prijzen (*prijs, waarvoor een artikel verkocht wordt*).

verkoop'ster, v. –s: *geroutineerde –s gevraagd.*

verko'pen, onr. w.w., –kocht, h. verkocht (1 *iets tegen zekere prijs aan een ander overdoen;* 2 *ten beste geven, debiteren*): 1 *in 't groot of klein –;* zegsw. *iem. kunnen zakken en –* (Z.-N. *iem. –, terwijl hij er bij staat*), te slim af zijn; 2 *leugens, grappen –;* refl. *z. –.*

verko'per, m. –s.

verko'peren, –koperde, h. verkoperd (*met koper bekleden, beslaan*): *een schip –*, de romp met koperen platen bekleden.

verko'ping, v. –en (*veiling, het verkopen*; ook: *de plaats*): *de – zal plaats hebben bij opbod.*

verko'ren, bn. (*uitgekozen*): *een vorst des rijks –*, nl. Oranje, in 't Wilhelmuslied, lit. t.

verkor'sten, verkorstte, i. verkorst (*tot korst worden; met een korst bedekt worden*): *het gebak was geheel verkorst*, met een veel te dikke korst gebakken.

verkor'ten, –kortte, h. (1), i. (2) verkort (1 *korter maken;* 2 inz. Z.-N. *korter worden*): 1 *een japon –, de tijd –*, verdrijven; *zorgen – het leven; iem. in zijn rechten –*, benadelen; 2 *de dagen –;* **–kor'ting,** v. –en (*inkorting*): *bij –;* **–kor'tingsteken,** o. –s (*apostrophe*).

verkou'den, bn. (*een kou hebbend*): *wat is dat kind –! dan ben je –*, er slecht aan toe, er ingevlogen enz.; **–koud'heid,** v. –heden: *een (zware) – opdoen, oplopen.*

verkrach'ten, –krachtte, h. verkracht (*geweld aandoen; schenden, onteren*): *de wetten –; de heiligste rechten –;* **–krach'ting,** v. –en: *– van wet en recht*, schending.

verkreu'kelen, –kreu'ken, –kreukelde, –kreukte, h. verkreukeld, verkreukt (*door kreuken bederven*): *het zomerhoedje –.*

verkrijg'baar, bn. (*te verkrijgen*): (*niet meer*) *– in de handel;* **–krij'gen,** –kreeg, h. verkregen (*bekomen*; [*met inspanning*] *verwerven*): *hij kon het niet van zich – te groeten;* **–krij'ging,** v. (*verwerving*): *ter – van.*

verkrim'pen, –kromp, i. verkrompen (*samenkrimpen*): – *van pijn*, zeer veel pijn hebben; **–kro'ken,** –krookte, h. verkrookt (Z.-N. lit. t. *verkreuken*).

verkrom'men, –kromde, h. verkromd (*krom maken*): fig. *het recht* –, verdraaien; *met verkromde ledematen*; **–krom'ming,** v. –en (*het krom-zijn of worden*): *een – der wervelkolom*; **–krop'pen,** –kropte, h. verkropt (eig. *kroppende inslikken*): *zijn leed, zijn woede, zijn smart* –, opkroppen; *ik kan 't niet* –, verbergen, mijn gemoed is te vol.

verkrui'melen, –kruimelde, h. (1), i. (2) verkruimeld (*tot kruimels* 1 *maken*, 2 *worden*): 1 *een beschuit* –; 2 *oude koekjes* –.

verkwan'selen, –kwanselde, h. verkwanseld (*met kwanselen verspillen; verruilen*): *zijn geld* –, aan allerlei beuzelarijen uitgeven; *zijn boeken* –, met verlies verkopen; *zijn meubels* –, van de hand doen, min.

verkwij'nen, –kwijnde, i. verkwijnd (*wegkwijnen, langzamerhand zwakker, minder worden*): *de handel is aan 't* –; **–kwik'kelijk,** bn., bw. (*verfrissend*): *een – bad*; fig. *een – woord*, opbeurend; **–kwik'kelijkheid,** v.; **–kwik'ken,** –kwikte, h. verkwikt (*weer kwik of kwiek maken; laven, verfrissen*): *de lentelucht zal u* –, doen opleven; *dat troostend woord zal uw hart* –, opbeuren; **–kwik'kend,** bn.: *een –e drank*; *een –e koelte*; **–kwik'king,** v. –en (*lafenis*; fig. *troost*).

verkwis'ten, –kwistte, h. verkwist (*verspillen, overdadig, op onnuttige, lichtzinnige wijze gebruiken*): *zijn geld – aan*; **–kwis'tend,** bn., bw.: *een – leven*; *– met*; **–kwis'ter,** m. –s; **–kwis'ting,** v. –en; **–kwist'ster,** v. –s.

verlaat', o. verlaten (*kleine schutsluis*).

verla'den, –laadde, h. verladen (handel: *overladen in een ander schip of voertuig*).

verla'gen, –laagde, h. verlaagd (1 *lager maken, doen dalen*; 2 fig. *schande aandoen, onteren*; 3 Z.-N. gew. *verwisselen*): 1 *een dijk, een muur* –; *de prijzen* –; *iem. in rang* –; 2 fig. *zich* –, een laagheid begaan; *zich – tot spionnage*; 3 *een stuk land – (met)*; **–la'ging,** v. –en (*het verlagen*).

verlak', o. (*laklaag, verlaksel*): *het – laat op leer soms los*, d. i. het springt af.

verlak'ken, –lakte, h. verlakt (1 *met een laag lak overdekken*; 2 *bedriegen, foppen, bedotten*): 1 *een kachel doen* –; *leer* –, *een kamerdeur met porseleinlak* –; 2 *ik laat me door jou niet* –, gmz.; **–lak'ker,** m. –s; **–lakkerij',** v. –en (*bedotterij, fopperij*): *'t is maar* –.

verlakt', o. (*verlakt goed*): *dit is Chinees* –, d. i. lakwerk uit China.

verlam'men, –lamde, h. (1), i. (2) verlamd (1 *lam maken*; 2 *lam worden*): 1 *die veer is verlamd*; *verlamd aan beide benen*; fig. *verlamd van schrik*; fig. *de energie* –, neerslaan; 2 *hij verlamt aan de rechterzijde*; **–lam'ming,** v. –en (*het verlammen*, eig., fig.; *lamheid*): *– van de handel*; *– van de rechterzijde*.

verlan'gen 1 –langde, h. verlangd (*begeren, wensen, eisen*): *wat verlangt gij*, wenst gij? *ik verlang mijn geld*, eis, vorder; zegsw. *– naar de vleespotten van Egypte*, terugverlangen naar een vroegere toestand, waarin men geen broodzorgen kende, al was die toestand ook verre van rooskleurig, Ex. 16 : 3; *ik verlang niets liever*; *dat is alles wat men kan* –; *– naar*; *er naar – om*; *–d om*; **2** o. –s (*begeerte*): *de kinderen branden van* –; *zijn –s bevredigen*; *– naar iets hebben*; *op (algemeen)* –; zegsw. *het liedje van – zingen*, eig. van verlengen, nl. door kinderen, om nog wat te mogen opblijven; **–lang'lijstje,** o. –s (*lijstje van geschenken*, b.v. *door bruid of bruidegom opgemaakt en waaruit men iets kan kiezen om hun aan te bieden*): *een – opmaken*; **–langst',** v. (lit. t., vero. *verlangen*),

verlan'terfanten, –lanterfantte, h. verlanterfant (*lanterfantend doorbrengen*): *zijn tijd* –, verbeuzelen; ook: **–la'riën,** –lariede, h. verlaried; gmz.

I. verla'ten, zich, verlaatte z., h. z. verlaat (*niet op zijn tijd passen, te laat komen*): *gij zult u – voor de eerste trein*; *z. wat* –.

II. verla'ten, verlaatte, i. verlaat (Z.-N. *later worden*): *'t zal nog* –; – **II** = – **I.**

III. verla'ten 1 verliet, h. verlaten (1 *overgieten*: *van het ene vat in het andere doen of laten lopen*; 2 *weggaan uit of van*; 3 *achterlaten, in de steek laten*; *niet meer steunen*): 1 *wijn* –; *water* –, van de ene ruimte in de andere doen vloeien; zie verlaat; 2 *hij verliet de stad*; fig. *het pad der deugd* –; *de dienst* –; *de wereld* –, [a]) in een klooster gaan, [b]) sterven; 3 *God zal u niet* –; *mijn moed verlaat mij*, begeeft mij; *vrouw en kinderen* –; refl. *zich – (vertrouwen op)*: *gij kunt u op hem* –; *verlaat u op God*, stel vertrouwen op; **2** bn. (1 *achtergelaten*; 2 *eenzaam, afgelegen*; 3 *niet meer bewoond, ledig*): 1 *een – kind*; 2 *een – dorp, een – weg*; 3 *een – huis, een – schip*; **3 –e,** m. of v. –n: *de arme* –.

verla'tenheid, v. (*eenzaamheid, toestand van iem., die aan zich zelf is overgelaten*): *een gevoel van – bevangt den wandelaar*.

I. verla'ting, v.: *een half uur* –, te laat komen.

II. verla'ting, v.: *– van vrouw en kinderen*, het verlaten in bet. **III 1** 3.

I. verle'den 1 bn. (*vroeger, vorig*): *– jaar*; spraakk. *de – tijd*; **2** o. (*tijd, die of tijdperk, dat voorbij is*): *ons groots, ons roemrijk* –; *In 't – ligt het Heden, in het Nu wat worden zal*; zie lijden **1** 11 = gaan en verlijden.

II. verle'den, verleedde, h. verleed (Z.-N. *vervelen, verdrieten*): *het verleedt mij*.

verle'digen, zich, –ledigde z., h. z. verledigd (*zich bezighouden; zich de moeite of de tijd tot iets geven*): *zich met iets* –.

verlee', m., v. (Z.-N. *tegenzin, verveling*).

I. verle'gen, bn. (*bedorven door lang liggen*): *– wijn*, *– koopwaren*; – **I** = – **II.**

II. verle'gen, bn., bw. (*bedeesd, beschroomd*): *zij is wat* –; *– kijken*; *ergens om – zijn*, iets nodig hebben; *niet om een antwoord* – gevat; *– met zijn persoon zijn*; *iem. – maken*.

verle'genheid, v. (*beschroomdheid; geldgebrek*): *de – van dorpskinderen*; *in de – zitten*; *iem. uit de – helpen*, geldnood; *in – zijn*; *iem. in – brengen*.

verleg'gen, –legde of –leide, h. verlegd of verleid (*op een andere wijze, een andere plaats leggen*): *de wachter zal de wissel* –, anders leggen; *handschoenen* –, ze zijn zoek; *de troepen* –, verplaatsen; **–leg'ging,** v.

verlei', o. (gesch. *belening*).

verlei'delijk, bn., bw. (*geschikt om iem. te verleiden, aanlokkelijk*): *een – aanbod*; **verlei'delijkheid,** v. –heden (*het verleidelijke*).

verlei'den, –leidde, h. verleid (*op de slechte weg leiden, tot zonde brengen*; minder sterk: *verlokken tot*): *iem. tot zonde* –; *laat je je niet – tot een wandelingetje?*

verlei'der, m. -s (*man, die verleidt*); **-ing,** v. -en (*bekoring, verzoeking*); **-ster,** v. -s.
verlei'en, verleide, h. verleid (gesch. *belenen*): *iemand met een leen* –, begiftigen.
verlek'keren, verlekkerde, i. verlekkerd (*verwennen met lekker eten, inz. verzot worden, smaak krijgen in*): *die hond is verlekkerd op vlees*; fig. *verlekkerd op romans*, verzot.
verle'nen, -leende, h. verleend (*toestaan, geven*): *hulp, onderstand* –, geven, bezorgen; *iem. een orde* –.
verleng'baar, bn. (*wat voor verlenging vatbaar is*): – *krediet*; **-leng'baarheid,** v.
verlen'gen, -lengde, h. verlengd (*langer maken of doen duren*): *een wissel* –, *een termijn van betaling* –; **-len'ging,** v. -en (*het verlengen*): – *van verlof*; **-leng'stuk,** o. -stukken (*stuk, waarmee iets langer gemaakt wordt*, b.v. *aan een passer*).
verle'ning, v. -en: – *van rechten*.
verlep'pen, de bloem -lepte, i. verlept (*verwelken, verflensen*); **-lept',** bn., bw. (*flets, verflenst*): *een* –*e bloem*; *een* – *kleedje*.
verle'ren, -leerde, h. verleerd (*ontleren, afleren*): *een taal* –.
verlet', o. (*tijdverlies*; *uitstel*): *zonder* –, d.i. onverwijld; *dat gedoogt geen* –, uitstel; **-let'sel,** o. -s (*beletsel, hindernis*); **-let'ten,** -lette, h. verlet (*tijd verliezen, laten voorbijgaan of verzuimen*); **-leu'teren,** -leuterde, h. verleuterd (*de tijd leuterend doorbrengen, verbeuzelen*); **-le'vendigen,** -levendigde, h. verlevendigd (*levendig*[*er*], *druk*[*ker*], *vrolijk*[*er*] *maken*): *de hoop* –, *de handel* –, opbeuren; **-le'vendiging,** v.: *tot* – *van de handel*.
verle'zen, zich, -las zich, h. z. verlezen (*verkeerd lezen, zich vergissen bij het lezen*).
verlicht', bn., bw. (*helder beschenen*): fig. *een* – *staatsman*, helderdenkend, ontwikkeld; – *denken*; *een* – *despoot*.
I. verlich'ten, -lichtte, h. verlicht (*helder maken, beschijnen*): *een tuin* –, illumineren; *een stad* –; zie ook verlicht.
II. verlich'ten, -lichtte, h. verlicht (*minder zwaar maken*): *iems. zorgen* –, d.i. hem opbeuren, helpen; *ik voelde me heel wat verlicht*; *met een verlicht gevoel*.
I. verlich'ting, v. -en (*het verlichten*, bet. **I**; *kunstlicht*; fig. *opklaring van 't verstand*): *electrische* –; *tot* – *der volken*.
II. verlich'ting, v. -en (*het verlichten* bet. **II**; *ontheffing*; *opbeuring*; *steun, hulp*): *dat schonk me enige* –.
verlie'derlijken, -liederlijkte, i. (1), h. (2) verliederlijkt (1 *liederlijk worden*; 2 *liederlijk maken, doen ontaarden*): 1 *die man zal nog geheel* –, d.i. door losbandigheid verdierlijken; 2 *de drank zal hem* –; *zich* –.
verlieid', bn., bw. (*met liefde vervuld*): *Pieter is waratje* –; – (*worden*) *op*; *tot over de oren* –; *een* – *paartje*; **-lief'de,** m. en v. -n (*persoon, die verliefd is*); **-liefd'heid,** v. -heden (*het verliefd-zijn*): *een korte* –.
verlies', o. verliezen (1 *het verliezen, derven, kwijtraken*; 2 handel: *wanneer het zuivere bedrag van de inkoopprijs plus de onkosten, meer is dan de verkoopprijs*; *wat volgens de balans in zeker tijdvak is verloren*): 1 *het* – *van een been*; *het* – *van een kind*; *niet tegen* – *kunnen bij het spelen*; *een groot* – *lijden*; *iem. een* – *berokkenen*; *zware verliezen lijden*; *een* – *weer goedmaken*; 2 *het* – *in zaken*, schade, nadeel; *er was veel geld*–; – *op koffie*; *zonder, met* – *verkopen*; **-cijfers,** o. mv.; **-lijst,** v. -en (mil. *lijst of opgave van de in de* [*jongste*] *strijd gevallenen*).
verlie'ven (op), -liefde, i. verliefd (*verliefd raken*); **-lie'zen,** -loor, h. verloren (*kwijtraken*, b.v. *door een ongeluk of door achteloosheid*): *een boek* –; *veel* – *op de koffie*; *je zult er niets bij* –; *er is niet veel aan verloren*; zie ook verloren; fig. *een proces* –; *zijn geduld* –; *het leven* –, sterven; *de slag* –, overwonnen worden; *geen woorden* –, niet onnodig praten; *een wedstrijd* – *tegen iem.*; *Duitsl. verloor grondgebied aan Frankrijk*; **-lie'zer,** m. -s (*iem., die verliest*); **-lig'gen,** -lag, i. verlegen (*door lang liggen bederven*): *laat het fruit niet* –; zegsw. *verlegen goed deugt niet*, bekende woordspeling; Z.-N. *het getijde* –, de gelegenheid laten voorbijgaan.
verlij'den, -leed, h. verleden ([*voor een notaris*] *passeren*): *een testament, verleden voor notaris N.*
verlo'den, -loodde, h. verlood (*van een loden merk voorzien*): *balen* –, *tijken* –.
verloe'nen (Barg. zie loenig: *verraden*).
verlof', o., in bet. 1 verloven (in het alg. *vergunning, veroorloving*; inz. 1 *vergunning om naar huis te gaan, het vrij-zijn van dienst of uit betrekking*; 2 *vergunning als bierslijter*): 1 *iem.* – *tot iets geven*; *met uw* –, beleefdheidsformule; *met groot* – *gaan*, O.-I. naar Europa gaan, wegens ziekte of langdurige diensttijd, – (*aan*)*vragen*; *gedurende mijn* –, tijd van 't verlof; 2 *een café met* –: – A, tot verkoop van zwak-alcoholische dranken, – B, t. v. v. niet-alcoholische dranken; **-lof'brief,** m. -brieven (*brief, waarin verlof gegeven wordt*); **-lof'ganger,** m. -s (mil. *soldaat, die met verlof gaat*; O.-I. *ambtenaar met verlof*); **-lof'pas,** m. -passen (mil. *pas voor iem., die met verlof gaat*): *zijn* – *laten aftekenen door den burgemeester*; **-lof'recht,** o. -en (*vastgestelde bepaling voor de verloftijd van een ambtenaar*); **-lof(s)'aanvrage,** v. -n (*schriftelijk verzoek om verlof*); **-lof(s)'-traktement,** o. -en ([*verminderd*] *traktement, dat men gedurende zijn verlof geniet*; O.-I. $^1/_3$ *van de jaarwedde in actieve dienst*); **-lof'tijd,** m.: *mijn* – *is om*.
verlok'kelijk, bn., bw. (*verleidelijk*): *een* – *voorstel, een* – *aanbod*; **-lok'kelijkheid,** v. -heden; **-lok'ken,** -lokte, h. verlokt (*door aanlokken overhalen*): *laat u door de schijn niet* –, verleiden; – *tot*; **-lok'king,** v. -en: *de* –*en ener grote stad*.
verloo'chenen, -loochende, h. verloochend (*loochenen, niet willen kennen*): *zijn vaderland* –; *Petrus verloochende driemaal zijn Meester*; *zich zelf* –; *zich* –, [a]) tegen zijn aard, beginselen enz. handelen, [b]) onbaatzuchtig handelen, eigen verlangens enz. onderdrukken ten bate van anderen; **-ing,** v. -en.
verloof'de, m. en v. -n: *zij of hij is mijn* –, aanstaande echtgenoot, -genote.
verloop', o. (1 *het verlopen, het voorbijgaan*; 2 *het achteruitgaan*; 3 *gang en afloop*; *wijze, waarop zich iets toedraagt, of zich heeft toegedragen, proces*, waarbij men bepaaldelijk wil aanduiden *het op- en neergaan*, b.v. bij een ziekte): 1 *na* – *van tijd*; 2 *het* – *van de kunst*; *het* – *zijner zaken*; 3 *het* – *van een ziekte*; *het* – *onder het leraarspersoneel*, wisseling; nog: *het gevecht had een ongunstig* –, beter: *het gevecht liep ongunstig af*; Z.-N.

iets op zijn – laten, [a]) verwaarlozen, [b]) niet ingrijpen.

verlo'pen 1 verliep, h. (1, 2, 5), i. (3, 4) verlopen (1 *met lopen doorbrengen*; 2 *door lopen verliezen*; 3 *verstrijken, verdwijnen*; 4 *afnemen, verminderen*; 5 typ. *woorden v. d. ene regel in de andere overbrengen*, ook: *v. d. ene bladzijde op de andere*): 1 *een halve dag –, om iem. te vinden*; 2 *een goede gelegenheid –*; 3 *er was een week –*; 4 *het tij verloopt*; *die winkel verloopt*, verliest zijn klanten; 5 *de zetter moest een aantal woorden, regels –*; **2** bn. (1 *verstreken, voorbijgegaan*; 2 *verliederlijkt*; 3 *afgesleten*): 1 *de – rente, de – tijd*; ook: *een – hond, stuk vee*, afgedwaald, verdwaald; 2 *een – sujet, een – student*; 3 *een – schroef*, lam, niet meer pakkend.

verlo'ren, bn., bw. (1 *kwijt, te niet gegaan*; 2 *vergeefs*; *zonder waarde*; 3 *diep gevallen, verliederlijkt*): 1 *een – boek*; mil. *een – post*, dicht bij den vijand; zegsw. *iets – geven*, opgeven; *een – man*, niet te redden; *– gaan, – raken*; *het Verloren Paradijs van Milton*, episch gedicht; Z.-N. *iem. – spelen*, met opzet kwijtraken; 2 *– moeite*; *een – ogenblikje*, zonder waarde; 3 *de – Zoon*, zie Lukas 15 : 12–24; fig. *de – zoon is terecht, daar heb je den – zoon*, van iem., iets, waar men naar zocht; Z.-N. *een – kost*, iem., die de kost niet waard is.

verlos'kunde, v. (*vroedkunde, obstetrie*).

verloskun'dige, m. en v. –n (*dokter in de obstetrie*; ook: *een vroedvrouw*).

verlos'sen, –loste, h. (1), i. (2) verlost (1 *los of vrij maken, redden*; *helpen bij een bevalling*; 2 met *van*: *baren, bevallen*): 1 *uit de kerker –, uit de slavernij –*, bevrijden; 2 *zij is van een zoon verlost*; **–los'ser,** m. –s (*bevrijder, redder*, inz. *Messias*): *de Verlosser*, Jezus Christus; **–los'sing,** v. –en (*vrijmaking, bevrijding*): *het Verlossingswerk of het werk onzer Verlossing*, redding.

verlo'ten, –lootte, h. verloot (*door het lot doen toewijzen*): *de verlote voorwerpen*; **–lo'ting,** v. –en (*het verloten*).

verlo'ven, –loofde, h. verloofd (*door trouwbelofte verbinden* inz. als volt. dw. of refl.): *zij is verloofd met uw neef*; **–lo'ving,** v. –en (*het verloofd-zijn*; ook: *tijdperk van het verkeer tot aan het huwelijk*); **–lo'vingsdag,** m. –dagen; **–lo'vingsfeest,** o. –en; **–lo'vingskaart,** v. –en (*kaart, om de verloving bekend te maken*); **–lo'vingsring,** m. –en (*een der ringen, gewisseld tussen verloofden*).

I. verluch'ten, –luchtte, h. verlucht (*uitluchten*): *een kleed –*; refl. *ik moet mij eens –*, wat lucht gaan scheppen.

II. verluch'ten, –luchtte, h. verlucht (vertaling van Lat. illuminare, illustrare: *een boek met tekeningen versieren*).

verluch'tigen, –luchtigde, h. verluchtigd (*lichter maken*; fig. *opvrolijken*): *een kamer wat – door meer lichte gordijnen*.

verluch'ting, v. –en (*opsiering*).

verluch'tingskunst, v. (*verluchten* **II**; inz. *het tekenen, schilderen van hoofdletters, randversieringen enz.*; *illustratiekunst*).

verlui'den 1 verluidde, i. verluid (*bekend doen worden, laten weten of doen doorschemeren, te verstaan geven*): *niet alles geloven, wat men hoort –*. zeggen; *niets van een zaak (laten) –*, laten doorschemeren, laten merken; *naar (het) verluidt*, naar men bericht, vertelt; *zich laten –*, vertellen; **2** o. (*het bekend maken of worden*): *het – der geruchten*.

verlui'eren, –luierde, h. verluierd (*in luiheid of met luieren doorbrengen*): *zijn tijd –*.

verlum'melen: *zijn tijd –*; **–lus'tigen, zich,** –lustigde zich, h. zich verlustigd (*z. opvrolijken*): *wij willen ons wat – in de natuur*; **–lus'tiging,** v. –en (*vermaak*; *ontspanning*).

vermaag'schappen, –maagschapte, h. vermaagschapt (*tot maagschap doen worden, verzwageren*): *hij is aan ons vermaagschapt*, familie van ons; *z. – aan*, b.v. door huwelijk.

vermaak', o. vermaken (*genoegen, plezier*): *de (onschuldige) vermaken der jeugd*; *– scheppen in*; *tot groot – der omstanders*.

vermaaks'halve, –hal've, bw. (*om zich te vermaken*): *– iets doen*; *– gaan tuinieren*.

vermaan', o. (*vermaning*): *naar geen – luisteren*; **–maan'brief,** m. –brieven (*bisschoppelijk rondschrijven, mandement*).

vermaan'den, vermaandde, i. vermaand: Z.-N. *iets vermaandt*, is een maand geleden.

vermaard', bn. (*beroemd*; zie mare): *een – schrijver*; *die badplaats is –*; **–maard'heid,** v. –heden; **–ma'geren,** –magerde, h. (1), i. (2) vermagerd (*mager* 1 *doen worden*, 2 *worden*): 1 *de koorts heeft hem vermagerd*; 2 *hij is erg vermagerd*; **–ma'gering,** v. (*het vermageren*); **–ma'geringskuur,** v. –kuren (*kuur om mager te worden*); **–ma'kelijk,** bn. (*genoeglijk*): *nieuw – ganzebord*, vermaak gevend; **–ma'kelijkheid,** v. –heden (*uitspanning*): *publieke –heden*.

verma'ken, –maakte, h. vermaakt (1 *verlustigen*; 2 *bij uiterste wilsbeschikking schenken, legateren*; 3 *anders maken*; 4 *een nieuwe punt snijden aan een verenpen*; 5 Z.-N. *verbinden*; 6 Z.-N. [*goed*] *sluiten*): 1 *het gehele gezelschap –*; refl. *wij – ons met roeien*; 2 *iem. een huis –, zijn vermogen aan een kerk –*; 3 *een kledingstuk –*, een andere snit geven; 4 *de ondermeester was bezig pennen te –*; 5 *een wonde, een been –*; 6 *e. deur –*.

vermaledij'en (*vervloeken* inz. als volt. deelw.): *die vermaledijde historie*, verwenst; tegenst. benedijen; **–ma'len,** –maalde, h. vermalen (*fijnmalen, vergruizen*): *iets met de tanden –, iets tot stof –*.

verma'nen, –maande, h. vermaand (*aansporen of opwekken* inz. *tot beterschap*; *iem. zijn slecht gedrag voorhouden*): *wij – u nogmaals*: *mijd de overdaad*; **verma'ner,** m. –s.

verman'gelen, vermangelde, h. vermangeld (Z.-N. *verruilen*).

verma'ning, v. –en (1 *aansporing* [*tot beterschap*]; *opwekking, waarschuwing, zedenles*; 2 *lichte aanval van enige ziekte*; 3 *preek bij de doopsgezinden*; *hun godsdienstoefening, bedehuis*): 1 *wij gaven hem allerlei –en*; 2 *een – van een beroerte*; 3 *gaat ge mee naar de –?* (voor het bedehuis meestal: *vermaanhuis*).

verman'nen, –mande, h. vermand (*vermeesteren, overweldigen*): *de schrik vermande hen*; refl. *zich –*, zich zelf meester worden: *toen vermande zij zich en streek met haar vingers langs het voorhoofd der dode*.

verma'ren, h. (1), i. (2) vermaard (Z.-N. *bekend* 1 *maken*, 2 *worden*): 1 *een nieuws –*; 2 *het nieuws vermaarde*.

vermast', bn. (*te zwaar beladen*; fig. *overstelpt*, b.v. *van droefheid*): *door de slaap –*, vero.; **–meend',** bn. (*gewaand*): *de –e eigenaar, –e rechten*, verondersteld; **–meer'de-**

raar, m. –s (*iem., die vermeerdert*): *altijd – des Rijks* = Lat. semper *Augustus*, titel der Rom. keizers, later der keizers van Oostenrijk; **–meer'deren,** –meerderde, h. (1), i. (2) vermeerderd (1 *doen toenemen, talrijker doen worden*; 2 *toenemen, talrijker, groter worden*): 1 *het traktement –*; 2 *de lasten –*; ook refl. *zich –*; **–meer'dering,** v. –en.

vermees'teren, –meesterde, h. vermeesterd (*overmeesteren, veroveren*): *de stad zal men haast –*; *zijn driften –*, bedwingen; **–mees'-tering,** v.; **–mei'en, zich,** –meide zich, h. z. vermeid (*zich ontspannen, of zich vermaken [als op een Meidag of Meiavond]*): *zich gaan – in de schone natuur*, verlustigen; **–mel'den,** –meldde, h. vermeld (*melden, berichten*): *de kronieken – het*, maken gewag van; *eervol vermeld*; **–mel'denswaard, –waard',** bn. (*waard om vermeld te worden*); **–mel'ding,** v. –en (*het vermelden*): *een loffelijke, eervolle –*; **–me'melen,** –memelde, i. vermemeld (Z.-N. *vermolmen*); **–me'nen,** –meende, h. vermeend (*menen, denken, onderstellen*): *ik vermeen gelijk te hebben*, ik houd het er voor; **–men'gen,** –mengde, h. vermengd (*samenmengen*): *twee wijnsoorten –*, ondereenmengen; refl. *olie vermengt zich niet met water*, een mengsel vormen; **–men'-ging,** v. –en (*het vermengen*; *het mengsel*).

vermenigvul'digen, –menigvuldigde, h. (1, 3), i. (2) vermenigvuldigd (1 *talrijker maken, in aantal doen toenemen*; 2 *talrijker worden, in aantal toenemen*; 3 rekenk. *een bewerking verrichten, die een getal leert vinden, een bepaald aantal malen zo groot als een gegeven getal*): 1 *hij vermenigvuldigde het aantal zijner krijgers*; 2 *de vijanden –*; 3 *vermenigvuldig dat getal met 5*; refl. *zich – (talrijker worden)*: *het mensdom vermenigvuldigde zich*; *onze moeiten – zich*.

vermenigvul'diger, m. –s (*getal, waarmede vermenigvuldigd wordt*); **–menigvul'-diging,** v. –en (*het vermenigvuldigen*): *tafel van –*, rekentafel; *–en maken*; **–menigvul'-digtal,** o. –tallen (*getal, dat vermenigvuldigd wordt*).

verme'tel, bn., bw. (*al te stoutmoedig*, ongunstig): *een –e aanval*; *– te werk gaan*.

verme'telheid, v. (*onberaden koenheid*).

verme'ten, zich, –mat zich, h. z. vermeten (1 *z. in het meten vergissen*; 2 inz. fig. *zich verstouten*): 1 *die knecht vermeet zich telkens*, meet verkeerd; 2 fig. *wat vermeet gij u?*

vermicel'li, v. (It. [Lat. vermis = worm]: *meelspijs in draad- of pijpjesvorm*).

vermicel'lifabriek, v. –en; **–podding,** m. –en (nl. *met vermicelli als hoofdbestanddeel*); **–soep,** v. ([*vlees*]*soep met vermicelli*).

vermij'den, –meed, h. vermeden (*mijden, ontwijken, schuwen*): *een niet te – ongeluk*.

vermij'ding, v.: *tot – van ongelukken*.

vermiljoen', o. (Fr. vermillon v. Lat. vermis = [scharlaken]worm: *hoogrode kleur of verfstof*): *Chinees –*; **–miljoen'achtig,** bn. (*op vermiljoen lijkend*); **–miljoe'nen,** h. gevermiljoend (*met vermiljoen kleuren*).

vermin'deren, –minderde, h. (1), i. (2) verminderd (1 *minder maken*; 2 *minder worden, afnemen, kleiner worden*): 1 *iems. traktement –*; *zijn vaart –*; 2 *zijn inkomen vermindert*; *zijn vaart verminderde*; **–min'dering,** v. –en (*het verminderen, afneming*): *– van*.

vermin'ken, –minkte, h. verminkt (eig. *mank maken*: *van een lichaamsdeel beroven*; *schenden, stukmaken*): *een kunstwerk –*; **–min'king,** v. –en (*het verminken*; *schending*); **–mink'te,** m. –n (*iem., die verminkt is*).

vermis'sen, –miste, h. vermist (*missen*; *kwijt zijn*): *zijn beurs –*, niet kunnen vinden; **–mis'sing,** v. –en; **–mis'te,** m. en v. –n (*iem., die vermist wordt*): *lijst van –n*.

vermits', vgw. (*omdat, daar, aangezien*).

vermoe'delijk, bn., bw. (*waarschijnlijk*): *de –e troonopvolger, de –e dader, de –e oorzaak*; *hij is – op reis*, denkelijk; *– wel*.

vermoe'den 1 –moedde, h. vermoed (*waarschijnlijk achten, gissen, menen*): *ik vermoed, dat uw vriend de trein heeft gemist*; **2** o. –s (*mening, gissing, onderstelling*): *op – van diefstal*, verdenking, argwaan; *– op iem. hebben*, iem. verdenken; *– krijgen op iem.*; *–s hebben dat ....*; **–moeid',** bn. (*moede door inspanning, afgemat*): *– van de arbeid*; **–moeid'heid,** v. (*het vermoeid-zijn*); **–moei'en,** –moeide, h. vermoeid (*moe maken*): *de ogen –*; *hoorders door breedsprakigheid –*; *zich –*, zich erg inspannen, zich afmatten; **–moei'end,** bn. (*moede makend, lastig*): *een – werk*, zwaar; *een – kind*, te druk, te levendig; *het is –*; **–moei'enis,** v. –moeienissen (*vermoeidheid, inspanning, afmatting*).

vermof'felen, –moffelde, h. vermoffeld (*wegstoppen, verdonkeremanen*).

vermo'gen 1 vermocht, h. vermocht (1 *de macht, de kracht hebben*; *in staat zijn tot*; 2 *invloed hebben*): 1 *God vermag alles*; *ik vermocht hen niet te redden*; *niets – tegen die overmacht*; 2 *liefde vermag veel*; *veel – bij*; *veel – op iem.*; **2** o. –s (1 *gave, begaafdheid*; 2 *kracht, macht*; v. machines enz.: *capaciteit*; 3 boekh. *het totaal der creditposten op de balans*; 4 *het geheel van iems. bezittingen en schulden*; 5 in het alg. *have, rijkdom, geld, bezit*): 1 *een knaap met goede –s*; *de –s der ziel*; 2 *dat gaat boven mijn –*; *we zullen doen al wat in ons – is*; *naar mijn beste –*; *het draag–*; 3 zie kapitaal **1**, 9; 4 *bij een N.V. zijn maatschappelijk kapitaal en – geen begrippen, die elkaar volkomen dekken*; 5 *een man van –*, met fortuin; *een aanzienlijk – nalaten*; *elk geve naar –*; **–mo'gend,** bn.: *een – heer*, bemiddeld, machtig, rijk, invloedrijk; (België: rechtst. solvabel); **–mo'gens-belasting,** v. –en (*rijksbelasting op het kapitaal boven de 16 duizend gulden*); **–mol'men,** –molmde, i. vermolmd (*tot molm vergaan*): *die plank gaat –*, wormstekig worden.

vermom'men, –momde, h. vermomd (*verkleden*; *maskeren*; fig. *verbergen*): refl. *zich – als landloper*; **–mom'ming,** v. –en (*het [zich] vermommen*; *hetgeen dient als –*).

vermooi'en, –mooide, h. (1), i. (2) vermooid (*mooier 1 maken, 2 worden*): 1 *modieuze kleding dient om het lichaam te –*; 2 *dames – er niet op, als ze oud worden*.

vermoor'den, –moordde, h. vermoord (*gewelddadig van het leven beroven*; *verknoeien*): fig. *zijn tijd –*, erg verbeuzelen; **–moor'-ding,** v.; **–mor'sen,** –morste, h. vermorst (*morsende bederven, verspillen*): *zit je alweer verf te –*; *geld –, de tijd –*; **–mor'sing,** v.: *– van geld*; **–mor'zelen,** –morzelde, h. –morzeld (*tot morzels maken, vergruizen*): *de wagon werd vermorzeld*; fig. *een vermorzeld hart*, rouwmoedig; **–mor'zeling,** v.; **–mo'-**

sen, –mooste, h. vermoost (Z.-N. *verspillen, verknoeien*): *zijn geld –.*
vermouth', o. (*likeur, uit een alsemachtige plant gestookt; wijnsoort: gekookte wijn met alsemaftreksel*); l. *vermoet'.*
vermur'wen, –murwde, h. vermurwd (*murw, week maken*): meestal fig.: *een hardvochtig mens –,* vertederen; *hij was niet te –; iems. hart –,* tot zachtheid stemmen; **–nach'ten,** –nachtte, h. vernacht (*overnachten*): *ergens –;* **–na'gelen,** –nagelde, h. vernageld (*met één of meer nagels dichtmaken of toespijkeren*): *een deur –; een kanon –,* onbruikbaar maken door een nagel in het zundgat te drijven; *een paard –,* een spijker te diep, d. i. in het vlees, slaan.
vernau'wen, –nauwde, h. (1), i. (2) vernauwd (*nauw[er] 1 maken, 2 worden*): 1 *een kledingstuk –;* 2 *de kloof vernauwde* (meestal: *zich vernauwen*); **–nau'wing,** v. –en: *een – van de slokdarm;* **–ne'deren,** –nederde, h. vernederd (*met geringschatting behandelen, krenken; in aanzien, macht verlagen*): *iems. trots –; iem. in het stof –;* refl. *zich in het stof –; zich voor God –,* verootmoedigen; **–ne'derend,** bn. (*beschamend, verlagend*): *een – aanbod, dat is – voor hem;* **–ne'dering,** v. –en (*het vernederen; verlaging; krenking*).
verne'derlandsen, vernederlandste, h. (2), i. (1) vernederlandst (*Nederlandse zeden, gewoonten, Nederlands uiterlijk* 1 *aannemen,* 2 *doen aannemen*): 1 *vernederlandst Frans;* 2 *woorden –.*
verne'men, –nam, h. vernomen (1 *te weten komen; horen;* 2 *onderzoeken; informeren*): 1 *hebt gij 't niet vernomen, de lente is gekomen,* gewaarworden; *naar wij uit goede bron –; van wie heb je dat vernomen?* 2 *hij vernam naar uw gezondheid;* **–ne'pen,** bn. (*kleinzielig*): *een – mannetje;* **–ne'peling,** m. –en (Z.-N. *onvolgroeid, verschrompeld iem. of iets*); **–neu'teld,** bn. (*dwergachtig, onbeduidend, nietig*): *een – ventje, een – boompje;* **–niel'achtig,** bn. (*geneigd om te vernielen*); **–niel'al,** m. en v. –allen (*iem.* inz. *kind, dat alles stukmaakt*).
vernie'len, –nielde, h. vernield (*stuk maken; onbruikbaar maken; verdelgen, verwoesten*): *die aap van een jongen vernielt alles;* **–nie'lend,** bn. (*verdelgend*): *de alles –e orkaan;* **–nie'ling,** v. –en; **–nie'lingswerk,** o.
verniel'ziek, bn.; **–niel'zucht,** v. (*zucht, om te vernielen*): *de – dier kinderen;* **–nie'tigen,** –nietigde, h. vernietigd (*tot niet maken, te niet doen, vernielen*): *een testament –; dat woord vernietigt al mijn hoop; het vonnis, het besluit werd vernietigd,* ongeldig verklaard; *een –d oordeel over iem., iets uitspreken;* **–nie'tiging,** v. –en: *met – van het vonnis der rechtbank,* ongeldig verklaren.
vernieu'wen, –nieuwde, h. vernieuwd (*nieuw maken; herstellen; het oude, versletene vervangen*): *een latwerk –;* **–nieuwerwet'sen,** –nieuwerwetste, h. vernieuwerwetst (*nieuwerwets maken, wat ouderwets was, moderniseren; opknappen*): *een huis –, een dameshoed –;* **–nieu'wing,** v. –en.
vernik'kelen, –nikkelde, h. vernikkeld (1 *met een laagje nikkel overtrekken;* 2 volkst. *bedotten*): 1 *een fiets –;* 2 *ik laat me niet –.*
vernis', o. vernissen (*mengsel van verschillende stoffen om de oppervlakte van voorwerpen blinkend en met beveiligende bedekking te voorzien,* inz. *mengsel van lijnolie en hars*): *– doet het verfwerk glanzen;* fig. *een –je van beschaving,* uiterlijke schijn, glansje.
vernis'sen, verniste, h. vernist (*met vernis bestrijken*): *een deur, een schilderij –.*
verno'chelen, volkst.; zie verlakken.
vernoegd'; –noe'gen, zich; zie vergenoegd enz.; **–noe'men,** –noemde, h. vernoemd (*iems. naam noemen*): *ik zal hem u –.*
vernooi', o. –en (Z.-N. *verveling, verdriet*).
vernooi'en, vernooide, h. vernooid (Z.-N. *vervelen, verdrieten*): refl. *zich –.*
vernuft', o., bet. 2 –en (1 *het vermogen om iets uit te denken; scherpzinnigheid, oorspronkelijkheid, vindingrijkheid;* 2 *man van genie*): 1 *een schepping van het menselijk –; vals –,* gezochte geestigheid; 2 *de –en der 17e eeuw.*
vernuf'tig, bn., bw. (*verstandig-scherpzinnig*): *een – man,* vindingrijk; *– uitgedacht,* schrander; **vernuf'tigheid,** o.
veronaan'genamen, –onaangenaamde, h. veronaangenaamd (*onaangenaam maken*): *iems. leven –;* **–onacht'zamen,** –onachtzaamde, h. veronachtzaamd (*geen acht slaan op*): *zijn plichten, zijn gezondheid –,* verwaarlozen; **–onacht'zaming,** v. –en: *met – van zijn plichten;* **–onderstel'len,** –onderstelde, h. verondersteld (*aannemen*): *veronderstel, dat ge uw proces wint, wat dan nog?* **–onderstel'ling,** v. –en (*onderstelling*): *in de – dat;* **–on'gelijken,** –ongelijkte, h. verongelijkt (*onbillijk, onrechtvaardig behandelen*): *iem. –,* onrecht aandoen; **–on'gelijking,** o. –en (*aangedaan onrecht*); **–on'gelukken,** –ongelukte, is verongelukt (*omkomen; te niet gaan*): *de man, het schip is verongelukt,* heeft schipbreuk geleden; **–onthei'ligen,** –heiligde, h. verontheiligd (*ontwijden, schenden*): *een tempel –;* **–ontrei'nigen,** –ontreinigde, h. verontreinigd (*ontreinigen, vuilmaken, besmetten*): *dat zal uw geweten –,* bezoedelen; **–ontrei'niging,** v. –en.
verontrus'ten, –ontrustte, h. verontrust (*onrustig maken; angst, onrust opwekken bij iem.*): *allerlei geruchten – de bevolking;* zich –, –ontrustte zich, h. z. verontrust over (*angst voeden, z. ongerust maken*).
verontschul'digen, –ontschuldigde, h. verontschuldigd (*van schuld vrijspreken, verschonen*): *iem. –; dat is niet te –;* zich – (*z. rechtvaardigen, verschoning vragen*): *zijn houding laat z. niet –; ik hoop mij bij haar te –;* **–ontschul'diging,** v. –en (*rechtvaardiging, reden van verschoning*): *dat dient tot zijn –, een – afwijzen; (zijn) –en aanbieden; ter – van zijn handelwijze;* **–ontwaar'digd,** bn., bw. (*in zijn waardigheid of gevoel van eigenwaarde gekrenkt; gegriefd*): *– over;* **–ontwaar'digen,** –ontwaardigde, h. verontwaardigd (*bij iem. het gevoel van eigenwaarde of eigenliefde krenken, ergernis, toorn opwekken*): *dat voorstel zal hem –; zich –,* zich boos maken; **–ontwaar'diging,** v. (*toornende ernst, blijkbare ergernis*): *diepe –.*
veroor'deelde, m. en v. –n (*iem., die veroordeeld of gevonnist is*); **–oor'delen,** –oordeelde, h. veroordeeld (1 *schuldig oordelen;* 2 *afkeuren, afwijzen*): 1 *de dief werd veroordeeld,* gevonnist; *iem. in de kosten –; tot* (of: *in*) *de kosten veroordeeld worden; ter dood –; tot 5 weken gevangenisstraf –;* 2 *een handelwijze –;* **–oor'deling,** v. –en (*vonnis; afkeuring*): België: *burgerlijke –,* civiel-rechte-

lijk; **–oor'loven,** –oorloofde, h. veroorloofd (*toestaan*): *die uitgaven kunt gij u –, vergunnen; zich – om; zich allerlei vrijheden, heel wat –*; **–oor'loving,** v.

veroor'zaken, –oorzaakte, h. veroorzaakt (*oorzaak zijn van*): *dat zal twist –*, teweegbrengen; **–oor'zaker,** m. –s, **–ootmoe'digen,** –ootmoedigde, h. verootmoedigd (*ootmoedig maken*): refl. *ga u voor God –*, vernederen, in ootmoed buigen; **–ootmoe'diging,** v. –en; **–or'beren,** –orberde, h. verorberd (*gebruiken*): *heel wat –*, opeten en opdrinken; *de koekoek verorbert duizenden rupsen*, vreet.

veror'denen, –ordende, h. verordend (*bevelen, gelasten*); **–or'dening,** v. –en (*reglement; voorschrift*): *gemeentelijke –en.*

verordineren, –ordineerde, h. verordineerd (*ordonneren*): *wie heeft dat zo verordineerd,* bevolen? **–ou'derd,** bn. (*oud geworden, vervallen, uit het gebruik*): *wat is die man –; een – gebruik, een – woord*; **–ou'deren,** –ouderde, h. (1), i. (2) verouderd (*oud[er] 1 maken, 2 worden*): 1 *deze inspannende arbeid verouderde hem spoedig*; 2 *dat gebruik gaat –*, vervallen, in onbruik komen; *een verouderde kwaal*, ingeworteld; **–ou'dering,** v.; **–ou'welijken,** –ouwelijkte, h. (1), i. (2) verouwelijkt (1 *ouwelijk doen uitzien*; 2 *er oud beginnen uit te zien*): 1 *dit leven verouwelijkt iem.*; 2 *wat is die man verouwelijkt.*

vero'veraar, m. –s (*hij, die een land verovert, een volk onderwerpt*): *Willem de Veroveraar* (1066); **–o'veren,** –overde, h. veroverd (*overweldigen, door geweld bemachtigen*): *een land –, een stad – op den vijand*; fig. voor zich innemen: *iems. hart –, de harten der toehoorders –*, winnen; **–o'vering,** v. –en (*het veroveren; hetgeen veroverd wordt*): *de – van stad aan stad; de –en van Napoleon I*; **–o'veringsoorlog,** m. –oorlogen (*oorlog, die het veroveren van landen, gewesten ten doel heeft*): *onze oorlogen in O.-I. zijn meestal –oorlogen*; **–o'veringszucht,** v. (*sterke begeerte naar veroveringen*).

verpach'ten, –pachtte, h. verpacht (*in pacht geven*): *een stuk bouwland –*; ook: *een veer –*; **–pach'ter,** m. –s (*hij. die verpacht*); **–pach'ting,** v. –en (*het verpachten*); **–paff',** bn., bw. (Z.-N. *verbluft*): *een – gezicht.*

verpak'ken, –pakte, h. verpakt (1 *anders inpakken*; 2 *in pakken doen, tot een pakje maken*): 1 *die goederen moeten verpakt worden*; 2 *de vis wordt in ijs verpakt*; **–pak'king,** v. –en (*het verpakken; de emballage*); **–pan'den,** –pandde, h. verpand (*in pand geven*): *zijn goederen –*, belenen; fig. *zijn eer –*, op zijn eer iets beloven; **–past',** bn. (Z.-N. *verkocht; niet meer te krijgen*).

verpat'sen, –patste, h. verpatst (*verschacheren, verkwanselen*): *hij heeft zijn horloge verpatst*, te gelde gemaakt; *hij heeft al zijn geld verpatst*, er doorgelapt; plat, gmz.

verpersoon'lijken, –persoonlijkte, h. verpersoonlijkt (*als persoon voorstellen; personifiëren*): *als de verpersoonlijkte onschuld*; **–persoon'lijking,** v. –en (*personificatie*).

verpes'ten, –pestte, h. verpest (*besmetten met de pest; bederven*): *die stank verpest de lucht*; fig. *zeden –*; **–pes'tend,** bn. (*besmettend*): *een –e lucht, een –e stank*, die (als het ware) de pest doet ontstaan; **–pie'terd,** bn., bw. (*uitgeteerd*): *een – ventje.*

verpij'nen, zich, –pijnde zich, h. zich verpijnd (*zich aftobben*): *ik zal mij niet – op dat werk*; **–plaat'sen,** –plaatste, h. verplaatst (*een andere plaats geven*): *een ambtenaar –*, van standplaats doen veranderen; refl. *zich – in iems. toestand*, indenken; **–plaat'sing,** v. –en (*het verplaatsen, het verplaatst worden*): *– van ambtenaren*; **–plan'ten,** –plantte, h. verplant (*op een andere plaats planten*): *e. oude boom laat zich niet –*, overplanten; **–plan'ting,** v.; **–pleeg'de,** m., v. –n (*iem., die verpleegd wordt*): *de –n mogen de inrichting niet verlaten*; **–pleegster,** v. –s (*vrouw, die verpleegt*; inz. *zuster, ziekenoppasseres*); **–ple'gen,** –pleegde, h. verpleegd (*verzorgen*): *een zieke –, een gewonde –*; **–ple'ger,** m. –s (*ziekenoppasser*); **–ple'ging,** v. –en: *de – der gewonden.*

verple'gingsdienst, m. (mil. *intendance*); **–ple'gingstrein,** m. –en (*de wagens der intendance*); **–plet'ten,** –plette, h. verplet (*stuk pletten*): fig. *wij stonden verplet*, verslagen; **–plet'teren,** –pletterde, h. verpletterd (*verbrijzelen, te pletter slaan*): *het schip werd op de klippen verpletterd*; fig. *een –de tijding*, terneerslaande; *een –de nederlaag*, vernietigende; **–plet'tering,** v. –en.

verplicht', bn. (*verschuldigd, gehouden*): *ik ben (aan) hem veel –; gij zijt – tot betaling* (of: *om te betalen*); *ik voel me niet – om*; (*ik ben u*) *zeer –*, wel bedankt! *ik ben u veel –*, verschuldigd; z. verplichtend.

verplich'ten, –plichtte, h. verplicht (*als een plicht opleggen, noodzaken*): *iem. – tot betaling; iem. – tot een dienst; iem.* (*aan zich*) *–*, door diensten aan zich verbinden; *een verplicht leervak*, wettelijk voorgeschreven; **–plich'tend,** bn., bw.: een daad is *verplicht*, indien zij moet worden voltrokken. Een *–e daad* is een daad, waardoor iem. tot erkentelijkheid wordt gestemd; **–plich'ting,** v. –en (*het verplicht-zijn*): *aan iem. – hebben*, dank schuldig zijn; *iedereen de – opleggen*, als plicht opleggen; *zijn –en nakomen; een – op zich nemen om*, zich verplichten; *onder – van*; **–plooi'en,** –plooide, h. verplooid (*anders plooien*): *zij – de uitspraken van den arts naar de inspraak van hun hoop*, er een ander aanzien (= *uitleg*) aan geven; **–pon'ding,** v. –en (*belastingaandeel in ponden op vaste goederen*); vero.

verpop'pen, verpopte, i. verpopt (*tot pop worden*): *die rupsen zijn aan 't –*; refl. *die rupsen gaan zich –*; **–po'ten,** –pootte, h. verpoot (*elders poten*): *bessestruiken –*, verplanten; **–po'ting,** v. –en; **–pot'ten,** –potte, h. verpot (*in een andere pot planten*): *bloemen –*; **–po'zen,** –poosde, h. verpoosd (*laten uitrusten, ontspannen*): *zich –*, uitrusten, z. ontspannen; **–po'zing,** v. –en (*het verpozen; ontspanning, rust*): *tot –.*

verpra'ten, –praatte, h. verpraat (*met praten verspillen*): *die knecht staat zijn werktijd te –; zich –*, zijn mond voorbijpraten.

verpros'sen, –proste, h. verprost (Z.-N. *verprutsen*); **–prut'sen,** –prutste, h. verprutst (*verknoeien*): *het werk van zijn voorganger –.*

verpul'veren, –pulverde, h. verpulverd (*tot pulver maken*): *de hete Augustuszon had de heide verpulverd tot poederfijn zand.*

verraad', o. (*trouweloze handeling; schennis van trouw*): *hoog–*, samenzwering tegen de kroon, landverraad; *– plegen* (*jegens*); **–raad'ster,** v. –s (*vrouw. verrader*); **–ra'den,**

–ried, h. verraden (1 *trouweloos handelen tegen*; 2 *uitbrengen, bekend maken*): 1 *iem.* –; *het vaderland* –, nl. aan den vijand; 2 *een geheim* –, verklappen; *uw kleur verraadt u*, verklapt u; refl. *zich – door zijn kleur*; **–ra'der,** m. –s, –en (*iem., die verraadt*); **–raderij',** v. –en; **–ra'derlijk,** bn., bw. (*van of als een verrader, komende van een verrader*): *een – plan, een –e daad; iem. – om 't leven brengen,* door sluipmoord; ook fig.: *een – lachje*; **–ra'derlijkheid,** v.

verras'sen, –raste, h. verrast (eig. *ras overvallen*; 1 *te vlug af zijn, overrompelen*; 2 fig. *onverwacht komen*; 3 *een verrassing* in bet. 1 *geven*): 1 *een stad* –; *de vijand werd verrast*; 2 *uw bezoek verrast ons; iem.* –; 3 *met St.-Nicolaas willen ze u – met*; **–ras'send,** bn., bw.: *– nieuws*; **–ras'sing,** v. –en (*het verrassen*: 1 *surprise*, inz. iets aangenaams; 2 *overrompeling, bedekte of onverhoedse aanval*): 1 *tot mijn grote* –; *iem. een – bereiden; een – met St.-Nicolaas; een onaangename* –; 2 *de – van Breda* (1590).

ver're, bn., bw.; zie ver.

ver'regaand, verregaand', bn., bw. (*buitensporig, erg*): *–e moedwil; – brutaal.*

verrei'ken, zich, –reikte zich, h. zich verreikt (*boven zijn macht, te ver reiken*).

verre'kenen, –rekende, h. verrekend (*vereffenen, afbetalen*): *die voorschotten zijn verrekend; zich* – (*z. vergissen in het cijferen*; fig. *zich vergissen*); **–re'kening,** v. –en (*vereffening*; ook: *misrekening*); **–re'kenpakket,** o. –pakketten (*postpakket, een verzekerde waarde van f 150 niet te boven gaande en waarvan die waarde bij overreiking wordt ingevorderd*).

ver'rekijker, m. –s (*voorwerp of kijker om op verre afstand te zien*): *de – zou uitgevonden zijn door Zacharias Jansen te Middelburg*; zie telescoop.

verrek'ken, –rekte, h. (1), i. (2) verrekt (1 *verwrichten, ontwrichten*; 2 plat: *sterven*): 1 *zijn arm –, een spier –*; 2 *verrek,* zeer plat.

verrek'king, v. –en (*ontwrichting*).

ver'rel, o. –s (vero. *vierendeel* inz. *van een el*): *een – kant; een – boter,* $1^1/_2$ hg.

ver'reweg, –weg', bw. (*voor een groot deel; in hoge mate*): *hij was – de knapste.*

ver'reziend, ver'ziend, bn.: *een – staatsman,* i. d. toekomst ziende, vooruitziend.

verrich'ten, –richtte, h. verricht (*doen*): *zijn werk* –, uitvoeren; **–rich'ter,** m. –s; **–rich'ting,** v. –en (*daad, handeling*): *voor zijn –en op het gebied van*; **–rij'den,** verreed, h. verreden (1 *voor rijden betalen*; 2 sport: *rijden om*): 1 *heel wat geld met auto's, trams* –; 2 *het wereldkampioenschap* –; **–rij'ken,** –rijkte, h. verrijkt (*rijk of rijker maken*): *Vondel heeft onze letterkunde zeer verrijkt; zich* –; **–rij'king,** v.: *– der taal.*

verrij'zen, –rees, i. verrezen (*oprijzen*): *Hij zal ten derden dage* –, uit het graf opstaan; *– als een feniks* (z. ald.) *uit de as,* schoon, nieuw, b.v. een door aardbeving verwoeste en daarna herbouwde stad; *als paddestoelen uit de grond* –; *doen* –; **–rij'zenis,** v. (*het verrijzen uit het graf, opstanding*): *feest van de – des Heren,* op Paaszondag.

verrim'pelen, –rimpelde, h. (2), i. (1) verrimpeld (1 [*vele*] *rimpels krijgen*; 2 [*vele*] *rimpels doen krijgen*): 1 *de appels* –; 2 *een door de ouderdom verrimpeld bestje.*

verroe'ren, –roerde, h. verroerd (*in beweging brengen; bewegen*): *een oude zeelt verroert geen vin*; fig. *geen vin* –, geheel onbeweeglijk zijn; refl. *verroer je niet,* beweeg je niet.

verroest', tw. (*loop heen! stik!*).

verroes'ten, –roestte, i. verroest (*met roest bedekt, door roest weggevreten worden*): *dat ijzerwerk gaat* –; fig. *het leven is in hem verroest,* hij wordt zeer oud; **–ron'selen,** –ronselde, h. verronseld (*verkwanselen*): spreekt. *hij heeft zich verronseld,* (ongunstig) tot de krijgsdienst voor handgeld laten aanwerven; **–ro'ken,** –rookte, h. verrookt (*door roken verteren*): *elk jaar wel honderd gulden* –; **–ros'sen,** –roste, h. verrost (Z.-N. *verzengen*): *mijn kleed is verrost.*

verrot', bn.; verrotter, –st (*vergaan; bedorven,* ook fig.): *– vlees*; **–rot'heid,** v.; **–rot'ten,** –rotte, i. verrot (*rottende in ontbinding overgaan, bederven*); **–rot'ting,** v. (*het verrotten*); **–rot'tingsproces,** o. –processen (*het verloop der verrotting; de overgang van de organische in anorganische stof*).

verrückt', bn., bw. (Duits: *stapel[zot]*).

verrui'len, –ruilde, h. verruild (*omruilen, omwisselen*): *een oude piano – voor een nieuwe*; **–rui'ling,** v. –en; **–rui'men,** –ruimde, h. verruimd (*ruimer maken*): fig. *zijn hart* –, ontlasten; *zijn blik* –, wijder maken; **–rui'ming,** v.: *– van blik.*

verruk'kelijk, bn., bw. (*bekoorlijk*): *een – landschap, – weer; – fraai*; **–ruk'ken,** –rukte, h. verrukt (eig. *wegrukken*; fig. *vervoeren, opgetogen doen zijn*); **–ruk'king,** v. –en (*bezieling, opgetogenheid*); verg. zielsverrukking; **–rukt',** bn. (*opgetogen*): *– bij dat schouwspel; zij zijn er over* –.

verrun'selen, –runselde, h., i. verrunseld (Z.-N. *verrimpelen; verflensen*): *de bloemen* –; *de droogte verrunselt de planten.*

I. vers, o. verzen, versje (1 *zeker aantal versvoeten, een versregel*; 2 *gedicht van kleinere omvang*; 3 *korte zinsnede,* [*genummerd*] *onderdeel van een hoofdstuk uit de Bijbelboeken*): 1 *de proloog van Gijsbr. v. Amstel telt 162 verzen; in verzen geschreven*; 2 *een verjaar*–; *kind, leer het – nu! de versjes van Heije*; 3 *hij las uit Lukas 10 het 21e* –.

II. vers, bn., bw.; verser, meest – (*nieuw, niet oud, pas gekarnd, pas geslacht enz.*): *–e boter; een –e fles,* pas opengetrokken; *–e paarden,* pas van stal; *dat ligt mij nog – in 't geheugen,* helder; *een –e wonde,* pas toegebracht; *–e troepen,* nog niet gestreden hebbend; *– geplukte aardbeien, – gekookte melk*; Z.-N. *hij is – van 't stuk,* nieuweling.

versaagd', bn., bw. (*bevreesd, ontsteld, moedeloos*); **versaagd'heid,** v.

versa'gen, –saagde, h. (1), i. (2) versaagd (1 *bevreesd maken,* vero.; 2 *bevreesd, bang worden*): 1 *zij – den vijand*; 2 *in tegenspoed niet* –, de moed verliezen.

vers'bouw, m. (dichtk. *samenstelling, bouw en inrichting van een vers*).

verscha'cheren, –schacherde, h. verschacherd (*verkwanselen, verruilen*). (sch = sj).

verschaf'fen, –schafte, h. verschaft (*bezorgen, leveren, voorzien van*): *iem. de middelen* –; *wat verschaft mij het genoegen u te zien?*

verschaf'fer, m. –s; **–schaf'ting,** v. –en: *tot – van meer genot; werkverschaffing.*

verscha'len, –schaalde, i. verschaald (*geur*

en kracht verliezen, smaakloos worden): *de wijn in die open fles zal* –; Z.-N. (met h.) *een boom* –, er de schaal van afzagen.

verschal'ken, –schalkte, h. verschalkt (*foppen*; *misleiden*; *met list vangen*): *de vis laat zich door aas* –; scherts: *een glaasje bier* (of: *er eentje*) –, drinken; **–schan'sen,** –schanste, h. verschanst (*door middel van één of meer verschansingen versterken*): *een kamp* –; ook refl.: *de vijand had zich verschanst*; fig. *hij zoekt zich achter leugens te* –, verbergen; **–schan'sing,** v. –en (*het verschansen*; mil. *schans, opgeworpen versterking*; *reling, hekwerk om een zeeschip*).

verscheen', bn. (Z.-N. *overleden*).

I. verschei'den 1 –scheidde, i. verscheiden (*van de wereld scheiden*; lit. t. *overlijden*); **2** o. (*het sterven*): *na zijn* –, afsterven.

II. verschei'den, bn., telw. (*vele*; *meer dan één, verschillende*): *er zijn – soorten v. grassen.*

verschei'denheid, v. –heden (*afwisseling, verschil*; in het mv. *zaken, onderwerpen van verschillende aard*).

versche'len, verscheelde, h. verscheeld (*verschillen*); **–schen'ken,** –schonk, h. verschonken (*uitschenken, verlappen*): *ik heb drie flessen wijn verschonken*, schenkende geledigd; **–sche'pen,** –scheepte, h. verscheept (*per schip vervoeren*; ook: *van het ene schip in het andere overladen*): *aardappelen* –, *groenten* –; **–sche'per,** m. –s; **–sche'ping,** v. –en; **–scher'pen,** –scherpte, h. verscherpt (*scherp[er] maken*): *het toezicht, de waakzaamheid* –; **–scher'ping,** v. –en.

verscheu'ren, –scheurde, h. verscheurd (*uit elkaar scheuren, vaneenrijten*): *een brief* –; *de tijgers – mensen*, verslinden; **–scheu'rend,** bn.: *–e dieren*, roofdieren.

verschiet', o. –en (*verte, horizon*): *een ruim* –, vergezicht; *wij zagen een toren in 't* –; fig. *een somber* –, droevige toekomst.

verschie'ten, –schoot, h. (1, 3), i. (2, 4) verschoten (1 *al schietende verbruiken*; 2 *snel van plaats veranderen*; *wegschieten*; 3 *voorschieten, lenen*; 4 *verbleken*; inz. Z.-N. *verkleuren*): 1 zegsw. *hij heeft al zijn kruit verschoten*, alle pijlen verbruikt; 2 *de sterren* –, vallen; 3 *ik zal u dat geld* –; 4 *hij verschoot van schrik*; Z.-N. *verschoten goed; niet verschietend!* van kleren, stoffen; **–schijn'dag,** m. –dagen (*vervaldag van een wissel*; ook: *dag, dat men voor den rechter moet verschijnen*): *op de* –; **–schij'nen,** –scheen, i. verschenen (*er zijn, zich vertonen, te voorschijn komen*): *voor den rechter* –; *de vervaldag van de wissel is verschenen*; *het boek zal* –, het licht zien; **–schij'ning,** v. –en (*het verschijnen*; *spook, visioen*): van een zonderling persoon: *wat een –! een mooie* –; **–schijn'sel,** o. –s, –en (*hetgeen verschijnt*; inz. *natuurverheveling*): *de regenboog is een prachtig* –.

verschik'ken, –schikte, h., i. verschikt (*anders schikken*): *de boeken wat* –; *verschik een weinig*; **–schil',** o. –schillen (1 *onderscheid*; 2 *twist, onenigheid*): 1 *wat een –! dat is* (of: *maakt*) *(g)een groot* –; *men moet – maken tussen*; *met dit – dat*; *– van gevoelen, in leeftijd*; *laten we het – delen*; 2 *– hebben.*

verschil'leren, –schilferde, i. verschilferd (*in schilfers uit elkaar vallen*): *mergelblokken uit de St.-Pietersberg – in de open lucht.*

verschil'len, –schilde, h. verschild (*zich onderscheiden van*; *een andere mening hebben*; *afwijken*): *ik verschil met u van mening, in leeftijd, van godsdienst*, afwijken.

verschil'lend, bn., bw., telw. (*onderscheiden, van elkaar afwijkend*): *–e verklaringen*; *– van elkaar*; *er wordt – hierover geoordeeld*, afwijkend; men schrijve niet: *–e mensen verlieten de zaal*, maar *verscheidene*; **–schil'punt,** o. –en (*geschilpunt*); **–schim'melen,** –schimmelde, i. verschimmeld (*door schimmel bederven*): *het brood zal er* –.

verscho'nen, –schoonde, h. verschoond (den. van *schoon*: 1 *schoon of schoner maken*; 2 *verontschuldigen* inz. refl.; 3 *sparen*): 1 *de bedden* –, d. i. van schoon linnen voorzien; 2 *ik zal mij bij hem* –; *een rechter kan zich* – (*om niet te zetelen*); *een misdrijf* –; 3 *verschoon mij van dergelijke opmerkingen*; *ik wens van je bezoeken verder verschoond te blijven*; **–scho'ning,** v. –en (*het verschonen*; 1 *schoon linnen*; 2 *verontschuldiging*): 1 *waar is mijn –?* 2 *– vragen*; *– en wraking v. rechters*; **–schoon'baar,** bn.: verschoonbaarder, –st; **–schoon'lijk,** (*te verschonen, te vergeven*): *wat in drift gebeurde, is* –.

verschop'peling, m. en v. –en (*verschoveling*); voor het v. ook: **–e:** *die arme wees is daar de* –, wordt steeds achtergezet.

verschop'pen, –schopte, h. verschopt (*naar een andere plaats schoppen, wegschoppen*): *een bal* –; fig. *zijn geluk* –, met voeten treden.

I. verschot', o. (Z.-N. *spit* **III**).

II. verschot', o., in bet. 2 verschotten (1 *ruime sortering*; 2 *het voorgeschotene*): 1 *er is hier – van meubelen, van kleren enz.*, verscheidenheid van keuze; 2 *voor maakloon en verschotten*; **–schot'lijstje,** o. –s (*lijstje van verschoten gelden*).

verscho'veling, m. en v. –en (*verschoppeling*; *iem., die stiefmoederlijk wordt behandeld*), vr. ook **–e:** *zij is bij die familie de* –; **–schraald',** bn. (*schraal, mager geworden*): *een stem, door 't weer* –, scherp; **–schrij'ven, zich,** verschreef z., h. z. verschreven (*een fout maken met schrijven*); **–schrij'ving,** o. –en; **–schrik'kelijk,** bn., bw. (*schrikbarend*): *de Fransen hadden –e verliezen*; *een –e moord*, ontzettend; *een –e bedreiging*, afgrijselijk; *het is – koud*, erg; **–schrik'kelijkheid,** v. –heden; **–schrik'ken,** verschrikte, h. (1), i. (2) verschrikt; in bet. 2 ook verschrok, i. verschrokken (1 *schrik aanjagen*; 2 *verschrikt worden*): 1 *de knaap verschrikte het paard*, deed schrikken; 2 *wat was ik verschrikt*; **–schrik'king,** v. –en (*het verschrikken*; *iets, dat verschrikkelijk is, horreur*): *de –en van de wereldoorlog.*

verschroei'en, –schroeide, h. (1), i. (2) verschroeid (1 *al schroeiende doen bederven*; 2 *verdorren, verschroeid worden*): 1 *de –de zon*, verdorrende, verzengende; *een –de dorst*, brandende; 2 *de velden* –; **–schroei'ing,** v. (*verzenging*); **–schrom'pelen,** –schrompelde, h. (1), i. (2) verschrompeld (*schrompelig* 1 *doen worden*, 2 *worden*; *rimpelen*): 1 *de hitte verschrompelt het fruit*; 2 *het vroege fruit gaat licht* –.

verschui'len, zich, –school zich, h. zich verscholen (*zich verbergen*): *hij verschuilt zich achter de deur*; *hij wist zich voor het gevaar te* –, dekken, bergen; **–schui'ven,** –schoof, h. (1, 2), i. (3) verschoven (1 *schuivende verplaatsen*; 2 *uitstellen, opschorten*; 3 *zich schuivende verplaatsen*): 1 *ik zal die kast wat*

–; 2 *een beslissing* –; 3 *de wijzer verschuift langzaam*; **–schui'ving,** v. –en.
verschul'digd 1 bn.: *ik ben hem veel* –, verplicht; *de –e gelden*, nog te betalen; *met –e eerbied*, gepaste, vereiste; **2 –e,** o.: *het* –.
verseba'lie, v.; zie varsebalie.
vers'gebakken, –gebak'ken, bn. (*pas gebakken*): – *beschuiten*, – *brood*; verg. oudbakken en nieuwbakken.
vers'heid, v.: *de* – *van brood*.
ver'sie, v. –s, versiën (Fr. [versio]: *wending*; *vorm v. e. verhaal*; *vertaling*). (s = z).
versie'ren, –sierde, h. versierd (*opschikken, optooien, verfraaien*): *een kamer* –; *gevoelens, die den man* –; z. middelmaat; refl. *zich* –; **–sie'ring,** v. –en (*het versieren*; *hetgeen versiert*); **–sie'ringskunst,** v. (*de kunst, om door ornament of decoratie een gebouw enz. te versieren*); **–sie'ringsmotief,** o. –motieven (*motief der versieringskunst*); **–sier'sel,** o. –s, –en (*al wat dient om te versieren*).
ver'silex, m. –en (Lat. *rijmelaar*).
versificateur', m. –s (Fr. *verzenmaker*).
versifica'tie, v. (Fr. [Lat. versificatio]: *versbouw*[*kunst*]); zie prosodie. (t = s).
versificeren, versifiëren, geversifi(c)eerd (Fr. versifier: *verzen maken*; *iets in versmaat brengen, berijmen*).
versjo'feld, bn. (*verarmoed, haveloos, armoedig*): *een* – *type*; **–slaafd',** bn. (*zeer overgegeven aan*, ong.): – *aan de drank, de pijp, het spel*, de slaaf zijn van; **–slaafd'heid,** v. (*het verslaafd-zijn*): *de* – *aan sterkedrank*.
verslaan', –sloeg, h. verslagen (1 *overwinnen*; 2 *lessen*; 3 *een verslag uitbrengen van*): 1 *den vijand* –; 2 *de dorst* –; ook: *de wijn gaat* –, verschalen; 3 *een Kamerzitting* –.
verslag', o. verslagen (*rapport, mondelinge of schriftelijke mededeling, bericht over de toedracht of de toestand ener zaak*): *een* – *uitbrengen over*; – *doen, geven van over*; *een kort, schriftelijk, woordelijk* –.
versla'gen, 1 bn. (1 *overwonnen*; *terneergeslagen, onthutst, verschrikt*; 2 *koud geworden*; 3 *verschaald*): 1 *een* – *leger*; – *staan te kijken*; 2 – *thee*; 3 – *wijn*; **2 –e,** m. en v. –n (*gedode*).
versla'genheid, v. (*ontsteltenis*): *de* – *was groot*; *er heerste diepe* –, neerslachtigheid.
verslag'gever, m. –s (*iem. die verslag uitbrengt*); **–slag'geefster,** v. –s.
verslampam'pen, –slampampte, h. verslampampt (*verbrassen, slempend verdoen*).
versla'pen, –sliep, h. verslapen (*door te lang slapen verliezen*): *hij versliep de morgenuren*, slapende doorbrengen; *zich* –, te lang slapen; **–slap'pen,** –slapte, h. (1), i. (2) verslapt (*slap* 1 *maken*, 2 *worden*): 1 *alcohol verslapt de zenuwen*, verzwakt; 2 *de handel kan* –, minder worden; *de tucht niet laten* –, verflauwen; **–slap'ping,** v. –en; **–sla've n, zich,** –slaafde z., h. z. verslaafd (eig. *zich tot slaaf maken*; *zich overgeven aan*): *zich* – *aan drank, spel enz.*; **–slech'ten,** –slechtte, h. (2), i. (1) verslecht (*slechter* 1 *worden*, 2 *maken*): 1 *de toestand verslecht*; 2 *de toestand* –; ook, verslechteren, germ., beter: *achteruitgaan, verergeren, slechter maken*.
vers'leer, v. (*de leer der dichtsoorten*).
verslen'sen, de bloem –slenste, i. verslenst (*verflensen*); **–sle'pen,** –sleepte, h. versleept (*naar elders slepen*): *balken* –; *een schip* –; **–sle'ten,** bn. (1 *afgesleten door lang gebruik*; *afgedragen*; 2 *krachteloos*): 1 *een* – *kleed, een* – *paar schoenen*; fig. *een* – *uitdrukking*, b.v. *het zilte nat* (de zee); 2 *een* – *paard*, zijn werkkracht verloren hebbende; *de man was oud en* –, zwak, afgeleefd; **–slij'ten,** –sleet, h. (1, 3), i. (2) versleten (1 *door het gebruik doen slijten*; 2 *door het gebruik minder worden*; 3 *houden voor*): 1 *die jas zult gij niet* –, *de tijd* – *met lezen*, doorbrengen; 2 *deze schoenen* – *spoedig*; 3 *verslijt je mij voor een sul?* **–slik'ken, zich,** –slikte z., h. z. verslikt (*verkeerd slikken, iets in de verkeerde keel krijgen*).
verslim'meren, –slimmerde, h. (1), i. (2) verslimmerd (*erger* 1 *maken*, 2 *worden*): 1 *dit verslimmerde de ziekte*; 2 *die ziekte zal met de dag* –; germ.; **–slin'den,** –slond, h. verslonden (*verzwelgen*): *de tijger verslindt zijn prooi*, gulzig opvreten; fig. *iem. met de ogen* –, [a]) nijdig aanzien, [b]) gretig, met verlangen aanzien; *de oorlog verslindt schatten*; *een roman* –, gretig lezen; **–slin'der,** m. –s: *een boeken*–; **–slin'geren, zich,** –slingerde zich, h. zich verslingerd (met *aan* of *op*: *onzinnig er aan gaan hechten, er verzot of verliefd op worden*, meestal ong.): *zich* – *aan of op romans*; **–slod'deren,** –slodderde, h. verslodderd (*verslonzen, verwaarlozen*): *zijn kleren* –; **–sloe'ren,** –sloerde, h. versloerd (Z.-N. *verslampampen*).
versloi'fen, –slofte, h. versloft (*veronachtzamen*): *een gelegenheid* –; *zijn kleding* –, verwaarlozen; **–slon'zen,** –slonsde, h. verslonsd (*door onachtzaamheid bederven*).
vers'maat, v. –maten (*voetmaat*).
versmach'ten, –smachtte, i. versmacht (1 *smachtend omkomen*; *hevig lijden van*; 2 *treuren, verkwijnen*; 3 Z.-N. *stikken*; *verstikken*): 1 – *van dorst, van honger*, vergaan; 2 *in de gevangenis* –; 3 Z.-N. *hulp! ik versmacht*; *iem.* –; **–sma'den,** –smaadde, h. versmaad (*met smaad of minachting behandelen*; *minachten*; *verwerpen*): *iems. goede raad*–; *zulk een aanbod is niet te*–, van de hand te wijzen; **–sma'der,** m. –s; **–sma'ding,** v. –en; **–smal'len,** –smalde, h. (1), i. (2) versmald (*smal*[*ler*] 1 *maken*, 2 *worden*): 1 *een pad* –; 2 *de weg gaat daar* – of refl. *zich* –; **–smel'ten,** versmolt, h. (1, 2), i. (3, 4) versmolten (1 *ondereensmelten*; 2 *omsmelten*; 3 *in elkaar vloeien*; 4 *wegsmelten*; *afnemen, verminderen*): 1 *goud en zilver* –; 2 *oude munten* –; 3 *de tonen* –, vloeien in elkaar; 4 *in tranen* –; **–smo'ren,** –smoorde, h. (1), i. (2) versmoord (1 *doen stikken*; 2 *door smoren omkomen*): 1 *iem.* –; fig. *de kreet van smart* –, onderdrukken; 2 *in het moeras* –; **–smo'ring,** v. –en.
versmul'len, –smulde, h. versmuld (*smullend verkwisten*): *zijn geld* –; **–sna'pering,** v. –en (*lekkernij, lekker beetje of hapje*).
versnel'len, –snelde, h. versneld (*de snelheid der beweging doen toenemen*): *de pas* –, *de bloedsomloop door een mars* –; refl. *de stroom der rivier versnelt zich hier*, wordt sneller; **–snel'ling,** v. –en (1 *het versnellen, het toenemen in snelheid*; 2 *de verhouding der kettingwieltandtallen, vermenigvuldigd met de diameter van het achterwiel, uitgedrukt in inches*): 1 *een eenparige* –; *de* – *in een rivier*, het sneller stromen b.v. in een bergterrein; 2 *hij heeft een hoge* (of: *grote*) – *op zijn fiets*, de verhouding tussen voor- en achterkamrad is groot; bij een auto: *de eerste, de tweede, de derde* –; **–snel'lings-**

naaf, v. –naven (*naaf a. h. achterrad v. e. rijwiel, die het veranderen der versnelling mogelijk maakt*).
versnij'den, –sneed, h. versneden (1 *snijdend tot iets anders maken; in stukken snijden*; 2 *door snijden bederven*; 3 van wijn: *met andere wijn of water vermengen*): 1 *stro tot haksel* –; 2 *een jas* –; 3 *versneden Bordeaux*; zie pen **I** 2; **–snij'ding,** v.
versnip'peren, –snipperde, h. versnipperd (1 *tot snippers maken*; 2 fig. *te veel verdelen*): 1 *een vel papier* –; 2 *zijn krachten, zijn tijd* –; **–snip'pering,** v. –en: – *van krachten.*
versnoe'pen, versnoepte, h. versnoept (*snoepend opmaken*): *zijn laatste oortje* –.
versnolt', bn. (Z.-N. *verkouden* [*in de neus*]).
ver'so 1 (It. verso folio: *op de linker-, rug- of keerzijde van een blad*); zie folio en recto; **2** o. (It. *regel van een gedicht; afdeling van een gedicht; gedicht, dichtstuk*). (s = z).
verso'bering, v. –en: *naar* – *streven.*
verspaan'sen, zie verameri kaansen.
verspan'nen, –spande, h. verspannen (*anders inspannen*): *de paarden* –; **–spar'kelen,** –sparkelde, i. versparkeld (*sparkelend vergaan, verspatten*): *het vuurwerk ging* – *in een vonkenregen*; **–spe'len,** –speelde, h. verspeeld (1 *met spelen doorbrengen*; Z.-N. *verspillen*; 2 *spelende kwijtraken*; 3 *verbeuren*): 1 *zijn tijd* –; 2 *zijn geld* –; 3 *iems. achting* –; *zijn roem ergens bij* –; **–spe'nen,** –speende, h. verspeend (*verplanten* nl. *de uit zaad opgekomen plantjes*); **–sper'ren,** –sperde, h. versperd (*door versperring afsluiten, de toegang belemmeren*); **–sper'ring,** v. –en (*het versperren; dat, wat verspert*); **–spie'den,** –spiedde, h. verspied (*heimelijk bespieden*): *den vijand* –; **–spie'der,** m. –s (mil. *verkenner, spion*); **–spied'ster,** v. –s (vr. *spion*); **–spie'jacht,** o. –en (*postschip, adviesjacht*).
verspil'len, –spilde, h. verspild (*verkwisten; nutteloos verteren; doorbrengen*): *zijn geld, zijn goed, zijn erfdeel, zijn tijd* –, verkwisten; *er geen woord meer over* –; *zijn krachten* –; **–spil'ler,** m. –s; **–spil'ling,** v. –en: – *van krachten*; **–splin'teren,** –splinterde, h. (1), i. (2) versplinterd (*tot of met splinters* 1 *maken*, 2 *worden*): 1 *de roeiboot werd op de rotsen versplinterd*; 2 *de boom versplinterde.*
versprei'den. –spreidde, h. verspreid (*over een grote vlakte uitstrooien of uitspreiden*): *allerlei valse geruchten* –, rondstrooien; *de vijanden werden verspreid*, verstrooid; *een verspreide bevolking*, niet aaneengesloten; *enkele verspreide hutten*, alleenstaande; refl. *langzaam verspreidde zich de menigte*, ging uiteen; **–sprei'der,** m. –s: *wie is de* – *dezer praatjes*; **–sprei'ding,** v. –en.
verspre'ken, zich, –sprak zich, h. z. versproken (*zich bij het spreken vergissen*): *ik heb mij versproken*; **–spre'king,** v. –en.
versprin'gen, –sprong, h. (1, 3), i. (2) versprongen (1 *met springen doorbrengen*; 2 *springende van plaats veranderen; wegspringen*; 3 *al springende zich bezeren, zich iets ontwrichten*): 1 *zijn tijd* –; 2 *het stuk gomelastiek is versprongen; de feestdagen verspringen elk jaar*; 3 *zijn voet* –.
vers'regel, m. –s (*regel van een gedicht*).
vers'snede, v. –n; zie caesuur, diaerese.
verstaald', bn. (*tot staal gemaakt geworden*; fig. *verhard*): – *ijzer*, tot staal geworden; fig. *een* – *gemoed*, verhard.
verstaan', –stond, h. verstaan (1 *duidelijk horen*; 2 *betekenis hechten aan*; 3 *begrijpen, bevatten*; 4 *geleerd hebben, kennen, bedreven zijn in*): 1 *hij sprak onduidelijk, we konden hem niet* –; 2 *wat verstaat men onder afleiding?* 3 *hebt gij dat goed* –? *ik versta u niet; hij verstaat geen gekheid; wel te* –; *versta je dat?* 4 *zijn ambacht* –, kennen; *die verstaat de kunst!* nog: *iem. iets te* – *geven*, te kennen geven; *zich met iem.* –, in overleg treden, tot overeenkomst komen; *zich op iets* –, goed kennen; **–staan'baar,** bn., bw.; verstaanbaarder, –st (*duidelijk hoorbaar, begrijpelijk*): *een* – *woord*; – *spreken*; *zich* (*niet kunnen*) – *maken*; **–staan'baarheid,** v.; **–staan'der,** m. –s (*hij, die iets verstaat of begrijpt*): zegsw. *een goed* – *heeft maar een half woord nodig*, een korte aanduiding is genoeg v. e. scherpzinnig hoorder, **–sta'len,** –staalde, h. verstaald (*tot staal verharden*): *ijzer* –.
verstand', o. in bet. 2 –en (1 *begrip, doorzicht, bevatting*; 2 *iemand met verstand* in bet. 1): 1 *zijn* – *gebruiken*, [a]) zich geestelijk inspannen, [b]) naar rede luisteren; *hij heeft veel gezond* –; *hij heeft zijn* – *verloren*; *iem. iets aan het* – *brengen*; – *van iets hebben* b.v. *van schilderijen*; *dat gaat mijn* – *te boven*, of: *dat is boven mijn* –, of: *mijn*–*staat er bij stil*, dat begrijp ik niet; *hij is niet wel bij zijn* –; *ik was bij mijn volle* –; *het* – *komt niet vóór de jaren*; *tot goed*–*van de zaak moet je weten, dat*; *met dien* –*e*, aldus te verstaan, mits; 2 *deze notaris behoort tot de beste* –*en der stad.*
verstan'delijk, bn., bw. (*het verstand betreffende*): *de* –*e ontwikkeling*, geestelijke; –*e vermogens*; – *goed ontwikkeld*; **–stan'delijkheid,** v.; **–stan'deloos,** bn., bw. (*zonder verstand. dom*): – *te werk gaan.*
verstand'houding, v. (*betrekking*): *in goede* – *leven, staan*, op voet van vriendschap; *ze zijn niet in de beste* –; *in* (*geheime*) – *met den vijand staan*, in geheime betrekking; *een teken van* – *geven*, doen blijken, dat men met elkaar in betrekking staat.
verstan'dig, bn., bw. (*met verstand begaafd; van verstand, inzicht, nadenken getuigende*): *een* – *man*; *een* –*e raad, een* – *antwoord*, goed bedacht, doordacht; *dat was* – *van hem*; *het* –*ste zal zijn*....; *het is* – *om te*....; *iets* – *aanleggen*; *hij zal* – *doen met*....; **–stan'digheid,** v.; **–stan'diglijk,** bw. (*wat betreft het verstand*): *hij is* – *achtergebleven.*
verstands'kies, v. –kiezen (*een der achterste kiezen, zo genoemd, omdat ze het laatst komt*): *hij heeft nog niet zijn* –; **–stands'mens,** m. –en (*iem., die zich bij zijn doen en laten vooral laat leiden door zijn verstand*); verg. gevoelsmens; **–stands'ontwikkeling,** v.; **–stands'verbijstering,** v. (*krankzinnigheid*).
verstar'ren, –starde, h. verstard (*star of stijf maken of doen zijn*; fig. *halsstarrig, verstokt doen zijn*): –*de koude*, fig. –*de ellende.*
versteend', bn. (*tot steen geworden; als steen*): *een* –*e plant, een* – *dier*; fig. *hij stond* –, wezenloos; *een* – *gemoed*, onverbiddelijk; *een geloof tot vormendienst versteend.*
verstek', o.: *bij* – *veroordeeld*, bij afwezigheid, niet op tijd verschijnen voor den rechter; – *laten gaan*, als gedaagde niet verschijnt voor den rechter.
verste'keling, m. –en (*blinde passagier* [van een schip, een luchtschip]).

verste'ken, –stak, h. verstoken (*verbergen*): *zich* –, verschuilen, wegkruipen.
verstek'haak, m. –haken (timm. *haak, die een hoek van 45° aangeeft*); **–stel'baar,** bn.: *–stelbare schroeven*; z. verstellen 2; **–steld',** bw. (*verbaasd, onthutst*): *ik stond er van* –; *de wereld doen – staan*; **–steld'heid,** v.
verstel'goed, o. (*linnengoed enz., dat versteld moet worden*); **–stel'len,** –stelde, h. versteld (1 *repareren, oplappen*; 2 v. e. werktuig, toestel: *anders stellen*): 1 *ondergoed* –; *kant* –, stoppen; *een schip* –, kalfaten; 2 *een schroef* –; **–stel'ling,** v. –en; **–stel'naaister,** v. –s; **–stel'werk,** o. (*verstelgoed, lapwerk*); **–stem'pelen,** –stempelde, h. verstempeld (*anders stempelen, overstempelen*): *de nummers van een effect* –.
verste'nen, –steende, h. (1), i. (2) versteend (*tot steen* 1 *maken*, 2 *worden*): 1 *kalk versteent de voorwerpen*; fig. *de harten* –; 2 *iems. hart kan* –; z. versteend; **–ste'ning,** v. –en (*het verstenen; tot steen geworden dier of plant*).
versterf', o. (1 *het afsterven*; 2 *de nalatenschap*): 1 *bij – v. d. oom*; 2 *hij vroeg zijns vaders* –, deel der nalatenschap; **–sterf'recht,** o. (*erfrecht, het recht van opvolging*).
verster'ken, –sterkte, h. versterkt (*sterk[er] maken*): *de wallen, een leger* –; zie inwendig; refl. *zich* –; **–ster'kend,** bn. (*krachtgevend*): *–e middelen*; **–ster'king,** v. –en (*het versterken; versterkend middel; aanvoer van verse troepen*; ook: *schans, fort*).
verster'ven, –stierf, i. verstorven (*overlijden, wegsterven; bij erfenis overgaan*): *uw roem zal niet* –, te loor gaan; *geslacht vlees laten* –, besterven; *zich* –, zijn driften beheersen, vasten enz.; **–ster'ving,** v. –en (*erfdeel, legaat; onthouding, het vasten*).
verstijfd', bn. (*stijf geworden*): *– van kou*, verkleumd; *– van schrik*; fig. *hij stond met –e tong*, kon geen woord uitbrengen; **–stij'ven,** –stijfde, h., i. verstijfd (*stijf of stram maken; stijf worden*); **–stij'ving,** v. –en.
verstik'ken, –stikte, h. (1), i. (2) verstikt (1 *doen stikken of smoren*; 2 *door verstikking omkomen*): 1 *het onkruid –stikt het koren; iets in de kiem* –; *een –de lucht*; ook: *de zijde is – stikt*, is bedorven door de vochtigheid der bewaarplaats; 2 *hij is in de modder –stikt*; **–stik'king,** v. (*het verstikken*): *de dood door* –.
I. versto'ken, –stookte, h. verstookt (*als brandstof verbruiken*): *zij – per jaar 3000 kg.*
II. versto'ken, bn. (*zonder, beroofd van*): *– van alle hulp.*
verstok'ken, –stokte, h. (1), i. (2) verstokt (1 *als een stok maken*; 2 *als een stok worden; verharden*): 1 *zijn hart* –, ongevoelig maken; 2 *hij verstokt in het kwaad*; **–stokt',** bn. (*ongevoelig, niet vatbaar voor betere gevoelens*): *– in het kwaad, een –e oude vrijer*; **–stokt'heid,** v.: *– in de zonde*; **–sto'len,** bn., bw. (*heimelijk, in 't geheim*): *een – blik*; **–stom'men,** –stomde, i. verstomd (*stom worden*): *die woorden deden hem* –, sprakeloos worden; *we stonden verstomd er van; alle geluid verstomt*; **–stom'ming,** v. (*het verstommen*; fig. *grote verbazing*); **–stom'pen,** –stompte, h. (1), i. (2) verstompt (1 *stomp*, fig. *suf, ongevoelig maken*; 2 *stomp worden*): 1 *dat verstompt de geest*; 2 *die man is verstompt*, b.v. door overspanning versuft; **–stom'ping,** v.; **–stoord',** bn. (*boos, gram, uit zijn humeur*): *hij was erg – op u*; **–stoor'der,** m. –s (*iem., die iets verstoort*): *een – van rust*; **–stoord'heid,** v. (*het boos zijn*).
verstop'pen, –stopte, h. verstopt (1 *dichtstoppen*; 2 *wegstoppen, verbergen*): 1 *sneeuw kan een riool* –; *de pijp raakt verstopt*; 2 *iems. hoed* –; **–stop'pertje,** o.: *– spelen*; **–stop'ping,** v. –en (*het verstoppen; opstopping; constipatie*).
versto'ren, –stoorde, h. verstoord (1 *hinderen, belemmeren, beletten*; 2 *bederven*; 3 *boos maken*): 1 *dat verstoort de rust, de goede stemming; iems. plannen* –; 2 *iems. geluk* –, bederven; 3 *iem.* –; zie verstoord; **–sto'ring,** v. –en: *– der orde, van het verkeer.*
verstor'ven, bn. (*ouderloos*): *een – kind*; ook: *– goederen*, door erfenis toevallend.
versto'teling, m. en v. –en (*iem., die verstoten wordt of is*), het v. ook **–e:** *een arme* –, verschoppeling; *een – der maatschappij*; **–sto'ten,** –stiet, –stootte, h. verstoten (*van zich stoten; er van scheiden; elke omgang afbreken; niet als echt erkennen*): *een kind, een vrouw* –; **–stou'ten, zich,** –stoutte zich, h. zich verstout (*zich iets onderwinden, de moed hebben tot*): *wat verstout gij u! ze zullen zich niet – om*; **–stou'wen,** –stouwde, h. verstouwd (*verstuwen*).
verstrak'ken, –strakte, i. verstrakt (*strak, ernstig worden*): *zijn gelaat –strakte.*
verstrek'ken, –strekte, h. verstrekt (1 *verschaffen, bezorgen*; 2 *strekken, dienen*): 1 *de nodige gelden* –; *iem. inlichtingen* –; 2 *iem. tot moeder* –.
ver'strekkend, bn. (*zich ver uitstrekkend, zeer groot*): *–e gevolgen; een – voorstel.*
verstreu'veld (Z.-N. *verward*): *een verstreuvelde haarbos*; fig. *verstreuveld zijn*, verlegen, in de war.
verstrij'ken, –streek, h. (1), i. (2) verstreken (1 *strijkende verbruiken*; 2 *voorbijgaan*): 1 *veel kalk, veel verf* –; 2 *de tijd, de termijn is verstreken; geen tijd laten* –.
verstrik'ken, –strikte, h. verstrikt (*in strikken vangen* inz. fig.): *iem. in zijn eigen woorden* –, vangen; refl. *zich* – (*in zijn eigen woorden*); **–strik'king,** v.; **–strooid',** bn. (*de aandacht niet gericht hebbende op hetgeen, waarop men moet letten*): *de professor is in gezelschap wat* –, afgetrokken; *– van geest*; **–strooid'heid,** v. –heden: *professorale* –; **–strooi'en,** –strooide, h. verstrooid (1 *verspreiden, uiteendrijven, verjagen*; 2 *de aandacht afleiden*; ook: *iem. door afleiding ontspannen*): 1 *de wind verstrooit de zaden; een vijandelijke bende* –; 2 *dat verstrooit me*; zich – (1 *uiteengaan*; 2 *zich door afleiding ontspannen*): 1 *de menigte –strooide zich door de aangrenzende straten*; 2 *ik doe het om mij wat te* –; **–strooi'ing,** v. –en (*het verstrooien*; inz. *afdwaling van de geest; afleiding, genoegen*); zie diaspora.
verstui'ken, –stuikte, h. verstuikt (*licht ontwrichten*): *ik heb mijn voet, mijn hand verstuikt*; **–stui'king,** v. –en (*lichte uit-elkander-schuiving van gewrichten*).
verstui'ven, –stoof, i. verstoven (*wegstuiven*): *het zand verstuift*, waait weg; *hij deed de benden als kaf* –, uiteenvliegen; **–stuiver,** m. –s (*pulvérisateur*, z. ald.); **–stui'ving,** v. –en; **–stu'wen,** –stuwde, h. verstuwd (*de lading in het ruim ener [zee]boot overpakken, anders samenpakken*).
versuf'fen, –sufte, h. (2), i. (1) versuft (*suf*

1 *worden*, 2 *maken*): 1 *hij schijnt te* –; 2 *dit versuft de geest*; **–sult'**, bn. (*dof van geest*): *een –e grijsaard*; **–sult'heid**, v.; **–suk'kelen**, –sukkelde, h. (1), i. (2) versukkeld (1 *met sukkelen doorbrengen*; 2 *tot sukkel worden*): 1 *de grijsaard h. de hele winter –sukkeld*; 2 *door armoede* –; **–suk'keling**, v.: *in de – raken*, achterafgezet worden.

vers'voet, m. –en (*evenmatig deel van een versregel*): *een versregel van 6 –en*.

vertaal'baar, bn. (*te vertalen*; *vertaald kunnende worden*); **–loon**, o. –lonen (*geld, dat voor het vertalen betaald wordt*); **–oefening**, v. –en; **–recht**, o. –en (*recht, om een boek over te zetten, volgens de auteurswet van 1912*); **–ster**, v. –s (*zij, die [een boek] vertaalt*); **–werk**, o. (*dat, wat vertaald moet worden*): *leven van* –; **–woede**, v. (*ongeregelde zucht om alles te vertalen*).

verta'kelen, –takelde, h. vertakeld (*een schip of een deel er van anders takelen, van nieuwe takelage voorzien*).

vertak'ken, zich, –takte zich, h. zich vertakt (*zich in takken splijten*): *de rivier gaat zich hier* –, verdelen; **–tak'king**, v. –en (*splitsing, onderdeel*): *een samenzwering met vele –en*; **–ta'len**, –taalde, h. vertaald (*in een andere taal overzetten*): *– uit het Frans in het Nederlands*; *vertaald door N.*; **–ta'ler**, m. –s; zie translateur; **–ta'ling**, v. –en (*overzetting*): *– uit het Frans in het Nederlands*; **–tap'pen**, –tapte, h. vertapt (*overtappen*; *tappend slijten*, b.v. *jenever*).

ver'te, v. ([*grote*] *afstand van plaats of tijd*): (*heel*) *in de – zagen wij een schip*, in het verschiet, aan de horizont; *uit de – gezien*; *zo iets ligt in de verre* –, i. d. verre toekomst; *in de verste – er niet aan denken*, volstrekt niet.

ver'tebra, v. (Lat.) vertebrae, (Ned.) vertebra's (Lat. v. vertere = wenden: *wervel*).

vertebraal', bn. (Fr. vertébral, Lat. vertebralis: *tot de wervelbeenderen behorend*).

verte'deren, –tederde, h. (1), i. (2) vertederd (*teder* 1 *maken*, 2 *worden*): 1 *geen bede kon Alva* –, het hart roeren; 2 *hij vertederde*; **–te'dering**, v. –en: *– des harten*.

verteer'baar, bn. (*verteerd kunnende worden*): *licht* –; **–teer'baarheid**, v.

vertegenwoor'digen, –tegenwoordigde, h. vertegenwoordigd (*voor één of meer personen tegenwoordig zijn, in de plaats treden van, handelen in naam van*): *ik zal mij door den notaris laten* –; *de afgevaardigden – het hele volk*; **–tegenwoor'diger**, m. –s (*iem., die vertegenwoordigt*); zie volks–; **–tegenwoor'diging**, v. –en; zie volks–.

verte'kenen, vertekende, h. vertekend (*verkeerd tekenen*).

vertel'len, –telde, h. verteld (*verhalen*): *sprookjes* –; *kom, vertel het eens*, deel mede; *men vertelt van hem, dat*; *kom! vertel mij eens, vertel er mij eens wat van*; *vertel het niet verder*; *ze kan zo aardig* –; refl. *zich* –, verkeerd tellen: *er is vijf gulden te weinig, ik heb mij zeker verteld*; **–tel'ler**, m. –s; **–tel'ster**, v. –s; **–tel'ling**, v. –en, vertellinkje (eig. *hetgeen verteld wordt*: *klein verhaal*): *de dichterlijke* –, eenvoudig kort verhaal in maat en meestal op rijm, b.v. *De twee Bultenaars* van Staring; **–tel'sel**, o. –s (*verhaaltje*); **–tel'selboek**, o. –en.

verte'ren, –teerde, h. (1, 2), i. (3) verteerd (1 *verduwen, verbruiken*; 2 *doen vergaan*; 3 *vergaan*): 1 *zijn maag kan geen komkommers* –, verdragen; *dat verteert niet goed*, is niet goed te verteren; ook: *hij verteert goed*; *de pot* –, opmaken; 2 *de vlammen – het gebouw*; *roest verteert het ijzer*; 3 *hout verteert*; *hij verteert van jaloezie*; **–te'ring**, v. –en (*het verteren*; inz. *onkosten in een logement, restaurant, hotel*; *gelag*; ook: *spijsvertering*): *grote –en maken*, veel geld in 't gelag verkwisten; *mijn – zelf betalen*.

verte'ringsbelasting, v. (*belasting op gebruiks- en verbruiksgoederen*).

verteu'ten, –teutte, h. verteut (*de tijd met niets-doen doorbrengen*); gmz.

verticaal', Fr. vertical, **1** bn., bw. (*loodrecht*): *in –cale stand*, rechtstandig; verg. perpendiculair; **2** v. –calen (*loodlijn*).

vertienvou'digen, –tienvoudigde, h. vertienvoudigd (*tienvoudig nemen*): *de speler had zijn inzet –tienvoudigd*, tienmaal de eerste zet opgezet; **–tier'**, o. (*drukte, leven, bedrijvigheid, verkoop, handel*); **–tij'den**, Z.-N. vertijdde, h. vertijd = **–tij'en**, **–tij'gen**, –teeg, vertegen (Z.-N. bij het spel: *niet bekennen*); **–tik'ken**, –tikte, h. vertikt (*weigeren iets te doen*): *dat –tik ik nu!* verdraai; **–til'len**, –tilde, h. vertild (*tillend verplaatsen*): *een brandkast* –; refl. *zich* –, inwendig zich kneuzen door te zwaar te beuren; **–tim'meren**, –timmerde, h. vertimmerd (1 *anders [doen] timmeren*; 2 inz. *geld aan timmeren, verbouwen besteden*): 1 *een huis* –; 2 *er een aardig sommetje aan* –; **–tim'mering**, v. –en; **–tin'nen**, –tinde, h. vertind (*met een laagje tin overtrekken*): *een koperen pan* –, nl. aan de binnenzij.

vertoef', o. (*verblijf, oponthoud*): *zonder* –, uitstel; **–toe'ven**, –toefde, h. vertoefd (1 *zich ophouden*; 2 *wachten*): 1 *waar heb jij vertoefd? vader vertoefde te Amsterdam*; 2 *vertoef nog wat*, blijf nog wat; **–to'gen**, meer: betogen; **–tol'ken**, vertolkte, h. vertolkt (*overzetten, vertalen*): *iems. gedachten, woorden* –, verklaren; *iems. gevoelens* –, in woorden weergeven; **–tol'ker**, m. –s; **–tol'king**, v. –en: *de – v. Hamlet door Verkade*, weergeving, uitbeelding; **–to'nen**, –toonde, h. vertoond (1 *laten zien, voor ogen stellen*; 2 *opvoeren*): 1 *zijn kaartje* –; *tekenen van vermoeidheid* –; dikwijls *tonen* in deze bet.; 2 *de toneelafdeling zal dat stuk* –, opvoeren; *de stukken* –; refl. *hij zal zich niet meer in het publiek* –, verschijnen; **–to'ner**, m. –s; **–to'ning**, v. –en (*het laten zien*; *opvoering*; *voorstelling, datgene, wat vertoond wordt*; *representatie*); **–ton'nen**, –tonde, h. vertond (*in een andere ton overpakken*): *zuurkool* –; **–toog'**, o. –togen (*een verhandeling* inz. *op maatschappelijk of zedelijk gebied*): *een – houden, indienen*; *spectatoriale –togen*, zie ald.; **–toog'schrift**, o. –en (Z.-N. *memorie* 3); **–toon'**, o. (1 *daad van vertonen, laten zien of gelijken*; handel: *zicht*; 2 *praal, bluf*): 1 *op – van mijn kaart*; *die wissel is op – betaalbaar*, moet voldaan worden, zodra hij wordt aangeboden; 2 *veel – maken*; *met veel – van geleerdheid*; *meer – dan rijkdom*, uiterlijke schijn.

vertoornd', bn.: *– op*; **–toor'nen**, –toornde, h. vertoornd (*boos maken*): *zich* –, zich toornig maken; **–tra'gen**, –traagde, h. (1), i. (2) vertraagd (1 *trager maken, tegenhouden, uitstellen*; 2 *trager worden*; *verminderen*):

1 *hij zocht de gang der onderhandelingen te* –, belemmeren; *de afreis werd een dag vertraagd*, uitgesteld; 2 *in ijver* –; refl. *zich* –; **–tra'ging,** v. –en (*het vertragen; oponthoud, langzamer gang*): *we hebben* –.

vertrap'pen, –trapte, h. vertrapt (*onder de voeten treden, stuk maken door trappen, moedwillig vertreden*): *bloemen, het gras* –; *zijn speelgoed* –; fig. *rechten* –, schenden; *een volk* –, diep vernederen, onderdrukken; zegsw. *ik vertrap het*, ik vertik het.

vertre'den, –trad, h. vertreden (*onder de voet treden*): fig. *zijn geluk* –; zegsw. *ik ga mij eens* –, al wandelend mij ontspannen.

vertrek', o., in bet. 1 vertrekken (1 *ruimte, waarin men zich terugtrekt; lokaal, zaal, kamer*; 2 *afreis*): 1 *een ruim* –, *een somber* –; Z.-N. *naar het* – *gaan*, secreet; 2 *de trein staat op* –; *na of bij uw* –, heengaan; **–trek'ken,** –trok, h. (1), i. (2, 3) vertrokken (1 *anders trekken*; 2 *afreizen*; 3 *een plaats verlaten, verhuizen*): 1 *zijn gezicht niet* –; *hij vertrok geen spier*; 2 *met de trein, een boot* –; *u kunt* –, weggaan; 3 *vertrokken personen; vertrokken van A. naar M.*; **–treu'zelen,** –treuzelde, h. vertreuzeld (*verbeuzelen*): *een studieuur* –; **–troe'belen,** vertroebelde, h. vertroebeld: fig. *de kwestie* –; **–troe'telen,** –troetelde, h. vertroeteld (*troetelend verwennen*): *een kind helemaal* –; fig. *de fortuin heeft hem –troeteld.*

vertroos'ten, –troostte, h. vertroost (*troost geven*); **–troos'ting,** v. –en (*troost*): *Vertroostinge aan Geeraerdt Vossius*, troostdicht.

vertroos'tend, bn. (*troostvol*): *een* – *woord*, stillend, opbeurend.

Vertroos'ter, m. (*de H. Geest*); z. Trooster.

vertrouwd' 1 bn. (1 *het vertrouwen bezittend*; 2 *goed bekend, op de hoogte*): 1 *een* – *persoon, bediende, vriend*, op wien men zich verlaten kan; 2 *hij is* – *met dat werk*; – *raken met*; *zich* – *maken met*; **2 –e,** m. en v. –n (*intieme vriend of vriendin*); **–trouwd'heid,** v.: *zijn* – *met het Latijn*, goed van op de hoogte zijn; **–trou'welijk,** bn., bw. (1 *v. vertrouwen blijk gevende*; 2 *niet voor openbaarheid bestemd*): 1 *een* – *gesprek*; – *omgaan met*; 2 *iets* – *mededelen*; (*streng*) –, opschrift op geheime mededelingen; **–trou'welijkheid,** v.; **–trou'weling,** m. en v. –en (*persoon, die iems. vertrouwen heeft, vriend, medestander*); voor het v. ook **–e; –trou'wen 1** o. (*betrouwen, hoop*): (*een blind*) – *hebben, stellen op, in*; *mijn* – *op*; *het volle* (of: *volste*) – *genieten*; – *inboezemen, wekken*; *iem. zijn* – *schenken*; *in* – *gezegd*; *iem. in* – *nemen*; *op goed* –; **2** –trouwde, h. vertrouwd (1 *hopen met zekerheid*; 2 *toevertrouwen*; 3 *vertrouwen stellen*): 1 *we* – *er op, dat*, rekenen er op; 2 *iem. iets* –; 3 *op iem.* –; *op God* –, zie betrouwen; *hij vertrouwde het zaakje niet*; *niet te* –.

vertui'en, –tuide, h. vertuid (*met twee ankers vastleggen*): *het schip* –; zie tuianker.

vertui'sen, –tuiste, h. vertuist (*verruilen, verronselen, verkwanselen*); **–tui'ten,** –tuitte, h. vertuit (*in de krul zetten*; fig. *opsieren*): *de Roer, die 't hair met riet –tuit*, doorvlecht, vero., lit. t.

vertwij'feld, bn., bw. (*wanhopig*): *een* – *mens*; – *vechten*, als een razende.

vertwij'felen, –twijfelde, is vertwijfeld (*wanhopig, radeloos zijn*): – *aan*; **–twij'feling,** v. –en (*het vertwijfelen; wanhoop*).

ver'uit, bw. (Z.-N. *verreweg*): – *de beste.*

ver'uitziend, bn.: *–e plannen*, vèr strekkend, tot ver in de toekomst gaande.

vervaard', bn. (*angstig, bevreesd*): *iemand* – *maken*; **vervaard'heid,** v.

vervaar'digen, –vaardigde, h. vervaardigd (*samenstellen, maken*): *instrumenten, moderne meubels* –; **vervaar'diger,** m. –s.

vervaar'diging, v. –en: – *van meubels.*

vervaar'lijk, bn., bw. (*angst aanjagend*): *een* – *bombardement*, schrikbarend; – *schreeuwen*, ontzettend; **vervaar'lijkheid,** v.

verva'gen, –vaagde, i. vervaagd (*vaag, onduidelijk worden*): *heel ver in 't verschiet, waar de kleuren* –; *de ontvangen indrukken* – *langzamerhand*, verflauwen; **–va'ging,** v. –en.

verval', o., in bet. 2 vervallen (1 *vermindering, achteruitgang*; 2 *voordeel*; 3 *verschil in hoogte van de waterspiegel op twee punten in de stroomdraad ener rivier*): 1 *lijden aan* – *van krachten*, afname; *in* – *geraken*; *de bouwkunst uit haar* – *opheffen*; 2 *in deze dienst is nog al wat* –, fooien voor de dienstboden; 3 *het* – *der Maas*; *groot, gering, sterk* –; België: (rechtst.) – *van straf*, het ophouden van; *stuiting van* –; zie stuiting.

verval'dag, m. –dagen (handel: *betaaldag van wissels of termijnen*): *op de* –.

verval'len 1 –viel, i. vervallen (1 *op een ongelegen plaats komen*; *komen tot*; 2 *verzwakken, verminderen, afnemen*; 3 *bouwvallig worden*; 4 *van een eigenaar aan een anderen komen*; 5 van een termijn: *verstrijken*; van een wissel: *voldaan moeten worden*; 6 *uitvallen*; 7 België: rechtst. *ophouden*): 1 *we zijn tussen de zeerovers* –; *in herhalingen* –; *in het andere uiterste* –; *in zijn oude fout, tot zonde* –; 2 *onze krachten* – *met de ouderdom*; 3 *dit kasteel begint te* –; 4 *die bezitting zal aan mij* –; 5 *de wissel is* – *op de 15e*, dan is de vervaldag; 6 *de trein van 6,15 is* –; 7 *de publieke vordering vervalt door de dood van den verdachte*; **2** bn. (1 *bouwvallig*; 2 *armoedig, verzwakt*): 1 *een* – *kasteel*; 2 *hij ziet er* – *uit*; nog: *een vorst* – *verklaren* (1581), van zijn recht als vorst, als vorst af; *een* – *recht*, niet meer geldend; **verval'lenverklaring,** v. –en: – *van een vorst.*

verval'sen, –valste, h. vervalst (*vals maken*; *met vreemde bestanddelen vermengen, die er niet in horen*): *een handtekening* –, namaken; *de munt* – (België: alg. term voor het schenden en namaken van munten, zie munt); *koffie* –, met minderwaardige producten vermengen; *een tekst* –, opzettelijk veranderen; *een rekening* –, opzettelijk met fouten maken; **–val'ser,** m. –s; **–val'sing,** v. –en (*het vervalsen*; *hetgeen vervalst is*): – *van melk*; – *der* (of: *in de*) *stukken.*

verval'tijd, m. –en; zie vervaldag.

vervan'gen, –ving, h. vervangen (*de plaats* 1 *innemen*, 2 *doen innemen van*): 1 *de ene ploeg arbeiders vervangt de andere*, lost af; rechtst. *vervangende hechtenis*, vrijheidsberoving, die in de plaats treedt der niet betaalde geldboete; *gij wordt door den zoon des huizes* –, die komt in uw plaats; *wie zal u* (*kunnen*) –?; *een dokter* –; 2 *een woord door een ander* –, er mede verwisselen; **–van'ger,** m. –s; zie plaats–; **–van'ging,** v. –en: *ter* – *van den heer N.*; *ter* – *v. h. zn.*

I. verva'ren, –vaarde, h. vervaard (*vervaard maken, vrees aanjagen*): *iemand* –.

II. verva'ren, vervaarde (Z.-N. *zich begeven naar*): *waar is hij –*, gebleven?
vervat'ten, –vatte, h. vervat (1 *hervatten*; 2 germ., Duits: verfassen; *uitdrukken, stellen, opstellen*): 1 *gij moet uw bezoek eens –*, herhalen; 2 *het verzoek was in de volgende woorden vervat*; *daar is alles in vervat*, begrepen.
ver've, v. (Fr. *gloed*).
verve'len, –veelde, h. verveeld (*te veel worden, tot last zijn* [*door eentonigheid, langwijligheid*]): *ik zit je maar te –*; *die eentonigheid verveelde mij*, kwelde mij; *het zal (je) gauw –*; als zn. *tot –s toe*; refl. *zich ergens erg –*; **–ve'lend,** bn. (*langwijlig*): *een – gesprek, een –e reis, een – boek*; *hè, wees nou niet –*; *wat – is dat! die –e vent is er ook*; *ik vind het (oer)–*; **–ve'ling,** v. (*het vervelen*): *de straf der –*; *een dag vol saaie –*, van niet te weten, hoe men de tijd doorkomt.
vervel'len, –velde, i. verveld (*van vel of huid verwisselen*): *slangen – ieder jaar*; *zijn neus begint te –*; **–vel'ling,** v. –en.
ver'veloos, bn.; –lozer, –t (*zonder verf er op*): *een –loze deur*; **verveloos'heid,** v.
ver'ven, verfde, h. geverfd (1 *met verf bestrijken*; 2 *met verf doortrekken*): 1 *een rijtuig –, een hek –*; 2 *weefsels –*.
verve'nen, –veende, h. verveend (*turf graven, turf baggeren of turf steken*): ± 1350 begon men te – in Fr.; **–ve'ning,** v. –en.
ver'ver, m. –s (*iemand, die het verven als zijn beroep uitoefent*); **ververij',** v. –en (*verfswinkel, werkplaats v.d. verver*; min. *h. verven*).
verver'sen, –verste, h. ververst (*vers maken*): *de pekel –*; *de lucht –*; *de huiden –*, in verse run leggen; fig. *de heugenis van iets –*, het in het geheugen terugroepen.
verver'sing, v. –en, verversinkje (*verfrissing*): *–en gebruiken*, dranken, vruchten enz.
verver'singskanaal, o. –kanalen (*kanaal, dat vers of zuiver water aanvoert* b.v. *in grachten*); **–ver'singskraam,** v. –kramen (*kermiskraam met verversingen*).
ver'versknecht, m. –s; **–kuip,** v. –en (*verfkuip v. d. blauwverver*); **–winkel,** m. –s.
vervet'ten, –vette, i. vervet (geneesk. *tot of in vet overgaan*); **–vet'ting,** v. (*het vervetten*): *hij lijdt aan – van het hart*.
vervierdub'belen, –de, h. vervierdubbeld (*viervoudig doen zijn*): *ik zal uw loon –*.
vervil'ten, –viltte, i. (1), h. (2) vervilt (1 *tot vilt worden*; 2 *tot vilt maken*): 1 *wol kan – door drukking*; 2 *de warmte vervilt de wol*.
vervlaam'sen, –vlaamste, h., i. vervlaamst (*Vlaamse zeden, taal enz. aannemen, doen aannemen*); **–vlaam'sing,** v. (*Vlaams* 1 *worden*, 2 *doen worden*, inz. *de Vlaamse taal overheersend doen zijn*): *de – van de hogeschool te Gent*; **–vlak'ken,** –vlakte, i. vervlakt (eig. *tot een effen kleur worden, vervagen*): *de kleuren aan de westerkim – gaandeweg na zonsondergang*; **–vlie'gen,** –vloog, i. vervlogen (*in ijle, vluchtige damp, wasem verdwijnen*; *vervluchtigen*; *snel verdwijnen*): *spiritus –vliegt*; *nu is al mijn hoop –vlogen*; *in rook –*; *de tijd –vliegt*; **–vlie'ten,** –vloot, i. vervloten (*vervloeien*; [*ongemerkt*] *heen gaan*): fig. *het leven gaat met de jaren –*.
vervloei'en, –vloeide, i. vervloeid (*zachtkens wegvloeien*).
vervloe'ken, –vloekte, h. vervloekt (*een of de vloek uitspreken over*; sterker dan *verwensen*): *hij –vloekte hen*; **–vloe'king,** v. –en (*het vervloeken*; *vloek*); **–vloekt' 1** bn.: *die –e kerel*, ellendige! *een –e daad*, slecht; *het is een – schandaal*; **2** bw.: *hij voert – weinig uit*, zeer weinig, gmz.; **3** tw.: (*wel*) *–, wat een hitte!*
vervluch'tigen, –vluchtigde, h. (1), i. (2) vervluchtigd (1 *vluchtig maken*; 2 *vluchtig worden, vervliegen*): 1 *wijngeest –*; 2 *de kamfer zal –*; **–vluch'tiging,** v.; **–voe'gen,** –voegde (zich), h. (zich) vervoegd (1 van ww.: *verbuigen*; 2 refl. *zich wenden tot*): 1 *een ww. –*; 2 *zich bij den minister –*.
vervoe'ging, v. –en (*verbuiging* [*van een werkwoord*]); ook, conjugatie; **–voer',** o. (*transport, overbrenging*): *middelen van –*; *het – van goederen*; *– te water*; **–voer'biljet,** o. –biljetten (*bewijs, dat iets vervoerd mag worden*); **–voe'ren,** –voerde, h. vervoerd (*overbrengen*): *de gevangenen werden per trein vervoerd*; in de bet. van: *in verrukking brengen*, af te keuren; **–voe'ring,** v. –en (*geestdrift, bezieling, buiten zich zelf raken*): *de dichter raakt hier in –*; **–voer'middel,** o. –en (*middel tot vervoer*, b.v. *een schip*); **–voer'prijs,** m. –prijzen (*kosten van het vervoer*); **–voer'wezen,** o.
vervolg', o. –en (*voortzetting*): *een – op een boekwerk*; *in 't –*, voortaan; *ten –e van mijn schrijven van 20 Febr.*
vervolg'baar, bn.: *niet –*.
vervolg'bundel, m. –s (*bundel gedichten, Evangelische gezangen, als vervolg op een vorige*); **–deel,** o. –delen (*boekwerk als vervolg van een vorig*).
vervol'gen, –volgde, h. vervolgd (1 *voortzetten*; *voortgaan met*; 2 *achternazetten*; 3 *in rechten betrekken, aanklagen*; 4 *plagen, kwellen, vervelen*): 1 *een gesprek –*; *wordt vervolgd*, v. e. feuilleton enz.; *ja, vervolgde zij*, ging zij voort; 2 *den vijand hardnekkig –*; 3 *iem. wegens heling (gerechtelijk) –*; België: *een betaling –*; 4 *hij –volgt ons met zijn aanbiedingen*.
vervol'gens, bw. (*daarna, later, naderhand*).
vervol'ger, m. –s (*iem., die vervolgt*, inz. in bet. 2): *aan zijn –s ontkomen*, vijanden; *een – der onschuld*, belager.
vervol'ging, v. –en (*het vervolgen*; *achternazetting*): *de – van den vluchtenden vijand*; *aan – blootstaan*; *iem. buiten – stellen*, ontslaan van rechtsvervolging.
vervol'gingsgeest, m. (*zucht om de mensen te vervolgen*, [inz. wegens afwijkende godsdienstige denkbeelden]; *geest van onverdraagzaamheid, vervolgingszucht, -woede*); **–waanzin,** m. (*krankzinnigheid, waarbij de lijder zich verbeeldt, dat hij vervolgd wordt*).
vervolg'klasse, v. –n; **–lijst,** v. –en.
vervolg'ster, v. –s.
vervolg'werk, o. –en (*boek in afleveringen, in na elkaar uit te geven delen*).
vervoog'den, –voogdde, h. vervoogd (*onder voogdij stellen*); zie voogdij.
vervor'deren, –vorderde, h. vervorderd (*voortzetten*): *zijn reis –*, w. g.; **–vor'men,** –vormde, h. vervormd (*een andere vorm geven*): *zich –*; **–vor'mer,** m. –s; **–vor'ming,** v. –en; **–vrach'ten,** –vrachtte, h. vervracht (*een schip verhuren om goederen te verzenden*; ook: *bevrachten*); **–vrach'ter,** m. –s (*die vervracht*; inz. *iem., die de schepen verhuurt*); **–vreem'den,** –vreemdde, h. (1, 2), i. (3) vervreemd (1 *in andere handen brengen*; 2 *vreemd maken aan*; 3 *onverschillig, min of meer vijandig worden aan*): 1 *de*

goederen der huwelijksgemeenschap –; 2 *hij heeft zijn vrienden van zich vervreemd*; 3 *die kinderen zullen op den duur van hun ouders* –, b.v. door lange afwezigheid; *van zijn vaderland* –; refl. *hij zal zich door dat gedrag van al zijn vrienden* –, verwijderen; –**vreem'ding,** v. –en (*het vervreemden* 1 en 3): *een langzaam toenemende – tussen de echtgenoten*; –**vroe'gen,** –vroegde, h. en is vervroegd (*vroeger doen zijn*): *een feest* –; *vervroegde winkelsluiting, betaling*; –**vroe'ging,** v. –en.

vervro'lijken, –vrolijkte, h. vervrolijkt (*opvrolijken, blij maken*): *de zonneschijn zal het landschap* –.

vervui'len, –vuilde, h. (1), i. (2) vervuild (*vuil* 1 *maken*, 2 *worden*): 1 *een huis* –; 2 *zij – in hun armoede*; *een oude –vuilde woning*; *een kind laten* –; –**vul'len,** –vulde, h. vervuld (1 eig. *vol maken*; 2 *verwezenlijken*; 3 *bekleden*; 4 *nakomen*; *ten volle doen*; 5 *vervangen*): 1 *zij waren vervuld met of van den H. Geest*, er vol van zijn, Hand. 4 : 8, 13 : 9; *van angst vervuld*; 2 *zijn hoop is nu vervuld*, bevredigd; 3 *een betrekking* –; 4 *zijn plicht* –; 5 *iems. plaats* –; –**vul'ling,** v. (*het fig. vervullen*): *uw wensen zullen tot – komen, in – treden*; *een plan in – doen gaan*; –**vu'ren,** –vuurde, i. vervuurd (*door vuur* bet. 9 *aangetast worden*): *dit dennenhout gaat* –.

verwaaid', bn.: *wat ziet hij er – uit!* verwilderd; *een – uiterlijk*, slordig; –**waai'en,** –waaide, i. verwaaid (*wegwaaien, al waaiende verspreid worden*): *het kaf doen* –.

verwaand', bn., bw. (*een te hoge dunk van zich zelf hebbend*): *een – heer*, pedant, ingebeeld; – *spreken*; –**waand'heid,** v. –heden (*pedanterie*; *inbeelding*; *uiting er van*).

verwaar'digen, zich, –waardigde zich, h. zich verwaardigd (*het niet beneden zich achten*): *o God, –waardig u ons te verhoren! hij zal zich – ons te antwoorden*, het de moeite waard achten; niet refl. *zij verwaardigde hem met geen blik*, achtte waardig.

verwaar'lozen, –waarloosde, h. verwaarloosd (*veronachtzamen, verzuimen, niet achten*): *zijn gezondheid* –; *verwaarloosde kinderen*; –**waar'lozer,** m. –s.

verwaar'lozing, v. (*veronachtzaming*): *met – van zijn plichten*.

verwach'ten, –wachtte, h. verwacht (*hopen, tegemoet-zien, rekenen op*): *zij verwacht een kleintje*; *hij verwacht er veel van*; *zoals te – was*; *dat had ik niet van hem verwacht*; –**wach'ting,** v. –en (*het verwachten*: *hoop*): *op – leven*; *aan de – beantwoorden*, aan wat men verwacht had; *buiten, tegen alle* –, anders dan men verwacht had; *grote –en hebben van*; *de – koesteren dat*; *in gespannen* –; *in blijde* –, zwanger.

verwant' 1 bn. (*door maagschap verbonden*; *overeenkomende met, onderling verbonden*): *van vaderszijde* –; fig. *–e talen*, b.v. Spaans en Portugees; *–e wetenschappen*, b.v. natuur- en scheikunde; – *aan*; – *met*; *het naast – aan*; 2 m. –en (*bloed- of aanverwant*), vr. –e: *een mijner –en*; –**want'schap,** v. (*het verwant-zijn*): *de – dezer talen*; *hij behoort tot mijn* –, familie; muz. de verhouding der toonsoorten onderling; –**want'schapt,** bn. (*verwant*): – *aan, met*.

verward', bn., bw. (*door elkaar liggend*; *in de war*; *verlegen*; *ingewikkeld*): *een –e streng, -e haren*; fig. *een – antwoord*; – *spreken*, niet geregeld, zonder orde; *een –e zaak*; – *raken* (*in*); –**ward'heid,** v.; –**war'men,** –warmde, h. verwarmd (1 *warm[er] maken*; 2 Z.-N. *opwarmen*): 1 *een kantoor* –; *neem een kop koffie, dat zal je* –; *zich* –; 2 Z.-N. *verwarmde koffie*; –**war'ming,** v. (*het verwarmen*; *de toestellen, om te verwarmen*): *de – der aarde door de zon*; *de – van kerkgebouwen*; *de ketel der centrale* –; –**war'mingsbuis,** v. –buizen (*buis van de warme lucht v. e. calorifère*); –**war'mingskosten,** m. mv.; –**war'mingstoestel,** o. –toestellen.

verwar'ren, –warde, h. verward (*in de war doen komen, brengen*; *verlegen maken*): *een streng sajet* –; *de Heer –warde de spraak der ganse aarde*, Gen. 11 : 9; refl. *hij –warde zich in zijn rede*; –**war'ring,** v. –en: *van de – gebruik maken om*; *in – brengen*; – *stichten*; *in – raken*; zie babels.

verwa'semen, –wasemde, i. verwasemd (*verdampen*): *vloeistoffen* –; –**was'sen,** –wies, i. verwassen (1 *door groeien verdwijnen*; 2 *verkeerd wassen*): 1 *die verkromming zal* –; 2 *een – ventje*, gebocheld; –**wa'ten,** bn., bw. (*overmoedig, vermetel, stout*): *een – handeling*; – *op iemand neerzien*, kleinachtend, trots; –**wa'tenheid,** v.

verwa'terd, bn. (*door water verslapt*; *flauw*): *een –e soep*; fig. *een – christendom*, verslapt; *een –e stijl*, laf; –**wa'teren,** –waterde, h. (1), i. (2) verwaterd (1 *door te veel water bederven*; 2 *tot water worden*): 1 *melk, wijn, soep* –, te zeer aanlengen; fig. *zijn stijl* –, er alle pit aan ontnemen; 2 *die perziken gaan*–.

verwed'den, –wedde, h. verwed (1 *een weddenschap aangaan*; *wedden om*; 2 *door wedden verliezen*): 1 *ik wil er een gulden onder* –; 2 *veel geld* –.

verweer', o. (*tegenstand*; *verdediging*).

verweerd', bn. (*door de invloed van het weer veranderd*: 1 *half vergaan*, 2 *gebruind*): 1 *–e stenen*; 2 *door wind en zon –e gezichten*.

verweer'der, m. –s (recht. *gedaagde*).

verweer'middel, o. –en (*verdedigingsmiddel*): rechtst. *prejudicieel* –, exceptie die voor de hoofdvraag moet beslist worden; –**schrift,** o. –en (*akte v. verdediging, apologie*).

verweesd', bn. (*tot wees geworden*): *vroeg* –.

verwe'gen (*bewegen*), alleen gebruikelijk in de onbep. wijs: *die paal is niet te* –.

verwei'den, –weidde, h. verweid (*in een andere wei doen gaan*): *het vee* –.

verwe'kelijken, –wekelijkte, h. (1), i. (2) verwekelijkt (1 *wekelijk maken*; 2 *wekelijk worden, verzwakken*): 1 *weelde –i*; 2 *het leger zal – door te veel rust*; –**we'kelijking,** v. –en; –**we'ken,** –weekte, h. (1), i. (2) verweekt (1 [*te*] *zacht maken*; 2 [*te*] *zacht worden*): 1 *erwten en bonen* –; 2 *haar hersenen* –.

verwek'ken, –wekte, h. verwekt (*doen ontstaan, veroorzaken*; [*in zich*] *opwekken*): *schrik –, angst* –; *een akte van berouw* –, berouw doen blijken door dit gebed te zeggen; –**wek'king,** v.: *na – van een akte van berouw*.

verwel'digen, –weldigde, h. verweldigd (lit. t. *overweldigen*); –**welf',** o. –welven, **verwulf',** o. –wulven (*gewelf*), ook: –**welf'sel, verwulf'sel,** o. –s; –**wel'ken,** –welkte, i. verwelkt (*verleppen, slap worden*; *geur en kleur verliezen*): *doen* –; fig. *de schoonheid gaat* –, de frisheid verliezen; –**wel'king,** v.; –**wel'komen,** –welkomde, h. verwel-

komd (*welkom heten*): *een logé* –; *hartelijk* –; **–wel'koming,** v. –en; **–wel'ven,** –welfde, h. verwelfd, **–wul'ven,** –wulfde, h. verwulfd (*v. e. gewelf voorzien*): *een kelder* –.

verwen'nen, –wende, h. verwend (*verkeerd wennen*): *een kind* –, bederven door toegevendheid: *in dit opzicht, op dat punt zijn ze niet verwend*; refl. *zich* –.

verwen'sen, –wenste, h. verwenst (*kwaad toewensen*): *iem.* –, *iems. pogingen* –, naar de maan wensen; **–wen'sing,** v. –en (*het verwensen*; *de uitgesproken woorden*).

verwe'reldlijken, –wereldlijkte, h. (1), i. (2) verwereldlijkt (1 *seculariseren*; 2 *werelds worden*): 1 *kloosters en kerken, kerke- en kloostergoederen* –; 2 *in Parijs zal dat meisje erg* –.

I. verwe'ren, –weerde, i. verweerd (*langzaam vergaan van stenen, rotsen enz. door inwerking van water, vorst, lucht, zon enz.*): *een marmeren standbeeld kan* –; *glas gaat op den duur* –, groen worden; fig. *een* –*weerde stem*, schor.

II. verwe'ren, zich, –weerde zich, h. zich verweerd (*zich te weer stellen*): *zich als een leeuw* –, verdedigen; **–we'ring,** v. (*verweer*).

verwer'kelijken, –werkelijkte, h. verwerkelijkt, beter: *verwezenlijken*.

verwer'ken, –werkte, h. verwerkt (1 *werkende verbruiken*; 2 *maken tot*): 1 *een millioen stenen* –, vermetselen; 2 *kolenslik tot briketten* –; nog: *die leerstof goed* –, opnemen; **–werking,** v.; **–wer'pelijk,** bn. (*te verwerpen*): *een* – *stelsel*; **–wer'pelijkheid,** v.; **–wer'pen,** –wierp, h. verworpen (*van zich werpen*): *een voorstel* –, niet aannemen, afstemmen; **–wer'ping,** v. –en: *de* – *der wet*.

verwer'ren, Z.-N.; zie verwarren; **–wer'ven,** –wierf, h. verworven ([*door arbeid, moeite enz.*] *verkrijgen*): *kennis* –, *roem* –, *naam* –; **–wer'ving,** v. (*bekoming*): *tot* – *van genade, van eer*.

verwe'zen, bn., bw. (*ontdaan, beteuterd*): *hij stond* (*als*) – (of: *als een verwezene*), verslagen; – *uit z'n ogen zien*.

verwe'zenlijken, –wezenlijkte, h. verwezenlijkt (*tot werkelijkheid brengen*): *zijn plannen* –; *moge uw wens –wezenlijkt worden*, werkelijkheid worden; refl. *dromen, die zich* –.

verwe'zenlijking, v.: *de* – *van een ideaal*.

verwij'den, –wijdde, h. (1), i. (2) verwijd (van *wijd*: *wijd*[*er*] 1 *maken*, 2 *worden*, meestal *zich* –): 1 *een kledingstuk* –, *een kanaal* –; 2 *de smalle gang verwijdde* (*zich*) *tot een breed gewelf*; **–wij'derd,** bn. (*afgelegen*): *in –e steden, een* – *kanongebulder, onweer*, op verre afstand; fig. *–e oorzaken*, niet onmiddellijk; **–wij'deren,** –wijderde, h. verwijderd (*verder plaatsen, verplaatsen; afzonderen*): *verschil van gevoelen houdt hen van elkander –wijderd*, gescheiden; *van elkaar verwijderd raken*, eig. en fig.; *iem. uit zijn huis* –, het hem doen ontruimen, hem de toegang ontzeggen; *een leerling* –, de klas doen verlaten; refl. *zich even* –, weggaan; **–wij'dering,** v. –en (*het verwijderen*; inz. *onenigheid, afkerigheid*): *de* – *der leerlingen*; *er is* – *tussen hen ontstaan*; **–wij'ding,** v. –en; **–wijfd',** bn. (*verwekelijkt, ontzenuwd*): *die –e sultans*; fig. *–e zeden*; **–wijfd'heid,** v.

verwijl', o. (*uitstel*): *zonder* –, toeven.

verwij'len, –wijlde, h. verwijld (*verpozen*): *ergens* –, ergens vertoeven.

verwijt', o. –en (*berisping, gisping*): *iem. een* – *van iets maken*; *hem treft geen* –.

verwij'ten, –weet, h. verweten (*berispend wijzen op een fout, ten laste leggen*): *iem. iets* –; *ik heb mij niets te* –; *ze hebben elkaar niets te* –, één pot nat; *een –de blik*; z. ook ketel.

verwij'ting, v. –en (*verwijt*), inz. in het mv.

verwij'ven, verwijfde, h. (1), i. (2) verwijfd (1 *verwekelijken, ontzenuwen*; 2 *doen verwekelijken*): 1 *de Perzen verwijfden hoe langer hoe meer*; 2 *weelde verwijfde hen*.

verwij'zen, –wees, h. verwezen (1 *naar een anderen persoon of een andere plaats wijzen*; 2 *veroordelen*): 1 *ik heb hem naar mijn vader verwezen*; *naar een andere rechtbank* –; 2 *Christus werd ter dood –wezen*; *iem.* – *in de kosten* (v. e. proces), tot de betaling veroordelen; **–wij'zing,** v. –en: *met* – *naar onze vroegere circulaire*; – *in de kosten*; **–wij'zingsteken,** o. –s.

verwik'kelen, –wikkelde, h. verwikkeld (*verwarren*): *iem. in een samenzwering* –, betrekken; **–wik'keling,** v. –en (1 *kwestie, moeilijkheid*; 2 dichtk. *deel v. h. drama, waarin de plannen der handelende personen met elkaar in botsing komen*): 1 *buitenlandse –en*; 2 *de* – *is zwak*; **–wik'ken** (*bewegen*, alleen in de onbep. wijs): *het is niet te* –; **–wil'den,** verwildde, i. verwild (Z.-N. *wild*[*er*] *worden*); **–wil'derd,** bn., bw. (*woest, wild geworden*; *ruw*): *een verwilderde kampoenghond*; – *struikgewas*, d. i. ineengegroeide ranken; *deze kinderen zijn geheel* –, kennen geen tucht; *een –e blik*, wild; – *kijken*; **–wil'deren,** –wilderde, i. verwilderd (*wild, woest worden*): *honden en paarden* – *in volle vrijheid*; **–wil'dering,** v. (*het verwilderen*): *de* – *der straatjeugd*; **–win'nen,** –won, h. verwonnen (*overwinnen*); **–win'naar,** m. –s (*overwinnaar*); **–win'ning,** v. –en; **–win'teren,** –winterde, h. verwinterd (*de winter doorbrengen, overwinteren*); **–win'tering,** v. –en (*het overwinteren*).

verwis'selbaar, bn. (*kunnende verwisseld worden*): *niet, onder elkaar* –.

verwis'selen, –wisselde, h. verwisseld (*het een voor het ander in de plaats stellen, verruilen*): *van kleren* –, andere aantrekken; *uitvinden en ontdekken kan men niet altijd* –; *de slangen* – *elk jaar van vel*; *zij hadden hun paraplu's –wisseld*, bij vergissing de een voor de andere genomen; fig. *van kleur* –, tot een andere partij overgaan; *het tijdelijke met het eeuwige* –, overlijden; *v. paarden, plaats* –.

verwis'seling, v. –en (*het verwisselen*): – *van plaats*.

verwit'tigen, –wittigde, h. verwittigd (*doen weten, berichten*): *de ontvanger verwittigt u enz.*, bericht, laat weten; *iem. van iets* –.

verwit'tiging, v. (*mededeling, tijding*).

verwoed', bn., bw. (*woedend, razend, dol*): *een* – *gevecht*; *zij kampten* –; **verwoed'heid,** v. (*woede*): *de* – *v. d. aanval*.

verwoest', bn. (*woest of tot woestenij gemaakt*): *de velden liggen* –, *evenzo de dorpen*.

verwoes'ten, –woestte, h. verwoest (eig. *woest maken, tot een woestenij maken*; *te gronde richten*): *een stad* –, te gronde richten, vernielen; fig. *zijn gezondheid* –, *zijn leven* –; **–woes'ting,** v. –en: *de* – *van Jeruzalem*, 70 n. C.; *de* (*grote*) *–en, door de aardbeving aangericht*; **–won'den,** –wondde, h. verwond (*kwetsen*): *zijn hand* –; *zich*

–; als germ. beschouwd, beter, wonden.
verwon'deren, –wonderde, h. verwonderd (*verwonderd doen opzien, verbazen*): *uw zwijgen –wondert iedereen; het zou me niets verwonderen, als; is het dan te – dat . . .?* refl. *hij –wonderde zich over zulk een antwoord;* Z.-N. *verwonderd zijn,* benieuwd; **–won'dering,** v. (*het verwonderen, bevreemding*): *tot zijn grote –;* **–won'derlijk,** bn., bw. (*verwondering wekkend*): *een – geval,* vreemd, zonderling; *hij sprak – rad;* **–won'ding,** v. –en (*het verwonden,* z. ald.; *kwetsuur*).
verwo'nen, –woonde, h. verwoond (*aan woning uitgeven*): *1000 gulden –,* aan huur betalen; **–won'neling,** m. en v. –en (*overwonnene*), voor het v. ook **–e.**
verwor'den, –werd, i. verworden (1 *anders worden, veranderen;* 2 *vergaan; bederven*): 1 *een taal wordt en verwordt;* 2 *door de tijd wordt en –wordt alles,* **–wor'ding,** v. –en (*het anders worden;* inz. *verbastering, ontaarding*): *alles is aan – onderhevig.*
verwor'gen, –worgde, h. verworgd (*de keel dichtsnoeren, -knijpen, zodat de dood er op volgt*); **–wor'ging,** v. –en: *de dood door –.*
verwor'peling, m. en v. –en (*hij, die verworpen is; ellendige, verstotene*), voor het vr. ook **–e; –wor'pen,** bn. (*verachtelijk, laag*).
verwor'penheid, v. (*ellende; laagheid, diepe val*).
verwrik'ken, –wrikte, h. verwrikt (*heen en weer wrikken*): *een paal –,* al wrikkende bewegen; *de voet –,* verstuiken; **–wrin'gen,** –wrong, h. verwrongen (*door wringen verdraaien*): *iems. arm –; een verwrongen gelaat,* erg ontsteld; fig. *de bet. van een woord –,* verdraaien; *–wrongen stijl.*
verwulf', o. verwulven, **verwulf'sel,** o. –s; zie verwelf; **–wur'gen,** zie verworgen.
verzaad'baar, bn.: *eerzucht is niet –,* verzadigd kunnende worden; **–zach'ten,** –zachtte, h. (1), i. (2) verzacht (*zacht[er], lenig[er]* 1 *maken,* 2 *worden*): 1 *de pijn –, het leed –,* verlichten; *de scherpte ener uitdrukking –,* temperen; 2 *het weer verzacht.*
verzach'tend, bn. (*stillend, verminderend; verlichtend*): *een – vocht; een –e uitdrukking;* zie euphemisme; *–e omstandigheden.*
verzach'ting, v. –en: *– van pijn, leed.*
verza'den, –zaadde, h. verzaad (*volop voeden*): *de hongerigen –; de maag –,* vullen; *vochten – met zout,* er zoveel zout in doen als kan; *zich –,* volop eten; **–za'digen,** –zadigde, h. verzadigd (*verzaden*): *met waterdamp –zadigde lucht;* refl. *zich –;* **–za'd(ig)ing,** v.
verza'ken, –zaakte, h. verzaakt (1 *niet nakomen;* 2 *zich afkeren van*): 1 *zijn plicht –; kleur, troef –,* niet bekennen; 2 *zijn geloof –.*
verza'ker, m. –s; **–za'king,** v. –en; **–zak'ken,** –zakte, i. verzakt (*wegzakken; langzaam in de grond zinken*): *een stuk dijk kan –;* **–zak'king,** v. –en (*het verzakken*).
verza'melaar, m. –s (*iem., die verzamelt*): *postzegel–;* **–za'melaarster,** v. –s.
verza'melen, –zamelde, h. verzameld (*bijeengaren, bijeenbrengen*): *postzegels –; zijn gedachten, zijn krachten, zijn moed –; verzamelde gedichten; de trom tot – roeren;* refl. *de soldaten gingen zich daar –,* verenigen; *zich om iem., iets –;* zie vader; **–za'meling,** v. –en (*het verzamelen; een [verzamelde] menigte; collectie*): *een – van schilderijen, van oudheden;* België: *– der wetten en besluiten,* de uitgave van alle w. en b.; **–za'melnaam,** m. –namen (spraakk. *naam ener verzameling van dingen van dezelfde soort*); zie collectief **2; –za'melplaats,** v. –en (*plaats van bijeenkomst*); **–za'melstaat,** m. –staten (België: *collectieve opgave*); **–za'melwoord,** o. –en (*verzamelnaam*); **–za'men,** –zaamde, h. en i. verzaamd (*te zamen komen, brengen*): *in vreugde –zaamd;* **–zan'den,** –zandde, i. verzand (*geheel of gedeeltelijk met zand, uit zee of door een rivier aangevoerd, gevuld worden*): *een haven kan –;* spreekw. *Landen –, en zanden verlanden,* de tijd brengt grote veranderingen; **–zeeuwd',** bn. (*zeeziek;* Z.-N. *misselijk*).
verze'gelen, –zegelde, h. verzegeld (*met een zegel sluiten; met, onder een zegel bevestigen*): *een brief –, een pakket –, een kast –;* rechtst. *hij liet de boel –,* er door den kantonrechter de zegels op leggen; **–ze'geling,** v. –en: **–zeg'gen,** –zegde, of –zei, h. verzegd of verzeid (*toezeggen, beloven*): *hij heeft zijn dochter aan hem –zegd,* verloofd; *die plaats is –zegd,* besproken, verhuurd; **–zei'len,** –zeilde, i. verzeild (*verkeerd zeilen, afdwalen*; fig. *ergens tegen zijn zin of verkeerd belanden*): *hoe komt gij hier –zeild?* nog: *een prijs laten –,* uitloven voor den besten zeiler; **–ze'keraar,** m. –s; zie assuradeur.
verze'kerd 1 bn. (*zeker, vast*): *van iemands oprechtheid of trouw – zijn,* overtuigd; *in –e bewaring,* [a]) gevangen, [b]) (rechtst.) vrijheidsberoving tijdens het onderzoek en de behandeling ener strafzaak; **2 –e;** zie geassureerde; **–ze'kerdheid,** v. (*het zeker zijn*): *de – van iemands trouw; – tegen brandschade;* **–ze'keren,** –zekerde, h. verzekerd (1 *zeker maken;* 2 *betuigen; met klem verklaren;* 3 *assureren;* 4 Z.-N. R.-K. *in hoge nood het doopsel of de laatste sacramenten toedienen*): 1 *de openbare rust –; iem. een onafhankelijk bestaan –,* waarborgen; 2 *hij verzekerde mij, dat hij onschuldig was; iem. iets op zijn eer –;* 3 *tegen brand, hagelslag, diefstal –; zijn leven –,* een levensverzekering sluiten; 4 Z.-N. *de zieke is verzekerd;* refl. *zich –,* [a]) een verzekering sluiten b.v. *je moet je – (tegen);* [b]) zich overtuigen b.v. *ik verzekerde mij van zijn aanwezigheid; zich van iem. –,* [a]) in verzekerde bewaring nemen, [b]) op zijn hulp kunnen rekenen.
verze'kering, v. –en: *ik geef hem de – dat; een – sluiten; – tegen brand; de schade is door – gedekt;* zie assurantie.
verze'keringsbank, v. –en (*bank, waar men een verzekering kan sluiten* b.v. *tegen brand*); **–contract,** o. –en (*assurantiepolis*); **–fonds,** o. –en; **–kantoor,** o. –kantoren; **–maatschappij,** v. –en; **–plichtig,** bn.; **–premie,** v. –s, –premiën; zie assurantiepremie; **–wet,** v. –wetten.
verzel'len, –zelde, h. verzeld (*begeleiden, vergezellen*): *ik zal u een eind –;* fig. *dat gaat verzeld van allerlei onaangenaamheden,* gepaard met; **–zel'schappen,** –zelschapte, h. verzelschapt (*vergezellen, begeleiden*): *De Groot trad binnen, verzelschapt v. zijn dochter.*
ver'zenboek, o. –en (*boek met verzen, gedichten, liederen*).
verzen'den, –zond, h. verzonden (*aan iem. toezenden; wegzenden*): *koopwaren, brieven, geld –,* ergens heen zenden.

verzen'der, m. –s (*iem. die verzendt*).
verzen'derkensdag, m. (Z.-N. *1 April*).
verzen'ding, v. –en (*het verzenden; hetgeen verzonden wordt*); **–skosten,** m. mv.
verzend'lijst, v. –en (*lijst van namen en adressen, waaraan tijdschriften, boeken of waren geregeld verzonden moeten worden*).
verzend'ster, v. –s; zie verzender.
ver'zenen, mv. (*hielen,* vero., z. b.v. Gen. 3 : 15): *Hei.... hei.... pas op je –! klonk het buiten*: zegsw. *de – tegen de prikkels slaan,* zich tot eigen schade verzetten.
verzen'gen, –zengde, h. verzengd (*zengende beschadigen*): *het haar –,* licht schroeien; *de –de luchtstreek,* de tropische gewesten.
ver'zenlijmer, m. –s (*rijmelaar*); **–lijmerij',** v. –en; **–lijmster,** v. –s; **–maakster,** v. –s; **–maker,** m. –s; **–makerij',** v. –en; **–smid,** m. –smeden (*rijmelaar*).
verze'pen, verzeepte, h. verzeept (*in zeep doen overgaan*): *oliën in loogzuur –.*
verzet', o. (1 *rust, verpozing, ontspanning*; 2 [*het bieden van*] *tegenstand*): 1 *ik doe dat voor mijn –; je moet eens een –je hebben,* afleiding; 2 *een ernstig – tegen de politie; gewapend –;* zegsw. *tegen iets in – komen;* rechtst. *– doen,* een zaak, waarin bij verstek uitspraak is gedaan, opnieuw aan denzelfden rechter onderwerpen.
verzet'ten, –zette, h. verzet (1 *verplaatsen; anders zetten*; 2 *ontspannen*): 1 *een kast –; het geloof kan bergen –; diamanten –,* anders inzetten; *er geen voet voor –,* fig. niet de minste moeite doen; *hij tracht zijn droefheid te –,* verdrijven; *ik kan dat leed maar niet –,* vergeten; 2 *dat zal u wat –; zich –,* [a]) zich ontspannen, [b]) weerstand bieden, in verzet komen b.v. *zich krachtig – tegen;* zie verzet 1 en 2; nog: Z.-N. *een zaak –,* uitstellen: **–zet'telijk,** bn. (*vermakelijk*): *dat spel is nog al –;* Z.-N. ook, **–zet'tig.**
ver'zichtig, bn.; zie ver'ziend.
verzien' 1 –zag (zich), h. (zich) verzien (1 refl. *verkeerd zien, zich vergissen*; 2 *verwedden*): 1 *het was mijn broer niet, gij hebt u –;* 2 *ik verzie er een gulden onder;* **2** bn. (*verkeken*): in zegsw. *de kans is –; het op iem., iems. beurs – hebben,* gemunt.
ver'ziend, bn. (*het tegengestelde v. bijziend*).
ver'ziendheid, v.: *– en bijziendheid.*
verzijp', o. –en (Z.-N. *voorwerp, om vocht te laten doorsijpelen*: *gatenplateel, teems*).
verzil'veren, –zilverde, h. verzilverd (1 *met een laagje zilver overtrekken*; 2 *voor zilver omwisselen; te gelde maken*): 1 *een armband –;* 2 *effecten, een bankbiljet, wissel –.*
verzil'vering, v. –en.: *– van effecten.*
I. verzin'ken, –zinkte, h. verzinkt (*met een laagje zink overdekken langs galvanische weg*): *ijzer –;* zie galvaniseren.
II. verzin'ken, –zonk, i. (1), h. (2) verzonken (1 *wegzinken*; 2 spijkers enz.: *zo inslaan, dat de koppen niet meer zichtbaar zijn; onzichtbaar gemaakt*): 1 *in de diepte –;* fig. *in slaap, in gedachten verzonken,* verdiept; *in het niet*; 2 *met verzonken bol;* **–zin'king,** v.
verzin'lijken, –zinlijkte, h. verzinlijkt (*in beeld voorstellen, zodat het met de zinnen kan waargenomen worden*): *een gedachte –;* **–zin'lijking,** v. –en; **–zin'nen,** –zon, h. verzonnen (*uitdenken*): *leugens –,* verdichten; *een plan –; dat verzon ik maar om;* Z.-N. *zich –,* zich bezinnen, bedenken; **–zin'ner,** m. –s; **–zin'sel,** o. –s, –en, verzinseltje (*iets, dat verzonnen is, verdichtsel*).
verzit'ten, verzat, h. verzeten (1 *zittende doorbrengen*; 2 *op een andere plaats gaan zitten*): 1 *een uur heb ik er verzeten*; 2 *ik zal eens gaan –; verzit e. weinig,* schik wat op; *zich –,* zich moe zitten; **–zoek',** o. –en (*aanzoek, vraag, bede*): *een – doen; een – toestaan; a. e. – voldoen; op – (van); ten –e van;* **–zoe'ken,** –zocht, h. verzocht (1 *uitnodigen*; 2 *beleefd vragen*; 3 *beproeven te verleiden; verleiden*; 4 *tarten*): 1 *iem. op een bruiloft –;* 2 *iem. iets –; verzoeke van rouwbeklag verschoond te blijven*; 3 *de slang trachtte Eva te –;* 4 *dat is God –;* **–zoe'ker,** m. –s (*verleider*; Bijbel: *duivel*; België: rechtst. *hij die een verzoek indient*); **–zoe'king,** v. –en: *in de – komen om; leid ons niet in –,* bekoring; *zij brengen u in – hen te benijden;* **–zoek'schrift,** o. –en; z. o. a. adres, petitie.
verzoen'dag, m. –dagen: *grote –,* Isr. vasten- en boetedag (Oct.); zie Levit. 16.
verzoe'nen, –zoende, h. verzoend (*de vrede herstellen, de vijandschap doen eindigen*): *God –; en dat verzoende me weer geheel met mijn lot; verzoend raken met het denkbeeld;* refl. *zich met iem. –,* weer vrede sluiten; **–zoe'nend,** bn., bw.: *een – woord,* de vrede herstellend; *– optreden;* **–zoe'ning,** v. –en (*het verzoenen; bevrediging*); **–zoe'ningswerk,** o. (*poging tot verzoening*): *het – van Jezus,* Zijn lijden en sterven.
verzoe'ten, –zoette, h. verzoet (*zoet maken*): *moog' de hoop ons leed –!* verlichten; *geld verzoet de arbeid,* lichter maken; **–zoe'ting,** v.: *tot – van de arbeid.*
verzo'len, –zoolde, h. verzoold (*van nieuwe zolen voorzien*): *schoenen laten –.*
verzorgd', bn. (*gesoigneerd*): *een zeer –e kleding; een goed –e tafel;* **–zor'gen,** –zorgde, h. verzorgd (*van 't nodige voorzien; zorgen voor*): *een zieke –,* verplegen; *een huisgezin –,* onderhouden; *de kachel –,* zorg dragen, dat zij kan branden; *het huis –;* refl. *u moet u beter –,* beter voor uw gezondheid zorgen; **–zor'ger,** m. –s; **–zor'ging,** v.; **–zorg'ster,** v. –s.
verzot', bn. ([*op dwaze wijze*] *ingenomen met*): *– op bloemen,* verslingerd op; **–zot'heid,** v.; **–zot ten,** –zotte, i. verzot (*verzot raken op*): *op het spel –;* **–zou'ten,** –zoutte, h. verzouten (*door te veel zout bederven*); zie brij; **–zuch'ten,** –zuchtte, h. verzucht (1 *met zuchten doorbrengen*; 2 *diep zuchten*; 3 *reikhalzen, smachten*): 1 *de tijd – in plaats van aan te pakken*; 2 *zij verzuchtte en antwoordde*; 3 *zij – naar de lente;* **–zuch'ting,** v. –en (*diepe zucht, smeekbede*): *een – slaken.*
verzuim', o. –en (*veronachtzaming; het iets niet doen, ergens niet komen enz.*; rechtst. *veronachtzaming van voorgeschreven rechtsvormen,* ook *het in gebreke blijven van den schuldenaar in het vervullen der verbintenis*): *doe het zonder –,* uitstel; *het – is niet groot.*
verzui'men, –zuimde, h. verzuimd (*nalaten, wat men behoorde te doen,* d. i. *veronachtzamen; niet doen; verliezen* [*door veronachtzaming*]): *de school –,* niet bezoeken; *tijd, een les, gelegenheid –; en niet – naar A. te gaan.*
verzui'pen, –zoop, h. (1, 3), i. (2) verzopen (1 *aan drank verbrassen*; 2 *in het water omkomen*; 3 *in het water doen omkomen*): 1 *Klaas, je verzuipt ze* (*de centen*) *maar*; 2 *help!*

ik verzuip! plat; 3 *een katje* –, plat; **–zu'ren,** –zuurde, i. (1), h. (2) verzuurd (1 *zuur worden*; 2 *zuur maken*; inz. fig. *vergallen*): 1 *de melk staat hier te* –; 2 fig. *iem. het leven* –.
verzus'teren, –zusterde, h. verzusterd (*als zusters verbinden*): *de toonkunst met de dichtkunst* –; **–zus'tering,** v.: *winzucht verwierf een adelbrief door haar – met de wetenschap.*
verzwa'geren, –zwagerde, h. verzwagerd (*door huwelijk verbinden, vermaagschappen*): *zich* –; **–zwa'gering,** v.; **–zwak'ken,** –zwakte, h. (2), i. (1) verzwakt (*zwak[ker]* 1 *worden*, 2 *doen worden*): 1 *hij verzwakt van dag tot dag*; 2 *de koorts zal u* –; **–zwak'king,** v.: *algemene* –; **–zwa'ren,** –zwaarde, h. verzwaard (*zwaarder maken*): *een dijk* –, hoger en breder maken; fig. *uw schuld* –, erger maken; **–zwa rend,** bn. (onvolt. deelw. van *verzwaren*: *verergerend*): *een –e getuigenis, –e omstandigheden*; **–zwa'ring,** v.: *– van lasten*; **–zwel'gen,** –zwolg, h. verzwolgen (*zwelgende verorberen*; *gulzig inslokken*): *zijn prooi* –; fig. *de zee zal dat eiland* –; **–zwel'ger,** m. –s; **–zwel'ging,** v.
verzwen'delen, –zwendelde, h. verzwendeld (*zwendelende doorbrengen*; *verkwisten*): *het toevertrouwde geld* –.
I. verzwe'ren, –zwoer, h. verzworen (*afzweren*): *de dronkenschap, de alcohol* –.
II. verzwe ren, –zwoor, is verzworen (*veretteren*); **–zwe'ring,** v. –en (*verettering*).
verzwie'ren, –zwierde, h. verzwierd (*met zwieren verkwisten*): *zijn gage* –.
verzwij'gen, –zweeg, h. verzwegen (*zwijgend verbergen, geheim houden, niet zeggen*): *voor iem. iets* –, verborgen houden.
verzwij'nen, –zwijnde, h. verzwijnd (*al zwijnende verbrassen*): *zijn geld* –, *zijn jeugd* –; *zich* –, zich verliederlijken.
verzwik'ken, –zwikte, i. (1), h. (2) verzwikt (*door te zwikken uit het lid* 1 *raken*, 2 *doen raken, verstuiken*): 1 *mijn pols is verzwikt*; 2 *ik heb mijn* (of: *mij de*) *voet verzwikt*; **–zwik'king,** v. –en (*verstuiking*).
verzwin'den, –zwond, i. verzwonden (lit. t. *verdwijnen*): fig. *alle hoop is verzwonden.*
Vespasia'nus, m. Rom. keizer, 69–79 n. C., vader van *Titus*. (si = zie).
ves'per, v. –s (Lat. vespera = avond: R.-K. eig. *avondgebed*: *namiddagdienst des Zondags om 3 of 4 uur*): gesch. *de Siciliaanse* –, oproer en moord op de Fransen na Vespertijd op Sicilië, 30 Maart, 2e Paasdag, 1282; **–klok,** v. –klokken (inz. in verkl.: *klok, die oproept tot de vesper*); **–psalm,** m. –en (*een der vijf psalmen*, nl. *110–114, die door het koor worden gezongen in de vesper*); **–tijd,** m. (*'s namiddags om 3 of 4 uur*).
ves'sem, m. –en (Z.-N. *hiel*): *achter iem. zijn –en lopen*, nalopen; verg. verzenen.
I. vest, v. –en (*schans, wal, gracht*): *velen vonden hun dood in de* –, stadsgracht.
II. vest, o. –en (Fr. veste, Lat. vestis = kleed: *manskledingstuk, zonder mouwen onder de jas gedragen*; Z.-N. ook *jas*): zegsw. *iem. op zijn –je spuwen*, [a]) grof beledigen, [b]) iem. zijn verkeerdheden op ruwe wijze onder het oog brengen; gmz. of plat.
Ves'ta, v. o.-Rome myth. godin v. d. haard, v. huiselijk geluk; Gr. Hestia.
Vestaals', bn.: *een –e maagd*, [a]) priesteres, aan Vesta gewijd, [b]) fig. kuise maagd; *– vuur*, altijd brandend vuur in Vesta's tempel.
Vesta'le, v. –n (*Vestaalse maagd* eig. en fig.).
ves'te, v. –n (vero., lit. t. *vesting, versterkte stad*; Z.-N. gew. *wal*).
ves'ten, vestte, h. gevest (*vestigen, vast maken*): *de aandacht* –, bepalen, trekken; *de blik ter aarde gevest*, gericht.
ves'tengoed, o., **–stof,** v. –stoffen (*stof voor herenvesten*).
vestial're, v. –s (Fr. [Lat. vestiarium]: *klederbewaarplaats* inz. *in een schouwburg*).
vestia'rius, m. vestiariussen (Lat. *persoon, die* b.v. *in een klooster de zorg voor de kleren heeft, de misgewaden enz.*).
vestibu'le, v. –s (Fr. [Lat. vestibulum = afgezonderde plaats v. ve- = afwijkend + stabulum = plaats, waar men zich ophoudt]: *voorzaal*; *ruimte bij de ingang van een gebouw*, b.v. *van een stadhuis, een villa*).
ves'tigen, vestigde, h. gevestigd (*vast maken of doen zijn*): *zijn verblijf ergens* –, er voorgoed gaan wonen; *deze maatschappij is gevestigd te A.*, heeft haar zetel; fig. *zijn hoop op iets* –, gronden; *de blik, de ogen – op iets, de aandacht op iem.* –, richten; refl. *zich ergens* –, er gaan wonen; *zich – als geneesheer, als bakker*, practijk gaan uitoefenen; *aller ogen vestigden zich op haar*, richtten zich.
ves'tiging, v. –en (1 *het vestigen*; 2 *nederzetting, kolonie*): 1 *– als arts*; 1 en 2 *de –en der Europeanen in Afrika.*
ves'ting, v. –en, vestinkje (*een versterkte plaats, fort*): de – Maastricht.
ves'tingartillerie, v. (*zwaar geschut ter verdediging v. vestingen, forten enz.*).
ves'tingbouw, m. (*het bouwen van vestingen*); **–bouwkunde,** v.; **–commandant,** m. –en; **–geschut,** o.; **–oorlog,** m. –oorlogen (*oorlog rondom één of meer vestingen*); **–stelsel,** o. –s (*de gezamenlijke vestingen van een land in haar onderling verband*); **–straf,** v. (mil. *opsluiting in het fort ener vesting*); **–werk,** o. –en (inz. in het mv. *vesting, fort*).
vest'jes, o. mv. (*vestingartillerie*); gmz.
vest'zak, m. –zakken (*een der zakken van een vest*); *vestzakje*, meestal *vestieszak.*
Vesu'vius, m. (*vuurberg bij Napels*).
I. vet, v. (*veldsla*).
II. vet 1 bn.; vetter, –st (1 *tegenst. van mager*: *weldoorvoed en daardoor met veel vet* in bet. **2**; 2 *dronken*; 3 *vruchtbaar*; 4 *winstgevend, veel voordelen opleverend*): 1 *een vette os, een – varken*; *het oog van den meester maakt de paarden* –; *zo vet als modder, als een molletje*; 2 *de student was elke avond* –; 3 *vette weiden, gronden*; 4 *vette baantjes*; nog: *met vette letter*, dik, breed; *daar ben je – mee*, daar heb je niets aan; *het vette der aarde*, rijkdom en weelde; Z.-N. *het – hebben*, ruim; **2** o., (soorten) vetten (1 *naam van verschillende stoffen in planten- en dierenrijk uit kool-, water- en zuurstof bestaande*; 2 Z.-N. *winst*; ook *meststof*): 1 *osse–, varkens–, kaars–*; zegsw. *het is altoos – in een andermans schotel*, men schat een anders geluk altijd hoger dan zijn eigen; *hij teert op zijn* –, hij bezit voldoende en behoeft niets meer, hij renteniert; *laat hem in zijn eigen – gaar koken*, bemoei je niet meer met hem; *het – zit hem niet in de weg*, hij is broodmager; *iets in 't – hebben*, iets (goeds) te wachten hebben; *iem. zijn – geven*, de les lezen, de waarheid zegge; z. ketel; 2 *hier met dat –!*
vet'achtig, bn. (*min of meer vet*): *zeep*

is een –e stof; –e slijm op vissen.
ve'te, v. –n (*haat, wrok; vijandschap*): *oude veten zijn vergeten.*
ve'ter, m. –s, vetertje (*nestel met malie*): *een rijglaars met –s; korset–s.*
veteraan', m. veteranen (Fr. vétéran, Lat. veteranus [vetus = oud]: *een oud- of uitgediend soldaat; beproefd krijgsman; oude, ervaren geleerde enz.*): *een gelittekende –.*
ve'terband, o. (*weefsel voor veters*); **–beslag,** o. (*malie*).
ve'teren, veterde, h. geveterd (*met een veter toerijgen*): *ik zal mijn laarzen even –*; zegsw. fig. *iemand –*, doorhalen.
veterinair', Fr. vétérinaire v. Lat. veterinus = tot de lastdieren (veterina) behorende, **1** m. –s (*veearts, dierenarts*); **2** bn. (*veeartsenijkundig*): *een – onderzoek.*
vet'gans, v. –ganzen (*pinguin*); **–gehalte,** o.; **–gezwel,** o. –gezwellen (*gezwel, uit vet bestaande*); **–je,** o. –s (*voordeeltje, winstje*); **–kaars,** v. –en (*smeerkaars*), **–klomp,** m. –en (*een klomp of brok vet*; fig. *vetzak*); **–kolen,** v. mv. (*kolensoort* [*voor gasfabrieken*]).
Vet'kopers, m. mv. (13de eeuw: *de adel en de meergegoeden in Friesland*); verg. Schieringers.
vet'laars, v. –laarzen (*laars van vetleer*); **–leder, –leer,** o. (*dik leer, dat met vet zacht gehouden wordt*); **–leren,** bn.: *– schoenen.*
vet'mesten, mestte –, h. vetgemest (*al mestende vetmaken*): *koeien, varkens –*; refl. *zich – met het bloed der arbeiders.*
ve'to, Lat. **1** (*ik verbied, geef mijn toestemming niet, keur af*); **2** o. veto's (*het verbod, de verwerping*): *het recht van –*, b.v. v. e. vorst om de invoering ener wet te verhinderen; *zijn – over iets uitspreken.*
vet'plant, v. –en (*vetbladige plant*, d. i. *met dikke, sappige, vlezige blaren, succulenten*): *huislook of daklook is een –*; **–pot,** m. (eig. *vette pot*, bij uitbreiding: *smulpartij*): *het is daar altijd –*, er is overvloedig.
vet'potje, o. –s (*illumineerglaasje*).
vet'sla, v. (*veldsla*).
vet'staart, m. –en (*een soort van schaap, met zware en vette staart*).
vet'te, v. –n (Z.-N. *mestsof*).
vet'ten, vette, h. (1, 3), i. (2) gevet (inz. Z.-N. 1 *vetmesten*; 2 *vet worden*; 3 *bemesten*): 1 *koeien –*; 2 *die jongen wil niet –*; 3 *de boer vet zijn land*: **vet'ter,** m. –s (Z.-N. *vetweider*).
vettewarier', m. –s (*verkoper van vette waren, b.v. van olie, kaarsen enz.*).
vet'tig, bn. (*met vet bevlekt, smerig*): *–e handen, een –e halskraag*; **vet'tigheid,** v.
vet'tik, v. (*veldsla*), gew.
vet'vlek, v. –vlekken (*vlek door vet ontstaan*): *een – op een mooie plaat*; **–vorming,** v. (*het vormen van vet in het menselijk of dierlijk lichaam*); **–weiden,** –weidde, h. gevetweid (*vee vet doen worden in de wei*); **–weider,** m. –s (*veefokker*); **–weiderij',** v. –en (*bedrijf v. d. vetweider*); **–zak,** m. en v. –zakken (*dikke persoon*), gmz.; **–zucht,** v.
vet'zuur, o. –zuren (*zuur, dat scheikundig uit vet wordt afgescheiden*).
veu'gelen, veugelde, h. geveugeld (*peuteren*): *aan een das zitten te –*; gmz.
veu'len, o. –s (*jong paard, jonge ezel*).
veu(n)'zen, veu(n)sde, h. geveu(n)sd (Z.-N. *smeulen*).
veurst, v., Z.-N. bijvorm van **vorst I.**
veu'zeken, o. –s (Z.-N. *wijsje, liedje*); z. voois.
vexa'tie, v. –s, vexatiën (Fr. [Lat. vexatio]: *kwelling, afpersing, knevelarij*); l. *veksa'sie.*
vexatoir', bn. (Fr. *lastig, plagerig*).
ve'zel, v. –en, –s, vezeltje (*haartje, dradig deeltje*).
ve'zelaar, m. –s (Z.-N. *fluisteraar*).
ve'zelachtig, bn.: *–e stof.*
I. ve'zelen, vezelde, h. gevezeld (*rafelen*).
II. ve'zelen, vezelde, h. gevezeld (*fluisterende spreken*); verg. miesperen.
ve'zelig, bn. (*vol vezels*): *een –e stengel; deze katoen is –*; **ve'zeligheid,** v.
ve'zeling, v. –en (Z.-N. *het vezelen; vezel*[*tje*]).
ve'zelplant, v. –en (*plant, die vezels oplevert, om te spinnen of te weven*): *vlas, hennep, brandnetels zijn –en.*
ve'ziken, vezikte, h. gevezikt; zie feziken.
vi (Lat. 6de naamval van *vis*, zie ald.: *met kracht; uit kracht, krachtens*); *– coac'tus*, door geweld gedwongen. (c = k).
vi'a, Lat., **1** v. (*weg; middel*): *– doloro'sa*, weg der smarten, inz. lijdensweg; **2** vz. (*langs, over*): *reizen – Utrecht.*
viaduct', v. en o. –en (Lat. viaductus: [*boog*]-*brug over een dal, een spoorweg enz.*).
Via'nen, o. (*stadje aan de Lek*): zegsw. *naar – gaan*, er als bankroetier van doorgaan, vero.; zie Culemborg.
vibra'to, It., **1** bw. (muz. *trillend*): *– zingen*; **2** o.: *zangers met een sterk –.*
vibreren, gevibreerd (Fr. [Lat. vibrare]: *trillen* [*van de stem*]).
vibrograaf', v. vibrografen (*toestelletje, dat de trillingen opschrijft van een toon*).
vicariaat', o. vicariaten (*plaatsvervanging*; R.-K. *ambt, rechtsgebied v. e. vicaris*): *het Apostolisch – van Batavia.*
vicarie'goederen, o. mv. (*goederen, eertijds geschonken voor den vicaris, later voor kerkelijke doeleinden, ter opleiding van aanstaande priesters enz.*).
vica'ris of **vica'rius,** m. vicarissen, vicarii (Lat. *plaatsvervanger*); **–capitula'ris,** m. –capitularissen (*tijdelijk bestuurder v. e. bisdom bij ontstentenis v. e. bisschop*); **–generaal',** m. vicarissen-generaal (*plaatsvervanger v. e. bisschop*): zijn jurisdictie is afhankelijk van zijn bisschop en houdt met diens dood op.
vi'ce-admiraal, m. –s (*onder-admiraal: hoogste rang bij de Ned. marine*); **–consul,** m. –s (*onder-consul*); **–president,** m. –en (*ondervoorzitter*); lees *vie-ce.*
vi'ce ver'sa, bw. uitdr. (Lat. *heen en terug, over en weer*); lees *vie'ze ver'za.*
vicieus', bn.; vicieuzer, –t (Fr. [Lat. vitiosus v. vitium = gebrek]: *verdorven, verkeerd; met fouten*): *een vicieuze toestand; een vicieuze cirkel*(*gang*); z. circulus vitiosus.
vi coac'tus, zie vi en **v. c.** (c = k).
vicom'te, m. –s (Fr. [Lat. vicecomes = ondergraaf]: *burggraaf, jonkheer; adellijke titel in Frankrijk*).
victa'lie, v. victaliën; zie victualie.
victo'ria, v. victoria's (Lat. [*Rom. godin der*] *overwinning; soort van open rijtuig, naar koningin Victoria van Engeland*); **–re'gia,** v. –regia's (*waterplant met reusachtige bladeren van ± 4 m omtrek, uit tropisch Z.-Am., naar koningin Victoria van Engeland*); l. *ree'gia.*
victo'rie, v. victoriën, –s (*overwinning, zege*): *te vroeg – kraaien, roepen.*

victua'lie, v. victualiën (Fr. victiaille, Lat. victialia: *mondvoorraad, leeftocht*); **–tua'liemeester,** m. –s (*proviandmeester*).
vi'de! videa'tur! (Lat. *zie; men zie er op na*); zie **vid.**
Vi'deant con'sules (ne quid detrimen'ti res pu'blica ca'piat), Lat. dat de consuls toezien (dat de staat geen schade lijdt).
vide'tur, Lat., **1** (eig. *het schijnt*); **2** o. (*mening, gevoelen*): *zijn – geven,* d. i. zijn gevoelen zeggen; lees *viedee'tur.*
vi'di (Lat. *ik heb* [*het*] *gezien*).
vi'dimus (Lat. *wij hebben* [*het*] *gezien*).
vief, bn., bw.; viever, viefst (Fr. vif [Lat. vivus]: *levendig, opgewekt, wakker, vlug*).
I. vier, o. (lit. t., Z.-N. *vuur, bezieling*): *dat zet mijn ziel in –*; verg. *bestier.*
II. vier 1 bep. hoofdtelw. (bijvoeglijk): *die vlag heeft – kleuren; dieren met – poten*; (zelfstandig) *drie en één is –; het is bij vieren; met* (*ons*) *vieren; met de – rijden,* nl. met vier paarden; **2** v. –en (*cijfer, getalmerk*) *hij wierp twee –en*; zegsw. zie vijven en zessen; *schrijf twee–en,* cijfers; **3** onbuigbaar rangtelw.: *lid – van artikel –.*
vier'avond, m. –en (*rustavond*): de avond vóór een R.-K. feestdag.
vierbla'dig, bn. (*met vier blaadjes*).
vier'daags, –daags', bn. (*vier dagen oud, durend*): *de –e zeeslag,* 11–14 Juni 1666; *een – examen; de –e,* nl. (*afstandsmarsen*)*wedstrijd gedurende 4 dagen.*
vier'dag, m. –dagen (*rustdag, vacantiedag*).
vier'de, telw. 1 ranggetal, zelfst. en bijvoeglijk: *de – dag; de – van zijn klas*; 2 verdelingsgetal; *ten vierde; het – (deel).*
vier'dehalf, –half', telw. (= $3^1/_2$); **–part,** o. –en (*vierde deel*).
vier'derhande, –han'de, –lei, –lei' (*– soort*).
vier'draads, bn. (*uit vier draden bestaande*): *– touw*; **–dubbel,** bn., bw. (*viervoudig*): *een –e winst; iets – vergoeden*; **–duitsbroodje,** o. –s (*broodje van* $2^1/_2$ *cent*).
vie'rel, o. –s (*vierdedeel van iets*): *twee el en een – laken; een – eieren,* $^1/_4$ van honderd + 1 d. i. 26; zie verrel.
vie'ren, vierde, h. gevierd (1 *in rust doorbrengen*; 2 *feestelijk doorbrengen of gedenken*; 3 *vereren; eer bewijzen aan*; 4 *loslaten; laten uitlopen of schieten*; 5 *toegeven*): 1 *de Zondag –, de Sabbat –, Kerstmis –, Pasen –*; 2 *feest –, bruiloft –; zijn verjaardag –, een overwinning –, de triomf –*; 3 *een dichter –; hij wordt daar erg gevierd*; 4 *een boot –,* te water laten; 5 *zij* (*Hanna*) *vierde de luimen der best,* inwilligen; (*aan*) *zijn hartstochten de teugel –.*
vie'rendeel, o. –delen (*het vierde deel*): *een – uurs, een – jaars.*
vie'rendelen, vierendeelde, h. gevierendeeld (*in vier stukken snijden, hakken enz.*): *een geslachten os –; iemand –,* oude lijfstraf, inz. met 4 paarden vaneentrekken.
vierhan'digen, m. mv.; zie aap; **–hoek,** m. –en (*figuur, besloten binnen vier lijnen*); **–hoe'kig,** bn. (*met vier hoeken*): *de –e veelhoek,* b.v. de ruit; **–honderd,** telw. (*viermaal honderd*); z. vier; **–ja'rig,** bn. (*vier jaar tellende of durende*): *e. – paard; e. – contract.*
vie'ring, v. –en (bouwk. *de „vierkante" ruimte tussen het presbyterium en het schip v. e. kruiskerk, meestal met een koepel gedekt*).
vier'kant 1 o. –en (*regelm. vierhoek*): *een – vormen; 5 m in het –*; **2** bn., bw. (*met vier kanten of hoeken*): *een – park, een –e tafel*; fig. *een –e boer,* [a]) stevig, sterk, [b]) openhartig tot het ruwe toe, [c]) onbehouwen, lomp, ruw, maar minder sterk; zie achtkant; zegsw. *de partijen staan – tegen elkaar over,* lijnrecht; *iem. – de deur uitgooien,* volkst.; *iem. – de waarheid zeggen,* flink; *iem. – uitlachen,* in zijn gezicht; *iem. – tegenspreken,* ronduit; **–kan'tig,** bn. (*vierkant*): *e. –e tafel.*
vierkleu'rendruk, m. (*bewerking, waarbij men allerlei kleurschakeringen verkrijgt door vier kleuren achtereenvolgens op elkaar te drukken*); **–kleu'rig,** bn. (*met vier kleuren*).
vierle'dig, bn. (*met vier leden*): spraakk. *e. – onderwerp*; alg. *een –e grootheid.*
vier'ling, m. en v. –en (*4 even oude kinderen van één moeder; één kind van deze 4*).
vier'loper, m. –s (*takel met twee dubbele haakbloks*); **–maal,** bw. (*vier keer, vierwerf*); **–maan'delijks,** bn., bw. (*zich elke vier maanden herhalende*); **–po'tig,** bn. (*met 4 poten*): *–e dieren*; **–re'gelig,** bn. (*uit 4 regels bestaande*): *een – versje.*
vier'schaar, v. –scharen (*rechtbank,* oorspr. een door 4 scharen of banken ingesloten ruimte voor de rechters, terwijl de toeschouwers er rondom heen stonden): zegsw. *de – spannen*; zie spannen; fig. *de historie dagen voor de – der critiek.*
viersna'rig, bn. (*hebbende vier snaren*).
vier'span, o. –spannen: *hij rijdt met een –,* met vier paarden voor zijn koets; **–sprong,** m. –en (*kruispunt van twee wegen*).
vierstem'mig, bn. (*voor 4 zangstemmen*).
vier'tal, o. –tallen (*4 stuks, 4 personen*).
vierta'lig, bn. (*lopende over of bevattende de woorden van 4 talen*): *een – woordenboek*; **–tal'lig,** bn.: het – stelsel van tellen, waarbij nl. 4 als grondtal genomen wordt.
vier'tel, o. –s (*oude vochtmaat, 7.5 l*).
vier'tijd, m. (*rusttijd, vacantie*): *– aan de Vlijt geschonken.*
vier'vlak, o. –vlakken (*lichaam met vier vlakken*): *het regelmatig – wordt ingesloten door vier gelijke, gelijkzijdige driehoeken*; **–vlak'kig,** bn.
viervleu'gelig bn. (*met vier vleugels*).
vier'voet, m. –en (*wat of wie vier voeten heeft* inz. *paard*): *ik kwam te –,* [a]) te paard, [b]) in galop, snel; **–voeter,** m. –s (*viervoetig dier: paard, hond*); **–voe'tig,** bn. (*hebbende vier poten*): *de –e dieren.*
vier'vorst, m. –en (*een vertaling van tetrarch*): *Herodes was een –,* nl. over Galilea, een vierde der Romeinse provincie Palestina; **–vorstendom,** o. –dommen (*gebied van een viervorst*).
vier'voud, o. –en: *acht is een – van twee*; **–vou'dig,** bn., bw.; **–we'kig,** bn.; **–werf,** bn., bw. (*vier keren*): *een – hoezee; – iets herhalen*; **–zij'dig,** bn. (*met vier zijden*): *een – prisma.*
vies, bn., bw.; viezer, viest (1 *vuil, smerig, walging veroorzakend*; 2 *kieskeurig*; 3 Z.-N. *grappig, zonderling*): 1 *een vieze achterbuurt, vieze handen, een vieze lucht; dat ruikt –*; fig. *vieze praatjes, vieze taal*; zegsw. *er niet – van zijn,* er nog al van houden; 2 *onze kostganger valt nogal –, hij is – op zijn eten,* kieskeurig; *een – gezicht zetten,* walging uitdrukkend; zie varken; 3 *een vieze kwast*; nog: Z.-N. *– gezind,* slecht geluimd; **vies'heid,** v.
vie'zerik, m. –en (*iem., die vies is of doet*).

viezeva'zen, v. mv. (*grillen, kuren*): *drink eens vader, en zet die – uit het hoofd.*
vie'zigheid, v. –heden (*vuilheid; vuil voorwerp, vieze mop enz.*): *daar ligt –.*
vif, zie vief.
vigeren, gevigeerd (Lat. vigere: *gelden, van kracht zijn, vooral gebruikt van wetten*).(g = g).
vig'gen, o. –s (Z.-N. *big*).
vigilan'te, v. –s (Fr. *gesloten huurrijtuig* inz. *voor vier personen*).
vigileren, gevigileerd (Lat. vigilare = waken: *waakzaam zijn; scherp letten op*).
vigi'lie, Lat. vigi'lia = oorspr. nachtwaak, **1** v. vigiliën (*dag of avond vóór e. hoge R.-K. feestdag*); **2 vigi'liën,** v. mv. (*nachtwaken*; inz. *nachtelijke gebeden voor een overledene, vóór hij begraven wordt*). (g = g).
vigi'liedag, m. –dagen (eig. *waakdag; vastendag voor een hoge R.-K. feestdag*). (g = g).
vignet', o. vignetten (Fr. vignette = rankwerk, v. vigne = wijnstok: *wijngaardblaadje; drukversiering i. e. boek*); l. *vien-jet'*.
vigoro'so, bw. (It. [Lat. vigor = levenskracht]: muz. *met kracht; stout, vurig*). (g = g).
vigueur', v. (Fr. [Lat. vigor]: *kracht*): *in –*, van kracht; *onder – ener wet*, door kracht dier wet.
vij'and, m. –en (letterl. *hatend*: 1 *iem., die haat en dit tracht te uiten in daden of woorden*; 2 *tegenstander; iemand, die van iets afkerig is*; 3 *vijandelijk leger; vijandelijk volk*): 1 *hij is mijn –*, hater, bestrijder; 2 *een – van leugentaal, van het spel*; 3 *de – kwam aanrukken; Frankrijk, de geslagen – van Duitsland*; nog: *de – des mensen*, de duivel; *de boze –*; verg. aarts–, erf–.
vijan'delijk, bn., bw. (1 *van den vijand*; 2 *als e. vijand*): 1 *het – leger, een –e inval*; 2 *– tegen iem. optreden*; **vijan'delijkheid,** v. –heden (*vijandelijke daad*).
vijan'dig, bn., bw. (*vijandschap toedragende*): *iem. – (gezind) zijn, iem. – tegenover zich zien; – staan tegenover iem.*; **vijan'digheid,** v. –heden (*datgene, waardoor mens of dier zich een vijand toont*): *een daad van –*, vijandschap; *–heden plegen.*
vijandin', v. vijandinnen (*vrouwel. vijand*): *zij is mijn –; een – van kwaadspreken.*
vij'andschap, v. vijandschappen (*gevoel van haat*): *in – leven met iem.*, in vijandige verhouding; *– tussen twee volken.*
vijf (*vier plus één*), **1** hoofdtelw. (bijvoeglijk): *een kwartje is – stuivers, onze hand heeft – vingers*; Z.-N. *alle – voeten*, telkens weer; (zelfstandig): *vier plus één is –; met (z'n) vijven; het is bij vijven; een van de – is op de loop*, v. iem., die niet goed snik is; **2** v. vijven (*cijfer, getalmerk*): *schrijf twee vijven*, cijfers; *hij wierp twee vijven*; fig. *hij had allerlei vijven en zessen*, ook: *vieren en vijven* (kaarten), bedenkingen, uitvluchten; **3** ranggetal, onbuigbaar: *hoofdstuk –, vers –*, het vijfde.
vijf'daags, –daags', bn. (1 *vijf dagen durende of om de vijfde dag*; 2 *vijf dagen oud*): 1 *een – proces*; 2 *een – kalf.*
vijf'de (*rang-, verdelingsgetal*), zie vierde; **–dehalf, –half',** telw. (= $4^1/_2$): *dat kost –halve stuiver*; **–depart,** o. –en, vijfdepartje ($^1/_5$ *deel*): *het – van een taart*; **–derhande, –han'de, –lei, –lei',** soortgetal (*in vijf soorten*): *hier zijn – wijnen.*
vijf'hoek, m. –en (*figuur met 5 zijden*); **–hoe'kig,** bn. (*met 5 hoeken*).
vijf'honderd, telw.; zie vijf.
vijfja'rig, bn. (*5 jaar oud, 5 jaar durend; om de 5 jaar*): *e. – paard; e. – verblijf.*
vijf'je, o. –s (*kwartje; het vijfde gedeelte v. e. lot*): *een gouden –*, vijfguldenstuk.
vijfkan'tig, bn. (*met 5 kanten*): *een – doosje*; **–maal,** bn., bw. (*5-keer, 5-werf*): *ik heb je – gewaarschuwd*; **–ponder,** m. –s (*kogel, gewicht, stuk geschut*); verg. achtponder; **–schacht,** o. (*een soort van weefsel voor boerinnenkleding*); **–schachten,** bn.: *een – rok*; **–tal,** o. –tallen (*vijf stuks, vijf personen*); **–tal'lig,** bn.: *het – stelsel*; verg. viertallig.
vijf'tien (*tien plus vijf*), hoofdtelwoord, ranggetal; zie vijf; **–de,** zie vijfde; **–derhande, –han'de, –lei, –lei',** bn. (*in vijftien soorten*): *– kleuren*; **–honderd,** telw. (*15-keer honderd*); z. vijf; **–ja'rig,** bn. (*15 jaar oud, 15 jaar durende; om de 15 jaar*): *een – meisje, een –e vrede*; **–maal,** bw.; **–voud,** o. –en: *30 is een – van 2*; **–vou'dig,** bn., bw.: *een –e oogst.*
vijf'tig (*5-maal tien*), hoofdtelwoord, ranggetal, zie vijf; lees: *fijftig*, maar in 51–60 is de v = v; **vijf'tiger,** m. –s: *een nog krachtige –*, man van vijftig jaar.
vijf'tigja'rig, bn. (*tellende of durende 50 jaar; om de 50 jaar*): *een – man; een –e vrede*; **–maal,** bw.; **–ponder,** m. –s (*gewicht van 50 pond*); **–ste,** z. vijfde; **–tal,** o. –tallen (*50 stuks, 50 personen*); **–voud,** o. –en; **–vou'dig,** bn., bw.: *een –e vergoeding.*
vijfvin'gerig, bn. (*vijf vingers hebbende*); **–voe'tig,** bn. (*vijf versvoeten*): *–e jamben*; **–voud,** o. –en: *25, een – van 5*; **–vou'dig,** bn., bw.
vijf'wouter, m. –s (*uiltje, vlindertje, witje*), ook: *wiewouter*; **–zij'dig,** bn. (*met 5 zijden*): *een –e veelhoek, een –e piramide.*
vijg, Lat. fi'cus **1** m. –en (*vijgeboom*; Lat. ficus): *de – is afkomstig uit Z.-Azië*; **2** v. –en (1 *vrucht*; 2 *paardemop*; 3 Z.-N. *oorveeg*): 1 *vroege en late –en*; zegsw. *–en na Pasen*, mosterd na de maaltijd; 2 *ieder zijn meug, zei de boer en hij at –en*; 3 *iem. een – geven.*
vij'geblad, o. –bladeren, –bladen; **–boom,** m. –bomen (*moerbezieachtige plant*): *de Indische –*, de waringin.
vij'genmat, v. –matten (*biezen mand, waarin vijgen worden verpakt en verzonden*).
vij'gepeer, v. –peren (*een vijgvormige peer*).
vijl, v. –en, vijltje (*stalen rasp, dienende om houten of metalen voorwerpen te verdunnen of glad te maken*); zegsw. fig. *de – over een opstel laten gaan*, verfijnen, verbeteren.
vij'len, vijlde, h. (1, 2), i. (3) gevijld (1 *werken of bewerken met een vijl*; 2 fig. *polijsten, schaven*; 3 *door wrijven stukgaan, slijten*): 1 *een sleutel –*; 2 fig. *een opstel, een gedicht –*; 3 *die kabel zal stuk – op de havenrand*, nl. door de wrijving doorslijten.
vijl'sel, o. (*wat door vijlen van metaal afvalt of wordt afgenomen*); zie ijzervijlsel.
vijs, v. vijzen (Z.-N. *schroef*).
vij'ver, m. –s (*gegraven, omsloten waterkom [in een tuin of een park]*): *een – met goudvissen, een – met karpers*; z. ook groot.
I. vij'zel, m. –s (*stampvat*); z. mortier.
II. vij'zel, v. –s (*schroef; werktuig tot het opvoeren van water*, ook, vijzelmolen; *werktuig tot het opwinden van lasten*).
vij'zelen, vijzelde, h. gevijzeld (*opwinden*; fig. *opheffen*); verg. opvijzelen.
vij'zelmolen, m. –s (*tonmolen met een draaiende spiraalschroef, in 1754 uitgevonden*).

vij'zen, vees, h. gevezen (Z.-N. *schroeven*).
vi'king, m. –s (*zeekoning bij de oude Noren*).
vilajet', ook, **wilayet',** v. –s (*Turkse provincie*, verdeeld in provinciën: *sandsjaks*).
vil'der, m. –s (*man, die gestorven dieren vilt*); verg. kousdslachter.
vil'dersbedrijf, o. (*–ambacht*); **–kar,** v. –karren (*kar van den vilder*); **–paard,** o. –en (*karpaard van den vilder*); **–werk,** o.
vil'hout, o. –en (*stompje hout, waarmee de vilder de huid van het vlees stoot*).
vil'la, v. villa's, villaatje (Lat. *buitentje, landelijk gelegen herenhuis*): *een halve –*; **–park,** o. –en (*park met villa's*).
villanel'le, v. –s (Fr. *gedicht in drieregelige strophen, landelijk liedje; boerendans*).
villegiatuur', v. (Fr. villégiature: *verblijf buiten, in de zomer*).
ville mor'te, v. –s –s (Fr. *dode, vervallen stad*): *de villes mortes der Zuiderzee.*
vil'len, vilde, h. gevild (*de huid afstropen*): *een kat, een mol –*; zegsw. fig. *ik ben daar gevild,* [a]) afgezet, [b]) slecht geschoren en gesneden; zie ook varken 1.
vilt, o. (soorten) –en (*stof voor hoeden en pantoffels enz., vervaardigd uit wolharen*).
vilt'achtig, bn. (*als vilt*): *een –e stof.*
vil'ten, bn. (*van vilt*): *– pantoffels.*
vilt'fabriek, v. –en (nl. *voor vilt en vilten voorwerpen*); **–hoed,** m. –en (*hoed van vilt*); **–ig,** bn. (*–achtig*); **–papier,** o. (*dik, viltachtig papier als, onderlegger van tapijten*).
vim, v. vimmen (*honderdtal*): *een – takkenbossen, riet, bossen stro; een – rogge,* d. i. honderd en nog vier bossen toe; Z.-N. *mijt* II.
vin, v. vinnen, vinnetje (1 *zwemwiek*; 2 *blaasworm*; 3 *roodpuntige puist*): 1 *de vinnen van de baars zijn rood*; zegsw. *geen – verroeren,* geen lid of vinger bewegen; *er is geen – te zien,* het is pikdonker; 2 *de – is een ontwikkelingsstadium van lintwormen*; 3 . . . . , *waar een bloed- smartelijk pleegt te steken.*
Vincentiaan', m. Vincentianen (*lid ener Vincentiusvereniging*). (t = s).
Vincen'tius-vereniging, v. –en (*R.-K. vereniging tot het bezoeken en ondersteunen van huiszittende armen*): zo genoemd naar den stichter der vondelinghuizen te Parijs, St.-Vincentius à Paulo, 1576–1660.
vin'den, vond, h. gevonden (1 *door zoeken of toevallig iets gewaarworden en daarvan bezit nemen*; 2 *aantreffen*; 3 *bespeuren, bemerken*; 4 *van mening zijn*; 5 *uitdenken; bedenken*; 6 *hebben*; 7 *ten deel vallen; krijgen*): 1 *zijn sleutel, een boek, een brief –*, terugvinden na zoeken; *niet te –!* 2 *iem. thuis –*, aantreffen; 3 *in een brief veel fouten –*; 4 *ik vind het koud,* bevinden; 5 *een voorwendsel –; een raadsel –*, oplossen; *ik kan geen woorden – om te bedanken*; 6 *troost –*; 7 *gehoor –*, verkrijgen; nog: *de tijd voor iets –*, uitsparen; *ik zal hem wel –*, mij op hem wreken; *zich laten –*, inschikkelijk zijn; *voor zo iets laat hij zich niet –*, daar leent hij zich niet toe; *zich ergens laten –*, zorgen dat men er is; *het met iem. kunnen –*, geen onenigheid krijgen.
vin'der, m. –s (*iem., die iets vindt*; vroeger ook: *dichter*); **vin'dersrecht,** o. (geologie: *recht voor vergoeding van gemaakte onkosten, vermeerderd met zekere premie*).
Vin'dicat atque po'lit (Lat. *dit wreekt en dat beschaaft*, zinspreuk bij het Groningse studentenwapen: een vijl en een zwaard).
vindica'tie, v. –s, vindicatiën (Lat. vindicatio: *wraakneming, wreking; gerechtelijke opeising*): *– van eer,* terugvordering. (t = s).
vindiceren, gevindiceerd (Lat. vindicare: *wreken, straffen; redden, bevrijden; gerechtelijk terugvorderen; aanspraak maken op*).
vin'ding, v. –en (*ontdekking, uitvinding*).
vin'dingrijk, bn. (*kunnende uitdenken, geestig, scherpzinnig*): *een – man,* vernuftig; *een –rijke geest*; **vin'dingrijkheid,** v.
vin'dingskracht, v. (*vermogen, om iets uit te vinden, verbeeldingskracht*).
vind'plaats, v. –en: *–plaatsen van eieren.*
vin'ger, m. –s, –en, vingertje (*geleed voorlid der hand; deel v. e. handschoen, waarmee ieder der vingers bedekt wordt*): *de –s der hand: de wijs–, de middel–, de ring–, de duim en de pink; de –s v. e. handschoen*; zegsw. *hij heeft lange –s,* hij is diefachtig, oneerlijk; verg. krom; *men ziet hem daar op de –s,* ziet scherp op hem toe; *iets door de –s zien,* oogluikend toelaten; *ik kan hem om de – winden,* met hem doen, wat ik wil; *iem. met een natte – kunnen belopen* (of: *aanwijzen*), eer de natte vinger droog is, wijs ik hem u met die vinger aan, hij is dichtbij, nabij; *de twee –s opsteken,* een eed afleggen; *iem. de – op de mond leggen,* het zwijgen opleggen; *de – Gods,* z. Exod. 8:19; Gods werk, kracht, leiding; zie as, branden, jeuken, narekenen, tikken, snijden, wonde.
vin'gerafdruk, m. –afdrukken (*afdruk van hand of vingers of vingertoppen*: *hulpmiddel der politie als herkenningsteken, dactyloscopie*); **–alphabet,** o. (*de tekens der vingerspraak, vroeger geleerd door de doofstommen*); **–breed 1** bn. (*de breedte van een vinger hebbend*); **2** o. (fig. *zeer weinig*): *ik zal geen – voor hem op zij gaan*; **–dik,** bn.: *e. –dikke boterham*; **–doekje,** o. –s (*doekje om de vingers aan af te vegen; fijn vingerservetje*); **–glas,** o. –glazen (*vingerkom naast het couvert*); **–handschoen,** m. –en (*handschoen met 4 vingers en een duim*); verg. want; **–hoed,** m. –en (*vingerdopje voor naaisters, kleermakers enz.*; vero. *inhoudsmaatje voor natte waren,* nl. *een cl*); **–hoedskruid,** o. (*leeuwenbekachtige plant, vergiftig*; Lat. digitalis purpurea); **–kom,** v. –kommen, inz. in verkl. ([*glazen, porseleinen enz.*] *kom, gevuld met water tot reiniging der vingers*); **–lang,** bn. (*de lengte van een vinger hebbend*): *een –e sigaar*; **–lid,** o. –leden (*lid van een vinger*); **–ling,** m. –en (1 *ouderwetse ring, aan de bovenkant soms 4 cm breed*; 2 *vingerovertrek*): 1 *een – van de oude juffrouw De Groot*; 2 *een zeemleren –*; **–ring,** m. –en (*ring om aan de vinger te dragen*); **–spraak,** v. (*kunsttaal der doofstommen*); **–top,** m. –toppen (*top van een der vingers*): *platte –toppen*; **–vlug,** bn. (*vlug of rap met de vingers; diefachtig*): *een –vlugge dief*; **–wijzing,** v. –en (*het wijzen met de vinger; een handje, wijzend met de voorvinger*; fig. *aanduiding, teken, wenk*): *geschilderde –en om een magazijn aan te duiden; dat was voor hem een –*; **–zetting,** v. –en (*juiste [ver]plaatsing der vingers bij 't bespelen van een muziekinstrument*).
vingt-et-un', o. (Fr. *een en twintig*: *zeker hazardspel met kaarten*): *––––– spelen.*
vink, m. –en (1 dierk. *zangvogel, zomervogel in ons land*; Lat. fringilla c. coelebs; in Amsterdam: *naam van elke kleine vogel*; ook,

vinkie; 2 *vleesgerecht: lapjes vlees opgerold* [*met een stukje spek of vet*], met *blind*); 1 zie o. a. goudvink; verg. luistervink; Z.-N. *luisteren gelijk een –*, scherp; 2 *blinde* (*Z.-N. loze*) *–en met worteltjes.*

vin'ken, vinkte, h. gevinkt (*ter vinkenjacht gaan*); **vin'ker,** m. –s (*vinkenvanger*).

vin'kenbaan, v. –banen (*vangplaats van vinken*); **–ei,** o. –eieren; **–nest,** o. –en; **–net,** o. –netten; **–slag,** o. –slagen (*knip*); **–tijd,** m. (*tijd van de vinkenvangst, het najaar*); **–touw,** o. (*touw v. h. vinkennet*): zegsw. *op het – zitten,* op de loer liggen, belust op winst; **–vangst,** v.

vin'keslag, m. (*het slaan, de zang v. d. vink*): *de – is helder en doordringend.*

vin'kie, o. –s; zie vink.

vin'nig, bn., bw. (1 *scherp, vlijmend*; 2 fig. *bits*): 1 *de visser met zijn – mes*; 2 *een – woord*; *– koud,* snerpend; *– bijten*; *–e vijandschap,* kwaadaardig; *– vlees,* met lintwormlarven; **vin'nigheid,** v. –heden.

vin'vis, m. –vissen (*walvisachtig dier der noordelijke zeeën,* ± 25 m lang, met aan het verhemelte twee rijen baarden): *de blauwe –*, Lat. balaenoptera musculus.

vin'voetige dieren, o. mv. (*zeeroofdieren*; Lat. carnivora pinnipedia).

vio'la da brac'cio, v. – –braccio's (It. *altviool*); – da gam'ba, v. – – gamba's (It. *knie-, basviool*).

viola'tie, v. –s, violatiën (Fr. [Lat. violatio]: *schending*; *ontheiliging*). (t = s).

vio'len, v. mv.; *– laten zorgen*; zie fiool.

vio'lenbed, o. –bedden (*tuinbed met violen*).

vio'lenstroop, v. (*middel tegen spruw*).

violent', bn., bw. (Fr. [Lat. violens]: *geweldig, gewelddadig*).

violeren, gevioleerd (Fr. [Lat. violare]: *schenden, verkrachten, geweld aandoen*).

I. violet', v. violetten (*wilde violier*); gew.

II. violet', Fr., **1** bn. (*paars*): *de bloemen der iris zijn –*; *violette avondwolkjes,* paarsachtig blauw; **2** o. (*het paars*): het – ontstaat door menging v. rood en blauw; **–blauw,** bn. (*paarsachtig blauw*); **–bruin,** bn; **–kleu'rig,** bn. (*met violetkleur*): *–e anemonen.*

I. violier', v. –en (Fr. *tuinbloem*); z. lakooi.

II. violier', v. –en (Fr. *kruisbloemige plant, verwilderd, sierplant*; Lat. matthiola annua).

violi'no, v. violino's (It. *viool*).

violist', m. –en (It. violista: *vioolspeler*); **–e,** v. –n; Z.-N. violonist'.

violoncel', Fr. violoncelle, oorspr. It., **1** v. –s (*groot vioolvormig snaarinstrument, knieviool*); **2** m. –s (*violoncellist*); **–cellist',** m. –en (*bespeler v. e. violoncel*); ook, cel'list.

I. viool', v. violen, viooltje (Lat. viola: *violachtige plant in verschillende soorten voorkomende*; inz. Lat. viola odorata of *welriekend viooltje*): *de bos–*; inz. **–tje,** o. –s.

II. viool', Lat. vitula, **1** v. violen, viooltje (*vedel*): zegsw. *de eerste – spelen,* fig. de boventoon voeren, het hoogste woord hebben, de eerste rol spelen; *voor – en piano*; **2** m. violen (*vioolspeler*): *eerste – i. h. orkest.*

viool'concert, o. –en; **–hars,** v. en o. (nl. *tot het bestrijken v. d. haren v. d. strijkstok*); **–kam,** m. –kammen (*opstaand houten plaatje, waarover de snaren gespannen zitten*); **–kist,** v. –en; **–les,** v. –lessen; **–lessenaar,** m. –s; **–muziek,** v.; **–sleutel,** m. –s (*de g-sleutel* nl. *op de 2e lijn*); **–snaar,** v. –snaren; **–sonate,** v. –n, –s (*sonate voor viool*); **–spel,** v.; **–speler,** m. –s.

vira'go, v. (Ned.) virago's; (Lat.) vira'gines (Lat. *manwijf, driedekker, mannetjesputter, onversaagd vrouwspersoon*).

Virgi'lius, zie Vergilius.

viriel', bn. (Fr. viril, Lat. virilis v. vir = man: *mannelijk, manhaftig*); **viriliteit',** v. (Fr. [Lat. virilitas]: *manbaarheid*).

virtua'liter, bw. (Lat. *werkelijk, in wezen*).

virtueel', bn. (*innerlijk aanwezig, maar voor 't ogenblik niet werkzaam*): *–e kracht.*

virtuoos', m. virtuozen (It. virtuoso [Lat. virtus = deugd]: *iem., die in enig kunstvak* inz. *in de toonkunst, uitermate bedreven is*).

virtuo'se, v. –n.

virtuositeit', v. (Fr. *het virtuoos-zijn, 't meesterschap in enige kunst*): *de – van vioolspelers*; *met – geschreven.* (s = z).

Vir'tus in me'dio (Lat. [*de*] *deugd ligt in het midden*): de deugd komt de ereplaats toe; ook: de middelweg is de beste.

Vir'tus nobi'litat (Lat. [*de*] *deugd adelt*), devies der Orde v. d. Ned. Leeuw, zie ald.

virulent', bn. ([Fr. Lat. virulens]: *venijnig, kwaadaardig*; *heftig*); **–ie,** v.; lees *vie-ru-lent'.*

vi'rus, o. (Lat. geneesk. *vergif*; *smetstof*).

I. vis, v. vires (Lat. *kracht, macht*): *– co'mica,* kracht van het comische; zie vi.

II. vis (dierk. in het alg. in het mv. *naam van koudbloedige gewervelde dieren in het water levend, door kieuwen ademend, zich door eieren voortplantend*; Lat. pisces), **1** (voorwerpsn.), m. vissen; **2** (stofn.), v.; *kraakbenige* en *benige vissen*; *rivier- en zeevis*; zie ook: bak–, goud–, kat–, stok–, vissen **1** enz.: zegsw. *zwemmen als een –*, flink, vlug; *zo gezond als een –*, kerngezond; *een klein visje, een zoet visje*; *het visje* (of: *vis*) *moet zwemmen,* bij 't eten van vis hoort een glas bier of wijn; *als een – op het droge*; *hij is – noch vlees* (Z.-N. *mossel noch vis*), hij is iets halfs, h. geen beginselen; zie boter.

III. vis'(se), v. vissen, bijvorm v. fis.

vi'sa, o. mv. (Lat. mv. van *visum: handtekening voor gezien*): *ergens zijn – op zetten,* bekrachtiging. (s = z).

vis'achtig, bn. (1 *op vis lijkende*; 2 *graag vis lustende*): 1 *een –e smaak, een –e lucht*; 2 *hij is niet –*; **–aïslag,** m. –slagen; **–akte,** v. –n (*schriftelijk bewijs, dat men recht heeft in wateren van gemeente of rijk met meer dan één hengel te vissen*); **–angel,** m. –s (*–hoek*); **–arend,** m. –en (*valkachtige vogel, die op vis aast*; Lat. pandion h. haliaëtus).

vis-à-vis', Fr., **1** bw. (*tegenover*); **2** v. (*zitplaats tegenover een ander*; *rijtuig met twee zitbanken tegenover elkander*); **3** m. en v. (*tegenover elkaar zittende personen*): *die heer was aan tafel, mevrouw in 't rijtuig mijn vis-à-vis*; lees *viez-a-vie.*

vis'bank, v. –en (*bank op de vismarkt, om er vis op te leggen, schoon te maken, te verkopen*); **–ben,** v. –bennen (*ben of korf, om vis in te venten*); **–blaas,** v. –blazen (*zwemblaas* in de 1ste bet.); **–boer,** m. –en (*venter van vis*).

Visch'noe, m.; zie Wisjnoe.

vis co'mica, zie vis.

visco'se, v. (Lat. viscosus = kleverig, taai, v. viscus = vogellijm: *grondstof voor kunstzijde uit cellulose*; ook *gomachtige vloeistof, waaruit de zijderups haar draad spint*).

viscount, m. (Eng. *burggraaf, in rang volgen-*

de op earl; hetzelfde woord als vicomte).
vis'couvert, o. –s (*bestek van bijzondere vorm om vis te eten*); **–diefje,** o. –s (*een soort van sterntje*; Lat. sterna h. hirundo); **–duivel,** m. –s; zie meerval.
viseren, geviseerd (Fr. *nazien; voor gezien tekenen*; v. passen: *er een visum op zetten; mikken, beogen, op iets doelen*); *voor zegel –*, voor de zegelrechten. (s = z).
vis'gard, v. –en (*lange stok met koperen strik om snoek te vangen*); **–garen,** o. (*visnet*; ook: *garen, waarvan het visnet geknoopt wordt*); **–graat,** v. –graten; **–grom,** o. (*ingewand van vissen*); **–grond,** m. –en (*plaats in de zee, waar de vis zich ophoudt*); **–haak,** m. –haken (*–angel*): zegsw. *aan de – bijten*, zich laten verschalken; **–handel,** m.; **–handelaar,** m. –s, –laren (*iem., die [in 't groot] in vis handelt*).
Vish'noe, m.; zie Wisjnoe.
vis'hobbelaar, m. –s; zie hobbelaar; **–hoek,** m. –en (*–angel*).
visi'bel, bn. (Fr. visible [Lat. visibilis]: *zichtbaar; gereed, gekleed*). (s = z).
vi'sie, v. (Fr. [Lat. visio]: *het zien, inzage; innerlijke aanschouwing, visioen*): *plannen, een rapport ter – leggen*, ter inzage om te worden ingezien; *ter – liggen ten kantore van*; – etym. = visioen. (s = z).
visioen', o. –en (*het zien van personen, zaken of toestanden, op natuurlijke wijze onwaarneembaar; droombeeld, droomgezicht, hersenschim*): *–en van voorspoed en glorie*. (s = z).
visionnair', Fr., **1** m. –s (*ziener; iem., die visioenen heeft*); ook, visiona'ris; **2** bn. (*met zienersblik*): *–e scheppingskracht*.
visita'tie, v. –s, visitatiën (Fr. [Lat. visitatio]: *bezoek, onderzoek, inspectie; onderzoek aan de grenzen ten bate van invoerrechten, naar contrabande in schepen enz.; huiszoeking*); verg. kerk–; *Maria's –*, het bezoek van de H.-Maagd Maria aan Elisabeth, R.-K. feestdag. (si = zie; tie = sie).
visi'te, v. –s (Fr. 1 *bezoek; geneeskundig bezoek*; 2 *persoon, personen, die op visite is of zijn*): 1 *een – maken bij; op – zijn; dokter I. rekent niet alle –s*; 2 *er is –*. (s = z).
visi'teboekje, o. –s (nl. *voor visitekaartjes*).
visi'teformaat, o. –maten (*foto-formaat, 10 op 6 cm*); **–kaartje,** o. –s (*naamkaartje*).
visiteren, gevisiteerd (Fr. [Lat. visitare]: *bezichtigen, bezoeken*; inz. *onder-, doorzoeken, nazien*): *de douanen zullen de trein –*.
visiteur', m. –s (Fr. *bezoeker; onderzoeker; ambtenaar bij de in- en uitgaande rechten*).
visiteu'se, v. –s (Fr. *zij, die aan een grenskantoor helpt bij 't visiteren en wel het onderzoeken aan den lijve van smokkelende vrouwen*): *juffrouw N., – te Vaals*.
vis'kaar, v. –karen; zie kaar **II**; **–kanis,** v. –kanissen; zie kanis **I**; **–kar,** v. –karren (*kar tot vervoer van vis*); **–koper,** m. –s (*–handelaar*); **–kuip,** v. –en (*balie voor vis*); **–lepel,** m. –s (*lepel, om gekookte vis op te scheppen*); **–lijm,** v. (*lijm, uit de zwemblaas van steursoorten vervaardigd*); **–lijn,** v. –en (*vissnoer*); **–lucht,** v. (*lucht, door [niet al te verse] vis verspreid*); **–maal,** o. –malen; **–markt,** v. –en (*markt, waar vis verkocht wordt*); **–meel,** o. (*gedroogde, gemalen visafval*): *– dient als veevoeder of als meststof*; **–mes,** o. –messen (*mes v. d. visboer*); **–mest,** m. (*jong visbroed*); **–net,** o. –netten (*net om vis te vangen*); zie o. a. fuik; **–otter,** m. –s (Lat. lutra lutra): *de – wordt in Europa en Azië vervolgd om de pels en is evenals de zeeotter bijna uitgeroeid; – en otter* (z. ald.) *zijn verschillende dieren*; **–pastei,** v. –en (*pastei, uit vis toebereid*); **–plaat,** v. –platen (*gatenplateel op een visschotel*); **–recht,** o. (*recht tot vissen*); **–rijk,** bn. (*rijk aan vis*): *–e meren*; **–rijkheid,** v.; **–saus,** v. –en ([*boter*]*saus bij gekookte vis*); **–schotel,** m. –s (*schotel met of voor vis; visgerecht*); **–schub,** v. –schubben.
vis'se, v. –n (Z.-N. *bunzing*).
I. vis'sen, m. mv. (*sterrenbeeld: 12e teken in de dierenriem*).
II. vis'sen, viste, h. gevist (1 *vis [trachten te] vangen*; bij uitbr. ook van iets anders, dat zich in het water bevindt; 2 fig. *achter iets trachten te komen*): 1 *met hengel, net, vleet, beug, wonderkuil –; barnsteen, parels –; uit – gaan; achter het net –*, te laat komen, als nl. een ander het voordeel reeds weg heeft; zie compliment 3, getij, troebel; 2 *naar iets –; je bent aan 't –, maar het fijne v. d. zaak zul je niet vernemen*.
vis'ser, m. –s, vissertje (*iem., die vist*; inz. *iem., wiens bedrijf het vissen is*): *Scheveningse –s; het loze vissertje*.
visserij', v. –en (*het vissen*): *de grote –*, haringvangst; *de – binnen- en buitengaats; de kleine –*, de walvisvangst.
visserij'tentoonstelling, v. –en (*expositie van allerlei hulpmiddelen, gereedschappen enz. voor de visvangst*): *de – te Berlijn*.
vis'serman, m. –lui (*visser; de boot*).
vis'sersbedrijf, o.; **–boot,** v. –boten; **–dorp,** o. –en (*dorp aan zee, waar veel vissers wonen*); **–haven,** v. –s (*haven voor het binnenlopen der vissersvloot*); **–hut,** v. –hutten; **–pink,** v. –en (*–schuit*); **–prauw,** v. –en.
vis'sersring, m. –en (*pauselijke zegelring met de beeltenissen der apostelen Petrus [het visnet optrekkend] en Paulus*).
vis'sloep, v. –en (*kleine visschuit*); **–spaan,** v. –spanen (*platte vislepel*); **–stand,** m. (*visrijkdom*).
vis'ta, o. (It. *zicht; vertoon*, zie ald.): *wissels op –*, te betalen op zicht; *a prima –*, zie ald.
vis'teelt, v. (*het kweken van jonge vis*): *de kunstmatige –*; **–tuig,** o. –en (*gereedschap, om te vissen*).
vi'sum, o. visa (Lat. *het geziene*: *de ondertekening als echtheidsbewijs enz.; het „gezien"*): *een Belgisch – op de passen; – reper'tum*, geneeskundig verslag van de bevinding, b.v. bij lijkschouw enz. (s = z).
vis'vangst, v.: *de wonderdadige –*; **–venter,** m. –s; **–vijver,** m. –s; **–vrouw,** v. –en (*vrouw, die vis verkoopt op de vismarkt of er mee vent*); **–want,** o. (*netten en tuig v. e. visser*); **–water,** o. –s, –en (*water om in te vissen*; ook: *water, waarin men vis heeft gekookt*): *verpachting van –*; **–wijf,** o. –wijven (plat: *visvrouw*); **–wijventaal,** v. (*platte, ruwe taal*); **–winkel,** m. –s (*winkel, waar vis verkocht wordt*).
vi'ta, v. (*het leven*); zie Ars longa, attestatie.
vitaal', bn. (Fr. [Lat. vitalis]: *levens . . . ., het leven betreffend; met veel vitaliteit*): *een – belang*.
vitaliteit', v. (Fr. [Lat. vitalitas]: *levenskracht*): *een onverwoestbare –*.
vitalis'ten, m. mv. (*natuuronderzoekers, die menen, dat in de levende wezens krachten [de zogenaamde levenskracht] werkzaam zijn,*

niet aanwezig in de levenloze substantie).
vitami'ne, v. –n (*stof van onbekende samenstelling, naast eiwitten, vetten, koolhydraten, water en zouten nodig voor het leven*).
vites'se, v. –s (Fr. *snelheid*; *sneltrein*).
vit'lust, m. (*bedilzucht*).
vitra'ge, v. –s (Fr. *opengewerkte, als kant geweven, witte stof voor venstergordijnen*; ook: *de gordijnen hiervan: raam-, netgordijn*); als bn.: – *spreien*; zie alpaca, opm.
vitri'ne, v. –s (Fr. [Lat. vitrum = glas]: [*grote*] *winkelruit, uitstalraam*; *glazen uitstalkast*).
vitriool', v. en o. (Fr. vitriol van Lat. vitreolus = van glas: *zwavelzuur*, wegens het glasachtige uitzien der zouten); **–achtig,** bn.: *jenever met –e bijsmaak*.
vit'ten, vitte, h. gevit (*kleingeestig bedillen*): *hij vit op alles*; **vit'ter,** m. –s; **vit'terig,** bn., bw. (*gaarne vittende*).
vit'terij', v. –en (*kleingeestige critiek*).
Vit'usdans, m.; zie Sint–.
vit'zucht, v. (*vitlust*).
viva'ce, bw. (It. muz. *levendig, vurig*).
vivaciteit', v. (Fr. [Lat. vivacitas]: *levendigheid*). (c = s).
vi'vant (Lat. *zij leven!*).
viva'rium, o. (Ned.) –s, vivariën (Lat.) vivaria (Lat. *glazen bak voor levende dieren*, b.v. *een terrarium*).
vi'vat, Lat. **1** (*hij* [of: *zij*] *leve*); **2** zn. o.: *een donderend –*; verg. Io vivat.
vivisec'tie, v. (Fr. [Lat. vivisectio, Lat. vivus = levend, secare: snijden]: *het proeven nemen op levende dieren met wetenschappelijke doeleinden*): *tegen de –*. (s = s).
vi'vres, m. mv. (Fr. *levensmiddelen*).
I. vizier', m. –en, –s (Arab.-Turks: *Turkse minister, staatsraad*).
II. vizier', o. –en (Fr. visière [Lat. visare = naar iets zien]: 1 *helmklep, schuif vóór in de helm der ridders*; 2 *richttoestel, mikplaatje met gleuf op de loop van vuurwapenen: geweren, mitrailleurs, kanonnen enz.*): 1 *het – diende om het gelaat te beschutten*; zegsw. *iem. met open – bestrijden*, ridderlijk, d. i. open en rond; 2 *– stellen*; zegsw. *iem. in 't – hebben, krijgen*, in de gaten.
vizier'korrel, v. –s (*kleine verhevenheid of korrel op het uiteinde v. d. loop van een geweer*): de – doet dienst bij het mikken; zie korrel; **–lijn,** v. –en (*richtlijn*).
vla, v. vlaas, vlaatje (Z.-N. inz. *Limburgs, cirkelvormig bakset met vruchten- of rijstspijs bedekt*; ook: *dessertcrème van eieren en melk met citroen of cacao*): *een kersen–, pruimen–; citroen–*; stofn. – *eten*; Z.-N. ook vlaai, v. –en.
vlaag, v. vlagen (*bui*): *een regen–*; fig. *een – van toorn, krankzinnigheid*, aanval; *bij vlagen*, bij tussenpozen.
vlaak 1 v. vlaken (*tenen horde, waarop men de wol klopt*; Z.-N. *schutsel van stro, riet, biezen, teen*); **2** o. vlaken (*zandplaat, -bank*).
Vlaams 1 bn., bw. ([*als*] *van, uit, in, betrekking hebbende op, eigen aan Vlaanderen*): *de –e taal, de –e pers; een pond –*, d. i. *f* 6.00 = 20 schellingen van 12 groot; *–e beweging*, het streven, om in België aan de Vlaamse taal dezelfde rechten te verzekeren als aan de Franse; zie gaai; **2** o. (*taal*: 1 *dialect van Vlaanderen*; 2 *Zuid-Nederlands* en ook *Nederlands*): *hij sprak –*; **–e,** v. –n (*Vlaamse vrouw, Vlaams meisje*).
Vlaams'gezinde, m. en v. –n (*voorstander der Vlaamse beweging in België*).
Vlaan'deraar, m. –s (Z.-N. *iem. uit Oost- of West-Vlaanderen*).
Vlaan'deren, o. (gesch. *graafschap Vlaanderen: Oost- en West-Vlaanderen*; bij uitbr. *het Nederlands sprekende deel van België*).
Vlaan'ders, Z.-N. **1** bn. (*uit, betrekking hebbend op Oost- of West-Vlaanderen*); **2** o. (*taal*).
vla'de, v. –n; zie vla.
vlag 1 v. vlaggen, vlaggetje of vlagje (1 *stuk doek* [*of aan elkaar genaaide banen*] *van lichte stof, gewoonlijk rechthoekig, maar verschillend van afmeting en kleur*; *dundoek*; 2 plantk. *bovenste, meestal ook het grootste bloemkroonblad ener vlinderbloem*): 1 *de Nederlandse –*; *de – hijsen*; zegsw. *de – strijken*, [a]) eig. laten zakken, ten bewijze van overgave, als eerbewijs, [b]) fig. onderdoen; *onder een – varen*, partijleus of partijnaam; *de – dekt de lading*, de vlag van een onzijdige mogendheid werd op zee geëerbiedigd, fig. iets lelijks onder een fraaie naam, de naam v. e. schrijver dekt of redt soms een minder goed werk; *met – en wimpel iets winnen*, glansrijk, d. i. met behoud van – en wimpel; *dat staat als een – op een modderschuit*, past geheel niet bij elkaar, iets moois bij iets zeer lelijks; zie rouw–, sein– enz.; 2 *de – v. d. linze, wikke*; **2** o. (*vezelachtige, drijvende waterplant*).
vlag'gejongen, m. –s (marine: *scheepsjongen*); **–jonker,** m. –s (marine: *adelborst*); **–kaart,** v. –en (*kaart met afbeeldingen van de vlaggen der verschillende volken*); **–kapitein,** m. –s (*die nl. op het admiraalsschip het bevel heeft*); **–koord,** o. –en (*koord, waarmee de vlag gehesen wordt*), ook: **–lijn,** v. –en; **–man,** m. –lieden, –lui (*gezagvoerder*; fig. *leider*).
vlag'gen, vlagde, h. gevlagd (*de vlag uitsteken*): *met dat feest zullen we allen –*.
vlag'gendoek, o. (*doek voor vlaggen*); **–kaart,** v. –en (*plaat met vlagafbeeldingen*); **–kist,** v. –en (*kist ter bewaring der vlaggen*); **–schrift,** o., ook: **–spraak,** v. (*het geven van berichten door te seinen met vlaggen*).
vlag'geschip, o. –schepen (*schip, dat de admiraalsvlag voert*); ook, vlag'schip.
vlag'gestok, m. –stokken (*stok, waaraan de vlag wordt gehangen of gehesen*); **–touw,** of **–val,** o. –touwen, –vallen (*vlaggekoord*).
vlag'officier, m. –en (*opperofficier ter zee*): *admiraal en vice-admiraal zijn –en*.
vlag'vertoon, o. (eig. *het laten zien der vlag, als vertoon van macht en wel door middel van één of meer oorlogsbodems*).
vlag'voerder, m. –s (*vlagofficier*; *het schip van den vlagofficier*; fig. *leider, voorganger*): *Gomarus, de – der rechtzinnigen*.
I. vlak, v. vlakken (*vuile plek, smet*): *olie–*.
II. vlak 1 o. vlakken (1 *een effenheid*; *vlakte*; 2 *lichaamsgrens*): 1 *het – der baren*, de oppervlakte der zee; *een hellend –*, ook fig.; 2 *een boven–, onder–, zij–, gebogen –*; *een vier–, acht–*, lichaam met vier enz. vlakken; **2** bn.; vlakker, –st (*effen, glad*): *een – terrein*, niet heuvelachtig; *het vlakke veld*, niet bezet met bomen of huizen; *de vlakke meetkunde*, vlaktemeetkunde; **3** bw. (1 *onmiddellijk* [*bij*]; 2 *juist*): 1 *hij woont – bij het station*; *– achter elkaar*; 2 *de wind is – noord*, zuiver; *hij trof den tijger – in het oog*; *hij sloeg mij – in het gezicht*; **–'al,** bw. (Z.-N. *vlakuit*).

vla'ke, v. –n, Z.-N.; zie vlaak **1.**
vlak'heid, v. (*het vlak-zijn*): *de – onzer heidevelden, onzer stranden.*
I. vlak'ken, vlakte, h., i. gevlakt ([*be*]*vlekken*): *die inkt vlakt,* kladt, vloeit uit.
II. vlak'ken, vlakte, h. gevlakt (*effen maken, zuiver glad maken, schaven*).
vlak'kerig, vlak'kig, bn. (*vol vlekken*): *wat is die stof –!*
vlak'te, v. –n (*vlakke of effen streek lands*): *wat een onmetelijke –!* uitgestrektheid; *ik sloeg hem tegen de –,* neer; *jongens van de –,* Barg. boeven, inbrekers.
vlak'tematen, v. mv.: de – zijn de vierkanten op de lengtematen; de eenheid is de are.
vlak'temeetkunde, v. (*planimetrie*).
vlak'uit, –uit', bw. (*gladweg*): *– weigeren.*
vlak'versiering, v. –en (tek. *versiering van een vlak door lijn en kleur*).
vlam, v. vlammen, vlammetje (1 *een der telkens wisselende vormen gloeiend gas, damp, bij een verbrandingsproces*; 2 in het mv.: *brand*; 3 *gloed, hartstocht*; 4 *geliefde*; 5 *ader, in hout, marmer enz.*; 6 verkl. *lucifer*): 1 *zwavel brandt met een blauwe –; de vlammen sloegen uit het dak; die turf wil geen – vatten,* ontbranden; *vuur en – spuwen,* eig. van een draak, fig. vreselijk uitvaren, erg zijn boosheid tonen; 2 *het huis stond rondom in vlammen* (of: *in volle vlam*); *de vlammen meester worden*; 3 *de – der liefde*; 4 *een oude – van hem*; 5 *marmer met fraaie vlammen*; 6 *geef mij een vlammetje*; zie gevlamd.
vlam'bloem, v. –en; zie phlox.
Vla'ming, m. –en (*inboorling van Vlaanderen*).
vlamis'me, o. –n (1 *eigenaardig Vlaamse uitdrukking*; 2 *een het Vlaams nagevolgde uitdrukking, Vlaams getint woord of uitdrukking,* inz. *in het Frans*), b.v. 1 *het gedacht* (de gedachte), *leute, gezapig*; 2 *jouer sur sa patte,* op zijn poot spelen; zie belgicisme.
vlam'kolen, v. mv. (*steenkoolsoort, geschikt voor stoomketels enz.*).
vlam'men, vlamde, h. gevlamd (1 *helder branden, in vlam staan*; 2 fig. *flikkeren, schitteren*; 3 met *op*: *hevig naar iets verlangen, een brandende begeerte hebben naar*): 1 *–de houtstukken, huizen*; 2 zegsw. *zijn ogen – van toorn*; 3 *soldaten, –de op buit.*
vlam'mend, bn. (*brandend*; fig. *gloeiend, schitterend, vol geestdrift*): *een –e toorts*; fig. *een – oog, een – zwaard, een – woord.*
vlam'menstijl, m. (*vlamvormig ornamentwerk*); **vlam'menwerper,** m. –s.
vlam'mig, bn. (*vlamkleurig, met vlammen*).
vlam'oven, m. –s (*reverbeeroven*); **–pijpen,** v. mv. (*pijpen of buizen in een stoomketel, waardoor de vlammen een grotere oppervlakte verwarmen*).
vlas, o., (soorten) vlassen (*vlasachtige plant in verschillende soorten* inz. *de eenjarige plant, de grondstof voor het linnen; lijnzaad*; Lat. linum usitatissimum; Z.-N. *vlashaar*).
vlas'achtig, bn. (*lijkende op vlas*): *– haar,* lichtblond; **–akker,** m. –s; **–baard,** m. –en (*melkmuil*; fig. *lafbek*); **–bewerking,** v.; zie hekelen, repelen, roten, spinnen, weven, zwingelen; **–blad,** o. –bladen, –bladeren; **–bloem,** v. –en: *de rederijkerskamer De Blauwe Vlasbloem*; **–boer,** m. –en (*teler en bewerker van vlas*); **–bouw,** m.; **–braak,** v. –braken; zie braak.
vlas'chaard, m. –en, zie vlasgaard.
vlas'dot, m. –dotten (*bundel gezwingeld vlas voor het spinrokken*); **–dotter, –dodder,** v. –s, z. huttentut; **–draad,** m. –draden (*gesponnen vlasvezel*); **–gaard,** m. –en (Z.-N. *vlasakker*); eig. vlaschaard; **–haar,** o. –haren (*op vlas lijkend haar, lichtblond haar*): *een jongen met –*; **–handel,** m.; **–handelaar,** m. –s, –handelaren; **–hekel,** m. –s; z. hekel; **–keet,** v. –keten (*loods voor het hekelen en zwingelen van vlas*); **–kleur,** v. –en; **–kleu'rig,** bn.: *– haar*; zie vlashaar; **–kop,** m. en v. –koppen (*kind, vooral meisje, met vlashaar*); **–koper,** m. –s (*handelaar in vlas*); **–land,** o. –en (*met vlas bebouwd land*).
I. vlas'sen, bn. ([*als*] *v. vlas*): *– pruiken.*
II. vlas'sen, vlaste, h. gevlast (*begerig uitzien naar*): *de jongens – op de vacantie.*
vlas'ser, m. –s (*iem. die zich bezighoudt met, zijn beroep maakt van het uittrekken en roten van vlas*): *een vereniging van –s.*
vlas'sig, bn. (*als vlas*): *– haar.*
vlas'spinner, m. –s; **–spinster,** v. –s; **–spinnerij',** v. –en (*spinfabriek*); **–stengel,** m. –s (*stengel van een vlasplant*); **–streek,** v. –streken (*streek, waar veel vlas wordt geteeld*); **–vink,** m. –en (*vogel, fraai geelgroen van kleur*; ook: *groenvink*; zie groenling); **–wiek,** v. –en (*bundeltje gezwingeld vlas*), Bijbel: *blus de rokende – niet uit,* dood niet het leven, de ijver, druk den zedelijk zwakke niet neer, maar steun hem; **–zaad,** o. (*lijnzaad*).
vlecht, v. –en (*gevlochten haar, tres, haarvlecht*): *wat mooie vlechten,* haartressen; *de –en losmaken*; **–'benen,** vlechtbeende (Z.-N. *waggelbenen*); ook, de benen vlechten.
vlech'ten, vlocht, h. gevlochten (*op regelmatige wijze* [*kruiselings*] *door elkaar strengelen*): *het haar –, manden –*; fig. *zedenlessen in een verhaal –,* te pas brengen.
vlecht'riet, o. (*riet, om stoelen en zittingen van te vlechten*); **–sel,** o. –s (*vlechtwerk*); **–ster,** v. –s; z. stro–; **–werk,** o. (soorten) –en (*iets, dat gevlochten is*): *horden, manden zijn –.*
vle'dermuis, vleer'muis, v. –muizen (*handvleugelig zoogdier*; Lat. chiroptera): *de –muizen leven van insecten, in O.-I. leeft de kalong* (z. ald.) *van vruchten.*
vleem, v. vlemen (Z.-N. *vin van een vis*).
vleer'muisbrander, m. –s (*gasbrander met waaiervormige vlam*).
vlees, o. vlezen (1 *spiermassa van mensen en* [*warmbloedige*] *dieren*; 2 *de mens*; 3 *zinnelijke neigingen*; 4 *eetbaar deel van vruchten, vruchtvlees*): 1 *rund–, kalfs–*; *met al er drie vlezen,* vleesspijzen; *des vlezes* (of: *des vleses*); *het ga u naar den vleze,* stoffelijk wel; *goed in zijn – zitten,* gevleesd; *wild –*; *in het – snijden*; *tot op het – afgesneden nagels*; *bemind –,* v. iem. die algemeen bemind is; *zijn eigen – en bloed,* zijn kinderen; zie kuip; 2 *de weg van alle – gaan,* sterven; *alle – is als gras*; *– geworden*; 3 zie geest; *de wereld en het – verzaken*; 4 *het – van een perzik*; **–afval,** m.; **–bal,** m. –ballen (*frikkadel* 2).
vlees'bank, v. –en (*uitstalbank v. vlees bij een vleeshouwer,* inz. *in een hal, op de markt*); **–blok,** o. –blokken (*kapblok v. vlees*); **–boom,** m. –bomen (*vleeswoekering in de buik*); **–bord,** o. –en (*langwerpig plat bord, om vlees op voor te snijden*); **–dag,** m. –dagen (R.-K. *niet-onthoudingsdag*).
vlees'etend, bn.: *leeuwen zijn –e dieren of carnivoren*; *–e planten*; **–extract,** o., (soor-

ten) –en (*aftreksel van* [*rund*]*vlees*); (x = ks); **–gerecht,** o. –en (*gerecht, uit vlees bestaande*); **–haak,** m. –haken (*slagershaak, om vlees aan op te hangen*); **–hakmachine,** v. –s (*machine, om vlees fijn te hakken*); **–hal,** v. –hallen (*overdekte vleesmarkt*); **–houwer,** m. –s ([*rund*]*slager*); **–houwerij',** v. –en (*slagerswinkel*); **–kanker,** m. (Z.-N. *snel aangroeiende kanker*); **–kers,** v. –en (Z.-N. *kers met hard vlees*); **–keuring,** v. –en (*het keuren v. vlees voor het gebruik en wel door stadskeurders* inz. *in het abattoir*); **–kleur,** v. (*de kleur van vlees*): – ontstaat door menging van geeloker, wit en een weinig vermiljoen; zie inkarnaat; **–kleu'rig,** bn. (*de kleur van vlees hebbende*); **–klomp,** m. –en (*klomp, brok vlees*; fig. *dikke man, plompe dikkerd*); **–kuip,** v. –en (*kuip voor het inzouten van vlees*); **–loos,** bn.: *–loze dagen, maaltijden,* zonder vleesgerecht; **–mes,** o. –messen (*groot voorsnijmes*); **–molen,** m. –s (*molentje waarmee men vlees maalt*): *een – met 4 messen*; **–nat,** o. (*bouillon, aftreksel v. vlees*); **–pastei,** v. –en; zie pastei; **–pin,** v. –pinnen (*houten of ijzeren pin, die de delen van een rollade bijeenhoudt*); **–pot,** m. –potten (*pot met ingezouten vlees*): zegsw. zie Egypte; **–schotel,** m. –s (*schotel met toebereid vlees; vleesgerecht*); **–spijzen,** v. mv. (*vleesgerechten*); **–vlieg,** v. –en (*aasvlieg*); **–vork,** v. –en (*vork bij het voorsnijmes*); **–wond(e),** v. –wonden (*wonde, enkel in het vlees*); **–wording,** v. (*incarnatie*); **–worst,** v. –en (nl. *van fijngehakt* [*rund*]*vlees*).

vleet, v. vleten (*3 à 5 km lang, loodrecht staand haringnet, dat als een gordijn in 't water hangt voor de haringvangst*): *de – schieten,* de haringnetten uitzetten; fig. *geld was er bij de –,* in overvloed.

vle'gel, m. –s, vlegeltje (*dorswerktuig: lange stok, waaraan een andere korte stok is bevestigd aan het einde*; fig. *lompe, onbeschofte vent*); **–achtig,** bn., bw. (*lomp*): *een –e vent; – spreken*; **–achtigheid,** v. (*erge lompheid*); **–jaren,** o. mv. (*jaren van een knaap, die nog geen volwassen jongeling is*): *in de –.*

vlei'en, vleide, h. gevleid (*naar de mond praten, flemen, laf prijzen, pluimstrijken, flikflooien*): *vorsten, zijn meerderen –*; zegsw. *de spiegel vleit niet; zich – met iets,* een te hoge verwachting hebben van; *zich – met een benoeming; zich gevleid voelen door.*

vlei'end, bn., bw. (*strelend*): *een – woord, een –e getuigenis, –e taal; iets – vragen.*

vlei'er, m. –s; **vleierij',** v. –en (*het vleien*).

vlei'naam, m. –namen (eig. *vleiende naam, troetelnaam,* b.v. *ventje, schat enz.*).

vlei'ster, v. –s.

vlei'taal, v. (*vleiende woorden*).

vlei'woord, o. –en (*vleiend woord*).

vlek 1 o. vlekken (*groot dorp*): *een – houdt het midden tussen een stad en een dorp*; **2** v. vlekken (*vuile plek of smet; anders dan de omgeving gekleurde plek*; fig. *smet*): *een bloed–, inkt–, modder–, olie–, vet–; rode vlekken van koorts op de wangen; een naam zonder –; Maria zonder – ontvangen*; zie schand-, zonnevlek; **3** v. (Z.-N. *blik* **III**).

vlek'keloos, bn., bw.: *een vlekkeloze naam,* zonder smet; *– wit*; **vlekkeloos'heid,** v.

vlek'ken, vlekte, h. en is gevlekt (1 *vol vlekken maken, bezoedelen*; 2 *vlekken krijgen*): 1 *een kleed –*; 2 *het, die stof, vlekt licht.*

vlek'kenkoorts, v. (*scharlakenkoorts*).

vlek'kenwater, o. (*water, om vlekken uit kleren te verwijderen*); **vlek'typhus,** m. (*ziekte, overgebracht door de kleerluis en zich kenmerkend door vlekken op het lichaam*).

vlek'ziekte, v. (*ziekte onder de varkens, waarbij zich op het lichaam vlekken vertonen*).

vlerk 1 v. –en (1 *vleugel van een vogel*; 2 *arm v. e. mens*): 1 *de uitgestrekte –en van de arend*; 2 *ik pakte hem bij zijn –*; zegsw. *de –en laten hangen,* moedeloos zijn; **2** m. –en (*lomperd, kinkel*): *wat een –! een – van een vent!*

vlerk'prauw, v. –en (*lange, smalle boot, aan weerszijden van stevige, houten ramen of vlerken voorzien*).

vle'selijk, bn., bw. (1 *van de zinnen*; 2 *zeer nauw, in den bloede vermaagschapt*): 1 *de –e lusten*; 2 *mijn –e broeder.*

vlet, v. vletten, **vlet'schuit,** v. –en (*klein vaartuig voor het vervoer v. grond, zand enz.*).

vlet'ten, vlette, h. gevlet (*grond aanvoeren met een vlet*).

vlet'ter, m. –s, **vlet'terman,** m. –mannen, –lui, –lieden (*schipper op een vlet*).

vleu'gel, m., in bet. 1 –s of –en; in bet. 2, 3, 4, 5 –s, vleugeltje (1 *deel v. h. lichaam van verschillende dieren, dat tot vliegen dient, vlerk, wiek*; 2 *zijgebouw*; 3 *zijlinie v. e. opgesteld leger*; 4 *vleugelpiano*; 5 plantk. *de beide zijdelingse bloemkroonbladen ener vlinderbloem*): 1 *de –s van een gans, de –s van een vlieg; de –s uitslaan; met de –s slaan; de –s korten* eig. en fig.; fig. *de –s v. e. molen, v. e. bootschroef*; zegsw. *de –s laten hangen,* moedeloos zijn; *onder zijn –en nemen,* onder zijn hoede of bescherming; 2 *de linker- en rechter- van dat kasteel,* zijgedeelte; verg. neusvleugel; 3 *de strijd begon op de linker–*; 4 *een prachtige –*; 5 *de –s der wikke.*

vleu'geladjudant, m. –en; **–altaar,** o. –altaren (*altaar met twee draaibare luiken of vleugels*); **–deur,** v. –en (*porte-brisée*).

vleu'gelen, vleugelde, h. gevleugeld (fig. *de armen binden*): *wat vogel brengt ge dus gekneveld en gevleugeld?* vero.

vleu'gellam, bn. (*lam aan of in de vleugel*): *de jager schoot de patrijs –*; fig. *iem. – maken,* hem de middelen ontnemen, om iets te doen enz.; *hij is –,* machteloos; **–man,** m. –mannen (mil. *flankeur, guide*); **–piano,** v. –piano's (muz. *lang uitgebouwde piano met volle toon*); **–raam,** o. –ramen (*openslaand raam: raam, in tweeën gedeeld, naar buiten of naar binnen zijwaarts openslaand*), ook, poort'raam.

vleug'je, o. –s (*kleine opflikkering, zeer weinig van iets*): *een – van voorspoed,* poosje, kort tijdje; *een – van hoop kwam in mij op,* zweempje; *de wind droeg –s van geur aan.*

vle'ze, o.: *naar den –*; zie vlees.

vle'zen, o. mv. van vlees; zie ald.

vle'zig, bn. (1 *veel vlees op het lijf hebbend*; 2 *op vlees gelijkende*): 1 *een –e kip*; 2 *–e stengels, een –e vrucht*; **vle'zigheid,** v.

vlie, o. (*doorvaart*): *het Vlie,* tussen Vlieland en Terschelling.

vlie'boot, v. –boten (*zeeschuit* o.a. *der Watergeuzen*); vero.

vlie'den, vlood, i. gevloden (lit. t. *vluchten, ontvluchten*): *vlied het gevaar, de ledigheid.*

vlied'heuvel, m. –s (*vluchtheuvel*); zie terp.

vlieg, v. –en (*tweevleugelig insect*); zie b.v. aas–, eendags–, brom–; zegsw. *twee –en*

in één klap (of: *slag*), twee zaken of voordelen terzelfder tijd; *geen – kwaad doen*, zeer zacht, goed zijn; *iem. een – afvangen*, hem te vlug af zijn, hem een voordeeltje voor de neus wegkapen; *niets afslaan behalve –en*, van iem. die inhalig is; *jongen, je zit daar niet om vliegen te vangen*, om je tijd te verbeuzelen; zie arend.

vlieg'actie, v. (*het optreden van mil. vliegtuigen tegen den vijand*); **–as,** v.; **–dag,** m. –dagen (*dag, gunstig voor een vliegtocht*); **–dienst,** m. (*het geregeld luchtverkeer tussen twee of meer steden, landen enz.*; mil. *de dienst als vlieger*; ook: *de gezamenlijke militaire aviateurs*); **–duif,** v. –duiven (Z.-N. *reisduif*).

vlie'gekop, m. –koppen (*kop v. e. vlieg*).

vlie'gen, vloog, h. en is gevlogen (1 *op vleugels zich in de lucht bewegen*; 2 *met een bestuurbare vliegmachine zich door de lucht voortbewegen*; 3 *zich zeer snel bewegen*; 4 *snel voorbijgaan*): 1 *de roofvogels – in kringen*; *de zwaluwen – naar 't Zuiden*; zegsw. *hoger – dan men kan*, een grotere staat voeren dan men financieel vermag, verg. pols **II**; *zijn geld is gevlogen*, is weg; zegsw. *de vogel is gevlogen*, de gevangene is ontvlucht; 2 *naar Indië –*; 3 *we hadden de wind in de rug, we vlogen*; *iem. in de armen, om de hals –*, snellen; *hij liep niet, hij vloog*; *de kogels vlogen ons om de oren*; 4 *de tijd vliegt*; nog: *in de lucht –*, [a]) door een ontploffing omhoog geslingerd worden, [b]) uit elkaar barsten; *in brand –*, (plotseling) ontbranden; inz. Z.-N. *hij ziet ze –*, heeft honger.

vlie'gend, bn., bw. (onvolt. deelw.): *met –e vaandels*, wapperend; *een – legertje*, dat zich nl. snel verplaatst; *–e blaadjes*, vlugschriften; *–e vissen* (in de keerkringszeeën), die boven het water op hun brede borstvinnen zich enige tijd kunnen zwevende houden, Lat. exocoetus; *de –e tering*, met snel verloop; *een –e winkel*, winkel, die kennelijk voor tijdelijke verkoop is ingericht; *ik schreef dit –* (of: *in –e haast*), met zeer grote haast; zie o.a. ook hert, Hollander enz.

vlie'gendrek, m.; **–ei,** o. –eieren; **–eter,** m. –s, zie vliegenvanger.

vliegenier', m. –s, zie het betere vlie'ger 2.

vlie'genkampernoelie, v. (*vliegenzwam*); **–kast,** v. –en (*kast met gazen zijwanden, om spijzen tegen vliegen te beschermen*); **–klap,** m. –klappen (*vliegenmepper*); **–kleed,** o. –kleden (*netwerk over het paard tegen de vliegen*); **–lijm,** v. (*kleefstof, om vliegen te vangen*); **–mepper,** m. –s (*stokje met een stukje kopergaas om vliegen te doden*); **–net,** o. –netten (*net als paardedek*); **–papier,** o. (*giftpapier voor de vliegen*); **–pikker,** m. –s (*vliegenvanger*; Z.-N. *meisjesgek, Don Juan*).

vlie'gens, bw. (*vlug; zeer overhaast*).

vlie'gensvlug, bw. (*vlug, zeer snel*): *zich – uit de voeten maken*, ijlings.

vlie'genvanger, m. –s (*zekere zomervogel*; Lat. muscicapa); **–vangertje,** o. –s (*zonnedauwachtige plant, zonnedauw*; Lat. drosera), **–vergif(t),** o. –vergiften (*vergift tot het doden van vliegen*); **–zwam,** v. (*vergiftige paddenstoel*, met melkblanke steel en een rode hoed; Lat. amanita muscaria): met het afkooksel er van doodt men vliegen, ook, vlie'gendood.

vlie'ger, m. –s, vliegertje (1 *speelgoed der knapen*; 2 *aviateur, vliegenier, bestuurder v. e. vliegtuig*): 1 *kleurige –s stonden in de lucht*; *een – oplaten*; zegsw. *die – gaat niet op*, dat gezegde, die handeling heeft niet het gewenste gevolg; 2 *vijandelijke –s*.

vliegerij', v. (*vliegsport, vliegwezen*); gmz.

vlieg'evoluties, v. mv. (*bewegingen, zwenkingen enz. met een vliegtoestel*).

vlieg'gat, o. –gaten (*vierkant gaatje in een bijenkorf*): door het – komen de bijen uit en in de korf; **–gatschuif,** v. (Z.-N. *verplaatsbare afsluiting van het vlieggat*).

vlieg'haven, v. –s (*haven, afgesloten terrein, ingericht voor het opstijgen en neerdalen en opbergen van vliegtuigen, vliegveld*): *de – Schiphol*.

vlieg'huid, v. –en (*huidplooien tussen staart en poten o. a. bij de vleermuis*).

vlieg'kunst, v. (*de kunst om met vliegtuigen te vliegen* in bet. 2); **–machine,** v. –s (*toestel, waarmede men zich in de lucht naar willekeur kan bewegen, vliegtuig*); **–overval,** m. –overvallen: *nachtelijke – op Soesterberg*; **–park,** zie park; **–route,** v. –s (*route, lijn of weg, door een vliegtuig af te leggen*): *de – Rome-Turijn*; **–school,** v. –scholen (*oefenplaats, leerplaats voor aviateurs*); **–spel,** o. (*jacht met valken*); **–sport,** v.; zie aviatiek; **–techniek,** v. (*de techniek of practische kunst van het vliegen* bet. 2); **–terrein,** o. –en, zie vlieghaven; **–tocht,** m. –en (*tocht of reis per vliegtuig*); **–toestel,** o. –toestellen (*–tuig, –machine*): **–tuig,** o. –en (*vliegmachine*); **–tuigbestuurder,** m. –s (*aviateur*); **–tuigencatapult,** v. –en (*toestel, waarmee op oorlogsschepen vliegtuigen „te lucht" worden gelaten*); **–uur,** o. –uren (*elk uur dat men vliegt*): *in 24 –uren naar Athene*; **–veld,** o. –en (*vlieghaven*): *de –en bombarderen*; **–wedstrijd,** m. –en (sport: *wedstrijd in de vliegkunst*); **–weer,** o.: *mooi –*.

vlieg'werk, o. (toneel: *toestel, om de coulissen snel te verplaatsen*): zegsw. *met kunst- en (met) –*, alle mogelijke kunstmiddelen.

vlieg'wiel, o. –en (*groot wiel ener stoommachine, krachtregelaar en -verzamelaar*).

vliem, v. en o. –en (Z.-N. *vlijm*; *fijne, diepe snede*; *vliemende pijn*).

vlien'der, v. –s (Z.-N. *vlier*); **–hout,** o.

vlier, v. –en (naam van verschillende planten o. a. van de *muurbloem*; inz. *de naam van de vlierachtige plant* [ook: vledder], *waarvan de meest bekende soort geneeskundig aangewend wordt*, Lat. sambucus nigra; *de bloesem van deze laatste plant*; *vlierthee*).

vlie'ring, v. –en, vlierinkje (*bovenzolder onder de pannen*); verg. mansarde.

vlier'pit, v. –pitten (*merg v. d. vlierboom*); **–struik,** m. –en; **–thee,** v. (*aftreksel van vlierbloesem*), ook, vlier.

vlies, o. vliezen (1 ontl. *dun huidje*; 2 *dun velletje*; 3 [*schape*]*vacht*): 1 *het been–*, dat elk der beenderen omgeeft; *het buik–, het net–, het oog–*; *het trommel– enz.*; 2 *een – op de melk*; 3 *het Gulden Vlies*, myth. de gouden vacht; zie Argonauten; *de orde van het Gulden Vlies* (zinnebeeld der Vlaamse wolindustrie) ridderorde, ingesteld door Philips den Goeden van Bourgondië (Gent 10 Januari 1430), ook, vliesorde; **–'achtig,** bn. (*als een vlies*); **–heer,** m. –heren (*vliesridder*); **–orde,** v., zie vlies; **–ridder,** m. –s (*ridder v. h. Gulden Vlies*).

vliesvleu'gelig, bn. (*met vliezige vleugeltjes*):

een wesp, een mier, een bij is een – insect; **–en,** m. mv. Lat. hymenoptera.
vliet, m. –en ([*klein*] *stromend water*): *een snelle –; de Rozendaalse Vliet; het Haring–.*
vlie'ten, vloot, i. gevloten (*stromen*): *water vliet naar zee; tranen – langs de wangen.*
vlie'zig, bn. (*met vliezen; vliesachtig*; plantk. *dun*, [*doorschijnend*] *niet groen*): *– vlees.*
vlij'en, vlijde, h. gevlijd (1 *voegen, naast elkaar schikken*; 2 *gelegen komen, behagen, passen, aanstaan, bevallen*): 1 *turven, stenen –*; refl. *zich in het gras –; de hond vlijt zich in z'n mand*; 2 *dit vlijt mij niet.*
vlij'laag, v. –lagen (*laag van beton of stenen onder weg- of straatplaveisel*).
vlijm, v. –en (*laatmesje, lancet*): *zo scherp als een –*, zeer.
vlij'men, vlijmde, h. gevlijmd (*met een vlijm openen*; fig. *doorsnij'den*): *dat vlijmt mijn hart*; **vlij'mend,** bn. (*scherp snijdend*): *–e pijn, – wee*, snerpend.
vlijm'scherp, bn. (*zo scherp als een vlijm*): *een – scheermes*; fig. *– sarcasme.*
vlijt, v. (*ijver, naarstigheid*): *met –; – aan den dag leggen; onvermoeide –; zich m. – op iets toeleggen*; **vlij'tig,** bn., bw. (*ijverig, arbeidzaam*).
vlim, v. vlimmen (Z.-N. bijvorm v. *vleem*).
vlin'der, m. –s, vlindertje (*kapel*): de –s zijn insecten met volkomen gedaanteverwisseling; *de – was het zinnebeeld der onsterfelijkheid*; **vlin'derachtig,** bn., bw.
vlin'derbloem, v. –en (*plant met een bloemkroon, uit 5 blaadjes bestaande, waarvan de twee onderste bootvormig samenkomen, de twee zijdelingse dezelfde vorm hebben en het bovenste meestal het grootste is*).
vlin'derbloemigen, v. mv. (*plantenfamilie* [Lat. papilionaceae], *naar de vorm der bloem*): *de erwten, de bonen zijn –.*
vlin'dernet, o. –netten, dikwijls vlindernetje (*netje aan een stok, om vlinders te vangen*); **–verzameling,** v. –en; **–vormig,** bn.
vlo, v. vlooien, vlooitje (*bloedzuigend insect*): *de mensenvlo*, Lat. pulex irritans.
vloed, m. –en (1 *stroom, grote rivier*; 2 *rijzing van de waterspiegel der zee*; 3 *grote menigte*): 1 *aan de oever van de –*; 2 *ebbe en –*; 3 *een vloed van tranen; een – van vreemdelingen.*
vloed'anker, o. –s (*anker, dat bij vloed uitgeworpen wordt*); **–deur,** v. –en (*deur ener sluis tot kering van het buitenwater*); **–golf,** v. –golven (*hoge golf bij opkomend tij, als gevolg van zeebevingen etc.*): *door een – verwoest*; **–haven,** v. –s (*haven, waarin men enkel bij vloed kan binnenlopen*); **–stand,** m. –en (*stand v. h. zeewater bij vloed*).
vloei, o., vloeitje (*stukje vloeipapier*).
vloei'baar, bn.; vloeibaarder, –st (*kunnende vloeien*): *kwik is in ons klimaat –; – maken, – worden*; **–baarheid,** v., **–baarmaking,** v., **–baarwording,** v. (*het vloeibaar zijn, maken, worden*).
vloei'blok, o. –blokken (*blokje vloeipapier*); **–boek,** o. –en (*schrijfboek, doorschoten met vloeipapier*).
vloei'en, vloeide, i., h. gevloeid (1 *zacht stromen*; 2 *in het papier trekken*; 3 *met vloeipapier droogmaken*): 1 *de woorden – van zijn lippen*; 2 *dat vloeipapier vloeit uitstekend*; 3 *een bladzijde –.*
vloei'end, bn., bw. (*gemakkelijk, ongedwongen*): *–e taal; – spreken*, niet haperend; *–e verzen*, welluidend.
vloei'legger, m. –s: *rubber –s*; **–lijst,** v. –en (*half-bolgebogen lijst* b.v. *aan gootlijstwerk*); **–papier,** o. –en (*ongelijmd, poreus papier, dat inkt opslorpt*); **–plank,** v. –en (*plank, die 't opkomende water keert, keerdam*); **–rol,** v. –rollen (*rolletje van vloeipapier met handvat*); **–stof,** v. –stoffen (*vloeibare stof*): *water is een –*; **–weide,** v. –n.
vloek, m. –en (1 *heiligschennende, godslasterende uitdrukking*; 2 *vervloeking, verwensing*; *ramp*; *straf*): 1 *de gemene Hollandse –*; zegsw. *in een – en een zucht*, in een tijd, nodig voor een vloek of een zucht, in een oogwenk; 2 *daar rust een – op.*
vloek'beest, o. –en (*erge vloeker*).
vloe'ken, vloekte, h. gevloekt (1 *godslasterlijk spreken*; 2 *de vloek uitspreken over, verwensen*; 3 *schril tegen elkaar afsteken*; *een grote tegenstelling vormen*): 1 *die man is altijd aan 't –; vloek niet zo; hier vloekt men niet*; 2 *hij vloekte zijn zoon*; 3 *die kleuren – tegen* (of: *met*) *elkaar.*
vloe'ker, m. –s (*iemand, die vloekt*).
vloekwaar'dig, bn.; vloekwaardiger, –st, ook: meer en meest – (*verdienende gevloekt te worden*): *een – bedrijf*; **vloek'woord,** o. –en (*godslasterlijk woord*; *verwensing*).
vloer, m. –en, vloertje (*bodem, grond* [inz. *v. e. vertrek*]; geol. *het onmiddellijk onder een ertsafzetting liggende gesteente*, verg. dak): *een – van planken, stenen, tegels, enz.*; zie b.v. parket-, mozaïekvloer; zegsw. *een rentenier is altijd over de –*, thuis; *de kinderen moeten eerst van de vloer*, naar bed.
vloer'balk, m. –en (*een der balken, waarop een vloer rust*); **–bol,** m. –bollen (Z.-N. spel: *platte, aan een zijde meer afgeschrooide bol*); **–dweil,** v. –en (*dweil, om de vloer te reinigen*).
vloe'ren, vloerde, h. gevloerd (*een vloer maken in* inz. *door beleggen met planken of stenen*; worstelen: *den tegenstander onder zich op de grond krijgen* inz. *met beide schouders de grond doen raken*): *een gang –, een stoep –; met hout –*; zie bevloeren.
vloer'kleed, o. –kleden (*karpet*); **–mat,** v. –matten (*mat op de vloer in de gang*): *iem. op de – laten staan*, fig. hem kleinachtend behandelen; **–mops,** v. –en (*kleine vloerdweil aan steel*); **–mozaïek,** o. (*vloerwerk van mozaïek*); **–steen,** m. –stenen; z. b.v. tegel; **–tegel,** m. –s (*tegel, dienende tot het leggen van vloeren*): *figurerende –s*, die samen b.v. een ster vormen; **–zand,** o. (*fijn, wit zand, dat op de stenen vloer gestrooid wordt*); **–zeil,** o. –en (*zeil om de vloer te bedekken*).
vlog'haver, v. (*wilde haver*; Lat. avena fatua, ook: *even, oot*).
I. vlok, v. vlokken (*pluis*: *klein samenhangend hoopje van lichte stoffen*): *een – wol, een – haar, een – sneeuw*, afgescheiden deeltje.
II. vlok, bn., bw. (Z.-N. *zwak, slap*): *zijn armen hingen – aan zijn lijf.*
vlok'ken, vlokte, h. gevlokt (Z.-N. *sneeuwen*).
vlok'kig, bn. (*uit vlokken bestaande*; *vol vlokken*; *op vlokken lijkend*).
vlok'zijde, v. (*floretzijde*).
vlon'der, m. –s, vlondertje (*los houten bruggetje, slootplank*), ook, von'der, von'del.
vlooi'ebeet, m. –beten.
vlooi'en, vlooide, h. gevlooid (*van vlooien bevrijden, vlooien vangen*): *de apen – hun jongen*; fig. *iem. –*, iem. iets, vooral geld, aftroggelen, volkst.

vlooi'enkruid, o. (gew. *gagel*; inz. *samengesteldbloemige plant*; Lat. pulicaria vulgaris).
vlooi'epik, m. –pikken; **–steek,** m. –steken.
I. vloot, m., v. vloten (Z.-N. *grote rog*).
II. vloot, v. vloten (*ondiep tobbetje*): zie botervlootje; – **II** etym. = – **III.**
III. vloot, v. vloten (1 *geordende zeemacht*, d.i. *strijdmacht ter zee*; 2 [*geordende*] *troep, verzameling van schepen*): 1 *een – werd uitgerust*; de *Onoverwinnelijke Vloot of Armada* (1588); 2 *koopvaardijvloten*; *de haringvloot*, de schepen, die ter haringvangst gaan.
vloot'basis, v. –basissen (*plaats of haven, van waaruit oorlogsschepen hun vaart ondernemen en waarheen ze telkens terugkeren*); **–oefening,** v. –en; **–voogd,** m. –en (*admiraal*).
vlos, o. (*vloszijde*); **vlos'sen,** bn. (*van vloszijde*): *een – dasje*; **vlos'sig,** bn. (*vlokachtig*): *dat is –e wol, –e zijde, – haar*; **vlos'zijde,** v. (*vlokkige, ongetweernde zijde*).
I. vlot, o. vlotten (*balken, planken onderling te water verbonden*): *er kwam een groot – de Rijn af*; etymologisch = vlot **II.**
II. vlot, bn., bw.; vlotter, –st (1 *drijvende*; 2 fig. *gemakkelijk, vloeiend*; *licht*; *vlug*): 1 *het schip wordt weer –*; *een schip – krijgen*; 2 *een – spreker*; *de waren gingen – van de hand.*
vlot'balk, m. –en.
vlot'brug, v. –bruggen (*drijvende brug* [*in smalle kanalen*], *die in haar geheel gezwaaid kan worden tot doorlating v. schepen*).
vlot'gaand, bn. (*weinig diepte nodig hebbend*): *een – schip*, met weinig diepgang.
vlot'gras, o. (*tot de familie der grassen behorende plant*; Lat. glyceria).
vlot'heid, v.: *de – der vertaling*; *– van stijl.*
vlot'hout, o. (*drijfhout*).
vlot'ten, vlotte, h. gevlot (*drijven*; fig. *gemakkelijk, licht gaan*): *–de balken*; fig. *het werk wil maar niet –*, van de hand; *een gesprek wil soms niet –*, gelukken; *een –de schoolbevolking*, afwisselend; *–d* (of: *omlopend*) *kapitaal*, goederen, die door eenmaal gebruik verdwijnen (verbruik door gebruik) b.v. vlas, bewerkt tot linnen, *–de middelen*, [a]) vlottend kapitaal, [b]) beschikbare gelden, contanten, [c]) vlottende schuld; *–de schuld*, staatsschuld op korte termijn b.v. bij tijdelijke schaarste van munt om de gewone uitgaven te dekken: schatkistbiljetten, zilverbons enz.
vlot'ter, m. –s (1 *werkman bij 't houtvlotten*; 2 werkt. *drijver*): 1 *de –s onthalen op koffie met brood*; 2 zie alarmvlotter.
vlouw, v. –en (*een net*); z. flouw, vluie **III.**
vlucht, v., in bet. 4 –en (1 *de daad van vluchten*; *het vlieden*; 2 *het vliegen*; 3 *afstand tussen de toppen der uitgespreide vleugels v. e. vogel*; 4 *troep* [*samenvliegende*] *vogels*): 1 *het leger sloeg op de –, de dief nam de –*; *op de – gaan*; *op de – drijven*; 2 *een vogel in de – schieten*; *een – door een luchtschip over de oceaan*; fig. *ik zag het in de –*, in 't voorbijgaan; *een hoge – nemen*, [a]) opgang maken b.v. van handel, industrie, [b]) zich verheffen, verheven zijn in dicht of proza; 3 *een gier met een – van 2 m*; 4 *een – eenden, patrijzen.*
vlucht'berg, m. –en (*vluchtheuvel in Zeeland*).
vluch'teling, m. en v. –en (*persoon, die op de vlucht gaat of is*); vr. ook **–e.**
vluch'telingenkamp, o. –en (*vluchtoord* 2).
vluch'ten, vluchtte, h. en is gevlucht (*vlieden, op de vlucht gaan, ontvluchten*): *voor den vijand –*; *het gevaar –*; *– naar*; *– over de grenzen*; *– uit.*
vlucht'haven, v. –s (*noodhaven bij stormweer*); **–heuvel,** m. –s (*terp of hil*; ook: *ronde hoogte* [*om zich in veiligheid te stellen*] *in straten of op pleinen met druk verkeer*).
vluch'tig, bn., bw. (1 *snel vervlietend, tot gas vervormd*; 2 *snel voorbijgaand*; 3 *oppervlakkig*; *haastig, zonder zorg*): 1 *– zout, –e oliën*; 2 *een –e blik*; 3 *een – overzicht*; *een –e beschouwing*; *iets – lezen*; **vluch'tigheid,** v.
vluch'tigjes, bw. (*terloops, haastelijk*): *iets – bekijken.*
vlucht'oord, o. –en (1 *toevluchtsoord*; 2 *verblijfplaats van vluchtelingen*): 1 *Nederland, een – voor ballingen*; 2 *het – Uden.*
I. vlug, m. vluggen (Z.-N. *plug* **II**).
II. vlug, bn., bw.; vlugger, –st (*snel, gauw*): *– ter been zijn, een vlugge zwenking*; *de paarden liepen –*; *– wat!* fig. *– van begrip*; *een vlugge kop*, vaardig in 't begrijpen; *– in het rekenen*; *– kunnen leren*; *– zijn antwoord klaar hebben.*
vlug'ge, m., v. –n: *hij, zij behoort niet tot de –n* (of: *de vlugsten*) inz. van leerlingen.
vlug'heid, v. (*snelheid, vaardigheid*): *– van begrip, beweging.*
vlug'mare, v. –n (*vlugschriftje, traktaatje*).
vlug'schrift, o. –en (Duits: Flugschrift; *geschrift over zaken v. voorbijgaande aard*; *brochure*); **–zout,** o. (scheik. *snel vervliegend zout, ammoniumcarbonaat*).
I. vlui, vluw, o. (Z.-N. *glui*).
II. vlui(e), vluw(e), v. –en (Z.-N. *donzige oppervlakte van een stof*): *tegen de –*, tegen de draad.
III. vlui(e), vluw(e), v. –en (Z.-N. *vlouw*).
vluw'haarde, bn. (Z.-N. van haar: *glanzend en golvend*).
vocaal', Fr. vocale, Lat. voca'lis, **1** v. vocalen (*klinker*); **2** bn. (*de stem betreffende*): *vocale muziek*, zang; *een – concert.*
vocabulai're (Fr.), **vocabula'rium** (Lat.), o. (Ned.) –s, vocabulariën; (Lat.) vocabularia (*alphabetische woordenlijst*; *woordenschat*).
vocalist', m. –en (*zanger*); **–e,** v. –n.
voca'tie, v. –s, vocatiën (Fr. [Lat. vocatio]: *beroeping tot een ambt*; *neiging, roeping, aanleg*): *– hebben tot.*
vo'catief, m. vocatieven (letterl. *roeper*: *naamval v. d. aangesproken persoon*); Lat. vo'cativus, m. vocativi.
vocht, o. –en (1 *vloeibare stof*; 2 *vochtigheid*): 1 *de –en in het menselijk lichaam*; *een wit –*; 2 *de muur, groen beschimmeld door –.*
voch'ten, vochtte, h. gevocht (*natmaken, besprenkelen*): *strijkgoed –.*
voch'tig, bn. (*nattig, niet droog*): *–e muren*; *met –e ogen*; *haar ogen werden –*; **voch'tigheid,** v. (*het vochtig zijn*): *de – der lucht.*
vocht'maat, v. –maten (*maat tot het meten van vloeistoffen*); **–weger,** m. –s: *met de – bepaalt men het alcoholgehalte v. dranken.*
vod, o., **vod'de,** v. vodden (*lomp, lor, oude lap*): zegsw. *iem. achter de vodden zitten*, hem narijden; *iem. bij de vodden krijgen*, bij de lurven; fig. *dit dichtje is een –*, prul; *het verdrag, een vodje papier!* Z.-N. *geen vodden in de biecht*, wees openhartig!
vod'denbak, m. –bakken (*prullenbak*); **–goed,** o. (*prulgoed*); **–handel,** m.; **–koopster,** v. –s; **–koper,** m. –s (*iem., die in vodden doet*); **–kraam,** v. –kramen (*lorren- of prullenkraam*); **–krabber,** m. –s (eig. *haak-*

je, om vodden los te wroeten, ook: *voddenraper*); **–man,** m. (*–koper*; Z.-N. *beuzelaar*); **–mand,** v. –en; **–markt,** v. –en (*markt voor oude kleren*); **–raapster,** v. –s: *de – van Parijs*; **–raper,** m. –s.

vodderij', v. –en (*lompen*; fig. *prulwerk, beuzelarij*): *allerlei –en.*

vod'dewerk, o. (*prulwerk*).

vod'dig, bn., bw. (*uit vodden bestaande*; *los geweven*; fig. *vuil*; *onbeduidend*): *een – doekje, versje, schilderijtje*; **vod'digheid,** v.

vod'ka, v. zie wodka.

voe'den, voedde, h. gevoed (*voedsel geven*; *veel voedende bestanddelen hebben*): *een kind –*; fig. *hoop, liefde, haat, wraak –*, koesteren; *dat brood voedt*; refl. *zich – met.*

voe'dend, bn. (*voedende, krachtige bestanddelen bevattende*): *het –e brood, –e sappen.*

voe'der, voer, o. (*voedsel* [*voor 't vee*]); **–bak,** m. –bakken (*bak voor beestenvoer*; Z.-N. *blikken kommetje voor bijenvoedsel*); **–bieten,** v. mv. (*zoete mangelwortelen voor veevoeder*).

voe'deren, voe'ren, voe(de)rde, h. gevoe(de)rd (*te eten geven*): *de kippen, het vee –.*

voe'dergewassen, o. mv. (*planten, die dienen als veevoeder*): *spurrie, klaver zijn –.*

voe'ding, v. (*het voeden*; *voedsel*): *de – van mens en dier*; *tot – van het lichaam*, onderhoud; *de – is uitstekend*, eten, drinken; *de – van een kanaal*, watertoevoer.

voe'dingsgraan, o. –granen (*graan voor voedsel geschikt*): *tarwe, rogge zijn –granen*; **–kanaal,** o. –kanalen (*zijkanaal, dat water aanvoert uit een beek of rivier naar het hoofdkanaal*); **–middel,** o. –en (*al wat dient tot voedsel*); **–plant,** v. –en (*plant, die mens of dier tot voedsel dient*); **–proces,** o. –processen (*spijsvertering*); **–stoffen,** v. mv.; **–waarde,** v.: *saccharine heeft geen –.*

voed'sel, o. (*spijs, onderhoud*): fig. *– voor de geest*; *geestelijk –*; *dat gaf – aan*, steun; **–schaarste,** v.; **–voorziening,** v.

voed'ster, v. –s (*min*; *zoogster*; *moerhaas, -konijn*): fig. *de aarde is ons aller –*, onderhoudster.

voed'steren, voedsterde, h. gevoedsterd (*opkweken, grootbrengen, opvoeden*).

voed'sterkind, o. –kinderen (*pleegkind*); ook: **–ling,** m. en v. –en: *een – der muzen*, dichter, vr. ook –e; **–vader,** m. –s (*pleegvader*).

voed'zaam, bn.; voedzamer, –st (*veel voedende bestanddelen bevattend*): *bonen en erwten zijn –*; *een voedzame spijs*; **–heid,** v.

voeg, v. –en (*naad, reet*): *de –en in die muur zijn ondiep*, groef, kalknaad; zegsw. *in zijn –en doen gaan*, maken, samenstellen; *de wereldoorlog heeft het leven uit zijn –en gerukt* (of: *geschokt*), vernietigd, doenineenstorten; *dat geeft geen –.*

voe'ge, v. (*wijze, trant, manier*): *in dier –.*

voe'gen, voegde, h. gevoegd (1 *onderling verbinden, in elkaar passen*; 2 *passen, betamen*; 3 *fijne kalkspijs tussen de naden van een muur strijken*; *bijstrijken*; 4 *verenigen met*; *insluiten*; 5 *gelegen komen*): 1 *aarden buizen in elkaar –, twee planken in of aan elkaar –*; 2 *zulk een toon voegt u niet*; 3 *een gevelmuur –*; 4 *hij wil dit weiland bij zijn akkers –*; *bij een brief zijn portret –*; *de daad bij het woord –*; 5 *het voegt mij van avond niet*; refl. *zich –*, [a]) z. schikken, z. regelen: *zich naar iem. of iets –*; [b]) Z.-N. zich goed gedragen; *zich bij de meerderheid –*, aansluiten.

voe'ger, m. –s (*werkman, wiens bedrijf het is te voegen* 3).

voeg'ijzer, o. –s (*voegspijker*); **–kalk,** v. (*fijne kalkbrij, om de voegen te vullen*); **–spijker,** m. –s (*gereedschap van den voeger*); **–woord,** o. –en (*onbuigbaar woord, dat zinnen of gelijksoortige zindelen verbindt* b.v. en, maar, of, dat).

voeg'zaam, bn.; voegzamer, –st (*passend*; *betamelijk*); **voeg'zaamheid,** v.

voei'er, o. Z.-N.; zie voe(de)r.

voel'baar, bn. (*tastbaar*; fig. *klaar, duidelijk, merkbaar*): *het – donker*; **voel'baarheid,** v.

voel'draad, m. –draden (dierk. *dunne en beweeglijke draad, waarin gevoelzenuwen lopen bij lagere dieren*).

voe'len 1 voelde, h. gevoeld (1 *met de tastzin indrukken ontvangen, iets gewaarworden*; *gevoelen, gewaarworden*; 2 *betasten om te onderzoeken*; 3 in het alg. *merken, bemerken, beseffen*): 1 *geen kou voelen*; *pijn –*; *grond –*, eig. met de peilstok de grond of bodem van een water gewaarworden of raken, fr. voldoende gegeten hebben; *ik kon mijn benen niet meer –*, uitgeput van vermoeienis, zodat ze gevoelloos zijn; *ik voel mijn handen*, heb er pijn aan; *de schoonheid van een gedicht –*, in zich gewaarworden; *voor een of andere zaak iets, weinig, veel –*, sympathie gewaarworden; *voel je iets voor een kop thee?* spreekw. *Wie niet horen wil, moet –*, door straf, tegenslag enz. verstandig worden; 2 *voel deze stoffen eens, hoe zacht ze zijn*, met de vingers betasten; ook: *het voelt zacht*, het is zacht te voelen; *voel eens in uw zak*, tast; zie pols **I** 2, tand; 3 *ik voelde al gauw, waar hij heen wilde*; *hij schijnt die belediging niet te –*; *we zullen het hem laten –*; refl. *zich –*, een gevoel bij zich ontdekken: *zij voelde zich niet wel*; *zich ergens thuis –*; *hij voelt zich*, heeft een hoge dunk van zich zelf; *hij begint geld te –*, merkt dat hij welgesteld wordt; **2** zn. o.: *door het – van grond merkten we*; zie gevoelen.

voe'ler, m. –s (*iem., die voelt*; inz. *voeldraad*).

voel'hoorn, –horen, m. –s (*voelspriet*): *de –hoorns of –horens van de slak.*

voe'ling, v. (*het bevoelen, betasten*; *aanraking, gemeenschap, aansluiting*): mil. *– hebben, houden met*, met elkaar overleggen (minder sterk).

voel'spriet, m. –en (*voeldraad*): *de –en van de groene sprinkhaan.*

I. voer, o. –en (*wagenvracht*): *een – hooi.*

II. voer, o. (*voedsel*); zie voeder.

voera'ge, v. (*beestenvoeder*). (g = zj).

I. voe'ren, –de, h. gevoerd (*voederen*, inz. v. vee): *de kippen –, het vee –*; ~ **I** etym. = – **II.**

II. voe'ren, voerde, h. gevoerd (1 *leiden*; 2 *vervoeren*): 1 *zij voerden hem naar het fort*; *dat zou mij te ver –*; *wat voert u naar M., hierheen?* 2 *waren naar de stad –*; nog: *het bewind –*, besturen; *oorlog –*, in strijd zijn; *een proces –*, procederen; *het woord –*, d.i. in 't openbaar spreken; *het bevel –*, commandant zijn; zegsw. zie schild, staat β.

III. voe'ren, voerde, h. gevoerd (*van binnen bekleden*): *een japon –, een winterjas –.*

voe'ring, v. –en, voerinkje (*het voeren*; inz. *binnenbekleedsel van kleren, stof daartoe gebruikt*): *de – van mijn jas is stuk.*

voer'katoen, o., **–laken,** o. (*katoen, fijn*

laken, om te voeren); **–leder,** o. (*dun wit leder, om schoenwerk te voeren*); **–linnen,** o.
voer'loon, o. –lonen.
voer'man, m. –lieden, –lui (*iem., die met paard en kar goederen of vrachten vervoert*; bij uitbr. *vrachtrijder*; sterrenk. *een sterrenbeeld*): spreekw. *Een oude – hoort nog gaarne het klappen van de zweep*, uit ambt of bedrijf, men hoort er nog gaarne over spreken.
voer'taal, v. (*taal, waarin onderwijs gegeven wordt*): *Frans was de – in België.*
voer'tuig, o. –en (*wagen, kar, rijtuig enz.*).
voer'wiel, o. –en (*drijfwiel aan machines*).
voet, m., in bet. 1, 2, 3, 4 –en (1 *het onderste deel van het been bij mensen*; ook: *het afdruksel v. e. voet, het deel ener kous, dat de voet bedekt*; 2 *oude maat*; 3 *evenmatig deel van een vers*; 4 *onderste gedeelte van iets, steunvlak*; 5 *manier, wijze*): 1 *plat(te) –en*; *– voor –*; *onder de –(en) halen,* [a]) afbreken, [b]) te voorschijn halen; *onder de – geraken,* [a]) vallen en getrapt worden, [b]) bezwijken, [c]) ziek worden; *dat gaat zover als 't –en heeft*, als de omstandigheden het toelaten; *op staande –*, onmiddellijk, terstond; *een portret ten –en uit*, in zijn volkomen gestalte; *iem. de – lichten,* [a]) doen vallen, hem beentje lichten, [b]) onderkruipen, op behendige wijze er uitwippen; *bij iem. een witte –* (of: *een wit voetje*) *hebben* (Z.-N. *wit zijn bij iem.*), in de gunst staan; *zijn geluk met –en treden*, als nietswaardig vertrappen, roekeloos, ondoordacht zijn; *zich uit de –en maken*, er van doorgaan, zich in veiligheid stellen; *op vrije –en stellen*, uit gevangenschap ontslaan; *iem. op vrije –en laten*, niet in hechtenis nemen; *iem. iets voor de –en werpen*, van iets beschuldigen, bitter iets verwijten; *iem. de – dwars zetten*, in het voortgaan belemmeren, tegenwerken; *ergens vaste – krijgen*, ergens veel invloed verwerven; *– geven aan iets of iem.*, gelegenheid geven om vastigheid te krijgen, ruimte geven, steunen; *dat heeft veel –en in* (Z.-N. *op*) *de aarde*, dat levert moeite en zwarigheid op; *er staan vuile –en in de pas geschrobde gang*; *een nieuwe – breien*; *voetje voor voetje*, langzaam; zie ook graf, spoelen, stijgbeugel, stuk; 2 *de Amsterdamse –*, ruim 0.284 m; *een Rijnlandse –*, 0.314 m; *de Parijse –*, 0.3248 m; *de Engelse –*, 0.304 m, thans 1000 voet = 300 m; 3 *tweedelige voeten*, zie jam'be, trochae'us; *driedelige voeten*, zie anapest', dac'tylus; 4 *de – v. e. lamp, de – v. e. berg*; *aan de – der bladzijde*; 5 zegsw. *op grote – leven*, op weelderige of royale wijze; *op goede – met iem. staan*; *de zaken op dezelfde – voortzetten*; *op – van oorlog, op – van vrede*; *op – van gelijkheid* (of: *op gelijke –*); *op gespannen –*, in minder goede verhouding; *op de oude –*.
voet'angel, m. –s (*voetklem met drie of meer scherpe punten*): *hier liggen –s en klemmen*, waarschuwing, om die plaats te mijden, fig. hier zijn verborgen gevaren, moeilijkheden; **–bad,** o. –baden (*het baden der voeten*; ook: *het badkuipje*); **–bal,** m. –ballen (vertaling uit het Eng. football: *grote leren bal, om met de voet weg te schoppen*; ook: *voetbalspel*); **–ballen,** –balde, h. gevoetbald (*het voetbalspel spelen*); **–baller,** m. –s; **–balspel,** o.; **–balspeler,** m. –s; **–balveld,** o. –en (*terrein voor het voetballen*); **–boei,** v. –en (*ketting of kluister voor de voeten van een misdadiger*); **–boog,** m. –bogen (*grote kruisboog*); **–breed,** o. (*de breedte v. e. voet*): *geen – wijken*, niets; **–brug,** v. –bruggen (*brug, alleen bestemd voor voetgangers*).
voe'tenbank, v. –en, **–bankje,** o. –s (*bankje voor de voeten*); **–eind, –einde,** o.: *het – van een ledikant*, plaats, waar de voeten liggen; **–kussen,** o. –s (*kussen voor de voeten*).
voe'tenveger, m. –s (*vloermat*).
voe'tenzak, m. –zakken (*met bont, vacht gevoerde zak ter verwarming der voeten*).
voeteren, gevoeteerd (*te voet gaan,* [*voet voor voet*] *lopen*): *Jaromir volhardt in 't –*, vero.; lit. t.; ook wel **voeten:** *voorzichtigjes voetend over de glimmende stoepen.*
voet'euvel, o. (*jicht in de voetwortels*); vero. *voetevel*; zie podagra; **–ganger,** m. –s (*wandelaar*; *iem., die te voet een weg aflegt*); **–gangster,** v. –s; **–klavier,** o. –en; zie pedaalen handklavier; **–kleedje,** o. –s; **–knecht,** m. –en (*soldaat te voet*); **–kus,** m. (*kus op de voet als bewijs van nederige eerbied*; inz. *kus op het kruis van het door den paus gedragen schoeisel*; O.-I. *kus op de knie van een pas geïnstalleerden regent op Java en wel door de inlandse hoofden*): *tot de – toegelaten worden*; verg. handkus; **–licht,** o. –en (ton. *lampen vóór op het toneel, die de voeten beschijnen*): zegsw. *een stuk voor het – brengen*, het opvoeren; *voor 't – komen*, optreden, zich laten horen; **–maat,** v. –maten; zie rhythme; **–mat,** v. –matten; **–pad,** o. –paden (*smal pad*); **–pomp,** v. –en (*luchtpomp met voetbeugel*).
voet'punt, o. –en (*onderste punt*; cosmogr. *nadir*, tegenover zenith): *het – ener loodlijn*; **–reis,** v. –reizen (*reis te voet*); **–reiziger,** m. –s; **–schabel,** v. –schabellen (*–bankje*); **–schrapper,** m. –s (*–krabber op een stoep*); **–spoor,** o. –sporen (eig. *afdruk van de voet in de weke aarde, de sneeuw enz.*): *het – of de voetsporen van een dief volgen*; *de voetsporen van een haas*; fig. *op het – der vaderen*, voorbeeld, voorgang; *iems. – volgen*; **–stap,** m. –stappen (1 *stap, trede*; 2 *voetspoor*): 1 *wij hoorden –stappen in de gang*; 2 *iems. voetstappen drukken*, zijn (goed) voorbeeld volgen: *jongen, druk* (of: *treed in*) *de –stappen uws vaders*; **–stoof,** v. –stoven; zie stoof 1; **–stoots,** bw. (*zoals de goederen voor de voet(e) liggen bij een verkoop*): bij uitbr. *iets – verkopen*, onmiddellijk, zoals men het vindt; **–stuk,** o. –stukken (*onderstel van zuilen enz.*).
voet'val, m. –vallen (*knieling*): zegsw. *een – doen*, op de knieën smeken; **–veeg,** m. –vegen (van *voet* en *vegen*: *vloermat*): fig. *iems. – zijn*, alles van hem moeten verdragen; **–volk,** o. (*soldaten te voet*); zie infanterie; **–wassing,** v. –en (*het wassen der voeten als zinnebeeld van zelfverloochenende nederigheid*, inz. *op Witte Donderdag, in enkele kloosters door den prior aan de mann. kloosterlingen verricht, door den paus aan dertien armen*); zie Johann. 13 : 5–9; **–wis,** v. –wissen (*voetveeg, dweil*; fig. *de persoon, die zich van anderen allerlei onaangename bejegeningen moet laten welgevallen*); **–wortel,** m. –s; **–wortelbeentje,** o. –s (*een der zeven beentjes in de voet*); **–zak,** zie voetenzak; **–zand,** o. (*stof van de weg*): *dat is in 't – geraakt*, heeft het onderspit gedolven; **–zoeker,** m. –s (*stukje vuurwerk, klap-*

per); –**zool,** v. –zolen (*ondervlak v. d. voet*).
vo'gel, m. –en, –s, vogeltje (in het alg. in het meerv. *naam van warmbloedige gewervelde dieren met veren bekleed, die vleugels hebben en zich door eieren voortplanten*; Lat. aves): er zijn: roof-, zang-, klim-, zwemvogels enz.; spreekw. *Men kent de – aan zijn veren,* fig. men kent iem. aan zijn doen en laten; *Beter één – in de hand, dan tien in de lucht,* het zekere is altijd boven het onzekere te verkiezen; *Ieder vogeltje zingt, zoals het gebekt is,* ieder mens spreekt naar zijn aard of de trap zijner ontwikkeling; *alle –s vliegen,* bekend spel; *vogeltjes, die zo vroeg zingen, krijgt de poes*; fig. *een slimme –,* leperd; zie ongeluks– en spot–.
vo'gelaar, m. –s, vogelaren (*vogelvanger*): *de – lokt met zoet gefluit*; gesch. *Hendrik de Vogelaar, keizer van Duitsland,* 919–'36.
vo'gelbekdier, o. –en (*eierleggend zoogdier in Australië*; Lat. ornithorynchus paradoxus): het – kan op het land en in 't water leven en voedt zich met wormen, insecten en weekdieren; –**berg,** m. –en (*bergkloof of rotswand aan zee, dienend als broedplaats van zeevogels*): *de – op de Fär-Öer.*
vo'gelen, vogelde, h. gevogeld (*vogels vangen*).
vo'gelfotografie, v. –grafieën (*het fotograferen van levende vogels, van hun nesten, jongen enz.*).
vo'gelijn, o. ([*lief*] *vogeltje*): *–, op groene tak.*
vo'gelkers, v. –en (*wilde kriek of wilde kleine pruim,* ook, *wilde sering, Turkse krenten, familie der roosachtigen*; Lat. prunus padus); –**knip,** v. –knippen (*knip, om vogels te vangen*); –**kooi,** v. –en.
vo'gellijm, v. (*woekerplant, marentak, mistletoe*; Lat. viscum album): *de – tiert op appel- en pereboom, ook op eiken, populieren, olmen en linden*; –**markt,** v. –en (*markt, waar vogels verkocht worden*); –**mier,** v.; zie mier, muur; –**nest,** o. –en (*nest van een vogel*): *–nestjes uithalen*; (*eetbare*) *–nestjes,* O.-I. klipzwaluwnestjes; z. salangaan; –**nestklippen,** v. mv. (*nestelplaats der salanganen*); –**perspectief,** o. (*zoals een vogel, op de wieken hangende, een stad ziet*): *hier hebt ge Parijs in –, of in – getekend,* ook, vo'gelvlucht; –**pik,** m. (Z.-N. *spel, waarbij met pijltjes naar een doel wordt geworpen*); –**rek,** o. –rekken (*rek om de lantaarn v. e. vuurtoren, waarop de vogels, die op het licht aanvliegen, kunnen uitrusten*); –**roer,** o. –en (*geweer met lange loop, om vogels te schieten*); –**schieten,** o. (*het schieten op de vogel of gaai, volksvermaak; gedicht van Staring*); –**schrik,** m. –schrikken (*vogelverschrikker*); –**slag 1** o. –slagen (*–til, –hok*), verg. duivenslag; **2** m. –slagen (*slag van nachtegaal, vink enz.*); –**spin,** v. –spinnen (*grote, behaarde Z.-Amerik. spin*; Lat. avicularia avicularia): de – jaagt op insecten, hagedissen, zelfs vogeltjes.
vo'gelstand, m. (*de rijkdom aan vogels*): *de – mindert*; –**trek,** m. (*het vertrekken der vogels naar andere streken*); –**vangst,** v., verg. vogelaar; –**verschrikker,** m. –s (zie molik; fig. *man of vrouw, die er zeer lelijk of haveloos uitziet*): *er uitzien als een –*; –**vlucht,** v.; zie vogelperspectief; –**vriend,** m. –en (*liefhebber en beschermer van vogels*); –**vrij** (*buiten bescherming der wet*): *iem. – verklaren,* buiten de wet stellen; *Philips II verklaarde Oranje –*; –**vrijverklaring,** v. –en; –**wet,** v. (*wet v. 1912, ter bescherming van nuttige vogels*); –**zaad,** o. (*vogeltjeszaad, kanariezaad*); –**zang,** m.
vo'gue, v. (Fr. *gebruik*): *en – zijn,* opgang maken, in zwang, in trek zijn; *– la galère,* het mag gaan, zo het wil.
voi'le, voilet'te, v. –s (Fr. *sluier*).
voi'ture, v. –n (Fr. Z.-N. *rijtuig*), spreekt.
I. vol, bn.; voller, –st (1 het tegengestelde van *leeg*: *geheel gevuld*; 2 *geheel*; *waaraan niets ontbreekt*): 1 *een – vat, een volle zak*; *een mand – kersen*; *een – uur*; *vier volle uren,* lange; *het hoofd – (van) kommer, de ogen – (van) tranen*; *een – gezicht,* gevuld, rond; *met volle zeilen*; *hij is er – van,* houdt er zich in zijn gedachten voortdurend mee bezig; ook: *de stad is er – van*; zie buik; 2 *in volle wapenrusting*; *de volle waarheid zeggen*; *een volle neef,* zoon v. e. broer of zuster; nog: zegsw. *iem. niet voor – aanzien,* hem niet de vereiste bekwaamheid of geschiktheid toekennen; *in volle ernst,* zonder enige gekheid; *de stoel lag – papieren,* geheel overdekt; *met het volste recht*; *ten volle tevreden,* volkomen; *volle melk,* niet [a]) ontroomd, [b]) gewassen; *volle tien jaren,* voltrokken; vol (= ten einde toe) vormt onscheidbare ww., zie volhar'den, vol (= vullend, gevuld) scheidbare, zie vol'gooien.
II. vol, zie vol plané.
vol'aarde, v. (*vettige, smeltbare klei, door den volder gebruikt*); ook, vol'ersaarde.
volant', m. –s (Fr. *vederbal, om te raketten*; *strook op japon*; *stuur* v. e. auto, vliegtuig).
volapuk', o. (*kunst-wereldtaal,* uitgedacht door Ds. Schleijer); z. esperanto. (u = uu).
vol-au-vent', m. (Fr. letterl. vlieg-in-de-wind: *vis-, vleespastei in bladerdeeg*).
vol'bloed 1 bn. (1 *van onvermengd ras*; 2 fig. *met hart en ziel gezind*): 1 *een – Engels paard, een – neger*; 2 *een – radicaal*; **2** m. –en (*paard van zuiver ras*).
volbloe'dig, bn. (*rijk aan bloed*; fig. *heetbloedig*): *uw neef is erg –*; **volbloe'digheid,** v.
vol'boer, m. –en (*boer, hebbende meer dan één paard*); verg. keuter en keuterijtje.
vol'bouwen, bouwde –, h. volgebouwd (*geheel bedekken, vullen met woningen*).
vol'brassen, braste –, h. volgebrast (*de zeilen zo plaatsen, dat de wind er met volle kracht in kan blazen*): *de zeilen –.*
volbren'gen, onr. w.w., –bracht, h. volbracht (*voleindigen, ten einde brengen*): *het is volbracht',* een (verheven) taak is afgewerkt.
voldaan', bn. (1 *tevreden*; 2 *betaald*): 1 *– zijn over iets of iemand*; 2 *de rekening is –*; *voor – tekenen,* d.i. quiteren; **voldaan'heid,** v.
vol'der, m. –s (*voller*); zie vollen.
voldin'gen, –dong, h. voldongen, alleen als deelw., z. vlg. woord en voldongen.
voldin'gend, bn., bw. (*beslissend*): *een – bewijs,* afdoend; *– bewezen.*
1 vol'doen, onr. w.w., deed –, h. volgedaan (*vullen*): *ik heb uw glas volgedaan*: **2 voldoen',** onr. w.w., –deed', h. voldaan' (*vervullen*; *tevredenstellen*; *betalen*): *aan de verwachting –,* beantwoorden; *aan een belofte –,* ze houden; *aan alle aanvragen, iems. wens –*; *zijn rekeningen –*; *bij een examen niet –,* afgewezen worden; *aan de eisen –.*
voldoend', bn., bw. (*toereikend, bevredigend*): *een – examen afleggen,* toereikend, genoeg-

zaam; *dat is –e; –e bewijzen hebben; – antwoorden*; **–e,** o. –s: *twee –s.*
voldoe'ning, v. (*het voldoen; betaling; tevredenheid*): *tot mijn –; – over iets hebben; iem. – geven,* genoegdoening; *– der schulden.*
voldon'gen, bn. (*beslist, afgelopen*): *een – nederlaag, een – feit*; zie voldingen.
vo'le, v. –s ([*in het omber- of quadrillespel*] *het halen van al de slagen*): *– maken.*
volein'den, –eindde, h. voleind (*geheel voltooien*): *e. werk –*; ook: **–ein'digen,** –eindigde, h. voleindigd; **–ein'ding,** v. (*het voorgoed einden*): *de – der eeuwen, de – der wereld,* de jongste dag.
Vo'lendammer, 1 m. –s (*bewoner van Volendam*) **2** bn.: *een – visser.*
Volen'te De'o, Lat., zie **V.D.**
volgaar'ne, bw. (*zeer gaarne*): *iets – toestaan.*
volg'briefje, o. –s (*geschrift, waarbij iem. gemachtigd wordt in bewaring genomen goederen aan iem. anders af te geven*).
volgees'tig, bn., bw. (*schrander, scherpzinnig*).
vol'gefourneerd, bn. (*volgestort*). (ou = oe).
vol'geling, m. en v. –en (*aanhanger, leerling*); voor het vr. ook **–e.**
vol'gen, volgde, h. en is gevolgd (1 *achternagaan*; 2 v. e. weg, rivier, lijn: *houden, daarlangs gaan*; 3 *volle aandacht schenken*; 4 *komen na*; 5 *voortvloeien uit*; 6 *gehoor geven aan*; 7 *nabootsen*): 1 *de politie is den dief gevolgd*; 2 *de tramlijn –; de kust –,* er langs zeilen; 3 *we volgden zijn redenering met aandacht; ik kon hem, een redenering, niet –,* [a]) geen aandacht schenken b.v. wegens rumoer enz., [b]) niet begrijpen; *je hebt niet gevolgd,* niet opgelet en dus niet begrepen; 4 *de nacht volgt op de dag; de voorwaarden zijn als volgt,* als ik nu ga zeggen; *wie volgt,* is aan de beurt? *brief volgt; hij kon in de tweede klas reeds niet meer –,* het onderwijs werd hem te zwaar, zie ook bet. 3; 5 *hieruit volgt; wat volgt daaruit?* 6 *iems. raad, bevel –; zijn eigen hoofd –,* niet naar anderen willen luisteren; 7 *Staring heeft hier de trant van Cats gevolgd.*
vol'gend 1 bn. (*naderhand komend*): *de –e bladzijde; de –e dag; – op*; **2** zn. **–e,** o.: *ik geef u het –e in overweging.*
vol'genderwijze, –wij'ze, –wijs, –wijs', bw.: *hij ging – te werk,* op de hier nader te vermelden wijze.
vol'gens, vz. (*overeenkomstig*): *dit is niet – afspraak; het gaat – uw verlangen,* naar.
vol'ger, m. –s (*iem. die volgt*).
vol'gieten, goot –, h. volgegoten (*met een vloeistof of met gesmolten metaal vullen*): *een kan – met melk, een gat – met gesmolten lood.*
volg'koets, v. –en (*koets, die de lijkwagen volgt bij een begrafenis*): *er waren tien –en.*
volg'nummer, o. –s (*cijfer, dat onmiddellijk op het vorige volgt*): *de afleveringen, de vellen van een boek op het – leggen.*
volg'orde, v. ([*regelmatige*] *opeenvolging*): *in goede –,* in geregelde opeenvolging.
volg'reeks, v. –en (*rij van op elkaar volgende dingen*): *een – van periodieken.*
volg'rijtuig, o. –en; zie volgkoets.
volgroeid', bn. (*volwassen, rijp*).
volg'wagen, m. –s (*volgrijtuig; aanhangwagen* bij electrische tram).
volg'zaam, bn.; **volgzamer, –st** (*gehoorzaam*): *een – kind,* gedwee; **volg'zaamheid,** v.
volhan'dig, bn. (*veel te verrichten, de handen vol hebbend, druk*): *hij heeft het daar –.*
volhar'den, –hardde, h. volhard (*tot het einde harden of volhouden, uithouden*): *in het goede –,* standvastig blijven; ook: *– in de boosheid; nu moet gij –; – bij zijn besluit.*
volhar'dend, bn., bw. (*trouw volhoudend*).
volhar'ding, v.: *bedaarde, taaie –.*
volhar'dingsvermogen, o. (*kracht, om te volharden*; ook nat. *inertie*, z. ald.).
vol'heid, v. (*het volle; volkomenheid*): *in de – zijner macht; de – der genade Gods*; Bijb. *de – der tijden,* de jongste dag.
vol'houden, hield –, h. volgehouden (*ten einde toe uithouden*): *de strijd –,* er in volharden, niet opgeven; *een bewering –,* handhaven; *een karakter – in een roman,* zich gelijk laten blijven; *houd vol tot het eind,* volhard; *hij houdt vol, dat jij het was,* blijft beweren; *– is de boodschap; – maar, –!*
voliè're, v. –s (Fr. *grote, ruime vogelkooi, vogelhuis, vogelkamer*).
volij'verig, bn. (*zeer ijverig*): *een – lid van een bestuur; de –e thesaurier zelve.*
volk, o. volken of volkeren, inz. in bet. 1 (1 *natie, bewoners v. een zelfde land; mensengroep, die dezelfde taal, zeden, gewoonten hebben,* [*van dezelfde afstamming zijn*]; bij verg. van bijen; 2 *klanten, kopers*; 3 *lagere standen* inz. *arbeidende klasse*; 4 *mensen* [*menigte*]; 5 *arbeiders*): 1 *het Franse –; het – Gods,* (Bijbel) de Israëlieten; *een zoon van het oude –,* een Israëliet; *de imker wintert zijn – in*; 2 *er is –*; 3 *het vertrapte –; alles vóór, niets door het –; een vrouw uit het –; onder het –*; 4 *wat was er een – op de been*; 5 *die fabrikant heeft veel – in 't werk*; nog: *dat is lastig –,* het zijn lastige lui; *het jonge volkje,* kinderen; zie krijgs– enz.
Vol'kenbond, m. zie Volke(re)nbond.
Vol'kenbondscommissie, v. –s, –commissiën; **–vergadering,** v. –en.
vol'kenkunde, v. (*kennis van de aard, de levenswijze enz. der volken*).
vol'kenrecht, o.: *het – regelt de betrekkingen en rechten der staten onderling*; **–rech'telijk,** bn., bw. (*betrekking hebbende op, overeenkomstig het volkenrecht*).
Vol'k(er)enbond, m. (*bond van verschillende beschaafde volken der wereld tot handhaving van orde en vrede*); *de – van Genève is eig.* een bond van *regeringen,* niet van *volken.*
Vol'kerenslag, m. (gesch. *slag bij Leipzig, 16, 17 en 18 Oct. 1813, waarin Napoleon door de verbonden mogendheden werd verslagen*).
volko'men, bn., bw. (*geheel, zonder enig gebrek of voorbehoud*): *een – klinker,* zie scherplang; *– vrijheid; een – vergiffenis schenken; dat is – waar,* geheel en al; *ik ben het – met u eens,* ten volle; **–heid,** v.
volk'planter, m. –s (*kolonist*); **–planting,** v. –en, volkplantinkje (*kolonie*); **–rijk,** bn. (*dichtbevolkt*): *–e buurten*; **–rijkheid,** v.
volks, bn., bw. (*van, eigen aan, voortgekomen uit het volk*).
volks'aard, m. (*nationaal karakter*); **–almanak,** m. –almanakken (*jaarboekje der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen* [*met een voor het volk geschikte inhoud*]); **–badhuis,** o. –huizen (*badhuis met goedkope baden*); ook, volksbad, o. –baden; **–belang,** o. –en (*zaak, die een heel volk voordeel geeft*); **–bestaan,** o. (*onafhankelijkheid van een*

volk); **–beweging,** v. –en (*beroerten, onlusten*); **–bewustzijn,** o.: *in het – voortleven*; **–bibliotheek,** v. –bibliotheken (*boekerij, uit welke men voor een paar centen of gratis een boek kan lenen*).

volks'bloem, v. –en (*nationale bloem, bloem bij enig volk bijzonder geliefd*): de chrysant is de – der Japanners; **–boek,** o. –en (*boek, dat door het volk bij voorkeur gelezen wordt*); **–bond,** m. (*bond van* [*R.-K.*] *werklieden op godsdienstig of maatschappelijk gebied; vereniging, die verloven exploiteert om het bezoek van kroegen tegen te gaan*); **–buurt,** v. –en (*buurt, wijk, waar voornamelijk lagere standen, arbeiders enz. wonen*); **–concert,** o. –en (*concert, tegen lage prijs of gratis toegankelijk*); **–dans,** m. –en (*dans, bij het volk in zwang*): *oude mooie –en*; **––dansen,** o.: *de jeugdbeweging heeft het – weer populair gemaakt*; **–deun,** m. –en (*straatdeun*).

volks'dichter, m. –s (*dichter van bij het volk populaire gedichten, liederen*); **–dracht,** v. –en (*klederdracht eigen aan een volk*); **––drank,** m. –en (*drank, bij het volk geliefd,* b.v. *bier*); **–editie,** v. –s (*goedkope uitgave van een boekwerk*); **–epos,** o. –epen (*uit het volk voortgekomen heldendicht*): het – beeldt een groot feit uit de geschiedenis v. e. volk uit, b.v. het Nibelungenlied, de Ilias; **–etymologie,** v. –etymologieën (*vervorming van vreemde of verouderde woorden, dikwijls te verklaren uit de zucht om onverstaanbare woorden min of meer verstaanbaar te maken*), b.v. *gaanderij* (galerij), *zondvloed* (sindvloed = grote vloed); **–feest,** o. –en (*feest, waaraan het volk in al zijn geledingen kan deelnemen*); **–gaarkeuken,** v. –s (*plaats, waar de minder gegoede goedkoop bereide spijzen krijgen kan*).

volks'gebruik, o. –en (*gebruik, bij een volk algemeen in zwang*); **–geest,** m. (*de geest, die een volk bezielt*); **–geloof,** o. (*geloof, onder het volk algemeen gangbaar*); **–gewoonte,** v. –n; **–gezondheid,** v.: *inspecteur der –*; België: *het ministerie van –*; **–gunst,** v. (*de gunst van het* [*gewone*] *volk*): *de – trachten te winnen*; **–haat,** m. (*haat van het volk*); **–hogeschool,** v. –scholen, zie volksuniversiteit; **–hoop,** m. –hopen; **–huis,** o. –huizen (*huis, gebouw als centrum van ontwikkeling en ontspanning in een volksbuurt*); **–huisvesting,** v. –en (*het verschaffen van gezonde woningen aan het volk*); **–hygiëne,** v. (*gezondheidsleer in toepassing op alle standen, vooral op de mindere*); **–jongen,** m. –s (*jongen uit het volk, arbeidersjongen*); **–karakter,** o. (*algemeen karakter, waardoor een volk zich onderscheidt van een ander*); **–klasse,** v. –n (*lagere standen, klassen*); **–koffiehuis,** o. –huizen (*koffiehuis voor de arbeidende klasse*).

volks'kunde, v. (*folklore*); **–kunst,** v. (*kunst uit het volk voortgekomen* inz. met de bijgedachte aan iets naïefs, „echts"); **–leger,** o. –s (*leger, bestaande uit de gehele strijdbare mannelijke bevolking van een land*): *een – door algemene dienstplicht*; verg. conscriptie; **–leider,** m. –s; **–leven,** o. (*leven en beweging, nering, handel en bedrijf van de volksklasse*); **–lied,** o. –liederen (*lied van het volk, lied levend in de mond van het volk; nationaal lied*); **–logies,** o. (scheepst. *in een vissersschuit of een koopvaarder een klein vertrekje vooronder of voor de mast, verblijf der matrozen*); **–man,** m. –mannen (*populair man*); **–melodie,** v. –melodieën (*melodie of zangwijze bij het volk in trek, of uit de volksziel ontsproten*); **–menigte,** v. (*–massa*); **–menner,** m. –s (*volksleider,* maar ong.); **–mond,** m.: *zoals het in de – heet, luidt,* zoals het volk het zegt; **–naam,** m. –namen: *met de –*; **–oploop,** m. –oplopen (*standje op straat*); **–oproer,** o. –en; **–opruier,** m. –s; **–opstand,** m. –en; **–overlevering,** v. –en; **–park,** o. –en (*park ten behoeve van lagere volksklassen*); **–partij,** v. (*tegengestelde van de aristocratie*).

Volks'raad, m. (Ned. Indië: *adviserend staatslichaam van Europeanen, inheemse bewoners en vreemde oosterlingen, waarvan een aantal leden benoemd, een ander aantal gekozen wordt*).

volks'redenaar, m. –s; **–regering,** v. –en (*de republiek*); **–roman,** m. –s (*roman, voor het* [*gewone*] *volk geschreven*); **–sanatorium,** o. (Ned.) –s, –sanato'riën, (Lat.) –sanatoria (*sanatorium voor mindergegoeden*); **–school,** v. –scholen (*school voor de kinderen uit het volk*).

volks'souvereiniteit, v. (*oppergezag des volks,* b.v. *in een republiek*); **–spel,** o. inz. i. h. mv. –spelen (*spel, bij het volk geliefd*); **–spraak,** v. (*de wijze van uitdrukking bij het volk*); **–sprookje,** o. –s (*sprookje, levend onder het volk,* b.v. *Blauwbaard*); **–stam,** m. –stammen (*afstammelingen van een zelfden stamvader*); **–stem,** v. (*de door het volk geuite overtuiging*); **–stuk,** o. –stukken (*stuk, dat* inz. *in de smaak van het* [*minder ontwikkelde*] *volk valt*); **–taal,** v. (*taal zoals het* [*lagere*] *volk ze spreekt*): *in de –*; **–telling,** v. –en (*telling van het gehele volk in een rijk*): *een – houden*; **–tribuun,** m. –tribunen; zie tribuun; **–tuintje,** o. –s; **–uitgave,** v. –n: *een – van Vondel,* volkseditie; **–universiteit,** v. –en (*gepopulariseerde universiteit, particuliere inrichting tot aankweking en verbreiding van wetenschap en practische kennis bij volwassenen met geringe vooropleiding*); **–vergadering,** v. –en; **–verhuizing,** v. –en (*verhuizing van een volk of volken*; inz. geschied. 300–500: *het trekken der Germaanse stammen*); **–vermaak,** o. –maken; **–vertegenwoordiger,** m. –s (*iem., die het volk in regeringscollegiën vertegenwoordigt*; inz. *lid der Tweede Kamer*); zie kamer; **–vertegenwoordiging,** v. –en; **–vijand,** m. –en; **–vlijt,** v. (*nijverheid der natie*): *het vroegere paleis voor – te A'dam*; **–voedsel,** o.; **–vriend,** m. –en (*iem., die opkomt voor de belangen v. h. volk*); **–wapening,** v. –en (*algemene wapening*); **–wil,** m. (*de duidelijk uitgedrukte wil van het hele volk*); **–winkel,** m. –s; **–woede,** v.; **–zaak,** v. (*een zaak, belang v. h. gehele volk*; ook: *volkswinkel*); **–zang,** m.: *veredeling van de –*; **–ziekte,** v. –n (*epidemie,* z. ald.; ook: *ziekte* inz. *onder het „geringere volk" voorkomend* b.v. *vlektyphus*); **–ziel,** v.

vol'kuip, v. –en (*houten kuip of trog, waarin het laken gewalkt en geweekt wordt*).

vol'le ha'ring (*volwassen haring,* d.i. *van kuit of hom voorzien*), **1** (voorwerpsn.), m. volle haringen; **2** (stofn.), v.

volle'dig, bn., bw. (*voltallig, compleet, volkomen*): *een – getservies, een –e bekentenis.*

volle'digheid, v.; **–heidshalve.**
volleerd', bn. (*alles geleerd hebbende, wat te leren valt*): *vroeger waren kinderen op hun twaalfde jaar –*; z. uitgeleerd; *een – toneelspeler*; ook: *een – bedrieger*, sluw, doortrapt.
vol'lemaan, vollemaan', v. –manen (*phase der maan, waarbij men de gehele verlichte helft er van ziet*): *morgen is het –*; zie halvemaan; **vollemaans'gezicht,** o. –en (*rond, vlezig en rood aangezicht*).
vol'len, volde, h. gevold (*het laken in de volkuip treden*); zie walken.
vol'ler, m. –s (*volder, lakenbereider*).
vollerij', v., in de 2de bet. –en (*het vollen; werkplaats, bedrijf van den voller*).
vol'lersaarde, v.; zie volaarde; **–kaarde,** v. –n; zie kaarde; **–kuip,** v. –en (*volkuip*); **–molen,** m. –s (*werkplaats v. d. volder*).
vol'ling, v. –en.
vol'lopen, liep vol, i. volgelopen (*volstromen, vol worden*): *de regenton is volgelopen*; *de zaal liep vol*, met mensen.
volmaakt', bn., bw. (*zonder gebrek of leemte, volkomen*): *God alleen is –*; fig. *een – ridder*, zonder vrees of blaam; *de blik zijner ogen was – kalm*; **volmaakt'heid,** v. –heden.
vol'machine, v. –s (*om* nl. *te vollen*).
vol'macht, v. –en (*schriftelijk bewijs, dat iem. last heeft bekomen een zaak voor een ander*, d.i. *voor zijn lastgever, te verrichten*): de volmacht heet ook *lastgeving* of *mandaat* of *procuratie*; de lastgever heet *volmachtgever*, de lasthebber *gevolmachtigde* of *procuratiehouder*; *iem. – verlenen om*; *bij –*.
vol'machtigen, –'machtigde, h. gevol'machtigd (*een volmacht geven; machtigen*).
1 vol'maken, maakte –, h. vol'gemaakt (*vullen*): *een intekenlijst –*, door b.v. de open plaatsen met namen te vullen; *een geldsom –*, door er bij te voegen, tot de som rond is; *inmaakflessen –*; **2 volma'ken,** volmaak'te, h. volmaakt' (*volledigen, voltooien, veredelen*); **volma'king,** v.: *naar – streven.*
vol'molen, m. –s (*vollersmolen*).
volmon'dig, bn., bw.: *een –e bekentenis*, rondborstig; *iets – bekennen*, openhartig.
volontair', m. –s (Fr. mil. *vrijwilliger*; in het alg. *iem., die vrijwillig een taak verricht*; inz. *niet gesalarieerd leerling-bediende op een kantoor, een bank enz.*): *– op een kantoor.*
vol'op, volop', bn., bw. (*overvloedig*): *peren zijn er –*; *wij krijgen daar – te eten*; *ze zijn – aan 't werk*, met alle macht.
vol plané', v. vol plané's (Fr. *zweefdaling; glijvlucht*).
vol'proppen, propte vol, h. volgepropt: *–met.*
volprij'zen, –prees', h. volpre'zen (*naar volle waarde prijzen*): *Gods werken zijn nooit volpre'zen*; verg. onvolprezen.
vol'schenken, schonk –, h. volgeschonken (*schenkende iets vullen*): *de glazen –.*
vol'schip, o. –schepen (*zeilschip*): *het laatste der volschepen onder Hollandse vlag.*
vol'schoon, bn. (*in alle opzichten schoon*).
volsla'gen, bn., bw. (*geheel, volkomen*): *– duisternis*, diepe, tastbare; *ze zijn – vijanden*; *er heerste daar – anarchie*; *hij is – gek*, totaal; *het was – nacht*, ten volle.
vol'smijten, smeet –, h. volgesmeten (*op ruwe wijze volgooien*): *een kuil –.*
volstaan', –stond', h. volstaan' (*voldoen; voldoende zijn*): *met deze verklaring kunt gij –.*
volstan'dig, bn., bw. (*standvastig; onverandelijk*): *een –e weigering*; *de planeten lopen – haar banen*; *iets – weigeren.*
vol'storten, stortte –, h. volgestort (eig. *door storten iets vullen*; fig. *door geld te storten een aandeel tot het nominale bedrag aanvullen*): *volgestorte aandelen.*
volstrekt', bn., bw.: *de –e waarde der cijfers*, bepaalde; *een –e betekenis*, vast; *een –e alleenheerschappij*, onbeperkt; *gij moet – komen*, noodzakelijk; *– niet*; *dat is – nog niet zeker*, helemaal niet; **volstrekt'heid,** v.
vol'stromen, stroomde –, i. vol'gestroomd: *het bassin stroomde vol water*; fig. *de zaal stroomde vol*, b.v. vol mensen.
volt, m. –s (*eenheid van electrische spanning, van electromotorische kracht*, naar den Italiaan Volta, 1745–1827); zie galvanisme.
voltai're, m. –s (Fr. *leunstoel* naar *Voltaire*, Fr. dichter en prozaïst, 1694–1778).
voltal'lig, bn. (*het volle getal hebbende, compleet*): *een –e vergadering*, d.i. van alle leden; *de Kamer was –*; *het leger stond – onder de wapenen*; *– maken*; **–heid,** v.
vol'tameter, m. –s; zie voltmeter.
volt-ampè're, m. –s (*eenheid van electr. arbeidsvermogen in 1 seconde; watt*).
I. vol'te, v. (*volheid*; fig. *gedrang*): *in de –.*
II. vol'te, v. –s (Fr. *wending, snelle zwenking of wending*; fig. *plotseling veranderen van tactiek, stelsel enz.*): *–face maken*, plotseling veranderen van houding enz.
volte'kend, bn. (*tot een bepaald bedrag door intekening verzekerd of gedekt*): *de lening is –.*
voltigeren, gevoltigeerd (Fr. [It. v. Lat. volvere = wenden]: *kunsten, kunstige sprongen maken op 't paard, 't slappekoord enz.*). (g = zj).
voltigeur', m. –s (Fr. *Frans soldaat van de lichte infanterie, tirailleur; kunstrijder, luchtspringer*). (g = zj).
volt'meter, m. –s (*toestel om de electromotorische kracht te meten*).
volto'gen, bn. (voltooid deelw. van 't vero. *voltiegen*: *geheel afgewerkt, voltooid*): *het in top – paleis der hemelen*; **–tooid',** bn. (*afgewerkt, voleindigd*): *een – gebouw*; *de – tegenw., verleden, toekomende tijd*, waarin men zich de handeling als afgelopen denkt; **–tooi'en,** –tooide, h. voltooid' (*voleindigen, geheel afmaken*): *het werk –*; België: rechtst. *het voltooide feit*, volbrachte; **–tooi'ing,** v. –en: *de – van een groot werk*; *dat nadert zijn –.*
voltrek'ken, –trok, h. voltrok'ken (*iets, dat besloten, bevolen is, ten uitvoer brengen*): *een huwelijk –*, sluiten; **–trek'king,** v. –en: *de – van een huwelijk, een vonnis.*
voluit', bw. (*ten volle*): *zijn naam – schrijven.*
volu'me, o. –n (Fr. *omvang, lichamelijke inhoud van iets; boekdeel*), ook (Lat.): volu'men, o. volu'mina (oorspr. wending, papierrol, van volvere = wenden).
volumineus', bn.; volumineuzer, –t (Fr. *omvangrijk; dik, lijvig*); **volumineus'heid,** v.
voluptueus', bn.; voluptueuze (Fr. *wellustig*).
volu'te, v. –s (Fr. [Lat. voluta van volvere = wenden]: *wrong of krul, zuilversiering*, inz. *aan het kapiteel van Jonische zuilen*).
volvaar'dig, bn., bw. (1 *geheel gereed*; 2 *bereidvaardig*): 1 *– ten strijde gaan of zijn*; 2 *zich – betonen*; **–'vet,** bn. (*van hoog vetgehalte*): *–vette kaas.*
volvoe'ren, –voer'de, h. volvoerd' (*uitvoeren, volbrengen*): *een daad –, een last –.*

volwas'sen 1 bn. (*de volle wasdom bereikt hebbende*): *een – paard*; **2 –e,** m. en v. –n (*iem., die volwassen is*): *geschikt voor –n.*
vol'werpen, wierp –, h. volgeworpen (*zo lang er iets inwerpen, tot het vol is*): *een kuil –, een mand –.*
volwich'tig, bn. (*het volle gewicht hebbende, vooral van munten*); **–za'lig,** bn. (*zeer gelukkig, zeer zalig*).
vol'zee, v. (*zeer hoog getij, vloed*).
vol'zin, m. –zinnen (*een volledig in woorden uitgedrukte gedachte*).
vomitief', o. vomitieven (Fr. *braakmiddel*); spreekt.-Fr.; onjuist: vomatief.
vond, m. –en: *een aardige –*, vinding, uitvinding, verzinsel, list; *een gelukkige –.*
I. von'del, m. –s, vondeltje (*losse plankbrug*).
II. Von'del, (Joost van den) Ned. grootste dichter, 1587–1679; – schreef o.a. lierdichten, hekeldichten, treurspelen.
Vondeliaans', bn., bw. (*in de trant van den dichter Vondel*): *–e verzen.*
von'deling, m. en v. –en (*gevonden kind*): *het kind werd te – gelegd,* ergens neergelegd, voor wien het zal vinden; ook vr. **–e:** *dit meisje is een –e*; **von'delingshuis,** o. –huizen (*liefdehuis voor vondelingen*).
von'der, m. –s; zie vondel **II.**
vondst, v. –en (*het vinden*; *het gevondene*).
vonk, v. –en, vonkje (*vuursprank*): *het regende bij die brand –en*; *de – in het kruit werpen,* ook fig.; fig. *een – van genie,* sprank.
von'kelen, vonkelde, h. gevonkeld (eig. *vonken schieten, verspreiden*): *het vuur vonkelt in de smidse*; verg. fonkelen.
von'ken, vonkte, h. en i. gevonkt (*vonken afgeven, beginnen te branden*).
vonk'vrij, bn. (*zonder vonken of vuur te doen afvallen*): *–e lucifers.*
von'nis, o. vonnissen (*rechterlijke uitspraak, gewijsde, rechterlijke beslissing*; België: *uitspraak van een rechtbank of een kantongerecht*; zie arrest): *een – vellen, uitspreken, strijken, wijzen, bevestigen, te niet doen*; *– bij verstek*; België: *een – bestrijden,* [a]) in verzet komen tegen, [b]) in hoger beroep gaan.
von'nissen, vonniste, h. gevonnist (*een vonnis uitspreken over*; inz. *veroordelen*).
vont, v. –en (*doopvat, doopvont*): *een koperen –, een marmeren –.*
voogd, m. –en (1 *verzorger, toeziener*; *iem., wien de belangen van minderjarigen door de wet zijn toevertrouwd*; 2 *leider, hoofd,* alleen in samenst.): 1 *toeziende –*, optredend, als de voogd ontbreekt; 2 *een vloot–, een slot–, een kerk–*, bestuurder; **voogdes',** v. voogdessen: 1 *de moeder is de – der kinderen*; 2 *land–.*
voogdij', v. –en (*macht, gezag als voogd*): *een – aanvaarden, aan iem de – opdragen.*
voogdij'jongen, m. –s (*jongen i. e. voogdijgesticht*); **–raad,** m. –raden (*college, aan hetwelk behalve de verschillende in de wet genoemde „bemoeienissen" betreffende de voogdij, de voorlopige zorg is opgedragen over minderjarigen in enige door de wet genoemde gevallen*); **–schap,** v. –schappen (*waardigheid, ambtstijd van een voogd*): *Iste – van Maximiliaan, 1482–1494.*
voois, v. vooizen (Fr. voix: Z.-N. of vero.: 1 *zangwijs*; 2 *stem*): 1 *een oud lied op een aangename –*; 2 *een zoete –*; Z.-N. *kiesstem.*
vool, o. volen, vooltje (Fr. voile: Z.-N. *sluier*).
I. voor, v. voren, voortje (*groef, ploegsnede*; fig. *rimpel in 't voorhoofd*); ook, vo're.
II. voor 1 vz. (1 betrekking van plaats of tijd; tegengestelde van *achter* of *na*; 2 *in plaats van*; 3 *ten behoeve of ten gunste van*; 4 *wat aangaat*): 1 plaats: *de boom staat – het huis*; *ze zaten voor het raam*; *voor en achter mij*; tijd: *voor een jaar ongeveer,* een jaar geleden; *ik ga voor twee weken op reis,* gedurende; *het was – 1600*; *het is kwartier voor 12*; 2 *– geld kun je alles krijgen*; 3 *zij is een goede moeder voor haar kinderen geweest*; *– het voorstel stemmen*; *ik kreeg een auto – mij alleen*; *hij was – afwijzen*; *dat is goed – de dorst,* tegen; 4 *ik – mij*; *het is te koud – een zomerdag*; **2** vgw. (*voordat, eerdat*): *hij kwam, – ik er was*; *gij zijt er, – gij het weet*; **3** bw. (*begrip van plaats of tijd*): *hij woont –, en ik achter*; *– en na zag men ....*; *de één –, de ander na*; *dat ken ik van voor tot achter*; het bijw. – vormt samenst. met w.w., scheidbaar (met klem op *voor*), onscheidbaar (met klem op het w.w.), b.v. *voor'zeggen* en *voorzeg'gen*; *voor'spellen* en *voorspel'len*; **4** o. (*wat ten gunste van iem. of iets is*): *men overwoog het – en tegen.*
voor'aan, vooraan', bw. (*in de voorste rij*): *in de lijkstoet ging de zoon –*; *– in die straat*; **–staand,** bn.: fig. *–e mannen,* op de voorgrond tredend, uit'stekende.
vooraan'zitting, v. –en (Bijbel: *het zitten op de ereplaats*): *zij beminnen de – bij de maaltijden,* Matth. 23 : 6.
voor'af, vooraf', bw. (*vóór iets, dat gaat volgen*; *van te voren*): *ik heb het je – doen weten*; *hij heeft dat – bedongen.*
voor'afbeelding, vooraf'beelding, v. –en: *het O.-Testament was een – van de vervulling in het N.-Testament,* afschaduwing en voorteken in beelden en figuren, personen en zaken.
vooraf'betalen, betaalde –, h. voorafbetaald (*van te voren betalen*): *de maandhuur der kamer –*; **–betaling,** v. –en (*vooruitbetaling*); **–gaan,** ging –, i. vooraf'gegaan (*voor iets anders komen*; *in de eerste plaats gaan*): *herauten gingen de stoet vooraf*; *aardbevingen gingen de uitbarsting vooraf*; *laten – door*; **–gaand,** bn. (*voor iets anders komende*; *vroeger, vorig*): *–e besprekingen*; *een – onderzoek*; als zn. **–e,** o.: *na het –*; **–spraak,** v. –spraken (*toespraak als inleiding*); zie proloog.
vooral', bw. (*bovenal*): *kom – spoedig.*
vooraleer', vgw. (*eerdat*): *ik ga niet naar bed, – mijn jongen thuis is.*
vooralsnog', bw.: *ik zal – niet beslissen,* vooreerst, voor 't ogenblik.
voor'arbeid, m. (*voorbereidend werk*); **–arm,** m. –en (*onderarm*); **–arrest,** o. –en (*tijdelijke hechtenis,* d.i. *arrest vóór het vonnis*): *zich in – bevinden*; beter: *voorlopige hechtenis*; **–avond,** m. –en (1 *het begin van de avond*; 2 *de avond,* bij uitbr. *één dag of meer van te voren*): 1 *het was in de –*; 2 *de – van het Kerstfeest*; fig. *wij staan aan de – van grote gebeurtenissen,* deze zullen spoedig plaats hebben; *de – der revolutie,* tijd onmiddellijk er voor.
voor'baat, v. (*het voordeel, dat men op iem. vóór heeft*): *in de – zijn,* vooraf zorgen voor iets, voorko'men; *ontvang bij – mijn dank,* van te voren; zie voorraad.
voor'balkon, o. –s: *het – van een huis, van een tramwagen.*
voor'band, m. –en (*band van het voorwiel*

van een fiets, van een der voorwielen van een auto): *de – was lek.*
voorba'rig, bn., bw. (*onbedacht, niet goed overdacht, te haastig, onbezonnen, onbesuisd*): *dan moet uw vriend maar niet zo – zijn; dat is nog wel wat –!* te vroeg; *– antwoorden.*
voorba'righeid, v.
voor'bedacht, bn. (*vooraf overlegd, opzettelijk*): *met –en rade;* **–dach'telijk,** bw.: *–wierp hij een klad op uw brief;* **–dachtheid,** v.
voor'bede, v. –n (*voorspraak*).
voor'beding, o. –en: *onder –*, voorbehoud.
voor'beduiding, v. –en (*voorteken*), als germ. beschouwd; **–beduidsel,** o. –s.
voor'beeld, o. –en (1 *iets, dat kan of moet nagemaakt of nagedaan worden; iets, waarnaar men zijn werk of zijn gedrag inricht; model;* fig. *daad, die uitlokt tot navolging;* 2 *iets, dat tot opheldering strekt; toelichtend geval*): 1 *maak nu vijf sommen naar het – op het bord; een – stellen; ten, tot – strekken; hij is een –; dat is zonder –*, weerga; *neem een – aan uw broeder;* spreekw. *Woorden wekken, –en trekken;* 2 *de –en v. d. regel van buiten leren; geef eens een beter –; –en aanhalen van mensen, die van honger omkwamen;* **–beel'deloos,** bn. (*weergaloos, zonder voorbeeld*): *een voorbeeldeloze ijver; een – goed gedrag.*
voorbeel'dig, bn., bw. (*navolgenswaard; uitstekend; een model in zijn soort*): *een – echtgenoot; een man van een – gedrag; zich – gedragen;* **voorbeel'digheid,** v.
voor'behoedmiddel, o. –en (*beschermend middel, middel ter voorkoming van iets*): *een – tegen cholera;* ook, **–behoedsel,** o. –s, –en: *vaccine als – tegen de pokken;* **–behoud,** o. (*voorwaarde, uitzondering*): *– maken; iets onder – mededelen, zeggen,* d.i. onder restrictie, niet als volstrekt zeker, zonder voor de volle waarheid in te staan; *met – van; onder – dat; zonder (enig) –; geestelijk –;* **–behouden,** behield –, h. voor'behouden (*vóór zich houden, afzonderen, bewaren*); refl. *zich rechten –*, niet afstaan, voor zich houden.
voor'bereiden, bereidde –, h. voor'bereid (1 *vooraf gereedmaken, inrichten; klaarmaken;* 2 *langzaam, voorzichtig op de hoogte brengen*): 1 *iem. tot een examen –; op alles, het ergste voorbereid;* 2 *iem. op iets –;* refl. *zich – voor een examen, zich op het ergste –;* **–bereidend,** bn.: *de –e werkzaamheden;* **–bereiding,** v. –en (*het voorbereiden*); **–bereidingsschool,** v. –scholen; **–bereidsel,** o. –en: *allerlei –en treffen;* **–bericht,** o. –en (*voorrede; woord vooraf*); **–beschikken,** beschikte –, h. voor'beschikt (*vooraf bepalen; vooraf vermaken bij testament*); **–beschikking,** v. –en (*uitverkiezing, predestinatie*); **–bestemmen,** bestemde –, h. voor'bestemd (*voorafbestemmen, voorbeschikken*).
voor'bidden, bad –, h. voor'gebeden (*de gebeden inleiden; een gebed voordoen als voorbeeld*): *de priester bad voor en de schare antwoordde; de moeder bad het kind het Onze-Vader eerst voor;* **–bidder,** m. –s; **–bidding,** v. –en (*het voorbidden, voorspraak, gebed ten voordele van*).
voorbij' 1 vz. (1 [*aan de voorzijde*] *langs en verder;* 2 *verder dan*): 1 *hij ging – ons raam;* 2 *– de tweede deur links;* **2** bw. (*verder; langs; weg*): *het onweer trekt –; het uur is –*, om; *dan is ons leed –*, geleden, geëindigd; **3** bn. *het thans –e jaar,* verg. nabij; – vormt het eerste lid van scheidb. samengest. w.w., als *–gaan, –varen, –zeilen enz.*, waarvan de leden in de onbepaalde wijs (behalve met *te*) en als volt. deelw. aaneengeschreven worden: *we zullen hem wel voorbijvaren, ik doe mijn best om hem – te zeilen.*
voorbij'gaan, ging –, i. voorbij'gegaan (eig. *ergens langs gaan; passeren*): *iem., een huis –* (niet: *aan iem., een huis –*); *het uur, het leed zal wel –; iets met stilzwijgen –; hemel en aarde zullen –, maar mijn woorden zullen niet –;* fig. *een gelegenheid laten –*, ongebruikt laten; *iem. bij bevordering –;* zn.: *in het –*, terloops; **–gaand,** bn. (*niet blijvend of durend*): *– leed; dat is van –e aard;* **–gang,** m. (*het voorbijgaan*): *met – van;* **–ganger,** m. –s; **–gangster,** v. –s; **–praten,** in de uitdr.: *zijn mond –*, zeggen, wat men had moeten zwijgen; **–streven,** streefde –, i. voorbij'gestreefd (*zijn krachten inspannen om een ander voorbij te komen*): *de Engelsen wilden ons – op 't gebied van de handel; zijn doel –;* **–trekken,** trok –, i. voorbijgetrokken: *het leger trok voorbij;* **–zien,** zag –, h. voorbijgezien (*overzien*): *we moeten niet –, dat,* vergeten.
voor'bode, m. en v. –n (*een bode, boodschappend, dat iem. of iets komen zal*): *de zwaluw is de – der lente; een komeet als – van onheil,* voorteken; **–brengen,** bracht –, h. voor'gebracht (*voor de deur doen komen*): *een rijtuig –;* ook, *een beschuldigde –*, nl. voor den rechter; *een zaak bij iem. –*, hem op de hoogte brengen van; *een verzoek – bij,* op het tapijt brengen; **–burg,** m. –en (*versterkt buitenwerk*); **–christelijk,** bn. (*vóór Christus zijnde of levende*): *–e tijden.*
voord, v. –en (*waadbare plaats in beek of rivier*); ook, voort.
voor'dacht, v. (in zegsw. *opzet*): *hij zei het met, zonder –*, al of niet opzettelijk.
voor'dansen, danste –, h. voor'gedanst (1 *een dans voordoen;* 2 *de dans inzetten of beginnen, vooropdansen*): 1 *iem. een two-step –;* 2 *Krepel wil altijd –.*
voor'dat, voordat', vgw. (*eerdat*).
voor'de, v. –n; zie voord.
voor'deel, o. voordelen, voordeeltje (*winst, nut, profijt; gunstige omstandigheid*): *elk zoekt zijn –; doe uw – hiermee,* maak u ten nutte; *– afwerpen, opleveren; dat heeft zijn –; – hebben bij; een – behalen op; – trekken van; dat is in mijn –; hij is in zijn – veranderd; met, zonder –; ten voordele (strekken) van; de voor- en nadelen;* Z.-N. *op –*, bij voorbaat.
voorde'lig, bn., bw. (*winstgevend; gunstig; zuinig*): *een –e handel; een –e wind,* gunstig; *iets – kopen,* goedkoop; *dat is –er in het gebruik; op zijn –st; hij kwam niet op zijn –st uit* (of: *toonde zich niet*), op zijn best.
voorde'ligheid, v.
voor'deur, v. –en (*straatdeur*); **–dewind, –dewind' 1** m. (*gunstige wind*): *zij zeilden met een – de haven uit;* **2** bw.: *hij zeilt –*, met gunstige wind; fig. *het gaat hem –*, voorspoedig; **–'dezen, –'dien,** bw. (*vroeger*).
voor'dienen, diende –, h. voor'gediend (1 *aan tafel ronddienen;* 2 Z.-N. *het eerst bedienen*): 1 *deze bediende zal aan de feestdis –*, de spijzen aanbieden; 2 Z.-N. *iem. –*; **–dochter,** v. –s (*dochter uit een vroeger huwelijk*); **–doen,** deed –, h. voor'gedaan (1 *doen als voorbeeld voor anderen;* 2 *voor-*

binden, aandoen, omdoen; 3 *uitstallen, etaleren*): 1 *de kinderen leren ook van – in de school*; 2 *een servet –, een schoon schortje –*; 3 *goed voorgedaan is half verkocht*, goed uitgestalde artikelen trekken spoedig kopers; *zich –* (1 *z. tonen of vertonen*; *het voorkomen aannemen van*; 2 *z. aanbieden*; 3 *gebeuren*): 1 *hij kan zich goed –*, of: *weet zich goed voor te doen*, presenteren; *een huichelaar doet zich voor als een eerlijk man*; 2 *weldra zal een goede gelegenheid zich –*; 3 *dit feit deed zich voor*.

voor'dracht, v. –en (1 *daad van voordragen* in bet. 1, 2; *wijze van voordragen*; 2 *voor te dragen stuk*; *hetgeen men voordraagt*; 3 *officiële aanbevelingslijst van candidaten*; 4 in deze bet. te vermijden: *spreekbeurt, lezing*): 1 *deze actrice heeft een goede –*, reciteert, declameert goed; 2 *dat zijn aardige –en*; 3 *een – opmaken*; *een – indienen*; *hij stond als eerste op de –*; 4 *een – houden*; **–dragen,** droeg –, h. voor'gedragen (1 *ten gehore brengen*; 2 *op de voordracht plaatsen*): 1 *een gedicht –*, reciteren; 2 *zij zullen hem ter benoeming –*, voorstellen.

voor'eergisteren, bw. (*op de dag vóór eergisteren, drie dagen geleden*).

vooreerst', bw. (1 *in de eerste plaats*; 2 *in de eerste tijd*; *vooralsnog*): 1 *– moet ik je het volgende opmerken*; 2 *– blijf je nog op deze school*, voorlopig; *– niet*.

voor'einde, o. –n (*het zich vooraan bevindend einde*); **–gaan,** ging –, i. voor'gegaan (1 *vóór iem. gaan*; 2 *de voorkeur hebben*; *eerder aan de beurt zijn*; 3 *vooruitlopen* v. e. uurwerk): 1 *gaat u voor, na u mijnheer*; zegsw. *goed – doet goed volgen! plicht moet –*; *onderwijzers moeten hun leerlingen – in het goede*, het voorbeeld geven; 2 *deze wet gaat voor*; 3 *mijn horloge gaat enige minuten voor*; **–gaand,** bn. (*voorafgaand*): *de –e les, de –e week, een – hoofdstuk*, vorig, vroeger; als zn. **–e,** o.: *in het –*, b.v. de voorafgaande bladzijden; **–gaats, –gaats',** bw. (*vóór een onzer zeegaten, nog in zee*); **–galerij,** v. –en (O.-I. *galerij vóór een huis*); **–gang,** m. (*voorbeeld*): *op uw –*; **–ganger,** m. –s (1 *leider*; 2 *iem., die vóór een ander in ambt of betrekking was*): 1 *van een – moet een leidende kracht uitgaan*; *de – der gemeente*, de predikant; 2 *hij was mijn – als secretaris*; **–gangster,** v. –s; **–gebed,** o. –gebeden (*gebed, dat voorafgaat*); **–gebergte,** o. –n (*kaap, landpunt*); **–geborchte,** o. (*plaats, waar de zielen der rechtvaardigen van het Oude Verbond de komst van den Messias afwachten*): *het – der hel*.

voor'gemeld, –genoemd, bn. (*bovengemeld*); **–gerecht,** o. –en (*eerste gerecht*): *zalm diende als –*, inleidend gerecht; **–geslacht,** o. –en (*voorouders*); **–gevallene,** o. (*het gebeurde*); **–gevel,** m. –s (*voorzijde van een huis*): scherts. *hij heeft een flinke –*, neus.

voor'geven, gaf –, h. voor'gegeven (1 *voorwenden*; 2 *bij spel of wedstrijd een zwakkere enige punten vooruitgeven vóór het spel begint*): 1 *hij gaf voor, dat .....*; als zn.: *volgens zijn –*; 2 *iem. 50 punten, 100 m –*; **–geving,** v. (*het voorgeven*; *hetgeen men voorwendt*); **–gevoel,** o. (*ingeving, dat iets zal gebeuren*): *een – van naderend leed*; **–gift,** v. –en (*wat men voorgeeft* in bet. 2).

voorgoed', bw. (*voor altijd*): *nu is hij – geslagen*, op afdoende wijze, stellig.

voor'grond, m. –en (*het voorste gedeelte*, b.v. *v. e. vlakte, v. e. schilderij*; *voorplan*): *de – v. e. toneel*; zegsw. *op de – staan, op de – treden*, als eerste optreden; *ik stel, plaats dit op de –*, er de volle aandacht op vestigen; refl. *zich op de – plaatsen, stellen*, de voornaamste willen zijn.

voor'hamer, m. –s (*grote smidshamer*).

voor'hand, v. –en (*eerste deel der hand, de vingers*): fig. *aan de – zijn of zitten*, [a]) het eerst mogen spreken, spelen enz., [b]) de voorkeur hebben; Z.-N. *op –*, bij voorbaat.

voorhan'den, bn., bw. (*aanwezig, in voorraad*): *dat boek is –*; *de – voorraad*; *niet –! de – gegevens*; fig. *er is nog tijd –, veel geld is –*, ter beschikking.

voor'hands, bn.: *–e titel*, Franse titel, zie Frans **II 1.**

voor'hang, m. –en (*gordijn*): *de – des tempels*, Matth. 27 : 51; **–hangen,** hing –, h. voor'gehangen (1 *ophangen, voor iets hangen*; 2 *als lid voorstellen*): 1 *de gordijnen –*; 2 *iem. –*; zegsw. *hij hangt voor op die sociëteit*, is als lid voorgesteld; **–hangsel,** o. –s, –en (*voorhang*): *het – v. d. tempel*; **–haven,** v. –s (*voorste deel v. e. haven, vluchthaven*).

voor'hebben, onr. w.w., had –, h. voor'gehad (1 *voor het lijf dragen*; 2 *bedoelen, van plan zijn*; 3 *menen*; 4 *voordeel hebben boven*): 1 *een schort –*; 2 *ik heb het goed met u voor*, bedoel; 3 *gij hebt den verkeerde voor*, vergist u in den persoon; *weet je wel, wien je voorhebt?* 4 *dat heeft iets, veel voor bij ....*

voorheen', bw. (*vroeger*): *– was alles goedkoper*, in vorige tijden, eertijds; *– en thans*.

voor'hemdje, o. –s (*frontje*).

voor'historisch, bn. (*aan de historie voorafgaande*); *in –e tijden*, [a]) vóór de schepping van den mens, [b]) vóór de aanvang van de geschiedenis van enig volk; zegsw. *in –e tijden*, in overoude dagen.

voor'hoede, v. –n (*voorste afdeling van een voortrukkend leger*); **–hof,** o. en m. –hoven (*voorplein, voorplaats*): *Petrus verloochende zijn meester in het* (of: *de*) *– van Pilatus*; **–hoofd,** o. –en (*deel van het hoofd boven voor*, nl. *tussen haren en wenkbrauwen*): *met een stalen – staan liegen*, onbeschaamd; **–hoofdsbeen,** o. –beenderen (*been, dat de ronding van het voorhoofd vormt*); **–houden,** hield –, h. voor'gehouden (*vóór iemand houden*; fig. *voorstellen*): *iem. een spiegel –*; *iem. het goede –*; *ik zal hem zijn slecht gedrag –*, onder het oog brengen; **–hout,** o. (*klein bos vóór een groter, voorste deel van een bos*); meestal voorhout'; *het Haagsch Voorhout*, gedicht van Huygens (1621); **–huis,** o. –huizen (*voorste deel ener woning*).

voor'in, voorin', bw.: *ik sliep –* (bed); *mijn vader zat –* (rijtuig); *hij kwam voor'in*, langs de voorkant, de voordeur.

Voor'-Indië, o. (*het W. deel van het Indische vasteland*).

voorin'genomen, bn. (*voorliefde voelend of hebbend*; inz. ong. *partijdig*): *de onderwijzeres mag niet – zijn ten opzichte van enig kind*; *tegen iem. – zijn*; **–in'genomendheid,** v. (*voorliefde*; inz. ong. *partijdigheid*).

voor'jaar, o. –jaren (*lente*).

voor'jaarsbloem, v. –en (*lentebloem*); **–jaarsmantel,** m. –s (*mantel v. lichtere stof, om in het voorjaar te dragen*); **–jaarsmorgen,** m. –s; **–jaarsnachtevening,** v. –en (*begin van de lente, 22 Maart, de zon gaat dan*

om 6 uur op en onder); **–jaarswe(d)er,** o.
voor'kamer, v. –s (*kamer vóór in 't huis, aan weg of straat*); **–kant,** m. –en (*de voorzijde v. iets*); **–kauwen,** kauwde –, h. voor'gekauwd (b.v. *voor een ander b.v. een kind kauwen*): fig. iem. iets woord voor woord voor'zeggen: *men moet den botterik alles –*; **–kennis,** v. (*medeweten*): *met en zonder – der ouders; buiten –*, vooraf-weten.
voor'keur, v. (*keus voor iem. anders; keus van het een boven het ander*): *ik vraag de –*, nl. de voorhand bij *een huur; ik lees bij –*, vooral gaarne; *de – geven aan*, liever hebben, doen enz.; *de – hebben boven, bij.*
voor'kind, o. –kinderen: *dit meisje is een –*, uit een vroeger huwelijk.
1 voor'komen, kwam –, i. voor'gekomen (1 *naar voren komen*; 2 *vóór den rechter, de rechtbank komen*; 3 *vóór iem. komen iem. vooruit komen*; 4 *gebeuren, geschieden*; 5 *lijken, toeschijnen*): 1 *een taxi laten –; kom eens voor* (winkel); 2 *hij moet –*, verschijnen voor den rechter; *de zaak zal morgen –*, behandeld worden; 3 *bij een wedren iem. –*; (in school) *ik laat Jan niet –*, hoger rangnummer behalen; 4 *zo iets komt meer, vaak voor*; 5 *dat komt mij vreemd, verdacht voor; ze willen het laten – alsof*; **2** o. (*uiterlijk*): *iem. van een gunstig –; hij had het – van een muzikant of een artist*; **3 voorko'men,** –kwam', h. voorko'men (*vlugger zijn dan; beletten*): *wij zullen dat –*, verhoeden; *iems. wensen –; hij voorkwam mij.*
1 voor'komend, bn. (*z. opdoende, z. voordoende*): *bij –e gelegenheden; bij – geval*; **2 voorko'mend,** bn., bw. (*hulpvaardig, vriendelijk*): *een – bediende; iem. – behandelen, zij sprak –*, minzaam.
voorko'mendheid, v. (*minzame hulpvaardigheid, vriendelijkheid*).
voorko'ming, v. –en (*verhindering*): *ter – van alle misverstand, van ongelukken.*
voor'koop, m. –kopen (*koop, vóór de markt begonnen is*); verg. opkoop; **–laatst,** bn.: *in de –e regel, in de –e nacht*, op één na de laatste; **–land,** o. (1 *in zee uitstekende punt lands*; ook: *oningedijkt land*, b.v. *een gors, kwelder, slik, schor of uiterwaard*; 2 Z.-N. *trottoir, stoeppad*): 1 fig. *als soldaat naar Indië, dat is je –!* bestemming, lot, daar zul je toe komen; 2 Z.-N. *loop op het –*; **–lang, –lang',** bw. (*sedert lang*): *ik ken hem –*; **–last,** m. (*last aan de vóórzijde v. een schip*); verg. achterlast; **–laten,** liet –, h. voorgelaten (*laten voorgaan*): *iem. bij een dokter –.*
voorle'den 1 bn. (*verleden*): *– Vrijdag*; **2** zn. o.: *zij verwijlt gaarne in het –.*
voor'leder, –leer, o. (*leer aan het voorste deel van iets*, b.v. *v. e. schoen*): *het – was los.*
voor'leggen, legde of leide –, h. voor'gelegd of –geleid (eig. *voor iem. leggen, tonen, onder zijn oog of aandacht brengen*): *de referendaris heeft den minister dat stuk voorgelegd; ik zal je de zaak, die vraag –*; **–letter,** v. –s (inz. in het mv. *initiaal, beginletter*): *de – van zijn eigen- en familienaam*; **–lezen,** las voor, h. voorgelezen (1 *lezen ten aanhoren v. e. ander*; 2 Z.-N. *voorbidden*): 1 *een verhaal –, een boek –*; 2 Z.-N. *de koster las voor*; **–lezer,** m. –s: *hij is – in de Hervormde kerk*; **–lezing,** v. –en; **–lichten,** lichtte –, h. voor'gelicht (*voor iem. licht uitdragen*; fig. *onderrichten*): *ik zal je – met de lantaren*, voorgaan; fig. *de wetenschap zal ons hier –*, de weg wijzen; **–lichting,** v. (*het voorlichten*; fig. *opheldering, onderricht*); **–liefde,** v. (*vooringenomenheid*): *– hebben voor*; **–liegen,** loog voor, h. voorgelogen: *iem. iets –.*
voor'lijk, bn. (*vroeg ontwikkeld*): *–e knapen; de –ste kastanjeboom*; zeew. *de wind wordt –*, kómt meer recht van voren; **–lijkheid,** v..
voor'loop, v. (*bij het distilleren, eerste aftreksel*, b.v. *van brandewijn of jenever; sterk geestrijk vocht*).
voor'lopen, liep –, h. en i. voor'gelopen (*vooraf-, vooruitlopen*): *volg mij maar, ik zal –; een horloge kan –*; **–loper,** m. –s (1 *voorbode*; 2 *grote blokschaaf*; 3 *schoolboekje, dat als inleiding dient*): 1 *Joannes de Doper was de – van Christus*; 2 *de – gaat aan een fijne schaaf vooraf*; 3 *de – van een taalboekje.*
voorlo'pig, bn., bw. (*voorafgaand; voorshands, in afwachting van iets anders*): *een – contract, een –e aankondiging; de –e regering*, die nl. nog niet vast is; *alles blijft – zoals het is*, voorshands, vooreerst.
voor'maals, bw. (*eertijds, voorheen*).
voorma'lig, bn. (*vroeger, vorig*): *een – officier, de –e koning, de –e bewoner.*
voor'man, m. –mannen (*man, die vóór een ander staat, zit enz.*; bij uitbr. *onderbaas, ploegbaas*; fig. *leidsman*): mil. *ieder moet op zijn – staan*, juist achter; zegsw. *iem. op zijn – zetten*, op zijn plaats of op zijn nummer zetten als een gedrild soldaat.
voor'mast, m. –en (*de voorste mast*).
voormeld', bn. (*boven of te voren vermeld*); als zn. **–e,** o.: *het –.*
voor'meten, mat –, h. voor'gemeten (*voor eens anders ogen meten*): *iem. granen –.*
voormid'dag, m. –middagen (*morgenuren tot de middag*): *de – duurt van 9–12 uur.*
voor'muur, m. –muren (eig. *naar voren staande muur*; ook: mil. *bolwerk, vertrouwbaar verdedigingsmiddel*).
voorn, m. –s, vorentje (*zoetwatervis van het geslacht der karpers*): *de riet–.*
I. voor'naam, m. –namen (*doopnaam*): *zeg uw familienaam en uw voornamen*; de delen van – **I** etym. = die van **II.**
II. voornaam' 1 bn.; voornamer, –st (*aanzienlijk, belangrijk, deftig-gedistingeerd*): *een voorname familie; van voornamen huize*; als zn.: *dat is het voornaamste*; **2 –na'me,** m. en v. –n, inz. als overtreffende trap: *hij gaat om met de voornaamsten der stad*, notabelen.
voornaam'heid, v.
voor'naamwoord, o. –en (*woord, dat een zelfstandigheid of een toevallig kenmerk aanduidt*); **–naamwoordelijk,** bn., bw.
voor'nacht, m. –en (*de eerste uren van de nacht*): *de – eindigt te middernacht.*
voorna'melijk, bw. (*hoofdzakelijk, vooral, in de eerste plaats*): *hierop – letten.*
voor'nemen 1 refl. nam z. –, h. z. voorgenomen (*besluiten, plan hebben*): *z. iets vast –*; **2** o. –s (*plan, besluit, ontwerp*): *het – hebben, opvatten om; met de beste –s* (*bezield*).
voor'nemens, voorne'mens zijn, was –, i. – geweest (*van plan zijn*).
voornoemd' 1 bn. (*bovengenoemd*): *Burgemeester en Wethouders –; de Vereniging –*; **2 –e,** m. en v. –n (*persoon*).
voor'noen, m. (Z.-N. *voormiddag*).
voor'oefening, v. –en (*voorbereidende oefening*): *de – in de gymnastiek.*

vooron'der, o. –s (scheepst. *benedendeel v. h. schip bij de boeg; voorroef*): *wij zaten in het –*, kamertje onder de voorplecht.
vooronderstel'len, –stelde, h. vooronderstel' (*de mogelijkheid aannemen, voor mogelijk houden*): *laten wij –, dat*; **–onderstel'ling,** v. –en (*hypothese*): *van een – uitgaan.*
voor'onderzoek, o. (*voorlopig, inleidend onderzoek*): *het – is nu geëindigd.*
vooroor'deel, o. –oordelen (*voorbarig of ongegrond oordeel*): *iem. in zijn vooroordelen stijven; tegen iem. een – hebben*, antipathie.
voor'op 1 bw. (*aan de voorzijde van iets*): *op het trambalkon stond hij –; de knaap sprong er voor' op*, b.v. op een kar; **2 voorop',** bw. (*aan de voorzij, vooraf*): – vormt met w.w. scheidb. samenst., de leden der onbep. wijs (behalve met *te*) en van het volt. deelw. worden aaneengeschreven: voorop'gaan, –rijden, b.v. *om voorop te gaan; hij is –gegaan*; zie Opm. bij achterop.
voorop'stellen, stelde –, h. voorop'gesteld (*als waar aannemen, als waar doen gelden*): *ik stel goede trouw voorop*; **–op'zetten,** zette –, h. voorop'gezet (*vooruit vaststellen, vooropstellen; op de voorgrond stellen*): *een vooropgezette mening; dit zet ik voorop.*
voor'ouderlijk, bn. (*afkomstig van, betrekking hebbende op de voorouders*): *–e zeden, –e begrippen*, van de voorouders, ouderwets; **–ouders, –ouderen,** m. mv. (*voorvaderen*).
voor'over, –o'ver, bw. (*naar de voorzij hellend, naar voren*): *met het hoofd –, viel hij naar beneden*; – vormt scheidbare samenst., als: vooro'verbuigen; zie de grondww.
voor'overlijden, o. (*het vroeger sterven*): *bij – der kinderen erft de weduwe.*
voor'pand, o. –en (*voorstuk v. e. jas*); **–plaats,** v. –en (*plein vóór een huis, een kasteel*; ook: *voorste zitplaats in een loge, baignoir*; Z.-N. *voorkamer*); verg. achterplaats; **–plecht,** v. –en (*vast dek, aan de voorzijde van een schip*); verg. achterplecht; **–plein,** o. –en (*plein voor een aanzienlijk gebouw*): *het – van een kasteel*; **–poort,** v. –en (*de poort van het buitenwerk*, ook: *eerste of buitenste poort*): *de – kraakt, en buigt, en valt*; **–poot,** m. –poten: *dit hondje loopt netjes op zijn –poten*; **–portaal,** o. –portalen (*vooringang*); **–post,** m. –en (1 *vooruitstaande schildwacht*; 2 Z.-N. *voorbode*): 1 mil. aan de uiterste lijn voor het front staan de –en als schildwachten; 2 Z.-N. *een – van de lente*; **–postengevecht,** o. –en; **–postenlinie,** v. –liniën.
voor'praten, praatte –, h. voor'gepraat (*iem. pratende doen weten, wat hij zeggen of geloven moet*): *alles nazeggen, wat ze hem –*; **–prediken, –preken,** preekte –, h. voor'gepredikt, –gepreekt (*vermanen, voor ogen houden*); **–proef,** v. –proeven (*voorafgaande proef, voorsmaak*); als verkl.: *dat was een –je van wat hem te wachten stond*; **–proeven,** proefde –, h. voor'geproefd (*vooraf proeven*).
voor'raad, m. –raden (*hoeveelheid, menigte, die voorhanden is*; inz. *levensmiddelen*): *zolang de – strekt; groente in – hebben*, er van voorzien zijn; *– aardappelen opdoen*, provisie; *ik zeg u dit bij –*, in de voorbaat, van te voren.
voor'raadkamer, v. –s.
voor'raadschuur, v. –schuren (*bewaar-, bergplaats*): fig. *Sicilië, de – van Italië*; **–raam,** o. –ramen; **–ra'dig,** bn. (*in voorraad zijnde*); germ., beter: *voorhanden.*
voor'rang, m. (*voorgang in rang*): *hij nam de – in*, eerste rang; *strijden om de –*, ereplaats; *dit gerecht verdient de –*, voorkeur; *de – hebben boven, op; iem. de – betwisten.*
voor'recht, o. –en (*recht boven anderen toegekend: privilege; gunst*): *het – hebben om*; zie beneficie; **–rede,** v. –redenen (*inleidende rede*): *de – van dit boek*, voorbericht.
voor'rijden, reed –, h. voor'gereden (*vóór een ander* of *voorop rijden*; *vóór de deur rijden en zich daar opstellen*; ook: *iem. bij 't rijden voor'komen*): *laat het rijtuig, de auto –*; **–rijder,** m. –s: *de koningin met twee –*; **–rijm,** o.; zie rijm.
voor'ruit, v. –en (*ruit, glas voor in de auto*); **–schans,** v. –en (*buitenschans*); **–schieten,** schoot –, h. voor'geschoten (fig. *geld lenen*); verg. voorschot; **–schijn (te),** bw.: *te – komen*, zich laten zien; *te – brengen, halen, roepen*, aan de dag; **–schip,** o. (*het voorste deel v. e. schip*); verg. achterschip; **–schoen,** m. –en (*voorste deel v. e. schoen*); **–schoot,** o. –schoten (*boezelaar, schort*); **–schot,** o. –schotten (*voorgeschoten som [op nog te verdienen geld]*): *hij gaf mij een – van 5 gld.*, schoot voor; *geld op – nemen; in – zijn*, nog geld te goed hebben; *aan –schotten, 65 gld.*; **–schotbank,** v. –en (*bankinstelling, welke geld voorschiet tegen bepaalde rente*); **–schre'ven,** bn. (*bovengemeld*).
voor'schrift, o. –en (eig. *schrift, dat als voorbeeld moet dienen*): fig. *dat is een – voor allen*, richtsnoer, regeling, les, gebod.
voor'schrijven, schreef –, h. voor'geschreven (1 *schrijvende voordoen*; 2 fig. *iets ter nakoming stellen*): 1 *iets op het bord eerst –*; 2 *iem. de wet –, zijn gedrag –; rust –; een drankje –; de dokter zal je wat –*, recept.
voors'hands, voorshands', bw. (eig. *tijd, die voor de hand ligt: vooreerst, voorlopig, thans, nu*): *laten wij – tevreden zijn.*
voor'slaan, sloeg –, h. voor'geslagen (*voorstellen*): *ik zal hem dit plan –*; **–slag 1** m. –slagen (*voorstel*): *iem. een – doen, een – aannemen*; **2** o. –slagen (*klik, slag, enige minuten vóór het slaan der klok*; muz. *korte noot vooraf*): *daar slaat het –*; **–smaak,** m. (*proefje*): *dit geeft u een – van uw toekomstig geluk*; **–snijden,** sneed –, h. voor'gesneden (*vooraf of eerst snijden; voor iem. snijden als voorbeeld, hoe het moet gedaan worden; vlees snijden ter bediening van de gasten aan een gastmaal*): *het gevogelte –*; **–snijder,** m. –s; **–snijmes,** o. –messen; **–snijvork,** v. –en.
voor'span, o. –spannen (*het voorste van twee, of twee paar, voor elkaar gespannen paarden*).
voor'spannen, spande –, h. voorgespannen (*voor de wagen spannen*): *paarden –*; inz. refl. *zich voor iets spannen, zich ergens –*, zijn schouder onder iets zetten; **–spel,** o. –spelen (1 muz. *preludium*; 2 ton. *voorafgaand spel*; 3 *allereerste begin*): 1 *een – op het orgel*; 2 *het – v. Gijsbrecht v. Aemstel*; 3 *het – der Franse revolutie*; **–spelder,** m. –s, inz. **–speldertje,** o. –s (*morsdoek*); **–spelen,** speelde –, h. voorgespeeld (1 *spelende voordoen; in tegenwoordigheid van een ander of anderen iets spelen*; 2 *het eerst spelen*): 1 *een wijsje –*; 2 *wie speelt voor?*
1 voor'spellen, spelde –, h. voor'gespeld (*spellen om het te laten nadoen; laten horen, hoe gespeld moet worden*): *een woord –*; **2**

voorspel'len, –spel'de, h. voorspeld' (*voorzeg'gen, vooraf aankondigen*): *Christus – spelde de ondergang van Jeruzalem; dat heb ik je wel voorspeld*; **–spel'ler,** m. –s; **–spel'ling,** v. –en (*het voorspellen; hetgeen voorspeld is: profetie, voorzegging*): *een – wordt bewaarheid of gelogenstraft.*

voor'spiegelen, spiegelde –, h. voor'gespiegeld (*als in een spiegel laten zien*): *iem. grote winsten –*, voor ogen stellen, met de bijbet., dat het voorgespiegelde niet verwezenlijkt wordt; *zich iets –*, zich illusies maken; *er zich v. alles v. –*; **–spiegeling,** v. –en.

voor'spijs, v. –spijzen (*gerecht, dat het eigenlijke diner inleidt, voorafspijs*).

voor'spoed, m. (*geluk, welvaart; goede gang v. zaken*): *– hebben.*

voorspoe'dig, bn., bw. (*gelukkig*): *een –e tocht; – opgroeien*; **–lijk,** bn., bw.

voor'spook, o. –spoken (*voorteken, voorbode van naderend ongeluk*): *een komeet was een – van onheil*; **–spraak 1** m. en v. –spraken (*verdediger*): *hij of zij zal mijn – zijn*; **2** v. (*het verdedigen, voorspreken; verdediging*): *uw – zal mij helpen*; **–spreken,** sprak –, h. voor'gesproken (*spreken om het te laten nadoen*; inz. *voor iem. spreken, hem verdedigen*): *iem. –*; **–spreker,** m. –s (*iem., die ten goede van iem. spreekt, verdediger*); **–sprong,** m. –en (*sprong vooruit*): zegsw. *een – hebben, krijgen op iem.*, een eind vooruitzijn; fig. *dat geeft hem een hele –*, voordeel.

voor'staan, stond –, h. voorgestaan (1 *voraanstaan*; 2 *buiten staan wachten*; 3 *voor de verbeelding staan, heugen*; 4 *bevorderen, verdedigen*): 1 *hij stond –, en ik stond achter hem*; 2 *het rijtuig, de auto staat voor*; 3 *het staat mij nog levendig –, hoe het gebeurde*; *er staat mij nog zo iets van voor*; 4 *iems. belangen –*; nog: *zich iets op iets laten –*, zich iets inbeelden, zich op iets verheffen b.v. *hij laat zich daarop heel wat –.*

voor'stad, v. –steden (*buitenwijk; deel of wijk ener stad buiten de eigenlijke kom gelegen, faubourg*): *de –steden van Parijs.*

voor'stander, m. –s (*bevorderaar, beschermer*): *een beslist – van goed onderwijs.*

voor'ste 1 bn. (*meest-vooruitstaande*): *de – wagon; de – vinger*; **2** zn. m. en v.: *Haantje de –*, de belhamel.

voor'steek, m. –steken (*platte naaisteek*).

voor'stel, o. –stellen (1 *voorslag; wetsvoorstel*; 2 *eerste preek v. e. jong predikant, gehouden voor professoren, familie en genodigden*; 3 *rekenk. of wisk. opgave*): 1 *een – behandelen, doen, uiteenzetten; zijn – is verworpen; een – tot verwerping; een – aannemen, indienen; in zijn – treden*, meegaan met; *op – van*; 2 *die proponent deed zijn –*; 3 *hebt ge uw algebra-voorstellen af?*

voor'stellen, stelde –, h. voorgesteld (1 *inleiden, in een gezelschap; introduceren, iem. persoonlijk bekend maken*; 2 *een voorstel doen, aan iems. beslissing onderwerpen*; 3 *afbeelden, verbeelden*): 1 *iem. aan zijn familie –*; *ik heb ze aan elkaar voorgesteld*; 2 *hij stelde – naar Z. te reizen*; 3 *David voorgesteld als harpspeler; dit schilderstuk stelt een dal in de Ardennen –*; refl: *zich –*, stelde zich –, h. zich voor'gesteld (1 *zich voor de geest stellen; zich verbeelden*; 2 *van plan zijn*; 3 *zich aan iem. persoonlijk bekend maken door zijn naam te noemen*): 1 *kunt ge u zo iets –? stel u ons aller verbazing –; stel je voor!* uitroep van verbazing, ergernis, spot; 2 *ik stel mij voor naar Italië te gaan*; 3 *mag ik me even –, mijn naam is van Puffelen.*

voor'steller, m. –s (*iem., die voorstelt* inz. in bet. 2): *de – trok zijn voorstel in.*

voor'stelling, v. –en (*het voorstellen*, in verschillende bet. inz. 1 *afbeelding, nabootsing*; 2 *opvoering v. e. toneelstuk*): *de – aan de Koningin*; 1 *zich geen (goede) – van iets kunnen maken*, zich iets niet kunnen denken; *zich een verkeerde – van iets maken*; 2 *de – begint te 8 uur*; **–stellingskracht,** v., of **–stellingsvermogen,** o.: *bij stereometrie moet de leerling een goed – hebben.*

voor'stemmen, stemde –, h. voor'gestemd (*zijn stem voor iets of iem. uitbrengen*): **–stemmer,** m. –s; verg. tegenstemmer; **–steven,** m. –s (scheepst. *steven aan de voorkant*); **–stoot 1** v. (*voorwas, stopwas, maagdenwas*): met – stoppen de bijen de reten v. d. korf dicht; **2** m. –stoten (biljart: *allereerste stoot*); **–stoten,** stiet –, h. –gestoten (Z.-N. *voortrekken*): *iem. –*; **–studie,** v. –s (*inleidende studie*); **–stuk,** o. –stukken (*voorste gedeelte van iets*; inz. ton. *voorafgaand stuk*): *een blijspelletje als –.*

voort 1 bw. (*terstond, dadelijk*): *ik kom – bij u*; Z.-N. *van nu –*, af aan; – met de bet. van *verder*, vormt scheidb. samengest. ww.: voortarbeiden, –maken enz.; **2** tw. (*verder; weg!*): *–, paardje, –! –, –! de schuit is –.*

voort'aan, voortaan', bw. (*in het vervolg*): *jongen, – opgelet! – beter toezien!*

voor'tand, m. –en (*snijtand*).

voort'bestaan, o. (*verder blijven leven, bestaan*): *het – na de dood; het – der vennootschap is verzekerd.*

voort'bewegen, bewoog voort, h. voortbewogen (*in beweging brengen, verder doen bewegen*): *door krachtige riemslagen voortbewogen*; refl. *het schip bewoog zich langzaam voort*; **–beweging,** v. –en: *snelle –; de – heeft plaats door twee Diesel-motoren.*

voort'bomen, boomde –, h. voort'geboomd (*een schip met de vaarboom vooruitduwen*).

voort'brengen, onr. w.w., bracht –, h. voort'gebracht (*het aanzijn geven, opleveren, geven*); **–brenger,** m. –s (*iem., die iets doet ontstaan*, b.v. *de werkman, de boer*); **–brenging,** v. (*productie, verbouwing, vervaardiging*); **–brengingskracht,** v. (*kracht, om iets voort te brengen*); **–brengingsvermogen,** o.; **–brengsel,** o. –s, –en (*het voortgebrachte, het product*): *de –en op 't gebied van de landbouw, de letterkunde.*

voort'drijven, dreef –, h. (1, 2), i. (3) voort'gedreven (1 *wegdrijven, verjagen*; 2 *aanzetten, aanwakkeren*; 3 *verder drijven*): 1 *den vijand –*; 2 *een luien jongen –*; 3 *we dreven steeds voort, steeds dichter bij de kust.*

voort'duren, duurde –, h. voort'geduurd (*aanhouden, blijven bestaan*).

voortdu'rend, bn., bw. (*aanhoudend*): *een – leven, lawaai enz.*; *de zieke was – aan 't ijlen*, onophoudelijk; *ik vergis mij –.*

voort'during, v.; **voort'duur,** m. (*het voortduren*): *bij –*, gedurig, aanhoudend.

voor'teken, o. –en, –s (*aankondigend teken*): *een noodlottig –, een bemoedigend –; aan –s geloven; de –en der revolutie.*

voor'tellen, telde –, h. voorgeteld (*voor iems. ogen tellen*): *ik zal je het geld –.*

voort'gaan, ging –, i. voort'gegaan (*verder gaan, doorgaan, voortzetten, vervolgen*): *met zijn werk* –; **–gang,** m. –en (*vooruitgang, vordering, doorzetting*): – *met iets maken,* iets bespoedigen; *het proces zal geen – hebben,* zal niet verder aanhangig zijn.
voort'helpen hielp voort, h. voortgeholpen (*hulp verlenen*): *we zullen hem wel* –.
voor'tijd, m. –en (*zeer oude tijd*): *in de grijze* –, voorhistorische; z. ald.
voor'tijds, bw. (*eertijds, oudtijds, weleer*).
voort'ijlen, ijlde –, i. voort'geijld (*zich ijlend verwijderen, al verder ijlen, voortsnellen*): *men zag den dief* –; **–jagen,** jaagde, joeg voort, h. voortgejaagd (*verder, voor zich uit jagen*): *de wolken, voortgejaagd door de wind.*
voort'kankeren, kankerde –, i. voort'gekankerd (fig. *als een kanker voortwoekeren, zich verder verspreiden*): fig. *dat kwaad kankert al* –; **–komen,** kwam –, i. voortgekomen (*voortvloeien uit, ontstaan*): – *uit onwil*; **–kunnen,** kon voort, h., is voortgekund (*verder kunnen*): *help me, ik kan niet meer voort.*
voort'leven, leefde voort, h. voortgeleefd (*verder leven*): *na de dood* –.
voort'maken, maakte –, h. voort'gemaakt (*zich haasten met hetgeen men doet*): *wil je wat –!* spoed maken; – *met het werk*; refl. *zich* –, maken, dat men wegkomt.
voor'tocht, m. –en (*voorhoede*); vero.
vóór'toneel, o. –tonelen (*voorste deel v. h. toneel, proscenium*): *de klucht spelen op het* –.
voort'planten, plantte –, h. voort'geplant (1 *vermeerderen*; 2 *verbreiden, verspreiden*): 1 *het menselijk geslacht heeft zich –geplant,* vermenigvuldigd; 2 *het geloof* –, verbreiden; refl. *een geluid kan zich* –, verspreiden; **–planting,** v.: – *des geloofs*; zie propaganda; – *van het geluid*; *de – der mensen.*
voor'treden, trad –, i. voor'getreden (*naar voren treden, voorwaarts treden, op de voorgrond treden*): *laat de sergeants* –.
voortref'felijk, bn., bw. (*uitmuntend, uitstekend*): – *onderwijs, een –e gelegenheid*; *hij speelt* –; **voortref'felijkheid,** v. –heden.
voor'trein, m. –en (*trein, vertrekkende voor de gewone trein*).
voor'trekken, trok –, h. voor'getrokken (*verkiezen boven*): fig. *iem.* –, begunstigen; *een der kinderen te veel* –, bevoordelen.
Voor'trekkers, m. mv. kolonisten, die in 1836 de Kaap verlieten, om zich in de landen, thans bekend als Natal, Transvaal en Oranjerivier-kolonie neer te zetten.
voort'rukken, rukte –, h. en i. voort'gerukt (*voorwaarts marcheren, verder rukken*).
voorts, bw. (*verder, vervolgens, wijders*): *enzovoorts*; – *vertelde hij, dat.*
voort'slepen, sleepte –, h. voort'gesleept (*voorwaarts verder slepen*): *de leeuw kan een volwassen rund* –, wegslepen; fig. *zijn leven* –, in ellende voortleven, zijn leven in kommer slijten; refl. *zich met moeite* –; **–sleuren,** sleurde –, h. voort'gesleurd (*verder- of wegslepen*): *een last* –; nog: *hij laat die zaak maar* –, doet haar niet af; **–spoeden,** spoedde –, i. voort'gespoed (*verder spoeden*); *zich* –, haast maken, ijlings of snel voortgaan; **–spruiten,** sproot –, i. voort'gesproten (fig. *ontstaan*): *uit dronkenschap spruit allerlei kwaad* –; *uit dat geslacht zijn keizers –gesproten*; **–stuwen,** stuwde –, h. voort'gestuwd (*voorwaarts stuwen*): *door de menigte –gestuwd*; **–stuwing,** v. –en.
voor'tuin, m. –en: *huizen met een –tje.*
voort'varen, voer –, i. voort'gevaren (*verder varen*): fig. *Machteld voer lieftallig* –, vervolgde, ging voort.
voortva'rend, bn., bw. (fig. *haastig*; gunstig: *ijverig, spoedig iets afdoende*): *de –e drift der jeugd*; – *te werk gaan.*
voortva'rendheid, v. (*drift*; *ijver, spoed*).
voort'vloeien, vloeide –, i. voort'gevloeid (eig. *verder vloeien*; fig. *ergens uit volgen*): fig. *daar kan niets goeds uit* –.
voortvluch'tig 1 bn. (*op de vlucht*): *een – misdadiger*; *de kassier is* –; **2 –vluch'tige,** m. en v. –n (*iem., die voortvluchtig is*).
voort'woekeren, woekerde –, h. en i. voort'gewoekerd (*zich steeds verder* [*ongemerkt*] *verspreiden*): *die kinderziekte woekert* –; fig. *het kwaad kan* –; **–zeggen,** zegde of zeide –, h. voort'gezegd of –gezeid (*aan anderen oververtellen*): *zegt het* –, zegt het verder; **–zetten,** zette –, h. voort'gezet (*aanhouden, doorzetten, voortgaan met*); **–zetter,** m. –s; **–zetting,** v. –en (*vervolg*); **–zwepen,** zweepte –, h. voort'gezweept (1 *met zweepslagen voortjagen*; 2 fig. *voortslingeren*): 1 *de paarden* –; 2 *de winden zweepten het schip* –.
vooruit', bw. (*vooraf, van te voren, verder*): *borst –! – met de geit!* dit bijw. vormt scheidb. samengest. w.w., waarvan de leden der onbep. wijs (behalve met *te*) en de volt. deelwoorden aaneengeschreven worden, b.v.
vooruit'betalen, betaalde –, h. vooruitbetaald (*van te voren betalen*): *vooruit te betalen*; *een telegram met vooruitbetaald antwoord*; **–betaling,** v. –en: *abonnement met* –.
vooruit'gaan, ging –, i. vooruit'gegaan (1 *voor een ander uitgaan, vooropgaan*; 2 *voorwaarts gaan, vorderen*; 3 *beter worden, herstellen*; *in betere conditie komen*; *in bloei toenemen*): 1 *de stadsbode ging* –; 2 *je moet wat meer* –; 3 *de zieke gaat wezenlijk* –; *zijn zaken gaan langzamerhand* –; **–gang,** m. (*voortgaande beweging*; fig. *bloei*): *er is geen – in dat door ijs omgeven schip*; fig. *ik drink op de – uwer zaken*; **–hebben,** had –, h. vooruit'gehad (*vroeger of eerder hebben*; *een voordeel boven een ander hebben*): *hij heeft die som –gehad,* boven of eer dan een ander; *gij hebt bij hem iets* –, hij is u genegen; *hij heeft dit* –, dit is zijn voordeel; **–komen,** kwam –, i. vooruit'gekomen (*voorwaarts komen*): *in de wereld* –; *met dien knaap is niet – te komen,* hij is hardleers; *hij zal op dat kantoor wel* –, bevorderd worden, opklimmen; *iem.* –, verder komen dan een ander; **–lopen,** liep –, i., h. vooruitgelopen: *op de beslissing, de gebeurtenissen,* anticiperen; **–snellen,** snelde –, i. vooruit'gesneld: *zijn gedachten snellen de tijd* –, lopen vooruit; **–steken,** stak –, h. vooruitgestoken (*naar voren uitsteken*): *zijn handen* –; *een –de kin*; **–stre'vend,** bn. (*het nieuwere en betere zoekend, brekend met sleur en eigenwaan*); **–zicht,** o. –en (*hoop, verwachting*): *hij heeft het* –, *de betrekking te krijgen*; *het – op betere tijden*; *mooie, goede –en*; **–zien,** zag –, h. vooruit'gezien (*vroeger zien*; fig. *voorspellen*): *nu en dan moeten wij eens* –, in de toekomst zien.
voor'vader, m. –en, –s (*stamvader, voorzaat*): *hun –en*; zie aartsvader.
voorva'derlijk, bn. (*aartsvaderlijk*): *e.* – *kasteel*; *–e zeden,* (als) van de voorvaderen.
voor'val, o. –vallen, voorvalletje, beter:

gebeurtenis: *e. zonderling* –; **–vallen,** viel –, i. voor'gevallen (*gebeuren*): *dat zal niet meer* –, plaats hebben; **–vechter,** m. –s (ong. *belhamel, vechtersbaas*; gunstig: *verdediger, kampioen*); **–vechtster,** v. –s; **–vertrek,** o. –vertrekken (*voorkamer*); **–vinger,** m. –s (*wijsvinger*); **–vlak,** o. –vlakken (*het naar voren gewende vlak*): *het – v. e. kubus*; **–voegen,** voegde voor, h. voorgevoegd (*voor iets voegen*): *de* n, *voorgevoegd in navond*; **–voeging,** v. –en; **–voegsel,** o. –s (*het voorgevoegde*; inz. *letter of lettergreep, die voor een woord geplaatst een nieuw woord vormt*): *het – aarts.*

voorwaar', bw. (*stellig, inderdaad, wezenlijk*): *dat is – geen compliment.*

voor'waarde, v. –n (*voorafgaande beperking, beding*): *welke – stelde hij? aan de (strengste) –n voldoen*; *onder geen enkele* –; *onder zekere –n*; *onder, op – dat*; *op één* –.

voorwaar'delijk, bn., bw. (*onder, met voorwaarde*): *e. –e toestemming*; *de bezetting gaf zich – over*, op voorwaarde; *–e invrijheidstelling*, rechtsinstelling, waarbij een veroordeelde na het verstrijken v. e. deel zijner straf, onder bep. voorwaarden in vrijheid wordt gesteld; *–e veroordeling*, rechtsinstelling, waarbij de niet tenuitvoerlegging van een vonnis wordt afhankelijk gesteld van het naleven van zekere voorwaarden; *–e wijs*, spraakk. wijze om de onwerkelijkheid, het niet-bestaan van de inhoud der gedachte uit te drukken.

voor'waarts, bw., bn. (*vooruit*): *de troepen rukten* –; –, *mars! een –e beweging.*

voor'wagen, m. –s; **–wal,** m. –wallen (*buitenwal*); **–wand,** m. –en (*voormuur*); **–was,** o. (*bijenhars*): *het – dient als metselspecie.*

voor'wegen, woog –, h. voor'gewogen (*voor iems. ogen wegen*): *ik zal u de waren* –; **–wenden,** wendde –, h. voorgewend (*voorgeven*): *ongesteldheid* –, valselijk als reden opgeven; **–wendsel,** o. –s, –en (*uitvlucht*): *onder – van*; *onder valse –s*; **–wereld,** v. (*de aarde, vóór de mens er op geschapen was*); **–wereldlijk, –we'reldlijk,** bn. (*uit de voorwereld*): *–e dieren*, b.v. de mammoet.

voor'werk, o. –en (*voor-verschansing*; lit. t. *titel, voorplaat en voorbericht*).

voor'werken, werkte –, h. voor'gewerkt (*voordoen*); **–werker,** m. –s.

voor'werp, o. –en (1 *'tgeen men voor zich waarneemt*: *zaak, ding*; 2 *naam v. e. zinsdeel*): 1 *een aantal –en v. kunst*, zaken; *het – van spot*; *het – van het onderzoek*, doel; zie stoffelijk; 2 *men onderscheidt*: *medewerkende, lijdende, oorzakelijke –en.*

voor'werpen, wierp –, h. voor'geworpen (*tegenwerpen*): *dit zal ik hem* –, voor de voeten werpen, hem verwijten; **–werpsnaam,** m. –namen (*naam van enig ding, enige zaak, enig voorwerp*); **–werpszin,** m. –zinnen (*bijzin, die de dienst verricht van voorwerp*), b.v. *ik hoop, dat gij slaagt*; *geef ere, wien ere toekomt.*

voor'weten, o. (*voorkennis*): *dit is geschied zonder* (of: *buiten*) *ons* –; **–wiel,** o. –en; verg. achterwiel; **–wind,** m. (*gunstige wind, van achter invallende wind*); zie voordewind; **–winter,** m. –s (*begin v. d. winter*); **–zaal,** v. –zalen (*grote voorkamer, wachtzaal*); **–zaat,** m. –zaten (*voorvader, stamvader*); zie nazaat; **–zang,** m. –en (*inleidende zang* ook v. e. gedicht); **–zanger,** m. –s (*iem., die het gezang leidt*): *dan deed hij den – der grote kerk na.*

1 voor'zeggen, zeide –, h. voor'gezegd, –gezeid (*zeggen om na te laten zeggen*): *ik zal u dat woord duidelijk* –; *in de klas mag niemand* –, een ander iets influisteren; **2 voorzeg'gen,** –zei'de, h. voorzegd', –zeid' (*voorspellen*); **–zeg'ger,** m. –s (*profeet*); **–zeg'ging,** v. –en (*voorspelling*).

voor'zeil, o. –en.

voorze'ker, bw. (*zekerlijk, zeer stellig*).

voor'zet, m. –zetten (*eerste zet in 't spel*).

voor'zetsel, o. –s (*partikel, dat de betrekking uitdrukt, waarin een zelfstandig woord tot andere woorden van de zin staat*): *het – in.*

voor'zetten, zette voor, h. voorgezet (*voor iem., iets plaatsen*): *wat zullen ze ons daar* –, opdissen; *zijn horloge* –, vooruitzetten.

voorzich'tig, bn., bw. (*omzichtig, behoedzaam*): *iets – vragen*; *–!* past er op!

voorzich'tigheid, v. (*het voorzichtig-zijn*; *behoedzaamheid*): *– is de moeder der wijsheid* (of: *der porseleinkast*), doet de wijsheid ontstaan (of: houdt het porseleingoed heel); *met – te werk gaan.*

voorzich'tigheidshalve, –heidshal've, bw. (*uit voorzichtigheid*); **–heidsmaatregel,** m. –en, –s (*maatregel, uit voorzichtigheid*).

voorzien', –zag', h. voorzien' (1 *vooruitzien, in de toekomst zien gebeuren*; 2 *zorgen voor*; *verhelpen*; 3 *regelen*; 4 *verschaffen*, ook refl.; 5 rechtst. refl. *in hoger beroep gaan bij een hoger rechtscollege*): 1 *wij hebben dat ongeluk* –, zien aankomen; 2 *in de eerste behoefte* –, zorg dragen voor; *deze winkel is goed* –, h. een rijkdom van waren; *wij zullen in dat gebrek* –, het verhelpen; *in een lang gevoelde behoefte* –; *hierin moet – worden door*; *we zijn al –, dank u! in zijn onderhoud kunnen* –; 3 *daarin heeft de wet niet* –, dit is niet wettelijk geregeld; 4 *iem. v. geld* –; *zich van het nodige* –; 5 *zich in verbreking* –; nog: *het op iets* (of: *iem.*) – *hebben*, gemunt; *het niet op iem. of iets – hebben*, begrepen.

voorzie'nig, bn. (*vooruit-zorgend*): *–e heren*, oude briefstijl; **voorzie'nigheid,** v. (*voortdurende leiding, onderhouding, bestiering Gods*): *de Voorzienigheid*, God zelf.

voor'ziening, v. (*het voorzien* in bet. 2, 3, 4): *– van levensmiddelen*; *– in cassatie.*

voor'zijde, v. –n (*zijde aan de kant v. d. beschouwer*; *voorgevel*): *de – van een gebouw*; **–zin,** m. –zinnen (*eerste lid van een samengestelde volzin*); verg. nazin; **–zitten,** zat –, h. voor'gezeten (*vooraanzitten*; *de eerste plaats innemen*; *presideren*): *hij zat aan tafel* –; *wie zal de vergadering –?* presideren; **–zitter,** m. –s; zie president: *mijnheer de –!* **–zitterschap,** o. (*waardigheid van voorzitter*; *het voorzitter zijn*): *het – bekleden*; *gedurende zijn* –; *onder – van*; **–zittershamer,** m. –s; **–zittersstoel,** m. –en; **–zitting,** v.: *onder – van*, presidium; **–zomer,** m. –s (*eerste deel van de zomer*); **–zoon,** m. –zonen, –s (*zoon uit een vroeger huwelijk*); **–zorg,** v. –en (*het zorgen voor de toekomst*): *–en nemen*, voorbehoedmiddelen; **–zorgsmaatregel,** m. –en, –s: *–en nemen.*

voos, bn.; vozer, meest – of voost (*taai, zonder sap, sponsachtig*): *een voze knol*; **fig.** *een – gestel*, kwaadsappig, ongezond; *voze toestanden*, bedorven; **voos'heid,** v.

I. vor'deren, vorderde, i. gevorderd (*vooruitkomen, voortgaan*): *daar onze paarden moe waren, vorderden we niet veel,* kwamen wij niet vooruit; *een gevorderde leeftijd.*
II. vor'deren, vorderde, h. gevorderd (*eisen, vragen; een rechtsvordering instellen*): *ik vorder mijn recht; rekenschap –; – I* en **II** v. hetzelfde grondw.
vor'dering, v. –en (1 van vorderen **I:** *vooruitgang, voortgang;* 2 van vorderen **II:** *eis; rechtsvordering; requisitoir*): 1 *maakt hij –en?* 2 *ik heb een schuld– ten laste van hem;* België: *een – in kortgeding; burgerlijke –,* tot herstelling van geleden schade; *publieke –,* tot toepassing van straffen.
vo're, v. –n (*voor, ploegsnede*).
I. vo'ren, m. –s (*voorn,* z. ald.).
II. vo'ren, bw. (andere vorm van *voor,* steeds met een voorzetsel): *ga naar –; kom wat naar –,* vooruit; *als –; van – af (aan); van te –; te –,* vroeger; zie wind **I.**
vo'renstaand, bn. (*wat voorafstaat of -gaat*): *op –e bladzijde,* voorafgaand, vorig.
vo'rig, bn. (*vroeger, onmiddellijk voorafgaand*): *h. – jaar, h. – examen, de –e bladz.*
vork, v. –en (*getand werktuig, waarmee men iets kan oppikken*): *een hooi–; – en mes;* zegsw. *hij weet, hoe de –* (of: *de bijl*) *aan* (ook: *in*) *de steel zit,* hoe de zaak in elkaar zit; bij verg.: *splitsing in tweeën van spoorlijnen, wegen, paden;* zie ook hooi.
vorket', v. vorketten (Fr. fourchette; Z.-N. *tafelvork*): *een goede –,* goed eter.
vorm, m. –en, vormpje (1 *uiterlijke gedaante, fatsoen; model, patroon, mal;* 2 *de juiste, vereiste gedaante; de rechtsvorm;* 3 *schijn;* 4 *plichtpleging*): 1 *de bol–; e. hoed e. andere – geven; een dicht–;* zie drama enz.; *de brief–;* zegsw. *iets in een andere – gieten,* een andere gedaante geven; *in de – van; een vaste –, vaste –en aannemen;* 2 *alles in de – opmaken;* 3 *dat is maar voor de –; iets voor de – vragen;* 4 *een man van –en,* gehecht aan uiterlijke plichtplegingen; *de goede –en,* beschaafde manieren; *hij kent* (of: *heeft*) *geen –en;* nog: *zonder (enige) – van proces,* onmiddellijk; *lijdende, bedrijvende –,* passief, actief.
vorm'aarde, v.; zie vormklei.
vorm'baar, bn.; **vorm'baarheid,** v.
vor'melijk, bn., bw. (1 *gehecht aan vormen,* soms ong.; 2 *overeenkomstig de goede vorm of de etiquette;* ook: *stijf-deftig*): 1 *uw vriend is nogal –; – christendom,* hechtend aan de uiterlijke vorm, doch zonder geest en leven; 2 *een –e ontvangst; – antwoorden, iem. – ontvangen;* **vor'melijkheid,** v. –heden.
vor'meling, m. en v. –en (R.-K. *iem., die het vormsel gaat ontvangen*); **–e,** v. –n.
I. vor'men, vormde, h. gevormd (van vorm afgeleid of van Lat. formare: 1 *een gedaante hebben van;* 2 *een gedaante geven;* ook: *vervaardigen, maken;* 3 *door vorm, gedaante, plaats iets zijn;* 4 *opvoeden, ontwikkelen, beschaven*): 1 *de wegen in dit bos – een ster;* 2 *de leerlingen gaan een kring –; een beeld uit pleister –;* 3 *dit riviertje vormt hier de grens; die troepen – de achterhoede; een onderdeel – van;* 4 *iem. tot een nuttig lid der maatschappij –; iems. smaak –; goede gezelschappen werken –d;* refl. *zo – zich dwaalbegrippen,* ontstaan.
II. vor'men, vormde, h. gevormd (Lat. firmare = *bevestigen*: R.-K. *het vormsel toedienen*): *de bisschop zal de kinderen –.*
vor'mer, m. –s (*modeleur*).
I. vor'ming, v. –en (*het vormen* in bet. **I**): *– van nieuwe leerkrachten, – van de smaak.*
II. vor'ming, v. (*het vormen* in bet. **II**): *de – zal plaats hebben in de kerk van St. Jan.*
vorm'klei, v. (*boetseerklei*).
vorm'leer, v. (*aanschouwelijke meetk.; leer der muzikale compositie-vormen; etymologie; studie, waarbij men zijn aandacht vestigt op de vorm der planten*); **–loos,** bn. (*zonder vorm, wanstaltig, plomp*): *een – blok hout, een vormloze massa;* ook, vormeloos; **–meter,** v. –s (Z.-N. *meter bij het vormen*); **–peter,** m. –s; **–school,** v. –scholen: *de – voor onderwijzers te Rotterdam.*
Vorm'sel, o. (R.-K. *een der zeven Sacramenten*): *het – dient tot versterking van het bovennatuurlijke leven; het – toedienen.*
vors, m. –en (*kikvors*).
vor'sen, vorste, h. gevorst (*onderzoek instellen, nasporen, napluizen*): *met –de blik.*
I. vorst, v. –en (*bovenste scherpe rand, waarin de opgaande schuine vlakken van een dakwerk samenkomen: nok*).
II. vorst, v. (*vriezend weer*): *we krijgen –.*
III. vorst, m. –en (eig. *voorste, eerste: heerser, prins, koning*): *als een –; de – van dit kleine vorstendom;* men schrijve niet *de –* (= Duits Fürst) *van Wied,* maar *de prins v. W.*
vor'stelijk, bn., bw. (*van of als, eigen aan een vorst*): *het – paleis,* des vorsten; *een – geschenk,* (als) dat v. e. vorst, rijk, schoon; *een –e houding,* (als) v. e. vorst; *hij leeft –,* als een vorst, weelderig; **vor'stelijkheid,** v.
vor'stenbloed, o.: *het – stroomt hem door de aderen,* hij is van vorstelijke afkomst; **–dom,** o. –dommen (*gebied v. e. vorst*); **–gunst,** v. (*gunst van vorsten of van een vorst*); **–huis,** o. –huizen (*stamhuis v. e. vorst*); **–kind,** o. –kinderen; **–kroon,** v. –kronen (*kroon v. e. vorst,* inz. fig.).
Vor'stenlanden, o. mv. (*de rijken Soerakarta en Jogjakarta op Java*).
vor'stenmoord, m. –en.
vor'stentelg, m. en v. –en; **–zoon,** m. –zonen, –s.
vor'stig, bn. (*enigszins vriezend*): *– weer.*
vorstin', v. vorstinnen; zie vorst **III.**
vorst'pan, v. –pannen (*dakpan op de vorst* **I**).
vorst'vrij, bn. (*vrij van bevriezing*): *een –e kelder.*
I. vort (*voort* **2**): *–, gauw!*
II. vort, bn. (Z.-N. gew. *rot*).
vos, m. vossen (1 dierk. *roofdier v. h. hondengeslacht;* Lat. canis vulpes; 2 *listig sluw mens;* 3 *bont v. e. vos;* 4 *rood of roodbruin paard*): 1 de mannetjes– heet vosrekel, het wijfje moervos; *de gewone –, de zilver–;* zegsw. *een – verliest wel zijn haren, maar niet zijn streken,* al wordt iem. oud, de aangeboren aard verliest iem. niet; *men moet vossen met vossen vangen,* men moet slimheid tegenover slimheid stellen; spreekw. *Als de – de passie preekt, boer, pas op je ganzen,* wantrouw de huichelaars; 2 *zo'n slimme –,* geslepen vent; *een oude –;* 3 *een nieuwe –;* 4 zie goudvos.
vos'aap, m. –apen (*halfaap met spitse snuit;* Lat. lemur).
voskleu'rig, bn. (*geelachtig rood*).
vos'konijn, o. –en (*Z.-Amerik. knaagdier;* Lat. viscacia).

vos'sebont, vos'senbont, o. (*pelswerk van een vossevel, van vossevellen*).
vos'semelk, v. Z.-N. zegsw.: – *gedronken hebben,* doortrapt zijn.
vos'sen, voste, h. gevost (1 *hard studeren;* 2 Z.-N. *beetnemen*): 1 – *voor een examen;* gmz.; 2 *iem.* –.
vos'senbes, v. –bessen; zie bosbes.
vos'senhaar, o. –haren; **–hol,** o. –holen; **–huid,** v. –en; **–jacht,** v. –en; **–kuil,** m. –en (*kuil, om vossen te vangen*); **–val,** v. –vallen.
vos'sestaart, m. –en (*staart van een vos;* plantk. *een staartgras van de familie der grassen;* Lat. alopecurus pratensis): zegsw. *met de – geselen,* voor de leus, fig. aaien.
vos'sevel, o. –vellen (*huid v. e. vos*).
vo'ta, o. mv. (Lat. [*kies*]*stemmen; geloften*): *pi'a –,* vrome wensen (die nl. niet vervuld zullen worden); zie votum.
voteren, gevoteerd (Fr. *zijn stem geven, stemmen; bij stemming geven*): *een bedrag –.*
votief'kerk, v. –en (nl. *gebouwd als gevolg ener belofte*); **–steen,** m. –stenen; **–tafel,** v. (Fr. [Lat. votivus]: *geloftesteen*): –en dikwijls v. marmer, bevatten een dankzegging, een gebed enz.; zie ex voto.
vo'tum, o. (Ned.) –s; (Lat.) vota (Lat. [*kies*]*stem, stemuitbrenging; gelofte*): *een – van vertrouwen, een – van wantrouwen,* blijk van vertrouwen enz. in een ministerie.
vou'te, v. –n (Z.-N. *gewelf; voutkamertje*).
vout'kamertje, o. –s (Z.-N. *opkamertje,* nl. *boven een kelder of enig gewelf*).
vouw, v. –en, vouwtje (*plooi*): *de –en in de broek waren scherp als messen.*
vouw'baar, bn.; **vouw'baarheid,** v.
vouw'been, o. –benen (*houten, ivoren, benen enz., papiervouwer of vouwmes om papier te vouwen of te snijden*); **–blad,** o. –bladen (*gevouwen drukwerkje* inz. voor reclame, *folder*); **–blind,** o. –en (*vouwbaar blind*); **–boot,** v. –boten (*opvouwbare boot*): *– van 4 m lengte;* **–deur,** v. –en (*vleugeldeur*); **–doos,** v. –dozen (*doos met stukjes papier, waarvan figuren moeten gevouwen worden*).
vou'wen, vouwde, h. gevouwen (*plooien, vouwen leggen in*): *de servetten –; in vieren –; met gevouwen handen.*
vouw'karton, o. –s (*karton in bepaalde vorm,* b.v. *tot dozen gevouwen*); **–stoel,** m. –en (*klapstoel*); **–tafel,** v. –s (*klaptafeltje*).
vox, v. vo'ces (Lat. *stem*): *– claman'tis in deser'to,* een stem des roependen in de woestijn, nl. van hem, die belangrijke waarheden verkondigt, maar dien men niet wil horen, zie Joh. 1 : 23; *– huma'na,* [a]) de mensenstem, [b]) zeker orgelregister; *– po'puli, – De'i,* stem des volks, de stem van God, d.i. wat het volk beslist of wil, is Gods wil, is welgedaan; *– vi'va,* het levende woord.
vraag, v., in bet. 1, 2 en 5 vragen (1 *ondervraging;* 2 *deel van een* [*catechismus*]*les;* 3 *zaak, die nog uitgemaakt moet worden, die niet zeker is;* 4 handel: *kooplust voor een bepaald artikel;* 5 spraakk. *volzin, waarin of waarmee iets gevraagd wordt*): 1 *het antwoord moet op de – passen; iem. één –, vragen doen, stellen;* 2 *hoeveel vragen moet ge leren?* 3 *het is* (*nog*) *de –, of; de – doet zich voor, of;* 4 *er was veel – naar dat artikel; – en aanbod,* koop- en verkooplust; zie vraag en aanbod; 5 *een directe –: Wie komt daar? een indirecte –: Ik vraag, wie daar komt.*
vraag'achtig, bn. (*nieuwsgierig*); **–al,** m. en v. –allen (*nieuwsgierige persoon*); **–baak,** v. –baken (fig. *vertrouwd raadsman; persoon, tot wien men zich richt, om de oplossing van moeielijke vragen te krijgen;* ook: *boek, dat geraadpleegd kan worden*): *Holland, de – der wereld;* **–boek,** o. –en (*vragenboek*).
vraag en aan'bod (*economische wet, waardoor, meende men, alle handel, nering en bedrijf, nijverheid beheerst werd*).
vraag'gesprek, o. –gesprekken; zie interview; **–punt,** o. –en (*onderwerp van het gesprek of debat, punt ter beantwoording; de eigenlijke vraag; onderwerp ter beantwoording*): *wat zijn de –en?* **–schotel,** m. en v. –s (Z.-N. *vraagal*); **–sgewijs, –sgewijze,** bw. (*in de vorm van vraag* [*en antwoord*]).
vraag'ster, v. –s (*vrouw, die vraagt*).
vraag'stuk, o. –stukken (*vraag, quaestie*): *het moeilijke – omtrent de wil; een rekenkundig –,* som; **–teken,** o. –s (*leesteken achter een directe vraag*), b.v. *zult gij komen? daar zet ik een – achter,* dat betwijfel ik; **–woord,** o. –en (*woord, dat een vraag inleidt*): *druk bij 't lezen op het –,* b.v. *waar is hij?*
vraat, m. vraten (verwant met *vreten: gulzigaard*); **–zucht,** v. (*gulzigheid*); **–zuch'tig,** bn. (*gulzig*): *de –e wolf.*
vracht, v. –en (1 *lading v. e. vaartuig of voertuig, v. e. wagen of kar;* 2 *last*[*je*], *wat men draagt;* 3 *grote hoeveelheid, menigte;* 4 *vrachtloon, -prijs, vervoerloon*): 1 *dat schip heeft veel – in;* 2 *een –je hout halen; een hele –;* 3 *een – punten geven;* 4 *tien gulden aan –.*
vracht'auto, v. –auto's (*auto tot vervoer van vrachtgoed*); **–boot,** v. –boten (*goederenboot, stoomboot voor het vervoer van goederen,* in tegenst. met *passagiersboot*); **–brief,** v. –brieven (*schriftelijk bewijs van overeenkomst tussen afzender en schipper*); **–contract,** o. –en; zie chertepartij.
vracht'geld, o. –en (*vervoerloon;* ook: *betaling voor een overtocht per schuit*); **–goed,** o. –goederen (*koopmansgoed, dat* [*per goederentrein*] *wordt vervoerd,* in tegenstelling met *passagiersgoed*): *als – verzenden;* **–kar,** v. –karren (*kar van een vrachtrijder*): *de grote, tweewielige Noordbr. –;* **–lijst,** v. –en (*lijst van de ingeladen goederen*); **–loon,** o. –lonen (*vervoerloon, vrachtprijs*); **–notering,** v. –en (*vrachtprijs*); **–paard,** o. –en (*paard voor de vrachtkar*); **–prijs,** m. –prijzen; **–rijder,** m. –s (*iem., die goederen* [*per kar*] *vervoert; vrachtondernemer, eigenaar van een vrachtkar*); **–schip,** o. –schepen (*schip voor goederenvervoer*); **–schuit,** v. –en; **–slede,** v. –n (*slede voor goederenvervoer*); **–vaarder,** m. –s (*transportschip;* ook: *de schipper zelf*): *de Hollanders werden de –s van W.-Europa;* **–vaart,** v. (*vaart met vrachtschepen*); **–vrij,** bn. (*vrij v. vrachtgeld of port*); zie franco; **–wagen,** m. –s; zie transportwagen.
vra'gen, vraagde of vroeg, h. gevraagd (1 *een vraag doen, ondervragen, afvragen;* 2 *verlangen, eisen;* 3 *informeren;* 4 *examineren;* 5 *nodigen;* 6 *ten huwelijk verzoeken;* 7 kaartspel: *te kennen geven, dat men wil spelen*): 1 – *hoe iem. heet; vraag het mij maar; door – wordt men wijs; hoe kunt u* (*mij*) *dat –? als ik – mag;* 2 *uw gestel vraagt rust; van iem. het onmogelijke –; gevraagd een typiste; hoeveel vraagt hij voor zijn huis,* wil hij hebben? (*om*) *een aalmoes –; je hebt ze maar voor het –;*

3 *ik vraag naar zijn broeder, die erg ziek is*; *naar iets* –; 4 *deze heer vraagt de geschiedenis*; 5 *iem. ten eten, op een feest* –; *wie zullen we zo al* –? 6 *een meisje* –; *zij is reeds eenmaal gevraagd*; 7 *ik vraag in (de) harten.*

vra'genboek, o. –en (*boek met vragen*; inz. *catechismusboek*); **–bus,** v. –bussen (*bus, waarin men vragen kan deponeren*; *rubrieken in kranten en tijdschriften voor vragen en antwoorden*); **–dag,** m. –dagen (*dag, dat de Kamerleden mondeling of schriftelijk vragen tot de regering kunnen richten*); **–derwijs, –wijs', –derwijze, –wij'ze,** bw. (*vraagsgewijs*): *hij behandelt dit leervak* –.

vra'ger, m. –s: *een onbescheiden* –.

vrank, bn. (1 *vrij*; 2 Z.-N. *brutaal, stout*): 1 zegsw. *vrank en vrij*, d.i. geheel vrij; „*Vrank, Vrij, Vroom, Vroed*", leus der Ned. turners; ook, frank; 2 –*e jongens.*

vran'kerik, m. –en (Z.-N. *stouterik*).

vra'tig, bn. (*gulzig*): *een –e snoek*, vraatzuchtig; –*e wolven*; verg. vraat.

vre'de, m., in bet. 3 –s (1 *toestand v. rust, v. kalmte*; 2 *het tegengestelde v. oorlog*; 3 *vredesverdrag*): 1 – *zij met u*; *laat mij met* –; *in* – *met zich zelf leven*; *zijn as ruste in* –; *met iedereen in* – *leven*, eensgezindheid, eendracht; *de huiselijke* – *breken*; zie huisvrede; *ik kan daar (geen)* – *mee hebben*, er mij (niet) mee verenigen, verzoenen; *ter wille van de lieve* –; 2 *er was 32 jaar lang* –; *een eervolle, duurzame* –; *een gewapende* –, met het leger op voet van oorlog; 3 *de* – *werd getekend*; *een voorlopige* –; – *sluiten.*

vre'debond, m. –en (*bond ter bevordering van de wereldvrede*); **–breker,** m. –s; **–breuk,** v. (*het verbreken van de vrede*); zie huisvredebreuk; **–feest,** o. –en; **–gerecht,** o. –en (België: *kantongerecht*); **–handel,** m. (*onderhandeling over de vrede*); **–kus,** m. –kussen; **–lie'vend,** bn., bw. (*tot vrede geneigd*): *een* – *vorst*; **–lie'vendheid,** v.; **–offer,** o. –s: het – was in de Joodse wet een dank-, een gelofteoffer; **–rechter,** m. –s (België: [Fr. juge de paix]: *kantonrechter*).

vre'desaanbod, o. –biedingen; **–conferentie,** v. –s, –conferentiën (*juister* oorlogsconferentie, *wijl op deze samenkomsten van afgevaardigden der natiën de rechten en verplichtingen van oorlogvoerenden en neutralen worden vastgesteld*); **–congres,** o. –congressen (*internationaal congres over de wereldvrede*); **–naam:** *zwijg in* –, *doe het in* –, ter wille van de vrede; **–onderhandeling,** v. –en (*onderhandeling over de vrede*); **–paleis,** o. (*paleis in Den Haag* oorspr. *ten dienste der vredesconferentiën, door den Amerikaan Carnegie geschonken*); **–partij,** v. –en: *de* – *in Duitsland*; **–pijp,** v. (*pijp, welke bij de Indianen gerookt wordt als zinnebeeld van de vrede*); **–preliminairen,** –preliminariën, v. mv. (*inleidende onderhandelingen v. d. vrede*); **–sterkte,** v.: *het leger op* –.

Vre'destempel, m. (Rom. *tempel van Janus*, in oorlogstijd openstaande).

vre'destichter, m. –s.

vre'destijd, m. (*tijd, dat er vrede heerst*); **–tractaat,** o. –tractaten (*tractaat, dat de voorwaarden bevat, waarop de vrede is gesloten*); **–verdrag,** o. –verdragen (*verdrag, waarbij vrede gesloten wordt*); **–voorstel,** o. –voorstellen of **–voorslag,** m. –voorslagen (*voorstel tot vrede*); **–voorwaarde,** v. –n (*voorwaarde, waarop vrede gesloten wordt of kan worden*).

vre'devlag, v. –vlaggen (*de witte vlag*); **–vorst,** m. –en (*vorst, die vrede sticht of wil*; fig. *de Messias*); **–vuur,** o. –vuren (*vuur, ontstoken ter ere van de vrede*); **–zang,** m. –en (*lied ter ere van de vrede*).

vre'dig, bn., bw. (*rustig en tevreden, kalm en ongestoord*): *een –e stilte*; *iets* – *aanzien.*

vree, m. (*vrede*): *er* – *mee hebben.*

vreed'zaam, bn., bw.; vreedzamer, –st (1 *rustig en tevreden*; 2 *in vrede*): 1 *een* – *man*; *landbouw is een* – *bedrijf*; 2 *deze volken leven* –, zonder oorlog, in vrede; **vreed'zaamheid,** v.

vreemd 1 bn., bw. (1 *niet bekend*; 2 *buitenlands*; *uitheems*; 3 *raar, zonderling*; 4 *aan anderen toebehorende*; 5 *verbaasd*; muz. *niet tot de toonsoort behorende*): 1 *een –e vent*; *alle vrees is hem* –, onbekend, in strijd met zijn aard; *ik ben hier* –; 2 –*e volken, talen, planten*; 3 *een –e smaak*; *er* – *uitziend*; *een* – *geval*; *dat valt mij* –; *hoe* –! *dat is toch* –; 4 –*e kinderen opvoeden*; *met –e hulp*; 5 *ergens* – *van opzien*; nog: R.-K. –*e zonden*, veroorzaakt door overreding enz.; – *zijn aan*, geen schuld hebben; **2 –e,** m. en v. –n (*onbekend persoon*): *hij is voor mij geen* –; *dat heeft hij van geen* –; **3 –e,** o. (1 *het ongewone, zonderlinge*; 2 *buitenland*; *vreemde mensen*, meestal met *in* of *naar*): 1 *het* – *v. e. omgeving*; 2 *in den* – *toeven*; *naar den* – *gaan.*

vreem'deling, m. en v. –en (*vreemde*: 1 *buitenlander*, 2 *onbekende*); voor het vr. ook **–e**; *een* – *in Jeruzalem*, zie Jeruzalem.

vreem'delingenboek, o. –en (*register, waarin de vreemde bezoekers ener sociëteit, hotelgasten enz. hun naam schrijven*); **–legioen,** o. (Fr. *legerkorps* inz. *in Fr. Noord-Afrika, waarvan de soldaten geworven zijn uit allerlei naties*); **–verkeer,** o. (*het bezoek door vreemdelingen*): *het* – *in Parijs.*

vreem'delingschap, v. (*toestand, waarin een vreemdeling verkeert*): fig. *in* – *zijn*, ballingschap; *in* – *gaan dolen.*

vreem'denlegioen, o.; zie vreemdelingenlegioen.

vreem'd(ig)heid, v. –heden (*zonderlingheid*).

vreemdsoor'tig, bn. (*ongewoon, afwijkend*): *de rog is e.* –*e vis*; **vreemdsoor'tigheid,** v.

vreem'pje, o. –s (*vreemd of zonderling persoon*): *wat een* –!

vrees, vre'ze, v. vrezen (1 *angst, schrik*; 2 *ontzag, eerbied*): 1 *men zat in grote* –; *in duizend vrezen*; – *aanjagen*; – *voor*; *uit* – *dat* (of: *voor*); – *koesteren voor*; *daar geen* – *voor*; *een ridder zonder* – *of blaam*; 2 *de vreze des Heren is het beginsel der Wijsheid.*

vreesach'tig, bn., bw. (*bang*): *de haas is* –; – *rondzien*; **vreesach'tigheid,** v. –heden.

vreeswek'kend, bn. (*vrees inboezemend*).

vreet'wolf, m. en v. –wolven; **vreet'zak,** m. en v. –zakken (*vraat*); gmz.

vree'vuur, o. –vuren; zie vredevuur.

vrek 1 bn.; vrekker, –st (*gierig, inhalig*); **2** m. vrekken (*gierigaard, schraper*).

vrek'kig, bn. (*gierig, schraperig*): –*e lui.*

vrek'kigheid, v.

vre'selijk, vrees'lijk 1 bn., bw. (1 *vreesaanjagend*; 2 *erg*): 1 – *kanongebulder, een* – *lawaai*; 2 – *slecht*; – *veel werk*; **2** tw.: –, *wat een toestand!* **vre'selijkheid,** v. –heden.

vre'ten 1 vrat, h. gevreten (uit *ver-* en *eten*: 1 van mensen: *gulzig eten*; 2 van dieren:

eten): 1 *hij at niet, hij vrat*; 2 *dit paard wil niet* –, voedsel gebruiken; **2** o.: *wat een* –, slechte kost, plat; **vre'ter,** m. –s (*iem., die vreet; gulzigaard*); vr. vreetster, –s.
vre'terij', v. (*slokkerij; vreetpartij*); plat.
vreugd, vreug'de, v. (*blijdschap*): *een gevoel van* –, *ik beleef* – *aan dat kind; hij was de* – *zijner ouders*, voorwerp van vreugde.
vreug'debedrijf, o. –bedrijven (*feestvieringen*); **–betoon,** o. (*betoon, uiting v. vreugde*); **–dag,** m. –dagen (*feestdag*); **–dronken,** bn. (*dronken van vreugde*); **–lied,** o. –liederen (*lied uit, dat getuigt van, vreugde*); **–loos,** bn.; vreugdelozer, meest –; **–schot,** o. –schoten: *–schoten lossen*; **–traan,** m. –tranen (*traan, die uit blijdschap opwelt*); **–vol,** bn. (*vol blijdschap*); **–vuur,** o. –vuren (*ontstoken als teken van vreugde, zege enz.*); **–zang,** m. –en.
vre'zen, vreesde, h. gevreesd (1 *angst gevoelen, duchten*; 2 *ontzag hebben voor, ontzien*): 1 *de dood* –, *het gevaar* –; *iem.* –; *niets te* – *hebben*; – *voor zijn leven*; *het is te* – *dat*; 2 spreuk: *Vrees God, eer den Koning*, heb eerbied, ontzag voor; *godvrezend*.
vriend, vrind, m. –en, vriendje (1 *persoon, waarmee men door vriendschap is verbonden*; 2 toespreking; 3 *liefhebber*): 1 *zij zijn dikke –en; goede –en zijn met; kwade –en zijn of worden*, in twist zijn, geraken; *iem. te* – *hebben*; *iem. te* – *houden*, zorgen voor goede verstandhouding; – *en vijand*; *allemans* – *is niems.* –; *als goede –en scheiden*; zie l o o d 4; 2 *hoor eens –! –en, makkers!* 3 *een* – *van orde en tucht*; aanspreking: *zeg eens –je!*
vrien'delijk, bn., bw. (*voorkomend, welwillend*): *een* – *mens, een* – *gelaat*, lief; *–e woorden*, minzaam; *iem.* – *aankijken*; *de zon scheen* –; **vrien'delijkheid,** v. –heden (*minzaamheid, voorkomendheid, uiting*): *die* – *is verdacht*; *kleine vriendelijkheden*.
vrien'dendienst, m. –en (*dienst, die vrienden elkaar bewijzen*); **–feest,** o. –en (*feest van vrienden onder elkaar*); **–groet,** m. –en (*hartelijke groet van vrienden*); **–kout,** m. (*gezellig gepraat*): *avonden bij gezellige* – *doorgebracht*; **–krans,** m. –en (*vriendenkring*); **–kring,** m. –en (*kransje, v. vrienden*).
vriend Hein', m. (*de dood*).
vriend'houdend, bn. (*gehecht aan of houdend van zijn vrienden, de vriendschap aanhoudend*): *de goede, beste, liefdekwekende, –e Robertus Nurks*.
vriendin' v. vriendinnen, vriendinnetje (*vrouwelijke vriend*).
vriend'lief, m. (*lieve vriend!*), ook: **vriend'-jelief,** beide bij aanspreking.
vriend'schap, v. vriendschappen (1 *verhouding als vriend; genegenheid*; ook: *uiting van vriendschap* inz. *dienst*; 2 *als aanspreking*): 1 – *sluiten met; die* – *was van korte duur; één* – *is de andere waard*; 2 *zeg eens* –, *hoe laat is het?* in deze bet. gew. of vero.
vriendschap'pelijk, bn., bw. (*als vriend; met, uit vriendschap*): *heel zijn* – *gemoed schoot vol; een –e raad*; – *omgaan*; **–heid,** v.
vriend'schapsband, m. –en (fig. *band, die vrienden aan elkaar verbindt*): *de* – *nauwer toehalen*, de vriendschap inniger doen zijn; **–schapsbetuiging,** v. –en; **–schapsdienst,** m. –en (*vriendendienst*).
vries'-blauw, bn.: *–e lucht*; **–'ganzen,** v. mv. (*ganzen, uit het hoge noorden, die door haar komst bij ons kou voorspellen*); **–kamer,** v. –s (*koelkamer*); **–punt,** o. (*nulpunt*): *10 graden onder, boven het* –; op de thermometerschaal van C. en R. is het – de streep, welke de stand v. h. kwik aangeeft, wanneer het instrument gedompeld is in smeltend ijs; **–weder,** –weer, o. (*vriezend weer*).
vrie'zen, vroor (vroos), h. (1), i. (2, 3) gevroren (–vrozen) (1 *zo koud zijn, dat door koude een vloeibaar in een vast lichaam overgaat*; 2 *door de vorst in zekere toestand komen*; 3 *door vorst ontstaan*): 1 *het vriest, dat het kraakt*; 2 *de gracht is dichtgevroren, mijn karaf is stukgevrozen*; 3 *er* – *bloemen op de ruiten*.
vrij, bn., bw. (*niet slaaf; niet bezet, besproken; geen belet of werk hebbend; los, ongedwongen, onbelemmerd* in verschillende opvattingen): *een –e vertaling*, niet naar de letter; *hij is* – *van krijgsdienst*, niet verplicht tot; *zij is nog* –, niet verloofd; – *van port*; *een* – *uitzicht*, onbelemmerd; *een* – *bovenhuis*, geheel afgescheiden van de rest; *ik laat u de handen, de hand* –, alle vrijheid; *ik ben van avond* –, niet bezet; *een –e dag*; – *van koorts*, zonder; *het –e veld*, open; *dat staat u* –, dat kun je doen, als je verkiest; *het –e kwartier*, speeltijd; *een* – *uur*; *het –e woord*; *20 gulden per maand en alles* –, kost, vuur en licht; *veel loon, maar weinig* –, vrije tijd; *ik ben zo* – *om*, neem de vrijheid; – *van sterke drank*; *–e arbeid*, van de wil van den arbeider afhangend; *een* – *beroep*, beroep van een niet-ambtenaar, niet-aangestelde, inz. v. een advokaat, een dokter; *–e gemeente*, vereniging van personen, die streven naar zedelijke verheffing, buiten de openbaring om; *de zeven –e kunsten*, in de Middeleeuwen grammatica, dialectica, rhetorica, d.i. het *tri'vium*, behorende tot de lagere scholen, en: arithmetica, geometrica, musica en astronomia, d.i. het *quadri'vium* voor de hogere scholen; *–e oefeningen* (gymn.), oefeningen zonder gereedschap; *Vrije Universiteit*, Prot. Universiteit, in 1880 te Amsterdam gesticht; – *en onbelast verkopen*; zie ook v a a n; *dit werk is* – *slecht*, tamelijk; – *wat geld*; – *wat meer*; – *verkeer*, als eerste lid in samengest. w.w.: *–kopen*.
vrij'af, vrijaf', bn.: – *hebben*, verlof of vacantie hebben; – *nemen*, – *geven*.
vrija'ge, v. –s (*verkering, vrijerij*). (g = zj).
vrij'beroep, o. –en (*ambacht, niet aan gildewetten gebonden*); **–biljet,** o. –biljetten (*geleibiljet, vrije doorgang verlenende; gratisplaatskaartje*); **–blijven,** bleef –, i. vrijgebleven (*verschoond blijven, zich tot niets verbinden*); **–blijvend,** bn. (*zonder verbintenis; onder voorbehoud van verandering van prijs*): *een –e offerte*; **–brief,** m. –brieven (*vrijbiljet*); fig. toegangs- of verlofbrief: *een adellijke titel is veelal een* – *voor de hoogste kringen*; **–buiter,** m. –s (*kaper, zeerover*; ook: *het kaperschip*); **–buiterij',** v. –en (*kaperij*).
Vrij'dag, m. –dagen (*zesde dag der week, bij de Germanen gewijd aan Fria of Frigga, gemalin van Odin*; Islam: *heilige dag*): *Goede* –, d.i. Vrijdag vóór Pasen; *des –s*; *op* – *doet elke Moslem zijn gebed in de moskee*; Z.-N. *als Pasen op een* – *valt*, nooit.
Vrij'dags, bn., bw. (*op Vrijdag, elke Vrijdag*): *de –e markt*; zegsw. – *weer, Zondags weer*; – *is het hier markt*.
vrij'den, vrijdde, h. gevrijd (lit. t., vero. *bevrijden*); ook, v r i j'e n.

vrij'denker, m. –s (*vrijgeest: persoon, die alle dogmatisch geloof verwerpt*); **–denkerij,** v.
vrij'dom, m. (*ontheffing, vrijstelling*): – *v. belasting*; – *v. briefport voor dienstbrieven.*
vrij'e 1 m. en v. –n (*vrijgeborene, niet-slaaf*); **2** o. (gesch. *rechtsgebied ener vrije stad*): *in het – van Brugge.*
vrij'e ar'beid, gemeen'te, enz.; zie Vrij.
vrij'elijk, bw. (Z.-N. *onafhankelijk*): *de raad benoemt – den secretaris.*
I. vrij'en, –de, h. gevrijd; zie vrijden.
II. vrij'en, vrije (vree, vreeën), h. gevrijd (gevreeën) (1 *liefhebben*; *minnekozen, liefde betonen*; 2 *moeite doen om in iemands gunst te komen*; *vleien, flemen*): 1 *een uurtje –*; *om* (of: *naar*) *een meisje –*, tot een huwelijk pogingen aanwenden, het hof maken; 2 *dat kind vrijt met zijn moeder om een stukje lekkers*; *om iems. gunst –.*
vrij'er, m. –s (*minnaar*; *jonkman*; volkst. *man*; *sinterklaaspop*): *een oude –*, vrijgezel.
vrij'erij, v. –en (*minnekozerij, verkering*).
Vrij'e Universiteit', v.; zie vrij.
vrij'geboren 1 bn.: *een – man*, niet geboren als lijfeigene of slaaf; **2** als zn. **–e,** m. en v. –n; **–geest,** m. –en (*iem., die alle dogmatisch geloof verwerpt, libertijn*); **–geesterij',** v.; **–gelatene,** m. en v. –n (*slaaf, door zijn meester in vrijheid gesteld*): *de –n in Rome*; **–geleide,** o. (*gewapend geleide, konvooi*; [*schriftelijke*] *garantie tegen molest op vijandelijk terrein*): *onder –*; **–gestelde,** m. –n (*bezoldigde bestuurder van organisaties van arbeiders*); **–geven, gaf –,** h. vrijgegeven: *de slaven werden vrijgegeven*, in vrijheid gesteld; *de burgemeester zal vanmiddag –*, vrij-af geven; – in de bet. van: *vrijstellen, vrijlaten, doorlaten, openstellen* is een germ.; **–ge'vig,** bn., bw. (*mild, goedgeefs*); **–ge'vigheid,** v.; **–gevochten,** bn.: *een – land*; **–geweide,** o. (Z.-N. *uitgestrekte heide, in 't bezit of 't gebruik van de reingenoten*).
vrijgezel', m. –gezellen (*ongehuwde man*); zie celibataire; **–handel,** m. (*handelsverkeer zonder inkomende of uitgaande rechten*); **–handelaar,** m. –s, –handelaren; **–handelstelsel** of **–han'delstelsel,** o. (de tegenst. van *protectionisme*); **–haven,** v. –s (*haven zonder in- en uitvoerrechten*, openstaande voor alle natiën); **–heer,** m. –heren (*adellijke titel, ongeveer gelijk aan baron*; *bezitter v. e. vrijleen*); **–heerlijk,** bn.: *–e rechten*; **–heerschap,** o. –schappen (*baronie*).
vrij'heid, v. –heden (1 *het vrij-zijn: het tegenovergestelde van slavernij, gevangenschap*; *onafhankelijkheid*; 2 *vrijmoedigheid*; 3 *daad, die de gewone grenzen overschrijdt*, soms ietwat ong.; 4 *handvest, privilegie*; 5 geschied. *rechtsgebied*): 1 – *van religie, de – van het wetenschappelijk onderzoek*; *Vrijheid, Gelijkheid, Broederschap*, de leus der Franse revolutie; *zijn – herkrijgen*, uit de slavernij, de gevangenschap geraken; *de burgerlijke –*; België: rechtst. *iems. – krenken*; *– van drukpers*; *de – van spreken, van vergaderingen*; 2 *geen – hebben om*, verlof; *het is hier –, blijheid*; *de – nemen om*; volkst. vrij'igheid; 3 *zich vrijheden veroorloven*; *een dichterlijke –*, vrijheid, die men zich veroorlooft bij het spreken of schrijven, ook: iets, dat in een gedicht, niet in proza geoorloofd is; 4 *de vrijheden der steden werden niet geëerbiedigd*; 5 *de inlocht van Amalia van Solms 10 Sept. 1649 in de – van Turnhout*; zie vrije **2.**
vrijheidlie'vend, bn. (*v. de vrijheid houdend*): *–e volken*; **–min'nend,** bn. (*–lievend*).
vrij'heidsbeneming, v. (België: *beroving van iemands vrijheid, opsluiting*): *willekeurige –*; **–boom,** m. –bomen (gesch. *boom der vrijheid in de Fr. tijd: meiboom met een rode Jakobijnenmuts*): *v. d. Palm danste om de –*; **–geest,** m.: *de Engelse –*; **–hoed,** m. –en (nl. *als zinnebeeld*): *de Ned. maagd draagt een – op een speer*; **–liefde,** v.: *ontembare –*; **–muts,** v. –en (*Phrygische muts*); **–oorlog,** m. –oorlogen (*oorlog ter wille van de vrijheid*): *de –oorlogen tegen Napoleon*; **–straf,** v. –straffen (België: *straf, bestaande in ontneming van de vrijheid*); **–zin,** m. (*geneigdheid, drang tot vrijheid*): *de – onzer vaderen*; **–zucht,** v. (*liefde tot vrijheid*).
vrij'houden, hield –, h. vrijgehouden (1 *voor iem. de kosten, de vertering betalen*; 2 *behoeden voor*): 1 *ga maar mee, ik zal je –*; 2 *een huis – van muizen*; **–kaart,** v. –en (*gratisbiljet ter bijwoning v. e. concert, enz.*).
vrij'komen, kwam –, i. vrijgekomen (*ontslagen worden van iets*; *van iets afkomen*): *met een vermaning –*; **–kopen,** kocht –, h. vrijgekocht (*iems. vrijheid door koop verkrijgen*): *christenslaven –*, loskopen.
vrij'korps, o. –en (*afdeling vrijwilligers in oorlogs- of revolutietijden, niet tot het geregelde leger behorende*, inz. *hun eigen uitrusting bekostigend*); **–laat,** m. –laten (gesch. *zekere niet-vrijgeborene*); zie laat.
vrij'laten, liet –, h. vrijgelaten (1 *de vrijheid geven aan*; 2 *verlof geven tot*): 1 *den gevangene –*; 2 *iem. –*; *iem. de handen –*, hem de vrije hand laten; **–lating,** v.: *de – der slaven*; **–latingsbrief,** v. (België: *het stuk, dat de voorwaarden bevat, waarop een veroordeelde voorwaardelijk in vrijheid wordt gesteld*); **–leen,** o. –lenen (gesch. *niet met dienstverplichtingen bezwaard*); **–lot,** o. –loten: *op twintig loten heeft men daar één –*, één lot op de koop toe; **–loten,** lootte –, h. en i. vrijgeloot (*bij of door loting vrijkomen*): zich –, *deze jongen heeft zich –geloot*, nl. van de militie of de dienst en wel door loting; **–macht,** v. (*onbeperkte macht*); **–mach'tig,** bn.: *de tsaar was een – vorst*, onbeperkte macht hebbende; **–maken,** maakte –, h. vrijgemaakt (*bevrijden v. e. last, e. verplichting enz.*): *iem. van een verbintenis –*, loskopen; refl. *zich – maken van*; **–making,** v.
vrijmet'selaar, m. –s, –metselaren (*lid der vrijmetselarij*); **–sloge,** v. –s; zie loge 2.
vrijmetselarij', v. (*geheime vereniging, naar luid harer officiële mededelingen strevend naar de emancipatie en verlichting der mensheid*); zie franc-maçon(nerie).
vrijmoe'dig, bn., bw. (*onbeschroomd*): *een – antwoord*; **–moe'digheid,** v.; **–plaats,** v. –en (*wijkplaats*; zie Culemborg); **–pleiten,** pleitte –, h. vrijgepleit (*door pleiten iem. onschuldig doen verklaren*): *de advocaat trachtte zijn cliënt – te pleiten*; fig. *dat is niet vrij te pleiten van overdrijving*; refl. *hij kon zich niet – van.*
vrijpos'tig, bn., bw. (*al te vrij*): *een –e kerel*; *– binnen komen*; **vrijpos'tigheid,** v. –heden.
vrij'schepen, m. –en (gesch. *lid v. h. veemgericht*): e. – heette ook *wetende* of *ingewijde.*
vrij'schutter, m. –s; zie franc-tireur.
vrij'spraak, v. –spraken (*vonnis v. onschul-*

digverklaring); **–spreken,** sprak –, h. vrijgesproken (*vrij, onschuldig verklaren*): *de beschuldigde werd –gesproken*; **–spreking,** v. –en; **–staan,** stond –, h. vrijgestaan (*de vrijheid hebben om; toegestaan zijn*): *het staat u vrij (om) te komen*, is u vergund.

vrij'staat, m. –staten (*vrije republiek*): *de voormalige Oranje-Vrijstaat in Z.-Afrika.*

vrij'stad, v. –steden (*vrijplaats; vrije Duitse rijksstad*): *Hamburg, de –*; **–stellen,** stelde –, h. vrijgesteld (*ontslaan, vrijlaten*): *iem. – van dienst*, ontheffen; zie vrij'gestelde; **–stelling,** v. –en (*ontheffing*): *– van de militie; – verlenen van godsdienstleer; hij kreeg – in* (of: *voor*) *aardrijkskunde*, behoefde er geen verder examen in af te leggen.

vrij'ster, v. –s (*minnares*; ook: aanspreking): *zeg eens –, waar is de dokter*, dienstmeisje; *oude –*, oude ongetrouwde juffrouw; *–s van biesjesdeeg*, sinterklaaspopjes.

vrij'stoel, m. –en (*rechtszetel van het veemgericht*); zie vrijschepen.

vrijt'hof, o. (vero.: *omheinde plaats; kerkhof*): *het Vrijthof te Maastricht*, wandelplein.

vrij'uit, bw.: *spreek –*, zonder je door iets te laten tegenhouden.

vrij'verklaren, verklaarde –, h. vrijverklaard (*onafhankelijk verklaren*): *de Spanjaarden moesten de Nederlanden –*, erkennen als vrije landen; *de negers in Suriname werden in 1862 vrijverklaard*; **–vrouw,** v. –en (*barones*): *zij was – van geboorte*, geboren als bezitster ener vrije heerlijkheid; verg. vrijheer; **–waren,** –waarde, h. gevrijwaard (*ergens voor behoeden*): *ik wil u – voor teleurstelling; gevrijwaard tegen*; **–waring,** v.

vrij'wel, vrijwel', bn., bw. (1 *tamelijk goed*; 2 *bijna*): 1 *de zieke is vandaag –*; *die candidaat heeft – gewerkt*; 2 *ik kom er – nooit.*

vrij'wiel, o. –en (*free-wheel*): *fiets met –*, het achterrad kan vooruitdraaien zonder dat de tandraderen zich bewegen.

vrijwil'lig, bn., bw. (*met of uit vrije wil, uit eigen beweging, niet gedwongen*): *een –e gift; een –e bekentenis; – dienstnemen; zich – bij het gerecht aanmelden*; zie ook doding; België: *– slagen toebrengen*; **–wil'liger,** m. –s (*iem., die uit vrije wil in de militaire dienst treedt*): *hij nam dienst als –*, hij tekende als vrijwillig soldaat; **–wil'ligerskorps,** o. –en; zie vrijkorps.

vrijwil'ligheid, v.

vrijzin'nig, bn., bw. (*vooruitstrevend liberaal; ondogmatisch*): *een –e regering, een – spreker in de Tweede Kamer; – godsdienstonderwijs; – christendom*, ondogmatisch (Protestants) christendom; verg. orthodox en liberaal; **vrijzin'nigheid,** v.

vril'le, v. –s (Fr. vliegwezen: *het vliegen in spiraalvorm; spiraalduik*).

vrind, m. –en, vrindje (*kameraad, vriend*).

vroed, bn., bw. (lit. t., vero. *wijs, ervaren, voorzichtig*; Z.-N. *boos, verwoed*): *vroom en –; de –e vaderen*, de gemeenteraad (licht ir.).

vroed'heid, v.

vroed'kunde, v. (*verloskunde*); **–kun'dig,** bn., bw. (*wat op de vroedkunde betrekking heeft; bekwaam in de obstetrie*).

vroed'meesterpad, v. –padden (*inheemse pad, waarvan het mannetje de eierklompen aan de achterpoten meedraagt*; Lat. alytes obstetricans).

vroed'schap, v. –schappen (*stedelijke regering in de dagen der Ned. republiek*, vero.; licht ir.: *gemeenteraad*).

vroed'vrouw, v. –en (*verloskundige*).

vroeg, bn., bw. (*tijdig*, het tegenovergestelde van *laat*; *vóór de tijd, waarop men het verwacht*): *het is nog –; in de –e morgenuren; een –e zomer; – opstaan; –e erwten; al – in Mei; – of laat*, op de een of andere tijd; *we zijn te –; zijn –e dood; op zijn –st.*

vroeg'beurt, v. –en (*kerkdienst, vroeg in de morgen*); ook **–dienst,** m. –en.

vroe'ger, bw. (*eertijds*): *– was het gewoonte.*

vroeg'kerk, v. (R.-K. [*stille*] *Mis* [*des Zondags*] *in de morgen*); **–mis,** v. –missen (R.-K. *vroegkerk*); **–preek,** v. –preken (Herv. *kerkdienst in de ochtendstond*).

vroeg'rijp, bn.: *–e peren*, vroegtijdig rijp; fig. te vroeg ontwikkeld; **–rijp'heid,** v.

vroeg'te, v. (*vroege morgentijd, begin van de dag*): *hij vertrok in de –.*

vroegtij'dig, bn., bw. (*niet laat*): *een – vertrek; zij gingen – op mars*, vroeg; **–tij'digheid,** v.; **–tijds,** bw. (*vroeg in de ochtend*).

vroen'te, v. (Z.-N. *amigo*, zie ald.).

vro'lijk, bn., bw. (*opgeruimd, blijde; druk, levendig*): *zich – maken*, verblijd zijn; *zich om iets – maken*, om iets lachen; *hij was –*, licht aangeschoten.

vro'lijkheid, v. –heden (*blijdschap, opgeruimdheid*): *algemene – (onder het publiek).*

vro'me, m. en v. –n (*iem., die vroom is; godsdienstige*; ongunstig: *schijnheilige, fijne*): *den – spelen, uithangen.*

vro'men, vroomde, h. gevroomd (Z.-N. *dadelijk na de oogst ploegen en zaaien*).

vro'migheid, v. (*godsdienstigheid, vroomheid: vrome levenswijze; handeling, die blijk geeft van vroomheid*; vero. *dapperheid*).

vrom'mes, zie vrouwmens.

vroom, bn., bw.; vromer, –st (vroeger: *dapper*; thans: *godvruchtig*): *een vrome ziel*, zonder bedrog; *vrome wensen*, die niet in vervulling gaan; **vroom'heid,** v.

vroon, o. vronen (*bezitting, waarop herendiensten rusten*), vero..

vroon'dienst, m. –en (*herendienst, dienst den heer verschuldigd*); **–geld,** o. –en (*belasting in geld, den heer te betalen*); **–goed,** o. –goederen (*goed, tot het vroon behorende*); **–heer,** m. –heren (*heer, die recht op vroondiensten had*); **–hof,** o. –hoven (*hofstede, waarop vroondienst lag*), in Limb. nog: (*Oud-*) *Vroenhoven*; **–land,** o. –en (*land, waarop vroondienst lag*); **–visserij,** v. –en (*visserij, waarbij een deel der vangst aan den vroonheer toekwam*); **–water,** o. –en (*viswater met vroonrecht*).

vrouw, v. –en, vrouwtje (1 *vrouw. persoon*; 2 *echtgenote*; 3 kaartspel: *koningin*; 4 *meesteres* bij dieren; 5 aanspreking v. e. vrouw uit de lagere klasse): 1 *een oude –*; 2 *hier is mijn –; maar –(tje)! de – des huizes*, meesteres; *groeten aan je –*; 3 *de – van harten; ruiten–*; 4 *Fidel, kom maar bij de –*; 5 *– Bindels*; vrouwe is vero., lit. t. of titel; *Onze-lieve–*, de H. Maagd Maria.

vrou'welijk 1 bn., bw. (*v. e. vrouw, een vrouw passende, als van een vrouw*): *–e zwakheden, –e bezigheden, de –e handwerken*; spraakk. *het – geslacht der zn.*; zie ook linie, rijm **II**; plantk. *–e bloemen*, met alleen stampers; **2** o. (spraakk. *het vrouwelijk geslacht*): *het – en het mannelijk*; **3 –e,** o. (*vrou-*

welijke aard): *het eeuwig* –, vertaling van Duits Das ewig Weibliche; **–heid,** v.
vrou'wenaard, m. (*karakter der vrouw*); **–arbeid,** m. (*werk der vrouw*): *– wordt in de regel slecht betaald*; **–arts,** m. –en (*arts voor vrouwenziekten*); **–beeld,** o. –en; **–beul,** m. –en (*man, die zijn vrouw mishandelt*); **–beweging,** v. (*het streven der vrouw naar emancipatie, naar meer vrijheid en zelfstandigheid*); zie feminisme; **–bond,** m. –en (*vereniging van vrouwen tot bevordering van liefdadige en andere werken, ook ter bevordering van geestelijke ontwikkeling, van de belangen der vrouw*); **–dag,** m. (*Lichtmis* **1**): *ik* (*Barend*) *word met – acht en zestig*; **–haar,** o. (*haar ener vrouw*; ook: *venushaar*); **–haat,** m. (*haat van de zijde der vrouw*; *afkeer van, haat tegen de vrouwen*); **–hand,** v. –en (*hand ener vrouw*; ook: *het schrift ener vrouw*); **–hater,** m. –s (*man, die de vrouwen haat*); **–kerk,** v. –en (*Onze-lieve-vrouwenkerk*); **–kiesrecht, –kies'recht,** o. (*het recht van vrouwen om het kiesrecht uit te oefenen*, in ons land sedert 1919).
vrou'wenklooster, o. –s (*klooster voor geestelijke zusters*); **–leen,** o. –lenen (*konkelleen*), ook. spilleleen; **–list,** v. –en; **–munt,** v. (*balsemkruid*); **–rok,** m. –rokken; **–roosje,** o. –s (*koekoeksbloem*); **–stem,** v. –stemmen (*stem ener vrouw of der vrouw*): *een wellluidende* –; **–werk,** o. (*werk, geschikt voor vrouwen*): *metselen is geen* –; **–zadel,** o. en m. –s (*rijzadel voor vrouwen*).
vrouw'lief, v. (*lieve vrouw*); ook: *vrouwtjelief*, o. aanspreking: *– was boos.*
vrouw'mens, o. –lui (*vrouwspersoon*); spreekt. *vrommes*; tegenst. manmens.
vrouws'persoon, o. –personen (min. *vrouw*).
vrucht, v. –en (1 *deel der plant, ontstaande uit vruchtbeginsel*; 2 inz. *eetbaar ooft*; 3 fig. *voortbrengsel*; *resultaat*; *voordeel, winst*): 1 *een bes–, boom–, doos–, dop–, peul–, steen–*; 2 *houdt gij van –en? een mand met –en*; zie boom; *de verboden* –, hetgeen niet geoorloofd is, zonde; 3 fig. *de – van al die arbeid*, opbrengst, gevolg; *– opleveren*; *hij heeft met – examen gedaan*, met goede uitslag; *alle pogingen bleven zonder –*, resultaat; rechtst. *burgerlijke –en*, huur- en pachtpenningen, interesten van geldsommen en verschuldigde renten; *–en van nijverheid*, uit een onderneming of handelszaak.
vrucht'baar, bn., bw.; vruchtbaarder, –st (*vruchtdragend*); *vruchtbare akkers*, veel vrucht opleverend; fig. *een – jaar*, met rijke oogst; *een – schrijver*, die veel levert; *een land – maken*; **vrucht'baarheid,** v.
vrucht'begiusel, o. –s (*benedenste deel van de stamper*); **–bekleedsel,** o. –s (*zaadhulsel*); **–bodem,** m. –s (*bloembodem, waarop de stampers zich bevinden*); **–boom,** m. –bomen (*boom, opleverende eetbare vruchten*); **–dragend,** bn. (1 *vrucht opleverend*; 2 fig. *winstgevend; gezegend, nuttig*): 1 *e.–e boom*; 2 *–e arbeid.*
vruch'teloos, bn., bw. (*zonder resultaat, ijdel, vergeefs*): *een vruchteloze aanval*; *– smeken*; **vruchteloos'heid,** v.: *de – bleek.*
vruch'ten, vero. *vrezen*; zie godsvrucht.
vrucht'tengelei, v. –en; **–mesje,** o. –s ([*roestvrij*] *dessertmesje om vruchten te schillen*); **–schaal,** v. –schalen; **–taart,** v. –en; **–tentoonstelling,** v. –en; **–wijn,** m. (*wijn, gegist uit vruchtensap*).
vrucht'gebruik, o. (*zakelijk recht, om van eens anders goed de vruchten te trekken, alsof men de eigenaar zelf was*): *het – van die landerijen*, d.i. het recht op de opbrengst; **–gebruiker,** m. –s; **–gebruikster,** v. –s; **–genot,** o. (*recht der ouders op de inkomsten van de goederen, aan hun minderjarige kinderen persoonlijk toebehorend*).
vrucht'knop, m. –knoppen; **–vlees,** o.; **–vorming,** v.
vrucht'loos, bn. (*geen vrucht dragend*): *vorst maakt de perzik –.*
vue, v. –s (Fr. *gezicht*; *uitzicht*; *inzicht*): *vues hebben op*, [a]) willen hebben, [b]) inz. iem. als echtgeno(o)t(e) willen hebben.
vuig, bn., bw. (*gemeen, slecht, laag*): *een –e daad*; *–e taal*, laster; **vuig'heid,** v.
vuil 1 bn., bw. (eig. *rottend, verrot*: 1 *morsig, onrein*; 2 *laag, verachtelijk*; 3 *bedorven*; 4 v. weer: *slecht*): 1 *een – kind*, smerig; *er – uitzien*; 2 *een –e zaak*, laag, verachtelijk; *–e praat*, vieze; 3 *een –e maag*; 4 *– weer*; nog: *een –e kust*, onveilig; zie ook pijp 6; **2** o. (*vuilnis*; *morsigheid*; fig. *gemeenheid, zedeloosheid*): Z.-N. *oud* –, oud nieuws.
vuil'aard, m. –s (Z.-N. *vuilik*).
vuilaar'dig, bn., bw. (*gemeen, op vuile wijze*): *–e laster, een – geschrift*; *– te werk gaan*; **vuilaar'digheid,** v. –heden.
vuil'bek, m. en v. –bekken (*iem., die vieze taal uitslaat*); **–bekken,** –bekte, h. gevuilbekt (*vuile, vieze, onzedelijke taal uitslaan*); **–boom,** m. –bomen (*heester met blauw-zwarte bessen, waarvan de bast geneesk. aangewend wordt*); **–handel,** m. (eig. *handel in vuile dingen*, inz. *in zedeloze boeken, platen enz.*).
vuil'heid, v.; **–igheid,** v. –heden (*vuilheid*; *drek, uitwerpsel*); **–ik,** m. en v. –en (*smeerpoes* eig. en fig.); **–maken,** maakte –, h. vuilgemaakt (*bevuilen, ontreinigen*): *er geen woorden over* –, over verliezen; *zijn handen aan dien kerel niet* –; refl. *zich –.*
vuil'nis, v. (*vullis, vuiligheid*); **–nisbak,** m. –bakken (*bak voor het huisvuil*); **–nisbelt,** v. –en (*stapelplaats v. vuilnis*); **–nishoop,** m. –hopen; **–niskar,** v. –karren (*overdekte kar v. d. reinigingsdienst*); **–nisman,** m. –mannen (*man der stadsreiniging, die de vuilnisbakken ledigt*); **–nisvat,** o. –vaten.
vuil'poes, m. en v. –en (*smeerpoes*).
vuil'te, v. (*vuilheid, het vuile*).
vuist, v. –en (1 *dichtgesloten hand*; 2 mets. *kortgesteelde hamer*; ook in andere technische toepassingen: *zware smidshamer enz.*): 1 *met gebalde vuisten*; *ons voorgeslacht met daden in de –en*; zegsw. *een – zetten*, met de vuist dreigen; *zet maar eens een –, als je geen hand hebt*; *voor de – spreken*, onvoorbereid; muz. *een stuk voor de – spelen*, à prima vista, zonder voorstudie; *in zijn –je lachen*, heimelijk, in stilte; *iets uit het –je*, uit de hand; 2 *de – heeft twee platte koppen.*
vuist'gevecht, o. –en (*nl. met de vuisten*).
vuist'pand, o. –en (*provincie, land, door den vijand veroverd en bezet gehouden*); *België diende bij de vredesonderhandelingen als –.*
vuist'recht, o. (middeleeuwen: *recht v. d. sterkste*); **–slag,** m. –slagen (*slag met de vuist*); **–vechter,** m. –s (*iem., die bedreven is in het vuistgevecht*, inz. *in het boksen*); **–vol,** v. vuisten vol (*handvol*).
vul'bier, o. (*dun bier, scharrebier*).
vulcaniseer'inrichting, v. –en.

vulcaniseren, gevulcaniseerd (*in het vuur bewerken,* b.v. *van rubber met zwavel*); ook, vulkaniseren. (s = z).
Vulca'nus, m. myth. de god van 't vuur en van de bewerking der metalen; ook: Mul'ciber; Gr. Hephais'tos (Lat. Hephaes'tus).
vulgaat', **vulga'ta,** v. (Lat. algemeen verbreide: R.-K. *overzetting van de Bijbel in het Lat., 384–396, door Hiëronymus,* in de R.-K. kerk de officiële bijbelvertaling).
vulgair', bn. (Fr. [Lat. vulgaris]: *alledaags; gewoon; ordinair, grof, plat*).
vulgariseren, gevulgariseerd (enigszins ong. *populariseren*). (s = z).
vulgarisateur', m. –s (Z.-N. *iem., die het Frans in Vlaanderen wil verspreiden*).
vulgariteit', v. –en (Fr. [Lat. vulgaritas]: *alledaagsheid; platheid*).
vulga'ta, v.; zie vulgaat.
vulga'riter, bw. (Lat. *gemeenlijk*).
vul'go, bw. (Lat. *gemeenlijk*).
vul'gus, o. (Lat. *het volk*; inz. *het gemene volk, het grauw*): *o'di profa'num vul'gus* (*et ar'ceo*), ik haat het oningewijde gemeen (en weer het), uit Horatius.
vul'haard, m. –en; zie vulkachel.
vulkaan', m. –kanen (*vuurberg; vuurspuwende berg*): *de eenvoudigste vorm van de – is die van een kegel*; zie Vulcanus.
vul'kachel, v. –s (*kachel, die men voor lange tijd van brandstof kan voorzien en waarbij men de verbranding nauwkeurig kan regelen*).
vulka'nisch, bn., bw. (*wat met de vulkanen samenhangt: door vulkanen opgebouwd, bewerkt, ontstaan*): *een – gebergte, een – eiland, –e as; –e aardbeving,* die verband houdt met de uitbarsting v. e. vulkaan; *–e gesteenten,* door vulkanen uitgeworpen.
vul'len, vulde, h. gevuld (*vol maken*): *een vat –; een holle kies –,* plomberen; *een kip – met gehakt; gevulde zeilen.*
vul'ling, v. –en (*het vullen; hetgeen dient als vulling; vulstof*): *de – van een ballon.*
vul'lis, o. (*vuilnis*); **–blik,** o. –blikken (*huisblik voor het opvegen v. vuilnis*).
vul'pen, v. –pennen; **–penhouder,** m. –s (*pennenhouder met holle schacht als reservoir voor de inkt*); **–peninkt,** m.
vul'potlood, o. –potloden: *– met reservepotloodjes.*
vul'sel, o. –s (*al wat dient om te vullen*).
vul'stem, v. –stemmen (muz. *niet zelfstandige partij, welluidendheidshalve in een compositie gevoegd*).
vuns 1 bn., bw.; vunzer, –st (*duf, muf; vochtig; vies-slordig*): *het vunze kerkerhol; een vunze lucht,* kwalijk riekend; **2** m. en v. vunzen (*persoon*): *wat een –!* **vuns'heid,** v.
vun'zig, bn. (*vuns* **1**); **vun'zigheid,** v.
I. vu'ren 1 vuurde, h. gevuurd (*vuur geven*): *de vijand gaat –,* schieten; *– op;* **2** als zn. o.: *het – der zee,* lichten.
II. vu'ren, bn. (*vurenhouten*): *een – lat.*
vu'renhout, o. (*hout van de spar*); **–houten,** bn.: *een – plank.*
vu'rig, bn., bw. (1 *gloeiend;* 2 *brandend als vuur, fonkelend;* 3 *sterk, hartstochtelijk*): 1 *een –e bol; in de gedaante van –e tongen;* 2 *een – oog;* 3 *een – paard; –e begeerte, – verlangen; hij smeekte –;* **vu'righeid,** v. (*hevigheid*).
vu'riglijk, bw. (*levenaig, hevig, innig*).
vuur, o., in bet. 2, 3, 10 vuren (1 *lichtgevende gassen, ontstaan door vorming of ontbinding van chemische verbindingen; gassen met scherp begrensde spitsuitlopende vormen of vlammen*; in verschillende opvattingen; 2 *haard; stookplaats;* 3 *kustlicht, vuurtoren;* 4 mil. *schot of schoten uit een of meer vuurwapens;* 5 *weerlicht; bliksem;* 6 *schittering;* 7 *ijver, opgewektheid, hartstocht, drift;* 8 *ziekte in het koren;* 9 *bederf in hout,* inz. *in grenenhout, waardoor een rode kleur ontstaat;* 10 vissersterm: *lantaren*): 1 *door – vergaan; men rekende het – oudtijds tot de elementen; heb je ook –?* om nl. sigaar of pijp aan te steken; *het hout wil geen – vatten;* bij uitbr.: *de gehele stad staat in –,* brand; zegsw. *vrij – en licht; te – en te zwaard verwoesten,* door middel van vuur en wapenen, brandstichting en moord; *heel Europa stond in – en vlam,* het oorlogsvuur laaide allerwegen; fig. *een –tje stoken,* twist veroorzaken; *vreemd – op het altaar brengen,* bij een heilige handeling iets onheiligs doen, (uit een laakbaar beginsel); *iem. het – na aan de schenen leggen,* hem door pijn tot bekentenis dwingen, fig. het iem. zeer moeielijk maken, zodat hij zich niet meer weet te redden, b.v. een leugenaar; *voor iem. wel door het* (of: *een*) *– willen gaan* (of: *lopen*), voor iem. zich aan groot gevaar blootstellen; *wel voor heter vuren gestaan hebben* (of: *geweest zijn*), in groter nood, in erger verlegenheid geweest zijn; *met – spelen,* onnadenkend, roekeloos handelen, lichtzinnig zich zelf of anderen in gevaar brengen; zie as, vlam; 2 zegsw. *Wie het dichtst bij het – zit, warmt zich het best,* die het best in de gelegenheid is, om zich van de omstandigheden te bedienen, trekt er ook het meest partij van; *de vuren des avonds uitdoven; in die smidse vindt men zes vuren; zet het water op het –;* zie pot; 3 *het – van Scheveningen; een draaiend –,* vuurtoren met draaiende lantaarn; *de vuren der baai komen in 't zicht;* 4 *– geven,* schieten; *onder 't bereik van vijandelijk –,* geschut; *hij commandeerde –; –,* schiet! *de soldaten kwamen in 't –,* gevecht; *geweer–, geschut–, snel–, roffel–;* zegsw. *tussen twee vuren zitten,* van twee kanten beschoten, fig. aangevallen worden; *tussen twee vuren brengen,* tussen twee vijandelijke aanvallen; *onder – nemen,* beschieten; 5 *het – was niet van de hemel; het hemel–;* 6 *het – der ogen, het – van de koorts, het – der geestdrift;* 7 *met – spreken, iem. met – verdedigen;* 8 zie brandaar; 9 *het hout is afgekeurd wegens het –;* 10 *rechts een groen, en links een rood – als signaal;* nog (mijnwezen): *vuur!,* waarschuwing, dat de boorgaten zullen ontstoken worden (4).
vuur'aanbidder, m. –s (*heiden, die het vuur als een godheid aanbidt*): *de –s der Stille-Zuidzee;* **–actie,** v. (mil. *het bij voortduring vuren*); **–baak,** v. –baken (*lichttoren, kustlicht*); **–berg,** m. –en (*vuurspuwende berg*); **–bol,** m. –bollen (*zeker hemelverschijnsel, meteoorsteen*); **–dienst,** m. (*vuuraanbidding*); **–dood,** m. (*dood door het vuur, op de brandstapel*): *Jeanne d'Arc stierf de –,* 30 Mei 1431; **–doop,** m. (*doop door het vuur, pijniging met vuur, om des geloofs wille*; ook: *eerste velaslag door een krijger meegemaakt*): *de – ontvangen;* **–eter,** m. –s (*goochelaar, die schijnbaar vuur eet*); **–geest,** m. –en (*tovergeest, die in het vuur heet te wonen*; ook:

spook, dat vuur uitstralende rondwaart); **–gloed,** m. (*gloed van het vuur, vuurglans*).
vuur'goudhaantje, o. –s (*vogeltje, dat hier in voor- en najaar doortrekt*; Lat. regulus i. ignicapillus); **–houdend,** bn. (*blijvende gloeien of branden; niet spoedig verbrandend*): *deze turven, die steenkolen zijn –*; **–houtjie,** o. –s (Z.-A. *lucifer*); **–kever,** m. –s (*lichtgevende keversoort*; Lat. pyrophorus noctilucus): *de – heeft een lichtgevende vlek op 't halsschild*; **–kist,** v. –en: *de – v. e. locomotief*, dat gedeelte, waar het vuur zich bevindt; **–kogel,** m. –s (*gloeiende kogel, om brand te stichten*); **–kolk,** v. –en (*askolk*, d.i. *verzamelplaats van as in een haard, asgat; vuurpoel; vulkaan; krater*).
vuur'kolom, v. –kolommen (*kolom of zuil van vuur*); **–krans,** m. –en (*zeker stuk vuurwerk; vuurrad*); **–lak,** o. (*soort v. zwart vernis*).
Vuur'lander, m. –s (*bewoner van Vuurland, eiland aan de zuidpunt van Zuid-Amerika*).
vuur'lijn, v.; **–linie,** v. (mil. *richting, waarin de projectielen worden voortgedreven*; ook: *lijn, tot welke het vijandelijk geschut enz. draagt*): *binnen de – zijn, komen; uit de – blijven; het dorp lag in de –*; **–maker,** m. –s *prop van spaanders, hars en pek, om de kachel aan te maken*; ook: *stoker*); **–mand,** v. –en (*mand in de kraamkamer tot droging van kindergoed*); vero.
vuur'molen, m. –s (Z.-N. *stoommolen*); **–mond,** m. –en (*kanon*); **–pad,** v. –padden (*pad, waarvan de buikzijde schril gekleurd is met rode of gele vlekken*; Lat. bombinator igneus en bombinator pachypus): *de – komt voor in Z.-Limburg*; **–pan,** v. –pannen (Z.-N. *bedpan*); **–pijl,** m. –en (*een stuk vuurwerk; pijl, die uit een vuurwerk schiet; een pijl, die onder het afschieten ontbrandt*; ook: *sierplant uit Kaapland*, Lat. kniphofia aloïdes): *–en als seingevers in oorlogstijd*; **–pijltoestel,** o. en m. –toestellen (*toestel om vuurpijlen af te schieten* inz. *als noodseinen of om een vuurpijl met een lijn er aan naar het in nood verkerend schip te schieten*); **–plaat,** v. –platen (*liggende haardplaat, waarop het haardvuur brandt*); **–poel,** m. (*grote vuurkolk; vreselijke brand*); zie vuurzee; **–pot,** m. –potten (*ijzeren pot in een komfoor, grote ijzeren pot op een boerenhaard; zwermpot*).
vuur'proef, v. (*godsoordeel*): de – bestond o.a. hierin, dat de beschuldigde de hand een tijd in 't vuur had te houden en deze ongedeerd moest blijven; fig. *de – doorstaan*, moeilijke proef, mv. –proeven.
vuur'regen, m. (vuurwerk: *een regen van vuur*; ook: *kogelregen*); **–roer,** o. –s, –en (*geweer*), vero.; **–rood,** bn. (*rood als vuur*): *vuurrode vlammen, vuurrode haren; zij werd –*, hoogrood van schaamte; **–salamander,** m. –s (*landsalamander, glimmend zwart met helgele vlekken*; Lat. salamandra maculosa); **–scherm,** o. –en (*haardscherm*): **–schip,** o. –schepen (*schip, dat tot kustverlichting dient*; ook: *brander*); **–slag,** o. –slagen (*stuk staal om vonken uit een vuursteen te slaan*); **–sprank,** v. –en, **–sprankel,** v. –s (*vonk*); **–spuwend,** bn. (*vuur*, inz. *gloeiende lava, gloeiende stenen, vlammen brakend*): *–e draken; een –e berg*, een vulkaan; **–staal,** o. –stalen (*staal v. e. vuurslag*); **–steen 1** m. –stenen (*een harde steen, waaruit met een vuurslag vonken geslagen worden*); **2** o. (*soort van steen, waaruit i. h. steentijdperk bijlen, lanspunten, messen enz. werden vervaardigd*); **–steenmes,** o. –messen (*primitief mes van vuursteen* **2**).
vuur'straal, m. –stralen (*een straal vuurs*, b.v. *een bliksemstraal*); **–test,** v. –en (*potje voor vuur*, inz. *in een stoof*).
vuurt'je, o. –s (*klein vuur*): *een – stoken; een lopend –*; zie lopend.
vuur'toren, m. –s (*toren a. d. kust, met sterk kunstlicht, om de schepen een veilige vaart te verzekeren*; spott. *iem. met rood haar*): *rooie –!* **–vast,** bn. (*bestand tegen het vuur*): *–e schotels, –e stenen*, voor bakovens, fornuizen, gloeiovens enz.; **–vlaag,** v. (Z.-N. gew. *noorderlicht*); **–vlieg,** v. –en (*vuurkever*); **–vreter,** m. –s (*vuureter*; mil. *dapper soldaat*); verg. ijzervreter; **–wapen,** o. –s (*schietgeweer, mitrailleuse enz.*).
vuur'water, o. (Indianen: *brandewijn, whisky*); **–werk,** o. –en (1 *voorwerpen, gevuld met lichtgevende ontploffende mengsels, die bij feesten enz. worden afgestoken*; 2 *een feest met vuurwerk*): 1 *– afsteken*; 2 *naar het – gaan*; **–werker,** m. –s (*smid, die het ijzer gloeiend bewerkt; vuurwerkmaker*); **–zee,** v. –zeeën (eig. *zee van vuur; grote brandende oppervlakte*): *het was één –*; **–zuil,** v. –en (*zuil van vlammen*).

W.

w of **W** – 1 *west(en)*; 2 *wissel*; 3 **W** – *Watt*.
W.C. – Eng. *watercloset*; zie ald.
wd. – *waarnemend*; **wdb.** – *woordenboek*.
Wed. – *weduwe*.
Weled. – *Weledele*.
Weledelgeb. – *Weledelgeboren*.
Weledelgestr. – *Weledelgestreng*.
Weleerw. – *Weleerwaard*.
wetb. – *wetboek*.
w.g. of **was get.** – *was getekend*.
Wh – *watt-uur*, eenheid van arbeid en electriciteit en magnetisme.
w.i. – *werktuigkundig ingenieur*.
W.-I. – *West-Indië*.
W.L. – *westerlengte*.
W.P. – *winterpeil*.
W. v. B. R. – *Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering*.
W. v. K. – *Wetboek van Koophandel*.
W. v. Str. – *Wetboek van Strafrecht*.

w, v. w's, w'tje (1 als klank: *een spirant en lipklank*; 2 als teken: *23ste letter van het alphabet*; 3 *de gezamenlijke woorden in een woordenboek enz., die met een – beginnen*): 1 *de – is een lipletter*; 2 *de – in het frontispice betekent Wullem*; 3 *de – bewerken*.
waad'baar, bn.; waadbaarder, –st (*kunnende doorwaad worden*): *een waadbare plek*.
waad'poten, m. mv. (*de min of meer lange poten met drie tenen naar voor, en één naar achter, van waadvogels; de bevering houdt boven het loopbeengewricht op*); **–vogel,** m. –s (*vogel met waadpoten*): *de kieviten en kemphanen zijn –s* (Lat. limicolae).
I. waag, m. (*waagstuk*): *een hele –!*

II. waag, v. wagen (*toestel, om te wegen; plaats, gebouw, waar van overheidswege goederen gewogen kunnen worden*): *de stads–*.
waag'briefje, o. –s (*verklaring door of namens den waagmeester omtrent het gewicht van de gewogen goederen*).
waag'hals, m. en v. –halzen (*roekeloze*).
waaghalzerij', v. –en (*erge roekeloosheid*).
waag'meester, m. –s (*stadsbeambte aan de waag, eerste der beëdigde wegers*); **–schaal,** v. –schalen (*schaal aan de waagbalans; de balans*): zegsw. *zijn leven in de – stellen,* wagen, blootstellen, op het spel zetten.
waag'spel, o. –spelen (*kansspel*); **–stuk,** o. –stukken (1 *roekeloze daad*; 2 fig. *gewaagde onderneming*): 1 *over ijs van één nacht te gaan is een –*; 2 *die speculatie bleek een –*.
waai'en, waaide (woei), h. gewaaid (1 van de wind: *blazen; wind veroorzaken*; 2 *door de wind in beweging gebracht zijn*): 1 *erg, hard –*; *het waait*; 2 *het waaiende doek; het fruit waaide van de bomen,* viel af door de wind; zegsw. *met alle winden –*, zich telkens bij de bovendrijvende partij aansluiten; *laat (de boel) maar –, iets maar laten –*, van zich zetten, laten gaan, zoals het wil; *laat hem maar –*, laat hem maar lopen; refl. *zich –*, z. met een waaier koelte toewuiven.
waai'er, m. –s (*werktuig, waarmede men verkoeling aanbrengt; deel van een waaiersluis*).
waai'erpalm, m. –en (in het mv. *palmen, waarvan de bladen waaiervormig zijn uitgespreid*); **–sluis,** v. –sluizen (*sluis, bestaande uit twee deuren, waarvan de deuren gemakkelijk bij elke waterstand geopend en gesloten kunnen worden*); **–vor'mig,** bn., bw. (*in de vorm v. e. waaier*): *een –e versiering; zich – uitstrekken*.
waai'gat, o. (Z.-N. *windhoek*).
waak, v. waken (*wake; het waken; deel ener nachtwaak*).
waak'hond, m. –en (*wachthond*).
waaks, bn. (*waakzaam*): *onze hond is –*.
waak'zaam, bn., bw.; –zamer, –st (*ijverig wakende; wakker, oplettend, zorgzaam*): *een – oog houden op*; **waak'zaamheid,** v.
I. Waal, m. Walen (*bewoner v. e. der Waalse prov. in België*); vr. **Walin',** v. Walinnen; Z.-N. *de Walen,* het Walenland.
II. waal, v. walen (*waterkolk: met palen omgeven ruimte, waarbinnen in een zeehaven de schepen veilig kunnen liggen*).
III. Waal, v. (*hoofdrivier in Geld., tak van de Rijn*): *Nijmegen aan de –*.
waal'klinker, m. –s (*steen van waalklei gebakken*); **–mop,** m. –moppen (*grote waalklinker*).
Waals 1 bn., bw. ([*als*] *van, eigen aan, betreffende de Walen*): *de –e kerk,* Frans-Hervormde kerk; **2** o. (*taal der Walen*).
waal'steen (*waalklinker*), **1** (voorwerpsn.), m. –stenen; **2** (stofn.), v.: *een gevel van –*.
waan, m. (*ijdele gedachte, ongegronde mening*): *iem. in de – brengen; in de – verkeren*.
waan'wijs, bn., bw.; –wijzer, meest – (*eigenwijs, vol inbeelding*): *een – mens,* neuswijs; verg. pedant; **–wijs'heid,** v. (*pedanterie*).
waan'zin, m. (*krankzinnigheid*); **–zin'nig 1** bn. (*krankzinnig*): *als –; – verliefd*; **2 –zin'nige,** m. en v. –n (*krankzinnige*).
waanzin'nigheid, v.
I. waar, v. waren (*koopmansgoed*): *dit is goede –, valse –,* handelsartikel; *alle – is naar z'n* (of: *d'r*) *geld,* voor weinig geld kan men geen goede waar krijgen; *– voor zijn geld krijgen*; zie ook prijzen **I.**
II. waar, bn. (*echt, wezenlijk; zeker; niet vals*): *iets voor – houden, als – aannemen; het is –,* niet gelogen; *het is – ook, heb je me dat niet beloofd,* apropos? *je was er, niet –,* is niet zo? *zo – als ik hier (voor je) sta* (of: *als ik leef*); *iets – maken,* bewijzen; *daar kwam hij aan, zo – met een hoge hoed op; iets op de ware grootte tekenen,* werkelijke; *een ware weldaad*; zie ook, ware.
III. waar, bw.: *– zijt gij,* op welke plaats? *ik weet niet, – ik zijn moet; het land, – wij geboren zijn; – het ook zij.* Opm. – vormt (als bijw.) samenst. met de klem óf op het eerste, óf op het tweede lid op soortgelijke wijze als *daar* zie opm. bij daar **2.**
waaraan, bw. (*aan wien, wat, hetwelk*): *waar'aan denkt gij? het huis, waaraan' gij de voorkeur geeft*; **–achter,** bw. (*achter wien, achter wat*): *waar'achter had hij zich verstopt! de boom, waarach'ter ik sta.*
waarach'tig 1 bn. (*zeker, echt*): *een –e gebeurtenis,* wezenlijk; **2** bw. of tw.: *het is – waar; –, het is zo; – niet! –?* is het waar? *hij wist – niet, waar Madrid lag*; **3 Waarach'tige, de,** m. (*God*); **waarach'tigheid,** v.
waarbij, bw. (*bij wien, wat*): *waar'bij zijt ge betrokken? de boom, waarbij' ik sta*; zie opm. bij waar **III.**
waar'borg, m. in bet. 1 en 2 –en (1 *onderpand, borg; borgtocht, zekerheid, garantie*; 2 *persoon, die borg bleef*; 3 *essaai*): 1 *de eed is een belangrijke – voor goed recht; een – stellen*; 2 *de schuldeisers spraken de – aan om schadevergoeding*; 3 *ambtenaar bij de –*.
waar'borgen, waarborgde, h. gewaarborgd (*instaan voor iets, zekerheid stellen, garanderen*): *gewaarborgd kapitaal 10 millioen; – tegen; dat kan ik u –*.
waar'borgfonds, o. –en (*kapitaal, dat als waarborg van het publiek dient in de een of andere financiële onderneming, garantiefonds*): *het – ener levensverzekering*; **–kapitaal,** o. –talen; zie –fonds; **–som,** v. –sommen (*som gelds als waarborg*).
waar'borgstempel, m. –s (*teken of merk, door den ambtenaar van de waarborg op gouden of zilveren werken geslagen, keur*).
waarboven, bw. (*boven wien, wat*); zie opm. bij waar **III.**
I. waard, m. –en (*herbergier, kastelein*): zegsw. *buiten* (of: *zonder*) *den – rekenen,* zich misrekenen; spreekw. *Zoals de – is, vertrouwt hij zijn gasten,* men beoordeelt een ander naar zich zelf.
II. waard, v. –en (*laaggelegen land a. e. rivier*): *de Bommeler–*; verg. uiterwaard.
III. waard, m. –en (*mannetjeseend*).
IV. waard, bn. (1 *v. zekere waarde*; 2 *dierbaar*): 1 *dat schilderij is 100 gld. –; die eer is mij veel –*; zegsw. *een goed begin is een daalder –*, is veel waard; *deze brief is geen antwoord –*, verdient niet; *dat is al heel wat, niets* (of: *niet veel*) *–; het is de moeite niet –; zij was hem niet –*, hij was voor haar te goed; zie kool **II**; 2 als aanspreking, opschrift: *–e vriend* of Mijn Waarde.
waar'de, v. –n (1 *prijs; waardij*; 2 *effect, aandeel*): 1 *onder de – verkopen,* prijs; muz. *de – ener noot,* tijdduur; *de zedelijke – van iets,* gehalte; *geen – hechten aan zijn woor-*

den; in – verminderen; iets in – houden; naar – schatten; ter –; tot een – van 10 gld.; van gelijke –; dingen van –; aangegeven – 200 gld., op aangetekende stukken; zie ook innerlijk, nul; 2 *mijn-, oliewaarden.*

waar'debepaling, v. –en (*vaststelling der waarde*): *de – van huizen en landerijen.*

waardeer'baar, bn. (*te waarderen*).

waar'deleer, v. (*wetenschap, die zich bezighoudt met de waarde der producten*).

waar'deloos, bn. (*zonder waarde*): *rot hooi is–; waardelozeeffecten;* **waardeloos'heid,** v.

waarderen, gewaardeerd (1 *schatten, taxeren, de waarde bepalen;* 2 *op prijs stellen*): 1 *goud- en zilverwerken –;* 2 *iems. vriendschap zeer –; de schoonheid van iets weten te –.*

waarde'ring, v. –en (*waardebepaling; achting*): *– hebben voor.*

waar'devermeerdering, v., **–vermindering,** v. (*stijging, achteruitgang in waarde*): *de – der landerijen.*

waard'gelder, m. –s (gesch. *stadshuurling, betaald wachter*): *onderscheiden steden in Holland namen –s in dienst* (1617).

waard'hout, o. (*hout, dat op waarden groeit* inz. *wilgen-, rijshout*).

waar'dig, bn., bw. (1 *ernstig, eerbied vragend;* 2 *eerbied verdienende*): 1 *een –e houding, zich – gedragen;* 2 *zich iets – tonen.*

waar'digheid, v., in bet. 2 –heden (1 *edelheid, grootheid;* 2 *erepost, -ambt, aanzienlijke betrekking*): 1 *hij antwoordde met –,* deftigheid; *hij acht dat beneden zijn –,* acht zich er boven verheven; *in al haar –;* 2 *verheven tot de waardigheden zijner voorvaderen;* Z.-N. *een – (opnieuw) aanvaarden* (v. kamerleden en ambtenaren).

waar'digheidsbekleder, m. –s (*iem., die een aanzienlijk ambt bekleedt*).

waardij', v. (*waarde, prijs*).

waardijn', m. –en, –s (*muntmeester; onderzoeker van het geldgehalte*); vero.

waardin', v. waardinnen (*herbergierster; vrouw van een waard*): *een dikke –.*

waardoor, bw. (*door wien, wat*): *de deur, waardoor' hij binnenkwam,* door welke; *waar'door wil hij zijn recht bewijzen,* door welk middel? zie opm. bij waar **III.**

waard'schap, o. (*beroep van waard of herbergier*): *een – drijven;* fig. *bij iem. in – komen, gaan,* in de kost; vero.

waar'geest, m. –en (*spook*).

waar'goed, o. –goederen (scheepst. *touwen, houten, die in reserve gehouden worden*).

waarheen, bw. (*naar wien, wat, welke plaats*): *waar'heen gaat gij? de stad, waarheen' ik ga.*

waar'heid, v. –heden (*het ware; het betrouwbare; overeenstemming van woorden met feiten; iets, dat waar is*): *de – zoeken; iem.* (*eens flink* of: *ongezouten*) *de – zeggen,* waar het op staat; *de zuivere, naakte –; de – spreken; om de – te zeggen; dit is dichter bij de –; dit is bezijden de –,* (euphemistisch) niet waar; *een – als een koe, een paasos; antwoorden naar –; een wiskundige –,* vaste, zekere; *een historische –,* een feit.

waarheidlie'vend, –min'nend, bn.: *een – man,* oprecht, de waarheid beminnende.

waar'heidsliefde, v. (*liefde tot de waarheid*): *bij het kind de – aankweken;* **–heidszin,** m. (*gevoel voor waarheid*); **–heidszucht,** v. (*het streven naar waarheid*).

waarin, bw. (*in wat*): *zeg mij, waar'in gij te kort zijt geschoten,* in welk opzicht; *het huis, waarin' ik woon;* zie waar **III.**

waarlangs, bw. (*langs wien, wat*): *waar'langs zijt ge hier binnengekomen,* langs welke weg? *de weg, waarlangs' wij gaan,* langs welke; zie waar **III.**

waar'lijk, bw. (*in waarheid, zeker, stellig, wezenlijk*): *ze zijn – gelukkig,* inderdaad.

waar'loos, bn. (scheepsmaterieel, voorlopig opgeborgen, om onbruikbaar geworden zaken te vervangen: *in reserve*): *een – anker, waarloze zeilen;* verg. waargoed.

waar'maken, maakte –, h. waargemaakt (*bewijzen, staven*): *een bewering –; dat zul je me –!* **–making,** v. –en (*staving*).

waarmede, –mee, bw. (*met wien, met wat*): *de pen, waarme'de ik schrijf; waar'mee sloeg hij u?* zie waar **III** opm.

waar'merk, o. –en (*merk of teken van echtheid, handtekening, stempel*).

waar'merken, waarmerkte, h. gewaarmerkt (*v. e. waarmerk voorzien*): *een stuk, een akte –,* ondertekenen, bekrachtigen, legaliseren, paraferen; **waar'merking,** v. –en (*het waarmerken; waarmerk*).

waarna, bw. (*na afloop van wat*): *hij sloot de brief, – hij ging slapen;* **–naar,** bw. (*naar wien, wat*): *dit is het model, waarnaar' wij ons richten; waar'naar verlangt gij?* **–naast,** bw. (*naast wien, wat*): *een akker, – een wei;* zie waar **III** opm.

waarneem'baar, bn. (*waargenomen kunnende worden*): *– voor het oog; met het blote oog waarneembare sterren;* **–baarheid,** v.

waar'nemen, nam –, h. waargenomen (1 *met de zintuigen, het oog, het oor enz. gewaarworden, beschouwen, nagaan: in acht nemen, acht slaan op, gadeslaan;* 2 *vervullen, bekleden,* inz. *tijdelijk*): 1 *leer het kind goed –,* opmerken, zien; *de gelegenheid –,* benutten; *uw tijd goed –,* besteden; *zijn plichten –,* betrachten; *de loop der sterren –,* volgen; 2 *een les voor iem. –,* geven; *een betrekking –,* tijdelijk of ook voorgoed vervullen; *een –d voorzitter,* tijdelijk; **–nemer,** m. –s (1 *iem., die waarneemt, beschouwer;* 2 *hij, wiens taak het is, waar te nemen in een vliegmachine;* 3 *tijdelijk ambtenaar*): 1 *ik was onvrijwillig – van dat toneel;* 2 *de – werd licht gekwetst;* 3 *– op het postkantoor.*

waar'neming, v. –en (*het waarnemen; tijdelijke vervulling*): *– van zijn plicht; sterrenkundige –en; met de – v. e. kantoor belast.*

waar'nemingsplaats, v. –en (*plaats, van waar men waarneemt*): *een uitstekende –.*

waar'nemingsvermogen, o. (*vermogen der ziel tot het ontvangen van indrukken*).

waarnevens, bw. (*nevens of naast wien, wat*): *een tuintje, – een bleekveld ligt;* **–om,** bw. (*om wat*): *waar'om komt uw vader niet?* om welke reden; *ik weet niet, waarom' hij niet komt;* als zn. o. (*oorzaak, reden*): *naar het waarom' vragen;* **–omheen,** bw. **–omstreeks',** bw. (*omstreeks wat*): *weet gij, – dat dorpje ligt,* in nabijheid van wat? **–omtrent,** bw. (*omtrent wat; waar; betreffende welke of wat*): *waar'omtrent stond hij? de zaak, waaromtrent' men inlichtingen vroeg;* **–onder, waarop, waarover,** bw. (*onder, op, over wien, wat*): *waar'onder zat de kat? een kamer waaron'der de kelder; waar'op zaten zij? de stoelen, waarop' zij zaten;* zie waar **III** opm.

waarschijn'lijk, bn., bw. (*vermoedelijk waar of juist zijnde*): *dat komt mij – voor; uw vader komt – ook,* misschien, wellicht; *je zult – moeten vertrekken.*
waarschijn'lijkheid, v. –heden (*vermoedelijke waarheid*): *naar alle – komt hij; een blijspel vol –heden.*
waarschijn'lijkheidsrekening, v. (*kansrekening*).
waar'schuwen, –schuwde, h. gewaarschuwd (1 *de aandacht vestigen op; opmerkzaam maken* [*op enig gevaar*]; 2 *dreigend vermanen*): 1 *iem. ernstig –; gij moet hem voor dien oplichter –; – tegen; waarschuw me, als het tijd is; –de tekenen;* 2 *wees gewaarschuwd; ik waarschuw u dit te laten.*
waar'schuwing, v. –en (*het waarschuwen; vermaning; aanschrijving ter herinnering*): *herhaalde –en; de ontvanger zond –en rond aan hen, die achterstallig waren in zake de belasting;* mil. *–scommando,* dat nl. een commando gaat komen.
waar'schuwingsbord, o. –en: *twee nieuwe –en werden geplaatst bij de overweg.*
waars'man, m. –mannen (*man, die een oogje houdt op het vee op de uiterwaarden*).
waartegen, bw. (*tegen wien, tegen wat*): *waar'tegen leunt gij? een bewijs, waarte'gen niets is in te brengen;* **–tegenover,** bw.; z. waar **III.**
waar'teken, o. –s (*waarmerk*).
waartoe, bw. (*tot wat*): *waar'toe dient al dat werk; de bekentenis, waartoe' ik u gedwongen heb,* tot welke; zie waar **III** opm.
waartussen, bw. (*tussen wien, tussen wat*); idem **–uit, –van, –voor, –zonder,** bw. met klemtoon op *waar* of op het tweede lid, zie waar **III** opm.
waar'zeggen 1 zeide –, h. waargezeid, –gezegd (*voorzeg'gen, de toekomst zeggen*): *zich laten –; iem. –;* **2** o. (*de daad van w.*).
waar'zegger, m. –s (*profeet, ziener*).
waarzeggerij', v. –en (*het voorzeg'gen v. d. toekomst,* met de bijbet. v. bedrog); **–'zegging,** v. –en (*voorspelling*); **–'zegster,** v. –s.
waar'zeil, o. –en (scheepst. *zeil in reserve*).
waar'zo, waarzo', bw. (*op welke plaats*).
waas, o. (1 *een op dauw gelijkende neerslag of vocht, dauwachtige bedekking;* 2 *zweem, schijn*): 1 *het – op druiven en pruimen;* fig. *het – der onschuld,* blos; 2 *er lag over de gehele zaak een – van geheimzinnigheid,* schijn; *op het water lag een gouden – van de avondschemering,* zachte glans.
wab'beren (Z.-N. gew., lit. t. *wapperen; zachtjes golven*): *het windje woei en wabberde om uw stam.*
wacht 1 m. –en (verwant met *waken*: *persoon, die de wacht houdt; wachter*): *pas op, daar loopt de –;* zie nachtwacht; **2** v., in bet. 2, 3, 4 en 5 –en (1 *het wachthouden, het wachten of waken* inz. *voor de veiligheid;* 2 *wachthuis;* 3 *de gezamenlijke wachters;* 4 scheepst. *de helft der matrozen onder bevel van den 1sten of 2den stuurman;* 5 *waaktijd*): 1 *mijn knecht hield in het onderhuis de –; op – trekken; de – betrekken, hebben; op – staan;* 2 *men sleepte den dronken soldaat in de –;* zegsw. *in de – slepen,* weten te krijgen, inz. heimelijk wegnemen; 3 *de – presenteerde het geweer; de – aflossen; de – in het geweer roepen; de – kwam in het geweer;* 4 de bakboords– staat onder den 1sten stuurman, de stuurboords– onder den 2den; 5 *elke – duurt 4 uur; het schip liep acht mijlen in de –,* d. i. elk uur 2 mijlen; *de eerste –,* van 8 uur tot middernacht; *de hondenwacht,* van 12–4 uur in de nacht; *de dagwacht,* van 4–8; *de voormiddag–,* van 8–12; *de achtermiddag–,* van 12–4; *de platvoet–,* van 4–8; *hofmeester, kok, timmerman, zeilmaker* heten baantjesgasten en hebben geen –.
Wacht' am Rhein', v. (*Duitse volkshymne,* in 1840 gedicht door Max Schneckenburger, in 1855 getoonzet door Wilhelm te Crefeld, inz. na 1870 populair).
wacht'bed, o. –bedden (*bed, waarop de verspeende plantjes een tijd staan, vóórdat ze naar de eigenlijke standplaats gaan*).
wacht'claus, v. zie claus.
wach'tel, m. –s (*kwakkel, kwartel*): *'t is lente, de tortels klagen, de –s slaan!*
wach'telkoning, m. –en (*zomervogel, welke in weiden en rietvelden broedt, weidevogel,* Lat. crex crex); gew. kwartelkoning.
wach'ten, wachtte, h. gewacht (1 *toeven op een plaats, tot iem. of iets komt;* 2 *verwachten, tegemoet zien;* 3 *uitroep als bedreiging; zich in acht nemen;* 4 *tegemoet zien;* 5 *ontvangen, te woord staan;* 6 Z.-N. *hoeden*): 1 *voor een brug –; wacht hier een ogenblik; dat kan (wel) –,* daar is zo'n haast niet bij; *staan –; iem. lang laten –; –, tot hij hier is; op de trein –;* 2 *hij wacht elke dag zijn benoeming; geld te – hebben; zij kunnen ons van avond niet –,* bezoek ontvangen; 3 *wacht maar, jou appeldief!* 4 *daar wacht u (staat u te –) armoede;* 5 *ik kan u morgen niet –;* 6 *koeien, varkens –;* refl. *wacht u voor zakkenrollers,* wees op uw hoede; nog: *met eten, schrijven enz. – tot . . . .,* niet beginnen, voordat . . . .; *op een gelegenheid –,* uitzien naar; *op het teken –,* niet iets doen, voordat het teken wordt gegeven.
wach'ter, m. –s (1 *waker, bewaker, oppasser;* 2 *maan, bijplaneet*): 1 *de – voor de poort; – wat is er van de nacht?* 2 *de maan is de – der aarde;* zie bos–, veld–; **wach'tershut,** v. –hutten (Z.-N. *hut van een bewaker*).
wacht'geld, o. –en (*toelage van een ambtenaar, die niet ontslagen of op pensioen is gesteld, zolang hij de betrekking, waarvoor hij benoemd is, door omstandigheden niet kan vervullen*); **–gelder,** m. –s (*iem. op wachtgeld*); **–hebbend,** bn.: *de –e officier, manschappen;* **–hond,** m. –en (*waakhond*); **–huis,** o. –huizen (*gebouw, waar de wacht* **2** 3 *zich bevindt*); **–huisje,** o. –s (mil. *schilderhuis*); **–kamer,** v. –s (1 *kamer, om in te wachten, voordat men wordt toegelaten;* 2 *kamer, waarin reizigers wachten kunnen op het vertrek der treinen enz.;* 3 *kamer in het wachthuis voor de wacht*): 1 *de – van den dokter;* 2 *wij zullen u in de – v. h. station opwachten;* 3 *een sergeant zat in de –;* **–meester,** m. –s (*onderofficier der ruiterij, der artillerie, der maréchaussée*); **–parade,** v. –s (*parade van hen, die op wacht trekken*); **–plaats,** v. –en (*plaats, waar gewaakt wordt, wachtpost, plaats voor een schildwacht*); **–post,** m. –en (*plaats, waar men een wacht zet of wacht houdt*); *daar hadden wij een –.*
wachts, bn.; –er, meest – (inz. van honden: *waaks, waakzaam*): *die hond is goed –.*
wacht'schip, o. –schepen (*afgekeurd of oud oorlogsschip, dat in een haven ligt en* o. a. als *opleidingsschip dient*); **–toren,** m. –s (*toren, waarop wacht gehouden wordt*); **–vuur,** o.

–vuren (*kampvuur, legervuur*); **–woord,** o. –en (*parool*): *het – uitgeven.*
wad 1 o. wadden (*buitendijkse gronden in Gr. en Fr., die bij laag water droogvallen*); **2 Wadden,** o. mv. (*'t ondiep en met vele platen bezette gedeelte der Noordzee tussen Fr. en Gr. en de Waddeneilanden*).
Wad'deneilanden, o. mv. (*de eilanden, in of aan de Wadden gelegen,* b.v. *Vlieland*).
Wad'denkust, v. –en (*kust met wadden*).
I. wa'de, v. –n (*holte boven de kuit aan de tegenzijde van de knie*).
II. wa'de, v. –n (*lijkwade, wit laken*).
III. wa'de, v. –n (*zeker trekvisnet met een zak in het midden*).
wa'demen, wademde, h. gewademd (Z.-N., lit. t. *wasemen*): *de geur der rijpe vrucht wademt (er) onder verse bloesems.*
wa'den, waadde, h. gewaad (eig. *door het wad gaan,* nl. *door ondiep water of een andere vloeistof [met zekere moeite] lopen*): *de jongens waadden door de beek.*
wa'di, v. wadi's (Arab. *woestijnrivier: rivierbedding, die slechts tijdelijk water bevat*; bij uitbr. *het dal der rivier*).
wad'polder, m. –s (*polder, ontstaan door bedijking van de gronden van een wad*).
waf (*klanknabootsend woord van het geluid van honden*): *– –!*
wa'fel, v. –s, –en, wafeltje (1 *gebak uit het wafelijzer, van bloem, melk, eieren enz.*; 2 gmz. *mond*): 1 *Hollandse –s*; 2 *hou je –!*
wa'felbak, m. (Z.-N. *het wafelbakken*); **–bakker,** m. –s; **–bakkerij',** v. –en; **–ijzer,** o. –s (*ijzeren tang met twee bladen, waartussen wafels gebakken worden*); **–kraam,** v. –kramen (*kermiskraam, waarin men wafels kan eten*); **–meisje,** o. –s (*meisje, dat in een wafelkraam bedient*); **–vor'mig,** bn. (*met ruitjes als v. e. wafel*): *een – weefsel.*
waf'fel, v. –s (volkst. *wafel,* inz. in bet. 2).
waf'felaar, m. –s; **waf'felen,** waffelde, h. gewaffeld (Z.-N. *stoeien*; *woelen*).
I. wa'gen, m. –s, wagentje (in het alg. *voertuig*): *boeren–, lijk–, kinder–*; *een nieuwe –*, auto; zie kraken, rad **I,** 1, spannen; *de Grote Wagen,* de Grote Beer; Z.-N. *het spel is op de –*, de ruzie is aan de gang.
II. wa'gen, waagde, h. gewaagd (1 *zich aan onzekere kansen blootstellen*; 2 [*iets gevaarlijks*] *ondernemen*; 3 *op het spel zetten, in de waagschaal stellen*; 4 Z.-N. gew. *bewegen, roeren*): 1 spreekw. *Wie niet waagt, (die) niet wint,* zonder risico verdient men geen geld; *wie waagt, (die) wint*; 2 *hoe durf je het –? een sprong –, een tocht –*; *gewaagde moppen,* op het kantje af; 3 *geld –*, op het spel zetten; *er alles aan –*; *zijn leven –*; 4 Z.-N. *niets dat waagde in de keuken*; nog: *zij zijn aan elkaar gewaagd,* [a]) geven elkaar niets toe, [b]) lood om oud ijzer; refl. *zich op het ijs, water –*; *zich aan iets –*, durven te ondernemen b.v. *aan een gevecht.*
wa'genaar, m. –s (*wagenbestuurder*); vero.
wa'genas, v. –assen (*as van een wagen*).
wa'genbestuurder, m. –s; **–ladder,** v. –s (*berrie-achtige bovenzijstukken v. e. boerenladderwagen*); **–maker,** m. –s (*iem., die wagens maakt*); **–man,** m. (*naam v. e. sterrenbeeld*); **–meester,** m. –s (*opzichter over tram- of spoorwagens*); **–menner,** m. –s (*voerman*); **–schot,** o. (*fijn hout, gezaagd uit over de volle lengte gekloofde recht opgegroeide eikestammen*): *een meublement van –*; **–schotten,** bn. (*van wagenschot*): *een – paneel*; **–smeer,** o. (*smeer voor de wagenas*); **–spoor,** o. –sporen (*groeve in een weg, van wagenraderen*); **–vracht,** v. –en (*zoveel vracht, als men op een wagen kan laden*); **–wijd,** bw. (*zo wijd mogelijk,* steeds met: *openstaan, openzetten*): *zet de deur – open.*
wa'genziek, bn. (*treinziek*).
wa'ger, m. –s (*waaghals*).
wag'ge, v. –n (Z.-N. *slobkous*).
wag'gelbenen, waggelbeende, h. gewaggelbeend (*onvast lopen, waggelend gaan*).
wag'gelen, waggelde, h., is gewaggeld (*heen en weer zwikken, niet vaststaan*; *onvast lopen*): *de tafel waggelde*; *ganzen –*; *een –de gang*; *hij waggelt op zijn benen.*
Wag'ner, Richard, 1813–1883, Duits componist o.a. van Lohengrin.
wagon', m. –s (*spoorrijtuig, -wagen*; ook: *wagonlading*); **–lading,** v. –en (*wat in een wagon kan geladen worden*): *een – appels.*
wagon-lit', m. wagons-lits (Fr. *slaapwagen, spoorwegrijtuig met slaapgelegenheid*); l. *–lie.*
waiter, m. –s (Eng. *bediende*; *garçon, kellner*).
wa'jang, v. –s (O.-I. *Javaans poppenspel,* meestal gedramatiseerde sagen behandelend; *lederen of houten pop daarbij gebruikt*): *– go'lèk,* marionettenspel; *– koe'liet,* Jav. poppenspel met rijkbeschilderde platte lederen poppen, tegen een wit scherm vertoond; *– o'rang* (beter: *– wong*), Jav. toneel met levende spelers; de *dalang* reciteert de geschiedenis; **–pop,** v. –poppen.
I. wak, o. wakken (*open plek, zwakke plaats in het ijs*): *hij viel door het – en schoot onder het ijs.*
II. wak, bn.; wakker, –st (*vochtig*): *'t is – weer,* regenachtig, nevelachtig, onvast, druilig.
wa'ke, v.; zie waak.
wa'ken, waakte, h. gewaakt (1 *wakker blijven [om voor iem. te zorgen]*; *des nachts de wacht houden*; 2 *nauwkeurig toezien, zorg dragen*): 1 *ik zal bij den zieke –*; 2 *ouders, waakt over uw kinderen! tegen iets, iem. –.*
wa'kend, bn. (*waakzaam, oplettend, nauwkeurig toeziend*): *een – oog op iets houden.*
wa'ker, m. –s (*iem., die waakt, oppasser, wachter*; *vlaggetje, windwijzer op de mast*; *dijk vlak aan zee*; verg. slaper).
wak'ker, bn., bw.; wakkerder, –st (1 *niet slapend*; 2 *flink*): 1 *– blijven! – worden,* ontwaken; *de hele nacht – liggen*; *– schrikken*; *kom, word eens –*, fig. droom niet; *iem. – schudden,* eig. en fig.; zegsw. zie hond; bij uitbr. *een begeerte bij iem. – maken,* ze opwekken; 2 fig. *een –e vent,* kloek, flink; *een werk – aanvatten,* flink; *spoed u, –*, ferm!
wak'keren, –de, i. gewakkerd (van wind: *in kracht toenemen*): *de wind begint te –.*
wal, m. wallen, walletje (1 *omwalling*; *hoge aarden ophoging om iets heen ter bescherming*; *muur* inz. *vestingmuur*; 2 *gemetselde of beschoeide waterkant*; *kade, zoom*; bij uitbr. *land*): 1 *op de wallen van de stad*; 2 *de matrozen gingen aan –*, land; *aan – brengen*; *van – steken,* gaan varen, afzeilen, fig. met iets een begin maken, b.v. *steek maar eens van –*; zegsw. *aan lager – komen,* door tegenspoed verarmen; *zij moest bij het walletje langs om rond te komen,* [a]) voorzichtig langs de wal houden, zuinigjes aan leven; [b]) zó, dat het maar eventjes lukt; zie ook kant **I** 2,

sloot, stuurman; nog: *een – onder de ogen hebben* een ring, een dikte; in A'dam bet. –, *gracht: iets in de–gooien*; z. burcht–.
Wa'la, Germ. myth. profetes, die de scheppingsgeheimen en de wereldbrand bezingt.
wa'lang, v. –s (O.-I. *sprinkhaan*).
wa'langsa'ngit, v. –s (*stinksprinkhaan, zeer gevaarlijk voor de rijstvelden*).
Wa'laskjalf, o. (Germ. myth. *paleis v. Odin*).
wal'baas, m. –bazen (*ladingmeester bij een stoomvaartmaatschappij*).
Walden'zen, m. mv. (gesch. *volgelingen v. Petrus Waldus uit Lyon, ± 1200, ze sloten zich in 1532 bij de Hervorming aan*).
Wald'meister, o. ook m. (Duits: *lievevrouwenbedstro*).
wald'hoorn, wald'horen, m. –s (eig. *woudhoorn; jachthoorn*); **–hoornist',** m. –en.
wal'duiker, m. –s, gew.; zie tapuit.
I. Wa'len, *de*, Z.-N.; zie Waal **I.**
II. wa'len 1 waalde, h. gewaald (*ongestadig zijn*; fig. *wankelen, weifelen*): *het getij begint te –*, verlopen; **2** o.: *het – van 't kompas*, onvast zijn.
Wa'lenkwartier, o. (*Z. deel v. d. provincie Luik, waar de Walen wonen*).
Wales, o. (*in het westen gelegen deel van Engeland*): *prince of –*, (titel) kroonprins van Engeland.
walg, v. (1 *afkeer, weerzin*; 2 *voorwerp van afkeer*): 1 *een – van iets hebben*, afgrijzen; 2 *het is mij een –*.
wal'gang, v. –en (*gang of pad onder langs de borstwering*).
wal'gen, walgde, h. gewalgd (1 *zulk een afkeer krijgen, dat een gevoel van braken opkomt; misselijk van iets worden*; 2 *walging veroorzaken*): 1 *ik walgde van zijn vleierij; ik walgde van mijzelf; iem. doen –; tot je er van walgt*; 2 *zulk een roman gaat –*; ook onpersoonlijk: *het walgt me*; als zn.: *tot –s toe*.
wal'ging, v. –en (*afkeer, misselijkheid*).
walg'lijk, bn. (*afkeerwekkend*): *een –e reuk, een –e smaak*; als bw. dikwijls met de bet. van *zeer*: *– rijk*; **walg'lijkheid,** v.
Walhal'la, o. (Germ. myth. *paradijs of elysium van gesneuvelde helden*; ook: *Dorische tempel bij Regensburg in Beieren, pantheon voor Duitse grote mannen*).
wal'hoofd, o. –en (*bruggenhoofd*).
I. Wa'li, m. Germ. myth.; zie Vali.
II. wa'li, m. wali's (*Turkse stadhouder*).
wal'kant, m. –en (*kant v. e. kade aan het water, in tegenstelling met de huizenkant*).
wal'kapitein, m. –s (*oud-zeekapitein, die de belangen zijner rederij aan wal behartigt o. a. de schepen inspecteert*).
wal'ken, walkte, h. gewalkt (*al wentelende en stampende doorwer'ken of kneden; vollen*): *de hoedenmaker heeft dit vilt niet genoeg gewalkt*; **wal'ker,** m. –s.
walk'hamer, m. –s (*hamer in een walkmolen*); **–molen,** m. –s (*volderswerkplaats*).
Walky'ren, Walku'ren, v. Germ. myth. strijdgodinnen. zij bestieren naar het bevel v. Odin de slag, en voeren de bezweken helden naar het Walhalla.
wal'lebak, m. –bakken (Z.-N. *zwierbol*); **–bakkerij,** v. –en (Z.-N. *baldadigheid*).
wallingant', m. –en (Z.-N. *voorstander van de Waalse Beweging*).
Wallo'nië, v. (Z.-N. *Het Walenland*).
Wallstreet, v. (Eng. *straat, waar in New-York de effectenbeurs staat; de beurs aldaar*).
I. walm, m. –en (*vettige rook, smook*).
II. walm, m. –en (Z.-N. *bundel dekstro*).
walm'achtig, bn. (*als walm*): *een –e damp*.
I. wal'men, walmde, h. gewalmd (*walm afgeven*): *uw lamp walmt*, de vlam met smook komt boven het glas uit.
II. wal'men, walmde, h. gewalmd (Z.-N. *een dak met walmen bedekken*): *stro –*, schuddend zuiveren.
walm'te, v. (Z.-N. *gloed*).
wal'muur, m. –muren (*bekledingsmuur van een wal*; ook: *de wal zelf*).
wal'noot (eig. *Waalse noot*: *okkernoot*; Lat. juglans regia), **1** (boom), m. –noten; **2** (vrucht), v. –noten; **–notenboom,** m. –bomen.
Walpur'gisnacht, m. –en (*nacht van 30 April op 1 Mei; feestnacht der boze geesten op de Bloksberg*); ook: *Walburgis–*, naar *Walburga*, wier feest op 26 Febr. valt.
wal'ros, m. walrossen, **wal'rus,** m. walrussen (*groot vinvoetig dier der N.-poolzeeën, het mannetje met uit'stekende hoektanden*; Lat. trichechus rosmarus); **–russenvangst,** v.
wals, v. –en (1 *dans in* $^3/_4$ *maat*; 2 *de muziek er bij*; 3 *pletrol, verhardingsrol*): 1 *een – met iem. hebben*; 2 *–en van Strauss*; 3 *met een – de weg verharden*.
wal'schot, o. (*vet uit de kop v. d. potvis*).
wal'sen, walste, h. gewalst (*een wals dansen; met een wals of rol pletten, harden, vormen*).
wal'ser, m. –s (*walsende heer*); **walseres',** o. walseressen (*walsende dame*).
wals'machine, v. –s (*machine met pletrollen*).
wals'tempo, o. –tempo's.
wal'stro, o. (*tot de sterbladigen behorend plantengeslacht*; Lat. galium): *echt –*, Lat. galium verum; zie ook kleefkruid.
wal'vis, m. –vissen (*groot zoogdier met tanden of baarden in de bek, dat in het water leeft*); *tandwalvissen*, Lat. odontoceti b.v. dolfijn, narwal; *baardwalvissen*, Lat. mystacoceti b.v. Groenlandse –; **–visbaard,** m. –en (*de baleinen in de bek v. e. walvis*); **–visvaarder,** m. –s (*schip ter walvisjacht*; ook: *de gezagvoerder*); **–visvangst,** v. (*het vangen* inz. *harpoeneren van walvissen*): *op de –*.
I. wam, v. wammen (*halskwabbe, kossem; opengesneden visbuik*).
II. wam(men), Z.-N.; zie walm(en) **II.**
wam'buis, o. –buizen (*een kledingstuk, dat het lijf van de hals tot aan het middel bedekt*): *een leren –*; spreekt. *wammes*.
wa'men, waamde, h. gewaamd (*in de modder roeren, modder doen opwellen*).
wam'men, wamde, h. gewamd (*de buik v. d. vis opensnijden en de vis reinigen*).
wam'mes, o. –en (*wambuis*): zegsw. *op zijn – krijgen*, slaag; zie Han'nes; gmz.
wam'mesknoop, m. –knopen (*samengesteldbloemige plant*; Lat. centaurea jacea); ook, margriet'.
I. wan, v. wannen (*werktuig, mand om te wannen*): *zijt het koren met de –*.
II. wan, o. wannen (scheepst. *lek, lekkage*).
wan'bedrijf, o. –bedrijven (*misdrijf, boze handeling*; Belgie: *misdrijf [delict], dat ge straft wordt met een correctionele straf*): *een – begaan*; **–begrip,** o. –begrippen (*dwaas, verkeerd begrip*); **–beheer,** o. (*verkeerd beheer, slechte leiding*): *het Franse – in ons land*; **–beleid,** o. (*verkeerd overleg*); **–besef,** o. (*dwaas of verkeerd idee*); **–bestuur,** o. (*slecht*

bestuur); **–betaler,** m. –s (*slechte betaler, niet-betaler*); **–betaling,** v. –en (*slechte betaling, niet-betaling*): *bij – der belasting*; **–bof,** m. (*ongeluk, tegenvaller, strop*): *wat een –!* **–boffen,** wanbofte, h. gewanboft (*tegenspoed hebben*); **–boffer,** m. –s (*ongeluksvogel*); **–daad,** v. –daden (*euveldaad*).

wand, m. –en (*loodrechte vlakte als grens v. e. vertrek enz.; muur*): *uw schilderij hangt daar aan de –; een houten –*; bij overdr. *rots–*, steile kant van een rots.

wand'almanak, m. –almanakken (*almanak, om aan de wand te hangen*).

wan'del, m. (*het wandelen* inz. in zegsw.): *hij is op de –*, aan 't wandelen; fig. *wees eerlijk in uw handel en –*, gedrag, leefwijze.

wan'delaar, m. –s, wandelaren (*iem., man of jongen, die wandelt*); **–aarster,** v. –s.

wan'deldreef, v. –dreven (*wandellaan*).

wan'delen, h. en i. gewandeld (1 *gemakkelijk en zonder zich in te spannen gaan*; 2 *tot zijn ontspanning gaan, kuieren, een loopje doen*): 1 *ik wandelde rustig voort*; 2 *we zullen van middag wat –; voor een huis op en neer –; een wandelend blad*, O.-I. een sprinkhaan, op een blad lijkend; *een wandelend hoofd*, een ambu ant hoofd, b.v. (vroeger) van een school; *de –de Jood*, Ahasverus.

wan'delgang, v. –en: *in de – van het parlement.*

wan'delhoofd, o. –en (*wandelpier*).

wan'deling, v. –en (1 *het wandelen*; 2 *de al wandelend afgelegde afstand*; 3 *plaats, waar gewandeld wordt, wandelpad*): 1 *een – (gaan) doen, maken*; 2 *dat is een hele –*; 3 *om de stad zijn mooie –en*, nog: zegsw. *in de – genoemd*, gewoonlijk, gemeenzaam.

wan'delkaart, v. –en (*kaart van de wandelwegen v. e. streek*); **–kostuum,** o. –kostumen (*kleed*, inz. *v. dames, dat men aan heeft bij een wandeling*); **–leraar,** m. –s, –leraren (*rondgaand leraar, die dan hier, dan daar les geeft*); **–pad,** o. –paden (*pad voor wandelaars*); **–pier,** v. –en (*uitbouw in zee, voor wandelaars*); **–plaats,** v. –en (*plaats of plein, om op te wandelen*): *het Vrijthof te M. is een ruime –*; **–rijden,** o. (*te paard of in e. koets, auto rijden als uitspanning*); **–rit,** m. –ritten (*rit, toertje te paard of in een rijtuig*); **–sport,** v.; **–stal,** m. –staven (vero. of spot.: *stok van een wandelaar*); **–stok,** m. –stokken; **–toerisme,** o. (*wandelsport; het wandelen over grotere afstanden*); **–toerist,** m. –en; **–toilet,** o. –toiletten (*wandelkostuum*); **–weg,** m. –wegen (*weg voor wandelaars*).

wand'gedierte, o. (*wandluizen*).

wand'kaart, v. –en (*kaart of plaat, om a. d. wand te hangen*); **–kalender,** m. –s (*wandalmanak*); **–klok,** v. –klokken (*klok, om aan de wand te hangen*); **–luis,** v. –luizen (*weegluis, bloedzuigend insect*; Lat. cimex lectularius); **–plaat,** v. –platen ([*school*]*plaat, om aan de wand te hangen*); **–schildering,** v. –en (*schildering op* [*de kalk v.*] *e. muur*); **–tegel,** m. –s (*tegel tot het bekleden v. e. muur of wand*): *–s als muurversiering*; **–tekst,** m. –en ([*bijbel*]*tekst op karton gedrukt, om aan de wand te hangen*); **–versiering,** v. –en (*elk sieraad aan wand of muur*).

wa'nen, waande, h. gewaand (*een waan hebben*; [*zonder grond of ten onrechte*] *menen, vermenen*): *hij waant, dat hem die eer toekomt*; refl. *zich – (zich inbeelden): de ergste domoor is hij, die zich knap waant.*

wang, v. –en (*zijdeel van het gezicht, koon*; bij verg. *zijklamp van een mast*).

wan'gedrag, o. (*slecht gedrag*); **–gedragingen,** v. mv.; **–gedrocht,** o. –en (*monster, afzichtelijk wezen*); **–geloof,** o.: *Da Costa noemt de Islam een –*, dwaas of slecht geloof; **–geluid,** o. –en (*wanklank, onaangenaam geluid*); **–gunst,** v. (*hevige afgunst, nijd*); **–gun'stig,** bn., bw. (*afgunstig*).

wang'zak, m. –zakken (*zakvormige ruimte, gewoonlijk tussen wangvlees en tanden, om voedsel te bergen*): *apen met wangzakken.*

wan'hoop, v. (eig. *geen hoop: toestand, waarin men geen uitkomst ziet, vertwijfeling*): *met de moed der –; tot – vervallen.*

wan'hoopsdaad, v. –daden (*daad uit wanhoop*); **–hoopskreet,** m. –kreten (*kreet, in wanhoop geslaakt*).

wan'hopen, wanhoopte, h. gewanhoopt (*vertwijfelen*): *wij – aan zijn herstel*; **–ho'pend,** bn.: *een –e blik; de moeder wrong – de handen; een –e toestand*; **–ho'pig,** bn., bw. (1 *geen hoop meer hebbende*; 2 *uit wanhoop*; 3 *wanhoop verradend*): 1 *iem. – maken*; 2 *een –e daad*; 3 *een –e blik.*

wan'kant, m. –en (*bastzijde van het hout*).

wan'kel, bn., bw. (*onzeker*): *uw kans staat –*, ongunstig; *het –e geluk.*

wan'kelbaar, bn., bw. (eig. *geneigd om te wankelen; niet vast, onzeker, onbestendig*): *– evenwicht; het – geluk*; **–heid,** v.

wan'kelen, wankelde, h. gewankeld (1 *zich langzaam en onzeker heen en weer bewegen; onvast staan*; 2 fig. *weifelen*): 1 *deze stoot deed hem –; deze tafel wankelt*; 2 *zijn overtuiging raakt aan het –; aan 't – brengen.*

wan'keling, v. –en (*aarzeling, onzekerheid*).

wankelmoe'dig, bn., bw. (*besluiteloos*): *een – karakter*, aarzelend bij gebrek aan zelfvertrouwen; **wankelmoe'digheid,** v.

wan'klank, m. –en (*valse toon*): fig. *parasieten, een – in de schepping*; **–klin'kend, –lui'dend,** bn. (*vals klinkend; niet overeenstemmend met een ander geluid, dissonerend*).

wan'lust, m. –en (*onmatige begeerte; dwaze onmatige tegenzin*).

wan'molen, m. –s (*molen, om te wannen*).

wanneer 1 bw.: *wan'neer komt gij*, op welke tijd? 2 vgw.: *wanneer' de zon schijnt, is het dag.* Opm. *Wanneer* heeft betrekking op tijd. Men gebruike het niet voor *indien.*

wan'nen, wande, h. gewand (*het gedorste graan zuiveren met een wan of in de wanmolen*): *het koren –*; verg. krenselen.

wan'orde, v. (*ordeloosheid; gebrek aan orde*): *in – brengen; – verwekken; schilderachtige –; in – vluchten*, verwarring; **–or'delijk,** bn., bw. (*in wanorde, ordeloos*): *een – huishouden*, ongeregeld; **–or'delijkheid,** v. –heden (*storing, ongeregeldheid*); **–prestatie,** v. –s (*het niet nakomen v. e. verbintenis*); **–scha'penen,** bn. (*misvormd, gedrochtelijk*): *een – gestalte*; **–scha'penheid,** v.; **–schepsel,** o. –s (*wanschapen schepsel, gedrocht*); **–smaak,** m. –smaken (*verkeerde, slechte smaak*): *de – dier mode*; **–sma'kelijk,** bn. (*onaangenaam, walgelijk*): *een – schouwspel; – gekleed*; **–stal'tig,** bn. (*gedrochtelijk, misvormd, mismaakt*): *een – beeld*; **–stal'tigheid,** v.

I. want, v. –en (*grove, wollen vuisthandschoen met e. duim en geen vingers*): *de schipper droeg wanten*; Z.-N. *wie de dante trouwt voor de wante* (het geld), *verliest de wante*

en houdt de dante; zegsw. zie wanten.
II. want, o. (1 *al het touwwerk aan boord*; 2 *viswant, de netten*): 1 *het staand –, het lopend –*; zie lopend, staand **1**; 2 *die visser droogt zijn –*.
III. want, vgw. (*vermits, naardien, omdat*).
wan'taal, v. (*slechte, verkeerde taal*).
wan'ten (*het want in orde brengen*), in de zegsw.: *hij weet van –*, [a]) weet een zaak te beredderen, [b]) Z.-N. ook: is rijk; (misschien ook samenhangend met want **I**).
wan'tenweven, –weefde, h. gewantenweefd (*heen en weer bewegen, zoals kinderen doen*): *jongen, zit niet zo te – op je stoel!*
wan'tij, o. –tijden (zeew. *tegenstroom*).
wan'trouwen 1 o. (*gebrek aan vertrouwen, mistrouwen, achterdocht, argwaan*): *– tegen iem. koesteren*; **2** wantrouwde, h. gewantrouwd (*geen vertrouwen hebben in, mistrouwen*): *gij zult mij toch niet –?* **–trou'wend,** bn., bw. (*achterdochtig*): *–e blikken*; **–trou'wig,** bn. (*met wantrouwen, achterdochtig*).
wan'verhouding, v. –en (*heel slechte verhouding*): *de –en in onze maatschappij*; **–voeg'lijk,** bn., bw. (*onbehoorlijk, ongepast*): *een –e kleding*; **–voeg'lijkheid,** v. –heden.
wan'vorm, m. –en (*slechte, dwaze vorm*).
wa'pen, o. –s, –en in bet. 1, –s in bet. 2 en 3, wapentje (1 *strijdtuig: voorwerp, werktuig om iem. aan te vallen, om zich te verdedigen*; 2 [*adellijk*] *familieteken*; *blazoen van een* [*adellijk*] *geslacht*; 3 *afdeling v. e. leger, onderscheiden naar de wapens*): 1 *het gehele garnizoen stond onder de –en*; *de –en opvatten*, de strijd aanbinden; *de –s neerleggen*; *naar de –s grijpen*; *onder de –en komen*, in dienst treden; *onder de –s staan* (of: *zijn*), gemobiliseerd zijn; *te –! te – lopen*; fig. *de angel is het – der bij*; *iem. met zijn eigen –s slaan*, b.v. bij een redetwist; zie blank; 2 *hij voert een leeuw in zijn –*; *het – van Holland*, de rode leeuw; *het Vlaamse –*, de zwarte leeuw; een – kan zijn: *parti*, d. i. gedeeld door een loodrechte lijn in het midden; *coupé*, gedeeld door een horizontale lijn in het midden; *tranché*, gedeeld door een lijn, die de rechterbovenhoek met de linkerbenedenhoek verbindt enz.; zegsw. *groots* (of: *hoog*) *in zijn – zijn*, fier, trots op z'n afkomst; zie balk; 3 *de infanterie is het hoofd–*; *het – der genie, der artillerie, der cavalerie*; *bij welk – dient hij? cadetten van alle –s*; *het vijfde –*, de vliegtoestellen.
wa'penbalk, m. –en (*dwarsband of -streep op een wapen*); zie balk; **–beeld,** o. –en (*beeld of figuur als onderscheidingsteken in een wapen*); **–bijl,** v. –en (*strijdbijl*); **–boek,** o. –en (*het gulden boek, bevattende de wapens onzer adellijke geslachten*); **–bord,** o. –en (*schild, waarop een wapen geschilderd is*); **–brief,** m. –brieven (*brief, waarin een vorst aan iem. vergunning geeft, om een wapen te voeren*); **–broeder,** m. –s (*strijdmakker*); **–dos,** m. (*schitterende wapenrusting*); **–drager,** m. –s (*schildknaap*).
wa'penen, –de, h. gewapend (1 *van wapens voorzien, versterken, in staat van tegenweer brengen*; 2 *versterken* inz. bouwk. *versterken met een kern van ijzer*): 1 *zijn dienstmannen –*; *zich –*, zich van wapens voorzien, de wapens aangorden tegen; *zich – tegen*; fig. *wapen u met geduld*; 2 zie gewapend.
wa'penfabriek, v. –en; **–feit,** o. –en (*krijgsverrichting*): *een roemrijk –*; **–gekletter,** o. (*het kletteren van de wapens in de strijd*); **–geluk,** o. (*geluk met de wapenen in de strijd*; *de overwinning*); **–groet,** m. (*militaire begroeting*); **–handel,** m. (*oefening in 't gebruik der wapenen*); **–heraut,** m. –en (oudtijds: *iem., die het uitbreken van oorlog of het sluiten van vrede afkondigde*; *wapenkoning*); **–huis,** o. –huizen; zie arsenaal.
wa'pening, v. –en (*toerusting tot de krijg*; *het in staat van tegenweer brengen*; *versterking*; zie wapenen 2): *algemene –*, het wapenen van alle weerbare mannen; **–kamer,** v. –s (*kamer, vertrek voor het bewaren der wapens*); **–knecht,** m. –en (eig. *wapendrager, schildknaap*; later: *soldenier, soldaat*), vero.; **–koning,** m. –en (bij tornooien, officiële plechtigheden: *een zeker hofbeambte, heraut*); **–kreet,** m. –kreten (*oorlogskreet*); **–kunde,** v. (*heraldiek, wetenschappelijke kennis van wapens en blazoenen*); **–kun'dige,** m. –n (*heraldicus*); **–makker,** m. –s (*wapenbroeder*); **–mantel,** m. –s (*hermelijnen achtergrond van een wapenschild*); **–oefening,** v. –en (*oefening in de wapenhandel*); **–plaats,** v. –en (*exercitieplein*); **–praal,** v.; **–pracht,** v.; **–register,** o. –s (*wapenboek*); **–rek,** o. –rekken (*kamerrek voor of met wapens*, inz. *wandversiering van op allerlei wijzen gerangschikte wapens*); **–ring,** m. –en (*zegelring met een familiewapen in de steen*); **–roem,** m. (*krijgsroem*); **–rok,** m. –rokken (*uniformrok*).
wa'penrusting, v. –en (*uitrusting van een krijgsman* [*een middeleeuws ridder*]; *harnas met toebehoren*): de – v. e. ridder bestond o.a. uit helm, harnas, halsberg, arm- en beenstukken, schild, lans, zwaard, enz.; *de – van Achilles*; **–schild,** o. –en (*bord, waarop het wapen ener* [*adellijke*] *familie is geschilderd*; *blazoen*); zie wapen; **–schilder,** m. –s (*schilder van wapenborden*); **–schorsing,** v. –en (*tijdelijke staking van oorlog*); verg. bestand; **–schouwing,** v. –en (*monstering van troepen*); **–smid,** m. –smeden (*vervaardiger van blanke wapenen*); verg. zwaardveger; **–snijder,** m. –s (*graveur van familiewapens*); **–spel,** o. –spelen (*tornooi*); **–spreuk,** v. –en (*devies onder of om het wapen*).
wa'penstilstand, m. ([*langere*] *tijdelijke stilstand van vijandelijkheden*); **–stok,** m. –stokken (*stok van hout of gummi, die als wapen dient*): *een agent met –*; **–tuig,** o. (*allerlei oorlogswerktuigen*); **–veld,** o. –en (*veld, vlak op een wapenschild*); zie veld; **–verlof,** o. –verloven (België: *machtiging tot het dragen van wapenen*); **–vriend,** m. –en (mil. *krijgsmakker*); **–zaal,** v. –zalen (*grote wapenkamer*); **–zuil,** v. –en (*tropee*).
wap'per, m. –s (*wip* [*ener ophaalbrug*]; Z.-N. *lang mens*, en gew. *kegelvormige vrucht van mais, dennen*).
wap'peren, wapperde, h. gewapperd (*uitwaaien, fladderen door de wind*): *gij schitterende kleuren v. Nederlands vlag, wat wappert gij fier op de vloed*; *boven de huizen –*.
war, in de uitdr.: *in de – brengen, gooien, maken, sturen, raken, zijn*, verward, overhoop; ook wel: *uit de – maken*; *in de –*, verlegen (als hollandisme beschouwd).
waran'de, v. –n (*diergaarde*; *wandelpark*).
warat'je (*warempel*), **1** bw.: *Pieter is – ver-*

liefd, wezenlijk; **2** tw.: –, *het is waar!*
war'bak, m. –bakken (*grote bak met zoet water* [*op een beugschuit*] *om het aas*, nl. *prikken of negenogen, er levend in te houden*).
war'boel, m. (*rommel*): *het is me daar een* –, verwarde zaak, verwarring.
ware 1 m.: *hij is de – niet*; *dat is de* –, dien we moeten hebben; **2** o.: *dat is je* (of: *het*) –.
warem'pel (verzachtend woord voor: *waarachtig*), **1** bw.: *je hebt – gelijk*, inderdaad; **2** tw.: –, *hij komt daar aan!*
I. wa'ren, waarde, h. gewaard (lit. t. 1 *ronddwalen, omdolen*; 2 *ronddwalen, met de bijgedachte aan iets geheimzinnigs of bovennatuurlijks*; *spoken*): 1 *haar oog waarde over de akker, rechts en links*; *de geur bleef om haar heen* –, wademen; 2 –*de geesten*.
II. wa'ren, v. mv. (*handelsgoederen*).
wa'renhuis, o. –huizen (1 *algemene bazaar op grote schaal*; 2 *grote broeikas met afdelingen*): 1 *het – te Aken*; 2 *verplaatsbaar* –; *in het – spinazie als eerste gewas telen*.
wa'renkennis, v. (*kennis van de handelsartikelen, hun ontstaan en hun behandeling, hun vervalsingen, bestanddelen enz.*).
warenkeu'ringsdienst, m.
waren'tig (*warempel, waarlijk, inderdaad*), **1** bw.: *'t is – zo*; **2** tw.: –, *het is zo!*
war'geest, m. –en (*iemand, die verward denkt, die alles door elkaar haspelt*; ook: *opruier*); –**hoofd,** m. en v. –en (*wargeest*).
wa'ring, v. –en (*gangboord op kleine schepen*).
wari'ngin, m. –s (O.-I. *reusachtige vijgenboom met luchtwortels*; Lat. ficus benjamina): *de – midden op de aloen-aloen*.
war'klomp, m. –en (*verwarde massa*; *baaierd, chaos*): *wat – der natuur!* –**kop,** m. –koppen (*warhoofd*); –**kruid,** o.; zie duivelsnaaigaren.
warm, bn., bw. (*het tegengestelde van koud, minder dan heet*, fig. in verschillende opvattingen): *een –e kamer, een – bad*; *het eten – houden*; *het wordt vandaag* –; *ik krijg* (of: *heb*) *het* –; *zich – kleden*; *een –e ontvangst*, hartelijke; *vaste bakken met – en koud water*; *een –e bron*, ontstaan door vulkanisme; zegsw. *er –* (of: *warmpjes*) *in zitten*, bemiddeld zijn; *het ging er – toe*, er werd hevig gestreden, geredetwist; *het iem. – maken*, in het nauw brengen; *iem. – maken voor iets*, geestdriftig; *hou ze –!* eig. en fig.; *iem. – aanbevelen*, krachtig; *met de –e hand geven*, tijdens 't leven, niet bij testament.
warmbloe'dig, bn. (1 *constante lichaamstemperatuur hebbend, homoiotherm*; 2 fig. *cholerisch*): 1 *zoogdieren en vogels zijn –e dieren*; 2 *de –e Fransman*.
war'me hand, zie warm.
war'men, warmde, h. gewarmd (*warm maken, verwarmen*): *de handen* –; refl. *warm je even aan het vuur*; z. vuur 2; **war'ming,** v.
warm'lopen, o. (van assen enz.: *het door wrijving warm worden*): *het – der assen*.
war'moes, o. (eig. *warm-moes* d.i. *warme soep of spijs*; na wijziging v. d. bet. van *moes*: *groente gekookt of ongekookt*; nu: *moesgroente*).
war'moeshof, m. –hoven (*groentetuin*).
warmoezenier', **warmoezier',** m. –s (*kweker-verkoper van* [*moes*]*groenten*).
warmoezerij', v. –en (*kwekerij v. groente*): de –en van het Westland.
warm'pan, v. –pannen (*beddepan*).
warm'pjes, bw. ([*aangenaam*] *warm*): – *gekleed, zich – toedekken*; zie warm.
warm'te, v. (1 *het warm-zijn*; 2 *vurigheid, gloed, hartstochtelijkheid*): 1 *de – der zon, de – v. d. zomer, de – v. h. bloed, dierlijke* –; *voetballen, en dat bij zulk een –! latente –, gebonden* –; 2 *iets met – verdedigen*.
warm'tebron, v. –bronnen (*oorzaak v. warmte*): *de zon, die grote* –; –**buis,** v. –buizen (*buis als warmtegeleider*); –**eenheid,** v. –eenheden; zie calorie; –**geleider,** m. –s (*stof, die, of voorwerp, dat de warmte* [*gemakkelijk*] *voortgeleidt*): *wol is een slechte* –; –**geleiding,** v. –en (*het voortgeleiden van* [*kunstmatige*] *warmte*); –**graad,** m. –graden (*een graad op de thermometerschaal*; *sterkte der warmte*); –**leer,** v. (*wetenschap, welke zich bezighoudt met de verschijnselen der warmte*); –**meter,** m. –s (*thermometer*; ook: *pyrometer*); –**ontwikkeling,** v.: *geringe* –.
warmwa'terkraan, v. –kranen.
war'nest, o. –en (fig. *beeld van verwarring*): *een – van stegen en straatjes*; *een – van draden, haren*; *een – van boekhouderij*.
war'net, o. –netten (*verward net* inz. fig.): fig. *een – van braamranken, van leugens*.
wa'roeng, v. –s (O.-I. *eetkraam, gaarkeuken, stalletje m. eetwaren*; *winkeltje*): *een –houder*.
warrant, v. –s (Eng. *volmacht, machtiging*; *bevel tot inhechtenisneming*; *waarborg* inz. *voor fabrieksmerken*; *garantie- of waarborgbiljet*; *bewijsstuk, bewijs v. e. verschuldigd saldo*); –**systeem,** o. –systemen (*stelsel, waarbij waren door middel van de warrants verkocht worden zonder het pakhuis te verlaten*).
war'rel, m. (*warreling*): *in de* –.
war'relen, warrelde, h. gewarreld (freq. van *warren*: *dooreenwaren*; fig. *wemelen*): –*de sneeuw*; *het warrelt mij voor de ogen*, draait.
war'reling, v. –en (*het dooreenwarrelen*): *een – van gedachten*.
war'relklomp, m. –en; zie warklomp; –**wind,** m. –en (*wervelende wind*).
war'ren, warde, h., i. geward (*in de war zijn, brengen of raken*): *door elkaar* –.
wars, bn. (*afkerig*): – *van vleierij, lof enz.*
wart, v. –en (Z.-N. gew. *wrat*).
war'taal, v. (*dooreengewarde taal, zinloze taal, nonsens*): *de koortslijder sprak* –.
war'tel, m. –s (scheepst. *draaihaak*).
war'winkel, m. (*warboel, ordeloze boel*): *een – van levende ranken*; fig. *een* (*echte*) – *van allerlei onbegrepen kennis*.
I. was, m. (*groei*; *toename, vermeerdering*): *er is – op de bovenrivier*.
II. was, v., in bet. 2 wassen (1 *het wassen*, inz. *v. linnen of onderklederen*; 2 *wasgoed*): 1 *zakdoeken in de – doen*; *de – aan huis hebben*; *zelf de – doen*; *niet verkleurend in de* –; 2 *zij heeft elke week 5 wassen*.
III. was, o. en v. (*vetachtige verbinding van bepaalde stoffen*, inz. *bijenwas*): *kaarsen, beeldjes van* –; – *om te boenen*.
was'achtig, bn. (*op was lijkende*): *een –e tint*; –**afdruk,** m. –afdrukken (nl. *in was*).
Wa'sa-orde, v. (*Zweedse ridderorde*, ingesteld door Gustaaf III in 1772).
was'baar, bn.: –*bare kinderkleding*; –**baas,** m. –bazen (mil. *man v. de wasvrouw*), vero.; –**bak,** m. –bakken (*bak, kuip of schotel, om zich in te wassen*); –**bank,** v. –en (*bank voor het wasgerei*); –**beer,** m. –beren (*N.-Amerik. beer*; Lat. procyon): *sommige soorten dompelen hun voedsel voor het gebruik in 't water*; –**bekken,** o. –s (*metalen wasbak*).

was'boom, m. –bomen (*N.-Amerikaanse heester in ons land soms verwilderd, wasgagel*; Lat. myrica cerifera): de vruchten van de – leveren groen was, waarvan welriekende kaarsen gemaakt worden.
was'bord, o. –en (*vierkant houten bord met geribd blik beslagen, op hetwelk het wasgoed gewreven wordt*); **–dag,** m. –dagen (*dag voor de was in een huishouden*).
was'doek, o. (*gewast [linnen] weefsel*): *een overtrek van –, een tafelkleedje van –.*
was'dom, m. (*groei*): *de – der planten; hij heeft zijn volle – bereikt; God zal – geven.*
was'echt, bn. (1 *in de was niet verkleurend*; 2 fig. *raszuiver*): 1 *–e stoffen*; 2 *een –e neger.*
wa'sem, m. –s (*uitwaseming, damp*).
wa'semen, wasemde, h. gewasemd (*damp van zich geven*): *de rozen – haar geuren.*
was'geel, bn. (*zo geel als natuurwas of ongezuiverde was*): *een Spanjaard met – gelaat.*
was'geld, o. –en (*loon der wasvrouw, loon, voor het wassen*); **–goed,** o. (*linnen en ander goed v.d. was*); **–hok,** o. –hokken (*–loodsje*); **–huis,** o. –huizen (*gezin, voor hetwelk de wasvrouw wast*); **–inrichting,** v. –en (*inrichting voor het wassen van allerlei goed, [op grote schaal en als bedrijf]*).
was'kaars, v. –en (*kaars van gele of witte was*); zie vetkaars.
was'kan, v. –kannen (*lampetkan*); **–ketel,** m. –s (*ketel voor 't waswater*); **–kom,** v. –kommen (*lampetkom*); **–kuip,** v. –en (*grote wastobbe*).
was'licht, o. –en (*waskaars*; ook: *nachtpitje van was*): *– offeren aan 't graf,* waskaarsen doen branden.
was'lijst, v. –en (*lijst of staat van wasgoed*); **–loon,** o. –lonen (*–geld*).
was'lucifer, m. –s (*lucifer van was*).
was'machine, v. –s; **–mand,** v. –en ([*hoge tweeorige*] *mand voor wasgoed*).
was'pitje, o. –s (*wasstiftje of drijver in olie als nachtlicht*).
I. was'sen 1 bn. (*van was*): *– bloemen*; zegsw., zie neus 1; **2** waste, h. gewast (*met was bestrijken*): *gewast taf.*
II. was'sen, wies, wiesen, i. gewassen (*groeien, groter worden, toenemen in omvang, tieren*): *wat is die jongen gewassen; de Maas gaat weer –; alle planten – hier welig*; bij verg. *de maan wast of is wassende; –de maan; –d tij,* vloed; fig. *–d gevaar.*
III. was'sen, wies (waste), wiesen, h. gewassen (1 *door middel van water enz. schoonmaken, reinigen*; 2 van kolen: *zuiveren*; 3 schilderk. van kleuren: *lichter doen worden*; 4 van spelen zie voorb.): 1 *de handen, de voeten, een kind –; zich – met eau de cologne; zich schoon –,* zich verontschuldigen; zie ook hand 1; 2 *kolen –,* (mijn) de gruiskolen kleiner dan 8 cm in de wasserij zuiveren van steentjes enz.; 3 *kleuren –*; ook van melk: *de melk –,* aanlengen; 4 *de kaarten –,* door elkaar mengen, mêleren, evenzo: *de dominostenen –,* dooreenschuiven.
was'senaar, m. –s (*maansikkel met de punten of horens omhoog, wassende maan*).
wassenbeeld', o. –en (*beeld van was*); **–beel'denspel,** o. –spellen (*tent, waarin wassenbeelden te zien zijn*); zie panopticum.
was'ser, m. –s (*iem., die wast; wasbaas*): *Jan de Wasser* (op kinderprenten).
wasserij', v. –en (*wasinrichting*; mijn: *plaats, waar de gruiskolen gezuiverd worden*).
wasses', v. wassessen (Z.-N. *wasvrouw*).
was'stel, o. –stellen (*lampetkom met kan, zeepbakje, kambakje enz.*).
was'ster, v. –s (*wasvrouw*).
I. was'tafel, v. –s (*slaapkamermeubel met wasstel*); zie vast.
II. was'tafel, v. –s (*tablet, met was overdekt, waarop de Ouden met hun stilus schreven*); verg. tabula rasa.
was'tobbe, v. –n (*kuipje met twee handvatten voor de was*).
was'vorm, m. –en (*vorm in was*).
was'vrouw, v. –en (*vrouw, die van 't wassen van linnen- en ondergoed een bedrijf maakt*).
was'water, o. (*water, om zich mee te wassen, of om het wasgoed in te wassen*); **–zeep,** v. –zepen.
wat 1 vrag. vnw.: zelfst. *– is er? zeg mij, – gij wilt; fijn, –? wel – zou dat? Professor in de ostcologie. In de –? –, is het waar?* (bijv.) *– nieuws? hij keek naar het vlaggetje om te zien van – natie het kon zijn.* Gewoner is de verbinding met *voor (een)*: *– voor (een) man is hij? – voor paarden bedoel je? – ben je toch voor (een) jongen?* meer uitdrukkende verwondering, verbazing: met gevoelswaarde: *– een idee! – een sneeuw! hij liep van – ben je me! wat zeur je toch? – drukte, – hoogte!* **2** betr. vnw.: *al, – gij zegt, is waar; ik schreef opgereerd, wat een stommiteit was*; **3** onbep. vnw. of onbep. hoofdtelw.: *blijf bedaard, – er ook gebeure; ik heb hier – voor je; het is me –; dat is heel, vrij –; hij zei –! dat is – anders; heb je niet – inkt, – pennen?* **4** bw. (1 *een beetje*; 2 *heel erg, zeer*): 1 *loop – harder; hij zat – voorovergebogen,* enigszins; 2 *het scheelt heel* (of: *vrij*) *–; hij was – blij,* zeer.
wat'blief, uitroep: 1 (bij verwondering) wat zeg je me daar b.v. *een oplichter? –?* 2 (bij niet verstaan).
wa'ter, o., in bet. 1, 2 en 3 –en of –s, in bet. 4 en 5 gmv., watertje (1 *vloeistof uit twee delen waterstof en één deel zuurstof bestaande, in zuivere toestand zonder kleur, reuk of smaak*; 2 *rivier, meer, kanaal enz.*; 3 *vloeistoffen, die min of meer als water er uitzien, min of meer de eigenschappen er van hebben: reukwater, mineraalwater; uitwendig geneesmiddel*; 4 *helderheid*; 5 *waterzucht*): 1 *er is bron–, regen–, rivier–, wel–, zee– enz.; open –,* niet dichtgevroren; *– innemen,* drinkwater (v. schepen); *laag –, hoog –,* lage, hoge stand van rivier en zee; *hoog water,* [a]) op het punt staan te schreien, [b]) in dringende (geld)verlegenheid zijn; *onder – zetten,* inunderen; *een schip te – laten,* van stapel laten lopen; *de dief zit op – en brood,* krijgt in de gevangenis geen ander voedsel; zegsw. *het – komt aan de lippen,* de nood is hoog; *het hoofd boven – houden,* eig. niet verdrinken, fig. z. weten te redden, staande te houden; *Gods – over Gods akker laten lopen,* zich nergens om bekommeren; *dat kan al het – van de zee niet afwassen,* daar kan hij nooit van vrijgesproken worden, die smet zal altijd op hem rusten; *– naar zee dragen,* nodeloze arbeid doen, verg. balk, kolen, uil; *zij zijn als – en vuur,* volslagen vijanden; zegsw. *het – loopt altijd naar zee,* de fortuin dient de rijken; *– in de* (of: *zijn*) *wijn doen,* zijn eisen matigen, wat inbinden, omdat

de omstandigheden daartoe dwingen; *dat feest is in 't – gevallen*, is mislukt; spreekw. *Stille –s hebben diepe gronden*, [a]) in (of: achter) lieden, die zich weinig uitlaten, zit (steekt) soms meer dan men naar de uiterlijke schijn vermoeden zou, vaak gebezigd in toepassing op min gunstige eigenschappen, b.v. gezegd van mensen, die „de kat in 't donker knijpen", [b]) de zwijgers denken dikwijls het diepst; zie ook: branden, kruik, molen, steek **I**, 5, troebel, verdrinken en zon; 2 *de –en van Nederland*; zegsw. *in* (of: *op*) *zulke –s vangt men zulke vissen*, [a]) van zulke mensen heeft men zo iets te wachten, [b]) gezegd als iem. de nadelige gevolgen ondervindt van een slechte daad; *Waters en Bossen*, in België: dienst belast met het beheer van en de zorg over de bossen en kleine wateren; 3 *spuit–, selters–; welriekende –en; sterk–*, vitriool; zie boor–, oogwater; 4 *diamanten van het eerste of zuiverste –*, van de hoogste glans; fig. *artist van 't eerste –*, rang; 5 *hij stierf aan het –; het – hebben*.

wa'terachtig, bn. (*waterig*): *een – kostje*, flauw, te zeer aangelengd; *een –e vrucht; een –e streek*, met veel water; **wa'terachtigheid,** v.

wa'terafvoer, m. (*waterlozing*): *de – regelen*.

wa'terandoorn, m. –s, ook –andoren (*moerasandoorn*; z. ald.); **–baars** (*baars in water gekookt en zonder saus opgediend*), **1** (voorwerpsn.), m.; **2** (stofn.), v.: *houdt gij van –?* **–bewoner,** m. –s (*waterdier*); **–bouw,** m.; **–bouwkunde,** v. (*wetenschap, omtrent de bouw van dijken, duikers, sluizen, bruggen, havens enz., het aanleggen van kanalen enz.*); **–bouwkun'dig 1** (*op waterbouwkunde betrekking hebbende*): *een – tijdschrift, hij is –-ingenieur*; **2 –e,** m. –n (*iem., die kennis heeft van waterbouwkunde*); **–brood,** o. –broden (*brood van waterdeeg*, d. i. *zondermelk*); **–chinees,** m. –chinezen (spott. *een zonderling*).

wa'terchocolade, v. (*chocolade, met heet water toebereid*); **–closet,** o. (*plee met waterspoeling*); zie **W. C.**; **–damp,** m. –en (*water in damp- of gasvormige toestand; verdichte waterstof*); **–dicht,** bn. (*ondoordringbaar voor het water*): *een –e kelder; een – beschot; een paar vetleren –e laarzen*; **–dier,** o. –en (*een in 't water levend dier*); **–drager,** m. –s; **–druppel,** m. –s ([*vallend*] *druppeltje water, waterbolletje*); **–emmer,** m. –s.

wa'teren, –de, h. gewaterd (*besproeien*; van stoffen: *van golvingen voorzien*; zie gewaterd; *figuren indrukken*; *water lozen*): *de tanden – mij*, ik watertand.

water-en-vuur'baas, m. –bazen (*baas i. e. water-en-vuurnering*); **––en-vuur'nering,** v. –en (*winkeltje, waar heet water, gloeiende turfkolen en brandstoffen te koop zijn*).

wa'tergal, v. Z.-N.: *de – hebben*, maagslijm opgeven.

wa'tergas, o. (*gas, dat ontstaat door oververhitte stoom v.* ± *250° C. over gloeiende cokes v.* ± *1000° C. te leiden*): – of *blauwgas* brandt met blauwe vlam; **–geest,** m. –en (myth. *nikker*); **–geneeswijze,** v.; zie waterkuur.

Wa'tergeus, m. –geuzen (gesch. *zeeschuimend banneling in 't begin van de 80-jarige oorlog*): *de –geuzen namen Den Briel* (1572), verg. Bosgeuzen.

wa'terglas, o., in bet. 1 –glazen (1 *glas om water uit te drinken*; 2 scheik. *kiezelzure potas, in kokend water opgelost*): 1 *een –, geen wijnglas*; 2 *eieren in verdund – bewaren*; **–god,** m. (myth. *Neptunus, Poseidon, Triton*); **–godin,** v. –godinnen (myth. *najade, nereïde*); **–hanepoot,** m. (*blaartrekkende boterbloem*, ook: *waterhanevoet, wateraardbei*; Lat. comarum palustre); **–hoen,** o. –hoenders, waterhoentje (*kleine watervogel*; Lat. gallinula c. chloropus); **–hoofd,** o. –en (*door vocht opgezet hoofd*, inz. *groot kinderhoofd*): *een – hebben*; **–hoos,** v. –hozen (*kegelvormige opvoering van water door werking van een windhoos, een wervelstorm*).

wa'terig, bn. (*als water; waterachtig*): *–e ogen, een –e soep*, als water; fig. *een –e stijl*, laf, zonder pit; **wa'terigheid,** v.

wa'tering, v. –en (*wetering*; Z.-N. *waterschap*): *polders en –en*.

wa'terjuffertje, o. –s (*insect: libel, glazenmakertje*; Lat. odonata).

wa'terkaarde, v. –n (*scheer*; Lat. stratiotes aloïdes); **–kamp,** o. –en: *deze vereniging organiseert elk jaar een –*; **–kan,** v. –kannen (*glazen, aarden enz. kan voor water*); **––kanon,** o. –kanonnen: *het – stortte geweldige hoeveelheden water in het brandende schip*; **–karaf,** v. –karaffen (*karaf voor drinkwater*); **–kering,** v. –en (*dam, dijk, havenhoofd, sluiswerk*); **–kers,** v. (*kruisbloemige plant*; Lat. nasturtium): *de – is een gewilde groente in Fr.*; **–ketel,** m. –s (*ketel, om water in te koken*); **–kieken,** o. –s (Z.-N. *waterhoen*); **–kolf,** v. –kolven; zie dod; **–koud,** bn.: *het is –*; **–kraan,** v. –kranen (*kraan om water te tappen*); **–kracht,** v. (*kracht van het water* inz. *arbeidsvermogen van stromend of vallend water, waarmee electriciteit wordt opgewekt enz.*): *een – ontginnen*; **–krachtwerk,** o. –en; **–kruik,** v. –en; **–kussen,** o. –s (*kussen, dat met water gevuld kan worden*); **–kuur,** v. –kuren (*watergeneeswijze; Kneippkuur, genezing door wassingen, baden enz.*); **–laars,** v. –laarzen (*waterdichte vetlaars*).

wa'terland 1 o. (*waterig land*); **2 Wa'terland,** o. (vroeger: *een streek in N.-H.*): in –lagen o.m. Edam en Purmerend.

Wa'terlander 1 m. –s (*bewoner van Waterland*): *de Kermerlander had met – dier gesworen ....*; **2 wa'terlander,** m. –s (in het mv. scherts. *tranen*): *de –s waren op weg*, het schreien was nabij.

wa'terleiding, v. –en (*inrichting met buizenstelsel, om goed* [*drink*]*water uit een waterreservoir aan te voeren*); **–leidingbuis,** v. –buizen; **–leidingmaatschappij,** v. –en.

wa'terlelie, v. –leliën, –s (*plomp*).

wa'terlijn, v. (*lijn, gevormd door het watervlak aan de romp van een schip*): *boven de –; papier met –en*; zie watermerk.

wa'terlinie, v. (mil. *door inundatie zeer sterke verdedigingslinie*): *de Hollandse –*.

wa'terlis, o. (Z.-N. *gele lisbloem*).

wa'terloop, m. –lopen (*richting v. stromend water*; ook: *wetering*); **–loos,** bn. (*zonder water, droog*): *een –loze put; een –loze vlakte*; **–loot,** v. –loten (*onvruchtbare loot of twig, bijtakje*); **–lozing,** v. –en (*afvoer, spuiing van overtollig water*); **–man,** m. (*elfde teken in de dierenriem*); zie zodiak; **–meloen,** m. –en (*saprijke meloen, oorspronkelijk uit Afrika en Oost-Indië*; Lat. citrullus vulgaris); **–merk,** o. –en (*merk in papier*, b.v. *in papieren geld ter voorkoming van namaak,*

bij de fabricage aangebrachte figuur): het – komt helder uit, als men het papier tegen het licht houdt; **–molen,** m. –s (*molen, door water in beweging gebracht*): de eerste – in ons land ± 1400; **–nood,** m. (*gebrek aan water*); **–palm,** m. –en; zie atappalm.

wa'terpartij, v. –en ([*kunstig aangelegde*] *vijvers, fonteinen, watervallen enz.*).

wa'terpas 1 o. –passen (*instrument om te onderzoeken of iets horizontaal ligt of is*); **2** bn., bw. (*horizontaal*): *een –lijn; die balk ligt niet –*; **–passen,** –paste, h. gewaterpast (*de hoogten en laagten ten opzichte v. e. gegeven peil opnemen*): *een terrein –*; **–passing,** v. –en; **–peil,** o. (*peil of diepte v. e. water*); **–pers,** v. –en (*hydraulische pers*); **–pest,** v. (*snel groeiende waterplant uit Z.-Amerika*; Lat. helodea canadensis); **–plaats,** v. –en (*urinoir; plaats waar schepen vers water innemen*); **–plant,** v. –en (*plant, in of bij het water*): *riet, dullen, eendenkroos en wier zijn –en*; **–plas,** m. –plassen (*plas water, klein meer*); **–pokken,** v. mv. (*een op pokken lijkende huiduitslag*); **–politie,** v. (*politie, die voor de veiligheid en de orde op het water in havens en op reden zorgt*); **–polo,** o. –polo's (*polo in 't water, uitgevoerd door zeventallen zwemmers*); **–poort,** v. –en (*poortje in de walmuur, waardoor men bij een water komt*); **–pot,** m. –potten.

wa'terproef 1 v. (*godsoordeel, waarbij de verdachte niet mocht bovendrijven*); zie ordale; **2** o. (*impermeabele stof*): *een regenmantel van –*; **3** bn.: *die stof is –*; waterproef **2** en **3** uit Eng. waterproof.

wa'terraaf, v. –raven; zie schollevaar; **–rad,** o. –raden, –raderen (*molenrad met schoepen tot het overbrengen van de beweegkracht van stromend water op ander raderwerk*); **–rat,** v. –ratten, **–rot,** v. –rotten (*rot, die in de nabijheid van water leeft*; Lat. microtus amphibius; fig. *zeeman; goed zwemmer*); **–rijk,** bn.: *een – landschap; een – land,* met rivieren, meren enz.; **–rijm,** m. (Z.-N. *bevrozen dauw*); **–schaarste,** v.; **–schade,** v. (*schade, door water aangericht,* inz. *bij brandblussen of door het lek van een schip*); **–schap,** o. –schappen (*heemraadschap*); **–schapsbestuur,** o. –besturen.

wa'terscheerling, v. –en (*vergiftige schermbloemige plant, o.a. aan slootkanten*; Lat. cicuta virosa); **–scheiding,** v. –en (*grenslijn tussen twee stroomgebieden*); **–schot,** o. (*tijdelijke vermindering van de doorvaartwijdte bij een kanaal*); **–schout,** m. –en (*hoofd van politie, die de orde onder het scheepsvolk en de schepen houdt in Amsterdam of Rotterdam, Indië enz., en ten overstaan van wien de monsterrol wordt opgemaakt*); **–schouw,** v. (*het schouwen of inspecteren van waterwegen*); **–schuw,** bn.; **–schuwheid,** v.; zie watervrees; **–slag,** m. –slagen (*afdekking van stenen beren*); **–snip,** v. –snippen (*steltloper, watervogel onzer veenstreken*; Lat. capella g. gallinago).

wa'tersnood, m. watersnoden (*rampen door een overstroming veroorzaakt*).

wa'tersoepje, o. –s (*waterige soep*).

wa'terspiegel, m. (*de* [*in rust zijnde*] *oppervlakte of het bovenvlak van enig water*): *een walvis brak juist de – naast ons*; **–spin,** v. –spinnen (*spinachtig dier, levend in stilstaand water*; Lat. argyroneta aquatica); **–sport,** v. (*sport te water,* b.v. *roeien, zeilen*); **–spuier,** m. –s; zie gargouille; **–staat,** m. (*gesteldheid van een uitgestrektheid gronds ten opzichte van het zich daar bevindende water*; inz. *college van rijksambtenaren, belast met de zorg over en het beheer van wegen, dijken, bruggen, kanalen*): *ministerie van –, ingenieurs v. d. –*; zie brug; **–stand,** m. –en (*hoogte v. h. water in rivieren, in de sloten en kanalen v. e. polder* enz. *op enig tijdstip*): *bij hoge, bij lage –*; **–sterrekruid,** o.; zie sterrekruid; **–stof,** v. (nat. *element, dat zich met zuurstof verbindt tot water; kleur- en reukloos, brandbaar, zeer licht gas*); **–stofgas,** v.; **–stoof,** v. –stoven (*stoof, die met heet water gevuld wordt*).

wa'terstraal, m. –stralen (*water, in straalvorm met kracht ergens uit stromend, lopend of schietend*); **–tanden,** –tandde, h. gewatertand (eig. *zó verlangen, dat het water in de mond komt*): *die kersen doen de jeugd –*, hevig begeren; *naar iets –; – van iets*; **–ton,** v. –tonnen; zie watervat; **–toren,** m. –s (*toren, waarin het water ten behoeve ener waterleiding wordt opgepompt*).

wa'tertwist, o. (*katoenen weefsel*); zie twist; **–uurwerk,** o. –en (*werktuig, dat de tijd meet door middel van water, dat door een kleine opening wegstroomt,* reeds 600 v. C. bekend); in het Gr. klepsydra; **–val,** m. –vallen (*het vallen van water van een* [*steile*] *hoogte; de plaats er van*); **–vang,** m. –en (*plaats bij een rivier enz., waar men water kan aftappen ten behoeve van waterleiding, turbines enz.; de gebouwen, buizen enz.*); **–vat,** o. –vaten (*ton voor drink- of regenwater*); **–verf,** v. –verven (*verfstof in water oplosbaar of opgelost*): *een tekening in –*; zie aquarel; **–verplaatsing,** v. –en (*ruimte door enig lichaam in het water ingenomen,* inz. *van het deel v. e. schip onder de waterlijn*): *zeeschepen van 6000 ton –*; **–vliegtuig,** o. –en (*hydroplaan*); **–vogel,** m. –s (*vogelsoort met meestal korte poten en zwemvliezen tussen de tenen, zwemvogel*; ook: *vogel, die zich bij het water ophoudt*); **–voor,** v. –voren (Z.-N. *greppel voor waterafvoer*); **–vrees,** v. (*vrees voor water*; inz. *hondsdolheid*); zie hydrophobie; **–vrij,** bn. (1 *vrij van water*; 2 *vrij van overstroming*: *voor water ontoegankelijk*): 1 *–e kalk*; 2 *–e kelders; Den Bosch is – gemaakt*; **–wants,** v. –en (in het mv. *familie van halfvleugelige insecten met ten dele leerachtige, ten dele vliezige voorvleugels, in het water levende*); **–weegkunde,** v. (*wetenschap, die het evenwicht van vloeistoffen behandelt*); zie hydrostatica; **–weg,** m., in bet. 2 –wegen (1 *vervoer per kanaal, rivier, meer enz.*; 2 *kanaal*): 1 *hoeveel vervoer in ons land komt voor rekening van de –? 2 de R'damse of de Nieuwe Waterweg*; **–weger,** m. –s.

wa'terwerk, o. –en (*bouwwerk in het water*: *waterkering, sluis*; ook: *kunstfontein, -waterval enz.*): *de –en te Versailles*; **–wied,** o. (Z.-N. *kroos*); **–wijs,** bn. (*kennende het water*): *kalveren, die voor 't eerst in een wei komen, door sloten omringd, worden eens ondergedompeld, om ze – te maken*; **–wild,** o. (*watergevogelte, als wilde eenden, wilde ganzen enz.*); **–wilg,** m. –en (*wilgesoort,* ook: *de ruige wilg,* Lat. salix caprea); **–windmolen,** m. –s (*windmolen om het overtollige water uit een polder te malen*); **–zak,** m. –zakken

(Z.-N. *soort van waterachtige aardappel*); **–zo,** v. –zooien, waterzootje ([*rivier*]*vis, in water gekookt en opgedist*; in Z.-N. ook: *gevogelte*); **–zonnetje,** o. (*flauwe, bleke zonneschijn tussen de regenwolken door*); **–zucht,** v. (*ziekelijke ophoping van vocht in het onderhuidse weefsel en in de lichaamsholten*); **–zuch'tig,** bn. (*aan waterzucht lijdende*).
wat'je, o. –s (*een propje watten*).
wat'jekou, m. –en (*oorvijg, opstopper*).
watt, v. –s (*electrische eenheid, geheten naar den Eng. James Watt, 1736–1819*); zie kilo–.
wat'ten 1 v. mv. (*gezuiverde zaadharen van katoen*, inz. *in vlokjesvorm*): *e. jas in de rug met – voeren*; *antiseptische –*; **2** bn. (*van watten, uit watten bestaande*): *een – voering*.
wat'tenfabriek, v. –en; **–fabrikant,** m. –en.
watteren, gewatteerd (*met watten voeren, opvullen*): *een deken –*; zie gewatteerd.
wauw, bn. (zeet. van de wind: *gunstig*).
wau'welaar, m. –s; **–aarster,** v. –s.
wau'welen, wauwelde, h. gewauweld (*vervelend praten, zeuren*): *wat – ze!* ook, wawelen.
wa'zen, bn. (*als een waas*): *een – sluier*.
wa'zig, bn. (*met een waas bedekt, nevelachtig*): *–e omtrekken, het – verschiet*; **–heid,** v.
we, zie wij.
web, o. webben (1 *weefsel*; 2 *net der spin*): 1 *het – wacht op den koopman*, rol linnen; 2 *deze webben zijn rad- of trechtervormig*.
web'be, v. en o. –n; **web'betje,** zie web 1.
I. wed, o. wedden (verwant met *waden*: *drenk- en waadplaats voor paarden*).
II. wed, v. (*wedstrijd*, in zegsw.): *dat gaat in de –*, zo vlug het maar kan.
weda'na, m. wedana's (O.-I. op Java: *inheems bestuursambtenaar van middelbare rang, hoofd v. e. district*); ook, wedò'nò.
Wed'dah, m. Weddah's; zie Vaddah.
wed'de, v. –n (*bezoldiging*, inz. *jaarwedde*): *op een – van duizend gulden*.
wed'den, wedde, h. gewed (*iets beweren tegenover een ander als zullende gebeuren, ofschoon een zeker wetcn uitgesloten is*; *een weddenschap, een pari aangaan*): *ik wil –, dat hij komt*; *ik wed om tien gulden, ik wed om een fles*, d.i. er aan wagen; *ik wed van ja*.
wed'denschap, v. –schappen (*het wedden*; *datgene, waarom men wedt*): *een – aangaan, aannemen, verliezen*; ook, wed'dingschap.
wed'der, m. –s: *de Engelsman is een –*.
we'de, v. (*kruisbloemige verfplant*; Lat. isatis tinctoria; *blauwe verfstof uit de bladen*).
I. we'der, weer, o. (*luchtgesteldheid*): *het is slecht –*; *mooi weertje! de hardrijderij zal doorgaan, wind en – dienende*, als nl. beide gunstig zijn; *door, in – en wind*; *bij slecht weer*; fig. *hij speelt mooi weer met* (of: *van*) *eens anders geld*, leeft ruim en rijk op kosten van een ander; *weer of geen –, we gaan*.
II. we'der, weer, bw. (*terug*; *opnieuw*; *nog eens*): *hij loopt heen en –*; *over en –*; *daar ben ik al –*; *zien we je spoedig –? dat doe ik nooit –*; – vormt scheidbare w.w. (met de klem op *weder, weer*) en onscheidbare (met de klem op het w.w.), b.v. *weer'brengen, we'derkeren* (d.i. terug) en *weerstaan'* (d.i. tegen). [1])
III. we'der, m. –s; zie weer I.
we'derbrengen, weer'– onr. w.w., bracht–, h. we(d)ergebracht (*terugbrengen*); **–dienst,** m. –en (*tegendienst*): *iem. een – bewijzen*.
We'derdoper, m. –s (*aanhanger van de leer der anabaptisten*); zie Jantje-van-Leiden.
we'derga, weer'gade, v. (*één van twee personen, dingen, die een paar vormen*; *gelijke, evenknie*): *zijn – niet vinden*; **we'dergeboorte,** v. (*hernieuwing, herleving*); zie Renaissance; **–geven, weer'geven,** gaf –, h. we(d)ergegeven (*teruggeven*).
we'derhelft, v. –en (fig. *echtgenote*).
we'derhoor, o. (gebiedende wijs van *wederhoren*): *het hoor en – laten gelden*, beide partijen horen; *rechtvaardigheid eist het hoor en het –*, Lat. audia'tur et al'tera pars (of: au'di et al'teram par'tem).
wederhou'den, weerhou'den, –hield, h. wederhouden (*terughouden, beletten*): *z. laten –*; *het zal mij niet – om te . .*; *zich van lachen –*.
we'derik, v. (*sleutelbloemige plant, o.a. in rietland*; Lat. lysimachia): *bos–*, lysimachia nemorum; *moeras–*, lysimachia thysiflora.
wederin'koop, m. –inkopen (*het terugkopen v. h. reeds verkochte*): *verkoop met recht van –*, rechtsgeldige overeenkomst, waarbij men de bevoegdheid bedingt, het verkochte binnen vijf jaren tegen de oorspronkelijke prijs weder terug te nemen.
wederkaat'sen, zie weerkaatsen.
we'derkeer, m. (*terugkeer*).
we'derkeren, weer'keren, keerde we(d)er, i. we(d)ergekeerd (*wederkomen, terugkomen*): *de dagen van vrede zullen eens –*.
wederke'rend, bn.: *het – voornaamwoord zich*; zie reflexief.
wederke'rig, bn., bw. (*wederzijds*): *een –e liefde*; *– haten*; spraakk. *het – voornw. elkander of malkander*; **wederke'righeid,** v.
we'derkomen, weer'komen, kwam –, i. wedergekomen (*terugkomen*; *nog eens komen*); **–komst,** v. (*terugkomst*).
we'derkopen, kocht –, h. wedergekocht (*terugkopen*): *een huis met verlies –*.
wederleg'baar, weerleg'baar, bn. (*wederlegd kunnende worden*): *dat bewijs is niet –*, te ontzenuwen; **we(d)erleg'baarheid,** v.
wederleg'gen, weerleg'gen, –legde (–lei, –leide), h. we(d)erlegd (–leid) (*beantwoorden met tegenbewijzen, het tegenbewijs leveren, tegenspreken*): *een bedenking, iem. –*.
we(d)erleg'ging, v. –en: *voor – vatbaar*.
we'derliefde, v. (*wederkerige liefde*).
we(d)erom', bw. (*nogeens, opnieuw*; *terug*).
wederop'bouw, m.: *de – der stad*, herbouw.
wederop'standing, v.: *de – na 3 dagen*, Verrijzenis uit de dood.
wederop'zeggens, tot –; *een recht tot – toe verlenen*, tot die vergunning, dat voorrecht weder wordt ingetrokken; ook: tot wederop'zegging.
we'derpartij, v. –en (*tegenpartij*).
we'derpartijder, m. –s (*tegenstander*).
wederrech'telijk, bn., bw. (*onwettig, in strijd met het recht*): *een –e toeëigening, een –e inbezitneming*; *zich – iets toeëigenen*.
wederrech'telijkheid, v. (*strijdigheid met de wet*; *onwettige daad*).
wederroe'pen, wederriep, h. wederroepen.
wederspan'neling, weerspan'neling, m. en v. –en (*iem., die wederspannig is*, inz. *tegen het wettig gezag*: *rebel, oproerling*); voor het vr. ook **–e,** mv. –n.
wederspan'nig, weerspan'nig, bn., bw.

[1]) zie voor de samenst. met *weder* ook de samenst. met *weer*.

(*tegenstrevend; ongehoorzaam, zich verzettend*): *gevonnist als – aan de wet*, als een beschuldigde voortvluchtig is; **we(d)'erspan'nigheid**, v.: – (rechtst.) is aanwezig, wanneer iem. met geweld of bedreiging met geweld zich verzet tegen een ambtenaar, werkzaam in de rechtvaardige uitoefening zijner bediening: – *aan de wet*.
we'derspoed, weer'spoed, m. (*tegenspoed*).
we'derspraak, v. (*tegenspraak*).
wederspre'ken, weerspre'ken, –sprak', h. we(d)erspro'ken (*tegenspreken*): *iem.* –.
wederstaan', weerstaan', –stond, h. we(d)erstaan (*zich verzetten tegen*): *God wederstaat den hovaardige*, is vijandig gezind.
we'derstand, m.; zie weerstand.
wederstre've'n, weerstre've'n, –streefde, h. we(d)erstreefd (*zich verzetten tegen; weerstand bieden; tegenwerken; wederstaan*).
wederstre'vig, weerstre'vig, bn., bw. (*koppig, weerspannig*).
wederva'ren, weerva'ren 1 –voer, i. –varen (1 *overkomen*; 2 *toekomen*; Z.-N. lit. t. *antwoorden*): 1 *wat is u op reis zo al* –, wat hebt ge beleefd? 2 *iem. recht laten* –, geven, wat hem rechtens toekomt; **2** o. (*ontmoeting; lotgeval*): *zijn – vertellen*, avontuur.
we'dervergelden, vergold –, h. wedervergolden (*betaald zetten*): *iem. iets* –.
we'dervergelding, v. –en (*weerwraak*).
we'derverkoper, m. –s (*iem., die waren bij een fabrikant inkoopt, om ze in 't klein van de hand te doen*): –*s genieten rabat*.
we'dervinden, weer'–, vond –, h. we(d)ergevonden (*terugvinden*): *het verlorene* –.
wederwaar'digheid, v. –heden (*onaangenaamheid, tegenspoed, ramp, ongeluk*).
we'derwoord, weer'woord, o. –en (eig. *terugwoord, antwoord*); **–wraak, weer'–wraak**, v. (*wraak of wraakneming op iem., die zich op ons gewroken heeft*); **–zien**, zie weerzien; **–zijde, weer'zijde, we(d)erzij'de**, v. (*tegenovergestelde zijde*): *een breed water ter – met lindebomen beplant*; **–zijds, weer'–zijds, we(d)erzijds'**, bn., bw. (*wederkerig, van beide zijden*): *onze –e belangen, –e vragen en antwoorden; zij verbonden zich – tot hulp en steun*, wederkerig.
wedgwood, o. (Eng. *Eng. half verglaasd aardewerk, naar den eersten fabrikant, ± 1795*).
wed'ijver, m. (*ijver, om elkaar vooruit te komen of te overtreffen*): *een matige – in een klasse werkt voordelig*; **–ijveren**, –ijverde, h. gewedijverd (*trachten de overhand te krijgen, een ander te overtreffen of vooruit te komen; wedijver tonen*): – *in beleefdheid*; fig. *Java wedijvert in natuurschoon met*; **–kamp**, m. –en (*wedstrijd*); **–loop**, m. –lopen (*loop om het snelst*): *een – van paarden, van schaatsenrijders; de geestelijke* –, Bijbel, 1 Cor. 9 : 24–27; **–lopen**, in de onbep. wijs of als zn. o. (*met elkander e. wedloop houden*).
wedò'nò, m. wedònò's; zie wedana.
wed'prijs, m. –prijzen (*uitgeloofde prijs bij een wedren*); **–ren**, m. –rennen (*wedloop*): *de –rennen bij Derby*, nl. van paarden; **–strijd**, m. –en (*strijd om te zien wie het snelste enz. is, wedijver*; inz. *daad van wedijver*): *een – in de zang; een nationale* –.
we'duwaal, m. –s of weduwalen (*wielewaal*).
we'duwe, we'duw, weeuw, v. weduwen (*vrouw, wier man overleden is*): *God is de vader van weduwen en wezen*; weduwe meer officieel; zie weeuwtje.
we'duwendracht, v. (*kleding van een treurende weduwe*); **–fonds of we'duwfonds**, o. –en (*–beurs*): *een weduwen- en wezenfonds*, instelling tot uitkering van een jaarwedde aan weduwen en wezen: *het Rijks–*; **–kas**, v. –kassen (*fonds, waaruit weduwen onderstand genieten*); **–rente**, v. (invaliditeitswet: *pensioen, waarop een weduwe v. e. verzekerde recht heeft, wanneer zij 60 jaar oud of blijvend invalide is*; ongevallenwet 1921: *uitkering v. e. percentage v. h. dagloon van verzekerde aan de weduwe van den getroffene*).
weduw- en we'zenpensioen, o. –en (*pensioen voor weduwen en wezen*).
we'duwgeld, o. –en (*lijfrente v. e. weduwe*); **–jaar**, o. (*eerste jaar na het overlijden v. e. predikant, waarin de weduwe nog zijn jaarwedde geniet*); **–lijk**, bn., bw. (*als weduwe*).
we'duwnaar, m. –s, –naren (*man, wiens vrouw is overleden*); **we'duwnaarschap**, o., **we'duwschap**, o. (*ongehuwde staat n.l. van weduwnaar, een weduwe*).
we'duwstaat, m.; **–vrouw**, v. –en (*weduwe*).
wee 1 o. weeën (*ramp, onheil; smart, verdriet*): *de zeven weeën v. Maria*; **2** bn. (*flauw, naar; down*): *z. – gevoelen van de honger; een weeë lucht*; **3** tw.: – *je gebeente! – mij; – onzer!*
weed'as, v. (*soort van potas*).
wee'dom, m. (*smart, lijden, droefheid*).
weef'getouw, o. –en (*toestel, waaraan de wevers werken; weefstoel*); **–kunst**, v. (*de kunst van weven*); **–lijnen**, v. mv. (*dwarse, horizontale touwen, die als laddersporten naar de top v. e. mast leiden; touwladder*): *de masten, fijn en spits, met de – als vage webben*; **–nijverheid**, v.; **–school**, v. –scholen (*inrichting tot onderwijs in de weefkunst*).
weef'sel, o. –s, –en (1 *wat geweven is; geweven stof*; 2 ontleedk. *delen van een levend organisme, uit gelijksoortige cellen opgebouwd*; 3 bij uitbr. *samenvoeging, ondereenmenging*): 1 *een sterk* –; 2 *cel–; het – der huid*; 3 *het – der dichte bladeren*; fig. *een – van leugens*.
weef'selleer, v. (*studie van de bouw der weefsels in het menselijk en dierlijk lichaam en der planten*); ook, histologie'.
weef'ster, v. –s, zie we'ver.
weef'stoel, m. –en (*toestel, waarop weefsel vervaardigd wordt*).
weeg, v. wegen (*wand*); vero. zie weegluis.
weeg'blad, o.; **weeg'bree**, v. (*des zomers in het wild groeiende plant langs wegen, in weilanden*; Lat. plantago).
weeg'brug, v. –bruggen (*bascule*).
weeg'glas, o. –glazen (*vochtweger*); **–haak**, m. –haken (*unster*); **–kunde**, v. (*leer van 't evenwicht*); **–loon**, o. –lonen (*loon of geld voor het wegen op de stadswaag*); zie wik- en weeglonen; **–luis**, v. –luizen (*wandluis*); zie weeg; **–schaal**, v. –schalen (*balans; toestel, om de zwaarte van handelsartikelen enz. te bepalen*): *de zon staat in de* –, het zevende teken v. d. dierenriem (23 Sept.).
weegs, zie weg.
weeg'scheet, m. (*strontje: zweertje op het ooglid*), gew.
weeg'steen, m. –stenen (*steen als gewicht*), vero.; **–stempel**, m. –s (*stempel op een vrachtbrief na weging der goederen*); **–stoel**, m. –en (*stoel, waarop men zittende kan gewogen worden*); **–toestel**, o. –toestellen, Z.-N. ook in alg. zin = **–tuig**, o. –en (*toestel om te wegen*).

wee'heid, v. (*het wee-zijn*): *de – der ellende.*
wee'igheid, v. (*flauwte, flauwhartigheid*): *ondervoeding heeft – tot gevolg.*
I. week 1 bn.; weker, –st (*zacht*, het tegenovergestelde v. *hard*): *– als boter; het weke was*, slap; fig. *een – hart*, teergevoelig; *een – gestel*, gevoelig; **2** o. (*weke kant of zijde, week gedeelte*): *het – van een brood, van pluche*; **3** v. (*het weken*): *stokvis in de – zetten.*
II. week, v. weken (*tijdperk v. zeven dagen*): Goede Week; *de volgende –; door de –, niet 's Zondags*, op een dag in de –; *ik heb je in geen weken gezien; om (de andere) –; vandaag over een –; van de –; voor een – naar huis gaan*, gedurende; *de – hebben*, weekbeurt; Z.-N. *de lange –*, de week voor Sinxen, beginnend met Hemelvaartsdag.
week'bericht, o. –en (*wekelijks bericht*).
week'beurt, v. –en (*werk, door ieder op z'n beurt een week lang te verrichten*; ook: *preekbeurt op een der dagen van de week*).
week'blad, o. –bladen (*krant, die eens per week verschijnt*).
week'boekje, o. –s (*boekje, waarin de wekelijkse uitgaven genoteerd worden*).
week'dienst, m. –en (1 *weekbeurt*; 2 R.-K. *dienst in de week en niet op Zondag*): 1 *de – hebben*; 2 *een lijst der –en.*
week'dieren, o. mv. (*ongelede tweezijdige symmetrische of asymmetrische dieren, omgeven door een huidplooi, die een kalkschelp kan afzonderen*): *tweekleppigen, slakken en inktvissen zijn –* (Lat. mollusca).
week-end, o. (Eng. *einde der week*: inz. *van Zaterdagmiddag tot Maandagmorgen*).
week'geld, o. –en (*weekloon*; ook: *huishoudgeld, zakgeld per week*).
weekhar'tig, bn., bw. (*teergevoelig*): *een –e moeder*, overgevoelig; *zich – uitdrukken*, sentimenteel; **weekhar'tigheid,** v.
week'huur, v. –huren ([*huur*]*loon per week*).
wee'klacht, v. –en (*jammerklacht*).
wee'klagen, weeklaagde, h. geweeklaagd (*treuren, jammeren*): *de vrouwen zaten te – bij het lijk; – over een catastrophe.*
week'lijst, v. –en (*lijst, iedere week opgemaakt* inz. *van verdiend loon; werklijst over één week*); **–loon,** o. –lonen (*loon per week*).
week'maken, maakte –, h. weekgemaakt (1 *week doen worden*; 2 fig. *roeren, treffen, vertederen*): 1 *was –*; 2 *iems. hart –.*
week'markt, v. –en (*markt, die eens per week gehouden wordt*).
week'soldeer, o. (*tinsoldeer, mengsel van tin en lood, ook lood met tin en bismuth*): *het – wordt bij licht smeltbare metalen aangewend.*
week'staat, m. –staten (*staat, welke elke week wordt opgemaakt*): *de – der lonen.*
weel'de, v. –n (*grote overvloed; overdaad; luxe*): *zij leven in –; het zijn kinderen van –; in dat gezin is geen –*, overvloed; *wij zullen alle –n verenigen; een – van bloemen; zich de – niet kunnen veroorloven*; zie been **2**, 1.
weel'deartikel, o. –en (eig. *voorwerp van weelde*): *juwelen, kanten, zijn –en*; fig. *rechtszekerheid is voor ambtenaren nog geen –.*
weel'derig, bn., bw. (*weelde tonende, ruim, overvloedig, in grote pracht; zeer rijk*; ong. *wulps*): *een – leven*, in overdaad; *–e plantengroei*, rijk; **weel'derigheid,** v.
weel'dig, bn., bw. (*weelderig*).
wee'moed, m. (*zacht-treurige stemming*): *en – overstelpte haar.*
weemoe'dig, bn., bw. (*licht droevig aangedaan; zacht-droevig gestemd; met zulke stemming gepaard gaande*): *een –e herinnering.*
weemoe'digheid, v. (*weemoed*).
ween'huis, o. –huizen (Isr. *huis, waar de ceremoniën met een lijk verricht worden*).
weeps, bn. (*laf, zouteloos, flauw*).
I. weer, m. weren (*ram*); ook, we'der.
II. weer, v. (*wering*): *z. te – stellen; – bieden*, weerstand; zegsw. *vroeg in de – zijn*, aan de arbeid zijn, zich weren met vlijt.
III. weer, we'der, o.; zie we'der **I.**
IV. weer, bw.; zie weder **II.**
V. weer 1 o. (*eelt*), gew.; **2** m. (Z.-N. *knoop, kwast in het hout*): *op een – zitten*, niet kunnen beslissen of eindigen.
VI. weer, m. weren (Z.-N. gew. ongunstig: *man, individu*); verg. weerwolf, -geld.
weer'aal, m. –alen; zie barometervis.
weer'al, bw. (Z.-N. *wederom*).
weer'baar, bn.; weerbaarder, –st (*in staat tegenstand te bieden, zich kunnende weren*): *een – volk, weerbare mannen; het volk – maken*, strijdbaar; **weer'baarheid,** v.
weer'baarheidsbond, m. –en (*vereniging van vrijwillige, weerbare mannen tot verdediging van 's lands onafhankelijkheid*).
weerbar'stig, bn., bw. (*koppig-tegenstrevend, stijfhoofdig, koppig, hardnekkig*): *een – man, een – karakter, een – volk*, geen toegeven kennende; **weerbar'stigheid,** v.
weer'bericht, o. –en (*bericht over het te verwachten weer*): *de –en afwachten.*
weer'boompje, –bloempje, o. –s (*zeemos* [Lat. sertularia argentea], *polypkolonie in een flesje water*): *bij mooi weer zondert het – tal van luchtbelletjes af.*
weer'bots, m. –en (Z.-N. *weeromstuit*).
I. weer'druk, m.; zie luchtdruk.
II. weer'druk, m. (boekdr. *de druk op de tegenkant van een bedrukt blad of vel*).
I. weer'ga, –gade, v.; zie wederga.
II. weer'ga, v. (*drommel, bliksem*): *om de – niet; als de –! vlug! wat –! wat – moet ik daar doen? loop naar de –, ergens de – van geven*; soms als persoon, en dan m.: *Nurks luchtte zijn hart over den „lastigen dikken –".*
weer'gaas, bn., bw. (*drommels*): *die weergase jongen! dat is – vroeg!*
weer'gal, v. –gallen (scheepst. *rood wolkje als voorteken van buiig weer*).
weer'galm, m. (*teruggekaatste galm*).
weergal'men, –galmde, h. weergalmd (*met een weergalm klinken*): *het schot weergalmde in de bergen; de velden weergalmden van het gejuich.*
weer'galoos, bn. (*voorbeeldeloos*): *weergaloze moed*; als bw.: *– schoon.*
weer'geld, o. –en (*boete voor manslag, zoengeld*); vero.; zie weer **VI.**
weer'glans, m. (*terugstraling, weerschijn*; fig. *luister, roem, vermaardheid*).
weer'glas, o. –glazen (*barometer; toestel, bestaande uit barometer met thermometer*).
weer'haak, m. –haken (*tegenhaakje, haakje of punt aan een pijl, angel enz., in tegengestelde richting lopend van het voorwerp, waaraan het bevestigd is*): *e. harpoen met e. –.*
weer'haan, m. –hanen (*windwijzer in de vorm van een haan*): fig. *hij is een –*, draait met alle winden; *de – van de kans.*
weerhanerij', v.: *politieke –*, het gedurig van partij veranderen.

weerhou'den, zie wederhouden.
weer'huisje, o. –s (*hygrometerinhuisjesvorm*).
weerkaat'sen, –kaatste, h. weerkaatst (*terugkaatsen*): *het water weerkaatste de zonnestralen; de lichtstralen – op die ruiten, in dat water,* stralen terug; **weerkaat'sing,** v. –en.
weer'kant, we'derkant, m.: *de – van deze stof is grijs,* tegenkant, ommezijde.
weer'klank, m. –en (*herhaling van een geluid, echo, wedertoon, weergalm*): fig. *zijn woorden vonden –,* wekten gewenste gevoelens bij de toehoorders op, drongen door; *die taal vond –,* instemming.
weerklin'ken, –klonk, h. weerklonken (*weergalmen*): *een schot weerklonk; de straten – van de liederen;* ook, we'derklinken.
weer'kracht, v. (*kracht van verweer in de oorlog*): *de – van een volk;* verg. weermacht; **–krach'tig,** bn. (*kunnende zich goed weren*): *–e mannen.*
weer'kunde, v. (*leer der lucht, harer verschijnselen, der weersveranderingen*).
weerkun'dig 1 bn. (1 *tot de weerkunde behorende;* 2 *kennis hebbende van het weer*): 1 *–e waarnemingen,* meteorologisch; België: *Koninklijk Weerkundig Instituut;* 2 *menige schaapherder is nogal –;* **2 –e,** m. en v. –n (*wetenschappelijke beoefenaar, kenner der weerkunde, meteoroloog*).
weerleg'gen, –leg'ging, v.; zie weder–.
weer'licht 1 o. (*licht van verwijderde bliksems, waarbij de donder niet gehoord wordt*); **2** v. (*drommel*): *loop naar de –! hij liep als de –,* d.i. zeer snel; *wat –!* Z.-N. *op een –,* bliksemsnel.
weer'lichten, weerlichtte, h. geweerlicht (*bliksemen verweg, waarbij de donder niet gehoord wordt*): *het is aan 't –.*
weer'lichts, 1 bn. (*drommels*): *–e vent!* **2** bw. (*zeer*): *– mooi.*
weer'loos, bn.; weerlozer, –t (*zonder weer of verdediging*): *de duif is een weerloze prooi van de havik; een – slachtoffer;* **–heid,** v.
weer'macht, v. –en (*macht, kracht, waarmee men zich verdedigen kan; al, wat dienstig is tot afwering v. d. vijand*): de – omvat de levende strijdkrachten, *het leger,* en de dode, *wapens, vestingen enz.*
weer'middelen, o. mv. (*verdedigingsmidd.*).
weerom', bw.; zie wederom.
weerom'komen, kwam –, is weeromgekomen (*terugkomen*): *hij zal van zelf wel –.*
weerom'reis, v. –reizen (*terugreis*).
weerom'stuit, m. (*terugstuiting*): *hij lachte mede van de –,* omdat allen lachten.
weer'omzien, *tot –s,* tot wederziens.
weer'oog, o. –ogen (Z.-N. *weegscheet*).
weer'pijn, v. –en (*lichte pijn, door een zwaardere pijn elders veroorzaakt;* ook fig.).
weer'plicht, m. (*dienstplicht; plicht, om het vaderland te verdedigen*); **weer'plichtig,** bn.
weer'profeet, m. –profeten (*weervoorspeller*).
weers, v. (Z.-N. *malz-extract, glucose; afkooksel van gerst, enz.*); verg. wort.
weer'schijn, m. (*terugkaatsing van licht; het teruggekaatste licht, weerglans*): *zijde met e. –.*
weerschij'nen, het –scheen', h. –sche'nen (*licht terugkaatsen*): *–de zijde.*
weerschijn'sel, o. –s.
weers'gesteldheid, v. –gesteldheden (*toestand van het weer*): *de – deze zomer.*
weers'kanten, m. mv. (met *aan* of *van*: *beide zijden*): *aan – van; van – rijk.*
weer'slag, m. –slagen (*terugslag*).
weer'smaak, m. (*lelijke nasmaak;* fig. *tegenzin, afkeer, walging*).
weerspan'nig, zie wederspannig.
weerspie'gelen, –spie'gelde, h. weerspie'geld (1 *terugspiegelen;* 2 fig. *een beeld geven van*): 1 *de masten weerspiegelden in het water; de onbewogen watervlakte weerspiegelde de ranke masten;* refl. *zich in het water –;* 2 *deze epigrammen – het Rom. leven.*
weerspie'geling, v. –en (*het weerspiegelen;* ook fig.): *de – v. e. paleis in het water.*
weerspre'ken, –staan, zie weder–.
weer'stand, m. in bet. 2 –en (1 *wederstand, tegenstand, verzet; het zich niet laten verplaatsen, doorboren enz.;* 2 nat. *elke kracht [of lichaam], waardoor een andere kracht wordt tegengewerkt, opgeheven enz.;* in deze bet. germ.: *dradencomplex, in een electrische geleiding ingelast om de stroom daarover te verdelen en zo te verzwakken*): 1 *de dijk bood – aan de golven; een taaie –; – bieden aan de verleiding;* 2 *–en voor elk doel.*
weer'standskas, v. –kassen (*fonds, uit gezamenlijke giften gevormd, tot weerstand bij strijd met werkgevers,* b.v. *bij staking*).
weer'standsvermogen, o. (*kracht van wederstand, taaiheid in of bij de arbeid; volhardende kracht*): *weinig – hebben.*
weerstre'ven, w.w.; zie wederstre'ven.
weer'stuit, m. (*weeromstuit*).
weers'verandering, v. –en (*verandering van het weer*): *een gestadige –.*
weers'zijden, v. mv.; zie weerskanten.
weer'tafel, v. –s (*lijst van meteorologische waarnemingen*).
weer'tij, o. –en (*ebbe*): zegsw. *alles* (of: *alle tij*) *heeft zijn –,* tijd van achteruitgang.
weerva'ren, –vin'den, zie weder–.
weer'vis, m. –vissen (*barometervis*).
weer'voorspeller, m. –s (*iem., die de gave meent te bezitten, het weer te kunnen voorspellen*); **–voorspelling,** v. –en.
weer'wil, m. (*tegenzin*): *in – van,* ondanks.
weer'wolf, m. –wolven (volksbijgeloof eig. *manwolf: mens in wolvengedaante, die 's nachts op roof uitgaat*): het volksgeloof meent, dat sommige personen de macht bezitten zich inz. omstreeks Kerstmis of St.-Jan (24 Juni) in wolven te veranderen.
weer'woord, –wraak, zie weder–.
weer'zien (*nog eens zien, terugzien*): *tot weerziens;* zie we'derzien.
weer'zijds, bn.: zie we'derzijds.
weer'zin, m. (*afkeer*): *hij deed het met –,* tegenzin; *een – tegen iets hebben; –wekkend.*
wees, m. en v. wezen (*kind, dat beide ouders verloren heeft*): *een halve wees;* zie half **1;** vr. ook: weze; zie verweesd.
wees'boom, m. –bomen (*boom of paal, boven over een voer hooi vastgebonden*).
wees-gegroet', o. –en, wees-gegroetje (R.-K. *Maria-gebedje, met deze woorden beginnende*): *hij bad vijf ––en;* zie ave'.
wees'huis, o. –huizen (*gesticht, instelling tot verzorging van [arme] ouderloze kinderen*).
wees'je, o. –s (*priëeltje*).
wees'jongen, m. –s (*jongen i. e. weeshuis [grootgebracht]*): *de – Van Speyk,* 1802–'30.
wees'kamer, v. –s (*instelling tot beheer v. d. bezittingen van wezen, of van onbeheerde nalatenschappen van onbekende eigenaren*).
wees'kind, o. –kinderen (*kind in een wees-*

huis [*grootgebracht*]; ook: *zekere vlinder*; Lat. catocala); **–meester,** m. –s (*weesheer, bestuurder v. e. weeshuis, lid ener weeskamer*); **–meisje,** o. –s (*meisje in e. weeshuis* [*grootgebracht*]); **–moeder,** v. –s (*weeshuismoeder, -bestuurster*); **–vader,** m. –s (*weeshuisvader, bestuurder van een weeshuis*).

weet, v. (*het weten*): *hij had er de – van,* was op de hoogte; *geen – van iets hebben; het kind heeft al – van een en ander; mensen foppen is maar een –,* men moet het maar weten.

weet'al, m. en v. –allen (*wijsneus, waanwijze*): *een echte –.*

weetgie'rig, bn., bw. (*leerzaam, gaarne lerende*): *een – kind*; **weetgie'righeid,** v.

weet'graag 1 bn.; weetgrager, –st (*leergraag*); **2** als zn. m. en v.: *een kleine –.*

weet'je, o.: zegsw. *zijn – wel weten,* zijn zaakjes wel kennen, handig en knap.

weet'lust, m. (*leerlust, dorst naar kennis*): *iemands – bevredigen.*

weet'niet, m. en v. –en (*domoor*).

weeuw, v. –en, weduwen, weeuwtje (1 *weduwe*; 2 *weeuwplant*): 1 *zorgen voor wees en –*; 2 *de –en uitplanten.*

weeu'wenaar, zie weduwnaar; **weeu'wenaarspijn,** v. (*kortstondige pijn*).

weeuw'plant, v. –en (*op een beschutte plek overwinterende plant,* inz. *kropsla en koolplanten*); ook, weeuw'krop, v. –kroppen.

weeuw'tje, o. –s (*jonge weduwe; duikeend*).

I. weg, m. wegen, weggetje ([*gebaand*] *gedeelte grond, geschikt om er op te rijden, te lopen enz.*: *baan, straat, pad*; dikw. fig. *manier, middel* en in zegsw.): *een land-, zee-, grind-, kei-, klei-, zand–; een holle –; uit de –!* op zij! *op – (zijn) naar; langs de –; zich op – begeven; onder – (zijn); zich een – banen,* ook fig.; *een eindweegs meegaan; uit de – ruimen,* fig. doden; *een – inslaan, opgaan; de – afleggen in 2 uur; altijd bij de – zijn,* op straat; *iem. in de – komen, als niets in de – komt,* als geen verhindering komt; *je staat, loopt ons, de mensen in de –,* hindert ons; fig. *iem. iets in de – leggen,* tegenwerken; *hij is van de –,* in de war; *dat is nog een hele –,* eind, afstand; zegsw. *de – van alle vlees gaan,* sterven; *de brede weg opgaan,* de weg der zonde, Matth. 7 : 13; *naar de bekende – vragen,* zich onkundig houden en vragen, naar wat men wel weet; *de grote – op Java,* van Anjer naar Banjoewangi; zie postweg; *de ijzeren –,* Z.-N. spoorweg (Frans: *chemin de fer*); *er staat meer dan één – voor hem open,* [a]) meer dan één middel kunnen aanwenden, [b]) meer dan één betrekking kunnen aannemen enz.; *je zult de – wel vinden,* weten, hoe je moet gaan om er te komen, fig. *hij zal zijn – wel vinden,* zal het in de wereld wel tot iets brengen; *– weten met iets* b.v. *– weten met zijn eten,* heel wat kunnen stouwen; *iem. op – helpen,* in het zadel helpen, stootje geven; *iem. uit de – blijven,* alle aanraking vermijden; *hij weet er geen – mee,* weet niet, hoe hij het moet aanpakken enz.; *langs de meer en meer gebruikelijke –,* manier (inz. van huwelijksadvertenties); *het ligt niet op mijn –,* men verwacht het van mij niet, het is niet mijn taak; *voor niem. uit de – gaan; goed, mooi op – zijn om,* fig. flink gevorderd; *dat is de – om er te komen,* middel; *de wegen der Voorzienigheid*; Z.-N. *te wege zijn,* op het punt; zie afsnijden 2, bericht, ruimen 2.

II. weg 1 bw. (*niet meer aanwezig; zoek, verloren; vertrokken*): *mijn boek is –, het geld is –; en – was hij! hij was helemaal –,* [a]) de kluts kwijt, [b]) had alle bewustzijn verloren; dit bijw. vormt scheidbaar samengest. w.w., b.v. *weg'cijferen, –dragen enz.*; **2** tw.: *– met hem,* [a]) verwijder hem, [b]) dood hem, [c]) neer met hem; *– met die gedachte! – jullie daar!* etym. = weg **I.**

III. weg, v. weggen; zie wegge.

we'gaardsblad, o. –bladeren (Z.-N. *weegbree*).

weg'blijven, bleef weg, i. weggebleven (*afwezig blijven*): *van zijn werk –*; als zn. o.: *zijn – verontschuldigen.*

weg'brengen, bracht weg, h. weggebracht (1 *iem. of iets elders heenbrengen*; 2 *naar huis, naar het station enz. vergezellen*; 3 van schepen: *opzettelijk doen zinken om de verzekeringspremie machtig te worden*): 1 *de krant –; breng beklaagde weg!* 2 *iem. een eindje –*; 3 *drie maanden werden aangevraagd wegens het – der Petronella.*

weg'cijferen, cijferde –, h. weggecijferd (*wegredeneren*): *alle bezwaren –,* niet in aanmerking nemen, doen verdwijnen (al pratende); *zich zelf –,* zijn eigen belangen volstrekt niet in aanmerking nemen.

weg'doen, deed –, h. weggedaan (*wegsluiten, wegleggen, niet meer bewaren; opruimen; van de hand doen; zich ontdoen van*): *doe dat pistool weg; zijn auto –, honden –.*

weg'doezelen, doezelde –, h. weggedoezeld (*doezelend doen verdwijnen*): *een lijn –.*

weg'dragen, droeg weg, h. weggedragen (1 *dragende verwijderen; naar elders dragen*; 2 *verkrijgen, bekomen*): 1 *de gewonden –*; 2 *de prijs –; de* (*algemene*) *goedkeuring –.*

weg'druipen, droop –, i. weggedropen (*droppelsgewijze wegvloeien*; inz. fig. *wegsluipen, zich stil verwijderen*); zie afdruipen.

weg'duiken, dook –, i. weggedoken (*duikende zich verwijderen of verbergen, wegkruipen*): *het hoen wilde in het hoge gras –.*

–we'ge (achtervoegsel), b.v. *v. rijkswege; v. zijnentwege,* van de kant van hem, op last van hem; zelfstandig: *van – de centen.*

we'gedoorn, we'gedoren, v. (*gewas in bossen en struiken, ook in de duinen*; Lat. rhamnus catartica; ook *duindoorn*).

we'gel, m. –s (Z.-N. *weggetje*).

we'gen, woog, h. gewogen (1 *het gewicht bepalen*; 2 *zeker gewicht hebben*): 1 *de koopwaren –*; fig. *zijn woorden –,* nauwkeurig zich rekenschap geven van de betekenis, de inhoud; 2 *een kroon van goud en die woog zwaar*; nog: *gewogen maar te licht bevonden,* het oordeel, na ernstig onderzoek, omtrent iems. kunde, deugd enz. luidt ongunstig, Daniël 5 : 27; *hij weegt niet zwaar,* heeft niet veel verstand, niet veel krediet enz.; *wat het zwaarst is, moet het zwaarst –,* wat het meest belangrijke is, moet voorgaan.

we'genis, v. (Z.-N. *de wegen, wegennet*).

we'gentaks, v. (Z.-N. *wegenbelasting*).

we'gennet, o.: *verbetering van het –.*

we'gens, vz. (*ter oorzake van; aangaande, betreffende*): *niet komen – het hoge water,* uit hoofde van; *veroordeeld – diefstal.*

we'ger, m. –s (*iem., die weegt*; scheepst. z. vlg. woord).

we'geren, wegerde, h. gewegerd (scheepst. *wegers aanbrengen, een schip van binnen*

beplanken); **we'gering,** v. (*het wegeren; de binnenrompse plankbekleding*).
weg'gaan, ging –, is weggegaan (*vertrekken, heengaan, zich verwijderen*).
weg'ge, v. –n (van boter, brood: *kluit; broodje in de vorm ener wig*): *een –*, een brood; *een – boter*, een kluit of stuk.
weg'gevoerde, m. –n (Z.-N. purisme voor *gedeporteerde*).
weg'gooien, gooide –, h. –gegooid (*van zich werpen, wegwerpen*); refl. *zich zelf niet –*, niet gering van zich denken.
weg'graaien, graaide –, h. weggegraaid (*stil wegnemen, stelen*): *kleine voorwerpen –*.
weg'hebben, had –, heeft weggehad (1 *lijken op*; 2 v. e. ziekte: *gevat hebben*): 1 *hij heeft veel weg van zijn vader*; 2 *ik heb het lelijk weg*, te pakken; onpers. *het heeft er veel van – (als)of*, lijkt er veel op, of.
weg'jagen, jaagde, joeg weg, h. weggejaagd: *iem. van school –*.
weg'kunnen, kon of konde weg, h. weggekund (*kunnen weggaan of –komen*): *hoe laat zal hij –? niet – vóór 12 uur*.
weg'kwijnen, kwijnde –, i. weggekwijnd (*kwijnende wegteren, vermageren, ziek zijn en sterven*, b.v. *van verdriet*).
weg'laten, liet –, h. weggelaten (1 *niet laten vertrekken*; 2 *niet bezigen, overslaan, niet plaatsen, niet lezen of schrijven*): 1 *hij wilde me niet –*; 2 *dit woord kun je –; de* e *in moeielijk wordt weggelaten*; **–lating,** v.: *met – van de* e; **–latingsteken,** o. –s (*apostrophe, afkappingsteken*), b.v. in *d', 't enz.*
weg'leggen, legde of lei –, h. weggelegd of –geleid (*ter zijde leggen, opbergen, besparen*): *een boek –, zijn brieven –; elke maand een kleinigheid –*, sparen; fig. *zo'n geluk is voor mij niet weggelegd*, bestemd.
weg'leiden, leidde weg, h. weggeleid (*leidende wegvoeren*): *den spion –*.
weg'lopen, liep –, i. weggelopen (1 *er van door gaan, zich snel verwijderen*; 2 *deserteren*; 3 met *met*: *mede ingenomen zijn, dwepen met*; 4 sport: *iem. vóórkomen*): 1 *de kwajongens liepen weg, toen zij politie zagen*; onpers. *het loopt niet weg*, er is geen haast bij; 2 *uit de mil. dienst –*; 3 *met een dichter (hoog, erg) –*; 4 *de fietser liep weg na de tweede ronde en zijn tegenstander moest hem loslaten*.
weg'maat, v. –maten (*lengtemaat als eenheid bij het meten van wegen*, b.v. de *km*).
weg'maken, maakte weg, h. weggemaakt (1 *zoekmaken; doen verdwijnen*; 2 *bewusteloos maken*; 3 refl. *maken dat men wegkomt; verdwijnen*): 1 *vlekken –*; 2 *iem. –*; 3 *maak je weg; zich stilletjes –*.
weg'moffelen, –de weg, h. weggemoffeld (*behendig, heimelijk doen verdwijnen*): *de leerling trachtte het papiertje weg te moffelen*.
weg'nemen, nam –, h. weggenomen (1 *iets van zijn plaats nemen*; 2 *zich toeëigenen, stelen*; 3 *doen verdwijnen*): 1 *neem die boeken nu weg*; 2 *hij nam de appel stilletjes weg*; 3 *dat neemt de vlekken weg; dat neemt niet weg, dat*, niettegenstaande dat; **–neming,** v.
weg'opzichter, m. –s.
weg'pakken, pakte weg, h. weggepakt (*wegnemen, stelen*): *zilveren lepeltjes –*; refl. (*maken, dat men wegkomt*): *pak je weg!*
weg'pinken, pinkte –, h. weggepinkt ([*met de pink*] *wegwissen*): *een traan –*.

I. weg'rennen, rende –, i. weggerend (*hard weglopen*).
II. weg'rennen, o., zie wegwedstrijd.
weg'rit, m. (sport.: *rit op een gewone* [*straat*]*weg* inz. voor wielrenners).
weg'roepen, riep weg, h. weggeroepen (*iem. naar elders roepen*): *uit ons midden weggeroepen*, gestorven.
weg'scheren, zich, scheerde zich –, h. zich weggescheerd (*maken, dat men wegkomt*): *scheer je weg, luiaard*, pak je weg!
weg'schieten, schoot –, h. (1), i. (2) weggeschoten (1 *door schieten iets doen verdwijnen*; 2 *zich ijlings verwijderen*): 1 *de torenspits –*; *twee schepen werden uit het convooi weggeschoten*; 2 *hij schoot weg in het gedrang*.
weg'slepen, sleepte –, h. weggesleept (*voortslepen, slepend verwijderen*): *de stroom heeft stallen en vee weggesleept*; **–sle'pend,** bn., bw. (*bijzonder schoon, in verrukking brengend, verrukkelijk*): *een – gezang; – zingen*.
weg'smelten, smolt weg, i. weggesmolten: *in tranen –*; **–sterven,** stierf –, i. weggestorven (eig. *langzaam en kwijnend de dood tegemoet gaan*): fig. *een geluid, muziek kan –*, langzaam in kracht verminderend eindigen.
weg'vagen, vaagde –, h. weggevaagd (*wegvegen, uitwissen*): fig. *huizen, door de typhoon weggevaagd*; fig. *een droeve herinnering –*.
weg'vak, o. –vakken (*gedeelte van een weg*): *het – moest verbeterd worden*.
weg'vloeien, vloeide –, is weggevloeid (*heenvloeien*; ook fig. b.v. van geld); **–voeren,** voerde –, h. weggevoerd (*elders heenvoeren*): *Nebucadnezar* (zie ald.) *voerde het Joodse volk weg naar Babylon*; **–voering,** v. –en.
weg'wedstrijd, m. –en (*wedstrijd van wielrijders op de weg, niet op de baan*).
weg'werken, werkte weg, h. weggewerkt (*doen verdwijnen, vertrekken*): *een formule –; zijn concurrent –*.
weg'werker, m. –s (*persoon, werkzaam bij het onderhoud of het maken van een weg*).
weg'werpen, wierp –, h. weggeworpen (1 *van zich werpen, weggooien, wegsmijten*; 2 fig. *verwerpen, niet aannemen*): 1 *rotte groenten –; circulaires –*; 2 *een voorstel –; zich –* (of: *weggooien*), schandelijk leven, zich verlagen; *zich zelf niet –*; zie weggooien.
weg'wijs, bn. (*op de hoogte*): *iem. – maken*.
weg'wijzer, m. –s (1 *gids, leidsman*; 2 [*paal met*] *plank, bord enz. met de richting van de weg, afstand enz.*; 3 *handleiding, handboek, tijdschrift enz.*, ook, *reisgids*): 1 *in een vreemde stad een – nemen*; 2 *de –s van de A.N.W.B.*; 3 *e. – voor Arnhem en omstreken*.
weg'wissen, wiste –, h. weggewist (*wissende wegnemen; uitwissen*): *zijn of iems. tranen –*.
weg'zakken, zakte –, i. weggezakt (*in de grond naar beneden zakken, verdwijnen*).
weg'zenden, zond –, h. weggezonden (1 *ergens heenzenden*; 2 *ontslaan*): 1 *waren –*; 2 *een knecht –*; **–zetten,** zette –, h. weggezet (1 *ter zijde zetten*; 2 *op zijn plaats zetten*): 1 *wij zullen die taartjes –*; 2 *zet de glazen weer weg*; nog: *zij hebben hem lelijk weggezet*, openlijk gehekeld, gehoond; **–zinken,** zonk –, i. weggezonken: *de zon zinkt weg aan de westerkim*, verdwijnt zinkende; *hij zonk weg in het moeras, in het drijfzand enz.*, verdween.
weg'zweven, zweefde –, i. weggezweefd (*zwevend heengaan*): *wolken zweven weg*.
I. wei, v. –en; zie weide **II.**

II. wei, m. –en, Z.-N. bijvorm van wuiten.
III. wei, v. (*hui; waterdelen van het bloed*): – *van melk,* zoete waterdelen, die na kaasbereiding overblijven; **–achtig,** bn. (*hui-, waterachtig*); **–boter,** v. (*boter, uit wei gekarnd*).
I. wei'de, o. (*ingewand*); zie geweide.
II. wei'de, wei, v. weiden, weitje (1 *bloemen, gras, kruid*; 2 *grasveld*): 1 *de koeien vinden er hun wei*; 2 *groene weiden*; *de koeien liepen rustig in de –*; *een knaap de wei insturen,* hem voor zijn gezondheid vrij laten lopen, vooral buiten; **–bloem,** v. –en (*bloempje der weide*); **–geld,** o. –en (*geld voor het laten grazen*); **–gras,** o. –grassen; **–grond,** o. –en; **–huur,** v. (*–pacht*); **–klaver,** v.
wei'den, weidde, h. geweid (1 *grazen*; 2 *laten grazen, het vee hoeden*; 3 fig. *rondgaan*): 1 *de koeien (laten) –*; 2 *de herder weidt zijn kudde*; 3 *de blik laten –*; *de vlam gaat –*.
wei'de-, wei'pad, o. –paden (*voetpad door een weide*); **–pieper,** m. –s (*graspieper*).
wei'der, m. –s (*vetweider*).
weiderij', v. –en (*het weiden*).
wei'develd, o. –en (*uitgestrekte weide*).
weid'man, m. –lieden, –lui (*jager*); **–mes,** o. –messen (*jagersmes*); z. weiman, weimes.
weids, bn., bw.; weidser, meest – (eig. zoals bij de jacht betaamt: *kloek, statig*; later: *vol pracht en praal, luisterrijk*): *een –e praal, een –e tooi,* rijk, kostbaar; *in –e dos,* in prachtige kleding; *een –e titel,* klinkend; *zich – kleden*; **weids'heid,** v.
weid'spel, o. –spelen (*jachtvermaak*): *toen men er – hield in voorouderlijke praal.*
wei'felaar, m. –s, –laren (*besluiteloos mens*).
wei'felen, weifelde, h. geweifeld (*besluiteloos zijn, aarzelen, niet kunnen besluiten*).
wei'feling, v. –en.
weifelmoe'dig, bn. (*wankelmoedig*): *een – karakter,* weifelend; **weifelmoe'digheid,** v.
wei'ger, bn. (Z.-N. inz. lit. t. *spaarzaam*; *behoedzaam, zorgzaam*).
wei'geraar, m. –s (*man, die iets weigert*): *dienst–*, z. ald. en dienstweigering.
wei'gerachtig, bn.: *hij was eerst –*, tot weigeren geneigd; *een – antwoord,* een weigering beduidend; *– blijven.*
wei'geren, weigerde, h. geweigerd (1 *niet willen*; *niet toestaan of inwilligen*; *afslaan, afwijzend beschikken op*; *afwijzen*; 2 *niet doen, wat men er van verwacht*; van geweren: *ketsen*; van instrumenten enz.: *niet aanslaan*): 1 *een verzoek –*; 2 *het geweer weigerde*; *die pianotoets weigert.*
wei'gerig, bn. (*weigerachtig*).
wei'gering, v. –en ([*daad van*] *weigeren*): *van geen – willen horen.*
wei'groen, o. (*weigras*; *de groene kleur*).
wei'kaas, v. –kazen: *dit is –*, kaas van taptemelk, kaas van hui of wei.
wei'land, o. –en (1 *grasland*; 2 *een bepaald stuk grasland*): 1 *goed –*; 2 *een – met een sloot er omheen.*
wei'man, –mes, zie weidman, –mes.
wei'nig 1 bn., bw.; minder, minst (eig. *beklagenswaardig*; *zwak, gering*; *in kleine hoeveelheid*): *veel te –*; *al te –*; *niet –*, veel; *dat is te –*; *– of niets*; *zij heeft – aanleg en nog minder vlijt*; *bij de minste overtreding volgt in dienst straf*; *ik ben het minst tevreden*; **2** zn. 1 o.: *het –e dat ik bezit*; *een –*; zie weinigje; 2 m. en v. meerv.: *velen zijn geroepen, weinigen uitverkoren*; *maar weinigen.*
wei'nigje, o. (*een beetje*): *heb een – geduld.*
wei'spel, o. –spelen; zie weidspel.
weis'ter, m. (Z.-N. *vrije beweging, ruimte*): *iem. zijn – geven, laten.*
weit, v. (*tarwe*): *Turkse –*, d. i. maïs.
wei'tas, v. –tassen (*jagerstas*).
wei'tebrood, o. –broden (*tarwebrood*); **–koek,** m. –en; **–meel,** o.
wei'vlies, o. –vliezen (ontl. *vlies, dat de inwendige organen omgeeft*).
wei'zak, m. –zakken (Z.-N. *weitas*).
we'kelijk, bn., bw. (*zwakkelijk*; *verwijfd*): *een – gestel*; **we'kelijkheid,** v.
we'kelijks, bn., bw. (*iedere week*; *om de week*; *per week*): *een – loon*; *deze courant verschijnt –*, d. i. ééns per week.
we'keling, m. en v. –en (*iem., die vertroeteld is*); voor het vr. ook **–e.**
we'ken, weekte, h. geweekt (den. van *week,* zacht: *het harde aan iets ontnemen, zacht maken*): *stokvis – in water.*
wek'ken, wekte, h. gewekt (1 *wakker maken*; 2 fig. *opwekken, veroorzaken*): 1 *iemand – uit de eerste slaap,* doen ontwaken; 2 *kwade vermoedens –, onrust –.*
wek'ker, m. –s, wekkertje (1 *iem., die wekt, porder*; 2 *toestel aan een uurwerk, dat opgewonden op een bepaald ogenblik een klingelend geluid laat horen*; *wekkerklok*): 1 *de – had zich verslapen*; 2 *een – opwinden, een – laten aflopen*; *een – kopen.*
wek'keren, Z.-N.: *het wekkert,* beiert, de wekker loopt af.
wek'kerklok, v. –klokken (*klok m. e. wekker*).
wek'stem, v. –stemmen (*stem, die tot iets opwekt of aanspoort*).
I. wel, v. wellen, welletje (*bron, de plaats van opborrelend water*).
II. wel 1 bn., bw.; beter, best (*goed, naar behoren*): *hij is niet –*, lekker; *niet – bij 't hoofd,* niet goed wijs; *alles – aan boord*; *als ik 't wel heb,* mij niet bedrieg; als bijw. heeft het zeer verschillende betekenissen en komt inz. als bw. van modaliteit voor: 1 zeer: *– vriendelijk van u*; *we danken u – voor uw moeite*; 2 versterkend: *– zeker, – ja, – neen*; 3 vermoedelijk, waarschijnlijk: *hij zal – niet komen*; *ik heb het – gedacht*; 4 bevestigend: *waarom was je er niet? Ik was er –*; *jij hebt het – gezegd,* inderdaad; 5 beleefde vraag, *zou u – dat raam willen sluiten?* misschien; 6 vraag, waarop men een bevestigend antwoord verwacht: *je bent immers nog niet klaar, –?* is niet zo? 7 *wat hij weet, weet hij wel,* goed; *wel bekome het u!* wens na tafel of bij het niezen; zegsw. *doe – en zie niet om,* doe het goede zonder dank of lof te wachten; **2** tw.: *wel, wel! ben jij daar? – van mijn leven! –, wat wil je!* **3** zn. o.: *het – en wee des levens.*
III. wel, v. wellen (Z.-N. *pletrol*; *wals*).
welaan', tw. (*komaan*).
wel'bearbeid, bn. (*goed bewerkt*): *een – stuk tuingrond*; **–bebouwd,** bn. (*welbearbeid, goed bebouwd*); **–begrepen,** bn. (*goed begrepen, wezenlijk, waarachtig*): *zijn – belang*; **–behaaglijk,** bw. (*met lust, met welbehagen*): *hij strekte zich – op de canapé uit*; **–behagen,** o. (*goedvinden, welgevallen*; *genoegen, lust*): *in dat kind heb ik mijn –*; **–beklant,** bn.: *een –e winkel,* met veel klandizie; **–bemand,** bn. (*met een goede bemanning*): *een – oorlogsschip*; **–bemind,** bn. (*goed of zeer bemind*):

–e toehoorders; **–beraamd,** bn.: *een – plan,* goed doordacht; **–beraden,** bn. (*ernstig, zeer bedachtzaam*): *een – man.*
wel'bereid, bn. (*goed klaargemaakt*): *een – maal*; zegsw. *het is hier tafeltje –*, met keur van spijs; **–bespraakt,** bn. (*goed kunnende spreken, welsprekend, met gladde tong*): *een – volksmenner*; **–bespraakt'heid,** v.
wel'besteed, bn. (*goed besteed*): *uw welbestede leven*; *die aalmoezen zijn daar –.*
wel'bewaakt, bn. (*met zorg bewaakt*): *een – kind, een –e schat.*
wel'boot, v. –boten (*soort v. Holl. schuit*).
wel'daad, v. –daden (*goede, edele daad*; ook: *grote verdienste*): *iem. een – bewijzen*; *een – voor iedereen.*
welda'dig, bn., bw. (*weldaden bewijzend*; *heilzaam*): *een – heer,* mild; *dat doet de ogen – aan,* aangenaam; **welda'digheid,** v. (*liefdadigheid*; *het doen*): *Maatschappij van –*; België: *bureel van –*, gemeentelijke inrichting tot steun van behoeftigen.
welda'digheidsbazaar, m. –s (*bazaar, waarvan de netto-opbrengst dient voor een weldadig doel*); evenzo, **–concert,** o. –en.
welden'kend, bn. (*goed of edel denkend*): *het –e deel van ons volk*; als zn.: *alle –en.*
wel'doen 1 onr. w.w., deed –, h. welgedaan (*goeddoen*; *weldaden bewijzen*): *de armen –*; **2** zn. o.: *het –*; **–doener,** m. –s (*iem., die weldaden bewijst*); vr.: **–doenster,** –s.
wel'doordacht, bn. (*goed overdacht*): *een – plan*; **–doortimmerd,** bn. (*goed of degelijk afgewerkt*): *een – huis.*
wel'doorvoed, bn. (*goed gevoed*).
wel'dra, bw. (*spoedig, eerlang, binnenkort*).
wele'del, bn.; **wele'delgeboren,** bn.; **wele'delgestreng,** bn.; **wele'delzeergeleerd,** bn.; zie Bijlage **III.**
weleens', bw. (*wel een keer, welreis*; ook: *te eniger tijd*): spreekt.: *wel is: heb je – artisjokken gegeten? ik zal het hem – betaald zetten*; **weleer',** bw. (*voorheen, eertijds*).
wel'eerwaard(e), zie Bijlage **III.**
Wel'fen of Guel'fen, m. mv.: Duits geslacht, waarvan in de zijlinies het Engelse koningshuis afstamt; gesch. Italië: partijnaam, naar Welf, broeder van Hendrik den Trotsen, den tegenstander van *Koenraad III van Hohenstaufen* ± 1140; de – stonden tegenover de Ghibellijnen en den keizer aan de zijde van den paus.
welf'sel, o. –en, –s (*verwulf, gewelf*).
wel'gaan, ging –, i. welgegaan (*goedgaan*): *moge het u –!* voorspoedig gaan; *de zaken gaan wel,* lopen voorspoedig.
wel'gat, o. –gaten (*mond ener wel*; in het alg. *opening in grond of ijsvlakte, waardoor water opborrelt*).
wel'geaard, bn. (*een goede aard hebbend, braaf, deugdzaam*): *–e lieden*; **–geboren,** bn. (*titel v. e. adellijk heer*); **–gebouwd,** bn. (*goed v. gestalte*); **–gedaan,** bn. (*goed er uitziend, gezond*): *een – landman,* van een gezond en stevig voorkomen; *de welgedane N.-H. boerin*; **–gekomen,** bn. (Z.-N. *welkom*); **–gelegen,** bn.: *een – winkelhuis,* gunstig gelegen; **–gelijkend,** bn. (*goed gelijkend*): *een – portret*; **–gelukken,** o. (*goed slagen*): *ik drink op het – onzer onderneming*; **–geluk'kig,** bn. (*zeer gelukkig*): *een –e familie*; **–gelukza'lig,** bn. (*hoogst gelukkig, gezegend*): *– de man, die den Heer vreest.*
wel'gemaakt, bn. (*goed gevormd*); **–gemaakt'heid,** v.; **–gemanierd,** bn. (*met goede manieren*); **–gemanierd'heid,** v.; **–gemeend,** bn. (*oprecht gemeend*): *een –e huwelijksaanvraag*; **–gemoed,** bn. (*in goed humeur, opgeruimd*); **–gemoed'heid,** v.; **–gemutst,** bn. (*in goede luim*); **–geschapen,** bn. (*naar behoren gevormd*; [*geboren*] *zonder lichaamsgebreken*): *een – kind.*
wel'gesteld, bn. (*bemiddeld*): *een – koopman,* gegoed, rijk; **–gesteld'heid,** v. (*gegoedheid*); **–getroffen,** bn. (*goedgelijkend*): *een – portret*; **–gevallen 1** o. (*welbehagen*; *goeddunken*): *ergens naar – over beschikken*; *met –*, genoegen; **2** onbep. wijs: *zich iets laten –*, iets slikken; **–geval'lig,** bn. (*goed, wel bevallende*): *moge dit geschenk u – zijn,* aangenaam; **–gevormd,** bn. (*welgeschapen, goed gevormd*): *een –e gestalte*; **–gezind,** bn. (*met goede voornemens, gunstig gezind*): *een – burger,* goedgezind; *iem., iets niet – zijn*; **–haast, –haast',** bw. (*weldra*); **–hebbend, –heb'bend,** bn. (*gegoed, welgesteld*): *het zijn –e lieden,* bemiddeld.
we'lig, bn., bw. (*krachtig van groei*; *vruchtbaar*): *een –e plantengroei,* weelderig; *– groeien, tieren*; **we'ligheid,** v. (*ruime groei*; *vruchtbaarheid*).
wel'ijzer, o. (*smeedijzer, geschikt om aaneengeweld te worden, uit ruw ijzer bereid*).
wel'ingericht, bn. (*naar behoren goed ingericht*): *een –e winkel, een – huis.*
wel is waar', bijw. uitdr.: *je hebt me – – – beledigd, maar toch blijven we vrienden.*
welk, wel'ke 1 vrag. vnw.: *– boek wilt gij? –e koe koopt gij?* met gevoelswaarde: *–e schande!* wat een schande; **2** betr. vnw.: (zelfstandig) *de tafel, –e daar staat*; (bijv.) *de Maas, –e rivier ....*
wel'ken, welkte, i. gewelkt (*verflensen*): *die bloemen staan te –*; meer: verwelken.
wel'kom 1 bn. (*gelegen komende*: *aangenaam*): *gij zijt ons –*, uw komst is ons aangenaam; *een –e gast*; *een – geschenk*; *wees –*; *– thuis! allen –! – vreemdeling! iets – heten,* verwelkomen, aangenaam vinden; *iem. hartelijk – heten,* verwelkomen; **2** o.: *iem. het – toeroepen.*
wel'komst, v. (*verwelkoming, begroeting, onthaal bij iems. aankomst*): *drinken op iemands –*; **–komstgroet,** m. –en (*groet, waarmee men iem. verwelkomt*); **–komstlied,** o. –liederen (*lied ter welkomst, waarmee iems. welkom gevierd wordt*).
welkomthuis', o. welkomthuis'je (*geschenk bij thuiskomst van een reis aan één of meer der huisgenoten gegeven*).
I. wel'len, welde, h. geweld (*gloeiende metalen* inz. *ijzer door hamerslagen tot één geheel verenigen,* Z.-N., *walsen* 2de bet.): *twee stukken ijzer –*; nog: *gewelde eieren, boter,* licht gekookt.
II. wel'len, welde, i. geweld (*opborrelen*): *de wijn welt bij dit vat uit de spon.*
wel'letjes, bw. (*goed, passend, behoorlijk*): *'t is zo –*, spreekt.
welle'vend, bn., bw. (*beleefd, beschaafd, welgemanierd*): *een – man*; *zich – gedragen.*
welle'vendheid, v.: *de – in acht nemen.*
wellicht', bw. (*misschien, mogelijk*).
wel'ling, v.: *een schip uit de – krijgen,* vlot krijgen.
wellui'dend, bn., bw. (*aangenaam van toon*;

zoet, aangenaam voor het gehoor): *een –e stem, een –e toon; het – gezang van de nachtegaal*; **wellui'dendheid,** v. (*het welluidend zijn*; inz. van taal en muziek: *zuiverheid van klank, van harmonie*).
wellui'dendheidshalve, –hal've, bw. (*ter wille der welluidendheid*).
wel'lust, m. –en (1 ongunstig: *zinnelijk genot*; 2 gunstig: *hoger zielsgenot*): 1 *schaamteloze wellust*; 2 *een – is het, goed te doen.*
wellus'teling, m. en v. –en (ongunstig: *iemand, die zich aan zingenot verslaaft*).
wellus'tig, bn., bw. (ongunstig: 1 *naar zingenot hakend*; 2 *zingenot opwekkend*): 1 *een – mens, een – leven, –e begeerten*; 2 *–e dansen*; **wellus'tigheid,** v. –heden.
welme'nend, bn., bw. (*oprecht; met goede bedoeling*): *een – vriend, een –e raad.*
wel'nemen, o. (*welbehagen*): *met uw –, onder uw –*, d.i. als gij het veroorlooft.
welnu', tw. (*nu dan*): *–, wat doe je?*
welop'gevoed, bn. (*een goede opvoeding genoten hebbende*): *een – jongmens.*
welp, o. –en (*jong van sommige dieren*, inz. *een hond, beer of leeuw*; padvinderij: *verkenner van 8–11 jaar*, in deze bet. ook m.); ook, wulp.
wel'pomp, v. –en (*pomp, om welwater opwaarts te voeren, op te halen*); **–put,** m. –putten (*put voor bronwater*).
welrie'kend, bn. (*geurig*): *een –e bloem*, die een aangename geur verspreidt.
wel'slagen, o. (*gelukken, goede afloop*): *het – ener onderneming; het – van een examen.*
welsma'kend, bn. (*aangenaam van smaak*): *een –e vrucht, een – gerecht.*
welspre'kend, bn., bw. (1 *goed kunnende spreken*; inz. *in het openbaar*; 2 van woorden, taal enz.: *overtuigend*): 1 *een – redenaar*, bezielend, meeslepend; 2 *–e taal; een – zwijgen; iem. – verdedigen.*
welspre'kendheid, v. (*de gave van het woord*, inz. *in het openbaar*): *de leer der –; balie–; de sluizen der – openzetten.*
wel'staan, het stond –, h. welgestaan (*passen; geschikt zijn; goedstaan*): *die hoed staat u wel; zulk een houding zal u –.*
wel'staanshalve, –hal've, bw. (*ter wille van het fatsoen*): *wij hebben – gezwegen*, om de wellevendheid; *wij kochten – iets.*
wel'stand, m. (1 *gezondheid, welvaren*; 2 *toestand van voorspoed, welgesteldheid*): 1 *zij vernamen, informeerden naar onze –*; 2 *de handel is in goede –; in – leven.*
wel'ste: *van je –*, zeer goed, groot enz.
wel'stellend, bn. (Z.-N. *welgesteld, -hebbend*).
wel'tevreden, bn., bw. (*goed tevreden*).
Welt'schmerz, v. (Duits: *wereldsmart; ziekelijke smart over de ellende, die op aarde heerst; vaag verdriet*).
wel'vaart, v. (*geluk, voorspoed*): *de – van het land*; **–varen 1** o. (*voorspoed*; ook: *gezondheid*): *zij dronken op 's lands –; Hollands –; hij ziet er uit als Hollands –*, goed, inz. blozend, blakend van gezondheid; **2** voer –, h. welgevaren (*gezond zijn, voorspoedig zijn, vooruitkomen*): *daar zul je wel bij varen!* **–va'rend,** bn. (*gezond; voorspoedig*): *–e dorpen*; **–va'rendheid,** v. (*gezondheid; voorspoed*).
wel'ven, welfde, h. gewelfd (*boogvormig maken; met e. gewelf bedekken*): *een koepeldak –; een kelder –*; refl. *het uitspansel welft zich over de aarde.*
welverbon'den, bn. (*goed verbonden*); **–verdiend',** bn. (*wezenlijk verdiend*): *een –e rust*; **–vere'nigd,** bn. (*goed verenigd*); **–verschanst',** bn.; **–versierd',** bn.; **–versne'den,** bn.: *een – pen*, eig. met fijne punt, nl. een goede stijl; **–verstaan'de,** bw. (*wel te verstaan, met dien verstande*); **–versterkt',** bn. (*goed versterkt*). Opm. De klemtoon valt ook wel op het eerste lid.
wel'ving, v. –en (*het welven; welfsel, gewelf*).
welvoeg'lijk, bn., bw. (*passend, betamelijk, welgemanierd, net, kies*); **–voeg'lijkheid,** v. –heden (*welgemanierdheid; gepastheid, betamelijkheid*); **–voorzien', –'voorzien,** bn. (*goed of overvloedig voorzien*): *een –e beurs*, goed gevuld.
wel'wàter, o. (*bronwater; uit de grond komend water*); **–put,** m. –putten.
wel'wijs, bn. (*naar behoren wijs en omzichtig*): *een welwijze raad.*
welwil'lend, bn., bw. (*gunstig, goedgezind*): *een – beoordelaar*, goedgunstig; *met –e medewerking van den heer N., tenor; iem. – behandelen*, vriendelijk, tegemoetkomend; **–wil'lendheid,** v. –heden (*welwillende gezindheid*; ook: *uiting hiervan*).
welza'lig, bn. (*zeer zalig, zeer gelukkig*): *– de man, die den Here vreest.*
wel'zand, o. (*fijn, korrelig zand met veel water; zandige strook lands, waar water opborrelt, drijfzand*; ook: *fijn zand, dat bij het wellen van metalen gebruikt wordt*).
wel'zijn, o. (*welvaart, voorspoed, welstand, gezondheid*): *een glas op ons beider –; bij leven en – zien we elkaar weer; voor uw –.*
wem, m. wemmen (*ankertand*).
we'melen, wemelde, h. gewemeld (*zich rusteloos door elkander bewegen, krioelen; overvloedig voorhanden zijn*): *het wemelde er v. mensen*, d.i. krielen, door elkaar bewegen; fig. *het opstel wemelt v. fouten*, krioelt.
I. wen, v. wennen (*kropgezwel, uitwas*).
II. wen, vgw. (lit. t. *wanneer*).
wen'den, wendde, h. gewend (causatief van *winden*: *keren, draaien*): *iets keren en –*, van alle kanten bezien; zie boeg; refl. *ik weet mij niet te keren of te –*, te bewegen, fig. ben ten einde raad; *zich tot iem. –*, zich tot iem. vervoegen, hem schrijven, aanspreken; *gewonden brood*, zie gewonnen.
wen'ding, v. –en (*het wenden; keer, draai*): *de ziekte nam een –; e. geestige –*, b.v. i. e. gedicht; *aan het gesprek een andere – geven.*
I. we'nen, weende, h. geweend (*schreien*; v. tranen: *laten vloeien*): *wat zit ge droef te –! de kinderen begonnen luid te –; hete tranen –*, bitter schreien (van spijt, berouw).
II. We'nen, o. (*hoofdstad v. Oostenrijk*).
We'ner 1 m. –s (*inwoner van Wenen*); **2** bn., bw.: *– stoelen*, beter Weens.
wenk, m. –en (1 *beweging van ogen, hoofd, handen, om aan te tonen, dat men iets wil; teken*; 2 fig. *waarschuwing*): 1 *hij gaf mij een duidelijke –; iem. op zijn – bedienen*; 2 *hij had een – gekregen, hoe te handelen*, een heimelijke mededeling.
wenk'brauw, v. –en (*beschuttende haarboog boven het oog*): *zware –en; de –en fronsen.*
wen'ken, wenkte, h. gewenkt (*een wenk* [bet. 1] *geven*): *met de ogen, de handen, het hoofd –.*
wen'nen, wende, h. (1), i. (2) gewend (1 *gewoon maken*; 2 *gewoon raken of worden*): 1 *gij moet u hier zien te –*; 2 *ik zal hier nooit –,*

het gewoon worden; *gewend aan orde; jong gewend, oud gedaan*; onpers. *het zal wel –*.

wens, m. –en (1 *verlangen; datgene, wat men begeert*; 2 *heilwens, gelukwens, felicitatie*): 1 *alles ging naar –; een – vervullen; tegen de – van zijn moeder; vrome –en*, met weinig kans op vervulling; zegsw. *de – is de vader der gedachte*, men stelt zich iets als mogelijk of waarschijnlijk voor, omdat men het wenst; 2 *ontvangt mijn beste –en*.

wen'selijk, bn., bw. (*te wensen, gewenst*): *al, wat – is*, Nieuwjaarswens; **wen'selijkheid,** v. (*het wenselijke van iets*).

wen'sen, wenste, h. gewenst (1 *toewensen*; 2 *een wens koesteren; verlangen*): 1 *iem. een zalig nieuwjaar –; ik wens u alle geluk*; 2 *ik wens naar uw komst*, verlang; *hij wenste te gaan; ik wens, dat hij komt; de behandeling der zieken liet te – over*, d.i. was niet voldoende; *niet veel, niets te – overlaten; iem. naar de maan –; wat wenst u, dame?* (in een winkel); *het is te –, dat; ja, als men 't maar voor 't – had*; refl. *zich van alles –; zich dood –*.

wen'telaar, m. –s; zie meerval.

wen'telen, wentelde, h. gewenteld (1 *draaien, keren*; 2 *doen draaien, keren*): 1 *een rad wentelt om de as*; 2 *een steen –*, omrollen; refl. *zij – zich in het gras*, rollen z.

wen'telspil, v. –spillen (*spil van een wenteltrap*); **–steen,** m. –stenen (*stenen rol*); **–teefje,** o. –s (*sneetje wittebrood of beschuitbol in melk met eieren gewenteld en in boter gebakken of geroost; gewonnen* [z. ald.] *brood*), ook, boerenwa'fel; **–trap,** v. –trappen (*draaitrap*).

we'pel, bn., bw. (Z.-N. *ledig*): *dat huis staat –*.

we'peldoorn, m. –s (plantk. *hondsroos*), ook, –doren; **–doornknop,** m. –knoppen.

wer'da (Duits: *wie daar?* Fr. qui vive?), **1** tw.: roep van den schildwacht tot een naderend persoon; **2** zn. o.: *een plotseling –*.

we'reld, v. –en (1 *heelal, hemel en aarde*; 2 *deel der oneindige ruimte*; 3 *aarde*; 4 *alle mensen der aarde*; 5 *een soort van mensen*, zoals de bepaling aangeeft; 6 *de genoegens, goederen der wereld*, dikwijls ong.): 1 *de schepping der –*; 2 *de talloze –en der hemelruimte*; 3 *op de –; ter –; een kind ter – brengen*, baren; *reis om de –*; 4 *de – is een schouwtoneel, elk speelt zijn rol en krijgt zijn deel; de gehele – bewonderde deze onderneming; de oude –*, Europa, Azië en Afrika; *de nieuwe –*, Amerika; 5 *de grote –*, hogere kringen; *de boze –*, de lastertongen; *de geleerde –*, de mannen van studie; 6 *de – en het vlees; hij is der – afgestorven*, leeft erg teruggetrokken; nog: *de verkeerde –*, het omgekeerde van wat men verwacht, wat natuurlijk is; *iets de – insturen*, publiceren; *in de – vooruitkomen*, maatschappij; *voor, om alles* (of: *niets*) *ter –*; (in uitroepen) *wat ter – moet ik doen? hoe is het Gods ter – mogelijk? die zaak is uit de –*, uitgemaakt, vergeten; *een man van de –* (of: *hij verstaat zijn –*), beschaafd iem. met goede manieren; *iem. naar de andere – zenden, helpen*, doden; Z.-N. *de ene vliegt door de –, de andere kruipt er door*, de ene heeft voorspoed, de andere tegenspoed; soms uitgespr. *wêreld*; zie leven **1**, 3.

we'reldas, v. (*wereldspil*); **–bedwinger, –beheerser,** m. –s: *Alexander de Grote was een –*; **–beroemd,** bn. (*de hele wereld door beroemd*); **–beroemdheid,** v.; **–beschouwing,** v. –en (*ideeën over het wezen der dingen*): *de – der Grieken*; **–beschrijver,** m. –s (*cosmograaf*); **–beschrijving,** v. –en (*cosmographie*).

we'reldbol, m. –bollen (*aardbol*, ook, *aardglobe*); **–brand,** m. (zie godenschemering; ook: *oorlog tussen tal van volken*): *het jaar 1914 zag een – oplaaien*; **–burger,** m. –s (*mens*; ook: *iem., die zich aan geen vaderland hecht, de wereld als zijn vaderland beschouwt, cosmopoliet*): *een nieuwe –*, een pas geboren kind; **–burgerschap,** o. (*cosmopolitisme*); **–deel,** o. –delen (*een der vijf grote vastelanden*); **–foor,** v. –foren (Z.-N. letterl. *wereldkermis; –tentoonstelling*); **–gebeurtenis,** v. –gebeurtenissen (*feit, van invloed op de wereldgeschiedenis*): *de ontdekking van Amerika in 1492 was een –*.

we'reldgericht, o. (1 *het oordeel, dat de mensheid velt over personen en daden*; 2 *het jongste oordeel*): 1 *de geschiedenis is het –*; 2 *het – in het dal Josaphat*.

we'reldgeschiedenis, v. (*historie van al de volken, stammen en rassen*).

we'reldhandel, m. (*handel met alle landen en volken der aarde*); **–heer,** m. –heren (R.-K. *geestelijke, die niet tot enige kloosterorde of congregatie behoort*); zie seculieren; **–heerschappij,** v. (*gebied of macht over alle volken*); **–historie,** v. (*wereldgeschiedenis*); **–historisch,** bn. (*tot de wereldhistorie te brengen, te rekenen*): *–e gebeurtenissen*; **–kaart,** v. –en (*kaart der werelddelen, van alle landen, zeeën enz. der aarde*; ook: *de beide halfronden*); **–kampioen,** m. –en (sport: *iem., die op enig gebied van sport alle mededingers overwonnen heeft*); **–kampioenschap,** o.; **–kennis,** v. (*mensenkennis*); **–kloot,** m. (*aardbol*): *zo draait de –*, vero..

wereldkun'dig, bn. (*algemeen bekend of openbaar*): *iets – maken; – worden*.

we'reldlijk, bn. (*niet-geestelijk, niet-kerkelijk*): *het – drama, het – gezag; geestelijke goederen – maken*; zie seculariseren.

we'reldling, m. en v. –en (eig. *wereldbewoner*; inz. fig. *beminnaar, najager van wereldse genoegens*); vr. ook **–e**.

we'reldliteratuur, v. (*gezamenlijke letterkundige voortbrengselen van alle beschaafde volken*): *de Ilias, de geschriften der Isr. profeten, edele voortbrengselen der –*.

we'reldmarkt, v. (*markt, waar alle cultuurvolken met elkaar concurreren, van elkaar kopen enz.*): *Nederland maakt met zijn zuivelproducten geen slecht figuur op de –*; **–oorlog,** m. –oorlogen; zie wereldbrand; **–productie,** v. (1 *de productie v. enig artikel over de gehele wereld te zamen*; 2 *al de productie ter wereld*): 1 *– van steenkolen, ijzer enz.*; 2 *de – moet toenemen*; **–record,** o. (*het beste of hoogste record ter wereld*); **–reiziger,** m. –s (*globe-trotter*); **–rond,** o. –en (*de aardbol, de gehele schepping; de halve aardbol; een ster of hemelbol*): *het oostelijke –*; **–ruim,** o. (*de oneindige ruimte*).

we'relds 1 bn. (*de wereld betreffende, tot de wereld behorende; aards, tijdelijk; voor de genoegens der wereld levende*): *de –e zaken; –e aangelegenheden; –e liederen; de –e rechter*, hier op aarde; *een –e vrouw*, levend voor de genoegens der wereld; **2** bw. (*volgens of voor de wereld*): *die gravin leeft zeer –*.

we'reldschokkend, bn.: *–e gebeurtenissen.*
we'reldsgezind, bn. (*de genoegens der wereld najagende*): *–e lieden*; **–gezindheid,** v.
we'reldslag, m. –slagen (*veldslag tussen tal v. volken ter wereld*): *de – bij Waterloo* (1815); **–slang,** v.; zie Jormungand; **–smart,** v.; zie Weltschmerz; **–spil,** v. (eig. *de spil, waarom de wereld draait: denkbeeldige lijn, die de N.- en Z.-pool v. d. hemel verbindt*); **–stad,** v. –steden (*een stad, die als 't ware een wereld is; reusachtige stad, bezocht door mensen uit alle oorden der wereld*): *de – Parijs*; **–stelsel,** o. –s (*het samenstel van het heelal*); **–streek,** v. –streken (*lucht-, landstreek*).
we'reldtaal, v. (eig. *taal van alle bewoners der aarde*; in engere zin: [*kunst*]*taal, door alle beschaafde lieden gekend en gesproken*): *Engels wordt een –*; zie esperanto; **–tentoonstelling,** v. –en (*internationale tentoonstelling*): *de – te Gent* (1913); **–toneel,** o. (*de wereld, gedacht, voorgesteld als een toneel*); **–verkeer,** o. (*het verkeer van alle beschaafde volken ter wereld*, inz. *uit een oogpunt van handel*); **–vrede,** m. (*bestendige vrede onder al de volken der aarde*); **–wijs,** bn., bw.; –wijzer, –st (*ervaren*; ook wel: *wijsgerig*); **–wonder,** o. –en (*over de gehele wereld beroemd wonder*): *de 7 –en der oudheid*: de piramiden v. Egypte, de hangende tuinen v. Babylon, de kolossus v. Rhodus, het mausoleum te Halicarnassus, de tempel v. Diana te E'phesus, de Zeus v. Phidias, de pharus of vuurtoren bij Alexandri'ë; **–zee,** v. –zeeën (*oceaan*); *de oude –*, de Middell. Zee.
we'ren, weerde, h. geweerd (*tegenhouden, tegenweer bieden, beletten, voor'komen, te keer gaan*): *een onheil –*, afwenden; *we kunnen hem niet –*, verhinderen te komen, mee te doen enz.; *zich –*, [a]) zich verdedigen, [b]) zijn best doen.
werf, v. werven (1 *grond of plaats, onbebouwd om een huis*; 2 *werkplaats, waar schepen gebouwd, hersteld enz. worden*; 3 op Marken: *vluchtheuvel bij hoge vloed*): 1 *de – om het boerenhuis; de hond liep op de –*; 2 *een schip van de – laten lopen*; 3 *de buurt Monniken– op Marken.*
werf'agent, m. –en; **–brief,** m. –brieven (*bewijs van dienstneming*); **–bureau,** o. –bureau's; **–depot,** o. –s (*inrichting tot het aanwerven v. manschappen voor 't O.-I. leger en voorlopige verblijfplaats dezer militairen vóór hun vertrek naar Indië*): *het koloniaal – te Nijmegen*; **–geld,** o. –en (*handgeld*); **–kantoor,** o. –kantoren; **–officier,** m. –en (*officier, met de werving belast*); **–sergeant,** m. –s, –en; **–trom,** v. –trommen (*trom, die bij 't werven geroerd werd*).
wer'garen, o. (Z.-N. fig. *wargeest; beweeglijk iem.*).
we'ring, v. (*het weren, afwenden*): *– van schoolverzuim, – van bedelarij.*
I. werk, o. (*afvaldraden van vlas of hennep, uitgeplozen touwwerk*): *– pluizen.*
II. werk, o., in bet. 3, 4 –en (1 *arbeid; taak*; 2 *moeite, inspanning*; 3 *daad*; 4 *hetgeen voortgebracht is* inz. door de geest: *gedicht, toonzetting, beeldhouwwerk*; 5 *kunstig samengesteld raderwerk*): 1 *aan het – gaan; aan het –! zijn – maken*, schoolwerk; *onder het –*, gedurende; *naar zijn – gaan; dat is niet mijn –*; 2 *het – v. e. ogenblik; een lekker werkje! – van iets maken*, (veel) moeite voor iets doen; *– van iem. maken*, [a]) hem belangstelling tonen, [b]) haar het hof maken; *dat geeft veel –*; 3 *een goed –, een – van barmhartigheid*, b.v. hongerigen spijzen, dorstigen laven enz.; *een – der duisternis*, daad, welke het licht niet mag zien, een snode daad; *daar doe je een goed – mee*; verg. verder: heksen-, monniken-, reuzenwerk; 4 *wij zijn een – van Gods handen; aan het – kent men den meester; een – van Vondel, een – van Beethoven, een – van Canova; een werkje van zijn hand*, boekje; 5 *het – van een horloge*; nog: zegsw. *er is veel – aan de winkel*, er is veel te doen; *te – gaan*, doen, handelend optreden; *alles in 't – stellen om*, aanwenden; *te – stellen; geen – hebben*, [a]) geen schoolwerk hebben, [b]) werkloos zijn; *lang – hebben om; de hand aan 't – slaan*, beginnen te werken; *voorzichtig te – gaan; geen half – doen*, goed zijn taak vervullen; *iem. aan het – zetten; hoe gaat dat in zijn –*, hoe gaat dat? *publieke –en*; Z.-N. *te –gaan*, te keer; z. ook onbegonnen.
werk'baas, m. –bazen (*meester in enig ambacht*); meestal baas; **–bank,** v. –en (*smidsbank: bank* [**I,** 3] *van den bankwerker*); **–bij,** v. –en (*bij, die honig vergaart*; ook van personen: *werker*); **–bui,** v. –en (*tijdelijke lust in het werk of in het werken*): *hij had weer eens een –*; **–da'dig,** bn. (*werkelijk, werkzaam*): *een – aandeel aan iets hebben; de –e meetkunde*, practisch, niet bespiegelend; **–dag,** m. –dagen (*dag, bestemd tot de arbeid; geen rustdag*): *een week heeft zes –dagen*; **–doosje,** o. –s (*doos met benodigdheden voor dameshandwerken*).
wer'kelijk, bn., bw. (*wezenlijk, inderdaad*): *een – gevaar; ze zijn – gekomen*; mil. *in –e dienst*, in actieve dienst; *een kamerheer in –e dienst*; verg. **i. b. d.**; *–e schuld*, staatsschuld, waarvan de rente werkelijk betaald wordt; zie integraal; als bevestiging: *–, ik was er niet!* **wer'kelijkheid,** v. (*wezenlijkheid*): *de koude –; in –.*
werkeloos', bn., bw. (*zonder te werken*): *het bestuur bleef – (toezien)*; **werkeloos'heid,** v.
wer'ken, werkte, h. gewerkt; in lit. t., Z.-N.: wrocht, h. gewrocht (1 *bezig zijn, arbeiden, zijn krachten gebruiken*; 2 *uitwerking hebben*; 3 *tekenen van verandering vertonen*, in zeer verschillende opvattingen, inz. bouwk. *krimpen en uitzetten v. hout door weerinvloeden*; ook: *in geringe mate verzakken of verschuiven van funderingen, muren enz.*): 1 *uit – gaan; hard –; aan een roman –; hij houdt niet van –; hij wrocht al van de vroege morgen*; zegsw. *die niet werkt, zal niet eten*, arbeid is nodig voor het dagelijks brood; *aan de ringen –*, gymnastische toeren doen; 2 *hoe zal dit –? die maatregelen – goed*; 3 *het hout begint te –; de tulpebollen –*, ontkiemen; *het bier werkt*, gist; *de muur begint te –*; nog: *de remmen – niet*, pakken niet, gehoorzamen niet; *het schip werkt*, stampt en slingert; *voor iem. –*, stemmen werven; *iets naar binnen –*, opeten; *dat werkt nadelig op de nieren*, is nadelig voor; *op de zenuwen, iems. gemoed, op de lachspieren –*, invloed uitoefenen op; *voor akte B –*, studeren.
wer'kend, bn. (*arbeidend*): *de –e stand; de –e leden ener harmonie*, die nl. een instrument bespelen; *een snel – geneesmiddel*, dat spoedig resultaat geeft.
wer'ker, m. –s (*iemand, die veel of ijverig*

werkt): *hij is een* –; verg. bontwerker.
werk'ezel, m. –s (fig. *iem., die veel, aanhoudend en zwaar werkt*); **–gast,** m. –en (*werkman, arbeider*; Z.-N. *leerjongen*); **–geest,** m. –en (*kabouter*); **–gever,** m. –s (*iem., die werk geeft*: *fabrikant, reder, baas, meester*); germ.; zie werknemer; **–huis,** o. –huizen (*huis, om in te werken*; *fabriek*; *huis, waarin een werkvrouw op gezette tijden huiswerk doet*; *verbeterhuis*).
wer'king, v. –en (*het werken, uitwerking, invloed*): *de – van de lucht*; *in – treden*, van kracht worden b.v. *een wet*; *buiten –* (*stellen*); *in volle –*; *in – zijn*.
werk'inrichting, v. –en (*werkhuis*); **–kamer,** v. –s (*studeer- of arbeidsvertrek*); **–kiel,** m. –en; **–klok,** v. –klokken (inz. Z.-N. *klok, welke geluid wordt bij de aanvang en het einde van het werk*); **–kracht,** v., in bet. 2 –en (1 *vermogen om te arbeiden*; *kracht tot de arbeid*; 2 *werkman, beambte, onderwijzer enz.*): 1 (*de nodige*) – *hebben*; 2 *vermeerdering van –en*; **–kring,** m. –en (*kring van bezigheden, taak, ambt*; *post*): *de geleerde vond een hem passende, prettige maar veelomvattende –*; **–liedenvereniging,** v. –en (*bond, met werklieden als leden*); **–lijst,** v. –en (*lijst, waarop genoteerd worden*: *de verrichte werkzaamheden, de namen der werklieden, het aantal werkdagen, het verdiende loon enz.*); **–loon,** o. –lonen (*arbeidsloon*).
werk'loos 1 bn. (*geen werk hebbend*): *zijn vader was de hele winter –*; **2 –loze,** m. –lozen (*werk zoekende en geen werk kunnende vinden*): *het getal der –lozen is gestegen*.
werkloos'heid, v.: *de – neemt toe*.
werk'man, m. –lieden, –lui (*arbeider, ambachtsman*); **–mandje,** o. –s (*mandje, voor naaiwerk enz.*); **–manskaart,** v. –en (*spoorkaartje tegen verminderde prijs, voor een maand of langer geldig en waarmede een werkman in een bepaalde trein in de derde klas mag reizen*); **–manstrein,** m. –en; zie arbeiderstrein; **–meid,** v. –en (*dienstbode voor 't grove huiswerk*); **–mier,** v. –en (*mieren in de mierenstaat, die zorgen voor 't in orde blijven van het nest, voedsel, verzorgen der poppen enz.*); **–nemer,** m. –s (*iem., die voor een ander werkt en daarvoor betaald wordt*; *arbeider* verg. *werkgever*); germ.; **–paard,** o. –en (*paard, dat in enig bedrijf als werkkracht dienst doet*); **–pak,** o. –pakken; **–plaats,** v. –en (*plaats, waar gewerkt wordt, fabriek*); **–plan,** o. –plannen: *zijn – vaststellen*; **–program,** o. –s; **–rechter,** m. –s, lid van de **–rechtersraad,** m. –raden België, thans ook, ar'beidsgerecht (*goedemannenraad*, zie ald.); **–spoor,** o. –sporen (*spoor, gelegd voor de uitvoering van een of ander werk, smalspoor*; naam van de Ned. Fabriek van Werktuigen en Spoorwegmaterieel te Amsterdam); **–staker,** m. –s (*staker*); **–staking,** v. –en (*het gezamenlijk neerleggen van het werk door de arbeiders ener fabriek enz., ter verkrijging van gunstiger arbeidsvoorwaarden*); **–stel'lig,** bn.: *–maken*, b.v. *een plan – maken*, uitvoeren.
werk'ster, v. –s (1 *vrouwelijke werker*, inz. *iem. die hard, vlijtig werkt*; 2 *werkvrouw*): 1 *zij is een –*; 2 *twee dienstboden en een –*.
werk'stoel, m. –en (*voor een of ander werk doeltreffend ingerichte zitplaats enz.*; *zitbank van de wever*); **–stuk,** o. –stukken: *een – der meetkunde*, problema: opgave om uit bepaalde gegevens een figuur te tekenen of te construeren; ook: *een fraai –*, vervaardigd voorwerp; **–tafel,** v. –s (*tafel, waaraan of waarop gewerkt wordt*); **–tijd,** m. –en (*tijd, gedurende welke gewerkt wordt*); **–tuig,** o. –en (1 *gereedschap, toestel, orgaan*; 2 fig. ong. *persoon, die zich voor iets gebruiken laat*; 3 *voorwerp der gymnastiek*): 1 *de –en van den timmerman*; 2 *iems. – zijn*; 3 *–en als brug, rek, rekstok, enz.*
werk'tuigkennis, v. (*kennis van machines enz.*); **–tuigkunde,** v. (*wetenschap, leer der krachten en der bewegingen*; ook: *les[uur] over, leerboek in dit vak*); **–tuigkun'dig 1** bn. (*op de werktuigkunde betrekking hebbende*): *een – woordenboek*; **2 –e,** m. en v. –n (*kenner der werktuigkunde, werktuigkenner*); **–tuig'lijk,** bn., bw. (*als een werktuig, mechanisch*): *iets – doen*, zonder nadenken; *iem. – volgen*; **–tuig'lijkheid,** v.
werk'uur, o. –uren (*uur, dat voor de arbeid, voor het werken bestemd is*); **–verruiming,** v. (*de uitvoering van grote openbare werken b.v. bruggenbouw met de bedoeling aan grote groepen personen werk te geven, het productievermogen v. h. land te vergroten en een blijvende werkgelegenheid voor velen te scheppen*); **–verschaffing,** v. (*het bezorgen van werk* inz. *met het doel werkloosheid te verminderen door het uitvoeren van werken, welke op zich zelf niet of wellicht eerst veel later zouden zijn uitgevoerd b.v. ontginningswerken*): *vereniging tot –*; *inspecteur v. d. rijks–*; **–volk,** o. (*arbeiders, ambachtslieden enz.*); **–vrouw,** v. –en (*schoonmaakster*; *vrouw, die voor dagloon uit werken gaat*; *werkster*); **–wijze,** v.: *een nieuwe – toepassen*; **–wil'lige,** m. en v. –n (*arbeider of arbeidster, die bij een werkstaking wil blijven doorwerken*); **–winkel,** m. –s (*werkplaats van een ambachtsman*).
werk'woord, o. –en (*rededeel aldus o.a. gedefinieerd*: *naam v. e. doen, een zijn, een worden, als werking voorgesteld*): *sterke –en*.
werkwoor'delijk, bn., bw. (*als een werkwoord*): *het – karakter*; *– gebruiken*.
werk'zaam, bn., bw.; werkzamer, –st (1 *gaarne werkende, tot werken gedreven, naarstig*; *ijverig*; 2 *krachtig werkend, een uitwerking hebbend*): 1 *een – kind*; *een – man*; 2 *een – middel*; *een – aandeel hebben aan*; nog: *hij is – op een suikerplantage*, werkt daar, heeft er een betrekking; **werk'zaamheid,** v., in bet. 2 –heden (1 *het werkzaam-zijn, vlijt, ijver*; 2 steeds in het mv. *wat verricht wordt, bezigheid*): 1 *iem. van grote –*; 2 (*met*) *de dagelijkse –heden beginnen*; *tafel, lijst der werkzaamheden*, dagorde, agenda.
werk'zuster, v. –s (*kloosterzuster, uitsluitend tot huiselijke bezigheden aangewezen*).
werp'anker, o. –s (scheepst. *anker, dat wordt uitgeworpen om te verhalen*; *dreg*).
werp'draad, m. –draden (weverij: *inslaggaren*); ook –garen, o.
wer'pen, wierp, h. geworpen (1 *smijten, gooien, slingeren*; 2 van dieren: *jongen krijgen*): 1 *met stenen –*; *troepen in een vesting –*, d.i. snel er in brengen; *in de gevangenis –*, gevangenzetten; *tien ogen –*, nl. met dobbelstenen; *de schuld op iem. –*; *licht – op*, fig. duidelijk(er) maken; zegsw. *olie in 't vuur –*, iets nog erger maken; *de steel naar*

de bijl –, alles opgeven; refl. *z. iniems. armen* –; *z. op iem.* –; *z. op de chemie* –, met hartstocht scheikunde gaan studeren; *z. voor iems. voeten* –; 2 *de konijnen – jongen.*
werp'garen, o. (*werpdraad*).
werp'hout, o. –en (*boemerang*).
werp'lijn, v. –en (scheepst. *dunne lijn, die naar de wal wordt geworpen en waaraan een kabel vastzit*); **–lood,** o. (*peillood*); **–net,** o. –netten (*net, met lood, ijzeren kogels enz. bezwaard, dat, in 't water uitgespreid, dadelijk zinkt*); **–schicht,** m. –en (*werppijl*); **–schijf,** v. –schijven; zie discus; **–speer,** v. –speren (*lans, die met de hand naar den vijand geworpen wordt*); **–spel,** o. –spelen (*dobbelspel*); **–spiets, –spies,** v. –en (*werpspeer*); **–tol,** m. –tollen (*tol, die, na met een koord omwonden te zijn, op de grond geworpen wordt, terwijl het einde van de koord wordt vastgehouden, zodat de tol door het afwinden een draaiende beweging krijgt; zettol, omdat hij bovenshands opgezet wordt*); **–tros,** m. –trossen (*scheepstouw, boegseerlijn*); **–tuig,** o. –en (*toestel, waarmee [zware] voorwerpen geslingerd worden*; ook: *het weggeslingerde projectiel*): *de blijde was een –.*
werst, v. –en (*Russische mijl ± 1067 m*).
Wertheriaans', bn., bw.: *een –e levensbeschouwing,* ziekelijk-gevoelig, dwaas-sentimenteel, als van Werther in Goethe's roman: „Leiden des jungen Werthers", 1774.
wer'vel, m. –en, –s (*draaibare grendel als sluitmiddel; wervelbeen, deel der wervelkolom*): *de hals–s, de –s van de ruggegraat.*
wer'velen, wervelde, h. gewerveld (*draaien*): *het stuifzand begint te –.*
wer'velkolom, v. –kolommen (*ruggegraat*).
wer'velwind, m. –en (*draaiende beweging der lucht, ronddraaiende wind, cycloon*).
wer'ven, wierf, h. geworven (*overhalen om dienst te nemen*): *soldaten, matrozen –*; fig. *leden –*, overhalen lid te worden.
wer'ver, m. –s; **wer'ving,** v. –en.
wer'waarts, bw. (eig. *waarwaarts, naar welke plaats*): *– gaat de reis?*
wer'zel, m. (Z.-N. *verwarring, warboel*).
wer'zelen, werzelde, h. gewerzeld (Z.-N. *woelen*); **wer'zelgat,** o. (Z.-N. *woelwater*).
weshal've, vgw. (*waarom, om welke reden*).
Wesleyaan', m. –anen (*volgeling v. Wesley*).
Wesleyaans', bn., bw. (*volgens de leer van John Wesley, 1703–1791, stichter der Methodisten-gemeenten*): *een – predikant.*
wesp, v. –en (*vliesvleugelig insect*; Lat. vespa).
wes'penangel, m. –s; **–dief,** m. –dieven (*valkachtige roofvogel, zich voedend met bijen, wespen en hommels*; Lat. pernis a. apivorus); **–ei,** o. –eieren; **–nest,** o. –en (*nest van wespen*, b.v. *in een holle boom*): fig. lastige, vervelende zaak: *zijn hand* (of: *zich*) *in een – steken,* zich bemoeien met zulk een zaak.
wes'pesteek, m. –steken (*prik v. e. wesp*).
west 1 o. (*het westen*); **2 West,** v. (*Ned.-Westindische bezittingen*): *hij gaat naar de –*; **3 west,** bw. (*in de richting van het westen*): *de wind is –*, uit het westen; zie oost.
west'einde, o. (*de westelijke uithoek of zijde* b.v. *ener stad*).
wes'telijk, bn., bw. (*naar het westen*): *het – halfrond; in –e richting.*
wes'telijken, de wind is gewestelijkt: *de wind begint te –*, n. h. westen te draaien.
I. wes'ten, o. (*westpunt in de horizon: plaats, waar de zon op 21 Maart en 22 Sept. ondergaat*): *uit, naar, in het –; ten – van.*
II. wes'ten, in: *buiten – zijn*; zie weten.
wes'tenwind, –wind', m. –en (*wind uit het westen*).
Wes'tergoo, o. (*westelijk-Friesland*): – met de steden Franeker, Bolsward, Sneek.
wes'tergrens, v. –grenzen (*grens aan de westzijde*); **–kim,** v. (*gezichteinder in het westen*).
Wes'terkwartier, o. (*benaming van de Z.-W. hoek der provincie Groningen*).
wes'terlengte, v. (*lengte ten W. van de nulmeridiaan*); zie oosterlengte.
wes'terling, m. en v. –en (*bewoner van de landen in het westen*, tegenst. van oosterling, zie ald.); voor het vr. **–e.**
wes'ters, bn., bw. (*als in, uit, eigen aan, afkomstig v. of betreffende het westen*): *–e beschaving; de –e kerk,* de Latijnse, Roomse kerk tegenover de Oosterse, Griekse.
Westerwol'de, o. (*benaming van de Z.-O. hoek der provincie Groningen*).
wes'terzon, v. (*avondzon, dalende zon*; scheepst. *'s avonds 6 uur*).
Westfries' 1 m. –friezen (*man uit Westfriesland*); **2** bn.: *de –e dracht*; **3 –frie'se,** v. – vrouwen (*vrouw uit West-Friesland*).
West-Fries'land, o. (*noordelijk deel van N.-H. met Alkmaar als eerste stad*).
West-In'dië, Westin'je, o.; zie Nederlands West-Indië; **Westin'diëvaarder, Westin'jevaarder,** m. –s (*schip*; ook: *gezagvoerder*); **Westin'disch,** bn., bw.: *de –e Compagnie, 1621–1791.*
Wes'tinghouse-rem, v. –remmen (*samengeperste-luchtrem aan spoorwagens*, naar den Eng. uitvinder Westinghouse, 1846–1914).
Westin'je, o.; zie West-Indië.
west'kust, v. –en.
West'land, o. (*landstreek, Z.-W. van Den Haag en bewesten Delft*; België: *het westen van West-Vlaanderen*): *druiven v. h.* – (in bet. 1).
West'lander 1 m. –s (*bewoner van Westland*); **2 west'lander,** m. –s (*platte schuit, diep op het water liggende en van boven plat afgedekt,* naar Westland bet. 1).
westmoes'son, m. –s (O.-I. *moesson, die uit het N.-W. waait, regentijd November tot Mei*).
west'noordwest, bw. (*N.-W. ten westen*): *de wind is –*, als zn. o.
west'punt, o. (*punt in de horizon, waar op 21 Maart en 22 Sept. de zon ondergaat*).
Westvlaams' 1 bn. (*van of als in West-Vlaanderen*): *–e dichters*; **2** als zn. o.
West-Vlaan'deren, o. (*provincie v. België*).
west'waarts, bw. (*naar 't westen toe*): *– zeilen,* in W. richting; **–zuidwest** (*Z.-W. ten westen*), **1** bw.; **2** zn. o.
wes'wege, –we'ge, vgw. (*om welke reden, weshalve*): *die lijnen lopen evenwijdig, – zij elkaar niet kunnen snijden.*
wet, v. wetten (1 *samenstel van geldende rechtsvoorschriften*; ook: *blijvende verordening, door de bevoegde overheid uitgevaardigd en bekend gemaakt*; 2 *reglement van een genootschap*; 3 *vaste regel; natuurlijke gang van de werkzaamheden van krachten*; 4 Z.-N. *het parket, de politie*): 1 *de Joodse –*, Bijb. al de voorschriften op godsdienstig gebied uit het O. T.; *de – op het L. O.; de – van Mozes of de oude –*, het oude Testament; *de nieuwe –*, het nieuwe Testament, de leer van Christus; *kracht van – krijgen; tot – ver-*

heffen; *korte wetten maken*, vermoedelijk volksetym. voor metten, zie ald.; *iem. de – stellen* (of: *voorschrijven*), den baas spelen over iem., iem. bevelen; *iets bij de – voorzien*; *boven de – staan*, niet aan de wet gehouden zijn; *iem. buiten de – stellen*, vogelvrij verklaren; 2 *de – van het N.O.G.*, de statuten; 3 *de – der zwaartekracht*; *de – van Archimedes*, zie heureka; 4 *de – is er bij*; nog: *de mannen der –*, juristen, rechters enz., *de heren der –*, overheid; *de – verzetten* (gesch.), de vroedschap veranderen; *dat zijn hier de wetten van het huis*, gewoonten, manieren; zie Meden, Salisch.

wet'boek, o. –en (*verzameling van wetten*; *reeks of geheel van wetsartikelen over een zelfde onderwerp, tot een boek verenigd*); de –en zijn: *het burgerlijk –*; *het – van strafrecht*; bij uitbr. *het – der wellevendheid*.

we'ten 1 onr. w.w., wist, h. geweten (*bekend zijn met, kennis dragen van, op de hoogte zijn van*): *weet ge ook, hoe laat het is? iem. iets laten –, doen –*; *dat weet God* (of: *mag God –*); *hij wil alles van die zaak –*; *van wie weet je dat? hij weet wat hij wil*; *zij weet zelf niet wat zij wil*, onzeker, besluiteloos; bij uitbr. *weet jij mijn pen ook*, waar is ze? *weet, dat ge eens rekenschap moet geven*, bedenk; *iem. dank –*, hem danken, erkentelijk zijn; *hij wil niets meer van haar –*, met haar te doen hebben; *doen te –*, hiermee zij bekend gemaakt; *iets te – komen*; *te –*, namelijk; *die vent, moet je –, was vroeger slager*; *hij was vroeger mijn vriend, weet je! ik weet niet, maar het komt me vreemd voor*; *niet dat ik weet*; *ik weet er niets op*, zie geen middel, uitkomst, oplossing enz.; *ik weet er van*, ben er van op de hoogte; ir. *daar weet jij wat van! hij weet wel beter*, hij speelt comedie; *hij wandelt acht uren en weet er niets van*, ondervindt er geen nadelige gevolgen van; *ik wist te ontsnappen*, ik slaagde er in; *dat moeten zij –*, dat gaat hun aan, daar heb ik niets mee te maken; *dat voetballen, dat weet wat*, is van heel wat betekenis; *hij is knap, maar wil het ook –*, wil dat men hem als knap erkent; *hij wil er niets van –*, heeft er een afkeer van; *weet je wat, ga naar huis*, ik zeg je; *weet ik 't? wie weet?* misschien; *men kan nooit –*, het is tenslotte mogelijk; zie woorden, waarmee weten een uitdrukking vormt; **2** o. (*kennis*): *al zijn – is stukwerk*; *naar mijn –*, voorzover mij bekend is; *hij is buiten, zonder, met mijn – op reis gegaan*, voorkennis; *tegen beter – in*; *buiten westen zijn* (eig. *buiten weten*), [a]) buiten bewustzijn, [b]) dronken zijn; Z.-N. *bij – van den dader*; zie weetje.

we'tens, bw. (uit *wetend-s*): *willens en –*, d.i. opzettelijk, voorbedachtelijk.

we'tenschap, v., in bet. 2 –schappen (1 *het weten, kennis*; 2 *het geheel van kennis, betreffende enig vak van studie*; *de studie van enig vak*): 1 *welke is uw – omtrent die zaak? met die – had je mij moeten waarschuwen*; 2 *zijn – is niet groot*, geleerdheid; *de – bevorderen*.

wetenschap'pelijk, bn., bw. (*tot een wetenschap behorende, er betrekking op hebbende, ze beoefenende*; *volgens de wetenschap*): *een – man*, gestudeerd; *iets – behandelen*; **wetenschap'pelijkheid,** v.

wetenswaar'dig, bn.; –er, –st, of meer –, meest – (*waard geweten te worden*): *een – feit*, belangrijk; **–waar'digheid,** v.

we'teren, weterde, h. geweterd (*het vee in de stal te drinken geven*); gew.

we'tering, v. –en (*een lopend watertje*): *de –en der Veluwe*.

wet'geleerde, m. –n (*kenner der wetten, der godsdienstige voorschriften*: *rechtsgeleerde*): *de Farizeeën en Wetgeleerden in oud-Jeruzalem*; **–gevend,** bn.: *de –e macht*, nl. de Ministers, de Kamers en de Koningin; *de –e vergadering*, constituante; **–gever,** m. –s (*iem., die wetten geeft*): *Mozes is de – der Israëlieten*; **–geving,** v. –en (*het geven van wetten*; *de gegeven wetten*): *de – op Horeb*; **–heer,** m. –heren (Z.-N. gew. *gemeenteraadslid*); **–houder,** m. –s (*een door de Raad gekozen lid van het Dagelijks Bestuur ener gemeente*; vroeger: *schepen*); **–houderschap 1** o. (*de waardigheid, het ambt, de ambtsduur van wethouder*); **2** v. –schappen (*de wethouders samen*).

wet'leer, o. (Z.-N. *leer om een scheermes op te wetten*); **–plank,** v. –en (*plank, om een mes op te wetten*); **–priem,** m. –en (*wetstaal*).

wets'artikel, o. –en; **–bepaling,** v. –en.

wet'schennis, v. (*het [grof] overtreden ener wet*): *grove –*.

wets'herziening, v. –en (*wijziging, verbetering van een wet*); **–interpretatie,** v. –s, –interpretatiën (*verklaring v. e. wetsartikel*); **–ontwerp,** o. –en (*conceptwet, wet zoals zij aan de Tweede Kamer voorgelegd wordt*); **–overtreding,** v. –en (*handeling of daad, in strijd met de wet*); **–rol,** v. –rollen (*rol der Mozaïsche wet, bewaard in de synagoge*).

I. wets'taal, v. (*taal, gebruikt in wetten*).

II. wet'staal, o. –stalen (*slagersstaal of -priem*): *op een – wet men het mes*; **–steen,** m. –stenen (*steen, waarmee men iets scherpt*; fig. *wat het verstand, het oordeel scherpt*).

wets'verandering, v. –en; zie wetsherziening; **–verkrachting,** v. –en (*grove schending der wet*); **–voorstel,** o. –voorstellen (*ontwerp, voordracht van een wet*); **–wijziging,** v. –en (*minder belangrijke wetsverandering*).

wet'telijk, bn., bw. (*gegrond op, vereist door of geregeld bij de wet*): *een – voorschrift, een – bewijs*, voldoende aan de vereisten, bij de wet gesteld; *de –e weg volgen*; *– erfdeel*; zie legitieme portie; *–e interesten*, verschuldigd zonder voorafgaand beding, maar volgens de wet; **wet'telijkheid,** v.

wet'teloos, bn., bw.; wettelozer, –t (*zonder wet of orde*); **wetteloos'heid,** v. (*anarchie*): *de revolutie rolt voort in woeste –*.

wet'ten, wette, h. gewet (*scherp maken, aanzetten, slijpen*): *de zeis –*; fig. *het vernuft –*, oefenen; verg. wetstaal, wetsteen.

wet'tenverzameling, v. –en; zie corpus juris.

wet'tig, bn., bw. (*overeenkomstig de bepalingen der wet*: *echt, geldig*): *een – aandeel, –e middelen*; *een – huwelijk aangaan*; *ze zijn – getrouwd* d. i. voor de wet; *– betaalmiddel*, Ned. munten, bankbiljetten en zilverbons; *– gedeponeerd*, van fabrieks-, handelsmerken, officieel ingeschreven.

wet'tigen, wettigde, h. gewettigd (*wettig maken, voor echt verklaren*; *veroorloven*; *rechtvaardigen*): *door het gebruik gewettigd*.

wet'tigheid, v.: *de – van het huwelijk*.

wet'tiging, v.: *de – van een kind*.

wet'tisch, bn., bw. (*stipt naar de letter der wet*, soms wat ong.; *naar, volgens de wet Gods*);

deze burgemeester is zeer –; een – christendom, dat de geest der leer uit het oog verliest.
we'velingen, v. mv.; zie weeflijnen.
we'ven, weefde, h. geweven (*een weefsel maken van wollen, linnen, katoenen enz. draden*).
we'ver, m. –s (*iem., die weeft,* inz. *handwerksman, die het weven als beroep uitoefent*).
weverij', v. –en (*het weven; plaats, waar geweven wordt; werkplaats van den wever*).
we'versambacht, o.; **–boom,** m. –bomen (*rol van het weefgetouw,* ook, *kettingboom*); **–kaarde,** v. –n; zie kaarde(bol); **–kam,** m. –kammen (*vierkant raam met lange tanden of stiften er in, waartussen de kettingdraden worden heengetrokken*); **–klos,** m. –klossen (*–spoel*); **–knoop,** m. –knopen (*zeer hechte knoop*); **–spoel,** v. –en ([*schuitjesvormige*] *spoel, klos of pijp, waaromheen het inslaggaren zit*); **–vogels,** m. mv. (*vogels met zeer kunstige nesten,* inz. *in Afrika;* Lat. ploceïdae).
we'zel, v. –s, wezeltje (*schuw, marterachtig roofdiertje;* Lat. putorius vulgaris): zegsw. *zo bang als een –,* erg bang.
we'zen 1 was, i. geweest (*zijn, bestaan*): *die was en eeuwig – zal,* nl. God; *bij wien moet u –? uw vader was boven,* bevond zich; *ik ben – vissen, hij was – wandelen;* zegsw. *hij mag er –,* [a]) hij is niet min, hij is goed voor zijn taak berekend, [b]) inz. hij mag zich laten zien; **2** o. –s, wezentje (1 *het bestaan; het* [*aan*]*zijn;* 2 *het essentiële; hetgeen iets maakt tot wat het is; aard, natuur; schepsel;* 3 *voorkomen, gelaat, uiterlijk;* 4 in samenst. *iets in zijn gehele omvang*): 1 *iets in – roepen; nog in – zijn;* 2 *het – van een zaak; de schijn van het – kunnen onderscheiden,* essentiële; *de mens is een redelijk –; onstoffelijke –s; geen levend – was te zien;* 3 *men kan aan zijn – zien, dat hij ontstemd is; een innemend – hebben,* uiterlijk; 4 *het krijgs–, het munt–.*
we'zenfonds, o. –en (*gelden, behorende aan wezen;* inz. *fonds tot ondersteuning van behoeftige wezen*); zie weduwenfonds.
we'zenlijk, bn., bw. (*werkelijk bestaande*): *de –e waarde, de –e inhoud; de –e betekenis van een woord; het is – waar,* inderdaad.
we'zenlijkheid, v. (*werkelijkheid*).
we'zenloos, bn., bw.; wezenlozer, –t (*zonder gevoel, verstand, uitdrukking*): *een – mens,* zonder verstand of levensgevoel; *wezenloze gelaatstrekken,* zonder uitdrukking; *– voor zich uitstaren;* **wezenloos'heid,** v.
we'zenrente, v. (invaliditeitswet: *uitkering waarop kinderen beneden 14 jaar recht hebben bij overlijden van den vader, wanneer een der ouders verzekerd was of is, of bij overlijden van de moeder, wanneer deze verzekerd was en de kinderen reeds vaderloos waren, of wanneer zij kostwinster van het gezin was;* ongevallenwet 1921: *uitkering v. e. percentage v. h. dagloon van verzekerde aan elk der kinderen van den getroffene, tot het 16 jaar is*).
we'zenstrek, m. –trekken (*gelaatstrek*).
wherry, v. wherry's, wherries (Eng. *lichte* [*roei*]*boot*).
Whig, m. –s (Eng. *liberaal*); zie Tory.
whisky, v. (Eng. [oorspr. Keltisch]: *korenbrandewijn;* Schotland, Ierland: *jenever*).
whis'kybottel, v. –s (Z.-A. *–fles*); **–grog,** m. –s (*grog van whisky*); **–soda,** v. (*whisky met soda- of spuitwater*).
whist, Eng. **1** o. (*kaartspel tussen 3 of 4 personen met 52 kaarten*); **2** m. en v. –en (*maat, partner*); **–avondje,** o. –s (*vast avondje, voor het whistspel*); **–club,** v. –s.
whis'ten, whistte, h. gewhist (*het whistspel spelen*); **whis'ter,** m. –s ([*goed*] *whistspeler*).
whist'kaarten, v. mv. (*kaarten, voor het whistspel benodigd*); **–spel,** o., ook: de kaarten, en dan mv. –spellen; **–speler,** m. –s.
wi'chelaar, m. –s, wichelaren (*iem., die uit een of ander teken of voorteken de toekomst wist te voorspellen: waarzegger*); zie vogel–; **–laarster,** v. –s; **–lares',** v. wichelaressen.
wichelarij', v. –en ([*de kunst*] *v. wichelen*).
wi'chelen, wichelde, h. gewicheld (*de toekomst voorspellen uit bepaalde tekens, waargenomen aan offerdieren, de sterren enz.*).
wi'chelroede, v. –n (*afgebroken tak v. e. hazelaar of wilg; stok van hout of metaal*): met de – ontdekt de roedeloper (z. ald.) edele metalen, ondergronds water enz.
I. wicht, o. –en (eig. *enig ding of wezen, schepsel;* inz. *klein kind*): *arm –; mal –,* [a]) zot, dwaas meisje! [b]) zot! *een –je,* kindje.
II. wicht, o. (verwant met *gewicht* en *wegen*: 1 *gewicht;* 2 ook: *een bepaald gewicht* nl. *100 pond;* in verkleinw. *gram*): 1 *heb je je – wel? weeg het eens na,* spreekt.; 2 *schol per –.*
wich'tig, bn. (*zijn wicht hebbend* inz. fig. *belangrijk*): *hij heeft zulk een –e houding,* als man van gewicht; **wich'tigheid,** v.
wicht'je, o. –s (vero. *gram*); zie **II,** 2.
Wi'dar, m. Germ. myth. zoon van Odin en Frigga: de zwijgende, hij zal bij de wereldbrand den Fenriswolf doden.
wie 1 vrag. vnw.: *– komt daar? – zijn dat?* **2** betr., aanw. vnw.: *– kaatst, moet de bal verwachten;* **3** onbep. vnw.: *– er ook komt.*
wie'belen, wiebelde, h. gewiebeld (*heen en weer bewegen, wiegelen*): *zit niet zo op* (of: *met*) *die stoel te –; een –de stoel; – met.*
wie'dauw, m. –en; als collectivum v. (Z.-N. *wilg, waarvan de tenen gebruikt worden voor vlechtwerk enz.*).
wied'baas, m. –bazen (*baas der wieders*).
wie'de, wiet, v. (*uitgerukt onkruid*).
Wie'demaand, v. (*Zomermaand, Juni*); vero.
wie'den, wiedde, h. gewied (den. van *wiede*: *onkruid verwijderen*).
wie'des, Barg.: *dat is nog al –,* glad.
wie'dewaal, m. –walen; zie wielewaal.
wied'ijzer, o. –s (nl. *om te wieden*).
wied'ster, v. –s (*vrouw, die wiedt*).
wieg, v. –en (verwant met *wegen, bewegen*; 1 *slaapplaats voor zeer kleine kinderen, die in een schommelende beweging kan gebracht worden;* 2 *plaats van oorsprong; bakermat,* fig.): 1 *van de – tot het graf,* het hele leven; *niet in de – gesmoord* (of: *gestikt,* of: *gestorven*), bejaard, oud; *voor advocaat in de – gelegd,* een geboren advocaat; *hij was niet in de – gelegd om generaal te worden* (of: *voor generaal*), daarvoor grootgebracht, geschikt; 2 *de – van kunsten en wetenschappen;* nog: zegsw. *stoot eens aan de –,* drink uit.
wie'gedruk, m. –drukken (*druk uit de eerste periode der boekdrukkunst*); z. incunabel.
wie'gekap, v. –kappen (*kap ener wieg*); **–kleed,** o. –kleden (*kleed over de wieg*); **–koord,** o. –en (*koord om de wieg te schommelen*).
wie'gelen, wiegelde, h. gewiegeld (*schommelen*): *de vink zit te – op een takje; het bootje wiegelt op de golven; zich –.*
wie'gelied, o. –liederen, inz. **wie'geliedje,**

o. –s (*liedje, om bij het wiegen te zingen*).
wie'gen, wiegde, h. gewiegd (*in de wieg of als in een wieg schommelen*): *een kindje in slaap* –; fig. *het geweten in slaap* –, sussen, doen zwijgen; *iem. in slaap* –, fig. achterdocht doen verdwijnen; refl. *de vogel wiegt zich op een takje.*
wie'gestoel, m. –en (*schommelstoel*).
wiek, v. –en (1 lit. t. *vleugel, vlerk*; 2 *bundeltje vlas, katoen*; *lampepit*): 1 *'t vinkje roert de –en niet*; *de –en van de windmolen*, vleugels; zegsw. *op eigen –en drijven*, [a]) op eigen benen staan, [b]) voor eigen onderhoud zorgen, zich zelf kunnen bedruipen; zegsw. *hij was erg in de* (of: *zijn*) – *geschoten*, [a]) moedeloos, [b]) gevoelig op zijn tenen getrapt; *iems. –en korten*, zijn macht besnoeien; 2 *de – van een olielamp*, lemmet.
wiel, o. wielen, wieltje (1 *rad*; 2 afkorting van *spinnewiel* enz.; 3 *binnendijkse plas, na dijkbreuk of na een overstroming overgebleven*): 1 zegsw. *het vijfde – aan de wagen*, overbodig; *iem. in de –en rijden*, [a]) tegenwerken, in 't vaarwater zitten, dwarsbomen, [b]) onderkruipen; zie spaak, lopen; 2 *het snorrend –; in een blauwgeruite kiel, draaide hij aan 't grote –*; 3 *spiegelende –en.*
wiel'band, m. –en of **wiel'beslag,** o. (*buitenbekleedsel van een wiel*).
wiel'draaier, m. –s: *De Ruyter was als knaap – in een lijnbaan te Vlissingen.*
wie'len, wielde, h. gewield (*draaien als een wiel*): *de wateren van die kolk –*; zie draaikolk; *de menigte wielde op het plein*, bewoog zich kringsgewijze.
wie'lerbaan, v. –banen (*fietsbaan*).
wie'lersport, v.; **–wedstrijd,** m. –en.
wie'lewaal, m. –walen (*goudmerel*; z. ald.).
I. wie'ling, v. –en (*draaikolk, maalstroom*).
II. wie'ling, m. –en (Z.-N. *wilg*).
wiel'krans, m. –en (*radkrans, flens*).
wiel'rennen, in de onb. wijs (*deelnemen aan een wedstrijd van wielrijders*); **–renner,** m. –s.
wiel'rijden, enkel in de onbep. wijs (*fietsrijden*): *houdt ge nog al van –? ik ga wat –.*
wiel'rijder, m. –s (*fietsrijder*; mil. *soldaat op een rijwiel*): *een compagnie –s*; **–rijdster,** v. –s (*dame, die een fiets berijdt*).
wiel'rijschool, v. –scholen (*rijwielschool*).
wie'me, v. –n (*plaats aan de zolder, bij de schoorsteen, waar in een boerenhuis het rookspek hangt*; ook: *het rek zelf*); ook, wim.
wie'melen, wiemelde, h. gewiemeld (*aanhoudend bewegen*): *wat zitten die kinderen op hun stoelen te –!* heen en weer te draaien.
Wie'ner Schnit'zel, m. mv. = enkelv. (Duits o.: *gebraden kalfslapjes met geraspte beschuit en citroen*).
Wien Neer'lands bloed', o. in 1830 door Tollens naar aanleiding v. e. prijsvraag gedicht, door Wilhelmus Smits getoonzet.
wier, o. (soorten) –en (in het mv. *sporeplanten* inz. *in zee*; ook *zeegras*).
wier'de, v. –n (*terp, heuvel*); gew.
wie'rig, bn., bw. (*vlug, levendig*); gew.
wie'roken, –rookte, h. gewierookt (fig. *prijzen, huldigen*); verg. bewieroken.
wie'rook, m. (eig. *heilige rook*; *heilig reukwerk*, inz. *Arabische gomhars*; *rook van dit reukwerk bij de R.-K. eredienst in gebruik*): fig. *iem. – toezwaaien*, lof, hulde.
wie'rookbomen, m. mv. (*Arabische gomharsbomen*; Lat. boswellia); **–damp,** m. –en; **–drager,** m. –s (*een koorknaap, die het wierookvat zwaait*); **–geur,** m. –en (*geur van brandende wierook*); **–scheepje,** o. –s (*metalen doosje met deksel, waarin de wierookkorrels voor het wierookvat gedaan worden*); **–vat,** o. –vaten (*koperen, zilveren of gouden vat met kettingen, waarmee in plechtige R.-K. diensten wierook aan God wordt toegezwaaid*): fig. *het – voor iem. zwaaien*, hem bewieroken; **–walm,** m. –en (*dikke wierookdamp*); **–wolk,** v. –en (*een wolk van wierookdamp*).
wie'wauwen, wiewauwde, h. gewiewauwd (*zich heen en weer bewegen*).
wie'wouter, m. –s; zie vijfwouter.
wig, wig'ge, v. wiggen (*houten of ijzeren spie, die gaandeweg in dikte afneemt en scherp uitloopt*); ook, keg, kegge.
wig'gebeen, o. –beenderen (*schedelbeen, gedeeltelijk de basis der hersenkas vormend*).
wig'gelen, wiggelde, h. gewiggeld (1 *heen en weer bewegen*; 2 *onvast, los staan*): 1 *een tand – met de vinger*; 2 *de tand wiggelt.*
wigvor'mig, bn. (*de vorm hebbend van, als een wig*): *een – beentje, een – ijzer.*
wig'wam, v. –s (*hut of tent der Indianen* [*in N.-Amerika*]).
wij, pers. vnw. 1ste ps. mv. soms in plaats van *ik* gebruikt; zie pluralis.
wij'bisschop, m. –bisschoppen (*bisschop, door den paus den diocesaan-bisschop toegevoegd als hulp in diens ambt, niet in het bestuur van het bisdom*): *de – doet* b.v. *de wijdingen*; verg. vicaris-generaal.
wijd, bn., bw. (*ruim, niet nauw*; muz. het tegengestelde van *eng*, zie ald.; Z.-N. als bw. [a]) *nagenoeg, verreweg*, [b]) *ver*): *de –e wereld ingaan*; *– en zijd* (*verspreid*); Z.-N. [a]) *dat is – hetzelfde*, [b]) *dat dorp ligt – van hier.*
wijd'beens, bw.: *– stappen.*
wijd'beroemd, bn. (*in wijde kring beroemd*): *een – dichter.*
wij'deling, m. –en (*hij, die een wijding ontvangt of gaat ontvangen*).
wij'den, wijdde, h. gewijd (1 *met godsdienstplechtigheden inzegenen, heiligen*; 2 *toewijden, geven, offeren*): 1 *de vaandels –, de paaskaars –; priesters –*, tot de geestelijke waardigheid verheffen, zalven; 2 *hij wijdt zijn leven, krachten* (of: *zich*) *aan de studie.*
wij'ders, bw. (*overigens*; *verder*): *– heb ik u niets mede te delen.*
wij'ding, v. –en (R.-K. *het wijden of gewijd worden*): *lagere –en*; *de hogere –en*: subdiakonaat, diakonaat, priesterschap.
wijdlo'pig, bn., bw. (*uitvoerig*, dikwijls met de bijbet. van: *vervelend*): *een –e beschrijving*, gerekt; **wijdlo'pigheid,** v.
wijd'te, v. –n (*het wijd-zijn*; [*tussen*]*ruimte, omtrek*): *de – van een halsboord*; *de – der spoorstaven*, breedteafstand.
wijd'vermaard, bn. (*zeer beroemd*).
wijf, o. wijven (1 vroeger: *huisvrouw, echtgenote*; in de lagere standen nog; 2 min.: *vrouw*): 1 *zeven kinders en een –*; *daar heb je nu mijn –*, huisvrouw, gmz.; 2 *'t is een echt –*, ongemanierde vrouw, kreng; *een oud –*, [a]) lafaard, flauwe kerel, [b]) zeur, kletskous; **wijf'je,** o. –s (liefkozend: *vrouwtje*; *vrouwelijk dier*): *–lief*; *het – v. e. vink*; diernamen met *wijfjes* te verbinden, b.v.: *wijfjesolifant enz.*; ook bij planten: *wijfjesvaren.*
wij'geschenk, o. –en (*offergave aan de goden i. d. oude tempels*): –en als: vaten,

wapenen, standbeelden, kostbaarheden.
I. wijk, v. (*toevlucht; vlucht*): *hij nam de – naar Amerika,* d. i. ging uitwijken.
II. wijk, v. –en (1 *afdeling v. e. stad*; ook: *de bewoners er van*; 2 *zijvaart in veenderijen*): 1 *hij woont in de nieuwe –,* buurt; zie stadswijk; 2 *zwartspiegelende –en.*
wij'ken, week, i. geweken (1 *achteruitgaan, uit de weg gaan; vluchten*; 2 fig. *toegeven*): 1 *voor den vijand –; voor iem. –,* ter zijde gaan, plaats maken; *voor de overmacht –; het gevaar is geweken,* bestaat niet meer; 2 *voor deze vriendelijke aandrang week hij.*
wijk'geneesheer, m. –heren (*stadsgeneesheer voor een bepaalde wijk*).
wijk'plaats, v. –en (*toevluchtsoord*).
wijk'verpleegster, v. –s (*zuster voor een bepaalde wijk*); **–verpleging,** v.
wij'kwast, m. –en (*wijwaterkwast*).
wijk'zuster, v. –s (*verpleegster, zuster voor een bepaalde wijk*).
I. wijl, wij'le, v. wijlen (*sluier*): *de zwarte – dragen,* kloosterzuster zijn; lit. t., vero.
II. wijl, wij'le, v. wijlen (*enig tijdsverloop*): *nog een – en ik vertrek,* korte tijd, poos; *ik kom bij tijd en –,* [a]) nu en dan, [b]) als de gelegenheid zich aanbiedt; *bij wijlen,* soms.
III. wijl, vgw. (afk. van *dewijl* of *terwijl*).
I. wij'len, bn. (eig. *weleer; overleden,* staat voor de naam): *– koning Willem III.*
II. wij'len, wijlde, h. gewijld (*toeven*).
wijm, v. –en (Z.-N. *teen* **II**); **wij'men,** bn. (Z.-N. *tenen*): *een – mand.*
wijn, m., (soorten) –en, wijntje (1 *drank, uit gegist druivensap; fles –*; 2 *druiven; wijnstok*; 3 bij uitbr. *gegiste drank van andere vruchten*): 1 *er is oude en jonge* (of: *nieuwe*) *–; witte –, rode –; warme –; – op fust; een heerlijk wijntje!* zie ook Trijntje; zegsw. *goede – behoeft geen krans,* een uitgehangen krans van druivenblaren duidde wel de herberg aan, waar wijn geschonken werd, thans: goede waar prijst zich zelf; spreekw. *Als de – is in den man, dan is de wijsheid in de kan,* de drank, de wijn verdrijft de kalme bezadigdheid uit den mens; zie ook schenken 3, water; verg. morgen–, ere– enz.; 2 *– persen; – bouwen*; 3 appel–, mout–.
wijn'accijns, m. –accijnzen; (*inkomende rechten op de wijn*); **–achtig,** bn. (*als wijn smakende, er uitziende*): *een –e smaak*; **–appel,** m. –s, –en (*appel met roodachtig vruchtvlees*); **–azijn,** m. (*azijn uit wijn*).
wijn'bak, m. –bakken (*bewaarbak van flessen wijn*; ook: *druivenpersbak*); **–berg,** m. –en (*met wijnstokken beplante berg* b.v. *langs de Rijn*); **–boer,** m. –en (*wijnbouwer* b.v. *in Frankrijk*); **–bottelen,** o. (*het op flessen tappen van wijn*); **–bouw,** m. (*het telen, verbouwen van wijndruiven*); **–bouwer,** m. –s (*iem., die wijndruiven verbouwt,*); **–druif,** v. –druiven (*wijnbes; druif, waaruit men wijn kan persen*); **–fles,** v. –flessen (*fles voor wijn*); **–gaard,** m. –en (*plaats, waar druiven groeien; wijnstok*): zegsw. *arbeiden in de – des Heren,* nl. als geestelijke; **–gaardenier, –gaardenier',** m. –s (*druiventeler*); **–gaardluis,** v. –luizen; zie druifluis; **–gaardslak,** v. –slakken (*eetbare huisjesslak*; Lat. helix pomatia); **–geest,** m. (*vluchtige vloeistof, uit wijn gedistilleerd*).
wijn'glas, o. –glazen (*glas voor wijn; roemer*); **–grog,** m. ([*warme*] *grog van wijn*); **–handel,** m. (*handel in wijn*; ook: *de winkel zelf; de gezamenlijke wijnhandelaren*); **–heffe,** v. (*–moer*); **–huis,** o. –huizen (*tapperij van wijn; bodega*); **–jaar,** o. –jaren (met *goed* of *slecht: jaar met rijke* of *geringe wijnoogst*); **–kaart,** v. –en (*prijslijst van wijnen i. e. restaurant*); **–kan,** v. –kannen (*kan voor wijn*); **–karaf,** v. –karaffen (*karaf voor wijn*); **–kelder,** m. –s (*kelder tot berging van wijn*); **–kenner,** m. –s; **–kleur,** v.; **–kleu'rig,** bn.: *een – vocht*; **–koeler,** m. –s (*vat, emmer met ijs, waarin men witte wijn, champagne afkoelt*): *een zilveren –*; **–koper,** m. –s (*handelaar in wijn*); **–kruik,** v. –en; **–kuip,** v. –en (*perskuip voor wijn*); **–land,** o. –en (*land, dat veel wijn oplevert*).
wijn'lezen, o. (*het inzamelen der druiven*); **–maal,** o. (*wijnvlek*); **–maand,** v. (*October*); **–moer,** v. (*droesem*); **–oogst,** m. (*het lezen der wijndruiven*); **–pakhuis,** o. –huizen (*pakhuis v. d. wijnkoper*); **–palm,** m. –en; **–peer,** v. –peren (*soort van peer, die bij 't koken wijnrood wordt*); **–peiler,** m. –s (*iem., die de gevulde wijnvaten meet om de inhoud te kennen*); **–pers,** v. –en (*druivenpers*); **–pijp,** v. –en (*lang en smal wijnvat*); **–pokken,** v. mv. (Z.-N. *windpokken*); **–rank,** v. –en (*tak van een wijnstok; wingerdtak*); **–roeien,** o. (*gevulde wijnvaten meten*); **–roeier,** m. –s (*wijnpeiler*); **–rood** (*paarsachtig rood* [*als wijn*]), **1** bn.; **2** o. (*de kleur*).
wijn'ruit, v. (*geneeskrachtige tuinheester*; Lat. ruta graveolus).
wijn'saus, v. –en (*saus, met wijn toebereid*); **–schaal,** v. –schalen (*schaal, kom voor wijn; bokaal*); **–soep,** v. (*soep, wier hoofdbestanddeel* [*rode*] *wijn is*); **–steen,** v. (*wijnsteenzuur, verbonden met potassium*); **–steenzuur,** o. (*organisch zuur, dat opgelost in allerlei zure vruchten voorkomt,* inz. *in druivensap*); **–stok,** m. –stokken (*klimplant, waaraan de druif groeit*; Lat. vitis vinifera); **–tapper,** m. –s (*iem., die wijn per glas verkoopt; aftapper op flessen*); **–teelt,** v. (*–bouw*).
wijn'tje, o.; zie Trijntje.
wijn'vat, o. –vaten (*vat voor wijn*); **–verkoper,** m. –s; **–verlaten,** o. (*wijn overgieten v. h. ene vat naar het andere*); **–verlater,** m. –s (*wijnkelderknecht*); **–versnijden,** o. (*het mengen van wijn met mindere of lichtere wijn*); **–vlek,** v. –vlekken (*rode vlek, door wijn gemaakt; wijnkleurige vlek i. d. huid*).
I. wijs, v. wijzen (1 *manier van doen, gewoonte, gebruik*; 2 *zangwijs, melodie, aria*; 3 *modaliteit*; 4 *vorm van het w.w., dat de modaliteit uitdrukt*): 1 *gij moet dat op een andere – inrichten; bij wijze van proef; 't is maar bij – van spreken,* zoals men zegt; *naar mijn – van zien,* zoals ik het inzie; *de –* (of: *wijze*), *waarop; op generlei –; op gelijke wijs* (of: *wijze*); *op een of andere wijze;* zegsw. *'s lands –, 's lands eer,* elk land heeft zijn bijzondere zeden en gebruiken, die men in dat land zijnde, heeft in het oog te houden en te eerbiedigen; 2 *een vrolijk wijsje; op de – van het Wilhelmus*; zegsw. *iem. v. de – brengen,* in de war maken, van streek; (*geheel*) *van de – raken, zijn; de horlogemaker zal onze pendule weer op de – brengen,* geregeld doen gaan; 3 *de – is de verhouding van de inhoud van de zin volgens de voorstelling van den spreker tot de werkelijkheid*; 4 *de aantonende –*; ook, wijze.

II. wijs, bn., bw.; wijzer, wijst (*verstandig, door ervaring geleerd*; in verschillende opvattingen: *goed begrijpend*; *knap*; *alles behalve dom*; *gezond verstand hebbend, van goed overleg getuigend*; *bedachtzaam*): *Salomo, de wijste koning van Israël*; ir. *zo – als Salomons kat*; *een – besluit*; *– handelen*; nog: *ben je (wel) –*, waar is je verstand? *nu ben ik nog even –*, nu weet ik nog niets; *hij is niet goed* (of: *niet recht*) –, snik; *zul je nooit wijzer worden*, verstandig? *hij zal wel wijzer zijn*, zal dat wel laten; *ik kan er niet – uit worden*, begrijpen; *je wordt niet – uit hem*, hij is een raadsel voor zijn omgeving; *hij praat erg –* (ir.); Z.-N. *een – kindje*, braaf; zie ook, wijze; wijs **I** en **II** zijn etym. verwant.
wijs'begeerte, v. (*het streven naar wijsheid*; *de wetenschap der begrippen*).
wij'selijk, bw. (*als een wijs mens*): *hij hield zich – wat terug*, voorzichtig.
wijs'geer, m. –geren (*iem., die streeft naar wijsheid*; *beoefenaar der wijsbegeerte, philosoof*); **–ge'rig,** bn., bw. (*als [van] een wijsgeer, philosophisch*): *een – stelsel*; *een – onderzoek*; **–ge'righeid,** v.
wijs'heid, v. (*het wijs-zijn*; *inzicht en verstand, het vermogen, om verstandig te handelen*): *averechtse –*, nl. domheid; persoon, die zich inbeeldt slim te zijn, mv. wijsheden: *hij* (of: *het*) *is zo'n –!* zie pacht.
wijs'hoofd, m. en v. –en (*waanwijze*).
wijs'maken, maakte –, h. wijsgemaakt (*op de mouw spelden*): *iem. iets –, ik laat me niets –*, ik weet wel beter.
wijs'neus, m. en v. –neuzen (*waanwijs persoon*); **wijsneu'zig,** bn., bw. (*als een wijsneus*): *een – ventje of een wijsneusje.*
wijs'vinger, m. –s (*voorste vinger*, nl. *de vinger, waarmede men wijst*).
wijs'vorm, m. –en (*wijs* **I** 4).
wij'te, v. –n (Z.-N. *huif van kar of wagen*).
wij'ten, weet, h. geweten (*ten laste leggen, als oorzaak beschouwen*, altijd ong.): *het ongeluk was te – aan onvoorzichtigheid*; *dat heb je je zelf te –*, dat is je eigen schuld.
wij'tewagen, m. –s (Z.-N. *huifkar*).
wij'ting (*soort schelvis*; Lat. gadus merlangus), **1** (voorwerpsn.), m. –en: **2** (stofn.), v.
wij'water, o. (R.-K. *gewijd water*); **–waterbak,** m. –bakken (*bak voor wijwater*, inz. *bij de ingang v. e. R.-K. kerk*); **–waterkwast,** m. –en (*kwast tot het sprenkelen met wijwater*).
I. wij'ze, m. –n (*wijs man*): *de – kent zijn tijd*, devies van Alfred den Groten, 808–901; *de Wijzen uit het Oosten*, de drie koningen, Matth. 2 : 1–13; *Griekenland had zeven –n*, Tha'les, So'lon, Chi'lon, Pit'tacus, Bi'as, Cleobu'lus en Perian'der; z. steen **2** 1.
II. wij'ze, v. –n; zie wijs **I.**
wij'zen, wees, h. gewezen (1 *tonen, aanduiden*; 2 *vellen, uitspreken*): 1 *ik zal je eens –, hoe dat gedaan wordt*; *jij moet me de weg –*; *alles wijst er op, dat*; *iem. op zijn ongelijk –*; *iets van de hand –*, afwijzen; *de barometer wijst mooi weer*, tekent; z. ook deur; 2 *het wetsontwerp is in staat van –*, gereed ter openbare behandeling; *een vonnis –*, vellen.
wij'zer, m. –s, wijzertje (*iets, dat wijst* in bet. 1): *de –s van een horloge heten minuut- en uur–*, ook: *seconde–*: *de grote, de kleine –*; *de – rondslapen*, twaalf uur achter elkaar.
wij'zerbarometer, m. –s (*barometer, die een naald op een wijzerplaat doet bewegen*); **–plaat,** v. –platen (*plaat, waarop de wijzer tijd, weersgesteldheid enz. aanwijst*, inz. *plaat van klok of horloge*).
wij'zigen, wijzigde, h. gewijzigd ([*kleine*] *veranderingen maken in*): *een wetsartikel –, een voorstel –, een reglement –*; **wij'ziging,** v. –en ([*geringe*] *verandering*): *–en aanbrengen, maken in*; *een – ondergaan*; *er komt een – in.*
wij'zing, v. –en: *– van een vonnis.*
I. wik, v. wikken (*iedere afzonderlijke weging op de schaal der stadswaag*; ook: *de gewogen hoeveelheid*): *wik- en weeglonen*, geld, te betalen voor het wegen op de waag.
II. wik, wik'ke, v. wikken (*vlinderbloemige plant, voedergewas*; Lat. vicia).
wik'geld, o. –en (*weeggeld*); zie wik **I.**
wik'kelen, wikkelde, h. gewikkeld (*inrollen*): *een kind in doeken, iets in papier –*; fig. *in een druk gesprek gewikkeld*; *een land in een oorlog –*, brengen; *in een proces gewikkeld*, betrokken; refl. *zich in een deken –.*
wik'ken, wikte, h. gewikt (*tillen, wegen met de hand*); fig. *iets – en wegen*, rijpelijk overdenken; spreekw. zie beschikken.
wil, m. (*vermogen om met bewustzijn pogingen te doen tot het verrichten ener handeling*, in verschillende verzwakte bet. in zegsw.): *het vraagstuk van de vrije –*; (*niet*) *uit vrije –*, verkiezing; *het is Gods –*, beschikking; *de – voor de daad nemen*; *zijn goede – tonen*; *met mijn – gebeurt het niet*; *om des gewetens –*, zaak; *om 's Hemels–, doe dat niet*; *om uwent–* (of: *ter wille van u*), om u; *nu heb je je –*; *een mens zijn –, is een mens zijn leven*; *met de beste – van de wereld, ik kan niet*, het is mij onmogelijk; *elk wat –s*; *iets tegen – en dank doen*, tegen zijn zin; *ik heb daar – aan, van, in*, [a]) plezier, [b]) nut; *iem. ter wille zijn*, zijn zin geven; zie ook uiterst **1.**
wild 1 bn., bw. (1 *niet-tam, ongetemd*; 2 *niet veredeld*; 3 *woest*; *ruw*; *ongeregeld*; *niet kalm*; *onbeschaafd*): 1 *–e zwijnen*; *–e paarden*; 2 *een –e appelboom*; 3 *–e volken*; *een –e staking*; *– spelen*, ruw; *met wilde blik*; *de ogen stonden – in het hoofd*; nog: *– vlees*, woekervlees; *–e boot*, geen lijnboot, een tramp, z. ald.; zie ook haar; **2** o. (1 *wildheid, wilde staat, natuurstaat*; 2 *jachtbuit, wat op de jacht geschoten wordt*): 1 *die bloemen groeien in het –*, in de vrije natuur; *hij laat zijn kinderen in 't – lopen*, zonder toezicht; *zij sloegen, schoten in 't –*, zonder te zien waar; *in 't –(e) (weg) redeneren*, zonder logisch verband; 2 *er zit veel – in deze bossen*; *klein –*, hazen, fazanten, patrijzen, snippen enz.; *grof –*, herten, zwijnen, leeuwen enz.; *rood –*, herten, reeën; *zwart –*, wilde zwijnen.
wild'achtig, bn. (*smakend naar wild*): *een –e smaak*; **–baan,** v. –banen (*omheind jachtgebied*); **–braad,** o. (*gebraden vlees van wild*); **–dief,** m. –dieven (*stroper*).
wil'de, m. en v. –n (1 *onbeschaafde, barbaar, in natuurstaat levende*; 2 politiek: *lid, dat zich bij geen der partijen aansluit*, germ.): 1 *onder de –n*; 2 *de – stemde links.*
wil'debras, m. fig. ook v. –brassen (eig. scheepst. *wild slingerende bras*; fig. *wild kind*).
wil'deling, m. –en (*wilde, niet veredelde boom, vooral wilde appel*), ook: de vrucht.
wil'deman, m., in bet. 2 –s (1 *ruwe persoon, woestaard*; ook wel: *driftkop*; 2 wapenk. *een naakte reus met knots, veelal met een groene krans op het hoofd of een gordel van*

groen): 1 *de – of reus der middeleeuwse vertellingen; je doet als een –*; 2 *het Bossche wapen heeft twee –s als tenant.*
wil'dernis, v. wildernissen (*woestenij, woeste streek, waar de natuur vrij spel heeft*): *in de –.*
wild'heid, v. (*het wild zijn*).
wild'pastei, v. –en (*pastei van het vlees van wild*); **–schut,** m. –schutten (*jager*), ook, wild'schutter, m. –s; **–stand,** m. (*rijkdom aan wild*); **–stroper,** m. –s (*wilddief*); **–tuin,** m. –en (Z.-A. *nationaal park*); **–vang,** m. –en (*een in wilde toestand gevangen dier, onstuimig paard*; ook: *onbesuisd mens*): *een echte –.*
wild'vreemd, bn. (*totaal vreemd*): *ik ben hier –; die man is mij –*, geheel onbekend.
wild'zang 1 m. en v. –en (*druk kind; wilde Ier*); **2** m. (*gezang van één of meer vogels in de vrije natuur; de vogels zelf*): *de – van het woud; wat heeft de – stof!*
wilg, m. –en (*loofboom met buigzame takken, spichtige bladeren en katjes*; Lat. salix).
wil'geblad, o. –bladeren, –blaren; **–boom,** m. –bomen; **–loot,** v. –loten; **–tak,** m. –takken.
wil'genbloesem, m. –s; **–bos,** o. –bossen; **–hout,** o.; **–laan,** v. –lanen; **–lover,** o.
Wilhelmi'na's-oord, o. (*2e kolonie van de Maatschappij van Weldadigheid, naar Wilhelmina, gemalin van Willem V, geheten*).
Wilhel'mus(lied), o. (*Ned. volkslied ± 1568 v. e. onbekend dichter*); zegsw. *dat zijn ze (niet), die – blazen*, dat zijn onze mannen, helpers (niet), die moeten wij (niet) hebben.
Wil'lebrord, Willebror'dus, de Apostel v. Nederland, eerste bisschop v. Utrecht, 657–738, begraven te Echternach.
wil'lekeur, v. (1 *vrije wil, vrije verkiezing*; 2 ongunstig: *eigenzinnigheid; grilligheid*; ook: *uiting van willekeur*): 1 *gij kunt naar – handelen*; 2 *dat is louter –.*
willekeu'rig, bn., bw. (*met willekeur, naar eigen vrije wil*): *een –e behandeling*, eigendunkelijk; *– handelen; een –e naam*, een of andere; **willekeu'righeid,** v.
wil'(le)loos, bn.; –lozer, –t (*geen eigen wil hebbend*): *zijn – werktuig*; **willeloos'heid,** v. ook, wil'loosheid.
Wil'lem, m. eigennaam.
wil'lempje, o. –s (*gouden tientje*), ook: *gouden willem*, gehalte 0.9; *de dubbele willem, ƒ 20.00; de halve –, ƒ 5.00* (dit heette ook gouden vijfje); zie negotiepenning.
Wil'lemsoord, o. (*3e kolonie van de Maatschappij van Weldadigheid, naar Willem I*).
Wil'lemsorde, v.; zie Militaire –.
Wil'lemstad, v. (aardr. *Noordbrab. stad aan het Hollands diep*): zegsw. *het is* (of: *zit*) *er niet zo breed als voor de –*, men bezit er weinig; zie ook Klundert.
Wil'lemsvaart, v.: *de Noord–*, van Zwolle naar de Geld. IJsel; zie Zuid–.
wil'len 1 wilde of wou, h. gewild (1 *verlangen, begeren, eisen, wensen; zijn wil gebruiken*; 2 *kunnen*; 3 *bereid zijn om, zich niet verzetten; zullen*; 4 *beweren*): 1 *wat wil je? hoeveel wil je voor dat portret? ik wil, dat je onmiddellijk vertrekt*; de leus der kruisvaarders was: *God wil het; de mode wil het; zij wil het zo; ik zou wel een borreltje –; we – het niet hebben*, [a]) veroorloven het niet, [b]) wensen het niet te kopen, te huren, te gebruiken enz.; *wat ze maar –; men kan niet alles wat men wil*; 2 met ontkenning: *die pen wil niet schrijven, mijn lamp wil niet branden*; 3 *wil u het zout eens aangeven? – ze slagen, dan moeten zij hard werken; – we gaan?* 4 *men wil, dat hij plotseling gestorven is*; nog: *dat wil zeggen*, [a]) dat is te zeggen, [b]) dat betekent; *hij stond er slechter voor, dan hij wel wilde bekennen; het toeval wilde, dat ik er juist was; dat zou je (wel) –!* **2** als zn. o.: *bij het – moet het kunnen komen; – is kunnen; maar een quaestie van –.*
wil'lens, bw. (uit *willends*: *met opzet*): *gij hebt het – en wetens gedaan*, opzettelijk; *– of onwillens* (Z.-N. *– nillens*), goedschiks of kwaadschiks; *ik ben –*, voornemens.
wil'lewuiten, m. –s (Z.-N. van wild en wuiten = meerkol: *wildzang*).
wil'lig, bn., bw. (1 *gewillig, gehoorzaam*; 2 handel: *aftrek hebbende, levendig*): 1 *een – kind, karakter*, volgzaam; 2 *de markt, de beurs was –*, er was veel kooplust; *de fondsen waren –*; **wil'ligheid,** v.
wil'ligen, willigde, i. gewilligd (hand. *gewild, gevraagd worden, in prijs stijgen, duurder worden*): *de tarwe, de markt begint te –.*
wil'ligheid, v.: *de – van de markt.*
wil'loos, bn.; zie willeloos.
wils'beschikking, v. –en: *uiterste –*, testament; **–kracht,** v. (*energie*).
wil'ster, v. –s (*grote pluvier*; Friesland: *goudkievit*): *de blanke –*, zilverpluvier.
I. Wim, m. Wimpje (afk. van *Willem*).
II. wim, v. wimmen (*wieme*); gew.
wim'ber, m. –s (*karperachtige zeevis in de Oost- en de Noordzee*).
wim'pel, m. –s (*lange, smalle vaan*, inz. *lange 2-puntige scheepsvaan*); zie vlag **1, 1.**
wim'pelvis, m. –vissen (N. O.-I. *tot de baarzen behorende vis*; Lat. heniochus macrolepidotus).
wim'per, v. –s (*een der haartjes, ingeplant op de rand van elk der oogleden*): *lange –s.*
I. wind, m. –en (*beweging v. d. dampkring: luchtstroom*, in allerlei toepassingen; *darmlucht*; fig. van iets, dat geen waarde heeft: *opgeblazenheid*): land–, ruk–, wervel–, zee–; *een tegen–*; zie ook: bries, cycloon enz.; *met de – mee; (vlak) tegen de – in; – en weer dienende; en nu weg als de –*, zeer snel; *scherp bij de – zeilen*; fig. *– maken*, drukte maken; *dat is maar –*; zegsw. *de – waait nu uit die, uit een andere, uit een verkeerde hoek* (Z.-N. *de – is gekeerd*), de omstandigheden zijn, men denkt nu zo, geheel anders, tegen; *hij heeft de – in het zeil*, een voordelige wind, voorspoed; *een waarschuwing in de – slaan*, zich om iets niet bekommeren; *deze loerah heeft de – onder zijn volkje*, ze zijn bang voor hem; *hij kreeg de – van voren*, een uitbrander, een standje; *er – van krijgen*, lont ruiken; *wie – zaait, zal storm oogsten*, wie onrust, oproer stookt, zal er het slachtoffer van worden, het kwaad loont zijn meester; *men kan van de – niet leven*, men moet een middel van bestaan hebben; *een bij-de-wind*, als de wind meer dan dwars inkomt of invalt; *boven de –*, in de richting vanwaar de wind waait, b.v. *wij kregen een groot vaartuig boven de – in 't vizier; onder de –*, van de wind af; zie beneden, draaien, eiland, huik, voordewind.
II. wind, m. –en (*hazenwind*).
wind'as, o. –assen (*lier: werktuig met horizontale rol voor het opheffen v. zware lasten*).
wind'bloem, v. –en (*bloem, waarbij het*

stuifmeel overgebracht wordt door de wind b.v. grassen, dennen; vert. v. Gr. *anemoon*).
wind'boom, m. –bomen (*handspaak, waarmede een spil wordt rondgedraaid*).
wind'breker, m. –s (*wilde gans, zwaan enz., die als voorste in de vluchtorde ener v vliegt; snoever, pocher*); **–buil,** m. –en (*snoever*); **–buks,** v. –en (*geweer, buks, waarvan de lading door samengeperste lucht voortgedreven wordt*); **–druk,** m. (*door wind uitgeoefende kracht op een vlak*).
win'de, v. –n (*katrol, windas, dommekracht; haagbloem*); verg. akkerwinde.
wind'ei, o. –eieren (*ei zonder kalkachtige schaal*): zegsw. *dat zal hem geen –eieren leggen*, hij zal er groot voordeel van hebben.
win'del, m. –en, –s (*strook linnen; windsel*; Z.-N. *katrol*); **win'delen,** windelde, h. gewindeld (Z.-N. *inbakeren*): *een kind –*.
win'den, wond, h. gewonden (1 *omwikkelen; zwachtelen*; 2 *ophijsen met een windas*; 3 v.e. kaapstander: *draaien*): 1 *een doekje om de vinger –, garen op een haspel –*; 2 *lasten –*; 3 *de kaapstander –* (om het anker te lichten); refl. *zich – om een boom*; nog: Z.-N. *gewonden brood*; zie gewonnen.
win'dend, bn.: *–e slingerplanten*, zich als een schroeflijn om andere planten windend.
win'derig, bn. (*met wind*): *het is – weer*, het waait; fig. *een –e stijl*, opgeblazen, gezwollen; *een – jongmens*, blufferig, drukte makend; **win'derigheid,** v.
wind'gat, o. –gaten (*luchtgat in ijs*); **–haak,** m. –haken (*haak om deuren enz. vast te zetten*); **–haan,** m. –hanen (*weerhaan*); **–haar,** o. (Z.-N. *haar, waarmede bedden worden gevuld*); **–halm,** m. –en (*onkruid, vooral op zandgrond; soort van gras*; Lat. agrostis spica venti); **–handel,** m. (*speculatie, waarbij het niet te doen is om waar voor zijn geld te ontvangen, maar alleen om het voordeel te hebben van het prijsverschil*): *verbod der Staten tegen de – in granen* (1756); **–harp,** v. –en; z. Aeolusharp; **–haver,** v.; zie vlokhaver; **–hoek,** m. –en (*streek, van waaruit de wind waait; plaats, waar het winderig is*); **–hond,** m. –en; zie hazenwind; **–hoos,** v. –hozen; zie hoos **I.**
win'dig, bn. (*winderig*; niet fig.).
win'ding, v. –en: *in allerlei –en*.
wind'kanaal, o. –kanalen (*in het orgel, het kanaal tussen blaasbalg en windkas*); **–kant,** m. (*kant, waar de wind vandaan komt*); **–kas,** v. –kassen (*in het orgel, de verzamelplaats van de wind, door de blaasbalgen aangevoerd*); **–ketel,** m. –s (nat. *luchtreservoir bij zuig- en perspompen*, o.a. *in een brandspuit, waarin het water wordt geperst, dat vervolgens door de spanning dier lucht naar de uitstromingspijp wordt gestuwd*); **–klep,** v. –kleppen (*luchtklep aan orgels en stoomwerktuigen*); **–kracht,** v. (*kracht, door de wind uitgeoefend*); **–kussen,** o. –s (*met wind, lucht gevuld gummi-kussen*); **–lade,** v. –n (*langwerpige lade als deel van het windkanaal, waarop de orgelpijpen staan*); **–maker,** m. –s (bij drooginrichtingen: *werktuig om wind te maken*; fig. *druktemaker, pochhans*); **–meter,** m. –s; zie anemometer; **–molen,** m. –s (*molen, door de wind gedreven*): de eerste – is in Westzaan in 1439 gebouwd; zegsw. *tegen –s vechten*, [a]) een denkbeeldig gevaar bestrijden, [b]) zoeken te veranderen, wat niet te veranderen is; zie Don Quichot; **–motor,** m. –s, –moto'ren (*werktuig, in werking gebracht door de druk v. d. wind*): *een – tot het oppompen van water*.
wind'plank, v. –en (*deel van een molenwiek*), ook, windbord; **–pokken,** v. mv. (*een huiduitslag*, inz. kinderziekte); **–reep,** m. –repen (*touw of loper, om de stengen op te hijsen*); **–richting,** v. –en (*richting, waarin de wind waait*): *de meest voorkomende –en*; **–roer,** o. –en (*windbuks*); **–roos,** v. –rozen (*kompasroos*); **–schade,** v. (*schade, door de wind veroorzaakt*); **–scherm,** o. –en, **–schut,** o. –schutten (*schut tegen de wind, de tocht*).
wind'sel, o. –s, –en (*zwachtel, lap, band, doek, luier*): *de –s losmaken*.
wind'snelheid, v. –snelheden (*snelheid v.d. wind*); **–spaak,** v. –spaken (*windboom*); **–spil,** v. –spillen (*windas, kaapstander*); **–stil,** bn. (*zonder wind*): *het is op zomeravonden vaak –*, bladstil; **–stilte,** v. (*het windstil-zijn*): *– in de Stille Oceaan*; **–stoel,** m. –en ([*rieten*] *strand- of badstoel met kap of huif tegen de wind*); **–stoot,** m. –stoten (*ruk of stoot van de wind*): *een felle –*, windvlaag; **–streek,** v. –streken (*hoek, waaruit de wind komt*; ook, *luchtstreek*): de 32 –streken op de kompasroos; **–vaan,** v. –vanen (*weerhaan*; scheepst. *gekleurd vlaggetje aan de top v. d. mast op binnenschepen*); **–vang,** m. (scheepst. *het opvangen van de wind*): *een zeil ten – stellen*; **–vanger,** m. –s; **–vijzelmolen,** m. –s (*windwatermolen, om 't water uit een polder of plas naar boven te voeren*); **–vlaag,** v. –vlagen (*plotselinge windruk*); **–vleugel,** m. –s (*molenwiek; regulator i. e. speeluurwerk enz.*); **–waarts,** bw. (*naar de windkant, loefwaarts*); **–watermolen,** m. –s (*watermolen door windkracht bewogen*); **–wijzer,** m. –s (*vaantje of haan, om de windhoek aan te wijzen*); **–zak,** m. –zakken (*doedelzak*; fig. *windbuil*); **–zijde,** v. –n (*windkant*): *aan de –*.
Win'fried, m.; zie Bonifacius.
win'gerd, m. –s, –en (*wijnstok*): *wilde –*, bekende klimplant; Lat. ampelopsis.
win'gerden, wingerde, h. gewingerd (lit. t. *ineenslingeren, vlechten*): *een krans, door zusterhand gewingerd*.
win'gewest, o. –en (*veroverde landstreek*).
Win'jewanje, o. (*onbekend oord*): *hij is vertrokken naar 't land van –*, schertsend.
win'kel, m., in bet. 1 –en of –s; in bet. 2 en 3 –s, winkeltje (1 *hoek*; 2 *verkoopplaats; huis, gedeelte v. e. huis, waar koopwaren verkocht worden*; 3 *werkplaats van ambachtslieden*): 1 *zoeken in alle –en en hoeken*, overal; *een monocle in de – van het oog*; zie ook: oog–, schuil–; 2 *een sigaren– enz.; een – houden; – doen; winkeltje spelen* (v. kinderen); *een straat vol –s*; 3 *er werken op de – van dien timmerman tien knechts*; zegsw. *er is veel werk aan de –*, veel te doen; nog: Z.-N. *een politieke –*, geknoei; *een vieze, vuile –*, zaakje.
win'kelbank, v. –en (*toonbank*); **–bediende,** m. –n (*iem., die i. e. winkel de klanten helpt enz.*); **–dochter,** v. –s (*vrouwelijke winkelbediende*; fig. *onverkoopbaar artikel*).
I. win'kelen, winkelde, h. gewinkeld (*de winkels bezoeken of bekijken*): *de dames gingen –*.
II. win'kelen, winkelde, h. gewinkeld (Z.-N. *kronkelen*): *'t schrijverken krinkelt en winkelt op 't water*.
win'kelhaak, m. –haken (*rechte hoek*: *ge-*

reedschap van tekenaar, timmerman enz. tot het afzetten van rechte hoeken; rechthoekige scheur in een kledingstuk).

win'kelhouder, m. –s (*winkelier; winkelierzetbaas*): *hij is – van Eigen Hulp*; **–houdster,** v. –s; **–huis,** o. –huizen (*huis, geschikt om er winkel in te houden; huis met winkel aan de voorkant*): *te koop een – en twee herenhuizen; een straat vol –huizen*; **–ier',** m. –s (*man, die winkel houdt*): *kleine –s*; **–ier'ster,** v. –s; **–inventaris,** m. –inventarissen (*staat der goederen, in de winkel aanwezig*); **–jongen,** m. –s (*knechtje, loopjongen in een winkel*); **–juffrouw,** v. –en (*vrouwelijke winkelbediende*); **–kaart,** v. –en (*kaart, waarop behoeftigen in een daarop vermelde winkel waren kunnen halen*); **–kast,** v. –en (*uitstalkast van een winkel, vitrine*; ook: *kast in de winkel*); **–knecht,** m. –en ([*loop*]*knecht voor een winkel*; fig. *onverkoopbaar artikel*); **–lade,** v. –n (*geldlade in de toonbank*): *de – lichten*, leegstelen; **–meisje,** o. –s (*winkeljuffrouw*); **–merk,** o. –en (*nommer of teken van in- en verkoop op geprijsde goederen*): *het – is een winkelgeheim*; **–nering,** v. –en (*klandizie in een winkel*): *gedwongen –*, truck-stelsel; **–opstand,** m. –en (*toonbank, rekken, vakken, al het staand kast- en vakwerk*): *te koop, een –*; **–pand,** o. –en: *gevraagd een breed –*; **–personeel,** o.; **–prijs,** m. –prijzen (*prijs, waarvoor de waren in een winkel verkocht worden*); **–raam,** o. –ramen (*uitstalraam*); **–sluiting,** v. (*verplichte sluiting van al de winkels in een gemeente*, b.v. *'s avonds om 8 of 9 uur*); **–stand,** m. –en (*deel der stad, waar de winkels zijn*; ook: *de stand der mensen, die winkels houden*): *gelegen op een der eerste –en*; **–vereniging,** v. –en (*coöperatieve vereniging, die winkels exploiteert en waarvan de leden aandeel in de winst ontvangen*, b.v. *van Eigen Hulp*); **–waar,** v. –waren (*kruidenierswaren, manufacturen; al, wat in een winkel verkocht wordt*); **–zaak,** v. –zaken (*affaire*).

winket', o. winketten (*sluipdeurtje, deurtje of poortje in e. grote poortdeur*); z. klinket.

win'naar, m. –s, winnaren (*iem., die wint in een wedstrijd, spel enz.*): *de prijzen werden aan de winnaressen en –s uitgereikt.*

win'nen, won, h. gewonnen (*verkrijgen; iets bekomen; verdienen, voordeel behalen*, door koop, verkoop, wedden, spelen enz.): *zijn brood –*, verdienen; *een prijs –*, behalen; *een veldslag –*; *de bijen – honig*, verzamelen; *de weddingschap, 2 gld. –*; *iem. voor zich, de goede zaak* (*weten te*) *–*, tot zijn partij enz. overhalen; *het* (*glansrijk*) *van iem. –*, [a]) de weddenschap winnen, [b]) zijn meerderheid tonen; *in* (of: *aan*) *duidelijkheid –*, helderder worden; *op iem. –*; *terrein* (*op iem.*) *–*, iem. inhalen, fig. vooruit komen; *daar win je niets bij*, daar heb je geen voordeel bij; *hij wint bij nadere kennismaking*, hij maakt een gunstiger indruk; *hij heeft vijf kilo gewonnen*, is dikker geworden; zegsw. *zo gewonnen, zo geronnen*, wat met weinig moeite of oneerlijk verkregen wordt, blijft niet lang in iems. bezit; zie fluit 1, wagen **II,** 1.

win'ner, m. –s (*iem., die wint i. e. wedstrijd, spel enz.*): *de pot is voor den eerlijken –.*

win'plaats, v. –en (*plaats, waar water gevonden wordt voor een of andere waterleiding; prise d'eau*): *de – der duinwaterleiding.*

winst, v. –en (*hetgeen men wint; voordeel, profijt, geldelijk overschot, deel v. d. ondernemer*, d.i. *van fabrikant, handelaar, landbouwer*; handel: *het bedrag v. d. verkoop, verminderd met inkoopsprijs plus de onkosten*): *met – verkopen; rijke –en afwerpen; – trekken van; – opleveren; netto–*, zuivere –, brutowinst, verminderd met onkosten, interesten en afschrijvingen; *bruto–*, het verschil tussen opbrengst en inkoopwaarde van verkochte goederen; *– en verlies; een zoet winstje*; **–aandeel,** o. –aandelen (*aandeel in de winst* b.v. *in de vorm van dividend of tantième; winstbewijs, waaraan stemrecht is verbonden*); **–bejag,** o. steeds ong.; **–bewijs,** o. –bewijzen (*stuk zonder nominale waarde, afgegeven aan aandeelhouders als bewijs dat zij nog delen in de overwinst, nadat hun aandelen zijn ingetrokken of afgestempeld*); **–derving,** v. –en.

winst- en verlies'rekening, v. (*het berekenen van winst en verlies; afdeling van het handelsrekenen; rekening in het grootboek, waarbij de geldelijke voor- en nadelen worden verantwoord*).

winst'gevend, –ge'vend, bn. (*winstopleverend*): *–gevende handel*; **–marge,** v. (*grens, tot welke men winst mag maken op regeringswaren*): *de – was door den minister ruim genomen*; **–uitkering,** v. –en; **–verdeling,** v. –en.

win'ter, m. –s (1 *het vierde jaargetijde*, nl. *van 21 Dec. tot 21 Maart*; 2 *winterkou, sneeuw enz.*; 3 *zwelling door de kou, pijnlijke aandoening*): 1 *een strenge ouderwetse –*, zeer koud met langdurige vorst; verg. kwakkel–; *van de –*, [a]) verleden winter, [b]) aanstaande winter; *des winters*, in de wintertijd; *de – des levens*, de oude dag; 2 *we hebben dit jaar nog geen – gehad*; 3 *hij heeft de – aan de voeten*; zie –voeten, –handen.

win'teraardappel, m. –en (*provisie-aardappel*); **–achtig,** bn. (*als in de winter*): *het begint al – te worden*; **–appel,** m. –s, –en (*appel, die de winter door gaaf blijft*); **–avond,** m. –en (*avond v. e. winterdag*); **–bed,** o. –bedden (*bedding ener rivier bij hoge waterstand in de winter*); **–bloeister,** v. –s (*kamerplant, die in de winter, soms in November, al bloeit*); zie primula; **–boei,** v. (lit. t. *ijs*): *de Rijn, ontslagen van de –.*

win'tercursus, m. –cursussen (*leergang, gedurende de winter*); **–dag,** m. –dagen (*een der dagen van het winterseizoen; de winter*): *een koude –*; *bij –*; *het is –*; **–dienst,** m. –en (*regeling v. d. dienst op spoorwegen enz. voor of gedurende de winter*): *de – begint 1 October*; **–dijk,** m. –en (*hoge dijk, om 's winters het water bij hoge vloed tegen te houden*).

win'teren, winterde, h. gewinterd (*vriezen, sneeuwen, koud zijn in de winterdagen*): *'t begint vroeg te – van 't jaar; het wintert.*

win'tergast, m. –en (*vogel, die hier overwintert* b.v. *de bonte kraai*); verg. zomergast.

win'tergenoegen, o. –s (*uit- of ontspanning in het winterseizoen*); **–gerst,** v., ook: –garst; zie wintergraan; **–gezicht,** o. –en (*gezicht op besneeuwde velden, bevroren plassen enz.*; ook: *schilderij met een winterlandschap*); **–goed,** o. –goederen (*winterstoffen, winterkleding*): *inslag van –*; **–graan,** o. –granen (*graan, dat in 't najaar gezaaid wordt en de winterkou doorstaat*), b.v. *–gerst, –koren, –rogge enz.*; **–groen,** o.

(*heideachtige plant*, Lat. pirola; *plantengeslacht, dat in de winter groen blijft*; gew. *klimop*); **–groente,** v. –n (*die* nl. *'s winters gegeten kan worden*); **–haar,** o. –haren (*dikke haardos bij de dieren in de winter*, b.v. *bij pelsdieren*); **–halfjaar,** o. –jaren (*tijd v. 1 Oct.–2 April*); **–handen,** v. mv. (*opgezwollen, ontstoken handen in de winter*); **–hard,** bn. (van planten: *bestand tegen de winter*): *–e asters*; **–haven,** v. –s (*zee- of rivierhaven, waar de schepen de winter kunnen doorbrengen*); **–jas,** v. –jassen (*dikke [over]jas*); **–kaai,** v. –en, **–kade,** v. –n (*winterdijk*); **–kers,** v. (*barbarakruid*).

win'terkleren, o. mv. (*kleren voor de winter; dikkere, warmere kleren*); **–koning,** m. (*spotnaam van Frederik V van de Pfalz, omdat zijn koningschap in Bohemen maar één winter duurde, 1620*); **–koninkje,** o. –s (*zangvogeltje, dat de winter bij ons overblijft*; Lat. troglodytes t. troglodytes), ook, tuinkoninkje; **–koren,** o.; zie wintergraan; **–kost,** m. (*kost, die men bij voorkeur 's winters eet*); **–koude,** v.; **–kraai,** v. –en (*bonte kraai*, zie ald.); **–kwartier,** o. –en (*verblijfplaats [van een leger] des winters*): *de –en betrekken*; **–landschap,** o. –landschappen (*landstreek met sneeuw en ijs*; ook: *schilderij met zulk een landschap*); **–ling,** v. (*dollekervel*); **–maand,** v. –en (*December, waarin de winter aanvangt*; ook: *een der drie maanden, December, Januari, Februari*): *de donkere –en*; **–mantel,** m. –s (*dikke [dames]mantel*); **–nacht,** m. –en; **–paleis,** o. –paleizen (*paleis, dat* inz. *'s winters bewoond wordt*): *het – te Leningrad*; **–peer,** v. –peren; zie –appel; **–peil,** o. (*peil van het polderwater in de winter*); **–provisie,** v. –s (*wintervoorraad*); **–rogge,** v.; zie wintergraan.

win'ters, bn. (*winterachtig*): *een –e dag.*

win'terseizoen, o. –en.

win'terslaap, m. (*toestand van verdoving gedurende de winter*): *vleermuizen houden e. –; zijn, de – doen*; fig. *het landschap in zijn –*; **–sport,** v. (*sport, die alleen 's winters beoefend wordt*: *schaatsenrijden, skilopen, sleeën enz.*); **–stof,** v. –stoffen (*warme stof voor winterkleren*); **–taling,** m. –en (*wilde kleine eend of krikeend, die in 't voor- en najaar hier veel voorkomt*; Lat. anas c. crecca); **–tarwe,** v.; zie wintergraan; **–tekens,** o. mv. (nl. *Steenbok, Waterman, Vissen*); zie zodiak; **–temperatuur,** v.; **–tijd,** m. (*tijd, dat het winter is; zonnetijd* tegenover *zomertijd*); **–tuin,** m. –en (*kunstmatig, binnenshuis aangelegde en onderhouden tuin voor de winter*): *Krasnapolsky te A'dam heeft een fraaie –*; **–vermaak,** o. –vermaken (*–genoegen*); **–voeten,** m. mv. (*door de kou ontstoken voeten*); **–vogel,** m. –s; zie wintergast; **–voorraad,** m. –voorraden (*provisie voor de winter*); **–we(d)er,** o. (*koud weder in of als in de winter*); **–zalm,** m. –en (*zalm, die tijdens de winter gevangen wordt*); **–zanger,** m. –s (*bastaardnachtegaal*, z. ald.); **–zonne(stil)stand,** m. (*stand der zon op 22 Dec.*); **–zonnetje,** o. –s (*vriendelijke zonneschijn in de winter*).

win'zucht, v. (*begeerte naar winst, zucht om geld te verdienen*); **–zuch'tig,** bn.

wip 1 m. (fig. *sprong, snelle beweging*): zegsw. *in, met een –*, zeer vlug, in een ogenblik; **2** v. wippen (*wipplank; afkorting van wipgalg; balans ener ophaalbrug*; Z.-N. *gaaipers*): fig. *de communisten zitten op de –*, hebben de beslissing in handen, omdat de andere partijen ongeveer even groot zijn; **3** tw.: *–, daar was hij!*

wip'brug, v. –bruggen (*ophaalbrug, valbrug*); **–galg.** v. –en (*strafwerktuig, waarmee de veroordeelde bij de armen snel in de hoogte gehaald werd, waarop men hem liet neervallen*); **–hout,** o. –en (*hefboom, om zware lasten te lichten*); **–neus 1** m. –neuzen (*neus, waarvan de punt een weinig naar boven draait*); **2** m. en v. –neuzen (*persoon met wipneus*).

wip'pen, wipte, h. (2, 3, 4, 5), i. (1) gewipt (1 *zich snel en licht bewegen uit, over of naar iets*; 2 *snel op en neer gaan*; 3 *wankel staan*; 4 *op de wipplank spelen*; 5 *de voet lichten*; *ten val brengen*): 1 *uit de kamer –*; *over een sloot –*; *er was brand en de jongen wipte er gauw heen*; fig. iets vluchtig of oppervlakkig behandelen: *over de moeilijkheden heen –*; 2 *de plank wipte, en hij viel in de sloot*; 3 *dat tafeltje wipt*; 4 *schommelen en –*; 5 *een ambtenaar –*; *de minister is door de oppositie gewipt.*

wip'per, m. –s (*iem., die wipt*; *hijstalie van een eenschijfsblok met loper*); **wip'perig,** bn. (*wankel, onvast staande*): *een – bankje.*

wip'pertje, o. –s (*hefboompje in een piano, die de hamertjes bewegen*; gmz. *borreltje*): *een – nemen*; *op een –*, vlug.

wip'pertoestel, o. –toestellen (*toestel tot redding van schipbreukelingen*): *met een – is de bemanning aan wal gebracht.*

wip'plank, v. –en (*plank, om op te wippen*); **–staart,** m. –en (*kwikstaart*); **–stoel,** m. –en (*schommelstoel*): *op de – zitten*, gemakkelijk ontslagen kunnen worden.

wir'war, m. (*doolhof*): *de – van gangen der loopgraven*; fig. *een – van indrukken.*

I. wis, bn., bw.; wisser, meest – (*stellig, zeker, vast*): *een wisse dood tegemoet gaan*; *niets is wisser dan dat*; *– en zeker*, zeer stellig.

II. wis, v. wissen (*veegdoek, wislap*).

III. wis, v. wissen (*teen, twijg, bundeltje*; Z.-N. *tuchtroede*): *een – stro* of *een stro–*; Z.-N. *van de – krijgen*, er van langs; wis **II** en **III** zijn etymologisch verwant.

wis'doek, m. –en (*poetsdoek, vaatdoek*).

wi'sent, m. –en (*Europese bison*; Lat. bison bonassus): *de – leefde vroeger in geheel Europa, nog sporadisch in Kaukasië.*

wis'jewasje, z. wis'sewasje.

Wisj'noe, m. (*een der meest vereerde goden van het Hindoeïsme*, wel beschouwd als de beschermende God in de driegodengroep).

wis'kunde, v. (letterl. *wisse* of *zekere kunde*; *meetkunde en algebra*); **–kundig, –kun'dig 1** bn., bw. (*behorende tot, betrekking hebbende op de wiskunde*): *een – betoog, iets – vaststellen, –e reserve*, de door den wiskundigen adviseur ener levensverzekering-maatschappij vastgestelde reserve; **2 –kundige, –kun'dige,** m. –n (*kenner der wiskunde*): *Archimedes was een groot –.*

wis'kunst, v. (*wiskunde*); **–kunstenaar,** m. –s (*wiskundige*); **–kun'stig,** bn., bw.: *een –e stelling*; *het is – zeker.*

wis'pelen, wispelde, h. gewispeld (*schudden, heen en weer bewegen*; ook: *zacht spreken, fluisteren*): *zit zo niet op je stoel te –.*

wis'pelstaarten, zie kwispelstaarten.

wispeltu'rig, bn., bw. (*veranderlijk, ongestadig, onstandvastig*): *tante is wat – van*

aard; – *handelen*; **wispeltu'righeid,** v.
wis'se, v. –n (*oude benaming voor stère*).
wis'sel, m. –s, wisseltje (1 *wisselbrief*; 2 *inrichting met hefboom om een trein op een ander spoor te brengen*; 3 *verandering*; *keer*): 1 *de loper ging met de –s uit*; (*op iem.*) *een – trekken*; **fig.** *een – op de toekomst trekken*, op de toekomst hopen; zie accepteren, endosseren; 2 *een – verzetten, overhalen, vastzetten*; 3 *een hele – in ons lot.*
wis'selaar, m. –s, wisselaren (*iem., die groot geld ruilt voor klein geld, ook vreemde munten omzet*; *geldhandelaar*): *de –s i. d. tempel.*
wis'selagent, m. –en (*iem., die voor rekening van een ander geld wisselt*; *agent ener wisselbank*); **–agentschap,** o. –schappen; **–arbitrage,** v.; zie arbitrage; **–bank,** v. –en (*bank voor de wisselhandel*; *bank, die zich belast met het disconteren van in het buitenland betaalbare wissels, ook met het omwisselen van vreemde muntspeciën*).
wis'selbedrag, o. (*nominale waarde v. d. wissel*); **–beker,** m. –s (*beker, die telkens het bezit wordt van die vereniging of persoon, die het kampioenschap in een of andere sport verwerft*); **–boek,** o. –en (*hulp- en of bijboek, waarin aantekening gehouden wordt van te innen wissels*); **–bouw,** m. (*jaarlijkse afwisseling van teelt op dezelfde akker*).
wis'selbrief, m. –brieven (*wissel*; *geschrift, waarbij iem.*, de trekker, *aan een ander, elders woonachtig* [betrokkene], *verzoekt een bepaald bedrag uit te keren aan een derde* [nemer of houder]); meestal wissel.
wis'selen, wisselde, h. gewisseld (1 *het een voor het ander geven*, [*om'*]*ruilen*; 2 *veranderen*; *afwisselen met*): 1 *groot geld voor pasmunt –*; *bankpapier –*, voor contanten; zonder bepaling: *heeft u kleingeld? ik kan niet –*; fig. *woorden –*, [a]) met elkaar spreken, [b]) twisten; *van gedachten – over*; *brieven –*, over en weer schrijven; *een kogel met elkaar –*, op elkaar schieten, duelleren; 2 *alles wisselt en vergaat*; *klein broertje wisselt van tanden*, de melktandjes worden vervangen door andere; *e en a – voor r + consonant*; *de stem wisselt*; *van paarden –*, verse paarden nemen; *de trein moet nog –*, op een ander spoor gebracht worden.
wis'selhandel, m. (*handel in wissels*).
wis'seling, v. –en: *de – der jaargetijden.*
wis'selkantoor, o. –kantoren (*inrichting, waar men vreemd geld kan omzetten*); **–koers,** m. –en (*koers der wisselbrieven, afhankelijk o.a. van vraag en aanbod*): *de –en worden in koerslijsten genoteerd*; **–loon,** o. –lonen (*courtage*); **–loper,** m. –s (*kantoorloper, die wissels int*); **–makelaar,** m. –s (*iem., die optreedt als makelaar bij koop en verkoop van wissels of promessen*); **–notering,** v. –en (*geregelde opgave van de wisselkoers*); **–personeel,** o.; **–recht,** o. (*regelen en wetten in de wisselhandel*); **–reductie,** v. (*berekening, om de contante waarde van een afgegeven wisselbedrag te bepalen*); **–rekening,** v. (*alle berekening in betrekking tot wissels*; *de rekening in de boeken van den koopman, waarop alle wissels in zijn bezit zijnde, geboekt worden*); **–ruiterij,** v. (*het trekken van wissels door twee of meer handelsvrienden op elkaar, met het doel* [*zonder deugdelijk onderpand*] *zich gelden te verschaffen door zulke wissels te verdisconteren*).
wis'selstand, m. –en (*stand v. d. wissel* 2).
wis'selstroom, m. –stromen (*electrische stroom, waarvan periodiek de intensiteit en richting veranderen*); zie gelijkstroom.
wis'seltand, m. –en (*nieuwe tand, als er een melktand bij een kind uitvalt*).
wis'seltong, v. –en (*tong v. e. wissel* 2): *een der –en was niet in orde.*
wisselval'lig, bn. (*onbestendig, veranderlijk, onzeker*): *de krijgskans is –.*
wisselval'ligheid, v. –heden: *de – van 's mensen geluk, van de oorlog*, onzekerheid.
wis'selwachter, m. –s (*spoorbeambte, die op de wissels v. e. spoorvak heeft te letten, met het verzetten enz. er van belast is*).
wis'selwerking, v. –en (*wederkerige invloed, welke twee zaken, krachten, werkingen op elkaar uitoefenen*): *er is – tussen nationale welvaart en nationale ontwikkeling.*
wis'selzegel, o. –s (*gezegeld papier voor wisselbrieven, los zegeltje voor een wissel*).
wis'sen, wiste, h. gewist (*vegen, reinigen, afvegen*): *zich het zweet van het voorhoofd –.*
wis'ser, m. –s (*iem., die wist*; *veger, voorwerp om mee te wissen*).
wis'sewasje, o. –s (*kleinigheid, nietigheid*): *wissewasjes*, flauwiteiten, uitvluchten, onbetekenende praatjes.
wit 1 bn. (*de helderste, lichtste kleur, tegenstelling van zwart*; *blank*): *zo – als sneeuw*; – *worden*; Witte Donderdag, m., R.-K. Donderdag in de goede week, naar de witte gewaden der priesters in de kerkelijke diensten in tegenstelling met de paarse der vorige dagen; *het Witte Huis*, [a]) paleis te Washington van den president der Verenigde Staten, [b]) de regering aldaar; *de witte terreur*, in Frankrijk, na de 100 dagen of na de slag van Waterloo, 18 Juni 1851, vervolging van de aanhangers van Napoleon I door de koningsgezinden (*witte leliën* van het wapen); thans in het alg. van antirevolutionnaire groeperingen: *het witte leger in Rusland*; *de witte vlag*, vredevlag, [a]) teken van overgave, [b]) van vredelievende gezindheid; *witte wijven*, toverkollen, in Geld. en O., wonende in heuvelen, *wievenbelter* (belt = hoogte), meestal drie bij elkaar; *een witte neger*, albino; *een witte Pasen*, Paasdag met sneeuw; *een witte bioscoop*, zedelijk goed; *de witte week*; zie witgoed; – *zien*, bleek; zie verder raaf, voet, witgoud; **2** o. (1 *de witte kleur*; 2 *het wit of mikpunt van een schijf, doelwit*; 3 boekdr. *afscheiding tussen twee woorden*): 1 *in het – gekleed*; *het – van een ei, het – van het oog*; zegsw. *zwart op – hebben*, een geschreven bewijsstuk; 2 *zijn – niet uit het oog verliezen*; *het – raken*; 3 *het – bestaat uit een lager type zonder letter*; **3 wit'te,** m., v. –n (*iem. met witte haren*, ook van dieren).
wit'achtig, bn. (*min of meer wit*): *een –e uitslag, een – waas*; **–bol 1** m. –bollen (*man met wit haar*); **2** v. (*bepaalde grassoort*; Lat. holcus); **–bont,** bn.: *een – kalfje*, wit met zwart; **–gatje,** o. –s (*pluvierachtige strandvogel*; Lat. tringa ochropus); **–gedast,** bn. (*met witte das*): *–e heren*; **–geld,** o. (*zilvergeld*); **–glas,** o. (*wit gekleurd glas, matglas*); **–gloeiend,** bn. (*in de hoogste mate gloeiend*); **–goed,** o. –goederen (*wit katoenen, linnen enz. weefsel*): *de witte week*, nl. *uitverkoop van restanten van –goederen*; **–goud,** o. (*platina*);

–ha'rig, bn. (*met wit hoofdhaar; met witte haren*): *een –e poedel,* hebbende wit haar; *een –e knaap;* **–heer,** m. –heren (*Norbertijn, naar het witte opperkleed*); **–heid,** v. (*het wit-zijn*): *de – van sneeuw;* **–hoen,** o. –hoenders (*sneeuwhoen*); **–hout,** o. (*zeker Amerikaans hout;* ook: *onbeschilderd hout*); **–je,** o. –s (*koolwitje*); **–jes,** bw. (fig. *lief, vriendelijk*): *zij lachte –,* vriendelijk, blijde, gelukkig; **–kalk,** v. (*witsel voor de muren*); **–kiel,** m. –en (*dienstman,* o. a. *aan het spoorstation*); **–kop,** m. en v. –koppen (*iem. met wit hoofdhaar*); **–kwast,** m. –en (*kwast, om de muren of plafonds te witten*): *de – van Waterstaat;* **–lof,** o. (*Brussels lof*): *– o. a. gekweekt te Brussel en omstreken;* Z.-N. witloof; **–loog,** v. (*loog der goudsmeden en munters*); **–poot,** m. –poten (*paard met een witte poot*); **–schimmel,** m. –s (*wit paard*).

wit'sel, o. (*witkalk, kalksel*); **–laag,** o. –lagen (*laagje opgedroogd witsel*).

wit'staart, m. –en (*dier* inz. *paard met witte staart;* ook wel voor *witgatje*).

wit'tebrood, o. –broden (*een fijn tarwebrood*): Z.-N. *zijn – vóór eten,* eerst voorspoed, dan tegenspoed hebben.

wit'tebroodsdagen, m. mv.; zie –weken.

wit'tebroodskind, o. –kinderen (fig. *gelukskind; bedorven kind*): *de –kinderen der fortuin;* **–weken,** mv. (*de eerste huwelijksweken*).

Wit'te Don'derdag, Wit'te Huis, *z.* wit **1.**

Wit'tekind, hertog der Saksers, 783 door Karel den Gr. overwonnen, 785 gedoopt.

wittekool', v. –kolen (*inmaakkool, kool met witte bladeren*); zie zuurkool.

wit'ten, witte, h. gewit (den. van *wit: met witkalk bestrijken*): *een muur –.*

wit'ter, m. –s (*werkman, die muren wit*).

wit'te terreur, vlag, wij'ven, zie wit **1.**

wit'vis (in het mv. *een kleine aasvis,* o. a. *voorn, brasem, blei,* Lat. leuciscus; ook: *zilverkleurige goudvis*), **1** (voorwerpsn.), m. –vissen; **2** (stofn.), v.

wit'voet, m. –en (*paard met witte voeten*).

wit'werker, m. –s (*houtwerker, schrijnwerker in wit hout*).

wit'zand, o.

Witz, m. –e (Duits: *grap, mop*).

wit'zijden, bn. (*van witte zijde*): *een – japon.*

Wo'dan, m., zie Odin en Woensdag.

wod'ka, v. (Russisch letterl. watertje: *brandewijn*); ook wod'ki (genit.).

woe'de, v. (*gramschap, razernij*): fig. *het schip was ten prooi aan de – der golven; in blinde –; machteloze –; zijn – koelen op.*

woe'den 1 woedde, h. gewoed (*hevig razen en tieren; wreedheden plegen*): *de oorlog woedt;* fig. *de storm gaat –,* verwoesting aanrichten; **2** zn. o.: *het – der zee,* onstuimig zijn.

woe'dend, bn., bw. (*zeer boos*): *hij werd –,* erg nijdig; *z. – maken over; – zijn over iets, op iem.; hij keek mij – aan.*

woe'ker, m. (*onwettige winst, onmatig hoge rente of interest, geëist door misbruik te maken van iems. geldnood*): *– drijven; iets met – vergelden,* dubbel en dwars.

woe'keraar, m. –s, woekeraren (*iemand, die woeker drijft*); **–aarster,** v. –s.

woe'kerdier, o. –en (*parasiet* **2**).

woe'keren, woekerde, h. gewoekerd (1 *woeker plegen; door woeker verwerven;* 2 fig. *groot voordeel trekken van; zeer nuttig besteden*): 1 *hij heeft zich zelf rijk en anderen arm gewoekerd,* op onwettige wijze geld bij elkaar geschraapt; 2 fig. *met de tijd –.*

woe'kergeld, o. –en (*door woeker verkregen geld*); **–handel,** m. (*handel met woekerwinst*); **–plant,** v. –en (*plant, levende ten koste van andere organismen*): *het warkruid en sommige zwammen zijn –en;* ook: parasiet; **–rente,** v. –n (*onmatig hoge rente*): bij – is de bijgedachte, dat men misbruik maakt van iems. geldverlegenheid; **–vlees,** o. (*wild vlees*); **–winst,** v. –en (*overmatige en ongeoorloofde winst*): *– maken;* **–zucht,** v. (*zucht of hevige neiging tot woekeren; ongeoorloofde winzucht*).

woe'len, woelde, h. gewoeld (1 *onrustig zijn; zich heen en weer bewegen;* 2 *wroeten;* 3 *losjes [om iets] winden*): 1 *wat woelt dat kind in de slaap! zich bloot –;* 2 *de mol heeft hier gewoeld,* gewroet; 3 *een lapje om een bezeerde vinger –;* nog: Z.-N. *een lading hooi enz. vastbinden door middel van een woelstok.*

woe'lewaal, zie wielewaal.

woel'geest, m. –en (*onruststoker, stokebrand, oproerkraaier*).

woe'lig, bn., bw. (*erg beweeglijk, onrustig; met veel drukte, verkeer*): *een – kind,* lastig, druk; *'t is hier – druk,* overdruk; *–e tijden; het is – op straat;* **woe'ligheid,** v.

woe'ling, v. –en (*beweging; drukte; gewoel;* inz. in 't mv., *onlusten, beroerten*).

woel'stok, m. –stokken; zie woelen.

woel'water, m. en v. –s (*druk persoon, vooral woelig kind*): *de kleine Jan is een echte –,* hij kent geen rust; *nicht –.*

woel'ziek, bn. (*ongedurig, onrustig;* fig. *omwentelingsgezind*); **woel'zucht,** v.

Woens'dag, m. –dagen (*vierde dag der week,* eig. *Wodansdag*): *des –s,* Woensdags; **–avond,** m. –en; **–markt,** v. –en (*marktplein, waar des –s markt is; markt op die dag*); **–middag,** m. –en; **–morgen,** m. –s.

Woens'dags, bn., bw. (*op, van [elke] Woensdag*): *de –e krant, de –e markt; – is er markt.*

I. woerd, woord, m. –en; zie waard.

II. woerd, v. –en (*omperkt stuk grond*).

woer'haan, m. –hanen (*fazantenhaan*).

woer'hen, v. –hennen (*wijfje v. d. fazant*).

woest, bn., bw.; woester, meest – (1 *onbebouwd;* 2 *onbewoond, verlaten;* 3 *verwilderd, ruw, onordelijk; onbeschaafd, lomp;* 4 *onstuimig;* 5 *zeer nijdig*): 1 *–e gronden,* niet geschikt voor bebouwing b.v. duinen, zandstuivingen; 2 *een – eiland;* 3 *wild en – te keer gaan; een –e knaap;* 4 *de –e golven;* 5 *hij was – op ons.*

woest'aard, m. –s (*wild, ruw mens*).

woestaar'dig, bn., bw.

woes'te gronden, m. mv.; zie woest 1.

woes'teling, m. en v. –en (*woestaard*).

woestenij', v. –en (*woeste streek*).

woest'heid, v., in de tweede bet. –heden (*het woest zijn;* inz. *ruwheid, onbeschaafdheid;* ook: *ruwe daad*).

woestijn', v. –en (*barre landstreek,* inz. *zandvlakte, door gebrek aan water meestal onbewoond en zonder plantengroei*): *een zand–.*

woestijn'achtig, bn. (*op een woestijn lijkende, als een woestijn*); **–bewoner,** m. –s; z. Bedoeïn; **–pas,** m. (*sjokkende, schuifelende gang* [als van de Joden, toen zij 40 jaar door het woestijnzand baggerden]); **–wind,** m. –en (*wind in of uit de woestijn waaiend, droog en heet*), verg. samum; **–zand,** o. –en (*stof- of stuifzand der woestijn*).

woe'telen, Z.-N. freq. van *woelen* = wutelen; zie ald.
woiwo'de, wojwod', m. –n (eig. *heervoerder, hertog, vorst*; later: *stadhouder in Moldavië, Walachije, Polen*).
wol, v., (soorten) wollen, wolletje (*fijn, zacht haar v. sommige dieren,* o. a. *v. schapen*; *wollen draden*; *stof uit wol, wollen goederen*; *fijne draden, haartjes, op bladeren, stelen, zaden van planten*): *de – van schapen*; *vroeg onder de – gaan, kruipen, zijn,* naar, in bed; zegsw. *in de – geverfd,* [a]) goed op de hoogte, [b]) doortrapt, zonder schaamte; zie geschreeuw, haas **1, 2.**
wol'aap, m. –apen (*aap met zilvergrauwe, wollige vacht en lange grijpstaart*; Lat. lagothryx); **–achtig,** bn.: *– haar v. negers*; *een –e stof,* op wol lijkende; **–baal,** v. –balen (*grote, vierkante baal tot verzending van wol*; scherts. *grote pruik, bos haar*): *benen als –balen*; **–bereiden,** o. (*het bereiden van wol: –kaarden, –kammen, –plukken, –scheiden, –spinnen enz.*); **–bereiding,** v.; **–boom,** m. –bomen; zie bombax; **–distel,** v. –s (*kaardendistel*).
wol'dragend, bn. (*wol opleverend, met wol bedekt*): *– vee.*
wolf, m. wolven (1 dierk. *verscheurend dier, lijkend op een grote hond*; Lat. canis lupus; 2 *naam v. insecten*; 3 *naam v. ziekten,* o. a. *lupus*): 1 zegsw. *eten, honger hebben als een –*; *den – bij de oren houden,* in een netelige toestand verkeren; *– en schaap,* gezelschapsspel; z. gerucht, huilen, schaapskleren; 2 *de bijen–, korenwolf*; 3 *vretende –,* kankerachtige zweer; *– aan de tanden.*
wol'fabriek, v. –en (*fabriek, waar wol verwerkt wordt*); **–fabrikant,** m. –en.
wolf'achtig, bn. (*lijkende op, als een wolf*).
wolf'ijzer, o. (Z.-N. *wolfsangel, -klem*).
wolf(s)'kers, v. (*belladonna* z. ald.).
wolf'ra(a)m, o. (*grijszwart metalliek element, toegepast in gloeilampen*); ook, wolframiet', wolfra'mium.
wolfs'angel, m. –s (*wolfsklem*); **–gebit,** o. –gebitten (*gezamenlijke tanden van een wolf*); **–hond,** m. –en (*keeshond*; *bastaard van wolf en hond voor de wolvenjacht*); **–honger,** m. (*geeuwhonger*); **–huid,** v. –en; **–kers,** v.; zie wolfkers; **–kind,** o. (*kind, door en bij wolven opgevoed*); **–klauw 1** m. –en (*de klauw v. e. wolf*); **2** v. (*een sporeplant* o. a. lycopodium clavata): *de – groeit op vochtige zandgrond*; **–klem,** v. –klemmen (*dubbele beugel vol pinnen, met springveer, om een wolf te vangen*); **–kuil,** m. –en (*overdekte kuil om een wolf te vangen*; mil. *trechtervormige put met aangepunte palen voor een stelling om de toegang te bemoeilijken*); **–melk,** v. (*plantengeslacht, naar het melksap*; Lat. euphorbia); **–muil,** m. –en; **–pels,** m. –pelzen (*bereide wolvenhuid*); **–tand,** m. –en (*tand v. e. wolf*; *plat gedeelte tussen de tanden ener zaag*; ook: *moederkoorn*); **–vel,** o. –vellen; **–wortel,** v. (*winterakoniet*); zie akoniet.
wol'gras, o.; zie wollegras.
wol'handel, m. (*handel in onbewerkte [schapen]wol*): *de – van Vlaanderen.*
wol'harigen, m. mv. (*mensen met wolachtig haar*).
wol'industrie, v. (*het in fabrieken spinnen, weven enz. van en met wollen draden*).
wolk, v. –en (1 *massa verdichte waterdamp*; 2 bij verg. in versch. bet.; 3 *wolkachtige vlek in edelgesteenten*): 1 *een donkere –*; *de –en gaan zich ontlasten*; *een onweers–, een regen–, stapel–, veder–*; 2 bij overdracht: *een stof–*; *een rook–*; (Bijb.) *een – van getuigen,* menigte; *een – van pijlen, sprinkhanen*; *suiker en melk? een –je,* een weinig; *er vertoonde zich een – op zijn voorhoofd,* trek van droefheid, ontstemming; *donkere –en,* fig. sombere vooruitzichten; *er is geen –je aan de lucht,* [a]) alles belooft goed te gaan, de vooruitzichten zijn schitterend, [b]) alles is veilig; fig. *hij ziet er uit als een –,* fris en gezond; *een kind als een –,* gezond, dik, ook: *een – v. e. kind*; 3 *–agaat*; nog: *in de –en zijn,* opgetogen; *uit de –en vallen,* onthutst zijn; *iem. in de –en verheffen,* hemelhoog.
wol'kaarde, v. –n (*wolkam, -borstel*).
wol'kaarden, o.; zie kaarden.
wolk'achtig, bn. (*met wolken bedekt, bewolkt*): *de lucht is nogal –.*
wol'kam, m. –kammen (*werktuig om wol te kammen*); **–kammer,** m. –s.
wolk'breuk, v. –en (*ontzaglijke plasregen, die alles neerslaat en de streek onder water zet*).
wol'ken, wolkte, h. gewolkt (Z.-N. *wolken vormen*): *het begint te –.*
wol'kenkrabber, m. –s (naar het Eng. skyscraper; N.-Am.: *torenhuis, hoog huis van twaalf en meer verdiepingen*).
wol'kenloos, bn. (*zonder wolken*): *het wolkenloze uitspansel, het – blauw.*
wolk'gevaarte, o. –n (*reusachtige wolk*).
wol'kig, bn. (*wolkachtig*; v. edelgesteenten: *onzuiver*; zie wolk 3).
wol'koper, m. –s: *een rijke –.*
wol'kruid, o. (*koningskruid*; Lat. verbascum nigrum; zie toorts).
wol'legras, o. (*soort van cypergras in onze venen*; Lat. eriophorum).
wol'len, bn. (*van wol*): *een – das, deken.*
wol'lenaaien, o. (*het vervaardigen v. wollen kleding*); **wol'lenaaister,** v. –s.
wol'lengoed, o. (*wollen stoffen, kleding*).
wol'letje, o. –s (*wollen kledingstuk enz.*).
wol'lig, bn. (1 *wolachtig*; *met wol bedekt*; 2 van planten: *met zachte haren bedekt*): 1 *het – vee, –e stof*; 2 *–e vruchten.*
wol'markt, v. –en (*markt, waar wol verhandeld wordt*; *stad met wolhandel*).
wol'plukken, o. (*het uiteenplukken van wol*); **–spinnen,** o. (*het draden-spinnen van wol*); **–spinner,** m. –s; **–spinnerij',** v. –en; **–spinster,** v. –s.
wol'vebeet, m. –beten (*beet van een wolf*).
wol'vedak, o. –daken (*rieten dak, dat met 3 of 4 hoeken schuin afloopt*).
wol'vee, o. (*woldragend vee, schapen*).
wol'ven, wolfde, h. gewolfd (*eten als een wolf*; *wol, katoen uitpluizen*).
wol'venaard, m. (fig. *vraatzucht*).
wol'venjacht, v. –en (*jacht op wolven*).
wol'veprent, v. –en (*wolvespoor*).
wol'verven, o. (*het verven van wol*); **–verver,** m. –s; **–ververij',** v. –en.
wol'vespoor, o. –sporen (*afdruk van de klauw van een wolf* b.v. *in de grond*).
wolvin', v. wolvinnen (*wijfje van een wolf*).
wol'wassen, o. (*het wassend reinigen van wol*); **–weven,** o. (*het weven van wollen stoffen*); **–wever,** m. –s; **–zak,** v. –zakken (*wolbaal*).
wond 1 v. –en (*letsel, kwetsuur*; fig. *leed,*

smart, droefheid): *een verse* –; *balsem voor de* –, fig. troost; zegsw. *de vinger op de – leggen*, fig. precies zeggen, waar enig gebrek schuilt, het gebrek bij de juiste naam noemen; *oude –en openrijten*, oud leed weer levendig doen gevoelen; *diepe –en slaan*, diep leed veroorzaken; zie pleister; ook wonde; **2** bn. (*gewond, gekwetst*): *een –e plek*, ziekelijke of gekneusde plaats in het vlees, ook fig.

wond'arts, m. –en (*chirurgijn*).

won'den, wondde, h. gewond (*een lichte of zware wonde toebrengen*; fig. *grieven*).

won'der 1 o. –en (1 *handeling, die de natuurkrachten te boven gaat en dus alleen door God of met bijzondere hulp van God kan verricht worden*; *mirakel*; 2 *iets buitengewoons*): 1 *Jezus wrochtte tal van –en*; *–en doen*; 2 *het stadhuis, thans paleis, van A'dam* (van Jac. van Campen in 1655) *gold voor het achtste – der wereld* (of: *wereld–*); *–en van dapperheid*; *een – van geleerdheid*; *nu zul je –en beleven* (of: *zien gebeuren*), nu zul je wat beleven; *de –en zijn de wereld nog niet uit*, gezegde bij iets zeer onverwachts; *en – boven –, hij slaagde*; *het is* (*helemaal*) *geen –, dat hij slaagde*; **2** bn., bw. (*verwonderlijk, verwondering wekkend*; *vreemd*): *–e muziek*.

won'derbaar, bn.; wonderbaarder, –st (*verwondering wekkend*; ook: *wonderdadig, onbegrijpelijk*): *een – geval*; **–baar'lijk,** bn., bw.: *– van vorm*; *een –e ontwikkeling*; **–baar'lijkheid,** v.; **–bloem,** v. –en (*sierplant uit Mexico en Peru*; Lat. mirabilis); **–boom,** m. –bomen; zie ricinusboom; **–da'dig,** bn. (*bovennatuurlijk*; *verbazingwekkend*): *een –e genezing*; **–dier,** o. –en (*zeer ongewoon dier*); **–doend,** bn., bw. (eig. *wonderen doende*): *Jezus trok – rond*; **–doener,** m. –s (*iem., die wonderen verricht*); **–dokter,** m. –s (*een dokter, die wonderkuren doet*; mina. *kwakzalver*).

won'deren, het wonderde, h. gewonderd (*verwondering opwekken*): *dat wondert mij niet*, geeft mij geen verbazing.

won'dergroot, bn. (*zeer groot*): *een – ei*; **–jaar,** o. (*jaar, waarin zeldzame gebeurtenissen plaats hebben*; *roman van Conscience*); **–kind,** o. –kinderen (*kind met zeldzame gaven*): *de –kinderen op de piano*; **–klein,** bn. (*bijzonder klein*): *een – snuifdoosje*.

won'derkuil, m. –en (*lang sleepnet in de vorm v. e. peperhuis, met een wijde mond van ± 30 m, met nauwe mazen*): de – wordt gesleept door twee botters; de afstand van de punt of krop (onder) tot de reep (boven) is ± 22 m; volkst. moordkuil; **–lamp,** v. (*toverlamp*); zie Aladin; **–land,** o. (*sprookjesland*; *buitengewoon merkwaardig land*): *Amerika, het* –; **–lijk,** bn., bw. (*vreemd, zonderling*): *een – geval, een –e kleding*; *zich – aanstellen*; *ik werd zo* –, onpasselijk, ongesteld; *hij deed, sprak* –; **–lijkheid,** v. –heden; **–macht,** v. (*het vermogen om wonderen te doen*); **–man,** m. –mannen (*buitengewoon man, iem. met zeldzame gaven*); **–middel,** o. –en (*middel, waardoor wonderen gebeuren*); **–olie,** v. (*ricinusolie*); **–schoon,** bn. (*zeldzaam schoon*): *ons – huis*, nl. *ons lichaam*; **–spreuk,** v. –en ([*valse*] *schoonschijnende stelling, die met de heersende mening in strijd is*); zie paradox; **–spreu'kig,** bn., bw. (*zonderling, paradoxaal*); **–teken,** o. –en (*wonder, mirakel*); **–veel:** *doen of men – te verteren heeft*; **–verhaal,** o. –verhalen (*verhaal van of over een wonder*; ook: *wonderbaar verhaal*): *de –verhalen in de Middeln. letterkunde*; **–wel,** bw.: *hij was – te pas*, zeer in zijn schik; **–werk,** o. –en (*mirakel*: *gebeurtenis, volgens de bekende natuurwetten niet te verklaren*; *bewonderenswaardig werk*).

wond'heelkunde, v.

wond'heler, m. –s (*heelmeester, chirurg*).

wond'ijzer, o. –s (*sonde*).

wond'koorts, v. –en (*koorts, als gevolg van verzwering*); **–roos,** v. (*een met koorts gepaard gaande wondziekte*).

wo'nen, woonde, h. gewoond (1 *verblijf houden*; *kamers hebben*; *gehuisvest zijn*; 2 *in dienst zijn*): 1 *ik woon te Utrecht*; *waar woont hij, in welke straat? bij iem.* –; *op kamers* –; *zij – op het land*, houden verblijf; 2 *Sprotje woonde bij een rijke familie*. Opm. Men *woont* (germ.) niet in een hotel, men *logeert* of *vertoeft* er.

wo'ning, v. –en, woninkje (*huis, verblijf*; *domicilie*): *een mooie –*; *met vrije –*; *vrij – hebben*.

wo'ninggids, m. –en (*gedrukte handleiding voor 't huren en verhuren, kopen en verkopen van woningen*).

wo'ningnood, m. (*gebrek aan bewoonbare of geschikte huizen*).

wo'ningquaestie, v., **–vraag,** v., **–vraagstuk,** o. (*het vraagstuk, hoe de mensen een behoorlijke woning te bezorgen*; *het vraagstuk van de vereisten, waaraan goede* [*arbeiders*]-*woningen moeten voldoen*).

wo'ningwet, v. (*wet van 1901, houdende bepalingen ten behoeve der volkshuisvesting*).

Woodbrookers, m. mv. (Eng. naar de kwakersstichting Woodbrooke bij Birmingham: *religieuze groepering*, sedert 1908 tot een vereniging georganiseerd).

woon, v. (Z.-N. 1 *woning*; 2 *het wonen*): 1 *de bouwvallige* –; 2 *hem is de – ontzegd*; **–ach'tig** (*woon hebbende, wonende, gevestigd*).

woon'ark, v. –en (*grote schuit, als woning dienende*, b.v. *voor watertoeristen enz.*).

woon'huis, o. –huizen (*huis, tot woning ingericht*); **–kamer,** v. –s (*huiskamer*); **–kelder,** m. –s (*kelder, ingericht als woning*); **–plaats,** v. –en (rechtst. *plaats, waar iem. zijn hoofdverblijf gevestigd heeft*; *plaats, waar men woont*); z. domicilie; **–schip,** o. –schepen.

woonst, v. –en (Z.-N. *woning, verblijf*).

woon'stede, v. –n (*woonplaats, domicilie*).

woon'vertrek, o. –vertrekken (*woonkamer*).

woon'wagen, m. –s ([*kermis*]*wagen als woning ingericht*); **–wagenkamp,** o. –en.

I. woord, o., in bet. 1 –en (1 *spraakklank, die aan een voorstelling beantwoordt*; *de zichtbare* d.i. *geschreven, gedrukte enz. voorstelling er van*; bij uitbr. *het gesprokene*; verder nog in allerlei toepassingen; 2 *belofte, erewoord*; 3 *de H.-Schrift*; 4 in het Evangelie van Johannes: *Christus*): 1 *een vreemd* –, *de –en v. e. woordenboek*; *grote –en*; *ware –en*; *–en en geen daden*; *de daad bij het – voegen*; *– voor* –; *iets met andere –en zeggen*, op een andere manier; *daar is geen – van waar*, niets; *geen – meer*, zwijg! *een – van dank, lof spreken*; *hij kan goed zijn – doen*, is welbespraakt; *tot iem. het – richten*, aanspreken; *geen* (*stom*) *– zeggen, kunnen uitbrengen*, niets; *in één* –, kortom; *met zoveel –en verklaarde hij*; *op één – van u*; *op mijn* –,

[a]) toen ik dat zei, [b]) erewoord, z. 2; *op dat – vloog hij op*; *– voor – herhalen*; *–en wekken, voorbeelden trekken*; *gij neemt* (of: *haalt*) *mij de –en uit de mond*, gij zegt, wat ik juist wilde zeggen; *een goed – spreken*, bidden; *het – voeren*, spreken, inz. in het openbaar; *wie heeft het –*, wie zal gaan spreken? *iem. het – geven*, gelegenheid tot spreken b.v. in een vergadering; zie ook 2; *het – is nu aan hem*; *niet aan het – kunnen komen*; *men kan zijn eigen –en niet verstaan*; *men kan er geen –tussen krijgen*; *een gedachte onder –en brengen*, uitdrukken; *een goed – voor iem. doen*, in zijn voordeel spreken; zegsw. *een goed – vindt* (*altijd*) *een goede plaats*, met beleefdheid en vriendelijkheid komt men altijd het verst; *het hoogste* (of: *het grootste*) *– hebben* (of: *voeren*), eig. luid boven anderen uitspreken, de boventoon voeren; *altijd het laatste – willen hebben*; *iem. te – staan*, hem gelegenheid geven iets te zeggen, hem van antwoord dienen; *het hoge – is er uit*, nl. het gewichtige woord: er is gezegd, wat men haast niet durfde zeggen; z. brood, gevleugeld, goudschaal, hoog **1**; 2 (*zijn*) *– houden*; *zijn – van eer*, erewoord; *iem. aan zijn – houden*, eisen, dat hij zijn belofte vervult; *iem. zijn – geven*; *op mijn –*, zie 1 [b]) en man 3; Z.-N. *zijn – opeten*, breken; 3 *Gods Woord*; *het Woord* (*Gods*); 4 *het Woord is vlees geworden*; zie woorden, woordje.

II. woord, m. –en (*mannetjeseend*).

woord'accent, o. –en (*het accent, waardoor in een woord een lettergreep domineert*); **–afleider,** m. –s (*woordvorser*; *iem., die bedreven is, zich toelegt op het afleiden van woorden*); zie etymoloog; **–afleiding,** v. –en (*onderzoek naar de vorming v. woorden*); zie etymologie; **–afleidkunde,** v. (*wetenschap der woordvorming door afleiding*); **–afleidkun'dige,** m. –n (*etymoloog*); **–betekenis,** v. –betekenissen (*de betekenis van een woord*); **–breker,** m. –s (*iem., die zijn belofte niet houdt*); **–breekster,** v. –s; **–breuk,** v. (*schending van belofte*); **–buiging,** v. –en (*verbuiging en vervoeging*).

woor'delijk, bn., bw. (*volgens de woorden*; *woord voor woord*): *een –e vertaling*, naar de letter; *iets – nazeggen*, letterlijk.

woor'den, o. mv. (*twist, ruzie*): *van – tot daden komen*, gaan vechten; *– krijgen met iem.*; *hoge – met iem. hebben*; z. hoog **1**, 3.

woor'denarm, bn. (*arm aan woorden*): de tegenst. is woordenrijk; **–boek,** o. –en (*boek, waarin de woorden ener taal in een zekere orde* b.v. *alphabetisch zijn gerangschikt, benevens de verklaring of vertaling er van*): *lafheid staat niet in zijn –*, kent hij niet; **–keus,** v. (*het kiezen van woorden en uitdrukkingen*): *een juiste –*; **–kraam,** v. (*overvloed v. woorden, die weinig zeggen*): *een geleerde –*; **–kramer,** m. –s (*persoon, die weinig zegt in een vloed van woorden*); **–kramerij,** v. (*het bezigen van veel woorden zonder enige zin*); **–lijst,** v. –en ([*alphabetische*] *lijst van woorden zonder hun verklaring*); **–praal,** v. (*bombast*); **–rijk,** bn. (*veel woorden gebruikend*; *veel woorden bezittend, tot zijn beschikking hebbend*): *een –e taal, een – schrijver*; **–schat,** m. (*rijkdom ener taal*; *al de woorden ener taal*; *woordenvoorraad*): *de – onzer taal*; **–spel,** o. (*het gebruiken van een woord, dat in twee betekenissen kan worden opgevat*; *speling met woorden*; *woordspeling*; *de aldus gebruikte woorden*); **–strijd,** m. (*twist*; ook: *een strijd, die niet loopt over een zaak zelf, maar over de woorden, over die zaak gezegd*); **–tolk,** m. –en (*woordenboek*, inz. *tot verklaring van uitheemse woorden*); **–twist,** m. (*twist*; *woordenstrijd*): *zij kregen een –*; **–vloed,** m.; **–voorraad,** m. –voorraden (*totaal van woorden en uitdrukkingen van een taal, van een spreker of schrijver*): *zijn er boeren, met slechts een – van 300 woorden? het O. T. zegt al, wat het te zeggen heeft, met 5642 woorden*; **–wisseling,** v. –en ([*lichte*] *woordentwist*); **–zifter,** m. –s (*iem., die op de woorden vit, kleingeestige aanmerkingen maakt*; *Zoïlus*).

woord'je, o. –s: *een – meespreken*, zich doen gelden, b.v. *H. O. L. L. A. N. D., Holland spreekt een – mee! één – a. u. b.*, luister één ogenblik! *–s leren, opzeggen* (school).

woord'klank, m. –en (*de klank der afzonderlijke woorden*): de – is met het rhythme een der voornaamste factoren der woordkunst; **–kunst,** v. (*kunstwerk van taal*; *kunst van den woordkunstenaar*); **–kunstenaar,** m. –s ([*groot*] *stylist*, [*groot*] *dichter*); **–schikking,** v. –en (*plaatsing der woorden of zinsneden*): *de vragende –*; **–speling,** v. –en (*woordenspel*): *–en maken, b.v. waar de witte zeilen varen, varen maar met groot gevaar!* **–tarief,** o. –tarieven (*tarief of vaste prijs der woorden bij het telegraferen*); **–teken,** o. –s (*teken, om de juiste opvatting van een woord te bevorderen*): het klemtoonteken, het afbrekingsteken, het deelteken zijn –s; **–toon,** m. (*toonsterkte der woorden in een zin*); **–verdraaier,** m. –s (*iem., die aan een woord een verkeerde zin geeft*, inz. *met boze bedoeling*); **–verklaring,** v. –en (*het verklaren van woorden of uitdrukkingen*); **–voerder,** m. –s (*spreker*); **–vorming,** v. ([*leer van de*] *vorming der woorden* o. a. *door afleiding en samenstelling*).

wor'den, werd, i. geworden (1 zelfst. w.w.; 2 koppelw.w.; 3 hulpw.w. v. d. lijdende vorm): 1 *God sprak, en de wereld werd*, ontstond; 2 *gij wordt nog arm*, zult het in de toekomst zijn; *rood, warm, koud, nijdig –*; *wat is er van hem geworden*, [a]) tot wat heeft hij het gebracht, [b]) waar is hij gebleven? *het wordt licht*, begint te zijn; *stof en as –*; 3 *het vlees wordt gebraden*; verg. geworden.

wor'ding, v. (*ontstaan*; *geboorte*): *in* (*staat van*) *–*; **wor'dingsgeschiedenis,** v.

worg, m. (*keelontsteking* [*bij paarden*]).

wor'gen, wur'gen, worgde, wurgde, h. geworgd of gewurgd (*de keel toesnoeren*; *door dichtknijpen der keel doen sterven*).

wor'ging, v. (*het worgen*), ook: **wur'ging,** v.

worg'koord, o. –en (*touw, om iemand mee te worgen*); **–paal,** m. –palen (*paal, waaraan een veroordeelde geworgd wordt*); vero.

work, m. –en (klank. *kikvors*); gew.

wor'ken, workte, h. gewerkt (*kwaken der kikvorsen*): *de kikkers beginnen te –*; gew.

worm, m. –en, wormpje (in het mv. *dieren met een lang rond of plat lichaam, zonder gelede bewegingsorganen, voor beweging dienen soms borstelachtige haren, zuignappen enz.*; Lat. vermes): fig. *de knagende – des gewetens*; *er knaagt een – aan zijn hart*, innerlijk verdriet; *het arme wormpje*, kindje; zie ook wurm; **–'achtig,** bn. (*als een worm*;

vol wormen; beschadigd door wormen).
Wor'mer, v. (aardr. *N.-Holl. polder*).
wor'mig, bn. (*door de wormen beschadigd; de worm in de hoef hebbend*).
worm'koekje, o. –s (*artsenij tegen de wormen in koekjesvorm*); **–kruid,** o. (*geneesmiddel*; Lat. chrysanthemum vulgare); **–steek,** m. –steken (*plaats door e. rupsje aangetast*, b.v. *in fruit, hout*); **–stekig,** bn.: *– oost, hout,* door een wormvormig rupsje aangetast; *–e erwten*; **–wiel,** o. –en; **–ziekte,** v. (*ziekte van planten en dieren*, b.v. *van schapen; mijnwormziekte*, z. ald.).
worp, m. –en (*het werpen met stenen, bal, lans enz.; dracht van dieren*): *de eerste – hebben, een – met dobbelstenen.*
worst, v. –en (*darm, gevuld met gehakt vlees enz.*): *– maken, stoppen of vullen; – roken*; zegsw. *het bekomt hem als de hond de –*, het genoegen of genot boet hij duur; z. o. a. bloed-, braadworst.
wor'stebrood, o. –broden (*saucijsenbroodje*): *– op oudejaarsavond*; **–je,** o. –s: *twee –s.*
wor'stelaar, m. –s, worstelaren (*iem., die worstelt*, inz. *iem., die de kunst van worstelen verstaat en beoefent*).
wor'stelen, worstelde, h. geworsteld (*elkaar omvatten en trachten op de grond te werpen*; bij uitbr. *strijden, kampen*): *– om de prijs*; fig. *tegen de wind –; het schip worstelt met de golven*, kampt met; *hij worstelt met de dood*, is zieltogend; **wor'steling,** v. –en (*het worstelen; strijd, kamp*): *de gewonde krijger in zijn laatste – met de dood.*
wor'stelkamp, m. (*worstelstrijd*); **–kunst,** v. (*de kunstgrepen v. 't worstelen*); **–perk,** o. –en (*omsloten ruimte, waarbinnen geworsteld, gestreden wordt*): fig. *tegen iem. in het – treden*, (openlijk) als zijn bestrijder optreden; **–strijd,** m. (*harde strijd*); **–wedstrijd,** m. –en (*wedstrijd in het worstelen*).
wor'stepen, v. –pennen (*houten pen of grote doorn, om een worst mee toe te steken*).
worst'horentje, o. –s (*trechtervormig buisje, dienende bij het worstmaken*).
worst'vergiftiging, v. –en (nl. *door e. bacterie*, Lat. bacillus botulinus, *die zich kan ophopen in niet behoorlijk geconserveerde worst enz.*).
wort, o. (*ongegist, gehopt bier*); verg. weers.
wor'tel, m. –s, bet. 1 en 2 ook –en, worteltje (1 *ongeleed deel der plant, dat in de grond dringt en water opzuigt of opneemt*; fig. *beginsel, oorzaak*; 2 *naam van planten, welke* inz. *gekweekt worden wegens de eetbare wortels; peen*; 3 taalk. *ideële abstracties uit bestaande woorden, niet bestaan hebbende grondklanken, waarmede men de verwantschapsbetrekking van woordfamilies wil uitdrukken*; 4 rekenk. *het getal, dat men krijgt, door een gegeven getal in een zeker aantal gelijke factoren te ontbinden*): 1 *de – van een boom*; bij overdracht: *de – van een tand*; zegsw. *met – en tak uitroeien*, geheel en al verdelgen; fig. *de kwaal der tering schoot –en*, tierde of woekerde voort; 2 *houdt ge van een –? gele en rode –en of –s voor het vee*; 3 *de – van het woord –*; 4 *de vierkants–*, het getal, dat in de 2e macht het gegeven getal oplevert; *de derdemachts– van 27 is 3.*
wor'telboer, m. –en (*boer, die vooral wortelen teelt*).
wor'telboom, m. –bomen (*mangrove*).
wor'teldraad, m. –draden: *de –draden zuigen het voedsel uit de grond.*
wor'telen, wortelde, i. geworteld (*wortel schieten*): fig. *de haat wortelt in zijn hart.*
wor'telgewas, o. –gewassen (*gewas, waarvan de wortels eetbaar zijn*); **–grootheid,** v. –heden (algebra: *uitdrukking met het worteleken*, b.v. $\sqrt{5}$); **–haar,** o. –haren (*worteldraad*); **–hout,** o. (*hout van boomwortels*).
wor'teling, m. –en (Z.-N. *twijg, uit een wortel opschietend*).
wor'telkwal, v. –kwallen; z. knolkwal; **–loof,** o. (*het loof of groen v. e. wortel*); **–stok,** m. –stokken (*kruipend* [*onderaards*] *stengeldeel*): *uit de – van de lelie schieten de bladeren op*; **–teken,** o. –s (*het teken* $\sqrt{}$).
wor'teltje, o. –s (*kleine wortel* in bet. 1 en 2): 1 *fijne kleine –s dringen in de reten*; 2 *jonge –s en erwtjes*, peentjes.
wor'teltrekken, o., **–trekking,** v. –en (*bewerking, die een getal leert vinden, dat, tot de 2e of 3e macht verheven, het gegeven getal oplevert*); **–vorm,** m. –en (*vorm, waarin wortelgrootheden voorkomen*).
woud, o. –en (min of meer verheven benaming van: *grote* [*in den vreemde gelegen*] *streken, vanouds en van nature dicht met hoge bomen begroeid en in ongerepte staat*, dikwijls met de bijbet. van *woest*): *in het –.*
woud'duif, v. –duiven (*grote, wilde duif: houtduif, bosduif*; Lat. columba p. palumbus); **–duivel,** m. –s (*mandril*); **–ezel,** m. –s (*wilde ezel*; fig. *fors en krachtig, maar ruw en onbeschaafd mens*, Gen. 16 : 12); zie onager; **–gebergte,** o. –n (aardr. *gebergte met woud bedekt*): *het Karpathisch –*; **–koe,** v. –koeien; zie tapir; **–loper,** m. –s (*zwervend jager*, inz. *in de wouden van Noord-Amerika*); **–reus,** m. –reuzen (*grote boom in het woud*).
would-be, bn. (Eng. *in schijn; zich uitgevend voor; zogenaamd*): *een –– hervormer.*
I. wou'ter, m. –s (*meerkol*).
II. Wou'ter, m. eigennaam.
wou'terman, m. –s (scheepst. *scheepsklosje zonder schijf voor dunne lijnen*).
I. wouw, m. –en, wouwtje (*milaan, tamelijk grote roofvogel*; Lat. milvus m. milvus).
II. wouw, v. (*soort van reseda*; Lat. reseda luteola).
wraak, v. (*zucht om zich te wreken; het wreken zelf; wrok*): *iets uit – doen; op – zinnen; – is zoet; – nemen op iem. over iets; dat roept* (of: *schreeuwt*) *om –*, vergelding; vero., lit. t. wrake.
wraak'baar, bn.; wraakbaarder, –st (*verwerpelijk, af te keuren*; van getuigen, getuigenissen: *niet toe te laten*): *een wraakbare getuigenis*; **–engel,** m. –en (*engel der wrake*); **–gie'rig,** bn. (*begerig om wraak te nemen*): *een – karakter*; **–gie'righeid,** v. (*wraakzucht*); **–'godin,** v. –godinnen (myth. *furie*).
wraak'goed, o. (*uitschot van goed*).
wraak'lust, m. (*begeerte, om zich! e wreken*): *met – in het hart, in het oog*; **–neming,** v. –en (*het wraaknemen; daad van wraak*); ook: **–oefening,** v. –en.
wraak'roepende zonden, v. mv. (*zonden, die ten hemel om wraak roepen of schreien*): ze zijn b.v. vrijwillige doodslag, verdrukking van weduwen en wezen.
wraak'zucht, v. (*zucht, begeerte naar wraak*); **–zuch'tig,** bn. (*strevend naar wraak*): *een – karakter*, wraakgierig.
wrad'del, m. –s (*kossem*).

wrak 1 o. wrakken (*romp v. e. gestrand schip*; *onbruikbaar, beschadigd schip*): *een drijvend verlaten* –; fig. *hij is een – geworden*; **2** bn.; wrakker, –st (*beschadigd, niet gaaf*; *slecht, zwak*): *dat is wrakke kaas*; *een – schip*; *een – meubel*, wankel; fig. *dat is daar een wrakke boel*, de zaken staan er slecht.
wra'ke, v.: *mij is de –!* lit. t. vero.; z. wraak.
wra'ken, wraakte, h. gewraakt (*onwaardig verklaren, afkeuren, verwerpen*; in bij de wet bepaalde gevallen: *niet toelaten als getuige in een geding*): *getuigen* –.
wrak'goederen, o. mv. (*goederen van verongelukte schepen, gestrande goederen*).
wrak'hout, o. (*stukken hout van een wrak*).
wra'king, v. –en (*de daad van wraken*).
wra'kingsgrond, m. –en (*reden, waarom iemand als getuige gewraakt wordt*): –en zijn b.v. bloedverwantschap, vijandschap.
wrang bn., bw. (*de mond samenwringend*; *zuur, scherp*): *–e appels*, fig. *–e vruchten van de oorlog*; **wrang'heid,** v.
wrat, v. wratten (*eeltachtige uitwas*, [*huid*]-*knobbeltje*): *uw hand zit vol wratten*.
wrat'achtig, bn.: *een –e knobbel*.
wrat'tenbijter, m. –s (*glazenmaker*); gew.
wrat'tenkruid, o. (*onkruid, een soort van wolfsmelk, waarvan men het sap wel tegen wratten aanwendt*; Lat. euphorbia helioscopia).
wrat'tig, bn. (*wratachtig, met wratten*).
wre'delijk, bw. (*op wrede wijze*).
wreed, bn., bw.; wreder, –st (1 *zonder medelijden*; 2 *hard, ruw*): 1 *een – mens*, zonder gevoel, hardvochtig; *een – despotisme*, onbarmhartig; *een dier – behandelen*, onmenselijk; 2 *de tijger met zijn wrede tong*, ruwe; *– knerpte de kiezel*, scherp; nog: Z.-N. bw.: zeer, b.v. *dat kind is – lastig*; *– koud*.
wreed'aard, m. –s (*onbarmhartig mens*).
wreedaar'dig, bn., bw. (*zeer wreed, met wreedheid*): *een – man*; *– te werk gaan*.
wreedaar'digheid, v. (*het wreed-zijn*; *uiting hiervan*); **wreedaar'diglijk,** bw. (*op wrede wijze*): *men vermoordde hem* –.
wreed'heid, v., in bet. 2 –heden (1 *het wreed-zijn*; 2 *wrede daad*): 1 *geraffineerde* –; 2 *talloze wreedheden plegen*.
wreef, v. wreven (*voorbovendeel v. d. voet*).
wreek'ster, v. –s (*vrouwelijke wreker*).
wre'ken, wreekte, h. gewroken (*wraak nemen over iets*; *zich door wraak voldoening verschaffen*): *ik zal mijn vader* –, wraak nemen over het hem aangedaan kwaad; *– zal hij 's makkers bloed*, wraak nemen over het vergieten of storten er van; *God, die recht en waarheid wreekt* (Gezang 193), die nl. wraak neemt over de schending van deze; *ik zal het op uw kinderen* –, hen er voor laten boeten; refl. *zich over iets op iem.* –; *het zal zich later wel* –, de slechte gevolgen zullen zich later vertonen.
wre'kend, bn. (onvolt. deelw. van *wreken*): *de –e gerechtigheid*; zie Themis.
wre'ker, m. –s (*iem., die wraak neemt, geleden onrecht of kwaad straft*); verg. Goël.
wren'sen, wrenste, h. gewrenst (*hinniken van den hengst bij het zien der merrie*).
wre'vel 1 m. (*misnoegdheid, bitterheid, bedwongen spijt*): *hij kon zijn – niet verkroppen*, spijt; **2** bn. (*wrevelig*): *een – gemoed*.
wre'veldaad, v. –daden (*euveldaad*).
wre'velig, bn., bw. (*misnoegd*; *boos, toornig*; *verbitterd*; *vol wrevel*); **wre'veligheid,** v.
wre'velmoed, m. (*wrevel* **1**: *boosheid, misnoegdheid, bitterheid*).
wrevelmoe'dig, bn. (*wrevelig*).
wrie'melen, wriemelde, h. gewriemeld (1 *door elkaar woelen*; 2 *jeuken, doordat zich iets op onze huid beweegt*): 1 *–de mieren*; *van mieren* –; 2 *wat wriemelt mij daar in mijn nek*, krieuwelt? **wrie'meling,** v.: *een – van mensen op het kermisplein*, gewemel.
wrig'gelen, wriggelde, h. gewriggeld (freq. van *wrikken*; *telkens wiggelen of wrikken*).
wrijf, v. wrijven (Z.-N. *wreef*).
wrijf'bak, m. –bakken (*bak, om er iets in fijn te wrijven*); zie Hollander; **–doek,** m. –en (*wrijflap*); **–dokter,** m. –s (*knijpdokter, masseur*); **–goed,** o. (*politoer, boensel*); **–hout,** o. –en (*hout, dat aan de buitenzijde van een schip wordt gehangen om het voor stoten of splinteren te beveiligen*; ook: *likhout*); **–kussentjes,** o. mv. (*kussentjes, waartussen de glazen, cirkelvormige schijf van de wrijvings-electriseermachine draait*); **–kuur,** v. (*geneeswijze, door massage*).
wrijf'lap, m. –lappen (*doek om meubels te wrijven*); **–molen,** m. –s (*papiermolen, om lompen fijn te wrijven*); **–paal,** m. –palen (*paal, waaraan het vee zich kan schurken*; fig. *voorwerp van spot, zondebok*): fig. *de hertog van Brunswijk was de – der Patriotten*, het voorwerp van hekeling; zie schurk; **–steen,** m. –stenen (*steen, om iets te wrijven*); verg. puimsteen; **–was,** o. en v. (*boenwas*).
wrij'ten, wrijtte, h. gewrijt (*twisten, kibbelen, twistzoeken, krakelen*); **wrij'ter,** m. –s.
wrij'ven, wreef, h. gewreven (1 *met meer of minder kracht twee dingen met de oppervlakte langs elkaar bewegen*; 2 [*herhaaldelijk*] *over iets heen strijken*; 3 *door wrijven doen ontstaan, fijn maken*): 1 *ze tegen elkaar* –; *zich de handen* –; *zich de ogen – van verwondering*; 2 *met olie zacht de handen* –; *een kast, een meubel* –, boenen; 3 *verf, iets tot poeder* –; nog: *hij doet niets liever dan schrijven en* –, polemiseren; zie ook neus.
wrij'ving, v. –en (*het wrijven, de massage*; *weerstand bij het wrijven*; fig. *geschil, onenigheid*): *er is enige – tussen hen*.
wrij'vings-electriciteit', v. (nl. *door wrijving, niet chemisch opgewekt*).
wrik'ken, wrikte, h. gewrikt (1 *wiggelen, heen en weer bewegen, draaien* [inz. *om iets los te krijgen*]; 2 *met één riem roeien*): 1 *men wrikte aan de paal*; 2 *die roeier kan goed* –; Z.-N. ook wrikkelen.
wrik'riem, m. –en (*roeispaan, waarmee men een bootje al wrikkende voortbeweegt*).
wring, m. –en (*het grote hek vóór of om een boerderij*); gew.
wrin'gen, wrong, h. gewrongen (1 *met kracht draaiend bewegen*; *door middel ener draaiende beweging persen, drukken enz.*; ook refl.; 2 Z.-N. onpers.: *in twist zijn*; 3 Z.-N. v. vruchten: *wrang zijn*): 1 *het wasgoed* –; *iem. iets uit de handen* –, losdraaien; *zich door een opening* –; z. ook bocht **1**, schoen; 2 *het wringt er*, er is twist; 3 *die appel wringt*; **wrin'ging,** v.
wring'machine, v. –s (*toestel om nat linnengoed enz. uit te persen*).
wroch'ten, wrochtte, h. gewrocht (lit. t., vero., Z.-N. *werken*): *wonderen* –.
wroe'gen, wroegde, h. gewroegd (*aanklagen, beschuldigen*): *zijn geweten wroegt hem*.

wroe'ging, v. –en (*knaging van het geweten*); verg. berouw en naberouw.
wroe'telen, wroetelde, h. gewroeteld (*herhaaldelijk wroeten*; Z.-N. *knoeien*).
wroe'ten, wroette, h. gewroet ([*al snuffelende*] *in de aardkorst woelen* [*en gravende zoeken*]; *door wroeten doen ontstaan*): *een varken wroet met de snuit in de grond*; *een gat in de grond* –; fig. *in eigen ingewanden –d*, in tweedracht elkaar bestrijdend; *met – en tobben komt hij aan de kost*, met zwaar, met slafelijk werken; **wroe'ter,** m. –s.
wrok, m. ([*opgekropte*] *bittere haat*): *(g)een – koesteren*; *een – tegen iem. hebben*.
wrok'ken, wrokte, h. gewrokt (*mokken*; *haat, wrok koesteren*): *hij wrokte tegen zijn broeder*; *de duivel wrokt tegen God*, d.i. voedt een voortdurende haat.
wrok'kig, bn. (*haatdragend*).
wrong 1 m. –en, wrongetje (1 *het wringen*; 2 Z.-N. *wrok*): 1 *met een ruk en een* –; 2 *een – hebben*; **2** v. –en (*samengewrongen doek, haren, touwen enz.*; *vlecht*; *bloemkrans*; *tulband*; vroeger: *gravenkroon*): *een – sajet*.
wron'gel, v. (eig. *gewrongen melk*: *gestremde melk, die geperst wordt voor kaas*; Z.-N. *kleine wrong* **2**): Z.-N. *een – garen, stro*.
wuft, bn., bw. (*veranderlijk*): *niets is –er dan de gunst des volks*; *het –e Franse volk*, wispelturig, onstandvastig; – *gekleed zijn*, lichtzinnig; **wuft'heid,** v.
wui, v. –en, of **wuit,** v. –en (*haspel*).
wui'ten, m. –s (Z.-N. *meerkol*); zie wei **III.**
wui'ven, wuifde, h. gewuifd (*zwaaien*; *heen en weer bewegen*): *met de zakdoek, met een hand, met een vlag* –; *–de riethalmen*.
wulf, o. wulven (*gewelfde zoldering*; *gewelf*).
wulk, v. –en (*kinkhoren, zekere slak*; Lat. buccinum undatum) = Z.-N. **wul'lok,** m. –s.
wul'lie, pers. vnw. mv. (*we-lie, wijlieden*); gew.
I. wulp 1 o. –en (*welp*, z. ald.); **2** m. –en (*onbezonnen jongeling, lichtmis*).
II. wulp, m. –en (*steltloper*; *een soort van pluvier*; Lat. numenius); – **I** etym. = – **II.**
wulps, bn., bw. (*dartel, speels, brooddronken*; fig. *wellustig*); **wulps'heid,** v.
wur'gen, zie worgen.
wurm, m. –en, wurmpje ([*kleine*] *worm*; medelijdend: *klein* [fig. *sukkelig*] *kind*); in bet. van *een kind* ook o.: *het* –; *klein hulpeloos wurmpje*.
wur'men, wurmde, h. gewurmd (eig. *zich met moeite bewegen als een aardworm*; fig. *veel moeite doen zonder merkbaar te vorderen*; *zich afsloven, zwoegen*): *die jongens* –, *om door hun examen te komen*; *zich er uit* –.
wur'mer, m. –s (*tobber*).
wurmerij', v. (*tobberij*).
wu'telen, wutelde, h. gewuteld (Z.-N. *zich kronkelend en wentelend bewegen*): *de wormen – in het water, de jongens – in het zand*.
wyandot'te, v. –n, –s (*kloeke Am. kip*).

X [1]).

x, v. x-en, x-je (1 *het 24ste teken van het alphabet*; 2 *de gezamenlijke woorden in een woordenboek enz., die met een – beginnen*): 1 *het letterteken – komt alleen voor in vreemde woorden*; 2 *de – en de y zullen gauw af zijn*; als Rom. getalmerk is X = 10; algebra: de eerste onbekende grootheid. (x = iks).
xanthi'ne, v. (Gr. xanthos = geel: *organische stof in geringe hoeveelheid in de urine*; *gele kleurstof van de meekrap*).
Xantip'pe, v. –s, –n (Gr. [eig. geel paard]: *de boze, plaagzieke vrouw van Socrates*; fig. *helleveeg, huiskruis*).
x'-benen, o. mv. (*bakkersbenen*, d.i. *benen met naar-binnen gedraaide knieën, ten gevolge van het voortdurend staan en kneden*).
xe'niën, v. mv. (Gr. xenion = geschenken aan de gasten [Gr. xenos]; *soort van punt- of hekeldichten*); lees *see'niën* of *kseniën*.
xeno . . ., van Gr. xe'nos = vreemd.
xenocratie', v. (*heerschappij v. vreemden*).
xenograaf', m. –grafen (*iem., ervaren in het lezen van geschriften in vreemde talen*).
xenomanie', v. (*zucht of voorliefde voor al, wat vreemd is*).
Xe'nopho(o)n, van Athene: geschiedschrijver (Ana'basis), redenaar, legeraanvoerder, ± 440–355 v. C.
Xe'res, –wijn, m. (*lichte Spaanse wijnsoort*; zie sherry).
x'-stralen, zie Röntgenstralen.
xylo . . ., van Gr. xy'los = hout.
xyloglyptiek', v. (*houtsnij-, graveerkunst*).
xylograaf', m. –grafen (*houtsnijder, -graveur*).
xylographie', v. –s, xylographieën (*het drukken met houten letters of met platen*; *de kunst van aldus te drukken*; *de afdruk*).
xylol', m. (*koolwaterstof uit steenkool*).
xyloliet', o. (*versteend hout*; *houtgraniet uit houtstof geperste kunststeen*, o. a. *voor tafelbladen*).
xylologie', v. (*leer der houtsoorten*).
xylophoon', v. –phonen (*slaginstrument*): bij een – wordt het geluid voortgebracht door het slaan van een hamertje op houten, soms metalen plaatjes.
xys'tus, m. xysti (Gr.-Lat. [Gr. xuo = ik maak glad]: *zuilenhal* [*met gladde bodem*]; *hal voor worsteloefeningen*; *lang kruisgewelf van kerk of klooster*); lees *sis'-tus, ksis'tus*.

Y [1]).

y, v. y's y'tje (1 *het 25ste teken van het alphabet*; 2 *de gezamenlijke woorden in een woordenboek enz., die met een – beginnen*): 1 *het letterteken – komt alleen voor in vreemde woorden*; 2 *de – beslaat maar één bladzijde*; algebra: tweede onbekende grootheid.
yacht, o. –s (Eng. [Ned. jacht]: *pleizier-, zeiljacht*); **–club,** v. –s (*zeil- en roeivereniging*).
yack, yak, m. –s (*buffel in Thibet, met zijdeachtige haren*; Lat. bos grunniens).
yam, yams'wortel, m. (Portug., oorspr. negerwoord: *broodwortel, broodplant, een*

[1]) *X* in het begin van vreemde woorden wordt uitgesproken als *ks*, soms als *s*. *Y* = *j* wanneer geen andere uitspr. wordt aangegeven.

knolgewas, het hoofdvoedsel in tropische landen; Lat. dioscorea batatas).
Yankee, m. –s (Eng.-Amer. misschien = Jan Kaas: *N.-Amerikaan*; *Amerik. effect*).
yankee-doodle, o. (*N.-Amerik. volkslied, oorspronkelijk een zegelied, 1775*).
yard, m. –s (Eng. [samenhangend met gaarde]: *Eng. en Amerik. el 0,914 m* of 3 feet [voet], 36 inches en 360 lines; zie inch; ook: Eng. *vlaktemaat 12,14 ha*).
ya'tagan, m. –s (*jatagan*, zie ald.).
yellow-jack, v. –s (Eng. yellow = geel: *vierkante, gele, Engelse vlag*, op barakken voor besmettelijke ziekten, op schepen in quarantaine enz.; fig. *de gele koorts*).
yen, m. –s (*Jap. zilvermunt = f 1.25 = 100 sen van 10 rin*); lees: *jen*.
yeoman, m. yeomen (Eng. [eig. man der gouw]: *kleine grondbezitter, hereboer, nietadellijke landeigenaar; soldaat der yeomanry*); **yeomanry,** v. (Eng. *vrijwillige bereden landmilitie*).
y'lang-y'lang, v. en o. (*reukwater*); (y = ie).
Y'mir, m. Germ. myth. de vader van het geslacht der Reuzen; lees *ie'-mier*.
yog'hurt, v. (Slavisch: *licht verteerbaar, gegist melkgerecht*).
yonk, v. –en; (y = j); zie jonk.
y'psilon, v. –s (*Griekse i; eigenlijk: de u-psilon* d.i. *de enkelvoudige u*, b.v. *in woorden als: Egypte, synoniem*). (yp = up of ip).
yuc'ca of **yu'ca,** v. yuc(c)a's (Sp. [oorspr. Caraïbisch]: *N.-Amerikaanse sierplant, ook in onze tuinen*; Lat. yucca). (yu = joe).

Z.

Z. of **z.** – *zuid* of *zuiden*.
z. a. – *zie aldaar*.
Z.B. of **Z.Br.** – *zuiderbreedte*.
z. b. b. h. h. – *zijn bezigheden buitenshuis hebbende* (in advertenties).
Z. D. – *Zijne Doorluchtigheid* (Prins of Bisschop).
Z.D.H. – *Zijne Doorluchtige Hoogheid* (Prins).
Z. E. – 1 *Zijne Edelheid*; 2 *Zijn Eerwaarde*.
Z. Em. – *Zijne Eminentie* (kardinaal).
Z. Exc. – *Zijne Excellentie* (minister).
z. g. – *zaliger gedachtenis*; zie ald.
z.g. of **z.g.n.** – *zogenaamd* of *zogenoemd*.
Z. H. – 1 *Zijne Hoogheid* (Prins); 2 *Zijne Heiligheid* (Paus).
Z. H. E. – *Zijne Hoogwaardige Excellentie* (Bisschop).
Z. H. E. G. – *Zijn Hoogedelgestrenge*.
Z. H. G. – *Zijn Hooggeleerde*.
z. h. s. – *zonder hoofdelijke stemming*.
z. i. – *zijns inziens*.
z. k. – *zonder kinderen* (in advententies).
Z. K. H. – *Zijne Keizerlijke* of *Koninklijke Hoogheid*; **Z. K. K. H.** – *Zijne Keizerlijke en Koninklijke Hoogheid*; **Z. K. K. M.** – *Zijne Keizerlijke en Koninklijke Majesteit*.
Z. K. M. – *Zijne Keizerlijke* of *Koninklijke Majesteit*; **Z. M.** – *Zijne Majesteit*.
Zn. – *zoon*, achter eigennamen.
Z.-O. of **z.-o.** – *zuidoost*.
z. o. z. – *zie ommezijde*.
z. p. – *zomerpeil*.
Zr. Ms. – *Zijner Majesteits*.
Z.-W. of **z.-w.** – *zuidwest*.
z. z. g. g. – *zag zich gaarne geplaatst* (in advertenties).
Z.-Z.-O. of **z.-z.-o.** – *zuid-zuidoost*.
Z.-Z.-W. of **z.-z.-w.** – *zuid-zuidwest*.

z, v. z's, z'tje (1 als klank: *een medeklinker*; 2 als letterteken: *het laatste teken van het alphabet*; 3 *de gezamenlijke woorden in een woordenboek enz., die met een – beginnen*): 1 *de – is stemhebbend*; 2 *een grote –*; 3 *de – bewerken*.
zaad, o. in bet. 1, 2 zaden (1 *plantenvoortbrengsel* [ontstaan na bevruchting van de zaadknop], *dat, gezaaid, een zelfde plant voortbrengt*; *het gezaaide*; 2 *kiem, oorsprong*; 3 *geslacht, nakomelingschap*; Z.-N. *kind*; 4 Z.-N. *viskuit*; 5 Z.-N. bij spel: *inleg*): 1 bloem–, hennep–, kanarie– enz.; *dit is zuiver, droog –*; zegsw. *op zwart – zitten* (of: *geraken*), [a]) zonder geld zitten (of: geraken), [b]) bekrompen moeten leven, omdat men te voren veel verteerd heeft, [c]) uit zijn betrekking ontslagen zijn, vergelijking met de kanarie, die eerst al het witte zaad oppikt; 2 *de zaden van tweedracht*, beginsel; 3 *het – van Abraham*, de Israëlieten; Z.-N. *een slim –*; 4 *het – van de haring*; 5 *zijn – hebben*, de inleg terugwinnen; zie bak **II.**
zaad'bakje, o. –s; **–handelaar,** m. –s (*handelaar in zaden en granen*); **–huisje,** o. –s (*–hulsel, –bolster*); **–korrel,** v. –s; **–lob,** v. –lobben (*kiemblad, eerste blad van een kiemend zaadje*); **–loos,** bn.; **–olie,** v.; **–pacht,** v. (*pacht, deels in zaad of graan te voldoen*), verg. garfpacht; **–schelf,** v. –schelven (*korenmijt*); **–winkel,** m. –s; **–zolder,** m. –s (*bergzolder voor zaden of granen*).
zaag, v. zagen (1 *getand snijwerktuig*; 2 fig. *zeurkous, sok, zaniker of zanikster*): 1 *het blad, de tanden ener –*; hand-, schrob-, span-, trekzaag; 2 *uw zuster is een echte –*; Z.-N. *de – spannen*, zaniken.
zaag'bek, m. –bekken (*eendachtige zwemvogel*, naar de *uitsteeksels* van de zijranden van zijn haakvormig gebogen bek): *de middelste –*, Lat. mergus serrator (wintervogel).
zaag'blad, o. –bladen (*plat deel ener zaag, waarin de tanden zijn*); **–bok,** m. –bokken (*bok, stellage, waarop men te zagen hout legt*); **–machine,** v. –s; **–meel,** o. (*zaagsel, afval*); **–molen,** m. –s (*molen, die hout zaagt*); **–molm,** m. en o. (*fijn zaagsel*); **–mul,** v. (*–molm*); **–sel,** o. (*–meel*); **–stoel,** m. –en (*zaagbok*); **–tand,** m. –en (*tand ener zaag*); **–vijl,** v. –en (*vijl, om de zaagtanden te scherpen*); **–vis,** m. –vissen (*kraakbeenvis, met een zaagachtig verlengsel aan de kop*; Lat. pristis antiquorum): de – leeft in de Middell. Zee en de tropische zeeën, 4–5 m lang, soms 7 m, de zaag is wel eens 2 m; **–wespen,** v. mv.; zie bladwespen; **–sel,** o.
zaai'en, zaaide, h. gezaaid (*zaad in de grond strooien*): *rogge –, tarwe –*; *met de hand, met een machine –*; fig. *twist, tweedracht –*, veroorzaken; spreekw. *wat men zaait, zal men oogsten*; zie wind; Z.-N. *zijn geld –*, verkwisten.
zaai'er, m. –s (*iem., die zaait*; ook: *een soort van aardappel*): *de parabel van den –*, Matth. 13 : 3.

zaai'goed, o. (*verschillende zaaizaden*); **–graan,** o. –granen (*graansoort, geschikt om uit te zaaien*).
zaai'ing, v. –en (*het zaaien*).
zaai'koren, o. (*koren, als zaaizaad gebezigd*); **–land,** o. –en (*grond, die bezaaid wordt of is*).
zaai'ling 1 m. –en (*plant uit zaad geteeld*); **2** v. (*vrouw. hennep*): *de – geeft hennepzaad.*
zaai'machine, v. –s (*machine, om mede te zaaien*); **–oester,** v. –s: *uitvoer van –s*; **–padie,** v. (O.-I. *ongebolsterde rijst als zaad*).
zaai'sel, o. –s (*wat gezaaid is*); **zaai'tijd,** m.
zaai'voren, zaaivoorde, h. gezaaivoord (Z.-N. *beploegen om dadelijk te zaaien*).
zaai'zaad, o., (soorten) –zaden (*zaad om uit te zaaien*).
zaak, v. zaken (1 *voorwerp, ding*; 2 *handel, nering, bedrijf, winkel, affaire*; in het alg. *aangelegenheid*; 3 rechtst. *geding, proces*; ook rechtst. *alle goederen en rechten, die een bestanddeel van het vermogen kunnen uitmaken*): 1 *op de kermis ziet men rare zaken*; 2 *het is daar een drukke –; de zaken gaan goed; voor zaken op reis; goede zaken doen,* goede winst maken; *een man van zaken*; zie zakenman; *zaken met iem. doen; een – drijven, beginnen; hij is uit de –*; 3 rechtst. *die – komt morgen voor,* wordt door de rechtbank enz. behandeld; *een advocaat van kwade zaken,* die het verkeerde verdedigt; *er een zaak van maken,* gaan procederen; *een advocaat de – in handen geven; een – van koophandel,* procedure, voortvloeiende uit een daad van koophandel; nog: *het is – op zijn hoede te zijn,* vereiste; *dat is mijn –,* dat gaat u niet aan; *dat is zijn –,* dat moet hij weten, dat gaat mij niet aan; *ter zake van,* wegens, om; *orde op zijn zaken stellen,* op de aangelegenheden van zijn bezit; *de gang van zaken was aldus,* loop der gebeurtenissen, de wijze, waarop iets gebeurde; *het is –, dat ....,* het is nodig, raadzaam, wenselijk dat; *je kunt 't niet, dat is de hele –,* kwestie; *dat doet niets ter zake,* [a]) heeft er niets mee te maken, [b]) is van geen invloed; *ter zake,* [a]) hou je bij je onderwerp, dwaal niet af, [b]) laten we beginnen; *voor de goede –; 't is niet veel –s,* heeft niet veel om 't lijf; *hoe staat het met de zaken,* hoe is het er mee? *zoals de – nu staat,* de toestand is; *gemene – met iem. maken,* met iem. samenwerken (inz. ong.); *de – is, ik voel er niets voor,* de reden is; *een lastig zaakje,* moeielijk iets; *het hele –je,* alles; zie ook Binnenlandse Zaken, keer 3, onverricht.
zaak'bezorger, m. –s (*iem., die zaken voor een ander afhandelt, bezorgt*); **–geheugen,** o. (*bijzonder herinneringsvermogen voor feiten, gebeurde zaken*): de tegenst. is b.v. *woord–, naam–, getallen–*; **–gelastigde,** m. –n (*gevolmachtigde*); **–kennis,** v. (*grondige, reële kennis, inzicht*); **–register,** o. –s (*lijst van de zaken in een boek,* tegenstelling van *namenregister*); **–rijk,** bn. (*bondig, belangrijk; degelijk*): *een – verslag*; **–rijkheid,** v.
zaak'waarnemer, m. –s (*iem., die voor een ander zaken regelt*; inz. *particulier d.w.z. geen deurwaarder of advocaat, die zich beschikbaar stelt om partijen voor het kantongerecht te vertegenwoordigen*).
I. zaal, o. zalen, zaaltje (*zadel*).
II. zaal, v. zalen, zaaltje (1 *ruime kamer, groot sierlijk vertrek*; vero., gew. *salon, grote ontvang- en gezelschapskamer*; 2 *ziekenzaal*; 3 *lokaliteit voor bijeenkomsten*): 1 *een raad–, eet–, slaap–*; 2 *de – voor typhuslijders*; 3 *vergader–, college–, dans–.*
zaal'huur, v.: *de kosten van –*; **–knecht,** m. –s (*ziekenoppasser*): *een bejaarde – zou mede de wacht doen*; **–patiënt,** m. –en.
I. zaan, v. (*room*); gew., Z.-N.
II. zaan, bw. (vero., Z.-N. *weldra, aanstonds*).
Zaan'kant, –streek (*landstreek in N.-H.*); **–'kanter,** m. –s (*iem. van de Zaanstreek*).
zaan'kom, v. –kommen (Z.-N. *aarden kruik, waarin men de melk laat zanen*).
zaat, v.; zie zate.
zab'belaar, m. –s.
zab'belen, zabbelde, h. gezabbeld (*zuigen aan, op iets*).
zab'beraar, m. –s (*kwijlbaard*).
zab'beren, zabberde, h. gezabberd (*kwijlen, zeveren*; Z.-N. *stofregenen*).
zab'berdoek, m. –en (*slabbertje*).
zacht 1 bn., bw. (1 *niet hard; week*; 2 *bijna niet merkbaar; niet luid, bijna onverstaanbaar*; 3 *niet ruw, mollig*; 4 *de zinnen aangenaam aandoende*; 5 van slaap: *ongestoord, gerust, verkwikkend*; 6 van de dood: *niet pijnlijk*; 7 *niet snel*; 8 *liefelijk*; 9 *niet hard gekookt*; 10 *niet grof of bars; goedig*; 11 *niet gestreng*; 12 *geleidelijk, langzaam, zonder sprongen*): 1 *een – bed, – hout, – leder*; 2 *– lopen, – spreken; iem. – aanstoten*; 3 *een –e hand; – op het gevoel*; 4 *–e kleuren; een – klimaat, het –e schijnsel der maan*; 5 *een –e slaap*; 6 *een –e dood sterven*; 7 *– rijden*; 8 *–e muziek*; 9 *–e eieren*; 10 *–e woorden; een – karakter*; 11 *– regeren*; 12 *een –e helling; een –e overgang van blauw in paars*; nog: *op zijn zachtst genomen, gezegd, uitgedrukt,* zo gunstig mogelijk; **2** tw.: *– wat,* niet zo haastig!
zachtaar'dig, bn., bw. (*zacht van aard, van inborst; welwillend*): *een – mens; het schaap is –; de ziekte had een – karakter.*
zachtaar'digheid, v.; **–lijk,** bw.
zacht'heid, v. (*het zacht zijn,* in versch. bet.): *met – te werk gaan; de – der zijde.*
zacht'jes, zacht'kens, bw. (*op zachte manier, bedaard*): *spreek wat –; doe maar – aan.*
zacht'jesaan, zacht'kensaan, bw. (*langzamerhand*): *– wordt het tijd,* allengskens; zie lijn 1.
zachtmoe'dig 1 bn., bw. (*zachtaardig, zacht van inborst, meegaand*): *Christus zei: Leer van mij, dat ik – ben*; **2 –e,** m. en v. –n: *Zalig zijn de –n, want zij zullen het aardrijk beërven,* Matth. 5 : 5; **zachtmoe'digheid,** v.
zachts, bw. (*gemakkelijk, allicht; tenminste*): *kunt ge niet veel geven, – dat ge iets geeft; ge kunt er – heengaan.*
zacht'soldeer, o. (*weeksoldeer,* zie ald.): *hardsoldeer bestaat uit een legering van koper of messing, dat een hoger smeltpunt heeft en vaster verbindt dan het gewone –.*
zachtzin'nig 1 bn., bw. (*zachtaardig, vriendelijk, niet-nors, toegeeflijk*): *een – humeur; – oordelen over enig vergrijp*; **2** zn. **–e,** m. en v. –n; **zachtzin'nigheid,** v.
za'del, m. en o. –s, zadeltje (1 *zetel* [*van leder*], *juist passend op de rug van een rijdier: kameel, paard of ezel*; 2 bij verg.): 1 *in het (de) – springen; vast in het (de) – zitten,* niet licht afgeworpen worden, fig. [a]) zeker van zijn positie zijn, [b]) zijn zaken goed kennen; *iem. uit het (de) – lichten,* hem van het

paard lichten (tornooispel), fig. hem zijn betrekking doen verliezen, hem onderkruipen; *iem. weder in het (de) zadel zetten* (of: *helpen*), fig. hem er weer bovenop helpen, zijn verloren positie weder helpen innemen; 2 *het – van een rijwiel of fiets*, leren zitvlak; *het – van een haan*, rug tot de staart.

za'delboog, m. –bogen (*dwarsliggend voorstuk v. e. rijzadel*); **–dek,** o. –dekken (*schabrak*).

za'delen, zadelde, h. gezadeld (*van een zadel voorzien*): *een paard –*, een zadel opleggen.

za'delgewricht, o. –en (*gewricht, dat beweging toelaat in twee richtingen, loodrecht op elkaar*); **–kleed,** o. –kleden (*schabrak*); **–knop,** m. –knoppen (*voorpunt v. e. zadel*); **–kussen,** o. –s; **–leen,** o. –lenen (gesch. *leen, dat den leenheer per jaar een gezadeld paard opleverde als teken van hulde*); **–maker,** m. –s (*vervaardiger van zadels, paardetuigen enz.*); **–makerij,** v. –en; **–paard,** o. –en (*rijpaard*; bij een vóór elkaar gespannen span: *paard van de disselboom*); **–riem,** m. –en (*riem, waarmede het zadel* bet. 1 *wordt vastgemaakt*); **–rug,** m. –ruggen; **–tuig,** o. –en (*het zadel met toebehoren*); **–vast,** bn. (*vast in de zadel zittende*): *niet – zijn*, fig. o.a. niet vast van beginselen; **–vastheid,** v.; **–zak,** m. –zakken.

za'geling, m. en o. –en (Z.-N. *houtspaandertje, bij 't zagen afvallend; zaagmeel*).

za'geman, m. –mannen, –s (Z.-N. *zaniker*).

za'gen, zaagde, h. gezaagd (1 *met de zaag werken; met een zaag door'snijden*; 2 *met een zaag of zagend maken*; 3 van vioolspel: *krassen*; 4 *zeuren*): 1 *hout –*; 2 *planken –*; 3 *op de viool –*, krassen; 4 *wat kan die vent –*.

za'ger, m. –s (*houtzager; vioolkrasser; zaniker*).

zagerij', v. –en; zie houtzagerij enz.

za'gersbok, m. –bokken; zie zaagbok.

zak, m. zakken (1 *voorwerp v. linnen, jute, leder, katoen enz., om er iets in te bergen of te vervoeren*; 2 *deel v. e. kledingstuk, waarin men iets bergt*; 3 bij verg. van allerlei voorwerpen): 1 *een – voor aardappelen, koren; een papieren zakje*, builtje; *in zakken doen*; zegsw. zie duit, kat, pak, zout; Bijbel: *in – en as zitten*, in het grove rouwkleed, zak genaamd, en het hoofd bestrooid met as, ten teken van diepe rouw, in rouw gedompeld zijn; (als maat) *een – guldens*, 600 stuks, *een – rijksdaalders*, 200 stuks, *een zak schellingen*, 1000 stuks of 300 gulden, *een – zesthalven*, 1000 stuks of 275 gulden; 2 *de linker broek –*; *ik heb niets op –*, geen geld bij mij; *in de – tasten; geen cent* (*zonder een cent*) *op –*; *pas op je zakken! steek dat in uw –*, die steek onder water is voor u; z. ook beneden; *iem. in zijn – hebben*, [a]) hem door en door kennen, [b]) verreweg zijn meerdere zijn; 3 *een biljart met zakken*, gat in de tafel, waardoor de ballen vallen; *de – der civetkat*, buidel; *de – van een sleepnet*; een achtervoegsel is zak in dik–, lam–, pap–; nog: *iem. de – geven*, de bons; zie ook zakje; nog: Z.-N. *elk voor zijn –*, voor zich zelf; Z.-N. *in de – schieten*, betalen; Z.-N. *iets in de – steken*, onthouden; Z.-N. van dieren: *pijn in 't –*, buik; Z.-N. *'t is – naar zaad*, lood om ijzer; verg. saus.

zak'almanak, m. –almanakken (*kleine almanak, kalendertje*); **–atlas,** m. –atlassen (*kleine atlas*); **–bijbeltje,** o. –s (*bijbel in zakformaat*); **–boekje,** o. –s (*aantekenboekje*); **–borsteltje,** o. –s (*zeer kleine borstel*); **–doek,** m. –en (*neusdoek*); **–duit,** m. –en (*Zondagscent, zakgeld*).

za'ke (oude derde nv. van *zaak*): *ter zake!* (te der zake); zie zaak.

za'kelijk, bn., bw. (*degelijk; bondig, wezenlijk, essentieel; objectief, niet-persoonlijk*): *een – rapport; iets – behandelen; –e borgtocht*, zekerheidsstelling met onderpand; *iem. iets kort en – mededelen; de –e inhoud v. e. boek*, de kern, de hoofdfeiten; *de –e omroep te Scheveningen*, nl. v. handelsberichten enz.; *– recht* (rechtst.), recht op eens anders zaak (hypotheek, pandrecht, vruchtgebruik, erfpacht enz.); **za'kelijkheid,** v.: *de – van de onderhandelingen*.

za'kenkabinet, o. –kabinetten (*ministerie, los van enig partijprogram, gekozen uit verschillende groepen der Tweede Kamer; cabinet d'affaires*): *een – houdt de zaken des lands gaande*.

za'kenman, m. –mannen, –lui (*koopman*).

zak'flacon, m. –s: *een – met schroefdop*.

zak'formaat, o. (*klein en handig formaat voor boeken enz.*): *een wetboek in –*; **–geld,** o. (*kleingeld voor lopende uitgaven*).

zak'je, o. –s (1 *kleine zak*, z. ald. voor uitdr.; 2 scheepst. *plooi, rif, vouw in 't zeil*): 1 *–s plakken*; 2 *er was geen – in 't zeil*, het zeil was gespannen, gunstige wind.

zak'kammetje, o. –s (*klein, fijn kammetje, geschikt om in een der zakken te dragen*).

I. zak'ken, zakte, h. gezakt (1 *in een zak doen*; 2 *in de zak steken*): 1 *granen –, steenkolen –*, in zakken doen tot vervoer; 2 *ik zal die gulden maar –*; **– I = – II.**

II. zak'ken, zakte, i. gezakt (1 *dalen, benedenwaarts gaan; lager komen of worden*; 2 bij een examen: *afgewezen worden*; 3 muz. *niet op de juiste toonhoogte blijven*): 1 *laat dat schilderij wat –; zich aan een touw laten –; door het ijs –; in de modder –; het water der Maas gaat al –; de koers zal, de aandelen zullen wel gaan –*; fig. *de moed laten –*, ontmoedigd worden; 2 (*als een baksteen*) *–; voor zijn candidaats –*; 3 *de tenor zakte een halve noot*.

zak'kenband, m. (Z.-N. *koord om zakken te sluiten*); ook, zak'band; **–drager,** m. –s (*los werkman, die zakken draagt*, b.v. *meelzakken; sjouwer; mottensoorten, waarvan de rupsen zich verpoppen in een zakvormig lichaam* o.a. fumea); **–linnen,** o. (*grof linnen voor zakken*); **–rollen** (*behendig stelen uit iems. zakken*, in de onbep. wijs); **–roller,** m. –s (Barg. roller = dief: *beurzensnijder*).

zak'kijker, m. –s (*kleine [toneel]kijker*); **–kreeft,** m. –en (*parasitair levende kreeft*; Lat. sacculina); **–lantaarn,** v. –s (*lantaren, die men in de zak kan dragen*): *een electrische –*; **–lopen,** o. (*het lopen in een zak, naar een doel: volksvermaak*); **–mes,** o. –messen (*klein knipmes, geschikt om in de zak te dragen*); **–muis,** v. –muizen (*N.-Amerik. muis met wangzakken*; Lat. geomys bursarius); **–pistool,** v. –pistolen (*klein pistool*); **–revolver,** v. –s; **–schaartje,** o. –s; **–spiegeltje,** o. –s; **–spin,** v. –spinnen (dierk. *spin*; Lat. lycosa sacata): het wijfje neemt de eieren mee in een gesponnen zak; **–uitgave,** v. –n (*zeer klein formaat v. e. boek of kaart*); **–uurwerk,** o. –en (*horloge*); **–woordenboek,** o. –en (*woordenboek in zakformaat*).

zalf, v. zalven (*smeersel als uitwendig genees-*

middel; ook: [*welriekend*] *smeersel bij plechtigheden enz.*): fig. *een zalfje op de wond*, een troostmiddel; zegsw. *daar is geen – aan te strijken*, daar is geen kruid voor gewassen.
zalf'achtig, bn. (*als zalf*): *een –e stof*; **–olie,** v. –oliën (Bijb. *geurige olie om haar en huid te zalven*; ook: *gewijde olie*, Ex. 30 : 25); **–pot,** m. –potten (*pot voor zalf*).
za'lig 1 bn., bw. (1 *hoogst gelukkig*; inz. dames-, bakvissenwoord; 2 ir. *dronken*; 3 R.-K. *heilig, in een stadium, voorafgaande aan gecanoniseerd; in de hemel opgenomen*): 1 *o, hoe –!* spreekw. *Het is –er te geven dan te ontvangen*, het geven van aalmoezen maakt iem. gelukkig, Bijbel, Hand. 20 : 25; *– zijn de bezitters*; *een zalig einde, een goed begin* (nieuwjaarswens); *– nieuwjaar*; Z.-N. *– zijn met iets*, ir. niet geholpen zijn; 2 *de man is –*; 3 *iem. – verklaren*; **2 –e,** m. en v. –n (*iem., die de eeuwige gelukzaligheid geniet*): *de –n in de hemel*.
za'ligen, zaligde, h. gezaligd (*zalig of gelukkig verklaren*, ook *maken*); **za'liger,** bn. (eig. de vr. 2e naamval van zalig in de uitdrukking: *zaliger gedachtenis, wordt gebezigd door R.-K. achter de naam*): *vader –, oom –*, dien wij nl. in zalige gedachtenis houden, of van wien wij hopen, dat ze zalig zijn.
za'ligheid, v. –heden (*staat v. het hoogste geluk, tevredenheid*; in het mv. *zaligsprekingen*, zie ald.): *wat een –!* aardr. *de 8 –heden*, 8 dorpen in het Z.-O. van N.-Brab.; **–makend** (*de zaligheid verschaffend*): *de –e leer der christelijke liefde*; *de –e genade*.
Za'ligmaker, m. (*de Heiland*).
za'ligsprekingen, v. mv.: *de acht –*; zie Bergrede; **–verklaring,** v. –en (*plechtige verklaring door den paus, dat een afgestorvene in de hemelse zaligheid is opgenomen*; zie beatificatie).
za'ling, v. –en (scheepst. *dwarsklamp aan de top van de mast tot bevestiging der steng*).
zalm (*weekvinnige vis, in de gematigde zeeën*; Lat. salmo salar), **1** (voorwerpsn.), m. –en, zalmpje: de – zwemt om kuit te schieten onze grotere en kleinere rivieren op; zie neusje; **2** (stofn.), v.: *hij houdt van verse –*; *koop wat gerookte –*; **–forel,** v. –forellen (*forel met rood vlees, als dat van de zalm*); **–kleur,** v. (*lichtrode kleur als van de gekookte zalm*); **–kleu'rig,** bn. (*bleekrood*): *–e zijde*; **–moot,** v. –moten (*een schijf zalm*); **–net,** o. –netten; **–roker,** m. –s (*persoon, die er zijn bedrijf van maakt zalmen te roken*); **–steek 1** m., **2** v.; zie aalsteek; **–teelt,** v. (*het kweken van zalmen*); **–tijd,** v. (*tijd voor de zalmvangst*); verg. Jacobszalm; **–visser,** m. –s; **–visserij,** v. –en.
zal'ven, zalfde, h. gezalfd (1 *met zalf bestrijken*; 2 *met zalfolie het hoofd, de kruin overgieten, bestrijken*, inz. als deel ener ceremonie, wijding): 1 *een wonde –*; zegsw. *nu is de wond alweer gezalfd*, de pijn, het leed verzacht; *iem. de handen –*, fig. met geld bewerken; 2 Bijb. *Saul werd tot koning gezalfd door den profeet Samuel*, 1 Samuel 10 : 1; *de koningen van Frankrijk werden te Reims gezalfd*; verg. gezalfde.
zal'vend, bn., bw. (*vol zalving*; fig. *vroom, stichtelijk*; ong. *temerig*): *een –e taal, op –e toon*; *hij sprak te –*; **zal'ving,** v. –en (1 *het zalven met gewijde olie*; 2 fig. *stichting, troost*; 3 ongunstig: *geteem*): 1 *de – der priesters, der koningen*; zie chrisma; 2 *– voor het gemoed*; 3 *met veel – spreken*.
zam'bo, m. en v. zambo's (in Amerika: *kind van een neger en een Indiaanse*).
za'melaar, m. –s (*iemand, die verzamelt*).
za'melaarster, v. –s.
za'melen, zamelde, h. gezameld (*bijeenbrengen, verzamelen, garen, bij elkaar brengen*).
za'melrecht, o. O.-I. (*het recht om bosproducten en andere in het wild groeiende voortbrengselen van grond en water te zamelen*).
za'men, te –, bw., gezamenlijk; als eerste lid ener samenst. altijd **saam** of **sa'men.**
zand, o. –en (1 *poeierig steenstof*; *fijn verdeeld kwarts en glimmer*; 2 *zandbank in zee of rivier*; *strand*): 1 zie drijf–, duin–, schuur–, stuif–, woestijn–; *talrijk als het – der zee*, ontelbaar; *Akens –*, vermoedelijke strandvorming (duinen), van de Limburgse krijtzee bij Vaals en Epen; zegsw. *iem. – in de ogen strooien* (of: *werpen, gooien*), hem bedotten, misleiden; *die brief hangt aan elkaar* (of: *aaneen*) *als droog –*, is zonder samenhang; *op –* (of: *een zandgrond*) *bouwen*, fig. op losse grondslag iets ondernemen, een ijdel plan vormen, zie Matth. 7 : 26; Z.-N. *op het – zitten*, alles verloren hebben (misschien bij bet. 2); z. ook bijten **1** 1; 2 zie baken en schip.
zand'aal, m. –alen (*aalachtige vis aan de kust levend*; Lat. ammodytes); zie smelt; **–aardappel,** m. –en, –s (*die* nl. *in zandgrond groeit*); **–achtig,** bn. (*als zand, met zand bedekt*); **–baan,** v. –banen (Z.-N. *zandige weg*); **–bad,** o. –baden (*bad van of in fijn, warm zand*); verg. modder–; **–bak,** m. –bakken (*houten bak met zand* b.v. in een tuin als speelplaats voor kinderen; *plat vaartuig* [of: *bak*] *om zand te vervoeren*); **–bank,** v. –en (*zandige ondiepte in rivier of zee*); **–blad,** o. –bladen (*zandgoed*).
zan'den, zandde, h. gezand (*met zand bestrooien*; *met zand mengen*, b.v. *een kleiland*).
zan'der, m. –s (*snoekbaars*, zie ald.).
zan'deren, san'deren, zanderde, h. gezanderd (*in een der Zander-inrichtingen heilgymnastiek doen of ondergaan*).
zan'derig, bn., bw. (*zandachtig*): *de weg is –*; *dit brood smaakt –*, als met zand bemorst, doormengd; **zan'derigheid,** v.
zanderij', v. –en (*zandgroef*; *plaats, waar zand gedolven wordt*).
Zan'der-instituut, o. –instituten (*inrichting voor heilgymnastiek, naar den Zweed Gustav Zander genoemd*).
zand'glas, o. –glazen (*zandloper*); **–goed,** o. (*de onderste bladen der tabaksplant*); verg. aardgoed; **–graantje,** o. –s (Z.-N. *zandkorrel*); **–groef, –groeve,** v. –groeven (*groeve, waar zand gedolven wordt*); **–grond,** m. –en (*zandige bodem*): *de Noordbrabantse –en*; zie ook zand; **–haas,** m. –hazen (*een soort van* [*witte*] *heihaas*); **–haver,** v. (*een soort van wild gerstgras*; Lat. hordeum arenarium; ook: *helm*); **–heuvel,** m. –s (*heuvel, merendeels uit zand bestaande*); **–hoop,** m. –hopen; **–hoos,** v. –hozen (*hoos van stuifzand*): *een – in de woestijn*.
zan'dig, bn. (*zandachtig*): *een –e weg*.
zand'kever, m. –s (*een loopkever*; Lat. cicindela); **–kleu'rig,** bn.; **–knijper,** m. –s: *met –s het zand in kipwagentjes storten*, zie knijper; **–koekje,** o. –s (*zandtaartje*);

–koker, m. –s (*koker, voorwerp met gaatje, waaruit met zand gestrooid wordt tot droging van schrift*), vero.; **–korrel,** v. –s.
Zand'kreek, v. (*watertje in Zeeland*).
zand'kuil, v. –en (*zandgroeve*); **–laag,** v. –lagen; **–loper,** m. –s (*tijdmeter*; ook: naam van verschillende dieren): de – bestaat uit twee met fijn zand gevulde glazen kegels, die door een nauwe opening gemeenschap met elkaar hebben; verg. uurglas.
zand'man, m.; **–mannetje,** o. (*man die zand verkoopt*; inz. in verkl. *Klaas Vaak*); **–oogjes,** o. mv. (*in zandstreken voorkomende dagvlinders*; Lat. satyridae); **–pad,** o. –paden; **–papier,** o. (Z.-N. *schuurpapier*); **–plaat,** v. –platen (*plaat in rivier of zee, bestaande uit zand*); **–raap,** v. –rapen (*op zandgrond groeiende raap*); **–ruiter,** m. –s (*ruiter, die van zijn paard valt*): – *worden*.
zand'steen, o. (*fijnkorrelig gesteente*): – *als bouwmateriaal*; *het Elbe-zandsteengebergte*; **–straat,** v. –straten (Z.-N. *zandige straat*); **–stuiving,** v. –en (*het op- en opeenstuiven van los zand*, b.v. *der duinen*).
zand'taartje, o. –s (*korrelig, fijn taartje*); **–verstuiving,** v. –en (*verplaatsing van zand door de wind*; *grote zandvlakte van los stuivend zand*); **–vlakte,** v. –n; **–vlo,** v. –vlooien (*aardvlo*; Lat. sarcopsylla penetrans): zij nestelt zich in de huid en veroorzaakt ontstekingen; **–vorm,** m. –en (*vorm van zand*); **–weg,** m. –wegen (*niet-geharde weg door een zandstreek*): zegsw. z. kar; **–wespen,** v. mv.; z. graafwespen; **–woestijn,** v. –en; **–zak,** m. –zakken (*zak voor zand*); **–zee,** v. –zeeën (*drijfzand aan zee*, b.v. *aan de kust v. Bretagne*; fig. *grote woestijn*; O.-I. *een kraterbodem, met vulkanisch zand bedekt*).
zand'zegge, v.; zie zegge **I**; **–zuiger,** m. –s (*vaartuig, voorzien v. e. pomp, waarmee zand wordt opgevoerd en weggeperst*).
za'nen, zaande, i. (1), h. (2) gezaand (Z.-N. 1 *tot room worden*; 2 *afromen*): 1 *de melk begint te* –; 2 *gij moet de melk* –.
zang, m. –en (1 *het zingen*; *gezang*; 2 *lied*; *zangstuk*; 3 *afdeling van een dichtstuk*): 1 *bestemd voor* –; *avond–, morgen–, kerk–, vogelenzang*; zie koekoek **I 2**; 2 *Nederlandse geschied–en*; 3 *de tweede – der Ilias*.
zang'balk, m. –en (muz. *langwerpig stuk hout, binnen tegen 't bovenblad van strijkinstrumenten*).
Zang'berg, m. (myth. *Parnassus*): zegsw. *de – beklimmen, bestijgen*, dichten: ook Helicon en Pindus waren Apollo geheiligd.
zang'bodem, m. –s (*metalen of houten klankbodem* [*in een piano*]); **–boek,** o. –en (*gezangboek*); **–cursus,** m. –cursussen (*leergang bij zangonderwijs*).
zan'ger, m. –s (1 *iem., die zingt*, inz. *kunstenaar in de zang*; *lid v. e. zanggezelschap*; 2 *vogel*; 3 *dichter*): 1 *een opera–, een concert–*; 2 *de gevederde –s*; 3 *de blinde – van de Ilias*.
zang'eres', v. zangeressen (*kunstenares in de zang*; ook: *dichteres*; *muze*).
zan'gerig, bn. (*melodieus*): *een – lied*; *–e verzen*, zoetvloeiend; **zan'gerigheid,** v.
zan'gersfeest, o. –en (*feest van één of meer zanggezelschappen*).
zang'gezelschap, o. –gezelschappen (*gezelschap, dat de zangkunst beoefent, zangvereniging*): *het – Melodia*; **–god,** m. myth. Apollo; **–godin,** v. –godinnen (myth. *muze*): *aan de –godinnen offeren*, dichten; **–koor,** o. –koren (*al de koorzangers* of *hun plaats in de kerk*; ook, *zangvereniging*); **–kunst,** v. (*de kunst v. zingen*); **–les,** v. –lessen (*les in het zingen*); **–lijster,** v. –s, Lat. turdus philomelos clarkei; **–maatschappij,** v. –en (Z.-N. *zangkoor*); **–meester,** m. –s; **–methode,** v. –n: *de nieuwe – van* ....; **–noot,** v. –noten (*muzieknoot*); z. noot **I**; **–nummer,** o. –s; **–oefening,** v. –en; **–onderwijs,** o. (*onderricht in zang*); **–rei,** m. –en (*zangkoor*); **–rijk,** bn.: *het – Italië*; **–rijkheid,** v.; **–school,** v. –scholen (*school, waar zangonderwijs wordt gegeven*; *boek, een methode van het zingen bevattende*); **–spel,** o. –spelen (*opera*; *toneelstuk met veel zang*): *Minnestral, een – van van Eeden* (1907).
zang'ster, v. –s (*vrouw, die zingt*; lit. t. *muze*).
zang'stuk, o. –stukken (*lied, gezang*); **–uitvoering,** v. –en; **–vereniging,** v. –en (*–gezelschap*); **–vogel,** m. –s (*vogel, die zingt*): *kanaries zijn –s*; **–wedstrijd,** m. –en (*wedstrijd in het zingen*); **–wijsje,** o. –s (*melodietje*); **–zaad,** o.; zie zevenzaad.
za'nik, m. en v. (*persoon, die zeurt, drenser, zemelknoper*); **–achtig,** bn., bw.
za'niken, zanikte, h. gezanikt (*onnodig en vervelend over 't zelfde onderwerp blijven praten*): *lig toch niet te –*, zeuren; *over iets –*.
za'niker, m. –s; **–kous,** m. en v. –en (*zanik*).
zan'te, v. –n (Z.-N. *bosje gelezen korenaren*).
zan'ten, zantte, h. gezant (Z.-N. *aren lezen*).
Zap'pen of **Sap'pen,** m. mv. (*Z.-Afrik. volkspartij*); *Natten* = nationale partij.
zar'bat, m. –s (*ratel of klapper, dienend als kerkklok bij de Christenen in het O.*).
zat, bn., bw.; zatter, –st (1 *verzadigd*; 2 *dronken*; 3 *in overvloed*; 4 *moe, beu*): 1 *eet je nu maar –*; 2 *die man is alweer –*; 3 *hij heeft geld –*; 4 *ik ben die studie al lang –*; *de grijsaard was* (*oud en*) *der dagen –*, d. i. verlangend naar de dood.
za'te, zaat, v. zaten (1 *steunend vlak*; 2 *hoeve, landgoed, boerenplaats, bezitting*): 1 *de – voor de dijk*; Z.-N. *de – van een stoel*, zitting; 2 zie havezate.
Za'terdag 1 m. –dagen (*laatste dag der week*, eig. *Saturnusdag*); verg. sabbat; **2** tw. (euphemisme voor Satan): *wel* (of: *wat*), –, drommels! **–avond,** m. –en: – *houden*, schoon linnen aantrekken.
Za'terdags, bn., bw. (1 *op een* of *elke Zaterdag*; 2 *erg, drommels*): 1 *de –e markt, het –e werk*; – *is er op dat dorp geen school*; 2 *die –e vent! hij heeft mij – gefopt*, ter dege.
zat'heid, v. (*het zat zijn*).
zat'lap, m. –lappen (inz. Z.-N. *dronkaard*); ook Z.-N. **zat'terik,** m. zatteriken.
za'vel, o. (*grondsoort, bestaande uit klei met 60% tot 80% zand*): Z.-N. – *steken*, uit de grond halen; **za'velachtig** of **za'velig,** bn.: *–e gronden of zavelgronden*.
za'velboom, m. –bomen (*zevenboom*, z. ald.; Lat. juniperus sabina); **–grond,** m. –en.
ze 1 pers. vnw., [a]) vr. enkelv.; [b]) meerv. voor alle geslachten; zowel onderwerps- als voorwerpsvorm; **2** onbep. vnw.: *ze zeggen*, men zegt; nog: *hij heeft –, hoor*, is rijk; *je zult ze krijgen*, nl. er van langs.
Ze'baoth (Hebr. *hemelse heirscharen*): *de Here –*, de Heer der legerscharen; Rom. 9 : 29; lees *zee'-baa-oot*.

Zebede'us, m. (Bijbel: *sukkelaar, bloed*): *het is een* –, tobber, Mark. 1 : 19 en 20.
ze'boe, m. –s (*grijsachtig rund met vetbult tussen de schouders; bultrund*; Lat. bos indicus).
ze'bra, m. zebra's (*gestreepte ezel in Z.- en Midden-Afrika; Kaapse ezel*; Lat. equus zebra); **–wolf,** m. –wolven (*buidelwolf*, z. ald.).
ze'de, v. –n (1 *landsgewoonte, gebruik, manier*; 2 in het mv. *zedelijkheid, eerbaarheid*): 1 *volgens de oude* –; *zeden en gewoonten; iemand van ruwe zeden*; spreekw. *Kwade gezelschappen bederven de goede zeden*; 2 *een vergrijp tegen de zeden.*
ze'delijk, bn., bw. (*overeenkomstig de goede zeden; eerbaar, braaf*): *een – leven leiden; een getuigschrift van – goed gedrag; dat is – onmogelijk; een – lichaam*, krachtens de wet op openbaar gezag ingestelde of erkende vereniging van personen met een bepaald oogmerk; **ze'delijkheid,** v.
ze'delijkheidsgevoel, o. (*besef van hetgeen zedelijk goed of kwaad is*); **–wet,** v. (*wet, betreffende de openbare zedelijkheid*).
ze'deloos, bn., bw.; zedelozer, –t (*de zeden* in bet. 2 *niet in acht nemend: slecht, losbandig, ontuchtig*): *een – mens; een – boek*; **zedeloos'heid,** v.
ze'denbederf, o. (*ontaarding, verbastering der goede zeden*); **–bedervend,** bn. (*de zeden bedervend*): *–e lectuur*; **–kunde,** v. (*leer der goede zeden, der zedelijke verplichtingen tegenover elkaar; het boek, geschrift hierover*); **–kun'dig,** bn. (*zedenkunde behandelend of betreffende*): *een – leesboek, een – vertoog*; **–kwetsend,** bn. (*de goede zeden kwetsend*): *–e platen*, die iems. zedelijk gevoel pijnlijk aandoen; **–leer,** v. (*wetenschap, handelend over de zeden, zoals ze behoren te zijn; zedenkunde; moraal*): *het goede voorbeeld is de beste* –; **–leraar,** m. –leraren (*iemand, die onderwijs geeft in de zedenkunde of de zedenleer, moralist*); **–les,** v. –lessen (*opwekking tot deugd, moraal* [*v. e. fabel*]; *les in wat voegzaam is*): *iem. een – geven*; **–meester,** m. –s (*iem., die zedenlessen geeft*, dikwijls spott.); **–politie,** v. (*politie, die vergrijpen tegen de zeden moet opsporen*); **–preek,** v. –preken (*vermanende zedenles*, dikwijls spott.): *een – houden*; **–roman,** m. –s (*roman, die voornamelijk de zeden en gewoonten van een tijdperk behandelt*): *Sara Burgerhart is een* –; **–spreuk,** v. –en (*spreuk, die een zedenles behelst*); **–verbastering,** v. (*afneming van goede en toename van slechte zeden*); **–wet,** v. –wetten (*wet, waaraan wij ons in onze vrije handelingen moeten houden of die gewetensplicht ons doet eerbiedigen*): *de – gebiedt, wat er in bepaalde gevallen moet geschieden.*
ze'dig, bn., bw. (*ingetogen, bescheiden*; ook: *eerbaar*): *een – meisje; een –e kleding*, stemmig; *zich – op de achtergrond houden*, bescheiden; **ze'digheid,** v. (*het zedig-zijn*); **ze'diglijk,** bw. (*op zedige wijze*).
zee, v. zeeën, zeetje (1 *grote uitgestrektheid zout water, die een gedeelte der aarde bedekt*; 2 *een afzonderlijk gedeelte van de zee* in bet. 1; 3 *zware golf*; 4 *overvloed, grote menigte*): 1 *– bedekt bijna* $^3/_4$ *van de aardoppervlakte*; zegsw. – *kiezen*, uitzeilen; – *bouwen*, op zee varen; *naar – gaan*, [a]) op zee dienst nemen, [b]) voor genoegen naar een zeebadplaats; *in – gaan, steken*, fig. beginnen, b.v. *je kunt gerust met hem in – steken; in open, volle* –; *op* –; *over – gaan; ter – varen; de landen van over* –; *niet tegen de – kunnen*, zeeziek worden; *er gaat veel* –, er is een sterke stroom; *wij brengen de zomer aan – door*, zeebad; zie recht, water; 2 *de Middellandse* –, *de Noord*–; 3 *een hoge – sloeg over de verschansing; er gaat veel* –, er zijn hoge golven; *een stort*–; *een zeetje overkrijgen*, golf; 4 *een – van licht, van bloemen.*
zee'aal, m. –alen (*grote aal uit zee tot 3 m*; Lat. conger vulgaris); **–adelaar,** m. –s; zie visarend; **–agaat,** o. (*soort van smaragd*); **–ajuin,** m. (*zeelook, geneesmiddel tegen waterzucht*; Lat. scilla maritima); **–alsem,** m. (*plant der zeekust*; Lat. artemisia maritima); **–amandel,** v. –s (*soort van zeeslak*; Lat. philine aperta); **–anemoon,** v. –anemonen (*neteldier met fraaie kleuren*; Lat. actiniaria); **–appel,** m. –s (*stekelhuidig dier*; Lat. echinus); **–arend,** m. –en (Lat. haliaetus albicilla); **–arm,** m. –en (*smalle lange inham der zee*): de –en tussen de Z.-H. en de Zeeuwse eilanden; **–assurantie,** v. –s of –assurantiën (*verzekering van zeeschepen en lading*); **–aster,** v. –s (*zulte*; Lat. aster tripolium); **–atlas,** m. –atlassen (nl. *van zeekaarten*); **–baak,** v. –baken (*teken tot aanduiding van het vaarwater*); **–baars,** m. –baarzen (*baarsachtige zeevis, 1 m*; Lat. labrax lupus); **–baboe,** v. –baboe's (*baboe, die bij een overtocht van of naar Indië op de kleine kinderen v. e. gezin past*); **–bad,** o. –baden; **–badplaats,** v. –en; **–banket,** o. (fig. *haring*): *kostelijk* –.
zee'barbeel, m. –barbelen (*fraai gekleurde, stekelvinnige zeevis*; Lat. mullus).
I. zee'beer, m. –beren (*havenmuur, waterkering tegen de golfslag, zeewering*).
II. zee'beer, m. –beren; zie pelsrob.
zee'benen, o. mv. (*gang als van een matroos*): *een lichtmatroos heeft nog geen* –.
zee'beril, o. (*zeeagaat*); **–beving,** v. –en (*beroering der zee tengevolge van aardbeving*); **–blaas,** v. –blazen (*neteldier*; Lat. physalia arethusa); **–bocht,** v. –en (*buiging der zeekust landwaarts in*); **–bodem,** m. –s; **–boezem,** m. –s (*wijde baai*); **–bonk,** m. –en (*geoefend zeeman, bevaren matroos*): *een oude* –.
zee'boot, v. –boten (*stoomboot voor de zeevaart*); **–brak,** o. (*met zoet water vermengd zeewater*); **–brand,** m. (gew. *weerlicht*; ook: *branding op de kust*); **–breker,** m. –s (*golfbreker, dijk of pier voor de ingang van baai, haven of boezem*); **–brief,** m. –brieven (*nationaliteitsbewijs op zee voor e. koopvaardijschipper*); **–bries,** v.; **–cadet,** m. –s, –cadetten (*adelborst*); **–damp,** m. –en (*damp, in zee opgestegen en door de wind landwaarts gebracht*); **–dienst,** m. (*dienst bij de marine*).
zee'diepte, v. –n: *een – van 10 km*; **–dier,** o. –en (*dier, dat in zee leeft*).
zee'dijk 1 m. –en (*dijk, tegen de zee, een zeebeezem of een benedenrivier opgeworpen*): *in 1460 werden de –en het eerst met paalwerk aangelegd*; **2 Zee'dijk, Zeedijk'** (*bekende matrozenwijk te A'dam*): *de veiligheid op de*–.
zee'distel, v. –s (*soort van kruisdistel, in onze duinen*; Lat. eryngium maritimum); **–dorp,** o. –en (*dorp, aan zee gelegen*); **–draak,** m. –draken (*zeekat*); **–drift,** v. (*voorwerpen, uit zee aangespoeld*); **–duiker,** m. –s (*kortgewiekte zwemvogel*; Lat. colymbus immer).
zee'duivel, m. –s (*beenvis*; Lat. lophius

piscatorius): de – 1.5–1.8 m lang, verschalkt zijn prooi met een lange voeldraad; ook, hozebek; **–eend,** v. –en: *de zwarte –*, Lat. oidemia n. nigra; **–eenhoorn, eenhoren,** m. –s (*narwal*); **–egel,** m. –s (*stekelhuidig dier*; Lat. echinocardium); **–engte,** v. –n (*nauwe zeestraat*): *de – van Gibraltar.*

zeef, v. zeven, zeefje (*werktuig om te ziften met een bodem* [*van ijzergaas*] *vol gaatjes*): *een – voor zaad, voor kolen*; fig. *de – van Eratosthenes* (276–196 v. Chr.), rekenk. manier tot het vinden van de priemgetallen.

zee'fauna, v. (*al de dieren der zee*).

zeef'been, o. –beenderen (ontl. *een de neusholte v. boven afsluitend schedelbeen*); **–doek,** m. –en (*doorzijgdoek*); **–raampje,** o. –s (*klein apothekerszeefje*); **–trommel,** v. –s (*zeef met hoge rand*); **–vormig,** bn.

zeeg, v. zegen (*ronding*; inz. *ronding van balken*): *het vaartuig met zijn grote zeeg en volle boeg maakt de indruk van een reddingboot.*

zee'gans, v. –ganzen (*rotgans*, z. ald.); **–garnaal,** v. –garnalen (*tienpotig schaaldiertje*; Lat. crangon vulgaris); **–gat,** o. –gaten (*de mond van een stroom in zee*; *toegang tot de open zee*): *het – uitgaan*, naar zee; **–gedrocht,** o. –en (*zeemonster*); **–gevaar,** o. –gevaren (*gevaar dat de zee oplevert o.a. voor schip en lading*); **–gevecht,** o. –en; **–gewest,** o. –en (*provincie, aan zee gelegen*); **–gezicht,** o. –en (*gezicht op zee* [*met schepen enz.*]; *schilderij dit voorstellende*).

zeeghaf'tig, bn., bw. (lit. t. *overwinnend, zegevierend*): *wees –, o koning!*

zee'gier, m. –en (*fregatvogel*); **–god,** m. –goden (myth. *Neptunus*; ook: *elke mannelijke zeegod: tritons enz.*); **–godin,** v. –godinnen (*Amphitrite, gemalin van Neptunus*; verder: *elke vrouwelijke zeegod: nereïden enz.*); **–golf,** v. –golven (*baar*; ook: *open baai*); **–grappe,** v. (*zeekraal*); **–gras,** o. (*waterplant*; Lat. zostera marina): *het gedroogde – dient tot vulling van bedden*; **–grind,** o. en v. (*grind of grint, uit zee gebaggerd*); **–groen,** bn. (*groen als zeewater*): *de tijger met z'n ronde, –e ogen*; **–grondel,** m. –s (*op een grondel lijkende zeevis*; Lat. gobius); **–haan,** m. –hanen (*knorhaan*); **–handel,** m. (*handel op overzeese landen*); **–haven,** v. –s (*haven in de nabijheid der zee*; *stad met haven aan zee*); **–held,** m. –en (*iem., die heldendaden verricht in een zeeoorlog*); **–hond,** m. –en (*een soort van rob*; Lat. phoca vitulina): de zeehonden blaffen als een hond; **–hoofd,** o. –en (*havenhoofd, pier*); **–hoorn, –horen,** m. –s (*grote zeeschelp*); **–jonker,** m. –s (*regenboogvis*).

zee'kaart, v. –en (*kaart met de waterwegen ter zee*): *de –en uit 1690 van Plancius*; **–kalf,** o. –kalveren (*jonge zeerob*); **–kant,** m.: *van, aan de –*; **–kantoor,** o. –kantoren (*in zeehavens het kantoor der in- en uitgaande rechten*); **–kapitein,** m. –s (*gezagvoerder*); **–kasteel,** o. –kastelen (lit. t. *groot zeeschip*); **–kat,** v. –katten (*primitief gebouwde kraakbeenvis*; Lat. chimaera monstrosa); **–kikvors,** m. –en (*zeeduivel*).

zee'klei, v. (*klei uit zeebezinking*); **–klimaat,** o. (*klimaat der landen, welke de invloed der zee ondergaan*): *het – heeft koele zomers en zachte winters*; **–koe,** v. –koeien (*waterzoogdier, verwant aan de hoefdieren, in lichaamsbouw enigszins overeenkomende met de walvissen*, o.a. *doegoeng*, z. ald.): *de – van Steller* (Lat. rhytina gigas) *werd in 1741 ontdekt en in weinige jaren uitgeroeid*; **–koet,** v. –en (*een zeevogel van de familie der alken*): de zuidelijke –, Lat. uria aalge albionis; **–koker,** m. –s (*een soort van zeeschelp*); **–komkommers,** v. mv.; zie holothuriën; **–koning,** m. –en (*zeebarbeel*; in het mv. *hoofdlieden der Deense en Noorse zeerovers in de 9e en 10e eeuw*; zie viking); **–kraal,** v. –kralen (*plant der schorren*; Lat. salicorina herbacea): *de gelede –* (op de Wadden: *krabbestruik*) *wordt in Zeeland als groente gebruikt*; **–krab,** v. –krabben (*tienpotig schaaldier, de gewone strandkrab*; Lat. cancer pagurus); **–kreeft,** m. –en (*kreeft, in zee levend*, zijn vlees is zeer gezocht): *de – of hommer*, Lat. homarus vulgaris; **–kust,** v. –en (*kust langs de zee*).

zeel, o. zelen (*lijn, band, touw*); verg. helpzeel, kruiszeel en leis.

zee'laars, v. –laarzen (*hoge, waterdichte laars der zeelieden*); **–lamprei,** v. –en (*zeeprik, tot 1 m lang*; Lat. petromyzon marinus).

zee'land, o. –en (*land, in of aan zee gelegen*): *onze provincie Zeeland is met recht een –.*

zeel'baan, v. –banen (Z.-N. *touwslagersbaan*); **–draaier,** m. –s (Z.-N. *touwslager*).

zee'lelie, v. –s, –leliën (*stekelhuidig dier op een lange steel, vastgehecht aan de zeebodem*; Lat. crinoïdea).

zee'leeuw, m. –en (*de grootste der oorrobben, 4 tot 6 m lang, o.a. in Z.-Am.*; Lat. otaria byronia); **–leven,** o. (*het leven van den zeeman op zee*); **–lieden, –lui,** m. mv. (*zeevolk*); **–lier,** v. –en (*zeedraak*; ook: *zeehaan*).

zeelt, v. –en (*groenachtige, karperachtige zoetwatervis*; Lat. tinca tinca).

zee'lucht, v. (*lucht uit, aan of op zee*).

I. zeem, o. (*bereide schapen- of geitenhuid*; *een* [*wrijf*]*lap van zulke huid*), **1** (stofn.); **2** (voorwerpsn. *zemen lap*), meerv. zemen; zeempje.

II. zeem, o.; zie honig–, zemen **II.**

zee'maat, m. –s (*Janmaat, matroos*); **–macht,** v. (*vloot, marine*; ook, *zeemogendheid*): *de Franse –*; *Engeland is een –*; **–makelaar,** m. –s (*makelaar in schepen en zeezaken*); **–man,** m. –lieden, –lui (*iem., die ter zee vaart*; *varensgast*; *matroos*): *een goed, een bekwaam, een ervaren –*; zegsw. *– geen man, een – een weeman*, klacht v. d. vrouw v. e. zeeman; **–manschap,** v. (*zeevaartkunde*): zegsw. *– gebruiken*, wat geven en nemen, weten te schipperen.

Zee'manshoop, v. (*weldadige vereniging voor zeelieden te Amsterdam*).

zee'manshuis, o. –huizen (*tehuis voor zeelieden, die aan wal zijn*); **–manskunst,** v. (*kennis van de zeevaart*); **–mansleven,** o.; **–manstaal,** v. (*taal der zeelieden*); **–manswoordenboek,** o. –en (*woordenboek, verklarend zee- en scheepstermen*): *het – van Jacob van Lennep*; **–meermin,** v. –meerminnen (myth. *wezen, half vrouw, half vis*): *de Sirenen waren –meerminnen*; **–meeuw,** v. –en (*meeuw der zeekust, meestal gebruikt voor stormmeeuw*, Lat. larus c. canus).

zee'mijl, v. –en (*afstandsmaat ter zee, de lengte v. e. meridiaanminuut* = 1851,85 m): **–mijn,** v. –en (*drijvende of geankerde mijn*).

zeem'lap, ze'menlap, m. –lappen (*stuk zeemleer, om* b.v. *ruiten en spiegels te lappen*

of te reinigen); **-leder, -leer,** o. (*zeem* **I**): *een lap van* –; **-lederen, -leren,** bn.: – *handschoenen*; – *zakjes*; *een* – *lap*.
zee'mogendheid, v. -heden (*volk, dat een oorlogsvloot bezit*): *Engeland is de eerste* –; **-monster,** o. -s (*gedrochtelijk dier, in zee levend*); **-mos,** o. (*kolonie van kleine diertjes, polypensoort*; Lat. sertularia argentea).
zeem'touwer, m. -s (*bereider van zeemleer*); verg. touwen; **-touwerij',** v. -en (*bedrijf of werkplaats van den zeemtouwer*).
zee'muis, v. -muizen (*borstelworm onzer stranden*; Lat. aphrodite aculeata); **-naald,** v. -en (*langwerpige troskieuwige zeevis, ook langs onze kusten*; Lat. syngnathus); **-nat,** o. (*zeewater*); **-natie,** v. -s, -natiën (*volk, aan zee levende en deze bevarende*).
zeen, v. zenen (Z.-N. *zenuw*): *het op de zenen hebben*, zenuwziek zijn.
zee'nevel, m. -s; zie zeedamp; **-nimf,** v. -en (myth. *nimf, aan of in zee levend, nereïde*); **-oever,** m. -s; **-officier,** m. -s, -en (*officier der marine*); **-olifant,** m. -en (*grote rob met slurfvormig verlengde neus*; Lat. machrorhinus angustirostris;) **-oor,** o. -oren (*oorvormig, éénschalig schelpdier*; Lat. haliotis); **-oorlog,** m. -oorlogen (*oorlog, welke ter zee wordt gevoerd*): *de Engelse -oorlogen*; *in een* –; **-otter,** m. -s (*marterachtig roofdier, dat zich in of bij zee ophoudt* o. a. *in N.-Azië*; Lat. enhydra lutris); **-overste,** m. -n (*bevelhebber ter zee*).
zeep, v. zepen (*verbinding, ontstaan door koken van vetten met loog*; *een stuk zeep*): *zachte of groene* –; *harde of Spaanse* –; *kokos-, glycerine-*; *een stukje* –; *Ruma-, Stuivers-*, (naar het merk); – *zieden*, maken; zegsw. *hij is om* – (*gegaan*), hij is [a]) dood, [b]) inz. Z.-N. ten onder gegaan.
zee'paap, m. -papen (*zonderling gevormde zeevis met uitpuilende ogen*; ook: *sterrenkijker, hoogkijker*); **-paard,** o. -en (myth. *paard van Neptunus*; *walrus*); **-paardje,** o. -s (*troskieuwige vis met een kop, die enigszins op die v. e. paard lijkt*; Lat. hippocampus hippocampus); ook, hippocamp'.
zeep'accijns, m. (*belasting op zeepfabricage*).
zeep'achtig, bn. (*als zeep*): *een -e smaak*.
zee'paling (*paling uit zee*), **1** (voorwerpsn.), m. -en; **2** (stofn.), v.
zee'pas, m. -passen (*zeebrief*).
zeep'as, v. (*as, welke gebruikt wordt bij de bereiding van zeep*); **-bakje,** o. -s (*bakje voor zeep*); **-bekken,** o. -s (*scheerbekken*); **-bel,** v. -bellen (*bel op zeepwater*, ook: *bel van zeepwater met een pijpje geblazen*; fig. *iets, dat schoon schijnt, doch niets betekent*; *schone verwachting, die spoedig verdwijnt*); **-boom,** m. -bomen (*boom in de Antillen en in Z.-Amerika*; Lat. quillaja brasiliensis): de bast levert zeep op; **-doos,** v. -dozen.
zeep'fabricage, v. (*het maken van zeep*); **-fabriek,** v. -en; **-fabrikant,** m. -en; **-hout,** o. (*hout v. d. zeepboom*); **-kuip,** v. -en (Z.-N. *zeeptonnetje*).
zee'pijl, m. -en (*glashelder, wormvormig dier, aan de zeeoppervlakte levend*; Lat. sagitta elegans); **-pijnboom,** m. -bomen (*kegeldragende boom aan zee*; *zeeden*; Lat. pinus pinaster); **-pinksternakel,** v. -s (*stekelrog*).
zeep'ketel, m. -s (*ketel, waarin zeep bereid of gezoden wordt*); **-kruid,** o. (*muurachtige plant, waarvan de wortel in water schuimt*; Lat. saponaria officinalis); **-kwast,** m. -en (*scheerkwast*).
zee'plaats, v. -en (*stad of dorp, aan zee gelegen*); **-plant,** v. -en (*plant, die in of aan zee groeit*); **-pok,** v. -pokken (*kreeftachtig dier, vastgegroeid op mossels, op havenhoofden enz.*; Lat. balanus); **-polder,** m. -s (*polder, verkregen door het bedijken van rijpe schorren, kwelders, gorzen*); **-porselein** of **-postelein,** v. (*plant onzer zeekust*; Lat. ammadenia peploïdes); **-post,** v. (*brievenpost over zee*): *per* –, *niet per luchtpost*.
zeep'poeder, o. -s (*zeep in poedervorm*).
zeep'pot, m. -potten (*pot voor zeep*).
zee'prik, m. -prikken (*zeelamprei*).
zeep'sop, o. (*water met opgeloste zeepdelen*).
zeep'tonnetje, o. -s (*vaatje, waarin [groene] zeep verzonden wordt*); **-zieden,** o.; **-zieder,** m. -s (*bereider van zeep*); **-ziederij',** v. -en (*fabriek, bedrijf van den zeepzieder*).
I. zeer 1 o. (*pijn*): *gij doet mij* –; *het doet geen* –; *iem.* – *doen*; *heb je je erg* – *gedaan? oud* –, fig. oud gebrek; zegsw. *iem. op zijn* – *treden* (of: *trappen*, of: *tasten in*), een gevoelige plek bij iem. aanraken, fig. hem kwetsen door over dingen te spreken, die hem hinderlijk zijn; Z.-N. *gauw* – *gedaan zijn*, lichtgeraakt; **2** bn.; zeerder, -st (*pijnlijk*): *een zere vinger*; *een* – *oog*, ontstoken; *een* – *hoofd*, met uitslag. – **I** etym. = – **II.**
II. zeer, bw. (*in hoge mate, erg*): *dank u* –; – *rijk*, buitengemeen; *vertrouw hem niet al te* –; *niet zo zeer omdat* ...., *als wel omdat* ....; Z.-N. – *lopen*, snel; Z.-N. – *spreken* (fig.), onbezonnen; zie zeerst(e).
zee'raad, m. -raden (*college, dat over zeezaken oordeelt*); **-raaf,** v. -raven (*aalscholver*); **-raket,** v. (*kruisbloemige plant in onze duinen*; Lat. cakile maritima); **-ramp,** v. -en (*ongeval met een schip op zee*); **-recht,** o. (*wettelijke bepalingen over zeezaken*); **-register,** o. -s (*journaal aan boord*); **-reis,** v. -reizen (*reis ter, over zee*).
zeer'eerwaard, bn.; **-geleerd,** bn.; zie voor deze titels Bijlage **III.**
zeerhoof'dig, bn. (*met uitslag op het hoofd*).
zeer'loper, m. -s (Z.-N. *hardloper*).
zee'rob, m. -robben (*zeehond*; fig. *ervaren zeeman*): *een oude* –; **-roeper,** m. -s (*scheepsroeper*); **-roof,** m. (*roverij op zee, aan een schip gepleegd*); **-roofdieren,** o. mv.: *zeehonden en oorrobben zijn* –, Lat. pinnipedia.
zee'rot, v. -rotten (fig. *ervaren matroos*).
zee'rots, v. -en (*rots in of aan zee*); **-rover,** m. -s (*kaperkapitein*, ook: *ieder der bemanning*; *het kaperschip zelf*); z. zeeschuimer; **-roverij',** v. -en (*het plegen v. zeeroof*).
zeerst' (om het), bw. (*als om strijd*): *de mannen dier boten roeien om het* –; zie
zeer'ste (ten): *ten* – *aanbevelen*, zeer.
zee'rui, o. (*zeewier*); **-rund,** o. -runders (*zeekoe*); **-salade,** v. (*zeekraal*); **-schade,** v. (*schade op of door de zee gekregen*; *averij*); **-schede,** v. -n (*zakpijp, manteldier*; Lat. ascidia); **-schelp,** v. -en (*schelp van een zeedier*); **-schijf,** v. -schijven (*schijfvormige zeeëgel*); **-schilder,** m. -s (*schilder van zeegezichten*); **-schildpad,** v. -padden (in het mv. *in zee levende schildpad*; Lat. cheloni-dae); **-schip,** o. -schepen (*schip, dat de zee bevaart of kan bevaren*): zegsw. *een lastig, een ongemakkelijk* –, eig. plomp, moeilijk te

besturen schip, fig. een onhandelbaar en lastig wezen; **–schorpioen,** m. –en (*vraatzuchtige vis uit N.- en Oostzee*; Lat. cottus scorpius); **–schuim,** o. (*wit bruis aan de zeeoppervlakte*); **–schuimer,** m. –s (*zeerover*); **–schuimerij',** v. (*zeeroverij*); **–sla,** v. (*zeekraal*); **–slag,** m. –slagen (*gevecht van vloten of schepen op zee*); **–slak,** v. –slakken (*in zee levende slak*); **–slang,** v. –en (*giftige slang in de keerkringzeeën tot 5 m lang*, o.a. hydrus platurus; ook: *monsterslang, die naar men wil, in de oceaan verblijf houdt en nu en dan gezien wordt, vooral in de komkommertijd*); **–sluis,** v. –sluizen (*sluis, welke het binnenwater afvoert naar zee*); **–soldaat,** m. –soldaten (*marinier*).

zee'spiegel, m. –s (*waterspiegel, oppervlakte der zee bij stil weer*): *100 m boven de –*; **–spin,** v. –spinnen (*kreeftachtig dier, duivelskrabbetje*, Lat. hyas aranea; ook: *kreeftachtig dier uit de Middell. zee*; Lat. maja squinado); **–stad,** v. –steden (*stad aan of dicht bij zee*); **–stekelbaars,** m. –baarzen (*zeevis, ook aan onze kust*; Lat. gastrosteus spinachia); **–ster,** v. –sterren, **–star,** v. –starren (*stekelhuidig dier*): *de – voedt zich met schelpdieren; de gewone –*, Lat. asterias rubens; **–stilte,** v. (*windstilte op zee*); **–storm,** m. –en; **–straat,** v. –straten (*zeeëngte*); **–strand,** o. –en; **–strijd,** m. (*zeeslag*); **–stroming,** v. –en (*stroming in de bovenste lagen van het zeewater*, van 0.5–1 m per seconde): *warme en koude –en*; **–stuk,** o. –stukken (*zeegezicht*).

zeet, v. zeten (*'t zitten*; ook: *zitplaats*).

zee'tactiek, v. (*krijgskunst, toegepast op een oorlog ter zee*); **–telegraaf,** v. –grafen (*onderzeese telegraaf*); **–term,** m. –en (*woord, uitdrukking bij zeevarenden in gebruik*): –en als: *een oog in 't zeil houden, alle zeilen bijzetten enz.*; **–tijding,** v. –en (*bericht uit zee; lijst van in een haven aangekomen en vertrokken schepen*); **–tocht,** m. –en (*overzeese reis*); **–ton,** v. –tonnen (*ankerton of boei in de zeegaten*); **–triomf,** m. –en (*overwinning, op zee behaald*); **–trompet,** v. –trompetten (*scheepsroeper*; ook: *zeehorenslak*).

Zeeuw, m. –en (*inboorling van Zeeland*).

Zeeuws 1 bn. bw. ([*als*] *van, uit, in, betrekking hebbende op, eigen aan Zeeland*): *de –e klederdracht; een –e rijksdaalder*, oude munt, *f* 2.60; zegsw. *goed –, goed rond; –e dichtkring*, groep dichters ± 1600, te Middelburg met Jacob Cats en Simon van Beaumont als hoofd; **2 –e,** v. –n.

Zeeuws-Vlaan'deren, o. (*Zeeland bezuiden de W.-Schelde*).

zee'vaarder, m. –s (*zeeman*); **–vaar'dig,** bn. (*gereed om zee te kiezen*); **–vaardij',** v. (lit. t. *zeevaart*): *verhef u, wakkere–, u, pronk van Hollands maatschappij*; **–vaart,** v. (*het varen ter zee als bedrijf*): *kweekschool voor de –*, tot opleiding van stuurlieden, in 1781 gesticht; **–vaartkunde,** v. (*de kennis, nodig voor de zeevaart*); **–vaartkun'dig,** bn. (*met de zeevaartkunde in verband staande*): *–e studie*; **–vaartschool,** v. –scholen; **–vader,** m. –s (*oude matroos, die een scheepsjongen onder zijn hoede heeft; leermeester in de bewegingen van het schip*); **–varend,** bn. (*ter zee varend*): *een –volk*; **–varken,** o. –s (Z.-Am. *soort Guinees biggetje*; Lat. cavia porcellus; ook: *naam van de bruinvis*); **–vast,** bn. (*bestand tegen schommelingen v. e. schip op zee*): *zet die koffers –*; **–veder,** v. –s (*lichtend bloemdier*; Lat. pennatula phosphorea); **–vendel,** v. (*schermbloemige plant, op zeerotsen*; Lat. crithmum maritimum).

zee'verzekeraar, m. –s (*iem., die tegen zeeschade verzekert*); **–verzekering,** v. –en (*assurantie van schip en lading*).

zee'verzekering-maatschappij, v. –en.

zee'vesting, v. –en (*versterkte stad aan zee*); **–vis,** (*vis, die in zee leeft*, b.v. *kabeljauw, schelvis enz.*), **1** (voorwerpsn.), m. –vissen; **2** (stofn.), v.; de tegenst. is *riviervis*; **–visserij,** v. –en (*het vissen ter zee*).

zee'vlak, o. –vlakken (*oppervlak der zee*); **–vlakte,** v. –n (*zeespiegel*); **–vlo,** v. –vlooien (*kreeftachtig diertje*; Lat. gammarus marinus; *strandvlo*, Lat. talitrus saltator); **–voeten,** m. mv.; zie zeebenen; **–vogel,** m. –s, –en (*vogel, aan de kust levend*, b.v. *een zeemeeuw*); **–volk,** o. (*zeelieden*, inz. *matrozen*); **–vond,** m. –en (*uit zee aangespoelde zaken*); **–vonken,** v. mv. (*éencellige diertjes, het lichten der zee veroorzakend*; Lat. noctiluca miliaris); **–voogd,** m. –en (*vlootvoogd, admiraal*); **–vos,** m. –vossen (*haai in de Middell. zee*; Lat. alopecias vulpes); **–vrijbuiter,** m. –s (*zeerover*); **–waaier,** m. –s (*soort van waaiervormig koraal*; Lat. gorgonia); **–waar'dig,** bn. (van een schip: *in staat om zee te bouwen*): *schepen, die – zijn; een schip in –e toestand brengen*.

zee'waarts, bw. (*in de richting van de zee*).

zee'wagen, m. –s (myth. *wagen v. Neptunus*); **–water,** o. (*zout water der zee*); **–weegbree,** v. (*weegbree*, ook: *zeehartshoorn, krokkeling, reie*; Lat. plantago maritima); **–weg,** m. (*weg over zee*): *Vasco da Gama vond in 1498 de – naar Indië*; **–wering,** v. –en (*de duinen, en waar deze ontbreken, zware dijken*; ook: *paalwerk, strandmuren enz.*); **–wetten,** v. mv. (*voorschriften, verordeningen, het zeerecht betreffende*); **–wezen,** o. (*al, wat betrekking heeft op zeevaart en zeedienst*; België: *het bestuur van het zeewezen*); **–wier,** o. (*zeegras*); **–wijf,** o. –wijven (myth. *zeemeermin*); **–wilg,** m. –en (*zandwilg, kruipwilg*; Lat. salix repens); **–wind,** m. –en (*wind, over dag uit zee naar het land waaiend*): *in Batavia wordt de – des morgens om 10 uur merkbaar*; zie landwind; **–wolf,** m. –wolven (*vraatzuchtige beenvis o.a. in de Noordzee*; Lat. annarrhichas lupus); **–worm,** m. –en (*paalworm*); **–zaken,** v. mv. (*zaken, het zeewezen betreffende*): gesch. *de kamer v. –*, de admiraliteit; **–zand,** o. (*zand, door de zee aangespoeld*): *het – der duinen*; **–zeelt,** v. –en (*een soort van lipvis*); **–ziek,** bn. (*aangetast door de zeeziekte*): *de passagiers waren –*; fig. *iem. – maken*, geweldig vervelen; **–ziekte,** v. (*ongesteldheid der maag op zee: duizeligheid, misselijkheid, braken*); **–zog,** o. (*kielwater; zuiging van water achter een zeeschip*); **–zout,** o. (*zout, uit zeewater gewonnen*); verg. bergzout; **–zwaluw,** v. –en (*meeuwsoort*): *de Noordse –*, Lat. sterna macrura; ook, stern.

zefier', m. zefie'ren, zefiers', **ze'fir,** m. –s (*zachte* [*zuidwesten*]*wind*); zie Zephyrus.

zeg 1 tw.; zie zeggen **1**; **2** m. (Z.-N. *het zeggen, mening, gerucht*): *zijn – hebben*, zijn mening (mogen, kunnen) uiten.

ze'ge, v. (*overwinning*): *de – behalen op.*

ze'geboog, m. –bogen (*erepoort*); **–dicht,** o. –en (*gedicht ter ere van de overwinning*); **–feest,** o. –en; **–kar,** v. –karren (*triomfkar*); **–krans,** m. –en (*lauwerkrans*); **–kreet,** m. –kreten (*triomfkreet*).

ze'gel, o. –s, zegeltje (*in metaal enz. gesneden letters, figuren, wapens enz., die in lak, was, afgedrukt kunnen worden; de afdruk; stempel; stempelwerk op papier; gezegeld papier*): *een – met een wapen snijden; rode lakzegels hingen aan de bul; alles is onder –; aan – onderhevig; een verzoekschrift op –*, op gezegeld papier; *vrij van –*, niet belast met; fig. *zijn – aan iets drukken*, aan iets hechten of hangen, het bekrachtigen; België: *de –s* [a]) *leggen,* [b]) *lichten,* [c]) *verbreken,* [a]) verzegelen, [b]) van rechtswege wegnemen, [c]) wederrechtelijk wegnemen; zie o. a. formaat-, kwitantie-, plak-, geheimhouding.

ze'gelaar, m. –s (*iem., die zegelt*).

ze'gelaarde, v. (*bolus*); **–afdruk,** m. –afdrukken (*zegelmerk*); **–belasting,** v. (*belasting volgens de zegelwet van 1917*); **–bewaarder,** m. –s (*staatsambtenaar van hoge rang*; ook: *waker in een verzegelde boedel*); **–doosje,** o. –s (*plat-ronde doos tot bescherming v. h. aangehechte zegel*).

ze'gelen, zegelde, h. gezegeld (*een zegel op iets drukken; afsluiten; waarmerken, stempelen*): *gezegeld papier; een brief –*, sluiten en er zijn stempel op drukken.

ze'gelgeld, o. –en (*belasting van het zegel*); **–hars,** o. en v. (*hars, om te zegelen*).

ze'geling, v. –en (*het zegelen*).

ze'gelkantoor, o. –kantoren (*kantoor van ambtenaren, belast met de uitvoering der zegelwet*); **–klopper,** m. –s (*beambte, die het zegelpapier maakt*); **–kosten,** m. mv. (*kosten voor het zegel*); **–lak,** o. (*lak, waarin stempels afgedrukt kunnen worden*); **–lood,** o. (*plombeerlood*).

ze'gelmerk, o. –en (*teken van het zegel*); **–pers,** v. –en (*pers, om het papier te zegelen*); **–recht,** o. (*recht van zegel of belasting, geldende voor alle geschriften, die bestemd zijn of kunnen worden, om in rechten als bewijs te dienen*); **–ring,** m. –en (*ring, voorzien van een stempel*); **–snijder,** m. –s (*graveur van zegels*).

ze'geltje, o. –s; zie salomonszegel.

ze'gelverbreking, v. België: rechtst. *– is een verzwarende omstandigheid bij diefstal*; **–was,** o. (*was, om er zegels in af te drukken*); **–wet,** v. (*wet van 1917, regelend het gebruik van gezegeld papier*).

I. ze'gen, m. (eig. *teken* nl. van *geluk, het maken van het teken des kruises over iem. of iets, terwijl men Gods hulp inroept; de uitwerking hiervan* nl. *heil, voorspoed, hulp, bijstand*): *iem. zijn – geven*, b.v. door het opleggen der handen het teken des kruises; bij uitbr. *iem. heil en – wensen*, voorspoed; *– aanbrengen; onder, met Gods –; aan 's Heren – is 't al gelegen*, van Gods hulp hangt alles af; *een – voor hem.*

II. ze'gen, v. –s (*groot visnet*; ook: *net voor patrijzen*): *met één trek van de –.*

Ze'genaar, m. –s; zie Alzegenaar.

ze'genbede, v. –n (*zegenwens*).

ze'genen, zegende, h. gezegend (1 *de zegen geven*; 2 *begunstigen, overvloed geven*; 3 *loven, prijzen*): 1 *de vaandels, het volk, het leger –*; 2 *God zegene u*, late zijn zegen op u nederdalen; *rijk met aardse goederen gezegend zijn*, rijkdommen bezitten; 3 *gezegend zij God; iems. nagedachtenis –; in gezegende omstandigheden*, zwanger.

ze'gening, v. –en (*het zegenen; weldaad, geluk*): *God overlaadt ons met –en; zijn naam zal in – blijven*, dankbare herinnering.

ze'genrijk, bn. (*rijk aan zegening*): *een – gevolg, een –e arbeid, een – jaar*, gelukkig, voorspoedig; *de –ste gevolgen.*

ze'genwens, m. –en (*heilwens*).

ze'gepalm, m. –en (*palm, als teken der overwinning*); **–penning,** m. –en (*oud-Romeinse penning met de zegegodin of Victoria in een twee- of vierspan*); **–poort,** v. –en (*triomfboog*); **–praal,** v. –pralen (*triomftocht*; ook: *overwinning*): *een schitterende –; een bloedige –*; **–pralen,** –praalde, h. gezegepraald (*een zegepraal vieren*; ook: *de overwinning behalen*); zie triomferen; **–pralend,** bn. (*triomferend, overwinnend*): *een – leger*; fig. *een –e blik*; **–praler,** m. –s; **–rijk,** bn. (*veel overwinningen behalend of behaald hebbend; overwinnend*): *een – veldheer*; **–schoten,** o. mv. ([*kanon*]*schoten ter ere ener overwinning*); **–standaard,** m. –en (*standaard van den overwinnaar*; ook: *die de overwinning aanduidt*); **–teken,** o. –s (*op den vijand veroverd voorwerp als blijk der overwinning; trofee*); **–tocht,** m. –en (*triomftocht*); **–vaan,** v. –vanen; zie zegevlag; **–vieren,** zegevierde, h. gezegevierd (*zegepralen; de overwinning behalen*): *over alle vijanden –*; fig. *– over alle moeielijkheden*, te boven komen; **–vierend,** bn. (*zegepralend*): *een – leger*; **–vlag,** v. –vlaggen (*vlag, die de overwinning aanduidt*); **–vuur,** o. –vuren (*vreugdevuur ter gelegenheid v. e. overwinning*;) **–wagen,** m. –s (*triomfwagen*); **–zang,** m. –en (*triomfzang; lied, gezang ter viering v. e. overwinning*); **–zuil,** v. –en (*triomfzuil*).

I. zeg'ge, v. –n (*rietgras*; Lat. carex); *er zijn meer dan 50 soorten van –n.*

II. zeg'ge, nl. ik *zegge* of ik verklaar, dat het b.v. 100 gld. is (op wissels enz.).

zeg'gelijk, bw. Z.-N.: *niet –*, onuitsprekelijk.

zeg'gen 1 zeide of zei, h. gezeid of gezegd (1 *mondeling mededelen; woorden uiten; spreken; vertellen*; 2 *bevelen*; 3 *beduiden, betekenen*; 4 *oordelen*; 5 *aanmerkingen maken op; verwijten*; 6 *schrijven; schriftelijk mededelen; vermelden*; 7 *bewijzen*): 1 *Ja, zei hij; hij zegt niet veel, maar denkt des te meer*; bij verg. *piep, zei de muis in het schilderhuis; nu jij zegt; ik heb gezegd*, dixi; *ik heb het horen –; de mensen – zoveel; zo gezegd, zo gedaan; dat is gauwer gezegd dan gedaan; en daarmee is ook alles gezegd; eerlijk, ronduit gezegd, neen! ze hebben laten –, dat ze niet kwamen; hij is, dat moet ik –, ijverig*, erkennen; *laten we eens – 100 gulden*, voorlopig aannemen; *niets – hoor!* als uiting van verbazing: *wat u zegt!* of *wat zegt u? wat ik – wil*, à propos; *zwart, ik wil –, wit*, ik bedoel, meen; *om zo te –, niets*; 2 *hij heeft hier niets te –; als ik wat te – had*; 3 *wat wil dat –? dat wil –*; 4 *wat zeg jij hiervan?* 5 *wat heb je op mij te –; dat laat ik mij niet –*; 6 *de Bijbel zegt ergens*; 7 *dat zegt niets* (of: *niet veel*); *en dat zegt heel wat!* nog: in zegsw. *de waarheid –*, spreken; *onder ons gezegd* (*en gezwegen*); *ronduit gezegd; ik heb er niets in te –*, heb geen invloed; *zegt u dat wel*, ik ben het roerend eens met u; *mag ik ook eens iets*

–, in het midden brengen; *hij zeit wat*, hoor hem! *daar zeg je zo iets*, dat is een goed idee; *het is toch wat te –*, dat is wat mooi; als tussenwerpsel: *mooi zeg! zeg eens, dat gaat zo niet*; Z.-N. *het iem. –*, de waarheid zeggen; **2** o. (*iems. woorden*): *volgens, naar zijn –*; *je hebt het maar voor 't –*; *dat is altijd mijn – geweest*; **zeg'ger,** m. –s (in samenst. b.v. oom'–, voor'–, voorzeg'ger enz.; *voordrager, declamator*): *een Vondel–*, iem., die Vondels verzen voordraagt.

zeg'gingskracht, v. (*gave van wel te spreken*, d.i. *met kracht van taal of woorden*).

zegs'man, m. –lieden, –lui (*persoon, die iets gezegd, verteld heeft*): *wie is uw –?* **–vrouw,** v. –en (*vrouw, die iets verteld heeft*).

zegs'wijs, –'wijze, v. –wijzen (*eigenaardige manier van zeggen, spreekwijze*; *geijkte uitdrukking*): *een –, aan het ridderwezen ontleend*: *een lans voor iem. breken.*

zeik, v. (Z.-N. *gier, mestvocht*).

zeil, o. –en, zeiltje (1 *vloerbedekking, zwaar wasdoek, een licht soort van linoleum*; *een stuk zeil*; 2 *dek van de molenwieken, van een tent*; ook: *zonnescherm op een boot*; 3 *zeildoek aan de mast*; *doek, uit banen bestaande en aan de rand met touwen* (z. lijk **I**) *benaaid tot het opvangen v. wind dienende*; 4 vero. *schip*): 1 *– in allerlei breedten*; 2 *een – over een wagen spannen*; 3 *een achter–, bezaans–, boven–, topzeil enz.*; *de –en hijsen*; *– bijzetten* (zie bijzetten); *– minderen*; *met volle –en*; zegsw. *onder – gaan*, [a]) wegzeilen, [b]) fig. inslapen; *de –en reven*, inbinden, inplooien; *het – voor iem. strijken*, voor hem onderdoen; zie ook: vlag; *het – gorden*, op de ra binden; *een oog in 't – houden*, op zijn hoede zijn, een wakend oog houden op; *met een nat – thuis komen*, dronken; *het – hoog in top halen*, fig. op grote voet leven, een hoge staat voeren; *met een opgestreken* (of: *opgezet*) *– naar iem. toekomen*, driftig of toornig, eig. van een oorlogsschip, dat op den vijand afkomt; 4 *een vloot van 10 –en.*

zeila'ge, v. (*al de zeilen*; ook: *vaart, loop van een schip*). (g = zj).

zeil'boot, v. –boten (*bootje, dat zeil voert*).

zeil'doek, o. (*grof en sterk weefsel, waarvan de zeilen gemaakt worden*; ook: *zeil* 1).

zei'len, zeilde, h. en i. gezeild (*met behulp van zeilen varen*; Z.-N. *de zeilen van de molenwieken openspannen*): *uit – gaan*, met een zeilboot gaan spelevaren; *achteruit –*, fig. achteruitgaan; *sloepen, type B., gezeild door adelborsten*, bestuurd en bediend tijdens het –; *de gezeilde tijd was 52 minuten*, de tijd van het zeilen; v. e. dronkaard: *over de straat –*, inz. Z.-N.; **–de goederen,** o. mv. of **– lading,** v. (*goederen, op zee*).

zei'ler, m. –s (*zeilschip*; *persoon, die zeilt*).

zeil'goed, o. (Z.-N. *zeildoek*).

zeil'jacht, o. –en; **–klaar,** bn. (*zeilvaardig*): *het bootje ligt –*; **–maker** of **zei'lenmaker,** m. –s (*iem., die zeilen maakt als bedrijf*); **–makerij',** v. –en (*het maken van zeilen*; *de werkplaats*); **–minderen,** minderde –, h. zeilgeminderd (*een deel der zeilen inhalen*); **–orde,** v. (*orde, waarin de schepen v. e. vloot zeilen*); **–priem,** m. –en (*zeilmakerspriem*); **–punt,** o. (*punt, waarin men zich de gehele kracht van de wind op de zeilen samengetrokken kan denken*); **–ree,** bn.: *de boot ligt –*, gereed om uit te zeilen; **–schip,** o. –schepen (*schip met zeilen*); **–schuit,** v. –en.

zeil'steen (*magneetijzersteen*), **1** (voorwerpsn.), m. –stenen; **2** (stofn.), o. en v.: *vindplaatsen van –*; **–tocht,** m. –en (*tocht met een zeilschip*); **–tochtje,** o. –s; **–vaar'dig,** bn. (*zeilree*); **–vaartuig,** o. –en (*zeilschip*); **–vereniging,** v. –en (*vereniging van liefhebbers van zeilen, die hardzeilpartijen organiseert enz.*); **–vliegen,** zie zweefvliegen; **–wagen,** m. –s (*wagen op raderen en voorzien van zeilwerk*): *de –, in 1609 uitgevonden door Simon Stevin, leermeester van prins Maurits*; **–weder, –weer,** o. (*weer, geschikt om uit te zeilen*); **–wedstrijd,** m. –en.

zeis, v. –en (*boogvormig gebouwd mes met lange stok, werktuig der grasmaaiers*): *de snede, de rug, het blad, de kruk van een –.*

zei'sen, v. –s, –en (*zeis*); vero., lit. t., Z.-N.

zeis'man, m. (*de Dood, voorgesteld als een geraamte, met een zeis in de hand*).

ze'ker 1 onb. vnw. (*onbekend, onbepaald*; *niet nader aan te duiden*): *in – land, een – koning*; *– iemand*; *op –e dag*; minachtend: *zekere mensen maken op alles aanmerkingen*; *er is een –e verkoeling tussen ons ontstaan*, ietwat, min of meer; *tot op –e hoogte heeft hij gelijk*; **2** bn., bw.; zekerder, –st (1 *veilig, buiten gevaar*; 2 *betrouwbaar*; sterker: *vaststaand, waaraan niet valt te twijfelen*; 3 *vast overtuigd*; 4 *gerust, zonder zorg*): 1 *dat geld is –der in mijn brandkast dan in uw lessenaar*; 2 *uit –e bron iets hebben*; *de –e overtuiging hebben*, vast; *– van de overwinning zijn*; *dat is wiskundig –*; 3 *ik ben er – van, dat hij de dader is*; *ben je er wel – van?* 4 *je bent nooit – van je leven*, je leven loopt gevaar; nog: *ik ben – van hen*, kan ze ten volle vertrouwen, op hen rekenen; **3** bw. (1 *stellig*; 2 *waarschijnlijk, vermoedelijk*): 1 *ik weet het –*; *hij komt –*; *komt hij? zeer –! je hebt – ongelijk*; *– op iem. kunnen rekenen*; 2 *je vergist je –? dat weet je – wel?* tot een tw. wordt – in *wel –!* [a]) bevestigend, [b]) (ironisch) waarom niet? dat ontbrak er nog aan; Z.-N. *– spelen*, niet riskeren, niet over ijs van een nacht gaan; **4 –e,** o.: *het –e voor het onzekere nemen*, beter één vogel in de hand dan tien in de lucht.

ze'kerheid, v. (*het zeker-zijn*; inz. *vaste overtuiging*; *vastheid, beslistheid*, ook: *waarborg, veiligheid*; rechtst. *onderpand, borgtocht*): *de vroegere – was verdwenen*; *iets niet met – weten, kunnen zeggen*; *dat biedt, geeft voldoende –*; *– stellen*; *persoonlijke –*, borgtocht; *zakelijke –*, pand of hypotheek.

ze'kerheidshalve, –hal've, bw. (*voor de zekerheid*); **ze'kerheidsstelling,** v. –en (*borgstelling, het stellen van onderpand*, b.v. *door rekenplichtige ambtenaren*).

ze'kerlijk, bw. (*vast, stellig, gewis, wezenlijk*): *hij heeft er – niet aan gedacht.*

zelateur', m. –s (Fr. zélateur [Lat. zelator]: *ijveraar, propagandist*, inz. *werkend lid ener R.-K. broederschap*), vr. zelatrice.

zel'den, bw. (*niet dikwijls*): *ik spreek hem –.*

zeld'zaam, bn., bw.; zeldzamer, –st (*schaars, niet veel voorkomende*; *buitengewoon*): *goede appelen zijn dit jaar zeer –*; *een – mooi exemplaar*; *wij waren – voldaan*, zeer.

zeld'zaamheid, v. –heden (*het zeldzaamzijn*; *een zeldzaam voorwerp*; *curiositeit*): *het is een grote –, als*; *het is geen –, dat*; *een der grootste –heden.*

zelf, aanw. vnw.: *mijn vader –*, in eigen persoon; *uit zich –; ken u zelf; wees u –! de koningin zelve; om uws zelfs wil; zij is de vriendelijkheid –*, in eigen persoon.
zelf'achting, v. (*achting van zich zelf, van eigen persoonlijkheid*); **–bedrog,** o. (*zelfmisleiding*); **–bedwang,** o.; **–begoocheling,** v. (*het zich brengen in een waan, dwaze inbeelding*); **–behaaglijk,** bw. (*met zelfbehagen*); **–behagen,** o. (*het behagen hebben in eigen ik, ijdele hoogmoed op zich zelf*); **–beheersing,** v. (*het in toom houden van eigen driften en hartstochten*): *– bezitten; zijn – herkrijgen*; **–behoud,** o. (*zorg voor zijn leven, lijfsbehoud*): *op – bedacht zijn; hij vuurde uit (zucht tot) –*; **–beschikkingsrecht,** o.; **–bestemmingsrecht,** o. (*het recht van een volk, om zelf te beslissen over de vorm der landsregering*); **–bestuiving,** v. (*bestuiving met eigen stuifmeel*).
zelf'bestuur, o. (*eigen bestuur, onafhankelijkheid, eigen regering*): *vele koloniën of dominions der Eng. hebben –*; **–bewust,** bn. (*met innerlijk besef*, ook: *met besef van innerlijke kracht, waarde*): *een –e houding*; **–bewustheid,** v. (*gevoel van eigen, innerlijke kracht*); **–bewustzijn,** o. (eig. *het zich zelf bewust zijn*, d.i. *het innerlijk besef*); **–critiek,** v. (*critiek op eigen werk, eigen daden enz.*).
zelf'de, vnw. zn. en bv.: *een – (man).*
zelf'genoegzaam, bn. (*tevreden met zich zelf*); **–genoegzaamheid,** v. (*tevredenheid met eigen ik*): *verwaande –.*
zelf'gevoel, o. (*gevoel van eigenwaarde*).
zelf'heid, v. (lit. t. *het eigen ik*; ook: *egoïsme*): *aan 't hoofd der mensheid streve hij* (de dichter), *om alle – te verdelgen*, baatzucht.
zelf'kant, m. –en (*beginrand aan allerlei weefsel*, b.v. *aan zijde, flanel, baai, laken*): fig. *lieden of lui van de – der maatschappij, der samenleving*, schorrimorrie, janhagel; *hij komt van de –*, de grens b.v. van Twente enz.; **–kanten,** bn. (*van zelfkant*); **–kastijding,** v. –en (*kastijding van eigen lichaam*); **–kennis,** v. (*kennis van eigen ik*); **–klinker,** m. –s (vero. *vocaal*); **–kwelling,** v. –en; **–lichtend,** bn. (*eigen licht hebbend*): *de zon is een – hemellichaam*; **–moord,** m. –en (*het benemen van het leven aan zich zelf*): *– plegen*; **–moordenaar,** m. –s (*iem., die zich zelf v. h. leven berooft*); **–moordenares,** v. –essen; **–onderricht,** o. (*onderwijs aan zich zelf*): *brieven, om Frans te leren door –*; **–onderzoek,** o. (*onderzoek van zich zelf* inz. *van het geweten*); **–ontbranding,** v. (*ontbranding zonder van buiten aangebrachte hitte, uit zich zelf*, b.v. *door broeiing*): *– van hooi, van steenkolen*; **–opofferend,** bn. (*vol zelfopoffering*): *–e liefde*; **–opoffering,** v. (*het zich aan levensgevaar blootstellen, het zich zelf allerlei ontzeggen enz. ter wille van een ander*).
zelf'overschatting, v. (*overschatting van eigen kennen of kunnen*); **–overwinning,** v. –en (*zege op eigen hartstocht of drift*); **–portret,** o. –portretten; **–respect,** o. (*eerbied voor zich zelf*).
zelf'rijzend, bn.: *– meel*, waar geen gist bij hoeft gedaan te worden.
zelfs, bw. (*ook, ook nog, bovendien, daarenboven*): *– de koningin verpleegde de gewonden.*
zelfslach'tig, bn. (spraakk. vero. *hebbende als diernaam een vast taalgeslacht, of het een mannetje of een wijfje aanduidt*), b.v. *olifant*, m., *mug*, v. enz.; **–stan'dig,** bn., bw. (*op zich zelf*, d.i. *door eigen kracht, bestaande*): *een – karakter*, dat eigen richting of overtuiging volgt; *– handelen*, niet aan de leiband lopen; *– naamwoord; –e voornaamwoorden; een bijvoegl. nw. – gebruiken*, als een zelfstandig naamwoord; **–stan'digheid,** v., in bet. 2 en 3 –heden (1 *onafhankelijkheid*; 2 *bestanddeel* b.v. *van artsenijen, samenstellend bestanddeel van iets*; 3 *elk voorwerp op zich zelf*): 1 *de – van een volk, van een land; – van karakter*; 2 *een mengsel, bestaande uit verschillende zelfstandigheden*; 3 *zelfst. nw. zijn namen van zelfstandigheden*; **–strijd,** m. (*inwendige strijd; strijd tegen eigen driften*); **–strikker,** m. –s (*das, welke men zelf knoopt*); **–studie,** v. (*eigen studie* d. i. *zonder leermeester*).
zelf'verdediging, v. (*het verdedigen v. eigen leven of eer, zij het ten koste van het leven des aanranders*); **–verheffing,** v. (*verheffing van eigen persoon of van eigen daden of leven*); **–verloochening,** v. (*het achterstellen van eigen belangen of eigen overtuiging bij die van anderen, het zich zelf allerlei ontzeggen, ongelijk verdragen enz.; zelfopoffering*); **–vernedering,** v. (*het vernederen van zich zelf*); **–vertrouwen,** o. (*het vertrouwen in eigen kracht*); **–verwijt,** o. (*verwijt, dat men zich zelf doet, naberouw*); **–verzaking,** v. (*zelfverloochening*); **–voldoening,** v. (*het voldaan-zijn over zich zelf*); **–werkend,** bn. (*zelfbewegend, uit zich zelf gaande, automatisch*); **–zucht,** v. (*eigenbaat, baatzucht, egoïsme*); **–zuch'tig,** bn., bw. (*baatzuchtig, egoïstisch*).
zeloot', m. en v. zeloten (Fr. zélote, Gr.-Lat. zelotes [Gr. zelos = ijver]: *dweepziek, onverdraagzaam ijveraar; geestdrijver*).
ze'melen 1 v. mv. (*gemalen bolsters van graan*); **2** zemelde, h. gezemeld (*zaniken*).
ze'melig, bn. (*met zemelen vermengd; zeurig*): *– brood*; ook spott. *zenuwachtig.*
ze'melknoopster, v. –s; **–knopen,** zemelknoopte, h. gezemelknoopt (*muggenziften, kinderachtig vitten; zaniken*); **–knoper,** m. –s (*haarklover; zeur*).
I. ze'men 1 zeemde, h. gezeemd (*schapen- of geitenhuiden tot leder bereiden; de glazen of ruiten reinigen met een zeemleren lap*); **2** bn. (*van zeemleer*): *een – lap of doek.*
II. ze'men, zeemde, h. gezeemd (Z.-N. *met honing bestrijken*): zegsw. *iem. de mond –* (of: *zeem aan de baard strijken*), vleien.
zems'two, v. zemstwo's (gesch. *Russ. provinciale staten*).
Zend, o. (*taal met het Sanskrit verwant*).
Zend'-Aves'ta, v. (o.-Perzië: *heilige boeken in het Zend met de leer van Zoroaster*).
zend'bode, m. –n (*officiële bode voor gewichtige zaken, afgevaardigde*): *Karel de Grote vaardigde reeds –n af, om misbruiken af te schaffen*; **–brief,** m. –brieven (*herderlijk schrijven, mandement*): *de –brieven van Paulus*, deel van het N. Testament.
zen'de, v. –n (Z.-N. *gezonden geschenk*).
zen'deling, m. en v. –en (eig. *gezonden godsdienstleraar*; inz. Prot. *evangelieverkondiger onder de heidenen*), voor het v. ook **–e**; *– onder de Dajakkers*; R.-K.: missionaris.
zen'delingsgenootschap, o. –schappen (*vereniging, die zendelingen doet opleiden en*

uitzendt); **–huis,** o. –huizen (*kweekschool voor zendelingen*); verg. missiehuis.
zen'den, zond, h. gezonden (*doen gaan; sturen; doen toekomen*): *om den dokter –; iem. een brief, een uitnodiging –*; zie wereld.
zen'der, m. –s (*man, die iets zendt*; radio: *uitzender der electrische golven*).
zend'graaf, m. –graven; zie zendbode.
zen'ding, v. –en (1 *de daad van zenden*; 2 *datgene, wat gezonden wordt*; 3 *afvaardiging; opdracht*; ook: *roeping*; 4 *standplaats van een zendeling*; 5 *de werkzaamheden der zendelingen*; 6 *de gezamenlijke zendelingen*): 1 *een – van boeken*, het toezenden; *een partij, 50 cents per 50 kilo goedkoper dan bij de vorige –*; 2 *twee –en sigaren*; 3 *de – van den H.-Geest over de Apostelen*, Hand. 2 : 1–4; *zich van een – kwijten*; 4 *op dat eiland was een – der Ned. Hervormden*; 5 *de vermoeienissen aan de – verbonden; de inwendige –*, de prediking van het Evangelie binnen de grenzen van een land; 6 *het werk der –*.
zen'dingsfeest, o. –en; **–school,** v. –scholen (*school voor onderwijs in de zending*); **–werk,** o. (*–werkzaamheden*).
zend'station, o. –s (radio: *station, plaats, vanwaar golven uitgezonden worden*); **–tijd,** m. –en (*de aan een omroep toegestane tijd om berichten, muziek enz. uit te zenden*): *verdeling van de –*; **–uur,** o. –uren; **–vereniging,** v. –en; **–vergunning,** v. –en.
ze'neblad, ze'negroen, zie sene....
zeng, v. –en (zeew. *plotselinge en kortstondige verheffing van de heersende wind*).
zen'gelen, zengelde, h. gezengeld (Z.-N. *zengen*; Z.-N. *tintelen*).
zen'gen, zengde, h. gezengd (*schroeien, licht branden*): *een geplukte kip –; zijn haren waren gezengd*; **zen'ging,** v.
ze'nith, o. (Arab. as-samt [verg. azimuth] = richting der hoofden; cosm. *schedelpunt, toppunt aan de hemel*; fig. *hoogste punt*).
Ze'no, m. van Citium op Cyprus (± 300 v. C.), stichter van de Stoïcijnse school.
ze'nuw, v. –en, zenuwtje (1 *verbindingsdraden tussen 't centrale zenuwstelsel enerzijds en zintuigen en spieren anderzijds: gevoels-, bewegingszenuw*; 2 *pees*; 3 *kracht*): 1 *zwakke –en hebben; met –en als kabeltouwen, stalen –en; dit meisje heeft* (of: *krijgt*) *het dadelijk op de –en*; 2 *de hond had een – doorgeslikt*; 3 fig. *het geld is de – van de oorlog, van de handel*, nervus rerum; zie ook zeen.
ze'nuwaandoening, v. –en (*lichte zenuwziekte, ziekelijkheid in één of meer zenuwen*); **–achtig,** bn., bw. (*zwak v. zenuwen; prikkelbaar*): *een – schepseltje; – worden; je maakt me –*; **–achtigheid,** v. (*prikkelbaarheid van het zenuwgestel*); **–arts,** m. –en (*geneesheer-specialiteit in zenuwziekten*); **–beroerte,** v. –n (*verlamming der zenuwen*); **–bladen,** o. mv.; volkst. voor seneblad; **–cel,** v. –cellen (*cel, deel uitmakend van het zenuwstelsel, neuron*); **–gestel,** o. (*al de zenuwen in enig lichaam*); **–inrichting,** v. –en (*sanatorium voor zenuwlijders*); **–knoop,** m. –knopen (*ganglion, opéénhoping van zenuwcellen*; ook: *zenuwlijder, neurasthenicus*); **–koorts,** v. –en (*typhus*); **–kwaal,** v. –kwalen (*zenuwziekte*); **–leer,** v. (*wetenschap van het zenuwgestel, neurologie*); **–lijden,** o. (*pijn, doordien de zenuwen niet gezond zijn*); **–lijder,** m. –s (*iem., die zenuwziek is*); **–lijderes, –lijderes',** v. –lijderessen; **–ontsteking,** v. –en (neuritis); **–patiënt,** m. en v. –en (*–lijder*); **–pijn,** v. –en; **–schok,** m. –schokken; **–stelsel,** o. (*al de zenuwen als één geheel*); **–toeval,** o. –toevallen (*bewusteloos neervallen ten gevolge van overspanning der zenuwen*); **–trekking,** v. –en (*onwillekeurige beweging der spieren*); **–verlamming,** v. (*zenuwberoerte*); **–vezel,** v. –s (*fijn, vitachtig zenuwdraadje*); **–vlecht,** v. –en (ontl. *vlechtsel v. zenuwen*); **–ziek,** bn. (*lijdende aan zenuwziekte*); **–ziekte,** v. –n (*ziekelijke toestand van zenuwen*); **–zinkingkoorts,** v. –en (*typhus*); vero.; **–zwakte,** v.
ze'pen, zeepte, h. gezeept (*met zeep bestrijken of insmeren*): *het wasgoed –*.
ze'per, m. –s, meer zeepzieder.
zeperij', v. –en, meer zeepziederij.
ze'perig of **ze'pig,** bn. (*zeepachtig*).
Ze'phyrus, Lat. m. myth. (de god van de) westenwind.
zep'pelin, v. –s (Duits: *bestuurbaar luchtschip van het stijve type in sigaarvorm, geheten naar den uitvinder, von Zeppelin, 1839–1917*); l. *tsep'pelien*; afk. *zepp.*
zerk, v. –en (*langwerpig vierkante steenplaat als grafdekking*); **zerk'steen** (*arduinsteen*), **1** (voorwerpsn.), m. –stenen; **2** (stofn.), o.
zé'ro, v. (Fr. *nul, niets; nulpunt*).
zerp, bn., bw. (*wrang*, b.v. *van vruchten, zuurachtig, rijns*).
zerp'zoet, bn. (*zuurachtig zoet*): *een –e bes.*
zes (*vijf en één*), **1** bepaald hoofdtelw. (bijv.) *zes sigaren*; (zelfst.) *vijf en één is –; wij waren met ons zessen; met de – rijden*, met zes paarden; *ze hebben pleizier voor –; van zessen klaar*, [a]) oorspr. v. e. paard met vier goede poten en twee goede ogen, [b]) fig. in alle opzichten flink, bijdehand; **2** v. zessen (*getalmerk, cijfer*): *schrijf een –; hij gooide twee zessen; een meisje van drie zesjes*, van achttien jaar; **3** (onbuigbaar) rangtelw.: *op bladzijde –*, de zesde.
zesbla'dig, bn. (*hebbende zes bladen*): *een –e kelk, een –e bloemkroon*; **–'bok,** m. –bokken (Z.-N. *tros v. zes noten*); **–daags',** bn. (*zes dagen oud of durende; om de zes dagen*): *de –e*, nl. wedstrijd, zes dagen durende.
zes'de, telw. 1 ranggetal zelfst. en bijvoeglijk *Vrijdag is de – dag der week; hij stierf de – Maart; graaf Willem de –* (1404–'17); 2 verdelingsgetal, zelfst. en bijvoeglijk: *een – (deel) van achttien.*
zesdehalf', telw. (*vijf en een half*, d.i. *vijf en de zesde half*): *– gulden*; zie zesthalf; **–derhan'de, –derlei',** onverbuigbaar soortgetal (*van zes soorten*): *– peren.*
zesdraads', bn. (*uit zes draden bestaande*): *– touw*; **–'duizend(ste),** zie zes(de); **–'hoek,** m. –en (meetk. *veelhoek met zes zijden*): *een regelmatige –*; **–hoe'kig,** bn.: *–e cellen in een honigraat*; **–'honderd,** zie zes; **–'honderdste,** zie zesde.
zesja'rig, bn. (*zes jaar oud of durende; om de zes jaar*): *een – kind; het – onderhoud v. e. dijk*; **–'kant,** o. –en (*zeshoek*); **–kan'tig,** bn.; **–'maal,** bw. (*herhalingsgetal*): *ik heb je – gewaarschuwd*; **–'ponder,** m. –s (*kogel of gewicht van zes pond*; ook: *kanon, voor kogels van zes pond*); **–'tal,** o. –tallen (*6 stuks*): *een – koeien*; **–tal'lig,** bn.: *het – stelsel*, met 6 als grondtal; *een – muntstelsel*, b.v. het Duitse.

zest'half, zesthalf', m. –halven, (*0,275 gld.*): *een – is een oude zilvermunt.*
zes'tien (*tien en zes*), telw.; **1** bep. hoofdtelw.; **2** rangtelw.; zie zes.
zes'tiende, zie zesde.
zestienderhan'de of **–derlei'**, bn. (*in 16 soorten*); **–honderd**, telw.: *– gulden; in het jaar –*, zie zes; **–ja'rig**, bn. (*zestien jaar oud of durende; om de 16 jaar*): *een –e knaap, een –e gevangenschap*; **–maal**, bw. (*herhalingsgetal*); **–tal**, o. –tallen (*16 stuks*): *een – kinderen*; **–voud**, o. –en: *een – van 5*; **–vou'dig**, bn., bw.: *een –e winst.*
zes'tig (*6 maal tien*), telw., **1** bep. hoofdtelw.: *de man wordt –; diep in de –; de – gepasseerd zijn*; zegsw. *ben je –*, ben je niet recht snik? **2** rangtelw., zie zes; lees: *sestig*; deze uitspraak berust op de oudere vorm *tsestig.*
zes'tiger, m. –s (*iem. van zestig jaar*; ook *oorlogsschip met zestig stukken*). (z = s).
zes'tigja'rig, bn. (*tellende of durende 60 jaar; om de zestig jaar*): *een –e grijsaard; een – vruchtgebruik*; zn. *een –e*; **–maal**, bw. (*herhalingsgetal*); **–ponder**, m. –s (*kogel, gewicht van 60 pond*); **–ste**, zie zesde; **–tal**, o. –tallen (*60 voorwerpen*); **–voud**, o. –en: *300 is een – van 5.* (z = s).
zes'vlak, o. –vlakken (meetk. *lichaam, door zes vlakken begrensd*): *het regelmatige – heeft zes gelijke vierkanten tot grens*; zie kubus; **–we'kendienst**, m. –en (R.-K. *mis voor een overledene, 6 weken na de sterfdag*).
zet, m. zetten (*daad van zetten*: 1 bij dammen, schaken: *het schuiven v. e. schijf, een stuk*; 2 *duw; stoot, ruk*; 3 *sprong*; 4 *gezegde, geestigheid; fijne trek; list; streek; vond*): 1 *na drie zetten was ik mat*; 2 *iem. een zet(je) geven, zodat hij in de sloot valt*; 3 *in één – was hij over de beek*; 4 *een geestige –*, woord, gezegde; *een domme –*, streek; *een gelukkige –; een handige – doen*; nog: *in één – doorwerken*, aan één stuk.
zet'angel, m. –s (*hoek of haak, die in viswater wordt vastgelegd*); **–baas**, m. –bazen: *in dat café is hij maar –*, zaakbeheerder, loonkastelein; **–boer**, m. –en (*zetbaas, pachter ener hoeve*); **–bok**, m. –bokken (boekdr. *werktafel van den letterzetter*); **–bord**, o. –en (*plank, dienende om het boord ener sloep te verhogen*).
ze'tel, m. –s, zeteltje (*zitplaats, stoel, troon; verblijf, plaats van vestiging*; Z.-N. *houten onderstel, waarop de molen rust*): *de koninklijke –*; fig. *de – der regering*, plaats van het rijksbestuur; *een politieke –*, plaats in de volksvertegenwoordiging.
ze'telen, zetelde, h. gezeteld (*gezeten zijn, in een zetel zitten*; fig. *gevestigd zijn*): *de regering van ons land zetelt in Den Haag.*
zet'fout, v. –en (*fout v. d. zetter, drukfout*); **–goed**, o. (Z.-N. *plantgoed*); **–haak**, m. –haken (letterzetter: *werktuig, lang ± 0.30 m en bestemd om er 9 of 10 regels in te zetten; timmermansgereedschap om zware balken te versjouwen*); **–kastelein**, m. –s (*zetbaas in een herberg, café*); **–lijn**, v. –en (visserij: *lijn met korte eindjes touw, voorzien van haken en aas, die in 't water wordt gezet*); zie zetangel; **–machine**, v. –s (boekdr. *machine om machinaal te zetten*): de – dateert van 1882–'84; **–meel**, o. (*wit poedermeel van granen, maïs en aardappelen*); **–schipper**, m. –s: *hij is maar –*, loonschipper, het schip behoort een ander; **–schol**, v.: *– f 42–35.*
zet'sel, o. (1 van thee, koffie: *zoveel als men ineens zet*; 2 boekdr. *het gezette gedeelte van een boek, van een vel druks*): 1 *een – thee*; ook wel, droesem; 2 *een slecht –.*
zet'ten, zette, h. gezet (factitief van *zitten*: 1 *doen zitten*; 2 *een plaats geven, plaatsen*; 3 van edelgesteenten: *vatten*; 4 boekdr. *gereedmaken voor het afdrukken*; 5 met kunnen: *verdragen, uitstaan; zich tevreden stellen met*): 1 *een zieke in een leunstoel –*; 2 *een boek in de kast –; ergens geen voet over de drempel –; het eten op het vuur –*; bij uitbr. *iets op het papier –*, schrijven; *koffie, thee –*, bereiden; *iem. op zijn plaats –*, hem vernederen, hem zijn aanmatiging afleren; *het glas aan de mond –*, brengen; *een bloem in het water –; iets in de krant (laten) –; iem. in de gevangenis –*; z. dwars; 3 *een diamant in goud –*; 4 *het laatste vel is gezet*; 5 *ik kan hem niet, wel –; dat kan hij niet –*; nog: *een arm –*, spalken 1; *iem. iets betaald –*, zich wreken; *het op een lopen –*, ijlings weglopen; *een ernstig gezicht –*, maken; *dat zet ik je (in tienen)*, ik wed, je kunt het niet; *hij heeft het er op gezet*, heeft het vaste voornemen; *de wekker op vijf uur –; hij zal er de tering niet van –*, krijgen; *gezet voor piano*, gearrangeerd; zie ook bloed **1**, hak, keel, snaar **I**, zadel; refl. *z. aan tafel –; z. over iets heen –*, er niet meer aan denken; *z. tot iets –, er zich toe –*, er werkelijk mee beginnen; *de vrucht begint zich te –*, vormen.
zet'ter, m. –s (*iem., die zet*, inz. 1 *letterzetter*; 2 *vaststeller of regelaar van de belasting voor elk der burgers*): 1 *de –s der firma W.*; 2 *college van –s*, de gezamenlijke –s.
zetterij', v. –en (*werkplaats der letterzetters*); ook, zet'terszaal.
zet'ting, v. –en (*het zetten; het vaststellen van een bedrag enz.*; muz. *wijze van bewerking*).
zet'tol, m. –tollen (*jongenstol, die door middel v. e. touw opgezet wordt*); zie werptol.
zet'werk, o. (*het zetten v. letters*): *kosten van –.*
zeug, v. –en (*wijfjesvarken*); ook, zeu'ge.
zeu'gen, zeugde, h. gezeugd (Z.-N. *biggen*).
zeu'len, zeulde, h. gezeuld ([*aan een touw*] *met moeite voortslepen, voortsjouwen*): *een zware slede –.*
zeu'nie, v. –s, zeuniën (*varkenstrog*); gew.
zeun'tje, o. –s (*jongste matroos a. d. bak*): het – zorgt voor het bewaren en schoonhouden v. het eetgerei; hij haalt en verdeelt de rantsoenen onder de matrozen van zijn bak (z. ald.); ook: *bakzeuntje*; verg. paai.
zeur 1 m. en v. –en (*zanik, drens*): *een ouwe –*; **2** v. –en (*vod, beuzeling, kleinigheid*).
zeu'ren, zeurde, h. gezeurd (*zaniken, kletsen, lastig zijn, drensen, plagend aanhouden; dwingen om zijn zin te krijgen*; Z.-N. *bij het spel bedriegen*): *lig niet te – over nietigheden.*
zeu'rig, bn. (*zanikend, vervelend*): *op –e toon.*
zeur'kous, –piet, m. en v. –en (*zanik*).
zeur'stem, v. (*zeurige stem*).
Zeus, m. Gr. oppergod; z. Jupiter; l. *zuis.*
zeu'ven, gew. en bij de telefoon en de radio voor *zeven* **II**.
Zeu'xis, m. beroemd schilder te Athene, ± 420 v. C.; lees *zuik'-sis.*
I. ze'ven, zeefde, h. gezeefd (*ziften, met een zeef zuiveren*): *het meel –.*
II. ze'ven (*vijf en twee*), **1** bepaald hoofdtelw.: (bijvoeglijk) *de stad der – heuvelen*

(Rome); Z.-N. *op zijn – gemakken*, zonder haast; (zelfstandig) *het is bij –; wij zijn met zevenen; met z'n zevenen*; **2** v. –s (*getalmerk, cijfer*): *– is in de Bijb. een heilig getal; twee –s*; **3** (onbuigbaar) rangtelw.: *op blz. –*.

zevenar'mig, bn. (*met zeven armen*): *een –e kroonluchter van goud in Salomo's tempel*; **–blad,** o. (*schermbloemig onkruid: hanepoot, drieblad of wilde vlier*; Lat. aegopodium podagraria); **–bla'dig,** bn. (*hebbende zeven blaadjes*): *een –e bloemkelk*; **–bloem,** v. –en (*met 7 bloembladen, 7 meeldraden en 7 stampers of stempels, primula-achtige plant*; Lat. triëntalis europaea); **–boom,** m. –bomen; zie zavelboom; **–daags',** bn. (*durende zeven dagen, om de zeven dagen*): *een – kind; een –e godsdienstoefening*.

ze'vende, telw. zie zes'de voor de functies en hemel**1** 4; **–dehalf, –half',** bn. (*zes en een half*); **–derhan'de, –lei,** bn.

ze'vendhalfje, o. –s (vero. *muntstukje, 6½ stuiver of 32 en een halve cent*); zie pietje.

ze'vengesternte, o. (*sterrenbeeld*); ook, Pleiaden; **–hoek,** m. –en (meetk. *vlak ingesloten door zeven zijden*); **–honderd,** zie zeven; **–honderdste,** zie zevende.

ze'venjaarsbloem, v. –en (*samengesteldbl. plant*; Lat. graphalium): de naam berust op het volksgeloof, dat een der soorten, geplukt, zeven jaar de frisse kleur behoudt; in Z.-Afrika: –jaartje, o. –s: de nationale bloem; **–ja'rig,** bn. (*tellende of durende zeven jaar; om de zeven jaar*); z. zesjarig; **–klapper,** m. –s (*stukje vuurwerk, dat zevenmaal knalt*); **–kleu'rig,** bn. (*hebbende zeven kleuren*): *de –e regenboog*; **–kruid,** o. (*soort wolfsklauw*); **–maal,** bw. (*herhalingsgetal: zeven keer*); **–mijlslaarzen, –mijls'laarzen,** v. mv. (*laarzen, waarmee stappen van zeven mijlen gedaan worden*): *de reus met de –*, uit het sprookje van Klein Duimpje; fig. *met – stapt hij nu over de financiële moeilijkheden heen*; **–oog,** v. –ogen (*bloedvin of bloedzweer*); **–slaper,** m. –s (dierk. *soort van muis*; Lat. glis glis; legende: *een der 7 broeders in Ephese, die gedurende een christenvervolging in een hol sliepen, tot de vervolging voorbij was*); **–sprong,** m. –en (*zekere volksdans*); **–ster,** v. (*zevengesternte*); **–tal,** o. –tallen: *een – guldens; na een – dagen*; **–tal'lig,** bn.: *het – stelsel*, rekenkt. talstelsel, dat zeven tot grondslag heeft.

ze'ventien telw.; zie zes; *de Heren Zeventien(en)*, bewindhebbers der O.-I. Compagnie; **–tiendaags',** bn.; **–tiende,** zie zesde; **–tiendehalf'** (*zeventien en een half*).

ze'ventig (*zevenmaal tien*), telw.: zie zes, zeven; *de – overzetters*, n.l. de 72 vertalers v. het Oude Testament in het Gr.; z. Septuaginta; l. *seventig*.

ze'ventiger, m. –s (*iemand van zeventig jaar; oorlogsschip met zeventig stukken*). (z = s).

zeventigja'rig, bn. (*tellende, durende 70 jaar; om de zeventig jaren*): *een –e jubilaris*; **–maal,** bn., bw. (z = s).

ze'ventigste, z. zesde, zevende.

ze'venvoud, o. –en; **–vou'dig,** bn., bw.

ze'venvoud, o. –en: *35 is een – van 5*; **–vou'dig,** bn., bw.: *–e vergelding*.

Ze'venwouden, –wolden, o. (*een der 3 voormalige kwartieren van Friesland*).

ze'venzaad, o. (*vogeltjeszaad, uit zeven soorten van zaden bestaande*).

ze'ver, v. (*speeksel*; Z.-N. *ledewater*).

ze'veraar, m. –s (*kwijlbaard*; Z.-N. *wauwelaar*): *oude –, kwijlbaard!*

ze'veren, het kind –de, h. gezeverd (*kwijlen*; Z.-N. *wauwelen, zaniken*).

ze'verlap, m. –lappen (Z.-N. *slabbetje*).

zich (*wederk. vnw. v. d. 3e pers., komt voor in de voorwerpsvorm en heeft altijd betrekking op het onderwerp*): *hij geeft – veel moeite; zij wassen –; hij heeft niets bij –*.

zi'chel, v. –en (Z.-N. *sikkel* **II**).

I. zicht, v. –en (*kleine zeis met korte steel en handvat aan 't eind*): de – wordt met één hand gedreven, men maait er rogge mee.

II. zicht, o. (eig. *het zien*: *vertoon*): *schip in –! twee mijl –*, uitzicht; *het – is slecht*, men kan niet ver zien b.v. tengevolge van nevel; *op –*, bij vertoon; *een wissel, betaalbaar 8 dagen na –; hij zond de boeken op –*, ter inzage; Z.-N. *een schoon – hebben op*, uitzicht.

zicht'baar, bn., bw.; zichtbaarder, –st (*gezien kunnende worden; blijkbaar*): *een zichtbare maaneclips*, waarneembaar; *door de mist niet –*, te zien; *– verouderd*, zienderogen; **zicht'baarheid,** v.

zich'ten, zichtte, h. gezicht (*met een zicht afslaan, afmaaien*).

zicht'koers, m. –en (*koers voor wissels, welke op vertoon betaalbaar zijn*).

ziedaar', tw.: 1 uitroep van opwekking: –, *wat ik te zeggen had* (na een mededeling); 2 ah! daar ben je, is hij enz.

zie'den, zood of ziedde, h. gezoden (1 *doen koken*; 2 *koken*): 1 *zeep –, zout –*; 2 *–de olie*; zegsw. *gezoden en gebraden*, goed toebereid; fig. is dit w.w. zwak: ziedde, gezied: *hij ziedde van toorn*, kookte.

zie'dendheet, bn. (*kokendheet*).

zie'gezagen, ziegezaagde, h. geziegezaagd (*krassen op een viool*; fig. *zeuren*).

ziehier', tw.: 1 uitroep als ziedaar: – *wat ik ondervond*, luister nu (vóór een mededeling); 2 hier ben ik: – *eindelijk*.

ziek, bn. (*onwel, ongesteld, lijdende, krank*): *een – kind; hij is er – van; – liggen; zo – als een hond; hij hield zich –*, alsof hij ziek was; *– van verlangen; ik heb mij – gelachen*, onmatig gelachen; Z.-N. *het weer is –*, onzeker, dreigend; – wordt een achtervoegsel in: *praat–*, graag pratende, *speel–*, erg speels.

ziek'bed, o –bedden (*bed, waarop een zieke ligt*): *op zijn –*.

zie'ke, m. en v. –n (*lijder, lijderes*): *de dokter bezoekt de –n*.

zie'kelijk, bn. (1 *aanhoudend min of meer ziek; lijdende aan een ziekte; ongezond*; 2 *van ziek zijn getuigend*; ook fig.): 1 *een – man, een –e vrouw*; 2 *die jongen heeft een –e kleur*; bij overdracht: *een – denkbeeld*, ongezond, ongerijmd; **zie'kelijkheid,** v.

zie'ken, ziekte, h. geziekt (*ziek zijn, wegkwijnen*): *lang –*; zie uitzieken.

zie'kenauto, v. –auto's (*auto ter vervoer van zieken, gewonden etc.*); **–bezoek,** o. –en (*het bezoeken v. e. zieke of v. zieken*): *in de hospitalen zijn vaste dagen voor –*; **–boeg,** m. –en (*ruimte aan boord, waar de zieken worden verpleegd*); **–bus,** v. –bussen (*fonds, uit [wekelijkse] bijdragen bijeengebracht, waaruit in geval van ziekte de busdokter betaald wordt*); **–fonds,** o. –en (*kapitaal, uit gezamenlijke bijdragen verkregen en waaruit de leden trekken in geval v. ziekte*); **–huis,** o.

–huizen (*gasthuis*); **–kamer,** v. –s (*vertrek, ingericht voor één of voor meer zieken*); **–kas,** v. beter: *ziekenfonds, -bus*; **–moeder,** v. –s (*directrice v. e. ziekenhuis, ziekenzaal*).

ziekeneu'rig, zie sikkeneurig.

zie'kenoppasser, m. –s (*–verpleger*); **–oppasseres,** v. –oppasseressen of **–passster,** v. –s; **–oppassing,** v.; **–stal,** m. –stallen (*stal voor zieke dieren* inz. *paarden*).

zie'kentransport, o. –en (*het vervoeren van zieken of gewonden; deze zieken of gewonden*); **–trein,** m. –en; **–troost,** m. (*troost voor zieken*); **–vader,** m. –s (*directeur v. e. ziekenhuis, ziekenzaal*); **–verpleegster,** v. –s; **–verpleger,** m. –s; **–verpleging,** v. (*–verzorging; de inrichting hiervoor*); **–wagen,** m. –s ([*lage*] *transportwagen voor zieken*); **–zaal,** v. –zalen (*zaal met bedden voor zieken in een ziekenhuis*); **–zuster,** v. –s (*zusterverpleegster*).

zie'kestoel, m. –en.

ziek'te, v. –n (*het ziek-zijn, storing in de werking van een of meer der organen*): *een besmettelijke –; een dodelijke –*, die met de dood eindigt; *in tijden van –; wegens –; vallende –; een slepende –; de Engelse –*, zie ald.; *een – van de nieren; een – onder de leden hebben; de – der geleerden*, [a]) overspanning der hersenen en uitputting; [b]) (1809) gedicht van Bilderdijk; **–beschrijving,** v. –en (*beschrijving van het verloop ener ziekte*); **–geval,** o. –gevallen (*een geval van ziekte*); **–kiem,** v. –en (*kiem of oorzaak ener ziekte*).

ziek'tenleer, v. (*–kunde, wetenschap v. h. ontstaan en de verschijnselen van ziekten, pathologie*).

ziek'teproces, o. –processen (*gang*, d. i. *ontstaan, opkomst en afloop ener ziekte, ziekteverloop*); **–stof,** v. –stoffen (*stof, waardoor een ziekte veroorzaakt wordt*); **–verlof,** o. –verloven (*verlof wegens ziekte*, inz. O.-I. *naar Europa*): *met – gaan*; **–verloop,** o. (*ziekteproces*); **–verschijnsel,** o. –en (*ziekteteken*); **–verwekker,** m. –s (*veroorzaker van ziekte*): *bacteriën als –s*.

ziek'tewet, v.: de – is in werking getreden 1 Maart 1930 en heeft ten doel arbeiders te verzekeren tegen de geldelijke gevolgen van ziekte welke tot arbeidsongeschiktheid leidt.

ziel, zie'le, v. zielen, zieltje (1 *onstoffelijk deel van den mens; zetel van gevoel, gedachte, wil*; in verschillende toepassingen; 2 *persoon, mens*; 3 *het voornaamste; de werkende kracht*; 4 *het inwendige van voorwerpen*): 1 *de mens bestaat uit – en lichaam; bij mijn – en zaligheid*, bij al wat mij dierbaar is; zegsw. *ter –e gaan*, eig. naar de plaats gaan, waar de zielen der afgestorvenen zich bevinden, sterven; *ter –e zijn*, gestorven; *God hebbe zijn –, God zij zijn – genadig*, v. e. overledene; *in het binnenste van zijn –; het sneed mij door de –*; 2 *er was geen levende – meer op straat; een trouwe, een eerlijke –*, persoon inz. dienstbode, vrouw; *een stad van honderdduizend –en*, bewoners; *een goeie –; hoe meer –en, hoe meer vreugde*; 3 *met hart en – bij zijn werk zijn*, volle aandacht en toewijding; *hij was de – der vereniging, de – v. d. opstand*, leider; *geld is de – v. d. handel, van de oorlog*, verg. nervus rerum; 4 *de – van een veren pen*, het droge, vliezige deel in de schacht; *de – van een kanon*, de inwendige ruimte, de holte voor het projectiel; *de – van een fles*, kegelvormige opdeuking in de bodem; *de – van een weversspoel*, de spil; nog: *iem. op zijn – komen*, hem slaan, plat; zie ook arm, lijdzaamheid, psyche; Z.-N. gew. *huig*; *een zieltje zonder zorg*, lichthart; *zieltjes winnen*, proselieten maken; *zij is zo'n zieltje!*

ziel'braken, zielbraakte, h. gezielbraakt (Z.-N. gew. *zieltogen*; fig. *zich vervelen*).

zie'legrootheid, v. (*grootheid van ziel*); **–heil,** o. (*het geluk der onsterfelijke ziel*).

zie'leleed, o. (*zielesmart*); **–leven,** o. (*geestelijk leven*); **–lijden,** o. (*gemoedssmart*).

zielement', o. in zegsw. als: *iem. op zijn – geven*, slaan; plat.

zie'lenadel, m. (*edelheid van karakter, edelaardigheid van gemoed*); **–brood,** o. (Z.-N. *brood, dat op S.-Huibrechtsdag, 3 Nov., gewijd wordt*); **–herder,** m. –s (*zielzorger*, inz. *pastoor, geestelijke*); **–octaaf,** o. (R.-K. *octaaf van Allerzielen*); **–tal,** o. (*het aantal bewoners, inwoners van stad of land*).

zie'lepijn, v. –en, **zie'lesmart,** ziels'smart, v. (*bitter zieleleed, knagend verdriet*); **–strijd,** ziels'strijd, m. (*strijd in het gemoed*); **–vreugde,** ziels'vreugde, v. (*innige vreugde*).

ziel'gedichtje, o. –s (Z.-N. *gedichtje op een bidprentje*).

zie'lig, bn., bw. (*jammerlijk, treurig, beklagenswaardig*; ook: *van allen verlaten, eenzaam*): *hoe –! – toekijken; – stonden de vluchtelingen langs de weg*; **zie'ligheid,** v.

ziel'kunde, v. (*de leer v. h. wezen en de vermogens der menselijke ziel*); zie psychologie; **–kun'dig,** bn., bw. (*met de zielkunde in verband staande, de zielk. betreffende*): *een – woordenboek, een – onderzoek*; **–loos,** bn. (*zonder ziel; dood*): *het – overschot*, lijk; **–mis,** v. –missen (R.-K. *mis voor een overledene*); **–pijnigend, –pij'nigend,** bn.; **–roerend, –roe'rend,** bn., bw. (*de ziel roerend, zeer aandoenlijk*): *– is de nieuwjaarswens; – kermen*.

ziels'angst, m. –en (*grote onrust*); **–bedroefd,** bn. (*innig bedroefd*); **–blij(de),** bn. (*innig blij*); **–genoegen,** o. (*oprecht genoegen*); **–kracht,** v. –en (*kracht of sterkte van wil of gemoed*); **–kwelling,** v. –en (*knagende onrust, wroeging*); **–leed,** bn.: *het was hem –*, hij was er diep bedroefd over; **–liefhebben,** had –lief, h. –liefgehad (*innig beminnen*): *iem. –*, eig. zo lief als zijn eigen ziel; **–rust,** v. (*gemoedsrust*); **–veel,** bw. (*innig veel*): *ik hield – van hem*; **–verdriet,** o. (*verdriet, dat diep in de ziel gevoeld wordt*): *hij kwijnt door –*; **–verhuizing,** v. –en (*het overgaan der ziel bij het sterven in enig menselijk of dierlijk lichaam*): *de Egyptenaren geloofden aan de –*; **–vermogen,** o. –s (*kracht der ziel*); **–verrukking,** v., of **–vervoering,** v. (*geestdrift; opgetogenheid der ziel*); **–verwanten,** m. en v. mv. (*mensen met dezelfde aanleg, aard enz.*); **–verwantschap,** v.; **–vriend,** m. –en (*innig geliefde vriend*); **–vriendin,** v. –vriendinnen; **–ziekte,** v. –n (*ziekte der ziel, psychose*): *melancholie is een –*.

ziel'tje, o. –s; zie ziel.

ziel'togen, zieltoogde, h. gezieltoogd (*op sterven liggen*): *de gekwetste lag te –; drie of vier –de bliekjes*, stervend; **–togende,** m. en v. –n (*stervende*); **–verheffend, –verhef'fend,** bn. (*de ziel of de geest in een verheven*

stemming brengend): *een – schouwspel*; **–verkoper,** m. –s (volksetymologisch vervormd uit *ceelverkoper*, Duits *Seelenverkäufer*: *ronselaar in soldaten of matrozen*), vero.; **–verkwikkend, –verkwik'kend,** bn. (*verheffend, troostend*): *een –e gedachte*; **–zorg,** v.: *met de – belast*; **–zorger,** m. –s (*zielenherder*); ook: **–verzorger,** m. –s.

zien 1 zag, h. gezien (1 *niet blind zijn, het gezichtsvermogen hebben*; 2 *waarnemen met het oog*, in zeer verschillende opvattingen; ook fig.; 3 *trachten, moeite doen*, inz. infinitief; 4 *een zeker uitzicht hebben*; 5 *uitzien op, uitzicht geven op*; 6 *betrekking hebben op*): 1 *die bedelaar kan niet –*; *ogen hebben en niet –*, slecht waarnemen, bij uitbr. niet scherpzinnig zijn, maar sufferig, dom; 2 *ga even op zij, ik kan hem niet –*; (*er is*) *niets* (*van*) *te –*; *ik heb het hem – doen*; *wat ze hier te – geven*; *de katten – bij nacht*; *door een vergrootglas –*, fig. zich een overdreven voorstelling van iets maken; *iem. niet kunnen* (of: *mogen*) –, uitstaan; *dat ziet de directeur* (*niet*) *graag*, heeft (niet) graag, is hem (niet) aangenaam; *laat eens –*, laat me eens even nadenken; *ik zie het aan je, dat*; *uit je brief zie ik, dat*, merk; *je moet naar je eigen –*, let op je zelf; *de hele dag naar die kinderen –*, toezicht houden op; *op zijn horloge –*; *niet meer uit zijn ogen kunnen – van slaap*, slaapdronken; *het is goed te –*, fig. te merken; *laat me de kamers, je tong eens –*, tonen; *dat wil ik toch wel* (of: *nog*) *eens –* (of: *we zullen –*), dat geloof ik niet, vind ik onwaarschijnlijk; *dat mag zich laten –*, (of: *dat mag gezien worden*), is zeer goed; *meer – op goede behandeling dan op salaris*, letten; *hij laat zich daar nooit –* (of: *men ziet hem daar nooit*), hij komt er nooit; *iets niet willen –*, opmerken; *iem. gaan –*, bezoeken; *veel mensen –*, veel bezoek ontvangen; *hij ziet op geen geld*, geld is hem onverschillig, is van geen invloed; *we zullen eens –*, [a]) eens overleggen, [b]) trachten, zie bet. 3; *uit eigen ogen –*, een eigen oordeel hebben; *wij zullen dat niet meer –*, beleven; refl. *zich in de spiegel –*; *z. bedrogen –*; *z. van iedereen verlaten –*; 3 *ik zal het – te krijgen*; *zie hem over te halen*; 4 *die straat zag zwart van de mensen*; *wat ziet gij bleek*, zijt; *jongen, wat – je handen vuil*; 5 *dit venster ziet op het zuiden*; 6 *dat ziet op mij*, geldt mij; tot tussenwerpsel worden sommige vormen van *zien* b.v. *dat is, zie je*; *zie je* (*nou*) *wel!* z. verder hoofd (zegsw.), kaart, licht **I 1** 13, nek, oog, turf, vinger; **2** zn. o.: *het – kost in de bazaar niets*; *op het – van*; *tot* (*weer*)*ziens*.

zien'de 1 bn. (*kunnende zien*): *blinden maakte Hij –*; zie blind **I** 1; **2** m. en v. –n (*persoon, die ziet*).

zien'derogen, ziendero'gen, bw. ([*goed*] *merkbaar*): *de zieke gaat – vooruit*.

zie'ner, m. –s (fig. *profeet*): *de – van Pathmos*, de Evangelist Joannes; *Da Costa, de dichter–*; **zieneres',** v. –essen.

zie'nersblik, m. –blikken (*blik v. e. ziener*).

zie'nersoog, o. –ogen.

zien'lijk, bn., bw. (lit. t. *zichtbaar, te zien*): *werd de toekomst – voor mijn oog!* Z.-N. *niet –*, afzichtelijk.

ziens'wijs, –wijze, v. –wijzen: *wat is uw –*, mening, gevoelen, opvatting?

zier, v. ziertje (fig. *zeer kleine hoeveelheid, een weinigje*): *geef mij een –tje zout*; *een –tje melk*; *ik geef er geen – om*, volstrekt niets; fig. *nog een –tje geduld*, poosje; *een –tje beter*; *de geen –tje gevoel*, schijntje.

ziezo', tw. (uitr. v. verlichting, tevredenheid als iets is geëindigd): *–, dat is klaar!*

zift, v. –en (*zeef*).

zif'ten, ziftte, h. gezift (*met een zeef zuiveren*): *het meel –*, zie buil; fig. *gij ligt altijd te –*, vitten, haarkloven; **zif'ter,** m. –s, verg. muggenzifter; **zif'ting,** v. –en; **zift'sel,** o. –s.

Zigeu'ner, m. –s (*gewone naam voor heiden*); zie gipsy, gitano; **–achtig,** bn., bw. (*zoals een Zigeuner*): *een – bestaan*; **–in',** v. –innen (*vrouw. Zigeuner*); **–kamp,** o. –en; **–leven,** o. (*leven v. d. Zigeuner*; fig. *zwervend leven*); **–troep,** m. –en.

zig'zag 1 m. –s (*zigzaglijn, zigzagvormig heen en weer gaande beweging*); **2** bw.: *– lopen*; **–lijn,** v. –en (*gebroken lijn, met uit- en inspringende hoeken*): *de loopgraven werden in – gegraven*, d. i. zigzagswijze.

zig'zags(ge)wijs, –wijze, bw.: *het pad liep – naar boven*, als een zigzaglijn.

I. zij 1 pers. vnw. 3de ps. vr. enkelv. en 3de ps. m., vr. en onzijdig, mv. in de onderwerpsvorm; **2** v. (*een vrouwelijke persoon*; *wijfjesdier*): *een hij of een –*.

II. zij, zie zijde **I** en **II**.

zij'altaar, o. –altaren (*altaar ter zijde v. h. hoofdaltaar*): e. – vindt men in e. zijbeuk.

zij'berd, o. –en (Z.-N. *zijplank v. e. voertuig*).

zij'beuk, m. –en (*ruimte, ter zijde v. h. middenschip*): *de St.-Jan in Den Bosch heeft ten N. en ten Z. twee –en*.

zijd, bw., in: *wijd en –*, naar alle kanten.

I. zij'de, zij, v. –n, zijtje (1 *grensvlak v. e. lichaam*; 2 *grenslijn v. e. figuur*; 3 *het boven- en ondervlak v. e. plat, dun lichaam*; 4 bij mensen en dieren: *sterk overgangsgedeelte tussen de voor- en achterkant van het lichaam*; 5 *ruimte in de richting van de zijde* in bet. 4; in 't alg. *richting*; 6 fig. in verschillende opvattingen): 1 *de zes zijden v. e. kubus*; inz. de grensvlakken met uitzondering van boven- en ondervlak: *de vier zijden van de kamer*; 2 *de driehoek heeft drie gelijke zijden*; 3 *de beide zijden van een blad*; *een bladzijde*; 4 *steken in de zij*; *de handen in de zij zetten*; *een zijde spek*, spek v. e. der zijden van het varken; *met een degen op zij*; 5 *op zij!* uit de weg; *op zij gaan*; *naar alle zijden rond kijken*; *van alle zijden komen toelopen*; 6 *iets ter zijde leggen*, voorlopig als afgedaan beschouwen; *iets op zij leggen*, sparen; *zet alle zorgen op zij*, verdrijf; *dat is zijn zwakke zijde*, punt; *iems. zijde kiezen*, partij; *iets van alle zijden beschouwen*, fig. het voor en tegen overwegen; *iem. v. e. ongunstige zijde leren kennen*; *familie van vaderszijde*, van de kant van zijn vader; *aan mijn groene zijde*, linkerkant; *aan iems. zijde strijden*, met en voor iem. strijden; *hij staat aan onze zijde*, hij behoort tot onze partij; *iem., een leger in de zijde aanvallen*, flank; *de lachers op zijn zijde hebben*, op zijn hand; *zijn beginselen op zij zetten*, er niet de minste rekening mee houden; *een gordijn op zij schuiven*, terugschuiven; *iem. op zij schuiven*, verdringen; (toneel) *ter zijde!* niet tegen een medespeler gericht, maar tegen zich zelf en indirect tegen het publiek; *scherts ter zijde*, alle gekheid op een stokje; *alles van de goede zijde opvatten*,

kant; *van de zijde der regering*, kant; *van Katholieke zijde*, uit Katholieke kringen; *ik van mijn zijde heb geen bezwaar*, wat mij betreft; *iets ter zijde vernemen*, indirect.

II. zij'de, zij, v., zijtje (*weefsel uit de afgehaspelde draden van de cocons der zijderups*): *een lampekap van –; changeante* (z. ald.) –; *in – gekleed*; zegsw. zie spinnen.

zij'deaap, m. –apen (Afr. *mantelaap*; Lat. colobus); **–aapje,** m. –s (*Z.-Amerik. aapje, met lange, zijdeachtige haren*; Lat. callithrix); **–achtig,** bn. (*lijkende op zijde*): *–e haren*; **–cultuur,** v. (*het kweken van zijderupsen en het behandelen der zijdecocons*); **–fabriek,** v. –en; **–fabrikant,** m. –en; **–industrie,** v.

zij'delings, bn., bw. (*van terzijde*): *een –e blik*; *erfgenamen in de –e linie*, niet rechtstreekse; *hij keek mij – aan*; *– betrokken bij*, niet direct.

zij'demolen, m. –s (*molen of machine voor de bereiding van zijde*); **–molentje,** o. –s (*haspeltje voor zijde*).

zij'den, bn. (1 *van zijde*; 2 *als van zijde*): 1 *een – japon, een – zakdoek, een – draad*; zegsw. zie draad; 2 fig. *– lokken*, zeer zachte.

zijdenhemd'je, o. –s (volksetymologie van Eng. sydenham: *Jeruzalemmer: fijn, geel appeltje met zachte, dunne schil*); **–hoed',** m. –en (*hoge hoed voor heren*): spreekt. *de hoge zijden op hebben*, deftig of pontificaal gekleed zijn.

zij'deplant, v. –en (*Amerikaanse plant, ook in ons land verwilderd, met een zijdeachtige kuif aan de zaden*; Lat. asclepias); **–reder,** m. –s; zie zijreder; **–rups,** v. –en (*lichtgrijze rups van de zijdevlinder, zijdeworm*): de – voedt zich met de bladeren van de moerbeiboom; **–spinnerij',** v. –en; **–staart,** m. –en (*pestvogel*); **–stof,** v. –stoffen (*hoofdbestanddeel van de zijde*).

zij'destreep, m. –strepen (*orgaan aan weerskanten v. h. lichaam der vissen*): *met de – worden waarschijnlijk bewegingen in het water waargenomen.*

zij'deteelt, v. (*het aankweken van zijdewormen*): *de – in de Po-vlakte*; **–twijnder,** m. –s (*iem., die zijden garen dubbelt, die zijde bereidt*); **–twijnderij',** v. –en (*werkplaats*).

zij'deur, v. –en (*deur terzijde of aan de zijkant*; fig. *uitweg* [*in tijd van nood*]): *een –(tje) openhouden.*

zij'devlinder, m. –s (Lat. bombyx mori, zie zijderups).

zij'dewee, o. (*pijn in de zij, pleuris*).

zij'dewever, m. –s (*iemand, die zijde weeft als bedrijf*); **–weverij',** v., in bet. 2 –en (1 *het zijdeweven*; 2 *de werkplaats van den zijdewever*): 1 *de – in Zürich*; 2 *de –en werden gesloten*; **–winkel,** m. –s (*winkel v. zijden stoffen*); **–worm,** m. –en (*zijderups*): de – werd in de helft der 6de eeuw n. C. vermoedelijk onder de regering van Justinianus (527–565) uit China naar Konstantinopel overgebracht.

zijd'geweer, o. –geweren (*sabel, degen*); vero.

zijg, v. –en (Z.-N. *teems*).

zij'gang 1 v. –en (*gang ter zijde of aan de zijkant*); **2** m. –en (*het gaan naar een zijde, op zijde*): fig. *–en gaan*, niet recht door zee.

zij'gen, zeeg, h., i. gezegen (1 *laten filtreren, kleinzen*; *sijpelen*; 2 lit. t. *zacht neerdalen*): 1 *het water door een filter laten –*; 2 *de dorre bladeren zegen op het tuinpad.*

zij'kamer, v. –s (*kamer ter zijde van de voornaamste kamer, naast de gang*): *laat hem in de –*; **–kanaal,** o. –kanalen (*tak v. e. kanaal*; ook wel, *kanaal langs een* [*onbevaarbare*] *rivier, lateraal kanaal*).

zijl, v. –en (*waterloop*; *afloop van water*; ook: *uitwateringssluis*: in Friesl. en Gr.); verg. Blokzijl, Delfzijl.

zij'laan, v. –lanen (*laan, ter zijde voerend*); **–licht,** o. –en (*licht ter zijde*): *het schip voerde een groen toplicht en twee rode –en*; **–lijn,** v. –en (*spoorlijn ter zijde*; *zijlinie*): *de trein werd op een – gebracht*; **–linie,** v. –s (*afstammelingen van broeders- of zusterskinderen*): *een – van dat adellijk geslacht.*

zij'lings, zie zijdelings.

zijl'vestenij, v. –en (*waterschap*); **–vester,** m. –s (*lid v. e. waterschap*); **–vestershuis,** o. –huizen (*gebouw voor de vergadering der zijlvesters*); **–waarder,** m. –s (*sluismeester*).

zij'magen, m. en v. mv. (*bloedverwanten uit de zijlinie*); **–muur,** m. –muren (*muur aan de zijkant*).

I. zijn 1 ik ben, hij is, ze zijn, zijnde (1 zelfstandig w.w. *bestaan*; *leven*; *zich bevinden*; *aanwezig zijn*; 2 koppelw.w.; 3 hulpw.w. v. tijd): 1 *er is een God*, leeft; *in Ierland – geen vergiftige slangen*; *hij is niet meer*, is gestorven; *vader is op zee*; *er is geen geld meer*; *dit huis is van mijn vader*, behoort aan; *moet er nog wijn –*, is er nodig? *hij is er nog niet*, [a]) hij is nog niet aangekomen, [b]) heeft nog niet zijn doel bereikt, [c]) heeft het nog niet begrepen; *dat mag er –*, is goed, mag zich laten zien; *er was eens een koning*; *wat is er dan, ventje? we zijn aan de zevende zin van deze oefening*, hebben tot daar behandeld; *nu weet ik, waar ik aan toe ben*, hoe de toestand is, hoe ik te handelen heb, wat ik te verwachten heb; 2 *dit gebouw is een museum*; *het is warm*; *dat is werken*; *de maan is wassende*; *twee maal twee is vier*; *het gevest was van goud*; *nu ja, leraren zijn nu eenmaal leraren! ongesteld zijnde, bleef hij thuis* (dit deelw. wordt weinig gebezigd); *hoe is het*, [a]) hoe is de toestand, [b]) (aansporing) nu! *is dat luieren*, wat een luieren! *dat kan wel –*, is mogelijk; *jij bent 'm* (of: *het*), bij spelen; *hij liep van wat ben je me*, zeer hard; 3 *hij is naar A. gelopen*; *deze akker is pas gemest*; **2** zn. o. (*het zijn, leven, bestaan*): *de strijd om het – of niet-zijn.*

II. zijn, bezittelijk vnw. 3de ps. mnl. en onz. 1 (bijvoegl.) *zijn jas*; *alle aardse dingen waren –*, verg. mijn **III 1**; 2 (zelfstandig) *de vader met de zijnen*; *ieder het zijne*; *het zijne denken.*

zij'nent, te –, bijw. uitdr.: *ik kom dikwijls te –*, in zijn huis, bij hem, in zijn woonplaats; **–hal've,** bw.: *doe het maar –*, om hem; **–wege,** bijw. uitdrukking: *ik groet u* (*van*) –, namens hem; **–wil', (om) –wil,** bijw. uitdrukking (*zijnenthalve*).

zij'nerzijds, zijnerzijds', bw.

zijp, v. –en (*waterloop, sloot, wetering*).

zij'pad, o. –paden (*pad ter zijde af*): *een – inslaan*; zegsw. *–paden opgaan*, (ongunstig) de rechte weg verlaten.

zij'pelen, zie sijpelen.

zij'pen, zijpte, h. gezijpt (inz. Z.-N. *sijpelen*).

zij'reden, o. (*zijde maken, zijde twijnen*); **–reder,** m. –s (*zijdebereider*); **–rederij, –rederij',** v. –en (*zijdefabriek*).

zij'rivier, v. –en (*bijrivier van een hoofd-*

stroom): *de –rivieren v. d. Rijn*; **–schip,** o. –schepen; z. zijbeuk; **zij'span,** o.–spannen; **–spanwagen,** m. –s (*lichte wagen op luchtbanden, met één zitplaats, welke op zij aan een [motor]rijwiel bevestigd kan worden*).

zij'spoor, o. –sporen (*spoorlijn ter zijde*, nl. *van de hoofdlijn af*): *de trein op een – brengen*; **–straat,** v. –straten (*straat, die van de hoofdstraat afloopt*); **–stuk,** o. –stukken (*stuk, dat de zijde vormt van iets*); **–tak,** m. –takken (1 *bijtak, op zijde van de hoofdtak*; 2 *zijlinie*): 1 *een – van een rivier*; 2 *een – der Hohenzollerns*; **–tas,** v. –tassen.

zij'tje, o. –s (*verkl. van zijde* **I** en **II**): *ik heb zes –s volgeschreven*, kantjes; *een mooi –*.

zij'waarts, bw., bn. (*ter zijde*): *hij ging –*; *een –e beweging*, in de richting van ter zijde.

zij'wand, m. –en (*rechter- of linkermuur*).

zij'weg, m. –wegen (*weg ter zijde*): fig. *op –wegen dolen*, zijn doel uit het oog verliezen; zie zijpad.

zij'worm, m. –en; zie zijdeworm.

zij'zwaard, o. –en; zie zwaard.

zik'kel, v. –s, Z.-N.; zie sikkel **II.**

zikkeneu'rig, bn.; zie sikkeneurig.

zilt 1 bn. (verwant met *zalt* of *zout*: *zoutachtig*): *–e tranen*; *het –e nat*, de zee; **2** o. Z.-N. bijvorm van zulte **II.**

zil'tig, bn. (*zilt*): *– water*; **zil'tigheid,** v.

zil'ver, o. (1 *edel metaal van blank-glanzende kleur*: *S.G. 10.5, smeltpunt 960° C.*; 2 *zilveren voorwerpen* inz. *lepels en vorken*; 3 *zilverwitte kleur*): 1 de waarde van 1 kg zilver, 0.985 fijn, werd wettelijk bepaald op *f 65*; *een horloge van –*; *Russisch –*, mengsel van zilver en andere metalen; *nieuw–*, mengsel v. zink en nikkel; *– in staven, in baren*; zie ook spreken; 2 *de inbrekers stalen al het –*; 3 *haren van –*, spierwitte haren; lit. t. *het – des ouderdoms*,

zil'veraanmunting, v. –en (*het slaan van zilvergeld*); **–aap,** m. –apen (*kleine zilverkleurige aap in Z.-Am.*; Lat. callithrix argentata); **–achtig,** bn. (*lijkende op, als zilver*): *een –e schijn of glans*; *de –e duiveveer*; **–ader,** v. –en, –s (*ader van zilvererts*); **–beuk,** m.–en; **–blad,** o. (*onkruid*; ook: *tuinwolfsmelk*; Lat. euphorbia peplus); **–blank,** bn. (*blank als zilver*): *de –e zwaan, een –e vis*; **–bon,** m. –s (*muntpapier ter vervanging van zilvergeld*, inz. *in coupures van f 1 of f 2,50, tijdelijk uitgegeven krachtens de wet van 6 Aug. 1914*); **–dingen,** o. (Z.-N. *zilveren voorwerpen*); **–draad** (*tot draad getrokken zilver*; *met zilver omwonden draad*), **1** (stofn.), o.: *een broche van fijn –*; **2** (voorwerpsn.), m. –draden.

zil'veren, bn. ([*als*] *van zilver*): *dat zijn – lepels, kandelaars*; *een – horloge* (ook: *een zilver horloge*; verg. gouden); *– haren*, zilverwit; fig. *zij vieren hun – bruiloft*, 25-jarig huwelijksfeest; *een – ambtsfeest*; *een – sleutel*, fig. geld; zegsw. *over – schijven doen lopen*, in 't reine brengen door middel van geld; zie alpaca opm.

zil'vererts, o. –en (*erts, waaruit zilver wordt bereid*); **–fazant,** m. –en (*zilverkleurige fazant*; Lat. gennaeus nycthemerus); **–gaas,** o. (*zilverkleurig gaas*); **–gehalte,** o. (*gehalte aan zilver*): *het – van de rijksdaalder*; **–geld,** o. (*zilveren muntstukken*); **–glans,** m. (*zilvererts, verbinding van zilver en zwavel*); **–kast,** v. –en (*kast als bewaarplaats van zilverwerk*); **–kleu'rig,** bn.: *een – visje*; **–koers,** m. –en (*de marktprijs van het zilver*).

zil'verlakense, m. –n; zie fazant.

zil'verlening, v. –en (*staatslening, waarvan de rente in zilver voldaan wordt*); z. metalliek.

zil'verling, m. –en (*oude Joodse munt of heilige sikkel, ± f 1.50*): *Judas ontving voor zijn verraad 30 –en*.

zil'vermeeuw, v. –en (*zeemeeuw, wat kleiner dan de mantelmeeuw*; Lat. larus a. argentatus); **–mijn,** v. –en (*mijn, waaruit zilver gewonnen wordt*): *–en van Mexico*; **–munt,** v. –en (*munt van zilver*); **–oplossing,** v. –en; **–papier,** o. –en (*dun uitgeslagen tin, bladtin, stanniool*); zie goudpapier; **–pluvier,** v. –en (*goudkievit*, z. ald.); **–poeder, –poeier,** o. (*fijn verdeeld zilverstof*); **–populier,** m. –en (*abeel*); **–prijs,** m. –prijzen (*–koers*); **–productie,** v. (*–winning in de mijnen*); **–proef,** v. –proeven (*onderzoek naar het gehalte van zilver in het zilvererts*); **–reiger,** m. –s (*een soort van reiger in Z. streken*): *grote –*, Lat. egretta a. alba; *kleine –*, Lat. egretta g. garzetta; **–rente,** v. (*rente van een zilverlening*); **–schoon,** v. (*roosachtige plant*; Lat. potentilla anserina); **–smid,** m. –smeden (*bewerker van zilver*; *iem., die zilveren voorwerpen maakt en herstelt*); **–smidswinkel,** m. –s (*winkel, werkplaats van den zilversmid*); **–spar,** m. –sparren (*sparreboom met rechtopgaande stam van soms 40 m, met witgestreepte naalden*; Lat. abies alba); **–stuk,** o. –stukken (*geldstuk van zilver*, b.v. *de rijksdaalder, de gulden*); **–vis,** m. –vissen (*zilverkleurige vis, in alle warme zeeën 2 m lang*; Lat. megalops atlanticus); **–vloot,** v. –vloten (gesch. *een der jaarlijks uit Sp.-Amerika naar Sp. gestuurde vloten, welke* inz. *zilver en goud uit deze koloniën overbrachten*): *Piet Hein veroverde een der –vloten*; **–vos,** m. –vossen (*poolvos*): *de fokkerij van –vossen*; **–werk,** o. –en (*voorwerpen van zilver*); zie goud- en zilverwerken; **–wilg,** m. –en (*sierstruik met zilverkleurige bladeren, uit N.-Am. olijfwilg*; Lat. elaeagnus argentea); **–wit,** bn. (*wit als zilver*): *een –witte haarlok*; **–zand,** o.

zin, m. zinnen (1 *zielsvermogen*; *vermogen om waar te nemen, te gevoelen*; *zintuig*; *verstand*; *gevoel*; de bet. zijn niet altijd scherp te onderscheiden; 2 *mening, zienswijze*; 3 *lust, begeerte*; 4 *betekenis*; 5 *wijze, manier in samenstellingen*; 6 spraakk. *één woord, of een groep van bij-elkaar-behorende woorden, waardoor men op een voor anderen begrijpelijke wijze uit, wat men denkt of voelt*): 1 *de mens heeft vijf zinnen*, zintuigen; *waar zijn uw zinnen*, verstand? *zijn zinnen bij elkaar houden*; *van zijn zinnen beroofd*; *niet goed bij zijn zinnen zijn*; *dat streelt de zinnen*; *– voor humor*, gevoel; *– voor 't schone*; *dat schoot mij in de –*, gedachte; 2 *zoveel hoofden, zoveel zinnen*; *vereend van –, één van –*, eendrachtig; 3 *hij had zijn zinnen gezet op die studie*; *naar zijn eigen – kunnen handelen*; *je moet je eigen – doen*; *hij heeft zijn – gekregen*, wil; *ik heb er geen – in*, trek; *– hebben om*; *– in iem. hebben*, iem. graag mogen; *'s mensen –* (of: *een mens z'n –*) *is 's mensen leven*; *'t ging niet naar zijn –*, zoals hij het graag had; *kwaad in de – hebben*, van plan zijn; *'t ieder naar de – maken, ieder zijn –*, smaak; *van –s zijn*, van

plan zijn; *gaat* (of: *is*) *het naar uw –?* 4 *de letterlijke en de fig. – van een woord; in eigenlijke –; wat heeft dat voor –? ik snap de – niet van wat er staat; in de ruimste* (of: *volle*) *– van het woord*, betekenis; *in zekere – heeft hij gelijk*, opzicht; *ik zal schrijven in die –, dat*; verg. dubbelzinnig en zinverwant; 5 *alleszins, anderszins, enigszins, geenszins, veelszins*, z. ald.; 6 *onderwerp en gezegde van een –; een elliptische –.*

zin'bouw, m. (spraakk. *de samenstelling van een zin; constructie*); ook, zins'bouw.

zincographie', v. –graphieën (*kunst om iets op zink te etsen of te graveren; de afdruk*).

zin'deel, o. –delen (spraakk. *lid of deel van een zin*); ook, zins'deel.

zin'delijk, bn., bw. (*proper, net; schoon*): *een –e huisvrouw; een –e bediening; – werken.*

zin'delijkheid, v. (*properheid, reinheid*): *Hollandse –.*

zin'deren, zinderde, h. gezinderd (Z.-N. *tintelen; huiveren, sidderen*).

zin'duiding, v. –en (*verklaring, aanduiding van de betekenis van een zin*).

zinga'ro, m. zingari (*It. naam voor zigeuner*).

zin'gen, zong, h. gezongen (1 *met de stem een muzikale opvolging van tonen voortbrengen; met de stem op muzikale wijze iets laten horen*; 2 *door – in een bepaalde toestand brengen*; 3 van vogels: *op muzikale wijze geluid geven*; 4 van water: *het geluid doen horen, dat aan koken voorafgaat*, veroorzaakt door het barsten der opstijgende luchtbelletjes; 5 lit. t. *dichten over, bezingen*): 1 *ik kan niet –; een lied –*; onpers. w.w. *het zingt hier gemakkelijk*, men kan hier goed –, ook: *dat liedje zingt makkelijk; altoos hetzelfde liedje –*, hetzelfde onderwerp aanroeren; zegsw. *een toontje lager –*, zijn eisen, aanspraken lager stellen; zie ook lijster; 2 *in slaap –*, fig. de waakzaamheid doen verslappen; 3 *de vogels –*; zie vogel; 4 *het water zingt*; ook: *de theeketel zingt*; 5 *ik zing den ondergang v. d'eersten Wareldgrond.*

zin'gend, bn., bw.: *een –e Mis*, mis met liturgische zang, verg. stil.

zin'genot, o. (*genieting, die de zinnen streelt*): *aan – verslaafd; – najagen.*

zing'mug, v. –muggen (*de gewone steekmug*).

zink, o. (Duits: *een blauwachtig wit metaal; S. G. 6.9, smeltpunt 419° C.*): – komt niet in gedegen toestand voor; *– in platen.*

zink'blende, v. (*stof, waaruit o. a. zink verkregen wordt*; scheik. *verbinding van zink en zwavel*).

I. zin'ken, zonk, i. gezonken (1 *zakken, omlaag, naar de diepte gaan*; 2 Z.-N. *dalen*; 3 Z.-N. *begraven*): 1 *het schip gaat –; in de modder –*, fig. diep vallen; 2 *van hier begint de grond te –*; 3 *een lijk –.*

II. zin'ken, bn. (*v. zink gemaakt*): *een – dak.*

zin'ker, m. –s (*buisleiding onder water door*): *het leggen van vier –s, twee voor gas.*

zink'gat, o. –gaten (*loosgat van een sloep*).

zin'king, v. –en (vero. *ziekelijke aandoening* [*b.v. door kouwatten*], *doordat kwade vochten naar een lichaamsdeel trekken*; Z.-N. *laagte*; Z.-N. *begrafenis*): *een – aan 't gehoor.*

zin'kingskoorts, v. –en; zie zenuwzinkingskoorts.

zink'laag, v. –lagen (*aardlaag, waarin zink gevonden wordt*).

zink'lood, o. –loden (*peillood, dieplood*; ook: *lood aan een hengelsnoer, een net*).

zink'oxyde, o. (*verbinding van zink met zuurstof, zinkwit*); verg. oxyde.

zink'put, m. –putten (*put zonder gemetselde bodem*): zegsw. *dit gaat in de –*, is verloren; *het geld verdwijnt nu als in een –.*

zink'roer, o. –s, –en (*een ouderwets vuurroer of pistool*).

zink'sel, o. –s (*bezinksel*).

zink'stoffen, v. mv. (*slib, zand, stenen, grind, dat de rivieren meevoeren en laten bezinken*); **–stuk,** o. –stukken (*steenbestorting*): een – is gevlochten rijswerk of een tenen horde, met stenen bevracht, men laat het op de bodem zinken, om een grondslag voor metselwerk of voor dijkbouw te verkrijgen.

zink'wit, o. (*witte verfstof, verkregen uit verbranding van zink*); **–witfabriek,** v. –en.

zin'ledig, –le'dig, bn. (*zonder inhoud*): *een – gezegde*, zonder betekenis; *een – opstel.*

zin'lijk, zin'nelijk, bn., bw. (1 *door middel van de zinnen gebeurende*; 2 *de zinnen strelend*; 3 *zingenot beminnend; wulps, wellustig*, maar minder sterk): 1 *– waarnemen*; 2 *– genieten; –e vermaken*; 3 *een – mens*; **–heid,** v.

zin'loos, bn. (*zinledig*): *een – opstel.*

zinloos'heid, v.: *de – van dat voorstel.*

zin'nebeeld, o. –en (*zinnelijk waarneembaar teken of voorwerp, dat iets geestelijks, iets abstracts uitbeeldt*): *het anker is het – der hoop*; zie symbool, symbolisch.

zinnebeel'dig, bn., bw. (*een zinnebeeld bevattend, uit een zinnebeeld bestaande, door middel v. e. zinnebeeld*): *een –e voorstelling.*

zin'neken, o. –s (Z.-N. gew. *vastenavondzot*).

zin'nelijk, bn., bw.; zie zinlijk; **–loos,** bn., bw.; zinnelozer, –t (*zonder verstand*): *een zinneloze vrouw*, beroofd van of zonder zinnen; *– te werk gaan*; fig. onzinnig, dwaas.

zinneloos'heid, v.; **zin'neloze,** m. en v. zinnelozen (*krankzinnige*).

zin'nen, zon, h. gezonnen (*peinzen, denken*): *hij zat op wraak te –*; verg. bezinnen.

zin'nenwereld, v. (*de wereld der zinnen, de stoffelijke wereld*).

zin'nepop, v. –poppen; zie sinnepop.

zin'nespel, o. –spelen (*allegorisch toneelstuk*, inz. *v. het einde der middeleeuwen; moraliteit*): in de –spelen traden op verpersoonlijkte deugden of ondeugden, eigenschappen enz.; *het – Elckerlijc* of *het spel van zinnen.*

zin'nia, v. zinnia's (*sierplant uit Mexico*).

zin'nigheid, v. (*begeerte, verlangen*): *– in iets krijgen; er geen – in hebben.*

zin'rijk, bn., bw. (*rijk van zin, geestig, vernuftig, vol betekenis*): *een – gezegde, een –e fabel; zich – uitdrukken*; **zin'rijkheid,** v.: *de – der parabelen*, diepe zin.

zins'accent, o. –en (*het accent van een woord ten opzichte van de andere woorden in een zin*).

zins'bedrog, o. (*bedrieglijke waarneming door de zinnen*); **–bedwelming,** v.: *– door opium*; **–begoocheling,** v. –en (*zinsbedrog*).

zins'bouw, zin'scheiding, zins'deel, zie zinbouw, punctuatie, zindeel.

zin'snede, v. –n (*deel van een volzin*).

zins'ontleding, v. –en (*het ontbinden van een samengestelde zin in enkelvoudige, van een enkelvoudige in zinsdelen, en de benoeming van deze*).

zin'spelen, –speelde, h. gezinspeeld (*op iets doelen, bedektelijk aanduiden of te kennen geven*): *hij zinspeelde op uw geringe afkomst.*

zin'speling, v. –en (*toespeling, min of meer bedekte aanduiding*): *–en op.*
zin'spreuk, v. –en (*kernspreuk: leus, devies, vooral op wapens voorkomend*): *de – der Haarlemse kamer was: Trou moet blijcken*; zie motto en leus; **–spreu'kig,** bn., bw. (*in de vorm van een zinspreuk*).
zin'storende (–sto'rende) drukfout, v. – –en (*letterfout, die de bet. v. e. volzin doet verloren gaan*, b.v. *in* voor *en*).
zins'verband, o. (1 *betrekking of verhouding tussen twee zinnen*; 2 *verband met de omgevende tekst*): 1 *het nevenschikkend –*; 2 *uit het – gerukt citaat.*
zins'verbijstering, v. (*tijdelijke zinsverwarring of zinneloosheid*); **–verrukking,** v. –en, **–vervoering,** v. –en, zie extase.
zins'wending, v. –en: *on-hollandse –en.*
zin'teken, o. –s (*scheiteken*): *de –s*, b.v. een punt, komma, vraagteken enz.
zin'tuig, o. –en (*werktuig, waardoor een der zinnen werkt, orgaan v. e. der zinnen*).
zin'verwant, bn. (*naar de zin*, d. i. *de bet., verwant*): *uitvinden en ontdekken zijn –e woorden*, d. i. synoniemen, omdat ze veel gelijkbetekenends, echter ook een kenmerkend verschil van betekenis hebben.
zin'verwantschap, v. (*het overeenkomen in betekenis van twee of meer woorden*): *de – tussen achterklap, kwaadsprekendheid.*
Zi'on, zie Sion.
Zionis'me, o. (*het streven, om een Joods rijk te stichten in Palestina*).
Zionis'ten, m. en v. mv. (*Sionieten*); **–congres,** o. –congressen: *het – te Bazel in 1897.*
zirkoon' (*donkerrood of geelrood edelgesteente*), **1** (voorwerpsn.), m. zirkonen; **2** (stofn.), o.: *– van Ceilon is geelachtig groen.*
zit, m. (*het zitten*): *dat was een lange –*; *dat is een heel zitje*; *die jongen heeft geen – in 't lijf*, kan zich niet rustig houden; zie zitje.
zit'bad, o. –baden (*bad, dat niet liggend, maar zittend genomen wordt*; ook: *de* [*korte*] *badkuip zelf*); **–bank,** v. –en (*bank om op te zitten*); **–dag,** m. –dagen (*dag, waarop een zitting wordt gehouden*): *de – ener rechtbank*; *de – van een ontvanger*, tot het ontvangen of innen van belastingen; *– houden.*
zit'je, o. –s (*plekje, plaatsje*; O.-I. *een tafel met vier stoelen van rotan of hout* inz. *voor de voorgalerij*): *een lief, gezellig zitje*, plaats om te zitten; O.-I. *een tuinzitje*, een „zitje" voor het voorerf.
zit'kamer, v. –s (*woon-, huiskamer*); **–penning,** m. –en (Z.-N. purisme: *presentiegeld*); **–plaats,** v. –en (*plaats, om te zitten*, geen *staanplaats*): *een theater met 3000 –en.*
zit'ten, zat, h. en i. gezeten (1 *gezeten zijn*; 2 *zich bevinden, zijn*; 3 *in de gevangenis zijn* inz. als volt. deelw.; 4 *passen, kleden, staan*; 5 in verschillende opvattingen, waarbij de grenzen der bet. niet altijd scherp te trekken zijn, dikwijls verbleekt tot een koppelw.w.): 1 *op een bank, een stoel, een paard, op de grond –! –, – blijven!* stoelvast! *gaat u –! kom bij mij –! om het vuur –*; zie heet; 2 *hij zit achter de tralies, in de gevangenis, achter slot*; *waar zit je toch? ik zit te Brussel*; *in de brand, in de klem –*, erg in verlegenheid zitten d. i. zijn; 3 *hij heeft zes maanden gezeten*; 4 *die jas zit goed*; 5 *de kip zit op eieren*, broedt; *voor een schilder –*, poseren; *in de raad –*, raadslid zijn; *het rijtuig bleef in de sneeuw –*, steken; *op de troon –*, koning zijn, heersen; *iem. laten –*, verlaten; *met de neus in de boeken –*, studeren; *in een klas blijven –*, doubleren; *ze is blijven – met tien kinderen*, als weduwe; *het er niet bij laten –*, [a]) het vervolgen (door aangifte bij het gerecht), [b]) iets belonen; *daar zit niets anders op*, er is geen ander middel, het kan niet anders; *daar – vlekken op*, bevinden; *het schip zit op het droge*, is gestrand; *de appelboom zit vol bladluizen, vruchten, de jongen vol kattekwaad, het opstel vol fouten*; *dat blijft zo niet –*, vast, dat raakt los, verschuift enz.; *ze – altijd bij elkaar*, zijn; *het zit in de familie*, is hun aard, aanleg, natuur; *het zit 'm in het hart, in de wiskunde*, daar is het gebrek; *het zit me tot hier!* ik heb er meer dan genoeg van; *hoe zit het met de zaak*, is het gesteld? *dat zit zo*; *zich niet op zijn kop laten –*, zich niet alles laten welgevallen; *aan tafel –*, eten; *dat meisje is blijven –*, [a]) heeft geen man gekregen, [b]) is niet gevraagd op een bal ten dans, [c]) is niet bevorderd tot een hogere klasse; *daar zit niet veel bij* (van een persoon), hij is niet snugger, kent niet veel enz.; *daar zit geld*, zij zijn rijk; *het zit er bij hem aan*, hij heeft geld er voor; *dat laat ik niet op mij –*, dat laat ik mij maar niet aanleunen; *dat zit nog*, dat is de vraag; *daar zit je met dien jongen* (*te houden*), ik weet er niets mee te beginnen; *daar zit een jaar op*, een straf van een jaar kost het; *hij heeft een uur over zijn sommen gezeten*, is er mee bezig geweest; *daar zit 't hem in*, dat is het juist; *hij zit weer te liegen, ze – elkaar te plagen*, hij liegt, ze plagen elkaar; *hij zit te lezen*, leest; *dat zit hem niet glad*, hindert hem; Z.-N. zitdag houden van notarissen, ambtenaren; Z.-N. *met een ei –*, in verlegenheid; z. last **1**, roer, stemmen, warmpjes, water.
zit'tenblijver, m. –s (*leerling, die doubleert*).
zit'tend, bn. (1 *gezeten*; 2 *waarbij men* [*veel*] *zit*): 1 *een –e jongen*; 2 *een – leven leiden*; *een kleermaker heeft – werk*; nog (plantk.): *–e helmknoppen*, zonder helmdraden.
zit'ting, v. –en (1 *zitplaats van een stoel enz.*; *het bekleedsel van die zitplaats*; 2 *vergadering*; 3 *zittingsjaar of zittingstijd v. e.* [*wetgevende*] *vergadering*): 1 *de – van een stoel, van een canapé*; 2 *een rumoerige –*; 3 *de – der Staten-Generaal* van 1914–1915; nog: *– houden*, [a]) vergaderen, [b]) ergens zijn, b.v. als ambtenaar, om mensen te spreken; *– hebben in de ridderschap*, lid zijn van; *– nemen in de gemeenteraad*, als lid plaatsnemen.
zit'tingsjaar, o. –jaren (*jaar, dat verloopt tussen de opening en de sluiting van een* [*wetgevende*] *vergadering*): *in dit – zal dit ontwerp van wet aan de orde gesteld worden.*
zit'tingstijd, m. –en (*tijd, waarvoor een wetgevende vergadering wordt verkozen*).
zit'vlak, o. –vlakken (*vlak, waarop men zit*; *achterste*); **–vlees,** o.: *geen – hebben*, geen zit in 't lijf, zeer beweeglijk zijn.
zlo'ty, v. zloty's (Pools: eig. goud: *Poolse munt, vroegere zilveren gulden*).
I. zo, zie zode **I.**
II. zo 1 bw., soms min of meer als bn. gebruikt, met deze bet. o.a.: zodanig; op die manier; in die mate; even: *doe het zo*, op die wijze; *ik kom –*, terstond; *– groot*; *– groot als mijn zuster*; *– een, – eentje, – mag dat*; –

iets is ongepermitteerd; 't zij –; goed –; – niet! hij was niet – goed, of hij moest mee dansen; – zeer was hij uit het veld geslagen; – zijn jongens nu eenmaal; – is hij niet; hoe –? – –, tamelijk, niet bijzonder; *het is met mij maar – –*, slapjes; *melk – van de koe*, onmiddellijk; *ik zei het – maar*, zonder enige bijbedoeling; *hij sprong – maar in het water*, in eens, zonder aarzeling, een woord te verliezen enz.; *'t is –*, [a]) het is de waarheid, [b]) je hebt gelijk; *het is niet –; – is het leven; ik ben zo* (sterker: *zó*) *blij, dat ik de betrekking heb*, erg, in hoge mate; *– net, – pas; dat weet ik ook – wel*, zonder nadere verklaring; **2** tw.met deze functies o. a.: inleidend woord; uitroep van voldaanheid, leedvermaak; halfvragend, halfverwonderd: *– en waar is je tas? –, ben je der eindelijk? –, dat is in orde; o – Koos! –, nu heb ik je te pakken; ze hebben hem te pakken! – –!* (of: *ei zo!*); *hij is naar Indië. Zóóóó!* **3** vgw. o. a. vergelijkend, voorwaardelijk, veronderstellend, beperkend: *– de waard is, vertrouwt hij zijn gasten*, zoals; *– heer, – knecht* (vergelijking); *– ja, – neen; – mogelijk; – gij kunt, kom dan even*, indien (voorwaarde); *– men zegt is hij arm*, naar (beperkend).

zoal', bw. (*onder meer*): *wat heb je – te koop?* **–als'**, vgw. (*evenals*): *doe, – uw broeder*; **–da'nig**, bijv. bep. aank. vnw.: *een –e taal past u niet; ik ben lid, als – heb ik vrije toegang*; **–dat'**, vgw.: *het regent, – wij niet uitgaan*, gevolg; ook met klem op *zo-*.

I. zo'de, zo, zooi, v. zooien, zooitje, zootje (verwant met *zieden*: 1 *wat gekookt wordt of is, kooksel*; 2 *menigte; hoeveelheid*, meestal ong.): 1 *een zo vis*; 2 *een zooi mensen*, een hele boel; min. *dat was daar een zooi of zooitje*, een rommel, troep; *rotzooi*, plat.

II. zo'de, v. –n, zootje (*afgestoken stuk gras, graszode*): zegsw. zie dijk.

zo'denbank, v. –en; **–ploeg,** m. –en; **–snijder,** m. –s (*werktuig, dat gebruikt wordt om zoden te snijden*).

zodiak', m. (Gr. zoön = dier: *dierenriem*): de – is gedeeld in 12 vakken van 30°: de Ram, de Stier, de Tweelingen (lentetekens); de Kreeft, de Leeuw, de Maagd (zomertekens); de Weegschaal, de Schorpioen, de Schutter (herfsttekens); de Steenbok, de Waterman, de Vissen (wintertekens); Lat. *A'riës, Tau'rus, Ge'mini; Can'cer, Le'o, Vir'go; Li'bra, Scor'pio, Sagitta'rius; Capricor'nus, Aqua'rius, Pis'ces.*

zodiakaal'licht, o. (*dierenriemslicht*: *lichtschijnsel, uitgaande van de zon in de richting van de dierenriem, voor zonsop- en na zonsondergang, in 't begin van lente en herfst*).

zodoen'de, bw. (*op die wijze*): *– zult gij er niet komen*; **–dra' 1** vgw.: *– ik klaar ben, ga ik*, zo spoedig als; **2** bw.: *kom – mogelijk.*

zoek, bw. (*te zoeken, verloren, weg*): *– zijn, – raken enz.; mijn hoed is –*, niet te vinden; *op – zijn, gaan naar.*

zoek'brengen, bracht –, h. zoekgebracht (*zoekmaken; besteden* inz. ongunstig: *met beuzelingen doorbrengen*): *veel tijd – met iets.*

zoe'ken, onr. w.w., zocht, h. gezocht (1 *trachten te vinden* [*wat verloren is*]; 2 *trachten te krijgen; naar iets streven*; 3 *elke gelegenheid aangrijpen om iem. onaangenaam te zijn*): 1 *naar een boek –; ik zoek mijn sleutels*; 2 *een betrekking, een dienst –; eigen voordeel –*, beogen; *werk –; ruzie –*, willen hebben; *iem. – te bedriegen*, beproeven; *een vrouw –*, willen trouwen; *zoekt en gij zult verkrijgen; wie zoekt, die vindt*; ook in bet. 1; 3 *de leraar zoekt mij altijd*; België: rechtst. *geen lid van Kamer of Senaat kan gezocht worden*, op enigerlei wijze worden lastig gevallen; nog: zegsw. *dat had ik achter* (of: *bij*) *hem niet gezocht*, daartoe had ik hem niet in staat geacht (gunstig en ong.); tegen een hond: *zoek, zoek; naar zijn woorden –*, niet gemakkelijk spreken; zie gezocht; zn. *hij is aan het –.*

zoe'ker, m. –s (*iem., die zoekt*; fot. *toestelletje aan een camera, waardoor men kan nagaan of het te fotograferen voorwerp goed op de plaat zal komen*).

zoe'kerij, v. –en: *wat een –!*

zoek'licht, o. –en (*sterk geconcentreerde stralenbundel, welke men op een bepaald punt over een bepaalde ruimte kan laten schijnen*): *de –en op oorlogsschepen.*

zoek'maken, maakte –, h. zoekgemaakt (1 *oorzaak zijn, dat iets verloren gaat; verliezen*; 2 *besteden*, inz. ong.): 1 *het kind heeft het boekje zoekgemaakt*, het is niet te vinden; 2 *veel tijd, geld –*, verteren; **–raken,** raakte –, i. zoekgeraakt (*verloren raken*): *een bril kan –.*

zoel, bn., bw. (1 *zacht, lauw; lekker warm*; 2 *drukkend vochtig-warm*): 1 *– weder; een –e zuidenwind*; 2 *de lucht is –*; **zoel'heid,** v.

Zoe'loe, m. Zoeloes, **Zoe'loekaffer,** m. –s (*een der rassen van Kaffers in Z.-Afrika*).

zoel'te, v. (*zachte warmte*; ook: *lauwe wind*).

zoe'men, zoemde, h. gezoemd (klankn. *een gonzend geluid maken*): *–de insecten*; beter: *gonzen.*

zoe'meren (*het telegrafisch opnemen op het gehoor door een „zoemer", een toestelletje, dat door een langer of korter aangehouden toon hetzelfde te kennen geeft als de schriftelijke tekens op de papierstrook*).

zoen, m. –en, zoentje (1 *kus*; 2 *verzoening, vrede*; 3 *zoengeld; boete*): 1 *een – geven*; 2 *de schurk moest tot – der wet gehangen worden; tot – der mensheid is God mens geworden*; 3 *de – betalen; tot – der misdaad.*

zoen'altaar, o. –altaren (*het altaar, waarop het zoenoffer der Mis wordt gebracht*); **–bloed,** o. (*het bloed, door Jezus vergoten als zoenoffer*); **–dood,** m. (*dood als offerlam, ter verzoening*): *de – van Christus.*

zoe'nen, zoende, h. gezoend (*kussen; verzoenen*): *om te –*, heerlijk (ook ir.); **zoe'ner,** m. –s.

zoen'geld, o. (*geld, dat als boete werd betaald*).

zoen'offer, o. –s (*offer ter verzoening*, inz. *tot zoen, vergiffenis der zonden*).

I. zoet, o. (Z.-N. *schoorsteenroet*).

II. zoet 1 bn., bw. (tegenst. van *zuur, zout, bitter*: 1 *met een aangename gewaarwording der smaakzenuwen gepaard gaande*; 2 *deze aangename smaak teweegbrengende*; 3 bij uitbr. *aangenaam voor het gehoor, het gemoed enz.*; 4 *gehoorzaam, volgzaam* inz. van kinderen): 1 *een –e smaak*; 2 *honig is –; een –e appel, geen zure; zoete amandelen, geen bittere; zoetwater, geen zeewater*; zegsw. zie brood, inval; 3 *–e tonen; –e dromen*, aangenaam; 4 *een – kind; een kind – houden*; **2** zn. o.: *'s levens – en zuur*, lief en leed.

zoet'achtig, bn. (*enigermate zoet*).

zoet'boer, m. –en (*boer, die al de melk van zijn vee als zoetemelk verkoopt*).

zoe'teboter, v. (*verse, ongezouten boter*);

–**kauw,** m. en v. –en (*iem., die graag wat zoets eet*); –**koek',** v. (*koek, zoet van smaak,* inz. *peperkoek*); zie koek **2.**
zoe'telaar, m. –s, zoetelaren (*marketenter*); –**laarster,** v. –s (*marketentster*); vero.
zoe'telief, m. en v. meestal van vrouwen (*beminde, schat*); ook –**lief'(je);** –**melk,** v. (*verse [koe]melk*); –**melks,** bn.: *een – kaasje,* van zoetemelk gemaakt; –**melks'pap,** v. (*pap in zoetemelk gekookt*).
zoe'ten, zoette, h. gezoet (1 *zoet maken*; 2 *glad schaven of polijsten*): 1 *deze chocolade is te zeer gezoet; bruine suiker zoet beter dan witte*; 2 zie zoetschaaf, -vijl.
zoe'terd, m. –s (*lieverd*): (ir.) *dat is me e. –!*
zoet'heid, v. –heden (*het zoet-zijn*): *de – v. honig*; ook: *de –heden des levens,* genoegens.
zoet'hout, zoethout', o. (*plant uit Z.-Europa, Klein-Azië enz., ook in ons land aangekweekt*; Lat. glycirrhiza glabra): als handelswaar dienen stukjes van de wortel; het gekookte en verdikte sap van de wortel levert drop; –**houtsuiker,** v. (*suikerstof, uit zoethout getrokken*).
zoe'tig, bn., bw. (*min of meer zoet, zoetachtig*): *een –e smaak; die bessen smaken –.*
zoe'tigheid, v. –heden (1 *het zoet zijn*; 2 *hetgeen een zoete smaak teweegbrengt,* ook fig.: inz. in het mv.: *snoepgoed, lekkers*): 1 *de – van saccharine*; 2 *keur van zoetigheidjes.*
zoe'ting, m. –en (Z.-N. *oogstappel,* z. ald.).
zoet'jes, bw. (1 *zacht, langzaam, zonder overijling*; 2 *niet overluid*): 1 *ga maar – te werk; – aan, dan breekt het lijntje niet*; zie lijn 1; 2 *hij leest –, zingt –*; zie zachtjes.
zoetklin'kend, bn. (*aangenaam van toon*): *een –e stem, taal*; –**lui'dend,** bn. (*welluidend*): *–e muziek, taal*; –**lui'dendheid,** v.; ook, zoet'klinkend, –'luidend.
zoet'rasp, v. –en (*rasp om oneffenheden weg te vijlen*).
zoetreu'kig, bn. (*een zoete reuk hebbend*): *een – vergif, honig is –.*
zoetsap'pig, bn., bw. (eig. *met zoete sappen,* inz. fig. *laf, flauw, zoet*): fig. *een – antwoord; hij sprak erg –,* overdreven vriendelijk, flauw; **zoetsap'pigheid,** v.
zoet'schaaf, v. –schaven (timm. *schaaf m. dubbele beitel om hout glad te schaven*); –**vijl,** v. –en (smed. *fijne vijl*): *de – over iets laten gaan,* iets uiterst fijn afwerken; –**vijlen,** –vijlde, h. gezoetvijld (*met de zoetvijl bewerken; fijn afvijlen, polijsten*); –**vloei'end,** bn., bw. (*aangenaam klinkend*): *een – gedicht,* liefelijk, welluidend; *–e taal,* mooi van klank; *– dichten*; –**vloei'endheid,** v.; –**water,** o. (*drinkbaar, rivier- of bronwater*); verg. zeewater; –**waterfauna,** v. (*al de dieren, die in zoetwater [kunnen] leven*); –**waterkreeft,** m. –en (*rivierkreeft*); –**watermeer,** o. –meren (*meer, dat zoet water bevat*); –**waterplant,** v. –en; –**waterpoliep,** v. –en (*hydra*); –**waterschildpad,** v. –padden (*moerasschildpad*): *de Europese –,* Lat. emys orbicularis; –**waterslak,** v. –slakken; –**watervis,** m. –vissen, zie zoutwatervis; –**zuur 1** bn. (*zoet en tevens zurig*): *ingelegde morellen zijn –*; **2** o. (*vruchten ingemaakt in azijn en suiker*).
zoe'ven, zoefde, h. gezoefd (*dof ruisen*): *–de luxe-auto's.*
zoë'ven, bw. (*zo pas, net*): *ik sprak hem –.*
zog, o. (1 *moedermelk*; 2 v. e. schip: *spoor, kielwater*): 1 *het woord – hangt samen met zuigen*; 2 *het – van een schip*; zegsw. *in iemands – varen,* navolgen.
zo'gen, zoogde, h. gezoogd (*doen of laten zuigen, voeden met melk*): *een kind –.*
zogenaamd', bn. (*van die naam; beweerd*): *een – vriend,* zich vriend noemende, maar het niet zijnde; ook: –**genoemd',** bn.; zie would-be; –**gezegd',** bw.: *dit werk is – af,* [a]) zogenaamd, naar het heet, [b]) zo goed als.
zogoed' als: *het werk is – als af,* bijna.
zohaast' (*zodra*), **1** bw.: *– kwam de lente niet, of de kinderen gingen het bos in*; **2** vgw.: *– gij mij roept, zal ik komen.*
Zo'ïlus, m., Gr. taalgeleerde, 285–247 v. C., oefende critiek uit op Homerus; fig. neuswijs bediller, kleingeestig criticus.
zok, v. zokken (Z.-N. *sok*): Z.-N. *een beer op zokken,* lomperd; zie echter beer **I.**
zolang' 1 vgw.: *ik zal u dankbaar zijn, – ik leef,* al de tijd, dat; *voor – als het duurt*; **2** bw.: *ik ga even uit, werk jij – aan de sommen,* intussen; verg. *zó lang.*
zol'der, m. –s, zoldertje (1 *bovenste ruimte in een huis, onmiddellijk onder het dak*; 2 *zoldering*): 1 verg. achter–, droog–, graan–, hooi–; 2 *de geschilderde – der kamer.*
zol'derdeur, v. –en (*deur naar de zolder*).
zol'deren, zolderde, h. gezolderd (1 *op de zolder brengen of bergen*; 2 *plafonneren*): 1 *turf en hout –*; 2 *de kamer –.*
zol'dergat, o. –gaten (*opening, boven aan de zoldertrap, waardoor men op zolder komt*).
zol'dering, v. –en (*het zolderen; bovenvloer*; inz. *balkenplafond*): *tegen de –.*
zol'derkamer, v. –s; –**kamertje,** o. –s (*afgeschoten kamertje op een zolder*); zie mansarde; –**trap,** v. –trappen (*trap naar een zolder*); –**raam,** o. –ramen; –**schuit,** v. –en (*vrij lang en breed vaartuig met vast plat dek, waarop last geladen wordt*); –**venster,** o. –s.
zo'len, zoolde, h. gezoold (*van zolen voorzien*): *een paar schoenen laten –.*
zo'men, zoomde, h. gezoomd (*omboorden, een zoom maken om*): *een handdoek –.*
zo'mer, m. –s (1 *het tweede jaargetijde, van 21 Juni tot 22 September*; 2 bij uitbr. *warm jaargetijde; warmte enz.*): 1 *een warme –, een regenachtige –; de – des levens,* de middelbare leeftijd; *zij stierf nog maar twintig –s oud,* jaren; *des zomers,* in de zomertijd; *van de –,* [a]) verleden zomer, [b]) aanstaande zomer; 2 *we hebben nog geen – gehad*; –**aardappel,** m. –en (*vroege aardappel*); –**achtig,** bn. (van het weer: *aangenaam, warm*); –**avond,** m. –en; –**bed,** o. –bedden; –**bedding,** v. –en (*bed, waardoor een rivier stroomt bij middelbare rivierstand in de zomer*); –**dag,** m. –dagen (*een dag v. d. zomer; de zomer*): *op 'n –*; –**dienst,** m. –en (*regeling van de dienst op spoorwegen, stoomboten enz. voor de zomertijd*); verg. winterdienst; –**dijk,** m. –en; zie zomerkade; –**dos,** m. (*zomerkledij*): fig. *de natuur, in haar –.*
zo'meren, het zomerde, h. gezomerd (*zomer, warmer worden*): *het begint te –.*
zo'merfeest, o. –en (*feest [in de open lucht] in de zomer*); –**gast,** m. –en (*vogel, die hier in de zomer verblijf houdt*); verg. wintergast; –**genoegens,** o. mv.; –**goed,** o. (*–kledij*): *zijn – aantrekken*; –**graan,** o. (*voorjaarsgraan*); –**groente,** v. –n; –**halfjaar,** o. –jaren (*van 1 April tot 1 Oct.*); –**hitte,** v.;

–hoed, m. –en (*lichte hoed, die men inz. in de zomer draagt; strohoed*); **–huis,** o. –huizen (*tuinhuisje*); **–japon,** v. –japonnen (*lichte japon*); **–jas,** v. –jassen; **–kade,** v. –n (*lage dijk langs het zomerbed, welke dijk bij hoge waterstand overstroomt*); **–maand,** v. –en (*Juni; een der maanden: Juni, Juli, Augustus*): *op 21 Juni begint de zomer; in de –en*; **–mantel,** m. –s; **–morgen,** m.; **–nacht,** m. –en; **–peer,** v. –peren (*handpeer, die in de nazomer al gegeten kan worden*); **–peil,** o. (*vastgesteld peil voor de waterstand in een polder gedurende de zomer,* nl. *van Mei tot October*).

zo'mers, bn. (*als in de zomer*): *een –e dag in Maart; hij was op zijn – gekleed.*

zo'merseizoen, o.; **–sproeten,** v. mv. (*gele vlekken en vlekjes op gelaat of handen, die vooral des zomers zich vertonen*): *een gezicht vol –*; **–taling,** m. –en; zie taling; **–tarwe,** v. (*tarwe, die in 't voorjaar gezaaid wordt*); **–tekens,** o. mv.; zie zodiak; **–theater,** o. –s (*theater, waar des zomeravonds voorstellingen gegeven worden*): *deze badplaats heeft een –*; **–tijd,** m. (*tijd, dat het zomer is; tijdregeling in de zomer, om licht te besparen, bij ons ongeveer van 1 April tot 1 Oct.*): 't begin van de –, in Z.-N. zo'meruur; **–vacantie,** v. –s (*vacantie in de zomer*).

zo'mervagen, –vaagde, h. gezomervaagd (*bouwland een zomer braak laten liggen, om het te vagen* d. i. *zuiveren van onkruid*); **–verblijf,** o. –verblijven (*buitenverblijf voor de zomermaanden*); **–vogel,** m. –s (*zomergast*); verg. wintervogel; **–warmte,** v.; **–weder, –weer,** o.; **–zalm,** m. –en (*Jacobszalm*); **–zon,** v. (*de warme zon van de zomer*); **–zonnestilstand,** m. (*solstitium*).

zomin', bw. (*evenmin*): *ik heb er – aan gedacht als gij.*

zomp, v. –en (*lang en smal vaartuig*; Z.-N. *moeras*); gew.

zon, v. zonnen (1 *zelflichtend hemellichaam, dat aan andere hemellichamen warmte en licht geeft*; inz. *het hemellichaam, waarom onze aarde draait, waaraan zij licht en warmte ontleent*; 2 *een afbeelding der zon*; 3 *de zonnestralen*): 1 *het opgaan, het ondergaan der –; de morgen–, de middag–, de avond–; de – meten of schieten,* haar hoogte berekenen; 2 *het uithangbord was een stralen schietende –; een – van vonken schietend vuurwerk*; 3 *de bloemen uit de – zetten; door de zon verbrand*; nog: zegsw. *de opgaande* (of: *rijzende*) *– aanbidden,* zie rijzen **II,** 2; *hij kan niet zien, dat de – in 't water schijnt* (of: *hij kan de zon niet in het water zien schijnen*), benijdt eens anders voorspoed, succes; *de orde van den leeuw en de –,* Perzische ridderorde; *het land der rijzende –,* Japan; Z.-N. zegsw. *de – kloppen,* luieren; Z.-N. *bleke zonnen en lachende vrouwen zijn niet te betrouwen*; zie ook nieuws en zonnetje.

zon'daar, m. –s, zondaren (*iem., die zonde doet, die belast is met zonde*): *een boetvaardige –*; bij uitbr. in kerkelijke zin: de mens: *wij arme zondaren.*

zon'daarsbankje, o. –s (*bankje, waarop iem. bij een bijeenkomst van het Heilsleger, plaats neemt, die zijn zonden wenst te belijden om gered te worden*): *staan, alsof men op het – moet,* met een schuldig gezicht staan te kijken.

Zon'dag, m. –en (*eerste dag der week. naar de zon geheten, de rustdag van het Nieuwe Testament,* d. i. *de dag des Heren bij de Christenen*): *'s Zondags, des Zondags; op een –; zijn vrije –*; **–avond,** m. –en (*avond v. e. Zondag*); **–middag,** m. –middagen; **–morgen,** m. –s; **–nacht,** m. –en.

Zon'dags, bn., bw. (*van Zondag, op de Zondag betrekking hebbende; op een of elke Zondag*): *de –e kleren,* die enkel op Zondag gedragen worden; *op zijn – gekleed,* in zijn beste pak.

Zon'dagsblad, o. –bladen (*krant, die enkel des Zondags verschijnt*).

Zon'dagsdienst, m. –en (*kerkdienst op Zondag; dienst van treinen enz. op Zondag; werk op Zondag*); **–gezicht,** o. –en (*prettig, aangenaam gezicht*; scherts. *vroom, uitgestreken gezicht*): *een – zetten*; **–jager,** m. –s (*ongeoefend, slecht jager*); **–kind,** o. –kinderen (eig. *kind, dat op Zondag is geboren, gelukskind*); **–kleed,** o. –kleren (*Zondagspak*); **–kost,** m. (*middageten op Zondag*; fig. *lekker eten*): *echte –*; **–letter,** v. –s (tijdrekening: *een der zeven eerste letters van het alphabet: zij wijst voor elk jaar de Zondag aan*); **–pak,** o. –pakken (*de kledij voor de Zondag*); **–publiek,** o.; **–preek,** v. –preken (*preek, die op Zondag gehouden wordt*); **–ruiter,** m. –s (eig. *ruiter, die enkel op Zondag paardrijdt: ongeoefend ruiter*); **–rust,** v. (*rust van alle slafelijke arbeid, van alle wekelijkse bezigheden op Zondag*): *vereniging tot bevordering der –*; **–school,** v. –scholen (*school op Zondag met godsdienstig getint onderwijs*): de eerste – te A'dam, geopend in 1836; **–sluiting,** v. –en (*het niet geopend zijn van winkels op Zondag*); **–viering,** v. (*het vieren v. d. Zondag als de dag des Heren*); **–wet,** v. (*wet van 1 Maart 1915, houdende voorschriften ter viering der dagen aan de openbare [christelijke] godsdienst gewijd*).

zondares', v. zondaressen; zie zondaar.

zon'de, v. –n (*iedere vrijwillige overtreding van goddelijke of kerkelijke wetten*): *vloeken is –,* groot kwaad; *een – begaan,* doen; *het is –,* jammer; *het is – en jammer,* erg jammer; *het is – en schande,* diep te betreuren; z. dagelijks, doodzonde, erfzonde, vreemd.

zon'deloos, bn. (*zonder zonde*).

zon'denboek, o. –en (Z.-N. *zondenregister*).

zon'denbok, m. –bokken (*de bok, waarop bij de Israëlieten op Gr. Verzoendag zinnebeeldig de zonden des volks, door den Hogepriester, werden geladen en die dan in de woestijn werd gejaagd*); z. Lev. 16 : 10 en 22, ook, Azazel; fig. *hij is op school altijd de –,* hij krijgt altijd voor anderen de schuld te boeten; **–last,** m. (*grote menigte van zonden*).

zon'denregister, o. –s (*lijst v. fouten en tekortkomingen*): *iems. – openleggen*; **–schuld,** v. (*schuld, die op iem. drukt door de zonden*); **–vergeving,** v.

zon'der, vz. (*niet in het bezit van; buiten; niet met*): *de man was – werk,* buiten; *en dat – mij! ik kan ook – hem,* heb hem niet nodig; *– zijn hulp was ik verdronken,* als hij mij niet geholpen had; *binnen – kloppen!*

zon'derdat, vgw.: *ik zei het – ik het meende.*

zon'derbaar, bn. (*zonderling*): *een – geval.*

zon'derling 1 bn., bw. (*vreemd, vreemdsoortig; buitenissig, excentriek*): *–e gebeurtenissen; die man doet –,* ongewoon; **2** m. en v. –en (*persoon, die vreemd doet*): *uw oom is een*

–; voor het vr. ook **–e:** *die dame is een –.*
zon'derlingheid, v. –heden (*het zonderling zijn; zonderlinge daad*).
zon'deval, m. (*het vallen in zonde*): *de – van Adam.*
zon'dig, bn. (*overhellende tot zonde*): *ons – hart; –e gedachten,* waardoor men nl. zonde doet; *–e neigingen,* boze; *–e begeerten,* slechte; *– leven;* **zon'digheid,** v.
zon'digen, zondigde, h. gezondigd (*zonde begaan; in strijd handelen met*): zegsw. *in onwetendheid zondigt men niet; – tegen goddelijke of menselijke wetten,* deze overtreden; bij uitbr. *– tegen de regels der taal,* die niet in acht nemen; *– tegen de wellevendheid.*
zond'vloed, m. (*grote vloed, geweldige overstroming;* zie Gen. 7 : 11): *die mode is nog van vóór de –,* scherts. zeer ouderwets.
zo'ne, v. –n (Gr.-Lat. zona: 1 *aardgordel;* 2 bij uitbr. *kring, gebied; streek; afdeling*): 1 *de hete –,* luchtstreek; *de equatoriale –;* 2 *de – v. d. suikercultuur,* op Java tot ongeveer 600 m hoog; *een neutrale –,* strook lands.
zon'eclips, v. –en (cosm. *zonsverduistering*).
Zon'- en feest'dagen, m. mv.: *op – – – worden de fabrieken stopgezet.*
zo'netarief, o. –tarieven (tramw. *tarief, waarbij men binnen een bepaalde zone of kring een eenheidsprijs betaalt, die vermeerdert, wanneer men in een andere zone komt*).
zon'hoed, m. –en ([*strooien*] *zomerhoed met brede rand*).
zonk, m. –en (Z.-N. *lage grond*).
zon'kant, m. (*zijde der straat, v. e. huis enz. door de* [*zuider*]*zon beschenen*): *aan de –.*
zon'licht, zon'nelicht, o. (*licht der zon, helder licht*): *de zomer begunstigt ons met –.*
zon'nebaan, v. –banen; zie ecliptica; **–bad,** o. –baden (*het blote lichaam blootstellen aan de stralen der zomerzon*); **–blind,** o. –en (*luik; jaloezie*): *laat de –en neer;* **–bloem,** v. –en (*gele, samengestelde bloem onzer tuinen;* Lat. helianthus): de – draait, als ze nog niet bloeit, haar knop naar de zon; in 1596 uit Peru naar hier overgebracht; **–brand,** m. (*verschroeiende gloed der zon*): *de – in de tropen;* **–bril,** m. –brillen (*bril met donkere glazen tegen de felle zonneschijn*); **–cirkel,** m. –s (*periode van 28 jaar, na verloop waarvan de dagen der week weer op dezelfde datum vallen*); **–dag,** m. –dagen (*tijdsverloop tussen twee meridiaansdoorgangen van de zon*).
zon'nedak, o. –daken (*over het scheepsdek gespannen tentzeil*); **–dauw,** v. (*insectenetend moerasplantje;* Lat. drosera); **–dauwachtigen,** v. mv. (*tweezaadlobbige, insectenetende planten*); zie drosera; **–dek,** o. –dekken (*een der dekken voor eerste-klaspassagiers*); **–dienst,** m. (*godsdienstige vereering der zon*); **–glans,** m.; **–gloed,** m.; **–god,** m. (myth. *Helios, Apollo*); **–hoed,** m. –en (*zonhoed*); **–jaar,** o.; zie jaar 1; **–kever,** m. –s (*onze-lieve-heersbeestje*); **–kijker,** m. –s (*helioscoop*); **–klaar,** bn., bw. (*glas-, kristalhelder, zeer begrijpelijk*): *het bewijs is –; iets kan – blijken; iets – bewijzen;* **–klopper,** m. –s (Z.-N. *luilak*); **–koning,** m. (*koning, schitterend als een zon onder de koningen*): *Lodewijk XIV heet de – of le roi soleil;* **–kruid,** o. (*zonneroosje;* Lat. helianthemum): *het gevlekte –;* **–leen,** o. –lenen (leenstelsel: *allodiaal goed,* inz. geheel onafhankelijk leen): de bezitter was alleen aan God dank (voor het zonlicht) en rekenschap verschuldigd; **–licht,** o.; zie zonlicht; **–microscoop,** m. en o. –microscopen (*buitengewoon vergrotende microscoop, om zeer kleine voorwerpen op een wit scherm te projecteren*); **–mythe,** v. –n.
zon'nen, zonde, h. gezond (*in de zon leggen; aan de zon blootstellen*): *zich –,* zich koesteren in de zonneschijn.
zon'nescherm, o. –en (*parasol; een soort jaloezie;* ook *valscherm voor een* [*winkel-*] *venster*); **–schijf,** v. (*schijnbare schijf van de zon*); **–schijn,** m. (*schijn, licht van de zon*); zie regen 1; **–slag,** m. (Z.-N. *zonnesteek*); **–spectrum,** o. (*het spectrum van het zonlicht*); **–spiegel,** m. –s (*zonnekijker, helioscoop*); **–stand,** m. –en (*stand, hoogte der zon;* ook: *zonnestilstand*); **–steek,** m. –steken (*bewusteloosheid, als bij een hersenberoerte, ten gevolge van overmatige bestraling van 't blote hoofd door de zon*): *een – krijgen;* **–steen,** m. –stenen (*groenachtige of geelachtige grauwe edelsteen met stralende vlekken*); **–stelsel,** o. –s (*groep van hemellichamen met een centraal zelflichtend hemellichaam*): *ons – bestaat uit een zon, de planeten, de wachters of manen en de kometen;* **–stilstand,** m.; zie solstitium; **–stofje,** o. –s (*stofje, dansend in het zonlicht*); **–straal,** m. –stralen; **–tafel,** v. –s (*lijst v. d. stand der zon voor elke dag des jaars*); **–tempel,** m. –s (*afgodstempel, aan de zonnedienst gewijd*); **–tent,** v. –en (*uitgespannen zeildoek ter beschutting tegen de zon b.v. op een stoomboot*).
zon'netje, o.: *in 't – zitten,* zich koesteren in; *iem. in 't – zetten,* in het ootje nemen; *zij is het – in huis,* vrolijkt allen op; *het – van binnen,* het geluk, tevredenheid in ons hart.
zon'nevis, m. –vissen (*stekelvinnige, makreelachtige vis;* Lat. zeus faber); **–vlek,** v. –vlekken (*zwarte uitdovingsvlek op de zon*): de –vlekken zijn in 1600 ontdekt, door den Fries Joh. Fabricius; **–vogel,** m. –s (*paradijsvogel*); **–vuur,** o. (lit. t. *zonnegloed*); **–wachter,** m. –s (*de maan*); **–wagen,** m. (myth. *wagen van den zonnegod Apollo*); **–warmte,** v.; **–weg,** m. (cosm. *ecliptica*); **–wijzer,** m. –s (*bord of schijf met de cijfers van 1–12, tot het aanwijzen van de tijd door middel van de schaduw, die een stift er op werpt*): Bijbel, 2 Kon. 20 : 11; *ook de Perzen en Grieken kenden de –.*
zon'nig, bn. bw. (1 *door de zon beschenen; aan de zon blootgesteld;* 2 *vrolijk, prettig*): 1 *een –e tuin,* met weinig schaduw; *een –e morgen,* helder; *een –e dag,* waarop de zon (fel) schijnt; *een – landschap,* warm, verlicht; *een jachtbuis met –e knopen,* glanzend; 2 *een –e dag,* helder; *een – gelaat,* vriendelijk.
zons'afstand, m. –en (*afstand ener planeet tot de zon*); zie aphelium; **–hoogte,** v. (*hoogte der zon boven de schijnbare horizon en wel 12 uur 's middags*): *de – is gelijk aan de breedte der plaats;* **–ondergang,** m.; **–opgang,** m.; **–verduistering,** v. –en (*het* [*ten dele*] *bedekt worden der zonneschijf door de schaduw der maan, die dan tussen de aarde en de zon staat*); **–weg,** m. (*ecliptica*).
I. zoö, m. zoö's (*afkorting v. zoölogische tuin*).
II. zoö . . ., van Gr. zoön = dier.
zoog'dier, o. –en (in het mv. *warmbloedige gewervelde dieren, die hun jongen zogen;*

Lat. mammalia): men kent nagenoeg 2000 soorten van nog bestaande –en.
zoog'lam, o. –lammeren (*lam, dat nog zuigt*); verg. potlammetje.
zoögeographie', v. (*leer van de verspreiding der dieren*); **zoögraphie',** v. zoögraphieën (*beschrijving en afbeelding van dieren*).
zoog'ster, v. –s (*min of minne, voedster*).
zooi, v. –en, zooitje; zie zode **I.**
zool, v. zolen, zooltje (1 *onderste vlak v. d. voet*; 2 *onderleer van schoeisel*; 3 *deel v. e. kous*): 1 *eelt aan de – van de voet*; 2 *nieuwe zolen*; 3 *een nieuwe – aan een kous breien.*
zoölatrie', v. (*dierenaanbidding, -vergoding*).
zool'ganger, m. –s (*dier* [b.v. *de beer*] *dat de gehele voetzool op de grond zet bij het lopen*).
zoölie'ten, m. mv. (*versteende overblijfselen van voorwereldlijke dieren*).
zool'leder, –leer, o. (*dik, stevig leer voor schoenzolen*).
zoölogie', v. (*dierenleer; dierkunde,* zie ald.): *dit boek is een –*; **–lo'gisch,** bn. (*dierkundig*): *een –e tuin,* dierentuin; **–loog',** m. –logen (*dierkundige*).
zoom, m. zomen, zoompje (1 *omgeslagen en vastgenaaide rand v. kledingstukken enz.*; 2 fig. *boord, rand*): 1 *de – van een kleed, een zakdoek*; 2 *de – van een rivier, een weide.*
zoom'werk, o. (scheepst. *licht plankwerk, gedeeltelijk over elkaar geklonken*).
zoon, m. zonen of –s, zoontje (1 *jongen, knaap, met betrekking tot de ouders; kind van het mannelijk geslacht*; 2 *afstammeling*; 3 *volgeling; leerling*): 1 *Filips II, de – van Karel V*; *vijf meisjes en geen –*; *de énige –*; als aanspr. verg. Vader: *mijn –, wees bedaard*; *de Zoon des mensen,* Christus; *hij is de – van zijn vader,* verloochent zijn afkomst niet (in zijn daden enz.); 2 *de zonen Israëls, een – van Abraham*; fig. *Neerlands zonen,* de Nederlanders; 3 *zonen van Apollo,* dichters enz.; zie Muzenzoon; *zonen van Neptunus,* zeelieden, die de linie gepasseerd hebben enz.; zie Verloren Zoon.
zoöpha'gen, m. mv. (*dierenvleeseters; dieren, die leven van het vlees van andere dieren,* b.v. *de roofdieren*); l. *zoo-oo-fa'gen.*
zoöphiel', m. en v. –en (*dierenvriend*); lees *zoo-oo-fiel'.*
zoöphiet', m. –en (*plantdier; dier, aan een bepaalde plaats gebonden, dat uiterlijk op een plant lijkt,* b.v. *zeeanemoon*); l. *zoo-oo-fiet'.*
zoop'je, o. –s (*teugje, slokje* [*sterkedrank*]).
zoop'jesman, m. –lui, –mannen (*slijter van sterkedrank; tapper, kroeghouder*).
zoor, bn.; zoorder, –st (*droog, dor; stram; ruw; scherp, hard*): *een zore bast, een zore tak, een zore huid, het zore zand*; **zoor'heid,** v.: *de – van heidegrond.*
zoötherapie', v. (*veeartsenijkunde*). (the = tee).
I. zoo'tje, o. –s (verkl. *kleine graszode*).
II. zoo'tje, o. –s (*kleine zooi*): *een – vis*; fig. *'t is me een –,* min volkje; zie zooi.
zoötomie', v. (*ontleedkunde der dieren*).
zoöto'misch, bn.: *een – kabinet.*
zorg, v. –en (1 *zorgvuldigheid, aandacht; zorgzaamheid*; 2 *liefderijke bezorgdheid; bewaking; oppassing*; 3 *ongerustheid, kommer*; 4 *trouwe dienstbode*; 5 *zorgstoel*): 1 *met – werken*; *– dragen*; *zonder – gedaan*; *heb wat meer –!* 2 *de moederlijke –*; *de – voor de gezondheid*; *– dragen voor*; 3 *geen –en voor de tijd*; *de vissersvrouw leeft in voortdurende –*; *in de – zitten*; *vol – zijn over*; *dat zal mijn – wezen!* (of: *mijn zorg!*), ir. ik geef er niets om; zegsw. *zij is een zieltje zonder –,* iemand, die zich om niets bekommert; 4 *vrouw, raadpleeg de oude – eens!* 5 *zet je in de –.*
zorg'barend, bn. (*zorg veroorzakend*): *–e tijden, – nieuws*; **–dragend,** bn. (*zijn plichten trouw behartigend*): *een –e vader,* zorg betonend; ook met accent op 2de lid.
zor'geloos, bn., bw.; –lozer, –t (*zonder zorg*; ong.: *achteloos, lichtzinnig*): *een – mens*; *die man handelt –*; **zorgeloos'heid,** v.
zor'gen, zorgde, h. gezorgd (1 *zorg dragen, waken voor*; 2 *op iets letten, toezicht houden*): 1 *– voor zijn gezin*; *de vogel zorgt voor zijn jongen*; 2 *zorg voor de kinderen*; nog: *er is voor eten gezorgd,* eten zal aanwezig zijn; *voor de keuken –,* bezorgen; *voor de oude dag –,* iets op zij leggen voor de oude dag; *voor zich zelf kunnen –,* zijn eigen kost verdienen; *zorg* (*er voor*), *dat niets ontbreekt*; *zorg, dat je op tijd bent,* denk er om.
zorg'lijk, bn. (*zorg veroorzakend*): *de toestand was zeer –,* onrustbarend; *een weduwe in –e omstandigheden achterlaten.*
zorg'stoel, m. –en (*leuningstoel*); **–vol,** bn. (*met veel zorgen, kommervol*); **–vul'dig,** bn., bw. (*oplettend, nauwkeurig*): *een –e verpleging, een –e opvoeding,* met de nodige oplettendheid; *iets – afwerken,* met zorg; **–vul'digheid,** v. (*oplettendheid; waakzaamheid; stiptheid*); **–wek'kend,** bn. (*zorg veroorzakend*): *–e verschijnselen.*
zorg'zaam, bn., bw.; –zamer, –st (*vol zorg, zorgvuldig*): *een – huisvader*; *– arbeiden*; **zorg'zaamheid,** v.
Zoroas'ter, m. vergriekste vorm van *Zarathustra,* ± 650, stichter van de godsdienst der volken van Iran; zie Zend-Avesta.
zot 1 bn., bw.; zotter, –st (*mal, dwaas, gek; onverstandig, dom*): *vroeg wijs, vroeg –*; *ben je –?* Z.-N. *te zot of te bot,* te vrolijk of te stuurs; Z.-N. *die vijs draait –,* de draad is versleten; **2** m. zotten (*dwaas*): *iem. voor den –* (Z.-N. *de, het – met iem.*) *houden,* foppen; *hij speelt voor –,* hansworst; spreekw. zie marot; **3** o.: Z.-N. *het – in de kop krijgen,* gek worden.
zot'heid, v. –heden (*dwaasheid, malligheid, gekheid; dwaze daad*): *zotheden uithalen*; *de lof der –,* werk v. Erasmus, 1467–1536.
zot'huis, o. –huizen (Z.-N., vero. *gekkenhuis*); **–kapotje,** o. –s (Z.-N. *dwangbuis*).
zots'kap 1 v. –kappen (*kap met bellen, narrenkap*); **2** m. en v. –kappen (*zot persoon*).
zot'teklap, m. (*dwaze praat*); **–praat,** m.
zotternij', v. –en (*dwaasheid, gekheid; zottepraat, domme streek*); verg. sotternie.
zot'tigheid, v. –heden (*zotheid; dwaze daad*): *wat zijn dat voor –heden?*
zottin', v. zottinnen (*gekkin, dwaze vrouw*).
zottin'netje, o. –s (*dwaas meisje*).
zouaaf', m. zouaven (eig. plaats in N.-Afr., waarvan de bewoners tegen soldij in Fr. krijgsdienst traden: 1 *Franse soldaat* inz. *in Noord-Afrika, gekleed in een soort van Turkse uniform*; 2 *pauselijk soldaat onder Pius IX*): 1 *een Frans –*; 2 *de pauselijke zouaven,* 1867–'70. (ou = oe).
zout 1 o. –en (1 *keukenzout*; 2 *bepaalde scheikundige verbindingen, min of meer met keukenzout overeenstemmende*): 1 *doe wat –*

in het ei; fig. *vriendschap is het – des levens*, kruidt het leven; zegsw. *ik heb een zak – met hem gegeten*, ik heb lang met hem omgegaan en ken hem goed; *iets in het – leggen*, voor de toekomst bewaren; *dat alles is reeds voorlang in het – gelegd*, voorgoed vastgesteld; *met – komen, als het ei op is*, te laat; zie Attisch en cum grano salis; 2 zie berg–, klip–, loogzout; **2** bn. (*veel zoutdelen bevattende*; *met een smaak van zout*): *die soep is te –*; *–e krakelingen*; zie brem.

zout'aanmaak, m.; **–achtig,** bn. (*zout van smaak*): *– water*; **–ader,** v. –s (*zoutlaag*); **–belasting,** v. –en (*rechten, op het zout geheven*); **–brood,** o. –broden (*stuk zout in de vorm van een brood*); verg. suikerbrood.

zou'teloos, bn.; –lozer, –st (*laf, flauw*; fig. *zonder pit, niet geestig*): fig. *een – gesprek, zouteloze vleierijen*; **zouteloos'heid,** v. –heden (*flauwheid*; *flauwe daad enz.*).

zou'ten, zoutte, h. gezouten (*met zout toebereiden*; *in zout leggen*; *met zout bestrooien, inwrijven*; *pekelen*): *het vlees –*, met zout inwrijven; fig. *gezouten scherts*, bijtende scherts; zie ook ongezouten.

zou'ter, m. –s (*iem., die zout*; inz. *visser, die gekaakte haring in de ton vlijt, stersgewijze*, d.i. *kopjes aan de kant en staartjes in 't midden, en ze met zout bestrooit*; *varken, dat ingezouten wordt*).

zou'tevis, zoutevis', v. (*labberdaan, gezouten kabeljauw*).

zout'heid, v.

zout'gehalte, o.: *het – der Zwarte Zee*.

zou'tig, bn. (*zoutachtig, min of meer zout*): *die soep is nog al –*.

zout'keet, v. –keten (*verzamel- en bereidplaats v. zout*); **–korrel,** v. –s (*korreltje zout*); **–lepeltje,** o. –s (*lepeltje in het zoutvat*); **–meer,** o. –meren (*zoutwatermeer*): *het grote – in de staat Utah* (N.-Am.); **–mijn,** v. –en (*mijn, waaruit keukenzout gewonnen wordt*): *de –en in Oostenrijk* (Salzkammergut); **–pakhuis,** o. –huizen (*pakhuis, waarin zout bewaard of opgeslagen wordt*); **–pakhuismeester,** m. –s (O.-I. eig. *zoutverkoop-pakhuismeester, de verantwoordelijke ambtenaar der regering bij de zoutverkoop, een monopolie der Ind. regering*); **–pan,** v. –pannen (*inrichting aan zee, waar zout uit zeewater wordt gewonnen, ondiep meertje, dat men met zeewater laat vollopen, hetgeen men laat verdampen*; *zouttuin*): *de –pannen bij Triëst*; **–pilaar,** m. –pilaren (*zuil v. zout*): zegsw. *staan als een –*, stijf en onbeweeglijk, Gen. 19 : 26; **–plant,** v. –en (*die* nl. *alleen op zouthoudende gronden groeit*, b.v. *zoutgras*, Lat. triglochin, *zoutkruid*, Lat. echinopsilon); **–pot,** m. –potten; **–raffinaderij, –raffinaderij',** v. –en (*fabriek tot zuivering van klip- en bergzout*); **–raffinadeur,** m. –s.

zout'te, v. (*zoutheid*): *de soep is goed van –*, er is juist genoeg zout in; zegsw. fig. *hij kwam juist van –*, juist van pas.

zout'tuin, m. –en (*zoutpan*).

zout'vaatje, o. –s; **zout'vat,** o. –vaten (*vat, bakje voor zout*): gesch. in de riddertijden wees het – de scheiding aan tussen adel en niet-adel aan de gemeenschappelijke dis; **–verbond,** o. (Bijbel: *verbond, door 't gebruiken van zout bezegeld, een onverbreekbaar verbond*); zie Lev. 2 : 13; **–vlees,** o. (*gezouten vlees* inz. *als scheepskost*); zie varsebalie; **–water,** o. (*zeewater*; *pekel*); **–waterbron,** v. –bronnen (*bron, waarvan het water zout is*); **–watermeer,** o. –meren (*meer, dat zoutwater bevat*): *de Dode Zee is een –*; **–watervis,** m. –vissen (*elke zeevis*); **–weger,** m. –s (*iemand* [inz. *ambtenaar*], *die zout weegt*; *werktuig tot bepaling van de dichtheid ener zoutoplossing*); **–zak 1** m. –zakken (*zak voor of met zout*); **2** m. of v. –zakken (*persoon zonder energie*): zegsw. *hij is net een –*, domme, logge vent.

Zout'zee, v. (*de Dode Zee*).

zout'zieder, m. –s (*–bereider*); **–ziederij, –ziederij',** v. –en (*bereidplaats van zout*); **–zuur,** o. (*oplossing van chloorwaterstof in water*): *het – dient tot bereiding van chloor*.

zoveel' of **zo'veel:** *zovele mensen*; *– te beter*, des te beter; *ik heb – gewerkt*, zeer veel; *dat scheelt altijd zo'veel*, is altijd iets; *dat scheelt zo'veel*, is een groot onderscheid; *zo'veel is zeker*, dat is zeker; *de boot van zes uren zo'veel*, zes uur en minuten; *ik geef er niet zo'veel om*, niets; *zoveel' geef ik er niet om*, het kan me niet veel schelen; *ik ben er zoveel' als duvelstoejager*, zo iets als; *voor nog zoveel' niet*, voor niets ter wereld; **zoveel'ste,** bn. en zn. (*ranggetal*): *voor de – maal*.

zo'ver(re), zover' 1 bw.: *zo'ver zijn we nog niet*; *'t niet zover laten komen*; *we zijn het zo'ver* (of: *in zo'ver*[*re*]) *eens geworden*; *tot zo'ver ga ik met je mee*; **2** bw. of vgw.: *voor zover'*(*re*) *ik weet*; *in* (of: *voor*) *zover'*(*re*) *als*; *zover'* (*als*) *het oog reikt, is alles water*.

zowaar', bw. (*wezenlijk, inderdaad*): *daar heb je hem –!* **–wat',** bw. (*tennaaste-bij, ongeveer*): *hoeveel verdien je – per dag? – hetzelfde*; *– even groot*; *ja –! dat is – alles*; **–wel',** vgw. (*evenzeer*; *op dezelfde wijze*): met *als*: *hij zowel als zijn vader*; *– het een als 't andere*; Z.-N. *was ik – naar huis gegaan*, maar; **–zeer',** bw.: *ik doe het niet – uit winzucht als wel om bezig te zijn*.

zucht 1 m. –en (*diepe uitademing, vergezeld van enig geruis, verzuchting*): *een – slaken, een – lozen*; *met een diepe – trok Keesje daarop zijn jas uit*; zie zucht'je; **2** v. (1 *ziekte, ongesteldheid*, inz. in samenstellingen; 2 *begeerte, verlangen, lust*): 1 *de geel–, de slaap–* of nona, *de bleek–* of anemie, *de water–*; 2 *– naar vrijheid, – naar het verbodene, – om te behagen, tot tegenspraak*; zie ook: baat-, eer-, hebzucht enz.

zuch'ten, zuchtte, h. gezucht (1 *zacht hijgen, een zucht slaken*; 2 v. d. wind: *zacht suizen*): 1 *hij zucht er van*; *– van verlangen*; *naar vrijheid –*, sterk verlangen; *over iets –*; *– onder het juk van*, gekweld; 2 *de wind zucht in het geboomte, het – van de wind*.

zuch'tig, bn. (*ziek van kwade vochten, waterzuchtig*): *de zieke is wat –*.

zucht'je, o. –s (*een kleine zucht* **1**; zeew. *zeer zacht windje*): *er is geen – te bespeuren*.

zuid 1 v. en o. (*het zuiden, de zuidelijke streken*): *om de – varen*, in zuidelijke richting; **2** bn., bw. (*ten zuiden*): *de wind is –*, uit het zuiden.

Zuid-A'frika, o. (*het zuidelijk deel van het grote Afrikaanse vasteland*).

Zuidafrikaans', bn. ([*als*] *in, uit, van*; *eigen aan, betrekking hebbende op Z.-Afrika*).

Zuid-Afrika'ner, m. –s (*inboorling van Z.-Afrika*); zie Afrikaander.

Zuid-Ame'rika, o. (*Z.-helft van Amerika*);

—Bra'bant, o. (*provincie van België*): *Brussel is de hoofdstad van —.*
zuid'einde, o. (*einde aan de Z.-kant*): *het — van een eiland.*
zui'delijk, bn., bw. (*zich ten Z. bevindende; van of naar het Z.; in het Z. thuis behorende; als in het Z.*): *de —e landen; de wind is —,* waait uit het Z.; *— varen,* naar het Z.; *de patrijzen trokken —; — van de rivier,* ten Z. van.
zui'delijken, de wind zuidelijkte, i. gezuidelijkt (*naar het zuiden draaien of omlopen*): *de wind begint te —.*
zui'den, o. (*zuidpunt in de horizon; streek tegenover het noorden*): *'t haantje wees naar 't —,* in de richting v. het zuiden; *ten — van,* in de richting v. h. Z.; *op het — gelegen.*
zui'denwind, —wind', m. —en.
zui'derbreedte, v. (cosm. *breedte of afstand v. e. punt ten Z. van de evenaar*): *Batavia ligt op 6° —;* **—grens,** v. —grenzen (*grens aan de zuidzijde*); **—halfrond,** o. —en; **—keerkring,** m. (*Steenboks—*); **—kroon,** v. (*sterrenbeeld aan de hemel van het zuidelijk halfrond*); **—kruis,** o. (*sterrenbeeld, gevormd door vier sterren der 1e grootte, die in kruisvorm staan niet ver van de Z.-pool*); **—licht,** o. (*zuidpoollicht*; verg. noorderlicht); **—strand,** o. —en (*strand der zuidkust*): *het — van Java.*
Zui'derzee, —zee', v. (vroeger: *golf der Noordzee in ons land*): *het droogmaken der —.*
zuid'derzon, v. (*zonneschijn uit het Z., de zon in de tropen*): *deze druiven moeten de — hebben,* warme zon; ook, zuid'zon.
Zuid-Hol'land, o. (*provincie v. Nederland*).
Zuidhol'lands, bn., bw.: *de —e klederdracht.*
zuid'kant, m. (*richting naar het Zuiden*): *de vogels vlogen naar de —,* zuidzijde; **—kust,** v. —en (*zuidelijk gelegen kust*): *de — van Java.*
zuidoost' 1 bw. (*juist midden tussen het Z. en O., 45° ten Z. v. h. oostpunt*): *de wind is —;* **2** als zn. o.; **—oos'telijk,** bn., bw. (*naar, uit het zuidoosten*); **—oos'ten,** o.: *de wind uit het —;* **—oos'tenwind,** m. —en of **—oos'ter,** m. —s (*wind uit het Z.-O.*).
zuid'pool, v. (*zuidelijk uiteinde van* [a]) *de aardas,* [b]) *de hemelas*): *de landen, aan of om de — der aarde gelegen;* **—poolcirkel,** m. (*parallel, 23° van de zuidpool af getrokken,* de grens tussen de zuidelijke koude en de gematigde luchtstreek); **—poolexpeditie,** v. —s, —expeditiën (*expeditie tot onderzoek van de landen om de Zuidpool*); **—poolgebied,** o. (*de landen en zeeën binnen de zuidpoolcirkel*); **—poollanden,** o. mv. (*alle land binnen de —poolcirkel*); **—poollicht,** o.; zie zuiderlicht; **—poolreiziger,** m. —s.
zuid'vrucht, v. —en (inz. in het mv. *vrucht uit zuidelijke landen,* b.v. *uit Z.-Europa*): *citroenen en sinaasappelen zijn —en;* **—waarts,** bn., bw. (*in de richting van het zuiden*): *in —e richting; Amerika strekt zich — uit;* **—west' 1** bw. (*juist midden tussen het Z. en W., 45° ten Z. v. h. westpunt*); **2** als zn. o.; **—wes'telijk,** bn., bw. (*naar, uit het zuidwesten*); **—wes'ten,** o.; **—wes'tenwind,** m. —en; **—wes'ter,** m. —s (*wind uit het Z.-W.; breedgerande, geoliede zeemanshoed* [*beschermende tegen westerbuien*]).
Zuid-Wil'lemsvaart, v. (*kanaal door België van Den Bosch naar Maastricht, gegraven van 1822–'26*).
Zuid'zee, de Stille, v. (*de Stille Oceaan*); **—zee'-eiland,** o. —en; zie Oceanië; **—zee'-traan,** v. (*traan van in de Zuidzee gevangen walvissen*); **—zee'vaarder,** m. —s (*schip, dat op de Zuidzeeeilanden vaart; de kapitein*).
zuid'zijde, v. (*zuidkant*).
zuid'-zuidoost 1 o. (*kompasstreek, juist tussen Z. en Z.-O. gelegen, 22½° ten Z. v. h. Z.-O.*); **2** bw.: *de wind werd —.*
zuid'-zuidoosten, o.: *wind uit het —.*
zuid'-zuidwest 1 o. (*kompasstreek, juist tussen Z. en Z.-W.*); **2** bw.
zuid'-zuidwesten, o.: *uit het —.*
I. zui'en, o., in de spreekt. voor zuiden.
II. zui'en, zuide, h. gezuid (*een kind in slaap sussen of neuriën*).
zuig'buis, v. —buizen (*de buis der pomp, die in het water van de put afhangt, zuigpijp*).
zuig'dot, m. —dotten; zie dot **I 2.**
zui'geling, m. en v. —en (*jonggeborene*): *hij is geen — meer,* hij is ervaren, hij is oud, hij is de kinderschoenen ontwassen.
zui'gen, zoog, h. gezogen (1 *lurken, met de lippen naar zich toe halen;* 2 *een zuigende beweging maken;* 3 *langzaam in zich opnemen;* 4 *naar zich toe trekken, vasthouden*): 1 *het sap uit een vrucht —, het merg of vet uit een been —;* bij verg.: *de bijen — de honig uit de bloemen;* 2 *op zijn vingers —; de wind zuigt hier; aan zijn pijp —;* 3 *de aarde zuigt het water op;* 4 *het zuigleer zuigt;* zie duim.
zui'ger, m. —s (*iem., die zuigt*; ook: *deel v. e. pomp, v. e. spuit, v. e. stoommachine, fles enz.; huid v. e. jong kalf*; gew. *plager, judas*).
zui'gerklep, —kleppen (*klep in de zuiger van een pomp*); **—stang,** v. —en (*stang, waaraan de zuiger bevestigd is*).
zuig'fles, v. —flessen (*fles met zuigtoestel voor zuigelingen*).
zui'ging, v. —en (*het zuigen; trek, trekking van de lucht*): *de — v. h. kielwater, de — v. d. verwarmde lucht in de schoorsteen.*
zuig'kalf, o. —kalven (*jong, nog zuigend kalf*); **—klep,** v. —kleppen (*zuigerklep*); **—kracht,** v.: fig. *de — dezer partij;* **—lam,** o. —lammeren (*zuigend lam*); **—leer,** o. —leren (*stukje leer, dat, nat gemaakt, luchtdicht op een steen sluit en dat aan een touwtje als jongensspeelgoed gebruikt wordt om stenen uit de grond te trekken*), gew. trek'leer; **—napje,** o. —s (*schijfvormig zuigorgaan* b.v. *bij de lintwormen*; planten: *orgaan, waarmee zij zich vasthechten* b.v. bij de wingerd); **—pijp,** v. —en (*deel ener pomp*); **—pomp,** v. —en (*gewone pomp, waarin het water door middel van een zuiger wordt omhooggevoerd*); **—snavel,** m. —s (b.v. *van vlooien*); **—vissen,** m. mv. (*vissengeslacht met een zuigplaat op de kop in niet te warme zeeën;* Lat. echeneis ramora); ook, scheeps'zuiger; **—wormen,** m. mv. (*parasitische platwormen o. a. leverbot;* Lat. trematoda).
I. zuil, v. —en, zuiltje (1 *kolom, meestal ronde pijler of pilaar van hout of steen; standaard;* 2 *persoon of zaak, die ter ondersteuning dient*): 1 de delen van een — heten: bovendeel (*kornis, fries, architraaf, kapiteel*), kolom of schacht, pedestal of voetstuk; Jonische zuilen (met diepere groeven); Corinthische (met groeven, die naar boven in bladvormen overgaan); Dorische (ondiepe groeven, zonder voetstuk); *een beeld op een —; de zuilen van Hercules,* de zeeëngte bij Gibraltar; 2 *de —en van de troon.*
II. zuil, m. (Z.-N. *sluimer*).

zui'lengalerij, v. –en; **–gang,** v. –en (*dubbele rij van zuilen [gedekt door een gewelf]*); **–rij,** v. –en (*zuilenreeks*).
zui'men, zuimde, h. gezuimd (*talmen*): *zonder – aan het werk!* verg. verzuimen.
zui'nig, bn., bw. (*spaarzaam; karig; niet meer dan nodig is, gebruikend*): *hij is – op de tijd; – met zijn woorden,* karig; *ik heb het hem eens gezegd en niet – ook!* ongezouten; *was hij kwaad? (en) niet – (ook)!* en of! – *leven,* matig; fig. – *kijken,* sneu, sip.
zui'nigheid, v. (*spaarzaamheid*): *met – huishouden; de – bedriegt soms de wijsheid,* uit – doet men soms domme dingen; *verkeerde –.*
zui'nigje, o. –s (*profijtertje v. e. blaker*): *op een – iets doen,* zo zuinig mogelijk; **zui'nigjes,** bw. (*op zuinige wijze*): – *leven.*
zuip, v.: *aan de – zijn,* aan de drank.
zui'pen 1 het paard zoop, h. gezopen (*drinken van dieren, slurpen;* minacht. *drinken;* ook: *overmatig alcoholische dranken* inz. *jenever gebruiken*); **2** zn. o.: *hij is weer aan 't –;* vero., Z.-N. gew. *warme drank van bier of wijn met eieren,* verg. zoopje.
zui'per, m. –s.
zuip'lap, m. –lappen (*dronkaard*), plat; **–partij,** v. –en; **–ster,** v. –s.
zui'vel, o. (*melkproducten,* inz. *boter en kaas*).
zui'velbereiding, v. (*het bereiden van zuivel*): *de techniek der –;* **–blok,** m. –blokken (Z.-N., R.-K. *offerblok voor de gelovigen, die gedurende de vastentijd niet vasten*); **–boer,** m. –en (*boter- en kaasboer*); **–bond,** m. –en (*vereniging van zuivelbereiders*): *de Algemene Nederlandse –;* **–congres,** o. –congressen (*congres van deskundigen in zake de zuivelbereiding*); **–consulent,** m. –en (*deskundig ambtenaar, die bij de zuivelbereiding van advies kan dienen*); **–fabriek,** v. –en (*inrichting tot het machinaal afscheiden van het zuivel van de melk,* inz. *tot het maken en bewerken van boter*): *coöperatieve –fabrieken;* **–school,** v. –scholen (*inrichting tot practisch onderwijs in het bereiden van melkproducten*).
zui'ver, bn., bw.; zuiverder, –st (1 *zonder bijmengsels, niet vermengd; helder, klaar;* 2 *schoon, zindelijk;* 3 *zonder schuld;* 4 *kuis, rein;* 5 *louter, niets dan*): 1 – *goed, –e wol; –e wijn,* onversneden; *–e cognac,* onvervalst; – *water; de –e berglucht;* 2 *–e handen;* 3 *een – geweten;* 4 *een – leven;* 5 *–e winst; de –e waarheid;* – *en alleen daarom,* alleen; nog: *de kust is –,* zonder klippen of banken; *de zaak is niet –,* niet te vertrouwen; – *Nederlands,* goed; *dat is –e taal,* [a]) daar is geen woord Frans bij, [b]) goede taal; *niet – in de leer,* niet rechtzinnig; – *zingen,* niet vals; Z.-N. – *genezen,* geheel en al; Z.-N. *dat zit niet –,* is niet pluis z. onbelast.
zui'veraar, m. –s (*iem., die zuivert of reinigt*): *hij is – van gebouwen,* reinigt ze van ongedierte; *een taal–,* purist.
zui'veren, zuiverde, h. gezuiverd (eig. en fig. en in allerlei technische toepassingen: *zuiver maken, reinigen; kuisen*): *een wonde –, wol –, de tafel –;* fig. – *v. e. blaam; de zee van kapers –; de taal –; dat zuivert het bloed, de lucht;* refl. *zich – van het ten laste gelegde.*
zui'verheid, v. (*het zuiver-zijn: reinheid, kuisheid enz.*).
zui'vering, v. –en (*het zuiveren;* inz. *het ontlasten van een onroerend goed van alle hypotheken*): België: rechtst. – *van de weerspannigheid,* het opgeven van.
zui'veringseed, m. –eden (*eed, waarbij men verklaart niets achtergehouden te hebben of waarbij de gekozene verklaart, dat hij aan geen der kiezers iets beloofd of gegeven heeft*); **–zout,** o. –en (*dubbelkoolzure soda, maagreinigend zout*); zie soda.
zulk, bijv. aanw. vnw. (*zodanig*): *wat kost – een ring,* zo een? *ik kan – brood niet eten.*
zulks, zelfst. aanw. vnw. (*dat, dit*): – *is maar al te waar.*
zul'(le), v. zul'len (Z.-N. *dorpel*).
zul'len, zal, zou(de), vd. ontbreekt (1 hulpw. van tijd, toekomst; 2 hulpw. van wijze): 1 *ik zal morgen komen; hij zei te – komen;* als voorspelling: *de wereld zal vergaan;* 2 (waarschijnlijkheid, mogelijkheid): *hij zal u gisteren niet begrepen hebben;* (gebod) *gij zult niet stelen; gehoorzamen – ze;* (bedreiging) *ik zal ze;* (uiting v. besluiteloosheid, onzekerheid in vraagzinnen) *wat zal ik doen? dat zal wel,* is waarschijnlijk, maar verder van geen belang; *gaan wandelen? ik zal je wandelen,* dat zal ik wel verhinderen.
zul'lie, persoonl. vnw. mv. (*ze-lie, zij-lui*).
zult, o., ook v. (*hoofdkaas, hoofdvlees*).
I. zul'te, v. –n (*zeeaster, rijk aan honig*).
II. zul'te, v. (Z.-N. *soort van eczema*).
zul'ten, zultte, h. gezult (*in de pekel leggen, inmaken*): *vlees –, bonen –.*
zult'spek, o. (*in karnemelk of azijn met pekel gedrenkt spek*).
zund'gat, o. –gaten (naar het Duitse *Zündloch* gevormd: *opening in een vuurwapen om de lading te doen ontbranden*).
zu'ren, zuurde, h. (1), i. (2) gezuurd (*zuur* 1 *maken,* 2 *worden*): 1 *het deeg –;* 2 *die haring moet eerst nog –,* goed in het zuur liggen; zegsw. zie vat **II,** 1.
zu'rig, bn., bw. (*een weinig zuur*): *Rijnwijn heeft een –e smaak; dat smaakt –.*
zu'righeid, v. (*het zuur-zijn, zure smaak*): *de – van sommige appels, van vele bessen.*
zu'ring, v. (*veelknopig moeskruid;* Lat. rumex); **–zout,** o. (*verbinding van één deel potas en twee delen zuringzuur*).
I. zus, bw. (*zodanig, op zulk een wijze*): *de een doet het – en de ander zo;* zegsw. *het scheelde – of zo, of het kind was aangereden,* zeer weinig; *mijnheer – en mijnheer zo.*
II. zus, v. zussen (*kleine, jonge zuster; aanspreking van een [klein] meisje*): fig. *een fijne –,* een kwezel; *zeg eens –! het is zusje en broertje,* het is hetzelfde.
zus'ter, v. –s, –en, zustertje (1 *vrouwelijk kind in een gezin ten opzichte der andere kinderen;* 2 *vrouwelijke persoon, die met anderen nauw verbonden, samenwerkt tot het bereiken van een doel;* in verschillende opvattingen: R.-K. *lid eener vrouwelijke orde;* Prot. *diacones enz.;* 3 *meel- en melkgebak*): 1 *een halve –,* alleen van vaders- of moederskant; fig. *de toonkunst is de – der poëzie; de negen –s,* muzen; 2 *de –s van liefde,* R.-K. geestelijke ziekenverpleegsters; *de –s van het Rode-Kruis,* ziekenverpleegsters in de oorlog; *bij de –s op school zijn;* zie klooster–, werkzuster; 3 *verse –s en broedertjes;* nog: (*ja*) *je –,* morgen brengen!
zus'tergemeente, v. –n (*gemeente, tot hetzelfde kerkgenootschap behorende*); **–huis,** o. –huizen (*bij de Hernhutters,* b.v. *te Zeist de woning der ongehuwde vr. leden der gemeente;*

woning der verpleegsters van een ziekenhuis).
zus'terlijk, bn., bw. (*eigen aan, als een zuster*): *met –e liefde; zij deelde – met mij.*
zus'teroverste, v. –n (*superieure in een vrouwenklooster*), meestal: moeder; **–paar,** o. –paren (*een tweetal meisjes, die zusters zijn*); **–schap 1** o. (*de hoedanigheid, de betrekking van zuster*); **2** v. –schappen (*vereniging van geestelijke zusters*); **–school,** v. –scholen (*school van geestelijke zusters*).
zus'tersdochter, v. –s (*dochter v. e. zuster: nicht*); **–kind,** o. –kinderen; **–zoon,** m. –zonen.
zus'tervereniging, v. –en (*vereniging, die hetzelfde doel beoogt als een andere*).
Zut'fen, o. (*stad in Gelderland*); **–s,** bn., bw. (*v. of als in Zutfen*): *de –e groenmarkt.*
zuur 1 bn., bw.; zuurder, –st (1 *tegenstelling van zoet: scherp, wrang*; 2 fig. *stuurs; onvriendelijk*; 3 *onaangenaam*; 4 als bw. *met moeite*): 1 *azijn is erg –, dit bier is –; die melk is –*, zurig; *die grond is –*, al te drassig; 2 *een zure vent*, onvriendelijk, stug; *– kijken*, nors, onvriendelijk; 3 *het valt mij –*, hard, bezwaarlijk; *hij heeft het daar –*, kwaad; *– zijn*, in onaangename omstandigheden verkeren; *nu ben je –*, nu zit je er in, ben je betrapt, er tegen aangevlogen; 4 *– verdiend geld*, moeilijk; *een – stukje brood*; **2** o. zuren (1 *scheikundige verbinding*; 2 *azijn*; *zure vloeistof*; 3 *tafelzuur*; 4 *maagsap*; 5 *iets onaangenaams*): 1 *een bijtend –*; 2 *een haas in 't – leggen*; 3 *het – ontbreekt*; 4 *dat kindje heeft het –*, oprisping van het maagsap; 5 *het zoet en 't – van het leven*, onaangename; *het – aan iem. hebben*, het land.
zuur'achtig, bn., bw. (*een weinig zuur*): *een –e smaak; die peer smaakt –.*
zuur'deeg, o. (*enigszins zuur geworden of verzuurd deeg, dienende als gist*); **–desem,** m. (*zuurdeeg*; fig. *werkend beginsel*): *de – van de godsdienst; de oude –*, de oude zonde, het oude kwaad, Bijbel, I Cor. 5 : 7 en 8; **–doorn,** m.; zie berberis; **–kast,** v. –en (*kast of bewaarplaats van scheikundige zuren*); **–kijker,** m. –s (*zuurmuil*, maar zwakker); **–kool,** v. (*gezuurde, fijngesneden witte kool*); **–koolton,** v. –tonnen (*ton, waarin zuurkool wordt ingemaakt*); **–koolvat,** o. –vaten; **–kraam,** v. –kramen (*augurkjeskraam*); **–muil,** m. en v. –en (*mens, die onvriendelijk kijkt; nors mens*), plat; ook, zuur'pruim, m. en v.
zuur'stel, o. –stellen (*tafelgereedschap voor ingelegde uitjes, augurkjes enz.*); **–stof,** v. (*bestanddeel der dampkringslucht*, nl. *21%, dat het dierlijk leven onderhoudt en verbranding mogelijk maakt*).
zuur'tje, o. –s (1 *zurig suikerballetje*; 2 *in 't zuur ingelegde augurkjes of uitjes*): 1 *geef me een ons –s*; 2 *neem een –.*
zuur'toot, m. en v. –toten (*zuurmuil*), gmz.; **–verdiend,** bn. (*met zure of lastige arbeid verdiend*): *–e penningen*; **–vrij,** bn. (*geen zuur bevattend*): *–e vetten*; **–zak,** m. –zakken (*vrucht v. d. zuurzakboom*); **–zakboom,** m. –bomen (O.-I. archipel: *boom, met meloenachtige, verfrissende vruchten*; Lat. anona muricata); **–zoet,** bn. (*zuur en zoet beide, lichtzuur*; fig. *half tevreden, half onvriendelijk*): *een –e appel; een – gezicht trekken.*
zwaai, m. –en (*keer, draai, wending*).
zwaai'en, zwaaide, h., i. gezwaaid (*heen en weer bewegen, doen bewegen; waggelend gaan*): *de vlag –; met zijn armen –*: (*met*) *de hoed –; met de hand –; de schepter –*, regeren; *hij zwaaide als dronken langs de straat.*
zwaai'gat, o. –gaten: een – is een plaats in een kanaal enz., waar men een schip kan keren, ook: **–plaats,** v. –en; **–haak,** m. –haken (*hoekmeter van den timmerman*).
zwaai'ing, v. –en (*zwaai, zwenking*).
zwaan, m. zwanen, zwaantje (1 *grote zwemvogel met lange, dunne hals*; Lat. cygnus cygnus; 2 fig. *dichter*): 1 de witte –, de zwarte –; tamme en wilde zwanen; 2 *de Agrippijnse –*, Vondel, in 1587 te Keulen of Colonia Agrippina geboren; *de Vaucluser –*, Petrarca; *de Mantuaanse –*, Vergilius.
zwaan'ridder, m. (*ridder uit de sage van de Rijnzwaan*): *Bilderdijk noemt den – Elius, Wagner noemt hem Lohengrin*; **–sage,** v. (*sage, verhalend* o. a. *dat op een dag een ridder in een schuitje, door een zwaan getrokken de Rijn kwam afvaren*).
zwaar, zwaarder, –st **1** bn., bw. (1 *veel gewicht hebbend, het tegengestelde van licht*; 2 *zoveel gewicht hebbend*, als de bepaling uitdrukt; 3 van geschut enz.: *grof*; 4 van soldaten: *met zware wapenen*; 5 van stoffen: *dik*; 6 van alcohol, sigaren: *sterk*; 7 *groot, aanzienlijk*; 8 *ernstig*; 9 *moeielijk*; 10 *streng, hard*): 1 *een zware last*; zegsw. *zo – als lood; die last is hem te –; wat het –st is, moet het –st wegen*, het belangrijkste moet voorgaan; *een zware vent*, dik, zwaarlijvig, *fors*; 2 *dit pakje is twee kilo zwaar*, weegt; *tweemaal zo – als*; 3 *– geschut*; 4 *de zware ruiterij*, die zware wapens voert; 5 *zware zijde, – papier, linnen, damast*, dik, dicht; 6 *zware wijn, – bier*, met veel alcohol; *zware sigaren*; 7 *zware verliezen lijden*; 8 *een zware ziekte; een zware misdaad*; 9 *een zware taak; dat valt mij –*; 10 *een zware straf*; nog: *zware klei*, vet; *een zware mist*, dicht; *zware spijs*, moeielijk te verteren; *een zware donderslag*, dreunend; *een zware stem*, laag en krachtig; *een – huishouden*, groot; *op zware lasten zitten*, drukkend; zegsw. *de man is wat – op de hand*, vermoeiend, zwaartillend; zie hoofd; **2** bw. (1 *erg, op ernstige wijze*; 2 *met veel gewicht*): 1 *– verkouden, ziek, gewond*; 2 *die zolder is – belast; – bomen, redeneren*, diepzinnig, zonder veel resultaat (ietwat ir.).
zwaar'beladen, bn.: *een – kar*; **–belast,** bn. (*dragende een zware last*): *een –e ezel.*
I. zwaard, o. –en (1 *blank, tweesnijdend wapen met recht, breed lemmet*; 2 scheepst. *ovaal, zwaar houten blad, ter rechter- of linkerzijde van kleinere riviervaartuigen, om het afdrijven of omslaan te beletten*): 1 *het – aangorden*, zich gereedmaken ten strijde; *het – in de schede steken*, de strijd staken; *met den –e gestraft worden*, onthoofd worden; *iem. het – over het hoofd zwaaien*, zinnebeeldige handeling om iem. eerloos te verklaren; *te vuur en te – verwoesten*, branden en moorden; fig. *het – der gerechtigheid*, de wrekende gerechtigheid; zie Damocles, honger; 2 *het schip dook aan de lijzijde zo diep in het water, dat het – aan de loefzijde bovenkwam.*
II. zwaard, o. –en; zie zwoerd.
zwaard'bloem, v., –en, **–lelie,** v. –leliën; zie gladiolus.
zwaard'broeder, m. –s (*lid ener ridderorde tot bekering der heidenen in Lijfland, in*

1202 door Albert van Riga gesticht); **–leen,** o. –lenen (gesch. *leen, waarin geen vrouwen mochten opvolgen, mannelijk leen*): *Holland was een –*; verg. spilleleen; **–maag,** m. en v. –magen (*bloedverwant van vaderszijde*, ook: *speer-* of *geermaag* [geer = werpspies]); **–maagschap,** v. of o.; **–recht,** o. (*het recht door het zwaard* nl. *van den sterkste*).

zwaard'ridder, m. –s; zie zwaardbroeder; **–slag,** m. –slagen (*slag met het zwaard*); **–vechter,** m. –s (o.-Rome: *kampvechter in het amphitheater*); zie gladiator; **–veger,** m. –s (*wapensmid: vervaardiger van zwaarden of blanke wapens*), vero.; **–vis,** m. –vissen (*stekelvinnige vis in alle zeeën tot 3 m lang*; Lat. xiphias gladius): de bovenkaak is sterk verlengd, plat en met scherpe randen, hij doorboort er zijn prooi mede; **–vor'mig,** bn. (*de vorm van een zwaard hebbende*): *–e bladeren.*

zwaar'gebouwd, bn. (*stevig, hecht van bouw*; ook: *kloek van gestalte*): *een – kasteel*; *een – schip*; *een –e man*; **–gewapend,** bn. (*dragende vele en degelijke wapenen*): *–e krijgers*; **–gekwetste** of –gewonde, m. –n (*iem. met hoogst-ernstige wond[en]*); **–hoofd,** m. en v. –en (*zwaartillend persoon*); **–hoof'dig,** bn. (*ongerust, bekommerd*); **–lij'vig,** bn. (*dik van lichaam*; *zeer gezet*): *een – heer*; **–lij'vigheid,** v.; **–moe'dig,** bn., bw. (*met neiging tot droefgeestigheid*): *in –e stemming*; **–moe'digheid,** v.; **–spaat,** o.; zie bariet.

zwaar'te, v. (nat. *druk, welke een lichaam uitoefent ten gevolge van de aantrekkingskracht der aarde*; *gewicht*; *drukkend gevoel*): fig. *de – ener misdaad*, ernst.

zwaar'tekracht, v. (nat. *aantrekkingskracht der aarde, gravitatie*): *de werking der –*; **–meter,** m. –s (*werktuig tot meting van de zwaarte*, b.v. *van gassen*); **–punt,** o. –en (1 *aangrijpingspunt*; *punt, waaromheen de zwaarte v. e. lichaam gelijkelijk verdeeld is*; 2 fig. *voornaamste, hoofdzaak*): 1 *het – van een cirkelvormige platte schijf ligt in het middelpunt*; 2 *het – van een betoog.*

zwaartil'lend, bn. (fig. *zwaarhoofdig*): *oude lieden zijn –*, donker inziend, pessimistisch; **–ton'gig,** bn. (*moeilijk sprekend*); **–wich'tig,** bn. (*veelwegend*; fig. *zeer belangrijk*): *een – werk*; *hij zette een – gezicht*, ernstig.

zwaarwich'tigheid, v. (fig. *diepe ernst*).

zwab'ber, m. –s, zwabbertje (1 *scheepsdweil*; 2 *scheepsjongen, zwabberkapitein*; 3 *zwierbol, doordraaier*): 1 de – bestaat uit wollen lappen, aan de onderzijde van een rolronde steel gespijkerd; 2 *hier, –! riep de bootsman*; 3 *Jan is aan de academie een echte – geworden*; nog: zegsw. *aan de – zijn*, aan 't zwieren, doordraaien.

zwab'beren, zwabberde, h. gezwabberd (1 *met de zwabber* in bet. 1 *werken*; 2 *zwieren, zwaaien*; 3 *sjouwen, dweilen, aan de zwabber zijn*): 1 *het dek –*; 2 *zie dien dronkelap –*; 3 *zijn hele studententijd –.*

zwab'bergast, m. –en (*scheepsjongen*); ook: **–kapitein,** m. –s, **–paai,** m. –en.

Zwa'bisch 1 bn., bw. ([*als*] *van, uit, in, eigen aan Zwabenland*): *–e dichters*; **2** o. (*taal*).

zwach'tel, m. –s, zwachteltje (*windsel, lange, zeer smalle strook dun lijnwaad of neteldoek tot het omwikkelen van een wond*).

zwach'telen, zwachtelde, h. gezwachteld (*met een zwachtel omwinden*): *een wonde –, een gekneusd lid –*, in een zwachtel winden.

zwad, zwa'de, v. zwaden (eig. *zwaai v. e. zeis*; *het gras, daardoor afgemaaid, snede gras*).

I. zwad'der, m. (*slangenspog, slijm*; fig. *vergif van de laster*; Z.-N. *dunne, slechte drank of spijs*).

II. zwad'der, m. Z.-N. zegsw.: *op – zijn*, aan de zwier.

zwad'derig, bn. (*onrein, vuil*).

zwa'de, v. –n; zie zwad.

zwa'ger, m. –s (*schoonbroeder*); **zwagerin',** v. zwagerinnen (*schoonzuster*); **zwa'gerhuwelijk,** o. –en (*huwelijk met de kinderloze weduwe van een broeder*), Deut. 25 : 5.

zwa'gerschap, o. (*aanverwantschap nl. de betrekking door aanhuwelijking tussen de[n] ene[n] echtgenoot met de bloedverwanten van de[n] andere[n]*).

zwak 1 bn., bw.; zwakker, –st (1 *niet-sterk, zonder kracht, met weinig weerstand*; 2 *zonder innerlijke, zedelijke kracht*; 3 *niet goed op de hoogte*; 4 v. e. toestand: *niet gunstig*; 5 v. geluiden: *niet luid, hard*; 6 v. licht: *niet helder*; 7 Z.-N. *lenig*): 1 *een – kind*; *de zieke is nog –*; *een zwakke maag*; *een zwakke verdediging*; *de zwakke bezetting van een fort*; *een – betoog*, niet klemmend; 2 *het zwakke geslacht*, de vrouwen; *de vrouw is een – vat*, Bijb., 1 Petrus 3 : 7; *geestelijk, zedelijk – zijn*; *een – karakter*, niet standvastig; *een – ogenblik*, waarin n.l. de hartstocht of het gevoel de overhand heeft; zie geest **II,** 1; 3 *deze candidaat is – in de scheikunde*, niet onderlegd; 4 *het staat – met hem* (of: *hij staat –*); *de zaken staan –*; 5 *een zwakke stem, een – geluid*; 6 *het zwakke licht van een vetkaars, een – schijnsel*; 7 Z.-N. *een zwakke kerel*; nog: *een – geheugen hebben*, spoedig iets vergeten zijn; *iems. zwakke zijde kennen*, het punt, waar hij het best te treffen is; spraakk. *de zwakke vervoeging*, n.l. zonder klankverandering in de onvolt. verl. tijd, terwijl het vd. op *d* of *t* uitgaat; **2** o. (1 *licht moreel gebrek*; 2 *sterke voorliefde*; *bijzondere genegenheid*; *liefhebberij*): 1 *dat is een – van hem, te bogen op zijn afkomst*; 2 *mooie boeken.... ik heb daar een – voor*; *schoon ik een – voor hem had....*, hem zeer genegen was; nog: zegsw. *iem. in* (of: *bij*) *zijn – tasten* (of: *vatten*), n.l. daar, waar hij zeer gevoelig is (een ijdel mens in zijn ijdelheid, enz.).

zwak'heid, v. –heden (1 *het zwak* [inz. in bet. 1, 2, 4, 5, 6] *zijn*; 2 in het mv. *gebrek, fout*): 1 *de – van een zieke, een karakter, een candidaat, een afgelegd examen, een geluid, schijnsel*; *– uw naam is vrouw*; 2 *kleine, beminnelijke menselijke zwakheden.*

zwak'hoofd, m. en v. –en (*iem. met weinig verstand*); **zwakhoof'dig,** bn.

zwak'jes, bw., bn. (*verre v. krachtig*): *het is –.*

zwak'kelijk, bn., bw. (*sukkelend, niet sterk*): *een – kind*; **zwak'kelijkheid,** v.

zwak'keling, m. en v. –en (*iem., die zwak van wil is*).

zwak'te, v. (*het zwak-zijn*).

zwakzin'nig 1 bn. (*zwak van hersenen, niet kunnende denken, achterlijk*); **2 zwakzin'nige,** m. en v. –n: *school voor –n.*

zwal'ken, zwalkte, h. gezwalkt (*rondzwerven*): *hij zwalkte jaren lang op zee.*

zwalm, v. –en (Z.-N. bijvorm van *zwaluw*).

zwal'men, zwalmde, h. gezwalmd (*walmen*): *de lamp, de kachel kan –*, gew.

zwalp, m. –en (*gulp water, golf*).
zwalp'ei, o. –eieren (Z.-N. *bebroed ei zonder kuiken*).
zwal'pen, zwalpte, h. gezwalpt (*golven, zich rollend verheffen, golvend klotsen*).
zwal'pend, bn. (*golvend*): *op het – nat.*
zwal'per, m. –s (Z.-N. *soort van huisduif*).
zwa'luw, v. –en, zwaluwtje (*trekvogel, insectenetende zangvogel*); *de huis–, de boeren–*; zie ald.; de – heeft haar winterverblijf in Z.-Italië en Afrika; spreekw. *Eén – maakt de lente niet*, één goed teken is niet afdoende.
zwa'luw(en)ei, o. –eieren.
zwa'luw(en)nest, o. –en (*nest v. een zwaluwfamilie*; vroeger: *schouderbedekking van tamboers en hoornblazers der infanterie*).
zwa'luwetong, v. (*veelknopige plant*; Lat. polygonum convolvulus).
zwa'luwstaart, m. –en (*gevorkte staart v. e. zwaluw; rok; verbinding bij hout met lippen, die juist in een inkeping sluiten; wouw; vlindersoort, koninginnepage*): *kellners met vliegende –en; met –en gelast*; **–staarten,** –staartte, h. gezwaluwstaart (*twee planken door zwaluwstaarten verbinden*).
zwa'luwvis, m. –vissen (*vliegende vis*).
zwam 1 v. zwammen, zwammetje (in het mv. *sporeplanten zonder bladgroen en in haar bestaan afhankelijk van andere organismen*; Lat. fungi): *de zwammen bestaan uit een aantal draden* (zie mycelium), *die bij sommige soorten een vruchtlichaam vormen, paddenstoel genoemd*; **2** o. (*toebereid zwam, tonderstof*); **3** m. en v. zwammen (stud. *kletskous, kletsmajoor*); ook, zwam'neus, m. en v. –neuzen.
zwam'men, zwamde, h. gezwamd (*zwavelachtig rieken*, gew.; stud. *kletsen, zaniken, zeuren, een boom opzetten*).
zwam'mig, bn. (*begroeid met of vol zwam*): *een –e eik*; als bw.: *het riekt hier –*, zwavelachtig; gew.
zwam'schotel, m. –s (*een schotel met voor 't gebruik toebereide paddenstoelen*).
zwa'nedons, zwa'nendons, o. (*zachte pluimvederen van een zwaan*); **–donzen,** bn.: *een kleine mantille met – rand.*
zwa'nenbloem, v. –en (*sierlijke oeverplant, waterlis*; Lat. butomus umbellatus); **––brood,** o. (*kalmus, aronskelkachtige, groeiend langs sloten*; Lat. acorus calamus); **––drift,** v. –en (*enige zwanen bij of achter elkaar*); **–ei,** o. –eieren; **–hals,** m. –halzen (fig. *lange, gebogen hals; S-vormige buis*): *de– als stankafsluiter bij riolen*; **–maagden,** v. mv. (*Walkyren: die* nl. *als zwanen naar het slagveld vlogen*); **–mossel,** v. –s, –en (*in zoetwater levende mossel*; Lat. anodonta cygnea); **–nest,** o. –en.
zwa'nepen, v. –pennen (*slagpen van een zwaan*); **–schacht,** v. –en (*onderdeel van een zwanepen*); **–veer,** v. –veren; **–vleugel,** m. –en of **–wiek,** v. –en.
zwa'nezang, m. –en (*laatste compositie of gedicht v. e. overleden componist of dichter*, omdat volgens het volksgeloof een zwaan kort voor zijn dood zong: zwaan, overdr. = dichter): *Da Costa's –*, nl. zijn Slag bij Nieuwpoort van 1859. (Da Costa † 1860).
zwang, m. (*gebruik, gewoonte, mode*; met vz. *in*): *in – komen, brengen, geraken, zijn.*
zwan'ger, bn. (*moetende baren*): fig. *van een plan – zijn* (of: *gaan*), voornemens zijn het uit te voeren; **zwan'gerschap,** v.
zwan'ken, zwankte, h. gezwankt (verwant met *zwenken: waggelen, wankelen*); w. i. g.
zwans, v. (Z.-N. *grap*).
zwan'zen, zwansde, h. gezwansd (Z.-N. *jokken, boerten*); **–er,** m. –s; **–erij,** v. –en.
zwa'righeid, v. –heden (*moeilijkheid, bezwaar*): *zwarigheden maken; ik zie er geen – in*, ik heb geen bedenken; *zwarigheden hebben.*
zwar'relen (wisselvorm van *zwirrelen*): *het zwirrelt en zwarrelt mij voor de ogen!*
zwart 1 bn., bw. (*het tegengestelde van wit, van de kleur, die geen lichtstraal terugkaatst*): *zo – als roet, als gît; – gekleed, geverfd; het –e bord*, [a]) schoolbord, [b]) studentensociëteit: bord, waarop de namen der wanbetalers staan; *het –e ras*, de negers; *de –e staar*, blindmakende oogziekte; overdr. *wat zien je handen –!* vuil, morsig; *alles – inzien*, pessimistisch (*een –kijker*, pessimist); *hij kijkt –*, zuur, nors; *– verdriet*, sombere droefheid; *– brood*, roggebrood; *de –e tijd van Beets*, toen Beets onder invloed stond der zwartgallige poëzie van Byron; *het zag – van de mensen*, zeer vol; *de –ste armoede*, treurigste; *een –e daad*, snood; *hij ziet – van de honger*, ziet er zeer hongerig uit, is zeer hongerig; *de –e dood*, de pest in de 14e eeuw in West-Europa; *het land der zwarte aarde*, Oekraïne (wegens de donkere klei); O.-I. *– bier*, stout **I**; zegsw. *iem. – maken*, bekladden; zie ook kool **I**, 1 en zaad; **2** o. (1 *de zwarte kleur*; bij uitbr. *wat zwart is*; 2 *woekerzwam in de aren van 't koren*): 1 *– is de kleur van de rouw; in 't – gekleed zijn; – staat u goed; het – der ogen*; zie beenzwart en wit; 2 *het – is vooral merkbaar aan de kafblaadjes der graangewassen.*
zwart'achtig, bn. (*zwemende naar zwart*): *– haar, –e wolken*; **–blaar,** v. –blaren (*zwarte koe met witte kop of witte bles*); **–blauw,** bn. (*donkerblauw*): *– laken; dit gepolijst ijzer is –*; **–bont,** bn. (*wit met zwarte vlekken*): *een –e koe, een – kalf*; **–bruin,** bn. (*donkerbruin*): *een – paard, een –e jas*; **–dag,** m. –en (R.-K. *dag, waarop alle gebruik van vlees, zuivel en eieren verboden was*, n.l. *Goede Vrijdag*).
zwar'te, m. of v. –n (*neger, negerin*): *het land der –n*, Afrika; zie bruinen.
zwar'te dood, m.; zie zwart.
zwar'te kunst, v. (1 *toverij, omgang met boze geesten, nigromantie*; 2 *etskunst*): 1 *een tovenaar, ervaren in de – –*; 2 bij de – – wordt de gladde plaat gelijkmatig gekorreld, d. i. ruw gemaakt; waar lichtpartijen nodig zijn, worden de oneffenheden weer afgeschaafd, zodat zich de drukinkt hieraan niet mededeelt, terwijl hij zich vasthecht aan het ruwe gedeelte, zodat het zwart overheerst bij de afdruk.
zwar'ten, zwartte, h. gezwart (*zwart maken, zwart verven*); w. i. g.
zwartepiet', m. –en (*schoppenboer; knecht van Sinterklaas*).
zwartepie'ten, zwartepiette, h. gezwartepiet (*kaartspel met schoppenboer als piet*).
zwar'terik, m. –en (Z.-N. *iem., die zwart en vuil is*).
zwartgal'lig, bn., bw. (*zwaarmoedig, droefgeestig, melancholiek*); **zwartgal'ligheid,** v.
zwart'geel, bn. (*donkergeel*); **–gerokt,** bn. (*een zwarte rok aanhebbende*): *–e kellners*; **–gevlekt,** bn. (*wit of geel enz. met zwarte*

vlekken): *een –e hond*, met zwarte spikkels, op witte grond; **–groen,** bn. (*diep donkergroen*); **–ha'rig 1** bn. (*met zwarte haren*): *een neger is –, een –e hond*; **2 –ha'rige,** m., v. –n.
zwar'tigheid, v. (*iets vuils of zwarts*): *er zit – op je boordje.*
zwart'je, o. –s (*meisje met zwarte haren*; in het mv. *negers, negertjes*).
zwart'koorn, –koren, o. (*onkruid, halfparasiet*; Lat. melampyrum pratense): de wilde weit of dolik behoort tot het –; **–kop 1** m. en v. –koppen (*iem. met zwart haar*); **2** m. –koppen (*een soort van grasmus*; Lat. sylvia a. atricapilla); **–kopmees,** v. –mezen (*algemeen voorkomende zwerfvogel in twee vormen: glanskop*, Lat. parus palustris longirostris, en *matkop*, Lat. parus atricapillus rhenanus); **–kopnonnetje,** o. –s (*zangvogel in Zuid-Afrika*); **–krijt,** o. (*zwart tekenkrijt*): *die knaap tekent met –*; **–krijttekening,** v. –en; **–la'kens,** bn. (*van zwart laken*): *een – pak*; **–making,** v.: *de – v. e. ambtenaar*, bekladding.
zwarto'gig, bn. (*met zwarte ogen*): *een – kind*; **–'oog,** m. en v. –ogen (*iem.*, inz. *kind met zwarte ogen*).
zwart'rok, m. –rokken (minacht. *R.-K. geestelijke, lid ener orde*); **–rood,** bn. (*diep donkerrood*): *een haan met –e kam.*
zwart'sel, o. (*middel om zwart te maken, roet van harsrijk hout*): *zij poetst het fornuis met olie en –*, poeder uit verbrand dennenhout en roet.
zwart'selen, zwartselde, h. gezwartseld (*met zwartsel insmeren*): *een kachel –.*
zwart'selkwast, m. –en; **–pot,** m. –potten.
zwart'vaal, bn. (*donkervaal*): *een – paard.*
zwart'verven, zwartverfde, h. –geverfd (*doortrekken met zwarte verf*); **–verver,** m. –s; **–ververij',** v. –en.
Zwart'voeten, m. mv. (*bijna uitgestorven Indianenstam in N.-Amerika*).
zwart'vos, m. –vossen (*donkergeel paard*); **–zijden,** bn.: *een – japon*, van zwarte zijde; **–zucht,** v. (*ernstige graad van geelzucht*); **–zuur,** o. (O.-I. *ganzepeper*, d.i. *gans, als hazepeper bereid; nagemaakte schildpadsoep*).
zwa'telen 1 zwatelde, h. gezwateld (*zacht ruisen, suizen*; ook van pratende mensen): *de bladeren der bomen – in de avondwind*; **2** zn. o.: *het – van stemmen.*
zwa'vel, v. (*licht ontvlambare, geelachtige broze delfstof, in gedegen toestand in vulkanische streken voorkomende*); zie solfer.
zwa'velaarde, v. (*zwavelhoudende aarde*); **–achtig,** bn. (*gelijkende op, riekende naar zwavel*): *een –e lucht*; **–bad,** o. –baden (*bad van zwavelwater*); **–bloem,** v. (*bloem of poeder van zwavel*); **–bron,** v. –bronnen (*bron van zwavelig water*); **–damp,** m. –en (*damp van brandende zwavel*).
zwa'velen, zwavelde, h. gezwaveld (*met zwaveldamp bewerken*): *een strooien hoed –*, reinigen boven zwaveldamp; *wijn –*, het wijnvat met zwaveldamp vullen en doortrek'ken; ook: *een vat –*; **zwa'veling,** v. –en.
zwa'veldioxyde (scheik. *verbinding van zwavel en zuurstof, die ontstaat bij de verbranding van zwavel; gas met „stekende" reuk*); **–erts,** o. (*mijnzwavel*); **–geel,** bn. (*vuilgeel, geel als zwavel*); **–groef,** v. –groeven; **–houdend,** bn. (*–bevattend*): *–e gesteenten.*
zwa'velig, bn., bw. (*zwavelachtig*): *een –e damp; het ruikt hier –*, naar brandende zwavel; **–zink,** o.; zie zinkblende.
zwa'velkoolstof, v. (scheik. *verbinding van zwavel en koolstof, bekend oplosmiddel*); **–lucht,** v. (*lucht, die zwaveldamp bevat*); **–regen,** m. (letterl. *regen van zwavel*; nat. hist. *verschijnsel, waarbij wolken stuifmeel door de lucht zweven en ergens neervallen*); **–stok,** m. –stokken (*dun houtje of hennepspaantje, in gesmolten zwavel gedoopt*), vero.
zwa'veltje, o. –s (*zwavelstokje*): *geef een –.*
zwa'velwaterstof, v. (scheik. *verbinding van zwavel met waterstof, vormt een kleurloos en vergiftig gas*); **–zuur,** o. (scheik. *verbinding van zwavel, waterstof en zuurstof, met sterk wateronttrekkende en verkolende werking*, vitriool); ook als bn.: *–zure ammoniak of ammoniumsulfaat, kunstmeststof.*
zwe'den, zweedde, h. gezweed (*huiden met kalkbrij ter ontharing behandelen*).
zwee, v. zweeën (Z.-N. *zwei*); **–haak,** m. –haken (Z.-N. *zwaaihaak*).
Zweed, m. Zweden (*bewoner van Zweden*).
Zweeds 1 bn., bw. ([*als*] *van, uit, in, eigen aan Zweden*): *het –e volk, – ijzer*, smeedijzer uit Zweden; *–e lucifers*; **2** o. (*de taal*).
zweef'molen, m. –s (*rondloop*); **–oefening,** v. –en (*oefening in het zweefvliegen*); **–potlood,** o. –potloden (*potlood, aan een standaard bevestigd*); **–rek,** o. –rekken (*trapees der turners*); **–vliegen 1** v. mv. (*soort van vliegen*; Lat. syrphidae): *de – „staan" dikwijls stil in de lucht, zij bestuiven de bloemen*; **2** (*het vliegen met vliegtuigen zonder motor, zeilvliegen*); **–vlieger, zeilvlieger,** m. –s; **–vliegsport,** v.; **–vlucht,** v. –en (*glijvlucht*).
zweem, m., zweempje (*lichte schijn; uiterlijk schijntje; zwakke gewaarwording en 't blijk daarvan*): fig. *een –(pje) van ironie; geen – van berouw*, d. i. schijntje, bewijs.
zweem'sel, o. –s (*schijnsel, zweem*).
zweep, v. zwepen (*stok met gevlochten snoer of koord aan de top*): zegsw. *de – er op leggen*, de paarden lange haver geven; *hij kent het klappen van de –*, is volkomen v. enige taak op de hoogte; *hij moet altijd de – voelen, met de – er achter zitten*, voortjagen; zie voerman.
zweep'draad, m. –draden (*draad, door middel waarvan lagere dieren en sommige plantencellen zich voortbewegen*); **–koker,** m. –s (*koker voor de rijzweep*); **–slag,** m. –slagen (*slag met de zweep*; ook: *dun uiteinde van het koord van de zweep*).
zweer, v. zweren (*ettergezwel, abces*): *de – is rijp*; **zweer'tje,** o. –s (*puistje*).
zweet, o. (1 *huidvocht*; 2 jagerstaal: *bloed*; 3 *vochtuitslag*): 1 *druppels –*; *zich in het – werken*; zegsw. *een –je aan* (of: *bij*) *iets halen*, zich daarover erg inspannen; *in het – uws aanschijns*, d.i. zwoegende, Bijbel, Gen. 3 : 19; *het koude* (of: *klamme*) *– brak haar uit van angst*, eig. doodszweet; 2 *het – van een haas*; 3 *het – op de muren.*
zweet'bad, o. –baden (*zeer warm bad in een sterk verwarmde kamer*); **–doek,** m. –en (Bijbel: *doek, die over het hoofd v. Jezus in het graf lag*); **–drank,** m. –en (*zweetdrijvend middel*); **–drijvend,** bn. (*het zweten bevorderend*): *een – middel*; **–droppel** of **–druppel,** m. –s (*kraaltje zweet*).
zweet'je, o.; zie zweet 1.
zweet'kamertje, o. –s (*een soort van zweet-*

bad; scherts. *wachtkamertje voor studenten, die examen gaan doen, of de uitslag afwachten*); **–klier,** v. –en (inz. in het mv. *klieren in de huid, die zweet afscheiden*); **–koorts,** v. –en; **–kuur,** v. –kuren (*geneeswijze, door middel van zweetbaden*); **–middel,** o. –en (*zweetdrijvend middel*): *aftreksel van vlier en kamillen is een –*; **–poeder, –poeier 1** (stofn.), o.; **2** v. –s (*het fijngestampt geneesmiddel*); **–voeten,** m. mv. (*zwetende voeten*); *– hebben*; **–vos,** m. –vossen (*vospaard met witte manen en witte staart*).

zwei, v. –en; zie zwaaihaak.

zwe'len, zweelde, h. gezweeld (*gemaaid gras tot hooi bewerken, het uitgespreide en gedroogde hooigras met een gaffel omkeren of bijeenharken tot roken*); **zwe'ler,** m. –s (*hooier*).

zwelg, m. (*het zwelgen; een slok*).

zwel'gen, zwolg, h. gezwolgen (*slokken: met grote slokken snel drinken; gulzig, onmatig eten, drinken*): *– in genot*, baden in.

zwel'ger, m. –s (*iem., die zwelgt; brasser*).

zwel'gerij', v. –en; **–partij,** v. –en (*slemperij*).

zwel'len, zwol, i. gezwollen (*uit- of opzetten, dikker worden, bol gaan staan*): *de knoppen beginnen te –*; *de zeilen –*, zetten zich op; *doen –*; fig. *mijn hart zal – van vreugde*; zie gezwollen; **zwel'ling,** v. –en (*het zwellen; gezwel, opzetting*).

zwem'bad, o. –baden (*zwembassin*); **–bassin,** o. –s (*bassin of kom, om in te zwemmen*); **–blaas,** v. –blazen (*blaasvormig orgaan in 't lichaam van vele vissen*; ook: *met lucht gevulde blaas voor een leerlingzwemmer, om er op te drijven*); **–boei,** v. –en (*drijvende, geankerde boei*); **–broek,** v. –en, zwembroekje ([*tricot*]*broekje voor een zwemmer*); **–buis,** o. –buizen (*zwemvest van kurk*).

zwe'men, zweemde, h. gezweemd (*min of meer gelijken op, overeenkomen met*): *– naar*.

zwem'gordel, m. –s (*kurken band of gordel om op te drijven*): *in elke hut liggen –s*; **–inrichting,** v. –en (*gelegenheid tot zwemmen; zwembassin*); **–kunst,** v. (*kunst, vaardigheid van te zwemmen*); **–les,** v. –lessen.

zwem'men, zwom, h., i. gezwommen (1 *zich in of op 't water of een andere vloeistof zwevende of drijvende houden en zich voortbewegen*; 2 *drijven: geheel vol zijn van*; 3 *drijven: geheel omgeven zijn van*): 1 *de vissen – in 't water*; *de eenden – op 't water*; *hij kan over de rivier –*; *op de rug, op de buik –*; *onder water –*; *– als een rot*; *100 m –*; 2 *de vloer zwom van wijn*; 3 *hij lag in zijn bloed te –*; *in weelde –*, baden; *in het geld –*, overvloedig bezitten; nog: zegsw. *iets laten –*, laten lopen, zijn aandacht er niet meer aan wijden; *vis wil –*, bij vis behoort drank, inz. wijn; *zijn ogen – in tranen*, verduisterd door.

zwem'mer, m. –s (*iem., die* [*goed*] *kan zwemmen; iem., die zwemt*): *de moedige –*.

zwem'merig, bn. (*groot, flauw, zonder uitdrukking*): *de bleke Amelie met grote, groenachtig –e ogen*.

zwem'pak, o. –pakken (*badpak*); **–plaats,** v. –en (*plaats, waar men kan en mag zwemmen*); **–poot,** m. –poten (*gevliesde en geschubde poot van een zwemvogel*); **–school,** v. –scholen (*inrichting tot het leren zwemmen*); **–steen,** m. –stenen (*poreuze, zeer lichte bouwsteen van puimsteen en kalk*); germ.; beter: drijf'steen; **–toestel,** o. –toestellen (*tuig of gereedschap: gordel, om op te leren zwemmen of om op te zwemmen*); **–vest,** o. –en (*–buis*); **–vlies,** o. –vliezen (*vlies tussen de tenen der watervogels; ook bij amphibieën, als kikvorsen enz.*): *met –vliezen*; **–voeters,** m. mv. (*dieren met zwemvliezen*); **–vogel,** m. –s (*vogel met zwempoten*): *talingen, eenden, ganzen, zwanen zijn –*; **–wedstrijd,** m. –en.

zwen'del, m. (*zwendelarij*).

zwen'delaar, m. –s (*bedrieger, oplichter, chevalier d'industrie*); **–ster,** v. –s.

zwendelarij', v. –en (*bedrog; oplichterij*).

zwen'delen, –de, h. gezwendeld (*oneerlijk zijn in de handel, oplichten, bedriegen*).

zwen'ge, v. –n (Z.-N. *zwengel, zwenghout*).

zwen'gel, m. –s (*wiek v. e. windmolen, arm van een pomp; draaikruk*; van een dorsvlegel: *knuppel*; ook: *wip van een pui*).

zwen'gelen, zie zwingelen.

zweng'hout, o. (*hout, waaraan men de strengen der paarden vast maakt*); z. haamscheid.

zwenk, m. –en (*draai, keer, omkering, zwaai, wending*): *ik zag hem met een –*, oogwenk; fig. *ik ben er in een –*, ommezien.

zwen'ken, zwenkte, h., i. gezwenkt (*wenden, omwenden, keren, zijn draai nemen*): *troepen oefenen in het links –*; *laten –*.

zwenk'gras, o. (*plant, op zandgrond voorkomend*; Lat. festuca).

zwen'king, v. –en (mil. *draai, keer, wending*); verg. evolutie.

zwen'selen, zwenselde, h. gezwenseld (Z.-N. *waggelen; wankelen; dronken zijn*).

zwe'pen, zweepte, h. gezweept (*met de zweep slaan*): *een paard –, een drijftol –*; fig. *de orkaan zweept de wolken*, jaagt wild vooruit; *de wind zweept de baren, zweepte mij de bladeren in het gezicht*.

I. zwe'ren, zwoer, h. gezworen (*bij ede beloven of bevestigen*): *een dure eed –*; *bij* (of: *op*) *'t woord zijns meesters –*, vast overtuigd zijn van de waarheid, het juiste enz.; *bij hoog en bij laag –*; *hij zweert bij Vondel*, Vondel is zijn afgod; ook: *bij reclame, poeiers –*, vast vertrouwen stellen in; *iem. geheimhouding laten –*; *trouw – aan Vaderland en Koning*; *valselijk –*, d. i. een meineed doen; *men zou* (*er op*) *–, dat hij het was*, ziet hoegenaamd geen verschil; *ik doe het, dat zweer ik je*, wees er verzekerd van.

II. zwe'ren, zwoor, h. gezworen (*tot een zweer worden*): *de wonde gaat –*; bij overdracht: *een –de vinger*.

zwerf'blok, o. –blokken; **–steen,** m. –stenen; zie erratisch; **–ster,** v. –s (*zwervende vrouw, landloopster*); **–tocht,** m. –en (*zwervende reis*): *Haafners –tochten door de binnenlanden van Ceilon*, in 1782; **–vogel,** m. –s (*vogel, die niet in een bepaalde streek blijft, zonder daarom trekvogel te zijn b.v. de mees*); verg. standvogel.

zwerf'ziek, bn. (*rusteloos zwervend, liefst veranderend*): *een –e dienstbode*.

zwerk, o. (*donkere, drijvende wolken*, fig. *het uitspansel*): *het bonte –*; *het blauwe –*.

zwerm, m. –en, zwermpje (*ongeregelde, gonzende menigte*; van bijen: *volk, groep bijen, samenlevende en samenvliegend* inz. *jonge bijen uit de oude korf*): *een – sprinkhanen*.

zwer'men, zwermden, hebben gezwermd (*in een zwerm vliegen*): *de bijen gaan –*, in massa uit een korf wegvliegen en niet meer terugkeren; mil. –, tirailleren!

zwer'mer, m. –s (*stukje vuurwerk; landloper*).

zwerm'pot, m. –potten (*vuurwerk, bestaande* inz. *uit een aantal vuurpijlen, in verschillende richtingen wegvliegende*).
zwerm'tijd, m. (*tijd, dat de bijen zwermen*).
zwer'veling, m. en v. –en (*iem., die geen vaste woonplaats heeft, maar rondzwerft*), voor het vr. ook **–e:** *zij is een arme –e.*
zwer'ven, zwierf, h. gezworven (*omdolen, ronddolen, -trekken*): *in vreemde landen, op zee –; –de honden; –de volken,* nomaden; *een –d leven leiden,* zonder vaste woonplaats.
zwer'ver, m. –s (*iem., die ronddoolt; landloper*): *een – verliefd;* zie zwerfster.
zwe'ten, zweette, h. gezweet (*zweet uitwasemen;* fig. *vocht uitslaan;* jagerst.: *bloed verliezen*): *hij werkt* (Z.-N. *zwijgt*), *dat hij zweet; dat paard zweet erg;* fig. *nieuwe muren –,* slaan vocht uit; jagerst. *het haas heeft gezweet;* zegsw. *water en bloed –,* dodelijk in angst zitten.
zwe'terig, bn. (*klam of vochtig van zweet;* jagerst.: *bloederig*): *–e handen.*
zwe'terigheid, v.
zwet'sen, zwetste, h. gezwetst (*wauwelen;* inz. *pochen, snoeven, opsnijden*).
zwet'ser, m. –s (*iem., die zwetst;* inz. *pocher*).
zwetserij', v. –en (*blufferij, pocherij*).
zwets'ster, v. –s (*vr. zwetser*).
zwe'ven, zweefde, h. gezweefd (*stijgen noch dalen; drijvend, zacht bewegen*): *de wolken –; de ooievaar kan – op zijn vleugels; een –de nevel;* fig. *dat zweeft mij voor de geest,* hangt, *zweeft me op de tong; tussen hoop en vrees –,* dobberen; *dat gevaar zweeft hem boven 't hoofd,* dreigt hem; *een –de gang,* licht, elastisch: *zij liep niet, ze zweefde door de kamer; Gods geest zweefde op de wateren,* bewoog zich zwevende, Gen. 1 : 2; **zwevend,** bn. (*schommelend; hangend*): *werken aan de –e trapees;* fig. *–e geschillen,* hangende.
zwe'zerik, m. –en (*klierachtig, vooral in de jeugd sterk ontwikkeld hormoonvormend orgaan, thymusklier*): *kalfszwezeriken.*
zwich'ten, zwichtte, h. (1), i. (2) gezwicht (1 scheepst. *de zeilen of touwen inhalen, oprollen;* 2 *toegeven, wijken; 't moeten afleggen; onderdoen*): 1 *de touwen –;* 2 *– voor de overmacht,* moeten onderdoen.
zwicht'lijn, v. –en (scheepst. *lijn, om de fok of andere zeilen bij stormweer in te korten*).
zwiep 1 v. –en (*zweep*): *de – over de paarden leggen,* gew.; **2** m. en v. –en (*lange en magere persoon*): *die onverdraaglijke lange –.*
zwie'pen, zwiepte, h. gezwiept (*veerkrachtig doorbuigen en weer op- of terugspringen*): *de mast zwiepte in de storm; het riet zwiept bij harde wind; een –de rotting,* veerkrachtig buigend; **zwie'ping,** v. –en.
zwier, m. (1 *draai, zwaai; het zwieren;* 2 *tooi, opschik; pronk; gratie; statie*): 1 *aan de zwier zijn;* 2 *zij houdt van –; met edele –,* bevalligheid, pompeuze gratie; verg. elegantie.
zwier'bol, m. –bollen (*losbol*); **–bollen,** hij zwierbolde, h. gezwierbold (*ongeregeld leven* of *al te veel uitgaan*).
zwie'ren, zwierde, h. gezwierd (1 *vlug ronddraaien, zwaaiend bewegen;* 2 *pret maken; aan de zwier zijn*): 1 *de dansers – door de zaal;* 2 *de gehele nacht –.*
zwie'rig, bn., bw. (eig. *met zwier: elegant, bevallig*): *een –e gang, een –e klederdracht; een –e stijl,* bloemrijk, opgesmukt; *een – heertje,* modepop; **zwie'righeid,** v. (*losheid, bevalligheid*); **zwie'rigjes,** bw.
zwij'gen 1 zweeg, h. gezwegen (*niet spreken; zijn stem niet laten horen; niets zeggen, mededelen*): *over iets –; – als het graf, in zeven talen,* geen woord uiten, z. zweten; *–de angst; laten wij daarover –,* niet handelen; *och, zwijg stil; zwijg,* hou je mond! *daar zwijgt de geschiedenis van,* vermeldt ze niets van; *op een vraag –,* niet antwoorden; *–de personen,* figuranten; zegsw. *die zwijgt, stemt toe,* wie tegen een voorstel geen bezwaar inbrengt, keurt het goed; **2** o.: *iem. het – opleggen* of *tot – brengen,* de mond doen houden; *een batterij tot – brengen,* het vuur doen ophouden; *er het – toe doen,* niets meer zeggen; zie ook spreken.
zwij'ger, m. –s (*iem., die zwijgt; iem., die weinig spreekt*): *een verstokt –; er is geen spreker, die een – kan verbeteren,* het is beter te zwijgen dan te spreken; De Zwijger, Willem I, prins v. Oranje, 1533–1584; *huislijk zielsverdriet, zelfs voor geen – meer verzwijgbaar;* **zwijg'ster,** v. –s.
zwijg'teken, o. –s (muz. *pauze-teken*).
zwijg'zaam, bn. (inz. Z.-N. *zelden sprekende*): *de –zame Arabier;* **zwijg'zaamheid,** v.
zwijm, v. (*flauwte*): *in – vallen, liggen,* in onmacht, bewusteloos.
zwij'mel, m. (*duizeling;* fig. *roes*): *in de – der vermaken,* bedwelming.
zwij'melbeker, m. –s (fig. *beker v. d. wellust*); **–drank,** m. –en (*drank, die de bezinning doet verliezen*); **–dronken,** bn. (*zo duizelig, alsof men dronken ware*).
zwij'melen, zwijmelde, h. gezwijmeld (*duizelig worden, in onmacht vallen;* Z.-N. *wankelen;* Z.-N. *indutten*); **–ing,** v. –en (*duizeling*).
zwij'melgeest, m. (*roes, bedwelming door opwinding*): *de – der revolutie;* **–kelk,** m. –en (*zwijmelbeker*); **–roes,** m. (*vreugderoes*): *in de – der vermaken.*
zwij'men, zwijmde, h. gezwijmd (lit. t. *bezwijmen*): *balsemige luchten, waar dartle nachtegalen in – van vermaak.*
zwijn, o. –en, zwijntje (1 *varken;* nat. hist. *het wilde varken,* Lat. sus scrofa; 2 *liederlijk mens;* 3 Barg. *rijwiel, fiets;* 4 *een bof,* inz. *bij 't biljartspel*): 1 verg. ever(zwijn); zie zegsw. parel; 2 *hij is een –;* 3 *een nieuw –;* 4 *hij heeft altijd –;* **–achtig,** bn., bw. (*als een zwijn, liederlijk*): *zich – aanstellen.*
zwijn'egel, m. –s (*egel*), gew.: fig. *een – van een vent,* hoogst morsig of zedeloos mens.
zwij'nen, zwijnde, h. gezwijnd (*een vuil, liederlijk leven leiden;* ook: *boffen*).
zwij'nenaard, m. (fig. *liederlijke aard*); **–boel,** m. (*vuile, smerige boel*); **–distel,** v. –s (*gouddistel*); **–hoeder,** m. –s; **–hoedster,** v. –s; **–hok,** o. –hokken; **–jacht,** v. –en (*jacht op wilde zwijnen;* Barg. *het stelen van fietsen*); **–jongen,** m. –s (*knecht, hoeder van zwijnen*); **–kot,** o. –kotten (*varkenshok*); **–stal,** m. –stallen (fig. *vuile boel*); **–trog,** m. –troggen (*varkensvreetbak*).
zwij'nenvlees (nl. *van varkens*); **zwij'nevlees,** o. (nl. *van één varken*).
zwijnerij', v. –en (*vuiligheid; vuil bedrijf; vuile vieze taal*): *allerlei –en vertellen.*
zwijn'jak, m. –jakken (*liederlijk mens*).
zwijns'hoofd, o. –en (*kop van een ever*); ook: **–kop,** m. –koppen.
zwijn'tje, o. –s (*jong varken, speenvarken;* fig. *liederlijk persoon;* Barg. *fiets, rijwiel*).

zwijn'tjesjager, m. –s (Barg. *fietsendief*).
I. zwik, m. zwikken (*houten pin in het luchtgat van een vat*; scheepst. *wrijfhout*; *schuine kant aan de punt van een hoefnagel*; *dunne twijg*).
II. zwik, m. (*zwikking, verstuiking*; *pen*).
III. zwik, v. inz. als verkl. **zwik'je,** o. –s, **zwik'kie,** o. –s (mil. *de gehele uitrusting*: *geweer, ransel, koppel* enz.; ook *ezel*; i. h. alg. *spullen*).
zwik'boor, v. –boren (*grote boor met dwarskruk*); **–gat,** o. –gaten (*tapgat van een vat*); **–hout,** o. –en (scheepst. *wrijfhout*).
zwik'je, o. –s (*pennetje*).
zwik'ken, zwikte, h., i. gezwikt (*knakken, omslaan, de lendenen breken*; *kaartspel*): *mijn voet zwikte*, sloeg om; *zij liet het kind –*, achteroverslaan; **zwik'king,** v. –en.
zwik'stelling, v. –en (*gaanderij of omloop om een windmolen*).
zwik'zwak, m. –zwakken (Z.-N. *lang en mager mens*; *schommel*).
zwil, o. (*eelt*), gew.
zwilk, o. (*tweedradig weefsel, e. soort v. tijd*).
zwil'ken, bn. (*v. zwilk*): *een – tafelkleed.*
zwil'wratten, v. mv. (*eelt aan de poten van paard en ezel*).
zwin, o. (eig. *waterloop, beek*; *verzande en in 1873 ingedijkte zeeboezem in Zeeuws-Vlaanderen, die zich tot Brugge uitstrekte*).
zwin'del, m.; zie zwendel.
zwin'delen, zwindelde, h. gezwindeld (*duizelig worden*): *alles zwindelde mij voor de ogen*, draaide; verg. zwirrelen.
zwing, v. –en (lit. t. en Z.-N. *vleugel van een vogel, vlerk, wiel*; Z.-N. *draaikruk*; Z.-N. bijvorm van zwenge); verg. zwengel.
zwin'gel, m. –s (*braakstok voor het vlas*): Z.-N. – *krijgen*, slaag; **–aar,** m. –s (*vlasbraker*); **–bord,** o. –en (*plank, om op te zwingelen*).
zwin'gelen, zwingelde, h. gezwingeld (vlas: *de houtachtige delen of pellen v. d. vlasstengel verwijderen door middel van zwingelplank, -mes of -machine*); zie hekelen.
zwin'gelkeet, v. –keten (*werkplaats van den zwingelaar*); **–kooi,** v. –en (*–keet*); **–molen,** m. –s (*ijzeren wiel met dunne, scherpe plankjes, om het vlas te zwingelen*); **–plank,** v. –en (*-bord*); **–spaan,** v. –spanen (*zwingelbraakstok*), ook **–stok,** m. –stokken; **–stoel,** m. –en (Z.-N. *toestel, waarop men het vlas zwingelt*).
Zwingliaan', m. Zwinglianen (*aanhanger van de leer van Zwingli, reformator* inz. *in Zwitserland*, 1484–1531); **–s',** bn., bw.
zwir'relen, zwirrelde, h. gezwirreld (*met snelle bewegingen omdraaien*): *de zwaluwen – om mij heen*, snel zwieren; *alles zwirrelde mij voor de ogen bij de snelle vaart*, draaide.
Zwit'ser, m. –s (*man uit Zwitserland*): zegsw. *geen geld, geen –s*, die niet betaalt, krijgt geen huursoldaten, fig. geen waar.
Zwit'serland, o. (*republiek der Zwitsers*): *–, het kijkspel der natuur.*
Zwit'sers 1 bn., bw. ([*als*] *van, in, uit, eigen aan, betrekking hebbende op Zwitserland*): *de –e kantons*; **2 –e,** v. –n (*Zwitserse vrouw, Zwitsers meisje*).
zwoe'gen, zwoegde, h. gezwoegd (eig. *zuchten, steunend ademen, hijgen*; fig. *zware arbeid verrichten, zich afmatten, afjakkeren*).
zwoe'ger, m. –s (*tobber, slover*).
zwoel, bn. (*drukkend warm, broeiend benauwd*): *een –e dag, een –e lucht.*
zwoel'heid, v. (*drukkende warmte*).
zwoerd, zwoord, o. –en (*afgeschrabde huid van een varken, spekhuid*): *gebakken –.*

ERRATA.

blz. 188 i. v. **correctioneel;** Fr. correctionel, lees: Fr. correctionnel.
„ 230 i. v. **drevelen;** Z.-N. *op de – zijn,* . . „ : Z.-N. *op den – zijn.*
„ 244 i. v. **eed,** Z.-N. *van de oude eed,* . . . „ : Z.-N. *van den ouden eed.*
„ 487 i. v. **kiezing;** verkiezing, ... „ : verkiezing 2.
„ 496 i. v. **–wortel,** –s, ... „ : **–wortel,** m. –s.
„ 530 i. v. **–dokter;** men voege hierbij: . . thans militair dokter of legerarts.
„ 605 i. v. **meerderjarig; 2** m. en v. –n, lees: **2 –e,** m. en v. –n.
„ 804 i. v. **procli'sis,** . . . . . „ : **pro'clisis.**
„ 818 i. v. **–stelen,** mv., ... „ : **–stelen,** m. mv.

Bij de vlg. woorden vervange men Z.-N. door België: bestuurscollege, bestuurslichaam, eerroof, eindvonnis, gemeentekorps, gemeenteraadskiezer, gemeentezaak, huwelijk, kamer (7), ordonnateur, politiebevoegdheid, toezichter.

BIJLAGEN.

I. UITSPRAAK DER ENGELSE TITELWOORDEN.

Overtuigd, dat het onmogelijk is de uitspraak van Engelse woorden in Nederlandse klanktekens aan te geven, is getracht ten gerieve van hen, die niet of niet voldoende met de Engelse taal op de hoogte zijn, van de Engelse woorden in dit Handwoordenboek de juiste uitspraak te benaderen door gedeeltelijk, d. i. waar strikt noodzakelijk, gebruik te maken van *phonetische tekens*.

Een verklaring dezer tekens volgt hier.

Het spreekt van zelf, dat dit niet de uitspraak is van die Engelse woorden, die reeds min of meer vernederlandst zijn.

VERKLARING DER TEKENS.

Klinkers.

a = ongeveer als de a uit Nederl. b*a*d.
ɜ: = ongeveer als *eu* in Frans l*eu*r of Ned. fr*eu*le (lippen niet vooruitsteken!).
ai = ongeveer als *ei* in Duits w*ei*b, of Ned. *ai*! (uitroep bij pijngevoel).
au = tweeklank, bestaande uit ongeveer *a* uit Ned. b*a*d + *oe* uit Ned. b*oe*k
ɛ = ongeveer als *ê* in Frans prêtre of *ae* uit Ned. w*ae*reld.
ɔ: = ongeveer als *o* in Frans enc*o*re.
ʊ = ongeveer als *oe* in Ned. k*oe*k (lippen niet vooruitsteken!).
u: = zelfde klank maar lang, ongeveer als *u* in Duits t*u*n.
ə = ongeveer als de tweede e in Ned. dez*e*, maar iets meer open.
æ = ongeveer als *e* in Ned. b*e*d, maar meer open, naderend tot de *a* in Frans gr*a*sse.
a: = *aa* in Ned. r*aa*m, maar dieper.
e = ongeveer tussen *e* in Ned. b*e*d en *i* in Ned. b*i*d.
ei = een lange *e* gevolgd door een lichte *ie*-klank.
ɪ = ongeveer tussen *i* in Ned. z*i*n en *ie* in Ned. z*ie*n.
i: = een lange *i* ongeveer als *ie* in Duits *Lied* gevolgd door een lichte *j*-klank.
ɔ = ongeveer als *o* in Ned. h*o*k, maar meer open, en zonder vooruitgestoken lippen.
oi = de klinker van Ned. *hok* gevolgd door een lichte *ie*-klank.
ou = ongeveer als *oo* in Ned. b*oo*m, gevolgd door een lichte *oe*-klank.

Medeklinkers.

g = als *g* in Frans *g*arçon en fati*gue*, ook als eindletter (nooit als Ned. *g*!).
ŋ = als *ng* in Ned. la*ng*.
þ = scherpe medekl. te vormen als volgt: men plaatse de punt der tong licht tegen de onderrand der bovensnijtanden en blaze adem uit.
ð = zachte medekl. te vormen als *þ*, doch de punt der tong wordt nog lichter tegen de boventanden geplaatst, waarna men, met trilling der stembanden, adem uitblaast.
w = medeklinker gevormd door beide lippen vooruit te steken met de tong in de oe-positie, d. i. ongeveer als *ou* in het Franse *oui*.
ʃ = ongeveer als de *ch* in het Franse *ch*eval.
ʒ = ongeveer als de *j* in het Franse *j*ardin.

Klemtoon.

De klemtoon wordt aangegeven door het teken ' vóór de beklemtoonde lettergreep.

N. B. 1. De Engelse *r* nooit laten „rollen". (Men kan de punt van de tong beletten te trillen door het stompe eind van een potlood tegen de onderkant van de tong te houden).

2. De Engelse *l* klinkt „voller" dan de Nederlandse, doordat de tongpunt minder vóór in de mond het verhemelte raakt.

3. De Engelse *v* klinkt zwakker dan de Nederlandse. Zij klinkt als de *v* in het Franse *v*ille.

4. De Engelse *p*, *t* en *k*-klanken hebben, vooral aan het begin ener beklemde lettergreep, een zwakke aspiratie, d. i. een *h* na zich. Men overdrijve niet!

5. Zachte medeklinkers (b—d—g—z— etc.) op het einde van woorden en lettergrepen zacht uitspreken.

6. In verbindingen als *lf*, *lp*, *lk*, niet, zoals in 't Nederlands, een vluchtige *ə* inlassen!

accountant, *ə'kauntənt.*
acre, *'eikə.*
affidavit, *'æfi'deivit.*
after dinner, *'a:ftə 'dinə.*
afternoon tea, *'a:ftənu:n 'ti:.*
alderman, *'ɔ:ldəmən.*
ale (pale ale), *eil (peil—).*
all right, *ɔ:l rait.*
arrowroot, *'ærouru:t.*
attorney, *ə'tə:ni.*
Axminster, *'æksminstə* (of Ned. uitspraak).

baby, *beibi.*
bacon, *beikn.*
band, *bænd.*
bar, *ba:.*
baronet, *'bærenit.*
barrel, *bærəl.*
Bedlam, *bedləm.*
Beowulf, *'beiouwvlf.*
bill, *bil.*
blazer, *bleizə.*
blizzard, *blizəd.*
blockhouse, *'blɔkhaus.*
blunder, *'blandə* (of Ned. uitspraak).
board, *bɔ:d.*
boarding-house, *'bɔ:diŋhaus.*
Board of Trade, *'bɔ:d əv 'treid.*
bobbed, *bɔbd.*
bobby, *'bɔbi.*
body, *'bɔdi.*
bomerang, *'bu:meræŋ.*
bookmaker, *'bukmeikə.*
boom, *bu:m.*
border, *bɔ:də.*
boss, *bɔs.*
bowl (Ned. bool), *boul.*
boy, *boi.*

boycot (boycotten), *'boikɔt.*
boyscout, *'boiskaut.*
brand, *brænd.*
brandy, *'brændi.*
break, *breik.*
bridge, *bridʒ.*
Brittannia, *bri'tænjə.*
broadcasting, *'brɔ:dka:stiŋ.*
broker, *'broukə.*
browning, *'braunin.*
buckskin, *'bakskin.*
budget, *'badʒit* (veelal Ned. uitspr.).
bugel, *'bju:gl.*
buggy, *'bagi.*
bulk, *balk.*
Bull (John —), *bul (dʒɔn bul).*
bumper, *'bampə.*
bungalow, *'baŋgəlou.*
bunker, *bankə.*
bushel, *'bufəl.*
business (— man), *'biznis (— mæn).*
Byron, *'bairən.*

cab, *kæb.*
cairn, *kɛən.*
cake, *keik.*
cake-walk, *'keik-wɔ:k.*
cannon, *'kænən.*
cant, *kænt.*
canvas, *'kænvəs.*
cape, *keip.*
captain, *'kæptin.*
chambercloak (in modern Engels is het gewone woord dressing-gown, *'dresiŋgaun*); z. sjamberloek.
change, *tʃeindʒ.*
check } *tʃek.*
cheque }
cheer, *tʃiə.*

cif, *sɪf*.
city, *'sɪtɪ*.
claim, *kleim*.
clan, *klæn*.
clearing, *'klɪərɪŋ*.
clearing-house, *'klɪərɪŋ-'haus*.
clip, *klɪp*.
cloak, *klouk*.
close-up, *'klouz'ʌp*.
closet (water-closet), *'klɔzɪt* (*'wɔ:tə-'klɔzɪt*). (Ook Ned. uitspraak).
clown, *klaun*.
cockney, *'kɔknɪ*.
cockpit, *'kɔkpɪt*.
cocktail, *'kɔkteil*.
cokes, *kouks*.
combination, *kɔmbɪ'neiʃən*.
comfort, *'kʌmfət*.
compost, *'kɔmpɔst*.
compound, *'kɔmpaund*.
concern, *kən'sə:n*.
conformist, *kən'fɔ:mɪst*.
consols, *'kɔnsɔlz*.
constable, *'kʌnstəbl*.
corned (beef), *kɔ:nd* (*bi:f*).
cosy, *kouzɪ*.
cottage, *'kɔtɪdʒ*.
covenant, *'kʌvɪnənt*.
cowboy, *'kauboi*.
crack, *kræk*.
crawl, *krɔ:l*.
cricket, *'krɪkɪt*.
crown, *kraun*.
cup, *kʌp*.

dandy, *'dændɪ*.
darling, *'da:lɪŋ*.
dashboard, *'dæʃbɔ:d*.
dealer, *'di:lə*.
debater, *dɪ'beitə*.
debating-club, *dɪ'beitɪŋ'klʌb*.
Derby-day, *'da:bɪ-dei*.
detective, *dɪ'tektɪv*.
dissolving views, *dɪ'zɔlvɪŋ vju:z*.
dominions, *dɔ'mɪnjənz*.
doping, *'doupɪŋ*.
down, *daun*.
dreadnought, *'drednɔ:t*.
drops, *drɔps*.
drum, *drʌm*.
dry, *drai*.
dumping, *'dʌmpɪŋ*.
dunlop, *'dʌnlɔp*.

eagle, *'i:gl*.
efficiency, *e'fɪʃənsɪ*.

esq. of esq[re], = esquire, *es'kwaiə*.
essay (-isten), *'esei* (*istən*; Ned. accent).
estate, *es'teit*.
evening-dress, *'i:vnɪŋdres*.
everlasting, *'evə'la:stɪŋ*.
exchange, *eks'tʃeindʒ*.
exhibition, *eksɪ'bɪʃən*.

fading, *'feidɪŋ*.
fair, *feə*.
fan, *fæn*.
fancy (—fair), *'fænsɪ* (—*feə*).
farm, *fa:m*.
farmer, *fa:mə*.
farthing, *'fa:ðɪŋ*.
Far West, *'fa:'west*.
fashion, *'fæʃən*.
fashionable, *'fæʃənəbl*.
fellow, *'felou*.
ferry (—boat), *'ferɪ* (—*bout*).
Fifth Avenue, *fɪfθ 'ævənju:*.
finish, *'fɪnɪʃ*.
fittings, *'fɪtɪŋz*.
flat (-gebouw), *flæt*.
flirt, *flə:t*.
flirtation, *flə:'teiʃən*.
floodlight, *'fladlait*.
fob, f. o. b. = free on board, *fri: ɔn bɔ:d*.
Foreign Office, *'fɔrɪn 'ɔfɪs*.
forward, *'fɔ:wəd*.
fox-terrier, *'fɔks 'terɪə*.
frame, *freim*.
free kick, *fri: kɪk*.
free-trade(r), *'fri:'treid(ə)*.
freewheel, *'fri:wi:l*.
full speed, *ful spi:d*.

gallon (maat = 4,54 l), *'gælən*.
game, *geim*.
gangster, *'gæŋgstə*.
garter (orde), *ga:tə*.
gentleman, *'dʒentlmən*.
gentlemanlike, *dʒentlmənlaik*.
gentry, *dʒentrɪ*.
getraind (Eng. trained), *getreind* (*treind*).
gipsy (gypsy), *dʒɪpsɪ*.
globe-trotter, *'gloub-trɔtə*.
goal (—keeper), *goul* (—*'ki:pə*).
goal-kick, *'goulkɪk*.
goal-line, *'goullain*.
God save the king, *gɔd seiv ðə kɪŋ*.
God save the queen, *gɔd seiv ðə kwi:n*.
goodwill, *'gudwɪl*.
grapefruit, *'greipfru:t*.
great attraction, *greit ə'trækʃən*.
grillroom, *'grɪlru:m*.

groom, *gru:m.*
guard, *ga:d.*
guildhall, *'gɪld'hɔ:l.*
guinje (Eng. guinea), gienje (*gɪnɪ*).
gymkhana (races), *dʒɪm'ka:nə* (*'reɪsɪz*).

halfback, *'ha:f'bæk.*
halfcaste, *'ha:fka:st.*
halftime, *'ha:f'taim.*
hall, *hɔ:l.*
handicap(per), *'hændɪkæp(ə).*
hands up, *hændz ʌp.*
hansom, *'hænsəm.*
heat, *hi:t.*
High-church, *'hai'tʃə:tʃ.*
high-life, *'hai'laif.*
hint, *hɪnt.*
hobby, *'hɔbɪ.*
hold-up, *'hould-'ʌp.*
hole, *houl.*
home, *houm.*
home-rule(r), *'houm 'ru:l(ə).*
homespun, *'houmspʌn.*
horse-guards, *'hɔ:sga:dz.*
humbug, *'hʌmbʌg* (of Ned. uitspraak).
hurdle-race, *'hə:dlreis.*

inch, *ɪnʃ.*
insider, *'ɪn'saidə.*
interview(er), *'ɪntəvju:(ə).*

Jack Pudding, *dʒæk 'pʊdɪŋ.*
jam, *dʒæm* (meestal gedeeltelijk vernederlandst door weglating der *d*).
James, *dʒeimz.*
jazz-band, *'dʒæz bænd.*
Jenner, *'dʒenə.*
jersey, *'dʒə:zɪ.*
jobber, *'dʒɔbə.*
jockey, *'dʒɔkɪ.*
John Bull, *dʒɔn bul.*

keeper, *'ki:pə.*
kennel, *'kenəl.*
K.G. = knight of the Garter, *nait ɔv ðə 'ga:tə.*
kidnapper, *'kɪdnæpə.*
Knickerbocker, *'nɪkəbɔkə.*
knight, *nait.*
knock-out, *'nɔk 'aut.*

label, *leibl.*
Labour(s), *leibə.*
lady, *'leidɪ.*
lady killer, *'leidɪkɪlə.*
lapel, *ləpel.*
last not least, *la:st nɔt li:st.*
lavatory, *'lævətərɪ.*
lawn-tennis, *'lɔ:n 'tenɪs.*
leader, *'li:də.*
leading article, *'li:dɪŋ 'a:tɪkl.*
lias, *laiəs.*
liberty, *'lɪbətɪ.*
lift, *lɪft.*
limerick, *'lɪmərɪk.*
limited, *'lɪmɪtɪd.*
line, *lain.*
Lloyd(s), *lɔid(z).*
lock-out, *'lɔk'aut.*
lodger, *'lɔdʒə.*
longroom, *'lɔŋru:m.*
looping the loop, *'lʊpɪŋ ðə lʊp.*
lord, *'lɔ:d.*
Lord-mayor, *'lɔ:d'meə.*
loudspeaker, *'laudspi:kə.*
lunch(en), *lʌnʃ* (+ Ned. werkw. uitg.), ook met Ned. korte *u*.
lunchroom, *'lʌnʃru:m.*
lynch(en), *lɪnʃ* (+ Ned. werkw. uitg.).

mackintosh, *'mækɪntɔʃ.*
made in Germany, *meid ɪn 'dʒə:mənɪ.*
maiden-speech, *'meidnspi:tʃ.*
mail, *meil.*
manager, *'mænɪdʒə.*
Maryland, *'meərɪlænd* (in Amerika: *'meərɪlənd*).
match, *mætʃ.*
mayor, *meə.*
mayoress, *'meəres.*
meeting, *'mi:tɪŋ.*
mile, *mail.*
milton, *'mɪltən.*
miss, *mɪs.*
mister (komt alleen voor als afkorting vóór een familienaam: Mr., *'mɪstə*).
mistress, *'mɪstrɪs* (wordt voor een eigennaam afgekort tot *Mrs.* en dan uitgesproken: *'mɪsɪz*).
mistletoe, *'mɪsltou.*
mixed pickles, *mɪkst pɪkəlz.*
(mode)show, *ʃou.*
money, (time is —), *'mʌnɪ* (*taim ɪz* —).
monkey-brand, *'mʌŋkɪbrænd.*
moreen, *mo'ri:n.*
Mount Everest, *maunt 'evərɪst.*
music-hall, *'mju:zɪk hɔ:l.*
mylady, *mɪ'leidɪ.*
mylord, *mɪ'lɔ:d.*

Newfoundlander, *nju:'faundləndə.*
Newgate, *'nju:gɪt.*

Newton, *'nju:tən.*
New-York, *'nju:'jɔ:k.*
nobility, *nou'bilıtı.*
non-stop, *'nɔn'stɔp.*
nurse, *nə:s.*
nursery, *'nə:sərı.*

oil-skin, *'oilskın.*
ounce, *auns.*
outcast, *'autka:st.*
outsider, *'aut'saidə.*
over-seer, *'ouvə-sıə.*
over-all, *'ouvərɔ:l.*

pace(n), *peis* (+ Ned. werkw. uitg.).
pacemaker, *'peismeikə.*
Pacific, *pə'sıfık.*
paddock, *'pædək.*
Paddy, *'pædı.*
pale ale, *'peil 'eil.*
partner, *'pa:tnə.*
peardrops, peerdrops, *'peədrɔps.*
peer, *pıə.*
penalty (—goal), *'penəltı* (—*goul*).
penny, *'penı.*
penny-a-liner, *'penı ə 'lainə.*
permanent wave, *'pə:mənənt weiv.*
permit (zelfst. nw.), *'pə:mıt.*
pickles, *pıkəlz.*
picknick, *'pıknık.*
pickpocket, *'pıkpɔkıt.*
pincher, *'pınfə.*
pitch-pine, *'pıtſpain.*
placer, *'pleisə.*
plaid, *plæd.*
plenty, *'plentı.*
plug, *plag* (meestal Ned. uitspraak).
plumpudding, *'plam'pudıŋ.*
pointer, *'pointə.*
poker, *'poukə.*
pope, *poup.*
professional, *prou'ſeſənəl.*
propeller, *prə'pelə.*
Pullman-car, *'pulmənka:.*
pullover, *'pul'ouvə.*
punch, *panſ* (meestal met Ned. korte *u*).
purser, *'pə:sə.*
pushball, *'puſbɔ:l.*
puttee, *'patı.*
puzzle, *'pazəl* (ook met Ned. korte *u*).
puzzlen, puzzlewerk, *a* of Ned. korte *u* + afl. en samenst.

queen, *kwi:n.*

race(n), *reis* (+ Ned. werkw. uitg.).
racer, *'reisə* (in Ned. meestal met luidende eind-*r*).
racket, *'rækıt.*
racketeer, *rækə'tıə.*
raglan, *'ræglən.*
ragtime, *rægtaim.*
raid, *reid.*
rail, *reil.*
rally, *rælı.*
rancher, *'ra:nſə* (Amerik. *'rænſə*).
recital, *rı'saitəl.*
record (zelfst. nw.), *'rekəd* (bijna uitsluitend Franse uitspraak, d. i. *rə'kɔ:r* of geheel vernederlandst).
reform bill, *rıfɔ:m bıl.*
reformer, *rıfɔ:mə.*
relief, *rılı:f.*
reporter, *rı'pɔ:tə* (ook Ned. uitspr.).
Reuter, *'roitə* (of Duitse of Ned. uitspr.).
review, *rı'vju:.*
rink, *rıŋk.*
roastbeef, *'roust 'bi:f.*
rotary, *'routərı.*
row, *rau.*
rubber, *'rabə* (of Nederl. uitspr.).
rugby, *'rıgbı.*
rule, *ru:l.*
run, *ran.*
rush, *raſ.*

safe, *seif.*
safe-deposit, *'seif dı'pɔzıt.*
safety first, *'seiftı 'fə:st.*
salvation-army, *sæl'veiſəna:mı.*
sandalwood, *'sændəlwud.*
sandwich(man), *'sændwıtſ(mən).*
Save our souls, *seiv auə soulz.*
scooner, *'sku:nə.*
score, *skɔ:.*
scoren, *skɔ:rən.*
scout, *skaut.*
scratch, *skrætſ.*
scrimmage, *'skrımıdʒ.*
scrip, *skrıp.*
sculler, *'skalə.*
sealskin, *'si:lskın.*
select, *sı'lekt.*
selfhelp, *'selſ'help* (geen *ə* tussen *l* en *f* en *l* en *p!*).
selfmade, *'selſ'meid* (zie vorig woord).
service, *'sə:vıs.*
setter, *'setə.*
settler, *'setlə.*
Shakespeare, *'ſeikspıə.*

shampooien, *'ʃæm* (pooien) laatste gedeelte Ned. uitspraak.
share, *ʃɛə.*
shelter, *ʃeltə.*
sheriff, *'ʃerɪf.*
shilling, *'ʃɪlɪŋ.*
shire, *ʃaiə* (tegenwoordig bijna uitsluitend: county = *'kauntɪ.* In samengestelde graafschapsnamen als Yorkshire, „shire" = *ʃə* (b.v. *'jɔ:kʃə*).
shirting, *'ʃɜ:tɪŋ.*
shocking, *'ʃɔkɪŋ.*
show, *ʃou.*
shrapnel, *'ʃræpnəl.*
Shylock, *'ʃailɔk.*
sir, *sɜ:.*
sixpence, *'sɪkspəns.*
skating (—rink), *'skeitɪŋ* (— zie rink).
skyscraper, *'skaiskreipə.*
slang, *slæŋ.*
sleeping-car, *'sli:pɪŋka:.*
slip of the pen, *slɪp əv ðə pen.*
slipper, *slɪpə.*
slump, *slamp.*
smoking, *'smoukɪŋ* ('t Engels equivalent is *dinner-jacket*).
snapshot, *'snæpʃɔt.*
sneer, *snɪə.*
snob, *snɔb.*
solution, *sə'lu:ʃən.*
sounder(en), *saundə* (werkw. Ned. uitspr.).
sovereign, *'sɔvərɪn.*
speaker, *spi:kə.*
speechen, *spi:tʃ* (+ Ned. werkw. uitg.).
speed (at full —), *spi:d* (*æt ful* —).
spirit, *'spɪrɪt.*
spleen, *'spli:n.*
sprinter, *'sprɪntə.*
spurt, *spɜ:t* (ook Ned. uitspr.).
square, *skwɛə.*
squatter, *'skwɔtə.*
squaw, *skwɔ:.*
squire (esquire), *skwaiə* (*eskwaiə*).
stamp, *stæmp.*
stand, *stænd.*
stars and stripes, *sta:z ən straips.*
star-spangled-banner, *'sta:spæŋgld'bænə.*
start(en), *sta:t* (+ Ned. werkw. uitg., ook Ned. uitgespr.).
starter, *sta:tə* (ook Ned. uitspr.).
stayer, *'steiə.*
steamer, *sti:mə* (ook met Ned. eind-*r*).
steeple-chase, *'sti:pəl tʃeis.*
stencil, *'stensɪl.*
steward(ess), *'stjuəd(ɪs).*
stock, *stɔk.*
stock-exchange, *'stɔk eks'tʃeindʒ.*
stockjobber, *'stɔkdʒɔbə.*
stone, *stoun.*
store, *stɔ:.*
stout, *staut.*
strike, *straik.*
strips, *strɪps.*
struggle for life, *'stragl fɔ: laif.*
stunt, *stant.*
sulky, *'salkɪ.*
superdreadnought, *'sju:pə'drednɔ:t.*
supporter, *sə'pɔ:tə.*
survival of the fittest, *sə'vaivəl əv ðə 'fɪtɪst.*
sweater, *'swetə.*
sweating, *'swetɪŋ.*
sweepstake, *'swi:psteik.*
sweetheart, *'swi:tha:t.*

tea-room, *'ti:ru:m.*
tailor, *'teilə.*
talkie, *'tɔ:kɪ.*
tariff reform, *'tærɪf-rɪ'fɔ:m.*
Taylor, *'teilə.*
tandem, *'tændəm.*
tank, *tæŋk.*
tea(en), *ti:* (+ Ned. werkw. uitg.).
teak(hout), *ti:k.*
team, *ti:m.*
teddy-bear, *'tedɪ bɛə.*
teetotaller, *ti:'toutələ.*
tender, *'tendə.*
terrier, zie: *fox-terrier.*
test (—act), *'test ækt.*
ticket, *'tɪkɪt.*
tilbury, *'tɪlbərɪ.*
time (— is money), *taim ɪz manɪ.*
timekeeper, *'taimki:pə.*
tip, *tɪp.*
tipsy, *'tɪpsɪ.*
toast(en), *toust* (+ Ned. werkw. uitg.).
toddy, *'tɔdɪ.*
toffee, *'tɔfɪ.*
Tommy, *'tɔmɪ.*
topic, *'tɔpɪk.*
topic of the day, *'tɔpɪk əv ðə dei.*
tory, *'tɔ:rɪ.*
touring-car, *'tvərɪŋka:.*
Tower, *'tauə.*
Toynbee (—werk), *'toinbɪ.*
trade (—mark), *treid* (—*ma:k*).
tramp, *træmp.*
trapper, *træpə.*
trawl (net, *trɔ:l*).

trawler, *'trɔ:lə.*
trip, *trɪp.*
truck, *trak.*
truism, *'tru:ɪzm.*
trust, *trast.*
trustee, *tras'ti:.*
tube, *tju:b.*
tumbler, *'tamblə.*
turf, *tɜ:f.*
turtle (—soep), *tɜ:tl.*
two-seater, *'tu:si:tə.*
two-step, *'tu:step.*
typewriter, *'taipraitə.*
typewriting, *'taipraitɪŋ.*

Uncle (— Sam; — Tom's cabin), *aŋkl (sæm; tɔmz 'kæbɪn).*
unfair, *'an'fɛə.*
Union Jack, *'ju:njən 'dʒæk.*
university extension, *ju:nɪ'vɜ:sɪtɪ eks-'tenʃən.*
U. S. = United States, *ju:'naitɪd steits.*
U. S. A. = United States of America, *ju:'naitɪd steits əv 'əmerɪkə.*
upper ten, *'apə 'ten.*
ups and downs, *'aps ən 'daunz.*
up to date, *'ap tu 'deit.*

varsity, *'va:sɪtɪ.*
Vauxhall, *'vɔks'hɔ:l.*
velvet, *'velvɪt.*
velveteen, *'velvɪti:n.*
viscount, *'vaikaunt.*

waiter, *'weitə.*
warrant, *'wɔrənt.*
waterproof, *'wɔ:təpru:f.*
Wales, *weilz.*
Wallstreet, *'wɔ:lstri:t.*
wedgewood, *'wedʒwud.*
week-end, *'wi:k-'end.*
westinghouse (— rem), *'westɪŋhaus.*
wherry, *'werɪ.*
whig, *wɪg.*
whisky, *'wɪskɪ* (ook Nederl. uitspr.).
whist(en), whist-kaarten, *wɪst* (+ Ned. werkw. uitg. of samenstelling).
Woodbrooker, *'wudbrukə.*
would be, *'wudbɪ.*

yacht (—club), *jɔt* (meestal uitgesproken en geschreven: jacht).
yak, *jæk.*
Yankee (—doodle), *'jæŋkɪ (du:dl).*
yard, *ja:d.*
yellow-jack, *'jeloudʒæk.*
yeoman(ry), *'joumən(rɪ).*

II. OOST-INDISCHE WOORDEN.

Na ernstige overweging hebben we in deze 18e druk uitsluitend de aanduiding O.-I. gebruikt voor de zogenaamde Oost-Indische woorden en de onderscheidingen Javaans, Maleis enz. weggelaten. O.-I. staat derhalve zowel bij „echte" Maleise woorden als bij de via het Maleis overgenomen woorden van andere Indonesische talen alsook bij Nederlandse woorden, die in O.-Indië een wijziging in uiterlijk of in betekenis hebben ondergaan. Ofschoon voor de term Ned.-Indisch in plaats van Oost-Indisch veel te zeggen valt, hebben we toch gemeend de laatste term nog te moeten gebruiken, omdat we niet wilden afwijken van de tot nog toe gevolgde gewoonte.

Men houde in het oog, dat bij sommige O.-I. woorden wordt opgegeven *onzijdig geslacht*, maar we vermelden uitdrukkelijk, dat O.-I. woorden, ontleend aan Indonesische talen, in Oost-Indië zelf in de regel het *de*-geslacht hebben. Uitzonderingen zijn woorden met verkleiningsuitgangen of met pejoratieve betekenis en woorden, die uiterlijk zijn gaan lijken op woorden met verkleiningsuitgangen.

Voor alle uit inheemse talen overgenomen O.-I. woorden gelden verder de volgende uitspraakregels:

1. de *g* wordt uitgesproken als de Duitse *g* in *Gans*;
2. de *dj* en *tj* worden als één klank uitgesproken, dus niet de *d* en *t* scheiden van de *j*;
3. de *s* is altijd scherp, ook tussen twee klinkers, dus nooit = stemhebbende *z*;
4. men onderscheidt steeds duidelijk de *é* of *è* van de onduidelijke *e*, voorgesteld door *ə* bij het aangeven der uitspraak;
5. indien er op een *ng* nog een *g* volgt, b.v. in *ang'goer*, moet deze *g* duidelijk hoorbaar zijn (uitspraak als onder 1). In de enkele *ng*, ook tussen twee klinkers, wordt (in juist geschreven O.-I. woorden) echter geen *g* gehoord;
6. de *h* aan het einde van een woord moet hoorbaar zijn.

III. TITULATUUR.

De Koningin: *Hare Majesteit.*
Prins of Prinses van het Koninklijk Huis: *Zijne of Hare Koninklijke Hoogheid.*
Prins of Prinses: *Zijne of Hare Hoogheid.*
Graaf of Gravin: *Hooggeboren Heer of Hooggeboren Vrouwe.*
Baron, Jonkheer of Ridder: *Hoogwelgeboren Heer.*
Barones, ook de vrouw van een Jonkheer: *Hoogwelgeboren Vrouwe.*
Dochter van een graaf: *Hooggeboren Jonkvrouwe.*
Dochter van een baron, jonkheer of ridder: *Hoogwelgeboren Jonkvrouwe.*
Adellijke weduwe: *Mevrouw de Douairière.*
Niet-adellijke personen uit de deftige stand: *Weledelgeboren Heer, Mevrouw.*
Middenstand: *Weledele Heer, Mevrouw.*
Kleine burgerstand en werkende stand: *De Heer, Mejuffrouw.*
Ongehuwde dame, niet van adel: *Mejuffrouw, Juffrouw.*

OPMERKINGEN. 1. Deze titels op adressen, b.v.: *Aan Hare Majesteit Wilhelmina, Koningin der Nederlanden*; *Aan Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Bernhard der Nederlanden*; *Aan den Hooggeboren Heer Adolf Graaf van Rechteren*; *Aan de Hooggeboren Vrouwe Barones van Lamsweerde enz.*

2. In geschriften, gericht aan H. M. de Koningin, schrijft men als hoofd of aanspreking: *Mevrouw.* In de samenhang van het geschrift: *Uwe Majesteit of Hoogstdezelve.* Na het geschrift geëindigd te hebben herhaalt men de aanspreking en sluit: *Van uwe Majesteit de zeer gehoorzame dienaar en getrouwe onderdaan*; adres: *Aan Hare Majesteit de Koningin der Nederlanden.* Aan Prinsen of Prinsessen van den bloede is het adres: *Aan Zijne of Hare Koninklijke Hoogheid den Prins of de Prinses*; in de samenhang van het geschrift: *Uwe Koninklijke Hoogheid*; aan het slot: *Van uwe Koninklijke Hoogheid de gehoorzame en onderdanige dienaar*, bij het toespreken ook wel eenvoudig: *Prins of Prinses*; verder vindt men dit in verband met het bovengegevene vanzelf. In het algemeen is het bij het spreken: *Mijnheer* of *Mevrouw*, echter *Freule* voor jonkvrouw, *Juffrouw, Mejuffrouw* voor een niet-adellijke, ongehuwde dame enz.

a. De titel van *Excellentie* wordt gegeven aan:
Ministers in functie, Ministers van Staat, diplomaten met de rang van Buitengewoon Gezant; Gouverneurs-generaal in Ned. Indië; Vlagofficieren, nl. den Admiraal en Viceadmiraal; Opperofficieren bij de landmacht, nl. den Generaal en Luitenant-generaal; verder aan de Groot-Officieren van het Koninklijk Huis, als:
Grootmeester, Opperhofmaarschalk, Opperceremoniemeester, Opperkamerheer, Opperstalmeester en Opperjagermeester.

OPMERKING. De aanspreektitel is: *Uwe Excellentie*; adres: *Aan Zijne Excellentie den Minister van . . . .*

b. De titel *Hoogedelgestreng* is die van:
Leden van de Raad van State, Leden van de Rekenkamer, oud-Ministers, Hoofdambtenaren, b.v. Referendaris tot en met de rang van Secretaris-Generaal; bij de zeemacht alle Hoofdofficieren van en met de rang van Kapitein-luitenant-ter-zee tot en met de rang van Schout-bij-nacht; bij de landmacht alle Hoofdofficieren van en met de rang van Majoor tot en met de rang van Generaal-Majoor; Commissarissen der Koningin (soms: *Excellentie*), Gouverneurs, Residenten en Assistent-residenten in Ned. Oost-Indië: in 't algemeen van hooggeplaatste staatsambtenaren, voorzitters of leden der Hoge Colleges van Staat, al of niet meer in functie.

OPMERKING. De aanspreektitel is: *Mijnheer* (al of niet gevolgd door de naam hunner waardigheid of betrekking), b.v. *Mijnheer de Referendaris, Mijnheer de Commissaris enz.*, en bij de militairen hun rangtitel zonder meer, b.v. *Majoor, Kolonel enz.*; als slot van brieven enz.: *Van U Hoogedelgestrenge de onderdanige* (of: *gehoorzame*) *dienaar*; aan het hoofd van brieven: *Hoogedelgestrenge Heer.*

c. Het predicaat *Weledelgestreng* is dat van:
Inspecteurs, Griffiers der Staten, der Kamers enz., Advocaten, Procureurs, Schoolopzieners, Notarissen, Ingenieurs, Controleurs, ook in N.-O.-I.; Commiezen en Adjunct-Commiezen der ministeriën en der provinciale griffies; Ridders in enige orde; de subalterne Officieren van de zee- en de landmacht.

OPMERKING. Voor de aanspreektitel, zie boven.

d. Het predicaat van Burgemeesters van grote steden is *Hoogedelachtbare Heer*; dat van de overige Burgemeesters *Edelachtbare Heer*, of thans ook wel *Weledelgestrenge Heer*; deze beide laatste predicaten gelden ook voor Wethouders en leden van de Raad; dat van een lid der *Eerste Kamer* of der *Tweede Kamer* is *Hoogedelgestrenge Heer*, dat van een lid der Provinciale Staten of van Gedeputeerde Staten is *Weledelgestrenge Heer*, ofschoon deze titels bij de Grondwet van 1848 zijn afgeschaft en de titel eenvoudig is: *Mijnheer.*

e. Wat de *rechterlijke macht* betreft, het volgende:
Leden van de Hoge Raad: *Edelhoogachtbare Heer.*
Raadsheren der Gerechtshoven: *Edelgrootachtbare Heer.*
Rechters der Rechtbanken: *Edelachtbare Heer.*
Kantonrechters: *Edelachtbare Heer.*
Griffiers, Officieren en Substituut-Officieren, Rechters-Commissarissen enz.: *Edelachtbare Heer.*

f. Wat de *Hogescholen* en *andere scholen* betreft, dit:
Curatoren ener Hogeschool: *Edelgrootachtbare Heer.*
Hoogleraren: *Hooggeleerde Heer.*
Doctoren (wetenschapp. titel): *Zeergeleerde Heer,* ook, *Weledelzeergeleerde Heer.*
Artsen (zonder doctorstitel): *Weledelgeboren Heer.*
Curatoren van een gymnasium, leden der commissies van toezicht op Middelbaar of Lager onderwijs: *Weledelgestrenge Heer.*
Leraren: *Weledelgeleerde Heer.*
Studenten aan een Universiteit: *Weledelgeboren Heer.*
Onderwijzers: *Weledele Heer.*

OPMERKING. Ook in de laatstbehandelde gevallen bezigt men als aanspreektitel meestal *Mijnheer,* gevolgd door de ambtstitel: *Mijnheer de Burgemeester, Mijnheer de Wethouder, Mijnheer de President* (van een rechtscollege); van Hoogleraren: *Professor*; van geneesheren en artsen: *Mijnheer* of *Dokter*; overigens *Mijnheer* (zonder meer).

g. Wat de *Hervormde* kerk aangaat, het volgende:
Predikanten (met doctorstitel): *Weleerwaarde Zeergeleerde Heer.*
Predikanten (zonder doctorstitel): *Weleerwaarde Heer.*
Leden der Synode: *Hoogeerwaarde Heer.*

h. Wat de *Israëlietische* kerk betreft, dit:
Opperrabijn: *Weleerwaarde Zeergeleerde Heer.*
Rabbijn of Rabbinale assessor: *Weleerwaarde Heer.*
Isr. onderwijzer, voorzanger, koster: *Eerwaarde Heer.*

i. Wat de *Rooms-Katholieke* [1]) geestelijkheid aangaat, dit:
Aan den *Paus,* adres: *Aan zijne Heiligheid den Paus*; aanspreektitel: *Allerheiligste Vader*; in de brief: *Uwe Heiligheid*; onderschrift: (van Rooms-Katholieken): *Van Uwe Heiligheid de met de meeste getrouwheid verknochte zoon*; (van niet-Rooms-Katholieken): *Van Uwe Heiligheid de onderdanige dienaar.*
Aan een *Kardinaal,* adres: *Zijne Eminentie*; aanspreektitel: *Uwe Eminentie.*
Aan een *Aartsbisschop* of *Bisschop,* adres: *Zijne Doorluchtige Hoogwaardigheid* of *Monseigneur*; aanspreektitel: *Monseigneur.*
Aan *Eerprelaten, Ereprelaten,* adres: *Hoogeerwaarde Heer*; aanspreektitel: *Monseigneur.*
Aan een *Gemijterden abt,* adres: *Zijne Hoogwaardigheid*; aanspreektitel: *Monseigneur* of *Hoogeerwaarde Heer.*
Aan een *Kanunnik* van een kapittel: *Hoogeerwaarde Heer*; aanspreektitel: *Monseigneur.*
Aan *Professoren* van een Groot-Seminarie: *Zeereerwaarde Hooggeleerde Heer*; zijn ze tevens kanunnik: *Hoogeerwaarde Hooggeleerde Heer.*
Aan *Professoren* van een Klein-Seminarie: *Zeereerwaarde Zeergeleerde Heer*; zijn ze tevens kanunnik: *Hoogeerwaarde Zeergeleerde Heer.*
Aan *Geestelijken,* die tevens doctor zijn: *Weleerwaarde Zeergeleerde Heer.*
Aan een *Deken,* adres: *Zeereerwaarde Heer.*
Aan een *Pastoor,* adres: *Zeereerwaarde Heer*; aan een *Rector* of *Kapelaan*: *Weleerwaarde Heer*; aan een *Subdiaken* of *Diaken*: *Eerwaarde Heer.*
Aan een *Student* in de godgeleerdheid: *Weledele Heer* of *Eerwaarde Heer.*

---

[1]) Deze in verschillende bisdommen in ons land nog gebruikte titulatuur luidt in het Handboek van het Bestuur der Katholieke Kerk door P. J. L. M. Goulmy, Martinus Nijhoff 1931 's-Gravenhage, aldus o. a. wat betreft:
Pausen — Zij voeren de titel van *Allerheiligsten Heer* en het praedicaat *Heiligheid.*
Kardinalen — Zij voeren de titel van *Eminentsten en Hoogwaardigsten Heer* en het praedicaat van *Hoogwaardigste Eminentie.*
Bisschoppen — Zij hebben de titel van *Excellentste en Hoogwaardigste Heren* en het praedicaat *Hoogwaardigste Excellentie.*
Abten en Prelaten — Zij hebben de titel van *Doorluchtigste en Hoogwaardigste Heren* en het praedicaat *Doorluchtigste Hoogwaardigheid.*
Kanunniken — Zij hebben de titel van *Hoogeerwaarden Heer* en het praedicaat *Hoogeerwaarde.*
Kloosterlingen — De leden van een Orde van Reguliere Kanunniken heten *Heren,* de leden-priesters van andere Orden en Congregaties *Paters*; degenen, die novicen zijn of zich voorbereiden op het Priesterschap, dragen de naam van *Fraters*; de niet voor het Priesterschap bestemde leden noemt men *Broeders.*

Kloosterlingen. Aan den Generaal ener Orde: *Hoogwaardigste Heer*; aan een Provinciaal: *Hoogeerwaarde Heer*; aan een Gardiaan of Overste: *Zeereerwaarde Pater*; aan de overige paters: *Weleerwaarde Pater*; aan overige mannelijke kloosterlingen (die geen wijding ontvangen hebben): *Eerwaarde Frater* of *Eerwaarde Broeder*; aan de Overste van een vrouwenklooster: *Révérende Mère* of *Eerwaarde Moeder*; aan vrouwelijke Religieuzen van sommige orden: *Mère*, gevolgd door de kloosternaam, meestal *Zuster* of ook *Soeur*, gevolgd door de kloosternaam.

OPMERKING. De aanspreektitel in de boven niet aangegeven gevallen is: *Professor, Mijnheer de Deken, Mijnheer Pastoor, Mijnheer Kapelaan, Mijnheer de Rector*; *Mijnheer* (diaken, subdiaken, student); *Pater-generaal, Pater-provinciaal, Pater-Gardiaan* of kortweg *Pater*; *Broeder, Frater*, ook wel: *Eerwaarde, Uw Eerwaarde.*

AANTEKENING. Meermalen laat men op adressen van brieven enz. alle titulatuur weg en schrijft men eenvoudig: *Den Heer* (soms: *Den Here*) ..... en daaronder: *s. t.* nl. *salvo titulo* d. i. met voorbehoud uws titels, of *s. s. t. t.*, dat is *salvis titulis*, met voorbehoud uwer titels, of *s. h. e. t.*, d. i. *salvo honore et titulis*, behoudens eer en titels. In België schrijft men uitsluitend: *Den Heer* en is het praedicaat meestal: *Hooggeachte, Zeer Geachte, Geachte Heer.*

IV. ENIGE OPMERKINGEN OVER DE KLEMTOON.

1. De zelfstandige naamwoorden hebben in de regel het accent op de eerste lettergreep, de werkwoorden daarentegen op de wortelsyllabe: *bij'stand*: *bestaan'*; *voor'zorg*: *verzor'gen*; *om'vang*: *omvan'gen* enz.; zie echter ook 4, 6, 7, 9.

2. De bijvoeglijke naamwoorden hebben het accent der zelfstandige naamwoorden, ook de samengestelde, ofschoon bij deze laatste veel uitzonderingen zijn b.v. *aloud'*, *openbaar'*, *eigenwijs'*.

3. Bij de onvoltooide deelwoorden (dikwijls ook bij de voltooide), welke als bijvoeglijke naamwoorden worden gebruikt, valt het accent meestal vlak voor de uitgang, dus bijvoeglijke naamw.: *uitmun'tend, noodlij'dend, voortdu'rend, toegene'gen*; deelwoorden: *uit'muntend, nood'lijdend, voort'durend, toe'genegen.* De substantieven van deze bijvoeglijke naamwoorden afgeleid, behouden dit accent (zie ook 6). Soms komt ook tweeërlei accent voor: *een verregaan'de* of *ver'regaande stommiteit, een ingekan'kerde* of *in'gekankerde haat.*

4. De eigenlijke composita hebben gewoonlijk het accent op de eerste syllabe. Bij oneigenlijke samenstelling (bv. bij de uit een genitief en een zelfstandig naamwoord samengestelde woorden) heeft het tweede lid eigenlijk het accent b.v. *oudejaarsa'vond, boerenzoon', noordoost', rodekool'* (maar ook *ar'beidsloon, rog'gemeel*), bij alle namen van het kaartspel bv. *ruitenboer', klaverenaas'* enz., bij vele stedennamen, *Delfzijl', Maastricht'*, provincienamen, *Noord-Bra'bant, Zuid-Hol'land.* Verreweg de meeste door samenkoppeling gevormde zelfstandige naamwoorden hebben echter, in verband met de nauwe betrekking tussen beide delen ontstaan, het accent naar voren getrokken b.v. *blin'deman, dron'kenman, smal'deel, dol'leman, oud'gast.*

5. In één categorie van samenstellingen komen beide klemtonen naast elkaar voor nl. in die waarvan het eerste lid *boeren-, burger-, heren-, rijks-, staats-*, of *stads-* is. Dit verschil berust somtijds op een onderscheid in de bet.: boerenbrui'loft is een bruiloft als van boeren te verwachten is, een boerenzoon' is een jongen, die van het land komt. Boe'renbond, boe'renoorlog is een bond, een oorlog van boeren. (Verg. burgerbestaan' = burgerlijk bestaan met bur'gerbloed = bloed van burgers, burgerman' = eenvoudige man met bur'gerplicht = plicht van burgers). In het eerste geval is het eerste lid ongeveer een adjectief, in het tweede is het tweede lid een echte genitief. Het als adjectief gevoelde eerste lid heeft meestal niet het hoofdaccent, het als genitief gevoelde eerste lid wel.

6. Zelfstandige naamwoorden op *-heid* afgeleid van bijvoeglijke naamwoorden op *-loos* hebben meestal het accent onmiddellijk vóór het achtervoegsel b.v. *kinderloos'heid, ouderloos'heid*, maar ook *weer'loosheid, wil'loosheid.*

7. Werkwoorden met zelfstandige naamwoorden en bijvoeglijke naamwoorden samengesteld, hebben in de regel het accent op het eerste lid b.v. *a'demhalen, school'blijven, los'maken, hard'draven, raad'plegen, wee'klagen.*

Denominatieven, gevormd van samengestelde zelfstandige naamwoorden behouden het accent van deze zelfstandige naamwoorden bv. *ant'woorden*, en omgekeerd behouden de zelfstandige naamwoorden, afgeleid van samengestelde werkwoorden het accent van het werkwoord b.v. *onderne'mer, achtervol'ging.*

Werkwoorden, samengesteld met adverbiale praeposities hebben de hoofdtoon op deze adverbiaalpraepositie, indien ze bij de vervoeging gescheiden worden b.v. *af'lopen, in'zien, on'derlopen, toe'zien, op'staan.* Onscheidbare hebben het accent op de wortelsyllabe b.v. *aanvaar'den, voorspel'len, weerstaan'* enz.

Opm. Bij verschillende werkwoorden met *door-, om-, onder-, over-, weer-* samengesteld, is het accent verschillend, naargelang zij onscheidbaar of scheidbaar zijn in verband met een verschillende betekenis b.v. *door'reizen*: *doorrei'zen*; *voor'spellen*: *voorspel'len* enz.

8. Vele bijvoeglijke naamwoorden met achtervoegsels *-ig, -isch, -lijk, -baar, -zaam, -loos*, enz. gevormd, hebben het accent op de lettergreep, die onmiddellijk aan dit achtervoegsel voorafgaat, maar welke nooit toonloos mag zijn, b.v. *bouwval'ig, arbeid'-zaam, afzet'baar, noodza'kelijk, bur'gerlijk*; niet hebben het accent op deze lettergreep, maar op de laatste: *goddeloos', werkeloos'*; *trou'weloos* en *trouweloos'* komen naast elkaar voor; *-achtig* heeft de klemtoon in de bet. van *hebbende* b.v. *vreesach'tig*, anders niet b.v. *wa'terachtig*, met uitzondering van *reusach'tig*.

9. De praefixen *ant-, bij-, oor-, voor-, on-, wan-* der zelfstandige naamwoorden hebben het accent; de verbaal praefixen *ont-, be-, ver-, ge-* niet; de zelfstandige naamwoorden, afgeleid van de werkwoorden met deze praefixen gevormd, hebben het accent van de werkwoorden; ook verschillende andere voorvoegsels hebben de hoofdtoon behouden: *aarts-, aarts'vader*; *af-, af'gunst*.

10. Het voorvoegsel *on-* heeft bij de bijvoeglijke naamwoorden (behalve in *on'klaar*) niet het accent b.v. *onnut', ongelijk'* (zelfstandig nw. *on'gelijk*), *onzin'nig* (*on'zin*).

11. De achtervoegsels der zelfst. nw. hebben in het algemeen niet het accent, behalve *-in, -es*, het vero. *-egge* en de aan het Frans ontleende bastaarduitgangen *-ier, -enier, -ist* (*-enist*), *-ij* (*-erij, -ernij*), *-eel, -age, -eren, -et, -teit, -ment* bv. *koningin', zangeres', dieveg'ge, tuinier', fluitist', kledij', toneel', vrija'ge, waarde'ren, helmet', flauwiteit', dreigement'*. In samenstellingen waarvan het laatste deel een zn. met een bastaarduitgang is, gaat deze regel niet altijd op b.v. *min'godes, keur'prinses, ko'perslagerij, toneel'heldin, to'vergodin* enz. Het accent is dan wankelend. Men hoort *we'reldheerschappij*, maar ook wel *wereldheerschappij'*. Wanneer een samenstelling bijzonder lang is, dan wordt het accent dikwijls naar achteren verplaatst.

12. De jonge, aan vreemde talen, inz. aan het Latijn of Frans ontleende woorden hebben meestal het accent der vreemde taal, oude daarentegen hebben het Nederlandse accent overgenomen b.v. de oude ontleningen: *kel'der*, Lat. *cella'rium*; *op'perman*, Lat. *opera'rius*; *ze'ker*, Lat. *secu'rus*; *lui'tenant*, Fr. *lieutenant'*; *ho'bo*, Fr. *hautbois'*, *pon'jaard*, Fr. *poignard'*. Jonge ontleningen als *jalousie', equipa'ge, galant', station'* enz. hebben hetzelfde accent als in de vreemde taal waaruit of via welke zij zijn overgenomen. Dus een Lat. woord, dat via het Frans is overgenomen, heeft het Franse accent.

13. Ten slotte houde men in het oog, ten eerste dat door vers- en zinsrhythme, tegenstelling enz. de accenten dikwijls veranderingen ondergaan en het woord geaccentueerd wordt op een manier, geheel afwijkend van de gewone. Zo accentueert men *laatst'leden Zondag*, maar *Zondag laatstle'den*. Het accent van *koningin', keizerin'*, kan verspringen in een zin als: *zij was kei'zerin* en niet *ko'ningin*. *Driehoe'kig* krijgt ander accent in een zin als *Drie'hoekig is de figuur, niet vier'hoekig*. Wanneer dus de adjectieven of de als adjectieven gebruikte deelwoorden met het praefix. *on-* in het titelwoord niet het accent op *on-* hebben, dan volgt daaruit niet, dat zij nooit zonder het accent op *on-* voorkomen. Bij tegenstelling verspringt het accent onmiddellijk, bij een ander affect eveneens. Bij vele woorden, die met *on-* gevormd zijn en die meestal alleen als tegenstelling voorkomen, zal derhalve de accentuatie op *on-* misschien vaker *gehoord* worden, dan de accentuatie van het titelwoord. Zo is het ook met woorden, die van nature een affectief karakter hebben: *Een on'gelikte beer*. Dus, hoewel *onschoon'* in het titelwoord staat, heeft het woord in de als voorbeeld gegeven zin de uitspraak *on'schoon*.

Vervolgens vergete men niet, dat het accent in vele gevallen onzeker is b.v. in een geval, waarin men zich niet voldoende rekenschap kan geven, hoe nauw de betrekking is tussen de samenstellende delen van woorden (zie ook 4); men hoort *overleg'* en *o'verleg*; *voor'nemens* en *voorne'mens*; *en'zovoorts* en *enzovoorts'*. Andere gevallen van dubbel accent zijn *al'taar* en *altaar'*, *na'middag* en *namid'dag, wel'licht* en *wellicht'*, *uniform'* en *u'niform* (dikwijls tegenwoordig als bn. *uniform'*, als zn. *u'niform*). Vele woorden op *-s* als *benedendijks, beiderzijds*, of met *-lei, -hande, -wijze, -halve* en *boven-* gevormd, voornaamwoordelijke bijwoorden als *daarvan, hierdoor* enz., hoort men met dubbel accent. Gewestelijk zijn de verschillen in klemtoon natuurlijk dikwijls zeer groot. Inzonderheid in Z.-N. gelden niet altijd de hier gegeven regels bij name regel 10.

V. AARDRIJKSKUNDIGE NAMEN EN HUN GESLACHT.

1. De namen van **werelddelen, landen, provinciën, steden** en **dorpen** zijn alle *onzijdig*, met uitzondering van die namen van *landstreken*, welke altijd het lidwoord **de** voor zich hebben: *De Betuwe, De Krim* (deze zijn vr.). De namen van steden en dorpen, door een lidwoord in de voorwerpsvorm (oorspronkelijke oude locativus) voorafgegaan, blijven integendeel *onzijdig*. *Het welvarende Den Helder enz.*

2. In literaire taal wordt het geslacht dikwijls veranderd; de namen van werelddelen en landen zijn dan dikwijls vrouwelijk, bijv.:

Heel Neerland zendt *haar* wens ten hemel.
TOLLENS, *Overwintering*.

3. De namen van *rivieren* en *wateren* zijn *mannelijk*, *vrouwelijk* of *onzijdig*. Bij de samenstellingen met -kanaal, -diep, -vaart, -beek enz. b.v. Eemskanaal, Eiserbeek enz., zie men voor het geslacht naar het grondwoord in de woordenlijst.

1°. Binnenlandse wateren.[1])

A of Aa, v. (N.B., O., Gr.).
Aar, v. (Z.H.).
Amer, m. (N.B.).
Amstel, m. (N.H.).
Bakkerskil, v. (N.B.).
Beers, Beerse, v. (N.B.).
Berkel, v. (G.).
Beulakerwijde, Belterwijde, v. (O.), (veenplassen).
B(i)eningen, v. mv. (Z.H.).
Biesbosch, m. (N.B.).
Bijleveld, v. (U.).
Boorn, v. (F.).
Braakman, m. (*water in Z.*).
Diep, o. *Zwolse-*, (O.).
Dieze, v. (N.B.).
Dinkel, v. (O.).
Dintel, v. (N.B.).
Does, v. (Z.H.).
Dollard, m. (Gr.).
Dommel, m. (N.B.).
Donge, v. (N.B.).
Drecht, v. (N.H.).
Ee, v. (F.).
Eem, v. (U.).
Eendracht, v. (N.B. en Z.).
Gaasp, v. (N.H.).
Gein, o. (*watertje in* N.H.).
Geleen, v. (L.).
Geul, v. (L.).
Giesen, v. (Z.H.).
Goot, v. (O.).
Gouwe, v. (Z.H.).
Gracht, v. *Kalenberger-*, (O.).
Grevelingen, (Z.H.).
Grift, v. (G.).
Gulp, v. (zijtakje, Geul).
Haringvliet, o. (Z.H.).
Holendrecht, v. (N.H. en U.).
Honte, v. (*W.-Schelde*), Z.
Hunze, v. (D. en Gr.).
IJ, o. (N.H.).
IJsel, m. (G., Z.H., O.).
Jeker, Jaar, m. en v. (L.).
Keeten, o. (Z.).
Kil, v. *Dordse-*, (Z.H.).
Krammer, v. (Z.H.).
Kreek, v. *Hulster-*, (Z.).
Krekerak, o. (*water in Z.*).
Kuinder of Tjonger, v. (F.)
Lauwers, v. (F. en Gr.).
Lee, v. (Z.H.).
Lei, v. (N.B.).
Lek, v. (Z.H. en U.).
Liede, v. (N.H.).
Linde, v. (F.).
Linge, v. (G.).
Loolee, v. (O.).
Maas, v.
Maasje, o. *Oude-*, (N.B.).
Mark, v. (N.B.).
Mastgat, o. (Z.).
Merwede, Merwe, v. (Z.H.).
Mijdrecht, v. (U.).
Morra, v. (*meer in F.*).
Mussel A, v. (Gr.).
Neer, v. (L.).
Niers, v. (L.).
Nieuwegraven, v. (O.).
Noord, v. (Z.H.).
Noordergat, o. (Z.H.).
Overlaat, m. (N.B.).
Pampus, o. (N.H.).
Pekel A, v. (Gr.).
Raam, v. (N.B.).
Reest, v. (O. en D.).
Regge, v. (O.).
Reuzel, v. (N.B.).
Rijn, m.
Roer, v. (L.).
Roompot, v. (*mond O.-Schelde*).
Rotte, v. (Z.H.).
Rozendaalsche vliet, m. (N.B.).
Ruiten A, v. (Gr.).
Rul, v. (N.B.).
Run, v. (N.B.).
Runde, v. (D.).
Schelde, v.
Schelde, v. (*Ooster-*).
Schelde, v. (*Wester-*).
Scheur, o. (Z.H.).
Schie, o. of v. (Z.H.).
Slaak, o. (*water*), Z.
Slink, v. (G.).
Sloe, o. (Z.), afgedamd.
Spaarne, o. (N.H.).
Spui, o. (Z.H.).
Swalm, v. (L.).
Tjonger, v. (F.).
Tongelreep, v. (N.B.).
Val, o. (*v. Urk*).
Vecht, v. (N.H. en U.).
Vlie, o. (*zeegat*).
Vlist, v. (Z.H.).
Volkerak, o. (N.B. en Z.H.).
Waal, v.
Waver, v. (N.H.).
Weerijs, v. (N.B.); de — is een zijtak van de Mark (Breda); ook: Weerreis.
Wetering, v. (Z.H., G.).
Wijde, v.
Zaan, v. (N.H.).
Zandkreek, v. (Z.).
Zandwetering, v. (U. en O.).
Zijpe, o. (Z.).
Zoom, m. (N.B.).
Zwin, o. (*voormalig water*, Z.).

2°. Buitenlandse wateren.[2])

Aar, v. (Zwitserland).
Adda, v. (zijtak, Po).
Adige, Etsch, v. (N.-O. Italië)
Adour, v. (Frankrijk).
Ahr, v. (zijtakje, Rijn).
Aller, m. (zijtak, Weser).
Allier, v. (zijtak, Loire).
Amazone, v. (Z.-Amerika).
Amblève, v. (zijtak, Ourthe, Lk.).
Amoe-Darja, v. (uitstromend i. h. Aralmeer, Azië).
Amoer, v. (O.-Azië).
Arkan'sas, m. (zijtak van de Mississippi).
Arno, m. (Italië).
Arragon, v. (zijtak, Ebro).
Avon, v. (Engeland).
Barito, v. (Borneo).
Belt, v. (*zeestraat*, Den.).
Benga'wan, v. Zie Solo.
Berezina, v. (zijtak, Dnjepr).
Bocq, v. (zijtakje Maas, N.).
Boeg, v. (Rusland).
Bosporus, Bosphorus, m. (*zeestraat*, Turkije).
Brahmapoetra, v. (Brits-Indië).
Brantas, v. (Java).
Brenta, v. (N.-O.-Italië).
Charente, v. (Frankrijk).
Cher, v. (zijtak, Loire).
Clyde, v. (Schotland).
Colorado, v. (Verenigde Staten van N.-A.).
Columbia, v. (Verenigde Staten van N.-A.).
Congo, m. (Z.-W.-Afrika).
Dal-Elf, v. (Zweden).

---

[1]) Bij verkorting worden de provinciën aangeduid door de beginletters: N.B. = Noord-Brabant; O. = Overijsel; G. = Gelderland; Gr. = Groningen enz. Wij volgen in deze lijst de spelling van de *Lijst der Aardrijkskundige Namen van Nederland*, uitgegev. d. h. Kon. Ned. Aardr. Genootschap, Leiden E. J. Brill 1936.

[2]) De Belgische provinciën naast de Belgische wateren zijn afgekort als volgt: A., Antwerpen; B., Brabant; H., Henegouwen; L., Limburg; Lk., Luik; Lx., Luxemburg; N., Namen; O.- of W.-Vl., Oost- of West-Vlaanderen; bij dubbele benaming staat de Franse achteraan.

Darling, m. (zijstroom, Murray).
Demer, m. (zijtak, Dijle, B.)
Dender, v. (zijtak, Schelde, O.-Vl.); Dendre, v.
Dijle, v. (zijtak Schelde, B.); Dyle, v.
Djambi, v. (O.-Sumatra).
Dnjepr, m. (Rusland).
Dnjestr, m. (Rusland).
Dommel,m.(zijtakMaas,L.)
Don, m. (Rusland).
Donau, m. (Duitsland, Oostenrijk).
Donetz, v. (zijtak, Don).
Dordogne, v. (Frankrijk).
Doubs, v. (zijtak, Saône).
Douro,m.(Spanje en Port.).
Drau, Drave, v. (zijtak, Donau).
Drin, v. (zie Drina).
Duna, v. (Rusland).
Durance,v. (zijtak, Rhône).
Durme, v. (zijtakje, Schelde, O.-Vl.).
Dwina, v. (Rusland).
Ebro, v. (Spanje).
Eems, v. (W.-Duitsland).
Elbe, v. (Bohemen, Duitsland).
Escaut, z. Schelde.
Etsch,v. (Zwits.,Tyrol,It.).
Eufraat, Euphraat, m. (W.-Azië).
Forth, v. (Schotland).
Fulda, v. (W.-Duitsland).
Gambia, v. (W.-Afrika).
Ganges, m. (Brits-Indië).
Garonne, v. (Z.-Frankrijk).
Gete, v. Grote- en Kleine-, (zijtak Demer, B.); Gette, v.
Gironde, v. (mond van Garonne en Dordogne, W.-Frankrijk).
Glom(men),v.(Noorwegen).
Götha-Elf, v. (monding der Klara-Elf).
Guadalquivir, m. (golf van Cadix, Spanje).
Guadiana, v. (Spanje en Port.).
Haine, zie Hene.
Havel, v. (zijtak, Elbe).
Hellespont, m. (doorvaart, N.O.-Turkije).
Hene, v. (zijtakje, Schelde, H.); Haine, v.
Herck, v. (zijtakje, Demer, L.).
Heure, v. (zijtakje, Samber, N. en H.).
Hoang-ho, Hoango, m. (*Gele rivier*, O.-China).
Hoyoux, v. (zijtakje, Maas, Lk.).
Hudson, v. (N.-Am.).
Humber, v. (mond van Trent en Ouse, Eng.).
Ieperlee, v. (zijtakje, IJzer, W.-Vl.).
IJzer, m. (W.-Vl.); Yser, m.
Indragiri, v. (O.-Sumatra).
Indus, m. (Voor-Indië).
Inn, m. (zijtak, Donau).
Irawadi,m.(Achter-Indië).
Irtysj, v. (zijtak, Ob).
Isar, v. (zijtak, Donau).
Isère, v. (zijtak, Rhône).
Jang-tse-Kiang,m.(*Blauwe rivier*, O.-China).
Jeker, m. (zijtakje, Maas).
Jenil, v. (zijtak, Guadalq.).
Jenissei, v. (Siberië).
Jordaan,m.ofv.(Palestina).
Kama, v. (zijtak, Wolga).
Kattegat, o. (Den.).
Klar-Elf, v. (Zweden).
Kongo, m.; zie Congo.
Lahn, v. (zijtak, Rijn).
Laibach, v. (zijtak, Sau).
La Plata, Rio de la Plata, v. (Z.-Am.).
Laurens, m. (St.-, zie ald.).
Lech, v. (zijtak, Donau).
Leie, v. (zijtak, Schelde, W.-O.-Vl.); Lys, v.
Lena, v. (O.-Siberië, Azië).
Lesse, v. (zijtak, Maas, N. en Lx.).
Lys, zie Leie.
Limmat, v. (zijtak, Aar).
Limpopo, v. (Z.-O.-Afrika).
Lippe, v. (zijtak, Rijn).
Loire, v. (Frankrijk).
Maas, v. (Fr., België, Ned.); Meuse, v.
Mackenzie, v. (Brits N.-A.).
Madeira (zijtak, Amazonestroom).
Magdalena, v. (Z.-Am.).
Main, m. (zijtak, Rijn).
Maine, v. (zijtak, Loire).
Mandel, v. (zijtakje Leie, W.-Vl.).
March, v. (zijtak, Donau; hoofdrivier v. Moravië).
Maritza, v. (Bulgarije).
Mark, v. (zijtakje, Maas, B.).
Marne, v. (zijtak, Seine).
Maros, v. (zijtak, Theiss).
Medway, v. (Engeland).
Mehaigne, v. (zijtakje, Maas, N., Lx.).
Mekhong,v.(Achter-Indië).
Memel, v. (Oost-Pruisen): benedenloop v. d. *Niemen* of *Njemen*.
Menam, m. (Achter-Indië).
Mersey, v. (Engeland).
Meuse, zie Maas.
Mincio, v. (zijtak, Po).
Minto, v. (Port. en Spanje).
Mississippi, m. (Verenigde Staten van N.-A.).
Missouri, m. (zijtak v. d. Mississippi).
Moesi, v. (O.-Sumatra).
Moezel, v. (zijtak, Rijn).
Moldau, v. (zijtak, Elbe).
Morawa, v. (Servië).
Mos'kowa, Moskwa, v. (zijtak, Oka).
Mulde, v. (zijtak, Elbe).
Murg, v. (zijtak, Rijn).
Murray, v. (Nieuw-Holl.).
Naab, Nab, v. (zijtak, Donau).
Nahe, v. (zijtak, Rijn).
Nec'kar,Nec'ker,m.(zijtak, Rijn).
Neer, v. (zijtakje, Maas, L.).
Nethe, Grote- en Kleine-, v. (zijtak, Rupel, A.); Nèthe, v.
Netze, v. (zijtak, Warthe).
Newa', v. (N.-W.-Rusland).
Nia'gara, v. (N.-Amerika).
Niemen of Njemen, v. (Polen), z. Memel.
Niger, m. (Midden-Afrika).
Nijl, m. (Egypte).
Noordzee, v.
Ob, Obi, v. (Siberië).
Oder, v. (Moravië, Duitsland).
Oeral, Ural, m. (Rusland).
Ohio,v.(zijtak,Mississippi).
Oise, v. (zijtak, Seine).
Oka, v. (zijtak, Wolga).
One'ga, v. (Rusland).
Oostzee, v.
Oranje-rivier, v. (Z.-Z.-W.-Afrika).
Orinoco, m. (Z.-Amerika).
Ourthe, v. (zijtak, Maas, Lx., Lk.).
Ouse, v. (Engeland).
Paraguay,m.(Z.-Amerika).
Parana, v. (Z.-Amerika).
Petsjo'ra, v. (Rusland).
Piave, v. (Italië).
Plata, v. (La —, zie ald.).
Po, v. (Italië).
Pregel, v. (Rusl., Pruisen).
Pripet, v. (zijtak, Dnjepr).
Proeth, Pruth, v. (zijtak v. d. Donau).
Raab, v. (zijtak, Donau).
Regen, v. (zijtak, Donau).
Reuss, v. (zijtak, Aar).
Rhône, v. (Zwits.,Frankr.).
Rijn, m. (Zwits., Duitsland, Nederland).
Rio-Grande, m. (N.-Amerika).
Rio-Negro, m. (zijtak, Amaz.).
Roer,Ruhr,v.(zijtak,Maas).
Ruhr, v. (zijtak, Rijn).
Rupel, m. (zijtak, Schelde, A).
Saale, v. (zijtak, Main).
Saar, v. (zijtak, Moezel).
Saloeën, m. (Achter-Indië).
Samber, v. (zijtak, Maas, N. en H.); Sambre, v.
Saône, v. (zijtak, Rhône).
Sarthe, v. (zijtak, Loire).
Sau,Save,v.(zijtak,Donau).
Sazawa,v. (zijtak, Moldau).
Schelde, v. (Fr., België, Ned.); Escaut, m.
Seine, v. (Frankrijk).
Semois, v. (zijtak Maas, Lx. en N.).
Senegal, m. (W.-Afrika).
Senne, zie Zenne.
Sereth, v. (zijtak, Donau).

Severn, v. (Z.-Engeland).
Shannon, m. (Ierland).
Si-Kiang, m. (China).
Skager Rak, o. (doorvaart bij Denemarken).
Solo, v. (Java), ook: Bengawan.
Somme, v. (Frankrijk).
Sont, v. (zeestraat, Den.).
Spree, v. (zijtak, Havel).
St.-Laurens, m. (N.-Am.).
Stroema, v. (Macedonië); ook: Strymon.
Sure,v.(zijtakje,Moezel,Lx.)
Syr-Darja, v. (Azië, Aralmeer).
Taag, m. (Spanje en Port.).
Tarn, v. (zijtak, Garonne).
Tay, v. (Schotland).
Teems, v. Theems (Engel.).
Terek, v. (Z.-Rusland).
Theiss, v. (zijtak, Donau).
Tiber, m. (Italië).
Ticino, v. (zijtak, Po).
Tiger, m. Tigris (Mesopotamië).
Tobol, m. (zijtak, Irtisch).
Trent, m. (Engeland).
Tweed,v.(Engel.enSchotl.).
Tyne, v. (Engeland).
Ural, Oeral, m. (Rusland).
Uruguay, v. (Z.-Amerika).
Vaal, v. (zijtak, Oranjerivier).
Vardar, v. (Balkan-schiereil.).
Vesder, v. (zijtak, Ourthe, Lk.); Vesdre, v.
Vienne, v. (zijtak, Loire).
Viroin, v. (zijtakje, Maas, N.).
Volturno, v. (Z.-Italië).
Waag, v. (zijtak, Donau).
Warche, v. (zijtak, Amblève, Lk.).
Warthe, v. (zijtak, Oder).
Weichsel, m. (Silezië, Polen, Pruisen). (ch = k).
Werra, v. (W.-Duitsl.).
Wezer, m. (W.-Duitsl.).
Wolga, v. (Rusland).
Wupper, v. (zijtak, Rijn).
Yonne, v. (zijtak, Seine).
Yser, z. IJzer.
Zambe'si, m. (O.-Afrika).
Zenne, v. (zijtak, Dijle); Senne, v.

VI. SPELLINGREGELS VOLGENS HET KON. BESLUIT VAN 29 DEC. 1936.

„Bij het schriftelijk werk wordt gevolgd de schrijfwijze volgens De Vries en Te Winkel, met de navolgende afwijkingen:

1. De *e* wordt aan het eind van open lettergrepen niet verdubbeld. De *ee* blijft echter aan het einde van een woord, alsmede in afleidingen en samenstellingen van woorden op *-ee*;

2. De *o* wordt aan het eind van open lettergrepen niet verdubbeld. De *oo* blijft echter vóór *ch* in de woorden: goochelen, goochem, loochenen, alsmede in hun afleidingen en samenstellingen;

3. *Sch* wordt alleen daar geschreven, waar de *ch* gesproken wordt. Echter behoudt het achtervoegsel *-isch* de thans gangbare spelling;

4. De verbuigingsuitgangen *e* en *en* van het lidwoord *een*, van *geen* en van de bijvoeglijk gebruikte bezittelijke voornaamwoorden *mijn, uw, zijn, hun, haar*, mogen worden weggelaten, behalve in staande uitdrukkingen als Hare Hoogheid, te zijnen huize, en in bijzondere taal en bijzonderen stijl;

5. De naamvalsuitgang *-n* bij lidwoorden, voornaamwoorden, bijvoeglijke naamwoorden of daarmede gelijkstaande verbuigbare woorden mag worden weggelaten, behalve:

a. in staande uitdrukkingen en in bijzondere taal en bijzonderen stijl;

b. in het enkelvoud bij de namen van mannelijke personen, bij de namen van dieren, die òf uitsluitend een mannelijk individu aanduiden, òf een gebruikelijk afleidsel op *-in* ter aanduiding van het vrouwelijk individu naast zich hebben; benevens bij woorden, *die een kennelijk mannelijke zelfstandigheid aanduiden*;

6. Onverminderd hetgeen geldt voor staande uitdrukkingen, bijzondere taal en bijzonderen stijl, richt men zich bij de voornaamwoordelijke aanduiding van zelfstandigheden en bij het gebruik van den tweeden naamval enkelvoud naar het beschaafde taalgebruik, met dien verstande, dat *zij, haar, der, dezer*, enz. niet gebruikt mogen worden met betrekking tot de namen van mannelijke personen, van dieren, die òf uitsluitend een mannelijk individu aanduiden, òf een gebruikelijk afleidsel op *-in* ter aanduiding van het vrouwelijk individu naast zich hebben, benevens met betrekking tot de woorden, die een kennelijk mannelijke zelfstandigheid aanduiden; en dat *hij, zijn, hen, hun, des, dezes*, enz. niet gebruikt mogen worden met betrekking tot de namen van vrouwelijke personen en de namen van dieren, die uitsluitend een vrouwelijk individu aanduiden."

INHOUD.

	Blz.
Woord vooraf bij de 18e Druk	V
I. Afkortingen	VII
II. Tekens	VIII
Verklarende Woordenlijst A—Z, met afkortingen	1—1229
Errata	1229
Bijlagen:	
I. Alphabetische lijst van Engelse woorden (Uitspraak)	1230
II. Oost-Indische woorden	1236
III. Titulatuur	1237
IV. Enige opmerkingen over de klemtoon	1239
V. Aardrijkskundige namen en hun geslacht	1240
VI. Spellingregels volgens het Kon. Besluit van 29 Dec. 1936	1243

Dr. E. RIJPMA

Kleine Nederlandse Spraakkunst met oefeningen, ten dienste van Gymnasia, Lycea, Middelbare scholen en scholen voor voortgezet lager onderwijs, ingenaaid f 1,60, gebonden . . . . 14e druk f 1,80

Beknopte Nederlandse Spraakkunst, ingenaaid f 1,60, gebonden . . . . . 17e druk - 1,80

Vragen en Oefeningen bij de Beknopte Nederlandse Spraakkunst, ingenaaid f 1,60, gebonden . . . . . 15e druk - 1,80

Kort Overzicht der Nederlandse Letteren, voor leerlingen van Gymnasia, Lycea, Middelbare scholen en studerenden voor de Hoofdakte, ingenaaid f 1,25, gebonden . . . . . 10e druk - 1,40

Beknopte Geschiedenis der Nederlandse Letteren, voor leerlingen bij het Middelbaar en Hoger onderwijs en voor Hoofdakte-studie, geïllustreerd, ingenaaid f 2,25, gebonden . . . 9e druk - 2,75

Bloemlezing uit de Nederlandse Letteren, voor leerlingen bij het Middelbaar en Hoger Onderwijs, Kweekscholen en Hoofdakte-studie, geïllustreerd, ingenaaid f 3,90, gebonden . . . . . 5e druk - 4,50

Gids bij de studie der Nederlandse Letterkunde, voor leerlingen van Gymnasia, Lycea, Middelbare scholen en studerenden voor de Hoofdakte. Bespreking van verschillende werken. 2 delen . . . . . 11e druk à - 1,25
Gebonden in één deel . . . . . - 2,90

Dr. E. RIJPMA en Dr. F. G. SCHURINGA

Nieuwe Stijloefeningen, ten dienste van inrichtingen voor Hoger, Middelbaar en voortgezet lager onderwijs. 3 deeltjes, ingenaaid à f 1,00, gebonden . . . . . 9e druk à - 1,25

Nederlandse Spraakkunst, ten dienste van Kweekscholen, Normaallessen en studerenden voor de Hoofdakte, ingenaaid f 3,90, gebonden . . . . . 7e druk - 4,50

UITGAVEN VAN J. B. WOLTERS — GRONINGEN, BATAVIA

GOEDE WOORDENBOEKEN VOOR LAGE PRIJS

Dr. K. R. GALLAS

FRANS SCHOOLWOORDENBOEK

DEEL I: FRANS—NEDERL.; DEEL II: NEDERL.—FRANS

Twee delen in één band . . . . . 4e druk f 4,90
Elk deel afzonderlijk . . . . . - 2,50

Een mooi woordenboek, prachtig „bij" en — prettig in 't gebruik. *Ons Muloblad.*

Dit woordenboek beantwoordt volkomen aan de titel. Voor middelbare scholen kennen we geen beter. In twijfelachtige gevallen is de uitspraak duidelijk aangegeven; voor de niet twijfelachtige is zoiets ook werkelijk overbodig. Er is met het Frans idioom terdege rekening gehouden. *Chr. M. O.*

I. VAN GELDEREN—J. H. VAN BECKUM

DUITS SCHOOLWOORDENBOEK

DEEL I: DUITS—NEDERL.; DEEL II: NEDERL.—DUITS

Twee delen in één band . . . . . 3e druk f 4,90
Elk deel afzonderlijk . . . . . - 2,50

. . . . En het is niet slechts goedkoper — een term van betrekkelijkheid — maar werkelijk goedkoop.
Zeer gaarne bevelen wij het aan. Laten we niet verzuimen er bij te voegen, dat het ook de aanwijzingen omtrent uitspraak enz. geeft, die de moderne woordenboeken zo veelzijdig nuttig maken. *Chr. Schoolblad.*

A. BROERS en J. SMIT Jr.

ENGELS SCHOOLWOORDENBOEK

DEEL I: ENGELS-NEDERL.; DEEL II: NEDERL.-ENGELS

Twee delen in één band . . . . . f 4,90
Elk deel afzonderlijk . . . . . - 2,50

Het geheel maakt een aangename indruk. Dit uitstekende boek, dat er in zijn keurige band buitendien nog aardig uitziet ook, verdient ten volle een plaats op de programma's onzer scholen. D. M. E. HABBEMA in *Weekblad M. O.*

104a

UITGAVEN VAN J. B. WOLTERS — GRONINGEN, BATAVIA

WOORDENBOEKEN NIEUWE TALEN

ELK DEEL AFZONDERLIJK VERKRIJGBAAR

UIT VOORRAAD LEVERBAAR

M. J. KOENEN—Dr. J. ENDEPOLS

VERKLAREND HANDWOORDENBOEK DER NEDERLANDSE TAAL

ACHTTIENDE DRUK

In één deel . . . . . f 5,60

C. R. C. HERCKENRATH—ALBERT DORY

FRANS WOORDENBOEK

ZEVENDE DRUK

Deel I. Frans-Nederlands. Deel II. Nederlands-Frans

Twee delen in twee banden f 7,50; elk deel afzonderlijk f 3,75

Dit Franse Woordenboek geeft bij ieder woord de uitspraak phonetisch aan

I. VAN GELDEREN en J. H. VAN BECKUM

DUITSCH WOORDENBOEK

ZEVENDE DRUK

Deel I. Duitsch-Nederlandsch. Deel II. Nederlandsch-Duitsch

Twee deelen in twee banden f 7,50; elk deel afzonderlijk f 3,75

K. TEN BRUGGENCATE—A. BROERS

ENGELSCH WOORDENBOEK

TWAALFDE DRUK

Deel I. Engelsch-Nederlandsch. Deel II. Nederlandsch-Engelsch

Twee deelen in twee banden f 7,50; elk deel afzonderlijk f 3,75

PRIJS DER 4 WOORDENBOEKEN NIEUWE TALEN PER STEL BESTELD . . . . . F 27,00

105a

F. A. BLÖMER en W. K. D. LUSTIG

LEERBOEK DER NEDERLANDSE TAAL

TEN DIENSTE VAN HANDELSCURSUSSEN, HANDELSDAG- EN -AVONDSCHOLEN

NEGENDE DRUK

Prijs, gebonden . . . . . f 1,50

Een practisch boekje — zo weinig mogelijk spraakkunst, met een ruime keuze van oefeningen, speciaal voor de handel ingericht — dat aan jeugdige kantoorbedienden goede diensten zal bewijzen. *Chr. M. O.*

EENVOUDIGE NEDERLANDSE HANDELSCORRESPONDENTIE

LEERBOEK TEN DIENSTE VAN MULO-SCHOLEN EN CURSUSSEN VOOR HANDELSONDERWIJS

GEILLUSTREERD — ZEVENDE DRUK

Prijs, ingenaaid f 1,90, gebonden . . . . . f 2,25

Niet alleen aan het zakelijk gedeelte van de handelsbrief maar ook aan de vorm en het taalkundig gedeelte hebben de schrijvers de volle aandacht geschonken. Naast de voorbeelden ter bestudering en bespreking zijn een flink aantal practische opgaven als oefenstof opgenomen. Zeer geschikt. *Ons Handelsonderwijs.*

G. BUSSCHER

NEDERLANDSE HANDELSCORRESPONDENTIE

TAALKUNDIGE AANTEKENINGEN BIJ OPGAVEN ONTLEEND AAN TWINTIG FEDERATIE-EXAMENS

Prijs, ingenaaid f 1,70, gebonden . . . . . f 1,90

'n Schitterend boekje. Het boekje is bestemd voor dezulken, die reeds een beetje wegwijs zijn, òf door genoten onderwijs in Handelscorrespondentie òf door praktijk voor handelsbrieven schrijven. De heer Busscher is zelf examinator en toont te weten, welke fouten door examinandi veelvuldig gemaakt worden. Buitengewoon leerzaam. Hij behandelt op 'n manier, die in weinig boeken voorkomt „Verschil tussen spreek- en schrijftaal, Vaktermen, Barbarismen, Germanismen" met overdadig veel voorbeelden ter waarschuwing, evenals vele hedendaagse foutieve uitdrukkingen, verhelderend voor iedereen. Daarna een uiteenzetting over het schrijven van brieven en telegrammen, waarna vele brief- en telegramopgaven voor examens volgen, met daarachter een voorbeeld voor uitwerking van iedere opgave. Ten slotte nog een verhandeling over het opstel maken, met vele examenopgaven. M.i. een zeer bruikbaar boekje. F. v. R. in *De Morgen.*

VAN ALLE TIJDEN

BIBLIOTHEEK VAN NEDERLANDSE LETTERKUNDE
onder redactie van
Dr. C. G. N. DE VOOYS en Dr. D. C. TINBERGEN

Esmoreit, Abel spel uit de XIVe eeuw, naar het Hulthemse handschrift uitgegeven door C. G. Kaakebeen en Dr. R. Verdeyen, met een facsimilé uit het Hulthemse handschrift, ingenaaid f 0,80, gebonden . . . . . 12e druk f 1,10

Beatrijs, naar het Haagse handschrift uitg. door C. G. Kaakebeen en Jan Ligthart, bezorgd door Dr. D. C. Tinbergen, met een miniatuur uit het Haagse handschrift, ingen. f 0,80, geb., 9e druk - 1,10

Van den Vos Reinaerde, uitgegeven door C. G. Kaakebeen en Jan Ligthart, opnieuw bewerkt door Dr. D. C. Tinbergen, met 7 buitentekstplaten, ingenaaid f 1,90, gebonden . . 8e druk - 2,25

J. van Vondel's Jeptha of Offerbelofte, uitgegeven door T. Terwey en J. Koopmans, opnieuw bewerkt door Dr. C. G. N. de Vooys, ingenaaid f 0,90, gebonden . . . . . 6e druk - 1,20

J. van Vondel's Gijsbrecht van Aemstel, door Dr. C. G. N. de Vooys, ingenaaid f 1,10, gebonden . . . . . 10e druk - 1,40

VOORDRACHTKUNST

BLOEMLEZING TEN DIENSTE VAN HET VOORTGEZET ONDERWIJS EN VAN ALLEN, DIE DE KUNST VAN HET GESPROKEN WOORD BEOEFENEN, UITGEGEVEN VANWEGE DE MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING VAN WOORDKUNST TE 'S-GRAVENHAGE

NEUTRALE BUNDEL, onder redactie van Ir. D. J. KRUIJTBOSCH, A. F. MIRANDE en Dr. J. L. WALCH, gebonden . . . f 2,25

ROOMS-KATHOLIEKE BUNDEL, onder red. van Dr. GERARD BROM, BERNARD VERHOEVEN en ALBERT ANTHING VOGEL, gebonden . . . . . - 2,25

CHRISTELIJKE BUNDEL, onder redactie van JAN H. EEKHOUT, Dr. J. VAN HAM en A. L. VAN HULZEN, gebonden . . . . . - 2,25

Dr. C. G. N. DE VOOYS

HISTORISCHE SCHETS

VAN DE NEDERLANDSE LETTERKUNDE

VOOR SCHOOLGEBRUIK EN HOOFDAKTE-STUDIE

VIJFTIENDE DRUK

Prijs, ingenaaid f 1,90, gebonden . . . . . f 2,25

Dit voortreffelijke boek, voor schoolgebruik en zelfstudie bestemd, behoeft niet meer te worden aangeprezen. Het verwierf zich een reputatie, waarmede die van geen ander soortgelijk boek vergeleken kan worden. De „inlichtingen en raadgevingen" aan het eind van het boekje zijn onmisbaar voor wie zelfstandig onze letterkunde wil bestuderen.

Lectuurgids.

Dr. C. G. N. DE VOOYS,
J. H. VAN DEN BOSCH en Dr. D. C. TINBERGEN

LETTERKUNDIG LEESBOEK

VOOR H. B. S., GYMNASIA EN KWEEKSCHOLEN

Eerste deel. Van de Middeleeuwen tot einde 18e eeuw, bewerkt door J. H. van den Bosch en Dr. C. G. N. de Vooys, ingenaaid f 4,25, gebonden . . . . . 3e druk f 4,75
Tweede deel. Van einde 18e eeuw tot heden, bewerkt door Dr. D. C. Tinbergen en Dr. C. G. N. de Vooys, ing. f 4,25, geb., 2e druk - 4,75
Twee delen samen, ingenaaid f 8,25, gebonden . . . . . - 9,25

De auteurs volgen een progressieve gang: het 1e deel voert ons van de middeleeuwen tot in de 18e eeuw, het tweede tot het heden; maar het komt me voor, dat er niet het minste bezwaar tegen bestaat met het 2e deel te beginnen, of zelfs het uitgangspunt nog wat meer naar voren te verleggen en b.v. aan te vangen bij de „Vernieuwing van de Letterkundige Taal in de Periode 1830—1840", of bij de „Vernieuwing van de Letterkundige Taal door de Nieuwe-Gidsbeweging". Dat aan het werk der Tachtigers ten volle recht wordt gedaan, behoeft niet te worden gezegd, maar wel mag behalve op de prachtige inleiding tot de nieuwere periode, door Dr. d. V. gegeven, worden gewezen op de typerende stukken, samengebracht onder het hoofd: „De opkomende kritiek".
Vooropstellend, dat het succes van het onderwijs in letterkunde in de eerste plaats afhankelijk is van den man-vóór-de-klasse, verwacht ik van dit Leesboek een grote en heilzame invloed, niet in de laatste plaats op de vorming van de aanstaande onderwijzers, van wie er velen later geroepen zullen zijn, zelf leiding te geven bij de kennismaking met onze litteratuur.

Paed. Studiën.

W. L. M. E. VAN LEEUWEN

EPIEK EN LYRIEK. Een leesboek voor H.B.S., Gymnasium, Lyceum en Kweekscholen, met korte aantekeningen over inhoud en vorm van woordkunst, met 8 buitentekstplaten, ingenaaid f 3,50, gebonden . . . . . 3e druk f 3,90

BEKNOPT OVERZICHT VAN DE NEDERLANDSE LETTERKUNDE. Prijs, ingenaaid f 1,25, gebonden - 1,50

KORTE SCHETS VAN DE ONTWIKKELING DER NEDERLANDSE LETTERKUNDE, met een schematisch synchronistisch overzicht van de wereldletterkunde, vermeldende tevens de voornaamste gebeurtenissen en grote figuren op het gebied van wijsbegeerte, religie, staatsleer, beeldende kunst, muziek, staatkundige geschiedenis en natuurwetenschappen, ingenaaid f 2,50, gebonden, ... 3e druk - 2,90

SCHEMATISCH SYNCHRONISTISCH OVERZICHT VAN DE WERELDLETTERKUNDE, afzonderlijk . - 0,75

DE NEDERLANDSE DICHTKUNST SINDS 1880. Prijs, ingenaaid f 3,50, gebonden . . . . . - 3,90

NATURALISME EN ROMANTIEK. Proza en kritiek in Nederland sinds 1880, met bloemlezing, ing. f 3,90, geb. - 4,50

NATUUR EN DICHTER. Een monographie ter afsluiting van het literatuuronderwijs en voor zelfstudie, met bloemlezing, met 8 buitentekstplaten, ingenaaid f 2,10, gebonden . . . . . - 2,50

W. C. Braat, UIT EIGEN TIJD. Leesboek voor Kweekscholen, ingenaaid f 2,50, gebonden . . . . . f 2,90

Een uitermate practisch boek. Speciaal voor de hoogste klas is het zeer geschikt. Deze bloemlezing hadden we nodig en we bevelen 't boek dan ook ten zeerste aan. *Chr. Kweekschool.*

W. C. Braat, UIT VROEGER TIJD. Leesboek voor Kweekscholen . . . . . *in bewerking*

A. Gratama, ONZE LETTERKUNDE
Eerste deel. De Middeleeuwen (1150—1550), ingenaaid f 2,40, gebonden . . . . . f 2,90
Tweede deel. Van de Middeleeuwen tot aan de Romantiek, ingenaaid f 2,40, gebonden . . . . . - 2,90
Derde deel. Van de Romantiek tot heden (19e en 20e eeuw), door A. Gratama en W. L. Boldingh—Goemans, ingenaaid f 2,40, gebonden . . . . . - 2,90

L. Leopold, NEDERLANDSE SCHRIJVERS EN SCHRIJFSTERS. Proeven uit hun werken, met beknopte biografieën en portretten, door Dr. G. S. Overdiep en W. Pik, ingenaaid f 5,25, gebonden . . 11e druk - 5,90

A. L. J. Wytzes, NEDERLANDSE LETTERKUNDE. Beknopt overzicht van de vroegste tijden tot op heden, ten gebruike op Christelijke inrichtingen voor Middelbaar en voorbereidend Hoger onderwijs, Kweekscholen en Hoofdakte-cursussen, geïllustreerd, ingenaaid f 2,75, gebonden . . . . . 4e druk - 3,25

Zeer aan te bevelen. *School m. d. Bijbel.*

W. C. WITTOP KONING—RENGERS
HORA SICCAMA en HERMAN POORT

DE BOTTENDE BONGERD

LEESBOEK

VOOR HET ONDERWIJS AAN GYMNASIA, LYCEA, HOGERE BURGERSCHOLEN, KWEEKSCHOLEN EN SOORTGELIJKE INRICHTINGEN

Eerste deel, met 8 buitentekstplaten, met medewerking van Dr. G. Stuiveling, ing. f 3,25, geb. . . . 2e druk f 3,75
Tweede deel, met 8 buitentekstplaten, ing. f 3,25, geb. - 3,75

De verzamelde lectuur is origineel en mist de geijkte fragmenten die vroeger in elk letterkundig leesboek schijnbaar volgens een ongeschreven wet scheren te moeten worden ingelast. Buitengewoon te waarderen valt het, dat een niet gering onderdeel is gewijd aan de humor, een verschijnsel in de letterkunde dat naast zeer beperkte beoefening ook meestal zonder het juiste begrip wordt gelezen.
Dit leesboek kan als een belangrijke aanwinst voor het letterkundig middelbaar onderwijs worden beschouwd. *Roeping.*

DE BLOEIENDE BONGERD

BLOEMLEZING

EEN INLEIDING TOT DE LITERAIRE KUNST, TEN DIENSTE VAN GYMNASIA, H. B. S., MIDDELBARE MEISJESSCHOLEN, KWEEK- EN NORMAALSCHOLEN

Eerste deel, met 8 buitentekstpl., ing. f 3,25, geb., 6e dr. f 3,75
Tweede „ „ 8 „ „ - 3,25, „ 4e „ - 3,75

Van 'n zeer groot aantal schrijvers zijn met fijne smaak gedichten of prozastukken opgenomen. De bestemming van 't boek als schoolboek legde natuurlijk enige beperking op in de keuze. 't Proza neemt verreweg de meeste ruimte in. Voortreffelijk oriënterende inleidingen gaan de 5 afdelingen vooraf. Aldus opgevat en uitgevoerd, kan dit boek worden tot 'n kostelijk bezit voor onze jongens en meisjes, 'n wegwijzer naar schoonheid en dieper levensbezinning voor 't opgroeiend geslacht. *De Opbouw.*

UITGAVEN VAN J. B. WOLTERS — GRONINGEN, BATAVIA

E. F. VAN DE BILT

LETTERKUNDIG LEESBOEK

TEN DIENSTE VAN LEERLINGEN VAN ULO-SCHOLEN, HOGERE BURGERSCHOLEN, LYCEA EN ANDERE INRICHTINGEN VAN VOORTGEZET ONDERWIJS

Met 95 portretten en afbeeldingen en 2 buitentekstplaten

Prijs, ingenaaid f 2,90, gebonden . . . . . 6e druk f 3,25

C. HONIGH en G. J. VOS Az.

VAN EIGEN BODEM

SLOTBUNDEL

LEESBOEK VOOR ULO-SCHOLEN, HOGERE BURGERSCHOLEN, GYMNASIËN, KWEEK- EN NORMAALSCHOLEN

HERZIEN DOOR TH. LANCÉE

Prijs, gebonden . . . . . 10e druk f 2,25

Dr. C. S. JOLMERS en F. H. N. BLOEMINK

TWINTIG NEDERLANDSE AUTEURS

EEN LEER- EN LEESBOEK VOOR ULO-SCHOLEN EN ANDERE SCHOLEN VOOR VOORTGEZET ONDERWIJS

Geïllustreerd — Prijs, ing. f 2,40, geb. . . . . 5e druk f 2,75

VRAGEN EN OPGAVEN bij Twintig Ned. Auteurs, 4e dr. f 0,40

UITGAVEN VAN J. B. WOLTERS — GRONINGEN, BATAVIA

W. KRAMER

LITERATUUR- EN STIJLSTUDIE.

Een oefenboek voor de hoogste klassen van scholen voor middelbaar en voorbereidend hoger onderwijs. Prijs, ingenaaid f 1,70, gebonden . . . . . 3e druk f 1,90

Dat de schrijver de vele gevaren, die dergelijke experimenten op literaire arbeid in zich dragen, heeft weten te vermijden, maar integendeel de schoonheid der literaire werken te meer doet uitkomen, bewijst welk een voortreffelijk kunstzinnig taalkenner hij is. *Lectuurgids.*

TAALSTUDIE EN STIJLOEFENING.

Een leergang tot stijlvorming voor het gymnasiaal en middelbaar onderwijs. Drie deeltjes, ingen. à f 0,90, geb., 4e druk à f 1,10

Na twee dezer drie boekjes uit ervaring te hebben leren kennen, geef ik thans graag een oordeel er over. Een oordeel, dat niet anders dan zeer gunstig kan zijn. Aan dezen hervormer van ons stijlonderwijs is het gelukt de belangstelling van jonge mensen voor het „stijluur" weer te wekken en daardoor het onderwijs in dit zo belangrijk onderdeel van ons vak voor den leraar weer tot een genot te maken. Ook de fragmenten uit de werken onzer beste stilisten zijn met grote zorg gekozen. We wensen deze methode van harte een blijvend succes toe. *Chr. M. O.*

LEESBOEK

voor de 1e klas van Gymnasium, Lyceum of Hogere Burgerschool. Prijs, ingenaaid f 1,25, gebonden . . . . . f 1,50

De te lezen stukken liggen binnen de belangstellings- en gevoelenssfeer van eerste klassen. Dit, door de keuze der stukken, zo geslaagde leesboek, ten zeerste aanbevolen voor de Mulo. *Orgaan v. d. Ver. v. Mulo.*

INLEIDING TOT DE STILISTIEK.

Prijs, ingenaaid f 1,90, gebonden . . . . . f 2,25

Een prachtboekje voor hen die schoonheid willen leren smaken en vooral misschien voor hen, wier taak het is de jeugd schoonheid te doen verstaan en te doen beminnen.
Nova et Vetera.

HET LITERAIRE KUNSTWERK.

Prijs, gebonden . . . . . f 2,60

Zeer belangrijke en zeer volledige Literatuuraanwijzingen en een kort, doch inhoudsrijk Register verhogen de waarde van dit vooral voor zelfstudie uiterst belangrijk boek. Een grote schat aan zeer gelukkig gekozen en vaak uitvoerige citaten illustreert doorlopend de beschouwingen. Op haast elke bladzijde treft Schrijvers belezenheid en zijn uit vroegere werkjes bekende fijne ciselering van stijlvolle kenschetsen. Kortweg: een libellum aureum voor alle jongere en oudere literatuurminnaars. *Weekblad M. O.*

UITGAVEN VAN J. B. WOLTERS — GRONINGEN, BATAVIA

M. MENDEL

TAALGEBRUIK

OEFENINGEN VOOR LEERLINGEN VAN INRICHTINGEN VAN VOORTGEZET ONDERWIJS

Twee delen, ingenaaid à f 1,10, gebonden . . . . . à f 1,30

Dit is een zéér mooi werkje. *Verstaan* en *zelf zeggen* is 't doel van de meeste oefeningen. De leerling, die met succes de twee deeltjes doorwerkt, zal een heel eind gevorderd zijn in taalbeheersing. *Sancta Teresia.*

A. WILDSCHUT

ONZE STIJLFOUTEN

BEHANDELING VAN VEEL VOORKOMENDE STIJLFOUTEN MET OEFENINGEN

TEN DIENSTE VAN DE LAGERE KLASSEN VAN MIDDELBARE SCHOLEN EN ANDERE SCHOLEN VOOR VOORTGEZET ONDERWIJS

Prijs, ingenaaid f 0,75, gebonden . . . . . f 0,90

Dit boekje geeft o. m. een korte behandeling van de meest voorkomende stijlfouten, naar rubrieken gerangschikt, gevolgd door oefeningen met foutieve zinnen ter verbetering.

We zijn overtuigd, dat deze uitgave aan leerlingen zowel als aan onderwijzers en andere studerenden, grote diensten zal bewijzen. *De Tijd.*

TER PERSE:

SPRAAKKUNST VOOR HANDELSAVONDSCHOLEN

DRIE DEELTJES

UITGAVEN VAN J. B. WOLTERS — GRONINGEN, BATAVIA

UITGAVE VAN J. B. WOLTERS — GRONINGEN, BATAVIA

LYCEUM-HERDRUKKEN

VOOR INRICHTINGEN VAN VOORTGEZET
ONDERWIJS, VOOR STUDERENDEN VOOR
DE HOOFDAKTE EN VOOR ZELFSTUDIE

I. Gedichten van **De Génestet, Staring** en **Potgieter,** verzameld en besproken door *Dr. Ph. A. Lansberg,* geïll., gebonden, 5e druk f 2,50

II. **Vondel's Gijsbreght van Aemstel** en **Leeuwendalers,** in verkorte vorm uitgegeven en van illustraties, bespreking en aantekeningen voorzien door *Dr. Ph. A. Lansberg,* gebonden . . . . . 5e druk f 1,25

III. **Vondel's Lucifer** en **Adam in Ballingschap,** in verkorte vorm uitgegeven en van illustraties, bespreking en aantekeningen voorzien door *Dr. Ph. A. Lansberg,* gebonden . . . . . 2e druk f 1,25

V. **Pieter Corneliszoon Hooft** als lyrisch en dramatisch dichter en als geschiedschrijver. Bloemlezing uit zijn werken, voorzien van aantekeningen en een biografische inleiding door *Dr. W. L. D. van den Brink,* geïllustreerd, gebonden . . . . . f 1,25

VII. **Bloemlezing uit Nederlandse prozaschrijvers der zeventiende eeuw,** van een inleiding en aantekeningen voorzien door *Dr. G. A. Brands,* geïllustreerd, gebonden . . . . . f 1,25

VIII. **Floris ende Blancefloer,** door **Diederik van Assenede.** Verkorte uitgave, van inleiding en woordverklaringen voorzien door *Dr. W. L. D. van den Brink,* geïllustreerd, gebonden . . . . . f 1,25

IX. **Den Spyeghel der Salicheyt van Elckerlijc,** met inleiding, aantekeningen en met 9 platen benevens een titelprent en een muzikale bijlage, uitgegeven door *Dr. J. Endepols,* geb. . . . . 3e druk f 1,60

UITGAVE VAN J. B. WOLTERS — GRONINGEN, BATAVIA

M. A. P. C. POELHEKKE

WOORDKUNST

HERZIEN DOOR Dr. GERARD BROM

Met 6 buitentekstplaten

Prijs, ingenaaid f 2,50, gebonden . . . . . 13e druk f 2,90

Dit boek is bedoeld als handleiding bij het leren waarderen van letterkundige voortbrengselen. Het bevat 1°. gegevens, welke de leerlingen in hun geheugen hebben op te nemen en 2°. materiaal tot dieper doordringen in de stof.

TAALBLOEI

LETTERKUNDIG LEESBOEK VOOR
H. B. S., GYMNASIA, KWEEK- EN NORMAALSCHOLEN
BEWERKT DOOR Dr. GERARD BROM en HERMAN DE MAN

Prijs, ingenaaid f 2,90, gebonden . . . . . 5e druk f 3,25

Deze bloemlezing, die naast „Woordkunst" verscheen, draagt voornamelijk een aesthetisch-paedagogisch karakter. Zij bevat — op een enkele uitzondering na — alleen werk van auteurs na '80. De bewerkers lieten een gedeelte van de leesstof vervallen om ruimte te krijgen voor het opnemen van stukken uit onze nieuwere schrijvers. Zij kozen daarbij weer uit boeken, die in hun geheel aan de leerlingen in handen kunnen worden gegeven.

M. A. P. C. POELHEKKE, Dr. C. G. N. DE VOOYS
en Dr. GERARD BROM

PLATENATLAS

BIJ DE NEDERLANDSE LITERATUURGESCHIEDENIS

Prijs, gecartonneerd f 4,50, gebonden . . . . . 4e druk f 4,90

AUG. A. BOUDENS

ONZE MOEDERTAAL

TAALBOEK VOOR DE R.-K. MULO-SCHOOL

NIEUWE SPELLING

Inleiding . . . . . 4e druk f 0,50
Eerste deeltje, ingenaaid f 1,50, gebonden . 6e „ - 1,75
Tweede „ „ - 1,50, „ . 5e „ - 1,75
Derde „ „ - 1,20, „ . 4e „ - 1,40
Spraakkunst . . . . . - 0,45
Oefenschriften, twee deeltjes . . . . . à - 0,20

UIT ONZE LETTERKUNDE

LEER-LEESBOEK VOOR ROOMS-KATHOLIEKE (M.) U. L. O.-SCHOLEN
GEILLUSTREERD

Prijs, ingenaaid f 2,90, gebonden . . . . . 3e druk f 3,25

Deze bloemlezing mag gerust de vergelijking doorstaan met de beste én om de smaak waarvan de samensteller blijk gegeven heeft, én om de mooie illustraties, én om de stoffelijke verzorging van het boek. O. M. O.

ONZE AUTEURS

LEESBOEK VOOR HET ROOMS-KATHOLIEK VOORTGEZET ONDERWIJS
GEILLUSTREERD

Prijs, ingenaaid f 2,40, gebonden . . . . . 2e druk f 2,75

Dit leesboek is bestemd voor het R. K. Voortgezet Onderwijs en bezit tal van uitstekende kwaliteiten. Er is enkel werk gegeven van Roomse Auteurs: de stukken zijn zó gekozen, dat de verhaaldraad niet te spoedig afknapt, wat een groot voordeel is. De samensteller geeft telkens blijk van grote helderheid en van een fijne smaak. We bevelen zijn werk ten zeerste voor onze R. K. scholen aan. v. H. in De Tijd.

O P W A A R T S

LEESBOEK OVER LITERAIRE KUNST VOOR R.-K. (M.)U.L.O.-SCHOLEN EN ANDERE INRICHTINGEN VOOR VOORTGEZET ONDERWIJS

Prijs, ingenaaid f 1,40, gebonden . . . . . 2e druk f 1,60

Een met zorg bewerkte en prettig geschreven uitgave.
R. K. Tijdschr. v. Kerk, School en Armwezen.

UITGAVEN VAN J. B. WOLTERS — GRONINGEN, BATAVIA

J. L. PH. DUIJSER

HONDERD GEMENGDE STIJLOEFENINGEN

VOOR UITGEBREID LAGERE EN MIDDELBARE SCHOLEN

HERZIEN DOOR G. BOLKESTEIN

Prijs, ingenaaid f 0,90, gebonden . . . . . 21e druk f 1,10

De boekjes van Duijser blijken zich te handhaven en nu ze door deskundige hand worden bewerkt, zullen zij zich lang handhaven, want zij zijn praktisch ingericht en met oordeel geschreven. De Bode.

STIJLOEFENINGEN

VOOR INRICHTINGEN VAN VOORTGEZET ONDERWIJS

HERZIEN DOOR G. BOLKESTEIN

Eerste stuk, ingenaaid f 0,90, gebonden . . 26e druk f 1,10
Tweede „ „ - 0,90, „ . . 16e „ - 1,10

G. BOLKESTEIN, M. A. P. C. POELHEKKE en Dr. J. PRINSEN J.Lzn.

NEDERLANDS LEESBOEK

TEN DIENSTE VAN HET VOORTGEZET LAGER, MIDDELBAAR EN GYMNASIAAL ONDERWIJS

Drie delen, ingenaaid à f 2,60, gebonden. . . 5e druk à f 2,90

UITGAVEN VAN J. B. WOLTERS — GRONINGEN, BATAVIA.

Dr. A. J. DE JONG

NEDERLANDSE LETTERKUNDE

EEN INLEIDING VOOR HET MIDDELBAAR EN GYMNASIAAL ONDERWIJS

Twee delen, ingenaaid à f 2,50, gebonden . . . . . à f 2,90

De schrijver neemt niet meer op, dan in de hoogste klassen met gemak kan worden doorgewerkt. Uit de hoofdtijdperken is bij voorkeur datgene behandeld, wat voor de vorming van jonge mensen de meeste waarde heeft, en van oudere werken datgene, wat tot in onze tijd levenskrachtig is gebleken. Een boek wordt eerst als geheel besproken, daarna aan met zorg gekozen leesstukken de detailschoonheid gedemonstreerd. Als oefeningen in beheersing van de taal worden gegeven het weergeven in eigen woorden, het vertalen in hedendaags Nederlands, het bespreken van karakters en handeling, van de opbouw van verhaal of gedicht.

Gaarne vermeld ik dit boek over de Nederlandse Letterkunde, dat blijk geeft van een zorgvuldige keuze. *Nederland.*

Dr. C. TAZELAAR

BEKNOPT HANDBOEK VAN DE NEDERLANDSE LETTERKUNDE

TEN DIENSTE VAN HET CHR. ONDERWIJS

Deel I. Middeleeuwse literatuur tot Tachtigersbeweging, ingenaaid f 1,30, gebonden . . . . . f 1,50
Deel II. De Beweging van Tachtig en de nieuwste literatuurhistorie, ingenaaid f 1,90, gebonden . . . . . f 2,25

Dit boek is gegroeid uit de lessen van den schrijver aan de Chr. H. B. S. te Amsterdam en is georiënteerd op het Christelijk onderwijs. Getracht is bij het bespreken van personen en richtingen relief aan te brengen.

Overzichtelijke indeling, duidelijke onderscheiding van hoofd- en bijzaken, heldere samenvatting van de trekken der behandelde periode aan het einde van ieder hoofdstuk maken dit handboek tot een schoolboek van de 1e rang. A. S. in *Calv. Weekbl.*

UITGAVEN VAN J. B. WOLTERS — GRONINGEN, BATAVIA

H. GODTHELP en A. F. MIRANDE

HET NIEUWE NEDERLANDSE PROZA IN NOVELLEN

VOOR ALLE INRICHTINGEN VAN V.H.O., M.O.
EN VOOR DE KWEEKSCHOLEN

EERSTE BUNDEL, v. d. middelklassen, ing. f 1,00, geb. f 1,25
TWEEDE BUNDEL, „ „ hogere „ „ - 1,00, „ - 1,25
DERDE BUNDEL, „ „ hoogste „ „ - 1,40, „ - 1,70

We zijn daarom de samenstellers van bovenstaande bundels met complete prozaverhalen zeer dankbaar, dat zij het moeizame werk ondernomen hebben — want zij zullen er heel wat voor moeten hebben doorwerken — om in de bestaande leemte te voorzien en ons litteratuur-onderwijs de beschikking hebben gegeven over een 40-tal met smaak gekozen proza-gehelen van onze beste prozaïsten. Voor deze belangrijke aanwinst van het materiaal voor het Nederlandse literatuur-onderwijs vragen wij de bijzondere aandacht der Neerlandici. *Weekblad M. O.*

H. GODTHELP

NIEUWE NEDERLANDSE POËZIE

VOOR ALLE INRICHTINGEN VAN V. H. O., M. O.
EN VOOR DE KWEEKSCHOLEN

EERSTE BUNDEL, v. d. middelklassen, ing. f 1,25, geb. f 1,50
TWEEDE BUNDEL, „ „ hogere „ „ - 1,25, „ - 1,50
DERDE BUNDEL, „ „ hoogste „ „ - 1,25, „ - 1,50

Deze bundeltjes maken de leerlingen bekend met de poëzie van de belangrijke periode van ± 1880 tot heden.

Een prachtige bundel. Schone verzen door fijne zorg verzameld.
Chr. Kweekschool.

UITGAVEN VAN J. B. WOLTERS — GRONINGEN, BATAVIA
887

P. GERTENBACH en H. VAN SLOOTEN Jr., **Enige belangrijke verschijnselen uit het leven der Nederlandse taal.** Leerboek ten dienste van candidaten voor de hoofdakte, met een taalkaart, ingenaaid f 1,90, gebonden . . . . . 6e druk f 2,25

Het boek van Gertenbach en Van Slooten berust op een degelijke en brede studie op moderne grondslag: dat bewijst reeds de toegevoegde litteratuurlijst. Zij hebben de voortgezette taalstudie, gelijk wij reeds opmerkten, vooral in de breedte gezocht. De ruim 150 bladzijden brengen een uitgebreid feitenmateriaal, zich uitstrekkend over bijna het gehele gebied van Nederlandse taalstudie. C. G. N. DE VOOYS — *De Nieuwe Taalgids.*

TH. LANCÉE en A. L. J. WYTZES, **Nederlandse Spraakkunst,** ten dienste van Kweek- en Normaalscholen, met 3 gekleurde taalkaartjes, ingen. f 1,90, gebonden . . . . . 6e druk - 2,25
Oefenboek, ingenaaid f 1,25, gebonden . . . . . - 1,50

Een boek met een rijke inhoud. De behandeling der spraakkunst is flink en valt geheel binnen het bereik der leerlingen van Kweek- en Normaalscholen. *Corresp.bl. Chr. Ond.*

TH. LANCÉE, **Uit het leven van de Nederlandse Taal.** Een werk voor hoofdakte-studie, geïllustreerd, ingenaaid f 1,90, gebonden . . . . . 4e druk - 2,25

Een rijk boek, met een schat van wetenswaardigheden. *Onze Vacatures.*

T. TERWEY, **Korte Nederlandse Spraakkunst,** herzien door R. KUITERT, ing. f 1,30, geb., 27e druk - 1,50

T. TERWEY, **Oefeningen bij de Korte Nederlandse Spraakkunst,** herzien door R. KUITERT, ingenaaid f 1,10, gebonden . . . . . 26e druk - 1,30

T. TERWEY, **Nederlandse Spraakkunst,** herzien door R. KUITERT, ingen. f 2,50, gebonden, 18e druk - 2,75

Dr. J. VAN HAM en Dr. S. HOFKER

BEKNOPTE NEDERLANDSE SPRAAKKUNST

MET 6 TAALKAARTEN

Prijs, ingenaaid f 2,10, gebonden . . . . . 2e druk f 2,40

OEFENINGEN

BIJ DE BEKNOPTE NEDERLANDSE SPRAAKKUNST

Prijs . . . . . 2e druk f 0,60

Deze uitgaaf is bedoeld voor hen, die met instemming „Een Nieuwe Nederlandse Spraakkunst" ontvingen, doch de drie deeltjes te omvangrijk voor hun leerplan achtten.
Het hoofdstuk over „De Klank" is vereenvoudigd door de fonologie in de plaats van de fonetiek te stellen.

De auteurs van de bekende „Nieuwe Nederlandse Spraakkunst" hebben gemeend aan de aandrang, die door vele kollega's op hen werd geoefend om een beknopte bewerking van hun grammatica te geven, te moeten voldoen. Het komt mij voor dat zij hiermee een verstandige daad hebben verricht en de kansen zeer hebben vergroot, dat op vele scholen hun methode zal worden ingevoerd. Zij hebben de omvang weten te beperken tot één deel van 190 pag. en een bundeltje oefeningen. Bij vergelijking met hun oorspronkelijke uitgave is mij gebleken dat er slechts een enkel hoofdstuk geheel is vervallen, terwijl de andere op zeer gelukkige wijze zijn bekort. Ook is er enige wijziging gekomen in de volgorde der behandelde onderdelen, wat ik een verbetering acht. *Levende Talen.*

EEN NIEUWE NEDERLANDSE SPRAAKKUNST

Eerste deel, met figuren, ing. f 1,50, gebonden 6e druk f 1,75
Tweede „ „ 6 taalkaarten, ing. f 2,10, geb. 5e „ - 2,40
Derde „ „ een taalkaart, „ - 1,50, „ 3e „ - 1,75

Dit is m. i. de mooiste Nederlandse spraakkunst van deze tijd. Door inhoud en behandeling. Bovendien bezitten de auteurs de kunst alles prettig te behandelen, men leest de drie deeltjes voor z'n plezier door, zo vlot zijn ze geschreven. *Het Kath. Schoolblad.*

UITGAVEN VAN J. B. WOLTERS — GRONINGEN, BATAVIA

J. BIERLING en J. M. WANSINK

DE BRUG

LEESBOEK VOOR DE CHR.
MULO-SCHOLEN EN ANDERE INRICHTINGEN VAN VOORTGEZET ONDERWIJS

Drie deeltjes . . . . . ter perse

Dr. PH. A. LANSBERG

LEESBOEK

VOOR DE LAAGSTE KLASSEN VAN HET CHRISTELIJK GYMNASIAAL, MIDDELBAAR, KWEEKSCHOOL- EN U. L. O.-ONDERWIJS

Met medewerking van Dr. C. TAZELAAR

Verlucht door J. H. ISINGS en J. VEENENDAAL

Twee delen, ingenaaid à f 2,90, gebonden . . . . . à f 3,50

A. L. J. WYTZES en J. P. MOET

UIT ONZE LETTEREN

BEKNOPT OVERZICHT VAN DE HOOFDFIGUREN
UIT DE NEDERLANDSE LETTERKUNDE

MET BLOEMLEZING

TEN DIENSTE VAN CHR. ULO-SCHOLEN EN ANDERE INRICHTINGEN VOOR VOORTGEZET ONDERWIJS

Met afbeeldingen en portretten

Prijs, ingenaaid f 2,90, gebonden . . . . . f 3,25
WERKBOEKJE bij Uit onze Letteren . . . . . - 0,60

UITGAVEN VAN J. B. WOLTERS — GRONINGEN, BATAVIA

UITGAVEN VAN J. B. WOLTERS — GRONINGEN, BATAVIA

J. F. H. ALB. DE LA COURT

INLEIDING TOT DE NEDERLANDSE LETTERKUNDE

Prijs, ingenaaid f 1,50, gebonden . . . . . f 1,75

Dr. J. C. DE HAAN

SCHETS VAN DE WESTEUROPESE LETTERKUNDE

LEES- EN LEERBOEK VOOR DE A. M. S. (A EN B)

Geïllustreerd — Prijs, ingenaaid f 1,50, gebonden . . . . . f 1,75

Dr. HENRI C. A. MULLER

CULTUUR EN MAATSCHAPPIJ

LEESBOEK VOOR DE MIDDELBARE SCHOLEN IN NEDERLANDSCH INDIË

Prijs, ingenaaid f 3,50, gebonden . . . . . f 4,00

Dr. J. SCHOUTEN

SPREEK- EN SCHRIJFKUNST VAN HET NEDERLANDS

VOOR HET M. O. IN NEDERLANDSCH INDIË

Prijs, ingenaaid f 1,25, gebonden . . . . . f 1,50

Dr. J. SCHOUTEN en J. NOTERMANS

WERKBOEK BIJ SPREEK- EN SCHRIJFKUNST VAN HET NEDERLANDS

VOOR HET M. O. IN NEDERLANDSCH INDIË

Prijs . . . . . f 1,25

D. DE VRIES

OOST EN WEST

LEESBOEK VOOR DE EERSTE KLASSE DER A. M. S. EN KWEEKSCHOOL

Geïllustreerd — Prijs, ingenaaid f 2,90, gebonden . . . . . f 3,40

UITGAVEN VAN J. B. WOLTERS — GRONINGEN, BATAVIA

NEDERLANDSE SPELLING, GESLACHT EN VERBUIGING

EEN BUNDEL OPSTELLEN

van J. H. VAN DEN BOSCH, Dr. R. A. KOLLEWIJN, Dr. C. G N. DE VOOYS, Dr. P. GERLACH ROYEN, Dr. D. C. HESSELING, Dr. P. VALKHOFF en PH. J. SIMONS

Prijs, gebonden . . . . . f 3,90

Dr. C. G. N. DE VOOYS

VERZAMELDE TAALKUNDIGE OPSTELLEN

Twee bundels, gebonden . . . . . à f 2,90

MIDDELNEDERLANDSE LEGENDEN EN EXEMPELEN

Bijdrage tot de kennis van de prozalitteratuur en het volksgeloof der Middeleeuwen

HERZIENE EN VERMEERDERDE UITGAVE

Prijs, gebonden . . . . . f 2,90

GESCHIEDENIS VAN DE NEDERLANDSE TAAL

IN HOOFDTREKKEN GESCHETST

Prijs, gebonden . . . . . 2e druk f 3,25

UITGAVEN VAN J. B. WOLTERS — GRONINGEN, BATAVIA

GRONINGER BIJDRAGEN VOOR TAAL- EN LETTERKUNDE

I. DE HISTORIE VAN DEN VIER HEEMSKINDEREN, uitgegeven naar de druk van 1508, berustende op de Universiteitsbibliotheek te München, door Dr. G. S. Overdiep, met afbeeldingen naar de houtsneden van de druk van 1508, gebonden . . . f 2,90

II. PALATALIZERING VAN *Û* IN 'T WESTERLAUWERS FRIES, door Dr. W. de Vries . . . . . - 1,90

III. ZEVENTIENDE-EEUWSE SYNTAXIS, Eerste stuk, door Dr. G. S. Overdiep. . . . . - 3,75

IV. ZEVENTIENDE-EEUWSE SYNTAXIS, Tweede stuk, door Dr. G. S. Overdiep. . . . . - 3,75

V. VERSBOUW EN RITME IN DE TIJD VAN '80, door Dr. G. Stuiveling, met 11 buitentekstplaten, gebonden. . . . . - 4,90

VI. VERGELIJKEND-SYNTACTISCHE STUDIE VAN DEN RENOUT EN HET VOLKSBOEK DER HEEMSKINDEREN, door Dr. L. A. H. Albering . . . . - 2,90

VII. ZEVENTIENDE-EEUWSE SYNTAXIS, Derde stuk, door Dr. G. S. Overdiep . . . . . - 3,75

De drie stukken „Zeventiende-eeuwse Syntaxis", in één deel . . . . . - 9,00